Словник української мови

Том 10

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

КИЇВ 2019

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Том десятий

НАСТУП — ОБМІЛЬ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

УДК 811.161.2:81'374.3(038)
ББК Ш141.14–420

Десятий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах охоплює загальновживану лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані у Словнику, відображають лексику текстів художньої літератури починаючи з кінця XVIII століття до наших днів, Біблії, народної творчості, публіцистики, науково-популярних і наукових праць, мови засобів масової інформації, мови Інтернету та ін.

Десятий том Словника містить 9910 словникових статей.

Словник розрахований на широке коло користувачів, усіх, кого цікавить українська мова.

Том до друку рекомендували вчені ради Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України і Редакційна колегія Словника української мови у 20 томах

Науковий керівник проекту
«Словник української мови у 20 томах» *акад. НАН України В. А. Широков*

Укладачі

І. В. Шевченко (на́ступ – натовкти́ся, недохі́дливий – некругови́й),
В. В. Чумак (на́товп – нафантазува́ти, недоси́п – недо́хват, обезнаді́єний – о́блавом),
Л. Л. Шевченко (нафарбо́ваний – начисто́ту, нерозцві́лий – нечо́са),
Маргарита В. Надутенко (начи́таний – небезнаді́йно, неви́жатий – невхо́жий),
Н. Є. Лозова (небезпе́ка – невидю́що),
Н. М. Заїка (невча́с – неда́ром, облаго́джений – обле́щувати),
Г. В. Карнаух (недбайли́вець – недо́світ),
В. В. Сивокозова (не́крут – непе́вно),
Л. М. Томіленко (неперебі́рливий – нерозу́мно),
Л. В. Оліфіренко (нечу́ваний – ніщо́, облива́льник – о́бміль),
А. П. Загнітко (ні́як – ня́ня),
Г. М. Ярун (о[1] – обезлю́днювати),
В. М. Білоноженко, В. О. Винник (усталені словосполучення),
Л. О. Симоненко (термінологія)

Науковий редактор *член-кореспондент НАН України О. О. Тараненко*

Рецензент *А. А. Лучик*

Наукові консультанти
чл.-кор. НАН України С. Я. Єрмоленко, Н. Г. Озерова

Комп'ютерна технологія укладання
акад. НАН України В. А. Широкова, К. М. Якименка

Комп'ютерний супровід і тестування
К. М. Якименка, В. В. Манако, І. М. Кондрачук, Ю. В. Леонтьєва, М. Ю. Кригіна, Максима В. Надутенка, І. В. Остапової, М. М. Яблочкова

Редагування *Л. М. Кудрявкіної, Н. В. Щербакової*

Видання здійснено коштом Цільової комплексної програми «Створення та розвиток науково-видавничого комплексу НАН України» в межах Державної програми розвитку Національної словникової бази України

ISBN 978-966-00-1050-5
ISBN 978-966-02-9035-8 (Т. 10)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Десятий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах (далі СУМ-20[1]; відповідно Словник української мови в 11 томах[2] позначаємо як СУМ-11) охоплює реєстрові слова на літери **Н** (діапазон **НА́СТУП – НЯ́НЯ**) і **О** (діапазон **О¹ – О́БМІЛЬ**). Ці діапазони нараховують 9910 лексичних одиниць.

Нижче наведено дані лексикографічної статистики щодо десятого тому й об'єднаного діапазону першого – десятого томів СУМ-20. У такий спосіб відтворено статистичні параметри процесу лексикографічного розвитку Словника української мови у 20 томах.

У табл. 1 представлено співвідношення лексики за частиномовною належністю в реєстрах СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону десятого тому:

Таблиця 1

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	2014	32,18	3643	36,78
Прикметник	1730	27,65	2670	26,95
Дієслово	1403	22,42	1767	17,80
Дієприкметник	266	4,25	525	5,29
Прислівник	736	11,76	1188	12,01
Займенник	10	0,16	22	0,22
Інші	99	1,58	95	0,95

Відповідні дані за сумою діапазонів першого – десятого томів СУМ-20 порівняно із СУМ-11 наведено в табл. 2:

Таблиця 2

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	26627	42,14	46423	46,16
Прикметник	11349	17,96	19554	19,44
Дієслово	17577	27,82	22032	21,90
Дієприкметник	2960	4,69	5225	5,19
Прислівник	3487	5,52	5356	5,33
Займенник	49	0,08	92	0,09
Інші	1131	1,79	1898	1,89

Статистичні дані десятого тому СУМ-20 свідчать про скорочення відносного обсягу дієслів і деяке збільшення обсягу іменників, прикметників і прислівників у загальному масиві представлених лексем порівняно з попередніми томами. Причиною цього є словотвірні особливості масиву лексики в діапазоні десятого тому, зокрема велика кількість слів, переважно прикметників і прислівників, з префіксом не-.

У табл. 3 наведено статистичні дані щодо відносних пропорцій лексикографічних параметрів діапазону **НА́СТУП – О́БМІЛЬ** СУМ-20 і відповідного діапазону СУМ-11:

Таблиця 3

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	6258	9910	58,31
Знаки у словникових статтях	2068095	5131718	148,14
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	8908	13929	56,36
— значень	7325	11579	58,08
— відтінків значень	1583	2350	48,45
Ілюстрації	13681	34143	149,56
Усталені словосполучення, у т. ч.:	842	530	-37,05
— сталі словосполучення	633	85	-86,57
— еквіваленти слів	0	42	–
— термінологічні словосполучення	36	76	111,11
— фразеологізми	173	327	89,02

З цієї таблиці видно, що обсяг реєстру діапазону **НА́СТУП – О́БМІЛЬ** у СУМ-20 порівняно із СУМ-11 збільшився у 1,58 раза, загальний обсяг і кількість ілюстрацій – майже у 2,5 раза, що є свідченням уваги укладачів до текстово-ілюстративного матеріалу. Так само, як і в першому – дев'ятому томах, у десятому томі помітне зростання кількості термінологічних словосполучень (більш ніж удвічі) і фразеологізмів (майже у 2 рази), частково за рахунок зменшення кількості сталих словосполучень.

[1] Ідеться про другу редакцію Словника. Першу його редакцію, як зазначалося в Передмові до першого тому СУМ-20, було здійснено в період 2002–2007 рр.

[2] Словник української мови в 11 томах. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

Загальне скорочення кількості словосполучень у 10-му томі СУМ-20 порівняно із Словником української мови в 11 томах пояснюється, зокрема, іншими правилами подання словосполучень у СУМ-20. У СУМ-11 значна частина словосполучень була подана в прикметникових статтях, яких особливо багато в діапазоні **НА́СТУП – О́БМІЛЬ**. Згідно з Головними засадами укладання Словника української мови в 20 томах (див. СУМ-20, т. 1, с. 24–26) опорними компонентами подібних словосполучень є іменники, відповідні словникові статті яких часто належать до інших томів. Крім того, численні словосполучення, близькі за семантикою і розроблені як окремі фразеологічні одиниці в СУМ-11, були в СУМ-20 поєднані в одне словосполучення.

У табл. 4 подано порівняльні статистичні дані СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону **А – О́БМІЛЬ**:

Таблиця 4

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	63180	100580	59,20
Знаки у словникових статтях	22228406	48602823	118,65
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	91539	137689	50,41
— значень	76658	117272	52,98
— відтінків значень	14881	20417	37,20
Ілюстрації	142707	328030	129,86
Усталені словосполучення, у т. ч.:	10467	24107	130,31
— сталі словосполучення	6843	4899	-28,41
— еквіваленти слів	0	474	–
— термінологічні словосполучення	764	4480	486,39
— фразеологізми	2860	14254	398,39

В укладанні десятого тому СУМ-20 взяли участь: І. В. Шевченко (на́ступ – натовкти́ся, недохі́дливий – некругови́й), В. В. Чумак (на́товп – нафантазува́ти, недоси́п – недо́хват, обезнаді́єний – о́блавом), Л. Л. Шевченко (нафарбо́ваний – начисто́ту, нерозцві́лий – нечо́са), Маргарита В. Надутенко (начи́таний – небезнаді́йно, неви́жатий – невхо́жий), Н. Є. Лозова (небезпе́ка – невидю́що), Н. М. Заїка (невча́с – неда́ром, obла́годжений – обле́щувати), Г. В. Карнаух (недбайли́вець – недо́світ), В. В. Сивокозова (не́крут – непе́вно), Л. М. Томіленко (неперебі́рливий – нерозу́мно), Л. В. Оліфіренко (нечу́ваний – ніщо́, облива́льник – о́бміль), А. П. Загнітко (ні́як – ня́ня), Г. М. Ярун (о[1] – обезлю́днювати). Термінологічну лексику в Словнику опрацювала Л. О. Симоненко, усталені словосполучення – В. М. Білоноженко і В. О. Винник. Керівник колективу укладачів – І. В. Шевченко. Науковий редактор десятого тому – член-кореспондент НАН України О. О. Тараненко. Наукові консультанти десятого тому – член-кореспондент НАН України С. Я. Єрмоленко і Н. Г. Озерова. Рецензент десятого тому – А. А. Лучик. Редагування тому виконали Л. М. Кудрявкіна і Н. В. Щербакова. Технологічну підтримку Віртуальної лексикографічної лабораторії «Словник української мови» здійснювали Максим В. Надутенко, К. М. Якименко, І. М. Кондрачук, М. М. Яблочков. Покажчик словосполучень до десятого тому сформувала І. В. Остапова. Комп'ютерну верстку здійснили І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригін та І. В. Остапова. Менеджери десятого тому – М. Ю. Кригін, Ю. В. Леонтьєв і В. В. Манако (планування і контроль робіт, розроблення технологічних схем, організація робіт із розроблення та проведення автоматизованого тестування лексикографічної бази даних Словника). Науковий керівник проекту «Словник української мови у 20 томах», голова редакційної колегії Словника – академік НАН України В. А. Широков.

До списку галузевих ремарок, вживаних у СУМ-20 (див. Список основних умовних скорочень, СУМ-20, т. 1. с. 61–62), додано:

офіц.-діл. – офіційно-діловий термін.

Під час роботи над десятим томом СУМ-20 його текстово-ілюстративну базу було розширено за рахунок уведення до списку джерел творів ще одного сучасного автора:

А. Любка.

Крім того, додано такі переклади:

Д. Андрухів, пер. з тв. С. Лема
Ю. Корецький, пер. з тв. Р. Стівенсона
В. Митрофанов, пер. з тв. М. Твена
Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Флобера
А. Перепадя, пер. з тв. Ф. Рабле
А. Перепадя, пер. з тв. Сенеки
А. Перепадя, пер. з тв. М. Сервантеса
М. Пінчевський, пер. з тв. Ч. Діккенса.

Оскільки роботу над цим томом було в основному завершено до затвердження Кабінетом Міністрів України нової редакції «Українського правопису» (2019 р.), його правописні засади ґрунтуються на нормах редакції «Українського правопису» 1993 року.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд
Ее	Єє	Жж	Зз	Ии	Іі
Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн
Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу
Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
Ьь	Юю	Яя			

Н

НÁСТУП, у, *ч.* 1. Бойові дії військ проти ворога з метою просування вперед; протилежне в і д с т у п (у 1 знач.). *Наші танкісти від оборони перейшли в наступ* (Іван Ле); *Бої велися за принципом навального наступу* (Р. Андріяшик); * Образно. *Не такий сом упіймався, щоб відразу його витягти! Чи не перейде він сам у наступ і чи не потягне на дно до себе риболова?* (О. Донченко).

2. *перен.* Дії для досягнення бажаних наслідків. *Пора, мовляв, знову йти в наступ по всьому ідеологічному (хе-хе!) фронту* (Ю. Андрухович); — *Це ж так класно, що ви до нас приїхали, — продовжує наступ Джипсі* (В. Єшкілєв); *Наступ австрійської бюрократичної держави на традиційні форми громадського самоуправління в другій половині XIX ст. проявився в організації так званих повітових рад* (з наук. літ.); // Інтенсивні дії для досягнення перемоги. *Футболісти вели безперервний наступ на ворота суперника* (з газ.).

Стри́мувати *(розм.* **зде́ржувати) / стри́мати** *(розм.* **зде́ржати) ата́ку (на́ступ)** *див.* **стри́мувати.**

НАСТУПÁЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до наступу. *Табір запорожців, як бойовий порядок, дозволяв швидко переходити від наступального бою до оборонного, і навпаки* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* Який має характер наступу. *Задушевний — а разом з тим — бойовий у нього тон, наступальний* (В. Сосюра); *Суддя повела обережну, але наступальну розмову* (Ю. Збанацький); // Який служить для наступу. — *Нам це не підходить. Як і десантні транспорти, авіаносці є суто наступальними кораблями. Для оборони вони не годяться* (О. Авраменко); *У давнину меч як наступальна зброя відігравав, без сумніву, суттєву роль* (з наук.-попул. літ.); *Широкомасштабна ініціатива на Женевській конференції 1932 р. щодо повної заборони наступальної зброї та скорочення на третину національних збройних сил залишилась без відповіді* (з навч. літ.).

2. Який наступає (у 2 знач.). *Наступальні сили.*

НАСТУПÁЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **наступа́льний** 1. *Ця моя рішуча наступальність, очевидно, її вразила. Якусь мить стояла, обмацуючи мене пильними й холодними очима* (Валерій Шевчук); *Позиція Лондона визначалася вищим ступенем готовності продемонструвати несприйняття комуністичної ідеології. Прикладом служить сповнений наступальності виступ Черчилля у Фултоні* (з навч. літ.).

НАСТУПÁЛЬНО. Присл. до **наступа́льний** 1. *Ви ще матимете нагоду переконатися, що я не належу до .. героїчних суб'єктів, — відповідав я на це. — І вам не соромно? — питала вона наступально* (У. Самчук); *Хто захищав мене? Це немислимо, неможливо. Але... факт. Мене захищав (і то — наступально, темпераментно!) сам... Новиченко* (І. Жиленко).

НАСТУПÁТИ, áю, áєш, *недок.,* **НАСТУПИ́ТИ,** уплю́, у́пиш; *мн.* насту́плять; *док.* 1. Ставати ногою, лапою і т. ін. на кого-, що-небудь. *Кидаюсь в натовп .. і наступаю комусь на ноги* (М. Коцюбинський); — *Руками розгортайте колоски, не наступайте на стебла* (О. Донченко); *Івась устав, хотів іти на місце та наступив на ногу дідові* (Панас Мирний); *Оріховська під партою наступила Дарці на черевик* (Ірина Вільде); *Підошви їхніх босих ніг так затверділи й ороговіли, що на степову гадюку скіф'янка наступить ногою, розчавить її, а та безсила прокусити загрубілу й затверділу підошву* (В. Чемерис); — *Спасибі, хлопче, що не наступив, пожалів. Чим тобі помогти можу?* (В. Лис); // *рідко.* Налягати вагою свого тіла на ногу, лапу і т. ін. *В саду на глухій алеї виявляються дві химерні тіні: одна, закутана, наступає на ногу, кульгає, друга, висока, запобігливо придержує під руку* (С. Васильченко).

2. З боєм просуватися вперед, переслідуючи противника; здійснювати наступ; протилежне в і д с т у п а т и (у 2 знач.). *Полк тоді саме наступав у горах північним берегом Дунаю* (О. Гончар); // *на кого — що.* Атакувати кого-, що-небудь; нападати на когось, щось для захоплення, завоювання. *Одначе перші ж фронтові зведення почали його бентежити: не ми наступали, а ворог наступав на нас!..* (Б. Антоненко-Давидович); *На країну Італьянську* [італійську] *сильне військо наступило* (Леся Українка); // Інтенсивно діяти проти кого-, чого-небудь для досягнення бажаних наслідків. *Непохитно стояла* [організація] *на своїх позиціях, незалежно від кон'юнктури і без огляду на силу ворогів, що наступали на неї чи то справа, чи зліва* (О. Шугай).

3. *перев. недок., на кого — що.* Рухаючись уперед, тиснути кого-небудь. *Вінкельмана шарпають, смикають, вимагають відповіді, грізно наступають на нього* (В. Винниченко); *Дубовик розлютовано замахнувся на Марину.., але Марина рішуче наступає на нього, Дубовик задкує до порога* (Г. Епік); *Вона .. схопила себе за горло і стала давити, схвильовано сапаючи та наступаючи на Сергія* (Григорій Тютюнник); // Наполегливо вимагати, домагатися чого-небудь, доводячи щось. *Він* [Чагар] *почав гаряче наступати на мене: мовляв, я не маю підстави сумніватись* (М. Хвильовий); — *Хай і божевільна, хай і патлата, та все не така, як ти, — показала язик Машка. — Яка? Яка я? — наступала Варка* (Л. Яновська).

4. *перен.* Наближаючись, насуватися на що-небудь (про неживі предмети, явища природи). *Плавні горіли, вогняні гори наступали на них, несли усьому смерть* (М. Коцюбинський); *Міська і промислова забудова наступає на сільськогосподарські землі, а вони, у свою чергу, тіснять лісові й пасовищні угіддя* (з навч. літ.); *Раз якось хмара наступила, Схопилась буря і зломила Деревце бідне з корінцем* (Л. Глібов); // Щільно оточувати, прилягати до чого-небудь. *Тайга з усіх боків наступала на скелі й неглибокі ущелини*

(О. Донченко); *Але, що більше наступало місто на околиці, жити водяникам ставало усе складніше* (Ю. Винничук).

5. Те саме, що **наставáти** 1, 2. *Надворі, бач, Наступає свято...* (Т. Шевченко); *Тихо в полі, гай темніє, Наступає літній вечір* (Леся Українка); *Яскраво палають вогнища на верховині. Неначе кличуть до себе погрітися, бо ніч наступає свіжа і росиста* (П. Воронько); *Весна наступала швидко, нестримно, навально* (В. Козаченко); *Мені щастить приходити туди, де наступає край. Це не випадковий збіг обставин* (Р. Андріяшик); *Наступила коротка перерва, хвилина глибокого спокою* (Б.-І. Антонич); *Серед тиші, яка наступила з приходом Семена, у веселій Ульчиній кімнаті було як на зеленім моріжку* (Д. Бедзик); // Те саме, що **ставáтися.** *Коли це* [щось страшне] *мало наступити, ніхто не знав, та все лише до того всі ладилися* (Н. Кобринська); *Хто хоче змінити віру батьків, той .. перше тихо прив'язується до нової віри, віри якоїсь однієї, і вже потім зміна віри наступає сама собою, як результат попереднього переконання* (І. Огієнко).

◊ **Ведмíдь (слон) на вýхо наступи́в** *див.* **ведмíдь; (1) Наступáти (насідáти, нападáти** *і т. ін.)* **слóвом** *на кого* — у розмові домагатися чого-небудь від когось. *Він наступав тепер на Сидорчука кожним своїм словом, сухим і гострим, як ніж* (Ю. Бедзик); **(2) Наступáти / наступи́ти на гóрло** *(зневажл.* **на горля́нку)** *кому і без дод.* — настирливо вимагати від когось чого-небудь або спонукати, примушувати до чогось. [Н а р т а л:] *Мовчиш, мовчиш? Ага, я наступав тобі на горло?* (Леся Українка); *Славка наступала батькові на горло — кинь торгівлю* (С. Чорнобривець); *Несподіваний обшук врятує його від сварки з отим чужим гуртоправом і чабаном, що просто наступає на горлянку* (В. Кучер); [В а р к а:] *А скільки нам винні?..* [Д е м к о:] *Ну що ж як винні? На горлянку кожному не наступиш — віддадуть...* (М. Кропивницький); **(3) Наступáти / наступи́ти на мозóлю (на мозóль, на мозóлі, на мозолí)** *кому і без дод.* — торкатися в розмові того, що кого-небудь найбільш непокоїть, турбує. — *Конструкторів варто викликати, хай подивилися б. — Та знають вони! — глухо гриміла трубка. — Не одні ми на мозолі їм наступаємо* (з газ.); [П а л а ж к а:] *Та що це ти, Іване, такий злий сьогодні?* [Х в е н ь к а *(регоче):*] *На мозолю наступили!* (Панас Мирний); *Колодуб відверто запитав у товариша: — Хто тобі сьогодні на мозоль наступив? Зізнайся!* (Ю. Бедзик); **(4) Наступáти / наступи́ти на пáльці** *кому* — кривдити когось, не рахуватися з ким-небудь. — *Будьте задиракою, тримайтеся зухваліше, — повчав він* [Самієв] *Черниша, — а то вам будуть наступати на пальці* (О. Гончар); [П а н ь к о:] *В життю* [житті], *як на ярмарку, не можна без того, щоб один одному на пальці не наступив* (І. Франко); **(5) Наступáти / наступи́ти на прóбку (на кóрок, на кóрка)** — напиватися до повного сп'яніння. — *А ти, Гавриле, коли наступив на корка, то не ліз би, як свиня, на відповідальні збори, а йшов би собі додому* (Ю. Збанацький); — *Раз наступив на пробку, так нічого дурня корчити* (М. Руденко); **(6) Наступáти** / *рідше* **наступи́ти на хвіст (на хвостá, на п'я́ти)** *кому і без дод.:* а) *(тільки недок.)* наздоганяючи, переслідуючи, йти, рухатися і т. ін. дуже близько від кого-небудь. *Ой, що коїлось у Закриниччі, як німцеві вже почали на хвоста наступати, як його почали викурювати, мов лиса з нори!* (Є. Гуцало); *Рогніда просто наступала Володимирові на п'яти, з ранку до вечора ходила за ним* (І. Білик); б) досягати таких самих успіхів, як хто-небудь інший. — *Ми й на змагання викличемо одна одну. — Давайте дівчатка, щоб аж дим пішов! — Фігурняк потряс кулаком. — А я завтра своїх підніму. Ще, може, вам і на хвоста наступлю* (О. Сизоненко); **Хоч на хвіст наступи́** *див.* **хвіст; [Як (мов, нáче** *і т. ін.)***] [чóрний] віл на нóгу наступи́в** *див.* **віл**[1].

НАСТУПА́ЮЧИЙ, а, е, *розм.* Який наступає (у 2, 3, 5 знач.). — *Зносіть із гідністю наступаючий удар!* — *сказав* [доктор] *і подав їй руку на прощання* (О. Кобилянська); *Тепла, волога весняна ніч кволо бореться з наступаючим ранком* (В. Бабляк); *Перед мене твердою ходою наступаючий день* (В. Стус); *Думаю тільки про прекрасне — про вірші, музику, нашу любов і наступаючий Новий рік* (І. Жиленко); // *у знач. ім.* **наступáючі,** чих, *мн.* Ті, що наступають (у 2 знач.) на кого-, що-небудь. *Першу лінію ворожої оборони наступаючі буквально підм'яли під себе* (Д. Ткач); *Воєводи метушилися ззаду наступаючих і підганяли їх* (А. Хижняк).

НАСТУПИ́ТИ *див.* **наступáти.**

НАСТУ́ПНИЙ, а, е. 1. Який настає слідом за ким-, чимнебудь; найближчий у часі після когось, чогось. *Наступної зими і мені теж випадало йти до школи* (Остап Вишня); *Наступного вечора я прийшов знову. Двері були залишені наотвір* (Р. Андріяшик); *Наступної миті кров знову заграла в ньому й линула до голови, в вухах йому гуло й гупало* (І. Білик); // Який має відбутися незабаром. *Захоплений наступною зустріччю з батьками, він, здавалось, став приділяти менше уваги Оксані* (Д. Ткач); *Батько гомонів із господарем, домовлявся про наступне весілля* (О. Бердник); // Який відбувається, з'являється слідом за ким-, чим-небудь. *Найкращі малюнки будуть обов'язково вміщені при наступному виданні цієї книжки* (О. Донченко); *Я вирішила, що моя наступна любовна історія буде дуже щасливою і спокійною* (С. Андрухович); *Наступному літаку, побудованому в 1927 р., судилося стати першим у країні спеціалізованим санітарним літаком* (з наук.-попул. літ.).

2. Який розташовується, міститься слідом за ким-, чимнебудь; найближчий за кимсь, чимсь. *Проїхали так з кілометр до наступного повороту* (О. Гончар).

НАСТУ́ПНИК, а, *ч.* 1. Той, хто змінює кого-небудь на якомусь посту, займає місце або посаду свого попередника. — *Римський первосвященик, наступник святого Петра, підкорив своєму престолові всіх королів і всіх володарів землі* (З. Тулуб); *Він розбирав папери, рвав і викидав непотрібні, деякі відкладав у папку для свого наступника* (Ю. Мушкетик); *Коли імператор тільки захворів, ніхто не сумнівався, що невдовзі він віддасть чортові душу, і його ймовірні наступники вже подумки приміряли на себе корону, завзято інтригуючи один проти одного* (О. Авраменко); // Продовжувач чиєї-небудь діяльності, чиїхось традицій. *Федір Стрипський зупинився й довго стояв на ґанку. "Здається, — думав він, — єпископ Федір буде достойним наступником отця Олександра"* (С. Скляренко); *Професор своїми руками перекопав увесь Південь, обстежив найбільші скіфські могили, тепер досліджував Ольвію і, здається, все шукав собі серед студентів гідного помічника чи, може, й наступника* (О. Гончар); *Грабовський був вірним наступником і продовжувачем традицій Шевченка в українській поезії* (з наук. літ.).

2. *рідко.* Особа, яка одержала спадщину або яка має право на одержання її. *Йому вважалося найпростішим, найнатуральнішим — дочекатися з сина .. гідного наступника його капіталів* (І. Франко).

НАСТУ́ПНИЦТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **спадкоє́мництво.** *В мене є брат, він має трьох синів і малого внука, тож ніяких проблем із наступництвом престолу не виникне* (О. Авраменко); *Наступник трону вислуховує цинічну формулу наступництва: король помер, хай живе король!* (В. Єшкілєв); *Після початку Другої світової війни митрополит А. Шептицький, ураховуючи свій вік, стан здоров'я та наростання антицерковних репресій, призначив Й. Сліпого своїм коад'ютором (помічником із правом наступництва)* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **насту́пність** 1. *Наука завжди є творчим наслідком складних еволюційних наукових процесів і характеризується певним наступництвом* (з наук. літ.); *Стратегічне завдання будь-якої влади — покращення життя — має забезпечуватися наступництвом, незмінністю курсу в цьому напрямі* (з публіц. літ.).

НАСТУ́ПНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **насту́пник.** *Справжня августа* [дружина імператора] *не мала й маленької частинки тих радощів життя, що звідусіль приходили самі до її прийдешньої наступниці* (Н. Королева); *Наступниця Мадонни дуже плотська і легко звабляє* [зваблює]: *Іде і сміється: життя! квіток!* (В. Стус); *П'ять років не мав Коваль Андрій дитини.., а тепер у нього є наступниця* (Я. Качура).

НАСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Урахування попереднього досвіду, знань, порядків при переході до чогось наступного; спадковість (у 2 знач.). *Бібліотеки формують документальну базу світової культури, яка є людською пам'яттю цивілізації, і відіграють головну роль у збереженні, наступності й розвитку національної культури* (з наук. літ.); *Спроби писати історію з "чистого аркуша", переривати наступність або забезпечувати її за допомогою відтворення історичних аналогій не можна вважати перспективними* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **послідо́вність** 1; черговість. *Інструменти починають звучати в певній наступності: першою — порівняно неголосна бандура, за нею голосніша — сопілка, потім ще голосніша — дудка* (з навч. літ.).

3. Те саме, що **насту́пництво** 1; спадкоємництво. *За певних обставин призначають єпископа-коад'ютора з правом наступності, наділеного особливими повноваженнями* (з рел.-церк. літ.).

НА́СТУПЦЕМ, *присл., діал.* Рішуче (у 1 знач.), невідступно, вперто, наполегливо. *Кіт наступцем стежив за зграйкою горобців на току* (з казки); *Жінки наступцем рятували полегле жито, вправно орудуючи серпами* (із журн.).

НАСТУРА́Н, у, *ч.* Те саме, що **уранíнí́т.** *Уранові мінерали представлені сажистим і масивним настураном* (з наук. літ.); *Мінерал настуран — складний окис урану — дуже радіоактивний* (з наук.-попул. літ.); *За відсутності вільного кисню настурани гідратуються до суміші гідроксидів, які разом із залишками безводних оксидів утворюють так звані уранові черні* (з навч. літ.).

НАСТУ́РЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **красо́ля.** *Вона заквітчалась .. настурціями, убралась у нову спідницю й побігла з серпом на поле* (І. Нечуй-Левицький); *Перед хатинками, врослими від старості в землю, з'явилися мальви і настурції* (Ірина Вільде); *Ніжні настурції ловили сонце та джмелів* (В. Дрозд); *На Далекому Сході ми ніколи не мали цинги, бо буряти навчили нас споживати настурцію, звіробій, подорожник і гілочки лимоннику* (М. Дочинець).

НАСТЬО́БАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **настьоба́ти**[1]. *Тепле кубелечко було вкрите опалим листям, як настьобаною ковдрою* (з казки); *Настьобана ватянка була єдиним порятунком від шаленого вітру* (із журн.).

НАСТЬО́БАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **настьоба́ти**[2]. *Вона знову заходжується рюмсати, хоч давно уже переболіла спина, настьобана віником* (А. Дімаров).

НАСТЬОБА́ТИ[1] *див.* **настьо́бувати**[1].

НАСТЬОБА́ТИ[2] *див.* **настьо́бувати**[2].

НАСТЬО́БУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **НАСТЬОБА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* Стьобаючи *(див.* **стьоба́ти**[1]), виготовляти в якій-небудь кількості. *Колись монашки настьобували ватяні ковдри з цікавими візерунками* (з наук. літ.).

НАСТЬО́БУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **НАСТЬОБА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *тільки недок., кого, по чому.* Час від часу злегка стьобати *(див.* **стьоба́ти**[2] 1) кого-небудь або по чому-небудь. *Він настьобував коней і оглядався на всі боки* (Ю. Смолич); *Гнат, насвистуючи, настьобуючи себе прутиком по халявах, пішов до корівника* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Опиняєшся на вигоні, тут начебто погустішало похапливе переморгування-переблискування краплин, проте вони ще не припустили — так, щоб перетворитись на довгі замашні хворостини, що хутко летять із небес, наче прагнуть настьобати дерева, хати, людей* (Є. Гуцало).

2. *тільки док., кого, що.* Стьобаючи *(див.* **стьоба́ти**[2] 3), наловити певну кількість (риби). — *По-нашому це означає — наловити верховодок, — пояснив я. — Ми настьобаємо самі, а ви, Кузьмо Свиридовичу, краще хмизу назбирайте на багаття* (Л. Письменна).

НАСТЯ́ГАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **настяга́ти.** *Якщо вважаєш, що гідний осуду той, хто нагромаджує цілком непотрібні для вжитку речі.., то чи не осудиш так само й того, кому світу не видно з-за настяганого з усіх усюд наукового знаряддя?* (із журн.); * Образно. *Перлини народної мудрості, настягані з усіх усюд, служили Шпаківському павиним хвостом, якого він розпускав на повну силу краси, хизуючись перед Марією* (І. Волошин).

НАСТЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що, чого.* 1. Стягти (у 3 знач.), зібрати яку-небудь кількість чогось в одне місце. *До пізньої ночі кипіла на греблі робота. Боронами та ралами, що настягали з дворів, завалювали греблю з краю в край* (А. Головко); *Почав* [Максим] *помалу оберемками стягати очеретяний лист із стіни.., настягав сухого, нагорнув велику купу. А тому вмостився в тій купі, як у пуховій перині* (І. Багряний); *Я настягав потертого, полишеного попередніми рибалками сіна й ліг* (Ю. Мушкетик); // *розм.* Зібравши, залучити яку-небудь кількість людей до чогось. *Кисіль прикинув в умі, звідки він може настягати таку кількість збройних людей, і схопився за голову* (П. Панч).

2. Заощаджуючи, з труднощами нагромадити (гроші). *Настягала* [Мотря] *рублів .. та к Різдву справила Чіпці парубоцьку одежу* (Панас Мирний); *Настягати хоч би три карбованці, тоді може і одкупились би* (із журн.).

НАСТЯГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Стягтися (у 5 знач.), зійтися в одне місце (у якій-небудь кількості). *Як де лучиться весілля, чи празник, чи що, то гостей настягається, що й голці не впасти* (А. Свидницький); *Були тут не тільки сердюки і всяких полків козацтва останки, але й міщани, а навіть дещо черні, що настягалася до Батурина ще перед облогою і переживала недолю цього безталанного міста* (Б. Лепкий).

2. Стягтися (у 6 знач.), настачити чогось, забезпечити себе чим-небудь із певними труднощами. — *Я одними руками що тут зароблю?... — додала вона журливо. — Ви тут з матір'ю то сим, то тим боком настягаєтесь на зиму... А я, коли що, то там і зазимую* (Панас Мирний).

НА́СТЯЖ, *присл., діал.* Навстіж. *Якраз з брязкотом тяжких ланцюгів осунувся зводжений міст і завальні дубові ворота, ковані міддю, як щити велетнів, відкрилися настяж* (К. Гриневичева).

НАСУ́В, у, *ч., геол.* Одна з форм розривного порушення в заляганні гірських порід, при якому одні маси порід насуваються на інші по похилій поверхні розлому внаслідок тектонічних рухів земної кори. *Великоамплітудні насуви, переміщення по яких в українській частині Карпатської дуги сягають 15–20 км, перекривають складно побудовані нафтогазоносні структури* (з наук. літ.); *Типові донецькі породи змінюються на півночі Донбасу іншим типом порід уздовж тріщини Головного Північного насуву Донбасу* (з наук. літ.).

НАСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **насува́ти** і **насува́тися.** *Насування ворожої зграї було невідворотне* (із журн.); *Од насування невідворотного та з гострого жалю до себе йому щеміло в очах, він одвернувся на схід і спробував побачити в темряві ту невидиму риску, де мали сходитися небо й вода* (І. Білик); *Зміни клімату, періодичні насування та відступання льодовика, зміна природно-ландшафтного середовища, рослинного і тваринного світу — усе це безпосередньо впливало на розселення первісних людей* (з навч. літ.).

НАСУВА́ТИ, а́ю, а́єш, **НАСО́ВУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **НАСУ́НУТИ,** ну, неш, *док.* 1. *що, чого.* Надівати, натягати що-небудь на голову (часом закриваючи якусь частину обличчя). *Роздає* [Сінон] *всім вінки, а 1-му, що порається коло печені, сам насуває вінка на голову* (Леся Українка); *Збентежений Макота, вискочивши з-за столу, вже на ходу насував картуза* (О. Донченко); *На голову йому насувають блазнівський ковпак* (О. Бердник); * Образно. *Насунув вечір шапку волохату, Шумить осінній вітер у бору* (І. Нехода); // Зсовувати, спускати нижче. *Але вона сміялась, насувала мені шапку на ніс і ні на крихту не припускала, щоб мої слова були продуктом серйозної, твердої думки* (В. Винниченко); *Щоб хоч сяк-так перележати ніч, доводилося шинелю не тільки застібати, але й підперізувати, комір підіймати, кашкет насувати на вуха* (М. Сиротюк); *Він щось невиразно відповів їй, насунув шапку на очі й подався на вулицю* (М. Стельмах).

2. *що і без прям. дод.* Рухати що-небудь над чимсь або наближаючи до чогось. [С о к р а т:] *Як водою наповняться хмари ущерть і на обрій пливутьваговито, То, набухши дощем, мимоволі вони прогинаються й долі звисають І, одна на одну набігаючи, враз вибухають і лунко гуркочуть.* [С т р е п с і а д:] *Ну, а хто ж їх одна на одну, чи не Зевс, громовиць володар, насуває?* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана); // *безос. Тисячотонні кучугурища гірських порід насунуло на полотно доріг, перегородило, позабивало туристські маршрути* (О. Гончар).

3. *перев. недок.* Рухаючись уперед у великій кількості, тіснити кого-небудь, наступати на когось, щось. *Люди, зацікавлені й розлютовані, насували ближче, щоб подивитися на злочинця* (Б. Грінченко); *Щоб жменьку героїв змести до останку, На них насували лавиною танки* (С. Крижанівський); // Чинити ворожий напад; нападати. *Коли ж одного дня на володіння княгині насунули ворожі орди, то вона звеліла слугам заховати в підземеллях замку її золоту корону* (з легенди).

4. *перен.* Розпочинатися, з'являтися або надходити; насуватися (у 3 знач.). *Насувала осінь сумна з густими туманами, з темними непроглядними ночами* (Панас Мирний); *Збір такої кількості завжди траплявся тільки тоді, коли на народ насувало стихійне лихо* (Т. Осьмачка); *Коли насував вечір — торохкотіли постріли, торохкотіло серце, і тільки мобілізована думка — вперед* (Б. Антоненко-Давидович); *У полі ранком раннім Насували грози* (Т. Масенко); *Дзвінка й глибока тиша поволі насунула з усіх боків* (В. Козаченко); // Охоплювати кого-небудь, оволодівати кимось (про настрій, почуття і т. ін.). *Думка нестерпна. Вона мутить її душу, відбирає спокій. Насуває смуток, розпікає душу* (О. Кобилянська); [К а р п о:] *Смуток не загається, прийде, хоч і не клич його, сам насуне* (М. Кропивницький).

5. *перен., розм.* Приходити, з'являтися, збиратися у великій кількості. *Особливо гули майдани, шуміли роздоріжжя й насували колони юнаків з радісними чубами, роздмуханими вітром* (І. Микитенко); *Оце поспінуть полуниці, Насуне миру — повен ліс* (І. Манжура); *Все повітове місто насунуло у світлиці начальника з своїми сім'ями* (І. Нечуй-Левицький); *І в місто, на заводи, насунуло таких бідаків .. видимо-невидимо* (С. Чорнобривець).

6. Рухаючись, наближатися; насуватися (у 1 знач.). *Із заходу насувають темно-сині хмари, їх шматують вітри* (П. Колесник); *Почалося виверження вулкана, й потоки лави насувають на нас, заливають містечко* (Ю. Бедзик); — *Боже мій, яке насунуло, — глянула вона на хмару, що стояла над горою* (Григорій Тютюнник).

НАСУВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **НАСО́ВУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **НАСУ́НУТИСЯ,** нуся, нешся, *док.* 1. Рухаючись, наближатися. *З темряви насувались примари все нові й нові* (С. Васильченко); *Чорні хмари насувались, слали тіні навкруги* (О. Олесь); *Просто з поля насувались машини з громіздкими понтонами* (О. Гончар); *Хоч з одного боку ще світило сонце, а з другого вже насувалися важкі й кудлаті хмари, заряджені блискавицями* (О. Чорногуз); // *на що.* Рухаючись, заступати, закривати собою що-небудь. *Грозова хмара насувалась на світ* (С. Чорнобривець); // *на кого, розм.* Наближаючись упритул, різко напирати, навалюватися на кого-, що-небудь. *Штурман обернувся лицем до отамана й, не моргаючи оком, помалу почав насуватися на нього голими грудима* [грудьми] (І. Багряний); *Він все дужче й дужче підвищував голос і сам, немов хмара, насувався всім тілом на Сидорчука* (Ю. Бедзик); *І вже на малу Марусю велика, як гора, червона кам'яна куля насувається, ще мить — розчавить* (Люко Дашвар); // *перен.* Щільно оточувати, прилягати до чого-небудь. *Біла земля, білі сади насуваються звідусіль* (С. Васильченко); *Темні гори, увін-*

чані густим лісом, насувались на село могутнім громаддям (О. Донченко).

2. Рухатися вперед, чинячи напад. *Насувалися грізні полчища завойовників* (з легенди); *З шляху, де насувався Косінський, прибігало кілька поселян* (Іван Ле); *Хмарою з моря насуваються* [вороги], *лізуть у степ, як сарана* (О. Гончар); *А на місто насувається велика сила, і в противагу їй треба виставити таку ж* (В. Чемерис).

3. *перев. недок., перен.* Надходити, наставати, наближатися в часі. *Вечір насувався над землею* (М. Коцюбинський); *Весна насувалась з поспішною похапливістю* (Олесь Досвітній); *Смерть насувалася грізно й невблаганно* (В. Кучер); *Сутінки поміж дерев холодніли, видовжувались і гойдливо насувались нам назустріч* (М. Слабошпицький); *Робилося доволі свіжо на вулиці, насувалася осінь* (Любко Дереш).

4. *на що.* Зсовуючись, спускаючись нижче, закривати собою що-небудь. *Брови йому то насувалися на очі, то вибиралися високо на лоб* (Ю. Шовкопляс); *На волоссі лежали сіточки з перлів, які низько насувалися на чоло* (Валерій Шевчук); *Мотузяна шлейка насунулась їй* [шкапині] *на вуха* (С. Черкасенко); *Батьківська шапка насунулась йому аж на ніс і заважала бачити* (О. Довженко); * Образно. *Прийшовши до батьківського дому, відчула, як дивна паволока насувається на очі* (В. Лис).

5. *перен.* Виникати, з'являтися або охоплювати (про думки, мрії і т. ін.). *Коли зближався до свого села, то стали насуватися знову чимраз більше сумні думки* (Н. Кобринська); *Задивлюся на чудову далину, й якісь мрії насуваються одна за другою* (М. Коцюбинський); *Він знав, що насувається на нього голодний сум, коли він усе згадував, усе проклинав* (В. Підмогильний).

При́смерки спуска́ються (насува́ються, наплива́ють *і т. ін.)* <**При́смерк спуска́ється (насува́ється, напліва́є** *і т. ін.)*> *див.* **при́смерки.**

НАСУВНИ́Й, а́, е́. 1. Пристосований для насування. *Вікна у світлиці були маленькі, з круглими темнавими шибками, які тепер можна зустріти хіба в стародавніх церквах і крізь які інакше й не дивилися, як тільки підваживши насувну шибку* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); *У кінці листопада 2016 року насувною аркою була успішно накрита будівля реактора, після чого продовжився монтаж устаткування* (з газ.).

2. *геол.* Прикм. до **насу́в.** *У процесі свого розвитку при зміні геотектонічного режиму Підкарпатський і Передкарпатський розломи трансформувалися в розломи насувного типу* (з наук. літ.); *Нафтові та газові поклади містяться в складних геологічних умовах, зумовлені насувними тектонічними процесами* (з наук.-попул. літ.).

НАСУДИ́ТИСЯ, уджу́ся, у́дишся, *док., розм.* 1. Судячи (у 2 знач.), багато, досхочу поговорити. *Насудяться воріженьки, — Дівка заміж піде* (з народної пісні); [Шкандиб и х а:] *Чого ти до неї пішла? Давно була? Ще не наговорилася та не насудилася з матір'ю про свекруху та дурного чоловіка, що жаліє жінку* (Панас Мирний); — *О, напади Параска на Мокрину, — до вечора б не наговорилися, не насудилися...* (К. Гордієнко).

2. Довго, досхочу посудитися, беручи участь у судових процесах. *Насудилися. Окружний адмінсуд Києва зупинив розгляд позову щодо дострокових виборів і закрив справу* (з газ.).

НАСУ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **насука́ти.** *З мотузок, насуканих із рослинних волокон, зробили щось на зразок грубої корби, завдяки якій цеглу легко підняли нагору* (з наук.-попул. літ.); // **насу́кано,** *безос. пред. Для плетіння насукано з кужеля клубок прядив'яних ниток* (із журн.).

НАСУКА́ТИ *див.* **насу́кувати.**

НАСУ́КУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **насу́кувати.** *Насукування прядив'яних ниток потребує неабиякої вправності* (з навч. літ.).

НАСУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАСУКА́ТИ,** насучу́, насу́чиш *і* насука́ю, насука́єш, *док., чого, що.* Сукаючи (у 1 знач.), виготовляти певну кількість чого-небудь. *Насукувала фея золотих ниток для чудесного плаття* (з казки); *Навчили баранця стукати ріжками в барабанчик, насукали з воску свічок, щоб і ввечері на весіллі було світло* (з казки); *Та насукаємо кріпких-кріпких ниточок, та наплетемо сіточок, та всіх "шершнів" і половимо* (Остап Вишня); — *Поки вони собі натіпають конопель та насучать мотуззя, то я ще наживуся* (М. Стельмах); *Сироватка не тільки викосив долину, .. а й виплів новий тинок, переставив ворота та насукав Шкуті дратви до кінця року* (Ю. Мушкетик); // *що.* Сукаючи, виготовляти що-небудь. *Рак і щука добули воза, насукали з трави посторонків і чекають лебедя* (з казки).

НАСУ́КУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **насу́кувати.** *Ткалися вітрила й насукувалися канати для корабля, незабаром подорож* (із журн.).

НАСУ́МРЕНИЙ, а, е, *розм.* Який насумрився; насуплений (у 2, 4 знач.). *Ясночолий коваль водив лагідними очима по насумрених лицях* (К. Гордієнко); *Був він невисокий на зріст, але кремезний і присядкуватий* [присадкуватий], *замкнений в собі, насумрений, важкий на вдачу й непривітний* (В. Домонтович); *Кость Григорович приплівся з роботи сердитий і насумрений* (О. Гончар); * Образно. *І дні насумрені гуртом гримлять, ревуть ярами* (В. Стус); *Накинула* [Галя] *халата й пішла рвучким, поспішним кроком, залишивши в цій насумреній кімнаті стару, а та тільки й могла, що піддаватися тут на самоті цій сірості й сутінку* (Валерій Шевчук).

НАСУ́МРЕНО, *розм.* Присл. до **насу́мрений.** *Улас, що насумрено слухав ті суперечки, в рішучу хвилину .. подавав і від себе слово* (К. Гордієнко); *Тим часом він зустрів її пропозицію насумрено, як злу прикрість* (В. Домонтович); *Справді, як морський вовк: сидить насумрено, в розмову не встряє* (О. Гончар).

НАСУ́МРИТИСЯ, рюся, ришся, *док., розм.* Те саме, що **насу́питися** 1. *Заробітчани притихли, насумрилися, придавлені вісткою* (К. Гордієнко); — *А ми вашу обіцянку до протоколу запишемо, — сказав Островерх. — Пишіть! Пишіть! — насумрився Кузьма* (Я. Гримайло); *Васько насумрився. Довбав кинджалом тендітний польський столик* (Василь Шевчук); — *Чого він там сидить, насумрився, — дріма? Абату донесе, абат нас не погладить* (Л. Костенко).

НАСУМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Посумувати довго або вдосталь. *Потім Дідона мов унцикла, Звеліла, щоб і Гандзя вийшла, Щоб їй насумуватись всмак* (І. Котляревський); *Кілько ж вона не наплакалась, кілько не насумувалась, коли її муж .. відібрав їх* [синів] *із школи!* (І. Франко).

НАСУ́НЕНИЙ, НАСУ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **насу́нути** 1. *Насунута наперед хустка ледве давала бачити худе змучене обличчя* (Б. Грінченко); *Він був у .. шапці, насуненій*

аж на брови (Л. Мартович); *Його лице з насуненою на брови плахтою кутали грубі тіні* (К. Гриневичева); *До намету .. вступив Сулейман з глибоко на чоло насуненим турбаном* [тюрбаном] (О. Назарук); *На ньому довга сіра шинель наопашки, каска з козирком, низько насуненим на чоло* (О. Полторацький); *Геродот узагалі не наважився підійти — вони дивились на нього похмуро й важко з-під насунених на брови петасів* (І. Білик); // **насу́нено, насу́нуто,** *безос. пред. Ще більше опустилися плечі Петровича, обтяжені мисливським причандаллям; кепку насунуто на самі очі* (О. Гончар).

НАСУ́НУТИ *див.* **насува́ти.**

НАСУ́НУТИЙ *див.* **насу́нений.**

НАСУ́НУТИСЯ *див.* **насува́тися.**

НАСУ́ПИТИ *див.* **насу́плювати.**

НАСУ́ПИТИСЯ *див.* **насу́плюватися.**

НАСУ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **насу́пити** 1, 2. *Тихо застукотів* [гість] *пучками по скатерці і підпер рукою насуплене, мов обважніле від думок, чоло* (Б. Антоненко-Давидович); *Почувши про те, що його посилають у розвідку, Даніялов ожив, досі насуплене обличчя його проясніло* (А. Дімаров); *Із хат повиповзали сірі фігури. З насупленими на очі шапками, з загорнутими хустками обличчями* (А. Головко).

2. *у знач. прикм.* Який насупився (про людину); похмурий, незадоволений. *Незабаром з бур'янів виходив насуплений, нахмурений, сердитий Тарас* (С. Васильченко); *Катря кинула оком по хаті, побачила насупленого батька, грізну матір* (В. Кучер); *Гриць глянув у дзеркальце: чоловік і жінка, жовчні, насуплені, якісь невиразні, сиділи непорушно* (О. Бердник); *Хлопчина переминався з ноги на ногу, розгублений і насуплений* (Любко Дереш).

3. *у знач. прикм.* Низько опущений над очима (перев. як вираження незадоволення, задумливості — про брови). *Він .. пильно дивився на покупця своїми сірими очима з-під насуплених шпакуватих брів* (С. Черкасенко); *З-під сивих насуплених брів дивляться на нас голубі й лагідні очі* (А. Шиян); *На порозі стояв суворий чоловік з насупленими бровами* (С. Андрухович); * Образно. *З-під насупленої обшарпаної стріхи сліпо дивилося на схід одне вікно-шибка* (С. Чорнобривець).

4. *у знач. прикм., перен.* Який насупився (у 3 знач.); хмурий, темний. *День був насуплений, сірий. Накрапав дощик* (М. Коцюбинський); *А море, грізне, насуплене, підіймало воду* (М. Трублаїні); *Ноги їх, обуті в личаки і в гумові чуні, будили мертву ранкову тишу під сірим насупленим небом* (К. Гриб); *Він побачив кургани, високі степові могили під насупленим свинцевим небосхилом* (В. Єшкілєв).

НАСУ́ПЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **насу́плений.** *Романова насупленість та мовчання дуже не подобались Соломії* (І. Нечуй-Левицький); *Суворості й насупленості світу, в який потрапила* [Настася], *нічим не могла подолати, крім удаваних (але ж і природних для неї!) веселощів, за якими так зручно було сховати свою розгубленість* (П. Загребельний); *Насупленість природи ще більше підсилює тяжку зажуреність серця* (із журн.).

НАСУ́ПЛЕНО. Присл. до **насу́плений.** *Гумілевський крутнувся й, підійшовши, сів ближче до Косеня. Той спокійно й насуплено слухав* (М. Івченко); *Андрійко слухав насуплено, уважно* (В. Собко); *Він насуплено про щось розмірковував, неуважно слухаючи мої відповіді* (Р. Андріяшик); *Потоцький насуплено оглянув пустельну засніжену рівнину з якимось обгорілим селом на видноколі* (В. Чемерис); * Образно. *Шафи та книжки, різного розміру, матеріалу та кольору, насуплено стояли вздовж стін* (В. Підмогильний).

НАСУ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **насу́плювати** і **насу́плюватися.** *Одна з вправ для мімічних м'язів — насуплювання брів до утворення чіткої вертикальної складки* (з навч. літ.).

НАСУ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАСУ́ПИТИ,** плю, пиш; *мн.* насу́плять; *док.* 1. *що.* Виражаючи незадоволення, зажуреність, гнів і т. ін., хмурити, морщити брови, обличчя, лоба; супити. *Він насуплює брови, люто блимає маленькими сірими очима* (П. Козланюк); *Новиков насуплює чоло, щоб краще зосередитися* (М. Стельмах); *— Мені зовсім не хочеться спати! — вередливо каже вона. — Не хочеться — і все, —* *насуплює бровенята* (М. Слабошпицький); *Вона заклопотано хмуриться, насупивши брови й десь обмірковуючи, як краще почати* (В. Винниченко); *Званов насупив своє широке обличчя з гострими вилицями* (О. Донченко); *Терезка насупила брови. Останнім часом у неї виникали проблеми зі слухом* (Любко Дереш).

2. *що, рідко.* Те саме, що **насува́ти** 1. *Я глибше насуплюю кепі й вороже дивлюсь на старого* (М. Івченко); * Образно. *Млявий сумнів пробіг по юрбі. Кому кашкет на очі насупив, в кого вихватив і кинув гвинтівку додолу* (А. Головко).

3. *безос., перен.* Ставати темним, хмурим (про явища природи). *Насупило. Дніпро поворонів. Накрила греків піна бурунів* (Л. Костенко).

НАСУ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **НАСУ́ПИТИСЯ,** плюся, пишся; *мн.* насу́пляться; *док.* 1. Ставати похмурим, незадоволеним, надутим; супитися. *Теофіл нічого не каже, тільки ще гірше насуплюється* (Леся Українка); *Ступав* [Семен] *помалу, важко, серйозно і навіть, коли ловили його "харцизяки"* [прикордонники], *не мінявся, тільки ще більш насуплювався* (В. Винниченко); *Хлопець зразу ж насуплюється, і губи його недобре здригаються* (М. Стельмах); *Женя надула губки й пестливо насупилась* (С. Васильченко); *Він насупився, та голос його був, як і раніше, ласкавий і теплий* (М. Йогансен); *Запалені очі Калинки дивилися з такою мукою, що капітан раптом відчув співчуття.., та він одразу ж придушив отой порух душевний і суворо насупився* (А. Дімаров).

2. Виражаючи незадоволення, зажуреність, гнів і т. ін., хмуритися, морщитися (про обличчя, брови, лоб). *Сколот слухав те, що перекладав йому Варкан, і його брови насуплювалися* (В. Владко); *Білі його брови страшно насупились* (П. Куліш); *— Настане розплата, панове, тепер... — і в князя насупилось чоло* (М. Старицький); *Глянув я, а пан становий все червоніє та червоніє на виду, брови насупились, очі вирячились* (Панас Мирний).

3. *перен.* Робитися, ставати похмурим, темним (про явища природи). *Сірий день поволеньки насуплювався, заволікуючи* [заволікаючи] .. *темні бурти і житла в вечірній сутінок* (Олесь Досвітній); *У млині все потроху насуплювалось, і кутки блимали на них з глухуватою неприязню* (Є. Гуцало); *Насупилось грізнеє море, Бурун за буруном іде* (Дніпрова Чайка); *Увечері небо затяглося хмарами, насупилось* (Яків Баш); *Коли насупиться ніч, усі знову стануть рівними* (І. Білик).

НАСУПО́НИТИСЯ *див.* **насупо́нюватися.**

НАСУПО́НЮВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **насупо́нюватися.**

НАСУПО́НЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **НАСУПО́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *док., розм.* Те саме, що **насу́плюватися** 1. *Насупонивсь, як той сич* (Номис).

НАСУ́ПРОТИ́, *рідко* **НАСУ́ПРОТИ́В,** *розм.* 1. *присл.* Прямо перед ким-, чим-небудь; на протилежному боці; напроти. *Захід сонця зайнявся полум'ям і насупроти обдав ярким світом гребінь гори* (О. Стороженко); *Звернувся* [Давид] *до якогось громадянина, що лежав на лавці насупроти, і попрохав його сісти* (А. Головко).

2. *присл.* Усупереч, наперекір кому-, чому-небудь. *Він не шукав зустрічей з дівчиною, бо боявся сам собі признатися, що хоче їх, але сама доля розсудила інакше, і він не міг піти насупроти* (М. Чабанівський); *Воно ж лежало — лиш бери! І хто б наваживсь насупро́ти? І хто б згадав, що Рим — це Рим, а не колиска древніх готів?* (О. Забужко).

3. *присл.* Те саме, що **назу́стріч** 1. — *Що там таке?* — *заговорила стара, йдучи насупроти* (А. Свидницький); *А насупроти вітерець легенький повіває — гармидер ярмарковий з голови вивітрює* (Остап Вишня).

4. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вираженні розміщення кого-, чого-небудь перед ким-, чим-небудь; на протилежному боці від когось, чогось; напроти. [Х в е д о с к а:] *І що Мотря вигадує? Раз по раз, каже, як тільки він* [Роман] *увійде в церкву, то так і ввіп'ється в мене очима... Хіба тоді, як став насупротив мене, то ніби й справді впився?* (М. Кропивницький); *Вона вхопила обома руками ратище і .. поставила його насупротив медведиці* (І. Франко); *Він сів до столу насупроти гетьмана і випив разом з ним* (А. Кащенко); *Анемподист легко вмостився на передньому ослончику* [ослінчику] *насупроти нас* (Б. Антоненко-Давидович); *Насупроти водокачки розрісся Сонячний парк* (Л. Первомайський).

5. *у знач. прийм., з дав. в.* Уживається при назві осіб, предметів, явищ, процесів, усупереч яким що-небудь здійснюється, відбувається. *Катам насупроти ставай За визволення чоловіка* (П. Грабовський).

6. *у знач. прийм., з дав. в.* Уживається при назві осіб, предметів, явищ, процесів, назустріч яким відбувається рух. *Володимир торкнув поводи і поволі рушив насупроти половцям* (В. Малик); *Літаки у димовій імлі летять один одному насупроти* (М. Руденко).

◊ **Іти́ про́ти (насу́проти́)** *кого, чого* <**Іти́ всу́переч** *кого, чого, кому, чому*> *див.* **іти́.**

НАСУ́ПРОТИ́В *див.* **насу́проти́.**

НАСУ́ПУВАТИЙ, а, е, *розм.* Досить насуплений (про людину). *Насупуватий чоловік;* // Який виражає таку насупленість. *Повз веселий гурток поволі пройшов теж шестикласник, Петрусь Химченко: сухорлявий хлопець, не дуже рославий, з насупуватим видом* (А. Кримський).

НАСУ́ПУВАТО, *розм.* Присл. до **насу́пуватий.** *Я наважився й насупувато, з гострим докором поглянув на Хикавку* (М. Івченко).

НАСУРМА́ЧИТИСЯ *див.* **насурма́чуватися.**

НАСУРМА́ЧУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **насурма́чуватися.**

НАСУРМА́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАСУРМА́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док., розм.* Те саме, що **насу́плюватися** 1. — *А у вас тут одна ватага* .. — *Яка ватага?* — *насурмачився Бовдюг* (Григорій Тютюнник).

НАСУ́РМИТИ *див.* **насу́рмлювати.**

НАСУРМИ́ТИ, млю́, ми́ш; *мн.* насурмля́ть; *що.* Док. до **сурми́ти.** — *Вибирай, дівчино, персик, А хоч стьожку чи корали .. Та хоч трішки купервасу В свято брови насурмити* (Я. Щоголів); *Губи дівуля нафарбувала червоною крейдою, а брови так насурмила сажею, що аж страшно було дивитися* (із журн.).

НАСУ́РМИТИСЯ *див.* **насу́рмлюватися.**

НАСУ́РМЛЕНИЙ[1], а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **насу́рмити.** *Світ пропадав для нього: зникало небо, трава, дерева, кущі, бур'яни, річка, городи — все перетворювалося на кисіль .. З глибини того сірого киселю напливало на нього жінчине обличчя, насурмлене, .. зі скривленими вустами* (Валерій Шевчук).

2. Який насурмився; насуплений (у 2–4 знач.). *Цілий тиждень Гриньо, насурмлений, як осінній день, ходив на працю* (С. Чорнобривець); *Він глипнув скоса на притихлу під стіною Настусю, все ще насурмлену, скуту образою й гнівом* (О. Гончар); *Зустрінешся з нею* [Анфісою] — *якась дивна: або мовчить насурмлена, або кидає сякі-такі слова, часто й невпопад, і квапиться випровадити нареченого* (М. Сиротюк); *Паша потер долонею чоло, кинув з-під насурмлених брів нишковий погляд* (Ю. Мушкетик); *Мертву ранкову тишу під свинцевим насурмленим небом обірвав гуркіт грому* (із журн.).

НАСУ́РМЛЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **насурми́ти.** *Іван .. додав, що не дозволить припиняти урок, тим більше — забирати учня ..* — *Як це не дозволите?* — *здивувалась Аглая, високо піднявши свої густо насурмлені брови, повне лице її видовжилось, а очі, світлі, витрішкуваті, стали вузенькими* (Б. Левін); *Нещасні молоді жінки цілими днями блукали в садах, схованих від усього світу, і рухи їхні, мов у божевільних, були якісь несправжні, навмисні й непотрібні .. Мальовані білилами обличчя, насурмлені очі* (П. Загребельний).

НАСУ́РМЛЕНО, *розм.* Присл. до **насу́рмлений**[1]. *Проходячи, насурмлено блимнула* [дівчина] *у бік старого* (О. Гончар).

НАСУ́РМЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАСУ́РМИТИ,** млю, миш; *мн.* насу́рмлять; *док., що, розм.* Те саме, що **насу́плювати** 1. *Колись їй подобалося, як він хмурився, — насурмлював по-хлоп'ячому ніжні брови, .. тепер ті брови лякали її* (Ю. Мушкетик); [Л о т о ц ь к и й *(повертається):*] *Слухайте, Шметелюк. А ви не бачили, хто там?.. Нема. (Стоїть, насурмивши брови)* (І. Микитенко); *Кузьмін мовчить, мов води в рот набрав.., похмуро насурмивши свої густі аж кошлаті брови* (Ю. Збанацький); *Крилов глянув спідлоба непривітно, насурмив густі брови* (Б. Левін); *Козак зачерпнув долонею яскравого багрянцю — глянув. Насурмив брови* (Г. Колісник).

НАСУ́РМЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **НАСУ́РМИТИСЯ,** млюся, мишся; *мн.* насу́рмляться; *док., розм.* Те саме, що **насу́плюватися.** *Коли дівча насурмлюється, то очата, так само як і в матері золотаво-карі, одразу темніють* (О. Гончар); *Варя Кочубей насурмилась, ладна вже була кольнути Сою якимсь гострим слівцем* (Д. Ткач); *Коли партизани заходили в це майже залишене людьми село, зимовий спокій насурмився важкими хмарами* (Іван Ле).

НАСУРМО́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **насу́рмлений**[1]. *В досвідченого підполковника іронічно зібралися складки навколо рудих, як тютюн, очей і повеселіло кавуноподібне, завжди насурмонене обличчя* (М. Стельмах); *Ліда позиркувала на мовчазного, насурмоненого Братуху* (В. Большак); *За другою партою у лівому ряду під стіною сидить рудий, як вогонь, хлопчик з кошлатими насурмоненими бровами* (В. Нестайко); *У низьке, навіть в найкращу погоду насурмонене небо підводяться і входять у нього гострими вершинами базальтові кручі* (Р. Іваничук).

НАСУРМО́НЕНО, *розм.* Присл. до **насурмо́нений.** — *Погляньте, діти, на нього! Це — філософ! — беззаперечно прорік старий Шаламай. Од реготу затряслись його діти .. — Може, й так, — насурмонено оглядає шаламаївський виводок Богдан* (М. Стельмах); *Старі й молоді сосни стояли поблизу похмуро, насурмонено* (Є. Гуцало).

НАСУРМО́НИТИСЯ *див.* **насурмо́нюватися.**

НАСУРМО́НЮВАТИСЯ, юються, юєшся, *недок.,* **НАСУРМО́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *док., розм.* Те саме, що **насу́плюватися;** насурмлюватися. *В хаті він розгортає книжку, спочатку дивується, потім осереджується, насуплюється, насурмонюється* (М. Стельмах); — *Тилимон прийшов! Тітка Ніла спершу схоплюється, хоче бігти надвір, та зразу ж і насурмонюється на ослоні, мовби вечірній туман* (Є. Гуцало); *Почулося торохтіння: то наближалися підводи; на передках, як граки, насурмонившись, сиділи погоничі* (Б. Левін); *Відвідувач насурмонився, немов образили його персонально* (В. Большак); *Котька підвівся з-за будяка. Хлопці, насурмонившись, грізно дивилися на нього* (В. Нестайко).

НА́СУХО, *присл.* 1. До повної сухості; досуха. *Подивиться* [вчителька], *як пороззуваємося і чи не мокрі в нас ноженята, — як вогкі, накаже насухо повитирати, .. чимось теплим повкриває нас: — Спіть, дітки!* (Остап Вишня); *Місяць був ясний і блискучий, як золотий турецький ятаган, на якого хукнули парою і насухо протерли оксамитом* (Григорій Тютюнник); *Подолом сукенки насухо витирає* [Петруня] *обличчя від сліз і бере з-під подушок свою дитинку* (М. Матіос).

2. Без застосування в'яжучого, пом'якшувального або іншого засобу. — *Там таке робиться!.. — гукала до нього Оксана з-за дверей ванни, доки він насухо, без крему проводив станком по зарослих щоках* (О. Ірванець); *Оборонні споруди сільських громад різко контрастують з фортифікацією візантійських фортець. Їхні стіни викладені з буту на глині або насухо* (з наук. літ.).

3. *перен., розм.* Без уживання спиртних або інших напоїв. — *Е! це вже негарно, — каже Антосьо, — люди добрі зійшлись та насухо повинні виходити, чи що?* (А. Свидницький); — *Пилипе, налий чарки, насухо недобре говорити, в горлі дере* (Б. Лепкий); *Алік дотримувався здорового трибу життя, не пив, гриз насухо китайські розчинні сніданки* (С. Жадан); *Дотягнувся* [Макс] *до рюкзака, дістав печиво... Одне. Ні, два. Добре, три, не більше. Вмолотив пачку насухо* (Люко Дашвар).

НАСУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **насуши́ти.** — *Багато сього літа зілля назбирала? — питає Тетяна і обзирається по закутках, де стара приятелька держала насушене чародійне зілля* (О. Кобилянська); // **насу́шено,** *безос. пред. Заготовлено великий запас повидла і соку, насушено сушениць для узвару* (із журн.).

НАСУШИ́ТИ *див.* **насу́шувати.**

НАСУ́ШНИЙ *див.* **насу́щний.**

НАСУ́ШНИК *див.* **насу́щник.**

НАСУ́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **насу́шувати.** *На селі обов'язковим було насушування насіння та горішків на втіху діточкам* (із журн.); *Люди рятувалися від голоду насушуванням листя з липи, яке перетирали й пекли з нього хліб* (з газ.).

НАСУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАСУШИ́ТИ,** ушу́, у́шиш, *док., що, чого.* Сушити певну кількість чого-небудь. *Сказала собі* [жінка]: *"Буду тобі на зиму сіна насушувати, а ти будеш мені сина молоком годувати". І та олениця приходила до неї щоднини. Вона її доїла і годувала сина* (з казки); — *Напечеш мені, Степанидко, пшеничних паляниць, насушиш сухарців, бо я з неділі в Київ піду* (Л. Яновська); — *Насушили б собі фрукти на кисіль та й не купували на базарах* (Григорій Тютюнник); *Не насушить ніхто сухарів, не майне материнська хустина...* (В. Стус); *Нам'яти б відро-друге зерна, насушити бодай на лежанці, намолоти на ручному млині і вже завтра нагодувати косарів хлібом нового врожаю* (М. Циба).

НАСУ́ЩНИЙ, *розм.* **НАСУ́ШНИЙ,** а, е. Який має важливе життєве значення, украй необхідний. *Небагато у нас у давнину було людей, котрі посміли б і зуміли б так близько доторкатися до насущних духовних потреб нашого народу* (І. Франко); *Вона* [українська влада] *розрішить швидко, справедливо й в інтересах їх, отих широких мас голоти, всі насушні, наболілі питання* (В. Винниченко); *Одразу ж вони перейшли до справ насущних* (О. Гончар); *Незліченні маси народу бачать, що животіють заради жалюгідного шматка насущного* (Р. Андріяшик); // *у знач. ім.* **насу́щне,** *розм.* **насу́шне,** ного, *ч.* Те, що необхідне для проживання, існування. *Експедиція на місяць з метою добувати радій є безглуздя, обман мас, одвертання їхньої уваги від насущного, земного* (В. Винниченко).

◊ **Хліб насу́щний (насу́шний)** *див.* **хліб; Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник,** *рідко* **кава́лок) хлі́ба [насу́щного]** *див.* **шмато́к.**

НАСУ́ЩНИК, НАСУ́ШНИК, а, *ч., розм.* Хліб як продукт харчування. *Жив* [чоловік] *собі, хвалити Бога, Не багато, не убого, Усе ж рідний мав куток І насушника шматок* (І. Манжура); *Був білий той хліб не у нас, а для нас — Черствого насущника скиба* (Л. Первомайський); *Марта закінчила десятилітку, можна було в інститут чи бодай у технікум, але самітна мати, клопіт про шмат насущника не пустили* (Б. Харчук); // Те, що вкрай необхідне для життя. *За волю воюєш, про волю співаєш, а тут тебе гне за насущник жура!..* (Уляна Кравченко); *Удень кожний навчається або заробляє насущник і уперто працює над перекладами* (Л. Старицька-Черняхівська).

НАСУ́ЩНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **насу́щний.** *"Переносною вітчизною" для українців, куди б їх не закинула доля, був "Кобзар" Шевченка. І навіть у себе вдома, на "нашій, не своїй землі", він давав, дає і даватиме почуття вітчизни. У цьому чи не найбільша таємниця його вічної насущності* (І. Дзюба); — *То не монета, голубе, то твоя доля. День твій завтрашній.., це насущність. Така ж вірна, як добрий день, як молитва* (М. Дочинець).

НАСУ́ЩНО. Присл. до **насу́щний.** *Кожному народові, як і індивіду, насущно потрібна ілюзія, що бодай у чомусь він особливий, щось уміє краще за інших* (О. Забужко); *В'ячеслав Чорновіл безпомилково визначав, яка ідея сучасна й насущно необхідна, які вимоги здійсненні, а які — політична спекуляція* (з публіц. літ.).

НА́СХИЛ, НА́СХИЛЬ, *присл., заст.* Схилившись. *Усю ніч насхил просиділа* (Б. Грінченко).

НА́СХИЛЬ *див.* **на́схил.**

НАСХО́ДИТИСЯ, иться, имося, итеся, *док., розм.* Зійтися, зібратися з різних кінців в одне місце у великій кількості. *Терешкова хата була здорова, хоч конем гуляй, як кажуть на селі. Було де поміститися, хоч гостей насходилося багато* (І. Нечуй-Левицький); *Петро раз ходив аж у Лебединський ліс, там ще більше насходилось людей* (П. Панч); *Насходилося повен двір воїв та полочан, вільною лишалась тільки вистелена килимами доріжка* (І. Білик).

НА́СЬКИЙ, а, е, *займ. присв., розм.* Те саме, що **наш.** *По наському звичаю треба пить горілку до чаю* (Номис); *Юдун ляп себе по другій кишені та й вийняв ковбасу та тільки не наську, а німецьку* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Його думка видавати щось "на наській мові" має незабаром здійснитись* (М. Зеров); // *у знач. ім.* **на́ський,** кого, *ч.* Той, хто належить до одного з нами товариства, середовища і т. ін. — *На шевському стільчику стоїть собі чоловік, з наських, видать, агітатором назвали його* (М. Стельмах).

НАСЬО́РБАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., чого, розм.* 1. Посьорбати багато чого-небудь; сьорбаючи, наїстися чи напитися. *Антон Никандрович харчується в ресторані, треба годину стояти в черзі за стільцем, поки спритніші насьорбаються юшки* (В. Барка); — *Насьорбаєшся бурди з прілого вівса і цюкаєш сокирою з ранку до вечора* (Л. Юхвід); *Поблизу була калюжа, він насьорбався холодної з гнилим запахом води* (Григорій Тютюнник).

2. *перен.* Зазнати багато чого-небудь неприємного. *Вони насьорбалися горя і злоби* (Л. Первомайський); — *Що ти, синку? — Так, нічого. З таким паном ще горя насьорбаєшся* (М. Циба); — *Біди зазнав? Сповна її насьорбався? — здається, трохи аж навіть співчутливо запитав Рюрик* (В. Чемерис).

НАТАВА́ТИ, тає́, *недок.,* **НАТА́НУТИ,** не, *док.* Розтавати в якій-небудь кількості (про лід, сніг і т. ін.). *Внесли до хати відро снігу, поставили натавати* (із журн.); *Учора треба було з обіду активно почати прибирати з доріг все, що натануло* (з газ.).

НАТА́ЛЬНИЙ, а, е, *мед.* Який охоплює стадію народження плода. *У період пологової діяльності (натальний період) несприятливими можуть бути такі фактори: стрімкі пологи, затяжні пологи, некваліфікована акушерська допомога* (з навч. літ.); *Для медика його рангу не буде особливих перешкод для того, щоби порівняти біологічний паспорт Зари з її натальною картою в базі даних* (В. Єшкілєв).

НАТА́НУТИ *див.* **натава́ти.**

НАТАНЦЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* Потанцювати багато, досхочу. [Д р у ж к а:] *Нум, дружечки, нум, сестрички, Паруймося, у Галини на весіллі Натанцюймося* (М. Кропивницький); *Учора ми добре натанцювалися* (П. Колесник); — *На весь Хрещатик буде весілля. Ой, уже й натанцююся, — закінчила Карапет* (О. Чорногуз); *Довгань, натанцювавшись, повернувся із своєю партнершою до стола* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); * Образно. — *Куди вже мені до танців! Натанцююсь я і так цілий день коло дітей* (І. Нечуй-Левицький).

НАТА́СКАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натаска́ти**[1]. *Влітку звірі лягають прямо на землю, лише розгрібаючи підстилку або камені. Зимове лігво являє собою поглиблення серед натасканого дрантя, моху, гілок, хвої і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Полюють дикого кабана з собаками-гончаками чи спеціально на таку охоту натасканими псами* (Остап Вишня); *Люди партнера більш натаскані на подібні пошуки, та при бажанні він готовий підключити свою службу охорони* (А. Кокотюха); // **ната́скано,** *безос. пред. Якщо сюди натаскано стільки зброї в той час, як армія не має чим стріляти, то, значить, навіщось її сюди натаскано* (І. Багряний); *Лайка — тварина досить універсальна, її може бути натаскано своїм господарем буквально на будь-якого звіра* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм., розм.* Який натаскався (у 2 знач.) що-небудь робити, навчився чого-небудь, перев. поверхово. *Картина стала жити і радувати навіть натасканих снобів* (О. Довженко).

НАТАСКА́ТИ[1] *див.* **ната́скувати**[1].

НАТАСКА́ТИ[2] *див.* **ната́скувати**[2].

НАТАСКА́ТИСЯ *див.* **ната́скуватися.**

НАТА́СКУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **ната́скувати**[1]. *Грубе "натаскування" може зламати гордість тварини, і тоді сильний звір перетворюється на бездарне тупе створіння* (І. Росоховатський); *Натаскування, польові випробування і змагання мисливських собак проводяться на окремих ділянках мисливських угідь* (із журн.); *Слухачі в деяких автошколах не одержують потрібних знань і навичок водіння автомобіля, навчання там зазвичай зводиться до натаскування за екзаменаційними білетами* (із журн.).

НАТА́СКУВАННЯ[2], я, *с., розм.* Дія за знач. **ната́скувати**[2].

НАТА́СКУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **НАТАСКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *чого, розм.* Кількома заходами приносити, доставляти що-небудь у великій кількості. *Козаки з хлопами вже повилазили на вали, натаскали хворосту, хмизу та соломи і підпалили дерев'яні башти та баркани* (І. Нечуй-Левицький); *Опришок натаскав туди* [в печеру] *кедрового гілляччя, вистелив усе логово .. — і справді вийшло затишно* (Г. Хоткевич); [Т и х о н я:] *А сюди дровець натаскайте. Будемо юшку варити* (Яків Баш); — *О, то старший натаскав дерева на три маєтки! вже порізав на доски* (Є. Пашковський).

2. *кого, мисл.* Навчати полювання (про мисливських собак). *Хто терпляче, крок за кроком, привчає, муштрує, "натаскує" молодого гарячого пса.., — справжній мисливець* (М. Рильський).

3. *кого, розм.* Терміново й поверхово навчати кого-небудь з певної галузі. — *Ми ж їздили на стрільбища? — Ага, — підтвердив я. — І в тирі скільки разів ти мене натаскував...* (А. Кокотюха); *Розвідцентри натаскували своїх підопічних у знанні військових і спеціальних статутів* (із журн.).

НАТА́СКУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.,* **НАТАСКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що, розм.* Натягати, надягаючи що-небудь або укриваючись чим-небудь. *Натаскати ковдру на голову.*

НАТА́СКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **НАТАСКА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки док., чого, розм.* Таскаю-

чи, наносúтися чого-небудь. *Натаскався Іван дерева, натомився, три дні відходив* (із журн.).

2. *розм.* Терміново й поверхово навчатися чого-небудь. *До іспитів діти привчилися мислити схематично, за шаблоном, натаскалися на тести* (з газ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **натáскувати**[1]. *Лягаві собаки спеціально натаскуються і дресируються для роботи не тільки для полювання на птахів, а й для розшуку по кров'яному сліду поранених копитних звірів* (з наук.-попул. літ.); *Абітурієнти вишів натаскуються репетиторами на розв'язання певного типу завдань і відповіді на відомі питання* (з газ.).

НАТАСÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натасувáти.** *Награвшись, хлопці прибрали зі столу натасовані не один раз за гру карти й побігли на вулицю* (із журн.).

НАТАСÓВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натасóвувати.** *На початку нової гри перед натасовуванням обов'язково береться нова колода карт* (з газ.).

НАТАСÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТАСУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док., що.* 1. Тасуючи, перемішувати що-небудь. *У грі, перед тим як дитина вибере нову картку, їх знову натасовують* (із журн.).

2. *тільки док., розм.* Набити боки кому-небудь. *Мене Амата ублагала І так боки натасувала, Що я Енею одказав* (І. Котляревський).

НАТАСУВÁТИ *див.* **натасóвувати.**

НАТАТУЮВÁТИ, юю, юєш, *що.* Док. до **татуювáти.** *Ні міста, ні природи не бачила* [Дорка]. *Бараки, паркан, колючий дріт .. Лікарська кімната, де нататуювали на руку номер* (Ю. Яновський); *У певних випадках татуювання здатні завдати шкоди навіть м'язам. Тому медики радять ретельно вибирати місце, де ви хочете щось нататуювати* (з газ.).

НАТАЧÁНКА, и, *ж., заст.* Тачанка (у 1 знач.). [Мартин *(до Трохима):*] *Запрягай же свіжих* [коней] *у нашу натачанку та поїдемо зо мною у стан* (І. Карпенко-Карий); *Витерли вони* [гості] *сльози рукавами, сіли в зелені вітрові натачанки, пошуміли кудись* (С. Васильченко); *Ми пішли прямо по стежці, повз якісь довгі сараї. Біля них у безладді стояли вози, натачанки, сани* (В. Нестайко).

НАТВÉРДО, *присл., діал.* 1. До затвердіння. *Посеред тої кімнатки лежали дві випхані натвердо подушки, одна на одній* (Л. Мартович).

2. Накруто. *Лука зайшов кудись поїсти. Товста і стара барменка неоднозначно підморгувала йому, подаючи баранячем'ясо, запечене з цибулькою, два варені натвердо і розрізані навпіл яйця під майонезом* (С. Андрухович).

НАТВЕРÉЗО, *присл.* У тверезому стані. *А де ж ті підбадьорюючі* [підбадьорливі] *слова? Чому Орест не хоче її одурманити трохи цими високими словами? Чому вона має все виконувати так натверезо?* (Ірина Вільде); *На свіжому повітрі вино п'ється дуже легко, і сп'яніння відчувається не так яскраво, як у приміщенні, тому й не дивно, що мене потягнуло на розмову, яку б натверезо я з Лідкою ніколи не вів* (Ю. Винничук); *Був* [механізм] *натверезо перебраний механіком Бондаренком* (В. Єшкілєв).

НАТВÓРЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **натворúти.** *Поштива дворянка вміла грішити і вміла по достойності оцінити натворені грішки* (О. Ковінька).

НАТВОРÚТИ, орю́, óриш, *док., чого, що, розм.* Наробити чого-небудь поганого, вартого осуду. *Добра Таки чимало натворили, Чимало люду оголили Оці сатрапи* (Т. Шевченко); *Довелося прикінчити борсука! Побачиш, якого розгардіяшу натворив він у хижці* (О. Донченко); — *Знову щось натворив, розбійнику?! — тамовану злість хотілося на комусь зігнати, хоч на синові* (В. Дрозд); *Дружина розповіла йому про все, що натворив смерч у селі* (В. Чемерис).

НÁТЕ, *част. спонук., розм.* Форма множини до **на**[3]; беріть, візьміть. *Нате і мій глек на сироватку, щоб і моя була масниця* (Номис); — *Нате вам це зілля, киньте пушку* [пучку] *до окропу та й дайте* [Іванові] *на ніч напитися* (Л. Мартович); — *Почекайте! — кричав той. — Нате мій паспорт! Я — обиватель Карасик!* (М. Хвильовий); — *Нате, передасте, коли що. І торбинку свою Любці до рук ткнула* (В. Лис).

НАТЕКТÚ *див.* **натікáти.**

НАТЕПÉР, *присл., розм.* Те саме, що **тепéр.** — *Досить натепер.., — сказала пані, — буде ще час і по обіді. Ходім до хати, там десь татко нас дожидає* (І. Франко); *Ігри були гарні, натепер уже цілком забуті, — в піжмурки, в гилки, у квача* (Л. Костенко); *Гоцик усміхнувся так радісно, ніби щойно врятував цілий світ, а натепер його місія вичерпана* (Люко Дашвар).

НАТЕРÉБИТИ, блю, биш; *мн.* натеребля́ть, *док., чого.* Тереблячи, нам'яти, натерти певну кількість чого-небудь. — *В кожному колоску по шістдесят-сімдесят насінин. Із кількох колосків жменю зерна натеребила* [Василина] (М. Стельмах); *Підвелась* [мати], *натеребила з колоска зерна, кинула до рота — життя, а смаку нема* (Б. Харчук).

НАТЕРÉБЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натерéбити.** *В полі тихо, в лісі тихо, мовби приснилось усе, але ж не приснилось — ось і зерно натеребленe, й сонечко до вечора клониться* (Є. Гуцало).

НАТÉРПІТИСЯ, ерплю́ся, éрпишся; *мн.* натéрпляться; *док., чого і без прям. дод., розм.* Терплячи, зазнати, перенести багато страждань, незгод, неприємностей; настраждатися. — *Прийду було її* [панночку] *вбирати, то вже якої наруги я од неї не натерплюся!..* (Марко Вовчок); *Кожний з них* [ткачів] *якийсь прибитий, мов той старець, що вже натерпівся без краю* (Леся Українка); *Від того страху, що він натерпівся, усе могло бути* (В. Нестайко); *Волощук сам колись натерпівся од цих анонімок, одразу розпізнає наклепницький стиль* (В. Шкляр).

НАТÉРТИ *див.* **натирáти.**

НАТÉРТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натéрти.** *Клим сьорбав борщ з м'яким запашним хлібом, натертим часником* (К. Гордієнко); *Підлога була натерта фарбою й навощена до блиску* (І. Багряний); *На кормі з'явився чоловік у натертому до блиску бронзовому гривастому шоломі* (І. Білик); *Іван знову спробував підвестися, але схопився за шию, на якій запеклися натерті зашморгом синяки* (Л. Юхвід); *Натерті об камінь лікті гостро щеміли* (О. Гончар); *Він, скривившись, запхав натерті ноги в остогидлі солдатські чоботи* (А. Кокотюха); * Образно. *Натертий сіллю, наш Чумацький Шлях горить тернами золотих сузір'їв* (В. Стус); // **натéрто,** *безос. пред. Петро сів, у кімнаті все було натерто й начищено так, ніби тут порядкувала досвідчена господиня* (В. Собко); *На лавах — нові налавошники* [налавники], *зметено порох з образів, навіть сволок натерто віхтем до жовтого полиску. Люду набилося — не протовпитися* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **утрамбо́ваний.** *Він досить швидко видибав за село й повернув праворуч натертим шляхом на Полтавщину* (Г. Епік); *Сеспель, грузнучи й ковзаючись по натертій відлиглій дорозі, важко шкутильгав селом* (Ю. Збанацький).

НАТЕ́РТИСЯ *див.* **натира́тися.**

НА́ТЕРТЬ, і, *ж., збірн., діал.* Подрібнена від тертя солома. *Натерть і кізяк гарно вимішували з глиною та заліплювали дірки в стінах* (із журн.).

НАТЕРТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **нате́рти.** *Благовонну кору та сандалову олію використовували для натертя тіла* (з наук.-попул. літ.); *Хлопця палила гарячка, може, був би й згорів, якби не натертя та відвари* (із журн.).

НАТЕ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натеса́ти.** *Микола, хекнувши, кинув сокиру на скирту натесаних брусків* (Р. Андріяшик); // **нате́сано,** *безос. пред. В якихось древніх печерах його* [кутастого каміння] *колись натесано й розгублено повсюдно* (Є. Гуцало).

НАТЕСА́ТИ *див.* **наті́сувати.**

НАТИВІ́ЗМ, у, *ч., псих.* Наукова концепція, за якою здатність до сприймання простору й часу властива людині від природи та не залежить від набутого досвіду. *До найважливіших теорій Р. Декарта належать: оригінальна теорія субстанції, теорія нативізму (про вроджені поняття), механістична концепція природи* (з навч. літ.); *Стара добра латина — "нативізм", мова про традиційне* (Ю. Андрухович).

НАТИВІ́СТ, а, *ч.* Послідовник нативізму. *В українській літературі на межі тисячоліть, починаючи з 90-х, окреслилися 2 лінії: постмодерністи і нативісти* (Ю. Андрухович).

НАТИВІСТИ́ЧНИЙ, а, е, *псих.* Стос. до нативізму і нативістів. *Маємо тут справу не просто з нативістичним інстинктом "свого" й "чужого", .. із зачатковою програмою розбудови національної культури як духовного кореляту* (О. Забужко); *Нативістичні погляди.*

НАТИ́ВНИЙ, а, е, *спец.* Який перебуває в природному стані і зберігає структуру, властиву йому; не модифікований. *Подається характеристика особливостей міських ґрунтів, їх функцій порівняно з нативними та описується вплив промислових забруднень на процеси, які відбуваються у ґрунті* (з наук. літ.); *Деякі хімічні речовини легко сполучаються з білками, утворюючи сполуки з іншими антигенними властивостями, ніж мають нативні білки* (з наук. літ.); *Умови невагомості негативно впливають на ріст рослин саме через порушення біосинтезу нативних стимуляторів росту* (з наук.-попул. літ.); *Для ліквідації гострого набряку Квінке потрібна замісна терапія. Хворому вводять свіжу або свіжозаморожену нативну плазму крапельно* (з навч. літ.).

△ **Нати́вний стан** *див.* **стан**[3].

НАТИ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нати́кати.** *В ятках з дощок скрізь манячать жовті повняки — гвоздики, пучками натикані для прикраси* (І. Нечуй-Левицький); *Берестовський бачив перед собою тільки густо натикане в бруствер траншеї мертве кукурудзяне бадилля та сухе гілля* (Л. Первомайський); *Довкола горіло густо натиканих свічок і стояли темні жіночі постаті* (Валерій Шевчук); // **нати́кано,** *безос. пред. Дерев'яні, немазані і небілені стіни випиналися ребрами колод, межи колодами натикано моху та клоччя* (І. Багряний); *У клубочок тонких конопляних ниток було натикано стільки голок, що він здавався їжачком* (Ю. Логвин).

НАТИКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натика́ти**[1]. *Натикання по хаті квітів, покриття долівки цар-зіллям наповнює пахощами оселю на Зелені свята* (із журн.).

НАТИ́КАТИ *див.* **натика́ти**[1].

НАТИКА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **НАТИ́КАТИ,** аю, аєш, *док., що, чого.* Втикати певну кількість чого-небудь у щось. *Коло хати можна тин виліпити* [з піску], *а за тином натикати сінинок — і сад є* (В. Винниченко); *— Якщо міни стоять, цілком можна спробувати обережно розчистити прохід. Їх тут багато не натикали* (А. Кокотюха); *— Капусти натикала грядку, моркви посіяла, чорнобривців* (Є. Пашковський); // *що, чим.* Втикаючи, заповнювати щось чим-небудь. *Посадили* [Марину] *на набиту сміттям підрешітку, почали стригти довгу косу, мазати голову дьогтем, натикати пір'ям* (Панас Мирний).

НАТИКА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **НАТКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *кого, що.* Насаджувати на що-небудь гостре. *Здеру по шматочку три шкури, А далі на палю наткну сатану* (М. Старицький); *Я наткнув на виделку шматок ковбаси* (В. Домонтович); // *розм.* Надівати, поміщати на що-небудь. *Прийшов Старий, і той над Косим реготавсь, На ніс наткнувши окуляри* (Л. Боровиковський).

2. *кого і без прям. дод., перен., розм.* Наштовхувати, направляти, наводити на що-небудь. *Брак добрих акторів був слабою стороною вистав 1848–1850 років, на що натикає також вищенаведений допис Качковського з Коломиї* (І. Франко); *Він* [наймит] *йде до діда і каже: — Здрастуйте! Люди казали мені, що вам треба робітника, так мене наткнули, і я прийшов* (з казки).

НАТИКА́ТИ[3], а́ю, а́єш, *недок.*, **НАТКА́ТИ,** тчу́, тче́ш, *док.* 1. *чого, що.* Тчучи, виготовляти яку-небудь кількість чого-небудь. *Баба наткала та нашила тілько, що грядки* [жердки] *під полотнами та коверцями вгиналися. Дід не раз аж говорив зі злості, кому вона тілько .. нашиває та натикає* (В. Стефаник); *Дівчата натчуть білосніжні полотна* (А. Малишко); *На роботу ткаля вийшла, За верстат стає вона, Щоб сьогодні вдвоє більше Нам наткати полотна!* (І. Нехода); *Татарин продавав килими, що їх наткала Марія* (Р. Іваничук); *А можем з стеблиноньки льону на сто ліктів наткати собі полотна* (П. Мовчан).

2. *що.* Робити узори на тканинах за допомогою ткання. *Натикати квітки* (Сл. Б. Грінченка).

НАТИКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **НАТКНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Рухаючись, наштовхуватися, наражатися на що-небудь гостре. *Добігши до плетива колючих дротів, кидає* [Яресько] *на них шинелю і по ній перескакує далі, і знову натикається на дроти* (О. Гончар); *Знаєте, як сонячного дня на березі озера чи річки ви натикаєтеся на колючку. І весь ваш день — свині під хвіст* (О. Ульяненко); *Він забіг в той куток, де .. стояли високі олеандри, .. наткнувся лицем на гострий лист* (І. Нечуй-Левицький); // Несподівано наскакува́ти або набігати на кого-, що-небудь. *Петруня біжить, натикається на кухаря, б'є його в груди* (С. Васильченко); *Часом наш човен натикавсь на рибацький* (М. Коцюбинський); *Заходжується* [Вітька] *сонно крокувати з кутка в куток, натикаючись на стільці* (В. Чемерис); *З вулиці Антонові стало темно в очах, і він наткнувся на ткацький верстат* (С. Чорнобривець).

2. *розм.* Рухаючись або шукаючи щось, несподівано, випадково виявляти, натрапляти на кого-, що-небудь. *Він ішов*

під гору полем і скрізь натикався на криваві сліди війни (В. Кучер); *Пальто, яке я накинув на себе, мені здається трохи заважким, машинально запихаю руки в кишені, здригаюся — під правицею натикаюся на холодний предмет* (А. Дністровий); *Лука постійно натикався на вертепи і на колядників* (С. Андрухович); *Михайло пройшов кілька кроків понад берегом і наткнувся на купу каміння* (П. Загребельний); *Він стеріг на возі зв'язаного поліцая, якого схопили на залізничнім переїзді, — їхав кудись велосипедом і наткнувся на них* (Ю. Мушкетик).

3. *перен.* Стикатися з чим-небудь у своїй діяльності, натрапляти на якісь перешкоди. *Всі спроби змінити старосту й установити в коридорі якийсь лад натикались на буйно-веселе, певне в своїй силі протидіяння анархістів* (В. Винниченко); *Холоднеча й відчуженість, на які раз у раз натикався отець Йосип, не тільки вражали його, а й змушували тяжко замислюватися* (Б. Антоненко-Давидович); *— Ми теж натикаємося мало не щодня на різні складні перепони, але долаємо, не опускаємо рук* (В. Кучер).

4. *тільки док., розм.* Раптово з'явитися де-небудь на досить короткий час. *Якби наткнувсь хто невзначай* [випадково], *То, певно, вмер би з переляку, Одним він* [Лев] *махом .. Бувало вб'є скотину всяку* (Л. Глібов).

5. *рідко.* Наближатися до чого-небудь. *Як почну ж я ті горішки Долі підбирати, То наткнусь йому до личка — Треба цілувати* (Я. Щоголів).

НА́ТИ́НА, и, *ж., діал.* 1. Лобода. *На протилежнім кінці картопляної нивки з-посеред високих рядків і напіввисохлої натини мигнула йому чорна, обстрижена голова одного з братів* (І. Франко); *Настя пригадала, що їй треба ж нарвати на городі натини корові* (С. Васильченко); *Вона швидко нарвала натини й, сховавши поспіхом кілька огірків, мерщій пішла додому* (М. Івченко).

2. Страва з молодої дикої чи городньої лободи. *Натину з кукурудзяним борошном готували переважно на західних територіях України* (з навч. літ.).

НАТИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НАТЯ́ТИ,** тну́, тне́ш, *док., чого, що.* Нарубувати, нарізувати чого-небудь у якійсь кількості. *Йосип мусить заздалегідь натяти дрівець на всю зиму, бо не відає, чи зимуватиме вдома* (з переказу); *Тета і я, натявши й прилагодивши цвітів і деякого галуззя на бажання матері на вінець для могили батька, були саме зайняті викладати це все з коша на стіл* (О. Кобилянська); *Хлопчина виліз на лаву і дістав із-за образа свяченої лози.., натяв із тої лози трісок* (Б. Лепкий).

НАТИНА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **НАТЯ́ТИСЯ,** тну́ся, тне́шся, *док.* 1. *розм.* Натикаючись на що-небудь гостре, наколюватися, врізуватися. *Натявся на косу* (Сл. Б. Грінченка).

2. *діал.* Натужуватися. *Я ніколи не здолаю бити безборонну людину, навіть коли вона винна, а невинну й поготів, на це треба народитися, я ж, навіть хоч і як натинався б, ну просто не годен!* (Е. Андієвська); *Натинався* [нахаба] *висадити двері, од яких не мав ключа* (О. Забужко); *Я іще як натнусь, дак іще й тебе переживу* (Сл. Б. Грінченка).

НАТИНЬКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натинько́вувати.**

НАТИНЬКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАТИНЬКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, чого.* Тинькувати що-небудь у якійсь кількості. *Старенькую хатину натиньковують глиняним розчином, білують вапном, підмащують призьбу жовтогарячою глиною* (з переказу); // *перен., ірон.* Покривати білилами або пудрою (перев. про обличчя). *— Віз якийсь офіцерик своїй баришні пудру для лиця. Візьму своїй бабі, хай хоч раз морду натинькує..! — засміявся* (С. Олійник).

НАТИНЬКУВА́ТИ *див.* **натинько́вувати.**

НАТИНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *док., розм.* Потинятися доволі, тривалий час. *А Гоблик наш? Він мало натинявся по світу, шукаючи того щастя? І на старість приїхав у село* (М. Томчаній); *Ще тільки рік минув, як розмовляв із Вишневським про жезл і пугу, а натинявшись, і він повіявся шукати щастя-долі* (Василь Шевчук); *Та й натинявся, нахитався, як бадилина у степу* (П. Мовчан).

НАТИРА́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **натира́ч.** *Натиральник підлоги майстерно вилощує паркет воском* (із журн.); *До рейтингу незвичайних професій увійшов натиральник посуду* (з газ.).

НАТИРА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **натира́льник.** *Маленька помічниця завжди крутилась на кухні, її жартома називали найкращою натиральницею начиння* (із журн.).

НАТИ́РАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натира́ти.** *До бульйону подавали натирану часником грінку хліба* (із журн.).

НАТИРА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **натира́ти.** *Хлопці слухали* [діда], *одначе не покидали натирання, що старому, очевидно, приносило полегшу в болях* (І. Франко); *А долівка, рівна і ще блискуча після обіднього натирання, несподівано стала крутою, вибоїстою* (О. Чорногуз); *Фіннела .. навчилася робити ходу свого коня рівнішою, зменшувати навантаження на спину та ноги і вберігати стегна від натирання об сідло, проте й далі скаржилася на труднощі мандрівки* (О. Авраменко).

2. *розм.* Мазь або рідина, признач. для втирання в шкіру. *Вона вилася на постелі, як навіжена, з болю .. Не помогли ні банки, ні натирання всякі* (П. Козланюк); *Підвівся* [лікар] *і, виходячи з-за столу, сказав до фельдшериці: — Дайте йому яке-небудь натирання* (Б. Антоненко-Давидович); *— Ось баба Весна дала якісь настойки, то питимеш, а це мазь і натирання, то натиратимеш...* (Є. Гуцало).

НАТИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НАТЕ́РТИ,** тру́, тре́ш, *док.* 1. *кого, що чим і без дод.* Намазуючи, покриваючи чим-небудь, розтирати або, тручи, намазувати, покривати чимось. *Козак у благенькій киреї набрав повні жмені сипучого снігу й почав ним натирати вуха* (П. Панч); *Він зараз дістав іорданської* [йорданської] *води та й звелів Насті, щоб нею натерла Марусі бік* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Натерли* [хлопця] *добре, обвили простирадлом і коцом і поклали на ліжко* (І. Франко); *Натерши шию й обличчя милом, він наливає до вмивальника останню воду з відра* (М. Трублаїні); *Славута натер лоєм груди та спину і приклав припарки* (В. Малик); // Натискаючи чим-небудь, терти. *Не раз по підвечірку натирав собі Славко чоло долонями, вимахував руками, ногами, щоб лиш відігнати від себе ті сплячки* (Л. Мартович); *Доки натирав чистим рушником своє мускулисте тіло, Баглаїха все дивилась на нього* (О. Гончар).

2. *що чим і без дод.* Начищати до блиску, тручи чим-небудь або втираючи що-небудь. *Дід Григорій і не виходив з церкви. Натирав ставники самоварною мастю, щоб аж горіли* (І. Микитенко); *Ігор натирав ґудзики крейдою* (І. Багмут); *Прислуговує ще старша жінка Янова, до обов'язків якої входить наносити дрова з підвалу, витріпати килим та доріжки, натерти підлоги* (Ірина Вільде); *Приснула*

[Галя] *спеціальною рідиною на поверхню дзеркала і натерла шматою до блиску* (Г. Вдовиченко).

3. *що чим і без дод.* Тручи, завдавати болю, ушкоджувати шкіру і т. ін. *Тендітне біле тіло* [Параски] *не тонкого льону сорочка прикриває, а матірка з десятки натирає його до розчосу* (Панас Мирний); *Гостра волосінниця натирала йому* [княжичу] *рани на тілі, які горіли й ятрилися під час роботи* (М. Грушевський); *Ковані чоботи натирали на його юних ногах мозолі й водяні пухирі* (І. Багряний); — *Клятий черевик ногу натер на п'яті, то не можу спішити* (М. Томчаній); *Щоправда, великий воїн трошки стомився і натер собі ноги* (В. Єшкілєв); // *безос. Григір вичитував хуторянам, .. що коняка не так запряжена і вже, напевно, їй натерло холку хомутом* (Григір Тютюнник).

4. *що.* Подрібнювати тертушкою або розтирати чим-небудь. *Вона знайшла ріпу, натерла на тертушку і обліпила Христі червоні пальці* (Панас Мирний); *Зварити буряк, натерти, додати посічений часник* (М. Дочинець); // *чого, що.* Подрібнюючи тертушкою або розтираючи чим-небудь, виготовляти певну кількість чогось. *Ми натерли з свіжого березового віника "тютюнового" порошку* (Л. Смілянський); *Розминаючи пальцями лободу, натерши її вдосталь, Прохор пересипав потеруху в діжку і почав поливати якоюсь рідиною* (Валерій Шевчук).

5. *що, с. г.* Звільняючи стебло конопель від костриці, виготовляти певну кількість волокна. *Пряжі теж чимало наготовили — натерли, начесали* (К. Гордієнко).

◊ **Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́)** *див.* **втира́ти**[1]; **(1) Натира́ти (набива́ти) / понатира́ти мозолі́ <Нате́рти не одного́ мозоля́>** — багато й наполегливо працювати. *Працюємо тяжко: ночі недосипляємо, вдень і відітхнути не маємо коли, мозолі на руках набиваємо* (І. Франко); *Спробуйте збагнути, скільки ми сил доклали, скільки мозолів понатирали, поки примусили землю родити так, як вона зараз родить* (Микита Чернявський); — *Такого таланту, як у Павла, ще не було в нашім роду. Проте нехай він не задається. Йому ще натерти не одного мозоля, доки видряпається на ту свою поетичну гору* (Ю. Мушкетик); **(2) Натира́ти / нате́рти пе́рцю в ніс** *кому, жарт.* — карати кого-небудь; досадити кому-небудь. *Писали* [солдати] *депутатам у Відень, щоб оступилися за них, а ті вже почали натирати перцю в ніс, кому треба* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Натер йому перцю в ніс* (Номис); *Отако одурив* [циган], *та ще кого, мене! Білокобилку, січового характерника, бувальця, який сам кому хоч натре в ніс перцю* (Ю. Мушкетик).

НАТИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **НАТЕ́РТИСЯ,** тру́ся, тре́шся, *док.* 1. Натирати себе чим-небудь. *Дух од неї був не солом'яний — хатній, — а якраз навпаки, полиновий, вона давно взяла собі за звичку натиратися всюди полином, і при поясі носила пучечок* (О. Забужко); *Пан директор умився, натерся холодною водою і зараз ліг на ліжко* (О. Маковей); *Натертися снігом іскристим надворі, Немов народитися — збурити кров...* (Л. Первомайський).

2. *перен., розм.* Набувати навичок у чому-небудь; ставати досвідченим, бувалим. *Говорив* [Яким] *швидко, кивав часом головою догори, вимахував рукою. Що й казати, таки добре натерся у Києві на вокзалі* (В. Кучер).

3. *тільки недок.* Пас. до **натира́ти** 1, 2. *З кімнат на подвір'я виносили отамани* [отоманки], *матраци, ліжка, які "про всяк випадок" натиралися гасом* (Ірина Вільде); *Якщо джмелі покусають, тоді обличчя натирається цибулею, щоб не боліло* (О. Воропай).

НАТИРА́Ч, а́, *ч.* Робітник, який що-небудь натирає (перев. паркетну підлогу); натиральник. *У домі готувалися до прийому гостей. Натирачі підлоги потіли над паркетом* (Ю. Мокрієв); *Граф подумки перебрав усіх, хто жив у палаці або мав доступ до нього — кухарів, прачок, натирачів підлоги, няньок на чолі з Пелагеєю, камердинера, свічника, лакеїв, охоронців, особистого слугу Терешка* (В. Лис).

НАТИРА́ЧКА, и, *ж.* 1. Жін. до **натира́ч.** *Натирачка, танцюючи під музику на щітках, ретельно натирала мастикою дерев'яну підлогу* (із журн.).

2. *розм.* Пристрій для натирання. *Єдине, що кардинально змінилося у їхній квартирі, стосувалося підлоги. Тепер у них уже ніколи не пахнутиме мастикою і вони не танцюватимуть на щітках-натирачках під музику "Абби", як робили це багато років підряд* (Н. Сняданко).

НАТИ́РИТИ, рю, риш, *док., кого, чого, що.* 1. *розм.* Натягти *(див.* **натя́гувати**[2]) кого-, що-небудь в якійсь кількості. *Вже повну холодну натирили і людей, і жінок, і дівчат, і малих дітей* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *жарг.* Накрасти. *Капустини були жахливо мокрі й важкі, але ми натирили їх з великий мішок* (Ю. Андрухович); *Пацани вирішують .. поцупити чужий улов, продати його відпочиваючим, а то й взагалі вивезти в місто і реалізувати там .. За раз четвірка натирить рибки кілограмів на десять, коли не більше* (А. Кокотюха).

НА́ТИСК, у, *ч.* 1. Дія за знач. **натиска́ти, нати́снути** 1–3. *Старенькі двері відскочили під натиском Олександриних плечей* (М. Коцюбинський); *Берег тут не раз укріплювали камінням, але він не витримав шаленого натиску бурунів* (О. Донченко); *Один натиск на гашетку — і вирветься з пістолета куля, яка поставить виразну крапку в кінці біографії* (М. Дашкієв); *Проте половці першими не витримали натиску русичів, накивали п'ятами* (В. Чемерис); *Під натиском благородної волі до життя й перемоги стишується хвиля страху* (О. Довженко); *Учениці, добрі співачки, що перестали ходити на спів, тепер під натиском товаришок повинні були знову записатися до хору* (Ірина Вільде).

2. *поліг.* Тиснення набору або кліше на папір при друкуванні. *Натиск друку — і чудова ілюстрація до казки милує око* (із журн.); // Потовщення штриха під час писання пером. *Юрко старанно виводив кожний рядок. Літери шикувались чіткі, рівні, з красивим натиском* (О. Донченко).

3. *діал.* Наголошення, виділення у вимові певного слова, звороту і т. ін. — *Громада мусить його* [злодія] *доставити до суду живого.., — сказав він, усміхаючись і кладучи натиск на те слово "живий"* (І. Франко); *Цього вимагає справа, — з натиском додала вона, помітивши вагання на Чайчиному обличчі* (Д. Бузько); // Підкреслювання, акцентування чого-небудь. *Логовський з особливим натиском силувався в своїй розвідці ілюструвати от який факт: усе, що було в Великорусі найпоступовішого, аж зненавиділо такі ідеї* (А. Кримський).

4. *діал.* Тиснява, тиск (у 4 знач.). *Натиск такий, що й пройти не можна* (Сл. Б. Грінченка).

НАТИСКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натиска́ти** 1, 4. *Комп'ютер не реагував на натискання клавіш* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Після всіх потрібних обертів та натискань двері безгучно втопилися у стіні* (В. Єшкілєв); *При натис-*

канні на педаль шток переміщує поршень (з навч. літ.); *Художні керівники театрів, читці нерідко зловживають надмірним затягуванням голосних звуків чи натисканням на приголосні, що уповільнює темпоритміку мови* (з наук.-попул. літ.).

НАТИ́СКАТИ, аю, аєш, *док., чого, що, розм.* 1. Втискуючи, напихаючи, помістити яку-небудь кількість чогось. *Прибирання в шафах затяглося на цілий день, тож натискали кілька мішків непотребу* (із журн.).

2. *полігр.* Надрукувати відбитки в якій-небудь кількості. *Нарешті натискали ілюстрацій на весь посібник* (з газ.).

НАТИСКА́ТИ, а́ю, а́єш, **НАТИ́СКУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **НАТИ́СНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* нати́с, ла, ло *і* нати́снув, нула, ло; *док.* 1. *що, на що.* З силою давити, налягати на що-небудь. *Я натискав ногою на планку, колесо оберталось, і прядка хурчала* (Л. Смілянський); *Натискають* [рибалки] *на двері, і двері піддаються їхній силі* (О. Іваненко); *Машина мчить, і тремтячими руками він натискує на гашетку автомата* (І. Цюпа); *Безбородько натиснув клямку і опинився у сінях* (Ірина Вільде); // Надавлюючи, вмикати що-небудь. *Він намагався ступати твердо .. У світлиці натиснув на вмикач телевізора* (В. Дрозд); *Я взяла зі столика телефон і натисла кнопку набору номера* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. [Начальник сторожі:] *Ти надумайся, натисни пам'ять, а то як візьмем завтра на тортури, то вже не випустим живим* (Леся Українка).

2. *на кого і без прям. дод., рідше кого.* Наступаючи, наполегливо тіснити ворога. *Німець натискає, набили його там, а він лізе, лізе...* (Ю. Бедзик); *Руські почали натискувати, знищили перші ряди найкращих Бенедиктових вояків* (А. Хижняк); *І вже ось-ось ми ворога натисли!* (І. Франко); *На печенігів натисли зі сходу орди турецькі* (М. Грушевський); *Торки не зважувалися нападати на українські землі та трималися осторонь них. Щойно, коли натиснули на них половці, вони подалися дещо на захід* (з навч. літ.).

3. *на кого — що і без дод., перен.* Посилено вимагати чогось, спонукати кого-небудь до чогось. [Гуральський:] *Пане Микитюк, ви мусите прискорити свою роботу. На мене натискають з воєводства* (Мирослав Ірчан); — *Тиждень тому дзвонили — надзвонювали, нажимали й натискували, вимагаючи круглої цифри* (А. Дімаров); *Переді мною стояв відлюдник, чоловік замкнений і, як завжди в такому стані, жорстокий, але здатний легко розгубитися, коли на нього натискати віч-на-віч* (Р. Андріяшик); — *От,* — *каже,* — *треба натиснути на містечкових крамарів. І натиснемо* (Д. Бузько); *Люда натисла, чоловік напружився, Павло захистив дисертацію* (А. Крижанівський).

4. *на що.* Вимовляючи, особливо виділяти, підкреслювати голосом (слово, звук). — *Які ви тепер горді стали,* — *презирливо бурмоче Никанор, натискаючи на слово "тепер"* (М. Стельмах); *Читає* [Годвінсон], *роблячи пропуски та натискуючи на особливо важні слова* (Леся Українка); — *Юра сьогодні не піде в ліс,* — *твердо натискуючи на кожне слово, проказала Наталя* (І. Волошин).

5. *перен.* Те саме, що **наголо́шувати** 2; підкреслювати якусь думку, положення. *До нього оратори натискували на риторичну декламацію, спрямовуючи основну увагу на вживання фігур та плавну ритміку мови* (В. Чемерис).

6. *перен., розм.* Докладаючи зусиль, напружуючись, інтенсивніше діяти, збільшувати, пришвидшувати що-небудь. *Починає бити злива. Гуркіт грому. — Натискай, хлопче, — каже офіцер шоферові, — природа на нашому боці!..* (Ю. Яновський); *Він басить своїм густим, важким .. голосом: — Натискуй, натискуй хлопці! Відстаємо* (Д. Ткач); — *Є в нас чимало людей, які вважають, що на селі все дається швидко і легко. Варто добренько натиснути, рік-два "не поспати" — і всі труднощі позаду* (П. Оровецький); *Намагалися стримати Віктора, умовляли не гнати, бо ж летів як навіжений, а він не послухався, під'їжджаючи до палацу, натиснув ще дужче* (О. Гончар); // Виявлятися помітніше, сильніше. *"Що ж, дідусю, живіш, не тримайте Плащ в руках, бо мороз натиска!"* (І. Франко); *Все дужче й дужче натискала весна, кущі квітли* (Ю. Яновський).

7. *що, діал.* Нашвидку надівати, насувати. *Я кинув телеграму на стіл, .. натиснув шапку на вуха .. і побіг вулицями* (І. Франко); — *Благаю вас почекати,* — *просив він уривчасто і, натиснувши на голову шапку, збіг по сходах* (Я. Галан).

(1) Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути на шви́дкість, *розм.* — збільшувати спеціальним пристроєм частоту дії, рух механізму (перев. автомобіля). *Шофер не відповів. Відгорнув з-над очей чорного циганського, аж страшнуватого чуба і натиснув на швидкість* (А. Хорунжий); *В економному режимі 3 літри на 100 км, але рухається тільки в економному режимі. Трохи більше на швидкість натиснеш — зупиниться і може більше не зрушити* (Люко Дашвар).

◊ **Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ>** *див.* **надава́ти**[2]; **(2) Натиска́ти (нати́скувати,** *рідше* **дави́ти) / нати́снути** *(рідше* **надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма** — великими зусиллями, будь-якими способами не допускати чого-небудь, досягати зупинення чогось. — *Бували хвилини, коли мені треба було натискувати на всі свої гальма, щоб не зірватися з місця й не вибігти на вулицю у вигляді нового пророка* (В. Підмогильний); *Робимо справу великої ваги, а його* [Гната] *одне слово, одна яка-небудь дурна витівка зможе зіпсувати все. Дави на всі гальма. Хай він відчує, що ми не збираємось потурати його неподобствам* (Григорій Тютюнник); **(3) Натиска́ти (нати́скувати,** *рідше* **дави́ти) / нати́снути** *(рідше* **надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі** — докладати всіх зусиль для швидкого виконання чого-небудь. — *Ми тут без вас часу не марнували. На всі педалі натиснули, щоб розконсервувати будівництво* (Ю. Шовкопляс); **(4) Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку** — віддавати необхідні розпорядження. *Чиновник іде по світу, він тон задає .. Кнопки натискує. Кладе резолюцію на твоїй долі, стипендію тобі дає* (О. Гончар); *Держава контролює все суспільство: досить натиснути кнопку — й могутні державні важелі зразу ж починають діяти, захоплюючи та підкоряючи своїй механічній волі будь-які частини соціального тіла* (з наук. літ.).

НАТИСКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **НАТИ́СКУВАТИСЯ,** ується, *недок.* 1. *тільки* **натиска́тися,** *діал.* У тисняві наштовхуватися на кого-, що-небудь. *Коли у такім різницькім хаосі натискалися вони один на другого, то не впізнавали самі себе* (Т. Осьмачка).

2. Пас. до **натиска́ти, нати́скувати** 1. *Неначе не змерзлими руками бійців натискалися спускові механізми зброї, а тим гучним голосом їхнього молодого командира* (Іван Ле); *Заводжу руки за спину і під ту мить, коли до них торкаєть-*

ся не метал, а тільки його холод, роблю один блискавичний рух. Та ні, це відбувається значно швидше, ніж спалахує блискавка, клацають бранзолетки чи натискується спускова скоба автомата (В. Шкляр); *По закінченні введення всіх елементів списку для внесення його в базу даних натискується кнопка "Додати"* (з навч. літ.); // *безос. Ми .. всідали до авта* [авто], *обережно, стримано, серед нічної, сторожкої тиші починав своє "ча-ча-ча" мотор, обережно натискалось на газ, машина поволі висувалася на вузьку, легко освітлену алею* (У. Самчук).

НАТИСКА́Ч, а́, *ч., спец.* Пристрій для натискання на що-небудь. *Зручне розташування натискача важеля пришвидшує роботи щодо переміщення вантажу* (з газ.).

НАТИСКНИ́Й, а́, е́. 1. *спец.* Признач. для натискання на що-небудь. *— Має перебувати ціле натискне устаткування, а натискний гвинт зовсім змінити* (О. Кундзич); *Зчеплення складається з кожуха з натискним диском, веденого диска та важелів натискного диска* (з навч. літ.).

2. Який супроводжується посиленим, грубим вимаганням або примусом. *Було дискредитовано визначних учених, які виступали проти натискних методів керівництва сільським господарством* (з наук. літ.); *Були спроби влади зберегти старі, натискні методи керівництва економікою та іншими сферами життя* (з газ.).

НАТИ́СКУВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **натискни́й** 1. *Натискувальний камінь служив пресом при виготовленні домашнього сиру* (із журн.).

НАТИ́СКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нати́скувати.** *Натискування кожної кнопочки супроводжувалося легеньким піканням* (А. Кокотюха); *Уведенням голки, припіканням чи натискуванням на акупунктурні точки можна регулювати роботу людського організму* (з наук.-попул. літ.); [Г а р м а ш:] *Ліквідуйте свої хвости, нарешті. У декого по два, по три хвости. Буду нещадно натискувати.* [Т е р е н ь:] *Без натискування ліквідуємо* (І. Микитенко); *Важко було здогадатися, що .. доктор, котрий чітко карбував слова, до дванадцяти років не вимовляв цієї капосної для багатьох літери* [р] *й що оте натискування на неї означало найвищий ступінь його хвилювання* (Ю. Мушкетик).

НАТИ́СКУВАТИ *див.* **натиска́ти.**

НАТИ́СКУВАТИСЯ *див.* **натиска́тися.**

НАТИ́СНЕНИЙ *див.* **нати́снутий.**

НАТИ́СНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нати́снути** 1. *Навпомацки Риндін виключив головний рубильник електросистеми, щоб випадкове замикання, випадкове натиснення на важіль чи кнопку пульта не наробили лиха* (В. Владко); *— Болить? — запитував після кожного натиснення хірург* (Д. Бедзик); *Кнопка ліфта на спроби натиснення не відреагувала ніяк* (О. Ірванець); *Користувач зможе зручно користуватися базою, знаходити і вивчати нові терміни, їхні ознаки натисненням лише кількох кнопок* (з наук. літ.).

НАТИ́СНУТИ *див.* **натиска́ти.**

НАТИ́СНУТИЙ, НАТИ́СНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нати́снути** 1, 2. *Сахно відпустила натиснутий клавіш* (Ю. Смолич); *В ту ж мить повз нього прогримів паровоз, зашипіли пневматичні гальма, посипались іскри з натиснутих колодок* (Іван Ле); *Вепр* [воєвода] *не поспішав із самопокаранням. Стояв і розминав натиснуті веригами руки* (Д. Міщенко); *Натиснута поляками, вся ця маса люду в розпачі кинулася на Волочиськ, Проскурів, і, коли Чайка нарешті доїхав до Кам'янця, там уже було військо Директорії* (Д. Бузько).

НАТИ́СНУТИСЯ, неться, немося, нетеся, *док., розм.* 1. Зійтися, з'явитися, зібратися у великій кількості. *Більше робітників, вони* [пани] *менше платять. Натиснеться люду багато, — ну, вони платню знижають* [знижують] (І. Франко); *— Торгуватися прийшли! — звернувся уже до всіх багачів, що купкою натиснулися біля дверей* (М. Стельмах).

2. *тільки 3 ос.* Спрацювати від натиснення (про пристрій, важіль і т. ін.). *Випадково ж, чесне слово, випадково гачок натиснувся* (В. Нестайко).

НАТИ́ЦЯТИ, яю, яєш, *док., що, чого, розм.* Те саме, що **нати́кати.** *У японську жіночу перуку завжди хочуть натицяти квіток. Та не всі знають, що з квітами в голові ходять гейші* (з газ.).

НА́ТІК, теку, *ч.* 1. Шар якої-небудь речовини, що натекла куди-небудь, розтеклася по чомусь. *Перетравлені в шлунках високогірних тварин рослини, серед яких понад 70 лікарських, перетворюються на мумійо; біомаса не розкладається, а муміфікується на каменях, з водою утворює на скелях характерні бурульки чи натеки* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **на́бряк.** *Важкий робочий день закінчився, сили Макара зовсім покинули, турбував натік ніг* (із журн.).

НАТІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натіка́ти.** *Найчастіше атмосферні хвилеводи виникають поблизу морської поверхні в умовах натікання на неї сухого повітря* (з наук.-попул. літ.); *Туманами випаровування називають тумани, що утворюються взимку над поверхнею незамерзлих водойм у разі натікання холодної повітряної маси* (з навч. літ.).

НАТІКА́ТИ, а́є, *недок.,* **НАТЕКТИ́,** ече́, *док.* Стікаючи або просочуючись, збиратися де-небудь у певній кількості. *На пахучу, воском натерту підлогу починають натікати з чобіт-жовтанців брудні патьоки* (М. Стельмах); *Докопалися вони до мокрого, потім і до води, що натікала поволі у той саморобний колодязь* (Ю. Покальчук); *В Кайдаша натекло повний рот слини* (І. Нечуй-Левицький); *Дівчата виставляють ночви попід стріхи, щоб натекло в них м'якої шовковистої води* (М. Руденко); * Образно. *І пучками хрест щомерщій наснувала, щоб стелю очима до світку тримать, в них світлість блакитна слізьми натікала, аби глибину неземну приховать* (П. Мовчан).

НАТІКА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для напускання малих об'ємів газу або пари у відокремлену місткість. *Для утворення позитивних іонів використовують аргон або інші гази, які подають у камеру через спеціальний натікач* (з наук. літ.); *Фосфор завантажують у тигель джерела, а пари галогенідів надходять у джерело через натікач* (з навч. літ.).

НАТІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який надівається, надягається безпосередньо на тіло. *Смолу тут-таки варили в казанах два запорожці, яких сміливо можна було вважати за чортів, коли б не срібні натільні хрестики, що миготіли на їх чорних голих грудях* (О. Довженко); *Біля колиски стоїть у натільній сорочці хазяйка* (А. Шиян); *Жаданенко взяв із скрині старенькое .. Євангеліє, зняв із себе натільний хрестик на шнурку* (Ю. Хорунжий); *Коли він засвітив гасничку, я побачив, що це молодий, жилавий комнезамівець у смугастій натільній матросці* (В. Шкляр).

НАТІ́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натіпа́ти.** * Образно. *Тьмяними слізьми перешіптуються в ошелешеній, притихлій тьмі нагойдані, натіпані дерева, часом потрушуючи пам'ятими чубами* (В. Винниченко); *З усіх суєт натіпані і виткані, .. Вночі слова випручуються з вуст* (П. Гірник); // **натіпано,** *безос. пред. Скільки перекопано городу, пересапано поля, перев'язано снопів, напечено хліба, зварено борщу, перемито мисок та ложок, перепрано сорочок, пелюшок, натіпано конопель, напрядено пряжі!* (С. Добровольський).

НАТІПА́ТИ *див.* **наті́пувати.**

НАТІ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТІПА́ТИ,** áю, áєш, *док.* 1. *чого, що.* Тіпаючи, виготовляти яку-небудь кількість чогось. *Вона передумала й те, скільки в них хліба на цей рік буде і скільки полотна витчеться з того прядива, що натіпала* (Б. Грінченко); *Поки вони собі натіпають конопель та насучать мотуззя, то я ще наживуся* (М. Стельмах); *Співу в цей день не було, але й суперечки теж тривали недовго — всякому хотілося натіпати побільше волокна* (В. Земляк).

2. *тільки док., кого, що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **наби́ти** 7. *Призвуть козаки, було, якого гуляку — хлопця, натіпають і скажуть: — Оце тобі "пам'ятне", щоб не забув, де бито тебе* (з легенди); *— Ваню!.. губи натіпаю! — лупнувши зо сну очима, сердито посварилася пані* (С. Васильченко).

◊ **(1) Натіпа́ти конопе́ль** *з кого* — покарати кого-небудь. *— Мокнете?! Мокніть, іродові душі, я з вас конопель натіпаю!* (Остап Вишня); *Він* [грек] *також падав жертвою опінії, що він лазутчик декотрих земель. За ним в степах погналися Еринії, натіпали із нього конопель* (Л. Костенко).

НАТІ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **наті́сувати.** *Натісування каміння для східців.*

НАТІ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТЕСА́ТИ,** ешу́, е́шеш, *док., чого, що.* Тешучи, виготовляти яку-небудь кількість чогось. *Майстри натісують потрібну кількість дощок* (із журн.); *Семко та Горіх завчасно натесали стовпів і закопували їх на нових межах* (С. Чорнобривець); *Вже є штабель дощок на веранду, я нарізав з відходів штахет, натесав кілля* (Р. Андріяшик); // Тешучи, відколювати частинки від оброблюваної деревини. *Він пішов у куток хижі, взяв трісок, які дереводіли* [деревообробники] *натесали* (С. Скляренко).

НАТІ́ТНИК, а, *ч., рідко.* Одружений на тітці (у 1 знач.) чоловік (у 1 знач.). *Купували для неї* [Настусі] *ляльки й цяцьки і тітки, й дядини. І дядьки, й натітники, і усякі кузинки і дарували їй на іменини* (І. Нечуй-Левицький).

НАТІЧНИ́Й, á, é. Стос. до натеку. *Головна маса волинського бурштину утворилася за рахунок смоли, яка вилилася на поверхню дерева, однак натічних форм на кшталт бурульок тут мало* (з наук. літ.); *Впали в око якісь дивні натічні утворення на каменях гнейсової породи* (з наук.-попул. літ.); *Від типових натічних сталактитів псевдосталактити відрізняються поперечними перетинками, що мають таку саму будову, як і сталактит* (з навч. літ.); *Натічний абсцес.*

НАТІ́ШИТИ, шу, шиш, *док., кого, що, розм.* Потішити багато, досхочу. *— Осе чоловік, так чоловік! — хвалилась вона. — З ним і побалакаєш як слід, і натішить він тебе своєю розмовою* (Панас Мирний); *Міхал довгі роки був їх* [їхнім] *другом, скільки разів запівдарма до театру водив, скільки бочок пива льоншанівцям поставив, а наспівався, насміявся, натішив їх!* (Р. Іваничук); *— Усякі прилади повигадували* [люди], *аби нагодувати, натішити тіло, а от душі, шкода, ніхто не нагодує* (Дніпрова Чайка).

НАТІ́ШИТИСЯ, шуся, шишся, *док., ким, чим, з кого — чого і без дод., рідко над ким — чим, розм.* Потішитися багато, досхочу. *Почнуться й докажчику муки: Тоді на дозвіллі натішуся я З тортур і дратівлі змії-гультяя!* (М. Старицький); *Гнат дивиться, корчить приємну усмішку, оббігає зо всіх сторін Марію і дитину, а натішившись, вертається знов до роботи* (У. Самчук); *Поки проскачеш один, натішишся летом бистрим* (Д. Міщенко); *Перш ніж їсти качку, на неї треба добре надивитись, треба натішитись, намилуватись, а потім уже їсти* (Є. Гуцало); *Години через дві Леся натішиться новими враженнями і без пручання повернеться додому* (Г. Вдовиченко); // *перев. із запереч. част.* не. Радуючись, задовольнитися повністю. *Я не могла доволі натішитися сонцем, воно так жарко гріло* (Уляна Кравченко); *Маленький Сергійко, син Олени, уже бігає по двору, знає, як його звати і чий він є, а баба Сидориха ним не натішиться* (Григорій Тютюнник); *Подивишся, бувало, на його укохане, до найменшої грудки впоране поле — душа не натішиться* (І. Нижник); // Зазнати насолоди досхочу. *Улас намилувався Лукиною, натішився й покинув її, як зірвану квітку* (І. Нечуй-Левицький).

НА́ТКАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натка́ти.** *Наткані за зиму, зійшли* [полотна] *з верстака сирові, грубі та негарні, ще їх треба золити* (О. Гончар); *Лице в неї* [Мотрі] *схоже на павутиння, наткане павуками* (Є. Гуцало).

НАТКА́ТИ *див.* **натика́ти**[3].

НАТКНУ́ТИ *див.* **натика́ти**[2].

НА́ТКНУ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наткну́ти.** *На її сухорлявій постаті розпущені буклі, при здоровому носі, здавались горщиком, наткнутим на кілок* (І. Нечуй-Левицький); *У народі були поширені вірування про веретено як стрижень, на якому обертається небо: "Земля наткнута на залізяку і так крутиться"* (з навч. літ.).

НАТКНУ́ТИСЯ *див.* **натика́тися.**

НА́ТО, *невідм., с.* Організація Північноатлантичного договору — міжнародна міжурядова організація, військово-політичний союз 29 держав Північної Америки і Європи. *НАТО мало б бути першою організацією, куди Україні належить прийти, щоб зміцнити свою безпеку і державність* (Д. Павличко); *— Поляки нас сіпають, щоби ми в НАТО вступали, а Москва сіпає, щоб не вступали* (Люко Дашвар); *Головна роль НАТО полягає в забезпеченні свободи і безпеки країн-членів із використанням політичних і військових засобів* (з навч. літ.); *НАТО дотримується спільних для Альянсу цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного розв'язання суперечок* (із журн.).

НА́ТОВЕЦЬ, вця, *ч.* Військовослужбовець або співробітник НАТО. *У штаб-квартирі НАТО в Брюсселі пройшов День українського мистецтва. Натовцям показали петриківський розпис* (з газ.); *У Брюсселі натовців турбували питання, пов'язані з політичними реформами та демократизацією України* (з газ.).

НАТОВКМА́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **натовкма́чити.** *На другому кінці ..* [лавки] *розмістилося двоє молодиків, тримаючи перед собою на колінах натовкмачені книжками і зошитами шкіряні польові сумки* (Н. Рибак);

В палісаднику з'являється ще одна постать — коротконога, опецькувата, з піднятим коміром і натовкмаченим на самі очі капелюшем (В. Винниченко).

НАТОВКМА́ЧИТИ *див.* **натовкма́чувати.**

НАТОВКМА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТОВКМА́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., що, розм.* 1. Щільно наповнювати що-небудь чимсь; набивати, напихати. *Завантажували* [трупами] *цілі ешелони, натовкмачували, аби більше влізло* (Я. Качура).

2. Те саме, що **натя́гувати**[1] 2. *Юдко врочисто взяв у руки віжки, щільніше натовкмачив на голову кашкета, вйокнув, зацмокав* (В. Винниченко).

НАТОВКТИ́, вчу́, вче́ш, *док.* 1. *що, чого і без прям. дод.* Товчучи, виготовити що-небудь. — *Мамо? — спитав Гірчило. — То це останній вже перець?! Не забудьте натовкти про запас* (з казки); — *Вгощайтеся і ви. Свіжий кріпак. Допіру жінка натовкла, — спокійно говорив .. Барило* (В. Кучер); // Стовкти, потовкти яку-небудь кількість чогось. *Змій наскоро натовк і поїв горіхів, поквапливо випив півбочки вина* (В. Королевич); — *Я натовкла проса цілу чашку! — Джарія закотила очі під лоба. — Пішли, посмакуємо млинцями* (Ю. Логвин); * У порівн. *Глянув: під ногами мов хто натовк блакитного скла* (А. Дімаров).

2. *що, розм.* Щільно наповнити що-небудь чимось. — *То я книжками так натовк свої валізи* (Т. Масенко); *Світало, а вони* [чоловіки] *все ще бубоніли. І повну попільничку натовкли недопалків* (Є. Гуцало); *Іван не відмовився, запустив руку у Харитонів кисет і натовк у люльку дрібно різаного зеленого самосаду* (Б. Левін); * Образно. *Природа не дуже багато натовкла розуму в голову пристава* (М. Стельмах).

3. *кого, розм.* Побити кого-небудь. — *Ви не знаєте, скільки я з тими бахурами день у день нагризуся, намучуся, скільки їх натовчу* (І. Франко); — *Місця не знаходжу! Кинусь на розшуки* [сина], *зловлю, натовчу, налупцюю, та тільки ж биттям хіба виховаєш?* (О. Гончар); *Від кого там почують про Рибку Павла, визнають особистим ворогом, натовчуть та надовго відіб'ють бажання продовжувати пошуки* (А. Кокотюха); // Потовкти кого-небудь об щось або в щось, покаравши за провину. — *Не мети до порога, бо візьму тебе за шию, як кішку, та натовчу мордою в сміття, щоб удруге так не робила, — сказала Мотря* (І. Нечуй-Левицький); — *Ну що мені з тобою робити? Натовкти твоїм дурним лобом об сосну шкода — всохне* (Григорій Тютюнник).

◊ **(1) Натовкти́ (начи́стити) мо́рду (пи́ку, пи́сок** *і т. ін.)* *кому, вульг.* — побити кого-небудь по обличчю. — *Пику натовчу, хоч ти мені й батько* (С. Васильченко); *Двом американцям просто серед білого дня на Графській пристані якісь матроси натовкли морду* (О. Гончар); *Затемна вертатися додому Личаківською ризиковано — батяри можуть і писка натовкти* (Ю. Винничук); *Це теж вимагало рішучості — одного дня перестати відвідувати секцію, де мені так і не вдалося начистити кому-небудь пачку* (Ю. Андрухович); *Максу доводиться докладати чимало зусиль, щоб не начистити особливо нахабним пику* (І. Роздобудько); *Ми з напарником уперше посварилися, причому так сильно, що ледь-ледь не натовкли один одному писки* (М. Кідрук); **(2) Натовкти́ [під] бо́ки́ ([в] поти́лицю)** *кому або кого* — побити кого-небудь. — *Всього доводиться терпіти .. А як не в лад загавкаєш на пана, То ще й під боки натовчуть* (Л. Глібов); — *Піди та побий їй морду, та натовчи добре потилицю* (І. Нечуй-Левицький); *Зіпхнув* [будівничий] *чоловіка з муру і налаяв щонайпоганшими словами, ще й в потилицю натовк* (І. Франко); [Юхим:] *А я собі думаю: лежи ти й зверху, а я тобі зісподу натовчу мовчки боки* (С. Васильченко).

НАТОВКТИ́СЯ, вчу́ся, вче́шся, *док., розм.* 1. Багато, до втоми попрацювати, походити. *Господарство мали велике, було коло чого натовктися* (з переказу); *Натовклася за день так, що вже й ноги не ходять* (Сл. Б. Грінченка); *Вони натовклись за ярмарковий день, і .. Прошка сів на важкий козуб і сказав, що треба негайно шукати десь тут притулок* (Ю. Логвин).

2. Щільно заповнити собою що-небудь; набитися, напхатися (у 1 знач.). *Людей у хату натовклося багато;* * Образно. *Дивився* [Митрофан] *на брата як на якусь тупицю. Як у таку молоду голову, під такі кучері натовклося стільки непевних думок?* (Ю. Мушкетик); // Наїстися чим-небудь. *"Киця намагається натовктися за будь-якої нагоди, вона тягає їжу просто з тарілок у людей", — поскаржилася власниця* (з газ.).

НА́ТОВП, у, *ч.* 1. Велике неорганізоване скупчення людей; юрба. *В невеликих кімнатах було тісно й душно од великого натовпу гостей* (І. Нечуй-Левицький); *Якась розхристана, в одній сорочці жінка просовувалась крізь натовп* (М. Коцюбинський); *Він пригадував минулий день, байдужий натовп і себе, що тинявся між юрбою* (В. Підмогильний); *Біля церкви помітили партизани великий натовп людей, переважно жінок* (А. Шиян); *Його увагу прикував не натовп, а те, що привернуло увагу натовпу* (Є. Гуцало); *Виставка відкрилася три дні тому, всі ці дні біля входу було тісно від людського натовпу* (А. Кокотюха); // *у знач. присл.* **на́товпом.** Неорганізовано й у великій кількості. *Народ натовпом заливає вулиці, майдани* (І. Нечуй-Левицький); *Першим виїхав на своєму баскому коні .. староста Вишневецький .. За ним натовпом посунуло все військо* (Іван Ле); * Образно. *Вони* [птахи] *літали між нами густим натовпом, оминаючи нас і лише іноді задіваючи своїми крилами, гарячково шукаючи виходу* (С. Жадан).

2. *розм.* Тіснява, штовханина серед великого скупчення людей. — *За тим натовпом, клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись* (Марко Вовчок); *Дід Улас, старий, не видержав натовпу, упав...* (Панас Мирний); *При виході з концерту натовпу не було* (Леся Українка).

3. *перен., заст., розм.* Велика кількість чого-небудь. *Личко од натовпу почуття та від сліз горіло* (Панас Мирний); *В тій хвилі пані Грозицька, незважаючи на натовп праці, встала зі свого крісла, підійшла до Целі* (І. Франко); *В голові вже роїлися натовпи різних планів* (І. Кириленко).

НАТО́ВПИТИСЯ *див.* **нато́вплюватися.**

НАТО́ВПЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **НАТО́ВПИТИСЯ,** иться; *мн.* нато́впляться; *док.* Збираючись де-небудь у великій кількості, створювати натовп. *В селі завше до судової зали натовплюється повнісінько людей* (Ю. Мушкетик); *Підійшовши до титаря, вона стала збоку, бо біля його* [нього] *багато народу натовпилося* (Панас Мирний); *Хлопців та дівчат натовпилось повнісінькі хати* (І. Нечуй-Левицький); *Натовпилося багато возів, ніяк було переїхати* (Б. Лепкий); *Слідом за передніми, що впали, натовпилась*

така хвиля людська, що, котивши швидко, грозила затопити вартових (В. Барка).

НА́ТОВСЬКИЙ, а, е. Стос. до НАТО і натовців. *Учасники українсько-американських військових навчань зізналися, що натовський стиль служби виявився жорстким* (із журн.); *Житомирські курсанти пройшли натовський курс бійця-рятувальника* (з газ.); *Навчатися натовських стандартів відбирають українських офіцерів із бойовим досвідом* (з газ.).

НАТО́ВЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **натовкти́** 2, 3. *Люди на роботу їдуть, та маршрутка вся напхом натовчена* (Любко Дереш); *Кисет у сторожа був натовчений махоркою* (із журн.); *Не так боліли мені натовчені боки та розпухла губа, як пекла безсила образа* (А. Дімаров); // **нато́вчено,** *безос. пред. У тітки горіхів натовчено кілька мішків* (із журн.); *Натовчено* [здобичі] *чимало* (Б. Лепкий); * Образно. — *Дурний ти, мов колода, а не журишся. Гадаєш, розуму випитую? Не так багато його натовчено в тебе* (М. Стельмах).

НАТОДІ́, *присл., розм.* На той час. *Натоді Глафіра встигла з усіма пересваритися* (Н. Околітенко); *Їхній малій виповнилося натоді лише кілька місяців* (Ю. Андрухович); *Натоді я мала тридцять років* (О. Забужко).

НАТОМИ́ТИ *див.* **нато́млювати.**

НАТОМИ́ТИСЯ *див.* **нато́млюватися.**

НАТО́МІСТЬ. 1. *присл.* Замість чого-небудь. *Море пашні розступалося, а натомість виростали кошлаті копиці нев'язаної пашні* (С. Добровольський); *Поволі висмикнув Шурині вузькі білі погони — один, потім другий — і вправив натомість польові* (О. Гончар); *В цю мить начебто десь далеко відступали всі кривди й образи, натомість душа сповнювалась світлом доброти* (Є. Гуцало); *Марта передала мікрофон співачці, отримавши натомість партнера до танцю* (С. Андрухович); *Стас знітився, потиснув Олесю долоню, натомість отримав запрошення, мапу проїзду до заповідного готелю і ключ від номера* (Люко Дашвар).

2. *у знач. протиставного спол., розм.* Уживається у знач. з а т е. *Коні були завжди тільки кіньми, натомість люди, як відомо, стають усім на світі, і ніколи не знаєш, чого від них ждати* (П. Загребельний).

НАТО́МЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натоми́ти.** *Обидва товариші, вже без зайвих турбот, натомлені нічницями, твердо поснули сном молодості* (М. Коцюбинський); *Натомлений безсонням, Юрко благально дивився на брата* (В. Козаченко); *Видзвонювала зорями квітнева ніч, спало безмовне село, натомлене цілоденною працею* (І. Нижник); * Образно. *Натомлене штормом море здається безсилим* (В. Логвиненко); *Вони провели весь вечір, довгу, натомлену втечею ніч за тихою розмовою, в передчутті маленького щастя* (О. Ульяненко).

2. *у знач. прикм.* Який натомився; знесилений роботою, подорожжю і т. ін. *На повітці для дров .. спочивала пара натомлених птахів* (В. Земляк); *Хочеться знайти холодок і бодай на кілька хвилин дати спокій своїм натомленим ногам* (Ю. Бедзик); *Хроплуть натомлені коні, брязкають збруєю, перегукуються між собою в пітьмі стрільці* (В. Чемерис); *Натомлений.., Гречин спав як дитина* (М. Дочинець); * Образно. *У праліс вони прийшли до схід сонця, коли все там іще дрімає у м'якій тиші, димить легким туманом натомлений Тікич* (В. Шкляр).

НАТО́МЛЕНО. Присл. до **нато́млений** 2. *Тихий вечір травами котив. Льотчикам натомлено дрімалось. Старший спогадав старий мотив, Молоді крилом прилаштувались* (Б. Олійник); *Жіночка натомлено читає щось, не проймаючись змістом, водить нігтем по бісерові рядків* (О. Ульяненко); * Образно. *Селища, натомлено поринулі в сон, спочивали в теплих обіймах ночі* (О. Гончар).

НАТО́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАТОМИ́ТИ,** омлю́, о́миш; *мн.* нато́млять; *док., кого, що.* Доводити до втоми; стомлювати. *Ти не повинен хилитись над книжкою після їжі; не повинен натомлювати обтяжених, напухлих очей* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); *Де ж те щастя та доля, що ждеш і дожидаєшся, залучиш на хвилину, а там .. тільки натомиш себе дурними надіями?* (Панас Мирний); *На чужому полі ніжки натомила, На чужій роботі ручки натрудила* (Леся Українка); *До самого півдня, натомивши коня, блукає хлопець ярами та болотами* (М. Стельмах); * Образно. *Таким людям жити найважче, бо нетерпіння серця, одноманітна нудьга чекання натомлює і випалює душу, засіває сумніви, зневіру, підозру* (М. Слабошпицький).

НАТО́МЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **НАТОМИ́ТИСЯ,** омлю́ся, о́мишся; *мн.* нато́мляться; *док.* Зазнавати втоми; стомлюватися. *Шкода мені Надійку, .. бо натомлюється на роботі, відра з розчином тягає* (М. Руденко); *Юрко щоразу натомлювався так, що ледве добирався до табору, і, скинувши швидше рюкзак з пробами, біг притьмом до річки* (А. Дімаров); *Олександра натомилась за день і з злістю жбурнула панську посуду на стіл* (М. Коцюбинський); *Я натомився жити без душі. Нема на чому записати строфи* (Л. Костенко); *Чи Федір задрімав, чи, може, натомився, чи й просто чомусь вчулося йому отут, на цвинтарі: невиразний приглушений чоловічий голос, якого не знав ніколи* (В. Яворівський); *Сказав* [Франсіско], *що натомився і не хоче розмовляти, бо день був важкий* (Ю. Покальчук).

НАТО́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм., рідко.* Дуже втомитися, багато і довго топаючи. — *Е, братику, натопаєшся за цілий день разом із нами — заснеш і ти.., — зітхнув старий* (З. Тулуб).

НАТОПИ́ТИ[1] *див.* **нато́плювати**[1].

НАТОПИ́ТИ[2] *див.* **нато́плювати**[2].

НАТОПИ́ТИ[3], оплю́, о́пиш; *мн.* нато́плять; *док., кого, розм.* Занурити у воду багато разів. *Тоня, впіймавши його* [Віталія], *надавила, стала нагинати.., а він, випручавшись, намагався побороти її, натопити, але тут було ще мілко* (О. Гончар).

НАТОПИ́ТИСЯ[1] *див.* **нато́плюватися**[1].

НАТОПИ́ТИСЯ[2] *див.* **нато́плюватися**[2].

НАТО́ПЛЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **натопи́ти**[1]. *Від жарко натопленої пічки пашило теплом* (С. Скляренко); *Мундт звик до балаканини артистів у кутку, як звикають до цвіркуна в добре натопленій хаті* (О. Полторацький); *Я сидів біля натопленої коксом залізної циліндричної печі, приплющивши повіки, слухав цього доброго старого чоловіка* (П. Загребельний); *Обстукав дрімотний важкенький сніг на валянках, прохилив двері натопленої оселі, жалісно уявляючи митарські мандри* (Є. Пашковський); // **нато́плено,** *безос. пред. В кімнаті, куди він нас завів, було жарко натоплено* (В. Малик); *У канцелярії було добре натоплено* (Р. Андріяшик).

НАТО́ПЛЕНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **натопи́ти²**. *Десь під кінець року скуштували хлопці сала, натопленого тіткою ще за теплої погоди* (із журн.).

НАТО́ПЛЮВАТИ¹, юю, юєш, *недок.*, **НАТОПИ́ТИ,** оплю́, о́пиш; *мн.* нато́плять; *док., що і без прям. дод.* Розпаливши вогонь, топлячи *(див.* **топи́ти¹** 1), нагрівати що-небудь. *Тільки що вчинила тісто* [невістка] *на паску, так піч треба дуже натоплювати, щоб у хаті було дуже тепло та душно, а то тісто перекисне і паска не вдасться* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Добре натоплював* [Федір] *хату, щоб не так крутило ноги на сльотаву погоду і щоб квартирантові в нього було тепло й затишно* (М. Циба); *— Хіба ж бідній жінці не заб'ють памороки. Як воно ж і курча, і кача, і порося, і теля... І натопи, і навари...* (О. Ковінька); *Мати гарненько натопила в печі, бо надворі стояли люті морози* (І. Кирій); *Знайшли в лісі порожню літню хижу біля смолокурні, натопили глиняну грубку й поклали хорунжого на дощатий поміст* (Ю. Мушкетик); *Так натопили піч, що тихо вночі скрипіли вузькі старовинні двері, розсохлось горіхове дерево, і стіни скрипіли всю ніч* (Л. Костенко).

НАТО́ПЛЮВАТИ², юю, юєш, *недок.*, **НАТОПИ́ТИ,** оплю́, о́пиш; *мн.* нато́плять; *док., чого, що.* 1. Смажачи, топлячи *(див.* **топи́ти²**), готувати яку-небудь кількість чогось (про лій, віск і т. ін.). *— Ну й ситенний* [заєць] *.. Гарців далебі із троє Я тоді із нього, може, Натопив самого лою* (І. Манжура); *Закололи, значить, того кабана.., натопили смальцю, наробили ковбас* (Остап Вишня); *— Уполював я ведмедя, натопив з нього жиру просто в шапку* (П. Загребельний); // *тільки док.* Довгим кип'ятінням наготовляти (про молоко). *До пшоняної каші натопила молока Уляна ще з вечора* (із журн.).

2. Те саме, що **виплавля́ти.** *Це не просто надовбати в шахтах руди і вугілля, натопити металу, а вже тоді кувати трактор* (М. Циба); * Образно. *Історія йде не помалу. І мужніх сердець вогнепад Вже завтра натопить металу На тисячу тисяч гармат* (П. Воронько).

НАТО́ПЛЮВАТИСЯ¹, юється, *недок.*, **НАТОПИ́ТИСЯ,** о́питься; *мн.* нато́пляться; *док.* 1. Топлячись *(див.* **топи́ти ¹** 1), нагріватися до певної температури. *Дерев'яна лазня екологічна, швидко натоплюється і чудово зберігає тепло* (з мови реклами); *Дітки повеселішали, бо кімнатка швидко натопилася* (із журн.).

2. Пас. до **нато́плювати** 1. *Для лікування попереку піч або лежанка попередньо натоплюється* (із журн.).

НАТО́ПЛЮВАТИСЯ², юється, *недок.*, **НАТОПИ́ТИСЯ,** о́питься; *мн.* нато́пляться; *док.* Розтоплюватися в якій-небудь кількості (про лій, віск і т. ін.). *Можна обсмажити качку і на сухій сковорідці, бо з грудок може натоплюватися багато жиру* (із журн.); *— Ви шкварчатимете на сковорідках, ха-ха-ха! — загорлали хлопчиська. — А з тітки Терези натопиться сала на всеньке пекло! Ха-ха!* (О. Іваненко).

НАТО́ПТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натопта́ти.** *Він тупцяв у неї під дверима з кульком чорного винограду зі своєї дачі, вона, ясно, не відчиняла, після чого від її дверей до ліфта були чорні сліди від натоптаних чорних ягід* (Л. Костенко); *У хаті застав вісім мішків, з верхом натоптаних одежею, полотном, крамом, ременем...* (Г. Косинка); *Натоптаний нами ешелон скажено нісся на захід* (А. Головко); *Катерина від стіжка принесла натоптаний фартух сіна і поклала в жолоб* (С. Чорнобривець); *Я не почув рідного говору ні від тих купців, що торгували полотном, ані від тих, що купували сіль, натоптану в діжечки, що її тут варили* (Г. Пагутяк); * Образно. *Сміх і гріх було дивитися на цю недоладну постать, натоптану злобою і болем* (М. Стельмах); *Прокіп Гордійович розмовляє з Мазуром, а його натоптана спогадами пам'ять видобуває з товстого стосу іншу стрічу, інші суперечки* (Ю. Мушкетик); // **нато́птано,** *безос. пред. Біля печі натоптано сміття — вербове листя, гній* (М. Циба); *Особливо багато було натоптано слідів перед входом до альтанки* (із журн.).

2. *у знач. прикм., розм.* Міцної будови, повний, гладкий (про людину). *Це був молодий ще, але натоптаний чоловік, кругловидий і вгодований* (І. Микитенко); *Він слухає якісь гарячі доводи присадкуватого, натоптаного дядька* (В. Логвиненко).

3. *розм.* Уторований; утоптаний. *Та ось він покинув натоптані стежки* (І. Франко); *Вже давно скінчилися накочені й натоптані дороги* (П. Загребельний); *В улоговині неширока, добре натоптана дорога* (Ю. Логвин).

НАТОПТА́ТИ *див.* **нато́птувати.**

НАТОПТА́ТИСЯ *див.* **нато́птуватися.**

НАТО́ПТУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нато́птувати.** * Образно. *Йому б* [Лошакову] *не маршалом бути, а губернатором або й самим міністром. Голова, розумом натоптувана голова!* (Панас Мирний).

2. *у знач. прикм., розм.* Те саме, що **нато́птаний** 2. *У дверях стояв низенький, натоптуваний чоловік, з лисиною на голові, з круглим, гладко виголеним лицем* (Панас Мирний); *Мати встигла вже добре засмагнути, була кругленька, натоптувана* (О. Донченко); *У свої тридцять років він* [Щепкін] *справді був досить натоптуваний і, звичайно, для балету підходив мало* (Б. Левін); *Була вона невисока на зріст, але огрядненька, як то кажуть, натоптувана, і дуже моторна, незважаючи на свої п'ятдесят з гаком* (В. Нестайко); * Образно. *Замруживсь* [Сергій] *від світла автобуса, що, обігнувши дощану халабуду, сяйнуло по брезентовій штормівці, .. по натоптуваній від конспектів планшетці* (Є. Пашковський).

НАТО́ПТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нато́птувати** і **нато́птуватися.** *Цього разу рисячих натоптувань на сніговому перевалі мисливці не виявили* (із журн.); *З дитинства пам'ятала* [Луїза] *цей давній гірський жіночий ритуал, від натоптування люльки та припалення — до чищення* (Г. Вдовиченко); *Не біда, а вина кожного, хто живе тільки для натоптування черева, байдужий, як колода, до долі свого народу, його культури, мови* (з газ.).

НАТО́ПТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАТОПТА́ТИ,** опчу́, о́пчеш, *док., чого, що і без прям. дод.* 1. Багато ходячи, залишати сліди бруду на чому-небудь. *Ідучи за делегацією, аби зачинити двері, старенька бабця пробурмотіла: "Хай тобі грець, як натоптали, прости Господи... "* (І. Роздобудько); *— Натоптали тут слідів, — сердито буркотіла тітка Зоя* (із журн.).

2. *розм.* Щільно втискуючи, вкладаючи всередину, наповнювати чим-небудь. *Дід натоптував у ящик сіна, щоб краще було лежати пораненому* (Григорій Тютюнник); *Павлушко збирав їх* [колоски] *у старенький лантушок, натоптував ногою, щоб заодно вони й обмолочувалися, — дома буде менше роботи* (Григір Тютюнник); *Білявий лакей натоптав тютюну в люльку і подав довгий закручений чубук*

(Ю. Хорунжий); * Образно. *Ціле те товпище вливалося в чорну пащу дверей і сходів, як якась суцільна глевка маса. Її згори запихали, натоптували вниз, вганяли в землю...* (І. Багряний); // Топчучи, наповнювати, набивати що-небудь. *Мужики натоптали тютюном люльки і запалили* (С. Чорнобривець).

3. *тільки док., розм.* Находи́ти великі відстані. *Хмара стелиться скатертиною Та над бабою Катериною. Наробилася, находилася, натоптала стільки доріг* (Б. Олійник); *Для того, щоб трохи охолонути й заспокоїти нерви, я .. пішов блукати Києвом. Погода видалась чудовою. Не пригадую точно, але, здається, я натоптав тоді кілометрів п'ятнадцять* (М. Кідрук).

НАТО́ПТУВАТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **нато́птаний** 2. *Просто огидно, огидно бути такою низенькою, натоптуватою* (О. Донченко); *Ось уже легко крокує Сава з натоптуватим Паливодою по ріллі* (О. Гончар); *У приймальному покої їй трапилась натоптувата няня* (Є. Гуцало); *Це був низькорослий, але широкоплечий і вельми натоптуватий вузькоокий кочовик, з великим круглим лицем* (В. Чемерис).

НАТО́ПТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАТОПТА́ТИСЯ,** опчу́ся, о́пчешся, *док., розм.* 1. *тільки док.* Те саме, що **находи́тися.** [А с т а х о в:] *Зовсім ніг позбувся.* [К о р і н ь:] *Та, видать, натопталися* (Яків Баш); *Як не кажи, а ще напередодні достоту натоптався у своєму дворі, ліг пізно, а сьогодні встав ще до сонця* (Б. Левін); *То були білі сліди — глина, якої натрусив і по якій натоптався* (Валерій Шевчук).

2. Те саме, що **наїда́тися.** *Горпина утішалася перед Христею своїми дітьми, котрі на полу натоптувались пирогами* (Панас Мирний); *В буфеті, одинаком, жадібно натоптувався смаженою домашньою ковбасою та білим хлібом товстий .. громадянин, видно, теж з приїжджих* (В. Логвиненко); *Мовчки сидів* [Клим] *на своєму місці, слухав розмови, котрі зовсім його не стосувалися, і їв, натоптуючись до кінця дня* (А. Кокотюха); *Але розтягнуті із Миколая до Водохрещі свята, .. коли вже можна з чистою совістю натоптатися качки з яблуками, — це нездорово* (С. Пиркало).

3. *тільки недок.* Пас. до **нато́птувати** 2. *Тим часом інші лодії натоптувались руським добром: діжками з медом, воском та житом, сувоями полотна та шкурами дикого звіра* (Г. Тарасюк).

НАТОРГО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наторгува́ти.** — *Несу йому* [батькові] *наторговані гроші, а він плаче. Сину, каже, доки ти їздив у далекий край, Надир-бей забрав від тебе твою майбутню жону* (С. Тельнюк); *Саме для дітей-сиріт підуть всі кошти, наторговані під час матчу* (з газ.); // **наторго́вано,** *безос. пред. На благодійному ярмарку грошей наторговано чимало* (з газ.).

НАТОРГО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАТОРГУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., чого, що і без прям. дод.* Торгуючи, набувати що-небудь у якійсь кількості. *Не багато наторговувала тітка за день, але на харчі вистачало* (із журн.); *Інтернет-торговці через світову мережу щороку наторговують товарів на мільярд доларів* (з газ.); *От прийду в казарму .. і буду кепкувати з Гутмана: "Ух, ти ж, тютя з полив'яним носом... Добре наторгував?"* (П. Колесник); *Хотів купити Лукині бодай стрічку, але грошей наторгував так мало, що не одважився* (Ю. Мушкетик); — *Де Стефан їх* [гроші] *узяв? У народу наторгував. І виходить, так, наче предки наші, що несли у шинок своє горе, тепер, у скрутну годину, помагають нам* (В. Нестайко).

НАТОРГУВА́ТИ *див.* **наторго́вувати.**

НАТОРГУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Поторгувати довго, досхочу. — *А тобі не кортить на торг?* — *Перекортіло. Наторгувався,* — *похмуро кажу я, згадуючи свої злощасні "Три торби реготу"* (М. Стельмах); *"Купиш — не купиш, — подумав він розважливо, — а наторгуватися можна"* (Валерій Шевчук).

НАТОРОХТІ́ТИ, хчу́, хти́ш, *док., розм.* 1. *що.* Багато торохтячи (у 1 знач.), негативно вплинути на кого-, що-небудь. *Вдома за день прядка бабусі голову наторохтіла* (із журн.).

2. *чого, що і без прям. дод., перен., розм.* Торохтячи (у 2 знач.), наговорити багато чого-небудь. *Наторохтіла* [жінка] *їм сім міхів на горіхи, То страху по черзі додаючи, то втіхи* (І. Франко); *Попхав* [Нечиталюк] *його до чорнявої окатої молодої жінки, познайомив, наторохтів обом повні вуха й повні голови і полишив самих* (П. Загребельний); — *Смію вашу милість запевнити, що пістоль у мене найвірніший. Це єдина правда з усього, що я тут наторохтів* (В. Чемерис).

НАТОРО́ЧИТИ, чу, чиш, *док., чого, що.* 1. Торочачи (у 1 знач.), насмикати яку-небудь кількість ниток із чогось. *Наторочила Лукія ниток з того, що було під руками, випросила голку, і пальці самі згадали, що з цим добром робити* (із журн.).

2. *перен., розм.* Наговорити багато чого-небудь нерозумного, безглуздого. [Г о р п и н а:] *Тебе тільки послухай, то ти такого наторочиш, що й за день не переслухаєш* (М. Кропивницький); — *Ти все щось таке наторочиш, що аж слухати ніяково* (І. Франко); — *Я, хлопче, якби ти тільки хотів, можу тобі стільки наторочити, що й не запам'ятаєш усього* (Є. Гуцало); *Іван сам про себе скаже. Він стільки наторочив Людмилі Леопольдівні тієї ночі в райвиконкомі, що їй, бідній, несила було навіть всього записати* (В. Дрозд).

НАТО́ЧЕНИЙ¹, а, е. Дієпр. пас. до **наточи́ти¹.** *Він був босий, голова розпатлана. Короткі штани галіфе, наточені в литках, гостро підкреслювали його худі ноги* (В. Кучер); *Щось гаряче, шалене вдарило в мозок йому. Жорстоке і гостре, як наточений ніж, мигтячий бажанням зранить* (М. Коцюбинський); *Юхим .. заглянув за двері, побачив наточений мишами ворох землі і підсунув до нори мишоловку* (С. Чорнобривець); *Дмитро, приминаючи верзунами химерно наточені черв'яком купинки землі, іде до катраги* (М. Стельмах); * Образно. *Тепер Маковеєві все зрозуміло .. Вигостреним зором, наточеним власною пристрастю, хлопець окмітовував* [помічав] *найтонші нюанси поведінки Ясногорської і Черниша* (О. Гончар); // **нато́чено,** *безос. пред. Якщо вже наточено ножиці, то вони мають неодмінно допомогти перукарці* (із журн.); *Лисеня ... Таки до Білої Балки побігло; значить, і справді там у них наточено нір цієї весни* (Є. Гуцало).

НАТО́ЧЕНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **наточи́ти².** *Вернувся з комори Луць з наточеним ... збанком* (І. Керницький); — *У мене є солодке вино, щойно із жбана наточене* (із журн.); // **нато́чено,** *безос. пред. Прийде Орися з роботи, а там уже давно наточено ванну* (з газ.).

НАТОЧИ́ТИ¹ *див.* **нато́чувати¹.**

НАТОЧИ́ТИ² *див.* **нато́чувати².**

НАТО́ЧУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **нато́чувати**[1]. *При майстерні добре мати точило для наточування інструменту* (з навч. літ.); *Лезо цього ножа оснащене гострими зубцями і впродовж довгого терміну експлуатації не потребує наточування* (з мови реклами).

НАТО́ЧУВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **нато́чувати**[2]. *Багато часу займало в лісника наточування цілющої водички із джерельця* (із журн.).

НАТО́ЧУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **НАТОЧИ́ТИ,** очу́, о́чиш, *док.* 1. *що.* Те саме, що **дото́чувати**[1] 1. — *Прибігла Марія рано-вранці наточувати свою косовицю, гнати її далі — уподовж і вшир* (С. Колесник); *Коропов обіцяв підсобити Дзюбі, кидався з бригади в бригаду, і кругом, як у тій примовці, — що зверху собі ввірву, то знизу наточу* (В. Земляк); * Образно. *Той, як завжди, скупо наточуючи безбарвні слова (бо барви беріг для своїх дощечок і полотен), повідав мені дивний переказ* (М. Дочинець).

2. *що.* Точачи, робити що-небудь гострим. *Він наточує сапу і починає воювати з бур'янами* (Є. Доломан); *Повільно скотився* [Котило] *в долину, в якій стояла крем'яна скеля, і почав зі скреготом наточувати собі зуби* (Валерій Шевчук); *Доря візьме тихенько ножа, наточить...* (М. Коцюбинський); *І шелестіли сумно маки, й синіли квіти на межі: — Вже наточили гайдамаки на тебе куплені ножі* (В. Сосюра).

3. *чого, що.* Гризучи, виїдаючи, подрібнювати певну кількість чого-небудь. *На полях наточила миша зерна цього року як ніколи* (із журн.).

НАТО́ЧУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **НАТОЧИ́ТИ,** очу́, о́чиш, *док., що, чого.* Точачи, наливати яку-небудь кількість чогось або крізь вузький отвір випускати рідину чи сипку речовину. — *Чую — посудом цокотить* [Параска], *воду з самовара наточує* (Панас Мирний); *Висвердливши дірку в гамазеї, наточує* [Петро] *три мішка* [мішки] *зерна* (Б. Грінченко); *Вона стояла віддалік коло крана за буфетом і наточувала пиво* (С. Тудор); — *А піди лиш, Яремо, в льох та наточи меду в жбани та й жди, доки я не звелю подавати!* (І. Нечуй-Левицький); *Легкими шорохами старомодної сукні пропливла в сусідню кімнату Копачиха й наточила окропу* (Б. Антоненко-Давидович); *Наточити води з крана, наколоти дров, винести попіл .. — всі ці обов'язки він узяв на себе* (О. Гуреїв); * Образно. *О, скільки крові наточили в Дніпро пістолі і клинки!..* (В. Сосюра); *Сонато, візьми мене на крила свої з скрипкового смичка, дай мені наточити вогняних мелодій* (І. Драч).

НАТОЩА́К, *присл., розм., рідко.* Те саме, що **на́тще́.** — *Мамо, що якби отак: всім дубам по коліщатку, то б до нас вони в кімнатку приїжджали натощак* (П. Тичина); *Стільки гасу натощак випила, що коло печі боялася стояти, а болєзнь* [хвороба] *не минає* (Г. Тарасюк).

НАТОЩАКА́, *присл., розм., рідко.* Те саме, що **на́тще́.** *Не вечерявши, та натощака ж і по селу блукав* [Хома] (Г. Квітка-Основ'яненко).

НАТР, у, *ч.* Гідрат окису натрію; каустична сода. — *Окрім "папірусу", від древніх єгиптян лишилися слова: оазис, ібіс, ебоніт, базальт, натр* (П. Загребельний); *Дай мені .. поташу або натру з олією, і я тобі виявлю ті місця, де були поставлені клейма* (Ю. Логвин).

△ **(1) Саліци́ловий натр (на́трій)** — сіль саліцилової кислоти, що вживається як протиревматичний, жарознижувальний і болезаспокійливий засіб. *Напилася* [тьотя Еля] *касторки і саліцилового натру* (Леся Українка); *Живучи в казармі, Шевченко знов почав хворіти. Ноги нили від ревматизму, і, скільки не напував його фельдшер конячими дозами саліцилового натру, йому не легшало* (З. Тулуб).

НАТРАВИ́ТИ *див.* **натра́влювати.**

НАТРА́ВЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **натрави́ти.** *Закуті всі, принижені, натравлені одне на одного лукавим панством... Де ж той єдиний, несхибний шлях до волі?!* (Василь Шевчук).

НАТРА́ВЛЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **натра́влювати.** *Лише переконавшись у тому, що пес вкрай старанний, виявляє прагнення догодити господареві й захоплений полюванням, варто приступати до етапів його натравлювання і виводити на перше полювання* (з навч. літ.).

НАТРА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАТРАВИ́ТИ,** авлю́, а́виш, *док., рідко.* 1. *кого.* Те саме, що **нацько́вувати** 1. — *Я тобі покажу, як відпускати собаку та натравлювати на добрих людей!* (П. Загребельний).

2. *кого, що на кого — що, перен.* Те саме, що **нацько́вувати** 2. *І от пан ловчий курський надумав використати малу обізнаність нового економа з людьми й стосунками та натравити його на Довбуша* (Г. Хоткевич); — *Для того ж, щоб краще можна було направити одну державу на другу, до цієї прекрасної чоловіколюбивої громади* [франкмасонів] *належали й належать воротили* [багатії] *всіх великих держав* (М. Хвильовий).

НАТРА́ПИТИ *див.* **натрапля́ти.**

НАТРАПЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **НАТРА́ПИТИ,** плю, пиш; *мн.* натра́плять; *док.* 1. Рухаючись, наштовхуватися на кого-, що-небудь. — *Чи буде кінець йому коли-небудь, — каже Тоня, натрапляючи знов на неводи павутиння, обминаючи в півтемряві якесь залізяччя* (О. Гончар); *Часто мотика натрапляла на каміння й так скреготала, що нило в зубах* (С. Чорнобривець).

2. *на кого — що, рідше кого, що.* Випадково, несподівано знаходити, виявляти кого-, що-небудь, натикатися на когось, щось, зустрічатися з ким-, чим-небудь. *Кілька разів він збирався вже отаборитись, але знову несподівано натрапляв на рибалку чи перекупку, що чекала перевозу* (В. Підмогильний); *Іноді хлопчик натрапляв на ховрахову нору* (О. Донченко); *Натрапляю на фото, яке змушує мене взятися за блокнот* (М. Чабанівський); *Ми сміялись із радощів, що натрапили таких чесних людей* (Ганна Барвінок); *Тетяна поспішала на поле. Натрапила на Карпа в копах із хлопцями, що пасли коней* (Іван Ле); *Рано чи пізно сюди прийдуть ті, що шукатимуть цей благородний метал, і натраплять на жилу* (А. Дімаров); *Він заблукав у степу, поранився, прожив без води та їжі багато днів і вже зібрався помирати, коли на нього випадково натрапила машина якихось геологів* (В. Дрозд); // *перен.* Мати справу з ким-небудь у житті. — *Скаржитись? Він, брат, думає на ляклививих натрапив? Ні, брат, дзуськи!* (Ю. Збанацький); — *Не бійсь, коли вирушав на нас, то не думав про такий амінь! Думав, що на слабких натрапив, адже війни не хочуть!* (О. Гончар).

3. *кого, що.* Відшукувати, знаходити кого-, що-небудь. — *А добуду року, то, може, дасть мені Господь, що добре місце натраплю собі* (Марко Вовчок); [П е т р о *(сам):*] *А от тепер .. кидається Грицько й сюди і туди, шукає тії живущої та цілющої води і не знає, де її натрапити* (Панас Мир-

ний); *Але вони могли і натрапити його так, що він не встиг би втекти* (М. Йогансен); [Журейко:] *Не владен князь вперед пізнати ходи, Куди і як вони його ведуть, Але як вірний буде він народу, То зрештою натрапить вірну путь* (І. Кочерга); *Яковенко натрапив кілька віршів у журналах та газетах, вірші вразили його своєю незвичністю, він майже нічого не зрозумів у них, але спитати не мав у кого* (П. Загребельний); // *на що.* Потрапляти куди-небудь, опинятися десь.— *А може, воно* [хлоп'я] *далі й на шлях натрапило? Піду по сліду, — подумала Катря* (Панас Мирний); *Замість веселої родинної зустрічі він натрапив на сумну військову нараду* (Іван Ле).

4. *на що, перен.* Стикатися з труднощами, перешкодами в чому-небудь. *В опануванні мовою дитина натрапляє на низку труднощів* (з навч. літ.); [Роман:] *Не сам себе чоловік засмучує, а пригода: бажаєш супокою, а натрапиш на журбу* (М. Кропивницький).

◊ **Напа́сти (натра́пити, попа́сти** *і т. ін.)* / **напада́ти (натрапля́ти, попада́ти** *і т. ін.)* **на слід (на сліді́)** *див.* **напада́ти; Наско́чила (найшла́, натра́пила** *і т. ін.)* **коса́ на ка́мінь** *див.* **наска́кувати**[2]; **Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського** *і т. ін.)* **напа́в (натра́пив, наско́чив,** *грубо* **нарва́вся, напа́ла, напа́ли** *і т. ін.) див.* **напада́ти; (1) Що (ті́льки) язико́м натра́пить,** *зі сл.* говорити, молоти *і т. ін.* — будь-що, не задумуючись, не обдумуючи. *І починає Щур молоти, що тільки язиком натрапить* (С. Васильченко).

НАТРА́ФИТИ *див.* **натрафля́ти.**

НАТРАФЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **НАТРА́ФИТИ,** флю, фиш; *мн.* натра́флять; *док., на кого — що, діал.* Натрапляти. *Помимо старанних пошукувань, не вдалося властям натрафити на слід злочинців* (І. Франко).

НАТРЕМТІ́ТИСЯ, мчу́ся, мти́шся, *док., розм.* Потремтіти довго, багато. *Погано, як боїться: лиха не мине, а ще й натремтиться* (прислів'я); *А скільки страху набратися, скільки натремтітися, скільки обережності треба, щоб не зрадитися перед ворогами! І се ще не патріотизм?* (М. Коцюбинський); *Натремтілася Єлька в кладовищенських полинах, поки вони бесідували. Чогось втовкмачилося їй, що голова заявиться по неї не інакше, як з міліціонером* (О. Гончар).

НАТРЕНО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натренува́ти.** *Почував* [Тарас], *що дуже стомився. Та й не дивно: хлопці роками бурять, кожен м'яз натренований, а він же лише кілька місяців* (Д. Ткач); — *В мене пам'ять натренована на дітях, Адже я мати двохсот дітей* (М. Томчаній); *Десь навіть пустили натренованих на вибухівку собак, знайшли тротилову шашку і наркотики* (Л. Костенко); *Рука в нього була натренована і сильна, це він також добре знав* (Ю. Покальчук); *Журавлі над озерами розганятимуть потоки простору м'язами, натренованими, як у професійних велосипедистів* (С. Жадан).

2. *у знач. прикм.* Який натренувався. *На березі Мате усілякі спортивні фігури чинив і мене вчив. Ох, і натренований! І так, і сяк, і пригинається, і нагинається* (О. Ковінька); *Він жестом натренованого спортсмена розкинув широко руки, підняв їх угору й на мить задивився на небо* (Ю. Бедзик); // Який завдяки тривалому тренуванню став вправним, досконалим. *Раптом його натреноване вухо вловило далекий і звичний звук* (О. Сизоненко); *Натренованим зором я вихопив з юрми жменю фанатиків, котрі стовпилися довкруг автобуса з гучномовцями* (Л. Кононович).

НАТРЕНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **натрено́ваний** 2. *Марися гарна спортсменка..: натренованість почувається в її рухах, в енергійній пружкій ході* (О. Гончар); *Натренованість у балаканині в Вассеркампфа була доведена до неймовірної досконалості* (П. Загребельний); *Для альпіністів, крім загальної фізичної підготовки, треба розвивати почуття рівноваги, витривалість, натренованість серця і дихального апарату* (з навч. літ.).

НАТРЕНО́ВАНО. Присл. до **натрено́ваний** 2. *Котрийсь з напасників блискавично й натреновано, як я розумію, збив мене з ніг* (Р. Федорів); *Згорблена його спина, на котрій десь далеко попереду сиділа невеличка голова, просувалася між базарних рядів швидко, звично, натреновано* (О. Чорногуз).

НАТРЕНО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натрено́вувати.** *З цього дня натреновування м'язів стало для Олега обов'язковим елементом підготовки до чемпіонського бою* (із журн.).

НАТРЕНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТРЕНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Тренуванням навчати чого-небудь, привчати до чогось. *Скільки б ти не натреновував себе на байдужість до публіки, всяка саморозтрата, якою є публічне читання, .. неминуче полишить по собі прикрий, нечистий холодок екзистенційної спустошеності* (О. Забужко); *Упродовж кількох місяців прикордонники натренували собаку на виявлення наркотиків* (з газ.); // Діючи в якому-небудь плані тривалий час, ставати вправним, досконалим у чомусь. *Тут* [у сільськогосподарській авіації] *льотчик теж мусить бути класу не тюхтійського. Тут у тебе ні штурмана, ні радиста, сам за всіх — і швець, і жнець. Зате ж натреновуєш око в орієнтації, налягаєш на техніку пілотування* (О. Гончар); *Натхнення є не завжди, а переклад дає можливість працювати, набивати руку, натреновувати своє володіння словом* (із журн.).

НАТРЕНО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **НАТРЕНУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* Набувати навичок у чомусь тривалим тренуванням; навчатися чого-небудь. *На Дністрі є місця, де глибина сягає 60 метрів. Там темно, холодно, моторошно, але в таких умовах водолази добре натреновуються* (з газ.); *Натренувався таки добре. Тіло в нього стало гнучке, руки сильні* (А. Шиян); *Ми, сільські хлопці, часто змагалися, хто далі пірне. Так що натренувалися довго не дихати під водою* (П. Запаренко).

НАТРЕНУВА́ТИ *див.* **натрено́вувати.**

НАТРЕНУВА́ТИСЯ *див.* **натрено́вуватися.**

НА́ТРІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **на́трій.** *Виявлено молекулярний рівень структури натрієвих каналів, які керують інформаційними потоками в нервових клітинах* (з наук. літ.); *Ми вийшли на середній ярус парку, де світився один ліхтар. Дикий, з розбігу скочивши на ковзанку, проїхався аж до острівця натрієвого світла* (Любко Дереш); // Який містить у собі натрій. *Натрієва й кальцієва селітри — фізіологічно лужні добрива, ефективні на кислих ґрунтах* (з навч. літ.); *Сіль — не лише харчовий продукт, а й цінна промислова сировина. Вона потрібна для одержання всіх натрієвих сполук* (з наук.-попул. літ.).

△ **На́трієва ла́мпа** *див.* **ла́мпа.**

НА́ТРІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 11, лужний метал сріблясто-білого кольору, який швидко окиснюється на повітрі. *Натрій у людському організмі потрібен*

для того, щоб підтримувати в його клітинах необхідний водно-сольовий баланс, а також нормалізувати функції нирок і нервово-м'язову діяльність (з наук.-попул. літ.); *Натрій і калій належать до хімічно найактивніших металів* (з навч. літ.); *Не може бути також, щоб цей океан складався з рідкого натрію, чи ртуті, чи рідкого фосфору, бо при такій кількості кисню він весь окислився б* (В. Владко).

△ **Гідрокарбона́т на́трію** *див.* **гідрокарбона́т; Саліци́ловий натр (на́трій)** *див.* **натр; (1) Хло́ристий на́трій <Хлори́д на́трію>** — натрієва сіль хлористоводневої кислоти; кухонна сіль. *Найбільш поширеною в природі сіллю соляної кислоти є хлористий натрій — кухонна сіль* (з наук.-попул. літ.); *Хлорид натрію — вихідний матеріал для промислового добування вільного хлору і його сполук, яких немає в природі* (з навч. літ.); *Колись давно численні експедиції з Буенос-Айреса приїздили сюди по сіль, бо в його* [о. Салінас] *воді було багато хлористого натрію* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НАТРІПА́ТИ, а́ю, а́єш, *кого, що, розм.* Док. до **тріпа́ти** 4. *Питель причепив* [мельник] *до одного кінця, а другий дав попаді тримати, сам побіг за чимсь; а тим часом попаді добре руку натріпав питель* (з переказу); *— Це вже Тарас дуріє. Де ж таки видано — по стайнях церкви малювати. Сказала* [матушка] *батюшці. Батюшка пішов подивитися, щоб потім натріпати вуха наймитові* (Г. Хоткевич); *— Хто бив? — Ягор. А Линька санчатами підбила. Натріпай їй коси. Хай знає, гадина!* (А. Шиян).

НАТРІ́СКАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., вульг.* Потріскати (у 1 знач.) багато, досхочу; наїстися. *— Краще було б зостаться на обід в сестри. Натріскався б борщу, каші та й не мордувався б так, як тепер* (І. Нечуй-Левицький); *— Демиде, чого спішиш, мов на пожежу!? Ніяк не встигнеш натріскатися!?* (М. Стельмах).

НА́ТРОВИЙ, а, е. Прикм. до **натр.** *Основу мінерально-сировинної бази урану України становлять великі за запасами родовища в натрових метасоматитах Кропивницького уранорудного району* (з наук.-попул. літ.); *На території рудника переважає натровий геохімічний тип порід* (з навч. літ.).

НА́ТРО́Є, *присл.* На три частини. *Там такі прехимерні* [замки]..! *і назад відмикається, і натроє розпадається* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Глянувши, як давиться Василь черствим хлібом, раз по раз поблимуючи сірими очима на те, як чистить Івась тараню, — розділили її не надвоє, а натроє* (Панас Мирний); *Стерно хруснуло, як трісочка, й переломилося натроє* (І. Нечуй-Левицький); *Олекса теж сів на воза. Їхали мовчки, ділили натроє важку мовчанку* (Ю. Мушкетик).

НАТРО́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натрощи́ти.** *Десь аж підвечір приволік Федько натрощеного хмизу* (із журн.).

НАТРОЩИ́ТИ, ощу́, о́щиш, *док., чого, що.* Потрощити (у 1 знач.), наламати яку-небудь кількість чогось. *Може, це нічна передранкова буря: натрощила, наламала, та ще й оті чорні очі занесла в Срулишину хату?* (Є. Гуцало); *Андрій увихнувсь до соснини, натрощив оберемок зеленого гілля* (Є. Пашковський).

НАТРОЮ́ДИТИ, джу, диш, *док., чого, що, розм.* Наговорити неправду, набрехати що-небудь з певною метою. *Вона йому натроюдила, що знала. Брехала, брехала, та вже й нікуди* (Сл. Б. Грінченка).

НАТРУ́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натруди́ти.** *Натруджене болістю серце забажало спочинку* (Панас Мирний); *Любо впасти на зелену тінь Натрудженим і наболілим тілом* (М. Рильський); *Боліла голова, нестерпно нили натруджені ноги* (З. Тулуб); *Правила парусом донька рибалки, коси у неї лляні, руки умілі, натруджені змалку, твердо лежать на стерні* (І. Гончаренко); * Образно. *Натруджений крадеться день, підійде — й лиця покладе в мої вечірні руки* (В. Стус); *Кожна закладена церква була як натруджений голос — свободи стане всім, якщо ви не будете тримати її для себе* (С. Жадан); // **натру́джено,** *безос. пред. Людське тіло ще повне робочої снаги. Ще не натруджено руки, ще не болить спина* (С. Добровольський).

2. *у знач. прикм.* Який натрудився. *Семен помолився до неба, загорнувсь у свиту і заснув твердим сном натрудженого робітника* (М. Коцюбинський); *Тепер вони* [батьки] *підвелися, і їх побачили всі, стареньких і натруджених* (В. Кучер); *Де ждав я тебе, як свята Натруджений жде чоловік, Там птахи, дерева й звірята Закохані в тебе навік* (Д. Павличко).

НАТРУ́ДЖЕНО. Присл. до **натру́джений** 2. *Він* [Охрім] *гне натруджено горба, в поту сорочка; жарко* (А. Малишко); *Панас Бурдейний, ступаючи натруджено, діловито, підійшов до Юза, шарпнув різко за рукав, — іди, мовляв, звідси* (Є. Гуцало); *Час від часу, натруджено форкаючи, зупинявся жовтий опецькуватий, змитий дощем "ікарус"* (О. Тесленко).

НАТРУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАТРУДИ́ТИ,** уджу́, у́диш, *док., що.* Багато працюючи, діючи певною частиною тіла, стомлювати її, доводити до болісного стану. *Боюсь натруджувати ногу сидінням при столі* (Леся Українка); *Дмитро Данилович зупинив коня, обережно зсунувся вниз, щоб не натруджувати хвору ногу, прив'язав поводи до гілки берестка* (М. Циба); *— Певно, не можна тобі ногу так натруджувати. — Однаково до ста років житиму, ніяка зараза не прилипне* (Люко Дашвар); *Вдень до праці є охота, Аж горить в руках робота, Хоч би й як їх натрудив* (І. Франко); *Помер однаково Микола... Серце, казали потім лікарі, було в нього дуже кволе, ну, й натрудив до того ж, видимо...* (Б. Антоненко-Давидович); *Облітав журавель Сто морів, сто земель, Облітав, обходив, Крила, ноги натрудив* (П. Воронько); *Він* [майор] *схожий був на степового сокола, що натрудив у леті крила і впав* (Василь Шевчук).

НАТРУ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАТРУДИ́ТИСЯ,** уджу́ся, у́дишся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Стомлюватися від тривалої або тяжкої праці, різних дій і т. ін. (про частини тіла). *Він багато ходив, нога натрудилася і тепер боліла* (Григорій Тютюнник); *— Спочинь. Бачиш, пальці твої натрудились* (П. Автомонов).

2. *тільки док.* Потрудитися багато, до втоми. *Натрудишся і сам і скотину натрудиш* (О. Кониський); [С а в к а:] *Я натрудився за день — дайте мені хоч раз у тиждень доспати!* (С. Васильченко); *Натрудився, видно, за день чоловік, дошукуючись хліба насущного* (О. Гончар); * Образно. *Натрудившися у квітні, Перецвівши у маю, Йдуть дерева передлітні В повінь лагідну свою* (М. Рильський); *То була вже немолода бджола, певно, не доживе до літа, однак ще встигне натрудитись* (Г. Пагутяк); *Рокитне* [село] *спало, бо натрудилося за день, як прокляте* (Люко Дашвар).

НАТРУДИ́ТИ *див.* **натру́джувати.**

НАТРУДИ́ТИСЯ *див.* **натру́джуватися.**

НАТРУЇ́ТИ *див.* **натру́ювати.**

НА́ТРУС, у, *ч., розм.* Щось натрушене; натрушений шар чого-небудь. *На току валялась розв'язь; з снопів витрушувався бризками натрус* (І. Нечуй-Левицький); *Кіт налупився півнячих нутрощів, повеселішав і для забавки розігнав горобців на обочині з натрусом жита* (Є. Пашковський).

НАТРУСИ́ТИ *див.* **натру́шувати.**

НАТРУСИ́ТИСЯ *див.* **натру́шуватися.**

НА́ТРУСКА, и, *ж., іст.* Посудина (ріг), з якої насипали порох на поличку стародавньої рушниці; ріг-порохівниця. *Там розсідлав* [Мокій] *коня й скинув з нього гнуздечку, заховав у кущах сідло й весь риштунок — рушницю, шаблю, пістолі, схожу на качку порохівницю-натруску* (Ю. Мушкетик); *Рана запекла просто вогнем, сильніше, ніж тоді, коли промивали рану оковитою і присипали із натруски* (Ю. Логвин); *Кожен сердюк мав при собі також шаблю й ріг з порохом, натруску, сумки з рушничним начинням і набоями* (з навч. літ.).

НАТРУ́СКА, и, *ж., розм.* Суворе покарання; нагінка, прочуханка. *Щоб часом не було натруски від старших* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Стомлений тато в одязі, заляпаному смолою, винувато стоїть на порозі їхньої квартири, жде материної натруски, усміхається...* (В. Яворівський).

НА́ТРУСОМ, *присл., розм.* 1. Нещільно насипаючи сипкі речовини, продукти і т. ін. *Натрусом міряти овес, жито* (Сл. Б. Грінченка).

2. У натрушеному вигляді. *На столі тристворчате* [тристулкове] *люстро, перуки, грим. Шухляда столу висунута, папери в ній натрусом* (Ю. Хорунжий); * Образно. *А їх* [зірок] *сяяло міріади міріад, на будь-який смак і навіть примху, великі, білі, маленькі і такі, що ледве мріли, й натрусом, неначе сіль, і купами, як Волосожар* (Ю. Мушкетик); *Знання мав нечіткі, насипані натрусом, і це ще більше ускладнювало засвоєння громіздкої програми, яку йому нав'язував новий учитель* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

НАТРУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натруси́ти.** *Зачинає ходити* [Трохим] *круг воза, підбирати з-під його* [нього] *натрушену солому і складати на передок* (В. Винниченко); *Він по-господарськи згріб натрушене сіно, піддав його до другого стіжка і притулився до нього руками* (М. Стельмах); *Через кілька хвилин комірниця підмела натрушене з міхів зерно — перший хліб визволеної землі* (М. Циба); // **натру́шено,** *безос. пред. Кругом неї* [дівчини] *обсипано було квітками, натрушено травою; повна фартушина того польового добра розстилалась на колінах* (Панас Мирний); *Унизу, на льоду, либонь, стояли коні — натрушено сіна, і кінський послід* (І. Багряний).

НАТРУ́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натру́шувати.** *Фарба наноситься методом натрушування через тоненьке ситечко* (з навч. літ.).

НАТРУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТРУСИ́ТИ,** ушу́, у́сиш, *док., чого, що.* Трусячи, насипа́ти яку-небудь кількість чогось. *Давно спиляли за хатою тополю, звідки натрушував курям кашкет хрущів* (Є. Пашковський); *Дід із свого ріжка натрусить чортові табаки, а чорт йому натрушує своєї* (О. Стороженко); *Він вивернув кишені, натрусив хлібних крихт і вкинув у воду* (О. Донченко); *Гнат узяв кисет, натрусив у жменю тютюну, задивився на вишивку* (І. Пільгук); *Ворожка висипала на землю жменьку пір'їнок воронячих, ще якогось зілля натрусила і підпалила* (Ю. Винничук); * Образно. *Життя немало натрусило смутку в душу старого* (М. Стельмах); *А дощ іде, проціджений, прямий, дуднить нудотно змилена покрівля... Ще день, ще два, і сизий птах зими натрусить в ноги лагідного пір'я* (П. Мовчан); *Нічний дощ натрусив на мокрі алеї різнобарвного листя* (Г. Тарасюк); // Трусячи дерево, збивати з нього яку-небудь кількість плодів. *Натрушувала* [баба] *в саду папіровок* (Є. Гуцало); *З кошиком у руках ходила Віра в саду, визбируючи між травою червиву падалицю, що її за ніч натрусив з яблунь вітер* (А. Шиян); *На третій день пішов Василько по яблука, дичок у корчах натрусити* (І. Андрусяк); * Образно. *Потім хмару опустив* [грім] *на сад наш на щасливий і натрусив зі сливи слив, щоб легше було сливі* (М. Вінграновський).

◊ **(1) Натруси́ти кулі́в** — заготовити за допомогою трусіння певну кількість снопів нем'ятої добірної соломи для покриття будівель. — *Збудували ми хліва, навіть обмастили без толоки, за гроші, своїх кулів натрусили, сніпків з них накрутили і ними вшили* (В. Кучер).

НАТРУ́ШУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **НАТРУСИ́ТИСЯ,** у́ситься, *док.* 1. Насипа́тися від трусіння. *У хліб і в м'ясо завжди натруситься пісок: ми їмо, і пісок хрумтить на зубах* (В. Домонтович); *Гуси .. видзьобують кукурудзу, що натрусилася з возів* (Ю. Мушкетик); * Образно. *От чим ще, до речі, паршива чужа країна — набиваються, натрушуються, як пух у ніздрі, .. чужинецькі слівця й звороти, заліплюють пори в мозкові...* (О. Забужко).

2. *тільки док., розм.* Потрусити довго що-небудь. *Як заторохтить: — Якого комина! Досить натрусилася тої сажі за шістдесят років. Мети сам. Я в гості до Варвари у Виторохківку їду* (Є. Дудар).

3. *тільки недок.* Пас. до **натру́шувати.**

НАТРУ́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натру́ювати.** *Натруювання тарганів треба робити з урахуванням активності їхнього розмноження* (з газ.).

НАТРУ́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАТРУЇ́ТИ,** ую́, у́їш, *док., кого.* Труячи, знищувати яку-небудь кількість когось. *Фермери натруюють ховрахів у передзимову пору* (з газ.); *Натруїти тарганів без постійного санітарного контролю — марна справа* (із журн.).

НАТРЯСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **НАТРЯСТИ́,** су́, се́ш, *док., чого, що.* 1. Трясучи, натрушувати яку-небудь кількість чогось. *Що ж би грушку потрясти, Мішок грушок натрясти* (з народної пісні).

2. *тільки док., розм.* Багато, довго потрясти. *Натряс його за чуба* (Сл. Б. Грінченка); *Нога розболілася. Натрудив її* [Микола], .. *натряс у проклятій бідарці* (В. Кучер).

НАТРЯСТИ́ *див.* **натряса́ти.**

НАТРЯСТИ́СЯ, су́ся, се́шся, *док., розм.* 1. Багато, довго потрястися. *Я теж деколи їжджу* [у вагончиках]: *натрясешся за дорогу, сидиш, зігнешся — коліна вище вух!* (О. Гончар); *Сьогодні хлопець добряче натрясся в транспорті* (із журн.); // Довго потремтіти, подрижати. *До ранку подорожній встиг натрястися від холоду* (з газ.).

2. Те саме, що **натруси́тися.** *Ніби снігу зі смереки натряслося мені за шию* (І. Малкович).

НАТУ́ГА, и, *ж.* 1. Фізичне напруження, зусилля. *Тягне він здорову, важку баддю, повну води, а в очах аж позеленіє від великої натуги...* (М. Коцюбинський); *Данилко почерво-*

нів з натуги, але ніс вазу до другого столу (П. Панч); *Натуга на руках, від втоми чорних, здувала жили, ніби мотузки. Каміння клацало зубами в жорнах, жувало жовті зерна на друзки* (В. Симоненко); *Засмаглі до чорноти, запилюжені табунники і вівчарі осиплими від натуги і спеки голосами та великими ґирлиґами спрямовували ту клекотливу повінь у задане річище* (Є. Доломан).

2. Велика затрата фізичних, духовних сил, енергії і т. ін. *Семен чув, що не витримає довго натуги, в якій були його нерви...* (М. Коцюбинський); *Вчився* [Павлуша] *добре; перший рік без всякої натуги ішов у навчанні попереду всіх* (А. Головко); *З-під рудуватих хлопчачих брів на світ блимали, як вода у глибокому колодязі, чорнильні, фіолетового кольору очі, де, тільки добре напружившись, можна знайти проблиски чи то розуму, чи то натуги, чи то захоплення* (О. Ульяненко).

НАТУЖА́ВІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **натужа́віти.** *У пустелі, де квітневі ночі ще дихали холодом зими, бруньки лиш розпукувались — глейкі й натужавілі* (Ю. Смолич).

НАТУЖА́ВІТИ, іє. Док. до **тужа́віти.** *У передчутті весни пагорби землі натужавіли, де-не-де проклюовується рання травичка* (із журн.).

НАТУ́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нату́жити.** *Голос старого Ремби, хриплий і натужений, різав його слух, а слова шпигали його в серце* (І. Франко); *Зігнуті в'язи починають трохи боліти, натужений зір та скупчена увага женуть усякі думки, в голові робиться якось неясно* (М. Коцюбинський); *Побачивши, як гріється казан активістів і як відтягають падло натужені худяки під линвами, Мирон Данилович пішов додому найкоротшою дорогою* (В. Барка); * Образно. *Кру, кру, кру... — протяжне, тривожно падало на ліси і гущавини чагарів по обочах, никло в глибоких нетрях і глухло по хвилях натуженої талими водами прудкої ріки* (І. Чендей).

НАТУ́ЖЕННЯ, я, с. Дія за знач. **нату́жити і нату́житися.** *Провокуючими чинниками болю в спині найчастіше є м'язове перенапруження, піднімання вантажу і незграбний рух, тривала незручна поза, переохолодження, натуження та ін.* (з навч. літ.); *Причинами грижі черевної порожнини стають кашель, тягання важкої ноші й натуження* (із журн.).

НАТУ́ЖЕНО. Присл. до **нату́жений.** *Завод, затьмарений нальотом чорним, двигоче звуками й натужено дрижить* (В. Поліщук).

НАТУ́ЖИТИ *див.* **нату́жувати.**

НАТУ́ЖИТИСЯ *див.* **нату́жуватися.**

НАТУЖИ́ТИСЯ, ужу́ся, у́жишся, *док., розм.* Багато, довго, вдосталь потужити. *Хто рано одружиться, той вік не натужиться* (прислів'я); [Х р и с т я:] *Годі тобі, моя дитино, так тяжко сумовати* [сумувати], *— хіба ще за рік не натужилася?* (М. Кропивницький); *— Я стільки разів тут наждався вже на тебе, стільки натужився за тобою, а ти аж тепер прийшла* (О. Кобилянська); *На кладовищі що вже наплакались, що вже натужилися* (А. Головко).

НАТУ́ЖКИ, *присл., розм.* Напружуючи сили, з великим напруженням; натужуючись. *Дівчисько бралося і знову натужки тягнуло і тягнуло, тримало в устах, як свіжу суницю, пісню своїх предків* (Григорій Тютюнник); *Вони мовчки, ніби аж сердито, — Заболотний обхватом попід пахви, а Тамара, підтримуючи ноги потерпілого, — натужки потягли-поволокли його до машини* (О. Гончар).

НАТУ́ЖЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **нату́жний.** *Жінка мала замість правої ноги дерев'яну колодку, була без палиці, дибала дрібними натужливими кроками* (Є. Куртяк); * Образно. *Вони підходили до лісу. Оголений, сірий, він зустрічав їх натужливим гулом — здавалося, нарікав на дощі й вітри* (М. Ю. Тарновський).

НАТУ́ЖЛИВО. Присл. до **нату́жливий.** *Сидорчук натужливо ковтнув слину і провів долонею по зволоженому чолі* (Ю. Бедзик); *Насос натужливо загудів, задеренчав, немов автомобіль, який долав високу гірку* (із журн.).

НАТУ́ЖНИЙ, а, е. Який потребує напруження сил. *Чи варто займатися розмовами, коли наука вимагає натужної праці власного мозку?* (Р. Іваничук); *Це теж була гра, натужна гра у веселість, у "все добре", це була гонка без переможця, тільки за мною ніхто не гнався* (В. Лис); // Який виявляється, здійснюється з напруженням фізичних сил. *Хриплий, натужний кашель корчив тіло хлопчика* (С. Журахович); *Голос у Вані хрипкий, тихий, натужний* (В. Козаченко); *Мимо них проносилися вершники, тупотіли копита, брязкала зброя, чувся натужний кінський храп* (В. Малик); * Образно. *Почувся натужний скрегіт заліза, тріск вагонів* (П. Колесник); *У морозному повітрі глухо бомкнув дзвін, почулося натужне зітхання поїзда* (М. Циба).

НАТУ́ЖНО. Присл. до **нату́жний.** *Петро зібрав жужмом свої клапаті брови й щось натужно міркував* (М. Дочинець); *З останніх сил везуть коні сани і натужно стогнуть, розриваючи пружне повітря* (П. Кочура); *Параска натужно кашляла десь біля колодязя* (В. Дрозд); *Ввечері пес загавкав, хоч по-старечому й натужно, проте наполегливо* (В. Лис); * Образно. *Натужно чахкає паровик, викидаючи в боки свистячі гейзери пари* (П. Колесник); *Зарипіли натужно незачинені ворота, а собаки перелякано забилися під ґанок* (Валерій Шевчук).

НАТУ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАТУ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., що.* Діяти чим-небудь з великим напруженням, докладаючи багато зусиль, посилювати діяльність, ступінь вияву чогось (про зір, пам'ять, сили і т. ін.). *Роман натужує всі свої сили, усю волю і, зрошений холодним потом, непевним кроком сливе біжить далі...* (М. Коцюбинський); *Чуюся сильним і щораз сильнішим, а .. стрібую* [спробую] *натужити хоть трохи чи то тіло, чи мозок, слабну, Видно, я дуже слабував!* (І. Франко); *Коли переді мною виросла висока дротяна мережа, я напнув плавальний міхур, натужив плавники і сягнув угору, долаючи цю перешкоду без особливих зусиль* (В. Шкляр); *Треба спробувати щосили натужити нашу уяву, щоб уловити порух думки і душі цього чоловіка* (О. Ульяненко).

НАТУ́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАТУ́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* Виконуючи щось, діяти з великим напруженням, зібравши всі свої сили. *Бджола піднялася вище угору, дід підскакував та натужувався, щоб досягти туди* (Панас Мирний); *Робітники знов натужилися. Знов захрустів шутер, заскрипіли вали під тягарем* (І. Франко); *Натужились коні; з долини вивезли знов на горбок* (П. Тичина); *Прокіп перестав кидатися, а натужився з неймовірною силою і розірвав на собі поворози, наче були то гнилі нитки* (Валерій Шевчук); // Стримуватися (у 1 знач.) з останніх сил. *— Ти хто така? — присікався він до Христі, моргаючи так чудно бровами, що та аж натужується, щоб не сміятися* (Панас Мирний).

НАТУ́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. *чого і без прям. дод.* Багато ходивши (тупавши), залишити сліди бруду на чомунебудь; натоптати. *Натупав* [парубок] *цапиними ратицями попід вербою, пішов додому, ліг спати. Коли чує вранці — багачева жінка в дворі репетує* (з казки).

2. Тупаючи ногами, пригрозити кому-небудь. *Іван Семенович розлютився і, накричавши та натупавши ногами, прогнав Юрка з кімнати* (М. Івченко); *Дитя плакало-захлипалося, пашіло ґарячкою. Прийшов Магомет-Ага, натупав, нагримав: нащо носила дитя дивитися на отих бузувірів!* (М. Пригара).

НАТУ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Багато, довго ходячи або переступаючи на місці, стомити ноги чи взагалі стомитися. *Натупалась старенька* (Б. Грінченко); *Тріщить каганець, дрібними іскрами бризкаючи .. Пирхають ситі коники. Морить сном стару Янку: натупається-бо за день Божий!* (Н. Королева); *Дружина Максима Опанасовича.., натупавшись за цілий день, сідає до столу відпочити* (І. Волошин); *Натупавшись за день, Павло радий був би власному кутку, а його ще не було* (М. Циба).

НАТУПОТА́ТИСЯ, очу́ся, о́чешся, **НАТУПОТІ́ТИСЯ,** очу́ся, оти́шся, *док., розм.* Підсил. до **нату́патися.** *Ох і натупоталися дівчата на вечірніх танцях у суботу* (із журн.).

НАТУПОТІ́ТИСЯ *див.* **натупота́тися.**

НАТУПЦЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* Тупцюючись, стомити ноги чи взагалі стомитися. *Набігається* [Стефанівна] *за день, натупцюється — ноги від утоми гудуть, а перший сон одбуде, і вже хоч очі повиколюй* (Микита Чернявський); *— Лягай, мій синочок, лягай. Набігалися ж ви за день, натупцювалися малими своїми ногами!* (О. Сизоненко).

НАТУ́РА, и, *ж.* 1. *тільки одн., заст.* Природа. *Вдарив страшний грім .. Наставало одно з тих явищ натури, перед котрими в Індії леви та тигри стають смирніші од ягнят* (І. Нечуй-Левицький); *Ти грації сама ще додала До чарів, що дала тобі натура* (В. Самійленко); *— Тоді поїдемо на натуру. Побачите ті місця, де будемо ждати гостя* (В. Малик).

2. *тільки одн.* Те, що реально існує; дійсність. *Користуючись топографічним планом, проект інженерної споруди переносять у натуру* (з наук. літ.).

3. Сукупність психічних особливостей, з яких складається особистість людини і які проявляються в її діях, поведінці; вдача, характер. *У нього натура як у тура* (Номис); *Що ж з нею вже зробиш, коли вона таку натуру має!* (Леся Українка); *Ніяка промова не могла дужче зворушити юні натури учнів, викликати більшу схвильованість, ніж ці прості слова* (О. Довженко); *Треба знати, пане докторе, людську натуру, а натура самозванця була вщент зіпсута гординею й ницою хитрістю* (Г. Пагутяк); *У ці вранішні години у нього, жайворонка за натурою, була найкраща працездатність* (В. Хрущак); // Людина, що має певну вдачу, характер. *Він нагадував собою ті натури, що звуться цільними, тобто мають у своєму існуванні домінанту, якій усі інші потреби й пристрасті підпорядковуються або зовсім відкидаються* (В. Підмогильний); *Вірилось, як в більшості вірять міцні натури, що нічого лихого не трапиться й на цей раз* (М. Стельмах); *Одна з гувернанток — Олена Мельникова — .. видавалася їй теж натурою винятковою* (М. Слабошпицький).

4. *тільки одн.* Товари, продукти і т. ін. як платіжний засіб. *Податки* [князеві] *в великій мірі платили тухольці натурою* (І. Франко); *Окрім грошей, Олекса вставив туди натуру — сушену рибу, вудженину усяку, а також порох, олово. Все це мало приставлятися самими данниками в призначене місце* (Г. Хоткевич); *— Великі швейцарські годинники лагодите? — Тільки в майстерні. А плату беру натурою, — відповів підпільник* (К. Гриб); *Форми феодальної ренти були різні: селяни сплачували чинш, відбували панщину, віддавали феодалові данину натурою* (з наук.-попул. літ.).

5. *перев. одн.* Живі істоти, предмети і явища як безпосередній об'єкт зображення. *Я ніколи не забуду однієї своєї поїздки для вибору натури до кінофільму "Земля"* (О. Довженко); // Людина, яка позує перед художником. *— Де ви взяли натуру? — питає жінка. — Це моя дочка! — відповідає художник* (О. Донченко); *А не погана для портрета натура — лице біле, чисте, як у весняній воді перемите, а чуб, брови чорні, чоло високе, ніс рішучий* (М. Стельмах); *Абсолютної портретної подібності з нареченим, звісно, не було, але що ви хочете — без натури, по пам'яті сам Анатолій Дмитрович не намалював би краще* (В. Нестайко); *— Що все те означає? — спитав* [Сошенко] *у Рибачкова увечері, коли сиділи вдвох у затишній корчмі над великим шляхом, де порядкувала метка молодичка, цілком достойна бути натурою для життєрадісної янголиці* (Н. Околітенко).

(1) З нату́ри — з безпосереднього об'єкта. *Книжка книжкою, а краще записати з натури всі моменти роботи машини* (Д. Бузько); *Лефевр любить і визнає тільки рисунок з натури, в усьому ж іншому йому просто зраджує смак* (М. Слабошпицький); *— У неї зараз криза жанру. Хоче написати твій портрет з натури, але ніяк не наважиться почати* (О. Авраменко, В. Авраменко); **Не зра́джувати / не зра́дити своє́ї нату́ри (вда́чі)** *див.* **зра́джувати.**

○ **(2) У (в) нату́рі,** *у знач. присл.:* а) у справжньому вигляді, в дійсності. *Мама дивиться на хмарку, віддзеркалену в застиглій поверхні води, потім скидає очима вгору і дивиться на хмарку в натурі* (Ю. Смолич); *Я передачу про вас дивився, а тепер хай їй грець! Ви в натурі краще всякої передачі!..* (О. Бердник); б) властиво, притаманно кому-небудь. *— Ги! — вирвалось у Савки, якому взагалі не в натурі було спокійно дивитись на їжу, а тут ще й горілка* (В. Винниченко); *Він не хотів нічого ні в кого просити, бо просити — це не в його натурі* (І. Багряний).

◊ **(3) Дру́га нату́ра** — що-небудь невіддільне від когось, органічне, ніби вроджене. *Може, вона і взагалі не може бути інакшою, може, оця незграбна примітивна манірність уже в'їлася їй наскрізь, стала другою натурою і нічим її не проб'єш?* (О. Гончар); *А звичка, як відомо, друга натура* (Д. Міщенко); *Стан заклопотаності й тривоги, який став для багатьох другою натурою, поступається місцем стану спокою, свободи, довіри й легкості* (з публіц. літ.); **Перела́мувати (перело́млювати) / перелама́ти (переломи́ти) хара́ктер (нату́ру, но́ров** *і т. ін.) див.* **перела́мувати; (4) Поети́чна нату́ра (вда́ча)** *у кого* — хто-небудь у своїх діях керується більше почуттями, ніж розумом; у когось почуття, душевні переживання панують над розумом. *— Натура у вас поетична, Іване Семеновичу, .. от і посивіли вже, а захоплюєтесь, як той студент* (В. Собко).**Че́сна душа́ (нату́ра)** *див.* **душа́; (5) Широ́ка нату́ра (вда́ча):** а) характер енергійної людини. *Дід Йосип був громадським*

діячем іншого типу, мав іншу, може ширшу, а вірніше — непосидющу натуру, усім цікавився, до всього хотів дійти (Д. Бедзик); *Люди в степах — де ще стрінеш людей такої широкої вдачі, де красуні такі, як наші?* (О. Гончар); б) щедра, щира вдача. *Сергієва широка натура, викохана в широких степах, випестившись за живоття батька, дала собі волю після його смерті* (І. Нечуй-Левицький); в) людина, здатна на легковажний вчинок як свідчення щедрості, великодушності і т. ін. *Мій батько, широка мужицька вдача, потайний алкоголік, що протрачує періодично грубі суми в картах* (Н. Кобринська).

НАТУРА́Л, а, *ч., розм.* 1. Чоловік традиційної сексуальної орієнтації. — *Вибач, якщо я мимохіть порушив політичну коректність. І до того ж зачепив твою орієнтацію. — Справа не в мені. Я швидше — як ви це називаєте — нормальний. Натурал* (Ю. Андрухович); *Чоловіка гетеросексуала називають переважно "натурал", але деякі осередки мають власні відповідники* (із журн.).

2. Культурист, який нарощує м'язи тільки за рахунок тренувань, відмовляючись від уживання хімічних препаратів. *Натурали принципово відмовляються нарощувати м'язи за допомогою анаболіків* (із журн.); *Справжні натурали для нарощування м'язів у найкоротші терміни тренуються не більше ніж три рази на тиждень* (з газ.).

НАТУРАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., політ., юр.* 1. Набуття в індивідуальному порядку іноземцем громадянства іншої країни за його заявою. *Натуралізація повинна засновуватись лише на явно вираженому добровільному акті особи, яка просить надати їй громадянство* (з наук. літ.); *Втрата громадянства, як правило, настає після виходу особи зі сфери юрисдикції своєї країни, наприклад унаслідок натуралізації її в іншій країні* (з навч. літ.).

2. *біол., екол.* Розведення тварин або вирощування рослин не в їхніх природних умовах, поза межами їхнього поширення. *Натуралізація адвентивних видів відбувається переважно в рослинних угрупованнях трансформованих екотопів, водночас у природному рослинному покриві частота їх появи зменшується* (з наук. літ.); *Ступінь натуралізації як міра часового аспекту характеристики процесу проникнення виду в досліджувану флору може змінюватися в часі, а може й залишатися незмінним* (з наук.-попул. літ.); *Процес розселення-переселення видів за межі свого ареалу приводить до натуралізації, яка виявляється в здатності рослин і тварин приживатись і давати потомство в нових для них природних біоценозах* (з навч. літ.).

3. *екон.* Використання продовольчих і непродовольчих товарів як платіжного засобу, що замінює гроші. *Характерними для економіки "воєнного комунізму" були натуралізація господарських відносин і різке знецінення грошових знаків* (з наук. літ.); *Натуралізація господарства проявляється також і в тому, що дефіцитні майже всі види ресурсів, за винятком грошей, особливо безготівкових* (з навч. літ.).

НАТУРАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Філософська теорія, яка прагне пояснювати розвиток суспільства законами природи. *Натуралізм розглядає природу як універсальний принцип пояснення всього сущого, причому часто відкрито включає в поняття "природа" також дух і духовні творіння* (з наук. літ.); *Натуралізм прагне звести суб'єкт (людину) до об'єкта (природи), пояснити людину законами і категоріями, які створені для пояснення природи (натури)* (з навч. літ.).

2. *спец.* Напрям і творчий метод у літературі й мистецтві, основним принципом якого є зображення дійсності без художнього узагальнення, типізації, показу суттєвого в суспільному житті. *Як літературний напрям натуралізм виник у Франції в 70-ті роки XIX ст. і охопив у 80–90-ті літературу Західної Європи та США* (з наук. літ.); *Головними ознаками натуралізму була не ідея, а зображення за принципом "як у житті"* (з навч. літ.).

3. Фактографічне копіювання життєвих явищ, актуалізація фізіологічного боку людського життя. *Господині не подобався натуралізм розповіді, і вона спішно пустила в другій кімнаті радіолу, запрошуючи охочих танцювати* (Б. Антоненко-Давидович); *Запис на диску Рашелі вражав своїм натуралізмом, суворою, не завуальованою правдивістю* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Сценічні пристрасті в деяких виставах відштовхували глядачів натуралізмом* (з наук.-попул. літ.).

НАТУРАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натуралізува́ти.** *Він* [Герцен] *з родиною натуралізований в одному з швейцарських кантонів, де ним пишаються і приймають на славу, коли він приїздить* (О. Іваненко).

2. *у знач. прикм.* Який натуралізувався. *Ім'я поляка-українофіла — Тадея Рильського, поляка з роду, натуралізованого українця, — добре відоме всій українській інтелігенції* (з наук.-попул. літ.); *Умовою набуття статусу натуралізованої особи є володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування* (з навч. літ.).

НАТУРАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАТУРАЛІЗУВА́ТИ,** ýю, ýєш, *недок. і док.* 1. *кого, політ., юр.* Надавати права громадянства певної країни особам, що їх не мають, або іноземцям. *Чимало футбольних фахівців дотримуються думки, що треба поступово натуралізовувати бразильців та інших швидкісних і технічних гравців і зараховувати їх до складу збірної команди* (з газ.); *Тренери жіночої збірної України давно хотіли натуралізувати іноземну баскетболістку* (із журн.).

2. *що.* Розводити тварин або вирощувати рослини не в їхніх природних умовах, за межами їхнього поширення. *Нині пастернак натуралізували й культивують в усьому світі, хоча до цього часу можна зустріти його дикорослі форми в Південній Європі* (з навч. літ.).

3. *що, екон.* Замінювати грошові відносини товарними розрахунками. *Розлад фінансової системи країни в кінці XX ст. був зумовлений у тому числі й спробами натуралізувати оплату праці, згорнувши товарно-грошові відносини* (з навч. літ.).

НАТУРАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАТУРАЛІЗУВА́ТИСЯ,** ýюся, ýєшся, *недок. і док.* 1. *політ., юр.* Приймати підданство чужої країни, зазнавати натуралізації. *Критерієм правомірності натуралізації є добровільність з боку особи, що натуралізується* (з наук. літ.); *Незважаючи на складну демографічну ситуацію, уряд Франції прийняв цілу низку законів, які обмежують можливість натуралізуватися* (із журн.).

2. Призвичаюватися до життя на новій території (про тварин і рослини). *Невеличка, до 10 см завдовжки, тюлька натуралізувалася у водосховищах Дніпра, де стала промисловим видом* (з наук. літ.); *Усі адвентивні види рослин, що натуралізувалися в межах основного ареалу, призвичаєні до кам'янистих, щебнистих або піщаних місць зростання або*

є бур'янами з високим ступенем насіннєвого чи вегетативного розмноження (з наук.-попул. літ.); *Ірга в нас досить поширилася в культурі, а деякі американські види навіть натуралізувалися* (із журн.).

3. *екон.* Зазнавати натуралізації (у 3 знач.). *Гіперінфляція характеризується знеціненням грошей більш як на 50 % на місяць. Гроші починають втрачати здатність виконувати свої функції, падає їхня роль в економіці, натуралізуються господарські зв'язки (виникає бартер)* (з навч. літ.).

НАТУРАЛІЗУВА́ТИ *див.* **натураліз́овувати.**

НАТУРАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **натураліз́овуватися.**

НАТУРАЛІ́СТ, а, *ч.* 1. Той, хто займається дослідженням природи; природознавець. *Тут же — школа з дослідним сільськогосподарським полем, з садком і городом, де .. юні натуралісти природу вивчають...* (Остап Вишня); *Пронька — натураліст і дослідник. У нього на дослідному городі біля хати-лабораторії є своя грядочка, а на ній аж п'ять сортів огірків* (О. Донченко); *Редька відчувала в собі пробудження юного натураліста* (І. Карпа); *Серед українських учених-натуралістів особливе місце належить академіку АН України М. Г. Холодному* (з наук. літ.).

2. Послідовник натуралізму (у 2 знач.). *Він* [Золя] *називає себе натуралістом, а дружні приятелі і ще дружніші вороги називають його навіть головою натуралістичної "школи" (І. Франко); Любий дядьку! З французьких книжок .. я мало читала в первотворі, більш у перекладах і то з новітніх натуралістів школи Золя* (Леся Українка); *Його* [К. Зіновієва] *можна було б назвати "натуралістом": він пише про те, що бачить, анітрохи не дбаючи про якісь там епітети, метафори, алегорії й інші художні засоби* (В. Русанівський).

НАТУРАЛІ́СТИКА, и, *ж.* 1. Теорія і практика натуралізму (у 2 знач.). *Завдання митця — піднести чистий художній образ героя сьогоднішнього дня, а не волочити його по землі, по вибоях і рівчаках побутової натуралістики з усіма безглуздо-фотографічними подробицями* (О. Довженко).

2. Вивчення природи. *Натуралістика в Галичині своїми коренями сягає першої половини XIX століття, коли збори гербаріїв та ентомологічних колекцій були "модною забавкою" для магнатів і дрібної шляхти* (з наук.-попул. літ.); *Від багатьох інших цікавих і соціально важливих занять натуралістика відрізняється тим, що природа, окремі живі істоти, можуть із об'єктів турботи або вивчення перетворюватися на партнерів по спілкуванню* (з навч. літ.).

НАТУРАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до натуралізму (у 2 знач.). *Тим часом він* [Леметр] *знехотя дав свідоцтво одній правді, що Золя попри всі свої натуралістичні доктрини і дивацтва є таки поет, великий поет* (І. Франко); — *Ніколи я до натуралістичної школи і не належав* (А. Головко); // Власт. натуралізмові (у 2 знач.). *З веселкової гами барв на дерев'яній настінній різьбі одразу впізнаєш підкреслено натуралістичну рису потсдамського рококо...* (О. Шугай).

2. Який фотографічно копіює дійсність без узагальнення зображуваного. *Натуралістичні описи побуту темного, .. напівдикого селянства були для автора школою* (В. Еллан-Блакитний); *Я гадаю, що тут грала ролю* [роль] *зовсім не метафізика, а натуралістичне спостереження: на тлі золота або ж емалі врода жінки здається довершеною* (В. Домонтович); *Кожна натуралістична сцена, навіть якщо вона повністю вигадана і намальована на комп'ютері, обов'язково проходить цензуру: глядача не можна шокувати побаченим, якщо картинка має вигляд занадто натуралістичний* (А. Кокотюха); *Курбас був проти натуралістичної гри актора, гри "нутром", не зафіксованої і не контрольованої самим актором, коли на сцені ллється море сліз, а глядач залишається байдужим* (з наук.-попул. літ.).

НАТУРАЛІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **натуралісти́чний.** *Натуралістичний аналіз суспільства зводиться до твердження, що людське суспільство розглядається як продовження закономірностей природи, світу тварин і Космосу в цілому* (з навч. літ.); *Потім аварії надали натуралістичності за допомогою комп'ютерної графіки* (А. Кокотюха); *Іноді мені здається, що художники-авангардисти насправді справжні реалісти, але натуралістичність того, що вони зображають, настільки шокує людей, що вони вигадують їм нові амплуа* (Л. Денисенко).

НАТУРАЛІСТИ́ЧНО. Присл. до **натуралісти́чний** 2. *Людина деколи говорить про власну смерть, говорить напрочуд правдиво, натуралістично, але, певно, знає про це лише підсвідомо* (А. Дністровий); *Євка фантазувала так натуралістично і з такими історичними подробицями та емоціями, що її майбутній чоловік мимоволі опинився втягнутим у це мимобіжне буття* (І. Карпа); *У будь-якому мистецтві треба, щоб митець добре знав натуру. Тобто вмів відтворювати життя натуралістично, а вже потім переходив до абстрагування...* (В. Рубан).

НАТУРАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **натураліст** 1. *Очевидно, юна натуралістка зовсім недавно залишила рідний дім* (П. Коломієць); *Джой Адамсон — всесвітньо відома натуралістка, що присвятила своє життя боротьбі за збереження дикої природи Кенії* (з наук.-попул. літ.); *Юні натуралістки повернулися сповнені приємними враженнями та позитивними емоціями* (з газ.).

НАТУРАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **натуралісти́чний.** *Натуралістські ідеї детермінізму та позитивізму, прискіпливе анатомування і висвітлення природи людської душі також не могли не позначитися на творчості літераторів нової доби* (з наук. літ.); *Своєрідний авторський коментар до цих та інших натуралістських новацій подавався в теоретико-літературних, мистецтвознавчих та літературно-критичних статтях Е. Золя* (з навч. літ.).

НАТУРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *заст.* Природознавчий. — *Я дуже люблю натуральну історію, — говорила Катерина* (І. Нечуй-Левицький); [А г а ф і я:] *Записався* [син] *на натуральні науки, на якусь фізику та хімію* (І. Франко).

2. Який має природне походження; протилежне ш т у ч н и й. *Тут єсть* [є] *натуральна залізна шипуча вода, досить добра на смак, але я ще не дуже її п'ю, бо не знаю, як і скільки її пити* (Леся Українка); *На середину корчми вибіг юнак, вибивав ногами об поміст, вимахував рукою, затиснувши ножа, рукоять якого оздоблена натуральним орлиним дзьобом* (І. Пільгук); *Все це були дуже якісні меблі, з натурального дерева і на вигляд дуже важкі* (А. Кокотюха); *Там і шуба нова з натурального хутра, й хустка, і дві шапки, і всякої легкої одежі повно* (О. Ірванець); *Створено марки штучного каучуку, які за технічними характеристиками набагато переверщують натуральний* (з наук.-попул. літ.).

3. Який існує в дійсності; справжній. *Річард ліпить з неї* [індіанки] *статую натуральної величини* (Леся Українка);

Описати хату Кравчини з ілюстраціями і фотографіями .. Піл, піч, долівка земляна, помийниця, сіни, двір в натуральному вигляді (О. Довженко); *Тиша навколо, така натуральна тиша!* (Л. Забашта); *Перед ним на екрані, збільшені до натуральних розмірів, пропливали населені пункти планети* (О. Бердник).

4. Непідроблений, звичайний, природний; протилежне зроблений, надуманий. *В голосі Дарчиному забриніла вже натуральна цікавість* (Леся Українка); — *Та так-таки й упала? — закриваючись віялом, зареготалась Галя таким натуральним майстерним реготом, що Миколі чогось ніяково .. стало* (В. Винниченко); // *рідко.* Невдаваний, щирий (про риси характеру). *Професор був натуральний з людьми, і саме такої натуральності чекав і до себе* (Ю. Смолич).

5. Який виражається натурою (у 4 знач.). *Підприємства замість грошових розрахунків перейшли до взаємного зарахування й натурального обміну продукцією* (з публіц. літ.).

△ **Натура́льна опла́та** *див.* **опла́та; Натура́льна (чо́рна) віспа** *див.* **віспа; Натура́льна шко́ла** *див.* **шко́ла; Натура́льне господа́рство** *див.* **господа́рство; Натура́льне число́** *див.* **число́; Натура́льний пода́ток** *див.* **пода́ток; Натура́льний проду́кт** *див.* **проду́кт.**

НАТУРА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **натура́льний** 2–4. *Стрийна доклала весь свій кухарський талант, аби навіть найзаповзятливіший смакоша* [ласун] *не засумнівався в натуральності ковбас, паштетів і шинок* (Ю. Винничук); *Пані говорила се з виразом такої певності і натуральності, що нікому якось і в голову не приходило сумніватися о* [у] *правдивості її слів* (І. Франко); *Натуральність і простота Саксаганського — наслідок величезної напруженої роботи, вицвіт акторської майстерності, поєднаної з колосальним обдаруванням* (М. Рильський); *Я всмоктала в себе все, що дає мені право сказати не тільки, що я знаю, але й відчуваю натуральність отого первісного життя гірських людей, якого немає без віри, без забобону, без боязні, відваги, витривалості, терпіння* (М. Матіос).

НАТУРА́ЛЬНО. 1. Присл. до **натура́льний** 3, 4. *Губки соковиті й натурально червоні, ніби їх перед цим добре масажували, трохи припухлі чи то від сліз, чи то від поцілунків* (О. Чорногуз); *Льотчик задоволено посміхнувся від такого натурально гаркавого викрадання окремих звуків у вимові* (Іван Ле); — *А щоб вони* [нейлонові ялинки] *пахтіли натурально, Екстрактом їх оббризкують сосновим* (І. Муратов); *Вона сама не знала, на яку ногу ступити: чи поводитись тоном аристократичним, чи держати себе просто і натурально* (І. Нечуй-Левицький); *Перед селом уже не ішов, а повз натурально, сили мене залишали* (В. Дрозд).

2. *у знач. пред.* Як і має бути; природно. *Вона .. погорджує ним .. Ну, що ж, воно й зовсім натурально, бо він хлопський син* (І. Франко); *Надворі 11 градусів тепла. Натурально, що тут все зелене, дико ростуть нарциси і троянди* (М. Коцюбинський); *Якщо в ньому збудилася гордість, то се натурально* (Леся Українка); *Це цілком натурально: ідеш по вулиці, а тобі видається, що ступаєш по дні* [по дну] *океану, в якому затонув город, і нема ні виходу, ні надії на рятунок* (В. Винниченко).

3. *у знач. вставн. сл., розм.* Уживається для підтвердження схвалення висловленого. — *Може, вам, тату, допомогти чим-небудь?.. То я, натурально, допоможу* (Григорій Тютюнник); — *Привіз мене у гості, то й частуй, натурально, як гостя, бо я теж можу розсердитись* (М. Стельмах).

4. *у знач. стверджс. част., розм.* Уживається на початку речення для підтвердження, схвалення висловленого раніше; звичайно, авжеж. [Марія:] *Так, я в перший раз його почула, і те, що він казав, мені подобалося далеко більше, ніж те, що казали ви.* [Марк:] *Ха! натурально! Хіба ж така мацапура, як я, може подобатися прекрасним паннам?* (Я. Мамонтов).

НАТУРБУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Багато потурбуватися. *Він* [о. Нестор] *і сам не знає, кілько-то я натурбуюся.., щоби йому не сталося якої злої пригоди* (І. Франко).

НАТУ́РИСТИЙ, а, е, *розм.* Який намагається все робити по-своєму, примхливий, свавільний, упертий. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його малим так спотворили? А тепер як чого схотів, так щоб по його було* (Сл. Б. Грінченка); *Він вже добре постеріг жінчину вдачу та жінчині норови й дізнавсь, що вона запекла, опришкувата й натуриста* (І. Нечуй-Левицький).

НАТУ́РКАТИ *див.* **нату́ркувати.**

НАТУ́РКУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **нату́ркувати.** — *Ти ж знаєш, яку шанобу останнім часом мають натуркування і папірці?* (М. Стельмах).

НАТУ́РКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТУ́РКАТИ,** аю, аєш, **НАТУРЧА́ТИ,** чу́, чи́ш, *док., розм.* 1. *кого.* Спонукати, підбурювати, намовляти кого-небудь виконати, зробити щось. — *Що говорили? — Змовлялися. — На кого? — На вас. Вона його натуркує. Як засне, каже, ти прийди до мене, обоє візьмемо по подушці, наляжемо на нього, за пару хвиль буде готов!* (І. Франко); *Біля школи тим часом ще танці .. Батьки та вчителі порозходились, лише недремний майор Яцуба походжає, натуркує молодого Мамайчука: — Пора .. виключати радіолу...* (О. Гончар).

2. *перев. недок., кому.* Потай наговорювати, нашіптувати комусь про кого-небудь. *Став* [письмоводитель] *справникові натуркувати, що, каже, у такім-то селі є великий мошенник* [шахрай] (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Всі ж знають, — натуркувала людям Княжевичиха, — що Павло сам увірвався того вечора до чумакової хати на заручини та вилаяв, ще й прокляв Княжевичів з Чумаченками* (В. Кучер); *Це вона* [абатиса] *натурчала імператорові про руську княжну* (П. Загребельний).

◊ **(1) Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову)** *кому* — наговорити кому-небудь щось погане про кого-, що-небудь. — *Ну, скажіть мені, будьте ласкаві, — обернувся до нього Євгеній, — що се за дурниці натуркав вам хтось у голову?* (І. Франко); — *Гаріфуліна отруїли лікарі... Аж очима сердито блиснув Меджинов. — Уже й тобі встиг Ходжієв у вуха натуркати?* (О. Донченко); — *Це ти про Голуба? — різко повернувся до Кайдашенка Бачура. — Так і знав, що тобі натурчали у вуха про нього* (М. Чабанівський); — *Це вам натурчав у вуха професор Черкас! — незвично злим для його облесливості голосом заявив Щириця* (П. Загребельний); **(2) Нату́ркувати / нату́ркати го́лову** *кому* — стомлювати кого-небудь розмовами. — *І ти питаєш себе: чого вона хоче?.. І чи довіку думає натуркувати мені голову своїми..: чи тямиш? чи знаєш?* (І. Франко); — *Іди собі додому: оттаку мені голову натуркала!.. Йди, йди собі; ми і самі розберемо, що треба робити* (Г. Квітка-Основ'яненко).

НАТУ́РНИЙ, а, е. 1. Який виконується, робиться з натури (у 5 знач.). *Рисунок ще називають "домашнім видом мистецтва", адже практично всі художники залишають сотні рисунків, зроблених нашвидкуруч, роблять натурні ескізи* (із журн.); // Пов'язаний з малюванням, ліпленням з натури. *Тарас працював у натурному класі до вечора* (О. Ільченко).

2. Здійснений, виконаний, зроблений в умовах природного середовища або безпосередньо на об'єкті. *Цінний матеріал дали літературні й архівні джерела, натурне обстеження споруд, які збереглися з кінця позаминулого століття, археологічні розкопки* (з наук. літ.); *Уперше в країні у процесі створення дельтаплана проведено натурні аеродинамічні випробування* (з наук.-попул. літ.); *У системному аналізі математичне моделювання замінює досліднику фізичний або натурний експеримент* (з навч. літ.); // Який знімається не в павільйоні, а на фоні природи, її предметів і явищ. *Я почав відвідувати натурні зйомки одеського режисера недалеко від фабрики* (О. Довженко); *У нього в запасі був досвід натурних зимових кінознімань і тому він грівся од них, пригадуючи найвдаліші* (Б. Жолдак).

НАТУ́РНИК, а, *ч.* Той, хто позує перед художником, скульптором та ін. *Коли він виходив з квартири, творитель .. знову тягнув його за полу до своєї майстерні, щоб піп хоч годину посидів там у ролі натурника* (М. Ю. Тарновський); *З'явилися власна студія, власні натурники, для яких .. сама проектувала одяг* (Ю. Іздрик); * Образно. *Створюючи ці літературні портрети, він, мабуть, керувався лише натхненням, бо я не помітив, аби він хоч раз кинув погляд на своїх натурників* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

НАТУ́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нату́рник.** [Якимаха:] *Мені казала щойно Мадам Кржисевич, що сьогодні ви Прегарную натурницю знайшли Для тих русалок* (І. Кочерга); *Студійці простодушно порозззявляли роти й, вражені, дивились на натурницю* (Б. Антоненко-Давидович); *Марія задумала ще одну картину, навіть уже зробила її ескіз: готова позувати натурниця чекає художника* (М. Слабошпицький); *Я обідав, поглядаючи на зображення натурниці, виконане пензлем місцевого таланта* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

НАТУ́РОНЬКА, и, *ж., ірон.* Те саме, що **натýра** 3. *Ой, яку ти, мій миленький, Натуроньку маєш, Що сідаєш коло мене, — На другу моргаєш!* (з народної пісні); *Мама не раз докоряла Стащці: — О, вилазить вже з тебе натуронька діда Тимка!* (Ірина Вільде); *— А ти... ти перед сим хіба не просив у мене трохи сметани і тобі вділити? — веселими очима відразу ж блиснув охочий до жартів Петро. — Виходить, і в тебе, Владку, натуронька багацька* (І. Нижник).

НАТУРОПА́Т, а, *ч.* Прихильник натуропатії, а також лікар, який лікує натуропатичними методами. *Записи Андрія Ворона хочуть прочитати в найповнішому обсязі, а ще краще — в окремій книжці. А Товариство лікарів-натуропатів з Будапешта планує перекласти її на угорську* (М. Дочинець); *Натуропати стверджують, що природна дієтотерапія не має нічого спільного зі звичайним медичним лікуванням* (з наук.-попул. літ.); *Усі натуропати говорять про користь голодування, але все ж таки наукової теорії про дію повного голодування немає* (із журн.).

НАТУРОПАТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **натуропа́тія.** *Більшу частину життя провів хворий серед медиків, тож мав постійну можливість порівнювати методи ортодоксальної медицини з натуропатичними й дедалі більше переконуватись у перевазі останніх* (з наук.-попул. літ.); *Очищення організму проводиться натуропатичними засобами, тобто травами, оліями й соками для підвищення загального імунітету* (з навч. літ.); *Продукти бджільництва є основними складниками натуропатичної фармакології* (із журн.).

НАТУРОПА́ТІЯ, ї, *ж.* Лікування хвороб природними методами, без застосування фармацевтичних засобів. *Натуропатія розцінює знижений тиск як безпосередній результат ослаблення всього організму, якому, зокрема, не вистачає заліза* (з наук. літ.); *Натуропатія розглядає людину як цілісну систему, в якій тіло, розум і душа нероздільні, а тому при будь-якому захворюванні людина потребує не тільки фізичного, а й духовного зцілення* (з наук.-попул. літ.).

НАТУРОПЛА́ТА, и, *ж.* Скорочення: натуральна оплата *(див.* **опла́та).** *— Нехай упорається* [Задорожна] *один-два роки з натуроплатою за ті трактори та машини* (Іван Ле); *Твій чоловік тракторист, і за це йому хвала від народу, від банку жалування, а від нас хліб, натуроплата, значить* (В. Кучер); *— Дамо офіційну довідку, з печаткою. Все буде занесено в рахунок натуроплати вашого села* (Є. Доломан); *У Листопада з чоловіками теж, видно, відбулася розмова про натуроплату, бо сиділи всі похнюплено* (Микита Чернявський).

НАТУРПРОДУ́КТ, у, *ч.* Скорочення: натуральний продукт *(див.* **проду́кт).** *Збільшення на перших порах собівартості органічної продукції покриє відносно високі закупівельні ціни на натурпродукт* (з газ.); // Те, що вироблене з натуральної сировини. *Швидко повернувся* [дід Іван] *з півлітровою пляшкою з-під кока-коли, наповненою прозорою рідиною. — Натурпродукт. Вживаєте? — Я за кермом* (А. Кокотюха).

НАТУРФА́КТ, у, *ч.* Скорочення: натуральний факт; предмет, річ природного походження, що не є результатом діяльності людини. *Назви натурфактів є назвами ідентифікувального типу, у зв'язку з чим характеризуються багатоаспектністю семантики* (з наук. літ.); *Семантична структура похідних натурфактів виявляє яскраво виражену антропоцентричність* (з наук.-попул. літ.).

НАТУРФІЛО́СОФ, а, *ч.* Послідовник натурфілософії. *Назву сузір'ю Стрільця дав давньогрецький натурфілософ Клеострат Тенедоський, який жив близько 708 року до н. е.* (з наук. літ.); *На особливу шану заслуговує також Михайло Максимович — поет, біолог, натурфілософ, який фактично став основоположником цілісної наукової системи українознавства й таких його частин, як фольклористика, етнологія, історіософія...* (з наук.-попул. літ.).

НАТУРФІЛОСО́ФІЯ, ї, *ж.* Філософське вчення про природу, її найзагальніші якості, відношення й закономірності. *Філософські побудови систем природи, так звана натурфілософія, включали в себе не лише геніальні ідеї, а й багато різноманітних нісенітниць* (з наук. літ.); *Формування автономності філософії сприяло її зближенню з природознавством, стимулювало розвиток натурфілософії* (з наук.-попул. літ.); *Давньогрецька натурфілософія розвивалася динамічно, демонструючи при цьому деякі загальні закономірності руху людського мислення* (з навч. літ.).

НАТУРФІЛОСО́ФСЬКИЙ, а, е. Стос. до натурфілософії і натурфілософа; властивий їм. *Антична філософія розпочинається з появи натурфілософських ідей, тобто з філософського осмислення природи* (з наук. літ.); *У збірках В. Симоненка можна знайти чимало пейзажних начерків, ескізів; поета явно тягло до натурфілософської тематики* (з навч. літ.); *Значна частина віршів* [Ч. Мілоша] *була натурфілософського змісту, мудрі і прозорі тексти, ніби присвячені ботаніці, біології, зоології, екології* (Т. Прохасько).

НАТУРЧА́ТИ *див.* **нату́ркувати.**

НАТУ́РЩИК, а, *ч., заст.* Натурник. *Другий полковник виглядав так, ніби скульптор, що його ліпив, дивився на свого натурщика крізь лупу* (Ю. Яновський); *Тропінін кладе на полотно ще два сміливі, широкі мазки і відходить до широкого вікна. — Відпочинь, Іване, і запали свою люльку, — каже він до натурщика* (В. Кучер); *Юрайда з закасаними рукавами був такий поважний, що міг би правити за натурщика для картини, як Бог з хаосу створює землю* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НАТУ́РЩИЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **нату́рщик.** *Тася стала працювати в Кандиби натурщицею* (Л. Дмитерко); *Крізь картину все ще проглядають натурщики і натурщиці, з яких Марко Вовчок списує свої етюди* (О. Іваненко); *— Женився б на Льолі, натурщиці. Був би тоді кум королю* (В. Нестайко); *Вона* [Вікторія Меран] *починала як натурщиця. Позувала Мане для його знаменитої "Олімпії"* (М. Слабошпицький).

НАТУШКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натушкува́ти.** *Натушковані овочі;* * Образно. *Потрібно було достеменно вивідати заміри боярина, а також виманити його з Переяслава, .. звідки близько до натушкованого московським військом Києва* (Ю. Мушкетик); // **натушко́вано,** *безос. пред. Руки йому вірьовками до ніг поскручувано; натушковано на його* [нього] *зверху кожухів, подушок* (Панас Мирний).

НАТУШКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАТУШКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., чого, що.* Тушкуючи, готувати яку-небудь кількість чогось. *Звечора тітка натушкувала картопельки з м'ясом і насмажила грибів для пиріжків* (із журн.).

НАТУШКУВА́ТИ *див.* **натушко́вувати.**

НА́ТХНЕ́НИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натхну́ти.** *Над вами* [дівчатами-трудівницями] *день встає.., Прийміть же ви і мій натхнений вами спів* (В. Сосюра); *А натхнений кухар тим часом пробує юшку. Очі заплющені, сам блаженно посміхається* (П. Колесник); *Натхнений зустрічами, поет переходив від однієї імпровізації до другої, викликаючи кожного разу схвалення земляків* (І. Пільгук); *Натхнений рішенням дружини, я подзвонив до бюро добрих послуг* (А. Крижанівський).

НАТХНЕ́ННИЙ, а, е. Сповнений, пройнятий натхненням; пристрасний. *Серед тих чорних хмар* [проповіді], *як білий невинний голуб, здіймалась у височінь огрядна постать натхненного проповідника* (М. Коцюбинський); *Я кличу вас — чуєте? — кличу! .. — ви будете вільні двічі складати натхненні гімни* (М. Хвильовий); *Може, саме ця натхненна віра у свій народ сповнила тоді Шуру певністю у неминучості і її особистого щастя* (О. Гончар); // Сповнений благородства, душевної краси. *Обличчя дівчини стало таким же променистим і натхненним, як і в хвилини змагання* (В. Собко); *Натхненним було Стратонове обличчя, ступала Марія впевненішою ходою, і вже не гаморила Мальва — тихо йшла поруч, ніби стала дорослішою* (Р. Іваничук); * Образно. *Звелася Полтава велична, натхненна, Шумує над морем ланів* (М. Нагнибіда).

НАТХНЕ́ННИК, а, *ч.* Той, хто надихає, запалює до чого-небудь. *Є люди типу натхненників, художників; у масі своїй вони наповнюють життя тим психологічним киснем, від якого легше дихається* (І. Волошин); *Антон розгублено подивився на Амброзіуса, рушійну силу самої вистави, її натхненника, але той приклав палець до вуст: мовчи* (Г. Пагутяк); *Ліричні поети вдавали суворих натхненників, організаторів і борців* (Є. Пашковський).

НАТХНЕ́ННИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **натхне́нник.** *Ти* [Афродіто Мілоська] *провідниця в праці й серед бою, Натхненниця і пензля, і пера* (М. Рильський); *Полтавщино мила, Гоголева натхненнице! Війна переступила через твій поріг* (Ю. Яновський); *Він зрозумів, що, мабуть, зробив зараз єдино правильний крок, бо кращої натхненниці й спільниці знайти б не зміг* (М. Дашкієв); *Ось жінка — друг, натхненниця, чийсь добрий ангел! Досі він не стрічав такої і, правду кажучи, не сподівався колись зустріти* (Василь Шевчук).

НАТХНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **натхне́нний.** *Попередніх та сучасних йому українських поетів він* [Т. Шевченко] *перевершує своєю палкою натхненністю і пристрастю, як височезна гора навколишнє передгір'я* (І. Франко); *На широких крилах його* [Т. Шевченка] *поезії злітаємо. Яснішим стає виднокіл, відчутнішою краса рідної землі, відвага і натхненність нашого життя* (Ю. Мартич); *Казкові багатства та необмежена влада не дали йому* [Крузові] *ні світлої радості, ні величної натхненності — тільки пихате самовдоволення та жорстоку насолоду відчуття власної винятковості* (М. Дашкієв).

НАТХНЕ́ННО. Присл. до **натхне́нний.** *Пані натхненно грала на роялі танго й розважала від нудьги саму себе і гостей* (С. Чорнобривець); *Він знову йшов. І дивився прямо. І знову Натхненно творив ходу!* (В. Симоненко); *І хоч не чорна й не циганка, а як натхненно співалося їй тоді цієї вперше почутої пісні біля вогнищ вечірніх!* (О. Гончар); *Вірші були довгі й досить кострубаті, але спудей читав їх дуже натхненно, з піднесенням* (В. Нестайко).

НАТХНЕ́ННЯ, я, *с.* Стан людини, що характеризується піднесенням її творчих сил, активізацією всіх психічних процесів. *На співбесідника дивилися глибокі, карі, допитливі очі, сповнені внутрішнього вогню й натхнення* (О. Десняк); *Романик знову ковтнув води, ніби цілющого трунку, від якого на нього повинно зійти натхнення* (Ірина Вільде); *Мапи стали для мене тим, що в романтичніші часи звично називали джерелом натхнення* (Ю. Андрухович); *Натхнення не було, тому заварив лише легенький, солом'яний, глибоко зневажуваний мною у нормальному житті чай* (В. Кожелянко); *Ніщо так не гріє душу, як можливість віддати вам часточку свого натхнення, свого сердечного тепла* (С. Жадан).

○ **(1) З натхне́нням,** *у знач. присл.* — палко, пристрасно, з запалом. *Всі діти не слухали, пустували, а Едик сумлінно та з натхненням мережив рядками сторінки* (Ю. Мушкетик); *Він прикладав лице до віконечка і шепотів з натхненням, розповідаючи про визначні січі й князівські бенкети* (Валерій Шевчук); *Ольсен займався моєю підготовкою охоче, з натхненням, зовсім не зі службового обов'язку* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НАТХНУ́ТИ *див.* **надиха́ти.**

НА́ТХНУ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **натхну́ти;** надиханий. *Її чорні брови, темні очі, натхнуті коханням, дуже виразно малювались при білій сукні й робили великий ефект* (І. Нечуй-Левицький); *Довічний духу, ретязем не скутий, Свята свободо, сяюча крізь тьму! Хто весь, як ти, любовію натхнутий, Там притул твій, у серденьку тому* (П. Грабовський); *Замість резонерських промов почулися дійсно живі, глибоким переконанням натхнуті прекрасні слова, які бриніли зовсім інакше, ніж з чужих уст* (С. Єфремов); *Був не дурний він* [Зарецький]; *мій Євгеній, Не шанувавши серця в нім, Любив думки його — не вчені, Та глуздом натхнуті живим* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

НАТХНУ́ТИСЯ *див.* **надиха́тися.**

НА́ТЩЕ́, *присл.* Не поївши, на порожній шлунок. *Бувало цілими тижнями ходив* [Демидів] *натще до школи* (О. Маковей); — *Та, прошу вас, хоч би мало чогось з'їли. Як натще іти в дорогу? Буде вас млоїти під грудьми...* (І. Чендей); — *Тобі треба поїсти, Жак. Всю ніч пробалакати натще... Ось візьми торбинку...* (О. Тесленко); *Крім того, ми отримували натще по ложці меду щоранку. Мед був предметом культу пані Віки* (Т. Прохасько).

НАТЩЕ́СЕРЦЕ, *присл., розм.* Те саме, що **на́тще́.** — *Не диво було б, якби я впилася, а то, їй-богу, кумо, тільки трохи натщесерце покуштувала* (І. Нечуй-Левицький); — *Напередодні нам веліли приходити до школи рано і натщесерце* (В. Минко); — *Та скільки ж тих яблук натщесерце без хліба з'їси! А ви ж і шматочка не дали* (В. Нестайко); *Чикирда сказав, що пора перекусити, бо натщесерце важко про щось домовлятися: ситий голодному не товариш* (В. Шкляр); *Треба до сповіді сходити, набрати святої води й пити щодня натщесерце, молитися Богу — і знову пити* (А. Кокотюха).

НАТЮРМО́РТ, у, *ч.* Картина, на якій зображено неживу натуру (предмети побуту, квіти, фрукти і т. ін.). *Крім двох дідівських портретів у темних рамках і кількох сучасних фотокарток, на стіні висів невеличкий олійний натюрморт — розрізаний кавун у товаристві огірків і помідорів* (В. Підмогильний); *Тут* [у кабінеті] *було багато книжок на полицях.., кілька натюрмортів та пейзажів* (Н. Рибак); *На стіні висіло два старих, побляклих натюрморти* (Ю. Збанацький); *Він звик до цих стін і до цих світлин, та й, власне, до цих убогих пейзажів і натюрмортів* (Є. Кононенко); // Предмети, які можуть бути зображені на такій картині. — *Ми ці квіти на піаніно поставимо, щоб мама зразу побачила, — сказала вона, вмощуючи глечики на піаніно. — Дивіться, який красивий натюрморт...* (В. Собко); *І знову мчиш, як метеор ти. І довго світяться в душі оті розкішні натюрморти уздовж доріг на спориші...* (Л. Костенко); *Сусідка мила коси на терасі, просилось все в серпневий натюрморт — ця золотиста пара над трюмо, рожеве мило і блакитний тазик* (І. Жиленко).

НАТЮРМО́РТНИЙ, а, е. Стос. до натюрморту. *Чимало художників захоплюється творами народних майстрів українського мистецтва. Це, зокрема, позначилося і на натюрмортному живописі* (з наук.-попул. літ.); *Предметне фотознімання відрізняється від натюрмортного тим, що навколо об'єкта знімання не створюється спеціальна композиція або атмосфера* (з навч. літ.).

НА́ТЯГ, у, *ч.* Дія і стан за знач. **натяга́ти**[1]**, натягти́**[1] і **натяга́тися**[1]**, натягти́ся.** *Лучук тримав тятиву у такому натязі, що його рука могла от-от не витримати і стріла так і свиснула б купцеві межи очі* (П. Загребельний); *Йому здавалося, що рукавичка — це не цілісний предмет, а колосальне нагромадження різноманітних структур і якостей: волокон, отворів, площин, параболічних контурів, векторів натягу, тепла та поколювання* (Любко Дереш); *Величина натягу проводу змінюється залежно від температури* (з навч. літ.).

△ (1) **Поверхне́вий на́тяг** — фізичне явище, суть якого полягає в намаганні рідини скоротити площу своєї поверхні при незмінному об'ємі. *Завдяки силам поверхневого натягу краплі рідини набирають форму кулі, виникає капілярний ефект, і деякі комахи можуть ходити по воді* (з наук.-попул. літ.).

НАТЯ́ГАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **натяга́ти**[2]. — *Все що ми у вас забрали, не ваше, а натягане з шахти .. Ось дивіться: клеймо стоїть* (Д. Ткач).

НАТЯГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натяга́ти**[1] і і дія і стан за знач. **натяга́тися**[1] 1–3. *Під час знімання шкур з туш свиней кут нахилу шкури до туші має бути мінімальним, а натягання шкури — рівномірним* (з навч. літ.); *Механічний спосіб натягання арматури полягає в розтягненні її осьовою силою, яка створюється гідравлічними і гвинтовими домкратами* (з навч. літ.); *Нитки можуть бути вовняними, шовковими і навіть паперовими, головний критерій — це потрібна товщина та рівномірне натягання* (із журн.); *Потім похмурий ритуал продовжується квапливим натяганням на себе холодної, принесеної з балкона шкільної форми* (Н. Сняданко).

◇ (1) **Натяга́ння шку́рки на кисі́ль** — намагання довести комусь що-небудь малопереконливими аргументами. *Чисте оце натягання шкурки на кисіль, отаке життя* (Леся Українка).

НАТЯГА́ТИ[1], а́ю, а́єш, **НАТЯ́ГУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **НАТЯГТИ́, НАТЯГНУ́ТИ,** ягну́, я́гнеш, *док.* 1. *що.* Тягнучи або розтягуючи, робити тугим, пружним. *Микола зняв з полиці скрипку і почав натягати струни* (І. Нечуй-Левицький); *Нарешті бачать хлопця Печенізькі вояки .. Туго луки натягають, Стріли кидають вперед* (О. Олесь); *Маленьке циганча під скрипку танцювало. І лопнуту струну натягував зброяр* (Л. Костенко); *Професор звичною рукою натягнув струни і провів смичком* (В. Собко); * Образно. *Було б найкраще, якби я могла, поки зовсім поправлюсь, жити спокійно, врівноважено і щоб ніщо мені не натягало нервів* (Леся Українка); *Життя натягло і знову відпустило пружину. Він відчув, як втома розповзається кімнатами* (О. Ульяненко); // Напинати, зводити що-небудь над чимсь. *Шофер заходився, з допомогою пасажирів, натягати над їх* [їхніми] *головами брезентову халабуду, щоб захиститись від дощу* (М. Трублаїні); *Четверо чоловіків клепали дерев'яні столи й лавиці, натягували тенти* (Н. Околітенко); // Розправляючи і розтягуючи, закріплювати, прикріплювати до чого-небудь. *Була там і краса білих літніх ночей, коли хлопці-вояки, позмінявшись з постів, серед ночі натягували сітку і грали у волейбол!* (О. Гончар); *Бувають також тимчасові штормові леєри, які натягують вже на самій палубі і за які можна триматися, коли по палубі гуляє хвиля* (А. Санченко); *Пан Підпальський натягнув вірьовку і*

став зав'язувать (О. Стороженко); // Розтягуючи і напинаючи, прикривати, затуляти що-небудь. *Два чоловіки натягували блідо-зелений брезент на обідране місце* [церкви] (П. Тичина); // Розтягуючи, накладати на що-небудь. *Волько вхопив аршина й так швидко махав ним та натягував матерію на аршин, що матерія аж лущала в його руках* (І. Нечуй-Левицький); *Обидві вони* [Аврельця і Маруся], *привітавшись з тіткою і сестрами, стали збоку і, не маючи що робити, натягували на долоні носові хусточки, м'яли їх і знову натягували, як швець шкіру* (Ірина Вільде); *Історик, зіпершись плечима на стіну, розмотував струни для Ганиша — музикант натягував на скрипку новий комплект* (С. Андрухович); // Тягнути до себе (про віжки, поводи і т. ін.). *Завалюючись на спину коневі і натягаючи з усіх сил повіддя, хлопчик зупинив коня* (Григорій Тютюнник); *Візничі, розставивши ноги, заклякнувши в напруженні, чимдуж натягували віжки перед обеліском Феодосія, що значив місце повороту* (П. Загребельний); *Мар'ян натяг віжки. Коні смикнули з місця* (С. Чорнобривець); * У порівн. *Стасик тримає в руках довгу солому, немов натягає золоті віжки і здержує ними огненних коней* (М. Коцюбинський); // Витягати в якому-небудь напрямку, випрямляти (про шию). *Натягнув* [навчитель] *свою довгу й без того шию* (Л. Мартович); *Старий вийшов надвір. Воли, натягуючи шиї, з теплим зітханням подались до нього* (М. Стельмах).

2. *що, розм.* Надягати, надівати що-небудь перев. з певним зусиллям або нашвидку. *Натягає* [пан] *спішно штани і вибіга на подвір'я* (М. Коцюбинський); *Він натягав на себе сорочку, підперізувався ремінякою та все шамкотів беззубим ротом* (М. Чабанівський); *Якщо намокне обіддя, шини натягувати не можна: висохнуть колеса — позлітають...* (М. Руденко); *Я натягую на голову свою стару джинсову куртку і намагаюсь заснути* (С. Жадан); *Дієго ліниво підвівся і почав одягатись. Емма також схопила з стіни своє пальто, роздратовано натягнула на себе* (В. Винниченко); *Павло всміхнувся, натяг кашкета і стиснув Маркові руку* (І. Кириленко); *Повагом піднявшись, Оленчук надів кожушок, натягнув шапку, взяв у кочергах костур* (О. Гончар); // Надівати на ноги взуття; взувати. *На вузькому залізному ліжку сидів, натягуючи чоботи, огрядний лисуватий чоловік* (В. Нестайко); *Мати натягла боти на босі ноги, одягла старе пальто* (Є. Кононенко); // Тягнучи, розправляти і поміщати зверху чого-небудь. *Сержант хвилину стоїть коло нього, потім дбайливо натягає йому до шиї ковдру, підтикає її з боків і повертається на місце* (І. Багмут); *Вона опустила голову на подушку, повернулась лицем до стіни і натягнула на себе ковдру* (Д. Бедзик).

3. *що, перен., розм.* Робити в чому-небудь на́тяжки. *Можна собі уявити, який радий був директор, коли випхнув, нарешті, з школи Риловську, бо школярі ж бачили, що їй "натягають" оцінки* (О. Копиленко); *Оцінки в атестаті були не блискучі, але й не погані, середні, навіть переважали вищі бали. Власне, він сподівався гіршого. Мабуть, трошки натягували вчителі, зокрема Антоніна Михайлівна* (М. Сиротюк); *В далекі шкільні роки вчитель фізики ледь-ледь натягував мені трійку* (М. Руденко); *Колеги в останній момент жаліли її, натягували оцінки, витягували середній бал тощо* (А. Кокотюха); *— Полюбувались на поле, зведення черкнули начальству. Коли задовільний посів — добрим поставите, а на добрий — "відмінно" натягнете* (М. Стельмах).

4. *що.* Вбирати, всмоктувати в себе (рідину, вологу і т. ін.). *В просторій хаті Побережного пахне водяним зіллям, рибою і відволоженим прядивом: видко, для торгу ставили його натягувати вільгість* (М. Стельмах); *У процесі кристалізації солі руйнують матеріал стіни, і вона гігроскопічно натягує на себе вологу з повітря* (з навч. літ.); *Пустили ми воду в один радгосп, а в них в зрошувальній мережі кураю повно — натягло того добра в пропускні труби, позабивало їх* (О. Гончар).

5. Насуваючись, скупчуватися, збиратися де-небудь. *Надвечір натягли сірі хмари і почало ліпити широкими пластами снігу* (І. Франко); // *безос. Десь коло річки крикнула жаба, потім вони заскрекотіли гуртом — не кумкали, а верещали. Таки натягувало на дощ* (В. Шкляр).

6. *що, перен., розм.* Несправедливо приписувати що-небудь. *Якби влітку на панщину не ходила, так сказали б, що на себе недуг натягала* (Номис); *В суді товпилося чимало знайомих підпільників, але ніхто нікого "не впізнав". Федюкові намагаються натягти вину на вищу міру* (М. Андрусяк).

7. *чого, безос., перен.* Зумовлювати, спричиняти що-небудь небажане. *Граф увечері покликав битись пана Тадеуша. Отак зніче'я і пішло, — Та щоб зніче'я нам біди не натягло* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

8. *кого, перен., розм.* Сильно побивати кого-небудь. *Ні слова йому й не сказали, тільки вибили. Як цього тут натягали, Ковинський приходив до його стації* (А. Свидницький).

◊ **Надяга́ти (наді́вати, натяга́ти** *і т. ін.)* **/ надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́** *і т. ін.)* **ове́чу шку́ру <Влі́зати / влі́зти в ове́чу шку́ру>** *див.* **надяга́ти; (1) Натяга́ти / натягти́ но́гу (ру́ку)** — ставити на місце, направляти вивихнуту ногу або руку. *Казав* [панотець Павлові] *ногу натягати. Хотів переконати жінку наглядно, що не прикидався лиш хорим, а був ним направду* (Л. Мартович); **(2) Натяга́ти (натя́гувати) / натягти́ (натягну́ти) стру́ни** — ставити перед ким-небудь нічим не виправдані вимоги у чомусь. *— Мені здається, Гордію, що ти дуже вже натягаєш струни. — Ти радиш мені ласкавіше поводитись з такими добродіями, як оцей Головань* (Б. Грінченко).

НАТЯГА́ТИ[2] *див.* **натя́гувати**[2].

НАТЯГА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, **НАТЯ́ГУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **НАТЯГТИ́СЯ, НАТЯГНУ́ТИСЯ,** ягну́ся, я́гнешся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Витягуючись або розтягуючись, ставати тугим, пружним. *Метр за метром вилазив з води* [трос], *а натягатися не натягався* (М. Трублаїні); *Тепер яхта стояла рівніше, її не зносила течія, і якірні канати вже не так натягувалися* (М. Білкун); *Натяглися троси, загули на крані мотори* (В. Собко); *Бицик злегенька сіпнув за шнур .. Шнур натягнувся, як струна на балалайці* (О. Донченко); * Образно. *Час збігав. З кожною хвилиною я відчував, як мої нерви натягуються все дужче й дужче* (І. Багмут); *На хвилинку залягла тиша і натяглася, наче струна* (М. Коцюбинський); *Струною натягся і бринів голос її молодий, металевий* (А. Головко).

2. *тільки 3 ос., чим.* Те саме, що **натяга́ти**[1] 4. *Хоч ворон умів ховатися від негоди, але й там — у печерках, дуплах чи в піддашші старого льоху, як ось тепер, — його пір'я натягувалося сирістю до кісток* (В. Шкляр).

3. *тільки 3 ос.* Те саме, що **настóюватися.** *Для виготовлення варення з кабачків лимон і кабачки розміщуємо в глибо-*

кій каструлі і, всипавши необхідну кількість цукру, отриману суміш залишаємо натягуватися упродовж трьох-чотирьох годин (з навч. літ.); *Листя кропиви залийте склянкою киплячої води і залиште натягатися упродовж години* (із журн.).

4. *чого, перен., розм.* Напиватися чого-небудь досхочу. — *Я за Ентелла сам вступлюся, Як більш сивухи натягнуся* (І. Котляревський).

5. *тільки недок.* Пас. до **натяга́ти¹**, **натя́гувати¹**. *Позаду, на міцних санях, найбільш досвідчені воїни везли два тугі самострільні луки-катапульти, що натягувалися багатьма воїнами, і метали через городські вали "живий вогонь"* (В. Малик); *Насамкінець на каркас натягується прогумований брезент з прозорими вставками замість вікон* (М. Кідрук); *Для випробування гідрокостюмів космонавтів в аеродинамічній трубі на алюмінієву поверхню, що за своїм профілем нагадує тіло людини, щільно натягується тканина* (з наук.-попул. літ.).

НАТЯГА́ТИСЯ², а́юся, а́єшся, *док., розм.* 1. Утомитися, довго тягаючи що-небудь (перев. важке). *Натягається, як пес до роботи* (Номис); — *Неню, я йду на бал, а ви мені про тягло, про землю. Цілий тиждень я досить натягався, а тепер хочу потанцювати без тягла,* — *сказав парубок і пішов двором* (М. Томчаній); — *Сама! Оце всюди сама!* — *почала жалітися Тамарка.* — *Так ящиків натягалася, аж дихати не можу* (Люко Дашвар); — *Я вже досить натягався з чемоданами пана капітана по горах* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. Доволі потягати один одного за що-небудь. *Натягалися за чуба* (Сл. Б. Грінченка).

НАТЯ́ГНЕНИЙ, НАТЯ́ГНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **натягну́ти** 1–4. *Сардак був так туго натягнений на кожух, що на плечах морщився, а рукави відставали на боки й не могли в ліктях згинатися* (Л. Мартович); *Бренькнула десь туго натягнута струна* (С. Васильченко); *Його вуста були тугі, як лук, натягнутий дзвінкою тятивою* (Л. Костенко); *З-під його темного кашкета, глибоко натягнутого на лоб, поблискували чорні .. розумні очі* (Олесь Досвітній); *Вона випадково зазирнула за шафу і побачила там великий підрамник з натягнутим на ньому полотном* (В. Козаченко); *Натягнутий гобелен опинився посеред рамки на плетиві сірих ниток* (Г. Вдовиченко); // **натя́гнено, натя́гнуто,** *безос. пред. Ходив* [підводчик], *похмуро притупував чобітьми, поверх яких було натягнуто нові, з валу виплетені домашнього виробу личаки* (О. Гончар); * Образно. *Над головою натягнено сітку сонячного проміння, а долі, на воді, — решето сонячних спалахів* (Валерій Шевчук).

2. *у знач. прикм., перен.* Позбавлений щирості, невимушеності, природності. *Він виконав прикрий для нього свій обов'язок, і натягнена візита нарешті кінчається* (В. Домонтович); *Вже давно, майже рік тому, відбулася дуже натягнута розмова* (В. Собко); *Він тільки з якоюсь натягнутою усмішкою споглядав веселощі* (В. Лис); *Згадав, що у того* [Левицького] *з Лізою завжди були стримані, якщо не сказати натягнуті стосунки* (В. Хрущак).

3. *у знач. прикм., перен.* Те саме, що **напру́жений** 4. — *Хто там?* — *тремтить її натягнутий голос* (М. Стельмах); *Листоноша, у синіх закасаних штанях, крутив педалі велосипеда; натягнутий, упрілий, він зупинився біля будинку, — високого, чорного громаддя, котре затуляло півнеба* (О. Ульяненко).

НАТЯ́ГНЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **натягти́¹** і **натягну́ти.** *Якщо натягнення ланцюга занадто слабке, то ланцюг може зіскочити з напрямної шини, що може призвести до серйозної травми оператора* (з навч. літ.); *Полотно ножівки треба міцно натягнути в рамки, бо при слабкому натягненні воно може лопнути* (із журн.).

НАТЯГНУ́ТИ *див.* **натяга́ти¹.**

НАТЯ́ГНУТИЙ *див.* **натя́гнений.**

НАТЯГНУ́ТИСЯ *див.* **натяга́тися¹.**

НАТЯ́ГНУТІСТЬ, тості, *ж.* 1. Властивість і стан за знач. **натя́гнутий** 1. *Натягнутість дротів рухомої шпалери регулюється майстром щотижня* (з газ.).

2. *перен.* Стан за знач. **натя́гнутий** 2, 3. *Помітивши на лиці сина якусь не то натягнутість, не то заклопотаність, Антін Антонович весело закричав* (В. Винниченко); *Зійшлися випадково .. І тому спершу, коли зібрались, відчувалась натягнутість* (М. Хвильовий); *Діти дуже тонко відчувають натягнутість у стосунках між батьками і страждають від цього* (із журн.).

НАТЯ́ГНУТО. Присл. до **натя́гнутий** 2, 3. *Я сміюся. Соня теж усміхається іронічно й натягнуто* (В. Винниченко); *Попрощалися вони хоч стримано й дещо натягнуто, але ж зовні ніби по-людськи, і він навіть приклався губами до її руки* (В. Чемерис); *Вона знову натягнуто усміхається й охоче розповідає про себе* (А. Дністровий); *Голос його нараз перемінився, зазвучав зовсім інакше, твердо й натягнуто, наче гітарна струна* (М. Кідрук).

НАТЯГТИ́¹ *див.* **натяга́ти¹.**

НАТЯГТИ́² *див.* **натя́гувати².**

НАТЯГТИ́СЯ *див.* **натяга́тися¹.**

НАТЯ́ГУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для натягування (*див.* **натя́гувати¹** 1–4). *Для досліджень зварних з'єднань транспортної дороги, поворотів, натягувальних пристроїв запропоновано циліндричні та призматичні зразки з наплавками* (з наук. літ.); *Натягувальний валик підвішується так, щоб його вісь могла робити обертальні рухи амплітудою в кілька градусів* (з навч. літ.); *Конструкція машини передбачає спеціальний натягувальний механізм для кріплення стрічки* (із журн.).

НАТЯ́ГУВАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **натя́гувати¹** 1–4 і **натя́гуватися** 1. *Перед натягуванням стелі визначають готовність стін до кріплення профілів* (з навч. літ.); *Забороняється працювати на приставних драбинах під час натягування дротів із перерізом понад 4 мм²* (з навч. літ.); *Художник подав руку громадянинові, і вкупі вони, без натягування й тенденційності, таку змалювали картину, яка вбирає очі мистецьким виконанням* (С. Єфремов).

НАТЯ́ГУВАТИ¹ *див.* **натяга́ти¹.**

НАТЯ́ГУВАТИ², ую, уєш, *недок.,* **НАТЯГА́ТИ, НАТЯГТИ́,** ягну́, я́гнеш, *док., чого, що, розм.* Тягаючи, наносити що-небудь у якійсь кількості (за кілька разів). *Понад окопами жовтіли розсипи соломи, яку солдати натягували собі для ночівлі* (Ю. Бедзик); — *А дивіться, скільки я гілля натягала!* (Грицько Григоренко); *Побігли* [хлопчаки] *збирати каміння й натягли їх* [його] *цілу купу* (В. Підмогильний); *Доки гості вмивалися, Гаврило з Йонькою натягли півкомори мішків та чемоданів* (Григорій Тютюнник); *Підмазав піч і вікна, поставив інші двері, натягав з лісу дров* (В. Діброва); // Діставати з колодязя в якій-небудь кількості (про воду). — *Привів я до колодязя напувать коней, дивлюсь, нема*

цебра, нічим в корито натягать води (О. Стороженко); // Ловити в якій-небудь кількості (про рибу). — *Нічого, хлоп'ята, ось післязавтра неділя. Виїдемо з вами в море, порибалимо. Бичків, камбали .. натягаємо* (Ю. Збанацький).

НАТЯ́ГУВАТИСЯ *див.* **натяга́тися[1].**

НАТЯ́ГУВАЧ, а, *ч.* Пристрій для натягування чого-небудь. *Автоматичний натягувач призначений для підтримки правильного натягу приводного паса* (з наук.-техн. літ.); *Натягувач ланцюга встановлений у правій частині двигуна внутрішнього згоряння, поряд із помпою системи охолодження* (з навч. літ.); *Збільшилась потреба у фарфорових натягувачах, бо без них знижується продуктивність праці* (з газ.).

НА́ТЯ́ЖКА[1], и, *ж., розм.* Неправомірне допущення чого-небудь; штучність у чому-небудь. *Читач суворий: він ніколи не простить письменникові натяжки, фальші, брехні* (Ю. Смолич); *Якщо є правда думання і вчинків, то ніде не спіткнешся на якійсь, нехай і художній натяжці* (з публіц. літ.).

НАТЯ́ЖКА[2], и, *ж.* Те саме, що **натя́гувач.** *В руках у нього* [Каніцара] *дубовий молоток та бондарна натяжка — сам же знімав обруч з барила й вибивав дно* (І. Білик); *Треба на ривки давати йому* [коропові] *волю, а коли кидається у бік острова, негайно підмотувати волосінь до натяжки* (В. Шкляр).

НАТЯЖНИ́Й, а́, е́. 1. Який установлюється методом натягання. *Натяжну стелю виготовляють із дуже тонкого полімерного полотна (товщина близько 0,2 мм)* (з навч. літ.).

2. Який використовується для натягання чого-небудь. *При розрізуванні металів ножівкою необхідно полотно помірно натягти, користуючись натяжним гвинтом* (з навч. літ.); *Одно з ядер розтрощило човен і натяжні канати* (В. Малик); — *Розтяжка. Знайома штука. Схоже, німецька, протипіхотна. Детонатор натяжної дії* (А. Кокотюха).

НА́ТЯК, у, *ч.* 1. Слово або вислів, що не повністю розкриває що-небудь, а лише створює умови для його здогадування. *Данило мов не чув або не розумів його* [учня] *натяків, а на виразні питання відповідав якось нерадо* (І. Франко); *Павлуша зрозумів натяк і зразу ж попрощався з дядьком* (А. Головко); *З поодиноких слів і уривчастих натяків Сивоок зрештою склав собі сяку-таку історію цієї дівчини* (П. Загребельний); *Насправді лише їм, що жили по півдня разом в одному класі в одній школі, було відомо, про що натяки і звідки прикольні порівняння* (Г. Вдовиченко).

2. *перен.* Те, що нагадує собою про кого, що-небудь або подібне до когось, чогось; ледь помітна схожість на щось. *Одну морську свинку Івасик довго й пильно оглядав, проте не знайшов у неї не тільки плавців, але взагалі ніяких натяків на будь-які пристрої для швидкої плавби* (О. Донченко); *Кожного ранку пробуджувалася* [Дарка] *з надією, що побачить на небі бодай натяк на дощ* (Ирина Вільде); *Балкон станції був порожнім, ба навіть із середини не долинало жодного натяку на рух* (І. Карпа).

3. *у знач. присл.* **на́тяками** *(рідше* **на́тяком).** Не до кінця розкриваючи думку. *Гнат хитрою мовою і натяками швидко збивав ціну* (М. Стельмах); *Тася звикла говорити натяками* (Л. Дмитерко); *Не подобались їй* [Вірі] *і його товариші. Якось по-змовницькому, натяками розмовляли вони між собою* (В. Петльований); *З Глобою він мав уже кілька розмов, і жодного разу викладач навіть натяком не згадав про той давній неприємний епізод* (О. Гончар).

Подава́ти на́тяк *див.* **подава́ти[1].**

НАТЯКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **натяка́ти.** *Перед очима* [Пріськи] *недавня спірка з Грицьком, його натякання про Христю...* (Панас Мирний); *За обід не було й натякання* (І. Нечуй-Левицький); *Ці таємні натякання й підморгування поміж мурзами всякий раз, коли Богун заводив розмову про Михнюківну, упевнили козака в його тяжких гадках* (А. Кащенко); *Синявіну здалося іронічним оте натякання на сполучення* [з конторою] (Іван Ле); // Те саме, що **на́тяк** 1. *Тепер їй здалося, що в Гордієвих словах ховаються якісь натякання* (Б. Грінченко); *Сей один зміг би засватати її Парасинку, а з бесід і натякань старого Івоніки, батька Михайлового, визирало те саме бажання* (О. Кобилянська).

НАТЯКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* Говорити натяками; натяками наводити на що-небудь. *Христя не знала, що казати матері, про що це вона натякає їй* (Панас Мирний); *Зачала* [молодичка] *примилюватися до Славка, натякаючи йому, що любила його ще дівчиною* (Л. Мартович); *У видавництві, де готується моя перша книжка, редактор упівголоса натякає, що мною цікавилися* (Ю. Андрухович); * Образно. *Тоді весна ще тільки натякала про себе, висилаючи вперед своїх зухвалих розвідників — гомінливі буйні ручаї по південних схилах гір* (О. Гончар); *Історія ця ніби натякає, що диво в своєму первинному вигляді завжди існує поруч* (С. Жадан); // *на кого — що.* Говорячи натяками, мати на увазі кого-, що-небудь. *Він жартував і з довгокосою Онисею, сміявся з неї, натякаючи на те, як учора вона його злякалась і з переляку під хворостом сховалась* (Д. Мордовець); *Вона все весело усміхалась. — Я знаю, ви натякаєте на Анатоля...* (Леся Українка); — *Гляди, Тимку, не дай дулю, — застерігав Павло, натякаючи на те, що при необережному рухові мантачки по косі можна врізати пальці* (Григорій Тютюнник); *Іноді докоряють гітаристові або поетові, натякаючи на їхнє хлібоїдство, але то йде не від великого розуму* (П. Загребельний); *Щось мені натякає на те, що раніше ніяких кают та кубриків на кораблях не було, парусинові койки підвішувалися після відбою просто в батарейній палубі, поруч з гарматами* (А. Санченко); // *перен.* Згадувати, починати говорити про що-небудь. *Йосип Васильович навіть не натякав про організацію і на Тамарине запитання ухильно відповів, що йому нічого не відомо* (А. Хижняк).

НАТЯКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **натяка́ти.** [С е м е н:] *Щось таке натякнула* [Одарка] *про Микиту, ніби боїться його...* (М. Кропивницький); *Хлопець і слівцем не натякнув про свою пригоду* (О. Донченко); *Катерина натякнула Устині про її колишній гонор* (С. Чорнобривець); *Бачура слухав, прицілюючись, як би йому натякнути про своє* (М. Чабанівський); *Хтось натякнув, що годилося б піднести дарунки не тільки султанові, а й султанші* (П. Загребельний); *За такої нагоди вона не забувала натякнути йому на десятилітню різницю у віці* (Ю. Андрухович).

НАТЯ́ТИ *див.* **натина́ти.**

НАТЯ́ТИСЯ *див.* **натина́тися.**

НАУГА́Д, *рідше* **НАВГА́Д, НАВГА́ДЬ,** *присл., розм.* Як завгодно, як доведеться; навмання. *Загубив мірку .. та так навгадь і зробив, через те й малі двері* (Сл. Б. Грінченка); *Соломія, не розуміючи, чого та* [циганка] *хоче, кивала наугад головою* (М. Коцюбинський); *Мені найкраще із тобою Брести лісами наугад* (М. Стельмах); *До Розлуча прийшов пізно вночі, такий втомлений і хворий, що решту дороги здолав навгад* (Р. Андріяшик); *Мені необхідно було з вели-*

кою обережністю прошкробувати [прошкрябувати] *невеликі віконця наугад на всій площині стіни* (Р. Федорів); *Підкотив Капшук, навгадь вийняв з коляски два червоні рулони* (В. Яворівський); *З густих та безладних пострілів я зрозумів, що ворог смалить у цей бік навгад* (В. Шкляр); // Не маючи певності в чому-небудь. — *Не споминала, — пояснив я наугад, — бо в тому помешканні помер її батько, а через те воно їй, може, тепер прикрий спомин* (О. Кобилянська).

НАУ́ДИТИ *див.* **навýджувати.**

НАУ́ЗБІЧ, *присл., діал.* Те саме, що **нáвзбіч.** — *Та цить! вельми я взяв наузбіч* (О. Кониський); *Кілька наметів таки вціліло. Відкинуті наузбіч, у квашу почорнілого снігу, стоять, як погаслі сопки* (Л. Костенко); — *Зaждіть! Заждіть!* — *наузбіч проштовхувався якийсь дід з мішком під пахвою* (С. Васильченко).

НАУ́КА, и, *ж.* 1. *тільки одн.* Система знань про закономірності розвитку природи і суспільства та способи впливу на навколишній світ. *Тепер Франко, 50-літній сильний мужчина, всі сили свої оддає українській літературі й науці* (М. Коцюбинський); — *Наука, Ірен, сувора. Щоб опанувати її, треба стати її рабом, треба віддати їй весь час і всі думки* (В. Підмогильний); — *Наука — не битий шлях, де все ясно і один рецепт* (М. Стельмах); *Наука завжди залишається наукою: що простіша і геніальніша ідея, то божевільнішою вона здається* (М. Білкун); *Аби вона сказала своєму чоловікові: почекаємо з житлом, а ти не кидай науки, він не став би таким авторитарним по відношенню до неї* (Є. Кононенко); *Я вірю у світло науки. Я вірю у раціо, у логіку, у дискурс, у збалансований полілог!* (Любко Дереш); *Науці й освіті зобов'язані ті країни, які йдуть далеко попереду в економічному розвитку* (з наук. літ.).

2. Окрема галузь, ділянка цих знань. — *Я .. обрав долю кібернетика. Ця наука владно вторгалася у свідомість людства, в техніку, в побут* (О. Бердник); — *Ану ж, козачий сину, докажи їм. Докажи їм, що не забув хліборобської науки, вмієш носити рожни!* (О. Гончар); *Він учив мене всьому помалу, наскубуючи з різних наук рясні вершки й смаковите коріння й набиваючи ними мою голову* (М. Дочинець); *Морезнавча наука має в розпорядженні унікальний банк даних з основних об'єктів промислу* (з наук. літ.); // *тільки одн.* Напрям у якій-небудь галузі знань, названий ім'ям його засновника. *Припускати наявність цивілізації в доісторичні часи навряд чи було б вірно з точки зору марксистської науки* (М. Руденко).

3. *тільки одн.* Освіта, навички, знання, набуті людиною в процесі навчання, життєвого досвіду. *Науки не носить за плечима* (Номис); *Народ наш завше був вільним, завше поривався до науки* (І. Огієнко); — *У всьому треба науки. Наука, вона, як стовбова дорога, хоч у хуртовину, хоч у тумани, а свого дійдеш* (С. Добровольський).

4. *тільки одн.* Те, що повчає, дає життєвий досвід; порада, урок, напучення. *Подякував* [сирота] *за хліб і сіль І за науку добрим людям* (Т. Шевченко); *Наука* [для управителя] *добра: пам'ятатиме довіку, як різати запорожцям оселедці, та й дітям закаже до запорозьких оселедців доторкатись* (А. Кащенко); *Нас покарано за довір'я, але ми мусимо твердо й покірливо винести кару. Хай вона нам буде наукою* (В. Винниченко); *Володя швидко й правильно зав'язав гачний вузол. Наука стернового .. не загинула марно* (О. Донченко); *Вона зручніше вмощується на своїх ногах і тихенько, мов побоюючись, щоб хтось не підслухав її науки, починає говорити* (М. Стельмах).

5. *тільки одн., заст.* Навчання. *Після трилітньої науки він так читав, що й дяка заткне за пояс* (Панас Мирний); *Перший семестр науки для нових студентів почався не в вересні, а в січні* (В. Самійленко); *Було тут двоє італійців, молодий чоловік і молода жінка, що їхали до Мілана на науку співу* (М. Грушевський).

Віддавáти / віддáти в наýку *див.* **віддавáти; Здобувáти / здобýти наýку** *див.* **здобувáти; [Націонáльна] акадéмія наýк** *див.* **акадéмія; Посилáти / послáти до шкóли (в наýку,** *рідко* **по наýку)** *див.* **посилáти; (1) У (на) наýку <Для наýки>** *кому* — у значенні застереження від прикрих помилок у майбутньому або щоб провчити когось. — *Не гавкав ти, Рябко! За те ми, бач, в науку, Із ласки, з милості панів, Вліпили сотеньок із п'ять тобі київ* (П. Гулак-Артемовський); *Сестри ходили Що день божий вранці-рано Плакать над Іваном, Поки самі потруїлись Тим зіллям поганим. А Бог людям на науку поставив їх в полі На могилі тополями* (Т. Шевченко); — *Все село гомонить про тебе, а ти сам* [про сватання] *ні пари з уст ..* — *Про нас завжди щось таки говорять... Я таки вже комусь для науки поставлю язика навсторч рота!* (М. Стельмах); *Мимохідь подумав* [Сергій], *що нащадкам часом не гріх замислитися над вчинками своїх батьків. Для науки* (М. Дашкієв).**Храм наýки** *див.* **храм.**

△ **(2) Гуманітáрні наýки** — сукупність наук, предметом яких є людина як суспільна (культурна, моральна, духовна) істота та всі аспекти людського життя. *На відміну від природничих наук, де переважають суб'єктно-об'єктні відносини, в гуманітарних науках ідеться переважно про суб'єктно-суб'єктні відносини (у зв'язку з чим постулюється потреба інтерсуб'єктивності відносин, діалогу, комунікування)* (з наук.-попул. літ.); *Гуманітарні науки включають до свого кола такі предмети, як мова, література, музика, філософія, виконавські види мистецтва, релігія й образотворче мистецтво* (з навч. літ.); **(3) Приклáдні наýки** — наукові напрями, зосереджені на дослідженнях, важливих для практичного застосування. *Мета прикладних наук полягає в застосуванні результатів фундаментальних наук до розв'язання пізнавальних і соціально-практичних проблем* (з наук. літ.); *Прикладні науки дають фактичні знання, які легко застосувати на практиці* (з навч. літ.); *Для університетів потрібно було запросити чимало вчителів з-за кордону, надто вправних у прикладних науках* (Ю. Мушкетик); **(4) Природни́чі наýки** — сукупність наук про природу, які вивчають будову, властивості й перетворення неживої та живої природи; природознавство. *Свідчення антропології, приматології, палеопсихології, палеозоології та інших природничих наук є лише опосередкованими доказами історичних гіпотез* (з наук. літ.); *Хімія і фізика — рідні сестри в сім'ї природничих наук* (з наук.-попул. літ.); — *В природничих науках я підкований добре. Але це ж не все* (В. Сосюра); — *Викладачі точних і природничих наук уже відзначили, що твої знання з їхніх предметів відповідають вимогам нашої школи* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(5) Суспíльні наýки** — науки, що досліджують різноманітні сфери історичного розвитку, відносини між людьми, класами, народами, державами. *За фахом Ратуший був викладач суспільних наук* (Н. Рибак); *Якщо вже доктор філософії, професор*

Академії суспільних наук стверджує, що телекінез можливий, — важко заперечувати (М. Дашкієв); *Філософія, природничі й суспільні науки слов'янськими мовами починають по-справжньому розвиватися з XVIII ст.* (В. Русанівський); **(6) То́чні** *(заст.* **сти́слі) нау́ки** — науки, основні методи яких більшою чи меншою мірою пов'язані з вимірюванням величин, напр.: математика, фізика, хімія і т. ін. *Належить бажати появи дальших випусків географії, як і книжок із царини інших наук (бажало б ся* [бажалося б], *головно, зі стислих наук)* (М. Драгоманов); — *Як людина, що викладає точні науки й мусить знаходити скрізь суворі закони, я, мабуть, краще від інших навчився цінити випадковість* (В. Підмогильний); *Гармата знову ожила. Комісар садив із неї сам, як професор точних наук* (Ю. Яновський); *На що вже Ігор фанатичний прихильник точних наук, і той захопився поезією* (Г. Усач); *Молодий Отава мав нагоду переконатися, що й прихильникам точних наук не чуже замилування легендами* (П. Загребельний); *Його пізнання в історії, географії, геології, в мовах, у житті суспільства, рівно як і у стислих науках, вихоплювалися далеко за рамки гімназійної програми* (Любко Дереш); **(7) Фундамента́льні нау́ки** — наукові напрями досліджень, зосереджені на пошуку основних законів природи, розумінні будови Всесвіту. *Фундаментальні науки постійно відкриті для нових ідей і підходів, у них закладена здатність переглянути звичні уявлення про навколишній світ і, якщо треба, відмовитися від них* (з наук. літ.); *Завданням фундаментальних наук у галузі природознавства є пізнання основних законів, що керують поведінкою і взаємодією базисних структур природи* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Гри́зти грані́т нау́ки** *див.* **гри́зти; Да́ти / дава́ти нау́ку** *див.* **дава́ти; Да́тися в нау́ку** *див.* **дава́тися; (8) По нау́ку** *до кого — чого, зі сл.* ї з д и т и, х о д и т и, й т и *і т. ін., розм.* — щоб отримати нові знання, запозичити досвід. *Аж не віриться, що тепер Новоселиця до Ковалівки по науку їздить. Диво та й годі* (В. Кучер); — *Оце приїхав, Ониську Артемовичу, до вас по науку, — сказав Гасанчук, привітавшись. — Хочу дещо запозичити... Чув, що вродилась у вас тут ідея, цікава ідея!* (О. Гончар); — *Диви ти! Ну, тоді чого ж ти блукав, коли твоя ласка? — Так! Ходив по науку в чужі краї!* (М. Івченко).

НАУКО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **нау́ка:** н а у к о з н а́ в с т в о, н а у к о м е́ т р і я, н а у к о п о д і б н и й.

НАУКО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Людина, яка займається науковою роботою, провадить наукові дослідження; науковий працівник *(див.* **працівни́к).** *Письменники, журналісти, науковці створюють неологізми, що через художню літературу, пресу й наукові праці проникають у мову народних мас і згодом стають невід'ємними складовими частками певної мови* (Б. Антоненко-Давидович); — *Методи пізнання світу різні. У науковців аналітичний, розумовий, у митців емоційний, почуттєвий* (В. Нестайко); *Про внесок українців у російську освіту, науку й культуру багато написано, насамперед у дослідженнях російських науковців дореволюційної школи; найбільше ж наголошується роль Києво-Могилянської академії* (І. Дзюба); *Як і варто було сподіватися, конференція жодним чином не нагадувала традиційні зібрання науковців* (Ю. Іздрик).

НАУКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **нау́ка** 1, 2. *Його* [Гальванеску] *реферат про організацію сільського господарства зацікавив науковий світ* (Ю. Смолич); *Зранку він вирушав до наукової бібліотеки і працював там до п'ятої* (Ю. Винничук); *Сучасні університети — то великі наукові центри, де успішно розвиваються фундаментальні дослідження в найрізноманітніших галузях науки* (з наук.-попул. літ.); // Стос. до науки, пов'язаний з нею, властивий їй. *Розмова йшла більш вчена, наукова* (І. Нечуй-Левицький); *Він має якийсь науковий ступінь* (Олесь Досвітній); *Оперуючи науковою термінологією, він* [рецензент] *твердив, що лісосмуги нераціонально займають частину посівних площ* (С. Журахович); *Тесть допоміг початкуючому вченому подолати перші, найважчі щаблі наукової й адміністративної кар'єри* (В. Дрозд); *Євка ніяк не могла почати писати свою наукову роботу — все, як завжди, на останню добу* (І. Карпа); // Який розробляє або в якому розробляються питання науки. *Повернувшись на Україну, до рідного Млієва, Лев Платонович* [Симиренко] *гаряче береться за впорядкування батьківського саду, надумавши перетворити його в наукову лабораторію по садівництву* [з садівництва] (В. Дарда); *Одного літа капітан не приїхав. Був він з науковою експедицією у водах океану* (О. Гончар).

2. Який ґрунтується на принципах науки. *Спіритизм, управлений і досліджений експериментально людьми науки поважно і безсторонньо, з холодною науковою критикою, може колись .. послужити для нової психології, чи скоріш нейропатії* (Леся Українка); *Так по частинах народжувалася перша наукова карта Аральського моря, яка і в середині двадцятого сторіччя є кращим і єдиним посібником для навігаторів* (З. Тулуб); *Все це рішуче контрастувало з атмосферою наукового пошуку, навіть жертовності науці, які він запроваджував* (Ю. Мушкетик); *Серед опису наукової діяльності професора автори досьє ретельно перерахували всі археологічні експедиції, в котрих брав участь та якими керував Борис Адамчук* (В. Єшкілєв).

Надава́ти / нада́ти зва́ння́ (науко́вий сту́пінь, ти́тул *і т. ін.) див.* **надава́ти**[2]**; Науко́ва літерату́ра** *див.* **літерату́ра; Науко́ва організа́ція пра́ці** *див.* **організа́ція; Науко́вий працівни́к** *див.* **працівни́к; Науко́вий співробі́тник** *див.* **співробі́тник; Науко́вий сту́пінь** *див.* **сту́пінь**[1]**.**

△ **Науко́вий комуні́зм** *див.* **комуні́зм; Науко́вий соціалі́зм** *див.* **соціалі́зм.**

НАУКО́ВИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **науко́вець.** *Українські науковиці та підприємиці підтримують прогресивні бізнес-тренди, засновуючи власні компанії, розпочинаючи стартапи та обираючи професії програмістів або інженерів-електронників* (із журн.); *Юна науковиця досліджувала вишивки рушників, притаманні північному Поліссю* (з газ.).

НАУКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **науко́вий** 2. *Боротьба йде. Боротьба між лженаукою .. й дійсною науковістю* (В. Еллан-Блакитний); *Йому конче хотілося погомоніти на якусь вчену тему, але він запнувся на тому "знаєте", вичерпався у своїй науковості* (Б. Харчук); *Приємно було, коли Шляхтич безжально здирав з Держикрая всю шкаралущу так званої науковості й показував, що перед нами звичайнісінький технар* (П. Загребельний); *Неформальні контакти як основний інструмент поглиблення науковості гуманітарних дисциплін залагодились протягом першої вечері* (Є. Кононенко).

НАУКО́ВО. Присл. до **науко́вий** 2. *Науково з ним* [професором] *споритися вона не годна. Вона чує, що на тій точці він її переможе* (О. Кобилянська); — *Перешлю-но я анкету до Академії наук, нехай науково відповідають...* (Ю. Яновський); *Він науково довів: посів вирівненим насінням дає на кожному гектарі на три центнери більше зерна* (М. Стельмах); *Татко невдоволено супиться: він терпіти не може не підтверджених науково припущень* (А. Дімаров); *Як той про́фесор учить випускників науково визначати свої здібності, придатність до певної професії? І яке місце в цьому експерименті посідає вчитель, учитель-вихователь?* (Г. Усач).

НАУКО́ВО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **науко́вий,** напр.: н а у к о́ в о - д о́ с л і д н и й, н а у к о́ в о - п е д а г о г і́ ч н и й, н а у к о́ в о - п о п у л я́ р н и й, н а у к о́ в о - ф а н т а с т и́ ч н и й.

НАУКО́ВО-ВИРОБНИ́ЧИЙ, а, е. На якому впроваджують наукові досягнення у виробництво або вивчають, досліджують виробництво на науковій основі. *Національна академія наук України є одним з ініціаторів таких форм поєднання науки з практикою, як науково-виробничі комплекси* (з наук. літ.); *Технополіс — це науково-виробнича структура, створена на базі окремого міста, в економіці якого значну роль відіграють технопарки та інкубатори* (з наук.-попул. літ.).

НАУКО́ВО-ДОПОМІ́ЖНИ́Й, і́жна́, і́жне́. Пов'язаний з виконанням допоміжної, менш складної роботи в наукових дослідженнях або з допоміжними матеріалами. *Науково-допоміжний апарат складається з іменного покажчика, списків скорочень та використаних джерел* (з навч. літ.); *У науково-допоміжному фонді можуть бути виділені фонд сировинних матеріалів та експериментальний фонд* (з мови документів).

НАУКО́ВО-ДО́СЛІДНИЙ, а, е. Стос. до наукових досліджень. *Стандартизація ґрунтується на досвіді діючих підприємств і даних науково-дослідних та експериментальних робіт* (з наук.-попул. літ.); // Який здійснює наукові дослідження. *На диспуті, влаштованому науково-дослідною кафедрою, Каргат нічого, крім похвал своєму методові, не почув...* (Ю. Шовкопляс); — *Раніше ми були тільки науково-дослідною групою, а тепер взяли на себе ще й функції рятувальників* (Ю. Бедзик); *Через три місяці він звільнився з роботи і пішов працювати в науково-дослідний інститут, хоч ніякої моральної насолоди від того не мав* (Г. Пагутяк).

НАУКО́ВО-ЕКСПЕРИМЕНТА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний з проведенням наукових експериментів. *Він* [комплекс] *мав найширші перспективи в майбутньому. Саме в ньому зосереджено зараз найінтенсивнішу науково-експериментальну роботу* (Ю. Смолич); *У Феофанії дерева гінкго висаджені південніше і трохи на схід від основного двоповерхового будинку науково-експериментальної бази* (з наук. літ.); *У здійсненні автоматизації енергетичного господарства й розв'язанні багатьох проблем, пов'язаних із цим, багато залежить від науково-експериментальних робіт* (з наук.-попул. літ.).

НАУКО́ВО-ІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до інформації з різних наукових проблем, галузей, дисциплін і т. ін. *Найбільшою бібліотекою України, головним науково-інформаційним центром держави, що входить до переліку найбільших національних бібліотек світу, є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* (з наук. літ.); *У науково-інформаційній діяльності прийнято поділ документів науково-технічної інформації на дві категорії: первинні і вторинні* (з наук.-попул. літ.).

НАУКО́ВО-КООРДИНАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який здійснює координацію наукових досліджень. *Здійснюючи певні завдання, науково-координаційні ради спираються на територіальні центри науково-технічної інформації* (з наук. літ.).

НАУКО́ВО-МЕТОДИ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний з методикою викладання наукових дисциплін. *Науково-практична конференція є формою підбиття підсумків роботи педагогічного колективу над актуальною науково-методичною проблемою* (з навч. літ.); // Стос. до наукової методики у здійсненні, виконанні якої-небудь роботи. *Проблемою науково-методичного й організаційного порядку залишається становлення плану економічного й соціального розвитку міста як єдиного планового документа* (з наук. літ.); *Під час формування системи науково-методичного супроводу враховувались інноваційність освітньої моделі, її поліструктурність та поліфункціональність* (з навч. літ.); // Який здійснює роботу на основі наукової методики. *Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського є науково-дослідною установою в галузі бібліотекознавства, бібліографії та книгознавства і науково-методичним центром бібліотек системи Національної академії наук України* (з наук.-попул. літ.).

НАУКО́ВО-МЕТОДОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний з методологією наукових досліджень і викладання та вивчення наукових дисциплін. *Важливою науково-методологічною і практичною проблемою є системність та неодмінна потреба правильного й повного відображення певних правових принципів у законодавчих актах* (з наук. літ.); *Автор проаналізував вітчизняні аспекти науково-методологічного дослідження феномену публічної політики* (з наук.-попул. літ.).

НАУКО́ВО-ОРГАНІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до наукової організації чого-небудь. *Особливо яскраво науково-організаційний талант В. І. Вернадського виявився в період заснування Української академії наук* (з наук. літ.); *Більшість видатних учених успішно поєднують дослідну роботу з науково-організаційною діяльністю* (з наук.-попул. літ.).

НАУКО́ВО-ОСВІ́ТНІЙ, я, є. Пов'язаний як з наукою, так і з освітою. *Завдяки потужній фінансовій підтримці гетьмана Мазепи Києво-Могилянська академія на початку XVIII ст. стала одним із провідних науково-освітніх центрів православного світу* (з наук. літ.); *У Міністерстві культури України презентували унікальний науково-освітній портал "Тарас Шевченко", який розпочав роботу в день 200-річного ювілею Великого Кобзаря* (із журн.).

НАУКО́ВО-ПЕДАГОГІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний як з наукою, так і з педагогічним процесом. *Мотивація науково-педагогічних працівників може бути професійною та соціальною потребою* (з наук. літ.); *Однією із форм підготовки науково-педагогічних кадрів є самостійна робота над дисертацією* (з навч. літ.); *Для розвитку педагогічної науки важливе значення має система представлення та розповсюдження науково-педагогічних результатів* (із журн.).

НАУКО́ВО-ПІЗНАВА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний з поширюванням, популяризацією наукових знань та пізнанням світу. *Моделі науково-пізнавальної діяльності — це організація наукової діяльності, яку обирає дослідник для отримання знання* (з наук. літ.); *Стійкий і сильний науково-пізна-*

вальний мотив сприяє тому, що особистість не відчуває потреби в зовнішніх стимулах, рівень її самостійності досить високий (з навч. літ.).

НАУКО́ВО-ПОПУЛЯ́РНИЙ, а, е. Який у загальнодоступній формі знайомить широкий загал з досягненнями науки і техніки. — *Ось дивіться, який хитрий механічний прилад для варення какао. Як би ви думали, скільки він коштує? О, дорого, дуже дорого! Скільки науково-популярних книжок, що піднесли би нарід, державу, людей, можна видати на сю суму!* (Г. Хоткевич); *М. Драгоманов мав рацію позитивно оцінювати низку науково-популярних видань народовців* (з наук. літ.); *У науково-популярних працях автор, як правило, рекомендує, що слід прочитати, щоб ознайомитися з певною проблемою* (з навч. літ.).

Науко́во-популя́рна літерату́ра *див.* **літерату́ра.**

НАУКО́ВО-ПРАКТИ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із застосуванням у практиці наукових досліджень. *Професор Трембовський мав чотири асистенти — відповідно до розгалуження науково-практичної роботи у трансплантаційному відділі* (Ю. Смолич); *Учасники конференції відвідали Український науково-практичний центр ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин* (із журн.).

НАУКО́ВО-РЕДАКЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до наукового редагування текстів. *Науково-редакційне опрацювання словникових статей "Української літературної енциклопедії" здійснювалося на основі загальних принципів підготовки енциклопедичних видань* (з наук. літ.); *За обмірами і топографією терену навколо монастиря працівники науково-редакційного відділу зробили візуальну реконструкцію* (із журн.).

НАУКО́ВО-ТЕОРЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із теоретичними науковими дослідженнями. *Сукупність усіх етапів дослідження визначається як цикл науково-теоретичного процесу й може бути названа технологією наукової творчості* (з наук. літ.); *"Мовознавство" — науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні та Українського мовно-інформаційного фонду НАН України* (з наук.-попул. літ.).

НАУКО́ВО-ТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до технічних розв'язань, що реалізують досягнення науки. *Мені цікаво дивитися все: і художні, і документальні, і навіть науково-технічні фільми* (Ю. Збанацький); *Зовсім позбавлені емоційної оцінки терміни із сфери науково-технічної термінології* (В. Русанівський); *В цілому до сучасних науково-технічних досягнень він ставився без особливого захвату, визначаючи лише ті, які дають практичну користь у його дослідах* (А. Кокотюха); *Загальнодержавна система науково-технічної інформації покликана забезпечити широке застосування здобутків науки у практиці, оперативне поширення кращого виробничого досвіду* (з наук.-попул. літ.).

Науко́во-техні́чна революці́я *див.* **революці́я.**

△ **Науко́во-техні́чний ко́мплекс** *див.* **ко́мплекс.**

НАУКО́ВО-ФАНТАСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до галузі наукової фантастики. *Роман "Господарство доктора Гальванеску" був написаний у пригодницькому плані, як і пишуться звичайно науково-фантастичні романи* (Ю. Смолич); *Писав він науково-фантастичні романи й оповідання, проте був надзвичайним консерватором і далі як на п'ять світлових років од Землі ніколи не залітав* (М. Дашкієв); *Перед тим десь за місяць почали показувати по телебаченню науково-фантастичний фільм "Дівчинка з майбутнього"* (Ю. Покальчук); *Вплив науково-фантастичних ідей на формування струнких наукових теорій можна пояснити тим, що фантастика має свої внутрішні закони, внутрішню логіку, якою аж ніяк не можна нехтувати* (з наук.-попул. літ.); *Теми науково-фантастичних творів — нові відкриття, винаходи, невідомі науці факти, дослідження космосу та подорожі в часі* (з навч. літ.).

НАУКОЄ́МНИЙ, а, е. Те саме, що **наукомістки́й.** *Основою сучасного технологічного розвитку є збільшення частки реалізації високих технологій на світових ринках і зростання обсягів наукоємного сектора виробництва національної економіки* (з наук. літ.); *Практично в усіх промислово розвинених країнах використовують податкові пільги для стимулювання дрібного наукоємного бізнесу* (з навч. літ.); *Сьогодні на світовому ринку найбільше цінується наукоємна продукція* (із журн.).

НАУКОЄ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **науко́ємний.** *Фактор наукоємності виявляється в тому, що підприємства, насамперед найновіших галузей, тяжіють до великих наукових центрів, міст і міських агломерацій* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток аеродинаміки — як авіаційно-космічної, так і промислової — внаслідок її величезної наукоємності значною мірою визначає рівень технологічного розвитку держави* (з навч. літ.).

НАУКОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із наукознавства. *Соціолог науки та наукознавець маютьураховувати той факт, що з інформаційної точки зору наука — це специфічна комунікаційна система* (з наук. літ.); *З викладом змісту окремих розділів і наукових результатів дослідження автор виступав на конференціях молодих істориків науки і наукознавців* (з наук.-попул. літ.); *Серед відомих сучасних досліджень — праці наукознавців, істориків, політологів, філософів* (з навч. літ.).

НАУКОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Галузь науки, яка вивчає закономірності функціонування й розвитку науки, а також її структуру та взаємодію з іншими сферами матеріального і духовного життя суспільства. *Теоретичне наукознавство являє собою цілісну систему методології історії науки* (з наук. літ.); *Наукознавство дає системний аналіз минулого досвіду, діагноз сучасного і прогноз майбутнього стану науки* (з наук.-попул. літ.); *Філософія, логіка науки, історія науки та техніки, наукознавство, а також ряд інших дисциплін вивчають науку як цілісну систему* (з навч. літ.).

НАУКОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до наукознавства. *Теоретичне узагальнення досвіду життєдіяльності реальних наукових систем — найдавніша галузь наукознавчих досліджень* (з наук. літ.); *Важливим аспектом наукознавчого аналізу є оцінка поінформованості вчених про світовий досвід вивчення тих чи інших проблем* (з навч. літ.).

НАУКОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до наукометрії. *На першому етапі дослідження здійснено наукометричний аналіз семантичного спектра назв публікацій і дисертацій з проблем дидактики* (з наук. літ.); *Науку і наукову діяльність вивчають у різних аспектах: філософському, інформаційному, наукометричному, наукознавчому, історичному, моральному, організаційному, соціологічному* (з навч. літ.).

НАУКОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Розділ наукознавства, об'єктом якого є статистичні дослідження структури й динаміки наукової інформації. *Електронна база лінгвістичних даних як компонент корпусу допомагає ефективно та оперативно*

здійснювати масштабні комплексні лінгвістичні дослідження на рівні сучасної наукометрії (з наук. літ.); *Порівняно недавно з'явилися нові дисципліни — наукознавство, наукометрія, які досліджують закономірності розвитку науки, сил, що її рухають, шляхів, якими вона розвивається* (з наук.-попул. літ.).

НАУКОМІСТКИ́Й, а́, е́. Який містить у собі великий науковий потенціал або в якому реалізовані результати наукових досліджень. *Результатом науково-технологічного розвитку виробництва є питома вага реалізованої на світових ринках наукомісткої продукції* (з наук. літ.); *Нова структура й інвестиційна політика, випереджувальний розвиток наукомістких виробництв інтенсивного типу базуються на якісно новому ступені пізнання дійсності* (з наук.-попул. літ.); *Капітальне будівництво АЕС набагато дорожче, ніж теплових електростанцій: воно потребує чимало наукомістких і складних технологій* (з навч. літ.).

НАУКОМІ́СТКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **наукомістки́й.** *Наукомісткість вимірюється витратами на розвиток науки в розрахунку на одиницю продукції або співвідношенням кількості зайнятих науковою діяльністю й загальної кількості зайнятих у виробництві* (з наук. літ.); *Висока наукомісткість інформаційного виробництва спонукає інформаційні фірми до інтеграції* (з наук.-попул. літ.); *З розвитком суспільства неухильно зростає наукомісткість усіх сфер життя людей* (із журн.).

НАУКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до наукового (у 1 знач.); який має лише зовнішні ознаки науковості. *Справжню науку завжди можна викласти просто. Тим вона і відрізняється від наукоподібної писанини, в якій за нагромадженням наукових термінів, різних викрутасів губиться зміст і вся сіль досліджень* (О. Іваненко); *XX століття принесло в масову свідомість нові наукоподібні культури: віру в біополе, телепатію, телекінез, "літаючі тарілки", змінило позиції астрології* (з наук.-попул. літ.); *Прихильники наукоподібного викладу часто сподіваються заінтригувати незрозумілими фразами, філософськими матеріями, математичними формулами* (з навч. літ.).

НАУКОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **наукоподібний.** *Мова виступу має бути простою. Не варто думати, що складність і наукоподібність мови сприяють завоюванню у слухачів авторитету* (з наук.-попул. літ.); *Іноді сама думка є самодостатньою, а цитата в цьому випадку надасть контрольній роботі не науковості, а лише наукоподібності* (з навч. літ.).

НАУКОПОДІ́БНО. Присл. до **наукоподібний.** *Дехто робить спроби наукоподібно обґрунтувати закономірність і неминучість наших тяжких випробувань, стверджуючи, що проведення глибоких реформ рідко обходиться без великих соціально-економічних потрясінь* (із журн.); *Свято Івана Купала корінням сягає в настільки далеке минуле, що скільки-небудь наукоподібно датувати його не виявляється можливим* (з газ.).

НАУМИ́СНЕ *див.* **навми́сне.**

НАУМИ́СНИЙ *див.* **навми́сний.**

НАУМИ́СНІСТЬ *див.* **навми́сність.**

НАУМИ́СНО *див.* **навми́сно.**

НАУРО́ЧИТИ *див.* **навро́чувати.**

НАУРУ́АНЕЦЬ *див.* **науруа́нці.**

НАУРУ́АНКА *див.* **науруа́нці.**

НАУРУ́АНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **науруа́нці** і Науру. *Науруанці розмовляють науруанською мовою, писемність якої була створена 100 років тому на основі 28 латинських букв* (із журн.); *Науруанські родовища фосфоритів — одні з найбагатших у світі* (з газ.).

НАУРУ́АНЦІ, ів, *мн. (одн.* **науруа́нець,** нця, *ч.;* **науруа́нка,** и, *ж.).* Корінне населення держави Науру в південно-західній частині Тихого океану. *Будинки науруанців розташовані серед густої тропічної рослинності уздовж узбережжя* (із журн.); *На Олімпіаді в Пекіні єдиним науруанцем був важкоатлет Детенамо* (з газ.).

НА́УСТ, у, *ч., рідко.* Те саме, що **наговір** 1. *В його* [отамана] *серці завжди знаходили відгомін незлобивість та щирість і діставали найсуворішу відсіч науст і підступ* (Ю. Мушкетик).

НАУСТИ́ТИ *див.* **нащу́ати.**

НАУТИ́ЛУС, а, *ч.* Головоногий молюск, який має зовнішню камерну мушлю, що використовується одночасно як поплавок і баласт; кораблик *(див.* **кора́блик**[1] 3). *Це була вмонтована у дерево закам'яніла відполірована мушля наутилуса, що й слугувала дошкою для нарізання сиру* (Г. Вдовиченко); *Наприкінці крейдяного періоду вимерли амоніти — молюски, які нагадують сучасних наутилусів і мають таку саму спірально скручену черепашку* (з наук.-попул. літ.); *Раковина наутилуса виростає до 25 см у діаметрі і складається з 30 відділень* (з навч. літ.).

НАУТОФО́Н, а, *ч., спец.* Електричний мембранний звуковипромінювач, який установлюють на маяках, молах, дамбах і т. ін. для подавання сигналів під час туману або хмарної погоди. *Навігаційні об'єкти, на яких установлюють наутофони, позначаються в морських лоціях і на морських картах буквою "н" (з навч. літ.); Посилав у безвість, у білий морок звукові сигнали наутофон* (із журн.); *Якщо вночі сильний туман, то на маяку вмикають сирену з цікавою назвою — наутофон* (з газ.).

НАУЧА́ННЯ *див.* **навча́ння.**

НАУЧА́ТИ *див.* **навча́ти.**

НАУЧА́ТИСЯ *див.* **навча́тися.**

НАУ́ЧЕНИЙ *див.* **на́вчений.**

НАУЧИ́ТИ *див.* **навча́ти.**

НАУЧИ́ТИСЯ *див.* **навча́тися.**

НА́УЧКА, и, *ж., заст.* Що-небудь повчальне, те, з чого можна зробити висновок на майбутнє; наука (у 4 знач.), урок (у 4 знач.). — *Пан уже тепер має таку научку, що її не легко забуде* (І. Франко); *Їй аж до божевілля бажалося тепер дати Лаговському добру научку: бажалося зробити так, щоб він упав перед нею на коліна і .. слізно благав у неї кохання* (А. Кримський); — *Благаю вас іменем святого Бога дати йому добру научку, щоб він більше такого не творив* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НАУ́ЧУВАТИ *див.* **навча́ти.**

НАУ́ШНИК *див.* **наву́шник.**

НАУЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **НАУСТИ́ТИ,** ущу́, усти́ш, *док., кого, заст.* 1. Наставляти, навчати. — *Будем,* — *гово-*

рять [козаки], — *попліч його* [Євраха Хмельниченка] *дванадцять персон саджати, Будуть його добрими ділами наущати, Буде между* [між] *нами, козаками, гетьманувати* (з думи); *Якісь перекинчики хлопців моїх наущали, що Хмельницький, мовляв, покинув вас на заріз* (Л. Костенко); *— Бувай же, — каже, — здоров, панотче і пане полковнику! Чули й ми, як Господь наустив тебе взятись ізнов за козакованнє* [козакування] (П. Куліш).

2. Підмовляти на якісь дії, підбурювати проти кого-, чогонебудь. *Вельможі царство збунтовали* [збунтували], *Против царя всіх наущали* (І. Котляревський); *— Я ж не наущаю його кликати кумом сього чи того, а сам хай обирає собі кума* (І. Білик); *Сидимо та читаємо, інші сміються, другі мовчать та слухають, — мене нечистий і наустив. — Господи! Якби я, — кажу, — вмів такі вірші складати, я б і в протопопи не пішов...* (Д. Мордовець).

НАУ́ЩЕННЯ, я, *с., заст.* Дія за знач. **наусти́ти.** *— Пантелій, по наущенню* [за наущенням] *Ларивона, читав ще також хроніку Георгія Амартола, тобто грішника, візантійського ченця, який .. теж давав виклад історії людства* (П. Загребельний); *— З бісівського наущення все сталося, — опустивши долу очі, мнучи шапку, почав козак* (Ю. Мушкетик).

НАУЯВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., чого, що, розм.* Уявити багато чого-небудь. *— Так можна науявляти хтозна-чого!* (Василь Шевчук); *Місце, в якому ви не бували, має ту перевагу, що його можна собі науявляти* (Ю. Андрухович); *Ми не відразу помітили, що світ виглядає зовсім не так, як ми собі його науявляли, ані так, як, може, нам би того хотілося* (Ю. Іздрик).

НАУЯВЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *док., розм.* Уявитися, постати в думках, у свідомості в певній кількості. *У твоєму маленькому, зовсім крихітному житті вже відбулося дуже багато всього і всякого — і веселого, й доброго, і страшного... Стільки всього, що воно не вміщається у твоїй голові. І ти не знаєш, де те, що було, а де те, що снилося, а де те, що й науявлялося* (Г. Тарасюк).

НАФА́БРЕНИЙ, а, е, *заст.* 1. Дієпр. пас. до **нафа́брити.** *Вуса були нафабрені, підкручені та підмальовані* (М. Старицький); *Всі з жахом спостерігали за панком з нафабреними вусиками, якого кінь мчав просто до конюшні* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. прикм.* Який нафабрився. *Вихизовувалась* [Тоня] *безтурботно перед сержантами, а вони перед нею козирились нафабрені, як до параду* (О. Гончар).

НАФАБРИКО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нафабрикува́ти.** *Плац був гладко втолочений, ями-вапнярки були позасипані, навіть обширна шопа для робітників і для складу нафабрикованого воску була готова* (І. Франко).

НАФАБРИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., чого, що, розм.* Фабрикуючи, виготовити в якій-небудь кількості. [Г а й к а:] *Де оре одноосібна сошка, там хліба трошки. Треба, крім неї, радгоспним, — колгоспним трактором, машинами. А щоб їх нафабрикувати, треба, не гаючись, реконструктувати* [реконструювати] *всю нашу промисловість* (М. Куліш); * Образно. *Це вона* [Європа], *разом з потрібними речами, як хоч би порошок для прання, нафабрикувала тих різних ізмів, які до мозку костей* [кісток] *отруїли життя людське* (У. Самчук).

НАФА́БРИТИ *див.* **нафа́брювати.**

НАФА́БРИТИСЯ *див.* **нафа́брюватися.**

НАФА́БРЮВАННЯ, я, *с., заст.* Дія за знач. **нафа́брювати** і **нафа́брюватися.** *Нафабрювання бороди.*

НАФА́БРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАФА́БРИТИ,** рю, риш, *док., що.* 1. *заст.* Покривати, намазувати косметичною фарбою (фаброю) вуса, бороду. *Швейцар Юхим, відставний драгунський унтер, нафабрив вуса і відповідав погордливим мовчанням на всі запити про те, що трапилося і що має статися* (Ю. Смолич); *Арну швидко вернувся в ту саму кімнату, нафабрив вуса .. і, миючи руки, сказав: — Мені потрібні два панно над дверима .. Можна сподіватися? — Домовилися, — сказав, червоніючи, художник* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Флобера).

2. *розм.* Те саме, що **начища́ти** 2. *Згадав він чомусь робітфак, нашу студентську юність в парусинових черевиках. О, як ми їх нафабрювали зубним порошком перед тим, як іти в гуртожиток до дівчат!..* (О. Гончар).

НАФА́БРЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **НАФА́БРИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *заст.* Покривати, намазувати собі косметичною фарбою (фаброю) вуса, бороду. *Нафабрився дядько, як молодий парубок, та й рушив на гуляння* (із журн.).

2. *розм.* Те саме, що **начища́тися** 1. *— Тепер можна й потанцювати. Виходь, Варю. — Диви як нафабрився, — відповіла та, зауваживши нові блискучі чоботи на парубкові* (І. Кириленко).

НАФАНТАЗО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нафантазува́ти.** *Це ось Порфир, уже юнак у морській безкозирці з стрічками, розвіяними на вітрі, а це той, невідомий батько його, майже нереальний, нафантазований, мов снігова людина* (О. Гончар); *Ми робили все, що нам заманеться, і наша спокійна байдужість, наша дитяча віра у власний, дилетантський, нафантазований Тибет благословляли на це й надихали нашу безтурботність* (А. Дністровий); // **нафантазо́вано,** *безос. пред. Нехай хтось ламає собі голову, що є автобіографічним, а що нафантазовано* (Є. Кононенко).

НАФАНТАЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого, що, розм.* Фантазуючи, придумати, вигадати кого-, що-небудь (перев. у великій кількості). *Він може нафантазувати сто варіантів їхньої розмови, але ніколи не дізнається, як воно було насправді* (Г. Тарасюк); *Відразу нафантазував* [сотник] *хижих бридких болотяників, що жили там, за пеленою вічного туману* (А. Кокотюха); *Та казна-що ви можете нафантазувати, аби мати гідне виправдання своїм невдачам!* (І. Роздобудько).

НАФАРБО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нафарбува́ти.** *На всю нашу скриню розкапустилось галіфе, .. до синього блиску нафарбоване бузиновим соком* (М. Стельмах); *Вже й батько перекладав конюшину в свій лантух з твого мішка, вже й зупинялись частіше, передихували довше, сидячи по нафарбованих чорним підмурівках стовпів* (Є. Пашковський); *З пухнатого сріблясто-чорного коміра визирало біляве, з виразними смарагдовими очима і акуратно нафарбованими устами, обличчя* (С. Добровольський); *Зоя послинила вказівні пальці й підправила ними нафарбовані брови* (І. Роздобудько); *Обличчя жінки густо нафарбоване: рум'яні щоки, отруйно-пурпурові губи, вугільні брови* (С. Андрухович).

2. *у знач. прикм.* Який нафарбувався. *На Хрещатику прогулювались нафарбовані дами в довгих пишних платтях і товстощокі панки з вусиками* (В. Нестайко); *До нього піді-*

йшла люба дружинонька, уже вмита, нафарбована, одягнута на роботу (В. Кожелянко).

НАФАРБО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нафарбо́вувати.** *Спосіб вироблення гідрофобної шкіри нубук включає нейтралізацію, наповнення, двостадійне нафарбовування, додублювання, жирування і шліфування шкіри* (з наук. літ.).

НАФАРБО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАФАРБУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Покривати, намазувати фарбою; фарбувати. *Перед тим як нафарбовувати стіни, слід ознайомитися з рекомендаціями заводу-виробника фарби стосовно умов, які повинні бути в приміщенні* (із журн.); *Майстер унікальної справи аерограф Дмитро обіцяє нафарбувати і прикрасити навіть звичайні вітчизняні автівки, перетворивши їх на справжнісінькі цукерочки* (з газ.).

2. *чого, що.* Фарбувати яку-небудь кількість чогось. *Маляр нафарбував за день 10 парт, а його учень на 4 парти менше. Скільки всього парт за день вони нафарбували разом?* (з навч. літ.).

3. *кого, що.* Фарбувати волосся, обличчя, губи, нігті і т. ін. *Вам зовсім не обов'язково записуватися до візажиста — ми підкажемо, як правильно нафарбовувати себе в побутових умовах з мінімальною кількістю косметичних засобів* (із журн.); — *Ви подивіться на нашу татарку: нігті нафарбувала* (М. Коцюбинський); — *Ну і ще нігті нафарбуй, будь ласка, яскраво червоним* (І. Карпа); *Тетянка швиденько нафарбувала помадою губи* (Люко Дашвар); *Накрутивши чуба, нафарбувавши вуса та напомадившись, віршомаз найняв фіакра* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

НАФАРБО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАФАРБУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* Фарбувати собі губи, обличчя, брови і т. ін. *Нафарбовуємося за п'ять хвилин: декілька секретів краси від нашого експерта!* (із журн.); — *Пам'ятаєш, колись ти казала: "Нафарбуюсь, напудрюсь, надушусь.., та... як ляжу спати!.." Ось так і я зараз. Не прийде він!* (М. Циба); *Я .. навіть наклала легкий макіяж. Чомусь закортіло нафарбуватися до повного блиску, однак ні з того ні з сього відчула алергію на запах косметики* (В. Шкляр).

НАФАРБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нафарбува́ти.** *Нафарбування починається з очищення деталі хімічними і механічними способами* (з наук.-попул. літ.).

НАФАРБУВА́ТИ *див.* **нафарбо́вувати.**

НАФАРБУВА́ТИСЯ *див.* **нафарбо́вуватися.**

НАФАРШИРО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нафаршируві́ти** 1. *Тобі варто лиш тицьнути пальцем в рибину, яка припала до вподоби, і вже за кілька хвилин ти матимеш її чи то засмажену, чи нафаршировану, чи в юшці* (П. Загребельний); *Зачаровані сліпучим видивом гусака, нафаршированого цибулею і шавлією, вони затанцювали навколо столу* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса).

2. *перен., розм.* Дієпр. пас. до **нафарширува́ти** 2, 3. *В дитинстві у мене самої кімнатка була нафарширована кріселками, шафками, столиками* (С. Андрухович); — *Куди такий нафаршированим? — До Інги, — намагаюся розгледіти її обличчя, але воно раптом втрачає свою реальність і перетворюється в суцільну пляму* (А. Дністровий).

НАФАРШИРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нафарширо́вувати.** *Для нафаршировування використовують судака, щуку, коропа* (з наук.-попул. літ.); *Міцні дозрілі томати використовують для салатів і нафаршировування, перезрілі — для супів, соусів, тушкування* (із журн.).

НАФАРШИРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАФАРШИРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Начиняти фаршем що-небудь у якій-небудь (звичайно великій) кількості. *На швидку руку можна нафаршировувати яйця буряком з оселедцем* (із журн.); *Смажте млинці .. А тоді нафаршируйте їх відвареними і двічі пропущеними через м'ясорубку, заправленими спеціями, потрухами чи печінкою, можна сиром з ізюмом, горохом, тушкованою капустою, квасолею* (М. Матіос).

2. *що, перен., розм.* Наповнювати що-небудь у якій-небудь (звичайно великій) кількості. — *Раз чоловік ваш зумів облаштувати і нафарширувати цей будинок відповідним чином, значить, з фінансами у вас все в порядку* (А. Кокотюха); — *Не шкодуй вибухівки. Ми маємо її до біса. — Я ту посудину .. нафарширую* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

3. *кого, перен., розм.* Давати кому-небудь велику кількість наркотиків, алкоголю. *На собі пересвідчився, що немає наркотику підступнішого за ремініс .. Не маю сумніву, що Ніколіан та його поплічники "нафарширували" ремінісом перших переселенців цілком свідомо* (О. Тесленко).

НАФАРШИРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нафарширува́ти.** *Все, що нам потрібно для заготівлі перцю для нафарширування, — це сам солодкий болгарський перець, сіль, оцет, цукор* (із журн.); *Щуку, призначену для нафарширування цілою, обережно обчищають від луски, відрізають плавники, промивають, обсушують, підрізають шкіру навколо голови, відгинають і обережно знімають її з тушки панчохою* (із журн.).

НАФАРШИРУВА́ТИ *див.* **нафарширо́вувати.**

НАФІКСАТУА́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нафіксатуа́рити.** *На його поклик вискочив бравий молодий чоловік з нафіксатуареними вусами* (С. Добровольський).

НАФІКСАТУА́РИТИ *див.* **нафіксатуа́рювати.**

НАФІКСАТУА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАФІКСАТУА́РИТИ,** рю, риш, *док., що.* Намазувати що-небудь фіксатуаром (про волосся, вуса, бороду і т. ін.). *Для надання волоссю потрібної форми його нафіксатуарювали, що допомагало утримувати його в бажаному положенні* (із журн.); *Полковник .. нафіксатуарив свої вуса, брови, почепив на груди всі регалії* (С. Скляренко).

НАФІЛОСО́ФСТВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *док., розм.* Багато, вволю пофілософствувати. *Вистава "Я + ти" зробить кожного глядача учасником гри: ви зможете нафілософствуватися, сформулювати своє ставлення до певних життєвих ситуацій і моралі* (із журн.); *Всесвітній день філософії існує також для того, щоб нафілософствуватися і спробувати знайти істину* (з газ.).

НАФОРМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наформува́ти.** *Броньова панель містить шар керамічних пластин, наформований спіненим еластомером на шар комбінованого підпору* (з наук.-техн. літ.).

НАФОРМО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **наформо́вувати.** *Спосіб виробництва туби з еластичного матеріалу включає операцію наформовування головки на частину блока* (з наук.-техн. літ.).

НАФОРМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАФОРМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, чого.* Виготовляти що-небудь за допомогою формування; формувати. *Спочатку на трубу теплової мережі наформовують теплоізоляційний шар, потім на нього наформовують шар полістирольного пінопласту*

(з наук.-техн. літ.); — *Цегли наформуй для внутрішніх стін* (Р. Андріяшик); *Знадобиться велике терпіння, час та сила волі, щоб зламати стіну стереотипів та установок, які наформувало у вас життя* (з наук.-попул. літ.).

НАФОРМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **наформува́ти.** *Зубні пластинки — композитні вініри — можна встановити за одне відвідування стоматолога. Їх наформування на зуб здійснюється безпосередньо в порожнині рота за допомогою спеціального пломбувального матеріалу* (з наук.-попул. літ.).

НАФОРМУВА́ТИ *див.* **наформо́вувати.**

НАФОТОГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого, що, чого.* Зробити певну кількість фотографій. *Нафотографувавши до одуріння орнаментів і фресок.., трійця нарешті вийшла за ворота фортеці* (І. Карпа).

НАФОТОГРАФУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Багато, вдосталь пофотографуватися. *Звичайно ж, простіше відправитися на екскурсію з турагентством, але не завжди графік, темп і вартість екскурсій вам підходить, особливо якщо хочеться вдосталь нафотографуватися. Тому пропонуємо добірку туристичних місць Києва для самостійної прогулянки* (з газ.).

НА́ФТА, и, *ж.* 1. Мінеральна рідка масляниста горюча речовина темно-бурого або чорного кольору, що залягає в надрах землі й використовується як паливо, а також як сировина для одержання деяких цінних продуктів (гасу, бензину і т. ін.). *Борислав — це село в Галичині, де добувають нафту* (М. Коцюбинський); — *Ми геологи. Шукаємо нафту...* (І. Росоховатський); *Припинивши спалювати вугілля, нафту й газ, люди не створили б у земній атмосфері парникового ефекту, через який почала танути крига на полюсах* (М. Руденко); *В Україні нафту вперше почали видобувати на Прикарпатті на початку XVII століття* (з наук. літ.).

2. *діал.* Гас. *Її лютило те, що нафта вийде сьогодні-завтра, а тоді світи очима* (Л. Мартович); *Нафта жирною широкою плямою розлилась по підлозі, наповнюючи хату непристмним кисло-солоним запахом* (В. Винниченко); *Коли їх побачила сторожа, вони кинулись бігти і впустили ліхтар з нафтою* (Ю. Логвин).

НАФТАЛА́Н, у, *ч.* Лікувальна нафта, що добувається в Азербайджані поблизу м. Нафталан. *Нафталан — це рідина густої консистенції чорно-коричневого кольору, яка має специфічний запах та велику в'язкість* (з наук. літ.); *Основним засобом впливу нафталану на організм людини є нафтенові вуглеводні, які мають болезаспокійливу, протизапальну, судинорозширювальну, антиалергійну властивості* (з наук. літ.); // Ліки, виготовлені з цієї нафти. *Лікування нафталаном псоріазу, екземи, дерматиту та інших шкірних хвороб на сьогодні вважають одним із найбільш ефективних методів* (із журн.).

НАФТАЛА́ННИЙ, а, е. Те саме, що **нафтала́новий.** *Нафталанну мазь використовують при псоріазі, екземі, нейродерміті, себореї. Також вона сприятливо діє на хронічні запальні процеси в суглобах і м'язах* (із журн.).

НАФТАЛА́НОВИЙ, а, е. Стос. до нафталану. *При багатьох хворобах вуха, горла, носа рекомендують застосування нафталанових аплікацій, що мають протизапальну, розсмоктувальну, а також антисептичну дію* (із журн.).

НАФТАЛАНОЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Застосування з лікувальною метою нафталану як у нативному вигляді, так і у вигляді препаратів, що готуються з нього. *У нафталанолікуванні нафту застосовують у нативному, рафінованому, знесмоленому вигляді, як комплекс нафтенових вуглеводнів* (з наук.-попул. літ.); *Нафталанолікування є однією з методик термотерапії, яка зарекомендувала себе як ефективний протизапальний і знеболювальний засіб* (із журн.).

НАФТАЛАНОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Те саме, що **нафталанолікува́ння.** *При нафталанотерапії спостерігається сприятлива реакція нейрогуморальної, серцево-судинної та м'язової систем організму* (із журн.).

НАФТАЛІ́Н, у, *ч.* 1. Біла кристалічна речовина з різким запахом, що використовується для захисту вовняних виробів і хутра від молі, а також у техніці й медицині. *Втягши носом повітря, я знову звернув увагу на запах нафталіну і раптом зрозумів усе. Кінець квітня. Всі вовняні речі засипають нафталіном, зашивають у мішки і ховають до зими* (І. Багмут); *Тьотя Варя пересипала нафталіном Лялину червону беретку і теж сунула в ящик* (О. Гончар); *Павло урочисто одімкнув чемодани й роздав подарунки: матері чорну лискучу плюшку, так круто посипану нафталіном, що в хаті одразу запахло промтоварною крамницею, глибокі калоші на червоній підкладці, а батькові костюм, сірий у сосонку* (Григір Тютюнник); *Консервативний Ковбик кожного нововідкриття боявся, як шапка без нафталіну — молі* (О. Чорногуз).

2. *перен., розм.* Про щось застаріле, забуте, набридле і т. ін. *Я розповідав різні стародавні анекдоти, але вона ледве посміхалась, а потім якось байдуже сказала: — Від ваших анекдотів тхне нафталіном* (М. Трублаїні); *Розгулялися некеровані стихії взаємних звинувачень, дражливі рефлексії щодо історії України та її видатних діячів. Невідь з якого нафталіну видобуто комплекс меншовартості* (Л. Костенко); *Куди не кинь, на що не глянь, із чим не зіткнись, усе чуже Остапові, дратує його, дихає нафталіном і печерним просвітянством* (С. Процюк).

НАФТАЛІ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **нафталі́новий.** *Морська сіль і досі виступала на одязі, він увесь побілів, наче був пересипаний нафталінним порохом* (В. Кучер); *Напевно, Микито, набридли тобі .. ці прісно-нафталінні сентенції із запахом минулотижневого борщу* (С. Процюк).

НАФТАЛІ́НОВИЙ, а, е. 1. Стос. до нафталіну (у 1 знач.). *Від нафталінового запаху зробилося млосно, схотілося спати* (І. Муратов); — *Зберігає* [Лебедінов] *портрети імператора і його супруги; в празникові дні виймає їх з безодні нафталінового духу, вішає на стіну і милується безкінечно* (В. Барка); *Безсніжної глухої зими приклигав* [Богдан] *на майдан .. сфотографуватися біля Діда Мороза в кожусі з кривавим верхом, серед милих діточих приспівів, запаху глиці, розтовчених горіхів, лікарняно злежаного одягу з нафталіновим сморідком* (Є. Пашковський); // Який виробляє нафталін. *Після війни підприємство вдруге відновили і періодично реконструювали цехи: в 1969 році — нафталіновий, в 1978 році — піридиновий* (із журн.).

2. *перен., розм.* Стос. до нафталіну (у 2 знач.). *Яцик має абсолютну рацію в головному: не можна йти в світ кінця XX століття, вбравшися в строї далеких романтичних часів. І — не тільки тому, що від нас за версту нестиме прикрим нафталіновим духом і що світ подумає, буцімто ми втекли з музею* (М. Слабошпицький); *Ми довго будемо пити каву, .. слухати маразматичні, нафталінові, старосвіт-*

ські романси у виконанні підтоптаної інтерактивної співачки Зіни Чумової (В. Єшкілєв); *Вибачте ще раз, продовжувала вона, але не можу лишити вашу проблему поза увагою. Справа в тому, що я лікар. Я підвела очі догори: .. зараз причепиться до мене зі своїми нафталіновими порадами* (І. Роздобудько).

НАФТА́Р, я́, *ч., заст.* Робітник нафтарні. — *Ану, панове ріпники, нафтарі, мазярі, чия ласка зараз до роботи? — голосили по улицях надзорці* (І. Франко).

НАФТА́РНЯ, і, *ж., заст.* Нафтопереробний завод. *Понад дахами де-не-де виднілися червоні, тонкі і високі комини нафтарень* (І. Франко).

НАФТЕ́Н *див.* **нафте́ни.**

НАФТЕ́НИ, ів, *мн. (одн.* **нафте́н,** у, *ч.), хім.* Аліциклічні насичені вуглеводні, що містяться головним чином у нафті. *Найважливіші представники нафтенів — циклопентан, циклогексан та їх алкілпохідні* (з наук. літ.); *У нафтохімічній промисловості нафтени є джерелом отримання ароматичних вуглеводнів каталітичним крекінгом* (з наук.-попул. літ.).

НАФТЕ́НОВИЙ, а, е, *хім.* Стос. до нафтену; який містить у собі нафтен. *Вуглеводні нафтенового ряду характеризуються кільчастою будовою, що зближує їх у структурному відношенні з ароматичними вуглеводнями* (з наук. літ.).

НАФТИЗИ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, який використовують для звуження судин, перев. при застудних захворюваннях слизової оболонки носа. *Нафтизин виявляє виражений судинозвужувальний ефект завдяки впливу на альфа-адренорецептори периферійних судин* (з наук.-попул. літ.); *При нанесенні на слизові оболонки нафтизин зменшує набряк, гіперемію, ексудацію, що сприяє полегшенню носового дихання при ринітах* (із журн.).

НАФТИЗИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **нафтизи́н.** *На стадії нафтизинової залежності, коли відбулося розростання слизової оболонки і дихання пацієнта утруднене, потрібне оперативне втручання* (з навч. літ.).

НАФТІ́ВКА, и, *ж., діал.* Гасова лампа. *Вона вдивлялася в нафтівку, що вже ось-ось догоряла і не світила, а димилася і наповнювала всю хатину чадом* (І. Франко).

НАФТО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **на́фта** у 1 знач., напр.: нафтобурі́ння, нафтодобува́ння, нафтодобува́ч, нафтое́кспорт, нафтозбі́рний, нафтоі́мпорт, нафтосвердлові́на, нафтоскла́д, нафтохімі́чний, нафтохі́мія.

НАФТОБА́ЗА, и, *ж.* Комплекс споруд і устаткування для приймання, зберігання та відпускання нафти і нафтопродуктів. *Він бачив, як автобус повернув на нафтобазу й гуркотів уже далеко в полі* (В. Кучер); — *Мені б уже десь до тихішої заводі... В школу механізації інструктором або й вахтером до нафтобази* (І. Волошин); *В місті з'явилась нафтобаза, і при ній виникли дві заправки — одна на південному виїзді з міста, інша — на північному* (С. Жадан); *Кременецька нафтобаза є однією з найсучасніших і найпотужніших в Україні. Її загальний обсяг зберігання нафтопродуктів становить 15 тис. м*^{3} (із журн.).

НАФТОБІ́ЗНЕС, у, *ч.* Бізнес, пов'язаний з видобуванням, транспортуванням, продажем, переробленням нафти і нафтопродуктів. *Ефективному розвитку роздрібного нафтобізнесу і підприємств автосервісного обслуговування сприяло б обмеження монополізму Укрзалізниці в царині нафтоперевезень, розвиток системи нафтопроводів і підтримка їх технічного стану* (з газ.).

НАФТОБІ́ТУМ, у, *ч.* Бітум, що одержують із важких нафтових залишків. *Основними хімічними компонентами, що входять до складу нафтобітуму, є вуглець, водень і сірка у вигляді різних сполук* (з наук. літ.); *За рахунок високого вмісту високомолекулярних сполук нафтобітум має велику щільність і практично позбавлений пористості, завдяки чому цей матеріал є морозостійким і водонепроникним* (з наук.-попул. літ.).

НАФТОБІ́ТУМНИЙ, а, е. Стос. до нафтобітуму. *Для захисту підземних трубопроводів використовують нафтобітумні захисні покриття з мінеральними наповнювачами* (з навч. літ.); // Який виробляє нафтобітум. *Нафтобітумний завод виробляє і реалізує нафтобітум, бітумні катіонні емульсії, дорожні модифіковані бітуми* (з газ.).

НАФТОБУРІ́ННЯ, я, *с.* Добування нафти з надр землі бурінням. *Процес нафтобуріння залежить від розташування ґрунтового або гірського пласта: воно може бути горизонтальним, вертикальним або похилим* (з наук.-попул. літ.); *Країни Євросоюзу обговорять уведення мораторію на глибинне нафтобуріння в акваторіях Європи* (з газ.).

НАФТОБУРОВИ́Й, а́, е́. Признач. для буріння нафти. *Сингапур є одним із трьох найбільших центрів перероблення нафти, найбільший у світі виробник нафтобурового обладнання* (з наук.-попул. літ.); *Каспійська нафтобурова установка нерухомо закріплена на морському дні на шести опорах* (із журн.).

НАФТОВИДОБУВА́ННЯ, я, *с.* Промислове видобування нафти із земних надр. *Нафтовидобування є складним виробничим процесом, що включає геологорозвідку, буріння і будівництво свердловин, їх ремонт, очищення видобутої нафти від води, сірки, парафіну і багато іншого* (з наук. літ.); *Промислове нафтовидобування в Україні (в Галичині) розпочалося з 1853 р., а першу нафту механізованим способом (із свердловини) одержано в 1861 р. у м. Бориславі на Прикарпатті* (з наук.-попул. літ.).

НАФТОВИДОБУВА́Ч, а́, *ч.* Компанія, країна, особа і т. ін., яка займається видобуванням нафти. *У країнах Перської затоки є багаті нафтовидобувачі — "золоті князівства" — ОАЕ, Кувейт, Катар* (з навч. літ.); *Відомий актор Річард Боун покинув навчання і спробував себе в професіях бармена, нафтовидобувача, художника і письменника* (із журн.); *Біржові брокери, як показали результати торгів, дотримуються песимістичних прогнозів для нафтовидобувачів: напередодні дня "Х" нафта на світових біржах продовжила дешевшати* (з газ.).

НАФТОВИДОБУВНИ́Й, а́, е́. Стос. до видобування нафти. *У роботі проаналізовано основні проблеми, що виникають при розробленні методу контролю рівня рідини в нафтовидобувних свердловинах* (з наук. літ.); *Десятки підприємств нафтовидобувної промисловості України оснащені вітчизняним обладнанням* (з газ.); *Впливова лондонська "Файненшел Таймз" інформує про нарощування дочірньою британською енергетичною компанією "Регал Петролеум" свого газо- і нафтовидобутку в Україні та про введення нею нових нафтовидобувних потужностей на українських теренах* (з газ.).

НАФТОВИ́ДОБУТОК, тку, *ч.* Те саме, що **нафтовидобува́ння.** *У сучасних умовах нафтовидобуток — науково обґрунтований процес, який використовує результати гідродинамічного моделювання розроблення родовища* (з наук. літ.); *Основні райони морського нафтовидобутку — Перська, Мексиканська, Гвінейська затоки, узбережжя Венесуели, Північне й Південнокитайське моря* (з навч. літ.); // Певна кількість нафти, видобутої із земних надр. *В Україні вдалося зупинити скорочення обсягів нафтовидобутку* (з газ.).

НА́ФТО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до нафти. *В тій ямі, що була в долинці, показалася ропа, себто рідкий чорний плин з нафтовим запахом* (І. Франко); *Удар, що його наніс* [завдав] *Мідас біржі, був страшний, але не смертельний. Майже не похитнулися військові, хімічні, нафтові акції* (М. Білкун); *В 1973 році у Бразилії сталася нафтова криза* (С. Пиркало); // Який виготовлений із нафти. *Нафтове паливо (авіаційні та автомобільні бензини, паливо для реактивних двигунів, дизельне, котельне) застосовують у двигунах різного типу, що перетворюють теплову енергію, яка виходить при згорянні палива, в механічну, а також в агрегатах і пристроях, призначених для отримання тепла* (з навч. літ.).

2. Який працює, діє на нафті. *Висока температура скловарної печі досягається особливим складним опаленням. Воно може бути нафтовим* (Д. Бузько); *Чаділи яскраві нафтові смолоскипи* (Ю. Логвин); *У темному хіднику, що вів у черево палацу, освітленому смердючими нафтовими світильниками в базальтових чашах, до мене підійшов хазарин, зодягнений у смугастий халат* (В. Єшкілєв).

3. Який займається видобуванням, перероблянням нафти. *На нафтових промислах в Бакарайбо п'ятий місяць підряд не припиняються страйки* (Ю. Бедзик); *Особливо розпинається пан меценас: говорить про змову й шахрайство, про якогось нафтового магната з Солотвина* (С. Андрухович); // Признач. для видобування, перероблення нафти. *На сірих узгір'ях зводились нафтові вишки* (В. Кучер).

△ **На́фто́ва промисло́вість** *див.* **промисло́вість; На́фтове родо́вище** *див.* **родо́вище.**

НАФТОВИ́К, á, *ч.* Фахівець нафтової промисловості; той, хто працює в цій галузі. *В купальський день, коли .. молодь йде за папороттю в ліс, — Олекса був уже з нафтовиками* (Л. Забашта); *— Ось мені син пише з Каспію, він у мене нафтовик, в пустелі разом з туркменами ставить бурові вишки* (О. Гончар); *Бориславський нафтовик уперто шукав, хто б узявся залагодити його справу з нерухомістю, із завзяттям тримаючись саме за контору Степана Яковича* (А. Кокотюха).

НАФТОВИ́ЛУЧЕННЯ, я, *с.* Вилучення нафти з продуктивних пластів у процесі розробляння родовища. *Нафтовилучення визначається ступенем (повнотою) вилучення нафти з об'ємів продуктивного пласта* (з наук. літ.); *Під поточним коефіцієнтом нафтовилучення розуміють відношення видобутої з пласта кількості нафти на певну дату до балансових її запасів* (з наук.-попул. літ.); *Хороші результати з інтенсифікації нафтовилучення з нафтогазоносного пласта дає витіснення нафти нагнітанням зрідженого попутного газу* (із журн.).

НАФТОВІДДА́ЧА, і, *ж.* Реальний видобуток нафти порівняно з максимально можливим. *Для кількісного оцінювання нафтовіддачі використовують коефіцієнт нафтовіддачі — відношення добутої кількості нафти до початкових запасів* (з наук. літ.); *У питанні нафтовіддачі нафтових пластів слід об'єднати зусилля фізико-хіміків, нафтохіміків і технологів сучасного буріння* (із журн.).

НАФТОВЛО́ВЛЮВАЧ, а, *ч.* Споруда для вловлювання нафти та нафтопродуктів із промислових стічних вод. *Конструкція нафтовловлювача є водонепроникною ємністю, виготовленою з поліпропіленових пластин циліндричної форми, розділеною перегородками на кілька технологічних відсіків* (з наук. літ.); *Нафтовловлювачі призначені для очищення дощових стоків, талих і виробничих стічних вод із територій, на яких можливе забруднення стоків нафтопродуктами* (з наук.-попул. літ.); *Робота нафтовловлювача заснована на принципі сепарації (відділення) нафтопродуктів — вони спливають на поверхню і механічно видаляються, а стоки відводяться в каналізаційну систему* (із журн.).

НАФТОВО́З, а, *ч.* Самохідне судно, автомобіль для перевезення нафти, нафтопродуктів наливом (без тари). *Нафтовози популярні у великих підприємствах, що працюють у нафтопереробній галузі — як правило, у них є власний автопарк, який необхідно забезпечувати паливом* (з наук.-попул. літ.); *Корпус судна-нафтовоза ділиться перегородками на ряд відсіків, які заповнюють нафтою* (з наук.-попул. літ.).

НАФТОГА́ВАНЬ, і, *ж.* Гавань із портом для завантаження і розвантаження нафтоналивних суден. *Херсонський нафтоперевальний комплекс включає нафтогавань і нафтобазу* (із журн.); *Два морські причали нафтогавані дають можливість приймати судна вантажопідйомністю до 10 тис. тонн* (з газ.).

НАФТОГАЗОВИДОБУВА́ННЯ, я, *с.* Промислове видобування нафти і природного газу з надр землі. *Нині Україна за рахунок власного нафтогазовидобування задовольняє потребу в природному газі на 34 %, у нафті — на 10–15 %* (з наук.-попул. літ.); *Нафтогазовидобування займає одну з провідних позицій у структурі економіки багатьох країн світу* (з газ.).

НАФТОГАЗОВИДОБУВНИ́Й, á, é. Стос. до нафтогазовидобування. *У сучасній нафтогазовидобувній галузі найбільш поширеним методом буріння свердловин є метод обертового буріння* (з наук. літ.); *Нафтогазовидобувна індустрія забезпечує 87 % рентних платежів усіх видобувних галузей України* (з газ.).

НАФТОГА́ЗОВИЙ, а, е. Стос. до добування та переробляння нафти і газу. *Тюмень — один з центрів Західного Сибіру, тепер однойменної нафтогазової провінції* (В. Чемерис); *Нафтогазова промисловість України — це галузь важкої промисловості, підприємства якої розвідують, видобувають і переробляють нафту та газ, транспортують і зберігають їх* (з наук. літ.); *Особливу увагу привертають нафтогазові родовища, що розробляються в Сумській області і є найпотужнішими в Україні* (із журн.).

НАФТОГАЗОДОБУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **нафтогазовидобува́ння.** *Успішне залучення іноземних інвесторів у нафтогазодобування України залежить від готовності влади забезпечити належне регулювання діяльності в цій галузі і надати відповідні гарантії іноземним інвесторам* (з газ.).

НАФТОГАЗОДОБУВНИ́Й, á, é. Стос. до нафтогазодобування. *"Укрнафта" є найбільшою нафтогазодобувною компанією в Україні. У видобутку нафти її частка на ринку становить 68 %, а у видобутку газу — 11 %* (з газ.).

НАФТОГАЗОНО́СНИЙ, а, е. Який містить у собі нафту і природні гази або багатий на них. *Розміщення покладів нафти й газу в межах нафтогазоносних територій визначається головним чином структурними особливостями продуктивних товщ* (з наук. літ.); *У Чернівецькій області є нафтогазоносні родовища, поклади кварцитів, сланців, солі, джерела мінеральних вод* (з наук. літ.).

НАФТОГАЗОНО́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нафтогазоно́сний.** *У Західноукраїнському регіоні нафтогазоносність пов'язана з Волинсько-Подільським краєм Східноєвропейської платформи* (з наук. літ.); *Індоло-Кубанський прогин, до складу якого входять структури Керченського півострова, є найбагатшою з погляду нафтогазоносності зоною Азовського моря* (із журн.).

НАФТОГАЗОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Трубопровід для перекачування нафти і природного газу. *Для побудови нафтогазопроводів використовують вуглецеві сталі звичайної міцності, низьколеговані підвищеної та високої міцності* (з наук. літ.); *Розвиток мережі нафтогазопроводів здійснюється на основі техніко-економічних обґрунтувань з виявленням найбільш оптимальних напрямів проектованих нафтових і газових магістралей* (з навч. літ.).

НАФТОГАЗОПРОВІ́ДНИ́Й, відна́, відне́. Стос. до нафтогазопроводу. *До складу нафтогазових корпорацій входять видобувні, транспортувальні (морський, залізничний, нафтогазопровідний транспорт), переробні підприємства, нафтохімічні і газохімічні комплекси, підприємства, що реалізують нафтопродукти* (з навч. літ.).

НАФТОГІ́Н, го́ну, *ч.* Те саме, що **нафтопрові́д.** *Нафтогони бувають внутрішні, місцеві та магістральні; наземні, підземні й підводні; самопливні (безнапірні) і несамопливні (напірні)* (з навч. літ.); *Спробі облаштування підпільного нафтогону запобігли прикордонники* (з газ.).

НАФТОГІ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **нафтогі́н.** — *Якщо в державі є нафтогінна система, вона має бути гнучкою та передусім обслуговувати нафтопереробний комплекс країни* (з газ.).

НАФТОДВИГУ́Н, а́, *ч.* Двигун, який працює на нафті. *Нафтодвигуни випускалися до кінця 1950-х років і застосовувалися в основному в сільськогосподарській техніці, суднобудуванні (особливо на невеликих рибальських суднах) і на малопотужних електростанціях* (з газ.).

НАФТОДОБУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **нафтовидобува́ння.** *Основними способами нафтодобування є фонтанний (із використанням природного фонтанування нафти), компресорний та глибинонасосний (найпоширеніший — із застосуванням занурених у бурову свердловину штангових та інших насосів)* (з наук.-попул. літ.); *Після відносно безрезультатного першого десятиріччя існування посилилася могутність Організації країн — експортерів нафти (ОПЕК). Відтоді саме країни — експортери нафти мали змогу встановлювати ціни на світовому ринку і значною мірою контролювати нафтодобування* (з навч. літ.).

НАФТОДОБУВА́Ч, а́, *ч.* Те саме, що **нафтовидобува́ч.** *Найбільший нафтодобувач — компанія "Укрнафта" зупинила видобуток на Південно-Панасівському родовищі у Сумській області через відмову Державної служби геології і надр продовжити спеціальний дозвіл на користування надрами* (з газ.).

НАФТОДОБУВНИ́Й, а́, е́. Стос. до нафтодобування. *Як галузь промислового виробництва в Україні нафтодобувна промисловість почала розвиватися на базі Бориславського родовища в кінці XIX — на початку XX століття* (з наук.-попул. літ.); *Нафтогазодобувне підприємство "Охтирконафтогаз" — одне з найбільших підприємств нафтодобувного сектору* (із журн.).

НАФТОДО́ЛАР *див.* **нафтодо́лари.**

НАФТОДО́ЛАРИ, ів, *мн. (одн.* **нафтодо́лар,** а, *ч.).* Валютні доходи держави в доларах, отримувані за експортовану нафту. — *Ми, певна річ, не купаємось у нафтодоларах і не торгуємо героїном, але добрі справи знаходять добрих людей* (І. Карпа); *Термін "нафтодолари" придуманий професором Джорджтаунського університету Ібрагімом Овайссом у 1973 році для опису ситуації в країнах ОПЕК, яким тільки продаж сирої нафти дозволяв економічно процвітати і вкладати гроші в економіку країн — споживачів нафти* (з наук. літ.); *Оскільки більша частина прибутків нафтодобувних країн зберігається в американських доларах, вони отримали назву "нафтодолари"* (із журн.).

НАФТОДО́ЛАРОВИЙ, а, е. Прикм. до **нафтодо́лари.** *Існування нафтодоларової системи є одним з ключових факторів в економічній потужності США, оскільки вона створює зовнішній попит на долари* (із журн.).

НАФТОЗАВО́Д, у, *ч.* Завод з переробляння нафти. *Виробничий цикл нафтозаводу складається з підготовки сировини, первинного переганяння нафти і вторинного переробляння нафтових фракцій* (з наук.-попул. літ.); *На території України розташовані шість великих нафтозаводів, які переробляють 50,3 млн т нафтової сировини на рік* (із журн.).

НАФТОЗБИРА́Ч, а́, *ч.* Судно для очищення водної поверхні від нафти і нафтопродуктів. *Застосування сорбентів необхідно розглядати як захід щодо додаткового збирання нафти з водної поверхні після роботи нафтозбирачів* (з навч. літ.); *Для збирання мазуту після аварії іспанського танкера "Престиж" були залучені нафтозбирачі Іспанії, Бельгії, Великої Британії, Данії, Франції та Німеччини* (з газ.).

НАФТОЗБІ́РНИЙ, а, е. Який служить для збирання нафти, видобутої зі свердловин. *Нафтозбірний парк становить група резервуарів у системі збирання і транспортування нафти* (з наук. літ.); *Нафтозбірні резервуари при насосних станціях будують із залізобетону циліндричної форми, зі знімним перекриттям* (із журн.); *Видобута зі свердловин нафтосуміш надходить по трубопроводах на нафтозбірні пункти* (із журн.).

НАФТОКО́КС, у, *ч.* Твердий залишок вторинного переробляння нафти або нафтопродуктів. *Нафтококс використовується для виготовлення електродів і корозійностійкої апаратури, у виробництві анодів для виплавлення алюмінію і т. ін.* (з наук. літ.); *За рядом паливних характеристик нафтококс є твердим аналогом мазуту* (із журн.).

НАФТО́Л *див.* **нафто́ли.**

НАФТО́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **нафто́л,** у, *ч.).* Хімічні сполуки, які одержують з нафталіну і використовують у виробництві барвників. *Нафтоли являють собою безбарвні кристалічні речовини зі слабким фенольним запахом* (з наук. літ.); *Нафтоли та їхні похідні використовують у виробництві барвників та органічних напівпродуктів* (з наук.-попул. літ.).

НАФТО́ЛОВИЙ, а, е. Стос. до нафтолів. *Азоїдні фарбники ще називають нафтоловими, оскільки одним із їхніх компонентів є нафтол* (з наук.-попул. літ.).

НАФТОМАГІСТРА́ЛЬ, і, *ж.* Те саме, що **нафтопрові́д.** *До складу нафтомагістралі входять підземні та підводні трубопроводи, лінійна арматура, головні й проміжні нафтоперегінні насосні станції, нафтосховища, лінійні й допоміжні споруди* (з наук. літ.); *Значний потенціал для розвитку енергетики мають газо- та нафтомагістралі, що проходять через всю територію України* (з газ.).

НАФТОНАЛИВНИ́Й, а́, е́. Обладнаний для перевезення нафти наливом (без тари). *Трохи далі стояли великі судна — вугільні, торговельні, пасажирські, нафтоналивні і всякі інші, навіть чепурні біло-сірі лайнери, що курсували між Саутгемптоном та Гамбургом* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); *На 430 метрах Дунаю й частково в гирлі Пруту збудовано нафтоналивний термінал і пасажирський порт* (із журн.); *Типові сучасні нафтоналивні танкери вміщують 280 000 тонн* (із журн.).

НАФТОНО́СНИЙ, а, е. Який містить нафту (про родовище). — *Стривайте, — здивувався Платон, — навіщо копати ямки? Нафтоносні шари, наскільки я знаю, лежать на глибині кількасот метрів. Не докопаєшся. Потрібна бурова машина* (М. Дашкієв); *Після кількох днів важкого наступу Самієвський полк опинився у нафтоносному Цистердорфському районі Австрії* (О. Гончар); *Найбільші в світі родовища нафтоносних пісків розташовані в канадській провінції Альберта* (з наук. літ.).

△ **Нафтоно́сна поро́да** *див.* **поро́да.**

НАФТОНО́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нафтоно́сний.** *Уже в кінці XIX — на початку XX ст. учені в своїх працях відзначили зв'язок нафтоносності з тріщинуватістю гірських порід* (з наук. літ.); *Площа нафтоносності може бути визначена повністю тільки бурінням у результаті зіставлення відомостей про продуктивність пласта по всіх свердловинах — тих, які дають нафту, і непродуктивних* (з навч. літ.).

НАФТООЧИСНИ́Й, а́, е́. 1. Який очищає нафту від води і твердих домішок. *Перше, що побачив Гоцик ще здалеку, — великий промисловий порт, термінал танкерів, з усіх боків якого стирчали труби нафтоочисного заводу* (Люко Дашвар).

2. Який очищає від нафти. *У неділю до місця розливу нафти недалеко від міста Ньюкасл за 150 кілометрів на північ від Сіднея прибуло спеціальне нафтоочисне судно* (з газ.).

НАФТООЧИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Промислове очищення нафти від супутніх або сторонніх речовин. *Хімічне нафтоочищення проводиться дією різних реагентів на компоненти, що видаляються* (з наук. літ.); *Вітчизняні нафтопереробні компанії постійно впроваджують новітнє обладнання, апарати нафтоочищення, що дає можливість нівелювати негативний вплив похідних нафтоперероблення на довкілля і підвищити ефективність виробництва* (із журн.).

НАФТООЧИ́ЩУВАЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **нафтоочисни́й.** *Венесуела має нафтопереробну промисловість, зокрема великий нафтоочищувальний і нафтохімічний комплекс продуктивністю 6 млн т важкої нафти на рік* (з наук.-попул. літ.); *Дистиляція різних хімічних речовин, включно зі смолами, а також деякі нафтоочищувальні та нафтохімічні процеси — це джерело значних викидів шкідливих речовин в атмосферу* (із журн.).

НАФТОПЕРЕГАНЯ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **нафтоперероблення.** *Вторинне перероблення нафти здійснюють шляхом термічного або хімічного каталітичного розщеплення продуктів первинного нафтопереганяння для отримання більшої кількості бензинових фракцій* (з наук. літ.).

НАФТОПЕРЕГІ́ННИЙ, а, е. Який здійснює перегін (у 1 знач.) нафти. *З блискучими очима розповідала вона про свердлові вишки, про нафтоперегінні заводи* (О. Донченко); *Там, на голубому тлі карпатського кряжа, що підпирав небо, ледь виднілися у серпанку високі димарі "Польміну" — одного з дрогобицьких нафтоперегінних заводів* (І. Нижник).

НАФТОПЕРЕКА́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Який перекачує нафту і нафтопродукти. *У роботі досліджено вплив величини періодичних підкачувань нафти на пропускну здатність магістральних нафтопроводів при заданому розміщенні нафтоперекачувальних станцій* (з наук. літ.); *У системі нафтопроводів України, загальна довжина яких становить 4,7 тис. км, діє 51 нафтоперекачувальна станція* (із журн.).

НАФТОПЕРЕРО́БЛЕННЯ, я, *с.* Перероблення нафти і виробництво нафтопродуктів. *Мета нафтоперероблення — виробництво нафтопродуктів, насамперед різних видів пального (автомобільного, авіаційного, котельного і т. ін.) та сировини для подальшого хімічного перероблення* (з наук.-попул. літ.); *Україна має розвинену галузь нафтоперероблення* (із журн.).

НАФТОПЕРЕРО́БНИЙ, а, е. Який здійснює перероблення нафти. *Гартман керував будівництвом нафтопереробних заводів* (М. Білкун); *Нафтопереробний комплекс "Галичина" (колишня назва — Дрогобицький нафтопереробний завод) — найстаріше нафтопереробне підприємство України, збудоване у 1863 р.* (з наук.-попул. літ.); // Стос. до перероблення нафти. *Країни Латинської Америки скоротили імпорт непродовольчих товарів, нарощуючи випуск власних товарів. Для цього спочатку треба було створити базові галузі економіки: гірничорудну, металургійну, машинобудівну, хімічну, нафтопереробну* (з навч. літ.).

△ **Нафтоперeróбна промисло́вість** *див.* **промисло́вість.**

НАФТОПЕРЕРО́БНИК, а, *ч.* 1. Компанія, підприємство нафтопереробної промисловості. *Багатьом європейським нафтопереробникам доводиться робити нелегкий вибір: або вкладати серйозні інвестиції у модернізацію НПЗ, що ще працюють, або закривати збитковий бізнес* (із журн.); *Ажіотаж на ринку нафтопродуктів закінчився підписанням меморандуму між урядом і найбільшими нафтопереробниками* (з газ.).

2. Працівник нафтопереробної промисловості. *Цього року професійне свято нафтопереробників в ПАТ "Укртатнафта" проходило під знаком золотого ювілею Кременчуцького нафтопереробного заводу, який відзначали у липні* (з газ.).

НАФТОПІ́РС, а, *ч.* Пірс для причалювання нафтоналивних суден. *На південному молу будуються нафтоналивні причали, станція очищення баластових вод, побудовано новий пасажирський причал, реконструюються нафтопірс і широкий мол* (із журн.).

НАФТОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Трубопровід для перекачування нафти і нафтопродуктів. *Звиваючись, набрякали величезні змії-шланги, по яких безпосередньо з нафтопроводу закачу-*

валася чорна кров землі в черево супертанкера "Сан Пауло" (І. Росоховатський); — *А зараз, дорогі друзі, я хочу представити вам тих, на чиєму рахунку сотні, тисячі добрих справ: збудовані храми, магазини, дитячі притулки і сиротинці, спортивні зали, салони краси, бензоколонки і нафтопроводи...* (Г. Тарасюк); *Капітан розгортає пакет, довго розглядає намальовану на аркуші паперу схему нафтопроводу* (С. Жадан); *Магістральні нафтопроводи України — єдина технологічна система трубопроводів, яка включає підземні, підводні, наземні і надземні споруди, перевалкові нафтобази і пункти наливу* (з наук. літ.).

НАФТОПРОВІ́ДНИ́Й, ві́дна́, ві́дне́. Стос. до нафтопроводу. *Роботу нафтопровідної системи України забезпечує 51 нафтопомпувальна станція* (з наук. літ.); *Комбінат займає монопольне становище на українському ринку з виробництва сталевих нафтопровідних безшовних труб* (із журн.).

НАФТОПРОДУ́КТ *див.* **нафтопроду́кти.**

НАФТОПРОДУ́КТИ, ів, *мн. (одн.* **нафтопроду́кт,** у, *ч.).* Хімічні речовини, одержувані після переробляння нафти. *З-за океану вже пливли танкери з англійськими нафтопродуктами* (М. Білкун); *Одну із головних груп нафтопродуктів становить паливо (газоподібне та рідке)* (з наук. літ.).

НАФТОПРОДУКТОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Трубопровід для транспортування нафтопродуктів. *Нафто- і нафтопродуктопроводи є складними спорудами, стосовно яких установлено жорсткі вимоги щодо забезпечення їх надійної експлуатації* (з наук. літ.).

НАФТОПРО́МИСЕЛ, слу, *ч.* Промислове підприємство, яке займається видобутком нафти і газу. *Сидір ходив на дрогобицькі нафтопромисли, за адресою, яку дав йому машиніст Федір Конопльов* (М. Малиновська); *На Бориславському нафтопромислі у 1860-х роках було викопано до 5000 шурфів завглибшки 35–40 м і більше* (з наук.-попул. літ.).

НАФТОПРОМИСЛО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Власник нафтових промислів. — *Я — Петросов, — може чули? Син нафтопромисловця Михайла Емінович Петросова* (О. Донченко); *Помітний слід в історії нафтової промисловості Галичини залишив Станіслав Щепановський — нафтопромисловець, автор праць з економіки Галичини і художніх творів у неоромантичному стилі* (з наук. літ.).

НАФТОПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Стос. до нафтопромисловості. *Незбагненним залишився тільки факт банкрутства нафтопромислової компанії Лінде* (Ірина Вільде); *У післявоєнний період у Східному Прикарпатті було виділено три нафтопромислові райони — Бориславський, Долинський і Надвірнянський* (з наук.-попул. літ.).

НАФТОПРОМИСЛОВИ́К, а́, *ч.* 1. Те саме, що **нафтопромисло́вець.** *Засновництво в 1880 р. першої нафтової компанії в Галичині пов'язано з ім'ям Ігнація Лукасевича, який, розуміючи значення кооперації нафтопромисловиків, не обмежився тільки введенням у дію свого підприємства. У 1879 р. він очолив організацію Загального нафтового товариства опіки і розвитку нафтової промисловості Галичини* (з наук.-попул. літ.).

2. Працівник нафтової промисловості. *Із потреби самозахисту на ряді нафтопромислів Галичини народилися перші професійні організації, так звані братства. Вони підготували ґрунт для утворення профспілки нафтопромисловиків як такої на рубежі XIX і XX ст.* (з наук. літ.).

НАФТОПРОМИСЛО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Нафтова промисловість. *Нафтопромисловість — це галузь важкої індустрії, що включає розвідку нафтових і газових родовищ, буріння свердловин, видобуток нафти і нафтового (попутного) газу, переробляння нафтового газу, трубопровідний нафтотранспорт* (з наук. літ.); *Початком розвитку нафтопромисловості прийнято вважати час впровадження механічного буріння нафтових свердловин (1859 р., США)* (з наук.-попул. літ.); *У селі Пневі поблизу Надвірної існує музей нафтопромисловості Галичини — технічний галузевий музей, що висвітлює хід розвитку техніки і технологій нафтогазової промисловості з XVIII ст.* (із журн.).

НАФТОРО́ЗВІДКА, и, *ж.* Пошук нафтових родовищ для їх подальшого розробляння. — *За даними вертолітної нафторозвідки в цьому районі є нафта* (І. Росоховатський); *Різке падіння цін на нафту, що почалося влітку 2014 р., призвело до того, що багато нафтових компаній були змушені урізати свої витрати. Нафторозвідка при цьому постраждала найсильніше, оскільки цей вид витрат не передбачає короткострокової віддачі* (з газ.).

НАФТОРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до нафторозвідки. *Природний газ (метан), який видобувають разом із нафтою або під час нафторозвідувальних робіт, при згорянні дає ще менше, ніж нафта, побічних продуктів і не розтікається по поверхні землі. Тому з погляду екології природний газ є найчистішим пальним* (з навч. літ.); *У 1936 році було створено Українське відділення нафторозвідувальної Всесоюзної контори геофізичної розвідки в м. Ромни, у складі якої була геологічна лабораторія, звідки й бере свій початок дочірнє підприємство Національної акціонерної компанії "Надра України" "Укрнаукагеоцентр"* (з газ.).

НАФТОРОЗРО́БКА, и, *ж.* Розробка, видобуток нафти і нафтопродуктів. *Заводові не було кінця. Директор показував цехи, розповідав, які труби там виробляють гаряча прокатка, холодна. Труби для нафторозробок, для двигунів, для побутових потреб* (П. Загребельний); *В останні десятиліття економіка багатьох країн зазнала різкого піднесення завдяки вкладенням транснаціонального капіталу в промисловість і сільське господарство (країни Південної Європи, Ірландія), нафторозробку (країни Близького Сходу) або у високотехнологічні галузі (Корея, Малайзія, Сингапур, Тайвань, Ірландія)* (з навч. літ.); // Місце розробки, видобутку нафтопродуктів. *Капіталовкладення в одну нафторозробку відкритого моря разом з усім її господарством складають приблизно 1 мільярд доларів* (з наук. літ.).

НАФТОСВЕРДЛОВИ́НА, и, *ж.* Свердловина для викачування, вибирання нафти з нафтоносних земних надр на поверхню. *Найчастіше для буріння нафтосвердловин застосовують бурові насосні системи* (із журн.); *Представники підприємства заявляють, що на цій ділянці Львівської області буде проведено буріння ще п'яти горизонтальних нафтосвердловин* (з газ.).

НАФТОСКЛА́Д, у, *ч.* Те саме, що **нафтоба́за.** *Нафтосклади розрізняють за характером операцій (перевалкові, розподільні, перевалково-розподільні та призаводські); за способом постачання (водні (морські та річкові), залізничні, трубопровідні, автотранспортні); за номенклатурою нафтопродуктів і нафт, що зберігаються* (з наук.-попул. літ.).

НАФТОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Резервуар або система резервуарів для зберігання нафти, нафтопродуктів. *Напередодні*

з нової свердловини вдарив фонтан. Нафтові струмки впіймали, скерували рівчаками до нафтосховища (О. Донченко); *Третій день горіло на околиці міста нафтосховище* (Ю. Збанацький); *Найбільш поширеними нафтосховищами є наземні сталеві (місткість до 50 тонн м^3) і напівпідземні залізобетонні (місткість до 30 тонн м^3)* (з наук. літ.).

НАФТОТА́НКЕР, а, *ч.* Танкер для перевезення нафти і нафтопродуктів. *Повністю заборонений злив забруднених вод із нафтотанкерів, чищення таких суден слід проводити в припортових спеціальних пунктах* (із журн.).

НАФТОТЕРМІНА́Л, у, *ч.* Потужний виробничий комплекс, признач. для приймання, зберігання та перевантаження нафти й нафтопродуктів. *Міжнародне законодавство відносить нафтотермінали до об'єктів, які вимагають обов'язкового проведення стороною, що його будує, оцінки впливу на навколишнє середовище і передачу отриманих результатів усім зацікавленим сторонам* (з наук. літ.); *Усі об'єкти нафтотерміналу з'єднані між собою промисловими комунікаціями, до яких належать електрична, парова мережі, водопровід тощо* (з наук.-техн. літ.).

НАФТОТРА́НСПОРТНИЙ, а, е. Стос. до транспортування нафти. *Нафтотранспортна система України складається з 19 магістральних нафтопроводів загальною довжиною 4766,1 км* (з наук. літ.).

НАФТОТРА́СА, и, *ж.* Те саме, що **нафтопровід.** *На сьогодні нафтотраса є одним із найбільш економічних способів переміщення великої кількості нафти або газу по землі* (із журн.).

НАФТОТРЕ́ЙДЕР, а, *ч.* Юридична або фізична особа, що займається оптовим продажем нафти і нафтопродуктів. *Компанія в черговий раз очолила рейтинг найбільших постачальників "Укрзалізниці". Місце лідера нафтотрейдер забезпечив собі завдяки перемозі в трьох тендерах на поставку 125 тис. тонн дизпалива* (із журн.); *Здорова конкуренція між фірмами-нафтотрейдерами забезпечила на ринку необхідну кількість пального високої якості за доступними цінами* (з газ.).

НАФТОТРЕ́ЙДЕРСЬКИЙ, а, е. Стос. до нафтотрейдера. *Компанія стрімко увійшла на нафтотрейдерський ринок України в 2012 році* (з газ.).

НАФТОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із нафтохімії. *Нафтохіміки знають: щоб виділити хімічні продукти з нафти, найпростіше окиснювати її киснем повітря* (з наук.-попул. літ.); // Працівник нафтохімічної промисловості. *Нафтохіміки ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" суттєво збільшили перероблення нафти* (з газ.); *Цими днями калуські нафтохіміки відзначають ювілей підприємства* (з газ.).

НАФТОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нафтохімії. *Підприємства нафтохімічного комплексу спеціалізуються на виробництві органічних і неорганічних продуктів на основі нафтових фракцій, природного газу і газів нафтоперероблення* (з наук.-попул. літ.); *Початок нафтохімічних досліджень відносять до останньої чверті XIX ст., коли промисловий видобуток нафти в світі досяг 4–5 млн т на рік* (із журн.).

НАФТОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Розділ хімії, що вивчає склад, властивості, хімічні перетворення компонентів нафти і природного газу, а також процеси їх перероблення. *Найважливіші продукти нафтохімії — етилен, пропілен, бутилен, спирти, карбонові кислоти, ефіри, бензоли, технічний вуглець та ін.* (з наук. літ.); *Основна мета нафтохімії полягає в дослідженні хімічного складу нафт, розроблянні методів і процесів одержання з нафти паливно-мастильних матеріалів, функціональних похідних вуглеводнів, розчинників, сировини для хімічної промисловості та ін.* (з наук.-попул. літ.).

НАФТУ́СЯ, і, *ж.* Мінеральна вода з високим умістом органічних речовин нафтового походження, поширена в Карпатському регіоні України. *Мінеральні води типу нафтусі знайдено в Івано-Франківській, Львівській, Чернівецькій областях* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше мінеральну воду нафтуся лікар призначає пацієнтам, які страждають захворюваннями нирок, органів травлення, сечовивідних шляхів* (із журн.).

НАХА́БА[1], и, *ч. і ж.* Безсоромна, безцеремонна, зухвала людина. *Хазяїн будинку, де я жив, був чоловік нетерплячий і, крім того, абсолютний неук та нахаба* (В. Винниченко); *Бойко обійняв її і хтів притягнути до себе. — Не будьте нахабою! — Жанна відштовхнула його і встала з лави* (Гео Шкурупій); *Не в такому стані був Валентин Модестович, щоб дати цьому нахабі належну відсіч* (Ю. Шовкопляс); *Своїм владним тоном він, здається, таки осадив цю нахабу* [фельдшерицю] (О. Гончар); *Пан Хаїм аж присів від такого хамства, він розгубився і не знав, що робити — давати нахабі словесну відсіч чи просто його ігнорувати* (В. Кожелянко).

НАХА́БА[2], и, *ж., заст., розм.* Нещастя, біда, напасть. *Частенько* [люди] *дурощі снують, А доснуються до нахаби, — Тоді вже лихо тчуть* (Л. Глібов); *— Я ж звинула свої нові кунтуші та шовковий новий жупан, поклала долі в куточку та спохвату забула убгати їх у скриню. Приїду в Збараж в засмальцьованому жупані. Оце яка напасть! Оце яка халепа! Оце нахаба козацька!* (І. Нечуй-Левицький); — *Чи вони* [лікарі] *подуріли, чи що, щоб в оцих здорових родючих кущах* [винограду] *добачати слабість?.. Це якась нахаба, ні що інше...* (М. Коцюбинський).

НАХА́БНИЙ, а, е. Який діє безсоромно, настирливо, безцеремонно, зухвало. — *Я думав, що маю діло з чесним, правдивим купцем, а не з нахабним, облесливим чоловіком* (І. Нечуй-Левицький); *Його звичка без церемоній нишпорити в чужих паперах і занадто голосно говорити видає його за людину незалежну і таки досить нахабну* (Б. Антоненко-Давидович); *Він виставив одну ногу вперед, всім своїм виглядом показуючи, що аж ніяк не боїться погрози нахабного чужинця* (В. Владко); // Який виражає нахабство. *Йому здавалося, що збоку любо глянути на його хвацьку ходу, набакирений берет, послухати його нахабні співи* (Ю. Яновський); *Вилицювате, розбійницьке, з нахабними очима, лице його було розімліле від спеки і ліниве* (Григорій Тютюнник); *— Це ви хочете купити ровер? — високим, але нахабним голосом запитав дядько* (С. Андрухович); // Сповнений нахабства. *Муха видумує нахабну сцену, на яку тільки може спромогтися її фантазія* (Ірина Вільде); *Священик Вальверде зачитує інкському вождеві оцей нахабний документ і пропонує йому визнати владу іспанського короля* (Ю. Бедзик); // Надокучливий, настирливий, уїдливий (про тварин). *Дві ночі я очей не стулила. Щурі* [щури] *нахабні, людей зовсім не бояться. Відчувають, що ми безсилі щось їм заподіяти* (М. Андрусяк); *Навколо обличчя кружляли незнайомі нахабні комахи, під куртку пробиралася нічна прохолода, випробовувала нирки* (Люко Дашвар).

НАХА́БНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **наха́ба**[1]. *Пані Олімпія, хоч в душі клене нахабників, все-таки .. відчиняє "салон"* (І. Франко); *— Ха-ха-ха! — взявся в боки нахабник. — То там у вас всі такі недотепні до розваги?* (І. Пільгук).

НАХА́БНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **наха́бник.** *Марія Жоан накинулася на першу зірку мюзик-холу і вчепилася їй у волосся .. — Ото більше не нацуплюй її* [корону], *стара кішко, нахабнице. Вона моя і більш нікого* (А. Перепадя, пер. з тв. Ж. Амаду).

НАХА́БНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **наха́бний.** *Пани й король зненавиділи Вишневецького за його гордовитість і нахабність* (І. Нечуй-Левицький); *Зухвальство й нахабність цього добродія були надмірні* (Ю. Смолич); *Тимошка верховодив. Сміливим не був, брав нахабністю* (Микита Чернявський); *Навіть Ібрагім при всій своїй зухвалості й нахабності збагнув, що діється щось надто загрозливе для нього* (П. Загребельний).

2. Нахабний учинок, нахабна поведінка. *Граф усміхнувся, стояв іще хвилю, не рушаючися, в дверях, потім сів обік неї з такою скромною нахабністю, що вона не потребувала полошитися* (І. Франко); *— Шановний пане! Хто вам дав право поводитись так? Чи тямите ви, що се з вашого боку нахабність?..* (М. Коцюбинський); *— Ви самі потураєте їх* [козаків] *сваволлю. Це така нахабність, така зухвалість .. таке .. — не міг він підшукати досить міцного слова* (З. Тулуб).

НАХАБНІ́ТИ, іо, ієш, *недок.* Ставати нахабним. *В останній прихід розповіла Катря пожильцям барака: нахабніє, розоряється той вислужник Йона, життя вже від нього нема* (О. Гончар); *Коли п'яному поступатися, він ще дужче нахабніє* (М. Ю. Тарновський); *Кнехти чхали від диму, витирали заслозені очі, обпивалися медами, нахабніли ще дужче* (П. Загребельний); *— Ага, соплі їй витри! — дедалі більше нахабнів Балабан* (А. Кокотюха).

НАХАБНІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати нахабнішим. *Шлях до Джурджанського моря перетинали й чимдалі все нахабнішали чорні булгари* (С. Скляренко); *Він* [граф] *уже почав нахабнішати і протестував дедалі роздратованіше* (М. Дашкієв); *Свідками таємної наради підпільників були тільки безмовні чучела звірів і птахів — мисливської здобичі покійного господаря. Мова пішла про масштабну війну з німецьким окупантом, який нахабнішав з кожним днем* (М. Андрусяк).

НАХА́БНО. Присл. до **наха́бний.** *Селаброс нахабно дурив Надю; він і в думці не мав її сватати* (І. Нечуй-Левицький); *— Ви не маєте ніякого сорому! Вас женуть, а ви йдете й нахабно турбуєте людей. Забирайтесь геть!* (В. Винниченко); *Оповідач вів себе нахабно* (В. Гжицький); *Хотіла крикнути на євнуха, як сміє він не виконувати волі ханської дружини, але очі скопця дивилися нахабно, злобно* (Р. Іваничук); // Надокучливо, настирливо, уїдливо (про тварин). *Задерикуваті горобці пурхають під самою церковною банею, голосно і нахабно цвірінькають* (М. Чабанівський); *Йому й байдуже, що на носі Рудий комар нахабно сів* (С. Воскрекасенко); * Образно. *Ґуральня нахабно сміялась рядом червоних вікон і гордо пахкала димом* (М. Коцюбинський).

НАХАБНУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Досить нахабний. *Івасик ще був дуже маленький, але потім у дитсадку нахабнуватий Жора Мукосій сказав, що тата в нього не було зовсім, що мама його мати-одиначка* (В. Нестайко); *Тимошку наче підмінили — погасла під пишними вусами його постійна нахабнувата усмішка* (Микита Чернявський); *Чихаренко розвертається з незрозумілим виразом обличчя й кидає на мене здивований і водночас нахабнуватий погляд* (А. Дністровий); *Гладкі, нахабнуваті мухи роїлися над конем* (В. Дрозд).

НАХАБНУВА́ТО, *розм.* Присл. до **нахабнува́тий.** *За кілька хвилин перед розлюченим батьком став Жора. Стрижений під бокс, з цигаркою в роті, він нахабнувато дивився спідлоба* (Остап Вишня); *— Хіба ж краса продається? — І красу за гроші беруть, — нахабнувато посміхнувся Магазаник* (М. Стельмах); *О дев'ятій двадцять я нахабнувато запропонував публіці розходитися. Але в неї виявилося до мене ще багато запитань* (Ю. Андрухович).

НАХА́БСТВО, а, *с.* Те саме, що **наха́бність.** [С т а с ь *(спалахуючи):*] *Яке, по суті, нечуване нахабство. Прийшли, як до себе в хату, поводяться, як із підданими* (С. Васильченко); *Вертес бачив, що зараз він значно потрібніший шефові, ніж шеф йому, і відразу ж набрався нахабства* (М. Білкун); *Вона промовляла голосно, сердито, а її очі бігали, як дві миші в пастці, і голос деренчав, тоді я не збагнув від чого, здогадався пізніше: то був страх, прикритий грубістю та нахабством* (Ю. Мушкетик); *Смугле лице його незалежне дихає завзяттям і нахабством* (Григорій Тютюнник).

НАХАЗЯ́ЙНУВА́ТИ, ую, уєш, *рідше* **НАХАЗЯЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док., без дод., рідше що, розм.* Хазяйнуючи, добитися чого-небудь або наробити, натворити чогось. *— Тут треба .. повчиться агрономії, а то часом згаряча так нахазяйную, що і кури сміятимуться* (О. Кониський); [М и х а й л о:] *Небагато, тату, нахазяйнуємо, коли я один буду глядіть хазяйство* (І. Карпенко-Карий); *— Уже он скоро сонце в загривок припече, а вони сни видивляються. Такі нахазяйнують чортів пляшку! — лаявся Йонька, плескаючи молотком по косі* (Григорій Тютюнник); *— Краще б нас не відділяли були від Городищ, там і голова — хазяїн, і агроном діло знає, і порядок є. А з цим Колядою та Кутнем ми нахазяюємо...* (М. Зарудний).

НАХАЗЯЮВА́ТИ *див.* **нахазяйнува́ти.**

НАХА́ПАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нахапа́ти.** *— Я написав, так торбу в мене вкрали, і всі мої папіруси тютю. Чи думали, що там вино і брашно* [борошно]*? Чи золото, нахапане в війну?* (Л. Костенко); *Вони* [селяни] *були, видно, нахапані десь просто з поля, від роботи* (О. Гончар); *Мелася сіла, наче птиця впала, і розпочала розмову на сьогочасні теми, нахапані навіть не з книжок, а на льоту та на скоку од других в розмовах по салонах* (І. Нечуй-Левицький); // *у знач. ім.* **наха́пане,** ного, *с.* Те, що хтось нахапав. *— Хто примусив їх кидати нахапане й забиратись..?* (Д. Міщенко).

НАХАПА́ТИ *див.* **наха́пувати.**

НАХАПА́ТИСЯ *див.* **наха́пуватися.**

НАХА́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко,* **НАХАПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, чого, що, розм.* 1. Хапаючи (у 1 знач.), брати яку-небудь кількість когось, чогось. [К о т я:] *Я, може, сьогодні аж п'ять гребінців нахапав у чудачок* (І. Микитенко); [О г н є в:] *Пости знімати без шуму. Щоб було зовсім делікатно, одягнемо їх в німецьку форму, якраз полонених нахапали немало* (О. Корнійчук); *— Пригости дівчат солодощами! Алі нахапав на тацю всього потроху і з такою мішаниною підійшов до співачки* (Ю. Логвин); *Нахапавши подарунків, люди йшли далі* (І. Роздобудько).

2. *перен.* Набирати, набувати, одержувати що-небудь у певній кількості. *Пригадую й Краузе, й Спицина, й Галущенка .. Той нахапує хабарів, сидячи в адвокатській конторі, той служить при поліції, той поїхав на село мировим посередником* (Ю. Хорунжий); *— Я не хохол і не малорос, а щирий українець, хоча я такий же користолюбивий, як і інші наші земляки. І нахапав і титулів, і маєтків — не відмовлявся* (В. Малик); *На суді мало з'ясуватися, звідки Живокіст нахапав стільки багатства...* (М. Білкун); *З українських полків слобідські бригадири забирають людей та садовлять на свої землі, нахапали тих земель хтозна-скільки* (Ю. Мушкетик); // Отримувати низькі оцінки на уроках або екзаменах. *— Другої такої ланки, певно, в усій школі не знайти! Подумати тільки, найменша у класі ланка нахапала найбільше трійок і навіть має одну невиправлену двійку. Сором!* (В. Нестайко); *— Ще двійок нахапаєш — зсиню задницю!* (В. Дрозд).

3. *перен.* Те саме, що **наха́пуватися** 2. *Мати не дала йому ніякої порядної освіти; молодий Ванечка знав тільки те, чого нахапав із лектури російських місячників* (І. Франко); *Ця тема вимагає куди більших знань, аніж ті, що я протягом трьох років перебування на чужій землі самотужки встиг нахапати з усіляких розрізнених джерел* (О. Шугай).

НАХА́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок., рідко,* **НАХАПА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док., чого, розм.* 1. Набирати, придбавати у великій кількості. *Ніхто з них не мав стільки досвіду в купівлі землі, як він, хіба що, може, Мартин. Той уже стільки нахапався, що, як то кажуть, і через губу йому пере-того...* (У. Самчук); *Анна зовсім не розуміла цієї дівчини. Та скільки їй там платять, на тому телебаченні та в театрі? Прибирає, мабуть. Вправляється зі шваброю, нахапалась роботи, як сучка бліх* (Г. Вдовиченко); // *тільки док.* З жадібністю з'їсти, проковтнути яку-небудь кількість чогось. *— Є люди, — сказав нарешті* [Тритузний], *— що мало чим цікавляться .. Одним днем живе, як та качка: ряски нахапавсь, воло набив, і чого йому ще .. Людині замало качиного щастя!..* (О. Гончар); *Нахапавшись зайвого, вовки відригують частину поживи і з'їдають її пізніше* (Г. Вдовиченко).

2. *перен.* Діставати, отримувати що-небудь (перев. небажане, неприємне). *"Букет хвороб, — як казав сам. — Не встиг нічого зробити, а болячок нахапався..."* (Ю. Мушкетик); *— Вивозити рушники із Зони не можна: надто багато радіації вони нахапались. Прати також страшно, розповзуться од ветхості* (А. Михайленко).

3. *перен.* Засвоювати, набувати знання, ідеї, погляди і т. ін. (звичайно поверхово, випадково). *— Дав я тебе в школу, та й жалкую. Між панськими дітьми і ти, бачу, нахапався панського духу* (І. Нечуй-Левицький); [П р о к і п:] *Побувала наша Ярина в Румунії, там і нахапалась таких пісень...* (О. Корнійчук); *— Що ж до Кирила, то він цитат нахапається і повторює їх, наче папуга, не дуже піклуючись, до місця цитата чи не до місця* (М. Білкун); *— Він нахапався по вершечках різних знань і за будь-якої нагоди демонструє свою, так би мовити, ерудицію* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **(1) Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаїв (па́лиць, стусанів, товче́ників** *і т. ін.)* — зазнати від кого-небудь побоїв. *Завше голодний.., він* [Климко] *досхочу нахапався товчеників* (О. Ільченко); *— Фурманом Созоненко призначив, — раптом озлобився парубчак. — Учора не поїхав — палиць нахватався* (М. Стельмах); [А в т о л і к:] *О пане, його бруд гнітить мене більше, ніж усі стусани, яких я нахапався, а вони були дошкульні* (В. Коптілов, пер. з тв. В. Шекспіра).

НАХА́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Харкаючи, наплювати. *Як уставили* [люди] *шість відер води рядком перед Стрибогом, то він нахаркав у ту воду* (Л. Мартович); * Образно. *Як же ж він міг сам собі нахаркати в лице, як міг споневіряти, змішати з болотом свою честь і совість?!* (І. Керницький).

НАХВАЛИ́ТИ *див.* **нахва́лювати.**

НАХВАЛИ́ТИСЯ, алю́ся, а́лишся, *док., розм.* 1. Хвалячись, наговорити, розповісти багато чого-небудь. *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться* (прислів'я); [Х о м е н к о:] *Нахвалилася* [голова колгоспу] *кореспондентові, а він і розписав* (З. Мороз); *У вагоні Микола не міг вдосталь наговоритися, насміятися й також нахвалитися своєю поїздкою на з'їзд письменників* (Олекса Ізарський).

2. *із запереч. част.* н е *і перев. з дієсл.* м о г т и. Досхочу, вволю нахвалити кого-, що-небудь. *Моє оповідання .. так подобалось моїм хазяям, що вони нахвалитись не можуть* (М. Коцюбинський); *— Знає ж мале, що він не нахвалиться суницями з козячим молоком, от і старається чимось догодити* (М. Стельмах); *— Коли я була маленька, учителі не могли мною нахвалитися* (А. Дімаров).

НА́ХВАЛКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **погро́за.** *Повний гнівних слів і всяких нахвалок, Вітя грузнув по коліна в болоті, спотикався* (С. Васильченко); *Серед грізних вигуків та нахвалок на козаків почулися раптом веселі жарти та круті дотепи* (А. Головко); *Все її тіло тремтіло, коли вона згадувала Яноша Репаші, його обурливі слова, вимоги, нахвалки* (С. Скляренко); *— Та не кричи ти, як пришелепкуватий! — замахав руками Данилович. — Багато в нього черні? — Сот п'ять, вашмосць. Нахвалки жене на вашу милість. Я його, каже, на палю посаджу!* (В. Чемерис).

НАХВА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нахва́лювати.** *Я від тих нахвалювань* [хлопців] *ще більше цвіту і пахну* (І. Жиленко).

НАХВА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, **НАХВАЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **НАХВАЛИ́ТИ,** алю́, а́лиш, *док., кого, що, розм.* 1. Говорити про кого-, що-небудь з похвалою; розхвалювати. *Усі ув один голос, не перестаючи, нахваляють її милу Оксану* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він все так, як і перше, нахваляє свою математику* (Леся Українка); *Продавці .. починали говорити завчений текст, нахвалюючи товар і його порівняно невисоку ціну* (А. Кокотюха); *Мама підкладала Олегові вареників з картоплею, він із задоволенням їв, нахвалював домашні смаколики* (Г. Вдовиченко); *Усі, хто скуштував цей витвір кухарської майстерності, не могли його нахвалити* (із журн.).

2. *тільки док., із запереч. част.* н е. Те саме, що **нахвали́тися** 2. *Не нахвалять брати Данки* (П. Грабовський); *Чорноброві кашовари Не нахвалять свій обід* (М. Стельмах); *— Тебе найбільше хвалили! — сказав найстарший до молодшого. Потім до середнього брата кинув із заздрістю. — І тебе хвалили — не нахвалили!* (В. Багірова).

НАХВА́ЛЮВАТИСЯ *див.* **нахваля́тися.**

НАХВАЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нахваля́ти** 1 і **нахваля́тися.** *Оля гадала, що він уже й забув про своє нахваляння розповісти її батькам, як вона тонула* (Л. Юхвід); *— Що?! — схопився Гордій, заправляючи в штани висмикану під час*

косовиці сорочку. — Так от же я тобі, сопляку, втру носа! Денис нічого не сказав на таке нахваляння, а тільки мовчки став готуватися до поєдинку (Григорій Тютюнник); *Симеон нахвалявся відіслати Сивоока до Константинополя на патріарший або й імператорський суд за непокірність і сваволю. Але то були нахваляння марні* (П. Загребельний); *Сошенко тікав у другу кімнату, .. щоб одурілий від нудьги господар не завітав до нього з розмовами про те, як його шанує місцеве панство, маючи за окрасу своїх свят, а всі ці нахваляння завершувалися проханням дати дещицю в рахунок комірного* (Н. Околітенко); // Висловлювання, що містять похвалу, хвастощі або погрозу. *Ментор ізник уже десь, пустих нахвалянь намоловши* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НАХВАЛЯ́ТИ *див.* **нахва́лювати.**

НАХВАЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *рідко* **НАХВА́ЛЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок., розм.* 1. *чим, з інфін. і без дод., зі спол. сл.* Погрожувати заподіяти, зробити комусь яке-небудь лихо, неприємність і т. ін. *Як тільки траплялась Онисі яка недогода, вона все репетувала та нахвалялась, що покине зятя й поїде до сина* (І. Нечуй-Левицький); *Інспектор .. зчинив бучу, нахвалюючись оддати Райка під суд* (С. Васильченко); *— Насамперед, ви повинні берегтися... Гаврило вчора дуже нахвалявся. Він гадає, що це ви ввесь страйк на заводі організуєте* (В. Винниченко); *Жмудь невгавав, усе кричав та нахвалявся* (А. Головко); // *чим.* Робити загрозливий жест. *Висока постать свариться на їх* [них] *головою й нахваляється батогом* (С. Васильченко); *— Я тобі ще покажу! — нахвалявся Кирило Смолярчук кулаком на Василя* (Г. Косинка).

2. *з інфін. і без дод., зі спол. сл.* Хвалькувато обіцяти що-небудь зробити. *— Я батькові до ніг упаду, — нахваляється Катря, послухавши мого слова розумного* (Марко Вовчок); *Починаючий письменник нахваляється щиро взятись за працю, за поважні студії* (М. Коцюбинський); *— Е, і погулясмо ж, молодиці, на тому весіллі! — нахвалялася Настя Гірчак, гупаючи ногами об землю* (І. Цюпа); *Переказали панові, що Іван Чумак нахвалявся зварити скло не гірше за німецьке* (М. Дашкієв); // Хвалячись, хизуватися чим-небудь. *Думали* [люди], *що все так буде і так має бути, прикладалися до праці якнайменше, а шуміли по коршмах, нахвалювалися, що ось то ми, нам Бог дає, і хто против нас?* (І. Франко); *Якось Кесар нахвалявся, що замолоду гнув підкови* (В. Дрозд); *— В ринок поки що цей дефіцит не пускаю, швидка засвітка гарантована, нехай ще десь рік полежить у мене. Не продається, просто нахваляюся* (А. Кокотюха).

НАХВА́СТАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Хвастаючи, наговорити багато неправдоподібного. *Вадим міг у себе в редакції нахвастати, своєчасно не зробити, але те, що він обіцяв дітям, — завжди виконував* (О. Іваненко).

НАХВА́СТАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Похвастати багато, досхочу. *Якщо співробітник хвалько, дайте йому змогу нахвастатися досхочу. Тільки після цього перейдіть до справи. Щоб підняти занижену самооцінку хвалька, щиро хваліть його* (з навч. літ.); // Багато хвастаючись, зазнати повного задоволення. *На чужому коні не наїздишся, у чужому доброму не нахвастаєшся* (Номис).

НАХВАТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., кого, чого, розм.* Те саме, що **нахапа́ти.** *Нахватав* [писар] *понятих, .. сторожів! Набігли хмарою до Макухи* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— У земській школі зі мною вчився .. А в його батька книг повна хижка. Казали, у Полтаві на пожежі нахватав* (О. Ковінька); [Ф е д і р:] *Поможи, будь ласкав, бо прийдеться знову не тільки хлопця взять із школи і у найми віддать, а і самому нахватать роботи чужої на шию* (І. Карпенко-Карий).

НАХВАТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., чого, розм.* Те саме, що **нахапа́тися.** *Україна ризикувала нахвататися непідйомних кредитів, але потенційні закордонні кредитори виявилися досить мудрими, щоб не допустити цього* (з газ.); *Сучасним дітям диво читання часто замінюють хрестоматії, де галопом по верхах можна нахвататися вижатих відомостей про світову класику* (із журн.).

◊ **Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусані́в, товче́ників** *і т. ін.) див.* **наха́пуватися.**

НАХВАТИ́ТИСЯ, ачу́ся, а́тишся, *док., діал.* Швидко з'явитися, підоспіти. *Сонечко вже запало за зелений гай, і от нахватиться перва зірочка* (Марко Вовчок).

НАХВИЛЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* Багато похвилюватися. *— Дударевичі тут нахвилювалися за своє чадо!* (О. Гончар); *Набігавшись за день та нахвилювавшись, Кузька лягає біля багаття, кладе голову на передні лапи й, не кліпаючи, дивиться на вогонь* (Григір Тютюнник).

НАХВІ́СНИК, а, *ч.* В упряжі — ремінь, що йде по спині коня від сідла або сіделка і проходить під хвостом. *Нахвісник і підстрижена "городками" грива коня — характерні етнографічні ознаки сарматської моди. Такі особливості знаходять паралелі в інших боспорських рельєфах, у розписах більш пізніх пантікапейських склепів* (з наук. літ.); *Нахвісник щільно прилягає до хвоста, захищаючи його від пошкоджень* (із журн.).

НА́ХИЛ, у, *ч.* 1. Дія за знач. **нахили́ти, нахиля́ти.** *— Не напружуйтесь, мій друже, — підкоморій посміхнувся привітно і щиро, легеньким нахилом голови дозволяючи хворому лягти в його присутності* (В. Єшкілєв); *Для ранкової зарядки обов'язковими мають бути махи руками й ногами, нахили вперед якомога нижче (не згинаючи колін), нахили вбік і назад, повороти тулуба праворуч і ліворуч* (з наук.-попул. літ.).

2. Положення чого-небудь під кутом між горизонтальною і вертикальною площинами. *Повернувшись до кабіни, я надав вертикальній осі гелікоптера найбільшого нахилу вперед* (В. Владко); *— Ми змінюєм орієнтири і кути нахилу наших мінометів* (Є. Доломан); *Колісниця зачепилася колесом за стовп, перехнябилася, візничий ще тримався в тому неймовірному нахилові до земної поверхні* (П. Загребельний); // Положення чого-небудь під кутом між прямою (або площиною) і перпендикуляром до неї. *Павлуша розгорнув, і я зразу пізнав почерк — чіткий з нахилом у лівий бік, кожна буквочка окремо (почерк старшого лейтенанта Пайчадзе)* (В. Нестайко).

3. *до чого, перен.* Прагнення до чого-небудь; бажання чогось. *Не завжди удається мені задовольнити мій нахил до самотності, бо маю тут близьких людей, які шукають мого товариства* (М. Коцюбинський); *— От ти, Марусю, поспостерігай сама себе, і ти помітиш, що й у тебе є нахили до того, щоб тебе люди високо цінили, хвалили, шанували, навіть заздрили тобі* (В. Винниченко); *Я лише слухаю, бо в мене немає нахилу до бесіди* (Ю. Яновський); *В дитинстві у мене був певний нахил до споглядальності* (О. Довженко); // Природні здібності, хист до чого-небудь. *Нахил до науки,*

терпимість до ворогів, яскрава талановитість, логічність в думках — це прикмета освіченого письменника-українця XVII віку (І. Огієнко); *Сам він хлопець славний, сумирний, з нахилом до музики* (О. Гончар); // *також з інфін.* Схильність до чого-небудь. *Любовицька літня, але ще гарна жінка років 45, з гордою поставою, з нахилом до повноти, але експансивна і жвава* (І. Кочерга); *Складено легенду — зворушливу в своїй наївності й разючу в своїй правді, висловлений із властивим для людей нахилом гіперболізувати* (І. Багряний); — *Я завжди дивувався, чому це в багатьох геніїв .. дивний нахил до надмірного абстрагування, до містики* (О. Бердник); // Цікавість, любов до чого-небудь. *Замолоду Чередниченко грав у драмгуртку, був душею кураївської сцени, і чи не відтоді зберіг він у собі нахил до різних штукарств?* (О. Гончар); *У нього взагалі від природи був нахил до подібних тем* (Любко Дереш); // *перев. мн.* Властивості характеру. *Люди на війні втрачають звичні уявлення і набувають нових нахилів* (С. Голованівський); *Це був довгий ряд кімнат, обставлених дбайливо і з смаком. Проходячи ними, Лаптєв мимохіть бачив їхню господарку з її нахилами та смаками* (М. Дашкієв); *Оглянула* [Ляля] *товаришів. Які різні люди сиділи перед нею! З різними нахилами, з різними уподобаннями...* (О. Гончар).

△ **Магнітне нахилення <Магнітний нахил>** *див.* **нахилення.**

НАХИЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нахилити** 1. *Одчинились двері в хату, а звідтіль висовується чорна голова, нахилена вниз* (І. Нечуй-Левицький); *Під'їхала вантажна автомашина, в кузові якої лежало велике дерево, нахилене гілками до кабіни* (С. Журахович); *Нижче, попід валом, суцільним гребенем проходив нахилений наперед гострокіл з велетенських дубових колод* (П. Загребельний); // **нахилено,** *безос. пред. Її бліде лице нахилено було наді мною* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Який нахилився. *Він саме в цій хвилі стояв нахилений до Зоні і слухав уважно, що вона йому говорила* (О. Кобилянська); — *Так ясно, мов у дійсності, побачив перед очима не нахилені верховіття дерев, а міцні склепіння .. книгозбірні, дубові полиці, пульти* (Н. Королєва); *Дід Дунай задумано перебирає дрібні зернятка нахиленого, сивого, як і старий, колоска* (М. Стельмах).

3. *у знач. прикм.* Який має нахил (у 2 знач.). *У системі знайдених підземних порожнин чітко вирізняються дві найбільші споруди. Перша — нахилений тунель діаметром тридцять метрів і довжиною біля шістнадцяти кілометрів* (В. Єшкілєв); *У шуляків роги нахилені донизу, шуті — зовсім безрогі, каплуни — воли хитрющі, і ще безліч назв* [волів] *за мастю, норовом, ходою, силою* (Ю. Мушкетик); *Старенький жовтий папірець. Трохи дивний, нерівномірний, схвильований і по-дитячому нахилений почерк* (А. Дністровий).

НАХИЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **нахилений.** *Яковенко злякався вдруге за сьогоднішній день. Злякався не нахиленості судна, не загрози неминучої катастрофи, не спанікованого крику знесиленого лоцмана* (П. Загребельний); *Пізанська вежа тепер не найбільш нахилена будівля у світі. Представники Книги рекордів Гіннеса підтвердили: нахиленість Пізанської вежі лише менше чотирьох градусів, тоді як нахиленість дзвіниці німецької церкви, побудованої в середині XIII століття, — понад п'ять градусів* (із журн.).

НАХИЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **нахилити** і **нахилитися.** *Установлено, що робота в зігнутому положенні збільшує затрати енергії на 20 %, а при значному нахиленні — на 45 % порівняно з прямим положенням корпуса* (з навч. літ.); *Відразу після відриву від землі літак зіткнувся з антенною системою курсового радіомаяка, що спричинило пошкодження конструкцій лівого крила і могло додатково сприяти інтенсивному нахиленню літака* (із журн.).

2. Те саме, що **нахил** 2. *Нахилення осі власного обертання планети до площини її орбіти є одним з найважливіших кліматоформувальних факторів* (з наук. літ.); *Нахилення почерку вправо або вліво чи відсутність будь-якого нахилення — все це важливо для графолога* (із журн.).

△ **(1) Магнітне нахилення <Магнітний нахил>** — кут між напрямом напруженості магнітного поля Землі та горизонтальною площиною (площиною горизонту) в певній точці земної поверхні. *Величина магнітного нахилення змінюється від 0 ° на магнітному екваторі до 90 ° на магнітному полюсі* (з наук.-попул. літ.); *Магнітний нахил вимірюють інклінаторами* (з наук.-попул. літ.).

НАХИЛИТИ *див.* **нахиляти.**

НАХИЛИТИСЯ *див.* **нахилятися.**

НАХИЛКИ, *присл., розм.* Те саме, що **нахильці.** *П'ють горілку не з чарки, а прямо нахилки* (Номис); *Молодиця назустріч Артемові простягла глечика. Він зупинився. Пив нахилки, як часто робив, гостюючи в матері* (О. Підсуха); *Ігор припалив сигарету, при спалаху сірника на підвіконні признав картину: два білогривці нахилки цмулять воду* (Є. Пашковський).

НАХИЛОМІР, а, *ч.* 1. Прилад для визначення нахилу поверхні Землі. *Нахиломіри призначені для реєстрації припливних і тектонічних нахилів земної поверхні з метою вивчення внутрішньої будови Землі, прогнозування землетрусів, пошуку й розвідки корисних копалин* (з наук.-попул. літ.).

2. Прилад для вимірювання кутового положення об'єкта відносно вертикалі. *Основними сферами застосування нахиломірів є статичний контроль кутових відхилень малорухомих об'єктів: будівель, гребель, стовбурів шахт, мостів, антенних опор, радіолокаційних антен, стартових столів ракет та інших об'єктів, де потрібен високоточний контроль кутового положення* (з наук.-попул. літ.).

НАХИЛЬНИЙ, а, е. 1. Який має нахил (у 2 знач.). *Залежно від величини нахилу розрізняють екваторіальні (0 °), полярні (90 °) та нахильні орбіти космічних апаратів* (з наук.-техн. літ.); *У статті розглянуто динаміку руху рідини нахильними жолобами* (із журн.).

2. *до чого, розм.* Який має нахил (у 3 знач.) до чого-небудь; схильний. — *Моя жінка нахильна до сільської ідилії* (І. Нечуй-Левицький); *Він усе бачив якісь нечувані злочини, тому що в старості був дуже нахильний до містицизму* (І. Франко).

НАХИЛЬНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Те саме, що **нахил** 3. — *В мене зроду нахильність до якоїсь грудяної* [грудної] *слабості* (І. Нечуй-Левицький); *Громадянство викидало, виригало з-проміж себе людей, що не змогли з їм* [ним] *поладнати .. через нещастя мати .. нахильність ламати загально додержувані закони власності* (Б. Грінченко).

НАХИЛЬЦЕМ, *присл.* Те саме, що **нахильці.** *Що було .. у пляшці, вижлуктав* [Демко] *без чарки, нахильцем* (Марко Вовчок); — *Бажаю, бажаю! — одповіда Кузьменко, приймаючи пляшечку ясного пива з рук Песцової. — Тільки з чого*

ж його пить? Хіба так, нахильцем? (Олена Пчілка); *Він налив мені склянку рому. Я випив нахильцем. Запекло!* (Л. Старицька-Черняхівська); *Їх нахильцем завели в землянку із зав'язаними очима, вони нічого не бачили, тільки відчули, як на них накотилася густа хвиля тепла* (В. Шкляр).

НА́ХИЛЬЦІ, *розм.* **НА́ВХИЛЬЦІ,** *присл.* 1. Просто з посудини, не наливаючи в склянку, кухоль і т. ін. (пити). *Полилася горілка, як вода. Він дудлив її нахильці* (Панас Мирний); *Колодязь. Люди воду п'ють Навхильці із цеберка* (В. Бичко); *Монтажники в касках, у брезентових робах з широкими поясами, на яких дзвеніли запобіжні ланцюги, хапали бутерброди, нахильці пили кефір, хрумкали яблука* (В. Нестайко); *Савка нарешті відчуває спрагу, жадібно нахильці спорожняє половину посудини й рукавом витирає вуса* (В. Чемерис).

2. Зігнувши верхню частину тіла, нахилившись. *Роман Кудрейко поклав рушницю і незграбно, навхильці подався з свого місця* (О. Донченко); *Він ліз рачки, йшов нахильці, пробирався ровами й ярками, знесилений, .. нещасний* (О. Кундзич); *Нахильці, згином, час від часу озираючись на маєток, звідки чигала небезпека, Йосип тихо перебрів річку й подався під греблею, ховаючись за вербами* (Б. Харчук); *Я спостеріг, що ліпше сунутися нахильці, тоді найспритніших псів, що вихапуються на плечі, легше скидати* (М. Дочинець).

НАХИЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нахиля́ти** і **нахиля́тися.** *Юзя просто задихалась від нахиляння та від спеки* (Леся Українка); *Я допоміг засипати ямку .. При нахилянні ще більше запекла побита спина* (В. Лис).

НАХИЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **НАХИЛИ́ТИ,** илю́, и́лиш, *док.* 1. *що, рідше кого.* Змінювати пряме положення кого-, чого-небудь на похиле. *Ходить вітер, ходить буйний, По полю гуляє; Тонку вербу край дороги Хилить, нахиляє* (П. Грабовський); *М'яко й гнучко похитується авто, нахиляючи то Фріца на Тіле, то Тіле на Фріца* (В. Винниченко); *Шквал крутить корабель, нахиляє його і от-от перекине в безодню* (О. Іваненко); *Ухопив* [Тупий] *відро, що стояло на цямрині, нахилив і зачав пити воду* (Л. Мартович); *Нахиливши голову, Максим пильно дивиться в глибінь, мов читає книгу* (М. Стельмах); // Змінюючи положення, наближати що-небудь до когось, чогось. [Х в о р а:] *Сядь ближче біля мене, нахили Лагідне личенько до мене ближче* (Леся Українка); *Стах нахилив мішок до своєї торбини, і в неї зашелестіло зерно* (М. Стельмах).

2. *кого, що, перен., заст.* Навертати, спрямовувати кого-, що-небудь до когось, чогось; схиляти. *У кого чисті руки та щиреє серце, і хто не нахиляв на марноту своєї душі, і хто не присягав на обману, нехай носить він благословення від Господа, а праведність від Бога спасіння свого!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Якби він не гнівався так за тією копійкою, не сварився б із Романом, лагідненько нахиляв би його знову до роботи* (Б. Грінченко); — *А може, й не від того так полюбила Іванка, що мати його похвалила, що до нього серце її нахиляла?* (А. Хижняк).

◊ **Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти)** *див.* **ра́дий.**

НАХИЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **НАХИЛИ́ТИСЯ,** илю́ся, и́лишся, *док.* 1. Змінювати своє пряме положення на похиле. *Тонкий залізний стовп ліхтаря неприродно нахилявся над ними* (М. Коцюбинський); *Враз Софійка завмерла: вона побачила, як піч почала нахилятись набік* (О. Донченко); *Нахилились густі лози* (з народної пісні); // *до кого — чого.* Змінюючи пряме положення, наближатися до кого-, чого-небудь. *Мати з Маринею, нахиляючись до вікна, лічила срібні гроші* (С. Васильченко); *Старий русин притуляє до вуха руку й боязко нахиляється в наш бік: — До Відня, прошу пана?* (Б. Антоненко-Давидович); *Віталій нахилився до водія, торкнув його за плече* (О. Гончар); // Згинати верхню частину тулуба. *Принцеса нахиляється, бере папірець і читає* (Леся Українка); *"Жодної сторожі не треба, тут і кішка чхне, так на п'ять миль почути можна..." — подумав Остап, нахиляючись під низькими дубовими гілками* (Д. Білий); *Кулина цитькнула на матір, засоромилася і ще нижче нахилилася над шитвом* (С. Чорнобривець); // Схиляючись, опускатися (про голову). *Дві голови нахиляються до нього, і він скоріше відчуває, ніж пізнає, Андрія і Соломію* (М. Стельмах); *Голови нахилились над столами. Напруження. Навіть небо працьовито заглядає сюди* (М. Хвильовий); * Образно. *За вікном з вишини хмари слізоньки ллють, нахилилася ніч край вікна* (В. Сосюра).

2. *перен.* Дотримуватися певної думки, переконання, погляду відносно кого-, чого-небудь; схилятися. *Не дай нахилятися серцю моєму до речі лихої, щоб учинки робити безбожністю, із людьми, що чинять переступ, і щоб не ласувався я їхніми присмаками!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Старшина й судді дуже нахилялися, щоб у Грицька землю відібрати* (Б. Грінченко); *Плачинда, придивляючись до своїх наймитів, раніше дівчини збагнув, куди має нахилитися парубоче серце* (М. Стельмах); // Мати, виявляти прихильність, любов, симпатію до кого-небудь. — *Я бажаю добра всім людям, але моє серце нахиляється до вбогих та безщасних* (І. Нечуй-Левицький); // Визнавати що-небудь, надавати перевагу чомусь, схилятися до чогось. *Його думка все більше й більше нахиляється до поєдинку* (М. Коцюбинський).

3. *рідко.* Опускатися до горизонту (про сонце, місяць). *Високо-високо в блакиті пливло сонце, ледве помітно нахиляючись на захід* (В. Собко); *Місяць нижче нахилився...* (В. Сосюра); *Сієста — обідня перерва, й триває вона у тропіках кілька годин, аж поки сонце не нахилиться до вечірнього пруга й не стане трохи прохолодніше* (І. Білик).

4. *тільки недок.* Пас. до **нахиля́ти** 1. *У деяких сортів яблуні та груші скелетні гілки виростають під гострим (до 40 °) кутом, що згодом може негативно позначитися на міцності скелета крони або силі росту гілок. Тому гілки з гострим кутом відходження нахиляються, підв'язуються шпагатом до стовбура* (із журн.).

НАХИТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., безос., кого, що, розм.* Довго, багато похитати. — *Певно, вони вийшли опівночі, коли ще було тихо, і вітер застав їх у дорозі. — Схоже на те, — сказав Боббі. — Ото їх, мабуть, нажбурляло та нахитало* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НАХИТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Довго, багато похитатися. *Спав* [Данило].., *як трава, що нахиталася за день* (Ю. Яновський); *У всю довж* [довжину] *шляхів ані пташечки: чи крильми у шнур пов'язалися? Осоко ж моя, ой домашечко! Голова ж моя нахиталася...* (П. Мовчан).

НА́ХІД, на́ходу, *ч., діал.* Навала, нашестя. *Деколи й дикі курки, що в погоду окремо літають, Перед находом вітрів починають стадами літати* (І. Франко); *Накоти люті й утіхи, нахід темної сили — все це загасило її розважність і потьмарило зір* (Валерій Шевчук).

НА́ХІДКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **зна́хідка** 1. *В околиці рознеслася вість поміж всіми маєтнішими .. про Домсову нахідку* (І. Франко); [М а р ' я н а:] *Антоне Федоровичу! Ставте могорича за щасливу нахідку* (Я. Мамонтов); *Юрій Макарович ще раз оглянув подарунок. — Чудесна люлька, — проговорив, розчулений. — Чудесна нахідка* (Г. Коцюба).

◊ **(1) Як на́хідка** — пригодиться, дуже потрібний. *Учись — на старість буде як нахідка* (Номис); *Ще невідомо, які там гори підуть за переправою. Добре, як добре, а коли бездоріжжя, бескеття? Заріз! Тоді додаткова сотня мін була б як нахідка* (О. Гончар).

НАХЛЕБТА́ТИСЯ, ебчу́ся, е́бчешся, *док.* 1. *чого і без дод., розм.* Похлебтати чого-небудь багато, досхочу (перев. про тварин). *Одна бочка випала й розбилась, а вино витекло на бруківку. Поки бочки розвантажували, кінь собі добряче того вина нахлебтався* (Ю. Винничук); *Дід виніс у відрі забілене кисляком їдло собаці, що, нахлебтавшись, ліг при буді камінчиком* (Є. Пашковський); *Спіткнувся, впав лицем на камінь... а може, вдарився головою об щось. Нахлебтався води... ну і... сталося неминуче. Цікаво, чи судмедексперти вміють відрізняти, вдаряються жертви головами об камінь чи то камені б'ють жертв по голові...* (Любко Дереш).

2. *вульг.* Напитися до сп'яніння. *Нахлебчеться Псякревський горілки, як качка води, та й засне там, де сидить* (з казки).

НАХЛИ́НУТИ, не, *док.* 1. Хлинути у великій кількості (про туман, воду, дим і т. ін.). *Сель спав так само швидко, як і нахлинув* (В. Малик); *Вода, що прорвала греблю, нахлине на них* (О. Тесленко); *За хвилею нахлинув вал* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

2. *перен.* Набігти, з'явитися у великій кількості. *Всю рать свою вперед подвинув* [Еней] *і разом на врагів нахлинув. Велів всіх сікти та рубать. Пішли латинців потрошити* (І. Котляревський); *Сила чужого народу нахлинула* (Б. Лепкий); *Невдовзі в Закарпаття нахлинуло багато людей* (В. Бабляк); *Ми пішли на них війною, щоб наш ворог не спочинув. Нам назустріч через море цілий тлум човнів нахлинув* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

3. *перен.* Виникнути, з'явитися в кого-небудь, охопити когось, оволодіти ким-небудь (про спогади, почуття, думки і т. ін.). *Знову нахлинула байдужість і все залила, як вода іскру* (І. Багряний); *Раптом враження дня нахлинули на мене, і я забув усе* (І. Багмут); *Спогади раптом широкою хвилею нахлинули на Крайнева* (В. Собко); *Нахлинуло нове відчуття: незнайома важкість у грудях спалахнула сотнями гарячих гострих голочок* (Г. Вдовиченко).

4. *перен.* Раптово з'явитися, настати або статися. *Вадим розповів про страшне горе, яке нахлинуло на Київ, — місто кільцем облягли* (Б. Лепкий); *Нахлинула тужна, широка, мов повінь, мелодія, вся душа натягнулась, мов струна* (Ю. Збанацький); *Останнім часом нахлинуло стільки роботи, стільки турбот і хвилювань, що на трьох здорових чоловіків би вистачило, а він все на собі тягне...* (Микита Чернявський); *Через тиждень нахлинули події, які притовкли Єфрема Васильовича* (Б. Харчук).

НА́ХЛИСТ, у, *ч.* Спосіб ловіння риби вудкою на штучну приманку. *Деякі приманки для нахлисту імітують комах, що живуть у воді, деякі — мальків і риб, деякі — наземних комах, таких як коники й жуки* (з наук.-попул. літ.); *Нахлист підійде тим рибалкам, які не женуться за ваговими показниками, а надають перевагу естетичній та азартній риболовлі* (із журн.).

НАХЛИСТА́ТИСЯ *див.* **нахли́стуватися.**

НА́ХЛИСТОВИЙ, а, е. Стос. до нахлисту. *Все для нахлисту можна купити в нашому інтернет-магазині: нахлистові мушки й снасті, нахлистові вудлища, нахлистові котушки, матеріали та інструменти для в'язання мушок і багато іншого для нахлистового лову* (з газ.).

НАХЛИ́СТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАХЛИСТА́ТИСЯ,** ищу́ся, и́щешся, *док., розм.* 1. Хлистати що-небудь багато, досхочу. *Нахлиставшись до несхочу води, задубівши й відчуваючи, що ноги його були вже скуті нападом корчу, Максим все ж іще встиг ухопитися за гілля верболозу* (І. Багряний).

2. *вульг.* Напиватися до сп'яніння. *Еней з дороги налигався І пінної так нахлистався, Трохи не виперсь з його дух* (І. Котляревський); [К у з ь м а:] *Де ж це він так нахлистався?* (З. Мороз); *— Хто тепер скаже, ніби Чарнота не другий чоловік по гетьмані? — кричав Чарнота, нахлиставшись сікеру, але на ногах тримаючись міцно* (П. Загребельний).

НАХЛІ́БНИК, а, *ч.* Той, хто живе чужим коштом. [К а з и д о р о г а:] *Засвідчився* [Рябина] *своїми нахлібниками і виграв* [у суді поле] (І. Франко); *Всі, хто виграв у війні, чужі мені, хто нажився в ній грабунками, .. хто є грабіжник, нахлібник, чиновний паразит* (О. Довженко); *— Я нахлібником їм не був би — здатен уже сам заробити на себе, маю розряд...* (О. Гончар); *Дядько — пребагатий і можний, навіть самого коронного гетьмана заступає. Я був для нього всього лише бідним нахлібником* (В. Чемерис).

НАХЛІ́БНИЦТВО, а, *с.* Проживання чужим коштом. *Яку високу честь те нахлібництво має, Зна кождий, хто життя богів олімпських знає* (І. Франко).

НАХЛІ́БНИЦЬКИЙ, а, е. Власт. нахлібникові. *Звикши підбирати крихти з панського столу, вилизувати тарілки після смачних панських страв, вона* [шляхта] *передала й потомкам нахлібницькі звичаї* (Панас Мирний).

НАХЛІ́БНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нахлі́бник.** *— Спасибі й за те, що притулок дав. А нахлібницею не була й не буду* (М. Руденко).

НАХЛЬО́СТАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нахльо́стати.** * Образно. *З натовпу виділяється колоритна постать старого рибалки: кряжистий, нахльостаний вітром, обличчя сміливе, навіть ніби трохи сердите — люлька в зубах, бакенбарди руді, аж вогнисті. Міг би зійти за морського пірата для кінофільму...* (О. Гончар).

НАХЛЬО́СТАТИ *див.* **нахльо́стувати.**

НАХЛЬО́СТУВАННЯ, я, *с.* 1. *розм.* Дія за знач. **нахльо́стувати.** *Якщо в лісі виникла пожежа, найпоширеніший засіб її гасіння — нахльостування полум'я віником з гілок листяних дерев. Потрібно рухатися по вогнищу і завдавати ударів, начебто замітаючи полум'я в сторону, на вигорілу площу* (із журн.).

2. Поєднування країв чого-небудь через перекриття (перев. про будівельні матеріали). *У місцях нахльостування профілів виконується заклепувальне з'єднання або з'єднання саморізами* (з навч. літ.); *Для того щоб запобігти протіканню металочерепиці, необхідно робити нахльостування до 150 мм і герметизувати край планки, що входить у паз* (із журн.).

НАХЛЬО́СТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАХЛЬО́СТАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм.* Час від часу або злегка хльостати. *Нахльостували гуцулки свою їмостечку попадю по плечьох* [плечах] *прутєм* [пруттям] (Г. Хоткевич); *У вербну суботу .. можна було безборонно нахльостувати дівчат лозиною, приказуючи "не я б'ю, верба б'є"* (Ю. Смолич); *Завернули* [свиню] *до господи Та нахльостали боки: "Будеш знати, Вража мати, Як скакати В буряки"* (М. Годованець).

НАХЛЮ́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нахлю́пати.** *Звичайний розчин зубної пасти у воді, нахлюпаний навколо наклеєної на вікно витинанки, створить дивовижну картину засніженого вікна, цілком відповідну до Новорічної атмосфери* (із журн.); // **нахлю́пано,** *безос. пред. Зійшла вода з дніпровських берегів, Збудивши в лозах челядь комарину. У різнотрав'ї займищ і лугів З-під хмар нахлюпано ультрамарину* (М. Руденко).

НАХЛЮ́ПАТИ *див.* **нахлю́пувати.**

НАХЛЮ́ПАТИСЯ *див.* **нахлю́пуватися.**

НАХЛЮ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАХЛЮ́ПАТИ,** аю, аєш, *док., що, чого і без дод., розм.* Хлюпаючи або хлюпаючись, наливати, набризкувати. *Тримайте тільки ніс проти хвилі (не свій власний, а човна), бо хвиля човен перекинути не перекине, але води нахлюпати може* (М. Білкун); * Образно. *Витягнулося* [звірятко], *прислухаючись до села, до отієї музики, яку притихлими хвилями нахлюпував гучномовець, і побігло не до ожереду, а на музику. Дива, та й годі!* (М. Стельмах).

НАХЛЮ́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАХЛЮ́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Хлюпатися досхочу. *Одного разу з дітьми вибралися на Азовське море і два тижні вилежувалися на піску в Бердянську, давши малим удосталь нахлюпатися в теплих мілких водах моря* (із журн.).

2. Хлюпаючись, наливатися, набризкуватися. * Образно. *В Маркове серце з самого дитинства світ нахлюпувався гомоном землі і відгомоном пісні* (М. Стельмах).

НАХМА́РЕНИЙ, а, е. 1. Який нахмарився (у 1 знач.). *Не спи, солдат... В нічному небі блиски Прорізують нахмарену блакить* (Л. Первомайський); *День був такий нахмарений, що годі було й розібрати, де воно ранок, а де вечір* (П. Загребельний).

2. *перен.* Те саме, що **нахму́рений** 2, 3. *Сумний, нахмарений, вийшов Білинський із величавого будинку, у якому рішається доля тисяч* (А. Крушельницький); *Ягнич усе ще стояв приголомшений, нахмарений* (О. Гончар); *Гощинський був нахмарений, не підводив погляду* (Р. Іваничук); *Отаман був нахмарений, на його обличчі не ворушився жоден м'яз, тільки брови впали низько й очі з світло-карих стали темнокарими* (Ю. Мушкетик).

НАХМА́РЕНО. Присл. до **нахма́рений.** *Нахмарено глипав* [тато] *на задимлену стелю* (І. Керницький).

НАХМА́РИТИ, рю, риш, *док.* 1. *тільки 3 ос., безос.* Те саме, що **нахма́ритися** 1. [Д і д:] *Нахмарило, мабуть, дощ буде* (І. Карпенко-Карий); *Іноді ще, буває, нахмарить, наче ось-ось закрутить сніг* (О. Донченко); *Він не звернув уваги, що вперше за останній місяць нахмарило і таки наближається гроза* (Б. Антоненко-Давидович); *В долину з гір насунув туман. Відразу нахмарило* (С. Чорнобривець).

2. *що і без прям. дод., перен.* Те саме, що **нахму́рити.** *Не встигла* [Маня] *й брови від гніву нахмарить. Лише регочучись, у свій покій втекла* (І. Франко); *Он як нахмарило отаманові чоло, он які брижі набігли на нього, он які глибокі зморшки пролягли від рота!* (Ю. Мушкетик).

НАХМА́РИТИСЯ, рюся, ришся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Покритися, заволоктися хмарами. *Незабаром небо нахмарилося, щільні хмари облягли його з усіх боків, і вітер, який змінив напрямок, погнав високі хвилі* (із журн.); // *безос. У дворі гавкнуло цуценя; хтось одсунув віконце; да, мабуть, нічого не побачив, бо таки нахмарилось і зовсім темно було* (Марко Вовчок).

2. *перен.* Те саме, що **нахму́ритися** 1, 2. — *Вони* [сини] *для мене і здоров'я, і мета в житті. Хоч, відверто кажучи, — і знову, немов на дощ, нахмарився Єгорич, — такої... прямої мети у мене якраз і нема* (В. Логвиненко); *Боримисл тільки нахмарився, слухаючи Люта* (І. Білик); *На згадку про донського козака Арсенове чоло нахмарилося* (В. Малик); *Він побачив, як ледь нахмарилися її брови, але не міг відгадати, вдавано чи насправді* (Ю. Мушкетик).

НАХМУ́РЕНИЙ, а, е. 1.Дієпр. пас. до **нахму́рити.** *З-під широких нахмурених брів хижо вовчим поглядом визирали його сірі, як полуда, очі* (О. Стороженко).

2. Який нахмурився, має понурий, незадоволений вигляд. *Мишко стояв, схилившись на одвірок, нахмурений* (С. Васильченко); *Цигуля .. повів очима по німих нахмурених обличчях селян* (А. Головко); *Чоловіки, поклавши на стіл кулаки, сиділи нахмурені й суворі* (В. Малик).

3. *перен.* Похмурий, темний (про предмети і явища природи). *Скувала озеро зима, .. вбілила простори снігами, темніє лиш над берегами лісів нахмурених кайма* (І. Гончаренко); *Незабаром все довкола затихло, тільки тріскучі іскри в потоці вогняного валу линули в нахмурене небо* (О. Бердник).

НАХМУ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **нахму́рений.** *Всім очужілим виглядом, гіркою нахмуреністю хлопець дає відчути, що твої напучення та нотації зараз його не проймуть, що між вами стіна* (О. Гончар).

НАХМУ́РЕНО. Присл. до **нахму́рений** 2. *Він нахмурено поглядав на паперові гроші, що лежали перед ним на столі* (Г. Коцюба); *Бондар, нахмурено слухаючи, мовчав* (М. Стельмах); *Вартовий нахмурено крокує далі по коридору* (О. Гончар); *Самсонов підвівся повагом, нахмурено, ладен силою своїх кулаків боронити себе і своїх друзів* (Ю. Бедзик).

НАХМУ́РИТИ *див.* **нахму́рювати.**

НАХМУ́РИТИСЯ *див.* **нахму́рюватися.**

НАХМУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАХМУ́РИТИ,** рю, риш, *док., що, рідко кого.* Виражаючи незадоволення, задумливість, гнів і т. ін., морщити лоба, зсувати брови або змінювати вираз обличчя; хмурити. *Він зосереджено нахмурював високий, трохи випнутий лоб, проводив рукою по м'яких хвильках темного чуба* (І. Микитенко); — *Потрібне щось кардинальне, повсюдне, — нахмурює чоло Заболотний. — Ліси планети, хіба такого вони потребують догляду?* (О. Гончар); *Нахмурив брови дід, блимає сердито очима, щось бубонить...* (С. Васильченко); *Сердюков нахмурив лоба і дивився кудись під ноги, маючи такий вираз, немов вираховував якусь задачу* (В. Винниченко); * Образно. *Шумно. Будинки нахмурили брови. Вулиця в'юном в'ється* (М. Шпак); // Робити суворим, понурим; засмучувати. *Натяк на смерть дружини ще більше окривдив і нахмурив Мар'яна* (М. Стельмах).

НАХМУ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **НАХМУ́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. Ставати похмурим, незадоволеним, надутим; хмуритися (у 1 знач.). *Махає* [хлопець] *рукою, нахмурюється, далі підходить і поправляє квіти на портреті* (Леся Українка); *Макс уважно, гостро зиркає на неї, нахмурюється* (В. Винниченко); *Татарин нахмурився і люто глянув на Непорадного...* (А. Чайковський); — *Ша! Досить зуби продавати! — нахмурився редактор. — Ми тут не на вечорі гумору й сатири!* (О. Бердник).

2. Зсовуватися, опускатися над очима при вираженні незадоволення, задумливості, гніву і т. ін. (про брови, чоло). *Біле волосся було скуйовджене.., брови нахмурились, незакриті очі грізно дивились, рот розкрився, страшно було глянути на вид старої* (О. Стороженко); *Малий одразу замовкає, брівки нахмурились* (С. Васильченко); *Галинка відразу помітила, як нахмурилося чоло хлопця* (В. Малик).

3. *перен.* Ставати похмурим, темним (про предмети і явища природи); хмуритися (у 2, 3 знач.). *Небо нахмурилося, темніє* (Панас Мирний); *Нахмурились сумні будинки, темними вікнами позирають на безлюдні улиці* (С. Васильченко); *Гори нахмурились* (С. Чорнобривець); *Льошка глянув у небо: хмари ще більше нахмурились; вони обважніли і загрозливо клубочилися* (Ю. Мокрієв).

НАХНЮ́ПИТИ *див.* **нахню́плювати.**

НАХНЮ́ПИТИСЯ *див.* **нахню́плюватися.**

НАХНЮ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нахню́пити.** *Леонід залишався все таким же незворушним, проте нахнюплені брови явно виражали настороженість* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який нахнюпився. *Гладун іде поблизу Степури нахнюплений, весь час гнітить його думка, що дав маху* (О. Гончар).

НАХНЮ́ПЛЕНО. Присл. до **нахню́плений.** *Там, де мусив би стояти красень, полігонний лейтенант який-небудь, нахнюплено стоїть він, майже пацан, з віхтиком солом'яної чуприни на голові* (О. Гончар).

НАХНЮ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАХНЮ́ПИТИ,** плю, пиш; *мн.* нахню́плять; *док., що.* Виражаючи незадоволення, зсувати брови, опускати нижче голову. — *Тихіше! — нахнюплює брови королева. — Ти, мабуть, забув, що у королівських стін є вуха?* (з казки); *Важко ходить старий граф по кімнатах, нахнюпивши стріху брів на суворо-іронічні очі* (В. Винниченко); — *Старий уже нахнюпив брови, — сміялись сьогодні в ливарному* (І. Микитенко).

НАХНЮ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **НАХНЮ́ПИТИСЯ,** плюся, пишся; *мн.* нахню́пляться; *док.* Схиляючи голову, змінюючи вираз обличчя, набирати похмурого, незадоволеного вигляду. *Як великий будинок складається з малих цеглин, покладених кожним із будівельників, так і майбутнє нашої України будується щоденними справами, вчинками, щоденним нашим вибором: вітатись чи ні, допомагати чи проходити мимо, ділитись чи залишати все собі, усміхатись чи нахнюплюватись* (із журн.); — *Єсть одержати стягнення! — коноплястий хлопчина шмигнув носом і нахнюпився* (М. Дашкієв); *Ляля відразу розсердилася, нахнюпилася* (Олекса Ізарський); *Бабенко нахнюпився, перекинув волосся з потилиці на лоб, відвернувся* (М. Руденко).

НАХО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нахова́ти.** *У католицькому соборі святих Мартина і Миколая у місті Бидгощ (північ Польщі) знайдено наховані майже півтисячі золотих монет і 200 предметів із золота — справжній скарб* (з газ.); // **нахо́вано,** *безос. пред.* [Н а с т я:] *Набере добра Данило від Платона, що з діда-прадіда в льохах, та у коморах, та у степах наховано і надбано!* (І. Карпенко-Карий).

НАХОВА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що, чого і без дод.* Сховати певну кількість чого-небудь. — *Призволяйтеся, матушки, на здоров'ячко, ще й у кишені наховайте та повезіть дітям на гостинець* (І. Нечуй-Левицький); — *Та ми й самі знайдемо, чого нам треба! — одповіли драгуни і полізли нишпорити попід сіном, витягаючи все, що наховала там Галя* (А. Кащенко); — *Для кого ти оце нахова́в, признавайся!* (В. Шкляр).

НАХО́ДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **находи́ти.** *Наш місячний похід по Карпатах завершився сходженням на гору поблизу села Самакова, і там так багато всього згадувалось про находжені нами дороги та стежки і так добре мріялося про майбутнє* (із журн.); // **нахо́джено,** *безос. пред. Передусім він такий досвідчений мандрівник — у нього за собою сотні кілометрів, та вже в самих тільки цих наших Карпатах у нього находжено десятки найскладніших маршрутів* (Ю. Андрухович).

НАХО́ДИТИ[1], джу, диш, *недок.*, **НАЙТИ́,** найду́, на́йдеш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Те саме, що **знахо́дити** 1. *Дивлюся в зіниці прозорі і в них не находжу я дна* (В. Сосюра); *Василько вмів з одного погляду находити завіяну снігами стежину на гору* (А. Турчинська); *За старих годів найшов і я раз шагів зо три мідних, а між ними один з хрестом посередині* (А. Кащенко); [О с т р о ж и н:] *Ах, Оресте Михайловичу! Здумайте собі тільки — насилу вас найшов!* (Леся Українка); // Підшукувати, підбирати кого-, що-небудь. — *Гляди ж, Романочку, не зрадь мене! Бо як ти не пожалієш, то хто ж мене пожаліє? Находь службу швидше, бо...* (Б. Грінченко); *Її не спустошена ні роками, ні злиднями уява находить і тонкі барви, і світанкову щедрість на розлогих нивах* (М. Стельмах); *Здавалось: коли б найти йому відповідні слова, вони б пронизали Настине серце наскрізь...* (С. Васильченко); *Тамара, мовби наперекір Мамайчуковим пророкуванням, якось швидко й несподівано найшла собі пару* (О. Гончар).

2. *що.* Придумувати, вигадувати що-небудь; знаходити (у 3 знач.). — *І хату, й оселі, й двір, і землю — усе, коли так, пополам, — широко ступаючи, говорив Альошка. — Не хочеш порядком, так заставлю. — А як же ти заставиш? — Найду як. У суд подам, суд і поділить* (М. Івченко); *Хіба не можна буде найти силу поважних причин, чому Синя Волошка не виконала свого доручення* (Б. Антоненко-Давидович); *Мудрий Головатий встиг завести необхідні зв'язки при імператорському дворі і зміг найти найкоротший шлях для вирішення чорноморської справи* (Д. Білий).

3. *що.* Помічати, бачити в комусь, чомусь що-небудь; знаходити (у 5 знач.). — *Находжу, що ви дуже слухняні* (В. Винниченко); *Вона находить мужню гідність у всій його поставі, у високій, гордовито випрямленій шиї, в густому непокірному чубові, відкинутому назад* (О. Гончар); — *Я не знаю, що ти найшов у мені* (І. Карпа).

◊ **Знахо́дити (нахо́дити) / знайти́ (найти́) смак** *див.* **знахо́дити; (1) Не нахо́дити / не найти́ [собі] місця** — бути дуже схвильованим, втрачати душевну рівновагу, самовладання, спокій. *Хома цілий день ходив, мов зварений, не находив собі місця...* (М. Коцюбинський); — *Оце й дома у мене радості. Батько, певне, місця собі не найде* (М. Стельмах); **Смерть найти́ (знайти́)** *див.* **смерть.**

НАХО́ДИТИ², ить, *недок.*, **НАЙТИ́**, на́йде, *док.* 1. *на кого.* Оволодівати ким-небудь, охоплювати когось (про настрій, почуття, стан і т. ін.). *Траплялося, нараз находив на нього інший настрій, і він мало не на коліна падав перед сином* (Г. Хоткевич); *Раптом почала находити на них якась неміч* (Н. Кобринська); *Часом находила на неї меланхолійна злість* (Іван Ле); *На неї найшла .. дівоцька жартівливість* (Панас Мирний); *Опліч стояли батько та брат Ратко, й на нього знову найшла рішучість* (І. Білик); // *безос.* — *На нього час від часу находить. Мов кінь норовистий, брикається* (М. Руденко); *Про Селіма розповідали байку, як почав пити. Роксолана й сама ладна була повірити в ту байку, бо й звідки ж на нього найшло?* (П. Загребельний).

2. Сходитися, збиратися в одному місці у великій кількості. *Прийдуть* [Горпина з Яковом] *з церкви, пообідають, потім спочинуть трохи, у гості йдуть або до їх гості находять* (Панас Мирний); *Як задзвонили у всі дзвони.., стали миряни находить* (О. Стороженко); *Зразу не міг найнятися* [Прокіп], *бо народу найшло більше, ніж треба* (М. Коцюбинський); *Людей найшла повна клуня. Цікаві були знати, хто він, куди їде, по що?* (Б. Лепкий); // Наступати (про ворога). *Стояла у лісі хатка; у тій хатці жив чоловік із жінкою. Находять на той край турки* (з легенди).

3. Насуватися, наближатися (перев. про явища природи). *От хмари усе находять, усе находять...* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ану, дівчата, ану, швиденько. Гей, припильнуйте, бо дощ находить* (С. Васильченко); *З одного боку на планету находила тінь* (О. Бердник); * У порівн. *По селу, неначе хмара найшла, — зашуміло* (Марко Вовчок).

Причи́на нахо́дить *див.* **причи́на.**

◊ **Доса́да нахо́дить / найшла́** *див.* **доса́да; Наско́чила (найшла́, натра́пила** *і т. ін.)* **коса́ на ка́мінь** *див.* **наска́кувати²; Сказ напада́є (нахо́дить) / напа́в (найшо́в)** *див.* **сказ; Сон наляга́є (нахо́дить, прихо́дить** *і т. ін.)* **/ налі́г (найшо́в, прийшо́в** *і т. ін.)* *див.* **сон¹; Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює** *і т. ін.)* **/ узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в** *і т. ін.)* *кого* **<Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в)** *на кого*> *див.* **страх¹; Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є** *і т. ін.)* **/ обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в** *і т. ін.)* *див.* **сум¹.**

НАХОДИ́ТИ, оджу́, о́диш, *док., що, розм.* 1. Ходячи, пройти яку-небудь віддаль. *Сучасні гаджети фіксують, скільки кілометрів ви находили чи набігали за день, а також скільки витратили калорій* (із журн.).

2. Багато ходячи, ушкодити собі що-небудь. *Находити ноги.*

НАХО́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок.*, **НАЙТИ́СЯ**, найду́ся, на́йдешся, *док., розм.* 1. Те саме, що **знахо́дитися** 2. *Не находилось ні одної* [дівчини], *котра б пригорнула його, як старша сестра* (Панас Мирний); *Вона не повертала й голови і все тремтіла, хоч на ній було все, що найшлось теплого в кімнаті* (Г. Хоткевич); *Сестра питала: — А чи не найдеться у вас, мамо, трохи полотна?* (М. Івченко); // Виявлятися, траплятися. *Яків дожидав якогось чоловіка до себе, — якісь воли на спродаж находяться...* (Марко Вовчок); *І, може, де кобза найдеться, Що гучно на співи озветься, На співи, на струни мої негучні* (Леся Українка).

2. *тільки недок., рідко.* Бути наявним, перебувати де-небудь; знаходитися (у 3 знач.). *Пішла Палажка вулицею та всіх, з ким стрічалась, питала, чи не чув хто за ту бомагу, чи не знає хто, в кого находиться та бомага* (І. Франко); *Ноги затоптували ямку так, що вже й не було пізнати, де вона находилася* (Л. Мартович); // Перебувати в якому-небудь стані чи положенні. *Вона відчуває нараз всю мертвоту такого заняття, його безпомічність і неміч супроти такого настрою, в якім находилася саме нині* (О. Кобилянська).

3. *тільки док., на що, зі спол.* що *і без дод.* Додуматися сказати, зробити що-небудь; вийти, не розгубившись, зі скрутного становища; знаходитися (у 4 знач.). *Василь не найшовсь навіть що одповісти* (М. Йогансен); *Досить уже того, що Криленко не найшовся що сказати й мовчав* (М. Хвильовий).

4. *тільки док.* Те саме, що **народи́тися;** знаходитися (у 5 знач.). *Найшлася в Насті дитинка... таке-то малесеньке* (Марко Вовчок); *Аж далі дитина у неї найшлась* (І. Франко); — *На Петра найшлося* [лоша]... (Остап Вишня).

НАХОДИ́ТИСЯ, оджу́ся, о́дишся, *док., розм.* Походити багато, досхочу. *Ходжу берегами, Та й не находжуся; Дивлюсь на сади зелені, Та й не надивлюся* (П. Куліш); — *Находивсь я по білому світу. Бачив багате і бідне життя* (О. Довженко); *Довго відмивала я його після звільнення. Ще довше находилася з Нестором по лікарнях* (М. Андрусяк); // Походивши багато, стомитися. *Вже так находився Іванко по Новгороду, що й ноги не носили* (А. Хижняк).

НАХОЖА́ЛИЙ, а, е, *заст.* Зайшлий, захожий. *Він не тутешній; .. так якийсь нахожалий, хто його зна, відкіля він* (Сл. Б. Грінченка).

НАХО́ЖИЙ, а, е, *розм.* Який тимчасово приходить куди-небудь для здійснення чогось. *Молодички нахожі його .. вітають* (Марко Вовчок); — *Вдень у Норвіку є нахожа прислуга, а постійно тут мешкають лише троє: дворецький Браєн, його жінка Матильда — економка та кухарка, а також мій камердинер Джордж* (О. Авраменко).

НАХОЛО́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нахолоди́ти.** *Дитячі тоненькі рученята .. зараз змушені були .. взяти гнучкий сталевий прут, підступне нахолоджене залізо, що до нього язиком на морозі не торкнись, бо така шкіра з язика і прикипить* (О. Гончар); *Ми пили нахолоджене в колодязній воді шампанське* (П. Загребельний).

НАХОЛО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАХОЛОДИ́ТИ**, оджу́, о́диш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Робити холодним; охолоджувати. *Пропонуємо Вам скористатися простими порадами, як нахолоджувати влітку приміщення без використання кондиціонерів* (з газ.); *Їй було душно, .. і вона прикладала руку до шибки, щоб, нахолодивши, приложити до лиця* (Панас Мирний); — *Отож і обморозивсь. Руки відтоді пухнуть, коли дуже нахолодиш* (О. Гончар).

НАХОЛО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАХОЛОДИ́ТИСЯ**, оджу́ся, о́дишся, *док., розм.* Робитися, ставати холодним. *Під час спеки приміщення варто зволожувати. Завдяки цілющій волозі повітря нахолоджуватиметься (температура знизиться на 2–3 градуси, а за відчуттями й зовсім на 4–5)* (з газ.); *Батько попросив унести на ніч побільше дров до хати, бо в такі морози вона швидко нахолодиться* (з казки).

НАХОЛОДИ́ТИ *див.* **нахоло́джувати.**

НАХОЛОДИ́ТИСЯ *див.* **нахоло́джуватися.**

НАХОЛО́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **нахоло́нути.** *Земля підставляла сонцеві нахололі за зиму чорні ріллі* (І. Цюпа); *За непокритими, нахололими за ніч столами .. сиділи люди* (М. Стельмах); *Ми вийшли під низьке небо. Надворі, хоч був мороз, здавалося ніби тепліше, ніж у майстерні серед нахололого заліза* (П. Загребельний); *А десь окремо, як болюча згадка, стоїть за зиму нахолола хатка* (Л. Костенко).

НАХОЛО́НУТИ, ну, неш; *мин. ч.* нахоло́нув, нула, ло *і* нахо́ло́в, ло́ла, ло; *док.* Зробитися, стати холодним; охолонути. *Каміння нахолонуло за ніч, і бійці промерзли* (О. Гончар); *Йому нахолов правий бік — низом з-під дверей бив холодний, як лезо ножа, струмінь* (Ю. Мушкетик).

НАХОМУТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* Зробити, виконати що-небудь неправильно, недбало, неякісно або сплутати щось. — *Ось тобі зразок. Бачиш? Ну, та, теє, щоб не нахомутав, пошлю з тобою поперваx Миколу...* (М. Стельмах); — *Бабусю Ольгою звуть? Ольга Петрівна? Нічого собі! З прізвищами цей дивний чоловік справді нахомутав, але ім'я та по батькові її бабці вгадав із першого разу* (А. Кокотюха).

НАХОПИ́ТИ *див.* **нахо́плювати.**

НАХОПИ́ТИСЯ *див.* **нахопля́тися.**

НАХО́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *рідше* **НАХОПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **НАХОПИ́ТИ,** оплю́, о́пиш; *мн.* нахо́плять *док., що, розм.* Надягати, накидати що-небудь перев. нашвидкуруч, абияк. *Носити довгий шарф узимку можна або просто нахоплюючи на плечі, або елегантно перекинувши через одне плече* (із журн.); *Одежину якусь нахопить, що аж глянути чудно* (Номис).

НАХОПЛЯ́ТИ *див.* **нахо́плювати.**

НАХОПЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **НАХОПИ́ТИСЯ,** оплю́ся, о́пишся; *мн.* нахо́пляться; *док., розм.* 1. Наставати, наближатися в часі. *День уже нахопляється, треба на панщину йти* (Марко Вовчок); — *Увечері отак вийшли з вагона. Дощ періщить, ніч от-от нахопиться, а ми стоїмо під якоюсь повіткою* (М. Олійник); // Приходити, прибувати своєчасно, тоді, коли потрібно. *Галя сумувала... На той саме час нахопився Чіпка* (Панас Мирний); *Коли б хто нахопився. Крикнув, але голос мій надто слабий і туман одразу тамує його* (У. Самчук); *На той час нахопився заступник голови* (Ю. Мушкетик).

2. Рухаючись, несподівано натрапляти на кого-, що-небудь, зустрічатися з ким-, чим-небудь. *Еней як відсіль відступився І далі трохи одійшов, То на другеє нахопився, Жіночу муку тут найшов* (І. Котляревський); *Олександр Іванович зайшов до контори колгоспу імені Ахунбабаєва, — зайшов, між іншим, на всякий випадок, зовсім не сподіваючись кого-небудь побачити там у цю пору, він несподівано нахопився на засідання колгоспного правління* (Б. Антоненко-Давидович); *Згодом приповз Роман з іншого боку. Нахопився на Роздольського, зіткнулися голови докупи* (Іван Ле).

НА́ХРА́П, у, *ч., розм., рідко.* Зухвалість, безцеремонність, нахабство. *"Признаємось, що перший раз в житті пишемо в газету — та треба... Нахрап і несправедливість статті .. проти нашої мови .. глибоко образила нас, кубанців"* (Д. Білий).

НАХРА́ПИСТИЙ, а, е, *розм.* Який діє нахрапом; зухвалий, безцеремонний, нахабний. *Народившись у містечку, він не знав і не хотів знати села, але мав свою думку про нього, бо ще в двадцятих роках нахраписте, безжалісне лівацтво скособочило йому мізки* (М. Стельмах); *Моє покоління гарно вчилося. Воно дуже багато читало, бо книжки, мистецтво, музеї були доступними, а ідеологи — наступальними, нахрапистими* (М. Матіос); *Лєна* [Лена] .. *боялася виказати острах цьому нахрапистому парубчакові* (Є. Пашковський).

НАХРА́ПИСТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **нахра́пистий.** — *І де твоя колишня нахрапистість поділася?* (М. Стельмах); *Зненавидів* [Москву] *од перших днів гетьманування за невизнання гетьманом його, Івана Виговського, за хитрування (на цьому знався й сам), за некоректність, нахабство, нахрапистість...* (Ю. Мушкетик).

НАХРА́ПИСТО, *розм.* Присл. до **нахра́пистий.** *Ніби й щиро говорив* [Онопрій з Кіндратом] *і де в чому таки говорив правду, але все це якось воно так раптово, нахраписто вийшло у нього* (А. Іщук); *Чому я такий? Чому не такий, як інші парубки? Не горланю пісень, не лізу нахраписто до дівчат? Я всього соромлюся* (Ю. Мушкетик); — *Коні, як і жінки, люблять ласку, — вже повчає* [Марія] *їх.* — *З ними не можна грубо і нахраписто* (М. Слабошпицький).

НАХРА́ПНИК, а, *ч.* Ремінь вуздечки, що тягнеться вздовж перенісся до лоба (коня). *Зазвичай вуздечка складається з повода (частина, яку вершник тримає в руках і управляє конем), нащічних ременів, нахрапника, потиличного, лобного і підборідного ременів* (з наук.-попул. літ.).

НА́ХРА́ПОМ, *присл., розм.* Нахабно, безцеремонно. [Г а л у ш к а:] *Він .. не лізе нахрапом, а чекає, щоб запросили* (О. Корнійчук); — *Не вмієте ви працювати з клієнтами. Нахрапом дієте, замість пояснити суть справи...* (М. Дашкієв); // Силою, насильно. — *Нахрапом можна буде пробитись. Тільки не зівати, зразу в двері, першого збити з ніг, хто стоятиме коло вагона* (І. Микитенко); *Говорячи, Андрій нахрапом сунув уперед. Відтісняючи Ігоря, бородань з перебитим носом, через сіни до кімнати* (А. Кокотюха).

НА́ХРЕСТ, *присл., діал.* Навхрест. *На самім вершку Чорної гори .. стояв непорушно, як камінь, із зложеними нахрест руками, чоловік у гуцульській одежі* (І. Франко); *Гайдуки витягнули шведа на поле, зложили йому руки нахрест і хотіли очі хустиною накрити* (Б. Лепкий).

НАХРОМИ́ТИ *див.* **нахро́млювати.**

НАХРОМИ́ТИСЯ *див.* **нахро́млюватися.**

НАХРО́МЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нахроми́ти.** *Звиваючись, по воді лунко вдарив темний хвіст, і Дмитро кидає в човен остя з нахромленою щукою* (М. Стельмах); *Вона .. задрімала під гострий звук терпуга, уявила себе нахромленим на голку метеликом, посміхнулась* (Є. Пашковський).

НАХРО́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАХРОМИ́ТИ,** омлю́, о́миш; *мн.* нахро́млять; *док., кого, що, розм.* Проткнувши що-небудь, насаджувати на нього щось; настромлювати. *Вода в казані википіла, недоварена картопля пригорала, Вар нахромлював її на ніж і пожадливо їв, хоч несолона й обпікала язика* (В. Яворівський); *Никодим нахромлював промерзлі пласти гною, надимав шию червоними, зеленими жилами* (О. Ульяненко); *Зламав* [Василь] *вишневу гілку, яка діткалася вікна, й нахромив на неї записку* (Ю. Мушкетик); *Розмотав* [Андрій] *закидушку, нахромив на гачки хлібні горошини* (Є. Пашковський).

НАХРО́МЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **НАХРОМИ́ТИСЯ,** омлю́ся, о́мишся; *мн.* нахро́мляться; *док., розм.* Наскакувати, напорюватися на що-небудь гостре. *Десь попереду скрикували мати й тітка Таня — так мовби навпомацки шукали кудись дорогу й нахромлювались на колючки*

(Н. Околітенко); *Чоловік із скирди упав та на вила й нахромився* (Сл. Б. Грінченка); *Нахромився я на суху гілку, що валялася в рівчаку* (А. Кокотюха).

НА́ХТА, и, *ж., прост.* Те саме, що **на́фта.** *Мама вийшла заміж за нового тата, хоч у нього золото не жовте, як у всіх, а чорне. Так називають якусь нахту, що її продає тато* (В. Чемерис); *— Бензин чи спирт? — спитав я. — Нахта. Отже, я майже вгадав. Нафта — це той же бензин* (В. Шкляр).

НАХУ́КАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **наху́кати.** *Зникає тривога — і спомин про нахукане тепло хліва .. яснить втихомирену самоту* (Є. Пашковський).

НАХУ́КАТИ, аю, аєш, *док., що, чого, розм.* Хукаючи, напустити тепла. *В хаті було холодненько .. Хукав я, хукав, ніякого тепла не нахукав* (Остап Вишня).

НАЦ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **націона́льний** у 1 знач., напр.: н а ц к а́ д р и, н а ц р а й о́ н, н а ц ш к о́ л а.

НАЦБА́НК, у, *ч.* Скорочення: національний банк. *Нацбанк України — центральний банк і державний орган, який проводить єдину державну політику з питань грошових оборотів, кредитування та зміцнення державної валюти — гривні* (з мови документів); *Відповідно до Конституції України основною функцією Нацбанку є забезпечення стабільності грошової одиниці України* (з мови документів); *У Нацбанку України відбулася презентація нових монет номінальною вартістю 1, 2, 5 і 10 гривень. Ці монети з часом замінять банкноти відповідних номіналів, що зараз перебувають в обігу* (з газ.).

НАЦБА́НКІВСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **нацба́нк.** *У нацбанківський реєстр повинні потрапляти відомості про всі кредити, надані банками в розмірі від 100 мінімальних зарплат* (із журн.); *З'явився нацбанківський анонс про проведення валютного аукціону, мета якого — викуп доларових надлишків* (з газ.).

НАЦВАЛЮ́ТА, и, *ж.* Скорочення: національна валюта (*див.* **валю́та).** *Нацвалюта — це грошова одиниця, що емітується державою (центробанком) для використання на її території. Використовують її в міжнародному економічному обміні та інших сферах, заснованих на грошових розрахунках* (з наук. літ.); *Фахівці заспокоюють: сигналів знецінення нацвалюти сьогодні немає* (з газ.).

НАЦИ́ЗМ, у, *ч.* Ідеологія і практика гітлерівського режиму в Німеччині в 1933–1945 рр.; націонал-соціалізм, німецький фашизм. *Службу свою* [гітлерівець-штурман] *знав добре, добросовісно її виконував, але вважав, що тим приносить неабияку жертву на олтар нацизму* (Іван Ле); *Для українців немає великої різниці між більшовизмом і нацизмом: обидва — вороги* (В. Барка); *Браунові здавалося, що вся вина за жорстокість та цинізм, які запанували в Німеччині, лягає виключно на Гітлера і кожен, хто ненавидить його, протестує разом з тим і проти нацизму...* (М. Дашкієв); *Суттю нацизму є тоталітарні терористичні методи влади, а також офіційна градація всіх націй за ступенем їх "повноцінності"* (з наук. літ.).

НАЦИ́СТ, а, *ч.* Прихильник нацизму; член нацистської партії. *Місяця стало потрібно, щоб викласти лише частину злочинств .. нацистів* (Ю. Смолич); *Перед нею відвертий нацист, із тих, котрі колись (хай не він, а його батьки і діди) вдерлися в її, Віруньчину країну, топтали її землю, убивали і нищили тут усе* (Ю. Бедзик).

НАЦИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **наци́ст.** *Нацистка Ільза Кох була арештована представниками американської армії в червні 1945 року. В 1947 році за злочини проти в'язнів концтаборів вона була засуджена до довічного ув'язнення* (з газ.).

НАЦИ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **наци́зм** і **наци́ст.** *Старший баронів брат ще до війни належав до найближчого оточення Гітлера, був членом горезвісного товариства "Туле", де нацистські верховоди провадили свої спіритичні сеанси, вивчали священні тексти арійців, кабалістику, парапсихологію, руни германців, ясновидіння, елементарне чаклунство* (Ю. Бедзик); *Таємні протоколи до пакту Молотова — Ріббентропа прирекли польську державу, з якою п'ять місяців тому нацистська Німеччина денонсувала пакт про ненапад, на загарбання* (М. Андрусяк); *Коли з'явилися відомості з нацистської Німеччини про те, що німці розщепили атом, вони — він, Вігнер, Сілард, Теллер, ще кільканадцять умів — звернулися до Ейнштейна з проханням підтримати їхню ініціативу із заснування атомної програми у США* (Любко Дереш).

НА́ЦІ, *невідм., ч. і ж.* Скорочена назва німецьких націонал-соціалістів. *Він* [фашист] *— вимуштруваний наці, і ніяка жива думка неможлива в муштрованому німецькому мозку* (Ю. Смолич); *Вайз не є наці, він проти раси, він не затруєний ідеологією, не захоплюється швидкими перемогами на фронтах, не квапиться на легку трофейну наживу* (У. Самчук).

НАЦІ́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **націди́ти.** *Щоб зробити із націдженого із берези соку смачнющий квас, треба додати туди трохи родзинок і пшениці* (із журн.).

НАЦІ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЦІДИ́ТИ,** іджу́, ідиш, *док., чого, що.* Цідячи, наливати яку-небудь кількість чогось. *Коли з колонки брав воду хтось немилий завсідницям, — тоді розмова уривалася, жінки .. кам'яніли, аж доки небажана особа націджувала потрібну кількість води* (Валерій Шевчук); *— Огірків дістань або ні — кислиць. Не яблук, а що ото в бочонку, і квасу націди* (А. Головко); *Знайшли* [розвідники] *розбиту автомашину, націдили бензину й помчалися* (П. Автомонов); *Дордже і собі націдив води з покритого пилюкою чорно-сірого бака* (І. Карпа); // Цідячи, наповнювати що-небудь якоюсь рідиною. *Арсень занурив каску у воду, пополоскав .. Потім націдив повну свіжої води...* (Іван Ле).

НАЦІ́ДЖУВАТИСЯ, у́ється, *недок.,* **НАЦІДИ́ТИСЯ,** і́диться, *док., розм.* Цідячись, наливатися. *Позираєш на швидкі хмари, дивишся в глибину лісу, а сам тільки про те й думаєш, чи не пора пити березовий сік. У першому кухлику вже, либонь, на цілий палець націдилось, і, здається, починає скапувати все густіше* (Є. Гуцало).

НАЦІДИ́ТИ *див.* **наці́джувати.**

НАЦІДИ́ТИСЯ *див.* **наці́джуватися.**

НАЦІЄТВІ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **націєтво́рчий.** *Рідну мову цінують не лише як засіб спілкування, а як невід'ємну частку людського єства, націєтвірну ознаку, нетлінний духовний скарб* (з навч. літ.); *В основі націєтвірної концепції І. Франка лежать культуроцентричний та політичний аспекти* (із журн.); *Переступивши поріг XXI століття, наукове українство робить усе нові кроки до осмислення образу великого Кобзаря, націєтвірного потенціалу його творчості* (із журн.).

НАЦІЄТВО́РЕННЯ, я, *с.* Творення, утвердження нації. *Виходу слов'ян на шлях націєтворення передувало так зване будительство: стадія підготовчої, спочатку просвітницької, а потім — громадсько-політичної роботи інтелігенції* (з наук. літ.); *Поява незалежної української держави зробила відродження раніше забороненої національної історіографії важливим елементом проектів українського державо- та націєтворення* (із журн.).

НАЦІЄТВО́РЕЦЬ, рця, *ч., уроч.* Людина, яка працює на зміцнення нації, на утвердження її суверенітету. *У XIX столітті, коли народжувалася наша нація, поет, художник та прозаїк Тарас Шевченко став відомим та популярним серед тисяч українців. Пізніше його охрестили батьком народу, генієм, націєтворцем* (з наук. літ.); *Уже першою збіркою віршів "Стилет і стилос" Євген Маланюк показав, що він поет-націєтворець, і цьому принципу він не зрадив до смерті* (із журн.).

НАЦІЄТВО́РЧИЙ, а, е. Стос. до націєтворення. *Представляючи різні верстви східних та центральних областей, .. багрянівці* [послідовники І. Багряного] *тим самим стверджують націєтворчий потенціал як всеукраїнську об'єднавчу категорію* (О. Шугай); *Перекладали* [митці] *так натхненно, як писали своє, зашифровуючи в перекладені рядки натяки на тоталітарну добу. А в Україні переклад виконував ще й націєтворчу роль, збагачуючи рідну мову, підносячи її до висот світової культури* (Є. Кононенко).

НАЦІЄТВО́РЧІСТЬ, чості, *ж.* Те саме. що **націєтво́рення.** *Безперечно, І. Огієнко всього не знав, але його ідеологічні імперативи диктували певну позицію. Перш за все він дбав про націєтворчість, про гартування українського духу* (з газ.).

НАЦІ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наці́лити.** *Зенітники стояли на мосту біля своїх націлених у небо гармат* (Л. Первомайський); *Дротики були націлені в груди, сокири загрозливо звелися в повітрі* (В. Владко); *Автоматичний кіноапарат, націлений про всяк випадок на вікна лабораторії надвогнетривів, зафіксував дивні мандрівки птаха* (М. Дашкієв); *Націлений Гавриченком на прорив загін єдиним духом покрив віддаль на зближення* (Я. Качура); // **наці́лено,** *безос. пред. На засуджених було націлено двадцять гвинтівок* (С. Скляренко); *— Не будемо вдаватись в побутові подробиці фактів, бо самі факти виглядають так чи інакше залежно від того, куди їх націлено* (О. Довженко).

НАЦІ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **наці́лений.** *Та повернемося до Яцикових стосунків зі спільниками. Вони не переставали дивувати його своєю націленістю на банкрутство* (М. Слабошпицький); *Іноді дріб'язковий і міщанський, але великий Львів, велике місто, вже у назві якого закладена енергетична націленість на експансію* (С. Процюк).

НАЦІ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **наці́лити.** *Метою турніру є спонукання молоді до чіткого вибору професії, націлення її на ефективне навчання упродовж життя, подальшу соціалізацію, самореалізацію й отримання життєвого досвіду* (з газ.).

НАЦІ́ЛИТИ *див.* **наці́лювати.**

НАЦІ́ЛИТИСЯ *див.* **наці́люватися.**

НАЦІЛО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **націлува́ти.** *Благально дивилася* [ти] *на своїх подруг, На знак протесту махала рукою І прикушувала пухлу, націловану губу. Потім різко підійшла до мене* (В. Симоненко); * Образно. *Очі* [пані Штор] *скоса, серйозно-допитливо обводять розпалене, націловане сонцем лице* (В. Винниченко).

НАЦІЛО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко,* **НАЦІЛУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, розм.* Цілувати кого-небудь багато разів. *Нагадуємо, що саме сьогодні — всесвітній День поцілунку! Не полінуйтеся націлувати ваших любих та рідних вдосталь!* (з газ.).

НАЦІЛО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок., рідко,* **НАЦІЛУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., розм.* Удосталь, досхочу цілуватися. *Дітки, які вони щирі та милі! Безкінечно можна дивитися на цих ангелят, цілувати і не націловуватися* (із журн.); *Софія Василівна, націлувавшися з донькою, перед довгою розлукою захотіла повчити її* (Д. Бузько); *— А що у коробці?! — закричали гості. — Тетяно! Відкривай уже! Потім націлуєтеся* (Люко Дашвар); *— Дайте ж мені швидше до жінки добратися, я вже з нею всмак націлуюся, бо страх як її люблю* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НАЦІЛУВА́ТИ *див.* **націло́вувати.**

НАЦІЛУВА́ТИСЯ *див.* **націло́вуватися.**

НАЦІ́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наці́лювати.** *Творчий колектив педагогів, націлюваний на високі результати, запровадив у практику допрофільне навчання в 1–5 класах, що дало можливість спрямувати учнів для навчання за обраним профілем — суспільно-гуманітарним чи природничо-математичним у 6 класі* (із журн.).

НАЦІ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **наці́лювати.** *Польська сторона особливо цікавилась закупівлею приладів наведення й націлювання для танків і протиракетних комплексів, артилерійських прицілів* (з газ.); *Існують різні методи націлювання на різні види реклами, за допомогою яких ви зможете охопити потенційних клієнтів* (з навч. літ.).

НАЦІ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *рідше* **НАЦІЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **НАЦІ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.* 1. *що у (на) кого — що і без дод.* Цілячись, направляти що-небудь на когось, щось, на якусь ціль. *— Леонардо, — тихо сказала Альчеста. — Ти націляв в мене з рушниці* (М. Йогансен); *Михайло, помагаючи дідові, радив рушницю придбати добру .. і в думці вже націлював у ведмедя страшного з великою втіхою* (Марко Вовчок); *З гір отих, націливши гармати, ворог бив по острову, по нас...* (І. Гончаренко); *Кілька ординських верхівців оточили його з усіх боків і націлили в груди списи* (Р. Іванченко).

2. *що на що.* Направляти, скеровувати що-небудь у певному напрямку. *Коли телевізійник націляв об'єктив на пожежну машину чи на скривлені від напруги й жароти обличчя пожежників, Томас опускав свою камеру. Ні пожежні машини, ні пожежники в касках його не цікавили* (А. Михайленко); *Справді, як це можна так націлити маленьку ракетку, відправлену з астроплана, щоб вона знайшла в міжпланетному просторі далеку Землю* (В. Владко); *Приступив пан Джеордже із дзеркальцем, націливши сонячного блищика мені на тіло* (М. Дочинець); // Направляти на кого-, що-небудь (палець, ніс, підборіддя і т. ін.). *Вона войовничо націляє на мене своє індіанське підборіддя* (О. Забужко); *— Дядю, — хлопчик, що заступився за батька-рибалку, виставив правицю, націлюючи вказівний палець на груди молодика. — А я знаю, що у вас там написано* (А. Кокотюха); *Мовби й не помітивши Ольжиного холоду та суворості, він уже націлив свого дзьобатого носа на немовля: — Покажи ж хоч, яке воно там у тебе, на кого схоже* (О. Гончар).

3. *кого, що на що, перен.* Спрямовувати, скеровувати до чого-небудь. *"Допоможи мені, Боже, — молилася* [Миловида]. *— Не на пагубні — на добрі діла націлюю мисли і наміри свої"* (Д. Міщенко); *Бійців ОМСБОПу майже повністю націлювали на диверсії і терор, що означало: підкрастися до об'єкта, замінувати, підірвати...* (В. Чемерис); *Орест Білинський схаменувся, що перебрав міру, націливши синів на надто однобічні інтереси* (Ірина Вільде).

4. *з інфін., перен., рідко.* Те саме, що **націлюватися** 2. *Вони мали надію на більше, бо Олійниченко сам націляв сісти замість Галушківського* (Б. Грінченко).

(1) Націлити / націлювати óчі (зір, пóгляд) — спрямувати погляд, пильно подивитися на кого-, що-небудь. *На захист станеш сонячній годині, На ворога націлиш пильний зір* (П. Дорошко); *Бліденький хлопчик років десяти .. підбіг до Оксена, зупинився, захеканий, і націлив на Оксена чорні, як смородина, очі* (Григорій Тютюнник); *Чигирин пізнав Данила, сквапно скочив на землю, націлив на нього невеликі очі* (М. Стельмах); *Боженко націлив свій погляд виконроба на головного члена групи підтримки* (А. Кокотюха); *Ряд вправ для очей базується на тому, щоб націлювати погляд на різні об'єкти — ближчі та дальші* (із журн.).

НАЦІ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *рідше* **НАЦІЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.*, **НАЦІ́ЛИТИСЯ,** лю́ся, лишся, *док.* 1. Наводити на ціль; цілитися, прицілюватися. *Жвавий хлопчик якийсь із луком та із стрілою націлявся з-за рожевих кущів* (Марко Вовчок); *Вершомет став на коліно і почав націлюватись* (М. Трублаїні); *На нас націлилось цілих три рушниці* (М. Івченко); *Вартовий націлився автоматом, і люди, боячись кулі, розбігалися по хатах* (А. Турчинська); // Направляти, скеровувати що-небудь кудись. *О, ця прекрасна мить рибальська! Ти випростуєш вудлище, націлюєшся на найглибше місце, .. де за кущами латаття сидить вона, ота найбільша щука* (М. Чабанівський); *Хомиха націлилась ниткою до вушка та й не потрапила* (І. Нечуй-Левицький); *Він вихопив фотоапарат, націлився. Але наглядач рішуче відсторонив його своєю рукою. — Не можна!* (О. Бердник).

2. *з інфін., перен., розм.* Збиратися, намагатися, мати намір що-небудь робити. *Побачивши його бездоганний циліндр, кілька хлопчаків побігли за ним і націлювались збити з нього цю конче потрібну ознаку вечірнього костюма* (М. Йогансен); *Вона* [тривога] *загострила увагу всіх на одному: хто націлявся забити Логвина* (Г. Епік); *В які дурні він, Панас, пошився, націлившися забрати жито вночі під вівторок* (Б. Грінченко); *Він швидко дістав з кишені піджака записну книжку, відкрив авторучку і націлився писати* (Д. Бедзик).

3. *на що, перен., розм.* Прагнути посісти, зайняти певне становище, посаду і т. ін. *Чепур, певно, на посаду директора націляється, що ж! Хай спробує* (Ю. Збанацький); *Борис сидить і трохи презирливо поглядає на Бранда. Уся його постать наче говорить: — Що ти мені розказуєш про Расуліта? Сам на чемпіона націляєшся?* (В. Собко); *То що ж з тобою сталося? Ти просто здурів — чи, може, націлився на корону?* (О. Авраменко).

4. Пас. до **націлювати** 1, 2. *Юнак підвів голову. Він скам'янів. Прямо перед собою побачив дротик, що націлювався на нього* (В. Владко); *На борту щось помітили, гасять швидкість. Форштевень корабля націлюється в бік маленького підводного човна, до двох постатей на крихітному містку* (Ю. Бедзик); *Вермахт воював професійно: він створював тимчасову перевагу у два-три рази на напрямах головного удару, туди націлювалася авіація — і наслідком ставав прорив ворожої оборони* (із журн.).

(1) Наці́люватися / наці́литися очи́ма (пóглядом) — спрямовувати погляд, пильно дивитися на кого-, що-небудь; пильнувати когось, щось. *Михайло Семенович урочисто чіпляв їх* [окуляри] *на лоба і .. націлювавсь примруженими очима на чергового читача* (А. Дімаров); *Обважнілий чолов'яга пильно націлився очима в двері* (М. Стельмах); *Я помітив, що коли він ще біг нам назустріч, то поглядом націлився чомусь саме на нас з Явою* (В. Нестайко).

НАЦІЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **націля́ти.** *Хоча керована ракета і має систему націляння, систему наведення або обидві, вона потребує польотної системи* (з наук. літ.).

НАЦІЛЯ́ТИ *див.* **націлювати.**

НАЦІЛЯ́ТИСЯ *див.* **націлюватися.**

НАЦІ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **націни́ти.** *На підставі другого екземпляра накладної адміністратор робить записи в картках обліку і проводить націнку товару. Вже націнений товар переписується в накладну на ім'я продавця, що працює в магазині у цей період часу* (із журн.).

НАЦІНИ́ТИ *див.* **націнювати.**

НА́ЦІНКА, и, *ж.* Сума, на яку підвищена ціна чого-небудь. *Макуху продають з високою націнкою* (В. Барка); *Один з них захистив дисертацію, але ресторанні націнки знівелювали тріумф* (А. Крижанівський); *Пізньої пори Василь Іванович збував напої з націнкою* (В. Шкляр); *За дві пачки "Гали", п'ять плиток чорного шоколаду, кіло вівсяного печива і диво-ніж Майка виклала сто п'ятдесят дві гривні. Засмутилася. — Націнка у вас тут чи що?* (Люко Дашвар).

НАЦІ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **наці́нювати.** *При оприбуткуванні товару від постачальника та передачі його під звіт продавцю (у торговий зал) потрібно визначати і відображати в обліку відповідну суму націнювання на товар* (з мови документів); *Компанія прямих поставок обладнання! Немає націнювання на товар!* (з мови реклами).

НАЦІ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАЦІНИ́ТИ,** іню́, іниш, *док., що.* Робити підвищення ціни (цін) на що-небудь. *Більше 25 % до закупівельної ціни аптеки не можуть "накрутити". Якщо ж препарат, приміром, коштує 1000 гривень, то, відповідно до спеціальної шкали, націнити можна не більше 10 %* (із журн.); *Продавці будуть вимушені працювати на розумній маржі, оскільки, якщо вони будуть націнювати більше за інших, то підуть з ринку* (з газ.).

НАЦІОГЕНЕ́З, у, *ч.*, **НАЦІОГЕНЕ́ЗА,** и, *ж.* Історичний процес появи, становлення і розвитку нації. *Зародки націогенезу українців з'явилися ще за Київської Русі* (з наук. літ.); *У процесі націєтворення О. Бочковський виділяє два етапи: період етногенези (для європейських націй VIII – XVI ст.) і націогенези (починаючи з XVI ст. етнічне усвідомлення виростає до висунення політичної ідеї і розпочинається період націогенези)* (з наук. літ.); *Моделі націогенезу мають різні форми й методи реалізації, і в першу чергу це залежить від особливості етносу, від його характеристик, ментальних особливостей* (з навч. літ.).

НАЦІОГЕНЕ́ЗА *див.* **націогене́з.**

НАЦІОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до націократії. *Націократичний напрям в українській політичній думці є багатим на різні концепції, погляди, ідеї* (з публіц. літ.).

НАЦІОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* У деяких теоріях націоналізму — політичне домінування певної нації у власній державі, що здійснюється через представницькі органи державного управління. *Основними засадами націократії є національна солідарність (надкласовість і антипартійність); авторитарність (особиста відповідальність керівників всіх рівнів за свої дії); якісна суспільна ієрархія і дисципліна; самоорганізація та самоврядність* (з наук.-попул. літ.); *Основним ідейно-ціннісним опонентом націократії на сьогодні є демократія, різниця між ними полягає передусім у визначенні основної суспільної цінності, якою демократія вважає людину, а націократія — націю* (із журн.).

НАЦІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із націології. *Теоретичні здобутки українських націологів можна розглядати як загально-теоретичний і методологічний ґрунт, на якому базується вся система націологічного знання* (з наук. літ.).

НАЦІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до націології. *У XX столітті українські націологічні дослідження здійснюються нашими істориками, серед яких першість належить Михайлу Грушевському* (з навч. літ.); *Націологічний погляд на проблему існування нації на перше місце ставить питання національної свідомості* (із журн.).

НАЦІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про виникнення і розвиток націй. *О. І. Бочковський (1884–1939) є одним із провідних європейських фахівців із теорії нації та національних відносин. Він започаткував новий напрям наукових досліджень — націологію, до якої відніс історичну, або генетичну, націологію, націоаналітику, націодинаміку, етнополітику, націософію, націотипологію й характерологію* (з наук. літ.); *На лекціях і практичних заняттях з націології розглядаються проблеми українського націогенезу, національної свідомості й самосвідомості та сучасних політичних процесів* (з навч. літ.).

НАЦІОНА́Л, а, *ч., заст.* 1. Націоналіст. *Тільки тоді, коли російсько-українські поступові національні рішуче зорганізуються як осібний від галицьких народовців гурт, може статись і спасенний поділ між самими сими народовцями* (М. Драгоманов); *Нещасний український інтелігент опинився раптом людиною без ґрунту: народником без народу, націоналом без справжнього розуміння національності, культурником без культурних здобутків і засобів* (С. Єфремов).

2. Назва, що її вживали в 20–30-ті рр. XX ст. в СРСР щодо представників різних народів і народностей, крім росіян. — *Бачиш, усіх нас, українців, білорусів, грузинів, латишів тощо, всіх, окрім росіян, вважають націоналами. Зрештою, воно так і є. Адже ми — різних національностей. Та, крий Боже, комусь із націоналів обстоювати своє, рідне* (О. Шугай).

НАЦІОНА́Л-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **націона́льний,** яке в певних випадках може розумітися як таке, що стосується націоналізму, напр.: націона́л-демокра́т, націона́л-комуні́ст, націона́л-консерва́тор, націона́л-лібералі́зм, націона́л-патріо́т, націона́л-реформі́зм, націона́л-соціалі́ст, націона́л-ухи́льництво, націона́л-шовіні́ст.

НАЦІОНА́Л-ДЕМОКРА́Т, а, *ч.* Прихильник, послідовник націонал-демократії. *Ми пішли на демонстрацію націонал-демократів, яка ішла від пам'ятника Шевченку до Софіївського майдану* (О. Шугай); *Не заперечуючи потреби возз'єднання всіх українських земель в одній державі, основна частина націонал-демократів схилялася до проголошення окремої держави на території Східної Галичини, Буковини і Закарпаття* (з наук. літ.); *Після переїзду в Австро-Угорщину до націонал-демократів приєднався і Михайло Грушевський* (із журн.).

НАЦІОНА́Л-ДЕМОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до націонал-демократії. *Верховна влада незалежної України натякнула, що члени Руху та інших націонал-демократичних партій можуть взяти участь у гуманітарному блоці влади* (В. Кожелянко); *Паралельно з націоналістичним напрямом в українській політичній думці сформувався і розвивався націонал-демократичний напрям. Зародився він у Галичині наприкінці XIX ст. і був пов'язаний насамперед із державницькими ідеями І. Франка та Ю. Бачинського* (з наук.-попул. літ.).

НАЦІОНА́Л-ДЕМОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* Політична течія, що поєднує націоналізм з ліберально-демократичною ідеологією. *Основні постулати націонал-демократії сформувалися в XIX ст., коли в європейському політичному житті консервативні ліберали витісняли монархістів в процесі буржуазно-демократичних революцій і створювали свої національні держави* (з наук. літ.); *Одна з основних тез ідеології націонал-демократії — це твердження, що націоналізм був історично необхідною умовою для десакралізації влади і початком шляху до встановлення народного (демократичного) суверенітету* (з наук.-попул. літ.).

НАЦІОНАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Той, хто здійснює націоналізацію чого-небудь. *Навряд чи комусь спало б на думку, що найбільшими націоналізаторами року виявляться не "нові ліві" партії, а... уряди провідних капіталістичних країн, які упродовж останніх тижнів провели таку масову хвилю націоналізації банків, про яку не могли навіть мріяти і найрадикальніші соціалісти* (із журн.).

НАЦІОНАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Відчуження приватної власності (землі, її надр, фабрик, заводів, шахт і т. ін.) у власність держави. — *Більшовики завжди за націоналізацію землі, щоб вона вся стала власністю держави, або, як вони кажуть, всенародною власністю* (М. Циба); *В липні 1918 року вибух громадянської війни примусив перевести повні націоналізації як негайні заходи оборони...* (О. Шугай); *Націоналізація може здійснюватися через безоплатну експропріацію, повний або частковий викуп* (з наук. літ.).

2. Організація чого-небудь на національній основі. *Я звернув увагу на конечну потребу подумати над способами спопуляризування театральних вистав по селах, уважаючи се першою умовою націоналізації театру* (І. Франко).

НАЦІОНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Ідеологія та політика в національному питанні, в основі яких лежить трактування нації як найвищої цінності та форми суспільної єдності. *В 80-ті роки формальний націоналізм запанував в українських кружках над космополітичним науково-соціальним напрямком* (М. Драгоманов); — *Нема чого дивуватись, що київська філія "Книгоспілки" видавала таку, з дозволу сказати, продукцію, коли в ній заправляли такі зубри націоналізму, як Качеровський і Титаренко!* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Рух, спрямований на боротьбу за незалежність нації, народу проти іноземних гнобителів. *У XIX–XX ст. націоналізм виступав як потужна об'єднувальна сила в боротьбі за національне визволення в Європі, а потім в Африці, Азії та Латинській Америці* (з наук. літ.).

НАЦІОНАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **націоналізува́ти.** *Це .. націоналізований колись у якогось "буржуя" житловий будинок і зайнятий пізніше під школу* (І. Багряний); *З його знайомих ніхто не сумнівався, що значні й великі капітали будуть націоналізовані, а дрібні — уряд не зачепить* (Олекса Ізарський); // **націоналізо́вано,** *безос. пред. — Ну, скажімо, так: диктатура пролетаріату є? Є! .. Фабрики і заводи націоналізовано? Націоналізовано!* (М. Хвильовий).

НАЦІОНАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАЦІОНАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати націоналізацію чого-небудь. *В Англії лейбористи чимало галузей промисловості, залізничний транспорт націоналізовують, а консерватори знову повертають приватному капіталу* (з газ.); *— Як прийшла революція, то націоналізували його будинки* (М. Куліш); *Кажуть, це — колишній буржуй, у якого революція націоналізувала розкішні кількаповерхові будинки* (Б. Антоненко-Давидович); *Живуть вони в колишнього хазяїна пивниці, в якого ту пивницю націоналізували, і другий будинок теж, але і в одній хаті кімнат п'ять* (М. Малиновська); *З Петра Могили розпочався живіший західний вплив на печерську гравюру. Але, переймаючи західні зразки, печерські гравери постійно їх націоналізують, — додають до них свій український побут* (І. Огієнко).

НАЦІОНАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **НАЦІОНАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* 1. Переходити в державну власність унаслідок націоналізації (у 1 знач.). *Законопроект не регламентує чіткої адміністративної процедури, яка визначатиме суб'єкти права приватної власності на об'єкти, які будуть націоналізовуватися* (з мови документів).

2. Набувати національного характеру внаслідок націоналізації (у 2 знач.). *— Гм... гм... трудну роботу завдав для моєї голови Комашко, — сказала Саня. — Цебто як прикласти ці принципи до діла, то треба або йти в народ, або силкуватись, щоб націоналізуватись й з народом зливатись? — обізвалась Мурашкова* (І. Нечуй-Левицький); *Легенди, поширені в Україні XVII–XVIII ст., виявили здатність локалізуватися, націоналізуватися, вростати в місцевий ідеологічно-культурний ґрунт* (з наук. літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **націоналізо́вувати, націоналізува́ти.** *1919 року новостворена Соціалістична партія Угорщини, де комуністам належала домінуюча роль, взяла курс на встановлення диктатури пролетаріату. Націоналізувалися банки, великі й навіть дрібні підприємства, ощадні каси, транспортні й торговельні контори* (з навч. літ.); *— У законі буде чітко зазначено, які підприємства будуть націоналізовуватися або реприватизовуватися державою, а які не будуть* (з газ.).

НАЦІОНАЛІЗУВА́ТИ *див.* **націоналізо́вувати.**

НАЦІОНАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **націоналізо́вуватися.**

НАЦІОНАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник націоналізму; учасник національно-визвольного руху. *Єдине, що мене заспокоює, — моє чисте сумління. Не буржуазний я і не націоналіст* (О. Довженко); *Корж знав тільки про петлюрівців, гетьманців, усяких бандитських отаманів, що їх давно вже ліквідовано на Україні, а от про українських націоналістів почув уперше* (Б. Антоненко-Давидович); *— Зараз поведу вас до нашого магістра пана Джавали. То є високомудрий чоловік, котрий вас забезпечить геть усім для написання історії. Але мушу вас наперед повідомити, що пан Джавала — переконаний націоналіст* (Ю. Винничук).

НАЦІОНАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **націоналі́зм** і **націоналі́ст.** *Згодом, коли став розвиватися капіталізм, питома вага шляхетства в історичному процесі польського народу зменшилася, але воно зберегло свій вплив на ідеологію панівних кляс* [класів], *а надто на ідеологію націоналістичної польської інтелігенції* (М. Драй-Хмара); *Гарасим збагнув, що, очевидно, Федором Пилиповичем оволоділа націоналістична ідея самостійництва* (А. Іщук); *В місті була націоналістична група, що складалася з трьох чоловік* (Ю. Збанацький); *Я шепнув декому на вушко, мовляв, хочете уникнути всіляких там громадянських непокор, націоналістичних рухів та протестів, барикад і кровопролиття, благословіть "Народну ідею" на чолі з досвідченим і неперевершеним бійцем невидимого фронту Миколою Стукачевичем Страхопуденком* (Г. Тарасюк).

НАЦІОНАЛІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **націоналісти́чний.** *Незважаючи на високі посади і державні нагороди, після закінчення війни творчість М. Рильського знову неодноразово жорстоко і безпідставно критикують у пресі, згадують про "буржуазність" і "націоналістичність" його творів* (з наук. літ.).

НАЦІОНАЛІСТИ́ЧНО, *присл.* У дусі націоналізму (у 1 знач.). *Ця організація репрезентує ідейну кристалізацію націоналістичного табору на еміграції, але також відомо, що вона не має домінуючого впливу на емігрантську націоналістично думаючу масу* (О. Шугай).

НАЦІОНАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **націоналі́ст.** *Мама зітхнувши: .. — Ну, яка ж та твоя Оріховська? Дарка: — Націоналістка, мамо. Але це слово не має нічого спільного з тою політикою, що її робить тато з о. Підгірським* (Ірина Вільде); *Вона видавала себе прибічницею всього московітського, послідовницею Петра й, трохи жартуючи, навіть називала себе націоналісткою* (Ю. Мушкетик); *Олена Курило, одна з найвизначніших мовознавців, — це білоруська єврейка, яку розстріляли в 1937-му як українську буржуазну націоналістку* (Ю. Винничук).

НАЦІОНАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **націоналі́ст.** *Баскійський націоналістський рух, який розпочався в 1900-ті роки, був ефективно придушений після громадянської війни в Іспанії* (з наук. літ.).

НАЦІОНА́ЛКА, и, *ж., заст.* Жін. до **націона́л.** *Мурашкова взяла собі місце в народній школі в одному українському селі над самим Дністром, вивчила добре українську мову, стала националкою, робила просвітнє діло завзятуще й мала добрий вплив на школу за поміччю народної мови* (І. Нечуй-Левицький).

НАЦІОНА́Л-КОМУНІ́ЗМ, у, *ч.* Національно орієнтований напрям у комуністичному русі, який, зокрема, існував в Україні у 1917–1933 роках. *Страх перед націонал-комунізмом був такий великий, що почався відстріл українських партійних кадрів усіх рангів без розбору* (Д. Павличко); *Націонал-комунізм виник як ідеологія побудови соціалістичної держави, а потім і комуністичного суспільства, що засно-*

вана на національно-культурних особливостях народів, їх географічному положенні та історичній спадщині (з наук. літ.); *Найяскравішими представниками націонал-комунізму в Україні були відомий український письменник, політичний діяч, член більшовицької партії з 1919 р. М. Хвильовий, а також О. Шумський, який у 1924–1926 рр. був наркомом освіти і відповідав за здійснення українізації* (з навч. літ.).

НАЦІОНА́Л-КОМУНІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник націонал-комунізму. *Багато націонал-комуністів думали, сподівалися, вважали, що в тій системі, в межах автономії України, все ж таки якоюсь мірою можна буде зберегти і розгорнути національний рух — підняти українську мову, культуру* (О. Шугай); *14 грудня 1918 року Скоропадський змушений був зректися булави на користь Директорії, яка повстала проти гетьманату. Головою її ненадовго став Володимир Винниченко, який у дев'ятнадцятому перейшов до табору націонал-комуністів* (М. Андрусяк).

НАЦІОНА́Л-КОМУНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до націонал-комунізму і націонал-комуністів. *Націонал-комуністичний рух відкидає заміну національної культури і мови будь-якою однією загальною універсальною культурою і мовою* (з наук.-попул. літ.); *Ліворадикальні сили в Польщі у 1920-х рр. мали націонал-комуністичний характер* (з навч. літ.).

НАЦІОНА́Л-КОНСЕРВАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до націонал-консерватизму. *Новий польський прем'єр-міністр Моравецький переформатував свій уряд. Це перше і найзначніше переформатування уряду в Польщі з моменту, коли влада опинилася в руках націонал-консервативного табору восени 2015 року* (з газ.); *Націонал-консервативна Швейцарська народна партія здобула переконливу перемогу на парламентських виборах* (з газ.).

НАЦІОНА́Л-КОНСЕРВАТИ́ЗМ, у, *ч.* Різновид консерватизму, що зосереджується перев. на національних інтересах, а також на відстоюванні культурної та етнічної ідентичності нації. *У статті досліджується роль В. Липинського в становленні теоретичних основ сучасного українського націонал-консерватизму, у розвитку самостійницької ідеології в українському політикумі* (з наук. літ.).

НАЦІОНА́Л-КОНСЕРВА́ТОР, а, *ч.* Прихильник, послідовник націонал-консерватизму. *Загострилися протиріччя між соціалістичними партіями, які складали кістяк Центральної Ради та, певною мірою, УНР, і націонал-консерваторами* (із журн.); *Багато націонал-консерваторів виступають за обмеження імміграції в Європу* (з газ.).

НАЦІОНА́Л-ЛІБЕРА́Л, а, *ч.* Прихильник, послідовник націонал-лібералізму. *Праці М. Погодіна пропагували неославізм і водночас відображали погляди російських націонал-лібералів на внутрішні та зовнішньополітичні завдання Росії* (з наук. літ.); *Усупереч усім прогнозам, вранці в понеділок стало зрозуміло, що новим президентом Румунії стане лідер опозиційних націонал-лібералів Клаус Йоханніс* (з газ.).

НАЦІОНА́Л-ЛІБЕРАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Політична течія, що поєднує ліберальну ідеологію з елементами націоналізму. *У націонал-лібералізмі звичайно лібералізм в економіці поєднується з націоналізмом у політиці та суспільному житті* (з наук.-попул. літ.); *Значний розвиток націонал-лібералізм отримав у Європі в кінці XX століття на хвилі євроскептицизму та антимігрантських настроїв* (із журн.).

НАЦІОНА́Л-ЛІБЕРА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до націонал-лібералізму і націонал-лібералів. *На сьогодні націонал-ліберальні партії існують у багатьох країнах, зокрема в Австрії, Німеччині, Франції та Росії* (з наук.-попул. літ.); *Націонал-ліберальна опозиція за два тижні змогла переконати жителів великих міст у тому, що програма мера Сібіу корисніша для Румунії* (з газ.).

НАЦІОНА́Л-ПАТРІО́Т, а, *ч.* Прихильник, послідовник націонал-патріотизму. *Національно-повстанську партію очолив відомий націонал-патріот Зеник* (Г. Тарасюк); *Політик вважає, що правий блок підтримуватимуть на виборах націонал-патріоти* (із журн.); *Націонал-патріоти пропонують піти шляхом національного відродження* (з газ.).

НАЦІОНА́Л-ПАТРІОТИ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у політиці та ідеології, що поєднує ідеї патріотизму і націоналізму. *Об'єднання декларує в своїх програмних та інших матеріалах усі три складові націонал-патріотизму — любов до своєї Батьківщини, зміцнення державності, прагнення до відродження військово-політичної могутності країни* (із журн.).

НАЦІОНА́Л-ПАТРІОТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до націонал-патріотизму і націонал-патріотів. *Ліві та націонал-патріотичні сили, на відміну від ідейних опонентів, не змогли консолідуватися і залучити електорат — демократичні гасла в тодішніх умовах виявилися більш привабливими для населення* (із журн.).

НАЦІОНА́Л-СОЦІАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Політична ідеологія, яка ґрунтувалася на принципах крайнього націоналізму в поєднанні з деякими ідеями соціалізму і була політичною доктриною керівництва Німеччини в часи Третього рейху (нацизм, німецький фашизм), а також у деяких інших країнах. *Націонал-соціалізм базується на тезі про цінність нації та її верховенстві в процесі утворення держави* (з наук. літ.); *Термін "націонал-соціалізм" виник із спроб створити націоналістичне перевизначення "соціалізму" в ролі альтернативи інтернаціонального марксистського соціалізму і капіталізму вільного ринку* (з наук.-попул. літ.).

НАЦІОНА́Л-СОЦІАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник націонал-соціалізму. *Суспільні настрої формувала інфляція. Націонал-соціалісти і комуністи наввипередки демагогічно обіцяли покращення життя* (О. Шугай); *Націонал-соціалістична робітнича партія Німеччини (НСДАП) була створена в 1919 р. У перші роки свого існування націонал-соціалісти (нацисти) не мали великого впливу* (з наук. літ.).

НАЦІОНА́Л-СОЦІАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до націонал-соціалізму і націонал-соціалістів. — *Я не поїхав і не поїду до жодної з цих так званих західних демократій, — обтрушуючись од білого сигаретного попелу, тихо говорив далі Шмідт, — і не тому, що я не вірю в демократію, не тому, що був членом німецької націонал-соціалістичної партії, тобто фашистом у вашому розумінні* (П. Загребельний).

НАЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до нації, національності. — *Тамошні духовні, бач, як міцно тримають зв'язок із народом. Священики, ченці організують гайдамацькі ватаги, озброюють, підкріплюють на дусі, підводять могутні національні ричаги* [важелі] (Г. Хоткевич); *У центрі уваги з'їзду стояло національне питання!.. А які виступи, які промови, які гасла!* (Б. Антоненко-Давидович); *Все більше міщан почали відчувати зріст національного піднесення* (Д. Білий).

2. Власт. певній нації, національності; який відображає їхній характер, особливості. *Віктор був у національному грузинському одязі, який дуже йому личив* (О. Донченко); *Як завжди, експрес зупинявся тут, щоб дати пасажирам розривку — змогу не тільки подивитися на цей національний скарб, а й вмочити пальці в нього — в те "священне море"* [Байкал] *та пошпурляти в нього камінці* (І. Багряний); *Вважалася* [родина Косачів] *зразком чемності та гостинності, вогнищем, до якого тягнулися всі, кому дорогі були національні традиції* (М. Олійник); // *у знач. ім.* **націона́льне,** ного, *с.* Те, що виражає характерні особливості якої-небудь нації. *Отеє в теперішню добу головні проблеми, що стоять перед істориком усякої національної літератури. Він мусить відрізнити в ній національне від інтернаціонального, мусить показати, як вона засвоює собі чужий матеріал і чужі форми* (І. Франко).

3. Державний; який належить певній країні або стосується її народу. — *Здається, він* [Гальванеску] *почесний член національної сільськогосподарської академії у Бухаресті* (Ю. Смолич); *Національний золотий запас зберігався серед напівпустельного степу за сто чи більше миль від найближчого населеного пункту* (М. Білкун); — *Мене побрехеньками не купиш! — спалахує цибатий, вузькогрудий здоровань і тягнеться очима кудись у зарічанський простір. — Краще піду на службу в національний корпус безпеки* (Ю. Бедзик).

4. Стос. до окремої національності, яка становить етнічну меншість у країні. — *Ніколи не чув, щоб у нас на островах існували якісь окремі національні групи* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Новий румунський режим на додачу до фактичного стану, формально відмовившись від демократичних порядків, першим чином узявся за національні меншини* (В. Кожелянко).

[Націона́льна] акаде́мія нау́к *див.* **акаде́мія; Націона́льна безпе́ка** *див.* **безпе́ка; Націона́льна іде́я** *див.* **іде́я; Націона́льна менши́на (ме́ншість)** *див.* **менши́на; Націона́льний демокра́т** *див.* **демокра́т; Націона́льний конве́нт** *див.* **конве́нт; Націона́льний парк** *див.* **парк; Націона́льний хара́ктер** *див.* **хара́ктер; Націона́льні почуття́** *див.* **почуття́; Ра́да націона́льної безпе́ки і оборо́ни Украї́ни** *див.* **ра́да.**

△ **Валови́й націона́льний проду́кт** *див.* **проду́кт; Націона́льна валю́та** *див.* **валю́та; Націона́льна мо́ва** *див.* **мо́ва; Націона́льне бага́тство** *див.* **бага́тство; Націона́льний дохі́д** *див.* **дохі́д; Націона́льний о́круг** *див.* **о́круг; Націона́льний проду́кт** *див.* **проду́кт; Чи́стий націона́льний проду́кт (дохі́д)** *див.* **проду́кт.**

НАЦІОНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Те саме, що **на́ція** 1. *Польські ксьондзи та єзуїти заводили польські школи скрізь по Україні та по Білій Русі для того, щоб пропагувати католицизм, польську національність та унію* (І. Нечуй-Левицький); *Тут* [у духовній академії] .. *стикалися віч-на-віч заступники всяких національностей, різних культур* (С. Єфремов); *Щодо національності, я ж до українського народу, хоч його ще мало знаю, прив'язалася щиро* (Р. Горак).

2. Належність людини до певної нації. — *Не голіть, — просить Остап, — вуса запорозького, бо потім, — каже, — тяжко буде національність визначити* (Остап Вишня); *В Івановім підрозділі служив гонористий хлопчина, за національністю вірменин* (В. Дрозд); — *Коли мені паспорт давали, то дільничний мент запитав, яку національність писати. Пишіть, кажу, українець* (В. Діброва).

НАЦІОНА́ЛЬНО. Присл. до **націона́льний** 1, 2. *Клієнти-мужики ставали чим рік свідоміші національно* (Л. Мартович); *Навряд чи пощастить якомусь дослідникові порахувати, скільки тоді* [у 30-ті роки] *винищено національно свідомого елементу на селі* (Б. Антоненко-Давидович); *Гарна, запальна і, як вона говорила про себе, національно віруюча, Ярослава, певно, впала в око тодішньому міністру інформації* (Г. Тарасюк); *В останні роки .. йому траплялися національно налаштовані панії* (Є. Кононенко).

НАЦІОНА́ЛЬНО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **націона́льний** у 1 знач., напр.: націона́льно-буржуа́зний, націона́льно-громадя́нський, націона́льно-демократи́чний, націона́льно-держа́вний, націона́льно-етні́чний, націона́льно-колоніа́льний, націона́льно-культу́рний, націона́льно-мо́вний, націона́льно-патріоти́чний, націона́льно-політи́чний, націона́льно-самобу́тній, націона́льно-територіа́льний.

НАЦІОНА́ЛЬНО-ВИЗВО́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до національної боротьби за звільнення країни, народу від гніту (перев. іноземного). *В Україні з'явилися козацькі територіальні полки, козацтво свої позиції значно зміцнило, одне за одним прокочуються хвилі національно-визвольних повстань* (Валерій Шевчук); *Час від часу васал повставав проти сюзерена. Коли бунт зазнавав невдачі, ця подія якось губилася в анналах історії, а коли заколот вдавався, його називали національно-визвольною війною* (В. Кожелянко); *Переїхавши до Петербурга, Купала зав'язує щільні зв'язки з російськими письменниками. Він стає тепер у центрі культурного та національно-визвольного білоруського руху* (С. Жадан).

НАЦІОНА́ЛЬНО-КУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Стос. до національної культури. *У міжвоєнну добу Галичина була для Буковини особливо важливим епіцентром національно-культурного тяжіння* (Ірина Вільде); *Швидкий процес українського національного відродження на Кубані, який знайшов підтримку у Кубанській краєвій* [крайовій] *раді, досяг найбільшого розвитку у 20-ті роки, коли було взято напрям на забезпечення національно-культурних потреб (насамперед тоді така ситуація була в Україні)* (Д. Білий).

НА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Етносоціальна спільнота, історично сформована на досить високому рівні розвитку певного суспільства на основі територіально-державної та психологічно-культурної єдності людей перев. зі спільністю походження, з єдиною мовою, усвідомленням своєї ідентичності (національною самосвідомістю) і спільністю самоназви, а також з певною спільністю характерних рис зовнішності. *У великій пустині я знаходжу поклади дорогоцінних металів, котрі можуть збагатити всю націю* (Г. Хоткевич); *Любов не знає націй, і для любові немає ні італійців, ні еспанців* [іспанців] (М. Йогансен); *Довгі віки Українська Церква була найміцніше зв'язана зі своїм народом, а це двом їм надавало сили та духу. У нас завжди віра й нація ототожнювалися* (І. Огієнко); *Я не згадала про ще одну важливу обставину: вже дівчинкою я знала, що належу до нації, котра завдячує літературі самим своїм існуванням* (О. Забужко).

2. Держава, країна (у деяких висловах). *Економічне зростання полегшує вирішення проблеми обмеженості ресурсів. Воно також дає змогу нації зберігати державну незалежність* (з наук. літ.).

3. *перен., жарт.* Про яку-небудь групу людей. — *Ну от! — сказав Вадим жартівливо, стараючись сховати хвилювання. — У жіночої нації програмна стріч однакова скрізь* (В. Винниченко); *Він* [міліціонер] *повів невідомого громадянина ковальської нації, який шарпав на собі шкіряну фартушину, лаявся задьористо й вигадливо* (Ю. Яновський).

Генерáльна Асамблéя Організáції Об'єднаних Нáцій *див.* **асамблéя; Ліга Нáцій** *див.* **ліга**[1]**; Організáція Об'єднаних Нáцій** *див.* **організáція; (1) Політúчна нáція** — сукупність громадян певної країни, незалежно від їхньої етнічної належності, які усвідомлюють себе як єдине державне ціле. *Американську націю можна назвати політичною, оскільки тут вихідна людська матерія формується головним чином політичною волею — волею спільноти, котра в цей момент не має усталеної загальновизнаної культури, оригінальної мови, багатовікової історії* (з наук. літ.); *Історія знає приклади виникнення націй на базі попередньо створеної державної єдності людей "загальнодержавного громадянства", на ґрунті якого формуються загальні традиції, мова, спільна культура. Такі спільноти прийнято називати політичними націями* (з наук. літ.).

НАЦМÉН, а, *ч., заст., тепер зневажл.* У СРСР — особа, яка належить до національної меншини. *Московський період був найкращим відтинком його життя. Як не дивно, у космополітичній столиці імперії Мирон, як і чимало творчих нацменів, позбувся комплексу меншовартості* (Г. Тарасюк); *Скоряючись здебільше якомусь непереборному інстинктові, він заводив розмови лишень зі стажерами або нацменами, що ними останнім часом кишіли заклади, які давали мало прибутку* (О. Ульяненко).

НАЦМÉНІВСЬКИЙ, а, е, *заст.* Стос. до нацменів. *Попри те, що так званий нацменівський сектор виробництва Всеукраїнського фотокіноуправління був незначним, він поволі розвивався* (з наук. літ.).

НАЦМÉНКА, и, *ж., заст., тепер зневажл.* Жін. до **нацмéн.** — *Те, що вона із Нальчика, — це ще не свідчить про те, що вона нацменка. Там повно росіян* (із журн.).

НАЦМЕНШИ́НА, и, *ж.* Скорочення: національна меншина *(див.* **менши́на).** *Чимало розповів щасливець і про дивізію, якою командував генерал Дергачов. Дивізія була сформована для вивезення з рідних країв представників нацменшин* (М. Андрусяк); *За даними останнього перепису населення (2001 р.), нацменшини в Україні становили 14 млн чол., або 27,3 % від усіх жителів* (з наук.-попул. літ.).

НАЦМÉНШІСТЬ, шості, *ж.* Скорочення: національна меншість *(див.* **менши́на);** нацменшина. *В "Комуністі" за 18 березня надруковано такого листа: .. "ГАРТ" .. веде неправильну політику серед нацменшостей, не допускаючи організації національних секцій* (М. Драй-Хмара); *Центральна Рада, погодившись поповнити свій склад представниками нацменшостей, ставала не тільки органом українським, але й парламентом України* (з наук. літ.).

НАЦОКОТÁТИ, кочу́, кóчеш, **НАЦОКОТÍТИ,** очу́, оти́ш, *док., що, чого і без дод., розм.* Цокочучи (у 3 знач.), наговорити чого-небудь. — *Моя дитино, нацокотали тії верхоумки, .. а ти віри пойняла...* (Марко Вовчок); *Обидві* [Наталя і Настя] *посміялися самі з себе. Нацокотіли одна одній про всякі дрібниці* (В. Собко); *Сестри повиходили заміж, зробилися дебелими молодицями, налетіли з виводками діток, нацокотали* (Р. Андріяшик).

НАЦОКОТÍТИ *див.* **нацокотáти.**

НАЦРÁДА, и, *ж.* Скорочення: національна рада. *Нацрада реформ розглянула законопроект "Про валюту"* (із журн.); *Нацрада з питань телебачення і радіомовлення України пропонує законодавчо обмежити ведення програм і передач політичними діячами* (з газ.).

НАЦРАЙÓН, у, *ч.* Скорочення: національний район. *Нацрайони — це адміністративно-територіальні одиниці в СРСР та в сучасній РФ, створені для задоволення етнокультурних потреб місцевого населення, що становило вагомий відсоток мешканців району* (з наук. літ.); *Уперше нацрайони в СРСР з'явилися в Саратовській губернії, де в 1923 році були утворені 10 українських, 8 мордовських та 8 татарських волостей* (із журн.).

НАЦУКРÓВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нацукрувáти.** *На вечірці Крамаренко пив коньяк замість звичної для нього московської горілки, заїдав його нацукрованим лимоном* (І. Муратов); *Морс відомий з давніх часів. Це ягідний сік, розведений водою та злегка нацукрований. Для його приготування чудово підходять журавлина, червона смородина, ожина, малина* (із журн.).

НАЦУКРÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЦУКРУВÁТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, розм.* Робити солодким, кладучи цукор; посипати цукром що-небудь їстівне. *Сік дають дітям до року в невеликій кількості — 80–100 мл. Напій не варто розводити водою та нацукровувати* (із журн.); *Готовий узвар чи компот із сухофруктів можна нацукрувати за смаком* (з наук.-попул. літ.).

НАЦУКРУВÁТИ *див.* **нацукрóвувати.**

НАЦУ́ПИТИ *див.* **нацу́плювати.**

НАЦУ́ПЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нацу́пити.** *Стоячи біля брами, понурий, з міцно нацупленим шоломом і підтягнутим попід підборіддям ремінцем, щоб його не так вже й впізнавали друзі, Роман бачив, як на мурі насупроти приліплювали плакат* (І. Багряний); *Полегшено зітхнулося всім, окрім хіба що Віхоли. Зсутулений, з картузом, нацупленим на самі очі, кинув Решетлякові навздогін майже з похвалою: "Двожильний, видно..."* (О. Гончар); // **нацу́плено,** *безос. пред. На мальви нацуплено білу полотняну — в рясному вишиванні — жіночу сорочку, мальви через комір сорочки стримлять так, наче то голова жіноча розцвіла* (Є. Гуцало).

НАЦУ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАЦУ́ПИТИ,** плю, пиш; *мн.* нацу́плять; *док., що, розм.* Надівати, надягати що-небудь, перев. з труднощами натягуючи. *Він зупинився і з важким сопінням почав нацуплювати на лисину руду шапку* (В. Речмедін); *Борис стрибає з лежанки і відбирає відра. Швиденько взувається, нацуплює на голову Володьчину шапку і вибігає по воду* (Л. Письменна); *Нацупив* [Йонька] *на себе сто раз латаний кожух і, не сказавши нікому слова, вийшов надвір* (Григорій Тютюнник); *Гармонію трохи порушували гумові чоботи та брезентовий плащ, який йому довелося поверх костюма нацупити* (О. Гончар); *Лисий лейтенант нацупив каску, затяг пояс* (П. Загребельний).

НАЦЬКÓВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нацькувáти** 1. *Звіддалеку лине брехіт собак, .. собарнота* [собачня] *нацькована летить* (Є. Пашковський); * Образно. *Спинивсь*

замислено, мисливно, нацькованих пустивши псів по білім аркуші курсивом на череду моторних слів (П. Мовчан).

2. *перен.* Дієпр. пас. до **нацькува́ти** 2. *Хто може запоручити, що не приїде Кочубей і, нацькований жінкою, не почне розводити своїх жалів на гетьмана?* (Б. Лепкий); *Ти, чоловіче, мусиш бути сильним, бо колись настане судний день, ти вийдеш навстріч натовпові, нацькованому єфрейторами проти тебе* (Р. Федорів); // **нацько́вано,** *безос. пред. З шкіри вилазив* [Мотузков], *доводячи відданість начальству. Вдавався в демагогію, щоб "виконати завдання" і обгавкати того, на кого його нацьковано* (В. Барка).

НАЦЬКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нацько́вувати.** *Час від часу двоє чоловіків помічали в лісі серед бабуїнів безволосу постать дикуна, і сама думка про те, що він може очолити напасників, наганяла на шведів жах. Вони б залюбки розквиталися з ним кулею за нацьковування бабуїнів та смерть помічників* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза); *Кращі сини російського народу .. боролись проти ганебної політики нацьковування народів Росії один на одного* (І. Цюпа); *Дивно було слухати її нацьковування проти рідного онука, хоч у боротьбі за владу ніхто не мусив зважати на рідну кров* (І. Білик).

НАЦЬКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАЦЬКУВА́ТИ,** ую́, уе́ш, *док.* 1. *кого, ким.* Спонукати до нападу на кого-небудь (перев. про собаку). *Жінки стояли навколішки вже другу годину .. Як тільки хто похитнеться — нацьковують* [есесівці] *собаку* (А. Хижняк); *Наглядачі .. на купу живих, мертвих і поранених нацьковують чи то гієн, чи диких кабанів* (Е. Андієвська); — *Хіба і ти* [Федір] *такий, як твій батько? Прийшли до нього заколядувати, а він собакою нацькував...* (Панас Мирний); *Ледве розчепили сватів. А Ломака репетує: — Музики, грайте марша оцим злидням! Павле, нацькуй собаками!* (Є. Кравченко).

2. *кого, на кого, перен.* Викликаючи вороже ставлення, підбурювати проти кого-небудь. — *Все було б гаразд, якби ж не ця сама класова боротьба. І навіщо людей один на одного нацьковують?* (Д. Бузько); — *Розумна* [бариня] *яка — люди третій рік як орють, а вона нацьковує дурнів...* (П. Панч); — *Я розумів, що мені зовсім не слід з нею* [Вовчихою] *сваритися, бо вона могла б нацькувати на мене когось із поліції* (Л. Смілянський).

НАЦЬКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **нацько́вувати.** *Корецький одного обдирає подвійним налогом* [податком], *а іншому дає двадцять п'ять відсотків конфіскованого. Так нацьковується середняк на середняка* (М. Циба).

НАЦЬКУВА́ТИ *див.* **нацько́вувати.**

НАЦЮ́КАТИ, аю, аєш, *док., чого, розм.* Нарубати дров (перев. невелику кількість). *Нацюкай дровець* (Сл. Б. Грінченка); *Крім навчання, я повинен ще й працювати: нацюкати дров, сходити по воду за півкілометра та й коксу назбирати* (П. Запаренко); *Обіцялись привезти вугілля, .. на розпалку нацюкав дровенят, не пропадемо* (Є. Пашковський).

НАЦЯ́ЦЬКАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Поцяцькатися довго, досхочу. *Наші ж наглядачі з індустріального світу, з огляду на їхню пронирність, за межею вдоволення всіх потреб, нацяцькавшись і змужнівши, зіткнуться з фатальним: куди податися далі?* (Є. Пашковський).

НАЧ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **нача́льник,** напр.: н а ч д и́ в, н а ч м і л і́ ц і ї, н а ч п о́ ш т и, н а ч р о́ т и, н а ч ш т а́ б у.

НАЧАВИ́ТИ *див.* **нача́влювати.**

НАЧА́ВЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начави́ти.** *Коли влітку приїздили з міста у степ паничі, тоді вони, розгулявшись, наливали ці басейни* [для купання] *не водою, а справжнісінським вином, начавленим з винограду* (О. Гончар).

НАЧА́ВЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нача́влювати.** *У багатьох селах підприємці купили спеціальні преси для начавлювання соку. До них — черги, бо всі несуть яблука: не пропадати ж садовині* (із журн.).

НАЧА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАЧАВИ́ТИ,** авлю́, а́виш; *мн.* нача́влять; *док., чого, що.* 1. Чавлячи, видобувати яку-небудь кількість рідини з чогось. *Ярош .. в саду побачив опалі яблука і став збирати, вони довго не полежать, але можна начавити соку* (Ю. Винничук).

2. *розм.* Те саме, що **натиска́ти** 1. *Самиці бджолиного вовка полюють на бджіл, нападаючи на них у польоті та вбиваючи їх. Після цього самиця бджолиного вовка начавлює на черевце бджоли і з'їдає витеклу з вола бджоли краплю нектару* (з наук.-попул. літ.); *Шамрай натиснув пальцем на кнопку дзвоника. Дзвінка зсередини не почулося. Він начавив ще раз, потім ще, а тоді обережно постукав по порізаному дерматину* (А. Кокотюха).

НАЧАДИ́ТИ, джу́, ди́ш, *док.* 1. Напустити чаду. [К о н о н:] *Гляди, Килино, як горітимеш — не начади!..* (М. Кропивницький).

2. *розм.* Курячи, наповнити приміщення тютюновим димом. *Свирид Яковлевич відчинив вікно: — Ну й начадили, задихнутися можна* (М. Стельмах); *Петро вийшов до тамбура, у темному кутку якого перемовлялися й поблимували запаленими сигаретами кілька чоловік. — І тут начадили, — сказав Магурак* (І. Нижник); *Хлопи у корчмі так начадили файками, що аж у носі шваркотіло* (Г. Пагутяк); // Напускаючи чого-небудь, забруднити повітря. *Мотоцикліст через хвилину вискочив з школи і помчав далі на своєму мотоциклі, начадивши на подвір'ї бензиновим димом* (Л. Смілянський).

НАЧАКЛО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАЧАКЛУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* Викликати що-небудь чаклуванням. — *А це чаклун Іван Іванович Задирайло і чаклун Іван Іванович Ображайло. Що вони дітям начакловують, теж ясно! — сказав Козачок Гулька* (В. Нестайко); — *Маг готується до ритуалу, маг на тебе смерть начакловує?* (В. Єшкілєв); *Він завжди хотів пишатися сином і ображався на нього за те, що той так і не дав йому цієї змоги. "От чого, скажи, ти такий виріс? І, головне, в кого? Може, це шкода яка? Або хтось щось начаклував?"* (В. Діброва); *Він там щось начаклував, і після того бабця Суальда стала тримати язика за зубами* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НАЧАКЛУВА́ТИ *див.* **начакло́вувати.**

НАЧА́ЛО, а, *с.* 1. *рідко.* Вихідна точка, початок (про все, що має протяжність); протилежне к і н е ц ь. — *А що воно, ваша милосте, значить? — Значить воно, що як йорчика* [єрика] *в началі слова не треба, так і ти не потрібний у генеральній канцелярії* (Б. Лепкий); *Я знаю доріг цих кінці і начала* (А. Малишко).

2. *рідко.* Початок у процесі, розвитку чого-небудь, а також сам відрізок часу, пов'язаний із цим початком. *Добре начало — половина діла* (Номис); *Добре багатому: він, коли схоче, Знайде роботі начало й кінець* (Я. Щоголів); *Слово наше рідне! Ти сьогодні зазвучало як початок, як начало* (П. Тичина).

3. Основа, суть, джерело чого-небудь. *За козацької доби носієм української політичної думки виступала старшина. Вона була також, за сучасним терміном, інтелігенцією, в природі її розуму духовне начало вивищувалося над усіма матеріальними мотиваціями* (Д. Павличко); *Фонетичні особливості "Повісті временних літ" досить своєрідні. Східнослов'янське начало виступає тут дуже виразно* (В. Русанівський).

4. *тільки мн.* Способи, методи здійснення чого-небудь. *Вони тільки тепер побачили, що то таке паніка, коли все перемішалося з напівцивільними. Все пустилося берега, й не було вже жодних стримуючих начал, щоби могли тут щось зарадити* (І. Багряний); *Дружба між ними в'язалася на дивовижних началах: Павло увесь час мовчить, мов камінь, а Хома говорить і говорить* (Григорій Тютюнник).

○ **(1) Під нача́ло** *кого, чиє, у знач. присл.* — під чиєсь керівництво. *Гетьман пішов з усім військом, а вперед з 3000 послав Апостола* [Данила]. *І довелося Апостолу попасти під начало царського посланника німця Паткуля* (Г. Хоткевич); *Вступив* [Гордій] *учнем на завод під начало й науку свого ж дядька* (Є. Кротевич); *Трупа франківців, яку 1978 року взяв під своє начало Сергій Данченко, стала цікавим і самобутнім колективом, помітним на карті театральної Європи* (із журн.); **(2) Під нача́лом** *кого, чиїм, у знач. присл.* — під чиїмсь керівництвом. — *Коли я жив на станції, я брав по 35 карбованців щомісяця, мав десятеро людей під своїм началом і щодня не менше карбованця прибутку з вагона* (І. Франко); *Траханіотов був призначений начальником Пушкарського приказу. Під його началом було багато всіляких майстрів зброї у цейхгаузі* (Є. Гуцало); *Всі перські кораблі під началом царевого брата Ахемена взяли в морську облогу тутешнє місто Фіви* (І. Білик).

НАЧА́ЛЬНИЙ, а, е, *заст.* Старший, головний (у певній ієрархії). *Іул, як комендант ісправний, Енеєві лепорт* [рапорт] *подав, Як війська ватажок начальний, Про все дрібненько розказав* (І. Котляревський); *Війська шведські, які увійдуть на Україну, будуть оставатися під начальним керуванням українського князя-гетьмана, і всі українські землі, які добудуть шведи, належатимуть до України* (Б. Лепкий); *Вишневецького після довгих суперечок і намовлянь проголошено у Львові вождем начальним над усім військом* (П. Загребельний).

НАЧА́ЛЬНИК, а, *ч.* Посадова особа, яка очолює що-небудь, керує кимсь, завідує чим-небудь. *Прийшов начальник, чоловічок низенький, товстенький* (І. Франко); *Начальник станції .. дав телеграму, щоб наші речі скинули на одній станції по дорозі* (М. Коцюбинський); *Хоробрий начальник донців, що на нараді перший висловився за штурм* [фортеці], *першим же кинувся і в бій* (С. Добровольський); *Начальник штабу водив олівцем по карті* (Л. Первомайський); *Сивобородий начальник разом з перекладачем приходив до селища найняти на роботу кілька чоловік* [чоловіків] *і жінок* (М. Дашкієв).

НАЧА́ЛЬНИКІВ, кова, кове. Прикм. до **нача́льник.** *В ту ж мить зрозумів, що він* [Тимон] *уже в начальникових словах не сумнівається* (Д. Бузько); *Вартовий мовчить, ніби не чує і не бачить бабусі. Грізний! В руці сила, власна і начальникова* (В. Барка); *Він махнув рукою і пішов до начальникового кабінету* (О. Сизоненко).

НАЧАЛЬНИКУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **начальникува́ти.** — *Начальникування — воно легке, а ти попрацюй* (Іван Ле).

НАЧАЛЬНИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Бути начальником; начальствувати, керувати. — *Третій рік начальникую на фермі,* — *жінка стримано посміхнулась.* — *До війни була дояркою, а тепер наставили завом* (О. Гончар); *Його неприязнь до мене подвійна: і за погони, і за те, що я щасливчик, уцілів на фронті і тепер прибув начальникувати* (П. Загребельний); *В цього на плечах цілий район, він начальникує над усіма начальниками* (М. Вінграновський).

НАЧА́ЛЬНИЦТВО, а, *с., розм.* Становище, посада начальника. *Татко здоров. Раз у раз пропонують йому різні начальництва і президентури, але він не приймає* (І. Франко).

НАЧА́ЛЬНИЦЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **нача́льник;** належний йому. *Де-не-де варта зупиняла їх — приходилось показувати начальницькі знаки, щоб пропустила* (І. Франко); *Чомусь завжди виходило так, що в першу чергу в начальницький кабінет заходили люди, які, напевне, могли б і почекати* (О. Донченко); *Андрієві вже було шкода вайлуватого цього простяка в начальницькім мундирі, флегматичного цього товстюха з таким милим полтавським акцентом* (І. Багряний); *Подейкували в таборі, що Большаков уже двічі їздив лікуватися — знімати зайвий жир, але, повертаючись до своєї начальницької роботи, він знову жирів* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Самовпевнений, сповнений владності, пихи. — *Чи то мало в Стеблеві вештається тутечки на фабриках усяких приблуд,* — *репетує з поважною начальницькою міною Антін, мов справді становий пристав* (І. Нечуй-Левицький); *Його басистий начальницький голос лунав зухвало і самовпевнено то в одній, то в іншій кімнаті* (Я. Гримайло); *Сідає* [Захар Лукич], *приміряється. Прибирає начальницьку позу* (О. Підсуха); // Власт. самовпевненому, суворому, владному начальникові. *Панас Любченко із начальницьким сарказмом роз'яснив: "Неокласики пройнялися розумінням взаємин боротьби класів, але, пройнявшися, вони рішуче стали на бік буржуазії"* (М. Драй-Хмара); *Хочу говорити спокійно, навіть з деякою байдужістю й начальницькою суворістю* (Ю. Збанацький).

НАЧА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нача́льник.** [П р о к о п е н к о:] *Я приїхав аж у вашу Грабарівку. І оце розшукую вашу начальницю* (З. Мороз); *Комдив сидів у кабінеті начальниці жіночої гімназії* (Ю. Смолич); *Сьогодні я попросилася в інший кабінет. Наша начальниця звела на мене сердиті очі: "Може, тобі взагалі окремі апартаменти виділити?!"* (М. Матіос); *Майка знизує плечима, винувато зиркає на начальницю. — А моя зарплатня за останній місяць...* (Люко Дашвар).

НАЧА́ЛЬНИЧОК, чка, *ч., фам.* Те саме, що **нача́льник.** — *Е, громадянине начальничку, бачу, ви вже заговорили з позиції сили? — хихикнув старий* (М. Дашкієв); — *Ну, начальнички, здається, вилізли! — звернувся до нас шеф. — Шампанського доведеться поставити на роботі* (А. Крижанівський); *Начальничок погрозив, що поскаржиться бригадирові* (М. Андрусяк).

НАЧА́ЛЬСТВЕНИЙ, а, е, *розм.* Стос. до начальства. *Виступало багато інших: начальствених і неначальствених, .. бойових і небойових; аж поки Астряб задав питання до професора Панкрата Крякучіна* (В. Барка).

НАЧА́ЛЬСТВЕНО, *розм.* Присл. до **нача́льствений.** *Толстой зустрів Делянова, як завжди, начальствено, стримано* (В. Канівець); *Валет вивихнувся з-за плеча жінки, мабуть, хотів начальствено гримнути на мене* (П. Загребельний).

НАЧА́ЛЬСТВО, а, *с.* 1. Збірн. до **нача́льник.** *Вона любила школу, любила свою роботу, при якій .. вела безперестанну війну з школярами, з їх батьками і начальством* (М. Коцюбинський); — *Учора начальство запитувало про вас...* (І. Білик); — *Ось бачиш, — сказала Анн-Марі. — Тут усе робиться оперативно, без тяганини. Ми ще не встигли представитися начальству, а нам уже надали житло* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *розм.* Те саме, що **нача́льник.** — *Ні, я так не хочу, ваше благородіє, — говорить він рішуче. — Це непорядок, хоч ви й начальство, а безневинно людей нема чого бить...* (В. Винниченко); *До району вже ніколи без портфеля не виїжджав* [Юхим]. *Як-не-як, а в базарний день у містечку багато приїжджого люду, не одне може подумати, що ти районне начальство* (Є. Гуцало); *Савочка .. думав і собі. Хто такий оцей чоловік? Начальство з району чи з області?* (Ю. Мушкетик).

3. *розм., рідко.* Влада, управління начальника; начальникування. — *Моє начальство до першого приморозку: розділю землю по правді — і піду за чепігами* (М. Стельмах).

○ **(1) Під нача́льством** *кого, чиїм, у знач. присл.* — під чиїм-небудь командуванням, керівництвом. *Я пишався своїм командиром. Цілий рік воював я під його начальством...* (В. Нестайко); *На чолі позицій стояв іноземний полк з угорською піхотою та полк польного гетьмана під начальством пана обозного* (В. Чемерис); — *Ось позаторік, коли я ще був єфрейтором, під моїм начальством служив один редактор* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НАЧА́ЛЬСТВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нача́льствувати.** *Його було висвячено на пресвітера і доручено начальствування у монастирі, але, усвідомлюючи, що це не його, він таємно їде до Єрусалима і оселяється там у пустелі* (з рел.-церк. літ.).

НАЧА́ЛЬСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок.* Бути начальством; начальникувати, керувати. — *Струнко! — начальствує голубоокий генералик над японцями, що з кинджалами і рушницями, витесаними з соснових дощок, стоять напоготові* (В. Барка); — *Невгодно, що буду начальствувати до перших приморозків* (М. Стельмах); — *Ти наймудріший — тобі й начальствувати!* (Василь Шевчук).

НАЧАРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, чого.* Чаруючи, домогтися чого-небудь, спричинити щось і т. ін. *Научай, бідна вдова, та свойого* [свого] *сина; Як не будеш научати, буду чарувати; Начарую руки, ноги і чорнії очі* (П. Чубинський).

НАЧАСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого, розм.* Частуючи, нагодувати досхочу; добре пригостити. *Начастували мене добре* (Сл. Б. Грінченка); *Так його начастували, що вже й полягали спати, а він ще сидів .. та співав своїм диким фальцетом* (І. Багряний).

НАЧАСТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Досхочу поїсти й попити чого-небудь, перев. у гостях. — *Вже ж і побенкетували вони* [гості] *у панімàтки, так побенкетували і начастувались, що деяких прийшлось і на руках виносить з господи, щоб провітрились...* (Д. Мордовець); — *Де ж це він начастувався?* (М. Коцюбинський); *Коли всі начастувались, то, не підводячись з крісел та стільців, розтуляли губи і так хапали вишні — з дерева і в рот* (Б. Харчук).

НАЧА́ТИ *див.* **начина́ти.**

НАЧА́ТИЙ, а, е, *заст., розм.* Дієпр. пас. до **нача́ти.** *Треба переписати одну свою повість.., треба покінчать деякі начаті вірші* (Леся Українка); — *Коли б ми начату з татарами роботу робили далі без них, то татари могли б нам пакостити і в найгарячіший час скочити нам на спину* (А. Чайковський).

НАЧА́ТИСЯ *див.* **начина́тися.**

НАЧДИ́В, а, *ч.* Скорочення: начальник дивізії. *В полі йшла кінна дивізія. Начдив і воєнком з джурою від'їхали далеко вперед* (В. Сосюра); *Кілька лампочок горіло у вагоні начдива* (С. Скляренко); *Попереду молодий начдив — у бекеші, з вусами запорожця, на тонконогому, схудлому за час переходу скакуні* (О. Гончар).

НА́ЧЕ[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **нена́че[1]** 1. *Вона була для нього наче сонце* (Леся Українка); *Дорога наша стояла порожньою і далеко там вливалась, наче бура річечка, в зелене море хлібів* (В. Винниченко); *В небі чистім і прозорім Сонце сяє, Наче в морі* (М. Рильський); *Білий, наче аркуш крейдяного паперу, Андрій Сидорович повернувся і вийшов із секретарської, не причинивши дверей* (В. Дрозд); *Ярош змушений був вислухати її життєве кредо, усю ту купу хитромудрих приписів, якими вона обставила себе зусібіч, наче сигнальними прапорцями* (Ю. Винничук).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **нена́че[1]** 2. *Ніхто не рухався, наче всі танкісти були ще думками на Десні* (О. Довженко); *Я хотіла зразу повернути назад, наче відчувала, що саме так і треба було зробити* (Д. Гуменна); *Кузьма робить вигляд, наче він мудрує* (М. Стельмах); *І хоч жила була схована під грубим шаром каміння й землі, він бачив її так виразно, наче вона лежала, очищена, у нього під ногами* (А. Дімаров).

НА́ЧЕ[2], *част. власне мод.* Те саме, що **нена́че[2].** *Під вербами вода була наче зеленаста* (М. Коцюбинський); *Він розреготався і наче підпалив усіх: всі загуділи дурним сміхом* (Ірина Вільде); *Маковеєві наче щось обірвалося всередині* (О. Гончар); *Її великі сірі очі наче говорили мені: "Життя триває, тату. Незважаючи ні на що"* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НА́ЧЕБ[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **неначе[1]** 1. *Мина* [Кармель] *село Лани вже так потихеньку, начеб недужого віз* (Марко Вовчок); *Лише від однієї згадки про це* [що скоро матиме свіжу копійку] *його мляво-сумирні очі спалахують розбійницькими вогниками, а всередині чується така теплінь, начеб туди покотились цілющі струмочки горілки* (М. Стельмах); *Юрій .. гидливо струсився, начеб на нього хтось вилив відро помиїв* (Р. Іваничук).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **неначе[1]** 2. *В її присутності обхоплює мене почуття, начеб від цеї дівчини мало мені ще щось прийти в житті* (О. Кобилянська); *Штабс-капітан не без прихованого задоволення спостерігав, як добре тримається в сідлі ординарець, начеб він сам його навчив цього* (Б. Левін); *Вона відчуває, начеб їй трохи полегшало* (О. Забужко).

НА́ЧЕБ[2], *част. власне мод.* Те саме, що **нена́че[2]**; наче (*див.* **на́че[2]**). *Олена Петрівна, смиренно спустивши очі, підвела начеб резюме усіх його заміток* (Дніпрова Чайка); [К а л е б:] *Ознак, то правда, начеб і немає...* (Леся Україн-

ка); *Начеб слід було вже й кинути марну справу* (М. Дашкієв); — *Ніхто не помітив? — Начеб ніхто...* (А. Дімаров).

НА́ЧЕБТО[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **нена́че[1]** 1. *Тарас дивився на Остапа такий здивований, начебто це був і не Остап зовсім* (О. Довженко); *Кількох прізвищ зовсім не назвали, начебто їх і не існувало* (П. Колесник); *По обличчю Олексія промайнуло, начебто тінь, незадоволення* (В. Логвиненко); *Мешканець ранчо покинув господу понад місяць тому. Він лишив усе так, начебто вийшов із дому на кілька годин* (Ю. Бедзик).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **нена́че[1]** 2. *Кажуть, начебто араби перші вміли робити дзиґарі* (М. Коцюбинський); *Громадян міста Візантія Утана звинуватив у тому, начебто вони відмовились брати участь у скіфському поході* (І. Білик); — *От і Нелло допіру сказав мені, начебто я змінився* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НА́ЧЕБТО[2], *част. власне мод.* Те саме, що **нена́че[2]**. *Все начебто зроблено вже* (А. Головко); *Мар'яна хотіла начебто сказати щось ущипливе, та, видно, стрималася* (І. Сенченко); *Він начебто й не сердився на Слупа* (М. Білкун); — *Та хлопець він начебто непоганий, — каже Єрульчак* (В. Єшкілєв).

НАЧЕПИ́ТИ *див.* **начі́плювати.**

НАЧЕПИ́ТИСЯ *див.* **начі́плюватися.**

НАЧЕ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начепи́ти.** *Їх* [грона винограду] *стережуть від лихого ока та всяких пригод начеплені на кілки овечі, коров'ячі та кінські черепи* (М. Коцюбинський); *Ребристе кружальце, начеплене на кран, ходило під рукою, і несподівано Оксана відчула, що воно піддається* (А. Кокотюха); *Інженер тихо дивився понад пенсне, недбало начеплене посередині носа* (Б. Антоненко-Давидович); // **наче́плено,** *безос. пред. На шапці в Петьки начеплено навскоси червону стрічку* (Ю. Яновський); *До очкура начеплено було довгі ремінці на люльку з китицями та всякими брязкальцями* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

НАЧЕРЕ́ВНИЙ, а, е. Який міститься на животі. *У начеревному щитку черепахи виділяються горловий, міжгорлові, плечові, грудні, черевні, стегнові, задньопрохідні, пахвові, пахові та міжкрайові щитки* (з наук.-попул. літ.); // Який пов'язують на живіт. *Вона перебралася на сидіння в центральному ряду, застібнула начеревний ремінь безпеки і міцно притиснула руки до грудей* (із журн.).

НАЧЕРЕ́ВНИК, а, *ч.* Накладка на живіт для тепла або для захисту від ушкоджень. *Пересунув* [Склір] *ручкою меча по золотистих ґудзах начеревника так, що аж почувся брязк, наче від добуваного меча* (Юліан Опільський).

НА́ЧЕРК, у, *ч.* 1. Малюнок, креслення і т. ін., що намічають лише найважливіші, загальні риси того, що має бути зображене. *Мій друг, художник, показував портретні етюди, привезені з Полісся .. На першому етюдному начерку — кругловида, густо рум'яна жінка* (І. Волошин); *Тепер Теренс може поїхати в гори і там писати свої картини. Він так закохався в Крим! Навіть зробив перші начерки для майбутнього великого полотна* (Ю. Бедзик); *Вони вимурували казан за моїм начерком, а середину обкували залізом* (М. Дочинець); // Що-небудь незакінчене, намічене лише в загальних рисах (про літературний твір, доповідь і т. ін.). *Лежала непочата п'єса, добре продумана, накидано нашвидку на папір начерки, але по-справжньому робота не розпочата* (Н. Рибак).

2. Те саме, що **на́рис** 2. *Рік 1909-й приніс початок ще однієї праці з історії нашого письменства: у Коломиї вийшов "Начерк історії української літератури" Б. Лепкого* (С. Єфремов); *Основ'яненко відкривається найперше як автор історичних начерків, як автор "Головатого"* (М. Зеров); *На смерть Тихонравова Франко відгукнувся ґрунтовним начерком, присвяченим його біографії і науковій діяльності* (з наук. літ.).

3. *рідко.* Манера, спосіб написання літер; почерк (у 1 знач.). *По тонкому жіночому начерку .. він познавав, що то лист до неї* (М. Коцюбинський).

НАЧЕ́РКАНИЙ, а, е, *заст., розм.* Дієпр. пас. до **начерка́ти.** *Я прочитав на терпливім папері начеркані чорним Вірші до мене* (І. Франко); *На кінці* [листа] *стояв невиразно начерканий початок прізвища* (Леся Українка); * Образно. *Йому стало шкода, що перший план в житті, задуманий ним і начерканий хоч неясними фарбами, неясними лініями, порвався несподівано й нагло* (І. Нечуй-Левицький).

НАЧЕРКА́ТИ *див.* **наче́ркувати.**

НАЧЕ́РКНЕНИЙ, НАЧЕ́РКНУТИЙ, а, е, *заст., розм.* Дієпр. пас. до **начеркну́ти.** *Крізь легке, а не раз і досить цільне марево ідеалізації вирізняються* [у творах Федьковича] *яскраві, живі картини, вдатно, по-мистецьки начеркнуті силуети* (Леся Українка); *Уже шість разів підряд вцілив Андрійко стрілою у самий осередок начеркненого на дошці круга* (Юліан Опільський).

НАЧЕРКНУ́ТИ *див.* **наче́ркувати.**

НАЧЕ́РКНУТИЙ *див.* **наче́ркнений.**

НАЧЕ́РКУВАННЯ, я, *с., заст., розм.* Дія за знач. **наче́ркувати.** *Письменник має обдарування підмітити у людських взаєминах саме те непоказне, через яке, наче крізь міні-вушко голки, просилюється нитка сюжетотворення, начеркування характерів* (із журн.).

НАЧЕ́РКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЧЕРКА́ТИ,** а́ю, а́єш, **НАЧЕРКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що і без прям. дод., заст., розм.* 1. Швидко, поспіхом, абияк писати що-небудь. *От брат його, Чванько, слабкий уже на се! Що начеркав, то так в друкарню і несе!* (П. Гулак-Артемовський); *Взяв перо, трошки подумав, та й начеркав* (О. Стороженко); — *Нашукала я собі знов писаку, начеркав він мені прошеннє* [прошення] (А. Кримський); *Огнєв зустрів доглядача сухувато, не підвів голови від паперів, коли той увійшов, але листа до Приказу громадського догляду начеркати не відмовив* (Б. Левін); // Описувати що-небудь (перев. у загальних рисах). *Вирвавши з блокнота аркушик, став* [Микола Степанович] *нервовою від хвилювання рукою начеркувати коротенькі замітки для свого виступу* (Б. Антоненко-Давидович); *Шевченко начеркнув образи чиновництва, панства, солдатчини, москалів, українців, дівчат* (М. Драгоманов).

2. Черкаючи, проводити які-небудь лінії. *З окликом тривоги піднявся старець із подушок, на яких сидів. З-під кожуха висунулася жовта кістлява рука і тричі начеркнула у повітрі знак хреста* (Юліан Опільський).

НАЧЕ́РПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начерпа́ти.** *Тісто для маци замішують тільки на воді, яка ночувала, тобто була начерпана в сутінки і простояла всю ніч* (із журн.).

НАЧЕРПА́ТИ *див.* **наче́рпувати.**

НАЧЕРПНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, чого.* Однокр. до **начерпа́ти.** — *Семенку, а тепер гарно вмийся, і Катруся, і Марія най вмиються, і побіжи в збанок води начерпнути*

(В. Стефаник); *Друзі в побратимстві .. йшли до потоку під "княж-дуб". Там .. рукою начерпнувши, один одному напитись давали, щоб вірність тривала* (Н. Королева); *— Води! Води мені! — гукає батько, а води немає. Всі метнулися до водянки, начерпнули якогось хузу і полили Володька* (У. Самчук).

НАЧЕ́РПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАЧЕРПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.*, *що, чого.* 1. Черпаючи, набирати чого-небудь в певній кількості. *А чи знали Ви, що з Тростянецького джерела в Ківерцівському районі начерпували воду козаки Богдана Хмельницького?* (з газ.); *Йойна наняв нових робітників, почали черпати, начерпали щось п'ять бочок кип'ячки та й годі* (І. Франко); *Омелько здогадався підсадити хлопчика на скелю, і той із заглибини на верху скелі начерпав кілька казанків чистої води* (Ю. Логвин).

2. *перен.* Те саме, що **черпа́ти** 2. *Натхнення можна начерпувати з різних джерел. Це і музика, і твори художнього мистецтва, і подорожі, і відпочинок на природі, і читання літератури, і перегляд мотиваційних кінофільмів...* (із журн.); *Звідки начерпати у серце звичайного спокою чи, принаймні, стриманості?* (С. Процюк).

НАЧЕ́РПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАЧЕРПА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Ставати наповненим чим-небудь. *Молитва має стати для людини оазисом, де можна начерпуватися сили для добра й любові* (з рел.-церк. літ.); *Василь підплив до човна й притримав його, не давши начерпатися води* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **наче́рпувати.** — *У Биткові раніше нафта начерпувалася відром. І саме тут був центр промислу. Як у когось на городі пробивалася нафта, землю купувала добувна фірма, а ґазда мав з того гроші* (з газ.).

НАЧЕРТА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до начертання (у 2 знач.). *Письмо, як відомо, становить систему начертальних знаків, за допомогою яких фіксується людська мова* (з наук. літ.).

НАЧЕ́РТАНИЙ, а, е, *заст., уроч.* Дієпр. пас. до **начерта́ти.** *Мотря внесла записку. В ній було всього кілька слів, начертаних рукою* (Б. Левін); *Відповідно до звичаїв тієї епохи латинський напис, начертаний на мурі, розповідав письменним перехожим благочестиве призначення цієї келії* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); // **наче́ртано,** *безос. пред. Коронуватися в ті дні на Теодора Начертанного було начертано мені!* (Л. Костенко).

НАЧЕРТА́ННЯ, я, *с.* 1. *заст., уроч.* Дія за знач. **начерта́ти.** *Чому я взявся за начертання твору і чому у ваших руках ця книга опинилася саме тепер?* (із журн.).

2. *спец.* Зовнішня форма, зображення чого-небудь (перев. букв та інших графічних знаків, письма); написання. *Теорія алфавіту вивчає склад букв, їх начертання, загальний стиль і под.* (з наук. літ.); *Для того щоб змінити начертання тексту (звичайне, курсивне, напівжирне), можна скористатися панеллю інструментів або діалоговим вікном* (із журн.).

НАЧЕРТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що, заст., уроч.* Написати, намалювати; зобразити. *Леся Українка була борцем, бійцем, воїном, що начертала на своєму щиті слова "умру — не здамся"* (М. Рильський); *— Імені свого не вміють начертати, хрести малюють під універсалами* (П. Загребельний).

НАЧЕ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начеса́ти.** *Ходить Митяга, як і раніше, з начесаним чубом, ні за холодну воду не береться* (Григорій Тютюнник); *В короткій спортивній спідничці, каштанове волосся гарненько начесане на лоба, на ходу дівчина щось щебетала до свого супровідника, хлопця атлетичної будови* (О. Гончар); *То був чоловік середніх літ з ріденьким волоссям, старанно начесаним на лисину* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НАЧЕСА́ТИ *див.* **начі́сувати.**

НАЧЕ́ТВЕРО, *присл.* На чотири частини. *Начетверо розкопана, Розрита могила* (Т. Шевченко); *Розбивається* [камінь] *надвоє, начетверо, на мільйон шматків і шматочків* (Г. Хоткевич); *Не спиняючись, Городовський подер його* [ескіз] *начетверо й кинув під ворота* (В. Підмогильний); *Мчали вперед кораблі, зариваючись носом у хвилю, Вітер рвучкий натроє, начетверо рвав нам вітрила* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

◊ **Перерива́тися / перерва́тися на́двоє (напопола́м, наче́тверо** *і т. ін.) див.* **перерива́тися**[1]**; Як [той] мак наче́тверо** *див.* **мак.**

НАЧИ́Н, у, *ч., заст.* Початок, зачин чого-небудь. *Се який начин пісні?* (Сл. Б. Грінченка).

НАЧИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НАЧА́ТИ,** чну́, чне́ш, *док., що, з інфін., заст., розм.* Починати. — *Молітесь, братія, молітесь! — Так благочинний начина* (Т. Шевченко); *Уже він* [Еней] *начинав боятись, На всі чотири озиравсь* (І. Котляревський); *Ввійшла касирша* [касирка] *і звернулась до Гаркуна з тим же: — Василій Олександрович! Публіка просить начинать* (В. Винниченко); [В с і:] *Він* [Гострохвостий] *найрозумніший на всі Кожум'яки, бо так набрався розуму, що як начне говорити, то ніхто нічого не второпає* (І. Нечуй-Левицький); // *безос. Почали вже й гуси на ставку ґерґотати, зашавкотіли утята, ластівочка на бантині тихо-тихо защебетала... Зовсім уже начало на світ благословитись!* (М. Кропивницький).

НАЧИНА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **НАЧА́ТИСЯ,** чне́ться, *док., заст., розм.* Починатися. *Бійці аж за животи брались від реготу. — Оце начинається, ха-ха-ха!* (О. Гончар); — *Тепер начинається серйозна робота* (О. Ірванець); — *Зараз, любі друзі, у нас начинається концерт* (Любко Дереш); *Тільки начинався світ, Еней уздрів свій стан в осаді* (І. Котляревський); *Нам дали гроші на будову суден і веліли йти на турка. За це обіцяли нам повернути наші права... Та ось замість того начались від панів ще більші утиски над нами* (А. Чайковський).

НАЧИ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начини́ти**[1]. *За курми прилетіли на стіл печені качки, начинені яблуками, — й качки неначе пірнули під воду* (І. Нечуй-Левицький); *Христя запросила гостей до столу. На ньому .. парувала гречана каша з вишкварками, ковбаса з часником, начинений кендюх і коржі з маком* (П. Панч); *Їли ми рідкісний смаколик — драглі з начиненої щуки* (Ю. Винничук); *Вони, ті чарівні кругленькі пістони, начинені всередині сіркою та селітрою, лежали в моїй кишені* (І. Микитенко); *У великій кімнаті — кілька чемоданів та вузлів, портфель, начинений книжками* (В. Малик); *Кузьма, до краю начинений забобонами і різним чортовинням, що й по ночах мучить його, проворно хапається за сокиру* (М. Стельмах).

НАЧИ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **начини́ти**[1]. *Шоколадну глазур використовують для прикрашання десертів, морозива, тортів, начинення булочок, тістечок та інших кондитерських і хлібобулочних виробів* (із журн.); *Він знайшов величезну ринкову нішу: продаж комп'ютерів для потреб освіти, однак зіткнувся з проблемою начинення їх змістовними та ефективними навчальними програмами* (з газ.).

НАЧИНИ́ТИ[1] *див.* **начиня́ти.**

НАЧИНИ́ТИ[2], иню́, и́ниш, *док., заст.* 1. *чого, що.* Наробити, натворити чого-небудь (перев. недоброго). *Наварив пива — начинив дива* (Номис); *Дитина одвернулася і начинила репету* (Панас Мирний).

2. *кого.* Зробити кого-небудь ким-, чимсь. *Як же .. громада зібралася на пораду, кого начинити сотником, то всі ув один голос і гукнули: — А кому ж буть? Уласовичу, Забрьощенку* (Г. Квітка-Основ'яненко).

НА́ЧИНКА, и, *ж.* 1. Те, чим начиняють (у 1 знач.) що-небудь. *Онися вийшла в кімнату й винесла здорову пляшку горілки й миску пирогів з начинкою* (І. Нечуй-Левицький); *Стіл був вщерть заставлений їжею. — Ось заради тебе порося з начинкою, — казала мати* (В. Підмогильний); *Прикликавши офіціантку, Лідія замовила три порції млинців на винос, з маковою та з горіховою начинками* (Г. Вдовиченко).

2. *розм.* Те, чим начиняють (у 2 знач.) що-небудь. *У війну він добрався і до снарядів — вибирав з них начинку, а з сталі варив лемеші* (М. Стельмах); *Різко запахло паленою ізоляцією, в розсіченій голові ро́бота та його грудях, скручуючись, із шипінням догоряли деталі електричної начинки* (В. Чемерис).

НА́ЧИНКО́ВИЙ, а, е. Признач. для начинки. *Єдиним спільним інгредієнтом для всіх гарячих бутербродів є твердий сир, який завершує начинкове асорті* (із журн.).

НАЧИ́ННЯ, я, *с.* 1. *збірн.* Знаряддя праці, необхідні для виконання якої-небудь роботи, здійснення чого-небудь. *Муляр .. взяв під паху свій мішок з начинням і пішов* (І. Франко); *Кожної неділі Козел сідав у свого тарантаса .. і їхав до крамниць, де торгували всяким фотографічним начинням* (Б. Антоненко-Давидович); *Біля куреня сушилось розвішане на кущах різне рибальське начиння* (Ю. Збанацький); *Позаду східцями спускався Ігор Борисович і ніс поперед себе цілий оберемок всякого мікробіологічного начиння* (М. Білкун).

2. *збірн.* Сукупність предметів якої-небудь сфери застосування, ужитку. *Сховавши за спину торбу з своїм школярським начинням, Тарас сказав: — Учитись хочу...* (Василь Шевчук); *Поїзди на той бік Рейну не йшли — ешелони приходили лише звідти, везли й везли якесь начиння для фронту* (П. Загребельний); *Одне натискання кнопки — і портал деактивується; комбінація з трьох кнопок — і електронне начиння Ключа перетвориться на купу перегорілих мікросхем* (О. Авраменко).

3. *збірн.* Господарські речі, які служать для приготування, подавання, зберігання їжі, напоїв і т. ін. *В пекарні було неохайно... На ослонах, на столі та припічку скрізь понаставлено немитого начиння — горщиків, мисок, ложок* (М. Коцюбинський); *Жінки начиння миють у потоці, бряжчать миски та кухлі* (Леся Українка); *До столу .. підбігла шинкарка і почала збирати на стіл начиння* (П. Панч); *Коли всі розійшлися, Славця позмивала начиння, поскладала і поприбирала* (Ю. Винничук).

4. Частина ткацького верстата у вигляді нитяних рукавів, натягнутих на дві паралельно розміщені дерев'яні пластинки. *— То це, певно, вони й мене посадять за верстат, щоб день і ніч торкала руками підніжки .. та клацала лядою об начиння* (І. Нечуй-Левицький); *Вона копошиться руками в начинні, зв'язуючи обірвані нитки* (І. Цюпа).

НАЧИ́НЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начи́нювати.** *В підливі тій плавали цілі гарні червоні овочі, начинювані начинкою, так смачно приладженою, що хто її засмакував, то й м'яса відрікався* (Б. Лепкий); *Я хапаю її за зап'ястя і стискаю щосили — а сили у мене багато, як у доброго хлопа, не порівняти з кволою моєю панею, яка мусить щодня з'їдати начинюване цвяхами яблуко, щоб не впасти від анемії* (С. Андрухович).

НАЧИ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **начи́нювати.** *Готуючи ковбаси, треба звертати особливу увагу на підготовлення кишок, оброблення фаршу і начинювання ним кишок* (з наук.-попул. літ.); *Простою заготівкою для начинювання та соусів є дюксель — дрібно нарізана суміш грибів чи грибних ніжок, цибулі, трав на кшталт чебрецю, петрушки та чорного перцю, засмажена в маслі та випарувана до стану пасти* (із журн.).

НАЧИ́НЮВАТИ *див.* **начиня́ти.**

НАЧИНЯ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до начиняння; який служить для начиняння. *Для приготування карамельного сиропу і начинок на кондитерських підприємствах застосовують обладнання, яке компонують як сироповарні та начиняльні станції й агрегати* (із журн.).

НАЧИНЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **начиня́ти.** *Після начиняння індичку зашиваємо, викладаємо на деко, укрите фольгою, ставимо в розігріту до 160 °С духовку і смажимо до готовності* (з наук.-попул. літ.).

НАЧИНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **НАЧИ́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **НАЧИНИ́ТИ,** иню́, и́ниш, *док.* 1. *що.* Наповнювати, набивати чим-небудь внутрішність чогось (про щось їстівне). *— А чоловік чистить, крає та береже його* [свиняче м'ясо], *одно варить, інше в димах коптить, начиняє ним ковбаси* (І. Франко); *Я пектиму пляцки з малиною, афинами, суницями, готуватиму м'ясо і рибу, буду начинювати яйця, бульбу, гриби, помідори* (С. Андрухович); *Моя мама помацала гуску і сказала: — Чим-бо то її начинити? Гречкою чи рисом?* (Ю. Винничук); // Виготовляти таким способом яку-небудь кількість чогось. *— От якби можна було ковбас начинить, то-то б добре було, — поралась коло кендюхів та кишок стара Шумиха* (Д. Мордовець); *Візьміть свіжу морську рибу, начиніть її яйцем, петрушкою, парою розтертих анчоусів та розмарином і тим'яном* (С. Пиркало).

2. *що, розм.* Наповнювати, займати чим-небудь якесь вмістилище, простір і т. ін. *Архітектор ніби змагався з матеріалом, вигадуючи собі якомога більше проблем і начиняючи помешкання всілякими закапелками, нішами, флігелями, мезонінами* (Ю. Андрухович); *— А цим порохом можна начинити міну?..* (М. Дашкієв); *Він зайняв непримітний будинок, обгороджений високою стіною, начинив його електронікою і сів за роботу* (В. Кожелянко).

3. *перен., кого перев. чим, розм.* Постачати кого-небудь багатьма ідеями, думками, знаннями, повідомленнями і т. ін. *Я безжально зруйнував усталені доктрини, яким вірив, якими начиняв своїх учнів* (О. Бердник); *— Облиш мої нерви! — закричав Гейнц. — Мені остогидло все на світі: і оці безконечні відступи, і оцей танок смерті, і брехня, якою нас начиняють* (П. Загребельний); *Чужі люди наламували мене то в один бік, то в інший, так начинили, що мене через це не покидає відчуття катастрофи* (Р. Андріяшик).

НАЧИНЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок.* Пас. до **начиняти.** *Щука начиняється всім, що знайдеться: рисом, грибами, морк-*

вою, яйцями, цибулею, часником і навіть шпинатом (з наук.-попул. літ.); *Десь там, далі на схід, на рубежах битви, ворожі частини начинялися страшною, руйнівною силою* (А. Хорунжий).

НАЧИ́СЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **начи́слити.** *Заступник директора технікуму прочитав списки, хто на який відділ зарахований, і оголосив, що всім нам без винятку начислена стипендія за вересень* (П. Запаренко); // **начи́слено,** *безос. пред. Коваль розповідає: — Хтось хвартух ремінний украв, як нарочито, а гроші правлять з мене, і начислено за старий учетверо більше, як йому ціна новому* (В. Барка).

НАЧИ́СЛЕННЯ, я, *с., рідко.* 1. Дія за знач. **начи́слити.** *Начислення субсидій.*

2. Те саме, що **нарахува́ння** 2. *Начислення на всю зарплату складають: соцстрах — 16 %, на утримання робочкому і ведення культроботи — 1/2 %, утримання будинку відпочинку — 1 %* (М. Хвильовий).

НАЧИ́СЛИТИ *див.* **начисля́ти.**

НАЧИ́СЛЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **начи́слювати.** *Начислювання пенсій.*

НАЧИ́СЛЮВАТИ *див.* **начисля́ти.**

НАЧИ́СЛЮВАТИСЯ, юється, *недок., рідко.* 1. *безос.* Те саме, що **нарахо́вуватися** 1. *Ми говоримо про австро-руські країни, де начислюється звиш трьох мільйонів руської людності, мало чим відмінної від наших українців* (М. Драгоманов).

2. Пас. до **начи́слювати.**

НАЧИСЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **НАЧИ́СЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **НАЧИ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **нарахо́вувати.** — *Так, сер, український народ великий, один з найбільших у світі. Він начисляє, сер, кругло 45 мільйонів, як не більше* (І. Керницький); *В "Рудшахтбуді" мені загалом подобається. А це я вже понад рік тут. Дві "полярки"* [підвищені зарплати для полярних районів] *мені начисляють* (Ю. Покальчук); *За один лише той рік повернули банкові всі борги .. І ще й людям за роботу начислили* (І. Рябокляч); // *діал.* Вираховувати. *Вони* [дівчата] *начислили, що тільки ще двадцять годин науки до кінця шкільного року, а потому одержать свідоцтва* (С. Ковалів).

НАЧИСЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок., рідко.* Пас. до **начисля́ти.**

НАЧИ́СТИТИ *див.* **начища́ти.**

НАЧИ́СТИТИСЯ *див.* **начища́тися.**

НА́ЧИСТО, *присл.* 1. Без виправлень, в остаточному варіанті (писати, друкувати і т. ін.); набіло. *Виправивши дещо з огріхів і начисто переписавши свій твір, він замислився над його дальшою долею* (В. Підмогильний); *Марійка ще раз переглянула чернетку, переписала твір начисто* (О. Донченко); *Павло переписував начисто послання* (Р. Іваничук); // Дуже чисто. *Сушили вимите начисто луб'я* (Б.-І. Антонич); *Вона .. була розчесана, начисто вимита, і біле тіло її ще виразніше відтінялося чорним крепом* (Григорій Тютюнник); — *Цікаво, яка в нас будущина? — промовив згодом Данько, начисто облизуючи за домашнім звичаєм ложку після їжі* (О. Гончар).

2. *розм.* Зовсім, повністю; нічого не залишаючи. *Зосталося небагато нащадків, що розтаскали начисто добро батьківське* (С. Єфремов); *Кому ж невідомо, що довгоносик стриже сходи начисто?..* (М. Руденко); *Поки до мамки звістка про розкидані на полі буряки долетіла, поки мамка з татком та Катериною до того поля дійшли, спритніші всі буряки начисто з поля злизали* (Люко Дашвар); // Остаточно. *Підошва раптом затріщала й начисто відірвалася* (В. Владко); *Ось людина, котра сама говорить натяками і котра начисто заплуталась у цьому* (Любко Дереш); // Цілком. *Цілу ніч йому марилися прийдешні нещастя, то начисто особисті, то народні* (Олекса Ізарський); — *А твій вітчим, схоже, начисто позбавлений амбіцій* (О. Авраменко).

НАЧИСТОТУ́, *присл., розм.* Щиро, відверто, не криючись ні з чим. *Григорій Іванович начистоту виклав Сашкові і зміст завдання, і його мету* (Ю. Смолич); — *Я люблю чесно, начистоту, а він крутить, як циган сонцем, якийсь комерсант, все щось комбінує* (А. Хижняк); *Начистоту вони погомоніли за чаркою, в хаті, де Єфрем Васильович жив сам як палець* (Б. Харчук); *Говорячи начистоту, у нас не було можливостей відступати* (Любко Дереш).

НАЧИ́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **начита́ти.** — *Якби ж то, товаришу, вся справа в тому була, щоб до дядьківського розуму достукатися! — сказав він. — А в чому? — запитав я, в цю мить доводячи, що моя політписьменність більше начитана, ніж засвоєна* (Д. Бузько); // **начи́тано,** *безос. пред. У процесі роботи над звуковими оголошеннями аеропорту "Бориспіль" у професійній студії було начитано більше 2100 звукових файлів* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який багато читає, всебічно обізнаний. *Платон Петрович був освічений і начитаний, як і його батько* (І. Нечуй-Левицький); *Він уславився в Києві як дуже начитаний богослов і завзятий бібліофіл* (М. Грушевський); *Ще змалку Микола Степанович полюбив книжку й був начитаний* (Б. Антоненко-Давидович); *Добре почути критику від людини начитаної, тонкої й доброзичливої* (Олекса Ізарський); *Інна добра, чуйна та лагідна, .. розумна й начитана...* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *І чим тоді є наші міркування про наше життя? — чи не тим-таки обмеженням, яке ми намагаємося наповнити, морщачи свої начитані лоби, бездарними словами, думками* (А. Дністровий).

НАЧИ́ТАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **начи́таний** 2. *Шевченко читав усе, що виходило з-під пера Пушкіна. Взагалі начитаність його і хіть до читання були величезні* (М. Рильський); — *Я забув, що начитаність ніколи не належала до твоїх чеснот. У довільному викладі це звучить так: на світі є багато незбагненних речей, які не снилися навіть наймудрішим* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я пишалася його розумом, начитаністю і особливим умінням спілкуватися з людьми — вони одразу захоплювались ним* (І. Роздобудько).

НАЧИТА́ТИ *див.* **начи́тувати.**

НАЧИТА́ТИСЯ *див.* **начи́туватися.**

НАЧИ́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **начи́тувати.** *Попередня робота з розвитку літературних здібностей молодших школярів розпочинається в першому класі на уроках навчання грамоти з начитування та вивчення напам'ять творів* (з наук.-попул. літ.); *Видача варіантів письмових робіт здійснюється у період начитування лекцій з дисципліни* (з навч. літ.); *Тут є сучасний комп'ютерний клас, тому уроки інформатики — це не просте начитування годин, а закладання хорошої бази для тих, хто в подальшому вирішить освоювати цю галузь* (із журн.).

НАЧИ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАЧИТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *чого, що і без прям. дод.* Прочитувати (у 1, 2 знач.) в якій-небудь кількості. *Нечипір десь книжок багато начитав* (Л. Боровиковський); *Що мені Марко скаже, як побачить на ній* [книжці] *півнячі сліди? Скаже: півень більше начитав, ніж ти...* (М. Коцюбинський); *Кінець кінцем я кинув книжку на підлогу. З таким фруктом, як Еклі, не багато начитаєш. Не дасть* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

2. *кого, що.* Читаючи за списком, називати прізвища; зачитувати. *Один, тримаючи перед собою список, начитував імена арештантів, а другий йому ззаду присвітлював кишеньковим ліхтариком* (Т. Осьмачка); *На засіданнях суду він хвилювався. Особливо в часи всіляких формальностей, доки начитують по списку обвинувачених і, нарешті, свідків* (Іван Ле); *Сьогодні начитуватимуть їх* [Василину й Сашка] *у списках заслужених людей на всю Ковалівку* (В. Кучер); *— Цитьте ж усі, слухайте; кого начитаю над вами сотником, так зараз покланяйтесь йому* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. *що, розм.* Читати, промовляти який-небудь текст, фрази з настановою, повчанням, для загального відома; зачитувати (у 1 знач.). У своїх мемуарах П. К. Саксаганський пише: *"Все, що приходилось І. Карпенку-Карому вчити, він вичитував голосно і ролі вивчав напам'ять. Коли приходилось мені грати щось нове, він начитував мені роль"* (з мемуарної літ.); *Бійці начитали текст присяги на вірність українському народові* (з газ.); // Читаючи, повідомляти про що-небудь. *— Хай ревізійна комісія начитує їх* [досягнення]. *У мене тепер новий клопіт, — похитав головою Перегуда* (В. Кучер); *Чергова щось оголошувала й оголошувала, щось начитувала, закликала до уваги й попереджала про запізнення, повторювала безліч разів номери маршрутів, хоча все намарно — її неможливо було зрозуміти* (С. Жадан); *— Та тут же нема, хлопче, і того, що ти нам начитав, — обізвався дід Ничипір* (Л. Яновська).

4. *що.* Читаючи що-небудь, записувати голос на електронний або магнітний пристрій. *Звали її Галина Василівна Сторчак, і років двадцять тому вона працювала на радіо, начитуючи добре поставленим голосом вистави для циклу програм "Театр перед мікрофоном"* (А. Кокотюха); *Протягом 70–80-х років, під час праці на радіо, я написав і начитав близько двох десятків передач про творчість Івана Павловича Багряного* (О. Шугай); *Після того як фільми було замовлено, я мав скласти анонси та начитати їх на автовідповідач кінотеатру* (І. Роздобудько).

5. *що, розм.* Читаючи, довідуватися про що-небудь, одержувати якісь відомості; вичитувати (у 2 знач.). *— Чи не буде полегкості на податі, на хліб? — Про це я не відаю, навіть у книжках нічого про те не начитував* (І. Нечуй-Левицький); *Пишіть мені, що там в Києві робиться, ми дещо начитували в газетах, але в листах воно живіше виходить* (Леся Українка); *А я начитала, Що, як виросте той Гонта, Все наше пропало!* (Т. Шевченко); *Я в чорних книгах начитав, Що десь за східними борами, На тихих моря берегах, В глухім підвалі під замками, Зберігся меч — і що ж? О страх!* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

6. *що.* Читати, викладати слухачам (лекції, заняття, які-небудь відомості, зміст чого-небудь). *Упродовж семи семестрів молодий учений М. Грушевський начитував загальний курс історії України, над якою він працював усе життя і яку вважав справою честі всього свого покоління* (з наук.-попул. літ.); *Перед сесією заочникам начитали теорію з сесійних предметів* (із журн.).

7. *кому і без дод., розм.* Докоряти кому-небудь чимсь; вичитувати (у 4 знач.). [К н у р:] *Ти ж з тією правдою, як циган з писаною торбою, носилась! Тільки й знала, що малому начитувала за правду!* (Панас Мирний); [К в я т к о в с ь к а:] *Мовчи! Начитуєш? У, як піймаю, — начитаю і я!* (М. Старицький); // Давати розпорядження, нагадувати кому-небудь про щось. *Крихточка все начитувала своєму Тихонові, як за домом глядіти, як їсти варити, де що лежить* (Яків Баш).

НАЧИ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАЧИТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Багато або досхочу читати. *Міг* [Йоганес, пасучи кози] *досхочу начитуватися, бо вдома забирали йому книжки і пхали лише шкільні* (О. Кобилянська); *Власне в тюрмі йому* [Сервантесові] *прийшла думка написати повість про шляхтича, що, начитавшися лицарських повістей, виїздить у світ .. шукати чудесних пригод, а стикаючися з дійсним, далеко не лицарським світом, попадає в безконечний ряд смішних і трагічних пригод* (І. Франко); *Начитавшися та наслухавшися чимало неприхильних для козаків реляцій та оповідань, уявляв собі козацького гетьмана людиною .. малоосвіченою. Аж нараз побачив чоловіка, котрого кождий крок і кождий рух свідчив якраз про щось друге, а саме про дуже високу культуру* (Б. Лепкий); *Про художника Рудольфа Реткеля писав і сам Федькович, начитавшись Шевченкової біографії* (Р. Андріяшик); *Начитавшися романів, вона втекла від чоловіка і вирішила стати гувернанткою* (М. Слабошпицький); *Рая сиділа на підвіконні, дмухала на віконне скло, малювала на тумані серце, тикала всередину пальчиком, ніби про вуду начиталася* (Люко Дашвар).

2. *тільки недок.* Пас. до **начи́тувати.** *Експериментальний текстовий матеріал начитувався носіями української літературної мови* (з наук. літ.); *Обговорювався грузинський історичний роман. Власне, ще не обговорювався, а тільки начитувався* (з навч. літ.).

НАЧИЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НАЧИ́СТИТИ,** и́щу, и́стиш, *док.* 1. *чого, що.* Чистячи (у 2 знач.) що-небудь, готувати в якійсь кількості. *— Візьми ж, моє серце, начисть картоплі на борщ та накриши буряків* (І. Нечуй-Левицький); *Дівчина у велику череп'яну миску насипала борщу, на рушник накраяла хліба, начистила цибулі і часнику — поставила на стіл* (В. Малик); *Зважився я на куховарство. Начистив ранніх грибів-зморшків, нарізав кусники риби, насік ведмежої цибульки* (М. Дочинець); *Для приготування салату необхідно начистити картоплі, моркви та баклажанів* (з навч. літ.).

2. *що, розм.* Добре, старанно чистити (у 1 знач.) що-небудь. *Після бою, після січі начищає* [боєць] *ордени* (М. Рудь); *Біля столу сидів один безвусий юнак і шматком грубого сукна до блиску начищав пістолі, ціла купа яких лежала перед ним* (В. Малик); *Той, що був найближче, начищав меч, і відблиск його падав на лице* (Г. Пагутяк); *Щоранку схопиться* [Сергій Сергійович], *охайно одягнеться, начистить до блиску черевики* (Є. Кравченко).

◊ **Натовкти́ (начи́стити) мо́рду (пи́ку, пи́сок** *і т. ін.)* *див.* **натовкти́.**

НАЧИЩА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **НАЧИ́СТИТИСЯ,** и́щуся, и́стишся, *док.* 1. Добре, старанно чистити себе, свій одяг. *Токовому твоєму так всипали, що не вичухається*

й до нових віників. Якщо ти для нього начищаєшся — даремно. Не прийде. Переживатиме (П. Загребельний).

2. *тільки недок.* Пас. до **начища́ти.** *Уже перед виходом з будинку взуття ретельно начищають. І ось тут роблять велику помилку. Взуття має начищатися не перед виходом на вулицю, а відразу по приході з неї* (із журн.).

НАЧИ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **начи́стити.** *Придивилася, а він сидить у горі начищеної моркви, геть змучився. Взяла мама соковитискач і натиснула з моркви пахучого, живильного соку для всієї сім'ї* (В. Багірова); *Начищена до блиску паркетна підлога викликала в школярів нестримні веселощі* (О. Донченко); *Робота проходила весело й дружно. Начищені об землю та каміння лопати виблискували проти сонця* (Д. Ткач); *На компасі, де завжди все блищить ясною свіжістю промитого скла і начищеного металу, тепер сидів .. краб* (В. Собко); *При ході шпори тонко дзвеніли на його блискучих, завжди ідеально начищених лакових чоботях* (В. Чемерис); *З обох боків блищали ковані бойові палиці, начищені щити, на мідних шоломах вились од вітру султани* (Ю. Покальчук); *Музиканти — пожежники в начищених шоломах — видували одноманітні звуки* (О. Ульяненко); * У порівн. *На самому чільному місці — дядько Андрій. Здоровий, обличчя червоне, ніби начищене* (Є. Кравченко); // **начи́щено,** *безос. пред. А в панському будинку підлогу було так начищено, що в дерев'яних черевиках можна було йти тільки тоді, коли за стіну тримаєшся* (з казки); *Хлопці .. потягли носом повітря, наче хотіли перевірити, чи справді черевички нові, чи то їх начищено так ваксою?* (Л. Юхвід).

2. *у знач. прикм.* Який начистився (у 1 знач.). *Виїжджають навпроти відкриті грузовики, а в них повно окупантів у чорній, наче цвинтарній формі .. Петрана вже знала, що так ходили гестапівці. Всі начищені, випрасувані, поголені, аж лисніють* (М. Малиновська); *Пам'ятаю, я їхав .. із армії у відпустку. У парадній військовій формі, начищений молодий сержант* (В. Рубан).

НАЧІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який міститься спереду; передній. *Романові припало зайти й стати між двома начільними вікнами* (Іван Ле).

2. Головний, основний. *Від уваги господаря не приховалося гостре обдивляння Іскандер-бея в наметі начільного командира армії* (Іван Ле); // *у знач. ім.* **начі́льний,** ного, *ч.* Начальник, керівник. — *В очах темніє, у вухах виє, а ти, начільний, теж закляк, як той кам'яний бовван* (В. Єшкілєв).

3. Те саме, що **нало́бний.** *Які складають квіти цей начільний Вінок — спитаєш зараз ти мене* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Населення Русі використовувало золототкані стрічки як начільні пов'язки* (з наук. літ.).

НАЧІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **нало́бник** 1, 3. *На йому* [ньому] *якийсь важкий панцер, залізний начільник, що спустився з чола й затуляє йому очі* (І. Нечуй-Левицький); *При тих словах вона законний пояс свій, Що на своїй кропивній сукні мала, І з голови начільник і завій Як стій зірвала* (І. Франко); *Ми — вершниці, що тільки-но влучали в оленів, надягнімо .. гривни і начільники* (І. Калинець).

НАЧІ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **начі́плювати** і **начі́плюватися.** *Начіплювання додаткових вантажів на диски коліс застосовують для поліпшення тягово-зчіпних властивостей універсально-просапних і деяких спеціальних тракторів* (з наук.-техн. літ.); *Для зручності начіплювання косарки на трактор її раму обладнано переднім та заднім стояками* (з мови реклами).

НАЧІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАЧЕПИ́ТИ,** еплю́, е́пиш; *мн.* наче́плять; *(тільки велику кількість)* **НАЧІПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док., що, чого.* 1. Чіпляючи, навішувати на що-небудь, прикріплювати до чогось і т. ін. *Кармелюк тільки ласкаво посміхнувся в русяві вуса і вже начіплював до журавля друге відро* (В. Кучер); *Для перевірки вакуум-насоса на регулятор начіплюють додатковий тягар масою 2 кг* (з наук.-техн. літ.); *Маруся почала брати відра на коромисло. Вона не встигла начепити на коромисло другого відра, а Соломія проворно вхопила Марусине відро* (І. Нечуй-Левицький); *На стіни Цайліки начіпляли багато карток, квітів, фотографій далеких і близьких своїх родичів* (С. Скляренко); *Золота начіпляв на себе, як собака реп'яхів* (П. Загребельний); * Образно. *Ніч випала зоряна, вітер звечора хмари розкидав: котру пір'ям по небу пустив, котру .. начепив на соснові шпилі* (І. Муратов).

2. *розм.* Надягати; надівати що-небудь. — *Наші шляхтичі начіплюють на себе дорогі, трохи не панянські, шовкові та оксамитові убори* (І. Нечуй-Левицький); *Недаремно, виявляється, ковбої, сідаючи на коня, начіплюють до пояса два фартухи з цупкої волячої шкіри* (І. Білик); *Як дома, то до півдня буде вбиратись* [панночка], *та начіпляє на себе всього* (Марко Вовчок); — *Лягай, мабуть, Христе, спати. А я начеплю спідницю та стану коло печі,* — *жартував Свирид* (Панас Мирний); // Чіпляючи, закріплюючи, навішувати, накладати, приколювати і т. ін. *Настя знов ускочила в залу й муштрувалась перед дзеркалом: притулювала до лиця накуплені стрічки, начіплювала їх на голову* (І. Нечуй-Левицький); *Червоні вдерлися в село. Щоправда, кількох занесли на руках, серед них і комісара Чаріна-Броварського, котрий ухитрився впіймати кулю якраз у те місце, де начіплюють ордени* (В. Шкляр); *До шкіряного широкого ременя колядники начіплюють колоколи — невеликі дзвіночки-тронки* (з газ.); *Каже він* [Будяк] *Троянді так: — Нащо це ти колючок начіпляла?* (Л. Глібов); *Марина мерщій скинула з себе дукачі, намисто і начепила Христі на шию* (Панас Мирний); *Вона начепила на шию своє багатство — рясне намисто з золотих дукачів* (М. Коцюбинський); *Чорна коса .. не вміщалась під очіпком, і здавалося, що то дитяча невміла рука, жартуючи, начіпляла грубі прикраси* (С. Васильченко); *Він посадив коло себе онука з букварем, начепив на носа окуляри* (Д. Бедзик).

◊ **(1) Начепи́ти (почепи́ти) торби́** — дійти до жебрання. — *Чого ж таки ви пропащі навіки? От і мені випало начепити торби та простягать руку під монастирями* (І. Нечуй-Левицький); — *Он, казав Ґудзь, швидко сахарню будуватимуть. — Слухай, серце, Ґудзя, слухай, Андрійку... якраз почепиш торби, та й мені доведеться* (М. Коцюбинський).

НАЧІ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **НАЧІПЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, **НАЧЕПИ́ТИСЯ,** еплю́ся, е́пишся; *мн.* наче́пляться; *док.* 1. Чіпляючись, навішуватися на що-небудь, прикріплюватися до чогось і т. ін. *Вона .. вибирала соломинки, що начіплялись їй у косу* (Грицько Григоренко); *Тут, нарешті, земля рясніла ягідниками, а на кислицях та грушах плодів начіплялося, як роси* (В. Малик); *Женя й собі почав постукувати ногами, бо .. до його черевиків начіплялась глина* (Є. Гуцало); *Поряд розташувався партизан-кулеметник у солдатській шапочці і в шинелі, до поли якої*

начіплялися реп'яхи (К. Гриб); *На прутики начепилося листя й ганчір'я, все це строкато тріпотіло на вітрі — як списи давнього мадярського війська* (М. Дочинець).

2. *тільки док.* **начепи́тися,** *перен., розм.* Причепитися, прискіпатися до кого-небудь зі своїми вимогами. — *Нащо ти брав* [червінці]? — *спитав дід.* — *Та я, каже, й не хотів, так начепилися,* — *бери та й бери. Силоміць у кишеню накидали* [червінців] (Панас Мирний); [П р и б л у д а *(до Горпини про Гордія):*] *Така бенеря як начепиться, то гірш пропасниці* (М. Кропивницький).

3. *тільки док.* **начепи́тися,** *перен., розм.* Набиваючись, пристати до кого-небудь. *Христя дуже голінна до хлопців, начепилася на Хведора* (Панас Мирний); // Накинутися на кого-небудь (із лайкою, докорами і т. ін.). *Почала Лисавета, начепилась на Мотрю: — Трясця й розтрясця твоїй матері, ти така й сяка!* (Грицько Григоренко).

4. *тільки недок.* Пас. до **начі́плювати.** *Пускається телеграма. Біленький папірчик начіплюється на нитку й підсовується трошки вгору. Вітер підхоплює — і пішла телеграма* (В. Винниченко); *На виготовлені деталі начіплюється ярлик із необхідними даними та накладається відповідна пломба* (з наук. літ.).

НАЧІ́ПЛЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій, який начіплює, навішує що-небудь на щось. *Подрібнювач-розкидач пожнивних решток складається з таких елементів: рама з шарнірно приєднаним брусом, начіплювач, механізм приводу роторів, верхній щит-обмежувач* (з наук.-техн. літ.).

НАЧІПЛЯ́ТИ *див.* **начі́плювати.**

НАЧІПЛЯ́ТИСЯ *див.* **начі́плюватися.**

НАЧІПНИ́Й, а́, е́. Який начіплюють, навішують на що-небудь, прикріпляють до чогось. *Начіпний механізм призначений для приєднання до трактора начіпних, напівначіпних і гідрофікованих машин і знарядь* (з навч. літ.); *Начіпний плуг.*

НА́ЧІС, чо́су, *ч.* 1. Волосся в зачісці, начесане на лоб, скроні і т. ін. — *Піди ж ти? — додала його жінка, широковида, зубата молодиця, з начосами на висках* (Панас Мирний); *На голові* [купчихи] *чорний парик з начосами, а на парику копиця жовтих та червоних рож* (І. Нечуй-Левицький); *Сестра оглянулася, повела плечем, ще й начосами над лобом тріпнула!* (Г. Косинка); // Спосіб розпушування волосся начісуванням гребінцем у напрямку до його коріння. *Вихід був тільки один — сильний "начіс" і лак до волосся* (Н. Сняданко); *Начіс, який завдає шкоди волоссю, утратив колишню популярність* (з газ.); // Волосся, начесане таким способом. *Його супутниця — чорнявка з модним у цьому сезоні начосом* (А. Кокотюха).

2. Довгий ворс на тканинах і трикотажних виробах. *Ще в хаті були рушники роменські з червоними начосами, скриня, жердка, піч, сволок жовтий, і на ньому хрест, випалений дідусем* (Григір Тютюнник); *Уяви собі — вічно загиджені коридори, сморід від сміттєбаків, .. металеві солдатські ліжка, сіра дірява білизна, спортивні штани з начосом, халати* (Ю. Андрухович); *На нього з облущеної рами зирив портрет-світлина діда Піскаренка, у синьому, з начосом, галіфе* (О. Ульяненко); *Для отримання начосу тканини обробляють кілька разів з одного або двох боків на чесальних машинах* (з наук. літ.).

3. Начесане волокно, вовна, пух. *Залежно від породи, а також умов годівлі, утримання й догляду начіс пуху з однієї кози становить від 80 до 200 грамів* (із журн.); * Образно. *Далеко над степом бродили кошлаті начоси хмар* (Григорій Тютюнник); * У порівн. — *Я вся неначе згоріла од кохання, як лляні начоси на полум'ї* (І. Нечуй-Левицький).

НАЧІСНИ́Й, а́, е́. 1. З начосом (у 2 знач.). *Начісні тканини можуть мати ворс різної висоти, пишний, запресований або піднятий, одно- або двобічний* (з навч. літ.); *Спортивні костюми для тренування з начісного полотна та джемпери мають великий попит* (з газ.).

2. Вигот. з начосу (у 3 знач.). *Начісний ворс надає полотну м'якість та високі теплозахисні якості* (з мови документів).

НАЧІ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **начі́сувати.** *Начісування може проводитися з одного або з двох боків тканини* (з наук. літ.); *Правильно зроблене начісування додасть об'єму зачісці та не завдасть шкоди волоссю* (з мови реклами).

НАЧІ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЧЕСА́ТИ,** ешу́, е́шеш, *док.* 1. *що, чого.* Чесати яку-небудь кількість чогось. *Пряжі теж чимало наготовили* [дівчата] — *натерли, начесали* (К. Гордієнко); *Шукаєм глоду, пасемо корову, у гилки граєм, в цурного квача. Або за зиму довгу, вечорову, начешем з коней шерсті для м'яча* (Л. Костенко); *Від самиці ангорського кролика з приплодом можна начесати за рік до 2 кг пуху* (з наук.-попул. літ.).

2. *що, чого.* Вичісувати (волосся, вовну і т. ін.) в якій-небудь кількості. *Дівча косу чеше. Що начеше, то на тихий Дунай несе* (П. Чубинський); *Спочатку* [Віка] *залізним гребінцем густо начесала пасма, поки не утворилися щільні волосяні тромби* (І. Роздобудько).

3. *що на що і без дод.* Зачісуючи волосся, гриву, шерсть і т. ін., щось прикривати або укладати в певному напрямі. *Лисуватий* [Михайло], *що приємно — лисини не соромиться і не начісує на неї поодинокі довгі пасемця волоссячка* (Н. Сняданко); *Митько начеше .. чуприну та й дражнить дівчат по селу* (Григорій Тютюнник); — *Добрим наждаком треба тебе терти, хлопче... Чуба на лоба начесав, перстень носиш, а що з тебе в житті?* (О. Гончар); *Поволечки ступають сиві коні, У возі похоронному йдучи. Господар начесав на очі гриви, Щоб шлях на цвинтар не запам'ятавсь* (Д. Павличко).

4. *що, розм.* Чешучи, чухаючи завдавати шкоди, ранити і т. ін. *Еней тут крикнув, як на пуп; Заплакався і заридався, Пошарпався, увесь подрався, На тім'ї начесав аж струп* (І. Котляревський).

НАЧІ́СУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **начі́сувати** 3. *Для досягнення ефекту пишного волосся воно розділяється на пасма, після чого скріплюється та ретельно начісується* (з газ.).

НАЧМЕ́Д, а, *ч.* Скорочення: начальник медичної служби. — *Начмед справу знає тонко. Дипломат! — по-доброму усміхнувся Воменський* (П. Гуріненко); *Якби всі були такі, як Елла чи Каткова В. П. — начмед Дніпропетровської божевільні, ні про яке виживання не могло бути й мови* (В. Рубан); — *У Пустомитах в мене є знайомства в лікарні, начмед — мій старий кореш* [друг]. *Мене прокапали, і стало легше* (Любко Дереш).

НАЧО́ВГАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **начо́вгати.** *Начовгана полозками саней дорога попливла з-під Миколиних ніг* (П. Загребельний); *Паркет у кімнаті був розбитий, подертий і ще й начовганий, за ним ніхто не доглядає* (із журн.).

НАЧО́ВГАТИ *див.* **начо́вгувати.**

НАЧО́ВГАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Те саме, що **находи́тися.** *За день начовгається* [Сеспель], *наслухається отого крику та лементу — і в сні немає спокою* (Ю. Збанацький); *За правдивими (такою є місцева назва білих грибів) треба добряче начовгатися, але й продати їх можна значно дорожче* (із журн.).

НАЧО́ВГУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЧО́ВГАТИ,** аю, аєш, *док., що і без прям. дод., розм.* Човгаючи, лишати сліди на чому-небудь, бруднити щось. *Біля будинку, по багнюці, перехожі начовгують сліди* (з газ.); *Знайти палія по слідах було марно: люди натоптали, начовгали всюди* (із журн.).

НАЧО́РНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начорни́ти.** *Картина виконана технікою квілінг на власноруч начорненій фанерці* (з мови реклами).

НАЧОРНИ́ТИ *див.* **начо́рнювати.**

НА́ЧОРНО, *присл.* 1. Попередньо, не викінчуючи остаточно; протилежне н а ч и с т о. *"А тепер хай писар гарно начисто перепише". Орлик не згоджувався. Хто начорно концептував, хай і начисто пише* (Б. Лепкий); *Час у роботі збігав швидко, і Олекса навіть не отямився, як закінчив начорно всі доправки* [виправлення] (Ю. Мушкетик); * Образно. *Ніби можна прожити спершу начорно, а потім уже на чистовик* (Ю. Покальчук).

2. До чорноти, до дуже темного кольору. *Але дарма було очам бігати: гарні просторі сіни з чистими білими стінами, знизу пофарбованими начорно, щоб діти не ялозили* (Дніпрова Чайка); *Вугляна шахта фарбує все округ себе начорно, тут же — червоний пил присипав дахи й паркани, листя на деревах* (Ю. Яновський); *Шкіра на руках ледь пошерхла, спечена сонцем, і була засмалена начорно* (Ю. Смолич); *Під залишками будівлі, одна на одній, розчавлені, спечені й обвуглені начорно свині, підсвинки, поросята* (Ю. Логвин); *А єден* [один] *вівчар із польського боку нараз догадався: корова любить пасти чорниці, тому й барвиться молоко начорно...* (М. Дочинець); *Волосся помальоване начорно. Виглядає неприродно, схоже на перуку* (Любко Дереш).

НАЧО́РНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **начо́рнювати.** *Щоб виконати начорнювання полотна правильно, лише чорної фарби вам буде не достатньо* (із журн.).

НАЧО́РНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАЧОРНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що.* Забарвлювати що-небудь у чорний колір. *— Гандзю, Гандзю моя мила, Чим ти брови начорнила?* (з народної пісні); *Вони поїли, і вона завершила свій туалет. Наваксила губи, поклала на щоки рум'яна і ще більше начорнила й підсинила очі* (Валерій Шевчук); * Образно. *Надвечірнє сонце, вихопившись з хмари, одразу начорнило під пнями обрубки тіней* (М. Стельмах).

НАЧО́ТНИК, а, *ч.* 1. У православ'ї — мирянин, допущений до читання священних текстів у церкві чи вдома у віруючих; псаломник. *Коли в селі Білоусівка не було школи, за певну винагороду дітей навчали місцеві старовіри, найчастіше такими вчителями були уставники та начотники* (з наук.-попул. літ.).

2. У старовірів — людина, начитана в церковних книгах. *Соціальна неоднорідність стала основною причиною розпаду старообрядництва на багато напрямків, течій і толків. У зв'язку з цим у старовірів був надзвичайно великий авторитет окремих наставників або начотників* (з навч. літ.).

3. Людина, яка багато читає, але поверхово, механічно, некритично засвоює прочитане. *Він — також непоганий хлопець. Правда, трохи сухуватий і начотник* (із журн.).

НАЧО́ТНИЦТВО, а, *с.* Знання, які базуються на механічному, некритичному засвоєнні прочитаного; формальне наслідування якогось учення без глибокого проникнення в його сутність, без творчого розвитку його положень. *Начотництвом, бездушним повторенням загальновідомого знижувалася вимогливість до творчої праці, заморожувалася вільна думка* (з наук. літ.).

НАЧО́ТНИЦЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **начо́тництво.** *Книгами для початкового навчання (дітей царської сім'ї та знаті) були Азбуки, Прописи, Часовник, Псалтир, Апостол. Основний метод був начотницький, який зводився до багаторазового читання текстів* (з наук.-попул. літ.).

2. Власт. начотникові. *Однак далі Крістофер Кларк презентує всю свою майстерність історика, перетворюючи начотницький стиль у складний фон майбутніх подій* (з навч. літ.).

НАЧО́ТНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **начо́тник.** *Начотниці (ті, хто читав треби) і по тижню, і по місяцю могли жити в монастирі, де за окрему плату читали Псалтир, і за здоров'я, і за упокій* (з газ.); *Начотниця! Усе знає! Усі архіви сусідньої держави перевернула, аби до правди докопатися* (із журн.); * У порівн. *Я був ніжний і ніяковий, і навіть Наталя часто читала мені марксистські нотації за мою розхристаність і непокірність певним догмам, в які вона свято, як начотниця, вірила* (В. Сосюра).

НАЧО́ТЧИК, а, *ч., заст.* Начотник. *Керування богослужбовою практикою здійснювалося виборними наставниками й начотчиками* (з навч. літ.).

НАЧО́ТЧИЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **начо́тчик.** *У феодосіївців* [послідовники Феодосія Васильєва] *начотчиками і начотчицями були релігійно грамотні люди ріізного віку, які добре знали богослужіння, статут і мали тверді старообрядницькі переконання, виконували вчительські функції* (з навч. літ.).

НАЧСКЛА́Д, у, *ч.* Скорочення: начальницький склад. *Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України забезпечують 37,0 тис. працівників, із них середній та старший начсклад — 11,4 тис.* (з мови документів); *Після закінчення школи молодшого начскладу Івана направили для служби на прикордонну заставу* (з газ.).

НАЧСКЛА́ДУ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: начальник складу. *Знайти роботу начскладу в Києві тепер легко за допомогою поширених сайтів із працевлаштування* (з мови реклами).

НАЧУ́БИТИ, блю, биш; *мн.* начу́блять; *кого, розм.* Док. до **чу́бити.** *— Михайло? Таки знайшов... А я вже думаю, зайду в лікарню та начублю добре при всіх, щоб знав, як батьків забувати* (О. Копиленко); *— Якби не вчитель, ох начубили б вони вас тоді! — Начубили б — мало сказати... Розтерзали б на смерть, — уточнив Мина Омелькович. — Летіли ж цілим табуном ті відьми розлючені...* (О. Гончар).

НАЧУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Стан за знач. **начува́тися.** * Образно. *Передчуття біди в твій слід ступало, і начування бігло наперед* (В. Стус).

НАЧУВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., розм.* Чекати розплати, помсти. *Зрадив Павлик, проміняв Євгешку. Ну, стривай же ти, начувайся, Павле, тебе чекає помста!* (О. Дон-

ченко); *Уже, кажуть, пішов Кривоніс до Хмельницького. Тепер нехай начуваються пани-ляхи!* (П. Панч); *— А може, шибеники, деруть пташині гнізда? Хай тільки узнаю про це — начувайтесь!* (Ю. Мокрієв); *І хай начуваються мої вороги!* (В. Малик); *Поведуть залізні княжі полки галицькі — начувайтесь, воріженьки лихі!* (В. Чемерис); // *чого.* Чекати чого-небудь неприємного. [П е т р о:] *Серце моє замирає, начувається для себе великого горя* (І. Котляревський); *— Начувайтесь лиха, — сказав старий* (Леся Українка); *Збирався* [Григорій Сидорович] *подзвонити з заводу, щоб не шукали їх з онуком, і не подзвонив. Начувайся, старий, прочухана* (Ю. Яновський); *— Чи не забагато дзвінків за один день? Ви хочете, щоб я поскаржилась господарю? Начувайтесь: у вас будуть величезні — я не жартую! — неприємності! Це я вам обіцяю* (І. Роздобудько); *Але коли я виберуся звідси або ж переконаю батька, що цілком здоровий, то начувайся! Нам є про що поговорити* (Н. Сняданко).

НАЧУДИ́ТИ, джу́, ди́ш, *рідко* **НАЧУДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., розм.* Зробити дивний, чудний учинок, накоїти, натворити чогось. *— Ти начудив .. Сопілку дістав... Граєш на весь ліс... Того й* [дивись].., *що ворога накличеш* (С. Скляренко); *— Повірте мені, в такому стані я міг начудити набагато більше і серйозніше* (А. Кокотюха); *— Але й ти вміла начудити. Пам'ятаєш, як я тебе по всьому селу шукала, всі ставки довкола оббігала, всі кущі, а ти заховалася собі в смородині коло хати й цілу годину там сиділа, не озиваючись?* (І. Андрусяк); *Затриманий водій за два місяці проживання в Житомирі вже встиг начудувати* (з газ.).

НАЧУДУВА́ТИ *див.* **начуди́ти.**

НАЧУДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* Надивуватися, захоплюючись, милуючись ким-, чим-небудь. *Начудувавшись, вже став я й засипати, коли заграла труба по лісі* (Марко Вовчок); *Протанцював* [бусел] *Один танець і другий так успішно, Так весело, що в чайній простий люд Не міг на чудо те начудуватись* (Л. Первомайський); *Юра, як дикий звір, любив простір і небезпеку. Ми всі не могли начудуватися його відвазі і вправності* (Ірина Вільде); *— Мені зараз так покращало, — вже вкотре повторила вона, — що й начудуватися годі. Уже тиждень я сплю спокійно, і мені не приснився, ласочко, жоден сон* (Валерій Шевчук).

НАЧУ́ТИЙ, а, е, *розм.* Який начувся. *Зітхне Марися Павлівна. Бо що ж тут відповідати, коли він* [Кульбака] *і сам уже звідкись начутий про ту хіросимську тінь...* (О. Гончар).

НАЧУ́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Те саме, що **наслу́хатися** 1. *Вона-бо змалу начулася, що вона красива — міри нема* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Так ось він який, славний оспіваний Черемош .. Стільки наслухався про цю ріку, стільки начувся* (Г. Хоткевич); * Образно. *Забутий краю, я начувся вволю твоїх жалів, твоїх плачів-пісень .. Проте не згине твій козацький рід!* (В. Симоненко); // Багато довідатися про кого-, що-небудь. *Глянеш — незавидна травичка, а в ній сила .. Був такий знаючий чоловік, що від нього Нечуйвітер начувся цих тайн: чоловіка нема, а наука зосталась* (О. Гончар); *Зараз я з нетерпінням чекаю уроку фізики, бо вже багато начувся про Івана Даниловича, який викладав цей предмет* (А. Дімаров).

НАЧУ́ХАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начу́хати.** *Ну, подай і ти Свою ножицю: от іще вояцьке Копито, ще й начухане з свербіння!* (І. Франко).

НАЧУ́ХАТИ *див.* **начу́хувати.**

НАЧУ́ХРАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **начухра́ти.** *Палить* [Маша] *з дівчатами начухраний хмиз.., і, мабуть, таки по норову прийшлася їй ця робота* (О. Гончар).

НАЧУХРА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., чого, що.* 1. Чухраючи, наобривати, наобдирати (листя з гілок). *У селі майже всі дуже голодували. Я часто ходив у ліс, щоб начухрати листя. Старався рвати липове листя, бо берестове дуже гірке. Листя сушили на печі, а потім м'яли в ступі на борошно* (із журн.); // *розм.* Нарвати велику кількість чого-небудь (перев. як попало, не вибираючи). *Спершу треба начухрати дві корзини щириці, її багато і на городі, і на просяному полі за городом. Потім наламати кілька в'язанок кураю, його теж удосталь на межах* (з мемуарної літ.).

2. Очищаючи стовбур дерева, наламати, нарубати тонких гілок, кори і т. ін. *Хата його зовсім валилась, він же замість того, щоб заплести її хворостом, що міг начухрати з верб своїх на болоті, .. тільки дивився на неї та бідкався* (Грицько Григоренко); *— Може б, ви, діти, начухрали дубової кори?* (Б. Харчук); *Начухрає* [Іван] *живиці — зварити з воском і ладаном мазь від порізів* (Є. Пашковський).

3. Чухраючи (у 2 знач.), обробити, одержати яку-небудь кількість (вовни). *Той малий хлопчина за день начухрає цілий мішок козячої вовни* (із журн.).

НАЧУ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЧУ́ХАТИ,** аю, аєш, *док., що і без прям. дод.* Довго чухаючи, ушкоджувати що-небудь. *Дитина начухує пошкоджену діатезом шкіру* (з газ.); *Не можна, далебі, злічити, Які народи тут плелись .. Вергілій, бач, не нам був рівня, А видно, що начухав тім'я, Поки дрібненько описав* (І. Котляревський).

◊ **(1) Начу́хати язики́** — досхочу поговорити про кого-, що-небудь; наговоритися. *Всі скоро вгомонилися, бо начухали язики* (Григорій Тютюнник).

НАЧХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Чхаючи, забризкати кого-, що-небудь. *Начхати в обличчя.*

2. *на кого — що, перен., розм.* Док. до **чха́ти** 2. [О д а р к а:] *І птиця сміється, не тільки люди.* [Г р и ц ь к о:] *А ти начхай на тих птиць та людей!* (Панас Мирний); *— А знаєте, Михайле Степановичу, громада має нас за вчителя .. — Громада? — скрикнув старшина. — Начхать мені на громаду! Я начальник!* (Б. Грінченко); *— Так. Значить, кидаєш мене? Начхать і на рідного дядька?* (В. Винниченко); *Звісно, самим керівникам на думку якогось там громадянина було начхати* (А. Кокотюха); *Так там Качечка й висіла, поки не приїхала Вася, котрій начхати було на наші забобони* (І. Карпа); // *тільки інфін.* Уживається для вираження цілковитої байдужості до кого-, чого-небудь. *— Я ласкаво прошу ще один тост. "Ми любим чарку піднімать. А що навколо нас — начхать!" — прогундосив він свій вірш* (А. Хижняк); *— Ви думаєте, чим мені сподобалися? Що професор? Начхати!* (П. Загребельний); *— Дорогий брате, наш гість може неправильно зрозуміти... — почав Корецький. — Начхати мені, що він там зрозуміє* (В. Єшкілєв).

◊ **Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти,** *рідше* **начха́ти) в борщ (в ка́шу)** *див.* **плюва́ти.**

НАЧХА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Багато, досхочу почхати. *Справник понюхав табаки і, начхавшись вволю, звелів принести лаву* (С. Добровольський); *— Я так начхався від тисячолітнього набатейського пилу, — залізаючи в*

машину, сказав безтурботно Лукас, — що залюбки випив би оце чашечку кави з кардамоном (П. Загребельний).

НАЧШТА́БУ, *невідм., ч.* Скорочення: начальник штабу. *Каретников мовчав. Його начштабу роздивлявся карту* (Ю. Яновський); *Начштабу лейтенант Покрищак, зустрічаючи машини своїх підрозділів, показує, де їм розташуватися* (Є. Доломан); — *Підніміть поки що офіцерів — начштабу, .. транспортників, командирів мотострілецьких батальйонів* (В. Нестайко).

НАШ, а, е, *займ. присв.* 1. Який належить нам, яким ми користуємося. — *Чи ти ж, коню, будеш пити з нашої криниці?* (Т. Шевченко); *Пальта наші роздуває вітер і намагається повалити нас на землю* (Ю. Яновський); *Я обійшов замок довкола, погримав у кожні двері, та ніхто не озивався. Цікаво, чи збереглась наша бібліотека?* (Р. Андріяшик); // Який перебуває в родинних, дружніх, близьких стосунках з нами. — *Се наша сестра Галя! — каже їм менший брат* (Марко Вовчок); [К р у т и в у с:] *Сестра наша Оленка забрела сюди. Хочемо її взяти з собою* (А. Шиян); *Осиротів наш рід, то не хочу, щоб моя сім'я сиротіла* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **на́ші,** ших, *мн., розм.* Близькі нам люди (родичі, друзі). *Тішуся, що скоро буду вдома і побачу тебе і всіх наших* (М. Коцюбинський); [К а т р я:] *Ех, не поїхав би ти сьогодні, зійшлися б усі наші, підняли б тости...* (З. Мороз); // Який належить до одного з нами колективу, товариства і т. ін.; який складається з нас. — *А чого ти, парубче, до наших дівчат доріжку топчеш?* (Григорій Тютюнник); — *Ти ж, мабуть, не знаєш, що наша дивізія носить ім'я мого рідного міста, — з гонором каже Сагайда* (О. Гончар); // Який належить до однієї з нами держави, армії і т. ін. *Сюди ж принесли й кілька свіжих поранених, наших і румунів, підібраних тільки що на полі бою* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **на́ші,** ших, *мн.* Ті, що належать до однієї з нами держави, армії і т. ін. — *На лівому фланзі наші прорвали фронт і женуть німця, — обізвався з других саней молодий, веселий голос* (Григорій Тютюнник); // Який належить до того ж середовища, що й ми, близький до нас своїми поглядами, переконаннями, уподобаннями. — *Ну, нічого, Панасе, ми тобі віримо, ти наш, — додав* [Чемериця], *заспокоюючи схвильованого Канушевича* (Г. Коцюба); // У якому ми живемо, перебуваємо (про час). [Л ю б о в:] *Наше бідне століття стільки вже ганьби прийняло за необачність, бездушність, егоїзм своїх дітей* (Леся Українка); *Яка страшна відповідальність поетом буть у наші дні!* (В. Сосюра); // Уживається в авторській мові — мій і моїх читачів, слухачів. *Та й закрутив же носом наш Кузьма Трохимович, неначе тертого хріну понюхав!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Іде собі наш Ярема, Нічого не бачить* (Т. Шевченко); // Власт. нам. — *Душа в тебе, видать, кріпка, наша, — .. подумав Тимко* (Григорій Тютюнник); // Здійснюваний, виконуваний і т. ін. нами. *Я забула їх, не пригадаю й слова з тих наших довгих, запальних розмов* (Леся Українка); // Уживається в узагальнено-особовому значенні. *Не вмирає душа наша, Не вмирає воля* (Т. Шевченко); *Радість лоскотно бентежить наші груди...* (В. Сосюра).

2. *у знач. ім.* **на́ше,** шого, *с., розм.* Те, що належить нам або стос. до нас. — *Гуляймо, хлопці, поки час, поки наше* (І. Франко); *Надійшов Олексій і привітався. — Підождімо тут, поки наше* (А. Чайковський); *Наше з бою вмієм брати, Ми в труді і в битві дужі* (П. Дорошко).

Курси́в мій (наш) *див.* **курси́в; Моя́ (на́ша) поша́на** *див.* **поша́на; На́ша (нова́) е́ра** *див.* **е́ра; У моє́му (у твоє́му, у на́шому, не в моє́му, не у твоє́му, не в на́шому) хара́ктері** *див.* **хара́ктер.**

◊ **В на́ші (тепе́рішні) часи́** *див.* **час; Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти (пійма́ти)!** *див.* **дава́ти; Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову** *див.* **узя́тися; (1) Де на́ше (ва́ше, його́** *і т. ін.)* **не пропада́ло** *(рідше* **не пропада́є)** — уживається для вираження чиєїсь готовності зазнати збитків, утрат і т. ін. — *Сими днями сподіваюся бочку* [риби] *розпродати; а там коли з півбочки й пропаде — невелика утрата, де наше не пропадає* (Панас Мирний); — *Де його не пропадало! Він подарує борг і Карпцю, і Підіпригорі, аби лише вони відмовились від його землі* (М. Стельмах); **Знай на́ших!** *див.* **зна́ти; (2) І на́шим і ва́шим <І ва́шим і на́шим>** — одночасно одним та іншим, різним за поглядами сторонам, особам (догоджати, прислужувати). *Достанеться і вашим і нашим* (прислів'я); — *Боягузи .. — гарячився Невкипілий. — Жаток полякалися! Жатка — що? Вона і нашим і вашим: скаже пан жни — жатиме, мужик тпрукне, теж послухає — стане!* (А. Головко); *Як він* [злодій] *пішов, господар каже: отакий Потап! — і вашим і нашим, прийшов замок обдивлятись* (В. Барка); **Куди́ [на́ше] не йшло** *див.* **іти́; [Моє́ (на́ше)] поважа́ння** *див.* **поважа́ння; (3) На́ша [верх] бере́ / взяла́** — ми перемагаємо. *До війська обернувся* [Еней] .. *І річ таку їм уджигнув: "Козацтво! Рицарі! Трояни! Храбруйте! Наша, бач, бере"* (І. Котляревський); — *То що? Фронт тримаємо міцно? Наша бере? — Не зовсім, — відповів похмуро Ваденін* (Г. Коцюба); [Г е р ц о г:] *О, наче впала з пліч у нас гора! Ха-ха! Так, значить, наша верх взяла!* (Є. Кротевич); **На́ша (своя́) люди́на** *див.* **люди́на; Наш брат** *див.* **брат; Наш верх є (бу́де)** *див.* **верх; На́шого (ва́шого, ї́хнього** *і т. ін.)* **по́ля я́года (я́гідка, я́гідки)** *див.* **я́года; На́шого по́лку прибуло́** *див.* **прибува́ти; На́шому ти́нові двою́рідний пліт** *див.* **пліт; Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою** *і т. ін.)* **кише́нею** *див.* **кише́ня; Не з на́шим но́сом ([невми́тим] пи́ском)** *див.* **ніс; Не [з] на́шої пара́фії** *див.* **пара́фія; Не його́ (її, на́ша** *і т. ін.)* **си́ла** *див.* **си́ла; Не на́шого пера́ (пі́р'я) птах (пта́шка)** *див.* **птах; (4) Ні на́шим ні ва́шим <Ні ва́шим ні на́шим>** — нікому з різних за поглядами, уподобаннями, поведінкою і т. ін. осіб. *Ми себе забули і своєї мови цураємось, а шляхтичі, — хоч які то вони на Поділлю: ні нашим, ні вашим, — не цураються своїх звичаїв, не соромляться...* (А. Свидницький); *Єсть такі в нас, і досі нікому не служили: ні вашим, ні нашим. І не хитрі — фортуна, кажуть* (М. Хвильовий); **Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу** *і т. ін.)* **сто́рону (на свій (ваш, наш** *і т. ін.)* **бік)** *див.* **перетяга́ти; Птах (пти́ця) не на́шого польо́ту** *див.* **птах; Щ́астя твоє́ (ва́ше, на́ше** *і т. ін.)* *див.* **щ́астя.**

НАШАРМАКА́, *присл., фам.* Задарма, не сплачуючи коштів, чужим коштом. *А то все, що нашармака воно доводиться, нетружена* [нетрудова] *копійка до рук доходить* (Панас Мирний); *Банани теж нашармака ніхто не дає, навіть у зоопарку* (О. Ульяненко).

НАШАРО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нашарува́ти.** *Вони* [люди в тюрмі] *мали живу людську душу, справжню душу, що, навіть нашарована жахливим шаром фізичного й морального бруду, все підіймалася, як фенікс з попелу* (І. Баг-

ряний); // **нашаро́вано,** *безос. пред. Режисер показав свою міцну руку в нелегкій побудові цього незвичного спектаклю. Оскільки в ньому нашаровано чимало: і сьогодення, і непебутня філософія буття* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який нашарувався. *Береги Дністра нагадують пиріг із нашарованих строкатих відкладів різних періодів* (із журн.); // *у знач. ім.* **нашаро́ване,** ного, *с., перен.* Те, що нашарувалося на що-небудь. *Принциповість газетяра ще й у тому, що він уміє відкинути нашароване* (з публіц. літ.).

НАШАРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нашаро́ваний.** *Простежуючи перебіг барвінкового обряду, яким ще із сивої давнини прийнято розпочинати весілля, можна зробити висновок про його надзвичайну складність, нашарованість і неоднозначність* (з наук. літ.); *Роман "Ім'я троянди" дав право назвати його автора живим класиком. Нашарованість стилів роману приводить мене в шалену ейфорію* (з публіц. літ.).

НАШАРО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашаро́вувати**[1]. *Біологічні процеси, що відбуваються в нашаровуваній підстилці для птиці, сприяють накопиченню вітаміну B_{12}, який підвищує засвоюваність протеїнів кормів рослинного походження* (з наук.-попул. літ.).

НАШАРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашаро́вувати**[1] і **нашаро́вуватися.** *Лікарське драже отримують промисловим способом нашаровування лікарських і додаткових речовин на гранули* (з навч. літ.); *Складники французьких соусів — бульйони (м'ясний, рибний, грибний) або відвари (овочевий, фруктовий), поєднані з борошном, маслом, сметаною та яйцями. Послідовне нашаровування компонентів дозволить відчути все різноманіття соусних основ* (із журн.); *У старих портах західних країн, які використовуються уже багато років чи навіть століть, існує проблема нашаровування мулу з токсичними речовинами* (з газ.).

НАШАРО́ВУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **НАШАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Накладати що-небудь одне на одне шарами; розташовувати шарами. *Замішували* [майстри] *цемент, пісок й нашаровували на стіну, важкі деталі кріпили шурами* (В. Близнець); *Через настільки катастрофічний брак місця Венеції залишається .. нашаровувати свої вмістити і змісти вертикально* (Ю. Андрухович).

2. Додавати, приєднувати до чого-небудь; накладати. *Якщо при вирізанні тістечок залишиться зайве тісто, не треба замішувати його заново, а просто нашарувати обрізки між собою, надаючи необхідну форму (повторний і тривалий заміс тіста робить здобу жорсткою, позбавляє розсипчастості)* (із журн.); * Образно. *Маску можна зірвати, як присохлий до свіжої рани бинт, — силою болю. Або силою смерті. За інших умов люди масок не зривають. Вони їх нашаровують одна на одну. А кохання — лише найвидатніша прижиттєва маска людини* (М. Матіос).

НАШАРО́ВУВАТИ[2], ую, уєш, *недок., розм.* Підсил. до **шарува́ти**[2] 1. *Джалапіту продали в рабство і змусили там шарувати паркети. Джалапіта нашаровував підлоги так, що гості не могли втриматися і вилітали з вікон і дверей* (Е. Андієвська).

НАШАРО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **НАШАРУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Накладатися одне на одне шарами; розташовуватися шарами. *Розсипне золото найчастіш залягає на дні потоків, у видолинках і ярах, нашаровуючись відповідно до власної грубизни: спочатку зерна, потім пелюстки, нарешті блискітки* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *З голови до ніг його обліплювала багнюка, що давнішими і свіжішими пластами нашаровувалась по всьому тілу, особливо в кучерях густого волосся, і, підсихаючи, відставала сірими ламкими пластівцями* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде); *В нашій конурі густо крутився дим, нашаровувався пласт на пласт і стояла мертва тиша* (О. Ульяненко); * Образно. *Кожна мить життя прозорою плівкою нашаровується на те, що я пишу, і розчиняється в ньому* (Г. Пагутяк); *Лише душа, мов шкло, прозорою лишилась. Та ще зостався слід, як від дощу на шибці: нашарувався світ більмом на роговиці* (П. Мовчан).

2. *на що, перен.* Додаватися, приєднуватися до чого-небудь, перев. до чогось основного; накладатися (у 1 знач.). *Конкретна картина: ліричний герой у снігову завію шукає шлях до рідного села, — але на цю картину нашаровуються роздуми про його трагічну долю* (М. Драй-Хмара); *І та ніч великодня, той спогад далекого дитинства ось силуетами нашаровується на дійсність, напливає на неї й творить двоїсту візію з реального й давно минулого* (І. Багряний); *На страждання .. Івана Болотникова нашаровувалися страждання турецького народу, які він бачив власними очима і переживав їх* (Іван Ле); *Дні нашаровувалися один на один, а несолодкому нашому буттю, здавалося, не буде просвітку* (М. Андрусяк).

3. *тільки недок.* Пас. до **нашаро́вувати**[1]. *Вторинний цемент нашаровується на первинний цемент, покриває дентин у верхівковій третині кореня зуба та міжкореневу поверхню багатокореневих зубів* (з навч. літ.).

НАШАРУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **нашарува́ти** і **нашарува́тися.** *Наше знання про послідовне нашарування минулого — сучасся* [сучасності] *— майбутнього в корені є інтуїтивним* (Олекса Ізарський); *— За генеалогією ти найближча .. до зовсім уже в нас малознаного Ласло Могол-Надя, американця, який вперше вжив прийом нашарування поверхонь, що надає картині третього виміру — вглибину...* (О. Забужко).

2. Те, що нашарувалося на що-небудь. *Автографа художника на портреті немає, мабуть, він прихований під фарбою кількох пізніших нашарувань* (із журн.); // Осадове утворення у формі шарів ґрунту, що налягають один на одний. *Звичайною голою рукою я звільнив ринви від вікових нашарувань органічних і неорганічних пород* [порід] (У. Самчук); *Під величезною товщею геологічних нашарувань виявлено гігантські пласти кам'яного вугілля* (І. Цюпа); *Де збагнули цінність сапропелю — цього чудового органо-вапнякового матеріалу, — вже не відмовляються від подальшого розроблення донних нашарувань, усілякими способами вичерпують мул* (з газ.); * Образно. *Трої теж не було, доки не знайшовся сміливець, котрий прийшов і відкопав її з-під нашарування віків* (О. Гончар).

3. *перен.* Особливість, риса чого-небудь, що утворилася пізніше і приєдналася до першооснови. *Олена була чужою. Інколи він знаходив у її обличчі, в інтонаціях риси колишньої Льолі, та вони швидко зникали під нашаруваннями образ, самолюбства і внутрішніх протиріч* (М. Зарудний); *Давньоруський фольклор у його безпосередніх проявах, на жаль, до нас не дійшов, але багато із записаних значно пізніше народних пісень, билин, казок зберігають у собі численні нашарування давніх епох* (з наук. літ.).

НАШАРУВА́ТИ *див.* **нашаро́вувати**[1].

НАШАРУВА́ТИСЯ *див.* **нашаро́вуватися.**

НАШАТИ́Р, ю́, *ч.* 1. Амонієва сіль соляної кислоти у формі білого порошку, яку використовують у техніці й медицині; хлористий амоній. *Нашатир застосовують у сільському господарстві як азотне добриво, у металургії — при травленні металів, у текстильній промисловості — для фарбування тканин, у хімічній — як затверджувач лаків та клеїв* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **Нашати́рний спирт** *(див.* **спирт).** *Катря лежала на дивані розхристана й бліда. Уляна тулила їй до носа пляшечку з нашатирем* (В. Кучер); *Тут важкий дух, чути запах нашатирю, валеріани, мабуть, була "швидка" і рятувала старого барона* (Ю. Бедзик); *Ганна Іванівна миттєво вкинула до сумки нашатир і корвалол з аптечки* (Люко Дашвар); * У порівн. *Серпневий запах кропу й лободи мене будив, як нашатир, від сплячки* (П. Мовчан).*На Матильду війнуло тонкими, ніжними парфумами .., і цей запах ударив у ніздрі дівчини так різко й неприємно, як нашатир* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НАШАТИ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **нашати́р.** *Нашатирний запах;* // Який містить у собі нашатир. *Радикуліт можна вилікувати або полегшити перебіг хвороби, і в цьому допоможе нашатирна настоянка на чорному перці* (із журн.).

△ **Нашати́рний спирт** *див.* **спирт.**

НАШАТКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашаткува́ти.** *Він усівся у вітальні.., закурив сигару, й охоронці .. подали йому пляшку коньяку, нашаткований рівно лимон* (О. Ульяненко); *Для приготування супу в киплячий бульйон покласти нарізану картоплю, довести до кипіння, додати нашаткований капусту й варити 10–15 хвилин* (із журн.).

НАШАТКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашатко́вувати.** *Пристрій для нашатковування капусти.*

НАШАТКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШАТКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, чого.* Шаткуючи, готувати яку-небудь кількість чогось. *Існує багато способів дрібно нашатковувати капусту різних сортів, а також інші овочі та навіть м'ясо* (із журн.); *Треба було .. оплатити подушне, нашаткувати другу діжку капусти* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. — *Скільки вони* [гармати] *за війну нашаткували людського м'яса!* (А. Головко).

НАШАТКУВА́ТИ *див.* **нашатко́вувати.**

НАШАХРАЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, **НАШАХРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. Діючи, як шахрай, обдурити. *Противники міграції в Європі можуть нашахрувати так, що мігранти матимуть найменш оплачувані роботи* (з публіц. літ.).

2. *що, чого.* Шахраюючи, добути яку-небудь кількість чогось. *Замість ремонту блока живлення робітники нашахраювали 500 гривень, бо їм ремонтувати блок живлення невигідно, вигідніше надурити та не ремонтувати* (із журн.).

НАШАХРУВА́ТИ *див.* **нашахраюва́ти.**

НАШВЕ́НДЯТИСЯ, яюся, яєшся, *док., розм.* Довго, досхочу пошвендяти. *Нашвендятися за день.*

НАШВИДКО́РУ́Ч *див.* **нашвидку́ру́ч.**

НАШВИДКУ́, *присл.* Квапливо, поспіхом, похапцем. — *В путь Марія нашвидку збиралась* (Т. Шевченко); *Тиховович нашвидку їв яйця, запиваючи їх каламутним чаєм* (М. Коцюбинський); *Артилеристи нашвидку змінили приціл* (В. Владко); *Віра нашвидку витерла вологою ганчіркою підлогу* (М. Руденко); *Він нашвидку вибачився перед дівчиною, що не може провести її до таксі, й чимдуж дременув угору* (І. Білик).

НАШВИДКУ́РУ́Ч, НАШВИДКО́РУ́Ч, *присл.* Те саме, що **нашвидку́.** *Нашвидкоруч я нарізав гілля і зробив край мулистого берега засідку* (Б. Антоненко-Давидович); *Робилося все похапцем, нашвидкуруч* (О. Гончар); *Наступного дня я нашвидкуруч скріпив клітки огорожі, наколов гору дров, позбивав східці, що рипіли під ногами* (Р. Андріяшик); *По кутках нашвидкуруч збитого з дощок сінника повтикали по стрілі, а на них повісили шкурки соболів* (В. Чемерис); *Кого вам, браття, ще не вистача — Художника? Хоруножого? Поета? Судіть мене — ні Прип'яті, ні круч. Судіть мене — ні розуму, ні влади. Нашвидкоруч... Усе нашвидкоруч... Немає спину і немає ради...* (П. Гірник); *За десять хвилин, прийнявши холодний душ і нашвидкоруч причепурившись, я без найменшого остраху одягнув нову форму* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Здавалося, що господарі покинули хутір нашвидкуруч, немов тікаючи від погоні* (Д. Білий); *Над юрмою майоріли нашвидкуруч намальовані плакати* (І. Роздобудько).

НАШЕ́ВКАТИСЯ, ається, *док., діал.* Прийти, прибути у великій кількості. *Після вечері в хату нашевкалось повно односельчан* (Григорій Тютюнник); *Людей нашевкалося стільки — миші між ними пробігти ніде* (І. Рябокляч); *Он бачиш, скільки нашевкалося на твій віз псів* (Ю. Мушкетик).

НАШЕПОТІ́ТИ, очу́, о́чеш, *док., що.* Те саме, шо **нашепта́ти** 1, 2. *Дівчата встигли нашепотіти одна одній сотні обіцянок та настанов, перш ніж .. прийшов наказ рушати до карантину* (В. Єшкілєв); *Фрейліна в припливі відвертості нашепотіла царівні, який солодкий, який незрівнянний з іншими цей співак* (Ю. Мушкетик); *Переяславський полковник Сава Кононович з гетьманським універсалом подався у Бар до коронного гетьмана. Щось там нашепотів Конецпольському, і пішло...* (В. Чемерис); * Образно. *Смерть, здавалось, поклала певну руку на нього, в довгі безсонні ночі щось нашепотіла йому* (М. Івченко).

НА́ШЕПТ, у, *ч.* 1. *розм.* Те, що нашіптують (у 2 знач.). — *То як ми будемо жити? В злагоді чи підуть на тебе різні нашепти і заяви: про падіж коней і про те, що ти не ореш, не сієш і що в борги по вуха заліз?* (М. Стельмах); *Ви в лісі виростали, милі, невже у лісі вас навчили ремесел нашепту і шкоди?* (І. Калинець); [Г л о с т е р:] *Через намови, наклепи зловісні, І нашепти про сни, й пророцтва п'яні Смертельну встиг посіять я ненависть Між братом Кларенсом і королем* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); *Хай не будуть між вами суперечка, заздрість, гніви, обмани, свари, нашепти, пихи, безладдя* (з рел.-церк. літ.); * Образно. *Хто слухає нашепту слави, Оббреше себе самого І людям не лишить нічого, Йдучи у могилу зі світу* (Д. Павличко).

2. *рідко.* Дія за знач. **нашіптувати** 1. — *Чуєте, чуєте... — кажу тремким нашептом бабусі й братові* (Б. Харчук).

3. *етн.* Чаклунські замовляння на певному предметі, а також сам предмет, на якому їх здійснюють. *Не хотів він брати відьомського нашепту... та взяв нехотя, бо нечиста сила, як бачите, взяла гору* (Ганна Барвінок).

НАШЕ́ПТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашепта́ти.** *Лисичка-Невеличка усміхнулася, почула, що її казки, нашептані дітям увечері, тепер кличуть їх до пригод* (з казки); *Думи ті, одначе, напливали й розтавали, як хмари, бо не вкладав у них усієї душі. То навіть було ніби щось не його, мовби на-

шептане кимось. Сливе людським досвідом (Ю. Мушкетик); *Чудодійна сила приписувалася наговореній, нашептаній воді, над якою проказав примовку знахар* (з навч. літ.); // **наше́птано,** *безос. пред. Сумують лицарі, — межи ними чутно дух зради. Лазарові, видко, нашептано, — він встає і п'є до Милоша* (І. Франко).

НАШЕПТА́ТИ *див.* **нашіптувати.**

НАШЕПТА́ТИСЯ *див.* **нашіптуватися.**

НАШЕРЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, чого.* Шеретуючи, очистити яку-небудь кількість зерна. — *Бач, скільки за ніч нашеретували! .. Але що робити із зерном? Зерно. От питання* (Григорій Тютюнник).

НАШЕРЕТУВА́ТИСЯ, у́ється, у́ємося, у́єтеся, *док., розм., рідко.* Прийти, понаходити куди-небудь у великій кількості. *Та як нашеретується їх у хату, так чорти його батька!* (Сл. Б. Грінченка).

НАШЕ́СТЕРО, *присл.* На шість частин. *Долучившись до битви, ми відразу переконалися, якого прорахунку припустилися .. адмірали, розділивши свій флот нашестеро* (О. Авраменко).

НАШЕ́СТЯ, я, *с.* 1. Вторгнення ворожих військ у яку-небудь країну, на якусь територію. *Валківські козаки охороняли межу від нашестя хижих татар* (В. Минко); *Коли в бою тут воїн був убитий чи участь брав проти яких нашесть, йому на гробі, як почесний титул, писали: "Геррос", тобто — слава, честь* (Л. Костенко).

2. *розм.* Несподівана поява, наплив кого-небудь у великій кількості. — *Чайкам? Пам'ятник? .. За що така честь?* — *За те, що врятували людям поля від нашестя сарани* (О. Гончар); *Коні вгрузали по саму мичку в сипкому піску, з соснових гущавин мало не під кінські копита вискакували на дорогу налякані тетеруки й подивовано квоктали на таке несподіване нашестя* (П. Загребельний).

НАШИ́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашива́ти.** *Вона дарувала йому нову сукню, Нашивану перлами й злотом* (І. Франко); *З-під синього кубрака виглядали широкі вгорі, а вузькі внизу рукави з малинового шовку, нашивані золотими галунами на випустках та розрізах* (Юліан Опільський); *Співаки були всі в .. куртинах бронзової краски, багато нашиваних червоною та жовтою волічкою, і в гарно вишиваних сорочках* (Б. Лепкий).

НАШИ́ВАНКА, и, *ж.* Різновид мережки на чоловічій сорочці. *Створювалася нашиванка на розрідженій основі з витягнутими нитками, де нашивався малюнок, відтворюючи ефект мережива* (з наук. літ.).

НАШИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашива́ти.** — *Для чого ляльку?* — *здивувався батько.* — *Їй тепер уже дванадцять років, як і тобі. Рукоділля їй треба, вишивання-нашивання всяке, ото дівчача справа* (Л. Письменна).

НАШИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **НАШИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док.* 1. *чого, що.* Шити яку-небудь кількість чогось. *Дід не раз аж говорив зі злості, кому вона* [баба] *стільки катрання* [ганчірок] *нашиває та натикає?* (В. Стефаник); *Здавалось* [Докії]: *сніги — то полотен сувоїща, Скільки б з них штанелят та біленьких сорочок .. Нашивала б синам, готувала для дочок* (А. Малишко); *Вони нашивали цілі вози постілі* [постелі], *нічних сорочок.., їздили в сусідні села по "празниках"* (Р. Горак); *Куркулі ніби змагалися один з одним: хто більше нашив витяжок* (М. Чабанівський).

2. *що.* Пришивати поверх чого-небудь. *Дівчата на знак своєї вірності нашивали на головні вбрання моряків стрічки з своїми іменами* (Д. Ткач); *Гуцули робили ґердани, нанизуючи різноколірний бісер на волосіння, а потім нашивали на смужки тканини відповідної ширини* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Мов лату на латі, На серце печалі нашили літа* (Т. Шевченко); // Вишиваючи, виконувати який-небудь візерунок або його частину. *Перші чотири стовпчики шиють зверху вниз справа наліво, а потім нашивають три стовпчики знизу вверх і теж справа наліво* (із журн.); *Сорочку, на виготовлення якої витратили 30 метрів тканини та нашили старовинні колекційні вишиванки, протягом двох тижнів залишать у стінах університету* (з газ.).

3. *що, спец.* Добавляти, доточувати до чого-небудь, збільшувати в розмірах; подовжувати. *Над Почайною, у Вишгороді й Вітичеві в цей час будують лодії, видовбують з товстих стовбурів однодеревки, розводять їхні боки, кладуть на днища упруги, по бортах нашивають насади, кладуть палуби* (С. Скляренко).

НАШИВА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* Пас. до **нашива́ти.** *Основа! Різнобарвні клапті зазвичай нашиваються на єдину основу!* (І. Роздобудько); *Уздовж подолу спідниці нашивалися однотонні або різнокольорові стрічки* (з наук.-попул. літ.).

НА́ШИ́ВКА, и, *ж.* 1. Смуга або шматок тканини, шкіри і т. ін., нашиті поверх чого-небудь. *На покуті сиділа Килина в білому кожусі з червоними й зеленими нашивками* (З. Тулуб); *Блискучі ремінні нашивки на плечах і на ліктях чорної куртки робили його схожим на якогось королевича* (О. Кундзич); *На полонинах пастухи підперезувалися поверх сорочки широкими шкіряними поясами ("чересами") з кишенями і пряжками, багато оздобленими металевими нашивками* (з наук.-попул. літ.).

2. Один із знаків розрізнення військових звань. *Прикордонник з нашивками молодшого лейтенанта забрав у арештованих два револьвери, наказав зв'язати ворогам руки* (О. Донченко); *Він був дуже гарний у цьому військовому одязі, з усіма нашивками й шевронами* (В. Собко); *Харкевич не розбирався в моряцьких нашивках і не знав, яке у нього* [моряка] *звання* (С. Голованівський); *На комірі його камзола були червоні нашивки з зображенням двох перехрещених золотих блискавок; згодом я дізнався, що це вказувало на ранг командора-магістра* (О. Авраменко).

3. Почесний знак, що видається військовим за поранення, надстрокову службу. *У мене бойових орденів стільки ж, як нашивок за поранення* (П. Загребельний).

НАШИВНИ́Й, а́, е́. Який нашивають поверх чого-небудь. *Вдягнений він був у довгий сірий піджак з саморобного вовняного матеріалу з великими нашивними кишенями* (Ю. Збанацький); *На письменникові була обнова — надзвичайно модне пальто: дві нашивні кишені непомірного розміру, небаченої ширини пояс* (Олекса Ізарський).

НАШИ́ВОЧКА, и, *ж., розм.* 1. Зменш.-пестл. до **на́ши́вка** 1. *Були, очевидно, й неточності в деталях: замісць* [замість] *сурдута з високим ковніром і погонів — накрохмалена сорочка, хоч і з нашивочками на плечах* (Олекса Ізарський).

2. *фам.* Те саме, що **на́ши́вка** 2. *Він утратив свої нашивочки однорічного добровольця саме через свою інтелігентність, бо писав до газет про знущання з солдатів* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НАШИ́ЙНИЙ, а, е. Який носять на шиї, надягають на шию. *У місті багато хто додав до свого одягу жалобну деталь — нашийну хустку, косинку, капелюшок, стрічечку* (І. Роздобудько); *Мілена вирушила .. до Африки. В її невеликій валізі містилася лише колекція подарунків від вишуканого товариства сестер, декілька сукенок, тисяча тонких нашийних хустинок* (С. Андрухович).

НАШИ́ЙНИК, а, *ч.* 1. Ремінець або металеве кільце із застібкою, що надівають на шию тварини. *Схопивши за нашийник сірого пса, він відтяг його від парубка...* (О. Донченко); *— Ну, ходімо вже, — і потягла* [дівчина] *телятко за нашийник* (Григорій Тютюнник); *На шиї ведмедиці було зафіксовано нашийник, за допомогою якого відслідковують її переміщення* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Твердий комірець давив, муляв горло, як вузький нашийник* (О. Копиленко).

2. У дишельній упряжі без хомута — широкий ремінь, один кінець якого надівають на шию коня, а другий закріплюють на передньому кінці дишла. *За одним махом зробив* [Панталаха] *порядок: повідпинав нашийники від дишля* [дишла] (І. Франко).

3. Нашийна прикраса. *Перед його очима на таці лежали перлові намиста, кульчики з рубінами, коралові нашийники, каблучки зі смарагдами* (Г. Пагутяк); *Вивчаю Віку поглядом. Тонку сіру шию обхоплено шкіряним нашийником із колючками* (Любко Дереш).

НАШИ́ЙНИЦЯ, і, *ж., діал.* Нашийна прикраса, намисто. *Нагородою мали бути дамасценський* [дамаський] *меч великої ціни, норимберська* [нюрнберзька] *нашийниця з кованими прикрасами* (Юліан Опільський).

НАШИ́ЙНИЧОК, чка, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **наши́йник.** *Ой залізні нашийнички, а блищали гачки, Заречуся та й не піду до тої багачки* (з коломийки); *Зробили йому* [коту] *нашийничок із старого ремінця, і став він зватись Чудило* (з казки).

НАШИ́ЛЬНИК, а, *ч.* У дишельній упряжі з хомутом — широкий ремінець або ланцюг, що йде від хомута до переднього кінця дишла. *Гукович боявся, щоб часом не луснули нашильники або не хруснула вісь, як Мелася їхатиме вінчаться* (І. Нечуй-Левицький); *Коня запрягав.., сам себе в борозну; на коня мав ремінну шлею і нашильник, а на себе Іван накладав малу мотузяну шлею* (В. Стефаник); *Вони* [коні] *вперто біжать, сані* [сани] *човгаються з вибою до вибою, дишель то підіймається, то опускається і шарпає нашильником тонкі шиї конят* (У. Самчук); *Саньковi подобалися її бадьорі команди .. "Відпустити попруги!" "Відстебнути нашильники!"* (В. Шкляр).

НАШИНКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашинкува́ти.** *Коли курка стане білого кольору, додаємо нашинкований болгарський перець* (із журн.); * Образно. *Острів був ущерть нашинкований бетонними басейнами* (П. Коломієць).

НАШИНКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашинко́вувати.** *Нашинковування капусти на зиму.*

НАШИНКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШИНКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, чого.* Шинкуючи, готувати в певній кількості. *Якщо немає часу самій нашинковувати капусту для квашення, можна скористатися послугою з шинкування, яку зараз пропонують на багатьох ринках* (з газ.); *Попередньо замочити горох, зварити. Нашинкувати в нього квашені огірки, цибулю* (М. Дочинець).

НАШИНКУВА́ТИ *див.* **нашинко́вувати.**

НАШИ́ТИ *див.* **нашива́ти.**

НАШИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наши́ти.** *Появився Гнат: шкірянка розстебнута, чоботи забризкані багнюкою, на галіфе на колінах і ззаду блищить нашита і вичовгана, мов бубон, шкіра* (Григорій Тютюнник); *Яким гострим незмиренним поглядом Надьчине дитя проводжає його осадкувату постать з орлами свіжих, вчора, мабуть, нашитих на штанях, латок* (О. Гончар); *На ньому з короткими по лікті рукавами панцирна шкіряна куртка з нашитими бронзовими пластинками, що були покриті золотом* (В. Чемерис); *Булгари йшли пішки, несучи важкі обладунки з нашитими на грубу волячу шкіру бронзовими та залізними пластинами* (В. Єшкілєв); // **наши́то,** *безос. пред. У дворі білизна сохне — струменить від неї свіжо. Повна вітру, повна сонця там сорочка білосніжна. Диво пальцями нашито і птахів, і квітів раю. Дам за ту всі скарби світу, що сорочку цю вдягає* (І. Калинець).

НАШИ́ТИСЯ, и́ється, *док., кого, фам.* Зібратися в якій-небудь кількості. *Коли по селу промайнула чутка, що новий учитель вже приїхав, того ж таки вечора в школу нашилося десятків з півтора цікавих* (С. Васильченко).

НАШИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **наши́ти.** *У тернопільському відділі допомоги військовослужбовцям та їхнім сім'ям волонтери в'яжуть захисні сітки, плетуть теплі шкарпетки, виготовляють бахрому для нашиття на маскувальний камуфляж й відправляють усе це до військових частин* (з газ.); // Те, що нашите на що-небудь, перев. як оздоблення. *Панна Олімпія одяглася в дуже гарненьке убрання .. Легеньке нашиття спереду з білих кружальців* [кружалець] *трошечки-капелечку одкривало її ніжну шийку* (Олена Пчілка).

НАШІ́ПТУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашіптувати.** *Незв'язаному між собою матеріалу надають єдності та осмисленості гарячково нашіптуваний текст і незначний монтаж* (з наук.-попул. літ.); *Спершу чутка .. про можливу заборону вистави ще сьогодні... І, нарешті, відома вже, тихо, але уперто нашіптувана чутка про те, що сьогоднішня прем'єра — це буде капкан, у який ловитимуть дурнів, потуватимуть кожного, хто прийде по квитки* (І. Багряний).

НАШІ́ПТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашіптувати** 2, 3. *Хвороба — чи то завдяки дочірньому піклуванню Ярославни, чи травам та нашіптуванню Старого Гука .. — у ніч на восьмий день раптово відступила* (В. Малик); *А все завдяки шарлатанові Гермаго, який нахабно перехопив у справжнього фахівця найбагатішого й найдурнішого (а, окрім того, ще й заздалегідь підготовленого нашіптуваннями відьом) клієнта...* (В. Єшкілєв); // Те, що хто-небудь нашіптує комусь. *Од цих чуток і нашіптувань мені гірко й тривожно стало на душі* (М. Стельмах); *Забудь нашіптування злі, Що дух людський здрібнів, змалів, Що суєта, облуда слів Згасила полум'я чуттів* (О. Бердник); *І він, Вася Равлик, чекав. Тоскно, боляче, сумно чекав, і нічого не міг із собою вдіяти, і не слухав уже дурних, а може, й розумних нашіптувань брата-равличка* (Валерій Шевчук); *Всякі злочинні вчинки, злі нашіптування мусять дістати від нас рішучу відпорність* (О. Шугай); *— Ти втомилася, маленька! — чула вона лагідне нашіптування* (І. Роздобудько).

НАШІ́ПТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШЕПТА́ТИ,** епчу́, е́пчеш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Пошепки говорити,

розповідати щось. *Знов шайтан нашіптує їй грішні думки, каламутить спокій* (М. Коцюбинський); *Часом я маю враження, ніби ті вірші мені хтось нашіптує до вуха. Дослівно нашіптує* (Ю. Андрухович); *Дядько хутенько роззирнувся і рішучим кроком наблизився до тих двох панів та почав їм щось нашіптувати* (Ю. Винничук); *Своїм пестливим голосом нашепче* [мати] *дитині про любов до всього живого* (Панас Мирний); *Коли б міг, обняв би руками цю заквітчану землю і нашептав би їй безліч любовних слів* (В. Бабляк); * Образно. *А вітер кохання нашіптує травам, Бентежність вкладає у душу мою* (Л. Забашта); — *Хай же вічність нашепче тобі ту казку, якої чекаю я...* (Ю. Бедзик); *Стежина та витка Лягла у далі сині... А горщик молока нашепче щось дитині. Допоки донесе, травиченьку напоїть і розповість усе квіткам про тихе поле* (П. Мовчан).

2. *що і без прям. дод., розм.* Таємно наговорювати. [Н а з а р:] *Я нашіптувати не буду, я все в очі скажу* (М. Зарудний); *В експедиції не було тих дрібних мерзотників, що вважають за свій солодкий обов'язок нашіптувати, під'юджувати, сварити* (М. Дашкієв); *Гріті зголошувався бути добровільним посередником між угорськими магнатами й султаном.., нашіптував султанові про непевність Яноша Запойяї, про наміри хранителя угорської корони Петера Переньї передати її Фердинандові Габсбургу або й присвоїти собі* (П. Загребельний); *Архієпископ знову нашіптував злі слова у вуха королю, але вони не доходили до його серця* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); — *Здогадувався, що неспроста запрошували, — відповів похмуро Макар, вставши з-за столу і прямуючи до умивальника. — Вже, мабуть, зоотехнік щось нашептав...* (С. Добровольський); *Тепер ось їдеш до господаря квартири, щоб підступно, позрадницькому, нашептати на такого-сякого квартиранта, котрий дає ключ невідомо кому і невідомо чим це може закінчитися* (В. Шкляр).

3. *етн.* Проказувати заклинання; чаклувати (у 1 знач.). *Параска бреше, що я коло криниці набираю землі, нашіптую та роблю чари* (І. Нечуй-Левицький); *Матуся Руни також займається так званою "народною медициною". Нашіптує над хворими органами, знімає з них прокляття і пристріти* (В. Єшкілєв); *От як коржик спікся, вона й дала його з'їсти Олені за три рази, запиваючи .. водою, що нашептала бабуся* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Г а п к а:] *Вона* [баба-шептуха] *від усього помагає — .. і від уроків, і переполох виллє, і соняшниці заварить, і нашепче, і злиже* (В. Самійленко); *Ворожка Бумбаня нашептала, що коли жона ходила в тяжі, зірвала ягоду зі зміїним сім'ям. От і посіялося в ній. Мати аж приніміла зо страху, що народила* (М. Дочинець).

НАШІ́ПТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАШЕПТА́ТИСЯ,** епчу́ся, е́пчешся, *док., розм.* 1. Довго, багато говорити пошепки. [Х в е н ь к а:] *Я .. виділа, як вона нашіптувалася з Іваном* (Панас Мирний); *Люди немало о тім нашепталися, посуджуючи Гутакову жінку* (І. Франко).

2. *тільки недок.* Пас. до **нашіптувати.** *Традиційні замовляння часто промовляються, нашіптуються або наспівуються в римовано-ритмізованому темпі* (з наук. літ.).

НАШІ́ПТУВАЧ, а, *ч., розм.* Той, хто наговорює, нашіптує (у 2 знач.) кому-небудь щось. — *А втім, натурі його властива була порядність, інтелігентність, він любив відкрите слово, чесну полеміку... І найбільше, як відомо, не терпів нашіптувачів та дезінформаторів* (О. Гончар); — *Та кажу, чи хтось нашіптує тій ворожці! Бо звідки знає все за наших овечацьких? Що в кого болить, хто в кого помер та хто кому перейшов дорогу з порожніми відрами? Еге, є в неї вивідувачі та нашіптувачі* (Є. Гуцало); *За невинного сам підставить* [Сірко] *голову. Немає біля нього лестивців, немає нашіптувачів, немає й пасинків* (Ю. Мушкетик); *Мені стало страшно. Бо я себе відчула роздягненою. Проте і легко стало водночас: я вперше тоді зрозуміла, що є люди-нашіптувачі про інших людей. І ці люди — не дуже хороші* (М. Матіос).

НАШКВА́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашква́рити.** *Ви отримаєте більше задоволення від смаку, якщо на шматочок домашнього чорного хліба покладете скибочку нашквареного сала* (із журн.); // **нашква́рено,** *безос. пред. Нашкварено картоплі.*

НАШКВА́РИТИ *див.* **нашква́рювати.**

НАШКВА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАШКВА́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *чого, що.* Шкварячи, готувати яку-небудь кількість чогось. [Г а п к а:] *Степане Демидовичу, а я не спиталася, чи треба вам нашкварити сала?* (В. Самійленко); *Напечемо солодкої цибулі; Із підчеревини нашкваримо шкварок* (М. Вінграновський).

2. *тільки недок., що і без прям. дод., перен., розм.* Із захопленням, енергійно робити, виконувати що-небудь. *Нашкварювати пісню.*

НАШКІ́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до поверхні тіла. *Поверхневі нашкірні електроди — електроди для вимірювання біопотенціалів на поверхні тіла пацієнта (виготовляються з металу, кріпляться за допомогою прищіпок, присосок або смужкою лейкопластиру при тривалому моніторингу)* (з наук.-попул. літ.).

2. Який виявляється на шкірі; який уражає шкіру. *Марійка пішла до батька Вови Мороза, який працював головним лікарем у клініці нашкірних хвороб* (О. Донченко); *Усьому поголів'ю худоби ферм необхідний старанний ветеринарний огляд на нашкірні захворювання* (з навч. літ.).

НАШКІ́РНИК, а, *ч.* Вид коростяного кліща, що паразитує на шкірі тварин. *Унаслідок механічного подразнення та дії секрету слинних залоз нашкірника виникає інтенсивний свербіж* (з наук.-попул. літ.); *Нашкірник кроля у насиченому вологою середовищі при температурі 16,5–20 °С живе 22 дні, а при тій же температурі, але відносній вологості 58,6–72,1 % — 11 днів* (з навч. літ.).

НАШКО́ДИТИ, джу, диш. Док. до **шко́дити.** *Град багато нашкодив, бо пооббивав цвіт на деревах, дуже поприбивав огороди і збіжжя* (Леся Українка); — *Ви тільки втямте, що ви самі маєте порозумітись, а коли буду втручатись я чи ще хтось чужий, то це тільки нашкодить вам...* (Є. Гуцало); *Я не можу порушити присягу й не хочу нашкодити вам, бо ви справедливо боретеся з Періандром...* (І. Білик); *Слова могли тільки нашкодити. Для них не було місця* (Ю. Андрухович).

НАШКРЕБТИ́ *див.* **наскріба́ти.**

НАШКРІБА́ТИ *див.* **наскріба́ти.**

НАШКРЯ́БАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашкря́бати.** *Ліву кишеню на сорочці пекли триста умовних одиниць — не позичених, а зароблених, себто нашкрябаних від різних партій, часто з протилежними ідейними засадами* (С. Процюк); *Життя, життя! Чого ти варте? У тьмі ми-*

нають день за днем, мов білі літери на парті, чиїмсь нашкрябані ножем (В. Сосюра); *Він дістав свою записну книжку, понишпорив у ній та й подав професорові клаптичок паперу з нашкрябаним віршем* (А. Кримський); *Чорт прийшов до клуні, де вони з отаманом умовлялися стрітися, якщо розминуться в бою, та замість отамана знайшов там тільки записку, нашкрябану його рукою* (В. Шкляр); * Образно. *Слава впала на бідного хлопця зненацька, як надгробна плита, зачавивши в нім людину і залишивши одне тільки ім'я, нашкрябане на скрижалях історії вітчизняного кіномистецтва...* (Г. Тарасюк); // **нашкря́бано,** *безос. пред. — Дивись, Каширін, щось нашкрябано..*. (О. Гончар); *— Це наш ніж, з кухні, он літеру "А" на ручці нашкрябано* (В. Єшкілєв); *Після відходу непроханих гостей Швейк пішов порозмовляти з панею Мюллеровою, але не знайшов жодних її слідів, крім клаптика паперу, на якому рукою пані Мюллерової було нашкрябано щось олівцем* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НАШКРЯ́БАТИ *див.* **нашкря́бувати.**

НАШКРЯ́БУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашкря́бувати.** *Сам процес навчання письму починався з написання, точніше, нашкрябування писалом на навощеній дощечці (писало — кістяна паличка для письма) елементів букв-паличок, перекладів, овалів, а вже потім букв* (з навч. літ.); *А тепер уже можна братися до найвідповідальнішої частини нашого творчого процесу — нанесення (чи то пак нашкрябування) візерунків за допомогою... зубочисток* (із журн.).

НАШКРЯ́БУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШКРЯ́БАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що, чого.* Шкрябаючи, набирати, збирати яку-небудь кількість чогось. *Іду ось за кішкою, кішкою, щоб нашкрябала маслечка, маслечка, щоб улестити собаку, собаку* (з казки); *Хтось нашкрябав з вікна паморозі і запхнув йому за комір* (Л. Юхвід).

2. *що, чого, перен., розм.* З труднощами набирати, збирати і т. ін. що-небудь. *Перелякане обличчя Інни нависає над тобою; вона відчищує твою куртку і штани, ти випиваєш одним подихом півпляшки мінералки; придбати більше рятівної вологи не вистачає грошей, ви удвох нашкрябуєте решітки копійок* (С. Процюк); *Нічого їстівного він не знайшов, але в одній кишені нашкрябав купку трояндових пелюсток* (О. Донченко); *На сходках усе гули, що не буде чого в ґрунт кинути, а прийшла весна, кожен звідкись таки нашкрябав то проса, то гречки* (О. Гончар); *Артилерії ми не маємо зовсім. Нашкрябали якихось нікчемних двадцять вісім гармат* (В. Малик).

3. *що, розм.* Шкрябаючи або натискаючи чим-небудь гострим, робити подряпини, знаки, зображення і т. ін. на чомусь; надряпувати. *Башмачний нашкрябав на своїй парті корабель* (О. Донченко).

4. *тільки док., що, перен., розм.* Написати, перев. нерозбірливо або поспішаючи, абияк, поганим почерком. [П и с а р:] *Ні, мабуть, треба пропустить, бо такого тут нашкрябаю, що й сам опісля не розберу* (І. Карпенко-Карий); *Кемпер швиденько нашкрябав кілька слів* (П. Загребельний); *Хоч би там як, я встиг нашкрябати репортаж зі спортзали* (О. Шугай); *Він написав моїй бабусі листа по від'їзді. Нашкрябав кілька слів, бо добре писати не вмів* (Г. Вдовиченко).

НАШЛЬО́ПАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нашльо́пати.** *Нашвидкуруч нашльопані листівки.*

НАШЛЬО́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. *кого.* Док. до **шльо́пати** 1. *Досі вона все метушилась — Данилові змила кров з лиця, Тосю приголубила, дітей нашльопала* (Ю. Смолич); *— Хочеться задерти спідничку* [дитині] *та нашльопати так, як вас колись, в дитинстві, мамуся шльопала* (В. Гжицький); *Мочернюччин малий, коли Ірка його нашльопала, розгнівався й пригрозив: "А от за'аз* [зараз] *з'облю* [зроблю] *тобі темно!" — і щосили заплющив очі* (О. Забужко).

2. Шльопаючи (у 2 знач.), залишити сліди ніг. *Нашльопати на підлозі.*

3. *що, чого, перен.* Наробити що-небудь у якійсь кількості, перев. швидко, поспіхом. *Кораблі будуються довго — танків можна нашльопати сотню або дві за рік, а кораблів у кращому разі один-два* (із журн.); *Свічники в техніці "декупаж" абсолютно безпечно робити з дітьми. До того ж можна швидко нашльопати цілу партію* (із журн.).

НАШЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *док., фам.* Багато, досхочу пошлятися. *Чи ще ж мені блукання не досить? Ще ж мало я непевними стежками нашлявся даром?* (І. Франко).

НАШМА́ГАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нашмага́ти.** *Нашмагані батогами, вони співали про його* [падишаха] *безсмертя* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Підіймає* [Богдан] *на неї* [тітку Марію] *наморожені, нашмагані сніговицею вії* (М. Стельмах).

НАШМАГА́ТИ, а́ю, а́єш, *кого, що, розм.* Док. до **шмага́ти.** *— Де вже там іграшки! Так і запорозькими киями не нашмагаєш спини й потилиці* (Д. Мордовець); *— Як вихор, налетів* [Наливайко], *ганебно мі* [мені] *щокою шашки боки й спину нашмагав* (Іван Ле); *Григорій забув про те, що потрібно ховатися, бо його можуть побачити і насварити, а то ще й нашмагати; вибіг на поле й почав махати руками, вітаючи льотчика в шкіряному костюмі* (з мемуарної літ.).

НАШМА́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Шмаркаючи, забруднити що-небудь. *Нашмаркати на підлогу.*

НАШМАРО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нашмарува́ти.** *Високий, статечний, у сукняній чумарці, .. важких, нашмарованих дьогтем чоботях, неповороткою брилою сунувся Архип Дейнека серед вертких городян* (С. Добровольський); *І знову в безодні минулих років вигойднулись гетьманські шибениці і петлі, нашмаровані сірим солдатським милом, і витягнуті шиї під ними та між небом і землею молоді, із вітром чуби* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм.* Який нашмарувався. *Той нашмарований джендджик уже двічі дзвонив і питав, чи ти не надумав їхати* (М. Кідрук).

НАШМАРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашмаро́вувати.** *Нашмаровування дьогтем.*

НАШМАРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШМАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Покривати що-небудь шаром чогось липкого, рідкого, густого; шмарувати (у 1 знач.). *Він настирливо оглядав кожного, виявив кілька незначних дряпин і з насолодою нашмарував їх йодом, але справжньої роботи для санітара так і не знайшлося* (Л. Письменна).

2. *розм.* Бруднити, намазувати щось чим-небудь. *Нашмарували* [хлопці] *крейдою обличчя, ще й розвернули кашкети: козирками назад, щоб зручніше драпати лісом* (А. Дімаров).

НАШМАРО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАШМАРУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *розм.* Намазувати себе чим-небудь. *Подейкують, що ковбої нашмаровувалися тваринним жиром* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **нашмаро́вувати.** *Для захисту від холоду тіло нашмаровується салом* (з наук.-попул. літ.).

НАШМАРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашмарува́ти.** *Нашмарування смальцем.*

НАШМАРУВА́ТИ *див.* **нашмаро́вувати.**

НАШМАРУВА́ТИСЯ *див.* **нашмаро́вуватися.**

НАШМАТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАШМАТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., чого, що, розм.* Шматуючи, наривати, нарізувати, наламувати яку-небудь кількість чогось. *Тільки нащо отой агроном нашматував такий великий оберемок лісових дзвіночків?! Це ж яким егоїстом треба бути, щоб іншим не залишити таку красу і пахощі!* (із журн.); * Образно. *Весняний чортовий* [Дунай] *нашматував усякого хмизу та осоки стільки, що цього палива вистачає кожній хаті* (М. Чабанівський).

НАШМАТУВА́ТИ *див.* **нашмато́вувати.**

НАШМО́РГАТИ, аю, аєш, *док., чого, розм.* Нарвати яку-небудь кількість чогось. *Ой ходімо, мій миленький, в зелений садочок, Скажем собі нашморгати дрібних ягідочок* (з коломийки); — *Поросяті кашки лободяної нашморгай і з борщем намішай. Тільки гляди, щоб борщ вичах, — це вже мати од воріт* (Ю. Мушкетик); *При залізниці назбирав* [Юрик] *газетних жмаків з недоїдками, на болоті нашморгав журавлин* (Є. Пашковський).

НАШОЛО́МНИК, а, *ч.* 1. Прикраса, звичайно закріплювана на верхівці шолома. *На голові у нього красувався один із тих важких, поширених у п'ятнадцятому столітті шоломів, що так жахали ворогів своїми фантастичними нашоломниками* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); *Герби періоду раннього середновіччя складали за суворими правилами зі схоластичного зображення предметів лицарського озброєння: щита, шолома, нашоломника тощо* (з наук.-попул. літ.).

2. Чохол, що надівається на шолом для ідентифікації спортсменів під час змагань. *Зазначені в таблиці кольору нашоломники є обов'язковими, вони закріплені за стартовими номерами спортсменів і не можуть мінятися між спортсменами однієї команди* (з мови документів); *Нашоломник гонщика.*

НАШОРО́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нашоро́шити.** *Це був здоровенний вовк, відгодований, круглоголовий, з короткими нашорошеними вухами* (Ю. Збанацький).

2. *у знач. прикм.* Який нашорошився. *Очі спалахували іскрами, і весь він* [Петро] *став нашорошений, їжачкуватий та злий* (Валерій Шевчук); * Образно. *Вони безбоязно кидали свої голоси у нашорошену тишу* (В. Фіялко).

НАШОРО́ШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нашоро́шений.** *Нашорошившись, Петро слухає якийсь час. Але потім нашорошеність слабне, вертається апатія* (І. Багряний); *Гризуча турбота і напружена нашорошеність відчувалися в його погляді* (З. Тулуб); *На кордоні теревенити не слід .. Він тільки ніяк не міг звикнути до тієї нашорошеності, з якою посувався вперед сержант* (П. Загребельний); *Німецькі відвідувачі літературних читань є цілком особливим прошарком суспільства. Їм притаманна .. суха зібраність, увага, налаштованість і нашорошеність, пильна аналітична робота мізків над почутими фразами і словами* (Ю. Андрухович).

НАШОРО́ШЕНО. Присл. до **нашоро́шений** 2. *Їдучи один попереду серединою шляху, Баржак нашорошено прислухався, що діється в колоні за ним* (О. Гончар); *Коні нашорошено водять вухами* (А. Хижняк); *Відчуття тривоги і неспокою паралізувало його, склепило йому очі, але воно не спить, — слухає нашорошено, з трепетом* (О. Шугай); *Пес покірно ліг, але й далі дивився на Макара нашорошено* (І. Роздобудько).

НАШОРО́ШИТИ *див.* **нашоро́шувати.**

НАШОРО́ШИТИСЯ *див.* **нашоро́шуватися.**

НАШОРО́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашоро́шувати.** *У деяких тварин вушна раковина має добре розвинуті м'язи, які спрямовують вуха в напрямку джерела звуку (нашорошування вух)* (з навч. літ.); *Загомоніли. Оскільки голосочками цих жіночок природа не обділила, пасажири і без нашорошування власних вух стали невимушеними свідками обговорення родинної проблеми* (із журн.).

НАШОРО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАШОРО́ШИТИ,** шу, шиш, *док., кого, що.* Те саме, що **насторо́жувати.** *Він марив полюванням, далекий постріл нашорошував і кидав його в дріж* (О. Гончар); *І уявиш тоді своє дитинство великою квіткою маку, яка щойно-щойно визволяє свої пелюстки.., нашорошує їх, розкріпачує й випростує* (Є. Гуцало); * Образно. *До розповіді про активіста Андрій мало прислухався, коли ж перейшла мова на розбійників, — він нашорошив слух* (В. Барка).

◇ **Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати** *і т. ін.)* **/ насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити** *і т. ін.)* **ву́ха** *(рідше* **слух)** *див.* **насторо́жувати.**

НАШОРО́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **НАШОРО́ШИТИСЯ,** шуся, шишся, *док.* Те саме, що **насторо́жуватися.** *Я навіть отепер, коли пишу ці рядки, бачу, як він задоволено скидає своєю видовженою англосаксонською головою і як його великі, так само видовжені вуха радісно нашорошуються і від того ще видовжуються й більшають* (Ю. Андрухович); *Хтось ішов. Орися вся так і нашорошилась* (Б. Грінченко); *Повернувся Азік. Очі йому підозріло якось бігали, лице пашіло від збудження, а ціла поведінка змушувала нашорошитись* (І. Багряний); *Відчув* [Саїд] *якесь нещастя, нашорошився* (Іван Ле); *Відчувши кров, леви й тигри нашорошилися, готові до стрибка* (В. Нестайко); *Поставивши ноги ледь ширше плечей, він напружився, нашорошився, наче мисливський пес на полюванні, дослухався до темряви й тиші* (А. Кокотюха); * Образно. *Тоді сад похмуро нашорошувався й стояв пустельний і невеселий* (М. Хвильовий); *У храмі нашорошилась тиша, ніби чекаючи пророчих слів* (Н. Королева).

НАШПА́РИТИ *див.* **нашпа́рювати.**

НАШПА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАШПА́РИТИ,** рю, риш, *док., розм.* 1. *що.* Обливати окропом яку-небудь кількість чогось. *На початку березня садівник знищує шкідників — нашпарює окропом кущі смородини* (із журн.).

2. *що, чого.* Обливаючи окропом, готувати яку-небудь кількість чогось. *Нашпарити багато курей.*

3. *тільки док., що, перен.* Швидко написати що-небудь. *Нашпарити статтю.*

НАШПИГО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашпигува́ти.** *Поснідавши зайчатиною, нашпигованою салом і часником, Коропов вийшов на подвір'я* (В. Земляк); * У порівн. *А наступної секунди ліс, де ховалися розбійники, вибухнув, ніби нашпигований динамітом* (О. Авраменко).

НАШПИГО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашпиго́вувати.** *Після закінчення попередньої операції миємо руки та переходимо до нашпиговування баклажанів часником* (з навч. літ.); * Образно. *Чутливість до ліків у дітей — дуже серйозна проблема, яка часто виникає через надмірне нашпиговування їх антибіотиками* (з публіц. літ.).

НАШПИГО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШПИГУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Наколюючи що-небудь, утикати, закладати в нього шматочки сала, часник, прянощі і т. ін; шпигувати (у 1 знач.). *Фаршируємо качечку начинкою, заколюємо зубочистками черевце і, роблячи проколи в тушці, нашпиговуємо часником* (із журн.); *Вона .. засмажила м'яса й нашпигувала часником та перцем* (С. Чорнобривець); * Образно. *Нашпиговуємо землю, моря й океани ядерними боєголовками, атомними станціями, фабриками й заводами, які отруюють усе навколо* (із журн.); // *чого, що.* Шпигуючи, готувати яку-небудь кількість чогось. *Нашпигувати багато гусей.*

2. *кого, перен., розм.* Підбурювати, підбивати до чого-небудь. — *Чи то баби її нашпигували у полі, чи, може, сам Заруба дав директиву, але життя мені не стало коло неї* (В. Кучер).

НАШПИГУВА́ТИ *див.* **нашпиго́вувати.**

НАШПИ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нашпили́ти.** *В ній* [хаті] *при огнищі сидів старий-престарий дід з білою, як молоко, до пояса, бородою і сушив при огні нашпилену на рожнах рибу* (І. Франко); *Віктор Михайлович широкими стрибками збігає вниз і знімає з сучка нашпилений клаптик паперу* (Л. Письменна); *Коли кузен Бенедикт повертався з наукової екскурсії, його капелюх був справжньою колекцією комах, нашпилених зсередини і ззовні* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); * Образно. *Пітьма... Розплющусь — і нема нікого... Сам як палець. Лиш голка голку перейма і серце мені жалить. І вже нашпилений на біль (на грудях крапля крові) кружляєш в небі голубім, а тінь же — нерухома* (П. Мовчан); // **нашпи́лено,** *безос. пред. По телебаченню це виглядало як голка, на яку нашпилено мотиля* (Л. Костенко).

НАШПИЛИ́ТИ *див.* **нашпи́лювати.**

НАШПИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нашпи́лювати.** *Обстеживши територію, ми виявили два випадки нашпилювання цвіркуна польового на сухі гілки* (з наук. літ.).

НАШПИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАШПИЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док., кого, що.* 1. Приколювати, прикріплювати шпилькою. *Вони зробили великі сачки з світлого серпанку і ловили ними бідолашних лускокрилих .. Їх безжально нашпилювали на великий картон* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Настромлювати, натикати на що-небудь гостре або проколювати чим-небудь гострим. *На гіллячках, на тоненьких, Поки день ще не погас, Сироїжки та опеньки Білка сушить про запас. Так нашпилює охайно, Так їх тулить на сосні* (Л. Костенко); *Як налетів* [Бова Королевич] *на мене, то так і нашпилив списом* (з казки); *Айлтон дістав з коробки піранью, після чого, забравши у фазендейро вудку, нашпилив рибину на її краєчок* (М. Кідрук).

НАШПИНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *кого, що, розм.* Док. до **шпиня́ти.** *Чорти як напустяться на його* [нього]: *"Шо* [що], *це ти наробив? Іди, сякий-такий, зараз обслужи йому той шматочок!" Так його нашпиняли, шо* [що] *треба йому йти* (Сл. Б. Грінченка).

НАШПО́РТАТИ, аю, аєш, *чого, розм.* Док. до **шпо́ртати** 1. *В полі він під дикою грушею назбирав хмизу, розклав багаття, нашпортав з чийогось поля трохи картоплі, поклав її у присок* (М. Стельмах); *Дядько мій у минулому році посадив з півтора десятка насінин арахісу, а наприкінці вересня вже нашпортав дволітрову банку плодів* (з мемуарної літ.).

НАШПУРЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., чого, що, розм.* Шпурляючи, наки́дати яку-небудь кількість чогось. *Речі, що їх безладно нашпурляли діти, не залишили на партах вільного місця* (із журн.).

НАШТАМПО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наштампува́ти.** *Всюди дерево, мідь та латунь, і все не стандартне, не наштамповане, а більше ручна та яка вмілицька робота!* (О. Гончар); *То були не просто наштамповані вишиванки, ляльки, картини; тут усе виконано своїми руками, з любов'ю і в сучасній інтерпретації* (з публіц. літ.).

НАШТАМПО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **наштампо́вувати.** *Надлишок матеріалу збільшує роботу, витрачену на наштамповування виробу* (з навч. літ.).

НАШТАМПО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШТАМПУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, чого.* 1. Штампуючи, виготовляти яку-небудь кількість чогось. *Доводилося окремі сторінки самому наштамповувати на машинці — найприкріша була справа* (з мемуарної літ.); *Але совісних людей суспільство народжує мало, а квитків наштампували багато* (В. Рубан); *Рукою ніколи не зробиш два цілком схожі предмети, а роботизований комплекс здатний наштампувати безліч бездоганних копій оригіналу* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., розм.* Виготовляти за визначеним зразком, шаблоном і т. ін., який сліпо наслідують. *Наштампувати одягу; Наштампувати романів.*

НАШТАМПУВА́ТИ *див.* **наштампо́вувати.**

НАШТИ́РИТИ *див.* **нашти́рувати.**

НАШТИ́РУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШТИ́РИТИ,** рю, риш, *док., кого, що, діал.* 1. *тільки док.* Швидко погнати. *Наштирили Зайку злиденні хорти* (І. Манжура).

2. Підбурювати, підбивати до певного (перев. негативного) вчинку, дії. *А баби все під'юджують, все наштирують* [чоловіків] (М. Коцюбинський); *Я його наштирю, хай приїде, щоб купив півкварти* (Сл. Б. Грінченка).

НАШТОВХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Штовхаючи, завдати болю кому-, чому-небудь. — *Наштовхали й мені боки оті бузувіри та п'янюги* (І. Нечуй-Левицький); *Сідаєш у третій клас, то там на тебе кондухтор* [кондуктор] *нагримає, а іноді й межи плечі наштовхає* (Б. Грінченко).

2. *що, чого.* Заштовхати що-небудь кудись у якій-небудь кількості. *Пороху натовк, клейтухів наштовхав, потім сірника підніс — ба-бах! — і все* (В. Нестайко); * Образно. *Моя голова все ще була забита думками, які Махмуд туди так завзято наштовхав* (із журн.); // Заштовхуючи, заповнити що-небудь. *Тут лежало звалене дерево, і я налапав сяке-таке захистя. Нагріб туди листя, наштовхав його писком (похитувало мене від утоми), а тоді заліз під дерево* (Валерій Шевчук).

НАШТОВХА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Поштовхавшись довго й багато, утомитися. *За день так людина наштовхається та наморду ється, що, тільки схилиться до подушки, .. засинає, мов загіпнотизована* (Ю. Збанацький); // Багато, досхочу поштовхати кого-небудь. *Віддали його* [Гната] *до пана в економію товар пасти. Що вже тоді*

назнущалися з його [нього] *досхочу, що наштовхалися!* (М. Коцюбинський).

НАШТОВХНУ́ТИ *див.* **наштóвхувати.**

НАШТОВХНУ́ТИСЯ *див.* **наштóвхуватися.**

НАШТÓВХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШТОВХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *кого, що.* Штовхаючи, змушувати натикатися, наскакувати на кого-, що-небудь. *Павло водив сліпого коня, наштовхуючи його до борозни...* (М. Сиротюк).

2. *кого, перен.* Наводити на яку-небудь думку, ідею, спонукати на якийсь учинок і т. ін. або допомагати зрозуміти що-небудь. *Малих матірки або старші сестри наштовхували, наказуючи: "Поцілуй панну в руцю!"* (Леся Українка); *Теперішнє — це я і те, що мене турбує, на які алюзії наштовхує, до яких думок чи дій спонукає* (М. Матіос); *Вона* [вчителька] *багато чого в житті нас навчила, багато на що наштовхнула* (П. Тичина); *Як то часто буває, на відкриття закону всесвітнього тяжіння наштовхнула Ньютона чистісінька випадковість* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Навóдити (навертáти, наштóвхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку** *див.* **навóдити.**

НАШТÓВХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАШТОВХНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. *на кого — що.* Рухаючись, натикатися, наскакувати на якусь перешкоду. *Бігти навпростець чимдалі було важче: дерева густішали, і в пітьмі Сахно раз у раз наштовхувалася на стовбури* (Ю. Смолич); *Дідусь мене повчав: — Коли косяк риби йтиме з моря, то обов'язково наштовхнеться на оцей кам'яний виступ* (Ю. Збанацький); *Проминувши портал, вона* [Джейн] *наштовхнулася на гобелен і лише почала піднімати руки, щоб прибрати цю несподівану перепону* (О. Авраменко); // Несподівано натрапляти на кого-, що-небудь, зустрічатися з кимсь, чимсь, виявляти кого-, що-небудь. *Промені прожекторів сягали далеко в море, але й там вони наштовхувались на десантні судна, які йшли до Керченського півострова* (Д. Ткач).

2. *на що, перен.* Наражатися на перешкоди, труднощі і т. ін. у чому-небудь. *Кілька разів Іван Юхимович їздив до МТС, щоб одержати бульдозер, але кожного разу наштовхувався на відмову* (М. Руденко); *Сотник давно помітив, що всі намагання директора радгоспу якось помогти голоті хуторів чи Золотарівки наштовхуються на впертість головбуха Чухна* (М. Циба); *— Хлопці, дівчата! Знайомтесь. Дмитро Гризота, — і запнулася* [Марина], *бо відчула, що її радісний тон наштовхнувся на байдужість, якщо не на ворожість, що нове знайомство її друзям ні до чого* (В. Речмедін).

НАШТÓПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наштóпати.** *Зношений наштопаний одяг ще штопали, ставили латки і знову штопали* (із журн.).

НАШТÓПАТИ *див.* **НАШТÓПУВАТИ**

НАШТÓПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАШТÓПАТИ,** аю, аєш, *док., чого, що.* Заштопувати певну кількість чогонебудь. *Наштопувати купу панчіх.*

НАШТРИ́КАТИ *див.* **наштри́кувати.**

НАШТРИКÁТИ *див.* **наштри́кувати.**

НАШТРИКÁТИСЯ *див.* **наштри́куватися.**

НАШТРИКНУ́ТИ *див.* **наштри́кувати.**

НАШТРИ́КНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **наштрикну́ти.** *Сонце сідало по той бік острова, воно здавалося мені наштрикнутим на списи очеретів* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *В дверях і справді з'явивсь Кованько .. — Так і є! Он вже несе попереду себе наче наштрикнуті на вила зубища, неначе усім їх показує* (І. Нечуй-Левицький); // **наштри́кнуто,** *безос. пред. Христофор Ничипорович, пристрілюючись своїм оком, побачив .. тарілку, в ній виделку, на яку наштрикнуто відкушений і недоїдений шматочок м'яса, і довгий мундштучок папіроси з червоною губною помадою* (Б. Харчук).

НАШТРИКНУ́ТИСЯ *див.* **наштри́куватися.**

НАШТРИ́КУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **НАШТРИКÁТИ,** áю, áєш, *недок.*, **НАШТРИКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *рідко* **НАШТРИ́КАТИ,** аю, аєш, *док.* Простромлюючи що-небудь, надівати, насаджувати на щось гостре; натикáти *(див.* **натикáти**[1]**).** *Оленка граблями перебирала солому внизу, готувала оберемки. Наштрикувала на вила-трійчата і, піднявши над собою, подавала Петрові* (М. Циба); *Цього ножа носив з собою скрізь, ним підстругував пера й ним же наштрикував сало* (Ю. Мушкетик); *Аптекар, прочитавши записку, наштрикнув її на гачок, як звичайний рецепт* (В. Петльований); *Хихиня наштрикнув на гостряк гілки картоплину і простягнув дядькові* (В. Нестайко); *Коли матінка наштрикнула одного* [бандита] *.. на вила, розлючені поліцейські розпанахали їй кулями живота* (Ю. Винничук); *Наштрикнув* [Ларивон] *кусочок сала на спичку* (А. Кокотюха); *Людці — дякувати. Прискакала ввечері. Нові черевики начистила, заколок у руде волосся наштрикала* (Люко Дашвар).

НАШТРИ́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *рідко* **НАШТРИКÁТИСЯ,** áюся, áєшся, *недок.*,**НАШТРИКНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* Рухаючись, наражатися, наштовхуватися на що-небудь гостре; натикáтися. *З чверть години він вигинався там, шукаючи її, наштрикувався на штахети, дер собі руки й груди об колючий дріт, що сповивав паркан* (В. Підмогильний); *Я був би давно завернув назад, якби не боявся заблукати ще більше. Тому вперто дерся далі, щосекунди наштрикаючись на якісь пеньки* (Д. Білий); *Квітки ще танцювали та й танцювали, і було дуже весело, покіль гайстри не наштрикнулися на колючу троянду* (Грицько Григоренко); *У дверях Федір Васильович наштрикнувся на допитливий Левченків погляд* (Ю. Мушкетик); // Наколюватися чим-небудь гострим. *Руки його наштрикались на глицю* (Н. Рибак); *Лучники наштрикувалися на наконечники довжелезних саріс* [списів] *і падали, падали, падали* (В. Чемерис); * У порівн. *Притулилася* [Любка] *грудьми до стінки, уп'ялася пальцями в щілини і страшенно з одчаю й горя заверещала, неначе босою ногою наштрикнулася на цвях* (В. Винниченко); *Він* [Коломієць] *постояв секунду і знову сів. Але тільки торкнувшись стільця, він знову підвівся, мов наштрикнувся на голку, і розкрив рота* (Ю. Смолич).

НАШТУКАТУ́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **наштукату́рити.** *Наштукатурені стіни.*

2. *у знач. прикм., розм., ірон.* Який наштукатурився. *Знову перед очима постала наштукатурена Кавалерія. Роками вона безперечно старша за англійську королеву* (Г. Тарасюк).

НАШТУКАТУ́РИТИ *див.* **наштукату́рювати.**

НАШТУКАТУ́РИТИСЯ, рюся, ришся, *розм., ірон.* Док. до **штукату́ритися** 2. *Швиденько вбралася* [жінка], *наштукатурилася, напарфумилася — свіжа французька булочка, їй-бо* (В. Дрозд).

НАШТУКАТУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НАШТУКАТУ́РИТИ,** рю, риш, *док., що.* Те саме, що **штукату́рити.**

Будівельник планував наштукатурити стелю у ванній кімнаті (з газ.); // *перен., розм., ірон.* Покривати обличчя косметикою. *Не подобається — не купуй! Іди в магазин! Думаєш, як очі наштукатурила, то можна й людей обзивати!* (А. Дімаров).

НАШТУ́РХАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **наштýрхáти.** *Хоч і наштурханий численними нокдаунами, спортсмен продовжує вражати своєю самовпевненістю та спритністю і все ж виходить у фінальний турнір змагань* (із журн.).

НАШТУ́РХА́ТИ, ýрхáю, ýрхáєш, *док., кого, що; розм.* Штурхаючи, завдати болю. *На базарі наштурхали мені боки* (Сл. Б. Грінченка); *Хлопці розсердилися та наштурхали один одного* (із журн.).

НАШУ́КАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нашукáти.**

НАШУКА́ТИ *див.* **нашýкувати.**

НАШУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАШУКА́ТИ,** áю, áєш, *док., кого, що, розм.* Шукати, розшукувати кого-, що-небудь. *Дехто з офіцерів нашукував біля клубу свою знайому* (А. Хорунжий); *Він, розгорнувши свого задачника і нашукавши .. завдання, почав ними мучити хлопця* (Б. Грінченко); *Тільки тепер нашукав очима ту, до котрої пригнала його воля власної дружини* (Валерій Шевчук); // Знаходити яку-небудь кількість когось, чогось. *Ферідун зараз виявив синам, що він нашукав їм дівчат-красавиць* [дівчат-красунь] (А. Кримський); *Зітхнула* [дівчина] *і сказала, усміхнувшись. — Бери* [ягоди]. *Я собі ще нашукаю* (Григорій Тютюнник); *Хлопець забіг до сторожки, взяв торбу, нашукав на бабиному городі помідорів, огірків, вкинув ще півхлібини й приєднався до товаришів* (О. Бердник).

НАШУМІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **нашуміти** 3. *Після ознайомлення з нашумілою статтею водії цікавляться, які в мене потреби* (М. Андрусяк); *Я купила собі якийсь нудний нашумілий бестселер і пішла пити каву* (С. Пиркало).

НАШУМІ́ТИ *див.* **нашýмлювати.**

НАШУМІ́ТИСЯ, млю́ся, ми́шся; *мн.* нашумля́ться; *док., розм.* Пошуміти досхочу. *Потік шумів голосно по камінні, немов перед сном ще хотів нашумітись, бо скоро він мав уже заснути крижаним сном* (В. Гжицький); * Образно. *Скоро чи не скоро повилітають пташенята, спорожніють гнізда, отоді і зажуриться шум. Бо це ж треба шубу одягати, шубу із вицвілого листя. Бо це ж треба встигнути перед сном зимовим нашумітися* (М. Воробйов).

НАШУ́МЛЕНИЙ, а, е, *поет.* Донесений крізь шум. *Крізь шум вітру він почув раптом неймовірне, ніби несправжнє, ніби нашумлене вітром: — Нічия... Тільки твоя* (О. Гончар).

НАШУ́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАШУМІ́ТИ,** млю́, ми́ш; *мн.* нашумля́ть; *док.* 1. *що, поет.* Шумлячи, навіювати що-небудь. *Ось сидять у німецькому сосновому лісі семеро бійців, і над ними одне сонце, .. і ті ж самі сосни шумлять-нашумлюють кожному з них, та тільки кожен з них бачить своє сонце над головою* (П. Загребельний); *Скрізь вітер нашумів, Що Дуб сякий-такий: "Упертий дуже він І зовсім не гнучкий"* (В. Симоненко).

2. *тільки док.* Зчинити шум; наробити лементу, галасу. *Бувало в темну найтемнішу ніч .. увійдуть* [учні] в *школу: книжки набік, — гомін, сміх, співи. З'явиться скрипка, — танки... Нашумлять, нагомонять і знову в темряву одлинуть* (С. Васильченко); *Кілька людей заходило помолитись — і виходило знов. А старенький і дівчинка залишались сидіти, мружачись і посміхаючись. Після обіду до костелу хтось прийшов і нашумів. А потім зазвучав орган* (С. Андрухович).

3. *тільки док., перен.* Набрати широкого розголосу. *Книга свого часу сильно нашуміла* (з газ.).

НАЩАДА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **НАЩАДИ́ТИ,** джý, ди́ш, *док., кого, діал.* Народжувати. — *Та коби був хоч тих дітей не нащадав* [Василь] .. *журися ними, коли малі, май ще більшу журу, як виростуть...* (І. Чендей); *Коли згине на цій землі, що лишить після себе? Синів не викохав. Нащадків не нащадив* (Р. Іванченко).

НАЩАДИ́ТИ *див.* **нащадáти.**

НАЩАДИ́ТИСЯ, джýся, ди́шся, *док., діал.* Народитися. — *Відколи нащадилась, не маю щастя* (Б. Грінченко).

НАЩА́ДНИК, а, *ч., діал.* Нащадок (у 1–3 знач.). *Він хоть і знав, що син його був зіпсутий і напівбезумний, все-таки знав також, що се його єдиний син, нащадник його маєтку* (І. Франко).

НАЩА́ДНИЦЯ, і, *ж., діал.* Жін. до **нащáдник.** *Ще в дальшому поколінні дочка Миколи Ковалевського дуже приятелювала з Лесею Українкою, нащадницею роду драгоманівського* (Олена Пчілка); *Усе ж дехто з пузирів Ланового та Ставища докірливо похитував головою, упереджав Дороша: — І з ким то ти боротись насміливсь, проти кого пішов? То ж сама нащадниця гетьманів* (Є. Кротевич); *Зінаїда Антонівна ще раз обдумала, .. як їй ліпше вчинити: розповісти зараз Таумі про нащадка (нащадницю, всміхнулася Зіна) тутешньої відьми чи промовчати про неї і потім успішно шантажувати?* (В. Лис).

НАЩА́ДОК, дка, *ч.* 1. Людина стос. до своїх предків. *Швиденько потім пан вибрав собі до двору двох хлопців, нащадків давніх козаків* (І. Нечуй-Левицький); *І все ж тепер можемо з певністю сказати, що нащадок славних запорозьких лицарів Дмитро Іванович Бузько народився 1890 р.* (Д. Бузько); *Вивчення історії козаччини і, особливо, військової справи .. найбільш подобало нащадкові старовинного козацького роду* (М. Стельмах); *Нащадки рахманів винайшли скрипку і золоті зуби* (Ю. Андрухович); * Образно. *З величним спокоєм випливають із-за обрію, ніби з глибини віків, круторогі сірі воли — одомашнені нащадки могутніх степових турів* (О. Гончар).

2. *перев. мн.* Людина майбутніх поколінь. [П е т р о:] *Він батько чує, він знає, що він не зникне безслідно, що його найвищі думки, найкращі заміри оживуть — в його нащадках!..* (Панас Мирний); *Хто сіє хліб, хто ставить дім, Хто створює поему, — Той буде предком дорогим Нащадкові своєму* (М. Рильський); *О ні, козака не несуть — він знову підвівся і йде, і суджено майстрові дальню путь — нема їй кінця ніде. Іди ж, незабутній, в майбутню даль, щоб нащадкам, немов заповітну дідизну, куту тобою троянду залізну передати, як добрий і щедрий коваль* (М. Бажан); *Ми створимо золотий вік для себе і для нащадків* (О. Бердник).

3. *розм.* Про сина, спадкоємця. *Час од часу він* [батько] *вкривав то одного, то другого свого нащадка, що, притулившись один до одного, завмерли в солодких обіймах юнацького сну* (Олесь Досвітній); *Молодята з священним трепетом чекали нащадка* (Л. Дмитерко); *З усіх трьох братів Дмитро найбільше залив сала за шкуру більшовикам і зажив найгучнішої отаманської слави, а це не могло не відбитися на долі його нащадка* (В. Шкляр).

4. *розм.* Майно, яке переходить після смерті його власника іншій особі; спадщина. [Д е м к о:] *Один змалку працює, у праці і помира, і дітям в нащадок зоставля одну тільки гірку працю...* (М. Кропивницький).

НАЩЕБЕТА́ТИ, ечу́, е́чеш, *док., що, чого, розм.* 1. Щебечучи (у 1 знач.), наспівати. *Маненька вона була й прудкенька, немов пташка, та жодна пташка, мабуть, не нащебече у годину такого, як вона* (Марко Вовчок); * Образно. *У нього* [Ничипора] *був лише чарівний голос, який йому дістався в спадщину від батька-матері, від солов'їв чорнуських, що наспівали, нащебетали їм жагу кохання* (Василь Шевчук).

2. Наговорити багато (перев. дзвінко й весело). *Добрі люди її* [Одарку] *не забували: то стара тітка прийде, розважить, то дівчата прибіжать, нащебечуть* (Марко Вовчок); *Череваниху назвав гетьман, вітаючись, рідною ненею. Вона аж помолодшала і вже нащебетала йому всячини* (П. Куліш); *Та й щебетати вміє* [Зоринка] .. *Отож і нащебетала отрочаті бажання-мрію* (Д. Міщенко).

◊ **Нагомоні́ти (наговори́ти, нащебета́ти** *і т. ін.)* **по́вну ха́ту (по́вні ву́ха)** *див.* **нагомоні́ти.**

НАЩЕБЕТА́ТИСЯ, ечу́ся, е́чешся, *док., розм.* 1. Те саме, що **нащебета́ти** 1. [Х о р:] *Цілував, цілував — Не націлувався, А в саду соловей Не нащебетався* (І. Кочерга).

2. Наговоритися досхочу (про жінок або дітей, що весело, жваво розмовляють). *Скільки то було радощів, скільки надій усяких! А що вже дітвора не нащебеталася коло того десятка-двох щеп!* (А. Крушельницький); *Лише коли роздягла* [Надія], *обігріла Юрасика, нащебеталася, згадала про іноземця* (Яків Баш); *Дівчата нащебеталися і притихли, як ластівки на піддашші* (В. Барка).

НАЩЕДРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., чого, що.* 1. Щедруючи, побажати що-небудь комусь. *Стоїть ось Романова сім'я, справді ощасливлена вашим житом-пшеницею, бурхливою щедрістю дитячих душ... Поздоровили, нащедрували людям найкращої долі — чому б і не збутися їй?* (О. Гончар).

2. Щедруючи, дістати що-небудь у винагороду. — *Так ви й шматка хліба не нащедруєте! — голосно сміється Явтух Каленикович* (Ю. Яновський).

НАЩЕДРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Багато, досхочу пощедрувати. *І цієї неділі ми мали змогу ще раз пережити цей неповторний дух Різдва, вдосталь наколядуватися та нащедруватися* (із журн.); *Тих, хто не встигне нащедруватися та хоче долучитись до прекрасного та доброго, запрошують приєднатися до благодійного щедрування* (з газ.).

НАЩЕПИ́ТИ *див.* **наще́плювати.**

НАЩЕ́ПЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **нащепи́ти.** *На зелених газонах виднілися клумби всіляких квітів, маленькі .. деревця і нащеплені рожі* (Н. Кобринська).

НАЩЕ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАЩЕПИ́ТИ,** еплю́, е́пиш; *мн.,* наще́плять; *док., що, чого і без прям. дод., розм.* Те саме, що **прище́плювати** 2. *Той був вівчарем, ціле літо перебував на полонинах, але ранньою весною завжди знаходив час, щоб ходити по селах і нащеплювати людям груші і яблуні* (Р. Федорів); *Тоді, як старий сюди прийшов, у лимані тільки й росли де-не-де осички, терни та лоза, а він вже понасаджував скрізь дерев'я* [дерева], *нащепив груш і яблунь* (О. Стороженко); — *А сад який хороший у нас був: сам нащепив* (Ганна Барвінок); *Повівши Єльку в садок, став показувати* [Ягор] *грядки полуниць, старезні абрикоси та грушу, яка, видно, була його улюбленицею: — Сам оце на ній нащепив... Дика була, а тепер, бачиш, начіплялись, як рукавиці, висять* (О. Гончар); * Образно. *Ці тендітні деревця фантазій варто би нащепити брунькою реальності* (І. Калинець).

НАЩЕРБИ́ТИ, блю́, би́ш; *мн.* нащербля́ть; *що, рідко.* Док. до **щерби́ти.** *Нащербити посуд; // що, чого.* Пощербити в якій-небудь кількості.

НАЩЕРБИ́ТИСЯ, и́ться; *мн.* нащербля́ться; *рідко.* Док. до **щерби́тися.** *Емаль на ванні нащербилася* (з газ.).

НАЩЕ́РБЛЕНИЙ, а, е. 1. Який нащербився. *Промайнули ті тривожні думки, мов той вітер, зачепили нащерблені вже кришталеві вази з квітами* (Іван Ле); *Він* [Валдислав] *одразу помітив нащерблену амфору, підняв її з долу, напився й витер вуса* (І. Білик).

2. Який став щербатим (про місяць). *Село спить. На яскраво-яснім нащербленім місяці зависла над хатами тиха, морозяна ніч* (В. Бабляк).

НАЩЕТИ́НЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **нащети́нити.** *Оті три ставки, нащетинені високими стрілами очерету, оті веселі горді люди — велика рідня її, — все кожного разу здавалося новим, радувало око і душу* (М. Стельмах); *Стрілок, а за ним його помічник .. залягли в нескошеному житі. Оглянулись назад, усміхнулися — нащетинені багнети — їхня надійна підпора* (В. Логвиненко).

2. *у знач. прикм.* Який нащетинився. *У дорослих поросят від шиї до крупа щетина досягає 20 см, утворюючи так званий ірокез, нащетинений вигляд якого вказує на емоційний стан тварини* (з газ.).

НАЩЕТИ́НИТИ, ню, ниш, *розм.* Док. до **щети́нити.** *Нащетинити голки.*

НАЩЕТИ́НИТИСЯ *див.* **нащети́нюватися.**

НАЩЕТИ́НЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **НАЩЕТИ́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *док., розм.* 1. Підніматися догори, ставати дибом, настовбурчуватися (про шерсть, волосся і т. ін.); щетинитися. *Брус себе почував під час свого проходу проз їх* [них] *так, неначе сподівався удару з якогось боку. Шкіра і все його єство нащетинювалося супроти притаєних загроз* (Т. Осьмачка); *Обличчя начальника режиму* [спецшколи] *збуряковіло, цупкий вус його сердито нащетинився, і вже був Тритузний як ніч* (О. Гончар).

2. *чим, перен.* Виставляти багнети, піки і т. ін., захищаючись або нападаючи. — *Зразу ходімо! — Чого ми сидимо? З наших батьків шкуру деруть! Товпа нащетинилась багнетами й грізно завила* (А. Головко).

НАЩИ́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нащипа́ти.** *Матеріалом для виготовлення штучних рослин можуть бути не тільки тканина, папір або дорогоцінні метали, але й нащипане пір'я, риб'яча луска, перламутр чи навіть дерево* (із журн.); *Від червоних набряклих рук хлопця, від рум'янців, нащипаних морозом, струмує свіже повітря* (Ірина Вільде).

НАЩИПА́ТИ *див.* **нащи́пувати.**

НАЩИ́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нащи́пувати.** *Нащипування бавовни.*

НАЩИ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЩИПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *чого, що.* Щипаючи, рвати, насмикувати яку-небудь кількість чогось. *Хтось виривав усю стеблину кропу, замість нащипати дрібного листя* (Є. Гуцало); *Худоба бігає та й бігає, доки нащипає собі якусь живність* (Д. Мі-

щенко); *Сто сорок сім кілограмів легесенької, як пушок, бавовни нащипав тоді Муталіб своїми маленькими пучками, хоча ні про який рекорд і не думав* (В. Шкляр).

2. *кого, що, розм.* Щипаючи, завдавати болю. *Один із менших* [учнів] *нащипує собі руку — хоче привчити її бодай до тепленьких щипчиків* (І. Франко); *Узялася* [Мася] *в боки, постояла, подивилась* [у дзеркало].., *та аж сплюнула: "Чого я, — каже, — така молоденька! Та й рум'яную мало!.." І ну щипать лиця. Нащипала донехочу .. аж синці знати* (А. Свидницький); // Щипати кого-небудь час від часу або помалу; пощипувати. *— Щось тебе цей московський Адоніс не цілував, а лизав, як корова теля, та нащипував, чи що! Тю йому, гаспидовому синові, аж дивитися сором!* (Б. Лепкий); // *перен.* Щипаючи, робити шкіру червоною (про мороз). *Зимова прогулянка — чудова розвага. Коли мороз нащипує щоки, а білий сніг іскриться на сонці і весело скрипить під ногами, настрій відразу піднімається* (із журн.).

НАЩІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Дерев'яний, пластиковий або металевий профіль, самоклейна плівка і т. ін. для закриття щілин. *Стіни його* [будиночка] *були оббиті дошками, так званими нащільниками* (М. Трублаїні); *Нащільники використовують для обрамлення дверних та віконних отворів, для внутрішнього й зовнішнього облицювання просвітів і щілин* (із журн.).

НА́ЩО, *присл.* 1. Те саме, що **навіщо.** *О люди! люди небораки! Нащо́ здалися вам царі? Нащо́ здалися вам псарі? Ви ж таки люди, не собаки!* (Т. Шевченко); *— Мене не пустили обідати, та ще й кажуть, що не заплатять за сей день нічого. Нащо, мовляв, спізнюєшся!* (Леся Українка); *Як ти стомивсь, мій тату, орле... Чого стоїш? Нащо́ мовчиш?..* (В. Сосюра); *— Нащо нам та рідна земля, коли нас кличуть до себе Марс, Венера, весь космос!..* (Б. Антоненко-Давидович); *— І нащо тільки той Левко до лісу поїхав? Зовсім не стережеться* (М. Стельмах); *Речі не завжди видаються необхідними, а події та вчинки виправданими, часто думаєш: нащо це все* (С. Жадан).

2. Уживається у складі парних сполучників н а́ щ о..., а і (й); н а́ щ о..., а л е і (й); н а́ щ о..., т а і (й); н а́ щ о..., щ е і (й) у підрядному допустовому реченні. *Нащо Рубець несмілий, тихий, — і той за обідом, цокнувшись з Колісником, випив за здоров'я земляка-упорядчика* [земляка-упорядника] (Панас Мирний); *Нащо вже Килина Скибівна — стоїть скраю чорнява, хороша-прехороша, вогонь-дівка, а й та зараз тиха стоїть, задумана* (А. Головко); *Нащо вже військові преси могутні, але виглядає, що їм далебі важче кувати солдатиків, ніж у цьому біологічному горні виплавляти рабів* (Р. Андріяшик).

НА́ЩОСЬ, *присл.* Те саме, що **навіщось.** *Жінка нащось розв'язала косинку, спустила її на плечі* (М. Коцюбинський); *Він раптом аж перехилився на стіл і заговорив нащось пошепки* (А. Головко); *Віконце те було нащось густо переплетене ґратами* (В. Козаченко); *Їй нащось був конче потрібний Єндриховський, але нащо, хто знає* (Б. Харчук); *Нащось погладивши обкладинку, він поклав альбом на полицю і повернувся назад до столу з тим же відчуженим виразом* (Р. Андріяшик).

НАЩУ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Напружений, насторожений (про вуха). *Почалася розмова* [лікарів] *впівголоса, щоб не дійшов її зміст ні до хворого, ні до його сина, бо хлопець, очевидно, нащуленими ушима припав до дверей у передпокої* (Ю. Шовкопляс); *Чекання, вибираючи мене, обростає гудками, пострілами, .. лишивши мені велике нащулене вухо — відчути визубрені твої підбори самотні* (В. Стус); *Гнідий лошачок — ноги стрункі, шерсть вилискує, хвіст розпушений, вушка нащулені, немов уловлюють .. щось неймовірне, щось бентежне, щасливе!* (Є. Гуцало).

2. Який нащулився. *Звідкись узявся Філик, покрутився і, зігнутий, нащулений, посунув блукати навколо хутора* (Б. Харчук).

НАЩУ́ЛИТИ *див.* **нащу́лювати.**

НАЩУ́ЛИТИСЯ *див.* **нащу́люватися.**

НАЩУ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАЩУ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що:* ◊ **Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати,** *діал.* **надставля́ти** *і т. ін.)* / **наста́вити (нащу́лити, нащу́рити,** *діал.* **надста́вити** *і т. ін.)* **ву́ха (ву́хо)** *див.* **наставля́ти**[1].

НАЩУ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **НАЩУ́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* Насторожувати вуха, прислухаючись до чого-небудь. *Марія присіла нащулившись* (Б. Харчук); * Образно. *Просто перед лавою, як мур ворожої фортеці, — густий, похмурий гай. Він нащулився й мовчить* (Б. Антоненко-Давидович).

НАЩУ́ПАТИ *див.* **нащу́пувати.**

НАЩУ́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нащу́пувати.** *Змарнувавши казна-скільки часу на розв'язування свого завдання простим нащупуванням, він .. почав вивчати неорганічну хімію й фізику, в них розшукуючи потрібні відомості* (Ю. Шовкопляс); *Контакт із іншими ступенями розуму — це не просто нащупування можливостей взаєморозуміння на основі єдиної природи та її універсальних законів* (О. Бердник).

НАЩУ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НАЩУ́ПАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* 1. Щупаючи, шукати, знаходити кого-, що-небудь. *З противного боку входить князь, списом нащупуючи дорогу* (І. Франко); *Дід Остап нащупує ногою край драбини* (Г. Епік); *Схилившись над хворим, лікар нащупував його ледь чутний пульс* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде); *Якимись темними, вузенькими коридорчиками, по якихсь сходах, мацаючи руками по стінах, вони, нарешті, добились до якихось дверей, що були, як нащупав Максим, оббиті ніби кожею* [шкірою] (В. Винниченко); *Вона нащупала своє серце і приставила вже холодну цівку нагана* (П. Панч).

2. *перен.* Виявляти, знаходити кого-, що-небудь унаслідок пошуку, шукання. *— Чи йому справді було ніяково, чи нащупував ґрунт для поважнішої розмови, важко було розібрати, такий він мав невинний вигляд* (Р. Андріяшик); *Цей мерзотник доти провокував Загайчика, доти щупав його з усіх боків, поки не нащупав слабкого місця* (Ірина Вільде); *— Де ж ви нафту нащупали? — обережно поцікавився дід* (Є. Гуцало).

НАЩУ́РЕНИЙ, а, е. Те саме, що **нащу́лений** 1. *І врешті одного прекрасного передполудня заграли гармати під містом. Істерична метушня заволоділа товпою. Отворені уста, нащурені вуха і смертельна білизна лиць чекали розв'язки* (з мемуарної літ.).

НАЩУ́РИТИ *див.* **нащу́рювати.**

НАЩУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НАЩУ́РИТИ,** рю, риш, *док., що:* ◊ **Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати,** *діал.* **надставля́ти** *і т. ін.)* / **наста́вити (нащу́лити, нащу́рити,** *діал.* **надста́вити** *і т. ін.)* **ву́ха (ву́хо)** *див.* **наставля́ти**[1].

НАЯ́БЕДНИЧАТИ, аю, аєш, *розм.* Док. до **я́бедничати.** *Яка ж вона сестра, коли наябедничала на нього вчительці?* (О. Донченко); *— Як би ви почували себе, — продовжував капітан, — коли б я зараз сказав перед усім відділенням, що ви наябедничали на товариша. Га?* (І. Багмут); *Леся зміряла його презирливим поглядом: — Уже встигли ви наябедничати?* (А. Хижняк); *— Ми були готові почати експерименти з приматами. Нам не дозволили. Хтось наябедничав керівництву* (М. Кідрук).

НАЯ́ВНИЙ, а, е. Який є в наявності. *Ярмола прийшов у лабораторію і теж уважно дивився вивчаючим поглядом на платівку. — Все правильно. Ізотоп урану наявний* (Н. Рибак); *Дорош наказав забрати всіх людей, що відбиваються на лівому краї, наявну зброю і привезти до нього* (Григорій Тютюнник); *Вранці, перед тим, як рушити на переправу, Хасцький зробив ревізію на возах і доповів командирові роти про наявну кількість мін* (О. Гончар); *— Я прийняв рішення: почати негайну евакуацію населення! Всі автобуси, весь наявний транспорт задіяно для вивезення цивільних, найперше дітей, хворих з лікарень, немічних і старих* (Ю. Бедзик).

НАЯ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Існування, присутність. *Наступного ранку пішли* [геологи] *оглядати місцевість. Розвідки вказували на наявність нафти* (О. Донченко); *Приходиш на роботу, оглянеш ковші, шихтове подвір'я, наявність шлакових чаш...* (О. Гончар); *Наявність грандіозних водних резервів .. сприятиме підвищенню судноплавності* (О. Бердник); *Найбільше Маріка зраділа наявності всіх своїх медичних книжок та журналів* (О. Авраменко).

2. Фактична кількість кого-, чого-небудь у певний момент. *Літературне життя починається за достатньої наявності людей, здібних про літературу весь час розмовляти* (В. Підмогильний); *Певно, на всіх паралелях і меридіанах земної кулі, у всіх народів, де є певна і стала наявність людей, що читають і продукують газети, журнали й книжки, є цей масовий потяг до літератури* (Б. Антоненко-Давидович).

НАЯВУ́, *присл.* Насправді, у дійсності, не уві сні, не в мріях. *— Не спи, не спи, тебе я очарую і наяву побачиш дивний сон* (Леся Українка); *Любіть Україну у сні й наяву, вишневу свою Україну, красу її, вічно живу і нову, і мову її солов'їну* (В. Сосюра); *А якщо це все мана? Якщо голос Янки лише вчувся йому, приснився наяву?* (В. Малик); *Ти навчаєш нас молитися так ревно, щоб бачити наяву, як грішать прародичі, як сидять апостоли на Тайній вечері* (Р. Іваничук).

◊ **Сон наяву́** *див.* **сон**[1].

НАЯ́ДА, и, *ж.* У грецькій міфології — водяна німфа, богиня річок, струмків, джерел. *— Бабуся Неферт говорила, що осліпне той, хто побачить наяду* (Н. Королева); *На картини вони* [діти] *дивилися.., німфи, наяди, озброєні воїни, ангели їм подобались* (Є. Гуцало); *На злуці рік святилище богині. Такі сади, що важко проминать. Гойдаються на вербах Берегині, протослов'янські родички наяд* (Л. Костенко).

НАЯ́КІРНИК, а, *ч.* Поперечний дерев'яний або металевий стрижень у верхній частині якоря. *Шторм тієї ночі був такий, що судно не могли утримати три якорі. Довелося опустити ще один, з дерев'яним наякірником* (з мемуарної літ.).

НАЯЛО́ЖЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **наяло́зити.** [К и л и н а:] *Як же тебе не лаяти, .. коли ти на свою наялоджену смальцем голову баринину шляпку начепила?!* (Панас Мирний).

2. Який наялозився. *Глянеш: мамо рідна, Господи мій, Боже! Наялоджене* [дівчисько], *патлате, На чортяку схоже* (П. Глазовий).

НАЯЛО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НАЯЛО́ЗИТИ,** о́жу, о́зиш, *док.*, *кого, що і без прям. дод.*, *розм.* Густо намазувати кого-, що-небудь чимсь жирним, липким і т. ін.; ялозити (у 1 знач.). [М и х а й л о:] *От коли б тільки вона не мастила голови оливою чи смальцем; а то з щирості так наялозить для мене, що аж відгонить* (М. Старицький); *Батько взяв сина за руку, нахилився, понюхав. — Фу-у-у! аж у ніс б'є!.. Хто ж це тебе так наялозив?* (Панас Мирний); *— Це що — заливочка? — виникала, мов з-під землі, іронічна Наталя Петрівна, коли ми з нетерплячки наялозили по мокрому. — Це не живопис, дитино люба* (І. Карпа).

НАЯЛО́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НАЯЛО́ЗИТИСЯ,** о́жуся, о́зишся, *док.*, *розм.* Густо намазуватися чимось жирним, липким і т. ін. *Наялозитися жиром.*

НАЯЛО́ЗИТИ *див.* **наяло́жувати.**

НАЯЛО́ЗИТИСЯ *див.* **наяло́жуватися.**

НАЯРМАРКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.*, *що, чого, розм.* Ярмаркуючи, накупити, набути чого-небудь. *— Ануте, лишень, купуйте у мене крам! — Який? — Усякий! Наярмаркувала всячини* (О. Кониський); *Українці завершують приготування до Новорічних свят, закуповуючи необхідну сільгосппродукцію. Так, упродовж грудня відбулося 7,6 тисячі продовольчих ярмарків, на яких населення наярмаркувало 102 тисячі тонн продовольства* (з газ.).

НАЯРМАРКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.*, *розм.* Багато, довго поярмаркувати. *Наярмаркувались, надивились, наслухались селяни* (А. Головко); *— Ну, ходімо. Наярмаркувалися... Знайшов на ярмарку і матір, і батоги, хай Господь милує* (Є. Гуцало).

НБА, *невідм., ж.* Скорочення: Національна баскетбольна асоціація Північної Америки (США та Канади). *— Не зарікайся, не зарікайся! У тебе ще добрий десяток років пристойної форми. Ці шуліки з НБА так і накинуться на тебе, щойно довідаються, що з університетської ліги ти вже пішов* (П. Загребельний); *На рецепції нас обслуговував майже двометрового зросту зубатий мурин в одязі царя Каспара, проте більше схожий на котрогось із асів НБА* (Ю. Андрухович); *Шматок штукатурки полетів до пащі люка за траєкторією, що своєю досконалістю потішила б навіть болільників НБА* (В. Єшкілєв).

НБУ, *невідм., ч.* Скорочення: Національний банк України. *НБУ є центральним банком держави, її емісійним центром, проводить єдину політику у сфері грошового обігу, кредиту, створення і зміцнення національної грошової системи* (з навч. літ.); *НБУ заявив про початок спеціального випуску пам'ятних монет із недорогоцінних металів на тематику загальнодержавного значення* (з газ.).

НВЧ, *невідм., ж.* Скорочення: надвисока частота *(див.* **частота́**). *Розрізняють генератори низьких і радіочастот, генератори НВЧ, оптичні та квантові генератори* (з наук. літ.).

НВЧ-ВИПРОМІ́НЮВАННЯ, я, *с.* Скорочення: надвисокочастотне випромінювання. *Дуже привабливою видається можливість розташувати в космосі потужні електростанції, які за допомогою НВЧ-випромінювання змогли б передавати на Землю отриману енергію* (з наук.-попул. літ.).

НГАНАСА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **нганаса́нин,** а, *ч.;* **нганаса́нка,** и, *ж.).* Народність, яка живе в Таймирському районі Красноярського краю Російської Федерації. *Самоназва нганасан походить від слова зі значенням "товариш"* (з наук.-попул. літ.); *Нганасани є найпівнічнішим народом Євразії* (з навч. літ.).

НГАНАСА́НИН *див.* **нганаса́ни.**

НГАНАСА́НКА *див.* **нганаса́ни.**

НГАНАСА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нганаса́ни.** *Нганасанський чум подібний за своєю конструкцією до ненецького* (з наук.-попул. літ.); *До самодійської лінгвістичної групи належить також і нганасанська мова* (з навч. літ.); *Атрибути нганасанських шаманів дуже різноманітні* (із журн.).

НГУЛТРУ́М, а, *ч.* Грошова одиниця Королівства Бутан. *Обмінний курс нгултрума прив'язано до індійської рупії* (з наук.-попул. літ.); *На території Бутану діють практично рівноправно відразу три грошові одиниці: нгултрум, індійська рупія й американський долар* (з навч. літ.).

НДР, *невідм., ж., іст.* Скорочення: Німецька Демократична Республіка. *Подвійна в нього сьогодні радість: тут поле вродило, а десь в НДР народився нарешті онук...* (О. Гончар); *На столі вазочка з паперовими квітами, але не нашими, з НДР. Треба помацати руками, аби переконатися, що не справжні. Та хто ж буде перевіряти?* (В. Яворівський); *Наприкінці п'ятдесятих — на початку шістдесятих років я теж перебував у Німеччині. Але в Групі радянських військ на території колишньої НДР* (О. Шугай).

НЕ, *част. запереч.* 1. Уживається перед присудком для повного заперечення змісту висловленого. *Не плач, Катерино, Не показуй людям сльози* (Т. Шевченко); *Не встиг старшина проскакати десятка метрів, як земля вибухнула під ним* (О. Гончар); *Працюючи над українським текстом, я не обмежився лише відновленням сюжетних ліній у їх первісному вигляді, а також ґрунтовно переробив увесь роман* (О. Авраменко); // Уживається перед підметом або другорядним членом речення для повного заперечення їхнього змісту. *Ні, не моря вона* [Фатьма] *шукає* (М. Коцюбинський); *Дід поник головою. Мабуть, не один приїзд князів він бачив за свого життя* (Г. Хоткевич); // Уживається для повного заперечення чого-небудь після заперечних прислівників, займенників та деяких часток ("навіть", "ще", "й" і т. ін.), що підсилюють заперечення. *Попіл вітром рознесло, Билини навіть не осталось* (Т. Шевченко); *Ми нічого ще не знаєм, кого й яка чекає путь...* (В. Сосюра); // Уживається для повного заперечення чого-небудь в разі протиставлення. *— Не для слави, — для вас, мої браття, Я свій скарб найдорожчий ховав* (Леся Українка); *Війна* [з фашистами] *йде не на життя, а на смерть* (О. Довженко); *Чисте небо не налягало на гори, а, навпаки, своєю високою легкою синявою довершувало, гармонійно доповнювало їх* (О. Гончар); // Уживається для підсилення заперечення у поєднанні з повторюваним словом. *Не все ж нам, братику, не все парубкувать..!* (П. Гулак-Артемовський); *Ярема гнувся, бо не знав, Не знав сіромаха, що виросли крила, Що неба достане, коли полетить* (Т. Шевченко); — *Не моя це дитина, не моя! — казала стара собі, стежачи очима за Романом* (М. Коцюбинський); [О л і м п і а д а І в а н і в н а:] *Не треба, не треба вашої музики, тільки сього бракує!* (Леся Українка); — *Не хочеться? Ну, не треба. Не треба, Варвара Геннадієвна* [Варваро Геннадіївно]*! — знов крикнув я* (В. Винниченко).

2. Уживається при вираженні неповного заперечення, неповноти дії, невизначеності: а) між двома повторюваними словами. *От я повертаюсь — Аж кінь летить, копитами Скелю розбиває! А на коні сидить* [Петро І] *охляп, У свиті — не свиті, І без шапки* (Т. Шевченко); *Якби ви вчились так, як треба, То й мудрость* [мудрість] *би була своя. А то залізете на небо: — І ми не ми, і я не я, І все те бачив, і все знаю* (Т. Шевченко); б) у сполуч. зі сл. т а к, т а к и й, д у ж е. *Гори мої високії, Не так і високі, Як хороші, хорошії* (Т. Шевченко); *Поки не дуже холодно, сидітиму вдома* (М. Коцюбинський); *Я не такий уже безпорадний* (О. Довженко).

3. Уживається для вираження стверджувального значення: а) у сполуч. з деякими прислівниками та займенниками. *Як же тебе не проклинать, Лукавая доле?* (Т. Шевченко); *Скрізь, де не гляну, сухі тумани розляглися* (Леся Українка); *Як не загуркотить* [кіт], *як не заторохтить на полиці* (С. Васильченко); б) у сполуч. з част. ч и при вираженні припущення, передбачення чого-небудь або при звертанні з відтінком нерішучості, запобігливості та ввічливості. *Чи не той це Микита, Що з вильотами свита?* (Т. Шевченко); *Чи не написали б Ви словечка до мене у Відень на адресу Сембратовича?* (М. Коцюбинський); *Ходить* [русалонька] *по бережку, Тихенько співає, Чи не вийде милий з хати, — Усе виглядає* (Леся Українка); — *Чи не тут* [у сім'ї] *наші діти починають проходити свою першу допризовну підготовку?* (О. Гончар); *Чи не тому, що в пам'яті навіки врізалась одна подія — ніби й незначна, проте дотична до потайних пружин людської поведінки* (Н. Околітенко).

4. Уживається при вираженні ствердження з певним обмеженням: а) у позиції перед прийм. б е з. *Сьогодні, певне, буде у Корсуні і Наталка Шулячівна, то ти, яко чоловік не без розуму, поклонися їй од мене* (Т. Шевченко); *Тільки батько став турботно, мабуть, не без впливу мачухи, приглядатися до мене, а може, вже й до нього дійшли чутки про мій занепад у класі* (Б. Антоненко-Давидович); *Незнайомий рвучко, не без шику козирнув.., піднісши кулак і випростовуючи пальці біля самої скроні* (О. Гончар); б) у сполуч. зі сл. м а л о, щ о с ь, м а б у т ь і т. ін. *Чоловіка мого прострелено, він ледве живий, мало не загинули ми в плавнях...* (М. Коцюбинський); *Тепер вона, мабуть, не втекла б від нього в своїх керзових* (О. Гончар).

5. Уживається при вираженні неможливості, небажання завершити, закінчити названу дію перед дієсловами з префіксом н а- та постфіксом -с я (часто разом з допоміжним дієсловом м о г т и). *Шрейдерс не нахвалиться тобою і Семеном* (Т. Шевченко); — *Щодня дивлюсь і не надивлюсь і все питаю себе: чи є ще на світі така краса і такі багатства?* (О. Довженко); — *Чарівна краса, дивишся на неї й не надивишся!* (І. Шаповал).

НЕ... Префікс, що вживається для творення слів зі значенням заперечення змісту другої частини, напр.: н е а б и́ я к, н е а д е к в а́ т н о, н е б а г а т о с л і́ в ' я, н е д а́ в н і й, н е м о р о́ з н и й, н е ш в и д к и́ й, н е щ о д е́ н н и й.

НЕАБИ́ЩО, неаби́чого, *займ. неознач., розм.* 1. Що-небудь важливе, незвичайне. *Діди і баби таємно хитали головами .. Од їх таємного гомону мала дітвора так перелякалася, що поховалася по різних затінках, мов ждучи чогось неабичого* (Панас Мирний); — *У вас там весело, атмосфера*

згуртованості, товариськості, а це неабищо в наш перенаснажений ворожнечею вік (О. Гончар); *Він зараз почувається вільним .. Бо не має себе за раба; навпаки, розумово обмежений, гадкує, що досяг на сім світі неабичого...* (В. Дрозд).

2. Про незвичайну, непересічну, значну людину. — *Ми ж неабищо в Лаврі!.. — Ви — сила? — Звісно. Та ще й яка!..* (Василь Шевчук).

НЕАБИ́ЯК, *присл.* 1. Надто, дуже. *О, це вже чорт його зна, що таке! Се вже баба неабияк зноровилася!* (М. Коцюбинський); *Повідомлення Тетяни про те, що Висоцький з редакції, неабияк вплинуло на дівчат* (Д. Ткач); *Він неабияк тішився з власної причетності до розкриття неймовірних чужих таємниць* (А. Кокотюха); *Артем неабияк радів щоденній можливості вирушати в сповнену пригод подорож* (С. Жадан).

2. Непогано, добре. *Пріська стрічає його* [свято] *неабияк: і страви уволю, і пирогів, ще й осьмушку горілки купила* (Панас Мирний); *Це, бач, товаровий вагон, спеціально пристосований для пасажирів. І пристосований він неабияк* (І. Багряний); *Син її вміє не тільки мугикати, а й співати неабияк* (М. Стельмах).

НЕАБИ́ЯКИЙ, а, е. 1. Досить великий, значний; немалий. *Швендяючи по надвір'ю, він бачив неабияку біганину в невістчиному дворі* (Панас Мирний); *Видатний ідейний представник української інтелігенції Куліш теж неабияку ціну склав Шевченкові та й заприязнився з ним* (А. Кримський); *Приїзд Большакова завдавав неабиякого клопоту* (Б. Антоненко-Давидович); *Нелегко велося батькам з таким гуртом дітлахів .. Але вони мали з нас і неабияку втіху. Діти вдалися, нівроку, всі розумні, тямковиті* (М. Андрусяк).

2. Видатний; який виділяється з-поміж інших. — *А крім того, це все-таки особа неабияка! Подумай: з робітника, простого механіка вибитись за якихсь п'ятнадцять літ на володаря ситцевої фабрики, маєтків* (В. Винниченко); *На кораблі наговорювали, що в молодості він* [командир корабля] *був неабияким боксером* (Д. Ткач); *Гусар був якогось ведмежого крою — здоровий і кремезний, та ще до того неабиякий фехтувальник* (Д. Білий); *Вони ж з Томочкою неабиякі філософи! Навіть зараз не можуть обійтися без розлогих дебатів* (І. Роздобудько).

3. Не такий, як усі, як у всіх, не такий, як завжди; незвичайний (у 1 знач.). *Та й клямка ж то була неабияка: гладкий дерев'яний кілок з прикріпленим до нього дерев'яним зазубцем* (І. Франко); *До того млин був як млин, — а роздивились на його* [нього] *пани, то й довідались зараз, що то млин неабиякий, бо в йому* [ньому] *мелються для панів чари* (С. Васильченко); *Вістка була неабияка, щоб не насторожитись* (А. Турчинська); *Це не просто собі ніж, це зброя, і неабияка. Для того й руків'я у нього зроблене з тяжкого металу та кості, щоб був важкий і не схибив у слушний час* (І. Багряний).

4. Не який-небудь, непересічний, незвичайний (у 1 знач.), непростий. *Яким Гирло .. був чоловік неабиякий: не всякому давав собі на п'яти ступати* (Т. Шевченко); *Флор і сам був неабиякої зовнішності і міг насолоджуватися одним із зразків досконалості творіння Природи у дзеркалі щоразу, коли це було б йому необхідно* (С. Андрухович).

НЕАВТОРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Який не отримав дозволу з боку автора, власника авторського права, торговельної марки і т. ін. *Захист від витоку конфіденційної інформації до неавторизованих осіб є однією з найважливіших проблем сучасного інформаційного суспільства* (з наук. літ.); *Максимальний рівень безпеки комп'ютера забезпечується забороною неавторизованого доступу* (з навч. літ.).

НЕАВТОРИЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неавторизо́ваний.** *Європейським судом було визначено, що публікація посилань на піратські копії матеріалів уважається легальною лише за умови, що автор посилання не знав про неавторизованість версії та не отримував жодної фінансової винагороди* (з наук.-попул. літ.).

НЕАВТОРИТЕ́ТНИЙ, а, е. Який не має авторитету (у 1 знач.) (про людину). *Про якусь надзвичайну музику почули* [учні] *від такої неавторитетної особи, як Петро Ковалець* (Ю. Збанацький); // Який не заслуговує на довір'я (про думки, погляди). *Неавторитетні думки, хоч би й найрозумніші, викликають недовіру, а з визнаних уст і дурниці збирають хвалу* (В. Підмогильний).

НЕАВТОРИТЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неавторите́тний.** *У надто гострих ситуаціях, особливо при відсутності єдності у вищому церковному органі або при неавторитетності його рішення для значної частини віруючих, відбувається розкол* (М. Руденко).

НЕАВТОРИТЕ́ТНО. Присл. до **неавторите́тний.** *Якщо батьки забувають поцікавитися успіхами своєї дитини або допомогти при виникненні труднощів, неавторитетно відгукуються про вчителя — немає підстав чекати й вимагати відповідального ставлення малюка до навчального процесу* (з наук.-попул. літ.).

НЕАДЕКВА́ТНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає чому-небудь (нормі, вимогам і т. ін.). — *Від прямої відповіді я вирішив ухилитися.., Барабаш може зробити неадекватні висновки* (А. Кокотюха); *Вона .. намагається приховати цю свою потенційну агресивність за неадекватною поведінкою* (С. Жадан); *Ти ж повинен розуміти ситуацію. Неадекватна реакція...* (В. Єшкілєв); // Який поводиться невідповідно до обставин. *Сердюків син — людина неадекватна, може верзти казна-що* (Люко Дашвар).

2. Який не збігається з чим-небудь, позбавлений адекватності; нетотожний. *Шлях до здобуття свободи вельми довгий, й по дорозі до неї треба заходити в розмаїті компроміси, вступати в невигідні союзи, приймати неадекватні до ваших поглядів орієнтації...* (Р. Іваничук); *Невідомий філософ колись висунув своєрідну гіпотезу морально-психологічної компенсації за умов фізичної анігіляції як іманентного стимулу, .. неадекватного для різного типу індивідуальностей* (Л. Костенко).

НЕАДЕКВА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неадеква́тний.** *Жіночі розмови завжди закінчуються несподівано, всі ці виплески ірраціональності й неадекватності заливають собою навколишній простір* (С. Жадан); *Її неадекватність і агресивність не можна сприймати вороже, це лише ознаки віку* (Н. Сняданко).

НЕАДЕКВА́ТНО. Присл. до **неадеква́тний.** *Ми завжди неадекватно сприймаємо світ, проте він шляхетно не помічає наших занадто людських слабкостей* (С. Процюк); *Часто-густо діти неадекватно реагують на ситуацію і, намагаючись уникнути дрібних неприємностей, здатні втрапити у велику халепу...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕАКАДЕМІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який існує, діє, здійснюється поза межами академічних установ. *Викладачі кафедри розуміють, що неможливо вивчити мову без постійного її вдосконалення в англомовному середовищі, тому вони постійно залучають студентів до участі в міжнародних програмах академічного та неакадемічного обміну* (із журн.); *Неакадемічний сектор не завжди має можливість, фінансові ресурси або людський потенціал для ведення бажаних наукових проектів* (із журн.); *Незабаром відбудеться презентація неакадемічних програм студентських стажувань та культурних поїздок за кордон* (з газ.).

2. Який не відповідає строгим класичним зразкам, традиціям, правилам. *Студент твердо дотримувався скептичних неакадемічних настанов* (із журн.).

НЕАКАДЕМІ́ЧНО. Присл. до **неакадемі́чний** 2. *Однодумці гаряче підтримують письменника з огляду на його творчу уяву і здатність неакадемічно писати про метафізику* (з газ.).

НЕАКТИ́ВНИЙ, а, е. Який не виявляє енергійної діяльності, не бере активної участі в чому-небудь. *Доцент Великопольський вважав, що одна — іноді й більше — вірусних* [ракових] *частинок в неактивному стані обов'язково перебувають у ядрі кожної статевої клітини і передаються майбутньому організмові при заплідненні* (М. Дашкієв); // Недіяльний (про людину, стан, характер). *Характер* [мого батька] *зам'який, неактивний, хоч принциповий!* (Ю. Покальчук).

НЕАКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неакти́вний.** *Неактивність і вузькість ринку гальмують продаж активів* (з навч. літ.).

НЕАКТИ́ВНО. Присл. до **неакти́вний.** *Мешканці неактивно голосують за соціальні проекти* (з газ.).

НЕАКТИВО́ВАНИЙ, а, е. Який не зазнав процесів активації. *Представник поліції повідомив, що злочинці жили на 18-му поверсі готелю, де згодом були знайдені неактивовані вибухові пристрої* (з газ.).

НЕАКТИВО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неактиво́ваний.** *Несформованість рефлексивної сфери менеджерів освіти визначається неактивованістю прагнень до творчого вирішення конфліктів* (з навч. літ.).

НЕАКТУА́ЛЬНИЙ, а, е. Який не має важливого значення для певного часу. *Повернувшись десь за місяць, .. я замкнувся в хаті і .. гортав старі журнали та переглядав неактуальну вже пошту* (Ю. Іздрик); *На початку трапези поважний консиліум вирішив, що Валерика очікує блискуча кар'єра у галузі політики і управління персоналом. Інші сфери людської діяльності були відкинуті як неперспективні, обтяжливі й неактуальні* (В. Єшкілєв); *Впертість власної пам'яті, яка відмовлялася зафіксувати те, що у даний момент видавалося їй неактуальним, .. дратувала Сарону* (Н. Сняданко).

НЕАКТУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неактуа́льний.** *У разі неактуальності просторового значення дієслова руху залишається значення початку дії* (з навч. літ.); *Багато навіть відомих інтернет-ресурсів страждають від невчасності й неактуальності інформації, що негативно впливає на їхню популярність та довіру споживачів* (з публіц. літ.); *Офіційний Київ виходив із презумпції неактуальності участі України у форсованому розробленні проекту Союзного договору* (з газ.).

НЕАКТУА́ЛЬНО. Присл. до **неактуа́льний.** *Подібні вироби були дуже популярні в 90-х роках, проте зараз таке хутро виглядає неактуально та навіть смішно* (з газ.); // *у знач. пред.* [Гаркавий:] *Тихо! Говорять вам — неактуально!* (О. Довженко); *— Я так і думав, що ви надаєте забагато значення факторові часу. Втім, не переконуватиму вас, що, швидко чи повільно, час однаково грає вам на руку. Тепер це вже неактуально* (О. Авраменко).

НЕАКУРА́ТНИЙ, а, е. 1. Який не дотримується порядку, точності в роботі, у виконанні своїх обов'язків (про людину). *Неакуратний з вас робітник* (І. Франко); *Не турбуйся, коли я буду неакуратним, в дорозі трудніше писати* (М. Коцюбинський); [Карл:] *Знову спізнюється твій батько.* [Магда:] *Так.* [Карл:] *Він стає дуже неакуратним* (В. Собко); *Тато каже, що я нестаранний, неакуратний, неорганізований і неуважний* (М. Білкун); *Джо машинально відзначив, що агент, якого тут лишив Кларнес, неакуратний* (В. Чемерис); *На відміну від більшості своїх колег, начальник Кесневидського діоцезу був людиною вкрай неакуратною і тримав документи в цілковитому безладі* (О. Авраменко).

2. Неохайний, нечепурний (про людину). *Те їй* [Варці] *не так, і друге, й миску не так поставили, і хату не так підмели, і неакуратні, і не такі, а сякі, і на неї вовком дивляться* (В. Лис); *— Сорочка чи майка .. вибивається у тебе з джинсів. Так, як мама би сказала про це у дитинстві: "Фе, який неакуратний хлопчик"* (І. Карпа).

3. Недосконалий; недбалий (у 2, 4 знач.); який має неохайний вигляд (про предмет). *Сніг голосно хрумтів і зліпився у пласку неакуратну грудку* (А. Кокотюха); *Ось... ловлю неклiпаючим поглядом неакуратні білі розводи вапна на стінах* (М. Матіос); // Невчасно здійснюваний, виконуваний. *Прошу не гніватись за неакуратне листування. Але я Вам пишу по змозі завжди, в міру сил своїх і можливостей* (О. Шугай).

НЕАКУРА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неакура́тний.** [Батько:] *Інваліди, сину, різні, як і все на світі. Одні від геройства, .. інші від неакуратності* (О. Довженко); *Борис відбувся додатковою порцією почервоніння за свою неакуратність, дівчині ж це дало роль лідера, в якій вона почувалася вільно й прекрасно* (П. Загребельний); *І в нього, і в Лізи було майже маніакальне прагнення до чистоти і порядку; безладу, неакуратності .. вони обоє просто не терпіли* (В. Хрущак).

НЕАКУРА́ТНО. Присл. до **неакура́тний.** *— Ти що ж, Петре, неакуратно відвідуєш засідання Ради праці?* (Д. Бузько); *Ящик неакуратно стирчав посеред настилу, та на це дуже скоро перестали звертати увагу* (А. Кокотюха); // *у знач. пред.* *— У тебе кров на підборідді, — відповів я, — витри, а то неакуратно* (С. Жадан).

НЕАНДЕРТА́ЛЕЦЬ *див.* **неандерта́льці.**

НЕАНДЕРТА́ЛКА *див.* **неандерта́льці.**

НЕАНДЕРТА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **неандерта́льці.** *Вожді родились і родитимуться, щоб управляти, — це від племен первісних, і від тих же племен первісних, від людей неандертальських, існує матеріал для творчості вождів — людська маса* (О. Гончар); * Образно. *Він розцілував раптом Христю .. і обняв Івана Івановича, свого приятеля ще з неандертальських часів* (Олекса Ізарський).

НЕАНДЕРТА́ЛЬЦІ, ів, *мн. (одн.* **неандерта́лець,** льця, *ч.;* **неандерта́лка,** и, *ж.).* Давні люди, які жили в епоху нижнього і середнього палеоліту в деяких районах земної кулі; палеоантроп. *У хвилини розпачу Степура думав, що мусить здаватися їй* [Мар'яні] *просто печерним неандертальцем з доісторичною важкою щелепою, і тоді ненавидів свою зовнішність* (О. Гончар); *Рись, вибираючи собі жертву, протягом довгих годин тримає свої мускули напівнапруженими, щоб у зручну мить використати їх на повну міць. І, може, саме так наш далекий пращур — неандерталець чи синантроп — полював за м'ясом, якого потребував його завжди голодний шлунок* (М. Дашкієв); *Палеоліт має три поділи. У нижньому і середньому з'явилися неандертальці* (М. Дочинець).

НЕАНТАГОНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Позбавлений антагонізму. *Уважний і чесний аналіз історичного минулого Планети доводить, що практично всі державні й правлячі структури — банкрути. Ніхто не продемонстрував світові створення неантагоністичного об'єднання людей чи народів, котре мало б стратегічні перспективи еволюційного поступу в прийдешньому* (О. Бердник); *Марксисти вважали, що соціалістична революція означатиме кінець передісторії та настання епохи неантагоністичного суспільства* (з навч. літ.).

НЕАНТАГОНІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неантагоністи́чний.** *Принцип несуперечності відкритої освіти — неантагоністичність та узгодженість її з існуючими формами освіти* (з наук.-попул. літ.); *Сувора регламентація правил у спорті та неантагоністичність змагальної діяльності мають великий вплив на виховання та соціальну інтеграцію людей* (з публіц. літ.).

НЕАНТАГОНІСТИ́ЧНО. Присл. до **неантагоністи́чний.** *Розв'язати проблему неантагоністично.*

НЕАПЕТИ́ТНИЙ, а, е. Який не збуджує апетиту; несмачний. — *Риби ж у ріці, хлопці! Пройти не дає: так і валить із ніг. Бойченко, це по твоїй спеціальності — налови! Ото вечеря буде!* — *Тут риба, товаришу лейтенанте, неапетитна* (М. Стельмах); *Микола дивився в тарілку, де в соку з олією плавали рештки кришених огірків та помідорів. Огірки намокли, а помідори розлізлись і розсипали круглі ядерця насіння; він дивився на ті вже неапетитні залишки і розмірковував* (Валерій Шевчук); // *перен., розм.* Непривабливий, непринадний. *Повернувшись до свого столу, я перечитала новину, яку писав Нік, і виявила певну кількість пунктуаційних помилок, надто довгий і неапетитний заголовок...* (С. Пиркало).

НЕАПЕТИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неапети́тний.** *Дехто з гурманів твердить про неапетитність корейського меню* (з газ.).

НЕАПЕТИ́ТНО. Присл. до **неапети́тний.** *Заклад пропонував запаковані в целофан тістечка, круасани, чипси та сендвічі. Виглядало це все дубово і неапетитно* (С. Пиркало).

НЕАПОЛІТА́НЕЦЬ *див.* **неаполіта́нці.**

НЕАПОЛІТА́НКА *див.* **неаполіта́нці.**

НЕАПОЛІТА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до неаполітанців і Неаполя. *25 березня 1938 року тридцятидворічний професор Неаполітанського інституту фізики Етторе Майорана поплив поштовим пароплавом з Неаполя до Палермо* (П. Загребельний).

△ **Неаполіта́нський масти́ф** *див.* **масти́ф.**

НЕАПОЛІТА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **неаполіта́нець,** нця. *ч.;* **неаполіта́нка,** и, *ж.).* Жителі Неаполя. *Неаполітанці у захваті стрічали народного героя* (О. Іваненко); *В не дуже давні часи один бідний неаполітанець узяв собі за жінку хорошу та вродливу дівку на ймення Перонелла* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕАРГУМЕНТО́ВАНИЙ, а, е. Позбавлений аргументації. — *У Петербурзі вийшла анонімна книжка "Дослідження праці Сен-Мартена "Про блуд та істину". Примітивна це річ, неаргументована, повна лайки й бруду, але після її появи книжку Сен-Мартена конфісковано* (Р. Іваничук).

НЕАРГУМЕНТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неаргументо́ваний.** *У промові використано традиційні засоби полеміки, які дозволяють висвітлити неаргументованість тези супротивної сторони (учасника процесу) і тим самим зміцнити свою позицію завдяки посиленій аргументації* (з навч. літ.).

НЕАРГУМЕНТО́ВАНО. Присл. до **неаргументо́ваний.** *Жінка розгублена, оскільки органи опіки та піклування, за її словами, досить неаргументовано й упереджено зробили висновок із цієї справи* (з газ.).

НЕАРИСТОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. Позбавлений аристократичності. *Що за чудні гості?! Обличчя не фарбовані, прості, занадто неаристократичні; убрання ще простіші, безпретензійні, з робітничих кварталів* (В. Винниченко); *До речі, за його зразком цю нечемну й неаристократичну дію повторили інші присутні. Навіть поетеса Зінаїда затулила червоні вуста краєм шифонового коміра* (І. Роздобудько).

НЕАРИСТОКРАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неаристократи́чний.** *Неаристократичність поведінки.*

НЕАРИСТОКРАТИ́ЧНО. Присл. до **неаристократи́чний.** *Поводитися неаристократично;* // *у знач. пред. Вважається, що гучний сміх — це непристойно, неаристократично, неестетично та й просто неінтелігентно* (з газ.).

НЕБА́ВКОМ, *присл., діал.* Те саме, що **неба́вом.** *Зліз небавком і голова гірничої власті до ями, розглянувся по закамарках, знайшов усе в найліпшім порядку* (С. Ковалів); — *Буде у нас, панове, небавком одним шляхтичем більше: прибуде ще пан Довбушевський* (Г. Хоткевич); *Ми .. відчували, що нашому народові небавком прийдеться скласти іспит національної зрілості* (Ю. Андрухович).

НЕБА́ВОМ, *присл., діал.* Незабаром, скоро. *До них наспіла вістка, що їх* [їхній] *син вже одружився і небавом обійме якусь цивільну службу далеко від рідні* (О. Кобилянська); *І усю свою увагу Ярослав звернув на лад. І небавом Україна Зацвіла, як пишний сад. І небавом знову люди Багатіти почали, І Дніпром човни чужинців Знову в Київ поплили* (О. Олесь); — *Скажи гетьманові, що я небавом прибуду до нього своєю власною персоною з незчисленним військом!* (Р. Іваничук); *Доброчин вийшов і небавом повернувся з запаленою свічкою* (І. Білик); *Небавом сина чи дочку знову матиму* (В. Лис).

НЕБАГА́ТИЙ, а, е. 1. Який не має багатства, не володіє великими матеріальними статками, має скромні достатки; досить бідний (у 1 знач.). — *Де сини?* — *спитав Борковський,* — *увійшовши в двір до небагатого селянина Чижа* (О. Довженко); *І тоді лиш з'явилося горе В небагату і щиру сім'ю, Як полізли люди у нори, І до того ж — кожен в свою*

(В. Симоненко); *Андрусь Бойко був господарем хоч і небагатим, одначе старанним та кмітливим, лад господарству своєму давав* (І. Нижник); // *у знач. ім.* **небага́тий,** того, *ч.* Бідна, убога (у 1 знач.) людина. — *Вбоїться за небагатим бути, небога чи що?* (Марко Вовчок); *Якщо є місце, куди невільно увійти небагатим і невельможним, то чому б не бути такому місцю, де можна потрапити лише загубленим і заблуканим?* (Г. Пагутяк); // У якому багато бідних людей. *З далеких небагатих сіл поприходили на роботу дівчата та хлопці на цілий тиждень* (І. Нечуй-Левицький); // Який дає невеликі, малі прибутки. — *З ним* [попом] *можна владитись. Скупенький трохи .. до того ж приход небагатий* (Леся Українка); *Після вбогого батька, що попував на небагатім приході в Хитунах, зостався він з своєю старшенькою сестрою* (Панас Мирний).

2. Такий, як у бідної людини, власт. їй. *У темних хатах ще звечора люди збиралися в дорогу, в'язали в клунки небагате своє майно* (С. Скляренко); *Сяк-так причесалась* [дівчина] *і похапцем взялася збирати свої небагаті пожитки* (О. Гончар); *Ось він торкнув під вбранням небагатим Сіру торбинку, а в ній: Попелу жменя з дідівської хати, Грудка з могили убитого брата* (Б. Олійник).

3. З бідним опорядженням, обладнанням і т. ін. *Це була проста хата, мала, небагата* (Б.-І. Антонич); *Церковця була невеличка й небагата, її не прикрашувано мозаїками, мальовано самі фрески, та й ті лиш у підкуполлі* (П. Загребельний); *Після операції я рятувався книгами. Перечитав усе, що було в небагатій селищанській бібліотеці* (В. Чемерис); *Великий стіл з комп'ютером в куточку біля кахельної пічки, забита документами шафа поруч з ним, вішалка і ряд крісел: інтер'єр, звісно, небагатий* (В. Хрущак).

4. Невеликий, незначний, недостатній кількісно або якісно; не такий, як потрібно, бажано. *Кожух час від часу намагався, використовуючи свій небагатий запас німецьких слів, довідатися про особливості ведення німецького сільського господарства* (Д. Білий); *Тут не продавали спиртних напоїв, лише солодке та каву-чай. Небагатий асортимент, три столики* (Н. Сняданко).

5. *на що, рідше чим.* Який має небагато, недостатньо чого-небудь. *Мотнулася, мов на пожежі, вихопила з небагатої на набутки схованки найліпший, що мала, одяг та й стала переодягатися* (Д. Міщенко); *Люди здавна знають: той, хто будує хату, на хатні речі небагатий — нема коли та й нема за віщо* [що] *їх купувати* (Микита Чернявський); *Зимова дорога мовби й небагата на кольори, зате ніщо не може сховатися від людського зору* (Ю. Мушкетик).

◊ **Бідний (небага́тий) на ро́зум** *див.* **бідний.**

НЕБАГА́ТО. 1. *присл.* Не дуже багато. *Я так мало, небагато Благав у Бога* (Т. Шевченко); *"Було та минуло — вже й порохом припало й терном поросло, — думав Ломицький, — небагато часу минуло, а вже мені обридло життя, монотонне та безквітне"* (І. Нечуй-Левицький); *Небагато пройшли вони селом, як почули позад себе кінський тупіт* (М. Стельмах); — *Мушу зізнатися, що на цьому світі є порівняно небагато речей, котрі чогось варті* (Ю. Андрухович); // *у знач. пред. Небагато треба, щоб уражене дитяче серце переболіло, замовкло* (Панас Мирний); *Того дня мрячило, і роботи на перевозі було небагато* (Є. Гуцало).

2. Присл. до **небага́тий** 2, 3. *Небагато й ординарно вбрана світлиця в оселі Бажаєвих* (Леся Українка).

3. *числ. неознач.-кільк.,* **небага́то,** небагатьо́х. Точно не визначена невелика кількість чого-небудь. *Він розірвав конверт і забігав очима по небагатьох рядках листа* (Ю. Смолич); *Те, що Роман вичитав у небагатьох книжках, — не підходило йому, розмови ж парубків про кохання майже завжди були грубими* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **небага́то,** небагатьо́х. Точно не визначена невелика кількість людей. *Цей Дружинін — один із небагатьох, що не має портфеля. Він уперто держиться своєї нікудишньої папки* (Б. Антоненко-Давидович); *Ось на борту на брудно-сірому тлі видніє білий знак, якісь літери і цифра 18... І це як шифр, як таємниця нерозгадана, відома небагатьом* (О. Гончар); *Я знаю багатьох і багатьох, які боязко озираючись, у кутку тиснуть руку небагатьом, що відважились кинути виклик темній раті* (Б. Олійник).

(1) Небага́то хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* — невелика кількість людей. *Ні з ким у житті вона не сварилася стільки, як свариться з ним, але й поважає вона Пахома Хрисантовича, як небагато кого* (О. Гончар); *Небагато хто ще пам'ятав, що непокірний гетьман за життя свого був висланий у підмосковне село Ярополче* (В. Чемерис); *Це був якраз той випадок, коли про смерть вінценосної особи небагато хто шкодував* (В. Лис) **(2) Небага́то що (чого́, чому́** *і т. ін.)* — невелика кількість предметів, явищ і т. ін. — *Я не лихий на вас, але не знаю, чого вам треба і що можу зробити для вас. — Та нам небагато чого треба на початок, — сказав Ленько* (І. Франко); *Небагато що Ягнич умів у житті* (О. Гончар); *Небагато чого може бути прикрішим, як твоя або чиясь неспроможність побігти* (Т. Прохасько).

◊ **Кількома́ (небагатьма́) слова́ми** *див.* **сло́во.**

НЕБАГАТОВО́ДИЙ, а, е. Те саме, що **небагатово́дний.** *Ця місцевість славиться численними, але небагатоводими річками* (з наук.-попул. літ.).

НЕБАГАТОВО́ДІСТЬ, дості, *ж.* Абстр. ім. до **небагатово́дий.** *Водоспад на гірській річці доволі мальовничий, попри його небагатоводість* (із журн.).

НЕБАГАТОВО́ДНИЙ, а, е. З невеликою кількістю води. *Гойдлива кладка в кліп ока перебігала небагатоводний, проте шумливий, потік* (М. Матіос); *Хоча карпатські річки зазвичай небагатоводні, проте значна їх кількість, крутизна берегів, а також наявність окремих хребтів, долин і ярів роблять Карпати важкопрохідними для військ і бойової техніки* (з наук.-попул. літ.).

НЕБАГАТОВО́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небагатово́дний.** *Небагатоводність місцевого ставка робить його непридатним для купання, проте вдалим для рибальства* (з наук.-попул. літ.).

НЕБАГАТОЛЮ́ДНИЙ, а, е. 1. Який складається з невеликої кількості людей. *Весільна вечеря, хоч і не без весільних генералів, вийшла небагатолюдна, в міру скромна і в міру весела* (В. Козаченко).

2. Такий, у якому живе небагато людей. *Отож, ідучи небагатолюдними вуличками вечірнього Пітсбурга, доктор тільки поглядав круг себе, фіксуючи в пам'яті все варте уваги. Саме так він вивчав життя Америки* (М. Дашкієв).

НЕБАГАТОЛЮ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **небагатолю́дний.** *Необхідна для такого відпочинку небагатолюдність створює неповторний затишок курортного міста* (із журн.).

НЕБАГАТОЛЮ́ДНО, *пред.* Про відсутність великої кількості людей. *Зранку у краєзнавчому музеї було небагатолюдно, проте вже в обідню пору почали приходити охочі подивитися на експонати та сфотографуватися* (з газ.).

НЕБАГАТОМО́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **небагатослі́вний.** *Хорхе завойовував людей небагатомовною хоробрістю, точністю виконання завдань, йому симпатизували люди, його поважали* (Ю. Покальчук).

НЕБАГАТОМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небагатомо́вний.** *І пристав, і купець без гільдії відразу ж поставились до Надії з повагою. Певне, їм імпонувала її суворість і небагатомовність* (Л. Смілянський).

НЕБАГАТОСЛІ́ВНИЙ, а, е. 1. Висловлений, переданий невеликою кількістю слів; короткий (у 3 знач.), лаконічний. *Він жартував і привертав до себе загальну увагу своєю небагатослівною, але дотепною розповіддю про пригоди минулої доби* (М. Трублаїні); *Меджі тепер чомусь вірила більше Клайду з його небагатослівними поясненнями, ніж красномовному Фреду* (В. Владко); *Я уважно слухаю його скупу, небагатослівну розповідь* (Ю. Збанацький); // Позбавлений багатослівності. *Мужицьке горе небагатослівне* (В. Стефаник); *Натхненність небагатослівної мови, стриманість і в той же час здатність запалитися — все це виказувало в ньому* [М. В. Гоголі] *людину незвичайну* (О. Полторацький); *Вона так боялася, .. але вірила його сильній руці, його темному індіанському обличчю, його небагатослівній, але щирій правді* (Ю. Покальчук); *Професор Доктор, лагідно посміхаючись, іноді порушував цю небагатослівну трапезу міркуванням уголос* (Ю. Андрухович).

2. Який висловлює свої думки коротко, лаконічно або який не любить багато говорити. *Максимів батько — Павло Перчин — був людиною небагатослівною, суворою* (Н. Рибак); *Щось є в цьому юнакові від його предків, славних запорожців, від небагатослівного, одчайдушного Остапа, сина Тараса Бульби* (О. Іваненко); *Зовні стриманий, часто навіть сухуватий, небагатослівний, письменник любив гумор, дотепне слово* (М. Дашкієв); *Гладун був щиро здивований, що Колосовський .. небагатослівний і сповнений більше, ніж інші, поваги до військової науки курсант* (О. Гончар); *Як правило, в такі хвилини я була небагатослівною і примхливою* (М. Матіос).

НЕБАГАТОСЛІ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небагатослі́вний.** *Бохановський, відомий серед приятелів своєю небагатослівністю, тепер і зовсім "води в рота набрав"* (А. Хорунжий); *Він ніколи не мав ініціативи, це найбільше дратувало Таню. Але їй подобалося з ним.., його небагатослівність і ще щось таке, чого вона ніколи не бачила в телевізорі* (О. Ульяненко).

НЕБАГАТОСЛІ́ВНО. Присл. до **небагатослі́вний** 1. *По стоявши трохи, Псойс пошкандибав до головного адміністратора і небагатослівно пояснив, що той не долічиться сьогодні одного служника* (М. Дашкієв); *Того ж дня, повільно, небагатослівно й обережно, поміж забитих "козлів", ми домовились учотирьох — готуватись до втечі* (Ю. Збанацький); *Відповідав я також небагатослівно, короткими, уривистими фразами* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса).

НЕБАГАТОСЛІ́В'Я, я, *с.* Стислість і лаконічність у передаванні чого-небудь словами; небагатослівність. *Автор етюдів, що ввійшли до книжки "Ритуал", виявляє себе послідовним і наполегливим прихильником лапідарності, небагатослів'я* (з публіц. літ.).

НЕБАГА́ЦЬКО, *присл., розм.* Те саме, що **небага́то** 1. *Коли небагацько закладок, утне* [Павло] *на усю церкву голосно* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Небагацько живу в світі, А вже знаю горе* (П. Грабовський); // *у знач. пред. — Іди до їх* [них], *молодичко. Роботи буде небагацько* (Марко Вовчок); *— Кіз чогось небагацько в лісах, їх певно їдять вовки* (І. Нечуй-Левицький); *— Землі в нас, правда, небагацько. Проти вашої...* (Ю. Хорунжий); *Людей в залі було небагацько* (Л. Кононович).

НЕБА́ЖАНИЙ, а, е. Якого не бажають; який не відповідає чиїм-небудь бажанням, інтересам і т. ін. — *Як Анна Михайлівна, дітки? — заговорила до Гордійчука Євгенія Калістратівна, намагаючись затерти небажану розмову* (С. Васильченко); *— Сер, уранці можуть бути небажані гості — обслуга маяка...* (М. Білкун); *— Збираєшся, Всеволоде? — запитав* [Осмомисл] *аж з ґанку, аби швидше почати розмову, аби зашкодити небажаному наміру* (Д. Міщенко); *Той небажаний їм гендиректор подав у відставку* (Л. Костенко); *І зараз він мусив щось сказати... Щось таке, що зняло б небажану напругу в залі* (Г. Тарасюк); // Неприємний, поганий. *Справджувалися побоювання метеорологів: численні експериментальні вибухи атомних та водневих бомб призвели до небажаних, катастрофічних зрушень у природі* (М. Дашкієв); *Курсанти були відбірні, одразу від трьох училищ. Рейс видався важкий, .. але на диво щасливий: жодної травми, хвороби, небажаної пригоди* (О. Гончар); *Якщо Послідовники стежать за замком, я маю поводитись як звичайно, щоб не насторожити їх. А моє раптове зникнення може призвести до дуже небажаних наслідків* (О. Авраменко).

НЕБА́ЖАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неба́жаний.** *У вас досить цікава думка щодо небажаності змін в управлінні державою* (П. Загребельний); *Ми небажані гості, через нашу небажаність ми стаємо лише собою, порожнечею, місцем від'ємності, але вперто ображаємось на безпритульність... Чужинці...* (В. Єшкілєв).

НЕБАЖА́ННЯ, я, *с., перев. з інфін.* Відсутність бажання, прагнення здійснити що-небудь. *Річ тут не йде про бажання чи небажання* (В. Еллан-Блакитний); *Дмитрію прийшла мисль, що Аглая зрозуміла причину його небажання говорити про Ганну* (М. Хвильовий); *Фанатиків Сокорина не любив за їхню упертість і небажання глянути на життя зрячими очима* (П. Кочура); *Батьки дівчини, якщо вони й раді були сватам, не повинні були одразу ж давати згоду, налягаючи на молодість дочки .. та небажання залишати батьківську оселю* (В. Чемерис).

НЕБА́ЖАНО. Присл. до **неба́жаний.** *І як різко, як небажано пролунав для обох ущипливий голос Ангеліни Тарновської* (М. Дашкієв); *Правда, нас тут небагато, але ви й ваші люди небажано збільшуєте кількість ротів* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); // *у знач. пред. Сивий Капітан з якоїсь причини вирішить знов з'явитися в столиці. А це було дуже небажано* (В. Владко); *Дуже ймовірно, що буде саме так, а небажано, аби було* (Д. Міщенко).

НЕБА́ЙДУ́ЖЕ, 1. Присл. до **небайду́жий.** — *А бояться нас, гадюки! — небайдуже виголосив кремезний парубок, зіпершись плечем у розкритих дверях вантажного вагона*

(Іван Ле); *Небайдуже Мечислав читав і розглядав вивіски на будинках* (М. Білкун).

2. *у знач. пред.* Не все одно, не однаково кому-небудь. [Перший січовик *(до другого):*] *Мені до всього небайдуже. Не знаю, як ми ще живі. Дісталось нам з тобою, друже...* (В. Сосюра).

НЕБАЙДУ́ЖИЙ, а, е. Який виявляє інтерес, приділяє увагу і т. ін. кому-, чому-небудь, цікавиться кимсь, чимсь. *Невже правда те, про що мені натякнула якось тітка Христя, ніби Андрій Семенович небайдужий до моєї матері?* (І. Цюпа); *Сандра слухала їх з прихильною усмішкою.., а обидва хлопці, своєю чергою, були явно небайдужими до неї* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Не позбавлений цікавості до кого-, чого-небудь. *Хлопець .. міг би зрештою й помітити, як двоє по-дівочому зірких небайдужих очей потайки стежать за ним з гущавини Ягорових джунглів* (О. Гончар).

НЕБАЙДУ́ЖІСТЬ, жості, *ж.* Стан і властивість за знач. **небайду́жий.** — *І хай перед нами справді дисгармонійний варіант особистості, та вихователі все-таки ми, а він тільки вихованець. Ми озброєні знаннями, досвідом, терплячістю, зрештою своєю небайдужістю до його долі* (О. Гончар); *Спершу йому лестила її увага, явна, виразна небайдужість до нього, те, що вона так щедро, по-царськи обдаровувала його, новачка, у чималому гурті слуг* (В. Лис); *Я ж начебто недурний чоловік, звідки така небайдужість у формі неприязні?* (С. Процюк); *Їй необхідно було, аби хтось висловився, підштовхнув її, торкнувся, дав відчути свою небайдужість чи бодай просто присутність* (Н. Сняданко).

НЕБАЙДУ́ЖНИЙ, а, е. Те саме, що **небайду́жий.** *Завдяки небайдужній частині населення у селі, хоча і частково, та вже відтворено історичну пам'ятку минулих часів* (із журн.).

НЕБАЙДУ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **небайду́жний.** *Завдяки небайдужності людей та поширенню інформації про напад на дитину нападник був затриманий упродовж доби* (з газ.).

НЕБАЙДУ́ЖНО. Присл. до **небайду́жний.** *Се пісні юнака, .. що, небайдужно глядячи на загибель своїх соратників, з розпукою мстячися на ворогах за їх смерть, байдужно жде своєї власної участі* (І. Франко); *Козаки, видно, виміряли так, щоб лишитись на обід. Я теж небайдужно слухав коло печі, як заклопотано белькотали галушки із салом* (Д. Бузько).

НЕБАЙДУ́ЖО, *присл.* Те саме, що **неба́йду́же.** *Вирішувати долю конкурсантів повинні професіонали, тобто редактори, літературні критики та відомі українці, які небайдужо ставляться до майбутнього національної книги* (з публіц. літ.).

НЕБАЛАКЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **небалаку́чий.** *На господі у себе Чайченко такий самий небалакливий, як і в людях* (Марко Вовчок); *Яким замовк; йому немов не хотілося вести розмову; та й загалом він був небалакливий* (І. Франко).

НЕБАЛАКУ́ЧИЙ, а, е. Який не любить багато говорити; неговіркий, мовчазний. *Новий товариш був, як видно, небалакучий, дивився спідлоба* (О. Донченко); *Як обідати сіли, були вже всі трохи засмучені та небалакучі* (А. Головко); *Він дуже зрадів Зульфатові і мовчав тільки тому, що завжди був небалакучий у товаристві* (Григір Тютюнник); — *Мовчиш, не говориш нічого ..* — *Не звертай уваги. Зранку я небалакучий* (Любко Дереш).

НЕБАЛАКУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **небалаку́чий.** *Небалакучість Романа Денисовича вчитель фізики взяв під сумнів* (О. Підсуха); — *До джерела, — так само коротко відповів Богдан, перейнявши в трохи старшого друга його небалакучість* (І. Білик); *На цьому природна небалакучість цигана дала позитивні результати* (О. Ульяненко); *Настя зітхає, засмучується, бо моя небалакучість, мабуть, її шокує* (А. Дністровий).

НЕБАНА́ЛЬНИЙ, а, е. Позбавлений банальності; досить оригінальний, своєрідний. *Я чудово відпочив і з нудьги можу взятися за яку-небудь небанальну справу* (В. Чемерис); *Бреслау вміє в усьому бути небанальною, вона ніколи не візьметься за тривіальний сюжет, щораз хоче придумати щось нове* (М. Слабошпицький); *Він іде підземним переходом, як у небанальному кіно, в руках несе чорну валізку* (В. Кожелянко); *Чому це сталося саме зі мною? Хіба взагалі таке буває? Банальна думка у небанальній ситуації* (Г. Вдовиченко).

НЕБАНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небана́льний.** *Перший фестиваль "Української пісні" потребував від конкурсантів небанальності* (з газ.).

НЕБАНА́ЛЬНО. Присл. до **небана́льний.** *Він не чекав почути, що я граю у шахи, ще і його можу навчити. А мені й самій цікаво — він грає у шахи чи просто звик так небанально, на його погляд, знайомитися з дівчатами?* (Люко Дашвар).

НЕБАРВИ́СТИЙ, а, е. Який не має кольору або не має виразних барв; безбарвний. *Навіть муза боїться вступити сюди, В сей осінній туман небарвистий* (Леся Українка); *Небарвистий колір тканини.*

НЕБАРВИ́СТО. Присл. до **небарви́стий.** * Образно. *На думку критиків, поет писав про любов надто відсторонено, небарвисто, аморфно, не задіюючи в тому власного серця* (з газ.).

НЕБА́РВЛЕНИЙ, а, е, *діал.* Нефарбований. *Бабуся застеляла вишиваним убрусом небарвлений чисто вишкрябаний стіл* (Н. Королева); *І обчовганий старий камінь, і небарвлений дерев'яний паркан.., і оброслий мохом примурок .. — все те по-своєму випромінює з себе привітну, радісну, теплу свіжість, ласку, добро і любов* (У. Самчук).

НЕБА́РНО, *присл., діал.* Негайно. *В кінці* [листа] — *суворий наказ, щоб небарно вертались* [хлопці] *до Києва* (С. Васильченко); // *у знач. пред. Мотузці шлях хіба до шелюгів, а далі йому шляху немає. І це небарно. За цю ніч не вспіють — за он ту обов'язково треба* (А. Головко).

НЕБА́РОМ, *присл., діал.* Найближчим часом, скоро, незабаром. *О Господи, .. озвися ж небаром до мене, наблизись* [наблизься] *до моєї душі, порятуй же її, ради моїх ворогів відкупи Ти мене!...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Літо кличе! Та воно мине небаром, А ярмо те робітниче Гне тебе й гнете* [гнітить] *недаром* (І. Франко); *Небаром перед вікнами ми почули скрегіт великих чобіт на морозі* (В. Стефаник).

НЕБА́ЧЕНИЙ, а, е. Досі невідомий, незнаний; невиданий *(див.* **неви́даний**[2]). *З'явилась якась проява, нечувана й небачена в Комарівці* (І. Нечуй-Левицький); *Вони на тих баских конях, на тих кораблях і на тих слонах мандрують геть по всіх небачених і ніколи не знаних дивних світах* (І. Багряний); *Ми знайдемо в лузі небачені трави, Незнанії квіти в полях* (П. Воронько); // Незвичайний, винятковий; гідний подиву, чудовий. *Встанеш вранці і підеш по воду,*

І дівчата-ягоди в лісу — Не надивляться на твою вроду, На твою небачену красу (М. Шеремет); *А перед світанком над вертольотом .. спалахнуло полярне сяйво небаченої сили й краси* (М. Дашкієв); *Діти завмерли від небаченого видовища* (О. Бердник); // Який вражає значною силою свого вияву; надзвичайно великий. *Народу одпущено страждань такою мірою, такою новою небаченою мірою, про яку навіть і не підозрівало людство* (О. Довженко); *Кияни, видно, страхалися неймовірної, небаченої досі кількості ворожих воїнів, що ворушилися внизу, як величезний мурашник, а монголи були вражені розмірами міста* (В. Малик); *І як мені не забути про небачених розмірів, чи не на всю підлогу, шкуру ведмедя?* (С. Андрухович).

НЕБА́ЧЕНО. Присл. до **неба́чений.** *Відколи світ стоїть, не була Україна такою багатою і пишною, такою небачено прекрасною, як в те літо* [1941 р.] (О. Довженко); *І свисне Він так, що туман упаде. Застогне земля і загуде. Задвигтить Гуляй-Поле небачено ще* (І. Багряний); *Небачено високі, густі та соковиті трави колихалися під вітром, наче хвилі зеленого моря* (В. Москалець); *Його вражало її уміння сидіти. Стелилася по килимах, серед подушок, низеньких широких диванів, ніби небачено барвистий плющ* (П. Загребельний); *В її голосі одночасно було стільки зневаги й зверхності, відчаю й неприхованого торжества, а у небачено розквітлому тілі — справжньої жіночої сили, що Варварчукові зробилося млісно* (М. Матіос).

НЕБЕЗВИ́ГІДНИЙ, а, е. Який має певну вигоду, прибуток, користь; досить вигідний. *Торговий оборот продажу мідної руди виявився небезвигідним для нашої держави* (з публіц. літ.).

НЕБЕЗВИ́ГІДНО. Присл. до **небезви́гідний.** *Шахрайка навмисно прикинулася божевільною, аби небезвигідно уникнути виконання покладених на неї повноважень* (з публіц. літ.).

НЕБЕЗВИ́ННИЙ, а, е. Який має вину, не позбавлений вини перед ким-небудь, у чомусь винний. *Беззмістовні експерименти небезвинні. Ми стоїмо перед серйозною та дуже реальною загрозою зникнення університетів, які стали фундаментом європейської культури* (із журн.); // *у знач. ім.* **небезви́нний,** ного, *ч.* Людина, яка має вину. *Рятує Він і небезвинного, і той чистотою Твоїх рук урятований буде* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

НЕБЕЗГРІ́ШНИЙ[1], а, е. Який має провини; не позбавлений гріхів. *Ох, знає Олімпіада Панасівна, який небезгрішний у сердечних ділах її товариш Пісня!* (О. Гончар).

НЕБЕЗГРІ́ШНИЙ[2], а, е, *розм.* Який має гроші. *Тут, у Паньківцях, впала йому в око одна гарна .. покоєва. Мабуть, і небезгрішна, бо вони тут, у тих Паньківцях, всі гроші мають* (Б. Лепкий).

НЕБЕЗГРІ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небезгрі́шний**[1]. *Декілька днів Олена не визнавала своєї вини (хоча тепер складається враження, що знала про свою небезгрішність від самого початку)* (із журн.).

НЕБЕЗГРІ́ШНО. Присл. до **небезгрі́шний**[1]. *Успіхи людини іноді добуваються нелегко і небезгрішно* (із журн.).

НЕБЕЗДА́РНИЙ, а, е. Який має певний талант узагалі або в якій-небудь галузі. *Дядько Отто, людина загалом недурна й небездарна, уважав своїм обов'язком виховувати племінника в строгості і благочесті* (з публіц. літ.).

НЕБЕЗДОГА́ННИЙ, а, е. Який має недоліки; гідний осуду, докору. *Система нашого правительства .. безсумнівно небездоганна* (І. Франко); — *Але є групка* [у класі], *що гуртується навколо Валери Лобуренка, сина директора кооперативного кафе, — поведінки небездоганної* (В. Нестайко); — *І хоч ваша поведінка, пане, була небездоганна, особливо це стосується того, що ви підглядали за нами, .. я все ж пробачаю вам* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕБЕЗДОГА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небездога́нний.** *Стилістична небездоганність не завадила книгам продаватися мільйонними тиражами та знайти відгук у людей* (із журн.).

НЕБЕЗДОГА́ННО. Присл. до **небездога́нний.** *Намагання вирішити проблеми, що стосуються багатьох людей, без урахування позиції цих людей виглядає небездоганно* (з публіц. літ.); *З погляду стилістики французькою він володів небездоганно* (із журн.).

НЕБЕЗЗА́ХИ́СНИЙ, а, е. Який має певний захист, певну оборону. *Коли Бог через народження став утіленням людини, небеззахисної дитини, — можемо його називати на ім'я. Його ім'я Ісус — це Бог, що спасає* (з рел.-церк. літ.).

НЕБЕЗЗА́ХИ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **небезза́хи́сний.** *Своїми книжками він знову і знову доводив, що й у найтяжчих обставинах життя небеззахисність людини виражена в її духовних якостях і моральній позиції* (з газ.).

НЕБЕЗЗБРО́ЙНИЙ, а, е. Який має певну зброю або які-небудь засоби захисту від кого-, чого-небудь. *Я б сприйняв це за звичайнісіньку бійку або звичайнісіньку сутичку грабіжника з небеззбройною жертвою* (із журн.).

НЕБЕЗІНТЕРЕ́СНИЙ, а, е. Не позбавлений певного інтересу (у 1 знач.), досить інтересний. *Цей варіант історії арешту* [арешту] *Шевченка досі не попадавсь на очі біографам поета, а він небезінтересний* (М. Драгоманов); *А в селянських оселях, коли зустрічаєшся з символами, бачиш сонце, чи його проміння, чи соняшник — небезінтересна паралель!* (М. Стельмах).

НЕБЕЗІНТЕРЕ́СНО. Присл. до **небезінтере́сний.** — *Оце ж натрапив на стародавні записки одного ченця-садовода. Небезінтересно пише!* (М. Стельмах); // *у знач. пред. В оповіданні старого цигана про Овідія-засланця читаємо рядки, які небезінтересно зіставити з відповідними рядками першотвору* (М. Зеров).

НЕБЕЗКОРИ́СЛИВИЙ, а, е. Який дбає про користь, шукає вигоди, не позбавлений зацікавленості, яких-небудь розрахунків; досить корисливий. *Може, в мене вдача погана? Зухвала, різка і навіть небезкорислива...* (О. Гончар); // Який свідчить про чию-небудь вигоду. *Уклін підлабузника небезкорисливий* (із журн.).

НЕБЕЗКОРИ́СЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **небезкори́сливий.** *Пропонуючи напередодні весілля своєму обранцю або обраниці укласти шлюбний контракт, наречений або наречена в кращому разі побачить подив своєї майбутньої половини, а в гіршому — почує підозри про небезкорисливість своїх намірів* (з газ.).

НЕБЕЗКОРИ́СЛИВО. Присл. до **небезкори́сливий.** *Він знав ще з самого початку, що його обдурювали, аби догодити йому, що йому лестили небезкорисливо* (С. Борщевський, пер. з тв. Г. Гарсії Маркеса); *Просвітитель-педагог був людиною щедрою, віддавав свої теоретичні відкриття*

художникам, обдарованій молоді. Дехто цим користувався, виказуючи своє ставлення до митця небезкорисливо (з наук.-попул. літ.).

НЕБЕЗКОРИ́СНИЙ, а, е. Який дає певну користь; досить корисний. *На думку американського аналітика, мобільний радар у регіоні був би небезкорисний для системи протиракетної оборони, але не відігравав би в ній істотно важливої ролі* (із журн.); *Завдяки тісній співпраці районної влади з роботодавцями та соціальними партнерами було досягнуто небезкорисного результату* (з газ.).

НЕБЕЗКОРИ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небезкори́сний.** *Головні засади буддистської філософії, медитаційні техніки та небезкорисність стилю життя описано живою та образною мовою у книзі Лами Оле Нідал "Яким усе є. Психологія свободи — досвід буддизму"* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЕЗКОРИ́СНО. Присл. до **небезкори́сний.** *Гроші на облаштування на новому місці надав барон Якоб Ротшильд, але небезкорисно: поселенці мали займатись виключно виноградарством* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. пред. Мабуть, небезкорисно .. подискутувати з категоричними європейськими теоріями* (О. Шугай); *Сумніватись небезкорисно, сумніваючись людина досліджує проблему, досліджуючи проблему — наближається до істини* (із журн.).

НЕБЕЗМЕ́ЖНИЙ, а, е. 1. Який має певні межі, який-небудь край, кінець і т. ін; який чим-небудь обмежений. *Пам'ять людини багатогранна, рухлива, скупа і небезмежна. Дві останніх її властивості й загрожували нам* (І. Росоховатський); *Релігія допомагає людям усвідомити, що їх контроль над живим і неживим світом небезмежний і що їхня зарозумілість та маніпулювання природою може обернутися проти них* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Не досить сильний, неглибокий у своєму виявленні (про почуття, властивість і т. ін.). *Небезмежне терпіння.*

НЕБЕЗМЕ́ЖНО. Присл. до **небезме́жний.** *Шлях розвитку особистості зумовлений людською визначеністю як субстратом, що має певні, хоча й рухомі, та небезмежно, характеристики матеріального явища* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЕЗНАДІ́ЙНИЙ, а, е. Який подає певну надію на що-небудь. *— З вами поїде товариш Дзюба. Він визначить, хто з вас небезнадійний і повернеться назад, а кому з нами точно не по дорозі* (А. Кокотюха); *Я побачила, що деякі дівчата, з якими довго вчилася та на яких не звертала ніякої уваги, небезнадійні. Вони почали фарбуватися, купували тонкі панчохи, вигадували щось із волоссям* (Л. Денисенко).

НЕБЕЗНАДІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **небезнаді́йний.** *Чи не найважливішим наслідком вимушено толерантної політики австро-угорського уряду було те, що українці Галичини відчули небезнадійність боротьби за свої права* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЕЗНАДІ́ЙНО. Присл. до **небезнаді́йний.** *Якщо людина розуміє, що вона іноді виходить за допустимі рамки проявів емоцій і може це визнати хоча б перед самою собою, то справи вже йдуть небезнадійно* (із журн.).

НЕБЕЗПЕ́КА, и, *ж.* Загроза якого-небудь лиха, нещастя, якоїсь катастрофи і т. ін. *Небезпека? Вітер? Буря? Гнуться щогли кораблів? О, хіба згорнути крила Важко, довго для орлів?* (О. Олесь); *Над ним нависла небезпека бути засудженим до розстрілу* (Б. Антоненко-Давидович); *Федько — щира душа, він готовий будь-кому допомогти в годину небезпеки. Навіть ціною свого життя* (П. Запаренко); *Небезпека повернення большевизму* [більшовизму] *змусила всіх достойників хоча б про людське око зберігати монолітну єдність України* (В. Кожелянко); // Стан, коли кому-, чому-небудь щось загрожує. *Візантія не могла послати легіонів на Русь — над нею нависла смертельна загроза, життя самої імперії було в небезпеці* (С. Скляренко); [К а с ь я н о в:] *Коли ви будете в небезпеці, можете все-таки розраховувати на мене* (Л. Дмитерко); *Його земляки були в небезпеці — і він мусив зробити все, щоби бодай вирятувати їх од мученицької смерті* (С. Тельнюк); *— Бути багатим — значить перебувати в небезпеці. У багатих фальшиві друзі* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

(1) Екологі́чна небезпе́ка — небезпека для життя, існування, розвитку і т. ін. живих організмів унаслідок взаємодії суспільства з природою, довкіллям. *Пестициди й агрохімікати становлять підвищену екологічну небезпеку* (з навч. літ.); *Екологічну небезпеку треба сприймати як особисту. Згадаймо, наприклад, наслідки глобальних кліматичних змін* (із журн.); *Планета Земля в екологічній небезпеці. І єдиний вихід із цього глухого кута — концепція сталого розвитку* (з газ.); **(2) Техноге́нна небезпе́ка** — небезпека, пов'язана з використанням технічних засобів, хімічних речовин та різних видів випромінювання. *Потенційна небезпека — прихована техногенна небезпека або небезпечні природні явища, які за певних умов можуть спричинити виникнення надзвичайної ситуації* (з наук. літ.); *Зі зростанням техносфери, з одного боку, підвищується захищеність людини від природних небезпек, а з другого, — збільшується техногенна небезпека* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Гля́нути стра́хові (стра́ху́, небезпе́ці) у вічі** *див.* **глянути.**

НЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е. 1. Здатний заподіяти зло, нещастя, спричинити шкоду комусь, чомусь. *З в'язниці в Житомирі втекло троє ув'язнених, небезпечні злочинці, рецидивісти* (Ю. Покальчук); *До комах люди зазвичай почувають відразу. Ці істоти — інші. У великій кількості вони надокучливі й небезпечні, а поодинці — загадкові* (Г. Пагутяк); *— Я підозрюю, що Кейт і Джейн зв'язалися з небезпечними людьми...* (О. Авраменко); // Який з політичного погляду є неблагонадійним для влади. *— Гм!.. Що ж я тобі можу дати? Все небезпечне. Хіба що Шевченка? Він дозволений Сталіном* [Сталіним] (В. Винниченко); *Уже з'явився і наказ, Де Мах старавсь перелічити, У чім прошпетився студент, А далі висновок: "Звільнити, Як небезпечний елемент"* (С. Воскрекасенко); *Жінки особливо небезпечні, бо вони виховують дітей. І якщо така жінка має погляди, які йдуть у розріз із генеральною політикою уряду, то цілком можливо, що й дитина стане дисидентом* (Ю. Винничук); *І на малу дитину та наше погане здоров'я не зважили .. Дуже вже ми були небезпечні для Радянської влади* (М. Андрусяк); // *у знач. ім.* **небезпе́чний,** ного, *ч.* Неблагонадійна в політичному плані людина. *Тепер такий час, такі умови, що як плюнути — підпасти під категорію українофілів, сепаратистів, політично небезпечних* (М. Коцюбинський).

2. Який містить, таїть, несе в собі небезпеку для кого-небудь. *Вони йшли все вперед і вперед. Лавірували то вправо, то вліво, то робили обходи на північ, обминаючи окремі небезпечні місця* (І. Багряний); *Люди повернулися б до палиці і*

воза, а може, й знищили б себе, необережно поводячись із небезпечними винаходами (О. Бердник); *Каніцар знав, що з Доброчином жарти небезпечні* (І. Білик); // Який свідчить про наявність, загрозу небезпеки. *Щось небезпечне засвітилось в її очах* (І. Нечуй-Левицький); *Якщо концерн з власної ініціативи не поновить перерваних переговорів з доктором Гешке, це буде дуже небезпечний знак: отже, винахід разом з винахідником спробують знищити* (М. Дашкієв); *Вона могла дізнатися, .. які двері просто небезпечні для здоров'я і можуть придавити пальця на руці або нозі, в які двері можна увійти і взяти без зайвого клопоту річ* (О. Ульяненко); *— А каламутна вода з умивальника у вашому сні? Це дуже небезпечна прикмета* (Любко Дереш); // Який загрожує чиєму-небудь життю, здоров'ю; загрозливий. *Тутешній лікар каже, що літо в Полтавщині не може бути небезпечним для мене* (Леся Українка); *Карбід — небезпечна річ. Якщо з ним невміло поводитись, лампа може вибухнути* (Ю. Мокрієв); *На екрані виникло обличчя Майї. Я намагався відшукати на ньому те, задля чого мене викликав професор Пирін, — ознаки небезпечної хвороби, але з боязкою радістю не знаходив їх* (І. Росоховатський).

НЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **небезпе́чний.** *Як відомо, слідство не довело членства Шевченка у Кирило-Мефодіївському братстві .. Але ореол його поезії осявав і діяльність братчиків, і саме ім'я братства, а отже, збільшував його небезпечність в очах уряду* (І. Дзюба); *Був він обмеженим, нерозвинутим політично чоловіком, таємним приборкувачем духів, котрий не усвідомлював небезпечності своїх вправ* (Г. Пагутяк); *Він писав, що ніяк не може приїхати сам до Києва, бо порубаний під Корсунем, хоч і без всякої небезпечності для життя* (М. Грушевський); *Морське чудище кит, що плаває в морі-океані, завжди відчуває небезпечність високого крутого берега і, щоб не розбитися об нього, відпливає на глибини* (П. Загребельний).

2. *рідко.* Те саме, що **небезпе́ка.** *Страх перед небезпечністю передався з очей пані Суфщинської на Тодозині очі* (І. Нечуй-Левицький); *Остап знов побачив себе серед поля, почувся втікачем, недалеко від пана і всякої небезпечності* (М. Коцюбинський); [Рішар:] *Держава в небезпечності, і, як адміністратор, я повинен боронити її* (Я. Мамонтов).

НЕБЕЗПЕ́ЧНО. Присл. до **небезпе́чний.** *Не як лікар, а як людина, мати якої небезпечно хвора, він уже не сумнівався в слушності страшного діагнозу* (Б. Антоненко-Давидович); *Зараз водій.., маючи зліва небезпечно навислі кам'янисті схили, а справа внизу Річку, без попередження завертає таки праворуч униз* (Ю. Андрухович); *За півгодини Ольга міцно спала в освітленій кімнаті під працюючий телевізор. Небезпечно міцно* (А. Кокотюха); *На гранчастому шпилі гори балансував на одній нозі голомозий чоловічок з небезпечно вигостреним, як у автора, обличчям* (О. Забужко); // *у знач. пред. — Що ти, Богдане, тепер загадуєш? — Будемо їздити по Низу, по козацьких паланках. На Україні небезпечно оставатися, а там пропаду, мов сіль на воді* (А. Чайковський); *— Далі не йдіть. Небезпечно. Коли можете — ждіть* (Б. Антоненко-Давидович); *Два вози з манаттям і дітьми зупинилися на горі. Спускатися вниз було небезпечно, колеса не витримали б ні на яких гальмах* (Р. Андріяшик); *Пам'ятаю, як я на власному досвіді переконалася, що гострі предмети — це небезпечно й боляче, і як вперше побачила власну кров* (С. Андрухович).

НЕБЕЗПЕЧНУВА́ТО, *пред., розм.* Досить небезпечно. *Та воно, що й казати, небезпечнувато...* (В. Еллан-Блакитний); *Він ніколи не подорожував по Непалу: "Далеко і небезпечнувато"* (з мемуарної літ.).

НЕБЕЗПІДСТА́ВНИЙ, а, е. Який має певні підстави для чого-небудь; досить обґрунтований (у 2 знач.). *Побоювання дівчини були небезпідставними. Хто знає, що станеться, коли хвора й справді помре?..* (М. Дашкієв); *Попри помітну манію переслідування (цілком небезпідставну, зрештою) він іноді, наприклад, десь із півгодини не міг примусити себе перейти вулицю* (Ю. Іздрик); *Банзай зовсім не мав бажання признаватися собі у власних страхах. Найбільше він боявся, що вони виявляться небезпідставними* (Любко Дереш); *Протягом всієї новорічної ночі мене непокоїло небезпідставне передчуття, що першого свого іспиту під час першої ж сесії мені не здати* [скласти] (Н. Сняданко).

НЕБЕЗПІДСТА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небезпідста́вний.** *Психологія — це наука, яка вивчає небезпідставність і особливості виникнення, створення й розвитку дій психіки* (з наук.-попул. літ.); *Правоохоронцям варто визнати небезпідставність звинувачень у недостатньому захисті прав іноземних громадян* (з публіц. літ.).

НЕБЕЗПІДСТА́ВНО. Присл. до **небезпідста́вний.** *Меженко небезпідставно закидав авторові деяку кволість його мистецької руки, що не скрізь спроможна впоратись з технічними труднощами* (М. Зеров); *Містер Кейз-Ол не публікував своїх портретів і майже ніколи не з'являвся перед людьми, небезпідставно побоюючись за своє життя* (М. Дашкієв); *Народ небезпідставно вважав винуватцем розорення рідного краю Юрася Хмельницького* (В. Малик); *Карл вельми любив чужоземців і виявляв велику турботу при їхньому прийомі, так що численність їхня видавалася небезпідставно обтяжливою не тільки для двору, але й для цілої держави* (П. Загребельний); *За цим запахом Сайрес Сміт відразу здогадався, звідки йде дим, який спершу небезпідставно стривожив його* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна); // *у знач. пред. Мешканці побоюються розправи з боку новоприбулих. І це небезпідставно* (з газ.).

НЕБЕЗПЛІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який дає або здатний давати плоди (у 1, 2 знач.). *Подружжю рекомендувалося чотири дні проводити окремо одне від одного, регулярно приймаючи чай із шавлії. Після возз'єднання в них наставав другий медовий місяць, і дуже часто небезплідний* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Який може давати певні позитивні результати; більш-менш успішний. *На теренах сучасної України протягом тисячоліть побувало чимало народів, з якими праукраїнці мали інтенсивні й небезплідні контакти* (з наук. літ.).

НЕБЕЗПЛІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **небезплі́дний** 1. *В Ірані розлучені жінки, у яких є діти, вважаються хорошими нареченими, бо діти залишаються в попереднього чоловіка, а сам факт наявності дітей передбачає небезплідність жінки* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Властивість за знач. **небезплі́дний** 2. *Коли вийшли з друку (за кордоном) перші книжки поезій Л. Українки.., він* [М. Старицький] *прийняв їх як один із перших доказів небезплідності власної роботи* (М. Зеров); *Готовність протестувати виявляють зазвичай там, де вірять у хоч якусь небезплідність своєї люті* (з навч. літ.).

НЕБЕЗПРЕМІ́ННО, *присл., прост.* Обов'язково. — *Мазепа її* [Мотрю] *до гріха доведе небезпремінно. А він же її хрещений батько* (Б. Лепкий); — *От чує моя душа, що скоро Григорій або сам заскочить, або небезпремінно обізветься* (М. Стельмах); — *Та я вернусь, вернусь небезпремінно* (Л. Костенко); *Кіш як міг захищав утікачів, міняв їм прізвища, ховав їх по глухих зимівниках і дальніх слободах, а панам та урядовцям Гетьманщини — як і Москві — обіцяв небезпремінно розшукати драпаків і повернути їх шляхетному панству* (В. Чемерис); // *у знач. пред.* — *Тобі що, небезпремінно, щоб твоє зверху було? Вони старі, хай говорять* (О. Іваненко).

НЕБЕЗРЕЗУЛЬТА́ТНИЙ, а, е. Який може давати бажаний результат, має певний успіх; досить результативний (у 2 знач.). *Порада для розвитку мови, безумовно, банальна, але небезрезультатна й перевірена своєю ефективністю: читайте й заучуйте напам'ять* (з наук.-попул. літ.); *Хаотичний графік догляду за собою, щоб підтримувати себе і своє здоров'я у формі, звичайно, небезрезультатний, але ми радимо підкріпити його простими щоденними ритуалами* (з навч. літ.).

НЕБЕЗРЕЗУЛЬТА́ТНО. Присл. до **небезрезульта́тний.** *Хлопець небезрезультатно відвідує гурток. Він посів перше місце на конкурсі з технічного моделювання* (із журн.).

НЕБЕЗСПІ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **небезсупере́чний.** *Висвітлена тема розкриває нам особливості формування моральнісної людини. Тож питання це проблематичне й небезспірне, тому вимагає до себе всебічної уваги та дослідження* (з наук. літ.); *Право видавця на відступ від принципу відповідності публікованого тексту рукописному оригіналові небезспірне* (з навч. літ.).

НЕБЕЗСПІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небезспі́рний.** *Незважаючи на очевидну небезспірність поділу галузей права на основні та спеціальні можна прийняти цю схему для подальшого розгляду питання про предмет і метод правового регулювання* (з наук. літ.); *Північному типу українця В. Антонович приписує політичну індиферентність, цілковиту відсутність ініціативи. Незважаючи на приблизність і небезспірність таких дефініцій їхня цінність полягала в тому, що автор змушував читача замислюватися над неоднорідністю українського народу* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЕЗСПІ́РНО. Присл. до **небезспі́рний.** *Класики небезспірно доводили, що вільна ініціатива, відкриваючи можливість для дуже швидкого технічного прогресу, має своїм результатом полегшення доступу до природних багатств* (з наук. літ.); // *у знач. пред. Зазвичай прийнято вважати Михайла сином князя Всеволода Святославича Чермного, проте це небезспірно* (з навч. літ.).

НЕБЕЗСТОРО́ННІЙ, я, є. Який виявляє певну упередженість; досить упереджений. *Василина Матвіївна завжди має свої гострі небезсторонні думки* (К. Гордієнко); *Переглядаючи знову проникливу, хоча місцями небезсторонню критику вчень Гайдеггера і Шелера, я зупинився на думці, що Шелерова концепція могла би знадобитися яким-небудь аскетам вольового рішення* (К. Москалець); *Чи не мав рації Ж.-П. Сартр, кажучи про тих, хто пише прозою, яка завжди ангажована й небезстороння: "Нам можуть закинути, що ми надаємо собі зайву значущість"* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЕЗСТОРО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небезсторо́нній.** *Емоційний компонент конфлікту виявляється як взаємна антипатія чи особлива небезсторонність один до одного* (з наук.-попул. літ.); *Поєднання в одному судовому рішенні різних за змістом правових висновків може стати підставою для твердження про небезсторонність суду* (з навч. літ.).

НЕБЕЗСТОРО́ННЬО. Присл. до **небезсторо́нній.** *Суддя, на нашу думку, міг діяти упереджено й небезсторонньо* (з публіц. літ.).

НЕБЕЗСУПЕРЕ́ЧНИЙ, а, е. Який викликає певні заперечення, сумнів; досить суперечливий. *Необхідно роз'яснити довірителю небезсуперечний характер пред'явленого позову й намітити лінію захисту* (з навч. літ.); *На конгресі однією з найяскравіших виявилася емоційна та цікава — хоча й небезсуперечна — доповідь про створення сонячних космічних електростанцій* (із журн.).

НЕБЕЗТАЛА́ННИЙ, а, е, *розм.* Наділений певним талантом. *Був* [Олег Павлович] *філософом за освітою, проте людиною небезталанною* (А. Крижанівський); *Коли вчений, здавалося б, небезталанний, починає оточувати себе нездарами, лакизами.., то так і знайте, що він теж нездарний* (П. Загребельний); *В тих самих внутрішньо-процесуальних колах на Артура Пепу було моментально заведено цілком доказову справу небезталанного, але порожнистого* [пустого] *гравця* (Ю. Андрухович); *Небезталанний хлопець, уїдливий і досить дотепний у своїх статтях, він, як шахтар-стахановець, старанно працював на свою кишеню* (І. Роздобудько).

НЕБЕЗТАЛА́ННО. Присл. до **небезтала́нний.** *Автор дедалі більше утверджується на позиціях ригоризму, майстерно й небезталанно, але й не без ілюстративності шукає визначальних громадянських, політичних, морально-етичних тем* (з наук.-попул. літ.); *Парадоксальні сюжети Езопа впродовж подальших двох з половиною тисяч років безсоромно використовували інші байкарі (Лафонтен, Крилов, Глібов та ін.). Вони небезталанно обробляли їх з поправкою на місцевий колорит* (з навч. літ.).

НЕБЕЗТУРБО́ТНИЙ, а, е, *розм.* Обтяжений певними турботами. *Небезтурботна молодь;* // Який викликає турботу. *Для більшості українських сіл болючими є проблеми благоустрою. Це й стан доріг, м'яко кажучи, небезтурботний, і питання вуличного освітлення, стихійних сміттєзвалищ тощо* (з газ.); *У нашому готелі Ви поринете в атмосферу спокою та умиротворення, що само по собі велика розкіш у наш небезтурботний час* (з мови реклами).

НЕБЕЗТУРБО́ТНО, *розм.* Присл. до **небезтурбо́тний.** *У квартирі моєї юності життя проходило небезтурботно. Але я згадую цей час із вдячністю* (з мемуарної літ.).

НЕБЕЗУСПІ́ШНИЙ, а, е. Який має певний успіх, дає бажані наслідки. *У наш час тривають небезуспішні спроби відродити вигаслу в XVII ст. прусську мову* (з наук. літ.); *Розвідцентри, які оформляли "липу", для машинопису мали відносно невелику кількість друкарських машинок і осіб, котрі заповнювали підробки. Небезуспішними були ідентифікація перших і почерк других* (з наук.-попул. літ.); *Навіть у період античності існували достатньо зрілі форми рекламної діяльності, тобто вже тоді маємо небезуспішні спроби активно вплинути на психіку потенційного споживача* (з навч. літ.).

НЕБЕЗУСПІ́ШНО. Присл. до **небезуспі́шний.** *У відгуку було немало приємних слів про роботу і юних лицедіїв, і доглядача пансіону Івана Котляревського, що не тільки був режисером, але й сам грав у спектаклі, і небезуспішно* (Б. Левін); *Є твори, які спеціально експлуатують почуття огиди й несмаку, є теорії, які небезуспішно доводять відносність цих реакцій* (К. Москалець); *Говорячи про П. Гулака-Артемовського як композитора, оперного співака, драматичного актора, не можна не згадати, що він небезуспішно займався живописом* (з наук. літ.).

НЕБЕРЕЖЕ́НИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **необере́жний;** // *у знач. ім.* **небереже́ний,** ного, *ч.* Той, хто діє необдумано, непередбачливо, наражаючись на можливу небезпеку, неприємність. *Береженого всякий береже, небереженого лихо стереже* (прислів'я); *Небереженого і чорт не стереже* (Номис).

НЕБЕСА́, небе́с, *мн., поет.* Те саме, що **не́бо.** *Минулася буря — і сонце засяло, Веселка всміхнулась в ясних небесах* (М. Рильський); *Дощ, який густо січе з небес, полишає таке враження, ніби час зупинився* (Ю. Андрухович); *Раптом стихло усе... і з небес залунала Пісня та чарівна янголина* (Леся Українка); *От би тільки якось витримати, перетравити, якось видихати цей страшний гніт несправедливості, цей споконвічний людський зойк до небес: "Господи, за що?"* (О. Забужко).

◊ **Вита́ти (літа́ти,** *рідко* **ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях** *і т. ін.)* *див.* **вита́ти; Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с)** *див.* **ма́нна; Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти** *і т. ін.)* / **піднести́ (підня́ти, підійня́ти** *і т. ін.)* **до небе́с** *див.* **підно́сити; Ски́нути з не́ба (з небе́с) на зе́млю** *див.* **скида́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с)** *див.* **ма́нна.**

НЕБЕ́СНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **не́бо** 1. *Сонце грає промінням, весняний легіт жене по небесній блакиті як пух легенькі білі хмаринки* (М. Коцюбинський); *Луною розкочувавсь гук над хмарами по широких небесних просторах* (С. Васильченко); *Над головами вгорі, на темно-зеленому небесному безкраї, точиться своє невідоме, холодне життя* (Б. Антоненко-Давидович); *Лише решітки мокрого снігу ще сипалися з небесних резервуарів, але щоразу лагідніше й повільніше* (Ю. Андрухович); // Стос. до неба (у 1 знач.). *Він навіть не уявляв, що таке може бути — стати одним з тих, хто супроводжує Панну в її небесній мандрівці* (Г. Пагутяк); // Який міститься в міжзоряному і міжпланетному просторі або пов'язаний з ними. *Блискучії зорі, небесні світила І очі ясні; Троянда пахуща, коханая мила, Квітки і пісні!..* (Б. Грінченко); *Я дивлюсь на тремтяче, лагідне мерехтіння небесних цяток і намагаюсь уявити собі життя на них* (В. Винниченко); *— Я тобі захоплю кольоровий фільм з небесними сузір'ями. Будеш дивитися* (О. Бердник); * У порівн. *Є почуття такі прозорі, Що коли б з них відлити зорі, Вони б світились, як небесні* (П. Воронько).

2. Який, за релігійними уявленнями, перебуває на небі або з'являється з неба як місця перебування Бога та святих. *— Ми не достойні бути твоїми* [панночки] *рабами. Тільки небесні ангели можуть слугувати тобі* (О. Довженко); *Апостол споглянув небесні істоти в їх знанні минулого, теперішнього, майбутнього і різних напрямків буття* (В. Барка); *Божий престол із небесних створінь Судитиме правдою, суд цей — найвищий* (В. Багірова); // Який перебуває на небі або з'являється з неба як місця перебування головного бога ряду політеїстичних релігій (найчастіше бога Сонця). *Замислювався він і над небесними богами — Перуном і іншими. Колись, у давні часи, Бразд часто до них звертався, але тоді вони йому нічого не давали, він тільки боявся їх* (С. Скляренко); *Поміж людей старих ходили перекази давні — дивні, що золотий небесний бог в темну громовицю на землю кидає нездоланну силу свою й запалює непроходющі ліси червоним жаром, що пожирає все* (С. Добровольський); *Доброчин з запалом звернувся до богів небесних: "Якщо ви справді там живете й жалуєте своїх людей — спроможіть нам у цю лиху годину!.."* (І. Білик).

3. Який вивчають чи застосовують в астрономії; астрономічний. *Переходжу до тієї науки, яка похваляється знанням небесних явищ* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

4. Кольору неба; блакитний, голубий. *Кущ штамбових троянд нагорі з кількома величезними якогось небаченого небесного кольору квітками був просто дивовижний* (В. Нестайко); *Галька добілювала причілкову стіну, стіна, паруючи, вочевидь висихала, і крейда проступала крізь вогкість блакитнуватою, небесною білизною* (В. Дрозд); *Вона мило, виставивши ніжку, обтягнуту синіми, майже тобі небесного кольору джинсами, вела розмову з Бібою* (О. Ульяненко); *Я дивився в твої сині, небесні очі й бачив у них сумну, осиротілу пустку* (А. Дністровий).

5. *перен.* Чудовий, чарівний, незвичайний. *Лице небесне прояснилось І блиском розкоші займилось* (І. Франко); *Молода, небесної краси черниця у пустелі десь замолює свої гріхи* (Я. Качура); *Відданість аж до самозречення і навіть до самознищення, в якому радісно знищуєшся й ти сам і забуваєш про все на світі.., а пам'ятаєш тільки про небесне щастя любові* (П. Загребельний); *Преображення знайомих облич у небесні лики і є проникненням трансцендентного в історичне, вічного — в минуще* (К. Москалець); // Високий, чистий; протилежне н и з ь к и й, з е м н и й. *Коли лежиш в полі лицем до неба і вслухаєшся в многоголосу тишу полів, то помічаєш, що в ній щось є не земне, а небесне* (М. Коцюбинський); *То щастя небесне — сидіти з тобою!* (А. Кримський); // *у знач. ім.* **небе́сне,** ного, *с.* Те, що ґрунтується на високому, нематеріальному; протилежне з е м н е. *Очі шлях шукають для сполук, для зав'язі — небесного й земного...* (П. Мовчан); *Духовний простір людини, як і простір духовної культури, завжди включав у свою побудову вертикаль, що розділяла величне і нице, сакральне і буденне, земне і небесне, добро і зло* (з наук. літ.).

Наме́т не́ба <Небе́сний (блаки́тний) наме́т> *див.* **наме́т**[1]; **Небе́сна сфе́ра <Сфе́ра не́ба>** *див.* **сфе́ра; Небе́сна твердь** *див.* **тве́рдь; Небе́сний гло́бус** *див.* **гло́бус; Небе́сний звід <Звід не́ба>** *див.* **звід.**

△ **Небе́сна (добова́) парале́ль** *див.* **парале́ль; Небе́сна меха́ніка** *див.* **меха́ніка; Небе́сний еква́тор** *див.* **еква́тор; Небе́сний мериді́ан** *див.* **мериді́ан; Небе́сні тіла́** *див.* **ті́ло.**

◊ **Відійти́ / відхо́дити у ца́рство небе́сне** *див.* **відхо́дити; Йо́лоп Царя́ Небе́сного** *див.* **йо́лоп; Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с)** *див.* **ма́нна; Проспа́ти [все] Ца́рство Небе́сне** *див.* **проспа́ти**[1]; **Цари́ця небе́сна** *див.* **цари́ця; Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в>** *див.* **цар; Ца́рство Небе́сне (Ві́чне, Бо́же)** *див.* **ца́рство; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с)** *див.* **ма́нна.**

НЕБЕ́СНИК, а, *ч., заст.* Астроном. — *Вечеряти ж усмак годиться й нам, поетам, да й вам, небесникам, не вельми б то було приємно лазити голодним по планетах* (П. Куліш).

НЕБИЛИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Те, чого немає в дійсності; неправда (у 1 знач.), вигадка (у 1 знач.). [О м е л я н:] *Ви скажіть мені, пане війте, відки ви смієте розпускати про мене і про мою сестру якісь небилиці?* (І. Франко); *Останнім часом деякі знайомі Вершиніна почали відверто сторонитись його, певне, повіривши небилицям* (О. Гуреїв); *Вже не в моді відьми, видно, і Кощії теж. Вже ніхто нас не боїться, І ніхто не вірить в нас. Кажуть: казка, небилиця* (І. Жиленко); // Нісенітниця, дурниця. — *Ви біля гадюки сиділи?* — *нічого не розуміючи, подивився* [Яків] *на попа, чи він сповна розуму верзе таку небилицю* (М. Стельмах).

2. Невеликий фольклорний твір із сатиричним або гумористичним змістом, де вимисел доведено до абсурду. *Із погляду системи жанрів казки є тим центром, до якого тяжіють, наближаючись чи віддаляючись, легенди, анекдоти, билиці й небилиці* (з наук. літ.).

◊ **Городи́ти** *(рідше* **гну́ти)** **небили́ці (дурни́ці, вся́чину** *і т. ін.) див.* **городи́ти.**

НЕБИЛИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **небили́ця** 2. *Небиличка без правди. Була жінка, і забагла шпакового м'яса* (з казки); *Покликав він* [пан] *до себе батрака .. І каже: — Справа ось яка: Потіш мене — придумай небиличку!* (І. Нехода).

НЕБИ́ТИЙ, а, е. 1. Якого не били; який не зазнав побоїв. — *Хай, думаю, хоч мої діти небитими ростуть, коли вже мені перепадало* (Григорій Тютюнник); *Мабуть, держава, населена самими небитими людьми, довго не протримається і завалиться, ще й не розквітнувши* (П. Загребельний); *У Шеффілді небитий британський напівсередньоваговик відправив донеччанина в нокаут у четвертому раунді* (з газ.); // Непошкоджений, цілий. *Бита посуда дві небитих переживе* [переживе] (Номис); *Продам ВАЗ, небитий, у дуже хорошому стані* (з мови реклами).

2. *перен., розм.* Недосвідчений, не навчений життям. *Він небитий, багато чого не знає;* // *у знач. ім.* **неби́тий,** того, *ч.* Недосвідчена, не навчена життям людина. [М а т в і й:] *Їм* [суддям] *що, їх били, так і вони б'ють; за битого, кажуть, дають два небитих, та й то не беруть* (І. Карпенко-Карий); *Небитий не знає страху* (П. Загребельний); — *Небитий не розуміє, чому битий мовчить* (Люко Дашвар).

3. Не вторований, не втертий (про шлях, дорогу і т. ін.). *Чи то Шекспір, прокинувшись, нагибав Небитий шлях до панського чертога?* (П. Куліш); *То молода княгиня навпростець небитими стежками пробігала, Швидше від князя до господи прибувала* (Б. Грінченко); *Небитий шлях перетинали заячі сліди на свіжому снігу* (Іван Ле).

НЕБИТКИ́Й, а́, е́. Який не розбивається в разі падіння або удару (про посуд, скло і т. ін.). — *Треба розбити вітрове скло,* — *запропонував Мохобородько. Муфтик заперечливо поводив головою.* — *Нічогісінько не вийде. Усі шибки з небиткого скла* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда); *Яскравий, легкий, небиткий посуд із пластику просто необхідний в умовах походу, пікніка, але вдома таким посудом користуватися не варто* (з наук.-попул. літ.); *Компанія планує оснастити небитким екраном новий гаджет* (із журн.).

НЕБІ́ДНИЙ, а, е. Який має певний достаток. *Існує небідний Лазар: в нього маєток — на заздрість кожному* (В. Барка); *Слухай, а тут мешкають люди небідні* (Ю. Андрухович); — *Її першим чоловіком був сам пан Новак. Небідний такий дядько* (В. Єшкілєв); // Такий, як у того, хто має певний достаток. *Оксану завели до великої небідної юрти, у якій, схрестивши під собою ноги, на подушках сидів старий, поважного вигляду ногаєць у білій чалмі з рiденькою борідкою клинцем* (В. Чемерис); *Небідна хатинка! Стеля метрів чотири заввишки, .. меблі старовинні, картини на стінах...* (Люко Дашвар); // Власт. тому, хто має достаток. *Маючи необхідні засоби для пересування і небідного існування, .. Густав Балторесавн за чотири роки відсутності свого патрона добирає необхідну команду, навіть самостійно влаштовує кілька розбійницьких вилазок* (В. Лис); *У Китаї студенти можуть вчитися безкоштовно та отримувати стипендію, яка забезпечить небідне проживання й харчування в цій країні* (з газ.).

НЕБІ́ДНО. Присл. до **небі́дний.** *О, ні, вони не бідували з голоду у себе на землі. Вони уривалися від роботи, тому й жили небідно* (М. Матіос); *Одягнуті вони були небідно, але весь одяг сидів на них мов чужий* (Д. Білий); *Українська книжкова продукція за рік 2018 представлена небідно, навіть зовсім* (з газ.).

НЕ́БІЖ, не́божа, *ч.* 1. Син брата або сестри (про рідних, двоюрідних, троюрідних); племінник. *З лісу на прогалину виходять дядько Лев і небіж його Лукаш* (Леся Українка); *Як і першого разу, Сава Петрович зустрів небожа привітно* (А. Головко); *У курені є два козаки Скибочки — дядько й небіж. Дядько Скибочка — машиніст, небіж Скибочка кочегар* (Б. Антоненко-Давидович); *З його, Ласовського, писань постає виразно інша особа — той самий перший студент і зразковий відмінник, дисциплінований тетин небіж, типовий галицький попович з недвозначним нахилом до академічного скніння* (Ю. Андрухович).

2. *пестл.* Звертання до чоловіка, молодшого віком. *Ой казав же мені батько: — Женися, небоже* (з народної пісні); *Із пекла батечко явився І синові таке сказав: — .. Збери всі човни, що остались, І гарно зараз їх оправ; Придерж своїх, щоб не впивались, І сю Сицилію остав. Пливи і не журись, небоже!* (І. Котляревський); — *Ов, ти щось марний... Може, тобі повітря бракує? Може, ти їсти не годен?.. О, їж, небоже, пакуй, що дають, на силу!* (І. Керницький).

3. *заст.* Бідолаха. — *Проспівав ти літо Боже,* — *Вдача вже твоя така,* — *А тепер танцюй, небоже, На морозі гопака!* (Л. Глібов); — *Переважно люди жалісливі у такі моменти, коли мають у себе зайве. На тобі, небоже, що мені негоже* (В. Винниченко); *Постріляний, порубаний, небоже!.. Іди до хати, тут стоять негоже. Юрасю, Ганю, проведіть до ліжка, А я мерщій внесу водиці з діжки* (П. Воронько).

НЕБІ́ЖЕЧКА, и, *ж.* Пестл. до **небі́жка** 2. — *Мою бідну небіжечку жінку звали Фелісіте,* — *її день принесе вам щастя* (І. Франко); [Ш р а м е к:] *Коли б жила твоя небіжечка матуся, вона б напевно зуміла промовити тобі до серця, а я що ж... мої слова для тебе небагато важать* (Я. Галан).

НЕБІ́ЖКА, и, *ж.* 1. Дочка брата або сестри (про рідних, двоюрідних, троюрідних); племінниця. — *Настя.., як рідну, любила свою хрещеницю небіжку Галю* (Панас Мирний); *Майже з ненавистю дивилася* [Раїса] *на численних небожів й небіжок* (В. Лис).

2. Жін. до **небі́жчик** 1; небіжчиця. *Як упився* [Гриць], *то забува зовсім, що жонатий; все мав себе за вдівця та й згадував першу небіжку* (Л. Мартович); *Остап не гадав більше про сестрину смерть. Ще тоді, коли всі підходили востаннє цілувати небіжку, він нахилився над тілом, що лежало, але не поцілував* (В. Підмогильний); *Всього тут вистачало, крім сліз та плачу. Як і заведено, згадували небіжку, старанно підшукуючи добрі слова* (Ю. Винничук); * Образно. *Відчуття страшенно рідного місця не полишало. Воєводина — це ніби сербська Галичина: та сама небіжка Австрія досі пантрує тінню над її сипкими теренами* (Ю. Андрухович).

НЕБІ́ЖЧИК, а, *ч.* 1. Померла людина; покійник. *Панталаха впав лицем до помоста і, розтріскавши собі голову, відразу став небіжчиком* (І. Франко); *Кумиш, як жінка, не могла бути присутньою при обмиванні небіжчика* (З. Тулуб); *Звичай у нас був класти небіжчикові в могилу одіж, зброю, коштовності* (П. Загребельний); *Жоден перс і жоден ольвійський провідник не знали, де скіфи ховають своїх небіжчиків* (І. Білик).

2. *заст.* Бідолаха. *Його* [Енея] *мутило І коло серденька крутило, Небіжчик часто щось вздихав* [зітхав] (І. Котляревський).

НЕБІ́ЖЧИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **небі́жчик** 1. *Ще нижче він похилився, і як при небіжчиці на пальцях ходив та говорив шептом.., та вже й до смерті своєї крався і шептав* (Марко Вовчок); *Він приготував бігус* [бігос] *з реберцями за рецептом своєї матері, небіжчиці Марії Степанівни* (Є. Кононенко); *— А ту печеру гайдамаки і виконали, — гомонять собі поміж тим люди. — І небіжчиця багато про ті часи знала. Жаль, що вже не розкаже...* (І. Андрусяк); *За зачиненими дверима квартири голосно ревів хлопчик, син небіжчиці* (І. Роздобудько).

НЕБІ́Й, бо́я, *ч., діал.* Безстрашна, небоязка людина. *І небоя вовки з'їли* (прислів'я).

НЕБІ́ЙСЬ, *прост.* 1. *част.* Уживається для вираження впевненості в тому, що не треба чогось боятися. *— А якого ти собі жениха жадала б, Насте? — питала Марта Петрівна. — Не знаю. — Та ти ж думала небійсь про це?* (Марко Вовчок); [О с т о р о ж и н:] *Ну, ну, не вдавайте з себе невинятка* [невинуватого]. *Рецензію Літери небійсь читали?* [О р е с т *(зовсім безуважно)*:] *Якої Літери?* (Леся Українка); *— А про що ж там говорять арештанти?.. Небійсь змовляються, як дурити слідчих?* (І. Багряний).

2. *у знач. вставн. сл.* Мабуть, певно. *— Стривай-стривай, замішаю, тим часом ти прохолонеш трохи, — провадив своєї дід. — Небійсь, набігався за півдня?..* (С. Черкасенко); *Не інакше хлопчик поб'ється з молодим козаком, як же його? Іллею. Петро, небійсь, прокрадається до хатки рибалки* (Г. Колісник).

НЕБІ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Не помазаний білою глиною, вапном. *Висока небілена рублена комора з чотирма стовпчиками з фронту, штучно вирізаними, кидала од себе густу тінь на зелений двір* (І. Нечуй-Левицький); *Дерев'яні, немазані і небілені стіни випиналися ребрами колод* (І. Багряний); *На вулиці, проти єдиної небіленої хати, стояв гурт жінок і дітей* (Є. Кравченко); *За Катюжанкою — небілені ферми. За фермою пасуться корови* (А. Михайленко).

2. Який не білили (у 2 знач.) (про тканину, нитки і т. ін.). *Стіни* [клуні] *позавішували килимами, ряднами, простирадлами, обтягли шматками небіленого полотна* (І. Нечуй-Левицький); *— Їздив же* [Терентій] *сьогодні до ігумені: взнавав, скільки пудів і по якій ціні буде приймати монастир небілений віск* (М. Стельмах); *— Кожній людині боги веліли продовжувати свій рід, — відповів він вбраному в тугу й негнучку хламиду з рудої небіленої вовни* (І. Білик); *На столі, вкритому шматом лляної небіленої тканини, свічка миготить* (Люко Дашвар); // Вигот. з полотна, яке не білили. *Висока, худа молодиця в небіленій сорочці й спідниці цупкими пальцями вчепилася в грубий сувій, який тримав перед себе розлючений бандит* (М. Стельмах); *Небілена лляна вишиванка з традиційним контрастним орнаментом для чоловіків — вдала покупка для літа* (з мови реклами).

НЕБІЛКО́ВИЙ, а, е, *хім.* Який у своєму складі не має білка. *У сухих листках у разі втрати води відбувалося розкладання білків і підвищувалася частка небілкових сполук азоту* (з наук. літ.); *Процес розкладу білкових речовин унаслідок впливу бактерій називають гниттям, а розкладу вуглецевмісних небілкових речовин — бродінням* (з наук.-попул. літ.); *У шлунковому соку міститься невелика кількість азотовмісних речовин небілкової природи* (з навч. літ.); *Небілкова частина гемоглобіну перетворюється на токсичну речовину, яка роз'їдає підшкірні тканини* (А. Кокотюха).

НЕБІОГЕ́ННИЙ, а, е. Заснований не на генетичному, біологічному розвитку. *Із 20 варіантів дослідів шість було призначено для вивчення впливу окремих видів добрив біогенного і небіогенного походження* (з наук. літ.); *У метеоритах виявлено органічні речовини, які за своїм складом нагадують земні, але відрізняються від них тим, що мають хімічну, небіогенну природу* (з наук.-попул. літ.); *Частина мулів утворена відкладами глинистих часточок переважно небіогенного походження* (з навч. літ.).

НЕБІОГЕ́ННО. Присл. до **небіоге́нний.** *Із небіогенно синтезованих амінокислот при їх подальшій полімеризації вдалося експериментально одержати протеїни* (з наук.-попул. літ.).

НЕБІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Заснований не на принципі живого організму, не пов'язаний із живою природою. *У Природи було вдосталь часу на експерименти, отже, не раз і не два поцілювала вона блискавицями в океан, щоб звуком і світлом створити небіологічним шляхом перші органічні молекули* (з наук.-попул. літ.); *Існує небіологічний шлях зв'язування атмосферного азоту, а саме — утворення оксидів нітрогену в атмосфері під час грозових розрядів (блискавка), роботи автомобільних або реактивних двигунів* (з навч. літ.); *Власне кажучи, з їжею ми споживаємо тільки два небіологічні компоненти — воду та сіль* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОЗВУ́ЧНИЙ, а, е. Позбавлений благозвучності; немилозвучний. *— Власне, мій дід був Сотановський, але в угоду великоруській вимові він змінив "о" на "а". — Щось у ньому є трохи теє... неблагозвучне, — клацнув пальцями попечитель. — Якесь у нього неприємне звучання, ви не знаходите?* (Валерій Шевчук); *Назви не пам'ятаю. Якась така неблагозвучна назва. Гімнопедії, чи щось таке* (Ю. Іздрик); *Відхилення від унормованої вимови можуть відбуватись і через діалектні традиції. Вони не такі неблагозвучні, як славнозвісний суржик, а іноді надають живій розмовній мові колориту* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОЗВУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неблагозву́чний.** *Неблагозвучність прізвища засновника таєм-*

ничим чином впливає і на сучасне життя Тигирина. За всі роки незалежності жоден член міськради і жоден міський голова не міг похвалитися прізвищем, об яке дикторки телебачення не спотикалися б (Н. Сняданко); *Через неблагозвучність деяких брендів світовим виробникам часто доводиться змінювати назву продукції на місцях* (із журн.).

НЕБЛАГОЗВУ́ЧНО. Присл. до **неблагозву́чний.** *Не називайте вашу дитину неблагозвучно, оскільки кожне ім'я, як звук, визначає переваги й поведінку* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОНАДІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Якому не можна довіряти, на якого не можна надіятися, покластися. *Девальваційний тренд національної валюти частково зменшить проблеми на первинному ринку житла, але значно збільшить кількість неблагонадійних позичальників і погіршить якість кредитного портфеля банків* (з публіц. літ.).

2. Який з політичного погляду викликає недовіру у влади. *В усіх містах, де пройшов Гарібальді, він звільнив тисячі ув'язнених, і причетних до справи визволення, і зовсім у цьому не замішаних, які сиділи з наклепу або й просто тому, що .. чомусь здалися неблагонадійними* (О. Іваненко); *Тепер Шевченка скрізь і всюди супроводжувала таємна — жандармська — пошта, яка попереджала відповідних чинів про необхідність суворого нагляду за неблагонадійним поетом* (І. Дзюба); *— Він тоді був парторгом і тероризував неблагонадійних студентів, виганяв їх з університету, а кількох здав КГБ* [КДБ]. *А тепер пхається у сподвижники нації!* (А. Дністровий); // *у знач. ім.* **неблагонаді́йний,** ного, *ч.* Той, хто викликає недовіру у влади в політичному плані. *Ігнатовський* [слідчий] *знову до Шеметуна: — Список неблагонадійних у вас?* (Ю. Збанацький); *Як відомо, царський уряд своїх політичних опонентів, неблагонадійних усякого спектра (дисидентів!..) засилав до Сибіру* (Є. Гуцало); *Жучки є у кожному телефонному апараті, навіть у розетках та унітазах помешкань політично неблагонадійних* (С. Процюк); *Жодна нормальна людина не погоджувалася з доброї волі гробити здоров'я у тому пеклі. Але я мусив, бо ніде не хотіли працевлаштовувати "неблагонадійного"* (М. Андрусяк).

НЕБЛАГОНАДІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неблагонаді́йний.** *Існують фактори, які можуть свідчити про неблагонадійність керівництва компанії або його нездатність нею ефективно управляти* (з навч. літ.); *Хвиля жорстокого сліпого терору залляла весь Радянський Союз. Людей "політично неблагонадійних", а часто лише тільки "підозрюваних у неблагонадійності", а поруч з ними й усякого, хто з необережності щось "ляпнув" язиком, — хапали, трусили, оголошували "ворогом народу"* (Б. Антоненко-Давидович); *Кларнес остерігався всього, що стосувалося політики, постійно побоюючись, як би його не звинуватили в неблагонадійності* (В. Чемерис); *Більшовики розстрілювали селян за зв'язки з лісовиками чи за найменшу підозру в неблагонадійності* (В. Шкляр).

НЕБЛАГОНАДІ́ЙНО. Присл. до **неблагонаді́йний.** *У романі Оруелла "розвідники" — дитяча організація, мета якої — стеження за дорослими людьми, що поводяться неблагонадійно* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. пред. Свого часу "Сільські пригоди" заборонила цензура, бо Тадей Рильський учив селян у судовому порядку обороняти свої права, а це було неблагонадійно* (з навч. літ.).

НЕБЛАГОНАМІ́РЕНИЙ, а, е, *заст.* Який має погані наміри. *У довгому списку дійових осіб драми Ф. Шиллера поряд із бідним, але шляхетним аристократом виступає багатий, але неблагонамірений представник третього стану* (з наук. літ.).

НЕБЛАГОНАМІ́РЕНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Абстр. ім. до **неблагонамі́рений.** *Цензор довго не давав Костянтину Станюковичу дозвіл на головного редактора за неблагонамíреність* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОНАМІ́РЕНО, *заст.* Присл. до **неблагонамі́рений.** *О. Грибоєдов вимушений був вилучити з комедії не тільки окремі вірші, що "неблагонамірено" звучали, але й усе, що мало характер указівки або натяку на урядові установи* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який супроводжується неприємностями, нещастям. *Зі шкереберті неблагополучних років письменник вийшов гідно* (К. Москалець).

2. Який не відповідає нормам, правилам поведінки людини в суспільному житті. *Часто бачили його на подвір'ї, він подовгу розмовляв з пенсіонерами, дітьми; та й у квартири заходив, особливо в ті, де були п'янички або неблагополучні, як він казав, підлітки* (Г. Усач); *Тебе не можна було назвати "неблагополучною дитиною", з дому ти не втікав, та все ж кожну вільну мить намагався провести тут, у парку* (О. Ірванець); *Що стосується Сашка Кисельова, то він, за нашими даними, був з неблагополучної сім'ї* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неблагополу́чний.** *Всередині Директорії не все було так "благополучно", як то заявлялось самою Директорією для громадянства. І громадянство навіть про це знало, вбіраючи* [вбираючи] *ту "неблагополучність" у форму ріжних чуток і пльоток* [пліток] (В. Винниченко).

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНО. Присл. до **неблагополу́чний.** *У зоні євро зменшився попит на експорт із Китаю, що вельми неблагополучно впливає на економіку країни* (з газ.); // *у знач. пред. — Ох, мені лишенько, — думаю, — чого се він такий? Щось неблагополучно!* (О. Стороженко); *— Із ним неблагополучно. Одвезли в лікарню* (І. Микитенко).

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧЧЯ, я, *с.* Стан за знач. **неблагополу́чний.** *Із сутіні до веранди вимайнула Інка. З ходу .. відчувши якесь неблагополуччя, вона запитала стривожено: — Що ви тут не поділили?* (О. Гончар); *Математичні характеристики болю — це завжди характеристика сигналу неблагополуччя, дисгармонії...* (І. Росоховатський); *Дитячі примхи виникають унаслідок прорахунків у вихованні. Тому не треба карати дитину за вередування — необхідно "лікувати" неблагополуччя у взаєминах між вами та дітьми* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОПРИСТО́ЙНИЙ, а, е, *заст.* Який не відповідає вимогам пристойності; непристойний. *Безбородько змирився .. Чи ж хотілося йому писати в своїй "Історії" про всі ті неблагопристойні вчинки, причетним до яких він був теж і які привели врешті до остаточної руйнації його вітчизни?* (В. Малик); *Чим відрізняється добродій Х. .. від нишпорок таємної поліції Бенкендорфа, які під час обшуків відбирали Шевченкові альбоми, де, на їхню думку, "на деяких малюнках зображені неблагопристойні сцени"?* (М. Матіос).

НЕБЛАГОПРИСТÓЙНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Абстр. ім. до **неблагопристóйний.** *Неблагопристойність поведінки Семена Івановича бентежила й ображала істинно благородних людей* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОПРИСТÓЙНО, *заст.* Присл. до **неблагопристóйний.** *Поводитися неблагопристойно; // у знач. пред. Накази Конфуція учням: не дивіться, якщо це неблагопристойно; не слухайте, якщо це неблагопристойно; не говоріть ні слова, якщо це неблагопристойно; стійте на місці, якщо це неблагопристойно* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛАГОРÓДНИЙ, а, е. 1. Позбавлений благородства (у 1 знач.); непорядний (у 1 знач.). *Іноді він посміхався, ліниво й з тою зневагою, яку почуває переможений до неблагородного переможця* (В. Винниченко); *Сама лише чеснота одрізняла з первопочину людей, що народжувались і народжуються всі однаковими: хто тії чесноти більше мав і діяльніше проявляв її, тих називали благородними, а інших — неблагородними* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Власт. такій людині. — *Для мене немає так званої благородної та неблагородної роботи: кожна робота благородна* (І. Шаповал); *В Ірані гість входить у кімнату в шапці, бо непокрита голова є ознакою неблагородного розуму, але без взуття* (П. Загребельний); *Коли людина вбиває іншу людину, немає значення, якими мотивами вона керується: благородними чи неблагородними* (Г. Пагутяк); *Піднімаючи слухавку, Мітелик помітив зелений вогник на пульті. Секретарка увімкнула запис розмови. Вона діяла за інструкцією, але навіть цю дрібницю старший консультант заніс до переліку неблагородних справ* (В. Єшкілєв).

2. *іст.* Який не має дворянського походження. *Я, як і другі стипендіати, дуже рано мусив пізнати, що я "поганого роду", "неблагородний", що в мене кров не така, як у "вищої породи"* (А. Кримський).

△ **Неблагорóдні метáли** *див.* **метáл.**

НЕБЛАГОРÓДНО. Присл. до **неблагорóдний** 1. *Інша річ, коли людина чинить неблагородно в принципових питаннях...* (Ю. Бедзик); *Мабуть, немає нічого гіршого, коли ти сам усвідомлюєш, що ти вчинив зле, нечесно, неблагородно, коли ти сам про себе погано думаєш* (В. Нестайко); // *у знач. пред.* [Ю д к о:] *Мартин Радивонович, неблагородно так!..* (М. Кропивницький); — *З мого боку буде неблагородно, коли я не дам йому спромоги бути переможцем...* (В. Винниченко); — *Я теж не тікатиму. Це неблагородно... — Проте прожогом кинувся на другий край ставка* (В. Чемерис).

НЕБЛАГОРÓДСТВО, а, *с.* Неблагородний (у 1 знач.) учинок, неблагородна поведінка. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Звісно, вам аби причепитись. Благородний чоловік, а витворяєте таке неблагородство...* (М. Кропивницький); — *Чого я не можу, мамо, винести, так це її безоглядного, нахабного неблагородства* (В. Винниченко).

НЕБЛАГОСЛОВÉННИЙ, а, е. Позбавлений благословення. — *Упіймають тебе, басурмена, потягнуть на саме дно в пекло і вкинуть тебе, неблагословенного, в казан у киплячий...* (С. Васильченко).

НЕБЛАГОСЛОВÉННЯ, я, *с.* Відсутність, неможливість благословення. [М о т р я:] *Хай клятьба, гнів і неблагословення. І з ними я кохатиму, й без них!* (Л. Старицька-Черняхівська); *У моїх батьків двадцять років не було дітей, і вони вважали, що це через батьківське неблагословення* (з мемуарної літ.); *Колишній ректор братської школи митрополит Борецький у своєму заповіті під страхом неблагословення наказав Петрові Могилі й луцькому єпископові, щоб "фундували школи тільки при братстві, а не деінде"* (з наук.-попул. літ.).

НЕБЛÁЗНИЙ, а, е, *діал.* Непорочний. — *Що ж що кохала, а не прегрішила, неблазною і на той світ пішла* (О. Кониський).

НЕБЛÁЗНІСТЬ, ності, *ж., діал.* Абстр. ім. до **неблáзний.** *Коли поставили його* [покійника] *в церкві, святий муж .. почав проповідувати чудеса про його пісникування і неблазність, про його простоту, невинність і святість* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕБЛИЗЬКИ́Й, á, é. 1. Який міститься або відбувається досить далеко від чого-небудь; досить далекий (у 1 знач.). *Лети і ти, лети і ти* [орлице] *На ті неблизькі землі* (П. Усенко); *Звичайно, було б набагато краще самому поїхати до Петербурга, та це, на жаль, неможливо, в усякому разі, тепер: і сторона неблизька, і робота жде* (Б. Левін); *Якимось вітром у неблизьке село Коритницю занесло старого скрипаля з Варшави* (М. Малиновська); *Зі Львова часто вирушали каравани купців у неблизькі краї* (Ю. Винничук); // Який має велику довжину; довгий (у 1 знач.). *Він був з далекої Хенані, куди від нас неблизький шлях* (В. Сосюра); *В неблизьку пустилися* [гості] *путь і, вдосталь наковтавшись степової порохняви, витираються тепер хусточками, збившись біля церковної паперті* (О. Гончар); — *Але ж, ваша милосте, дорога до замку неблизька. Краще вам поїхати вперед, а то поки ми дійдемо...* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Треба знайти приватного перевізника для фінальної поїздки, бажано з позашляховиком чи бусиком, .. достатньо просторим і комфортним для неблизької подорожі* (Люко Дашвар).

2. Який відбувався досить давно або відбуватиметься нескоро. *Так думав я, їдучи в сумрачну* [присмерков у] *ніч Невтертим ще шляхом к неблизькій ще цілі* [цілі] (І. Франко); *Коли те було — в його далекому дитинстві, неблизькому вже студентстві та хіба що в роки війни* (В. Чемерис); *У згадках про події неблизькі Ми не лишали прокладати в лісі, Кажу, у лісі душ, стежки вузькі* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

3. Який не є близьким (у 3 знач.). *Вона мала невід'ємну харизму поширювати свій (особливо, поганий) настрій на інших людей. На близьких (легше) і на неблизьких (із більшим задоволенням)* (І. Карпа); // *перен.* Який не є близьким (у 4 знач.). *Як мені хочеться, щоб вона не розчарувалась в мені, не знайшла неблизькою собі мою справжню суть* (Ю. Покальчук).

НЕБЛИ́ЗЬКО. Присл. до **неблизькúй** 1. *І хоч неблизько стояв хлопець від нього, а трохи не скрикнув, бо знав, бачив цього чоловіка!* (О. Іваненко); — *Певно, Зайчиську, ти по насіння бігав неблизько. І праці до цього доклав багато* (І. Андрусяк); *Хазяїн якщо ще не пішов спати додому, то давно вже хропить під телевізором десь тут, але неблизько* (І. Карпа); // *у знач. пред. Від війта до двора було неблизько* (І. Франко); *Шлях волхви почали, бо іти їм неблизько* (П. Мовчан); *Макар .. намагався вгамувати хвилювання дурними питаннями на кшталт: чому офіс Новаковського так неблизько від центру?* (Люко Дашвар).

НЕБЛИ́МНО, *присл., розм.* Не блимаючи очима; дуже пильно, уважно (дивитися). *Неблимно дивився* [чоловік] *на червоне сонце й посміхався вимушено, наче манекен, що його Настуся колись бачила в .. універмазі* (Микита Чернявський); *Мати різким рухом відняла в мене фотографію і неблимно вдивлялась у неї, так вдивлялася, ніби хотіла викликати з фотографії живого стрийка* (Р. Іваничук).

НЕБЛИСКУ́ЧЕ. Присл. до **неблиску́чий** 2. *Кар'єра в основному відіграна, і явно неблискуче, в перспективі тільки пенсія і хронічний острах, щоб її, бува, не урізали* (О. Забужко); // *у знач. пред.* — *А як у вас справа з іншими видами підготовки?.. — Неблискуче, — признався Цимбал* (І. Багмут).

НЕБЛИСКУ́ЧИЙ, а, е. 1. Який не блищить, без блиску. *Невеличке огнище неблискучого, але міцного огню освічує перші контури* (І. Франко); *"Моя провідна зіронька", — прошепотіла дівчинка з почуттям ніжності, поглядаючи на цю скромну, неблискучу зірку, що протягом тисячоліть правила і править морякам вірніше компасів* (М. Трублаїні); *Порепані чоботи й порепані ноги обтрушували ще сіру неблискучу росу* (М. Стельмах).

2. *перен.* Не зовсім добрий (у 6 знач.); посередній. *Фінанси мої в неблискучому стані* (Леся Українка); *Приємне тепло вогнища повертало хлопцеві добрий настрій, і він намагався відганяти уїдливу і гірку думку про батька, маму і про свої неблискучі перспективи* (І. Багмут).

НЕ́БО, а, *с.* 1. Видимий над поверхнею землі повітряний простір у формі купола. *Уже зірниця На небі ясно зайнялась* (Т. Шевченко); *Снігу випало до колін. Небо віщувало близьку заметіль* (Р. Андріяшик); *Потрібно було будь-що добігти до незамерзлого корита з питною водою, зачерпнути її дірявими дитячими долонями і фонтанчиками запустити в біле небо* (М. Матіос); * У порівн. *Веселі сині, як небо, очі світились привітно й ласкаво* (І. Нечуй-Левицький).

2. За релігійними уявленнями — місце перебування Бога, ангелів та святих. — *Так слухайте, люди добрі! Є на небі Бог милосердний! Він не повеліва гнушатися над сирітством!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Є п и с к о п:] *Не треба плакати, хоч би померла дитина ваша, — їй велике щастя на небі приготоване* (Леся Українка); *Здавалося, що син Едему, Із неба ангел прилетів І сльози променисті лив Над полонянкою гарему...* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* **зво́дитися; Здійма́ти** *(рідко* **зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти** *(рідко* **зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба** *і т. ін.) див.* **здійма́ти; Земля́ схо́диться з не́бом** *див.* **земля́; Край не́ба** *див.* **край**[1]**; Наме́т не́ба <Небе́сний (блаки́тний) наме́т>** *див.* **наме́т**[1]**; Небе́сна сфе́ра <Сфе́ра не́ба>** *див.* **сфе́ра; Небе́сний звід <Звід не́ба>** *див.* **звід; (1) Не́бо схо́диться (схо́дилося) з мо́рем** — про уявне злиття неба з водою на обрії. *В одному місці, де небо сходилось з морем, де білів легенький туман, заявилась чорна пляма* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **[Аж (і)] не́бу** *(рідко* **не́бові) [бу́де (ста́не)] жа́рко** *див.* **жа́рко; Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути в пові́трі (між не́бом і землею)** *див.* **ви́сіти; Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба]** *див.* **дістава́ти; Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти** *див.* **лі́зти; Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба** *див.* **зво́дити; Зіро́к з не́ба не хапа́ти (не зніма́ти, не здійма́ти** *і т. ін.) див.* **хапа́ти**[1]**; Іти́ / піти́ на не́бо** *див.* **іти́; Копти́ти не́бо** *див.* **копти́ти; Лі́зти до не́ба** *див.* **лі́зти; Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с)** *див.* **ма́нна; (2) На сьо́мому не́бі,** *перев. зі сл.* б у т и, в і д ч у в а т и с е б е *і т. ін.:* а) дуже задоволений, радісний, безмежно щасливий; у стані небувалого піднесення. *Я був на сьомому небі. В ложі мені випало сидіти поруч Мері* (Б. Антоненко-Давидович); *Гарпаг почував себе на сьомому небі від щастя* (І. Білик); *Бумблякевич випив по келиху кожного вина і почувався на сьомому небі* (Ю. Винничук); *Йому було добре, він почувався на сьомому небі блаженства* (В. Лис); б) дуже високо, найвище. *Десь там на сьомому небі невтомний Клим клемкатиме* [калататиме] *у дзвони своє натхненно "Клим дома — Хими нема"* (О. Гончар); *Високо-високо, на сьомому небі, Божі Ангели чули материну мову* (В. Багірова); * У порівн. *Адам жив у цьому будинку. На самісінькій його вершині, де почував себе, як на сьомому небі* (О. Чорногуз); **(3) Не́бо в клі́ти́ну (в клі́ти́нку)** *кому* — ув'язнення, тюрма. *Дуже нині кусається дармовиця, довго буде небо тобі в клітинку* (В. Дрозд); *Капітан зневагою до пліток хотів погасити сміх по кубриках після відбою, тому й змовчав, інакше світило б курсантові небо в клітину* (Є. Пашковський); **(4) Не́бо розверза́ється (розверза́лося) / розве́рзлося** — починається злива або сильний снігопад. *Траплялись дні, коли розверзалось небо* (Н. Рибак); *То був страшний, пекельний день. Мов розверзлося небо й на Київ ринув потік води, вогню й вітрів* (Василь Шевчук); *Над Буковиною розверзлося небо: там за півтори доби випала місячна норма снігу* (з газ.); **Па́дати / впа́сти з не́ба** *див.* **па́дати; Попа́сти па́льцем у не́бо** *див.* **попада́ти; Прорва́ло не́бо** *див.* **прорива́ти**[1]**; (5) Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <***рідко* **Під відкри́тим (го́лим) не́бом>:** а) не в приміщенні, надворі, без будь-якої покрівлі. *Мітинг відбувався у заводському дворищі, просто голого неба* (Ю. Смолич); *Немовля зовсім ослабло, йому потрібні спокій, тепла купіль; домашній затишок. Хіба воно витримає нові переїзди та нічліги під відкритим небом?* (В. Малик); *Там, у лісі, можна буде зробити з гілля колибу — все-таки не під голим небом* (Р. Іваничук); — *Якби зараз ми були десь у лісі просто неба, я почувався б набагато безпечніше, ніж тут* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) без житла. *Родина Зайченків, втративши через німців житло й опинившися цілою великою громадою під голим небом, сподівалася дістати дозвіл правління на хату* (Ю. Яновський); *Щоб не захопили справжні холоди просто неба, Мазепа почав радити Карлові припинити наступ до тепла, отаборити шведські сили по містечках та хуторах* (Г. Колісник); **Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти)** *див.* **ра́дий; Ски́нути з не́ба (з небе́с) на зе́млю** *див.* **скида́ти; Хай (неха́й) хоч грім з не́ба** *див.* **грім; Хай (хоч) камі́ння з не́ба [па́дає]** *див.* **камі́ння; Як зіро́к (зір) на не́бі** *див.* **зі́рка; Як мі́сяць у не́бі <Як па́лець>** *див.* **мі́сяць; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **грім з (се́ред) [я́сно́го** *(рідко* **чи́стого)] не́ба** *див.* **грім; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **грім з [я́сно́го] не́ба впав** *див.* **грім; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **грім з [я́сно́го не́ба] уда́рив [над голово́ю]** *див.* **грім; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] з не́ба** *(рідше* **з мі́сяця) впа́сти (звали́тися)** *див.* **упа́сти**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с)** *див.* **ма́нна; (6) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **не́бо від землі́:** а) *(зі сл.* д а л е к и й, в і д д а л е н и й *і т. ін.)* дуже. *Як небо від землі, віддалені одне від одного техніка бронзового віку і техніка сучасності* (М. Дашкієв); б) дуже велика різниця; цілковита протилежність. — *Та куди ж нам до вас рівнятися? Як небо від землі*

(Г. Квітка-Основ'яненко); — *Але кілько ж то разів ми вияснювали, що сей демократизм в нашім розумінні від демагогізму далекий як небо від землі!* (І. Франко); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **сніг (дощ) на го́лову [з я́сно́го не́ба]** *див.* **сніг.**

НЕБОВИ́Д, у, *ч., поет.* Те саме, що **небозві́д.** *Виділося, що ще не догоріло вечірнє сяєво, — такий ясний був небовид* (І. Франко); *Їм* [пілотам] *укорились небовиди, І час, і простопрінь, і мла* (П. Усенко); *За горами на сході ховалося сонце. Воно вже поспішало на запорошений небовид* (Л. Первомайський); *Ся небесна людність не знала спочину, як і земна. Пролітала на легких крилах.., сіяла і збирала тучну бавовну, а головне — несподівано ліпила на цілий небовид рідні знайомі лиця, що поволі вивітрювалися з моєї пам'яті* (М. Дочинець).

НЕ́БОВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **не́бо** 1. *Високо над тобою* [Україно] *Висне весела, синя, З зоряною габою Небова парусина* (В. Бичко).

Не́бовий ключ *див.* **ключ**[1].

НЕБО́ГА, и, *ж.* 1. Дочка брата або сестри (про рідних, двоюрідних, троюрідних); племінниця. — *Княгиня видає заміж .. свою троюрідну небогу* (І. Нечуй-Левицький); — *Слухай, Володимире, прощаючись з тобою, скажу правду: Я — така ж небога василевса Романа і сестра Василя, як ти — імператор* (С. Скляренко); — *Гуляли десь, Тарасе? — з'явилася в дверях Маруся, небога їхньої хазяйки дому* (Василь Шевчук); *Дівчатка, Симонові небоги, ґречні, добрі і слухняні* (Ю. Логвин).

2. *пестл.* Звертання до молодшої віком жінки. *Чи не покинуть нам, небого, Моя сусідонько убога, Вірші нікчемні віршувать* (Т. Шевченко); — *Гандзю, Гандзуню! Сиди мені, небого, дома, бо я піду в ліс!..* (І. Франко); *Глянув Матвій по людях і пізнав жінку. — Ой Маріє, — подумав собі, — і ти, небого, постарілася* (Мирослав Ірчан); — *Ай справді, Стехо, день уже! А ти, сплюхо, спиш та спиш! І щастя своє проспиш, небого! — докорила сама собі* (В. Малик).

3. *заст.* Бідолаха, сердега. *Сіла* [Дідона] *на порозі, Аж занудило їй, небозі, І не встояла на ногах* (І. Котляревський); *Ой, покинув Петро хатку І жінку небогу* (П. Гулак-Артемовський); — *Не кляни так, Юлько, вгамуйся. Бо коли і справді чорти мене вхоплять — ой, заплачеш, н-небого, кривавими слізьми заплачеш, та пізно буде* (І. Нижник); * Образно. — *А ти, моя Україно, .. Удово-небого, Годуй діток; жива правда У Господа Бога!* (Т. Шевченко).

Троюрі́дна племі́нниця (небо́га) *див.* **племі́нниця.**

НЕБОГОУГО́ДНИЙ, а, е. Неугодний Богові. *Зі Святотроїцької церкви в 1928 році зірвали куполи, щоб "перелицювати" її під сільський клуб. Саме в цій небогоугодній іпостасі вона й проіснувала до 60-х років минулого століття, доки не згоріла* (з наук.-попул. літ.); *Як виправдати евтаназію (добровільне позбавлення життя немічної особи, яка могла не давати на цей небогоугодний учинок своєї згоди)?* (з рел.-церк. літ.).

НЕБОГОУГО́ДНО. Присл. до **небогоуго́дний.** — *Ті, хто Бога не хотів знати та його науку, й чинили неподобно та небогоугодно* (В. Лис).

НЕБОЄЗДА́ТНИЙ, а, е. Не здатний вести бойові дії. *Вже на початку XVI ст. виникає своєрідний епос — думи, творцями яких були небоєздатні козаки, часто — сліпці (кобзарі)* (І. Франко); *В мене не загинув жоден солдат, хоч у мене всі були небоєздатні, як в оркестрі, де знищили інструменти* (Р. Андріяшик); *О нерозважний, невже ти гадав, що синове* [сини] *ахейські Небоєздатні такі й боягузи, як ти запевняєш?* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НЕБОЄЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небоєзда́тний.** *Поразка у Кримській кампанії 1853–1856 рр. виявила небоєздатність російської армії* (з навч. літ.).

НЕБОЖА́, а́ти, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **не́бі́ж** і **небо́га.** *Другого дня треба було їхати рано, то тітка й зоставила в себе небожат* (Б. Грінченко); — *Ти з Михайлом тим часом закінчите науку, поодружуєтеся, надбаєте дітей, а я повернуся з ще більшою бородою, житиму біля вас, коли приймете, і няньчитиму небожат* (М. Сиротюк); *Вона говорила про своїх братів та небожат, а далі почала нарікати на Свенельда* (І. Білик).

2. *тільки мн., пестл.* Уживається як звертання старшого до молодших. *Веселі небожата!.. Я байку розкажу — послухайте, хлоп'ята!* (Л. Боровиковський); *Іванець, махаючи булавою, кричить: — Бийте, небожата, крамаря! Шапку червінців за добру руку!* (П. Куліш); — *Такий мені, небожата, сон приснився, Бодай ніколи не явився!* (М. Драгоманов); — *Ви нам, небожата, не годні загоїти пекучих ран... Се тому, що ми віддали вам силу, а собі лишили тільки молитву і покору* (М. Яцків).

НЕБОЖА́ТКО, а, *с.* Пестл. до **небожа́** 1. *Вони хотіли, щоб воно, небожатко, нехрестом росло* (І. Чендей); * Образно. *Доокола Сніг і метелиця, А пташатку-небожатку Яр-веснонька сниться* (Б. Лепкий).

НЕБОЖИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. Житель неба (перев. про богів античної міфології). *Таємниці майбутності, закриті навіть від небожителів, означено в вигляді символічної книги під сімома печатями: написаної всередині й іззовні* (В. Барка); — *Ех, Іване Петровичу, і я так .. думала, що він* [цар] *не людина, а небожитель, що він і живе не на землі, а десь в повітрі має свій кришталевий палац* (М. Стельмах); *То було справді нелегке діло — принести в жертву небожителям відразу сто биків* (І. Білик).

2. *перен.* Про людину недоступну, видатну, владну, авторитетну і т. ін. — *Та ви ж у нас не такий, як інші... Ви ж у нас не хто-небудь, а небожитель... Художник — га-га-га!* (Н. Околітенко); *Виявилось, що один з найуславленіших літературних небожителів насправді людина слабка, ласа до молоденьких творчих дівчаток* (Г. Тарасюк); *Кожна людина у певному сенсі є обмеженим невігласом, принаймні верховним і небожителям .. слід кожного ранку нагадувати про обмеженість людських зусиль* (С. Процюк); *Сердюку уривався терпець. Вчепився в кермо, вдивлявся у порожній відтинок траси — коли вже з'явиться небожитель, заради якого перекрили рух?!* (Люко Дашвар).

НЕБОЖИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* 1. Жін. до **небожи́тель** 1. *Дурманна панна легкою ходою небожительки пройшла повз і сіла поруч уже знайомої мені пари* (Любко Дереш); *Поверх води виднівся камінь з квадратними гранями, схожий на вівтар .. Мимоволі в уяві поставала гола небожителька, котра у вічній задумі щойно стояла в цій ніші на вівтарі* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

2. *перен.* Жін. до **небожи́тель** 2. *На світовому музичному Олімпі нова небожителька — французька вулична співачка Ізабель Жефруа* (із журн.); *25 березня 2000 р. на сцені Національної опери України виступала жінка-міф, небожителька для багатьох шанувальників балету — Майя Плісецька* (з газ.).

НЕБОЖИ́ТЕЛЬСТВО, а, *с.* 1. Стан за знач. **небожи́тельський** 1. *Зображений на іконі Богоматері стовп перейшов до християнської іконографії з греко-римської міфології, де він вказував на небожительство зображеного на ньому* (з навч. літ.).

2. *перен.* Абстр. ім. до **небожи́тельський** 2. *Небожительство ... Лише в холопів така поведінка можновладців викликає непричетність і мовчання* (з публіц. літ.).

НЕБОЖИ́ТЕЛЬСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **небожи́тель** 1. *Якщо, за буддійською міфологією, напівбог народиться, то стане головним небожительським царем над двома тисячами світів* (з навч. літ.).

2. *перен.* Прикм. до **небожи́тель** 2. *Він* [Е. Бенеш] *говорив довго по-чеськи, і я, на жаль, не все гаразд зрозумів, .. я відчув, що це репрезентант демократичного світу, не .. бюрократично небожительського, а звичайного людського світу* (О. Довженко).

НЕ́БО́ЖІВ, жева, жеве. Прикм. до **не́біж.** *Гордій, забувши, що не вмивався, для ради неділі поцілував тітці руку і сів до столу. Вона теж, не зауваживши небожевого прогріху, сіла і, перехрестившись, сказала: — Господи, благослови Своїм Духом Святим* (Т. Осьмачка); *Сестра, небожева мама, дзвонила й плакала у телефон, що хлопців там не годують, не змінюють, як належиться* (О. Забужко); *Небожеве прохання скидалося більше на вимогу* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда); // Який належить небожеві. *На небожевому возі ми вдвох і поїхали* (Ганна Барвінок); *Музики грають, собаки брешуть, а я за нею* [Палажкою] *назирці до небожевих воріт* (І. Нечуй-Левицький).

НЕБО́ЖКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **небі́жка.** — *Мати моя небожка, бувало, каже — пушла* [пішла] *на гору по пашу — о, вже там домовий спав* (з переказу); — *Де тієї правди все набрать? Вона, небожко, така, сяя правда, що іноді й за кривду прийдеться* (з казки).

НЕБО́ЖЧИН, а, е, *рідко.* Прикм. до **небо́жка.** *Добре зрозуміла Солоха, що .. вона не поступиться й на крок від своїх замірів і що Максим дуже помиляється, гадаючи, що небожчині норови можна силоміць повибивати* (Л. Яновська).

НЕБОЗВІ́Д, во́ду, *ч.* Весь видимий простір неба; небо (у 1 знач.). *Олов'яні сірі хмари небозвід весь залягли* (І. Франко); *Сонце впало і згасло. На небозводі мерехкотіли заобрійні промені* (У. Самчук); *На сході, по той бік сонного, огорнутого в сизуватий серпанок села зарожевів небозвід* (Є. Доломан); *І тлітиме в віднайденому мирі Любов, така байдужа і пуста, що раптом схочеться завити вовком, бо небозвід для тебе замалий* (В. Стус).

НЕБОЗНА́ВСТВО, а, *с., заст.* Астрономія. *Тож ми учителя спитали Білоцерківського того, Хто небознавству вчив його* (М. Рильський); *У 1937 році Язеп Дроздович, якого називають білоруським Леонардо да Вінчі, у праці "Де ми і хто ми. Небознавство" представив накреслену чорною тушшю багатоступеневу ракету, що складалася з дев'яти заповнених спеціальною горючою речовиною відсіків, які повинні були від'єднуватися в міру прогорання* (з наук.-попул. літ.).

НЕБОКРА́Й, ю, *ч.* 1. Частина неба над лінією горизонту; обрій. *Дрижали зорі й сполохано перебігали до небокраю, до гірського масиву* (М. Хвильовий); *Уже сонце до небокраю хилиться* (С. Олійник); *Попереду за курсом, біля самого небокраю, вже виднілися будівлі аеропорту* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Десь по небокраю свідомості спалахувала небезпека того, що його легковажність, оте, сказане Нелі про роботу в інституті, виллється в велику грозу* (Ю. Мушкетик).

2. *поет.* Те саме, що **не́бо** 1. *Сонце пливло по небокраю, ховаючись за непривітні, сірі хмари* (А. Хижняк); * Образно. *Микола їде на Алтай, Як член одної з експедицій, Що розширяють небокрай, Неначе перелітні птиці* (М. Рильський).

НЕБОКРУ́Г, у, *ч.* Те саме, що **небокра́й.** *Будинок металургів у мальовничій місцині під лісом .. А трохи правіше, по небокругу, знову .. собор* (О. Гончар); *Ми тихо йшли до небокругів дальніх, Віддаючись розмовам щирим тим* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Який широкий небокруг над землею! А яка пишнота, яка розкіш на полях!* (І. Нечуй-Левицький).

НЕБО́РА, и, *ч. і ж., заст., розм.* Неборак. *Як собака стеріг хату, То його й тримали, Як постарівся, небора, Взяли та й прогнали* (С. Руданський).

НЕБОРА́К, а, *ч., розм.* Той, чиї становище, вчинки або дії викликають співчуття; бідолаха. *Насилу сотника збудили Та розказали: так і так! Перехрестився неборак, Коня найкращого сідлає І скаче в Київ* (Т. Шевченко); *Проходили весни, літа, а ходак В село не вертався, Пропав неборак* (П. Воронько); — *Олельку! А то що з тобою, небораку?* (Ю. Винничук); *З усього нагромадження фактів я втямив одне: справа пов'язана з якимсь розслідуванням, котре той неборак здуру взявся провадити на власну руч* (Л. Кононович).

НЕБОРА́КА, и, *ч., розм.* Те саме, що **небора́к.** *Лежить собі неборака, Думає, гадає, Як то будем мандрувати... І тихо дрімає...* (Т. Шевченко); *Схопило* [директора] *біля силосу так, що літаком довелося відправляти небораку в область — того ж дня й прооперували...* (О. Гончар); *Та ось хряскають вхідні двері. Спершу лунко — у вестибюлі, потім глухіше — по коридору — дріботять швидкі кроки: якийсь неборака запізнився* (В. Нестайко).

НЕБОРА́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **небора́к.** [Бовт *(плачливо):*] *Як бідачка не могла добре ходити, — бачите, зі старості, — то ся неборачка все мене за уха тримала!* (І. Франко); *Обхопила живіт руками — та й через толоку до кушерки* [акушерки]. *Але на півдорозі неборачка й породила...* (І. Нижник).

НЕБОРОНО́ВАНИЙ, а, е. Необроблений бороною. *Небороноване поле.*

НЕБОСИ́НЬ, і, *ж., поет.* Те саме, що **не́бо** 1. *Не диво тож, що в нього* [мого друга] *на землі Найкращі друзі і приятелі — Ті мрійники, що прагнуть небосині* (В. Бичко); *Батьки виманюють сторожких дітей із гнізда на волю, у небосинь, І настає день, коли лелечата зненацька стріпнуть крильцями* (В. Логвиненко).

НЕБОСХИ́Л, у, *ч.* Те саме, що **небокра́й.** *Сонце швидко опускається за далекий червонястий небосхил* (В. Малик); — *Панове, я вам не маю що сказати, — почав Старий, суворо дивлячись на малиновий небосхил* (Р. Андріяшик); *Панас аж звівся на бричці, оглядаючи затьмарений небосхил* (І. Пільгук); *Сонце високо підбилося і на сірому небосхилі блищало великою срібною монетою* (А. Хижняк).

НЕБОСЯ́Г, а, *ч.* Дуже високий багатоповерховий будинок; хмарочос. *Легендарна людина-павук змогла підкорити найвищий небосяг у бразильському Сан-Пауло* (із журн.); * Образно. *На фундаменті політики поступок у Європі вибудували цілий небосяг софістських міркувань про природу нацистської загрози* (з публіц. літ.).

НЕБОСЯ́ЖНИЙ, а, е, *поет.* Який досягає неба. *Поза табором, наче тло, стояла небосяжна чорна, мов пекло, стіна димів пожарища Луцька* (Юліан Опільський); *На небосяжні дахи, Я бачив, білі .. хмарки, Неначе свійські голуби, сідають* (І. Вирган); *Один з найпотужніших прожекторів наказано було спрямувати вгору, щоб він, небосяжний, сповістив усім тим, що на марші: ми тут!* (О. Гончар).

НЕБОЯЗКИ́Й, а́, е́. Який нічого не боїться; досить сміливий. *Петрусь був хлопець небоязкий* (Грицько Григоренко); *Селянин, обернувшися до Бруса, говорив: — Який ви небоязкий... Та ж я міг би узяти чоботи та й поїхати собі. Ви ж знаєте, що час тепер такий, що і за гнилу реміняку на вишивальники треба платити клунками пашні...* (Т. Осьмачка); *Зграйка невеличких рибок, неквапливих і небоязких, пропливла зовсім близько від Васиних очей* (В. Собко); *У домашньому кабінеті Володимира Гнатовича Сердюка ніяковів і нічого не міг з тим вдіяти взагалі-то небоязкий Дорошенків сердюк Свиря* (Люко Дашвар).

НЕБО́ЯЗКО. Присл. до **небоязки́й.** *Ще років сто тому назад не можна було небоязко чумакам нашим і в Крим по сіль та рибу поїхати* (М. Драгоманов); *— Де тинялася до півночі? — надавав собі злості Антип. — На .. зборах, — небоязко відповіла Наталка* (В. Логвиненко).

НЕБОЯЗЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **небоязки́й.** *Кожен раз Мартинко остережував* [остерігав] *не говорити голосно, але й сам сміявся з того, заохочуваний небоязливим Богданом* (Іван Ле); *Людям добре знайомий небоязливий характер мартинів* (з наук.-попул. літ.).

НЕБРИКЕТО́ВАНИЙ, а, е. Який не зазнав брикетування. *Небрикетований торф у величезних кількостях доставляють на поля сільгосппідприємств* (з наук.-попул. літ.).

НЕБРИ́ТИЙ, а, е. Який не побрився або якого не побрили; неголений, зарослий. *— Піди скажи йому: Небритого такого не прийму... Пристойність у нас на першім місці!* (Я. Головацький); *Небритий здоровило в лахмітті наближається, як вихор* (В. Барка); *— Варшава далі, — усміхнувся дяк. Сидить і палку мені струже. Такий старий, небритий, як будяк* (Л. Костенко); *Гоцик стояв перед дзеркалом, супився серйозно, роздивлявся себе: великий, міцний, долоні, як пательні, хронічно небритий та іронічно усміхнений* (Люко Дашвар); // Який не побрили. *Заріст на небритих щоках робить його зовсім старцем* (Ірина Вільде).

НЕБРИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **небри́тий.** *Триденна небритість.*

НЕБРОНЬО́ВАНИЙ, а, е. Не покритий бронею. *Неброньований волоконно-оптичний кабель призначений для передавання оптичних сигналів у лініях зв'язку* (з наук.-попул. літ.); *Інкасаторський автомобіль містить броньований відсік та ізольований неброньований господарський відсік* (з навч. літ.).

НЕБРУКО́ВАНИЙ, а, е. Не викладений бруківкою й узагалі камінням (про дорогу, вулицю і т. ін.). *Родичі цього Лео Гольдфані в Лубнах .. кравцюють собі по-старозавітному на одній з небрукованих одноповерхових вулиць* (Б. Антоненко-Давидович); *— Ну й швидка! — з подивом і повагою признав Данило, коли за Мариною закурили небруковані .. дороги* (Ю. Смолич); *Степовим небрукованим провулком піднімались хмари пилюки* (В. Гжицький); *Жовніри в такт команди крокували по небрукованій вулиці, збиваючи пилюгу* (І. Пільгук).

НЕБУВА́ЛЕЦЬ, льця, *ч., розм.* Не досвідчена в чому-небудь, небувала (у 2 знач.) людина. *Кугукало — вже не юний парубок, одначе це його другий бій, а в пішому строю — взагалі небувалець зовсім* (Ю. Мушкетик); *— Ви, канцілюги* [канцеляристи], *у чорнилі пальці, бумажне кодло, воло набивне, хватальники, в походах небувальці, кого взялись подужати... мене?!* (Л. Костенко); *Основне ядро війська Дмитра Івановича у битві на Куликовому полі становили "небувальці" — молоді люди, незвичні до бою* (з наук.-попул. літ.).

НЕБУВА́ЛИЙ, а, е. 1. Якого досі не було; небачений, невиданий. *Випуск того року вважався небувалим в історії гімназії багатством здібних, а може, не так і здібних, як добре вишколених випускників* (М. Грушевський); *— Перед нами розкриваються можливості одержання рослин з небувалими властивостями* (О. Довженко); *Хоч яка спека цьогоріч, урожай зернових небувалий* (Л. Костенко); // *у знач. ім.* **небува́ле,** лого, *с.* Те, чого досі не було. *В думках снується дійсне й небувале...* (М. Рильський); *Впевненість, у якої нема жодних заборон чи сумнівів, почала творити небувале* (О. Бердник).

2. *розм.* Який ніде не бував; який не має життєвого досвіду, мало бачив, мало зазнав. *Їй, молодій та небувалій, близько все те доходило до серця, будило нерозгадані думки у її голові* (Панас Мирний); *Спершу дуже трудно було: молодий-таки, небувалий, не вчений як слід* (А. Головко); *Бувало, ще в Острозі йшов вулицею, то підкахикували й удавалися до смішків, а він у таких речах ще небувалий, губився* (В. Чемерис); *Скрізь видно було красне й коштовне домашнє начиння, тож Андреуччо, яко чоловік небувалий, зовсім упевнився, що потрапив до панії високого коліна* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕБУВА́ЛІСТЬ, лості, *ж., рідко.* 1. Абстр. ім. до **небува́лий.** *Гнівили Тройцю й горювали за небувалость* [небувалість] *і обман* (Сл. Б. Грінченка); *Ти, маючи певну природну пам'ятливість, вирішив сам пригадати дещо і дещо співставити* [зіставити] *з огляду на небувалість реалій* (Є. Пашковський).

2. Те саме, що **уя́вність.** *Важко було відповідати на такі щирі, безпосередні запитання. Сказати, що казка — вигадка, брехня, небувалість? Зруйнувати світ дитячої мрії?* (О. Бердник).

НЕБУВА́ЛО. Присл. до **небува́лий** 1. *Цього літа напрочуд заколосились вони* [поля] *ще небувало буйним врожаєм* (Яків Баш); *Поняття "слава" у Шевченка небувало демократизоване і соціалізоване, а водночас сповнене історичного змісту* (І. Дзюба); *Скісне сонячне проміння. Небувало зелена трава. Білі плити тераси. Спів пташок* (С. Андрухович); *Старий був задоволений такою красунею невісткою і, справивши небувало розкішне весілля, прийняв її шанобливо, мов рідну дочку свою* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕБУВА́ЛЬЩИНА, и, *ж.* Те, чого не було; вигадка. *Він зводить на бідну жінку всяку небувальщину* (І. Франко); *— У скруті чоловік в усяку небувальщину повірить* (І. Мура-

тов); *Тече вода під кронами, Як в казці-небувальщині* (П. Воронько); *Все довкола в імлі небувальщини, легенди. І дерева на київських бульварах казкові, і міліціонер на перехресті якийсь романтичний, усміхнений* (О. Бердник).

НЕБУДЕ́ННИЙ, а, е. 1. Признач. для вихідних, святкових днів; пов'язаний з ними; святковий. *Дивилася* [Єлена] *повними сліз очима на збори чоловіка, як він переобувається* [перевзувається], *бере які делікатні онучі, сардак вбирає небуденний* (Г. Хоткевич); *Стіл був щедрим і небуденним* (А. Дністровий); *На свята подається фарширована риба та інші страви небуденної єврейської кухні* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Який чимсь виділяється серед інших; незвичайний, особливий. *Маня інтелігентна та небуденна й готова побороти всі перепони* (О. Кобилянська); *Катерина .. мала проникливий Аркадіїв розум і небуденну здібність швидко орієнтуватись у кожній ситуації* (Ірина Вільде); *Щось мало трапитися, щось небуденне й значне, коли вельможі так урочо виступають рядком, убрані в своє найрозкішніше вбрання* (І. Білик); *Кохання — це інший, небуденний людський вимір життя* (Ю. Покальчук); // *у знач. ім.* **небуде́нне,** ного, *с.* Те, що є незвичайним, особливим. *Який же народ наш добрий, який увічливий, який делікатний! Скільки ж у нього добра до всіх тих, хто хоч трішечки дає йому незвичайного, небуденного, до роздуму придатного...* (Остап Вишня); *Хтось шукає диво у небуденному* (О. Ульяненко).

НЕБУДЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **небуде́нний** 2. *Суліман якийсь не такий, як завжди. Коли він підійшов ближче, то виявилось, що ця небуденність йшла від того, що маклер був охайно одягнений* (Ірина Вільде); *Цікавість їхня* [дітей] *світла, щира, романтична, а це — запорука правдивості й небуденності сприйняття* (О. Бердник); *Настася стала ходити до садиби вікарія Скарбського. Він приголомшив малу дівчину огромом своїх знань, суворістю розуму. Його небуденність вражала* (П. Загребельний); *Є такі особистості, стикаючись із якими, відразу ж бачиш їхню небуденність* (М. Слабошпицький); *Постать Івана Павловича Багряного цілком своєрідна завдяки двом його рисам чи то властивостям: це яскравий, великого розмаху талант та небуденність індивідуальної вдачі* (О. Шугай).

НЕБУДЕ́ННО. Присл. до **небуде́нний** 2. *Степ лежить тихий, повитий млою, і силует вітродвигуна на далекім відділку маячить якось небуденно* (О. Гончар); *Голос пролунав так небуденно, з гідністю, — в просторій оселі сторожка ніякова тиша* (Г. Колісник); *Дув сильний вітер, і захід сонця вдався небуденно багряним* (Любко Дереш); *Дуда — старовинний і нині рідкісний інструмент; її музика незвичайна — благородна і радісна, небуденно щаслива* (з наук.-попул. літ.).

НЕБУДІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Не пов'язаний з будівництвом. *Треба обов'язково організувати хоча б одне загальне місце під небудівельне сміття* (з навч. літ.); *Витрати організації в основному мають небудівельний характер* (з газ.); // Не признач. для будівництва. *Небудівельний цемент призначений для використання в загальнотехнічних умовах* (з навч. літ.).

НЕ́БУЛА, и, *ж., астр.* 1. Те саме, що **тума́нність** 3. *У спектрах дифузних емісійних і планетарних туманностей на дуже слабкому неперервному фоні видно велику кількість емісійних ліній. Найяскравішими з них є дві зелені лінії, що належать до небули* (з навч. літ.).

2. *фарм.* Спеціальна дрібнодисперсна форма медичних препаратів для введення в легені. *Якщо інгаляції потрібно проводити протягом тривалого часу (більше 10 хвилин), уміст небули можна розвести фізіологічним розчином* (з наук.-попул. літ.); *Для небулайзерної терапії використовують розчини в ампулах і в спеціальних пластикових контейнерах — небулах* (з навч. літ.).

НЕБУЛА́ЙЗЕР, а, *ч.* Прилад для інгаляційного доставляння фармацевтичного засобу в легені. *Зазвичай фізрозчин додають у небулайзер на початку хвороби* (з наук.-попул. літ.); *Сучасні небулайзери перетворюють лікарську речовину на аерозоль під дією стиснутого повітря або ультразвукових хвиль* (з навч. літ.).

НЕБУЛА́ЙЗЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **небула́йзер.** *Доказом високої ефективності й безпеки небулайзерної терапії є швидке та повсюдне впровадження у практику роботи швидкої допомоги небулайзерних бригад* (з наук.-попул. літ.); *Розпилення аерозолю відбувається через небулайзерну камеру за допомогою потоку стисненого повітря або кисню* (з навч. літ.).

НЕБУЛИ́ЦЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **небили́ця.** *То лиш байка, небулиця, Що у світі є землиця, Де би люди їли й пили, А нічого не робили* (з народної пісні).

НЕБУ́ЛІЙ, ю, *ч.* Гіпотетичний хімічний елемент, що передбачався у складі небул. *Гіпотеза про існування небулію з'явилася в другій половині XIX ст. у зв'язку з тим, що багато ліній випромінювання в спектрах газових туманностей не могли бути ототожнені зі спектральними лініями відомих на Землі хімічних речовин* (з наук.-попул. літ.).

НЕБУЛЯ́РНИЙ, а, е, *астр.* Стос. до небули (у 1 знач.). *Хвильовій механіці судилося розвиватися в наступному столітті, коли була подолана однобічність балістичних уявлень. Кульмінацією цих уявлень стало в XVIII ст. створення так званої небулярної космогонічної моделі І. Кантом та П. Лапласом* (з наук. літ.); *Співвідношення різних за часом небулярних конденсатів у зонах формування планет було різним* (з наук.-попул. літ.); *Небулярний спектрограф — прилад для спостереження спектрів слабких протяжних об'єктів зі скінченними кутовими розмірами, зокрема газових туманностей Галактики* (з навч. літ.).

НЕБУТТЯ́, я́, *с.* Стан, коли не було або припиняється існування, життя, буття. *На дорозі порожньо, і я думаю про небуття* (М. Хвильовий); *Мені здавалось, що я перестаю бути. Просто розтаю у небутті — і все* (Ірина Вільде); *В безмежжі космічного небуття всі ми являємо собою дивовижний приклад торжества випадковості* (Ю. Андрухович).

◊ **Відійти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́** *див.* **відхо́дити; Ка́нути в бе́звість (у небуття́, у ві́чність)** *див.* **ка́нути; Ки́нути в небуття́** *див.* **ки́дати.**

НЕБЮДЖЕ́ТНИЙ, а, е. Який фінансується не з коштів державного бюджету. *Метою контрольної роботи є формування навичок щодо обліку фінансово-господарських процесів у небюджетних неприбуткових організаціях* (з навч. літ.); *До небюджетних рахунків належать депозитні рахунки, рахунки для зарахування коштів єдиного соціального внеску, рахунки державних цільових фондів, рахунки для операцій з коштами від приватизації майна* (з мови доку-

ментів); *Обов'язкова умова для участі в конкурсі — власний небюджетний внесок конкурсанта в розмірі не менше 5 % від вартості проекту* (із журн.).

НЕВАГО́МИЙ, а, е. 1. Який не має ваги або має незначну вагу. *Тіло якесь невагоме, наче його зовсім немає* (П. Колесник); *Сніг падав з темряви безшелесний і невагомий* (П. Загребельний); *Сніг невагомим покривалом огортав золоте, ще не опале листя* (Ю. Логвин); *Вона була зодягнена в оторочену мереживом напівпрозору нічну сорочку з такої тонкої, легкої, майже невагомої тканини, що при бажанні її можна було зібгати так, що вона умістилася б у маленькій жіночій долоні* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *перен.* Який не має великого значення; незначний. *Тепер і та новина здалася дрібною й невагомою, її Ярополкові стачило на півдня* (І. Білик); [Л а е р т:] *Чому не покарали ви законом Цих злочинів зловмисних і тяжких..?* [К о р о л ь:] *З двох причин, Можливо, як на тебе, й невагомих, Але для мене їх цілком достатньо* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕВАГО́МІСТЬ, мості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **невагóмий** 1. *Почуття крилатої легкості й невагомості опанувало веселих пасажирів* (С. Добровольський); *В наших руках дедалі більше невагомості, ходимо парком старої садиби, граємо в доміно біля гіпсової купальниці над водою* (Ю. Андрухович); *Гоца впевнено обвила мою шию руками, мої ж руки обняли її ледве-ледве, за талію. .. Мене сповнювало почуття невагомості, ніби то не дівчина, а фантом* (Любко Дереш); *Силует сучасного жіночого одягу останнім часом тяжіє до шовку з його легкістю і невагомістю* (з наук.-попул. літ.).

2. Стан земного тіла, що перебуває поза силами тяжіння. *Риндін чудово знав — теоретично! — як буде поводитися за умов невагомості його тіло і якою своєрідною буде поведінка всіх речей в кораблі* (В. Владко); *В невагомості — особливі почуття. Інколи мені здається, що я виходжу за межі власного тіла, спостерігаю за собою з космічного простору* (О. Бердник); *Я йшов якось дуже легко й нечутно, наче плив у повітрі. Так ходять тільки уві сні або, може, ще в космосі, у невагомості* (В. Нестайко); *У невагомості змінюється ряд життєвих функцій живого організму: обмін речовин, кровообіг, іноді спостерігаються розлади вестибулярного апарату* (з наук. літ.).

НЕВАГО́МО. Присл. до **невагóмий** 1. *Птахів багато. Чайки невагомо в'ються в повітрі, крижаки з торпедною прудкістю пролітають сюди й туди* (О. Гончар); *Сам-один у цій біблейській білості, Тільки іній невагомо скапує* (Б. Олійник); *Аж солодко торкнути і впізнати: .. і мідь замерзлого листка, й перо пташине, що невагомо послане з вершини* (Ю. Андрухович); *Білка кликала на дерево, і я скакав невагомо з гілки на гілку* (М. Дочинець).

НЕВАЖКИ́Й, á, é. 1. Який не має великої ваги; з вантажем невеликої ваги. *Неважке .. збіжжя зложене було у невеличкий чемодан* (Панас Мирний); *Якась глибока й непохитна зацікавленість хатнім побутом почувалась у її голові, рухах, у всій її поставі, огрядній і заразом неважкій* (В. Підмогильний); — *Допоможеш мені нести коробочку. Сьогодні неважка* (Ю. Логвин); — *Скільки ти його донесеш, такий мізерний? — затурбувалася вона. — Те, що дають, неважке, — мовив хлопець* (Валерій Шевчук).

2. Який не потребує великого напруження, великих зусиль для здійснення; досить легкий для виконання. *Служба неважка, а грошики кап та кап собі до кишені, і ніякого клопоту* (М. Білкун); *Вишата ж мовчав, але було видно, що важка дорога йому зовсім неважка* (І. Білик); *Понеділок — неважкий день. Головне — математики за розкладом немає* (П. Запаренко); *Треба .. читати щось дуже спокійне, веселе і неважке, нехтуючи всіма можливими шурхотіннями, поскрипуваннями, покашлюваннями тіней* (К. Москалець).

3. Незначний за розмірами, ступенем, силою вияву; нетяжкий. *В Орлі він сам був "постраждалий за ідею", висланий туди після розгрому Кирило-Мефодіївського братства. Кара, порівнюючи з іншими "братчиками", припала неважка* (О. Іваненко); *Слід виокремити Кодекс про кримінальні проступки, зробити спрощене слідство і розгляд у суді. До 30 % нинішнього тюремного населення — ті, хто вперше скоїв неважкий злочин, — не потрапить за ґрати* (з наук. літ.); // Незагрозливий, швидко, без ускладнень виліковний (про рану, хворобу і т. ін.); досить легкий (у 5 знач.). *Поранення було неважке — у передпліччя* (В. Кожелянко); *Більшість людей вивчають інструкції лікарських препаратів і купують ліки наосліп. Та це я описую лише ситуації, коли хвороби неважкі* (з наук.-попул. літ.); *Якщо було перенесено неважку застуду, то щеплення проводять одразу після нормалізації температури* (з навч. літ.).

НЕВА́ЖКО. Присл. до **неважкúй** 2, 3. *Дівчата якісь бундючні, недоброзичливі. Вважали себе винятковою кастою в таборі, бо працювали неважко, в чистоті й теплі* (М. Андрусяк); *Під час операції був неважко поранений один з українських силовиків, йому вже надана меддопомога* (з газ.); // *у знач. пред.* Не становить особливих труднощів. *Неважко уявити собі окрему кінокартину на дві серії про подорож діда Григорія на Далекий Схід в пошуках тиші й назад* (О. Довженко); *Перейти вбрід? Звичайно, це неважко, озеро було вузьким і мілким* (В. Владко).

НЕВАЖЛИ́ВИЙ, а, е. Який не має великого, особливого значення; несуттєвий, незначний. *Дівчина почервоніла і говорила щось неважливе, беззмістовне* (Ю. Яновський); *Все було другорядним, неважливим порівняно з тим, що він здобув, що він має у житті: Тоня!* (О. Гончар); *Денис підхоплював її сумку, і вони йшли до школи, розмовляючи про різні неважливі речі* (А. Кокотюха); *Він дорікає, що я забагато уваги приділяю неважливим, показним речам* (С. Андрухович); // *у знач. ім.* **неважлúве,** вого, *с.* Те, що не має великого значення. *Неважливе забувай, витісняй його з пам'яті важливим* (М. Дочинець); *Процес абстрагування є складним, двоступеневим: спочатку відокремлюється важливе від неважливого, а потім установлюється незалежність об'єкта пізнання від певних факторів* (з навч. літ.).

НЕВАЖЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неважлúвий.** *Що ж до маминої потаємної думки про неважливість конференції й навіть поетів а-ля Іванов, то її не було висловлено* (Олекса Ізарський); *У заперечних фразеологізмах часто виступає лексема "мертвий", що вказує на чиєсь неіснування. Такі фразеологізми позначають здебільшого неважливість чогось, неактивність процесів чи явищ, неефективність чогось* (з наук. літ.); *Для підкреслення неважливості, незначності чого-небудь в образному вживанні усталився вираз "десята частка правди"* (з наук.-попул. літ.).

НЕВАЖЛИ́ВО, *пред.* Не має значення; неістотно. *Свій чи чужий цей натовп? Це неважливо. Найголовніше те, що він уже оступився, він одімкнув Горобенковим словам важкі засуви свого нутра, і акція, ініціатива тепер у Горбенка, а не в нього* (Б. Антоненко-Давидович); *Я збирався... А втім, це вже неважливо. Головне те, що я зробив тут, на кораблі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Пан Миколай, плекаючи потаємну надію на існування після фізичної смерті, намагався саме так уявляти собі потойбіччя: ти є в свідомості — неважливо, як уже було сказано, в чиїй* (В. Кожелянко); *Я відчула, що тепер маю моральне право добиватися того, що хочу. Неважливо, якими способами* (Любко Дереш).

НЕВАЖНЕ́НЬКИЙ, а, е, *ірон.* Досить неважний (у 2 знач.). — *"Гордон-Бат"? Неважненькі, зовсім неважненькі цигарки* (О. Донченко); *Ешелон іде тихо. Охорони, бачу, на ньому ніякої. "Мабуть, щось неважненьке везуть",* — *думаю* (Ю. Мокрієв).

НЕВАЖНЕ́ЦЬКИЙ, а, е, *прост.* Те саме, що **неважне́нький.** *Оглянув* [Передерій] *озимину, ту, що під Лагодівкою, в третій бригаді. Неважнецька вона* (І. Цюпа); *Усвідомлюючи, що оратор з мене неважнецький, я вдався до поезії* (С. Олійник); — *Травма запущена, неліkована, справи твої, хлопче, відверто кажучи, неважнецькі. "Пахне" операцією* (В. Чемерис); *Вусаті й забарні, земляки мої хитрувато торгувалися з усім тим людом, але я знав, що купці з них неважнецькі* (Валерій Шевчук).

НЕВА́ЖНИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **неважли́вий.** *На щастя, для змісту оповідання сей пропущений рядок .. неважний* (І. Франко); *Голова снує думки. Про що я думаю? Я думаю про щось чуже, стороннє, неважне, а проте тямлю, що я не забув свого горя* (М. Коцюбинський).

2. Не дуже добрий; поганий (у 1, 2 знач.). *Була в театрі на новій п'єсі з артистичного життя (гарно грали, а п'єса неважна)* (Леся Українка); *День, видно, неважний. Сірий і, мабуть, нудний* (У. Самчук); — *Солдат з мене був, здається, неважний* (О. Гончар); — *В мене також настрій неважний, Маркосе, але я думаю, що ми ще чогось не помічаємо* (Ю. Покальчук).

НЕВА́ЖНО, *розм.* Присл. до **нева́жний.** *Проба пройшла неважно* (В. Гжицький); *Справи його в Тифлісі пішли дуже неважно* (М. Олійник); // *у знач. пред.* — *Мені так здається. А втім, се неважно. Бо се одно не спинило б мене* (Леся Українка); — *Я безсмертна людина,* — *думає генерал Федорченко, дивлячись на блакитні простори,* — *і абсолютно неважно, скільки мікронних одиниць часу буде існувати моє особисте "я"* (О. Довженко); *Хіба то важно, що після того казав їй Кирило?! Неважно! Важно, що сказав правду* (М. Матіос); *Настала зима, з опаленням було неважно, в хаті бувало не раз доволі зимно* (Ю. Покальчук).

НЕВАЛІ́ДНИЙ, а, е, *книжн.* Недостовірний, непевний. *Тест невалідний, якщо результати тестування визначаються впливом нерелевантних змінних* (з наук. літ.); *Усна форма перевірки знань учня має свої вади. Без інтенсивної підготовки й навчання викладачів усне опитування стає занадто необ'єктивною, ненадійною та невалідною формою перевірки* (з наук.-попул. літ.).

НЕВАЛІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **невалі́дний.** *Невалідність результатів може бути наслідком неякісних тестових завдань* (з наук. літ.).

НЕВАЛІ́ДНО, *книжн.* Присл. до **невалі́дний.** *Невалідно складений тест.*

НЕВА́РТИЙ, а, е. Який не заслуговує кого-, чого-небудь. *"Я,* — *думав султан,* — *.. невартий жити, якщо це життя буде куплене дорогою ціною загибелі моєї держави..."* (С. Тельнюк); — *Не ображайся, але я подумала: "..Хіба він її вартий?!"* — *Невартий?* — *Ще подумала: цій любасці потрібне щастя* (Р. Андріяшик).

НЕВА́РТІСНИЙ, а, е. Який коштує недорого, має невелику вартість. *Платон уважав, що світ є невартісний, постійно змінний і несправжній* (з навч. літ.).

НЕВА́РТІСНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нева́ртісний.** *Аврелій Августин використовує біблійний алегоричний образ, щоб показати, з одного боку, своєрідний зовнішній вигляд, завищену самооцінку й амбітні прагнення опанованих гординею людей, з іншого,* — *їхню фактичну невартісність* (з наук. літ.); *Критики прагнули "викрити" вторинність і художню невартісність поеми І. Франка "Лис Микита"* (з наук.-попул. літ.).

НЕВБАЧА́Й, *присл., заст.* Ненароком, несподівано. *Бач, невбачай, та й попав* (Номис); *Дід Копистка, розглядаючи малят, невбачай посміхнувся, а панна Ярина, обернувшись туди ж, чекала, що ж її таке цікаве розповість оце зараз старий* (О. Ільченко).

НЕВБИ́ТИЙ, *рідше* **НЕУБИ́ТИЙ,** а, е. Якого не вбили *(див.* **убива́ти**[1]). *Невже через кілька місяців він, живий, невбитий Хома, крокуватиме ланами рідного Поділля, повертаючись додому?* (О. Гончар); *Хто лишився невбитий і невивезений – затаївся, як щур під підлогою* (М. Матіос); *Останки невбитого почуття людської гідності збунтувалися в ній* (Б. Лепкий).

◊ **Діли́ти шку́ру невби́того ведме́дя** *див.* **діли́ти.**

НЕВБЛАГА́ННИЙ, а, е. 1. Якого не можна вблагати, упросити; непохитний (у 2 знач.), незламний (у 3 знач.). *Вона благала усіх родичів навколішках.., аби Зоню не відправляли з двора. Але родичі були невблаганні* (Леся Українка); *Люди почали просити Санька, лаяти його, благати, але Санько був невблаганний* (І. Багряний); *Хвилина замішання минула, і Іван Порфирович був уже невблаганний* (О. Полторацький); // Який виражає стійкість, непохитність, незламність. *Очі її горіли, в грудях булькало і стогнало, лице зробилося лютим і невблаганним* (Григорій Тютюнник); *Останні слова були невблаганним присудом, але Людота наважився заперечити старцеві* (І. Білик); *До кімнати зайшов ще зовсім юний лейтенант з невблаганним виразом на обличчі* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Якого не можна змінити, пом'якшити і т. ін. *Вдаряє скажений прибій, невблаганним нас визовом кличе* (Б.-І. Антонич); *Невблаганна спека ллється з неба* (Ю. Яновський); *В глибокому підпіллі, вірний клятві бойовій, тут виносив* [штаб гвардійців] *чорній силі невблаганний вирок свій* (М. Упеник); // Якого не можна відвернути; невідворотний, неминучий. *А лихо йшло помалу, не поспішаючись, але не перестаючи наближатися, неминуче, невблаганне* (Б. Грінченко); *Коли дим розвіється, руїни виступлять з невблаганною, невідрадною силою* (В. Винниченко); *Я вдихаю не радість весняную, А холодную смерть невблаганную* (А. Кримський); // *у знач. ім.* **невблага́нне,** ного, *с.* Те, чого не можна змінити, відвернути. *Неминуче й невблаганне ходило вже близько біля княжича Святослава й Малуші, тільки вони цього не знали й не відчували* (С. Скляренко); *Хай станеться невблаганне. Вона вийде на волю, заплативши страшну ціну* (О. Бердник).

НЕВБЛАГА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невблага́нний.** *Я відчув, що завдав йому болю,* — *він замовк, уражений моєю невблаганністю* (Ю. Андрухович); — *Я забороняю вам!* — *В очах її була невблаганність* (В. Нестайко);

Чорні дні чернецького кубла підкрадалися повільно, але їхню невблаганність ігумен відчув уже давно (О. Донченко); *Мені все ще думалося: де та міра й те число, що позначили б велич хоробрих і жалюгідність слимаків, невблаганність смерті й нездоланність життя?* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕВБЛАГА́ННО. Присл. до **невблага́нний.** *Він силкувався говорити, як жовтовусий, цей кирпатий хлопчина: суворо, твердо, невблаганно* (В. Винниченко); *Всі дуже гарно впилися, по чому маестро невблаганно заволодів їхніми невинними умами* (Любко Дереш); *— Я? — Так, ти! Саме ти! Виходь! — невблаганно гримів комендантів голос. Нещасному нічого не залишалося робити* (В. Малик); *Нас випускають назовні, і ми, вставши в рядок, з розпачем в очах спостерігаємо, як невблаганно зачиняються ворота* (С. Андрухович).

НЕВБРА́НИЙ, а, е. 1. Який не має на собі одягу; неодягнений. *На порозі появилася його жінка. Антична статуя, що ожила і нараз виходить з музею. Тільки що статуї звичайно мало або й цілком невбрані, а тая в білій сукні по саму шию, з довгими рукавами* (Б. Лепкий); * Образно. [Г е л е н:] *Адже тая правда — цнотлива дуже і поважна жінка, і сором їй ходити без одежі...* [К а с с а н д р а:] *Але й сама я жінка, отже, правду я можу бачити й невбрану* (Леся Українка).

2. *розм.* Одягнений не так, як належить для певних обставин. *Траву дивись удень, як обсохне роса, а дівку у будень, як невбрана та боса* (приказка); *Петрана не любила хлопцям попадатись на очі, коли була невбрана* (М. Малиновська).

НЕВВАЖА́ЮЧИ, *прийм., із знах. в., у спол. із прийм.* н а. Те саме, що **незважа́ючи.** *Лице його, невважаючи на признаки великої втоми і тільки що відбутої далекої подорожі, дихало здоров'ям* (І. Франко); *Пані чогось тихо, але нерозважно плакала, невважаючи на всі ласки Марії Дмитрівни* (Дніпрова Чайка); *Гомоном м'яким і вільним, як шуми весняної поводі, невважаючи на вечірній час, грало й гуло все місто* (С. Васильченко); *— Не витолочуйте трави! — Охороняйте природу! — І от, невважаючи на .. заборони, трапляються, і, на жаль, частенько трапляються, людці, до яких всі такі вимоги й прохання мов горохом об стінку* (Остап Вишня).

НЕВВА́ЖЛИВИЙ *див.* **неува́жливий.**

НЕВВА́ЖЛИВІСТЬ *див.* **неува́жливість.**

НЕВВА́ЖЛИВО *див.* **неува́жливо.**

НЕВВА́ЖНИЙ *див.* **неува́жний.**

НЕВВА́ЖНІСТЬ *див.* **неува́жність.**

НЕВВА́ЖНО *див.* **неува́жно.**

НЕВВІ́ЧЛИВИЙ, а, е. Який нехтує правилами пристойності, не виявляє уважності, люб'язності; нечемний. *Іван був і досі неввічливий, а тепер ще гірший став* (Ю. Федькович); *Не прихиляється моя душа до неї. Неморторна, нечепурна, неввічлива* (Ганна Барвінок); *— Я знайома з котом Феліксом, який вміє і читати, й писати. — Феліксом?! — очі П'єро спалахнули. — Той, що живе у Зимовому домі? Перепрошую, що був неввічливий з вами! Це зовсім інша річ* (Г. Пагутяк); *— Нехай за вас побалакає отой неввічливий колега, — голос її несподівано сповз до молодечого кокетства* (О. Ульяненко); // Який не виражає ввічливості. *Ней-Сагор подарував серові Едварові його неввічливий тон і поштиво схилився* (Ю. Смолич); *Він підвівся з лави: "Неправда!" Сільвія не образилась на цей неввічливий жест* (М. Руденко); *Все ж я наважилася потелефонувати до нього* [пана Микити] *додому, ризикований і неввічливий крок* (С. Процюк).

НЕВВІ́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **неввічливий.** *Намагання уникнути прямого погляду часто розцінюється як неуважність, неввічливість* (з наук.-попул. літ.); *Причини для звільнення за власним бажанням можуть бути найрізноманітнішими. Наприклад, недостатня зарплата, неввічливість керівництва, кепський колектив* (з навч. літ.); // Неввічливий учинок, неввічлива поведінка. *Походенко, повернувшись трохи до Явдохи, мовчки кивнув їй головою. З такої неввічливості баба Явдоха аж затремтіла* (О. Кониський); *— Ви прийшли сюди щось сказати нам? То й кажіть. Що вам потрібно? — Мігель Хуанес майже розсердився: яка неввічливість!* (В. Владко); *— Я думав, ти мені її* [книгу] *подаруєш. — Ні, — відказав Шартен. — Ходімо! — Барні не став наполягати, хоча така неввічливість була для нього трохи несподіваною* (В. Собко); *— Ви щойно супроводили молоду леді, до якої я вчора зовсім незумисно виявив неввічливість* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

НЕВВІ́ЧЛИВО. Присл. до **неввічливий.** *Вона неохоче і навіть трохи неввічливо обзивалася на розмову шляхтичів і просила батька визволити її од залицяння не милих їй панів* (А. Кащенко); *— Стоп! — Кошовий перервав його, хай би як неввічливо це виглядало. — Чекайте* (А. Кокотюха); *— Я зрозумів, що не все залежить від мене. — Вибачте, — перервав досить неввічливо він, — але це виправдання слабких людей...* (В. Лис); // *у знач. пред. І не пилось, і не їлось. Але ж і встати та піти, як ці бовкуни, теж було б неввічливо, непоштиво* (О. Гончар); *Король повернувся до Таумі — мабуть, думав, що вона знає цю чужинську мову. Таумі хотіла сказати, що не знає, та вирішила, що так буде неввічливо* (В. Лис); *Я ще подумала, чи не спитати її, чи вона не бачила мого телефона, але це було б неввічливо* (С. Пиркало).

НЕВГАВА́ЮЧЕ. Присл. до **невгава́ючий.** *Почуваючи Україну душею, власними жилами відчуваючи, як невгаваюче "пульсує і гуде" козацька кров, В. Симоненко спромігся неперевершено передати цей екстатичний гін волі* (з навч. літ.).

НЕВГАВА́ЮЧИЙ, а, е. Який не вгаває, не припиняється, не вмовкає і т. ін. *Ввесь високо романтичний стиль Орестової пози викликав у всіх нас невгаваючий сміх* (Л. Старицька-Черняхівська); *Невиспані, голодні, як собаки після довгих ловів, почували* [офіцери] *в душі злість і злобу до світлійшого* [князя], *проклинали його невгаваючу енергію* (Б. Лепкий); *Заклопотане війною місто вирувало своїм невгаваючим життям* (Іван Ле); *У вухах лунав невгаваючий шум бою — крики, стогони, брязкіт шабель, тріск списів, іржання коней...* (В. Малик).

НЕВГА́ВНИЙ *див.* **неуга́вний.**

НЕВГА́ВНО *див.* **неуга́вно.**

НЕВГАВУ́ЧЕ. Присл. до **невгаву́чий.** *Вітер починa грати на далекім воринні .. Тонко заводить вориння, як муха в тенетах, скиглить біль нестерпучий, плаче самотній сум... Дзз... дз-и-и... Невгавуче, безперестанку* (М. Коцюбинський).

НЕВГАВУ́ЧИЙ, а, е. 1. Який не вгамовується, якого не можна втримати, заспокоїти; невгамовний. *Тільки Жучка невгавуча У покосах порина* (П. Грабовський); *Так, старому*

він не сподобався .. Але то, здається, людина, котрій ніхто не догодить. Невгавучий пенсіонер, що всюди пхає свого носа (Г. Пагутяк).

2. Який не стихає, не припиняється протягом тривалого часу (про пісні, звуки, шуми і т. ін.). *Гніт в каганчику тихенько Стане мріти й притухати; Цвіркуни покинуть пісню Невгавучу цвіріньчати* (Я. Щоголів); *Невгавучий крик та гомін доносився до них* (Панас Мирний); *Потім він теж ішов додому, виснажений сонцем, ходаниною та невгавучим галасом юрби, що ще довго бринів йому в вухах* (В. Підмогильний).

НЕВГАВУ́ЩИЙ, а, е. Те саме, що **невгаву́чий.** *Сто двадцять літ живе чернець мовчущий, І звуть його Мовчальником спасенним, Та він в своїй молитві невгавущий* (П. Куліш); *Дід витягає з кишені довгу, мов свічечку, цукерку, хлопчак вихоплює її з рук і з вереском біжить до ліжка. — Яке ж галасливе та невгавуще! — сміється і зітхає старий* (М. Стельмах); *З обійсть навколо валували й підвивали собаки. В унісон із ними лементували жаби, а соло вів усе той-таки невгавущий хрипкий співака, котрий часом заводив аж зовсім високо і рвав та й рвав простуджені й зовсім натомлені струни* (Валерій Шевчук); *Вирує море. Кожен дальший вал Усе страшніша підіймає прірва... Весь хаос вод цей невгавущий шквал З безодні супокою вирвав!* (Є. Плужник).

НЕВГАМО́ВАНИЙ, а, е. 1. Якого не вгамували, не заспокоїли. *Невгамовані бджоли хмарами вились над бабою Оришкою, неначе стерегли її* (І. Нечуй-Левицький); *Професор затих і, все ще невгамований, задумано й неспокійно возив стеком по землі* (М. Івченко).

2. Який не можна вгамувати, стишити, припинити впродовж тривалого часу (про почуття, звуки, явища природи); невгамовний. *Що це за туга? Відкіль цей невгамований біль?* (М. Драй-Хмара); *Стихійний, невгамований жах гонив нас сліпма перед себе. Здавалося нам, що біла, костиста мертва рука переслідує нас безперестанку* (Б.-І. Антонич); *Квітне день за вікном голубий, .. а над полем звитяжного бою невгамований спів солов'я* (І. Гончаренко); *Перси .. намагались подолати могутню річку плавом, але охлялі руки та ноги не могли змагатися з невгамованими хвилями* (І. Білик).

НЕВГАМО́ВНИЙ, а, е. 1. Який не може вгамуватися, заспокоїтися, перестати діяти. *Одного бракувало в веселій господі невсипущої господарки: русявих головок невгамовних щебетунчиків* (Л. Яновська); *Степанові подобалась столярна справа, подобався невгамовний Митрович з своєю манерою говорити про дерево з повагою* (М. Дашкієв); *Отець Іван, зовсім постарілий, ще більше висохлий, але такий же невгамовний, як і в молодості, підняв хреста* (В. Малик); — *Поїж, невгамовний,* — *ласкаво пожурила мати, наливаючи Івасикові молока і підсовуючи великий окраєць хліба* (О. Бердник); // Сповнений неспокою, енергії; неспокійний, енергійний. *Про вас, дівчата.., Про трудові будені дні І вашу вдачу невгамовну Сказать хотілося б мені* (Л. Забашта); *Характер у Софійки невгамовний і товариський* (Микита Чернявський).

2. Який не стихає, не замовкає, не припиняється впродовж тривалого часу. *За вікнами-арками глухий, але невгамовний шум битви* (І. Кочерга); *В лісі, під невгамовні співи й щебетання пташок.., наша розмова почалась якось раптово, щиро* (П. Тичина); *Механік тартака подивився навкруг і прислухався. Близько від нього в березі шумів невгамовний потік* (С. Скляренко); *Люблю я .. невгамовне гуркотіння Швидких маршрутних поїздів* (М. Упеник).

НЕВГАМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **невгамо́вний.** — *А ви знаєте, по-моєму, на нім лежить якийсь фатум. Це велике наше бунтарство й невгамовність* (М. Івченко); *Останні в ряді різкими, неритмічними жестами висловлювали свою невгамовність і тривогу* (Б.-І. Антонич); *Шовкун .. немало дивувався з цієї невгамовності свого командира* (О. Гончар); *Невгамовність хвиль ніби передається граніту* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

НЕВГАМО́ВНО. Присл. до **невгамо́вний.** *Його уява працює невгамовно, розвертає перед ним усе нові образи* (І. Франко); *Софія ридала тяжко, невгамовно... аж тут раптом замовкла, мов голос їй порвався* (Леся Українка); *Катя почуває, що й її охоплює бажання говорити, говорити невгамовно* (М. Дашкієв); *На квартирі Петера Стара невгамовно дзеленчав телефон* (О. Бердник).

НЕВГАРА́ЗД, *присл., розм.* Не так, як треба; не до речі; не до ладу. *Вона крізь сон невгаразд щось поспитала, і так само невгаразд відповіла, і зразу пішла в ліжко* (М. Івченко); *Розмовляючи, Валентин за кожним словом червонів до вух, немов йому здавалося, що все він говорить наївно і невгаразд* (О. Гончар); *Чи не помиляюся, бува? Чи, може, кажу щось невлад, невгаразд?* (О. Шугай).

НЕВГАСА́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який не гасне; невгасимий (у 1 знач.), незгасний (у 1 знач.). *Ніколи ікона Матері Божої, під якою горіло невгасаюче світло, не дивилася на Мотрю такими великими, повними виразу очима, як нині* (Б. Лепкий); *Радуйся, проміння сонця духовного; Радуйся, сяйво світла невгасаючого* (з рел.-церк. літ.).

2. *перен.* Який не зменшується, не зникає; невгасимий (у 2 знач.), незгасний (у 2 знач.). *Хто бачив безграничну невгасаючу любов циганки до тієї дитини, яку, вибавивши змалку, уважала майже за свою, той і міг припускати, як оце Іваниха Дубиха, що вона могла би, з жалю за дитиною, забрати її з собою* (О. Кобилянська); *Народна невгасаюча любов, Що йшла дорогами і стежечками, .. По світу йде широкими шляхами!* (А. Турчинська); *Крізь боїв невгасаючі гули поспішаю до тебе і я, любе місто моє* (М. Упеник); *Жінка втрачає на інтелекті, лише коли закохана. .. А в родинному житті це не завжди можливо. Побут, рутина обов'язків, а їй при всьому тому потрібен невгасаючий бенкет почувань* (Л. Костенко).

НЕВГАСИ́МИЙ, а, е. 1. Який не можна погасити; який постійно горить; незгасний. *Свічки перед богами невгасимі палали* (Марко Вовчок); *Тільки те переконання* [про можливість добра], *котре, мов невгасимий огонь, горіло в їх крові, додало їм такої великої сили* (І. Франко); *Мабуть, оті заграви невгасимих пожеж, що разом з чорними хмарами насуваються на верховину, опалюють старечу душу* (П. Воронько); *І виріс, і синьо на розі палав — ліхтар невгасимий із синього скла* (І. Жиленко).

2. *перен.* Який ніколи не послабиться, не зникне. *Дивна своєю силою, невгасима жива віра в зустріч з улюбленою дочкою не залишала його* (О. Донченко); *Вона мовчки стояла на березі — висока й строга, їй здавалося, що вона — маяк невгасимої сили* (Ю. Яновський); *Калка! Коротке колюче слово, що буде вічно ятрити серце невгасимим болем*

(В. Малик); *Бездарний однокласник Сковороди жовчю вилив свою невгасиму заздрість до геніального ровесника на голову професора піїтики* (Р. Іваничук); // Пристрасно відданий якій-небудь справі, ідеї, захопленню і т. ін. *Я з нещасливими, з бідними, з невлаштованими .. Може, тому, що я українець, що все моє життя на моїй землі палають страшні жертовники, на яких загибають невгасимі душі* (О. Довженко).

НЕВГАСИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Властивість за знач. **невгаси́мий.** *Роман Б. Пастернака "Доктор Живаго" — це тривожний роман про загибель російської інтелігенції, про втрату духовності, про віковічну російську заметіль, про невгасимість вогню свічки* (з навч. літ.); *Обсяг і мистецька вартість цієї продукції засвідчують невгасимість його* [Т. Шевченка] *поетичного генія* (І. Дзюба); *Жертовний подвиг когорти юнаків засвідчив невгасимість поривань до свободи, до утвердження національного буття в Україні* (з наук.-попул. літ.).

НЕВГАСИ́МО. Присл. до **невгаси́мий.** *Вогонь горить тут невгасимо. Вдень його підтримує ватаг, а вночі спеціальний хлопець* (Г. Хоткевич); *Вогонь синів невгасимо, розмірено* (Є. Пашковський); [К о в а л е н к о:] *Я жива людина, і кохання невгасимо палає в моєму серці* (В. Собко); *Як невгасимо міниться, пала алмаз життя в простій оправі смерті!* (І. Жиленко).

НЕВГА́СНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **невгаси́мий.** *Пломенів на захід, схід Невгасний вир пожеж* (П. Усенко); *— Яка є найтяжча клятьба, ну, присяга, серед твоїх ратників? .. — Найтяжча? — перепитав він. — Се коли котрийсь воїн клянеться теплим духом невгасного великокняжого вогнища* (І. Білик); *Невгасна дружба наша, Мов самоцвіт, сія, Подруженько Наташа, Уралочко моя!* (І. Муратов); * Образно. *Повертаю в осінь... Гаснуть клени. Тільки музика твоїх невгасних кіс* (А. Мойсієнко).

НЕВГА́СНО, *поет.* Присл. до **невга́сний.** *Невгасно горить Наш великий іскристий костер* [вогнище] (В. Бичко).

НЕВГІ́ДДЯ, НЕУГІ́ДДЯ, я, *с., збірн.* Непридатні для обробітку землі. *"Зараз у нас уже сто двадцять кінських сил. До речі, виявилося, що це економічно вигідно. Кінь коштує два п'ятдесят — три карбованці на день, а трактор — у десять разів більше. І користь відчутна. Невгіддя переорані, засіяні, засаджені"* (В. Нестайко); *Зі школи мене вигнали, і з учня третього класу я враз перетворився на пастушка. Дві корови, кінь, отарка овець... Мої батьки мали шмат неугіддя, на тому пасовиську і випасав свій гурт* (М. Андрусяк); *На сільськогосподарських картах району позначено пасовища, перелоги, неугіддя* (з наук. літ.).

НЕВГНО́ЄНИЙ *див.* **неугно́єний.**

НЕВГО́ВКАНИЙ, НЕУГО́ВКАНИЙ, а, е, *розм.* Якого неможливо вговкати (у 2 знач.), вгамувати. *Ні одна дівчина в селі не курила, се було лише у циганів звичаєм, а вона не хотіла уходити за циганку. .. Супротивлялася тому з цілою амбіцією своєї дикої, неуговканої вдачі* (О. Кобилянська); *Забували наші заговорники, що цар Петро відзначався не тільки невговканою, дикою вдачею, але також хитрістю правдиво монгольською* (Б. Лепкий); *Невговкані ескадри хрущів .. гуділи серед ласкавої тиші, мов невидимі мотори* (І. Керницький).

НЕВГО́ДНИЙ *див.* **неуго́дний.**

НЕВГО́ДНО *див.* **неуго́дно.**

НЕВГОМО́ННИЙ, а, е. 1. Те саме, що **невгамо́вний.** *— Цікаво, — подає голос невгомонний Губа, — де тепер бригада: чи лише на підступах до Самбора, чи вже оволоділа ним?* (Є. Доломан); *Світ помутнів, очі не бачили нічого. Тільки сіль в устах, вогонь під чолом і неспокійне, невгомонне дрижання серця* (Б.-І. Антонич); *— Ти невгомонна, як той рвучкий вітер* (І. Пільгук); *Десь Берлін захлинається в невгомонному клекоті подій* (П. Колесник).

НЕВГОМО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **невгомо́нний.** *Емоційна невгомонність і насиченість музики С. Рахманінова вже століття приваблює не лише майстрів-виконавців і музичних критиків, але й широку аудиторію слухачів різних поколінь* (з наук. літ.); *Теплотою милосердя, клопотами про людину, про її невгомонність, високу місію на землі позначені вірші Ліни Костенко* (з наук.-попул. літ.).

НЕВГОМО́ННО. Присл. до **невгомо́нний.** *Славне повстанське товариство зібрав у Снятині Василь Андрусяк, геройський дух якого невгомонно витає над містом* (М. Андрусяк); *Я .. почув, що над головою в мене невгомонно дзвонять жайворонки* (Валерій Шевчук); *Невгомонно плакала, як зурочена дитина, якась птиця* (М. Дочинець).

НЕВДА́ВАНИЙ, НЕУДА́ВАНИЙ, а, е. Справжній, щирий, не роблений. *— З'їм його* [зілля] *й трісну? — мовив Прокіп з виразом невдаваної тривоги на своїм дитячім лиці* (І. Франко); *"Кияночкою" він називав Ларису не часто.., але в тому прізвиську завжди пробивалася щира, неудавана ласка* (О. Гуреїв); *Вона поглянула на Шульгу з неудаваним острахом. — Ви таки справді ненормальний?* (П. Загребельний); *Він з невдаваним сумом зітхнув. — Шкода, що ви так скоро покидаєте нас* (О. Авраменко).

НЕВДА́ВАНО, НЕУДА́ВАНО. Присл. до **невда́ваний, неуда́ваний.** *Був* [Суліман] *невдавано пригнічений смертю Аркадія* (Ірина Вільде); *Покрокував* [Юрко] *собі на вулицю .. І все такий же удавано веселий. І все такий же неудавано нашорошений* (І. Рябокляч); *Він справді, невдавано й нелукаво, бачив світ розміченим, як на шкільній мапі, на пупочки* [точечки] *"центрів" і великі неоковирні плями "провінцій"* (О. Забужко).

НЕВДА́ЛИЙ, а, е. 1. Який закінчився, завершився невдачею (про обставини, події і т. ін.). *Молодий граф Володимир Романович Скаржинський повертався з невдалого полювання* (О. Донченко); *Батькові не треба було оповідати про невдалі спроби знайти роботу* (С. Чорнобривець); *Головне — дожити до завтра. Дотягнути до станції Київ. І не злетіти к бісовій матері з цієї полиці, на якій завершую свою невдалу довколасвітню подорож* (Ю. Андрухович); *31 березня під час невдалого штурму Катеринодара Корнілов був убитий і його замінив Денікін* (Д. Білий); // Погано, неякісно виконаний, зроблений, здійснений і т. ін.; незадовільний. *Тільки наївний новак може сприйняти ці сліди невдалого харакірі за спроби самогубства* (Б. Антоненко-Давидович); *Обидва куски його* [крюка] *мали на собі сліди невдалого зварювання* (І. Сенченко); *Брянський не міг стримати свого роздратування. — Партачі! Партачі! — кричав він за кожним невдалим пострілом* (О. Гончар); *Невдалий портрет* [Петруні] *на театральній афіші: крива, хитрувата посмішка, обличчя гендляра, перекупщика, а не письменника* (В. Дрозд); // Який неточно, невиразно передає зміст чого-небудь; невлучний, непідходящий. — *Вибачте, добро-*

дію, ваше порівняння дуже невдале (В. Винниченко); [А р к а д і й:] *Дійсно невдале формулювання. (Викреслює). Здається, все. Підписуйте...* (О. Корнійчук); *В користуванні постійними епітетами треба відрізняти вдалі від невдалих* (з наук.-попул. літ.); // Здійснений, зроблений необдумано, необачно; необережний. *Молода дівчина ніяковіла, тремтіла, боялась, бо знала, що від одного її невдалого руху, найменшої помилки залежить життя, щастя* (С. Скляренко); // Який не вдався; нещасливий. *Навіщо критись від жінки, від людини, що .. душу, зів'ялену невдалим коханням, зрозуміти по-жіночому зможе?* (Іван Ле); *Вони* [діти] *нагадували йому про його особисте невдале життя* (Ю. Бедзик); *У захоплюючій, експресивній манері Цьоця .. переповідає свою біографію: переїзд у молодості звідкись зі сходу України.., невдалий шлюб* (Любко Дереш).

2. Не такий, як має бути; який не задовольняє потрібних вимог. *Не лихо журить і чужа сторона, а невдала жона* (приказка); // Який не вміє, не може, не здатний, не спроможний щось робити, виконувати; невмілий (у 3 знач.). *Сестри нема. Так і пропала, немов од сонця ковилі... А батько, кашовар невдалий, зварився якось у котлі...* (В. Сосюра); *Невдалий Пінкертон хекнув, мелькнувши ногами в повітрі, полетів у темряву, з хряском ударився об паркан і звалився десь у сніг* (І. Багряний); *Її дзвінкий сміх лунав образливо для невдалого поета* (Л. Дмитерко); *Філософ і невдалий царедворець готського короля Теодоріха. Вже п'ять віків спочиває його тіло в Чельродо* (П. Загребельний); // *розм.* Який не вдався красою; негарний. [В е к л а:] *Що ж то ти: чи обличчям така невдала, чи нетямуща до роботи, чи безприданниця яка, що ні жоден хлопець на тебе й досі не скинув оком?* (М. Кропивницький).

НЕВДА́ЛИЦЯ, і, *ч. і ж., розм., рідко.* Те саме, що **невда́ха.** *Доктор .. має чимало знаття і снаги, але мало довіряє собі, через те вважається "невдалицею"* (Леся Українка); *— Не тріпайся, Октаве, не тріпайся, не вводь мою душу в тяжкі гріхи. — Це ти, Мар'яне? — лютує і дивується полісовщик, що такий злидар-невдалиця насівся на нього* (М. Стельмах).

НЕВДАЛІ́К, *присл., розм.* 1. На невеликій відстані; поблизу; неподалік (у 1 знач.). *Не дуже радувало те, що невдалік, на сірій дорозі, купкою стояли озброєні охоронники* (М. Стельмах); *Невдалік, за тополями і кущами жовтої акації, причаївся степ* (М. Іщенко).

2. *у знач. прийм., з род. в., у сполуч. з прийм.* в і д *і без нього.* Уживається на позначення предметів, осіб і т. ін., недалеко від яких щось міститься, відбувається тощо; неподалік (у 2 знач.). *— Товаришу командир, — хвилюючись, підвівся Тимофій і застиг невдалік від невисокого, в кубанці, воїна з пістолетом у лівій руці* (М. Стельмах); *Бабина хатка невдалік від садка, притулилась до пагорба, де колись була церква* (Є. Пашковський).

НЕВДА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **невда́лий.** *Суть справи зовсім не в тому, щоб довести "вдалість" або "невдалість" минулого, а в тому, щоб з'ясувати, яким воно все-таки є насправді* (К. Москалець); *Палячи свої невдалі твори, я почував неначе помсту за "своїх дітей" — сю невдалість і завчасну смерть таких дітей, що пи б хотіла назвати своїми, якби вони вдались* (Леся Українка); *Вербун, розлютований його* [Галая] *невдалістю, шпурнув одного разу шахівницю додолу і потрощив її ногами* (В. Підмогильний); *— Не кажи на неї Олька, треба казати Олечка або ж Олюнька! — Пробачте, я не знав! — жартую я, відчуваючи невдалість свого жарту* (Ю. Покальчук).

НЕВДА́ЛО. Присл. до **невда́лий.** *Самійло Зборовський .. під час Лівонської війни у 1582 р. їздив на Запорізьку Січ з метою схилити козаків до участі у війні. Місія Зборовського закінчилася невдало* (І. Франко); *Воццек мало не заїхав чолом у стіну, потім звалив чиюсь картину, хотів повісити на місце, повісив невдало — вона знову впала* (Ю. Іздрик); *— Хіба земля — грязюка? — Це як її сприймати... Для Щося, коли він невдало приземлиться, вона — камінь* (І. Андрусяк); *У нас тут вже пару косметичок пропало, продавці навіть пробували ловити злодія на живця, але невдало* (Любко Дереш).

НЕВДА́ТНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **невда́лий.** *— Ось цитьте-бо! — Мартин гукає, — Почин невдатний іноді буває!* (Л. Глібов); *Поки боярин вернувся зі свойого* [свого] *невдатного посольства, Максим сидів у його шатрі* (І. Франко); *Ні, це не з невдатного інженера сміявся капітан!* (В. Собко); [К н у р и х а:] *І лучився, правду кажучи, таки чоловік, хоч і з себе невдатний, зате заможний* (Панас Мирний).

2. Якого супроводжують невдачі; нещасливий у житті. *Мені вже трохи жалко стало, Що буде горювать сама* [веселочка]: *— Де ж, — думав я, — невдатній дітися?* (Л. Глібов); *Якесь же є в неї почуття до цього скромного працівника інституту педагогіки, серйозної, але, видно, невдатної в житті людини?* (Б. Антоненко-Давидович); *— Ти знаєш, де місце таким невдатним панночкам, як вона? Що з них виходить, — знаєш?* (Н. Околітенко).

3. *розм.* Нездатний, неспроможний що-небудь робити, виконувати. [А н н а:] *Я невдатна загадки розгадувати* (І. Франко); *Мечі відскакували, мов од скелі, списи ламалися або, вигнувшись дугою, випорскували з рук невдатних нападників* (Ю. Винничук); *Якщо ти вдатний у всьому, а в чомусь одному невдатний, — то вже не найвдатніший* (Т. Прохасько).

НЕВДА́ТНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **невда́ха.** *Гоп, мої гречаники, Гоп, мої невдатники* (П. Чубинський); *Оксана чітко збагнула відповідальність за життя власної матері й брата-невдатника* (Олекса Ізарський); *Я живу всупереч усім законам природи, усім диктаторам, нікчемам, негідникам і невдатникам* (П. Загребельний).

НЕВДА́ТНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **невда́тник.** *Якщо робітниця така невдатниця, її не варто тримати в цеху* (з публіц. літ.).

НЕВДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невда́тний.** *Далеко вище треба поставити "Царівну" Ольги Кобилянської, невважаючи на повну невдатність композиції* (І. Франко); *Був* [Мина Омелькович] *для слободи і страшним і смішним, був для неї втіленням .. невдатності, сатанинського духу руїнництва, підряд усе ладен був корчувати, ламати* (О. Гончар); *Треба школи, та ще й доброї, тяжкої школи, .. а після неї поки через терновий шлях невдатності, гірких розчарувань, порожніх поривань висвятитись на щось, може, путнє* (з мемуарної літ.); *Козаки побачили невдатність Острянина і, скинувши його з гетьманування, вибрали гетьманом Дмитра Гуню* (з навч. літ.).

НЕВДА́ТНО. Присл. до **невда́тний** 1. *Все ж життя моє в літературі. Так мало і так невдатно робив* (М. Коцюбин-

ський); *Бекон невдатно прийняв за позитивний ідеал те, що вже й Платонові здавалось занадто грубим* (Леся Українка); *Вірш незграбний і, через невдатно розставлені цезури, трудний для читання* (М. Зеров).

НЕВДА́ХА, и, *ч. і ж., розм.* 1. Той (та), кому не щастить. *Він сміявся над невдахою Ковалем, який не зміг у зарозумілості своїй помітити цієї простої помилки* (В. Собко); *— Якби промахнулися в мене, а я мав при собі зброю, то я гнався б за тим невдахою, поки не поклав би його під Боже благословення* (Р. Андріяшик); *Хтось із зорянських жартунів вкрав Василеві штани, і довелося невдасі-солдату повертатися у табір у трусах та чоботях* (Ю. Мушкетик); *У тому ж пивбарі, за чверть години після Пашиної звідти депортації, вони зарізали якогось випадкового невдаху* (Ю. Андрухович); // Той (та), хто робить щось не так, як треба. *Ти, невдахо, невдахо, Ти ні спекти, ні зварить, Ні до мого роду говорить* (з народної пісні); *Не раз накидалася Ольга Власівна на Артема Петровича з образливою лайкою, обзивала його невдахою* (А. Хижняк); *До нього прискіпався якийсь агроном-невдаха, обіцявся все вилагодити, навіть брався про Стахові досліди написати популярну брошуру, тільки просив, аби той з ним авторством поділився* (І. Чендей); *Катерина Ірину не схвалювала, вважала її невдахою, хвойдою та п'яничкою* (Л. Денисенко).

2. *рідко.* Що-небудь погано, невдало виготовлене, зроблене і т. ін. (про предмети). *— Борони, Боже, як паска не вдасться! .. Він* [свекор] *хоч і не лаятиме, та .. сердитиметься, що паска невдаха і що йому стидно її нести меж люди до церкви* (Г. Квітка-Основ'яненко).

НЕВДА́ЧА, і, *ж.* Відсутність удачі, успіху в чому-небудь. *Перш було, за що не візьметься* [Гнат] *— у всьому невдача, мов заворожено; а тепер і на корову спромігся, і коненята купив* (М. Коцюбинський); *Роман терпіти не міг тих людей, які, гублячи гідність, вивертали напоказ кожну свою невдачу* (М. Стельмах); *Коли офіцерів чекає невдача, то ординарці їх не врятують, а справитися з завданням командуючого вони могли б і самі* (Б. Левін); *Але хлопчик ніяк не міг підсікти рибу — занадто швидко смикав і все витягав голий гачок. Від невдач він розхвилювався і вколов собі пальця* (Ю. Логвин).

НЕВДА́ЧЛИВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **невда́тний** 2. *На кінець робочого дня вони дружно забули про свого невдачливого колегу* (Валерій Шевчук); // Який закінчується невдачею, поганим результатом. *Весілля либонь було невдачливе, на другий день корогва на воротях не розвівалася, та й молоді не знать куди скрились* (Панас Мирний); // Який приносить невдачу. *Стародавні люди були переконані, що права сторона приносить добро, благополуччя, відповідає за вірні рішення. Тоді ж як ліва, навпаки, невдачлива і приносить тільки біди* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **невда́тний** 3. *Жила Хівря в заміжжю* [заміжжі] *ні погано, ні добре, так собі. Чоловік у неї був .. невдачливий, то в їх* [них] *нічого не було: ні худоби, ні хліба, а сім'я здорова* (Грицько Григоренко); *Нічого не скажеш, спритний і вдатливий був він хлопчина. А от Зойка — абсолютна йому протилежність. Неуважлива була й невдачлива, просто-таки безталанна* (В. Нестайко).

НЕВДА́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **невда́чливий.** *Син забув купити хліба, хоча ви і просили його про це. Подруга не помітила вашої нової зачіски... З цих дрібниць ви робите якісь глобальні висновки: про власну невдачливість, про зневагу до вас з боку оточуючих* (з наук.-попул. літ.).

НЕВДА́ЧЛИВО, *розм.* Присл. до **невда́чливий.** *Драматург Тікамацу Мондзаемон побував пажем в аристократичному домі, у монастирі, невдачливо навчався торгівлі* (з наук.-попул. літ.); *Саме Хорезм був тим місцем, де невдачливо завершився сміливий вікінгівський похід 1041 року* (з навч. літ.).

НЕВДА́ШЕЧКА, и, *ж., пестл.* 1. *ірон.* Жінка, яка робить що-небудь не так, як треба; невдатниця. *Мати сина оженила. Та взяла невісточку Не під мислоньки, невдашечку* (з народної пісні).

2. Жінка, якій не щастить у чому-небудь; невдаха (у 1 знач.). *Та не вернулась, а незабаром невдашечка і вмерла* (Марко Вовчок).

НЕВДЕРЖИ́МИЙ, а, е, *рідко.* 1. Нічим не стримуваний, який не знає меж у чому-небудь; нестримний (у 1 знач.). *Невдержимим потоком плили* [пливли] *слова з уст пані Олімпії* (І. Франко); *Не вірші, а якась гарячка невдержима, вогонь, що спалював молоду душу, до сліз хвилював серце* (П. Колесник).

2. Якого не можна стримати; нестримний (у 2 знач.). *Степан Горлач вирішив охрестити ту землю, де минуло його сирітське дитинство й отроцтво. Близькі і друзі відраджували його. Але невдержимий пан Степан не відступився* (з мемуарної літ.).

НЕВДЕРЖИ́МІСТЬ, мості, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **невдержи́мий.** *У романі В. Чемериса "Ярославна" відчувається невдержимість і сила духу старовинного келійника-літописця* (з наук.-попул. літ.); *Полотна дозволяють побачити багатогранність, сміливість і творчу невдержимість молодого художника* (з наук.-попул. літ.).

НЕВДЕРЖИ́МО, *рідко.* Присл. до **невдержи́мий.** *В голові невдержимо починали шуміти та пересуватися без ладу, без зв'язку тисячні враження, думки, образи гарячкової уяви* (І. Франко); *Так сміливо, невдержимо експериментує авторка з різними формами, так легко й природно прокладають собі русло її нестандартні думки та глибокі емоції* (з наук.-попул. літ.).

НЕВДЕ́РЖКА, и, *ж., розм.* Неможливість витримати що-небудь, стриматися від чогось. *Вони давай на мене кричать; я бачу, що вже невдержка, та й давай тікать* (Сл. Б. Грінченка); *Невдержка в них* [козаків] *вийшла: пороху не стало* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕВДЕ́РЖНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невдержи́мий.** *Сльози раптом ливцем полились з очей. В грудях стисло. І неначе якась невдержна сила повернула її* [Марусю] *назад* (І. Нечуй-Левицький); *Кінь .. рвонув щосили й помчав легкою пір'їною, підхопленою невдержним вітром* (Л. Смілянський); *Кукурудзяним качаном-затичкою все бавилася та бавилася Тимофієва невдержна нервова рука* (Ю. Смолич).

НЕВДЕ́РЖНО, *рідко.* Присл. до **невде́ржний.** [К о р о л і в н а:] *Так і сміх. Де зовсім не сподіваєшся вбачити його.., раптом розсмієшся невдержно, незупинно...* (М. Кропивницький); *Практик Левицький .. невдержно одривався од ґрунту, щоб виснувати якусь свою "мрію", подати науку, підкреслити висновок* (С. Єфремов); *Дарія Олександрівна присіла долі, притулилася головою до дошки стола і знов так гірко і невдержно зайшлася плачем* (В. Барка).

НЕВДИВОВИ́ЖУ, *пред.* Не дивно, не дивує. *Матушці було невдивовижу, що о. Артемій так раптово забажав побігти на вокзал нібито без усякого діла* (І. Нечуй-Левицький); *Це нам невдивовижу: на кого тільки не гнівається і кому тільки не заздрить дядько Володимир?* (М. Стельмах); *Так, багато чого з того, що з'являлося і зникало на екрані, було мені невдивовижу. Бачив його у кінохроніці вдома* (О. Шугай); *Тобі, Максе, стало сумно-сумно, це й невдивовижу. Всі тішаться, веселяться, щось жваво обговорюють по-німецьки, по-англійськи, .. ти нічого не розумієш* (С. Процюк).

НЕВДО́БРЕНИЙ *див.* **неудо́брений.**

НЕВДО́ВЗІ, *присл.* Те саме, що **незаба́ром.** *Невдовзі після того, як спалили* [гітлерівці] *Олечку, дуже простудилася і померла Віра Сукноваленко* (А. Хижняк); *Ряжанка обережно посунув далі й невдовзі побачив світло вдруге* (І. Білик); *Дуже прохав би, коли ласка, одповісти мені невдовзі* (М. Коцюбинський); *Невдовзі Ольга вже знала, що Завадка не має нормального дня. Йшов на роботу о восьмій, а виходив як коли* (Ірина Вільде).

НЕВДОВО́ЛЕНИЙ, а, е, *з кого — чого, ким, чим, на кого — що і без дод.* Який відчуває невдоволення. *Трохи читаю, трохи роблю записів, але мало і невдоволений з того* (М. Коцюбинський); *— Грицько? Ти що, не поїхав, виходить? — Як бачиш, — знизав плечима Саранчук, невдоволений на Павла, що так нагло розвіяв його мрії* (А. Головко); *Гривастюк не приховує, що невдоволений Павлюком* (Р. Андріяшик); *— Ти чимось невдоволений? — спокійно запитав я, падаючи в фотель* (Л. Кононович); // *у знач. ім.* **невдово́лений,** ного, *ч.;* **невдово́лена,** ної, *ж.* Той (та), хто відчуває невдоволення. *— Але ж скаржитимуться, Олексію Тихоновичу... — розгублено сказав Павло. — Адже завжди є невдоволені* (М. Дашкієв); *Через ту подать та через примусовий продаж хліба найбільше невдоволених, а відтак і ворохобників* (Д. Міщенко); *4 червня 1906 року сходка вирішила не платити податки. Щоб покарати невдоволених, прибув кінний загін інгушів* (з навч. літ.); // Який виражає невдоволення. *Нептун сидів поважно і мружив невдоволені очі* (М. Коцюбинський); *Прокіп Гордійович знав, що Скирда, директор інституту, має звичку працювати вночі. — Степане Митрофановичу? — покликав, зачувши коротке, невдоволене "слухаю"* (Ю. Мушкетик); *З-за дверей почувся невдоволений голос: — Краще й ти помовч* (І. Білик); *Та друга дивилась на неї з невдоволеним подивом, мовляв, це ще що за проява* (О. Забужко).

НЕВДОВО́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невдово́лений.** *Наслідком цих невеселих міркувань у хлопцеві купчилась невдоволеність, що отруювала йому академічні успіхи, знебарвлювала сподіванки і послаблювала енергію* (В. Підмогильний); *Оленка, знаючи про невдоволеність тітки Катерини вибором сина, залишилася у своїй хаті, не переїхала до свекрухи, як радив Петро* (М. Циба); *"Причини наших нещасть, — подумав він, — виходять із нашої невдоволеності, ховаються в нас самих"* (Валерій Шевчук); *Зал, попри явну невдоволеність вибриком ведучого, охнув і принишк* (Любко Дереш).

НЕВДОВО́ЛЕННЯ, я, *с.* Почуття і стан, при якому людина не відчуває задоволення. *В положенні Ядзі нічого не змінилося, лише збільшилося .. невдоволення з самої себе* (Н. Кобринська); *В нього з'явилося дивне почуття невдоволення чи ревнощів до людей, що ремонтували паровоз* (С. Чорнобривець); *Нова ідея заглушила невдоволення виступом Панчишина* (Р. Іваничук); *Звідки ж це глибоко затаєне невдоволення? Наче щось по дорозі розгубив, а що саме, не можу розгадати* (П. Запаренко); // Вияв такого почуття і стану. *— Бачу, нам не хочуть дати спокою, — з удаваним невдоволенням промовив Стен, підводячись* (О. Авраменко); *Зі своєї хвороби він* [вовк] *вийшов з упевненістю, що має на мене особливі права, і щоразу, коли я іншому приділяв більше уваги, демонстрував невдоволення* (Г. Вдовиченко).

НЕВДОВО́ЛЕНО. Присл. до **невдово́лений.** *Дівчина невдоволено зиркнула на брата і розповідала далі* (Мирослав Ірчан); *— Куди вам? — невдоволено кинув він. — До тітки в Горностаївку, — відповіла Галя* (К. Гриб); *Дервіш невдоволено поморщився. — Про злих демонів не годиться розповідати під ніч, дочко* (Р. Іваничук); *— Ну, годі! — обірвав невдоволено Твердохліб. — Ич, до чого договорилися* (А. Дімаров).

НЕВДОГА́Д, *пред., кому, розм.* Не спало на думку кому-небудь, не було зрозуміло; не здогадується хто-небудь. *А він іде, тяжко ступаючи, справді мов п'яний; далі знов пробовкне деяке слово, і все на Сомка наворочує, чи не догадається Сердюк; а Сердюкові Петру ще таки невдогад* (П. Куліш); *Мені й невдогад, що клюшниця* [ключниця] *звідницею була* (О. Кониський); *— А є такий закон, щоб лелек убивати?.. Начальник режиму погладжує міцну щіточку вусів. Йому й невдогад, звідки це аж сердите запитання* (О. Гончар); [Ф і д і п п і д:] *Полай, полай ще трохи! Невдогад тобі, Яка для мене втіха — лайку слухати!* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

НЕВДОГА́ДКУ, *пред., кому, розм.* Те саме, що **невдога́д.** *Пріська звиклася завжди одна бути, їй і невдогадку нічого. Одно тільки чудно: чого се Одарка ніколи не зайде до неї в хату?* (Панас Мирний).

НЕВДОГО́ДУ, *пред., кому, розм.* Кому-небудь не можна догодити чим-небудь. *Сташка заздалегідь знає, що тепер, що б вона не сказала, що б не зробила, що не вдягла б на себе, все буде йому невдогоду* (Ірина Вільде).

НЕВДОСКОНА́ЛЕНИЙ *див.* **неудоскона́лений.**

НЕВДОСКОНА́ЛЕНІСТЬ *див.* **неудоскона́леність.**

НЕВДЯ́КА, и, *ж., діал.* Невдячність. *Мою покірність називають пихою.., мою вдяку — чорною невдякою* (С. Руданський); *В залі магістрату застаю начальника .. Лице суворе. Задуманий, мабуть, над невдякою людей, що за його добру волю болотом його обкидають* (Уляна Кравченко); *Що сталося б із Періклом, коли б морове повітря не змело його скорше від невдяки юрби?* (Б. Лепкий); *Подумати тільки, яка невдяка! судами лякають* (Є. Пашковський).

НЕВДЯ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не відчуває і не виявляє вдячності. *Той мені невдячний, котрого кохаю* (П. Чубинський); *— Кажуть про нас, дорогі мому* [моєму] *серцю брати, що ви невдячні і неретельні; взяти гроші знаєте, а віддати і не мислите* (О. Маковей); *— Альфреде, я б не хотів бути невдячним... — Сер, ви мені віддячили за все* (М. Білкун); * Образно. *І осяйний алюміній, і грайливі пластмаси, і гордовита сталь, і самовпевнений титан — всі вони невдячні діти стар採еньких і непоказних батьків — мінералів* (М. Дашкієв).

2. Який не виправдовує затрачених на нього зусиль, покладених надій і т. ін. *Досі йшло накопичення матеріалів,*

процес важкий, тривалий і невдячний, тепер ми можемо наважитись перейти до деяких, хоча б і попередніх, підсумкових узагальнень (В. Домонтович); *Невдячним .. було це заняття, тяжко було читати, але він читав* (О. Гончар); *Довго вони возили ту землю .. Та так і не зуміли висипати достатньо високу гору і мусили покинути те невдячне завдання* (Ю. Винничук); *Життя від початку, щойно я почав його сприймати, виявилося штукою підлою і невдячною* (С. Жадан).

НЕВДЯ́ЧНИК, а, *ч., розм.* Той, хто виявляє невдячність кому-небудь. — *Лучче було не любити, Ніж любов зраджати* [зраджувати]! *Горе тобі, невдячнику, Марне загибати!* (І. Вагилевич); — *Ні! — обурився дух. — Бачу його, як він лежить у ліжку і не молиться. Тому дозволь мені, аби'м* [аби я] *того невдячника покарала, як сама знаю* (Ю. Винничук); *Я, щоби не показатися невдячником, намислив тепер .. дати по спромозі якусь полекшу тим, що її потребують* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕВДЯ́ЧНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **невдя́чник.** *Невдячнице, де ж ті часи, Коли мя* [мене] *любила? Незадовго збудеш краси І не будеш мила* (з народної пісні); — *Ти, гадино, ти, невдячнице, геть з моїх очей!* (О. Кобилянська).

НЕВДЯ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невдя́чний.** *Петру був настільки обурений невдячністю дочки, що навіть хміль вивітрився з голови* (М. Чабанівський); *Той, хто Ліму сковирнув З жирної посади, Несподівано згадав, Як прийшов до влади. За невдячність Лімин клан Міг би не простити* (П. Глазовий); *Всі пильно дивилися на професора Шнурре, .. отож у нього не було ніяких підстав скаржитися на невдячність аудиторії* (П. Загребельний); *Ярославові боліла синова невдячність* (В. Дрозд); // Вияв недружелюбності до того, хто зробив добро. *Він бажав Дорі добра, а замість того дістав невдячність* (М. Коцюбинський); — *Я справді нерішучий у даному разі. Але не вважайте це виявом невдячності* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

(1) Чо́рна невдя́чність — зло замість вдячності за зроблене добро. — *Чого там важко! — відповіла, як і завжди, трохи холоднувато ("чорна невдячність!") куховарка. — Чого там важко, ми вже звикли* (М. Хвильовий); *Денис довго не міг заспокоїтись "Яка чорна невдячність", — думав. — "Я його за рідного сина мав... із чорного тіла витягнув, а він"...* (С. Добровольський); — *Невже ти відповіси на мою одвертість чорною невдячністю?* (О. Полторацький).

◊ **Відпла́чувати / відплати́ти чо́рною невдя́чністю** *див.* **відпла́чувати.**

НЕВДЯ́ЧНО. Присл. до **невдя́чний.** *Чи, може, ще хто-небудь стане Невдячно лаять наш уряд?* (В. Самійленко); — *Я вас розумію, — сказав Шнурре. — Повірте мені. Я сам — батько. — Але Гордій Отава не чув його слів, невдячно повернувся спиною до Адальберта Шнурре* (П. Загребельний); — *Вам здається, що ви жертвуєте собою трохи не в ім'я людства, а погляньте, скільки зла невдячно сієте навколо* (В. Дрозд); — *З мого боку невдячно нарікати на долю. Я мав би померти ще чотирнадцять років тому і лише стараннями леді Альси дожив аж до цієї пори* (О. Авраменко); // *у знач. пред.* [Р і ч а р д:] *Ні, власне я сього не хтів* [хотів] *сказати, було б се і нечемно і невдячно* (Леся Українка); *Обманювати Систему на такому рівні було не те що складно і невдячно, а фактично неможливо і вельми ризиковано* (Ю. Андрухович).

НЕВЕЗІ́ННЯ, я, *с., розм.* Нещасливий збіг обставин. *Можна було Передерієві ще поскаржитись Максимові на невезіння, але треба було братися за підготовку до іспитів* (Н. Рибак); *На свій лад Лебеденко ціле життя любила Україну. Її просто втомили суцільні невдачі й невезіння, споконвічно нездійсненні мрії* (Олекса Ізарський); *Коли заєць перебіжить дорогу — чекай лиха. Дорога тоді неодмінно закінчиться невезінням, така давня прикмета в ногаїв* [ногайців] (В. Чемерис); — *Величко — не та людина, яка своє невезіння буде рекламувати* (А. Кокотюха).

НЕВЕЗУ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Якому не щастить, не везе (у 2 знач.), який не має успіху в чому-небудь. *Є ж на світі невезучі люди, яким ні в чому не таланить* (М. Стельмах); *Малому Алі було дуже шкода свого батька, такого старого, як тоді йому здавалось, і геть невезучого* (Ю. Логвин); *Консьєрж усе мотає на вус, але не дозволяє невезучому посланцеві навіть переступити через половик перед сходами* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде); * Образно. *Невезуча наша школа, ніхто в нас не затримується* (А. Михайленко); // Під час якого не щастить кому-небудь. *То був дуже невезучий день* (Л. Смілянський); *На той час у козаків був невезучий період, адже ще не так давно, у 1596 році, вони разом з гетьманом Лободою та Наливайком були жорстоко розбиті поляками під орудою гетьмана С. Жолкевського в урочищі Солониця під Лубнами* (В. Чемерис).

НЕВЕЛЕМО́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **небагатослі́вний.** *Літопису невелемовний звіт Вкриває порох семи сотень літ* (М. Бажан); *Суд був на диво короткий і невелемовний. Не питали татя, чого він ліз до дівки, не питали й дівки, чого хотів від неї тать* (Д. Міщенко); *Порослі лісом гранітні острови, темно-синя холодна вода — типова картина аландської природи, яка накладає певний відбиток і на вдачу людей: вони невелемовні, спокійні й гостинні* (з наук.-попул. літ.); *Історія найдавнішого населення території України — це безіменна, невелемовна історія, яка з глибини тисячоліть промовляє до нащадків лише безсловесними предметами, знаками-символами тих подій і процесів, що нуртували в її надрах* (з навч. літ.).

НЕВЕЛЕМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **невелемо́вний.** *Невелемовність поетеси, її самотність стали запорукою творення істинно мистецьких творів* (з наук. літ.).

НЕВЕЛЕМО́ВНО. Присл. до **невелемо́вний.** *Шевченкова героїня свій біль і тяготи виповідає невелемовно* (з наук. літ.).

НЕВЕЛИ́КИЙ, а, е. 1. Незначний розміром, величиною; досить малий. *В невеликих кімнатах було тісно й душно од великого натовпу гостей* (І. Нечуй-Левицький); *Вага невелика, і дишель легкий незвичайно* (М. Зеров); *Майор стояв біля вікна і дивився на вулицю, на хлопчика й дівчинку, що гралися, пускаючи кораблики в невеликий потічок* (А. Дімаров); *Він .. був одягнений у сіре пальто, на голові — невеликий чорний капелюх* (С. Андрухович); // Невисокий (про зріст). *Перед вами портрет Франка .. Невеликий, хоч сильний мужчина* (М. Коцюбинський); *Ростом невеликий, але такий прудкий, жвавий, що навряд чи й двоє з ним справились би* (О. Гончар); *За мить перед приходом Якова хтось обмів його* [камінь], *протоптавши довкола вузьку стежечку. Хтось невеликий — жінка або дитина* (Г. Пагутяк); — *Це було на третій день. З'явився невеликий чоловік, ні в кареті,*

ні верхи, а просто прийшов пішки, і прямо у палац! (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // Незначний кількістю. *Раніше князь утримував невелике військо, та, оскільки не було війн і воно влітало йому в дзвінкий гріш, розпустив його* (Ю. Винничук); *Зважте також на історію невеликих народів. Тих, яких завтра вже не буде. Зважте і скажіть мені: хто кому потрібен більше — королі поетам чи поети королям? Чи варті чогось королі без поетів?* (Ю. Андрухович); — *Він тепер безробітний, за невеликі гроші радо об'їздить навколишні села...* (Люко Дашвар); // Який триває недовго; нетривалий. *Невеликії три літа Марно пролетіли...* (Т. Шевченко); *Такий, здається, невеликий час — п'ять років!* (Олесь Досвітній); *Уляна зробила невелику паузу, тамуючи хвилювання* (О. Довженко); — *Куди їхати? За всіх відповів рудий: — Куди хочеш... — Борода його розплилася, що мало означати посмішку. — Така собі прогулянка невелика, розумієш?* (І. Білик).

2. *розм.* Дитячого віку; малолітній. *Сини мої невеликі, Нерозумні діти, Хто вас щиро без матері Привітає в світі??* (Т. Шевченко); *Жила колись у нашому селі вдова Орлиха. Я ще була невелика дівчинка, не дуже-то що пам'ятаю, а чула се од покійної матері* (Марко Вовчок); *Зоставсь Степан із дочкою Христею, а вона ще невелика була* (Дніпрова Чайка); *Ось зупинилася біля берега невисока, з добрим, засмученим обличчям молодиця, вгорнувши в поли пальта невеликого хлопчика* (М. Стельмах).

3. Незначний щодо сили, глибини, інтенсивності і т. ін. вияву. *Тепер, коли в його малому сердечку невелике горе виводило свою журливу пісню, — йому очі зразу відкрилися* (Панас Мирний); *Налітав спроквола невеликий вітер* (Ю. Яновський); *Вона одержала вже ряд блискучих перемог у невеликих сутичках з супротивником* (О. Довженко); *Я витримала невелику суперечку з братом* (М. Андрусяк); // Який не потребує великих зусиль для виконання; нескладний (у 2 знач.). *Невеликі труднощі можуть постати з цензурою, оскільки жоден з наших цензорів не знає словенської мови* (І. Франко); *У мене багато вільного часу. Мити посуд — справа невелика* (Любко Дереш).

○ **На [яку́сь (одну́, невели́ку** *і т. ін.)***] мить (хвили́ну) <На моме́нт>** *див.* **мить.**

◊ **Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан>** *див.* **пти́ця; Хи́тромý дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом** *див.* **хи́тро.**

НЕВЕЛИ́ЧЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **невели́чкий.** *Десь була, десь була перепілочка, Десь була, десь була невеличенька* (з народної пісні); *Сусідо мила, Сусідо близенька, Красна, хороша і невеличенька* (П. Чубинський).

НЕВЕЛИ́ЧЕЧКИЙ, а, е. Пестл. до **невели́чкий.** *Ні вже, добродію, не одмагайтеся від запомоги, — хоч яку невеличечку штучку, а зашліть до нас!* (Панас Мирний); — *Мила пташечко, невеличечка, по доріженьці скаче, дурна дівчинка, нерозумна, що за козаченьком плаче* (В. Дрозд); *Мав* [Максим] *дві дочки.. Одна — Катрею звали.., пишна, як королівна, друга, — Тетяна, так собі підліток, невеличечка* (Марко Вовчок).

НЕВЕЛИ́ЧКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **невели́кий.** *Унизу перед верандою засіялась першими квітами невеличка галявина* (Р. Андріяшик); *За ним ввійшов невеличкий парубок із скрипкою* (І. Нечуй-Левицький); *Христина, одриваючись від невеличкого гурту дівчат, знайшла очима Романа* (М. Стельмах); — *Ну, а на хуторах же, що там?* — *по невеличкій паузі спитав Давид* (А. Головко); *Дощик невеличкий, так тільки грязюку розмазало по шосе* (П. Загребельний); *А Марійка невеличка все стоїть на бережку: страшно йти на той бік річки через кладочку хитку* (Н. Забіла).

◊ **Пти́чка невели́чка** *див.* **пти́чка.**

НЕВЕРБА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Який не виражений вербально. *Підтекст може виражатися вербальним, невербальним і комбінованим способом* (з наук. літ.); *За деякими даними, 50–70 % інформації від співрозмовника ми отримуємо невербальним каналом* (з навч. літ.).

НЕВЕРБА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **невербá́льний.** *Невербальність мислення архітектора потребує розвитку відповідного творчого апарату* (з наук. літ.); *Невербальність дозволяє будь-який мистецький твір сприймати кожній особистості по-своєму* (з наук.-попул. літ.).

НЕВЕРБА́ЛЬНО, *книжн.* Присл. до **невербá́льний.** *Уважається, що вербальним способом ми передаємо інформацію, тоді як невербально "висловлюємо" ставлення до співрозмовника* (з наук.-попул. літ.).

НЕВЕРЕДЛИ́ВИЙ, а, е. Який не вередує, задовольняється тим, що є; невибагливий (у 1 знач.). *І невередлива вона: як нездужала — нездужала важко, .. — а ні разу не застогнала* (Марко Вовчок); *Всюди його* [бандуриста] *пісню, щиру і огнисту, Мир невередливий слухати любив* (Я. Щоголів); * Образно. *Верби схилялись над нами, і мені чогось жаль було їх, цих любих, добродушних, невередливих верб* (В. Винниченко); // *у знач. ім.* **невередли́вий,** вого, *ч.;* **невередли́ва,** вої, *ж.* Той (та), хто звичайно не вередує. *Густим теплим запахом з димаря обіцяла невередливим традиційні смаколики ресторація* (Люко Дашвар).

НЕВЕСЕ́ЛИЙ, а, е. 1. Якого охопив смуток; якому сумно, безрадісно; досить сумний, безрадісний. *Іде* [козак] *смутний, невеселий, Ледве несуть ноги. Може, дівчина не любить За те, що убогий?* (Т. Шевченко); *Я йду й думаю, який я важкий, невеселий, як я не вмію сміятись* (В. Винниченко); *Льока .. питально розставив руки, а потім, невеселий, очманілий, раптом плигнув у річку сторч головою* (Олекса Ізарський); *Бачу, невеселий мій приятель, отже, й допитуватися не посмів. З усього видно — живеться йому не з медом* (П. Запаренко); // Який виражає смуток. *Василина мовчала й думала. Її лице було невеселе* (І. Нечуй-Левицький); *Дідусь схвильовано запалив люльку, сірник на мить освітив вицвілі невеселі очі і грубі мозолі рук* (І. Багряний); *Парубок, наче скам'янілий, стоїть з батогом у руці і дивиться вслід дівчині невеселим задумливим поглядом* (М. Стельмах); *Особливі очі в нього; як для чоловіка, начеб занадто блакитні .. Дівчині б такі очі, а не чоловікові. А погляд невеселий, хоч і посміхається* (Ю. Покальчук).

2. Сповнений смутку. *Невеселі думки турбували Прісьчину голову* (Панас Мирний); *Матвій навіть не подивився вслід Октаву, скочив на коня і поволі, в невеселих роздумах поїхав до лісу* (М. Стельмах); *Дід Грицько помітив мій невеселий настрій у перший же день* (В. Нестайко); *А потім їй приснився геть якийсь невеселий сон* (І. Карпа).

3. Який викликає смуток; похмурий, безрадісний. *Цвинтар — невеселе місце* (М. Хвильовий); *Хліборіз поспішав загодя приїхати до центрального моргу й здати там своє "м'ясо" першим, а не чекати своєї черги біля того невесе-*

лого місця (Б. Антоненко-Давидович); — *Розумієш, Ленд,* — *прицулив холодні очі Адам.* — *Є така невесела штука, називається білокрів'я...* (В. Близнець); *Збагнувши відносність добра і зла, люди двадцятого віку розглядають своїх ближніх під якимсь одним кутом зору. Це, безумовно, річ невесела, але вона диктується логікою віку* (Р. Андріяшик); // Який минає, відбувається у смутку, безрадісно. *Тими мріями та розмовами кращало життя Максимові та Марусі, а без їх* [них] *воно було б дуже невеселе* (Б. Грінченко); *Сьогодні після невеселої вечері Созоненко замкнув зсередини і знадвору свою простору крамницю* (М. Стельмах); *Починалася нескінченно довга доба — невеселого сьогодні і щасливого майбутнього* (В. Стус).

◊ **Невесе́лим (сумови́тим, сумни́м** *і т. ін.)* **о́ком** *див.* **о́ко**[1].

НЕВЕСЕ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **невесе́лий.** [Левко Цар:] *Од вихідного дня, і некрасивої одежі, і од інших недоречностей може виникнути нешанобливість, утрата смаку, невеселість* (О. Довженко); *Оттла приймала співчуття зі всією їхньою глибиною, приймала пригніченість і загаченість, сум та невеселість, напружено чекаючи, коли ж, нарешті, завиють пожежні сирени* (К. Москалець).

НЕВЕ́СЕЛО. Присл. до **невесе́лий.** *Невесело верталися батько і син: здобичі жодної, тільки день згаяли* (В. Барка); *Капітан посміхнувся невесело* (О. Гончар); *Білан засміявся, але якось невесело* (Ю. Мушкетик); *Аудиторії лунко, голосно відбивають нерівні шкандибаючі кроки самотнього чоловіка, мокрого від дощу, з тонкими волосинками уст, стомлено, невесело загнутих донизу* (В. Винниченко); // *у знач. пред. На улиці невесело, В хаті батько лає* (Т. Шевченко); *Якось невесело йому стало від дідових балачок* (Г. Хоткевич); *Петрусь сидить під липою. Невесело йому. Не може він забути Сашкову смерть* (К. Гриб); *На душі Печеруна було невесело, там клубочилася їдуча змія* (О. Бердник).

◊ **(1) Неве́село на се́рці** *у кого, кому* — хтось невеселий, у поганому настрої. *Невесело було на серці в Якима та Олени* (М. Коцюбинський); *Як повернулися* [козаки] *до табору та побачили.., що багатьох, багатьох товаришів нема, невесело зробилось у кожного на серці* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

НЕВЖЕ́, *част. пит.* 1. Уживається для вираження здивування, сумніву, недовір'я і т. ін. *Невже ж нема на цьому світі місця поривам нездійсненним та палким?* (Б.-І. Антонич); — *Невже це ранок?* — *прислухається Юрій до шелесту пташиних крил і недовірливо поглядає на небо* (М. Стельмах); *Невже нам дітись де немає?* (М. Вінграновський); — *Наділений такою чутливістю душі, музикальністю, внутрішнім потягом до добра, невже ти гадаєш, ніби спроможний убити?* (Ю. Андрухович).

2. Уживається як еквівалент питального речення з відтінком здивування, сумніву, недовір'я і т. ін. — *На дівчат він дуже ласий.* — *Невже? А з вигляду такий непоказний...* (Григорій Тютюнник); *Це була Вирва, іншої річки тут немає. Але у якому місці? Судячи з того, що поблизу немає хат, десь вже за Княжполем. Невже?* (Г. Вдовиченко); [Куратор:] *Я чув, що навіть генерал Стефано Грітті може з допомогою цього приладу добувати корені!* .. [Галілей:] *Я щось подібне, здається, маю. (Показує йому папірець з ескізом).* [Куратор:] *Невже! Це було б розв'язанням проблеми* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта).

НЕВЖИ́ВАНИЙ, а, е. Який не використовувався, не був у вжитку. *Данко виймає з нагрудної кишені злежану невживану шовкову хустину й м'яко виловлює нею Дарчині сльози* (Ірина Вільде); *Одні* [жінки] *сиділи, картоплю чистили, інші, склавшись навпіл, вишаровували піском великі котли, невживані звідтоді, як війна почалася* (Г. Колісник); *Попід дзеркалом на столику стояли пляшечки з парфумами, всі до одної повні, невживані* (Ю. Винничук); *Якась частина мене погасла, як невживана кімната у великому домі* (О. Забужко).

НЕВЖИ́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невжи́ваний.** *Дефектність парадигми прикметників, зокрема, виявляється в невживаності їх у тому чи іншому роді* (з наук. літ.); *Англійська мова щороку втрачає тисячі слів. Через свою невживаність вони щороку виключаються з Оксфордського словника англійської мови* (з наук.-попул. літ.); *Відсутність деяких форм найчастіше зумовлена граматичними характеристиками дієслова, невживаність форм — його лексичною семантикою* (з навч. літ.).

НЕВЖИВА́ННЯ, я, *с.* Невикористання чого-небудь. *Та ось в околиці являється припадком молодий економіст Льот, учений, котрий марить про поправу людської раси головно через невживання алкоголю* (І. Франко); *Лена випила також "за зустріч" і "за знайомство". Її чоловік виняв* [вийняв] *цигарки.., я вибачився за невживання* (У. Самчук); *Гриць звернув увагу на свідчення деяких часописів, що повідомляли про випадки довголітнього невживання їжі тими чи іншими людьми* (О. Бердник); *У Закарпатті наприкінці XVII ст. селяни платили подорожнє* [податок], *подать за виробництво горілки та пива і навіть за невживання горілки* (з навч. літ.).

НЕВЖИ́ВЧИВИЙ, а, е. Який погано уживається з іншими людьми; незлагідний. [Трохим:] *Він довго дививсь на мене з недовір'ям, вважаючи мене за невживчивого та сварливого* (М. Кропивницький); *Відлюдькуватому, невживчивому Сагайді взагалі важко було когось вподобати* (О. Гончар); // Власт. неприхильній, недружелюбній людині; сварливий, конфліктний. *У відповідачки важкий, невживчивий характер, своєю поведінкою вона створює неможливу обстановку в сім'ї, провокує сварки* (з навч. літ.).

НЕВЖИ́ТОК, *рідко* **НЕУЖИ́ТОК,** тку, *ч.* Те саме, що **невжива́ння.** [Меценат:] *Я покажу Корінфові, що треба римлянина для цінування хисту, інакше хист лишиться неужитком* (Леся Українка); *Ми знали ціну копійці і не канючили на ласощі, що роками лежали в нашій крамниці, злипаючись од довгого невжитку* (А. Дімаров); *Чомусь пригадалася паля на рову за Січчю, чималенький гострий стовп із бляшаним вістрям. Вона заіржавіла від дощів, од невжитку* (Ю. Мушкетик); *За мене пише комп'ютер.., але мій почерк розсипався, від невжитку атрофувався, графологу тут уже нічого робити* (Л. Костенко).

НЕВЖИ́ТОЧНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Те саме, що **невжи́вчивий.** *В суді його знали всі як зовсім невжиточного суддю* (І. Франко); *Жалійка, невжиточна жінка, дорікає Гаврилові, що переполовинив мішечок зерна* (К. Гордієнко).

2. Якому важко вижити в певних умовах. *Вона виглядала мов велика, чудова та невжиточна квітка серед ярини* (І. Франко).

НЕВЖИ́ТОЧНО, *рідко.* Присл. до **невжи́точний.** *А щодо бійки за "Записки" та шкода Вам заводить ізо мною чубанину: чи Ви мене, чи я Вас подолаю, однаково буде негарно і для почину нашого діла невжиточно* (П. Куліш); // *у знач. пред. Покійниця боялась жить у тім дворі, боялась брата чоловічого, все було каже: "Мені невжиточно там жить", бо він нападавсь усе на неї й її чоловіка. А далі бач, її й убито* (Сл. Б. Грінченка).

НЕВЖИТТЯ́, я́, *с. (перев. зі сл.* з а х о д і в). Невикористання або незастосування чого-небудь з якоюсь метою. *Невжиття ніяких радикальних заходів ані до оборони життя і честі Малетера й Нодя, .. ані до репресій супроти убивць після страти героїв, — це не що інше, як допомога більшовикам* (О. Шугай); *Протиправні діяння страхувальника — це невжиття ним усіх залежних від нього заходів щодо охорони праці робітників* (з навч. літ.).

НЕВЗАБА́РІ, *присл., розм.* Те саме, що **незаба́ром.** *Невзабарі вона похватилась додому і пішла* (Марко Вовчок); *Невзабарі з ключем на вказівному пальці надійшла заспана, розбуджена сигналом, молодиця в галошах на босу ногу* (Є. Пашковський); — *Скачіть назад до Києва і передайте панові писарю генеральному, щоб став невзабарі у Переяславі* (П. Загребельний); *Невзабарі облягли ми щільно Білгород, але взяти його без гармат не вдалося* (М. Дочинець).

НЕВЗАДО́ВЗІ, *присл., діал.* За короткий відрізок часу перед чим-небудь; незадовго. *Невзадовзі вернувся він, — такий веселий, всміхається* (О. Кониський).

НЕВЗАЄ́МНИЙ, а, е. Який виявляється лише з одного боку між ким-, чим-небудь відносно один одного. *Довго не мусив зазнать я любви* [любові] *невзаємної муки* (І. Франко); *У минулому житті яблука були для мене живим символом одного сильного, хоча невзаємного, кохання* (В. Кожелянко); *Вічні ж вороги, Катовані невзаємною люттю, Стають із волі випадку дрібного, Що виїденого яйця не вартий, Товаришами* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕВЗАЄ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невзає́мний.** *Тільки невзаємність дарує нам найвище щастя — марити взаємністю* (Г. Тарасюк); *Нікому не робитиму сповідей про свою епілепсію кохання, заштрик знахарським дурманом, чорну симфонію невзаємності... Треба зжитися з цим* (С. Процюк).

НЕВЗАЄ́МНО. Присл. до **невзає́мний.** *Перше кохання його було сумним, бо кохав він невзаємно* (з мемуарної літ.).

НЕВЗАЄМОДІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Який не взаємодіє. *Для обчислення зонної енергії використовують наближення повністю невзаємодійних квазічастинок* (з наук. літ.).

НЕВЗАМІ́РУ, *присл., рідко.* Те саме, що **зна́чно** 2. *Та багато ж і роботи було їм, бо товариства зібралось теперки невзаміру більш* (Марко Вовчок).

НЕВЗАМІ́ТКУ, *присл., розм.* Те саме, що **непомі́тно.** *Професор невзамітку собі трошки розвеселився* (А. Кримський); — *Ходімте подивитесь,* — *звертається Ілько до кінематографістів.* — *Хоч знатимете, як ростуть кавуни,* — *підморгнув він мені невзамітку* (О. Сизоненко); *До батька часто їздили каюками з того боку запорожці, старі та здорові діди; їх і багато їздило, та всі невзамітку* (з мемуарної літ.); // *у знач. пред.* — *Вам, Панасе, може, і невзамітку, що цю грушу садив мій дід* (М. Стельмах).

НЕВЗГО́ДИНА, и, *ж., рідко.* Незгода (у 4 знач.); нещастя, біда. *Через те, що вважав себе так, якби переможцем над дотеперішніми життєвими невзгодинами, та брався Славко перехитрити свій забобон* (Л. Мартович); *Серед усіх невзгодин, що ждали мене, я не могла плакати* (Уляна Кравченко); — *Не думаю, що в сучасній ситуації слід дискутувати б розбіжності чи невзгодини. Говорім про те, що нас в'яже* [з поляками], *а не про те, що нас ділить* (І. Багряний).

НЕВЗУ́ТИЙ, а, е. Без взуття; босий. *Одна ішла, закута у вериги, у ковпаку залізному, невзута. Чи хто сказав, чи вичитала з книги, що Богу вгодна отака покута?* (Л. Костенко); // Яку не взули (про ногу). *Невзута ніжка боліла. Придивилася їй* [до неї] *ближче. На ній була кров* (О. Назарук); *Сліди невзутих ніжок Холодний пишуть сніг, І хилиться обніжок У полинях сухих* (М. Рильський).

НЕВИБА́ГЛИВИЙ, а, е. 1. *до чого, на що, у чому і без дод.* Який задовольняється найнеобхіднішим і має надто скромні вимоги до чого-небудь. *Милі, невибагливі, щасливі діти природи* [родина селян], — *спіть собі на здоров'я, на славу сонцеві, місяцеві, травам і соловейкам, що породили вас!* (В. Винниченко); *У роботі чоловік надійний, на плату невибагливий* (Григорій Тютюнник); *Він був з тих, хто — невибагливий в їжі* (Ю. Збанацький); *Він був дуже невибагливим і дбав, головним чином, лише про те, щоб йому не заважали* (В. Козаченко); *Невибагливий у побуті, Пінзель ставав у роботі примхливим та перебірливим* (Г. Вдовиченко); // Який не потребує особливих умов. *Смерекові ліси, більш витривалі й невибагливі, поросли на місцях давніх букових* (М. Грушевський); *Хтось їх таки посіяв, оті невибагливі квіти, що спеки не бояться, не самі ж вони посіялися в степу?* (О. Гончар); // Який свідчить про чиї-небудь надто скромні вимоги до чогось. *Се* [гра] *навіть на акторський невибагливий смак бувало часом несмачне* (Леся Українка); *Поруч Графа сидів кремезний літній мужчина, на столі перед ними стояли кілька пляшок та рештки невибагливої закуски* (М. Дашкієв); *Ми .. ще більше почали дорожити підвальними задумливими сутінками і нашими невибагливими розмовами* (Р. Андріяшик); *Життя ж було просте й невибагливе, їли з дерев'яного посуду, в найміцніші морози спали в нетоплених опочивальнях* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **невиба́гливий,** вого, *ч.;* **невиба́глива,** вої, *ж.* Той (та), хто має надто скромні вимоги до чого-небудь. *Тепер жінка шила тільки руками для невибагливих* (П. Козланюк).

2. *рідко.* Те саме, що **невига́дливий** 2. *Його бухгалтерія була невибаглива, вся в його голові* (І. Франко); *Техніка безпеки в шахтах була, м'яко кажучи, невибаглива, і я мав змогу постійно вдосконалюватися як хірург-травматолог* (Р. Іваничук); *Навіть інфузорії, не ремствуючи, проживають свій невибагливий цикл із власними незбагненними трагедіями* (І. Роздобудько).

НЕВИБА́ГЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **невиба́гливий.** *Невибагливість та ще якийсь потяг до колективу також свідчили за цього спеціаліста* (О. Кундзич); *Хоч душа не сприймала Ромчин цинізм, невибагливість, але якось і не уявляв себе Микола без цього приятелювання* (О. Гончар); — *Колись, щоб вижити, велику роль відігравала витривалість, мускульна сила, невибагливість до їжі...* (Є. Гуцало); *Материна спокійна покора і невибагливість насправді виявилися набагато мудрішою життєвою стратегією, аніж його* [батькова] *уривчаста і непослідовна гра в авторитарність* (Н. Сняданко).

НЕВИБА́ГЛИВО. Присл. до **невиба́гливий** 1. *Тим часом я був фатально осамітнений. Снідав невибагливо, сливе на ходу, чай з рогаликами й маслом і риба* (У. Самчук); *У віці 79 років він* [К. Г. Маннергейм] *розпочне писати свою головну книгу, яку назве просто і невибагливо (не в красивому заголовку суть): "Мемуари"* (В. Чемерис); *Його кабінет було обставлено надзвичайно просто і невибагливо* (В. Собко); *Одягнений він був скромно й невибагливо, але зі смаком* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕВИБА́ЧНИЙ, а, е. Який не можна вибачити. *Забувається війна, багато чого ми вже не пам'ятаємо, навіть зрадникам вибачили невибачну зраду, а чи я заслужила прощення — не знаю* (В. Логвиненко); *Змальовані в романі дискусії між Сідалковським-першим і Сідалковським-другим — цілковита сміхота .. Євграф не терпить, він просто зневажає того, першого .. як невибачну в наш бурхливий час наївність і непрактичність* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИБА́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невиба́чний.** *Він сам сказав, що в той час у нього був важкий період в житті і що в момент події він знав про невибачність своїх дій* (з мемуарної літ.).

НЕВИ́БІЛЕНИЙ, а, е. Який не вибілили. *Велика торба з невибіленого сирового полотна, що теліпалась у старого за спиною, відлетіла і торохнула по худому висохлому тілі* (В. Малик); *Другого дня у Вовковії приїхав бричкою екзекутор. Ходив з поліцейськими по хатах, у Ксені описав на податок навіть невибілене полотно* (М. Малиновська); *Легкі штани з невибіленого льону сиділи на Зої досконало* (Г. Вдовиченко).

НЕВИ́БОРНИЙ, а, е. Який не вибирається голосуванням, а призначається. *При урядах невиборних повинні народності бути відповідно заступлені* (І. Франко); *Якби не було в культурному "геномі" українців .. відчуття "неправедності" всякої невиборної, "призначеної згори" влади, то самих тільки тринадцяти років громадянського суспільства для становлення української демократії могло б, либонь, і не вистачити...* (О. Забужко); // Заміщуваний призначенням, а не виборами. *Хвиля все життя йшов на найвищім гребені. Обвішаний преміями, виборними і невиборними посадами, він виголосив промов і тостів, що їх би вистачило на сто томів* (Ю. Мушкетик).

НЕВИ́БРАНИЙ, а, е. 1. Залишений на стеблі якої-небудь рослини. *Забуті, невибрані помідори .. горять на затоптаній огудині, мов холодні жарини* (М. Руденко); // Залишений у землі (про картоплю та інші коренеплоди). *Багато хто з нас зустрічав, і не один раз, невибрані з осіннього прибирання бульби, які по весні проростали в кущики картоплі* (з наук.-попул. літ.); *При збиранні буряків потоковим способом вручну тільки підбирають невибрані й загублені комбайном корені та розрівнюють гичку в причепі* (з навч. літ.); // З якого не зібрали врожай (про ділянку землі). *В покинутій садибі натрапив на торішню грядку: трохи бурячків, перемерзлих і дрібних; видно, господарі виїхали і вона зосталась невибрана* (В. Барка); *Спочатку машини збирають врожай на першій загінці доти, поки не залишиться невибрана смуга шириною, що дорівнює двом радіусам повороту* (з навч. літ.).

2. Невирваний, невисмиканий з-поміж чого-небудь (про плоскінь, льон і т. ін.). *Тільки де-не-де зоставались ще темні купки, як табуни овець, невибраних конопель і ріденьки низки незвезених кіп* (М. Івченко).

3. Який не забрали звідкись. *Забубонів щось таке, що важко прийняти за слова, бо думав він про своїх невибраних із човна єльців* [яльців] *та головнів* (Валерій Шевчук); *Кількість плодів із невибраним насінням залежить від якості валка* (з навч. літ.); // Який не використали. *Не думай, що невибрані можливості зникають самі собою лише тому, що тебе вони більше не цікавлять* (І. Карпа); *Умови надання коштів позички банкам-партнерам: 1 % річних від затвердженої та невибраної частини кредиту* (з мови документів); // *у знач. ім.* **неви́бране,** ного, *с.* Те, що не використали. *У проблемі вибору є один аспект, про який майже ніхто не замислюється серйозно. Це — питання невибраного. Те, від чого ми відмовляємося, впливає на нас багато більше, ніж те, що вибрано* (Т. Прохасько).

НЕВИ́БУХЛИЙ, а, е. Який не вибухнув, не розірвався на частини. *Сходячи з могили, ступали обережно, після вчителевого попередження кожен почував себе так, мовби він справді ступає по іржавих, невибухлих мінах* (О. Гончар); *В старій сосні біля колишнього вокзалу, від якого залишилася тільки купа руїн, застрягла невибухла граната* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НЕВИБУХО́ВИЙ, а, е. Який відбувається без використання вибухових речовин. *Алмазно-канатне різання — найбільш поширений невибуховий метод відокремлення монолітів високоміцних порід облицювального каменю від масиву* (з навч. літ.); *Проводилися дослідження зі створення невибухових способів утворення сейсмічних хвиль, які дістали назву сейсмоакустичних* (з наук.-попул. літ.); // Який не вибухає (у 1 знач.). *Невибуховий руйнівний матеріал призначений для руйнування тендітних гірських порід, бетону, залізобетону, цегли* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ВАЖЕНИЙ, а, е. Нерозважливий, непродуманий. *Відповів мені тільки молодик у сірому; .. мовляв, .. скарбниця стародавнього українського живопису не так уже й багата внаслідок воєн, лихоліття, національних утисків, часом невиважених дій уже в наш час... ми це визнаємо...* (Р. Федорів); *А якщо розшукати цю жінку, знайти її й застерегти від невиваженого кроку?* (І. Роздобудько); *Фільм — це форма. Вона може бути невиваженою, може бути невдалою, її може взагалі не бути, але то вже інше питання* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ВАЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неви́важений.** *Найбільш негативно недоліки земельної політики, поспішності та невиваженості земельної реформи позначилися на українському селі та вітчизняному аграрному секторі* (з наук. літ.); *Загрозою національній безпеці України в інформаційній сфері є і невиваженість державної політики та відсутність необхідної інфраструктури в інформаційній сфері* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ВАЖЕНО. Присл. до **неви́важений.** *Не можна проводити реформи в освіті спонтанно, невиважено, без громадських обговорень* (з публіц. літ.).

НЕВИ́ВЕДЕННЯ, я, *с.* Відсутність виведення. *Уряд дістав назву Тимчасової громадської Ради міністрів, а його програма передбачала, зокрема, нероззброєння і невиведення з Петрограда військових частин, які брали участь у революційному русі* (з наук. літ.); *Аварія двигуна призвела до невиведення на орбіту космічного корабля* (із журн.).

НЕВИ́ВЕЗЕНИЙ, а, е. Якого (який) не вивезли. *В порту ще багато цінного державного майна, яке не можна лишити ворогу. Там ждуть відправки сотні поранених бійців і командирів, там — невивезена дітвора з дитбудинків* (Є. Доломан); *Хто лишився невбитий і невивезений, — затаївся як щур під підлогою* (М. Матіос); *Не можна не згадати і про безлад, що супроводжує вирубування лісів. Адже всі ті невивезені залишки утворювали затори для води* (з публіц. літ.).

НЕВИ́ВЕРШЕНИЙ, а, е. Не доведений до завершення; незакінчений. *Інтер'єр кафе якийсь невивершений* (з газ.).

НЕВИ́ВЕРШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неви́вершений.** *Твір виглядає як гра реальностями, а насправді лишає по собі невивершеність сподівань* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ВІД, воду, *ч.* Нездійснення виводу (у 1 знач.). *Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, у якій ідеться про невивід на орбіту довкола землі будь-яких об'єктів ядерного ураження* (із журн.).

НЕВИВІДНИ́Й, á, é. 1. *лог., мат.* Який неможливо вивести *(див.* **виво́дити**[1] 4). *Аксіому вважають незалежною в даній системі, якщо вона невивідна з решти аксіом цієї системи, не дублює їх* (з навч. літ.).

2. Якого неможливо позбутися, вивести *(див.* **виво́дити**[1] 7). *Тхнуло невивідними парами пива й підлогою, вимитою брудною ганчіркою* (В. Підмогильний); *Ще закрався невивідний сум, що із очей струмує чорнувато* (П. Мовчан).

НЕВИВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., лог., мат.* Абстр. ім. до **невивідни́й** 1. *Розв'язною називають таку систему, у якій щодо кожного правильно побудованого висловлення можна обґрунтувати або вивідність його з аксіом системи, або його невивідність* (з навч. літ.).

НЕВИВО́ДНИЙ, а, е, *розм.* Який не виводиться, завжди є; невивідний (у 2 знач.). *Варт лише кинути оком на його подорожні нотатки, щоб дістати виразне, ясне, невиводне враження, що він "нічого не навчився і нічого не втратив"* (М. Зеров); *Лікпом Реттер від дружининої зради дістав сильну моральну контузію, що поклала невиводні сліди на все його дальше життя* (В. Підмогильний); *Живуть* [сестри] *нічого собі .. І кабана проти Нового року щораз колють. Сало й смалець невиводні* (І. Вирган); *Насправді нічого не минає — хоч скільки не старайсь наживати потім поверх того, воно однак темнітиме зісподу, крізь шкіру років, як невиводний крововилив...* (О. Забужко).

НЕВИВО́ДНО, *розм.* Присл. до **невиво́дний.** *В гіллі й під гіллям жили невиводно І тінь заспокійна, і вогкість холодна* (Я. Щоголів); *Треба було, щоб каганці горіли невиводно, щоб і вдень, і вночі чоловік доглядав їх та засвічував новий* (М. Коцюбинський); *Ми в нашому шинку гостюєм невиводно, І всесвіт гудимо, і лаєм принародно* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма).

НЕВИ́ВЧЕНИЙ, а, е. 1. Який ніхто не вивчив (у 1 знач.), не дослідив (у 1 знач.). *Кар не одважився заходити в цю невивчену і невиміряну бухту* (М. Трублаїні); *Дарувати* [зорі] *буду дівчині, Щирим друзям без жалю, У слова нові, невивчені Світлий промінь переллю* (А. Малишко); *І ось, в той час, коли перед нами лежать безкрайні простори невивчених чудесних країн, ми повинні зупинитися на березі океану, який відділяє нас від тих чудес* (О. Бердник); — *Я так сподівався потрапити в Дослідницький Департамент, мріяв літати до далеких, невивчених зірок...* (О. Авраменко); // Який не вивчив хто-небудь. *Ролі були невивчені, граючі лиця* [дійові особи] *позволили* [дозволили] *собі довільно перемінювати, скорочувати, випускати поодинокі місця тексту* (І. Франко); *Освітлювалося там* [у школі] *все погано, чорні вікна лякали невивченою алгеброю, геометрією та іншими макабричними речами* (І. Карпа); *За півроку вчителі вже соромилися ставити Сердюку трійки за неправильно розв'язану задачу з алгебри чи невивчений вірш* (Люко Дашвар); // З якого хтось не зробив належних висновків. *Народився й виріс він у той щасливий час, коли старий світ завалювався, ховаючи під уламками невивчені уроки минулого* (Ю. Іздрик).

2. Який не набув знань, навичок. *Хист і вивченість віщує смерть невивченій юрбі!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕВИ́ВЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неви́вчений** 1. *Меджиссон поступиться й візьме з Джона Кемпбелла підписку, що через невивченість "мармурової хвороби" він, Джон Кемпбелл, не буде порушувати судову справу проти професора Меджиссона* (М. Дашкієв); *Можна відзначити достатню вивченість стратегічних моделей рекламної діяльності в американському суспільстві й невивченість останньої в українському суспільстві* (з наук. літ.); *Будь-які припущення для пояснення механізмів живучості панського авторитету є ризикованими через невивченість шляхетського типажу XVIII ст. на околицях Речі Посполитої* (з навч. літ.).

НЕВИ́ГАДАНИЙ, а, е. Якого не вигадали; справжній. *Найбільше щастя письменника — раптово зажити життям вигаданих і невигаданих героїв* (О. Іваненко); *У пам'яті залишилася невигадана історія, якою того літа жило шахтарське місто, усіляко її обговорюючи* (В. Дрозд); *Душ людських невигадану вроду Ми бачимо на світу вічнім тлі* (В. Коротич); *Він — із невигаданої дійсності, з суворого буття тридцятих років* (П. Запаренко).

НЕВИ́ГАДАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́гаданий.** *Лампочка, що самотньо висить на скрученому шнурі, засвітилася, осяваючи жовтаво-червонястим світлом цю дивну, страшну в своїй невигаданості картину* (П. Загребельний); *Щоб підкреслити невигаданість сюжету "Москалевої криниці", Т. Шевченко рішуче заперечує її казковість* (В. Русанівський); *Основне завдання журналу — достовірність, справжність, невигаданість, оперативність загальнонаціональних новин* (із журн.).

НЕВИГА́ДЛИВИЙ, а, е. 1. Нездатний вигадувати, винаходити. *Невигадлива дитина.*

2. Який не потребує великої мудрості; звичайний; простий, нескладний. *Болем зайнялися дитячі душі на приниження улюбленої вчительки; у свій невигадливий спосіб вони дають відсіч кривдникові* (Григір Тютюнник); *Повз Стена пройшла юна дівчина в ошатній темно-синій сукні. Її розкішне золотаве волосся було дбайливо зібране в невигадливу, але гарну зачіску* (О. Авраменко); *Вона одягла на руку смішний пластиковий обідок. Ну звичайно, вона залишила цю невигадливу прикрасу в ванній багато років тому, коли ночувала в Адки...* (І. Роздобудько).

НЕВИГА́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **невига́дливий.** *Виразні класичні лінії, невигадливість і гармонія привертають увагу ще й тим, що, крім білого, фабрика виготовляє сантехніку й інших кольорів* (з газ.).

НЕВИГА́ДЛИВО. Присл. до **невига́дливий.** *На ній було новеньке блакитне плаття, пошите невигадливо, але зі смаком* (Яків Баш); *Демон атакував Йорверта безхитрісно, невигадливо — просто скерувавши на нього потужний енергетичний імпульс* (О. Авраменко); *Сюжетна лінія оповідання вибудувана просто й невигадливо, а через те легко зрозуміла сучасній людині* (з навч. літ.).

НЕВИ́ГАСЛИЙ, а, е. Те саме, що **незга́слий.** *Із серцем, повним туги до людей, Невигаслої теплої любові, Прямує* [Каїн] *до села* (І. Франко); *Він помічав, як ця самотність .. робила менш рухливими невигаслі очі* (М. Стельмах); *Приїздить він* [син] *все такий же стрункий, як і в молодості, підтягнутий, з невигаслою привітністю в очах* (О. Гончар); *Нью-Йорк, опріч невигаслої "пасіонарності", посідає щось таке, чим Європа вже не володіє, — чи може, й не володіла ніколи?* (О. Забужко).

НЕВИ́ГА́СНИЙ, а, е. Те саме, що **незга́сний** 2. *Носив він у собі невигасну й безкорисливу любов до свого народу, до його історії, до його душі* (О. Гончар); *О як нестерпно хочеться подовжень і невигасного самопалання!* (В. Стус); *В тих очах була гаряча невигасна надія, якої найбільше боявся мстивий, пихатий комісар Олів'єро* (Ю. Бедзик); *Та відновляється в мені невигасна й воскресна Мого кохання чистота, Як та блакить небесна* (Д. Павличко).

НЕВИ́ГІДНИЙ, а, е. 1. Який не дає вигоди, прибутку кому-небудь. *Для перекупок це невигідний поїзд, для старців теж — тяжко поживитися в тих, хто самі є старцями, хоч і належать теоретично до класу-диктатора, класу-гегемона* (І. Багряний); *Він не виказував взірців працьовитості й виробничих досягнень, вміло усувався від роботи невигідної, складної, але працював!* (П. Загребельний); *Офіціанти, наближаючись до наших столів у закутку зали, кривилися, презирливо одверталися: клієнти ми були вкрай невигідні* (В. Дрозд); *Скидай же негайно свою шкаралупу .. і перевдягнись у вбрання цього пана. Якщо це невигідний обмін, то візьми оцю дещицю на відшкодування втрат* (В. Коптілов, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Який не йде на користь, не надає переваг кому-, чому-небудь; несприятливий. *Майя відмовчувалась, обираючи таким чином найбільш невигідний стан пасивної оборони, яка завжди, рано чи пізно, буває зламана* (М. Дашкієв); *Якийсь час панувала вкрай невигідна для Чорного тиша* (Д. Міщенко).

НЕВИГІ́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **незру́чни́й** 1. *З невигідного сидіння боліли його м'язи на спині* (Л. Мартович); [Мати:] *І що се за манаття на тобі? Воно ж і невигідне при роботі* (Леся Українка); *Кінець кінцем нам таки дали дві занехаяні, дуже невигідні холодні кімнати, і мені зразу ж довелося взятись за ре́монт їх* (М. Івченко); *Вдягнула сіру сукню з глухим коміром, трохи невигідну в плечах, але цілком пристойну* (С. Андрухович).

НЕВИ́ГІДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́гідний.** *Залучення молоді до дослідницької роботи не повинно проходити декларативно: треба дбати про матеріальне забезпечення науковців, щоб економічна невигідність не була основним мотивом небажання йти на наукову роботу* (з публіц. літ.).

НЕВИГІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невигі́дний.** *Рогожин відразу зрозумів невигідність їхньої позиції .. Відстрілюючись, він скомандував: — Назад! Назад усі!* (А. Кокотюха).

НЕВИ́ГІДНО. 1. Присл. до **неви́гідний.** *Він частіше став прокидатися вночі й тривожитись .. Але й обставини складалися для нього невигідно* (М. Хвильовий); *Їй невтямки було, що ця поза невигідно випинає її перезрілі форми і на гармошку збирає в'ялу шкіру на шиї* (І. Кулик).

2. *у знач. пред.* Не дає вигоди, прибутку кому-небудь. *Дорогий гелій скрізь можна добувати з повітря, але вартість його буде величезна. Це так само невигідно, як добувати золото з морської води* (М. Трублаїні); *Графиня, що мала власне свічне виробництво, раптом наказала закрити його: "невигідно, дешево платять", лишила тільки частину великого промислу для внутрішніх потреб* (Б. Левін).

3. *у знач. пред.* Не йде на користь, не надає переваг кому-, чому-небудь. *— Кричати, щоб хто-небудь перевіз, невигідно: зараз же люди на сміх піднімуть. І Йонька вирішив ночувати на острові* (Григорій Тютюнник); *— Літати з інших планет сюди-туди невигідно кожного разу. Вивчати планету треба солідно, протягом довгих-довгих років, а може, й століть* (О. Бердник); *Й зараз Дмитро Іванович не міг повірити, що Михайло ухилявся од зустрічі через те, що це йому невигідно* (Ю. Мушкетик); *— Калічити заручницю на даному етапі переговорів невигідно нікому, вбивати — тим паче* (А. Кокотюха).

НЕВИГІ́ДНО. 1. Присл. до **невигі́дний.** *Покірно стоїть вівця, невигідно розчепіривши ноги, .. і слуха, як дзюрчить з неї молоко у дійницю* (М. Коцюбинський); *Гриця заболіли в'язи, бо дуже невигідно лежав: плечі на подушці, а голова скривлена під стіною* (Л. Мартович); *Один дядько, що сидів дуже низько на якомусь камінці, зовсім невигідно, устав і проговорив: — Бодай би його кольки скололи* (У. Самчук); *На пошуки паперів у домі мене маршалок не посилав. Я й так чувся невигідно* (Г. Пагутяк).

2. *у знач. пред.* Незручно, неприємно. [Прісцілла:] *Скажи, де б нам узяти глини або якої фарби, тільки швидше. Нам невигідно кликати рабів* (Леся Українка); *Любов Федорівна нервово кинула собою на канапі, гетьман і собі поправився на фотелю. — Невигідно вам сидіти? — спитав* (Б. Лепкий); *Стояти навколішки на мокрій землі було невигідно, ноги мені зсудомило від холодних корчів* (Валерій Шевчук); *Раптом занила рука, яка теж була добряче обдерта, муляло сідло, на якому удвох було невигідно сидіти* (Ю. Покальчук).

НЕВИ́ГОДА, и, *ж.* 1. Відсутність вигоди *(див.* **ви́года).** *Молодий поміщик до копієчки обчислив, яка йому невигода тримати селян у лісах* (М. Стельмах); *Головний управитель, вважаючи всі вигадки молодого графа майже безумством, невигодою для себе, для нього, для селян, — зробив поступки* (з навч. літ.).

2. Те, що не йде на користь, не надає переваг кому-, чому-небудь. *Уладжено другу умову, Білоцерківську, у вересні 1651 р. Це повторення Зборівської умови, тільки в менших межах на невигоду козаків* (з наук. літ.); *Ціла низка харківських журналів, з величезними виробничими невигодами і зайвими витратами, друкується в Полтаві, Києві та навіть Одесі* (з наук.-попул. літ.); *Невигоди децентралізації полягають у тому, що різноманітність бюджетів створює небезпеку фрагментарних чи нескоординованих рішень* (з навч. літ.).

НЕВИГО́ДА, и, *ж.* Те саме, що **незру́чність.** *Від Радивилова до Ковеля .. їхати вже недовго, .. тільки одна невигода — пересадка в Здолбунові* (Леся Українка); *—До мене з усіх вулиць приходять люди.., обіцяють терпіти обстріл, голод і всякі невигоди, дожидаючи гетьмана і шведів на відбій* (Б. Лепкий); *Звісно, вдома я живу більш комфортно, бо маю все ж гарячу воду. Одначе тут я маю ліс, і всі інші невигоди не мають значення* (І. Жиленко); *Пан Луцик часом помічав за собою дивну звичку, прочитавши сторінку, ще якусь хвилю не перегортати її, цим ніби даючи змогу комусь, хто стояв за спиною, дочитати до кінця. З жахом помітив, що починає вже до цієї невигоди звикати* (Ю. Винничук).

НЕВИГО́ЙНИЙ, а, е. 1. Якого не можна вигоїти, вилікувати; невиліковний. *Михайло тихо промовив: — Цей матрос не епілептик, але віднині він буде вже невигойним епілептиком* (Олесь Досвітній).

2. Який не піддається лікуванню (про хворобу, рану і т. ін.). *Сюди з усіх усюд стікаються прочани, стікаються хворі на невигойні й погані хвороби* (М. Стельмах); *Стрімголов летимо до череди навпростець, цупка стерня стріляє з-під босих ніг, не встигає й колоти та розранювати наших невигойних пастушачих виразок* (О. Гончар); *— Жіноче чуття підказує мені, що Рустем-паша безнадійно хворий. Може, в нього невигойна виразка і він стікає кров'ю* (П. Загребельний); * Образно. *Що вона могла сказати? Що вона навчилася бачити світ у невигойних ранах?* (Р. Андріяшик).

3. *перен.* Якого не можна позбутися. *Вона кохала Арсена якимсь притупленим, але незмінним і невигойним .. почуттям* (Л. Дмитерко); *Хай буде разючий біль, хай буде мовчазний крик, хай буде невигойна туга...* (М. Бажан); *Не тільки державний кордон проліг між ними* [братами], *а й невигойний біль за кохану* (Р. Іваничук); *Хотіла я знати: чи страхом, чи гнівом Господнім обернеться, прорветься нарешті моя невигойна журба?..* (О. Забужко).

◊ **Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний** *і т. ін.*) **слід у душі́** *див.* **лиша́ти.**

НЕВИГО́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невиго́йний.** *Невигойність душевних ран та гордість за своїх чоловіків і синів відчувалася у виступах членів родин загиблих захисників Вітчизни* (з публіц. літ.); *Знаючи невигойність людського серця, чи може людина сама себе очистити, зробити християнином?* (з рел.-церк. літ.).

НЕВИГО́ЙНО. 1. Присл. до **невиго́йний** 1, 2. *Але він — хворий, важко, невигойно хворий. У нього з війни в мозку сидить осколок* (М. Дашкієв).

2. *перен.* Присл. до **невиго́йний** 3. *Жаль за сином, за Оксаною невигойно ятрив серце* (Я. Качура); *Цю книгу він вів, щоб пригашувати почуття, яке давно невигойно тривожило його душу* (Валерій Шевчук).

НЕВИ́ГРАШНИЙ, а, е. Який не дає якої-небудь переваги, не сприяє успіхові в чомусь. *Коли його улюблена батьківщина потрапляла в чергову небезпеку, гордий барон з приставкою "фон"* [фон Маннергейм] *.. стрімголов і самовіддано кидався її рятувати, не цураючись найтяжчої чорнової, часом невиграшної і невдячної роботи* (В. Чемерис); *Ми здебільшого прирікаємо себе на роль робочої сили в чужих руках, під чужим керівництвом і традиційно звинувачуємо за цю невиграшну роль когось іншого* (М. Слабошпицький).

НЕВИ́ГРАШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́грашний.** *Відчуваючи зовнішню невиграшність Дев'ятої сонати С. Прокоф'єва, Святослав Ріхтер, обраний автором для її виконання, намагався відтягнути публічну прем'єру* (з наук. літ.).

НЕВИ́ГРАШНО. Присл. до **неви́грашний.** *Приталене пальто може невиграшно подавати вашу фігуру й додавати зайвих кілограмів* (з навч. літ.).

НЕВИГУ́БНИЙ, а, е. Який не зникає, який не можна знищити. *Мистецтво — це невигубний слід людства, його злети, його верхогір'я, на яких панує дух перемоги над смертю, дух незнищенності* (О. Гончар); *Повітря в Римі було пропахчене чадом від .. машин і танків, але камені вічного міста, здавалося, ще й досі зберігають у собі невигубний запах благородного лавра* (П. Загребельний); *Рамон Муерто збагнув-таки раптом, що таїлося за густими Маріїними віями .. Ненависть, зрощена на любові і на смерті, невигубна ненависть до ворога, вбивці* (Ю. Покальчук).

НЕВИГУ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **невигу́бний.** *О. де Бальзак показує неминучість загибелі аристократів і незламність, невигубність "аристократизму"* (з навч. літ.).

НЕВИГУ́БНО. Присл. до **невигу́бний.** *Пронизуючи весь оцей простір, .. полетів, поснувався непереможно й невигубно зухвалий сигнал, який, людиною ж посланий, тепер повертався до неї із космосу* (А. Дімаров); *Вода в тих калюжах була тепла, ласкава, а на дні лоскотав ноги оксамитово-м'який мул. Так і лишився невигубно в пам'яті отой лоскотливий дотик* (П. Загребельний); *В А. Ахматової, попри жорстокість часу, невигубно жив дух високої класики* (з навч. літ.).

НЕВИДАВА́ННЯ, я, *с.* Відсутність видавання когось, чогось. *За невидавання касового чека громадянину-споживачеві у сфері громадського харчування несе відповідальність працівник (касир)* (з мови документів); *Якщо невидавання Т. Бордуляка в українських столицях тривало 28 років, то у Львові – 54 роки!* (з наук. літ.); *Перша збірка лірики Тамари Коломієць — "Проліски" (1956). Із більшими чи меншими перервами з того часу вийшло 10 книжок лірики. А потім — 15 років — не мовчання поетеси, а невидавання її книжок* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ДАЛЕНИЙ, а, е. Який не видалили. *За наявності невидалених слідів після загального чищення меблів стійкі плями видаляють вручну за особливою технологією* (з наук.-попул. літ.); *При видаленні позначеного елемента закладка залишається в невидаленій частині тексту* (з навч. літ.); *Невидалений хоботок кліща може служити причиною болю та запалення* (з навч. літ.).

НЕВИДА́ЛЬЦЕ, я, *с., розм.* Якась нова, досі небачена, невідома річ (забавка, сувенір і т. ін.). *Бачили — невидальце з фуркальцем!* (приказка); *Коли ж я вдруге до відра нагнувся, то угледів, як плавав, мов серед Дніпра, білющо-білий лебідь. І біла тінь була на дні, немов на тихих пальцях, аж закортілося мені спіймати невидальце* (П. Мовчан); *— Нам хотілося б, щоб ви зволили подивитись на одне невидальце, котре ми вам маємо показати* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕВИДА́ЛЬЩИНА, и, *ж., розм.* Що-небудь невидане, небувале, гідне подиву; дивина. *Що ви* [молодь] *тепер там з своєю літературою возитесь, як дурень з ступою! Велика*

невидальщина та ваша теперішня література (І. Франко); *— Де цілити? — Кажуть тобі, в турка, не бачиш? — Та виджу, що в турка, але де — в око, в ніс, в писок? — Невидальщина! Ти собі жартуєш з нас!* (А. Чайковський); *Все, що годне, розглядало невидальщину* (К. Гриневичева); *— Добродію, ви людина бувала, чи не знаєте ви, спасибі вам, якоїсь невидальщини, щоб мені отут у залі намалювати?* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕВИ́ДАНИЙ[1], а, е. Який не надрукували, не опублікували. *Сі збірки видані та й ще декотрі невидані .. відкрили вперше незвичайне богацтво* [багатство] *української народньої* [народної] *пісні* (М. Грушевський); *— У нас пішла навіть мода: все, що визнається, — то, мовляв, несправжнє .. Справжнє тільки те, що відкидають. Невидані твори, невиставлені картини, неприйняті скульптури, покладені на полиці кінострічки* (П. Загребельний); *Частина невиданих та маловідомих документів 1917–1921 рр. з архівів України була опублікована в першому томі археографічного щорічника Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства "Пам'ятки"* (з наук. літ.).

НЕВИ́ДАНИЙ[2], а, е, *розм.* Досі невідомий; небачений. *Ті сизі далекі гори, та синя далеч чогось тягне до себе душу, як щось невідоме, невидане* (І. Нечуй-Левицький); *Рябий пес нашорошив вуха і .. задивився на невиданого звіра* (І. Сенченко); *Я розробив цілком інший принцип польоту .. Дешево, просто, швидко, портативно. Невидані перспективи* (О. Бердник); // Незвичайний, винятковий за силою вияву; гідний подиву. *Буде бій, останній бій на залитих кров'ю кручах... Од невиданих атак звір посічений загине* (В. Сосюра); *Врожай 1933 року подекуди видався невиданий: ніби казковий* (В. Барка); *Серед безкрайніх луків, у морі червоних квітів іде, наче лебідка, дівчина невиданої краси* (П. Колесник); *Я бачила в лазні невиданої краси дівчину, що вміщає в собі всі десять частин гріховної похоті* (Р. Іваничук); // *у знач. ім.* **неви́дане**, ного, *с.* Те, що досі було невідоме, чого досі не бачили. *Ось зближаєсь* [зближається] *вже потомків ваших рій, Що рад готовому, невиданому рад* (І. Франко); *І, колеса приробивши, Він* [Олег] *вітрила розпустив. І невидане тут сталось, Найдивніше диво з див* (О. Олесь); *Ішли* [селяни], *щоб подивитися на невидане, щоб неодмінно бути присутніми.., коли голова зборів оголосить відкриття пам'ятника* (Г. Епік).

НЕВИ́ДАНО, *розм.* Присл. до **неви́даний[2]**. *Це, може, сни невидано промінні Таким прекрасним маревом звелись?* (М. Бажан).

НЕВИДА́ТНИЙ, а, е, *рідко.* Поганий (у 2 знач.), низької якості. *— Не дам ані крейцара. Я надіявся ще на жито, але вчора переконався, що воно невидатне* (Л. Мартович).

НЕВИДАТНИ́Й, á, é. Який нічим не виділяється серед інших; непоказний. *Образ твій, схвильовано і прямо Пізнавши, кожен скаже: це вона!.. І ти приємно усміхнулась, мамо, Маленька, стомлена, невидатна* (К. Герасименко); *— Ніхто мене не порятує, бо кому я потрібна, маленька, невидатна людина, якась там мікроскопічна пилинка людства* (В. Чемерис); *Французький посол Жан де Белюз пише, що Мазепа на зовнішній вигляд був невидатний фізично, але тіло його при цьому міцніше, ніж тіло німецького рейтара* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ДАЧА, і, *ж.* Те саме, що **невидава́ння.** *Якщо раніше не було передбачено жодної відповідальності за невидачу покупцеві податкової накладної, то новими змінами передбачено накладання штрафу на службових осіб* (з навч. літ.); *Начальник сектору охорони здоров'я зазначила, що вона проводила перевірку за фактом невидачі таблеток, як тільки вона дізналася про це* (із журн.); *Невидача банками депозитів призвела до того, що вкладники все частіше почали вимагати через суд повернути їм гроші* (з газ.); // Відмова від передавання кого-небудь, утримуваного проти його волі, іншій країні або стороні конфлікту. *Спеціальні правові принципи — це, по суті, принципи громадянства України. До таких принципів належить принцип невидачі громадян України іноземній державі* (з навч. літ.).

НЕВИ́ДЕРЖАНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неви́тримани́й.** *Те, що зафіксовано на відео, засвідчує невидержаний характер судді* (з газ.).

НЕВИ́ДЕРЖАНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **неви́держаний.** *Вона не терпіла поступок і здобувалася на гостре, часом терпке слово, щоб заплямувати невидержаність чи лінивство в громадській справі* (з мемуарної літ.).

НЕВИ́ДЕРЖКА, и, *ж., розм.* 1. *рідко.* Недотримання чого-небудь. *Я довго потім лаяла себе за невидержку об'єктивного тону того вечора* (Леся Українка).

2. Стан, коли неможливо витримувати, переносити що-небудь. *— Люди все гарні, заможні, — нема чого боятися, що невидержка буде з грішми, як панові платити* (Б. Грінченко); *Ворог рушив уперед. Його артилерія намацувала партизанські гармати. Не раз і не два падали партизани. Але була вже невидержка* (Ю. Яновський); // *у знач. пред.* Не можна переносити, витримувати кого-, чого-небудь. *— Ходім, бо й мені вже невидержка! — сказав Николаїдос, підводячись* (І. Нечуй-Левицький); *Вже мені й жити з ним невидержка!* (А. Кримський); *— Кому зовсім невидержка, той собі дорогу знайшов, — знов заговорив перегодя Огієнко* (О. Гончар).

НЕВИДИ́МЕЦЬ, мця, *ч.* Хто-небудь невидимий. *Хто б це не був, людина чи звір, невидимець рухався швидко, спритно, не даючи змоги зафіксувати себе* (А. Кокотюха); *І все ж вона побачила... Побачила маленький овальний предмет, який птах-невидимець зримо тримав у невидимих лапах* (В. Лис); * У порівн. [А д р і а н а:] *Та це ж мій муж! Ви свідки всі, що він З'являється, мов невидимець, всюди* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕВИДИ́МИЙ, а, е. 1. Неприступний зорові; прихований від очей. *Стою, замираю... А тим часом — тихо, тихо Та сумно співає Щось таке невидиме* (Т. Шевченко); *Місце було хоч і невидиме для ворога, але дуже погане* (С. Голованівський); *Невидимі кажани шурхали над головою* (М. Олійник); *Десь у невидимій глибині біг Дніпро, й звідти тягло холодом* (І. Білик); // *перен.* Якого важко або неможливо відчути; непомітний (у 2 знач.). *Надходила та драматична пора, коли в невидимім поєдинку літо схоплювалося із осінню* (М. Стельмах); *Між цими сопками для Черниша встановлювався якийсь невидимий таємний зв'язок* (О. Гончар); *В глибині серця боліло щось невидиме, нило, благало: не треба того, що бажають молоді* (О. Бердник); *Невидимими хвилями долинав незрозумілий гомін, неначе то поров хвилю величезний пароплав* (І. Білик).

2. *рідко.* Незвичайний, небувалий, винятковий. [П а н М а р к е л:] *Сміливий* [Кармелюк], *удачливий, співець, поет, можна сказати... До того — красень невидимий!* (С. Васильченко).

Неви́ди́ма си́ла (рука́) *див.* **си́ла.**

НЕВИ́ДИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **неви́ди́мий** 1. *Вони мусили рухатися все на виду. Сонце відібрало у них один дуже цінний шанс — несподіваність нападу й невидимість їхньої кількості* (І. Багряний); *Її* [приблуду] *ніхто не бачить в очі, Їй сніг невидимість жене* (М. Вінграновський); *Звичайно, був ризик, що шатл помітять, незважаючи на його невидимість для радарів* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Серед обов'язків офіціанта невидимість на першому місці* (Любко Дереш).

НЕВИДИ́МКА, и, *ж.* 1. Щось недоступне зорові, чого не можна побачити. *Я своєю одежею .. колю панам очі. Я рад би був, щоби моя одежа сталася на той час невидимкою* (Л. Мартович); // Уживається як прикладка до сл. ш а п к а, п л а щ і т. ін. на позначення елемента одягу, що наділений чаклунською властивістю робити невидимим того, хто його надягає. [Г а в р ю ш к а:] *От коли б шапка-невидимка — проскочив би туди... Усе б узнав...* (І. Карпенко-Карий); — *Поясніть, хто це все зробив? — Ясна річ, хто, — загадково посміхнувся Харитон Макарович, — паличка-стукалочка, шапка-невидимка, ну, й добра лісова Фея* (Ю. Мокрієв); *Мені здалося, що тут хтось є, ніби за хвилину до мого приходу жінка вдягла шапку-невидимку* (І. Роздобудько); *Ідеальний плащ-невидимка, як у Гаррі Поттера, — мрія багатьох дітей* (із журн.); // *ч. і ж.* Невидима істота. *Максим усе ще дивився на річку, — в очах його мерехтіло, й він уже не був певен, чи там не йде ще хтось, хто не має вже видимих ані ніг, ні голови, — зовсім невидимка* (І. Багряний); *Вовки вміють ставати невидимками не лише для тих, за ким полюють, а й для тих, хто не є об'єктом їхнього полювання* (Г. Вдовиченко); * У порівн. *Зульфат чимчикував поруч, як невидимка* (Григір Тютюнник).

2. Маленька тонка шпилька для жіночої зачіски. *У нашому магазині ви знайдете широкий асортимент невидимок для волосся* (з мови реклами).

3. *у знач. присл.* **невиди́мкою.** Непомітно, приховано. *Не хотілось би, щоб на моїй книжці стояв невидимкою епіграф* (Леся Українка); *Ось тут десь недалеко невидимкою стежить за тобою страшна сусіда* (С. Васильченко); *Під захистом водоспаду спокійною невидимкою стояла така ж кам'яна гостроконечна конструкція-дароносиця, яких Редька вже немало бачила по дорозі* (І. Карпа); [П р о с п е р о:] *Мерщій же невидимкою подайся На корабель, де в трюмі сплять матроси* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕВИ́ДИ́МО. Присл. до **неви́ди́мий.** *Вода біжить швидко, хоч і невидимо, лиш пальцями можна відчути її силу і бистрінь* (М. Чабанівський); *Чорне радіо наче маленький вулканчик, який невидимо кипить під тьмяною ебонітовою кіркою, готовий у будь-яку хвилину вибухнути жахливими неприємностями* (Любко Дереш); *Мої очі невідступні від панни Анелі, вони нас невидимо єднають* (М. Коцюбинський); *Цупкий каркас того дому, про який ти завжди знав, що можеш до нього прийти.., невидимо присутній у тобі* (О. Забужко).

◊ **Ви́димо і неви́ди́мо** *див.* **ви́димо.**

НЕВИ́ДНИЙ, а, е. 1. Недоступний зорові; непомітний. *Він матиме цілковите право одвідати Надійку з важливою, хоч і невидною відзнакою студента на своєму френчі* (В. Підмогильний); *Маленька сльозинка, а камені точить, невидна сльозинка, а серце лоскоче* (П. Усенко); *Важкого дихання позаду вже не було, була одна тільки стежка попереду, .. було невидне, але відчутне далеко вгорі небо* (В. Нестайко); *Між двома химерними берегами сіро-зелена Калі Гандакі плутає кудись у невидну звідси далечінь* (І. Карпа).

2. Дуже темний, непроглядний. *Темна нічка, невидна, Гей, осіння, холодна* (з народної пісні); — *Чого, мамо, ніч темна-невидна? — Так Бог дав, дитино, що темно уночі...* (Марко Вовчок); *В довгу, темную нічку невидну Не стулю ні на хвильку очей* (Леся Українка).

3. *перен.* Який нічим не виділяється серед інших; непоказний. *Тепер то був кожух звичайний, буденний, невидний* (І. Франко); *Їх двоє зійшлося... Невидні і бідні, Обійдені щастям зрадливим, — вони Жили на цім світі холоднім, мов рідні* (Микола Чернявський); *У сінях привітався хазяїн хати, не знаючи, хто він є, оцей невеличкий і невидний чоловік, що їде з таким виглядом, наче всі двері світу мусять перед ним відчинитися навстіж* (Ю. Яновський).

4. *рідко.* Який не виправдовує затрачених на нього зусиль; невдячний, непомітний. *Я знала те, що будуть сльози, мука, багато праці марної, дрібної, невидної і часто, дуже часто даремне вжитої* (Леся Українка).

НЕВИ́ДНО. Присл. до **неви́дний** 1. *Високо, невидно, під голубим небом розсівалися жайворонки дрібними милозвучними перлами* (О. Кобилянська); *Може, це шумить так од річки вода, і натікає невидно вона й сюди* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред. Хай стане темно, Темно, невидно, Холодно, смутно* (П. Усенко).

НЕВИДУ́ЖНИЙ, а, е. Те саме, що **невиліко́вний.** *Чого ж не спиш ти, мій маленький Федю .. Про що думаєш ти в цей пізній час? .. Про тяжко хвору, невидужну матір...* (В. Москалець); *Серед надзвичайно небезпечних заразних хвороб особливе місце належить сказу — невидужній інфекції людини й багатьох видів тварин* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИДУ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невиду́жний.** *Невидужність раку — це стереотип, який слід розвінчувати* (з газ.).

НЕВИ́ДЮЧИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **невидю́щий.** *Невидючі або одноокі співці спритно розпитували циган.., чи не бачили вони красуню бранку* (З. Тулуб); *Лірник дивився невидючими очима поперед себе .. і під тужливі звуки тремтливим старечим голосом співав* (В. Чемерис); *Темна невидюча тінь усе зразу покрила... Чи то, може, потемніло в очах у Одарки* (Панас Мирний); *Невидючим поглядом дивилася жінка туди, де вирувалися з димаря чорні вали диму і танули над табором* (А. Хижняк); // *у знач. ім.* **неви́дючий,** чого, *ч.;* **неви́дюча,** чої, *ж.* Людина, яка не бачить; сліпа людина. *Сліпий невидючого водив, та обидва в яму попадали* (прислів'я).

НЕВИ́ДЮЧО, *розм.* Присл. до **неви́дючий;** невидюще. *Мати стояла непорушно, й очі її тривожно, невидючо ходили з одного боку в другий* (В. Винниченко); *Він дивився на них якось невидючо, прохально, блаженно* (О. Гончар).

НЕВИДЮ́ЩЕ, НЕВИДЮ́ЩО. Присл. до **невидю́щий** 1, 3. *Від кахляної долівки тягне холодом, і вона невидющо натягує на коліна нічнушку* [нічну сорочку] (О. Забужко); *Роз-*

дайбіди ступали, підтримуючи одне одного плечима, .. жаско і невидюще промацуючи порожнечею простір (О. Ульяненко); *Він* [лікар] *опустив листа і широко розплющеними очима невидюще дивився перед себе* (Б. Антоненко-Давидович); *Глянув* [Євген Панасович] *невидюще на Паламарчука і мовчки рушив до дверей* (В. Речмедін).

НЕВИДЮ́ЩИЙ, а, е. 1. Позбавлений зору, здатності бачити; незрячий, сліпий. *Невидющий і убогий, З бідним гралом за плечем, Він* [кобзар] *чвалає полохливо За малим поводирем* (Я. Щоголів); *Він — живий! Невидющий! Нікому не потрібний. Навіть ворогам...* (В. Малик); *Сидить Жебрак. Він куняє, інколи пересипає з руки в руку дрібні гроші, прислухаючись до їх дзвону. Жебрак невидющий* (О. Бердник); // Який не бачить через темряву, засліплення світлом і т. ін. *Гаряче повітря зі степу обвіяло Дьяконова, і сонце засліпило його, зробило на мить зовсім невидющим* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **невидю́щий,** щого, *ч.;* **невидю́ща,** щої, *ж.* Людина, яка не бачить; сліпа людина. *Господар пильним поглядом мов бачить гори й пущі, Де з потом, з кров'ю, з ранами прозріли невидющі* (А. Малишко); *Він обережно взяв невидющу під руку .. і допоміг їй зійти на асфальт* (Ю. Мушкетик); // Який нічого не бачить (про очі). *Плаче старий та ридає, Й Степан сліпий плаче Невидющими очима, Мов сонце побачив* (Т. Шевченко); *Він блиснув на мене білком невидющого ока* (Р. Андріяшик); *Переді мною сидів висохлий у тріску чоловік, дивився невидющими зіницями, і з них лилися сльози* (Валерій Шевчук).

2. Дуже темний, непроглядний. *У дорозі зустріла його ніч, темна, невидюща* (М. Стельмах); // Крізь який нічого не видно. *— Прощай, дочко! Тепер в мене в покоях будуть без тебе й стіни німі, й вікна невидющі, — обізвалась мати* (І. Нечуй-Левицький).

3. Який нічого не помічає, неуважний (про погляд, зір). *Він дивився замислено невидющим поглядом за Дніпро* (Л. Смілянський); *Юра сидів з напівнадягнутою панчохою і вдивлявся невидющим зором у непроглядну темінь ночі* (Ю. Смолич); *Ернан Раміро, мабуть, не помітив Олеся. Його невидющий погляд сковзнув далі* (В. Владко); *Коли я врешті відірвав свій невидющий погляд від землі, то виявив, що в парку вже споночіло* (Любко Дереш).

НЕВИДЮ́ЩО *див.* **невидюще.**

НЕВИ́ЖАТИЙ[1], а, е, *рідко.* Який ще не вижали *(див.* **вижима́ти** 1). *На столі лежав невижатий чайний пакетик* (із журн.).

НЕВИ́ЖАТИЙ[2], а, е. Те саме, що **незжа́тий.** *Хліб стоїть у полі невижатий, осипається...* (М. Коцюбинський); *Місце було дуже вигідне: глибока яруга, поросла чагарем, прикрита з усіх боків дубовим лісом, з доброю, невижатою травою* (Григорій Тютюнник); *У середу троє втікачів — переночували вони в полі, заховавшись у невижатій ще пшениці, — дісталися до Челмс-форда* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); *Вся наша компанія, мов стадо сполошених овець, пустилася бігти вниз по стернях, по невижатих нивках вівса* (І. Франко); *Невижата смуга достиглим колоссям на вітрі бринить* (Л. Костенко); *Військо відступило, облягло все місто і знічев'я почало спустошувати околиці, випалюючи ближчі села .. і випасаючи табуни своїх коней на невижатих нивах, де, як навмисне, хвилювався повний колос* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

НЕВИ́ЗНАНИЙ, а, е. 1. Який не дістав загального визнання, популярності. *І хто допустив? Слащов? Цей невизнаний геній, цей давній його суперник* (О. Гончар); *Один божевільний і невизнаний теоретик години чотири втовкмачував мені свої досліди щодо влаштування Всесвіту* (І. Роздобудько).

2. Який уважається недійсним, несправжнім, незаконним. *Можна було влаштуватись матросами на один із суховантажів, ходити під яким-небудь екзотичним прапором якої-небудь невизнаної африканської республіки* (С. Жадан); *Рада не була потрібна окупаційній адміністрації, тому залишилась офіційно невизнаною* (з навч. літ.).

НЕВИ́ЗНАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́знаний.** *Невдаха контрабасист страждає від своєї самотності й невизнаності. В оркестрі, де він грає, його ніхто не помічає, не цінує* (із журн.); * Образно. *Тішиться смуток в ханському раю, смуток самотності, непотрібності, невизнаності* (Р. Іваничук).

НЕВИЗНА́ННЯ, я, *с.* Становище, коли кого-, що-небудь не визнають (у 1, 3 знач.). *— Це пише авторитетний етнограф, якому вірять... у них усіх — від писаря до професора — один комплекс: невизнання українців окремим народом!* (Р. Іваничук); *Визнання або, навпаки, невизнання суспільно небезпечних наслідків як ознаки складу злочину не є довільним* (з навч. літ.); *Перша ознака варварства, — сказав Гете, — невизнання прекрасного* (О. Шугай).

НЕВИЗНАЧА́ЛЬНИЙ, а, е. Який не є визначальним, основним, істотним. *Явища природи мають складний характер і характеризуються безліччю різних зв'язків. Одні з цих зв'язків є основними, тобто визначальними для певного явища, а інші — другорядними, тобто невизначальними* (з навч. літ.); // *мат.* Який не може бути визначений. *Поняття простого (елементарного) висловлення, поняття істинності та хибності належать до первинних невизначальних понять математики, тобто вони не можуть бути означені через інші більш прості терміни та об'єкти* (з навч. літ.).

НЕВИЗНАЧА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невизнача́льний.** *Всі і все, кому й чому він* [Т. Шевченко] *звіряється в любові, — все це зливається в один великий і неосяжний образ. Поет говорить про свою Вітчизну, про Україну в її незбагненності й невизначальності* (І. Дзюба); *Невизначальність форми мистецького твору.*

НЕВИ́ЗНАЧЕНИЙ, а, е. 1. Точно не встановлений. *Облога затяглась на невизначений час* (Я. Качура); *Море заспокоїлось, запав повний штиль, і оце безгоміння насторожило мозок, як невизначена потенціальна небезпека* (М. Дашкієв); *Вона ж, Світлана Кирилівна, затримається у сестри .. на невизначений час* (В. Козаченко); *Розірвання договору найму, укладеного на невизначений термін з ініціативи наймача чи наймодавця, призводить до припинення існуючих цивільних прав та обов'язків між цими суб'єктами* (з навч. літ.).

2. Не зовсім виразний, непевний (у 4 знач.). *Думками він був зараз далеко від Харитона — біля Тосі, і ще далі — в невизначених обрисах свого майбутнього* (Ю. Смолич); *Вино невизначеного темного відтінку* (Ю. Винничук); *Вдень тут добре видно жалюгідні сльози колишнього блиску: брудні, невизначеного кольору, роз'їдені дощами й сонцем свинцеві дахи, виджовтілі, мов стара слонова кістка, дороге каміння, облуплені фронтони* (М. Слабошпицький).

△ **Неви́значений інтегра́л** *див.* **інтегра́л.**

НЕВИ́ЗНАЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **неви́значений.** *Кліматична невизначеність прожитого дня врешті починає визначатись у снігову бурю* (Ю. Андрухович); *У кібернетиці інформація — це все те, що усуває невизначеність* (з наук. літ.).

2. Невизначене становище. *Його душить невизначеність і вимушена бездіяльність* (В. Козаченко); *Вимотувальна невизначеність тяглась аж до липня* (М. Андрусяк).

НЕВИ́ЗНАЧЕНО. Присл. до **неви́значений.** — *Там, за річкою, — махнув* [дід] *невизначено рукою. — Хто хоче, той знайде...* (М. Шеремет); — *Чесне слово! — перебила Люба невизначено, але гаряче* (О. Кундзич); *Я невизначено знизала плечима* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Терезка невизначено поворушила губами* (Любко Дереш).

НЕВИЗНАЧНИ́Й, á, é. Який не має великого, важливого значення. *Мотив самого страйку, привод* [привід] *був невизначний* (В. Винниченко); *Вона любила прокладати свої стежки по незнайомих і зовсім невизначних вуличках, відшукувати найдрібніші закутки* (І. Роздобудько).

НЕВИЗНА́ЧУВАНИЙ, а, е. Який не можна визначити. *Артеріальний тиск падає до невизначуваних цифр, тони серця глухі й слабкі, пульс стає частим та переривчастим* (з наук. літ.); *Для науки, і передусім для фізики, час як такий упродовж століть, починаючи від Галілея і Ньютона, був невизначуваним поняттям, уживаним у математичному описі фізичних подій* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИЗНА́ЧУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невизна́чуваний.** *Біосферологія В. І. Вернадського прагнула ввести до природничо-наукової картини світу життя як рівноправний її елемент, відновити цілісність світу, але не натурфілософськи, а через конкретизацію уявлень про час і простір, долаючи їх містичність і невизначуваність* (із журн.); *Статична невизначуваність може бути наслідком не тільки введення додаткових зовнішніх зв'язків, а й умов утворення системи* (з навч. літ.).

НЕВИ́ЇЖДЖЕНИЙ, а, е. 1. Якого не призвичаїли до їзди, до ходіння в упряжі або під сідлом (про коня). *Юнак як юнак, але справжній Стенька: очі йому, як невиїждженому коникові, грають...* (М. Хвильовий); *Невиїжджений могутній кінь хоче скинути його з своєї благородної спини* (Ю. Смолич).

2. Який не виїздили, не вкотили (про дорогу, шлях). *Вози сунуть, як примари сонні. І ввесь цей похід у передсвітню годину на лісовій, невиїжджeній дорозі більше на сон, ніж на яву, подібний* (Б. Лепкий).

НЕВИ́ЇЗД, у, *ч.* Нездійснення дії за знач. **виїжджа́ти** 1 і **виїзди́ти.** *Федерація футболу України зарахувала технічну поразку "Динамо" за невиїзд на матч сьомого туру* (із журн.); *З'явилася неправдива інформація — закон України про невиїзд чоловіків із України віком до 45 років* (з газ.).

Підпи́ска про неви́їзд *див.* **підпи́ска.**

НЕВИЇЗНИ́Й, á, é, *розм.* 1. Якому з політичних або інших обставин не дозволяють виїзд за кордон. *Правда, лишався* [Чирва] *невиїзним і не мав права отримувати гонорари за надруковане "там"* (А. Кокотюха); *В Україні він ще так-сяк зможе потім відбитись, але стане невиїзним і втратить усі свої закордонні бізнеси* (В. Єшкілєв); // *у знач. ім.* **невиїзни́й,** нóго, *ч.;* **невиїзнá,** нóї, *ж.* Той (та), кому з політичних або інших обставин не дозволяють виїзд за кордон. *Невиїзні на знак протесту влаштували бунт біля посольства* (з газ.); // *рідко.* У який заборонено виїзд (про час). *Юнак, який пристрасно любив море, мріяв присвятити йому все своє життя, працював техніком-судномеханіком, до речі, ще у той, невиїзний час, мав пільги для вступу до Вищого мореплавного училища* (з публіц. літ.).

2. Пов'язаний із невиїздом. *Протягом 30 днів, наступних за днем отримання податкової декларації, орган державної податкової служби України проводить документальну невиїзну перевірку заявлених у ній даних* (з мови документів).

НЕВИ́КАЗАНИЙ, а, е. Не висловлений або не виявлений у будь-який спосіб. *Жорстока цікавість чужих очей пронизувала Степана, глумилася з нього, вбивала невиказані думки* (М. Стельмах); *Ніщо не зникає в безкрайому світі. І Соловейко незримо житиме в близьких людях своєю посмішкою, своїм, може, й невиказаним коханням, своєю, нехай ще не великою, працею* (Ю. Мушкетик); *А скільки невиказаних почуттів — а невиказані почуття для мене ніколи не існували, лиш улите в слова набувало відчутної ваготи справжності, межи почуттям і словом завжди* (О. Забужко).

НЕВИ́КІНЧЕНИЙ, а, е. 1. Не доведений до кінця; незакінчений, недовершений. *За вікнами шумить. Ніби це не хата, а корабель, — серед моря, в час бурі. Хвилі знімаються високо, корабель тріщить, бо він ще невикінчений* (Б. Лепкий); *На стінах висіли ескізи і невикінчені праці. Мене вже тоді вразив характер цих робіт* (В. Винниченко); *В тобі ловлю надії подих, — В твоєму синьому маку, В твоїх невикінчених вродах, У недовитому вінку! Поете! Живемо в пустині .. І тільки мак небесно-синій — Єдина втіха для очей* (М. Рильський); *Мабуть, невикінчених справ гине з людьми більше, аніж маємо довершених* (П. Загребельний).

2. Не позбавлений недоліків; недосконалий. *Невикінчений твір.*

НЕВИ́КІНЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́кінчений.** *Він* [І. Франко] *натискав на зміст, на думку, а читав так, що жодне вразливе вухо не здолало б помітити невикінченість форми* (П. Колесник); *Буває таке, що тільки що дуже подобалось, а минає трохи часу — і бачиш недосконалість, невикінченість у тому, що видавалось тобі недавно вкрай привабливим і так тебе захоплювало* (Ю. Покальчук).

НЕВИ́КОНАНИЙ, а, е. Який не виконали, який залишився нездійсненим, нереалізованим. *Ніяких невиконаних наказів начальства він поки що не бачив* (Іван Ле); *Минулого року Ганна ще якось уполола бурякову полосу, а цього її клітка лишилася невиконаною* (Ю. Мушкетик); *В дитячих портфелях куняла тривога невиконаних на завтра домашніх завдань* (Є. Пашковський).

НЕВИ́КОНАННЯ *див.* **невикона́ння.**

НЕВИКОНА́ННЯ *і (з відтінком закінченості дії)* **НЕВИ́КОНАННЯ,** я, *с.* Нездійснення чого-небудь. *Гасан Саламов давав наказ захоплено, з таким виразом на своєму засмаглому обличчі, наче від невиконання його розпоряджень має звалитись у безодню вся бухта* (О. Донченко); *Найгірший-бо переступ — батьківські заповіді занедбати, впасти у непослух і в невиконання належного тобі діла* (Валерій Шевчук); *Ідея виховання працею могла виникнути лише у суспільстві, яке керується принципом: хто не працює, той не їсть. За невиконання денної норми — розстріл або зменшення пайки хліба* (Г. Пагутяк); *Змістова характеристика договору передбачає взаємну відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання зобов'язань* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИКО́НУВАННЯ, я, *с.* Нездійснювання чого-небудь. *Невиконування своїх обов'язків.*

НЕВИ́КОРИСТАНИЙ, а, е. Який залишився без використання, застосування. *Наші хлопці* [футболісти] *не одмовили собі в приємності побешкетувати з радощів і невикористаної енергії* (Ю. Яновський); — *Цілі танкові армії захрясли в багнюці невикористані* (О. Довженко); *Невикористана мрія рухала його, як і мене, до своєї точки опори чи до ями падіння* (О. Ульяненко); *Хелена ж була чудовим тренажером для моїх невикористаних амбіцій* (І. Роздобудько).

НЕВИ́КОРИСТАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́користаний.** *Я побачив такі простори, які для українця здаються фантастичними, а для японця, напевне, абсурдними через їх невикористаність і марнотратність* (Р. Іваничук); *Випадки розчарування в обраній професії та несвоєчасно зроблений вибір породжують у студентів кризу ревізії професійного вибору, яка ускладнюється невикористаністю, низьким престижем фахівців* (з наук. літ.); *Індекси фінансової рівноваги досліджуваного підприємства перебувають на рівні нижчому, ніж порогові значення, що свідчить про невикористаність резервів економічного зростання підприємства* (з наук. літ.).

НЕВИКОРИСТА́ННЯ *і (з відтінком закінченості дії)* **НЕВИ́КОРИСТАННЯ,** я, *с.* Відсутність використання, застосування чого-небудь. *Ми пропонуємо, щоби гарантом невикористання вашого компромату виступив Юхан Менген* (В. Єшкілєв); *Невикористання виділених коштів.*

НЕВИКОРИСТА́ННЯ *див.* **неви́користання.**

НЕВИКОРИСТО́ВУВАНИЙ, а, е. Який не використовують. *Памва відразу ж спинився на другому варіанті, пам'ятаючи два інші як невикористовувані прийоми до чогось іншого* (Т. Прохасько); *Розроблення нових методик дасть змогу включити до процесу суспільно необхідного інформаційного виробництва невикористовуваний творчий потенціал активної частини населення, сприяти зростанню громадянської активності* (з навч. літ.); *Уже освоєно мільйони гектарів невикористовуваних земель, на яких вирощено високі врожаї* (із журн.); *Як правило, ліміт є трохи меншим за внесок, тобто на рахунку клієнта зберігається невикористовуваний залишок* (з газ.).

НЕВИКОРИСТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Залишання чого-небудь без використовування, застосовування. *Основні причини нещасних випадків — відсутність або неякісне проведення інструктажу та невикористовування засобів індивідуального захисту* (з наук.-попул. літ.); *Невикористовування землі в економічному обігу впливає на регулювання зернового ринку* (з газ.).

НЕВИКОРІ́ННИЙ, а, е. Який не піддається викоріненню; якого не можна позбутися. *Щось невикорінне вабить сюди, когось ніби чатують без сну, вслухаючись у розвировані простори нічного безмежжя* (О. Гончар); *Проте невикорінна любов до свого роду повсякчас жила в його серці, і він не злякався важкої подорожі крізь пустелю, аби знову побачити своє плем'я* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕВИКОРІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невикорінний.** *В. Сухомлинський писав: "Чим яскравіше визначає свою ідейну позицію учень, чим глибше він переконаний в невикорінності людського прагнення до істини, тим більше йому хочеться знати"* (з наук. літ.); *Незважаючи на невикорінність стереотипів у сучасному світі ми стаємо свідками глобальних змін* (з навч. літ.); *Існували й досі існують різні теорії, що намагаються обґрунтувати невикорінність і пріоритетність зла в природі людини та в суспільстві* (із журн.).

НЕВИКОРІ́ННО. Присл. до **невикорінний.** *Потреба в доведенні синтезу дослідного пізнання до безумовної закінченості невикорінно закладена у свідомості людини* (з наук. літ.).

НЕВИ́КРИТИЙ, а, е. Який не викрили, не виявили, не розкрили. [Г р а д о в:] *Одна підлість неодмінно тягне за собою другу, один невикритий злочин призводить до нового злочину* (В. Собко); *Побачив* [Дюруа] *багатьох, підозрюваних у шулерстві, що для них клуби, в усякому разі, були невикритим єдиним, непевним, але вірним джерелом прибутку* (В. Підмогильний, пер. з тв. Гі де Мопассана); // Якого не викрили, не виявили (про людину). *Шахи, продані Чуприною, були безпосереднім доказом того, що він або сам злодій, або підтримує постійні зв'язки з якоюсь невикритою зграєю* [злодіїв] (В. Петльований); *Анонімний злочинець, винуватець невикритий, він б'є й б'є киркою крем'янистий ґрунт, разом з іншими прокладаючи захисну канаву проти вогню* (О. Гончар).

НЕВИЛА́ЗНИЙ, а, е, *розм.* 1. По якому важко пройти, з якого не можна вибратися. *З правого боку у нас непролазний ставок, з лівого — невилазне провалля* (М. Старицький); *Найменший осінній дощик перемінював* [дороги] *на бездонні і невилазні баюри* (І. Франко); *Дощ. Валки машин в невилазних калюжах* (О. Довженко); *Сон — це нічні джунглі, невилазні зарості чорнобилю, лободи й лопухів* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Якого важко позбутися. *Те все перенесе тільки гартована у лихій долі, у щоденній недостачі та невилазних злиднях людина...* (Панас Мирний); *Жінка твоя ось що каже, Танасію: нема їй чим жити, борги невилазні, хочуть Худик та Косован вашу хату за борги відсудити* (І. Муратов).

НЕВИЛА́ЗНО, *присл., розм.* Не виходячи, не відлучаючись куди-небудь; постійно, весь час. *Білик од літератури повернув до бюрократичної кар'єри та й ... загруз там невилазно і невиводно довіку* (С. Єфремов); *Взимку, коли доводилося* [Грицеві] *невилазно сидіти в хаті — доглядав своє господарство* (Ю. Збанацький); *Сім годин невилазно попопихай цією пилюкою, хоч ти й ас-машиніст!* (О. Гончар).

НЕВИЛИВА́ЙКА, и, *ж., розм.* 1. Чорнильниця, з якої в разі перевертання не виливається чорнило. *Макогон .. сів за стіл, присунув до себе чорнильницю-невиливайку* (Л. Первомайський); *Посадив* [Биков] *мене до столу, поклав анкету й аркуш білого паперу, підсунув "невиливайку" з учнівською, обгризеною на кінці ручкою* (Є. Доломан); *Розшнуровую свій "портфель", дістаю чистий зошит, ручку, а чорнило на парті, в невиливайках* (А. Дімаров); *Сергій усе цокав пером по дну невиливайки. Хлопець писав у газету* (Ю. Мушкетик); *Ми тоді носили чорнильниці-невиливайки у спеціальних таких торбинках, що затягувалися шворкою* (В. Нестайко).

2. Будь-яка місткість узагалі, з якої не виливається рідина під час користування. *Невиливайка розроблена таким чином, щоб її зручно було тримати маленькими ручками дитини, м'яка трубочка-соломинка невиливайки не пошкоджує ясна дитини, спеціальна кришечка дозволяє уникнути проливання рідини* (з наук. літ.).

НЕВИ́ЛИНЯЛИЙ, а, е. Який не вилиняв, не втратив свіжості, яскравості первісного кольору. *Чоловіки доношували здебільшого військовий одяг, на плечах — невилинялі плями від погонів, на грудях — від орденів* (Ю. Яновський); *Поменшала* [мати], *зісохлася, ще дужче змарніла. Тільки чорні брови — невилинялі, майже дівочі! — нагадують про колишню вроду* (О. Гончар).

НЕВИЛІКО́ВНИЙ, а, е. Якого не можна вилікувати. *Та врешті під тиском Дражена їй довелося визнати, що лікарі того світу давно поставили на її батькові хрест, визнали його невиліковним і прирекли на повільну смерть* (О. Авраменко); *Лікар-психіатр, до якого прийшли занепокоєні батьки, оглянувши малюка, оголосила: "Здоровий". Потім був Київ, де фахівці дійшли іншого висновку: "Невиліковний"* (з газ.); // Який не піддається лікуванню (про хворобу). *На табуреті, недалеко від столу, сидів блідолиций, напевне хворий на якусь невиліковну хворобу чоловік* (Ю. Збанацький); *— Друже мій, Іване Петровичу, у вашої матері невиліковна хвороба* (Б. Левін); *Ревматизм — хвороба підступна, майже невиліковна, тому треба берегти дітей від переохолодження* (з навч. літ.); // *перен.* Якого не можна позбутися. *Нові машини, що мусили б бути джерелом достатку і щастя, породили, навпаки, хронічну і невиліковну в теперішніх умовах бідність і злидні* (О. Іваненко); // *у знач. ім.* **невиліко́вне,** ного, *с.* Те, що не можна вилікувати, чого не можна позбутися. *Ідеться про страх свідків (катів? жертв? адже просто "свідків" не буває!), фактично невиліковне і незгладиме — про сліди однієї з тих воєн* (з газ.).

НЕВИЛІКО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невиліко́вний.** *Він з острахом зазирнув мені в очі. — Всі лікарі говорили про невиліковність* (І. Росоховатський); *І. Дзюба написав коротке й страшне есе про "Кавказ" Т. Шевченка і про невиліковність імперського мислення Росії* (із журн.).

НЕВИЛІКО́ВНО. Присл. до **невиліко́вний.** *Письменник з часом переконався, що він — невиліковно хворий* (М. Дашкієв); *Юрій Іванович Яновський — уроджений інтелігент і представник роду Гоголів-Яновських, талановитий майстер, тонкий та невиліковно закоханий у море лірик* (з публіц. літ.).

НЕВИЛЯГА́ЮЧИЙ, а, е. Який не вилягає від вітру, дощу і т. ін. (перев. про хлібні рослини, трави). *Новий сорт зернового гороху має міцні горизонтально розміщені вусики, якими рослини міцно зчіплюються між собою, створюючи невилягаючий масив* (з наук. літ.); *Використання іонізувального випромінювання в селекції сільськогосподарських рослин дозволило отримати невилягаючі сорти ячменю, пшениці, квасолі, томатів і т. ін.* (з наук. літ.); *Невилягаючі сорти рису мають коротке й дуже міцне стебло* (з навч. літ.).

НЕВИМІ́РНИЙ, а, е. Якого не можна виміряти; дуже великий; неосяжний, безмежний. *В серцях людей і в пульсуванні зір Енергії струмують невимірні* (В. Бичко); *З невимірних космічних глибин дивились на неї спокійні зорі* (О. Гончар); *Любов до Ярини стала невимірною* (О. Бердник); *Людина невимірна у своїх прагненнях* (Р. Іванченко).

НЕВИМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невимі́рний.** *Море незмінно котить грізні чи ласкаві хвилі у невимірність* (О. Бердник); *Затінене вікно сумно дивилось на нього, ваблячи невимірністю можливостей там, за стінами оселі, і водночас нагадуючи, що лише тут, на цьому місці, він бачить особливе і неповторне — Мар'янин світ* (Ю. Покальчук).

НЕВИМІ́РНО. Присл. до **невимі́рний.** *На одну невимірно коротку мить він відчув, що руки його раптом узялися потом* (М. Йогансен); *Може, це ось вперше в руки сучасної науки потрапила річ з далеких світів. Та й не просто річ, а щось невимірно значніше* (О. Бердник).

НЕВИ́МОВЛЕНИЙ, а, е. Не переданий голосом, не виражений словами; не виявлений у той чи інший спосіб. *Тихо походжаючи по стежці, вона все думала невимовлені, ненаписані думки-гадки* (Леся Українка); *Уста ворухнулися, хотіли щось сказати, але нараз здавили в собі невимовлені слова і замовкли* (Б. Лепкий); *Він намагався говорити діловито і трохи суворим тоном, а в очах світилась невимовлена глибока добрість* (О. Донченко).

НЕВИМО́ВНИЙ, а, е. 1. Який не можна вимовити (про звук, слово і т. ін). *Невимовні приголосні звуки.*

2. Який важко виразити, передати словами. *Настя схилила голову над розкішним поликом, а серце її сповнилось жалем невимовним, мов криниця водою* (М. Коцюбинський); *— Люся... Прийшла? Все тіло йому затремтіло щастям невимовним* (С. Черкасенко); *Максим не може відірвати погляду від тої невимовної, дивовижної краси* (І. Цюпа); *В руках у мене була напіврозквітла троянда невимовної свіжості* (Любко Дереш).

НЕВИМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невимо́вний.** *Маєш справу з цими торговельними складами, зі списками та каталогами, із щедрим наповненням власної пам'яті, з її невичерпністю і невимовністю* (С. Жадан).

НЕВИМО́ВНО. Присл. до **невимо́вний** 2. *Їй невимовно хотілося пити, але вона не здужала встати й набрати в дворі води* (Б. Грінченко); *Було щось невимовно радісне, життєдайне в цьому сонячному дощі, і всі це відчули* (О. Довженко); *Мати невимовно зраділа, побачивши сина в офіцерському вбранні, здорового й неушкодженого* (Б. Антоненко-Давидович); *Я була вдячна дівчатам, що напівживу принесли сюди і вблагали лікарів прийняти. Хоч помру в людських умовах. Шкода було себе невимовно* (М. Андрусяк); *Доля іноді ставить людей у такі ситуації, що шлях до зближення двох сердець стає невимовно далеким* (Любко Дереш).

НЕВИМО́ГЛИВИЙ, а, е. 1. Скромний у власних вимогах, запитах, який задовольняється незначним. *Він полюбив їх* [книги] *глибоко .. і з усієї пишноти систем, вірувань, подвигів людських, з усіх поривів і блиску людської думки виріс скромний і невимогливий* (В. Підмогильний); *Непоказні, невимогливі, мовчазні, вони* [письменники] *уникали галасливих компаній, не засиджувалися в їдальні, а сяк-так похапцем їли та й поспішали геть* (М. Дашкієв).

2. Який не потребує особливих умов. *Селекціонери почали схрещувати ондатру з домашнім кроликом — плодючим і невимогливим до навколишніх умов та їжі* (О. Чорногуз); *М'ята — рослина непримхлива та невимоглива, вирощувати її можна з живців і насіння* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИМО́ГЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **невимо́гливий.** *Довгий час жив* [Юрій] *із своєю робітницею, яка, через невимогливість свою, не ставила йому жодних претензій* (В. Підмогильний); *Виходило так, що все те, що він колись засуджував в інших, оті "слабкі місця", брак послідовності.., невимогливість до власних прогріхів — все це тепер обернулося проти нього* (Ірина Вільде); *Завдяки не-*

вимогливості до умов росту і цінним властивостям плодів кизил як плодова і декоративна рослина заслуговує значного поширення в усіх районах країни (з наук.-попул. літ.).

НЕВИМО́ГЛИВО. Присл. до **невимо́гливий.** *Батькам дуже важливо постійно відчувати дитину, розуміти мотиви вчинків, потреби. Необхідно будувати свої взаємини з нею м'яко, чуйно, делікатно, добросердечно, незлобливо, невимогливо* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше мовні помилки трапляються в мові тих людей, які не знають правил вимови української літературної мови, невимогливо ставляться до свого мовлення, завдаючи шкоди й собі, й тим, кому доводиться їх слухати* (з газ.).

НЕВИ́МОЛОЧЕНИЙ, а, е. З якого зерно не вимолотили, не відокремили (про зернові). *Траплялися і й такі молотники, що ховали в кулі невимолочене жито жменями* (Ганна Барвінок); *Шаблій борсається, мов у петлі, сіє по стерні невимолоченими колосками* (Д. Бедзик); *Діти притрушували долівку чи підлогу соломою, вишукуючи в ній невимолочений колос* (з мемуарної літ.); // З ще не відокремленим зерном (про снопи, скирти і т. ін.). *А під повіткою дідусь зарані заготував кілька снопів з ячменю. Невимолочених, із зерном* (Остап Вишня); *Нам остогидли переднівки в байраках, темних, понурих..; в невимолочених скиртах, де весь день над самим вухом шарудять, трублять зерно миші...* (В. Земляк); // Якого не вимолотили (про зерно). *Оптимальна глибина висіву насіння — 3–6 см, на легких ґрунтах висівна норма має бути вищою, оскільки невимолочене насіння потребує більшої кількості вологи для проростання* (з наук. літ.).

НЕВИ́МУШЕНЕ *див.* **неви́мушено.**

НЕВИ́МУШЕНИЙ, а, е. Який здійснюється відповідно до бажання, потреби, без будь-якої натягнутості; цілком природний, щирий. *Дратувала сьогодні Мотору невимушена поведінка гостей* (І. Кириленко); *Розмова полилась невимушена, весела* (Н. Рибак); *Дмитро Борисович і гадки не мав, чого вартий був Артемові цей невимушений, нібито байдужий тон* (В. Владко); *Наступну годину Маріка, Аліса та сер Генрі провели майже без розмов, у тій невимушеній, суто родинній обстановці, коли кожен займається своєю справою і не почуває ані найменшої незручності від мовчання інших присутніх* (О. Авраменко); *На канапі у вільній, невимушеній позі сидів, заклавши ногу за ногу, дивний пан* (Любко Дереш).

НЕВИ́МУШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́мушений.** *Створюється враження, що атмосфера невимушеності, безжурності в Парижі — штучна. Це для туристів* (Н. Рибак); *Він уважно слухав Наполеона, але на його обличчі не можна було нічого прочитати, крім світської невимушеності* (П. Кочура); *Всі засміялися, і за столом відразу установився дух доброзичливості і невимушеності, що зближує незнайомих людей* (В. Малик).

НЕВИ́МУШЕНО, *рідко* **НЕВИ́МУШЕНЕ.** Присл. до **неви́мушений.** *Ніна трохи знітилась, але він так невимушено почав з нею розмову, що ніяковість відразу й минула...* (О. Копиленко); *Павло їв і думав про те, як легко й невимушено він почувається з Олею* (М. Дашкієв); *Трималася* [Галина] *просто, невимушено* (М. Руденко); *Годечан розповідав, як він зрікся грецького бога, й розповідав весело й невимушене* (І. Білик); *Ось так, цілком невимушене і майже непомітно, ми від одного питання переходимо до іншого* (Ю. Андрухович).

НЕВИ́НЕН *див.* **неви́нний.**

НЕВИ́ННИЙ, НЕВИ́НЕН, и́нна, и́нне. 1. Який не має за собою вини; який не зробив нічого злочинного. [Прісцилла *(кидається до Руфіна):*] *Мене в'яжіть! Мій чоловік невинен* (Леся Українка); *Яке це божевілля на невинних людей нападати!* (А. Хижняк); // *у знач. ім.* **неви́нний,** ного, *ч.;* **неви́нна,** ної, *ж.* Той (та), хто не зробив нічого злочинного. — *Тепер беріться за хлопців. Хапай винного й невинного!* (І. Нечуй-Левицький); *Світ здавався їй* [дівчині] *якоюсь дикою, несправедливою потворою, що карає невинних* (Н. Кобринська).

2. Морально чистий, непорочний. *Я не забуду щастя дотику до її шовкових кучерів, не забуду її душі, що дивилась крізь сині очі, — моєї душі, тільки далеко кращої, чистішої, невинної* (М. Коцюбинський); *Вона справді любила його всім своїм щирим, невинним, дівочим серцем* (О. Іваненко); // Власт. морально чистій людині. *Давнина, власне, дуже відносна. Та для віку людини це становить досить відчутну частку життя .. наймолодших років, невинних і сильних почуттів* (Іван Ле); *В суворій чистоті хлопчина жити звик, До того хоч палкий, у поривах гарячий, Він був невинної, дитинячої вдачі* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // Який виражає моральну чистоту, непорочність. *Лице твоє, чудове і невинне, Отут раз в раз у серці мо́їм сяє* (І. Франко); *За Тимофієм .. виступала гарна молодичка, поблискуючи не дуже невинними очима, й усміхалася* (Г. Хоткевич); // Пов'язаний з морально чистою, непорочною поведінкою. *В голосі Степана було стільки невинної радості, що старий Волох спершу на хвилину злагіднів* (О. Маковей); // Те саме, що **цнотли́вий** 2. *Він був сутенером, продавав за кордон молодих і невинних дівчат* (В. Хрущак); *Відома давньоіранська приказка, що невинна дівчина може пройти з мішком золота за плечима всю країну вздовж і поперек, не зазнавши ані найменшої кривди* (з наук.-попул. літ.); *Вона — невинна дівчина, що знаходить своє справжнє перше кохання, тому тут є романтика, є чари, тут є все* (з мемуарної літ.).

3. Наївний, простодушний, нехитрий. *І як тепер пояснити йому, що допустилася цієї невинної побрехеньки тільки з любові до нього?* (Ірина Вільде); *Дорош уважно слухав розповіді селян, але відчував, що вони приходять до нього не для того, щоб розповідати такі невинні історії, а що в них на умі є щось важливіше* (Григорій Тютюнник).

4. Який не завдає шкоди кому-небудь, не загрожує комусь; нешкідливий, безневинний. *Почмейстер роздер конверт і конфіскував ті нещасні і невинні вирізки* [про свято І. Котляревського], *немов щось страшне* (М. Коцюбинський); [Річард *(до Дженні):*] *Запевняю, що заміри мої були невинні, але як я необережно зрушив вам спокій серця, то бажав би знати...* (Леся Українка).

Неви́нна кров *див.* **кров.**

НЕВИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́нний.** [Микола:] *У тебе чиста душа, невинна... Молись Богу, щоб швидко й моя невинність виявилася* (І. Франко); *Вони визнали мою невинність, надіслали мене на полковий рапорт і в дивізійному суді припинили слідство* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Перед ним стояла юна дівчина років п'ятнадцяти, прекрасна, як весна, як любов, як може бути прекрасною лише чистота й невинність* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Всі, коли зроблять щось погане, повертаються до*

свого дитинства. В цьому є якась втіха, але нема захисту; невинність дитинства не в силі змити погань зрілих літ (М. Стельмах).

НЕВИ́ННО. 1. Присл. до **неви́нний.** *Це Владкове оповідання, виголошене зовсім невинно.., від початку до кінця викликало ненастанні вибухи сміху в усій компанії* (І. Франко); *— Карай мене, Романе. Мій злочин .. Тебе міг невинно занапастити* (А. Шиян).

2. *діал.* Несправедливо; без причини. *Хто вбив* [орендаря], *той утік, а його з Яцком взято невинно* (М. Грушевський); *Її жаль гризе, що він невинно гнівається* (О. Кобилянська).

НЕВИНУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **неви́нний** 1. *Першим подав свої права Заболотний, те ж саме зробив Дударевич, простягнувши особисте посвідчення з виглядом підкреслено незалежним і зовсім невинуватим* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **невинува́тий,** того, *ч.;* **невинува́та,** тої, *ж.* Той (та), хто не вчинив нічого поганого, не скоїв злочину, не провинився у чомусь. *Не можна було зрозуміти, чи він вдає невинуватого, чи справді наказ десь згубився* (О. Довженко); *В тому ж і полягає християнська суть прощення, що просять невинуваті* (Л. Костенко).

НЕВИНУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **невинува́тий.** *— Може, вас, панотче, блохи кусають, — сказав Мельхиседек з невинуватістю ягняти* (І. Нечуй-Левицький); *Він подав своєчасно рапорт. Цього рятівного папірця підшили до справи як доказ його юридичної невинуватості* (І. Муратов); *Юра так само вдавав страшенно здивованого, присягався в чесності, клявся в невинуватості* (М. Бажан); *— Вам би в судах виступати. Доводити чиюсь провину... — Я адвокат, я захищаю. — Тоді — чиюсь невинуватість* (А. Кокотюха); *Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину* (з мови документів).

△ **Прezу́мпція невинува́тості** *див.* **презу́мпція.**

НЕВИПАДКО́ВИЙ, а, е. Зумовлений якими-небудь закономірностями, передбачений ким-, чим-небудь. *Вона була вродливою, аж занадто. Тут наповзло на нього: так, ця зустріч невипадкова* (О. Ульяненко); *Моя відповідь була виважена і невипадкова* (Т. Прохасько); *— Я вірю в сни, Алексе. Вони невипадкові* (В. Єшкілєв).

НЕВИПАДКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **невипадко́вий.** *Бути мовчки вислуханим: самою присутністю при читанні жертва несамохіть дає авторові доказ невипадковості існування його твору в цьому світі* (О. Забужко); *На час написання цього вірша він* [Свідзінський] *пережив крах сподівань зробити хоча б якусь мінімальну кар'єру, засвідчити свою невипадковість не лише в літературі, в поезії, але й у реальному житті* (В. Єшкілєв); *Соціальний порядок утілює невипадковість соціальної взаємодії* (з навч. літ.).

НЕВИПАДКО́ВО. Присл. до **невипадко́вий.** *Довгі смуги немислення відділяли одну думку від іншої, як і личить таким співрозмовникам, котрі невипадково зустрілися посеред Вічності* (В. Єшкілєв); *Зараз я мав можливість спостерігати процес визрівання характеру лідера і те, як він зовсім невипадково претендує на своє місце, відстоює його* (Г. Вдовиченко).

НЕВИ́ПАЛЕНИЙ, а, е. 1. Який під час оброблення не випалили (про цеглу, глину і т. ін.). *При розкопках виявлено сотні пірамід, зведених із невипаленої цегли, які, на відміну від пірамід Стародавнього Єгипту, були, очевидно, не усипальницями, а релігійними культовими спорудами та адміністративними центрами* (з наук.-попул. літ.); *У невипаленому глечику не принесеш води* (з навч. літ.).

2. Який не спалили, не знищили вогнем. *Там степ лишився невипаленим, і в тиверців лишились неприбрані поля* (І. Білик); *Після пожежі в лісі призначають санітарну рубку дерев — з'являються молоді зелені пагони, і невипалені ділянки здаються сірими* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ПЕЧЕНИЙ, а, е. Не доведений до повної готовності (про хлібні вироби); сируватий. *Тільки на себе не може подивитись, який з нього красень. Немов коровай невипечений, а на лобі лиш одне око* (з казки); *Коли надія роздобути цукру уважалась всіма безнадійною, то буханець разового, кислого, невипеченого хліба можна б було дістати* (М. Коцюбинський).

НЕВИ́ПИТИЙ, а, е. Який не випили (про рідину). *Посіємо попіл на стіл і приллємо невипиті краплі* (Ю. Андрухович); *Він* [Себастьян] *віддасть невипиту каву, доп'є вино разом із приятелем-барменом* (Т. Прохасько); * Образно. *Візьми моє серце у руки, Тільки снами не муч і невипитим горем не муч* (А. Малишко); // З якого не випили (про посуд). *Всі місця побіч господині зайняті .. І невипиті стоять біля цього місця келихи, випустивши всі бульбашки й іскорки зеленувато-срібного вина* (В. Винниченко); *Буде і для Романа стояти на столі повна по вінця чарка, проте залишиться вона невипитою* (М. Олійник); *Коло нього біліла невипита філіжанка молока* (Валерій Шевчук).

НЕВИ́ПЛАКАНИЙ, а, е. 1. Який не вилився під час плачу (про сльози). *Невиплакані сльози серце їй гнітили* (Леся Українка); *Він, здається, заснув. — Її саму пекли невиплакані сльози; ще трохи, і вона не витримає, дасть їм повну волю...* (М. Олійник); // Який не виплакали (про плач). *Тоня здригається нервово в дрімоті, ніби її ще й зараз стріпує внутрішній невиплаканий плач* (О. Гончар).

2. *перен.* Не полегшений плачем. *Згуки вже й голосів не лякались. Вони несли з собою шматки страждання, шматки невиплаканої журби* (В. Винниченко); *І ось знову невиплакане горе і їй, і його матері* (М. Стельмах).

НЕВИ́ПЛАКАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́плаканий.** *Існує таке поняття, як невиплаканість, — людину з дитинства переконували, що плачуть слабаки, і від постійного стримування емоцій обличчя стає перенапруженим, здається, що погляд хмурий та злий* (з публіц. літ.); *З кожним повтором драматична напруга твору зростає. Особливо на тлі невиплаканого горя вдови і матері дев'яти вбитих синів. Саме ця невиплаканість горя зумовлює очікування майбутньої, ще страшнішої трагедії* (з навч. літ.).

НЕВИ́ПЛАТ, у, *ч., рідко.* Те саме, що **неви́плата.**

НЕВИ́ПЛАТА, и, *ж.* Несплата чого-небудь. *Невільників дуже часто держали жиди; вони часто перепродували їх і набували за невиплату довгів* [боргів] (І. Франко); *А вітер як на зло допікав до кісток, і Президент, розпитуючи про побутові негаразди, про виплати і невиплати, про лихі ціни на продукти, про відключення світла, почувався пригніченим і ніби винуватим* (Ю. Бедзик); *Якраз почалася епоха невиплат заробленого. Коли я їхав до Делятина сам з двома малесенькими дітьми, кондуктори навіть не питалися, чи я маю білет* (Т. Прохасько); *Ризик невиплати заборгованостей пов'язаний з тим, що в процесі реалізації проекту може настати тимчасове зниження доходів через короткостро-*

кове падіння попиту на продукцію чи зниження ринкових цін через перевиробництво (з наук. літ.); *Затримка в оплаті або невиплата кредиту загрожують штрафними санкціями* (з наук.-попул. літ.); *За кожного римського військовополоненого, що втік у свою землю без викупу, треба заплатити дванадцять золотих монет, а у разі невиплати той, хто прийняв утікача, зобов'язаний видати його* (з навч. літ.).

НЕВИПЛА́ТНИЙ, а, е. 1. Який не виплатили. *Штрафні санкції за невиплатний кредит нараховуються банком у разі пропуску одного платежу* (з мови документів); // Який не можна виплатити. *Хотіли* [люди] .. *не знати тяготи княжих урядників, не знати боярства з його правами на землю, кріпацтва, невиплатних довгів* [боргів] *і тяжких одробітків, не терпіти від безконечних княжих усобиць, насильств і поборів княжих військ* (М. Грушевський).

2. *рідко.* Те саме, що **неплатоспромо́жний.** *Невиплатні боржники.*

НЕВИ́ПЛАЧЕНИЙ, а, е. За який частково або повністю не внесена плата. *Банки забрали у нас будинок за невиплачений кредит* (Любко Дереш); // Який не виплатили (про гроші, зарплату і т. ін). *Порожні магазини, невиплачені зарплати, величезна контрибуція, накладена руськими на Фінляндію, душили країну, але вихід все одно треба було шукати і знаходити* (В. Чемерис); *Троє дівчат займалися здебільшого тим, що приймали дзвінки громадян, терпляче вислуховували історію про чергову невиплачену пенсію* (А. Кокотюха).

НЕВИПЛА́ЧУВАНИЙ, а, е. Який частково або повністю не виплачують. *Робота із заборгованістю починається тоді, коли кредит переходить у категорію невиплачуваних* (з навч. літ.).

НЕВИПЛА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Відсутність виплачування. *В умовах становлення ринкової економіки однією з найважливіших проблем є зниження рівня заробітної плати, невиплачування премій та надбавок* (з газ.).

НЕВИ́ПРАВДАНИЙ, а, е. Який не має виправдання, який не можна виправдати; необґрунтований. *Солоха, здавалось, і справді загубила ритм роботи. В її руках почала з'являтись невиправдана поспішність, навіть метушня* (О. Донченко); — *Невиправдані людські втрати — найбільша ганьба для командира, — говорив старший лейтенант* (О. Гончар); *Зараз він відчув уже відповідальність, незрозумілу, невиправдану ніби нічим, але відповідальність за долю цього юнака, за його майбуття, за його життя* (Ю. Покальчук).

НЕВИ́ПРАВДАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неви́правданий.** *Фахівці привертали увагу до невиправданості непродуманого поспіху в темпах формування приватного сектору сільського господарства, штучного прискорення відповідних процесів* (з наук. літ.).

НЕВИ́ПРАВДАНО. Присл. до **неви́правданий.** *Микола невиправдано довго сидів з опущеною головою* (Р. Андріяшик); *Після всього, що довелося пережити моїй душі і тілу, невиправдано довге життя зробилося враз одноманітним, позбавленим смаку й кольору* (М. Матіос).

НЕВИПРА́ВНИЙ, а, е. Якого неможливо виправити, змінити або який не може виправитися; стійкий у поглядах, звичках і т. ін. *Глузували й глумилися з них* [козаків] *шинкові завсідники, невиправні п'янюги* (З. Тулуб); — *Ви завжди чіпляєтесь до незнайомих дівчат? — спитала дівчина. — Не великий гріх для невиправного холостяка* (А. Крижанівський); *Смирнов — невиправний оптиміст* (О. Авраменко); *Друзі саме закінчували школу, були невиправними романтиками і лузерами, алкоголь їм не продавали, і жінкам вони не подобались* (С. Жадан).

НЕВИПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невипра́вний.** *Він відчув тоді всю непохитність, незмінність, невиправність колишніх дій, навіть думок, бажань, що лягають підґрунтям майбутньому* (В. Підмогильний); *Купа обгризених кісток підтвердила його думку про невиправність пацієнтів* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НЕВИПРА́ВНО. Присл. до **невипра́вний.** *Марта взагалі надзвичайно розумна жінка, у справах всі нюанси прораховує, а те, що в особистому житті — невиправно наївне й довірливе теля* (Люко Дашвар); *Бора мусить спочатку зробити інше — виправити чужий текст, безнадійно пафосний та невиправно штучний* (Г. Вдовиченко); *Письменницька діяльність Валер'яна Підмогильного обірвалась невиправно рано, коли йому не було і 40 років* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ПРОБУВАНИЙ, а, е. Не перевірений на практиці, ненадійний. *Військом невипробуваним .. ворога не переможеш!* (Б. Лепкий); *Буяла в ньому невипробувана сила, не знаходила впину й спокою* (І. Пільгук); — *Тут* [у рядках] *просто саме почуття, сама юність, невипробувана й недосвідчена* (О. Іваненко).

НЕВИРА́ЗНИЙ, а, е. Який не має яскравих, виразних ознак, особливостей. *Дівчина глянула пильно на нього, і невиразна тривога охопила її* (А. Головко); // Який не виділяється чітко, яскраво; розпливчастий (у 2 знач.). *Невиразною чорною плямою лежало сонне село у видолинку* (М. Коцюбинський); *Крізь пелену туману проступали якісь невиразні силуети* (П. Панч); *У сутінках його обличчя було розмитим та невиразним і слабко світилося, ніби намазане фосфором* (О. Авраменко); // Неясний, не зовсім зрозумілий, слабо розрізнюваний на слух. *Мати кволо заворушила губами, .. та з її уст прошелестів лише невиразний шепіт, який не розчули ні син, ні, поготів, Ходжаєв* (Б. Антоненко-Давидович); *В повітрі линули якісь невиразні нічні шуми* (Д. Ткач); // Який не виявляє яскравих індивідуальних рис, нічим не примітний (про людину). *Панасик справді був такий невиразний серед усього колективу, що навіть Кривохацькі в порівнянні з ним були яскравими індивідуумами* (Ю. Збанацький); *Мене вразило, що Ольошка — оцей невиразний, миршавий Ольошка, з якого на курсі люблять покепкувати, — що він дорослішай від мене в усьому* (Є. Гуцало); // Який не виражає внутрішніх якостей, переживань людини (про очі, обличчя і т. ін.). *Він зупинився над дорогою, почекав, поки Дмитро, скородячи, підійде до нього, посміхнувся блідими, невиразними очима* (М. Стельмах); *В очах у Теплого не можна було прочитати нічого. В широких невиразних зіницях, як у скаламучених криничках, сховані всі порухи душі* (Ю. Мушкетик).

НЕВИРА́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невира́зний.** *Очі затуманені, голова напхана димом, невиразністю, через котру доходить до свідомості єдина його невблаганно дошкульна мрія* (У. Самчук); *Він* [Хаєцький] .. *уявляв собі післявоєнний світ з якоюсь млосною невиразністю, бачив його дещо ілюзорно крізь золотий серпанок близької перемоги* (О. Гончар); *На душі була якась мрячна похмурість,*

невиразність (О. Шугай); *Перед архітекторами постало завдання подолати стандартну сірість та невиразність* (із журн.).

НЕВИРА́ЗНО. Присл. до **невира́зний.** *На кінці* [листа] *стояв невиразно начерканий початок прізвища* (Леся Українка); *Біля воріт невиразно чорніла постать Сергія* (Григорій Тютюнник); *Вона* [Анна-Марія] *невиразно пам'ятала, що рік тому в неї була затишна домівка* (І. Роздобудько); *Невдовзі в темряві невиразно позначився лісок* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *З хати невиразно чути було ревне тужіння, наче по мертвому* (А. Головко); *Шанкар щось невиразно забурмотів* (О. Авраменко).

НЕВИ́РІВНЯНИЙ, а, е. Який не вирівняли. *У посушливу осінь із поверхні невирівняного зораного поля — з орного шару ґрунту — можуть випаровуватись рештки корисної вологи* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Цар знав, що між Апостолом і Мазепою були колись невирівняні рахунки* (Б. Лепкий).

НЕВИ́РІВНЯНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неви́рівняний.** *Використанню комбайнів для збирання гороху перешкоджають невирівняність мікрорельєфу ґрунту та сильне вилягання* (з навч. літ.); *Невирівняність поля — це передумова втрат урожаю під час збирання* (з наук. літ.).

НЕВИ́РІШЕНИЙ, а, е. Який не дістав вирішення, розв'язання. *Живемо, як перед боєм у передсвітанні. Так і кінчається день теж без сонця з невирішеними вранішніми мріями...* (Іван Ле); *Просто в мене є купа невирішених проблем морально-етичного плану* (Ю. Іздрик); *Немало в нас складних проблем і невирішених питань, відвертих труднощів і серйозних упущень* (з газ.).

НЕВИ́РОБЛЕНИЙ, а, е. 1. Недосконало оброблений або розроблений, опрацьований. *Форма перших Лесиних віршів була невироблена й неудосконалена* (М. Драй-Хмара); *Зовсім невиробленою, насиченою місцевими особливостями латиною користувалися тільки найнижчі, найнеосвіченіші верстви галло-романського суспільства, мовлення яких у той час мало найменшу престижність* (з наук. літ.); *Низка об'єктивних і суб'єктивних причин не сприяє швидкому зростанню фермерства; серед цих причин можна назвати такі, як брак техніки, складності в одержанні кредитів, невироблене законодавство тощо* (з наук.-попул. літ.); // Який не дістав навичок, не вдосконалився. *Голос у нього був сильний, але грубий, зовсім невироблений; гра і спів зробили дуже прикре враження* (І. Франко); *Матвій не все зрозумів з розмов ткача. Це надто раптово впало на його невироблений, заспаний і заскорузлий мозок* (Мирослав Ірчан).

2. Який не витратився, не вичерпався; невичерпаний. *В кожному русі Карпа чулась невироблена сила, зла, напівдика завзятість* (М. Стельмах); // Який зберіг сили, не виснажився роботою. *Ладимир гигикнув, наче невироблений жеребчик* (В. Дрозд).

НЕВИ́РОБЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неви́роблений.** *Невиробленість суспільної програми у галицьких демократів була, можна сказати, головною причиною упадку того сторонництва* [тієї партії] (І. Франко); *Доцент Крижень, наприклад, переконаний, що молодь всуціль прикро легковажна, і пояснює це невиробленістю світогляду в молоді* (П. Загребельний); *Невиробленість правописних норм.*

НЕВИРОБНИ́ЧИЙ, а, е. Не пов'язаний з виробництвом; який не стосується виробництва. *Розрізняють два основні типи природокористування за галузями народного господарства — виробниче і невиробниче* (з навч. літ.); *До малих підприємств невиробничої сфери належать новостворені та діючі підприємства з кількістю робітників до 25 осіб* (з мови документів).

НЕВИРО́ДЖЕНИЙ, а, е Який не виродився, зберіг свою життєвість, найкращі якості. *Тільки від здорового, неураженого хворобами й невиродженого садивного матеріалу можна одержати високий урожай картоплі* (з навч. літ.).

НЕВИРО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невиро́джений.** *Конкретні обчислення виконуються за допомогою комп'ютерної програми, що спеціально перевіряє невиродженість матриці спостережень* (з наук. літ.); *Функціонал відповідає аксіомі невиродженості та аксіомі однорідності* (з навч. літ.).

НЕВИ́СВІТЛЕНИЙ, а, е. Який не дістав висвітлення. *Критичний аналіз праць вітчизняних дослідників дає можливість виявити коло невисвітлених питань* (з наук. літ.); *Діяльність системи торгзіну* [спеціалізовані магазини торгівлі з іноземцями] *залишається невисвітленою в історичній літературі, хоча сама проблема має безпосереднє відношення до голодного лихоліття в Україні* (з наук. літ.).

НЕВИ́СВІТЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неви́світлений.** *Сьогодні судово-психологічну експертизу в цивільному процесі застосовують рідко. Причин тут кілька: недостатня поінформованість юристів про можливості такої експертизи, невисвітленість цього питання в науковій, юридичній і психологічній літературі* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИСИХА́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який не висихає, постійно мокрий. — *Ні! — кричить вона .. і кидається на тебе .. Ви падаєте на підлогу, на той мокрий невисихаючий плащ* (Ю. Андрухович); *Олія болотяного молочаю невисихаюча та наближається за своєю якістю до льонової і тунгової олії* (з наук. літ.); *Невисихаючий клей із миттєвим та тривалим ефектом містить харчові домішки для приманювання шкідників* (з мови реклами).

2. *перен.* Який ніколи не закінчується. *Новий п'ятий поетичний збірник — наче невисихаючий струмок любові, людяності й доброти поета* (із журн.).

НЕВИ́СКАЗАНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неви́словлений.** *Учора воно* [домашнє вогнище] *здавалося йому раєм, упоювало його невисказаним щастям* (І. Франко); *Ще не виспівалась уся душа, ще є в ній щось невисказане... несподіване...* (Уляна Кравченко); *Щось невисловлене, невисказане, неозначене лоскотало нам боляче піднебіння, полоскало терпко губи, мов гірка слина* (Б. Антоненко-Давидович); *З грудей я вирву серце нині, Йому дам крила голубині, Хай полетить удалину З моїм невисказаним болем* (Д. Павличко); // *у знач. ім.* **неви́сказане,** ного, *с.* Те, що не було висловлене. *У цей час хотілося сказати дуже і дуже багато, сказати все повною, ясною, чистою мовою, висказати невисказане, пояснити непояснене* (У. Самчук).

НЕВИ́СЛОВЛЕНИЙ, а, е. Не виражений словами; не виявлений у будь-який спосіб. *Звучить гармонія праці. Для неї ж бо й закони природи, для неї й незміряна, невисловлена загадка життя* (Г. Хоткевич); *В обличчі його, в очах було щось невисловлене, глибоко приховане* (О. Донченко); *Валя*

густо почервоніла і з невисловленим докором глянула на Цимбала (С. Журахович); *Мати мовби прочитала в синових очах невисловлений докір і, посміхнувшись, показала рукою на вішак біля одвірка* (Р. Андріяшик); *Чую, як пече зліва під грудьми. І невисловлене роздратування чи то на себе, чи на старість змінюється жалістю до чоловіка* (М. Матіос); // *у знач. ім.* **неви́словлене,** ного, *с.* Що-небудь, не виражене словами (думка, погляд, міркування і т. ін.). *Він* [Т. Шевченко] *зрозумів те, що крилося в невисловленому* (Ф. Бурлака).

НЕВИ́СЛОВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неви́словлений.** *Прибічники психосоматики роблять акцент на тому, що негативні емоції куди менш небезпечні, ніж їх невисловленість* (з наук.-попул. літ.); *Якщо ви будете уникати складних розмов, щоб не образити близьку людину, це спричинить непотрібну невисловленість, призведе до напруження у ваших стосунках* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИСЛО́ВЛЮВАНИЙ, а, е. Який не можна висловити. *Земля віддавала скупе денне тепло й пахла весняною, невисловлюваною тугою* (Ю. Яновський); *Символ перетворює явище на ідею і ідею на образ, але так, що ідея, затримана в образі, назавжди лишається безмежно дійовою та недосяжною, і, навіть будучи висловленою всіма мовами, вона все ж залишається невисловлюваною* (Ю. Андрухович); // *у знач. ім.* **невисло́влюване,** ного, *с.* Те, що не можна висловити. *Зваблений виблиск отих темних очей, густі хвилі чорного волосся чи палкий шепіт, слова без змісту, марна спроба висловити невисловлюване, цокіт підборів на танцях, грацiйний поворот голови, впевнена гра на гітарі і спів* (Ю. Покальчук).

НЕВИ́СНАЖЕНИЙ, а, е. 1. Якого не виснажили втома, праця, хвороба і т. ін. *Наймити принесли на дерев'яних тацях варену баранину, густо приправлену перцем. Тепер Алі не скупився: ситий, невиснажений раб ішов на базарі по дорожчій ціні* [за виснажених голодних рабів] (В. Малик); *Невиснажений організатор та непохитний лідер, він зробив вагомий внесок у розвиток лісоводства* (з газ.).

2. Який не позбавлений родючості, не зазнав руйнівного впливу чого-, кого-небудь. *Сталий розвиток передбачає таку модель соціально-економічного поступу суспільства, коли життєві потреби людей задовольняються з урахуванням прав майбутніх поколінь на життя в здоровому та невиснаженому природному середовищі* (з наук. літ.); *Український селянин дуже дбав, щоб його діти успадкували невиснажену землю* (з навч. літ.).

НЕВИСНА́ЖЛИВИЙ, а, е. Який не позбавляє сил, не виснажує. *Сфера науки і технологій є тією сферою, де інтелектуальний ресурс людини знаходить способи ефективнішого та невиснажливого використання наявних ресурсів, їх відтворення або заміщення, створення штучних ресурсів і впровадження їх у виробництво* (з наук. літ.); *Ідея екомережі охоплює найважливіші сфери відносин людини і довкілля, зокрема й збереження природно-культурної спадщини, самобутніх традицій та невиснажливих технологій господарювання* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИСНА́ЖЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **невисна́жливий.** *До окремої групи належать ліси, що поряд із екологічним мають експлуатаційне значення і для збереження захисних функцій, безперервності та невиснажливості використання яких встановлюється режим обмеженого лісокористування* (з мови документів).

НЕВИСНА́ЖНИЙ, а, е. Який не може виснажитися, вичерпатися; невичерпний. *Не лякайтесь! Сіріус, виконуючи веління Космічного Розуму, відкриває перед українцями найбільшу таємницю Всесвіту — спосіб добування мирної, вічно невиснажної, придатної виключно для творчих цілей енергії ядра земної кулі, себто плазми Землі* (Ю. Бедзик); *Стратегія повинна базуватися на принципах невиснажного розвитку* (з наук. літ.).

НЕВИСНА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **невисна́жний.** *Достатньою умовою і шляхом вирішення проблем довкілля має бути забезпечення його екологічної безпеки, що передбачає максимально можливу невиснажність природних ресурсів* (з наук. літ.); *Необхідно перевірити невиснажність гальма* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИСО́КИЙ, а, е. 1. Який має невелику відстань знизу вгору. *Сонце підбилося вже височенько. Воно черкало золотим промінням верхівки невисоких дерев* (К. Гриб); *Ми стояли в неглибокій ущелині серед невисоких гір, укритих мішаним лісом* (В. Шкляр); *Роми жили дружньо і в місті окопались надовго — будували міцні, невисокі будинки* (С. Жадан); // Який має зріст, менший від звичайного, середнього. *Люди побачили, як твердими рішучими кроками на трибуну в центрі залу зійшла невисока людина, як вона спинилася на трибуні і спокійно вклонилася* (В. Владко); *Дверцята в брамі на мить відхилилися і випустили невисоку людину в сірому плащі* (М. Дашкієв).

2. Розташований на незначній віддалі від землі, від якої-небудь поверхні. *Обидві його руки були підняті догори й час від часу торкалися невисокої стелі* (М. Руденко).

3. Незначний, невеликий, менший від звичайного кількістю, інтенсивністю і т. ін. *Так порівняно за невисоку ціну Андрій встановив, з ким має справу* (І. Багряний); *Властивість алмазів така, що вони можуть утворюватися з молекул вуглецю лише при невисоких температурах* (М. Руденко); *Тривале, надмірне застосування полину, навіть у невисоких дозах, може спричинитися до судорог і конвульсій, галюцинацій, а то й до нападів божевілля* (з наук. літ.); // Невеликий у висоту, вузький (про лоб). *Лоб увесь вийшов з-під волосся, невисокий, зате широкий та білий* (Панас Мирний); *Глянув Левко на личко Христини, .. на розгонисті, прогнуті над краями бровенята, що примхливо тремтіли на невисокому чолі* (М. Стельмах); *Гетьман уже давно не дивився на золоту гармату, яку тримав у лівій руці. Його невисоке чоло покреслили глибокі зморшки* (Ю. Мушкетик).

4. Незначний (про посаду, звання і т. ін.). *Колись пройшов в номенклатуру — Хай невисока, бач, вона, й таку вже виробив натуру — То потопа, то вирина* (М. Гірник); *Коли вона* [Вірунька] *виявила оту кляту таблицю за сейфом, стало трохи незручно господареві кабінету, особливо тому, що сцена відбувалася в присутності товариша згори, хай і невисокого чину* (О. Гончар); *За всю війну я не бачив жодного німецького офіцера з бородою, та ще такою, та ще в такому невисокому чині* (П. Загребельний).

5. Який не досяг, не має значного рівня, довершеності, досконалості. *Трапляються серед журнальних публікацій і твори невисокої художньої проби* (з наук.-попул. літ.); *Важливим є те, що неабиякий інтерес до виконання подібних видів робіт виявляють учні з невисоким рівнем успішності* (з навч. літ.).

6. Не зовсім прихильний, досить низький (про ставлення, думку і т. ін.). *Маючи про нього невисоку думку як про людину, вона вірила в нього як у вченого* (М. Руденко); *Друзі його були невисокої думки про його дружину (вродлива — так, але ж у сімейному житті самою вродою ситий не будеш і на вроді далеко не поїдеш!)* (В. Чемерис).

◊ **Низько́го (невисо́кого, дрібно́го** *і т. ін.)* **льо́ту (ле́ту)** *див.* **літ[1]; Низько́ї (невисо́кої) про́би** *див.* **про́ба.**

НЕВИ́СОКО. Присл. до **невисо́кий** 1, 2, 5. *Жайворонок підлетів невисоко й повиснув, мов на ниточці* (Ю. Яновський); *Продираючись поміж густим молодняком акації, Нєдєлін натрапив на невисоко вимощене гніздо* (В. Логвиненко); *Летіли вони невисоко, летіли плавно* (Є. Гуцало); *Аміак почав литися й одразу випаровуватися — отруйна хмара стелилась невисоко над землею* (з газ.); *Коли сержант Коломієць привів цього присадкуватого, миршавого "варяга" на зміну пораненому кулеметникові, Козаков оцінив його невисоко: тарган* (О. Гончар).

НЕВИСОКО́СНИЙ, а, е: **Невисоко́сний рік** *див.* **рік.**

НЕВИ́СОХЛИЙ, а, е. Який ще не висох, не втратив вологості. *Сонячне світло переломилось у невисохлих краплях сліз на віях...* (Леся Українка); *Тут крутились небруковані, вузенькі завулки, ще вкриті калюжами та невисохлим багном від повені* (Н. Королева); *На щоках ще блищать невисохлі сльози, а він просить бабу повторити ще раз усе спочатку* (Б. Антоненко-Давидович); *Палітра, невисохла від останнього доторку молодого маестро, чекає його наступного натхненного ривка пензля* (з мемуарної літ.).

НЕВИ́СПАНИЙ, а, е. Який не виспався, не задовольнив своїх потреб у сні. *На ранок Маруся встала з важкою головою, невиспана, невдоволена* (С. Добровольський); *З'явився попутник — старшина надстрокової служби, невиспаний, бо дві доби .. куняв на вокзалі* (Ю. Щербак); *Зараз я невиспана, в мене погано працює голова* (О. Авраменко); // Який виражає стан людини, що не виспалася. *В сутінях хмарного досвітку сірі, невиспані обличчя солдатів визирали неживим камінням* (С. Васильченко); *З приміщення вискочив лейтенант із жовтим невиспаним лицем і червоними очима* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Ледь-ледь перебирає листя одинокої берези на околиці лісу невиспаний вітерець* (В. Бабляк); // Протягом якого не виспався хто-небудь (про ніч, годину і т. ін.). *Заснула аж над ранок. Спала кам'яним сном, досипляла кілька невиспаних ночей* (Б. Лепкий); *І ти йому звичаєм кажеш жіночим Про щиру свою і глибоку турботу, Суворе терпіння, невиспані ночі* (М. Пригара).

НЕВИ́СПАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неви́спаний.** *Прокидався іноді вранці, а прокидатися не хотілося і не через невиспаність, а просто — не бажалося жити далі* (П. Загребельний); *Марла навіть забула на деякий час про холод і невиспаність* (І. Карпа).

НЕВИ́СПІВАНИЙ, а, е. Який хто-небудь ще не співав або не доспівав. *Ті невиспівані пісні окружають мене сумним хороводом* (Уляна Кравченко); *Гостра мука невиспіваного слова! Як дикий борвій лютує в скелях, шукаючи собі простору і вільного шляху, так б'ється в серці поета невиспівана пісня, б'ється і нищить поволі життя* (Л. Старицька-Черняхівська); *Вона принесла з собою в хату свіжий запах ранньої осені, принесла в серці своєму невиспівані співанки, а на щоках палаючі рум'янці* (І. Цюпа).

НЕВИ́СТАЧКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **неста́ча.** *Як невистачка дров, то я йому дам хуру там чи дві* (Сл. Б. Грінченка).

НЕВИ́СТОЯНИЙ, а, е. Який не вистоявся, не набув потрібних якостей унаслідок витримування в певних умовах. *Мінський вокзал — як .. дівчина з солом'яними квітами, волоссям кольору невистояного яблучного вина* (О. Ульяненко); * Образно. *Добутися б до п'ятниці, на тиждень бодай хоч раз пірнути в самоти невистояний алкоголь* (В. Стус); *У Маликових творах є дещо невистояне, недовершене, але акцентуємо на них тому, що видається плідною така жанрова різновидність, як історичний пригодницький роман* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИТКИ́Й, а́, е́. 1. Який не має здатності витися навколо чого-небудь (про рослини). *У квасолі звичайної невитке, розгалужене, прямостійке стебло завдовжки від 30 до 100 см* (з наук.-попул. літ.); *Невитка рослина.*

2. Прямий, некучерявий (про волосся). *Ті ж самі блакитнувато-сірі очі, тільки не такі сухі та жорсткі, те ж саме пукате, як бік чайника, чоло, гостре підборіддя, біляве, невитке волосся* (В. Винниченко).

НЕВИТРАВНИ́Й, а́, е́. 1. Якого не можна витравити. *Спочатку з'явилися руки. Короткі пальці, підозрілі нігті з невитравними слідами хни, котрою вона фарбує свої масні і сиві патли* (Ю. Іздрик); // *перен.* Якого не можна знищити, змінити і т. ін. *До смерті говорив* [Сталін] *російською з невитравним акцентом* (О. Забужко); *Могутній талант Кобзаря живили не тільки глибинні чуття невитравної любові до знедолених і рідної землі, а й усебічні знання* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Який не може зникнути, стертися з пам'яті, забутися; незабутній. *Усе справило на Євгена таке невитравне враження, що віднині він назавжди зв'язав себе з Україною та її відродженням* (Б. Антоненко-Давидович); *Що за дивна сила та — вродлива дівчина! Обізвалася, подивилася в очі, доторкнулася рукою і залишила в душі невитравний слід* (А. Хорунжий).

НЕВИ́ТРАЧЕНИЙ, а, е. Який не витратили, не використали для чого-небудь. *Молода невитрачена сила хвилею вдарила в груди, розлилась по всіх жилах, запрохалась на волю* (М. Коцюбинський); *Його капітал буде жити з ним невитрачений і додаватиме гіркоти і так гіркому буттю на землі* (Т. Осьмачка); *Він намагався бути ощадливим в рухах, спокійним, та аж мінився — так нуртувала в ньому невитрачена енергія* (Р. Андріяшик); *Перша весняна їжа! Миколка понапихав щавлю у кишені, за пазуху, де тепло лежали п'ятдесят невитрачених тисяч* (М. Вінграновський).

НЕВИ́ТРИМАНИЙ, а, е. 1. Який не вміє володіти собою, не має достатньої витримки, самовладання; нестриманий. *Яке недоречне питання невитриманої Наталі — чи красива ця жінка? Яке це має значення* (О. Іваненко); *— Ну, чого ви?! Я серйозно, — Юрко осудливо глянув на свого невитриманого друга. — Не ночувати ж нам на цьому березі* (В. Малик); // Який свідчить про таку людину; власт. такій людині. *Душу тривожить печаль — та сама печаль, що штовхає людину .. на дуже невитримані вчинки* (М. Хвильовий).

2. Який відступає від прийнятих правил, принципів, норм і т. ін.; непослідовний. *Політично невитримана людина;* // Позбавлений послідовності, логічності і т. ін. *Він* [М. Зе-

ров] *не боїться, де треба, у своєму виступі закинути "матеріалізм", покладаючись на магічне значення цього слова, і покарати Підмогильного за невитриману ідеологію в "Третій революції"* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *спец.* Який для набуття потрібних якостей не зберігали, не витримували у спеціальних умовах упродовж визначеного часу. *Сухі вина добре поєднуються з ненасиченими, невитриманими сирами* (з навч. літ.); *Дегустатори називають жорстким молоде, невитримане вино з надлишком таніну, який приховує його переваги* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ТРИМАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неви́триманий.** *Нетерплячка, гарячка, невитриманість. Усе зразу, все моментально, все цілком. Зруйнувати всі фабрики, зірвати всю землю, запалити всі міста!* (В. Винниченко); *Я, з властивою мені невитриманістю, заспечався і почав розповідати Олесеві Васильовичу найпотаємніші свої спостереження й відкриття* (О. Донченко); *Це відкриття* [психіатричних захворювань] *так зворушило мене, що я забув, кого там ще картав за ідеологічну невитриманість Кулик* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕВИ́ТРИМКА, и, *ж., прост.* Те саме, що **неви́триманість.** *Він* [Андрій] *уже поліз до кишені по насіння, далі раптом висмикнув руку.., і стало хлопцеві соромно своєї невитримки* (І. Кириленко); *Ніяково стало мені за мою невитримку, збагнув я тоді, що батько не хотів мене засмучувати, через те й хвалився своїм "новим життям"* (І. Білик); // *у знач. пред., кому.* Неможливо витримувати кого-, що-небудь. [М а к а р:] *А там, може, нашим невитримка. Може, треба зараз іти* (І. Микитенко).

НЕВИ́ХІД, ходу, *ч.* 1. Нез'явлення кого-небудь кудись. *Невихід на співанку трьох голосів вона, безсумнівно, сприйняла б як тяжку особисту образу* (Ю. Смолич); — *За сьогоднішній невихід на роботу було оштрафовано зразу двадцять три чоловіка* (В. Москалець); // Заборона виходити кудинебудь, з'являтися десь. *Видали наказ про невихід на вулицю з дев'ятої години вечора до шостої години ранку* (з газ.).

2. Нездійсненість виходу у світ друкованої продукції, радіо-, телепрограм, сценічних робіт і т. ін. *Пришліть також кілька "Хіба воли ревуть", бо прислані примірники всі розхоплені, так що у нас нема ні одного, а через те ви сталися нехотя причиною великого національного нещастя — невиходу другого випуску "Правди"* (І. Франко); *Творча група зачитує звернення до нового голови Держкомітету з інформполітики, де нарікає на вже дворічний невихід в ефір їхнього витвору — телесеріалу "Усмішка звіра"* (із журн.).

НЕВИ́ХОВАНИЙ, а, е. Який не має належного виховання; який поводиться нечемно, грубо. *Це Страховище ані на крихту не має такту; дивиться на принцесу на все око й навіть дурнувато посміхається, невихована дівчина* (В. Винниченко); *Від його важкого сміху стискалось серце, в розмові не знаходила* [вдова] *слів для цієї невихованої, неосвіченої людини* (Іван Ле); — *Що ви робите цілими днями? У вас одна служниця чи дві? — Ви невихований* (Ірина Вільде).

НЕВИ́ХОВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неви́хований.** *Скучно, і трудно, і сумно від нашої невихованості* (О. Довженко); *Очі Потоцького потьмарилися. В них спалахнула блискавиця. Яка нахабність! Яка невихованість!* (З. Тулуб); — *Твоя невихованість мене просто вражає* (Ю. Винничук).

НЕВИ́ХОВАНО. Присл. до **неви́хований.** *Жодного бажання не маю довідуватися, коли й за яких обставин він міг зустрічатися з моєю "матінкою", і тому тупо й невиховано мовчу* (О. Забужко); — *Ух ти, відразу індійське кіно! — невиховано запищала Марла* (І. Карпа); // *у знач. пред.* — *Приходити без запрошення — це теж невиховано, некультурно* (В. Нестайко).

НЕВИ́ЧАВЛЕНИЙ, а, е. Який не вичавили. *Від підошви ноги й аж до голови нема цілого місця на ньому: рани й ґудзі, та свіжі порази невичавлені, і не позав'язувані, і оливою не порозм'якшувані...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Невичавлений лимон.*

НЕВИ́ЧЕРПАНИЙ, а, е. Який не вичерпали, не витратили, не використали. *Тим часом сердито пританцьовувало на морозі і сяяло молодістю, здоров'ям, невичерпаною енергією з рожевого обличчя і великих карих очей* (І. Багряний); *Мабуть, невичерпна і невичерпана, щедро вділена природою материнська її* [бабусі] *любов збереглася всім на добро* (П. Дорошко).

НЕВИ́ЧЕРПАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неви́черпаний.** *Гори багаті чарами краси, дивовижністю будови й невичерпаністю стилю* (У. Самчук).

НЕВИЧЕ́РПНИЙ, а, е. Який важко або неможливо вичерпати, витратити і т. ін. *Він мав завжди напохваті кілька веселих анекдотів, у нього, здавалося, був невичерпний запас всяких цікавих історій* (С. Голованівський); *Це* [Карпати] *край невичерпних природних багатств і квітучих садів* (І. Цюпа); // Дуже великий, незмірний; безмежний. *Хай попереду смуток невичерпний — для нього — знов бої, для мене — дні тривог... Сьогодні нам обом сміється сонце серпня, коли по рідній місті ми йдемо удвох* (Н. Забіла); *Між залпами зникли паузи .. Удар близької блискавиці, гаряче хурчання чавунних злитків угорі, і знову невичерпне виття, виття, виття...* (О. Гончар).

НЕВИЧЕ́РПНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невиче́рпний.** *Ліс повинен мати такого господаря, який дбав би не тільки про "експлуатацію", а водночас і про збереження та ненастанне поповнення лісових багатств, "невичерпність" яких без цього — тільки ілюзія* (М. Рильський); *Вклоняюся вам, поля розлогі, що голубили мій зір у всяку пору, вселяючи віру у невичерпність людських сил!* (М. М. Тарновський); *Просто маєш справу з цими торговельними складами, зі списками та каталогами, із щедрим наповненням власної пам'яті, з її невичерпністю і невимовністю* (С. Жадан).

НЕВИЧЕ́РПНО. Присл. до **невиче́рпний.** *Невичерпно різноманітний був Франко і щодо форми* (М. Рильський); *Благословенна будь, моя незаймана дівице Десно, що, згадуючи тебе вже много літ, я завжди добрішав, почував себе невичерпно багатим і щедрим* (О. Довженко); *Ранками злітаю з ліжка, мов крилата. Пишу навально і невичерпно* (І. Жиленко).

НЕВИ́ЧЕСАНИЙ, а, е. Якого не вичесали, не розчесали; нерозчесаний. *Чи то його* [Федька] *білий чуб, що виглядав з-під шапки невичесаним клоччям, чи галоші, прив'язані мотузками до зшитих з шинелі валянок.., — справляло враження непристосованості чи розчарованості* (О. Сизоненко); *Невичесана шерсть у собак нагромаджується, сплутується і збивається в ковтуни* (з наук.-попул. літ.).

НЕВИ́ЧИНЕНИЙ, а, е. Який не вичинили (про шкіру). *Отаман пригадував того Симеона.., втомленого, насторожeного, сумирного й задумливого парубка у старій шапці й телячому, з невичиненої шкіри, кунтушику* (Ю. Мушкетик); *Добриню та Іллю завели в якесь чимале приміщення і штурхнули в темний куток, і вони обоє попадали на купу сирих, невичинених овечих, телячих та кінських шкур* (В. Малик); *Він став розглядати пояс. Шкіра, колись лакована зовні, зсередини була невичинена* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

НЕВИ́ЧИТАНИЙ, а, е. 1. Який не прочитали до кінця. *Росте боїв невичитана повість, І в ній Охріму дано сторінки* (А. Малишко).

2. Який не вичитали (у 6 знач.). *З технічних причин зранку на сайті був вивішений невичитаний варіант інтерв'ю* (із журн.).

НЕВИ́ШУКАНИЙ, а, е. Який не відзначається вишуканістю, витонченістю, досконалістю, елегантністю. *Одягнута вона була в темно-синю спідницю і такого ж кольору жакет звичайного крою. Цей невишуканий одяг дуже пасував до її ставної постаті* (Д. Ткач); *Дослухався* [Сеспель] *до слів промовців, слів простих, невишуканих, а в голові ткалися рядки, хвилювали серце, зігрівали надією* (Ю. Збанацький); *Сам того не знаючи, невишуканими словами, просто і чесно він висловив огиду чеської людини до візантинізму* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НЕВИ́ШУКАНО. Присл. до **неви́шуканий.** *Так просто й невишукано, мабуть, ще жоден гімнаст чи акробат не одягався* (Д. Ткач).

НЕВИ́ЯВЛЕНИЙ, а, е. 1. Якого не виявили, не знайшли. *Чим довше хворий лишається невиявленим, тим довше він виділяє збудників, тим більше людей заражається і тим більше може поширитись захворювання* (з навч. літ.).

2. Невідомий, невизначений. *Віктором опанував невиявлений жах, який обхоплює людину в темній кімнаті* (В. Підмогильний); *Некроз іноді вражає яблуні з невиявлених причин. Ознаками хвороби є жовтий колір тканини листків між жилками та поступове засилання рослини* (із журн.).

НЕВИ́ЯВЛЕННЯ, я, *с.* Неможливість виявлення, знаходження. *Справу пана Ванди за невиявленням убивці було припинено* (П. Панч); *Аудитору слід врахувати, що під час проведення аудиторських перевірок завжди існує ризик невиявлення помилок* (з навч. літ.).

НЕВИ́ЯСНЕНИЙ, а, е, *розм.* Який лишився неясним, незрозумілим. *Він увесь тремтів від якоїсь невиясненої тривоги* (І. Франко); *Вона .. плакала з смутку невиясненого...* (О. Кобилянська); *Життя членів похідної групи трагічно обірвалося за невияснених обставин* (М. Андрусяк); // *у знач. ім.* **неви́яснене,** ного, *с.* Те, що залишається нез'ясованим, незрозумілим. *Багато зостається для мене темного, невиясненого, недоговореного і в науковій теорії, і в практичних виводах* [висновках] *з неї* (Леся Українка).

НЕВІ́ГЛАС, а, *ч.* Неосвічена, необізнана людина; неук. *Ремо відчував свою безсилість у цім середовищі напівдикого суспільства, де від найосвіченішого до останнього невігласа ніхто не вміє одрізнити місяця від сонця* (Олесь Досвітній); — *Тому я так і шаную тебе, Коротун, що ти не лишаєш мене повним невігласом і ласкаво проливаєш світло справжнього знання на мій слабо тямущий мозок* (В. Владко); *Принципово не подає* [Едгар Дега] *своїх робіт у Салон, вважаючи всіх членів жюрі обивателями, невігласами і примітивами* (М. Слабошпицький); * У порівн. *Йосифові відразу якось не сподобалося, як цей молокосос став повчати його, наче якогось невігласа* (Ірина Вільде); // Уживається як лайливе слово. [Р і ч а р д *(дужим голосом):*] *Мовчіть! Мовчіть, злиденне кодло! Невігласи! Я сам іду од вас!* (Леся Українка); — *Щоб ти зів'яв був, невігласе, як ота морковочка зів'яла від твоїх .. рук!* (О. Довженко); — *Ти, невігласе, хоч би подивився на цю дівчину* (М. Стельмах).

НЕВІ́ГЛАСТВО, а, *с.* Відсутність знань, неосвіченість, необізнаність у якій-небудь галузі; неуцтво. *Червоніючи за своє невігластво, я розпитував його, як годиться поводитися за столом, у вітальні, про що можна починати розмову, а де краще промовчати* (Б. Антоненко-Давидович); — *Якщо дозволите, панове, я відповім шановному своєму приятелеві, бо він геть зовсім спантеличив мене своїм невіглаством, — озвався несподівано Іван* (П. Колесник); *Гостроязикі аспіранти підсміювалися над Холодом і називали його "ребйонком", натякаючи на його іноді просто дитяче невігластво в металургії* (П. Загребельний).

НЕВІ́ГЛАСЬКИЙ, а, е. Стос. до невігласа, невігластва. *Невіглаські речі пишуться й друкуються вже після того, як .. слава його* [Т. Шевченка] *поширилася по всій Слов'янщині і досягла всіх країн Європи* (І. Дзюба); *Релігія є складним духовним утворенням. Зазначимо, що до недавнього часу наша література надавала їй вкрай спрощену оцінку. Релігія визначалась як система "невіглаських" уявлень про світ і людину* (з навч. літ.).

НЕ́ВІД, вода, *ч.* Велика рибальська сітка. *Хлопці кинулись до річки. Одні побігли за човнами, другі розправляли невід* (Панас Мирний); *І рибальські човни заніміли у прибережжях і в затоках коло своїх припонів, і не чути стало ні серед ставка, ні в зарічках хрюкання бовтів, щоб лякати рибу для .. неводів* (Т. Осьмачка); *Ось натрапив на забутий і подертий невід, розвішаний на латах та стовпах* (І. Багряний); *Які рухливі зірки! Їхнє мерехтіння чомусь пов'язалося в його уяві з рибою в неводі* (Ірина Вільде); *На душогубці плавав рибалка, закидаючи невід* (А. Шиян).

◊ **Би́тися, як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ри́ба (риби́на) в саку́ (в сітях, в не́воді)** *див.* **би́тися; Вско́чити як ри́ба в не́від** *див.* **вска́кувати.**

НЕВІ́ДАНИЙ, а, е. Невідомий, таємничий; незнаний. *Чим сумнішим було Маріцине щоденне життя, тим частіше їй хотілося радісної, несамовитої музики... отої, що несе тебе, як повенева вода, в глибини чорні, невідані, небезпечні* (М. Матіос).

НЕВІ́ДАННЯ, я, *с.* Незнання, непоінформованість. *За час війни, за всі місяці болісного невідання про Василеву долю Надія багато наслухалась .. втішань* (Яків Баш); — *Так чого ж тікати було? Порфир знизав плечима в щирому невіданні: — Сам не знаю. Якийсь біс накотився...* (О. Гончар); *Залишатись у невіданні неприємно й тривожно* (із журн.).

НЕВІДБОРО́ННИЙ, а, е, *рідко.* Якого важко позбутися; невідступний. *Мотор буркотів упевнено, рівно, дзижчала набридливо муха на вітровому склі, а я відчував сум, невідборонний, гнітючий* (Ю. Бедзик).

НЕВІДБОРО́ННО, *рідко.* Присл. до **невідборо́нний.** *І ніщо так не вражає тепер мого серця, як сії пахощі, тонко, легко, але невідмінно, невідборонно нагадують вони мені про те, що моє серце віщує і чому я вірити не хочу, не можу* (Леся Українка).

НЕВІДВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Нездійснення відведення. *За невідведення спеціальних місць для куріння, необладнання їх витяжною вентиляцією чи іншими засобами для видалення тютюнового диму — штраф від однієї тисячі гривень* (з газ.).

НЕВІДВЕ́РТИЙ, а, е. Який має потаємні думки, почуття, не виявляє їх щиро; нещирий. — *Ти* [Ліда] *невідверта! Невідверта і через те нещасна! — закричав* [Марк] *услід* (Люко Дашвар); *Пасивна особистість дозволяє іншим ухвалювати рішення замість себе, невідверта у вираженні почуттів* (з навч. літ.).

НЕВІДВЕ́РТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **невідве́ртий.** *Засновник теорії психоаналізу З. Фрейд зазначав, що любовне життя жінки частково ще й унаслідок небажання виносити назовні свої почуття й невідвертості жінок заглиблене ще в непроникну пітьму* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІДВІ́ДУВАННЯ, я, *с.* Систематичне нез'являння, неприхід куди-небудь. *Хотілося швидше бути на місці розв'язання тривожної загадки. Справді, коли б тільки справа з невідвідуванням лекцій, ректор не викликав би до себе* (Д. Бузько); *Ця студентка* [Неля], *справді, поступала в консерваторію, але її виключили за невідвідування занять* (В. Петльований); *Замикав я в куну за цілком визначені провини: порушення посту, жарти кума з кумою, розмови й сміхи під час казані, непристойні звуки в час служби, невідвідування церкви* (Валерій Шевчук).

НЕВІДВОРО́ТНИЙ, а, е. Якого не можна відвернути, якому не можна перешкодити здійснитися; який неодмінно має відбутися, настати. — *Всьому, — сказав Антон Никандрович, — чим живемо, що бачимо, кінець! Абсолютний і невідворотний* (В. Барка); — *За невмолимими, невідворотними законами життя, на яких тримається світ, сонце переможе ніч* (С. Чорнобривець); — *Що думали при дворі? Хіба не знали, що війна з Бонапартом невідворотна?* (П. Кочура); *Отямся, схаменись! Поглянь навколо: бачиш, Що діє з іншими невідворотний час?* (В. Мисик); *З острахом усвідомив* [Лесь]*: щось невідворотне насувається* (І. Нижник); // *у знач. ім.* **невідворо́тне,** ного, *с.* Те, чого не можна відвернути, чому не можна перешкодити здійснитися. *Не можуть вони бути разом, бо сталося в їхньому житті невідворотне* (П. Загребельний).

НЕВІДВОРО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідворо́тний.** *Клим звів догори білі лички брів, і його онук раптом побачив ув очах діда .. світло старечої мудрості й усвідомлення невідворотності життєвого плину* (В. Логвиненко); *Люди від самого народження й до тієї миті, коли починають розуміти невідворотність свого відходу, поволі перетворюються на кокон спогадів для інших людей* (І. Роздобудько).

НЕВІДВОРО́ТНО. Присл. до **невідворо́тний.** *Повернувши коней, ми самі побачили ту грізну небезпеку, що невідворотно насувалася на нас в зловісній хмарі куряви* (Я. Качура); *Невідворотно, як гнаний вітром степовий пожар, насувалося лихо* (О. Гончар); *Корж засилкувався позадкувати, але невідома воля паралізувала його, і він закляк з широко відкритими очима, спостерігаючи, як невідворотно наближається сліпучо-гарячий промінь* (В. Чемерис).

НЕВІДВ'Я́ЗНИЙ, а, е. Те саме, що **невідче́пний.** *Хто ж візьме собі жінку поганого роду, житиме вік, носячи невідв'язну гризоту на серці, горе й журбу, від яких тільки смерть увільнить його може* (І. Франко); *Надто тривожні й чимраз невідв'язніші сумніви обступають його, щойно зостанеться він наодинці з собою* (Ю. Шовкопляс).

НЕВІДВ'Я́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідв'я́зний.** *Істотною ознакою маніпулятора є брехня, лицемірство в його поведінці: солодкувате підлабузництво, прагнення догодити або невідв'язність* (з навч. літ.).

НЕВІДВ'Я́ЗНО. Присл. до **невідв'я́зний.** *Нестійкі і слабко виражені нав'язливі стани (мелодія, вірш, що невідв'язно спливають в пам'яті) бувають і у здорових людей, нервова система яких ослаблена надмірною втомою, інфекціями, тяжкими переживаннями* (з наук. літ.); *Невідв'язно повторюються в пам'яті слова пісні* (із журн.).

НЕВІДДАЛІ́К, *присл.* 1. Те саме, що **неподалі́к** 1. *Невіддалік була переправа і через Дніпро* (М. Бажан); *Анджела стоїть невіддалік, у затінку напівзруйнованого глиняного муру часів турецького панування* (В. Єшкілєв).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається на позначення предметів, осіб і т. ін., недалеко від яких щось міститься, відбувається тощо. *Невіддалік дніпрової кручі, .. на згірку, при битій дорозі стояв сірим, обшарпаним жебраком старий вітряк* (В. Логвиненко).

НЕВІДДІЛИ́МИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невідді́льний.** *Великі письменники, класики літератури світової, ніколи не розминалися з народом, навпаки: їхня творчість завше була невідділима від фольклору, від дум, від мудрості народної* (П. Тичина); *Невідділимий від рідного краю, Великий поет далеко поза Україну розкинув могутні, повні квіткових пахощів віти свого генія. Великий Шевченко тим, що він поет української нації, але ще сильніше тим, що він поет народний* (О. Гончар).

НЕВІДДІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який, якого не можна відділити, відокремити від кого-, чого-небудь. *Сьогодні думи Шевченка є невіддільні від дум нашого народу* (П. Тичина); *І хай смагне, облазить тут обличчя, хай смагнуть губи, але тут ти* [Ліна] *невіддільна від тих, кому трудно* (О. Гончар); *Для пращурів Ярило і Мати-Земля були невіддільні від особистого життя* (О. Бердник); *Сама людина є часткою і найвищим продуктом природи, а тому невіддільна від неї* (з наук. літ.).

НЕВІДДІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідді́льний.** *В. Гільберт відкрив і описав у своїй книжці факт невіддільності магнітних полюсів* (з навч. літ.); *У пам'ятнику "Бандурист" Василя Татарського втілена ідея невіддільності людини й інструмента, музиканта й музики* (із журн.).

НЕВІДДІ́ЛЬНО. Присл. до **невідді́льний.** *З тими далекими забирачами енергії у дніпрогесівців завжди контакт, з ними Іван Артемович зв'язаний невіддільно, і важко йому уявити, що зв'язки ці можуть раптом порушитись* (О. Гончар); *Об'єктивною підставою формування відповідальності вченого перед людством є усвідомлення могутності науки, наукового знання й наукової діяльності як фактора, з котрим невіддільно нині пов'язана доля людства* (з наук. літ.); *З раннього дитинства і до глибокої старості людина невіддільно пов'язана з мовою* (із журн.).

НЕВІДДЯ́ЧЕНИЙ, а, е. Якого не віддячили чим-небудь. *Ґадзиня моя як заголосить: — Ой, людоньки, голубоньки! Чого ж ви дорогих моїх гостей та невіддячених із хати пустили?!* (Ю. Яновський); // За який нема або не буде вдяч-

ності. *Уперед за край рідний та волю, За окутий, пригноблений люд, Хоч нічого не знайдеш, крім болю, Хоч нас жде невіддячений труд!* (П. Грабовський); *Не буває грізнішої ненависті, ніж та, яку породжує сором за невіддячене добродійство* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

НЕВІД'ЄМНИЙ, а, е. 1. Якого не можна відділити, відокремити від кого-, чого-небудь; невіддільний. *Почувалося, що справа для нього* [Сафарова] *— невід'ємна частка його самого, стоїть нарівні з повітрям і існуванням* (О. Донченко); *Він* [син] *був для неї частиною її самої, невід'ємною, завжди відчутною* (С. Добровольський); *І нехай тепер що не станеться, але тут, на цій землі, — невід'ємний від неї* (І. Багряний); *Зáмки — не зроблю тут жодного відкриття — до сьогодні залишаються невід'ємною від європейського ландшафту ознакою сталості* (Ю. Андрухович).

2. *мат.* Який дорівнює нулю або більший за нуль (про число). *Арифметичним квадратним коренем з числа* ***а*** *називається невід'ємне число, квадрат якого дорівнює* ***а*** (з навч. літ.); *Множина, елементами якої є всі натуральні числа й число нуль, називається множиною цілих невід'ємних чисел* (з навч. літ.).

НЕВІД'ЄМНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невід'ємний.** *Час не існує так само, як щось відокремлене. Завжди Ми відчуваєм його невід'ємність від того, що сталось, Що відбувається нині чи має в прийдешності бути* (М. Зеров); *Загальна декларація прав людини наголошує на визнанні рівності та невід'ємності прав усіх людей* (з публіц. літ.); *Для розв'язання задачі обов'язково необхідно вказати невід'ємність невідомих змінних* (з наук. літ.).

НЕВІД'ЄМНО. Присл. до **невід'ємний** 1. *Жульєн був приголомшений. В його уяві релігія була невід'ємно зв'язана з лицемірством і жадобою наживи* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕВІДКЛÁДНИЙ, а, е. Який не можна відкладати; який потребує негайного розв'язання, здійснення і т. ін.; терміновий (у 1 знач.). *Вона приїхала вчасно, бо консиліум місцевих лікарів схилявся до невідкладної операції, але старий батько уперся* (Б. Антоненко-Давидович); *У листі йшла мова про невідкладну потребу звернути увагу на інтереси численних громадян* (В. Владко); *Потім довелося залагодити ще низку дрібних, але невідкладних справ* (О. Авраменко); // *у знач. ім.* **невідклáдна,** ної, *ж., розм.* Те саме, що **Невідклáдна [меди́чна] допомóга** *(див.* **допомóга).** *Роману було погано із серцем, і він попрохав мене зателефонувати до невідкладної* (Ю. Логвин); *Лікареві за двадцять три роки роботи в невідкладній теж добре відомі майже всі будинки й адреси району* (з газ.).

△ **Невідклáдна [меди́чна] допомóга** *див.* **допомóга.**

НЕВІДКЛÁДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідклáдний.** *За кілька місяців шаленої праці в Голоднім степу не було часу Саїдові опам'ятатись. Щодня якась поквапна напруженість, спішність, невідкладність* (Іван Ле); *Генерал перейшов на дружню бесіду, запитував, давав поради, зосереджуючи увагу на невідкладності форсування Дністра* (І. Пільгук); *Збагнемо відповідальність кожної миті як невідкладність* (О. Бердник).

НЕВІДКЛÁДНО. Присл. до **невідклáдний.** *Ти невідкладно купиш за це срібло биків, баранів, овечок* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Депутат райхстагу* [рейхстагу] .. *Рінкель настійно захотів бачити графа Елленберга. Сьогодні, невідкладно, негайно* (В. Винниченко); *Капітан третього рангу різкий, підказок не терпить, і його команда невідкладно виконується* (В. Логвиненко); *Хай Світле Воскресіння вкаже людству, що невідкладно, невідступно, могутньо гряде Велике Воскресіння Планети* (О. Бердник).

НЕВІДКЛИ́ЧНИЙ, а, е, *діал.* Незмінний, остаточний (у 2 знач.). *Цар відповів та й сказав до халдеїв: "Моє слово невідкличне: якщо ви не розповісте мені сна* [сну] *та його розв'язку, будете почетвертовані"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Вже я повчав їх* [мужиків], *і толкував.., і поясняв, що цісарське слово невідкличне* (І. Франко); *Хлопицький зрозумів, що війна невідклична, і закінчив тим, що зрікся свого диктаторства* (Л. Старицька-Черняхівська); *На її лиці стояв вираз поваги, і кожний, лише не Власт, замовк би був негайно, побачивши в її очах невідкличне рішення покінчити якнайскоріше розмову* (Юліан Опільський); *Зернов каже, що присуд правосильний і невідкличний. Не моя власть застановити його* (Б. Лепкий); *На порядок денний історія ставить перед нами уже інше питання, дуже складне, але невідкличне: як бути нам у майбутньому?* (О. Шугай).

НЕВІДКЛИ́ЧНО, *діал.* Присл. до **невідкли́чний.** *Обоє були ми дуже поважні й зворушені. — Чи ти того вповні свідома, що стаєш невідкличнo власністю "мужика"?* (О. Кобилянська); *Адже те, що ти помреш, навіть коли б не хотів того, встановлено невідклично, але те, що ти можеш померти, коли захочеш, — в твоїх руках* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

НЕВІДКРИ́ТИЙ, а, е. 1. Який не відкрили (у 1 знач.). *— Шампанського..! — викрикнув один із офіцерів і простяг руку до невідкритої пляшки* (Григорій Тютюнник); *Стіл .. був захаращений відкритими й невідкритими бляшанками з консервами, брудним посудом, пляшками й недоїдками* (Г. Усач); *Я швидко стала навпочіпки і вигребла із-під його* [Девіда] *крісла купу невідкритих листів* (С. Пиркало).

2. Який ще не відкрили (у 7, 8 знач.). *Інколи душа людська переповнена такими загадками, що значніші, ніж якась невідкрита планета...* (О. Гончар); *Ласкаво просимо до невідкритої країни — хоч би тільки для того, щоб побачити, якою красивою може бути революція* (О. Забужко); // Прихований від кого-небудь; невідомий комусь. *Треба шукати в глибині душі таємничу перлину. А то ми ковзаємося по поверхні, помічаємо лише те, що впадає в очі, а приховані скарби серця залишаються невідкриті, невикористані, забуті* (О. Бердник); *Султан, замотаний у свій величезний тюрбан, був захований від людей і від самого себе, а вона* [Роксолана] *була мов його невідкрита душа і все життя намагалася творити добро, а тепер втомилася від добродійств* (П. Загребельний).

НЕВІДЛУ́ЧНИЙ, а, е. Який постійно перебуває коло кого-, чого-небудь. *Та ось сокира готова .. Готова невідлучна товаришка селянина* (І. Франко); *Не перестаючи тягати за важіль, Йосип дивився на Міхала, що стояв у дверях кузні, а біля нього невідлучна Ганнуся* (Р. Іваничук); * Образно. *Загородній дочитав наказ, і якби не ота невідлучна смішинка в його очах, то можна було б сказати, що його лице стало зовсім серйозним* (В. Шкляр).

НЕВІДЛУ́ЧНО. Присл. до **невідлу́чний.** *Доктор Темір сидів невідлучно два дні коло її ліжка* (В. Гжицький); *На ґанку, де звечора невідлучно стояли вартові, зараз не було вже нікого* (О. Гончар); *З пагорба було довго видно згорблену*

постать дядька Свирида, якого невідлучно чатував Ахмед Змія (В. Малик); *Вчулося іржання. Наша кобила невідлучно паслася при чужому табуні* (М. Дочинець).

НЕВІДМІ́ННИЙ, а, е. 1. *діал.* Те саме, що **неодмінний.** *Хоч він не чув Ніякої провини за собою, Та знав, що царська невідмінна воля* (І. Франко); *Його невідмінний спокій виводить мене з рівноваги, а раз занепокоєна, трачу звичайний настрій* (О. Кобилянська).

2. Не найвищий (про оцінки). *Їм дозволялось перескладати численні невідмінні оцінки, аби перший отримував стипендію ім. М. Амосова, а другий — Верховної Ради* (із журн.).

НЕВІДМІ́ННО, *діал.* Присл. до **невідмі́нний** 1. — *Та хіба то важко паном зробитись? Треба тільки таку книжку вивчити .. Невідмінно вчитимусь* (М. Коцюбинський); — *Пан велів: ти, каже, Квакусе, просто їй* [Ізі] *в руки віддай* [таблички для писання]! *Ще й на словах скажи, щоб прийшла вранці невідмінно. До школи, тобто до Батила* (Н. Королева); *Троян довідався, що великий маршал десь так з кінця березня має рушити далі на захід, ближче до фронту, і що проїжджатиме він невідмінно шляхом на Рівне* (У. Самчук).

НЕВІДМІ́НЮВАНИЙ, а, е, *лінгв.* Який не відмінюється, не має форм відмінювання. *Зміни рекомендацій щодо наголошування слів, уживання відмінкових закінчень іменників, позначення роду невідмінюваних слів, вибору словотворчого суфікса і подібне сталися і в українській літературно-мовній практиці* (В. Русанівський); *Граматична традиція опису структури української мови виділяє з-поміж іменників так звані "невідмінювані іменники". Із цього випливає, що частина іменників позбавлена найважливішої категоріальної ознаки — належності до певної відміни та наявності відмінкової форми* (з наук. літ.); *Дієприслівник із суто морфологічного погляду являє собою невідмінювану форму, яка відірвалася від парадигми дієслова і входить до складу прислівників* (з навч. літ.).

НЕВІДМІ́НЮВАНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **невідмінюваний.** *Першою обов'язковою інформацією у словниковій статті, що характеризує статус лексеми в системі словозміни, є інформація про її відмінюваність або невідмінюваність* (з наук. літ.); *Характерною ознакою словозміни складних числівників — назв десятків (п'ятдесят — вісімдесят) є невідмінюваність їхнього першого складника* (з наук. літ.).

НЕВІДМІ́НЮВАННЯ, я, *с., лінгв.* Неможливість відмінюватися, мати форми відмінювання. *Як приклад науковець наводить невідмінювання низки білоруських жіночих прізвищ мовцями під впливом російської мови: Томка, Барейка, Мешчанка* (з наук. літ.); *Прихильники невідмінювання топонімів зробили б закостеніло нерухомим навіть славетне Бородіно* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІДМО́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **безвідмо́вний.** *Натис на спуск. Пістолет системи "наган" завжди невідмовний...* (П. Автомонов); *Нас врятував Попов. Розгублений і знетямлений, як і ми з Козуріним, .. він тихенько, задкуючи, усунувся з розклекотаного словами німкені приміщення, десь розбуркав свою невідмовну Віру і попросив її зварити каву для незваної гості* (П. Загребельний).

НЕВІДМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідмо́вний.**

НЕВІДМО́ВНО. Присл. до **невідмо́вний.** *Слухались його невідмовно, і він умів порядкувати над людьми, умів нагнати страху й накарати, коли треба* (Б. Грінченко); — *Наша енергосистема мусить працювати абсолютно невідмовно, ще точніше, ніж людське серце!* (В. Владко).

НЕ́ВІДНИЙ, а, е. Стос. до невода, пов'язаний із ловінням риби неводом. *Потім зайшла мова про рибу верхову й сподову, невідну й сітну, озерну й болотяну* (Олекса Ізарський).

НЕ́ВІДНИ́К, не́відника́, *ч., діал.* Рибалка, який ловить рибу неводом. *І всі розуміють, що риба нині не бере, вернуться невідники рано і впорожні* (М. Дочинець).

НЕВІДНИ́ЧИЙ, чого, *ч., діал.* Те саме, що **не́відни́к.** *Звели ти своїм невідничим, — хай вони вловлять рибку* (Сл. Б. Грінченка).

НЕВІДНО́ВЛЮВАНИЙ, а, е. Те саме, що **невідно́вний.** *Ворог нарешті визнав поразку і за цих обставин вирішив не марнувати свого найціннішого скарбу — невідновлювані демонічні сутності* (О. Авраменко); *Природні енергоресурси, їх невідновлювана частина, тобто нафта, газ, вугілля, за рахунок яких забезпечується близько 90 % енергоспоживання, небезмежні* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІДНО́ВНИЙ, а, е. Який не можна відновити. *Що мала в активі вона, Дарина? Ото хіба що — спогади раннього, ще втепленого любов'ю дитинства, дражливі, як сон, якого вранці не можеш згадати й мучишся почуттям невідновної втрати* (О. Забужко); *Без знання історико-геологічного процесу життя планети не можна планувати раціональне, бережливе використання невідновних природних ресурсів, передбачати нові організаційно-структурні зв'язки в біосфері* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІДНЯ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **невід'є́мний** 1. *Фондовий ринок, рівень розвитку якого свідчить про ступінь економічного розвитку держави, є невіднятною частиною сучасної економіки* (з наук. літ.); *Кактус, що прикрашає герб Мексики, є невіднятним атрибутом пейзажу американських пустель* (з наук.-попул. літ.); *Повноцінне спілкування між батьками й дітьми — це невіднятний аспект виховання* (із журн.).

НЕВІДНЯ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідня́тний.** *Особливістю сфери послуг є невіднятність праці людей (обслуговування) та ефекту цієї праці (її продукту)* (із журн.).

НЕВІДНЯ́ТНО. Присл. до **невідня́тний.** *Економіка й політика невіднятно пов'язані між собою і є складовими нашого життя* (із журн.)

НЕВІДО́МИЙ, а, е. 1. Про якого нічого не знають, не мають відомостей, знань; незнаний (у 1 знач.); незвіданий. *Зачарував її Павло Піддубень якимись невідомими чарами. Все на світі вона забула; в його слові, в його тихій розмові вся її душа* (П. Куліш); *Де не взявся із-за лісу Невідомий птах, Довгохвостий, гостроносий, На восьми ногах* (Л. Глібов); *Ззаду, за пагорбом, рвуться гарматні стрільна, пролітаючи над головою цілими чередами, вилетівши десь з невідомої точки, не то справа, не то зліва* (І. Багряний); *Павло, скрутивши цигарку, довго мовчав, пригадуючи ту невідому країну* (Григорій Тютюнник); *Весняні бурхливі води понесли уламки криги в невідому далечінь* (М. Андрусяк); // Незрозумілий (про слова, мову). *Хороша в зірок мова, Багата і ясна, Та тільки невідома Філологам вона!* (Леся Українка); *Вона* [Марійка] *починала молитись щиро, гаряче і в холодні,*

невідомі слова вливала всю заховану ніжно-таємну жіночу щирість (М. Івченко); *Іноді автори, не тільки перекладачі, пояснюють .. невідомі слова безпосередньо в тексті* (М. Рильський); // *у знач. ім.* **невідо́ме,** мого, *с.:* а) що-небудь досі незнане, незвідане. [Р у ф і н:] *В таких мандрівках тільки невідоме нам може стати за мету* (Леся Українка); *Молодші співали пісень або мріяли про майбутнє. Їхні мрії далеко не заходили, а все-таки приємно було зазирати в невідоме* (С. Голованівський); б) *(мат.)* величина, яка має бути визначеною, встановленою. *На аналоговій частині гібридної обчислювальної системи визначаються тільки ті невідомі, які необхідні для моделювання процесів без допомоги (під час розв'язання) цифрової машини* (з наук. літ.).

2. Який не є широко відомим, загальновизнаним, не має популярності. *Там стояли: молитовник, .. арифметика та кілька тоненьких букварів, я забула ймення їх авторів — все якісь невідомі* (Леся Українка); *Тарас Шевченко ще змалку купався у тих віршах невідомих поетів, що звуть їх народними піснями* (С. Васильченко); *На Камчатці .. нежданo почув: "Козака несуть і коня ведуть". Чи думав колись у дні Запорозької Січі невідомий співець-нетяга.., що його пісня від п'янких південних степів дійде до напівзабутої землі холоду й снігу* (М. Стельмах).

3. Якого хто-небудь не знає, з яким хтось незнайомий. — *Як се воно так вийшло: ворогували-ворогували, — а прийшлося — Параска у куми кличе? — Хто ж кумом? — Не знаю. Якийсь чоловік невідомий* (Панас Мирний); *Не встиг* [Варчук] *добратися до хутора, як до нього прийшов Мірошниченко з якимсь невідомим чоловіком* (М. Стельмах); *Стен, що був не лише князем, феодальним правителем, а ще й торговельним магнатом, шанував комерційну таємницю, але побоювався, що той невідомий постачальник міг ошукувати Маріку* (О. Авраменко); // *у знач. ім.* **невідо́мий,** мого, *ч.;* **невідо́ма,** мої, *ж.* Той (та), кого хто-небудь не знає, з ким хтось незнайомий. *Невідомий .. не вставав, а був здоровий, і вони вдвох ледве здужали поставити його* (Б. Грінченко); *Зачувши, що хтось наближається, люди піднялися назустріч невідомим* (П. Кочура); *Коли б за плечима невідомої не чорніла ноша, Роман спокійно обернувся і пішов би іншою дорогою, але, певне, треба пособити людині* (М. Стельмах).

Моги́ла Невідо́мого солда́та *див.* **моги́ла.**

НЕВІДО́МІСТЬ, мості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **невідо́мий** 1. *Молимося тобі, невідомість минулого, сучасного і майбутнього...* (М. Хвильовий); *Невідомість найближчих хвилин темною скелею нависала над ними* (А. Хорунжий).

2. Відсутність відомостей, знань про кого-, що-небудь. *Нема у світі гірше, як та невідомість, непевність: що ні заспокоїться* [заспокоїтися], *ні зажуритись добре не дасть* (Марко Вовчок); *Я вже так звик мати від тебе хоч кілька слів, хоч відкриточку, а тут нічого нема, пустка така, невідомість* (М. Коцюбинський); *Непевність становища й цілковита невідомість дуже бентежать сотника* (Б. Антоненко-Давидович); *Зустрічі з смертю він уже давно перестав страшитися. Неприємна лише невідомість* (В. Козаченко).

НЕВІДО́МО. 1. *перев. зі сл.* х т о, к у д и, я к и й, д е, щ о, к о л и *і т. ін.* Присл. до **невідо́мий.** *На сході невідомо ріс день. Починався світлими стежками* (М. Хвильовий); *Гіпатія відчула, як злобна і дика сила невідомо звідки сповнює її, як кам'яніють її м'язи і втікає здоровий глузд* (О. Бердник).

2. *у знач. пред.* Немає відомостей про кого-, що-небудь. *Невідомо, скільки б говорив Павло на цю тему, але його перебив прихід Левченка* (А. Головко); — *Та ще невідомо, винен він чи ні? Може, й справді даремно хлопця тягають? — роздумував Тимко* (Григорій Тютюнник); *Так, часу залишалося все менше і менше, але ж невідомо, скільки* (С. Андрухович).

НЕВІДО́МЩЕНИЙ, а, е, *рідко.* За який не відомстив хто-небудь. *Ми надто довго відступали, і за нашими спинами хололо надто багато невідомщених могил!* (Н. Тихий).

НЕВІДПЛА́ТНИЙ, а, е. 1. Який не можна відшкодувати; який перевищує будь-які винагороди. — *Ви глядите мене, приносите мені невідплатні жертви* (Леся Українка); — *Я перед вами в такому невідплатному боргу! За все прекрасне, що я передумав над вашим "Кобзарем"!* (З. Тулуб).

2. Який не потребує повернення, відшкодування. *Під субсидіями розуміють усі невідплатні поточні виплати підприємствам, які не передбачають компенсації у вигляді спеціально обумовлених виплат або товарів і послуг* (з навч. літ.).

НЕВІДПЛА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідпла́тний.** *Якщо в договорі не буде прямо зазначено про його невідплатність, сторони повинні узгодити плату переведення боргу* (з мови документів).

НЕВІДПОВІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає (у 1, 2 знач.) кому-, чому-небудь. *Бувало й так, що дробовий набій* [з дідової рушниці] *мав наслідки цілком невідповідні .. призначенню* (Г. Хоткевич); *Дід якось занадто живо присунув до себе книжку, немов захищаючись нею, і на лиці його з обвислими вниз щоками промайнув вираз зовсім невідповідний моїм словам* (В. Винниченко); *Торік, коли вона переступила за свій пенсійний вік, їй раптом спало на думку, що не тільки актрисам треба своєчасно сходити зі сцени, щоб не бути жалюгідними в невідповідних літам ролях, а і їй теж на великій сцені життя треба поступитися місцем для молодших* (Б. Антоненко-Давидович); *Пісня журлива, за серце хапає, а обличчя тих, що співають, зовсім не сумні, на устах у молодиці навіть блукає невідповідна до пісні усмішка* (О. Гончар); *Але також всі ми бачили закоханих щасливих людей, котрі, на перший погляд, є вражаюче невідповідними і за вродою, і за віком, і за характером* (С. Процюк).

2. Не такий, як треба, який має бути; неналежний. *Заздрість була родинна, любовна, але це не зменшувало її гостроти, і вона часом набувала невідповідної форми* (Ю. Яновський); *Романовська дістала докір за невідповідну поведінку* (Ірина Вільде).

НЕВІДПОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідпові́дний.** *Зрештою, між уявним і дійсним завжди існуватиме якась невідповідність!* (Н. Рибак); *Варвара Дормидонтівна .. з першого ж знайомства вразила Надійку невідповідністю усмішки та гострого виразу холодних очей* (В. Козаченко); *Якби хтось підстеріг їхню розмову, його вразила б невідповідність зовнішнього вигляду й зрілості в міркуваннях білоголового хлопчика* (М. Руденко); *Павлини нема. Усі невідповідності тої миті обняла якась сценічна кривда. Я впустив у своє життя брудну людину* (Р. Андріяшик).

НЕВІДПОВІ́ДНО. 1. Присл. до **невідповідний.** *Вона навдивовижу тонко розуміла характер людей, — талант, що прокинувся в ній невідповідно до її віку* (Ю. Яновський).

2. *у знач. пред.* Уживається на позначення неузгодженості між чимсь. *Так би я про ту бурю й не дізналася. Якось невідповідно — тепер у Києві сонце* (І. Карпа).

НЕВІДПО́РНИЙ, а, е. 1. Якого не можна відбити, примусити відступити, подолати. *Безмежно щасливим почуває себе Яресько за оці невідпорні лави людські, наче він сам їх зібрав, сам підняв і сам веде штурмувати ненависну твердиню горя, і глуму, й знущань* (О. Гончар); *Грек Мудролюб не сподівавсь такого невідпорного удару* (І. Білик).

2. Якому не можна протистояти, дуже сильний, непереборний. *Це було навіть більше, ніж почуття спорідненості чи кохання, це було почуття необхідності іншого життя в твоєму житті, необхідності залізної, невідпорної* (В. Собко); *Вони* [рівновага і спокій] *з'являлися в отакі ось хвилини періоду судового дійства, коли так важливо для судді не перейнятися, здавалось би, невідпорною логікою слідчого й прокурора* (В. Дрозд).

3. Який своїм впливом, діями, поведінкою викликає захоплення, підкоряє собі кого-небудь. *Дівчині здавалось, що всі дивляться на механіка її очима, що всім він такий невідпорний, такий чарівний, як їй* (О. Гончар); *Десь у іншому місці .. він* [Петро], *може, й .. втратить свою привабливість. Але тут, біля печі, в оцих рукавицях .. він був невідпорний* (П. Загребельний).

НЕВІДПО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідпо́рний.** *Варто було хоч на два сантиметри прочинити двері з хати, як це кучеряве одоробло з невідпорністю балістичної ракети проривалося в шпарку і з зухвалим переможним гавкотом неслося вниз із четвертого поверху* (І. Карпа); *Вона* [Докія] *прудко, мов кішка, підхопилась і вибігла, залишивши його посеред світлички з розчепіреними руками, зневіреного в невідпорності своєї чоловічої сили, якою хизувався перед усіма* (Микита Чернявський); *І чи варто говорити, що всі речі її жіночого туалету теж відзначались рекламною впевненістю, рекламною спокусливістю й фатальною невідпорністю?* (Є. Гуцало); *Слова і жести в нього — прості і водночас сповнені гідності й невідпорності* (Ю. Мушкетик).

НЕВІДПО́РНО. Присл. до **невідпо́рний.** *Сумніву бути не могло: перемога йшла по Європі впевнено й невідпорно* (П. Загребельний); *Товстий, чорний, неначе облитий смолою, приплюснутий зверху. Стовп з гадючою головою, яка невідпорно дивилася на нас блискучими чорними очима* (Ю. Мушкетик); *Не була вона, Тайфун Маруся, красунею (та ж сама Клава набагато краща), але було в ній щось таке невідпорно симпатичне, що прихиляло до неї серця буквально всіх* (В. Нестайко).

НЕВІДПРАЦЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який потребує відпрацювання (про певну роботу, пропущені заняття і т. ін.). *У фонд додаткової заробітної плати включають премії та винагороди, у тому числі за вислугу років; оплату праці у святкові та вихідні дні; оплату за невідпрацьований час у розмірах, передбачених законом* (з навч. літ.); *За невідпрацьовані уроки необхідно виконати домашнє завдання* (із журн.).

2. Який ще не відпрацювали (у 5 знач.); який потребує ретельного доопрацювання або перевірки на практиці. *З міністерства можна почути фрази, що вже встигли набити оскомину: "товарний голод", "невідпрацьований механізм", "невирішені питання"* (з публіц. літ.).

НЕВІДПРАЦЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідпрацьо́ваний.** *По ходу заповнення її* [тест-анкети] *я автоматично виправляю стилістику, час від часу вказуючи дівчинці на неточність формулювань, необґрунтовані повтори, невідпрацьованість загальної концепції тощо* (Ю. Іздрик).

НЕВІДРА́ДНИЙ, а, е. Який не звеселяє, не дає відради, втіхи, задоволення; похмурий, невтішний. *Сумно минали празникові* [святкові] *дні, важко тяглися довгі різдвяні ночі, приносячи і проносячи неодрадні думки* (Панас Мирний); *— Бачите, мамо, хоча б яке тяжке й невідрадне було ваше життя, все ж таки були ви, мамо, щасливою матір'ю* (О. Кобилянська); *Становище-бо справді дуже невідрадне, як подумати, що воно вийшло* (Б. Антоненко-Давидович); *— Спогади, то приємні, хвилюючі, то важкі, невідрадні, огортали душу* (Ю. Збанацький).

НЕВІДРА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідра́дний.** *Невідрадність ситуації поглиблювалася тим, що періодичні видання потерпали від браку коштів, а ще, як це не парадоксально, — від браку передплатників українських видань* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІДРА́ДНО. Присл. до **невідра́дний.** *Скоро ми припливли до берега, і неодрадно було вставать мені, не хотілося кидати човна* (Панас Мирний); *Чим ближче під'їздили* [опришки] *до Косова, тим невідрадніше ставало у них на серці, тим все сильніше й сильніше огортала непевність та тривога* (Г. Хоткевич).

НЕВІДРИ́ВНИЙ, а, е. 1. Якого не можна відривати від чого-небудь; тісно пов'язаний з чимсь; нерозривний. *Франко .. міг би сказати, що його життя — невідривна частина життя Західної України* (М. Рильський); *Фольклорні мотиви невідривні від використовуваного Т. Шевченком етнографічного матеріалу* (В. Русанівський).

2. Який діє або здійснюється безперервно, не припиняючись (про погляд, увагу і т. ін.); пильний. *Я прокидався кілька раз і все бачив, як він* [Олаф] *сидів за столом і щось писав. Або стояв над своєю картиною й дивився на неї неодривним тупим поглядом* (В. Винниченко); *Медже мовчала і тільки дивилася на дитину невідривним, повним розпачу поглядом* (З. Тулуб); *Ладигін продовжував мовчати, але його очі з невідривною увагою дивилися на Буданова* (Д. Ткач).

НЕВІДРИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідри́вний.** *Яка ніжна, щось говоряча скорботність у погляді, яка чудна пильність, неодривність од його очей* (В. Винниченко); *Люди лише недавно почали розуміти свою невідривність від природи, небезпечність грубих і недалекоглядних спроб її переробити* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІДРИ́ВНО, *присл.* Безперервно, не відриваючись. *Макс розплющує очі й неодривно мовчки вдивляється в знайоме обличчя, на якому стоїть силуваний, неприємний, чужий усміх* (В. Винниченко); *Люди стояли над урвищем на високому березі і невідривно дивились у море* (Ю. Смолич); *Городянин обернувся до юнака, що поряд сидів, схилившись на чемодані, й невідривно читав книжку* (А. Хорунжий); // Так, що не можна відірвати; дуже міцно. *Вона мій спів, вона мій хліб! Душа моя — аж дивно — До неї, наче той поліп, Присcалась невідривно* (І. Франко).

НЕВІДСТУ́ПНЕ *див.* **невідсту́пно.**

НЕВІДСТУ́ПНИЙ, а, е. 1. Завзятий, упертий у досягненні чого-небудь; наполегливий. *Невідступна Талочка чекала на нього на пероні* (Д. Бузько); *Вночі і вдень скрипить стара верба, При ній не раз точилась боротьба і падали прострелені у груди Якісь уперті, невідступні люди* (П. Воронько); // Який здійснюється, ведеться наполегливо, безперестану, з напористістю (про боротьбу, працю і т. ін.); дуже активний. *І доведеться!.. бо що вдієш проти невідступного маминого напосідання! Скачи, враже, як пан каже!..* (А. Кримський); *Степка весь час відчувала на собі турботливу опіку Павла, його невідступне упадання за нею, делікатне, однак, і ненав'язливе* (Ю. Бедзик); *Справі гарантування миру і безпеки допомагає послідовна, невідступна боротьба народних мас* (з газ.); // Сповнений упевненості, рішучості; твердий. *З невідступним наміром їхав сьогодні Шелюженко на урочище: на цей раз зустрінеться з Машею, щоб більше вже з нею не розлучатись* (О. Гончар).

2. Який обов'язково має статися, відбутися; неминучий. *Зовсім повесніло, хоч якоюсь невідступною тінню стоїть похмурість від зими* (В. Барка); // Якого важко позбутися. *Чи й тут* [у рідному краю] *невідступне горе Віднайде мене й поборе..!* (І. Франко); *Сестричку Він згадував, пастушку босоногу, І серце нило болем невідступним* (М. Рильський); *У нього визріла невідступна думка — самому особисто поміряхися силою з воєводою* (А. Хижняк); *Думка про втечу вклюнулася в свідомість. Не давала спати. Стала неодступною. І, нарешті, він зважився* (О. Бердник); // Який постійно перебуває разом з ким-небудь, супроводжує когось; нерозлучний. *Швидко я .. зробився майже невідступним його товаришем* (І. Франко); *Тієї самої днини опівдні зустрів Андрійко пані старостиху, яка вийшла на майдан з Мариною, Сташком та двома невідступними татарами* (Юліан Опільський); // Який не припиняється; постійний. *День минув у невідступному чеканні нападу білої сили* (Ю. Яновський); // Набридливий, нав'язливий. *Розпрощався цар з бідою, Миші стали над водою, Невідступні комарі Не сурмлять уже вгорі* (Л. Первомайський).

НЕВІДСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідсту́пний.** *Я відіпхнула його, та він не хотів відчепитися, волочився за мною, говорив мені виразно, що бажає самою своєю присутністю і невідступністю скомпрометувати мене в очах світу* (І. Франко); *Хвилина вагання — мов віко у скрині Пандори завмерло, підважене: ще нічиєї вини нема, але є невідступність тяжкої напасті* (О. Забужко).

НЕВІДСТУ́ПНО, *рідко* **НЕВІДСТУ́ПНЕ.** Присл. до **невідсту́пний, неодсту́пний.** *Вони почули відразу, що тут починається рішуча боротьба, і постановили за радою Захара Беркута стояти твердо і невідступне при своїх правах до крайньої крайності* (І. Франко); *Йду. Невідступно за мною летить хмарка дрібненьких мушок* (М. Коцюбинський); *Власна тінь, плутаючись поміж дерев, невідступно гналася за ним* (І. Цюпа); *Його до останнього часу невідступно мучила думка, чи має він право виступити в пресі* (М. Стельмах); *Біля карети, в якій їхала Златка, невідступне вартували два десятки лютих капуджі* (В. Малик); *Тихо чалапав* [Єгер] *поміж густим живоплотом дерези, наче брів у золотаво-зеленому мареві, а поруч неодступно плила його тінь* (О. Бердник); *Василь Васильович невідступно і мовчки стояв біля вікна і приглядався до потопу — до темряви у виплеканому його руками садку* (Олекса Ізарський); *Чому це минуле так невідступне переслідує мене, будить неспокійну думку, більше того, полишає в серці неприємний щем?* (Д. Міщенко).

НЕВІДТВО́РНИЙ, а, е. Якого не можна відтворити. *Створивши богів, людина потрапила в повну залежність від них. Цей невідтворний парадокс став результатом духовних пошуків людей* (з навч. літ.).

НЕВІДТВО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідтво́рний.** *До основних особливостей освоєння природних ресурсів відносять їх обмеженість і невідтворність, імовірнісний характер отримання позитивного результату (виявлення родовища) та значні терміни виконання робіт* (з навч. літ.).

НЕВІДФОРМАТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Який не відформатували. *Якщо під час встановлення програми ви використовуєте невідформатований або чистий диск, вам потрібно створити "Нову таблицю розділів"* (з наук.-попул. літ.); *Невідформатований текст важко і складно читати* (з газ.).

НЕВІДХИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не відхиляється від чого-небудь. *Є закон — єдиний, невідхильний, А життя — безжалісно ясне: Має право жити тільки сильний* (Н. Забіла).

2. Якого не можна відвернути, уникнути; невідворотний. — *Я тільки почував невідхильну потребу щодня бачити її* (І. Франко); *Буря наближалася, невідхильна, як рок* (З. Тулуб).

НЕВІДХИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідхи́льний.** *То забитий птах, котрий упав із неба .. Я наблизив його до себе силою уяви, і він таки відірвався від землі. Плив і плив з разючою невідхильністю* (Валерій Шевчук); *Неминучість може виявитись лише як призначення чи сліпий випадок, а той, хто відчуває на собі всю її невідхильність, уже ніколи не може повернути собі чисту довіру чи радість* (з наук. літ.).

НЕВІДХИ́ЛЬНО. Присл. до **невідхи́льний.** *Грудень в Парижі і взагалі не холодний, але цього року він видався теплий навдивовижу. Барометр стояв невідхильно на "ясно"* (Ю. Смолич); *В повітрі вже багато чайок, що .. летять гінко, розмашисто, поспішають невідхильно у степ* (О. Гончар); *Світ обернувся на продукт виробництва, а разом з тим, невідхильно, так або інакше, і мистецтво, і кохання, і сама людина, і людські почуття, й світосприймання сучасної людини* (В. Домонтович).

НЕВІДХІ́ДНО, *присл., рідко.* Не відходячи, невідступно. *Купка пастушків сиділа невідхідно коло майстрів, а їхня скотина без догляду розбрелася по всіх усюдах* (Ю. Яновський).

НЕВІДЧЕ́ПЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невідче́пний.**

НЕВІДЧЕ́ПНИЙ, а, е. Який докучливо вимагає чого-небудь, пристає з чим-небудь (про людину); настирливий, надокучливий. — *Тату, візьміть і мене в Щедрову! — прошуся...* — *Що там робити з ним? Може, візьмемо, бо воно ж таке невідчепне* (М. Стельмах); // Який робиться, здійснюється з настирливістю, надокучливістю. *Михайло підтримав моє невідчепне прохання, і ми рушили вдвох, з візницею Дем'яном, малою господарською бричечкою* (Олена Пчіл-

ка); // Якого важко позбутися, який проти волі зберігається у пам'яті, у свідомості. *В його втомленому мозку .. билася невідчепна думка: — Хай би вони пішли, хай би вони дали мені спокій!* (Л. Первомайський); *Він не міг відігнати цього невідчепного видіння: перед його очима тягнулися сплутані й закручені зміїними петлями дроти* (С. Журахович).

НЕВІДЧЕ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідче́пний.** *"Ти ж знаєш, що я причеплива", — весело сказала* [Інна] *Вікторові, беручи його під руку, й помітила, що її невідчепність була йому приємна* (О. Гончар).

НЕВІДЧЕ́ПНО. Присл. до **невідче́пний.** [В с і:] *Давайте невідчепно проситись, щоб впустила. Ой, бабусенько, впусти* (М. Кропивницький); *Перед очима невідчепно стояв образ принадної киянки* (Яків Баш); *Слова поета невідчепно крутилися в свідомості* (В. Москалець).

НЕВІДЧІПНИ́Й, á, é. 1. Який не відчіпляється. *Маятникова схема передбачає доставку вантажів автотранспортом із невідчіпним кузовом* (з наук. літ.); *Ревізійна комісія поновила чергування провідників на невідчіпних вагонах* (із журн.).

2. *рідко.* Те саме, що **невідче́пний.** *Він* [Удівець] *не побоявся, що його зловлять.., — примандрував до Києва, гнаний невідчіпною думкою: заки* [поки] *він, Удівець, рухається, він мусить розшукати відповідну людину* (Е. Андієвська).

НЕВІДЧУ́ЖУВАНИЙ, а, е, *юр.* Який не підлягає відчужуванню на основі певного закону. *Особисті немайнові відносини — це відносини, які не мають економічного змісту; вони пов'язані з самою особистістю, тобто мають невідчужуваний характер* (з навч. літ.); *Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними* (з мови документів).

НЕВІДЧУ́ЖУВАНІСТЬ, ності, *ж., юр.* Абстр. ім. до **невідчу́жуваний.** *Природне право відображає загальнолюдські уявлення про свободу, справедливість, невідчужуваність прав людини* (з навч. літ.); *Конституційний Суд України ухвалив рішення, в яких відстоював невідчужуваність і непорушність прав громадян* (з газ.).

НЕВІДЧУ́ТНИЙ, а, е. Який важко або зовсім неможливо відчути. *Яка це розкіш: стрибнути в холодну воду, від якої забиває дух, тіло робиться невідчутним, а мускули — всемогутніми* (Ю. Смолич); *Буйний зелений бур'ян сягав їй до колін, ніжне, тепле проміння ранкового липневого сонця пестило її обличчя, легенький вітер наче обіймав струнку гнучку постать, лоскотав шию, невидимими невідчутними пальцями перебирав її кучері* (В. Владко); *Щось нове, зовсім непомітне і навіть невідчутне зародилось у камері* (Ю. Збанацький).

НЕВІДЧУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідчу́тний.** *Особливості маркетингу у сфері послуг, які відрізняють їх від матеріальних товарів, — це їх невідчутність, невід'ємність від джерела, непостійність якості, незбереженість* (з навч. літ.).

НЕВІДЧУ́ТНО. Присл. до **невідчу́тний.** *На сході бузковість крайнеба невідчутно оберталася на рудувату сивизну степової далечини* (Ю. Смолич); *Хелена прокидається. Субота, вихідний день. Щось змінюється. Майже непомітно й невідчутно, але Хелена прокидається з усмішкою* (І. Роздобудько).

НЕВІДШКО́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **невідшкодо́вний.** [Д ж о н :] *Я сам зостанусь, батьку, ти ж тікай, Бо твій загин — утрата невідшкодна* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕВІДШКО́ДНІСТЬ, ності, *ж., юр.* Абстр. ім. до **невідшко́дний.** *Невідшкодність витрат.*

НЕВІДШКОДО́ВАНИЙ, а, е. Який не відшкодували. *Полишав* [Богдан] *позад себе втрати невідшкодовані. Кривоніс, Тугай-бей. Обидва полягли не на полі бою, а вмерли від чорного мору* (П. Загребельний); *У статті "Надзвичайні витрати" відображаються відповідно: невідшкодовані втрати від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо), зокрема затрати на запобігання виникненню втрат від стихійного лиха та техногенних аварій* (з навч. літ.).

НЕВІДШКОДО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невідшкодо́ваний.** *Б'ється* [вогонь] *в камінь, гризе його, жалить і падає безсилий і знікчемнілий. Так і людина, позбавлена волі діяння, замкнена у власному горі, як у кам'яному мішку, кинута на дно розпачу невідшкодованістю втрат, неможливістю повернень до минулого щастя* (П. Загребельний); *Незважаючи на невідшкодованість компенсаційних витрат залізниця продовжує в повному обсязі забезпечувати пільгові перевезення* (з газ.).

НЕВІДШКОДО́ВНИЙ, а, е. Який неможливо відшкодувати. — *Сумуєш .. за Івасиком? Сестра судорожно ткнулася в груди братові .. — Тихо, сестро, тихо .. Заспокойся. Втрати невідшкодовні, але треба зберегти спокій* (О. Бердник).

НЕВІДШКОДО́ВНІСТЬ, ності, *ж., юр.* Абстр. ім. до **невідшкодо́вний.** *Невідшкодовність збитків.*

НЕ́ВІДЬ, і, *ж., розм.* Безвість, невідомість (у 1 знач.). *Всі дослухалися, що так розсердило Великого князя. Князь же то махав комусь кулаком у невідь, то сікався до Годечана* (І. Білик).

НЕ́ВІДЬ-ДЕ, *присл., розм.* Невідомо де. *Ванда без вагань взялася за визволення сердешних людей, які сиділи невідь-де зачинені* (С. Андрухович).

НЕ́ВІДЬ-ЗВІ́ДКИ, *присл., розм.* Невідомо звідки. *Четверо поліцаїв, невідь-звідки з'явившись, оточили сердешного Андрія Івановича з чотирьох боків* (Ю. Смолич); *Тієї ж миті в його руках невідь-звідки з'явився меч* (О. Авраменко).

НЕ́ВІДЬ-КОЛИ́, *присл., розм.* Невідомо коли. — *Ніщо так не стомлює, як чекання, чекання противника, який невідь-коли і невідь-звідки має нагрянути* (Є. Доломан).

НЕ́ВІДЬ-КУДИ́, *присл., розм.* Невідомо куди. *Його кохана дружина невідь-куди зникла* (С. Андрухович).

НЕ́ВІДЬ-ХТО, не́відь-кого́, *займ. неознач., розм.* Невідомо хто. *Кінчалась кладка — кінчався і цей невідь-ким заведений звичай: хлопці виривалися на глибоке й знов пустували до нестями* (Л. Юхвід).

НЕ́ВІДЬ-ЩО, не́відь-чого́, *займ. неознач., розм.* Невідомо що. *Я все ще боявся саду, .. боявся невідь-чого* (В. Дрозд); — *О-о, — невідь-чому аж обрадувався пристав. — А я мимо Ярополчого їду...* (В. Чемерис).

НЕ́ВІДЬ-ЯК, *присл., розм.* Невідомо як. *Сивоок побачив щось схоже на двоє дверей, тільки набагато вищих і міцніших, ті двері в гостроколі теж вбиті були з дубових колод і трималися невідь-як* (П. Загребельний); *Вітер шумів у вухах, та риба ловилася і ловилась, не лякаючись того крику, і вони хвалили цю невідь-як збережену річку, підхвалювали один одного за спритність* (В. Шкляр).

НЕ́ВІДЬ-ЯКИ́Й, не́відь-яка́, не́відь-яке́, *займ. неознач., розм.* Невідомо який. *Ворон не знав, на кого, на що це чудо покласти — чи на прозірливість коня, що невідь-яким нюхом відчув небезпеку і "заблукав", чи на якусь лісову силу, котра відвела від нього смертельну загрозу* (В. Шкляр).

НЕВІЙСЬКО́ВИ́Й, ко́ва́, ко́ве́. 1. Який не належить до військовослужбовців; цивільний. *Саме мирне пожиття, а не воєнну завірюху любить спокійний невійськовий громадянин* (Юліан Опільський); *Люди на війні втрачають звичні уявлення і набувають нових нахилів і звичок, які сторонній, невійськовій людині здаються дивними* (С. Голованівський); // *у знач. ім.* **невійсько́ви́й,** ко́во́го, *ч.* Цивільна людина. *Всі, хто був при несподіваній появі генерала в цивільному, — військові, невійськові, молоді й старі, — всі зразу збагнули .. ставлення генерала до війни й миру* (О. Довженко); — *Не належить тут усяким невійськовим стояти* (М. Стельмах); // Не власт. військовослужбовцеві. *Перед очима пораненого Федька Сороколіта постав, наприклад, сержант Чернов у невійськовому вигляді з обличчям селянського складу* (Є. Доломан).

2. Те саме, що **цивільний** 2. *Ми познайомилися під час виконання невійськової служби* (І. Карпа).

НЕВІЙСЬКОВОЗОБОВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. 1. Який не підлягає призову в армію. *Інша необхідна передумова — ти повинен бути жінкою, стариком, дитиною або принаймні невійськовозобов'язаним чоловіком* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. ім.* **невійськовозобов'я́заний,** ного, *ч.;* **невійськовозобов'я́зана,** ної, *ж.* Той (та), хто не підлягає призову в армію. *Присягу складали і невійськовозобов'язані, і старші за віком патріоти, і вже звільнені від військової повинності чоловіки* (із журн.).

НЕВІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Залежний від кого-небудь, гноблений, поневолюваний кимсь. *Життя йшло, а було в житті тому і кайданів, і голоду, і холоду, і всього, що мусить зазнати співак невільного народу* (М. Коцюбинський); *Малим невільним хлоп'ям, "козачком" вивіз його* [Тараса] *пан* (О. Іваненко); *Кожен з нас вільний у своєму виборі. Невільні люди не створять вільного карнавалу. Хочеш бути вільним — будь ним* (Ю. Андрухович); // Позбавлений волі, свободи (про країну, край і т. ін.). *Летів я ще через немало невільних сторін, бачив, як люди стогнали в ярмі* (Леся Українка); // *іст.* Який перебуває у кріпосній залежності; нерозкріпачений. *А то — як-таки: одного села люди, однаково жили, вкупі хліб-сіль ділили, вкупі робили!. а тепер: одні — вільні, другі — невільні!* (Панас Мирний); // Який відбувається не з власної волі; примусовий. *І поведуть її* [Христю], *і оддадуть чужим людям на працю важку та невільну* (Панас Мирний); // *у знач. ім.* **невільний,** ного, *ч.;* **невільна,** ної, *ж.* Той (та), хто позбавлений (позбавлена) волі, свободи, перебуває під вартою. *Невільні, які перебувають під вартою, також мають свої права, чітко зазначені законом* (з газ.).

2. *з інфін.* У якого немає можливості, умов для здійснення чого-небудь. *Невільна вона розпоряджатися собою як завгодно. Крім власних бажань, є ще й почуття обов'язку...* (І. Цюпа); *Щастя я прагнув даремно, Ти його дати невільна* (М. Сиротюк).

3. Який здійснюється незалежно від чиєї-небудь волі і свідомості; мимовільний. *Замовк, нарешті, той, що сміявся. Востаннє оглядається на свої невільні діяння...* (О. Довженко); *Одвіялися всі найменші сумніви та невільні шукання компромісів у Андрієвій душі* (І. Багряний); *Багато в моїй роботі огріхів, але я знаю, що після моєї роботи вийдуть на це поле нові ратаї з новими, кращими плугами, і зорють його без огріхів, і не судитимуть мене, старого, за мої невільні провини* (І. Шаповал).

4. Позбавлений свободи дій, залежний від чого-небудь або від певних обставин. *Проникнення пристрасті робить людину невільною, одержимою* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІ́ЛЬНИК, *заст.* **НЕВО́ЛЬНИК,** а, *ч.* 1. Те саме, що **раб.** *Петро положив йому гаман грошей за пазуху на викуп невольника з неволі* (П. Куліш); *Ходить* [віла] *скрізь по вулицях, майданах, де стоять невільники на продаж, та шукає свого побратима* (Леся Українка); *Єзуїти не лише одержували колосальні прибутки, але й мали рабів і брали участь в работоргівлі. Вони посилали свої кораблі в Африку, де купували собі невільників* (О. Бердник).

2. Той, кого взяли в полон або насильно поневолили. — *Хто там у вагоні?* — *обережно запитує Панько ..* — *Невільники... Женуть до Німеччини...* (Ю. Яновський); *Багато невільників втікало ще по дорозі.., як тільки ешелони заходили в лісисті місця України* (В. Логвиненко); // Ув'язнений, арештант. *Невольник кайданами дзвоне* [дзвонить] *Та куряву шляхом зрива* (П. Грабовський); *Йому не доводилось труситися над тюремною пайкою.., обрізаною до крихти пайкою хліба, що належалась "зекові", контрикові, табірному невільникові* (А. Дімаров); * У порівн. *Тоскно, мов невільник із тюрми, дивлюся в сіру каламуть* (В. Речмедін).

3. Той, хто перебуває під владою кого-, чого-небудь і позбавлений свободи. *Князі та їх бояри силуються ослабити і розірвати громадські вільні порядки по селах, щоб опісля роз'єднаних і розрізнених людей тим легше повернути в невольників і слуг* (І. Франко); *Йому* [людському роду] *давало особливе вдоволення зробити своїм рабом і невільником дикого звіра і вільного птаха, зломити його горду волю.., щоб потім зробити його символом пониження і зневаги* (М. Грушевський); * У порівн. *Гість — як невільник, де посадять, там і сидить* (прислів'я).

НЕВІ́ЛЬНИЦТВО, а, *с.* Стан підлеглості, залежності; становище невільника. *Згинь, невільництво, геть! Я не хочу ганьби..!* (П. Грабовський); *До невільництва він, звичайно, звик, бачачи щодня тисячі бранців* (З. Тулуб); *Свободолюбні північні штати у США не дозволяли, щоб невільництво поширювалось у новонабутих просторах на Заході* (з навч. літ.).

НЕВІ́ЛЬНИЦЬКИЙ, *заст.* **НЕВО́ЛЬНИЦЬКИЙ,** а, е. 1. Прикм. до **неві́льник, нево́льник.** *З вікон визирали, мов привиддя, якісь бліді, невільницькі обличчя* (Леся Українка); *Шарпнувся крик із наболілої невільницької душі: Чом не йдете визволяти Нас з тяжкої неволі?* (А. Головко); *Цього хлопчика царевич побачив на невільницьких торгах у Спарті* (І. Білик); *Що ближче під'їздив невільницький потяг до крижаного Уралу, тим дужче коцюбли дівочі тендітні тіла* (М. Андрусяк).

2. Стос. до невільника, власт. йому. *Перед його* [Йосипа] *очима носилося господарське щастя: весела жінка, щебетливі діти, своє господарство... ззаду визирала бурлацька, невольницька доля* (Панас Мирний); — *Надивилися ми там* [в Синопі] *на всячину: і на сади райські, і на палаци башів, і на муки невільницькі* (З. Тулуб); // Присвячений невільни-

кам. *Його* [кобзаря] *кобза не вгамувалась: переносила невольницькі думи од міста до міста, .. розбуркувала приголомшений народ* (І. Нечуй-Левицький); [Принцеса:] *Не день, не два його покривало я шовком шила, а золотом робила у неволі, співаючи невільницькі пісні* (Леся Українка).

НЕВІЛЬНИЦЯ, *заст.* **НЕВОЛЬНИЦЯ,** і, *ж.* Жін. до **невільник, невольник.** [Маруся:] *Я мусила потуречитись, бо я ж невольниця, бо я ж куплена на базарі за гроші* (І. Нечуй-Левицький); [Русалка *(пручаючись)*:] *З якого часу тут русалки стали невільницями в озері?* (Леся Українка); *Чому я така нещасна? Чому я така невольниця у твого тата?* (А. Крушельницький); *Біля двох років .. її муж протримав на замку в Олеську молоду невільницю туркеню* (Іван Ле); *Везуть їх, невільниць, на ринок рабинь* (І. Нехода); *Недавній невільниці скрізь давали двадцять чотири години, щоби забратися з населеного пункту* (М. Андрусяк).

НЕВІЛЬНИЧИЙ, *заст.* **НЕВОЛЬНИЧИЙ,** а, е. Те саме, що **невільницький, невольницький.** *Встане Україна. І розвіє тьму неволі, Світ правди засвітить, І помоляться на волі Невольничі діти!..* (Т. Шевченко); *Одразу зажив* [Іван] *поваги серед невільників. Його навіть одразу обрали за невільничого коменданта* (Олесь Досвітній); *В Каховці відкривався знаменитий людський ярмарок — новітній невольничий ринок* (О. Гончар); *Ліворуч, неподалік, зразу за кривусінькими вуличками, за мурами старими, напіврозваленими, був невільничий ринок* (Ю. Логвин); *Гуси ж вели мене й вели: я бачив невільничі ринки і людей, зачинених по в'язницях* (Валерій Шевчук); *Народ склав тужливі пісні — "невільничі плачі" про тяжку долю бранців* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІЛЬНИЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **невільниця.** *Чує Остап любії слова й пізнає козачку — дівчину з русою косою, невільничку турецьку* (Марко Вовчок); *Колись якийсь князь замурував нескориму невільничку у високій вежі і поставив дзвіницю* (І. Пільгук).

НЕВІЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Відсутність свободи. *Невільність дворових слуг полягала в тому, що було неможливо покинути службу за власним бажанням* (з наук.-попул. літ.); *Суд приходить до висновку про можливість прийняття та задоволення позову, бо не має доказів про невільність волевиявлення позивача* (з мови документів); *Якщо це питання змусить тебе задуматися, то відкриєш для себе свої залежності, невільності чи обмеження* (із журн.); *Критик закидає окремим друкованим засобам масової інформації невільність, тобто залежність від багатих благодійників* (з газ.).

НЕВІЛЬНО, *присл.* 1. Мимоволі, несвідомо. *Своїм життям я невільно граю ролю в житті других людей, мені невідомих, так само як ті .. направляють течію мого життя* (М. Коцюбинський); *А мати не прийшла на бій випроводжати, — і серце іноді невільно защемить...* (В. Сосюра); *Чи ж винна нещасна дитина, що її батько вільно чи невільно вчинив гріх?..* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. пред., розм.* Не можна, заборонено. *Тим часом у кімнатці Тимоша сидів Виговський під сторожею. Йому невільно було навіть у вікно подивитись* (А. Чайковський); *Зайшла комендантська година, і цивільному населенню ходити по вулицях було вже невільно* (Л. Первомайський); *— Іване! Це ти, наш Іваночку! А він лежав у човні не поранений, а зовсім здоровий і радісний, тільки йому невільно було встати* (О. Довженко).

НЕВІНЧАНИЙ, а, е. Не поєднаний шлюбом за церковним обрядом. *Гетьманові ніяково панночку .. невінчану коло себе тримати, а повінчатися з нею теж нелегко, бо це його хрещениця* (Б. Лепкий); *Тітка Домаха служила там у пана Безобразова робітницею, а потім стала його невінчаною дружиною* (П. Панч); *Увійшла Юстина у цей дім невінчаною невісткою* (П. Кочура); *— Навіть тоді, коли будемо далеко одне від одного. То ж нічого, що ми невінчані? — Прийде час — повінчаємося* (В. Шкляр); // *у знач. ім.* **невінчані,** них, *мн.* Ті, що не взяли шлюб за церковним обрядом. *Виростають нехрещені Козацькії діти; Кохаються невінчані; Без попа ховають* (Т. Шевченко).

НЕВІРА, и. 1. *ж.* Відсутність віри, упевненості, переконаності в чому-небудь. *Найдивовижніше, мабуть, те, що такого роз'їденого невірою в себе інтелігента, як Федь Шостенко, Оля все ж таки полюбила* (Ю. Шовкопляс); *Доводилося йому* [Ковалю] *продиратися крізь невіру супротивників, доводити право своїх винаходів на існування* (В. Собко).

2. *ч. і ж., розм.* Недовірлива, маловірна людина. *Натяк на невір і скептиків — супротивників великих робіт — був для нього, професора, не зовсім зрозумілим* (Г. Коцюба); *Голодностепське будівництво .. стало реальною річчю навіть для найзапекліших невір* (Іван Ле); *Як завжди, знайшлися невіри, які намагалися заронити в душу кожного сумніви в доцільності затіяної справи* (М. Дашкієв).

3. *ч. і ж., розм.* Нехристиянин (нехристиянка) або той (та), хто не вірує в Бога; безбожник (безбожниця). *— Покинули нас зрадливі спільники-бусурмени. То й на краще, бо не годилося нам з невірами брататися* (А. Кащенко); *В Січ прибули посли від турецького султана. — Такого ще не бувало! — вигукнув ошелешений Метелиця. — Що їм тута треба, невірам?* (В. Малик); // Уживається як лайливе слово. *— Гей, ти, невіро! — гукнув він* [Кравченко] *на коня і потяг за віжки* (Панас Мирний); *Йонька довго лежав нерухомо, боячись, що як тільки він заворушиться, то Тимко, що десь, невіра, притаївся в кущах, знову почне його чистити веслом* (Григорій Тютюнник).

НЕВІРЕЦЬ, рця, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **невіра** 3. *— В писанії* [Писанні] *немає цього, — казав якось Михайло Сергієві, — це од невірців усе; ніхто сил Божих не знає, а дощ Бог дає, а не з пари* (А. Тесленко).

НЕВІРНЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить невірний (у 3 знач.); поганенький. *Перше було ходить у невірненькій свиточці, а тепер вже на йому* [ньому] *жупан* (Б. Грінченко); *— Ще мій тато покійний розказував, як Дементій Маколиз украв був на Улитиному подвір'ї якусь невірненьку дощечку* (В. Шкляр); *Одна дівчина, невірненька така курдупелька, не хотіла з нами гуляти* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Зовсім незначний, невеликий. [Гапка:] *А хіба й справді не втомилася я, щодня обмиваючи та обшиваючи вас; годиться на старості і мені запобігти хоч невірненької шани* (М. Кропивницький).

НЕВІРНИЙ, а, е. 1. Непостійний, нестійкий у поглядах, стосунках з ким-небудь; який порушує вірність; зрадливий. *Важко стало на душі од одної чутки, що в його* [нього] *дружина невірна* (О. Стороженко); *Шевченко обняв жаданого гостя. Все обурення, всі образи на невірних друзів, які забу-*

ли його в біді, розтанули (З. Тулуб); *В нього друзяки були на першому місці, а сім'я — десь у кишеньці для годинника. Не все можу тобі розповісти, але невірний мені був ще до заміжжя* (Валерій Шевчук); * Образно. — *Ну ж бо повідай про долю невірную, З донькою все розділи* (Дніпрова Чайка); // *у знач. ім.* **невірний,** ного, *ч.;* **невірна,** ної, *ж.* Зрадлива людина. *Мене невірна розлюбила, І я блукаю сам не свій, Немов я кинутий остався Один в пустелі світовій* (О. Олесь).

2. Який викликає сумнів, недовіру; обманливий, ненадійний. *Йде мисливець по заметах вбрід... Все видніше і усе чіткіше — Лисячий невірний, хижий слід* (В. Бичко); // Небезпечний, непевний або нечесний. *Я двічі ковзнувсь на невірній стежині, Як зморений кінь на розбитій межі* (Л. Первомайський).

3. *розм.* Не такий, як потрібно; поганий. — *Від чужого невірне слово почуєш, то як то його переносити, а то ж, дочко, від свого?!* (Панас Мирний); // Непорядний (про людину). *Як скажуть вам, що я гіркий пияк, Що я невірний, що в гріхах закляк, — Це правда* (В. Мисик).

4. *розм., рідко.* Який не відповідає дійсності; неправдивий. *Орлюк не дуже-то полюбляв військових кореспондентів. Їх фронтові нариси здавалися йому поспіль невірними* (О. Довженко); // Неправильний, хибний. *Люба (входить схвильована): Там таке робиться... Панько насідає, по-моєму, з невірних позицій* (І. Микитенко); *Тільки пам'ятайте: обережність — перш за все. Один невірний крок — і все може пропасти* (К. Гриб).

5. *розм.* Який не вірить, не довіряє іншим; схильний до недовір'я. *Є ж такі, що нині подружили, А були невірні* (Д. Павличко); *Гнат цапає його* [сина] *за шиворот, відкидає у сніг і рипить хромовими чобітьми далі, вірний революційній правді, невірний сльозам ворога* (Григорій Тютюнник).

6. Який визнає іншу порівняно з кимось віру, релігію. *І не стануть вони, немов їхні батьки, поколінням непокірливим та бунтівничим, поколінням, що серця свого не поставило міцно, і що дух його Богу невірний* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Кажуть, що частину скарбу віддав Максим у Київ у монастир, щоб помолилися за душі тих, хто поліг у бою з шляхтичами та невірними бусурманами* (з переказу); — *Унадились ми, козаки, до невірного турка...* (Марко Вовчок); // *у знач. ім.* **невірний,** ного, *ч.;* **невірна,** ної, *ж.* Той (та), хто визнає іншу порівняно з кимось віру, релігію. *Премудрі люди знайшли в Корані прореченння, очевидячки, про Магді — що він зруйнує царство невірних і заснує велике довічне царство підданців великого пророка* (М. Грушевський); *Буде на козакові хоч мала провина, панські лакузи такими його муками карають, що й невірних перевершують* (П. Панч).

7. Слабкий, тьмяний, миготливий (про світло, вогонь). *Слабко мигтить лампадка в глибині Дальних Печер, кидаючи невірне світло з свого віконця на ікону і дощечку з іменем затворника, колишнього княжича* (М. Грушевський); *Через мить за ілюмінатором розлилося примарне блакитнувате світло, мінливе, невірне. Воно наближалося, посилювалося, це світло!* (В. Владко); *Невірний вогник освітив низьку, вросле в ґрунт хатину* (М. Стельмах).

◊ **(1) Хома́ невірний (невірячий)** — той, кого важко переконати в чому-небудь; людина, яка сумнівається в усьому. *Я став з якогось часу невірним Хомою, що поки не вкладу руку в рани — не можу бути цілком певним* (М. Коцюбинський); — *А Глухівська канцелярія відкіля все те* [наказ про чин полковника] *взяла? — не вгавав дід Саква. — Невірний Хома! — став уже гніватись пан дяк. — Глухівській канцелярії веліла так робити столиця, сама царівна написала таку рескрипту* (М. Лазорський); *Вони сходились згодом на винограднику, і сором'язливо посміювалися.. І вони їли виноградні грона... — Коли ж це все було, — спитає хтось із Хом невірячих* (М. Рудь).

НЕВІ́РНИК, а, *ч.* 1. Непостійний, нестійкий у поглядах, стосунках із кимось чоловік. *У високій Шебелині білий сніжок тане, Не знаєш ти, невірнику, що з тобов ся стане* [з тобою станеться] (з народної пісні).

2. Той, хто не визнає існування Бога, не вірує в Нього; безбожник (у 1 знач.). *Біля столу стояв голова невірників* (П. Панч); *До священика, мабуть, невірникам дорога заказана* (М. Матіос).

НЕВІ́РНИЦЯ, і, *ж.* 1. Невірна, зрадлива жінка. *Серед свого горя нагадав* [Страхиня] *собі свого хорта Карамана, — свиснув на нього, а той, мов блискавка, кинувся на невірницю жінку* (І. Франко); *Женічка запевняв: — Моя невірнице, мій цвіте весняний. Люблю ж, як гімназист* (Іван Ле); — *Невірнице, перелюбнице така! Що ж ти ганьбиш і соромиш усіх жінок нашого міста* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Жін. до **невірник** 2. *Ця вчорашня знахідка — листівка-молитва — так стриножили мене, велику невірницю і велику безбожницю, що я вперше в свідомому житті побрела до храму* (М. Матіос).

НЕВІРНИ́ЧЕНЬКО, а, *ч., фольк.* Той, хто не вірить, не довіряє кому-небудь; невірник (у 1 знач.). *Мужу мій, мужу мій, невірниченьку, Чом ти не віриш мойому* [моєму] *серденьку? Чом то не можна пожартувати, Чужого личенька поцілувати?..* (з народної пісні).

НЕВІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невірний** 1, 4. *Страх втратити Філька був більший від болю ревнощів через його невірність* (Ірина Вільде); *Однак легко судити зраду державну. А як судити зраду людську? І хто б міг йому розкрити її невірність?* (П. Загребельний); *За попередніх часів злі язики пліткували, що Маріка не донька князя Всевлада, але жодних доказів не наводили, ґрунтуючись лише на туманних підозрах про подружню невірність княгині* (О. Авраменко).

НЕВІ́РНО. 1. Присл. до **невірний** 1–3. *Невірно він живе з жінкою* (Сл. Б. Грінченка).

2. *розм., рідко.* Присл. до **невірний** 4. *Ви трохи невірно оцінюєте сам характер мого таланту. Я вдачею своєю далеко більше романтик, ніж реаліст* (І. Франко); — *Вибачте, пане комісаре, вас невірно інформували відносно нашого села!* (О. Довженко); — *То, може, тебе зобидив хто? Ділянку невірно заміряли в артілі чи трудодень неправильно записали?* (Григорій Тютюнник); // *у знач. пред. Ви переносите свої враження на весь світ, професоре. Це невірно* (О. Бердник).

3. *у знач. пред., розм.* Погано, недобре. *І од людей сміх, і Господь карає, і самим невірно* (Сл. Б. Грінченка); — *Коли й голови не підведу, а в роті таки так невірно, неначе полину наїлась* (І. Нечуй-Левицький).

НЕВІРОГІ́ДНЕ *див.* **невірогідно.**

НЕВІРОГІ́ДНИЙ, а, е. Позбавлений вірогідності; недостовірний, неймовірний (у 1, 3 знач.). *З досади блідну, Бо не вміщу в класичний ямб Реальність цю невірогідну* (І. Муратов); *Афінський гість досить байдуже дивився на все це невірогідне* (І. Білик); // *у знач. ім.* **невірогі́дне,** ного, *с.* Те, що позбавлене вірогідності. *Легендам властиво пояснювати невідоме через невірогідне або виключне в неймовірному ступені* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІРОГІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невірогідний.** — *Я знаю, що за атомним складом ми ближчі до зірок, ніж матінка-земля, — сказав Арсен. — Мені це завжди здавалося дуже поетичним. І трохи невірогідним. — А як на мене, то немає нічого прекраснішого від невірогідності. Від очевидної невірогідності* (Н. Околітенко); *Організація зазнає збитків через невірогідність результатів вимірів* (з навч. літ.).

НЕВІРОГІ́ДНО, *рідко* **НЕВІРОГІ́ДНЕ.** Присл. до **невірогідний.** *За спиною в Гіпербола .. стояв невірогідно великий котел, обрисами схожий на перерізане напів яблуко* (І. Білик); // *у знач. пред. Невірогідне також і те, що автор "Перестороги" пише про Діонісія як про супутника патріарха у поїздці по Русі* (І. Франко).

НЕВІ́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **невіра** 1. *Вкупі зо мною ти* [народ] *йти не схотів, На працю мою ти з невірством глядів, Мов бачив нещирі заміри* (Б. Грінченко); *В цю сумну добу невірства, Що касує всі догмати, Я вам казочку побожну Нині хочу розказати* (В. Самійленко); *Наша вдача жорстока в невірстві* (В. Барка).

НЕВІРУЛЕ́НТНИЙ, а, е, *бакт.* Позбавлений здатності спричиняти інфекційні захворювання (про мікроби). *У пробі води з Азовського моря спеціалісти санепідемстанції висіяли невірулентний холерний вібріон* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІ́РУЮЧИЙ, а, е. Який не визнає існування Бога, не вірить у Нього. *І жінка, як має чоловіка невіруючого, а той згоден жити з нею, нехай не лишає його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // *у знач. ім.* **невіруючий,** чого, *ч.;* **невіруюча,** чої, *ж.* Людина, яка не визнає існування Бога; атеїст. — *Всі віруючі, — усміхнувся індус. — Нема невіруючих. Одні вірують в Бога, другі в сатану, треті в жорстоку силу* (О. Бердник); *Але скрупульозний німецький сумнів Біблію не визнає документом. Немає печаток!.. О Боже! Допоможи мені віднайти хоч крупинку доказів. Це переконало б багатьох невіруючих...* (В. Багірова); *Питання про виникнення релігійних конфесій, про різницю між їхніми обрядами справді нині цікавить багатьох віруючих і невіруючих* (з наук.-попул. літ.).

НЕВІРШО́ВАНИЙ, а, е. Написаний, сказаний не віршем, без римування. *Якщо ця невіршована поезія сподобається Вам і личитиме до складу Вашої збірки, то приймайте її до своєї гуртової праці* (Панас Мирний); *Повчання вже самі по собі мають чималу вагу, надто коли вони вплетені у вірш або і невіршованою мовою зведені до стислого вислову* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); *Матеріалом для перевірки є списаний друкований текст (невіршований, недіалогічний), за змістом доступний для учнів першого класу* (з наук. літ.).

НЕВІ́Р'Я, я, *с.* Те саме, що **невіра** 1. [Варвара Семенівна:] *От і дивлюсь на нього* [сина] *і все ще не вірю.* [Зорін:] *Щасливе невір'я* (Яків Баш); *Філософ-емігрант С. Л. Франк писав: "Епохи віри завжди є епохами творчості, припливу нових сил, а епохи невір'я — епохами занепаду, зубожіння й застою"* (з наук.-попул. літ.); *Шлях невір'я — це шлях у нікуди* (з газ.).

НЕВІ́РЯЧИЙ, а, е: ◊ **Хома́ неві́рний (неві́рячий)** *див.* **невірний.**

НЕВІ́СТА, и, *ж.* 1. *заст.* Дівчина або жінка, яка одружується; наречена. *Ходи, покажу я тобі невісту, жону Агнця* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *І серп я кинув, і пшеничний стіг, І батьків дім, невісту молодую, І відтоді не бачив більше їх* (І. Франко); *Добре дійшли свати до невісти, І здорові повертали з нею* (Л. Первомайський); *Обоє тримають воскові свічки. — І ти, невісто, нарицаєма* [яку звуть] *Марія, будеш лі* [чи будеш] *вірною мужу своєму Ігнатію? — питає священик* (У. Самчук); // Дівчина, яка досягла шлюбного віку або дівчина стос. до того, з ким має одружуватися. *Як виріс царевич і прийшла пора його женить, от цар і послав гонців по всьому царству пошукать царевичеві невісти* (О. Стороженко); *Князь Володимир привіз собі з Корсуня нову жону, ромейську царівну Анну, перезрілу грекиню, яка пересиділася в невістах* (П. Загребельний).

2. *діал.* Жінка. *Пошукала невіста в сусіці, виймила* [вийняла] *чисту сорочку* (С. Ковалів).

(1) Христо́ва неві́ста, *заст.* — черниця, монахиня. [Матушка-гуменя:] *Я побачу, чи годна ти черницею бути, у Христові невісти постригтися* (Панас Мирний); *Перед тим, як відійти в життя вічне, мала видіння не інакше, як Господом їй послане, ясно бачила. Праведного життя та чистого серця була ця невіста Христова* (Н. Королева); *Заплутуючись у полах довгої хламиди, Варфоломій вибіг на середину монастирського подвір'я. — Горе, горе вам, невісти Христові!* (В. Шкляр).

НЕВІ́СТКА, и, *ж.* 1. Заміжня жінка стос. до рідних її чоловіка (батька, матері, братів, сестер, дружин братів і чоловіків сестер). *Ввійшов Ной, і сини його, і жінка його, і невістки його з ним до ковчегу* [ковчега] *перед водою потопу* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Посадила стара мати Три ясени в полі. А невістка посадила високу тополю* (Т. Шевченко); *Нас, невісток, було сім, а дочок було вісім, то й зятів вісім, та малих у кожного! Разом — ціла зграя* (І. Багряний); *Хоч і не знала нічого певного, але догадувалась, кого син хоче привести їй у невістки, бо дочка міського голови сама якось підійшла до неї на вулиці, приязно привіталась і спитала, чи нема яких нових звісток від сина* (Б. Антоненко-Давидович); *Одначе батьків непокоїла така дивна поведінка невістки, і вони щоразу намовляли сина, аби він вивідав таємницю* (Ю. Винничук); * У порівн. *Берези самітні, заблукана верба, мов невістка в чужім краю серед людей чужих* (Г. Хоткевич).

2. Те саме, що **невісту́лька.** *В кімнаті вчителя пахне фарбою і нещодавно розмерзлою землею — це повів скромних лісових невісток, що білою піною вкривають гаї вслід за блакитним рястом* (М. Стельмах).

НЕВІ́СТОНЬКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **невістка** 1. — *Не встрявай у скандал. Свекор почув якось, обсміяв: — Хіба ж це скандал? Це, невістонько, творча дискусія* (І. Муратов); *Я ще була п'ятикласницею, а він мене вже помітив і мамі моїй казав: "Оце ж моя невістонька, як виросте, попрошу її руки"* (П. Загребельний); *Дивилася на нього покрадьки, тішилася нишком та про гарну помічницю-невістоньку мріяла* (І. Нижник).

2. *зневажл.* Те саме, що **невістка** 1. *Ну ж і невістонька! Ні повернутися, ні стати не вміє* (К. Гордієнко).

НЕВІ́СТОЧКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **невістка.** *Мати сина на глум оженила, Невісточку та й не злюбила* (з народної пісні); — *А ми Йвана оженимо, от і невісточка буде! — ще веселіше перечився Семен* (Леся Українка); — *Розумна дівчина. Якби не царівна, гарна невісточка була б...* (О. Бердник).

2. *зневажл.* Те саме, що **невістка** 1. — *Ну, взяла собі невісточку! Взяла собі в хату біду!* (І. Нечуй-Левицький); — *Що, невісточко, пануєш? Маєш три сини, як соколи, а сама в холодній хаті кригнеш? Ге!* (С. Васильченко); *Побачили б її люди за такою роботою — засміяли б! От, сказали б, невісточку Уляна вибрала. Така ледаща, що одверни й оборони* (Григір Тютюнник).

3. Те саме, що **невістка** 2; невістулька. *Поміж зелених трав біліли сором'язливі невісточки в жовтих шапочках і білих віночках з пелюсточок навколо голівок* (Григір Тютюнник).

НЕВІСТУ́ЛЬКА, и, *ж.* Народна назва польових та лісових ромашок. *Іван брів серед них* [сіножатей], *як по озерах квіток, нагинаючись часом, щоб закосичить кресаню .. вінком невістульки* (М. Коцюбинський); *Квіти — невістульки, головань, сині свечки* [свічки], *дзвіночки — били її корову по ратицях, ранками обмивали холодною гірською росою* (І. Чендей).

НЕВІ́СТЧИН, а, е. Прикм. до **невістка** 1. *Де не були які знахарки — оббігала* [Горпина], *де хто чого не казав — робила, та все дарма: не пособляє ніщо, не відведе ніхто невістчиних чарів од Никона* (Л. Яновська); *При перших же словах Олеся розплакалася, ввіткнулася обличчям у невістчине худеньке плече* (А. Дімаров); // Належний невістці. *Він вийшов на двір проходитися, побачив невістчину хату і пригадав усе учорашнє...* (Панас Мирний).

НЕ́ВІСТЬ, НЕ́ВІТЬ, і, *ж., розм.* Безвість, невідомість (у 1 знач.); невідь. — *Звідси доріг багато, і всі вони страждденні, ведуть у невість, у забуття* (Василь Шевчук); *Сон гойдає Славка у гігантській колисці, несе у невість, між зорі* (О. Бердник).

НЕВІ́ТРЯНИЙ, а, е. Який не має вітру; затишний (у 1 знач.), безвітряний. *Дорош обкульгав згарище, сів з невітряної сторони на якийсь шурпак і зняв кашкет* (Григорій Тютюнник).

НЕВІ́ТРЯНО, *пред.* Без вітру; затишно, безвітряно. *Було тихо, невітряно, навіть у затінку душно, і вуличний пил, здавалось, туманом стелився перед очима* (В. Підмогильний); *А внизу, під скелею, було зовсім тихо, невітряно* (О. Гончар).

НЕ́ВІТЬ *див.* **не́вість.**

НЕ́ВІТЬ-КУДИ́, *присл., розм.* — *І досі його* [діда] *нема? — дивується Марко. — Нема, не приїхав. Може, заблудився у тій столиці й невіть-куди заїхав?* (М. Стельмах).

НЕ́ВІТЬ-ЩО, не́віть-чого́, *займ. неознач., розм. Кусали* [бджоли] *її і тим робили часом з любенького личенька невіть-що* (Марко Вовчок); [П о л к о в н и ц я:] *Годі, годі, дитино, ходім, бо ще й оглянуться, що нас немає. Не вигадуй невіть-чого та й не плач!* (Л. Старицька-Черняхівська).

НЕВІ́ЧНИЙ, а, е. Який має кінець у часі; позбавлений вічності. *Хоч тремтить ся темрява безмежна, але хто збагне її тремтіння? Чи то жах їй лоно протинає за невічну і недовгу владу?* (Леся Українка); *От горю собі потрошку, але безперестанку, то мушу колись і догоріти, — ніяка свічка невічна* (Л. Старицька-Черняхівська); *Розхапують покупці брязкальця, аби тільки вони світилися показним блиском, аби тільки на них було вигравірувано похвалу невічному султанові* (Р. Іваничук).

НЕВІ́ЯНИЙ, а, е. Не очищений віянням від полови, сміття (про зерно). *В людини велике завжди колишеться з дрібним, і думки її схожі на свіжий невіяний обмолот, де разом лежать зерно й полова* (М. Стельмах); *Козак і малий перевезли на гнідому лантухи з невіяним зерном до двору* (Ю. Логвин); *Через несприятливі погодні умови з великим запізненням було здійснено посів, а місцями не засіяли поля; залишилася невіяною пшениця* (із журн.); // *у знач.* **ім. невіяне,** ного, *с.* Те, що не очистили віянням від полови, сміття. *Змолов батько невіяне — спекла мати несіяне* (прислів'я).

НЕВІ́ЯНКА, и, *ж., діал.* Невіяне зерно. *Неоднорідна невіянка.*

НЕВ'Ї́ЖДЖЕНИЙ, а, е. 1. Неукочений, неутрамбований тривалою їздою (про дорогу). *Візок усе котився вузькою, нев'їжджениою дорогою, що бігла кривулькою поміж озиминою до села* (М. Коцюбинський); *Ось польова нев'їжджена дорога підбігає просто до глиняної кручі* (О. Донченко).

2. Те саме, що **необ'ї́жджений.** — *Кого сполошиш бабською сплетнею* [пліткою], *як віхою нев'їжджeного коня, — хай їде з табору, геть, до повних мисок, на теплі запічки, до спідниць* (Б. Лепкий).

НЕВКЛА́ДИСТИЙ, а, е, *розм.* Незграбний, недоладний, незугарний. *Вона* [дівчина] *виглядала зовсім нещасною і прибитою: стояла висока, невкладиста і якась цибата* (Ю. Смолич); *До кабінету ніщо стороннє не долинало. Лише старовинний годинник у дальньому кутку — невкладиста махина аж до стелі заввишки — одноманітним цоканням відзначав повільні коливання маятника* (Ю. Шовкопляс).

НЕВКРИ́ТИЙ, *рідко,* **НЕУКРИ́ТИЙ,** а, е. 1. Який не має на собі одягу, накриття. *Старчиха знеможена, Що вже не здужа й тужить, Посеред улиці, вся заморожена, Тілом невкритим дрижить* (П. Грабовський); *Сонце пекучо благословляючими пальцями водить по невкритих головах* (В. Винниченко); *Петрусь підмостив йому під голову соломи, накидав на нього, щоб тепло було, залишивши невкритим лише обличчя, і поповз до городів* (К. Гриб); *Володя ненароком доторкнувся до кленової гілки, і теплі краплі рясно впали на невкриті Вірині плечі* (В. Москалець); * Образно. *Моя ти сило молодая! Світи на мене, і огрій, І оживи моє побите Убоге серце, неукрите, Голоднеє* (Т. Шевченко).

2. Який не має покрівлі, покриття; некритий. *Стояла собі осторонь чиясь сирітська пустка: необмазана, невкрита, город необгороджений* (Панас Мирний); *На сопілку грав той сивий старий дід, що пильнував каганчика у невкритій селянській хаті* (Іван Ле).

НЕВЛА́Д, *присл.* 1. Непослідовно, незв'язно (говорити, відповідати і т. ін.). *Дивлячись у землю, він невлад заговорив* (С. Чорнобривець); *Орися стала приходити з роботи засмучена, на бабине запитання відповідала неохоче або невлад* (Д. Бедзик); *Власне, зайняті ми були всього півдня, так що день гарний, але в мене з самого рання все валиться з рук, я спотикаюсь, кажу невлад* (Ю. Покальчук).

2. Не так, як треба, не узгоджуючись із чим-небудь. *Найстарший дзвін теж бив невлад, бо смикала його язика за три десятки мотузів чверть сотні мужиків* (О. Ільченко);

Знову лейтенант Березко диригував оркестром, правда, вже трохи невлад розмахуючи руками (С. Журахович); // Незлагоджено, негармонійно. *Чути пісню — співають чоловіки різними голосами, невлад* (О. Коломієць).

3. *у знач. присудка.* Не підходить. *Ой привезли до прийому Чуприни голити; Усе дрібні, усе малі, Все багатих діти .. Усі невлад, усіх назад, В усіх доля мати. А у вдови один син, Та й той якраз під аршин* (Т. Шевченко); *— Я чужого не брав, а як моє невлад, так я з своїм назад, — образився Гнида і повернувсь до дверей* (Г. Епік).

НЕВЛА́ДНИЙ, а, е. Який не належить до компетенції влади, не пов'язаний з владою. *Виникає певна ієрархія: перші йдуть міжнародні міждержавні відносини міжвладного характеру, за ними — міжнародні неміждержавні невладні відносини з іноземним елементом (фізичні та юридичні особи іншої держави)* (із журн.); *Невладні структури.*

НЕВЛАДУ́ЩИЙ, а, е, *рідко.* Зовсім безсилий. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, Полумертву, невладущу, нетямку людину* (Б. Грінченко); *Давись сльозами. Був найдужчий. Носив при боці шаблю, не стручок. Тепер сидиш самотній, невладущий* (Л. Костенко); *Після довгих балачок наймит узяв невладущу пані собі на плечі і обережно виніс її з башти* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕВЛА́СНИЙ, а, е. 1. Не належний кому-, чому-небудь. *Законодавство XVI–XVIII ст. забороняло феодальній знаті займатися виробництвом продукції за межами своїх та орендованих володінь, а також торгувати продукцією невласного виробництва* (з наук. літ.).

2. Який не стосується окремої особи; не свій, не особистий. *Колись за невласні провини Цурались мене і кляли* (І. Франко); *— Я теж, може, в будуччині* [майбутньому] *хочу віддати народові всі здобуті невласною працею гроші* (В. Винниченко).

НЕВЛА́СНИК, а, *ч., юр.* Людина, яка не володіє якимись речами, майном і т. ін. на правах приватного або суспільного володіння. *Диференціацію форм і видів власності зумовлює структура прав власності, що реалізується в двох напрямках: власник — невласник і за обсягом прав самого власника* (з наук. літ.); *Правовідносини виникають не лише між власником і невласником, а й між співвласниками* (з мови документів).

НЕВЛАСТИ́ВИЙ, а, е, *кому, чому.* Не характерний для кого-, чого-небудь, не притаманний комусь, чомусь. *Єфремов погодився на слідстві взяти на себе таку ганебну, невластиву йому роль* (Б. Антоненко-Давидович); *Сержант чомусь уже кілька годин зберігав невластиве йому мовчання* (С. Журахович); *Можливо, я й помилявся, приписуючи "хворобі" Іванова невластиві їй функції* (М. Дашкієв); *Денис заговорив до Черниша з якоюсь, невластивою йому раніше, інтимністю в голосі* (О. Гончар); *Невластивим було йому і прагнення здаватися іншим, ніж був насправді* (Р. Андріяшик).

НЕВЛАСТИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **невласти́вий.** *Невластивість активних дієприкметників українській мові — це не вада її, що спонукає запозичати граматичні форми з інших мов, а її особливість* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕВЛАШТО́ВАНИЙ, а, е. Не забезпечений усім необхідним, погано влаштований. *Мені соромно, так соромно, ніби я винен, що люде* [люди] *бідні, погано одягнені, невлаштовані і перевтомлені* (О. Довженко); *Мати дівчинки, Марія Йосипівна, розповідала Приходькові про своє невлаштоване життя з двома дітьми* (Д. Ткач); *Діти, діти мої! І дорослі ви, і самостійні, а все ще якісь неприкаяні, невлаштовані* (О. Бердник); *Народ без князя — що отара без пастуха, безборонний і невлаштований* (П. Загребельний).

НЕВЛАШТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **невлашто́ваний.** *Буденність, невлаштованість сільського життя пригнічуватимуть Наталку, яка всі роки прожила під материними крильцями* (М. Зарудний); *Сама згадка про тісноту, галас, домашню невлаштованість робила нас злими* (А. Хорунжий); *Голод, нестатки, загальна невлаштованість переслідували здібного юнака* (О. Шугай); *Осінь якнайкраще пасувала до всього: до нашої невлаштованості, напівлегального ночування* (Ю. Андрухович).

НЕВЛАШТО́ВАНО. Присл. до **невлашто́ваний.** *Він говорив про те, що тепер це вже не надовго: і потреба Данилові перебути десь невлаштовано з молодою дружиною, і Харитонові поневірятися на шахті* (Ю. Смолич).

НЕВЛЕ́ЖАНИЙ, а, е. 1. Який не дозрів до кінця через нетривале лежання, будучи зірваним, опалим (про фрукти, деякі овочі). *Феся налапала в пазусі найтвердішу невлежану грушу* (І. Нечуй-Левицький).

2. Який не ущільнився, не влежався (про сніг, землю). *Вітер дедалі дужче кужелив, зриваючи невлежаний сніг на буграх* (Іван Ле); *Кулі .. злостиво, з форкотом скородили свіжу ріллю, збивали гребені невлежаних скиб* (М. Стельмах); *Здоровенний вовцюга закинув овечку собі на спину й поспішає до недалекого лісу, розсікає широкою грудницею невлежаний сніг* (М. Андрусяк).

НЕВЛОВИ́МИЙ, а, е. 1. Те саме, що **невло́вний** 1. *Матрос малював собі велетенського командира невловимого крейсера* (Ю. Яновський); *Наш партизанський загін був невловимий. Він, як вітер гасав по степу* (Д. Бедзик); *Малий Тарас чув розповіді про невловимого героя селянського руху на Поділлі Устима Кармалюка* (П. Колесник); *Поліцейські загони Чорного Себастьяна гасали по землях Верхнього Оріноко, намагаючись напасти на слід невловимого керівника повстанців* (Ю. Бедзик).

2. *перен.* Те саме, що **невло́вний** 2. *Невловима посмішка просковзнула на устах Щербицького* (С. Журахович); *Тільки тепер помітив Яресько якусь невловиму настороженість навкруги* (О. Гончар); *За минулі півроку з Бланкою сталася якась зміна — незначна, здавалося б, майже невловима і швидше внутрішня, ніж зовнішня* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Якого не можна визначити. *Чулось невловиме дихання життя, рух земних соків* (М. Коцюбинський); *Вигляд у чоловіка похмурий, обличчя видовжене, і чимось невловимим він нагадував Турбая* (М. Руденко).

НЕВЛОВИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **невлови́мий.** *Він щось таки чув про невловимість і підступність цього бандита* (В. Лис); *А що таке любов? Невловимість, як і душа. Я не люблю невловимостей* (П. Загребельний).

НЕВЛОВИ́МО. Присл. до **невлови́мий** 2. *Швидко, невловимо пливе година за годиною, день за днем* (І. Франко); *Пругкий теплий вітер .. дихав свіжістю нив, запахом жнив'я і ще чимсь невловимо радісним і бентежним* (І. Цюпа); *Повільно переповзали зорі, невловимо змінювався рисунок сузір'їв, а все навколо було сповнене темряви і порожнечі* (М. Дашкієв).

НЕВЛО́ВНИЙ, *рідко* **НЕУЛО́ВНИЙ,** а, е. 1. Якого не можна вловити, піймати, застати де-небудь. *Старий сенатор, морщачись од болю в суглобах, бо надворі йшов дрібний і майже осінній холодний дощ, побрався верхи на захід шукати табір невловного Теодоріка* (І. Білик); *Верткий і невловний, мов змієня, він* [хлопчик], *коли загнати його в кут, вислизав у супротивника поміж ніг і ще й глузливо дзявкав* (Р. Доценко, пер. з тв. А. Конана Дойла).

2. *перен.* Ледве помітний для ока, слуху і т. ін. *Голуби, як пелюстки, Мигтять у радіснім тремтінні, І ловить погляд сторожкий Сплетіння неуловних ліній* (М. Рильський); *Сукня, здавалося, світилась своєю бузковістю, .. блищала ніжно і приємно, навіть пахла невловним запахом ірисів* (С. Андрухович).

НЕВЛО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невло́вний.** *Вже хоч як він намагався згодом відтворити в собі ту .. чистоту й захват безмежності, він не міг цього досягнути. Нічого не зосталося, крім невловності. Нічого!* (П. Загребельний).

НЕВЛО́ВНО. Присл. до **невло́вний.** *У змружених очах* [Порфира] *зачаїлось щось хижувате, покрадьки сторожать вони кожен твій вираз і рух .. і знову кудись тікають невловно* (О. Гончар); *З її незнайомого обличчя променилось щось невловно привабливе, приємне* (М. Дашкієв); *Спекулянтку Одарку Дармограїху грала італійська актриса, чимось невловно схожа на Джину Лолобріджиду* (Є. Гуцало); *Щоразу вона була інакшою, невловно інакшою, тільки знайома ще з першої зустрічі іронічна посмішка і зараз тремтіла в її сірих очах* (В. Шкляр).

НЕВЛУЧА́ННЯ, я, *с.* Промах, непопадання в ціль, мішень. *За місяць у Кудрейка не було вже жодного невлучання. Уперте тренування давало блискучі наслідки* (О. Донченко); *Історії про невлучання торпед були звичайною темою для розмов серед моряків* (із журн.); *Дещо розчарувала у стрільбі наша біатлоністка — три невлучання* (з газ.); // Непопадання в ноти під час співу. *Невлучання в ноти.*

НЕВЛУ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який неточно влучає в ціль; неточно спрямований у ціль. — *Еге, не дістанете! Еге, не влучите! Невлучна в вас рука* (І. Нечуй-Левицький); *Я вистрелив йому вслід, але постріл був невлучний* (Б. Антоненко-Давидович); *Тож випиймо за всіх стрільців невлучних* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *перен.* Який неточно розкриває, відбиває сутність чогонебудь. *Висловити цих почуттів він не вмів, та й побоювався зруйнувати невимушеність зустрічі якою-небудь кострубатою, невлучною фразою* (М. Дашкієв).

НЕВЛУ́ЧНО. Присл. до **невлу́чний.** [С и н:] *Я, тату, знаю, бо стріляв не раз, Проте невлучно, жодного не вбив* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра); *Старий шляхтич був жорстокий і люто катував всякого, хто невлучно що-небудь зробив або сказав* (А. Кащенко); *Він трохи невлучно відповідає. Але це... не важно* (В. Винниченко).

НЕ́ВМА, и, *ж.* Особливий знак музичної нотації (риска, крапка, кома і т. ін.), який застосовували в давнину для запису вокальної музики і який подавав висоту звука лише приблизно. *Початково невми спиралися на мовлення і складалися з різних знаків пунктуації (рисок, крапок тощо) та їх комбінацій, що проставляли над текстом псалмів. Однак за допомогою невм співак не міг прочитати нову мелодію, а міг лише нагадати вже відомий мотив* (з навч. літ.); *Невми могли позначати як один звук, так і кілька, не мали точної звуковисотності, а також не відображали ритму* (з газ.).

НЕВМИВА́КА, и, *ч. і ж., розм.* Неохайна людина; нечепура. — *Я знаю, що цей невмивака сам неноситиме тієї сорочки, а тільки порубає на шматки* (А. Кримський); — *Я тобі й голову змила б, і чуба оцього розчесала б, невмивака ти мій хороший!* (О. Гончар); *Професор купив на Євбазі (де тоді можна було придбати будь-що) коняку з селянським возом, віддав за неї шалені гроші, всі свої довоєнні заощадження без вагання віддав неголеному невмиваці* (П. Загребельний); *Уявіть собі, ця невмивака-невтирака, ця відьма об'явила свої права на мене; називала мене Дроміо; присягалася, що я заручений з нею* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕВМИ́ВАНИЙ, *рідко* **НЕУМИ́ВАНИЙ,** а, е. Те саме, що **невми́тий, неуми́тий.** *Мерщій схопився він і, нечесаний, невмиваний, вибіг на улицю...* (Панас Мирний); *Незабаром потяглися до Лубен .. усякі пройдисвіти та волоцюги .. Одні тяглися пішки по степах, інші їхали на шкапах, неначе Дон-Кіхоти, обірвані, закудлані й неумивані* (І. Нечуй-Левицький); *Завжди невмиваний і голодний, Кадуха зеленішав день від дня* (В. Близнець); *Люди, прокинувшись та поснідавши, ще більше зголоднілі після того нужденного сніданку, тижнями невмивані неголені, нечесані, збивалися в окремі гурти й розмовляли* (А. Дімаров); * Образно. *Там, де спиняють розгін водоспади, невмиване сонце вітають цикади* (М. Терещенко).

НЕВМИВА́ННЯ, я, *с.* Недотримання, невиконання процедури вмивання. *Що то був за хан? Не хан, а ханик, таке собі замурзане ледащо, з завидющими вузюнькими оченятами, закислими від спання та невмивання* (П. Загребельний).

НЕВМИРА́КА, и, *ч. і ж., розм.* Безсмертна людина. *Про юнаків-делібашів* [хоробрих воїнів] *Кобзарі співають, Дзвонять в струни, невмираків Хвалять-прославляють* (П. Куліш); — *Про Богдана ходять різні казки, народ вірить, що він характерник-невмирака і він один може піднести руку на панів* (А. Чайковський); *Дівчата співають, розказують усячину про відьом, опирів, козаків-невмираків* (Б. Лепкий); *Прийде правда на Землю, тоді розкриються могили і прийдуть з небуття невмираки, воїни* (із журн.).

НЕВМИРА́ННЯ, я, *с.* Відсутність або неможливість вмирання. *Смертний* [народ], *як і все, що живе. Все йде, все минає. А невмирання наше довге українське, чи ж є воно життя, чи тільки кволе жалюгідне існування* (О. Довженко).

НЕВМИРА́ЮЧИЙ, а, е. Те саме, що **невмиру́щий.** *Всі гори були ніби зумисне заквітчані зеленими садками й букетами золотоверхих церков, їх заквітчала давня невмираюча українська історія* (І. Нечуй-Левицький); *Пісня ж твоя* [мамина] *в невмираючій силі В мойому* [моєму] *серці ясніє, живе* (І. Франко); *Великий же повинен бути цей невмираючий інстинкт самозбереження, велика ж його живучість у народі* (Є. Гуцало).

НЕВМИРУ́ЩИЙ, а, е. 1. Який вічно живе, ніколи не вмирає; безсмертний. *Живи, народе мій! — ти ж бо єсть невмирущий* (П. Тичина); — *З цим номером, може, і вмреш,* — *сказав Гладун, вручаючи гвинтівку Духновичу.* — *Я невмирущий,* — *відповів на це Духнович.* — *Життя — ось мій орієнтир!* (О. Гончар); — *Мати моя, ну як ти можеш вмерти, щезнути, коли ти невмируща в мені, в любові твоїй, що породила мене, моїх дітей, майбутніх онуків* (О. Бердник).

2. Який завжди зберігається в пам'яті людей, завжди зберігає своє значення; незабутній. *Невмирущу славу придбав собі Шевченко не малюванням, а своїми віршами* (Панас Мирний); *Квітчають землю у труді Завзятці невсипущі.., І, мов алмаз, ясні й тверді Діла їх невмирущі* (М. Рильський); *Ще з юнацьких років Стародуб захоплювався невмирущим твором Лесі Українки "Лісова пісня"* (Л. Дмитерко); *— Схаменіться, лицарі! Коли ви будете мене слухати, то заживете невмирущої слави на цьому світі, а на тому дістанете блаженство* (В. Чемерис).

3. Властивий вічно живій істоті (про міфічних богів та інших істот, наділених безсмертям). *Айсона син не по своїй, а з волі богів невмирущих Взяв Аетея дочку, короля і потомка Зевеса* (І. Франко); *Стародавня українська легенда розповідає про Білобога й Чорнобога. Спочатку вони були білим і чорним лебедями, а батько Сокіл перетворив їх у людей і зробив невмирущими богами* (з наук.-попул. літ.).

НЕВМИРУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Абстр. ім. до **невмиру́щий.** *Що мені до того, думав я, коли всемогутня наука прийдешнього знайде еліксир невмирущості?* (О. Бердник); *Він був вдячний дереву за те, що воно й досі стоїть тут, засвідчуючи невмирущість степу і його людей* (П. Загребельний); *Високорозвинута національна література є найнадійнішим оберегом нації, запорукою її невмирущості* (О. Авраменко).

НЕВМИ́СНЕ, НЕУМИ́СНЕ. Те саме, що **невми́сно, неуми́сно.** *І Господь промовляв до Мойсея, говорячи: "Коли хто .. невмисне згрішить проти Господніх святощів, то він приведе жертву за провину свою до Господа"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Відра вивернула* [Галя] *невмисне і усе сміялася сама із собою* (Марко Вовчок); *— Де ж вам нічого! Значить тоді, що я Степана оклепав? — Неумисне, помилився* (О. Кониський); *Невмисне Вояк лиш наб'є, торохне, приклад до ноги притисне* (І. Франко).

НЕВМИ́СНИЙ, НЕУМИ́СНИЙ, а, е. Зроблений ненароком, без наміру; ненавмисний (у 1 знач.). *Рубець розказував нешвидко, з примовками, .. і тим викликав неумисну усмішку то у Проценка, то у Книша* (Панас Мирний); *Невмисний мій удар, і я жалкую!* (В. Пащенко, пер. з фр. епосу "Пісня про Роланда").

НЕВМИ́СНІСТЬ, НЕУМИ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невми́сний, неуми́сний.** *— Добрий конспіратор! — одразу ж відзначив Ласточкін. — Місце зустрічі йому й так чудово відоме, але він дбає створити неумисність* (Ю. Смолич); *Хто визначатиме умисність чи неумисність затягування термінів розгляду справи?* (з газ.).

НЕВМИ́СНО, НЕУМИ́СНО. Присл. до **невми́сний, неуми́сний.** *— Воно гарно, що ти за сестрою так обстоюєш, та бач, він це невмисно, а випадком* (А. Чайковський); *Зачепив* [Мишуня] *неумисно й перекинув відро з водою* (Ю. Яновський); *Людину легко образити, невмисно зачепивши за живе* (з газ.).

НЕВМИ́ТИЙ, НЕУМИ́ТИЙ, а, е. Який не вмився. *Чіпка встав та, невмитий, нерозчесаний, побрався прямо в Піски* (Панас Мирний); *Признаюся: попервах, байдужістю отруєний, ще сонний, неумитий, блукаю* (Р. Федорів); // Якого не вмили. *На ній була сама тільки сорочина, підперезана мотузком, ноги босі, обличчя невмите, волосся розкуйовджене* (С. Скляренко); * Образно. *І небо невмите, і заспані хвилі; І понад берегом геть-геть Неначе п'яний очерет Без вітру гнеться* (Т. Шевченко); *Протяг має в'їдливий присмак паровозного сизого диму, і стоїть неумитий присмерк за розхитаними дверима* (Л. Костенко).

◊ **Не з на́шим но́сом ([невми́тим] пи́ском)** *див.* **ніс.**

НЕВМІ́ЛИЙ, НЕУМІ́ЛИЙ, а, е. 1. Який не володіє умінням, не має добрих навичок до чогось; невправний. *Перед очима в Панаса невідступно стояла кумедна постать гладкого пана у постолах, сама серед поля, невміла і безпорадна* (М. Коцюбинський); *Невмілий, .. з дияконськими патлами, він часто потрапляє серед повстанців у смішне становище* (О. Гончар); // Який не має достатнього вміння, досвіду. *Галя була ще дуже молоденька, невміла, недосвідчена* (Марко Вовчок); *Поспіши навчитися боротися з ворогом за Святим Письмом, щоб тебе, неумілого, він не переміг і не потрапив ти у вічний вогонь* (з рел.-церк. літ.); // Який не дістав навичок, не вміє робити що-небудь. *Драбина була розхитана, збита з тонких жердинок невмілою жіночою рукою* (М. Руденко); *Одного разу я пішла до косметичного салону і витримала кілька годин незворушного сидіння — невміла дівчинка робила мені французький манікюр* (С. Андрухович).

2. Зроблений без уміння. *Дорога матусю моя! .. Невже байдуже тобі сум мій, порання моє біля печі невміле, і борщ не докипілий..?* (А. Тесленко); *Через місяць Марія стала на ноги. Ходила, мов дитина, що робить невмілі перші кроки* (І. Цюпа); *Вона обхопила руками мою шию й потяглася вустами до моїх уст. Її поцілунок був невмілий, але палкий і пристрасний* (О. Авраменко).

3. Який не вміє, не може, не здатний, не спроможний щось робити, виконувати. *Тоді* [у молодості], *хоч був я ще роздумувать невмілий.., Чуття в мені зате палкіше говорили І кожна іншою мені здавалась мить* (М. Рильський); // *у знач. ім.* **невмі́лий,** лого, *ч.;* **невмі́ла,** лої, *ж.* Той (та), хто не володіє умінням, не має добрих навичок до чогось. *В невмілого руки не болять* (прислів'я); *Він же ніколи не відмовлявся допомогти: молодого навчить скирту вершити так, щоб дощ не промочив, невмілому косу нагострить мантачкою* (Л. Юхвід).

НЕВМІ́ЛІСТЬ, НЕУМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **невмі́лий, неумі́лий.** *Душу взагалі найбільше принижує, применшує та обставина, коли з тобою розмовляють, грають або працюють, підкреслюючи незначність, невмілість, неповноцінність твою* (В. Коротич).

НЕВМІ́ЛО, НЕУМІ́ЛО. Присл. до **невмі́лий, неумі́лий.** *Сама п'єса дуже .. скучна і невміло написана* (Леся Українка); *Дитина слабо, неуміло водила ніжками в воді і задоволено пхикала, здивовано й довірчиво* [довірливо] *водячи очима то на бабцю, то на матір, яка стала в ногах її* (В. Винниченко); *— Заспокойтеся, — глибоко зітхнув Сашко і якось невміло погладив Василину по голові* (В. Кучер); *Неуміло і боязко гладив Ярема її, намагаючись заспокоїти, втішити* (П. Кочура); *Соломія зітхнула, і великі сльози покотились по її обличчі. — Що з тобою, дорога? — неуміло почав заспокоювати* (М. Стельмах).

НЕВМІ́ННЯ, *рідше* **НЕУМІ́ННЯ,** я, *с., перев. з інфін.* Відсутність або недостатність уміння, навичок у чому-небудь. *Ми, старші майстри літератури, безліч одержуємо листів від початківців .. Стрічається ж бо у них і безграмотність, і невміння поводитися з словом* (П. Тичина); *Уже і вночі стоїш над його ліжком, слухаєш дихання неспо-*

кійне, стогін якийсь, і серце твоє розшарпується від невідання та невміння допомогти (О. Гончар); *Одним з недоліків моєї мами, поряд із невгамовною балакучістю, було цілковите невміння приховувати свої почуття* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Батьки повинні пам'ятати, що дитину не можна карати за неуміння, а необхідно терпляче вчити, підказувати, радити, допомагати, підтримувати* (із журн.).

НЕВМІ́Ч, *пред., діал.* Не під силу; несила. *А як настали жнива, з довгими палючими днями, невеличкими короткими ночами, з важкою похопливою роботою, то їй стало невміч* (Панас Мирний); *Такий уже природний "невійськовий", Що розрізнить йому невміч Погонів капітана і майора* (В. Бичко); *В суті справи Нінина зрада в ці дні тяжчою марилася йому, ніж трагедія світової війни! Але невміч були вже йому також поневіряння сорок першого року* (Олекса Ізарський).

НЕ́ВМОВИЙ, а, е, *муз.* Пов'язаний з невмою. *Невмовий нотний запис церковного співу набув поширення в середньовічній Європі* (з наук.-попул. літ.).

НЕВМОВКА́ЮЧИЙ, а, е. Те саме, що **невмо́вкний.** *Знизу, з території порту, долинав невмовкаючий гамір: вищали клаксони автомашин, торохтіли брички по брукові* (Ю. Смолич); *Гула земля від вибухів артилерійських снарядів, здригалась від невмовкаючої стрілянини автоматних і кулеметних черг* (Ю. Покальчук).

НЕВМО́ВКНИЙ, а, е. Який не вмовкає, не затихає (про звуки, шум і т. ін.; про того або те, хто або що видає звуки, шум і т. ін.). *Це був тихий, побитий мозолями селянин серед поля на межі, під високим ясним небом і невмовкними жайворонами* (Р. Андріяшик); *Гудуть бджоли, мурашва .. І я вже сам скоро підспівую щось, мугикаю, бринькаю губами в тому невмовкному хорі* (Є. Гуцало).

НЕВМО́ВКНО. Присл. до **невмо́вкний.** [Мусій:] *Невмовкно шумить Дунай, день і ніч шумить!..* (М. Кропивницький); *Між цього пір'я, хапаючись за бильце ліжка чи за спинку стільця, важко повзала стара, і її рот невмовкно молов, а очі гарячкове* [гарячково], *молодо й радісно світилися* (Валерій Шевчук).

НЕВМОЛИ́МИЙ, а, е. 1. Який виявляє стійкість, непохитність, якого не можна вмолити, вблагати; невблаганний. *Просяться часом легіні, щоб пустив Олекса до села... Але Олекса невмолимий і не пускає нікого* (Г. Хоткевич); *Ніякі аргументи не переконували його, він був невмолимий* (Л. Дмитерко); // Який виражає стійкість, непохитність. *Ся невмолима службистість* [Грозицької] *навіть перед лицем смерті мала в собі щось нежіночого, навіть нелюдського* (І. Франко); *Олессандро зацьковано озирнувся навколо. Щось хотів сказати помертвілими губами й не зміг. Та й що він скаже? Кому? В поглядах тюремників — невмолима жорстокість* (О. Бердник).

2. Якого не можна змінити, порушити; непорушний. *За невмолимими законами війни, після небачених пожарів наших міст спалахнуть аж до неба ворожі міста* (О. Довженко); *Відчувши, що ніби сама вже скована в незбагненій і невмолимій неволі всього лиха, вона заплакала* (В. Барка); *Не допоможе він зараз людям — допоможе Стадницькому* [пану]. *В невмолимій логіці вчителя, виходить, є якась істина* (М. Стельмах); // Якого не можна відвернути, стримати; невідворотний; нестримний. *Напала на мене туга ревная, невсипуща, невгавуща, лихая і невмолимая* (Марко Вовчок); *Густа .. шевелюра де-не-де, особливо на скронях, сріблилась примхливими позначками невмолимої сивини* (Іван Ле).

НЕВМОЛИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **невмоли́мий.** *Вона .. шепнула мені на вухо: "Як можна забути таку чарівну жінку?", на що я відповів зливою ще зухваліших компліментів, запевняючи її, що моє забуття — це лиш одна з форм захисту перед невмолимістю її чарів* (У. Самчук); *Плин часу мав свою невмолимість* (Н. Рибак).

НЕВМОЛИ́МО. Присл. до **невмоли́мий.** *В мені прокинулось щось невмолимо строге* (О. Кобилянська); *Чобіт невмолимо втоптував під себе свою нещасну жертву* (Іван Ле); *Тільки серце і годинник ведуть невмолимо свій одноманітний лік секундам* (В. Кучер).

НЕВМОЛО́Т, у, *ч., розм.* Поганий умолот. *Коли нерод, так і невмолот* (Номис).

НЕВМОТИВО́ВАНИЙ, *рідко* **НЕУМОТИВО́ВАНИЙ,** а, е. Який не має доводів, підстав, обґрунтування. *Барац іде далі і замість невірного толкування Малишевського дає своє, на мою думку, так само невірне, а бодай так само неумотивоване* (І. Франко); *— А щодо твого неумотивованого підозріння, що він говорить мені компліменти про мій вигляд, впевняю тебе, що він не говорив мені ані півсловечком чогось подібного* (О. Кобилянська); *Ознайомлюючись з навколишнім світом, вона робитиме цілий ряд безглуздих, невмотивованих вчинків* (М. Дашкієв).

НЕВМОТИВО́ВАНІСТЬ, *рідко* **НЕУМОТИВО́ВАНІСТЬ,** ності, *ж.* Абстр. ім. до **невмотиво́ваний, неумотиво́ваний.** *Адель не порпалася в шматті, квапливо набиваючи валізу, а пішла в чому була, тобто ось вам імпульсивність і невмотивованість поведінки* (А. Кокотюха); *Головне для нього — людина з її духовним світом, мотивація її поведінки, а також невмотивованість багатьох її вчинків* (з навч. літ.); *Позивач заперечує проти доводів скаржника, зазначаючи про їх неумотивованість та безпідставність* (з мови документів).

НЕВМОТИВО́ВАНО, *рідко* **НЕУМОТИВО́ВАНО.** Присл. до **невмотиво́ваний, неумотиво́ваний.** *Ганнусі закрутилися сльози в очах, а мене пронизало страхом, невмотивовано глибоким страхом!* (О. Кобилянська); *— Аделаїда часто так невмотивовано зникала з дому?* (А. Кокотюха); *Війна як спосіб реалізації поставленої мети ніколи не розпочиналася раптово й неумотивовано* (з наук.-попул. літ.).

НЕВНЕ́СЕННЯ, я, *с.* Неможливість або відсутність внесення чого-небудь кудись. *Приховування валютної виручки, інших матеріальних цінностей, одержаних від цієї виручки, — це невнесення до звітних документів відповідних відомостей* (з навч. літ.); *Суд оштрафував підприємця за невнесення плати за проїзд по дорогах великоваговим транспортом* (з газ.).

НЕВОГНЕТРИВКИ́Й, á, é, *техн.* Позбавлений вогнетривкості. *Основне призначення вогнетривів — захист невогнетривких елементів конструкції, а також зовнішнього середовища від впливу високих температур, розплавів, гарячих газів і т. ін.* (з наук.-техн. літ.).

НЕВО́ДНИЙ, а, е, *спец.* До складу якого не входить вода. *Цілий ряд нових сучасних напрямів науки започатковувався саме українськими вченими — це нелінійна механіка та механіка композиційних матеріалів, молекулярна спектроскопія, електронна хімія та електрохімія неводних розчинів*

тощо (з наук. літ.); *Якісним неводним розчинником зарекомендувала себе безводна азотна кислота* (з наук.-попул. літ.).

НЕВОДОНАСИ́ЧЕНИЙ, а, е, *спец.* Недостатньо насичений водою (про ґрунт). *На неводонасичених пісках можна безпечно зводити фундаменти* (з наук. літ.); *При підриванні неводонасичених ґрунтів вибух одночасно з викиданням землі сприяє ущільненню навколишнього ґрунтового масиву* (з наук.-попул. літ.).

НЕВОДОНО́СНИЙ, а, е, *спец.* Який не містить у собі води (про ґрунти, породи і т. ін.). *Тектонічні тріщини сколювання, як правило, неводоносні або мають слабку водоносність* (з наук. літ.).

НЕВОЄНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Не признач. для умов війни (неозброєний, неоснащений бойовою технікою і т. ін.). *Комплексне навчання невоєнізованих формувань цивільної оборони повинно починатися за сигналом оповіщення* (з навч. літ.); *Невоєнізована охорона.*

НЕВОЄ́ННИЙ, а, е. Який не стосується війни, не пов'язаний з нею, не признач. для неї. — *Він* [комбат] *з усіх поскидав невоєнні шапки, — усміхнувся Шовкун. — Скрізь у кюветах лежать* (О. Гончар); *Під час війни багато підприємств, які виробляли невоєнну продукцію, переходили на випуск бойової техніки* (з навч. літ.).

НЕВО́ЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Позбавлений волі. *Колисав мою колиску Крик неволеного люду* (Б. Лепкий); // *у знач. ім.* **нево́лений,** ного, *ч.;* **нево́лена,** ної, *ж.* Той (та), кого позбавили волі. *Вся дотеперішня історія людства — це боротьба класів, боротьба неволених, кривджених, стіснених проти тиранів, кривдників та гнобителів* (І. Франко); *Неволений свободи хоче, волі* (Уляна Кравченко).

НЕВО́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нево́лити.** *В серці хлопського сина він* [нелюдський учинок учителя] *не пішов гладко, а стався першим насінням .. вічної ворожнечі проти усякого неволення та тиранства* (І. Франко); *Неволення .. руського народу — знищення муру для захисту королівства* (Валерій Шевчук).

НЕВО́ЛЕНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **нево́ля.** *Ой у неділю рано-пораненьку Супрун із ордою стявся, А в понеділок, в обідню годину, Сам в неволеньку попався* (з народної пісні); *Листи пише* [князь Корецький], *тяжко здише, До своєї матухи* [матері] *посилає: "Ой мати моя Корецькая, Продай Корець і Межиріче, Викуп* [викупи] *мене з неволеньки!"* (з думи).

НЕВО́ЛЕЮ, *присл., заст.* Незалежно від бажання чи небажання; вимушено. *Оженив мене та мій батенько Не охотою, та неволею* (з народної пісні); *Зуспіли її в наймах добрі люде* [люди], *що в сьому городі неволею проживали і на Вкраїну на короткий час, мов у вирій, завітали* (П. Куліш); — *З першого погляду закохався я у тебе, мов шалений. Хоч волею, хоч неволею, а будеш ти моєю!..* (А. Кащенко); *Може, Марко не втік, а Мурашко повів його неволею? Боявся, що зніме бучу* (Ю. Мушкетик).

НЕВО́ЛИТИ, лю, лиш, *недок.* 1. *кого.* Примушувати робити, чинити щось проти бажання, волі. — *Вдову ніхто не сміє ні в чім неволити ані кривдити* (І. Франко); *Так, його ніхто не неволив ставати на підмиту кригу. Та хіба Галка не кликала? Хіба не впевняла, що лід міцний?* (Ю. Мушкетик); // Насильно, проти власного бажання віддавати заміж або женити. *Солодкий спитав, за кого її неволять* (Марко Вовчок); [М а з е п а:] *Не дам я згоди на цей шлюб. Нащо дочку неволити? Заждіть-но, Знайдуться їй ще кращі женихи* (Л. Старицька-Черняхівська); — *Нехай Лев сам собі жінку вибирає. Я по собі знаю. Коли б мати мене неволила, може, й не схотів би йти до вибраної нею нареченої* (А. Хижняк); // Ставлячи кого-небудь у залежність, змушувати, створювати необхідність діяти певним чином. — *Я вгадую, що вас нужда неволить начіплювати оті торби* (І. Нечуй-Левицький); — *Іноді й злидні мусить купувати чоловік; так його біда неволить* (М. Стельмах).

2. *кого, що.* Позбавляти волі, незалежності, підкоряти своїй владі. *Послухалися всі князі та ввесь народ, що пристали до заповіту, щоб кожен відпустив свого раба, і кожен свою невільницю, вільними, щоб більш не неволити їх* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Неволить його* [народ] *закон, котрого злодушні люди уживають против* [проти] *нього* (І. Франко); *Одні занадто покірні та плохі або занадто ліниві, щоб могли боротись за свою втрачену волю, інші ж знов так звикли неволити других людей, що вже й не потрапили б жити серед вільного люду* (Леся Українка); *Цар має окрему силу над ними. Не люблять його, але бояться. Страхом їх до послуху неволить* (Б. Лепкий); // Загнуздувати (коня) або налигувати (вола); приборкувати. *Його* [батька] *за любов товкатися між кіньми і скажено мчати верхи люди беззлобно охрестили рудим дідьком. Та, напевне, й було за що: ніхто не вмів так неволити коней, як Гнат* (М. Стельмах); *Генерал знає, що вола треба добре призвичаїти, щоб, коли скажеш: "шию!" — він шию підставив... А поки то він обходиться, треба його силою неволити* (Панас Мирний).

НЕВО́ЛИТИСЯ, люся, лишся, *недок., розм.* Примушувати себе виконувати, чинити що-небудь проти власного бажання, власної волі. *А як хоче невіруючий розлучитися, хай розлучиться, не неволиться брат чи сестра в такім разі, бо покликав нас Бог до миру* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Смерком вони неохоче виїхали на розшуки якоїсь загадкової медсестри .. — Поганяй, брате, не неволься, бо нічого не поробиш, — підбадьорив Василь Романа* (М. Стельмах).

НЕВО́ЛЬНИК *див.* **неві́льник.**

НЕВО́ЛЬНИЦЬКИЙ *див.* **неві́льницький.**

НЕВО́ЛЬНИЦЯ *див.* **неві́льниця.**

НЕВО́ЛЬНИЧИЙ *див.* **неві́льничий.**

НЕВО́ЛЯ, і, *ж.* 1. Відсутність волі, свободи, повна залежність кого-небудь від когось, чогось. *Кругом неправда і неволя, Народ замучений мовчить* (Т. Шевченко); *Одна неволя панська, а друга царська. І жили там рабами в тяжкій чужій роботі заворожені в неволю люди* (С. Васильченко); *Не витримав монастирської неволі Теодосій і задумав будь-що втекти звідси* (А. Хижняк); // Полон, поневолення, рабство. *У хатці жив старий дід Данило. Колись він козакував, був у неволі турецькій, але визволивсь відтіля* (Б. Грінченко); *Кінець полону, кінець неволі, в яку він потрапив юнгою разом з усією командою теплохода* (В. Владко); *Ех, Ігоре, Ігоре! Щастя твоє, що ти нічого не бачиш і не знаєш. З половецької неволі ти ще сяк-так вирвався, а ось з лап фашистів, певно, вже й ти не вибрався б* (Ю. Збанацький); *Завдяки тому пістолю хлопцям удалося втекти з неволі* (В. Шкляр); *Матусі необхідно негайно, доки не закінчилася його зміна.., зібрати дві тисячі доларів, щоб викупити сина з неволі* (І. Роздобудько); * У порівн. *Сусіди не бачилися од-*

но з другим цілими тижнями; жили, як у неволі (Панас Мирний); // Тюрма, заслання і т. ін. *Нам принесла* [весна] *новини невеселі, Тюремні вісті: той сидить в неволі, Недавно взятий, той в тюрмі збожеволів* (Леся Українка); // *перен.* Життя, перебування (тварин, птахів, риб і т. ін.) не в природних умовах. *Затріпалось у неї серце, як пліточка в неволі...* (Панас Мирний); *— Е, то ви надарма його взяли — чиря в неволі не житиме! — промовив позад мене якийсь дідок* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *іст.* Те саме, що **кріпа́ччина.** *Була я кріпачка, мене батько викупив із неволі* (Ганна Барвінок); *Життя круто повернуло своїм важким колесом та й закрутило Піски .. в неволю* (Панас Мирний).

(1) По нево́лі, *у знач. присл.* — через необхідність, усупереч бажанню. *Ми малими розійшлись Та вже й не сходились ніколи. Мене по волі і неволі Носило всюди* (Т. Шевченко); [С т а р и й р и б а к:] *Був же я, був та у батька один син, Ой мене батько по неволі одружив* (С. Руданський).

◊ **Вавило́нський (єги́петський) поло́н <Єги́петська нево́ля>** *див.* **поло́н; По во́лі чи по нево́лі <По во́лі-нево́лі>** *див.* **во́ля; (2) Якої нево́лі?** — уживається для вираження сильного незадоволення, роздратування; чого? навіщо? *Зітхнув* [дяк]: *— Ех, огидло все це мені до краю. — То ви б покинули, якої неволі сидіти в дяках?* (С. Васильченко); *— Кого тут проти ночі колотить? — Це я, Никаноре. — Ах, це ви? Якої ще неволі вам? — сердито пізнає її панський попихач* (М. Стельмах).

НЕВОРУШКИ́Й, á, é, *розм.* Те саме, що **нерухли́вий.** *Непроворний та неворушкий Никон пожвавішав, неначе набирався палу й жвавості од співів* (І. Нечуй-Левицький); *Уста має* [юнак] *міцно стиснені, безкровні, бліді, неворушкі* (Н. Королева); *Відрізняється від своїх неворушких, приголомшених крутим поворотом долі земляків і їхній бригадир, котрого всі звуть скорочено по батькові — Митрич* (Б. Антоненко-Давидович); *Його очі були неворушкі, як у дресированої вівчарки* (Р. Андріяшик).

НЕВОЮ́ЮЧИЙ, а, е. Який не бере участі у воєнних діях, ні з ким не воює. *Невоююча держава в міжнародному праві — держава, яка формально не проголосила себе у стані війни, проте яка, на відміну від нейтральної держави, не пов'язує себе зобов'язаннями щодо рівного ставлення до воюючих сторін* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **невою́ючі,** чих, *мн.* Ті, хто не бере участі у воєнних діях, ні з ким не воює. *Важливими досягненнями середніх віків є вчення про справедливі та несправедливі війни, утвердження правових засад ведення війн, зародження руху за мир і визнання у зв'язку із цим статусу невоюючих, які стояли поза війною* (із журн.).

НЕВПА́М'ЯТКУ́, *пред., розм.* Не пам'ятається, не пригадується. [В и б о р н и й:] *Воно так! Тілько великим грішникам часто і даром проходить, а маленьким грішникам такого задають бешкету, що і старикам невпам'ятку* (І. Котляревський); *— А груша моя, — круто лягає упертість на дядькові щелепи. — Ну, а коли вам це діло з грушею невпам'ятку, то, може, покликати свідків?* (М. Стельмах).

НЕВПЕ́ВНЕНИЙ, а, е. Який не має впевненості в чому-небудь, сумнівається в істинності чогось. *Початок тропаря він добре знав, що ж до кінця, то був трохи невпевнений, що скаже вірно* (С. Добровольський); // *у знач. ім.* **невпе́внений,** ного, *ч.;* **невпе́внена,** ної, *ж.* Той (та), хто не має впевненості в чомусь, сумнівається в істинності чогось. *Має значення інше: є у світі сильні і кволі, впевнені і невпевнені, є ті, що живуть без задуми, а є ті, що доля їхня — від думок усихати* (Валерій Шевчук); // Який виражає нерішучість або свідчить про відсутність упевненості в чому-небудь. *Сивий волос, голене обличчя, вицвілі очі і якісь метушливі, невпевнені рухи наркомана* (І. Кулик); *Чуються невпевнені голоси старовірів* (О. Довженко); *Коли все було готово, Ворушинський підвівся з крісла й неквапом, щоб приховати від підлеглих невпевнену ходу, рушив до виходу з командного центру* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Лунають поодинокі невпевнені аплодисменти* (С. Андрухович).

НЕВПЕ́ВНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невпе́внений.** *Йому сором було за свою невпевненість* (О. Довженко); *Остап намагався награною розв'язністю прикрити свою невпевненість* (М. Ю. Тарновський); *Переді мною стояв схудлий, постарілий і досить обшарпаний чоловік з погаслим поглядом голубих очей і невпевненістю в голосі* (В. Малик); *Коли твоя рука невпевненість відчула І затремтіла, зброю беручи, Від розпачу не закричи* (О. Білаш).

НЕВПЕ́ВНЕНО. Присл. до **невпе́внений.** *Артем невпевнено взяв у руки рогачку* (М. Дашкієв); *Із хат невпевнено, з якоюсь тужливою провиною на обличчях виходили люди* (М. Стельмах); *— Може, завтра зійдемось, га? — невпевнено мовив горбатий* (Є. Гуцало); *Рашель нарешті відсторонилася від мене, подивилась на нього і невпевнено промовила: — Професоре...* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Надворі споночіло, а мені стало ще гірше. Відчуття — як при отруєнні. Трясуться м'язи на ногах, тримаюсь дуже невпевнено* (Любко Дереш).

НЕВПИ́ННИЙ, НЕУПИ́ННИЙ, а, е. 1. Який триває або здійснюється, діє і т. ін. постійно, не послаблюючись, з однаковою силою. *Мертва мовчанка стояла в зборі, — тільки огонь тріщав та лунало невпинне цюкання сокир* (І. Франко); *На стіні густо засиджені мухами "ходики" кульгаво вистукували невпинний рух часу* (С. Чорнобривець); *Організацію бою він завжди сприймав як процес невпинної творчості* (О. Гончар); // Який не проходить (про біль, кашель і т. ін.); постійний. *Не треба всіх тих згуків, що нагадують життя, хай буде тиша і невпинний, щемлячий біль одинокого безнадійного серця* (М. Коцюбинський); // Який не припиняється, не перестає; безперервний. *Балачки стихають, потім знов десь виривається гіркий, неупинний плач, повний муки і страху* (В. Винниченко); *Вже п'ять годин триває невпинна скачка* (З. Тулуб); *Починалась весна, бездоріжжя, скрізь розмило шляхи, ішли невпинні дощі* (С. Скляренко); *Вони наче з повного розгону кинулися в життя, як з високого берега у бурхливу річку, і боролися з невпинними дужими хвилями, віддаючися цій боротьбі, і наче дужчали в ній* (О. Іваненко).

2. Якого не можна стримати, зупинити; нестримний. *Серед того невпинного людського плаву геть одсторонь собі походжали наїжджі пани невеличкими гуртами* (Панас Мирний).

3. Дуже швидкий, рухливий. *Удосвіта Кондров швиденько вийшов, Того нового воєводу кинув, Сів на коня невпинного, прудкого Та й полинув* (А. Кримський); *Весна навколо гомінка! Спішать малята за городи Гатити, стримувати води, А потім в гай біжать, невпинні, Шукати гнізда голубині* (М. Шпак).

НЕВПИ́ННІСТЬ, НЕУПИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невпи́нний, неупи́нний.** *Життя страшне своєю невпинністю, нестримним поривом, що не схиляється перед найбільшим стражданням людини, показуючи спину її найгострішому болеві* (В. Підмогильний); *Я певен, що релігійна олігархія впаде одразу, коли наука відкриє незримі світи експериментально. А розуміння невпинності Життя по-новому покаже смисл існування Людини в Космосі.* (О. Бердник); *В журналі професор Шнурре знов і знов доводив тезу про невпинність розвитку мистецтва* (П. Загребельний); *Невпинність розвитку властива самій філософії, а це означає, що її структура й основні положення, якими вона оперує, постійно збагачуються* (з наук. літ.); *Художника вирізняли неупинність і любов до своєї справи* (із журн.).

НЕВПИ́ННО, НЕУПИ́ННО. Присл. до **невпи́нний, неупи́нний** 1, 2. *Мокро під смерекою. Дрібно-дрібно просіває дощ, але невпинно, уперто* (Г. Хоткевич); *Розбиті на сході німецькі армії котилися на захід, вони вже не могли прийти до пам'яті і відкочувалися невпинно* (І. Багряний); *Тепер треба просто йти до того. Треба здійснити те, що народилось зараз, що невпинно росте й вимагає виходу* (Б. Антоненко-Давидович); *На велетенському току, що займав цілий майдан, невпинно гупали ціпи* (Ф. Бурлака); *Лінія фронту наближалася невпинно і, як здавалось Федоренкові, занадто швидко* (Я. Качура); *Він знав точно, що життя неупинно рухається до ями, і хто доберееться до неї вчасно, той напевне просто вже ніколи не живе* (О. Ульяненко).

НЕВПІЗНА́ВАНИЙ, а, е. Якого не можна впізнати. *Трохи непокоїли дерева, яких не бачив стільки років, — їх ріст є найчастішою причиною того, що робить місця несподівано невпізнаваними* (Т. Прохасько); *Перехрестилася, .. пішла до дверей з острахом. І тільки, коли побачила на високому ліжку .. змученого, бородатого, майже невпізнаваного сина, врешті повірила — живий...* (Люко Дашвар); *За зовнішніми змінами людину пізнати не важко. Невпізнаваними нас роблять внутрішні зміни* (Г. Вдовиченко).

НЕВПІЗНА́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невпізна́ваний.** *З кожним новим кроком пейзаж, здавалося, мінявся аж до невпізнаваності* (І. Карпа); *Фелікс змінився до невпізнаваності* (С. Андрухович).

НЕВПІЗНА́ВАНО. Присл. до **невпізна́ваний.** *Казали, що ніби вона переховується у лікаря Вірського .. і нібито лікар невпізнавано спотворив її обличчя страхітливими лишаями, а руки якоюсь коростою, щоб ніхто не міг ані впізнати її, ані схопити за руку* (О. Довженко); *Часом 100 американських доларів можуть невпізнавано змінити життя людини* (К. Москалець).

НЕВПІ́ЗНАНИЙ, а, е. Якого не впізнали. *Ні господар хати, Ні син його невпізнаний — не знали, Про що б розмову їм почать* (М. Рильський); *Не встигли ми викурити й по цигарці, як вона* [Галя] *з'явилася невпізнана і помолоділа* (М. Чабанівський); *Микишка плечима знизав — не відає. Підвівся. Кістки розім'яв. На лівий берег — невпізнаний, чудний — глянув* (Люко Дашвар).

△ **Нерозпізнаний** *(рідше* **невпізнаний) літа́льний** *(рідко* **літа́ючий) об'є́кт** *див.* **об'є́кт.**

НЕВПІЗНА́ННИЙ, а, е. Який настільки змінився, що його важко або зовсім неможливо пізнати. *Школо моя! Радість моя! Невпізнанною зробили тебе роки, пошарпали тебе негоди, покалічили ворожі снаряди* (Ю. Збанацький); *Він з народженням дочки став просто невпізнанний, став говіркіший, привітніший, не такий категоричний в усьому, як досі* (О. Гончар).

НЕВПІЗНА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невпізна́нний.** *Як все довкола змінилося до невпізнанності* (П. Кочура); *Потім відбулися всілякі обміни, продаж, родинні передислокації, хтось помер, хтось переїхав, і так швидко до невпізнанності інша стихія затопила наш двір* (Л. Костенко).

НЕВПІЗНА́ННО. Присл. до **невпізна́нний.** *В хаті, як ніколи, панували мир і злагода. Батько невпізнанно полагіднішав* (В. Речмедін); *Велетенський пустирище, який стільки років заростав бур'янами, невпізнанно змінився, прикрасившись стрункими рядами дерев...* (А. Дімаров); *Гречкун невпізнанно змінився. Його висока старече постать немов випросталась* (Ю. Бедзик); *Ми ніколи сповна не здаємо собі справу, наскільки невпізнанно різниться наше бачення себе від нашого образу в очах інших людей* (О. Забужко).

НЕВПІЗНА́ННЯ, я, *с.* Стан, ситуація, коли хтось кого-, що-небудь не впізнає. *Довго він ждав цієї миті, цього повернення у світ свого дитинства!.. Когось стрічав, вітався з кимось мовчки й страждав, що тут його ніхто тепер не впізнає. Звичайно, час летить, тече, все змінює, та щось було й з його вини у тому невпізнанні* (Василь Шевчук).

○ **(1) До невпізна́ння (до непізна́ння),** *у знач. присл.* — так, що не можна пізнати. *Касян змінився до непізнання, наче відмолодів* (А. Чайковський); *Ізине життя змінилось до непізнання. Не ходила до школи. Не танцювала на бенкетах* (Н. Королева); *Змінився Максим до невпізнання навіть зовні. Схуд, витягся вгору, роздався в плечах* (В. Козаченко); *Це знов була вона, лиш голос мала одмінений до непізнання, низький, мов перестуджений* (О. Забужко); *Почерк змінився майже до невпізнання: у цьому охайному чистописанні заледве проглядалися риси її теперішнього нерівного й розхристаного стилю* (Г. Вдовиченко).

НЕВПІ́ЙМАНИЙ, а, е. Якого не впіймали. *Десь угорі, як благословення, спускались на землю невпіймaними промінчиками зорі* (Ірина Вільде); *Що вони, колишні твої вихованці, проти .. тих дівок здорових та вчених, які .. насправді, мабуть, тільки й думали в цей час про невпійманих женихів* (О. Гончар); *Світало, на хуторі радо цвірінькав останній невпійманий горобець* (Є. Пашковський).

НЕВПО́ВНІ, *присл., розм.* Не повністю, не зовсім. *Невповні розквітлії квітки ледве пахли, соловейки тільки ще своє щебетання наладжували* (Марко Вовчок); *Він не раз замислювався над тими її словами про любов, і лишилися вони в його пам'яті назавжди. Можливо, вона мала рацію, а можливо, і невповні* (Ю. Покальчук).

НЕВПО́ЇД, *пред., розм.* Стільки, що не можна з'їсти, дуже багато. *Неподалік є полянка, так там трава, як гай один, пирій та всякі пахучі трави, там корму невпоїд!* (з казки); *Було торік картоплі невпоїд* (Сл. Б. Грінченка); *На столах усього — невпоїд. Їдять і п'ють — аж за вухами лящить* (Д. Гуменна); *Отам була розкіш: вівса невпоїд. В деяких місцях зернини навіть встигали прорости* (А. Михайленко).

НЕВПО́КІЙ, по́кою, *ч., заст.* Неспокій, тривога. *Невпокій опановував Семеном. Він зробився уразливим, нетерплячим* (М. Коцюбинський); *Занесла їх сюди хурдига невпокою шукати пристановища, омріяної волі* (І. Пільгук); *Чогось не вистачає дівчині. Якийсь невпокій сполохав її душу, і вона то поринає в спогади, то в далечінь неясних надій* (М. Стельмах).

НЕВПОКІ́ЙЛИВИЙ, а, е, *заст.* Неспокійний, невгамовний. *Гомонять перед нічлігом, Опустившись, ніби хмарка, Невпокійливі шпаки* (М. Рильський); *Невпокійливий хлопець... Позаторік — ще зовсім підлітком, підвозив влітку воду трактористам* (О. Гончар).

НЕВПОКІ́ЙНИЙ, а, е, *заст.* Неспокійний, тривожний. *Щось невпокійне, мінливе пробігало по тому обличчю, дивуючи Демида* (Б. Грінченко); *Жінка в його* [нього] *нижченька за його, тільки огрядніша якась, Палажкою звуть. Живуть страх не в миру! Гостра, невпокійна Палажка таки й ненавидить Михайла* (А. Тесленко); — *Далі починається моє .. невпокійне учителювання* (С. Васильченко); *У нестримній шаленості летіли роки — од дитинства до нинішніх, од найдавніших до сучасних — клопітких, невпокійних* (М. Олійник).

НЕВПОКІ́ЙНО, *заст.* Присл. до **невпокі́йний.** — *Хіба яке діло є? — спитав Зінько, почуваючися невпокійно* (Б. Грінченко); *Отут би спокійненько і заснути, дак ні — нові мислі невпокійно ворушать* (О. Ковінька); // *у знач. пред.* Неспокійно, тривожно. *Хоч як було мені невпокійно, хоч як тужило моє серденько, а й я всміхнулась і ніби чогось раділа* (Марко Вовчок).

НЕВПОКО́РЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **непідко́рений.** *Все далі й далі несе хлопця нестримна бригантина його уяви, її дух невпокорений, а він, стоячи за кермом, радісний, іде по водах розлогих та сяючих* (О. Гончар); *Зараз, як і вранці, хлопчина скидався на злий дух, свавільний, невпокорений. Мисливський азарт у його виразних — на косий розтин — очах не згасав, либонь, ні на мить* (Є. Гуцало); *Чим вона могла ще допомогти синові чи собі?.. Але не здавався Лесь, ще якась невпокорена, буйна сила підштовхнула його супроти батька* (І. Нижник); *Ми з нею рідні. Ми одного кореня .. Батьки у нас безстрашні й невпокорені* (Л. Костенко).

НЕВПОКО́РЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **невпоко́рений.** *Ніхто не знав, чим наповнені дні султанші. Син Селім? Такий схожий на матір, з такою самою невпокореністю в зеленкуватих очах* (П. Загребельний).

НЕВПОПА́Д, *присл.* Те саме, що **невла́д** 1, 2. *Засмучене обличчя Максима і невпопад мовлені слова свідчили, що і у нього на душі не дуже-то спокійно...* (Н. Рибак); *Федькович теж відповідав французькою, щось мовив невпопад* (Р. Андріяшик); *Гостю, очевидячки, нудно й ніколи, але він покірливо ступає поруч хазяїна, криво, невпопад усміхається й хитає головою, коли треба й не треба* (В. Винниченко); *Катеринка ніби ще більше захрипла, а бубон трахкотів невпопад...* (М. Чабанівський).

НЕВПО́РАНИЙ, а, е. 1. Залишений без нагляду, без піклування; недоглянутий. *Земленько моя рідна, ти ж неорана-невпорана лежиш!* (Б. Грінченко); *Захворіє ж яке мале, Одарка і днює, і ночує біля нього, і що їй тоді своя хата, свій невпораний город, коли треба полегшити чиїсь болі?* (М. Стельмах); *Сухою задухою пашить південний степ, плачуть у будках невпорані діти* (О. Гончар).

2. Нескошений, незжатий, не вивезений з поля; незібраний. *Чудові природні сіножаті часто лишаються невпораними* (з газ.).

НЕВПО́РУ, *присл.* У неслушний час; невчасно. *Важко ворушить губами Салоган і цим викликає трохи співчуття у Стадницького. — Як невпору ти захворів* (М. Стельмах); *Маркіян готовий був повернутися, зрозумівши, що й справді невпору зайшов* (Р. Іваничук).

НЕВПОРЯ́ДЖЕНИЙ, а, е. Те саме, що **невпорядко́ваний** 1. *Роздивився Дмитро... Справді, чудово, як порівняти з невпорядженими тамбовськими селами* (В. Барка); *Мій кабінет був розташований у невпорядженому приміщенні* (з газ.).

НЕВПОРЯ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невпоря́джений.** *Мешканці стали скаржитися на шум і шкідливі викиди транспорту, бруд і сміття на вулицях, а також поганий стан навколишнього середовища й невпорядженість дворів* (із журн.); *На цей пляж сходяться туристи, яким не потрібна розвинена інфраструктура. Однак, незважаючи на невпорядженість, тут є велика кількість зручних спусків до моря* (з газ.).

НЕВПОРЯДКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Позбавлений упорядкованості, необхідних вигóд. *Невпорядкований, відірваний від міста чималим вигоном, гай мало притягував "чисту" публіку* (С. Добровольський); *Вінниця була тихим повітовим містом, запустілим і невпорядкованим* (І. Цюпа); *На багатьох будинках виднілись лелечі гнізда, але на деяких гнізда були порожні, з них стирчало невпорядковане галуззя* (В. Рубан).

2. Позбавлений порядку, системи; хаотичний, безсистемний. *По його* [хлопчини] *голові бродили інші гадки, страшні, непевні, невпорядковані, тривожні* (І. Франко); *Тепер вони тут сидять, у книжках риються, всю велику .. невпорядковану бібліотеку .. перевертають та шукають, що кому потрібно* (Леся Українка); *Видно, були зруйновані мало не всі будинки* [вулиці] .. *Невпорядкована, як видно, і нумерація будинків* (А. Головко).

НЕВПОРЯДКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невпорядко́ваний.** *Невпорядкованість* [південного степового села] *і безводдя створили вже своєрідну нездорову інерцію байдужості населення до сільського свого побуту* (О. Довженко); *На всьому* [козацькому] *таборі лежала печать новосілля, невпорядкованості і метушні* (С. Добровольський); *В репортажі мовиться не про красу роботи всіх служб вокзалу, а про їхню невпорядкованість, про потребу виправити їх* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕВПОРЯДКО́ВАНО. Присл. до **невпорядко́ваний.** *А головне, ми вчимося не бути схожими на стріток* [непорядних жінок]! *Тих, чиє життя минає невпорядковано, брутально, безтямно* (І. Роздобудько); *У прозовому уривку наголошені та ненаголошені склади чергуються невпорядковано, а у віршованому — впорядковано* (з навч. літ.); // *у знач. пред. Він мені одповідав на питання про бурсу, про видатки на добродійні цілі, але головного для мене, музею і бібліотеки, не показав. Каже: все невпорядковано* (М. Драгоманов).

НЕВПО́СПІХ, *присл., розм.* Повільно, не поспішаючи. *Чоловік невпоспіх обійшов печище, обмацав камінці та уламки цегли* (із журн.); *Сизий димок невпоспіх точиться з димарів* (із журн.).

НЕВПО́ТРІБ, *у знач. присудка, кому, розм.* Не потрібний. *На комоді .. різні дрібнички, що давно вже невпотріб бабусі* (О. Копиленко).

НЕВПРА́ВКА, НЕУПРА́ВКА, и, *ж., розм.* Неможливість устигнути зробити все, що потрібно. — *І хто б ото тобі повірив? Нащо його казать — погано жилось, і невправка, й достатків немає* (М. Івченко); *Каленика Романовича так*

собі не викликали. Лише дуже велика невправка могла змусити адміністрацію цеху .. звернутися до авторитету коваля відставного (І. Сенченко); *Тепер, коли Ліна теж працювала, Павло сприймав домашні безпорядки і невправку дружини примирливо* (А. Хорунжий); // *у знач. пред., кому.* Не можна встигнути зробити все, що потрібно. *Їй уже самій і неуправка — треба наймички* (Панас Мирний); *Тут і досвідченим жницям невправка, а вони ж* [дівчата] *гаразд і перевесла скрутити не вміють* (І. Цюпа).

НЕВПРА́ВНИЙ, а, е. 1. Якому не властива вправність, спритність; незграбний. *Імператор Никифор — сивуватий, не в міру повний, брезклий, малоговіркий і малорухливий — виглядав старим, невправним, незугарним* (С. Скляренко); *З'їжджаючи з гори, він надто згинає коліна. Згинає їх не як сміливець.., а як невправний хлопчак, який боїться стрімкого спаду* (Ірина Вільде); *Стадницький, повернувши на шлях, терпляче очікує невправного вершника* (М. Стельмах); *Чоловік метнувся до нього* [гарбуза], *бажаючи схопити, але чи був надто ослаблий, чи невправний — не зміг його піймати* (Валерій Шевчук).

2. Який погано, без належного вміння виконує що-небудь; невмілий. [Г о ф м а н:] *Пробачте, пане сенаторе. Нові ж робітниці й робітники невправні в тій роботі, і брати їх невигідно* (Мирослав Ірчан); *Хоч з нього був невправний промовець, але він зрозумів, що в ці хвилини мусить говорити вправно* (С. Скляренко); [Г е н е р а л ь ч и к:] *Він хоч і невправний, але чесний воїн* (С. Голованівський); *Бачу і чую поза плечима: "Невправна для хатньої роботи. Не стане ґаздинею..."* (Р. Андріяшик); // Який не має навичок робити що-небудь добре й швидко. *Човен у його невправних руках кидався в різні боки* (П. Панч); *Страх паралізував невправні ще пальці учнів, і вони вимальовували такі дивовижні карлючки замість літер* (П. Колесник); // Необережний, необачний. *Тут можна зробити один незначний, невправний крок, і замість величезного тріумфу буде неймовірний провал* (В. Собко); *Обсмалені пальці рук, плями на піджаці і штанях від невправного користування реактивами свідчили, що він не гребував нічим. А чи міг він цуратися чорної роботи?* (Н. Рибак).

3. Зроблений без уміння, вправності, майстерності. *Ще твої невправні рими, і у віршах ти грішиш порівняннями старими* (П. Тичина); *Від невправного удару молотка цвях зігнувся* (С. Чорнобривець).

НЕВПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невпра́вний.** *Товстий, мов натоптаний мішок, широколиций боєць тішив товаришів своєю невправністю* (Д. Ткач); *Бачачи цілковиту невправність Блєднова, Каневський, втомлений врешті від його постійних прохань про допомогу і про пояснення, дає йому загальну пораду* (І. Франко); *— Прошу вибачити мені мою невправність... Брак досвіду й нерозуміння завдання* (Б. Антоненко-Давидович); *Він відсунув свою писанину, трохи соромлячись своєї невправності в письмі* (С. Чорнобривець).

НЕВПРА́ВНО. Присл. до **невпра́вний** 1, 2. *Нашвидку замаскувавши своє обличчя чемною усмішкою, я незграбно човгав правою ногою, віддаючи поклони, і невправно тискав за кінці пальців простягнуті мені руки* (Б. Антоненко-Давидович); *Латинське оповідання в порівнянні з церковнослов'янським справляє враження невправно перемальованої і дуже обезбарвленої картини* (І. Франко); *З кожним вечором все більше й більше молодих голосів .. вплітались в єдину симфонію. Спочатку невправно, спочатку півголосом, а потім усе гучніше й гучніше* (О. Гончар); *Одного разу йому дали в руки молот. Він ударив по розпеченому залізу так невправно, що воно вирвалося з ковальських кліщів, упало на долівку* (М. Ю. Тарновський).

НЕВПРОГО́РТ, *пред., чого, розм.* Дуже багато, безліч. *Роботи було невпрогорт і в неї, і в Миті. Та й Богдан був дуже зайнятий* (О. Іваненко); *Я скоро буду на Веселій; не думайте, що відцурався... Хоч і клопотів невпрогорт, але на рідну Веселу мушу заглянути!* (О. Гончар); *— А у нас, як бачиш, шановний бею, турбот невпрогорт, — сухо кинув від столу Микита Зотов* (В. Малик).

НЕВР *див.* **не́ври.**

НЕВРАЗЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Неприступний для нападів, для ураження. *Наша валка просувалася за високим залізничним насипом і була невразлива для куль* (П. Панч); *Не може бути такого, щоб ця потворна тварина була цілком вкрита невразливим панциром!* (В. Владко); *Тепер він* [утікач] *був невразливим, а перед ним гостинно шумів листям молодий березнячок* (Ю. Збанацький); *Вольф і Ясь стріляють із карабінів, припавши до вузенької щілини в барикаді, звідки їм добре видно нападників, але самі вони невразливі* (Ю. Винничук).

2. Нездатний сприймати що-небудь, реагувати на образи. *Як вона не лаяла, не нападала, не докоряла невістку, що довго ходила, .. — невістка не сказала слова. Невразлива якась стала* (К. Гордієнко); *Сірко подумав, що вони чимось дуже схожі між собою — його джура і оцей кіт, обоє вайлуваті, ліниві й невразливі: прожени за шкоду — підуть і небавом припхаються знову, не пам'ятаючи лайки і своєї шкоди* (Ю. Мушкетик).

НЕВРАЗЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **невразли́вий.** *Говорив* [лікар] *тепер самовпевнено, з апломбом, з почуттям власної вагомості і невразливості* (Ю. Збанацький); *Зачарована шабля, що нібито належала першому отаману мандрівних лицарів, вона давала господареві своєму невразливість, захищала навіть від десятка нападаючих* (Ю. Бедзик); *Грегорі відмовчується, він чомусь переконаний у власній невразливості. І продовжує рятувати життя, незважаючи на чорні хмари, що згущуються над його головою* (А. Кокотюха).

НЕВРАЗЛИ́ВО. Присл. до **невразли́вий.** *Піщани шанували його і вважали невразливо спокійною людиною* (Микита Чернявський); *Був Оленчин погляд, .. такий поблажливо зверхній, як звичайно до сестри, такий невразливо здивований* (О. Забужко).

НЕВРА́ЗНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невразли́вий** 1. *Невтомним і невразним серед нас був один Береговенко. Він, хоч і рідко, але голосно сміявся, жартував з хлопцями, підбадьорював їх* (Ю. Збанацький); // *у знач. ім.* **невра́зний,** ного, *ч.;* **невра́зна,** ної, *ж.* Неприступна для нападів, для ураження людина. *Спить синок мій головою навзнак... Кажуть люди: це відмітний знак Всіх хоробрих, впертих і невразних* (В. Бичко).

НЕВРАЛГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до невралгії, зумовлений невралгією. *Ноги в нього погано згинались, у правій руці й на спині з'явилися невралгічні болі* (Ю. Смолич); *— Ніяких ознак наступальних ритмів — самі захисні. Сни цьому чоловікові снитися не можуть, бо мозок надійно заблокований.*

Йому не загрожують ні інфаркт, ні інсульт, ні невралгічна екзема (Н. Околітенко).

НЕВРАЛГІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Нервова хвороба, яка супроводжується болями, що виникають у тілі людини й тварини в місці проходження нерва. *Дослідники припускають, що в котів (як і в людини) найчастішим різновидом невралгії є невралгія трійчастого нерва* (з наук.-попул. літ.); *У медицині невралгія язикоглоткового нерва діагностується не часто. Дізнатися про захворювання можна за ознаками: болі в ділянці глотки, горлі, корені язика, м'якому піднебінні, мигдаликах* (з навч. літ.); *Я думаю, що тут* [у Болгарії] *мусять згинути всякі невралгії та інші хвороби, хоч би від самого повітря й води* (Леся Українка); *Не перелічити, від чого помічна верба: головний біль, невралгія, неврози* (М. Дочинець).

НЕВРА́ЛЬНИЙ, а, е, *мед.* Який має відношення до нервів та нейронів. *Висока температура, яка супроводжує вірусні захворювання, може призвести до пошкодження невральних структур вуха* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРАСТЕ́НІК, а, *ч.* Людина, яка хворіє на неврастенію. *Вулиця зробила з них* [безпритульних] *мрійників і романтиків, вона ж довела багатьох із них до стану вразливих неврастеніків* (І. Микитенко); *Він уже став не те що неврастеніком, він став істериком і лише безумним напруженням волі ще сяк-так тримав себе в руках* (І. Багряний); *Ноаковський подумав, що цей неврастенік міг би немало розповісти* (Люко Дашвар).

НЕВРАСТЕНІ́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **неврасте́нік.** *Тонкий раптом каже товстому: — Мені здається, ваша дружина — типова, даруйте, неврастеничка .. Пиляє вас — без утоми й перерви. І здебільшого через найменшу дрібничку, не варту й уваги* (В. Чемерис); *Лідія була викрита як неврастенічка і тим самим наполовину вже програла* (Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка).

НЕВРАСТЕНІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до неврастенії. *У процесі лікування транквілізаторами зменшуються вегетативні дисфункції, неврастенічні порушення, розлади сну та інші прояви, властиві для більшості суміжних форм психічних розладів* (з навч. літ.); *Лариса Петрівна відчула в собі хвилю радості, вона затамувала добре відомий їй неврастенічний біль у потилиці та між лопатками* (М. Олійник); // Власт. неврастенікові; такий, як у неврастеніка. *Неврастенічні болі голови звичайно починаються після того, як людина перевтомилася, перехвилювалася* (з наук.-попул. літ.); *Знесилений Максим поринув у важкий, неврастенічний сон, а радше у тоску та чутливу дрімоту* (С. Процюк); *В обох* [підлітків] *були бліді неврастенічні обличчя й блискучі очі* (О. Ульяненко); // Який хворіє на неврастенію. *Світло сліпило очі жінкам, вони йшли наче самі серед безлюдного поля, несли вогонь, що запалив його для всіх неврастенічний піп* (Ю. Яновський); *Проблеми вигадують неврастенічні інтелігенти, такі, як-от він, а насправді все дрібниці, все простіше, людяніше* (В. Дрозд).

НЕВРАСТЕНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неврастені́чний.** *Підвищена тривожність, неврастенічність, емоційна нестійкість призводять до інфаркту та інсульту* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРАСТЕНІ́Я, ї, *ж., мед.* Психічний розлад із групи неврозів, виявами якого є підвищена подразливість, стомлюваність, головний біль, утрата здатності до тривалої розумової та фізичної праці. *Я був слабий, лякався навіть, чи не неврастенія починається в мене!* (А. Кримський); — *Перестаньте тріщати кістками. У мене неврастенія. — Зверніться до лікаря-психіатра* (Григорій Тютюнник); *У дружини тяжка неврастенія. Вона щомиті зривається, вчора перець у пральну машину вкинула* (Л. Костенко); *Жінка перебувала на межі нервового зриву. Можливо, страждала на неврастенію, що, враховуючи стресові умови протягом останніх двох тижнів, виглядало цілком правдоподібно* (М. Кідрук).

НЕВРАХО́ВАНИЙ, а, е. Якого не врахували. — *Боюсь, що всю шкоду від одного неврахованого фактора ми вже пізнали: істоти, схему яких повторює наш літальний апарат, на землі вимерли, і тому нас бояться* (Н. Околітенко); *Ліворуч видавництво, підозрюю, там підпільно переховують неврахованну документацію* (С. Жадан); *Неврахованi прибутки.*

НЕВРАХО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неврахо́ваний.** *Неврахованість змін.*

НЕВРЕГУЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Якого не врегулювали. *Розв'язання будь-яких неврегульованих проблем можна досягти єдиним способом — через переговори зацікавлених сторін* (з публіц. літ.); *Неврегульовані релігійні питання, неврегульовані міжконфесійні відносини криють у собі загрозу конфліктів* (з газ.).

НЕВРЕГУЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неврегульо́ваний.** *Через неврегульованість стоку величезні маси цінної для рослин вологи стікають у ріки й водоймища* (з наук.-попул. літ.); *Неврегульованість режиму діяльності в Світовому океані спричиняє численні конфлікти на морях* (із журн.).

НЕ́ВРИ, ів, *мн. (одн.* **невр,** а, *ч.).* Стародавні племена, які у VI–V ст. до. н. е. населяли верхів'я Дністра, Південного Бугу та басейну Прип'яті і вважаються предками слов'ян. *На північ — неври, де тепер Полісся. Тоді вважав їх дехто чаклунами. Віки ішли, народ не перевівся, і врешті-решт вони зробились нами* (Л. Костенко); *Ось тут, сьогодні, перед вами... я змушений визнати в собі — меншою чи більшою мірою — тавра і невра, .. можливо, ще когось* (Ю. Андрухович); *Скіфська байка про неврів стверджувала, що ці люди, очевидно, були чаклунами. Кожен невр щороку на кілька днів обертався на вовка, а потім знову набував людського вигляду* (із журн.).

НЕВРИЛЕ́МА, и, *ж., анат.* Оболонка нервових волокон. *Нервові волокна мають особливу оболонку — неврилему* (з навч. літ.).

НЕВРИНО́МА, и, *ж., вет., мед.* Доброякісна пухлина, яка розвивається з оболонок нерва. *Українськими лікарями була проведена значна робота щодо вдосконалення й підвищення радикальності хірургічних втручань при невриномах слухового нерва* (з наук. літ.); *Серед пухлин спинного мозку найчастіше після оперативного втручання рецидивують невриноми* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запальне захворювання периферичних нервів людини та тварин, яке супроводжується болями, утратою або зниженням чутливості, паралічами, парезами і т. ін. *Неврит може виникнути в результаті переохолодження, інфекцій (кір, герпес, грип, дифтерія, малярія, бруцельоз), травм, судинних порушень, гіповітамінозів. Екзогенні (миш'як, свинець, ртуть, алкоголь) і ендоген-*

ні (тиреотоксикоз, цукровий діабет) інтоксикації також можуть призвести до розвитку невриту (з наук. літ.); *Сліпота у тварин може розвиватися поступово внаслідок запальних процесів оптичної системи ока (очного невриту, розвитку діабетичної катаракти, дегенеративних процесів у сітківці)* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРІВНОВА́ЖЕНИЙ, а, е. Який не має душевної рівноваги, легко піддається під чужий вплив; психічно нестійкий. *Мої сини, як зима і весна. Старший — меткий і проворний, як задерикуватий зимовий день. Молодший — неврівноважений, як весняна повінь* (Ю. Яновський); *Вигукнула однокурсниця колись: "Іти працювати з порушниками — це ж просто божевілля!" Неврівноважені, бешкетні, скажені...* (О. Гончар); *Після її, Ольги, смерті Римар почав палити люльку, став нервовий, якийсь неврівноважений* (П. Автомонов); *Ніколи він* [Гельд] *ще не бачив хірурга Берна таким збудженим і неврівноваженим* (О. Бердник); *Він* [граф Людовік] *занадто жорстокий, неврівноважений і дріб'язковий, щоб бути королем Галлії й чоловіком моєї єдиної доньки* (О. Авраменко); // Власт. такій людині. *От характер у нього неврівноважений, і самолюбства забагато* (В. Собко); *Своє таємне бунтарство я пояснював тим, що маю неврівноважений характер, не можу збагнути багатьох очевидних речей, примиритися з ними* (О. Шугай).

НЕВРІВНОВА́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неврівнова́жений.** *Барабашева неврівноваженість вабила її.., але про нього вона намагається тепер не думати* (Л. Смілянський); — *Найбільше турбує мене в Кульбаці саме оця різка дисгармонія його душевного ладу, раптові спалахи, крайня неврівноваженість...* (О. Гончар); *Обидва гетьманові підлеглі довго мовчали, ошелешені почутим. Хоча їм були добре відомі непостійність і неврівноваженість характеру гетьмана, у якого нерідко випадало сім п'ятниць на тиждень* (В. Малик); *Він* [Дмитро Іванович] *любив у ньому все — оту його неврівноваженість, непослідовність, навіть хитрість, бо Михайло не приховував її* (Ю. Мушкетик).

НЕВРО... Перша частина складних слів, що вказує на зв'язок яких-небудь явищ, предметів, ознак із нервовою системою, напр.: н е в р о д и с п а н с е́ р, н е в р о ф і б р о́ м а, н е в р о п а т и́ ч н и й, н е в р о п а т о л о́ г і я.

НЕВРОГЕ́ННИЙ, а, е. Який зумовлений нормальною або зміненою діяльністю нервової системи. *Передозування лікарських речовин може викликати неврогенні та психогенні реакції (гіперреактивність, парадоксальні емоційні психози, галюцинації тощо)* (з наук. літ.); *Препарати барвінку (вінкамін, вінкапан та ін.) застосовують при різних формах гіпертонічної хвороби, при спазмах судин головного мозку, неврогенній тахікардії тощо* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРО́ДА, и, *ж., розм.* Негарна, непривабліва зовнішність; відсутність вроди. *Вона* [Оксана] *забула про свою невроду, забула докори, глузування цього самого Олексія* (Л. Яновська); *В першу мить він відштовхував красунь вередливих своєю невродою (як, до речі, й малим зростом), але вже в другу, як магнітом, притягував до себе писаних вродливиць* (В. Чемерис).

НЕВРОДЕРМІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Те саме, що **нейродермі́т.** *Невродерміт — хронічне шкірне захворювання. Його прояви — висипання та сильний свербіж* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРОДИСПАНСЕ́Р, у, *ч.* Диспансер для лікування нервових хвороб. *Окрім лікування, співробітники невродиспансеру надають юридичну та соціально-правову допомогу психічно хворим, а також проводять судово-психіатричну експертизу та експертизу непрацездатності* (з газ.).

НЕВРОДЛИ́ВИЙ, а, е. Який має непривабливу зовнішність, не відзначається вродою; негарний, некрасивий. *В її уяві мигнув образ Стоколоси з переляканою фізіономією, блискучими очима, згорблений і невродливий* (І. Франко); — *А як невродлива буде* [жінка]? — *кидає Роман.* — *Невродлива? То й що з того? Не питайся вроди, а питайся роду!* (М. Стельмах); — *Не забувайте, Федьковичу. Я невродлива, навіть потворна, мене забудьте, але пам'ятайте, що я вас люблю* (Р. Андріяшик); *Помер від старості й пневмонії, не красунчик, не супермен, а жорсткий, невродливий, з різкими рисами чоловік* (Л. Костенко).

НЕВРОДЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Якість за знач. **невродли́вий.** *Про свою невродливість дізналась Катерина відносно пізно* (Ірина Вільде); *Сама вона в перші дні — аж соромно навіть тепер самій перед собою — каралася своєю невродливістю, була невпевнена в щирості його почуттів* (Микита Чернявський); *Бачив себе і не бачив, бо не любив таких розглядин, знав про свою невродливість, про свої холодні очі, про камінну суворість свого обличчя* (П. Загребельний).

НЕВРОЖА́Й, ю, *ч.* Поганий, низький урожай; недорід. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *А пам'ятаєте, як аж два літа підряд у нас був страшенний неврожай* (М. Кропивницький); — *А що, сину,* — *питав дід Дорош,* — *який хліб?* — *Добрий. Думка, що неврожаю не буде* (Б. Грінченко); *Село цвіло, родило овочі, відпочивало і знов цвіло. Вже кілька років обминали пошесть і неврожай* (У. Самчук); *З хлібом скрутно. Того літа на Україні був неврожай* (В. Чемерис).

НЕВРОЖА́ЙНИЙ, а, е. Який дає низький урожай, не відзначається врожайністю. *Численна покірна череда протоптаною стежиною йшла до своїх неврожайних ланів у пошуках "суничної галявини"* (І. Роздобудько); // Який характеризується поганим урожаєм, недородом. — *Літо .. випало неврожайне. Хліба висохли, згоріли* (В. Винниченко); *У весняні місяці та неврожайні роки, коли посуха, селяни на пісках, бувало, їли січену солому з гнилою картоплею і бур'янами, а також кору з дерев...* (М. Малиновська); *В одинадцятому столітті у нас було два неврожайних роки* (П. Загребельний).

НЕВРОЖА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неврожа́йний.** *Щодо випадків неврожайності внаслідок стихійного лиха (бурі, повені, пожежі), то законом передбачалась залежність правових наслідків цих лих від умов і порядку розрахунків* (з навч. літ.).

НЕВРО́З, у, *ч., вет., мед.* Функціональне захворювання центральної нервової системи людини і тварин, яке проявляється в нервово-психічних розладах, викликаних тривалими переживаннями, перенапруженнями і т. ін. *Умовно неврози поділяють на загальні, які проявляються у тварин розладом психічних функцій "кори", та вегетативні, які характеризуються розладом вегетативної регуляції* (з навч. літ.); [Б е н е р м е н:] *Чи й у нього* [сина] *та недуга?* [Е н д е р с о н:] *Ні, ні. Борони Боже! Забудьте про це. В нього просто невроз* (Мирослав Ірчан); *Я не збирався й дивитись у бік тої цистерни — мене й без неї шалено викручував мій же шлунок. Гадаю, то був невроз* (Ю. Андрухович).

НЕВРОЗОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до неврозу, схожий на невроз. *У деяких виснажених фізично й психічно осіб нерідко розвиваються різноманітні неврозоподібні симптоми* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРОЛЕ́МА, и, *ж., біол.* Базальна мембрана, яка покриває мієлінове нервове волокно. *Нервову клітину із зовнішнього боку покриває невролема, що утворює замкнутий простір, у якому міститься цитоплазма і власне ядро* (з наук. літ.).

НЕВРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із неврології. *Вона і її чоловік, за фахом невролог, працюють у Щорсі. Відвідини лікарні були дуже цікаві, зустрілися з головним лікарем, обійшли палати, говорили з пацієнтами* (О. Шугай); *Кваліфікований дитячий невролог при первинному зверненні до нього робить загальний огляд, який включає в себе: оцінку фізичного розвитку, наявності вад розвитку та оцінку психічного розвитку* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до неврології. *Уражена ділянка мозку має характерну губчасту структуру, яка свідчить про ураження великої кількості нервових клітин, що призводить до виражених неврологічних симптомів, таких як зниження тонусу м'язів, утрата пам'яті, безсоння* (з навч. літ.); *Хлопчика, що пережив скнилівське авіашоу, а тепер ще й "Норд-Ост", перевезли вже до Києва, травми у нього тяжкі, природно, що вже й психічні, — "неврологічна патологія, яка виявляється в неконтрольованих рухах"* (Л. Костенко).

НЕВРОЛО́ГІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Розділ медицини, що вивчає будову, склад, діяльність і розвиток нервової системи, а також методи її лікування. *Оскільки хвороби нервової системи найчастіше випадають на долю периферійних нервів, які особливо вражаються при травмах, пораненнях тощо, інтерес до цього питання неврології дуже високий* (з наук.-попул. літ.); *Неврологія тварин охоплює значний перелік захворювань, пов'язаних із порушеннями в роботі центральної та вегетативної нервової системи тварин* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРО́МА, и, *ж., вет., мед.* Пухлина або патологічно збільшений нерв в організмі людини та тварин. *В експериментах на білих щурах вивчено вплив норадреналіну і пропранололу на регенераційну неврому сідничного нерва* (з наук. літ.).

НЕВРО́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Невразливий; неприступний для нападів, для ураження. *Коли Матір Божа знала, що Спаситель невронений буде, то й то убивалась за ним, а то ж ми! Як же його так спокійно бути?* (Сл. Б. Грінченка); *Тут Осадчий ускочив у свою колію і став уже невронений. Сьогодні він з подвійним мистецтвом розповідав фривольні історичні подробиці, і це дешево купило публіку* (Б. Антоненко-Давидович); *О Боже мій! А в світі ж є народи, своїм великим знаючі ціну. А тут, добивши слово до сколотин, Всяк хоче правду виказать свою. І я, обляпаний болотом, В чиїх очах невронений стою?* (Л. Костенко).

НЕВРО́НЕНО, *розм.* Присл. до **невро́нений.** *Щось величне було в ній* [осені] *на сміливих схилах широких вулиць, що мов дрімали під ударами копит і шелестом шин, зберігаючи невронено свою колишню дикість* (В. Підмогильний).

НЕВРОПА́Т, а, *ч.* Хворий на невропатію. *Вразливий, амбітний Ахметджанов образиться, виникнуть непорозуміння, прикрості... "Чому я став такий дратівливий, справжній невропат"* (Б. Антоненко-Давидович); *Він має долю, він має досвід, не те, що молоді невропати, на нього можна спертися* (Л. Костенко).

НЕВРОПАТИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до невропатії. *Розрізняють кілька видів діатезу, але особливо поширені й найбільш виразно описані ексудативно-катаральний і невропатичний діатези* (з наук. літ.); *Невропатичний біль, на відміну від звичайного, виникає не внаслідок реакції на фізичне пошкодження, а в результаті патологічного збудження нейронів у периферичній або центральній нервовій системі* (з наук. літ.); // Який перебуває в такому патологічному стані. *Людей, що мають рішучу хватку, підсвідомо кадровики вважають комунікабельними та більш схильними до домінуючого становища. Ті, хто в'яло стискає пальці, сприймаються як сором'язливі та невропатичні* (з навч. літ.).

НЕВРОПА́ТІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Загальна назва патологічних станів, які супроводжуються змінами з боку нервової системи. *Периферична сенсорна невропатія — стан, коли собака калічить себе: спотворює кінцівки* (з наук. літ.); *Невропатія нижніх кінцівок проявляється як порушення функцій передачі нервових імпульсів у нижні кінцівки* (з наук. літ.).

НЕВРОПА́ТКА, и, *ж.* Жін. до **невропа́т.** — *Ну, а щодо нервовості, то вона має рацію: Ніна, власне, справжня невропатка!..* (Б. Антоненко-Давидович); *Те, що баба — невропатка, знати було з першого погляду* (О. Забужко); *Чомусь проплакала півночі, безпричинні сльози, невропатка* (С. Процюк).

НЕВРОПАТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із невропатології. — *Ми вирішили, що випадок* [з Василем] *винятковий, треба діяти на психіку, це вам кожен невропатолог скаже...* (Ю. Яновський); [Л ю д а:] *Адже до тебе не прийдуть з хворим оком, якщо ти невропатолог? Для цього є окуліст* (С. Голованівський); *Вчора у мене був Марко Ісайович, наш районний невропатолог. Він хороший лікар* (М. Білкун); *Невропатолог на той день був вихідний* (М. Матіос).

НЕВРОПАТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до невропатології. *Лікар зазначив, що біль при запаленні є захисною функцією організму, а невропатологічний біль — це вже захворювання* (із журн.); *Необхідно провести цілу серію невропатологічних тестів* (з газ.).

НЕВРОПАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Галузь клінічної медицини, що вивчає захворювання нервової системи, а також розробляє методи їх діагностики, профілактики, лікування. *Одним із першочергових завдань невропатології є пошуки засобів, які б значно підвищили стійкість організму до хвороб нервової системи* (з наук.-попул. літ.); *У сферу компетенції невропатології входить вивчення впливу нервової системи на розвиток захворювань внутрішніх органів (серце, судини, легені, печінка тощо). Невропатологія є частиною неврології* (з навч. літ.).

НЕВРОТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* 1. Збудження нервового стану, що призводить до виникнення неврозу. *Доведено, що тривала невротизація піддослідних тварин сприяє розвиткові злоякісних пухлин* (з наук. літ.); *Високий рівень психоемоційного напруження в умовах підвищеної радіоактивності сприяє невротизації особи* (з наук. літ.); *Повсюди панує підвищена невротизація, що виявляється насамперед в емоційній нестійкості, надмірній рефлекторності, тривозі, "затиснутості", пониженій здатності до самореа-*

лізації й відновлення власного психічного здоров'я (з наук.-попул. літ.).

2. Хірургічна операція з підшивання ушкодженого нерва. *Лікарі майстерно здійснили невротизацію за допомогою нового обладнання* (з газ.).

НЕВРО́ТИК, а, *ч.* Людина або тварина, яка хворіє на невроз. *Раптом Сахнові стало соромно — поводить себе справді як баба істерична чи невротик* (А. Кокотюха); *Фікса завжди ходив — кімнатою, з кімнати до кімнати, довгими коридорами, тюремними камерами. Він просто не міг встояти на місці — сухоребрий, хоч і з черевцем, невротик* (О. Ульяненко); *До кінця я дочитати не змогла. І вам не раджу. Особливо, якщо у вас десь недавно намалювався стрес чи ви — порядний соціально забезпечений невротик* (І. Карпа).

НЕВРОТИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до неврозу. *Спочатку вчені ставили перед собою доволі скромну мету — віднайти причини й методи лікування невротичних захворювань та патологічних відхилень* (з наук.-попул. літ.); *— Гіпноз? — спитала вона, закінчивши. — Якщо так, то хто? Чи те, що зі мною було, звичайні невротичні прояви?* (В. Лис); *Я живу в божевільному ритмі, де немає місця невротичним істерикам* (Є. Кононенко); *Я маю невротичну звичку час від часу перевіряти, чи не згубив, бува, найціннішого .. Мацаю у торбі чи в кишенях* (Ю. Іздрик).

НЕВРОТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **невроти́чний.** *Кожноденна праця, уникання строкатих традиційних та новітніх стимуляторів, адже вони донищать і без того кволу захисну оболонку Кирила-невротика. Вже не боявся усвідомлення власної невротичності, можливо, саме вона робила його малярем* (С. Процюк).

НЕВРОТИ́ЧНО, *вет., мед.* Присл. до **невроти́чний.** *Дурнувато і навіть ніяково усміхається Остап, невротично масажуючи зап'ястя* (С. Процюк).

НЕВРОТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Оперативне перерізання нерва. *Невротомія є найбільш радикальним способом переривання провідності нерва* (з наук. літ.); *Невротомія була запропонована як метод лікування невралгії трійчастого нерва* (з наук.-попул. літ.).

НЕВРОФІБРИ́ЛА *див.* **неврофібри́ли.**

НЕВРОФІБРИ́ЛИ, и́л, *мн. (одн.* **неврофібри́ла,** и, *ж.).* Те саме, що **нейрофібри́ли.** *Неврофібрили виявляються при імпрегнації нервової тканини сріблом та мають форму тонких ниток діаметром 0,3–0,5 мкм* (з наук. літ.).

НЕВРОФІБРО́МА, и, *ж., вет., мед.* Доброякісна пухлина, що виходить з оболонок периферичних нервів і локалізується в будь-якій частині тіла по ходу нервових стовбурів. *Найчастіше неврофіброма вражає сідничний і міжреберні нерви* (з наук. літ.).

НЕВРОФІБРОМАТО́З, у, *ч., вет., мед.* Системне захворювання, яке полягає у появі великої кількості пухлинних вузлів по ходу нервових стовбурів та нервових закінчень на шкірі, кістках, залозах внутрішньої секреції, які утворюють неврофіброми. *Неврофіброматоз — рідкісне спадкове захворювання, яке призводить до доброякісної пухлини нервів та інших частин тіла* (з наук. літ.).

НЕВРУ́ЧЕННЯ, я, *с., офіц.-діл.* Нездійснення, відсутність вручення чого-небудь комусь. *Експедитор відповідає перед клієнтом за неподання контейнера під завантаження, за неврученння квитанції про приймання вантажу до перевезення або накладної після одержання вантажу від перевізника, за нестачу, пошкодження вантажу тощо* (з навч. літ.); *Неврученння стороні судової повістки є підставою для скасування судового рішення* (з мови документів).

НЕВСИ́ДЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **непосидю́чий.** *Робота програміста не для мене, бо характер невсидливий* (з газ.).

НЕВСИ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж., рідко* Властивість за знач. **невси́дливий.** *Кметь хвилювався, це було видно з його невсидливості, говорив дещо книжно* (М. Олійник); *У деяких випадках невсидливість дитини пов'язана з проблемами зі здоров'ям* (із журн.).

НЕВСИДЮ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **непосидю́чий.** *Одарчин батько не захотів віддавати дочку за невсидючого козака. (Хто видасть дочку за господаря, який не ниву оре, а городить загату під ставок?)* (Ю. Мушкетик).

НЕВСИДЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж., рідко.* Стан за знач. **невсидю́чий.** *З його* [Гіпербола] *невсидючості дивувалися всі, й найдужче — Герміона* (І. Білик); *Напосідав знайомий стан невсидючості* (Є. Пашковський).

НЕВСИ́ПНИЙ, *рідко* **НЕУСИ́ПНИЙ,** а, е. Те саме, що **невсипу́щий.** *Він в неусипнім чатував дозорі з темінню глухою віч-на-віч* (В. Бичко); *Дуже піклувався за нашого брата* [робітників] *невсипний Комар. Ні світ ні зоря, а він уже кахикає на подвір'ї. Переживає — чи ми не заснули навіки* (О. Ковінька); *Хіба ж утечеш через оті товсті стіни, через вікна ґратовані, через охорону невсипну?* (Ю. Збанацький); [А р ф ' я р к а:] *Тепер коло мене зимової ночі Засіла невсипна бабуся грижа* (І. Франко); *Цьогорічні весна та й літо для нього важкі, неусипні: вночі коло трактора, а вдень коло хати* (Б. Харчук); *Він так само впізнав і режисера: двигаючи на плечі все ту ж відеокамеру з невсипним червоним оком, Ярчик Волшебник крутився навколо них* (Ю. Андрухович).

НЕВСИ́ПНІСТЬ, *рідко* **НЕУСИ́ПНІСТЬ,** ності, *ж.* Властивість за знач. **невси́пний, неуси́пний.** *Григорій Богослов підкреслює: "Найменую тебе собакою (звертаючись до філософа Ірона), але ... не за лаяння, але за збереження доброго, за неусипність у спасінні душ". Так художньо ніхто з мислителів не описував феномен філософа* (з навч. літ.); *Громадська думка про дівочу охайність важила багато, тому матері з особливою невсипністю намагалися з раннього віку привчати своїх дочок до чистоти й ошатності в оселі* (із журн.).

НЕВСИ́ПНО, *рідко* **НЕУСИ́ПНО.** Присл. до **невси́пний, неуси́пний.** *За нами невсипно наглядали поліцаї* (В. Минко); *Вони мінялися щоранку, але невсипно несли варту день і ніч* (І. Білик); *Кілька тижнів хворого невсипно охороняли в лікарні "стрибки"* [бійці винищувальних батальйонів], *яким він свого часу дарував волю* (М. Андрусяк); *Зайвий раз на калічку не кортіло глянути, а вона зорить за тобою невсипно — і вдень і вночі. Аж страхи брали* (М. Дочинець); *У дитячій розважальній кімнаті нового торговельного центру працюють досвідчені вихователі, які неусипно наглядають за дітлахами* (з газ.).

НЕВСИПУ́ЧЕ. Присл. до **невсипу́чий.** *Правда, що й сама вона невсипуче працює* (Панас Мирний); *Образ, над яким працювала* [Марта] *невсипуче з розгорілими щоками, яким була перейнята до глибини душі, була велика копія образу Корреджо "Віроломна"* (О. Кобилянська).

НЕВСИПУ́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **невсипу́щий.** *Настя, невсипуча хазяйка, щира мати, тілько* [тільки] *й знає, що клопочеться* (Панас Мирний); [О л е н а:] *Знов невсипуче щоденне бідування заятриться в душі незгоєною болячкою .. Тяжко жити у світі з щирим коханням?* (М. Кропивницький); *Стоїмо на вахті ми в дорозі, Невсипучі хлопці моряки* (Л. Забашта); *Другого вечора попрощався Григорій зі своєю сім'єю, несучи у серці тривожну радість і невсипучий біль* (М. Стельмах); *Складна, невсипуча робота кликала керівників області за Десну* (М. Шеремет); *Благальне звучали слова Кобзаря, наповнюючи болем невсипучі думки* (І. Пільгук).

НЕВСИПУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **невсипу́чий.** *"Патерик" говорить, що чимало монастирів царями й боярами багатством поставлено, але не такі вони, як поставлені сльозами й постом, молитвою й невсипучістю* (з рел.-церк. літ.).

НЕВСИПУ́ЩЕ, НЕВСИПУ́ЩО. Присл. до **невсипу́щий.** *Працював він, справді, невсипуще. Де у нього тільки та сила бралася!* (І. Цюпа); *Повітря тихо тліло, наче трут, чорт в нього дмухав, дмухав невсипущо...* (П. Мовчан); *То він будував шкільний басейн, то організовував шкільну Третьяковку, то закладав шкільний фруктовий сад... А головне, весь час невсипущо стежив, щоб уроки вчителі проводили творчо* (В. Нестайко); *От я й думаю, що треба нам мати якесь своє начальство, щоб невсипуще дбало про наше веселе життя* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕВСИПУ́ЩИЙ, а, е. 1. Пильний, старанний, ретельний, уважний. *Вона здавалася .. повною огородною маргариткою, що так щиро ходили коло неї невтомні дівочі руки, доглядали невсипущі очі* (Панас Мирний); *Дитина заплакала, і зараз же за тим мамина невсипуща рука загойдала в темряві колиску* (С. Васильченко); *Через ворота й мостом, .. обабіч якого стояла невсипуща сторожа, князь Святослав вийшов з Гори й попрямував до Нового города* (С. Скляренко).

2. Який не знає втоми і виявляє наполегливість, настирливість у роботі; невтомний, роботящий. *Наймичка невсипуща Щовечір, небога, Свою долю проклинає* (Т. Шевченко); *І мріялись мені далекі села: дівчата йдуть, співаючи, з ланів, клопочуться хазяйки невсипущі, стрічаючи отару та черідку* (Леся Українка); *Страшенно засмучений він, — ще таким не бачила... от, бідний наш, невсипущий робітник, всю сім'ю годує* (В. Барка); *Наша Україна — мати, Робітниця невсипуща* (Д. Павличко); // Завзятий, невгамовний. *А то ж дівка, не то що на усе село, та вряд чи де й близько така була: богобоязлива, богомільна, до усякого діла невсипуща* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вони її з таким захватом співали, цю клечальну пісню, мирославські дівчата, невсипущі співухи* (О. Ільченко).

3. Який не перестає діяти, існувати; постійний, неослабний. *Розпочались дощі невсипущі, і я починаю тратити надію на погоду* (Леся Українка); *Ти мусиш погодитися з долею, мусиш випогодити свій розум і взятись до невсипущої праці* (Т. Бордуляк); *Ніяка сила не могла витравити з його душі тієї невсипущої любові до людей, до рідної землі, яка жила в ньому* (Ю. Збанацький); // Кипучий, бурхливий. *Тільки невсипуще море бухає десь здалеку, немов незримий велет видихає з себе денну спеку* (М. Коцюбинський); *А там, на схід, .. будувалося теж невсипуще життя* (Іван Ле).

НЕВСИПУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Абстр. ім. до **невсипу́щий.** [Я р ч у к:] *Люблю в тобі цю гарячу невсипущість думки* (І. Микитенко); *Пережив ти* [Київ] *жах і муки, невсипущість у бою, — і тобі трудящих руки знов дали красу твою* (П. Тичина); *Районний уповноважений Романенко, якого піщани поважали за невсипущість і чесність, та слідчий розпочали допит* (Микита Чернявський); *Попри все, попри невсипущість духу мого, я таки добився нарешті до дому й осів надовго й надійно* (Валерій Шевчук).

НЕВСИПУ́ЩО *див.* **невсипу́ще.**

НЕВСИТЕ́ННИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невсити́мий** 2. *І щоранку несе* [рибальський син] *в собі оту невситенну жагу вистежувати по берегу* [березі] *щось .. таке важливе, таке вражаюче, що він сам собі всміхається, дивлячись униз, у світле білопіння прибою* (О. Гончар).

НЕВСИТЕ́ННІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **невсите́нний.** *Його* [Сергія] *камера — експресивна, зухвала, різка, — її ні з чиєю не сплутаєш. Вона мовби повторювала вдачу господаря, його нервову жадобу, його невситенність* (О. Гончар).

НЕВСИТИ́МИЙ, а, е. 1. Якого важко нагодувати, наситити. *У нього* [імператора] *немає визначеної резиденції, немає ненажерливої столиці, цього невситимого молоха, якого ніхто й ніщо не може нагодувати й задовольнити* (П. Загребельний); * Образно. *Невситима паща війни ковтала нові й нові людські резерви* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Який не задовольняється наявним, досягнутим. *Гірко згадується добро, що було колись тобі навіки миле, і тебе не зрадило воно, не перейшло, а одбіг його сам чоловік невситимий* (Марко Вовчок); *А в хлопчини серце невситиме, Повен розум чистої жаги* (М. Рильський); *Все, прочитане в книжках, сприймав* [Іван] *не тільки невситимим розумом своїм, а й чуттям* (П. Колесник).

3. *перен.* Який важко або неможливо вгамувати, заспокоїти, зборoти (про переживання, прагнення, почуття і т. ін.); незборимий. *До всього почував невситиму цікавість, невтишну жадобу знати й розуміти і кожного нового, з ким бачився* (В. Підмогильний); *Всі ретельно вискрібали миски. Казанок віддано найменшому і той довго порається, хоч повіки липнуть, ніби в глей замазані. З тієї ночі зайшла в хаті невситима жадоба до їжі* (В. Барка); *Очі його жадібно, з якоюсь невситимою жагою вбирали в себе і голубе чисте, привітне та лагідне небо, і пахучу .. зелень дерев* (Григорій Тютюнник); *Щось гундосив Сева про засмаглі пальми та зелені острови, і невситимі бажання* (А. Хижняк).

НЕВСИТИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **невсити́мий.** *Первослава змалку накинулася на їжу, відзначалася невситимістю .. і знала тільки одне: їсти, гамкати, жерти* (П. Загребельний); *Величезна начитаність і невситимість духовних інтересів Франка .. допомогли йому піднести українську поезію на верховини, яких ніхто після Шевченка не сягав* (М. Рильський); *Старий барон важко супиться, він всім задоволений, він готовий поклястися, що тяжкий урок, якого йому завдала доля із сином, то справедливе нагадування про марність усіх жадань і всякої невситимості* (Ю. Бедзик); *Побутує думка, що світ занапастили фрукти, гроші й людська невситимість* (Ю. Іздрик).

НЕВСИТИ́МО. Присл. до **невсити́мий.** *Пила* [Олена] *довго, невситимо, не переводячи подиху* (Григорій Тютюнник); *Вино янтарне в чашах закипає, і закипає невситимо*

кров (Л. Дмитерко); *Чоловіки в жінках прагнуть знайти порятунок від самотності, а знаходять самотність ще розпачливішу. Тоді йдуть від одної до другої вперто, невситимо* (П. Загребельний).

НЕВСИ́ТНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **невсити́мий.** — *Цей город — невситний і бездонний вир.., — оповідав восени п'ятдесят п'ятого року Хмельницький .. про місто Кафу* (Н. Рибак); *Пундик щезне в юнацькому невситному шлунку, а копійка ляже до копійки* (О. Полторацький); — *Що губить його? — роздумує Панас Омелянович, коли дівчина сяде на своєму звичному місці біля ткацького верстата. — Егоїзм. Безмежний, невситний, цинічний...* (О. Гончар); *Вона* [Марія] *вірила, що тільки з ним назавжди вгамує невситну жагу, з Аристархом — не облесником, не сновигою і не крутієм* (В. Логвиненко); *Страва виявилася стейком, і гостра насолода від досі незнайомого смаку та дике відчуття голоду і бідності породили в моєму шлунку невситне бажання* (С. Пиркало).

НЕВСТАНО́ВЛЕНИЙ, НЕУСТАНО́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає зразкам, нормам і т. ін., установленим, визначеним ким-небудь. *Піп їх* [Злиднів] *питав: — Признавайтесь мені, чому постите ви в невстановлені дні?* (Л. Костенко).

2. Який не з'ясували, не виявили. *Спробуй тут не сплутай, .. коли в тій пам'яті давно .. перевантаження системи, і в тебе давно вже не голова, а ящик із-під комп'ютера, захаращений, як обрізками плівки, кадрами невстановленого походження* (О. Забужко); *Решта населення була неустановленого етнічного походження* (з навч. літ.); *Невстановлені факти злочину можна встановити в судовому засіданні* (з газ.); // Невідомий комусь (про людину). *Лист написаний рукою невстановленої особи* (І. Франко).

НЕВСТИГА́ЮЧИЙ, а, е. Який погано вчиться, відстає від інших у навчанні; неуспішний (у 3 знач.). *Мітелику подумалося, що цей різкий вираз обличчя вчителька відпрацювала, роками вислуховуючи брехливі виправдання невстигаючих учнів* (В. Єшкілєв); *Учити учнів без двійок, без відставання — значить виховувати їх, бо саме з числа невстигаючих школярів суспільство спершу одержує так званих важковихованих підлітків, а далі і правопорушників* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. ім.* **невстига́ючий,** чого, *ч.;* **невстига́юча,** чої, *ж.* Той (та), що погано вчиться. *Останнім часом Кость старається, бо невстигаючих Килина Федорівна відчисляє з драматичного гуртка* (Є. Доломан); *Огнєв почав з того, що попередив: училищний комітет поки що не посилав "до нас" своїх інспекторів, бо надіється на високі знання і досвід учителів Полтавської гімназії ... Зайшла мова про невстигаючих і як з ними бути* (Б. Левін).

НЕВСТИ́ДЛИ́ВИЙ, а, е, *заст.* Безсоромний (про людину). — *А я чумак невстидливий* (з легенди); *А ти, Єво, невстидлива!* (Сл. Б. Грінченка); // Власт. такій людині. *Звідти, з багн* [багон] *магнатських, і вона* [графиня] *Випливла, вродлива.., Невстидливим чаром чарівна* (М. Бажан); *Невстидливі слова;* * Образно. *Отямся; чи ще довго в муках Тобі кайдани цілувать І в ліри невстидливих звуках Своє безумство виливать?* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

НЕВТАЄМНИ́ЧЕНИЙ, а, е. Який не знає певних таємниць. *Дрібні й середні судна, які не встигли вийти в море, були розбиті або викинуті далеко на материк, і уламки цих суден потім довго темнітимуть посеред полів, викликаючи подив і страх у людей невтаємничених* (П. Загребельний); *А що робив той чоловік? Його поведінка була таки дивна і, мабуть, неабияк спантеличила б невтаємниченого спостерігача* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда); // *у знач. ім.* **невтаємни́чений,** ного, *ч.;* **невтаємни́чена,** ної, *ж.* Той (та), що не знає певних таємниць. *Численні кнопки та сигнальні лампочки на пульті нічого не говорили невтаємниченому* (М. Дашкієв).

НЕВТАЄМНИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невтаємни́чений.** *Приголомшена .. розпачливим відчуттям власної невтаємниченості в це .. загадкове дійство, де для мене приступний тільки остаточний результат — "це шарфик", "це буде кофточка", .. — я пірвалася до мами з пронизливою вимогою — негайно навчити плести!* (О. Забужко); *Даруйте мені, зичливі мої читачі, але більше я не маю права тримати вас у невтаємниченості* (із журн.).

НЕВТАМО́ВАНИЙ, а, е. Якого не зменшив, не заглушив хто-небудь. *В її запитанні лунало невтамоване горе всіх матерів на всіх континентах, де вирував вогонь воєн* (Н. Рибак); *То нехай в пам'ять про те кохання, про силу його і пристрасть невтамовану б'є джерело життя!* (Ю. Покальчук); *Я все життя почуваюсь в якихось рамках, вони тиснуть на мене з усіх боків, викликають відчуття комплексу невтамованої спраги* (І. Роздобудько).

НЕВТЕ́РТИЙ, *рідко* **НЕУТЕ́РТИЙ,** а, е. 1. Якого не витер хто-небудь. *Пика йому* [дідусеві] *невмита, волосся розкудовчене, ніс невтертий, слина з рота так і б'є, аж запінився по усій бороді* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На щоці його тремтіла невтерта сльоза, а чи була вона щира, сам Бог відає* (Валерій Шевчук).

2. Ще не наїжджений, не вторований ким-небудь (про дорогу, шлях). *Так думав я, їдучи в сумрачну ніч Невтертим ще шляхом к неблизькій ще цілі* (І. Франко); * Образно. *Ти — як зірочка зійшла над моєю задуреною головою — і освітила мені темну стежку, мій неутертий шлях!..* (Панас Мирний).

НЕВТИХА́ЮЧИЙ, а, е. Те саме, що **невти́шний.** *Розум стуманів Од невтихаючого горя* (Б. Грінченко); *Вітер. Невтихаючим потоком стрімко несеться при землі його незрима буйна сила* (І. Волошин); *Зрештою пригадав* [Чужкрай] *причину розбрату з Волотом і заходився скаржитися вголос на свої давні й невтихаючі болі* (Д. Міщенко).

НЕВТИХОМИ́РНИЙ, а, е, *рідко.* Якого неможливо заспокоїти, стримати, втихомирити. *Що наша дійсність? Ревіт гріз* [гроз], *Невтихомирне пекло смаги...* (П. Грабовський).

НЕВТИ́ШЕНИЙ, а, е. Якого не втишили, не вгамували або не втихомирили. *До поштової скриньки вкидав* [Степан Сойка] *замкнену в білому конверті свою невгамовну, невтишену тугу* (Б.-І. Антонич).

НЕВТИШИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **невти́шний.** *Кашель, сухий, довгий, невтишимий, що рвав груди і запирав дух, стискав серце слухача залізними кліщами* (І. Франко); *Іноді сідав* [Городовський].., *але за хвилину підхоплювався знову, чуючи в собі, як удар металу, невтишимі слова: шукай і мусиш знайти!* (В. Підмогильний); *Та одно лише твердо знаю: Де б не був я, в якому краю — Я й на відстані відчуваю Невтишиму тривогу твою* (Л. Дмитерко); // Сильний своїм виявом. *Прибіг до нього брат і, доки промовив яке слово, вибухнув невтишимим риданням* (А. Крушельницький).

НЕВТИ́ШНИЙ, а, е. Який не вгамовується, не втихає. *Та тіні неспокійні, привиди невтишні з-під землі стають* (Б.-І. Антонич); *Тільки червоні випіки рум'янцю на її смаглюватих щоках свідчили про невтишні бурі, які бушували в Лялинім серці* (П. Загребельний); *Артем думав: далі його черга. Приготувався. Хоч і відчував невтишний біль, проте дивувався власному спокою* (А. Кокотюха).

НЕВТІ́ШНИЙ, *рідко* **НЕУТІ́ШНИЙ,** а, е. 1. Якого важко або неможливо втішити чим-небудь, заспокоїти. *А дервіш усе сидить на тому ж місці, сумний, невтішний* (М. Коцюбинський); *Море! о море, море розкішне, Втіш моє серце, серце невтішне!* (О. Олесь); *Він* [джміль] .. *притулився до землі, повернув голову набік і, охопивши її двома лапками, занив, заплакав, мов неутішне дитя* (М. Стельмах); *Як божевільні, вони носилися по покоях, .. вибили три вікна, задавили насмерть трьох кицьок пані Бланки — вона була невтішна і гірко від того ридала* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Надзвичайно сильний, великий своїм виявом. *Сповнюється хата несподіваним невтішним риданням* (А. Шиян); *В невтішному горі схилилась над нею* [могилою] *Ольга Дмитрівна* (Ю. Збанацький); *Михайло скрикнув, одвернувся, заплакав невтішними сльозами* (О. Бердник).

2. Який не втішає, не радує, а засмучує; безрадісний, сумний. [З о р і н *(проглядаючи зведення, проходить до кабінету):*] *Невтішний прогноз* (Яків Баш); *Калинка дивиться на стелю, завішану брудним павутинням, колисає сумні, невтішні думки* (А. Дімаров); *Того погідного зимового вечора він на самоті віддавався своїм невтішним думкам* (Ю. Винничук).

НЕВТІ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невті́шний.** *Царю того ж дня сповістили про приступ хвороби гетьмана й про його невтішність* (Г. Колісник); *— Я уявив собі, як невтішність змусить колись хлопця шукати цю дівчинку, і якщо вони зустрінуться, станеться щось страшне* (Г. Пагутяк).

НЕВТІ́ШНО, *рідко* **НЕУТІ́ШНО.** Присл. до **невті́шний, неуті́шний.** *Од Дідони плив* [Еней] *поспішно, Та плакав гірко, неутішно* (І. Котляревський); *Дівка і жінка неутішно плакали* (Панас Мирний); *Ой невтішно та нерадісно вертав Шепетинський із свого походу* (І. Франко); *Він* [Філіп] *опустився перед нею навколішки і зовсім несподівано для себе заплакав — голосно, нестримно, невтішно* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Усю ніч невтішно плакала Нійоле* (І. Роздобудько); *— Як починати його* [життя] *заново? — невтішно думав Вершинін* (О. Гуреїв).

НЕВТОЛЕ́ННИЙ, *рідко* **НЕУТОЛЕ́ННИЙ,** а, е. Якого важко або неможливо побороти, стримати і т. ін.; нестримний. *І встав народ, як грізний лев, Як невтоленний гнів!* (М. Рильський); *Стояв старий біля мартена, Немов на вахті при вогні, І сила праці невтоленна Кипіла в серці, в глибині* (Я. Шпорта); *Може, невтоленна жага мандрів, пересувань, вічного руху дісталася нам у спадок від прапращурів?* (П. Загребельний); *Обидві генералові доньки були кавказької породи — чорне пишне волосся, густі, але тонкі брови і витончені із горбинкою носики. У глибоких тернових очах грало полум'я невтоленної жаги* (Ю. Винничук); *Хоч відберемо ми життя йому, Судових звичаїв не відступивши, Та влада наша допоможе нам Наш гнів неутоленний вдовольнити* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕВТОЛЕ́ННІСТЬ, *рідко* **НЕУТОЛЕ́ННІСТЬ,** ності, *ж.* Абстр. ім. до **невтоле́нний, неутоле́нний.** *Певне, мало ж і воно* [відчуття справедливості] *якийсь свій генетичний код? А чи не звідти й сама ця невтоленність, жага хлоп'яча* (О. Гончар); *Всяке мистецтво починається з любові... А ще з невтоленності її, з незакінченості* (Ю. Покальчук); *Як добре, що вона більше не знається з пристрастю, а знається тепер лише з цікавістю, гнана саме її неутоленністю і безміром* (М. Матіос).

НЕВТОЛЕ́ННО. Присл. до **невтоле́нний.** *Був би я один серед пустелі, Прагнув би любові невтоленно* (М. Лукаш, пер. з тв. Ф. Шиллера).

НЕВТОЛИ́МИЙ, *рідко* **НЕУТОЛИ́МИЙ,** а, е. Те саме, що **невтоле́нний, неутоле́нний.** *У вікна всі дивились ми з вагона І з невтолимим болем уявляли Сліди війни, потворні, мов кошмар* (М. Рильський); *Бачив малесенький світ у велике вікно. Чув невтолиму ходу і невтолену спрагу* (П. Гірник); *Сама любов повстала невтолима в очах ночей!* (Ю. Андрухович); *А я не міг, щоб очі не сльозили, Як вздрів спотворених тьму-тьмущу лиць. Та й їхніх сліз потік неутолимий* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕВТОЛИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **невтоли́мий.** *Почував* [І. Самойлович] *незавершеність чогось, невтолимість у душі* (Ю. Мушкетик); *Ми ідемо по барханах, болотах і трасах, Узявши від них* [синів] *невтолимість болінь і горінь* (Б. Олійник).

НЕВТО́МА, и, *ж., поет.* Те саме, що **невто́мність.** *Хто зерно сіє золоте В землі палку невтому, Той сам пшеницею зросте На полі вселюдському* (М. Рильський); *Найціннішим у могутньому таланті та режисерській невтомі Леся Курбаса було вміле і тонке поєднання всіх його модерністичних шукань з найкращими класичними традиціями українського театру* (Т. Масенко).

НЕВТОМИ́МИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невто́мний.** *Мов бджола та, Дрібна та невтомима, .. Я двадцять літ літав і всяку ясну, Свобідну думку краплю до краплини Збирав* (І. Франко); *Люблю свого я милого, в роботі невтомимого* (І. Гончаренко); *Не покидає його одно: надія. Надія й сподівання. І це держить його в силі, дає йому завзяття до невтомимої праці* (А. Крушельницький).

НЕВТОМИ́МІСТЬ, мості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **невтоми́мий.** *Не могла* [Маруся] *надивуватися легкості його* [Дмитрових] *рухів і сій дивовижній невтомимості* (Г. Хоткевич).

НЕВТОМИ́МО, *рідко.* Присл. до **невтоми́мий.** *Крицький оповідав невтомимо* (І. Франко); *Він спішив ними* [полями] *невтомимо* (О. Кобилянська).

НЕВТО́МЛЕНИЙ, а, е. Який не втомився. *Я приходжу з заводу, в мені немає жодної невтомленої клітини, Шляхтич видавив з мене все* (П. Загребельний); // Який не виражає втоми, не пройнятий утомою. *Над високим лобом, як гніздо на вітрах, перегойдувався розкішний льняний чуб, а молоді, невтомлені очі палахкотіли завзятими синіми огниками, пильно оглядаючи і людей, і широкі простори* (М. Стельмах).

НЕВТОМЛЕ́ННИЙ, а, е. Який не втомлюється. *Вже сонце пішло за київські гори на захід, а невтомленні сестри все гомоніли, сперечались та все ділились* (І. Нечуй-Левицький); *І хліб лежить перед тобою, Що невтомленною рукою В змаганні з тугою-бідою Солдатка сіяла й пекла* (М. Рильський).

НЕВТО́МЛИВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **невто́мний** 1. *Цілу ніч Катря не спить над дитиною .. Бабуся тоді пильнує малої .. І такеньки, наче благодать Божа, допомагає, невтомлива, невсипуща* (Марко Вовчок); *Мовивши так, земледержець, могутній землі потрясатель, Берлом ударив обох і надав їм потужної сили, Й стали гнучкі в них суглоби, невтомливі руки та ноги* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. Який не втомлює, не знесилює. *У дорозі Марія мала під рукою і невтомливе чтиво — кілька рицарських романів* (М. Слабошпицький); *Втома зумовлюється важкістю роботи, а монотонність може мати місце при виконанні легкої, невтомливої роботи* (з навч. літ.).

НЕВТО́МНИЙ, *рідко* **НЕУТО́МНИЙ,** а, е. 1. Який не знає, не відчуває втоми. *Та такий з його* [нього] *косар: такий жвавий, такий робочий — невтомний!* (Панас Мирний); [М е л а ш к а:] *Я не втомилась ще; як треба кому у чім задопомогти, то я на ту добу роблюсь невтомною* (М. Кропивницький); *На своїх маленьких, але жилавих і невтомних конях печеніги хмарою пересувались в полі, де не було доріг* (С. Скляренко); *В труді неутомний і здатний до всього — Ведучий в районі Петро-тракторист!* (С. Олійник); *Після сніданку невтомний господар надзвичайно відповідально підійшов до екскурсії* (Д. Білий); // Власт. такій людині. *Цей виноградник — гордощі киян: Тут приморозки боре і туман Людини впертої невтомний розум, Що кинув виклик бурям і морозам* (М. Рильський); *В нашому селі Ялиці Всі дівчата чарівниці, — Бо невтомні мають руки, Ще й завзяті до науки* (С. Воскрекасенко); *Жили дуже бідно. Не мали ні моргів, ні худоби, ні якихось інших статків, лише невтомні руки та світлі голови* (М. Андрусяк); // Пристрасний, завзятий. *Він був невтомним творцем театру для народу* (з мемуарної літ.); *Серед усіх виділяється клоун-акробат Марко Баніт, артист багатожанровий, красивий у роботі, невтомний на веселі вигадки* (Д. Ткач).

2. Який здійснюється, робиться, виконується і т. ін. з наполегливістю, завзяттям, ретельністю тощо. *Лиш одно не змінилося* [в житті Германа] *до остатніх днів — невтомна погоня за капіталом, за багатством* (І. Франко); *Уся його* [М. Драгоманова] *діяльність була одною великою проповіддю невтомної праці для добра і розвитку нашого народу* (М. Коцюбинський); *З Єлисаветграда приніс він* [Яновський] *у собі непохитну любов до Гоголя, до Шевченка, до народної пісні і легенди, до невтомного шукання краси й виразності слова, барви, музики* (М. Бажан).

3. *перен.* Який не послаблюється; невпинний, постійний. *Любили її всі за добре серце, за незлобивість, за сміх дзвінкий, невтомні жарти й веселу вдачу* (А. Шиян); *Ось дочка уже ходить — тупотить ноженятами, і прудкі очиці її сповнені невтомної цікавості до всього живого та неживого* (А. Дімаров); // Який діє, працює і т. ін. безупинно, не перестаючи. *Невтомні трактори снували впоперек масного й пухкого поля, як човники на ткацькому верстаті* (Ю. Яновський); *Внизу за балкою гриміли невтомні оркестри, веселилися тисячі харків'ян* (О. Гончар); *В усі кінці країни ідуть по рейках поїзди, невтомні, безупинні* (Н. Забіла).

НЕВТО́МНИЦЯ, і, *ж., розм.* Невтомна жінка. *По той бік тюремної брами день у день вистоюють чиїсь жінки й матері, ці вічні шукальниці, невтомниці, що ось так, з клунками, босоніж, ходять від табору до табору* (О. Гончар).

НЕВТО́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **невто́мний.** *Благословенна пора молодих поривань, невтомності й дерзань!* (Іван Ле); *Ользі завжди було приємно, коли хтось похвалить її працьовитість, спритність її рук, її невтомність* (Ірина Вільде); *Професор Горецький пророкував Юліанові кар'єру світового вченого, з огляду на його невтомність йому радили присвятитися літературній праці і йти стопами Франка* (Р. Андріяшик); *Крізь суцільне стугоніння чути, як розмірено, з нещадною невтомністю працюючих верстатів, б'ють німецькі самоходи* (О. Гончар).

НЕВТО́МНО, *рідко* **НЕУТО́МНО.** Присл. до **невто́мний, неуто́мний.** *Подались вони обоє, Обминаючи сторожу. Байраками та ярами Неутомно проходжали — В рідний степ, у край веселий Простували, поспішали* (М. Вороний); *Знали лише всі напевно, що він є й що працює невтомно, безперервно* (І. Багряний); *Він* [Щепкін] *невтомно працював над новими ролями, повторював старі, відшукував усе нові й нові риси й образи для їхнього втілення* (О. Іваненко); *Левадиха невтомно підливає мені розмаїтих відварів* (Р. Андріяшик); *Минуло сім років, відколи люди знову ступили на Землю — свою давню прабатьківщину. Весь цей час людство невтомно тіснило Чужих, відроджуючи колишню могутність своєї раси* (О. Авраменко); *Сніг падає густо, грубими латками, потроху скісно, але невтомно* (О. Кобилянська).

НЕВТО́ПТАНИЙ, а, е. Яким ніхто не ходив, якого ніхто не втоптав (про дорогу, шлях і т. ін.). *Ідучи невтоптаними стежками, Марко відчув, що сніг поволі втрачає свою суху рипучість* (І. Кириленко); *Під білими з червоним розписом валянками скрипів, наче крохмаль, невтоптаний сніг* (Л. Смілянський); *Рано-вранці наказав я: "Грайте в сурми, сурмачі!" Шикувалось військо в лави, забряжчали їх мечі. Лев, я рушив на хатавів, безупинно вдень, вночі, По невтоптаній дорозі, по безпуттю ідучи* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕВТОРО́ВАНИЙ, *рідко* **НЕУТОРО́ВАНИЙ,** а, е. Який ніхто не вторував, не зробив рівним, гладким (про дорогу, шлях і т. ін.), часто ходячи, їздячи. *Геть знесилені від безкорм'я, коні ледве волочили ноги по невторованих зимових дорогах* (С. Добровольський); *Туристи вирушили в гори неуторованою гірською стежкою* (з газ.); * Образно. *Нехтуючи тим, що Блад зараз значно переважав його в силі, іспанський адмірал наполегливо шукав пірата по невторованих морських просторах* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

◊ **Іти́ невторо́ваним шляхо́м (невторо́ваними шляха́ми)** *див.* **іти́; Невторо́ваний шлях** *див.* **шлях.**

НЕВТРИ́МЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невтри́мний.** *Анцилодея раптом заходиться невтримливим риданням* (Леся Українка); *Вона* [Леся Українка] *хотіла сховати її* [пісню] *в серці, та тісне було для неї серце — не могло воно вмістити тих гарячих, невтримливих слів* (М. Драй-Хмара).

НЕВТРИ́МЛИВО, *рідко.* Присл. до **невтри́мливий.** *Дивно, Юзя не довго тужила, либонь уся туга занадто невтримливо, раптово вилилася зразом і надалі її не стало* (Леся Українка).

НЕВТРИ́МНИЙ, а, е. Якого не можна стримати, заспокоїти, примусити припинити діяти. *Впала влучна, всесильна Божа кара на цих невтримних бунтарів* (І. Франко); *Повно-*

водий Славуто! Широкий Славуто! У невтримний весняний розлив Міг би ти свою хвилю на берег хлюпнути (Л. Первомайський); *Невтримний сміх — це її прикра вада* (І. Волошин); *Плач, небо, плач і плач. Пролий невтримне море тонкоголосих вод* (В. Стус); *Спалахують суцвіття феєрверків, сніп кольорових іскор над юрбою. Невтримний шал веселощів і свята* (Л. Костенко); *Бачила, як сина переповнює невтримне весняне буяння, вихлюпується незрозумілою метушнею, сміхом* (Люко Дашвар).

НЕВТРИ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невтри́мний.** — *Знаєте, щось є у тому хлопцеві дуже привабливе. Поза тими його постійними вибриками і якоюсь невтримністю — щось у ньому є. Може, якраз ота невтримність* (Н. Бічуя); *Невтримність бажань дитини в поєднанні з батьківським потуранням у майбутньому можуть ускладнити життя вже дорослої людини* (з навч. літ.).

НЕВТРИ́МНО. Присл. до **невтри́мний.** *Невтримно пробиваються з-попід нього* [снігу] *струмочки, дзюркочуть, збігають рівчаками в балки* (Є. Кротевич); *Крайнюка невтримно тягло на фронт, до матросів* (В. Кучер); *Присутні теж вибухнули сміхом і сміялися довго й невтримно, аж поки він* [цар] *махнув другим єгипетським скіпетром* (І. Білик).

НЕВТРУЧА́ННЯ, я, *с.* Відмова від втручання у що-небудь. *В нас часто відбувалися, властиво, не лекції, а вправи в красномовстві та схоластиці, — і все ж він* [Крамничка] *ніколи не натякнув навіть про це, і я це невтручання дуже шанував* (Г. Хоткевич); *Сказати б зараз Петушеку все, що думається про його невтручання в порядок роботи його підлеглих, — чи лишилась би на його обличчі оця гумова посмішка?..* (Ю. Шовкопляс); *Поки що я обрав невтручання. Дав змогу Токовому пригвинчувати вентилятор* (П. Загребельний); *Важливою складовою законодавства про інформацію є гарантії збереження конфіденційної інформації та невтручання у приватне життя* (з навч. літ.); // Відмова від втручання у справи інших держав (у міжнародних відносинах). *Наполеон хотів примусити Росію не втручатись в європейські справи. І за це невтручання пообіцяв Росії Туреччину та Фінляндію* (П. Кочура); *XIII сторіччя самостійного Галльського королівства сталося не без сприяння Германського союзу, і після цього між Італією та Німеччиною встановився досить хисткий мир, що ґрунтується на невтручанні як тієї, так і іншої сторони у справи Галлії, Австрії, Угорщини та Хорватії* (О. Авраменко).

НЕВТЯМКИ́, *пред., розм.* Незрозуміло, неясно, невідомо. *Се так на мене закида* [Одарка] *гадючку, а я .. наче мені невтямки* (Марко Вовчок); *Мені тоді невтямки, де я й хто я, і що діється зо мною* (І. Нечуй-Левицький); *Йому й невтямки було, що дівоча вдача, як лоза напровесні: пригрій її променем душі — і вона на все життя прихилиться до тебе* (М. Стельмах); *Степанові було невтямки, чого це Муталіб зволікає, не робить операцію, лише напихають його ліками* (В. Шкляр); *Їм, цинікам, і невтямки, що у мене з Алісою стосунки зовсім іншого ґатунку* (О. Шугай).

НЕВТЯ́МЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невтя́мний.** *І потекла його мова книжна, школярська, невтямлива народові* (І. Нечуй-Левицький).

НЕВТЯ́МНИЙ, а, е, *розм.* Якого важко зрозуміти; незрозумілий. *При швидкій розмові цей спосіб розмови .. був невтямний для дівчат* (І. Нечуй-Левицький); *Бубела пробурмотів щось невтямне, зібгав кашкета з навушниками, посадив собі шапку на сиву голову* (В. Земляк).

НЕВТЯ́МНО, *присл., розм.* Не розуміючи, не усвідомлюючи. — *Ви будете мене чекати? — зігнавши посмішку, спитав Роман. — Скажіть, будете? Василина невтямно повернула до нього голову* (Є. Куртяк); — *Знайшла її, паньматко! — голосно сказала Явдоха, бо тримала одежу в руках. — Лежала на лаві за столом. — Еге ж, еге ж, — мовила паньматка невтямно* (Валерій Шевчук).

НЕВУГЛЕВО́ДНИЙ, а, е. Який не містить вуглеводів. *Аспартам — штучний невуглеводний підсолоджувач, який використовують як замінник цукру в деяких продуктах і напоях* (з навч. літ.).

НЕВУЛКАНІЗО́ВАНИЙ, а, е, *техн.* Не підданий вулканізації. *Невулканізований каучук виявляє значну хімічну активність під впливом атмосферного кисню — швидко втрачає еластичність та стає крихким* (з навч. літ.).

НЕВУЛКАНІ́ЧНИЙ, а, е. Який не пов'язаний із діяльністю вулканів, вулканізмом. *Гори Криму мають згладжену, плоску поверхню, вкриту невибагливою рослинністю, а в ущелинах і осипах видно шари донних відкладень, раковин молюсків, що підтверджує невулканічне походження наших плато в горах* (з наук.-попул. літ.); *Більшість сіркових родовищ мають невулканічне походження* (з навч. літ.).

НЕ́ВУС, а, *ч., вет., мед.* Доброякісне утворення на шкірі, яке складається із групи меланоцитів. *Вроджені невуси в народі називають родимками. Проявляється невус появою на шкірі плям або пухлиноподібних утворень із різним ступенем забарвленості* (з наук.-попул. літ.); *У чоловіків часто зустрічається епідермальний невус, основна особливість якого — наявність жорсткого волосся на ураженій ділянці шкіри* (з навч. літ.).

НЕВХО́ЖИЙ, а, е, *розм.* Який не має права або не може входити кудись або до когось. [К у л і ш е в и ч:] *Та що з нею станеться? Прийде — надивитесь... А коли під п'яти пече, то біжіть і провідайте ..* [К в і т к а *(зітхає):*] *Я до неї невхожий...* (М. Старицький); *Олексій був невхожий до нашої родини* (з газ.).

НЕВЧА́С[1], у, *ч., діал.* Час, який не підходить, не відповідає певним бажанням, вимогам і т. ін. *Для нас Мазепа не зрадник і не себелюбець — а герой невчасу* (Г. Хоткевич).

○ **(1) По невча́сі,** *у знач. присл.* — запізно. *Я ще раз остерігаю вас: обдумайте добре свій незвичайний поступок* [одруження з Дум'яком], *щоб потім не жалували його по невчасі* (І. Франко); *Французи, здається, я десь читав, називають такий феномен "дотепністю на сходах", тобто дотепна відповідь чи переконливий аргумент знаходяться саме тоді, коли в них відпадає потреба. По невчасі* (М. Білкун).

НЕВЧА́С[2], *присл., діал.* Невчасно. *Обізвався Петро й замовк, зрозумівши, що вихопився невчас* (Б. Лепкий); [Т р а н ь й о:] *Синьйоро Б'янко, хай зичлива доля Дасть вам обом щасливих днів доволі! Ми ваші пестощі підгледіли невчас І вдвох з Гортензіо зреклися вас* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); // *у знач. пред. Все вже змішалось. Все уже дифузія. Земля, земля!.. Тепер уже невчас. Коли тонула ще одна ілюзія, ти вже й не кидав рятувальний пас* (Л. Костенко).

НЕВЧА́СНИЙ, а, е. Який відбувається, здійснюється, прибуває і т. ін. не тоді, коли треба, не в потрібний момент. *Розгнівався пан на такий невчасний жарт* (І. Франко); *Заруба вибіг на подвір'я, щоб затримати невчасного гостя і*

не дати йому одразу увійти до хати (В. Кучер); *Диригент часто вичитував дружині за бруд у квартирі, за несмачний обід, за невчасний ремонт одежі, але вона відповідала, що її ніколи* (І. Багмут); *З пожвавленням, яке видавалося дуже невчасним на фоні загальної ситуації, стала* [Маруська] *голосно розповідати* (Ірина Вільде); *Невчасна, недоречна, безтямна радість до краю знесилювала жінку, бо так не в'язалася ні з чорною барвою її вбрання, ні з чорним її думанням* (М. Матіос).

НЕВЧА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **невча́сний.** *Пані канцлерова зрозуміла невчасність своєї появи і знову зникла* (Іван Ле); *Імператор страшенно розгнівався за невчасність і недоречність .. просьби* (П. Загребельний).

НЕВЧА́СНО. Присл. до **невча́сний.** — *Ну, от бачите, як невчасно ми вийшли купатись. Вже сонця нема* (М. Івченко); — *А я тобі кажу, що ми щодня, щогодини втрачаємо дорогоцінні секунди життя. Ліг невчасно спати — прощай, секундо* (М. Чабанівський); *Денис Довгошия та Ліда Бондаренко вирішили одружитись зовсім невчасно — наприкінці весни, напередодні гарячих літніх робіт* (Л. Дмитерко); *Володя розсердився. Капосне дівчисько зовсім невчасно ув'язалося за ним* (В. Малик); — *О! Здрастуйте! А ви як тут? — Та до тебе ж прийшов. На побачення. Але бачу, мабуть, невчасно* (В. Нестайко); *Віра кивнула, і Стас пішов до шинкваса. Йому й досі здавалося, що варто невчасно обернутися — і вона зникне, розчиниться у повітрі* (І. Роздобудько).

НЕВЧЕ́НИЙ, *рідко* **НЕУЧЕ́НИЙ,** а, е. Який не вчився, не здобув освіти, неграмотний або малограмотний. *Правду люди кажуть: вчений дурень ще дурніший од невченого!* (О. Стороженко); *От простий, невчений чоловік, з доморощеним розумом, а як він міркує! Не один би письменний та друкований позавидував би!* (М. Коцюбинський); *Сотник не хотів зразу розказувати, боявся обидити гетьмана, бо гетьман до вченого слова привик, а він невчений вояк* (Б. Лепкий); — *Молодець-таки ти, Артеме. Дарма, що невчений і молодший за нього. А правдива твоя-таки мова* (А. Головко); — *Великий, чарівний, безмежний світ! Світ, якому нема кінця і краю. Землі, моря, країни, безліч веселих міст та сіл, безліч люду вченого й невченого* (Валерій Шевчук); // Власт. неграмотній або малоосвіченій людині. *Не дуріте дітей ваших, Що вони на світі На те тільки, щоб панувать... Бо невчене око Загляне їм в саму душу Глибоко! глибоко!* (Т. Шевченко); *І мовив я: "О пане, глянь на мене! Простак убогий, молоде хлоп'я! Хто стане слово слухати невчене, Кого навéрну, розворýшу я?"* (І. Франко); [Д і в а:] *Дофіне, пастуха дочка я родом І розум маю простий та невчений; Лиш небо й Матір Божа захотіли Осяяти мене, нікчемну й ницу* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра); // *у знач. ім.* **невче́ний,** ного, *ч.;* **невче́на,** ної, *ж.* Той (та), хто не вчився. *Між вченими й невченими, дурнями й розумними, підлими й благородними, жорстокими й милосердними нерівність фізична, розумова, духовна, без якої неможливий ніякий розвиток та й саме життя* (П. Загребельний).

НЕВЧЕ́НІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **невче́ний.** *На зміну братові повертаюся до землі я від книг, молитов і ангельського співу. Ясна мудрість відходить, а замінить її оплакана невченість* (П. Загребельний); *Він не міг стати для Богуша рівнею і в інших розмовах: ніяковів через свою невченість* (Г. Пагутяк).

НЕВЧЕ́ННЯ, *рідко* **НЕУЧЕ́ННЯ,** я, *с.* Відсутність знань, освіти. *Вчення — світ, а невчення — тьма* (прислів'я); *Вчення — красота, неучення — сухота* (прислів'я); — *Зате сина вченого будеш мати. Учення — світ, а невчення — тьма* (М. Стельмах).

НЕВЩУХА́ЮЧИЙ, а, е. Який не вщухає, не зменшується, не перестає діяти, звучати і т. ін. *Нехай буде тільки правда, лише правда у нічній тиші, в безупинному шумі невидимого далекого листя дерев, у невщухаючому дзюркотінні річки, що долинало знизу!* (В. Владко); *Якої сповнені краси відродження ліси, і невщухаючі громи, і радісні дими!* (М. Упеник); *Жодного разу не пошкодувала* [Марися], *що сама напросилась сюди. Глушина? .. Нема глушини для того, хто мислить, хто має чим горіти, хто повсякчас носить у собі невщухаючий внутрішній світ!* (О. Гончар); *У подружньому житті пристрасть з часом вщухає, натомість приходить постійна невщухаюча ніжність* (Л. Костенко).

НЕВ'Я́НУЧИЙ, а, е. 1. Який зберігає свою свіжість, не в'яне, не засихає. *Він подряпався на скелю .. Бо як Оленці за таку красну співанку не нарвати того ясного, нев'янучого, високогірного цвіту!* (А. Турчинська); *Там не буває стуж, там — одвічна й довічна благодать, течуть медові й молочні ріки, а по берегах тих річок — нев'янучі сади, між садами — вічнозелені луки* (Д. Міщенко).

2. *перен.* Який з бігом часу не зникає. *Красуйся нині, ясночолий Київ, в усій своїй нев'янучій красі!* (М. Терещенко); *Всюди наче витає нев'янучий Галин образ* (О. Гуреїв); — *Невже ти не почуваєш, що в отому гроні соборних бань живе горда, нев'януча душа цього степу?* (О. Гончар); *Точені, різьблені, інкрустовані меблі, кришталеві люстри, викладені кольоровим дубом підлоги, скульптури, килими... Все вражало нев'янучою гармонією, завершеністю, мудрим спокоєм* (Р. Андріяшик).

НЕВ'Я́НУЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **нев'я́нучий.** *Шкірясті блискучі листочки барвінку не гинуть взимку від холоду, зберігаючись під снігом. Тому він став символом життєстійкості, нев'янучості* (з наук.-попул. літ.).

НЕГАБАРИ́Т, у, *ч., спец.* Те, що не відповідає певним габаритам, стандартам (про предмети, товари, вантажі і т. ін.). — *На базу доставили яблука — сам негабарит. Доведеться усе відправляти на сік* (із журн.).

НЕГАБАРИ́ТНИЙ, а, е. Який не відповідає габаритам чого-небудь. *Електромобілі використовувалися тільки для перевезення негабаритних предметів, під час ремонту трубопроводу і в аварійних ситуаціях* (І. Росоховатський); *Ширина мостового переходу не дає змоги переїжджати через нього негабаритній техніці* (із журн.); *Щороку підприємство відправляє на сторону тисячі тонн негабаритних амортизаційних відходів — виливниць, піддонів тощо* (з газ.).

△ **Негабари́тнийванта́ж** *див.* **ванта́ж.**

НЕГА́ДАНИЙ, а, е, *розм.* Який виникає, з'являється, відбувається і т. ін. несподівано, непередбачено. *Несподіване, негадане щастя вже підняло його голову на плечах* (І. Нечуй-Левицький); *Підсвідомість не дала нам упасти й знайшла несподіваний лік, негаданий вихід із скрутної небезпеки* (Б.-І. Антонич); *Іван Максимович поклав рушник й, очей не зводячи з негаданого, та дорогого гостя, пішов довкола столу* (Василь Шевчук).

НЕГА́ДАНО, *розм., перев. зі сл.* н е ж д а н о, н е с п о д і в а н о. Присл. до **нега́даний.** *Цілий день тупцювалися та толкували одрадяни, не знаючи, що їм робити, як виплутатись з тії* [тієї] *біди, що негадано-несподівано скоїлася над їх головами* (Панас Мирний); *Він* [лист] *прийшов так неждано і негадано, мов грім з ясного неба впав* (В. Кучер); *— Мишко приїхав! Ой Боже ж мій, так негадано! Хоч би повідомив — зустріли б!* (О. Бердник); *Після розпаду Австро-Угорщини я негадано для себе став багачем: до моєї кишені таки втрапило трохи золотих монет з цісарської скарбівні* (Р. Андріяшик); *У четвертому "А" народилася друга таємниця. Неждано, негадано, несподівано для всіх. Саме так, як і люблять народжуватися таємниці* (В. Нестайко).

НЕГАЗО́ВАНИЙ, а, е. Не насичений газом (у 1 знач.). *Що відразу здалося надзвичайним — вони цідили не пиво, а колу. Або мінералку! Це був гаплик — хулігани з мінералкою, негазованою* (Ю. Андрухович); *Результати досліджень показали, що швидкість руху негазованої нафти у пласті невелика, а потік буде ламінарним навіть поблизу вибою свердловини* (з наук. літ.); *Щодоби слід пити щонайменше два літри рідини. Бажано, щоб це були негазована мінеральна вода й зелений чай* (з навч. літ.).

НЕГА́ЙНИЙ, а, е. Який здійснюється, відбувається відразу, без затримки; терміновий (у 1 знач.). *Сподіваюся негайної одповіді, а поки що сердечно вітаю вас* (М. Коцюбинський); *Низка вечорів пішла на товариські бесіди, родинні справи, негайні засідання і збори* (Я. Качура); *— Наше військо стоїть перед загрозою бути розрізаним надвоє. Потрібна рішуча і негайна допомога, мосьє, — додав принц Євгеній, чітко формулюючи свої думки* (В. Малик); *Пан Вербовський вже і сам збирався навідатись до міста, але негайні справи, що звичайно для такого великого господарства, не давали можливості це зробити* (Д. Білий).

НЕГА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нега́йний.** [М а л а х і й:] *Негайно потрібна реформа, найнегайніше, кажу, бо бачите, що робиться з людиною, бачите? (Показав на бабу-прочанку, що закуняла на стільці і тихенько хропла). Бачите? .. Наочний приклад до негайності реформи — ось...* (М. Куліш); *Не раз Павло .. підходив, щось казав і замовкав, допомагав мені вдягти жакетку та й біг, пославшись на негайність справ* (М. Бажан).

НЕГА́ЙНО. Присл. до **нега́йний.** *— Може, маєш що йому переказати, зараз, негайно... Перекажи через мене* (Марко Вовчок); *Моторист дістав наказ негайно чистити мотор* (М. Трублаїні); *Якщо ж відходить серце і мистецька думка від духових джерел, — негайно хилиться творчість на підупад і дрібніє в вечірніх і сутінкових часах* (В. Барка); *Суліман з'явився негайно* (Ірина Вільде); [П а в л ю к *(люто кричить):*] *Негайно злазь! Кажу тобі, негайно!* (Л. Костенко).

НЕГАЛУЗИ́СТИЙ, а, е. Який не розгалужується, не має багато галузок. *Ряст — дуже гарна багаторічна трав'яниста рослина з червонувато-ліловими або білими квітками і негалузистим стеблом заввишки 15–25 см* (з наук.-попул. літ.); *У папаї стовбур прямий, негалузистий, зелений, трав'янистий, порожнистий* (з навч. літ.).

НЕГАРА́ЗД[1] *див.* **негара́зди.**

НЕГАРА́ЗД[2], *присл.* 1. Не дуже добре; не так, як треба. *Мірошник той Хомою звався, І був він чоловік такий, Що негаразд за діло брався* (Л. Глібов); *Вона глянула на мене глибокими темними очима, при тьмяному світлі ліхтаря я негаразд бачив їх, але я відчув той погляд, назустріч йому порвалось моє серце* (Л. Старицька-Черняхівська); *Приголомшена несподіваним нагадуванням, не стала* [мати] *й сперечатися, хоча в душі була певна, що негаразд вони оце роблять, розлучаючи її з сином* (О. Гончар); // *у знач. пред. — Воно й добре цією машиною хліб брати, та то негаразд, що вона так часто ламається! — казали одрадяни німцеві* (Панас Мирний); *Що се вже Ви, дядьку, здумали слабувати? Се негаразд* (Леся Українка); *Як же тоді матиметься він, Лаврін? .. Заховається десь до осені й приїде на Брусів хутір? Але то — негаразд. Ницо й гидко* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. пред.* Не все в порядку, не все успішно. *Подумати б людям, що в Кармеля з жінкою щось негаразд, так ні ж бо* (Марко Вовчок); *Але найстарша побачила, що там в кінці стола щось негаразд, і вже біжить до дівчат* (Леся Українка); *Як ті мами відчувають, що з їхніми дітьми щось негаразд, що їх примушує прокидатися вночі, і дряпатися на горище, і пересвідчуватися, що там нікого нема, і годинами стояти під дощем, чекаючи, — пояснити вам не берусь* (В. Нестайко); *Щось було негаразд із птахами — вони завжди відчувають усе першими* (Ю. Іздрик).

3. *у знач. пред.* Погано (про фізичний стан). *— Ану-но, кому там* [у котлі] *негаразд, хапайтеся мойого* [мого] *дрюка, я вас повитягаю!* (І. Франко); *Саньці ще зранку було негаразд, боліла голова* (О. Донченко); *Дуже негаразд було із здоров'ям, він це відчував, хоча намагався заспокоїти друзів* (О. Іваненко); *У Чарлі щось було негаразд із серцем* (Любко Дереш).

4. Незручно, ніяково. *— Без чарки не розбереш, — ніяково озвався ланковий, відчуваючи себе негаразд* (Ю. Яновський); // *у знач. пред.* [Я н і н а *(знову бере ті аркуші, що й раніш):*] *Ось послухайте ..* [С т е ф а н і я:] *Ой, як цікаво! Тільки якось негаразд без дозволу...* (Л. Смілянський).

НЕГАРА́ЗДИ, ів, *мн. (рідко одн.* **негара́зд,** у, *ч.).* Неприємності, невдачі і т. ін. *І тільки кинула поглядом* [Христя] *по хаті, так і збагнула одразу, що вдома якийсь негаразд, а може, й справжнє лихо* (А. Головко); *— Ей, жоно люба! Забудемо всі негаразди* (І. Чендей); *А в Тиврові справді знайшов* [Кирило] *затишок, і помалу душа оживала — після київських негараздів і татової смерті* (Ю. Хорунжий); *Все почало руйнуватись, як замки на піску. З нічого раптом виникали проблеми, з нізвідки піднімались вулкани нерозумінь, негараздів, неприйняття* (Ю. Покальчук); *Поступово я почав помічати, що я не просто псую людям настрій, а що через мене у них трапляються різні негаразди, дрібні, не дуже серйозні, але неприємні випадки* (Ю. Іздрик); // Недоліки, непорядки. *Кому ж хотілося, щоб .. зауважував* [Влас], *не кажучи фігуральніше, носом тикав на негаразди й неподобства* (М. Рудь).

НЕГАРМОНІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Позбавлений гармонії *(див.* **гармо́нія**[1] 2); неприємний для слуху; немилозвучний. *В регіт увіллялось щось грізне, негармонійне, немов далекий грім* (М. Коцюбинський); *У сучасних 150 графоманів — негармонійний стук молотків, гудки, що дратують тендітне вухо парнасця, противний свист та торохкотіння трактора — хіба ж це поезія?!* (М. Драй-Хмара); *За мною глухо хряпали тисячі важких дверей, розривали слух хори негармонійних голосів, проте мої сили пручатися вичерпалися* (М. Матіос).

2. Позбавлений гармонії *(див.* **гармо́нія**[1] 3, 4); який не перебуває в чіткій відповідності з чим-небудь. *Наближалася досить незвичайна група, зложена з п'ятьох молодих дівчат, повбираних у сукні крикливих і негармонійних кольорів* (І. Франко); *Слухаю його* [стінного годинника] *ніжну музику, що настроює мрійно й відволікає від усього голосного, болючого, негармонійного* (О. Кобилянська).

3. Який не ґрунтується на принципах гармонії *(див.* **гармо́нія**[1] 1). *Негармонійне тріо відзвучало, наступний же твір учні виконали напрочуд злагоджено та чисто* (із журн.).

НЕГАРМОНІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **негармоні́йний.** *Карі очі, трошки неоднакові, одно світліше, друге темніше, — колись, до одруження, це її дуже непокоїло .. А потім звикла, дізналася, що й інші вловлюють їхню особливу негармонійність і відчувають якусь особливу теплоту* (Ю. Мушкетик); *Губи дівчини були напрочуд рельєфними. Вони .. — на межі підліткової негармонійності — сполучалися з чітким, майже хлопчачим, окресленням підборіддя* (В. Єшкілєв).

НЕГАРМОНІ́ЙНО. Присл. до **негармоні́йний.** *Справді, Кашуба схожий був з обличчя на якусь дику птицю, яку годі було пригадати! Зріст мав низенький, миршавий, — негармонійно якось збудований був Кашуба* (Г. Косинка); *В замку графиня дрімала по обіді, і кожний скрипіт будив її і настроював досить негармонійно* (Віра Вовк).

НЕГАРМОНІ́ЧНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Те саме, що **негармоні́йний** 1. *Заспівали втрьох, але всі помилялись, бо знали цю арію вловчого не дуже добре. Покої аж гули од якогось негармонічного крику* (І. Нечуй-Левицький); *Всі хапаються... Стукають двері лож... Чутно негармонічні, рипучі згуки: музиканти лаштують свої інструменти* (Л. Старицька-Черняхівська).

2. Те саме, що **негармоні́йний** 2. *Помешкання мало негармонічний вигляд: меблі вишукані, але килим, покривала наче з дешевого магазину* (із журн.).

НЕГАРМОНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **негармоні́чний.** *Негармонічність смаку вина можна ліквідувати купажуванням* (із журн.).

НЕГАРМОНІ́ЧНО, *рідко.* Присл. до **негармоні́чний.** *Учені О. Ю. Шмідт (1891–1956) та В. Г. Фесенков (1889–1972) розглядали розвиток Сонячної системи не тільки як механічне переміщення тіл у просторі, а і як сукупність процесів розвитку, які відбуваються суперечливо, негармонічно* (з наук. літ.).

НЕГА́РНИЙ, а, е. 1. Який не приваблює своїм зовнішнім виглядом; некрасивий. *Хата батькова здалася такою негарною й чужою...* (Б. Грінченко); *Я раптом побачив .. дівчат у хмарі пилу, що вертають з чужої роботи, брудних, негарних* (М. Коцюбинський); *Одне, що в батька було некрасиве, — одяг. Ну такий носив одяг негарний, такий безбарвний, убогий!* (О. Довженко); *Панна Нонна — особа ще молода, але вже досить зім'ята, з дуже негарним, вилицюватим обличчям і розкішною фігурою* (Ю. Збанацький); *Граф Тишкевич мав дві доньки. Молодша, Гальшка, була найвродливішою дівчиною на всю Галичину, а старша, Марина, мов на збитки, була зовсім негарна* (Ю. Винничук); *Він носив окуляри з товстезними лінзами і в негарній пластмасовій оправі* (С. Андрухович).

2. Позбавлений позитивних якостей, властивостей; поганий, недоброякісний. — *А зимою? А у холод, у морози? Зима, холод, мороз! Оце негарний час!* (Марко Вовчок); — *Навіть що він мені купить на місті, все мені негарне, .. гидке,* — *сказала Лукина* (І. Нечуй-Левицький); [О р е с т:] *Ну, там далі цей вірш зовсім негарний, не варт і читати* (Леся Українка); *Вихователька, крекчучи, ступила на ослінчик і почала ретельно обслідувати, чому ж таки погасла лампадка. Чи ґнотик негарний, чи оливи треба долити?* (О. Донченко); // *рідко.* Поганий на смак; несмачний. — *Негарна* [ковбаса], — *одказала вона .. — От як я .. їла* [у пана] — *ніде вже такої не їстиму, — молочна та пухка — губами їж* (Панас Мирний).

3. Наділений негативними моральними якостями, властивостями; непорядний. *Сьогодні написав до брата у Київ, а завтра думаю ще до того мовчазного приятеля Іващенка, негарний він друзяка* (Панас Мирний); *Ти — людина глибоко неморальна, негарна й жорстока. Ти хитрий і вмієш ховати себе, але тебе все ж таки видно* (В. Винниченко); // Який не відповідає певним нормам і заслуговує на осуд (про поведінку, манери людини). [Х л о п е ц ь:] *Чого ти зараз все приміряєш до себе? Се, знаєш, негарна звичайка* (Леся Українка); // Який виражає або свідчить про що-небудь негативне в поведінці, вчинках і т. ін. когось. — *Ти, Ганю, мабуть, дивилася на неї негарними очима* (І. Нечуй-Левицький); — *А ти, синку, дуже багато ймеш їм віри. Я чував про Вуяхевича дещо негарне* (П. Куліш); *Їй чомусь не хотілось, аби вона справила на того хлопця негарне враження. Вона не знала, що він про неї подумав, і непокоїлась від того* (М. Малиновська).

4. Який провіщає що-небудь недобре, пов'язаний із чимсь нерадісним, неприємним. *Вона ще вчора надумала, що з нашого закохання нічого не буде — ні щастя, ні вжитку, бо позавчора негарний сон їй снився...* (Марко Вовчок); *Як воно чудно: повернеться життя до тебе негарним, чорним своїм боком — і якимсь поганим здається все на світі* (Г. Хоткевич); *Матушка Раїса, наче відчувши, що трапилось щось негарне, швидко ввійшла в кімнату* (О. Донченко).

НЕГА́РНО. 1. Присл. до **нега́рний.** *Перед дверима стояла якась жінка у величезнім капелюсі, дорого й негарно одягнена* (М. Йогансен); *Катеринине лице негарно видовжилось* (Ірина Вільде); *Наталя жалілася йому далі, що вся челядь її не любить, зовуть приблудою; дражнять її негарно* (С. Васильченко); — *Ти пам'ятаєш, — сам я мало думав про велике, й говорив я негарно й жартував часом нерозумно* (О. Довженко); — *Негарно вийшло, — заговорив Віктор. — Не довели діла до кінця* (М. Сиротюк); // *у знач. пред. Господи, як я ненавиджу ці зморшки! — подумав він уголос і важко зітхнув. — Як це негарно... Жахливо* (О. Довженко); — *Ви зо мною нещиро говорите! — раптом одрубала Емма .. — Я з вами щиро говорю, а ви для чогось крутите! Негарно!* (В. Винниченко); — *Чого це ви лаєтесь на мене? Самі у школі завжди виговорюєте за лайку і самі лаєтесь. Негарно* (В. Нестайко).

2. *у знач. пред.* Неприємно, прикро, соромно. *Не пожалував він її, а стало йому якось уразливо, негарно: вона чого плаче, дитина нерозумна?* (Марко Вовчок); *Негарно Мирону стало, що його зять такий: закручувати чужі гроші вмів, а оддавати не вміє* (Грицько Григоренко); // Непристойно, не личить, не годиться. [М а н я:] О, *то негарно — так водити за ніс своїх приятелів!* (І. Франко); *Дратують мене оті "парочки", заздрісно стає, хоч і чую, що це негар-*

но, що недобре нарікати на свою долю (М. Коцюбинський); *Йому стало недобре. Брехня, брехня. Тепер треба уникати дивитися в очі, змовчувати, фальшивити. Як це негарно, як огидно* (О. Бердник); // Незручно. *Він кілька разів поривався встати й піти, але кожного разу згадував, що це негарно, — і продовжував сидіти* (Д. Ткач).

НЕГАРЯ́ЧИЙ, а, е. Не дуже гарячий (у 1 знач.); теплий (у 1 знач.). *Негаряче, але ясне проміння заливає садки й луги* (І. Нечуй-Левицький); *Повітря сіре Ще негарячий промінь лоскотав* (М. Рильський); *Петро опритомнів остаточно під вечір. Сонце стояло якраз проти нього, і він довго дивився на величезне, негаряче світило* (Валерій Шевчук); *Лікує рани, порізи й теплий хліб, у теплій чистій воді розм'якшений, але щоб не був мокрим, а ледь-ледь вологим і негарячим* (В. Лис); // Який прохолов (про страву). [Я в д о х а:] *Батько прийшли учора пізно .. та як почали воювати: — Давай вечерять! Та чом того нема та іншого, та чому страва негаряча?* (М. Кропивницький).

НЕГАСИ́МИЙ, а, е. Який неможливо загасити. *До крові дійде, до кості Огонь той лютий, негасимий* (Т. Шевченко); *— То ж тільки невіра, басурмени* [бусурмани] *Богу не хочуть молитися, а ти ж хрещена тварюка. — Та тебе ж за цеє в пекло, в огонь негасимий завдадуть* (С. Васильченко); *Негасиме полум'я пристрасті охопило наші душі* (П. Загребельний).

НЕГА́СНУЧИЙ, а, е. 1. Який постійно горить, світиться, не гасне (у 1 знач.). *Вони* [блискавки] *теж зливаються з загравами негаснучих пожеж. То, мабуть, бори горять або ж гуцульські села* (П. Воронько); *Очі засіяли в нього Молодим, негаснучим вогнем* (Я. Шпорта).

2. *перен.* Який весь час існує, діє, не втрачає свого значення, своєї сили. *Сагайда всю свою незграбну, ще не прочахлу закоханість в Юрія Брянського тепер переніс на ветеранів роти, на тих людей, що мовби несли на собі негаснучий відблиск загиблого друга-офіцера* (О. Гончар); *Був час, напевно, повертатись, але негаснуча надія усе несла мене вперед* (Ю. Іздрик).

НЕГАТИ́В[1], у, *ч., розм.* Те, що викликає негативні емоції (про факт, повідомлення, особливість і т. ін. кого- або чого-небудь); протилежне п о з и т и в *(див.* **позити́в[1]**). *Радченко ще тільки тиждень в організації, але він став уже "свій" зо всіма його хибами, негативами й позитивами* (Б. Антоненко-Давидович); *Він був пихатий і самовпевнений, чванився своїми зв'язками, багатством, говорив зверхньо, і це додало негативу до справи* (В. Хрущак).

НЕГАТИ́В[2], а, *ч., фот.* 1. Зображення на світлочутливій плівці або пластинці, у якому світлі місця знімка виходять темними, а темні — світлими. *Вчора я заходила у фотографію.., нашої другої карточки вони не робили, бо в тій позі погано вийшло, негатив поганий і поза негарна* (Леся Українка); * У порівн. *У нас перевернуті уявлення про людей і про себе, як на чорно-білому негативі. Ніхто нікого не любить, не жаліє. Ніхто нікому не співчуває* (М. Матіос).

2. Плівка чи пластинка з таким зображенням. *На сушку негатива треба було дві години* (Ю. Яновський); *Друкував* [Жорж] *фотокартки, промивав негативи* (О. Донченко); *На ящику, крім рукописів, підносилася купа планомірно складених коробок з-під сигар, папірос, цукерок, пілюль, таблеток, сірників і негативів до фотоапарата* (В. Барка); *Не можна раз у раз прочиняти двері темної кімнати, щоб побачити, як проявляється негатив* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НЕГАТИВІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *книжн.* Негативне, заперечливе ставлення до дійсності, необґрунтоване заперечення чого-небудь. *В цих порожніх розмовах про теперішні справи .. я раптом побачив якийсь зліснуватий негативізм, намагання вискочити у розмові хоча б на вершок вище. Мені стало сумно і прикро* (Ю. Покальчук); *Якщо ми переключимося з "негативізму" в "позитивізм", то, безумовно, знайдемо ключ до розв'язання багатьох наших проблем* (М. Слабошпицький).

2. *мед.* Один із симптомів розладу вищої нервової діяльності людини, що виражається в безглуздому опорі різним впливам. *При негативізмі відмовляються виконувати будь-які завдання (пасивний негативізм) або роблять все навпаки, ніж від них вимагають (активний негативізм)* (з наук.-попул. літ.).

3. *псих.* Невмотивоване бажання діяти наперекір кому-небудь. *У педагогічній практиці негативізм не що інше, як безглузда протидія дитини всьому, що йде від інших, протидія заради самої протидії* (з наук.-попул. літ.); *Епізодичний, ситуативний негативізм, упертість за певних умов може стати рисою характеру* (з наук.-попул. літ.); *Домінантою масової свідомості став негативізм* (із журн.).

НЕГАТИВІ́СТ, а, *ч.* 1. *книжн.* Людина, яка негативно, заперечливо ставиться до дійсності, необґрунтовано заперечує що-небудь. *Відкидаючи визнані певним суспільством ціннісні орієнтації, негативіст ставить під сумнів легітимність установленого порядку, його право на існування* (із журн.).

2. *псих.* Людина, яка невмотивовано діє наперекір кому-небудь. *Негативіст боїться труднощів і не має мети, знає, що його в усьому переслідує невдача, і тому справді на неї приречений* (з наук.-попул. літ.).

НЕГАТИВІ́СТСЬКИ, *книжн.* Присл. до **негативістський.** *Було б великою помилкою негативістськи ставитися до управління й управлінців узагалі* (з газ.).

НЕГАТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до негативізму (у 1 знач.). *Усі соціально-культурні зміни в суспільстві відбуваються в контексті нового соціального вибору індивіда, який визначився у своєму негативістському ставленні до соціалізму, але не має однозначної позиції щодо нової соціальної реальності* (з наук.-попул. літ.); *Давно відомо, що психологія підлітка влаштована дуже хитро: велеречиві повчання породжують лише реакцію відторгнення та бажання формулювати негативістські концепції* (із журн.).

НЕГАТИ́ВНИЙ[1], а, е. 1. Поганий за своїми властивостями, якостями, призначенням і т. ін., який не викликає схвалення, заслуговує на осуд; протилежне п о з и т и в н и й *(див.* **позити́вний[1]**). *В часі моїх гімназіальних студій Дрогобич був містом, дуже багатим на негативні прикмети* (І. Франко); *Адама Міцкевича батько, Миколай, належить до тієї от дрібної шляхти, що її .. без приховування негативних рис живописує поет в кількох розділах "Тадеуша"* (М. Рильський); *Васькові і його товаришам властиві не тільки позитивні, але й негативні вчинки, як воно й буває в житті дітвори* (О. Донченко); // Який не виражає схвалення або позитивного ставлення до кого-, чого-небудь. *Я майже байдужий до хороших оцінок. Але негативна критика ранить мене і руйнує неймовірно. Се своєрідна якість моєї*

натури (О. Довженко); — *До нас надійшла негативна інформація про ваших колег у школі...* (Б. Антоненко-Давидович); *Кохання не визнає негативних характеристик. Якщо воно справжнє, то за визначенням чисте й прекрасне* (О. Авраменко); // Який не має в собі позитивного, доброго або не пов'язаний з ним. *Я був багато хвалений і не раз осуджений за свої роботи і прийшов до висновку, що .. значно легше і продуктивніше працювати з позитивними імпульсами, ніж з негативними* (О. Довженко); *Є люди, які неусвідомлено, поза своєю волею, первородно випромінюють негативну ауру, не за своєю виною створюючи дискомфорт навколишнім* (Б. Олійник); // Який свідчить про відхилення від норми, нормального становища. *Накладаючи паси руками, проводячи долонями вздовж тіла людини, екстрасенс може відчувати там зони негативної ситуації* (з наук.-попул. літ.); // Який не сприяє кому-, чому-небудь в чомусь; несприятливий. *Слід передбачати ліквідацію (нейтралізацію) впливу на людину всіх негативних виробничих факторів* (з наук. літ.); *Негативний вплив поганих для озимини умов зимівлі можна значною мірою послабити внесенням добрив* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. ім.* **негати́вне,** ного, *с.* Те, що не викликає схвалення, заслуговує на осуд. — *Грак, це я роблю в основному тільки для вас. Ви бачите, як я вас люблю, незважаючи на те, що у вас так багато негативного...* (В. Чемерис).

2. Який свідчить про відсутність чого-небудь; протилежний очікуваному. *Того вечора похвалитися успіхами не можна було: спроба за спробою давали незмінно негативний результат* (М. Дашкієв); *Це не змінює його ставлення до матері, ось коли вона стане йому на перепоні і не дозволятиме, не пускатиме, зупинятиме, то в його віці обов'язково виникне негативна реакція на такі дії...* (Ю. Покальчук).

3. *спец.* Протилежний звичайному. *Дуже важливо, в який бік обертається контур: якщо рамка прокручується вгору від горизонтального положення (так би мовити — від оператора), то таке обертання прийнято вважати позитивним; коли ж навпаки — вниз, то це — негативне обертання* (з наук.-попул. літ.).

4. *фіз.* Стос. до того виду електрики, матеріальними частинками якого є електрони. *Електризацію скляної палички, потертої об шкіру, назвали позитивною, електризацією ж каучукової палички, потертої об хутро, — негативною* (з навч. літ.); *Якщо позитивний полюс батареї приєднати до стовбура дерева, а негативний — до кінця якої-небудь гілки, то електричне поле спричинить посилений приплив живильних речовин* (з наук.-попул. літ.).

5. *мат.* Те саме, що **від'є́мний** 2. *На істотне зниження рейтингу України 2009 року вплинули зростання інфляції, низький приріст ВВП, негативний поточний платіжний баланс, зростання державного боргу, політична нестабільність, нестабільність валютного курсу та неадекватна політика* (з наук. літ.); *Усі аргументи, що позначають витрати коштів (наприклад, щорічні сплати), є негативними числами, а аргументи, що означають надходження (наприклад, дивіденди), — позитивними* (з навч. літ.).

△ **Негати́вний о́браз (персона́ж)** *див.* **о́браз**¹; **Негати́вні іо́ни** *див.* **іо́ни.**

НЕГАТИ́ВНИЙ², а, е, *фот.* Стос. до негатива *(див.* **негати́в**²*)*. *Для визначення мас метеороїдів використовують і дані фотометричних вимірювань негативних зображень метеорів на плівках чи пластинках* (з наук. літ.); *На пластинці утворюється негативне зображення об'єкта* (з навч. літ.); *Суха негативна плівка йшла до друкувальної машини* (Ю. Яновський).

НЕГАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **негати́вний**¹. *Процес виникнення Російської держави позначений роздвоєністю його наслідків: позитивністю щодо влади самодержця й негативністю щодо суспільного устрою, моральності й духовного життя населення* (з наук. літ.); *Багато людей не знають про свою негативність і про те, як це руйнує їхнє життя* (із журн.).

НЕГАТИ́ВНО. 1. Присл. до **негати́вний**¹ 1. *Недостатнє знання мови, відірваність від народного коріння не може не позначитись негативно на поетичному творі* (М. Рильський); *Всім було ясно, що опозиція готується до наступу, і це, очевидно, вплинуло негативно на самовпевненість доповідача* (Ірина Вільде); — *Як батько поставився до твого розриву з Алісою? — Певна річ, негативно. Дуже сердився* (О. Авраменко); *Методи здійснення державної міграційної політики часто негативно відбивалися на долях сотень тисяч людей* (з наук. літ.).

2. *фіз.* Присл. до **негати́вний**¹ 4. *У вузлах іонних кристалічних ґраток містяться позитивно й негативно заряджені іони* (з наук. літ.); *В атомі водню — один електрон. Рухаючись, він утворює негативно заряджену хмару сферичної (кулеподібної) форми* (з навч. літ.).

НЕГАТОСКО́П, а, *ч., спец.* Прилад для перегляду радіографічних знімків (рентгенограм, комп'ютерних та магнітно-резонансних томограм і т. ін.) у медицині та техніці. *Сучасні негатоскопи виготовляють із використанням світлодіодних технологій на основі технологій торцевої підсвітки й світлопровідної матриці* (з наук.-попул. літ.); *На яскравий екран негатоскопа накладають радіографічні знімки для їх перегляду* (з навч. літ.).

НЕГА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Заперечення, невизнання чого-небудь, негативне ставлення до чогось. *То реґіт вагання, критики, негації, реґіт з людського деспотизму, звірючості* (І. Нечуй-Левицький); *Заперечення з боку насамперед реакційних кіл виявлялося багатоманітно, в тому числі і в негації нової української літератури, самої української мови* (І. Дзюба); *Всякий поступ, коли він має колись здійснитись, мусить починатись від негації реально існуючого* (О. Шугай); *У болгарській та македонській мовах є аналітичні утворення, які виражають вимогу припинити дію і в той же час не містять маркера негації "не-"* (з наук. літ.).

НЕГА́ШЕНИЙ, а, е: △ **Нега́шене (па́лене) вапно́** *див.* **вапно́.**

НЕГЕНТРОПІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до негентропії. *Традиційну культуру пропонується ототожнювати з народною. Також звертається увага на адаптивно-негентропійні властивості народної культури, її здатність локально знижувати рівень соціальної ентропії в суспільстві, покращувати соціальне самопочуття членів соціуму* (з наук. літ.).

НЕГЕНТРОПІ́Я, ї, *ж., спец.* Ступінь упорядкованості та організованості системи або якість наявної в системі енергії; протилежне е н т р о п і я. *Уперше поняття негентропії ("негативної ентропії") запропонував у 1943 році австрійський фізик Ервін Шредінгер у популярній книзі "Що таке життя?"* (з наук. літ.).

НЕГІГІЄНІ́ЧНИЙ, а, е. Який не відповідає вимогам, нормам гігієни. *Дід сидів, тесав гребінці дерев'яні для корів .. Бо пластмасові, вважав, негігієнічні* (В. Нестайко); *М'які зубні відкладення, або нальоти, виникають унаслідок уживання м'якої їжі, жування одним боком, негігієнічного утримання ротової порожнини* (з наук.-попул. літ.).

НЕГІГІЄНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **негігієні́чний.** *Стоматологи радять відмовитися від уживання неочищеного соняшникового насіння через негігієнічність його лушпиння* (із журн.); *Негігієнічність умов проживання.*

НЕГІГІЄНІ́ЧНО. Присл. до **негігієні́чний.** *Достатньо, аби бодай одна корова, молоко якої потрапляє до молоковоза, хворіла чи була негігієнічно видоєна, як уся зібрана сировина буде зіпсована* (із журн.); // *у знач. пред. — Тоді подайте руки! — Але рук не подавали. — Я не подаю принципово: негігієнічно!* (М. Хвильовий); — *Вони зовсім не миються в ріках, — сказала Кароліна.., — просто біда з цим народним побутом. Це надзвичайно негігієнічно — весь час митись із бочок* (С. Жадан); *Ми відкрито і ні від кого не ховаючись назбираємо вишень, щойно вони достигнуть, і нехай хтось тільки спробує сказати, що це чуже або що це негігієнічно* (Н. Сняданко).

НЕГІГРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Який не має здатності легко вбирати в себе вологу. *Тетрафторид урану — стійка, неактивна, негігроскопічна сполука з температурою плавлення 960 °С* (з наук. літ.); *Паперові мішки бувають двох видів: звичайні й вологонепроникні. Перші використовують для негігроскопічних сипких будівельних матеріалів та хімікатів, а другі — для гігроскопічних матеріалів* (з навч. літ.).

НЕГІ́ДНИЙ, а, е. 1. *без дод. і рідко для кого — чого, на що, заст.* Якого не можна використовувати; непридатний. *Немає ніякого криміналу, коли автор вдається до цензури, котра може негідний задля неї твір заборонити* (Панас Мирний); *От ще остатня надія, — може, буде негідний на службу. Та на лихо собі Корній вдався парубком гарним, — високий, дужий* (Леся Українка); *Кінь непідкований негідний, кінь непідкований по брукові не побіжить* (М. Хвильовий); *Природа може повністю трансформувати негідний матеріал і шукати інших помічників у своїй творчій праці* (О. Бердник).

2. *без дод., кого, чого і з інфін.* Який не заслуговує на повагу, наслідування і т. ін., не вартий кого-, чого-небудь; недостойний. [С і н о н:] *Пророчице! Ох, як благати маю, негідний, я Пречистую тебе?* (Леся Українка); — *Коли ти тут, великий хаджі, я, раб твій, простий мулла, негідний настановляти парафіян і правити службу...* (Олесь Досвітній); // *у знач. ім.* **негі́дне,** ного, *с.* Те, що не заслуговує на повагу, наслідування і т. ін., не варте когось чи чогось. *У хвилини слабкості я також належу до таких людей, стаю однією з сіреньких, непримітних одиниць цієї безликої маси, чия психіка приречена на розподіл світу за принципом: "гідне — негідне", "добро — зло", "користь — шкода"* (А. Дністровий); *Це дзеркало мало незвичайну властивість — все хороше і прекрасне зменшувалося в ньому до неможливого, а все негідне і погане виступало чіткіше і здавалося ще гіршим* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

3. Непорядний, підлий, нікчемний, безчесний (про людину та її поведінку). *Мамо! Закрий мені очі, нехай не дивлюся на того негідного ляха* (Номис); *Горе та ще й велике горе добрим батькам із негідними синами* (І. Волошин); — *Ви поїдете з нами. Але знайте — весь колектив зневажає і засуджує вас за негідну поведінку* (В. Нестайко); // Який свідчить про таку людину. *Ти часом, братіку* [братику], *історія негідна Із Графом — хай мине, повернеться на мир* (М. Рильський); — *Пощо синові негідні мислі облудні втовкмачуєш? Голова у нього і так квола, гляди, полковнику, як би за це не поплатився...* (Н. Рибак); *Образа і навіть злість закипала в його серці на всіх цих Баглюків, Кумових, .. від негідної роботи яких залежав тепер його добробут* (І. Рябокляч); // Уживається як лайливе слово (перев. при звертанні). [Б о в т:] *А ти, негідна та нечемна дитино! То так ти громадську волю робиш!* (І. Франко); *Вона прикусила кінчик язика і мовчала. — Щеня негідне! — враз змінивши тон, гримнув чоловік* (О. Іваненко); — *Ти смієш нагадувати мені про подарунки, негідний!* (В. Малик); // *у знач. ім.* **негі́дний,** ного, *ч.* Те саме, що **негі́дник.** *Рутульців се возвеселило, І так їх серце ободрило, Що і негідний скрізь совавсь* (І. Котляревський).

НЕГІ́ДНИК, а, *ч.* Той, хто здійснює ганебні, підлі вчинки; мерзотник. *Боже, який же він тоді останній хам і негідник..! Яку безмежну підлість він устругнув* (І. Багряний); *На другій дільниці якийсь бригадир шахрайські приписки в нарядах робив. Мерзотник — і все! Ну і що ж? Через оцих негідників я маю на весь світ дивитися крізь темне скельце?* (С. Журахович); *Чисті мислі у воїнів, та один негідник може хоробрих людей продати* (А. Хижняк); *Відверті негідники ті, що бачать погане й одвертаються од нього ще й кажуть: так і треба* (Ю. Мушкетик); *Залишається Леся. Боже мій! Яким же я негідником був у ставленні до неї! Скільки разів обманював, крутив голову, обіцяв* (Ю. Винничук); // Уживається як лайливе слово (перев. при звертанні). — *Ти, негіднику невдячний! Я мала тебе за чеснішого чоловіка, хоч сперечалася з тобою так часто! Тепер я тобі цієї обиди не забуду* (О. Кобилянська); *Мічурін видобув з-за пазухи в Павлуші* [зелене] *яблуко .. — Ох, негідник! — не витримав Терентій.., люто глянувши на хлопця* (О. Довженко); — *Негідники! — враз зарепетував він. — Мерзотники! — затупотів він ногами. — Обормоти! Хто дозволив ноги й руки мотузками перев'язувати?* (Ю. Смолич).

НЕГІ́ДНИЦТВО, а, *с., розм.* Поведінка або вчинок негідника; мерзотність, підлість. — *Підкладіть свиню самому собі як будівникові — це просто негідництво, або, пробачте, сумнівна кваліфікованість* (Іван Ле); *Всі пропозиції відпустити котяче царство на волю відкидалися незаперечно. Такого негідництва ці хворі, але благородні і добрі жінки не могли собі дозволити* (Т. Прохасько).

НЕГІ́ДНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **негі́дник** і **негі́дництво.** *Кажуть, у негідників і думки негідницькі* (з газ.).

НЕГІ́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **негі́дник.** [Б а б и ч:] *Ой куме, куме, зле ти робиш! Занадто собі до голови взяв таку дурницю та із-за такої негідниці добро своє .. марнуєш!* (І. Франко); — *Були ще справи, — продовжував молодий, — коли я знешкодив одну негідницю, яка, втершися до підпілля, видавала наших* (Ю. Яновський); — *Гарем напханий негідниками й негідницями. Всі тільки й ждуть моєї смерті* (П. Загребельний); // Уживається як лайливе слово (перев. при звертанні). — *Тобі, негіднице, тобі, безсоромнице, буде окрема подяка! — погрозив Жигай і швидко пішов геть* (А. Шиян); — *Нічого, нікого! Невже я помру, як собака?*

Ось моя нагорода! Мене покинули! Негідниці, мерзотниці, вони гидкі мені, я їх проклинаю! (Є. Сверстюк).

НЕГІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **негідний** 3. — *Може бути, що ви впустите мене у небесне царство, але я увійду туди з почуттям власної негідності* (Юліан Опільський); — *Лишила записку. Приблизно* [приблизно] *так: "Розсунула покрови й побачила себе, свою негідність, мерзенність і непотрібність. Більше також брехати собі не можу, жити гидко, помираю..."* (В. Винниченко); — *Негідників багато, і їх не завжди вгадують через наявність тих чи інших поглядів. Я знав людей, чия негідність узагалі не ґрунтувалася на жодних переконаннях* (А. Кокотюха).

НЕГІ́ДНО. 1. Присл. до **негідний** 2, 3. *Відчувши, що зірвався й виглядає негідно в очах молодшого офіцера, .. Сомов підвівся, обсмикнув кітель* (А. Кокотюха); *Той, хто боїться смерті, мусить боятися життя. Воно не гідне нас, бо ми поводимося негідно* (Г. Пагутяк); — *Не вигадуй, люба. Це не ти погано обійшлася зі мною. Це я вчинив негідно* (О. Авраменко).

2. *у знач. пред.* Непристойно, підло, ганебно для кого-небудь. — *А що, по-твоєму, бути робітником — негідно?* (О. Донченко); *Це негідно — зловживати гостинністю своїх рідних батьків, коли ти вже лауреат, тобто досяг найвищих відзнак у нашій країні* (П. Загребельний); *Закликаючи інших до .. законності .. у правовій державі, негідно самому порушувати ці ж закони, розколюючи суспільство* (Б. Олійник).

НЕ́ГІДЬ[1], годі, *ж., заст.* Негода (у 1 знач.). *Вітер гуляє полями змокрілими, Негідь, тумани несе* (Б. Грінченко); *Хоч яка негідь, аж горобці поховаються, аж всі люде* [люди] *дрижака справляють, .. а Опанас своє: — Ловка погодка-о* (Грицько Григоренко); *Ось тут стояв хлів з широким піддашшям, під цим дашком їхній школярський гурт перепочивав у негідь чи завірюху* (В. Дрозд); *Крутила колись перебита в бою рука, й то мало бути на негідь* (І. Білик).

НЕ́ГІДЬ[2], годі, *ж., збірн., розм.* 1. Те, що викликає огиду як що-небудь непридатне, непотрібне, негідне (у 1 знач.). *Я думаю, що тепер ти схочеш більше до "Дзвінка" писати, бо, сподіваюсь, у нас не буде того, щоб маринувати добрі праці по три роки, а всяку негідь друкувати* (Леся Українка); [Ч у б е н к о:] *Чого це від тебе димом тягне? Завжди від вашого брата-хіміка якоюсь негіддю несе* (І. Кочерга); *І я побачив кублища страшні Огидних змій; од негоді цієї Ще й досі кров холоне у мені* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. Люди, наділені негативними моральними якостями. — *Чи думав ти, чи гадав, що твоя доня — княжна — мусить із тою негіддю поганитись, клопотатись!* (Марко Вовчок); — *Погубити нещасну дитину! Звести з такою негіддю, з таким деспотом. Це ж твоїх рук діло!.. — накинулася на мене Маруся* (Л. Яновська); — *Вибухни, на нещастя, війна — і така негідь* [прогульники] *може завдати величезної шкоди!* (Є. Кротевич); // *лайл.* Уживається для вираження образи кого-небудь, засудження чиєїсь поведінки (перев. при звертанні). — *Ти що робиш, негідь! — ображеним зойком верескнула панська душа* (М. Стельмах).

НЕГЛА́ДКИЙ, а, е. Із загинами, виступами, западинами. *Щоразу, як п'ятка вдарялася об негладкий камінь, тіло заносило кудись, де іншій нозі було ще більш боляче, бо на її м'яку частину стопи припадало зо п'ять-шість гострих тріщин із задертими краями* (І. Карпа); [А н т і г о н а:] *Ось тут присядь на сей негладкий камінь, Бо довгий шлях, як на старця, пройшов ти, Едіп* (І. Франко, пер. з тв. Софокла).

НЕГЛАЗУРО́ВАНИЙ, а, е. Не покритий глазур'ю (у 1, 2 знач.). *Теракота — вид кераміки, вироби з неглазурованої випаленої кольорової пористої глини* (з наук. літ.); *Археологи вирішили провести хімічний аналіз виявлених у розкопках керамічних уламків. Ученим вдалося екстрагувати з неглазурованої кераміки органічні кислоти, поглинені глиною* (із журн.); *Розрізняють глазуровані цукерки, які вкриті шаром шоколаду, помадки, карамелі та ін., і неглазуровані* (з наук.-попул. літ.).

НЕГЛА́СНИЙ, а, е. Невідомий для інших; прихований, таємний. *Хто був спроможніший — відкуповувався від проклятої вербовки. Навіть негласна плата встановилась: корова або шість золотих п'ятірок чи щось рівноцінне цьому* (М. Стельмах); — *У місті трохи інакше, — казав паламар. — Там — навчальні заклади, культурні осередки, клуби, бібліотеки, гласні й негласні об'єднання та зборища, а молодь сміливіша й рішучіша* (М. Сиротюк); *Удова поліцейського негайно прорахувала: завжди шукають, кому вигідно. Й вирішила ненав'язливо взяти хід слідства під свій негласний контроль* (А. Кокотюха).

△ **Негла́сний (та́ємний) на́гляд** *див.* **на́гляд.**

НЕГЛА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **негла́сний.** *Негласність проведення слідчих дій, регламентованих гл. 21 КПК, виражається в тому, що вони здійснюються приховано не лише від осіб, злочинна діяльність яких документується, але й від усіх інших суб'єктів, що не беруть безпосередньої участі в її провадженні* (з мови документів).

НЕГЛА́СНО. Присл. до **негла́сний.** *Негласно я був під таким доглядом, що не міг вільно кроку ступити* (Ю. Яновський); *Вона сказала, що таксі в їхньому містечку нема, але є водії, які негласно підробляють* (А. Дністровий).

НЕГЛИБО́КИЙ, а, е. 1. Який має невелику глибину; досить мілкий (у 1 знач.). *Все те він бачив, неначе десь у воді .. або десь на дні неглибокої прозорої річки* (І. Нечуй-Левицький); *З радісним криком та вереском поскакали* [мої товариші] *в чисту, неглибоку воду* (І. Франко); *Де-не-де видається невисокий шпильок, неглибока яруга, балка й кілька запорошених кущів* (М. Грушевський); *Це була неглибока, обнесена муром криничка у видолинку, з якої воду діставали ключкою* (Р. Андріяшик); *Цей ліс росте на рівнині, трохи помережаній неглибокими ярами* (Г. Пагутяк); // Який має меншу глибину порівняно з іншими однорідними предметами. *Його лукава посмішка пробігає по всьому обличчі, утворюючи ледь помітні зморшки біля очей і неглибокі ямочки коло щільно стулених губ* (І. Шаповал); — *Не треба нервувати, Сергію, рана неглибока, — заспокоював Кость* (Микита Чернявський); *Стольник Василь Тяпкін .. зупинив коня, статечно, не поспішаючи, зліз і поволі пішов протоптаною у неглибокому снігу доріжкою нагору* (В. Малик); // Який міститься або лежить на невеликій глибині (у 2 знач.) від поверхні. *Ви раді, що добралися до неглибокого місця, де ви ногами черкнулися дна* (Панас Мирний); *На ніч вибрали неглибокий затишок під берегом і розпалили перед ним багаття* (Ю. Яновський).

2. *перен.* Недостатньо ґрунтовний, позбавлений змістовності, суттєвості, повноти і т. ін.; поверховий. [Б а т у р а:] *Що ви? Звичайна книга, і в ній є і схематичні образи і неглибокі місця* (О. Корнійчук); *Опоненти відзначали примітив-*

ність методики, неглибоку розробку, навіть недостатність експериментальних даних (І. Росоховатський); *Брехня — неглибока: приглянувшись, побачиш, що на дні* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); // Несерйозний (про людину). *Галині не подобався Толин батько, дженджуриста, неглибока людина, що цікавилася тільки футбольними та хокейними новинами* (Б. Антоненко-Давидович); *Сташка не раз дивувалась, які ті хлопці неглибокі в своєму самолюбстві, які до смішного легковірні* (Ірина Вільде).

3. *перен.* Який не досяг певної сили; не досить сильний. *За півгодини він заснув, та не провалився в морок, як напередодні, а плавно занурився в неглибокий тривожний сон* (А. Кокотюха); *Є чимало талановитих акторів, які мають у своєму розпорядженні дуже малу кількість нот у голосі. Вони не можуть модулювати своїм неглибоким голосом, і коло їхніх ролей не може бути широким* (з мемуарної літ.).

НЕГЛИБО́КІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **неглибо́кий.** *Через відносну неглибокість прилеглої до України акваторії Чорного моря тут майже немає сірководню, органічний світ досить різноманітний, є багато риби* (з наук.-попул. літ.); *Нам .. доводиться з болем соромитися перед нашими азіатськими великодушними сусідами — така неглибокість, така нетривкість були в нашій вихвалюваній цивілізації* (В. Винниченко).

НЕГЛИ́БОКО, *рідко* **НЕГЛИБО́КО.** Присл. до **неглибо́кий** 1, 2. *Сахно неглибоко пірнала й відпливала під водою убік* (Ю. Смолич); *Цієї ночі приснилася повінь, тепла весняна повінь, яка залила велетенські луки, але залила неглибоко* (Ю. Мушкетик); *Ось у чому річ: він байдуже, неглибоко ставиться до людей і їхніх почуттів, це вирішує все!* (В. Владко); *Вона надто мало знала свого батька, поверхово, неглибоко* (Б. Харчук); // *у знач. пред. Ми, було, там усе купаємось. Пісочок на дні затужавілий, твердий, і неглибоко: саме добре нам купаться* (І. Нечуй-Левицький); *Тут було неглибоко, і ми попихали свої човники, упираючись веслами в дно* (Олесь Досвітній).

НЕГЛИБО́КО *див.* **негли́боко.**

НЕГЛІЖЕ́. 1. *невідм., с.* Легке невибагливе домашнє, перев. ранкове, вбрання. *На другий день застаю вже тільки саму ученицю: в салоні на отоманці лежить у гарному негліже, в руках книжка* (Уляна Кравченко); *А далі все відбулося точно, як у поганій драмі чи водевілі. Крик, ґвалт, плюгавий прапорщик у негліже...* (Василь Шевчук); *Ти ж була богиня, Володарка моя в прозорім негліже* (Д. Павличко).

2. *у знач. присл., розм.* Перебуваючи в такому одязі. *Піти до кімнати служниці? .. Тільки як? У якім виді? Чи так, як стою, чи негліже? Як то — негліже? В підштаниках? Фе!.. Ні, як уже йти, то йти одягненому* (Г. Хоткевич); *Потьомкін приймає відвідувачів то вдягнений у фельдмаршальського мундира при орденах і хрестах, то негліже, лежачи на дивані, демонструючи таким маніром свою байдужість до двірських інтриг* (Р. Іваничук).

НЕГНИ́Й-ДЕ́РЕВО, а, *с.* Хвойне дерево з міцною, пружною червоно-бурого кольору деревиною, дуже стійкою проти гниття, що використовують у столярній і токарній справі; тис. *Хай принесуть тиса, що негний-деревом називається в народі* (Ю. Яновський); *Негний-дерево, що зеленими списами хмари чеше, а корінням єсе крем'яні береги Тиси* (М. Дочинець); *Тисова деревина — найтвердіша з усіх знаних порід: їй не загрожує ні гниття, ні корозія, чого не скажеш про метал; негний-дерево годне й залізо перестояти* (з наук.-попул. літ.).

НЕГНИЮ́ЧИЙ, а, е. Стійкий проти гниття. *І хто багряницю мав, і вісон, і шнури фарбовані, і вовну — приносив; і хто мав срібло й мідь — приносив, і приносив також, хто мав дерево негниюче* (Г. Хоткевич); *А писання ікон? Це не те, що башлувати ненароджених ягнят для пергамену. Вистругати дошку з негниючого кипарисового дерева .. — то був тільки початок* (П. Загребельний); *Широко застосовується формалін у шкіряному виробництві, оскільки проявляє дубильну дію на білки шкіри; робить їх твердішими, негниючими* (з навч. літ.).

НЕГНІВЛИ́ВИЙ, а, е. Якого важко розгнівати; несердитий. *Усі сміялись, а Черевань наперед усіх. Веселий і негнівливий був собі пан* (П. Куліш); *Наш Михайлик, бездомний, безробітний коваль, хлопчина негнівливий та несміливий* (О. Ільченко); *Це людина привітна, розсудлива, негнівлива* (Ю. Хорунжий).

НЕГНУ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **негнучки́й.** *Ця висока негнуча постать постояла трохи й довгими кроками потім рушила з подвір'я на вулицю* (В. Підмогильний); *Плинуть плотів каравани — Прип'яттю, Волгою, Доном — Сосни смолисті, ялиці, негнучі дуби* (П. Дорошко); *— Це все, лорде Шогрине. Хочете щось сказати? — Ні, государю, — хрипко відповів колишній віце-канцлер і на негнучих ногах, мов на дибах, залишив залу* (О. Авраменко); *Перед цими простими сільськими хлопцями, твердими, негнучими й чесними, як сама земля, він завжди чув якусь невиразну вину* (О. Забужко).

НЕГНУЧКИ́Й, а́, е́. 1. Який не має гнучкості, не може легко гнутися, не ламаючись. *Трос був сталевий, негнучкий і холодний, але Бучний гнув, м'яв і зв'язував його дуже легко* (Д. Ткач); *Раптом вийдеш ти на площу нешироку, Де тліє мокрий кущ занедбаного дроку І тягне гостролист, важкий і негнучкий, Своїх гілок зелені колючки* (М. Бажан); // Позбавлений здатності легко згинатися. *Роззявив* [Панас] *рота і тикав пальцем, грубим і негнучким, як цурпалок з корою, у чорну дірку* [вибитого зуба] *на блідих яснах* (М. Коцюбинський); *Дід покинув відчинені двері... Пробує нахилитися — не може: такий негнучкий від старості* (В. Барка); *Іван проскакує від одного схову до другого, кумедно переставляючи, мов дерев'яні диби, негнучкі ноги* (П. Колесник); // Позбавлений м'якості, здатності щільно облягати що-небудь (про одяг, матерію і т. ін.). *О. Мойсей убрався в нову рясу з претовстої вовняної матерії — баракану, що стояла лубом на його сухорлявій постаті, спадаючи рівними негнучкими фалдами* (І. Нечуй-Левицький); *Приходять люди в тяжких мужицьких свитках, в грубому негнучкому полотні, селянською журбою в зіницях і з святим хлібом в руках* (М. Стельмах); *Плутався* [паша] *в товстому килимі, зачіпався ногами за довгі поли свого негнучкого від золота кафтана* (П. Загребельний).

2. *перен.* Не здатний швидко пристосовуватися до різних обставин. *— Ми — мов приречені... — Миколу Петровича вразили зненацька ці слова: як на негнучкий інститутський розум Софії Аркадіївни .. — це було занадто глибоке мислення* (Б. Антоненко-Давидович); *Не судилося й дівчині десь під вечірніми зорями розкрити свою душу, уперту, негнучку* (М. Стельмах); *— Чи взагалі пасує мистцеві вимацувати поміж гострим камінням щілини, щоб бодай на півкроку*

посунутися вперед? — катував себе Бережан. — Чом я не такий цілісний, не такий негнучкий, як ось отець Данило? (Р. Федорів).

НЕГНУ́ЧКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **негнучки́й.** *Агапіт, попри всю його дебелість, .. вдав уклін, бо насправді вклонитися через свою зовнішню негнучкість не міг* (П. Загребельний); *Високого зросту, він завдяки ідеальній виправці та негнучкості спини й карбованим армійським крокам .. справляв враження ще вищої людини* (В. Чемерис); *В голосі його чулася твердість. Не твердість, а якась дубова ваговитість і негнучкість* (І. Волошин).

НЕГОВІРКИ́Й, á, é. Який не любить говорити, неохочий до розмов; небалакучий, мовчазний (у 1 знач.). — *Геть батькова вдача! — думала Іваниха. — Як той було, небіжчик, усе такий неговіркий та сумний, так і Корній* (Леся Українка); *Дорогою неговіркий Тиміш чомусь розбалакався, намагався прогнозувати, коли прийдуть наші й як то воно буде!* (Ю. Мушкетик); *Він чоловік неговіркий, радше б сказати, геть-таки мовчазний, так що з нього слóва інколи й кліщами не добудеш* (І. Андрусяк); // Який не бажає розмовляти в певний час, період, при певних обставинах. *Пішов панич, і Параска цілий вечір була неговірка, невесела* (Панас Мирний); — *Щось ви сьогодні неговіркий. — Наговоривсь із слідчим* (Василь Шевчук); *З того часу, як поїхала Надія Іванівна, брат став неговіркий, на виду змарнів* (А. Михайленко).

НЕГОВОРЮ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неговірки́й.** *Роман мовчав. Він був тихий на вдачу, неговорючий і дуже несміливий: ніколи він не зачіпав ні однієї дівчини ні словами, ні жартами* (І. Нечуй-Левицький).

НЕГО́ДА, и, *ж.* 1. Погана погода. *Надворі негода страшенна, Сніг, дощ, лютий вітер гуде* (Леся Українка); *Літо ще не розпрощалось із землею і востаннє перед осінньою негодою дарувало їй тепло, ясні дні й це лагідне місячне сяйво* (Б. Антоненко-Давидович); *Надворі була негода: моква, туман, темрява* (С. Чорнобривець); *І, як на гріх, після обіду пішов дощ, та не просто пішов — негода, по всьому, затяглася надовго* (В. Чемерис); * Образно. *Тільки в серці, як перш, панувала зима, Не проходила хмура негода* (П. Грабовський); * У порівн. *Чого ж я плачу? Мабуть, шкода, Що без пригоди, мов негода, Минула молодость* [молодість] *моя* (Т. Шевченко); // Те саме, що **дощ** 1. — *Нехай вони* [дядько Панас] *полежать, видужають... А то ж хіба можна .. у негоду по мокрому везти слабого?..* (В. Винниченко); *Хати, здається, мов п'явки, вп'ялися в мокру землю і стоять такі зажурені-зажурені та дощем-негодою побиті...* (Г. Косинка); *Земля була ще суха, але почувалося, що десь недалеко ідуть негоди, нудні і сірі* (О. Гуреїв).

2. *перев. мн.* Нещастя, знегода; тяжка година; дні, сповнені невдач, неприємностей. *На крайнім порозі життя оддав старий своє літами та негодами побите серце малій дитині* (Панас Мирний); *Довго думає Оксана весняної теплої, зоряної ночі про свої негоди* (Грицько Григоренко); *Позбавлене брехні, заздрості і злоби, воно* [їхнє товариство] *було їм відпочинком і розвагою після негод та борні, що їх кожному довелося зазнавати* (В. Підмогильний); *Він теж, як ці самі дерева, він теж налитий соком і повен чекання, а всі прикрості й негоди — це щось незначне й перехідне* (Валерій Шевчук); *Дарця розповідала, які негоди привели її до Юрка* (Любко Дереш).

НЕГО́ДИЦЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **негóда** 1. *Кому з фронтовиків не кортить в таку негодицю випити та ще коли в цій чужій, злобивій стороні натрапиш часом на таку привітну жінку?* (А. Хорунжий); *Дощова негодиця і страх змушували мешканців Густого Лугу сидіти вдома* (В. Лис).

НЕГОДО́ВАНИЙ, а, е. Якого не годували; голодний. *І серце жде чогось. Болить, болить, і плаче, і не спить, Мов негодована дитина* (Т. Шевченко); *Лишилась тільки сліпа Естерка .. та голодні, негодовані кози, що блукали круг неї з жалібним плачем* (М. Коцюбинський); *Тільки коні, негодовані й непоєні коні, форкали, виказуючи схованку людей* (І. Білик).

НЕГО́ДОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **негóда.** *Після зими й негодоньки зацвіли садки* (Л. Боровиковський); *Реве-гуде негодонька, Негодоньки не боюся, Хоч на мене пригодонька, Та я нею не журюся* (Леся Українка); *Туман з поля підійметься, Й сонечко прогляне; Минується негодонька й доленька настане* (Я. Щоголів).

НЕГО́ДЯНИЙ, а, е, *рідко.* Який супроводжується дощами, холодом і т. ін.; непогожий. [Пан Стась:] *А ніч яка! Негодяна, як ворон, темна!* (С. Васильченко); *Йому здавалось, що це знову повертається негодяна осінь* (О. Гончар); // Характерний для негоди (у 1 знач.). — *Над вояка нема в світі біднішого бідняка .. Драний кабат править йому і за сорочку, і за параду, ще й лютою зимою в чистім полі, під негодяним небом мусить власним духом-хухом грітися* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

НЕГОДЯ́ЩЕ, *присл., розм.* Те саме, що **негóже.** *Він завжди більше дбав про себе, ніж про інших, а тоді, з Лялею, і зовсім зробив негодяще* (П. Загребельний); — *Я не для того, мій хлопче, їхав у таку далечину, щоб так негодяще повеститися* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса).

НЕГОДЯ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Непридатний для використання, вжитку (про предмети, речі і т. ін.). — *Коли б же хоч долото яке нікчемне, хоч паля яка негодяща! Не було нічого* (Марко Вовчок); — *Негодяща деревина, мало поживних соків спожила. Ящики з неї ще можна зробити, а от на паркет чи шпали нікудишня* (Г. Пагутяк); *Маленький загін попрямував крізь обрідкуватий лісок і .. став табором на березі Білого озера, що мало солону, негодящу до пиття воду* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Худий, кволий (про живі істоти). — *Молодець ти в мене, Митько! Отаке теля виховав. Ой, хороше телятко! А було ж нікчемне та негодяще* (О. Донченко); — *Воно ж геть хворе та негодяще! Пропаде! — Не пропаде! Він з Іветтою не пропав! Без неї — тим паче виживе* (Люко Дашвар); // Неспроможний фізично що-небудь робити; немічний. *Дорога мене втомлює, негодящий я тепер* (М. Коцюбинський); — *Я, бачте, негодящий, коли правду вам сказати. Праву руку мені скалічено ще на першій* [війні] (С. Добровольський); *Гострий біль шпигнув мене, туга чи смуток сколихнули моє серце .. Я відчував себе негодящим для участі у цій виставі, але не міг покинути дійства, був-бо старшим дружкою* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **негодя́ще,** щого, *с.* Те, що непридатне для використання. *І негодяще колись згодиться* (прислів'я); *Тут перебрали годяще й негодяще, кидали знову на грузовики* (І. Микитенко); *Всякий, що тільки мав негодяще, викидав те на вулицю й давав перехожим чудову нагоду задовольнити всі свої чуття тим паскудством* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

НЕГО́ЖЕ. Присл. до **него́жий** 1. *Та, мабуть, кінь невдячний був, А то й дурненький, може, Бо на ласкаві ці слова Він одповів негоже* (В. Самійленко); — *Та хай їм біс. — Ні, ні, Павле, негоже ти зробив, — підхопив Поляков. — Таких випадків не можна пропускати. Ми всюди маємо допікати нашим ворогам* (М. Сиротюк); *Не вмієш володіти думкою, брате. Несолідно це: не знаючи в чому справа, думати про людину негоже...* (О. Бердник); — *Негоже вчинив князь Святослав. В Іскоростені мав би сидіти інший* (І. Білик); // *у знач. пред.* Погано, неприємно. — *Гей же за мною, кому тут* [у пеклі] *негоже! — крикнув* [Русин] *до грішників і з дрюком у руках скочив крізь діру в долішній поверх* (І. Франко); // *у знач. пред.* Не годиться, не слід, не личить. *Ніхто не знав, що ще буде, а кожному видко було, що так, як воно ведеться, негоже* (Панас Мирний); *Вір і наслідуй. Учневі негоже Не шанувати визнаних взірців, Бо хто ж твоїй науці допоможе На певний шлях ступити з манівців?* (Є. Плужник); *Негоже зневажливо говорити про хліб. Народ цього не любить* (І. Волошин); — *Не вчися, хлопче, підлабузнюватися. Негоже це для майбутнього лицаря...* (Ю. Винничук).

НЕГО́ЖИЙ, а, е. 1. Поганий, нехороший. *Нігде* [ніде] *слова про його* [нього] *негожого не чути* (Ганна Барвінок); *Літав соловейко в рожевий городчик, Кохав-бо він рожу, А поруч коханки він навіть не бачив Тернину негожу* (А. Кримський); *У вікна-бійниці було видно Буг, татарські дозори на горбі, табуни коней, що паслися на долині .. До втечі звідси шлях був негожий* (Ю. Мушкетик); // Який викликає осуд; ганебний. *Гірке життя під канчуком ворожим Заплямлене покором тим негожим* (М. Старицький); *Гуни .. вважали негожим для себе орати землю і сіяти злаки, збирати їх і молотити, доглядати й вирощувати худобину, свиней, овець* (В. Малик); // *на що, до чого.* Неспроможний фізично що-небудь робити. *Звісно, вони* [фашисти] *не помилують за подібні штучки, уб'ють на місці, та йому дарма. Все рівно він ні до чого негожий став* (О. Гуреїв); — *Мій старий уже зовсім негожий! — скаже у плечі чоловікові Марія. — Не поспішайте... годинку поспить, і знову приєднається* (Г. Колісник); // Непотрібний (у 1 знач.). *На тобі, небоже, що мені негоже!* (прислів'я); // *у знач. ім.* **него́же,** жого, *с.* Щось погане, осудливе. *Раз поселилась у Босні у нас Тиха побожна бабуся. Чесна душа — гріх негоже плести: Все було молиться Богу* (П. Грабовський).

2. Те саме, що **непого́жий.** *Сірий, негожий день минув, як хвилина* (У. Самчук); *Ледь-ледь хмільний від музики й думок, Ти вибігаєш з крісел, ти виходиш В негожу ніч, і обмокріла одіж Тебе проймає дрожем до кісток* (М. Бажан); *Може, колись негожої години хтось і Ґудзіем так заопікується* (Е. Андієвська); *Він сяде біля вікна й дивитиметься в насуплену даль, а потім запише у своєму щоденнику, що день чотирнадцятого березня — негожий* (Валерій Шевчук).

НЕГО́ЖІСТЬ, жості, *ж.* Абстр. ім. до **него́жий** 1. *Його тривожила думка про негожість того, що відбувається в колективі* (із журн.).

НЕГО́ЇСТИЙ, а, е, *рідко.* Який погано або зовсім не гоїться (про рану). *Де забарився ти, вечоре милий? Очі в журі за тобою, Груди без тебе спочити не вміли, Думи юрбою... Кожна з них ятрить негоїсті рани* (Є. Плужник).

НЕГО́ЛЕНИЙ, а, е. Який не голився або якого не голили; непоголений, небритий. — *Заріс чоловік, неголений та й такий, як старець* (Л. Мартович); *Грузовик викотився з-поза дерев і вперся в шлагбаум. Васьков, як завжди неголений, аж до азарту веселий, висунувся з кабіни* (Л. Первомайський); *Василько був зумисно трохи неголений і виглядав старшим* (Ю. Покальчук); // Зарослий бородою, вусами, укритий волоссям. *Береза відчув, як спалахнули його неголені щоки* (М. Томчаній); *Вона підбігла до нього, притиснулася чолом до його неголеного підборіддя* (Г. Вдовиченко); // *у знач. ім.* **него́лений,** ного, *ч.* Той, хто не голився. *Неголений усміхнувся скептично* (Люко Дашвар).

НЕГО́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **него́лений.** *Він давно не голився, неголеність пасувала йому* (А. Кокотюха); *Довге волосся, на вилицях романтична синява модної триденної неголеності* (І. Роздобудько); *Тепер він був, як і всі решта, — з перекошеним гіркотою ротом, із легкою неголеністю, від якої віяло готельним відчаєм* (Любко Дереш).

НЕГОЛО́ДНИЙ, а, е. 1. Який не відчуває, не зазнає голоду (у 1 знач.); досить ситий (у 1 знач.). *Голодній кумі й хліб на умі, а неголодна й про книші забула* (прислів'я); *Обід був чималий. Смачних та тривних потрав було багацько. Духовенство вийшло з-за стола неголодне й напоєне* (І. Нечуй-Левицький); *Чим люди жили? Важко сказати двома словами. Матеріально — як птахи піднебесні: день неголодний — от і гаразд, про завтрашню їжу думатиму завтра* (Ю. Яновський); *Якби тепер мене хтось запитав про щастя, я відповів би: я багато хотів, я страждав через гроші, а взагалі не треба нічого хотіти, треба просто бути вільним і неголодним (ще любов, але це вже як вийде), йти життям і не згинатись — ось це воно й є!* (В. Кожелянко); // *у знач. ім.* **неголо́дний,** ного, *ч.;* **неголо́дна,** ної, *ж.* Той (та), хто не відчуває голоду (у 1 знач.); ситий (у 1 знач.). *Печені вивірки, приправлені на "індійському корінні", що могли б спокусити й неголодного й були дуже парадною гостиною, стояли на столі непочаті* (Н. Королева).

2. Багатий продуктами харчування (про певний період часу). *Сухий березень, квітень мокрий, травень холодний — рік неголодний* (прислів'я); — *Й роки зараз неголодні, а ти так довчилася, що й на себе не схожа. Поправляйся, дитино моя, одужуй...* (П. Автомонов).

НЕГОЛОСНИ́Й, á, é. Який не дуже голосно, сильно звучить, якого не дуже добре чути; досить тихий. *Гості все пили по чарці та стиха балакали. Розмова йшла поважна, неголосна* (І. Нечуй-Левицький); *Він стояв уже коло неї на рівних ногах, а в його очах блистіли сльози... — Анно... Анно!.. — говорив щирим, неголосним голосом. — Або я вже в тебе нічого не вартую, що дарунка не хочеш прийняти?* (О. Кобилянська); *Десь біля стайні зачулась чиясь хода, неголосна мова* (В. Винниченко); *Знову відлунюється неголосний гуркіт воза* (О. Іваненко); *Козаки сонно налягали на весла, втішаючись неголосними розмовами про недалекий нічліг та гостинну вечерю на подвір'ї князівського замку* (О. Бердник); *Линуть досить незвичні, неголосні, але напрочуд приємні звуки* (Е. Андієвська).

НЕГО́ЛОСНО. Присл. до **неголосни́й.** *Кобзар співає з повагою і неголосно* (Т. Шевченко); *Тільки десь вода на лотоках поміж камінням шуміла неголосно й поетично й гармонізувала з тихим вечором, з ясними зорями й на небі, і в блискучій воді* (І. Нечуй-Левицький); *Телефон біля ліжка Романа Петровича Лященка неголосно задзвонив* (В. Собко); *Там горіли вогні, метушилися люди, неголосно гули якісь небачені пристрої* (О. Бердник); *Він чомусь неголосно*

сміявся (Б. Харчук); *Академік говорив неголосно, але всі чули кожне його слово, так тихо було в залі* (В. Нестайко).

НЕГОМІНКИЙ, á, é. Те саме, що **негомінливий.** *Олекса був веселий, охочий хлопець, .. — тепер наче відтяло то все зразу. Став мовчазний, негомінкий, рідко появлявся на вулиці* (Г. Хоткевич); *У нього інколи бували гості, вони приходили й зникали, такі ж негомінкі й непомітні, як і сам господар* (В. Собко); * Образно. *Не злинуло чуття! Нехай неперечуте, Невирізьблене і негомінке — Дай руку мрії! Хороше відчути її рукú стискання нетривке* (В. Стус).

НЕГОМІНЛИВИЙ, а, е. 1. Який мало гомонить, не створює гомону, галасу і т. ін. *Він був негомінливий, хоча вдачу мав гарячу* (із журн.); * Образно. *Мовчазна й негомінлива тепер Хотинська фортеця, а колись тут, біля кам'яних мурів, схрещувалися шаблі, ламалися списи, падали ядра* (із журн.).

2. *перен.* Який не видає безладні звуки, не шумить. *Повз стежку долинали звуки негомінливого струмка* (із журн.).

НЕГОМІНЛИВО. Присл. до **негомінливий.** *Розмова друзів негомінливо тривала аж до ранку* (із журн.).

НЕГОМОГЕННИЙ, а, е, *спец.* Неоднорідний за складом, походженням, властивостями; гетерогенний. *Семіотично негомогенний процес передавання інформації включає в себе різні знакові системи (вербальну та невербальну)* (з наук. літ.); *При зварювальному нагріванні, що відбувається швидко, утворюваний аустеніт буде негомогенним щодо вмісту вуглецю* (з наук.-техн. літ.); *Відомо, що рух будь-якого негомогенного розчину в пористому тілі зумовлює процес, який відрізняється від дифузії, але має тенденцію приводити до аналогічного або протилежного ефекту при змішуванні сполук різної концентрації у складі розчинів* (з наук.-попул. літ.).

НЕГОМОГЕННІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **негомогенний.** *Показник негомогенності реполяризації є основою виникнення аритмій під час гострого інфаркту міокарда* (з наук. літ.); *Для дії характерна негомогенність, оскільки дія — це чергування різних станів, тимчасовість, непостійність* (з наук. літ.).

НЕГÓРДИЙ, а, е. Якому не властиві гордість (у 3 знач.), зарозумілість, пиха; досить простий (у 5 знач.). — *Не журися, сину! Мені стара Павловська, Маринчина мати, дуже припала до душі: весела, добра й негорда* (І. Нечуй-Левицький); *Тепер у них вічно ясний сміх, жарти, співи за роботою. Буває ж щастя людям, в яких багаті та негорді родичі* (В. Винниченко); — *Це люди негорді, наші люди. З усім народом розмовляють* (О. Донченко); *Сергій Орендар був негордий хлопець і допитливий* (М. Білкун); // Який не виражає гордості, зарозумілості, пихи. *Хоча брати не забували, що вони сидять у самого пана, але і їхня недовіра починала осідати від огнистого напою і негордого слова* (М. Стельмах).

НЕГОРДОВИТИЙ, а, е. Те саме, що **негóрдий.** *Познайомився із старою він, і такий балакучий, такий ввічливий, негордовитий* (Панас Мирний); *Витурив* [батюшка] *Матвія. Але негордовитий полісовщик не дуже розсердився з такої безцеремонності і вже на другий день приніс на попівський двір в'язку підстрелених куріпок* (М. Стельмах).

НЕГОРДОВИТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **негордовитий.** *Згідно з нормами вікторіанського права, тактика вибачення передбачає негордовитість мовця та його бажання відповідати стандартам благопристойності* (з наук. літ.).

НЕГОРДОВИТО. Присл. до **негордовитий.** *Він ступав несміливо, говорив негордовито, наче завинив* (із журн.).

НЕГОРЮЧИЙ, а, е. Який не має здатності горіти. *Скільки сліз було там* [в ущелинах] *пролито, від яких і той ханський негорючий камінь горів!* (О. Гончар); *Антипірени, що входять у полімерну композицію, спричиняють утворення карбонізованого залишку й виділення негорючих газів* (з наук. літ.); *Більшість негорючих мінералів утворилось із вулканічних порід* (з наук.-попул. літ.).

НЕГОСПОДÁРНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **негосподáрський** 1. *Колись було в неї несогірше господарство, своє поле. Та вже єї* [її] *небіжчик чоловік... вдався негосподарний* (Т. Бордуляк).

НЕГОСПОДÁРНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **негосподáрний.** — *Я знаю їх* [панів] *слабі сторони, їх* [їхні] *привички, непрактичність, непорядність, негосподарність* (І. Франко); *До занепаду установи спричинилась негосподарність* (з наук.-попул. літ.).

НЕГОСПОДÁРСЬКИЙ, а, е. 1. Власт. невмілому, поганому господареві; недбайливий. [Н а с т я:] *Іди, іди ти, негосподарська дитино!* (І. Франко); // Неекономний. *Негосподарські витрати.*

2. *екон.* Не пов'язаний із комерційною діяльністю. *М. Туган-Барановський вважав, що негосподарські мотиви й інтереси мали особливо великий вплив на розвиток господарства* (з наук. літ.); *У праві Німеччини до негосподарських спілок належать такі об'єднання осіб, що мають спільну мету: політичну, наукову, соціальну, благодійну тощо* (з навч. літ.).

НЕГОСТИННИЙ, а, е. 1. Який не любить приймати і частувати гостей. — *Постривайте. Ось, бачите, яка я нині негостинна. Забула, що ви вже, мабуть, зголодніли* (Б. Лепкий); — *Дозвольте, — запротестувала Оксана Сергіївна.., — куди ж вам поспішати на ніч? Я зовсім не така вже негостинна господарка!* (Ю. Яновський); — *Та й негостинний бо ти, чоловіче, — присів на землю білявий* (В. Козаченко); // Позбавлений привітності. *Він* [песик] *потерся об Кузьмин чобіт, мов вибачаючись за негостинну зустріч* (Ю. Збанацький); // Який не підходить для прийняття гостей. *Бровко ще раз глянув на зоотехніка, але вже з більшою цікавістю, намагаючись розгадати, кого Господь Бог послав на його голову в такий негостинний зимовий час* (С. Добровольський).

2. *перен.* Який справляє неприємне, гнітюче враження (про предмети, явища природи і т. ін.); непривітний, похмурий. *Еней, блукаючи морем Вздовж берегів негостинних, спізнав усю лють і запеклість Серця Юнони* (М. Зеров); *Гіпатії треба було забиратися геть. Невже магараджа переслідує її навіть на відстані в своїй непривітній, негостинній землі?* (О. Бердник); *Недалеко від нас стояла на горбі сіра хата, оббита нефарбованими дошками, якась чужинська, негостинна* (Г. Пагутяк).

НЕГОСТИННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **негостинний.** *Грішили люди не одним, але гріха негостинності дуже остерігалися* (Б. Лепкий); *Вона хотіла напекти й наварить, щоб усе було, як у людей, щоб ніхто її не обсудив за скупість та негостинність* (С. Чорнобривець); *Христя не докопувалася причини материної негостинності, а просто не ходила туди, та й годі* (М. Ю. Тарновський); *Вечеря-*

ли у тому ж клубі. Гайдучкові ніхто не міг закинути в негостинності (Б. Харчук).

НЕГОСТИ́ННО. Присл. до **негости́нний.** *Він зовсім не сподівався, що його бойових товаришів так негостинно буде прийнято на Чортомлиці* (Іван Ле); *— Приймаєш аж надто вже негостинно. Он скільки за воротами тримав, потім допитувався, не впустивши, хто такі і чого треба* (Д. Міщенко); *Холодний Київ зустрів непрошеного гостя негостинно, місць у готелях не було* (П. Загребельний).

НЕГОТО́ВИЙ, а, е. Який не підготувався або якого не підготували до чого-небудь; непідготований. *Йому схотілося їсти, а самовар був неготовий* (І. Нечуй-Левицький); *Ніч упала на пущу якось зовсім раптово, застала Сивоока геть неготовим, він не подумав ще ні про вогнище, ні про захисток* (П. Загребельний).

НЕГОТО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Те саме, що **негото́вність.** *Лишився берег й кілька дюн сльотавих Й душі до переправи неготовість* (Е. Андієвська); *Штучний світ культури створено без творчої участі конкретної людини. Він застає її зненацька, даний у своїй готовості, не повідомляючи про вічну неготовість буття* (К. Москалець).

НЕГОТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість і стан за знач. **негото́вий.** *Вона все ще не готова була піти на терапію й могла чітко сформулювати причини своєї неготовності та не раз називала їх Еві* (Н. Сняданко); *Вона намагалась придумати, чим пояснювати неготовність звіту* (М. Кідрук).

2. *з інфін.* Відсутність бажання зробити що-небудь. *Чим більше я читаю про Канта — тим сильніше відчуваю неготовність братися за працю* (А. Дністровий); *Усвідомлюючи неготовність галицької публіки сприймати нові тогочасні естетичні ідеї, Михайло Яцків зазнавав хвилі сумнівів і розчарувань, що знаходило свій відбиток і в текстах його художніх творів* (з наук. літ.).

НЕГОЦІА́НТ, а, *ч., заст.* Особа, що займається гуртовою торгівлею (перев. за межами своєї країни); комерсант. *Дівчину вже мали намір вигідно продати, тобто віддати заміж за одного голландського негоціанта* (О. Ільченко); *Везе товар підвищеного попиту негоціант з ольвійських передмість* (Л. Костенко); *Чимало негоціантів Європи сподівалися, що після визволення Чорного моря від османського панування кримські порти знову стануть торговельним містком між Європою та Азією* (з наук.-попул. літ.).

НЕГОЦІА́НТІВ, това, тове, *заст.* Належний негоціантові. *Негоціантове помешкання.*

НЕГОЦІА́НТКА, и, *ж., заст.* 1. Жін. до **негоціа́нт.** *Відомо, що на Мухаммеда звернула увагу багата негоціантка із Мекки Хадідіса, яка запропонувала майбутньому пророку продавати її товари в Сирії на ярмарку* (з наук.-попул. літ.).

2. Дружина негоціанта. *А ложа, де сидить гордлива, Негоціантка чарівлива, У грі таємних почуттів, Серед закоханих рабів?* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

НЕГОЦІА́НТСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **негоціа́нт.** *В романі німецького письменника Томаса Манна "Будденброки" показано занепад старих солідних негоціантських фірм в конкуренції з беззастережними в засобах капіталістичними вискочками* (О. Шугай).

НЕГОЦІА́ЦІЯ, ї, *ж., фін.* Купівля-продаж векселів або інших цінних паперів, що мають попит на ринку. *Акредитив — це грошове зобов'язання про сплату коштів між імпортером і його банком, за яким банк зобов'язується оплатити документи бенефіціара або за наказом клієнта зробити оплату, акцепт чи негоціацію* (з наук. літ.); *Банк, що здійснює негоціацію, бере з бенефіціара відсотки, які нараховуються за період між датою негоціації і датою фактичного платежу від банку-емітента* (з навч. літ.).

НЕГО́ЦІЯ, ї, *ж., заст.* Комерційна угода; торгівля. *Мелоні дійшов уже такого високого стану, що особисто не їздив на негоції, а посилав своїх довірених осіб* (Н. Рибак).

НЕГР, а, *ч.* 1. *Див.* **не́гри.**

2. *перен., розм.* Про людину, що тяжко й багато працює або працює на кого-небудь іншого. *Познайомившись із нею, він вирішив запропонувати свої послуги, адже там, де вона працювала, завжди було повно роботи для літературних негрів* (І. Роздобудько); * У порівн. *Внизу Владислав Куцорукий розважливо і втомлено вдягався, перекинувся кількома словами з черговим: — На добраніч. Зморився сьогодні, як чорний негр* (О. Тесленко).

НЕГРАВІТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Не пов'язаний із гравітацією. *Негравітаційний рух характерний для фізично зв'язаної вологи в зоні аерації та дрібнодисперсних глинистих порід і залежить від розмірів частинок породи, розмірів пор, концентрації порового розчину* (з наук. літ.); *Негравітаційне прискорення може як зменшувати, так і збільшувати швидкість руху комети навколо Сонця* (з наук.-попул. літ.).

НЕГРАМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Не пов'язаний із граматикою (у 1, 2 знач.). *Лексеми, залежно від наявності чи відсутності в них граматичних сем, поділяються на граматичні й неграматичні* (В. Русанівський); *В еміграції Шевченкову риму досліджував Д. Чижевський, асоціюючи її з поетикою бароко. Ішлося про "неграматичні рими", тобто однакові закінчення різних граматичних форм* (І. Дзюба).

НЕГРАМАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неграмати́чний.** *Головними критеріями неграматичності форми перфекта є ступінь метафоричності значення слова, аспектуальна характеристика дієслова, субкатегоріальне й категоріальне значення дієслова і його значення* (з наук. літ.).

НЕГРА́МОТНИЙ, а, е. 1. Який не вміє читати й писати; неписьменний. — *Марта украла* [книжку], — *відказала* [мама] .. — *Нащо? Вона ж неграмотна!* — *здивувався папа* (Панас Мирний); *Іван неграмотний, але серед моїх акторів багато є таких, вони виучують ролі з голосу* (Г. Хоткевич); — *Повернеться твій Оксен із служби та візьме собі в подруги курсистку стрижену, а тебе покине. Навіщо ти йому здалася, неграмотна й темна?* (Григорій Тютюнник); *І чому його похвалила вчена вчителька за те, за що лупачила вільшиновим бучком неграмотна мама?* (Г. Тарасюк); // Який допускає правописні, стилістичні і т. ін. помилки; малограмотний. *Неграмотний учень; // у знач. ім.* **негра́мотний,** ного, *ч.;* **негра́мотна,** ної, *ж.* Людина, яка не вміє читати й писати. — *Неграмотному треба все в голові тримати, часом і забудеться, а грамотний записав — папір не голова — з нього не втече* (М. Коцюбинський).

2. Який містить у собі правописні, стилістичні і т. ін. помилки; безграмотний. *Замість слова "субстанція", він ужив неграмотне словосполучення "супстанція"* (В. Нестайко); *Марла ніяк не могла сісти за статтю про Джакарту — все написане видавалося їй .. стилістично неграмотним* (І. Карпа).

3. *перен.* Недостатньо обізнаний у чому-небудь; недосвідчений, невмілий. [О м е л ь к о:] *А справді, і я знав її* [загадку]. [І в а н:] *Та справді ж, справді у решеті дірки! Ех, ви, неграмотні! А ну вгадайте другу!* (М. Кропивницький); — *Ти — певно, щоб не псувати відносин з Великопольським, — проводиш угодовську політику!.. Та ти просто ідеологічно неграмотний!* (М. Дашкієв); // Виконаний без належного знання справи. *Неграмотне проектування будинку.*

НЕГРА́МОТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **негра́мотний.** — *Дайте нам школу! Що ви думаєте? Не кажу, що ми з клоччя сукані, але неграмотність. Люди темні. Що тут казати* (У. Самчук); *Економічна й екологічна неграмотність мимоволі стали причиною затоплення найродючіших земель планети* (М. Руденко); — *Змінено всього дві літери, а яка страшна розбіжність між тим, що я хотів сказати і що сказав насправді через свою неграмотність* (П. Загребельний).

НЕГРА́МОТНО. Присл. до **негра́мотний.** *Неграмотно, .. мішаним правописом написані на клаптях брудного газетного чи обгорточного* [обгорткового] *паперу рядки говорять нам про освіту й умови творчості автора* (В. Еллан-Блакитний); *А ті лише й уміють, що приколюватися над усіма й усім... Без сенсу і без смаку... безвідповідально й немачно... убого й інфантильно... й неграмотно до того ж...* (Ю. Іздрик); // *у знач. пред. Взагалі останніми місяцями Арцибашев почав косо поглядати на Ткаченка. Що не зробиш — не так, грубо, некультурно, неграмотно...* (М. Сиротюк).

НЕГРЕНЯ́, ня́ти, *с.* Дитина негра. — *Нам учителька розповідала про те, як продають на базарі маленьких негренят* (Ю. Збанацький); *Мені трапилося лише невеличке негреня — воно бігло до вбиральні* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); * У порівн. *Він* [хлопчина] *був зовсім не схожий на Асика. Високий, засмаглий, як негреня, чорнокий, в солом'яному брилику* (Ю. Збанацький).

НЕГРЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **негреня́.** *У Марини лялька є: Чорне негренятко. Разом з ним вона встає І лягає спатки* (Н. Забіла).

НЕ́ГРИ, ів, *мн. (одн.* **негр,** а, *ч.;* **негритя́нка,** и, *ж.).* Люди, що належать до негроїдної раси *(див.* **ра́са**[1]). *Прислужниці арабки, туркені, негритянки й українки розносять кофе, фрукти й шербети* (І. Нечуй-Левицький); *Негр порівнює улюблену дівчину зі стрункою пальмою* (М. Рильський); *Мешкає тут Френк, бджоляр і рибалка. Старий негр, товстий, огрядний, з лицем глянцювато-темним, аж сизим, вдачею не дуже привітний, не схильний до марних розмов* (О. Гончар); *Напарником Оріка на веслі був раб з Африки, товстогубий і чорний негр* (В. Чемерис); *Її місце зайняла інша дівчина, негритянка з кісками-дредами* (А. Кокотюха); * У порівн. *Вечір притулив чорне, мов у негра, обличчя до шибки; по ньому текли й блищали при світлі лампи великі краплини* (О. Донченко).

НЕГРИТО́С *див.* **негрито́си.**

НЕГРИТО́СИ, ів, *мн. (одн.* **негрито́с,** а, *ч.;* **негрито́ска,** и, *ж.).* 1. Загальна назва декількох низькорослих етнічних груп Південно-Східної Азії, що належать до негроїдної раси. *До негритосів належить ряд темношкірих і малорослих (140–155 см) народів Індії (тубільці Андаманських островів), Малайзії, Філіппін (аета), Таїланду, Нової Гвінеї* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **не́гри.** *Двійко миленьких негритосів заводять попід руки сліпого старця-бандуриста* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Губи в нього були великі, як у негритоса* (Ю. Смолич).

НЕГРИТО́СИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **негрито́с.** *Малі негритосики з цікавістю розглядали білошкірих прибульців* (із журн.).

НЕГРИТО́СКА *див.* **негрито́си.**

НЕГРИТЮ́Д, у, *ч.* Система поглядів, яка виникла у 20–40-х роках XX ст. і пропагує ідею зверхності негритянської культури та її носіїв над культурою білої раси. *Теоретики негритюду оспівують нібито особливий тип сприйняття та пізнання неграми світу, емоціональність, інтуїтивність, ірраціональність негро-африканської душі та її переваги над душею білих* (з наук. літ.); *Сенегальський поет, філософ і політик Леопольд Седар Сенгор був людиною французької культури й водночас ідеологом негритюду* (із журн.).

НЕГРИТЯ́НКА *див.* **не́гри.**

НЕГРИТЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **не́гри.** *Здалека, крізь різноголосицю тропічних хащів, крізь крики звірів і птахів, — доносилися дивні звуки шкіряних негритянських барабанів — тамтамів* (В. Владко); *Йому доводилось багато читати про знаменитих мандрівників, про цілі негритянські племена в тропічних лісах Африки...* (О. Гончар); *За дверима стояв чорношкірий військовий поліцейський з охорони штабу, його добре негритянське обличчя освітлювала якась сумна усмішка* (П. Загребельний); // Власт. неграм; такий, як у негра. *У клубі .. вона весь час бачила того електромонтера з негритянським кучерявим волоссям і повними червоними губами* (Л. Первомайський); *Риси його лиця здавалися негритянськими, а от шкіру мав набагато світлішу, ніж у худого будівничого першого корабля* (Ю. Логвин).

НЕ́ГРІВ, рова, рове. Належний негрові. *Муса невміло став тицяти до негрових рук гаманця з грошима* (С. Тельнюк).

НЕГРІ́ШНИЙ, а, е. Який не має гріха (у 1 знач.), гріхів, не зробив нічого поганого, ні в чому не винний; безгрішний *(див.* **безгрі́шний**[1] 2). *Так прийдімо, припадімо й помолімося Господу нашому устами неоскверненими й неложними, прийдімо й поклонімося чолом своїм чистим і перстами своїми негрішними...* (М. Матіос); *Напевно, ніхто не наважиться сказати, що він негрішний* (із журн.); // Уживається як епітет при словах д у ш а, т і л о, що виражає визнання невинності, безгрішності людини. *Тяжко їй! Душі негрішній, молодій!* (Т. Шевченко); *Так втупився* [незнайомець] *в мене, немов одним поглядом хоче зазирнути в усі куточки моєї негрішної душі* (В. Логвиненко); // *перен.* Який не веде до гріха. — *Молитва допомагає зберігати помисли негрішними, — вів розмову далі панотець* (із журн.).

НЕ́ГРО-АВСТРАЛО́ЇДНИЙ, а, е: △ **Не́гро-австрало́їдна ра́са** *див.* **ра́са**[1].

НЕГРО́ЇД *див.* **негро́їди.**

НЕГРО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **негро́їд,** а, *ч.).* Люди, що належать до негроїдної раси *(див.* **ра́са**[1]**);** негри. *Американський антрополог Ф. Вейденрейх виділив чотири регіони формування людини сучасного виду та її рас: Південно-Східна Азія (австралоїди), Південна Африка (негроїди), Східна Азія (монголоїди) і Передня Азія (європеоїди)* (з наук. літ.);

Негроїди розмовляють мовами, часом досить відмінними одна від одної, причому їх класифікація є вельми дискусійною (з навч. літ.).

НЕГРО́ЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **негро́їди.** *На півдні Ефіопії негроїдні племена схожі на мешканців сусідньої Кенії* (з наук.-попул. літ.); *У Тропічній Африці, на південь від Сахари, поширені численні негроїдні народи, які говорять мовами трьох різних мовних сімей* (з навч. літ.); // Власт. негроїдам. *Корінні мешканці Південної Африки — бушмени й готентоти — мають негроїдні ознаки* (з наук.-попул. літ.); *Негроїдні риси обличчя.*

△ **Негро́їдна ра́са** *див.* **ра́са**[1].

НЕГРОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до негра, який нагадує негра. — *Ре-во-лю-ція, — наостанку видушив із себе негроподібний посланець* (В. Еллан-Блакитний); *Негроподібна зовнішність.*

НЕГРОШОВИ́Й, á, é, *фін.* Який здійснюється, нагромаджується і т. ін. не у формі грошей. *Негрошові операції — це операції, які не потребують грошових коштів або їх еквівалентів. Це бартерні операції, надходження основних засобів на умовах фінансового лізингу, перетворення зобов'язань на власний капітал* (з наук.-попул. літ.); *Загальний бюджет господарства — це прогноз усіх грошових та негрошових надходжень від діяльності господарства, загальних витрат, які господарство планує понести за певний період* (з навч. літ.).

НЕ́ГРСЬКИЙ, а, е, *заст.* Негритянський. *Мов язик червоно-ярий, Що .. Негрський князь з досади люто Витріщає з чорних уст, — Вийшов місяць так із темних Хмар небесних* (Леся Українка); — *Негрська душа така сама, як і біла* (В. Винниченко).

НЕГРУПОВИ́Й, á, é. Учинений, здійснений не групою, а окремою особою. *Об'єктами індивідуального (негрупового) мисливства часто стають хижі ссавці* (з навч. літ.); *На кафедрі практикували негруповий спосіб організації роботи над проектом* (із журн.).

НЕГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що, діал.* Нехтувати. *Вона любить одного, любить його, негуючи всякі звичаї, і не хоче ні на кого зміняти* (Панас Мирний); *Та й що значить слово "ренегат"? Значить чоловіка, котрий негує, відкидає те, що до нього вважалося як positum* [позитивне] (І. Франко); // Зневажати. *За що ж мене негувать, за що ж волочити, коли стали панами уже й мої діти?* (Сл. Б. Грінченка).

НЕГУМА́ННИЙ, а, е. Позбавлений гуманності, людяності у своїх діях і ставленні до інших людей. *Він* [доктор Ганкевич] .. *впадає в патетичний тон, осуджуючи негуманні способи боротьби* (Леся Українка); — *Хто з нас не пам'ятає, говорячи м'яко, вашу негуманну позицію під час справи Бейліса?* (Ф. Бурлака); *Попереду — важкі яки, за ними незліченний натовп овець, у самому кінці — коротконогі коники з мішками й негуманними погоничами на спинах* (І. Карпа).

НЕГУМА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **негума́нний.** *Негуманність завжди протиставляється гуманному ставленню до людини* (з навч. літ.).

НЕГУМА́ННО. Присл. до **негума́нний.** — *Якось негуманно випоминати людині гріхи юності, — зауважив я* (Л. Костенко); *Їх тримають у в'язниці й можуть стратити не за те, що вони негуманно обійшлися з Гориновичем .. Рішучий виступ супроти теперішнього порядку, підбурювання мас — ось що для влади найстрашніше* (Ю. Хорунжий); // *у знач. пред. Ви допитуєте його, як дорослого злочинця. А він же дитина, неповнолітній... Це негуманно! Непедагогічно!* (В. Нестайко).

НЕ́ГУРА, и, *ж., діал.* Туман. *Часто негура заставала вівці у полонині. У густій мряці, білій, як молоко, все пропадало: небо, гори, ліси, пастухи* (М. Коцюбинський); *На полонини часто заходить туман, як там кажуть, — негура* (В. Гжицький).

НЕ́ГУС, а, *ч., іст.* Титул царя, у 1930–1974 роках — імператора Ефіопії (Абіссінії). *Цар Менелік II (1889–1913), який боровся за централізацію Ефіопської держави, зберіг титул негуса лише за центральним правителем* (з наук.-попул. літ.); // Особа, що мала цей титул. *Рудаков нагадує абіссинського негуса, а я його радника — такі ми обидва чорні* (О. Полторацький); *Негус був главою держави та главою уряду, зосереджував у своїх руках повну цілковиту й законодавчу владу* (з наук.-попул. літ.).

НЕГУСТИ́Й, á, é. 1. Розміщений на більшій від звичайної відстані один біля одного; досить рідкий. *І волос негустий, що дикий вихор змів На зморщене чоло* (Г. Кочур); *Доводилося видиратися на гори, порослі негустими, але колючими чагарниками* (В. Малик); *Дядько скинув в'язку розмальованих у червоне й зелене кошиків, зняв картуза і, втерши долонею змокріле чоло та сиву негусту чуприну, знову надів його* (Григір Тютюнник); — *Ліс уночі просто чудовий. Він тут негустий, проїхати можна* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза); // Нечастий (перев. про постріли). *Здалеку чулися негусті постріли* (із журн.).

2. З невеликою концентрацією чого-небудь, ненасичений, розріджений (про рідини, газ, туман і т. ін.). *Туман уже вкрив морську далечінь, але тут, в бухті, він був негустий* (Ю. Смолич); *Вересневе сонце непомітно зайшло за потріскані негусті хмари і зразу ж розіслало аж за ліс недобілені полотна* (М. Стельмах); *Досі сочився лапатий повільний і негустий сніг* (Валерій Шевчук); *Ластівки ширяли під негустим дощем* (К. Москалець); *Сусідка частувала нас смачним яблучним пирогом та негустим малиновим киселем* (із журн.); // Позбавлений яскравості (перев. про колір). *На землю впала негуста легка тінь* (І. Нечуй-Левицький); *Уже при землі негуста рожевість проміння спліталася з голубим розмивчастим одсвітом надвечірнього снігу.., коли Марія підходила до комірчини* (М. Стельмах).

3. *розм.* Невеликий, незначний щодо кількості. *І врожай того літа негустий удався* (Панас Мирний); — *З чим ще можна зрівняти таку дурість: поїхати на свої негусті гроші на Камчатку* (М. Стельмах); *Серед негустого опівночі натовпу станційної зали Віктор зустрів Гессенів* (Олекса Ізарський).

НЕГУ́СТО. Присл. до **негусти́й** 1. *Дерева тут стояли негусто, й коні йшли навмання, обминаючи завали та кущі* (І. Білик); *Обличчя заросло, але негусто — чоловік був іще молодий* (Валерій Шевчук); *Вони дістались безлюдного й чистого піщаного пляжика, на якому мілководдя негусто поростало поодинокими стеблами очерету* (О. Ірванець); // *у знач. пред., розм.* Мало, небагато. *Сьогодні пасажирів у прямому* [поїзді] *було негусто — всі верхні полиці виявились вільними* (О. Гончар); — *Гарна дівка, — прошамкала бабуся. — Привітна, ясноока. Тепер негусто таких* (О. Бердник); *Ми мляво зашаруділи сторінками записників. Сенса-*

ції там було негусто (Н. Сняданко); // *розм.* Нелюдно. *Спекотного літнього дня .. у ресторані на вулиці Театральній у Коломиї було негусто* (М. Андрусяк).

НЕГУЧНИ́Й, á, é. 1. Який слабко звучить, якого далеко не чути; досить тихий, неголосний. *Вона не прислухається добре, — їй доволі цих згуків негучних, мирних, гармонійних* (В. Винниченко); *Десь за стіною чути негучні звуки рояля* (І. Кочерга); *Чуйне вухо однаково могло розібрати навіть крізь подвійні рами та товсті мури — негучний, але дружний спів* (Ю. Смолич); *— Княжича не чіпати! — долинув з-під верболозів негучний наказ* (О. Бердник); // Який видає тихі, неголосні звуки. *І, може, де кобза найдеться, Що гучно на співи озветься, На співи, на струни мої негучні* (Леся Українка).

2. *перен.* Який відбувається без особливого галасу, шуму; негомінкий. *У Гершка Мідника придбавши кавуна, Ми десь ховалися поміж гілля нависле, І йшла тоді у нас трапеза негучна* (М. Рильський); *Він .. справив простеньке, негучне весілля* (М. Стельмах); *А ти здатна на любов велику, на співчуття безоглядне — на тривалий, негучний подвиг сестер милосердя, про яких думалось не раз?* (О. Гончар).

НЕГУ́ЧНО. 1. Присл. до **негучни́й** 1. *У вікно знадвору хтось постукав. Спочатку негучно, за хвилинку, — гучніше, тривожно* (Ю. Смолич); *Десь далеко торохтів на рейках поїзд. І негучно шумів завод* (Ю. Шовкопляс); *Він читав негучно, не намагаючись бути патетичним. Він був просто щирий і скромний і до аудиторії звертався не як трибун, а як співрозмовник* (М. Бажан); *Ключ тихо повернувся в замку вхідних дверей, двері прочинилися теж негучно* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Присл. до **негучни́й** 2. *Є подвиги такі, що лежать на поверхні, всім видні, а є такі, що вчинені зовсім негучно, майже непомітно, наодинці з власним сумлінням* (О. Гончар).

НЕҐРЕ́ЧНИЙ, а, е. Який ставиться без поваги, неввічливо до кого-небудь; нечемний. [Є в г е н і й:] *Перепрошаю вас, дідусю, за свого неґречного гостя!* (І. Франко); *— Я ніколи не насмілився б бути таким неґречним і зазирати в чужі родинні справи, але випадковість розкрила мені все* (З. Тулуб); *— Це ж я такий неґречний! Такий неуважливий* (П. Загребельний); // У якому виражається неповага, неввічливість до кого-небудь. *Тільки-но котре з менших казало про богів щось неґречне, як одразу ж діставало по губах од баби чи матері* (Ю. Яновський); *Дехто з пасажирів, може, би й сварився з сусідом за неґречний рух чи ненавмисну штовханину — але гляне на Йвана, стисне плечима, та й прикусить язик* (М. Матіос).

НЕҐРЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неґре́чний.** *Дуже прошу, нехай п. Чернявський вибачить мені сю неґречність, що й тепер не пишу до нього* (Леся Українка); *— Я мушу все це вам сказати, щоб потім ви не скаржилися на мою неґречність* (Іван Ле); *Государ імператор озирнувся, шукаючи зухвальця, який зважився курити побіч його богорівної особи, але всі навколо мали урочисто-святенницькі лиця, і ніхто й не помислив би вчинити такої неґречності* (Валерій Шевчук).

НЕҐРЕ́ЧНО. Присл. до **неґре́чний.** [П а н і Л ю б а:] *Отож бачите, до всього йому діло є: я грабую людей, панна Рома марнує людське добро, син із людьми поводиться неґречно...* (С. Васильченко); *До свиней неґречно раніше ставилися, зневажали свиней, глузували з них... Що, мовляв, з неї, коли вона свиня? .. А потім, як додивилися, як зважили, як підрахували — лелечко моє!* (Остап Вишня); *— Так, я вчинив неґречно... Але зрозумійте й мене...* (Ю. Винничук); // *у знач. пред.* Нечемно, неввічливо. [Д ж о н а т а н:] *Все ж признаєш ти, що вона — блудниця.* [Р і ч а р д:] *Ні, власне, я сього не хтів сказати, було б се і неґречно, і невдячно* (Леся Українка); *"Ах, дитино, дитино... Не роби так, бо то некрасиво. Бо то неґречно. Бо то не прийнято у порядних людей..."* (Г. Хоткевич); *Антон заблукав у темному коридорі .. Пальці намацували різні двері, але неґречно було б тривожити мешканців цього дому* (Г. Пагутяк).

НЕҐРУНТО́ВНИЙ, а, е. Позбавлений ґрунтовності. *Заперечення вийшло неґрунтовним* (М. Хвильовий); *Неґрунтовна підготовка до іспиту.*

НЕҐРУНТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неґрунто́вний.** *Протикатолицькі писання Стефана Зизанія свого часу були засуджені та викликали з боку ідеологів Апостольської столиці вкрай гострі звинувачення на адресу автора в богословській неґрунтовності, єресі* (із журн.).

НЕҐРУНТО́ВНО. Присл. до **неґрунто́вний.** *Сучасна освіта якось зовсім мимохідь і неґрунтовно вивчає інститут грошей, філософію грошей* (з публіц. літ.); *Суд неґрунтовно і не в повному обсязі дослідив докази та матеріали справи* (з газ.).

НЕДА́ВНЕНЬКО, *присл.* Пестл. до **неда́вно.** *Оповістив* [козак] *про те, що він недавненько ще сюди приїхав з товаришами на дива усякі подивитися, розважитися і що дуже раденький з того, що приїхав...* (Марко Вовчок); *— Отож, кажу, недавненько, о півнях, коли я вийшла глянути знадвору, бо щось мені ускочило в димар, — дивлюсь: Грицько вертається додому* (Л. Костенко).

НЕДА́ВНЕЧКО, *присл.* Пестл. до **неда́вно.** *Вагон тихо покотився по дорозі, недавнечко политій водою* (І. Нечуй-Левицький); *Край села стояла хата поганенька, а в їй* [ній] *жив селянин із жінкою та з дитиною — хлопчик був невеличкий, недавнечко народився* (Б. Грінченко); *У вікно товпиться темне віття: ще недавнечко бриніли там голі парості, — незчулася, коли це так густо зрясились вони цвітом та листом* (С. Васильченко); *Я його чув оце недавнечко (три дні тому) на перегоні між Змійовом* [Змієвом] *і Харковом* (Остап Вишня); *— Я ще не стара — п'ятдесят оце мені тільки недавнечко сповнилось* (О. Донченко); *— Лежу я собі недавнечко, від сонця сховався, бо припікає* (Є. Гуцало).

НЕДА́ВНІЙ, я, є. 1. Який відбувся, здійснився і т. ін. не дуже давно, у недалекому минулому. *Пам'ять уперто малювала недавню пригоду* (М. Коцюбинський); *З заходу сунули хмари, немовби Александрії загрожувало повторення недавньої зливи, такої рідкісної у цих країнах* (Н. Королева); *— Це я згадав нашу недавню розмову про всесвіт, людину і про те, як наморочиться в голові, коли дивишся в небо* (В. Владко); *Жити стало легше, а недавнє лихо почало забуватися...* (М. Сиротюк); *Буськи насправді збирались у вирій, а круки вишукували щось у розмоклій від недавніх дощів землі* (Г. Пагутяк); // Який безпосередньо передував чому-небудь; попередній. *Я пив цю воду, чисту і терпку, В недавній рік уперше на віку* (Я. Шпорта); // Який існує небагато часу; новий. *Широкі шрами, уже підживші, перетиналися недавніми, що мов серпом були порізані, червоніли і ятрилися* (Панас Мирний); *В нього друзі зовсім ще недавні, Між солдатів — газетяр-солдат* (Т. Масенко); *Стоїть над мо-*

рем місто рибаків .. Воно таке недавнє, молоде, Що в ньому навіть цвинтаря нема ще (Д. Павличко); // *у знач. ім.* **неда́внє,** нього, *с.* Минуле життя, минулі події і т. ін., що відбувалися незадовго до сучасних. — *А ти співай про недавнє. Співай про бої, співай про січу* (Панас Мирний); *Недавно солов'ї в заквітчаній долині Сміялись вогко, славили любов... Нема недавнього. А те, що нині, — Чи прийде знов?* (М. Рильський); *За коротку мить промайнуло перед Данилом недавнє* (О. Копиленко); *Та, запливаючи в надто далеке і сиве, Чи не здається тобі, що обходим лякливо Наше, недавнє, що й досі під серцем болить?* (Б. Олійник).

2. Який був ким-небудь у недалекому минулому. *Пишався* [екзаменатор] *тим, що він, недавній студент, вирішує зараз долю цих хлопців і дівчат, які прийшли з наміром вчитися в стінах того університету, в якому провчився він п'ять років і тепер став аспірантом* (І. Цюпа); *Недавнім гімназистам, польським паничам молодецьким, а теперішнім уланам, далебі, приємно було позирати на цих наляканих людей* (Д. Бедзик); *У Новояворівську, де, власне, і навчалася Дарця, математику викладала молода кобіта, недавня студентка Рената Степанівна* (Любко Дереш); // Якого зазнав хто-небудь у недалекому минулому (перев. про почуття). *І так зразу гірко стало, так важко, лихо знову так надавило на її душу — мов недавньої радості і не було* (Панас Мирний); *Калюжі ставали подібні до загадкових золотистих дзеркал..; над ними погойдувалися найнижчі гілочки, що скрапували на землю свою недавню печаль і готувалися радіти* (В. Барка); *Вже за хвилину брати весело розмовляли, і від недавнього суму на обличчі Валі не лишилося і сліду* (Ю. Збанацький); — *Порядок був...* — *Я відчув, як у мені забурчакувала недавня кривда.* — *Був! І на Соловках — теж...* (Р. Іваничук).

○ **(1) У неда́вньому [мину́лому],** *у знач. присл.* — недавно. *Цей товариш Курінний в недавньому минулому десь на Півночі на підводнім човні плавав* (О. Гончар); *Ще в недавньому блискучий гвардійський капітан, .. опинився він, Петро Петрович Шагін, у далекому Забайкаллі* (Ю. Мушкетик).

НЕДАВНІ́ШНІЙ, я, є, *розм., рідко.* Те саме, що **неда́вній.** *Антон глянув на неї так, що в животі перевернулася на інший бік одна із недавніших мрій* (Любко Дереш).

НЕДА́ВНО. Присл. до **неда́вній.** *В лиху годину, Якось недавно довелось Мені заїхать в Україну* (Т. Шевченко); *Здається, недавно бачився з Вами, недавно писав, а тим часом, коли пригадаєш, таки довгенько* (М. Коцюбинський); *Берези й клени, ще недавно голі, Стоять, зеленим маючи гіллям* (М. Рильський); *Якщо придивитись, то видно: розливалась недавно річка; оно затягло мулком острівці, причесало траву, розвішало мох на сучках* (В. Близнець); *Старовинний готичний Львів, який він побачив зовсім недавно, видався йому більш холодним та похмурим, ніж підтягнута, завжди готова до бою і геометрично правильна Полтава* (А. Кокотюха).

НЕДАЛЕ́КИЙ, а, е. 1. Який міститься, відбувається, розташований і т. ін. на невеликій відстані від кого-, чого-небудь; досить близький. *Через рік пан Хоцінський вже спевнив своє слово, знайшов Ясеві краще місце в недалекому селі* (І. Нечуй-Левицький); *Несподівано брязнуло вікно .. Разом із тим стало чути шум і гострий гамір недалекої юрби* (С. Васильченко); *Раптом все це: і недалеку розмову, й густі вечорові сутінки — прорізав голосний жіночий крик* (М. Олійник); *З недалеких гір почав скочуватись у долину прохолодний північний вітер, що звався тут на середземноморський кшталт бореєм* (В. Чемерис); // Невеликий за відстанню; короткий. *До города дорога й недалека, Не забариться б перейти* (Л. Глібов); *Отак би все життя їздив би* [хлопчик]. *Жаль, що тільки недалека дорога до дядька Тимофія* (М. Стельмах); *Дорога та була недалека, на хутір Млинок* (В. Шкляр).

2. Який відбувався, здійснювався і т. ін. недавно; недавній. *Снилося те далеке — і ніби недалеке — літо, повне голубого неба, лагідного сонця, білих хмар і золотих хлібних нивок у краю скіфів-хліборобів* (В. Чемерис); // Який скоро відбудеться, здійсниться, настане і т. ін. *Крізь щілинки в вікнах просочувалась свіжість недалекої ночі та робила повітря чистенької хати повним бадьорості й легкості* (В. Підмогильний); *Високо над обрієм, провіщаючи недалекий день, запломеніла світова зоря* (Б. Антоненко-Давидович); *По той бік берега .. раптом плеснуло щось серед нічної тиші, певно, безсонна щука грає у воді, відчуваючи недалекий світанок* (І. Цюпа).

3. *перен.* Не дуже розумний, розумово обмежений. *Оцей проноза й підлиза держав тепер цілий повіт у своїх руках, заправляючи ним по своїй хіті, замість недалекого й ледачого "предводительського синка"* (Панас Мирний); *Тетяна воїстину* [воістину] *недалека дівчина, типічна* [типова] *міщаночка з обмеженим світоглядом* (М. Хвильовий); *Не любила* [Олена] *людей, про яких кажуть: душа навстіж. Вважала їх поверховими, недалекими* (Микита Чернявський).

Недале́ка пора́ <Недале́кий час> *див.* **пора́.**

НЕДАЛЕ́КІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **недале́кий** 3. *Навіщо вона дражнила його? Чого добивалася? Він не міг збагнути. Не знала цього й Сніжана, недалекість якої спочатку вабила його, .. але тепер почала дратувати* (Г. Тарасюк).

НЕДАЛЕ́КО. 1. Присл. до **недале́кий** 1, 2. *Недалеко стояла якась дівчинка на лижах і глузувала з мене* (Л. Смілянський); *На доріжці недалеко від ями стояла карета, запряжена парою баских коней* (Р. Андріяшик); *Недалеко до півночі з його* [шинку] *вийшло два чоловіки* (Панас Мирний); // На невелику віддаль. *Хто вважає себе за дуже мудрого, недалеко втік від віслюка* (прислів'я); *Соломія міркувала, що, коли брати у ліву руку, плавні мусять швидко скінчитися, бо в той бік вони простяглись недалеко* (М. Коцюбинський); // *у знач. присудка і пред.* На невеликій віддалі. [О л е н а:] *Мамо, не сумуйте, Андрій вже недалеко! Ось-ось незабаром він прийде!..* (М. Кропивницький); *А ген ріка недалеко* (Д. Білоус); *Вже недалеко, ось видно освітлені вікна мого дому* (Ю. Винничук); *Олеся мешкає в середмісті у великому .. будинку, який уміло вклинився між старовинних будівель. Ось вони* [Олеся і Жан-Марк] *виходять з метро, тепер недалеко* (В. Кожелянко); // *у знач. пред.* Недовго, скоро. *Видно було, що недовго вже до сходу сонця, недалеко вже світло* (І. Франко); — *А поснідали добре?* — *До обіду недалеко* (В. Винниченко); *Ще ніч — а недалеко й до світання* (П. Тичина).

2. *у знач. прийм., з род. в., також з прийм.* в і д. Уживається при назві предметів, живих істот, на невеликій відстані від яких щось міститься, відбувається і т. ін. *Засіли вони* [парубки] *недалеко панських будинків, .. а як смеркло, підібра-*

лись під самі вікна (Марко Вовчок); *Рибалки і студенти, як рідні брати, перемішалися між собою, — посідали кружком недалеко від багаття — і почали балакати* (Панас Мирний); *Перед очима йому — праворуч — стіною стоять пшениці, а ліворуч, недалеко села, стайками і журавлиними ключами — копи...* (Г. Косинка); *Він любив сидіти недалеко рояля* (Д. Бузько); *Недалеко від берега темніла свіжопрорубана ополонка, з якої, мабуть, носили воду для господарчих потреб* (В. Малик); *Туркевичі жили також на Поділлі, відносно недалеко від Киселівки, де оселився отець Василь Пипський з родиною* (Ю. Покальчук).

◊ **Недале́ко втекти́ (піти́)** *див.* **утіка́ти**[1]; **Недале́ко лежа́ти** *див.* **лежа́ти.**

НЕДАЛЕКОБІ́ЙНИЙ, а, е, *військ.* Здатний стріляти, бити на недалеку відстань, пристосований до такої стрільби (про зброю). *Перші зразки пістолетів-карабінів з'явилися ще в позаминулому столітті на потребу мати недалекобійний зразок підвищеної точності* (з наук.-попул. літ.).

НЕДАЛЕКОГЛЯ́ДНИЙ, а, е. Нездатний правильно передбачити щось, урахувати перспективи розвитку чогось; непередбачливий. — *Ну, не всі були недалекоглядні... Дехто розумів, у яку прірву ми падаємо, але сил зупинити це падіння не мали* (В. Малик); *Хто недалекоглядний, у кого гаряча голова — хай ризикує. Карамзін не має морального права на ризик* (Р. Іваничук); // Обмежений у своїх інтересах. *Лише раз глянувши на двір, можна було сказати, що тут живе жмикрутиста, скупа, недалекоглядна й обмежена людина* (Г. Хоткевич); *Тася стрімголов кинулась у примхливе й кипуче життя, яке стає основою існування багатьох недалекоглядних жінок* (Л. Дмитерко); *У двадцятому році на його хутірець наїхали саме ті недалекоглядні продагенти, які мало не на кожного селянина дивились як на куркуля чи прихованого ворога* (М. Стельмах); // Який випливає з нездатності кого-небудь правильно передбачати щось, враховувати перспективи його розвитку. *Бездушність, холодний і недалекоглядний розрахунок, неприхований цинізм і наскрізний егоїзм — ось визначальні риси мого аспіранта Владислава Куцорукого* (О. Тесленко).

НЕДАЛЕКОГЛЯ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **недалекогля́дний.** *Микола поспівчував недалекоглядності цього великого здорового селюка* (В. Гжицький); *Картаючи себе за промах, Ігор вирішив хоч пізно, але діяти і надолужити втрачене — з його ж вини чи недалекоглядності* (В. Чемерис); *Поганьблений невдалим походом проти Візантії, власною недалекоглядністю та ярою злістю на пророка, Ярослав Мудрий кличе Антонія назад* (Г. Тарасюк).

НЕДАЛЕКОГЛЯ́ДНО. Присл. до **недалекогля́дний.** *Я зрозумів, наскільки зле і недалекоглядно трактував його раніше як дрібного негідника і мстивого нікчему* (Ю. Іздрик); *Громадянин, який є реальною жертвою недалекоглядно складеного нормативно-правового акта, найчастіше не усвідомлює (частково або повністю) утиску своїх прав* (з навч. літ.); // *у знач. пред. Йонта, однак, часу не гаяв. Недовірливому читачу може здатися, що він зажив собі трутнем на легких Вальчиних хлібах. Але думати так було б недалекоглядно, бо Йонта влаштувався на роботу ще по дорозі до Вальки* (Валерій Шевчук); *Якщо інвестор розраховує, що критерієм вигідності інвестування в економіку країни є низькі зарплати, тоді це недалекоглядно* (із журн.).

НЕДАЛЕКОЗО́РИЙ, а, е. Те саме, що **недалекогля́дний.** *"Любий Платоне! Я твого лайливого листа одержав, і він мене немало потішив. Який же недалекозорий з тебе простак, скажу я по правді!"* (Д. Гуменна).

НЕДАЛЕКОЗО́РІСТЬ, рості, *ж.* Властивість за знач. **недалекозо́рий.** *Їх* [польських аристократів] *вороже ставлення до корінного народу засівали ненависть здавен. Поляки, при усій їхній невтримності й недалекозорості, не могли не розуміти: їхній стан дражливий, небезпечний* (Г. Колісник); *Згодом історики, як українські, так і зарубіжні, будуть запекло сперечатися з приводу доцільності такого кроку, нерідко закидаючи Богдану Хмельницькому в цьому випадку політичну недалекозорість та називаючи рішення про відхід із Галичини чи не найбільшою політичною помилкою гетьмана* (з наук. літ.).

НЕДАЛЕКОСЯ́ЖНИЙ, а, е. 1. Нездатний досягати великої відстані. *Недалекосяжні поїздки за місто.*

2. Розрахований на близьке майбутнє; який відображає близьку перспективу. *На завершення зборів керівник повідомив присутнім недалекосяжні плани щодо організації робіт з облаштування дитячого майданчика* (з газ.); // Те саме, що **недалекогля́дний.** *У першій половині 1988 року індекс споживчих цін через політичну напругу, породжену недалекосяжним управлінням, склав приблизно 49 %, а індекс середньої номінальної заробітної плати — близько 53 %* (із журн.).

НЕДАЛЕКОСЯ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недалекося́жний.** *Недалекосяжність окремих політиків інколи дивує* (з газ.).

НЕДАЛЕКОСЯ́ЖНО. Присл. до **недалекося́жний.** *Він зараз мислив недалекосяжно, обираючи керівником Василя Івановича, який тільки й чекав такого розвитку подій* (із журн.).

НЕДАЛЕ́ЧКА *див.* **недале́чко.**

НЕДАЛЕ́ЧКЕ *див.* **недале́чко.**

НЕДАЛЕ́ЧКИЙ, а, е, *розм.* Не дуже далекий (у 1, 3 знач.). *Кравці були не стеблівські, а з недалечкого містечка Лисянки* (І. Нечуй-Левицький); *Таки найнялась Варка в недалечку економію, а баба Конониха зосталася вдома сама* (Грицько Григоренко); *Вже не стачить старих підошов, але й путь недалечка* (І. Римарук).

НЕДАЛЕ́ЧКО, *рідко* **НЕДАЛЕ́ЧКЕ,** *рідко* **НЕДАЛЕ́ЧКА,** *розм.* 1. Присл. до **недале́чкий.** *Он недалечке троє лагодяться вечеряти* (Б. Грінченко); *Недалечко Льоні йти від церкви додому: тільки через дорогу перейти* (В. Винниченко); — *Отам він живе, недалечке!* — *охоче пояснить саме котрийсь із Заболотних, найчастіше це буде Кирик* (О. Гончар); // *у знач. присудка і пред. Сказав би словечко, та вовк недалечко* (прислів'я); *Молода у друге село віддавалась, у Любчики, — од нашої слободи те село недалечка — на годину місця ходи* (Марко Вовчок); *До Різдва було недалечко* (І. Нечуй-Левицький); *Цвіте при хмарі хмареня, і зірка недалечке...* (М. Вінграновський); *Добре, що з парку додому недалечко — шапкою докинути* (О. Шугай).

2. *у знач. прийм., з род. в., також з прийм.* в і д. Те саме, що **недале́ко** 2. *Кармель їде гаєм і співає, коли бачить — недалечке від шляху молода дівчина зрива якесь зілля й плаче гіркими слізьми* (Марко Вовчок); *Недалечко станції манячило село* (Олесь Досвітній); *Недалечко від стежки, під*

очеретом, сиділа на яйцях дика гуска (Остап Вишня); *Уже недалечко від берега волосінь повело різко вбік* (В. Шкляр).

НЕДА́ЛЬНІЙ, я, є. 1. *рідко.* Те саме, що **недале́кий** 1, 2. *З недальнього аеродрому Сріблясті ракети звились* (М. Бажан); — *Я справді з недальніх місць, тільки з тогобіччя, зі слободи Веселої* (Ю. Мушкетик).

2. Близький щодо спорідненості, стосунків і т. ін. (про родичів, друзів). *П'ють знайомі дальні і недальні, Привітальні кажучи слова* (Я. Шпорта).

НЕДАРЕ́МНЕ *див.* **недаре́мно.**

НЕДАРЕ́МНИЙ, а, е. Який має певні причини, підстави; невипадковий, небезпідставний. *Мої турботи були недаремні: першою скотилася* [із снопа] *моя сестричка, я за нею* (О. Ковінька); *У Люськи одне в голові, подумала Катерина і вже пошкодувала, що спиталась у неї розради. Втім, розмова була недаремною, ще не знати, як би все обійшлося, коли б не Люська* (В. Шкляр); // Який дає певну користь, наслідки; немарний. *Виходить, недаремними виявилися мої наполегливість, турботи, навіть приниження. Таки домігся свого* (І. Росоховатський); *Наша подорож має всі шанси стати цілком недаремною: ми рухаємося все далі й далі на північ* (Ю. Андрухович).

НЕДАРЕ́МНО, *розм.* **НЕДАРЕ́МНЕ.** Присл. до **недаре́мний.** *Недаремно Іван поспішав з полонини: він не застав Марічки живою* (М. Коцюбинський); *Я зовсім недаремне їду в Сан-Ремо* (Леся Українка); *З давен-давен ведеться, що для вояка командир тільки тоді командир, якщо він собою заступає батька. Недаремно в старовину (та й пізніше) до титулу найстаршого воєначальника в Україні вояки додавали ще додатковий титул — "батько"* (І. Багряний); *Все потонуло в зливах. Ручаї Цих талих вод все розчинили й змили. І недаремне весь ти причаївсь, Чекаючи. Не бризне сміх той милий І не осяє усмішка ясна* (Є. Маланюк); *Природа мурує основу, недаремно ж кажуть у народі: батьків характер, материн характер* (В. Дрозд).

НЕДА́РМА́, *рідко* **НЕДА́РМО,** *присл.* Не без причин, не без підстав; невипадково. *Який сам* [батько] *був — такі в його* [нього] *й очі; недарма кажуть: видно чоловіка по очах* (Панас Мирний); — *Здоров, Федоре! .. Недарма мені сон такий снився: пташка у вікно стукала — на звістку* (О. Донченко); *Поїзд ішов швидко, і з Уласа, коли він визирав у вікно, зірвало картуз .. Йому здавалося, що це недарма, і він не відривав руки від кишені, в якій були пристебнуті шпилькою гроші* (Григорій Тютюнник); *Недарма кажуть: "Злодію, шапка горить"* (Р. Андріяшик); *Мені слід було впокорити свою гординю. Недарма ж вона вважається одним із найтяжчих гріхів* (І. Роздобудько); // Не без користі, маючи певні наслідки; немарно. *Я на Бога ся надію* [надіюся], *Що недармо роблю, сію. Зійде, зійде моя краса, Як на ставу густа ряса* (Я. Головацький); *Квітує сад. Це я його садив. І на душі у мене тепло й гарно, що недарма я по землі ходив* (Л. Дмитерко); *Ми землю свою захищали недаром і кров недарма пролили* (С. Голованівський); // Не просто так, а з певною метою, з певним наміром. *Хочеш не боятися влади? Роби добро, і матимеш похвалу від неї, бо володар Божий слуга, тобі на добро. А як чиниш ти зле, то бійся, бо недармо він носить меча, він бо Божий слуга, месник у гніві злочинцеві!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Серце її спочатку перелякалось, а потім в ньому прокинувся радісний здогад, що недарма сьогодні прийшов Дмитро до хутора* (М. Стельмах); *Не в хаті стелить синові мати постелю, стелить йому там, де він любить: надворі, на сухому духмяному сіні — копичку ж ту батько недарма приберіг* (О. Гончар).

НЕДА́РМО *див.* **неда́рма́.**

НЕДА́РОМ, *присл., розм.* Те саме, що **неда́рма́.** *Ой недаром ранесенько Той мак розпускався, Ой уже наш Морозенко У неволю попався* (з народної пісні); *Я непокриту голову свою схиляю низько. — Спіть, мої герої, ви полягли в кривавому бою, зложили ви життя своє недаром* (І. Гончаренко); — *Ти ж учений, сам прочитаєш, ще й мені розтлумачиш .. Недаром ці листки прийшли до нас — шевців, кравців, ковалів, яких обложили додатковими податками, а не до таких комедіантів, як ти* (Р. Іваничук); *Недаром "скіф" колись і означало — суворий, грізний, воїн-степовик* (Л. Костенко).

◊ **Недýрно (недáром) хліб ї́сти** *див.* **ї́сти.**

НЕДБАЙЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Те саме, що **недба́лець.** *Пишаються нами Старі недарма, — Ні одного в нас Недбайливця нема* (С. Воскрекасенко); *Шкоринку хліба якийсь недбайливець ситий загубив, а вона бубонить скривджено: "У хліба ноги коротенькі, а як побіжить, то й довгими не наженеш"* (Є. Гуцало).

НЕДБАЙЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **недба́лий.** *Лорд був скупий, але водночас по-аристократичному недбайливий* (М. Дашкієв); — *Іменем Зевса Громовержця, — прорекла бібліотекарка, — .. за .. недбайливе ставлення до природи і таке інше вогонь у людей відібрати та всіх наук і вмінь позбавити* (В. Нестайко); *От досі жаль, що я в окуліровці Був учнем недбайливим і тупим...* (М. Рильський); *Нема в світі нічого такого недбайливого, веселого, як ті дурні молоденькі дівчата* (Марко Вовчок).

НЕДБАЙЛИ́ВИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **недбайли́вець.** *Як недбайливиця — мати, то й дочка такою має стати* (приказка).

НЕДБАЙЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **недбайли́вий.** *Олександр Іванович насупився. Материні слова немовби натякали на недбайливість і невміння господарювати його Ніни* (Б. Антоненко-Давидович); *Скільки не муштрую свій норов, а кров нараз ударяє мені в памороки, коли виджу людську недбайливість* (М. Дочинець); — *Я бачу в їхній* [письменників] *поведінці сьогодні підкреслену недбайливість* (Я. Качура); *Дивилися брати пильненько й .. наче уперше бачили вони людську жвавість, недбайливість і веселість і наче уперш пізнали своє турбування та вбожество* (Марко Вовчок); *Кожен з них добре пам'ятав, як сердився Олд-Бой за найменшу недбайливість, за будь-яке порушення суворо додержуваної ним чистоти в лабораторії* (В. Владко).

НЕДБАЙЛИ́ВО. Присл. до **недбайли́вий.** *Фарбують пряжу в нашому цеху недбайливо: нитки бувають строкаті, а від того фарба наших светрів нерівна* (М. Томчаній); *Ми* [лікарі] *буваємо суворими законниками для інших. За недбайливо заповнений температурний лист ладні віддати до суду* (М. Руденко); *Матроса витягають із салуну недбайливо, як пса* (Ю. Яновський); *Вона говорила про своє скорочення дуже весело, недбайливо, з посмішкою, щоб якнайменше його стурбувати* (В. Підмогильний); *До десятої години я сплю, а годину пізніше, недбайливо одягнутий і постійно заклопотаний, зустрічаю сеньйора Артурі* (У. Самчук).

НЕДБА́ЙЛИЦЯ, НЕДБА́ЛИЦЯ, і, *ч. і ж., розм.* Недбаха. *А п'яниця-недбалиця йде до корчми пити, — Як прийде додому, буде мене бити* (з народної пісні); *Недбалиця гірше п'яниці* (Номис); *Оця порода людей* [неселяни] *буцім те тілько й робить, що .. чатує на неосторожниць і недбайлиць, аби з них яким світом гроші влупити* (Л. Мартович); *Та коли її чоловік такий недбайлиця, подбає про Божу худібку вона* (М. Стельмах).

НЕДБА́ЙЛИЧОК, чка, *ч., діал., зневажл.* Недбалий чоловік. *Ой, оддав мене да мій батенько За п'яницю, за недбайличка* (П. Чубинський).

НЕДБА́ЙЛО, а, *ч. і с., розм.* Те саме, що **недба́ха.** — *Ой, боже мій з цим недбайлом! — крикнула Кайдашиха, глянувши на Мелашку* (І. Нечуй-Левицький); — *Тільки б не попався який-небудь недбайло з запасом байдужості в сто тисяч кінських сил, такий, оком не моргнувши, зведе нанівець твою роботу* (О. Гончар); [П е т р у ч ч о:] *Печеня пригоріла геть. Ну ж і собаки! Де поганець кухар? Як ви посміли подавать мені Таке паскудство? .. Недбайла! Бовдуряки безголові!* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕДБА́ЛЕЦЬ, льця, *ч., розм.* Той, хто без старання, недбало ставиться до чого-небудь; недбаха. *Він пішов стежкою.., інколи підбирав щось з-під ніг: або загублену якимсь недбальцем гайку, або шматок заліза, що могло ще згодитися при ремонті комбайна* (Д. Бедзик); *Дісталося й недбальцям, зокрема вчителям низької кваліфікації, в тому числі й Мотрі Пилипівні* (І. Цюпа); *Через лінощі вже з другої контори виганяють недбальця, а йому хоч би за вухом свербіло* (М. Стельмах); *Не та Олександра, не ті очі, рухи не ті, не носиться по фермі, як завше було, не вичитує недбальців* (В. Большак).

НЕДБА́ЛИЙ, а, е. 1. Який ставиться до своїх обов'язків байдуже, без належної старанності, не піклується, не турбується про кого-, що-небудь. *Не минала кара і недбалого лісника* (Марко Вовчок); *Дуже небезпечне спалювання листя — і в цьому ми пересвідчилися самі, піднісши у Вільчі дозиметр до багаття, розкладеного у дворі недбалими господарями* (Ю. Щербак); *Майнес, як і будь-який недбалий здобувач докторського ступеня, скаже вам, що інтелект — не головне* (І. Карпа); // Який свідчить про байдужість, відсутність старанності, уваги до чого-небудь. *Ейрін .. по-доброму заздрила кузині і водночас сердилася на неї за недбале ставлення до свого рідкісного таланту* (О. Авраменко); // *у знач. ім.* **недба́лий,** лого, *ч.;* **недба́ла,** лої, *ж.* Той (та), хто без старання ставиться до чого-небудь. — *Де сказано, що щастя допомагає недбалим? Мовчите?.. — Не знаю, — знизав плечима Новиков, явно не поділяючи незрозумілий оптимізм гостя* (Б. Левін); *Він мав законне право володіти тим, що недбалий покинув, а йому пощастило підняти* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Зроблений, здійснений і т. ін. без старання, неуважно, абияк, неохайно. *Книжка видана прекрасно, на дорогому папері, але дивним правописом .. Коректа доволі недбала* (М. Коцюбинський); *Здати роботу недбалу або недороблену він не міг — це означало б самому закреслити всю наукову цінність дворічної наполегливої праці, дорогої й улюбленої* (З. Тулуб); *Горобенко .. глянув на недбалі, розкидані рядки і за першим словом жадібно, мов по краденому, пробіг очима по краю анкети* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Який неуважно, байдуже ставиться до кого-небудь; неуважний. *Він був до неї привітний, як до інших, трохи смутний, недбалий...* (Марко Вовчок); // У якому виражається зневага, неповага до кого-небудь. *Коли б Тарас не був такий захоплений думками про наступну зустріч дома, то помітив би якийсь недбалий, зверхній тон у голосі цього пасажира* (Д. Ткач); *Пишна, вогкоока, Гордо увійшла* [графиня], *Натовп обдивилась поглядом недбалим* (М. Бажан); // Позбавлений напруженості; невимушений. *Кардаш відчув: усе це — і посмішка, і здивований погляд, і нарочито недбалий рух руки, в якій Тоня тримала рукавичку, все це — неправда* (С. Журахович); *Дмитро хоче круто повернути назад, але його вже побачили. Тоді парубок наче недбалою ходою підходить до Марти* (М. Стельмах); — *Будеш королевою цієї землі, — сказав їй Сігурд веселим недбалим голосом* (І. Білик); *Наступного ранку "німецький кінодокументаліст", одягнутий з недбалим шармом.., стояв перед телеоком камери зовнішнього спостереження в очікуванні* (І. Роздобудько).

4. Досить неохайний (у 2 знач.), неакуратний (у 3 знач.). *Коли він проводив її додому.., високий, з невиразними рисами обличчя, у полотняному, трохи недбалому одязі, Олена зовсім освоїлася з ним* (Ірина Вільде); *Одразу здається він суворим, сухим.., але гляне добрими уважними очима, і враз змінюється враження, і зникає ніяковість і скутість, і раптом помічаєш у наче недбалому звичайному одязі елегантність і смак* (О. Іваненко).

НЕДБА́ЛИЦЯ *див.* **недба́йлиця.**

НЕДБА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **недба́лий.** *Йому здавалося.., що всі куточки господи заволоклися павутинням, що на всьому, починаючи з доні і кінчаючи найменшою дрібницею, відбивається недбалість матері, господарки, жінки* (Л. Яновська); *Сузанна пильно, насмішкувато й чудно водить поглядом по лиці Макса. Де ділась умисна розвезеність, нахабнувата недбалість, виклик, примружені очі?* (В. Винниченко); — *Ваша милість кликали мене? — ввічливо спитався він. — Атож, чоловіче, тебе, — з удаваною недбалістю відповів вершник* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Навіть в убранні Алли Михайлівни з'явилась недбалість, вона все більше ходила в пеньюарі і покинула завивати волосся* (Леся Українка).

НЕДБА́ЛО. Присл. до **недба́лий.** *Недбало він своєю сокирою блискучою цюкав* (Марко Вовчок); — *Тебе ніхто й не образив. Скоріш ти мене, вчительку, образив, що ось так недбало поставився до завдання* (О. Гончар); — *Для діаманта цей камінчик завеликий, а от як страз — непоганий! — Граф недбало взяв перстеник, провів камінчиком по склу пляшки. — Так, непогана підробка, навіть риску дає* (М. Дашкієв); *Тепер цей самий Санько Паскуда недбало розвалився в кріслі слідчого районної поліції* (Ю. Збанацький); *А тая жінка в фіалковій сукні, — Недбало вбрана, груди впалі, погляд Скляний* (Леся Українка).

НЕДБА́ЛЬСТВО, а, *с.* Властивість за знач. **недба́лий.** *У дворі .. ще довго горіло світло й велася бесіда про недбальство, .. зухвальство й невдячність простого люду* (Н. Кобринська); *Раптом інтуїтивно здогадався* [Петро], *що насправді вона вдягнута винятково модно.., що за таким недбальством та еклектикою стоїть добре продумана стратегія* (Любко Дереш); // Погане, несумлінне ставлення до якої-небудь роботи, до чогось. *Мені так тоді стало*

сором при тобі [матері] *за своє недбальство в заняттях з Пуцом* (Леся Українка); *Микола Ювеналійович в мовчазному обуренні починає сопіти, .. ось-ось, здається, вхопить він оту сучкувату палицю та так і трісне студента по плечах за його недбальство* (О. Ґончар); // Відсутність уваги до кого-, чого-небудь; байдужість. — *Досить малого недогляду, недбальства, і може статися нещасний випадок* (О. Донченко); — *По-моєму, це просто недбальство,* — *гостро сказав я.* — *Мур-Мур не дивиться за своїми людьми, вони роблять в нього, що їм хочеться* (Л. Кононович); // Зневажливе ставлення до кого-небудь. — *Ви зовсім не повинні брати моєї мовчанки за недбальство, бо тепер працюю з Ярославом більше і пильніше, ніж коли-небудь* (П. Колесник).

НЕДБА́ХА, и, *ч. і ж., розм.* Безтурботна, байдужа, невміла людина, яка ні про що не дбає; недбайло. *За наживою навзаводи не гнався* [Євмен], *що заробляв — те на людей роздавав .. Отак-то він про себе й не дбав. А за се саме наші багатирі й ославили його недбахою* (О. Кониський); *Там і мати недбаха, огірків насолить — не то їсти, в дворі держати не можна* (К. Гордієнко); *Катратий .. сказав, що племінниця в нього не яка-небудь пустовійка, вона дівчина роботяща, моторна, чепурна! І мати недбахою не була, і дочка теж змалку в труді!..* (О. Гончар).

НЕДВИ́ГА, и, *ч. і ж., діал.* 1. Нерухома істота. *Тільки я одна недвига Проживаю, мов суціга, В самотині тут одна, Поки прийде смерть страшна* (І. Манжура); *Сонно дрімали на призьбах недвиги, воловодилися за пусте спустошені люди* (Р. Андріяшик).

2. *у знач. присл.* **недви́гою.** Нерухомо. *О світе! Знаєш сам, які твої діла! Сидиш недвигою у башті гніту й зла! Одним добро даєш, а іншим — лихо!* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма).

НЕДВИЖИ́МИЙ, а, е, *заст.* Нерухомий. *Мати, бліда й недвижима, Впившись темними очима В його очі, вся німа, Ручки й ніжки обійма* (Я. Щоголів); *Зціплий, недвижимий, Посинілий, страшенний, він лежав, Мов труп* (І. Франко); *Досить грізному голові зборів .. холодним, як Сибір, голосом перепитати недвижиму публіку: "Хто "за", я питаю?", як відразу ж чагарник рук виростає в залі* (В. Барка); — *Тая подушка, то було не тільки моє ціле движиме й недвижиме майно, але, так сказати, святощі родинні* (Б. Лепкий).

НЕДВИЖИ́МІСТЬ, мості, *ж., заст.* Нерухомість (у 2 знач.). *В Австрії в часах* [часи] *абсолютизму закони забороняли жидам не то що арендувати* [орендувати] *недвижимості по селах, але навіть жити в селах* (І. Франко).

НЕДВИЖИ́МО, *заст.* Присл. до **недвижи́мий** 1. *На найвищій скальній іглі* [вершині], *де хіба орли клали свої гнізда та хмари мовчки пересувалися, стояв недвижимо, як камінь, з руками, зложеними нахрест на груді, чоловік в гірськім строю* (І. Франко); *Постать вартового ще трохи стоїть недвижимо, наче й сама заслухавшись стогону душі* (В. Винниченко); *Недвижимо стоїть ліс, темний і сумний* (М. Рильський).

НЕДВИ́ЖНИЙ, а, е, *заст.* Нерухомий (у 1, 2 знач.). *Адась подав руку о. Нестерові, що, недвижний, блідий і немов остовпілий, сидів на кріслі* (І. Франко); *Павло не пам'ятає, скільки часу він так лежав, недвижний, німий, наче мертвий* (В. Кучер); *Бліда і недвижна, як експонат із парку льодяних скульптур, мати сиділа в улюбленому кріслі, не спускала очей із дверей Платонової кімнати* (Люко Дашвар); *Мов задубілі, стояли мужики з повислими руками, з скляними, недвижними поглядами, з опаленими бородами* (В. Винниченко).

НЕДВИ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Абстр. ім. до **недви́жний.** *Малярство різниться від дійсної природи своєю недвижністю* (І. Франко); *Чорна серпнева ніч мигтіла незчисленними ясними осінніми зорями, силуети дерев закам'яніли в сторожкій недвижності* (Ю. Смолич); *Скваплнвим рухом, як колись робила мама, коли він ішов уночі з дому, перехрестив* [Адріян] *зачаєний у передсвітанній недвижності берег із чорною плямою на білім* (О. Забужко).

НЕДВИ́ЖНО, *заст.* Присл. до **недви́жний.** *Мене обняло холодом, і я сиділа недвижно* (О. Кобилянська); *Скобейко передав гнуздечку воєводі і вдарив просто на ті круглі світла, що торчали* [стирчали] *недвижно з чорної зелені* (К. Гриневичева); *Зашаруділо жовто-сиве жито, застрибали перед ногами коники... Ліс стояв недвижно, чекаючи* (В. Винниченко); * Образно. *Я почав упевняти кожум'яку, що давно звикся й не тхне мені, але він недвижно стояв на своєму слові* (І. Білик).

НЕДВОЗНА́ЧНИЙ, а, е. Який не припускає двоякого розуміння, змісту і т. ін., чітко виражений, прямий (у 5 знач.). *Помічник начальника станції .. приклав руку до козирка свого форменого кепі й виразив на своїй фізіономії зовсім недвозначну й цілком кислу міну* (Ю. Смолич); *Все повинно бути гранично чітким і недвозначним: щоб і в цій збірці читачі ясно побачили, чого можна чекати від її автора в майбутньому* (М. Сиротюк); *Доглядач, почувши у тоні капітана недвозначну погрозу і розуміючи, чим подібна розмова може скінчитись, кинувся перед офіцерами на коліна, тягнув руки, молив* (Б. Левін).

НЕДВОЗНА́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недвозна́чний.** *Бальзак слухав уважно. Недвозначність слів Госселена навіть перелякала* (Н. Рибак); *Винагорода .. знайшла його з рішучою недвозначністю будь-якого чуда: минулого року його розшукав один із ключових редакторів велетенського престижного видавництва .. і замовив йому альбом карпатських ландшафтів* (Ю. Андрухович).

НЕДВОЗНА́ЧНО. Присл. до **недвозна́чний.** *Дівчина недвозначно натякала, що Макарові час би вже женитися* (С. Добровольський); *Вер казала, що на нинішній день вона дивиться як на початок їхнього товаришування .. Вона досить недвозначно виявляла свою прихильність до Корвина* (В. Домонтович); *Раміро недвозначно загрожував смертю всім, хто й далі підкорятиметься урядові* (В. Владко); *Бригадир не забарився відзначити бойовий вишкіл ординців, бо зразу ж недвозначно глянув на штабс-капітана* (Б. Левін); * Образно. *Жерла гармат недвозначно були наведені на дорогу* (Я. Качура).

НЕДЕЛІКА́ТНИЙ, а, е. 1. Неввічливий, грубуватий у поведінці, діях і т. ін.; нетактовний. *Саня не любила Селаброса за те, що він був трохи неделікатний в словах і говорив часом неприємне паннам* (І. Нечуй-Левицький); [Н е ч и -

т а й л о:] *Да помовчи-бо! Ну й людина ж неделікатна... Нема інтелігентності й на гріш* (О. Довженко); *Бора не пізнає своєї товаришки. Вона, виявляється, може бути і неделікатною, і зверхньою, і присікуватись з будь-якого приводу* (Г. Вдовиченко).

2. Який свідчить про відсутність тактовності. *Не храм краси, а чисто тобі вулик, повний непокійного дзижчання трутнів. Бо, де ж пак, на улюбленого бога їхньої творчості зроблено такий неделікатний виступ* (В. Винниченко); *Дотепи та жарти шефа іноді бували досить сумнівними і в усякому разі неделікатними* (В. Владко).

НЕДЕЛІКА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неделіка́тний.** — *Хоч моя професія й вимагає, щоб я був до всього цікавий, та в даному разі це було б щось більше, ніж навіть неделікатність* (М. Трублаїні); *Даруйте за неделікатність, але це ж робиться для вашого добра* (О. Гончар); *Юнак, для якого лицемірство і неприхильність до людей були звичайним способом пробивати собі дорогу, тепер не міг припустити й думки про найменшу неделікатність щодо людини, яка його любить* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕДЕЛІКА́ТНО. Присл. до **неделіка́тний.** *Товстий покупець .. обмацував гімнастьорку .. Хтозна, навіщо вона йому була потрібна, але він торгувався неделікатно* (Ю. Мушкетик); *Геродот звичайно уникав неделікатно висловлюватися про мешканців своїх і чужих небес, натомість охоче слухав інших* (І. Білик); // *у знач. пред.* — *Може, то неделікатно з мого боку... але я маю .. представити вельможній пані справу пана графа Адама* (І. Франко); *Не пишу до його* [нього] *тому, що не знаю, яке число "Зорі", а змусити його переглядати "Зорю" за рік — неделікатно* (М. Коцюбинський).

НЕДЕМОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Заснований, побудований і т. ін. не на принципах демократії. — *У нас імператора обирають пожиттєво. Вам це може видатися недемократичним, проте наш народ така система цілком влаштовує* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який не виходить із принципів демократії. *Існування еліт як таких узагалі не вирішує демократичний чи недемократичний характер суспільства* (з наук. літ.).

2. *заст.* Який не належить до простого народу. *Недемократичні елементи.*

НЕДЕМОКРАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недемократи́чний.** *Ви несправедливі, закидаючи "усій емігрантській пресі" недемократичність. Щоб спростувати цей Ваш закид, вволюю Ваше сердечне бажання й віддаю Вашого листа для оприлюднення до редакції "Українських вістей"* (О. Шугай); *Якщо людям не байдуже, що може стати відомою інформація, яку вони висловили за кордоном проти своєї країни, мені видається, що це є ознака недемократичності* (з публіц. літ.).

НЕДЕМОКРАТИ́ЧНО. Присл. до **недемократи́чний.** — *Недемократично мислиш. Той гуцул, може, мудріший за тебе. Ти ж нічого не знаєш, крім того, що визубрив. А він дав ідею. Оригінальну!* (О. Бердник); *Мітингувальники висловлювали обурення тим, що виборча кампанія в окрузі проходила недемократично й рясніла фактами масового підкупу виборців* (з газ.); // *у знач. пред. Радили йому демократи розпустити ці компетентні органи, заборонити ненадійну, по суті, державну службу, а він не погодився. Недемократично це. А жаль... Тепер пізно...* (В. Чемерис); — *Чому мені не вільно вийти? Це недемократично!* — *верескнув Кароль, повторюючи вже кинуту сьогодні кимось фразу* (Ю. Іздрик).

НЕДЕРЖА́ВНИЙ, а, е. 1. Який не має прав державності. *Д.* [добродій] *Вартовий .. резонно радить українцям увійти в спілку з людьми тепер недержавних націй Росії* (М. Драгоманов); *Недержавні нації, знаючи, якою силою є національне чуття, а особливо тільки що пробуджене, хотіли ним зміцнити армію* (В. Винниченко).

2. Який не виходить з інтересів держави. — *Гроші в мене державні, а вони не люблять недержавного підходу. Так не люблять, як нива бур'янів* (М. Стельмах); // Який не належить державі, яким держава не розпоряджається. *У кінці XX ст. розширення системи вищої освіти України відбувалося переважно за рахунок відкриття ВНЗ недержавної форми власності* (з наук. літ.).

НЕДЕРЖА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недержа́вний.** *Недержавний народ не може бути нацією, і навпаки, державний народ стає нацією. (Чи не від цього — недержавності, яка тягла за собою втрату національності — і рятував Маннергейм свій народ?)* (В. Чемерис); *Недержавність — так зветься наша хвороба .. Ми — всі мешканці України — не єсть громадянством поневоленим; ми — громадянство недержавне* (О. Шугай).

НЕДЕРЖА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **нетрима́ння.** [В о й н а р о в [с ь к и й]:] *Кредит Петрової держави підупалий, Від недержання даних обітниць І писаних трактатів...* (Л. Старицька-Черняхівська); *Професор, великий вчений. Бог асистентів і студентів. Дивовижна ерудиція. У нього склеротичне недержання прізвищ. Він їх забуває* (О. Довженко).

НЕДЕТЕРМІНО́ВАНИЙ, а, е. Не визначений, не зумовлений чим-небудь. *Процеси, пов'язані з економікою, є недетермінованими: їх можна розглядати як своєрідний науково-технічний процес, перебіг якого спрогнозувати точно практично неможливо* (з навч. літ.).

НЕДЕШЕ́ВИЙ, а, е. Який досить дорого коштує; досить дорогий (у 1 знач.). *Вибратися мені до Львова не так-то легко тепер, .. та й недешева така подорож* (М. Коцюбинський); — *Здається, в пана сотника не тільки сорочка, а й жупан на плечах. І жупан недешевий,* — *глузливо кинув із місця Кособудський* (З. Тулуб); *Контроль пожежної безпеки в офісах .. — справа позачергової важливості і, мабуть, недешева* (І. Карпа); *Він завжди підкреслював те, що є людиною практичною й ощадною, а житло у Франції недешеве* (Л. Денисенко).

НЕДЕ́ШЕВО. 1. Присл. до **недеше́вий.** — *Моя дружина охоча є вельми до гарного вбрання.* — *Мабуть, це обходиться недешево?* (О. Авраменко); *Хабарів не брав* [Романов], *під сумнівними діагнозами не підписувався, на змови проти колег не вівся, хоч, з іншого боку, свої знання і досвід оцінював недешево* (Люко Дашвар).

2. *перен.* Великими зусиллями. *Перемога над Каргатом недешево далась його опонентам, а з ними Русевич солідаризувався повністю* (Ю. Шовкопляс); *Він згадав, скільки коштувало переконати Кройберга придбати офіс саме в цьому місці. Так, це коштувало недешево* (В. Лис).

НЕДЕ́Я, ї, *ж., діал.* Дика вершина гори. *Вище, по безводних далеких недеях, нявки розводять свої безконечні танки* (М. Коцюбинський); *Під вивертом смереки, на стрімкій не-*

деї або біля джерела студеного потоку шукайте тепер Миколу (В. Бабляк); *Він стояв надто впевнений у своїй силі, так не міг поводитися опришко, який мав за собою тільки полохливі далекі недеї* (Р. Іваничук); *Як тяжко, Боже. Та вже інша хвиля Мене — крізь мене — в невимовне валить, — Я сам собі, як власний антипод, — В долині і водночас — на недеї* (Е. Андієвська).

НЕДИСКРИМІНАЦІЙНИЙ, а, е. Який передбачає рівні права для кого-, чого-небудь; який ґрунтується на рівноправності. *На ринку електричної енергії електропередавальне підприємство забезпечує недискримінаційний доступ до магістральних (міждержавних) електричних мереж* (з навч. літ.); *Кожна зі Сторін надасть імпортованим товарам і послугам, що походять із території іншої Сторони, недискримінаційний режим стосовно розподілу валютних коштів, необхідних для оплати такого імпорту* (з мови документів).

НЕДИСЦИПЛІНО́ВАНИЙ, а, е. Який не дотримується вимог дисципліни, правил поведінки, порушує порядок (у 2 знач.). *Довкола запанувала така тиша, якої ще ніколи не було в нашому класі, що вважався найбільш галасливим і недисциплінованим у всій школі* (Л. Смілянський); *Матильда Георгіївна спинилася перед дверима, не бажаючи переступати поріг, за яким поселився підозрілий, недисциплінований, аморальний пожилець* (Л. Дмитерко); — *Трудні, ох, трудні діти, — зітхнула жінка з комісії. — Я згодна з Корчаком: недисциплінована й зла дитина тому, що страждає* (О. Гончар); // Який не виходить із принципів дисципліни. — *Мене зовуть Галиною Рижко .. Студентка другого курсу політехнічного інституту .. — І все ж таки наважилися на такий недисциплінований вчинок — потай забратися в астроплан? Поставити під загрозу успіх нашої експедиції?* — *з докором вимовив Риндін* (В. Владко); — *Михасику, в нього* [Андрійка] *вінегрет в голові? Недисципліноване мислення! Вчителька подумає, що ми вдома таке говоримо* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **недисциплінóваний,** ного, *ч.;* **недисциплінóвана,** ної, *ж.* Той (та), хто не дотримується дисципліни, правил поведінки. *Будь-якого недисциплінованого можна закликати до порядку, примусити його працювати як слід; необхідно лише знайти до нього підхід* (з газ.).

НЕДИСЦИПЛІНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **недисциплінóваний.** *Педагоги часто заздрили математикові, який ніколи не скаржився на недисциплінованість і неслухняність класу* (О. Копиленко); *Монгані не відгукувалася. — Це вже недисциплінованість, — пробурмотів професор і пішов до хворого* (П. Загребельний); *Гадаючи, що мова піде про його недисциплінованість, Сошенко заговорив про хворобу й свій страх стати джерелом зарази, але директор спинив його* (Н. Околітенко); *Найкраще було б, якби я випередив події — подав заяву сам, поки мене звідси не витурили: за вільнодумство та недисциплінованість* (О. Шугай).

НЕДИСЦИПЛІНО́ВАНО. Присл. до **недисциплінóваний.** — *Я послідовно висловлю все, що дрімало в мені. Те, що в тобі проривається так хаотично, недисципліновано* (О. Бердник).

НЕДИТЯ́ЧИЙ, а, е. Не властивий, не притаманний дитині (у 1 знач.). *Хлопчик з недитячою силою вчепився за матір* (О. Донченко); *Я побачив, як його обличчя скривилося, наче від гострого болю, і в очах засвітилось глибоке, недитяче страждання* (С. Журахович); *Я знову подався на берег ставка, сів поміж очеретами і поринув у недитячі думи* (О. Бердник); [Надія Іванівна:] *Дивовижний хлопець! І знаєш, у нього якісь недитячі очі. Страдницькі* (В. Нестайко); // Який не признач. для дітей, не відповідає їхнім віку, можливостям і т. ін. *Вони, дрібнота, вирушають з матерями по холодній багнюці, під дощем, з важкою своєю, недитячою ношею на плечах...* (О. Гончар); *Не ченці впали у гріх, а Ворожбит з Бусовиськ, який вирішив втягнути мене, малолітнього отрока, у сю недитячу, а й навіть надлюдську, справу* (Г. Пагутяк); *Все, що Себастян розказує малій на ніч, або погано закінчується, або втрачає сенс, бо він викидає з оповідей недитячі місця* (Т. Прохасько).

НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВАНИЙ, а, е. Не розчленований, не поділений на окремі різнорідні елементи, частини і т. ін. *І національне, й індивідуально-еротичне почуття походять з того самого джерела (недарма ж і описуються тим самим недиференційованим терміном — "любов")* (О. Забужко); *Множинність збірних іменників особлива, бо виражається формою однини і означає недиференційовану, нерозподільну кількість одиниць* (з наук. літ.).

НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недиференційóваний.** *На думку дослідниці, професіоналізми мають бути відмежовані від термінів (за ознаками недиференційованості, експресії, стилістичної забарвленості)* (з наук. літ.); *Той факт, що існував початок Усесвіту, початок, що відповідає радикальній недиференційованості, виправдовує пошуки єдності у творах Павла Тичини і наділяє "науковим" змістом суто метафізичне дослідження* (з наук.-попул. літ.).

НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВАНО. Присл. до **недиференційóваний.** *Неприпустимо розглядати мову "Повісті минулих літ" недиференційовано, бачити в ній відбиття мови всієї київської епохи* (з наук. літ.); *Упорядникам експозиції дорікали: мовляв, вони аж надто недиференційовано ставляться до об'єктів, які розміщують у залах помпезної споруди* (з газ.).

НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВНИЙ, а, е, *мат.* Який не можна диференціювати (у 2 знач.). *Вінерівський процес недиференційовний, тому для маніпулювання з процесами такого типу потрібно було створити власне числення* (з наук. літ.); *Недиференційовна функція не може бути достатньо добре апроксимована ні лінійною, ні квадратичною функціями* (з навч. літ.).

НЕДІАЛЕКТИ́ЧНИЙ, а, е. Який заснований або базується не на законах діалектики; метафізичний (у 1, 2 знач.). *Недіалектичний підхід до співвідношення явища та сутності можна знайти в таких філософських концепціях, як кантівське вчення про "речі в собі", емпіризм і феноменологія* (з наук. літ.); *За Гегелем, метафізика — це недіалектичний, а точніше, нефілософський спосіб мислення* (з навч. літ.).

НЕДІАЛЕКТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недіалекти́чний.** *Будь-яка недіалектичність думки завжди призведе до самовпевненої авторитарності та небезпечної монологічності* (з навч. літ.).

НЕДІ́БРАНИЙ, НЕДО́БРАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **недібра́ти, недобра́ти.** — *Тільки ж зобидило нас у цьому році, дуже зобидило... — аж головою покрутив Ягнич-комбайнер і знову про той запал, недорід, про недобрані цент-*

пери... (О. Гончар); *27 січня 2013 р. "Газпром" уперше подав позов Україні на суму 7 мільярдів доларів за недібраний газ* (з газ.); // **недібрано, недо́брано,** *безос. пред. Через приморозки й посуху загинуло чимало посівів зернових культур, унаслідок цього в країні недобрано багато мільйонів пудів зернових* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який не як слід, погано дібраний, підібраний один до одного. *Були то на перший погляд дуже недібрані товариші* (І. Франко); *Шлюб вийшов якийсь недібраний, Семен жінки не держався* (Г. Хоткевич); — *Бачиш — недібране подружжя, він людина реальна, тверезо думаючий буржуй, вона з роду мрійниць, повійка* (Б. Лепкий).

НЕДІБРА́ТИ *див.* **недобира́ти.**

НЕДІВО́ЧИЙ, а, е. Не властивий дівчині. *І звідки виявилась в ній та недівоча сила, коли вона в пітьмі нічній ворожий штаб палила!* (С. Голованівський); *Щоб приборкати такого звіра* [коня], *примусити його слухатись повода й шенкеля, потрібна недівоча воля* (М. Руденко); *Вранці вона терпіла цілу годину перед люстерком, поки вискубувала батьковою бритвою широкі недівочі брови* (М. Малиновська).

НЕДІЄ́ВИЙ, а, е. Нездатний діяти (про що-небудь), який не виявляє належної дії; недійовий. *У таборах, де в'язні вимирали масово, на голодовки ніхто не звертав уваги, і вони були недієві як засіб боротьби* (М. Андрусяк); — *Не настільки він недієвий, як ти думаєш, — мовив Горе. — Всі, хто скуштував хоч краплю еліксиру, живі...* (К. Москалець).

НЕДІЄ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **недіє́вий.** *Однобічність і недієвість суто економічної інтерпретації історичних подій становить лише окремий прояв принципу, значимого для пізнання культурної дійсності загалом* (з наук. літ.); *Лідер опозиції заявив: "Ми не повинні погоджуватися з некомпетентністю влади, недієвістю державних інституцій"* (з газ.).

НЕДІЄЗДА́ТНИЙ, а, е. 1. Нездатний до діяльності. *Спрощена та практично безкоштовна процедура отримання ліцензій призвела до того, що більшість рудників опинилась у руках недієздатних підприємців* (з газ.); // Який не діє, не спрацьовує. — *Коли виявилося, що їхні діти народжуються без дару... — З мертвим даром, — уточнила Маріка. — Атож, дар залишався, але був недієздатний* (О. Авраменко); *У кінці 90-х рр. XX ст. більшість законів та постанов, прийнятих в Україні, виявилася недієздатною через відсутність реальних механізмів їх виконання та контролю* (з навч. літ.).

2. *юр.* Позбавлений здатності самостійно здійснювати дії юридичного характеру і нести відповідальність за них. *В англосаксонських державах XVI ст. недієздатним особам належало жити у своїй сотні й заборонялося просити милостиню поза цією сотнею* (з наук. літ.); *У референдумах не беруть участі психічно хворі громадяни, визнані судом недієздатними* (з навч. літ.); *Не можуть залучатися до виконання обов'язків судового експерта особи, визнані у встановленому законом порядку недієздатними* (з мови документів); // *у знач. ім.* **недієзда́тний,** ного, *ч.;* **недієзда́тна,** ної, *ж.* Людина, позбавлена здатності діяти. *Акт 1572 року про покарання бродяг і надання допомоги бідним і недієздатним — один з найбільш жорстоких законів Англії* (з навч. літ.).

НЕДІЄЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **недієзда́тний** 1. — *Рікард Іверо зараз п'яний у дим і до ранку не прочумається. Я сам напував віконта, отож за його недієздатність ручаюся* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Масові народні виступи й недієздатність турецького уряду призвели у вересні 1980 року до нового військового перевороту та чергового оголошення надзвичайного стану* (з навч. літ.).

2. *юр.* Властивість за знач. **недієзда́тний** 2. *Документами, на підставі яких орган чи особа, що здійснює кримінальне провадження, установлює неповнолітній вік особи, є її свідоцтво про народження, а недієздатність чи обмежену дієздатність особи — відповідне рішення суду* (з мови документів).

НЕДІ́ЙНА, *тільки ж.* Яка не доїться, не дає молока (перев. про корову). — *Хто має корови, той має молоко й телята; а у вас ніби корови недійні, ялівки, без молока й без телят,* — *сказав Копронідос* (І. Нечуй-Левицький); *Знахарки й відьми на зорі дня святого Юрія виходили в поле, розстеляли на росі полотнища, а потім накидали їх коровам на роги, від чого корови ставали худими й недійними* (О. Воропай).

НЕДІЙОВИ́Й, а́, е́. Те саме, що **недіє́вий.** *Великопольський простяг Петренку предметне скельце. Там був не антивірус Брауна, а вакцина Великопольського проти грипу.. — недійова нікчемна вакцина* (М. Дашкієв); *Я вчинив тоді, як чинять люди, Аби дізнатись, що на голові, Коли на це їм вказують зусюди, Вони підносять руку, а то й дві, Щоб замінити з поміччю такою Звичайні очі, тут недійові* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕДІ́ЙСНИЙ, а, е. 1. Який не має законної сили. — *В Миргороді візьміть собі квитка, бо знову оштрафую, а цей білет недійсний, я його вже не поверну вам* (Б. Антоненко-Давидович); — *Шлюб все одно буде визнаний недійсним з погляду закону та церковних канонів, але процедура його анулювання займе певний час* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Акції, не подані для анулювання в разі схвалення рішення акціонерного товариства про зменшення розміру статутного капіталу, визнаються недійсними* (з навч. літ.).

2. Який не існує або не може здійснитися; нереальний (у 1 знач.). *Химерним льодовим рисункам на вікнах придавало тисячолямпне* [тисячолампове] *світло недійсної, неземної краси* (Б.-І. Антонич); *Думок з'являлася безліч і про таку безліч речей, що можна вважати їх за недійсні* (Ю. Яновський); *І ота стрільба за селищем, і від'їзд сім'ї цієї ночі — все це здається Івану Артемовичу якимось недійсним, примарним, таким, що не похитне Дніпрогесу й того ритму, яким він живе* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **недійсне,** ного, *с.* Те, що не існує в об'єктивній дійсності; нереальне (у 1 знач.). *Цей реальний випадок видався йому ще фантастичнішим, аніж усі його гарячкові візії.., він відчув, що почав уже губити межу між дійсним і недійсним* (І. Багряний).

3. *мат.* Який не належить до множини дійсних чисел. *Недійсні числа не використовують для числової системи, що містить у собі раціональні числа і є підмножиною комплексних чисел* (з навч. літ.).

4. *рідко.* Те саме, що **недіє́вий.** *Дивну річ помітив* [Володька]: *уже сама присутність старого одразу робить всі твої слова мовби якимись недійсними, порожніми* (О. Гончар).

НЕДІ́ЙСНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **недійсний** 1, 2. *Недійсність угоди означає, що дія, учинена під виглядом угоди, не створює правових наслідків, на які вона була спрямована* (з навч. літ.); *Незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження має наслідком недійсність слідчої (розшукової) дії та отриманих унаслідок її вчинення результатів* (з мови документів).

2. Те, що насправді не існує або не існувало; нереальність. *Коли писатимеш добре.., ти станеш нарешті реальною, а довколишня недійсність розійдеться і, як той туман, по крапельці впаде туди, де зберігаються в резервуарах погані сни* (К. Москалець).

НЕДІ́ЙШЛИЙ, а, е, *розм.* Який не досяг свого повного розвитку, зрілого віку; недозрілий (у 2 знач.). *Ой Івасю Удовиченку, Коновченку! Ще ти дитя молодеє, З розуму недійшле, Звичаю козацького не знаєш* (з думи); *Колись ми, малі діти, розумом недійшлі, заходилися од марного плачу, коли наша мати до ночі засидиться десь у забарній гостині* (С. Васильченко); *За останні ж, за Одарчину дівоцьку спідничину, купили на ярмарку недійшлу козу, бо чекалася в хаті нова душа* (В. Речмедін); *Не допомагало ніщо: ні щоранковий крижаний душ, ні гімнастика йогів, ні важка атлетика. Як був* [Павло] *недійшлий, такий і лишився; як хворів раніше, так хворіє й тепер* (М. Дашкієв).

НЕДІ́ЛЕНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* 1. Пестл. до **неділя** 1. *У неділеньку та ранесенько Сурми-труби вигравали* (Т. Шевченко); *Зустріне* [Хома] *оце кума на вулиці і каже: "Завтра свята неділенька. Прихопіть же із собою пляшечку горілочки та приходьте до нас у гості, та, дасть Бог, посидимо"* (Григорій Тютюнник); *На свято матері, у другу неділеньку травня, винесла Кицуня розквітлі квіти на узбіччя дороги, що вела з пралісу в молодий ліс* (В. Багірова).

2. *прост.* Пестл. до **неділя** 2. *Копав, копав криниченьку Неділеньку-дві* (з народної пісні); *Год минув — а все не чуть, Де, чи жив мій милий? Дні, неділеньки пливуть* (Л. Боровиковський).

НЕДІ́ЛЕШНІЙ, я, є. 1. *розм.* Те саме, що **недільний** 1, 2. *Після обід, хоч і був день неділешній, Павло Григорович, вільний од роботи в затоні, повів усю родину в садок* (О. Ільченко); *Сяде* [батько] *з малими на призьбі в неділешній вечір, Попригортає до себе* (В. Мисик); *Серед лісу, серед гаю У неділешній обід Заснув мужик у чоботях, Прокинувся без чобіт* (С. Руданський); *Неділешнє вбрання.*

2. *прост.* Те саме, що **недільний** 3. *Неділешня норма.*

НЕДІЛИ́МИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неподільний.** *— А я молодиць наших та дівчат не стережу, — спокійно заперечив дід Гарасько. — Я відповідаю за неділимий фонд* (О. Гончар); *— Гадяцький трактат ще суттєво редагується і буде редагуватись стільки, скільки цього вимагатимуть інтереси Великої Польщі. Єдиної і неділимої!* (В. Кожелянко).

НЕДІЛИ́МІСТЬ, мості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **недіпимий.** *Визначивши самопричинність як визначальну властивість субстанції-природи, Б. Спіноза на цій основі виводить усі інші її властивості: вічність, безкінечність, неділимість, єдність і т. ін.* (з наук. літ.); *Володимир Винниченко у "Відродженні нації" переконливо обґрунтовував логіку дій трьох впливових міністрів Тимчасового уряду. Вони зробили все, що могли, для забезпечення неділимості Росії* (з навч. літ.).

НЕДІЛИ́МО, *рідко.* Присл. до **неділи́мий.** *Олег Лосєв розглядає міф як необхідну категорію не тільки думки, але й життя, що сприймається неділимо на суб'єкт і об'єкт* (з наук. літ.).

НЕДІ́ЛЬКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **неділя** 1. *Коси у неї, як емаль, чорнії та довгі-довгі, аж за коліно; у празник або хоч і в недільку так гарно їх повбира* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Чіт, громадо! А ти, пане, клади ще круг вина, бо бесіда буде тривкою. Куди нам поспішати — Божа неділька надворі* (М. Дочинець).

2. *прост.* Пестл. до **неділя** 2. *Попрацювати недільку.*

НЕДІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **неділя** 1. *Мати дуже любить у свята та в недільні дні гостювати у родичів* (Ю. Збанацький); *З поблизького ресторану вдаряє на хвилину в тишу недільного передвечірнього сумерку гамір з відкритих дверей* (О. Лисяк); *— Простіть мене, отче, темний я... — Твій батько учився? Чому він не привчив тебе недільними вечорами читати Біблію?* (Н. Околітенко); *Тоді, сонячного недільного пополудня, здається, також на початку осені, його чи не вперше пронизало усвідомлення безмежності світу* (О. Ірванець).

2. Який провадиться, відбувається, здійснюється і т. ін. у неділю. *Особливо веселими були у них недільні обіди* (М. Коцюбинський); *Розщебеталися, розспівалися хлопці та дівчата, як на справжній недільній прогулянці* (В. Речмедін); *На Подолі вешталося чимало людей, київських і не київських, що здалеку поприїздили на завтрашній недільний торг* (І. Білик); *Ти навіть не дозволив назвати в газеті свого прізвища .. У недільному номері на четвертій сторінці. Жінка читає вголос. Ти усміхаєшся* (Ю. Винничук); *Ми знову зустрілися, як за найкращих часів гри на біржах, катання на фіакрах, недільних балів у заміському клубі* (Ю. Андрухович); // Приурочений до неділі; святковий. *— Панно Марійко! Та ж ви самі казали, щоб не приходити цілий тиждень, бо не хочете псувати собі недільного настрою* (Б. Лепкий); *Назустріч — пов'язане терновими недільними хустками чимале жіноче товариство* (Я. Качура); *Джо став виряджатись у свій недільний костюм, щоб супроводити мене з візитом до міс Гевішем* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса); // *у знач. ім.* **недільне,** ного, *с.* Святкове вбрання. *Дівчата тим часом причепурилися біля води, повиряджалися в недільне* (О. Гончар).

3. *прост.* Стос. до неділі (у 2 знач.). *Недільна норма виробітку.*

Неді́льна шко́ла *див.* **шко́ла.**

НЕДІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Добровільне колективне виконання якої-небудь роботи в неділю. *Не покладаючи рук, трудилися* [кияни] *в ту осінь* [1945 року] *на суботниках і недільниках* (Н. Рибак); *Наступного вихідного дня знову відбувся недільник* (В. Добровольський); *Не дуже хотілося* [Свиридові] *вести ділову розмову, та й не його то діло недільник організовувати. На те бригадири є* (Микита Чернявський); *Оскільки директорові Вадиму Григоровичу довелося четвертий "Б" агітувати на недільник, то й бригадиром четвертого "Б" став він сам* (В. Нестайко).

НЕДІ́ЛЯ, і, *ж.* 1. Назва сьомого дня тижня, загального дня відпочинку. *Отож, було, мов генерал, Максим сановито Прибереться у неділю, Та й пошкандибає У храм Божий* (Т. Шевченко); *Кожного тижня правили службу в неділю — у неділю вмирав тиждень і народжувався другий* (М. Хви-

льовий); *Була неділя, тихий час дозвілля* (М. Рильський); *— У неділю відвідуйте службу Божу, але й про щоденні молитви не забувайте* (Ю. Андрухович).

2. *прост.* Те саме, що **тиждень** 1. *Гості роз'їхались вже, як дніло надворі, а Ганя потім цілих шість неділь не вставала з постелі* (І. Нечуй-Левицький); *Так прожив я дві чи три неділі Дома при роботі господарській* (І. Франко); *— Сього року по маневрах прийду на шість неділь додому* (О. Кобилянська); — *Всіх нас загоном вишле* [Полуницький] *в Любещину, в своє село Козел, для оранки і сівби, й працюємо там неділь по шість і по сім без відпочинку* (Ю. Мушкетик).

(1) Вербна (Квітна, Шуткова) неділя — назва християнського свята, що відзначають у неділю за тиждень перед Великоднем. *Минув тиждень. Була Вербна неділя* (Панас Мирний); *Се ж завтра Квітна неділя, згадав я* (Г. Пагутяк); *За тиждень до Великодня святкується Вербна неділя; її ще називають, залежно від регіонів, Шутковою або Квітною* (з наук.-попул. літ.); **(2) Від неділі до неділі** — упродовж усього тижня. *Від неділі до неділі — все в одному ділі* (прислів'я); *Не було жодного випадку, щоб Джо запам'ятав що-небудь від неділі до неділі або взагалі щоб він набув під мосію опікою хоч сяку-таку крихту знань* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса); **(3) Зелена неділя,** *церк.* — день, яким починаються Зелені свята. *Так прийшла і Зелена неділя, уквітчала землю квітом, деревolистом* (Панас Мирний); *Вся вулиця і весь світ святково пахли аїром. Це був рідний з дитинства запах Зеленої неділі, запах весни* (В. Дрозд); **Зелені свята (святки) <Клечана (клечальна) неділя> <Клечані свята>** *див.* **свято**[1]; **(4) З [святою] неділею [будьте здорові (здоровенькі)]** — уживається для привітання з нагоди свята, неробочого дня. — *Здорова, сестро! З неділею!* (Панас Мирний); — *Моє шанування моїм любим, дорогим сусідам! З святою неділею будьте здоровенькі, — прокукурікав становий, розмахуючи картузом* (І. Нечуй-Левицький); — *Добридень вам, кумо! Здорові будьте з неділею, — гукнула Мотря від воріт* (М. Коцюбинський); — *Тітко Маріє, ви дома? З святою неділею вас! — у воротях, увесь у білому стоїть десяцький Хома* (М. Стельмах); — *Отож, — проказав* [Савка] *відкашлявшись, — хороші мої жіночки, з неділею святою той... будьте, значить, здорові!* (В. Чемерис); **(5) Кривава неділя,** *іст.* — день 9 січня (22 за новим стилем) 1905 р., коли царське військо розстріляло в Петербурзі демонстрацію робітників, що йшли до царя з петицією. *Картеччю відповів цар-батюшка, коли прийшли до нього петербурзькі робітники з жінками, дітьми. Вони тільки просили хоч трохи полегшити їх життя. А цар розстріляв їх. "Кривавою неділею" назвав народ отой день* (А. Головко); — *Виходить, що й ти був серед крикунів, проти царя? — Так, був, Павле! До Кривавої неділі я ще вагався, а дізнавшись, що цар наказав стріляти в таких, як я, зрозумів усе!* (М. Циба); **(6) Провідна неділя,** *церк.* — перша неділя після Великодня. *Був сонячний ранок Провідної неділі. По церквах дзвонили* (М. Коцюбинський); *Була Провідна неділя.., як тато сказав: — Василю, поженеш нині товар!* (І. Керницький); *У Провідну неділю, відправивши обідню.., він повертався додому, його увагу привернула верескслива група старих жінок, що стояли навколо настилу для підкидьків* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); **(7) Прощена (Сиропусна) неділя** — назва останнього дня Масниці та останньої неділі перед Великим постом. *У Прощену неділю слід у всіх, кого знаєш, просити пробачення, щоб ніхто на тебе не ображався, бо великий гріх — мати ворога* (із журн.); **(8) Середохресна неділя** — те саме, що **Середохресна.** *Саме в Середохресну неділю посту матушка говіла і йшла на сповідь* (Т. Осьмачка); **(9) Цвітна неділя** — те саме, що **Вербна субота (неділя)** *(див.* **субота).** *По святах мали ми забиратися геть з Борислава. В Цвітну неділю пішов Іван до Тустанович* (І. Франко); *Закосичений сріблястими котиками (не встигли посохнути і помарніти од Цвітної неділі перед Великоднем), на двох Іванів тепер дивився третій Іван з саморобної різьбленої рами* (І. Чендей).

○ **(10) З неділі,** *у знач. присл.* — наступного тижня, починаючи з понеділка. — *Оддали мене молодим панам, — каже* [Одарка], — *з неділі повезуть* (Марко Вовчок); — *Матюха з неділі такий сердитий оце став, як вовк* (А. Головко); — *Ви вже ячмінь кінчили? — Який швидкий. З неділі почну — мій у долинці* (М. Стельмах); **(11) Під неділю <Проти неділі>,** *у знач. присл.* — напередодні неділі. *Оце в суботу під неділю або в свято завернуть до Чіпки старі товариші: Лушня, Пацюк і Матня* (Панас Мирний); [М а р у с я:] *Певно, прийшла* [Сидориха] *прохати, щоб ви поворожили.* [М о р о з и х а:] *Ну вже хай вибача: проти неділі я й карт у руки не візьму* (М. Кропивницький); *Уже настала п'ятниця, до збігу лишався день: ми вирішили втекти в ніч проти неділі* (І. Білик); *У ніч під неділю нас вивели з окопів: прийшла заміна* (Є. Доломан).

◊ **[По] сім неділь на тиждень справляти (мати)** *див.* **справляти; Сім п'ятниць (неділь) на тиждень** *див.* **сім.**

НЕДІТКНЕНИЙ *див.* **недіткнутий.**

НЕДІТКНУТИЙ, НЕДІТКНЕНИЙ, а, е, *діал.* Якого не торкалися, не чіпали. *Мед хмільний недіткнутого тіла Старі жадливі вицідять уста* (М. Рильський).

НЕДІЮЧИЙ, а, е. Який не діє, не працює в цей момент. *Леон зауважив, що Завадка приглядається до недіючого вентилятора, і поквапливо пояснив: — Він електричний* (Ірина Вільде); *Біжимо із Співаком навздогінці.., кулі кришуть об камінь біля наших ніг. Падаємо за низеньку стіну недіючого фонтана* (Є. Доломан); *Післязавтра мають закрити Чорнобильську атомну, а вона й досі ще не відкрита. Отже, фактично закриють недіючу станцію, відкривши її спеціально для закриття* (Л. Костенко).

△ **Згаслий (погаслий, недіючий) вулкан** *див.* **вулкан.**

НЕДІЮЧИЙ, а, е, *заст.* Позбавлений активності; пасивний *(див.* **пасивний**[1] 1). *Письменник .. підганяв лінивих, будив їх, щоб ніхто не спав, щоб всі прокинулись .. Блискавка і грім — це той постійний супровід до творчого голосу Коцюбинського, без якого голос його був би просто ненатуральний, недіючий, неповний* (П. Тичина); *Ляльки стояли .. мертво, уява архієпископа вперше не змогла рухати ними, вони тепер скидалися на шахові фігури, вибиті противником з дошки — недіючі й непотрібні* (Р. Іваничук).

НЕДІЮЧІСТЬ, чості, *ж., заст.* Абстр. ім. до **недіючий.** *Реалізація природних обдарувань залежить від сили волі. Недіючість, лінощі гальмують реалізацію природних задатків дитини* (із журн.).

НЕДІЯЛЬНИЙ, а, е. Який не виявляє діяльності, активності; бездіяльний. *Демокріт сказав, що .. супокійна розумом людина стає недіяльна — без тривожного хвилювання*

неможлива ніяка діяльність (Валерій Шевчук); *Він був вилитим портретом високоповажного Бейлі, одного зі світочів цієї недіяльної родини, і тому мало не з колиски йому пророчили блискучу кар'єру* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); // Позбавлений активної діяльності. *Забрались би* [дід з бабою] *у тісний кут. Да хліб собі їли б тихо. Але дід на таку недіяльну роль не згоджується* (Б. Лепкий).

НЕДІЯ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недія́льний.** *Приємно було* [Степанові], *що він тільки тимчасово, на три роки, покинув свої стріхи, щоб вернутися потім при повній зброї на боротьбу .. з недіяльністю місцевої влади* (В. Підмогильний); *Сон є станом недіяльності, відпочинку великих півкуль головного мозку* (з наук. літ.).

НЕДІ́ЯННЯ, я, *с., книжн.* Те саме, що **недія́льність.** *Принцип недіяння спрямовує на шлях морального самовдосконалення, але не через мораль, як у Конфуція, а через довіру самому собі, усвідомлення свого єства* (з наук. літ.); *Проповідуване даосами недіяння треба розуміти як діяльність, згармонізовану із природними ритмами, що ніяк не порушує загального життєвого потоку* (з навч. літ.).

НЕДО... Префікс, що вживається для творення слів зі значенням незавершеної або здійсненої не повною мірою дії, напр.: н е д о б и р а́ т и, н е д о в и́ к о н а́ н н я, н е д о в р а х о́ в а н и й, н е д о д е́ р ж у в а т и.

НЕДОБАЧА́ТИ, áю, áєш, *недок.*, **НЕДОБА́ЧИТИ,** áчу, áчиш, *док.* 1. *тільки недок.* Мати поганий зір, погано бачити. — *Ти вже й справді став старий та ще й недобачаєш* (І. Нечуй-Левицький); *Виконувати свої педагогічні обов'язки Крисі заважали його фізичні вади: він недобачав і недочував* (Б. Антоненко-Давидович); *Знайшов* [Стефан] *голку, кинувся затягати нитку, але зрозумів, що очима вже недобачає* (С. Чорнобривець); *Бабця, що сиділа поруч і трохи недобачала, зчинила крик, прийнявши Джалапіту за коня* (Е. Андієвська); // Мати поганий зір через утрату одного ока. *З тих пір, як Левонтію в бійці вибили праве око і він, недобачаючи, зіпсував шкіру на одній вівці, з лаврами стригаля йому довелося розпрощатися* (В. Чемерис); // Погано бачити внаслідок поганого освітлення. *Її обличчя зливалося із сутінками .. Каміла теж недобачала в коридорі.., вона нахилилася до замка, вертіла ключем туди-сюди* (В. Шкляр).

2. *кого, що, чого.* Не помічати кого-, що-небудь через неуважність, зайнятість, небажання і т. ін. *Заздрісна та радісна, що знов сама з дочкою, вона багато дечого недобачала довго* (Марко Вовчок); [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Ми, як ті сліпі оводи, живемо навпомацки, мовляв, і того недобачаєш, що під носом коїться* (М. Кропивницький); *Коли вона винувато, благаючи його, зачіпала, він тільки лаявся зневажливо й наче недобачав її* (В. Винниченко); *Це була каторжна хідня. Потемки, прикований зором до лугу збоку й до темряви спереду, він недобачав ні ям, ні ровів, ні пеньків* (І. Багряний); // *тільки док.* Не роздивитися до кінця, не розгледіти повністю. *Розгляда* [Галочка] *його* [офіцера] *і доглядається, чого учора недобачила, що "он ямочки на щоках його, що так би і дивилася на них"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У присмерку, тягар великий несучи, Поважний Віл дороги недобачив, Загруз в болоті* (М. Годованець).

НЕДОБА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недоба́чити.** *Все бачене і все недобачене, всі незрозумілості, що перетворювалися через невідомість на страхіття, .. так вплинуло на мене, що першої тої ночі я зовсім не могла спати* (Ю. Смолич); *Все-таки, на жаль, лишилися в тексті деякі помилки, чи то недобачені в коректі, чи зроблені припадково при монтуванні складу на машині* (І. Франко); // Який не додивилися; незавершений. *Замріявся я, задивився — І чийсь недобачений сон, Мов спомин тривожний, з'явився* (П. Воронько).

НЕДОБА́ЧИТИ *див.* **недобача́ти.**

НЕДОБИРА́ТИ, áю, áєш, *недок.*, **НЕДІБРА́ТИ, НЕДОБРА́ТИ,** доберý, доберéш, *док.* 1. *кого, що, чого.* Брати, збирати, набирати, мати і т. ін. менше, ніж потрібно. — *Великі втрати маємо. Пудів по шість, а то й по сім недобираємо з кожної десятини!* (Л. Юхвід); — *Там, де лягли під сокирою бори, оживають, починають текти піскові горби, засипають ниви і навіть селища.., знаєш, скільки ми зерна недобираємо?* (М. Стельмах); — *Через поранення я недобрав три ордени* (О. Довженко); — *Не пройшли по конкурсу, товаришко Кринична, два бали недобрали...* (М. Зарудний); *Так і сталося, що ми недобрали* [людей] *й до сорока тисяч, записавши в реєстр тільки 37 745, хоч могли б виставити хоч і мільйон!* (П. Загребельний); — *Найлегше — похвалитися. А як погода підведе? Град, злива чи ще яка біда. Недоберемо врожаю — соромно буде* (П. Запаренко).

2. *перев. док., що і без прям. дод., розм.* Не розуміти чого-небудь, не розбиратися в чомусь, не добирати (у 4 знач.). *Доповідач говорив дуже тихо, нечітко вимовляв слова, тож слухачі лише здивовано переглядалися один на одного, недобираючи, про що йдеться* (із журн.); *Захарова мати, Катря Билина, з двома дочками недобрала гаразд, що діється навколо* (Іван Ле); *Оля, яка вже сиділа на тачанці між батьком і Орисею, збентежившись, недобрала зразу, що відповісти* (Л. Юхвід); — *Він тепер уже не Дюрченко! .. Він тепер уже Ракіс! .. Ракіс звучить так, що й недобереш, звідки .. Мені здається, що такі потворки, як Дюрченко, визнають взагалі єдину національність — зло* (Е. Андієвська); *Раптом з корми почувся крик слов'янина. Що він кричав, Алі недібрав, та зразу ж звівся на ноги і обернувся до корми* (Ю. Логвин).

НЕДОБИРА́ТИСЯ, áється, *недок.* Пас. до **недобира́ти** 1. *Парування телиць у пізньому віці для господарства невигідне, бо при цьому недобирається багато продукції і приплоду* (з навч. літ.); *За останні роки в лісах Полісся недобирається близько 11 млн куб. м деревини щорічно, значно зменшились обсяги заготівлі грибів, ягід, горіхів, лікарських рослин* (з газ.).

НЕДОБИ́ТИЙ, а, е. 1. Не зовсім, не до смерті побитий (у 1 знач.), уражений *(див.* **ура́жений**[1]). — *Пане Пшесмицький, не здавайтесь! — захрипів, по землі качаючись, недобитий улан* (П. Тичина); *Одне тільки виразно помітили мисливці — його невмолиму жорстокість: коли йому давали потрошити недобитого звіра, він витягав .. ножа і з якимсь вовчим оскалом наближався до живого лося* (Григорій Тютюнник); // *у знач. ім.* **недоби́ті,** тих, *мн.* Ті, кого важко поранили; ті, що уражені не до смерті. *На бойовищі конали недобиті, але їх стогнання ніхто не слухав* (О. Маковей); *Вершники гасали по полю, рубали недобитих* (П. Панч); *На верхніх поверхах також загоготіли вибухи .. В задушливій гіркій темряві нелюдськими голосами заволали недобиті* (О. Гончар); [М и ш к о:] *Німці групу червоноармійців оточили, притисли до провалля — і з автоматів... Стогін недобитих вдень не так, а вночі далеко йде* (О. Коломієць).

2. Не переможений повністю, не знищений остаточно. *Якийсь вишкребок, якась недобита нікчемність може панувати над всіма. І то тільки через те, що йому дали владу* (В. Винниченко); *Глухо бухнули гранати, Задрижали береги, Хто куди звелись тікати Недобиті вороги* (П. Воронько); *До султанського намету повернувся старший син Мурадів Якуб, який переслідував недобитих супротивників* (П. Загребельний); *Коли половина недобитого ворожого флоту віддала перевагу полону перед смертю, у решти майже не залишалося шансів* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Не до кінця понівечений, знедолений. *Хто ж цей сивий Попрощався з світом? Семен Палій, запорожець, Лихом недобитий* (Т. Шевченко); — *Заберуть землю, то й честі не залишать, до краю злиднями та безхліб'ям зломлять недобитого мужика* (М. Стельмах); // Не виведений з гри (про карти, фігури). *Ціле товариство згромадилося над шахівницею, збуджено обговорюючи становище й тицяючи своїми завбільшки з колоди пальцями в недобиті фігури* (Ю. Андрухович).

3. Не повністю розбитий, зламаний, зіпсований і т. ін. (про посуд, меблі і т. ін.). *Достала* [жінка] *недобитий полумисок; всипала в його* [нього] *галушок* (Панас Мирний); — *Як бити, то бити все. І далі трощив* [Хома] *недобитий ослончик* (М. Коцюбинський); *Кидав* [Кесар] *хлопцям під ноги недоношені штани та сорочки, спортивні піджаки, недобиті черевики* (Ю. Збанацький); *Подружжя .. забралося вже аж перед самим Надиним поверненням, .. прихопивши з собою недобиту апаратуру* (І. Карпа).

4. *розм.* Недомолочений (про зерно). *До роботи мало хто брався, хіба в кого в дворі стояв стіжок недобитий — домолочував ціпом* (А. Головко).

НЕДÓБИТОК, тка, *ч.* 1. Той, хто не добитий, не замучений остаточно. *Аж за Уралом, за Елеком, Старий недобиток варнак Мені розказував отак Про сю криницю москалеву* (Т. Шевченко); — *Ой лишечко! ..* — *кричав недобиток.* — *Ой рятуйте!..* (Панас Мирний); — *Бачиш, виловлюють твоїх недобитків!* — *І Славута рукою повів по виднокраю, де затихав бій.* — *Нікому визволяти свого хана!* (В. Малик); *Догоряли ратуша, університет і театр; ніхто не підбирав трупи, не рятував поранених, ніхто не шукав живих недобитків* (Р. Іваничук); * Образно. *На розпеченій дорозі закурилося: різнокольоровий автобус-недобиток під'їхав на зупинку* (І. Карпа).

2. *тільки мн.* Недобиті частини ворога, залишки війська після поразки. *Розбите польське військо утікало з поля. Недобитки знову замкнулися в таборі* (Я. Качура); *Ніхто не знав, що імператор ромеїв з недобитками своїх легіонів хоче швидше пройти Болгарію* (С. Скляренко); — *Наші на Банковій штаб військового округу займають. Там останні недобитки юнкерів засіли* (В. Нестайко); — *Славні дні!* — *сказав Іскра.* — *Ворога розбито вщент, недобитки втікають на Старокостянтинів* (В. Чемерис).

3. *перев. мн., зневажл.* Незнищені залишки ворожих угруповань, організацій і т. ін. *Вигнаний в числі гетьманських недобитків з України у вісімнадцятому році, недолугий син волинського попа Євген Грабовський, прожив за кордоном двадцять п'ять років* (О. Довженко); — *І чоловік повернеться. От побачите. Фронтів уже немає, так він, мабуть, десь недобитків бандитських колошматить* (В. Речмедін); *Тепер ті німецькі недобитки залягли на глибинах і мають доволі пального, заряджені торпедами і тільки чекають слушної години для вчинення помсти* (Ю. Бедзик).

4. *розм.* Уживається як лайливе слово. — *А ви, недобитки!.. Ще й вас тут нетавало?!* (Панас Мирний); [М о л о д и й х л о п е ц ь:] *Так пропадай же сам! І нам тепер нема до тебе діла, недобитку мізерний!* (Леся Українка).

НЕДОБІ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Який не повністю, не до кінця добілили. *Такою тугою віяло од недобіленої тієї стіни, такою розпукою чорною, що я зупинивсь мимоволі, не сміючи ступити до двору* (А. Дімаров); *Недобілене около... Щітка випала з рук. Тільки здавлено охнула* [жінка] *І осіла на рунь* (Б. Олійник).

2. Недостатньо витриманий на сонці чи морозі для вибілювання (перев. про полотно). *Хіба це хазяйські рядна? Недобілений вал, та ще й з матірки, жорсткі, як кора?* (К. Гордієнко); *Вона лежала на вузькій пілочці грубого, недобіленого полотна* (М. Стельмах); // Пошитий із такого матеріалу. *Я .. бачу живого діда Чумака в недобіленій, сірій сорочці* (Г. Косинка).

НЕДОБІЛÓВАНИЙ, а, е, *спец.* Якого не повністю, не остаточно побілували (у 1 знач.), з якого не до кінця обдерта шкура (про забитих тварин). — *Молока вже не давала, що під ніж?* — *кивнув Сарабай головою на недобілову козячу тушу* (Р. Іваничук).

НЕДОБІ́Р, бóру, *ч.* 1. Не доведена до встановленої норми, межі, необхідного, очікуваного і т. ін. кількість кого-, чого-небудь. — *Кажуть, у юридичному* [інституті] *недобір? Може, забрати документи і поїхати туди, доки не пізно?* (Григорій Тютюнник); — *Не наберешся ти, князю, цими дарами на своє будівництво! Звели мерщій данину збирати! Та хай збирають вдень і вночі у великому поспіху і без недобору!* (П. Загребельний); // Неодержана, незібрана частина чого-небудь. *Щоденною важкою працею здобуває* [прачка] *собі кусник чорного хліба, а тепер нараз, за приходом гарячої пори, коли панство починає роз'їжджатися .. до купелів, бачить недобори в своїм бюджеті* (І. Франко); *З бункера комбайна виходило на вісім центнерів пшениці менше, ніж зараз.* — *Вісім центнерів недобору з гектара!* — *захвилювався Іван Луціянович* (П. Оровецький).

2. *поет., розм.* Фаза Місяця, коли видно лише частину його диска; неповний місяць. — *Ой місяцю-недобору, зайди за комору* (П. Чубинський); *Налитий кров'ю місяць-недобір дививсь понуро на мутні долини* (М. Драй-Хмара); *Відомо ж бо, що молодик — то на долю, а недобір — тим він і недобір, що наводить на лихі сни* (О. Забужко).

НЕДÓБРАНИЙ *див.* **недíбраний.**

НЕДОБРА́ТИ *див.* **недобира́ти.**

НЕДÓБРЕ. 1. Присл. до **недóбрий.** *Білограй несамохіть провів поглядом його* [пужална] *політ, потім недобре глянув на Джигуна* (Ю. Мушкетик); *У відповідь на сказане Заєць не пустив і пари з уст. Лише обличчя йому недобре посіріло й люто набрякли щелепи* (І. Багряний); *Його спокійне обличчя стало злостивим, недобре засвітилися темні очі* (М. Стельмах); *На його правій скроні недобре темнів рубець; певно, слід від поранення осколком* (Ю. Бедзик).

2. *присл.* Погано, не так, як треба, гірше від звичайного. — *Чи йому недобре дома жилося? чи він у чому недостачу терпів?..* (Панас Мирний); — *Я й сама раніш, часом, недобре про неї думала* (А. Головко); *Якось він* [Марко] *недобре прикрив лантух, кури повилазили і давай літати по хаті*

(Григорій Тютюнник); *Мені не раз боліла душа, що я так недобре йому прислужився, захаростивши його скромне помешкання всіляким нікчемним мотлохом* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса); // *у знач. пред.* — *Бачу, що мені недобре тут буде!* (Марко Вовчок); — *І в нас буде, як і в людей. А то все якось старі звичаї переводяться, а це недобре, — обізвався Филін* (І. Нечуй-Левицький); — *Пане Повсюдо, не збагну, що з вами сталося. — Третій день не перестає боліти голова .. — Це недобре, мене так само зчаста похоплює, — заквоктав бравий капітан* (Р. Андріяшик); // Неправильно, помилково, не так, як треба. — *Ні. Недобре зробив батько, — глухо якось, з протягом почав Чіпка...* (Панас Мирний); *Він усе думав, нащо то Бог так вчинив, що недобре розділив долю між людьми: одним дав панство, й степи, й лани, а другим дав важку працю, бідність* (І. Нечуй-Левицький); — *Ти зовсім недобре розумієш, — строго сказала Богумила. — Заспокойся і вислухай нас* (С. Андрухович); — *Я подумала: недобре, що я напросилася до вас неправдою, — сказала Одрі* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея); // Неприємно, огидно. *Щось підкотилось в Дорі під серцем і так недобре розлилось по руках і ногах* (М. Коцюбинський); *"Дівка вона, видимо, хороша. Душевна. Але ж Орися. Ху, чорт, як недобре вийшло"* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Жертви, посвяти і самозречення — страхітливо бридке діло. Від них недобре пахне вже тому, що вони викликаються мерзенними умовами життя, винуватцями яких у будь-якій країні буває не так уже багато вартих шибениці людей* (Р. Андріяшик).

3. *у знач. пред.* Негаразд, неблагополучно, не все в порядку. *Не знать, звідки і ким пронеслося, що в Павла у хаті недобре...* (Марко Вовчок); // Не годиться, не слід, не варто. *Купив* [Терень] *.. новий піджак: недобре при чистій роботі сидіти в якомусь лахмітті* (В. Винниченко); *Данило піднімає дівчинку на руки, притискає до грудей. А тій стає радісно і соромно: адже батько бачить, як пестять її, а це вже недобре* (М. Стельмах); // Незручно, непристойно. *А Варка у дворі щовечора — .. чи добре, чи недобре се було — вона того не питалася, вона й разу об тім не подумала, не помислила* (Марко Вовчок); *Навіть не схильному до моральних імперативів Пепі подумалося, що якось воно недобре так бучно гуляти на Страсному тижні* (Ю. Андрухович).

4. *у знач. пред.* Про поганий фізичний або душевний стан людини. — *Ох, недобре мені, Трохиме, — шепоче Мотря, — смертонька моя* (В. Винниченко); *Катранник підвівся, пересилюючи ваготу втоми, що заливала свідомість. Віддалився від колгоспної межі. Але скоро ліг: недобре йому* (В. Барка); *Михайло згадав Ганнусю. Йому стало недобре* (О. Бердник).

◊ **Ле́гко (пога́но, недо́бре** *і т. ін.)* **лежи́ть** *див.* **лежа́ти.**

НЕДОБРЕХА́ТИ *див.* **недобрі́хувати.**

НЕДО́БРИЙ, а, е. 1. Який недоброзичливо, неприязно, нечуйно або вороже ставиться до інших (про риси вдачі людини). *Славний був чоловік* [пан], *поки не женився, а як женився, тоді вже не такий став. Жінка у його* [нього] *була недобра* (з переказу); *Скільки турбот, сподіванок, скільки глибочезної, мов надра землі, і трудної любові батьківської може потрощити, обернути на пил, змішати з багном один недобрий син!* (І. Волошин); *Душа доброго чоловіка не повинна поневірятися без притулку .. А втім, і душі недоброго чоловіка теж треба спорудити вічну оселю, щоб не мстила живим* (В. Чемерис); // Який виражає недоброзичливість, неприязнь, погане ставлення і т. ін. до кого-небудь. *Параска сиділа на лавці, недобрими очима стежила за невісткою, як збиває вона подушки* (К. Гордієнко); *Гостроносе личко його скривлене недоброю, гидливою посмішкою* (В. Козаченко); *Кошута свердлив мене недобрим поглядом, але не заперечував* (Р. Андріяшик).

2. Який не приносить радості, добра, віщує біду або щось неприємне; сумний, гнітючий. — *Та сни такі недобрі верзлися, — хвалиться* [Мотря] *бабі* (Панас Мирний); *Що не день, то все тривожніш ставало на слободі. Недобрі вісті приносили газети з Далекого Сходу, з війни* (А. Головко); *При його появі мати відчула, як ноги її терпнуть і душа холоне в недобрих передчуттях* (О. Гончар); *Берн рішуче відігнав від себе недобрі думки* (О. Бердник); // Пов'язаний із чимсь неприємним, безрадісним, гнітючим. *Шкода! Хоч в око стрель — нічого не побачити .. Налягла на все холодна сірість, мовчазна й недобра* (М. Рильський); — *Там і ми накладемо своїми* [головами]! — *загомонів раптом весь клас і замовк. Запала недобра тиша* (О. Довженко); *Насупившись, не зводячи поглядів з дверей хати, вони чогось чекали, і була якась недобра напруга в їхньому чеканні* (О. Гончар); // Важкий, несприятливий для кого-небудь (про час, годину і т. ін.). *Хто із хазяїнів оттут усіх добріший? Я хочу попрохать, щоб хто мене сховав На цей недобрий час* (Л. Глібов); *До них прийшла недобра днина. З далечини приїхав пан Горбина* (П. Воронько); — *Я гадаю, що й братан не зобидить свою сестру, — вставила Єфросинія. І вставила, мабуть, в недобру годину: досить швидко вона пошкодує, що не прийняла брата* (В. Чемерис); // *у знач. ім.* **недо́бре,** рого, *с.* Горе, нещастя, неприємність і т. ін. *Катерина коло неї І днює й ночує. А тим часом сичі вночі Недобре віщують* (Т. Шевченко); *Серце підшіптувало їй недобре* (В. Гжицький).

3. Який ганьбить, заплямовує кого-небудь. *Не дві ночі карі очі Любо цілувала, Поки слава на все село Недобрая стала* (Т. Шевченко); [К а л е б:] *Так от чутки недобрі йдуть про тебе: що з дикунами водишся на пущі, приводиш їх сюди...* (Леся Українка); *Поліна Костянтинівна привітала мене по-сестринському.., не вона, мабуть, поширювала недобрі чутки про мене* (М. Руденко); // *у знач. ім.* **недо́бре,** рого, *с.* Те, що ганьбить, заплямовує кого-небудь. — *Що ж вони про мене кажуть? — граючи очима, спитала Марина. — Недобре кажуть, Марино!..* (Панас Мирний); *Усмішка у офіцера була презирлива, і Джмелик зрозумів, що говорять про нього і говорять недобре* (Григорій Тютюнник); — *Як ви її не хочете лічити, то я сам буду лічити, а вас най совість замучить .. Недарма люде* [люди] *про вас недобре кажуть* (М. Матіос).

4. Який завдає іншим зло, неприємності, горе і т. ін. *Забив грішник такого недоброго чоловіка, що не мав над ніким милосердя і усіх бив* (з легенди); *Я чув від людей, мовби ти водишся з недоброю компанією* (С. Чорнобривець); // Спрямований, розрахований на заподіяння кому-небудь зла, неприємностей, нещастя і т. ін. *А тим часом вороженьки Чинять свою волю — Кують речі недобрії* (Т. Шевченко); *Заховай* [вітре] *від нас сонечко ясне, захисти від його недоброго заміру — розпекти нас, розтопити!* (Панас Мирний); // *у знач. ім.* **недо́бре,** рого, *с.* Те, що приносить, несе в собі зло, неприємності, нещастя і т. ін. — *Хай я і дурна... А проте серцем чую, що він* [становий] *на вас недобре замишляє* (Па-

нас Мирний); *В суботу ввечері жінки прийшли смиренним гуртом до Кошиців .. і попросили батюшку святим хрестом й кропилом вигнати лихе й недобре з того вертепу* (Василь Шевчук); *Запідозрівши недобре, чоловік узяв Бориса на коліна, підняв йому губу й побачив у передньому різці здоровенне дупло* (Н. Околітенко); // Який свідчить про чиї-небудь погані, злі наміри. *Лице його було недобре, аж синє, зуби йому зціпило* (І. Франко); *Її очі в одну мить зайнялись недобрим вогником, звузилися* (Ірина Вільде); // Заснований на неприязні до кого-небудь, на бажанні заподіяти комусь прикрість, зло, неприємність і т. ін. *Чимала відстань лежить між ними — між селянином та правителем — .. і німа, недобра між ними зав'язується розмова* (О. Гончар); // Який викликає осуд; несхвальний. *Почав розказувати* [Довбня] *Проценкові різні приповістки з своїх п'яних походеньок .. Недобрими, видко, здалися вони і Проценкові, бо він мерщій перебив Довбню* (Панас Мирний); *У запорізьких говірках слово "сябер" побутує з експресією іронії й означає "спільник у пиятиці або в якійсь іншій недобрій справі"* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. ім.* **недо́бра,** рої, *ж., розм.* Таємнича зла сила. *Що там таке? От їх достобіса! Недобра їх розносила, Мов справді за ділом* (Т. Шевченко).

5. Поганий своїми якостями, властивостями, гірший від звичайного. — *Тісно, каже, мені тут, землі мало, земля недобра, родить мало, а платня велика* (О. Кониський); *Добродій Білоус трохи сердився, вговорював старого й сказав, що якби руська віра була недобра, то й він покинув би її* (І. Нечуй-Левицький); *Сам себе втішав Оксен, але самопочуття в нього було недобрим — якийсь пекельний вогонь палив йому груди* (Григорій Тютюнник); // Поганий своїми моральними якостями; непорядний. *Нащо було обдурювати всіх, просячи для слабої неньки? .. А все той Гаврилко: недобрий він хлопець, він мене на все підводив...* (М. Коцюбинський); // Несмачний. — *Недобрий* [борщ], *дочко? — спитала мати. — Сама знаю, що недобрий...* (Панас Мирний); *Коли ж страва була недобра і наймит клав ложку, Підпара сердивсь* (М. Коцюбинський); *В Смотричу вода і на колір погана, і на смак недобра* (М. Зеров).

Зга́дувати / згада́ти недо́брою па́м'яттю (недо́брим сло́вом) *див.* **зга́дувати; Здобува́ти / здобу́ти недо́бру сла́ву (недо́брої сла́ви)** *див.* **здобува́ти; Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті)** *див.* **пуска́ти.**

◊ **Важки́м (недо́брим) ду́хом ди́хати** *див.* **ди́хати; Гля́нути недо́брим о́ком** *див.* **гля́нути; Ки́дати / ки́нути недо́брим о́ком** *див.* **ки́дати; Недо́бра си́ла** *див.* **си́ла; Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі** *див.* **роби́ти; Сумно́ї (лихо́ї, недо́брої** *і т. ін.)* **па́м'яті** *див.* **па́м'ять.**

НЕДО́БРІСТЬ, рості, *ж.* Властивість за знач. **недо́брий.** *Один лише раз не вийшов у мене врожай .. Тоді прийшли на мою политу марним потом ниву недобрі люди .. і, прикриваючи свій сором, а хто не сором, а недобрість чи пустоту свою, кричали* (О. Довженко); — *Злоби не хочу пам'ятати, на недобрість окремих черствих відповідаю їх невизнанням* (Т. Масенко); *"Чи справді Катрушина хватка, чи під Катруху підробляється? — недобре подумав Мирон і підігрів ту недобрість: — Підробляється. Кар'єрист"* (Микита Чернявський).

НЕДОБРІ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОБРЕХА́ТИ,** ешу́, е́шеш, *док., що, чого і без прям. дод., розм., рідко.* Не до кінця, не зовсім брехати. — *Левку, дорогенький, ну, розкажи .. — А ніби ти не знаєш?. — Та трохи знаю, але ж всяке говорять. Одні достогибелі перебрешуть, а інші недобрешуть, то лучче від тебе почути, ти ж, Левку, не збрешеш, — посміхається Христина* (М. Стельмах).

НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, хто неприхильно, недружньо ставиться до кого-, чого-небудь. *Деякі навіть раділи з того, що якісь недоброзичливці спалили мені стодолу. Є й такі у рідному Вижньому Березові* (М. Андрусяк); — *Недоброзичливців завжди вистачає, але треба йти своєю дорогою і робити свою справу, все інше — баласт, який з часом відсіється* (Н. Сняданко); *Навіть недоброзичливці погоджувалися, що Жильят привітний до хворих, коли йшлося про його звичні ліки* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВИЙ, а, е. Який неприхильно, недружньо ставиться до кого-, чого-небудь. *Щоб прискорити зустріч, а головне — схилити на свій бік недоброзичливого до киян князя, вирішено було спокусити сторожу .. вістями про княжну Чорну* (Д. Міщенко); *Не подумайте, будь ласка, що у нас на Бамбурах живуть люди погані, недоброзичливі. Ні! Усі гарні люди* (В. Нестайко); *Дивлячись понад головами багатьох дрібних і мілких людців, а часто й просто недоброзичливих, Багряний бачив ширші обрії* (О. Шугай); // Який виражає або містить в собі неприхильність, недружелюбність. *Евакуація привчила Марію до всякої роботи, .. проте, коли вперше вийшла на буряки, дехто з землячків зустрів її недоброзичливим глузуванням* (М. Руденко); *Він підбіг до вішалки, схопив капелюха і .. вискочив, метнувши на Лесю недоброзичливий погляд* (М. Олійник).

НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **недобрози́члúвець.** *Жорстока недоброзичливиця.*

НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **недобрози́члúвий.** *Не дуже приємно, коли тебе випереджують, але ніякої недоброзичливості це не викликає* (О. Донченко); *Він з перших днів свого перебування в районі відчув приховану недоброзичливість з боку Ситника* (С. Журахович); *Еобаз .. довго нарікав на людську недоброзичливість і черствість, які заполонили світ* (І. Білик); *Далеко не завжди заздрість іде пліч-о-пліч з недоброзичливістю. Можна почувати до людини найщирішу приязнь і разом з тим неусвідомлено применшувати її достоїнства* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВО. Присл. до **недобрози́члúвий.** — *Лідо! — Що вам треба? — недоброзичливо озвалась дівчина* (М. Трублаїні); *Робітники явно недоброзичливо поставилися до вигуків Брілле* (В. Собко); *От і тепер хлопець став ближче до дядька Карпа, недоброзичливо поглядав на того, кого мати наказувала звати батьком* (П. Кочура); *Двері йому відчинила цілком незнайома жінка .. і недоброзичливо озирнула його прегарними, косо прорізаними на лиці очима* (Валерій Шевчук).

НЕДОБРОПРИСТО́ЙНИЙ, а, е, *заст.* Непристойний. *Недобропристойна поведінка.*

НЕДОБРОПРИСТО́ЙНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Властивість за знач. **недобропристо́йний.** *Недобропристойність учинків.*

НЕДОБРОПРИСТО́ЙНО, *заст.* Присл. до **недобропристо́йний.** *Недобропристойно висловлюватися.*

НЕДОБРОСО́ВІСНИЙ, а, е. 1. Який нечесно і несумлінно ставиться до кого-, чого-небудь; нечесний, несумлінний. *Опіку над майном передали людям, котрі виявилися недобросовісними* (В. Чемерис); *Треба просто чесно собі сказати: — .. На цій землі повинен панувати спокій, щоб мій прах, борони*

Боже, не став згодом торгом для недобросовісних політиків чи інших якихось безумців (М. Матіос); // Виконаний без належного старання. *Комісія встановила, що від недобросовісної роботи медпрацівників диспансеру постраждали хворі* (з газ.); // Здійснений нечесно. *Наша газета буде повідомляти про всі випадки недобросовісних вчинків нових чиновників, які прикриваються лозунгами служби народові й Україні* (В. Кожелянко).

2. *юр.* Який несумлінно виконує свої обов'язки, зобов'язання. *Недобросовісний володілець зобов'язаний негайно повернути майно особі, яка має на нього право власності або інше право відповідно до договору або закону* (з мови документів).

НЕДОБРОСО́ВІСНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **недобросо́вісний** 1. — *Мушу перервати Івана Кириловича й завважити його недобросовісність у витягах із Сковороди, особливо останньому* (В. Дрозд).

2. *юр.* Властивість за знач. **недобросо́вісний** 2. *Доведення факту недобросовісності отримувача або наявності рахункової помилки — це обов'язок потерпілої особи, що вимагає повернення її коштів* (з мови документів).

НЕДОБРОСО́ВІСНО. Присл. до **недобросо́вісний.** *Д. Вартовий навіть просто недобросовісно поступив, коли написав..: "Д. Драгоманов нападав на справжній, правдивий український націоналізм, звучи його "сепаратизмом"* (М. Драгоманов); *Автор недобросовісно використовує архівні матеріали, удається до пересмикування фактів, оскільки для його робіт характерна ідеологічна заданість* (з наук. літ.); — *Якого ж осуду зазнають ті, що недбало й недобросовісно розпоряджаються присвяченим уже Господу?* (з рел.-церк. літ.).

НЕДОБРОХІ́ТНИЙ, а, е, *заст.* Мимовільний. *Недоброхітний свідок.*

НЕДОБРОХІ́ТЬ, *присл., заст.* Мимовільно. *В неї очі світились таким блиском, що аж кинулись Галицькій в вічі недоброхіть* (І. Нечуй-Левицький); *Намарилось недоброхіть: недбайний* [недбалий] *день і погуляння, кругом штахетник, наче кліть, а посередині стоїть драбина в небо* (П. Мовчан).

НЕДОБРОЧЕ́СНИЙ, а, е. Який не живе чесно, не дотримується всіх правил моралі. *За ініціативи Федерації роботодавців України відбулася нарада з питання законодавчого врегулювання боротьби з недоброчесними суб'єктами бізнесу* (з газ.); // Який є проявом нечесності, аморальності. *Недоброчесну (девіантну) поведінку, на думку Рене Декарта, здебільшого спричинює свідоме ігнорування внутрішніх душевних моральних настанов совісті* (з навч. літ.).

НЕДОБРОЧЕ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **недоброче́сний.** *Установлюючи нові правила організації та оприлюднення наукових досліджень, які б унеможливили академічну недоброчесність, варто пам'ятати, що головним у науці є її науковий результат і його практичне значення* (із журн.).

НЕДОБРОЯ́КІСНИЙ, а, е. 1. Якість якого не відповідає належним вимогам; досить низької якості. *Але ж це зовсім не означає, що вона* [продукція] *недоброякісна. В усякому разі споживачі її не гудять* (Ю. Шовкопляс); *Отруїлася недоброякісними консервами літня жінка в готелі "Комфорт"* (М. Дашкієв); *Злякана вусата пика Левонтія .. якийсь час видавалася Сергієві намальованою ярмарковим художником та ще й недоброякісними фарбами* (І. Білик).

2. *вет., мед.* Те саме, що **злоя́кісний** 1. *Пройшла чутка, що становище пацієнта безнадійне: під час операції лікарі впевнилися, що пухлина недоброякісна* (з мемуарної літ.).

НЕДОБРОЯ́КІСНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Якість за знач. **недоброя́кісний** 1. *Передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі* (з мови документів).

2. *вет., мед.* Якість за знач. **недоброя́кісний** 2. *Клінічні дослідження хворих з гліомами мозку довели, що розмір перифокальної зони пухлин залежить як від локалізації, так і від ступеня недоброякісності пухлини* (з навч. літ.).

НЕДОБРОЯ́КІСНО. Присл. до **недоброя́кісний** 1. *Трубников добре знає: цього разу він таки недоброякісно виконав наказ свого начальника* (М. Сиротюк).

НЕДОБУДО́ВА, и, *ж.* Незавершена, недобудована архітектурна споруда, будівля. *Нам пощастило: сьогодні вся недобудова була порожня* (А. Кокотюха); *На периферії Мідних Бук (в напрямку левад понад річкою) пустували цілі квартали .. недобудов* (Любко Дереш); *Від недобудови сунули розбурхані люди з плакатами. "Геть незаконне будівництво!" — значилося на одному із них* (Люко Дашвар).

НЕДОБУДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недобудува́ти.** *Трохи вище, куди ми йшли, я помітив черепичний дах, світилися зруби нової недобудованої хати* (М. Томчаній); *Товпилися* [заробітчани] *біля недобудованої ще камери сміху* (О. Гончар); — *Недобудований храм не хочу лишати синам і нащадкам, — сказав Ярослав, видно приставши вже на бік Сивоока* (П. Загребельний).

НЕДОБУДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОБУДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Будувати не до кінця, не завершувати будівництво. *Парковий павільйон як пошкоджена стародавня будівля (його навмисне недобудовували, а фасади штучно пошкоджували для надання ефекту стародавності) був поширений у добу англійських пейзажних парків* (з навч. літ.); — *Чи бачили ви, щоб бджоли, скажімо, соти* [стільники] *недобудували, недоробили, або мурахи мурашник, або... Ні, не бачили! Бо такого не буває* (В. Нестайко).

НЕДОБУДУВА́ТИ *див.* **недобудо́вувати.**

НЕДОБУ́ТИЙ, а, е. Не до кінця, не повністю відбутий (про життя, вік і т. ін.); недожитий. *Той недобутий час мене пече, вогнем обмерзлу душу спопеляє* (В. Стус).

НЕДОВА́ГА, и, *ж.* Відсутність потрібної ваги під час зважування; кількість чого-небудь, якої не вистачає до його повної ваги. *Недовагу товару, недостачу в касових сумах інколи позначають іншомовним терміном "манко"* (з навч. літ.).

НЕДОВА́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недова́жити.** *Покупець має право повернути недоважений товар до магазину лише за наявності чека, у якому зафіксовано покупку* (з газ.).

НЕДОВА́ЖИТИ *див.* **недова́жувати.**

НЕДО́ВА́ЖОК, жка, *ч.*, *розм.* Те саме, що **недова́га.** *З "лівими" виробниками гречаною кашею не об'їсися: чи не в кожній упаковці — недоважок* (з газ.).

НЕДОВА́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недова́жувати.** *Щоб запобігти недоважуванню, у магазинах, на продовольчих ринках адміністрація встановлює так звані контрольні ваги* (з газ.).

НЕДОВА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.*, *що, чого і без прям. дод.* Важити неповною вагою, меншою від потрібної. *Тут переважив* [Сень], *там недоважив.., тут сіль пішла на землю, там пляшка з оцтом розбилася — біда!* (І. Керницький); // Продаючи товар, важити його неповною вагою з метою наживи. *Купив* [дядько] *пуд борошна і спочатку подумав: обманув його купець — недоважив* (М. Стельмах); *Вона й надалі вимагала до себе підвищеної уваги, але вже не посилала своїх домашніх розбиратися до магазину, коли, на її думку, недоважили 50 грамів масла чи сиру* (Є. Кононенко).

НЕДОВАНТА́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **недованта́жити** 1. *Щоб жоден вагон не пішов у дорогу недовантаженим, колектив станції застосував метод ущільненого навантажування* (з газ.); // Який залишився внаслідок неповного завантаження. *Недовантажений хліб.*

2. *перен., розм.* Дієпр. пас. до **недованта́жити** 2. *Ремонт взуття — значною мірою сезонна справа, тому в певні періоди, особливо взимку, фабрика залишається недовантаженою* (з газ.).

НЕДОВАНТА́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **недованта́жений** 1. *За умови недовантаженості транспортного засобу перевізник зазнає суттєвих збитків* (з газ.).

2. *перен., розм.* Абстр. ім. до **недованта́жений** 2. *Недовантаженість інформацією, комфортні умови, монотонність призводять до втрати пильності оператора, що зумовлює несвоєчасну реакцію на аварійні сигнали* (з навч. літ.).

НЕДОВАНТА́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недованта́жити** 1. *У разі неподачі транспортних засобів або їх недовантаження перевізник зобов'язаний відшкодувати збитки вантажовідправнику* (з мови документів).

2. Кількість, якої не вистачає до повного завантаження чого-небудь. *На морському та річковому транспорті поповнення недовантажень здійснюється в межах навігаційного періоду* (з навч. літ.).

3. *перен., розм.* Дія за знач. **недованта́жити** 2. *Брак коштів та диспропорції в господарстві призводять до хронічного недовантаження підприємств, неефективного використання потужностей* (з наук. літ.).

НЕДОВАНТА́ЖИТИ *див.* **недованта́жувати.**

НЕДОВАНТА́ЖУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недованта́жувати** 1. *При перевезенні вантажів залізницею мали місце випадки нестач, зумовлених недовантажуванням вагонів або неправильним визначенням ваги під час їх відправлення* (з мови документів).

2. *перен.. розм.* Дія за знач. **недованта́жувати** 2. *Недовантажування м'язів, як і перевантажування їх, негативно впливає на функціонування рухового апарату людини* (з навч. літ.).

НЕДОВАНТА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВАНТА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *що.* Завантажувати що-небудь не повністю, менше, ніж потрібно. *Нестача може бути наслідком крадіжок вантажів під час перевезення чи зловживань з боку відправника, який недовантажує перевізний засіб тощо* (з мови документів).

2. *кого, що, перен., розм.* Давати навантаження (у 3, 4 знач.) менше від належного чи можливого. *Керівник, який значну частину паперової роботи виконує самостійно, недовантажуючи своїх підлеглих, не здатний правильно організувати роботу колективу* (з навч. літ.).

НЕДОВАНТА́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.* 1. Пас. до **недованта́жувати** 1. *Якщо транспортний засіб недовантажується, перевізник не зобов'язаний зменшувати заздалегідь обумовлений тариф послуги* (з мови документів).

2. *перен., розм.* Пас. до **недованта́жувати** 2. *При застосуванні здвоєних шин на задніх колесах автомобіля з різним зовнішнім діаметром недовантажується шина з меншим діаметром* (з наук.-техн. літ.).

НЕДОВА́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недовари́ти.** — *Чого це ти, Мотре, сіла шити? Хіба ти не бачиш що в печі обід недоварений, а хата стоїть і досі не метена?* (І. Нечуй-Левицький); *Роман хапав сокиру й кидався до палацу, Олена з сміхом його здоганяла, вони весело жирували посеред двору і забували про недоварений борщ* (В. Чемерис); * Образно. — *А по-друге, пані, що я? Недоварений студент. Таким я оставатись не хочу* (І. Франко); // Уживається у складі лайливого словосполучення. — *Куди це і для чого це, нечиста сило, решето цупиш? Я тебе, вилупку недоварений, як поцуплю, то двері й ворота своїм лобом відчиниш* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **недова́рене,** ного, *с.* Те, що не довели до повної готовності, не до кінця зварене *(див.* **зва́рений**[1]). — *Що ти, Дмитре, тричі сьогодні обідав, чи, може, Мелашка недовареним нагодувала?* (Остап Вишня).

НЕДОВАРИ́ТИ *див.* **недова́рювати.**

НЕДОВАРИ́ТИСЯ *див.* **недова́рюватися.**

НЕДОВА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НЕДОВАРИ́ТИ,** арю́, а́риш, *док., що.* Варити (у 1, 2 знач.) не до повної готовності. *Щоб м'ясо було соковитим, його недоварюють, а потім обсмажують до хрусткої скоринки* (з газ.); *Якщо недоварити картоплю, з неї неможливо зробити пухке картопляне пюре без грудок* (із журн.).

НЕДОВА́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **НЕДОВАРИ́ТИСЯ,** а́риться, *док.* Варитися не до повної готовності. *У поганої господині завжди щось не так: або кухня брудна, або страви недоварюються* (із журн.); *Готуючи страви з бобових, не змішуйте різні сорти, адже один може недовaритися, а інший, навпаки, переваритися* (з газ.).

НЕДО́ВГИЙ, а, е. 1. Який має невелику довжину, досить короткий або недалекий. *Недовгий шлях — як човнові До Синього моря — Сиротині на чужину, А там — і до горя* (Т. Шевченко); *Коло легенького, неначе ажурного кіоска, що стояв серед зали* [вокзалу], *було видно недовгий рядок людей, що купували білети* (І. Нечуй-Левицький); *Вони взяли нас до своїх машин, що недовгою валкою з трьох віліcів виїхали на Київський шлях* (М. Бажан).

2. Який триває невеликий відрізок часу; нетривалий. *Отак вона меж чужими в світі Вік недовгий доживала* (Т. Шевченко); *То недовгая була розмова* (А. Кримський); — *Обставини життя й смерті велять мені оголосити й вас неіснуючим, — тихо прогримів останні слова Опанас, слідом за чим, після недовгої тиші, жалісно рипнули двері* (О. Довженко); *Сини Борея лютували від недовгої бездіяльності і тепер надолужували прогаяне* (О. Бердник).

3. Лаконічний у викладі; небагатослівний (у 1 знач.). *Любі мої дядино і Радочко! Простіть, що пишу обом разом і що лист буде недовгий* (Леся Українка); — *Будьте ж такими старанними, настирливими і тоді, коли ви станете дорослими, коли вам доручать будувати не тільки ось такі маленькі будинки, а й великі заводи! — закінчила свою недовгу промову Серафима Іванівна* (Ю. Мокрієв).

НЕДО́ВГІСТЬ, гості, *ж.* Абстр. ім. до **недо́вгий.** *Як ви, колись і ваше все скінчиться, А здасться вам щось вічним, то хіба Недовгістю життя все роз'ясниться* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Успіх статті забезпечується не лише стилістичною довершеністю тексту, а й чіткістю викладення думок, її недовгістю* (із журн.).

НЕДО́ВГО. 1. Присл. до **недо́вгий** 2. *Будеш щаслива. Та недовго* (Т. Шевченко); *Юрин спалах любові й гіркоти недовго пломенів* (М. Бажан); *Та напружена зловісна мовчанка тривала зовсім недовго* (О. Полторацький); // *у знач.*

пред. Упродовж невеликого відрізку часу. *Виручіть нас... Тут же недовго: прийшли, прочитали... Та й читать що там: раз, два, та й усе...* (В. Винниченко); *Загравам недовго вже палать над лоном рідних міст* (В. Сосюра).

2. *у знач. пред., розм.* Легко, неважко. [Д. Косеньйон:] *Вам слід її хоч трохи розважати, бо так заслабнути недовго з туги* (Леся Українка); — *Що вас носить, Властиво, у цю пекельну ніч? — гомонів лікар .. — А як застрелять? Візьмуть і застрелять. Їм* [фашистам] *недовго* (О. Гончар).

3. *у знач. пред.* Незабаром, скоро. [З е т:] *Ти* [Орфею] *того не бійся. То так від спеки. Се й мені буває. Роса прохолодить. Уже недовго* (Леся Українка); *Тягнирядно прямо ж, як гнали отам ще, хотів убити, та Филька одбив: — Нехай, ще потрібний. Недовго вже — до шелюгів тільки* (А. Головко); *Лікарі дивуються з того, що я ще й досі живу... Та, мабуть, недовго вже...* (В. Близнець).

◊ **[Лиши́лося] недо́вго ряст топта́ти** *див.* **топта́ти; Недо́вго ду́маючи / ду́мавши** *див.* **ду́мати; Недо́вго потя́гне (протя́гне)** *див.* **потягну́ти; Недо́вго розду́муючи <Не розду́муючи до́вго>** *див.* **розду́мувати.**

НЕДОВГОВІ́ЧНИЙ, а, е. Нездатний існувати, жити впродовж тривалого часу. *Стан мого здоров'я такий, що я уважаю себе недовговічним* (М. Коцюбинський); — *Чоловік недовговічний. Довговічні лише залізо і камінь... — думає Пригара* (І. Чендей); // Який не може служити для чого-небудь упродовж тривалого часу. — *Дерево з гнилим нутром не дерево, а порохня, ні на що вже не годна й недовговічна* (Василь Шевчук); — *Все, що створене в рабстві, у муках, — мізерне, недовговічне* (О. Бердник); // Який діє впродовж короткого часу. *З-за хмар визирнуло недовговічне осіннє сонце* (Н. Рибак); *Я погано пам'ятаю свого батька; він загинув, коли мені було шість років, а дитяча пам'ять недовговічна* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕДОВГОВІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недовгові́чний.** *Недотримання в процесі проектування вимоги відповідності заданої напруженості деталей машин їх реальній здатності протистояти руйнуванню є основною причиною їх недовговічності* (з наук. літ.); — *Я хочу попередити, що вашому рекордові загрожує недовговічність* (М. Трублаїні); *Її небажання дізнатися щось більше про його* [Вадима] *життя могло свідчити, що вона наперед погодилась з недовговічністю цього зв'язку* (В. Хрущак).

НЕДОВГОТРИВА́ЛИЙ, а, е. Який триває, існує, діє і т. ін. недовго, небагато часу. *Творці художнього слова не повинні .. піддаватись часто модним і недовготривалим ідеям, які у висліді впливають нетворчо на хід праці письменників* (О. Шугай); — *Я .. в житті своєму недовготривалому і відрікався, і зраджував, і перелюбствував, і гнівався* (Ю. Андрухович).

НЕДОВГОТРИВА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **недовготрива́лий.** *Виборена державність України, навіть при її обмеженості й недовготривалості (з 1654 до 1782 р., тобто 128 років), мала для України неабияке значення* (з навч. літ.).

НЕДОВГОЧА́СНИЙ, а, е. Те саме, що **недовготрива́лий.** *Коли б схотів* [руський демократ] *і зміг бути об'єктивним та не таким короткозорим, то міг би побачити, що ця перемога дуже й дуже сумнівна та недовгочасна* (В. Винниченко); *Він любив мандри під чужим прізвищем, тим більше що такі поїздки завжди були в нього вдалими і недовгочасними* (О. Сизоненко).

НЕДОВГОЧА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недовгоча́сний.** *Письменниця зосереджує увагу читача на таких аспектах життя головного персонажа, як відсутність любові та недовгочасність його пригод* (з навч. літ.); *Карколомний "прорив в еліту" вчорашніх дисидентів був явищем ситуативним, а отже — приреченим на недовгочасність* (із журн.).

НЕДОВГОЧА́СНО. Присл. до **недовгоча́сний.** *Мислитель Стародавнього Китаю Конфуцій обіймав кілька високих адміністративних посад (зокрема, був першим радником у царстві Лу), але недовгочасно* (з навч. літ.).

НЕДОВЕ́ДЕНИЙ, а, е. Не підтверджений фактами, незаперечними доказами. *За своїм стилем праця претендувала на те, щоб її вважали твором науковим, а не полемічним. Суміш стилів і жанрів робила все в ній недоведеним, сумнівним* (М. Руденко); *Може, в ній* [хуткості плину життя] *вчувалося йому неосмислене бажання вирватися з виру вічних турбот, гірких образ і недоведених звинувачень?* (Ю. Бедзик).

НЕДОВЕ́ДЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недове́дений.** *Мусили відпустити* [аспіранта] *за недоведеністю злочину, тим більше, що за місцем навчання він характеризувався тільки позитивно* (В. Лис); *Підставою для скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового рішення або зміни рішення є недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими* (з мови документів).

НЕДОВЕ́РШЕНИЙ, а, е. 1. Не остаточно, не до кінця завершений, закінчений; незавершений. *Одкрита полонина, де будується нове місто, подібне до руїни своїми недокінченими безверхими хатами, недовершеними храмами* (Леся Українка); *У полковника Тіца .. з'явилось бажання застрелити генерала, але маузер був геть у болоті, руки в болоті, і рух так і лишився недовершеним* (О. Довженко); // *у знач. ім.* **недове́ршене,** ного, *с.* Те, що не остаточно, не до кінця завершили, закінчили. — *Чим довше живеш, тим, здавалося б, більше зробив, а виходить чомусь навпаки: дедалі більше лишається недокінченого, недовершеного, недоробленого* (П. Загребельний); *Прагнула* [Віра] .. *порпатися у моїх паперах, довершувати недовершене, публікувати неопубліковане* (Ю. Винничук).

2. *перен.* Недосконалий, невикінчений. *Хай ті переклади, на наш сьогоднішній погляд, недовершені, але велике їх культурно-громадське значення безперечне* (М. Рильський); *Давно вже суворий націлився критик На мій, як життя, недовершений твір* (Л. Первомайський); *Жерців давно винищено. Верхівка піраміди відсутня. Таке суспільство недовершене, несамобутнє, без голови* (В. Єшкілєв).

НЕДОВЕ́РШЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **недове́ршений** 1. *Навколо ще почувалась похапливість і недовершеність, але три райони міста мали вже цілковито європейський вигляд* (Н. Рибак); *Відчувається певна недописаність, недовершеність книги* (О. Шугай).

2. *перен.* Абстр. ім. до **недове́ршений** 2. *Я ліз у вигадану складність, Шукав того, чого нема. Знаходив лиш думок безладність Та недовершеність ума* (В. Бичко); *Переглядав* [Юрій] *начерки кількох трагедій, в які вкладав багато сил і хисту. Але відчував недовершеність творів* (І. Пільгук); *Очі ..*

світилися тією внутрішньою впевненістю в собі, без якої будь-яка вродливість залишає враження недовершеності, зблялості, непримітності (Н. Сняданко).

НЕДОВИ́КОНАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недови́конати.** *Учасник конкурсу повинен пам'ятати, що недовиконані завдання комісія оцінює в нуль балів* (із журн.); // **недови́конано,** *безос. пред. — По заготовках їздив .. З яйцями біда. Зривають план. У тебе теж, здається, недовиконано* (Григорій Тютюнник).

НЕДОВИ́КОНАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недови́конати.** *На кінець першого тижня виявилось недовиконання плану* (Г. Коцюба).

2. Кількість, якої не вистачає до повного ви́конання чого-небудь. *До загального фонду держбюджету за два місяці надійшло 100,8 млрд грн, недовиконання плану становить 10,3%* (з газ.).

НЕДОВИКОНА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недовико́нувати, недови́конати.** *Знав* [Токовий] *же, що ніде я не бігав, що виконував священний громадянський обов'язок і недовиконання пов'язане тільки з моєю тимчасовою недосконалістю* (П. Загребельний).

2. Те саме, що **недови́конання** 2. *Інвестиційна програма "Чернівцітеплокомуненерго" 2019 року передбачає списання коштів, що не підлягають поверненню (недовиконання за попередній рік становило 2720,99 тис. грн)* (з газ.).

НЕДОВИ́КОНАТИ *див.* **недовико́нувати.**

НЕДОВИКО́НУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недовико́нувати.** *Недовиконування норми.*

НЕДОВИКО́НУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВИ́КОНАТИ,** аю, аєш, *док.*, *що, чого.* Виконувати, робити менше, ніж потрібно, передбачено і т. ін. *Гебіт* [округ] *недовиконував план по людях, затримувалась відправка сьомого ешелону з молоддю* (О. Гончар); *Уперше за три роки недовиконала* [бригада] *місячного плану* (В. Козаченко); *— Колгосп недовиконав продажу яєць. Люди не продають, бо дешево* (Б. Харчук).

НЕДОВИКО́НУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **недовико́нувати.** *Видавцям потрібно виконувати свою роботу чесно та професійно. Але, на жаль, ця місія зараз недовиконується українськими медійниками* (з публіц. літ.); *Як відомо, чи не щороку бюджетний план міста недовиконується* (з газ.).

НЕДОВИ́КОРИСТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недови́користати.** *"Чорний" ринок давав змогу використати недовикористані ресурси та задовольнити незадоволені потреби споживачів* (з навч. літ.); *Україна має великий потенціал, але він недовикористаний* (з газ.); // **недови́користано,** *безос. пред. Як зазначив депутат, торік на встановлення лічильників було недовикористано 20 млн грн із держбюджету* (з газ.).

НЕДОВИ́КОРИСТАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недови́користати.** *Через недовикористання виробничої потужності собівартість перероблення в частині постійних витрат суттєво зросла* (з мови документів).

НЕДОВИКОРИСТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недовикористо́вувати, недови́користати.** *Нерівномірний випуск готової продукції створює неправильний режим роботи підприємства, призводить до недовикористання виробничих потужностей* (з газ.).

НЕДОВИ́КОРИСТАТИ *див.* **недовикористо́вувати.**

НЕДОВИКОРИСТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недовикористо́вувати.** *Недовикористовування робочої сили спричинює зниження рівня оплати праці постійних працівників, що є одним із головних чинників плинності кадрів* (з навч. літ.).

НЕДОВИКОРИСТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВИ́КОРИСТАТИ,** аю, аєш, *док.*, *що, чого, кого.* Не до кінця, не повністю використовувати кого-, що-небудь. *Організатор мережі Hoffice називає кожне помешкання "ресурсом, який недовикористовують" і заохочує інших безкоштовно надавати робоче місце в себе вдома* (із журн.); *Цінність інформації суб'єктивна, а тому її ліквідність украй обмежена; у процесі споживання інформація неподільна, її неможливо ні недовикористати, ні застосувати понад міру* (з навч. літ.).

НЕДОВИКОРИСТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **недовикористо́вувати.** *Деякі кормові бази риб недовикористовуються через низьку чисельність популяцій промислових риб* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОВИ́ЛОВ, у, *ч.*, *спец.* Неповний вилов чого-небудь. *Причиною недовилову прісноводних молюсків є відсутність промислових технологій для використання їх у харчовому переробленні* (з наук. літ.); *Недовилов шпрота може становити десятки тисяч тонн* (з газ.).

НЕДОВИ́МОЛОТ, у, *ч.*, *спец.* Неповне вимолочування зерна. *Середню секцію підбарабання зубового молотильного апарата робили глухою, щоб під час протягування стебел вони змінювали напрям свого руху, — тоді зменшувався недовимолот колосків* (з наук.-техн. літ.); // Частина зерна, що залишається невимолоченою. *Особливу увагу треба приділяти обмолоту насіннєвих качанів: недовимолот не повинен перевищувати масу стрижня* (з навч. літ.).

НЕДОВИ́ПУСК, у, *ч.*, *спец.* Неповний випуск кого-, чого-небудь. *Серед наслідків безробіття основними є недовипуск продукції та втрата частини валового національного продукту* (з наук. літ.); // Кількість чого-небудь, якої не вистачає до повного випуску. *У разі невиконання плану вказуються маршрути, на яких зафіксовано недовипуск, кількість транспортних засобів, що не були випущені по кожному маршруту, та причини недопрацювання* (з навч. літ.).

НЕДОВИ́РОБИТИ *див.* **недовиробля́ти.**

НЕДОВИ́РОБІТОК, тку, *ч.*, *спец.* Виробіток, кількісно менший від потрібного або наміченого. *Через недовиробіток продукції втрати компанії становитимуть близько 850 млн грн* (з газ.); // Кількість чого-небудь, якої не вистачає до повного виробітку. *Недовиробіток електричної енергії в разі відключення джерела енергії обчислюється виходячи із середньої за попередні три доби потужності відключеного джерела енергії й тривалості його відключення* (з мови документів).

НЕДОВИ́РОБЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недови́робити.** *Гривню на суму недовиробленої в країні продукції доведеться конвертувати в долар, він подорожчає відносно гривні, і величина інфляції зросте* (з газ.); // **недови́роблено,** *безос. пред. Якщо припустити, що середньодобовий випуск на підприємстві дорівнює 120 грн, то за 24 500 людино-днів недовироблено продукції на 2940 тис. грн* (з навч. літ.).

НЕДОВИ́РОБЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недови́робити.** *Характерними наслідками можливих відмов обладнання АЕС є недовироблення електроенергії та економічні збитки* (з газ.).

НЕДОВИРОБЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недовиробля́ти.** *Для проектування Ладижинської ТЕС взято середню температуру довкілля 50–60 рр. XX ст. Зараз ця температура помітно зросла, що призвело до роботи обладнання в нерозрахункових режимах, а відповідно — недовироблення електроенергії* (з навч. літ.).

НЕДОВИРОБЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **НЕДОВИ́РОБИТИ,** блю, биш; *мн.* недови́роблять; *док., що, чого.* Виробляти менше, ніж потрібно, передбачено і т. ін. *Через нестачу металобрухту сталеплавильні агрегати недовиробляють сталь* (з навч. літ.); *Унаслідок балансового обмеження за минулу добу АЕС недовиробили 13,74 млн кВт/год електроенергії* (з газ.).

НЕДОВИРОБНИ́ЦТВО, а, *с., спец.* Неповне виробництво чого-небудь. *Відбір теплоти з проточної частини турбіни зумовлює зниження виробництва електричної енергії або її недовиробництво* (з навч. літ.); *Зміна рівня цін виключає перевиробництво товарів або їх недовиробництво на проміжному відрізку* (з газ.).

НЕДОВИРУЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НЕДОВИ́РУЧИТИ,** чу, чиш, *док., що, спец., рідко.* Виручати (у 2 знач.) грошей від продажу чого-небудь менше, ніж належить. *Магазин недовиручив один мільйон гривень* (з газ.).

НЕДОВИ́РУЧИТИ *див.* **недовируча́ти.**

НЕДОВИ́РУЧКА, и, *ж., спец., рідко.* Неповна виручка (у 2 знач.). *Через систематичну недовиручку продавця було звільнено* (з газ.); // Кількість чого-небудь, якої не вистачає до повної виручки. *За поточний період недовиручка становила понад 100 тис. грн, унаслідок чого підприємець зазнав значних збитків* (з навч. літ.).

НЕДОВИ́ТОРГ, у, *ч., спец.* Неповний виторг. *Задля уникнення збанкрутування власник має вдумливо розподіляти отримані прибутки, ураховуючи можливість недовиторгу* (з навч. літ.); // Кількість грошей, якої не вистачає до повного виторгу. *Фахівці пропонують підприємцям-початківцям установлювати граничний обсяг не річного, а місячного недовиторгу від реалізації* (з газ.).

НЕДОВИ́ХОВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недови́ховати.** *Дитина, яка виховується поза сім'єю, недоглянута, недовихована, має серйозні проблеми із соціалізацією* (з навч. літ.).

НЕДОВИ́ХОВАТИ *див.* **недовихо́вувати.**

НЕДОВИХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВИ́ХОВАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що і без прям. дод.* Виховувати (*див.* **вихо́вувати**[1]) когось, щось не до кінця, менше, ніж потрібно. *Батьки часто сподіваються, що ті якості, які вони недовиховують у своїх дітях, виховає школа в процесі навчання* (із журн.); // Допускати помилки, упущення у вихованні кого-небудь. — *Недовиховали, — осудив дідок* (А. Крижанівський).

НЕДОВІДНИ́Й, а́, е́. Який важко або неможливо довести. *Прагнення деяких учителів змусити учнів запам'ятовувати спірну, недовідну інформацію призводить до заміни процесу мислення бездумним заучуванням* (з навч. літ.); *Результат залишиться без змін, бо теорема Ходжа, як і раніше, є недовідною* (із журн.); // *у знач. ім.* **недовідне́,** ного, *с.* Те, що важко або неможливо довести. — *У своєму прагненні довести недовідне ви брешете, — заявив кандидат-президент. На що його опонент відповів: — Мені здається, що у вас є схильність до того, у чому ви звинувачуєте інших* (з газ.).

НЕДОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недовідни́й.** *Ідея недовідності п'ятого постулату Евкліда з початку XVIII століття набирає все більш виразної форми* (з наук. літ.).

НЕДОВІДО́МИЙ, а, е, *заст.* Який важко пояснити, зрозуміти; незрозумілий, підсвідомий. *Дрімав Донець в легкім тумані, А я блукав над ним вночі В недовідомому жаданні, Немов чудес яких ждучи* (Микола Чернявський); *Смертному окові несила зглибити недовідомі помисли Господні* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *рідко.* Якого або про який (про якого) не знає хто-небудь; невідомий (у 1, 2 знач.). *Мене якась недовідома сила одвернула од його* [нього] (О. Кониський); *Може, недовідомий ворог, упереджений його* [жандарма] *криком, чатує вже на нього* (І. Франко); *Вслуха́лася* [дружина султана] *в голоси недовідомі, незримі, безмовні, таємничі, далекі, то ледь чутні, як шелест крові в жилах, то загрозливі, як кара небесна* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **недовідо́ме,** мого, *с.* Те, що не стало ще відомим, зрозумілим, що-небудь досі незнане, небачене, незвідане. *Коли настане вибух — сліпий, легкомисний, необчислений у своїх наслідках і неясний у своїх цілях, — ви ховаєтеся за недовідоме* (І. Франко); *Тепер йому самому на долю випало піти в недовідоме.., й хто знає, чи вернутися...* (Василь Шевчук).

НЕДОВІДО́МІСТЬ, мості, *ж., заст.* Абстр. ім. до **недовідо́мий.** *Лиш їх молодість Та кров гаряча винні тому, що Вони в недовідомості тоді зблудили, Тепер же хочуть дати доказ своєї Доброї волі й погляд свій зміняють* (І. Франко); *А потім загоралась вечірня зоря, манила своєю недовідомістю, сходив місяць і зависав над лісами* (М. Олійник).

НЕДОВІДО́МО, *заст.* Присл. до **недовідо́мий.** *Вмирає в голодних таврійських степах твій дід Микола, вмирає недовідомо, як сивий зимовий птах, і з цієї смерті починається твоє сирітство* (П. Загребельний); *Були .. в перших починах руського письменства .. пізньогрецькі повісті, що цікавили описами дивних пригод, почварних людей та недовідомо далеких країн* (І. Франко).

НЕДОВІ́РА, и. 1. *ж., до кого — чого і без дод.* Відсутність довіри, підозріливе ставлення до кого-, чого-небудь. *Наталка дивилась на нього із зле прихованою недовірою, острахом і співчуттям* (І. Багряний); *Тепер осінні зорі наливали щастям очі Марійки, м'яко виділялося в темені її покрасивіле обличчя, з якого відразу зійшла задавнена недовіра і настороженість до людей* (М. Стельмах); *Товариство зацікавлене, заінтриговане, котрийсь із чабанів виказує навіть недовіру: — Та коли ж це ти був кругом* [навколо] *світу?* (О. Гончар); *Полковник оглянув Солода зі стриманою недовірою* (М. Руденко).

2. *ж., у що.* Відсутність, утрата віри в що-небудь; зневіра. *Прокинулась у Чіпчинім серці недовіра в правду; обізвалась вона в душі його тяжким сумом...* (Панас Мирний); *Конфлікти можуть негативно впливати на розвиток особистості, тому що іноді формують у людини почуття недовіри в силу справедливості* (з наук.-попул. літ.).

3. *ч. і ж., розм.* Недовірлива людина. — *Всі довірливі змандрували від нас. Пішли та й не вернулися. Позосталися самі недовіри* (П. Загребельний); * Образно. *В твоїх очах вся мудрість незглибима. Ходім, хай спробую, закутий, Своїми недовірами-очима Її до дна пізнати і збагнути* (О. Ольжич).

△ **Во́тум дові́ри (недові́ри)** *див.* **во́тум.**

◊ **Сіяти / посіяти недові́ру (недові́р'я)** *див.* **сіяти.**

НЕДОВІ́РКУВАТИЙ, а, е, *рідко.* 1. Те саме, що **недові́рливий.** [Р е н е:] *Ми Орлеан покинемо чи ні?* [Д і в а:] *Ні — недовіркуваті слабодухи! Всі до останку бийтеся. Я — щит ваш* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *заст.* Який недостатньо вірить у Бога, духів і т. ін. — *Наш люд... недовіркуватий якийсь: ні польська, ані татарська віра до нього не пристає, навіть своєї цурається* (Іван Ле); *О, які нерозумні і недовіркуваті люди, що так глибоко погрузли в земних речах! Лиш наприкінці життя нещасні відчують марнотність і нікчемність того, що вони так любили* (з рел.-церк. літ.).

НЕДОВІ́РЛИВИЙ, а, е. Який мало довіряє людям, схильний до недовіри. — *Та то вигадане й село, і прізвище. Що б же — влада та допустила про себе отаке писати?* — *хтось недовірливий зауважив* (А. Головко); *Поет, недовірливий до нових людей і вже обережний із старими приятелями, ввесь віддався несподіваній дружбі* (О. Ільченко); *Переживання останніх місяців зробили Ольгу недовірливою і обережною* (Ірина Вільде); — *І ти туди ж,* — *докірливо мовила баба .. — Хай уже нинішні недовірливі — їм усе вигадка. Пісня — вигадка, казка — вигадка. А колись нам і казка була правда* (О. Бердник); // Який виражає недовіру або підозру. *Він подивився на Микулу недовірливими, хижими очима* (С. Скляренко); *Тихо .. Лиш вітерець гілоньками гойдає та недовірливий голос оту тишу розриває: — А ви не брешете?* (О. Ковінька); *Пан Стасьо відпровадив обидвох недовірливим (коли не хтивим) поглядом* (Ю. Андрухович).

НЕДОВІ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **недові́рливий.** [М е ц е н а т:] *Ви не повірите, як я працюю, щоб якось подолати свою дикість і недовірливість* (Леся Українка); *Риса недовірливості у Стороженка була особливо розвинена* (Яків Баш); — *І я зможу його побачити?* — *з глузливою недовірливістю запитав Камбіс* (І. Білик).

НЕДОВІ́РЛИВО. Присл. до **недові́рливий.** *"Хіба цьому правда? Хіба ж правда?" — важко й недовірливо б'ють думки* (Г. Епік); *Людмила Петрівна, його стара хатня робітниця, недовірливо похитала головою* (Л. Дмитерко); *Я слухав Андрія, недовірливо посміхаючись* (В. Владко).

НЕДО́ВІРОК, рка, *ч., розм.* 1. Той, хто недостатньо вірить у що-небудь, не остаточно переконаний у чомусь. *Недовірки своїми очима побачили, як Лошаков падав коло Колісника, руку йому подавав не згорда, як пан, а по-приятельській* [по-приятельському] *заговорював з ним, шуткував* (Панас Мирний); // Той, хто зраджує своїм переконанням, принципам; ренегат. — *З тим Дум'яком, недовірком і анархістом, я ледви* [ледве] *чи договорюся до чого* (І. Франко).

2. *заст.* Той, хто зрікся своєї віри або недостатньо вірить у Бога, духів і т. ін. *Милували* [ляхи] *тільки тих, хто покинув батьківську віру і зробився католиком. Моя жінка, троє синів і дві дочки не схотіли жить недовірками і прийняли чесну смерть* (О. Стороженко); *Був се* [директор в'язниці] *старий недовірок: в духи не вірив* (І. Франко); *Хоч і прикидався він, як усі вони роблять, святим чоловіком і загарливим християнином, проте за грошовитими недоумками полював не менше, ніж за грішними недовірками* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *зневажл.* Той, хто сповідує іншу віру. [М а р и н а:] *Я, родом руська, ляха-недовірка Як душу полюбила і за нього Радніша йти на смерть, на катування!* (М. Костомаров); — *І міста були пишні, і храми, і князі руського роду, свої князі, а не католицькі недовірки* (О. Довженко).

3. *зневажл.* Людина, позбавлена пристойності, позитивних рис; виродок (у 2 знач.), негідник. — *Не займай ти її. Господь з нею! — уговорювала Настя. — Коли заплодиться недовірок, то й умре вже недовірком!* (Панас Мирний); *Залишатися поза літературною організацією в той час вважалося бути якимсь недовірком* (П. Панч); *Дідусь іде сумний-сумний, пішки повертається до себе на відділок: "Якийсь недовірок велосипед украв..."* (О. Гончар); // Той, хто здійснює ганебні, підлі вчинки; мерзотник. [2 - й з а п о р о ж е ц ь:] *Мене найбільш в досаду вводить, що ми тих іродів тут не зуспіли! Приїдь хоч за годину раньше* [раніше], *то цього б не було, бо й молодиця була ще тепла, коли ввійшли у хату. Виходить, недовірки успіли тільки зникнути, як ми у двір уїхали* (І. Карпенко-Карий); // Уживається як лайливе слово (перев. у складі словосполучення при звертанні). — *Ні, він, клятий недовірок, Золота не схоче!* (Т. Шевченко); — *Та ти не хитруй, собачого кодла недовірок! — підскочив Чуб. — Читай, коли написав, собако!..* (Л. Яновська).

◊ **(1) Де в недо́вірка!,** *лайл.* — уживається для вираження незадоволення чиїми-небудь діями, учинками і т. ін. — *Де ти в недовірка бачиш ті вози? — спитав дід. — Та то кущі верболозу* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Які́й [там] недо́вірок!,** *лайл.* — уживається як заперечення, спростування у знач. н і !, д е т а м ! — *Хіба ж ти не вчився в школах? — спитав о. Мойсей. — Який там недовірок його вчився б!* (І. Нечуй-Левицький); **Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида, недо́вірка) <Яко́ї нете́чі>** *див.* **чорт.**

НЕДОВІ́РСТВО, а, *с., заст.* Недовір'я. *Батько хлоп'яти з слізьми закричав і сказав: — Вірую, Господи, поможи недовірству моєму! Не раз розбігалася чутка: "Зловили отамана!", й цілі тичби людей збігалися на його* [нього] *дивитися, порушені .. недовірством, дивом, цікавістю, непевністю — адже ж чутка показувалася неправдива* (Марко Вовчок).

НЕДОВІ́РЧИВИЙ, а, е, *діал.* Недовірливий. *Недовірчивим оком зачав Петрій глядіти на свого товариша* (І. Франко); *В хаті і при світлі видався* [Орядин] *мені таким, як в перших днях свого приїзду .. Недовірчивий, холодний і уникав мого погляду* (О. Кобилянська); *Недовірчивий зроду..,* *гадав* [Кочубей] *собі, чи не видумана отся нагла хороба Мотрі* (Б. Лепкий).

НЕДОВІ́РЧИВІСТЬ, вості, *ж., діал.* Абстр. ім. до **недові́рчивий.** *Взаємна недовірчивість хмарою залягала на умах* (І. Франко); *І ці недоговорені фрази, і сховані погляди недовірчивості, і ці вічні, вічні, вічні підозріння — о Боже!.. Та цього ж не можна витримати!..* (Г. Хоткевич).

НЕДОВІ́РЧИВО, *діал.* Присл. до **недові́рчивий.** *Оба хлопи гляділи на свого пана капрала недовірчиво* (С. Ковалів); *Вона поглянула недовірчиво своїми молодими очима на мене цілком так само, як робив це хвилями Нестор* (О. Кобилянська); *Публіка здивовано й недовірчиво оглядала з ніг до голови незграбну постать рудого чоловіка в чоботях* (В. Винниченко).

НЕДОВІ́Р'Я, я, *с., до кого — чого і без дод.* Те саме, що **недові́ра** 1. *Вже двічі перевіряли* [патрулі] *мою синю печатку* [в документі], *але ще нікому не прийшло в голову недовір'я до моєї особи* (Ю. Яновський); *Іван з глибоким недо-*

вір'ям подивився на Гната й заперечливо покрутив головою (С. Чорнобривець); *Мартин пильно стежить за старшими. Десь глибоко у душі він ображений за недовір'я до нього* (К. Гриб); // Сумнів у достовірності, правдивості і т. ін. чого-небудь. — *Земля наша з часів Стефана Баторія, — твердили обережні діди. Але дід Омелько з тоскним недовір'ям хитав головою* (З. Тулуб); *Талант ще нікому не полегшував життя. Йдеш іноді крізь нерозуміння, недовір'я, сумніви* (П. Загребельний).

◊ **Сіяти / посіяти недовіру (недові́р'я)** *див.* **сіяти.**

НЕДОВІРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.* Не виявляти довіри, не мати довіри до кого-небудь. *Він зачав всіх боятися, всім недовіряти* (І. Франко); — *Чоловік, який усіх ненавидить, усім недовіряє.., який в кождому бачить ворога, який всюду робить зло, — цей може бути щасливим? Ні, вибачайте, такого щастя я нікому не побажаю* (В. Винниченко); *Слухала Слава Артема уважно, і не раз ловив хлопець пильний її погляд на собі. "Недовіряє!" — подумав собі* (А. Головко).

НЕДОВРАХО́ВАНИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **недовраховува́ти.** *За радянських часів культура жорстоко підпорядковувалася центру, а об'єктивні інтереси й потреби народу залишалися недоврахованими* (з наук. літ.); // **недоврахо́вано,** *безос. пред. Дані щодо заробітної плати, яку недовраховано за звітами статистики праці, перевіряються додатково* (з навч. літ.).

НЕДОВРАХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВРАХУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, книжн.* Ураховувати не все, не повністю чи не до кінця. *Формаційне вчення Карла Маркса перебільшувало значення економіки й виробництва, водночас недовраховуючи, а то й зовсім применшуючи роль культури й духовного начала* (з навч. літ.); *Недоврахувала вчителька, що для такого, як Кульбака, ота піднята десь аж під стелею фрамуга, ота вузенька щілина — то вже навстіж розчахнута брама в широкий бродяжницький світ!* (О. Гончар).

НЕДОВРАХО́ВУВАТИСЯ, уеться, *недок., що, книжн.* Пас. до **недоврахо́вувати.** *Погано, якщо недовраховується роль мікробіологічних процесів у ґрунті, від яких значною мірою залежить ступінь засвоєння рослинами поживних речовин, що їх вносять із добривами* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОВРАХУВА́ННЯ, я, *с., книжн.* Дія за знач. **недовраховува́ти.** *Висновок Державної екологічної інспекції вказує на відсутність належної документації, недоврахування обсягів утворення токсичних відходів, перекручення даних* (з мови документів).

НЕДОВРАХУВА́ТИ *див.* **недоврахо́вувати.**

НЕДОВЧА́ТИ, а́ю, а́єш, **НЕДОУ́ЧУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВЧИ́ТИ,** чу́, чи́ш, **НЕДОУЧИ́ТИ,** учу́, у́чиш, *док.* 1. *кого.* Погано, неякісно навчати когось. *Через недостатнє фінансування вчителі деяких сільських шкіл не мають необхідного навчального матеріалу і тому, на жаль, недоучують дітей* (з газ.); *Завинили й ми самі. Десь таки недовчили своїх дітей, у чомусь прогавили, не стали на захист своїх духовних цінностей* (В. Скуратівський); *Марксизм явно недовчив нас, що на багатих і бідних поділяються не лише люди, а й країни* (О. Забужко).

2. *що.* Не повністю, не до кінця вивчати (у 1, 2, 4 знач.) що-небудь. *Якщо всі зусилля скеровувати лише на вивчення дисциплін, потрібних для вступу, доведеться недовчати інші предмети. Це призведе до зниження середнього бала атестата* (із журн.); — *На першій сесії отримала трійку з геології .. Чи то я недовчила, чи викладач був до мене надто суворий, зараз достеменно важко сказати* (С. Талан); *Деякі абітурієнти змушені приватними уроками надолужувати все, що недоучили під час навчання в школі* (з газ.).

НЕДОВЧЕ́НИЙ, НЕДОУ́ЧЕНИЙ а, е. 1. *тільки* **недовче́ний.** Дієпр. пас. до **недовчи́ти.** *Щоб надолужити недовчений матеріал, доведеться навчатися додатково* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який недовчився. *Наркис Уведенський був попович з хутора Совки — недовчений семінарист, вигнаний з семінарії за участь у експропріації поштової контори на Деміївці* (Ю. Смолич); [В і к т о р і я:] *Це ж тільки ти недоучений. Я у свій час закінчила повну середню* [школу] (І. Муратов); *Справді, він виглядав смішно, невдаха-мандрівник, що застряв у глухому містечку, наївний мрійник, недовчений ескулап* (Л. Дмитерко); — *Хто ти за фахом? — Мала бути вчителькою... А поки що недовчена студентка* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **недовче́ний, недоу́чений,** ного, *ч.;* **недовче́на, недоу́чена,** ної, *ж.* Людина, яка не пройшла повного курсу якої-небудь науки, не вивчилася до кінця. — *Не довчився, кинувся в революцію. Тоді багато було таких недовчених. Ще й хвалилися: плюнув на гімназію, пішов у революцію* (П. Загребельний).

НЕДОВЧЕ́НІСТЬ, НЕДОУ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недовче́ний, недоу́чений** 2. *Професор, прекрасно відаючи про нашу безнадійну недовченість, негайно прийшов нам на допомогу* (П. Загребельний); *Людина затуляє науковими званнями елементарну недовченість, убозтво розуму, відсутність спраги до знань* (М. Слабошпицький); *Ідеологи ленінізму, незважаючи на свою недовченість, розуміли, що уніфікація мислення, тотальне знеособлення людей неможливі без уніфікації мови* (Ю. Іздрик); *Пильність "компетентних органів", недремна цензура, штучна провінціалізація української науки, недоученість і слабка фахова компетентність — ось тло, на якому жевріла українська гуманітаристика 1950–1980-х* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОВЧИ́ТИ *див.* **недовча́ти.**

НЕДОВЧИ́ТИСЯ, чу́ся, чи́шся, *док.* Не завершити своєї освіти; не закінчити вивчення чого-небудь. — *Учився у Львові .. Потім німці прийшли, і недовчився* (А. Кокотюха); *Австрійська художниця Марія Лассінг у 1943 році, недовчившись, була змушена залишити віденську Академію образотворчих мистецтв, оскільки її роботи були зараховані до "дегенеративного мистецтва"* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недов'яза́ти.** *Ганна вдосвіта вив'язувала понад дорогою жито, що лишилось недов'язане після лобогрійки* (Ю. Яновський); *Тепер ми будемо в'язати два недов'язані стовпчики з двома накидами* (з навч. літ.); // **недов'я́зано,** *безос. пред. Голова лише ввечері дізнався, що через брак робітників снопи недов'язано* (із журн.).

НЕДОВ'ЯЗА́ТИ *див.* **недов'я́зувати.**

НЕДОВ'Я́ЗУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недов'я́зувати.** *Зазначений візерунок утворюється недов'язуванням двох стовпчиків підряд* (з навч. літ.).

НЕДОВ'Я́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОВ'ЯЗА́ТИ,** яжу́, я́жеш, *док., що.* В'язати (у 1, 3 знач.) що-небудь не до кінця. *Якщо з одного боку полотна кілька разів недов'язува-*

ти однакове число петель, а потім в'язати повні ряди, то утворюється скіс (з навч. літ.).

НЕДÓГАД, у, *ч., рідко.* Те саме, що **недогáдливість.** — *Вони* [мужики] *через свій недогад канчуків набралися* (І. Франко).

НЕДОГÁДЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **нездогáдливий.** [Мусій:] *Який же бо ти недогадливий! Хіба ти не бачиш, що в пляшці вже нічого нема? (Показує порожню пляшку)* (Б. Грінченко); *Він лютився, що вона така недогадлива, але не мав відваги сказати, чого від неї хоче* (Л. Мартович); *Як страва збігати має (той же борщ чи молоко), то дідок кректати починає, сердиться на недогадливу хазяйку* (В. Лис).

НЕДОГÁДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **недогáдливий.** — *Іване Семеновичу, та це ж так просто, що мені аж соромно за мою недогадливість!* (В. Владко); — *Грабіжники? Хундертхемде сплюнув з недогадливості молодого барона* (П. Загребельний); *Я застогнав, подумки вилаявши себе за недогадливість* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕДÓГАРКОВИЙ, а, е. Стос. до недогарка. *Юність завуча минула на старенькому єпархіальному заводі, де свічковий лом, віск невбілений, недогарковий, жовтий .. і саморобні братські свічі проходили через воскобілильню* (М. Стельмах); *Недогарковий пил, що осідає в сухих електрофільтрах, застосовують як сировину для одержання пігментів, зокрема жовтої охри* (з наук.-техн. літ.).

НЕДÓГАРОК, рка, *ч.* 1. *тільки мн., чого і без дод.* Те, що до кінця, остаточно не згоріло, залишки після пожежі, спалювання і т. ін. *За годину від комор зостався самий жар .. Вони заходились укупі з Гордієвими наймитами заливати недогарки, і ця робота тяглася аж до світу* (Б. Грінченко); *Замислені люди сиділи над недогарками багаття* (С. Скляренко); *Особливо шкідливими є вихлопні гази — недогарки пального із двигунів внутрішнього згорання* (з наук.-попул. літ.); // Частина чого-небудь, що з певних причин не може повністю згоріти, вигоріти. *Вилучення дорогоцінних металів з відходів металургійного виробництва (шлаків, шламів, недогарків) здійснюють декількома способами* (з навч. літ.); * У порівн. — *Не жив ти, — чадів, ніби той недогарок...* (І. Нехода).

2. Недогорілий шматок свічки. *Дмухав церковний сторож на недогарки свічок* (А. Шиян); *Тарас дістав кресало, добув вогню і запалив недогарок. Свічок йому чомусь не принесли з квартири майстра* (Василь Шевчук).

3. *розм.* Невикурена або недокурена цигарка; недокурок. *Білий цигарковий недогарок стрибав, як найкраща танцюристка, і не затримувався на одному місці ні на одну мить* (Г. Епік); *Він скурив цигарку, викинув у відчинене вікно недогарок* (М. Трублаїні); *Кілька разів він затягся недогарком, потім кинув його на землю, розтер чоботом* (І. Цюпа).

Іти́ в недóгарок *див.* **іти́.**

△ **(1) Піри́тний (колчедáновий) недóгарок** — відходи хімічної промисловості, які утворюються при виробництві сірчаної кислоти після окиснювального випалювання піриту (сірчаного колчедану) і використовуються як добриво. *Для збагачення болотних ґрунтів на мідь вносять мідний купорос або піритні (колчеданові) недогарки* (з навч. літ.); *З підвищенням дози піритного недогарка зростає врожай зерна, особливо на солонцях і солонцюватих ґрунтах півдня України* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОГÁР'Я, я, *збірн., діал.* Недогарки *(див.* **недóгарок** 1). *Величезні стоги розлізлися, розпалися; замість них страшенні купи попелу й недогар'я чорніють* (Панас Мирний).

НЕДОГÍДНИЙ, а, е, *заст.* Який не задовольняє кого-небудь або не до вподоби кому-небудь; неугодний. *Як я побачив її — зовсім і не вподобав .. Гутірка її, покір її, — так і верне. Млява і недогідна* (Ганна Барвінок); *Нерон .. почав безоглядно усувати всіх тих, хто був йому недогідний* (І. Крип'якевич); *Я побачив, як катують людину, котра сказала недогідне слово про царя* (Валерій Шевчук); // Незручний (у 1 знач.). *Дорога возова через діл у сльотливім часі дуже прикра, недогідна* (С. Ковалів); *Там берег вже був недогідний, і довелося тягти дарабу вгору* (Г. Хоткевич).

НЕДОГÍДНО, *заст.* 1. Присл. до **недогíдний.** *Здорову та довгу книжку недогідно читати, держучи* [держачи] *в руках, та ще й лежачи* (С. Єфремов).

2. *у знач. пред.* Незручно або не до вподоби. *Тісно й недогідно було для неї у Вишневці після просторного нового лубенського розкішного палацу* (І. Нечуй-Левицький); [Сганарель:] *Мій пан .. має завтра ставитись на учту в ваш дім. Але як вам то недогідно, то пан мій здержиться від завітання* (Леся Українка); — *Як і що довідуюся, бабо, того ще нікому не казав, та й не скажу. Не взнаєш і ти, але коли тобі недогідно і не тямиш політичної мови, зійди з моїх очей* (Валерій Шевчук).

НЕДОГÍН, гóну, *ч.* Залишок у посуді після перегону горілки. [Чорний:] *Говори-плети! Не винуватий кримінально. Але своєю горівкою з недогоном хіба він справді не отруює їх?* (І. Франко); *Двоє молодших плигають біля ворітець скраю села, щоб за чвертку недогону порубати дрова хазяйці* (Є. Пашковський).

НЕДОГЛÉДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недоглéдіти.** *Фахівці рекомендують через деякий час після останньої перевірки ще раз перечитати остаточний варіант тексту, щоб виявити недогледжені помилки* (з навч. літ.); *Мав Вінцусь із цією нечупарою і дочку — одиначку, яка добре вміла співати, але ходила, як її тато, завжди голодна та недогледжена* (І. Муратов); *Корова в нього страшенно немічна, худа і недогледжена* (І. Малкович).

НЕДОГЛÉДІТИ, НЕДОГЛЯ́ДІТИ, джу, диш, **НЕДОГЛЯ́НУТИ,** ну, неш, *док., кого, що, чого, за ким — чим і без дод.* Допустити помилки, зробити упущення і т. ін. через неуважність, недосвідченість і т. ін. *Сон пана Кшивокольського недовгий, уривчастий, наповнений тривогою за недороблену кимось роботу, каяттям, що .. там недоглянув, там довірився* (Г. Хоткевич); — *Восени дощі були, ти знаєш, а потім морози вдарили. Пізно було, а я недогледів* [картоплі в кагатах] (В. Кучер); // Не побачити, не помітити кого-, чого-небудь. *Аж ось і обізвалася — а я її і недоглядів, що й вона тут межи ними, держачи дитину, сидить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хліб тримав дід Тодось та недогледів, з-за його спини ухопив той хліб зубами сотницький кінь* (Ю. Мушкетик); // Не виявити належного догляду, піклування, турботи і т. ін. про кого-, що-небудь. — *Анатолій Павлович просто хвора людина, і з ним стався звичайний припадок. Це з ним трапляється часто, але цього разу я недогледіла* (М. Івченко); *Інспектор.., стоячи перед своєю садибою, розглядав здохлого підсвинка та лаяв Знайду, що вона його недогляділа* (М. Трублаїні); *Соколу .. не знав, що чекає*

його самого в столиці, може, й смерть за те, що недогледів [сина султана] (П. Загребельний).

НЕДО́ГЛЯД, у, *ч.* Недостатній догляд, недбайливе ставлення до чого-небудь. *Земельку позакладував* [Нечипір], *а грошики попропивав; а що було опріч того, то від недогляду попропадало само* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ще більше мух виявилось у їдальні, куди відвідувач теж зайшов — тут всюди вони брумчали; це вже був недогляд* (О. Гончар); // Відсутність піклування, турботи про кого-небудь або догляду за кимсь. *За два тижні по народженні Галини померла мати її, схопивши в злиднях через недогляд породильну гарячку* (Є. Кротевич); *Валеріан Миколайович дорікав дружину недоглядом за дітьми* (О. Копиленко); // Помилка, упущення тощо, допущені через неуважність, недосвідченість і т. ін. *Не можна заперечувати того, що є в словнику і певні недогляди, і невдалі розв'язання* (М. Рильський); *Кілька днів Головатий ретельно обстежував своє господарство, .. суворо вказуючи Якимові на всі недогляди й непорядки* (С. Добровольський); *Він, уважно стежачи за розвитком А. Малишка, щиро говорив йому про формальні недогляди й мовні огріхи книги "За синім морем"* (М. Бажан); *Я зрозумів, що синхронний переклад пущено задом наперед — можливо, навмисне, а може, й через недогляд Даппертутто* (Ю. Андрухович).

НЕДОГЛЯ́ДІТИ *див.* **недогле́діти.**

НЕДОГЛЯ́НЕНИЙ, НЕДОГЛЯ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недогля́нути.** *У недогляненого майна багато господарів* (приказка); *Сиротою ти* [земле] *зостанешся недоглянутою, а ми без хліба святого...* (Б. Грінченко); *Марту охопила тривога .. Проводжали її чемно всі члени родини, крім батька .. А в неї за ними болить серце, бо в них завжди неторкана робота, недоглянуті статки* (Р. Андріяшик); *Недоглянута пшенична нива з-поміж вутлого колосся безсоромно виставляла напоказ блідо-зелені плями мокриці* (М. Андрусяк); *Скориставшись тим, що невідомий заснув, Сайрес Сміт підстриг йому гриву кошлатого чуба і довжелезну недоглянуту бороду, які надавали йому такого дикого вигляду* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕДОГЛЯ́НУТИ *див.* **недогле́діти.**

НЕДОГЛЯ́НУТИЙ *див.* **недогля́нений.**

НЕДОГЛЯ́НУТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **недогля́нутий.** *Перше, що впало Вадимові у вічі, .. — дисонанс між внутрішнім інтер'єром кабінету Коновалюка і ним самим. Кабінет, обурливо відразливий у своїй недоглянутості.., і як цілковита йому протилежність Коновалюк у лискучому сірому костюмі* (В. Хрущак); *Головними причинами травматизму дітей є їх недоглянутість на вулиці у години дозвілля, а також по дорозі до школи* (з навч. літ.); *Сучасна мода може бути достатньо епатажною. Так, наприклад, сьогодні існують спеціальні засоби для укладання волосся, що імітують його недоглянутість* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОГНИ́ЛИЙ, а, е. Не повністю, не до кінця згнилий. *Йде той плуг звільна, важко та рівно і невпинно, скрипить інколи в твердому ґрунті, хрустить лемешем о камінці та недогнилі пеньки* (І. Франко); *Спадає осінь, як димчастий сніг, І гостро пахне листя недогниле* (М. Рильський); *Лівий берег тихо плив мимо, і замаячила на ньому сіра купка торішньої недогнилої осоки* (І. Багряний); * Образно. *Для мене вже немає нічого дорогого, рідного в цьому світі. Лише крихітний черв'ячок недотруєної, недогнилої совісті ще ворушиться, ще живе...* (О. Тесленко).

НЕДОГОВО́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **недоговори́ти.** *У такій великій праці, та ще не за одним заходом робленій, .. знайдеться дечого і багато лишнього і недоговореного* (Панас Мирний); *Він зрозумів, що вона не хотіла чи не могла висловитись перед ним конкретніше. Так і залишилась недоговореною їх розмова* (Л. Смілянський); *Недоговорених слів більше не залишилось. Жодної думки більше ніхто з них додати не може* (В. Собко); // **недогово́рено,** *безос. пред. Багато слів недоговорено, багато мрій не здійснено* (із журн.).

2. Висловлений не зовсім зрозуміло; неясний. *Багато зостанеться для мене темного* [в "Капіталі"], *невиясненого, недоговореного і в науковій теорії і в практичних виводах* [висновках] *з неї* (Леся Українка); *На Бруса ця розмова зробила враження нелюдського жаху. У розмові було щось недоговорене і божевільно фальшиве* (Т. Осьмачка); // *у знач. ім.* **недогово́рене,** ного, *с.* Що-небудь неясне, не до кінця зрозуміле. *Найбільше ж терзало його недовідкрите, недоговорене з матір'ю* (Микита Чернявський); *— Вона постійно й невтомно посилає повідомлення зі свого телефона, — говорив він, — я отримую їх зранку й серед ночі.., але я розумію, наскільки для неї це важливо — прописування недоговореного* (С. Жадан).

НЕДОГОВО́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Незакінченість висловлювання, замовчування чого-небудь. *Але в самій недоговореності Незнамова було щось слизьке, глизяве* (О. Донченко); *Потайну вітчимову вдачу знав* [Андрій]. *І в останніх його словах відчував приховану недоговореність* (С. Добровольський); *Може, дядько навмисне, щоб не травмувати її, приховав це від неї? Адже що значить ота його недоговореність навіть матері?* (Яків Баш); // Відсутність розуміння, погодженості між ким-небудь. *Не насмілюючись сказати про своє почуття, Олеся радить Власові одружитись, — може, маючи на увазі себе. Відбувається сповнена драматизму сцена, побудована на недоговореності* (з мемуарної літ.); // Яка-небудь плутанина, неясність, випадкова помилка; непорозуміння (у 1 знач.). *— Я знаю, вона любить Ярослава. Але свого часу у них виникли якісь розходження... непорозуміння... недоговореності...* (М. Трублаїні).

НЕДОГОВОРИ́ТИ *див.* **недогово́рювати.**

НЕДОГОВО́РЮВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недогово́рювати.** *— Та ви не заговорюйте. Знаємо вас! Ви митець в недоговорюванню* [недоговорюванні], *в балаканню* [балаканні] *паузами тощо* (Б. Лепкий); *Захоплення в художніх творах одичними інтонаціями неминуче призводить до ігнорування реальності, недоговорювання правди* (з наук. літ.).

2. Те, що утаєне, неповністю, не до кінця висловлене. *Ті півслівця, і натяки, і недоговорювання стягали на тодішніх галицько-руських діячів із польського боку більшу ненависть, ніж .. їх реальні заходи та явні вчинки* (І. Франко); *Метонімічні утворення відіграють дуже важливу роль в усному спілкуванні — компенсують неповноту, недоговорювання* (з наук. літ.).

НЕДОГОВО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НЕДОГОВОРИ́ТИ,** орю́, о́риш, *док., що, чого.* Не все висловлювати, говорити; таїти, замовчувати що-небудь. *Часом думаю, що занадто замовчувати і недоговорювати те, що можна зовсім просто і щиро сказати, теж не слід* (Леся Українка);

Комбат і всі присутні бачили, що на цей раз Усман чогось недоговорює (О. Гончар); — *П'єтро чогось недоговорив. Чого саме?* (В. Малик).

НЕДОГО́ДА, и, *ж.* 1. Незадоволення чим-небудь, перев. вчинками, діями когось. [В е й н г о л ь д:] *Все ж це голодні, темні люди. Вони так показують свою недогоду, як уміють* (Леся Українка); // *заст.* Незручність, недолік, невиго́да. — *Ваш таточко .. почав мене день у день догризати тою службою .. та розмальовувати перед очима всі її недогоди* (І. Франко); *Я взяв собі меншу хатинку, яка .. і має ту недогоду, що з неї є двері до хазяйської пекарні* (М. Коцюбинський); *Розлука з панотцем була би для Івана великою недогодою, бо служба легка* (Л. Мартович); // *у знач. пред.* Не задовольняє кого-небудь, не підходить, не подобається комунебудь. — *Тим вченим скрізь недогода! Такі образи хіба в Лаврі знайдете, — сказав гордо отець Степан* (І. Нечуй-Левицький); — *Якого біса ти почала й знову комизитися? Якої болячки тобі ще треба? Чим тут тобі недогода?* (Л. Яновська); — *Тобі все недогода, а на Юрка нарікаєш* (В. Стефаник).

2. *заст.* Невдача, неприємність, незлагода. *Будьмо щасливі наперекір всім недогодам і неприємностям* (М. Коцюбинський); — *Що вам, Сергію? Ще якась недогода з продукцією?* (М. Стельмах); *Чому оплакуєш майбутні недогоди, Даремно завдаєш душі і серцю шкоди?* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма).

НЕДОГОДІ́ВЛЯ, і, *ж., спец.* Недостатнє годування (свійських тварин). *Порушення встановленого режиму годування поросят часто призводить до їх перегодівлі або недогодівлі* (з навч. літ.); *Одна з основних причин збитковості тваринництва — недогодівля тварин* (з газ.).

НЕДОГОДО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **недогодува́ти.** *Круглий рік агенти-заготівельники, наче якісь заброди, колотилися по всьому Поліссю, вишукуючи на ярмарках у дядьків худих, недогодованих свиней* (М. Малиновська); *Марко, недогодований за окупацію і голодні післявоєнні роки, був дрібненький і кволий* (П. Загребельний); * Образно. *Попри суцільні непорозуміння між недогодованим Сходом і перегодованим Заходом, поміж учасників семінару непорозумінь не було* (Є. Кононенко).

2. *у знач. прикм., зневажл.* Який має вигляд худої, замученої, недостатньо, погано годованої людини. *Помітив* [Хмельницький] *аж посинілого першокласника Стефана Чернецького, помітив і те, як, по-вовчому озлившись, це миршаве, якесь недогодоване шляхтеня прицілилося і таки влучило Стасеві по обличчю* (Іван Ле); — *Гарна?* — *усміхнулася Варя.* — *Мати каже, що таку худу та недогодовану ніхто заміж не візьме* (С. Талан).

НЕДОГОДО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недогодо́вувати.** *З 1 вересня 2016 р. львів'яни зобов'язані реєструвати своїх собак. Облік дозволяє контролювати жорстоке поводження, недогодовування, неконтрольоване розмноження* (з газ.).

НЕДОГОДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НЕДОГОДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Годувати недостатньо, погано, менше, ніж потрібно. *У всій Європі не було стільки крикливих голодних свиней, як на Поліссі, — ніби їх навмисне так вдало недогодовували, щоб потім дерти з них пасами бекон* (М. Малиновська); * Образно. *Не підгодовуйте томатні рослини розчином коров'яку частіше, ніж 2–3 рази за сезон. Це тільки шкодить їм. Пам'ятайте: краще недогодувати, ніж перегодувати* (із журн.).

НЕДОГОДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недогодува́ти.** *За рахунок недогодування худоби, випадкових заробітків селянське господарство, може, й збалансує свій бюджет, але все одно бракуватиме коштів для ремонту та відновлення реманенту, одягу, взуття тощо* (з газ.).

НЕДОГОДУВА́ТИ *див.* **недогодо́вувати.**

НЕДОГО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **недоголи́ти.** *Тато мовчки стояв над мамою і не ворушився. Сльози текли по його щоках і зачіпалися за недоголені волосинки* (Олекса Ізарський); — *Яке горе... яке горе, — заохали служниці краси разом з недостриженими і недоголеними клієнтами, що тим часом непомітно долучились до співчуваючих* (Г. Тарасюк).

2. *у знач. прикм.* Який не до кінця або неякісно поголився. — *Він ось і мені подобається.., дарма що такий сором'язливий та знов прийшов недоголений, у рудій щетині...* (О. Гончар).

НЕДОГОЛИ́ТИ *див.* **недого́лювати.**

НЕДОГО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НЕДОГОЛИ́ТИ,** голю́, го́лиш, *док., кого, що.* Голити кого-, що-небудь не повністю, не до кінця. *Недоголити підборіддя.*

НЕДОГОРІ́ЛИЙ, а, е. 1. Не повністю, не до кінця згорілий. *Мовчки підняв батько сина і поніс до воза. Ручка в його звисла, а в її* [ній] *картузик недогорілий...* (Б. Грінченко); *Перед дзеркалом у напівзруйнованій недогорілій хаті з важкої сірої солдатської шинелі воїна .. виникла, як таїнство, дівчина-наречена* (О. Довженко); *Два жерці науки, обпечені й чорні, схилились у розпачі над купою недогорілих книг* (Р. Іваничук); *Ратко розкидав недогорілі головешки* (І. Білик); *Маринька почала виймати з кишені недогорілі свічки, мотуззя, загорнутий у хустинку мак і сірники* (М. Матіос); * Образно. *Я горю і падаю в довге провалля несправдженних контактів, недогорілих емоцій...* (Ю. Покальчук).

2. *перен.* Не повністю, не остаточно згаслий. *Небо наливалося світлом і гасило зірки. Затулило недогорілий місяць і синьо хиталося над цілим світом* (Валерій Шевчук).

НЕДОГРИ́ЗЕНИЙ, а, е. Не повністю, не до кінця згризений. *Андрій Григорович як опечений вхопив з землі недогризену Жулькою кістку й пожбурив нею в дерево* (В. Винниченко); *Вихованки знайшли за образом дуже зручне й затишне містечко, куди завжди ховали окрайці хліба і недогризені обсмоктані грудочки цукру* (О. Донченко); *Іван Кісочка поставив на стіл пляшку самогону, вийняв із кожуха окраєць хліба і недогризену цибулину* (Григорій Тютюнник); *Кібець поліз до кишені: показав йому недогризену плитку шоколаду, жменю драже, перебрався до іншої кишені й витягнув слоїка* (О. Ульяненко); *Йому шаблю легше було тримати в лівій руці, ніж цього недогризеного олівчика, а правиця поки що зовсім не слухалася — недавно куля зачепила її біля ліктя* (В. Шкляр).

НЕДО́ГРИЗОК, зка, *ч., розм.* 1. Недоїдений, недогризений шматок чого-небудь або залишок недоїденої їжі. — *Ти часом не можеш мені сказати, звідки походить слово Харків?* — *питає Огей, беручи з рук приятеля шматок ковбаси й недогризок хліба* (Олесь Досвітній); [М а р і я:] *Та бач... голодно дуже у нас. Чи не можна... може, сухарів... може, недогризків якихось... бо діти плачуть* (В. Собко); *На столі була розібрана гвинтівка, валявся недогризок огірка* (Р. Ан-

дріяшик); * Образно. *З-під тонких губів вилітали недогризки слів, без закінчення, без початку* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Невеликий шматочок якого-небудь предмета, малопридатний для використання. *Коло нефарбованого старого стола, на якому .. валявся недогризок олівця, сиділо двоє* (Ю. Шовкопляс); * Образно. *Лише кілька бізнесменів, яким Мечислав залишив недогризки акцій і які сподівалися виторгувати в нього ще дещо, вдали захоплення, але Мечислав відразу ж відчув усю нещирість їхнього подиву* (М. Білкун).

НЕДОГРІ́В, у, *ч., спец.* Недостатнє нагрівання, прогрівання чого-небудь. *Невідрегульована робота центральних теплових пунктів спричинила недогрів гарячої води в усьому місті* (з газ.).

НЕДОГРІ́ТИЙ, а, е. Недостатньо нагрітий, прогрітий. *Недогріте залізо прес не міг розплескати, головка костиля виходила товщою, ніж треба* (Д. Ткач).

НЕДОДАВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недодава́ти.** *Недодавання навіть 10–15 % потрібної дози препарату призводить до значного послаблення дії протруйника, а ефективність контролю окремих патогенів утрачається повністю* (з навч. літ.).

НЕДОДАВА́ТИ, даю́, дає́ш, *недок.,* **НЕДОДА́ТИ,** да́м, даси́, *док., чого, що.* Давати, видавати чого-небудь менше, ніж потрібно. — *Хіба ми не знаємо, як ви недодаєте грошей, годуєте нас собачим м'ясом або здохлятиною та пацюками?* (І. Нечуй-Левицький); *Чепіга почув чимало нарікань на російських генералів за те, що не постачають припасу, недодають жалування* (А. Кащенко); *Він був неспокійний, думав увесь час, що хтось його хоче обдурити, чогось недодати, щось затаїти* (С. Скляренко); — *Підлітку краще авансом довіри передати, аніж недодати* (Г. Вдовиченко); // Випускати, виготовляти продукції менше, ніж встановлено, передбачено. — *У вас добре йде робота,* — *сказав* [начальник цеху], — *а от у Саніної погана справа. Недодамо сьогодні деталей, а є спішне завдання* (О. Донченко).

НЕДО́ДАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недода́ти.** *Якби тітка не померла, на неї варто було донести. Хоча б за недодані п'ять тисяч, ціна яких тепер зовсім інша, ніж сімнадцять років тому* (В. Лис); *Факт жіночого поцілунку чоловічої руки підсвідомо служив для нього .. химерною компенсацією колись недоданої любові* (С. Процюк); *В'язні робили на нарах карб на недоданий кусень хліба* (М. Андрусяк); // **недо́дано,** *безос. пред. Скільки ж недодано їм: рушення, мови, зближення солод, розкіш злиття, руху шаленство та спалахи крові — біль їм полишено, сік для пиття...* (П. Мовчан); // *у знач. ім.* **недо́дане,** ного, *с.* Те, що недодали. *Пройшов ще з тиждень. Коли везуть паровицею провіант до Оришки: недодане щось більш ніж за місяць, і ще й на місяць уперед* (Панас Мирний); *Він і панькався з нею понад міру, .. в поле брав із собою, сам набиваючи її куклу жованим хлібом, ніби власною слиною прагнув перелляти в дитину всю свою снагу, надолуживши від роду їй недодане* (О. Забужко).

НЕДОДА́ННЯ́, а́ння́, *с.* Дія за знач. **недода́ти.** *За затримку вагонів і контейнерів через недодання до накладної документів, необхідних для виконання митних, санітарних та інших адміністративних правил, вантажовідправник несе відповідальність перед залізницею* (з мови документів).

НЕДОДА́ТИ *див.* **недодава́ти.**

НЕДОДА́ТНИЙ, а, е, *мат.* Від'ємний або нульовий (про числа). *Приріст монотонної функції не змінює знака, який завжди або невід'ємний, або недодатний* (з наук. літ.); *Якщо від'ємник недодатний, то різниця чисел не менша від зменшуваного* (з навч. літ.).

НЕДОДА́ЧА, і, *ж.* Те саме, що **недода́ння́** або **недодава́ння.** *Запорожці не тільки не захотіли пособляти російським генералам в тій справі, а навіть чинили всілякі перешкоди..: написали до Москви скаргу за недодачу жалування* (А. Кащенко); *Ми часто забували про чарівну силу видимого світу, світу речей і зорових образів, ігнорували його в ім'я тиранії слова. І як ми через це збіднювали себе, яка була недодача глядачеві* (О. Довженко); // Те, що недодане, видане, дане в меншій, ніж потрібно, кількості. *Виплатити недодачу.*

НЕДОДЕ́РЖАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **недоде́ржати** 1. *Їм* [віршам Панаса Мирного] *часто шкодить брак викінчення, що тут же, поруч, прохопиться прозаїзмом або недодержаним метром* (С. Єфремов); *У випадках, встановлених законом, нікчемними є правочини, щодо яких недодержана письмова форма, встановлена законом* (з мови документів); // **недоде́ржано,** *безос. пред. Недодержано царської обіцянки про залишення козаків на постійній, військовій службі* (з наук.-попул. літ.).

2. *фот.* Дієпр. пас. до **недоде́ржати** 2. *У відбитому світлі на підкладці з чорного оксамиту недодержаний негатив дає повноцінне позитивне зображення* (з наук.-техн. літ.); // **недоде́ржано,** *безос. пред. Якщо зображення недодержано, воно виходить темним, із недостатньою деталізацією в ділянці тіней* (з навч. літ.).

НЕДОДЕ́РЖАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недоде́ржати** 1. *Син .. в випадку недодержання означених умов або спродасть лист довжності* [заборгованості], *або поступить, як вимагають дотичні таких справ закони* (О. Кобилянська); *Він загинув від недодержання елементарної гігієнічної вимоги: загнав скалку у пучку вказівного пальця правиці* (Б. Антоненко-Давидович); — *Недодержання слова пошкодить тільки вам, а не мені* (Ю. Смолич).

2. *фот.* Дія за знач. **недоде́ржати** 2. *Недодержання негатива призводить до неможливості якісного фотодруку, оскільки в тінях отриманого на папері знімка зовсім немає деталей* (з навч. літ.).

НЕДОДЕ́РЖАТИ *див.* **недоде́ржувати.**

НЕДОДЕ́РЖКА, и, *ж., фот.* Плівка або пластинка з неякісним зображенням через недостатнє опромінювання; недотримка (у 2 знач.). *Друкувати фото з недодержки потрібно лише на папері з високою контрастністю, однак навіть він не гарантує якісного результату* (із журн.).

НЕДОДЕ́РЖУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недоде́ржувати** і **недоде́ржуватися** 1. *Зроблено се* [формальне скасування панщини на Буковині] *для того, щоб уморити масу жалоб дідичів на селян за недодержування панщизняних обов'язків та ощадити урядові масу безпредметової* [безпредметної] *тяганини* (І. Франко).

2. *фот.* Дія за знач. **недоде́ржувати** 2. *При недодержуванні знімок не отримує достатньої кількості світла, тому зображення виходить занадто темним* (із журн.).

НЕДОДЕ́РЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НЕДОДЕ́РЖАТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *чого.* Те саме, що **недотри́мувати** 1. *Покупець, який недодержує зобов'язань щодо збереження*

впродовж визначеного періоду профілю діяльності приватизованого об'єкта, сплачує штраф у розмірі 10 % вартості придбаного майна (з мови документів); *Тямлю, що погано недодержати умови, не дожити до року, та коли сили не стає...* (О. Кониський); *То не по-лицарськи — недодержати слова та йти на зраду* (А. Чайковський).

2. *що, фот.* Недостатньо опромінювати світлочутливий матеріал під час фотографування, кінознімання, фотодруку та ін. подібних процесів; недотримувати (у 2 знач.). *Зйомка зимових пейзажів може бути дуже непростою, адже більшу частину кадру займатиме білий яскравий сніг. І через це автоматика вашої цифрової камери може недодержувати знімок, що призводить до отримання сіруватого кольору снігу* (із журн.).

НЕДОДЕ́РЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НЕДОДЕ́РЖАТИСЯ,** жуся, жишся, *док., чого.* Те саме, що **недотри́муватися** 1. *Якщо недодержуватися правил розташування опалювальних пристроїв у виробничих приміщеннях, мікроклімат може загрожувати здоров'ю працівників* (з навч. літ.).

НЕДОДИВИ́ТИСЯ, ивлю́ся, и́вишся; *мн.* недоди́вляться; *док.* Не помітити чого-небудь через небажання, неуважність, незосередженість і т. ін.; недоглядіти. — *Зайдеш у магазин купити, приміром, печива. Подивляться на тебе, що ти бабуся, недодивишся, і дадуть тобі кришива* [крихти], *тільки зверху кілька штук цілоньких покладуть* (Остап Вишня); *Він і недодивився як слід, що то воно за яма — дощова вибоїна чи, може, барліг* (В. Близнець); // Припуститися помилки, не помітити чого-небудь через неуважність, недбалість і т. ін. *Якось редакція наукового збірника, виданого під егідою АН СРСР, недодивилася, що автор статті вжив слово "русин" стосовно населення Київської Русі, тож пояснили цей факт помилкою при друку* (з наук. літ.).

НЕДОДО́ЄНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **недодої́ти.** *Недодоєна корова.*

НЕДОДОЇ́ТИ *див.* **недодо́ювати.**

НЕДОДО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НЕДОДОЇ́ТИ,** дою́, до́їш, *док., кого, спец.* Не видоювати повністю, до кінця. *Високопродуктивні корови дуже часто після отелення хворіють на родильний парез; щоб цьому запобігти, у перші два-три дні їх недодоюють* (з навч. літ.).

НЕДОДУ́МАНИЙ, а, е. Недостатньо продуманий. *Зітхаючи під вагою недодуманих гадок, потупцював* [дворецький] *на ґанок, побачивши там синій димок з файки свойого* [свого] *пана* (Б. Лепкий); *Шкода було покидати щось необмірковане, недодуману до кінця думку, що лишилась у нім, як заплутаний клубок вовни* (В. Підмогильний); *Соната вже не задовольняла його, здавалась недодуманою, недописаною, недовершеною* (Л. Дмитерко); *Всім було цікаво почути щось нове, недодумане іншими* (М. Білкун); *Щоденник лишився недописаним. Недодуманим. Стерся* (В. Лис).

НЕДОДУ́МАНІСТЬ, ності, *жс.* Абстр. ім. до **недоду́маний.** *Шевченкові похибки і недодуманості розрослись у д.* [добродія] *Куліша до величезних розмірів, зміцнились ще його власними хибами* (І. Франко); *Велика Росія була для них* [європейських соціалістів] *явищем природним, раз назавжди даним. Вже в цьому почувалось теоретичне філістерство й недодуманість* (О. Шугай).

НЕДО́ЄНИЙ, а, е. Якого не подоїли (про корову, вим'я і т. ін.). *Так дівчина й кинулась: — Ой, лишенько ж! Та це ж вона* [корова] *недоєна й досі* (А. Головко); *Корови тужно ревуть.., спотикаються, натираючи ногами давно недоєні, порозбухалі вим'я* (О. Гончар); *Ревла трубним голосом непоєна та недоєна худоба* (Д. Міщенко).

НЕДОЖА́ТИ *див.* **недожина́ти.**

НЕДОЖА́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недожа́ти**[1]. *Дожинаючи ниву, женці залишають трохи недожатих стебел з колосками "Спасові на бороду"* (О. Воропай); * Образно. *По нивах недожатих блукала Полудниця із серпом і пильнувала, чи не зостався який сміливець на полі у полудень дожинати* (Ю. Винничук); // **недожа́то,** *безос. пред. Через постійні зливи ниви недожато, урожай з полів та садів не зібрано* (з газ.).

НЕДОЖИ́Н, у, *ч.* Те, що залишилося недожатим. *Обробити недожин.*

НЕДОЖИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НЕДОЖА́ТИ,** жну́, жне́ш, *док., що.* Жати *(див.* **жа́ти**[1]) не все, не до кінця. *На території Бойківщини останній сніп недожинали, а лишали на "оборіг", аби горобці з'їли* (з навч. літ.); *Тещі снилося, що вона жала жито і недожала* (Л. Костенко).

НЕДОЖИ́ТИЙ, а, е. Не до кінця прожитий, закінчений, обірваний (про життя, вік і т. ін.). *Геннадій міг би на щось сподіватися в майбутньому (в мізерних залишках недожитого віку), але не відчував жодної опори в минулому* (І. Волошин); *На наші плечі, разом з пекучим обов'язком помсти за її* [Безпалової] *недожите життя, лягала камінна гора непростимої вини* (Н. Тихий); *Йому подобалося бути офіцером запасу в Червоній армії, це точно .. Якоюсь мірою з нього при цьому перло недожите дитинство — така собі забава у війноньку* (Ю. Андрухович); *Якщо списаний аркуш і важить чогось, то тільки як нагад про відчайдушну прю .. з неназваним, з недожитим, з німим і всенічним досвідом* (Є. Пашковський).

НЕДОЗАПИ́ЛЕНИЙ, а, е, *бот.* Не повністю запилений *(див.* **запи́лений**[2]). *Посуха погано впливає на розвиток кукурудзи, тож серед врожаю часто трапляються недозапилені качани* (з газ.).

НЕДОЗАПИ́ЛЕННЯ, я, *с., бот.* Неповне запилення *(див.* **запи́лення**[2]), що негативно впливає на форму й розмір плодів. *Щоб запобігти недозапиленню соняшнику, а отже, і зниженню врожаю, треба на його посіви в період цвітіння вивозити бджіл* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОЗВО́ЛЕНИЙ, а, е. Якого не дозволяють, не рекомендують; заборонений. *Пишучи фельєтони* [фейлетони], *я ніколи не розмовляю голосно, щоб часом не вирвалося яке недозволене слово* (В. Самійленко); *Я й сидів .. на уроках дуже тихо і з усієї сили намагався не робити нічого недозволеного* (Л. Смілянський); — *Міс Бейкер, ви підслуховували нашу розмову? Це, звісно, недозволений вчинок для вихованої дівчини* (В. Владко); *Заборонне, недозволене щастя, як невчасно воно з'явилось!.. Якою б радістю напоїти могло, а напуває гіркотою смутку* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **недозво́лене,** ного, *с.* Те, чого не дозволяють, не рекомендують; заборонене. — *Пишу...* — *підвівся Тарас із крісла, весь спаленівши, ніби його спіймали на недозволеному* (Василь Шевчук); *В го́роді кожному вільно робити дозволене і недозволене* (Д. Міщенко); *З глибин недозволеного немає вороття* (В. Єшкілєв).

НЕДОЗВО́ЛЕНІСТЬ, ності, *жс.* Абстр. ім. до **недозво́лений.** *Лише нешироκий перехід і круті сходи відокремлювали їх від того місця, де був нині Сулейман, і це мимоволі*

накладало на їхню розмову печать недозволеності, ледь не гріховності (П. Загребельний); *Соломії паморочилося в голові не лише від вина, а й від цієї несподіваної ніжності, від її недозволеності* (Н. Сняданко).

НЕДОЗВОЛЕ́ННИЙ, а, е. Якого не можна дозволити, схвалити, який заслуговує на осуд; неприпустимий. *Не вивчати польської мови, літератури, етнографії та історії — це недозволенна помилка* (М. Драй-Хмара); *Треба, щоб це було недозволенною річчю — хитати репутації тих, чиєю творчістю ми хочемо збагатити нашу духовну скарбницю* (О. Кундзич); *Розуміла* [Вутанька], *що відбувається щось недозволенне, і все ж не поспішала покласти цьому край* (О. Гончар); // Який не вважають за можливий (у 3 знач.); неможливий (у 1 знач.), немислимий. *Кривцун не хотів гаяти часу на пояснення. Він рвався до трудової доблесті з силою недозволенною і незбагненною* (П. Загребельний).

НЕДОЗВОЛЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недозволе́нний.** *З виникненням уявлення про недозволенність статевого зв'язку між дітьми однієї матері, домашні общини стали дробитися: ряд або кілька рядів сестер ставали ядром однієї общини, їхні єдиноутробні брати — іншої тощо* (з навч. літ.); *Суспільство, на думку кальвіністів, має бути пуританським, мізерним, суспільством недозволенності із законами проти споживання й розкоші, що впадають у вічі* (з газ.).

НЕДОЗВОЛЕ́ННО. Присл. до **недозволе́нний.** — *Що непокоїть пана обергрупенфюрера? — Партизани і продовольчий хаос. Населення вашого крайсу* [округу] *недозволенно обжирається, допомагає партизанам, а не Третьому райхові* [рейху] (М. Стельмах).

НЕДОЗВО́ЛЕНО. Присл. до **недозво́лений.** *В Пажеському корпусі у нього інколи траплялась недозволено низька оцінка з поведінки* (О. Іваненко); — *Поки ти десь так неприпустимо й недозволено ховався, — несподівано заявив містер Ор, — на мене тут напали лівійські агенти* (П. Загребельний).

НЕДОЗРІ́ЛИЙ, а, е. 1. Не до кінця, не остаточно дозрілий (у 1, 2 знач.); неспілий. *Хоробро відкусила* [дівчина] *майже половину недозрілого лісового яблучка* (О. Ільченко); *Тепер, крім вареної риби, вони вже мали ожину, дику вишню і навіть недозрілі горіхи* (Іван Ле); *Хлопчик вибіг на город, вирізав товсту соняшничину, одпанахав плескату важку головку з недозрілим насінням* (О. Бердник); *Побачивши мене, голова скривився так, наче розгриз недозріле яблуко-дичку* (А. Дімаров).

2. Не до кінця, не остаточно дозрілий (у 3 знач.). *Михайло задивився на Гаврилову наречену .. Таких дівчат забирають з батьківської хати ще недозрілими, як кажуть, сімнадцятками, бо їх легко, дуже легко проморгати* (Ю. Збанацький); *Рая стала схожою на недозрілу іспанську інфанту з картини Веласкеса* (Люко Дашвар); // *перен.* Не остаточно сформований, недосконалий, невикінчений і т. ін. *Наївно було думати, що Конгрес захоче й зможе зробити такий недозрілий крок* (В. Винниченко); *Вам усе на світі зрозуміло? Просвітіть премудрі Недозрілу Душу мою* (В. Симоненко); *Якось О. Донченко надто розхвалив молодого автора за його недозрілий твір* (з мемуарної літ.).

НЕДОЗРІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **недозрі́лий.** *Надмірна, на перший погляд, вага свідчить або про недозрілість кавуна, або про те, що вирощено його на поливних, а не так званих богарних (неполивних) землях, і він водянистіший і жилавіший* (з навч. літ.); *Пробували* [співбесідники] *викручуватися загальними фразами про недозрілість народу до автономного життя* (І. Франко); *Він не міг ні бачити того перезирання, ні відчувати, скупаний у соромі через свою недосвідченість і недозрілість* (П. Загребельний).

НЕДОІНВЕСТО́ВАНИЙ, а, е, *фін.* Дієпр. пас. до **недоінвестува́ти.** — *Навколо сільського господарства, на мій погляд, дуже багато недоінвестованих ідей, — зазначив депутат* (із журн.); // **недоінвесто́вано,** *безос. пред. Майже 29 млрд доларів недоінвестовано в українське видобування газу* (з газ.).

НЕДОІНВЕСТУВА́ННЯ, я, *с., фін.* Дія за знач. **недоінвестува́ти.** *Унаслідок тривалого недоінвестування економіки країна опинилася перед загрозою масового вибуття виробничих фондів та почастішання техногенних катастроф* (з наук. літ.); *Постійне недоінвестування в галузі науки й освіти призвело до падіння престижу інтелектуальної праці в країні, втрати роками накопичених здібностей до інновацій* (з навч. літ.).

НЕДОІНВЕСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, фін.* Інвестувати недостатньо, недодавати інвестицій. *За оцінкою експертів, вітчизняна нафтова компанія недоінвестує в заміну нафтопроводів близько 200 млрд грн щорічно* (із журн.); *Шахта вже сьогодні недоінвестувала кошти у видобуток вугілля, тож дефіцит поставок, очевидно, настане набагато раніше, ніж прогнозували фахівці* (з газ.).

НЕДОЇДА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **недоїда́ти.** *Лиця неголені, немиті, втомлені довгими переходами і недоїданням* (Григорій Тютюнник); *Від частого недоїдання вуха в хлопця вже стали прозорими, аж світилися* (О. Гончар); *Я зиркнув на східне вилицювате обличчя майстрової, що посіріло і взялося довгим пухом од недоїдання* (Р. Андріяшик).

(1) Хроні́чне недоїда́ння (голодува́ння) — постійна нестача їжі, погане харчування впродовж тривалого часу. *Хронічне недоїдання на протязі* [протягом] *тижнів і місяців здавалося важчим, аніж справжній голод* (Т. Масенко); *У вагітних жінок з нервовою анорексією хронічне голодування призводить до затримки розвитку плоду й малої маси тіла новонародженого* (із журн.).

НЕДОЇДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НЕДОЇ́СТИ,** і́м, їси́, *док.* 1. Погано харчуватися, систематично не наїдатися. *От вона поневіряється із своїм старим в убогій хатині, недоїдає й недосипає* (І. Нечуй-Левицький); *Взимку Микулі з Вістою довелось дуже важко. Вони недоїдали, голодували* (С. Скляренко); — *Ми недоїдаємо, ночі просиджуємо над роботою, економимо кожну копійку* (В. Дрозд); *Багатий помирає, переївши, бідний — недоївши* (приказка).

2. *тільки док., що і без прям. дод.* Не все поївши, залишитися неситим. *Треба завжди пам'ятати, що в багатьох випадках краще недоїсти, ніж переїсти* (В. Кучер); — *За все критикуйте! Що й не посплю, що й недоїм, що й артіль нашу виведу цей рік у мільйонери!* (О. Гончар); — *Бач, визвірився... Недоїв сьогодні? Кажу ж, Зелений прислав, по тебе! Збирайся, не гуляй. Розбили нас, поранені є* (А. Кокотюха).

(1) Недоїда́ти, недопива́ти — жити, погано харчуючись. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Я .. увесь вік злидні годував, недоїдав, недопивав...* (М. Кропивницький); *Оксана з дев'яти років навчилася недоїдати, недопивати* (Л. Яновська); — *Можливо, і хвороби до нас причепилися, як спасівські му-*

ки, бо не було у нас дитинства. Весь час недоїдали, недопивали та змалку багато працювали (С. Талан).

◊ **Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недої́сти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)]** *див.* **недосипа́ти**[2].

НЕДОЇ́ДЕНИЙ, а, е. Не остаточно, не до кінця з'їдений. *Дивиться пан Забрьоха, що на столі недоїдені вареники* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Нарешті, рушають: попереду Гликерія з Іваном, потім .. Семен та Дунька з посудою і недоїденими наїдками* (В. Винниченко); *Поклала* [Явдоха] *недоїдений шматок хліба і подумала про те, що за Якима, коли він пиячить, ніхто не вартує* (О. Донченко); *Я побачив низенький столик, а на ньому — порожню вазу і зчервоніле недоїдене яблуко* (Р. Андріяшик).

НЕДОЇ́ДЖЕНИЙ, а, е, *діал.* Недоїдений. *Перед ним лежав пощипаний, недоїджений шматок булки — він не бачив його* (І. Франко); *За драбиною було ще досить недоїдженого сіна. Коні пішли зараз сюди й стали запопадливо хрупати* (А. Чайковський); *На столі стоїть миска з недоїдженою картоплею* (В. Підмогильний); *Ми не носили до школи канапок. На великій перерві ходили до їдальні і збирали зі столів недоїджений хліб* (Т. Прохасько).

НЕДО́ЇДОК, дка, *ч.* 1. Недоїдений шматок чого-небудь. *І всі, хто чим багатий — хто недоїдок червивого яблука, хто об'їджений качан кукурудзи, хто кісточки з сливок — складали на вікно купками* (А. Свидницький); *Недоїдки риби вистигали на столі* (М. Коцюбинський); *Обід закінчується дуже швидко. Ще пес не встиг поглинути недоїдків, а Майстри вже збираються кудись* (Ю. Збанацький); *Хлопчик витяг з-за пазухи залишки свого обіду і кинув недоїдки псам* (Ю. Винничук).

2. *тільки мн., перен.* Те, що непотрібне кому-небудь; покидьки (у 1 знач.). — *Він* [секретар] *усе* [з хабарів] *забира, а нам тільки недоїдки кида — ми ж і недоїдки беремо та діло робимо, а він і все забере та нічого не зробить* (Панас Мирний); — *Я, Прокопе, хочу всього або не хочу нічого. Я не задовольняюся недоїдками* (Р. Андріяшик).

3. *перен.* Уживається як лайливе слово. — *Вон з моєї хати, працюваті недоїдки! — скрикнув жид, вискакуючи з-за столу* (Панас Мирний); — *Кидай, кидай, котячий недоїдок, коли прийшов на роботу! — накинувся він на Івана* (Л. Яновська).

НЕДО́ЇМКА, и, *ж.* Не сплачена вчасно частина податку чи якогось збору; недоплата (у 2 знач.). *Василеві Стецюку не спиться... Є об чім думати, є в чім душу гноїти: подушне, недоїмки, чинші...* (М. Коцюбинський); — *У дядька за недоїмку вчора ялівку забрано і розписку дано, що недоїмки сплатив...* (Л. Смілянський); — *Усе твої яблуні — рік вродить, рік не вродить, а з графи не випадає. Та ти не думай, нам самим, брат, ці недоїмки поперек горла стоять* (В. Дрозд).

НЕДО́ЇМКОВИЙ, а, е, *офіц.-діл.* Стос. до недоїмки; недоплатний. *Недоїмковий вексель.*

НЕДО́ЇМНИК, а, *ч., офіц.-діл.* Той, хто має недоїмку; недоплатник. *Особи, які вважають, що описане майно недоїмника належить їм на праві особистої власності, можуть звернутися до суду з позовом про вилучення майна з опису* (з мови документів).

НЕДО́ЇМНИЦЯ, і, *ж., офіц.-діл.* Жін. до **недо́їмник.** *Податки у провінціях Риму віддавалися на відкуп публіканам, які збирали їх у 3–4 рази понад норму. Недоїмники та недоїмниці ставали боржниками лихварів, або їх продавали в рабство* (з навч. літ.).

НЕДОЇ́СТИ *див.* **недоїда́ти.**

НЕДОКА́ЗАНИЙ, а, е. 1. Не повністю, не до кінця сказаний. *Пізно ввечері Зимогорова приходить додому. В голові уривки розмов, недоказані речення, строкатий калейдоскоп облич* (О. Донченко); *Хмельницький помітив, що й дружина його раптово знітилася, перервавши якесь недоказане до гості слово* (Іван Ле); *Вуста були напіврозкриті, мов затрималося на них якесь незриме, недоказане слово* (Л. Дмитерко); — *По вагонах! По вагонах!* — *котяться вздовж ешелону, приглушуючи плачі й ридання, останні слова. А вони ж, обірвані, недоказані, завжди здаються найважливіші* (Є. Доломан); // *у знач. ім.* **недока́зане,** ного, *с.* Те, що залишилося невисловленим. *Іван Васильович уважно слухав Дмитра, .. намагаючись розібратись, що таїлось за недоказаним* (М. Стельмах); *Коли верталися* [ми з Данилом], *було сказане недоказане* (Р. Андріяшик).

2. *рідко.* Те саме, що **недове́дений.** *Самодіагностика та самолікування людей призводить до неправомірного збагачення виробників лікувальних засобів з недоказаною ефективністю* (з газ.).

НЕДОКА́ЗАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недока́заний.** *Головна принадність поезій Євгена Плужника — у високозмістовній недоказаності* (з наук. літ.); *Посилання на докази, обґрунтовано відхилені судами як недопустимі, не спростовують висновків суду про недоказаність позивачем факту укладання кредитної угоди з відповідачем* (з мови документів).

НЕДОКАЗО́ВИЙ, а, е. 1. Який не містить, не має доказів; непереконливий. *Заперечення були бліді й недоказові* (М. Дашкієв).

2. Який важко або неможливо довести, обґрунтувати; недоведений. *Релігія охороняє на недоказовому рівні деяку піраміду правил, яка підтримує основи існування цивілізованого суспільства, стримуючи людину від негідних учинків і властивих їй проявів тваринної натури* (з наук. літ.).

НЕДОКАЗО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **недоказо́вий.** *Розпливчастість, недоказовість наведених аргументів знижує цінність усього дослідження загалом* (з наук. літ.); *Недоказовість істинності та превелебна самотність істини — то є основа людського життя* (з рел.-церк. літ.).

НЕДОКІ́НЧЕНИЙ, а, е. Не доведений до кінця; незавершений. *Вся хата має вигляд не то скульпторської студії, не то робітні гончара; багато недокінченої роботи* (Леся Українка); *Приходько .. тремтячим голосом заходився оповідати далі недокінчену вчора повість про інший світ* (І. Багряний); *Недокінчена прибудова запилилася риштуванням і рядами стовпів, що їх сполучили з стіною прицвяховані рейки* (В. Барка); *При світлі гасової лампи Ольга Ярош побачила молоду жінку, що стояла з недокінченим шитвом у руках* (А. Шиян); *Дмитро Іванович зрозумів, що Чиркову муляє недокінчена робота, й підвівся* (Ю. Мушкетик).

НЕДОКІ́НЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недокі́нчений.** *Обірваність, недокінченість висловлення сприяє психологічному нагнітанню в творі* (А. Мойсієнко).

НЕДОКО́НАНИЙ, а, е. Який не є завершеним, доведеним до кінця. *Вперте самолюбство юнака не дозволяло йому занедбати справу недоконану* (В. Підмогильний); *Авто-*

ри, такі як Малларме, Рільке або Т. С. Еліот, намагаються упритомнити собі й читачеві більш ніж затяжний, нескінченний стрибок у небуття, що ним є кожне перебування в безплідній землі, кожне самогубство і кожний недоконаний спосіб смерті (К. Москалець); *Найсмішніше те, що він не пішов. Ні, чому, він ішов, але то була action inachevée. Недоконана дія по-нашому. Та й по-вашому теж* (І. Карпа); // *у знач. ім.* **недокóнане,** ного, *с.* Те, що залишилося незавершеним. *Незруйнована, недонищена, полишена не без затаєної думки, не без натяку, мов кам'яний заповіт і вказівник: донищ, доруйнуй, доконай недоконане* (П. Загребельний).

△ **Недокóнаний вид** *див.* **вид**[2].

НЕДОКÓНАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **недокóнаний.** *Граматика цілком фатально зобов'язує суб'єкта мови до подання певної, мінімально необхідної інформації про події (якщо по-українськи, то про час дії, її доконаність чи недоконаність, рід і особу діяча тощо)* (О. Забужко); *Можливість дієслова виражати дію за ознакою обмеженості (доконаності) і необмеженості (недоконаності) називають видом* (з навч. літ.).

НЕДОКÓШЕНИЙ, а, е. Не повністю скошений *(див.* **скóшений**[1]). *Збившись стеблинами в густу лаву, подекуди стоять самотою клапті недокошеної пшениці* (С. Васильченко); *За розімлілою кукурудзою .. вклоняється в пояс недокошене чорне просо, далі голубіє капуста* (М. Стельмах); *Безхмарне виблякле небо, мов розпечена черінь, дихало нестерпучим жаром, в'ялило недокошені принишклі трави* (І. Нижник).

НЕДОКРÍВНИЙ, а, е. 1. *вет., мед.* Який хворіє на недокрів'я; анемічний (у 1 знач.). *Він блідий. Не з хвилювання, а просто з морозу. Бо він — недокрівний і з холоду стає білий, як той сніг, що його запорошив* (Д. Бузько); *Володька Беркут був недокрівний, кволенький* (С. Добровольський); // Який має такий вигляд. *Вилюдніла* [Ялосоветка], *зміцніла, з чахлого, недокрівного створіння стала просто красунька!* (О. Гончар); *Цілий рік вони не виділи ні м'яса, ні яйця, хіба якусь децу молока. Ходили недокрівні, пожовклі, слабосилі* (М. Дочинець); // Такий, як у хворих на недокрів'я; блідий (у 1 знач.). *До кабінету зайшла молода жінка-хімік з блідим недокрівним лицем* (І. Волошин); *Мода не недокрівні обличчя, аристократичну блідість залишилася в минулому* (із журн.).

2. *перен.* Блідий (у 2, 3 знач.), кволий (у 3 знач.); анемічний (у 2 знач.). *Знову хлюпа, січе монотонна мжичка й знову на мурі, відкілясь із ремонтної комісії — блідий, недокрівний промінь* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕДОКРÍВ'Я, я, *с., вет., мед.* Хворобливий стан, який характеризується зменшенням у крові з різних причин кількості еритроцитів і гемоглобіну; анемія. *У нього, колись такого сильного, вже тремтіли кінцівки, мов у розбитого паралічем, і весь час паморочилась голова від утоми й недокрів'я* (І. Багряний); *Ілько, блідий від недокрів'я, з гострими плечима, забігав по маленькій кімнаті* (П. Панч); *Знає Марина Гащину хворобу — недокрів'я* (Микита Чернявський).

НЕДОКУ́РЕНИЙ, а, е. Не до кінця викурений. *Водій кинув у туман недокурену сигарету.., сів на своє місце, переконався, що пасажир зробив те саме, і одразу рушив* (П. Загребельний); *Недокурені цурпалки сигар валялися на столі* (Ю. Бедзик); *Віра погасила недокурену цигарку* (Ю. Винничук).

НЕДÓКУРОК, рка, *ч.* Залишок викуреної або недокуреної цигарки, сигарети; недопалок (у 1 знач.). *Він замислився, потім прокинувся від задуми, кинув недокурок на всипану гравієм землю і запалив другу цигарку* (Олесь Досвітній); *Він потяг востаннє недокурка, повернув його у жовтих пучках і кинув* (Г. Косинка); *Я ходив по кімнаті й кривився, ніби проковтнув недокурок* (Р. Андріяшик); *Болгарин погасив недокурок і стомлено махнув рукою* (І. Білик).

НЕДОЛÁДНИЙ, а, е. 1. Який має негарні форми, непропорційну будову, неструнку фігуру і т. ін.; нескла́дний (у 3 знач.). *Ще зроду Василина не бачила такого недоладного лиця, яке мав молодий Хшановський* (І. Нечуй-Левицький); *Роман крадькома, пильно оглянувши ці недоладні постаті, ледь посміхнувся куточками уст* (М. Стельмах); *Драматичною кульмінацією, навіть розв'язкою цього обличчя, був великий недоладний ніс, який весь час хотілося то посунути, то підрівняти* (С. Андрухович); // Незграбний у рухах, неповороткий, невмілий. *Дівчатка у нас теж якісь недоладні. Вчаться вони, правда, добре, але ніякої роботи від них не діждешся* (О. Іваненко); *Пронизана вологою шинеля сковувала мої рухи, ніколи в житті не почувався я таким незграбним, недоладним, неоковирним, як перед цією легкою прекрасною істотою* (П. Загребельний).

2. Позбавлений майстерності, стрункості, викінченості; незграбний (у 3 знач.). *Вона не думала, що і в її недоладному перекладі цей монолог може бути настільки смішним* (Н. Сняданко); *Тепер це був уже не той закинутий на чужину хлопчик з недоладними манерами і смішною мовою* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде); // Зроблений грубо, невдало, без смаку. *Серед широкого майдану виринула з бур'янів недоладна довга будівля* (С. Васильченко); *Шия сиротливо, по-дитячому виглядала з широкого коміра недоладної, з чужого плеча роби* (В. Малик).

3. Нікчемний (у 1 знач.), безглуздий, не такий, як треба (про людину). *Сергій Довлатов виводить образ недоладного сільського п'яниці Михайла Івановича Сорокіна, способу життя якого таємно заздрило все селище* (А. Кокотюха); // Який не відповідає певним вимогам; недостойний (у 1 знач.). [Є в д о к і я К о р н і ї в н а:] *Я оце все про свою дочку. Вже б, здається, і час заміж, та все якісь недоладні люди трапляються* (І. Нечуй-Левицький).

4. Який не відповідає своєму місцю, призначенню і т. ін.; недоречний. *Протягом десяти років я щодня зриваю* [у думках] *з цієї чудової, прямої, широкої вулиці всі п'ять недоладних рядів телеграфних .. стовпів, які роблять цю вулицю схожою на хмільник* (О. Довженко); *Ось повнота картини: полудень, спека, розімліла тягучість, нудьга, чекання, недоладні заспівування тут і там, їхнє тут і там завмирання* (Ю. Андрухович).

5. Не такий, як слід, як належить. *Поволі підпадав* [Славенко] .. *смуткові, ніжному жалеві за вчинене, за недоладне виховання дівчат і за всю нікчемну систему життя з його нескінченими болями* (В. Підмогильний); *Справді з Михайликом коїться щось недоладне* (З. Тулуб); *Яким потрібним виявилось для людей оте його мовби й недоладне, мовби несерйозне життя!..* (О. Гончар); *Застукано мене на перелюбстві: коли їм захочеться видати мене міському судові, справи мої кепські. Я таки встряв у недоладне діло* (Валерій Шевчук).

НЕДОЛА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **недола́дний.** *Театральність пози та вишуканість, а часто й недоладність його жестів не подобалися Павлові* (М. Сиротюк); *Мічурін раптом так розсердився на себе за недоладність початої промови, що навіть стукнув палицею об підлогу* (О. Довженко); *Мадемуазель Констан не помічала ні недоладності цієї будівлі, ні облуплених стін, ні голизни великої приймальні* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде); — *Ви бентежите, ви збуджуєте серця людей, які живуть у цьому замку. Бідолашний безумець не помічав недоладності своїх слів* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. Помилка, допущена ким-небудь через неуважність, невміння і т. ін.; недолік. *Джон відповідав, що робота йде добре, але недоладності ще є* (В. Собко); *Нам треба врахувати всі недоладності, щоб виправити їх у наступних боях* (А. Шиян); *Лише обивателі, духовні буржуа вишукують недоладності під ногами та тицяють їх під ніс* (О. Бердник).

НЕДОЛА́ДНО. Присл. до **недола́дний.** *Далеко позаду лишився Лісовський, недоладно гуцикаючи на масивному "сируватому" коні* (М. Стельмах); *Почувши спів, чорт уважно витягнув шию, ніби в тому, що недоладно виводив Йосип, фальшуючи кожну ноту, містилася важлива інформація* (Е. Андієвська); *Великий, у недоладно зшитім костюмі, він скидався на ведмедя* (Ю. Мушкетик); *Зазвичай він мовчить, а коли його щось питають, він червоніє і відповідає недоладно* (С. Андрухович); *Ось він у мене в руках, той лист. Не лист, а чималий пакет. Адресований недоладно .. Щастя, що нема нікого другого, що називався б так само, як я* (І. Франко); [А н д р о м а х а:] *Та як же й вірити, коли ти завжди не в пору й недоладно пророкуєш?* (Леся Українка); *У всьому таланило, тільки особисте життя недоладно склалося* (Микита Чернявський); // *у знач. пред.* Негарно, недоречно, необдумано. — *Пробачте.., — схаменувся Бжеський, схиляючи голову. — Але, зрозумійте, як воно недоладно* (З. Тулуб); — *Ти чого вирячився?! — кричати людині в такому недоладному положенні було іще більш недоладно, але коли це Редьку стримувало?* (І. Карпа).

НЕДО́ЛЕНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **недо́ля.** *Любилася, кохалася, А серденько мліло: Воно чуло недоленьку, А сказать не вміло* (Т. Шевченко); *Недоленька знущалася над нею, як мачуха над нерідними дітьми...* (М. Коцюбинський); — *Ти єдиний, братику, кому виложити можу про муки свої та й про недоленьку!* (Р. Андріяшик).

НЕДОЛИ́В, у, *ч., спец.* Неповний налив чи недостатнє наповнення рідиною якої-небудь посудини. *Обмірювання й обважування полягають у відпуску покупцеві товарів, за які він сплатив кошти, але в меншій кількості (недолив рідин, недомір тканин і т. ін.)* (з навч. літ.); // Недостатній полив. *Інспектор перевіряв роботу агрегата, робив записи щодо якості поливу: чи дотримується норма, чи немає недоливів, скидів води тощо* (з газ.).

НЕДО́ЛИВОК, вку, *ч., розм.* Те, що не долите до певної міри. — *Скільки я заробляю на тих недоливках? — спитав старий шинкар. — Бодай мені Бог не долив стільки віку, скільки я тобі не доливаю. — Довелось би тобі давно загинуть, — сміявся Микола* (І. Нечуй-Левицький); *З недоливків та з фальшування напитку збивали* [жиди] *гроші* (І. Франко).

НЕДОЛИ́МОК, мка, *ч., іст.* Різновид ручної холодної зброї; келеп, чекан *(див.* **чека́н**[1]). *Козак-нетяга на покуті сідає, Із-під поли позлотистий недолимок виймає* (з думи); *Ганжа .. дав йому й князького* [князівського] *недолимка, Щоб не журився, не вдававсь у тугу* (П. Куліш).

НЕДО́ЛІК, у, *ч.* 1. *у чому і без дод.* Недогляд, помилка і т. ін. у якій-небудь роботі. *Оксен знав, що, прийшовши до артільного двору, побачить ті ж самі недоліки, які були вчора, і що всі ті люди, яким він вказав на неполадки, .. будуть виправдовуватися* (Григорій Тютюнник); *Максим втупився в екран телевізора і, на моє здивування, казав, що йому фільм подобається при всіх недоліках* (Ю. Покальчук).

2. Негативна риса, ознака і т. ін. кого-, чого-небудь; вада. *Недоліки крейсера при цьому першому польоті на великій височині і швидкості відразу ж впадали в очі* (В. Собко); *Одночасно подумалось, чи не переборщили вони вади Кульницького: чужі недоліки завжди більшими здаються* (М. Стельмах); — *Є кілька варіантів. Я ще не мав часу розглянути всі їхні переваги та недоліки* (О. Авраменко); *Єдиним недоліком початківця була його чуттєвість* (О. Ульяненко); // Відхилення від норми; дефект. *Недостатність слухової уваги за відсутності патології слуху називають недоліком слухового сприйняття звуків* (з навч. літ.).

3. Відсутність достатньої кількості кого- або чого-небудь, виявлена в результаті підрахунку; нестача. *На щоці* [Солохи] *огник; зубів недолік, горбатенька, курноса, тільки ямка замість носа* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На складі виявлено значний недолік зерна* (з газ.).

НЕДОЛІКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недоліκува́ти.** *У мене почалися часті головні болі, став підвищеним тиск, а недолікований бронхіт перейшов у астму* (С. Талан); // **недоліко́вано,** *безос. пред. Кожен мусить узяти на себе відповідальність за власне здоров'я та почати лікувати те, що колись було недоліковано, а не чекати, поки захворювання набуде гострої форми* (з газ.).

НЕДОЛІКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недоліко́вувати.** *Негативний підхід, укорінений в уяві деяких лікарів-практиків, що трактують більшість скарг пацієнтів як результат вікових змін з боку різних органів і систем, призводить до недоліковування хворого або ж самолікування з неминучими ускладненнями* (з навч. літ.).

НЕДОЛІКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОЛІКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Виліковувати (у 1 знач.) не повністю, не до кінця; не завершувати лікування. — *Упродовж багатьох років в Україні недоліковували хворих через недопостачання протитуберкульозних препаратів, — зазначив заступник директора Українського центру контролю за соціально небезпечними хворобами МОЗ України* (з газ.); *Наступного дня після переїзду знову захворіла Даринка. І знову на запалення легенів. Напевне, її недолікували, вона була ще слабкою для переїзду* (С. Талан).

НЕДОЛІКО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НЕДОЛІКУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Лікуючись, не повністю позбавлятися хвороби, недуги; не остаточно видужувати. *Неприпустимо недоліковуватися, нехтувати рекомендаціями медиків, адже це не лише загрожує хворому ускладненнями, а й робить його небезпечним для навколишніх* (із журн.); *Форма мультирезистентного туберкульозу часто виникає внаслідок зараження туберкульозною бактерією від людини, яка колись недолікувалася* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **недоліко́вувати.** *Якщо застуда недоліковується на ранній стадії, пацієнт може відчувати*

себе добре, однак з часом його стан погіршується, а хвороба набуває статусу хронічного захворювання (з навч. літ.).

НЕДОЛІКУВА́ТИ *див.* **недоліко́вувати.**

НЕДОЛІКУВА́ТИСЯ *див.* **недоліко́вуватися.**

НЕДОЛІ́Т, льо́ту, *ч.* Падання летючого предмета ближче, ніж передбачалось. *Вона була весела, безжурна, реготушка, володіла своїми очима, як добрий наводчик* [навідник] *гарматою, рідко коли давала "переліт" або "недоліт"* (Л. Старицька-Черняхівська); *У сквері діти бавляться "в війну", Штурмують ловко снігову фортецю. От сніжка пада... — Тьху ти! Недоліт!* (В. Бичко).

НЕДОЛІ́ТНІЙ, я, є, *розм.* Те саме, що **малолітній.** *— Вже мій любий синок має якусь приятельку. Ану, скажи мені .. ім'я тої, що звела мого недолітнього та невбраного хлопця?* (І. Франко); *При недолітньому цареві Петрові II владу у державі спочатку забрав до своїх рук Меншиков, а пізніше Долгорукий* (А. Кащенко).

НЕДО́ЛІТОК, тка, *ч.* 1. Юнак або дівчина, що не досягли повноліття; підліток. — *Була* [Орина] *нічого, а тепер, кажу вам, не знаю, а Текля ще недоліток* (А. Свидницький); *— Якщо вже ти недоліткові дозволяєш любовні шури-мури, то хай на мотоцикл та й жене собі на побачення* (О. Гончар); *Старий Драг, коли я став недолітком, брав мене пастушити на літо* (М. Дочинець).

2. *перен., зневажл., лайл.* Про негідну, розбещену, малорозвинену і т. ін. людину. *Покритка попідтинню з байстрям шкандибає, Батько й мати одцурались .. А панич не знає, з двадцятою, недоліток, Душі пропиває!* (Т. Шевченко); [Г е р ц о г:] *Передо мною Старого батька визов син прийняв! В який же час надів на себе я Ланцюг князівський! Замовчіть оба! Ви, старий дурню, й ти там.., Недолітку, покиньте зваду!* (І. Франко).

НЕДОЛІ́ТСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **недоліття.** *Після смерті Романа Мстиславича (1205) галицькі бояри, скориставшись з недо́літства його синів Данила і Василька, повели боротьбу проти зміцнення великокнязівської влади* (з навч. літ.).

НЕДОЛІ́ТТЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **неповноліття.** *Регент у країнах із монархічною формою правління — тимчасовий правитель, він здійснює владу в період недоліття або недієздатності монарха* (із журн.).

НЕДОЛІЧИ́ТИСЯ *див.* **недолі́чуватися.**

НЕДОЛІ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **НЕДОЛІЧИ́ТИСЯ,** ічу́ся, і́чишся, *док., кого, чого.* Виявляти в себе відсутність або нестачу кого -, чого-небудь під час переліку, підрахунку. *Весь полк недолічувався тільки одного січовика* (Іван Ле); *Затопленій рівнині не видно кінця-краю. Доводиться йти в пітьмі. На ранок у колоні недолічуються багатьох невільників* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Натякала* [свекруха] *на якусь сотню рублів, що з мандрами сина недолічилися старі* (Панас Мирний); *За канапою було знайдено .. два червоних і два синіх ромбічних кристалики, яких недолічився за дві години перед тим пильний лаборант Сатіапала* (М. Дашкієв); *Доброчин із засльозеними очима показав на дів переяславльських: — На те літо, мабуть, недолічишся багатьох* (І. Білик).

НЕДОЛО́В, у, *ч., спец.* Відсутність належної кількості того, що ловлять. *Лебединці надолужували недолов за минулі роки* (М. Трублаїні); // Кількість того, що недоловлено. *Такий великий обсяг недолову можна було пояснити лише негодою* (з газ.).

НЕДО́ЛОМОК, мка, *ч., розм.* 1. Надламаний, не до кінця зламаний предмет. *Недоломки* [колісниці] *ж, як той живучий сад Вкривається весь листом, пір'ям вкрились, Залишеним із добрих, знать, засад* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); * Образно. *Самотній атом, нікчемний, непотрібний недоломок колишньої людини серед купи таких самих самотніх, нікчемних, тупих, байдужих атомів* (В. Винниченко).

2. *заст., зневажл.* Про людину, яка почасти зреклася своєї національності під натиском чужої. *Були* [пани] *москалі й московські недоломки* (Панас Мирний).

НЕДОЛУ́ГА, и, *ч. і ж., розм.* Слабосила, квола людина. [К а р м е л ю к:] *Хлопці, ану, хто сміливий та жвавий, перетанцює Кармелюка — шапку грошей тому! Куди вам, недолуги!* (С. Васильченко); *Лежать собі по Україна́х недолуги-патріоти, свистять малоросійської* (П. Загребельний).

НЕДОЛУ́ГИЙ, а, е. 1. Безсилий, слабий, кволий фізично (про людину і тварину). *Уляна ж, навпаки, швидше бігла з повним кошиком, згинаючи в три погибелі недолугу постать* (Леся Українка); *Щука справді була пудова. Недолугий шинкар ледве доволік її до стола* (З. Тулуб); *Корова була у нас недолуга, молока давала мало* (В. Минко); *Рогволод подивився праворуч, де стояв його єдиний недолугий син. Єутихій од напруження й цікавості роззявив рота, й у продухвину, де не було жодного зуба, висилився кінчик язика* (І. Білик).

2. Який не відповідає своєму місцю, призначенню і т. ін. *Іван Дума мав повну рацію, коли говорив про недолуге командування галицької армії* (В. Гжицький); *Діма впав у дивну кататонію, яку недолугий лікар сплутав із смертю* (Любко Дереш); // У якому немає ніякого порядку, ладу, позбавлений будь-якої організованості; безладний. *Наближався кінець недолугій державі незугарного гетьмана* (Б. Антоненко-Давидович); // *розм.* Який мало що розуміє; нетямущий (у 1 знач.). *Бджола й думає: "Справді, недолуга в мене сестриця. Треба навчити її уму-розуму"* (М. Дашкієв).

3. Слабкий щодо сили свого впливу. *Нехай крізь недолугі слова люди слухають не його, грішного чоловіка й горе-священика, а живого Бога* (Е. Андієвська); // Слабкий з погляду художності і змістовності. *Не соромилися ж генії хвалити недолугі вірші ремісників, бо ремісники мстиві* (В. Дрозд); *— Прошу вибачення за недолугий переклад, — промовила Марта* (С. Андрухович).

4. Незначний щодо обсягу, розміру, значення і т. ін. *Він знімав стару порохняву стріху, вшивав хату новими сніпками і таке задоволення мав у тій недолугій роботі, що мимоволі наспівував* (В. Земляк); *Валіде, яка в душі просила Аллаха прибрати з землі це недолуге життя, захоплено дивилася на царевича і чорногубо бурмотіла: — Ось росте падишах* (П. Загребельний).

НЕДОЛУ́ГІСТЬ, гості, *ж.* Абстр. ім. до **недолу́гий.** *Про колишню, ще недавню недолугість нагадував тільки надто тонкий стан* (Леся Українка); *Поки воно було мале, то ніхто й не помічав, видно, його недолугості, а коли однолітки повиростали, а воно таке й лишилося мале.., тоді вже всі запримітили* (П. Загребельний); *— Не будемо будувати роботу з розрахунком на недолугість ворога* (Ю. Яновський); *Стецько .. немічність своїх уривчастих висловлювань надо-*

лужував непогамовною добротою, що вирівнювала всі недолугості його розповіді (Е. Андієвська).

НЕДОЛУ́ГО. Присл. до **недолу́гий.** — *Жаль мені тебе, ксьондже* [ксьондзе], *що так недолуго пропадаєш* (Г. Колісник); — *Ти вважаєш, що я робот? — намагаюся недолуго пожартувати* (В. Лис); *Він ловив кожне моє слово, недолуго мовлене з акцентом* (В. Шкляр); *Всі, окрім Максима та сивоголового, плавно перейшли на російську, себто на її макаронічно-макабричне поєднання з недолуго вплетеними україїнізмами* (С. Процюк).

НЕДОЛУ́ЖНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **недолу́гий.** *Приїхав панич: такий він і молодий, та гидкий був: безвусий, недолужний, все – "кахи, кахи"!* (О. Кониський); *Коли хотів виразити поняття "у себе", то казав: "на своїм п'єцу". Про недолужну людину висловлювався, що вона на своїм п'єцу "заблудить"* (Г. Хоткевич); *Це не слова. Це тільки зайві, каламутні, недолужні звуки, пусті і неправдиві* (У. Самчук).

НЕДОЛУ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **недолу́жний.** *Цей чубатий гордій признався-таки, нарешті, в звичайній людській недолужності* (О. Ільченко).

НЕДОЛУ́ЖНО, *рідко.* Присл. до **недолу́жний.** *Проекти деяких громадських організацій із популяризації всього українського, на жаль, часто розробляють досить недолужно й примітивно* (з газ.); *Недолужно висловитися.*

НЕДОЛЮ́БЛЕНИЙ, а, е. Люблений недостатньо, менше, ніж потрібно. *Так сумно дзвенять дерева .. Може, вони передають старовинну пісню-переказ..? Може, в тій пісні недолюблена любов, недомріяна мрія, загублена мета і особисті трагедії мільярдів "я"?..* (О. Бердник); *Починала червоніти калина, займалася ще несміливими рум'янцями шипшина (незабаром спалахне, як недолюблена, що не стратила сором, молодиця)* (Ю. Мушкетик); *Нещасні діти, матір'ю недолюблені. Нещасна матір, яку діти забувають* (В. Лис); *Віктор був недолюбленою дитиною, із задавненими, схованими глибоко у підсвідомості комплексами* (Г. Вдовиченко).

НЕДОЛЮ́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недолю́блений.** *На думку багатьох, уся жорстокість у суспільстві виникає через недолюбленість* (із журн.).

НЕДОЛЮ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, **НЕДОЛЮБЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок., кого, що.* Відчувати неприязнь, неприхильність, несхильність до кого-, чого-небудь. [О л е с я:] *А мама гніваються на мене, що я городської одежі недолюблюю* (М. Кропивницький); *Філіп знав цього кастильського кабальєро і недолюблював його за відверту симпатію до єзуїтів* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Юні парижанки недолюбляють літніх чоловіків, особливо коли ті не дбають про свою зовнішність* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕДОЛЮБЛЯ́ТИ *див.* **недолю́блювати.**

НЕДО́ЛЮД, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **недо́людок.** [В а с и л и н а:] *Пішла за цього недолюда і сама себе потоптала йому під ноги!* (Б. Грінченко); *В країнах зоологічного фашизму всі цінності нищать.., всю спадщину народу викидають. Звірі, вандали, недолюди — вони б раді були і нас як-небудь, хоча б краєчком, укусити* (П. Тичина); [Б е з с м е р т н и й:] *Ви недолюдів, що промишляють смертю, злобою і доносом, пошліть живими в пекло* (М. Стельмах).

НЕДОЛЮДИ́НА, и, *ж. (мн.* **недолю́ди,** е́й). 1. У нацистській ідеології — людина нижчої, неповноцінної раси. *Нацизм дотримується ідей про зверхність "вищої", "панівної" раси над іншими націями та расами (доктрина надлюдини й недолюдини)* (з навч. літ.).

2. *зневажл.* Про жалюгідну, нікчемну людину. *Від самосуду злодія за кермом врятувала поліція. Щойно ця п'яна недолюдина збила маленького хлопчика на Корчуватому* (з газ.).

НЕДО́ЛЮДОК, дка, *ч., зневажл.* Той, хто не гідний звання людини через свої потворні дії, учинки. — *Занапастили дитину нашу, занапастили... пішла в найми, як і людські діти... та недолюдок той, пан з Бобрика... звів її...* (М. Коцюбинський); *Озирнувся я і бачу: Лука Безрукий. Хто у нас не знає цього п'яного недолюдка!* (С. Журахович); *Воліла б я босою-голою ходити, аби тільки справжнього мужа собі мати, аніж жити в достатках з таким, як ти, недолюдком* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Жорстока людина, кат. *Здавалось, караюча рука здіймалась над вигорілим степом, і мерзенні недолюдки в чорних мундирах лякливо поглядали на схід* (І. Багмут); — *Нема твого батька, командире... Замучили недолюдки! А на решту людей Гавіри страшно глянути — такі скатовані!* (В. Малик); *Недолюдки .. понатягували на себе форму і, керуючись злочинною ідеєю, заганяли за колючі дроти вірних синів і дочок усіх народів* (М. Андрусяк); // Уживається у звертанні як лайливе слово. *Ми кинулись, ревли словами: "Недолюдки! Прокляті! Ждіть! Досить вже нашу кров ви ссали"* (І. Франко); — *Ага, ви гадаєте, погані недолюдки, що ми вам скоримось, повіримо, що ви тут навіки?* (О. Іваненко).

НЕДО́ЛЯ, і, *ж.* Гірка, лиха доля; нещасливе, важке життя. *Сич в лісі та на стрісі Недолю віщує* (Т. Шевченко); *Мовчав* [батько] *добру хвилину, згадуючи свої літа і свою недолю* (О. Маковей); *Він прислухався: три голоси виводили знайому з дитинства "Віють вітри".. В пісні говорилося про життя, недолю людську* (Б. Левін); // Нещастя, горе. *Мирон Данилович зрікся наміру переходити до земляка і притих, боячися нової недолі* (В. Барка).

НЕДО́ЛЯ́ШОК, шка, *заст., зневажл.* Спольщений українець. *Шарпав* [Б. Хмельницький] *з козаками шляхетних ляхів і недоляшків* (П. Куліш); — *Я не зрадник, панотче. А те, що під Жовтими Водами сталося, те мало статися! Бо всі ви, недоляшки з паном Адамом разом, продали свою душу і себе чортові* (Р. Іванченко); *Ще мить — блисне булава, і гупне залп по Дорошенку й старшині його, а далі понесуться лавою компанійці звично дорубувати в капусту недоляшків з правого берега* (Д. Білий).

НЕДОМАГА́ННЯ, я, *с., рідко.* Стан за знач. **недомага́ти.** *Зажурена недомаганням дочки, мати часто питалася лікаря, що він думав про стан її здоров'я* (Н. Кобринська); *Волхви в один голос виголосили: — У недомаганнях князя Кия виявляється воля Божа* (В. Рубан); * Образно. *Діагнозом для наших громадських недомагань повинно стати гасло: побільше твердої праці над собою* (М. Слабошпицький).

НЕДОМАГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., рідко.* Те саме, що **нездужати.** *Вона була вже не молода, біля шістдесяти років жінка — очі вже недомагали* (Н. Кобринська); *Горпина недомагала. За той час дуже постарілась* (А. Чайковський); *Щодо батька, ну, його мені жаль. Він старий, недомагає вже, совак ногами, недовиджує* [недобачає] (М. Яцків).

НЕДО́МИСЕЛ, *рідко* **НЕДО́МИСЛ,** слу, *ч.* Недостатнє обдумування, розуміння чого-небудь. *Коли це було, щоб*

Григор Лобода так безнадійно відступав від супротивника? Тут безперечно сталася якась помилка, якийсь фатальний недомисл у діях (Іван Ле); *Біда голові, коли нею верховодить язик. Ти сховай свій недомисел у такий закапелок, щоб і сам узавтра не знайшов* (М. Стельмах); // Неспроможність глибоко, ґрунтовно мислити; недоумство (у 1 знач.). *Повинен же суд розібратись, як було діло, й зрозуміти, що ніякий Васьок не контрреволюційний агітатор, а якщо й сказав щось не так у перукарні, то тільки через недомисел і тому, що за всяким клопотом та роботою не читав газет* (Б. Антоненко-Давидович); *Як недо́мисел не раз доводить людей щасливих до тяжкої біди, так і розум рятує мудрого з великих небезпечностей і провадить його певно до тихої пристані* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

○ **(1) З недо́мислу,** *у знач. присл.* — недостатньо обдумавши що-небудь. *Горе було тому, хто з лихого умислу чи з недомислу потрапляв охоронцям до рук* (С. Тельнюк).

НЕДО́МИСЛ *див.* **недо́мисел.**

НЕДОМИ́СЛЕНО, *присл., рідко.* Не розуміючи; здивовано. — *Холодно?* — *з усмішкою на устах запитав капрал.* — *Ану побігайте! Чуйка й Мелуш поглянули на них недомислено* (Олесь Досвітній); *Його повнолиця дружина, що все ще стояла на лаві з старенькім образом у руках, недомислено глянула на свого чоловіка* (П. Панч).

НЕДОМІ́РИТИ *див.* **недоміря́ти.**

НЕДО́МІ́РОК, рка, *ч., розм.* 1. Те, що має розмір, менший від потрібного або нормального. — *За що ж ти живеш?* — *примружившись очі, запитав циган.* — *Ось за що,* — *теліпнув батько безколінною ногою-недомірком* (А. Михайленко).

2. *перен.* Про людину невисокого зросту. *Оцей маленький рудий шотландський недомірок заздрить мені — класному, високому і гарному пацану* (С. Пиркало); // *зневажл.* Про людину з низькими моральними якостями. *Не можу відкланюватися до землі, не хочу стелитися перед недомірками, не вмію брехати* (С. Процюк).

НЕДОМІ́РЮВАТИ *див.* **недоміря́ти.**

НЕДОМІ́РЯТИ *див.* **недоміря́ти.**

НЕДОМІРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **НЕДОМІ́РЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **НЕДОМІ́РЯТИ,** яю, яєш, *рідко* **НЕДОМІ́РИТИ,** рю, риш, *док., чого, що і без дод.* Відміря́ти чого-небудь менше, ніж необхідно, належить. *Ще раз поміряв кроками і, вже впевнений, що недоміряв собі, почав орати далі, хоч його і відмовляла жінка* (М. Стельмах); // Продаючи, відміряти чого-небудь менше, ніж потрібно, з метою наживи. *Купець той багато неправди робив: мірявши — недомірював,важивши — недоважував, дурив людей...* (Грицько Григоренко); *Незадо́волений покупець звернувся до адміністрації магазину зі скаргою на одного з продавців, який, за його свідченням, систематично недоміряє продавану тканину* (з газ.).

НЕДОМО́ВА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Той, хто не може правильно й чітко вимовляти деякі звуки або слова; недоріка (у 1 знач.). *Не годиться він у сватове* [свати] *затим, що недомова* (Сл. Б. Грінченка).

НЕДОМО́ВИТИ *див.* **недомовля́ти.**

НЕДОМО́ВКА, и, *ж.* Щось висловлене не до кінця або з натяком на те, що замовчується. [О л і м п і а д а І в а н і в н а:] *Що він тобі пише?* [Л ю б о в:] *А, як завжди, якісь недомовки* (Леся Українка); *Він бачив, що в цю хвилину стриманість, завжди властива їй, бореться з іншою рисою характеру — прямотою.., яка не терпить половинчатості й недомовок* (С. Журахович); — *Ти розповіси мені все про мету своєї подорожі. Все — зрозумів? Без всяких твоїх штучок з недомовками та напівправдою* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я все це тобі пояснював, щоб між нами не було ніяких недомовок* (Л. Денисенко).

НЕДОМО́ВЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недомо́вити.** — *Не тямиш цих формул, Гордію?* — *співчутливо і водночас з якимось недомовленим докором спитав Ярош* (Д. Бедзик); *В його очах я прочитав недомовлене слово — "наостанок"* (М. Дочинець); *Крапки, що їх він у думці поставив після цього недомовленого припущення, таїли в собі якісь невиразні, але дуже привабливі сподівання* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); // **недомо́влено,** *безос. пред. Не раз уже чув Порфир про ту нічну драму, але все якось туманно, мовби недомовлено* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **недомо́влене,** ного, *с.* Те, що не висловлюється до кінця або замовчується з певних причин. *Часу було багато для того, щоб з'ясувати все нез'ясоване, уточнити неуточнене, вимовити недомовлене* (Ю. Яновський); *Не поділюся з тобою недомовленим* (М. Бажан).

НЕДОМО́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **недомо́влений.** *Таємничі жіночі вуста! Що несете ви в ледь уловимих порухах недомовленості?* (А. Хорунжий); // Щось не висловлене або замовчане, утаєне з певних причин. *Наші стосунки .. ніколи не були відверті, а все будувалося на системі утаєнь, недомовленостей* (Валерій Шевчук).

2. Відсутність згоди, домовленості чи погодженості в чому-небудь. — *Прикрі недомовленості виникають у неї з Миколою Садовським* (І. Пільгук); *А у відносинах Полі з Дмитром так і лишилася недомовленість* (П. Автомонов).

НЕДОМО́ВЛЕННЯ, я, *с.* Те, що недомовлене, не висловлене до кінця. — *Щаслива, хан любить мене,* — *прошелестіли Мальвіні губи, і тоді глянула на неї мати, бо якесь тривожне недомовлення чулося в її словах* (Р. Іваничук); *У поезії Олександра Олеся "З журбою радість обнялась" використано алітерацію та асонанс, риторичне запитання, символістський прийом недомовлення* (з навч. літ.).

НЕДОМО́ВЛИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **недорі́куватий** 1; недомовний. *Хотіла мене мати за сьомого дати; аж той сьомий такий недомовлий* (з народної пісні).

НЕДОМОВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **НЕДОМО́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* недомо́влять, *док., що, чого і без прям. дод.* Висловлювати не до кінця, не повністю або замовчувати думки з певних причин. *Чоломбитько дивився на мене з підозрою, відчував, що я чогось недомовляю, проте й не допитувався* (В. Шкляр); *Мені дуже не хотілося у своїй першій розмові з дочкою щось приховувати, чогось недомовляти...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕДОМО́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **недорі́куватий** 1; недомовлий. *Недомовна дитина.*

НЕДОМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **недомо́вний.** *На жаль, не кожна людина здатна сприймати мовленнєві дефекти співрозмовника, наприклад заїкання, недомовність тощо, без роздратування* (із журн.).

НЕДОМОЛО́Т, у, *ч.* Неповне або погане вимолочування зерна. *Якщо в соломі виявлено недомолот, потрібно зменшити зазори в молотильному пристрої* (з навч. літ.); // Кількість того, що недомолочено. *Повторне оброблення недомолоту вимагає додаткових затрат людино-днів* (із журн.).

НЕДОМОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Який не закінчили молотити або не вимолотили до кінця. *У нього в полі залишався раз у раз хліб, недомолочений у скиртах* (Т. Осьмачка); *Дома безладдя, ще стіжок недомолочений* (А. Головко); *Думки шугають, обганяючи одна одну, і про малечу.., і про недомолочену пшеницю на колгоспному току* (Є. Доломан); // **недомоло́чено,** *безос. пред. Якщо навіть трохи зерна недомолочено, залишати його гнити — справжній злочин* (з газ.).

НЕДОНЕ́СЕННЯ, я, *с., офіц.-діл.* Приховання від відповідних органів контролю відомостей про те, що становить для них інтерес. — *Я маю відомості про ворожі думки вашого чоловіка .. За недонесення кримінальний кодекс передбачає .. сувору кару* (В. Барка).

НЕДОНОСИ́ТИ *див.* **недоно́шувати.**

НЕДО́НОСКИ, ів, *мн. (одн.* **недо́носок,** ска, *ч.), розм.* Старий, недоношений кимсь одяг або взуття. *У свято Василь, як панич, наряджений ходить, а вона у матерніх недоносках, як старченя яке* (Панас Мирний); *Аж захиналась — ридала наймичка Христя, утираючи наплакані очі рукавом брудної .. кофточки — недоноска старої Сури* (С. Васильченко); *Його вражало, що деякі з призовників були обшарпані й брудні, взуті в якісь недоноски, яким давно пора на смітник* (Л. Смілянський); — *Хіба забули, як вас годували, як моя матуся віддавала вам кращу одіж? — Недоноски після вас, лобуряк! — Так було заведено* (Ю. Бедзик).

НЕДО́НОСОК *див.* **недо́носки.**

НЕДОНО́СОК, ска, *ч.* 1. Дитина, що передчасно народилася; недоношена дитина. *Як на першу дитину, то Маргарита досить легко обродилася. І ніякий то не був недоносок — цілком нормальний хлопчик* (Б. Антоненко-Давидович); *Викидала, викидала* [дружина] *недоносків і тільки одного сина виходила, та й той у журавлину породу пішов — худющий та блідий* (М. Стельмах); — *І акушер, і баба-повитуха вам скаже: скільки не тужся, а як дитини в лоні нема, то нічого й не народиш. Все повинне визріти — інакше буде недоносок* (О. Бердник).

2. *перен., зневажл.* Про нікчемну, негідну, нерозумну і т. ін. людину. — *Польський пан і німецький прислужник, — мовив Яць* [про Голуховського]. — *Польський недородок, а німецький недоносок, — додав Чапля* (І. Франко); — *Хай-но тільки повернеться шеф. Я тебе, недоноска, провчу, як спекулювати водою!* (М. Білкун).

НЕДОНО́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **недоноси́ти** 1. *Ганя дарувала бідним сестрам гостинці, давала їм свої дорогі недоношені сукні* (І. Нечуй-Левицький); *Довгі холоші старих недоношених братових штанів не давали бігти, і я зупинився, щоб їх підкотити* (А. Михайленко); *Наші хлопці сидять у недоношених батьківських піджаках: рукави підкачані, на ліктях латки* (П. Запаренко); // **недоно́шено,** *безос. пред. Столичні бомжі постійно порпаються в міських смітниках, радіючи своїм знахідкам — всьому, що недоношено, недоїдено, недопито* (з газ.).

2. Дієпр. пас. до **недоноси́ти** 2. *Ксанка за тиждень до Орисі народила недоношеного руденького хлопчика* (Люко Дашвар); *Найближчі родичі її чули нібито од неї, що завагітніла вона недавно, тож, думали, воно ще недоношене* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // **недоно́шено,** *безос. пред. Дитину недоношено.*

3. *зневажл.* Про людину з фізичними або розумовими відхиленнями. *А він таки молодчина! — штовхнув Губріх під бік Августака. — .. Бери його до себе гувернантом, він із твоїх недоношених зробить геніїв* (Р. Андріяшик); *Знову повертаємося до розмови про Юлю і її недоношеного математика* (А. Дністровий).

НЕДОНО́ШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недоно́шений** 2. *Про недоношеність дитини свідчать такі особливості: недостатній розвиток підшкірної клітковини, м'які вушні й носові хрящі і т. ін.* (з навч. літ.).

НЕДОНО́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недоно́шувати.** *Розвитку стафілококового ентероколіту сприяють недоношування плоду, раннє штучне вигодовування, гострі вірусні респіраторні інфекції* (з навч. літ.).

НЕДОНО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НЕДОНОСИ́ТИ,** ношу́, но́сиш, *док.* 1. *що.* Про одяг, взуття — не до кінця зношувати. *Недоносити чоботи.*

2. *кого.* Про вагітних — народжувати, не виносивши плоду повний термін. *Він дуже хотів би, щоб у них і ще були діти .. Марія раз у раз недоношувала, скидала, і він сердився на неї тим, що невиразно чув свою вину* (О. Забужко).

НЕДОО́БЛІК, у, *ч., офіц.-діл.* Недостатній, неповний облік чого-небудь. *Економічна невигідність, як правило, виникає від недообліку всіх чинників ефективності, багато з яких виявляються в суміжних сферах суспільного виробництва* (з навч. літ.).

НЕДООДЕ́РЖАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **недооде́ржати.** *Якщо енергія для обігрівання не використана абонентом у зв'язку зі сприятливими погодними умовами, поповнення недоодержаної енергії здійснюється за погодженням сторін* (з мови документів); *Уже передбачені заходи щодо відшкодування збитків, компенсації витрат, розподілу й повернення недоодержаних доходів* (з газ.); // **недооде́ржано,** *безос. пред. Як правило, штрафні платежі встановлюються в кратному розмірі відносно нормативних показників плати або відносно величини прибутку, який недоодержано* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **недоодéржане,** ного, *с.* Те, що недоодержали. *Кредитор, який одержав виконання обов'язку не в повному обсязі від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоодержане від решти солідарних боржників* (з навч. літ.).

НЕДООДЕ́РЖАННЯ, я, *с., спец.* 1. Дія за знач. **недоодер́жати.** *Реальною вартістю якої-небудь речі є недоодержання корисності інших речей, які могли б бути вироблені за допомогою ресурсів, спрямованих на виробництво цієї речі* (з наук. літ.); *Шкода, якої завдає суспільству забруднення природного середовища, виражається не лише в недоодержанні продукції, втратах основних фондів, але й у нематеріальних цінностях* (з навч. літ.); *Фінансування здійснюється в межах квартальних асигнувань, а в разі недоодержання доходів асигнування з бюджету відповідно коригуються* (з мови документів).

2. Сукупність предметів (речей, продуктів і т. ін.), що їх недоодержав хто-небудь. *Недоодержання можуть бути повністю або частково відшкодовані за рахунок складських запасів матеріалів та інших ресурсів* (з мови документів).

НЕДООДЕ́РЖАТИ *див.* **недоодéржувати.**

НЕДООДЕ́РЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НЕДООДЕ́РЖАТИ,** жу, жиш, *док., що, спец.* Одержувати чого-небудь менше, ніж потрібно чи можливо. *Оскільки гроші були внесені в статутний фонд власного підприємства, то їх власник недоодержує відповідні доходи від банку* (з навч. літ.);

На жаль, торговельний комплекс усе-таки недоотримав доходів, а місто, у свою чергу, недоодержало з них бюджетних відрахувань (з газ.).

НЕДООПЛА́ТА, и, *ж., офіц.-діл.* Те саме, що **недопла́та.** *Наведений у дослідженні алгоритм застосовують для виявлення недооплати щодо кожного конкретного виробу* (з навч. літ.); *Звіт повинен містити відомості про оплачену частину відвантажених виробів одного найменування, а також про недооплату* (з мови документів).

НЕДООПОДАТКУВА́ННЯ, я, *с., офіц.-діл.* Недостатнє оподаткування. *Довелося застосовувати різні схеми взаємозаліків і бартеру, що призвело до істотних втрат бюджету внаслідок недооподаткування таких торгових операцій* (з газ.).

НЕДООПРАЦЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недоопрацюва́ти.** *Ризик на етапі прийняття рішення про розгортання комерційного виробництва полягає в можливості просування на ринок недоопрацьованого товару* (з наук. літ.); *Навряд чи можна припустити, щоб такий могутній аналітик, яким був Михайло Драгоманов із його методами ретельного вивчення матеріалу, міг випустити зі своїх рук недоопрацьований документ* (із журн.).

НЕДООПРАЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДООПРАЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що.* Опрацьовувати що-небудь недостатньо, не до кінця. *Варто відзначити, що значну кількість інформації, повідомлювану прес-службами, журналісти, на жаль, недоопрацьовують* (з газ.); *Якщо недоопрацювати матеріал, якісно виконати лабораторні роботи буде досить складно* (з навч. літ.).

НЕДООПРАЦЮВА́ТИ *див.* **недоопрацьо́вувати.**

НЕДООТРИ́МАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **недоотри́мати.** *Він .. боявся нікому не потрібної жертовності, прикладом якої було життя його батьків, боявся, що так і не надолужить якийсь недоотриманий в дитинстві адреналін* (Н. Сняданко); *Згаяний час виливається в недоотриманий прибуток або прямі збитки від конкурентів, які займають нішу та знімають вершки* (з газ.).

НЕДООТРИ́МАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **недоотри́мати.** *Перевірка виявила недоотримання коштів за зберігання транспорту, завищення вартості ремонту та відсутність двох автомобілів, які за документами мали б перебувати на майданчиках підприємства* (з газ.).

НЕДООТРИ́МАТИ *див.* **недоотри́мувати.**

НЕДООТРИ́МУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДООТРИ́МАТИ,** аю, аєш, *док., що, спец.* Те саме, що **недооде́ржувати.** *Ми підрахували, що село загалом недоотримало 900 млрд гривень, ставши донором інших галузей економіки* (з публіц. літ.); *Цьогоріч компанія недоотримала близько 23,1 млн гривень доходів, закладених у тариф на транспортування* (з газ.).

НЕДООЦІ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недооціни́ти.** *Звання та чини відразу ж по закінченні Миколаївського кавалерійського училища в 1889 році на нього посиплються як з рога достатку .. — ображеним чи недооціненим він ніколи не був* (В. Чемерис); *"Тигролови", цей безсумнівно найпопулярніший з усіх белетристичних творів, написаних українськими письменниками на еміграції, рішучо недооцінений нашою критикою* (О. Шугай); *— Якщо чесно, я й досі вважаю його дуже недооціненим художником, у нього шалено цікаві роботи є* (О. Забужко); // **недооцінено,** *безос. пред. Справжнє співчуття й знання людини значною мірою недооцінено як революційний чинник у її розвитку, так само, як це сталося з мистецтвом* (з наук. літ.); *Фундаментальна помилка, зроблена американськими лідерами, полягала в тому, що було недооцінено Індію та її економічний і військовий потенціал* (з навч. літ.).

НЕДООЦІНИ́ТИ *див.* **недооці́нювати.**

НЕДООЦІ́НКА, и, *ж.* Дія за знач. **недооціни́ти, недооці́нювати** і **недооці́нюватися.** *У сучасних лінгвістичних теоріях .. випадки недооцінки мови як діяльності ще час від часу трапляються* (В. Русанівський); *Ось як описує українську кухню для фанатів газета "Таймс": ".. Більшість страв — комбінація свинини, картоплі та капусти.." Це, звичайно, недооцінка всіх шикарних можливостей, які запропонують гостям українські ресторани* (С. Пиркало).

НЕДООЦІ́НЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недооці́нювати.** *Спасибі Вам, діячі й діячки нашої недооцінюваної сцени! .. Лишилися по вас тільки деякі полинялі фотографії, деякі останки одягів і такі бліді спомини* (Б. Лепкий); *Практична й теоретична цінність роботи — у зверненні уваги на недооцінювану до цього часу проблему взаємовпливів творчих і мистецьких осередків — польського й українського* (з наук. літ.).

НЕДООЦІ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недооці́нювати** і **недооці́нюватися.** *Усі істоти пов'язані між собою кровними зв'язками, недооцінювання яких і руйнування — страшне зло, джерело насильства, жорстокості, байдужості* (Г. Пагутяк); *Обережність дає змогу уникнути переоцінювання доходів та недооцінювання видатків* (з газ.).

НЕДООЦІ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НЕДООЦІНИ́ТИ,** іню́, і́ниш, *док., кого, що.* Неповною мірою оцінювати або визнавати значення кого-, чого-небудь. *Дехто, захопившись тракторами, може, вже недооцінює коня?* (Остап Вишня); *— Ну, Вітько, ти просто недооцінюєш наш колектив! — запротестував Муниш. — Цю книгу ми не тільки читали, а й дружно обговорювали* (П. Запаренко); *Цього противника можна тільки недооцінити, але ніколи не переоцінити* (Ірина Вільде); // Не повністю, не до кінця враховувати що-небудь. *Дядько Гордій просто недооцінив її* [хати] *місткості* (А. Головко); *Він хотів спровокувати Маргариту до образливої витівки, щоправда, недооцінив її бурхливого темпераменту* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕДООЦІ́НЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **недооці́нювати.** *Майже в усіх Жульєн помічав також природжену повагу до будь-кого, хто носить одяг з тонкого сукна. Це почуття показує, як цінується, чи, точніше, недооцінюється, справедливість щодо розподілу земних благ, яка встановлена нашими законами* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *В. М. Русанівський докладно простежує розвиток української літературної мови від кінця XVIII ст., зазначаючи, що роль письменників дошевченківського періоду в її творенні, як правило, недооцінювалася* (з наук. літ.); *З досвіду відомо, що в тих державах, де недооцінюються мовні проблеми, завжди має місце й відповідна внутрішня та зовнішня напруженість* (з наук.-попул. літ.).

НЕДО́ПА́Л, у, *ч., техн.* 1. Неповне або недостатнє випалювання чого-небудь. *Недопал палива звичайно пояснюється неправильним регулюванням дуття та недостатнім перемішуванням у топці пилу й повітря* (з наук. літ.).

2. Неповне згоряння або спалювання чого-небудь. *Переведення котлів з топками шарового спалювання на водовугільне паливо зумовлене насамперед значними втратами теплової енергії з механічним недопалом* (з наук.-техн. літ.).

3. *збірн.* Що-небудь не до кінця випалене, спалене. *Шлам і недопал, що виникають після традиційної технології очищення води хімічними реагентами, неможливо переробити й потрібно захоронювати* (з навч. літ.).

НЕДОПА́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недопали́ти.** *Крізь сніг мріє недопалений оборіг, віз та дещо з хліборобського начиння* (Леся Українка); *Один, другий постріл. Зразу впав* [Колька], *далі переметнувся через недопалений паркан і залопотів з вітром у темінь* (І. Багряний); *Жінка .. вибирала з вугільної золи .. крихітки коксу, що утворився з недопаленого в печі вугілля* (М. Руденко); *Довго ще вітер розмітав попіл, ворушив недопаленим листям* (А. Дімаров); *Встав* [гість] *з-за столу, кинувши недопалену цигарку в попільничку* (Іван Ле).

НЕДОПАЛИ́ТИ *див.* **недопа́лювати.**

НЕДО́ПАЛОК, лка, *ч.* 1. Те саме, що **недо́курок.** *Гірник докурив цигарку, але недопалок не кинув на підлогу* (Д. Ткач); *Сичали недопалки у жовтих калюжках, не долетівши до сміттєвих урн* (Л. Костенко); *Я розчавив у попільничці недопалка й підвівся* (Л. Кононович).

2. *чого, від чого.* Неспалена частина чого-небудь. *Я враз побачив там* [у паламарці] *на якійсь жаровні силу недопалків од свічок* (І. Микитенко); *Підійшов вусатий сторож, підмів забутий Арсеном недопалок сірника* (Л. Дмитерко); *Покотом спали вої після святкової ночі, на торговищі чаділи недопалки вогнищ* (О. Бердник).

НЕДОПА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **НЕДОПАЛИ́ТИ,** алю́, а́лиш, *док., що.* 1. Спалювати що-небудь не повністю. *Чистий поліетилен без домішок горить з виділенням вуглекислого газу та води. Якщо його недопалювати, виділятимуться альдегіди й чадний газ* (із журн.); // Не до кінця підтримувати вогонь. *При місяці білів холодний попілець, .. либонь отой, хто сей вогонь палив, недопаливши, кинув і залив* (Леся Українка).

2. Викурювати не повністю (цигарку, сигарету і т. ін.). *Недопалити сигарету.*

НЕДО́ПАНОК, нка, *ч., заст., зневажл.* Той, хто вдає із себе пана. *Тепер аби хто з людей не скинув перед яким недопанком навіть шапки, зараз того земський начальник в хурдигу або й під різки* (О. Кониський); [С е к л и т а *(схоплюється):*] *Мене гнати? Секлиту Лимариху гнати? Ах, ви ж, чортові недопанки, панське сміття!* (М. Старицький); *Молодиця з острахом глянула на нього. — Та ви ж самі з яких? Видно ж, панич? — Та скорше недопанок! — засміявся Тедзик. — Нас таких зараз багато, хоч греблю гати* (О. Іваненко).

НЕДОПЕКТИ́ *див.* **недопіка́ти.**

НЕДОПЕ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недопекти́** 1. *Згадує* [робітник] *про важке життя вівчаря взимі, .. сварки із-за кусника хліба або недопеченої бульбиці* (І. Франко); *Микула дивився на товаришів та доїдав недопечену і непосолену баранину, бо справді був голодний* (О. Маковей); *Вони не стільки снідали, скільки балакали — про жениха, який їм не дуже сподобався; .. про закуску, яка була ніби й непогана, але пиріг недопечений, вінегрет кислий* (В. Нестайко).

НЕДОПИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **НЕДОПИ́ТИ,** п'ю́, п'є́ш, *док., чого, що і без прям. дод.* Пити менше, ніж потрібно, випивати не до кінця. *Пан староста, недопивши гербати, встав, подякував ґаздині* (І. Франко); *Гостя п'є обидві чарки підряд, якщо не п'є або недопиває, то хлюпає під стелю* (В. Рубан); *Недопивши пива й розплатившись з кельнером, він негайно вийшов з пивної* (Гео Шкурупій); * Образно. *Я тебе любив за грішну вроду, Ти мене — за терни у житті! Я тебе не відлюбив, не випив, Ти сказала навіть — недопив* (В. Стус).

Недоїда́ти, недопива́ти *див.* **недоїда́ти.**

НЕДО́ПИВОК, вку, *ч., розм.* Недопита частина чого-небудь. *Розкидано всякі недоїдки, валяються в пляшках недопивки* (Ганна Барвінок); *Витягши .. пляшку з недопивками горілки, подивився* [Юхим] *на всіх, перехилив її в рот і закляк* (В. Винниченко); *Настане час, коли багатій засне голодним, а ті, що раніше канючили його недо́пивок, ті питимуть запашне вино* (В. Нестайко).

НЕДОПИЛЬНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого, що і без прям. дод.* Допустити помилку, недогляд і т. ін., спостерігаючи, стежачи за ким-, чим-небудь. — *Олеся вирішила тебе злякати. Знайдеться .. — Вже світає, іди, Миросю, дякую. — Яке "спасибі", Мартусю? Недопильнували. Мама, сердешна, геть зіплакала* [виплакала] *очі* (Р. Андріяшик).

НЕДОПИ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недописа́ти.** *Робочий стіл, як ніколи завалений рукописами — незакінчений роман, незавершена п'єса, недописаний сценарій* (Л. Дмитерко); *Десь його чекає редакційний стіл з недописаною чи скоріш усього ще й не початою передовицею* (О. Гончар); *Філіп вмокнув перо в чорнильницю і схилився над недописаним листом* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Списаний не повністю (про папір, аркуш і т. ін.). *Ах, я так стомився! Кинув перо на недописаний аркуш, а сам одхилився на спинку ослона й склепив очі...* (А. Головко); *Продзеленчав електродзвінок. Женя на півслові поставила крапку і віднесла недописані аркуші Олегові Артуровичу* (В. Близнець); — *Прочетай* [прочитай] *ось цю книжку, — сказав князь, кивнувши на недописану дощечку* (І. Білик); // **недопи́сано,** *безос. пред. Ти гориш, наче книга, в якій недописано слово* (Ю. Андрухович).

НЕДОПИСА́ТИ *див.* **недопи́сувати.**

НЕДОПИ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недопи́сувати.** *Учителі початкових класів часто стикаються з типовими помилками оптичного характеру: недописування елемента, використання елементів, не характерних для певної букви, і т. ін.* (з наук. літ.).

НЕДОПИ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НЕДОПИСА́ТИ,** ишу́, и́шеш, *док., що і без прям. дод.* Писати не до кінця, менше, ніж потрібно. *Кінцева часть "Слова" .. будить найбільше сумнівів. Читаючи її, ми чуємо відразу .. немовби пам'ять зовсім недописала авторові копії і він силкувався позатулювати прогалини чим-будь* (І. Франко); *Так і з віршами буває: одразу збриджується, щойно починає валити пуста порода, — і кидаєш, недописавши* (О. Забужко).

НЕДОПИ́ТИ *див.* **недопива́ти.**

НЕДОПИ́ТИЙ, а, е. Випитий не до кінця. *Вона знов покинула недопитий чай* (І. Нечуй-Левицький); *Недопите вино дівчата виплескують високо вгору* (О. Гончар); *Хома примостився у фотелі, гріючи в руці склянку з недопитим шампанським* (Ю. Андрухович); // *у знач. ім.* **недопи́те,** того, *с.* Те, що залишилося не випитим до кінця. *Одні бралися за свої чемодани, інші допивали недопите, нашвидку розплачу-*

валися (М. Томчаній); *Миловида не бралася, як донедавна, до чорної роботи, більше веліла, що і куди нести, та наводила після того, як винесли недоїдене та недопите, лад* (Д. Міщенко); // З якого не все випито (про посуд). *Доярки лишають облуплені яєчка, пиріжки, недопиті пляшки молока і накидаються на свіжу пошту* (І. Волошин); — *Ти хочеш неможливого, Семене, — заперечив Кучук, тримаючи в руці недопитий кухоль* (В. Малик); *Герман поставив недопитий келих з вином, надто солодким, як на його смак* (Г. Пагутяк).

НЕДО́ПИТКИ, ів, *мн. (одн.* **недо́питок,** тку, *ч.).* Те, що залишилося не випитим до кінця. *Оце як п'ють у шинку люде* [люди] *та позоставляють недопитки, то вони* [шинкарі] *позливають у чарку та й підсунуть чоловікові* (Ганна Барвінок); [Гришка:] *Він давав мені по стакану пива, і я пив, доки не постеріг, що він дає мені недопитки: позлива з кружок та й дає* (М. Кропивницький); *Поблизу телятника Ладимир ще раз приклався до пляшки, а недопиток сховав у кишеню* (В. Дрозд).

НЕДОПИ́ТЛИВИЙ, а, е. Який не виявляє допитливості, зацікавленості до чого-небудь. *Капітан "Цицелії" був .. недопитливою людиною* (М. Білкун); *Окремі персонажі твору настільки недопитливі, що не спроможні усвідомити, наскільки сірим та нецікавим є їхнє життя* (з навч. літ.).

НЕДО́ПИТОК *див.* **недо́питки.**

НЕДО́ПІК, у, *ч., спец.* 1. Те саме, що **недопіка́ння.** *Унаслідок недопіку хліб часто нагадує мокру глину, адже м'якушка виходить в'язкою та липкою* (з газ.).

2. Що-небудь не до кінця випечене, спечене. *При виявленні недопіків у придбаному хлібобулочному виробі покупець має право його повернути, навіть якщо той утратив товарний вигляд* (із журн.); // Кількість того, що недопекли. *Наявність недоліків, зокрема недопіків, порушення упакування, не дає замовникові права вимагати розірвання договору, він може лише отримати відшкодування витрат* (з навч. літ.).

НЕДОПІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недопіка́ти.** *Функція рівномірного розподілу прогрітого повітря запобігає підгоранню або недопіканню окремих борошняних виробів* (з наук.-техн. літ.).

НЕДОПІКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **НЕДОПЕКТИ́,** ечу́, ече́ш, *док., що.* 1. Погано, недостатньо випікати що-небудь. *Сьогодні кухарі ресторану чомусь недопікають деякі страви. Нам принесли рулет із сирим мясом, за сусіднім столиком клієнти теж "постраждали"* (із журн.).

2. Випускати печеної продукції менше від установленої норми. *Лише перед завантаженням було виявлено, що нічну партію недопекли: невистачало 15 хлібин* (з газ.).

НЕДОПЛА́ТА, и, *ж.* 1. Неповна або недостатня плата за що-небудь. *300 робітників збунтувалося було за якусь недоплату, потовкли кількох поліціянтів і вкінці кинулися були на жандармів* (І. Франко); *Пригадується, були якісь фінансові ускладнення, якісь невиплати, недоплати, затримки. Кабмінові не вистачало кількох мільйонів доларів* (Ю. Бедзик).

2. Сума грошей, що залишається до повної оплати; недодана частина до повної оплати; недоїмка. *Шило поклав на стіл паку квитанцій і сказав, що за нею рахується кільканадцять недоплат: по м'ясу, по городині, по яйцях* (Ю. Мушкетик).

НЕДОПЛАТИ́ТИ *див.* **недопла́чувати.**

НЕДОПЛА́ТНИЙ, а, е, *офіц.-діл.* Те саме, що **недо́їмковий.** *Недоплатні гроші.*

НЕДОПЛА́ТНИК, а, *ч., офіц.-діл.* Те саме, що **недо́їмник.** *Списання сум з рахунків недоплатника як погашення недоплати та пені здійснюється банківською установою на підставі інкасового доручення* (з мови документів).

НЕДОПЛА́ТНИЦЯ, і, *ж., офіц.-діл.* Жін до **недопла́тник.** *Рухоме майно недоплатниці реалізували за ринковими цінами місцевої біржі* (з газ.).

НЕДОПЛА́ЧЕНИЙ, а, е. Який сплатили, виплатили не повністю; за який заплатили не всю суму. *Прийняття парламентом законопроекту, що передбачає добровільне уточнення недоплачених податкових зобов'язань, створить додаткові можливості для корупції* (із журн.); *Управління соцзахисту районної держадміністрації нарахувало недоплачену суму в 3 535 гривень, тобто за час, який був зазначений позивачем при зверненні до суду* (з газ.); // **недопла́чено,** *безос. пред. Керівництво Будинку моди займалося фальсифікацією податкових документів, унаслідок чого в італійську казну було недоплачено близько мільярда євро* (з газ.).

НЕДОПЛА́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недопла́чувати.** *Селянинові виділяли лише присадибну ділянку як часткову компенсацію за недоплачувану важку працю в колгоспі чи в радгоспі* (з навч. літ.).

НЕДОПЛА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недопла́чувати.** *Недоплачування податків.*

НЕДОПЛА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НЕДОПЛАТИ́ТИ,** ачу́, а́тиш, *док., чого, що і без прям. дод.* Платити не повністю, менше, ніж потрібно. *До челяді ставився* [Мельник] *недобре, обраховував бідарів, де міг — недоплачував, за кожну дрібницю сварився* (з казки); *Невідомий єврей у комедії "Сто тисяч" продає хвальшиві* [фальшиві] *гроші.., але чим кращий од цього єврея наш рідний Калитка, що ті гроші купує та ще за одним заходом і недоплачує* (С. Єфремов); *Вперше колись постригся* [Дишельман] *в районного перукаря й зумів недоплатити йому десять копійок* (Є. Гуцало); — *Її дуже мучить те, що їй багато недоплатили, — пояснювала Ремкові психоаналітичка Хетцель* (Є. Кононенко); *Тільки за 1998 рік компанія .. недоплатила податків на 130 млн доларів* (С. Пиркало).

НЕДОПЛЕ́ТЕНИЙ, а, е. Сплетений не повністю. — *Що це буде? — обізвався він перший, показуючи на недоплетений вінок* (Панас Мирний); *Марта Кирилівна зовсім забулась і про свою недоплетену панчоху і була веселіша од усіх* (І. Нечуй-Левицький); *Недоплетений ятір висів у кутку на жердці* (Григорій Тютюнник); *Різко і швидко з колін його посипалася недоплетена лоза* (Валерій Шевчук).

НЕДОПОСТА́ВИТИ *див.* **недопоставля́ти.**

НЕДОПОСТА́ВКА, и, *ж., офіц.-діл.* Те саме, що **недопоста́влення.** *Заявлено позов про стягнення 541500,00 гривень за недопоставку товару за договором купівлі-продажу* (з мови документів).

НЕДОПОСТА́ВЛЕНИЙ, а, е, *офіц.-діл.* Дієпр. пас. до **недопоста́вити.** *Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неодержаної виручки, тобто вартості недопоставленого товару* (з навч. літ.); // **недопоста́влено,** *безос. пред. Усе, що недопоставлено в минулому році, буде передано військовим упродовж наступних двох років* (з газ.).

НЕДОПОСТА́ВЛЕННЯ, я, *с., офіц.-діл.* Дія за знач. **недопоста́вити.** *Неритмічна робота підприємства призводить до недопоставлення продукції споживачам в обумовлені строки, а також до втрат робочого часу, що досить складно компенсувати* (з навч. літ.).

НЕДОПОСТАВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **НЕДОПОСТА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* недопоста́влять; *док., кому, чому що, кого, рідше кого, що чим, офіц.-діл.* Поставля́ти менше, ніж потрібно, забезпечувати когось чим-небудь не повністю. *Верховна Рада відмовилася штрафувати енергокомпанії за те, що ті недопоставляють електроенергію споживачам* (з газ.); *Відповідач, визнаючи частково позовні вимоги, посилається на те, що відповідно до договору та додатку до нього має право недопоставити 3 % від обсягу вугілля* (з мови документів).

НЕДОПОСТАЧА́ННЯ, я, *с., офіц.-діл.* 1. Дія за знач. **недопостача́ти.** *Постачальна організація не несе матеріальної відповідальності перед споживачем за недопостачання електричної енергії, зумовлене неправильними діями персоналу споживача* (з мови документів).

2. Сукупність предметів (речей, продуктів і т. ін.), що їх недопостачають кому-небудь. *Постачальник зобов'язаний відшкодувати недопостачання в повному обсязі, якщо неналежне виконання домовленості не спричинене замовником* (з навч. літ.).

НЕДОПОСТАЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **НЕДОПОСТА́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кому, чому що, кого, рідше кого, що чим, офіц.-діл.* Постачати менше, ніж потрібно, забезпечувати когось чим-небудь не повністю. — *"Металбуд" зазнає збитків через те, що недопостачає продукт своїм партнерам, — зазначив президент компанії* (із журн.); *Оскільки ферма недопостачила молокозавод сировиною, він був змушений припинити роботу на два дні* (з газ.).

НЕДОПОСТА́ЧИТИ *див.* **недопостача́ти.**

НЕДОПРАЦЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недопрацюва́ти.** *На розгляд Кабміну було винесено недопрацьований, суперечливий щодо узгодженого проекту постанови документ про організацію товариства з обмеженою відповідальністю "Електроконтакт Україна"* (з газ.); // **недопрацьо́вано,** *безос. пред. Основною підставою для повернення документа було недотримання формальних вимог: відсутність підпису, пояснювальної записки; проект загалом недопрацьовано* (із журн.).

НЕДОПРАЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОПРАЦЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док.* 1. *що, чого.* Працювати не до кінця, не весь термін. *Недопрацювати належної кількості годин.*

2. *що.* Те саме, що **недоопрацьо́вувати.** — *Ви недопрацьовуєте, .. всі ці робочі моменти великої мильної саги, котрій ви безуспішно намагаєтесь надати рис епопеї і трагедії, — вони насправді не затягують* (С. Жадан); — *Якщо наші односельці не хочуть йти, це ми недопрацювали, погано вели роз'яснювальну роботу* (С. Талан).

НЕДОПРАЦЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **недопрацюва́ти.** *Бухгалтером підприємства була неправильно нарахована плата за роботу з перепрацюванням і недопрацюванням нормативного часу* (з газ.).

2. Недолік, недогляд, помилка в якій-небудь роботі, справі і т. ін. *Якщо ведучий не намагався поставити гостю в прямому ефірі незручні запитання на газову тематику, то це недопрацювання журналіста? Чи, може, виконання побажань керівництва?* (із журн.); *Прикладів недопрацювань у законі можна навести, на жаль, чимало* (з газ.).

НЕДОПРАЦЮВА́ТИ *див.* **недопрацьо́вувати.**

НЕДО́ПУСК, у, *ч., офіц.-діл.* Відмова допустити когонебудь кудись. *Прикладами покарань для братів, що порушили правила, можуть бути: заборона стояти разом з усіма під час псалмоспівів, недопуск до спільної молитви, заборона вживати їжу* (з рел.-церк. літ.); *Відмова від проведення перевірки або недопуск працівників Державної фіскальної служби — цілком вагомий привід для арешту власності норовливого підприємця* (з газ.).

НЕДОПУСКА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **недопу́щення.** *Завдання лінгвіста полягало в недопусканні розбіжностей між кодифікацією літературної мови і самою літературною мовою* (з наук. літ.); *Політика Польщі була ясна: латинізувати і в той же час денаціоналізувати Україну. Це робилося через позбавлення православних єпископів права засідати в Сенаті поруч із католицькими єпископами, недопускання міщан брати участь у самоуправлінні і т. ін.* (з навч. літ.).

НЕДОПУСТИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **неприпусти́мий.** *Наступного дня Сороколіта знову викликали до райвиконкому і так відчитали за .. недопустимі методи роботи, як не відчитував його рідний батько* (Є. Доломан); *З точки зору закону арешт ученого — недопустиме явище .. Але міністр зробить так, що комар носа не підточить* (О. Бердник).

НЕДОПУСТИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **недопусти́мий.** *Викладаючи правила орфографії, М. Смотрицький уперше регулює написання великої букви .. Далі йдеться про .. недопустимість написання хв замість ф* (В. Русанівський); *Найбільш імовірно, полковнику дадуть сувору догану, а для решти офіцерів проведуть накачку про недопустимість такого поводження з іноземними громадянами* (М. Кідрук).

НЕДОПУСТИ́МО. Присл. до **недопусти́мий.** *Виникнення пружних коливань, амплітуда яких може бути недопустимо великою, зумовлює неточну роботу механізму* (з навч. літ.); // *у знач. пред. Народжений Небом підійшов до трупа чорного хижака .. — Така нікчемна тварина, згусток м'язів, дикості і злоби — і раптом несе смерть людині. Ні, це неймовірно, недопустимо* (О. Бердник); — *Ліквідувати за один раз малоросійську, ліфляндську, фінляндську провінції, якими управляють конфірмовані уряди, недопустимо* (Р. Іваничук).

НЕДОПУЩЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **неприпусти́мий.** *Вислів "о другій годині дня" перекладається "во втором часу дня" і "в два часа дня". Такий паралелізм у справі означення часу, де має бути абсолютна точність, — недопущенна річ* (Б. Антоненко-Давидович); *Таборяни .. силкуватимуться злитися з чужим оточенням, цураючися свого ледве усвідомленого українства, як первородного гріха, недопущенного в пристойному товаристві* (Е. Андієвська).

НЕДОПУЩЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недопуще́нний.** *Комісія рекомендує міському голові розглянути питання про недопущенність затягування підготовки відповідей громадянам та безпідставне перекидання своїх обов'язків на інші служби* (з мови документів).

НЕДОПУ́ЩЕННЯ, я, *с.* 1. Створення перешкоди, неможливості для здійснення, появи і т. ін. чого-небудь. — *Перше управління повинно взяти на себе відповідальність за недопущення найменших .. витоків інформації про роботу*

команди доктора Вей на Кідронії (В. Єшкілєв); // Уникнення чого-небудь. *Згідно з постановою Кабінету Міністрів "Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету" Держкіно відклало проведення конкурсного відбору кінопроектів на невідомий термін* (з газ.).

2. Заборона брати участь у чомусь, займатися, користуватися і т. ін. чим-небудь. *Унія, яка в теорії мала бути оборонним валом для мови і народності українців, насправді зовсім не стала ним внаслідок недопущення уніатів нарівні з православними до найвищих санів у Речі Посполитій* (І. Франко).

НЕДОРАХО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недорахува́ти.** *Життя шахтарське — химерне, шалене, зрадливе. То .. коли далеко позаду залишиться сила, пружність, швидкість, а попереду недорахована решта людського віку, коли чорний робітник звикне до чорної шахти.., тоді втихомириться шахтар* (Б. Антоненко-Давидович); *Необхідно визначити, яким чином недорахована оплата праці пов'язується з іншими показниками рахунків і залишається при цьому прихованою* (з газ.).

НЕДОРАХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОРАХУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, чого, що.* 1. Не закінчувати рахувати (у 1 знач.) кого-, що-небудь. *Тринадцяту сходинку я недорахував* (М. Кідрук).

2. Не знаходити, не виявляти при підрахунках у повному обсязі того, що має бути. *Замовники вже звикли по приїзді на вантажну станцію недораховувати частину товару* (із журн.); *У заяві партії стверджується, що їй недорахували як мінімум півтора відсотка голосів* (з газ.).

НЕДОРАХО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НЕДОРАХУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., кого, чого.* Те саме, що **недолі́чуватися.** *Не всі витримували муку. Щоранку недораховувалися полковники по кільканадцять козаків* (З. Тулуб); *Ранком господиня недораховувалася кількох шматків хліба і сиру, і ці втрати назавжди лишалися для неї нерозгаданими* (В. Єшкілєв); *Коли б старшина не зупинив їх.., то, напевно, зараз вони недорахувались би з-поміж себе багатьох* (О. Гончар); *Коли настав час рушати, Багей недорахувався кількох наймолодших воїв* (І. Білик).

НЕДОРАХУВА́ТИ *див.* **недорахо́вувати.**

НЕДОРАХУВА́ТИСЯ *див.* **недорахо́вуватися.**

НЕДОРЕ́ЧНИЙ, а, е. Зроблений, сказаний, виявлений і т. ін. невчасно, невідповідно до обставин, умов, місця; який не відповідає ситуації. *— Що ж ви нічого не кажете? — Невже се недоречне питання?* (Леся Українка); *Вона писала: " .. Може, це жарт, але жарт недоречний, бо твої листи я розумію тепер через п'яте-десяте, тоді як мені дороге кожне твоє слово"* (Б. Антоненко-Давидович); *Пафос, яким пройнято книжку, є недоречний і знижує науковий рівень праці* (С. Журахович); // Наявність, присутність якого небажана; зайвий, непотрібний. *Дзвінок був недоречним — Тамарі хотілось побути на самоті* (А. Хижняк); *Серед блискучого скла почував* [дід Мусій] *себе недоречним і зайвим* (В. Козаченко); *— Мовчи, — повторила вона. Слова могли тільки нашкодити. Для них не було місця. Вони були геть недоречними* (Ю. Андрухович); // Який не гармоніює з чимсь, не пасує до чого-небудь. *Довгастий шрам на лівій щоці здавався недоречним і чужим на його обличчі, що дихало спокоєм і виказувало внутрішню рівновагу* (С. Голованівський); *Вона і зараз вертілась, як на голках, поблискуючи великими козачими шпорами, які були досить-таки недоречні на її чобітках* (О. Гончар); *Довгий і недоречний ніс аж ніяк йому не заважав .. І все було б добре, якби Чапля, на свою біду, не закохався у дочку шинкарки, красуню Оксану* (В. Чемерис).

НЕДОРЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недоре́чний.** *Він зразу збагнув недоречність свого запитання і зніяковів* (Ю. Смолич); *Офіцерик таки втямив всю недоречність своєї поведінки і навіть знітився перед чужоземцями* (Ю. Бедзик); // Те, що не відповідає певним вимогам, не пасує до чого-небудь і т. ін. *Він слушно відмітив різні недоречності в декорації, режисерській роботі і костюмах* (І. Франко); *Події минулої ночі здавалися прикрою недоречністю* (Люко Дашвар).

НЕДОРЕ́ЧНО. Присл. до **недоре́чний.** — *Згоріла моя хата, — каже баба, — разом із родом .. — От і добре, — недоречно відгукується Явтух, — беріть зілля та й рушайте до мого двору...* (Ю. Яновський); *І жаль Катерині Антона, і сміх бере з нього, з себе, з усього цього світу, що так недоречно збудований* (С. Чорнобривець); *Після недовгої суперечки Бойчук зміг переконати отця Василя, що чекати повернення інших з Темпельгофу недоречно і буде зайвою втратою часу* (Д. Білий); // *у знач. пред. Ми .. привернемо зайву увагу більшовиків до залізниці й Чорного лісу, а це зовсім недоречно перед початком нашого виступу* (В. Шкляр).

НЕДОРІ́Д, ро́ду, *ч.* Невеликий або поганий врожай; неврожай. *Не все ж трапляється недорід на вгірки* [огірки] (П. Гулак-Артемовський); *Кожному цього року сутужно, в кожного недорід поменшив хліба* (М. Коцюбинський); — *Коли навіть недорід тут був, то ми мали борошно заграничне, японське або американське* (І. Багряний); *Довбуш пригадав, як колись випав страшний недорід трав* (В. Гжицький); *Того ж року був недорід через бездощів'я весняних місяців, тільки ярі вродили, чим і врятувалися від голоду люди* (П. Загребельний).

НЕДОРІ́ДНИЙ, а, е. Який характеризується невеликим або поганим врожаєм; неврожайний. *Рік удався недорідний, собі хліба ледве ставало* (Панас Мирний); *Він лишився серед тих, кого хотіли, та не визволили. Тож і мало дива, що така недорідна її* [материна] *нива* (Д. Міщенко); // Який погано вродив. *Часто ішли обложні дощі, від них усе намокало, і на пні гнив недорідний овес* (С. Чорнобривець); // Дрібний, сплющений (про зерно). *Зерна* [після віяння] *виходило обмаль — дрібне і морхле, недорідне, жменька-друга якась з сита, а то все полова* (Г. Коцюба); *Зернечко недорідне, слабке, два-три дні перестоїть — і потече* (Микита Чернявський).

НЕДОРІ́ЗАНИЙ, а, е. 1. Не зовсім, не до кінця зарізаний. *Лі Юнк-по вивався на землі, бив ногами й руками, як недорізаний півень крилами* (Мирослав Ірчан); *Якісь чоловіки з гвинтівками .. різали корову, тут же, на спорищеві, юшилися кров'ю недорізані овечки й порося* (М. Малиновська); *Наступного дня вивідцям пощастило знайти кілька недорізаних родів, що ховались у найнеприступніших лісових хащах* (І. Білик).

2. Не до кінця розрізаний, відрізаний. *Трачі .. лишили пилу в недорізанім брусі* (І. Франко); *Вона викидала за вікно всіх своїх випадкових гостей, примушувала їх забирати разом із собою порожню тару і недорізану варену ковбасу* (С. Жадан).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **недорі́заний,** *зі сл.* к р и ч а т и, в е р е щ а т и, г а л а с у в а т и *і т. ін.* — дуже сильно,

пронизливо і т. ін. *Офіцер скочив на дорогу й став галасувати мов недорізаний* (Ю. Яновський); *Вражений запорозькою тактикою, французький інженер Боплан верещав як недорізаний, намагаючись налагодити артилерійський вогонь* (О. Довженко); *П'яний як чіп Богорський дригався, борсався й ревів як недорізаний, але підвестися з лави не міг* (І. Андрусяк).

НЕДОРІ́КА, и, *ч. і ж.* 1. Людина з дефектом мови, що полягає в невмінні правильно й чітко вимовляти деякі звуки або слова. *Ой привезли до прийому Чуприни голити; Усе дрібні, усе малі, Все багатих діти. Той каліка-недоріка, Той не вміє стати* (Т. Шевченко); *Такий він .. гидкий був .. Та ще й недоріка: зовсім не до стямку балакав. Було як на яке слово напрутиться, так аж почервоніє, доки його вимовить* (О. Кониський); *— Його мама була німа, а він лише погано говорив. Мав дефект язика, то був недоріка* (Г. Вдовиченко).

2. *перен.* Той, хто не вміє чітко, ясно висловлювати свої думки. *— А ти той... бідовий. Їй-бо, це мені до душі. А то пришлють недоріку, зайде до сільради — не директор, а прохач. Хамаркає щось під носа* (Ю. Збанацький); *— Я всередині себе говорю багато, гарно. Але щойно починаю говорити вголос, зразу ніби блок якийсь включається — і не можу з себе пари слів видавити. Недорікою таким стаю* (Любко Дереш).

3. *перен., розм.* Ні на що не здатна людина; нікчема. *— Бога бійся, сину. Чи ти вже якась недоріка, що не можеш... дівчину знайти, та взявся од живого чоловіка жінку переманювати?* (А. Іщук); *— Не знаю, хто там його покалічив, а мене половчанин рубнув раз по руці, а тоді ще й по ребрах .. Хто порадить і хто порятує нас двох, калік і недорік?* (П. Загребельний); // *зневажл.* Уживається як презирлива, зневажлива назва кого-небудь. *Аллах учув стогнання недорік. І .. голос, наче грім страшний, лунає: "О бейнамази* [іновірці] *прокляті, ви — зло: ви лиш шайтанову чинили волю: брехня й ненависть — це для вас живло"* (М. Драй-Хмара); *Уже давно лакеї потомились — Давно зійшло терпіння нанівець. Пішли шукати, бо рушать пора. Пішли лакеї — панські недоріки* (І. Багряний); *— Проклинаю вас я, недоріки, Вашою не буду я вовіки!* (Я. Шпорта).

НЕДОРІ́КИЙ, а, е, *рідко.* 1. Те саме, що **недорікуватий** 1. *Мені приснилась жінка — недоріка, Кульгава, косоока та без рук, Обличчя ж мала, як той мрець-каліка* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. *перен.* Те саме, що **недорікуватий** 2, 3. *Ви те речення назвете недоріким і дурним і по-своєму будете праві, а все-таки по-своєму й я не зовсім неправ* (І. Франко); *Вам залигали душу недоріку. Ви калабані страху розвели на всіх духовних магістралях віку* (Л. Костенко).

НЕДОРІ́КУВАТИЙ, а, е. 1. Який має дефект мови, що полягає в невмінні правильно й чітко вимовляти деякі звуки, слова, або який просто неправильно й нечітко вимовляє звуки, слова. *У Івана Івановича невеликий рот, але він губатий, що заважає йому говорити, й через те він видається недорікуватим і воліє більше мовчати* (Б. Антоненко-Давидович); *Іван від природи був дещо дивакуватим, сказати би по-сільському, недорікуватим, як на перший погляд, мав мовні вади* (М. Матіос); *Боже мій, якого ще тобі благословення треба, якщо Бог тебе художником сотворив і дав дар малювати, а інших дарів не дав, тому ти, чудо, таке недорікувате і глухувате* (Ю. Іздрик); // *у знач. ім.* **недорікуватий,** того, *ч.* Те саме, що **недоріка** 1. *Я вмів вдало копіювати сліпих, глухих, гугнявих і недорікуватих* (Ю. Смолич); *— Ось гляньте... Це — колишня чудотворна, зціляла сухоруких, недорікуватих. Здоровим — спокій душевний дарувала* (Н. Околітенко).

2. *перен.* Який не вміє чітко, ясно висловлювати свої думки. *— Знайди адвоката, щоб умів гарно і довго говорити. Я програв справу, бо найняв недорікувату жабу* (Р. Андріяшик); // Який виражає неспроможність чітко висловлюватися. *Голос у нього затурбований, відгукується односкладово, щось там, видно, йому не виходить так, як планувалося, а я ще й лізу під руку з недорікуватими уточненнями* (О. Забужко); *Жодними таємницями ніхто з ним не ділився (якщо не брати до уваги недорікуваті сповіді сусідів по черзі)* (Ю. Іздрик).

3. *перен., розм.* Неспроможний справитися з чим-небудь своїми силами; безпорадний. *— Якого диявола! Закличте сюди всю вашу недорікувату медицину й зробіть так, щоб у мене не луснула голова й не плавали перед очима зелені кола* (Ю. Яновський); *— Може б, якось попрацювала, Дунюшка? — несміливо поспитався директор радгоспу .. — Ну, нема ж у нас трактористів, Дунюшка. Порятуй нас, недорікуватих* (П. Оровецький).

НЕДОРІ́КУВАТІСТЬ, тості, *ж.* 1. Властивість за знач. **недорікуватий** 1. *— Журба сорочки н-не д-дасть, — сказав він після відчайдушного зусилля — на нього знову напала недорікуватість* (Р. Андріяшик); *Часом він затинався вже на другій фразі, часом навіть на першій, не в змозі рушити далі і якось цього позбутися, вигнати з себе цього демона недорікуватості* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Властивість за знач. **недорікуватий** 2. *Дивна недорікуватість охоплювала мене в її присутності: я наче перетворювався на якийсь автомат, заряджений чужими віршами* (М. Дашкієв); *Рябцев .. попросив пробачення, що не зможе говорити з ними українською мовою, оскільки ця солов'їна мова занадто красива й милозвучна, щоб псувати її недорікуватістю* (В. Шкляр).

НЕДОРІ́КУВАТО. 1. Присл. до **недорікуватий** 1. *Голос у нього переривався, глухо хрипів, слова застрявали в пересохлому горлі... — Це твоє... все твоє... — белькотів Федір недорікувато* (Д. Ткач).

2. *перен.* Присл. до **недорікуватий** 2. *Недорікувато висловлюватися.*

НЕДОРО́БКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **недоро́бок.** *Інженер .. ділився своїми клопотами: строки ось тиснуть, а недоробок ще безліч, і графік не пересунеш* (О. Гончар); *Він вважає, що справу завершено, а для дрібних недоробок існує Гартман* (М. Білкун); *Поглянувши на зроблене кимось удруге, Штефан, як правило, утрачав усю приємність, бо відразу ж помічав купу недоліків, недоробок і відвертої халатності* (Н. Сняданко).

НЕДОРО́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Не доведений до повної готовності, незавершений, незакінчений. *На станку очікував його недороблений горщик* (Я. Качура); *Для Автора мало вагу визначити коло зорових вражень..: незакінчений будинок Музею.., згадка про недороблений млин в маєтку гоголівського героя* (В. Домонтович).

2. Який має недоліки, хиби і т. ін. *Ми не сміємо давати низьку, недороблену продукцію!* (П. Тичина); // *у знач. ім.* **недоро́блене,** ного, *ч.* Вади, хиби, недогляди і т. ін. у якій-небудь роботі, справі; недоробок (у 2 знач.). *Роман треба було*

швидко закінчувати, а в ньому залишалося ще стільки недоробленого (із журн.).

НЕДОРО́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **недоро́блений.** *Він не помічав недоробленість, кострубатість вірша* (П. Колесник); *У нього не сміє бути жодного недогляду, найменшої неточності в слові чи навіть натяку на стилістичну й мовну недоробленість* (О. Шугай).

2. Те саме, що **недоро́бок** 2. *Його гострого ока та немилостивого слова боялися усі, що почували за собою будь-яку провину чи недоробленість* (М. Стельмах); *Тепер усі недоробленості, виявлені Петровим у підготовці до сівби, постали перед ним в іншому світлі* (І. Рябокляч).

НЕДОРО́БОК, бка, *ч.* 1. Те, що хтось не доробив, не завершив, не закінчив. — *Оце наша робота — прошу глянути. Тут ще маленькі недоробки лишилися, двері ось припасовую* (С. Журахович); *Крім відпочинку, там у нього будуть ще й інші справи, бо є ще деякі недоробки, а він же член місцевкому* (В. Нестайко).

2. *у чому і без дод.* Вада, хиба, недогляд і т. ін. у якій-небудь роботі, справі і т. ін. *Олесь завжди дуже старанно обробляв текст, та все ж інколи і в нього траплялися недоробки* (О. Донченко); *Кривцова .. підтримувала обґрунтовані, хоч і недосяжні на той час проекти і допомагала виявити недоліки та недоробки* (М. Дашкієв); *Пасюк перестав реагувати на напади та укуси .. колег, взяв відпустку і протягом місяця довів свою роботу до кондиції, вичистивши усі недоробки* (Г. Вдовиченко).

НЕДОРОГИ́Й, а́, е́. Який коштує небагато грошей; порівняно дешевий. *Тепер він уже став музикою, купив собі недорогу скрипку* (І. Нечуй-Левицький); *Він вгору йде по сходах в пальті недорогому* (М. Бажан); *У неділю мама водила мене до крамниці Мазченка. Зрідка купувала яку-небудь недорогу забавку* (П. Загребельний); // У якому послуги або товари коштують досить дешево. *Ми зупинилися в недорогому, але чепурненькому готелі* (Олесь Досвітній); *Вдома, себто в своїй невеличкій кімнатці недорогого неапольського пансіону, він перечитав знову листи, які одержав .. з Петербурга* (О. Іваненко); *Знайомий кельнер з недорогої розташованої навпроти ресторацїйки "Зелений мисливець" кожного дня приносив йому карафку сливовиці* (Ю. Андрухович); // Невеликий, невисокий (про ціну). *Турчин повернувся за море, цар оголосив гетьману через стольника князя Волконського подяку .. Царю ж він догодив вельми, й недорогим коштом* (Ю. Мушкетик); [В а с и л ь І в а н о в и ч:] *Чогось ви спішно продали свою прекрасну дачу. За досить недорогу ціну* (В. Нестайко).

◊ **Хи́тро-му́дро та невели́ким (недорогим́) ко́штом** *див.* **хи́тро.**

НЕДО́РОГО. Присл. до **недороги́й.** *Воно б можна рекомендованими листами пересилати* [новели], *коли книжечки невеликі й пересилка недорого коштуватиме* (М. Коцюбинський); *Турецький купець на алжирськім базарі Недорого дав за звірятко худе* (М. Бажан); *Я спалю нотатник на її очах. Це мені недорого коштує, бо маю ще одного* (Ю. Винничук).

НЕДОРОЗВИВА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **НЕДОРОЗВИ́НУТИСЯ,** неться, *док.* Зупинятися або затримуватися у своєму розвиткові, рості; не досягати повного розвитку. *Через недоношеність у дівчинки недорозвинулася частина гіпофіза, що відповідає за зріст* (з газ.).

НЕДОРОЗВИ́НЕНИЙ, НЕДОРОЗВИ́НУТИЙ, а, е. 1. Який зупинився або затримався у своєму розвиткові, рості. — *Бачив поміж колоссям сухі трухляві стрілки? Оце мертвий врожай недорозвиненого зерна* (М. Стельмах); *Права рука в нього насправді є, але недорозвинута, така, як у дитини* (А. Дністровий); *Першими острів'янами були, найімовірніше, примітивні люди з недорозвинутими нижніми щелепами* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *У воді ці птахи* [пінгвіни], *послуговуючись своїми недорозвиненими крильцями, наче плавцями, можуть позмагатися з найпрудкішими рибами* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); // Який не досягає повного розвитку, не має потрібних якостей; неповноцінний. *Все тут також блищало мармуром, золотом, сріблом. Проте все це було якимсь дрібним, недорозвиненим, як листя на дереві, що росте на голій скелі* (С. Скляренко); *Федерація для недорозвиненої нації означає завжди факт, що її національна аристократія абдикує зі* [відмовляється від] *своїх прав та обов'язків* (О. Шугай); *Голод завжди позначається на наступному поколінні, яке буде хворобливим, недорозвинутим, слабким* (Г. Пагутяк).

2. Який характеризується недостатнім або загальмованим розвитком розумових здібностей. [З о я:] *Мов зараз бачу тих малих арештантів. У всіх якісь однакові згаслі очі.* [В а л е р а:] *Вони всі, як правило, недорозвинені, дебільні* (В. Нестайко); *Дворові діти цуралися його, думали, що він ще малий або недорозвинений, коли в школу не ходить* (Г. Тарасюк); *Будучи агресивним, недорозвиненим, недалеким, з малою кількістю сірої речовини, ти, виявляється, досягаєш найбільшого життєвого успіху* (Ю. Андрухович); // *у знач. ім.* **недорозви́нений,** ного, **недорозви́нутий,** того, *ч.*; **недорозви́нена,** ної, **недорозви́нута,** тої, *ж.* Розумово обмежена, відстала (у 3 знач.) людина. *Я ризикувала втратити рештки авторитету, і мене почали б вважати недорозвинутою* (Н. Сняданко); * У порівн. *Чиновник пропік поглядом і роз'яснив, наче недорозвинутому: — Дак оце ж компенсацію за премію отримали* (С. Процюк).

НЕДОРОЗВИ́НЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **недорозви́нений.** *При опроміненні листкової пластинки збільшувалась частота недорозвиненості або повної відсутності однієї з латеральних пластинок* (з наук. літ.); *А національна його* [селянина] *недорозвиненість і несвідомість хіба не є здебільшого результатом усе тих самих соціальних відносин сучасного громадянства?* (В. Винниченко); *Тут ми потрапили в семантичну пастку, породжену недорозвиненістю вашої мови* (О. Авраменко).

НЕДОРОЗВИ́НЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **недорозви́нутися.** *Унаслідок недорозвинення громадянського суспільства в Росії початку XX ст. не існувало іншого поняття нації поза тим, що пов'язувалося з державою* (з наук. літ.); *Найчастіше паразитичний спосіб життя зумовлений недорозвиненням органів руху* (з наук.-попул. літ.); *Неповну озерненість колосу зернових культур унаслідок засихання або недорозвинення окремих квіток чи колосків називають черезозерницею* (з навч. літ.).

НЕДОРОЗВИ́НУТИЙ *див.* **недорозви́нений.**

НЕДОРОЗВИ́НУТИСЯ *див.* **недорозвива́тися.**

НЕДОРО́ЗВИТОК, тку, *ч.* Те саме, що **недорозви́нення.** *Часто причиною девіантної поведінки є недостатнє залучення людини до культури, що у свою чергу спричинює недорозвиток інтелекту* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОРО́ЗУМ, у, *ч., розм.* Відсутність, брак розуму, розсудливості; дурість (у 1 знач.). — *Я з долею та й з людьми боролась, та ніби й гірку долю поборола і людський недорозум* (Ганна Барвінок).

○ **(1) З (із) недоро́зуму,** *у знач. присл.* — через нерозсудливість, через брак розуму. *Якщо Тедальдо будь-коли повернеться сюди з вигнання, ви повинні .. так до нього ставитись, як ставились до того часу, поки з недорозуму свого не послухали того дурного монаха* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕДОРО́СЛИЙ, а, е. 1. Який ще не виріс, перебуває в дитячому віці; малолітній. *Латану свитину з каліки знімають, З шкурою знімають, бо нічим обуть Княжат недорослих* (Т. Шевченко); *Катерина сама ще недоросла, зв'язана з малим Тарасом* (С. Васильченко); *Цей тридцятирічний чолов'яга потурав мені, холопчикові недорослому, а я потроху набив руку й узявся за справдешній меч* (І. Білик); * У порівн. *Голова завкому Заяць, мерзлякуватий, маленький, наче недорослий, .. під оплески оддавав їх* [ключі] *новосельцям* (Л. Первомайський); // Який виражає недорослість. *Злодійкувато усміхнеться Брюховецький, чи болісно скривить своє вічно недоросле обличчя Хмельниченко* (Ю. Мушкетик); // Стос. такої людини. *Він чомусь завжди зіщулювався у недорослій ніяковості при зустрічах з нею* (М. Малиновська); *Що таке доросле життя і чим воно відрізняється від недорослого, я не розумію досі* (А. Кокотюха).

2. *розм.* Який не досяг нормального зросту; досить низький (у 1 знач.). *Ой у моїм городчику та виросла сосна, Мій миленький горбатенький, а я недоросла* (з коломийки); *Невже ж вона його причарувала так, тая недоросла Гатка?..* (Б. Грінченко); *Який батько аж так несправедливо судив би про своїх дітей, що здорового сина більше б любив, ніж хворовитого; високого й стрункого — більше, ніж недорослого, присадкуватого?* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

НЕДОРО́СЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **недоро́слий.** *Всі словом "молодий" .. недвозначно дають зрозуміти мою недорослість, а отже, неспроможність збагнути те, що для них читається, мов розгорнута книга* (П. Загребельний); *Основна ознака недорослості — те, що людина вважає себе об'єктом уваги світу* (Г. Пагутяк); *Як відомо, жінки набагато легше сприймають свою недорослість, ніж чоловіки: їм самою природою призначено бути вищими за жінок* (із журн.).

НЕДО́РО́СТОК, тка, *ч., розм.* 1. Людина, що не досягла повноліття; недоліток. *Учителеві доводилось вдаватись до різних хитрощів, щоб так чи інакше викликати зацікавленість до науки в .. недоростка* (Б. Левін); *Багаті поміщики записували своїх синків-недоростків на військову службу з восьми-десяти років* (В. Малик); *Біля дверей банкетного залу стояли камердинери в лівреях .. Неоперені недоростки йшли самі, без супроводу старших* (Р. Іваничук).

2. Невелика на зріст людина. *Все тіло його тремтіло й вигиналось, і сам він здавався ще меншим, ніж справді був, якимсь чорним недоростком із болотяною машкарою на обличчі* (В. Підмогильний); *А який я? Щось середньоарифметичне. Вищий за Ігоря, але недоросток поряд з Лимарем* (Г. Усач).

3. *перен.* Нерозумна, малоосвічена, нерозвинена людина. *Артабанові стало прикро, що молодий небіж так грубо його перебив, і захотілося допекти цьому богорівному недоросткові, якому минав сороковий рік* (І. Білик); *Та ж біля тебе навіть чоловіка достойного нема. Одні трутні.., недоумки .. Хитрий Родіон спеціально підбирає недоростків, щоб самому керувати і вивищуватись над ними!* (Г. Тарасюк).

НЕДО́РУБОК, бка, *ч., розм.* Не до смерті порубаний; поранений. *"Хто то?" — питає Максим недорубків, що один був без уха, другий без пальців* (Панас Мирний); *З Криму поверталися наші люди, списані солдати — хто без руки, хто без ніг, хто без ока, — одне слово, вже не люди, а недорубки...* (А. Хорунжий); *Просьби пораненого й швидке припляття корабля до Кларенци вибавили її од смертельної небезпеки. Висіла вона з тим недорубком на берег і оселилася з ним у гостиниці* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕДОРУЙНО́ВАНИЙ, а, е. Не остаточно зруйнований. *Хлопці кинулися на здоровенну кучугуру цегли, з котрої, схилившись набік, високо виходив угору стовп з недоруйнованої стіни* (Панас Мирний); *Лаштуємося в недоруйнованих окопах, але вибухи, що розпанахують душу, смикають тебе з усіх боків — і не знаєш, куди й прихилитися* (Є. Доломан); *Де-не-де, мов усохлії й обгорілії руки, простягались до неба недоруйнованії димарі* (Д. Мордовець); *Село — справді Середнє, бо посередині старої дороги між Ужгородом і Мукачевим. Саме в ньому можна побачити ті недоруйновані рештки рицарського замку* (Ю. Андрухович).

НЕДО́СВІД, у, *ч., рідко.* Те саме, що **недосві́дченість.** *Але чим більше заглиблююсь думками у званні* [вчительки], *що розгорнулося передо мною, .. тим ясніше бачу свій недосвід* (Уляна Кравченко); *Цим своїм вчинком ти мені показала, що відчуваєш і виправдовуєш мою поведінку, яка вийшла не з лихої волі, а з мого юнацького нерозуму і темного недосвіду!* (Т. Осьмачка).

НЕДОСВІДНИ́Й, а́, е́, *рідко.* Те саме, що **недосві́дчений.** — *Я й не виную вас, бо добре знаю, що ви людина вередлива в бажаннях, недосвідна й дуже загониста, хоч і добра й щира в своїх почуваннях і вчинках* (І. Нечуй-Левицький); *Юра був старий практик і вірно догадався, що якийсь недосвідний рибак мусив зранити сю рибу, та не зумів удержати її* (І. Франко); *Чимало говорив я такого, як говорять молоді недосвідні люди* (Б. Лепкий).

НЕДОСВІДО́МИЙ, а, е, *заст.* Не остаточно сприйнятий свідомістю; пізнаний не до кінця. *Усе недодумане і недосвідоме з неї* [Шевченкової пісні] *пощезло; зосталось тільки саме сяєво* (П. Куліш).

НЕДОСВІ́ДЧЕНИЙ, а, е, *у чому і без дод.* Який не має достатнього досвіду, знань, потрібних у якій-небудь справі, професії і т. ін. *Здригнув Київський полк. Не витримали молоді, недосвідчені в боях юнаки, .. почали відступати* (О. Довженко); *Тася всі ці дні почувала себе, як недосвідчений канатоходець над прірвою* (Л. Дмитерко); *Любе, смішне хлоп'я! Воно, як недосвідчений лейтенантик на війні, покладалося тільки на себе, на свою мужність та самовідданість* (М. Дашкієв); *Хлопці ще були занадто недосвідчені й мало терті серед хитрого люду городського, щоб осягнути всю багатоманітність торгу й проникнути в його найглибші основи* (П. Загребельний); // Непризвичаєний, ненатренований (про зір, слух і т. ін.). *Недосвідчене око й не помітить, що поміж товстими ялинами і гіллястими дубами, під глибокими сніговими заметами живе добра тисяча людей* (М. Шеремет); *Недосвідчена незграбність Комахи виклика-*

ла в ній таке саме враження, як і зелене небо, сині дерева (В. Домонтович); *Всі навколо напружено працювали:.., до чого б серед тих складних машин і механізмів могли прикласти свої недосвідчені руки Олесь з Мартою?* (В. Владко); // *у знач. ім.* **недосвідчений,** ного, *ч.;* **недосвідчена,** ної, *ж.* Той (та), хто не має достатнього досвіду, знань, потрібних у якій-небудь справі, професії і т. ін. *Свідчення Господа певне, воно недосвідченого умудряє* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

НЕДОСВІ́ДЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недосві́дчений.** *Чи не мав він право підозрівати, що старші товариші мають упередження до його молодості й недосвідченості?* (Ірина Вільде); *Скільки сил їй довелося докласти, щоб подолати і власну недосвідченість і людську недовіру!* (С. Журахович); *Раніше, колись він бував і безмежно довірливим, і непослідовно щирим. Це водночас були й недосвідченість, і м'якість душі* (Ю. Мушкетик).

НЕДОСВІ́ДЧЕНО. Присл. до **недосві́дчений.** *Ти недосвідчено ступаєш по землі, — Дозволь благословить твої пружисті кроки!* (М. Рильський); *Молодого звали Саша .. Був насправді не такий і молодий — років двадцять, просто виглядав недосвідчено* (С. Жадан).

НЕДО́СВІТ, у, *ч.* Ранковий мороз, що буває навесні й восени перед сходом сонця; приморозок. *Барвінок цвів і зеленів, Слався, розстилався; Та недосвіт перед світом В садочок укрався. Потоптав веселі квіти, Побив... Поморозив...* (Т. Шевченко); *Знаю я, чого осмутнів ти, зелений гаю: б'ють тебе недосвіти, зоряниці в'ялять зимною росою* (С. Васильченко); *Великі сніжинки кружляли вгорі, мов зграйка метеликів, не долітаючи до землі, де ще дотлівали, лиш трохи прибиті недосвітами чорнобривці* (Н. Околітенко).

НЕДОСИ́П, у, *ч., розм.* Те саме, що **недосипа́ння**[2]. *Недосип беріг її мозок від надмірного перенапруження з цього та інших когнітивних приводів* (І. Карпа); *Жертв немає, у всіх, попри недосип і нічні кошмари, настрій чудовий* (Любко Дереш); *Через недосип і втому все сприймалося з особливою гостротою* (Н. Сняданко).

НЕДОСИПА́ННЯ[1], я, *с.* Дія і стан за знач. **недосипа́ти**[1]. *Комірник вчасно помітив недосипання моркви в контейнери* (із журн.); *У недосипанні дорожніх узбіч комісія звинуватила екскаваторника* (з газ.).

НЕДОСИПА́ННЯ[2], я, *с.* Дія і стан за знач. **недосипа́ти**[2]. *Вона трохи схудла від недосипання* (Л. Смілянський); *Жінкам, двом матерям, не вперше таке недосипання* (Іван Ле); *Далися взнаки нелюдська напруга, постійні перемерзання, щоденні недоїдання й недосипання* (М. Андрусяк); *Очевидь, це вже було моєю галюцинацією, викликаною недосипанням і перевтомою* (Ю. Іздрик); *У неї знову були ніжні глибокі кола під очима від сліз та недосипання* (С. Жадан).

НЕДОСИ́ПАТИ *див.* **недосипа́ти**[1].

НЕДОСИПА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.,* **НЕДОСИ́ПАТИ,** плю, плеш; *мн.* недоси́плють; *док., що, чого і без дод.* Насипа́ти чого-небудь менше, ніж потрібно. *Виявилося, що при вирощуванні цьогорічної розсади перцю Явдоха недосипала необхідну кількість субстрату* (з газ.); *Цього разу продавчиня недосипала цукру в скляну тару* (із журн.).

НЕДОСИПА́ТИ[2], а́ю, а́єш, **НЕДОСИПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **НЕДОСПА́ТИ,** плю́, пи́ш; *мн.* недоспля́ть; *док.* Спати менше, ніж потрібно; не висиплятися. *Я маю робити ціле літо, недосипати, мокнути, сохнути, а він буде сидіти в теплій, сухій хаті, нічого не робити* (Г. Хоткевич); *Цілий вік отак жилося; Все життя недосипав* [батрак]: *Кожен рік його волосся Сивиною обсипав* (Ю. Гойда); *Наче скупий лихвар, складає* [Марія] *алтин до алтина, недосипляє, ночами гроші перераховує* (Р. Іваничук); [Г е н н а д і й:] *А знаєте, по вас, нівроку, і не видно, що ви... трохи недоспали* (З. Мороз); *Вона ліниво потягнулася, пройшлася кімнатами, опустивши голову, як роблять люди, що недоспали* (О. Ульяненко).

(1) Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти ноче́й (ні́чок, ніч, ні́чку *і т. ін.)* — використовуючи не всю ніч для сну, не висиплятися. [М а р ' я н а:] *Дожидаючи тебе, недосипала я ночі* (С. Васильченко); *Тут стільки є путнього і такого, що треба писати негайно. Аби встигнути, доводиться недосипати ночей* (І. Багряний); *Я вже не одну недосипляю ніч, щоб приструнчити і втихомирити його* (М. Стельмах); *Ночей недосипає* [Приходько], *гнеться над підручниками, вислужується перед начальством, професорами, фіскалить* (М. Сиротюк); *Я до ранніх зорей* [зір] *Недоспала ночей, Виглядаючи вас у віконце* (Л. Боровиковський); *Скільки то люди недоспали там за нього ночей, і скільки недоспав за них він* (Ю. Мушкетик).

◊ **(2) Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недоїсти [хліба (шматка́ хліба)]** — довго й тяжко працювати, відмовляючи собі в найнеобхіднішому. — *Для кого ж я побиваюся?.. Хліба недоїдаю, ночей недосипляю?.. все ж для вас... для сім'ї* (Панас Мирний); *От вона* [Маруся] *поневіряється з своїм старим в убогій хатині, недоїдає й недосипає, працює з ранку до вечора — не розгинається* (І. Нечуй-Левицький); [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Хіба то безсовісно, що я недосипав ночей, недоїдав шматка хліба та все працював, щоб себе і сім'ю свою зарятувать від злиднів?* (М. Кропивницький); — *А я тут усе життя копаюсь в роботі, недоїдаю, недосипаю. Доброї години тут не бачив!* (М. Івченко); *День і ніч Антон і Катерина недосипаючи та недоїдаючи, мов пекельні, товклися на своєму шматку поля* (С. Чорнобривець); *Я недоїдав і недосипав, і навіть найдосвідченіші мої колеги визнали, що я засвоїв усі тонкощі справи протягом місяця* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Гапка воліла сама недоїсти, недопити і недоспати, щоб тільки старому Деменюкові достарчити якнайбільше вигоди* (І. Франко); *Галицькі ґаздині недосплять, недоїдять, але створять кулінарний шедевр, аби пригостити родичів і друзів* (із журн.).

НЕДОСИПЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **недосипля́ти**[2]. *Недосипляння безпосередньо впливає на гормони, які контролюють відчуття голоду й відчуття насичення після їди* (з навч. літ.); *Учені повідомили, що щоденне недосипляння негативно впливає на регулювання обміну речовин* (з газ.).

НЕДОСИПЛЯ́ТИ *див.* **недосипа́ти**[2].

НЕДО́СИТЬ, *присл., у сполуч. з прикм. і присл.* Менше, ніж треба. *Було недосить тепло, щоб ходити в піджаку, без пальта* (Л. Смілянський); *Микита взагалі недосить шанобливий і неохоче скидає шапку перед котримось із наших міністрів* (О. Гончар); *Здер* [Адріян] *рукавицю, підніс до очей розчепірені пальці, — але ще недосить було видно, щоб розгледіти, чи тремтять...* (О. Забужко); // *у знач. пред. Ось чоловік, народжений для султанського дивану! Гасана вже недосить, їй потрібні помічники впливовіші й могутніші* (П. Загребельний); *Нам, напевно, соромно одне перед одним, що в нас недосить героїчного патріотизму* (С. Пиркало).

НЕДОСІ́В, у, *ч.* Дія за знач. **недосіва́ти.** *У другій половині 1920 року стала зримою небезпека колапсу виробництва внаслідок величезного недосіву* (з наук.-попул. літ.); *Якщо не контролювати кількість насіння, може бути пересів або недосів: те й інше веде до зменшення врожаю* (із журн.); *Через рекордну посуху минулої осені був недосів мільйона гектарів озимих, який аграрії компенсують за рахунок ярих* (з газ.).

НЕДОСІВА́ТИ, а́ю, а́єш, **НЕДОСІ́ЮВАТИ,** іюю, іюєш, *недок.*, **НЕДОСІ́ЯТИ,** і́ю, і́єш, *док., чого, що і без прям. дод.* Сіяти, висівати, засівати не все, не повністю, не до кінця. *Селяни вимушені були взимку недодавати худобі, навесні — недосівати, аби зберегти життя своїм родинам* (з мови документів); [П а с і ч н и й:] *Клянусь! Народ занепаде, зневажить хліборобство, слухайте!..* [В и г у р а:] *Залиште народницький тон. Ти хто тут — адвокат? Чи секретар парткому? Народ хліба недосіяв. І зрадив землю і державу* (О. Довженко); *З осені аграрії недосіяли озимий клин через непогоду* (з газ.).

НЕДОСІ́Л, со́лу, *ч.* Недостатня солоність їжі. *Недосіл на столі, пересіл на спині* (приказка); — *Ні, пані, лучше* [краще] *не солить; недосіл на столі, часом переборщиш, хуже* [гірше] *буде.. на таку велику громаду смаку недобереш* (О. Кониський).

НЕДОСІ́ЮВАТИ *див.* **недосіва́ти.**

НЕДОСІ́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недосі́яти.** *Тим часом стоїть Олексова нива недоорана, стоїть Гринькова недосіяна, а поміж ними переорана межа, як глибока незгоєна рана* (Б. Лепкий); *Покинувши недосіяні поля, люди притьмом кинулись по домівках* (О. Гончар); *Недосіяні площі передбачається відвести під ярий ячмінь і кукурудзу* (з газ.).

НЕДОСІ́ЯТИ *див.* **недосіва́ти.**

НЕДОСКА́ЗАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **недосказа́ти.** *Федорович все-таки рішається сказати й своє слово, коротке, ніби недосказане, але .. виразне і рішуче* (І. Франко); *Пароплав канув у сивім тумані. А за ним поснувалась легенда про гордого сокола, про безумного сміливця... Недосказана легенда про нікому не відомого, гордого нащадка першого каторжанина Сибіру, про правнука гетьмана Дем'яна Многогрішного* (І. Багряний).

НЕДОСКА́ЗАНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Те саме, що **недогово́реність.** *Обхопивши голову руками, з розпаленілим обличчям, схилився він* [Найда] *над папером, не відриваючи очей від таємничих слів, які ніби дражнили його своєю недосказаністю* (М. Старицький); *Між нами запала мовчанка, яка тривала деякий час, наші склянки були допиті, .. між нами лишалася недосказаність* (У. Самчук); *Був четвер, напевне, найкращий день тижня — ще не п'ятниця, немає поспіху вриватись у вихідні, але вже й не середа — не це відчуття недосказаності на роботі й неясності в житті* (Любко Дереш).

НЕДОСКАЗА́ТИ, кажу́, ка́жеш, *док., що, рідко.* Те саме, що **недоговори́ти.** *Варто лише поетові трохи щось недосказати або переказати, акторові трохи послабити або підсилити інтонацію, скульптору трохи повернути різець правіше або лівіше — і поезія, театр, скульптура втрачають чарівну силу мистецтва* (з навч. літ.); *Коли ви розповідаєте кому-небудь про що-небудь, краще щось недосказати, це заінтригує увагу вашого слухача* (із журн.).

НЕДОСКОНА́ЛИЙ, а, е. Який має недоліки, не є довершеним. *Недосконала істота має шанс стати досконалою, або змиритися з незавершеністю власного буття* (Г. Пагутяк); — *Прикро, що не пощастить розгледіти самого хижака,* — *пошкодував Мохобородько.* — *Наші очі такі недосконалі, що крізь пітьму не бачать* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда); // Який має вади, не досяг досконалості. *Він пошепки лепетав уривки давно забутих дитячих молитов, вперемiж з власними недосконалими віршами* (О. Довженко); *Поволі до нього приходило вміння користуватися цими недосконалими приладами, обтягнутими нетривкою шкірою* (М. Руденко); — *Ви мене не зрозуміли, професоре. Я кажу тільки про те, що препарат недосконалий* (О. Бердник); *Світ безмежний і недосконалий, причому сама недосконалість його безмежна, а безмежність — далеко не досконала* (С. Жадан); // *у знач. ім.* **недоскона́ле,** ого, *с.* Те саме, що **недове́ршене.** *Він забував усе те недосконале, що не з вини Тимофія, а з вини тяжкого безпросвітного життя залишилося в ньому* (М. Стельмах); *Поряд зі справедливим і розумним завжди існує багато чого дурного, несправедливого і недосконалого* (О. Шугай).

НЕДОСКОНА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **недоскона́лий.** *Пишатимуться* [народи] *нами, боятимуться нас, лякатимуть нами один одного, збиватимуть капітал на недосконалості нашій і применшуватимуть нашу перемогу й кров* (О. Довженко); *Мурашко .. насідає на пасічника, доводячи недосконалість вулика старого* (О. Гончар); *Може, художники найгостріше відчувають усю недосконалість світу і через те страждають найбільше?* (П. Загребельний).

НЕДОСКОНА́ЛО. Присл. до **недоскона́лий.** *Ми знаємо лише земне життя, та й то недосконало, поверхово* (О. Бердник); *Людству дано велике благо — кожному поколінню заново відкривати для себе світ, який ніби недосконало влаштований* (О. Тесленко); — *Сеньйоре начальник! Людський мозок дуже недосконало сконструйований* (І. Білик); *Хто робить обидві речі нараз, робить їх недосконало* (Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка).

НЕДОСЛІ́ДЖЕНИЙ, а, е. Якого ніхто не дослідив, не вивчив. — *Може, ти будеш ученим, мандрівником, розвідником недосліджених пустинь, островів* (О. Донченко); *Скафандр мав таку будову, що навіть коли б я хотів отруїтися, то не зміг би зняти шолома у недослідженій атмосфері* (М. Білкун); *Тоді я встав і рушив до останніх дверей, котрі ще залишились недослідженими* (Ю. Іздрик).

НЕДОСЛІ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недослі́джений.** *Загадкові позначки на предметах, що дійшли до наших днів з далекої давнини, дозволяють українським археологам припустити наявність зародкових форм письма, дотепер не розшифрованих з огляду на недостатність і недослідженість джерельних матеріалів* (з наук. літ.); *Відсутність мезолітичних пам'яток в окремих регіонах Поділля, Полтавщини та Слобожанщини все-таки може свідчити про недослідженість цих територій, а не про їхню незаселеність у мезолітичні часи* (з навч. літ.).

НЕДОСЛУ́ХАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недослу́хати.** *Україно моя! Україно. Ти слухана казка, Недослухана казка, сповита у зустрічний дим* (В. Стус).

НЕДОСЛУ́ХАТИ *див.* **недослу́хувати.**

НЕДОСЛУ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОСЛУ́ХАТИ,** аю, аєш, *док.*, *кого, чого, що.* Слухати, вислухувати не до кінця, не повністю. *Із роками дід Григір навчився недослухувати співрозмовника* (із журн.); — *Йди, я тобі щось скажу... Ти ж недослухала...* — *Після жнив скажеш!* — *сухо, терпко кинула вона* (В. Винниченко); *Хлопці питали, як їм знайти штаб дивізії, і такі ж хлопці у відповідь стискали плечима байдуже, навіть недочувши про що мова, недослухавши запитання до кінця* (І. Багряний).

НЕДОСМА́ЖЕНИЙ, а, е. Обсмажений, просмажений не до кінця, не повністю. *Підрум'яніє на сковороді і спокусливо вигнеться смачнюще присолений, ламкий, хрумкотливий хвостик ще недосмаженої риби, сміливо відламуй його* (Є. Пашковський); *Як він міг споживати недосмажену картоплю та засинати під імітовані страждання героїв мильних опер?* (І. Роздобудько); *Макс жував і жував омлет, наче то недосмажене м'ясо, відтягував час розмови* (Люко Дашвар).

НЕДОСМА́ЛЕНИЙ, а, е. Обсмалений не повністю, не до кінця. *Оглядають недосмалений трофей. Двоє в формі, троє просто в піджаках. З олівцями і блокнотами в руках. Щось там пишуть, обміряють кабана* (П. Глазовий); *Своїм убранням вона мало відрізнялась від селянських подільських дівчат, але рум'яне, недосмалене личко одрізняло її від селянських дівчат* (Л. Старицька-Черняхівська); *Ще з ночі задув і колотить лісом потужний східний вітер .. У полі, ясна річ, біда від такого: сліпить людям і коням очі, смалить недосмалені ниви* (Д. Міщенко).

НЕДОСО́ЛЕНИЙ, а, е. Недостатньо посолений. *Спече було донька Санда хліб, і хоч би як докладно, за приказом матері, то вже він .. або пересолений, або недосолений* (О. Кобилянська); *Дні чомусь довшають; погода — яка б не була! — поганішає; борщ дедалі частіше виявляється пересоленим або недосоленим* (М. Дашкієв); *Хоч була каша недосолена і вугілля в неї чимало налетіло, їли всі з насолодою і мовчки* (Ю. Логвин); *Керамічна діжечка, наповнена сіллю, немов у воду канула; знайшли її, коли вже з'їли недосолену локшину з тертим сиром* (Г. Вдовиченко).

НЕДОСОЛИ́ТИ *див.* **недосо́лювати.**

НЕДОСО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недосо́лювати.** *Постійне недосолювання їжі є одним з основних принципів харчування людей із захворюваннями системи кровообігу* (з навч. літ.); *Пересолювання менше впливає на якість рокфору, ніж недосолювання* (із журн.).

НЕДОСО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **НЕДОСОЛИ́ТИ,** олю́, о́лиш, *док.*, *що.* Солити що-небудь недостатньо, менше, ніж потрібно. *У студентській їдальні кашу недосолювали регулярно* (з газ.); — *Знову борщ недосолила,* — *бідкалася тітка Ликера* (із журн.).

НЕДО́СПАНИЙ, а, е, *розм.* Упродовж якого хто-небудь не спав (про ніч, годину і т. ін.). *Лице в Онисі стемніло, зчорніло й зсохлось од роботи, од недоспаних ночей* (І. Нечуй-Левицький); *Я звелів тільки дітям, щоб не грюкали під дверима щасливого приятеля мого та дали .. доспати недоспані дві години* (Л. Яновська); *Летіть вітрам на забавки, вечори змарновані, а ночі недоспані* (С. Васильченко); *Пішов* [Арсен] *у хлівець на сіно досипати недоспаної ночі* (Григір Тютюнник); // Скорочений (про сон). *Не голосні мої пісні: Вони лунають — мов у сні, У сні якімсь дивнім-дивнім, В недоспанім, в нездійсненім* (Б. Лепкий).

НЕДОСПА́ТИ *див.* **недосипа́ти**[2].

НЕДО́СПІВ, у, *ч.*, *рідко.* Те, що не доспівали, не виспівали, не закінчили співати. *Недоспів твій доспівую, мій брате... Наслiддя дороге, клейнодами багате, Лишив єси мені* (П. Куліш); *Милий сину! Коли я цю землю хвилинну покину, мій недоспів візьми і, як пісню, його пронеси!* (М. Рильський).

НЕДОСПІ́ВАНИЙ, а, е. Проспіваний не до кінця; якого не закінчили співати. *Зразу всі почули, як задзвенів край недоспіваної дідової пісні* (С. Васильченко); *Десь обірвалася недоспівана пісня* (В. Кучер); *Прощай, недоспівана пісне юності — постійна супутнице роздумів і хвилювань* (І. Пільгук); *Співи, колись недоспівані, знову прокидалися в природі, хвилювали Шуру* (О. Гончар).

НЕДОСПІ́ЛИЙ, а, е. Який не доспів, не досяг повної стиглості (про плоди, овочі і т. ін.); недозрілий, недостиглий. *Плоди мандрагори подібні до недоспілих помідорів* (А. Турчинська); *Зоя дивиться любо на Дарку своїми очима, зеленими, як дві недоспілі сливки* (Ірина Вільде); *На круглому обличчі тремтять примхливо вирізаними кульчиками ямки, біля носа кількома недоспілими зернятками маку лягли рожеві веснянки* (М. Стельмах); *Пора і нам так пригнутися біля калинового куща і все одно головою торкнути важкий недоспілий кетяг* (Є. Пашковський).

НЕДОСПІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **недоспі́лий.** *Недоспілість груш хлопці відчули одразу після куштування* (із журн.); *Недоспілість ягід значно спрощує їх транспортування та зберігання впродовж кількох діб* (з газ.).

НЕДОСПОЖИВА́ННЯ, я, *с.*, *книжн.* Неповне, неналежне споживання, споживання не в повній кількості, не до кінця. *Економічна теорія недоспоживання пояснює цикл надмірно високою часткою заощаджень у сукупних доходах багатих прошарків населення* (з наук. літ.); *Завищені ціни в монополіста означають недоспоживання або додаткові витрати у споживача* (з навч. літ.); *У багатьох країнах світу зафіксовано значне недоспоживання продуктів харчування* (із журн.).

НЕДОСТАВЛЯ́ННЯ, я, *с.*, *офіц.-діл.* Відсутність доставляння чого-небудь. *Недоставляння або порушення терміну доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів має наслідком накладення штрафу на посадових чи фізичних осіб* (з мови документів); *Оператор звільняється від відповідальності за недоставляння поштових електронних повідомлень до абонента* (з мови документів).

НЕДОСТА́ТКИ, ів, *мн.* (*одн.* **недоста́ток,** тку, *ч.*). Те саме, що **неста́тки** 1. *Сушать мене, в'ялять мене Мої недостатки* (з народної пісні); *Ціле його життя пройшло в бідності й недостатку, в важкій боротьбі за прокормлення, за науку* (І. Франко); *Мені говорили старшини, що при тих недостатках, коли б ще не дати стрільцям їсти, то вийшла би з того катастрофа* (А. Чайковський); *Взагалі батько так ненавидів всякий недостаток, що навіть саме слово "бідність" не вживав відносно своєї особи* (О. Довженко).

НЕДОСТА́ТНІЙ, я, є. 1. Менший, ніж вимагається, ніж потрібно. *Недостатнє знання мови .. не може не позначитись негативно на поетичному творі* (М. Рильський); *Вони з мамою позбавлені були можливості виїхати, і Рада жорстоко картала себе за недостатню наполегливість* (Ю. Яновський); *Найбільші кораблі не доплювали до басрій-*

ських базарів — глибина безлічі проток і каналів була недостатня (Ю. Логвин); *Мати звинувачувала батька в недостатній рішучості, але водночас і в агресивності, він її — у безініціативності й надмірному тиску* (Н. Сняданко).

2. Який не відповідає певним вимогам; незадовільний, поганий (у 2 знач.). *Моя підготовка до інституту була недостатньою, і склав я іспити, мабуть, випадково* (О. Довженко); — *Тут правильно критикували нашого шановного начальника за недостатню увагу до будівництва дитячих закладів, правильно вказували на великий ряд інших недоліків, але вказували якось з оглядкою* (Ф. Маківчук); // Позбавлений переконливості, підстав, обґрунтованості. *Факт, який мав він на увазі, був явно непереконливий і недостатній* (А. Головко); — *Архітектоніка останнього мазка свідчить про недостатню імпресіоністичність образів! — несподівано вимовила вона, зупинившись біля маляра* (І. Роздобудько).

НЕДОСТА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **недоста́тній.** — *Ті юнаки зрозуміли, що недостатність нашого громадського руху в тому, що він мало спирається на науку* (І. Пільгук); *Після нього говорила Галина Федорівна, хоч недостатність своєї німецької мови вона надолужувала розкішною жестикуляцією* (Олекса Ізарський); *Опоненти відзначали примітивність методики, неглибоку розробку, навіть недостатність експериментальних даних* (І. Росоховатський).

2. *мед.* Порушена функція якого-небудь органа, що не відповідає фізіологічним потребам. *У 1911 р. учений М. Стражеско вперше дав пояснення механізму утворення додаткового діастолічного тону при недостатності клапанів аорти* (з наук. літ.); // Відсутність належної кількості чого-небудь, необхідної для нормальної діяльності організму. — *Взагалі ж він* [Дударевич] *у мене страждає на емоційну недостатність* (О. Гончар); *Тепер ти дотягнув до компенсаторної недостатності тристулчастого* [тристулкового] *клапана, хоча й це ще не найстрашніше* (В. Шкляр).

△ **(1) Кисне́ва недоста́тність,** *мед.* — знижений уміст кисню в тканинах. *Киснева недостатність під час вагітності є основною причиною ураження і неправильного розвитку плода* (з навч. літ.); *Киснева недостатність впливає насамперед на нервову систему, на людський мозок* (С. Плачинда); **(2) Корона́рна недоста́тність,** *мед.* — зниження або припинення коронарного кровотоку, які призводять до зменшення насичення міокарда киснем і живильними речовинами. *Позитивні емоції на третину знижують коронарну недостатність* (з наук. літ.); *Коронарна недостатність у дорослому віці з'являється в першу чергу при негативних емоціях та перенапруженні нервової системи* (з газ.); **(3) Лакто́зна недоста́тність,** *мед.* — несприйнятливість молочного цукру. *Лактозна недостатність діагностується при зниженні рівня ферменту лактози в організмі* (з наук. літ.); **(4) Серце́ва недоста́тність,** *мед.* — патологічний стан, при якому серце недостатньо ефективно справляється зі своєю функцією і перекачує все менші об'єми крові. *При ознаках серцевої недостатності використовують сечогінні препарати* (з навч. літ.); — *Раджу його поховати як героя, що раптово помер від серцевої недостатності* (О. Тесленко); *Лікарі щоразу констатують серцеву недостатність, але нашого детектива такий висновок не влаштовує* (Ю. Андрухович); **(5) Суди́нна недоста́тність,** *мед.* — патологічний стан, який характеризується зниженням тонусу гладких м'язів судинних стінок, падінням кров'яного тиску та погіршенням кровопостачання життєво важливих органів. *Судинна недостатність характеризується порушеннями кровообігу внаслідок слабкого тонусу судин, звуження їх просвіту* (з наук. літ.); — *У нього* [хворого] *гостра судинна недостатність* (Ю. Шовкопляс).

НЕДОСТА́ТНЬО. 1. Присл. до **недоста́тній.** *Мало ми вчимося у класиків, недостатньо знаємо життя* (А. Малишко); *Теорія відносності стала набутком фізиків, але ще недостатньо ввійшла в життя суспільства як світосприймання* (М. Руденко); // *у спол. з прикм. і присл.* Про ступінь, міру якості. *Коли Карло Іванович скидав капелюха, можна було сказати, що він лисий, а якщо інтелігентно — то недостатньо кучерявий* (О. Чорногуз); *Я не здатен зненавидіти жінку лише за те, що у неї недостатньо тонка талія чи неправильні риси обличчя* (Н. Сняданко).

2. *у знач. пред.* Не зовсім вистачає, недосить; замало. *Одної .. рішучості, готовності іти на трясовини та багнища Сиваша тут недостатньо* (О. Гончар); *Він розуміє, що цієї інформації недостатньо, тому знову сумнівається в чіткій роботі своєї пам'яті* (І. Росоховатський); — *Хіба вам* [дітворі] *недостатньо лабораторій, шкіл, технологічних комплексів?* (О. Бердник); *Він знову сідає на лаву, пробує читати, але вже добряче стемніло, світла ліхтарів явно недостатньо* (О. Ірванець).

НЕДОСТА́ТОК *див.* **недоста́тки.**

НЕДОСТА́ЧА, і, *ж.* 1. *у чому, чого і без дод.* Відсутність, брак достатньої кількості чого-небудь; нестача. *Галат .. ловив тепер під кулями коней і поповняв ними недостачу в тачанках* (Ю. Яновський); *Чи в неї сьогодні ревізія? Так, ревізія. А він і забув .. Коли б хоч недостачі в неї не було* (В. Кучер); *Зайвини молодий купець не прибирав, а недостачу поповнював з такою самою хвацькістю, як і основну вагу* (П. Загребельний); — *Що зі мною? — Нічого серйозного. Анемія. Тобто недостача гемоглобіну в крові* (В. Шкляр); // Частина, якої не вистачає до повної кількості. *Завод наш плану не давав — Бува ще й гірш на світі... І наш директор приписав Ту недостачу в звіті* (С. Воскрекасенко); *Через рік ми зробили ревізію і виявили, що скарб пропав. .. Не весь, але половина. Ми мусили скластися і поповнити недостачу* (Г. Пагутяк).

2. *перев. мн., рідко.* Те саме, що **неста́тки** 1. *Отак жив Чіпка, ріс, виростав у голоді та холоді, у злиднях та недостачах* (Панас Мирний); *Коли на неї налягав сум або різні недостачі, і клопоти її обставин пригнітали, мов тягар, її душу, — пригадувала собі відослану працю* (О. Кобилянська).

3. *рідко.* Негативна риса кого-небудь; вада. — *Знаєш, Ганю, яка в тебе недостача?.. В тобі нема ні кришки гордощів* (І. Нечуй-Левицький); *Навіть така їзда має свої недостачі* (Б. Лепкий).

НЕДОСТИ́ГЛИЙ, а, е. Те саме, що **недозрі́лий** 1. *Хліб недостиглий поліг на лану, Голод складає людей у труну* (П. Грабовський); *Щоб заснути швидше й довше та міцніше спати, приправляє* [Бертольд] *грішні ліки з соку недостиглого маку* (Н. Королева); *Почне говорити — давиться словами, мов недостиглими лісовими грушами-дичками* (В. Малик); *Благоуханний поморщився, ніби чув не слова, а їв недостиглі яблука* (О. Чорногуз); *Марта тут же заспіва-*

ла і, підплигуючи, понеслася від однієї яблуньки до іншої, зриваючи недостиглі ще ренети (С. Андрухович); * Образно. *Слова мають свій смак. Є слова гіркі, як полин, є недостиглі слова, терпкі, як дикі кислиці, є слова незабутньо-солодкі* (П. Загребельний).

НЕДОСТИ́ГЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **недости́глий.** *Канава — булькітлива рідина, темна і в'язка, смолянистого кольору, — вифарбувалася в лимонний, з ніжним світло-зеленим відтінком недостиглості* (О. Ульяненко).

НЕДОСТОВІ́РНИЙ, а, е. Який викликає сумнів щодо правдивості, правильності; невірогідний. *В неї* [Ганни] *вже неможливо було випитати нічого поза цією невтомно повторюваною епічною бухгалтерією, .. на тлі заплутаних і непростих епохальних колізій, про які знала не з недостовірних наукових праць, а з власного досвіду* (Н. Сняданко); *Треба пам'ятати, що заяви про винятковість та абсолютність тих чи інших даних, які часто-густо виявляються недостовірними, тільки дратують громадськість* (з навч. літ.).

НЕДОСТОВІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недостові́рний.** *Недостовірність смерті раптом знову витягнула до неї* [Ліліан] *мокрі долоні, їй забракло повітря, а за хвилю настала тиша, яка завжди була незбагненною аж до небуття* (Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка).

НЕДОСТОВІ́РНО. Присл. до **недостові́рний.** *Розглянутий метод визначення густини метеорних тіл ураховує гальмування, яке на відміну від інших параметрів зі спостережень визначається найбільш недостовірно* (з наук. літ.); *Якщо людина заперечує певну інформацію, то вона має бути впевненою, що фактичні обставини було викладено недостовірно* (з газ.).

НЕДОСТО́ЙНИЙ, а, е. 1. *кого, чого, з інфін.* Який не заслуговує на щось, не вартий кого-, чого-небудь; негідний (у 2 знач.). *Я недостойна жити на світі Божому; мені не можна бути з людьми!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Марта не глузувала, й тіні кепкування не почулося в її словах. Навіть цього почуття був недостойний Гурій Комаренко* (В. Собко); — *Ти моїх сліз недостойний!* — *відрізала Ія.* — *І не дочекасися, щоб я хоч ще раз плакала перед тобою* (О. Чорногуз); — *Коли тверезо розмислити,* — *казала дружина,* — *то він батьком твоїм називатися недостойний* (Валерій Шевчук); // Який принижує чию-небудь гідність, несумісний з чиїмось достоїнством (у 2 знач.). *Жаль* — *недостойне почуття, воно зневажає того, кого ми жаліємо* (Ю. Яновський); *Лиш великим зусиллям він змусив себе залишитися на місці, вважаючи таку поведінку недостойною високого товариства* (Любко Дереш); *Таким чином вона сама оволоділа польською і російською, бо, вдосконалюючи українську, потребувала порівнянь, а обмежитися однією польською або однією російською видавалося їй недостойним доцента університету* (Н. Сняданко).

2. Який не має потрібних позитивних якостей, не заслуговує на повагу; непорядний, безчесний. [В а с я:] *Перед вами стоїть .. недостойний чоловік...* (О. Корнійчук); *Зараз уже можна сказати* — *недостойним чоловіком був той, на кого ви розраховували і з ким пов'язували своє майбутнє у Львові* (А. Кокотюха); *Багато часу було змарновано на речі недостойні й мертві* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **недосто́йний,** ного, *ч.* Непорядна людина. *Поміч достойному* — *Силу дає. А недостойного* — *Поміч псує* (Т. Масенко); // Який виражає або свідчить про чиюсь непорядність. *Всі наймички кинулись за табунщиком, щоб покарати його за недостойну витівку* (С. Добровольський); *Однак Шляхтич, видно, прагнув уберегти нас від недостойних учинків, через те й промовчав* (П. Загребельний); // *заст.* Уживається для навмисного самоприниження, щоб тим самим виразити, підкреслити повагу, ввічливе ставлення до співбесідника. [П е ч а р и ц я:] *Василь Трохимович! .. Робіть зо мною що хочете, тілько не лишіть Ганну Васильовну* [Василівну] *своєю жоною назвати, себе, недостойного, вашим зятем мати!* (Панас Мирний); — *Коли ж ваша ласка, дозвольте мені, недостойному, покласти вам у бричку липівку святого меду* — .. *найкращого, лікувального* (М. Стельмах).

3. Який не відповідає певному призначенню, певній ролі і т. ін.; непідхожий. — *Молоко ще на губах не висохло..!* — *кричав старий Бовдюг, явно незадоволений цією недостойною кандидатурою* (О. Довженко); *Віртуальний наречений відразу здобув би статус недостойного чарівної Олесі* (Є. Кононенко); *Жульєн вважав себе недостойним такої відданості, правду кажучи, він стомився від усього цілого героїзму* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕДОСТО́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недосто́йний** 2, 3. *Я зустрівся з нею кілька разів, перший раз я не хотів з нею говорити, щоб показати їй недостойність її поведінки, другий і третій раз я був занадто переповнений почуттям, щоб міг про щось говорити* (І. Франко); *Вона ж іще дитина глупа і не розуміє недостойності своєї та віковічної упослідженості знадженого та мандрованого роду нашого* (В. Єшкілєв).

НЕДОСТО́ЙНО, *присл.* 1. Не так, як годиться, як слід; неналежно. — *Графові донесли, буцімто пані Барбара з паном сотником недостойно поводилася* (Іван Ле); *Низькі уми й підлі душі завжди недостойно метушаться навіть біля найбільшого* (П. Загребельний); — *Боже, скільки народ має достойників, чого ж він так недостойно живе?!* (Л. Костенко).

2. *у знач. пред.* Не годиться, не варто. *Недостойно для мислячої істоти жити в рабстві умовності, навіть найприємнішої* (О. Бердник); *Сховатися десь у кущах* — *татари обшукають усі кущі, та й недостойно це козачого наймення, встид перед товариством* (Ю. Мушкетик); *Мислити такими категоріями образливо і недостойно* (В. Єшкілєв).

НЕДОСТУ́ПНИЙ, а, е. 1. До якого або по якому не можна пройти, підійти. *Море недоступне, берег взято в кам'яні стіни і доступитися до нього не можна* (М. Коцюбинський); *Уявляла* [Дзвінка] *себе у веселій, світлій хатині, побудованій в недоступних скелях на Чорногорі* (В. Гжицький); *Після сонячних днів льодовик, із якого живилася річка, танув, як спереляку,* — *й колишні проходи зробилися недоступними* (І. Карпа); // До якого нема доступу, не можна добратися. *Серце її билося так, як б'ється в грудях того, хто перший вийде на недоступний верх гори* (О. Назарук); *Мов недоступні поміщицькі палати, стояла вона* [будівля] *самотою серед відкритого степу* (О. Гончар); *Я теж хотів би жити на недоступній вершині й годинами дивився на гори, вишукуючи найбільш придатну для мене* (Г. Пагутяк).

2. *для кого, кому, перен.* Якого важко або неможливо досягти, добитися, здійснити і т. ін. через певні обставини, умови, специфіку і т. ін. [Л ю б о в:] *Що ж робити тому, для кого нормальне щастя недоступне?* (Леся Українка); *Фільм має можливості пересування дії в просторі, в часі теперішньому, минулому, давноминулому, майбутньому і в мас-*

штабах, недоступних ні для якого іншого виду мистецтва (О. Довженко); *Водночас вона усвідомила, що деякі радощі життя, такі звичні й природні для простих людей, стали для неї недоступні* (О. Авраменко); — *Але ж ти ангел! Хіба ангелам не є доступне те, що недоступне нам, смертним?* (М. Матіос); // Який не відповідає чиїм-небудь силам, здібностям, можливостям; непосильний. *Здавалось би, що авторові грізної, понурої картини життя працюючих у "поті чола" недоступні ясні і ніжні образи* (М. Коцюбинський).

3. *для кого — чого, кому.* Важкий для розуміння, сприйняття; незрозумілий, незбагненний. — *Світе широкий! Який ти для мене, молодої, недоступний, яким муром обведений!..* (О. Кобилянська); *Зненавиділа* [Павлина] *книги тільки через те, що вони в її понятті стали недоступними для сина* (Ірина Вільде); *Мені важко осягнути розумом його наміри: чи це означає, що вони взагалі недоступні для мене?* (І. Росоховатський); *Моя голова була зайнята купою нових проектів, які були недоступні для Максового розуміння* (І. Роздобудько); *Якась таємниця була у нашій хаті, зміст якої мені недоступний* (Любко Дереш).

4. До якого важко звертатися через пихатість, гордовитість вдачі. *Не вподобала й Мотря Явдохи. Вона здалася їй гордою, бундючною, недоступною...* (Панас Мирний); *Якась така зробилася* [Маланка] *різка, недоступна* (І. Франко); *Вона різко звелася, і Галя аж горішню губу закусила, така велична й недоступна стала бабця* (Валерій Шевчук); — *Хіба я така важлива й недоступна персона, пані Магдо?* (А. Кокотюха).

5. *для чого.* Який не допускає чого-небудь, не піддається чомусь. *Я ж не вважаю себе недоступною для всякої моральної критики* (Леся Українка); *Вся вона була підтягнута, строга, недоступна ні для яких погроз* (Ю. Бедзик).

НЕДОСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недосту́пний.** *Вже й Віталій, і Тоня не зводять з судна очей. Для Тоні воно повне таємничості. Все воно — недоступність і заборона* (О. Гончар); *Я не сумнівався, що Вузол відмовиться надавати інформацію — або через її відсутність, або через недоступність* (О. Авраменко); — *В чому справа?* — *запитав він у Прокопа, зберігаючи на лиці недоступність і холодним поглядом вимірюючи Прокопа з ніг до голови* (Григорій Тютюнник); *Тепер Ганнуся гордо виструнчилась і стала однією недоступністю* (М. Стельмах); *Навіть міністерська постать утратила свою недоступність, на бездоганно гарному жовто-смуглявому чолі виступив піт, в очах і замішання, і несміла радість, і дивування* (В. Винниченко); *Султан відійшов у величі й недоступності* (П. Загребельний).

НЕДОСТУ́ПНО. 1. Присл. до **недосту́пний.** — *Любов мусила бути дуже глибоко і недоступно схована в його душі* (І. Франко); *Таємниця, так щільно бережена, так недоступно зачинена в цих вузьких, безкровних устах, продирається тепер зовсім явно через оту рисочку між бровами* (Ірина Вільде); *Він* [епарх] *був не на жарт гнівний і тим уже недоступно суворий* (Д. Міщенко).

2. *у знач. пред.* Незрозуміло, незбагненно. *Нормальним людям багато чого недоступно такого, що зовсім ясно стоїть для таких ненормальних, як я* (Леся Українка); *Той же самий допитливий людський розум проникає в найтонші загадки атомного ядра, досліджуючи те, що й зовсім недоступно людському оку* (В. Владко); — *Відкинь дорослу пиху, збагни, що дітям, можливо, відкрито те, що недоступно вам* (О. Бердник); — *Прагнути можна лише того, що до часу недоступно* (Люко Дашвар).

НЕДОСУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недосуши́ти.** *Живучи в тропіках, ти, хоч-не-хоч, а мусиш бігати забирати недосушену білизну з двору, бо не буде тому сушінню кінця і краю* (І. Карпа); *Недосушене сіно при скиртуванні підсолюють із розрахунку 3–5 кг солі на 1 ц сіна* (з навч. літ.).

НЕДОСУШИ́ТИ *див.* **недосу́шувати.**

НЕДОСУ́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недосу́шувати.** *Застосування пришвидшеного методу сушіння до об'єктів з підвищеною вологістю, наприклад до хліба, дає явно занижені результати через недосушування продукту* (з навч. літ.); *Недосушування й пересушування більше впливають на тверді породи деревини з більшою густиною й менше впливають на м'які* (із журн.); *Однією з основних переваг використання одноразових рушників перед електросушарками є відсутність пересушування або недосушування рук* (з газ.).

НЕДОСУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОСУШИ́ТИ,** ушу́, у́шиш, *док.*, *що.* Сушити, висушувати, засушувати, підсушувати і т. ін. не повністю, не до кінця. *Шовкові речі треба трохи недосушувати, прасують їх без додаткового зволоження* (із журн.); *Можна недосушити продукт у сушарці, використавши тепло на випаровування і не підводячи додаткового тепла* (з навч. літ.).

НЕДОСЯ́ГЛИЙ, а, е, *діал.* Недосяжний (у 2, 3 знач.). *Для бідної, невеличкої інтелігентної галицько-руської громади праця наукова видавалась довгі літа недосяглим люксусом* (І. Франко).

НЕДОСЯ́ЖНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **недосту́пний** 1. *А мрії линули в простори. Туди, туди на сизі гори До недосяжних верховин* (О. Олесь); *Ворожі літаки десь понеслися далі в глиб країни. Тільки тепер Захар збагнув увесь жах такої раптової появи ворога, недосяжного в небі* (Іван Ле); *Десь там і мила його Вкраїна... За тисячу зимових верст, далека й недосяжна йому тепер, як вечорова зірка!..* (Василь Шевчук); *Тихо-тихо, лиш десь у недосяжних низинах струмус і похлюпує-шелестить чиста, як надія, ріка* (Р. Андріяшик); *Тут головне — їхати все далі й далі, все ближче до таких недосяжних і від того — таких загадкових гір* (А. Кокотюха); *Сонце світить однаково для всіх. Воно досяжне і водночас недосяжне* (Г. Пагутяк); // Надзвичайно великий, високий; безмежний. *На небі світилися зірки, так само як і вчора, і позавчора. Десь, у недосяжній висоті мирно миготіли вони* (А. Хижняк).

2. Те саме, що **нездійсне́нний.** *Як гарно марилось на шкільній лаві, скільки робилося сміливих, але часом і недосяжних проектів!* (М. Коцюбинський).

3. Те саме, що **недосту́пний** 2. *Він не розумів, як це сталося, що думалось про рідне село все рідше й менше, як про щось далеке й недосяжне* (О. Сизоненко); *Він любив цю дівчину й лише тепер остаточно збагнув, яка вона далека й недосяжна* (І. Білик); *Коли він став режисером обласного театру, захопився героїнями, жінками високими, ставними, красивими і недосяжними на сцені* (Г. Тарасюк); *Що сильнішим ставало його почуття до недосяжної обраниці, то ряснішим шаром червоних плям вкривалося його обличчя* (Н. Сняданко); // *у знач. ім.* **недося́жне,** ного, *с.* Те, чого неможливо досягти. — *Я спроможний любити лише недосяжне. Коли фортеця підіймає білий прапор, я розчаровуюсь* (В. Дрозд).

4. Те саме, що **недосту́пний** 4. — *Властолюбна королева Луїза, недавно горда і недосяжна, тепер щасливо посміхається, ловлячи кожен мій погляд і кожне слово* (П. Кочура); *Сама постановка питання ображала доцента: скидалося на те, що вчений раджа з виглядом недосяжної вищості простягає йому подарунок, заздалегідь чекаючи на шанобливу подяку* (М. Дашкієв).

5. З яким ніщо не може зрівнятися; неперевершений. *Сонце стояло над степом міднолике, значне у своїй недосяжній величності* (Н. Рибак).

НЕДОСЯ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недося́жний.** *З висоти недосяжності своєї сипле сонце на все живе снагу свою гарячу, і ніжить усе, і наливає соками, і шумують ті соки, і буяють, і бунтують ті соки...* (В. Винниченко); *Почуття безпечності й недосяжності тут, на верховітті високенного дерева, враз заспокоює його* (Ю. Смолич); *Невеликий гайок якихось дерев покрився інеєм і тепер блищав на сонці, викликаючи в серці щем недосяжності прекрасного* (Любко Дереш); *Чарівність дівчини та недосяжність щастя з нею зводили його з розуму* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *Нарешті знайшов* [Сулейман] *жінку, яка переконала, що існує на світі щось важливіше, цінніше, вище за нього самого в його недосяжності* (П. Загребельний).

НЕДОСЯ́ЖНО. 1. Присл. до **недося́жний.** *Висока зоряна ніч недосяжно розкинулась над головою* (М. Стельмах); *Внутрішні райони країни, які ще вчора видавались недосяжно далекими для ворога, сьогодні ставали аренами битв* (О. Гончар); *Маленькою Дарина любила бувати в мами на роботі — тоді всі стенди в залах були їй вище голови, поблимували вгорі склами недосяжно й таємниче* (О. Забужко); // Дуже, надзвичайно. — *Я був переконаний, що в ній, у цій дівчині, .. було так багато прекрасного і недосяжно хвилюючого, що я думав про неї ночами* (О. Гуреїв); *Усі ці картини багатьом жінкам у певні хвилини їхнього життя можуть видатися недосяжно привабливими* (Є. Кононенко).

2. *у знач. пред.* Неможливо, нереально. *Доктор же каже, що .. важно якнайбільше бути на свіжім повітрі, а се в нашу осінь і зиму недосяжно* (Леся Українка); — *Але ж хто може продукувати поле такої інтенсивності? Це ще недосяжно* (О. Тесленко).

НЕДОТЕ́ПА, и, *ч. і ж., розм.* 1. Людина, яка не здатна зробити, виконати, здійснити і т. ін. що-небудь із належним умінням, як слід; невміла людина. — *Що ти таки, старий, думаєш з ним* [сином], *що він до зросту дійшов, а така недотепа — нічого робити не вміє?* (з казки); — *Він боїться! А плавати? Невже теж не вмієш?! Ну й недотепа, ха-ха-ха! А ще таке здоровило!* (Н. Забіла); *Виросте ж людям на сором отака недотепа, що й тарілки помити як слід незугарна* (Ю. Збанацький); — *Стривайте, Павле... Яка ж я недотепа!* (М. Руденко); // Уживається як лайливе слово. — *Куди підеш, ну, куди ти, недотепо, підеш? Сиди між добрими людьми, де не проженуть* (Б. Лепкий); — *Хотіла учительку вдарить, а стьобнула себе по очах, недотепа* (В. Кучер); — *Чого ж ти оддав м'яча, недотепо. Бий, Вовко, бий!..* (В. Нестайко); *Слова українські, музика теж не китайська. Хай звикають до українського року. Через таких, як ви, недотеп, Січ колись зруйнували* (Г. Пагутяк).

2. Розумово обмежена, тупа людина; дурень. *Покійний батько казав, що заколоти влаштовують невдахи і недотепи, а для розумного чоловіка будь-яка влада від Бога!* (М. Циба); — *То цивільний чоловік, бо він ходить, як останній недотепа...* (Валерій Шевчук).

НЕДОТЕ́ПНИЙ, а, е, *розм.* 1. *до чого, без дод., з інфін.* Нездатний зробити, виконати, здійснити і т. ін. що-небудь з належним умінням, як слід; невмілий (у 3 знач.). — *Що нам з тобою, сину, робить, що ти ні до чого недотепний?* (з казки); *Осел був чесний неборак... Одна біда — що недотепний вдався* (Л. Глібов); — *А хто ж тобі варитиме борщ, як ти вийдеш заміж? — спитала Махнівська. — Куховарка, — сказала Саня. — А як вона буде недотепна та не вмітиме? — спитала Мурашкова* (І. Нечуй-Левицький); *Народ нужденний, прибитий, понурий, супроти чужих несмілий і недотепний* (І. Франко); // Уживається як лайливе слово. *Тьху, недотепний дідуган! Не знать чого перелякався, Сховався здуру у бур'ян І тільки сорому набрався!* (Л. Глібов).

2. Зробл., сказаний і т. ін. без належного вміння; незугарний (у 4 знач.). *Той глянув на писання і побачив, що з усього проказаного написано кілька перших слів великими, недотепними, кривими карлючками* (Б. Грінченко); // Позбавлений розумного змісту. *Де ти взявся мені на досаду? Глевтяки в тебе, видно, в душі! І немає ні грому, ні граду На твої недотепні вірші* (В. Симоненко); // Позбавлений дотепності, влучності, витонченості думки. *Мені аж сором, що Ви так гаряче приймаєте до серця мої недотепні листи, вони таки не варті того* (Леся Українка); — *Хм, хм, — хмикає той, замість відповіді на .. недотепний комплімент* (Олесь Досвітній); *Катерина може лише .. відповідати сміхом на недоречні, навіть недотепні жарти* (О. Копиленко); *Усе це скидалося більше на недотепний анекдот, ніж на реальну дійсність* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Розумово обмежений; тупий, дурний (у 1 знач.). *Як часом каже* [Миша] *про кого, що недотепний, дурнуватий, то каже, що "він математики ні в зуб не знає"* (Леся Українка); *Чому ці люди такі недотепні, такі фальшиві, важкі і неартистичні в усьому, такі нудні і сповнені такої смішної самоповаги?* (І. Жиленко); // Який виражає розумову обмеженість, тупість. *Танюшкін зробив таке недотепне лице, що начальник охранки мимоволі розреготався* (Ф. Бурлака).

НЕДОТЕ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недоте́пний.** — *Своїм куцим розумом не можете збагнути сенсу. Яка недотепність* (Ю. Смолич); *Гликерія вже не бачить недотепності Микитенка, який завжди має на це претензію* (В. Винниченко); *Він одразу зморщив обличчя та розкуйовдив собі волосся, згадавши про недотепність Зінька щодо цієї гри* (В. Підмогильний).

НЕДОТЕ́ПНО. Присл. до **недоте́пний** 1, 2. *Він* [поет] *бачить, як грубо, недотепно та незграбно можуть виражатись .. ідеї у вузькодумних сучасників* (Леся Українка); *Звісно, вона вирішила б, що він просто недотепно жартує з неї, тільки і всього...* (В. Владко); *Оксана розсердилася на себе за те невдатне своє мавпування, розсердилася й на брата, що так недотепно це підкреслив* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред.* Невдало, недоречно. — *З вашого боку це зовсім недотепно, знаючи, хто я, підходити до мене й замість того, щоб назвати себе, так по-школярськи дражнити мене!* (В. Домонтович).

НЕДОТИ́КА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Те саме, що **недото́рка.** *Ото, яка недотика! Не та рано встала, Що до світа упилася .. А та, що й проспалась!* (Т. Шевченко); — *Стар-*

ша [сестра], *тепер пані графиня, та була вроджена пані, горда, недотика* (І. Франко).

НЕДОТЛІ́ЛИЙ, а, е. Який не зотлів повністю, до кінця. *Сторчали* [стирчали] *огненні кістяки* [хати], *димар, як обсмалений хребет, недотлілі крокви, як ребра, дубові сволоки, як руки, опущені в безсиллі і в розпуці* (Б. Лепкий); *Вона порпалася в ньому* [попелищі] *паличкою, витягаючи й перетрушуючи якийсь недотлілий мотлох* (О. Гончар).

НЕДОТО́РКА, и, *ч. і ж., розм.* Образлива людина, яка не терпить стосовно до себе жартів, фамільярності в поведінці, критичних зауважень, заперечень і т. ін. [О л і м п і а д а:] *Інший такий недоторка, що й слова йому упоперек не скажи...* (М. Кропивницький); // Сором'язлива, скромна, боязлива людина. [Г н а т:] *Вона така недоторка: раньше* [раніше] *всіх додому йде і все соромиться чогось.* [Д е м ' я н:] *Тим вона й недоторка така, що тебе любить* (І. Карпенко-Карий); *— Їй таке щастя: сам пан полковник звернув на неї увагу, а вона, бач — недоторку з себе вдає* (А. Кащенко); *Марина присмирніла, притихла. Бешкетливий настрій передався Петрові. Дражнив недоторкою, жартував* (Микита Чернявський).

НЕДОТО́РКАНИЙ, а, е. 1. Якого ніхто не торкався, не чіпав і т. ін.; неторканий, неторкнутий, незайманий (у 1 знач.). *Був же ти чистим, як шовк, мій недоторканий листе! Як ти змінився, пожовк, впавши на поле кремнисте* (В. Швець); *Дивно було, як то природно могла зникнути зі стіни частина фрески при тому, що все інше лишилось майже недоторканим* (І. Карпа); *Я перепишу документ, поєднуючи частки слів і фраз, доповнюючи їх безсумнівними за змістом словами і залишаючи проміжки недоторканими* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // До якого ніхто не приступав, за який ніхто не брався (про роботу). [К і р а:] *Вся схема недоторканою залишилася!* (В. Собко); *Нерозробленими, а то й зовсім недоторканими в українській історіографії залишаються концептуальні питання походження шляхетської та козацької геральдики, аналізу їх емблематичного матеріалу та багато інших* (з наук. літ.); // *перен.* Непорочний, чистий, цнотливий, незайманий (у 3 знач.). *Який він є важкий та дужий, який він .. недоторканий та цнотливий, і як та незайманість зводить її з ума* (О. Ільченко); *Він зараз ревнував її до двірника, до сусіда-професора, до навколишнього світу — болючого, красивого і недоторканого* (О. Ульяненко).

2. Який не терпить стосовно до себе жартів, фамільярності в поведінці, критичних зауважень, заперечень і т. ін.; образливий (у 2 знач.). *— Яка ж ти недоторкана* (І. Нечуй-Левицький); *Надто за останній час через цю дитину вона стала така дражлива, недоторкана і дуже змарніла* (Б. Грінченко); *Вона вже злоститься, нишком поглядаючи на годинник, проте зберігає вигляд недоторканої королеви, якій абсолютно байдуже, що то за один сидить на лаві біля моря* (М. Дашкієв).

НЕДОТО́РКАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недото́рканий** 1. *Вони вірили в недоторканість, вони вірили в неможливість, щоб смерть і поругання перемогли святиню* (І. Багряний); *Позбавте людину недоторканості її таємниць, що залишиться від неї, від її величі?* (І. Росоховатський); *От тобі й маєш: покликаний пильнувати безпеку й недоторканість самого короля, а власну наречену ганебно проґавив* (П. Загребельний); *Пилюка гасила недоторканість роси на кущах ситнику, і даленіло ревище за пагорбом* (Є. Пашковський).

НЕДОТОРКА́ННИЙ, а, е. 1. Який охороняється законом від посягань з боку кого-небудь. *— Вартовий є особа недоторканна* (І. Багмут); *Купець недоторканний, як і посол, і прошено ж у мене не кари, а порятунку* (П. Загребельний); *Така тенденція існувала у Східній Європі, коли, з одного боку, переслідували відьом і чаклунів, а з іншого — каста недоторканних осіб, вельмож не гребувала їхніми послугами* (Г. Пагутяк); *Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною* (Конституція України); * Образно. *Душа недоторканна таїла віддих цноти* (С. Йовенко).

2. Якого не можна псувати, знищувати, паплюжити через значущість, важливість і т. ін. *Історія — це святая святих народу, недоторканна для злодійських рук* (О. Довженко); *— Ви традицій не зачіпайте. Не зачіпайте, — гукнув сердито Ковбик, який слово "традиція" розумів дуже звужено і вважав чимось святим та недоторканним* (О. Чорногуз).

3. *рідко.* Те саме, що **недото́рканий.** *Навколо них була така білість, така недоторканна чистота, немовби ще ніхто не ступав по цій первісній землі* (Г. Усач); *Була вона* [Еврідіка] *в цнотливості новій така недоторканна, стать її скидалась на вечірню юну квітку* (В. Стус, пер. з тв. Р. М. Рільке).

НЕДОТОРКА́ННІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **недоторка́нний.** *На думку спало, що добре було б знайти якунебудь бейсбольну битку, аби відстояти недоторканність приватної власності* (С. Жадан); *Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю* (Конституція України).

2. Гарантія від усяких посягань з боку кого-небудь. *З давніх-давен у всіх війнах парламентери користалися правом недоторканності* (О. Гончар); *Ви, безперечно, ознайомлені зі змістом міжнародної угоди про тимчасову недоторканність сировинних ресурсів нейтральних вод...* (П. Коломієць); *— Якщо мене не зраджує пам'ять, ваша світлість обіцяли мені недоторканність* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); * Образно. *Весь дот заріс густою жалючою кропивою, наче оберігаючи в такий спосіб свою горду самотність і недоторканність* (В. Нестайко).

НЕДОТОРКА́ННО. Присл. до **недоторка́нний.** *Це були святі традиції його роти, його честь, його слава, і старшина зберігав їх недоторканно чистими в своєму серці* (О. Гончар); *Збіса гарною була ця керівниця аматорського драмгуртка й хористка — гіпюрова блузка з рукавами-буфами робила її поставу ефірною, високий комірець відкривав недоторканно білу шию* (В. Шкляр).

НЕДОТО́РКАНО. Присл. до **недото́рканий.** *Між яблунь над вуликами недоторкано сохла білизна* (Є. Пашковський); *Речі лежали на своїх місцях недоторкано* (із журн.); *Папір лишався недоторкано білим, на ньому не з'являлося жодного слова* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

НЕДОТО́РКЛИВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **недото́рканий.** *Така-то вже стала Катря недоторклива: ані поспитати, ані загомоніти до неї!* (Марко Вовчок); *— То спальня дівчат! Розумієш? Там вони всі підібралися такі недоторкливі — ах-ах! Коли що скажеш, обов'язково чіпляються, а дехто навіть зразу біжить Вірі Петрівні фіскалити* (В. Владко).

НЕДОТО́РКНЕНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **недото́рканий** 1. *Зацілілий шматок землі, недоторкнений війною, — аж дивно!* (Б. Лепкий); *Присядкуватий масивний каламар, вщерть повний свіжо налиятого атраменту, одкриває недоторкнену цноту своєї блискучо-чорної, злегка опуклої поверхні* (В. Домонтович).

НЕДОТРИ́МАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недотри́мати.** *Коли взагалі ми хочемо оцінити Франка як поета, — чи не пора нам покинути розкладати його творчість на високого ґатунку ідеї ("ставши на висоті шевченківської ідеології") і техніку, нібито недотриману і слабу (хоч досі ще ніхто з українських поетів не показав такої розмаїтості вірша)?* (М. Зеров).

НЕДОТРИ́МАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недотри́мати** 1 і **недотри́матися.** *Контрактові умови тяжкі, а їх недотримання грозить йому* [Менделю] *цілковитою руїною* (І. Франко); *Маючи все мовби і князівське, карлик був ще більше осмішений від недотримання міри* (П. Загребельний); *За удар* [машини] *ззаду за будь-яких обставин .. довелося би відповідати тільки йому — його би визнали винним за недотримання безпечної дистанції* (В. Хрущак).

НЕДОТРИ́МАТИ *див.* **недотри́мувати.**

НЕДОТРИ́МАТИСЯ *див.* **недотри́муватися.**

НЕДОТРИ́МКА, и, *ж.* 1. *екон., юр.* Те саме, що **неусто́йка.** *За неправильне зберігання та витрачання грошових коштів, несвоєчасні розрахунки та платежі підприємства сплачують на користь відповідних суб'єктів у встановленому розмірі пеню, штрафи, недотримки* (з наук. літ.); *Традиційно до складу позареалізаційних доходів і витрат входять штрафи, пеня і недотримки, що мають непостійний характер* (з навч. літ.).

2. *фот.* Дія за знач. **недотри́мувати** 2. *У багатьох випадках фотографія, з перетримкою або недотримкою естетично виглядає набагато краще, ніж із правильною експозицією* (з наук.-техн. літ.); *Чесно кажучи, вперше, коли я зважився на подібний експеримент, мені здалося це трохи маркотно: темна кімната, незрозуміло, як лягає світло на предмет, жахливі переосвітлення або недотримки* (з наук.-попул. літ.).

НЕДОТРИ́МУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОТРИ́МАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *чого.* Не повністю, не до кінця виконувати, здійснювати що-небудь обіцяне, загадане, необхідне і т. ін.; недодержувати (у 1 знач.). *Недотримувати умови договору; Коли буде знайдений серед тебе в одному з міст твоїх, які Господь, Бог твій, дає тобі, чоловік або жінка, що зробить зле в очах Господа, Бога твого, щоб недотримати заповіту, що пішов би й служив би іншим богам, .. то випровадиш того чоловіка або ту жінку, що зробили ту злу річ, до брам своїх ...* (І. Огієнко); *На цей раз Роман недотримав свого слова* (із журн.).

2. *що, фот.* Недостатньо опромінювати світлочутливий матеріал під час фотографування, кінознімань, фотодруку та ін. подібних процесів; недодержувати (у 2 знач.). *Якщо вам не вдається зробити експозицію у цифровій фотокамері ідеальною, то краще знімок недотримати і відновити всю інформацію пізніше* (із журн.).

НЕДОТРИ́МУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **НЕДОТРИ́МАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., чого.* Те саме, що **недотри́мувати** 1. *Якщо недотримуватися методики лікування цукрового діабету, в людському організмі виникають ускладнення* (з газ.); *При розрахунках платник недотримався законодавчих норм, результатом чого стало заниження податку на прибуток* (із журн.).

НЕДОТЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, **НЕДОТЯ́ГУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **НЕДОТЯГТИ́, НЕДОТЯГНУ́ТИ,** ягну́, я́гнеш; *мин. ч.* недотя́г, ла́, ло́ *і* недотягну́в, ну́ла, ло; *док.* 1. Тягти, витягати, затягати, підтягати та ін. не до кінця, не повністю. *У велосипеді гвинти кріплення керма й сідла треба підтягувати обережно, оскільки перетягувати гвинти не менш небезпечно, ніж недотягувати* (із журн.); *Якщо пасок в автомобілі недотягнути, то можливе його ходіння по шківу, внаслідок якого станеться підріз і виривання зубців* (із журн.).

2. *розм.* Не досягати сподіваних результатів у чому-небудь. *От саме тут розуміння префектове або перебирає міри, або ж недотягує* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По); *Голосовий помічник умів багато, але в деяких аспектах все ж недотягав до рівня конкурентів* (із журн.).

НЕДОТЯ́ГНЕНИЙ, НЕДОТЯ́ГНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недотягну́ти, недотягти́.** *Недотягнений вузол із монофіламентної нитки поступово повертається до попередньої форми, згодом послаблюється або повністю розв'язується* (з наук.-техн. літ.); *Затягують кріплення умивальника поступово: вони не повинні бути нахилені чи недотягнуті* (з навч. літ.); * Образно. — *Якийсь ти, Миколо, недо... недотягнутий до стандарту. Був і залишаєшся недо... тягнутим до нормального городищенця* [містянина] (В. Яворівський).

НЕДОТЯГНУ́ТИ *див.* **недотяга́ти.**

НЕДОТЯ́ГНУТИЙ *див.* **недотя́гнений.**

НЕДОТЯГТИ́ *див.* **недотяга́ти.**

НЕДОТЯ́ГУВАТИ *див.* **недотяга́ти.**

НЕДО́УЗДОК, дка, *ч.* Вуздечка без вудил; обороть, обротька. *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває* (з казки); *Хлопчик перелякано сьорбнув носом, спинив конячинку, яку вів за недоуздок, і став возитись біля каната* (В. Винниченко); *Вибравши реп'яхи, Толя взяв кобилу за недоуздок, і вона покірно пішла за ним* (В. Земляк); *Посіпаки, що намагалися вирвати з заціплених жіночих рук недоуздок, відступили, забачивши Косача і незнайомого* (М. Олійник).

НЕДО́УК, а, *ч.* Недоучена, малоосвічена, погано обізнана з чим-небудь людина. — *Ондечки стоїть недоук попович, що тинявсь по монастирях* (І. Нечуй-Левицький); — *Регочемося, дуріємо, а чи маємо ж ми на це право, нещасні недоуки?* (С. Васильченко); *Ні, не ворог він, а пронозливий недоук, що випадково попав на відповідальну роботу й почав упиватися адмініструванням та сумнівними прожектами...* (М. Стельмах); *Він ніяк не міг второпати географії знань цього недоука й одноразово — майже ерудита* (Олекса Ізарський).

НЕДО́УМ, а, *ч., розм.* Те саме, що **недо́умок.** *Старий промовив: — Недоумці! Занапастили Божий рай!..* (Т. Шевченко); *Оскільки мудрому наш вік ціни не знає, Усі плоди його недоум пожинає* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма); [П а п а:] *Зрештою, цей чоловік* [Галілей] — *найвидатніший фізик світу, світоч Італії, а не якийсь там недоум* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта).

НЕДОУ́МКУВАТЕ *див.* **недоу́мкувато.**

НЕДОУ́МКУВАТИЙ, а, е. 1. *розм.* Розумово обмежений, нерозвинений; дурнуватий (у 2 знач.), придуркуватий (у 1 знач.). *Пригадав* [Етьєн] *старовинну казку — як одного місячного вечора при очах недоумкуватих жителів села Монтастрюків віслюк заглитнув небесне світило, п'ючи воду у ставку* (І. Волошин); *Недоумкувата Зісель тікала, побачивши Бодора, лаяла і проклинала його, завертала свою корову і гнала на іншу стерню чи толоку* (М. Томчаній); *Раніше не було такого, щоб султана по закутках називали недоумкуватим... Дожилися!..* (С. Тельнюк); *Спершу воно виглядає симпатичним, та вже наступної миті складається таке враження, ніби дівча недоумкувате* (Любко Дереш); // Не осмислений, тупий (про очі, погляд, вираз обличчя і т. ін.). — *А гречка? — спитав Верига, дивлячись на людей недоумкуватими погаслими очима* (П. Панч); *Листоноша, .. хлопчина з трохи недоумкуватими очима, довго шматував незграбними лаписьками форменого кашкета* (О. Ульяненко); // Який не вміє глибоко і ґрунтовно мислити, правильно розуміти що-небудь. — *Ну чому в мене все не так, як у людей? — голосом школярки, в якої не виходить задача, спитала Феня. — Чи я й справді якась недоумкувата? — Та ні, навпаки, ти правильна* (М. Циба).

2. Розумово недорозвинений, слабоумний. — *Мій адвокат учора сказав, що коли вже раз мене визнали недоумкуватим, то мені згодиться це на все життя* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НЕДОУ́МКУВАТІСТЬ, тості, *ж.* 1. *розм.* Властивість за знач. **недоу́мкуватий.** *Такі риси, як надмірна принциповість, наполегливість, консерватизм скоріше приведуть у старості до недоумкуватості, ніж гнучкість, здатність швидко змінювати рішення, емоційність* (із журн.).

2. Те саме, що **недоу́мство** 2. *Причиною недоумкуватості можуть бути несприятлива спадковість чи пренатальні ураження плода внаслідок гострих і хронічних інфекцій, інтоксикацій, травм материнського організму* (з навч. літ.).

НЕДОУ́МКУВАТО, *рідше* **НЕДОУМКУВА́ТЕ,** *розм.* Присл. до **недоу́мкуватий** 1. *Не знаючи, для чого їх викликано, вони недоумкувато тупцялись перед ґанком управителевого дому* (С. Добровольський); *Гнат недоумкувато кліпав очима* (П. Панч); *Латиніст стояв, недоумкувате лупаючи очицями* (М. Сиротюк); *Він недоумкувате поглянув на директора, ніби раптом став перед стіною* (Б. Левін); *Гамід якось недоумкувате глипнув на молодого агу: — Як тебе розуміти, хлопчику?* (В. Малик).

НЕДО́УМОК, мка, *ч.*, *розм.* 1. Розумово обмежена, нерозвинена людина. *А цей фотограф — або недоумок, або просто — негідник* (О. Донченко); — *У нашому повіті немає жодної порядної людини. І розумних теж немає. Якісь недоумки, кретини* (П. Кочура); *Старі хочуть більшої пенсії. Молоді класного кайфу. А такі, як оце я, недоумки, все чогось рефлексують* (Л. Костенко); *Ось уже другу добу ти пудишся в цьому поїзді, кинувши на поталу недоумкам свої псевдонаукові розробки* (Ю. Андрухович); // Уживається як лайливе слово. — *Годі! — Йосип ударив кулаком по столу. — Недоумок!* (Б. Харчук); — *Ваше здоров'я! "Пий, пий, недоумку. Тут тобі не загрожує стати бомжем, збирачем пляшок"* (І. Роздобудько).

2. Розумово недорозвинена людина. — *Що трапилося, кузино? — Нічого особливого, — сухо відповіла Маргарита. — Якийсь недоумок пробрався на двірську площу, уявив, що це стрільбище, і заходився стріляти у вікна з арбалета. Його тут-таки схопили* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕДОУ́МСТВО, а, *с.* 1. *розм.* Те саме, що **недоу́мкуватість** 1. *Голосила велика мати, Благала, кричала мені, Щоб став я жорстоким катом Недоумства, підлоти й брехні* (В. Симоненко); [А л к і в і а д:] *Ви спершу виженіть старече Своє лихварство, недоумство власне, Що так спотворюють сенат!* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра); // Невміння глибоко і ґрунтовно мислити, правильно розуміти що-небудь. *Все те лиш сон був, помилка кровава, твір недоумства твого, чоловіче! Прокинься! Вже зоря встає яскрава, вже ніч утіче́!* (І. Франко).

2. Хвороба, яка полягає в недостатньому розумовому розвитку; слабоумство, олігофренія. *Сам по собі запас знань не може свідчити в повній мірі про наявність або відсутність у того або іншого хворого ознак недоумства* (з наук. літ.); *Часте споживання алкоголю підвищує ризик розвитку недоумства* (із журн.).

НЕДОУ́ЧЕНИЙ *див.* **недовче́ний.**

НЕДОУ́ЧЕНІСТЬ *див.* **недовче́ність.**

НЕДОУЧИ́ТИ *див.* **недовча́ти.**

НЕДОУ́ЧКА, и, *ч. і ж.*, *розм.* Недоучена, малоосвічена, погано обізнана з чим-небудь людина; недоук. *Крім отого Завадки, тобто грубіяна, .. недоучки, в думках Олі з'являється і другий Завадка* (Ірина Вільде); *Її трагедію збагнуто було просто й до дна: тепер крізь життя доведеться пробиватися недоучкою, без фаху!* (Олекса Ізарський); *Менше тижня провів терорист Андрій Волох в одиночній камері, а вже повільно, проте впевнено перетворився з переляканого студента-недоучки на борця-мученика* (А. Кокотюха).

НЕДОУ́ЧУВАТИ *див.* **недовча́ти.**

НЕДОФІНАНСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недофінансува́ти.** *Питання реклами є особливо гострим для телекомпанії, яка щорічно заробляє кошти для покриття недофінансованих держбюджетом статей видатків* (із журн.); *Газорозподільні компанії констатують, що газова інфраструктура залишається недофінансованою, незважаючи на підвищення ціни на газ для населення* (з газ.); // **недофінансо́вано,** *безос. пред. На думку оглядача, з'являються передумови, що наступного року основні державні медичні програми буде недофінансовано* (з газ.).

НЕДОФІНАНСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕДОФІНАНСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *кого, що.* Фінансувати кого-, що-небудь частково, не повністю. *Упродовж багатьох років уряд хронічно недофінансовує сфери науки і технологій, надзвичайно важливі для розвитку держави* (із журн.); *Унікальний музей історії хліборобства на Черкащині цього року теж недофінансували* (з газ.).

НЕДОФІНАНСО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* **НЕДОФІНАНСУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* Отримувати часткове, неповне фінансування від держави, якої-небудь установи, закладу або приватної особи. *Музей багато років недофінансовувався, тому нині потребує капітального ремонту* (із журн.); *Незважаючи на задекларований перехід до інноваційної моделі розвитку державні цільові програми за розділом "Науково-технічна та інноваційна політика" систематично недофінансовуються* (з газ.); *Реконструкція шкільного стадіону недофінансувалася аж до його помітного руйнування* (з газ.).

НЕДОФІНАНСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **недофінансува́ти.** *Брак вільних коштів на розвиток газової галузі призводить до недофінансування пріоритетних виробничих програм* (із журн.); *Недофінансування українського суспільного мовника зумовлює занепокоєння у європейських структурах* (з газ.).

НЕДОФІНАНСУВА́ТИ *див.* **недофінансо́вувати.**

НЕДОФІНАНСУВА́ТИСЯ *див.* **недофінансо́вуватися.**

НЕДО́ХВАТ, у, *ч., розм.* Те саме, що **недоста́ча** 1. *Поміж шафами заснувалося павутиння, серед якого сиділи череваті павуки, що іноді споживали одного з своєї громади, за недохватом здобичі* (В. Підмогильний); [К о с т о м а р о в:] *Та й стільців, до речі, з собою принеси. Бо недохват. Не вмістимось* (П. Тичина); — *Там бій. Там смерть. Там зламано границі. Людей недохват. Ллється наша кров* (Л. Костенко).

НЕДОХІ́ДЛИВИЙ, а, е. Який важко сприймається; малозрозумілий; малодоступний (у 3 знач.). *Мова давнини очуднена й недохідлива, тобто вже "мова поза мовою", через що й постає потреба перекладу як такого* (з наук. літ.).

НЕДОХІ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **недохі́дливий.** *Для більшості слухачів мудрований "спіч" депутата був вочевидь малозрозумілим, тож недохідливість сказаного промовець намагався компенсувати активною жестикуляцією* (з газ.).

НЕДОХІ́ДЛИВО. Присл. до **недохі́дливий.** *Вас чують єдиний раз, і якщо ви висловлюєтеся недохідливо, то втрачаєте аудиторію* (з навч. літ.).

НЕДОЦІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який не відповідає поставленій меті, практично не дає користі і т. ін. — *Гадаю, тепер ви розумієте, наскільки недоцільне ваше мовчання?* — *вів далі слідчий* (В. Владко); — *Я вважаю за недоцільне приймати на філологічний факультет людину, яка не має жодного уявлення про філологію...* (Григорій Тютюнник); — *Пан полковник вважає ваш подальший опір недоцільним і нерозумним. Він пропонує здатися! — Пан полковник хоче здатися?* — *перепитав гетьман, і в куточках його твердих губ мигнула глузлива посмішка* (В. Чемерис).

НЕДОЦІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недоці́льний.** *Раз мистецтво засіб, раз творення його підпорядковане основним завданням загальної політики, то і вся мистецька політика зводиться до вияснення доцільности чи недоцільності конкретно таких чи інших творів* (В. Еллан-Блакитний); *Пропозиція Фредо Вікторе була ухвалена одностайно. За неї голосували навіть ті кілька членів комітету, які весь час перед тим викрикували про недоцільність будь-яких розмов з Сивим Капітаном* (В. Владко); *Отруйна думка про недоцільність утримання неповноцінних істот, що поширювалась нацистською пропагандою, досі має таємних прихильників* (Г. Пагутяк).

НЕДОЦІ́ЛЬНО. Присл. до **недоці́льний.** *Світ створено зовсім не для того, щоб людина отак нерозумно й недоцільно смикалась, а щоб вона з нього й раділа* (М. Івченко); *Пристрасть зовсім недоцільно, як починало йому здаватись, пожирала його* [Степана] *сили, варті вищого й ціннішого вжитку* (В. Підмогильний); // *у знач. пред.* Безглуздо, нерозумно. *Розмова зайшла в якийсь тупик, і друзі її припинили. Вони говорили на різних мовах* [різними мовами], *і тому продовжувати суперечку було зовсім недоцільно* (М. Хвильовий); *Нашій групі, знесиленій і перевтомленій, вступати в бій з чисельно невідомим нам гарнізоном було зовсім недоцільно* (Н. Рибак); *Капітан ван Тох твердив, що він має перед саламандрами особисті зобов'язання. Із різних причин неможливо й недоцільно не зважати в цьому відношенні на бажання старого капітана* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

НЕДОЧИ́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **недочита́ти.** *Я переживаю полювання вже коло свого письмового столу, де рукописи, словники й недочитані книжки боязко поступилися перед зухвалими шерегами готових набоїв і ворохом мисливського начиння* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона сиділа .. серед запилених квітів та недочитаних книг* (О. Гончар); *Марта вмостилась на канапі з недочитаними Юліановими листами* (Р. Андріяшик); *Оскільки природна лінь не дозволяє мені збігати за вранішньою газетою, а замовляти доставку мені не по кишені, я читаю недочитане з суботи "Дзеркало тижня"* (С. Пиркало).

НЕДОЧИТА́ТИ *див.* **недочи́тувати.**

НЕДОЧИ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **НЕДОЧИТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., чого, що і без прям. дод.* Не до кінця, не повністю читати. *Чоловік зазвичай недочитував детективів, а, підглянувши в кінці книжки розв'язку, писав записки, повідомляючи ім'я вбивці, і нишком клав туди, де була її закладка, чим доводив свою заінтриговану читанням дружину до несамовитого шалу* (з газ.); *"Повноваження захисника у справі підтверджується дорученням юридичної особи, яке було надано. А все інше — це примхи цього хлопчика, який недочитав Кримінально-процесуальний кодекс", — заявив депутат* (із журн.).

НЕДОЧУВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **НЕДОЧУ́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *тільки недок.* Погано чути (у 2 знач.), бути глухуватим. — *Добрий день вам, отче!* — *сказала* [пані] *голосно, знаючи, що о. Нестор троха недочуває* (І. Франко); — *Ти що, недочувати вже на старості літ почав?* (Ю. Смолич); *Меланка босоніж човгає до нього й ледь чутно туркоче щось на вухо. — Га? — перепитує чоловік, бо недочуває* (Є. Гуцало).

2. *чого, що і без прям. дод.* Погано чути сказане, не чути всього. *"Здається, він дещо поїхав мізками, — констатував для себе Немирич. — У психіатрів такі речі трапляються. А може, просто глухий і недочуває моїх питань?"* (Ю. Андрухович); *Рипнули двері, увійшла Антоніна. — Місто якесь забрали, та недочула* (О. Довженко); *Роман і зараз недочув дівочого слова* (М. Стельмах); *Коли начальнику карного розшуку доповіли, що саме сталося в Данилівці, він спочатку не повірив, подумав — зв'язок, як завжди поганий, просто недочув* (А. Кокотюха).

НЕДОЧУ́ТИ *див.* **недочува́ти.**

НЕДОШИ́ТИЙ, а, е. Не повністю, не до кінця пошитий, зашитий, вишитий і т. ін. *Сама* [дівчина] *незчується, коли й задубіє голка в недошитій мережці...* (Панас Мирний); *Згадала вона, що на вікні лежить недошитий попередник* (Л. Яновська); *Нічого не змінилося — та ж обшарпана халупка, провалений диван, розкладене крісло. Тільки й того, що на журнальному столику машинка швейна і недошита дитяча сукенка на вішаку* (Люко Дашвар).

НЕДОШКУ́ЛКИ́Й, у́лка́, у́лке́, *рідко.* Те саме, що **недошку́льний.** *Я ж думала, що нагаєчка недошкулка: як ударить, то розсядеться шкурка* (Б. Грінченко).

НЕДОШКУ́ЛЬНИЙ, а, е. Який не дошкуляє, не діймає. *Вона* [Зоська] *глянула на нього глибоким повільним поглядом, знайомим йому, та вже недошкульним* (В. Підмогильний); *Добротливий, недошкульний гумор, — очевидно, не справжня царина П. Панча. Час вимагає не гумористики, а сатири* (із журн.); *Четвертий рік поспіль відбувається в обласному центрі свято сала. Січневий морозець сьогодні — приємний і недошкульний, а сало — смачне, як ніколи* (з газ.).

НЕДРЕ́МНИЙ, а, е, *уроч.* 1. Те саме, що **невсипу́щий.** *Та завжди недремними будемо ми — Солдатами будемо Армії Миру!* (І. Нехода); *Вікна, мов ряди печер, Видовбані в кремні. Біля брами вартові, Люті і недремні* (Д. Павличко); *Усе забулося — нема У мене гніву ні на кого. Забув і кривду у житті, І насторoженість недремну, Вже в душу спомини — і ті Врослли, мов камені у землю* (І. Гнатюк); *Вони всі тоді робили в кінці зміни безплатні "ходки" — розвозили людей з Майдану, летюча кіннота, недремна міська варта, як у середньовіччі* (О. Забужко).

2. Те саме, що **невто́мний** 1. *Ще пісню складатимуть Вдячні онуки .. Про наші недремні, Натруджені руки* (М. Нагнибіда); *Навіщо клопоти біля вогню недремні, навіщо погуки даремні ці спасенні?* (П. Мовчан).

НЕДРЕ́МНІСТЬ, ності, *ж., уроч.* Абстр. ім. до **недре́мний.** *У них* [В. Маяковського й О. Радищева], *дійсно, дуже багато спільного: і ця вічна напруженість і недремність пророка; і ця звичка крокувати прямими дорогами життя* (П. Тичина); *Сцени ревнощів, що час від часу вдираються в таборище з буйною силою, дехто пов'язує з недремністю колишнього сількора Ока, проте Мина це рішуче відкидає, анонімок він, мовляв, не пише* (О. Гончар); *В "мерседесі" усі сплять. Крім водія. Та Марсалії... Недремної Марсалії, що, як пес, усе чує і відає .. Хто може поцінувати цю жертовну недремність?* (Г. Тарасюк).

НЕДРЕ́МНО, *уроч.* Присл. до **недре́мний.** — *Недремно стійте на варті Перекопу* (О. Гончар); *Недремно і насторожено слідкував царський радник і за рухом скіфів в пониззі Істру та в Гетській пустелі. Філіпп був певний: його радникy відомий кожний крок скіфського владики Атея* (В. Чемерис); *Хтось рвався до кабінету, але Віоріка цього разу стояла, точніше, сиділа, на посту недремно* (О. Чорногуз).

НЕДРІМА́ННИЙ, а, е, *поет. або ірон.* Те саме, що **недре́мний** 1. *Маринчук опинився в особливій тюрмі в дворі недріманної установи* (В. Барка); *Зненацька з-за рогу біля Критого ринку навзгинці вискочили якісь чорні постаті з автоматами .. — ця невимушена прогулянка таки була під недріманною охороною, що весь час непомітно йшла паралельним курсом* (Л. Костенко); [Р і ч м о н д:] *Раніше, ніж очей замкну я вікна, Свій недріманний дух тобі вручаю* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕДРІМА́ННО, *поет.* Присл. до **недріма́нний.** *От позбирались вони й опинилися біля сторожі, Та не поснулих начальників тої сторожі застали — В повнім озброєнні всі на місцях недріманно сиділи* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НЕДРІМЛИ́ВИЙ, а, е, *поет. або ірон.* Те саме, що **недре́мний** 1. *Гарячковий, бездонний, жаднючий сон підкрадався на м'яких лапах, мов барс, хижо й зловісно муркочучи. Але знайомий внутрішній, недрімливий голос не дав йому заснути* (І. Багряний); *Із-за ґрат арештантських рот докотилися вигуки: — Іконками, іконками воюйте проти японців! — Більше тюрем муруйте! Ці слова, очевидно, вловило "недрімливе" вухо шефа жандармів, бо він насупив свої кошлаті брови і з острахом глянув на імператора...* (І. Пільгук).

НЕ́ДРУГ, а, *ч.* 1. Той, хто неприязно, недоброзичливо, вороже ставиться до кого-небудь; недоброзичливець. *Іван поволі підвівся, не спускаючи погляду з свого давнього недруга* (П. Колесник); *Хай мовчать Америки й Росії, Коли я з тобою* [Україною] *говорю! Одійдіте, недруги лукаві! Друзі, зачекайте на путі! Маю я святе синівське право З матір'ю побуть на самоті* (В. Симоненко); *Ми ненавиділи їх обидвох* [обох] *тією рафінованою підлітковою ненавистю, коли мрієш не про щиросердне вибачення, а про негайну смерть недруга у муках* (Любко Дереш); // *чого.* Той, хто вороже ставиться до чого-небудь, заперечує, не визнає його, дотримуючись протилежних поглядів. — *Єдине, що непокоїть мене, — мовив згодом Шульга, — щоб злі сили, всі недруги мирного життя не вчинили найстрашнішого злочину в історії...* (Н. Рибак).

2. *нар.-поет.* Супротивник у воєнних діях; ворог. — *Його* [меч] *держали суть старійші старці за дев'ятьма лісами в десятому дуплі. Давали найхоробрішому вождеві тільки тоді, як на Русь приходив недруг* (І. Білик); — *Не покинемо свій град, не віддамо його на поталу недругів — ні, волхве, ні!* (В. Чемерис).

Нажива́ти / нажи́ти [собі] во́рога (не́друга) *див.* **нажива́ти.**

НЕДРУЖЕЛЮ́БНИЙ, а, е. Який неприязно, недоброзичливо, вороже ставиться до кого-небудь; недружній, неприязний, недоброзичливий. *Він* [Данило Галицький] *для оборони князівства змушений був вступити у переговори .. з недружелюбною Угорщиною* (П. Тичина); * Образно. *Доброчин сприйняв слова небожа як гіркий докір і жорстокий натяк. То було за недружелюбним Варязьким морем, кругом чатували відверті й приховані вороги, життя й смерть ішли рука за руку* (І. Білик); // Який виражає неприязнь, недоброзичливість, ворожість до кого-небудь. *А тим часом знов виникли недружелюбні вигуки* (К. Гордієнко); *Він перевів недружелюбний погляд на Меджі, що розгублено дивилася то на одного, то на другого з колишніх друзів* (В. Владко); *Наталя .. помітила недружелюбне ставлення до неї Романа* (Ю. Збанацький).

НЕДРУЖЕЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **недружелю́бний.** — *Боже мій! Боже мій! За що ти покинув мене? — стогнав він, нещасливий. — Усе, усе — недружелюбність, інтриги, підлі плітки й шляхетні обурення, .. сплітаєш у вогненний бич, яким шмагаєш мене, шмагаєш до крові й кості* (І. Франко); *З явною недружелюбністю вона зустріла непроханих гостей* (Ю. Збанацький); *Олег відчув у тих словах недружелюбність* (Д. Міщенко).

НЕДРУЖЕЛЮ́БНО. Присл. до **недружелю́бний.** *Хлопчина все ще ставився до неї недружелюбно, з явною недовірою* (О. Донченко); — *Чим же вона гарненька? — недружелюбно запитав тоді Сашко, дивлячись спідлоба на бабусю. — Може, тим, що ніс кирпою?* (І. Багмут); *Богдан одразу здогадався, куди він іде, й учорашня неприязнь розібрала його знову. — Втікаєш, княже? — недружелюбно буркнув він* (І. Білик).

НЕДРУ́ЖНИЙ, а, е. Який проходить не одночасно, не узгоджено, не злагоджено; незлагоджений, незграйний. *Пролунав недружний випал, передній кінь спіткнувся на бігу* (Ю. Мушкетик); *На запитання Зоряна, кому як спалося, гості недружним хором відповіли: дуже добре* (А. Кокотюха); // Який виникає, з'являється, росте і т. ін. не одночасно, не швидко, не бурхливо, не буйно і т. ін. *Без попередньої стимуляції сходи деяких рослин виходили недружні, відсоток пророслого насіння був невеликим* (з газ.); * Образно. *Пасма туману .. недружною зграйкою перебираються через гребінь лісу* (Р. Андріяшик).

НЕДРУ́ЖНІЙ, я, є. Який неприязно, недоброзичливо, вороже ставиться до кого-небудь; недружелюбний. *Газета закликає осадників на східних кресах до витримки на виборах. Не піддаватися на провокації "недружніх елементів"!* (Р. Андріяшик); *Є роди дружні, а є й недружні, із зачаєною ворожнечею* (Г. Пагутяк); // Який виражає недружелюбність, недоброзичливе ставлення, недовір'я і т. ін. *"За даними Укргідрометеоцентру сьогодні погода по всій Україні обіцяє бути далебі кращою, як, наприклад, в Росії".. Таку фразу відразу ж було класифіковано і поціновано як вияв недружнього акту* (В. Чемерис); *Важкий циліндрик попелу впав на столик, за котрим сиділи німкені. Ті замовкли і зміряли усю компанію недружніми поглядами* (В. Єшкілєв).

НЕДРУ́ЖНІСТЬ[1], ності, *ж.* Абстр. ім. до **недру́жний.** *Кореneїд — дуже шкідливе захворювання. Ураження і загибель паростків ще під час підземного розвитку спричиняють недружність і зрідження сходів* (із журн.).

НЕДРУ́ЖНІСТЬ[2], ності, *ж.* Абстр. ім. до **недру́жній.** *Промені пожвавлювали міські вулиці. Послаблювали враження їхньої величі та недружності. Навпаки, підкреслювали ошатність, упорядкованість та продуманість міського довкілля* (А. Кокотюха); *Харків виявився привітним. Жодного прояву недружності. Біля оперного театру ми розгорнули виставку карикатури й побачили, попри рясний дощ, усмішки перехожих* (із журн.).

НЕДРУ́ЖНО. Присл. до **недру́жний.** *Тимко та Гаврило, очевидно намагаючись чимшвидше вихопити на берег візочок, сіпнули якось недружно, ліве колесо потрапило в невидиму калабаню, тачка брикнула задом, і Йоньку швиргонуло в потік* (Григорій Тютюнник); *Досвітні півні якось недружно й сумно співали в навколишніх селах* (В. Земляк); *— Доброго вам здоров'я, люди добрі! — весело сказав Листопад, злазячи з бідарки. Йому відповіли недружно, були мовчазними, втомленими* (Микита Чернявський).

НЕДРУ́ЖНЬО. Присл. до **недру́жній.** *— Якщо наші добрі колоністи дізнаються, що вашій дружині ще немає шістнадцяти років, до вас можуть поставитися недружньо* (В. Єшкілєв); *На пленумі ЦК питання майбутньої кримської республіки розглядалося в контексті "проникнення на Схід" і створення "буферної зони" між Росією та недружньо налаштованими до неї сусідами* (з наук.-попул. літ.); *Здоровенний собацюра недружньо поглядав на незнайомця* (з газ.).

НЕДРУКО́ВАНИЙ, а, е. Який не друкували; рукописний. *Ми маємо на меті .. видати нові, недруковані праці* (М. Коцюбинський); *— Візьми ось книгу, хоч недруковану, але премудру. Мені її подарував сам автор* (Василь Шевчук); *Немає сумніву, що Марко Вовчок знала не тільки друковані, але й недруковані твори Шевченка* (з наук.-попул. літ.).

НЕДУ́Г *див.* **неду́га.**

НЕДУ́ГА, и, *ж., рідко* **НЕДУ́Г,** у, *ч.* Сильне нездужання; хвороба. *Не смерть страшна, а недуга* (прислів'я); *Якби влітку на панщину не ходила, так сказали б, що на себе недуг натягала* (Номис); *Дивилася стара Настя, мати її, лежачи на полу та стогнучи від недуги, що дочка її сидить смутна і невесела* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона клопоталася з йодом та бинтами, коли хто-небудь на хуторі вріже пальця, радо роздавала без грошей порошки та мазі всякому, хто скаржився на якісь недуги* (Б. Антоненко-Давидович); *Багато людей приїздило до Морниці з надією вилікувати застарілі недуги* (Ірина Вільде); *— А що з матір'ю? — Казала вже: недужа. — Питаю, який недуг? Невже ті, що були в тебе, не сказали?* (Д. Луценко); *Григорій Гькевич хворів невиліковною недугою нервів, що поступово відбирала в людини рух* (Р. Іваничук); *Люди* [звільненого села] *були обідрані, посірілі, із змученими, сумними поглядами глибоко запалих очей. Немов прокинулись після страшного недугу* (Ю. Бедзик).

Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* **лежа́ти.**

○ **(1) У неду́зі,** *у знач. прикм.* — який хворіє; недужий. *Якось-то вирвалась Олеся, пішла до тітки одвідати стару в недузі* (Марко Вовчок); *На думці у неї* [Фрузі] *було: піти до нього* [Івана], *подивитися, допильнувати його в недузі* (І. Франко); *Родиться селянин на печі, половину свого життя проводить на печі, лікується в недузі за поміччю печі й тільки перед смертю розстається з нею, бо вмирати його перетягають на лаву під вікно* (Г. Хоткевич).

НЕДУ́ГИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неду́жий.** *Він не просто підміняв часто недугого начальника цеху, він витісняв старого інженера методично, вперто з неминучістю усталеного порядку, за яким змінюються пори року* (П. Загребельний); *Господи, подай недугому високу допомогу — нехай я віднайду собі дорогу для мужнього конання* (В. Стус).

НЕДУ́ГУВАННЯ, я, *с.* Стан за знач. **неду́гувати.** *— Пане Роке! Усвідомлення свого недугування і охотність заживати ліки, од лікаря прописані — то вже початок зцілення* (А. Перепадя, пер. з тв. М. Сервантеса).

НЕДУ́ГУВАТИ, ую, уєш, **НЕДУ́ЖАТИ,** аю, аєш, *недок.* Те саме, що **нездужа́ти.** *Три тижня* [тижні] *недужав* [Хома] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Частіш ходила до нас Чайчиха, бо мати все недугувала* (Марко Вовчок); *— Хай, зрештою, приїде сам головний лікар! Не щодня ж тут недужають професори!* (П. Загребельний); *— Онуки недужають, — пояснила вона* [Малуша]. *— Обидва жовтаві й кашляють з осені* (І. Білик); *Мешканці Лісу Темного ще завзятіше, ще завзятіше хворіли, й хворіли, й хворіли, силкуючись будь-що не видужувати. (Для заохочення ще і ще недужати встановили звання "Заслужений хворак")* (В. Чемерис); // *на що, чим.* Страждати від якої-небудь хвороби. [Х л о п е ц ь:] *Тяжко я на пропасницю недугував* (Леся Українка); *А з осені почала моя жінка недугувати нервами* (Панас Мирний).

НЕДУ́Ж, *у знач. присудка, заст.* Недужий. [Г р и ц ь к о:] *Коли б він милосердний хоч нашого вікарого* [вікарія] *підняв, що лежить недуж* (А. Свидницький); *Узявся за гуж — не кажи, що недуж!..* (прислів'я).

НЕДУ́ЖАТИ *див.* **недугувати.**

НЕДУ́ЖИЙ, а, е. 1. Який нездужає, хворіє; хворий, слабий. *Маруся сама була в хаті, сиділа на лаві, хитаючи в обіймах недужу свою дитинку* (Марко Вовчок); [Б а б у с я:] *Сирота я. Внучат моїх загризла вовча зграя, Синка мого недужого убили* (П. Воронько); // *у знач. ім.* **неду́жий,** жого, *ч.;* **неду́жа,** жої, *ж.* Хвора людина. *Хіба треба у недужого питати, чи бажає він здоровля* [здоров'я] *мати* (Номис); *— Що у вас болить? — ластівкою припадала вона коло недужої* (М. Коцюбинський); *Вулиця двигтіла, стогнала, скликаючи до вікон немічних і недужих, тих, кому немає у що вдягнутися, кого знесилив голод* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Я все ще лежав, ніби недужий* (І. Франко).

2. Який не має великої фізичної сили; слабкий, безсилий. *Та волп ж мої недужі, Та вивезіть мене з калюжі* (з думи); *Ватіка врешті пришкандибала до мене й тяжко сіла. Я побачив, яка вона вже стара та недужа* (Любко Дереш); // Слабкий щодо сили вияву (про голос). *Ще й перші півні не проспівали, як Хівря недужим голосом подала чоловікові й дочці звістку, що з нею щось трапилося* (Панас Мирний); *— Вже пора б і цибулю прополоти на городі, — сказала недужим голосом мати* (О. Копиленко); *Старійшина гуслярів сліпий. Грав .. на гуслях, наспівував недужим голосом, одначе незрячий був* (Д. Міщенко).

НЕДУ́ЖИТИСЯ, иться, *недок., безос., кому, рідко.* Те саме, що **нездýжатися.** *— Щось мені недужиться сьогодні* (Панас Мирний).

НЕДУ́ЖІСТЬ, жості, *ж.* Абстр. ім. до **недýжий.** *Приходить старець із білою бородою і просить чогось напитися. — Рад би, дідуню, дати вам пити, — каже хлопець, — та не можу встати. — Іди й принеси! — каже дід. І так він ото вимовив, що хлопець забув про свою недужість, встав і пішов* (з казки); *Сили зосталося — тільки прибути до порога, спекти корж для найменшої дитини, так прикро загубленої, і впасти в останній недужості* (В. Барка).

НЕДУ́ЖНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **недýжий** 1. *Бачить вона його .. недужного в якійсь чужій хаті, між чужими людьми* (І. Нечуй-Левицький); *В писарі пішов Турновський, Панич чи попович, В осаули пан Лисенко І пан Мануйлович; У поспільнії хорунжі — Горленко-бунчужний, А в поспільнії бунчужні Борозна недужний* (С. Руданський); // Який свідчить про наявність хвороби; хворобливий. *На другій кроваті .. лежить хлопчик. Личко його бліде, гостре, недужне* (Панас Мирний); *Готліб, не понімаючи* [розуміючи] *недужного стану матері, почав лютитись, грозити, що собі смерть зробить, — і Рифка тим дуже переляклалася* (І. Франко); *Ти все стоїш в моїй тяжкій скорботі, твоїм нещастям серце пойнялось моє недужне* (В. Стус); // *у знач. ім.* **недýжний,** ного, *ч.;* **недýжна,** ної, *ж.* Хвора людина. *Стали нападати всякі страхи та химороди на тих, що при життю лишалися, і мало не всі вони до одної жорстокої мети поривалися — обминали недужних, гидуючи ними та речами їхніми, тим-бо сподівалися зберегти власне здоров'я* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕДУ́ЖНО, *розм.* Присл. до **недýжний.** *Горблячись недужно на міцний ціпок, .. йшов старий дідок* (Я. Щоголів); // *у знач. пред. Вітре, вітре, як їй тужно, Як недужно, як сутужно!* (І. Драч).

НЕДУ́РНЕ *див.* **недýрно.**

НЕДУРНИ́Й, á, é. Досить розумний. *Король Ян-Казимир недурний був чоловік і добрий, але поганий собою* (Б. Лепкий); *Увага й пошана до нього української інтелігенції трохи запаморочила недурну голову Одинцеві, й він понад усе полюбив виступати з промовами й зривати гучні оплески* (Б. Антоненко-Давидович); *Чи може недурна жінка насправді полюбити порожнього красунчика?* (С. Процюк); *— Разом із однодумцями ця жінка взялася створити групи самопомочі. Я вам скажу, товариші, недурна була баба* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **недурни́й,** нóго, *ч.* Розумна людина. *Недурний видумав, що всяка жаба своє болото хвалить* (з переказу).

НЕДУ́РНО, *рідко* **НЕДУ́РНЕ,** *присл., розм.* Те саме, що **недáрмá.** *Недурно сказано: ледача та дитина, котрої батько не вчив!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Недурне ж кажуть, що хазяйським оком худоба сита* (І. Нечуй-Левицький); [В а с и л ь:] *Одначе ви, добродію, недурно пожили на світі, ви всі тайни сценічності і драматичності знаєте* (В. Самійленко); *— Тюрма недурне випадає — на картах дурно не випаде* (А. Головко); *Ганнуся знала, що недурно до них їздить цей статечний поміщик* (О. Іваненко).

◇ **Недýрно (недáром) хліб ї́сти** *див.* **ї́сти.**

НЕДЯ́КУВАНИЙ, а, е, *розм.* Який залишився без подяки, якому не подякували. *Прийшов непроханий, підеш недякуваний* (Номис).

НЕЕДУКО́ВАНИЙ *див.* **неодукóваний.**

НЕЕКВІВАЛЕ́НТНИЙ, а, е. Неоднаковий із чимось, не цілком відповідний; нерівноцінний. *На відміну від банківського кредиту позика не завжди передбачає стягнення процентів. Нееквівалентне, з процентами, повернення предмета позики допускається лише в прямо передбачених законом випадках* (з наук. літ.).

△ **Нееквівалéнтний óбмін** *див.* **óбмін.**

НЕЕКВІВАЛЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нееквівалéнтний.** *Розвиток пріоритетних галузей промисловості забезпечить ефективну інтеграцію України в міжнародний поділ праці та сприятиме скороченню нееквівалентності зовнішньоекономічного обміну* (з наук. літ.); *Поляризація світла описує поперечну анізотропію світлових хвиль, тобто нееквівалентність різних напрямків світлового вектора у площині, перпендикулярній світловому променю* (з навч. літ.).

НЕЕКВІВАЛЕ́НТНО. Присл. до **нееквівалéнтний.** *Концепція соціальної аліментарності базується на тому, що матеріальне забезпечення здійснюється безеквівалентно, але з урахуванням трудового (страхового) стажу, чи частково нееквівалентно, як правило, на недоговірній основі* (з навч. літ.).

НЕЕКОНОМІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не має стосунку до економіки. *Обране економічно вигідне рішення розглядають також із точки зору неекономічних вимог — оцінюють екологічні, соціальні й інші наслідки його реалізації* (з навч. літ.); *На сучасному етапі трансформації українського суспільства важливим є завдання посилення ролі держави у формуванні структур суспільних (неекономічних) відносин* (із журн.).

2. Економічно невигідний, пов'язаний зі значними витратами; неекономний. *— Ну і вподоба в убранні в тутешніх дам!.. Мішанина східних та й європейських рас — мішанина й європейського з турецьким, — сказав Комашко. — Та які багаті, неекономічні убори! — обізвалась Мурашкова* (І. Нечуй-Левицький); *— На жаль, від радіолокаторів доведеться відмовитися, бо вони надто неекономічні з енергетичного боку...* (М. Дашкієв); *Компанії довелося в процесі реструктуризації звільнити третину працівників, закрити неприбуткові рейси й відмовитися від використання застарілої або неекономічної авіатехніки* (із журн.).

НЕЕКОНОМІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неекономíчний.** *Більшості особистих немайнових прав юридичних осіб притаманні такі ознаки: неекономічність, невіддільність, абсолютність, індивідуалізація, загальність* (з наук.-попул. літ.); *Метод самонавчання приваблює можливістю творчого пошуку і знаходження найбільш зручних для індивіда прийомів. Негативна сторона методу зводиться до неекономічності та великої тривалості* (з навч. літ.); *Недоліками розміщення реклами в журналах є тривалий розрив у часі між купівлею місця та появою реклами, неекономічність (доводиться платити за непотрібний тираж), низька періодичність, висока вартість* (із журн.).

НЕЕКОНО́МНИЙ, а, е. Те саме, що **неоща́дливий.** *Він собі ходить по тротуарі, заклавши руки за спину й покручуючи пальцями. Куди йому поспішати?! То нерозважна, неекономна молодість усе кудись поспішає, усе за чимсь гониться* (В. Винниченко); *І ще про Гоцу, для повноти картини. Трохи розбалувана. Навіть не трохи, а добре розбалувана. Неекономна, легковажна, марнославна, самовпевнена* (Любко Дереш); *Мирному, що мав завжди таку силу нових і свіжих спостережженнів* [спостережень], *що так рясно, з такою неекономною щедрістю розсипав їх по своїх творах, очевидно, не було потреби вдаватися до старих сюжетів, скоро вони не притягали його уваги чимсь надзвичайним* (С. Єфремов); *До періодичних криз у вугільній галузі часто-густо призводить неекономне використання й без того не дуже якісного та недешевого для української економіки вугілля* (з газ.).

НЕЕКОНО́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неекономний.** *Під перефарбованою шкаралупою лишаються всі сутні риси капіталізму — .. визиск, нерівність, панування, неекономність, нерентабельність, марнотратство й таке інше* (В. Винниченко).

НЕЕКОНО́МНО. Присл. до **неекономний.** *Того ж року видержав він докторський екзамен, .. думав посвятитися адвокатурі, та покинув сю думку і віддався праці літературній, причім, розуміється, жив на кошт вуйка, і то жив зовсім неекономно* (І. Франко); *— Зачекайте, — сказав я до пана Крупи. — Не кидайте пляшок. Ми надто неекономно їх використовуємо* (Ю. Винничук); // *у знач. пред. Шити шапки голкою і ниткою — це анахронізм, це, якщо хочете, пережиток минулого. Час відмовитися від голки, як від мотиги. Неекономно* (О. Чорногуз).

НЕЕПІДЕМІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Який не має характеру епідемії; не пов'язаний з епідемією. *В економічно розвинених країнах має місце неепідемічний тип патології, для якого характерні низькі рівні загальної смертності та смертності немовлят, висока очікувана тривалість життя* (з навч. літ.).

НЕЕСТЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Який не відповідає вимогам естетики; негарний, некрасивий. *Найбільше займає місця тепла кортова куртка, цупка і неестетична* (М. Коцюбинський); *Новітні будинки мали стандартні, неестетичні залізні балкончики* (Ірина Вільде); *Підхопивши портфель, Клим поквапився вийти — знав, де в цей час застане відчинену вже перукарню, аби там трошки причепурили та запудрили неестетичний синець* (А. Кокотюха); *Є бажання змінитися, але фантазії у тебе стало лише на те, аби купити чорне шмаття і цілком неестетичну бандитську куртку* (В. Кожелянко).

НЕЕСТЕТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неестети́чний.** *Необхідно пояснити умови, завдяки яким активно побутують у традиції "низькі" сміхові види та жанри, що нерідко усуваються зі сфери аналізу через їхню неестетичність* (з наук. літ.); *Своєрідна зрощеність Діккенса з Лондоном проривається в романі відкриттям поезії цього міста, яку письменник знаходить якраз у його неестетичності й буденності* (з навч. літ.).

НЕЕСТЕТИ́ЧНО. Присл. до **неестети́чний.** *Хлівнюк, нічого не розуміючи, почав часто й неестетично шморгати носом* (О. Чорногуз); // *у знач. пред. Сузанна так не любить брудних щік. Це — неестетично* (В. Винниченко); *Удома не було не те що живої душі — навіть мотузки. — Я можу кинутися з вікна вниз, — знайшов вихід. Зрадів. Нащо вішатися? Це так неестетично!* (Люко Дашвар).

НЕЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Який не відповідає правилам етики. *Ґафійка болісно скривила уста, але не сказала нічого. Нехай буде так. Її поводження — неетичне* (Д. Бузько); *Якщо ви хочете зрозуміти людину і її поведінку, маєте її побачити справжньою, випити це знання до дна. Воно непривабливе, неетичне і неполіткоректне* (Ю. Покальчук); *Він вважав неетичним ставити власні інтереси вище чужих* (Н. Сняданко); *Людина, що живе в гармонії з природою, буде гармонійною всередині самої себе і стосовно людей, які її оточують, глибокі переконання не дозволять їй здійснювати неетичні вчинки* (з наук. літ.).

НЕЕТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нееті́чний.** *Нещадно треба таврувати найменші прояви неетичності* (з мемуарної літ.); *Неправомірність або й неетичність діянь посадової особи та їх спрямованість на задоволення корисливих інтересів по суті визначають, які саме діяння належать до корупційних* (з навч. літ.); *Факти, які прямо й однозначно доводять незаконність дій або неетичність поведінки керівника ЦВК, так і не були представлені* (із журн.).

НЕЕТИ́ЧНО. Присл. до **нееті́чний.** *Льотчики швидко розібралися, що до чого, і стали на мій бік — хто з переконаності в моїй правоті, а хто через те, що Гарсія вчинив неетично, коли надав розголосу нашим суто внутрішнім проблемам* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У дітей підвищився ступінь самостійності, зріс рівень самооцінки, формуються моральні якості, стійка життєва позиція, що не дозволить дитині неетично ставитись до природи* (з наук. літ.); // *у знач. пред. Він подумав, що мирного часу вона обов'язково носила б плаття з глибоким вирізом, і нікому б не спало на думку, що це неетично чи нескромно* (Ю. Бедзик); *— Підтримайте колектив, товаришу Хаблак, відмежовуватись неетично, — авторитетно проказав Гуляйвітер* (В. Дрозд); *Я розуміла, що це негарно, врешті, неетично ятрити душу й так згорьованій землячці, але нічим не могла зарадити* (Г. Тарасюк).

НЕЕФЕКТИ́ВНИЙ, а, е. Який не приводить до потрібних або бажаних результатів, наслідків. *Грандіозний проект поглинув купу грошей, в результаті визнаний неефективним* (А. Кокотюха); *На солонцюватих чорноземах калійні добрива неефективні* (з наук. літ.).

НЕЕФЕКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неефекти́вний.** *Як боляче, що в наших умовах неможлива звичайна людська солідарність — загальної голодівки і протесту. Одне — люди виснажені довгою боротьбою, друге — повна неефективність будь-якого опору в цих абсолютно закритих умовах* (В. Стус); *Україна відмовилась від "податкових канікул" для іноземних інвесторів через їх неефективність та неспроможність залучити серйозні довгострокові інвестиції* (з наук.-попул. літ.); *Опозиція Венесуели вказує, що криза виникла через брак інвестицій і загальну неефективність енергетичного сектору економіки* (із журн.).

НЕЕФЕКТИ́ВНО. Присл. до **неефекти́вний.** *Неефективно використовуються промислові інвестиції* (з наук.-попул. літ.); *Керівник, який не має чітко виражених організаторських здібностей, несистематично й неефективно контролює та регулює діяльність підлеглих, ніколи не досягне високих результатів діяльності підприємства* (із журн.); // *у знач. пред. Ставити нашвидку свої так-сяк змонтовані рефрактори, тобто телескопи, що заломлюють світло в мінімальній кількості лінз, нерозумно і неефективно* (Л. Костенко); *Навряд чи тунелі прокладалися за принципом, щоб кожна з планет була напряму сполучена з будь-якою іншою. Це неекономно, неефективно і, зрештою, нерозумно* (О. Авраменко).

НЕЕФЕ́КТНИЙ, а, е. Який не справляє сильного враження, ефекту (у 1 знач.). *У Свидницького — круті повороти і злами інтонацій, не підготована загодя, імпровізована фраза, така неефектна і разом така безпосередня, — всі докази живої розповіді* (М. Зеров); *Наймогутніша машина епохи — земснаряд — має абсолютно неоригінальний і неефектний вигляд* (О. Довженко); *Неефектні на перший погляд залишки Лядських воріт становлять значну історичну цінність* (з наук.-попул. літ.).

НЕЕФЕ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неефе́ктний.** *Попри позірну неефектність мотивів, тем пейзажів художника, для них характерна розмаїта гама колірних нюансів, складні тонові співвідношення* (з наук.-попул. літ.).

НЕЕФЕ́КТНО. Присл. до **неефе́ктний.** *Виступ Бови після невдалої і навіть образливої розмови з Максимом пройшов неефектно* (Д. Ткач); // *у знач. пред.* — *Ви нахлібник і нікчема. Каховка навіть не помітила вашої присутності в ній. Ви як муха в їдальні. Йому не подобається Каховка! Нудно, неефектно* (О. Довженко).

НЕЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. Який не походить із Європи, стос. до територій поза Європою. *Християнство у II ст. виходить за межі європейської діаспори й поширюється серед неєвропейського населення* (з наук. літ.); *До початку слухання справи в суді присяжних за обвинуваченням у вчиненні злочину особи неєвропейського походження декілька присяжних припустилися висловлювань расистського змісту* (з навч. літ.); *Вихідці з неєвропейського ареалу майже не інтегруються до культурного простору Європи, перебуваючи у своєрідних етнокультурних та релігійних анклавах* (з газ.).

2. Не характерний для європейця, не властивий йому (про зовнішність, риси обличчя і т. ін.). *Чорнявка мала дуже гарне тіло. Дуже худа і дуже мускулиста, вона нагадувала водяного вужа своєю неєвропейською пластикою* (С. Пиркало).

3. *перен.* Який не відповідає європейським цінностям, традиціям. *Все це, дійсно, цілком інший, принципово неєвропейський світопогляд* [світогляд] (О. Забужко).

НЕЖ, НЕ́ЖЕ, *спол., заст.* Ніж *(див.* **ніж**[2]*)*. *Ліпш би не знатися, неже зараз і розстатися* (Номис); *Вона більш розливала, неж наливала* (І. Нечуй-Левицький).

НЕЖА́ЛІСЛИ́ВИЙ, а, е. Не схильний до жалості, співчуття і т. ін. *Діти часто бувають нежалісливі, — обляпана Наталиним борщем подруга, а за нею й ще дехто починали кричати на Наталю* (Б. Грінченко); *Пекучий жаль дитячий обгортав хлопців на таку привабну, а нежалісливу й погордливу маму* (С. Васильченко); // Який свідчить про відсутність жалості, співчуття і т. ін. *Не було, мабуть, на світі такого серця байдужого до людей та нежалісливого, як у цієї королівни* (С. Васильченко); *Жінка поточилася, боляче вдарившись об стіл спиною, ледве не впала. Її знову підхопили ті ж нежалісливі руки і міцно затиснули біля столу* (Іван Ле).

НЕЖА́ЛІСЛИ́ВО. Присл. до **нежа́лісли́вий.** *Браконьєри нежалісливо вбили сарну* (із журн.).

НЕ́ЖАР, у, *ч., діал.* Те саме, що **не́жер.** *Варязькі вершники по мохах, брусничниках і нежарах гналися за князем Глібом* (П. Загребельний); *Миля відробляв моє лежання роботою — косив на болоті осоку — нежар та очерет, возив дрова з лісу, допомагав ковалеві* (Ю. Мушкетик).

НЕЖАРКИ́Й, á, é. Який не виділяє багато тепла (про сонце, вогонь і т. ін.). *Світле, нежарке сонце висіло над містом* (В. Собко); *Ліси палали в сонці пишним і нежарким полум'ям* (О. Гончар); *Озимина врунится буйно і ярина не набагато відстає .. Бо гріє нежарке — привітне сонце, бо випадає час від часу й живить посіви плодоносне сім'я дощу* (Д. Міщенко); // З невисокою, перев. помірною температурою повітря; теплий. *Найробі .. розташоване на високому плато. Нежаркий, навіть прохолодний клімат привабив сюди багато європейців* (В. Малик); *Відпочинок у Німеччині — це пляжі на Балтійському узбережжі з його нежарким м'яким кліматом, озера Баварії та оздоровчі процедури в Баден-Бадені* (з мови реклами); // Признач. для помірно теплої погоди; легкий (про одяг). *Бавовняні тканини для сорочок і різноманітних суконь — для теплої пори року. Більш щільний матеріал — прекрасний вибір для легких блейзерів, літніх пальт, нежарких офісних костюмів* (з мови реклами).

НЕЖА́РКО. 1. Присл. до **нежарки́й.** *У кімнаті нежарко натоплено.*

2. *у знач. пред.* Про невисоку, перев. помірну температуру повітря. *Погода чудова: нежарко, повітря вже прогрілося, але температура води в Чорному морі ще не дозволяє вдосталь поплавати* (з газ.); // Про відчуття відсутності спеки. *Найзручніше літнє плаття для огрядних жінок — сарафан, у ньому нежарко, затишно й комфортно* (з мови реклами).

НЕЖА́ТИЙ, а, е. Який ще не жали, який стоїть на пні (про хлібні та інші трав'янисті рослини). *Мартошине жито не раз висипалось нежате* (Леся Українка); *Лужечок з травами нежатими. Останні промені навскіс. І цвинтарик, де я лежатиму, обнявши корені беріз...* (Л. Костенко); *Навіть найвірніші людям пси проганялися з двору та й блукали собі безбач по полю, а хліба ж на нивах незібрані, нежаті стояли* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Покритий рослинами, які ніхто не жав. *На вузькій лісовій галявині — нивка падалишнього жита, занедбана, нежата* (Ю. Яновський).

НЕЖДА́НИЙ, а, е. Який виникає, з'являється і т. ін. несподівано, непередбачено; неочікуваний, несподіваний. *Бариня сердито та гостро подивилася на нежданих кумів* (Панас Мирний); *Усіх нежданa поява старости на ґанку і здивувала, і зацікавила* (А. Головко); *Як блискавка, звістка нежданa прийшла* (В. Сосюра); *В кожному повороті, в кожному переході щось невідоме, нежданe* (О. Бердник).

НЕЖДА́НИЙ-НЕГА́ДАНИЙ, ~а-~а, ~е-~е, *розм.* Підсил. до **нежда́ний.** *Сивоок, .. переступивши високий кам'яний поріг, знайшов там цілковито новий для себе нежданий-негаданий світ* (П. Загребельний); *В мене вже виросли крила, я літав, як може літати закоханий хлопець, до якого раптом прийшло таке неждане-негадане щастя* (В. Лис).

НЕЖДА́НО. Присл. до **нежда́ний.** *Він* [лист] *прийшов так неждано і негадано, мов грім з ясного неба впав* (В. Кучер); *Після довгої мовчанки неждано для всіх обізвався Мар'ян Поляруш* (М. Стельмах); *Враз неждано, наче грім з безхмарного неба, наче несподіваний гарматний постріл — з-поза парадних воріт хвилею вдарила дружна пісня* (Р. Іваничук); *Неждано з монастирських кущей почувся голосний шепіт: — Брате, чуєш, брате, зачекай, маю щось тобі казати* (Г. Тарасюк).

НЕЖДА́НО-НЕГА́ДАНО, *розм.* Присл. до **нежда́ний-нега́даний.** *На третій день після обіду неждано-негадано убігла Христя у хату* (Панас Мирний); *Неждано-негадано він став популярною людиною на селі* (М. Чабанівський); *Сивоок .. боявся, що разом з пустими словами витруситься йому з серця все те, що так неждано-негадано прилинуло* (П. Загребельний); *Козаки нападали знаскоку неждано-негадано, їхньою козирною картою була несподіванка* (В. Шкляр).

НЕ́ЖЕ *див.* **неж.**

НЕ́ЖЕР, і, *ж., діал.* 1. Торішня трава, що залишилася на пні. *Мов стерня та, понавкруги Скрізь, де гляне око, Сива нежер* (І. Манжура); *Тягне солодкавим димом палених бур'яків: тут-бо тільки сухим бадиллям отої "нежері" — високих будяків, чорнобилю, кінського щавелю* [щавлю] *та крутаю головатого можна розпалити багаття* (Н. Королева).

2. Неїстівна трава. *У сьому сіні нежері багато* (Сл. Б. Грінченка).

НЕЖИВИ́Й, á, é. 1. У якому припинилося життя; мертвий. *А на друге літо Москаля вже неживого Найшли в балці діти* (Т. Шевченко); *Долівка у крові... Лежить убита мати і діти — неживі* (В. Сосюра); // Позбавлений життєздатності (про тіло та його частини). [М о н т а н ь я р *(дивиться на голову Жирондиста):*] *А нежива* [голова] *стерпіти може й більше* (Леся Українка); *Чорні пальці глибоко обрізались, але не бризнула кров — лише кілька запечених .. краплин витиснулися з неживого тіла* (М. Стельмах); // Який засох, зів'яв (про насіння, рослини). *— Я не люблю березового соку, — мовив Василь. — Од нього деревом неживим одгонить* (Є. Гуцало); *Неживе насіння не поглинає кисень та інші окисневі сполуки* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **неживи́й,** вóго, *ч.* Мертва людина; покійник. *На гульбищах так вивертається* [хлопець] і *трясе своїм лахміттям, що й неживий почне йому підгупувати ногою* (М. Стельмах); *Острів слушно називають містом мертвих. Живі приїздять сюди лише аби поклонитися неживим, побути біля них у тиші смутку і вічній зелені кипарисів* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Витягли мене, і я відразу повалився на землю, мов неживий* (І. Франко).

2. Такий, як у мерця (про обличчя, очі і т. ін.). *Стоять усі нерухомо, як статуї, з неживими очима* (А. Головко); *Шанкар подивився на нас. Очі його, на відміну від зморщеного, майже неживого обличчя, були жвавими, блискучими, пронизливими* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Він увесь час сидів у готелі, майже не їв і мовчки дивився у вікно неживим, осклілим поглядом* (М. Кідрук).

3. Позбавлений життєвих сил, бадьорості, енергії і т. ін. *— Не всі тії сади цвітуть, що весною розвиваються, — тихим, низьким, неживим якимсь голосом промовила ти* (Леся Українка); // *перен.* Який перебуває у стані заціпеніння, бездіяльності, знесилення і т. ін. через утому, нервове напруження, біль, переляк. *Бувало, вигляне* [Катруся] *із хижі, Як тая квіточка з роси, Як теє сонечко з-за хмари. Ввесь похолону, неживий Стою, бувало* (Т. Шевченко).

4. Який не належить до тваринного або рослинного світу; неорганічний. *Всі дані науки доводять, що живі істоти виникли з неживої матерії в результаті тривалого процесу розвитку* (з наук.-попул. літ.); // Який не належить до живої матерії; у якого немає ознак життя. [Р і ч а р д *(до статуї):*] *Обізвись хоч ти до мене, глино нежива!* (Леся Українка); *В сутінях хмарного досвітку сірі, невиспані обличчя солдатів визирали неживим камінням* (С. Васильченко); // *у знач. ім.* **неживé,** вóго, *с.* Все, що не належить до тваринного або рослинного світу. *Все живе Й неживе, Що по Тисі пливе, Пригортає до дна Кам'яна глибина...* (Ю. Гойда); *Покривав* [сніг] *цілий світ, а в ньому живе й неживе* (Валерій Шевчук).

5. *перен.* Безлюдний, спустілий (про дім, вулицю і т. ін.). *Мовчать квартали неживі* (В. Сосюра).

6. *перен.* Відірваний, далекий від життя, від дійсності (про твори, тематику); неактуальний. *Образи головних героїв фільму ходульні, неживі, відірвані від сучасного життя і його проблем* (з газ.); // Невиразний, необразний, блідий (про слово, мову). *Ось мовчиш, незбагнена, незнана, Мов прозорий жовтень, нежива, — Що ж Тобі — прокляття чи осанна? Мертві звуки, неживі слова* (Є. Маланюк); *Кому потрібні неживі слова? Кого вони запалять перед боєм? Вогнем і кров'ю наливай ущерть Свої пісні* (Л. Первомайський).

7. *лінгв.* Який стосується того, що не належить до класу живих істот. *Дієслівно-ад'єктивні предикатори формуються на основі всіх семантичних груп прикметників — якісних, відносних і присвійних, що передають фізичні й психічні властивості істот, різні властивості неживих предметів* (з наук. літ.).

△ **Нежива́ приро́да** *див.* **приро́да.**

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **неживи́й:** а) *(зі сл.* х о д и т и, й т и *і т. ін.)* дуже повільно, мляво, без жвавості, без бадьорості. *— Ну, хвалить Бога, що Настя знайшла собі роботу! — думала баба Зінька, поглядаючи на дочку, — а то ходе* [ходить] *як нежива, робе* [робить] *діло, мов сонна* (І. Нечуй-Левицький); б) позбавлений життєвої енергії, бадьорості, дуже слабкий фізично. *Прийшли жнива, ходить жінка як нежива; а як прийшла Покрова, то й жінка здорова* (прислів'я); *І де ті в Господа взялися Усякі штучнії їства? Сама ж* [жінка] *неначе нежива На плечі пада... Напоїла, І нагодувала, І спать його, веселого, В коморі поклала!..* (Т. Шевченко); в) нерухомий, без зміни положення. *А хитрая мишва так іноді морочить, Що треба буть мудрованим котом, Щоб висидіть, неначе неживому, І оком не моргнуть* (Л. Глібов); г) приголомшений чимсь, дуже наляканий, вражений, заціпенілий. *В палаті світлій ліжко біле, на нього Зою положили. І я стояв мов неживий...* (В. Сосюра); *Юрко сам прийшов до хати, і дівчина мов нежива застигла біля столу, не знаючи, що сказати йому* (М. Стельмах).

НЕ́ЖИД, НЕ́ЖИТ, у, *ч., діал.* Нежить. *Нежид напав* (Номис); *В мене завжди нежит у носі* (І. Нечуй-Левицький).

НЕЖИЛИ́Й, á, é. 1. У якому ніхто не живе. *Кімната Комахи справляла враження нежилої, а речі й меблі — сторонніх і випадкових* (В. Домонтович); *Але звідки ж у цій нежилій хаті візьметься вода!* (Л. Юхвід); *Селище здавалося практично нежилим, що не дивувало: закоренілі городяни в березні завжди заклопотані міськими справами* (А. Кокотюха); // Власт. приміщенню, у якому ніхто не живе. *Пусткою і нежилим духом віє від давно покинутої людьми князівської гридниці* (В. Малик).

2. *рідко.* Те саме, що **нежитлови́й.** *Скоро вуличка кінчилась, і перед їхніми очима відкрився невеликий, оточений різними нежилими будівлями, кам'яний майдан* (О. Гончар).

НЕЖИ́РНИЙ, а, е. З малою кількістю жиру; досить пісний. *Є також і паелья цілком із морепродуктів: до найпростішої входять мідії, кальмари, королівські креветки чи лангустини .. У більш вигадливу може потрапити краб, омар, морські гребінці, нежирна риба, раки* (С. Пиркало); *Беремо нежирний домашній сир, додаємо туди вершкове масло, дроблені фісташки, здрібнений кріп, сіль, усе ретельно перемішуємо* (Л. Денисенко); *Склянка теплого молока чи порція нежирного йогурту перед сном сприятимуть кращому нічному відпочинку* (з газ.).

НЕЖИ́РНО. Присл. до **нежи́рний.** *За допомогою скороварки швидко, смачно можна приготувати рибу, м'ясо, креветки. Смажити хрустко, смачно і нежирно тепер можливо* (з мови реклами); // *у знач. пред. Можна приготувати гречку з підсмаженою цибулею і котлету до них. Це нежирно, таку страву можна їсти холодною* (із журн.).

НЕ́ЖИТ *див.* **не́жид.**

НЕЖИТЛОВИ́Й, а́, е́. Не пристосований, не признач. для життя людей. — *Репутація в банку хороша. Інвестує гроші в будівництво. Квартири елітного планування, елітні приватні котеджі в заміській зоні, нежитловий фонд — це приміщення під офіси* (А. Кокотюха); *Укладенню договору оренди нежитлового приміщення, що належить до власності територіальної громади, передує рішення цієї громади* (з мови документів).

НЕЖИТТЄ́ВИЙ, а, е, *рідше* **НЕЖИТТЬОВИ́Й,** а́, е́. 1. Якого не можна чи не варто запроваджувати в життя, позбавлений життєвої необхідності. — *Той гуцул, може, мудріший за тебе. Ти ж нічого не знаєш, крім того, що визубрив. А він дав ідею. Оригінальну! — Нежиттєву! — огризнувся Гриць* (О. Бердник).

2. Відірваний, далекий від життя, від дійсності. *Навіть найкращі твори в їхній* [німецьких акторів] *інтерпретації виходять нежиттєвими і не можуть триматися на сцені* (І. Франко); *Багато досталося авторові од критики .. З легкої руки Драгоманова вказувано на його нежиттьове мрійництво, надмірну афектацію та балакучість* (С. Єфремов); *Їхня бесіда стає чимраз експресивнішою, виринають десятки віртуальних прожектів і нежиттєвих фантазій* (С. Процюк).

НЕЖИТТЄ́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **нежиттє́вий.** *Розвал СРСР підтвердив нежиттєвість комуністичної ідеології, а водночас — перевагу демократії над тоталітаризмом і всевладдям центру* (з наук. літ.).

2. *рідко.* Відсутність життя. *"Порожні" проміжки ниви, де не видно будь-якого господаря, не свідчать про "покинутість", про нежиттєвість, а лише про те, що взимку там нічого робити* (О. Бердник).

НЕЖИТТЄЗДА́ТНИЙ, а, е. 1. Не здатний зберігати й підтримувати життя (про живі організми). *Показанням для операції є наявність мертвого або нежиттєздатного плода з тяжкими вадами розвитку* (з навч. літ.).

2. Погано пристосований до життя, не здатний до нормального життя й розвитку. *Людина, яка виросла, мов квітка в теплій оранжереї, буває кволою і нежиттєздатною* (М. Дашкієв); *Існує дві хибні думки щодо війни .. Перша — ніби війни є санітарами людства і у них, здебільшого, гинуть нежиттєздатні, непристосовані особи. І друга — війни запобігають перенаселенню Землі* (Г. Пагутяк).

3. *перен.* Недієвий, не здатний функціонувати. *Обидві платформи, які панували на політичній арені в міжвоєнний період, автор уважає безперспективними й нежиттєздатними* (з наук. літ.); *З огляду на те, що система надання державою дотацій виявилася нежиттєздатною, у лютому 1994 року було розпочато програму реформування житлово-комунального господарства* (з наук.-попул. літ.).

НЕЖИТТЄЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нежиттєзда́тний.** *Було однозначно вирішено — піднімати* [порушувати] *питання про біокібернетичне протезування лише за умови ствердження десятьма фахівцями повної нежиттєздатності природного органа* (О. Тесленко); *Бойчук почав її лякати притягненням до відповідальності за свідому обмову, та Добрянський швидко довів йому нежиттєздатність усіх подібних залякувань* (А. Кокотюха); *Українські лідери взяли на себе ініціативу створення федерального уряду із представників революційної соціалістичної демократії. Проте події кінця 1917 р. показали нежиттєздатність ідеї такого уряду* (з наук. літ.); *Основна причина нежиттєздатності комуністичного гуманістичного ідеалу — це його невідповідність людській природі, вселенському призначенню людини, смислу її життя* (з наук.-попул. літ.).

НЕЖИТТЄЗДА́ТНО, *пред.* Нереально, неможливо. *Міністр більше не думає, що ми повинні залишити зону євро. Він зрозумів, що це буде технічно неможливо й нежиттє- здатно для нашої економіки, — сказав італійський політик* (з газ.).

НЕЖИТТЬОВИ́Й *див.* **нежиттє́вий.**

НЕЖИТТЯ́, я́, *с.* Те саме, що **небуття́.** *Чергувалися безліч днів і ночей, чергувалися зими, весни, літа і осені. Безконечно творилась не збагнута ніким і ніколи містерія життя і нежиття* (У. Самчук); *Був світ — стала безодня руїни й нежиття* (О. Гончар); *Вибір стоїть — між життям, хай і надсадним, і нежиттям* (О. Забужко).

НЕ́ЖИТЬ, ю, *ч.* Запалення слизової оболонки носа, що супроводжується слизисто-гнійними виділеннями, іноді чханням; риніт. *Проценко нажив страшенний нежить і цілими днями не виходив з хати* (Панас Мирний); — *Я боюсь нежитю, — з грайливою лукавинкою в очах відповіла Віра* (М. Руденко); *Восени я завжди підхоплюю нежить першим* (А. Кокотюха); *У неї був нежить і висока температура* (Н. Сняданко); *Напередодні він підхопив нежить і тепер має гарячку* (С. Андрухович).

НЕЖІНО́ЧИЙ, а, е. Не характерний для жінки, не властивий жінці. *Сестра Євпраксія правду казала: матушка-ігуменя тому й ігуменя в жіночій обителі, що має нежіночий розум і на диво жіноче серце* (Д. Міщенко); *Відчувалась в ній якась необачна навіженість, виснажлива для інших примхливість, були й нежіночі грубощі* (Р. Андріяшик); // Який не сприймають як жіночий. *Застав* [Вітька] *дівчину за прозаїчним рубанням дров. Не міг же він сидіти склавши руки і спостерігати збоку, доки Галя впорається з цим нежіночим ділом?* (В. Чемерис); *У нашій країні жінки й досі виконують чимало нежіночої роботи — асфальтують, мурують, варять сталь і багато дечого іншого, чого їм робити не слід* (з газ.).

НЕЖІНО́ЧНИЙ, а, е. Який не має рис, якостей, властивих жінці, характерних для жінки, — витонченості, лагідності, м'якості тощо (про рухи, манери, поведінку, зовнішність і т. ін.); грубуватий, незграбний. *Ті нахили племінниці, що в інших країнах могли б видатися нежіночними, далеко не так впадали в око там, де щодня можна було чекати якоїсь небезпеки, де позаміський дім не раз ставав фортецею і часом у ньому проливалася кров господарів* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда).

НЕЖІНО́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нежіно́чний.** *Офіційно главою уряду королівства вона стане тільки завтра, але її вже звинуватили в нежіночності й несмаку* (з газ.).

НЕЖІНО́ЧНО. Присл. до **нежіно́чний.** *На перший погляд, займатися у клубі змішаних єдиноборств дівчатам — нежіночно та зовсім не личить представницям слабкої статі* (із журн.); // *у знач. пред. Величезні піджаки, джинсові комбінезони ... Це все дуже нежіночно в очах чоловіків* (з газ.).

НЕЖОНА́ТИЙ, а, е, *розм.* Який не одружився (про чоловіка), не має дружини; неодружений. *Один* [двір] *у найми дає* [Грицько], *у другому сам з жінкою та нежонатим сином живе* (Панас Мирний); *Він був нежонатий, і на нього задивлялись усі панни з містечка* (М. Йогансен); *Обидва брати були вже немолоді, але нежонаті* (М. Чабанівський); *Оскільки був Горбуша нежонатий і ніяких родичів не мав, земля його одійшла в казну* (В. Нестайко); // *у знач. ім.* **нежона́тий,** того, *ч.* Неодружений чоловік; парубок. *Поможи, Боже, нежонатому, а жонатому й жінка поможе* (Номис); *Нежонатим та вдівцям дав* [Аттіла] *у жони своїх незаміжніх дочок* (В. Малик); *Оскільки в гуртожитку мешкали тільки нежонаті, на першому поверсі містилися їдальня та майстерня для лагодження одягу* (М. Руденко).

Молоди́й та нежона́тий *див.* **молоди́й.**

НЕЖОРСТКИ́Й, а́, е́. 1. Який піддається деформації, еластичний. *Прогнозування базується на запропонованих математичних моделях деградації міцності дорожніх покриттів нежорсткого типу* (з наук. літ.).

2. *перен.* Несуворий, нерізкий. *Важливо, щоб структура концепту, попри її нежорсткий характер, мала стійку основу* (із журн.).

НЕЖО́РСТКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **нежорстки́й.** *Нині експериментальних даних щодо структурної нежорсткості азотистих основ з аміногрупою немає* (з наук. літ.).

НЕЖУ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який не жує жуйку (про тварин). *Кабан — всеїдний парнокопитий нежуйний ссавець з роду свиней* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **нежу́йні,** них, *мн.* Підряд парнокопитих ссавців, які не жують жуйки (бегемоти, свині). *Нежуйні (свині, гіпопотами і пекарі) зберігають чотири пальці на нозі, мають короткі ноги, їхні ікла часто збільшуються, формуючи бивні* (з наук.-попул. літ.).

НЕЖУРБЛИ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **нежурли́вий.** *Нащо вже веселий, нежурбливий, та й він заклопотався сим випадком* (Марко Вовчок).

НЕЖУРЛИ́ВИЙ, а, е. Який не журиться, не сумує, не тужить, має веселу вдачу. *Антін не журиться, бо він і на вдачу нежурливий* (І. Нечуй-Левицький); *Та мій ведмідь* [про чоловіка] *хоч добрий. А з твоїм — Нащо вже я весела й нежурлива, — Не вижила б, здається, й трьох хвилин* (І. Кочерга).

НЕЗААНГАЖО́ВАНИЙ, а, е. Неупереджений, об'єктивний. *Президент є гарантом суверенітету й територіальної цілісності країни, головнокомандувачем збройних сил, незаангажованим арбітром у відносинах між гілками влади* (з публіц. літ.); *Письменник, публікуючи твори в Інтернеті, отримує негайні, численні, різноманітні, відверті та незаангажовані коментарі* (із журн.); *Донині жодна країна світу так і не дочекалася суспільно незаангажованої історіографії* (із журн.); *Незаангажований суд Італії, що ґрунтується на верховенстві права, має справедливо й неупереджено розглянути аргументи сторін* (з газ.).

НЕЗААНГАЖО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаангажо́ваний.** *Планувалося демонструвати загалові політичну незаангажованість видання. Адже якщо навіть в кулуарних плітках називаються різні імена власників, то прямих вказівок від засновника журналісти не отримують* (Н. Сняданко); *Попри відносно скромний матеріальний еквівалент, премія Стуса вважається однією з найпрестижніших, оскільки є ознакою незаангажованості, служіння ідеалам чесності й справедливості та любові до України* (з газ.).

НЕЗААНГАЖО́ВАНО. Присл. до **незаангажо́ваний.** *Розуміння теоретичних пошуків панфутуризму як таких, що мали на меті суто політичне й ужиткове призначення, заважало критикам незаангажовано оцінити естетичні та філософські підвалини нових ідей українських футуристів* (С. Жадан); *Громадянський та моральний обов'язок академічного історика — спробувати проаналізувати минуле настільки незаангажовано, незалежно, як це можливо* (із журн.).

НЕЗА́БАВКИ, *присл., діал.* Незабаром. *Незабавки після того, як Гриць оженився вдруге, панотець закликав його до себе* (Л. Мартович); *Незабавки п'яний уже Іван казав закликати музику, аби грав молодіжі, що заступила ціле подвір'я* (В. Стефаник); *Надворі сипалися сніжини чимраз густіше, й незабавки опинилися ми перед нашим домом* (О. Кобилянська).

НЕЗАБА́ВОМ, *присл., діал.* Незабаром. *Незабавом перед ним зринув, як із землі виріс, .. якийсь акцизний чиновник* (С. Васильченко); *Синьооку Настку за свою він вибрав, і вже незабавом з нею він звінчається* (О. Кобилянська).

НЕЗАБА́РВЛЕНИЙ, а, е. Який не має ніякого забарвлення; безбарвний. *Пофарбований у чорний колір дах у сонячний день стає на 60 градусів Цельсія гарячішим, ніж навколишнє повітря, поверхня з незабарвленого алюмінію — на 40 градусів, а вкрита дзеркалами — на 5 градусів холоднішою* (із журн.); *— Ми загинемо? — У голосі штурмана клекотали чуттєві нотки .. — Заткнись, Джиме, — тим самим незабарвленим тоном відповів Віктор* (М. Кідрук).

НЕЗАБА́РНИЙ, а, е. Який має відбутися, здійснитися скоро, незабаром. *Тепер синові штукарства навіть потішали матір, вона вже уявляла свою незабарну зустріч із ним* (О. Гончар); *Із тривогою та щемом у серці думав про той незабарний день, коли доведеться прощатися з привітним і щирим земляком* (І. Білик).

НЕЗАБАРНИ́Й, а́, е́. Який здійснюється, відбувається за короткий відрізок часу. *І хазяїни, і гості разом пішли до церкви. Недавно пішли, та швидко й вертаються: у такі дні незабарна служба...* (Панас Мирний); *Можна було подумати, що берег зовсім недалечко й довезти туди пасажирів на "Пілігримі" — легка й незабарна справа* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕЗАБА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаба́рний.** *Хворому було порівняно легше, і він використовував цю дочасну відстрочку головним чином для того, щоб переконати присутніх .. в неминучості і незабарності свого кінця* (М. Олійник).

НЕЗАБА́РНО. Присл. до **незаба́рний.** — *Еге, треба ночувати в ближньому селі, — сказав один соцький. — Пан пристав наказав доставити незабарно, — засумнівався другий* (Ю. Хорунжий); *Елинд наворожила Дарахові та Інгріг, що вони конче мусять побувати на Драконячому острові, причім незабарно, ще до кінця року, а інакше станеться біда* (О. Авраменко); *Король .. погодився на те незабарно; пославши до султанівни почесне посольство, він велів привезти її до Фамагости і повітав її там разом із королевою пишно та велично* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕЗАБА́РОМ, *присл.* Через деякий час, невеликий період після чого-небудь. *Незабаром після того вийшла воля* (Панас Мирний); *Знайомство Міцкевича з Пушкіним, як усім відомо, незабаром перейшло в дружбу* (М. Рильський); *Розрахунок виявився настільки щасливий, що вже незабаром чортопільське пиво постачалося до двору його цісарсько-королівської величності у Відень* (Ю. Андрухович); // Через короткий відрізок часу; трохи згодом. *Дворак верхи кудись скочив і повернувся незабаром* (Марко Вовчок); *Незабаром він вертається, тягнучи з якимось парубком кілька сухих гілляк. Багаття знову розгорається, а з ним оживає і перервана розмова* (Б. Антоненко-Давидович); *На ґанку загупали чиїсь швидкі кроки, потім шалено задзвонив дзвоник, незабаром постукали в двері* (М. Стельмах); *Підвода рушила шляхом навздогін за обозом, що був уже далеко, і незабаром скотилася у виярок* (Григір Тютюнник); // У найближчому майбутньому; скоро. *Схаменіться! будьте люде, Бо лихо вам буде. Розкуються незабаром Заковані люде* (Т. Шевченко); — *А чи чував ти, Федосію Андрійовичу, що ось незабаром буде заведена для сільських учителів форма?* (С. Васильченко); *Тютюнова промисловість у провінції за останній час пішла далеко вперед, газети писали: незабаром планується виготовлення власних сигар* (А. Кокотюха); // *у знач. пред.* Скоро. *Ось уже Різдво незабаром* (А. Головко); *Рвався* [Черниш] *до нього* [берега] *очима, всією істотою. Ось уже незабаром, ось уже близько...* (О. Гончар).

НЕЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Який не має надійних засобів, умов для здійснення, гарантування чого-небудь. *Поріділими рядами було майже неможливо й далі втримувати Фермопіли в своїх руках, але незабезпечений тил міг призвести до поразки ще позавчора* (І. Білик).

2. Який не має достатніх засобів існування; досить бідний, незаможний. — *Подумайте лиш, з ласки своєї: він має ще дві незабезпечені доньки дома, а той безсовісний .. так і накладає тягарі на карб родини* (О. Кобилянська); *Його гнітили ті великі турботи, які знаменують собою кінець дитинства й отруюють перші юнацькі роки незабезпеченої людини* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Велику частину здекласованого плебейства й напівплебейства виділяє аграрне перенаселення на селі. Воно створює в сільських місцевостях велику масу незабезпеченої людності* (з публіц. літ.); // Який характеризується відсутністю достатніх засобів існування. *Рік тяжкої праці, незабезпеченого життя не може промайнути блискучим метеором — він тягнеться, на жаль, дуже довго* (Л. Яновська).

△ **Беззаста́вні (незабезпе́чені) облігáції** *див.* **облігáція.**

НЕЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незабезпе́чений.** *До соціальних причин опору інноваціям належать: зацікавленість у збереженні існуючого, міжвідомчі компроміси, соціологічна незабезпеченість переходу до інновацій* (з навч. літ.); *Багато перешкод стояло на заваді Грінченкові: цензура, вбогі технічні засоби в такому невеликому місті, як Чернігів, .. і власна незабезпеченість, що вимагала ще й сторонньої роботи заради шматка хліба* (С. Єфремов); *Учора ще відносно заможні люди в сьогоднішніх життєвих умовах мусять (нерідко на схилі віку) визнати свою незахищеність і фактичну незабезпеченість* (із журн.).

НЕЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* Відсутність забезпечення чим-небудь. *Незабезпечення судом можливості для позивача брати участь у розгляді справи розглядається як порушення принципу змагальності* (з мови документів); *Довготривале незабезпечення робітництва найнеобхіднішим неодмінно породжує революційну ситуацію з усіма її наслідками* (із журн.); *Смерть дитини настала внаслідок загострення захворювання, пов'язаного з відсутністю медикаментозного лікування через незабезпечення лікарні ліками* (з газ.).

НЕЗАБОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Не вкритий болотами (про місцевість). *Рослинність незаболочених ділянок заплави представлена лучними травами* (з наук. літ.).

2. Не вкритий болотом (у 2 знач.). *Треба було все мати чисті руки, без жалоби за нігтями, чистий одяг .. і незаболочені й незапорошені черевики, — а це, як відомо, нелегко* (Б. Лепкий).

НЕЗАБОРО́НЕНИЙ, а, е. Який дозволено робити, здійснювати, використовувати, вживати і т. ін.; дозволений. *Особи, зайняті нерегламентовано, виконують переважно корисну незаборонену працю. А тому поступово на різних пільгових умовах необхідно регламентувати такі види діяльності* (з навч. літ.); *У передвиборній боротьбі для наших політиків незабороненим прийомом і засобом є практично будь-який, що може дати бодай найменший політичний зиск* (із журн.); *У нормальній демократичній державі все незаборонене — дозволене* (з газ.); // *у знач. ім.* **незаборо́нене,** ного, *с.* Те, що не підлягає забороні. *Якщо людина говорить: "маю право", то це означає, що їй дозволено чинити певним чином. Право тут — простір незабороненого* (з газ.).

НЕЗАБОРО́ННИЙ, а, е. Який не забороняє чого-небудь, не стосується заборони. *Захист свого виробництва може мати незаборонний характер, коли за допомогою митних зборів, податків та інших заходів буде штучно завищена ціна імпортного товару* (з навч. літ.); *Саме "фольксваген" штовхнув інше авто під час перетинання ними перехрестя, як стверджують обидва водії, на незаборонний сигнал світлофора* (з газ.).

НЕЗАБОРОНО́ВАНИЙ, а, е. Не оброблений бороною. *Незаборонований зяб за один теплий весняний день може витратити на випаровування 40–45 кубометрів води з кожного гектара* (з навч. літ.).

НЕЗАБРУ́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Який не забруднили або який не забруднився. *Їхав* [Баглай] *з радісним передчуттям зустрічі з Єлькою, з Зачіплянкою і з тими невідомими людьми, які стануть його спільниками у боротьбі за ясне, незабруднене небо рідного краю* (О. Гончар); *Алі миттю вивільнив перстень із хустки і занурив його у дірочку від сучка. Та коли закрив сучком-затичкою, то сучок вилазив над болонком і світив незабрудненою смужкою деревини* (Ю. Логвин).

2. *перен.* Який не зганьбив себе, свого чесного імені, роду і т. ін. негідними вчинками, поведінкою; чесний. *Хто ж допоможе Женчикові зміцніти на силах і твердо стати на ноги, щоб іти незабрудненим повз життєві калюжі й болота?* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕЗАБРУКО́ВАНИЙ, а, е. Не вкритий бруком (про вулицю, дорогу і т. ін.). *Перед будинком, де жив Федько, була незабрукована вулиця, і там завжди грузли в піску коні* (В. Винниченко); *Пройшовши останні будівлі по Пільній вулиці, вони крокували незабрукованою польовою дорогою* (Ірина Вільде); *За рогом школи Степан Бенедиктович повернув у малопримітну незабруковану вуличку* (В. Малик).

НЕЗАБУ́ДКА, *діал.* **НЕЗАБУ́ДЬКА,** и, *ж.* 1. Трав'яниста рослина родини шорстколистих із дрібними голубими квітками. *Вегетація пишна. Трава, папороть, арніка, незабудьки й т. ін. Все те розкошує коло берега потоку* (О. Кобилянська); *Нема птиці, а є горобці, вірли і солов'ї, нема цвіту, а є лелії, фіалки, незабудки, нема збіжжя, а є жито, пшениця, овес. Так є італійська і німецька музика, англійська й німецька література, так є французькі шансони й українські пісні* (Б. Лепкий); *Росте на них* [могилах] *подорожник, біленькі "невісточки", .. лагідні незабудки* (Григорій Тютюнник).

2. Квітка цієї рослини. *На болотечках .. тепло курилася вода, вона світила пасмугами проміння проміж незабудьки* (К. Гриневичева); *Та завжди у холодку тернів і шипшини витикаються з трави голубі квіточки, що звуться незабудками* (С. Скляренко); *Ось на неї з яскраво-зеленої скатертини моху блакитними очима глянули незабудки* (М. Стельмах); *Тендітна болотяна незабудка мружила свої голубі оченята поряд з мужнім едельвейсом, що живе високо в горах* (В. Нестайко); * У порівн. *Петро дивився своїми синіми, мов незабудьки, очима в княже лице* (А. Чайковський); *Старшенька — біленька, носик тупенький, .. очі — як ті незабудки* (П. Тичина).

НЕЗАБУДО́ВАНИЙ, а, е. Не зайнятий будівлями (про місце, ділянку і т. ін.). *На фоні незабудованого простору мізерна фігура Бжезіцького в порівнянні з кремезними постатями селян видалася ще більш миршавою* (Ірина Вільде); *Цього ж ранку, легко поснідавши в ресторані, вона попрямувала узбережжям, щоб оглянути незабудовану ділянку землі* (І. Роздобудько); *За Собором на півночі розкинулися монастир із своїми готичними галереями, на півдні — напівроманський палац єпископа, на сході — незабудований мис Террен* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

НЕЗАБУДО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незабудо́ваний.** *На Поділлі є невеличка незабудована ділянка. Причина її незабудованості єдина: під час підготовчих будівельних робіт було віднайдено, а потім розкопано рештки кам'яної церкви XI ст. і цвинтар XVI ст.* (з газ.).

НЕ́ЗАБУДЬ[1]: ○ **(1) На не́забудь,** *у знач. присл.* — на згадку. *А пастушок на незабудь Дав голосну жалійку в путь, Оту, що сам різьбив на лузі* (М. Нагнибіда); *Мені захотілося подарувати йому щось на незабудь* (О. Шугай); *— Сії речі і ще дещо дала мені одна мостива пані із Генуї .. тої ночі, що я ночував з нею, і просила зберігати їх на незабудь* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕ́ЗАБУДЬ[2], і, *ж., діал.* Незабудка. *Як двоє любляться, а ждуть Розлуки хоч би на часок, То одно одному дають На пам'ять незабудь-цвіток* (І. Франко).

НЕЗАБУ́ДЬКА *див.* **незабу́дка.**

НЕЗАБУР'Я́НЕНИЙ, а, е. На якому нема бур'яну, не зарослий бур'яном (про земельну ділянку, город і т. ін.). *Після просапних культур на незабур'янених полях лущення можна не проводити* (з навч. літ.); // Серед якого не росте бур'ян (про сільськогосподарські культури). *Важливо також підібрати чисті поля й незабур'янені попередники, якісно очистити насіннєвий матеріал* (із журн.); *Неможливо зібрати гідний, незабур'янений урожай із низькою вологою таких культур, як ріпак, горох, соняшник* (з газ.).

НЕЗАБУ́ТИЙ, а, е. Який добре зберігся в пам'яті, про якого пам'ятають. *О друже мій добрий! друже незабутий! Живою душею в Украйні витай* (Т. Шевченко); *Незабуті слова благосним дощем заливають стару порепану душу* (В. Винниченко); *Як сотні літ, летять вони* [чорногузи] *По давньому маршруту, Летять, летять із далини На землю незабуту* (Я. Шпорта); *Переведіть мене через майдан З жалями й незабутою любов'ю. Там дужим був і там нікчемним був я. Переведіть мене через майдан* (В. Коротич).

НЕЗАБУ́ТНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **незабу́тній.** *Сей незабутний час* (П. Куліш); *Батько його — Боже мій, так і здається, що він ту* [тут] *між нами, що він не вмер, не міг умерти, незабутний Калясантій!* (І. Франко).

НЕЗАБУ́ТНІЙ, я, є. Якого не можна забути через його важливість, значущість і т. ін.; пам'ятний. *Напад звірів, що міг мати вельми прикрі наслідки, став для колоністів незабутнім уроком, і відтепер друзі лягали спати, тільки поки хто-небудь із них перевірить мости і переконається, що жоден звір не зможе на них напасти* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна); // Гідний довгої пам'яті. *Наприкінці 90-х років до Київа* [Києва] *почав наїздити наш незабутній друг Григорій Олександрович Мачтет; він цікавився і українськими справами, і українською літературою* (Л. Старицька-Черняхівська); *Юрко Банзай вірив у щирість слів Карлоса Кастанеди, а дон Хуан, незабутній вчитель Карлоса, радив носити все виключно на плечах* (Любко Дереш); // Який назавжди збережеться в пам'яті. *Ті страшні і незабутні для мене часи, що ми вкупі з ним пережили в Мінську, зробили його мені ще ріднішим* (Леся Українка); *В той незабутній день, 14 лютня* [лютого], *Маріка наважилася зробити крок у невідомість. Цей крок змінив усе її життя...* (О. Авраменко); *Кошиць із сумом згадував про незабутні подорожі по кубанських станицях та хуторах, про чарівні чорноморські пісні* (Д. Білий); // Який надовго, глибоко запам'ятався. *Ми малими співали, бувало, незабутні, любимі пісні* (І. Гончаренко); *Що то за сон був, чарівний, незабутній!* (О. Гончар); *Приємний присмак горіхів і сушених суниць навіював невиразні незабутні спогади, викликав асоціації* (О. Чорногуз); // *у знач. ім.* **незабу́тнє,** нього, *с.* Те, що не забувається, що надовго, глибоко запам'яталося. *Ожило в душі незабутнє...* (М. Драй-Хмара); *— Я завітала до вас, щоб доспівати незакінчену пісню... Не забули за п'ятнадцять літ той вечір у Кибинцях?.. — Незабутнє не забувається...* (І. Пільгук).

НЕЗАБУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незабу́тній, незабу́тний.** *Складалося враження, що зараз він з чимось прощається, відтинає від себе якісь найдорожчі життєві нитi й водночас ніби вручає Інні скромний цей амулет на незабутність, а може, й на щастя* (О. Гончар); *Коли вдуматись, то й ґудзика цього теж хтось робив і заслужив своє право на незабутність і вдячність нащадків* (М. Білкун); *За народною легендою, п'ять пелюсток барвінку — то п'ять засад щасливого подружнього життя: перша — краса, друга — ніжність, третя — незабутність, четверта — злагода, п'ята — вірність* (із журн.).

НЕЗАБУ́ТНЬО. Присл. до **незабу́тній.** *Так славно, так незабутньо усміхнулась* [дівчина] *йому!* (О. Гончар); *І коли йшов до училища, і коли приїздив у сороковому, була мама молодою, по-жіночому м'яко-круглою, і незабутньо теплі її обійми пам'ятав усю війну* (П. Загребельний); *Стас Скакун весь останній тиждень року не вилізав з Інтернету. Його пробила ідея відсвяткувати цей Новий рік особливо й незабутньо* (Люко Дашвар); *Я вийшов з театру в якомусь дивному, незабутньо піднесеному настрої* (з газ.); // *у знач. пред. Чи траплялося вам коли-небудь їхати в одній машині відразу з трьома Майклами? Мені одного разу трапилось, і це незабутньо* (Ю. Андрухович).

НЕЗАВА́ДНИЙ, а, е, *рідко.* Нешкідливий, який не вадить. — *Гаучо! — вигукнув Паганель. — Гаучо! Виходить, боятися не було чого. — Чому це? — спитав майор. — Бо гаучо — мирні, незавадні пастухи* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕЗАВБА́ЧЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **непередба́чливий** 1. — *Коли б я був разом з Ноєм під час всесвітнього потопу, то аж ніяк не дозволив би цьому незавбачливому патріархові узяти до ковчега по парі левів, тигрів, пантер, ведмедів й інших звірів, так само шкідливих, як і нікому не потрібних* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Бідолаха картав себе за те, що виявився таким незавбачливим і не подумав про воду перед тим, як залізти в свій гамак* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда); *Лисиці облюбували покинуті обійстя селян швидше за все через те, що незавбачливі господарі часто залишають домівки недоглянутими* (із журн.); *В останні кілька років незавбачливі українці ризикували зіпсувати собі відпустку через затримки з видачею документів* (з газ.).

НЕЗАВБА́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **незавба́чливий.** *Не перестаючи буркотіти й нарікати на доччину незавбачливість, Макінтайр-старший одяг пальто й запнув довгу шию шарфом* (Р. Доценко, пер. з тв. А. Конана Дойла).

НЕЗАВБА́ЧЛИВО. Присл. до **незавба́чливий.** *Незавбачливо й нерозумно було б чекати на борту брига малоімовірної допомоги* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Деякі вкладники банків незавбачливо орієнтуються лише на високі процентні ставки за депозитами* (із журн.).

НЕЗАВВА́ЖЛИВО, *присл., заст.* Те саме, що **незавва́жно.** *Пісня якось незавважливо ввірветься..., а Галя засипа* [засинає] *в меншого брата на руках* (Марко Вовчок).

НЕЗАВВА́ЖНИЙ, а, е, *заст.* На який не завважують; непомітний (у 1, 2 знач.), непримітний (у 1, 2 знач.), невидний (у 1, 3 знач.). *Настав упадок температури, повільний, незавважний у малі періоди, але доволі виразний упродовж багатьох віків* (із журн.).

НЕЗАВВА́ЖНО, *заст.* Присл. до **незавва́жний.** *Зараз по обіді Юлія, попрощавшися холодно з капітаном, пішла додому .. Відходячи, вона незавважно шепнула Анелі кілька слів* (І. Франко); *Наче би хто вилив на мою голову відро холодної води, наче би хто вгатив товсту голку в живе тіло. Зашарівся й незавважно вийшов на коридор* (Б.-І. Антонич).

НЕЗАВДАВА́ННЯ, я, *с.* Відмова від вчинення якоїнебудь дії, яка призводить до шкоди, може спричинити негативні наслідки. *Нелихослів'я, незавдавання шкоди та витримка, помірність у їжі та віддалене помешкання, прагнення найвищого розуму — деякі з принципів буддистських монахів* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАВЕ́РШЕНИЙ, а, е. Не доведений до кінця; незакінчений. *Робочий стіл як ніколи завалений рукописами — незакінчений роман, незавершена п'єса, недописаний сценарій* (Л. Дмитерко); *Цимбал відчував, як навздогін за ним тягнеться довгий хвіст незавершених справ* (С. Журахович); *На полотні підсихали фарби незавершеного пейзажу* (М. Руденко).

НЕЗАВЕ́РШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незаве́ршений.** *Почував* [гетьман Самойлович] *незавершеність чогось, невтолимість у душі* (Ю. Мушкетик); *Його* [Якова] *роботи були позначені якоюсь несміливістю, незавершеністю. Він боявся заглибитись надто далеко* (Г. Пагутяк); *Зацікавлені слухачі хочуть знати все — їх не влаштовує незавершеність* (І. Роздобудько); *Незавершеність реформ у соціально-правовому відношенні спричинила виникнення так званого "вільного козацтва", яке було своєрідною вільнонайманою військовою суспільною верствою* (з наук. літ.).

НЕЗАВИ́ДНИЙ, а, е. Який не приваблює зовнішніми рисами, внутрішніми особливостями і т. ін. *Недалеко паслась незавидна конячка* (М. Шеремет); *Така собі деревинка незавидна, а вона ж дає так званий бальзам для оптичної промисловості* (М. Чабанівський); *А незавидні керівники на місцях тільки й дбали про те, щоб у них завжди цифра була справна* (В. Кучер); *Розповідали, як він, оцей незавидний собою Старков, під час одного тяжкого бою в сибірських болотах виручив цілий батальйон* (О. Гончар); *Ми зайшли у геть незавидну вуличку* (В. Шкляр); // Якому не можна позаздрити; поганий. — *Да, — сказав слідчий, — справи ваші незавидні... Факт злочину й махінацій на долоні* (В. Кучер); *Кінь спіткнувся і впав, підім'явши під себе вершника. А от Штепан встиг вчасно звільнитися, коли кінь падав, і уникнув незавидної долі свого підлеглого* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕЗАВИ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незави́дний.** *Хоч виявилась вона, степова ця річечка, такою, що й горобцю по коліна.., — все ж, незважаючи на всю її оцю незавидність, бійці криком "ура" зустріли перший поблиск води* (О. Гончар); *Важко повірити спочатку, що ці зарослі тамариску і очерету з каламутним потічком є водами великої річки Йордану. Вражає її незавидність* (з газ.); *Сергій Кравчинський розповідав селянам про незавидність їхнього становища, закликав відбирати в поміщиків землю. Люди слухали з недовірою, і невдовзі волосний старшина затримав народолюбця* (із журн.).

НЕЗАВИ́ДНО, *пред.* У скрутному становищі. *Ох, зовсім незавидно горіховою шаблею махати* (І. Малкович).

НЕЗАГА́ЙНИЙ, а, е. Негайний, терміновий. *Я .. похвалив фіраночки на вікнах, а що дістав незагайну відповідь, що ці фіраночки вишивала таки Софія, змушений був згукнути вражено й піти їх почіпати* (Валерій Шевчук); *Б. Харчук прагнув більшого, аніж реалістичне відтворення життя, — прагнув незагайного й відчутного втручання в перебіг суспільних процесів* (з наук. літ.); // Який відбувається через короткий проміжок часу, незабаром. *Пані Кокнар, упізнавши свій подарунок, спершу не збагнула, що означає це повернення. Та незагайний візит Портоса пояснив їй усе* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

НЕЗАГА́ЙНО. Присл. до **незага́йний.** *Козацькі посланці вернулись з Варшави й принесли звістку, що сейм дав приказ незагайно збирати польське військо* (І. Нечуй-Левицький); *Мені годилося б відмовитися від гри, і я спробував учинити це незагайно* (Валерій Шевчук); — *Покажіть мені, куди вони* [двоє чоловіків] *пішли! — вигукнула жінка, вклавши морякові в руку золоту монету. Той незагайно вийшов із шинку й повів жінку в порт* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза).

НЕЗАГАРТО́ВАНИЙ, а, е. Якого не загартували або який не загартувався; фізично або морально неміцний. *Цим саморобним напоєм ми пригощали навіть малят із незагартованими шлуночками .. Запевняю: ускладнень ніколи не було* (А. Михайленко); — *Чемурако, ти вже не поспішай. Янчуку допомагатимеш. Бачиш, який він незагартований* (Н. Бічуя).

НЕЗАГАРТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незагарто́ваний.** *Самогубство не завжди можна засуджувати, бо воно буває не тільки ознакою моральної незагартованості, невміння знайти вихід, осягнути перемогу* (М. Сиротюк); *Факторами ризику, які можуть сприяти зниженню імунітету і підвищенню захворюваності на грип, є незбалансоване харчування, недостатній відпочинок та сон, загальна незагартованість організму, переохолодження тощо* (з навч. літ.).

НЕЗАГА́СНИЙ, а, е, *поет.* 1. Який постійно горить, ніколи не загасає; незгасний (у 1 знач.). *І люблять люди з давнини, як сонце незагасне, і свій духмяний хліб ясний, і рідне слово красне* (Д. Білоус).

2. *перен.* Який не ослаблюється, не проходить, не втрачає з часом своєї сили; незгасний (у 3 знач.). *Це зоря з-поміж зір найясніша, Незагасна це юність моя* (П. Усенко); *1959-го ще все було свіже. Незагасне. Велика кількість мешканців Розток на той час ще "мандрувала" сибірськими та уральськими снігами без права повернення додому* (М. Матіос).

НЕЗАГА́СНІСТЬ, ності, *ж., поет.* Абстр. ім. до **незага́сний.** *Твір О. Гончара "Щоб світився вогник" підносив незагасність моральних цінностей трудового народу* (з наук. літ.); *Незагасність почуттів.*

НЕЗАГА́СНО, *поет.* Присл. до **незага́сний.** *Сонце сяє незагасно.*

НЕЗАГНУ́ЗДАНИЙ, а, е. 1. Який не має вудил у роті (про коня). *Хвацько, немовби справжній вершник, сидів Сашко на незагнузданому коні* (Л. Юхвід); *Б'є копитом незагнузданий кінь, і зривається, і летить вихором навмання, витягнувши гривасту шию* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Якого не можна нічим стримати, приборкати. *В хаті трапилось те, що завжди трапляється, коли в гості приходять незагнуздані ревнощі. В Любку полетів посуд* (В. Земляк); *Така ця поезія — повна незагнузданої біологічної сили, незламного життєствердження, хаотична у своїй степовій непокірності* (О. Шугай); *Це галичани намріяли культ Великої України, спалювані вічною тугою за імперією .. А на цих землях колись гуляла незагнуздана демонічна вольниця, тут живуть нащадки знищених іншою імперією січовиків* (С. Процюк).

НЕЗАГО́ЄНИЙ, а, е. 1. Який ще не загоївся (про рану, виразку і т. ін.). *Зав'язка, що обдавала білим перснем її голову, була трохи підсунена з-понад брів вгору, і широкий шрам, що показався незагоєний коло виска, був виставлений на холод* (О. Кобилянська); * Образно. *Спогади вперто рвуться у незагоєну душу, і не зупиниш їх, не закриєш для них двері* (О. Бердник).

2. *перен.* Який ще не пройшов, не зменшився (про переживання, щось тяжке, неприємне і т. ін.). *Незагоєний біль в її слові почувсь* (М. Шеремет); *Подія пасувала до пейзажу, пасувала до настроїв астронома й господині: незрозуміле, незагоєне почуття — тривога, що їй годі знайти назву* (Валерій Шевчук).

◊ **Незаго́єна ра́на** *див.* **ра́на.**

НЕЗАГО́ЄНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаго́єний.** *У 1953 році родина Коломийців переїхала до Америки. Попри сірість буднів емігрантської Америки, незагоєність ран рідної Полтавщини, життя починало набирати кольору* (з газ.).

НЕЗАГО́ЙНИЙ, а, е. 1. Який не загоюється, не піддається лікуванню (про рану, виразку і т. ін.). *І невблаганна ти з'являєшся до мене — поважна мати багатьох мужів достойних .. — і ставиш боротьбу — над рани незагойні* (Ю. Яновський); *Готуються знову списки мобілізації молоді до Німеччини. Знову додалося Марині роботи, бо з чуткою тією, як і завжди, з'явилися і хвороби нові: короста, незагойні виразки, пропасниця, серцебиття...* (Микита Чернявський); *Гетьманові очі враз відбили ту тривогу, що сполохано витала навкруг, що запеклася болем незагойних рубців на згорьованих обличчях, що спопелила не одну душу жалем неповоротної втрати найдорожчого* (Р. Іванченко); * Образно. *Вони* [дороги] *посилюються, глибшають, вгризаються в тіло матері-землі болісними пругами незагойних шрамів, ніби слідами розбійницьких орд* (О. Бердник); * У порівн. *Іскра тліла в попелі важкім і ятрилась, мов незагойна рана* (Леся Українка).

2. *перен.* Який не може пройти, зменшитися (про горе, щось тяжке, неприємне і т. ін.); постійний. *Видно, таки однолюбом був Іван Писаренко. Оте, що запало колись у серце, нічим не міг погасити. І винести на люди не смів. Навіть Лисенкові не міг признатися, хоч той і сповідався йому в незагойному своєму коханні до Насті Ляяної* (Микита Чернявський); *Незагойне горе.*

◊ **Незаго́йна ра́на** *див.* **ра́на; Я́три́ти (роз'я́трювати, розтроюджувати, розворушувати** *і т. ін.)* **/ роз'ятри́ти (розтроюдити, розворуши́ти** *і т. ін.)* **[незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)]** *див.* **ятри́ти.**

НЕЗАГО́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаго́йний.** *Перепис населення в грудні 2001 року засвідчив незагойність демографічних ран на тілі України* (з навч. літ.).

НЕЗАГОРІ́ЛИЙ, а, е. Не покритий загаром; незасмаглий. *Тільки головка його чорніє та блищить біле, незагоріле тіло крізь гостроверхий лист* (І. Нечуй-Левицький); *Ось оця молодиця з немовлям на руках — білолиця, незагоріла* (А. Головко); — *Чи не жар у тебе? — прикладає* [мати] *шершаву землисту руку до високого смаглявого чола з вузькою незагорілою смужкою вздовж лінії чуба, а потім витирає рушником з підборіддя рожеву сукровицю* (М. Стельмах).

НЕЗАГРО́ЗЛИВИЙ, а, е. Який не становить загрози для кого-, чого-небудь. — *Що таке допінг взагалі? Це отрута, яка вводиться в організм в незагрозливій кількості* (В. Собко); *Лічильник показував ступінь радіації, який для людини, одягненої в спеціальний костюм, незагрозливий* (І. Білик); *До такого звіра, як журналістське розслідування, він не звик, звик до іншої публіки — до нікому не потрібних і незагрозливих вчених, до тихих кабінетних істориків, прищавих студентів і аспірантів в окулярах* (О. Забужко); // Який не викликає серйозних побоювань. *Незагрозливий хворий.*

НЕЗАГРО́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **незагро́зливий.** *В обласній санепідемстанції, посилаючись на зайнятість і незагрозливість ситуації загалом, відмовилися коментувати випадок захворювання* (з газ.).

НЕЗАГРО́ЗЛИВО. Присл. до **незагро́зливий.** *Навіть вибухи снарядів, що їх зрідка наосліп посилали німці з Хортиці, звучали глухо і незагрозливо* (С. Голованівський).

НЕЗАДІ́ЯНИЙ, а, е. Якого не задіяли, не залучили до чого-небудь, не ввели в дію. — *Невикористані можливості, — сказав я рішуче. — Мільярди незадіяних нервових клітин, резерви м'язів, мало вивчені або й ще невідомі сигнальні системи...* (І. Росоховатський); *Підписання договору дозволить застосувати в Україні новітні технології пошуку вуглеводнів та залучити до видобутку незадіяні ресурси газу* (із журн.); *Безалкогольні напої, м'ясо-молочні продукти, а також електротовари України мають великий попит в Азербайджані. Величезний незадіяний потенціал співпраці є в енергетичній, аерокосмічній і туристичній галузях* (з газ.).

НЕЗАДІ́ЯНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаді́яний.** *Громадяни відчувають свою незадіяність, свою непричетність до того, що відбувається в країні, і, отже, не відчувають відповідальності за її долю* (з наук. літ.).

НЕЗАДО́ВГО, *присл.* 1. *перед чим, до чого.* За короткий відрізок часу перед чим-небудь. *Незадовго до початку останньої чверті Євгенію Григорівну виписали з лікарні* (О. Донченко); *Незадовго перед тим, як було поранено Тимка, на командному пункті дивізії був поранений ще один воїн* (Григорій Тютюнник); *Незадовго до випускного вечора батьки вирішили подбати про моє професійне майбутнє* (Н. Сняданко).

2. *діал.* Скоро, незабаром. *Поклоніться їй від мене і кажіть, що незадовго верну* (І. Франко); — *Яке це число сьогодні? — думає хорунжий Роман Денисюк .. Це вже десь кінець жовтня, незадовго впадуть сніги, тут в горах...* (О. Лисяк).

НЕЗАДОВІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який не задовольняє певні вимоги, не відповідає їм; поганий (у 1, 2 знач.). *Весь комітет одноголосно визнав її роботу незадовільною* (О. Донченко); — *В пресі були сигнали про незадовільний стан вирубки бука у ваших лісах* (М. Чабанівський); *Наш малий уже в другому класі. Вчиться погано, поведінка незадовільна. Мріє бути хакером* (Л. Костенко); // Низький, негативний (про оцінку чого-небудь). *Неправильна відповідь хоча б на одне запитання могла бути підставою для незадовільної оцінки чи відмови від подальшого екзаменування. Так гласив статут коледжу* (В. Лис).

НЕЗАДОВІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незадові́льний.** *Вивчення конструктивних особливостей ресорного підвішування підтверджує раніше зроблені висновки про незадовільність віброзахисних якостей візків запропонованої моделі* (з наук. літ.); *Незадовільність суто нормативного підходу була помічена відразу ж, щойно правознавці почали міжсімейні порівняльні дослідження* (з навч. літ.).

НЕЗАДОВІ́ЛЬНО. 1. Присл. до **незадові́льний.** *Більшість опитаних вважають: на головних, на їхню думку, напрямках — підвищення заробітної плати, боротьба з затримками зарплат, безробіттям — українські профспілки діють незадовільно* (з наук. літ.); *Протиповітряну оборону Феодосійського порту, який мав відігравати ключову роль у забезпеченні військ фронту, було організовано вкрай незадовільно* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **незадові́льно,** *невідм., с.* Негативна оцінка успішності студента, учня і т. ін. *З арифметикою в мене, як було "незадовільно", так далі і лишилось* (Б. Антоненко-Давидович); *Небавом у школі вже не було відстаючих учнів, бо ті, хто вчора заробив "незадовільно", назавтра знали урок на "дуже добре"* (Є. Доломан); *Павло Степанович несе мого Гоголя до столу. Розкриває класний журнал, щось коротко пише. — Незадовільно... Тобі незадовільно... — котиться шепіт по класу* (А. Дімаров).

НЕЗАДОВО́ЛЕНИЙ, а, е. Який відчуває незадоволення ким-, чим-небудь. [Л ю б а:] *Можливо, я помиляюсь, але мені здалось, ніби ти незадоволений, що зустрів тут Ваню* (І. Микитенко); *Особливо похмурий та незадоволений ходив Григір у жнива* (Григорій Тютюнник); *Молода ґаздиня буде незадоволена, що наношу бруду* (Р. Андріяшик); // Який виражає чиє-небудь незадоволення. — *Що це ти, Жайсак, наче ховаєшся? — з незадоволеною усмішкою, але все ж грайливо спитала Шаукен, вітаючись* (З. Тулуб); — *Ти знаєш, Борисе, — чувся молодий незадоволений бас, — нічого не можу зробити...* (О. Гончар); *Я навіть не прислухався до незадоволеного голосу* (Л. Денисенко); // *у знач. ім.* **незадово́лені,** них, *мн.* Люди, які висловлюють незадоволення чим-небудь. *Запорожці почали перешіптуватися. Потім пролунали крики. Незадоволені гуртувалися навколо Воїнова та Спихальського, а також Метелиці, який не приховував своїх почуттів і думок* (В. Малик); *Незадоволені завжди будуть, і звинувачень не зменшиться, а історія з підтасуванням фактів обов'язково де-небудь вилізе, і тоді репутацію конкурсу вже не відновити* (Н. Сняданко).

НЕЗАДОВО́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незадово́лений.** *Степан мусив визнати кіно за єдине місце своїх побачень із дівчиною, побачень безнадійних, бо захоплення мистецтвом аж ніяк не могло покрити незадоволеності його бажань* (В. Підмогильний); *Тепер він не почував колишньої незадоволеності, він уже не думав про міщанство, яке оточувало його* (М. Хвильовий); *Людина має жити сама. Нав'язувати комусь іншому свою волю, звички, смаки, комплекси, незадоволеність, настрої, спосіб життя — неприродно* (І. Роздобудько).

НЕЗАДОВО́ЛЕННЯ, я, *с.* Почуття і стан, коли людина не відчуває задоволення; невдоволення. *Сусанна надулась. Завжди отак. Про неї не дбають. Однак її незадоволення скоро погасло в турботах про Дорку* (М. Коцюбинський); *Улас із почуттям подиву, навіть незадоволення, що йому перебили поїздку додому, пішов до головного корпусу* (Григорій Тютюнник); *Щодня одне й те саме: монотонні обличчя, усмішки, кислі міни незадоволення, ті самі звуки, ті самі думки та бажання* (А. Дністровий); *Через рік після швидких перемог у Тунісі та Єгипті незадоволення революціями почало переважати невдоволення, що було спричинене правлінням диктаторів* (М. Кідрук).

НЕЗАДОВО́ЛЕНО. Присл. до **незадово́лений.** *Незадоволено розходились слухачі з-під вікна, переконавшись, що музика стихла надовго* (Л. Дмитерко); — *Ет, завели якоїсь поминальної, — незадоволено скривився Марко* (Григорій Тютюнник); *Сашко посидів трохи, потім незадоволено пробурмотів: — А я що — мокнути повинен? Чого біля кулемета стовбичити? Вкрадуть його чи що?* (В. Нестайко); *Старший син Атея незадоволено буркнув, що йому набридло сидіти на такому незручному стільці* (В. Чемерис).

НЕЗАДО́РОГО, *присл., розм.* Не дуже дорого. *Риженко несподівано відчув, що задоволений поїздкою: він незадорого придбав прекрасний зразок неімітованого малярства* (Є. Кононенко).

НЕЗА́ЗДРИЙ, а, е. Те саме, що **неза́здрісний.** *Велике щастя мати незаздрих, щирих друзів на цій землі!* (Василь Шевчук); *Ні, не можна забувати невіддячених заслуг! — Все віддав би ради мене він, незаздрий, щедрий друг!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕЗА́ЗДРІСНИЙ, а, е. Який не заздрить, не схильний до заздрощів. *Чистою була кімната ця, Немов людей незаздрісних серця* (М. Бажан); *Боги невибагливі, незаздрісні: вони допускають до себе, подаючи руку тим, хто піднімається вгору* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); // Який свідчить про відсутність заздрощів. *Прийми ж мою подяку щиру, Прихильче мирних аонід, Що віднайдеш мій тихий слід І давню пошануєш ліру, Чия незаздрісна рука Потріпа лаври старика!* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

НЕЗА́ЗДРІСНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неза́здрісний.** *Ось характерні риси Бога і людини, яка ревно дбає про те, щоб стати подібною до Бога: тихість, незлобивість, негнівливість, незаздрісність, доброчинність* (з рел.-церк. літ.).

НЕЗА́ЗДРІСНО. Присл. до **неза́здрісний.** *Усі дівчатка з організації "Пласт" щиро і незаздрісно вітають нашу пластунку, яка зайняла друге місце в конкурсі "Український патріотичний мультфільм"* (із журн.).

НЕЗАЗЕ́МЛЕНИЙ, а, е, *ел., радіо.* Який діє, функціонує без заземлення. *Для роботи на комп'ютері не можна застосовувати незаземлених розеток* (з наук.-попул. літ.); *У шахтах, на торфорозробках і на деяких інших об'єктах електричні мережі напругою до 1000 В звичайно працюють з незаземленою нейтраллю* (з навч. літ.).

НЕЗАЗЕ́МЛЮВАНИЙ, а, е, *ел., радіо.* Який не заземлюють. *Розглянуто метод визначення похибок незаземлюваних високовольтних трансформаторів напруги* (з наук. літ.).

НЕЗА́ЗНАНИЙ, а, е. Якого не зазнали, не пережили, не відчули на власному досвіді. *Ходив він у походи Так, як з незазнаних времен* [часів] *привикли Чинити в християнстві всі народи І як чинитимуть у всі грядущі роди* (П. Куліш); *Малоестетичні випуклі очі дюрерівських героїнь із неземною глибиною печалі в них, жилаві перетруджені жіночі руки без слідів минулої, а може, й незазнаної ніжності — усе це знову й назавжди вернуло мене в мої гори* (М. Матіос).

НЕЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНИЙ, а, е. Вільний від заідеологізованості. *Історії Закарпаття XIX ст. українською історичною наукою приділено найменше уваги. Пояснюється це складністю цього історичного періоду, що вимагає глибокого дослідження, нових оцінок, незаідеологізованих підходів* (з наук. літ.); *Уже наприкінці 80-х років XX ст. в Україні з'явилися перші паростки вільної, незаідеологізованої преси* (з газ.).

НЕЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незаідеологізо́ваний.** *Попри природні досягнення освіти, які забезпечує нова соціополітична система (демократичність, гнучкість, незаідеологізованість), у масовому вимірі освіта стала менш якісною* (з публіц. літ.); *Дискусія відзначалася толерантністю, незаідеологізованістю* (з газ.).

НЕЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНО. Присл. до **незаідеологізо́ваний.** *Від першого Конгресу україністів у Києві 1990 року почали в Україні вести мову про модернізм науково розкуто, незаідеологізовано* (з публіц. літ.).

НЕЗАІНТЕРЕСО́ВАНИЙ, а, е. Позбавлений заінтересованості; незацікавлений (у 2 знач.). *Він* [німецький генерал] *усе ж таки, як цілком незаінтересована сторона, радив українцям узяти ці п'ять-шість важніщих* [важливіших] *портфелів, не вдаватись у дебати, а братись до діла* (В. Винниченко); *Виступаючи на цьому судовому процесі як безсторонній свідок, тобто сторона незаінтересована, він, проте, явно тягнув руку за підсудним* (із журн.).

НЕЗАІНТЕРЕСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаінтересо́ваний.** *Вкладаючи значні кошти в нову техніку, підприємці намагалися отримати і швидку віддачу у формі прибутку. Перешкодою на цьому шляху стала незаінтересованість робітника у збільшенні продуктивності праці* (з навч. літ.).

НЕЗА́ЙВИЙ, а, е. Який може бути корисним, потрібним, використаним. *Всі зустрічали її привітно і охоче здавали зайвий і незайвий інструмент* (Д. Ткач); — *Це прості люди, їм важливо виконати доручення і отримати кілька незайвих гривень. Нічого незаконного в цих діях немає* (І. Роздобудько).

НЕЗА́ЙВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неза́йвий.** *Після невизначеності, загубленості в круговертях життя якось одразу принатурилась* [Єлька], *відчула себе невимушене, відчула свою незайвість* (О. Гончар).

НЕЗА́ЙМАНЕЦЬ, нця, *ч., розм.* Хлопець, який не мав статевих зносин; цнотливець. — *Як той фільм називався?* — *"Останній незайманець Америки"* (Ю. Покальчук).

НЕЗА́ЙМАНИЙ, а, е. 1. Якого ніхто не брав, не використовував, не торкався, до якого ніхто не приступав і т. ін. *Цератяний зошит так і лишався поки що незайманий* (Ю. Яновський); *Під горбком лежало п'ятеро яблук, незайманий буханець хліба, непочата банка консервів* (В. Кучер); *На старомодному столикові перед канапою лежав свіжий том Карла Ясперса. Свіжий, як виявилося, й незайманий, щойно принесений з-за мосту, від антиквара* (Олекса Ізарський); // Який залишився незруйнованим, непошкодженим. — *Одне гніздо осине розворушили, а друге ще стоїть ось незаймане,* — *сказав Єгор* (А. Шиян); // Якого ніхто не поранив, не скалічив; неушкоджений. *Бронкові стало до сорому ніяково за своє незаймане обличчя й руки* (Ірина Вільде); *Котовський з'являвся невідь звідки у панських хоромах — і пани падали ниць .. Після того Котовський виходив незайманий, бо ні лезо, ні куля не брали його* (Ю. Смолич).

2. Який зберігається в первісному вигляді, не змінений втручанням людини (про ліси, поля і т. ін.); дикий (у 1 знач.). *Живе тут в тьмі незайманих дібров Відлюдний смолокур і звіролов* (М. Бажан); *Степ квітував. Незайманий, звіку неораний, високотравний...* (О. Гончар); *Ще й зараз, коли пишуться оці рядки, непролазні хащі, якими поросло старе річище, лишаються незайманими* (М. Руденко); *Сідає сонце десь у водах ясного озера внизу, востаннє спалахують призахідним блиском незаймані вершини Альп* (Ю. Андрухович); // По якому ніхто не ходив, не їздив і т. ін. (про сніг, пісок і т. ін.). *Тайга встає переді мною, в тих часах, коли душа моя була повна холодного, морозного, як чистий незайманий сніг, захвату* (В. Винниченко); *В скверах перед заводом золотавий пісок на стежках лежить незайманий* (Н. Рибак); *По незайманих снігах, По роздоллю лісовому Йшла дівчина...* (М. Нагнибіда); // Який не втратив своєї

принадності (про красу, вроду і т. ін.); свіжий. *Важко було відмовитися від утіхи помилуватися ще з незайманої краси ночі, і Сахно вирішила випалити біля вікна сигаретку* (Ю. Смолич); *Від спокус земних я панцир маю — Любов твою, незайману красу* (М. Нагнибіда); *Незважаючи на свої сорок чотири роки та п'ятеро дорослих дочок, була вона ще зовсім не вижитою, такою незайманою, такою сповненою чекання чогось...* (Ірина Вільде).

3. Який не мав статевих зносин; цнотливий (у 2 знач.). *Старша дружка вже наготовила і кетяг червоної калини — подати батькам вранці на ознаку, що молода — чесна, незаймана...* (Ю. Смолич); *— Сьогодні я погодилася стати твоєю жінкою, я йду за тебе незайманою і даю слово, що ти будеш моїм єдиним чоловіком, аж поки смерть роз'єднає нас* (О. Авраменко); *Пишно справляв у той час він в численному родичів колі Разом і сину своєму весілля, й незайманій доньці* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

4. *перен.* Якому не властиві нечесні наміри і вчинки, чистий у моральному відношенні; непорочний (у 1 знач.). *На молоду, незайману душу потрапляли ті скарги, як вода на розпечену крицю* (Іван Ле); // Пройнятий чистотою, чесністю і т. ін. *Ви скидаєте з себе все, що накинуло вам виховання, суспільство, освіта, традиції, ви робитеся незайманим згустком життя* (В. Підмогильний); *Як перший сніг, його любов, Така незаймана і чиста* (М. Шеремет).

5. *рідко.* Якого не можна похитнути, порушити і т. ін. *Молячись щиро За прикладом рідного краю, Незайману віру У серці дитячім плекає* (М. Зеров); *На березі — життя: і гавкання, і крики. А в серці тишина незаймана живе* (М. Рильський).

НЕЗА́ЙМАНИЦЯ, і, *ж.* Дівчина, яка не мала статевих зносин; цнотливиця. *Ця старіюча дівчина, ця марніюча красуня .. з кожним днем марнітиме все більш та більше, злякано-серйозна, непотрібно-строга, напружено-чесна незайманиця* (В. Винниченко); *— Я не вірю тобі, — різко, грубо, нахабно сказав він, свердлячи Дашу сповненим ненависті поглядом. — Я тільки тепер зрозумів, чому ти так уникала зі мною близькості, удавала з себе невинну овечку, незайманицю таку собі!* (С. Талан); *Роза була незайманиця і мала, серед багатьох інших цнот, мужній і цілісний характер* (А. Перепадя, пер. з тв. Ж. Амаду).

НЕЗА́ЙМАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неза́йманий.** *Косяком до вікна, трохи заслоняючи його своїм краєм, пишалась струнка дзеркальна шафа на одежу — єдина річ, що зберегла свою незайманість і чистоту* (В. Підмогильний); *Стоси паперу, привезені з Парижа, біліли на столі, лякаючи своєю незайманістю* (Н. Рибак); *Від лісу віяло чимсь мирним з його пташиним світом, з його зайцями, з тишею та незайманістю* (А. Шиян); *Дівчина виявилася порядною, вона не хотіла втрачати незайманість ради якихось там соболиних шкурок* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Треба зберігати свіжість і незайманість почуттів дитини* (П. Загребельний).

НЕЗА́ЙМАНКА, и, *ж.* Те саме, що **неза́йманиця.** *Один старий козак казав мені, що незайманки гостріше відчувають наближення смертельної небезпеки. Казав, що батько теперішнього султана турського мав незайманок-охоронок, що не відходили від нього ані вдень, ані вночі й рятували його при наближенні убивників* (В. Єшкілєв).

НЕЗА́ЙМАНО. Присл. до **неза́йманий.** *Небо і небо над ними* [пораненими]. *В зеніті незаймано чисте, а нижче по обріях — буре, сухе, тривожно скаламучене* (О. Гончар); *Не можна було сказати, що цей острівець зовсім дикий, Микола помітив, що недавно хтось укосив тут собі сіна, проте він зеленів чисто, незаймано, якщо й ступала сюди людська нога, то не варварська* (В. Шкляр); *Жінки вийшли з-поза столів й тримаючи рівно шиї і голови, мов на воді вечорові гуси, повільними парами незаймано попливли...* (М. Вінграновський).

НЕЗАЙМА́НЩИ́НА, и, *ж.* Земля, якої ще ніхто не обробляв. *Він рубає ліс, корчує поле, ставить доми — і в диких хащах на незайманщині постає нова оселя!* (Ю. Смолич); *Ромеї, пограбувавши весі та городища, могли не піти за Дунай, гляди, переправили полон та й затаїлися в нетрях незайманщини* (Д. Міщенко).

НЕЗАЙМИ́СТИЙ, а, е. Який не має здатності займатися (*див.* **займа́тися**[2] 1), спалахувати, загорятися (у 1 знач.). *Прапори і транспаранти під час матчів дозволені за умови, якщо вони виготовлені з матеріалу, який вважається незаймистим, та за умови відповідності їх національним регулятивним нормам і стандартам* (з мови документів).

НЕЗАЙМИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **незайми́стий.** *Легку воду застосовують для організації пароводяного циклу у вторинному контурі. Незаймистість та неможливість затвердіння води спрощують проблему експлуатації реактора* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗА́ЙНЯТИЙ, *рідко* **НЕЗА́НЯТИЙ,** а, е. 1. Який пустує, не використовується (про приміщення, місце і т. ін.). *А ти ж біля печі цілий день... Так втомишся, що як одбереш де пізньої доби незаняте місце, як припадеш, то, як убита, до самого білого світа не прокидаєшся* (Панас Мирний); *Несучи перед собою свої клунки, наче щит, увійшов* [Марко] *до середини вагона, перетиснувся вузьким коридором, знайшов незайняте місце побіч якогось лисого добродія* (Б.-І. Антонич); *Тепер, .. коли я ночувала в незайнятій ніші її квартири, придивилася я ближче до її життя* (Ірина Вільде); *Сперся* [слідчий] *ліктями на високу спинку незайнятого крісла* (П. Колесник); *За столом, залишивши незайнятим місце кошового, сиділи Іван Стягайло та Іван Ріг* (В. Малик).

2. Не завантажений роботою (про людей); вільний (у 2 знач.). *Шпик скочив у санки незайнятого візника і помчав за трамваєм* (Л. Смілянський); *Жовте світло впало на вологу театральну площу, .. вихопило із сутінків дах будинку, що стояв по той бік площі — тепер тихий, неосвітлений, бо всі до одного його мешканці — лицедії — нині були в театрі: і ті, хто зайнятий у спектаклі, і незайняті теж* (Б. Левін).

3. Який не має роботи; безробітний. *Леонові і Германові вірники назбирали й справді в Дрогобичі .. взагалі всіх незайнятих людей, пообіцяли їм по ринському денно і повели до Борислава, щоби зломити упір бориславських робітників* (І. Франко); *Особливості мотивів трудової поведінки незайнятого працездатного населення з'ясовувалися нами шляхом емпіричних досліджень* (з наук. літ.); *У незайнятої частини працездатного населення особливо актуальні найелементарніші мотиви "виживання"* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗА́ЙНЯТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **неза́йнятий.** *Припустимий рівень незайнятості становить близько 3–5 % від кількості активного населення* (з навч. літ.); *У випадках тимчасової незайнятості з незалежних від громадянина причин йому гарантується право на матеріальне забезпечення відповідно до закону* (з мови документів).

НЕЗАКІНЧЕНИЙ, а, е. Не доведений до кінця; незавершений. *Так і залишилась незакінченою хата, на яку поволі почав був стягатися столяр* (Є. Кротевич); *На дверях з'явився .. з незакінченим туалетом, з сивими бакенбардами полковник* (П. Панч); *Скориставшись моментом мовчанки.., я відкашлююсь і наче продовжую незакінчену думку: — А ви знаєте, Аліку, я вас навіть розумію* (Любко Дереш); *Зі звалених під ліжком фанерок, ватманів і картонок Лука випорпав великий — майже метр на півтора — незакінчений портрет* (С. Андрухович).

НЕЗАКІНЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незакінчений.** *Почуття тривоги і незакінченості не полишає мене довго* (Ю. Покальчук); *Досконалість вбиває, треба приймати світ недосконалим, шукати у ньому незакінченість і милуватись нею* (Г. Пагутяк); *Після його слів перед очима Діани цілісної картинки не виникло. Незакінченість. Історія катастрофи скидалась на недбало склеєний фотопортрет, у якому не вистачає кількох центральних шматків* (М. Кідрук).

НЕЗАКІНЧЕНО. Присл. до **незакінчений.** *Федір Федорович говорить повільно і твердо. І якось "незакінчено": слухаючи його, не знаєш, чи він уже закінчив думку, чи ще продовжуватиме її, бо вона народжується в нього вже тут, у процесі говоріння* (І. Дзюба); *Гарний будинок на голій ділянці виглядає незакінчено та незатишно* (з мови реклами).

НЕЗАКО́ННИЙ, а, е. 1. Який забороняється законом, суперечить законові, порушує його. — *Треба і можна боротися проти кожного незаконного вчинку* (З. Тулуб); *Та й люди нічого незаконного, коли подумати, не вимагали від пана: тільки хотіли за свою роботу мати більший заробіток* (М. Стельмах); *Цей прислужник режиму був причетний до незаконного закриття газет, до накладання непомірних штрафів, до накладення арештів на друковані видання українською мовою* (А. Кокотюха); *Йому інкримінували повторне використання фальшивих документів, незаконну торгівлю неліцензованими в'єтнамськими телевізорами без кінескопів, але довести змогли лише керування автотранспортом у нетверезому стані* (С. Жадан).

2. Не визнаний церквою, не оформлений офіційно (про шлюб). — *Хочу сказати про один гріх: незаконний мій шлюб. Патріарх, не розуміючи нічого, пильно дивився на Іоанна* (С. Скляренко); *Мудролюб сказав: — Християнський закон не дозволяє багатоженства. Тепер, коли Володимир прилучився до віри в єдиного Бога та його сина Христа, поганські шлюби незаконні* (І. Білик); // *розм.* Позашлюбний, неофіційний (про одружених осіб стосовно їхніх чоловіка або жінки). *Звісно, гріх тратити своє добро на незаконних жінок* (М. Стельмах); *Магаданша продала хату, яка була куплена свого часу на спільні гроші, але на її ім'я, і залишила свого незаконного чоловіка без даху над головою* (Валерій Шевчук); // *розм.* Те саме, що **незаконнонаро́джений.** *Гімназисти уважно обговорювали справу про сестру Ганнусю. Вони знали, що Антось її незаконний син* (В. Підмогильний).

НЕЗАКО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незако́нний** 1. *Беззубі прибиральниці доводили незаконність попереднього асигнування, бо їхня молода співробітниця втратила три зуби в домашній сварці, їй повибивав зуби чоловік; а вони позбулися своїх зубів природним порядком, під час виконання службових обов'язків* (В. Барка); *Почуття незаконності, недозволеності свого вчинку весь час не покидало їх* (О. Гончар); *У разі скасування або зміни судового рішення суду першої інстанції в ухвалі зазначається, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість рішення* (з мови документів).

НЕЗАКО́ННО. Присл. до **незако́нний.** *Знав* [Карпо Петрович], *що зробив незаконно, взявши з собою хлопця, і потерпав* (М. Коцюбинський); *Мужчини мають у своїх руках усі гроші, от у чому вся штука. І через те вони мають право й силу купувати й продавати жінок. Законно чи незаконно, а продають і купують* (В. Винниченко); — *Я ж одразу зрозуміла, що Меметку взято незаконно* (З. Тулуб); *Продавали в рабство й чужоземців, котрі незаконно вписували себе в списки громадян Афін чи зважувалися брати шлюб з афінянками. Та таке траплялося нечасто* (В. Чемерис); // *у знач. пред. Половинка, мабуть, приховує від усіх, що він тримає вдома гримучу змію. Бо це, справді, незаконно* (В. Нестайко); — *Це незаконно. Під час конклаву кардиналам заборонено зноситися з зовнішнім світом* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕЗАКОННОНАРО́ДЖЕНИЙ, а, е, *заст., розм.* Народжений від батьків, що не перебувають у юридично оформленому шлюбі; позашлюбний (у 1 знач.). *В листі повідомлялося, що безпритульна Марія Йосипівна Кленова незаконнонароджена і має прізвище своєї матері* (Іван Ле); — *Він був, як ти кажеш, незаконнонароджений, бо народився від любові князя Святослава з рабою-ключницею Малушею...* (В. Малик); — *Ви знаєте пані баронесу? — Я її незаконнонароджений син, — спокійно відповів Швейк. — Маленьким вона мене кинула, а тепер знову знайшла...* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *у знач. ім.* **незаконнонаро́джений,** ного, *ч.;* **незаконнонаро́джена,** ної *ж.* Людина, яка народилася поза шлюбом. *Незаконнонародженого визнано іспанським принцом вже на схилі віку. Іспанський суд підтвердив, що 74-літній Леандро — син Альфонсо XIII* (з газ.).

НЕЗАКОННОНАРО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж., заст., розм.* Властивість за знач. **незаконнонаро́джений.** *Дивні нотки, що пролунали в його голосі, і прізвище, утворене від особистого імені, що зазвичай свідчило про незаконнонародженість, примусили Філіпа пильніше придивитися до молодого прелата* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Серед багатьох пікантних "гріхів", що їх народницька критика .. закидала "блакитним трояндам" модернізму, була насамперед їхня "незаконнонародженість". Простіше кажучи, мати Україна прижила своїх модерністських байстрюків із Францією (натуралізм Золя або символізм Малларме); з Німеччиною (Ніцше); з Польщею (Пшибишевський)* (К. Москалець).

НЕЗАКОНОМІ́РНИЙ, а, е. Не зумовлений законом (у 4 знач.). *Наведена назва належить до полонізмів. Незаперечним свідченням цього є незакономірне для української мови її звукове оформлення* (з наук. літ.); // Який здійснюється випадково. *У тих випадках, коли наслідок є проявом випадкового, незакономірного збігу певних обставин, серед яких поведінка боржника не є істотною, причинний зв'язок, у розумінні законодавця, відсутній* (з навч. літ.); *Не думаю, що нам треба говорити про незакономірний результат. У другому таймі "Атлетик" точно грав краще* (із журн.).

НЕЗАКОНОМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незакономірний.** *Про антибіотики в молоці говорили ще восени, утім, заборону ввели чомусь тільки зараз. Таку незакономірність чиновники пояснюють тим, що в лютому ці випадки стали масовими* (з газ.).

НЕЗАКОНОМІ́РНО. Присл. до **незакономірний.** *Ти загубишся на одному з перегонів, так і не доїхавши до потрібної тобі станції, я навіть думаю, що там вони всі й знаходяться — всі, хто раптово зник із цього життя, випав із нього несподівано й незакономірно, підземка ховає в собі їх усіх до кращих часів* (С. Жадан); *Скільки століть Україна була під ярмом. Під Польщею, Австрією, Росією тощо... Була залежна. І те, що діялося в цей час в Україні, було, так би мовити, незакономірно, тобто не так, як би мав іти розвиток у нормальній державі* (з газ.).

НЕЗАЛЕ́ЖНИЙ, а, е. 1. *від кого — чого і без дод.* Який не залежить від кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь. *Правдива поезія не фальшує природи, є незалежна від її краси. Дійсна поезія має свою й тільки свою, власну й нічим незамінну красу* (Б.-І. Антонич); *Незалежний експерт підтвердив слова австралійця стосовно того, що інцидент, який трапився у клініці Калами, є неможливим* (М. Кідрук); *Після Володимира Мономаха князі перестали коритися київському князю і стали зовсім незалежними* (з навч. літ.); // Самостійний, рішучий у поведінці, діях і т. ін. (про людину або тварину). *В цю мить двері тихенько відхилились, і в щілину спочатку просунув голову, а потім і зовсім увійшов сусідський кіт Нарцис — чистокровний ангорець, незалежний і пихуватий у поводженні* (В. Підмогильний); *Завжди дратував Вільсона загадковий Кутузов. Ввічливий, упертий і незалежний* (П. Кочура); // Який виражає або свідчить про самостійність у поведінці, вчинках і т. ін. *Жолкевський ладен був зникнути, так ображали його незалежні манери цього хлопа* (Іван Ле); *Смугле лице його незалежне, дихає завзяттям і нахабством* (Григорій Тютюнник); *Біля своїх творінь в незалежних позах посиджують над рікою часу і самі майстри — той покурює, а той просто сидить у задумі, спостерігає натовп* (О. Гончар); *Леся, не дивлячись на Павлика й намагаючись зберегти незалежний і гордий вигляд, казала: — От що. Ти краще не кажи, де ми були, і взагалі...* (В. Нестайко).

2. Самостійний у міжнародних відносинах та у внутрішніх справах; суверенний. *На чолі новоспечених, пардон, незалежних урядів виникнуть апробовані нами і нами ж призначені виконавці. Хаос породжуватиме хаос* (Ю. Андрухович); *Січ складалася з шістдесяти з чимось куренів, і кожний із них скидався на окрему незалежну республіку, а ще більше на школу чи бурсу з дітьми, де жили на всьому готовому* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); *Десятки нових незалежних країн з'явилися останнім часом на політичній мапі світу* (з наук. літ.); // Який є символом такої самостійності. *Незалежний арауканський прапор — біла зірка на лазуровому тлі — вільно майорить на фортеці кріпосного валу, що захищає місто* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

△ **Зо́внішнє незале́жне оціню́вання** *див.* **оцінювання.**

НЕЗАЛЕ́ЖНИК, а, *ч.* 1. *розм.* Той, хто обстоює незалежність своєї країни. *Парламент нового скликання одразу поділився на "партократів" та "незалежників". Саме оці незалежники, на відміну від зазвичай пасивних партократів, і поставили собі за мету унезалежнення України* (із журн.).

2. *іст.* Прихильник лівої течії в українській соціал-демократії, яка в січні 1919 р. відкололася від УСДРП і утворила УСДРП (незалежних). *Українські соціалістичні партії, особливо ж незалежники, почали ставати в усе гострійшу та гострійшу* [гострішу] *опозицію до Уряду* (В. Винниченко); *Українські соціал-демократи і ліві есери, незалежники і боротьбисти, більшовики і анархісти .. Вивести вектор найбільш прогресивної сили було часом просто неможливо* (В. Стус).

НЕЗАЛЕ́ЖНИЦТВО, а, *с.* Прагнення до незалежності своєї країни. *Зміняться ціннісні орієнтації як наслідок суспільної українізації — зросте число громадян, для яких українська є рідною і для яких патріотизм тотожний із незалежництвом* (з газ.).

НЕЗАЛЕ́ЖНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до незалежництва і незалежників. *Радіо "Свобода" відіграло ключову роль у закріпленні незалежницьких ідей, а головне — поширення політичної відваги серед української еліти в Україні* (О. Шугай); *За наявних обставин Златовар, хоч би хто став новим імператором, не зможе нічого протиставити незалежницьким прагненням Галосагу* (О. Авраменко); *Незалежницькі зусилля невеличких балтійських країн увінчалися їхньою цілковитою перемогою над величезним, але вже практично нежиттєздатним монстром* [про СРСР] (із журн.); *Під час президентської кампанії Н. Саркозі увесь час казав, що хоче відійти від незалежницької політики де Голля* (з газ.).

НЕЗАЛЕ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незале́жний.** — *У даному разі я — за повну незалежність Лукашевич від так званої її тітки!* (О. Донченко); *Основна з критеріальних ознак еліти — це її незалежність. Навіть один від одного. Західна еліта еволюціонувала від аристократії* (Ю. Покальчук); *Внутрішню структуру представлення термінів спроектовано з урахуванням незалежності будови статті від мови вихідного слова* (з наук. літ.); *Штучно створений голод забрав колосальні жертви від народу, що нічого не хотів, крім свободи й незалежності* (І. Багряний).

День незале́жності *див.* **день; День Незале́жності України** *див.* **день.**

НЕЗАЛЕ́ЖНО. Присл. до **незале́жний** 1. *Хлопець був худий, виснажений, але тримався незалежно* (І. Микитенко); *Дід прийняв листа гордо й незалежно* (О. Донченко); *Хоч би там що, пані Гелена недовго й побивалася і так само, як і при живому чоловікові, жила доволі незалежно. У неї частенько гостювали шляхтичі зі всієї округи* (В. Лис).

○ **(1) Незале́жно від,** *у знач. прийм., з род. в.* — уживається при позначенні осіб, предметів, явищ, понять, які не беруться до уваги під час розгортання дії. *Чим далі, тим все ясніше стає, що події розгортаються незалежно від його бажань і прагнень* (О. Гончар); *Все повторювалось, і дні тяглися за днями, незалежно від години надворі, невиразні, й одноманітні, й сумні* (І. Білик); *Незалежно від того, вірять вони* [люди] *чи не вірять у надприродні з'яви, кожному дається шанс їх побачити чи почути* (Г. Пагутяк); *Як тільки король дійшов до зрілих літ і скинув з себе осоружну опіку, відразу почав змагати до необмеженої влади, бажаючи управляти незалежно від гордих князів* (з навч. літ.).

НЕЗАЛИВНИ́Й, á, é, *с. г.* Який не заливається водою під час повені. *Наведено результати досліджень щодо впливу систематичного внесення мінеральних добрив на продуктивність угідь незаливних заплавних лук Південного Полісся* (з наук. літ.).

НЕЗАЛЮ́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Незаповнений людьми. *Довго потім ми ходили по Києву, вибираючи найтихіші, незалюднені вулиці, розмовляли* (із журн.).

2. Незаселений, незайнятий людьми (про місце під проживання). *Пестило море далеке місто, Сонце і білі цвіти* [квіти]. *Почувались на незалюдненім острові — Я і ти* (М. Семенко); *Ці острови, що їх так зрідка відвідували, довго були незалюднені, аж поки американець Джонатан Ламберт не взявся їх колонізувати* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Як на Україні, на Дніпрі, козаки з'явилися і в Росії, на Дону. Схожі соціальні групи виникли в Угорщині, Хорватії та інших християнських землях, на їхніх незалюднених кордонах з Оттоманською імперією* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАМАСКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Якого не замаскували, який не замаскувався. *Спочатку це була навіть не лінія оборони, а покривлена в'язь наспіх викопаних незамаскованих окопів і щілин* (М. Стельмах); *Марсіяни пускали чорні гази всюди, де тільки могли критися наші батареї. Незамасковані гармати вони знищували тепловим променем* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса).

2. *перен.* Неприхований; явний (у 1 знач.). *Особливо вражає те, що Силантій болієза завод, і цей біль одвертий, незамаскований вплинув на Корольова* (А. Шиян); *По коридору Інституту проблем робототехніки прогулювалися два аспіранти. — Ти все встиг прочитати з теорії робототознавства? — запитав один з них, у голосі якого зразу вчулась уся незамаскована нелюбов до цієї дисципліни* (М. Слабошпицький); *Варто звернути увагу на деякі нові мотиви в старих піснях* [російської суспільної думки]. *І подивитися: що в них справді нового, а що є замаскованим або й незамаскованим плагіатом із давно збанкрутілої спадщини* (із журн.).

НЕЗАМЕРЗА́ЮЧИЙ, а, е. Який не замерзає взимку, не покривається льодом (про річку, порт і т. ін.). *Єдиною примхою, через яку наїжджав* [граф] *у ці понурі болотисті краї, було незамерзаюче джерело в його маєтку* (М. Малиновська); *Незамерзаюче море вирішило долю Кенігсберга, а не "споконвічно слов'янські землі"* (Г. Пагутяк); *Скачу, ніби молоденьке козеня, колючою білою стежкою, прокопаною чи то дідом Онуфрієм, чи татом Василем від будинку до незамерзаючого навіть узимку корита, з якого ми беремо воду для їжі* (М. Матіос); *Гарячі джерела в Ісландії живлять незамерзаючі озера* (з газ.).

НЕЗАМЕ́РЗЛИЙ, а, е. Який не замерз, не покрився шаром льоду (про поверхню водоймищ, віконних шибок і т. ін.). *Над морем, незамерзлим і ясним, люди їздять по набережній на санках* (Леся Українка); *Стежив* [дід Михей] *за людьми, що дивилися крізь краєчок незамерзлої шибки на вулицю* (А. Шиян); *— Які ж верші, коли все замерзло? — Там побачиш. Є тут незамерзлі ручаї, вода ніби весняна* (П. Загребельний); // Який не перетворився на лід (про рідину). *По вінця були вони* [банки] *налиті прозорою, трохи мутнуватою, незамерзлою .. рідиною* (Ю. Смолич); *Одне твердо вирішив: не переправлятися ввечері через широку річкову заплаву, де можна провалитися в незамерзлий прогній, а діждатися ранку* (В. Малик); // Який не затвердів від морозу. *Працювали всі троє довго, піт заливав очі, та, нарешті, добралися до свіжої, незамерзлої землі. Тепер справа пішла швидше* (К. Гриб).

НЕЗАМІ́ЖНІЙ, я, є. 1. *тільки ж.* Яка не перебуває в шлюбі. *Колись вона була його тіткою, незаміжньою сестрою матері, і жила разом з ними* (М. Малиновська); *Поруч з молодим сідають світилки — незаміжні сестри молодого* (з наук. літ.).

2. Не пов'язаний із заміжжям. *Незаміжнє життя нітрохи не вплинуло на її форми — ця пещена панянка, мабуть, ревно доглядала своє тіло, стежачи, щоб не набрати зайвої ваги* (Л. Кононович).

3. *у знач. ім.* **незамі́жня,** і́жньої, *ж.* Жінка, дівчина, яка не перебуває в шлюбі. *Дівчина була ще зовсім молоденька, мабуть, сама незаміжня* (В. Собко); *Він мусить бути жонатий, той чоловік, виснувала Людка, бо навіщо тоді ховатися, коли Бронька незаміжня?* (Валерій Шевчук).

НЕЗАМІ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незаміжній** 1. *В Україні свято Покрови поєдналося зі старими, ще язичницькими святами осінніх сватань та весіль. Дівчата, які засиділися у незаміжності, молилися: "Свята мати, Покрівонько, покрий мою голівоньку хоч ганчіркою, аби не зосталася дівкою"* (з наук. літ.).

НЕЗАМІ́ЖНЬО, *присл.* Не виходячи заміж. *Так і лишилася Палажечка незаміжньо, хоч і гарна собою, і до роботи щира* (Григір Тютюнник); *Дівчина ж так і постаріла незаміжньо, силою нечистою приречена на страх ночей* (Є. Пашковський); *Уже досягнувши повноліття, з любові до Бога свята Тетяна постановила жити незаміжньо* (з рел.-церк. літ.).

НЕЗАМІ́ННИЙ, а, е. 1. Дуже потрібний, без якого не обійтися. *Добре прив'язати до пояса баклажку з оковитою. Хоч це й гяурське зілля, та в холодній воді незамінне. Адже до берега далеченько плисти...* (С. Тельнюк); *— Аж з Херсона привезли. Класна таранька. Їхав мій кум туди по труби. Я й кажу — не забудь тарані. До пива — незамінна* (О. Бердник); // *у чому і без дод.* Який має велике значення; дуже важливий. *Подальше збіднення флори людство не може допустити. Воно має зрозуміти, що рослинний світ — єдиний, незамінний посередник між Сонцем і життям на Землі* (з наук. літ.).

2. Якого не можна замінити, відновити, поповнити і т. ін., рівноцінного якому не можна знайти. *На новій роботі чеченці показали себе як незрівнянні й незамінні сторожі* (Б. Антоненко-Давидович); *— А щодо роботи, то ми маємо якраз таку, що .. будеш ти на ній незамінним чоловіком* (О. Гуреїв); *Діди, .. ніби зговорившись, доказували не раз на .. зборах, що незамінних комірників нема і треба їх міняти кожен рік* (Григорій Тютюнник); // *у знач. ім.* **незамі́нний,** ного, *ч.;* **незамі́нна,** ної, *ж.* Той (та), кого неможливо замінити. *— Я десь читав такий жарт: "Якщо ви думаєте, що незамінні, згадайте про цвинтар. Скільки там лежить незамінних", — сказав Дмитро Іванович* (Ю. Мушкетик).

НЕЗАМІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незамінний.** *Менш вибагливих купують за невеликі гроші .. Не вірячи у власну незамінність в цій оборудці, у те, що без них вона може бути приреченою на невдачу, вони вважають за краще продешевити, ніж залишитися ні з чим* (В. Хрущак); *Той нікчема, напевно, сприйме розповідь про екстрений виклик на роботу за відмазку і тиждень після того роздуватиме щоки від почуття власної незамінності* (М. Кідрук); *Перший принцип етики — незамінність моральних вигод: ці вигоди неможливо звести до досягнення інших вигод* (з наук. літ.); *Небезпечно, що в театрі укоренилася думка про незамінність корифеїв, які стоять на чолі творчого процесу* (із журн.).

НЕЗАМІ́ННО. Присл. до **незамі́нний.** *Міфологічна світоглядна вертикаль не архаїзувалась, упродовж віків вона незамінно функціонує у свідомості людини* (з наук. літ.); *Я б міг навести десятки слів, яких у сучасних словниках годі знайти, але які так незамінно вживлені в поетичну палітру творів Емми Андієвської* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАМІ́ТНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **непомі́тний.** *Я зложила шитво й вийшла нечутно до побічної кімнати. Тут було темно й тихо. Втомлена, сіла я в незамітний кут, заслонивши лице руками* (О. Кобилянська); *Такий собі звичайний, незамітний краєвид був не раз предметом моєї малярської насолоди* (Б. Лепкий).

НЕЗАМІ́ТНО, *розм.* Присл. до **незамі́тний.** *Спека, дійшовши до найвищого ступеня натуги, почала незамітно меншати* (Б.-І. Антонич); *Вона була лише у вузенькій оксамитній, понашиваній блискучими цяцьками горсетці* [корсетці], *тому легко тремтіла від вечірнього холоду і раз у раз незамітно тулилася до боку Петра* (І. Керницький).

НЕЗАМІ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Який не замістили, не зайняли. *У департаменті фінансів обласної державної адміністрації оголошують відбір кандидатів на тимчасово незаміщені посади* (з газ.).

2. *спец.* Який не був замінений іншим елементом, об'єктом. *Незаміщений фосфобензен було отримано в 1971 р.* (з наук.-попул. літ.); *Розглянуто пропозиції, в яких одна сторона незаміщеної позиції (лексична або граматична) заповнюється за рахунок макроконтексту, а інша — за рахунок мікроконтексту* (з навч. літ.).

НЕЗАМІ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незамі́щений.** *Незаміщеність позиції суб'єкта має синтаксичний і семантичний плани* (з навч. літ.).

НЕЗА́МКНЕНИЙ, НЕЗА́МКНУТИЙ, а, е. 1. Не зачинений на замок, ключ, засув і т. ін. (про двері, шухляду і т. ін.). *Жукова штовхнула незамкнену хвіртку, ввійшла, озираючись* (О. Донченко); *Двері були незамкнені, лише взяті на клямку* (С. Воскрекасенко); *Панок хапливо нишпорив по хаті, щось шукав: зазирав у всі кутки, в запічок, у підпіл, тремтячими руками одчинив незамкнену скриню* (В. Нестайко); *Він звільнив Міленині затерплі руки від наручників і кудись пішов, залишивши незамкненими двері* (С. Андрухович); // Двері якого не зачинені на замок, ключ, засув і т. ін. *У клуні хліба вже не було, вона була незамкнена, але Денис добре пам'ятав, що він замісто замка заложив кілочок* (Б. Грінченко); — *Заходьте до хати. Незамкнена... Щось не можу згадати вас, тітко...* (В. Яворівський); * Образно. *Боже милий! Чи довго буде ще мені В оцій незамкнутій тюрмі, Понад оцим нікчемним морем Нудити світом?* (Т. Шевченко).

2. У якого не з'єднані кінці, крайні частини (про коло, ланцюг і т. ін.). *Вони вибігли на середину сцени і стали незамкненим колом, підковою, обнявши один одного за плечі* (С. Журахович); *Відмінності в будові цибулини — кількість лусок, наявність луски з незамкненою основою та квітконоса — відображені на рисунку* (з наук. літ.); *Будь-яка незамкнена інтегральна крива або навивається на граничний цикл, або наближається до однієї чи кількох особливих точок* (з навч. літ.).

3. Пов'язаний з тим, що лежить поза його межами, не відокремлений від чогось іншого. *За відсутності вищої рослинності біогеохімічні цикли речовин у біосфері були незамкненими* (з наук. літ.); *Карикатура має фрагментарну композицію і побудована на перетині діагональних ритмів. Незамкнений характер композиції пожвавлює сюжет* (із журн.).

НЕЗА́МКНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неза́мкнений.** *Структурна розмаїтість, стилістична незамкненість синонімів суттєво розвиває мовну багатозначність* (з наук. літ.); *Художній простір у поезії В. Поліщука відзначається відкритістю і незамкненістю* (з наук. літ.); *Бюджетні методи регулювання для України мають особливе значення, оскільки ринок інвестиційних ресурсів недостатньо сформований, існує високий рівень монополізації, незамкненість на внутрішній ринок виробничих циклів* (з навч. літ.).

НЕЗА́МКНУТИЙ *див.* **неза́мкнений.**

НЕЗА́МКНУТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **неза́мкнутий.** *Вона блиснула на мене великими очима, не полишаючи свого відра. Незамкнутість зору. Не соромилася свого тіла, не знала його, не знала гріха природи, вигиналася над криницею і водночас розпростувалася, мов трава під росою* (П. Загребельний).

НЕЗАМО́ЖНИЙ, а, е. 1. Який має невеликі статки; матеріально погано забезпечений; досить бідний (у 1 знач.). *Грицько, син залізничного сторожа, чоловіка незаможного і дуже сімейного, ще змалечку зазнав нужди та бідування* (С. Васильченко); — *Звідки у незаможного робітника такі гроші?* — *зажурився Левко.* — *Немає у мене стільки злотих* (М. Малиновська); *Було з чого й дарунки давати спільникам по раті, було чим винагороджувати за хоробрість і спомагати незаможні родини, що втратили козака-годувальника* (М. Дочинець); // *у знач. ім.* **незамо́жний,** ного, *ч.;* **незамо́жна,** ної, *ж.* Той (та), що мають невеликі статки. *Сердюк жалісно тоді помітив, що йому тікати було вже ніяк: на передніх ослонах сиділи незаможні та коло дверей шкільні сторожі* (Б. Антоненко-Давидович); *Останнє* [сімейство] *теж мешкало в Гернсбаху, дихало найчистішим в Европі* [Європі] *повітрям, .. і активно співчувало всім незаможним* (Н. Сняданко).

2. Який характеризується невеликими статками. *Незаможне життя.*

Комі́те́ти незамо́жних селя́н *див.* **комі́те́т.**

НЕЗАМО́ЖНИК, а, *ч., іст.* Незаможний селянин, бідняк у період до радянської колективізації села. *Здебільшого постраждали незаможники, які вирішили не ховати зерно, мовляв, не загребуть же останньої пучки з комори* (Р. Андріяшик); *Семен змушений був залишити домівку і в 17 років із підробленими документами незаможника податись до Києва* (О. Шугай).

НЕЗАМО́ЖНИЦТВО, а, *с., іст.* 1. *збірн.* Незаможні селяни, бідняки. *Приїжджі з повіту організатори пояснили, що полк буде гостро класовий, створюється він самим незаможництвом повіту з найвідданіших революції людей* (О. Гончар).

2. Стан незаможника. *Ковпаненко оповідав про свою родину, яку в цілості совєти знищили* [радянська влада знищила], *не дивлячись на її "незаможництво"* (У. Самчук).

НЕЗАМО́ЖНИЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **незамо́жник.** *Вони мріють про свою незаможницьку Україну, яка може повстати тільки після перемоги пролітаріяту* [пролетаріату] *на всім світі... Припустимо, через сто років... Але ж вони мріють про неї* (Т. Осьмачка); *Рух за створення незаможницьких загонів перевершив усі сподівання: тисячами пішли* (О. Гончар); // Належний незаможникові, незаможникам. *Хочу про молодицю коротенько розповісти — як у народі чув. Таку: край села жила, де незаможницька осада, де верби на ставок схилилися* (М. Хвильовий); — *А млин паровий наш же, незаможницький, компанією в оренду собі взяв* [Матюха] (А. Головко).

НЕЗАМО́ЖНИЦЯ, і, *ж., іст.* Жін. до **незамо́жник.** [Дудар:] *Це — незаможниця Настя, що напевне буде колись головою окрвиконкому..* (І. Микитенко); *Я знав споживачів гашишу.., знав лінотипісток, друкарок і манекенниць, найбільше знав художниць і надомниць, а також наложниць, знав навіть кількох заложниць, проте переважно — незаможниць* (Ю. Андрухович).

НЕЗАМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **незамо́жний.** *Ще трохи поспати, подрімати ще трохи, руки трохи зложити, щоб полежати, і приходить, немов мандрівник, незаможність твоя, і нужда твоя, як озброєний муж!...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Іноді причиною неплатоспроможності є не безгосподарність підприємства, а незаможність його клієнтів* (з навч. літ.); *Решта козаків орендувала землю в козацької старшини, міщан, церкви чи магістрату. Це свідчить про незаможність переважної більшості київського козацтва* (із журн.).

НЕЗАМО́ЖНО. Присл. до **незамо́жний.** *Попри те, що сім'я Лозов'ягіних жила незаможно, хлопець таки знаходив час і для навчання — був здібним до науки* (І. Багряний); *Вдома залишилося полотно зі старих часів. Хоча жили вони незаможно, мій дід Петро, щоб хоч якось прогодувати свою сім'ю, пішов по інших селах вимінювати його на продукти* (з мемуарної літ.).

НЕЗАМУ́ЖНІЙ, я, є. 1. *тільки ж.* Те саме, що **незамі́жній** 1. *Чи все те було наслідком способу мого думання, чи тому, що я жила сама і була незамужня?* (О. Кобилянська); *— Так, значить, приймете мене? — насідає Соломія. — А ти ж хіба незамужня? — перебільшено дивується Дмитро* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **незамі́жній** 2. *Захвалювання монастирського, незамужнього життя Марії вказує на те, що Євангеліє було скомпоноване не швидше як у V віці, хоча деякі його части взяті з якихсь давніших, східних писань, що не дійшли до нас* (І. Франко).

НЕЗА́НЯТИЙ *див.* **неза́йнятий.**

НЕЗАПА́М'ЯТНИЙ, а, е. Дуже давній (про минулі часи). *У колишні давні днини, в незапам'ятні години, .. склалась казка чи билиця* (Н. Забіла); *Недаремно ще з незапам'ятних часів говориться: лихо йде та й біду за собою веде* (Ю. Збанацький); *Під оборогом, де я склав порізану грушу і де з незапам'ятних днів валялися клепки з розсохлих цебрів і бочок, Левадиха постукала костуром* (Р. Андріяшик); *От воно — пограниччя сну і реальності: спекотний день якогось незапам'ятного літа, розм'яклий колихкий* [колихливий] *асфальт* (Ю. Андрухович).

НЕЗАПЕРЕ́ЧЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **незапере́чний.** *В словах батька він відчував чимало вірного, незаперечливого, такого, що він і сам міг би сказати собі, коли б мова йшла не про нього* (В. Владко); *Докази її, майже незаперечливі, таки справляли враження, бо двірник, скільки не опирався, мусив був здатися* (В. Стус); *У всьому цьому, кажучи правду, ще не було незаперечливих доказів чаклунства, але було досить диму, щоб запідозрювати вогонь* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); *Романтична скерованість* [письменника] *у майбутнє тісно пов'язана з незаперечливою вірою в силу вітчизняної науки й техніки* (П. Тичина).

НЕЗАПЕРЕ́ЧНИЙ, а, е. Який не викликає сумніву, заперечення; явний (у 2 знач.); очевидний (у 2 знач.). *Його резюме, хоч сказане з незаперечним талантом і великою виразністю, мало одну велику хибу — було задовге* (І. Франко); *Максим став для Хоми незаперечним авторитетом* (Н. Рибак); *Мав Нестір і незаперечні, як для ватажка валки, достоїнства* (О. Гончар); *Імператор першим порушив мовчанку. — Ну що ж, рішення ухвалене, — він констатував це як незаперечний факт* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який не допускає заперечення. *Всі його зусилля, образи, доводи, прохання і навіть хитрощі розбивались об незаперечне рішення: — Не пошлемо* (М. Стельмах); *Для водія президентові веління, як видно, були незаперечним дороговказом на всі випадки життя* (Ю. Бедзик).

НЕЗАПЕРЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незапере́чний.** *Логіка Лесі Українки відгострена, як бритва, і це надає її висновкам незаперечність переконань* (М. Рильський); *Нова сила справ постала з революційного ладу з такою незаперечністю, як світ постає з світу* (О. Довженко); *Вогонь освітив поле січі й одразу ж явив ханові незаперечність його звитяги: кутригури були повсюдно, вони запрудили собою ромейський табір* (Д. Міщенко).

НЕЗАПЕРЕ́ЧНО. Присл. до **незапере́чний.** — *У Платона Августовича було цього зілля надто багато. З десяток незаперечно зайвих слів. Але текст його, в цілому, не здавався занедбаним* (Олекса Ізарський); — *Мої хлопці мають матеріали, які незаперечно свідчать, що ваш син, астронавт Джозеф Девіс, вів подвійну гру* (О. Тесленко); *Чаклунство, жертвою якого був ротмістр, здавалося незаперечно доведеним* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); // *у знач. пред. Незаперечно, що Антоній, поет, політик, проповідник-місіонер, володів ораторським мистецтвом і знав, як пройняти Словом людську душу* (Г. Тарасюк).

НЕЗАПЕ́РТИЙ, а, е. Не зачинений на замок, засув і т. ін. (про двері, приміщення і т. ін.). *Побратими на пальцях пішли до дверей. Кухонні двері були незаперті, і вони вийшли до сіней* (І. Франко); *Золотаренко покинув на ніч незаперті ворота без сторожі* (Леся Українка); * Образно. *Вказуючи їм незапертий шлях покути, Він приєднував многих для Царства Небесного* (І. Франко).

НЕЗАПЕЧА́ТАНИЙ, а, е. 1. Не скріплений печаткою (про лист, пакунок і т. ін.). *Транспортування незапечатаних протоколів про підрахунок голосів є підставою для повторного підрахунку голосів* (з газ.); // Який не заклеїли (про конверт, лист, пакет і т. ін.). *Згадавши про свій лист, що його залишив незапечатаним на столі, покривився* [анарх]. *Йому неприємно було, що сестра Катря може прочитати його* (М. Хвильовий); *Гість витяг з кишені маленький синій незапечатаний конверт* (В. Собко); *Неочищену моркву поклади в холодильник на нижню шухляду в незапечатаному пакеті — у такому стані вона може зберігатися близько двох тижнів* (із журн.).

2. Не закритий у комірках (про продукти бджільництва). *Мертві личинки можуть бути і в незапечатаному стільнику* (з наук.-попул. літ.); *Мед із соняшнику, особливо незапечатаний, швидко кристалізується, тому для зимівлі не годиться* (із журн.).

3. *рел.-церк.* Над яким не було справлено обряд печатання могили. *Кажуть, на цвинтарі серед покійників завжди є якась одна незапечатана душа, над якою немає хреста* (Т. Осьмачка).

НЕЗАПИ́ТАНИЙ, а, е. Якого або про якого не запитали. *Якби я сам не приходив і не "запитував", то вони* [листи] *б так і лежали незапитаними* (Ю. Андрухович).

НЕЗАПЛА́КАНИЙ, а, е. На якому нема слідів сліз (про обличчя, очі). *Обличчя свіже, незаплакане, усміхнене* (з газ.); // На очах якого нема слідів сліз (про людину). *Нема сім'ї, немає хати, Немає брата, ні сестри, Щоб незаплакані ходили, Не катувалися в тюрмі* (Т. Шевченко); *Коли люди сіли під грушею до вечірнього столу, то і Єлька, причесана вже й незаплакана, сиділа між ними перед букетом .. троянд* (О. Гончар); * Образно. — *Хто росяного ранку знайде незаплакану квітку, той буде дуже щасливий* (В. Симоненко).

НЕЗАПЛЕ́ТЕНИЙ, а, е. Якого не заплели (про волосся). *Суто русе волосся, не дуже коротке, придержане з боків шпильками, спадало хвилясто, незаплетене, назад на плечі* (Олена Пчілка); *Прохор схопив Віру за довге незаплетене волосся й поцупив до себе* (А. Шиян); *Кучері дрібно вились довкола чудовної шийки, а незаплетені коси чисте чоло повили* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); // З розплетеним волоссям (про людину). *Раптом Віра, дико скрикнувши, схопилася з місця й, нерозчесана, незаплетена, побігла від річки* (А. Шиян).

НЕЗАПЛІ́ДНЕНИЙ, а, е. У якому не відбулося злиття чоловічої та жіночої статевих клітин. *Серед дрібних рачків — дафній — трапляються самки, які протягом ряду послідовних поколінь розмножуються партеногенетично, відкладаючи незапліднені яйця* (з наук.-попул. літ.); *Самки деяких комах, зокрема бджіл, утворюють яйця двох типів: запліднені й незапліднені. З незапліднених яєць розвиваються самці, а із запліднених — самки* (з навч. літ.).

НЕЗАПЛЯ́МЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **незаплямо́ваний** 2. *Довгий час був він* [український театр] *єдиним національним прапором, що маяв над поневоленою нацією. Це розуміли кращі репрезентанти його: вони боронили свій рідний прапор, як вміли, і незаплямленим донесли його до наших днів* (Л. Старицька-Черняхівська); *Ми завжди вибирали шлях одвертого бою, бо наше діло чисте і незаплямлене* (В. Еллан-Блакитний); — *Цілком погоджуюся, пане професоре, що корогва наша свята, та як нелегко нести її незаплямленою в умовах підпілля й більшовицького терору* (Р. Федорів).

НЕЗАПЛЯ́МЛЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **незапля́млений.** *Душевна незаплямленість можлива навіть на старості літ* (С. Процюк).

НЕЗАПЛЯМО́ВАНИЙ, а, е. 1. Не покритий плямами. *Інженер стояв обличчям до обрію. Хмари з бурих зробилися бронзово-золотими, вогонь палахкотів на їхніх краях, рожева смуга, сплавлена з незаплямованою білиною, оперезала північнебосхилу* (Д. Андрухів, пер. з тв. С. Лема).

2. *перен.* Якого ніхто нічим не зганьбив, не ославив. [Л е с я:] *Заспокойся. Зрештою, твоє ім'я незаплямоване* (Л. Смілянський); *Курт ловив себе на блюзнірській думці, що краще б ота куля, яка невідомо звідки залетіла до батькового кабінету в лабораторії, збочила б на дециметр ліворуч. Людина вмерла б, але по ній лишилася б світла, незаплямована пам'ять* (М. Дашкієв); *Варто було знести горя вдвоє і втроє більше, щоб тільки дожити до цієї хвилини їхньої зустрічі, дожити, ніде не спіткнувшись, відкидаючи спокуси, дійти до нього незаплямованою, чесною, вірною* (О. Гончар); *"Не видамо", — пообіцяли старшини. Вони й не видадуть гетьмана, гетьман сам здасться, а старшини збережуть свою честь незаплямованою* (В. Чемерис).

НЕЗАПЛЯМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаплямо́ваний.** *Кольором номер один міста Ікс мав бути колір цих плит, холодильників і пральних машин — ідеально білий колір, сума райдуги, показник незабрудненості та незаплямованості* (Ю. Андрухович); *Вірші, хоч були написані просто та безхитрісно, підкупляли читача незаплямованістю і, далебі, неабиякою майстерністю* (Любко Дереш).

НЕЗАПО́ВНЕНИЙ, а, е. Якого не заповнили. *Чимось брошурка привернула мою увагу. На внутрішній сторінці незаповнений бібліотечний штамп* (Любко Дереш); *Вона витягла новеньке, поки що незаповнене, свідоцтво бридкого зеленого кольору, перевірила, чи є чорнило в ручці, покрутила носом, потім знов очікувально подивилася на батька* (Л. Денисенко).

НЕЗАПО́ВНЕНІСТЬ, і, *ж.* Властивість за знач. **незапо́внений.** *Незаповненість простору тебе непокоїть ще більш, ніж учора* (П. Мовчан); *На нашому книжковому ринку можна знайти українські переклади фантастичних романів Стівена Кінга, Дена Брауна... І все ж таки, коли йдеться про наукову фантастику, виникає відчуття лакуни в цьому просторі, відчуття його незаповненості* (з газ.).

НЕЗАПОТРЕБО́ВАНИЙ, а, е. У якому не було або немає потреби; незатребуваний. *Коли в очах посвітлішало, я всівся у вигідне крісло, ввімкнув телевізор, майже незапотребований дотепер, і почав перемикати канали* (В. Кожелянко).

НЕЗАПОТРЕБО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незапотребо́ваний.** *У різних куточках світу молоді люди, які відчувають свою незапотребованість, гуртуються і виступають із публічними акціями протесту* (з публіц. літ.).

НЕЗАПРИБУТКО́ВАНИЙ, а, е. Якого не зафіксували як прибуток; неоприбуткований. *У Бабанському районі майже в кожному колгоспі перевіркою було виявлено від 20 до 40 центнерів незаприбуткованого хліба* (з наук. літ.); *Комірника за незаприбутковане зерно, виявлене в коморі, з роботи знято, і справу щодо нього передано слідчим органам* (із журн.).

НЕЗАПРИМІ́ТНИЙ, а, е, *діал.* Непомітний. — *Ось туди, синашу, ось туди! — сказав Дід, показуючи Іванові зарослу, майже незапримітну лісову стежечку* (І. Франко).

НЕЗАПРОГРАМО́ВАНИЙ, а, е. Не передбачений програмою, планом і т. ін. *Він жебрав і відчував від цього насолоду. Відчував насолоду від живого слова і незапрограмованого живого доторку, насолоду від чийогось бажання допомоги поза планами і програмами* (О. Тесленко).

НЕЗАПРОГРАМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незапрограмо́ваний.** *Саме завдяки універсальності, різноманітності, незапрограмованості людини існує історія людства; тварини, наприклад, не мають власної історії в тому сенсі, що вони віками, з популяції в популяцію, діють одноманітно* (з навч. літ.).

НЕЗАРА́ЗЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **незара́зний.** *Веселе товариство раз у раз полохливо сахалося, тільки-но ця потвора з'являлася біля своєї господині, дарма що прекрасна дама докладно розповіла про його оригінальне й екзотичне походження з нетрів дикої Африки та зовсім незаразливу хворобу, що спотворила його зовнішність* (Ю. Смолич); *Ученому спало на думку, чи не зможуть незаразливі бактерії відіграти роль, подібну до коров'ячої віспи, яка так добре захищає від справжньої людської віспи* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАРА́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **незара́зливий.** *В експерименті на тваринах не вдається безапеляційно підтвердити незаразливість компонентів і препаратів крові, отриманих з використанням крові хворих на сифіліс* (з наук. літ.).

НЕЗАРА́ЗНИЙ, а, е. 1. Який не має здатності передаватися іншому (про хворобу). *Для баби ідеальним варіантом було б, коли б я захворіла на щось невиліковне, незаразне і, бажано, неоперабельне* (Любко Дереш); *Лімфома — захворювання незаразне, пояснюють фахівці. І, на відміну від деяких інших онкологічних захворювань, дуже рідко виникає у кровних родичів* (із журн.).

2. Хворий, який не може заразити інших (про людину, тварину). *Два корпуси похапцем звільнять від незаразних хворих, позатикають шпари у вікнах, довкола поставлять санітарний кордон. Якщо епідемія сама не піде на спад, її не подужати ось такими адміністративними заходами* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю); *З п'ятого дня від появи висипки дитина, хвора на кір, уважається незаразною і може відвідувати дитячі установи* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАРА́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незара́зний.** *Історія боротьби із злоякісними пухлинами, спостереження вчених і хірургів, що оперують хворих, і експериментальні дослідження переконливо доводять незаразність раку* (з навч. літ.); *Гельмінт проникає в організм людини на одній стадії розвитку, а залишає його на іншій, що зумовлює практично незаразність хворого* (з наук. літ.).

НЕЗАРЕЄСТРО́ВАНИЙ, а, е. Якого не зареєстрували, не внесли до реєстру. *Я залізла тоді, пам'ятаю, з ногами в крісло й строщила ледь не цілу книжку незареєстрованим досі в історії писемності методом читання — не зліва направо, і не справа наліво, а кружкома: виїдаючи шматки тексту, як гусінь, концентричними колами* (О. Забужко); *— Незареєстрованих зірок, звичайно, вистачає .. Але якщо зоря не вказана в каталозі, то звідки в неї може взятися власна назва?* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Як ти розумієш, нас навряд чи пропустять через кордон з незареєстрованою вогнепальною зброєю* (М. Кідрук).

НЕЗАРО́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Який не заробив хто-небудь працею (про гроші, речі і т. ін.). *То, бувало, не раз доводилося правити зароблене біля чужого порога, а це незароблена плата сама приходить у двір* (М. Стельмах).

2. *розм.* Те саме, що **незаслу́жений.** *Засмучені запорожці не знали вже що й робити, та Гордієнко їх заспокоїв, що хоч він і не згоден бути кошовим отаманом, а служити товариству буде до смерті і серця на товариство за незароблені кайдани не має* (А. Кащенко).

НЕЗАРО́СЛИЙ, а, е. 1. Не вкритий якою-небудь рослинністю (про місцевість). *Чисте, незаросле місце то зужувалось* [звужувалось], *то місцями розходилось* (І. Нечуй-Левицький); *Треба було перейти рівне, незаросле й не закрите нічим місце, щоб опинитися в комишах* (М. Коцюбинський); *Ми .. скочили на грузьке і, тримаючись за руки, обходили незарослі місця* [трясовини] (Олесь Досвітній); *Неподалік від канави бачу той розлогий кущ старого бузку з невеличкою, незарослою місциною посередині, немов спеціально призначеною кимось для таємничих зібрань* (І. Кирій).

2. Який не заріс волоссям. *Незаросле обличчя.*

НЕЗАРЯ́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. У який не вклали заряду, який не має заряду (про вогнепальну зброю). *Якби піонери знали, що в руках у Глоби синьою сталлю поблискує незаряджений револьвер, вони б ніколи в житті не послухалися зухвалого наказу Глоби* (В. Собко); *Не завадило б посеред ночі у тій глухомані мати за плечима хоч якусь зброю. Ну, про всяк випадок... — Хай так... — зрештою, скріпивши серце, погодився я. — Тільки тримай його* [обріз] *незарядженим і взагалі подалі від мене* (М. Кідрук); * Образно. *Усе, що з'явилося на початку нашого роману, згодом обов'язково вистрілить, навіть те, що на перший погляд здається незарядженим* (О. Чорногуз).

2. Не готовий до дії (про який-небудь апарат). *Пристрій продається з незарядженим акумулятором* (з газ.).

3. Який не має електричного заряду. *Нейтрон — незаряджена частинка, дуже подібна до протона* (з наук.-попул. літ.); *Шляхом простої дифузії до клітини проникають неполярні (гідрофобні) речовини, розчинні в ліпідах, та дрібні незаряджені молекули (наприклад, вода)* (з навч. літ.).

НЕЗАРЯ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незаря́джений.** *Перед початком роботи слід обов'язково перевірити зброю на незарядженість* (з навч. літ.).

НЕЗАСВО́ЄНИЙ, а, е. Який не засвоїли. *І незасвоєним лишавсь урок* (С. Йовенко); *Йододефіцит — основний незасвоєний урок Чорнобиля. Фахівці наполягають на загальнодержавній програмі подолання нестачі цього важливого мікроелемента в Україні* (з газ.); *Із стоком малих річок до басейнів Азовського і Чорного морів виноситься близько 11,6 відсотка незасвоєних азотних добрив, 13 відсотків фосфорних добрив та 6 відсотків пестицидів* (з наук. літ.).

НЕЗАСВО́ЄННЯ, я, *с.* Відсутність засвоєння. *Первинна лактазна недостатність, як правило, зумовлена генетичною схильністю до незасвоєння лактози* (з наук.-попул. літ.); *Розлади лічби є однією з головних причин незасвоєння математичних понять і правил оперування числами* (з навч. літ.); *Хронічне незасвоєння уроків історії створює небезпеку повторення минулих трагедій* (з газ.).

НЕЗАСВО́ЮВАНИЙ, а, е. Який не можна засвоїти. *Ящірка харчується мурахами, що не є найкращим варіантом їжі, — в тілі мурах багато незасвоюваного хітину* (з наук.-попул. літ.); *Частина ґрунтової вологи, яка не може бути використана рослинами, в тому числі і в процесі їх в'янення, називається незасвоюваною вологою* (з навч. літ.); *Погано, коли школа дає знецінені, відірвані від сучасного життя, а тому й незасвоювані знання* (із журн.).

НЕЗАСВО́ЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незасво́юваний.** *Незасвоюваність харчових продуктів пов'язана з порушенням процесу їх перетравлювання в шлунково-кишковому тракті* (з наук. літ.).

НЕЗАСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Не зайнятий поселеннями, людьми (про країну, місцевість і т. ін.). *Дивно виходило — навколо стільки людей, а він чомусь почувався як на безлюдді. Робінзоном на незаселеному острові* (В. Чемерис); *Вона їхала довго, краєвиди змінювалися, жовті квіти зникли, натомість з'явилися хвойні ліси, струмки, болітця, долини переходили в гори, а гори — в долини, незаселені місця — в мальовничі села і міста* (С. Андрухович); *Виявлено, що чорнощир з'являється в маловидових біоценозах, причому як на заселеному березі, так і на незаселеному* (з наук. літ.); // У якому ніхто не живе (про приміщення); нежилий (у 1 знач.). *Будинки були схожі між собою, біля ґанків та під'їзних доріжок не стояло жодних вказівників, тож єдине, на що вони сподівались, — побачити незаселений котедж, у якому (їм хотілося в це вірити) світитиметься* (М. Кідрук).

НЕЗАСЕ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **незасе́лений.** *Відсутність мезолітичних пам'яток в окремих регіонах Поділля, Полтавщини та Слобожанщини може свідчити про недослідженість цих територій, а не про їхню незаселеність у мезолітичні часи* (з наук.-попул. літ.); *Наявність у південноукраїнських степах великого середньовічного міста часів Золотої Орди, яке приймало у своїх стінах купців з усього світу, може спростувати усталену думку про незаселеність так званого "Дикого поля" та прихід туди цивілізації лише з захопленням цих земель Російською імперією* (з газ.).

НЕЗАСІ́ДЛАНИЙ, а, е. Без сідла (про коня, мула і т. ін.). *Малуші це була не первина, на незасідланого коня в Любечі стрибала* (С. Скляренко); *Промчав кінь без вершника, за ним — залитий кров'ю татарин на незасідланому коні, він устиг гукнути, що козаки вже в Салачику* (Ю. Мушкетик); *Лорд Вінтер .. побіг до стайні, скочив на незасідланого коня, щодуху помчав до адміралтейства* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

НЕЗАСІ́ЯНИЙ, а, е. На якому нічого не посіяли, нема посівів (про землі). *Своє поле цікавило* [людей] *мало. Воно здавалось таким маленьким .. і лежало облогом неоране, незасіяне навіть* (М. Коцюбинський); *Земля незасіяна не вродить від самих сліз Ількових* (Л. Яновська); *— А що ж нині? Поля усі засіяні чи є такі, що лишились і незасіяними? — Є, княже. Чим могли засіяти ті, у кого, окрім купи дітей, нічого не лишилося?* (Д. Міщенко); *Горох попхався на город у своїх почуттях розбиратися. Віднайшов незасіяну ділянку, узяв лопату, почав картоплю в землю кидати* (Люко Дашвар).

НЕЗАСІ́ЯНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незасі́яний.** *За часів другої УНР залишки хліба в Україні значно поменшали через масові вилучення хліба і незасіяність доволі значних площ улітку 1918 р.* (з навч. літ.).

НЕЗАСКИРТО́ВАНИЙ, а, е. Який не склали в скирту (про снопи, сіно, солому і т. ін.). *Лінійка Корнія Корнійовича їхала в поле до сіножаті. Видно, голова колгоспу турбувався, щоб не залишилося незаскиртованим сіно* (І. Багмут); *Гниє в полі незаскиртована солома* (Ю. Мушкетик).

НЕЗА́СКЛЕНИЙ, а, е. Без скла (про вікна, вітрини і т. ін.). *Через незасклені вікна .. вливалось холодне повітря* (Ю. Збанацький); *Ми наблизилися до хати і дерев'яними східцями піднялися на ґанок, стали біля незаскленого вікна на Дністер* (Р. Андріяшик); *Він ішов на мене, відтісняючи на кухню, далі — на балкон, усе більше затискуючи між незаскленими рамами і мотлохом, скинутим на підлозі* (М. Матіос).

НЕЗАСЛУ́ЖЕНИЙ, а, е. Який не відповідає чиїмнебудь заслугам, особливостям, учинкам, поведінці і т. ін.; який суперечить справедливості. *Сором приймати незаслужені компліменти* (Леся Українка); *Сльози від незаслуженої образи здавили йому горло* (Ірина Вільде); *Дівчинка не повинна була примиритися з незаслуженою образою, це могло зломити її волелюбний чесний характер* (О. Іваненко); *Незважаючи на всю зливу незаслужених, нічим не виправданих усяких наклепів, від яких кожна людина захиталась би, Багряний переважно не звертав на те уваги* (О. Шугай); *Врешті-решт, доведена до краю незаслуженими докорами, Аліса не витримала* (О. Авраменко).

НЕЗАСЛУ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незаслу́жений.** *Що таке сумління наше? .. Цей дар дає змогу розрізняти добро і зло, стримувати пристрасті й своєкорисні розрахунки, бачити виразно незаслуженість свого становища* (П. Загребельний).

НЕЗАСЛУ́ЖЕНО. Присл. до **незаслу́жений.** — *Якщо почуває* [верблюд] *себе винним, то хоч і вдар — не розсердиться. А ось як вдариш задарма, незаслужено — то він тобі цього вік не простить* (О. Гончар); *Той Новий рік, що його ми зустрічали в друга-поета, відомого і знаного на той час, а по смерті якось вже й незаслужено призабутого, зустрічали, як і водиться, всю ніч, до білого ранку* (В. Чемерис); *Від його* [моряка] *колишнього запалу та енергії не лишилося й сліду, обличчя його зів'яло, очі потьмарились, і ходив він якось ляканливо, зіщулившись, ніби незаслужено побитий пес* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

НЕЗАСМА́ГЛИЙ, а, е. Який не засмаг. *На незасмаглому тілі яскраво синіла якась таємнича смужка* (Л. Письменна); *Хоча князі теж стояли в самих пов'язках, але проти незасмаглих і вислошкірих гостей здавались олімпійськими богами* (І. Білик); *Рита милувалася своїм віддзеркаленням, незасмаглою міткою на переніссі, коли мізинцем поправляла окуляри й зблискував перламутровий на зап'ястку браслет* (Є. Пашковський); *Над трапом з'явилася голова Едді у зсунутому на потилицю старому фетровому капелюсі, з-під якого визирала смужка незасмаглої шкіри на чолі* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НЕЗАСО́ЛЕНИЙ, а, е, *спец.* З умістом незначної кількості солі. *За даними аналізу водорозчинних солей, ґрунт є незасоленим* (з наук. літ.); *До інтенсивності освітлення огірки помірно вимогливі. Добре ростуть на незасолених ґрунтах з нейтральною реакцією* (з навч. літ.).

НЕЗАСПОКО́ЄНИЙ, а, е. 1. Який не заспокоїли, не втамували (про почуття, бажання і т. ін.). *Легко могло статися, що він із надмірної, незаспокоєної пристрасті трохи хворий* (Л. Мартович); *Кинувся* [Сивоок] *до найближчого дерева, підстрибнув, хапаючись за найнижчу гілку, і подерся вгору на зелену вільшину, полишаючи Зюзя з його гнівливою ненавистю і незаспокоєною помстою* (П. Загребельний).

2. Який не заспокоївся, неспокійний. *Лист пригадав гетьманові Мотрю. Була вона інша, ніж усі дівчата і жінки, котрих знав досі. Химерна, незаспокоєна, демонічна* (Б. Лепкий).

НЕЗАСПОКО́ЄНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незаспоко́єний.** *Цьому чоловікові властива рідкісна риса — незаспокоєність. Постійна гарячка: треба встигнути, не забути, обов'язково дослідити, розкопати, донести до відома української громадськості* (з газ.).

НЕЗАСТЕ́БНУТИЙ, *рідше* **НЕЗАСТІ́БНУТИЙ,** а, е. Розстебнутий, з розхристаними полами (про одяг). *Вона* [Галя] *стоїть із розплетеною косичкою й, закинувши її лівою рукою за спину, тримає незастібнуту суконку* (В. Винниченко); *Явтух Каленикович іде вулицею у незастебнутому кожусі* (Ю. Яновський); *Смаглявий, кремезний дядя Михайло в незастебнутому білому кітелі сидів на дивані, посадивши собі на коліно п'ятилітнього Сашка* (Б. Антоненко-Давидович); *Їдучи селом, я теж метляв незастебнутою свитинкою, щоб усі бачили моє галіфе. Тепер я розумів Юхрима Бабенка, як йому хотілось похвалитися своєю австрійською та англійською одежиною* (М. Стельмах); // Не з'єднаний, не скріплений чим-небудь (про частини одягу, сумку і т. ін.). *Через незастебнуті поли біліла біла, як папір, сорочка* (Панас Мирний); *Комаха з власного досвіду знав усю ніякову незручність з'явитись на лекцію без краватки або ж на засідання наукового товариства з незастібнутими ґудзиками* (В. Домонтович); *Незастебнутий комірчик світлої .. сорочки вибивався з-під піджака* (В. Соб-

ко); *Здибую Кирила на Хрещатику, біжить кудись притьмом.., аж поли плаща метляються, капелюх на потилицю збився, в руках незастебнутий портфель, з якого папери вивалюються* (В. Чемерис); — *Шеф протоколу, дивись, як осудливо глянув на незастібнуту рукавичку* (В. Кожелянко).

НЕЗАСТЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Нічим не накритий (про стіл, постіль і т. ін.). *Поміж довгими незастеленими столами вертиться й Настя Денисенко* (М. Стельмах); *Павло вже побачив через двері і незастелену постіль, і холодну плиту* (А. Хорунжий); *Номер .. був порожній .. Ліжко незастелене. Очевидно, збиралися похапцем* (І. Роздобудько).

НЕЗАСТІ́БНУТИЙ *див.* **незасте́бнутий.**

НЕЗАСТОСО́ВНИЙ, а, е. Який не можна застосувати, використати. *Для деяких видів природних ресурсів, наприклад для повітря, вартісна оцінка поки що в принципі незастосовна* (з наук. літ.); *Механіка Ньютона незастосовна до мікросвіту, вона є механікою великих тіл (звичайно, порівняно з розмірами молекул)* (з навч. літ.); *Досвід країн Нового Світу в Україні незастосовний. І завада проста — історія* (із журн.).

НЕЗАСТОСО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незастосо́вний.** *Критично проаналізовано причинну парадигму в основі уявлень про механізм управління. Показано її незастосовність щодо відображення специфіки управління в живих системах, структурах психіки та інтелекту* (з наук. літ.); *Установлення незастосовності закону виключення третього до проблеми нескінченності не лише не еквівалентне кантівській антиномії, але, навпаки, саме цей результат указує на її безпідставність* (з навч. літ.).

НЕЗАСТОСО́ВУВАНИЙ, а, е. Якого не застосовують, не використовують, не вживають. *Ринкові реформи пов'язані з якісними змінами в системі правового регулювання. Такі процеси зумовлюють розвиток донедавна незастосовуваних в Україні правових конструкцій та інститутів права* (з наук. літ.); *До технологічних ризиків належать застосування нової технології на дуже ранньому життєвому циклі її розроблення або використання технології, яка незабаром стає незастосовуваною* (з навч. літ.).

НЕЗАСТОСУВА́ННЯ, я, *с.* Відмова від застосування чого-небудь. *Незастосування кримінальних санкцій до представників вищих соціальних груп ставить під сумнів здатність держави боротися зі злочинністю* (з публіц. літ.); *Дослідження, проведені французькими вченими, показали, що через незастосування ременів безпеки в ДТП гинуть люди навіть за швидкості менш як 20 км/год* (із журн.); *Відбуваються консультації єгипетського керівництва з різними країнами. Очевидно, що ключовим моментом у цих переговорах є незастосування надмірної сили проти демонстрантів* (з газ.).

НЕЗАСТРАХО́ВАНИЙ, а, е. Якого не застрахували. *Свій перший виїзд страховим агентом пам'ятав* [Богдан] *до дрібниць: на далекі незастраховані села підкинув володар шашличні* [шашличної] (Є. Пашковський); *Особам, які шукають роботу вперше, та іншим незастрахованим особам, визнаним у встановленому порядку безробітними, допомога по безробіттю встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму* (з навч. літ.); *Автори проекту закону пропонують не допускати до змагань незастрахованих спортсменів* (з газ.); // Який не підлягає компенсації за рахунок страхових виплат. *Компанія зазнала незастрахованого збитку сумою 3 мільйони, спричиненого пошкодженнями від землетрусу* (з мови документів).

НЕЗАТЕ́РТИЙ, а, е. 1. Який не зник, не стерся, залишився помітним (про сліди чого-небудь). *Твоїх важких і певних кроків Лишився незатертий слід* (М. Зеров); *Приглушений гамір школи, звуки дзвінка, чорна дошка з незатертими фразами й шматочками слів чи формул, чорнильні плями на парті — отой .. настрій, знайомий з дитинства кожному, обов'язково вправляв у задуму* (Н. Бічуя); * Образно. *Хоч надія у серці не гине, на чолі незатерте тавро: це чужинець, чужинець, чужинець, хто його привітає добром?* (Б.-І. Антонич); *Отець Василь до болі намагався згадати, де він міг бачити ці сталеві очі і незатерту роками ідеальну виправку* (Д. Білий).

2. *перен.* Який завжди зберігатиметься в пам'яті; незабутній. *Та кузня, і та компанія в ній, і той її дружній, радісний настрій лишаться живими та незатертими в душі маленького, рудоволосого хлопчини* (І. Франко); *Ймення ваші в пам'яті людей дістануться навіки незатерті* (В. Самійленко); *Ясна постать національного мученика-героя, а до того ще й Шевченкова поема про нього викликали й залишили надовго в моїй душі сильне й незатерте донині враження* (Б. Лепкий); // Про який ще не забули. *Він почув, що, незважаючи на всі страждання, незважаючи на незатертий сором, яким окрила* [Анеля] *його ім'я, він усе-таки любить її* (І. Франко).

3. *перен.* Який залишився своєрідним, оригінальним (про особливості мови, думки і т. ін.). *Іноді прорветься у батька якесь незвичне, незатерте слово, непокірний .. жест і одразу гасне...* (С. Процюк); *Часто звертається І. Вирган до народних джерел, підбирає слова незатерті, свіжі* (із журн.).

НЕЗАТИНЬКО́ВАНИЙ, а, е. Який не затинькували, не заштукатурили. *На сучасному фото видно, що в деяких місцях арки проступає цегла. Це не брак: незатиньковані фрагменти залишили спеціально, аби показати фрагменти старої кладки* (з газ.).

НЕЗА́ТИ́ШНИ́Й, неза́ти́шна́, неза́ти́шне́. 1. Не захищений від вітру, течії і т. ін. *Незрівнянно краще, вільготніше дихалось їй навіть там, в отім .. незатишнім полі, ніж в остогидлій Гандзиній хаті* (Є. Кротевич); *Вітри позмітали сніг, чорніли голі, незатишні скелі* (О. Донченко); *Платформа була порожньою, незатишною і нагадувала бетонну пристань* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Сповнений неспокою, тривоги і т. ін. *Ця лунка тиша, .. ці порожні коридори завжди викликали в Юрія Юрійовича почуття незатишне і неспокійне* (О. Донченко); *Якась... незатишна ця ніч* (О. Копиленко); *Пізня осінь не дуже зручний час для подорожі, але спорожнілий незатишний світ частіше змушує шукати прихистку* (Г. Пагутяк).

3. Незручний, невпорядкований для життя або перебування в ньому. *Казарма була на п'ятдесят чоловік, незатишна, брудна, велика і напівтемна* (З. Тулуб); *В незатишному, напівтемному клубі .. густо чаділа гасова лампа* (М. Руденко); *Сьогодні вранці вона подумала, що йому* [Джихангірові] *тут, може, холодно, як холодно повсюди у велетенському незатишному султанському палаці* (П. Загребельний).

НЕЗА́ТИ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неза́ти́шний.** *Сіверець бешкетував, по шибах крупа шаруділа — провісник снігу. Така пізньоосіння незатишність, аж на душі зимно* (В. Дрозд); *В соборі було холодно, темно і тихо. Тут можна забути про колотнечі й незатишність довколишнього буття, замкнутися в своїх думаннях* (П. Загребельний); *Він звівся, наче показуючи, що розмова закінчилася, але насправді відчував себе невпевнено. Незатишність засіла десь всередині* (О. Ульяненко); *Павло вже побачив через двері і незастелену постіль, і холодну плиту. На нього повіяло дразливою незатишністю* (А. Хорунжий).

НЕЗА́ТИ́ШНО. Присл. до **неза́ти́шний.** *У цей час увійшов тисяцький Претич і спинився коло дверей, Отець Григорій відчув себе вельми незатишно* (І. Білик); *Тьмяно освітлена кімната виглядала незатишно й похмуро* (Л. Дмитерко); *Серед веселого гурту жильців будинку жила* [Лукина] *невесело і незатишно, доживала віку* (І. Волошин); // *у знач. пред. На пероні було холодно й незатишно, але вона бігла йому назустріч із щасливою посмішкою та червоним шарфом на шиї* (І. Карпа); *Ярославові раптом стало вітряно й незатишно на душі* (Ю. Мушкетик); *Юліусові тривожно й незатишно під поглядом Робертових очей* (В. Дрозд); *В кімнаті з необклеєними дерев'яними стінами було якось незатишно, темно* (Ю. Бедзик).

НЕЗА́ТИШОК, шку, *ч.* 1. Відсутність затишку (у 1, 2 знач.), благоустрою, комфорту. *В світлиці аж четверо вікон, але вони — без фіранок, без віконниць, тільки дужче підкреслювали незатишок, здавалося, за тобою увесь час хтось підглядає* (Ю. Мушкетик); *Вночі приходив особливий зимовий незатишок, від якого неможливо нікуди подітися* (Любко Дереш).

2. *перен.* Про відсутність душевного спокою; неспокій. *До недавнього часу поліція і ферчисти* [члени Товариства Джима Ферча] *мирно співіснували. Жили вони мирно й зараз, але поліція почувала якийсь душевний незатишок* (М. Білкун).

НЕЗАТІ́НЕНИЙ, а, е. 1. На який не падає тінь, який не перебуває в затінку. *Кліматична снігова лінія — це нижня межа збереження частини твердих опадів на горизонтальній незатіненій поверхні* (з наук.-попул. літ.); *На незатіненій сонячній грядці зробіть борозенки й полийте їх водою, додавши в неї добрива для плодово-ягідних культур* (із журн.).

2. *перен.* Те саме, що **незатьма́рений.** *Недовіра, потім подив відбиваються на незатіненому, відвертому обличчі* (Г. Колісник).

НЕЗАТО́ПЛЕНИЙ, а, е. Який не залила вода (про місцевість і об'єкти на ній). *Тільки церква, школа й цвинтар та неширока смуга високого берега стоять незатоплені, як останні рятівні клапті суходолу* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли траплялась незатоплена місцина, Гуменний давав кілька хвилин перепочинку* (О. Гончар); *Під горою здіймалися бурунчасті хвилі, немов прадавнє море повернулося до своїх берегів і гризло останню незатоплену верховину* (В. Єшкілєв).

НЕЗАТО́ПЛЮВАНИЙ, а, е. Який не потрапляє в зону затоплення. *Важливу роль у формуванні комплексів підстилки незатоплюваної екосистеми відіграє збереження природного типу деревостану* (з наук. літ.).

НЕЗАТРЕ́БУВАНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **незапотребо́ваний.** *Вищі навчальні заклади почасти готують практично незатребуваних фахівців* (з наук. літ.); *Детальне планування дозволяє виявити і продуктивно використати незатребуваний потенціал співробітників шляхом розширення посадових обов'язків, переведення працівників на інші робочі місця, реорганізації виробничих процесів* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **незапи́таний.** *Коен вийшов на зв'язок із продавцем і з'ясував, що той придбав пластинки в рамках акції з продажу незатребуваних посилок, що скупчилися на пошті* (із журн.).

НЕЗАТРЕ́БУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незатре́буваний.** *Незатребуваність руйнує інтелект швидше, ніж виробничі фонди, призводить до зневіри в добро і справедливість, породжує соціальну апатію або агресію, виштовхує за межі рідної країни, скорочує життя* (з публіц. літ.); *Кризові явища на ринку металу потягли за собою незатребуваність вугілля, коксу, виробів машинобудування* (із журн.).

НЕЗАТУХА́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який не перестає горіти (у 1, 2, 6 знач.). *На торфовищі триває незатухаюча підземна пожежа* (з газ.).

2. *фіз.* Який має постійну амплітуду (про коливання). *Є системи, в яких незатухаючі коливання існують не за рахунок періодичного зовнішнього впливу, а в результаті здатності таких систем самим регулювати надходження енергії від постійного джерела. Такі системи називають автоколивальними* (з навч. літ.).

3. *перен.* Який триває, не припиняється. *Незатухаючий біль за долю "народу-батрака" пронизує всю творчість і громадсько-політичну діяльність І. Франка* (з навч. літ.).

НЕЗАТЬМА́РЕНИЙ, а, е. 1. Який не затьмарився, не став темним; ясний (у 2 знач.). *Ось вона* [війна] *летить на нього з чистого, незатьмареного неба, і він навіть не знатиме, звідки взялася його смерть* (П. Загребельний); * Образно. *Почувалось, що ця ясна ніч, і води, і місяць уповні — усе знов повертається йому своєю незатьмареною красою* (О. Гончар).

2. *перен.* Нічим не засмучений; безтурботний (у 1 знач.). *Куточки вуст* [у Гриця] *закінчуються .. двома усміхненими ямками. Поглянеш на таку юність незатьмарену — і сам в душі усміхнешся* (М. Стельмах); *Володар Ночі — Ереб люто ненавидів світлі творення Урана і Геї. І задумав він недобре, спостерігаючи незатьмарену радість дітей Землі* (О. Бердник).

НЕЗАТЬМА́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незатьма́рений.** *Така незатьмареність була на душі, що Яковенкові не хотілося, аби й така дрібниця, як вода в чоботях, псувала настрій* (П. Загребельний).

НЕЗАХИ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Не готовий до захисту, оборони від нападу, удару, ворожих дій і т. ін. *На незахищений обоз уже бігли козаки Джеджалія й заступили польному гетьманові шлях до свого війська* (А. Кащенко); *Німці вчинили на незахищений Лондон жахливий наліт* (П. Загребельний); *Гаазька конвенція про бомбардування морськими силами під час війни за будь-яких умов забороняє бомбардування морськими силами відкритих і незахищених портів, міст, селищ, житлових помешкань та інших невійськових об'єктів* (з навч. літ.).

2. Який не має захисту, прикриття від несприятливих, шкідливих дій, впливів чого-небудь. *Серед зірок видно було рожево-жовтаве кружало Сонця. Можна було дивитися на нього незахищеним оком — сяйво не сліпило зору* (О. Бердник); *Опополудні ж, коли сонце ставало в зеніт і незахищеній людині було важко відітхнути, вона* [індіанка] *раптом зникла й за якусь хвилину опинилась унизу* (І. Білик); // *техн.* Який не має оболонки, спеціального пристосування і т. ін., що гарантували б безпеку в разі зіткнення або дотику. *У ра-*

зі відкритого прокладання незахищених проводів та захищених проводів (кабелів) з оболонками з горючих матеріалів відстань від них до горючих основ (конструкцій, деталей) повинна становити не менше 0,01 м (з мови документів); // Який не охороняється, не оберігається і т. ін. від чогось небезпечного, небажаного. *Ще б лише одну мить недогледів Наливайко, і незахищену голову гетьмана повстанців розрубала б та люта рука дозорця* (Іван Ле); *Нарцис — невинна й повноцінна істота. Єдине що — незахищена у своїй відкритості й щирому замилуванні собою* (І. Карпа); // Який не має захисту, вразливий до несприятливих соціальних умов. *В умовах соціальної стратифікації та диференціації суспільства економічна політика держави має бути спрямована на підтримку незахищеної категорії людей, відтворення умов життя, праці та розвитку* (з наук. літ.).

НЕЗАХИ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **незахи́щений.** *Людина швидко зживалася з кризовим станом на фронті, з неугавною загрозою своєму існуванню. Щоб долею підготований удар пережити все ж таки як несподіванку? Щоб засвідчити нашу людську незахищеність?!!* (Олекса Ізарський); *Мене пройняла неприємна тривожність, яку я вже давно не відчував .. Невизначеність, відчуття незахищеності* (Любко Дереш); *Сирена нагадала Вадимові про власну незахищеність, залежність від влади і її міліцейських загонів, на яких нинішнім режимом покладалась не стільки захисна, скільки каральна функція* (В. Хрущак); *Незахищеність шкіри може призвести до появи тріщин на руках або губах* (із журн.).

НЕЗАХИ́ЩЕНО. Присл. до **незахи́щений** 2. *Комір у бурмистра був розстебнутий, і странній* [мандрівник] *уздрів худу, довгу шию — незахищено й безпомічно вона світилася* (Валерій Шевчук); *Якщо лялечки розміщуються на листі відкрито та незахищено, вони можуть уражуватися гіперпаразитами* (з наук. літ.).

НЕЗАЦІКА́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Який не виявляє зацікавленості до кого-, чого-небудь. *І я забудуся, і, може, лиш припадком Хтось, розглядаючи старих книжок сміття, Незацікавленим напом'яне нащадкам Мале моє життя* (М. Рильський); // *у знач. ім.* **незаціка́влений,** ного, *ч.;* **незаціка́влена,** ної, *ж.* Людина, яка не виявляє зацікавленості до кого-, чого-небудь, байдужа до чого-небудь. *На початку століття різниця між українським і російським селом ще мусила впадати в вічі навіть незацікавленому* (О. Забужко); // Який не виражає зацікавленості. *То була дебютна збірка красивих і мудрих, надзвичайно зрілих, як на такий ніжний вік, віршів. Чи не вперше за останні роки моє споглядання поетичних текстів перестало бути незацікавленим і відстороненим, сказати б, фахово-примусовим* (К. Москалець).

2. Не пов'язаний з матеріальними вигодами в якій-небудь справі. *Селянин, бувши під безпосередньою владою поміщика, а не царя, міг мати ілюзії щодо царя як особи незацікавленої і справедливої* (І. Дзюба); *— Хоч вас і не можна назвати незацікавленою особою, проте я покладаюся на вашу об'єктивність та неупередженість* (О. Авраменко); *У разі виникнення загрози конфліктів між членами Ліги Націй, питання ставилися на розгляд Ради, або третейського суду незацікавлених країн* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАЦІКА́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **незаціка́влений.** *О, коли б вона знала, скільки зусиль коштувало Чайці в такі щирі й теплі хвилини гідно витримати тон цілковитої незацікавленості нею як жінкою!* (Д. Бузько); *Ібрагім, який супроводжував султана повсюди, на дивані не втручався у суперечки, був стриманий і уважливий з усіма, сидів тихо, тільки слухав, чемно всміхався, щосили виказував незацікавленість* (П. Загребельний); *Завважувала* [дочка Трасицької] *Вальку з клунками, і ці клунки ставало все важче проносити непомітно. Сторожа це була символічна, але міг прийти час, коли така незацікавленість їй набридне* (Валерій Шевчук); *З огляду на особи понятих (на практиці частіше за все залучаються пенсіонери правоохоронних органів чи курсанти профільних вузів), суд може засумніватися в їхній незацікавленості та об'єктивності* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАЦІКА́ВЛЕНО. Присл. до **незаціка́влений.** *Гуртки людей, що досі ніби зовсім незацікавлено стояли осторонь, кинулись перші до вагона, відтручуючи ліктями повноправних претендентів* (В. Підмогильний); *Канадський екофілософ закликає оцінювати естетику природи незацікавлено, заради самої природи* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[1], а, е. 1. Якого ніхто не чіпав, до якого ніхто не торкався. *Без кінця б іти по піщаних косах, відбивати свій слід по незачепленому піску, тягнути б на волоку човна й уявляти себе козаком-бурлакою* (Д. Гуменна); *Мимохіть порівнював* [Грицько] *розорені села і міста на батьківщині і зовсім незачеплені — в Німеччині, неначе і не різав їх чорний плуг війни* (Б. Левін); *В тобі все радіє і клекоче від щастя й захвату, що цілий, живий, незачеплений* (П. Загребельний).

2. *перен.* На який ніхто не звернув уваги, не торкнувся побіжно в розмові, викладі і т. ін. *Хоча існує ряд праць, присвячених "химерному роману" і, зокрема, дилогії В. Земляка, все ж не зникає враження, що незачепленим залишається якесь досить суттєве питання, яке не дає можливості зробити остаточний висновок* (з наук. літ.).

НЕЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[2], а, е. Який не зачепили, не захопили чим-небудь. *При розгоні і гальмуванні ланки незачеплений кінець валу не повинен мати коливання* (з навч. літ.).

НЕЗАЧЕ́САНИЙ, а, е. 1. Який не зачесали (про волосся). *Вона стояла перед ним бліда, з яскраво-блискучими очима і незачесаним волоссям* (В. Собко); // Який не зачесав волосся (про людину). *Убрання на Лащеві було потерте, засмальцьоване, позамазуване, неначе Лащ три дні й три ночі валявся в шинку, а четвертого дня, невмитий, незачесаний і замурзаний, просто ввірвався в покої князя Єремії* (І. Нечуй-Левицький); *Звуть його: Тихон Бурма; він високий і згорблений; блідий, як крейдяний папір для малювання; шатен; постійно незачесаний* (В. Барка); *Ніколи не ходила* [Катерина] *незачесана! Навпаки! Завжди любила мати на собі .. гладенько причесані кісочки* (Ірина Вільде).

2. *перен., рідко.* Те саме, що **непричéсаний** 2. *Незачесані думки.*

НЕЗАЧИ́НЕНИЙ, а, е. Який не зачинили (про двері, шухляду, вікно і т. ін.); відчинений. *Ланцюжок біля дверей був перерізаний, на підлозі лишилися сліди брудних ніг, двері стояли незачинені* (В. Винниченко); *Сергій Голубенко згадав, що шухляди стола лишилися незачинені* (Г. Епік); *Зарипіли натужно незачинені ворота, а собаки перелякано забилися під ґанок* (Валерій Шевчук).

НЕЗАШИФРО́ВАНИЙ, а, е. Який не зашифрували. *Розгорнулася* [Майка], *наче знак їй із небес тої ж миті впаде: конкретний, незашифрований текст із чітким поясненням, як жити далі* (Люко Дашвар); *Швейцарське міністерство фінансів пояснило, що може передавати незашифровані банківські дані лише в індивідуальних випадках* (з газ.).

НЕЗАЯ́ВЛЕНИЙ, а, е. Який (якого) не заявили (у 1 знач.), про який (якого) не повідомили. *Менеджеру необхідно виробити стратегію управління потоком відвідувачів, зокрема поставити бар'єр перед незаявленими відвідувачами* (з навч. літ.); *Опозиції не перешкоджали агітувати виборців хоч на вулиці, хоч у залах, хоч від дверей до дверей виборців. Більш того, влада не перешкоджала незаявленим ході або пікету* (з газ.).

НЕЗБА́ГНЕНИЙ, НЕЗБА́ГНУТИЙ, а, е. Якого не осягнули розумом, не сприйняли свідомістю. *Болю завдавала йому Мотря, котра .. нині навіть не спиталася, чи не хворий він гірше. Дійсно, якась незбагнута душа. Вже дитиною була дуже химерна* (Б. Лепкий); *Незбагнута рука Господня кермує долею людей і народів на стежках, які вони самі собі вибирають вольною волею, ідучи до добра чи зла* (О. Назарук); — *Незбагнута ти, мудросте відвічна!* (Н. Королева); *Те чудесне слово дихнуло на нього всім ароматом нежитого, неопізнаного, незбагненого, таємниче дивного й божественно прекрасного* (І. Багряний); *Якась незбагнута тайна зависла над ними* (Ірина Вільде); *Поперваx темрява різонула його по очах, наче бритвою, і дитячий, незбагнений страх заволодів його душею* (П. Загребельний); *Ілля тремтів на вербовому стовбурі, наче трясцею битий, — поймав його великий і незбагнений страх* (Валерій Шевчук); *Я взяв відерце і став пити. Вода була холодна, ледь-ледь терпкувата, якийсь віддалений незбагнутий запах жив у ній* (В. Лис).

НЕЗБАГНЕ́ННИЙ, а, е. Якого не можна збагнути, зрозуміти, осягнути; незрозумілий (у 1 знач.). *Колись Семенові ці прості істини були незбагненною мудрістю* (Л. Смілянський); *З голови не виходив Василь. Якесь незбагненне передчуття спонукувало її сьогодні поспішати до нього* (Яків Баш); *Що більше заглиблювалась його уява, то більше відчував Карасик якусь незбагненну кривду над собою* (Б. Антоненко-Давидович); — *Дивні істоти, ці дівчата. Хто їх в силі зрозуміти? І вже зовсім незбагненними здаються вони людині, якій минає двадцятий рік...* (С. Журахович); *Із комірки повіяло духом просушуваної білизни, запахло медом. Був іще якийсь хвилюючий незбагненний запах, од якого ставало тоскно* (Р. Андріяшик); // Сильний, великий і т. ін. щодо свого вияву, прояву; надзвичайний. *Був він чоловік лагідний, ввічливий, веселий, нікому не сказав жодного грубого слова, і тим дивнішою мала бути незбагненна впертість, з якою він ставився до тої чи іншої пропозиції* (П. Загребельний); *Велику й незбагненну силу має щира молитва* (М. Андрусяк); // *у знач. ім.* **незбагне́нне,** ного, *с.* Те, чого не можна збагнути, зрозуміти, осягнути. *Незчувся* [Бальзак], *як скоїлось незбагненне* (Н. Рибак); *Пізніше, навіть побачивши в житті багато темного, незбагненного, обурливого, я ніколи не розчаровувався в тих ідеях...* (О. Бердник).

НЕЗБАГНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незбагне́нний.** *Загриміли металеві двері. Знову тиша. Незбагненність. І холодний ворожий морок...* (О. Бердник); *Велетенське місто відступало від нього, затаювалося у своїй незбагненності, залягало в нерухомості, як сонячний годинник* (П. Загребельний); *Незрозумілість, незбагненність ситуації стала його* [журналіста] *дратувати. Таємниця була прихована десь мовби збоку, це він нутром теж відчував* (В. Лис).

НЕЗБАГНЕ́ННО. Присл. до **незбагне́нний.** *Від батька пахне дощем і махоркою, кінським потом, весняною землею. І ще чимось незбагненно приємним, тільки йому властивим, батьківським* (І. Кирій); *Шляхтич не збентежився неуспіхом цього дня, він теж готувався до нового штурму, про що й заявив мені, до кінця витримуючи свою незбагненно відверту балакучість* (П. Загребельний); *Мешканці Густого Лугу повірили, що лихо зникло, кудись пішло, так само незбагненно, як і з'явилося* (В. Лис); *Тоді мені було три чи чотири роки і я ще не знала різниці між добром і злом. Все, живе і неживе, було незбагненно цікавим* (І. Роздобудько); // *у знач. пред.* — *Це просто незбагненно, — не вгамовувався Браницький* (С. Добровольський); *Всім своїм виглядом вона показувала, що для неї це було незбагненно* (В. Хрущак).

НЕЗБА́ГНУТИЙ *див.* **незба́гнений.**

НЕЗБАЛАНСО́ВАНИЙ, а, е. Який не збалансували, не зрівноважили. *Соціально-психологічними факторами конфліктів є психологічна несумісність, незбалансована взаємодія людей* (з навч. літ.); *Необхідно скласти сальдову відомість незбалансованих авансових платежів (передоплат), отриманих від покупців у попередні місяці* (з навч. літ.); *Голова Верховної Ради зазначив: у разі, якщо парламент прийме незбалансоване рішення, не отримаємо бажаного результату* (з газ.).

НЕЗБАЛАНСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **незбалансо́ваний.** *Кім прислухався. Ні, навколо стоїть мертва тиша, тільки через незбалансованість дії генераторів штучного тяжіння ледь-ледь вібрує підлога* (М. Дашкієв); *З погляду економічної безпеки найбільшими загрозами є незбалансованість інтересів особи, соціальних груп, держави та суспільства* (з навч. літ.).

НЕЗБАЛАНСО́ВАНО. Присл. до **незбалансо́ваний.** *Порівняно зі звітним тижнем попереднього місяця на телеканалі значно зросла частка матеріалів, де інформація подається незбалансовано* (з газ.).

НЕЗБИ́РАНИЙ, а, е. 1. У якому не відокремлено вершки (про молоко). *Знаючи, що ні вчора, ні сьогодні ріски не мав* [Федько] *у роті, тітка Одарка налляла кухоль незбираного кислого молока* (Є. Доломан); *Прокинувся він від того, що біля дерева, під яким він спав, зібралося багато людей і всі вони про щось розлючено говорили. "Це він, — говорив один із чоловіків у натовпі. — Вчора він взяв у мене хліб і не заплатив..!" .. "А в мене він ледь не забрав найкраще незбиране молоко! Побиймо цього обманщика!"* (Любко Дереш); *До продукції кінцевого споживання відносять ту продукцію, яка безпосередньо використовується для особистого споживання (свіжі овочі, фрукти, ягоди, незбиране молоко тощо)* (з навч. літ.).

2. Який не зібрали. *На подвір'ях виросли бур'яни, сади вгиналися від незбираних плодів* (В. Багірова); *Масове пошкодження та загибель сільськогосподарських посівів і незбираного врожаю може статися внаслідок зниження температури повітря чи поверхні ґрунту до 0 °С та нижче у вегетаційний період* (з наук. літ.).

НЕЗБИ́ТИЙ, а, е. 1. Який не збили. *Перед тим як перекинутись на крайню мішень, Левко покосився праворуч. З чотирьох височіла незбитою тільки одна* (М. Кідрук); *Подивись, яке прекрасне місто в цьому освітленні, ..– тільки о цій порі й дається відчути його власний, незбитий віддих* (О. Забужко); *А в берегах незбита трава — густа така, Немовби не ступала туди нога людська* (М. Сом); *Ліжко ґазди — п'ять дощок незбитих, Сніп соломи і верета зрібна; Тепла піч є для дітей невкритих, А для старших постіль непотрібна* (І. Франко); *Щойно спечені, ще гарячі пряники намазуємо яєчним незбитим білком* (із журн.).

2. Те саме, що **незглади́мий.** *Невже все прикре, збираючись у житті, лишає в ньому незбитий слід, невиводні тавра, що можуть колись защеміти давнім болем випікання?* (В. Підмогильний).

3. *діал.* Беззаперечний, безсумнівний. — *Хіба ви маєте право порушувати чистоту й правильність обряду? Таж ми мусимо стояти на незбитій основі приписів соборів, отців святих і брев* [бреве] *папських — і тільки!* (Г. Хоткевич); *Самовара приносив Іванові Семеновичу такий самий архаїчний сторож дворовий, що був для господаря разом і незбитим авторитетом щодо всяких філологічних тонкощів та джерелом лексичного матеріялу* [матеріалу] (С. Єфремов).

НЕЗБІ́Г, у, *ч.* Невідповідність між чим-небудь; розбіжність. *Чим більше в нас наше дурнувате Его, тим більша площа "життєво важливих" квадратів. І тільки страждання, тільки якийсь незбіг здатен спричинити переломи в цій системі* (І. Карпа); *Наслідки експерименту дають підстави казати про незбіг переважної кількості кодованої рекламістами й декодованої реципієнтами інформації* (з наук. літ.); *Висувалася ідея незбігу інтересів Півночі та Півдня, революції проти реакції. Південь починав вибиратися зі шкаралупи Нідерландів і віднайшов в історії єдину назву, що позначала тільки ці землі, — Бельгія* (із журн.).

НЕЗБІ́ЖНИЙ, а, е. Який не збігається з чим-небудь. *Найкоректніше було б назвати його* [світогляд] *секулярним — від науковості в ньому хіба що сцієнтизм, певніше, неприкрите домінування гносеологічної свідомості — тої, що, за Бахтіним, "не може мати поза собою іншої свідомості, не може вступити у відношення до іншої свідомості, автономної й незбіжної з нею"* (О. Забужко); *У праці розглянуто міцність залізобетонних елементів, що працюють на згинання, при дії нерівномірного нагріву і навантаження у незбіжних площинах* (з наук. літ.); *Мусульманське право створювалося богословами і правознавцями різних шкіл, які при спільності відправних позицій формулювали незбіжні норми в процесі вирішення схожих питань* (з навч. літ.).

НЕЗБІ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незбі́жний.** *Міжмовними паронімами ми називаємо лише такі лексичні паралелі, які в кожній із щонайменше двох зіставлюваних мов можуть викликати хибні асоціації, ототожнюватися одна з іншою у разі незбіжності їх значень* (з наук. літ.); *Негативні зрушення в самопочутті населення пояснюються природною реакцією суспільства на будь-які глибинні трансформації взагалі й незбіжністю в часі процесів проведення ринкових реформ та адаптації до них населення* (з публіц. літ.).

НЕЗБІ́ЖНО. Присл. до **незбі́жний.** *Наприкінці століття мусимо скромно визнати, що час літератури плине паралельно і, в лінійному вимірі, незбіжно з часом історії* (О. Забужко).

НЕЗБО́ЖНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **безбо́жний.** *Оскаржену Марусю Чураївну тоді суддя суворо запитав, — коли, чого і для якой* [якої] *причини таке незбожне діло учинила?* (Л. Костенко).

НЕЗБО́ЖНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Властивість за знач. **незбо́жний.** *Нехай прийде на нього прокляття, яке через Мойсея в законі на вини незбожности Господь допустив* (П. Загребельний).

НЕЗБО́ЖНО, *рідко.* Присл. до **незбо́жний.** *Незбожно марнувати час.*

НЕЗБО́РЕНИЙ, а, е. Якого не зміг перемогти, скорити, зборoти хто-небудь; непереможений. *Попереду був важкий марш тисячі людей, які героїчно вирвались з ворожого оточення і незборені, невловимі, йшли далі мстити і нищити ворогів...* (М. Шеремет); *Київ впаде, велика руїна пройде над Дніпром, у безвість, у неволю, кудись на схід татарські орди поженуть тисячі й тисячі руських людей, але горда, незборена Русь знову встане, й уже навіки* (С. Скляренко); *Ми брали з кривавого бою, не знавши вагань у бою, оспівану, друже, тобою незборену землю свою* (М. Упеник); *Бачив я ще там Мегару, Креонта безстрашного доньку, Амфітріона незборений син її мав за дружину* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НЕЗБОРИ́МИЙ, а, е. Якого не можна перемогти, скорити, зборoти; нездоланний. — *Я просто не знаходжу слів... Біля нас пекло!.. Страхітливе і, здається, незбориме...* (Ю. Бедзик); *Князь несподівано відступив крок назад, уражений незборимою зненавистю в очах сього скрученого юнака* (І. Білик); *Вершники — їх десять тисяч, гордість Атея, його незборима сила, швидка, як вітер, і разюча, як блискавиці* (В. Чемерис); *Як символ невмирущого й незборимого народного духу в поемі "Кавказ" Т. Шевченка виростає могутній образ Прометея* (з наук. літ.); // Якого не можна подолати, перебороти, утамувати і т. ін.; дуже сильний. *Було приємно відчувати тепло, знаючи, що за вікнами лютий, незборимий холод* (Н. Рибак); *В ньому прокинувся голод, дикий, .. незборимий голод, від якого темніє в очах, туманіє в голові* (П. Загребельний).

НЕЗБОРИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **незбори́мий.** *Стіни її були світло-смарагдового кольору — здавалось, вони ввібрали в себе гарячі соки землі і наповнювали гігантські палаци здоров'ям і незборимістю* (О. Бердник); *Василій перся напролом, упевнений у незборимості своєї сили, а Самуїл брав розумом і хитрощами* (П. Загребельний); *Козацький дух незборимості і трудова затятість — то вже родове самої Слобожанщини: яким би колонізаторським асиміляціям вона не піддавалася, а глибинні джерела пробиваються крізь намули навіть століть* (О. Шугай).

НЕЗБОРИ́МО. Присл. до **незбори́мий.** *Незборимо сильне враження справляли на всіх її дивні променисті очі* (І. Рябокляч); *У пісню вірую, в стару віками незнищиму риму... Та рветься серце незборимо у програну запевне гру* (І. Калинець); *Його* [фіна на російській службі] *незборимо тягло додому, у Фінляндію, в рідну країну Суомі, за якою він так знудьгував і яка часто приходила в його сни синіми-синіми озерами...* (В. Чемерис).

НЕЗБО́РНИЙ, а, е. Те саме, що **незбори́мий.** *У голосах мужиків звучало незборне завзяття та жадоба помсти* (Юліан Опільський); — *Велика руська земля, дужа, незборна* (С. Скляренко); *До серця, що лунко билося в його тривожних грудях, вривались вихром видива минулих днів, пейзажі його села і люди, що з ними виріс і до яких його тягла невидима, проте незборна сила* (Василь Шевчук).

НЕЗБО́РНО. Присл. до **незбо́рний.** *Трудівниче і воїне! Діло Ти вершиш у віках святеє, — Неутомно, незборно, сміло До мети прямуй однієї* (М. Рильський).

НЕЗБОРО́ННО, *присл., заст.* Безборонно, безперешкодно. *І сонце світу незборонно сіяє в дзеркалі душі* (В. Свідзинський).

НЕЗБУ́ТНІЙ, я, є. 1. Який не може здійснитися, збутися; нездійсненний. [Б о р и с *(упав на коліна біля ліжка, тихо промовляє):*] *Ніколи я не благав нічого незбутнього* (М. Кропивницький); *Лисенки не знали турбот, не мали сумнівів .. Лисенки назавжди залишаться зі своїми мріями, незбутніми, фантастичними* (Олекса Ізарський); *Зненацька заквилила правдивая душа козацькая Каправчина незбутньою мрією* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **незбу́тнє,** нього, *с.* Що-небудь нездійсненне. *Раптова далеч хмелить .. полегкістю в грудях, світ стає молодим, і незбутнє і втрачене досяжним* (Є. Пашковський); *Він завжди відчуватиме, що не знає чогось головного, без чого кожна відповідь на запитання дітей: "Тату, а чому...?" — віддаватиме в серці болем за світлим незбутнім* (Любко Дереш).

2. Який не минає, від якого важко звільнитися, якого важко позбутися. *Зненависть одверта й незбутня струмилася з очей гуцула і панича-улана* (О. Кундзич); *Учитель, сивий, згорблений, з пожовклим лицем і очима, повними незбутньої туги, лише зрідка вимовляв якесь слово* (С. Журахович); *Жінка отруїлася грибами з банки, її забрали в лікарню, а чоловік від нічого робити із сусідом під ті ж сто грам* [грамів] *доїв грибочки — не пропадати ж добру. Всі троє вижили, аби слугувати ілюстрацією навіть не знаю чого — хочеться вірити, що незбутнього оптимізму* (С. Пиркало).

НЕЗБУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незбу́тній.** *Я гірко посміхнувся, розуміючи незбутність власних мрій* (Любко Дереш).

НЕЗВА́ГА, и, *ж., заст.* Зневага. *Іншомовні звертання на форумі — поганий тон, незвага до інших користувачів* (із журн.).

НЕЗВАЖА́ЮЧИ, *прийм., зі знах. в., у сполуч. з прийм.* н а. Уживається при позначенні предметів, явищ, понять, всупереч яким відбувається дія; попри (у 3 знач.). *Аліна, незважаючи на свій жвавий, веселий характер, читала серйозні книжки* (О. Іваненко); *Хоч нікому Тоня не потурає, .. всякого вміє приструнчити, і все ж, незважаючи на це, малюки чомусь линуть до неї найбільше* (О. Гончар); *Ромул, який досі не втручавсь у розмову, сього разу не витримав і схопився на ноги, незважаючи на свій сан і поважні роки* (І. Білик); *Незважаючи на егоїзм закоханих, щасливі пари додають нам волі до життя* (С. Процюк).

○ **(1) Незважа́ючи на те що,** *у знач. спол.* — незалежно від чого-небудь, попри що-небудь. — *Все буде гаразд... — Гаразд? — гостро перепитав Олесь. — Незважаючи на те, що Капітан таки вирішив залишитися осторонь від усіх, хто ненавидить фалангістів?* (В. Владко); *Наші спогади — це прапори, які ніхто не опускає, незважаючи на те що влада давно і надовго змінилась* (С. Жадан).

НЕЗВА́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Який не зважили. *Незважений товар було складено біля входу в крамницю* (із журн.); // Який не можна зважити. * Образно. *Сину, Не загуби душі своєї, гріх Незважений на тебе ляже, сльози Братів твоїх камінням упадуть На спокій твій* (Л. Старицька-Черняхівська).

2. *перен.* Непродуманий, нерозсудливий. — *Чому ви вважаєте, що це буде незваженим рішенням з боку Філіпа? — Бо його правдиве покликання — стати королем Галлії в ім'я її прийдешньої могутності та процвітання* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Діва радить отаку нам поведінку: Щоб підозри ані в кого не збудити й на хвилинку, Маєш з нею зустрічатись, вдаючи, що ти, як жінку, Полюбив мене. Не вдайся ж до незваженого вчинку!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕЗВА́ЖЕНО. Присл. до **незва́жений** 2. — *Ось приїду, — той, кого ви не один шукали рік, — І невже царю образу я б незважено прорік?* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕЗВА́НИЙ, а, е. Який з'являється, приходить і т. ін. без запрошення; непроханий; *Всі незвані гості поскидали капелюхи* (О. Авраменко, В. Авраменко); // На якого не чекає, не сподівається хто-небудь; небажаний. *Родим до часу ховався в темряві, він завжди так робив, щоб ошелешити прихідця, вивірити, хто він і що, бажаний чи незваний, простий мандрівник чи забіяка* (П. Загребельний); — *Чув я, багато в твій дім женихів учащає незваних, Задля твоєї матусі, і кривду тобі учиняють* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Абсолютно заповідні Хортицькі плавні пережили у вихідні навалу незваних туристів* (з газ.); // Який несподівано вторгається куди-небудь (про ворогів). *Грішник, де з навал незваних танків близять розблиски в розбої, — став: стріляйте!* (В. Барка); *Кусень хліба, тепла хата та спокій були дорожчі від будь-яких скарбів. Але якраз цього і не вистачало для великої армії Бонапарта. Росія виявилася скупою для незваних галлів* (П. Кочура).

◊ **Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість** *див.* **гість.**

НЕЗВА́НО. Присл. до **незва́ний.** — *Не хочу, щоб чужинець незвано, безцеремонно, не питаючи, заходив до моєї хати, зазирав, куди йому заманеться, робив, що захоче...* (В. Козаченко).

НЕЗВИ́КЛЕ *див.* **незви́кло.**

НЕЗВИ́КЛИЙ, а, е. 1. *до чого і без дод.* Який не звик до чого-небудь. *Незвиклі молдувани, що сидять по горах, придивляючись до труїння, крутять носами та спльовують* (М. Коцюбинський); *Незвиклий до слави, Михайло Лукич був розгублений і наче засоромлений* (Л. Дмитерко); *Звідси, з океану тобі, незвиклому, здається, мовби сонце ходить десь не з того боку, що воно взагалі світить десь ніби на півночі* (О. Гончар).

2. Не такий, як завжди; до якого не звик хто-небудь; незвичний, незвичайний. *На ґанку сидів новий пан .. Побачивши незвиклий похід, вийшов* (І. Франко); — *Віднині є тільки Марія Дунін-Борковська, — вимовляє справно, але з незвиклим для Адама наголосом ще чуже їй, хоч і власне її наймення* (Н. Королева); *Не помічав* [Перехрест], *як стурбовано спостерігала молодиця його незвиклу ходу* (Іван Ле).

Незви́кле ву́хо (о́ко) *див.* **ву́хо.**

НЕЗВИ́КЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **незви́клий.** *Усе життя комусь служи, за безцінь приставай до праці коло чужих глухих думок, коло незвиклості своєї* (В. Стус).

НЕЗВИ́КЛО, *рідко* **НЕЗВИ́КЛЕ.** Присл. до **незви́клий.** *Та як не часто доводилось бувати, завжди вступала* [Катря] *в місто незвикло і завжди .. дивне й незвичайне змішане почуття охоплювало її всю* (А. Головко); *Пілот Заярний тримав себе в кабіні дещо незвикло* (А. Хорунжий); *Вертався Богдан додому лівим берегом і був незвикле сам* (І. Білик); *Зайшов* [Микола] *у ванну, прихиливсь перед дзеркалом і подивився собі в лице, і дивився незвикле довго, до моторошного усвідомлення (чи радше до незбагненності) власної істоти* (В. Шкляр); *Цікавим феноменом незвикло багатої металом археологічної культури є майкопська (IV тис. до Р. Х.), ареалом життєдіяльності якої була Кубань* (з наук.-попул. літ.); *Була незвикло холодна і дощова весна. Літо теж почалося незвикло* (з газ.).

НЕЗВИТЯ́ЖНИЙ, а, е, *уроч.* Якого не можна перемогти; відважний, доблесний, непереможний. — *А що він* [Аріовіст] *не такий непоборимий Та незвитяжний, вказує нам досвід Тих земляків його, яких давніше Ми часто побіждали, а недавно Теж побідили* (І. Франко); *Огонь засичав, причаївся, дихнув чадом і чорним димом, а далі вискочив і сам, ще потужніший, ще могутніший, як незвитяжний переможець...* (М. Коцюбинський).

НЕЗВИЧА́ЙНИЙ, а, е. 1. Який відрізняється від інших; не такий, як усі, як в усіх; особливий. *Ті руки були взагалі якісь незвичайні. Пальці на них якісь занадто грубі, ґудзуваті, страшно покривлені, так, що заскакували один на одного* (Л. Мартович); *І погляд, і голос — все в ньому незвичайне* (О. Довженко); — *Хто такий він? Що за таємнича постать? Може, новий капітан Немо?* — *Гриць мимоволі засміявся.* — *Дарма іронізуєте. Дуже колоритна й незвичайна постать* (О. Бердник); *Перехожі, вражені його незвичайною ходою заступника паризького мера, зупинялися як укопані і довго дивилися вслід, лоскочучи своїми поглядами його спину* (О. Чорногуз); // Не такий, як завжди. *Минали роки. І що не рік, то все глибше осідав у минуле отой весняний каламут отого незвичайного року* (А. Головко); *Золота палата київських князів мала цього ранку незвичайний вигляд. Тут горіли всі світильники й свічада, але на помості не сиділи князі, на лавах не було воєвод і бояр* (С. Скляренко); *Це були незвичайні збори .. Не обирали голови й секретаря, не писали протоколів* (О. Гончар); *У те літо стояла велика спека, повітря було ніби розплавлене, голубе й густо напоєне запахами бур'янів, які одні розкошували в цьому незвичайному сонці* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **незвича́йне,** ного, *с.* Те, що є не таким, як завжди. *Придивляючись до життя тої оселі, Остап помічав багато незвичайного, тривожного навіть* (М. Коцюбинський); *Дістав* [слідчий] *із шухляди пачку махорки, одірвав од газети чималий клаптик і відсипав на нього на добру цигарку махорки. Але сталось незвичайне. Чмир її не закурив, бережно, як коштовну річ, він затиснув у кулаці цигарку й приніс цілою до камери* (Б. Антоненко-Давидович); — *Не одна Семениха чудеса розповідає. Ще он скільком людям трапилося незвичайне* (О. Бердник); // Дуже великий, сильний щодо ступеня вияву; надзвичайний. — *Годі думати про якусь незвичайну красу,* — *давай .. женихатися з Христею...* (Панас Мирний); *Хірург працював з незвичайним натхненням* (О. Довженко); — *Товариші,* — *сказав він спокійно, і тільки незвичайна блідість обличчя показувала, якого зусилля волі коштує йому той спокій і стриманість* (О. Гончар); *Климент Васильович швидко завоював симпатію Завадського, і той, бачачи його незвичайний потяг до музики, ввів юного краянина (сам теж був з України) в ширше мистецьке коло* (М. Олійник); *В усій поставі дівчини, в її рухах, а надто у виразі обличчя було щось таке, чого Сергій не міг збагнути. Незвичайна врода співжила з якоюсь нестримною дикістю* (І. Білик); // Який виділяється серед інших здібностями, талантом, розумом і т. ін.; видатний. *Стали згадувати давніх своїх співців і всіх незвичайних людей, що колись жили між ними* (С. Васильченко); *Тарас Григорович погляду не зводив з незвичайного актора* (О. Ільченко); // Нехарактерний для кого-, чого-небудь, невластивий комусь, чомусь; дивний. *Мене здивував сей незвичайний у неї приступ економності* (Леся Українка); *Університет. Дивне це слово, і в Василевих вухах незвичайне. Знає його з літератури* (У. Самчук); *Вона застала його за незвичайним заняттям: Серьожка займався спортом, виважуючи однією рукою стілець* (О. Гончар).

2. *розм.* Який не дотримується звичаю, порушує правила ввічливості, чемності і т. ін. *Баба завжди виявляла до неї свою прихильність. Та на цей раз .. минула її, не привітавшись навіть .. Що це нині сталося з людьми, що якісь такі незвичайні з нею?* (М. Коцюбинський); [Ж і н к а:] *Який же ти, Хомо, незвичайний. Так мовчки й вихилив. Хоч би поздоровкався до людей* (С. Васильченко); // Який виражає грубість, неввічливість, непристойність або свідчить про них. [Х о м а *(ніжно)*:] *Подаруй моїй жінці яке там незвичайне слово, зроби мені таку велику ласку, сестро моя рідненька!* — *Братіку* [братику] *мій, голубчику! ..* — *кажу.* — *Що твоя жінка мене обідила, я їй те дарую* (Марко Вовчок); *Почав розказувати* [Довбня] *Проценкові різні приповістки з своїх п'яних походеньок. То були незвичайні приповістки, безпутні речі безпутнього п'яного бажання та жаги* (Панас Мирний).

НЕЗВИЧА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незвича́йний** 1. *У незвичайності своєї особи він був певен давно* (О. Гончар); *Попри незвичайність події, запорожці вели себе стримано, спокійно. Натовп весь час двиготів, гомонів, але не чути було вигуків, лайки чи сміху* (В. Малик); *Можливо, на нього вплинула і незвичайність обстановки, але Володимир справді співав чудово* (М. Руденко); *Бабуся Світлана у музеях завжди говорила пошепки. Це Віті теж подобалося, бо надавало якоїсь таємничості, незвичайності* (В. Нестайко).

НЕЗВИЧА́ЙНО. Присл. до **незвича́йний.** *Все на цій постаті свідчило про незвичайно скромний її спосіб життя* (І. Франко); *Бійці заніміли, вражені: так незвичайно, моторошно, дико вирвалася та пісня серед цієї крові, вогню й загального напруження* (О. Гончар); *Він об'їздив кілька маєтків, доки знайшов незвичайно пишну квітку* (Ю. Покальчук); *Незвичайно вітер свище серед потоптаних могил* (М. Упеник); — *Я вже сьогодні йому й руки не подала,* — *каже раз мати,* — *вирядивши Саєнка.* — *Незвичайно зробили... Саєнко* — *чоловік як слід* (Панас Мирний); // *у знач. пред. Відома міська сваха Баранова, зустрівши Федоровського коло школи, заговорила з ним про всяку всячину й недвозначно натякнула, що він дуже подобається Маргариті Порфирівні. Це було так несподівано й незвичайно, що Федоровський розгубився, не знаючи, жарт це чи глузування, й нічого не відповів* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли я відколов шматок метеорита, плісень під впливом земного повітря почала швидко змінювати колір. І це також незвичайно, бо доводить, що в нашому земному повітрі є інші складові частини, яких немає там, звідки прийшла плісень...* (В. Владко); — *Правда ж, дивно, що в моряка ніжний голос?* — *Так, це трохи незвичайно* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // *у знач. пред.* Не прийнято. *Якби її воля, привчилася б і письма: так тогді-бо незвичайно було, щоб дівка та вміла читати* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Змірку́й лише сама: дізнатись можуть люди... Неслава, поговір — і що з тобою буде? Отак любитися — це ж незвичайно, гріх!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

НЕЗВИ́ЧКА, и, *ж.* Відсутність звички до чого-небудь. — *Дивись, аж упрів ніби трохи, — посміхнувся він. — Що то значить незвичка!* (Остап Вишня).

○ **(1) З незви́чки,** *у знач. присл., розм.* — через відсутність звички. *Жере* [піп] *без пам'яті, воно йому з незвички й вадить* (М. Коцюбинський); *Ми випили по кілька чарок, і моя голова з незвички трохи обважніла* (В. Підмогильний); *Привезли новий експонат — бурого ведмедя, і він з незвички дуже сумує в неволі* (В. Нестайко).

НЕЗВИ́ЧНИЙ, а, е. 1. До якого не звик хто-небудь, який не ввійшов у звичку. *Осліплений незвичним світлом, в'язень закриває очі руками* (Леся Українка); *Дорош сплигнув із сідла, розминаючи замлілі від незвичної їзди ноги* (Григорій Тютюнник); — *Я не зовсім розумію, — розгубився я перед навалою незвичних ідей* (О. Бердник).

2. *з інфін., до чого.* Який не звик до чого-небудь, який не має навичок у чому-небудь. *Незвична сидіти без діла, вона й зараз домоглась від Марусі роботи собі* (А. Головко); *Невправна, незвична до писання рука не встигала викласти їх* [думки] *на папері* (Д. Ткач); *Не зважала* [дівчина] *на мокре плаття, на біль у лівій литці — збігаючи сходами, вона підвернула ногу, .. на те, що бігла босоніж і п'яти, незвичні бути без взуття, саднили* (А. Кокотюха); *Василь розчулювавсь, обережно гладив доню заклякло оцупкуватою, незвичною до делікатних рухів рукою по теплих косенятах* (О. Забужко).

3. Те саме, що **незвича́йний** 1. *Тимофій з незвичною спритністю влетів у Буг* (М. Стельмах); *Вероніка теж була незвична — в новій коричневій шубці* (П. Загребельний); *Кінні замерзали у сідлах. Примерзали піхотинці там, де настигала сонливість... Лік втрат турбував генералів, але продовжували вдавати, що нічого незвичного не стається, аж поки сам король не обморозив носа* (Г. Колісник); *По дорозі до університету Корват зупиняється біля торгового намету, прикрашеного незвичною механічною іграшкою* (В. Єшкілєв).

НЕЗВИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незви́чний.** *Катюша сказала, що приїхала організувати нас* [дітей], *і це лякало всіх незвичністю і новизною* (М. Чабанівський); *Білизна снігів Від сонця, що підводилось з-за гір, З незвичності засліплювала зір* (О. Підсуха); *Терпке, гаряче передчуття близького бою, небезпеки, можливої загибелі володіло козаками, до нього домішувалося відчуття непевності, незвичності бою й очікування всіляких несподіванок* (Ю. Мушкетик); *Про незвичність помешкання і його господарів говорили лише бамбукові завіси на вході і дивно розмальований колодязь* (І. Роздобудько); *Незважаючи на втому і незвичність до нічних богослужінь діти нарівні з дорослими дочекалися завершення богослужіння (з рел.-церк. літ.).*

НЕЗВИ́ЧНО. 1. Присл. до **незви́чний.** *Рухи в дяді Сергія були, на диво Марусі, не такі як звичайно, не шамотливі, а незвично повільні, поважні* (В. Винниченко); *Олег у військовому вигляді незвично високим і худорлявим* (С. Голованівський); *Внизу, розлившися повінню, повільно плив Дніпро, незвично темний і глибокий* (Е. Андієвська); *На тумбочці незвично чорнів телефон, але свинцева сірість поглинала навіть його* (П. Загребельний); // *у знач. пред. Видно, й батькові було незвично їхати на бричці, бо примостився він на краєчку сидіння* (М. Томчаній); *Йому було і тісно і незвично У трюмі, в корабельній кочегарні* (П. Воронько); *Натиснув на газ і повів машину вниз .. Йому було приємно і незвично* (О. Ульяненко).

2. *у знач. пред.* Дивно. — *Знаю, товаришко Убийвовк, що незвично було тобі слухати про зв'язківців, про явки та конспірацію, коли навкруги ще вільно ходять наші люди* (О. Гончар); *Миколай знає мене з колиски, і чоловікові трохи дивно, незвично, що зараз навчаю його дітей* (В. Дрозд).

НЕЗВІ́ДАНИЙ, а, е. Який не підлягав вивченню, дослідженню; невідомий. *Справа не в тому, що, коли дивишся на небо, зазираєш у його незвідані глибини, — паморочиться у голові, а в тому, що навколо нас з тобою ходять такі ж звичайні люди, і кожен з них сам по собі також цілий всесвіт* (В. Владко); *Сон дає нам справжнє уявлення про беззахисність, адже там ніхто не допоможе нам, окрім нас самих. Треба використати незвідані пласти свідомості* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **незві́дане,** ного, *с.* Те, що не підлягало вивченню, дослідженню. *Не сидиться людині на місці, манить далина, висота, глибина; вабить незвідане, незнане* (М. Дашкієв); *Тривога є. Сумнівів нема. Чому тривога? Бо це стрибок в незвідане, таємниче. Ніхто не знає, що очікує там шукача* (О. Бердник); // Про який ніхто не знає; незнаний. *Ліс для мене був якимсь незвіданим казковим царством лисиць, ведмедів, вовків, оленів та різного птаства* (М. Томчаній); *Вперше покидаєм домівку, пускаємось у далеч незвідану, тож почуваємо значність моменту: тепер у нас нічого нема, тільки — дорога!* (О. Гончар); // Якого не зазнав, не пережив хто-небудь. *Їй було тривожно і страшно, якісь незвідані почування гнітили дитяче серце* (О. Донченко); *Якась нова, незвідана досі радість клубочилась в її грудях* (Д. Бедзик); *Почута від Магди пропозиція — це було щось зовсім нове, абсолютно незвідане й незнайоме в стосунках Клима з жінками* (А. Кокотюха); // *у знач. ім.* **незві́дане,** ного, *с.* Те, чого не зазнав, не пережив хто-небудь. *Молода і вродлива дівчина ще нікого не любила, хоч її серце вже шумувало гарячою кров'ю і штовхало до незвіданого і звабного* (М. Чабанівський); — *Скажи, старче: чи кожен, хто шукає, знаходить незвідане, чи нам, молодим, судилося перейти тільки ваші стежки? — Кожен у цьому світі шукає себе, — сказав я* (Валерій Шевчук); *Серце билося пришвидшено. Не зі страху. З радості побачити нове, незвідане* (О. Шугай).

НЕЗВІ́ДАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незві́даний.** *Археолог зосереджено засмикав свою гостреньку борідку. — Що мене найбільше приваблює, Іване Семеновичу, — заговорив він, — це, так би мовити, незвіданість печери. В ній з давніх-давен не ступала людська нога* (В. Владко); *Ми завжди лякаємося незвіданості макрокосму — світу, де все народжене проживає* (Р. Іваничук); *Що за місце оті Чари-Комиші? Буду там вперше, для мене вони повиті тайнощами, усе там незвіданість, і я чекаю дороги, охоплений трепетом* (О. Гончар).

НЕЗВІ́ДАНО, *пред.* Невідомо, не з'ясовано. *Він думав про Майку. Ні, не згадував, адже спомини — це щось тимчасове, а саме думав, постійно й радісно. Все це було якось по-новому, незвідано, незвичайно* (Г. Усач).

НЕЗВІДНИ́Й, а́, е́, *спец.* Який не зводиться (у 12 знач.), якого не можна звести до чого-небудь. *Відомі факти, коли цілком детермінована динамічна система неживої природи породжує закономірний процес. Подібні фізичні системи існують, але всі вони є обчислювально незвідними* (з наук. літ.); *Усі явища, у певному масштабі, є невпорядкованими, нерегулярними, незвідними до чистих форм* (із журн.).

НЕЗВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **незвідни́й.** *Системи не можуть бути самоорганізованими, оскільки їх обчислювальна незвідність характеризується непередбачуваністю результатів їх функціонування* (з наук. літ.); *У праці проведено узагальнення імовірнісних тестів визначення простоти цілого числа для перевірки поліномів над полями Галуа на незвідність* (з наук. літ.); *Цілісність системи — принципова незвідність властивостей системи до суми властивостей елементів, які її утворюють* (з навч. літ.).

НЕЗВІ́ДНО, *спец.* Присл. до **незвідни́й.** *Змінна відношення перебуває в другій нормальній формі тоді й тільки тоді, коли кожний неключовий атрибут незвідно залежить від її первинного ключа* (з навч. літ.).

НЕЗВІ́СНИЙ, а, е, *заст.* Невідомий (у 1, 3 знач.). — *Ходи за мною! — відповів незвісний мандрівець голосом таким спокійним, лагідним і при тім рішучим, що відразу почув прилив нових сил у мускулах і нової надії в душі* (І. Франко); — *Нащо ж нам лізти у незвісне, може, ще важнїше ярмо? Не краще нам приборкати панів-магнатів* (А. Чайковський); *Здалося йому, що той незвісний дзвонар, загублений у темряві, когось чи чогось прохає, щось йому конче треба від цієї глухої пітьми* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **незві́сне,** ного, *с. Кругом кістки, череп'я, попелище, Незвісного непройдений простір* (Б. Лепкий); *Чуючи жагучий шепіт людини, що спрагнула, мабуть, за ціле життя заглянути в незвісне, Антон Никандрович зрозумів в одну секунду, хто перед ним* (В. Барка).

НЕЗВІ́СНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Абстр. ім. до **незві́сний.** *Хоч фігура його* [І. Вишенського] *являється нам оповита мрякою незвісности, писання його говорять до нас живим, енергічним* [енергійним] *словом і дають нам можність заглянути в душу їх автора, оцінити і полюбити в нім чоловіка, писателя і патріота* (І. Франко); *Буває, перед сном вийду, гляну на зорі, подумаю собі: коли б спромога пожити, як людині сказано, без гризоти, без злоби, — тоді з ясністю на душі можна відходити у незвісність* (В. Барка).

НЕЗВІ́СНО, *перев. зі сл.* х т о, к у д и, я к и й, д е, щ о, к о л и *і т. ін., заст.* Присл. до **незві́сний.** *Всі незвісно чого стрепенулися й позирнули на двері. В дверях, напівотворених, стояв старий, згорблений чоловік* (І. Франко); // *у знач. пред.* Немає відомостей про кого-, що-небудь. *Напослідок винайшли дзиґарі вежові. Хто й як перший вигадав се диво — незвісно* (М. Коцюбинський).

НЕЗВОРО́ТНИЙ, а, е. Який не може розвиватися у зворотному напрямку. *Тоді, в ті далекі часи, гарних дівчат було зліквідовано, даруйте за таке канцелярське слово, настільки багато, що відбулися незворотні антропологічні зміни в західній культурі* (Є. Кононенко); — *Все тече, все змінюється. Ми ж маємо толерувати наслідки незворотного плину часу, бути поблажливими* (В. Єшкілєв); *Фізичний процес мовлення належить до незворотних і (як і багато інших акустичних явищ) дисипативних процесів* (з наук. літ.).

НЕЗВОРО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незворо́тний.** *Пошуки й віднайдення любові, її втрата й неможливість, дотичність до неї, залежність від неї варті всіх цих середньовічних жахіть і ренесансних інтриг, історичної незворотності й полум'яної публіцистики сьогодення* (Ю. Андрухович); *Ми завжди знаємо, хто нас чекає вдома, знаємо, що таке відданість і що таке незворотність* (С. Жадан).

НЕЗВОРО́ТНО. Присл. до **незворо́тний.** *Копирсатися у власній пам'яті не мало ніякого сенсу, щось випало з неї незворотно* (І. Роздобудько); *Гоцик вразився перемінам, що сталися тут так миттєво і так незворотно* (Люко Дашвар).

НЕЗВОРУ́ШЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **незвору́шний.** *Я, підхопивши Оксанині речі.., з нахабною впевненістю пішов до трапу, на вершині якого стояли з боків чи то для вищого почту, чи для суворого контролю незворушливі боввани, в білому, в бронзі, в золотому шитві* (П. Загребельний); *Оскільки і голова сільради — незворушливий дядько Касьян — нічого певного мені не міг розповісти.., — я звернувся до міліції* (В. Чемерис); *Дон Дієго виявився приємним і цікавим співбесідником, а його мужність і незворушливий спокій, з якими він переносив своє лихо, посилювали дружні почуття до нього* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

НЕЗВОРУ́ШЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Стан за знач. **незвору́шливий.** *Крижаний вираз на обличчі надавав холоду й незворушливості ясному поглядові блакитних очей* (Є. Гуцало).

НЕЗВОРУ́ШЛИВО. Присл. до **незвору́шливий.** — *А це що за один? Звідки?.. — Посланець Галактичної Варти, — незворушливо відповів Максим* (М. Руденко); *Скіфський владика дивиться незворушливо, серйозно й вимогливо — відповіді чекає* (В. Чемерис); *Лайку невігласів треба слухати незворушливо* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

НЕЗВОРУ́ШНИЙ, а, е. 1. Який не можна зрушити з місця; похитнути; незрушний, нерухомий. *Невже і тут відсутня дискретність, і твоє перетворення, твій поступовий перехід в рухливе повітря .. чи в незворушний камінь .. є таким же плавним і непомітним, як перетікання води у воду?* (Ю. Іздрик); *Ліс до самого гостинця й за ним, скільки ставало ока й місячної ілюмінації, стояв незворушним муром, немов у прадавні часи* (В. Єшкілєв).

2. *перен.* Який зберігає самовладання, цілком спокійний (у 2 знач.). *Григір Бова, теж хоче стати таким, як Шерлок, — мудрим, спокійним у будь-якій ситуації, незворушним при невдачах, безпомилковим у розрахунках* (О. Бердник); *Пану Голобородьку сподобався незворушний, як Будда, майбутній молодий хазяїн з розумними очима* (Люко Дашвар); *Директор зацікавлено зиркнув на візитера. Оскар Штаєрман лишався незворушним* (М. Кідрук); // Який виражає відсутність емоцій. *Наперед виступив начальник штабу старший лейтенант Покрищак. Він розгорнув тоненьку папку і незворушним, рівним голосом прочитав: — Наказ номер сто шістнадцять* (Є. Доломан); *Досі царівна О промовляла до нього, вдивляючись і далі в якусь лише їй помітну цяточку вдалині, а обличчя її та очі були незворушні, спокійні, далекі* (Ю. Покальчук); *Він з улесливою посмішкою обернувся до дівчини, але її скам'яніле обличчя лишалося незворушним* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

3. *перен.* Який не можна порушити (про тишу, спокій і т. ін.); непорушний. *Варку дратував незворушний і якийсь зухвалий спокій Момота* (В. Кучер); *Коляда сторожко озирнувсь на всі боки, але докруж панувала незворушна тиша* (І. Білик); *Микола замовкає, вражений її незворушним спокоєм, що (а він це добре знає) буває лиш після бурі шаленої пристрасті* (Г. Тарасюк).

4. *перен.* Якого не можна похитнути; непохитний. *Він увіходить, простуючи в царство грізного владики, Де незворушні серця, неподатні на людські благання* (М. Зеров).

НЕЗВОРУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незвору́шний.** *Своєю незворушністю і могутністю вражав славнозвісний Великий Сфінкс поблизу храму Кафра в Єгипті. В його основі — природна скеля, відповідно опрацьована* (з навч. літ.); *Античні й східні мудреці уміли розлучатися з життям і підкорятися йому без трагедій і завивань. Нині загублена і ця незворушність, і сама її основа* (Ю. Винничук); *Червоний усміхнувся, і це вийшло в нього дуже щиро. На якусь мить на мене поглянула зовсім інша людина, та сама, котра ховалася за грубою маскою незворушності й жорсткості* (А. Кокотюха); *З грудей Рашелі вирвалося розчароване зітхання. Зате Шанкар був самим утіленням незворушності* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕЗВОРУ́ШНО. Присл. до **незвору́шний.** *В руїнах давній храм на гострому шпилі, Там незворушно сплять у мертвому спокої Богині з мармуру і бронзові герої* (М. Зеров); *Мимоволі озирається* [Кузьма] *в той бік, де на валу блищить ножем незворушно на місці його новий сталевий гігант* [бульдозер] (О. Гончар); *Обабіч шляху незворушно стояли височенні дуби, поміж ними чахнули стрункі сріблясті граби* (Р. Андріяшик); *О дев'ятій ранку на кухні було тінисто і холодно. Вона .. незворушно дочекалася, поки закипить вода* (Любко Дереш).

НЕЗВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. 1. Не скріплений за допомогою мотузка, ланцюга і т. ін. *Зілля сховзнулося з її рук, незв'язаний серпанок сплив продовж молодих пліч* (К. Гриневичева); *Була ця нитка незв'язана* (Валерій Шевчук).

2. У якого не стягнуті чим-небудь руки, ноги. *Позад ішло кілька чоловіка незв'язаних і за ними шляхтянка .. з дитинкою на руках* (О. Стороженко); *На горбку узлісся мовчазні люди в льняному одязі й луб'яних постолах рубають сокирами стовбури дубів. Жадного вільного, незв'язаного руху* (В. Домонтович); * Образно. [Г о л о с з г у р т у:] *Се ж останній вечір дівочої незв'язаної волі!* (Леся Українка).

3. *перен.* Позбавлений зв'язку; роз'єднаний, окремий. *В якійсь чудній мішанині неслись перед ним обривки гадок, незв'язані, роз'єднані* (Г. Хоткевич); *— Гадаю, це не нещасний випадок. Упевнений. Я щойно дивився по телевізору репортаж. Кілька незв'язаних осередків займання, воно ж одразу видно* (В. Єшкілєв).

НЕЗВ'Я́ЗНИЙ, а, е. 1. Позбавлений послідовності, логічного зв'язку (про думки, мову і т. ін.); безладний. *Я довго розпитував маму про хворобу бабусі, аж поки не помітив, що вона починає занепокоєно стежити за мною, часто підходить вночі до мого ліжка і прислухається до дихання, до незв'язних слів, які іноді бурмочу...* (І. Росоховатський); *Я забубонів якісь незв'язні вибачення і зібрався вже вертатися, як вона обережно взяла мене за руку* (Д. Білий); *Сну як не було! Взявши папір і ручку, почала записувати незв'язний монолог* (І. Роздобудько).

2. *спец.* Який не має зв'язності (у 2 знач.). *Розрізняють три види руйнування: розмив (незв'язних або слабозв'язаних порід), відбивання (при монолітних породах) та різання (монолітних міцних порід)* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗВ'Я́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незв'я́зний** 1 *У ряді випадків експерти зазначили незв'язність тексту реферату* (з наук. літ.); *При тривалому контакті з оксидом сірки у людини починає з'являтися блювота, незв'язність мови, можливий гострий набряк легенів* (з наук.-попул. літ.); *Незв'язність, усемогутня випадковість, яка монтує картини на основі асоціацій, розбіжностей, несхожостей — одне з основних джерел ефекту неочікуваності сюрреалістів* (з навч. літ.).

НЕЗВ'Я́ЗНО. Присл. до **незв'я́зний** 1. *Комарі дзижчали над вухом і палили руки й обличчя. Стихло. За стіжками важко дихала Тоня і щось незв'язно говорила* (М. Хвильовий); *Закидав* [Константин] *Абеля питаннями, але той лише плакав і бурмотів цілком незв'язно* (Н. Королева); *Уляна скинула з голови хустку, втерла нею від хвилювання спітніле чоло, заговорила незв'язно, на кожному кроці підшукуючи слово...* (Д. Бедзик).

НЕЗГА́НЬБЛЕНИЙ, а, е. Який своїми вчинками, поведінкою не зганьбив, не знеславив себе. *Я жив би двічі і помер би двічі, Якби було нам два життя дано, Щоб людству чесно глянути у вічі, Незганьбленим зберігши знамено* (М. Бажан); *Часто те, що революція скидає й руйнує, згодом тріумфує як істина. Це відбулося й з вірою Христовою, гнаною, але невигнаною, ганьбленою, але незганьбленою, битою, але невбитою* (з рел.-церк. літ.).

НЕЗГАСА́ЮЧИЙ, а, е. 1. Те саме, що **незга́сний** 2. *Так, ось вона, пробоїна! Крізь неї рівним незгасаючим світлом сяє яскрава жовтувата зірка* (В. Владко); *Сам господар — колоритна постать. Здоровий дідуган з незгасаючою люлькою, сивими вусами, в широкій киреї* (Д. Білий).

2. *перен.* Те саме, що **незга́сний** 3. [Н е ч а й:] *Дозволю собі короткий тост: підіймемо бокали за незгасаючу мужність нашої Лесі!* (Л. Смілянський); *Він сідав до невеличкого столу, чоло мережилося брижами незгасаючої задуми* (І. Пільгук); *Це перший його твір — твір, в який вкладено найкращі почуття молодого митця, глибока, незгасаюча любов до людини* (В. Козаченко).

НЕЗГАСИ́МИЙ, а, е, *уроч.* Те саме, що **незга́сний.** *На вершині Комо, серед хмаровиння і лютих спалахів блискавки шаленів гордий незгасимий вогонь — символ боротьби і перемог* (Ю. Бедзик); *Велика спіраль життя незгасима... Вона вічно панує над мороком Космосу* (О. Бердник); *Коли вдасться мій задум і вистава сподобається — я врятований, тобто примирення настане, а життя моє освітиться незгасимим світлом* (Валерій Шевчук).

НЕЗГАСИ́МО, *уроч.* Присл. до **незгаси́мий.** *Усе нагадує про них* [молодогвардійців] *і незгасимо дише ними — світанки буднів осяйних бринять гудками голосними* (М. Упеник).

НЕЗГА́СЛИЙ, а, е. 1. Який не згас; який горить, світить або світиться. *Всі вони* [циганки] *кричать щось і з рішучістю старих вовчиць стають на чатах біля незгаслих табірних вогнищ* (Григорій Тютюнник); *Чернов нишпорив довкруж машини, од якої пашіло, як од незгаслого пожарища* (Є. Доломан); * Образно. *Федькович розвів багаття і, мружачи від диму очі, протягло зітхнув. Довкола таки було життя. Довкола кипів його незгаслий вулкан* (Р. Андріяшик).

2. *перен.* Який не послаблюється, не зникає, не проходить (про почуття, вияв чого-небудь і т. ін.). [Г а р а л ь д:] *Ось тепер крізь бурі і замети Приніс тобі душі незгаслий спів: Тебе люблю, моя Єлизавето, Тобі весь пал невимовлених слів!* (І. Кочерга); *З незгаслою посмішкою сиділа Ольга і стежила поглядом за Данилом* (О. Копиленко); *Вона була немолода .. Тільки очі — карі й водночас темно-зелені — були сповнені незгаслих почуттів* (С. Журахович).

НЕЗГА́СНИЙ, а, е. 1. Який не згасне, завжди буде горіти, світити або світитися. *Поет! Люби усе нове, як сонце те незгасне, хай у піснях твоїх живе все молоде й прекрасне* (В. Сосюра); *Погляд пробігав по них* [візерунках зоряного неба], *мимоволі затримуючись на величезних сліпучих зірках, які палахкотіли незгасним яскравим світлом* (В. Владко).

2. Який не згасає або не згас; який горить, світить або світиться. *— А чоловік? — Як же з ним бути? — з'являлася в такі хвилини думка, що обпікала її серце, мов незгасна жарина* (А. Шиян); *Труби далеких заводів, будинки й дерева .. чорніли на фоні незгасного призахідного неба, мов іграшкові силуети з чорного паперу* (М. Дашкієв); *— Так хай тепер Григорій Юхимович доглядає у нас за незгасними лампадками* (М. Стельмах).

3. *перен.* Який ніколи не послабиться, не зникне, не пройде (про почуття, вияв чого-небудь і т. ін.). *Слова його прозвучали сухо, в них крилися незгасний гнів і рішучість* (Іван Ле); *Як зірка далека, в душі моїй сяє Невтрачена віра, незгасна надія* (Л. Дмитерко); *— Зроби так, аби Перун покарав Волота і погасив у мені вогонь мсти, незгасної злоби* (Д. Міщенко); // Який ніколи не втратить свого значення. *Він* [Т. Шевченко] *любив усе прекрасне, Все ненавидів потворне, — І його ім'я — незгасне, Світлий образ — неповторний* (М. Рильський); *Даю тобі лише фрагменти їхнього життя. Вони до кінця пронесли незгасний вогонь подвигу, щоб вказати шляхи іншим дослідникам...* (О. Бердник).

НЕЗГА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незга́сний.** *Програмним для Володимира Самійленка був вірш "Не вмре поезія", в якому він висловив своє естетичне кредо, виражаючи віру в незгасність людського творчого начала* (з наук. літ.); *Сік життя, симфонія кохання, незгасність віри — образи, які жваво виникають і не стираються часом* (з газ.).

НЕЗГА́СНО. Присл. до **незга́сний.** *Вночі вікна інституту, особливо другого поверху, де містилися наукові апартаменти, світилися яскраво і, здебільшого, незгасно аж до ранку* (Ю. Смолич); *Виблискує його* [Довбуша] *топірець, зорі здіймає з неба, і вони незгасно горять, як перли казкові* (І. Пільгук); *Ректором інституту був товариш Стрільбицький, світла пам'ять про якого незгасно горить в моєму серці* (В. Сосюра).

НЕЗГИ́ННИЙ, а, е. Який не згинається, не гнеться. *Якщо бабці й не вдалося виструнчити мене на вояка з незгинною поставою, їй зате вдалося інше: непомітно витіснити маму, таку, якою вона була, з моєї пам'яті, підмінивши її образом іншої жінки* (О. Забужко).

НЕЗГІ́ДЛИВИЙ, а, е. 1. З яким важко домовитися, дійти згоди; упертий *(див.* **упе́ртий**[1] 1). *— Це нарід* [народ] *незгідливий: вони отак і до суду-віку на одно не згодяться* (Л. Мартович); *— Зоньки я не хотіла, — продовжувала базікати Олена. — Молилася, грішна, щоб не було дитини .. І може, тому Зонька така незгідлива, така швидка до суперечки* (Ірина Вільде); *Вже чимало й миргородців, лубенчан і гадячців перебігли під Пушкареву корогву. Ворохобного й незгідливого полковника спробував погамувати новий митрополит Балабан, .. але той відписав, що Виговського гетьманом не визнає і не визнає* (Ю. Мушкетик); *Може, Періклові просто набридло вмовляти сього незгідливого галікарнасця, та він раптом опустив ноги з ложа додолу й, несилий далі тамувати роздратування, спитав упрост: — То як? Ти згоден?* (І. Білик).

2. Неузгоджений, суперечливий. *Обидва варіанти "Москалевої криниці" стали предметом багатьох незгідливих інтерпретацій, дискусій і спеціальних досліджень в Україні і в діаспорі* (І. Дзюба).

НЕЗГІ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **незгідливий.** *Славився він впертістю і незгідливістю свого характеру* (Григорій Тютюнник); *Багато з того, що дивувало чужинців, і злого й доброго залишилося в нас і до сьогодні. І та всіми славлена українська гостинність і ця внутрішня незгідливість — мовляв: у нас, що голова — то розум* (з наук.-попул. літ.); *Певна незгідливість ліричного способу мовлення про світ з його об'єктивною моделлю в прозі, труднощі "компромісу" між поезією і прозою даються взнаки* (І. Дзюба).

НЕЗГІ́ДЛИВО. Присл. до **незгідливий.** *Ми незгідливо жили з Кошутиним Іваном* (Р. Андріяшик); *— Музика мусить навертати людину... на щось високе, вона наближає її до Бога. — Вона спонукає її до танцю або й... до пиятики, — незгідливо відказала Уляся* (Ю. Мушкетик).

НЕЗГІ́ДНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **незгідливий** 1. *Один молодий, що терпів таку кару, Старому жалівсь на незгідную пару: — Од жінки така тягота на мені, Неначе я камінь-спідняк у млині!* (А. Кримський); [А в ф і д і й:] *І сила силу знищує в боях, І тільки цвяхом вибивають цвях. Вперед, на Рим, мій Марцію незгідний, Як будеш мати Рим, то будеш бідний* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Те саме, що **незго́дний** 1, 2. *Після прочитання "Сестро, сестро" Оксани Забужко ніхто не захоче навіть вмикати телевізор. І ця незгідна людина добряче подумає, перш ніж купити пропонований гарний пральний порошок* (Б. Жолдак); // *у знач. ім.* **незгідний,** ного, *ч.;* **незгідна,** ної, *ж.* Той (та), хто не виявляє згоди на що-небудь, не згоден з чим-небудь. *Його Екселенція нікого не переслідував, він своїми справами довів усьому народові, що Рада Старійшин зробила мудрий вибір. Незгідні просто перестали бути незгідними* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *з чим.* Який не відповідає чому-небудь, іде врозріз з чимсь. *Канцлер і його товариш царську волю навіть з портрету вміють читати. В них тільки й гадки, щоб не зробити щось незгідного з бажаннями царськими* (Б. Лепкий).

4. *діал.* Позбавлений гармонійності, злагодженості (про голоси, звуки, музику і т. ін.); несуголосний. *Лиш два такі чоловіки стояли серед коршми* [корчми] *та хриплими, надірваними і незгідними голосами співали якусь .. думку* (І. Франко); *Найгірше незгідні голоси зливаються в далечині в гармонійні тони* (Л. Мартович).

НЕЗГІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незгідний.** *Раціоналістичні ідеї, незгідність з церквою та її догмами були проявом розвитку прогресивної та філософської думки* (з навч. літ.); *Пам'ятай, що послух є найдосконалішим тоді, коли стараєшся не образити настоятеля, демонструючи свою незгідність із ним* (з рел.-церк. літ.); // Незлагодженість, взаємна невідповідність. *Оці листи* [нареченої] *.. вказують на цілковиту незгідність їх характерів* (І. Франко).

НЕЗГІ́ДНО. Присл. до **незгідний.** *Проти Павла однодушно повстали юдеї, і на суд привели його, кажучи: Цей людей намовляє, щоб Богові честь віддавали незгідно з Законом!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Заносили козаки скарги на чигиринського шляхетського полковника Закревського за великі кривди й несправедливості, котрі терпіли від нього незгідно з своїм рицарським станом* (П. Загребельний).

НЕЗГІ́РШ *див.* **незгі́рше.**

НЕЗГІ́РШЕ, НЕЗГІ́РШ, *розм.* Присл. до **незгі́рший.** [Джонатан:] *Хотів би він в Голландію поїхать з товаришами, трохи підучитись, та грошей брак. А шкода, бо малює таки незгірше* (Леся Українка); — *Козаки билися мужньо й запекло, але й супротивники незгірш* (П. Загребельний).

НЕЗГІ́РШИЙ, а, е, *розм.* Не гірший, як хто-, що-небудь. *Чим нагадатися тобі, Щоб ти не забував мене? .. Чи до ворожки через сніг Піти вночі на край села, Щоб до колишніх чар моїх Нових, незгірших додала?* (Л. Первомайський); *Ми їли з полив'яної миски, перезираючись, і всміхалися. Прийшло просте й незгірше життя* (Р. Андріяшик); *Людка оченятами стрельнула: і Сашко симпатичний, і Сергій незгірший* (Люко Дашвар); // Який підходить кому-, чому-небудь, задовольняє чиїсь вимоги; непоганий. [Мартіан:] *Мій син одважної, твердої вдачі, — незгірший був би з нього проповідник* (Леся Українка); *Духовна академія з її системою перемішування національностей була незгіршою ареною для прокиду саме національної свідомості* (С. Єфремов); *І скорий я був до тої науки, і такий цікавий, що сам Титла не раз, бувало, каже: "З нього (себто з мене) незгірший дяк вийде"* (Б. Лепкий); *У дбайливої господині корова мусить бути незгірша* (М. Павленко).

НЕЗГЛАДИ́МИЙ, а, е. 1. Який не може зникнути, пройти, стертися (про риси, сліди чого-небудь). *Замилування до природи поклало незгладиму печать на всю Тоньову вдачу* (І. Франко); *Віспа лишила незгладимий слід на її личку* (М. Чабанівський); *Міледі хутко розстебнула сукню, розірвала батист, що прикривав її груди, і, зашарівшись з удаваного гніву та сорому, показала молодому офіцерові незгладимий слід безчестя на своєму чарівному плечі* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *Він прожив тут велику частину життя, хоч народився й виріс у Переяславлі, й київські роки залишили на ньому свій незгладимий карб* (І. Білик); *Монополізувавши керівництво, духовенство наклало на весь західноукраїнський політичний рух свій незгладимий відбиток* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Який не може стертися з пам'яті; незабутній. *Славна історія, висока культура і традиції рідного народу залишили в душі юного Михайла Грушевського незгладимі враження* (з наук.-попул. літ.); *У серці кожної людини свято останнього шкільного дзвоника залишає світлі, незгладимі спогади* (із журн.).

НЕЗГЛАДИ́МО. Присл. до **незглади́мий.** *Дівчина не усміхається, як колись, а зажуреними широкими очима дивиться йому в вічі: вона хоче прозирнуть крізь них в саму душу козачу і довідатись, чи незгладимо там відзначилося слово "кохаю"?* (М. Старицький); *Ті очі, повні сліз, ті дрожачі* [дрижачі] *губи — все те незгладимо вбилося в його пам'ять* (І. Франко).

НЕЗГЛА́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **незглади́мий.** *Д'Артаньян з невимовним жахом побачив квітку лілії, це незгладне ганебне тавро, залишене караючою рукою ката* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *Цариця вкарбовувала у його психіку незгладний слід агресивної і посесивної бездуховості* (Ю. Покальчук); *Народна міфологія залишила незгладний слід у слові і в глибинах усної народної творчості* (з наук. літ.); *Поява князя, його гарне, спокійне та благородне лице, його первісна сила .. залишила на дівчині незгладне враження* (Юліан Опільський); *Її квартира справила на мене незгладне враження* (Любко Дереш).

НЕЗГЛА́ДНО. Присл. до **незгла́дний.** *Це був незгладно вписаний в історію 1775 рік* (І. Пільгук).

НЕЗГЛИБИ́МИЙ, а, е, *уроч.* Який не має меж; безмежний, безмірний; невичерпний. *Пригадували* [ми з Василем] *собі безконечність просторів, Чорногори вершини і глухий шум одвічних незглибимих лісів гуцульських...* (Г. Хоткевич); *В дожовтневій літературі українській М. Коцюбинському належить одне з найпочесніших місць .. На таке місце заслужив він .. через незглибимий гуманізм глибокий* (П. Тичина); *Яка ж то радість рідна й незглибима — Почути раптом голос побратима, Довір'я повен, повен доброти, Вогню, який не може попекти!* (Д. Павличко); *Якась невидима сила зсудомила її руку, дихнувши на неї холодом незглибимої таїни* (В. Шкляр); // **незглиби́ме,** мого, *с.* Те, що не має меж. *Не намагайтеся заглибитися у незглибиме* (Ю. Винничук).

НЕЗГЛИБИ́МІСТЬ, мості, *ж., уроч.* Абстр. ім. до **незглиби́мий.** *Наші машини з ревінням поминули танкодром, і врізалися в незглибимість причаєних лісів, і пішли напролом по бездоріжжю* (П. Загребельний); *Прозора незглибимість пойняла, оплівши плеском лоскотним проміння дитинне серце* (В. Стус).

НЕЗГЛИБИ́МО, *уроч.* Присл. до **незглиби́мий.** — *Що за чудово гарна країна! — повторила вона вже тихішим, ніжнішим голосом, озираючись позад себе і тонучи поглядом у незглибимо темних зворах* (І. Франко).

НЕЗГЛИ́БНИЙ, а, е, *уроч.* Те само, що **незглиби́мий.** *В п'ятій дії її очі вже стрілою мчали по рядках, а душа сповнювалась жахом і нудьгою, як від раптового падіння в незглибну прірву* (В. Підмогильний); *Світлінь посеред диска раптом і зовсім погасла, ніби враз її стерла якась незбагненна сила. І в незглибний океан зайшов лише імлистий срібловидий обідок* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По).

НЕЗГЛИ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незгли́бний.** *Поруч море співало, морські хвилі кликали нас у незглибність, у позачасів'я, у позахмар'я* (Ю. Покальчук).

НЕЗГОВІ́РЛИВИЙ, а, е. Який не погоджується на пропозиції інших; з яким важко домовитися про що-небудь. *Розсерджений на незговірливих дяків, Вагилевич з притиском повторив питання* (Р. Іваничук); — *Я вам дам його телефон, тільки розмовляйте обережно, він часом дуже незговірливий буває* (В. Лис); — *Можливо, що полковник Бішоп занадто незговірливий, а ви, сер, занадто гарячий* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

НЕЗГОВІ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **незгові́рливий.** *Розпочаті ще Потьомкіним у Яссах мирні переговори затягувались через уперту незговірливість турків* (С. Добровольський); — *Вчора я вже сказала тобі, що ти мусиш добре подумати над моїми словами, і попереджала, чим може закінчитися твоя незговірливість* (В. Хрущак).

НЕЗГО́ДА, и, *ж.* 1. Відсутність взаєморозуміння, мирних стосунків, злагоди між ким-небудь; чвари, розлад. — *Чуєш, зараз мені погодись з жінкою, — обернувсь старшина до Гната, — щоб мені не було межи вами незгоди!* (М. Коцюбинський); — *Згода, діти, будує, а незгода руйнує, — повчала нас мати* (П. Козланюк); *Вже понад рік між ними точилася суперечка. Сі незгоди ховались корінням у давні часи їхньої молодості, тепер же раптом спалахнули з новою силою* (І. Білик).

2. Розбіжність у поглядах, думках, світогляді і т. ін. *Деякі з фарисеїв казали: "Не від Бога Оцей Чоловік* [Ісус Христос], *бо суботи не держить". А інші казали: "Як же чуда такі може грішна людина чинити?" І незгода між ними була* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Тон критиці задав Леонід Столиця: фронтальна незгода з доповідачем* (Олекса Ізарський); // Відсутність погодженості в чому-небудь. *Незгода була, чи німку зараз відправити, чи затримати її* (Леся Українка).

3. Негативна відповідь на що-небудь, заперечення чого-небудь; відмова. *Тихович, бажаючи щось відповісти, на знак незгоди потряс головою* (М. Коцюбинський); *Там товариші зразу охоче прийняли наказ, тут — незгода, протест і обурення* (Ю. Смолич); *Селянин мовчить, і знати на лиці давній вираз — впертий і замкнутий, вираз незгоди, тільки вже без гострої риси, болем зломленої* (В. Барка); // *у знач. присудка.* Хто-небудь не погоджується з кимось, чимось. — *Настали жнива — давай нашу ціну; незгода — назувай сам* [про пана] *постоли та й гайда з серпом на поле* (М. Коцюбинський).

4. Нещастя, біда, труднощі в чому-небудь; знегоди. *У їх* [них] *свої нужди, свої незгоди, котрі ближче доходили до серця, ніж чуже лихо* (Панас Мирний); — *Тих, хто їде в Сибір, ждуть великі незгоди, тяжкі випробування* (І. Рябокляч); *Абат Бодо .. тяжко зносив незгоди путі, надто ж скаржився на цю дивну й дику, як на його розуміння, землю* (П. Загребельний).

◊ **Сіяти (вно́сити) / посіяти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат** *і т. ін.) див.* **сіяти; Я́блуко ро́збрату (чвар, незго́ди)** *див.* **я́блуко.**

НЕЗГО́ДИНА, и, *ж., діал.* Незгода (у 4 знач.). *Для оптимістів .. щезають дрібниці, незгодини та труднощі, невдачі...* (Уляна Кравченко); *Мужик удень робить, мов чорний віл, а на ніч жене скотину .. Та навіть і при такій незгодині мужик хоче обдурити і ніч, і хазяїна, і скотину, тільки не себе* (М. Стельмах); *"Не падайте ж і ви, вірте в силу душі людської і боріться міцно, палко, безперестанку, з усіма незгодинами, з усіма темними та дикими силами"* (М. Сиротюк).

НЕЗГО́ДЛИВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **незгі́дливий.** — *Той князь чи граф лишив нам місяць на роздуми. Від Покрови до святого Михайла. Якщо ж .. не передумаємо, всіх незгодливих господарів вишлють до Києва* (Ю. Хорунжий).

НЕЗГО́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **незго́дливий.** — *Гордощі вас заїли, от що. Зарозумілість, незгодливість!* (О. Довженко).

НЕЗГО́ДЛИВО, *розм.* Присл. до **незго́дливий.** *Валя незгодливо покачала головою* (В. Винниченко).

НЕЗГО́ДНИЙ, дна, дне. 1. *на що, з інфін. і без дод.* Який не дає, не виявляє згоди на що-небудь, не погоджується зробити, прийняти щось. — *Піп повинен спитати мене, чи згодна я піти за вас, я ж скажу, що незгодна* (А. Кащенко); *Кажуть, гетьмана в Києві настановили, німецький цар медалі висилає за наших волів та корів. Незгодний народ на таке діло* (Л. Первомайський); // *у знач. ім.* **незго́дний,** ного, *ч.,* **незго́дна,** ної, *ж.* Той (та), хто не виявляє згоди на що-небудь. — *Зараз виходимо на роботу, — диктує Грім. — Хто згодний іти зі мною — ставай ліворуч. Хто не піде — ставай праворуч .. Потроху переходять люди ліворуч, на бік отамана — їх більшість .. Залишається лише купка незгодних* (Ю. Яновський); — *Підемо з тобою, княже! Лунало голосніше й голосніше, незгодні спершу пробували кричати й далі своє, але поступово вмовкли* (П. Загребельний); — *Чим більше незгодних робилося на Новій Січі, тим більше братів одколювалося й ставало на партизанщину!* (Г. Колісник).

2. Який не поділяє думок, поглядів кого-небудь, не погоджується з кимсь, чимсь. — *"Ура" комісарові. — Ура-а! Лише Дерзкий та кілька його прибічників стояли між возами злі, незгодні* (О. Гончар).

3. *рідко.* Який свідчить про відсутність мирних стосунків, злагоди, погодженості між ким-небудь. *От сусіди заздрять: не те, що сварки, — незгодної балачки ніхто між ними не чув* (І. Муратов).

НЕЗГО́ДОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **незго́да** 4. *Полети ж, соколе ясний, брате мій рідний, .. та про мою козацьку незгодоньку і тяжку неволеньку отцеві-матусі розкажи* (з думи); *Де незгодоньку подіти? Давить козака* (П. Грабовський); *Стояв явір над водою, в воду похилився, — На козака незгодонька — козак зажурився* (С. Васильченко).

НЕЗГО́ЄНИЙ, а, е, *розм.* Який не згоївся. *Знов невсипуче щоденне бідування з'ятриться у душі незгоєною болячкою і придаве її, мовби скибою важкою* (М. Кропивницький); *Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі, Розвійтесь, як тихе зітхання! Незгоєні рани, невтишені жалі, Завмерлеє в серці кохання* (І. Франко); *А тим часом стоїть Олексова нива недоорана, стоїть Гринькова недосіяна, а поміж ними переорана межа, як глибока незгоєна рана* (Б. Лепкий).

НЕЗГО́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **незаго́йний.** *У біднім серці, як незгойна рана, .. Моя кохана* (В. Сосюра); *Відчаєм та незгойним болем обіймалася Юхимова засмикана в нерозумному клопоті душа* (Іван Ле); *Не кайся, бо твоя незгойна рана — То спадок рідних поколінь* (Д. Павличко); *Спогади пекли незгойним, гниючим соромом* (Є. Пашковський).

НЕЗГРА́БА, и, *ч. і ж., розм.* 1. Незграбна людина або тварина. [О л е н а:] *Ні, це таки не Кость. Не може бути, щоб він був таким незграбою* (З. Мороз); *На чільному місці .. зручно вмостився здоровенний незграба. Кудлатий, без шиї, голова на плечах, як двопудова гиря лежить* (І. Муратов); — *Ну, ти незграба. Чекай, допоможу. — Ліда подалася до дівчини, присіла, простягнула їй руку* (Люко Дашвар); *Сірий незграба лиш втягував носом повітря, .. потому раз чи два голосно пчихав і повертався до вегетаріанської трапези. А ще, щоб ви знали, на передніх ногах у тапіра по чотири копита, а на задніх — лише по три* (М. Кідрук); // *лайл.* Уживається, щоб підкреслити чиюсь неспритність або недолугість. *Він погнався за крейдою, зачепився, незграба, за стіл, звалив ручку, аж перо в підлогу встромилося* (І. Рябокляч); *Ідіот, незграба, робот, ледащо дурне, — такими та іншими прозвиськами в цьому дусі тільки й нагороджує Брага свій бульдозер* (О. Гончар).

2. Те, що зроблене грубо, без смаку. — *Напевне, у найщасливіші для нашої планети часи геть зникнуть багатоповерхові незграби і люди житимуть у затишних віллах* (І. Муратов); *Бійці ворожили біля громіздкої, звареної із п'яти рейок петлі Черв'якова. Ось її, незграбу, підвели під збурені колії, лейтенант дав знак машиністу, паровоз рушив, — і петля почала з м'ясом виривати і розкидати по боках рейки, шпали, костилі* (М. Стельмах); *Ти, скіфська баба, кам'яна незграба, стоїш в степах... Курай і бугила...* (Л. Костенко).

НЕЗГРА́БНИЙ, а, е. 1. Який має непропорційну, недоладну будову, неструнку фігуру і т. ін. *Його довгі незграбні руки як би* [ніби] *відвисали від плечей, а ще більше незграбно виглядали великі, в повикривлюваних чоботях ноги* (Н. Кобринська); *Публіка здивовано й недовірчиво оглядала з ніг до голови незграбну постать рудого чоловіка в чоботях, в порижілому плащі і спортсменському картузі* (В. Винниченко); *Він узяв її за руку, як маленьку дівчинку, і пішов з нею, великий і незграбний, уздовж алеї* (О. Донченко); // Який не має спритності й легкості у рухах; неповороткий, вайлуватий. *Дивуючись на великі жовті дзьоби незграбних бабенят* [пташенят пелікана], *Гнат нагнувся й хотів узяти одну малу пташку до рук, але тільки що він простяг до неї руку, як мати пташки хутко підлетіла й ударила козака своїм міцним дзьобом у голову* (А. Кащенко); *Не хотілось показувати себе незграбним, вайлуватим. І він поспішав, а виходило ще гірше* (І. Цюпа); — *Яка незграбна, на кліщі наступила. Треба дивитись під ноги* (А. Хижняк); *Зненацька де не взявся шершень. Незграбний, лихий, бебехнувся на джмеля, збив сердешного в траву і, сердито подзвонюючи, почав топтати квітку* (Р. Андріяшик); // Який свідчить про чиюсь неспритність, неповороткість. *Доріжкою із задоволеним бурмотінням незграбними скоками то двома, то чотирма мчав Меймун* [бабуїн] (Н. Королева); *Його рухи спочатку були навіть незграбні, жести трохи дикі, без усякої грації...* (О. Ільченко); *На сцену з-за лаштунків повільним незграбним кроком вийшов Семен Барабаш з гармонією* (Л. Смілянський); // Нездатний швидко рухатися, повертатися і т. ін. (про судно, машину і т. ін.). *Заскреготала стріла екскаватора, і незграбний ківш зачерпнув свою порцію розтолоченого ґрунту* (А. Хижняк).

2. Позбавлений легкості, витонченості; зробл. грубо, без смаку (про предмети); грубий. *Тільки дві речі стояли в хаті чужі і навіть наче ворожі: біла дубова шафа, наглухо закрита, і довга незграбна скриня* (М. Коцюбинський); *Валя мешкала на Сніговій вулиці в похмурому, незграбному будинку* (Ірина Вільде); *Яресько зненацька помітив ліворуч якесь інше судно, незграбне, пузате* (О. Гончар); // Зробл. неакуратно, невміло. *Сиджу в окопі. Окопи — мізерні, незграбні ямки, затулені зверху соломою* (С. Васильченко); *З цього ділового паперу так і випирало шляхетське презирство і витончена наруга над тими, хто мав прикласти до листка незграбний підпис, хрестик чи відтиск пальця* (М. Стельмах); // Завеликий на кого-небудь, невдало пошитий (про одяг, взуття). *Вони проходили по вулицях групками в незграбних шинелях* (О. Довженко); *Я вже ходила так з блокнотом у руках, Ще дівчинкою, в рваних черевиках, Незграбних надто, трохи завеликих* (Л. Забашта); *Людина здригнулася з несподіванки; швидко, наскільки дозволив незграбний скафандр, озирнулася* (М. Дашкієв).

3. Позбавлений майстерності, влучності, дотепності і т. ін. (про мову, твір і т. ін.). *Засилаю до Ювілейного Комітету свій, може, й незграбний .. вірш на вшанування дорогої усім нам ювілянтки* (Панас Мирний); — *Та мова, що я чув від поручика, .. була .. незграбною й безбарвною* (Олесь Досвітній); *Думки Олеся плутались; йому хотілося сказати так багато, але навіть те, що він говорив, виходило незграбним* (В. Владко); // Який не має логічного зв'язку, послідовності і т. ін.; безладний. *Одвик я вже думати вдень, і, певне, через те мої денні думки такі важкі, сірі, незграбні* (Леся Українка); — *Їхня незграбна програма погубила нас* (О. Гончар).

4. Невміло, невдало виявлений. *Та гріло серце батькові не раз Людське, хай і незграбне, співчуття* (М. Рильський); *Кузь уявляв його пітне обличчя й незграбні спроби виправдатись* (М. Руденко).

НЕЗГРА́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незгра́бний.** *Хвиля сорому за себе, за свою ведмежу незграбність, залила Федоренкові обличчя гарячим рум'янцем* (Я. Качура); — *Як мені, мамо?* — *скрипнувши чобітьми, легко пройшовсь* [Дмитро] *по хаті — де та й незграбність поділась, коли й встиг парубочу гордовиту ходу перейняти...* (М. Стельмах); *Марго сміялася з його незграбності: мовляв, який ти смішний, але все ж такий милий, і мені хороше, що ми вирядилися разом у дорогу* (О. Ульяненко); *Цей дивний чоловік викликав у неї симпатію — своєю незграбністю, якоюсь старомодною ввічливістю* (І. Роздобудько); *Ламливе паліччя цих літер* [готичного шрифту] *у своїй примітивній незграбності затаює невисловну принадність, промовляє з них щось давнє-предавнє* (П. Загребельний).

НЕЗГРА́БНО. Присл. до **незгра́бний.** *Андрій тихенько заспівав, незграбно пританцьовуючи й кокетуючи губами* (С. Васильченко); *Замість відповіді я незграбно поцілувала її в очі* (Ірина Вільде); *Кулемет, мов не розуміючи, кого саме йому треба заплювати, незграбно розкарячив ноги й безглуздо дивився на старий флюгер, що на дровітні* (Б. Антоненко-Давидович); *На шостому поверсі Мединська тричі постукала у двері, незграбно оббиті драною клейонкою* (М. Руденко); *Він* [поет] *бачить, як грубо, недотепно та незграбно можуть виражатись .. ідеї у вузькодумних сучасників* (Леся Українка).

НЕЗГРА́ЙНИЙ, а, е. Який відбувається, здійснюється, проходить і т. ін. незлагоджено, недружно, неорганізовано. *Всі одразу заметушились, миттю підхопили чемодани, сакви, рушили за юнаком незграйною валкою* (О. Гуреїв); *Залунали незграйні слова схвалення* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По); *Незграйний гомін голосів злився тепер у суцільний гул десь на околиці міста, під скелястим згір'ям* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю).

НЕЗГРА́ЙНО. Присл. до **незгра́йний.** [А в т о р:] *Ні, музо, ся пісня незграйно лунає!* (Леся Українка); *Мілена насилу одводила непритомний зір од екрана.., завваживши, нарешті, що чоловік з телевізором звучать якось немов незграйно, і навіть ледве чи не суперечать одне одному* (О. Забужко).

НЕЗГУ́БНИЙ, а, е. 1. Який не веде до згуби, знищення. *Слід відверто визнати, що Бог великий, єдиний нам досі Україну хранив. Зокрема, в критичні моменти історії щоразу даючи, як мінімум, шанс на гідний розвиток у незгубному напрямку* (із журн.).

2. Який неможливо знищити, зіпсувати. *Цвіль незгубна — вона розвивається в будь-якому середовищі, виживаючи за будь-яких екстремальних умов* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗДА́ЛИЙ, а, е, *розм.* Нездатний, невмілий. *Корови не злюбили нездалої доярки, що із штурханами, лайкою коло корів ходить* (К. Гордієнко); *З тієї купки, що скакала просто на втікачів, ще лупонуло два постріли. Та обидва стрільці були нездалі* (Ю. Логвин); *Роки князювання на київському престолі нездалого Ізяслава — старшого сина Ярослава Мудрого — історики назвуть перехідним періодом від державної величі до розпаду і занепаду Київської Русі* (Г. Тара-

сюк); // Невдалий, непридатний до чого-небудь; не такий, як треба. *Зачали панотці хвалитися, що нічого не читають. — І ця газета нездала, і та нездала, шкода часу!* (Л. Мартович); *Пліт, що замикав мале обійстя коло бурдея, був уже також, мов обскубана гуска, старий та нездалий* (О. Кобилянська); *Те, що було майже досконалим у тисяча вісімсотому* [восьмисотому] *році, в тисяча вісімсот п'ятдесятому може виявитися абсолютно нездалим* (О. Шугай).

НЕЗДА́ЛІСТЬ, лості, *ж., розм.* Властивість за знач. **нezда́лий.** *Драму кінця життя* [Б. Хмельницького] *не втішить навіть козацька обіцянка вибрати гетьманом по його смерті сина Юрія. Юрка. Юрася. Приємно йому було те чути, приємно як батькові, але як гетьман, як діяч він знав нездалість Юрія, тож ніякої сподіванки на нього і не покладав* (В. Чемерис); *Герострата гнітила краса і безмежна велич створеного, досконалість форм Храму підкреслювала йому власну психічну ураженість, нездалість* (Ю. Покальчук); *Тепер добре розумієш нездалість перекладів, які колись Кашка називав досконалими; тепер багато чого розумієш, "на жаль", — як сказав би раніше, "на щастя", — кажеш тепер* (К. Москалець).

НЕЗДА́ЛО, *розм.* Присл. до **нezда́лий.** *Чи Радивон Ржа нездало поведеться з дарунками?* (К. Гордієнко); *Той одинєдиний цвях, вбитий настільки криво й недоладно, невдало і нездало, що він, продірявивши ізоляцію, мало не пошкодив тоненького мідного дротика* (Ю. Іздрик).

НЕЗДА́РА, и, *ч. і ж., розм.* Людина, яка не має таланту, здібностей до чого-небудь. *Не розуміючи того, що це втома і що ця втома ослабила пам'ять, він нарікав на себе, обзивав себе тупицею, нездарою* (Григорій Тютюнник); *Діжа відразу зрозумів: Кошарний нездара, випадкова людина в мистецтві, безталанна й примітивна* (П. Загребельний); *— Полянський не провокатор, — сказав з обуренням Найда. — Якщо ти, Мартусю, думаєш, що він провокатор, то ліпше скажи, що я круглий дурень, не розуміюся на людях, нездара* (Р. Андріяшик); *Він не сказав їй жодного слова. А мені казав тільки, що я телепень і нездара, а міг би стати нормальною людиною, якби захотів* (С. Андрухович); // Неповоротка, незграбна людина; вайло. *Стояв* [Петро] *такий високий, кривий нездара, крутив головою на всі боки та й щось мимрив під носом* (Л. Мартович); *А тепер знов коло неї цей чотирикутний, як шафа, надутий нездара!* (П. Загребельний); // *лайл.* Про обмежену, нетямущу людину. — *Ах ти, драбе якийсь, непотрібе, нездаро* (І. Франко); *Клара підвела очі на Вадима, і йому здалося, що нездарою вона назвала його* (М. Руденко); *Раптовий подув вітру підхопив полум'я й кинув його просто на Вовка. Завивши від болю, той кинувся навтьоки. — Ну й нездара! — вилаяв його лев. — Доручай тобі що-небудь. Давай сюди сірники!* (Я. Стельмах).

НЕЗДА́ТНИЙ, а, е. 1. *на що, до чого, з інфін.* Який не має якостей, властивостей, необхідних для чого-небудь, неспроможний робити щось і т. ін. — *Нездатний вже я до роботи, та й моя стара вже підтопталась.., — сказав дід Грицай* (І. Нечуй-Левицький); *Дядько Самійло не був ні професором, ні лікарем, ні інженером .. Він нездатний був на високі посади. Він навіть не був добрим хліборобом* (О. Довженко); *Почуває сама* [Катька], *що нездатна тепер думати над чимось так же ясно й просто, як раніше* (Л. Смілянський); *Коли б ви хоч збунтувалися проти свого капітана, як то водилося в давнину серед флібустьєрів, але ви нездатні й на це* (П. Загребельний); // *до чого.* Який не має здібностей, нахилу до чого-небудь. *Нездатний був Тарас до кухарства* (Панас Мирний); *Син видавався йому нездатним до державних справ* (І. Білик); // Який не в змозі що-небудь робити. *Павло Сєдих сидів приголомшений, нездатний зробити бодай рух* (М. Дашкієв); *Грімільда лишилася сама в спочивальні, сама на цілу ніч, нездатна ні заснути, ні позбутися тієї настирливої думки, що гризла її зсередини й пекла пекучим вогнем* (І. Білик).

2. *рідко.* Який не підходить для чого-небудь, не відповідає певним вимогам; непридатний. [Д ж о н с:] *Не знаю, чи путня глина ..* [Р і ч а р д:] *Для скульптури вона нездатна* (Леся Українка); *Він знав .. всі літери, але по-старому: бе, ве, ге... Демид почав йому виясняти, через віщо його знання нездатне* (Б. Грінченко).

НЕЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нezда́тний.** *Груні здавило у грудях від сорому, вона відчула свою нездатність порядкувати на хазяйстві* (К. Гордієнко); *Він* [лікар] *часто відступає переможений, .. кленучи свою безпорадність і нездатність своєї науки* (Ю. Смолич); *У них* [селян] *затята вдача, нездатність прощати і фанатична відданість добробуту родини, як єдиній точці опори в цьому світі* (Г. Пагутяк); *Доброта, майже повна нездатність ображатися, дивний магнетизм, що йшов од сестрички, поступово обеззброювали братиків* (В. Лис).

НЕЗДВИЖЕ́ННИЙ, а, е, *поет., рідко.* Те саме, що **нездви́жний.** *А вдалині вже Лавра нездвиженна вечірнє сонце брала на хрести...* (Л. Костенко).

НЕЗДВИ́ЖНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **нерухо́мий;** непорушний. *Південний край, безлюдний край, Нездвижне море, вмерзле в небокрай* (М. Бажан); *Перекликалися півні... Так само, як і колись. Лише тоді викликали жаль за вкороченням ночі, а тепер ніч здавалася нездвижною, завороженою* (І. Пільгук); *Хай поки що нездвижний лежить* [льотчик] *на санях у своєму глиняному гіпсі, що наклали йому хутірські зцілительки* (О. Гончар); *Сів* [гетьман] *на стілець, простягнув до грубки, до вогню великі руки, звиклі й до чепіг, і до шаблі, дивився у вогонь нездвижним поглядом* (Ю. Мушкетик).

НЕЗДВИ́ЖНО, *поет.* Присл. до **нездви́жний.** *Мовчазні, заніміли й суворі, биті вітрами й громовицями, як охоронці на варті, бовваніють гори, нездвижно, велично* (І. Пільгук); *Дикою темною скелею стояв* [крейсер] *серед сліпучості, нездвижно вкарбований в просторінь моря і неба* (О. Гончар); *Все здійнялося в бурях лихоліть. Мете, летить, як в полі кураїна. Лише оця фортеця ще стоїть нездвижно, бо вона уже руїна* (Л. Костенко).

НЕЗДЕ́РЖЛИВИЙ, а, е, *розм.* 1. Який не може чи не вміє стримати, здержати себе від чого-небудь, надмірний у чомусь; нестримний (у 2 знач.). *Нездержлива з природи, вона* [Христя] *органічно не може силувати свою натуру, удавати інший, ніж її посідає, настрій* (С. Єфремов); *Не помітивши .. Химки Цвіркунихи, заспокоїлась* [Тетяна]. *Найважливіше — щоб не бачила ця нездержлива лепетуха, а то зараз рознесе по всій слободі* (С. Добровольський).

2. Те саме, що **нezде́ржний** 1. *Король .. прикликав сенаторів і секретарів на таємну раду, потім до кінця місяця обсівся лікарями своїми прибічними, бо назбирав за півсотні літ од нездержливого життя цілу купу хворощів* (П. Загребельний).

НЕЗДЕ́РЖЛИВІСТЬ, вості, *ж.*, *розм.* Властивість за знач. **незде́ржливий;** нестримність. *Нездержливість, тобто зловживання природними насолодами, тілесними і душевними, карається в колах другому — п'ятому* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕЗДЕ́РЖЛИВО, *розм.* Присл. до **незде́ржливий.** *Якась сила підвела нас від землі, закрутила нами .. й стусонула нездержливо вперед. Ми кинулися навтіки* (Б.-І. Антонич).

НЕЗДЕ́РЖНИЙ, а, е, *розм.* 1. Який свідчить про неможливість, невміння стримувати, здержувати себе. *Весела голосна розмова, веселий нездержний регіт аж розлягавсь по старому садку* (І. Нечуй-Левицький); *Десь за моєю спиною захлиналася в несамовитій і нездержній істериці напівгола Брунілда, навколо її ніг повзали і скавуліли трійко чорнопиких дітлахів* (М. Кідрук).

2. Те саме, що **незде́ржливий** 1. *Цей нездержний чоловік схоплювався з місця, в забутті ляскав по плечах того, хто сидів у кріслах перед ним* (О. Ільченко).

НЕЗДЕ́РЖУВАНИЙ, а, е, *розм.* Якого не здержує, не стримує хто- або що-небудь. *Всі нам'єтності* [пристрасті] *неситі Пожаром розгорілись живо, Нездержувані і некриті, Підсичувані щохвилини* (І. Франко); *За ним гнали вслід жалі товаришів праці, нездержувані насміхи над його долею, що так болюче собі з нього зажартувала* (А. Крушельницький).

НЕЗДІ́БНИЙ, а, е. 1. Який не має здібностей, хисту, природного обдаровання. *— Він дуже нездібний, він ніяк не міг вивчитися* [грати], *навіть знаючи, що ця скрипка чарівна* (О. Іваненко); *Невже й цей розумний і мудрий князь не вміє розпізнати чоловіка здібного від нездібного?* (П. Загребельний); *Невдачі на полі бою зворушили турецьку опінію. Нездібний уряд мусив уступити, проголошено священну війну і до війська вислано нових генералів* (з наук.-попул. літ.).

2. *до чого, з інфін.* Який не має якостей, властивостей, необхідних для чого-небудь; нездатний. *— Не приховую від тебе, отче: мене ж і власні батьки за нездібного до володарювання мають, — труснув чорним, як руно, густим волоссям Боризес* (Н. Королева); *Не можна сказати, що він був нездібний до науки, нерозвинений розумово хлопець, хоч у п'ятому класі він залишився на другий рік, де я його наздогнав* (Б. Антоненко-Давидович); // Неспроможний робити, виконувати що-небудь. *Усвідомлення, що такий... такий... шмаркач навіть говорити з ним не хоче, так приголомшило Йосифа, що він став .. нездібний ні рухатись, ні думати* (Ірина Вільде); *Ті люди чи народи, які нездібні змагатися до висот, підсвідомо перестають боротися за своє місце на землі, за своє місце між людьми* (М. Слабошпицький).

НЕЗДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нездібний.** *І так ото я вклав собі в голову свою нездібність, що сиджу на уроці, кліпаю очима, а з думки мені не сходить: "Не тратьте, куме, сили, спускайтесь на дно"* (Б. Антоненко-Давидович); *Часто причиною .. нездібності молитись ставала саме праця, його праця, котра мусила б поруч із молитвою стати охороною від спокус* (Н. Королева); *Безсумнівною річчю була цілковита нездібність людини протистояти злові* [злу], *роззброєність тієї людини через внутрішні роздвоєння* (І. Багряний).

НЕЗДІ́ЙСНЕНИЙ, а, е. Який не здійснився, не збувся, не втілився в життя. *Мелодія бриніла виразно, тягнучись тонкою ниткою з-під пальців скрипаля .. Це був меланхолійний мотив нездійсненого бажання, блискучий струмок журливого докору, жаги й неспокою* (В. Підмогильний); *Настрій зневіри в собі, образи за нездійснені надії не покидав його* (А. Головко); // Який не втілили в життя, не реалізували. *Вважалося, що цей похід вартий багатьох нездійснених походів на кримського хана* (Іван Ле); *Що тоді станеться з людством, як його винахід примножування добра залишиться нездійснений?* (Е. Андієвська).

НЕЗДІ́ЙСНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нездійснений.** *Наталка ж стала проти Григорія з непокритою головою і мить дивилася йому в вічі з мукою, запитанням .. І знайшла там відповідь, — у тім погляді — в тій мішанині з любові, жалю і розгубленості від свідомості про нездійсненість щастя* (І. Багряний).

НЕЗДІЙСНЕ́ННИЙ, а, е. Якого не можна здійснити, реалізувати, виконати. *Пропозиції* [Сагайдака] *вражали новизною, своєю, так би мовити, масштабністю, і декому здавались нездійсненними* (С. Добровольський); *Знав Жолкевський, що справа ця важка, майже нездійсненна* (З. Тулуб); *Пані Женя примружила очі, обережно взяла Макса за руку. — Кожна справжня мати має одну нездійсненну мрію — заслонити своє дитя від всіх бід* (Люко Дашвар).

НЕЗДІЙСНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нездійсне́нний.** *Автор мав на меті показати нездійсненність розв'язання багатьох наукових проблем* (Ю. Смолич); *Льотта вже привчила себе думати про нездійсненність майбутнього шлюбу з Віктором* (Олекса Ізарський); *Дон Кіхот втілює ідею запеклого гуманіста, який впевнився в нездійсненності ідеалів справедливості і недосяжності гармонії у стосунках між людьми, але попри це намагається творити добро* (М. Кідрук).

НЕЗДІЙСНЕ́ННО, *пред.* Не можна здійснити. *Вага палива під час зльоту мусила перебільшувати вагу самого астроплана в... 5900 разів! Ясно, що тоді це було абсолютно нездійсненно, просто немислимо* (В. Владко); *"В усьому признатись? Я ніколи не наважусь, — подумав Грицько, — це просто неможливо, нездійсненно!"* (Н. Забіла).

НЕЗДІ́ЙСНЕННЯ, я, *с.* Відсутність здійснення, втілення в життя чого-небудь задуманого. *У листі Лесі Українки матері від 29.01.1907 р. мова про те, що єдиною причиною нездійснення плану її подорожі на Буковину є незгода поміж сестрами Ольгою й Ізидорою* (з наук. літ.).

НЕЗДІЙСНИ́МИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **нездійсне́нний.** *— Твої плани, пане гетьмане, стояти при Польщі з сильним королем-самодержцем — це нездійснима мрія, привид. Ти того не доконаєш* (А. Чайковський); *Довго він плекав ту мрію і тільки в останню подорожню ніч .. зрозумів, що мрія його нездійснима* (Ю. Збанацький); *Хворому завжди чогось хочеться. Здається, що задовольни його бажання — і хвороба відпустить. Та бажання у хворих часто нездійснимі* (М. Циба).

НЕЗДІЙСНИ́МІСТЬ, мості, *ж.*, *рідко.* Абстр. ім. до **нездійсни́мий.** *Як треба, то цієї ж миті вони роблять і не відкладають ані на цятинку часу. А коли вони відклали на день, то це вони відклали на тисячу років... На нездійснимість...* (Т. Осьмачка); *Паморочилась голова й холонуло серце перед явною неможливістю той іспит витримати, перед нездійснимістю мети, перед неймовірністю рятунку* (І. Багряний).

НЕЗДОБУ́ТИЙ, а, е. Якого не здобули. *Коли все привів* [гетьман] *до ладу, став їздити по чигиринських лісах та нетрях, робив засіки, копав вовчі ями, копав рови і ставив вали, незважаючи на зимову пору. На кожен випадок хотів мати тут певний захист для себе, нездобуте місце* (А. Чайковський); *Кобилянський здивувався, що якийсь зацькований підофіцерик з гуцулів живе в тій же, насиченій, намагніченій нездобутими ідеалами, атмосфері* (Р. Андріяшик).

НЕЗДОБУ́ТНИЙ, а, е, *зах.* Який не можна здобути, завоювати. *Кожний хотів нових чобіт, кращої свитки, гострішої шаблі, молодшого, скоршого коня. Гетьман не бачив тут тієї одної гадки, того спільного бажання, котре ніби сталевим ланцюгом спаює табор* [табір] *і робить його нездобутним* (Б. Лепкий); *Позиційна війна перетомила французів і англійців, а німецькі укріплення видавалися нездобутні* (І. Крип'якевич); *Сьогодні Абель попробував достукатись в самий замок, міцний, нездобутний* (Н. Королева).

НЕЗДОГА́ДЛИВИЙ, а, е. Який не здогадується про що-небудь; некмітливий, нетямущий. *Справді-бо, яка вона нездогадлива* (Ю. Смолич); *Дівчину цілком задовольняла незацікавленість її особою у конторі. Вона охоче вдавала з себе нездогадливу дурку* (Олекса Ізарський); *Генерали знічено посміхалися, ніяковіючи за свого нездогадливого колегу* (В. Кожелянко).

НЕЗДОГА́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нездога́дливий.** — *Я дивуюся з вашої нездогадливості, — вів далі Гальванеску, зручно влаштувавшись у кріслі* (Ю. Смолич); *Кейт подумки вилаяв себе за нездогадливість* (О. Авраменко).

НЕЗДО́ЛАНИЙ, а, е. Якого не здолали. *О гроно п'ятірне нездоланих співців, крізь бурю й сніг гримить твій переможний спів, що розбиває лід одчаю і зневіри* (М. Драй-Хмара); *Відплив депозитів виявився (і залишається) нездоланою проблемою, адже він б'є в коріння проблеми — змушує грошову масу згортатися* (із журн.).

НЕЗДОЛА́ННИЙ, а, е. Якого не можна здолати, знищити, підкорити, перебороти і т. ін.; непереможний. *Корчмар без жодної потреби, приголомшений нездоланним горем, спинився біля залізної брами* (Н. Рибак); *Дружби нашої святої єдність нездоланну не порушити нікому ні тепер, ні потім* (І. Гончаренко); *Рим був нездоланною цитаделлю, яка, проте, вже давно загнилася тотальною корупцією й давно вже перестала створювати матеріальні й духовні вартості* (І. Білик); *Потужне силове поле невідомого походження нездоланною стіною перегородило літакам шлях* (В. Чемерис); *Є житейська проста і ясна логіка, яку йому з нездоланною переконливістю виповіли сьогодні й мати, й дружина його, а є правда недовідома* (Валерій Шевчук).

НЕЗДОЛА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нездола́нний.** *Треба розбудити у душі народу почуття гордої свідомості нездоланності своєї, своєї непереможності!* (П. Тичина); *Виточено-рівний ніс, чуттєві губи, наче грайливо оздоблені густими чорними вусами, високе чоло додавали мужньої осанки артистові, який здавався втіленням духовної моці, нездоланності характеру* (І. Пільгук); *Запорука нездоланності — в єдності! Поляни, деревляни, сіверяни, як і при Божеві, нині заклали військовий союз...* (В. Малик); *В свої вісімнадцять років він зберіг у найглибших закутках серця віру в батька, в його всесилля і нездоланність* (Ю. Бедзик).

НЕЗДОЛА́ННО. Присл. до **нездола́нний.** *Дуже гарний був княжич Ярополк. Але, як це іноді буває, мав він хижу душу, ненависть і помста нездоланно й завжди палили його серце* (С. Скляренко); *Похід гримить нездоланно* (П. Усенко); *Було щось буйне, зухвальське, нездоланно безстрашне в цьому перевдяганні на снігу серед хурделиці* (О. Гончар); *Віктор порівняв своє становище з плавцем: ріка нездоланно широка, не видно берегів!* (Олекса Ізарський).

НЕЗДО́ЛЬНИЙ, а, е, *рідко.* Нездатний, неспроможний. *Самі святі отці нездольні тепер сказати, в якому тілі може перебувати несмертельна душа, а в якому вона перебувати не може* (М. Йогансен); [Ч і п:] *Слабе дівча, — а пальчика її Одного розігнути я нездольний!* (І. Кочерга); *Все поважав* [коханець] *маєтне й маєстатне. Така порода, вутла і плоха. Я ж думав так: як до меча нездатне, то, певно ж, і нездольне до гріха* (Л. Костенко).

НЕЗДО́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Властивість за знач. **нездо́льний.** *Я винуватив мій розум у нездольності довести до кінця те, чого я від нього вимагав* (А. Перепадя, пер. з тв. М. Пруста).

НЕЗДОЛЯ́ЩИЙ, а, е, *діал.* Слабосилий. *Їй матері жаль кидати, що така вона дуже нездоляща* (Сл. Б. Грінченка); *Шрамко — це чоловік непоказний на вроду. Худий і хоровитий, і не мужицька кість. Цей був би нездолящий для битви, для походу. А щось та щось нам прийде з містечка розповість* (Л. Костенко); *Тепер урозумів месер Річчардо, яку він учинив дурницю, що оженився з молодою, бувши сам нездолящим* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕЗДОРО́ВИЙ, а, е. 1. *без дод. і рідко чим.* Який страждає якою-небудь хворобою або має погане здоров'я; хворий, недужий, слабий. *Оксана нездорова нервами* (Леся Українка); [П а р а с к а:] *Ти, знать, нездорова, в тебе голівка болить. Кажи, доню, болить?* (С. Васильченко); // Який свідчить про наявність якої-небудь хвороби, відсутність здоров'я. — *Чого цей корінець має такий нездоровий вигляд?* (М. Коцюбинський); *Голова у нього була важка, лиса і квадратна, руки маленькі, нервові, очі олов'яні; обличчя .. нездорового картопляного кольору* (Григорій Тютюнник); *Я відчуваю себе геть вимотаним. Тіло пашить нездоровим жаром, м'язи гудуть від перенапруження, на щоці печуть подряпини* (Любко Дереш).

2. Шкідливий для здоров'я. *Гнила та нездорова зима зовсім оголила дахи* (О. Ільченко); *Коли він урешті прийде до дев'ятого вагона, то йому сподобається і відверто нездорова залізнична їжа, і глевкуватий хліб, і півсклянки горілки, вміло поділеної на два рази* (Ю. Андрухович); *Із відкритого капота валив густий нездоровий дим* (І. Карпа).

3. *перен.* Не такий, як треба; ненормальний. *Іван Антонович, розлютивщись, кричав, що, доки командує ротою, нікому не дозволить створювати в ній нездорові взаємини* (О. Гончар); *Вона мала нездорову пристрасть до масної темної косметики і постійно підводила свої вар́ги тушевим олівцем, щоби були чіткішими контури* (Любко Дереш).

НЕЗДОРО́ВИТИСЯ, иться, *недок., безос., кому.* Те саме, що **нездужа́тися.** *Хоч мені трохи і нездоровиться, але я працюю* (М. Коцюбинський); [П р о к о п е н к о:] *Мені теж нездоровиться, але я приїхав аж у вашу Грабарівку* (З. Мороз); *Маріанні нездоровилось, і вона зранку дивилася передачі по телевізору* (О. Бердник); — *Починай! — наказав гетьман. — Мені щось нездоровиться* (В. Чемерис); *Вона приносить Альошу додому, дає карамельки і сир, поїть водою з ложечки, але Альошеньці нездоровиться* (Любко Дереш).

НЕЗДОРО́ВО. 1. Присл. до **нездоро́вий.** — *Почуваєш себе нездорово? — спитав я, окинувши оком молодого товариша* (О. Кобилянська); *Кримінального комісара Марека Віхуру вирізняв не загрозливий зріст, а найперше колір обличчя. Воно ніби пашіло, будучи нездорово червоним і додаючи сищикові лиховісності, так потрібної для грози вбивць та ґвалтівників* (А. Кокотюха); *Широке обличчя, колись витончене, а зараз хоч і засмагле, проте змарнілість проступала нездорово* (О. Ульяненко). // *у знач. пред., рідко.* — *Не хочу люльки, — каже Василь, — трохи не вона мені завадила. Так щось нездорово!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *у знач. пред.* Шкідливо для здоров'я. — *Не хочу люльки, — каже Василь, — трохи не вона мені завадила. Так щось нездорово!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В хаті душно, нездорово, краще одчинити вікна...* (М. Коцюбинський); *На кожну ложку дують* [гості], *бо гаряче нездорово їсти* (Б. Лепкий).

НЕЗДОРО́В'Я, я, *с., розм.* Хворобливий стан, нездужання, слабість. *Питає він — чого сумно? — вона зверне .. на нездоров'я* (Панас Мирний); *Смикнула* [господиня] *його за рукав, прохаючи, очевидно, пояснити, в чім криється причина нездоров'я гостя* (Григорій Тютюнник); *Зрадівши, проте, гостю, на часину забув* [Іван Андрійович] *про нездоров'я, всадовив його побіля себе в крісла, заметушився, подзвонив слузі і наказав негайно приготувати свіжої кави* (Б. Левін); *Зголосившись на нездоров'ї, Василь Леонтійович Кочубей склав із себе уряду* (Г. Колісник).

НЕЗДУЖА́ЛИЙ, а, е, *розм.* 1. Який нездужає; хворий, недужий, слабий. *Хата. Мати нездужала. Хліб зацвілий на столі* (М. Рильський); *Король дуже вподобав хорошу бранку, та, бувши на той час трохи нездужалим, велів одвезти її до пишного палацу в своєму парку .. і доглядати там, поки він не прийде до здоров'я* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Який не має фізичних сил, міцного здоров'я; кволий, безсилий. *Оришка — стара вже, нездужала, — тільки й того, що доглядає дитину...* (Панас Мирний); *Співав* [кобзар Остап Вересай] *похилий, нездужалий, Співав — і серцем молодів, Співав — і люди оживали, Співав — і ріс народний гнів* (М. Рильський); [К о р д е л і я:] *Ворожий пес, що покусав мене, І той би грівся в мене при вогні Такої ночі. А тобі, мій батьку, Мій батьку нездужалий, довелось Шукати захисту в хліві свинячім, З бродягами валятись на соломі!* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕЗДУ́ЖАННЯ, я, *с.* Стан за знач. **незду́жати.** *Вона схопилася за перше, що спало їй на думку, щоб відвернути його увагу від свого нездужання* (Ю. Шовкопляс); *Телеграма про нездужання Никандра Севастяновича змусила його поспішити на батьківщину* (В. Барка); *Гострі жалі лезами безнадії пронизували жінку, і в тіло ввійшло таке нездужання, що вона простягнула руки до степового марева і впала на могилу* (М. Стельмах).

НЕЗДУ́ЖАТИ, аю, аєш, *недок., на що і без дод.* Бути хворим, недужим; хворіти. *Нездужає Катерина, Ледве-ледве дише...* (Т. Шевченко); *А що Іван мій сердешний Робить у обозі? Нездужає, сіромаха, Лежить при дорозі* (Ю. Федькович); *Він переказав телефоном професоровій покоївці Пелагеї, що нездужає, просить вибачити й прийти не може* (В. Підмогильний); — *У вас жар, товаришу лейтенант. Ви нездужаєте, — вгамовував Чохов, вкладаючи Дороша на траву* (Григорій Тютюнник).

НЕЗДУ́ЖАТИСЯ, ається, *недок., безос., кому.* Погано себе почувати, відчувати слабість; нездоровитися. *Перед виїздом Прісьці щось усе нездужалося* (Панас Мирний); *Нездужається їй — з усього видно — і зі змученого лиця, з повільних рухів* (А. Головко); *Тарас увесь напружився: йому здалося, що то в Карповій хаті, що то маля Оксанине озвалося до нього плачем. Може, йому нездужається...* (Василь Шевчук); — *Що це з вами?.. Перед захистом треба бути в формі, в силі... — Нездужається, — скупо озвався Сагайдак* (О. Бердник).

НЕЗДУ́ЖИЙ, а, е. Те саме, що **неду́жий.** *Народе мій, нездужий краю мій! Коли позбудешся тавра століть неволі?!* (І. Багряний); // *у знач. ім.* **незду́жий,** жого, *ч.;* **незду́жа,** жої, *ж.* Хвора людина. *Довгенько лежала нездужа, не відмикаючи очей й не мовлячи слова, та усе біліла, та усе слабіла* (Марко Вовчок); *Бажаємо тільки вказати на те, що в українському обробленні* [притчі про Луку] *положено вагу особливо на соціальний контраст обох братів і на потребу людських, братерських відносин до бідних і нездужих* (І. Франко).

НЕЗДУ́ЖНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неду́жий;** нездужий. *Син Єремії Михайло був вибраний за короля. Нездужний на розум, слабкий на здоров'я, він швидко й помер* (І. Нечуй-Левицький).

НЕЗЕМНИ́Й, а́, е́. 1. Який виник або міститься, перебуває поза Землею. *Неземні істоти не обов'язково повинні бути схожими на людей* (М. Дашкієв); *Оджилві підійшов до цього громаддя, вражений його розмірами, а надто формою, бо звичайно метеорити більш-менш кулясті .. Оджилві стояв на краю цієї свіжої ями, приголомшений чудернацькою формою й кольором неземного тіла* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); // Не характерний для Землі. *Вони* [водорості] *ростуть по дну якісь мережані, гіллясті — фантастична, неземна рослинність* (О. Гончар); *Двері мали неземний вигляд. Перед такими дверима міг би походжати, брязкаючи ключами, святий Петро* (Ю. Андрухович); *Спершу виникла музика. Бадьора, весела, радісна й водночас якась надзвичайна — об'ємна, стереофонічна й наче неземна* (В. Нестайко); * У порівн. *Мов зачаровані, мов неземні, стояли непорушні, сонні, одягнуті в іскристий іній дерева...* (І. Рябокляч).

2. Потойбічний, загробний. — *Підіймаю я голову, дивлюсь, а на скелі знов стояла та ж сама неземна постать* (І. Нечуй-Левицький); *В його обличчі іноді проступало щось аж неземне, роковане, можливо, він уже знав про власну рокованість, був людиною долі, адже йшов проти сили темної, чорної й хотів упевнитись до кінця, яка вона немилосердна, темна та безвихідна для нас усіх* (Ю. Мушкетик); *Характерною рисою релігійного світогляду є віра в існування неземного, "потойбічного" світу, який нібито існує поруч із звичайним, відомим кожній людині світом* (з наук.-попул. літ.); // Який зумовлюється дією надприродних сил. *Мовби сила неземна підкидає їх обох — зскакують на сідла один з другим* (Г. Хоткевич); // Який не існує. *Для Івана .. дівчина була чимсь несказанно прекрасним, але неземним і далеким* (П. Колесник).

3. *перен.* Позбавлений усього буденного, грубого; незвичайний. *Все — і ліс, і моріжок, і річка — мені здавались чарівними й повними несказанної краси, чогось неземного* (Олесь Досвітній); *Колись і він чекав своєї неземної любові, співав про неї* (М. Стельмах); *Із таксі, яке зупинилося біля районного відділення міліції, вийшло неземне створіння* (А. Кокотюха); // Який зумовлює почуття захоплення; чарівний. *Анрі-Жак із вдячністю обмацав язиком середину рота, щоб уповні насолодитися неземним букетом російського напою* (Ю. Яновський); *На людей лився і лився неземний спів* (М. Стельмах).

4. *перен., розм.* Який перевищує звичайний ступінь, міру і т. ін. чого-небудь; надзвичайний. *Якби я невірним був тобі таємно, — .. Я б украв у себе щастя своє — долю, Я б зазнав страшного неземного болю!* (В. Бичко); *Дівчина стрілась — краса неземна* (П. Воронько); *Вечорами він .. стояв перед вікном, заціпенівши, майже не дихаючи, і очі його в такі хвилини палали ненавистю або, навпаки, були повні якоїсь неземної ніжності* (Р. Андріяшик).

Позазе́мна (неземна́) цивіліза́ція *див.* **цивіліза́ція.**

НЕЗЖА́ТИЙ, а, е. 1. Нескошений, незрізаний, який залишився на пні (про злакові рослини). — *Хліб незжатий покинула* [Палажка] *на полі* (І. Нечуй-Левицький); *Панський хліб майже увесь уже стояв у копах, а на маленьких хлопських нивках і досі було незжате жито* (П. Панч); *Господар витрушував вимолочені сніпки пшениці, згортав докупи жовте зерно — на першу паляницю і, визираючи когось, поглядав у степ, по якому погналося незжате збіжжя* (Р. Іваничук).

2. На якому залишилися на пні злакові рослини (про поле, ділянку). *Не було можности і не оплатилося збирати все збіжжя, і для того багато нив полишено незжатих, так що збіжжя разом із соломою гнило взимі під снігом* (І. Франко); *Кінь і Омелько вибігли з лісу на широку стежку, що йшла ліворуч від незжатих ланів пшениці* (Ю. Логвин).

НЕЗИМОСТІЙКИ́Й, á, é, *с. г.* Не здатний протистояти морозам та іншим несприятливим умовам зими (про рослини). *Деякі незимостійкі рослини зберігають за допомогою обрізки на пень восени* (з наук.-попул. літ.); *Персик — це найбільш теплолюбна культура з кісточкових і найбільш незимостійка* (із журн.).

НЕЗИ́ЧЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Те саме, що **недобрози́чли́вець.** *Мародери, незичливці й кати приходять потайки, коли ти спиш* (П. Загребельний); *Полуницький написав у Пітер картку, що .. Полуботків посланець бачився з Орликом біля Кальміуса. В те не повірили в Сенаті навіть найбільші незичливці України* (Ю. Мушкетик).

НЕЗИ́ЧЛИ́ВИЙ, а, е, *до кого і без дод.* Те саме, що **недобрози́чли́вий.** *Шульга ніколи не зважав на лестощі, але не звертав уваги і на пліткарів та незичливих людей* (Н. Рибак); *Нас після замотанини й незичливих перемовлянь з великим візиром Сефер-казі впущено до хана* (П. Загребельний); *Січ написала нового незичливого листа гетьману Івану Самойловичу* (Ю. Мушкетик); — *Здається мені, добродійко, що фортуна до вас так само незичлива, як і до мене* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕЗИ́ЧЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **нези́чли́вий.** *Їдучи до ЛюБліна, Потоцький послав королеві листа, де прямо закликав до війни: ".. Козаки .. що більше складали присяг, то більше у них було хитрості, неправди, зла, незичливості"* (П. Загребельний); — *Через нещирість і незичливість вашу з князем Ромодановським мусив Чигирин із іншими містами і селами українськими од турчина пропасти і кінчити навік неоплаканим запустінням з величезним кроні християнської пролиттям* (Ю. Мушкетик).

НЕЗИ́ЧЛИ́ВО. Присл. до **нези́чли́вий.** *Поступив він* [Помпей] *незичливо Супроти Красса, що для нього Тріумфу не жадав такого, Як за Серторія мав сам* (І. Франко); — *Така раціоналізація суперечила б нашій соціальній практиці, — незичливо промовив інженер* (В. Підмогильний); *Похиливши голову, дивився на нього митрополит суворо і незичливо* (Н. Рибак); — *Там гінці до пана гетьмана. — Що за гінці невчасні? — незичливо поглянув я на пані Раїну* (П. Загребельний).

НЕЗІ́БРАНИЙ, а, е. 1. Який залишився незірваним, нескошеним, невивезеним з поля, саду і т. ін. під час збирання врожаю. *Незібраний виноград на корені перестигав, лопався і гинув* (О. Гончар); — *Ти знаєш, як буває в Піщаному: план заготівлі овочів виконали, собі на зиму придбали, а потім усі сили на підготовку до зими. І залишається на городах третина незібраного врожаю...* (Микита Чернявський); *Незібраний льон тихо жовтіє, а другий лан уже всипаний снопиками, перехопленими під шиєю* (М. Малиновська); // На якому залишився врожай рослин. *Не хватає рук. Риплять і розвалюються трактори. З незібраних піль зганяють колгоспника, знімають останнього трактора і починають молотити* (У. Самчук); *За покаліченими незібраними полями, як велетенський хліб, лежала кругойдуча оболонь, навпіл розкраяна неширокою річкою* (М. Стельмах).

2. *перен.* Який не вміє зосереджувати свої думки, увагу, почуття і т. ін. на чому-небудь. — *А ти міг би вчитися краще .. Та не хочеш. Ти хлопець незібраний... — Як незібраний? — А так, захопишся чимось одним, про все інше забуваєш* (П. Автомонов); *Навіть якщо ми побудуємо фотонні ракети і стартові майданчики на Місяці чи на Меркурії і захочемо вирватися за межі Сонячної системи — нічого в нас не вийде! Бо ми ще незрілі, розчахнуті й незібрані* (О. Бердник); *Надто ледачий і незібраний для послідовного навчання, він ледве вивчив кілька медичних приписів і прикривав своє дрімуче невігластво купою плутаних уявлень про індійську, китайську і халдейську медицину* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

НЕЗІ́БРАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незібраний** 2. *Александров же тільки вряди-годи згадував Митусу, не забуваючи при тому добродушно пожартувати над його незібраністю та кумедними витівками* (М. Сиротюк); *Вийшла наяв* [стала явною] *наша неорганізованість, незібраність, безлад* (О. Шугай).

НЕЗІВ'Я́ЛИЙ, а, е. 1. Який не зів'яв, не втратив свіжості, зеленого кольору (про рослини). *Ще незів'ялі чебреці Лягають нам під ноги, А в тебе втома на лиці Із дальньої дороги* (Я. Шпорта); *Трава на хатньому подвір'ї ще зелена, незів'яла, а листя присипало її жовте, гаряче...* (М. Малиновська).

2. *перен.* Який зберіг свіжість, попередній вигляд. *Якби знав я, що побачу вроду пишную твою в незів'ялім, повнім блиску, — я побіг би, як стою* (І. Франко).

НЕЗІПСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який не зіпсувався; придатний для користування. *Кейт вибрав кристал у фользі червоного кольору .. і вставив його в гніздо детектора, а незіпсований поклав до портсигара* (О. Авраменко); // Який не змінився на гірше, не став гіршим. *Його обличчя вкрилося червоними плямами. Батьки Валерика віднесли ці плями на рахунок його природного хвилювання і незіпсованого кровотоку* (В. Єшкілєв).

2. Який не зазнав поганих впливів; морально чистий. — *Незіпсована, здорова натура, не вміє маскувати своїх симпатій, ні антипатій* (І. Франко); *Нехай собі говорить що хто хоче, але для порядної, роботящої, незіпсованої дівчини знайдеться завсігди дома заняття* (О. Кобилянська); — *Ви всі молоді, щирі, незіпсовані душі! Не слухайте голосу глухих, не йдіть за проводом сліпих, бо й самі вони не знають, куди йдуть* (П. Колесник).

НЕЗІПСÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незіпсóваний.** *Час від часу злодійкувато зиркала* [Лариса] *на Марію і знову ховала очі. Та господиня розцінювала це як сором'язність, душевну незіпсованість* (М. Руденко); *Мій недостатньо розвинений розум був, мабуть, досить відчутно спаралізований тривалим виконанням неправедних, а іноді й просто злочинних наказів, та душа ще зберігала свою природну незіпсованість, і тому звичайнісіньке почуття сорому примусило мене зробити крок назад* (П. Загребельний).

НЕЗІПСУ́ТИЙ, а, е. Те саме, що **незіпсóваний.** — *Дешевше все ж на океанському узбережжі, менше мєнтів* [міліціонерів] *і незіпсута їжа* (І. Карпа); *Його* [Я. Щоголева] *патріотизм настроєвий, елегійний; це прив'язаність консерватора і патріархального гетьманця до смачної, непохапливої і незіпсутої старовини, суто естетична закоханість в колорит минулої пори* (М. Зеров); *Молода і незіпсута душа Андрія одверта була* (І. Франко); *Думка, як блискавка, різнула в свідомості, щось найблагородніше зачепила в сумлінні незіпсутої дівчини* (Іван Ле).

НЕЗІПСУ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **незіпсу́тий.** *Наївна Владислава (хоча, коли ми юні, наївність не дратує і не виглядає відразливою, навіть по-своєму прикрашаючи людину і нагадуючи за нашу незіпсутість до первородного гріха) не помічає, як сіпаються Вікторові повіки* (С. Процюк).

НЕЗІСТÁВНИЙ, а, е. Те саме, що **непорівня́нний.** *Руйнується економія як наука: у ній з'являються різнорідні, незіставні поняття, які розривають єдиний логічний ланцюг* (М. Руденко); *Електронні технології дають можливість наймасштабнішого доступу до обсягів інформації, незіставних з фондами найбільших бібліотек світу на всіх доелектронних носіях* (з наук. літ.); *Оскільки для різних боргових цінних паперів періодичність нарахування процентів (сплати доходу) може суттєво відрізнятися, показники ефективної прибутковості будуть незіставними* (з навч. літ.).

НЕЗІСТÁВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незістáвний.** *Істотною ознакою постмодерну, за всіх нюансів, є відмова від універсалістського мислення, пафос незіставності й несумірності різних життєвих й мисленнєвих форм* (з наук. літ.); *До вад полімербетонів належить незіставність їх деформативних властивостей із залізобетоном конструкцій, неможливість їх нанесення способом торкретування на поверхні, що ремонтуються* (з наук.-техн. літ.); *Використання різних одиниць виміру породжує незіставність отриманих результатів* (з навч. літ.).

НЕЗЛÁГІДНИЙ, а, е. Який погано уживається з іншими; невживчивий. *Прогулянка .. гнітила його, як примха незлагідної старої людини* (О. Довженко); [К а т е р и н а:] *І я колись була така пихата, Незлагідна і розумом, і серцем, Ніколи не лишалася в боргу За слово зле чи за сердитий погляд* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); *Жив собі Тімон, незлагідний, лихий, Неприступний і колючий, мов реп'ях* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

НЕЗЛÁГІДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незлáгідний.** *Незлагідність і небажання йти на поступки зроблять свою справу. Ваше спільне існування перетвориться на демонстрацію суверенітету і щоденні "повстання" проти повсякденних звичок партнера* (з наук.-попул. літ.); *У хлопчиків дещо частіше, ніж у дівчаток, фіксуються підвищена збудливість, некерованість, конфліктність та незлагідність* (з навч. літ.); *У неволі казуари часто кладуть яйця, але лише в небагатьох зоологічних садах вдалося вивести пташенят. Найбільша перешкода для розмноження полягає в незлагідності самих птахів* (із журн.).

НЕЗЛÁГІДНО. Присл. до **незлáгідний.** *Його десь, певне, бентежило, що так незлагідно, невдало кінчається їхня зустріч* (А. Любченко).

НЕЗЛÁГОДА, и, *ж.* 1. Відсутність злагоди, взаєморозуміння, мирних стосунків між ким-небудь; незгода. [Н е д о б и т и й *(підспівує):*] *Ой ти старий, я молода, Тим між нами незлагода* (М. Кропивницький); *Він міг зовсім одібрати в його* [нього] *хазяйство і знову почати самому хазяйнувати, .. тоді повстала б у сім'ї сварка та незлагода, а дід Дорош цього не любив* (Б. Грінченко); *Мій приятель болюче переживав тривалу родинну незлагоду* (Л. Первомайський); *Через вас, через ваші незлагоди пішла марно половина мого життя* (Р. Андріяшик).

2. *з ким.* Відсутність узгодженості, порозуміння з ким-небудь, розбіжність у чомусь. *На захист князів Острозьких примчав* [Вишневецький], *як на свято. То більше, що з реєстровцями Косінського мав свої незлагоди* (Іван Ле); *Горпищенко думає .. про свої вічні чабанські незлагоди з дирекцією* (О. Гончар); *Безумство, пожадливість та ненависть візьмуть у Рікардові гору над совістю, а його незлагода з Маргаритою триватиме й надалі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Тривога, хвилювання; неспокій. — *Ой, калино моя, гірка ягода, Чом на серці моїм та незлагода?* (І. Манжура); *Богдан не хотів при Штепі признаватись Степурі у своїх незлагодах душевних та гризотах* (О. Гончар); *Ті, хто хотів отримати право на трон, вимушені були йти на поклоніння до Амона через безводну пустелю, зазнаючи в путі незлагод, страхів і страждань* (П. Загребельний); *Маю власні болі, власні незлагоди. Я був неначе щепа, висмикнута з землі й повернута на старе місце* (Ю. Мушкетик).

4. Відсутність злагодженості, гармонії в чому-небудь; різнобій. *Маятники заважали один одному відмінністю своїх ритмів, і час спотикався в тривозі, хитаючись від упертої незлагоди маятників* (О. Довженко); *Та ж мелодія долинає і з далекого репродуктора, що висить десь в глибині темного лісу. Тільки звуки, долітаючи сюди, запізнюються на якісь секунди. Можливо, ця незлагода і непокоїть граків* (І. Волошин).

НЕЗЛÁГОДЖЕНИЙ, а, е. Який не відзначається злагодженістю, узгодженістю дій, звуків, думок і т. ін.; недружний. *Під одноманітне читання дячка й незлагоджений спів хору в домі Головатих стукотіли ножі, готувалися страви для поминального обіду* (С. Добровольський); *Не чекаючи на ще один заклик, усі, хто вийшов, опустилися навколішки. Щоб, не змовляючись, почати незлагодженим хором: — Пробачте нам, люди добрі! Простіть нам! Простіть!* (А. Кокотюха); — *Ми зробили це!* — *тріумфально, незлагодженим дуетом проголосили детективи Штефанчук і Гартль, увійшовши у ювелірну крамницю* (В. Кожелянко); // У якому відсутня злагода. *Це подружжя, так різко незлагоджене, було свого часу предметом численних розмов у львівських салонах* (І. Франко).

НЕЗЛА́ГОДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незла́годжений.** *Слова, мов крига, а голос, наче літня купіль, — все разом своєю незлагодженістю бентежить душу старомолодого чоловіка* (І. Волошин); *Урятувала газету тільки незлагодженість у рядах згаданих у публікації чиновників: одні з них вважали, що на редакцію слід подати в суд за неприпустиму описку у слові "грав", інші прагнули примусити журналістів спростувати інформацію про існування підпільного картярського клубу* (Н. Сняданко); *Відчував* [Марченко] *і незлагодженість, крихкість власної родини й водночас знав, що лише на ньому вона тримається і лише він може її захистити* (Ю. Мушкетик).

НЕЗЛА́ГОДЖЕНО. Присл. до **незла́годжений.** *Музичні інструменти першої миті грають наче незлагоджено, врозбрід, та вже наступної миті — і шпаркіше, й завзятіше* (Є. Гуцало); *Сорок п'ять хвилин щотижня ми незлагоджено крокуємо по колу під звуки деренчливого і вічно розстроєного піаніно* (Н. Сняданко); *Кілька чоловік, які ще не наковтались снодійної спеки, я в тому числі, зігнули руки в ліктях і незлагоджено заплескали* (М. Кідрук).

НЕЗЛА́МНИЙ, *рідше* **НЕЗЛО́МНИЙ,** а, е. 1. Якого не можна розбити, зігнути, зруйнувати і т. ін.; дуже міцний. *Люто плюснула хвиля за хвилею о величезний камінь, кинулась було підгризати спідні, на дні покладені плити, шукати між ними проходу, але все було даремно — всюди камінь та й камінь, щільно стиснений і збитий в одну незломну стіну* (І. Франко); *В кузню свою він пішов, злу думку плекаючи в серці. І на колоді ковадло поставивши, викував пута Він нерозривні й незламні, щоб кожного міцно тримали* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. *у чому і без дод.* Якого не можна побороти, скорити, зламати і т. ін.; непереможний. *Князь стоїть такий, як і завжди, стрункий, дужий, незламний* (С. Скляренко); *Є серце в народу невтомне, На все в нього сили стає. В труді і у битві тверде і незломне, Снагу нам і мудрість дає* (В. Бичко); // Який свідчить про чию-небудь непереможність, нескореність. *По ній* [постаті] *знати вперту, незламну силу* (Леся Українка); *Мовчки, незламною дишучи силою, вийшли ахеї, Кожен готовий в душі один одному поміч подати* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Який не можна послабити, придушити, зменшити і т. ін.; наполегливий, завзятий. [Ш е в ч е н к о:] *В незламній боротьбі прославлений народ!* (П. Тичина).

3. Який виявляє стійкість, твердість, непохитність у намірах, поглядах, учинках, діях і т. ін.; вірний своїм переконанням; непохитний. *Тепер я бачив самого Хому Прядку. Це був той самий, кого я шукав. Той запальний, незломний, повний буйних сил, яким треба дати вихід* (В. Винниченко); *Грабовський стояв остовпіло, не відаючи, чим допомогти цій людині, завжди такій незламній, беручкій, сповненій віри, а тепер безсилій та безпорадній* (М. Сиротюк); // Який свідчить про чию-небудь стійкість, твердість, непохитність у чомусь. *Батько тільки махнув на неї рукою, як і на її матір, бо добре знав незламну, цупку вдачу їх обох...* (І. Нечуй-Левицький); *Вона бачила, що він зараз стиснутий залізною незламною волею Крутояра* (В. Собко); *Вже в ранньому дитинстві Леся Українка відзначалася рішучим, незламним характером* (з наук.-попул. літ.); // Який не можна похитнути, зменшити, послабити (про віру, надію і т. ін.); твердий. *О, скільки в їх* [них — очах] *незломної надії, О, скільки в їх на щастя любих мрій!* (Сл. Б. Грінченка); *Бачив я, як радісно ступав він На сей важкий, безповоротний шлях, Яку незламну в серці віру мав він* (І. Франко); *Оддавало вірою од його слів незламною, як гора кам'яная* (С. Васильченко).

4. Якого не можна порушити, змінити; непорушний; незмінний. *Як і тоді, твоє незламне слово, товариш мій, учитель бойовий!* (В. Сосюра); *Мабуть, з сивої давнини віків пройшли через століття оці дикунські звичаї, незламними й живучими лишилися в побуті слободян* (А. Шиян); *У військових існував незламний порядок просування по службі: якщо ти стажист, то сиди стажистом як мінімум рік, перш ніж тобі нададуть можливість довести своє право на місце штатного пілота* (О. Авраменко).

НЕЗЛА́МНІСТЬ, *рідше* **НЕЗЛО́МНІСТЬ,** ності, *ж.* Абстр. ім. до **незла́мний, незло́мний.** *Йому подобалась його рицарська твердість і незломність* (І. Франко); *Хочемо чистоти, святощів, мужності, незламності — маємо на це право, виборoли його кров'ю — хочемо!* (П. Загребельний); *Завжди веселий і привітний, лице напівокругле, по-жіночому ніжне — суворої простоти й незламності воїна на ньому не видно* (В. Чемерис); *Віра в непохибність короля і незламність його слова тане в сумнівах, їдких, як смертельна отрута* (З. Тулуб).

НЕЗЛА́МНО, *рідше* **НЕЗЛО́МНО.** Присл. до **незла́мний, незло́мний.** *Я зрозумів дорогу правди й дав велику клятву незламно йти по ній* (Г. Хоткевич); *Як дивно сплітається старе з новим і минуле з майбутнім, як незломно вірить людина в побіду життя над смертію* [смертю], *в прихід зеленої весни* (Б. Лепкий); *Не чує князь слів. Таж добре він знає цю блідість обличчя, що стає відразу незломно твердим* (Н. Королева).

НЕЗЛЕ́. Присл. до **незли́й.** *Волот присів супроти повелителя дулібів та й став звіряти йому свою журу... — То ти не годен посадити їх на місце, своїх мужів? — незле, одначе й не без підозри подивився на нього Добрит* (Д. Міщенко); *— Хай вам щастить! Старий не сказав і слова. — От відлюдькувата тетеря, — незле посміхнувся Анатолій* (Є. Гуцало); *Клим був парубок толковий і вчився незле, і станом був гожий, високий, худорлявий* (У. Самчук); *Добриня потиснув простягнуту руку. — А ти ж де живеш? Що робиш? Бачу, тобі тут незле ведеться?* (В. Малик); *Виявилось, омці* [друзі з Омська] *незле володіють українською. Легким, не обтяженим зайвими канонами суржиком Женя переповів історію їхніх поневірянь* (Любко Дереш); // *у знач. пред. За нинішніх економічних умов незле було б створити всі належні умови, щоб уможливити рівноправну співпрацю письменника з видавцем* (з газ.).

НЕЗЛЕ́ЦЬКИ, *розм.* Присл. до **незле́цький.** *Ця розмова ще дужче впевнила Сірка, що вчинив незлецьки, поїхавши в Чигирин* (Ю. Мушкетик); *Раптом згори сипонуло книжками просто перед нашим носом, серед них були й грубі фоліанти, які могли б незлецьки нас уведредити, впавши на голови, мимоволі ми притиснулися до стіни і далі йшли попід нею* (Ю. Винничук).

НЕЗЛЕ́ЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить добрий (у 4, 5 знач.); непоганий. *Сірко засоромився теж й мовив майже суворо: — Я до того... І я був козаком незлецьким* (Ю. Мушкетик); *Вовка Лясота .. тепер головний* [лікар] *(одне з двох: або справді незлецький лікар, або це його єдиний спосіб самоствердитися, бо зарплати не платять, а вдома жінка пилкою працює)* (О. Забужко); *Дивлюсь — то не ступа, а гільза німецька, а в гільзі — пшениченька наша незлецька* (І. Драч); *На самім початку приставили його до отця Онуфрія, переписувача книг, бо був грамотний і мав незлецький почерк* (Г. Пагутяк).

НЕЗЛИ́Й, а́, е́. 1. Який не має в собі злості, злоби; досить добрий (у 1, 3 знач.). [Е д і т а:] *Для щирої душі, незлого серця не треба красномовства, тільки правди* (Леся Українка); *Господи, невже це може статися?! Невже завтра, позавтра ці молоді, веселі, незлі люди будуть непорушні, задубілі трупи?* (В. Винниченко); *Він — чолов'яга незлий і високо попід небеса не заноситься, дарма що тепер велику силу має* (Н. Королева); // Який виражає доброзичливість, прихильність до кого-небудь. *Помолюся Господеві Серцем одиноким І на злих моїх погляну Незлим моїм оком* (Т. Шевченко).

2. *розм.* Непоганий (у 1 знач.), досить добрий (у 4, 5 знач.). *Русявий гармоніст лади настроїв, Шукав мотивів тихих і незлих* (А. Малишко); *Мені сяйнула незла ідея. — Слухай, а чи не вийти нам трохи на повітря? — запропонував я* (Ю. Андрухович).

◊ **Помина́ти / пом'яну́ти до́брим (незли́м, ти́хим** *і т. ін.)* **сло́вом** *див.* **помина́ти**[1].

НЕЗЛІ́ЧЕНИЙ, а, е. Якого не злічили, не порахували. *Він вправно висмикнув з широкого рукава вузьку смужку паперу, став читати: — Року п'ятсот двадцять першого татари Бельзьку, Любельську, Холминську землі звоювали, розбили поляків під Сокалем, вивели полон незлічений* (П. Загребельний); *Сторінки машинопису, цілі стоси яких невідомо з якої причини виповнювали шухляди її письмового столу, виглядали радше незліченими шарадами, аніж вмістилищем примарних повідомлень* (Ю. Іздрик).

НЕЗЛІЧЕ́ННИЙ, а, е. Якого не можна злічити з огляду на його величезну кількість. *Пасли* [люди] *незліченні череди товару та отари овець* (І. Нечуй-Левицький); *Хоч забудеш ти за мене, Я за тебе не забуду; Незліченними гадками Все тобі являться буду* (І. Франко); *Тут малятком я вперше сміявся, тут живе незліченна рідня, тут змужнів я і вгору піднявся незабутнього, світлого дня* (М. Упеник); *Він над усе полюбив час від часу занурюватися в незліченні гірські потоки і зосереджено лежати в них, дивлячись у насичено-синю, без жодної хмарини, безодню вгорі* (Ю. Андрухович).

НЕЗЛІЧЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незліче́нний.** *Хоч народився імператором і вже шестилітнім одержав корону (випадок рідкісний навіть на ті каламутні часи), тяжів над ним страх загубитися в безмірі держави й незліченності люду* (П. Загребельний); *Матекові згадалася його зустріч коло велетенського мідного котла, що засвідчував незліченність скіфського племені* (І. Білик); *Деякі з нас — ті, що потрапили на Захід першими, — розповідали про незліченність сортів їдла і питва* (Ю. Андрухович).

НЕЗЛІЧЕ́ННО. Присл. до **незліче́нний.** *Рине перший повстанський загін на Самбір, по дорозі незліченно помножиться, подібне станеться в Стрию, Жидачеві, Комарно — по всіх містечках і селах, й нарешті всенародне ополчення рушить на Львів...* (Р. Іваничук); // *у знач. пред. Засміявся — зубів у його незліченно, а білі ті зуби, білі, як сметана* (Марко Вовчок); *Тій землі ні кінця ні краю, народу там незліченно, ліси непрохідні, а зими такі люті, що птахи замерзають на лету!..* (В. Малик).

НЕЗЛІЧИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **незліче́нний.** *На Голуба війнуло скаженим вітром незлічимих походів, дихнуло димом згарищ і боїв* (Н. Рибак); *Цар зрадів цьому чоловікові, який минулого разу ладен був оддати перському цареві всі свої незлічимі багатства й палко бажав йому завоювати Елладу* (І. Білик); *То хребет міста Бродвей із сотнями театрів, театриків і студій, то Сохо з так само числом незлічимими галереями й виставковими залами, куди вхід безкоштовний* (О. Забужко).

НЕЗЛІЧИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **незлічи́мий.** *Г. Кантор застосовував діагональний аргумент, доводячи незлічимість дійсних чисел. (Це не перший його доказ незлічимості дійсних чисел, однак найпростіший із них)* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗЛІЧИ́МО. Присл. до **незлічи́мий.** *Перший день життя на полонині захопив Осипка .. Тут сонце повними обіймами огортає землю, а трави незлічимо квітнуть різнобарвними чічками* (І. Пільгук).

НЕЗЛІ́ЧНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **незліче́нний.** *Молоді заїхали на малий час в Замостя до старого Замойського, а потім поїхали на Волинь у Вишневець, що був осередком незлічних маєтностів* [маєтностей] *Вишневецького* (І. Нечуй-Левицький); *Року 1620-го яничари облягли замок. Грізна повінь незлічних лав затопила край неба* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕЗЛОБИ́ВИЙ, а, е. Який не має, не виявляє злоби; добродушний, лагідний. *Щирий і незлобивий був лицар* [гетьман Сомко], *да вже ж як і допечуть йому, то стережись тоді кожен* (П. Куліш); [С і м о н:] *Були ми ще чисті, невинні і незлобиві малі хлопці* (І. Франко); *Звичайно, така чудова земля та ще й з такими незлобивими, щасливими людьми, яких ромеї називали гіпербореями.., дуже вабила імператорів римських* (С. Скляренко); *Влучний на слово, щирий і незлобивий у товаристві, він усім подобався* (М. Чабанівський); // Який не містить у собі злоби, не виражає її. *Він посміхавсь увесь свій вік — у радощах і в горі, в веселощах і в праці, і в незлобивому глузуванні з людей і з самого себе* (О. Довженко); *Хлопці зустріли Нухима радо, з жартами і незлобивими дотепами* (А. Іщук); *І в тому незлобивому шелесті лісу, і в димах, і в кожному несподіваному зламі стежки вчувалася йому докора за те, що так довго сюди не навідувався* (Григір Тютюнник).

НЕЗЛОБИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **незлоби́вий.** *Любили її всі за добре серце, за незлобивість, за сміх дзвінкий, невтомні жарти й веселу вдачу* (А. Шиян); *Рівно ділив* [кошовий] *на всіх гнів і справедливість, в його серці завжди знаходили відгомін незлобивість та щирість і діставали найсуворішу відсіч науст і підступ* (Ю. Мушкетик); *Глечик з водою та шматок хліба у мисці свідчили про незлобивість хутірських людей* (В. Єшкілєв).

НЕЗЛОБИ́ВО. Присл. до **незлоби́вий.** *Дехто з подруг і товаришів незлобиво жартував над її любов'ю до стенографії* (О. Донченко); *Вона незлобиво стукала мене в спину своїм маленьким напівдитячим кулачком* (Ю. Збанацький); *— Бреши, бреши, старий джигуне! — незлобиво одвічала баба. — Я на тебе не гніваюся!* (О. Бердник); *Чоловік у масці зустрівся поглядом зі смертельно блідим господарем балу і сказав майже незлобиво і навіть весело: — У вас вродлива донька. Поздоровляю, ваша світлосте* (В. Лис).

НЕЗЛОБЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **незлоби́вий.** *На пагорочок, на зігрітий пісок виповз незлобливий вуж і ніжиться на сонці* (Ю. Мокрієв); *За вдачею Фігура був добродушний, незлобливий і м'який. Ігор Дмитруха відчув це одразу* (В. Нестайко); *В прозорій ясності вересневого дня приглушене бубоніння бою здавалося Андрієві незлобливим і мирним* (Ю. Бедзик).

НЕЗЛОБЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **незлобли́вий.** *Його постійна вимогливість, ба навіть прискіпливість до колег у дивний спосіб поєднувалася з незмінною незлобливістю та поблажливістю* (О. Шугай); *Саме християнство пом'якшило душі українського народу, сформувало в нього відому на весь світ доброту, незлобливість, працелюбство та благочестя* (із журн.).

НЕЗЛОБЛИ́ВО. Присл. до **незлобли́вий.** — *Певне, гадав собі, що вічно жити будеш. Аякже, знайшовся ще один Агасфер!.. — незлобливо дошкуляла Дарка* (І. Нижник); *Вона .. часто допікала батькам тим, що, коли вони моралізували на її адресу, слухала зарубіжну програму англійською мовою і перекладала їм. Цього разу вона чинила свій ритуал незлобливо, а лише з неприхованою іронією і скепсисом* (В. Яворівський); *Джейн рішуче похитала головою. — Таке неможливо забути, — сказала вона незлобливо, просто констатуючи факт* (О. Авраменко).

НЕЗЛО́БНИЙ, а, е. Те саме, що **незлоби́вий.** — *Яка сама* [Маруся] *добра і незлобна, так і про усіх дума* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Патер виглядав таким простодушним, одвертим і незлобним, що годі було навіть уявити собі, щоб він міг писати доноси на своїх собратів* (І. Франко); *Дядько трапився м'який і незлобний. Він цілком несподівано для Горобенка охоче пристав до розмови* (Б. Антоненко-Давидович); [Л і р:] *Ні, ні, Регано! Ти моїх проклять Ніколи не заслужиш. Ти вродилась Незлобною* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра); *Фаїна десь роздобула курку, зварила міцний бульйон і категорично заборонила пити його комусь іще, окрім Андрія, що викликало купу незлобних жартів з боку Малюти та Гірша* (А. Кокотюха).

НЕЗЛО́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незло́бний.** *Християнство бачило свій ідеал у покорі, податливості та незлобності* (І. Франко); *Подяку Господу складайте, бо Він добрий, Бо вічна Його милість і незлобність* (В. Багірова).

НЕЗЛО́БНО. Присл. до **незло́бний.** *На подвір'ї управитель саме сідлає жереба і незлобно пересварюється зі своєю не в міру ревнивою дружиною* (М. Стельмах); *Дружиною мені приснились ви, ми з вами ідемо, побравшися за руки, .. і болі не болять мені, і тихо у щасті і добрі щасливий наш народ на нас незлобно дивиться і каже, що болі не болять йому, він каже, при хлібі, при одежі і при світлі він вільний* (М. Вінграновський); *Ми незлобно кепкували з нього. Проте хлопцеві було не до сміху* (М. Андрусяк).

НЕЗЛО́МЛЕНИЙ, а, е. Який (якого) не зламали; незламаний. — *Тепер тягніть, — звернувся він до Тайах, показуючи їй із жмені кінчики двох сірників, — вгадайте того, що з сіркою. Тайах дійсно витягла незломленого сірника* (Ю. Яновський); *Буде незломлений наш дух жити у святій цій споруді, наша воля сяятиме в небі блиском недосяжних бань* (О. Гончар).

НЕЗЛО́МЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незло́млений.** *З гідністю тримаються обидва — колишній ополченець і кадровий молодий офіцер, його командир. Обчухрало їх життя, але в обох почувається незломленість духу, і в стосунках між ними вловлюється щось таке, чого не збагнути сторонньому* (О. Гончар).

НЕЗЛО́МНИЙ *див.* **незла́мний.**

НЕЗЛО́МНІСТЬ *див.* **незла́мність.**

НЕЗЛО́МНО *див.* **незла́мно.**

НЕЗЛОПА́М'ЯТНИЙ, а, е. Який не довго пам'ятає заподіяні кимнебудь зло, образу. *Блідий і грішний стою перед лицем твоїм, безлике й пересічне місто моє, .. велико- і малодушне, часом навіть цілком бездушне, всепрощаюче й незлопам'ятне* (О. Ірванець); *Чиста душа .. шляхетно прощає нашу сліпоту і глухоту: діти незлопам'ятні* (С. Процюк); *Вони* [дівчата] *виявилися незлопам'ятними — чи, радше, просто пробачили їй усі образи з почуття жалю до неї, коли вона стала відьмачкою, а тепер вирішили не згадувати минуле* (О. Авраменко).

НЕЗЛОПА́М'ЯТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незлопа́м'ятний.** *Фіннела могла розраховувати лише на його дружбу і .. мусила з цим змиритись, а він, із властивою йому незлопам'ятністю, пробачив їй ті образливі слова* (О. Авраменко).

НЕЗЛОСТИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **незлоби́вий.** *"Катю, це ж багатство! — заздрісно їла її очима Люська Офіцерша, суха, пристаркувата, але незлостива дівка, коли вони милися в лазні. — Та якби я мала таку хвігуру* [фігуру]..." (В. Шкляр); — *Дозволь, я відчиню кватирку, ти страшенно накурив і... наміркував. Порівняння, може й незлостиве, його міркування з димом біохіміка образило, але він подумав: "я повинен тримати себе в руках"* (В. Підмогильний); *Про нього ходив добродушний, незлостивий жарт, що він, мовляв, і народився в окулярах* (М. Руденко); *З якого боку не поглянь, був наш Фабіо славним хлопцем: кремезний, роботящий, з доброзичливим і незлостивим характером* (М. Кідрук).

НЕЗЛОСТИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **незлости́вий.** *"Ангел, мій охоронець, нині зі мною звеселюється пустелею. Я до неї народжений. Старість, бідність, смиренність, безжурність, незлостивість — ось мої з неї співжилиці.." — писав Сковорода в листі до Артема Дорофейовича 19 лютого 1779 року* (Г. Пагутяк); *Там, на лавочці, любив сидіти односельчанин, дитя війни, тихий пияк з прощальною незлостивістю, мов знав про близький відхід і боявсь пробалакати потаємне* (Є. Пашковський).

НЕЗЛОСТИ́ВО. Присл. до **незлости́вий.** *Тимко, журливо посміхаючись, з любов'ю дивився на свого веселого товариша, підганяв його незлостиво* (Григорій Тютюнник); — *Засидівся я тут з вами, чортами, — незлостиво скаржився він* (Ю. Збанацький); *Спасокукоцький і Кукуєвицький засміялися теж. Але добродушно, незлостиво. Часи глузувань з мене минули назавжди* (В. Нестайко); *Пахне димком, довкола вогню бігають їхні діти, Катерина незлостиво покрикує на них, а на душі так любо та мило, що весь світ пригорнула б до серця* (В. Шкляр).

НЕЗМА́ЩЕНИЙ, а, е. Який не змастили, не намазали чим-небудь. *Виразніші ставали окремі звуки того великого базарного шуму. Перш за все іржання коней, потім верескливий скрип незмащених коліс, дзвін молотків по ковалдах* (Ю. Логвин); *Хвіртка заскрипіла .. Петро наддав ходи. Було темно, і з найгустішої темряви почувся скрип незмащених завіс* (Г. Пагутяк); *Олекса легенько розгойдав її* [гойдалку], *і вона заскрипіла, ніби незмащені хатні двері* (М. Матіос); *Десь опополудні пронизливо заскрипів у незмащеному замку ключ, протяжно рипнули двері* (М. Андрусяк); * Образно. *Я чув, як у Жориному лобі заскрипіли незмащені коліщатка, але крутилися вони явно не в той бік* (В. Шкляр); * У порівн. *Добрий обід розморив його, вічі стомлено мружились, і язик у роті повертався мляво, як незмащений* (І. Білик).

НЕЗМИ́ВАНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **незми́вний** 1. *Ось вона полоще батькову сорочку, покроплену де-не-де незмиваними плямами мазуту* (А. Шиян); *Артур уявив собі райцентрівську лазню з облупленими кахлями в незмивані жовтуваті патьоки, мокриць і павуків на стінах, іржаві крани з перекошеними вентилями* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Те саме, що **незми́вний** 2. *Духовна консисторія поклала на всю родину специфічне й незмиване тавро єпархіальної моралі* (Іван Ле); *Не чекай, щоб скоріше цей образ поблід, щоб забулася швидше ця зустріч у полі, — той, що ззаду лишився, незмиваний слід накладе на усі твої радощі й болі* (С. Голованівський).

НЕЗМИ́ВНИЙ, а, е. 1. Якого важко або неможливо змити. *Дощі шліфують вимитий граніт, Та кіптява незмивна в'їлась в стіни* (М. Шеремет); *На обличчі в нього глибоко в'їлися в шкіру сині порошинки, очі обведено темним, — вугілля поклало на шахтаря незмивні знаки* (Ю. Яновський); *З кожним новим кроком удовж .. поплямленого мокрими підтьоками й незмивними графіті Софійського муру мене роз'їдає дедалі пекучіше відчуття досади* (О. Забужко).

2. *перен.* Якого не можна позбутися, забути, спокутувати. *Все кінчено, все пішло прахом, і надії, й сподівання, лишався тільки біль у попереку та незмивна ганьба* (І. Білик); *Він мав таку незмивну печаль у очах, і виглядав дуже кволим, через рани на спині, що, здавалось, проникали аж до душі, що я став дбати про нього, а він — про мене, аби нам не приймати помочі від молодших і здоровіших* (Г. Пагутяк); *Короїд на обаполі залишив дрібкуваті сліди, тане в покинутій мильниці сірий змилок, тане незмивне горе покинутості* (Є. Пашковський).

НЕЗМИ́ВНО. 1. Присл. до **незми́вний** 1. *Полинна гіркота лягла незмивно на пересохлі уста* (Н. Рибак); *Мокре листя незмивно прикипіло до сходів, знадвору напливала теплінь, всередині стіни холоднішали від темряви* (Є. Пашковський).

2. *перен.* Присл. до **незми́вний** 2. *Якби ця картина не збереглась незмивно у моїй пам'яті, то зараз, пишучи ці рядки, я б нізащо не повірив, що суддя за одним махом оголосив смертні присуди тридцяти двом чоловікам та жінкам* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса).

НЕЗМИГНИ́Й, á, é. Пильний, нерухомий (про погляд, очі); некліпаючий, немигаючий (у 1 знач.). *Поруч мене витріщилися незмигні очі. Й ще одні — ліворуч, кліпали повіками: кліп-кліп, кліп-кліп* (Ю. Мушкетик); *Сошенкові потемніло в очах. Він сьорбнув уже схололого чаю й поперхнувся, закашлявшись. Директор дивився на нього незмигним зміїним поглядом* (Н. Околітенко); * Образно. *Сміливо дивися у незмигне сфінксове око часу, художнику Кириле, а не відводь погляд і не роби псевдосором'язливих реверансів* (С. Процюк).

НЕЗМИ́ГНО. Присл. до **незмигни́й.** *Сухі, бездумні очі* [Вериги] *дивилися незмигно в куток, де стояв пучок жита* (П. Панч); *Вона чомусь не пішла до танцю, сидить і незмигно дивиться на капітана* (О. Гончар); *Я занадилася сторожувати дачу ціле літо .. Перші дні я могла незмигно дивитися на кожну окрему квітку годинами, аж до очамріння* (М. Матіос); *Жига відміряв гробареві дві кварти черешневої паленки за сорочку мерця. І вдома провісив її проти лампи і незмигно прикипів очима до чорних пасмуг запеченої крові на дранті* (М. Дочинець).

НЕЗМИКА́ННЯ, я, *с.* Неможливість зімкнути що-небудь. *Професійним співакам незмикання голосових зв'язок загрожує тимчасовою втратою працездатності* (з наук.-попул. літ.); *Мікропіле — пилковхід, отвір, що утворюється внаслідок незмикання покривів насінного зачатка, через який пилкова трубка потрапляє в насінний зачаток* (з навч. літ.).

НЕЗМИ́ЛИТИСЯ, люся, лишся, *док., рідко.* Стати немилим, нелюбим. *Я й сама не знаю, що зо мною сталося: .. як побачила тебе, світ мені незмилився* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Її горе ззіло* [з'їло], *світ їй незмилився* (Ганна Барвінок).

НЕ́ЗМИР, у, *ч., заст.* Стан ворогування; чвари, ворожнеча, розмир (у 1 знач.). *Незмир між їх* [них] *пішов* (Сл. Б. Грінченка).

НЕЗМИСЛЕ́НИЙ, а, е, *заст.* Безтямний (у 1 знач.), нерозумний (у 1 знач.). *Мали вони нас за скот незмислений* (П. Куліш).

НЕЗМІ́НЕНИЙ, а, е. Який не змінився (у 1 знач.), такий самий. [„Ч о р н е д о м і н о" *(незміненим голосом, так, що можна пізнати голос Долорес):*] *Немає честі нападати ззаду!* (Леся Українка); *Ми аж позавтра виїжджаємо. Як любив я її стільки років вірно й носив це почуття незмінене в душі, можу ще й цих кільканадцять годин пождати* (О. Кобилянська); *Перед Іваном степ жовтів За сотні літ незмінений* (М. Шеремет).

НЕЗМІ́НЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незмі́нений.** *На території Волинського Полісся чимало еталонних ландшафтів, місцевостей, придатних для розвитку рекреаційного господарства. Серед них відомий різноманітністю та незміненістю ландшафтів Шацький державний національний природний парк* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗМІ́НЕНО, *рідко.* Присл. до **незмі́нений;** незмінно. *Я поглядав у те симпатичне личко, бачив ті незмінено милі очі* (О. Кобилянська); *Є композиції, де старі, засвоєні форми збережені майже незмінено. Такою традиційною композицією є Собор Отців церкви* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗМІ́ННЕ *див.* **незмінно.**

НЕЗМІ́ННИЙ, а, е. 1. Який не змінюється або не може змінюватися; такий самий. *Єдине, що людина має незмінного, вічного, святого, це — родина* (В. Винниченко); [М е л е ш к о:] *Адже ж не можна прожити п'яти років та ще на війні і лишитись зовсім незмінним. Починаєш глибше розуміти і цінити життя* (І. Кочерга); *Ми побачили, як родить жінка .. Ось що в нас є ще незмінного з перших років людського розвитку — його ніколи ніхто не перейде й не полегшить* (Ю. Яновський); *Минають віки, волею людей змінюється географія степу, іншими люди стають, і вітри, і трави, зостається незмінною тільки оця безмірна широчінь степова та високий Чумацький Шлях* (О. Гончар); *Шопенгауер казав, що кожен вчинок є необхідним вислідом взаємодії змінних обставин та незмінного характеру людини* (О. Шугай).

2. Який є неодмінною ознакою кого-, чого-небудь, завжди наявний, звичний для когось; обов'язковий (у 2 знач.), неодмінний. *З трикутничком русявої борідки і в своєму незмінному пенсне він був схожий на Чехова* (О. Донченко); *Завіса підіймається, в залі віє холодом сцени, старими фарбами й тим особливим запахом куліс, що завше є незмінний у кожному театрі* (Ю. Яновський); *Андрій зібрався "з речами", взяв свою незмінну й єдину торбиночку, зроблену з майки, потис товаришам руки й пішов* (І. Багряний).

3. Який не підмінюється, не замінюється і т. ін. ким-, чим-небудь. *Не менше дивувався й Іван Митрофанович, незмінний голова з сорок третього* (О. Підсуха); *Спіть, брати! В житті не спали ви, Бо були в незміннім караулі* (Д. Павличко); // Який не проходить, не покидає кого-небудь; постійний. *Світ одягти в нову сорочку — було давнім, незмінним бажанням Мажита Гафурі* (П. Тичина); *Кожен, кому судилася така дружина, весь вік свій жив у незмінному щасті* (Ю. Винничук); *Усюди, скрізь одно бажання, Одно незмінне поривання* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

4. Завжди вірний кому-небудь, своїм принципам, переконанням і т. ін.; відданий (у 2 знач.). *Працюй до знемоги незмінним борцем* (П. Грабовський); *Згадай про них, товаришів незмінних — Степовиків, поморів, шахтарів, — .. в одвазі й вірності єдиних* (М. Рильський); // Який свідчить про вірність, відданість кому-, чому-небудь; незрадливий. *Глянути на їх* [них], *то й сліпі ж забачать, яке вірне, незмінне тут кохання* (Марко Вовчок).

5. *лінгв.* Який не має форм словозміни; незмінюваний. *У слов'янських мовах незмінними частинами мови є прислівник, прийменник, сполучник, частка й вигук* (з наук. літ.).

НЕЗМІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **незмі́нний** 1–4. *Ми знали тільки одну державу — буржуазну, сучасну, з усіма її усталеними органами й апаратами. Ми вірили в її вічність, непохитність, незмінність* (В. Винниченко); *Точність і незмінність режиму була найвищим законом його життя, запорукою довголіття* (В. Собко); *Положення трактату цілком узгоджуються з нині чинними нормами римського права, в незмінності яких кровно зацікавлений весь рід Юліїв* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *лінгв.* Властивість за знач. **незмі́нний** 5. *Основними ознаками ізолятивних мов є незмінність слів за відмінками, числом, особою, часом тощо і вираження синтаксичних відношень переважно порядком слів* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗМІ́ННО, *рідко* **НЕЗМІ́ННЕ.** Присл. до **незмі́нний** 1–4. *Новий секретар був з усіма незмінно й спокійно ввічливий* (В. Підмогильний); *Одягався* [Григорій] *охайно, був незмінно пристойний і зосереджений* (О. Довженко); *Вночі не спала* [Малуша], *вдень не їла, зблідла, змарніла, тільки очі незмінно блищали* (С. Скляренко); *Арістодік бачився з Пактієм у храмі Деметри й кілька разів із ним розмовляв, то були розмови незмінно про повстання та поразку* (І. Білик); *Овіяна східними переливами музики, на сцені вигинається і кружляє жагуча, чарівна, струнка Тайах. Її незмінне грала одна балерина* (М. Бажан).

НЕЗМІ́НЮВАНИЙ, а, е. 1. Який не змінюється, не може бути змінений; незмінний (у 1 знач.). *Рівноважний потенціал, який зазвичай вважають незмінюваним, стає залежним від розмірності й осаджуваних або розчинюваних структур* (з наук. літ.).

2. Якого не можна змінити на посаді. *Основний закон держави встановлював у Бразилії конституційну монархію. Судді оголошувалися незмінюваними, вводився інститут присяжних. Вільне населення отримувало громадянські права* (з навч. літ.).

3. *лінгв.* Те саме, що **незмі́нний** 5. *Зміни в граматичному ладі мови відбуваються не миттєво, тому й випадки відмінювання традиційно незмінюваних іменникових лексем слід сприймати або як суто авторські, або як такі, що спрямовані на модифікацію загальних норм ужитку* (з наук. літ.); *Прикметник, узгоджуючись із незмінюваним іменником, дублює його рід, число і відмінок* (з навч. літ.).

НЕЗМІ́НЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **незмі́нюваний.** *Те самісіньке море часу шумить і сьогодні, з його безодні-прірви живими воскресають ті самі реліктові типи й характери, творячи ту саму реліктову ментальність у своїй незглибимості й незмінюваності* (Є. Гуцало); *Сховище даних має такі властивості: предметна орієнтація, інтегрованість даних, інваріантність у часі, стабільність (незмінюваність) даних, мінімізація збитковості інформації* (з навч. літ.).

2. *лінгв.* Те саме, що **незмі́нність** 2. *Кінцевий елемент невідмінюваного іменника іншомовного походження є фіналлю. Остання позначає незмінюваність слова у формальному плані* (з наук. літ.).

НЕЗМІ́РЕНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **незмі́рний.** *В його піснях до України живе незмірена любов* (В. Сосюра).

НЕЗМІРЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **незмі́рний.** *Господарка приноситиме йому незмірені прибутки* (Л. Мартович); *Міліони людей! Їх зненависть — неначе розгніване море, а любов — незміренний, дзвінкий океан...* (О. Левада); *Треба лише усіма помислами повірити в добро, і найслабкішому чоловікові одразу ж явиться незмірена сила* (Е. Андієвська); *Тяжкі літа незміренної боротьби навчили його* [Ярослава Мудрого] *не нехтувати спадщинною мудрістю. Дедалі частіше згадував князя Володимира, розумів: треба робити все, як було* (П. Загребельний).

НЕЗМІРЕ́ННО. Присл. до **незміре́нний.** *Ласкавий вітерець повіває з морського півдня і провожає* [проводжає] *легенькі, мов білокрилі птиці над пляжем, хмарки, — вони так тихо пропливають у незміренно високих небесах* (В. Барка).

НЕЗМІ́РЕНО, *рідко.* Присл. до **незмі́рений.** *Стали ми, мов шмат із сталі, в борні незмірено тяжкій...* (В. Сосюра).

НЕЗМІРИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **незмі́рний.** *Плине вечір невловимий На огненних полозках По блакиті незміримій, Що для нас — єдиний дах* (М. Рильський); *Земле рідна! Лежиш ти без меж, незмірима й незглибима, як цілий світ, багата, прекрасна, добра і єдина* (П. Загребельний); *Вперше за весь час, що ми разом, я відчув, що вона справді старша за мене, — і то не на п'ять років, а на якусь геть незміриму дистанцію...* (О. Забужко).

НЕЗМІРИ́МО. Присл. до **незміри́мий.** *Навіть несвобода, коли вона своя, рідна, незміримо привабливіша за чужу свободу* (П. Загребельний); *Картинок було багато, незміримо більше, ніж у будь-якій книжці, годі було й думати, щоб їх як слід роздивитися* (О. Забужко).

НЕЗМІ́РНИЙ, а, е. Якого не можна зміряти, виміряти і т. ін. *Здавалось, він був сам серед неосяжного безгоміння, в незмірній далечині від світу й людей, не причетний до життя, але близький до нього, як ніколи* (В. Підмогильний); *Небо без жодної хмаринки відбивається в плесі, і від того річка здається незмірної глибини* (І. Багмут); // Дуже великий щодо сили вияву. *"Земля" творилася напередодні нового, незмірного своїми творчими можливостями етапу в історії кіномистецтва. Звук ставав могутнім засобом в арсеналі кінематографії* (М. Бажан); *Серця людські рвались із грудей від незмірної радості* (І. Цюпа).

НЕЗМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незмірний.** *В ту мить йому воскресало давнє почуття незмірності вночішнього* [нічного] *степу, завмерлого спокою рівнин під неозорим мінливим небом* (В. Підмогильний); *Слово ІРІЙ, ознака безміру, всесвіту в його незмірності, природно лягло в основу філософських узагальнень пращурів* (О. Бердник).

НЕЗМІ́РНО. Присл. до **незмірний.** *Правда, добро, краса, воля, братерство, рівність — це все тільки частини, дрібненькі складові частини з одного великого, незмірно великого... Се велике — щастя* (Б. Грінченко); *Семенова повітка, як і п'ять, як і десять років тому, чекає якоїсь незмірно малої випадковості, щоб звалитись і впасти* (Б. Антоненко-Давидович); // Набагато, у багато разів. [Є г и п т я н и н:] *Не раз, мені здається, я робив би незмірно краще, якби я був вільним* (Леся Українка); *Професор вважав себе незмірно чеснішим, ніж попередні благодійники людства* (М. Руденко); *Потенціальні можливості мозку можна незмірно розширити в найближчий час, разом з вирішенням проблеми безсмертя* (О. Бердник).

НЕЗМІ́РЯНИЙ, а, е. Те саме, що **незмірний.** *Небо незміряне всипане зорями, — Що то за Божа краса!* (М. Старицький); *Абібула чує, як нові сили, великі, незміряні, ввілляла та пісня у його члени. Вони всі скачуть, радіють, усі славлять Бога...* (М. Коцюбинський); *Летять у незміряну далеч, Час підкоривши в путі, Ті, Кому стало замало Земного життя у житті!* (Р. Братунь); *Миколенька дні і ночі, як каторжний, що добровільно поклав на себе незміряний труд, сидів за письмовим столом* (Б. Левін); *Ти не дивуй мені, брате, Моє горе незміряне, туга моя невиплакана* (М. Олійник).

НЕЗМІ́РЯНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незміряний.** *Скільки оком кинь, в незміряність котилися скелясті хвилі гір, грали під вранішнім сонцем райдужними барвами* (О. Бердник).

НЕЗМІ́РЯНО. Присл. до **незміряний.** *Казкове авто вилітає на брук, розсипає сліпуче срібло, стеле дорогу — фантастичну, незміряно прекрасну* (І. Микитенко); *З жахливою закономірністю весь нескінченний Всесвіт стягувався для мене в незміряно малу цятку, в якій буде все і ніщо* (М. Дашкієв); *— Ростуть синки — незміряно, як кажуть, мов з води* (М. Гірник); // Набагато, в багато разів. *Археологи розкопують глибоченні товщі, щоб торкнутися черепків наших пращурів. Коренева суть людини незміряно глибше похована в надрах душі* (О. Бердник).

НЕЗМІЦНІ́ЛИЙ, а, е. Який ще не зміцнів; досить слабкий (у 1–3, 6 знач.). *Оце дівчисько ще не взнало до ладу, що то воно за дівування, ще з подружками не наспівалося, не натішилось, а вже його відлучили.., поклали ще на слабенькі, незміцнілі плечі тягар, який мусиш нести аж до могили...* (Ю. Збанацький).

НЕЗМІЦНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **незміцнілий.** *Полковники Західної України, не маючи змоги дати відсіч полякам і татарам власною зброєю, часто шукали згоди з тим, кого вважали дужчим. Це не було, як кажуть російські історики, "шатанієм"* [хитанням] *між Москвою, Польщею й Туреччиною, а тяжким наслідком незміцнілості України й кволості тодішнього російського царства* (А. Кащенко); *Відчув* [Сивоок] *свою малість і незміцнілість, постерігши дико закостенілу силу Бутеня, що за іграшки здолав Рудя навіть після поранення* (П. Загребельний).

НЕЗМІ́ШАНИЙ, а, е. Який не змішували; чистий (у 5 знач.). [П о с о л:] *В гостях ми вина різні хоч-не-хоч пили, Незмішані, солодкі; кухлі ж сяяли І склом... і злотом...* (А. Содомора, пер. з тв. Арістофана); *Православна церква кожен пункт Символу віри сприймає всерйоз. Наприклад, догмат про те, що в особі Ісуса Христа людська і Божа природи є незмішаними й нероздільними. Тобто ми дивимося на Ісуса не тільки як на морального авторитета, але як і на Того, хто брав участь у творенні світу* (з рел.-церк. літ.).

НЕЗМІ́ШУВАНИЙ, а, е. Який не можна змішати. *Замість традиційно використовуваного гомогенного водного розчину аніліну, кислоти й окисника полімеризацію здійснюють у незмішуваній двофазній органо-водній системі, що дає змогу відділити побічні продукти* (з наук. літ.); *За певних умов незмішувані компоненти полімеру розділяються на дві або більше фази нанометрового масштабу* (з навч. літ.).

НЕЗМІ́ШУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незмішуваний.** *Як розчинники спочатку застосовували бензол та його гомологи — толуол і параксилол, головним недоліком яких була їх незмішуваність з водою* (з наук. літ.).

НЕЗМІ́ЩЕНИЙ, а, е. Який не змістився. *Рентгенограма визначає затемнення грудної порожнини, що зливається із тінню діафрагми та тінню правої межі незміщеного середостіння* (з навч. літ.).

△ **Незмі́щена (незсу́нена) оцінка** *див.* **оцінка.**

НЕЗМО́ГА, и, *ж.* 1. Неможливість щось зробити, нездатність до чого-небудь. *Незмогою учитися як слід і викликано було прохання Свидницького — допустити його до іспиту на свідоцтво учителя повітової школи* (М. Зеров); *Господи, яке місто! Як хотілося б його прожити з усіх сил, а відтак захлинутися від незмоги охопити й описати!* (Ю. Андрухович); *Євка чула в собі гидкий супротив і незмогу навіть кроку ступити* (І. Карпа); *Через незмогу знайти точний вислів наш Гран виконував і далі найскромніші функції аж до сивого волосу* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю).

2. *у знач. пред.* Неможливо, немає сили, змоги; несила (у 2 знач.), неспромога (у 2 знач.). *Голоси мішаються. — Незмога нам терпіти! Праці! Хліба нам!* (І. Франко); *Коли він переставав читати і впадав у задуму, очі його виражали глибоко захований у серці біль. Здавалося, він розкаюється в чомусь, та вже незмога будь-що змінити* (Р. Андріяшик); *Іноки виносили стільки скорботи й печалі, що людськими устами навіть і висловити незмога* (П. Загребельний); *Теренсові аж стогін вихопився з грудей. Перед ним був мур, і подолати його було незмога* (Ю. Бедзик).

○ **(1) До незмо́ги,** *у знач. присл.:* а) до втоми, до повного знесилення. *Чому невідступне образ дівчини, такої безмежно рідної тобі, з'являється в цій білій пустелі..? Чи, може, це якраз ти і вона — обоє до незмоги кружляєте в цих текучих снігах, розминаєтесь, не натрапивши одне на одного?* (О. Гончар); б) дуже сильно, вкрай. *Іноді не дається думка до рук! Плигає перед очима, крутиться, як дзиґа, і дратує до незмоги* (В. Підмогильний); *У його голосі, міміці та жестах не відчувалося нічого штучного, неправдоподібного, карикатурного, все було природним, до незмоги переконливим* (О. Авраменко); *Сергій обожнював свою дружину і любив тією неземною любов'ю, яка іноді звалюється на чоловіків і робить їх то слабкими, як діти, то сильними, як кам'янисті тисячолітні гори, то до незмоги божевільними і безрозсудними* (С. Талан).

НЕЗМО́РЕНИЙ, а, е. Який не зморився, не відчув фізичної втоми. *Його кінь вже стомлений дорогою і не зможе втекти від їхніх ситих, незморених коней* (В. Гжицький); *Земле незморена, земле тямуща, Рідна й висока, як спів солов'я! В слові твоєму жива й не́вмируща Воля твоя і держава твоя* (Д. Павличко).

НЕЗМУ́ШЕНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неви́мушений;** несилуваний. [Д о л о н:] *Нечестю було б зректися потай того, що сам же я піддав прилюдно, на що пристав незмушений, по волі* (Леся Українка); *Рясно лунали незлобиві, радісні вигуки, лагідно-бадьорі розмови та вільний, незмушений сміх* (С. Васильченко); *Прийшов Максим Гнідий, бухгалтер шкіртресту, в досить потертому пальті, але з дуже незмушеним виглядом* (В. Підмогильний); *Я сипав дотепи, махав кашкетом, Я був незмушений, я червонів, Не певен був, яких воно поетам В таких випадках уживати слів* (М. Рильський).

НЕЗМУ́ШЕНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **незму́шений.** *Хіба може він справді стати справжнім письменником, як оті, що сидять на канапі? Чи дійти йому колись такого вільного поводження, незмушеності, певності, красномовства?* (В. Підмогильний).

НЕЗМУ́ШЕНО, *рідко.* Присл. до **незму́шений.** *Вона незмушено про себе Михасеві розповіла* (С. Воскрекасенко); *Ганна обидва рази почувала себе в його товаристві зовсім незмушено, легко й приємно* (В. Козаченко); *Таким, як він* [Том], *на вигляд стати я не можу, а от поводитись, як він, навчуся. Вільно й незмушено, але чемно* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НЕЗНА́ВИДІТИ, джу, диш, *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **зненáвидіти.** *Незнавидів хлопця та й незнавидів і прогнав* (Сл. Б. Грінченка).

НЕЗНА́ЄМИЙ, а, е, *заст., поет.* Невідомий, незнаний. *Не із Литви йде князь сподіваний, Ще незнаємий, давно жаданий* (Т. Шевченко); *Розкривали вони* [гуцульські оповідання] *перед нею нові світи в туманах невідомості, квітли квіти незнаємі* (Г. Хоткевич); *Вона старанно виписала усі цифри на папірчик і, вручивши мені, сказала: — А тепер вирушайте в захоплюючу* [захопливу] *мандрівку незнаємими стежками нашої книгозбірні* (Ю. Винничук).

НЕЗНА́ЙДЕНИЙ, а, е. Якого не знайшли. *Йому захотілося розповісти все цьому хлопцеві, який так влучно сказав про незнайдене щастя* (Н. Рибак); *Дід без перебільшень, очевидно, жити не міг, як Грак без мрій про незнайдене золото* (О. Чорногуз); *Діти хворіють шуканням скарбів, а дорослі — спогадами про незнайдені скарби* (В. Шкляр).

НЕЗНАЙДЕ́ННИЙ, а, е, *рідко.* Який неможливо знайти. *Він не говорив мудрі слова, але мудрість його коренилася в добрих очах і уважному серці. І від сього йому, неписьменному, відкривалися знання, незнайденні і в розумних книгах* (М. Дочинець).

НЕЗНА́ЙДЕННЯ, я, *с.* Невиявлення кого- або чогонебудь у результаті пошуку. *Скликання з'їзду зустрілося з великими труднощами через незнайдення багатьох осіб, що були в списку, і загалом через труднощі сполучення* (О. Шугай); *Незнайдення себе — це прямий шлях до пияцтва, наркотиків, до цілковитої зневіри* (з газ.).

НЕЗНА́ЙКО, а, *ч., розм.* Людина, яка мало або й нічого не знає. *Незнайко на печі лежить, а знайко по дорозі біжить* (прислів'я); *Гордій уже давно знав, що Федот приїхав, .. але зараз навмисне удавав із себе незнайка і поводив себе так, ніби перший раз побачив* (Григорій Тютюнник); *— То ти єси небіж Валдиславів? — прикинувся незнайком Слободан, й Осмогруд непорозуміло скосував* [скосив оком] *на нього* (І. Білик); *Ти справді ні про що не здогадувався, чи ти лише так майстерно вдавав незнайка?..* (О. Ірванець).

НЕЗНАЙО́МЕЦЬ, мця, *ч.* Незнайомий чоловік. *Незнайомець, проходячи, зупинився біля Христі, витріщивши на неї здивовані очі* (Панас Мирний); *Високий незнайомець, широко та енергійно ступаючи, зайшов до вагона* (В. Козаченко); *Кілька хвилин до старту, а на космоплані розгулюють якісь незнайомці й клацають фотоапаратами, ніби тут Парк культури й відпочинку* (М. Білкун); *Голос незнайомця був таким добрим і гарним, так заспокоював, що Мілені здалася б смішною навіть думка про якусь небезпеку* (С. Андрухович).

НЕЗНАЙО́МИЙ, а, е. 1. Якого раніше не зустрічав, не знав, не бачив, не чув і т. ін. хто-небудь; невідомий. *Коли хазяїн забалакувався з покупцями, він* [Алі] *позирав на незнайоме село* (М. Коцюбинський); *Дівчатко, побачивши незнайомого пана на коні, злякано уткнулося обличчям у бабину вибійчану спідницю й голосно заплакало* (О. Донченко); *— Скажи, що ти хоч ото мугикав? Де ти пісню таку видер? Зовсім якась незнайома...* (О. Гончар); *До гурту запорожців швидко підійшов незнайомий стрілець, і Звенигора замовк* (В. Малик); *Обличчя в нього було стомлене й незнайоме* (Р. Андріяшик); // Якого не зазнавав, не відчував хтонебудь. *Пахощі з липи, теплий холод, котрий, мов літня вода, обдавав Свирида кругом, — розбудили у його голові якісь незнайомі йому ще думки* (Панас Мирний); *Власне не розумів* [Григір] *свого стану і зараз, але йшло до нього інше знання, інші почуття, незнайомі і незрозумілі* (Ю. Покальчук); *Правильні, ритмічні побудови санскриту пробуджували незнайоме відчуття умиротворення* (Любко Дереш).

2. *кому, з ким.* Який не належить до знайомих кому-небудь людей. [А л ь б і н а:] *Куди ж я тут піду? Кого сховаю? Я ж незнайома тут ні з ким* (Леся Українка); [Л ю б а:] *Знаєш, коли я дивлюсь на людей, на наших героїв, мені хочеться кожному сказати — здрастуй, хоч і незнайомий* (І. Микитенко); *Двоє незнайомих Сагайді бійців, сидячи під деревом, мирно бесідували* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **незнайо́мий,** мого, *ч.;* **незнайо́ма,** мої, *ж.* Людина, яка не належить до знайомих. *— То не скажеш, дівчино, як тебе звати? — перегинається* [Яків] *з сідла до незнайомої* (М. Стельмах); *Незнайомий підступив майже впритул, і подорожні побачили на його руках шрами від кайданів* (С. Тельнюк); *Незнайомий болісно мружився — певне, його очі не звикли до такого яскравого освітлення* (М. Руденко); *Дідусь з бабусею встигали всюди: і до дітей, і на роботу, і додому, і до друзів, і до незнайомих* (С. Андрухович).

3. *розм.* До якого не звик хто-небудь; незвичний. *Прорвали фронт... Позаду — громи... І ми — у ворогів в тилу. Такі картини незнайомі: немає верб, немає клунь* (В. Сосюра); *Для Михайла це все не так просто: сісти до чужого столу, взяти в руку незнайому ложку і їсти обід, якого ти ще не заробив* (М. Томчаній); *Ронні був незлецьким снайпером — з дев'яти пострілів лише дві кулі пішли поза яблучком... А він же ж провадив вогонь із незнайомої зброї!* (Л. Кононович).

НЕЗНАЙО́МІСТЬ, мості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **незнайо́мий** 1. *Коли ж огорнули їх гори.., дихнуло все незнайомістю — щось похоже на страх заповзло в молоді серця* (Г. Хоткевич); *По обох берегах затоки блищало золотими куполами мечетей, рясніло лісом мінаретів велике місто. Воно топилося в садах і вабило незнайомістю* (Р. Іваничук).

2. *розм.* Незнання, необізнаність. *Незнайомість гріха не творить* (Номис); *Такий студентський, бурсацький гумор, .. який завжди захоплює — і не стільки навіть молодечим надміром життєвої сили, скільки природною невинністю, незнайомістю з темними сторонами життя* (О. Забужко).

НЕЗНАЙО́МКА, и, *ж.* Жін. до **незнайо́мець.** *Бачив я колись її, незнайомку цю вродливу* (М. Терещенко); *Незнайомка сиділа до Романа спиною, і він бачив її обличчя лише тоді, коли вона поверталася до вікна, та й то в профіль* (В. Минко); *— Зараз я підведу вас до неї, — сказала Хівря і таки намагалася в танці дістатися до незнайомки* (Ю. Винничук); *Дивно, що цей безликий приятель Рибалки з посвідченням капітана міліції зовсім не здивувався нічному дзвінку незнайомки* (А. Кокотюха).

НЕЗНАЙО́МСТВО, а, *с.* Те саме, що **незнайо́мість.** *Причиною холодності руського* [російського] *громадянства до українського питання було його незнайомство з ним* (В. Винниченко); *Зневажливе ставлення західних учених до діалектико-матеріалістичної філософії пояснювалося її адептами незнайомством з цим напрямком філософської думки або тим, що все одно вони стихійно були її прихильниками* (з наук. літ.); *Діти! Та ще й не одне! Чоловік і двоє чи троє дітей у квартирі. Плюс наше цілковите незнайомство. Ну, ситуація* (П. Загребельний).

НЕЗНАКО́МИЙ, а, е, *заст.* Незнайомий. *Сам поет чув.., що впивається фантастичними надіями і плаче від фантастичного горя, поза котрим в віддалі, неткнутий ним і незнакомий йому, лежить світ реальний з іншими інтересами, надіями і змаганнями* (І. Франко); *В темряві обізвався незнакомий голос: — Зараз одчинимо, зараз* (С. Васильченко); *Невтесом всі його дражнили, По-нашому ж то звавсь Охрім; Мені так люди говорили — Самому ж незнакомий він* (І. Котляревський).

НЕЗНА́НИЙ, а, е. 1. Якого або про якого не знають; невідомий (у 1, 2 знач.). *По світі широкому буде та пісня літати, А з нею надія кохана, Скрізь буде по світі шукати, між людьми питати, Де схована доля незнана?* (Леся Українка); *Діти над книжкою в школі Бачать незнані світи...* (М. Рильський); *Золотий шолом блищав, як сонце, очі сяяли молодецтвом, а міцна рука вирвала з піхов меча і показала ним на схід, за Донець, туди, де в землі незнаній плинув великий синій Дон. — Уперед, браття! До великого Дону!* (В. Малик); // *у знач. ім.* **незна́не,** ного, *с.* Те, чого або про що не знає хто-небудь. *Думи не вперше, не вдруге Приходять і просять розмов, Незнане — стає вже за друга, Забуте — хвилюється знов* (А. Малишко); *Не було ще такої весни в Юрковому житті. Хотілося чогось незбагненного, манило кудись в незнане* (В. Козаченко); *Він буде мало знати про своїх героїв, йому доведеться доповнювати незнане надуманим* (Т. Прохасько); // *поет.* Невластивий кому-, чому-небудь, нехарактерний для когось, чогось. [Р і ч а р д:] *Постаті співців були мов з бронзи чорної одлиті, суворі, тверді, повні сили.., і стільки в них було краси нової, незнаної в тім світі* (Леся Українка); — *Там будуть, Максиме, Лютіші в сто раз Буранові зими, Незнані у нас* (П. Воронько); // *поет.* Якого не можна збагнути, зрозуміти, пояснити; таємничий. *Подивись, яка незнана сила У ясному погляді горить* (М. Нагнибіда); *Як рвався він* [Тарас] *до Рима, як прагнув він всотати в душу його красу, його мистецтво — вічне й неперевершене!.. Незнані шляхи людські...* (Василь Шевчук).

2. Якого раніше не зазнавав, не відчував хто-небудь. *Сьогодні якийсь незнаний біль зворушив усю глибінь мого духу* (М. Івченко); *Оця міська дівчина зуміла викликати в нас незнане досі почуття гідності, потрібності в житті* (М. Чабанівський); *Дух перехопило Даньковi від незнаного повного щастя....* (О. Гончар).

3. Дуже великий силою свого вияву і т. ін.; небувалий. *В найближчі кілька годин перед вами розгорнеться історія незнаної пристрасті й небаченої підступності* (С. Жадан); *У господарстві зібрали досі незнаний урожай сіна* (із журн.).

НЕЗНА́НІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незна́ний.** *Нам не розкрить незнаність одкровінь* [одкровень], *Нам не спинить незнаності сваволю* (В. Стус).

НЕЗНАННЯ́, я́, *с.* 1. *чого і без дод.* Відсутність знань, відомостей і т. ін. про кого-, що-небудь, необізнаність у чомусь. *— Незнання закону не виправдовує вини, тим більше, що ви все чудово знали, — відрубав Олд-Бой* (В. Владко); *Доглядач правий, але сказати про це прямо — принизити вчителя, вказати йому на незнання елементарної педагогіки* (Б. Левін); *Наш вік не хоче залишати місця привидам, містиці, навіть незнанню. Він оголошує відомим все, надбудовує одну теорію над іншою, старі відкриття заперечує новими* (Ю. Мушкетик).

2. *чого.* Відсутність якого-небудь почуття. *Вчити плавати краще за все у дитинстві, діти сміливіші через незнання страху та легше піддаються навчанню* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗНА́НО. Присл. до **незна́ний.** *Від дивного незнано п'яного захоплення Іванові Семеновичу забило дух, тілом пройшов мороз* (М. Івченко); *Значна частина готів змушена була тікати, а римляни почали говорити про невідому силу, яка звалилася незнано звідки. Створилася імперія "гунів", яка тримала в напрузі Європу близько 80 років* (з наук. літ.).

НЕЗНАРО́ШНЕ *див.* **незнаро́шно.**

НЕЗНАРО́ШНО, НЕЗНАРО́ШНЕ, *присл., розм.* Те саме, що **ненавми́сно.** *— Дарино, забудь це... Я незнарошно* (М. Старицький); *Становий, що, спасибі йому, ніколи не минає моєї хати, як їде через село, де я живу, — учора теж незнарошне завітав до мене* (Панас Мирний); *Як стали підводитися, незнарошне наппулися лобами, і здалося мені, що Викуса цокнув мене навмисне* (Ю. Мушкетик); *Кумасі .. щиро жахнулися, повискакували з хати, залишивши агрономові самому турбуватися про жінку. Людка ж при цьому незнарошне (в неї спав при втечі туфель) затрималася в сінях* (Валерій Шевчук).

НЕЗНА́ТНИЙ, а, е. Який не належить до знаті (привілейованих людей у буржуазно-дворянському суспільстві). — *Слухайте мене, старі й молоді воїни і мисливці, знатні й незнатні, багаті й бідні, — слухайте всі!* (В. Владко); *Старший, багатший, могутніший, освіченіший господар дому поступився молодшому, незнатному рабові, зрештою, навіть мовою!* (П. Загребельний); // Який свідчить про неналежність до таких кіл. *Усупереч Бренановим побоюванням, вони* [городяни] *найменше переймалися його незнатним походженням* (О. Авраменко).

НЕЗНА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незна́тний.** *Гадав* [Тарас Кожум'яка], *що на Січі нарешті людиною стане, бо нею ж народився, але виходить, що й тут йому бідняцтвом та незнатністю попрікають* (В. Чемерис); *Брак біографічних даних про життя Шекспіра пояснюється незнатністю походження майбутнього драматурга та малим статком його родини* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗНАТТЯ́, я́, *с., розм.* Те саме, що **незна́ння.** *Назва Великий Луг не збереглася почасти через те, що околиці Великого Лугу після скасування Запорозької Січі були залюднені німцями та кріпаками з Великоросії, почасти ж через незнаття нащадками запорожців історії своїх предків* (А. Кащенко).

НЕЗНАХО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Невміння або неможливість виявляти кого- або що-небудь у результаті пошуку. *У разі незнаходження варіантів виправлення на поточній семантичній відстані від слів контексту відбувається збільшення радіусу пошуку* (з наук. літ.); *Для сьогоднішньої молоді, на жаль, уже стало звичним явищем незнаходження свого місця в дедалі стрімкішому житті* (з газ.).

НЕЗНАЧНИ́Й, а́, е́. 1. Невеликий щодо кількості, розміру, сили вияву т. ін. *Він* [крамар] *заломив таку суму, що вся моя подорожня каса зникала в ній незначною часткою* (Леся Українка); *Там* [у колонії] *були такі, що підбилися і відстали, особливо один, уже літня людина, якого Зот знав як доброго трудягу, що потрапив у трудову армію за незначний злочин* (Григорій Тютюнник); *Хтось із бійців ненароком торкнув у сутінках руку Брянського, і його пістолет вистрілив від того незначного руху* (О. Гончар); *Перш ніж витратити навіть незначну суму з їхнього сімейного бюджету, він завжди радився із Сароною* (Н. Сняданко).

2. Який не має великого значення, не заслуговує на особливу увагу; неважливий, незначущий. *Через кілька днів було якесь незначне церковне свято, якого від початку революції не святкувала добра половина села* (О. Довженко); *Нагадав йому Оленчук один незначний випадок фронтовий* (О. Гончар); *Відбулося ще кілька незначних битв, а потім війська Фрідріха були розгромлені під Кунерсдорфом* (Ю. Мушкетик); *Моя справа у Москві була така незначна, що не варто було приїжджати сюди цієї пори* (Г. Пагутяк); // Який не становить суті чого-небудь; неістотний, другорядний. *Вони помічали тільки якісь незначні, нехарактерні подробиці* (М. Рильський); *Правки у тексті були незначні, здебільшого пунктуаційні* (Г. Вдовиченко).

3. Нічим не визначний; не видатний. *Він чув себе справді незначним, справді малим, справді не вартим і тієї найменшої уваги* (У. Самчук); *Поклали негайно послати когось на Україну, .. вибір упав на служника Рублевського з Савичевого почту, персона він незначна, і його відсутності не помітять* (Ю. Мушкетик).

НЕЗНА́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незначни́й.** *У випадку пом'якшувальних обставин (одиничності і незначності розкрадання) найвища міра покарання могла замінятися десятирічним позбавленням волі* (з наук. літ.); *Навіть ясне око пана станового не зупиняється на такій маленькій особі, як сільський крамар. А маленькій особі тим часом, уже хоч би через її незначність, ліпше наблизитись до селянина, ліпше вплинути на нього* (М. Коцюбинський); *У мене мовби перевага над тими трьома чоловіками, попри всю їхню значимість і мою власну незначність* (П. Загребельний); *Сидячи в поштовій кареті по дорозі в Кале, Жульєн дивувався незначності тих справ, заради яких його посилали в це нібито ділове відрядження* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕЗНА́ЧНО. 1. Присл. до **незначни́й** 1. *Я вибрав усю інформацію, яку можна було вихопити в матері, тітки й Тані.., адже інколи прохоплювалися у розмовах про те чи інше, однак та інформація тільки поповнювала незначно те, що я й сам знав* (Валерій Шевчук); *"Суками" в таборах називали кримінальників, переважно злодіїв, котрі порушили закони кримінального світу. Навіть тепер я не дуже добре на них знаюся. Тим більше, що ці закони коригуються, незначно, але таки є* (А. Кокотюха); *"Range Rover"* [автомобіль], *незначно зачепивши жіночку, яка загаялась на переході через бульвар, не стишуючи ходу, понісся в напрямку Бессарабської площі* (М. Кідрук).

2. *присл., діал.* Непомітно. *Ніч чимраз більше налягала на землю, вірна її товаришка тишина йшла за нею вслід рівно й незначно* (Н. Кобринська); *Богдан міг би присягнути, що він* [підстаршина], *проходячи попри його лаву, моргнув незначно оком* (О. Лисяк).

НЕЗНАЧУ́ЩИЙ, а, е. Який не має істотного значення; неважливий, неістотний; незначний (у 2 знач.). *Він постояв у дверях, щось незначуще спитав, потім знову вклонився, ще щось спитав. Нарешті вийшов* (О. Іваненко); *Зав'язалася якась незначуща розмова* (М. Руденко); *Терещенко й Дмитрик, перекидаючися незначущими словами.., протиснулися до залі* [зали], *де вже попри ранню годину товклося повно цікавих* (Е. Андієвська); *В цій холодній кухні з крихітним розп'яттям високо на стіні все видавалося абсолютно буденним і незначущим* (С. Андрухович); // *у знач. ім.* **незначу́ще,** щого, *с.* Те, що не має істотного значення. *У тебе своє велике життя, мій хлопчику! Знаю, що не варто втручатися в нього, скеровувати його. Просто зрідка йти поряд з тобою і гомоніти про пусте й незначуще* (Є. Кононенко).

НЕЗНАЧУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Властивість за знач. **незначу́щий.** *Будь-яке слово порушить непевну і важку, маревну ніч безсоння, вартість якої була для обох значно вища за будь-які тижні сну, за чудовий, прекрасний, але безбарвний в своїй незначущості сон* (Ю. Покальчук); *Мені доволі легко повірити у власну нікчемність і незначущість на тлі безмежжя Всесвіту* (І. Карпа).

НЕЗНА́ЮЧИЙ, а, е, *розм.* Який не має достатніх знань, досвіду в чому-небудь; необізнаний. *Чорна рілля, замерзлі грудки, вітри й сніги. Якби незнаючий розум глянув на таке поле, що б він вирішив? — Це — мертва площина* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **незна́ючий,** чого, *ч.;* **незна́юча,** чої, *ж.* Людина, необізнана в чому-небудь. [П е р е д е р і й:] *Та що вам клопіт* [вести діло Перепаді]? *То клопіт нетямучому та незнаючому, а вам...* (Панас Мирний); *Хто не знає Макса, той робить широкі питаючі очі, а хто знає, .. з загадковою простотою пояснює незнаючим: — Соціал-демократ. Журналіст. Давній знайомий пані господині* (В. Винниченко); *Незнаючі кажуть, що огірок — це сама вода. Це не так. Їжте щодня ціле літо огірки і помітите, як за сезон у вас побілішають зуби, зміцніють нігті, волосся стане блискучим* (М. Дочинець).

НЕЗНИЩЕ́ННИЙ, а, е. Якого не можна знищити. *Під сонцем ти* [барвінку] *являєш торжество й під снігом, видиво вічнозелене, як мови української єство — є в ній, як і в тобі, щось незнищенне* (Д. Білоус); *Нас єднала небезпека, але сила наша здавалась нам безмежною, і віра в це творила нас ніби незнищенними, безсмертними, хоч гинули хлопці один за одним* (Ю. Покальчук); *— Все-таки тяглість традиції спонукає до освоєння її складових елементів, а футуристичні витребеньки безславно відійшли у минуле, бо тяглість традиції є незнищенною* (С. Процюк).

НЕЗНИЩЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незнище́нний.** *Не було й не буде нічого грандіознішого в діях людства, ніж культура Єгипту, цивілізація пірамід, велике в своїй безжальності нагадування людям про їхню смертність та водночас ще більше свідчення нерозривності поколінь і незнищенності народу і всього людського роду* (П. Загребельний); *— За мене, Томаса, і за дітей піднімемо ці келихи ігристого вина, за віру в наших душах невмирущу у незнищенність людськості й добра* (О. Тесленко); *Українська національна ідея десятки, сотні разів доводила свою незнищенність, здолавши безліч перепон на своєму шляху* (О. Шугай).

НЕЗНИЩЕ́ННО. Присл. до **незнище́нний.** *В тупоті коня, в хлюпостінні вод, в пошумах дерев і тихих скаргах трави під копитами вчувався мені голос Самійлів, що летів наді мною невідступно й незнищенно, мов сумління моє* (П. Загребельний).

НЕЗНИЩИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **незнище́нний.** *Коли незнищимий жаден* [жоден] *атом порошини, то мусить бути безсмертний і дух людини* (О. Назарук); *Цілий день відганяли її* [жінку] *вартові, але що відженуть в одному місці, вона виринає в іншому, шастає, никає, мов приблуда, мов незнищимий дух цих розбуялих і ніби вічнозелених виноградників* (О. Гончар); *— Але ж страх лишився... страх! — аж простогнав Бережан. — Сталін смертний, а страх незнищимий* (Р. Федорів).

НЕЗНИЩИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **незнищи́мий.** *Що з того, що він своїми пристроями зміг би знов і знов піймати голос своєї матері, простежити його повільне затухання, та водночас і засвідчуючи його незнищимість? Адже все це тільки примха природничих сил, їхня незбагненна гра, яка навіки залишиться холодною і ворожою для людини* (П. Загребельний); *Одна з провідних ідей твору — це незнищимість Людини, Божеського начала в ній* (О. Шугай).

НЕЗНИЩИ́МО. Присл. до **незнищи́мий.** *Я хотів би тільки показати вам і вбити незнищимо в вашу тямку те становище, на якім би нам, по моїй думці* [на мою думку], *треба стояти* (І. Франко); *Слова: "Об'яви братії, що я хочу їх охоронять" — врізалися їй у пам'ять незнищимо* (О. Назарук).

НЕЗНІМНИ́Й, á, é. Який не знімають, неможливо зняти. *Запропоновано удосконалений стоматологічний зонд для визначення якості фіксації незнімного зубного протеза* (з наук. літ.).

НЕЗНО́СНИЙ, а, е, *розм.* 1. Який неможливо зносити (про одяг, взуття). *Комбінезон легенький, тепленький, як новий, просто незносний* (з мови реклами).

2. Який важко або неможливо перенести (у 7 знач.), витерпіти і т. ін.; нестерпний. *Годі вам шуміти, зеленії луги! Годі мліти серцю моєму з незносної туги!* (з народної пісні); *— Якою ненависною, якою незносною бувала для мене його присутність!* (О. Кобилянська); *В день взяття німцями Новоросійська, в вересні, бабуся підсіла до доньки на канапу й заговорила на нестерпно тяжку, на незносну тему* (Олекса Ізарський); // Дії, поведінку якого не переносять, не терплять інші. *Я бачу, що це не він, а незносний, байдикуватий франт Віктор Фененко, що вчився в нашому класі. Але я все-таки хапаю його за рукава й питаю: — Де ж Мартин, де ж Мартин?* (М. Йогансен).

НЕЗНО́СНІСТЬ, ності, *ж., розм.* 1. Абстр. ім. до **незно́сний.** *Думка про незрозумілість і незносність життя опановувала його* (із журн.).

2. Те саме, що **неперено́сність.** *Небезпечна домашня м'ята для гіпотоніків, людей з індивідуальною незносністю цієї рослини і для хворих на варикозне розширення вен* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗНО́СНО. Присл. до **незно́сний.** *Чоловік її — незла і чесна навіть людина, але гірше всякого злочинця своїм дрібним, дратівливим, самолюбним і незносно важким егоїзмом* (О. Іваненко); *В голові приятельки незносно кумкав хор чудернацьких ідей. Почуття коливалися поміж захопленням і досадою* (Олекса Ізарський); *Вона посміхалася незносно й погордливо, він ненавидів її за ту посмішку* (П. Загребельний); // *у знач. пред. Спершу вона було сиділа біля віконця й дожидала, а там уже незносно стало їй сидіти спокійненько* (Марко Вовчок); *Стояти на місці, а тим більше дозволити комусь тримати тебе на місці незносно й абсурдно* (Ю. Покальчук).

НЕЗОБРА́ЖУВАНИЙ, а, е. 1. Який не зображують. *Незображуваний елемент змушує браузер перенести подальший текст на новий рядок* (з навч. літ.).

2. Якого не можна зобразити. *С. Булгаков говорить, що Христос у людськості своїй може бути зображуваний, але в істині та славі своїй Він залишається незображуваний* (з рел.-церк. літ.).

НЕЗО́РАНИЙ, а, е. Якого не зорали (про землю, поле і т. ін.). *З острахом бідний орач позира на незорану ниву, На коненята свої* (І. Франко); *Кілометрів за десять до нього* [маєтку] *з обох боків дороги, якою ми йшли, лежали незорані, зарослі колючим кураєм поля* (П. Колесник); *Поле кругом — де падалицею зеленіє, де бур'яном, а де чорніє незораною і незасіяною чорною землею* (Є. Гуцало); * Образно. *Пан Ліндер зачинив шафу і плюхнувся в крісло. — Роботи, пане Бумблякевич, незораний край* (Ю. Винничук).

НЕЗРА́ДЖЕНИЙ, а, е, *поет.* Якого не зрадили (у 1, 2 знач.). *Де він, незраджений, твій, На якій переправі сьогодні Рядовий кулеметник Микола Баглій..?* (Л. Первомайський); *На жаль чи на щастя, людина не міняється у своєму бажанні бути бажаною, любленою, незрадженою* (М. Матіос); // Який виражає чию-небудь вірність або свідчить про неї. *Обсипле вишня пелюстками Мою незраджену любов* (Л. Забашта); // Який зберегли від розголосу. *Скільки ще ховають ці глибини Незраджених жорстоких таємниць?* (І. Качуровський).

НЕЗРАДЛИ́ВИЙ, а, е. Нездатний на зраду; вірний (у 1 знач.). [Р у ф і н:] *Так, батьку, вір мені, — немає сили, що змусила б до зради християнку, душею щиру, серцем незрадливу* (Леся Українка); *Люблю свого я милого, в коханні незрадливого — за душу молоду* (І. Гончаренко); *Я вже бачив, як усе життя свідомо писатиму до шухляди і для кола незрадливих найближчих* (Ю. Андрухович); * Образно. *Мене більш цікавить краса природи, вічна і незрадлива* (М. Коцюбинський); // Який виражає чию-небудь вірність або свідчить про неї. *Наша дружба незрадлива Почалася в цім саду* (І. Вирган); *Хай на ньому* [рушникові] *цвіте росяниста доріжка, І зелені луги, й солов'їні гаї, І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка* (А. Малишко); *Любов до театральності кожного разу мало не губила Данила Слупа, але це була ніжна, незрадлива і полум'яна любов* (М. Білкун).

НЕЗРАДЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **незрадли́вий.** *Пісня розповідає про кохання, яке буває тільки раз у житті, про незрадливість і вірність, яка робить людину могутньою і по-справжньому красивою...* (Д. Ткач); *Заздрив я Мовчаку, який знав тільки своїх коней. Їм віддавав усю свою силу і свою прихильність, бо гаразд відав про їхню незрадливість* (П. Загребельний); *Вона* [Надя] *нагадувала кращі дні незрадливості й віри, тепло співчуття і майже рідного затишку* (Є. Пашковський).

НЕЗРАДЛИ́ВО. Присл. до **незрадли́вий.** *Він все своє життя Віддав мистецтву щиро й незрадливо* (І. Муратов); *Лише могутні дуби незрадливо шуміли, стелячи свій віковий гомін по окраденій землі* (І. Пільгук); *Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, — оці степи, це небо, ці ліси, усе так гарно, чисто, незрадливо, усе як є — дорога, явори, усе моє, все зветься — Україна* (Л. Костенко).

НЕЗРА́ДНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **незрадли́вий.** *Сусіда застольний, увічливий, щирий. Товариш правдивий, незрадний* (А. Кримський); *Будинок, де свята гриміли часами, Замовкне, і сум його вкриє; Бур'ян на валах пороете коло брами, Собака незрадний завиє* (М. Старицький, пер. з тв. Дж. Байрона); * Образно. *Хай проносяться розкати грому, Скелі рушить грізний камнепад, — В тебе є надійна охорона І незрадний, звірений канат* (М. Шеремет).

НЕЗРА́ДНО, *поет.* Присл. до **незра́дний.** *Охтирку і охтирське Надворсклов'я Щоголів беріг у своїй пам'яті незмінно й незрадно..; свою першу книжку поезій він назвав "Ворскло"* (М. Зеров); *Я вірила незрадно, що сонцем із-за темних хмар прилинеш ти, коханий* (М. Шеремет); *В битвах за мир меч і орало Служать незрадно трудящим рукам* (М. Рильський).

НЕЗРАХО́ВАНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **нелі́чений, незлі́чений.** *Скарб великий, незрахований* (П. Куліш); *Поет* [Ю. Федькович] *в автобіографічному листі до Дідицького писав: "Моя старша сестра знала незраховані казки і пісні руські-народні"* (І. Франко).

НЕЗРИ́МИЙ, а, е. Якого не можна побачити, недоступний для зору за певних умов, у певний момент; невидимий. *Зробився Я знову незримий Та й пропхався у палати* (Т. Шевченко); *Незримі і недосяжні для вас, вони* [бактерії] *дні й ночі, кождої хвилини облягають, точать, заповнюють вас* (І. Франко); *Ніби незрима рука золоте зерно сипала на землю, ніби небесний сівач ішов понад землею і сіяв* (Б. Лепкий); *Між чорних віт незримих вистукує* [дятел] *до рими на сосні* (І. Гончаренко); // *у знач. ім.* **незри́ме,** мого, *с.* Те, чого не можна побачити, що неприступне для зору. *Їм* [декабристам], *віщим, видиться незриме Крізь даль засніжених долин* (М. Рильський); // Зовні непомітний, але дія, вплив і т. ін. якого відчувається; прихований. *От те ж саме чоло, ті ж самі очі, рiденькі вуса, гостре підборіддя, — але дух смерті поклав уже свою незриму печать на це обличчя* (Г. Хоткевич); *Розповідав про своє життя Недокус, мов сплітав мою душу зі своєю незримими нитками* (Ю. Збанацький); *Святославу здавалося, що вони розуміють одне одного без слів. Ніби рядом з ними присутній незримий перекладач, бо, незалежно від розуму, смисл поглядів проникав глибоко в їх серця* (О. Бердник); *Свій розум ми гострили, наче зброю, Незримий меч нас готував до бою* (Д. Павличко); // Якого не можна осягнути, пояснити; таємничий, невідомий. *Я йшов стривожений, безтямний, німий. Буцім якась незрима сила гнала мене наперед* (І. Франко); // Який відбувається, діє і т. ін. непомітно. *Гудків вечірні звуки, хвилин незримий біг, твої покірні руки, огонь очей твоїх* (В. Сосюра).

НЕЗРИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Властивість за знач. **незри́мий.** *Смарагдові очі були прикриті віями, вони жили якимсь окремим життям, ніби вдивлялися у незримість* (О. Бердник); *З тих темних див вимальовувалося Сивоокові те, що пережив насправді: велетенські тури, дику силу яких ще нікому не вдалося приручити, замерзлий Дунай, .. незримість безжального голоду, страшні громовиці, безмежні повені* (П. Загребельний).

НЕЗРИ́МО. Присл. до **незри́мий.** *Десь високо і незримо незвичайним гулом гули літаки* (Яків Баш); *Хлопець розглядав дерева: всі ніби незримо дихають, звернуті до тепла, і купаються в світлі* (В. Барка); *Федю ще довго не залишало таке відчуття, нібито Борис Усик незримо стоїть між ним і Маринкою* (Д. Ткач).

НЕЗРІВНОВА́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Якому бракує рівноваги, який не зрівноважився. *Унаслідок зернового буму XVI ст. економіка України, як і власне польське господарство, стала вкрай незрівноваженою, однобокою, оскільки майже вся економічна діяльність зосередилася на сільському господарстві* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **неврівнова́жений.** *Не раз в тій запальній боротьбі він* [П. Куліш] *доходив і до несправедливих заяв, до незрівноважених слів* (М. Зеров); *Цю милу гру перебиває грюкіт у двері, а потім високий, незрівноважений голос пані: — Що ви наробили, панно Дарусю?* (Ірина Вільде).

НЕЗРІВНОВА́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **незрівнова́жений.** *Система рівнянь моделі враховує локальну термодинамічну незрівноваженість між кристалічною ґраткою та носіями струму* (з наук. літ.).

НЕЗРІВНОВА́ЖЕНО. Присл. до **незрівнова́жений.** — *Хіба ж я, братця, винен, що той кінь мав двадцять з гаком років? — сказав Терешко, спльовуючи при тому досить незрівноважено* (У. Самчук).

НЕЗРІВНЯ́ННИЙ, а, е. Якого не можна ні з ким, ні з чим порівняти, якого не можна перевершити; неперевершений. *Коло коней він умів ходити добре, і стрілець з нього був незрівнянний* (І. Франко); *Анатоль Петрицький — химерний дивак, велика дитина, незрівнянний майстер перевтілення людської душі в фарбах і лініях...* (І. Багряний); *Я ніякого репортажу не вмістив у своєму відділі газети про цей вечір, хоч це був незрівнянний вечір непосереднього гумору, і я, разом з іншими, сміявся мало не до сліз* (Б. Антоненко-Давидович); *Щоразу гримлять оплески, якими слухачі дякують артистові за його незрівнянне мистецтво* (Ю. Мартич); // Дуже великий. *Повернувшись додому, Андрій знову цілком віддався своїй роботі, знаходячи в ній незрівнянну радість творчості* (О. Гуреїв); // *зі сл.* н і з к и м, н і з ч и м. Винятковий, особливий, незвичайний. *Вона завжди була поряд із ним в усіх боях, в усіх походах. Незрівнянна ні з ким, його красуня Аніта* (О. Іваненко); *Тоня, оця вертуха, оця смаглявка, це вона .. виповнила його новим, ні з чим незрівнянним почуттям* (О. Гончар); *Раптом мертву тишу пустині розбив неймовірний, ні з чим незрівнянний гуркіт* (П. Загребельний).

НЕЗРІВНЯ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незрівня́нний.** *Це — моє улюблене місце, тут ви можете посилити свою ненависть до людства, а також швидко вилікуватися від власної величі, незрівнянності та снобізму. Це — одна з центральних крамниць міста, де торгують дорогими речами* (Л. Денисенко).

НЕЗРІВНЯ́ННО. 1. Присл. до **незрівня́нний.** *Співала ж* [О. Петрусенко] *дзвінко, дужо, незрівнянно! А голос був — із щирого срібла!* (П. Тичина); *Усі позирали на князеву жону наречену, бо вона була й справді незрівнянно гарна в сьому весільному строї, чорнява та білолиця, геть схожа на русинку* (І. Білик).

2. *у сполуч. з вищ. ст. прикм. та присл.* Набагато, значно. *Відчував* [Бронко], *що міг би дати незрівнянно більше, — та що тут балакати!* (Ірина Вільде); *Він ішов немов побитий, але на цей раз подоланий Береза був незрівнянно щасливішим від того переможця, що здобув колись свою перемогу на виноградниках* (М. Томчаній); *Вона воліла б писати більше по-українськи, може, тільки по-українськи, вона сама відчувала — її українська мова незрівнянно красивіша, задушевніша, і справді — це як найлюбіший первісток* (О. Іваненко); *Як рушили ми сходами терпливо, Важкий внизу, в долині, кроку вдар Враз незрівнянно легшим став, на диво* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕЗРІ́ДКА, *присл.* Доволі часто. *Телевізор помалу-малу зробився дієвим співучасником усіх їхніх балачок, ба навіть, незрідка, дорадником і суддею* (О. Забужко); *Незрідка виникає парадокс, бо чимало вродливих жінок майже не мають активних залицяльників, адже сміливістю, легкою брутальністю та ніжною жорсткістю у поєднанні із шармом володіє далеко не половина і навіть не третина чоловіцтва* (С. Процюк); // *у знач. пред. Батько п'яний, це з ним незрідка. Олексій плаче, а далі втікає геть* (Ю. Мушкетик).

НЕЗРІ́ЛИЙ, а, е. 1. Який не дозрів, не досяг повної стиглості (про фрукти, овочі, насіння); неспілий. *Янцьо сів коло тата .. й почав вибирати з-за пазухи незрілі ще лісові горіхи* (О. Кобилянська); *На ній* [лозі виноградній] *незрілий плід висів* (М. Шеремет); *Нерозумно пригощати голодного незрілим плодом* (О. Бердник).

2. Який не досяг повного розвитку, зрілості, повноліття (про людину). *Не інакше як через це й стара качка не злетіла з озерця, коли почула здаля мої кроки. Хіба ж могла вона, мати, лишити напризволяще своїх нерозумних, незрілих дітей!* (Б. Антоненко-Давидович); *Мене трохи ображає, що Віталій деколи скептично ставиться до мого віку. Ніби вважає мене ще незрілим* (Ю. Покальчук); // Характерний для людини, що не досягла зрілості. *Я розуміла, що мною керувала егоїстична та незріла думка* (Л. Денисенко); * Образно. *Партій тих розвелося, вискакують, як прищі, на незрілому обличчі демократії* (Л. Костенко).

3. *перен.* Позбавлений достатньої майстерності, викінченості; недосконалий. *Директор музею зазначив, що факт приналежності картини пензлю Рафаеля не викликає подиву у фахівців, оскільки картина виглядає незрілою і демонструє ранні кроки майбутнього великого художника* (із журн.).

НЕЗРІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **незрі́лий.** *Навчитель красних мистецтв і шагістики, шановний наш Артур Пилипович раптом виявляє незрілість, що межує з легковажністю* (О. Гончар); *Сам Андрій Волох ставився до всього, що відбувається в сучасному йому Києві, цілком нормально, його нічого не дратувало — хіба що закиди Антона Сапіги на його політичну, суспільну та навіть етнічну незрілість* (А. Кокотюха); *Дитяча проституція, дитяча порнографія, продаж дітей і торгівля ними — це злочини, що пов'язані з безпосереднім насильством над дитячою особистістю, їх фізичною та психологічною незрілістю* (з наук.-попул. літ.); *Кому на користь іде ваше бешкетування? Тільки ворогам нашої свободи, тільки гнобителям, що можуть пальцями показувати на вас як на приклад жалюгідної незрілості, некультурності й дикунства* (з публіц. літ.).

НЕЗРІ́ЛО. Присл. до **незрі́лий.** *Мої рідні, заберіть мене звідси, будь ласка, і пробачте за те, що так незріло себе поводила* (Дара Корній); // *у знач. пред. — Хай он поет мені скаже, нащо він пише вірші про труби? .. — Ви даремно так зневажливо... — промовив він. — Це нечесно і незріло...* (П. Загребельний).

НЕЗРО́БЛЕНИЙ, а, е. Який не зробили, не вчинили. *Страх і напруження лишили йому в серці занімілий біль. Каяття за незроблений гріх — саме за те, що не зробив його, — не покидало хлопця, нудило і гризло* (В. Підмогильний); *Мати щось згадала незроблене й побігла, а батько вмостився на її стільця* (Валерій Шевчук); *Незроблений вчинок краще злочину, адже злочин мучить опісля* (з рел.-церк. літ.); // Те, що не було зроблено, вчинено. *З часу знайомства із Джимом я чітко усвідомила одне — краще шкодувати про зроблене, аніж про незроблене* (С. Пиркало).

НЕЗРОГОВІ́ЛИЙ, а, е. Який не зроговів. *Багатошаровий епітелій поділяється на плоский незроговілий, плоский зроговілий та перехідний* (з навч. літ.).

НЕЗРОЗУМІ́ЛИЙ, а, е. 1. Якого не можна зрозуміти, збагнути, осягнути. *Все, що воно* [хлоп'ятко] *бачило, здавалось йому таким прекрасним, чудним і незрозумілим* (М. Коцюбинський); *Ярина не кінчила своєї думки, бо раптом сталось щось незрозуміле й дивне* (С. Скляренко); *Дивний, незрозумілий і неспокійний тепер час* (В. Нестайко); // Якого не знає, не розуміє хто-небудь. *Каміння пожовкло.., і виписалися на нім якісь незрозумілі письмена* (Г. Хоткевич); *Повернувся* [Григорій] *до табору уже тоді, як здалеку почув дзвінкий Наталчин сміх, веселий, розкотистий .. Химерна, незрозуміла дівчина!* (І. Багряний); *Коли ж це він з'явився, що я його не помітила тепер? Так, не помітила, але відчула і вже підпала під гіпноз цієї незрозумілої людини* (Д. Гуменна); // Який важко розібрати; позбавлений чіткості, виразності; нечіткий, неясний. *Ліс був повний неясних, незрозумілих шелехів* (О. Донченко); *Черкашин промимрив щось незрозуміле, мабуть, це була подяка, й вийшов на вулицю* (Л. Дмитерко); *Дівчинка колисала ляльку, видаючи тільки якісь дивні, незрозумілі звуки, похитуючи головою весь час тільки заперечливо* (Н. Бічуя); // Який своїми діями, вчинками, поведінкою зумовлює подив, здивування (про людину); дивний. *Вона* [Анеля] *робилася для нього чимраз більше загадковою і незрозумілою* (І. Франко); *Женя був по вуха закоханий, ходив незрозумілий, дивний і все зітхав* (І. Сенченко); // Якого не можна пояснити. *Якась незрозуміла сила штовхала його на нові розмови з Ларисою* (М. Руденко); *Сергій відзначив про себе, що в гера Мільха і в поставі, й у голосі є щось таке, що приваблює. Й раптом відчув якусь незрозумілу прихильність до Мільха* (І. Білик).

2. Для якого нібито нема причин, підстав; безпідставний. *Прокидаюсь в незрозумілій тривозі і сідаю на ліжку* (М. Коцюбинський); *Покоївка швидко глянула на Лукію, в її блакитних очах майнув незрозумілий страх* (О. Донченко); *Мимоволі навертався на думку табун переляканих тварин, які мчали в одному напрямі, гнані незрозумілим жахом, їх не могли переслідувати хижі звірі. На цій височині хижаків майже нема* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕЗРОЗУМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **незрозумі́лий.** *Незрозумілість не зможе погасити вогню надхнення* [натхнення], *що жевріє в кожній справжній поезії і в кожному справжньому мистецтві* (Б.-І. Антонич); *Незрозумілість, незбагненність ситуації стала його дратувати. Таємниця була прихована десь мовби збоку, це він нутром теж відчував. І її буде нелегко віднайти* (В. Лис).

2. Те саме, що **нерозумі́ння.** *Він прокинувся ще вдосвіта. Зі сну глипнув з дикуватою незрозумілістю в темряву і спочатку не збагнув, де він* (В. Речмедін); *Чорними вуглинками очей, в яких поблискує підозра та незрозумілість, пильно обмацує мене й несподівано починає говорити* (А. Дністровий).

НЕЗРОЗУМІ́ЛО. Присл. до **незрозумі́лий.** *Вона незрозуміло переводила очі з обличчя на обличчя і раптом спитала: — А що таке? Нічого не розумію. Чому це ви запитали, де я живу?* (А. Головко); *Кабінет цей своєю охайністю якось незрозуміло гнітив* (М. Руденко); *Волоцюга поклав на стіл кусень іржавого дроту, з півжмені пшениці і три цвяхи. Присутні незрозуміло переглянулись* (Ю. Винничук); *— Я втомилася ходити колами, — незрозуміло пояснювала вона. — Коли в житті немає чогось справжнього, чи не все одно, чим займатися?..* (І. Роздобудько); // *у знач. пред. Не пам'ятаючи себе, Ольга метнулася до Жигая, заступивши собою Єгора. Це було так несподівано і незрозуміло для Матюші, що він дурнувато закліпав віями* (А. Шиян); *Читати нема коли тих книжок, та й, правду кажучи, нудні вони, незрозуміло, чому так за ними ганяються* (В. Шкляр).

НЕЗРО́ШУВАНИЙ, а, е. У якому не запроваджено зрошення або який не зрошують. *Розмежовують облік витрат і виходу продукції на зрошуваних, незрошуваних та осушених землях* (з навч. літ.); // Який росте на землях, що не зрошуються. *У незрошуваних садах у літній період створюється водний дефіцит у листі дерев яблуні внаслідок порівняно низької вологості ґрунту* (з навч. літ.).

НЕЗРУЙНО́ВАНИЙ, а, е. Який не зазнав руйнування, якого не було зруйновано. [З а д н і п р о в с ь к и й:] *В усьому селі незруйнованою залишилась тільки церква* (М. Стельмах); *Мчали* [війська], *не переводячи подиху. Бурею вривались у незруйновані, чисті міста. Білі прапори на знак капітуляції звисали з кожного ґанку, з кожного балкона* (О. Гончар); *Місто розташоване в такій глушині, що іспанські конкістадори так і не змогли його розшукати .. Завдяки цьому Мачу Пікчу лишилося незруйнованим* (М. Кідрук).

НЕЗРУЙНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незруйно́ваний.** *Коли тебе бракує тому, кого любиш, навіть за тисячу кілометрів ти спиш спокійно, бо маєш впевненість у незруйнованості вашої спільної енергії. А отже — в духовому сенсі буття* (Ю. Покальчук).

НЕЗРУЙНО́ВНИЙ, а, е. Який не можна зруйнувати. *За уявленнями античних матеріалістів, атоми являють собою вічні, незруйновні рухомі найдрібніші частинки матерії, що є межею подільності речей* (з наук.-попул. літ.).

НЕЗРУЙНО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незруйно́вний.** *Перевагами методу НВЧ-діагностики є оперативність, незруйновність зразків під час проведення вимірювань, що особливо важливо в клінічній практиці* (з наук.-попул. літ.); *Вірші "Кобзаря" перейняті вірою в незруйновність людини, вірою в те, що людина ніколи не упокориться з безправ'ям, рабство ніколи не стане для неї нормою існування* (з навч. літ.).

НЕЗРУ́ЧНИ́Й, у́чна́, у́чне́. 1. Погано пристосований для користування ним, перебування в ньому і т. ін.; невигідний. [Ф е д о н:] *Антею! Заспівай епіталаму! (Антей спиняється, спускає руки і схиляє голову. Пауза).* [М е ц е н а т:] *Антею, що тобі? Чи ти недужий? Чи, може, ліра ся тобі незручна?* (Леся Українка); *Стахурський швидко вмився під незручною крапельницею* (Ю. Смолич); *Горобці з Гуляницького саду справляють шумне весілля. Ось один надутий, ніби урядовець староства чи білокриницький війт, вибрав собі дуже незручне місце на підмурівці залізної огорожі і цвіріньчить-цвіріньчить* (У. Самчук); *Всі ці комодики, етажерки, тумбочки, крісельця, диванчики .. чомусь нагадують мені поперелякуваних овець, загнаних вовчим переслідуванням у тісну й незручну кошару* (П. Колесник); *Старший син Атея незадоволено буркнув, що йому набридло сидіти на такому незручному стільці і він просить господаря шанувати гостей і простелити для них кошму, на якій так гарно сидіти скіфові* (В. Чемерис); // Позбавлений звичності, природності (про позу, положення і т. ін.). *Потім став* [Сава] *малювати. Але робота не дуже клеїлася. Катря у незручній незвичній позі .. стояла надто напружено* (А. Головко); *Семен сидів у незручній позі, зігнувшись, поклавши підборіддя на коліна і напівзаплющивши очі* (І. Росоховатський); *Жульєн прив'язав до грудей праву руку, удаючи, що звихнув її, перевертаючи ялинову колоду, і носив її в такому незручному положенні протягом двох місяців* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

2. Який робиться не тоді, коли треба, не відповідає обстановці; недоречний. *Настоював* [о. Василь], *щоб хлопця не записували* [до школи]. *Це сердило Раїсу, та при людях вона уважала незручним нагадувати попові свої права* (М. Коцюбинський); *Щоб чимось заповнити незручну мовчанку, .. розповідала* [Докія Петрівна] (А. Головко); *Цієї сцени я не бачив, і Юра, не охочий признаватися, в які незручні ситуації він іноді потрапляв, про неї мовчав* (М. Бажан); *Ти нарешті вирішуєш щось казати, бо сидіти в мовчанці видається тобі незручним* (О. Ірванець).

3. Позбавлений вправності, спритності і т. ін.; незграбний. *— Для недотепного, незручного, для такого, що не має щастя, то воно добре* [ділитися з компаньйонами своїм заробітком] (І. Франко); *Мужик виявився важким і незручним, ноги йому волочилися по землі, джинси сповзали, він тяжко хрипів* (С. Жадан); // Який свідчить про чию-небудь невправність, неспритність. *Циган порається під кущем, незручними рухами обтрушуючи з нього росу* (М. Коцюбинський); *З одного куточка коробочки цукор посипався від незручного руху руки Ляшенка, і через те йому цукру досталося менше* (І. Багряний).

4. Який не підходить для чого-небудь, не задовольняє когось. *Обминаючи в коридорі групу чоловіків, Ольга почула, як один з них обурювався, що вибрано саме такий незручний час, до того ще й будній день* (Ірина Вільде); *Настала та незручна хвилина перед боєм, коли говорити про особисте ніяково* (М. Стельмах).

НЕЗРУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незру́чни́й.** *Тоненька гілочка під пташкою коливалася, але вона не почувала від цього ніякої незручності й продовжувала коротким дзьобом розправляти пір'ячко* (Л. Первомайський); *Павло раптом згадав про ще одну незручність: на вікнах не було ставнів. Світло від ліхтарика можна помітити з вулиці*

(А. Кокотюха); *Неначе збагнувши незручність своєї поведінки, пустив* [Захар Билина] *спинку крісла, рвучко підвівся* (Іван Ле); *Аллочка відчула навіть якусь незручність від розчулених, зволожених очей баби Наді, що дивилися на неї з неприхованим захопленням* (В. Нестайко); *Совала* [Наумиха] *горщики в піч так енергічно* [енергійно], *що не раз борщ, хлюпнувши на вогонь, бухав та сичав, мов гадина, гніваючись на незручність господинину* (М. Коцюбинський).

НЕЗРУ́ЧНО. 1. Присл. до **незру́чний.** *Люди відчували себе незручно у військовій формі* (Григорій Тютюнник); *Тамара незручно сіла на кінчику стільця* (А. Хижняк); *Помітивши, як незручно почуває себе приїжджий, Вутанька кинулась до нього, задзвеніла привітно: — Роздягайтесь, будь ласка!* (О. Гончар); *Маріка почувалася незручно від того, що обмежує кузину в спілкуванні* (О. Авраменко); *Василина витерла незручно руками стакани і ненароком повернулась до дзеркала* (І. Нечуй-Левицький); *Всі посунули з воріт у поле. Попереду, незручно горблячись, виступав граф* (І. Білик); *Микола сів навпроти нього, незручно сів, бо за спиною слідчого було вікно, у вікно світило руде сонце, засліплювало Миколу* (В. Шкляр).

2. *у знач. пред.* Немає виго́ди, зручності; невигі́дно, неви́года. *Спробував заснути — не вдалося. Якось і шум заважає, і незручно навсидьки* (А. Головко); *Спина його швидко мокла під дощем, і це було незручно* (О. Ульяненко).

3. *у знач. пред.* Ніяково, соромно. [Л и з о г у б:] *Таке приснилось, що незручно розказувати* (О. Корнійчук); *Я господар, мені незручно сказати: давайте, люди добрі, підемо краще геть звідсіль!* (В. Домонтович); *Ноги мої немов приросли до підлоги, мені соромно й дуже незручно* (А. Дімаров).

НЕЗРУ́ШЕНИЙ, а, е. 1. Якого ніхто не зрушив. *Незрушений лід, наче кість, цепенів, у сніг западалися села далекі, і стовп вогняний у півнеба горів, віщуючи холод чи спеку* (П. Мовчан).

2. *заст.* Непорушний (у 2, 3 знач.). *Автор, очевидно, легітиміст; признаючи як незрушений факт те, що поляки присягли на вірність цареві російському, він уважає упадок повстання карою за се зламання присяги* (І. Франко).

НЕЗРУШИ́МИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **незру́шний.** *Церква гола зсередини, жодної ікони, жодного малювання, тільки три свічки горять у глибині, а перед ними — темна постать на колінах, незрушима, закам'яніла* (П. Загребельний); *Але ж, таточку, — з незрушимим супокоєм відповів Густав, — я не хотів вас образити* (І. Франко).

НЕЗРУШИ́МО, *рідко.* Присл. до **незруши́мий.** *Серце стає на місце, на ту тверду основу, на якій воно стояло незрушимо* (І. Багряний); *В голові його* [Івана] *незрушимо утвердилася думка — зараз, сеї ночі, покинути матір на весіллі в Шляхтинцях і поспішити за покликом патріотизму* (І. Франко).

НЕЗРУ́ШНИЙ, а, е. 1. Який залишається на тому самому місці, не рухається; нерухомий. *Гірські вітри колихали тільки їхні могутні верхівки, а стовбури стояли величні, незрушні* (В. Гжицький); *Бажання шматували душу, сповнювали її тугою, як за втраченим раєм, а тіло було безсиле, ліниве, незрушне, він перебував у якомусь напівсонному стані* (П. Загребельний); *В очах Лепехи засвітилися жовті вогники, хоч очі залишилися незрушними й безбарвними, як і допіру* (Ю. Мушкетик); // *рідко.* Який не може рухатися (про людину). *На постелі Чоловік лежить її незрушний* (Л. Первомайський).

2. *перен.* Який залишається незмінним. *Багато що Лисенкам подобалося в Міррі: незрушний спокій, несхибна поміркованість...* (Олекса Ізарський).

НЕЗРУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незру́шний.** *Велосипедисти, як метелики в осяйному плетиві дороги тішаться в незрушності окляклій, лиш лискучі шпиці миготять* (В. Стус); [Н е р і с а:] *Чи думаєш ти Рим перемогти могильною незрушністю такою?* (Леся Українка).

НЕЗРУ́ШНО. Присл. до **незру́шний.** *Вони ще стоять якусь мить незрушно, мовби не чують команди* (О. Гончар); *Я незрушно лежала доти, поки не зрозуміла: ця болісна тиша — моя самота і моє мовчання* (В. Шкляр); *Якийсь нечутний голос за плечем владно, незрушно прорікав те, що мало статися, а може, й сталося вже на скрижалях книги буття* (О. Бердник).

НЕЗРЯ́ЧЕ, *рідше* **НЕЗРЯ́ЧО.** Не бачачи, не помічаючи того, що навколо (про погляд, зір і т. ін.). *Сива жінка з тонкими блідими губами незряче дивилася кудись у вікно* (І. Росоховатський); *Ліг* [Тарас] *на траву, незрячо вткнувся в пахощі землі та зела й слухав, як струменіє ніжне земне тепло до тіла, як зажива, вигоюється його душа...* (Василь Шевчук); *Младанович, незряче поглядаючи, покивав головою* (Г. Колісник); *Мілена, вп'ята в екран блискучими очима, незрячо, до побіління стискала мужеві руку* (О. Забужко).

НЕЗРЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Позбавлений здатності бачити; сліпий, невидючий, невидющий. *Очі широко розплющені, незрячі, губи одвисли не то дурнувато, не то скорбно. Він довго сидів, не рухаючись, тільки часом глибоко зітхаючи* (В. Винниченко); [П е р е д е р і й *(намацуючи ціпком дорогу, йде праворуч):*] *О, доле, доле! Для чого ж мені, Незрячому, ти серце розпалила?..* (І. Кочерга); *Дід підвів незрячі очі, пожував губами і вдарив по струнах* (З. Тулуб); *Провідниця посадила незрячу жінку біля вікна* (з газ.); // Який свідчить про те, що хтось не бачить. *Сидів* [Іван] *і поглядом своїм незрячим упирався в курний шлях* (П. Колесник); // *у знач. ім.* **незря́чий,** чого, *ч.;* **незря́ча,** чої, *ж.* Сліпа людина; сліпець. — *А ти, дівчино, посидь краще коло незрячого...* (Ю. Яновський); * У порівн. *Ці барви черлені і жовтогарячі, ці щедрі сади у багряному листі! — а люди бредуть і бредуть, як незрячі* (Л. Костенко).

2. *перен.* Який не розуміє, не помічає того, що відбувається. *Горе з вами, Раби незрячії! Кого? Кого благаєте, благії, Раби незрячії, сліпії! Чи ж кат помилує кого?* (Т. Шевченко); *Життя гуде навкруг, як дзвін, серця людські гарячі живуть, хвилюються, а він якийсь глухий, незрячий...* (М. Шеремет); *Незрячі Далекії брати мої! За вами моє серце плаче...* (В. Сосюра); * Образно. *Серце дзвенить казкою мрій, Гаряче, шалене, незряче* (Б.-І. Антонич).

НЕЗРЯ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **незря́чий.** *Два літа карався* [Богданко] *незрячістю, благав богів, аби одкрили йому світ, тепер знову карається й благає. Бо прозрів очима — занедужав серцем* (Д. Міщенко); *Одставивши якомога далі аркуш, зборюючи незрячість, проглядав* [Глоба] *текст, що першим втрапив йому до рук* (Г. Колісник); *Рано чи пізно, але народ буде покараний за свою духовну глухоту і світоглядну незрячість* (з публіц. літ.).

НЕЗРЯ́ЧО *див.* **незря́че.**

НЕЗСУ́НЕНИЙ, НЕЗСУ́НУТИЙ, а, е. Якого не зсунули або який не зсунувся; незрушений (у 1 знач.).

△ **Незміщена (незсу́нена) оці́нка** *див.* **оці́нка.**

НЕЗСУ́НУТИЙ *див.* **незсу́нений.**

НЕЗУГА́РНИЙ, а, е, *розм.* 1. *до чого, з інфін. і без дод.* Який не має навичок до чого-небудь, не вміє робити чогось; нездатний, неспроможний. *Мелашка була молода, незугарна до важкої роботи* (І. Нечуй-Левицький); — *Як заспіває* [Варя], *то аж за серце вхопить. А плаття пошити до пуття сама незугарна* (О. Донченко); — *Боже мій! — зойкнула стара. — Та ліхтарку прихопи. Незугарний же ти в роботі!* (Р. Андріяшик); *Людина все ж незугарна стати птахом — треба жити у Повітрі, щоб знати ту форму, в якій найкраще ти зможеш висловити своє захоплення вільним летом, відчуттям повітря фізично* (Ю. Покальчук); — *Ми теж можемо літати, якщо захочемо ..– Як це? — спитав один голуб. — Хіба ви не люди? — А що, як ми люди, то вже незугарні до літання?* (Г. Пагутяк).

2. Який має неприємну зовнішність, непропорційну, недоладну будову і т. ін. (про людину). *Царський* [син] *серцем був, як звір, А з лиця, мов бузувір, Незугарний, низькочолий І на розум вельми кволий* (Л. Первомайський); *Андрій оглянув незугарну Вірчину постать* (Л. Дмитерко); *В кімнату зайшов ще один мешканець .. Це був цибатий, незугарний хлопчина з довгими руками* (Ю. Збанацький); *Найстарша жона, пригадала, відкрито мстила їй — сама постаріла, висока, маслаки та шкура, незугарна, і не могла знести, що Донія і молода, і лицем гожа* (В. Чемерис).

3. Непоказний, непривабливий зовні (про предмети); негарний. *Дзвін, споруджений з незугарних кам'яних брил, покарбованих старовинними написами, а подекуди й малюнками, був свого роду метрикою міста* (Ірина Вільде); *Ромашки вже одцвіли, і тепер на тоненьких ніжках похитувалися не білі, мереживні квіти з жовтою серцевиною, а сама ця серцевина, незугарна, гола, жовтувата* (М. Руденко); *Десь там, ліворуч, в одному з таких незугарних будинків, недалеко від Курпарку, здається, мешкала Ева-Марія після свого одруження* (Ю. Андрухович).

4. Невміло, без майстерності зробл., виконаний, пошитий і т. ін.; невдалий. *Маляр із поетового малюнка може передати тільки незугарну копію, мертве тіло* (І. Франко); *Палила* [Тетяна Василівна] *міцні цигарки, носила якісь майже чоловічі черевики, незугарні костюми мишачого кольору* (П. Загребельний); *Шкода дивитись, як вона лізе на горба, захекана, товста, в незугарному капелюсі* (Г. Пагутяк).

5. Не такий, як треба; поганий. — *Я міг би розповісти вам ще багато, прошу вас, фактів незугарного поводження отця Федора, — тихим голосом вів Гербера* (С. Скляренко); *Його ідеї, його розуміння багато чого, всього, мистецтва особливо, здалися Вікторові незугарними, неоковирними, скособоченими, наївними та ще й учорашніми, перекислими* (Олекса Ізарський).

НЕЗУГА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незуга́рний.** — *Ти, Іване, вельми наївний, а то й дурникуватий трохи, а може, прикидаєшся таким, це, до речі, вигідно, за це тобі прощають твої незугарності, але до певної межі* (Ю. Мушкетик); *На присутніх — нові темно-зелені гімнастерки, такі ж нові діагоналеві галіфе. Чоботи начищені, аж вилискують. Відчуваю, що червонію за свою незугарність* (Є. Доломан); *У цьому назагал негарному місті, де попри незугарність аж так багато води і дерев, зненацька хочеться повірити, ніби отут і є твоє місце* (Ю. Андрухович); *Облудними словами заличкую життєві незугарності і страх: — Усе гаразд. І горя не існує. Душа окремо. І окремо прах* (П. Мовчан).

НЕЗУГА́РНО. 1. Присл. до **незуга́рний** 2, 4, 5. *Вечірниця розсвічувала в небі свою лампаду, Опіда повертала з лісу з оберемками зілля. А за жрекинею незугарно коливався Дайно* (Н. Королева); *У сумраці другого поранку спішилася незугарно одягнена постать* (О. Кобилянська); *Він вступив до спілки селянських письменників "Плуг" і навіть видав збірку поезій, незугарно написаних під Шевченка* (Б. Антоненко-Давидович); *Редька обережно, чомусь боячись незугарно порвати, розклеїла конверт* (І. Карпа); *Волосся її* [ляльці] *якось незугарно загорнулось над головою вгору* (Леся Українка).

2. *у знач. пред.* Не так, як треба; негарно, погано. *Лишивши трохи горілки на дні, підкинула* [Мартоха] *бризки вгору, при тому вона не вимовила вголос, як то звичайно, бажання "вибрикувати" панні, тямлячи, що то було б якось незугарно* (Леся Українка); *Починаємо — з відчаєм — виконувати першу-ліпшу місію, не розуміючи, що це смішно й незугарно, бо наша місія невіддільна від нас, як наше обличчя* (К. Москалець).

НЕЗУМИ́СНЕ *див.* **незуми́сно.**

НЕЗУМИ́СНИЙ, а, е. Те саме, що **ненавми́сний** 1. *Згодом, коли добре розписуєшся, починається містика письма, починається його лет і невимушеність, і вишуканість — незумисна, природна вишуканість* (К. Москалець); *Порух руки, що спричинив те лихо, міг здатися мимовільним і незумисним, та насправді він був добре обміркований* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда).

НЕЗУМИ́СНО, НЕЗУМИ́СНЕ. Присл. до **незуми́сний.** *Федько ображався, коли хтось навіть незумисне натякав на його неповноліття* (Є. Доломан); *Якось ми стояли з сестрою в коридорі і незумисне почули його оповідку про .. сільську дівчину, яка мріяла про щастя* (Р. Андріяшик); *Парміс удавано злякалась і аж скинула руки: — Як?!. — І мовби незумисне впустила кінці персикового покривала, на мить відкривши перед сином могутнього Багабухші свій лик* (І. Білик); *А біль, що незумисне іншим завдаємо, стократ роз'ятреніш берем собі* (С. Йовенко); *"Китайський палац" вони вибрали незумисно, врешті було байдуже куди, але цей ресторан славився віддавна, та й їжа там готувалась не зовсім звичайна* (Ю. Покальчук); — *Ви щойно супроводили молоду леді, до якої я вчора зовсім незумисно виявив неввічливість* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

НЕЗЦІЛЕ́ННИЙ, а, е. 1. Якого не можна вилікувати, зцілити. *На питання Правдіна герой комедії Д. І. Фонвізіна Стародум відповідає: "Мій друг! Помиляєшся. Марне кликати лікаря до хворого незціленного. Отут лікар не допоможе"* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **незціле́нний,** ного, *ч.* Той, кого не можна вилікувати, зцілити. *Сповідали, причащали* [товариша] *Й ворожки питали, — Не помогло... з незціленним В дорогу рушали* (Т. Шевченко).

2. Який не можна вилікувати (про недугу, хворобу). *Прикута до ліжка незціленною хворобою, втрачаючи можливість нормально спілкуватися, — вона блискавично і радісно реагувала на вдалий жарт, дотепний анекдот, влучну епіграму...* (із журн.).

НЕЗЦІЛЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **незціле́нний.** *На путь зцілення і спасіння стають лише ті, які побачать хворобу своєї душі, її незціленність власними силами* (з рел.-церк. літ.).

НЕЗЦІЛИ́МИЙ, а, е. 1. Те саме, що **незціле́нний.** *А вже яку вибере* [спокусник], *то зачарує її, і вона, незцілима, буде до віку — вже її ні відшептати, ні відпоїти зіллям ніхто не зможе* (В. Чемерис).

2. *перен.* Якого не можна позбутися (про страждання, тугу і т. ін.). *Убрана була* [молода] *— як цариця .. Сяла вся, як сонце, а в очах світилася незцілима мука* (Г. Хоткевич); *Ріє ясно відчув: зараз це вже остання, безповоротна поразка, якою завершуються війни і яка перетворює навіть мир, що настав, у незцілиме страждання* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю).

НЕЗЦІЛИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Властивість за знач. **незцілимий.** *Людина, міркує Богослов, вражена гріхом, але "не незцілимо", незцілимість властива злій і ворожій природі, людям же, після гріха, властиво навернутися* (з рел.-церк. літ.).

НЕЗЧИСЛЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **незліче́нний.** *Ситцева спідниця червоніла незчисленними квіточками, мов поляна серед лісу, густо вкрита трав'янками* (Панас Мирний); *Треба було відхукати шибки, розмальовані казковими квітками, щоб побачити темно-синє небо, засіяне незчисленними зорями, і мовчаливі* [мовчазні] *дерева, на котрих, як білі подушки, нависав сніг* (Б. Лепкий); *Чорна серпнева ніч мигтіла незчисленними ясними осінніми зорями* (Ю. Смолич); *Вони мчать на конях у гори, їм треба сховатися від незчисленного війська Кантемира* (Р. Іваничук).

НЕЗЧИСЛЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **незчисле́нний.** *Лави наближалися, і збита передніми комонниками пилюка застилала вже задніх, створювала враження незчисленності* (Д. Міщенко); *Підхоплений течією буденності, він рахує свої маленькі перемоги й поразки із холодним прагматизмом, механічністю статиста, що його сам факт незчисленності подій .. не те щоб дивував, а відкривав віконце для самозаспокоєння* (О. Ульяненко).

НЕЗЧИСЛЕ́ННО. Присл. до **незчисле́нний.** *Тут вони покупили собі просторі хороші маєтки, поставили недалеко од Кандії пишні та розкішні палаци, завели собі незчисленно служби, хортів, соколів мисливських, коней тощо та й зажили з своїми коханими прещасливо* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Оскільки Всесвіт незчисленно багатший за кожного з нас, тому й обдаровує навіть не з королівською, а з воістину Божественною щедрістю* (з публіц. літ.).

НЕЗЧИСЛИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **незліче́нний;** незчисленний. *Правильно наверталися восени смутні маси мряк, уступали покірно незчислимим звіздкам* [зіркам] *снігу, а відтак розкішній зелені весняній* (О. Кобилянська); *Він мав усе, щоб не ремствувати. Сто три жінки й двісті невільниць, палац із мармуру й порфиру, сади й кав'ярні, незчислимі кінські табуни й отари з овець* (Остап Вишня); *Він стояв біля Бранденбурзької брами. Перед ним проходили незчислимі ряди його товаришів* (О. Довженко); *Все кинулося до вікон. Боже ж мій!.. Так ось вони* [каторжники]*!!. Справжні, реальні, невигадані і — незчислимі* (І. Багряний).

НЕЗЧУ́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., перев. зі сл.* я к, к о л и. Не помітити, не відчути чого-небудь. *Незчулася* [вдовиця], *як минули Літа молодії...* (Т. Шевченко); *Федір незчувся, коли .. клунок вислизнув з рук і посунувся по спині додолу* (Панас Мирний); *Незчувся* [козак], *як коротка літня ніч минала, як від ставків і озерець стало дихати опівнічним холодком* (Б. Лепкий); *Сьогодні день здався Ігорю таким довгим! Навіть дві великі перерви, які завжди проходять так швидко, що і незчуєшся, сьогодні тяглися страшенно повільно* (І. Багмут); // Не усвідомити, не збагнути своїх дій, поведінки і т. ін. *Сама незчулася вона, як простягла руку, взяла, що їй подобалось, що спокушало, та й запхнула в свій пакунок чуже добро* (Л. Яновська); *Я й незчувся, як добіг до крамнички, взяв пляшки й щодуху назад* (Б. Антоненко-Давидович); *Гаряча суха хвиля газів забила Чернишеві дихання, кинула геть, і він незчувся сам, як опинився в траншеї, приглушений ударом* (О. Гончар).

НЕЗ'Я́ВА, и, *ж.* Те саме, що **нез'я́влення.** *Сім'я ждала колядників, і якби ми не пробились сьогодні до них через сніги, не заколядували цим трьом душам ось тут на світанні, то, напевне, наша відсутність, наша нез'ява в їхньому степовому безлюдді була б сприйнята як недобрий знак* (О. Гончар); *Судове засідання у цій справі не відбулося через нез'яву жодної зі сторін* (з газ.).

НЕЗ'Я́ВЛЕННЯ, я, *с.* Неприхід, неприбуття куди-небудь. *Прогулом вважається нез'явлення на роботі без поважних причин протягом усього робочого дня* (з навч. літ.); *У разі нез'явлення замовника за одержанням виконаної роботи підрядник має право, письмово попередивши замовника, через два місяці після такого попередження продати предмет договору* (з мови документів).

НЕЗ'ЯВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Неодноразове неприбуття кудинебудь. *Якщо виплату пенсії було призупинено через нез'являння на повторний огляд без поважних причин, то виплату раніше призначеної пенсії поновлюють із дня повторного встановлення інвалідності* (з мови документів).

НЕЗ'ЯСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Якого не з'ясували, який залишається незрозумілим; неясний. *Підходжу до вікна... Обгортає зелена, п'яна лінь, а десь у грудях колькою стало щось нез'ясоване: чи то кудись треба піти, чи щось зробити* (С. Васильченко); *Можливо, моя розповідь допоможе пролити більше світла на цю нез'ясовану історію і розкриє деякі дотепер не враховані обставини* (Ю. Андрухович); *Мета нападу теж залишається нез'ясованою. Навряд чи в кімнаті у господині Н. могли бути дуже коштовні речі* (Д. Білий).

2. Для якого нема причин, підстав; безпричинний, безпідставний. *Ніяких думок не було, — лиш темнота і якась нез'ясована тривога* (І. Франко); *Йду. У грудях нез'ясована тривога й хвилювання* (Я. Качура).

НЕЗ'ЯСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нез'ясо́ваний.** *Це якесь непорозуміння, і через незрозумілі непорозуміння, перекази інших людей, недомовленості, нез'ясованості, — розходяться хороші розумні люди* (О. Іваненко); *В мене є купа невирішених проблем морально-етичного плану: Нез'ясованість основних світоглядних принципів, якщо висловлюватися стисло* (Ю. Іздрик).

НЕЗ'ЯСО́ВНИЙ, а, е. Якого не можна з'ясувати, пояснити. *Незабаром почали коїтися нез'ясовні і дуже неприємні речі. Перш за все у магазинах зник хліб* (М. Дашкієв); *Йому здавалося, що він чує голоси за червоними дверима, вгадує людські постаті. Це було дивне, зовсім незрозуміле й нез'ясовне почуття* (П. Загребельний); *Якась нез'ясовна нудьга напосідала на Ворона, нудьга, яку він ніколи не підпускав до себе так близько, бо вона, ця отрута, гірша за всяку втому, гірша за біль і хворобу* (В. Шкляр).

НЕЗ'ЯСО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нез'ясо́вний.** *Ми розповімо кілька історій із далекої та загадкової Індії, які пов'язує між собою тільки одне: нез'ясовність* (з наук.-попул. літ.); *Люди з давніх пір ламають голову над тим, чому одним щастить, а іншим ні. Нез'ясовність цього процесу породила безліч магічних культів і стала сприятливим ґрунтом для процвітання цілих поколінь шахраїв* (із журн.).

НЕЗ'ЯСО́ВНО. Присл. до **нез'ясо́вний.** *Кривцуна теж вигадав не Токовий, Кривцун виник так само нез'ясовно, як виникають у нас пережитки капіталізму* (П. Загребельний).

НЕІДЕА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає ідеалові (у 2 знач.). *Сашко теж представник тієї верстви, з якої виростає український герой нашого часу, хоч це й не ідеальний, а тільки типовий у всій своїй неідеальній реальній конкретності її представник* (О. Шугай).

2. Недосконалий, не найкращий. — *О, як цікаво! А я ж усе думаю: яка сила несе мене все вгору і вгору, а то, виявляється, неідеальна фігура* (Ю. Винничук); *У ляльки можна побачити кола під очима, жирний блиск на шкірі, нерівний колір обличчя, родимки й інші неідеальні елементи. Як наголошує автор, створений ним образ говорить про те, що ніхто не може похвалитися ідеальним зовнішнім виглядом* (із журн.); *Неідеальна стрільба не дозволила нашим біатлоністкам утрутитися в розподіл нагород* (з газ.).

3. *фіз.* Який не повністю відповідає певній моделі. *Вже на початку своєї наукової діяльності І. М. Ліфшиц надрукував серію наукових праць з теорії невпорядкованих систем, або фізики неідеальних кристалів, які фактично визначили шляхи розвитку цього напряму на багато років уперед* (з наук.-попул. літ.).

НЕІДЕА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **неідеа́льний** 1, 2. *Костюми ручної роботи не такі ідеальні, як фабричні, але в цій неідеальності і криється шик* (з газ.).

2. *фіз.* Властивість за знач. **неідеа́льний** 3. *Внаслідок неідеальності поляризаторів завжди є неполяризована складова світлового потоку, що залишається незмінною при його поширенні крізь модулятор поляризації* (з наук. літ.); *Відмінність між положеннями піків струму окиснення і відновлення підтверджує неідеальність поводження електрода* (з навч. літ.).

НЕІДЕА́ЛЬНО. Присл. до **неідеа́льний** 1, 2. *Гравець тренувався з командою. Фізично він готовий нормально. Можливо, неідеально, але нормально* (із журн.); *Техніка жанру передбачає не зовсім правильні пропорції в людей, неідеально організовану композицію, для неї характерні гротесковість образів* (з газ.); // *у знач. пред. У нас склалися дуже ділові й високоморальні стосунки між головою ради та головою облдержадміністрації. Це дає змогу нормально працювати. Навіть коли щось і неідеально, є впевненість, що все буде добре* (з газ.).

НЕІДЕНТИФІКО́ВАНИЙ, а, е. Який або якого не ідентифікували. *Наведено матеріали про спеціальні фактори росту та неідентифіковані стимулятори росту мікроорганізмів* (з наук. літ.); — *Громадян тих країн, консульські установи яких у Європі наявні, ЄС випроваджуватиме самостійно. Неідентифікованих іноземців ми будемо розміщувати в себе — у спеціальних пунктах* (із журн.).

НЕІЗОЛЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Не відокремлений від чогонебудь; спільний. *Неізольованою вважається кімната, яка зв'язана з іншою загальним входом, внаслідок чого через неї проходять особи, які проживають в іншій кімнаті* (з мови документів).

2. *техн.* Який не має ізоляції. *Долоню обпекло вогнем, наче він торкнувся неізольованої стінки парового котла* (М. Кідрук); *Ядерні вибухи, аварії, скидання неізольованих радіоактивних відходів призвели до появи в навколишньому середовищі великої кількості розсіяних радіонуклідів* (з наук. літ.); *Неізольовані проводи зовнішньої проводки й ізольовані проводи у вологих приміщеннях прокладають на ізоляторах* (з навч. літ.).

НЕІЗОЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неізольо́ваний.** *Найпоширенішим порушенням є невідведення тим, хто не курить, щонайменше половини площі закладу та неізольованість зон для курців і некурців* (із журн.); *Через неізольованість труб опалення у Каневі виникає значна втрата тепла* (з газ.).

НЕІЗОЛЬО́ВАНО. Присл. до **неізольо́ваний** 1. *Активність особистості, її потреба в самовдосконаленні розглядаються неізольовано* (з навч. літ.).

НЕІЗОМО́РФНИЙ, а, е, *спец.* Який не має спільної структури з чим-небудь. *На одному словнику можна згенерувати декілька неізоморфних структур, які відображають різні інформаційно-лексикографічні аспекти цього словника* (з наук. літ.).

НЕІМУ́ЩИЙ, а, е, *книжн., заст.* Який не має достатніх засобів для існування; бідний, нужденний, убогий. *К іменитим панам, К неімущим старцям, К козакам-молодцям, К чорнобривим дівкам, У душах, у серцях Тугою-лучиною, пісне, занимися!* (М. Костомаров); // *у знач. ім.* **неіму́щий,** щого, *ч.;* **неіму́ща,** щої, *ж.* Людина, яка не має достатніх засобів для існування; бідняк. *Тільки збере* [Наум] *хоч трохи чого, так і роздає бідним та неімущим* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Поставте на майданах казани, розкладіть вогнища і варіть для воїнів та неімущих кашу. Люди не повинні голодувати!* (В. Малик); — *В нас не благодійний заклад, Олесю Олексіївно. Ми не маємо пільгових тарифів для неімущих. Тим більше, наша платня невелика* (В. Кожелянко).

НЕІНВАЗИ́ВНИЙ, а, е, *вет., мед.* Який не супроводжується впливом на організм за допомогою голок або інших хірургічних інструментів (про методи дослідження, лікування). *Важливою характеристикою неінвазивних методів обстеження є досить висока їх інформативність* (з наук. літ.); *Ультразвукова доплерографія — принципово новий неінвазивний метод дослідження мозкової гемодинаміки й діагностики судинних захворювань головного мозку* (з наук. літ.).

НЕІНВАЗИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., вет., мед.* Властивість за знач. **неінвази́вний.** *Неінвазивність згаданих методів діагностики, відсутність протипоказань, відносна простота, можливість повторних обстежень дозволяють використовувати їх у доклінічний період* (з наук. літ.); *Вимогами до медичних біотехнічних систем діагностики легеневих патологій є неінвазивність, безпека та екологічність (на відміну від рентгенодіагностики) й об'єктивність* (з навч. літ.).

НЕІНТЕЛІГЕ́НТНИЙ, а, е. Якому не властива інтелігентність, бракує культури, з низьким рівнем культури; неосвічений, некультурний. *Жінка його не сподобалась мені: неінтелігентна, нецікава* (М. Коцюбинський); *Нутро не сприйняло Сталінку* [колишній район Києва], *— народ зусібіч дикий, можна навіть сказати, неінтелігентний, падлючий народ, без попередніх балачок розкров'янить писок* (О. Ульяненко).

НЕІНТЕЛІГЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неінтеліге́нтний.** *На очевидну неінтелігентність псевдолікаря відразу звернула увагу журналістка львівського видання* (із журн.).

НЕІНТЕЛІГЕ́НТНО. Присл. до **неінтеліге́нтний.** *Коли бачиш, як по-чиновницькому поводиться влада, як неінтелігентно поводиться наша інтелігенція, то з'являється почуття якоїсь образи* (із журн.); // *у знач. пред. Ми ніколи не підвищували одне на одного голос, бо це було "неінтелігентно"* (І. Роздобудько); *На мій погляд, неінтелігентно обвішуватися золотими англійськими шпильками і в такому вигляді чимчикувати у метро* (Л. Денисенко).

НЕІНТЕНСИ́ВНИЙ, а, е. 1. Несильний, ненапружений. *У дітей з хронічною діареєю часто буває розлитий біль у животі (частіше неінтенсивний)* (з наук. літ.).

2. Який не відзначається високою продуктивністю. *Локальна група — невелике співтовариство збирачів, засноване на родинних відносинах. Племена займаються неінтенсивним виробництвом їжі (городництво й скотарство). У них є поселення, але немає управління і соціальних класів* (з навч. літ.).

3. Неяскравий, негустий, не насичений (про колір, блиск і т. ін.). *Дюрен — тверде вугілля з зернистим або нерівним зломом та неінтенсивним блиском* (з наук.-попул. літ.).

НЕІНТЕНСИ́ВНО. Присл. до **неінтенси́вний.** *Якщо пляшка пружна, але не тверда — це свідчить про те, що в ній міститься молодий квас і процес бродіння відбувається неінтенсивно* (із журн.).

НЕІНТЕРЕ́СНИЙ, а, е. Те саме, що **ціка́вий.** *Книжка перестала бути новинкою. Через що ж се? Очевидячки, книжка видалась неінтересною, непотрібною* (М. Коцюбинський); *Я настільки глибоко покаявся, що наступного ж дня, смиренно склавши зброю, знову потюпав до школи всотувати новітні знання про те, що світ — то банальна і вельми неінтересна штука* (М. Кідрук); // *розм.* Непривабливий, непоказний (про людину). *— Ганно! — на все горло гукав Арсен. Вона дивиться в його бік, стримано усміхається, ніби бачить якогось хорошого, але неінтересного знайомого, і проходить далі* (В. Собко); *Була серед тих піонерів одна Валька, худа, цибата і, на мій погляд, зовсім неінтересна* (В. Нестайко).

НЕІНТЕРЕ́СНО. Присл. до **неінтере́сний.** *Між писаннями Смотрицького і Вишенського, так як хронологічно припадає, він* [Василь Острозький] *виглядає цілком сіро й неінтересно* (М. Грушевський); // *у знач. пред. — А що там дивитися? Ви своє віджили... Батько не дав йому виговоритися. — Неінтересно, — відрубав і пішов копати город* (Б. Харчук); *— І ти відмовився? — з жалем спитала Катерина. — Я ж кажу, самому неінтересно. Та й холодно вже було, осінь* (В. Шкляр).

НЕІНФЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е. Не спричинений інфекцією; незаразний. *Установлено, що високі концентрації азоту в підземних водах є одним із факторів підвищення рівня неінфекційної захворюваності населення регіону* (з наук. літ.); *Неінфекційні хвороби — серцево-судинні, онкологічні, хронічні захворювання дихальних шляхів, діабет — один із головних викликів розвитку людства у XXI ст.* (із журн.).

НЕІНФОРМО́ВАНИЙ, а, е. Те саме, що **непоінформо́ваний.** *Мікрокрапка — зображення, зменшене до такої міри, що неінформований спостерігач не зможе його ні прочитати, ні навіть виявити* (з наук.-попул. літ.).

НЕІНФОРМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неінформо́ваний.** *Гадаю, що головне — неінформованість і підсвідома тривога за долю свого народу, за людство. Весь світ зараз у тривозі. Всі відчувають — щось не так іде, як треба* (М. Руденко); *Суттєвий недолік, який виявила практика в Карпатському регіоні, — це неінформованість сучасних інвесторів про порядок розробки та втілення проектів будівництва* (з наук. літ.).

НЕІОНІЗО́ВАНИЙ, а, е, *фіз., хім.* Не насичений іонами. *У сонячній атмосфері водень практично неіонізований. Однак у вищих, більш розріджених шарах атмосфери кількість іонізованих атомів значно зростає* (з навч. літ.).

НЕІОНІЗУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *фіз., хім.* Який не здійснює іонізацію, не насичує що-небудь іонами. *Ультрафіолетове випромінювання є частиною неіонізувального електромагнітного спектра Сонця і становить приблизно 8–9 % сонячної радіації* (з наук. літ.).

НЕІСНУ́ЮЧИЙ, а, е. Який не існує, якого немає в реальності, дійсності. *Старий* [хірург] .. *механічним рухом шукав на рукаві хатнього халата неіснуючі зав'язки* (І. Волошин); *Підробивши документи, Геннадій Курай помандрував по світу, виступаючи то в ролі адміністратора неіснуючого гастрольбюро, то видавав себе за фінагента* (І. Цюпа); *Про злодіїв у тролейбусах мати повірить легше, окрім того, вся її лютість за втрачені гроші й весь жаль виллється .. на того неіснуючого нечестивця, який лінується працювати і не дає добрим людям спокійно жити* (Валерій Шевчук).

НЕІСТО́ТА, и, *ж.* Неживий об'єкт. *Всякі речі мають розум і пам'ять, бо насправді ніхто не знає достеменно, хто і що є живішим на цій землі — істоти чи неістоти* (С. Процюк); *Натюрморт — зображення неістот, як правило, — предметів домашнього побуту, плодів, квітів, забитої дичини тощо* (з наук.-попул. літ.); *Риторичне звертання — це звертання до неістот як до істот або до відсутніх осіб як до присутніх* (з навч. літ.).

△ **Катего́рія істо́т — неісто́т** *див.* **катего́рія.**

НЕІСТО́ТНИЙ, а, е. Який не має великого значення, не заслуговує на особливу увагу; несуттєвий, незначущий, неважливий. *Образи Довженка немовби висічені з суцільної гранітної брили, — настільки вони вагомі змістом, вільні від всього легкого, поверхового, неістотного* (А. Малишко); *Усі турботи, всі біди та нещастя останнього часу та всього його життя здалися йому такими далекими, неістотними, не вартими уваги* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **неісто́тне,** ного, *с.* Що-небудь, що не має особливого значення, не варте великої уваги. *Вистачає, що досі він* [Василь Терещенко] *задовольнявся випадковим, накиненим і неістотним, але тепер ніщо не зіб'є його на манівці* (Е. Андієвська).

НЕІСТО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неісто́тний.** *В наш час .. ми так часто беремо в душу неістотність. Пора відвернути слух від цього і прийти до єдиного джерела всіх істин* (В. Барка); *Ця розвідка переконливо засвідчує велику роль мови для сприйняття людиною себе у світі та облудність заяв про неістотність мовного питання в сучасній Україні* (із журн.).

НЕІСТО́ТНО. Присл. до **неісто́тний.** *Рекламісти мають сплачувати за право прокату своєї реклами міській владі певні кошти. Якщо на вартості рекламної площі всередині громадського транспорту це позначається неістотно, то ціна зовнішньої транспортної реклами на 50 % складається з таких відрахувань* (з наук.-попул. літ.); *Євро неістотно відіграє вчорашнє падіння на міжбанку* (з газ.); // *у знач. пред. Кохання ніколи не приходить поступово, крок за кроком, воно спалахує в одну мить, і вже неістотно — в момент знайомства, з першого погляду, чи значно пізніше* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕЇДКИ́Й, á, é, *спец.* Який не роз'їдає чого-небудь, не спричиняє подразнення. *Залишки крохмалю, які налипли на підошву праски, можна видалити за допомогою тканини, змоченої у воді або у неїдкому мийному засобі* (з мови реклами).

НЕЇЖДЖА́ЛИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неї́жджений** 1. *Дали йому коня неїжджалого* (Сл. Б. Грінченка); [Гермес:] *Багато, але марно розмовляв я тут. Ні, цього серця не зм'якшить благаннями. Мов огир неїжджалий, він* [Прометей] *узду гризе, Пручається і з віжками змагається* (Борис Тен, пер. з тв. Есхіла).

НЕЇ́ЖДЖЕНИЙ, а, е. 1. Якого не привчили до їзди, на якому ще не їздили (про коня); необ'їжджений. *На конях цілий день ганяє* [Василь]. *Вивчився так на їх* [них] *їздити, що на неїжденому поїде* (Панас Мирний).

2. По якому ще не їздили або мало їздили (про дорогу, шлях і т. ін.); ненаїжджений, невторований. *Темними ночами, неїжденими дорогами просувались грізні народні месники...* (М. Шеремет); *Лежать по всьому світі вздовж і вшир дороги биті і неїжджені шляхи* (Н. Забіла).

НЕЇСТІВНИ́Й, á, é. Який не можна їсти, непридатний для споживання. *Одні* [гриби] *він* [ведмідь] *підбирав і їв, інші, неїстівні, топтав, злобно фукаючи* (В. Гжицький); *— Що це за правила? Ви знущаєтеся? Я не можу платити за кота в мішку! А якщо ваше їдло геть неїстівне?!* (Ю. Андрухович); *Шашлик захолонув, і шматочки м'яса на білій прямокутній паперовій тарілочці виглядали неїстівними* (А. Кокотюха); // *у знач. ім.* **неїстівнé,** нóго, *с.* Що-небудь непридатне для їжі. *Вони* [турки] *хапали все, що траплялося під руку; все їстівне пожирали, неїстівне ховали під брудний одяг* (Ю. Мушкетик); *— Обіцяй, що обов'язково скуштуєш .. — А як вийде неїстівне? — лякає Нані. — Теж нормально. Як і впаду, так тільки до твоїх ніг...* (Люко Дашвар).

НЕЙ, *част. спонук., діал.* Те саме, що **най**[1]. *Ней їде, ней їде, ней ся забанує* (з народної пісні).

НЕЙЗИ́ЛЬБЕР, у, *ч.* Сплав міді, нікелю та цинку, що використовується в машинобудуванні, для виготовлення побутових предметів і т. ін. *В обігу з'явилася пам'ятна монета "500-річчя битви під Оршею", виготовлена з нейзильберу номіналом 5 гривень і масою майже 17 грамів* (з газ.); *У сучасному світі нейзильбер, який відзначається високим електричним опором і стійкістю до корозії, застосовують для виготовлення точних приладів, медичних інструментів і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Ювелірні вироби з нейзильберу не окислюються і не тьмяніють під дією повітря, не залишають на шкірі темних слідів* (з навч. літ.).

НЕЙЗИ́ЛЬБЕРОВИЙ, а, е. Вигот. із нейзильберу. *Підприємець передав історичному музею понад 200 коштовних історичних артефактів. Серед них 2 золоті, 54 срібні, 31 нейзильберова ювілейні та пам'ятні монети України* (з газ.).

НЕЙЛ-А́РТ, у, *ч.* Мистецтво декоративного манікюру і розпису нігтів. *Як і в будь-якому мистецтві, в нейл-арті існують модні й класичні тенденції* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙЛО́Н, у, *ч.* Синтетичне штучне волокно, яке виготовляють із поліамідних смол. *Канати з нейлону міцніші за сталеві троси і дуже еластичні* (з наук. літ.); *В 1928 році У. Х. Карозерс винайшов нейлон. Через дев'ять років він покінчив з собою в Філадельфії .. Могутні корпорації примушували Карозерса виробляти фальшивий нейлон, бо винайдений ним був вічний, ніколи не зношувався, а такий матеріал — смерть для текстильних магнатів* (П. Загребельний); *Розробники сучасного спортивного одягу віддають перевагу синтетичним волокнам (поліестеру, поліаміду, нейлону), що витримають будь-які морози, снігові, ультрафіолет гірських сонячних променів* (із журн.); * Образно. *Плащі із льоду, як з нейлону, Блищать на плечах лип і кленів* (Д. Павличко); // *розм.* Вироби з цього волокна. *Петя встав. Йдучи пероном, Підморгнув* [дамі] *на згадку: — Приїжджайте за нейлоном! Буде все в порядку!* (С. Олійник).

НЕЙЛО́НОВИЙ, а, е. Зробл., вигот. з нейлону. *Є в продажу нейлонові ялинки, Вони стоять зелені й не жовтіють* (І. Муратов); *Вперше у житті він привіз Фросині подарунок — нейлонову кофтинку* (М. Зарудний); *Роберт презирливо мугикнув, глянув на дружину, яка куталася в нейлонову шубку* (О. Бердник); *Яке щастя, що свого часу він купив собі сорочку з вишивкою на грудях і манжетах не білу, а чорну! Нейлонову* (В. Кожелянко).

НЕЙМОВІ́РА, и, *розм.* 1. *ж.* Те саме, що **недовіра.** *Вона міцно держала в замазаних свіжою землею пальцях ключ, з неймовірою поглядаючи на Раїсу* (М. Коцюбинський); *— Якісь терористи на літаках вчинили страхітливий напад на Нью-Йорк і Вашингтон .. — Хто ж це напав? — з почуттям неймовіри запитав Серж* (Ю. Бедзик); *Я відірвався від книжки і з неймовірою відштовхнув її від себе* (О. Шугай).

2. *ч. і ж., рідко.* Недовірлива, підозріла людина. *Відгортають землю, підіймають рами, весело нахваляються: — Підемо та притягнемо того цибатого морганіста сюди! Зігнися, неймовіро, в дугу, залазь у траншею, та подивись: живе наш лимонарій!* (О. Гончар).

НЕЙМОВІ́РНИЙ, а, е. 1. Який важко або неможливо собі уявити; у здійснення якого важко або неможливо повірити; неможливий, неправдоподібний. *Так само, як завжди, охайно лежала на ньому одежа, так само поважні були його рухи і неймовірним здавалось, що ся людина іде на смерть* (М. Коцюбинський); *Орині здавалося неймовірним, щоб Яків Калитка одружився* (К. Гордієнко); *Хто незнайомий глянув би збоку на них, аж неймовірним йому здалося б, що цей щуплявий, до чорноти просмалений сонцем чоловічок та дав життя цьому білявому ставному юнакові, який, виструнчившись, стоїть перед ним* (О. Гончар); *Славко сховав апарат у чохол і кваппиво пішов до каюти. Неймовірний здогад гнав його, змушуючи майже бігти* (І. Росоховатський); *— Прекрасна модель, — говорив жінці консуль-*

тант у білому. — *Співвідношення ціни і якості майже неймовірне* (Ю. Іздрик); // Який не існує насправді; нереальний, неіснуючий. *Місто дивно біле, майже неймовірне, з мли, немов з уяви, виплива* (Б.-І. Антонич); *Найбільш поширеною була думка, нібито Рембрандт створив за власним бажанням своє освітлення, — переконливе, але неймовірне, таке, якому нема прикладу у реальному житті* (з наук. літ.).

2. Який значно перевищує звичайний ступінь вияву, звичайну силу і т. ін. чого-небудь; надзвичайно великий. *Вантажне авто шляховиків з неймовірною швидкістю пронеслося лісом* (Іван Ле); *Він стояв, широко розставивши ноги, і дивився на Оленку з неймовірним подивом* (С. Журахович); *Про неймовірну силу, розум, хитрощі Кармалюка складалися пісні* (О. Іваненко); *Неймовірна задуха оточила нас звідусюди* (Ю. Винничук).

3. Який відрізняється від інших, не такий, як усі, як у всіх, як завжди; особливий, незвичайний. *Деякі дами були в діамантах, .. з неймовірними куафюрами і капелюшами* (Леся Українка); *Дніпро був неймовірний від бездоганного неба, що впало в його глибінь* (Ю. Яновський); *В театрі зчинилось щось неймовірне. Звідусіль зірвалась така буря оплесків і вигуків, що Калерія Олександрівна майже зомліла* (Б. Антоненко-Давидович); *В парку навпроти робила якісь свої неймовірні вправи юна темношкіра дівчина* (С. Жадан); *Висока блондинка в обтислих штанах і на .. неймовірних шпильках .. танцює сама до себе перед сценою* (С. Андрухович); // *у знач. ім.* **неймові́рне,** ного, *с.* Те, що виходить за межі звичайного. *Богун робив неймовірне — старі досвідчені козаки не пам'ятали таких блискавичних маршів* (Я. Качура); *Раптом сталось неймовірне. Коли Микула прокладав ще одну борозну понад лісом, .. кінь його раптом зупинився, важко дихнув, а потім впав на теплу, свіжу, пахучу землю* (С. Скляренко); *Лише той розшукає казку, хто в найтяжчу пору не втратить віри у неймовірне...* (О. Бердник).

4. *заст.* Недовірливий. — *То ти? Ти не мара?* — *крикнув неймовірний Єремія, неначе не йняв віри своїм очам* (І. Нечуй-Левицький); [О л е с я:] *Як ти похмуро почав на все дивитись... якийсь неймовірний став?..* (М. Кропивницький); — *А відкіля ти?* — *спитав господар, позираючи на неї неймовірними очима з-під кудлатих брів* (Б. Грінченко); — *Шкода тільки, що ти неймовірна, .. я зараз бачу, почуваю, що ти не ймеш мені віри... Правда, ні?* — *допитувався Олексій, пильно глядячи у вічі Оксані* (Л. Яновська); [А г а м е м н о н:] *Розкажи, де ворог мій і що мене чекає. Я не троянець неймовірний. Щиро слова твої прийму до свого слуху і в серці заховаю* (Леся Українка).

НЕЙМОВІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **неймовірний.** *Вражений неймовірністю того, що сталось, хірург застиг* (О. Довженко); *Бійці .. поглядали на ряди хат, з димарів яких подекуди привітно здіймався димок, збуджуючи в пам'яті далекі картини і, здається, до неймовірності далекі часи* (І. Багмут); *Візуально виявити корабель у дрейфі з вимкненим маяком — ні про що подібне я ще не чув. Це вже була випадковість на межі неймовірності!* (О. Авраменко); *Організували* [корсари] *десантну експедицію на золоті копальні Санта-Марія на Мейні. Розповідь про неї вражала своєю неймовірністю* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

2. *заст.* Те саме, що **недові́ра.** [Й о г а н н а:] *Я думала: "повірить, зрозуміє!" А ти для мене маєш тільки глум, зневагу, неймовірність...* (Леся Українка).

НЕЙМОВІ́РНО. 1. Присл. до **неймовірний.** *Між галузок ховалось таке неймовірно блакитне небо, що ми переводили очі на чисті простори й рівняли* [простір з небом] (М. Коцюбинський); *Стомилась Галя неймовірно, а пройшла дуже мало* (Ю. Збанацький); *Над нами реве літак, цього разу неймовірно довго реве, наче й не летить, а стоїть у небі на одному місці* (Є. Гуцало); *У жінки тонкі, гарно окреслені вуста, виразні темні очі. Погляд трохи єхидний і неймовірно гострий* (І. Роздобудько).

2. *у знач. пред.* Не віриться. *Неймовірно, але саме так було. Сидів він на явочній квартирі в Києві, .. глянув з балкона — аж у під'їзд входить Гаша Макарова з гестапівцями* (А. Хижняк); — *Неймовірно,* — *сказав я не без подиву.* — *Схоже, в Україні Гітлерові ні крапельки не таланило під час відступу. Він відкочувався, незмінно контратакуючи, і зазнав ще жорстокіших втрат* (Р. Андріяшик).

НЕЙМОВІ́РСТВО, а, *с., заст.* Недовірливість, підозріливість. *Літературні плани й заміри здебільшого розвіюються, і тільки незначна частина в плоть і кров убирається. Думаю, що тут лежить корінь і того вічного невдоволення з себе, і тієї непевності та неймовірства, хобливої почутливості до всякого необережного дотику, які часто виявляє Коцюбинський* (С. Єфремов).

НЕЙРИ́Т, а, *ч., анат.* Те саме, що **аксо́н.** *На третю добу культивування в модифікованому середовищі посилювалась проліферативна активність клітин і збільшувались загальна довжина та кількість нейритів* (з наук. літ.).

НЕЙРО... Перша частина складних слів, що вказує на зв'язок яких-небудь предметів, явищ з нервовою системою, напр.: н е й р о е н д о к р и́ н н и й, н е й р о к е р а т и́ н, н е й р о л і м ф о м а т о́ з, н е й р о п с и х і́ ч н и й, н е й р о с е к р е́ ц і я, н е й р о ф і з і о л о г і́ ч н и й.

НЕЙРОАНА́ТОМ, а, *ч.* Фахівець із нейроанатомії. *Одним із фундаторів сучасної нейроанатомії є відомий київський нейроанатом В. О. Бец, який у середині XIX ст. відкрив у корі головного мозку гігантські пірамідні клітини (клітини Беца) і виявив різницю у клітинній будові різних ділянок кори* (з наук. літ.).

НЕЙРОАНАТО́МІЯ, ї, *ж.* Розділ анатомії, який вивчає форму й будову нервової системи та її органів. *Лінгвістика в комплексі з нейроанатомією, фізіологією, психологією сприяє створенню єдиної загальної теорії функціональної асиметрії мозку* (з навч. літ.).

НЕЙРОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає устрій, функціонування, розвиток, генетику, біохімію, фізіологію і патологію нервової системи. *На думку деяких учених, когнітивна нейробіологія дає сьогодні дослідникам повне розуміння, де саме локалізовані в головному мозку інтелект або здатність приймати рішення* (з наук.-попул. літ.); *Спеціалізація вченого — нейробіологія, він вивчає рецептори дотику і досліджує нейронні зв'язки в мозку людини* (із журн.).

НЕЙРОБІО́НІКА, и, *ж.* Напрям у біоніці, пов'язаний з вивченням і моделюванням діяльності центральної нервової системи людини й тварин для використання закономірностей їхньої будови при створенні нових технічних пристроїв, кібернетичних систем і т. ін. *Досягнення сучасної нейробіоніки знаходять широке застосування для розроблення теорії та практики побудови інтелектуальних систем* (з наук.-попул. літ.); *Довгі роки я професійно займався біофізикою, теорією складних систем і нейробіонікою, тобто — штучним інтелектом* (із журн.).

НЕЙРОБЛАСТО́МА, и, *ж., мед.* Злоякісна пухлина нервової системи. *Ампліфікація батьківського алеля пов'язана з розвитком нейробластоми* (з навч. літ.).

НЕЙРОВІЗУАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Загальна назва декількох методів, які уможливлюють візуалізацію структури, функцій та біохімічних характеристик мозку. *У майбутньому нейровізуалізація може стати корисним засобом діагностики аутизму або оцінки ризику його розвитку у дитини* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОВІ́РУС, у, *ч.* Вірус (у 1 знач.), який репродукується у клітинах центральної нервової системи. *Вважається, що при розсіяному склерозі в організм хворого проникає нейровірус* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОВІ́РУСНИЙ, а, е. Стос. до нейровірусів. *При комплексній терапії нейровірусних інфекцій препарат застосовують по 125–250 мг протягом перших двох днів* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Ріст і розвиток нервової тканини та структур, що з неї утворюються. *Поміщаючи отримані індуковані стовбурові клітини в середовище, яке стимулює нейрогенез, вчені спостерігали, як клітини перетворювалися в попередники нейронів* (із журн.).

НЕЙРОГЕ́ННИЙ, а, е. Спричинений нервовим розладом, перенапруженням (про хворобу). *Основними напрямами наукової та практичної діяльності інституту були проблеми лікування наслідків травматичних ушкоджень нервової системи, нейроонкології, нейрогенних больових синдромів* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОГІСТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ гістології, що вивчає будову нервової тканини. *Класична нейрогістологія і функціональна морфологія стали інструментом для нового експериментально-гістологічного напрямку розробки проблеми фізіологічної й патологічної реактивності клітин і тканин* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОГЛІ́Я, ї, *ж., фізл.* Сукупність допоміжних клітин нервової тканини. *Нейроглія становить близько 40 % обсягу центральної нервової системи* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОГОРМО́Н, у, *ч.* Загальна назва пептидних гормонів гіпоталамуса. *Як і медіатори, нейрогормони секретуються нервовими закінченнями, але, на відміну від перших, виділяються в кров або тканинну рідину* (з наук. літ.); *Узгоджена робота залоз внутрішньої секреції здійснюється завдяки нервовій регуляції та під впливом певних гормонів і нейрогормонів, що виробляються одними залозами, а впливають на роботу інших* (з навч. літ.).

НЕЙРОГУМОРА́ЛЬНИЙ, а, е. Який поєднує вплив або властивості нервової системи і гуморальних чинників. *Нейрогуморальні механізми регуляції рідкого стану крові пов'язані з активацією симпатичного і парасимпатичного відділів нервової системи* (з наук. літ.); *Темою моєї дипломної роботи є саморегуляція нейрогуморальних процесів в ході психотерапевтичної роботи* (з навч. літ.).

НЕЙРОДЕРМІ́Т, у, *ч., мед.* Хронічний сверблячий дерматоз, зумовлений порушенням функції нервової системи. *Дифузний нейродерміт пов'язаний з порушенням функцій нервової та ендокринної систем, існуванням вогнищ хронічної інфекції, захворюваннями внутрішніх органів, нераціональним харчуванням* (з наук.-попул. літ.); *Кирило починає явно відчувати сверблячку рук, який там нейродерміт, пересохлість у роті; все, вже починається перша стадія зараження* (С. Процюк).

НЕЙРОДИНА́МІКА, и, *ж., фізл.* Сукупність стійких особливостей нервової системи, які впливають на індивідуальні психологічні якості людини. *Принципи вищої нейродинаміки — це закономірності взаємодії процесів збудження й гальмування в клітинах головного мозку* (з наук. літ.); *Саме нейродинаміка людини зумовлює швидкість засвоєння професійних умінь, навичок, способів праці, визначає стиль професійної діяльності* (з наук. літ.).

НЕЙРОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до нейродинаміки. *Стиль діяльності людини пов'язаний з її нейродинамічними особливостями, які зумовлені проявами властивостей нервової системи* (з наук. літ.); *Дослідження нейродинамічних процесів показали, що одні й ті самі звучання в музикантів спричиняють сильніші реакції, ніж у звичайної людини* (з навч. літ.).

НЕЙРОДИСТОНІ́Я, ї, *ж., мед.* Комплекс симптомів, який має прояв у серцево-судинних, респіраторних і вегетативних розладах, астенії, поганій переносності стресів та фізичних навантажень. *Нейродистонія та мігрень можуть зникнути після використання настійок звіробою* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОДИСТРОФІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до нейродистрофії. *Причинами утворення шпор можуть бути поздовжня плоскостопість, гостра або хронічна травма, ревматизм, інфекція, судинні та нейродистрофічні розлади* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОДИСТРОФІ́Я, ї, *ж., мед.* Порушення нервової системи, яке супроводжується втратою чутливості. *Найменший відсоток у структурі нейродистрофічних синдромів займає нейродистрофія, що виникла внаслідок гнійних артритів* (з наук. літ.).

НЕЙРОЕНДОКРИ́ННИЙ, а, е. Який належить до ендокринної та нервової систем або поєднує їхні властивості. *Суттєву роль у формуванні психоемоційного статусу людей старших вікових груп відіграють зміни нейроендокринної та імунної систем* (з наук. літ.); *Нейроендокринні пухлини переважно діагностують у кишечнику* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОІНФОРМА́ТИКА, и, *ж.* Галузь інформатики, яка займається аналізом і моделюванням будови та функцій мозку. *Нейроінформатика покликана полегшувати обмін даними між багатьма різними дисциплінами, такими як когнітивна психологія, поведінкова нейронаука та психогенетика* (з наук. літ.); *На роль центральної проблеми всієї нейроінформатики запропоновано проблему ефективного паралелізму* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОКІБЕРНЕ́ТИКА, и, *ж.* Розділ біологічної кібернетики, що вивчає принципи організації та функціонування нервової системи організму. *Піттс та його вчитель Макалахен розробили модель роботи мозку людини, з якої потім розвинулася нейрокібернетика* (з навч. літ.).

НЕЙРОКІБЕРНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нейрокібернетики. *Активно розвивається нейрокібернетичний метод, за допомогою якого можна розпізнавати певні хвилі головного мозку при виявленні реального ставлення людини до низки етичних цінностей* (з наук. літ.).

НЕЙРОКОМП'Ю́ТЕР, а, *ч.* Пристрій опрацювання інформації на основі принципів роботи природних нейронних систем. *Проблематика нейрокомп'ютерів полягає в побудові реальних фізичних пристроїв, що дозволить так змінити принципи роботи комп'ютера, щоб він працював відповідно до теорії штучних нейронних мереж* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОКОМП'Ю́ТЕРНИЙ, а, е. Стос. до нейрокомп'ютера. *З середини дев'яностих років минулого століття почався справжній бум розвитку нейрокомп'ютерних інтерфейсів* (із журн.).

НЕЙРОЛЕ́ПТИК *див.* **нейроле́птики.**

НЕЙРОЛЕ́ПТИКИ, ів, *мн. (одн.* **нейроле́птик,** у, *ч.), фарм.* Лікувальні засоби, що їх застосовують при психозах та інших розладах психіки. *Він розповідає тобі, що у психіатричній лікарні вночі не гасять світло. Так і спи .. А також труять страшними медикаментами — нейролептиками, від яких зникають всі бажання, вгасає будь-який дух боротьби* (Є. Кононенко); *Отруєний нейролептиками мозок спалює себе, як отоді в консерві* [консервній банці] *палахкотіла сірка* (Є. Пашковський).

НЕЙРОЛЕПТИ́ЧНИЙ, а, е, *фарм.* Стос. до нейролептиків. *Учені вивчили механізм дії ряду засобів: для наркозу, снотворних, нейролептичних, протисудомних, що дозволило отримати нові дані з біохімічної і рецепторної фармакології цих препаратів* (з наук. літ.); *Найдоцільнішим методом знечулення є ендотрахіальний наркоз закисом азоту в поєднанні з нейролептичними й аналгетичними засобами* (з навч. літ.).

НЕЙРОЛІНГВІ́СТИКА, и, *ж.* Галузь прикладної лінгвістики, що досліджує мозкові механізми мовленнєвої діяльності людини, їхні розлади та способи їх лікування. *У мовно-розумовому апараті, як уже досить твердо встановлено психо- та нейролінгвістикою, мовні структури є нерозривно пов'язаними зі структурами мислення* (з наук. літ.).

НЕЙРОЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **нейролінгвістика.** *Сучасні політтехнології, засновані на можливостях нейролінгвістичного впливу на людину та соціум, формують психологічне середовище, в якому масове сприйняття світу регулюється відповідно до моделі "свій" — "чужий"* (з наук. літ.).

△ **Нейролінгвісти́чне програмува́ння** *див.* **програмува́ння.**

НЕЙРОМАТЕМА́ТИКА, и, *ж.* Розділ математики, що вивчає застосування нейронних мереж для розв'язування математичних задач. *Теоретичні основи нейроматематики були закладені на початку 40-х років минулого століття. У 1943 році У. Маккалох і його учень В. Пітс сформулювали основні положення теорії діяльності головного мозку* (з навч. літ.).

НЕЙРОМЕДІА́ТОР *див.* **нейромедіа́тори.**

НЕЙРОМЕДІА́ТОРИ, ів, *мн. (одн.* **нейромедіа́тор,** у, *ч.).* Біологічно активні хімічні речовини, за допомогою яких відбувається передавання електричного імпульсу з нервової клітини через синаптичний простір. *Деякі нейрони можуть виробляти нейрогормони та нейромедіатори* (з навч. літ.).

НЕЙРОМЕДІА́ТОРНИЙ, а, е. Стос. до нейромедіаторів. *Була створена концепція про центральне місце нейромедіаторних розладів у патогенезі хвороби Іценка–Кушинга* (з наук. літ.).

НЕЙРОМЕРЕ́ЖЕ́ВИЙ, а, е, *інформ.* Стос. до нейронних мереж. *Для конкретних завдань будують абстрактну нейромережеву реалізацію алгоритму рішення, яку потім реалізують на конкретних паралельних обчислювальних пристроях* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРО́Н, а, *ч.* Нервова клітина з усіма відростками, що відходять від її тіла. *Надзвичайно складний витвір живої природи — людський мозок — складається принаймні з 10 мільярдів нейронів* (з наук.-попул. літ.); *Мозок, цей таємничий апарат думки, являє собою фантастично компактну структуру, складену з 12–16 мільярдів клітин-нейронів, і кожна з цих клітин у свою чергу поєднана з сусідніми за допомогою своєрідних контактних апаратів, що звуться синапсами* (П. Загребельний); *Дивись, зазівався, і тебе заразили власні звички. А потім гадаєш: чи то рецептори в голові разом з нейронами загуляли швидше, чи то якесь інше хитре паскудство?* (О. Ульяненко); *Йому здалося: щось обмацує його мозок, вивертає нейрони. Ілюзія була незвичною і через те ще бридкішою* (В. Єшкілєв).

НЕЙРОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **нейро́нний.** *Як у гіпокампі, так і в корі пірамідні нейрони включені в комплексну нейрональну мережу, регульовану багатостадійними процесами збудження та гальмування* (з наук. літ.); *Як збудження, так і гальмування в центральній нервовій системі забезпечується хімічними медіаторами, здатними взаємодіяти з відповідними рецепторними утвореннями нейрональних мембран* (з наук. літ.).

НЕЙРО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **нейро́н.** *Результати реєстрації нейронної активності другого поля фронтальної кори в умовах вільної поведінки свідчать про те, що ця ділянка кори у щурів має стосунок до програмування, запуску та контролю успішності виконання їжодобувних рухів* (з наук. літ.); *Пригадую, як загорались очі Кейтаро, коли я викладав йому теорію нейронних імплантів* (М. Кідрук); *Група вчених дійшла висновку, що нейронна мережа, яка зв'язує різні ділянки мозку, не має більше внутрішнього потенціалу для вдосконалення* (із журн.).

△ **Нейро́нна теóрія** *див.* **теóрія.**

НЕЙРООНКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ медицини, який займається вивченням пухлин головного й спинного мозків, мозкових оболонок, черепних нервів і т. ін. *Наукові праці вченого охоплюють майже всі розділи фундаментальної та прикладної нейрохірургії (нейроонкологія, судинна нейрохірургія, патологія хребта та спинного мозку)* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОПАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нейропатії. *У 112 пацієнтів з остеоартритом і у 88 пацієнтів із ревматоїдним артритом проведено тестування з метою виявити нейропатичний компонент больового синдрому* (з наук. літ.).

НЕЙРОПАТІ́Я, ї, *ж.* Загальна назва хвороб і патологічних станів, які супроводжуються ураженнями периферичних нервів. *У трансгенних тварин обох статей у віці від шести місяців було виявлено дефекти шкіри, випадання шерсті, великі виразки на тілі та вухах, порушення координації рухів — нейропатії* (з наук. літ.).

НЕЙРОПЕПТИ́Д *див.* **нейропепти́ди.**

НЕЙРОПЕПТИ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **нейропепти́д,** а, *ч.), фізл.* Невеликі білкові молекули центральних і периферичних нейронів. *Нейропептиди відіграють важливу роль у регуляції діяльності внутрішніх органів і центральної нервової системи, а також у процесах репродукції* (з навч. літ.); *Медики вважають: якщо людина розпускає про когось плітки, критикує іншого, вона автоматично потрапляє у полон негативних думок. Відтак організм посилено продукує нейропептиди, які беруть участь у процесі метаболізму жирів і перетворенні їх у ліпопротеїди* (з газ.).

НЕЙРОПСИХОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ психології, що вивчає психічну діяльність людини у зв'язку з функціонуванням центральної нервової системи в певних умовах. *У роботі висвітлено актуальні проблеми пато- і нейропсихології, питання посттравматичних станів, дослідження з сексопатології та психології сім'ї* (з наук. літ.); *Сьогодні рефлексивне — це досвід нейропсихології, лінгвістики, досліджень у сфері штучного інтелекту* (з наук. літ.); *Дослідження природничо-наукових основ психічного проводяться в рамках нової галузі психологічної науки — нейропсихології* (з навч. літ.).

НЕЙРОСЕКРЕТО́РНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до нейросекреції. *У головному мозку ссавців джерелом нейрогормонів є нейросекреторні клітини гіпоталамуса* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОСЕКРЕ́ЦІЯ, ї, *ж., фізл.* Сукупність процесів синтезу і виділення нейрогормонів спеціалізованими клітинами нервової тканини. *Ендокринні залози та нейросекреція активно впливають на процеси росту й розвитку комах* (з навч. літ.).

НЕЙРОСЕНСО́РНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до органів чуття людини. *Нейросенсорна приглухуватість є захворюванням, яке проявляється в порушеннях звукосприймального апарату* (з наук.-попул. літ.); *Нейросенсорна глухота — найбільш поширений тип втрати слуху, особливо на високих частотах* (з навч. літ.); *На базі Дитячого центру здоров'я урочисто відкрили кімнату нейросенсорної інтеграції для дітей з вадами слуху* (з газ.).

НЕЙРОСОНОГРА́МА, и, *ж., мед.* Графічне зображення, яке одержують під час дослідження головного мозку методом нейросонографії. *При обстеженні виявляється розширення шлуночків на нейросонограмі, а на рентгенограмах голови — пальцеподібні вдавлення на черепі* (з наук. літ.); *Нейросонограма не заподіє шкоди дитині* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОСОНОГРАФІ́Я, ї, ж., *мед.* Неінвазивний безболісний і безпечний метод ультразвукового дослідження головного мозку новонародженого та дитини раннього віку (до 1 року) через природні отвори в черепі. *Патологічні зміни центральної нервової системи виявлено за даними нейросонографії у 91,0 % дітей з гемолітичною хворобою новонароджених* (з наук. літ.); *Коли через декілька днів або місяців життя лікарі призначають нейросонографію немовлят, то батьків це злегка насторожує* (із журн.).

НЕЙРОСПО́РА, и, *ж.* Вид грибів із класу сумчастих грибів, що ростуть на хлібі та кондитерських виробах. *У розвитку загальної генетики важливу роль відіграли різноманітні експериментальні об'єкти: серед бактерій — кишкова паличка, серед грибів — нейроспора, серед рослин — горох та кукурудза, серед тварин — дрозофіла та миша* (з навч. літ.).

НЕЙРОТИ́ЗМ, у, *ч.* Емоційна нестабільність, що характеризується високим ступенем реактивності на зовнішні впливи, тривожністю, невпевненістю в собі і т. ін. *У осіб з високим рівнем нейротизму за несприятливої погоди погіршується перебіг процесів мислення та короткочасна зорова пам'ять, спостерігається розвиток гальмівних процесів у корі головного мозку з переважанням тривожних та депресивних станів, знижується увага* (з наук. літ.); *Нейротизм, на думку деяких учених, становить структуру особи і генетично зумовлений, оскільки пов'язаний з особливостями нервової системи й діяльності головного мозку* (з наук.-попул. літ.); *Стосовно окремої особистості інтенсивна емоційна реактивність на рівні нейротизму може розглядатись як надмірний життєвий тягар, що потребує втручання й допомоги практикуючого психолога* (з навч. літ.).

НЕЙРОТОКСИ́Н, у, *ч., спец.* Отруйна речовина біологічного походження, яка, потрапляючи в організм, вибірково діє на нервову систему. *Сильні нейротоксини впливають на нервову систему деполяризацією нервів і м'язових волокон, збільшуючи проникність клітинної мембрани для йонів натрію* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОТРАНСМІ́ТЕР *див.* **нейротрансмітери.**

НЕЙРОТРАНСМІ́ТЕРИ, ів, *мн. (одн.* **нейротрансмітер,** у, *ч.), біохім.* Біологічно активні хімічні речовини, за допомогою яких здійснюється передавання електричного імпульсу з нервової клітини через синаптичний простір. *Нейротрансмітери бувають двох типів: збуджувальні та гальмівні. Перші деполяризують клітинну мембрану і збуджують відповідну клітину. Другі зумовлюють гальмівні рефлекси, зокрема уповільнення ритму серця та гальмування нейронів, які спричиняють скорочення м'язів* (з навч. літ.).

НЕЙРОТРАНСМІ́ТЕРНИЙ, а, е. Стос. до нейротрансмітерів. *Гормональний та нейротрансмітерний баланс дає змогу пояснити різноманітну картину як фізіологічного клімаксу, так і патологічних ускладнень* (з навч. літ.).

НЕЙРОТРОПІ́ЗМ, у, *ч.* Спрямований вплив різних хімічних та фізичних чинників на нервові волокна. *У патогенезі первинних енцефалітів головну роль відіграє нейротропізм інфекційних збудників, які проникають у мозок гематогенним і лікворним шляхами* (з навч. літ.).

НЕЙРОТРО́ПНИЙ, а, е. Стос. до нейротропізму. *Досліджуються особливості морфогенезу нервового апарату нирки при моделюванні дії нейротропних факторів* (з наук. літ.).

НЕЙРОФІБРИ́ЛА *див.* **нейрофібрили.**

НЕЙРОФІБРИ́ЛИ, и́л, *мн. (одн.* **нейрофібри́ла,** и, *ж.).* Протоплазматичні ниткоподібні утвори в нервових клітинах і їхніх відростках. *Нейрофібрили виглядають як тонкі нитки діаметром 0,3–0,5 мкм, утворюють щільну сітку і мають паралельну орієнтацію у складі дендритів і нейритів* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОФІЗІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із нейрофізіології. *— Нам не під силу пояснити, звідки беруться імпульси між дендритами. Жоден нейрофізіолог світу не скаже, як збудження дендритів перетворюється на безумовно осмислений сигнал* (М. Кідрук).

НЕЙРОФІЗІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ фізіології, який вивчає функції нервової системи людини й тварин. *Важливим завданням сучасної нейрофізіології є з'ясування ролі хімічних посередників у передаванні сигналів від периферійних структур в центральну нервову систему* (з наук. літ.); *— Хосе Дельгадо в своїй книжці передрікає виникнення "психоцивілізованого суспільства", в якому люди будуть розумніші й щасливіші, бо в них буде краще розвинений мозок завдяки успіхам нейрофізіології* (П. Загребельний).

НЕЙРОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **нейрохімія.** *Обговорюються нейрохімічні кореляти дезадаптації в пубертатному віці, яка призводить до ранньої наркотичної залежності* (з наук. літ.).

НЕЙРОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Розділ біохімії, що вивчає хімічні й молекулярно-клітинні механізми діяльності нервової системи. *Продукт, що ми проектуємо, виріс із нанотехнологій, увібравши у себе досягнення мікробіології, нейрохімії та програмування* (М. Кідрук); *О. Палладін став засновником ряду наукових напрямів — нейрохімії, біохімії м'язової діяльності, біохімії вітамінів* (з газ.).

НЕЙРОХІРУ́РГ, а, *ч.* Фахівець із нейрохірургії. *Мирон із нейрохірургом Ростиславом працювали в одній лікарні, хоч і на різних поверхах, але що Мирон мав свій персональний кабінет, то зустріч відбулася у нього* (Ю. Винничук); *Нейрохірурги повернули паралізованому американцеві здатність рухати пальцями рук* (із журн.).

НЕЙРОХІРУРГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нейрохірургії. *У роботі розглянуто нейрохірургічне лікування вогнепальних ушкоджень периферичних нервів верхніх та нижніх кінцівок* (з наук. літ.); *Необхідна тісна взаємодія неврологічної служби з кардіологічною, нейрохірургічною* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙРОХІРУРГІ́Я, ї, *ж.* Галузь хірургії, що займається лікуванням захворювань центральної та периферичної нервової системи людини, а також хірургічні методи їх лікування. *Трохи згодом я запитав знайомого нарколога, який перекинувся в нейрохірургію, що він думає про той сульфазин, не зафіксований в жодній доступній медичній літературі* (Ю. Іздрик).

НЕ́ЙРУЛА, и, *ж., біол.* 1. Стадія зародкового розвитку хордових тварин і людини, що настає після гаструли. *На схемі зображено зовнішній вигляд ембріона на стадії нейрули* (з навч. літ.).

2. Зародок на цій стадії. *Нейрула (від грец. неврон) — ембріон хордових на етапі нейруляції* (з навч. літ.).

НЕЙРУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Процес утворення зачатка нервової системи (нервової пластинки) та її замикання в нервову трубку в зародків хордових тварин і людини. *Нейруляція дає початок трьом наборам клітин: клітинам нервової трубки, клітинам нервового гребеня та клітинам епідермісу шкіри* (з навч. літ.).

НЕЙТРА́Л, а, *ч., розм.* 1. Нейтральна держава. *Державам Антанти, кожна з яких була цілком самостійною, треба було виробити певну процедуру для переговорного процесу з нейтралами* (з наук. літ.).

2. Людина, що займає позицію невтручання в що-небудь. — *Бач, і нейтрал .. у пригоді став, — глузливо кинула Ганна. — Воювати не хоче, так хай хлопцям хоч самогон жене* (О. Гончар); *Нема в горах добрих леґенів. Перевішали. Витлумили. Лишилося таке, що само дає собі руки скрутити. Мертві нейтрали! Лицарі страху!* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Над озером, над очеретами, .. де недавно розлягалась така пальба, лише лелеки величаво плавають, з піднебесся оглядають бойовище, мов які-небудь нейтрали* (О. Гончар).

НЕЙТРАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Речовина, яка нейтралізує що-небудь. — *Перепрошую, гер доктор! — багряний від сорому лаборант потягнувся по слоїк з нейтралізатором, аби мерщій засипати розлиту кислоту* (М. Дашкієв); * Образно. *Петрусь відігравав між ними роль не лише зв'язкового, а й нейтралізатора, що жартом, кинутим ніби між іншим, але дуже вчасно, припиняв іноді суперечку* (П. Дорошко).

НЕЙТРАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Дія за знач. **нейтралізува́ти.** *Раніше для подолання певного простору треба було використати відповідну кількість енергії .. Тепер та ж сама віддаль переборювалась іншим способом — нейтралізацією часу* (О. Бердник); *Не підлягає сумніву, що після перемоги над Брюховецьким та при нейтралізації Росії справа федерації, в ідеї якої історики дошукуються голландських чи швейцарських взірців, автоматично винеслась би на порядок денний* (з наук.-попул. літ.); *Будь-яка зміна природного довкілля спричинить розвиток ланцюгових реакцій, які відбуватимуться до нейтралізації цієї зміни або формування нових природних систем* (з навч. літ.).

2. Хімічна реакція, при якій розчин утрачає кислотні властивості за допомогою лугів, а лужні властивості — за допомогою кислот. *Наявність карбонату кальцію в породі є причиною насичення обмінним кальцієм і магнієм, який сприяє нейтралізації кислих продуктів розкладання органічних та закріпленню гумусових речовин* (з наук. літ.).

3. *лінгв.* Зняття (нездійснення, нереалізація) в певних позиціях протиставлення одиниць мови одного рівня — фонем, морфем, значень слів тощо. *У російській мові в кінці складу відбувається нейтралізація приголосних звуків за ознакою глухості — дзвінкості, наприклад, слова "сноп" і "сноб" вимовляються однаково* (з навч. літ.).

НЕЙТРАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Дотримування нейтралітету. *Літературно-мистецька інтелігенція не могла залишатися на позиціях політичного "нейтралізму" й становила опозицію антидемократичному режиму* (з наук.-попул. літ.); *У Малій Радянській Енциклопедії 1934 року про Вернадського написано: "За своїм світоглядом — прихильник ідеалістичної філософії. У наукових працях проводить ідеї "нейтралізму" науки, виступає на захист релігії, містики і "живої матерії"* (із журн.); *Не личило* [секретареві парткому] *занадто близько сидіти коло молодожонів через свою партійну посаду, йому належалася середина, нейтралізм, доброзичливий, але нейтралізм* (П. Загребельний).

2. *біол.* Тип співіснування популяцій живих організмів, коли жодна з них не відчуває впливу іншої; відсутність взаємовпливу організмів. *У природі справжній нейтралізм є вкрай рідкісним явищем, оскільки між усіма видами можливі непрямі стосунки* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙТРАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нейтралізува́ти.** *Нейтралізованими вважаються Суецький і Панамський канали, Магелланова протока, архіпелаг Шпіцберген, Антарктика, деякі інші території* (з наук. літ.); *Як би там зараз не повернулася ситуація, капітан Середа вже був нейтралізований* (А. Кокотюха); // **нейтралізо́вано,** *безос. пред.* — *Кількасот оленів із поголів'я вже нейтралізовано двома цистернами брому, котрими поділився місцевий воєнний* [військовий] *округ. Але цього засобу катастрофічно не вистачає!* (І. Роздобудько).

2. Який нейтралізувався, став нейтральним. *Числівник з іменником виступають неподільним синтаксичним компонентом речення, тому жодних синтаксичних зв'язків між елементами числівниково-іменникового комплексу немає, ці зв'язки перебувають у нейтралізованому стані* (з наук. літ.).

НЕЙТРАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НЕЙТРАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *що.* Робити нейтральним (у 1–3, 5, 6 знач.). *Вапно нейтралізує шкідливу форму кислотності ґрунту* (з наук. літ.); *Заряджене тіло, перебуваючи в іонізованому газі, притягає до себе вільні заряди протилежного знака, які й нейтралізують заряди на тілі, внаслідок чого це тіло розряджається* (з навч. літ.); *Твоя*

дружина з коханцем тільки й чекають, щоб ти врізав дуба. Мені набридло нейтралізувати отруту в їжі, щоб не зіпсувався твій жалюгідний шлунок (Г. Пагутяк); *Робот із допомогою прибиральних машин нейтралізував залишки радіації на предметах і стінах корабля, а потім підняв тіло капітана і покотився до ізоляційних камер...* (О. Бердник).

2. *що, кого, перен.* Послаблювати або припиняти дію, вплив і т. ін. чого-, кого-небудь. *Річку вдруге переходив* [Біда] *сміливо .. Напружене нервове почуття небезпеки й відповідальності нейтралізувало й холод, і втому* (М. Трублаїні); *Те, що він одмикає переді мною свою душу, нейтралізує .. владу його східних вузьких очей, які вже мають наді мною вплив і силу* (Б. Антоненко-Давидович); *Вибухи затримували падіння корабля, нейтралізували тяжіння Венери: астроплан сковзався вниз з невеличкою відносно швидкістю* (В. Владко); *То була така самокритика, таке самобичування, що воно приглушувало, нейтралізувало всі насмішки, які сипались на нього з усіх боків* (Ю. Збанацький); *Таємнича сила нейтралізовувала мою магію* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Незважаючи на сучасну технологічну могутність, ми ще не в змозі ефективно попереджувати і нейтралізовувати політичні чи соціально-економічні кризові ситуації та конфлікти* (з наук. літ.); *Справу зірвав "Тартар", котрий зумів нейтралізувати виконавців теракту; між іншим, нам щедро за це заплатили* (Л. Кононович).

НЕЙТРАЛІЗÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **НЕЙТРАЛІЗУВÁТИСЯ,** ýється, *недок. і док.* 1. Робитися, ставати нейтральним (у 1–3, 5, 6 знач.). *У певних контекстах протиставлення дескриптивних і діалогічних предикатів нейтралізується і діалогічні предикати здобувають статус дескриптивних* (з наук. літ.); *При дійсній задоволеності сімейними стосунками побутові проблеми відносно легко "розчиняються", нейтралізуються, відбувається адаптація до них* (з навч. літ.); *Експеримент удався. Вузька смуга в полі тяжіння двох галактик нейтралізувалася. Простір у десятки тисяч парсеків був пробитий* (О. Бердник); // Ставати хімічно нейтральним. *У морське середовище надходить широкий спектр високотоксичних речовин і сполук. Частково вони нейтралізуються в прибережній смузі внаслідок змішування прісних та морських вод* (з наук. літ.); *Завдяки вапнуванню нейтралізується кислотність, рослини забезпечуються кальцієм та іншими елементами живлення* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **нейтралізóвувати, нейтралізувáти.** *Незначний позитивний фактор практично повністю нейтралізується проблемами, що виникають через неправильний вибір ділянки будівництва* (з наук.-попул. літ.); *Аміак нейтралізується і дегазується водою або слабким розчином мінеральних кислот, а також відходами вапняного і гіпсового виробництва* (з навч. літ.); *Бідою України є слабкість політичної волі до змін серед самого суспільства. Не можна сказати, що цієї волі зовсім немає. Але вона нейтралізується сильними поділами всередині суспільства* (з публіц. літ.).

НЕЙТРАЛІЗУВÁЛЬНИЙ, а, е. Який призначений, використовується для нейтралізації. *Щоб поліпшити розсіюваність суперфосфату, його треба змішувати з нейтралізувальними речовинами (вапнистими матеріалами, фосфоритним борошном тощо)* (з наук. літ.); *На дуже кислих ґрунтах з гідролітичною кислотністю понад 2,5 мг-екв / 100 г ґрунту нейтралізувальну дію на ґрунт чинить і фосфоритне борошно* (з навч. літ.).

НЕЙТРАЛІЗУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нейтралізувáти.** *Основним проблемним питанням теорії є вплив успадковування чи нейтралізування певних дієслівних граматичних категорій на лексичні значення відповідних термінів* (з наук. літ.).

НЕЙТРАЛІЗУВÁТИ *див.* **нейтралізóвувати.**

НЕЙТРАЛІЗУВÁТИСЯ *див.* **нейтралізóвуватися.**

НЕЙТРАЛÍСТ, а, *ч.* Той, хто є прибічником нейтральних поглядів, нейтралітету, посідає нейтральну позицію. *У 1961–1962 рр. відбулася Женевська нарада, за підсумками якої була підписана Декларація про нейтралітет Лаосу і створювався уряд національної єдності у складі представників нейтралістів, Патріотичного фронту визволення та саванакхетського угруповання* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙТРАЛÍСТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нейтралíзм, нейтралíст.** *Без серйозного місцевого самоврядування будь-який земський собор повторить у своїй діяльності безліч помилок нейтралістського деспотизму* (І. Франко); *Під час кризи 1954 року колишній прем'єр опублікував статтю, в якій заявляв, що Єгипет не може займати нейтралістську позицію та має приєднатися до Заходу* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙТРАЛІТÉТ, у, *ч.* 1. У міжнародному праві — політичне й правове становище держави, яка не бере участі у війні, зберігає мирні стосунки з воюючими країнами і не подає жодній з них військової допомоги. *Чеслав у Златоварі нервував і всіма правдами та неправдами намагався схилити на свій бік тих князів, що оголосили про свій нейтралітет* (О. Авраменко); — *Я чекав, що Італія піде проти Франції і Сербії. Тоді давно був би вже війні кінець. У мене хміль гниє на складах, внутрішній торговий оборот поганий, вивіз дорівнює нулю, а Італія додержується нейтралітету* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. Невтручання в чужі справи, будь-яку боротьбу, суперечку і т. ін. *Навіть у тому разі, коли ясно, на чиєму боці правда, Касій вважав за краще зберігати нейтралітет, аніж підставляти свою голову* (І. Микитенко); *Сестра Надя проти відвідин дяка Прокопія. Бабуся і мамуся — за. Батько тримався нейтралітету, а останнім часом почав здавати, почав і собі на смиренного дяка наступати* (О. Ковінька); *Гер Пфайфер дотримувався нейтралітету. Він говорив тільки про свої зустрічі з дуже відомими сучасниками. І не заперечував чуток про свій намір видати мемуари* (Олекса Ізарський).

Тримáтися (дотрúмуватися) нейтралітéту *див.* **тримáтися.**

△ **(1) Постíйний нейтралітéт,** *політ.* — становище держави, яка, згідно з міжнародною угодою, прийняла зобов'язання не брати участі у війні, але зберігає право на самооборону. *25 жовтня 1955 р. після виведення окупаційних військ парламент Австрії ухвалив закон про її постійний нейтралітет* (з наук.-попул. літ.); *Завдяки тому, що Швейцарія зберігає постійний нейтралітет (неучасть у війнах та військових блоках), її територія стала місцем перебування міжнародних банків та органів міжнародних об'єднань* (з навч. літ.).

НЕЙТРАЛІТÉТНИЙ, а, е, *рідко.* Стос. до нейтралітету. *Журнал "Культура", окрім проектів, які могли б зацікавити США, наголошував на потребі проаналізувати нейтралітетні плани, привабливі для Західної Європи, Західної Німеччини, а також для СРСР* (із журн.).

НЕЙТРА́ЛКА, и, *ж., розм.* 1. Ніким не зайнята територія між двома воюючими сторонами. — *У нього* [ворога] *ж там кулеметні гнізда... Підпустить нас до половини нейтралки, а потім чесоне раз-другий, та й по всьому. Хіба такого не бувало?..* (Є. Доломан).

2. Положення важеля перемикання швидкостей у коробці передач, коли зчеплення відключено. *На машинах з інжектором рух на нейтралці нічого не економить* (з газ.).

НЕЙТРА́ЛЬ, і, *ж., фіз.* Спільна точка з'єднаних у зірку фазових обмоток (елементів) електричного обладнання, що звичайно перебуває під нульовим потенціалом. *На величину струму, що проходить через захисне заземлення, впливає опір усіх елементів кола цього струму, в тому числі опір заземлювача нейтралі* (з навч. літ.).

НЕЙТРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який дотримується нейтралітету (у 1 знач.). *У відповідь на грізні телеграми представника Антанти Ено Директорія вислала по радіо ноту до демократій усіх антантських і нейтральних держав з різким протестом проти реакційних і імперіалістичних намірів їхніх Урядів* (В. Винниченко); *У місті не відчувалося спокою мирного життя нейтральної країни. Напружений темп руху на вулиці мимоволі вселяв тривогу* (Іван Ле).

2. Який не належить жодній зі сторін, країн і т. ін. (про територію). *Кораблі йшли понад межею нейтральних вод* (В. Кучер); *Тихо так* [у приярках], *що чути навіть, як передзвонюються жайворонки, зависнувши високими дзвониками над нейтральною смугою* (О. Гончар); *Хоч дядя Вася інколи заходив до мого батька, .. але тепер вони могли зустрічатися лише на нейтральній території* (П. Загребельний); *Британське й французьке адміралтейства домовилися, що між підводними укріпленнями в Ла-Манші залишиться нейтральна смуга завширшки п'ять кілометрів* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

3. Який не приєднується до жодної зі сторін (у боротьбі, дискусії, суперечці і т. ін.), а зберігає нейтралітет (у 2 знач.). — *Ми люди нейтральні,* — *відповів за молодого дружно Ткач.* — *Нас, так би мовити, хто завоює, того й будемо* (О. Довженко); — *Це медик Михайлов, нейтральний. Він є посередником між усіма течіями...* (Ф. Бурлака); — *Панове, погодьтеся,* — *особа він нейтральна, не має в цій дивній історії жодних особистих інтересів* (А. Кокотюха); // Який не бере участі в будь-якій справі, роботі і т. ін., байдужий до них. *Ковбик стояв осторонь, зайнявши позиції адміністратора і нейтрального спостерігача. Позиції байдужості дотримувалися Карло Іванович Бубон та його молодший колега* (О. Чорногуз); // Який не стосується чого-небудь, не пов'язаний з чимсь. *Не важко було здогадатися, що привело сусіда такої пізньої пори, і саме тому Таран квапиться почати розмову з нейтральної теми* (С. Журахович); *У фільмі* ["Земля" О. Довженка] *немає байдужих або нейтральних фонів. Відтворення природи підпорядковано розкриттю почуттів героїв* (з наук. літ.); // Який не є ні позитивним, ні негативним щодо кого-, чого-небудь. *У колективі до мене змінили ставлення з нейтрального на холодне. Ніхто зі мною не вітався. Я був повністю покинутий на самого себе* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **нейтра́льний,** ного, *ч.* Людина, яка не приєднується до жодної зі сторін (у боротьбі, дискусії, суперечці і т. ін.), а зберігає нейтралітет (у 2 знач.). *Демонстранти поспішили геть .. Залишилися тільки нейтральні* (Я. Качура); — *Ти, Григоре, ще не ввів її в курс справи?* — *Вона буде спостерігачем.* — *Спостерігачем? Нейтральних не може бути! Нічого, вона визначить своє ставлення під час процесу* (О. Бердник).

4. Який не має яскраво виражених ознак. *Розглядала виставлені у скляних вітринах мазі, креми та презервативи, поки невеличка черга не розсмокталася, і я залишилась перед віконцем сама. Нейтральним голосом сказала: "Тест на вагітність"* (Г. Вдовиченко).

5. *хім.* Який не дає ні лужної, ні кислої реакції. *Обов'язковою умовою розчинювальної дії спирту є наявність у розчині нейтральної солі також у високій концентрації* (з наук. літ.); // При якому внаслідок обміну між кислотою та основою утворюються сіль і вода. *Реакція ґрунтового розчину може бути кисла, лужна або нейтральна* (з наук. літ.).

6. *спец.* Який не має ні негативного, ні позитивного заряду (у 3 знач.). *Електрично заряджені частинки входять до складу атомів і молекул усіх речовин, так що нейтральні (незаряджені) тіла є такими лише тому, що в них містяться рівні кількості зарядів протилежних знаків* (з навч. літ.); *При досить великій температурі і тривалій дії газ перестає бути нейтральним і складатиметься з позитивних іонів і негативних вільних електронів, що відірвалися від атомів* (з наук.-попул. літ.).

НЕЙТРА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нейтра́льний.** *Ходив* [вартовий] *далі з перебільшеною нейтральністю* (Г. Хоткевич); *Уряд Швейцарії відверто проголошував три пункти своєї програми: нейтральність, незалежність, аполітичність* (П. Загребельний); *Граф Мерхирський підтвердив свою нейтральність і, згідно з правилами, посів трон, щоб головувати на цих зборах Ради Лордів* (О. Авраменко).

НЕЙТРА́ЛЬНО. Присл. до **нейтра́льний.** *Був* [Клим-Клим] *дуже ніжний з Тотою, весь час цілував їй руку, обнімав за плечі, жартував. Тота ж серйозно, допитливо зиркала на його* [нього], *відносячись до ласкавості його дуже нейтрально* (В. Винниченко); *Тарас поклав руку Ромкові на плече і відчув неконтактну штивність тіла, яке нейтрально, або навіть вороже зреагувало на його дотик* (Ю. Покальчук); *Вигляд храму нагадав, що люди тут сповідують переважно католицьку віру. Сам Кошовий до релігії ставився нейтрально* (А. Кокотюха).

НЕЙТРИ́ННИЙ, а, е, *фіз.* Пов'язаний з нейтрино. *Було розглянуто стан і перспективи досліджень з математики, фізики рідкого стану, декаметрової радіоастрономії, нейтринних досліджень у Солотвинській підземній лабораторії* (з наук. літ.); *Якщо в надрах Сонця відбуваються термоядерні реакції, мусять народжуватися потоки нейтрино. Але ж експерименти показують: нейтринних потоків майже немає!* (М. Руденко); *За межами відомих нам планет є якесь потужне тіло, що деформує орбіти супутників Сонця. Висловлюється думка, що невидиме тіло є нейтринною зіркою* (О. Бердник).

△ **Нейтри́нна астроно́мія** *див.* **астроно́мія.**

НЕЙТРИ́НО, *невідм., с., фіз.* Стабільна електрично нейтральна елементарна частинка. *Нейтрино, як відомо, не має ні електричного заряду, ні маси спокою. Саме тому воно дуже мало взаємодіє з матерією і здатне пронизувати її зі швидкістю світла* (з наук.-попул. літ.); *Наші корабельні детектори зафіксували несподівано потужний потік високоенергетичних нейтрино* (О. Авраменко).

НЕЙТРО́Н, а, *ч., фіз.* Нестабільна електрично нейтральна елементарна частинка, що разом із протоном входить до складу атомного ядра. *Тепер вже нікому не треба доводити, що основними цеглинками, з яких побудовані ядра атомів, ..* [є] *протони і нейтрони* (Н. Рибак); *Дівчина багато чого не розуміла в тих розповідях. Мова йшла про нейтрони і фотони, про альфа-, бета- і гамма-частинки, про одиниці виміру радіоактивності, які називалися кюрі і рентгенами* (В. Владко); *— Будь-яка речовина складається з кварків, — зауважив я. — Вони утворюють протони та нейтрони* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕЙТРО́ННИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **нейтро́н.** *При зіткненні газової оболонки з неймовірно твердим нейтронним ядром зорі утворюється потужна ударна хвиля, яка з прискоренням рухається назовні* (з навч. літ.); *Ця оболонка* [навколо атомного реактора] *повинна була захистити людей від ураження їх нейтронним і радіоактивним випромінюванням* (Н. Рибак).

△ **Нейтро́нна бо́мба** *див.* **бо́мба; Нейтро́нна фі́зика** *див.* **фі́зика; Нейтро́нний генера́тор** *див.* **генера́тор.**

НЕЙТРОНОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до нейтронографії. *Кристалохімія тісно пов'язана з хімією, кристалофізикою і мінералогією. Ґрунтується на даних експериментального вивчення структури кристалів рентгенівськими (рентгеноструктурний, нейтронографічний, електронографічний та ін.), хімічними та фізичними методами* (з наук.-попул. літ.); *У статті показано переваги еліпсометричного експерименту у взаємозв'язку із нейтронографічним дослідженням атомної будови* (із журн.).

НЕЙТРОНОГРА́ФІЯ, ї, *ж., фіз.* Сукупність методів дослідження речовини за допомогою розсіювання нейтронів низьких енергій, що уможливлює вивчення взаємного розташування часток у конденсованих середовищах. *Процеси взаємодії водню з металами аналізують різними методами: ядерно-фізичними, ядерного магнітного резонансу, нейтронографії* (з наук. літ.).

НЕЙТРОФІ́Л *див.* **нейтрофіли.**

НЕЙТРОФІ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **нейтрофіл,** а, *ч.), фізл.* Різновид лейкоцитів із гранулами всередині цитоплазми. *Нейтрофіли беруть участь у захисних реакціях організму людини та хребетних при бактеріальних чи інфекційних хворобах* (з наук.-попул. літ.); *У дітей до періоду статевого дозрівання лейкоцитарна формула характеризується зниженою кількістю нейтрофілів* (з навч. літ.).

НЕЙТРОФІ́ЛЬНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до нейтрофілів. *Досліди на тваринах показали, що лізосомальний апарат нейтрофільних лейкоцитів бере участь у формуванні адаптаційних реакцій систем гемостазу* (з наук. літ.).

НЕКАЛОРІ́ЙНИЙ, а, е. Який має невелику кількість калорій. *Дуже корисними є вироби з житньо-пшеничного борошна. Вони зберігають максимум вітамінів, цілющу силу зерна і при цьому некалорійні* (з наук.-попул. літ.).

НЕКАЛОРІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некалорійний.** *Для вегетаріанців важливим аргументом є некалорійність соєвого м'яса* (з наук.-попул. літ.).

НЕКАНОНІ́ЧНИЙ, а, е. 1. *рел.-церк.* Який не відповідає канону (у 1 знач.). *Москва знищила незалежність Української Церкви. Це був акт грубо неканонічний, бо він порушував 34-те апостольське правило, що наказувало: "Єпископи кожного народу повинні знати першого поміж себе й шанувати його як голову"* (І. Огієнко); *Ернан був незадоволений рішенням монсеньйора Франциско де ла Пеньї і назвав його скороспішним і неканонічним* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Зображення святих у Івана Балдухи не схематичні, а навпаки — наділені індивідуальною виразністю. Досить глянути на неканонічне зображення преподобного Агапіта Печерського* (із журн.).

2. *перен., книжн.* Який не відповідає встановленим зразкам. *Про поезію І. Багряного можна було б писати окремі розвідки, така вона неканонічна й багатопланова* (з наук.-попул. літ.).

НЕКАНОНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **неканоні́чний.** *Неканонічність передачі (а фактично продажу) Київської митрополії Москві було визнано вже протягом першого року. У 1687 році Собор Константинопольської церкви позбавив Патріарха Діонисія патріаршого престолу* (з рел.-церк. літ.); *Проблема повинна вирішитися через усвідомлення Московською патріархією неканонічності своїх дій у 1992 році щодо предстоятеля УПЦ митрополита Філарета* (з газ.).

НЕКА́РАНИЙ, а, е. На якого ніхто не накладав кари; щодо якого не здійснювалося покарання. *Чи буде людина ходити по вугіллю розпаленому, і не попаляться ноги її? Так і той, хто вчащає до жінки свого ближнього: не буде некараним кожен, хто доторкнеться до неї!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вся його шляхетська чи білошляхетська гордість бурилася про того: як? Хлоп, мурло, виявив повне непослушенство і зостав* [залишився] *некараний? Живий?* (Г. Хоткевич).

НЕКА́РАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **ненка́раний.** *Одним із дискусійних у вітчизняному кримінальному праві було питання про кримінальну караність або некараність так званої подяки в матеріальному вигляді "про всяк випадок", "для встановлення добрих стосунків" тощо* (з наук. літ.).

НЕКАСТРО́ВАНИЙ, а, е. Якого не кастрували. *Розроблено, вивчено і запропоновано метод відгодівлі некастрованих кнурців як додаткове джерело одержання м'ясної свинини* (з наук. літ.).

НЕКВАЛІФІКО́ВАНИЙ, а, е. Який не має кваліфікації. *Некваліфікованих учителів для співу, гімнастики і рукоділля було 20 %, але права навчання інших предметів вони не мали* (І. Франко); [Г а л я:] *Аварії машин бувають тільки в ледарів, розтяп, нехлюїв або в некваліфікованих людей* (О. Корнійчук); *— Я навмисне привів вас сюди, щоб ви зрозуміли ціну дешевої робочої сили. Дешевої і некваліфікованої, — сказав з іронічним усміхом Яцик* (М. Слабошпицький); *Не рекомендується користуватися послугами некваліфікованих фахівців для ремонту або заміни газових пристроїв* (з мови документів); // Який не потребує спеціальних знань, підготовки, кваліфікації. *— Коли я в свої шістнадцять приперлася сюди, на фабрику, без проблем узяли. Робота така називається некваліфікованою* (А. Кокотюха); *Вихід наразі може бути один: знайти роботу. Але знову ж таки: де її шукати? І що я вмію робити? Це або якась некваліфікована праця на зразок сторожування та двірництва, або "заробляння пером" ... Пером,.тим більше таким, як у мене, багато не заробиш* (К. Москалець); *60 — 80-ті роки минулого століття стали періодом різкого зменшення сільського населення країни. Залишаючи роботу в колгоспах і радгоспах, молодь із надією поглядала на місто, але там їх очікували некваліфікована праця, напівзруйновані, занехаяні гуртожитки, десятилітнє очікування квартири* (з наук. літ.).

НЕКВАЛІФІКÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некваліфікóваний.** *Економічні прориви й природне багатство Південної Африки парадоксально співіснують із безробіттям колосальних масштабів і некваліфікованістю основної робочої сили* (із журн.); *Певна перепона застосуванню механізму банкрутства — несамостійність і некваліфікованість суддів* (з газ.).

НЕКВАЛІФІКÓВАНО. Присл. до **некваліфікóваний.** *Використання в навчально-виховному процесі некваліфіковано підготовлених видань, на думку І. Огієнка, мало б залишитись у минулому* (з навч. літ.); *Навіть найкраща система комп'ютерного захисту буде скомпрометована, якщо вона налаштована некваліфіковано* (із журн.); *Через некваліфіковано підготовлені документи здійснити задумане не вдалося* (з газ.).

НЕКВАПЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який повільно рухається, не поспішає з виконанням якогось завдання, якоїсь роботи і т. ін.; нешвидкий, повільний. *Батько сількора Василя, середняк Опанас Трубенко, був людиною неквапливою* (О. Довженко); *Морозов і цього разу був неквапливий, спокійний* (Яків Баш); *Зграйка невеличких рибок, неквапливих і небоязких, пропливла зовсім близько від Васиних очей* (В. Собко); *В світлиці панувала поважна тиша, бо обсідалися на лавах значні козаки, шановні люди, неквапливі в балачці, тверезі розумом і сповнені самоповаги* (Ю. Мушкетик); *На щастя, Вілл Галлей, людина неквaплива, не напинав усіх вітрил, бо тоді щогли неминуче зламались би* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Непоспішливий, повільний (про рухи, дії і т. ін.). *Він ішов неквапливим кроком* (С. Добровольський); *Стомлено, неквапливим рухом він скинув з голови шапку* (Ю. Збанацький); *Загін рухався неквапливою риссю, лише під могилами переходячи на тиху ступу* (Б. Левін); *Неквапливою, вайлуватою ходою Стах підступив до воза: — Слава Україні!* (І. Нижник); // Який відбувається, проходить, здійснюється і т. ін. повільно. *Цілу ніч сіявся неквапливий, впереміж з мокрим снігом, осінній дощ* (В. Козаченко); *Довго ще, до самих півнів, точилася в хатині важка, неквaплива бесіда, перериваючись то моторошними мовчанками, коли кожен думав щось своє, нерадісне* (В. Малик); *Осінні світанки — тривалі, неквапливі* (М. Руденко); // Який відзначається повільністю. *— Спокійніше, Женю, спокійніше... Цей неквапливий, розсудливий голос належав, хоч як це дивно, так само Вадикові* (Ю. Шовкопляс); *Слов'янин-раб почав хреститись, як монахи в монастирі під час свята, і щось проказувати своєю мовою, неквапливою й тягучою* (Ю. Логвин).

НЕКВАПЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **неквапли́вий.** *Кобеняками та поважною неквапливістю бійці нагадували дівчині землемірів* (О. Гончар); *З такою ж неквапливістю, прикривши обличчя полою спецівки, щоб не обпектись, підважив* [каталь] *рейкою зливок* (Яків Баш); *Муталіб .. сидів на повстяному килимку прямо на підлозі і повагом, майже з ритуальною неквапливістю пив чай* (В. Шкляр).

НЕКВАПЛИ́ВО. Присл. до **неквапли́вий** 2. *Надія неквапливо складала у кошик посуд* (С. Чорнобривець); *Тихими літніми вечорами у затишному садку неквапливо оповідав він про свою молодість* (А. Хижняк); *Неквапливо взяв* [чоловік] *сигарету й зупинився, щоб припалити* (Валерій Шевчук); *Дуби ростуть поволі, неквапливо* (М. Рильський).

НЕКВАПНИ́Й, á, é. Те саме, що **неквапли́вий.** *Ішов* [Кукулик] *з Печерська неквапний, могутньоплечий, мов староруський князь* (П. Загребельний); *— Що ж, дівчатка, пішли і ми на покоси, робота не стоїть, — тихо сказала Соломія і рушила неквапною ходою* (І. Цюпа); *Григорій прислухається до неквапних розмов* (М. Стельмах); *Менш ніж за півгодини неквапної їзди вони дісталися до лісникової оселі, розташованої в мальовничій місцевості поблизу лісового озера* (О. Авраменко).

НЕКВÁПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неквапни́й.** *Як почало темніти, вони вже всі по-дружньому сиділи в шинку й вели неквапну бесіду. Щоправда, та неквапність була лише назовні* (Василь Шевчук); *Учитель говорив повільно, ніби розраховуючи всі можливі комбінації шахової партії, і ця неквапність, на думку Діани, доречно додавалася до монголоїдної жорсткості рис його обличчя* (В. Єшкілєв).

НЕКВÁПНО. Присл. до **неквапни́й.** *Василь неквапно виклав історію хвороби* (Ю. Яновський); *Тонкий і високий Омелян Овсійович неквапно підійшов до двигуна* (В. Логвиненко); *Біля хати, як дівчина, світилася темно-червона вишенька; місяць осяював її та неквапно грався її листками* (Валерій Шевчук).

НЕКВÁПОМ, *присл., розм.* Те саме, що **некв́апно.** *Перехрестившись широким хрестом, гицель неквапом вилазив із ополонки, вскакував у свої валянці й, накинувши на плечі кожуха, закидав назад голову й одним духом випивав шкалик горілки* (Б. Антоненко-Давидович); *Крізь бамбукові хащі неквапом просуваються якісь величезні сірі громади* (Ю. Смолич); *Він підводився неквапом, довго струшував з себе пісок і якісь невидимі смітинки* (П. Загребельний); *Дойна розмовляла неквапом, поглядаючи трохи скоса* (Ю. Покальчук).

НЕКЕРÓВАНИЙ, а, е. 1. Яким ніхто не керує, не скеровує чиюсь діяльність, роботу, поведінку і т. ін. — *Від блока В пожежники відсікли вогонь! Блок Г некерований, іде відкритий розпад* (В. Яворівський); *Він зробив одну помилку. Не подумав про те, як поводить себе некерований човен на хвилях під час сильного вітру* (В. Шкляр); *Як і всі сильні особистості, ти некерований, хоча деякі твої вчинки цілком передбачувані* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Стихійний, мимовільний. *Вийшов я, Кириле, із їхнього офісу і зненацька зрозумів, що як піду до неї на побачення, то наступний розвиток подій може бути некерованим* (С. Процюк); *Боротьба з некерованою інфляцією є однією з головних проблем державного регулювання, бо на цьому наріжному камені тримається вся соціально-економічна, фінансова й банківська політика* (з навч. літ.); *Процес переходу депутатів з однієї фракції до іншої тільки на перший погляд видається хаотичним і некерованим, насправді ж за ним стоять вельми грошовиті конкретні люди* (з газ.).

НЕКЕРÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некерóваний.** *Домінувальним фактором у банківському сегменті тіньової економіки є розбалансованість та некерованість банківської системи* (з наук.-попул. літ.); *Посилення некерованості суспільними процесами в перші роки незалежної України болісно позначилося на повсякденному житті, адже держава, як і в радянські часи, залишалася власником і розпорядником переважної частини засобів виробництва* (з навч. літ.).

НЕКЕРО́ВАНО. Присл. до **некеро́ваний** 2. *Ми починаємо некеровано сприймати світ як певну відчуттєву матрицю, як обмежений набір шаблонів сприйняття* (Любко Дереш); *Цей дивовижний чоловік, непогамовний, мов вогняна куля, вибухонебезпечний, як гримуча ртуть, і нестримно-рухливий так само непередбачувано й некеровано, як ртуть, зненацька знерухомів, втратив усю свою життєвість, замовк* (П. Загребельний); *Вкладаючи картку у телефонний апарат, дівчина відчула реактивний підйом температури .. Тіло некеровано дрижало* (С. Процюк).

НЕКЗИ́НА, и, *ж., бот.* Наступний за екзиною шар пилкового зерна. *Екзина завжди багатошарова, некзина — однорідна* (з наук. літ.).

НЕКЛА́ДЕНИЙ, а, е, *розм.* Некастрований, невихолощений. *Некладений кінь* (Сл. Б. Грінченка).

НЕКЛАСИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає класичній традиції. *Основу некласичної фізики, яка досліджує мікро- і мегаоб'єкти, становлять квантова механіка, спеціальна й загальна теорії відносності, квантова теорія поля* (з наук.-попул. літ.); *У некласичній філософії буття постає як внутрішньо релятивне. Його не можна відобразити універсальними дедуктивними засобами пізнання* (з навч. літ.).

2. *перен., розм.* Незвичний, нетрадиційний. *Незважаючи на своє некласичне прізвище і далеко не найчистіший родовід, він зумів добитися визнання і збудувати неабияку кар'єру в світі науки* (Любко Дереш).

НЕКЛАСИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некласи́чний.** *Філософія XX ст. має своє власне обличчя, яке можна прояснити низкою її особливостей, таких як її надзвичайна строкатість, переплетіння в ній різних напрямів та традицій, переважна некласичність* (з навч. літ.); *Питання, чим різняться "класичні" та "некласичні" теорії й у чому полягає некласичність їх інтерпретацій, автор залишає на розсуд читача* (із журн.).

НЕКЛА́СНИЙ, а, е. Який не відзначається класністю. *Купимо відходи кукурудзи, крупку, некондицію, некласну кукурудзу, зерно вологе. Самовивіз, проводимо передоплату в великих обсягах* (з мови реклами).

△ **Некла́сний худо́жник** *див.* **худо́жник.**

НЕКЛЕ́БА, и, *ч. і ж., діал.* Нетямуща, необізнана людина. *Неклеба ще з тебе!* (Сл. Б. Грінченка).

НЕ́КЛЕН, а, *ч.* Те саме, що **чорно́клен.** *Неклен — це клен, але маленький — не дерево, а кущ* (з наук.-попул. літ.); *Найпоширеніша народна назва клена татарського "неклен" пов'язана із формою його листків, які значно менш вирізані, ніж у інших кленів* (з навч. літ.).

НЕКЛИ́КАНИЙ, а, е. Який прибув без запрошення; непроханий. [Р у ф і н:] *Прийшов ось Галлій Круста, рідкий гість, прийшов некликаний...* (Леся Українка); — *Так, значить, Христе, заміж ідеш. Що ж, чи й мені калача ждати, чи так прийти — некликаному?* (А. Головко); *Що ж це двері всі позамикані? Чи приїхали ж ми некликані?* (Л. Костенко).

НЕКЛІ́ПАЮЧИЙ, а, е. Те саме, що **неклі́пний** 1. *Я курю і слухаю музику, позираючи на Сосницького. Він дивиться в сад некліпаючими, скорботними очима* (В. Винниченко); *Скляні, некліпаючі очі дивилися кудись у куток* (С. Добровольський); *Дівчина проводжала літака некліпаючим поглядом* (О. Гончар).

НЕКЛІ́ПНИЙ, а, е. 1. Невідривний, пильний (про погляд, очі і т. ін.); незмигний, немигаючий. *Некліпний його взір засклів, як у змії. У блиманні полум'я верхні зіниці сіклися з нижніми* (М. Дочинець); *Погляд некліпних очей нишпорить кімнатою* (О. Ульяненко); * Образно. *Далі не було куди йти... Сахно безпорадно глянула назад — некліпне око прожектора, здавалося, бігло за нею назирці* (Ю. Смолич).

2. *перен.* Який свідчить про наполегливість, невідступність у чомусь. *Вперто, невтомно, безсонно перемірювали свої клітки дикі звірі на пухнастих пружних лапах, хижо поклацуючи твердими, як сталь, пазурами, з некліпною кровожерністю вистежуючи здобич* (П. Загребельний).

НЕКЛІ́ПНО. Присл. до **неклі́пний.** *Борис некліпно вдивляється в свого батька, вдивляється уважно й докірливо, так ніби питає, чому все так сталося* (П. Загребельний); *Гайдук стояв неначе неживий, неначе вирізаний з дерева, його тонкі губи мовби злилися воєдино, очі некліпно дивилися кудись у куток* (Ю. Мушкетик); *Адріян некліпно втупився в полум'я свічки* (О. Забужко); *Нас, десяток закайданованих в'язнів, всадили по обидва борти. Конвоїри з автоматами пильнували некліпно* (М. Андрусяк).

НЕКЛІТИ́ННИЙ, а, е, *біол.* Який не має клітинної будови. *Тканина — система клітин і неклітинних структур, об'єднаних загальною функцією, будовою та (або) походженням* (з мови документів); // Який не використовує клітини. *У більшості праць дослідження проводилися з використанням неклітинних експериментальних моделей або ж на незбудливих клітинах* (з наук. літ.).

НЕКМІТЛИ́ВИЙ, а, е. Який не може добре і швидко міркувати; нетямущий. — *Ех, ти... м'яко назвати тебе — некмітливий!* — *сказав машиніст Крукові з докором* (П. Козланюк); *Несподіванка так вразила отця Йосипа, що він лиш розгублено спитав: — А отець диякон знає про це? — Де йому, немощному та некмітливому, знати про це!* — *махнув рукою дяк* (Б. Антоненко-Давидович); *Булькотить у казанку вода, сонце тоне у високих ковилах, деркач дере в долинці сухе лико, й водяний бугай бугикає, відлякує простудженим басюрою некмітливих ворогів* (Ю. Мушкетик).

НЕКМІТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **некмітли́вий.** — *Приросток буде "під", — уже рішучіш відповів я, трохи ще соромлячись своєї некмітливості й разом з тим радіючи, що збагнув нарешті граматичну премудрість* (Б. Антоненко-Давидович); *Він не згадував зараз, та й не думав взагалі про те, скільки послуг зробив і робить йому Каменецький. Зараз той тільки дратував його своєю некмітливістю* (О. Іваненко); *Дід ворушився на печі, бо все ніяк не міг заспокоїтись, що Свирид не привіз додому сибірської пшениці, все гнівався на синову некмітливість* (А. Дімаров).

НЕКО́ВАНИЙ, а, е. Якого не підкували; без підков. *Не розуміла* [Роксоляна], *чому в пісні співається: "Ой битим шляхом килиїмським..." Бо се не був ні шлях, ні битий... Хіба били його своїми пораненими ногами бідні бранці-полонені та копита некованих татарських коней* (О. Назарук); *Вдарив кінь некованим копитом, аж іскри засліпили очі всім* (О. Ільченко).

НЕКОВКИ́Й, а́, е́. Який не піддається куванню. *Чавун твердіший за залізо, проте крихкий, нековкий і розбивається від удару* (з навч. літ.).

НЕКО́ВКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **нековки́й.** *Чавун у давнину майже не використовували через його нековкість* (з наук.-попул. літ.).

НЕКОГЕРЕ́НТНИЙ, а, е, *фіз.* Неузгоджений у часі (про коливні та хвильові процеси). *Зроблено висновок про можливість використання відбиття від корабельних хвиль для визначення швидкості руху суден у некогерентних радіолокаційних станціях* (з наук. літ.); *Штучні джерела оптичного випромінювання поділяються на когерентні й некогерентні* (з навч. літ.).

НЕКОГЕРЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., фіз.* Властивість за знач. **некогере́нтний.** *Некогерентність означає, що середня енергія поля дорівнює сумі енергій різних пучків, тобто вираз для енергії не містить у собі інтерференційних складників* (з наук. літ.).

НЕКОГЕРЕ́НТНО, *фіз.* Присл. до **некогере́нтний.** *Розглянуто визначення променевої інтенсивності некогерентно розсіяного поля* (з наук. літ.).

НЕКОДИФІКО́ВАНИЙ, а, е. Який не кодифікували. *Некоректно говорити, що народнорозмовна лексика і фразеологія перебувають на периферії мовної системи і становлять некодифікований лінгвістичний феномен* (з наук. літ.).

НЕКОДИФІКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **некодифіко́ваний.** *Кодифікаційні роботи були продовжені у 70-х — на початку 80-тих років XX ст. Значною мірою поштовхом до цього послугувала некодифікованість норм і принципів міжнародного морського права екологічного характеру* (з навч. літ.).

НЕКОДО́ВАНИЙ, а, е. Який не закодували. *Звичайний на вигляд мобільний, але, якщо подзвонити на некодований телефон, буде чутно не голос, а булькання* (із журн.); *Некодовані телеканали можуть ретранслюватися іноземними кабельними мережами безкоштовно* (з газ.).

НЕ́КОЛИ, *присл., діал.* Деколи, зрідка, іноді. *Було, прийде неколи, чуєш, а до нас не йде* (Сл. Б. Грінченка).

НЕКОЛЮ́ЧИЙ, а, е. 1. Який не колеться; негострий. *Культурна ожина неколюча, усипана дуже великими ягодами, які за смаком варіюють від водянистої кислуватої до солодкої* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* М'який, недошкульний. *Природа гуцульської землі і гуцульської породи зложила в ньому* [О.-Ю. Федьковичі] *що мала найніжнішого і найсердечнішого: чаруючу простоту й мелодійність слова, теплоту чуття і той погідний, сердечний та неколючий гумор, котрий так і липне до серця кожного слухача* (І. Франко).

НЕКОМБАТА́НТ, а, *ч., юр.* Законний учасник збройних конфліктів, який належить до складу збройних сил держави, однак не має права брати безпосередню участь у бойових діях. *До некомбатантів належать медичний, інтендантський і духовний персонал, військові юристи, кореспонденти* (з наук.-попул. літ.); *Некомбатанти мають право на заступництво з боку ворога, якщо опиняться у нього в руках* (із журн.).

НЕКОМЕРЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який не ставить за мету одержання прибутку. *За якийсь час брати викупили земельну ділянку в межах міста. Пожежники хотіли бабок, але Сава переконував їх, що проект некомерційний, а отже, бабок за це брати не можна* (С. Жадан); *На першому місці у відмиванні грошей стояли некомерційні й благодійні організації. Такі, як "Сила добра"* (Люко Дашвар); *Міжнародна освітня некомерційна програма пошуку астероїдів покликана пробудити в учнів інтерес до астрономії і точних наук* (із журн.).

НЕКОМПАНІ́ЙСЬКИЙ, а, е, *розм.* Який уникає компанії, гурту, товариства; нетовариський, відлюдкуватий. *Панчішка навіть легенько випивав, аби тільки його не вважали за некомпанійського товариша* (О. Чорногуз).

НЕКОМПЕНСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який не компенсували, не відшкодували. *Продовжується некомпенсоване відторгнення чи знищення природних ресурсів на користь людської популяції або внаслідок її діяльності. На межі знищення опинилися десятки тисяч біологічних видів* (з наук. літ.).

2. Який не поповнили, не вирівняли, не зрівноважили інші чинники. *Підняття Європейського материка у візейський час зумовило заповнення некомпенсованих прогинів вугленосною формацією та їх поховання* (з наук. літ.).

3. *вет., мед.* Те саме, що **декомпенсо́ваний.** *Некомпенсований ацидоз виявляється втратою чутливості, порушенням дихання, підвищенням артеріального тиску, судомами, комою* (з навч. літ.).

НЕКОМПЕНСОВА́НІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **некомпенсо́ваний.** *Причина адсорбції — некомпенсованість міжмолекулярних сил поблизу поверхні, тобто наявність адсорбційного силового поля* (з наук. літ.).

НЕКОМПЕТЕ́НТНИЙ, а, е. Який не має компетентності в чому-небудь. [Л і д а:] *Я працювала рік, я віддала проектові стільки енергії .. А зараз досить одного зауваження людини, некомпетентної в цій справі, — .. і все летить...* (О. Корнійчук); *У Шевченка більше сарказму й ігнорування опонентів-заперечників як людей сторонніх, некомпетентних у справах української літератури, а у Віктора Гюго докладніша полеміка і патетичніший виклад власної програми, оскільки він адресувався вищим знавцям і суддям своєї національної літератури* (І. Дзюба); // Який свідчить про відсутність компетентності. *Думбадзе ще більше розгубився і закінчив уже зовсім недоречно: — Я, проте, профан у цьому і, гм, висловлюю тільки свою некомпетентну думку...* (Ю. Смолич).

НЕКОМПЕТЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некомпете́нтний.** *Інженер Преображенський, усміхаючись у свої рижі щетинясті вуса і поблискуючи модним, без оправи, пенсне, вважав, що мовчання Мухтарова пояснюється його некомпетентністю* (Іван Ле); *Для всіх чужий, окрім пані графині та мадемуазель Софії, Герман віддавав зараз перевагу жіночому товариству, боячись своєї некомпетентності у бесідах із землевласниками* (Г. Пагутяк).

НЕКОМПЕТЕ́НТНО. Присл. до **некомпете́нтний.** *Було вельми дивно, що він так некомпетентно повів себе в тому бою. Сотенному приписували ледь не зраду* (М. Андрусяк); *Дискусії іноді ведуться занадто емоційно, часто некоректно, некомпетентно, непрофесійно, упереджено* (із журн.); // *у знач. пред. Назвати українську культуру провінційною — не тільки образливо, але й некоректно, некомпетентно* (з газ.).

НЕКО́МПЛЕКСНИЙ, а, е. Який не відзначається комплексністю; неповний (у 2 знач.), фрагментарний. *Недостатнє або некомплексне використання нової техніки та технології не лише не підвищує рівень інтенсифікації та ефективності виробництва, а, навпаки, знижує його* (з наук. літ.); *Дослідження науковців і практична діяльність держави в сфері державного регулювання економіки мають поки що фрагментарний, некомплексний характер* (з навч. літ.).

НЕКО́МПЛЕКСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неко́мплексний.** *Для вітчизняної практики оцінювання персоналу все ще характерними є некомплексність, еклектичний підхід* (з наук. літ.); *Сировинна база низки країн характеризується некомплексністю, відсутністю переважної частини тих видів сировини, які необхідні для нормального функціонування національної економіки* (з навч. літ.).

НЕКО́МПЛЕКСНО. Присл. до **неко́мплексний.** *Ринкові реформи в аграрному секторі здійснювалися переважно непослідовно, некомплексно, без узгодженості з темпами втрати управління економікою через адміністративні важелі* (з навч. літ.).

НЕКОМПЛЕ́КТ, у, *ч.* Відсутність комплекту або неповний комплект; некомплектність. *Незважаючи на те що живої сили і техніки ми мали некомплект, а плацдарм робіт не менший, ніж у сусіда ліворуч, ми впоралися з сіном і силосом в мінімально короткі строки!* (М. Циба); *Якщо таки ведмежатники гера Гесса .. поцуплять капшук зі срібними, то окультистів Райху чекатиме тяжке розчарування — некомплект, .. однієї монети бракує* (В. Кожелянко); *Здавалося, що Росія мала велику перевагу над Центральними державами у чисельності збройних сил. Однак некомплект у царській армії доходив до півмільйона солдатів та офіцерів* (з наук. літ.).

НЕКОМПЛЕ́КТНИЙ, а, е. Який не утворює повного комплекту чого-небудь. *Завдано не тільки матеріальної, а й моральної шкоди: розбитий фужер належав до сервізу, подарованого на весілля, і нині сервіз залишився некомплектний* (А. Перепадя, пер. з тв. Ж. Амаду); *Страховий запас необхідний на кожному підприємстві для гарантії безперервності процесу виробництва у випадках порушень умов і термінів постачань матеріалів, відвантаження некомплектних партій* (з навч. літ.); // Який відбувається, здійснюється і т. ін. без добору повного комплекту чого-небудь. *Претензії стосовно пошкодження деталей, некомплектного постачання запасних частин, перевищення їх ціни над первісною розглядаються відділом рекламації* (з мови документів).

Некомпле́ктна шко́ла *див.* **шко́ла.**

НЕКОМПЛЕ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некомпле́ктний.** *Внаслідок некомплектності техніки і низької фондоозброєності праці, яка втричі менша, ніж у США, в нас низька продуктивність праці* (з наук. літ.); *У безоплатній процедурі вам можуть відмовити в разі некомплектності транспортного засобу або виявлення в ньому чужорідних відходів* (з газ.).

НЕКОМУНІКА́БЕЛЬНИЙ, а, е. Який не відзначається комунікабельністю. *У мого батька в його теперішній родині інша проблема, їхній Тінейджер абсолютно некомунікабельний* (Л. Костенко); *— Хотіли квітів тобі принести, але нема грошей .. Може, відзначимо твоє повернення сьогодні, бо вчора ти була якась некомунікабельна?* (Г. Пагутяк); *Оскільки гроші приходять до вас через інших людей, то необхідно спілкуватися. Некомунікабельні люди рідко стають багатіями* (із журн.).

НЕКОМУНІКА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некомуніка́бельний.** *Не виходячи з квартири, натискаєш кнопку — і миттю зв'язуєшся з усім світом. І при такому зв'язку — така самотність, така непробивна стіна відчуженості, байдужості, некомунікабельності!* (В. Чемерис); *Меланхоліку властиві сповільненість рухів, стриманість у мові, низький рівень психічної активності, схильність до глибоких переживань, замкненість, некомунікабельність* (з навч. літ.).

НЕКОМУТАТИ́ВНИЙ, а, е, *мат.* Який не має властивості комутативності. *Знайдено нові класи комутативних та некомутативних кілець з елементарною редукцією матриць* (з наук. літ.).

НЕКОМУТАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., мат.* Властивість за знач. **некомутати́вний.** *Некомутативність матриць безпосередньо пов'язана з характеристикою ефекту невзаємності* (з наук. літ.).

НЕКОМУТАТИ́ВНО, *мат.* Присл. до **некомутати́вний.** *Перший алгоритм швидкого множення великих матриць був розроблений Ф. Штрассеном 1969 р. Штрассен довів, що матриці 2х2 можна некомутативно перемножити за допомогою семи множень* (з наук.-попул. літ.).

НЕКОМФО́РТНИЙ, а, е. Позбавлений комфорту. *За десять років Марбель довів свою мужність і вміння долати всі труднощі некомфортного експедиційного життя* (Є. Кононенко); // Неприємний, неспокійний (про сприйняття чого-небудь). *— Некомфортне чтиво, навряд чи хто надрукує. Якийсь глобальний роман, чи що. Втім, спробую, покажу у себе у видавництві* (Л. Костенко); *Нехай бавиться, думав Саня. Погано лише те, що захоплення дружини таке... громіздке, некомфортне і не жіноче .. Жінка, що проводить час з паяльником, — нонсенс, помилка природи* (І. Роздобудько).

НЕКОМФО́РТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **некомфо́ртний.** *Сонце розтоплювало мізки в голові, і попри усю некомфортність я відчувала себе щасливою, як коли стоїш напередодні чогось* (О. Ульяненко); *Найбільша вада штучних, а головне синтетичних тканин — негігієнічність, некомфортність!* (із журн.).

НЕКОМФО́РТНО. Присл. до **некомфо́ртний.** *Таку швидку подорож супроводжувала безупинна хитавиця, від якої Шимас почувався вкрай некомфортно* (О. Авраменко); *Підходячи до зеленої огорожі притулку, я відчув себе некомфортно, і до слуху мого долинув досить стрункий рій голосів* (О. Ульяненко); // *у знач. пред. Їй було .. некомфортно після випитої за ніч пляшки коньяку* (Г. Тарасюк); *Нападник "Реалу" після чергової перемоги в чемпіонаті Іспанії заявив, що йому некомфортно виступати за мадридський клуб* (із журн.).

НЕКОНВЕРТО́ВАНИЙ, а, е, *фін.* Те саме, що **неконверто́вний.** *За характером обороту облігації поділяють на конвертовані та неконвертовані* (з наук.-попул. літ.); *Валютні системи та валютні ринки країн, що розвиваються, — це переважно системи з адміністративним регулюванням, а їхні грошові одиниці — неконвертовані або обмежено конвертовані* (з навч. літ.); * Образно. — *Поезія — то взагалі неконвертований товар! Може бути хіба сценарій або п'єса, але підлітки рідко створять щось путнє в цьому жанрі* (Є. Кононенко).

△ **Неконверто́вана валю́та** *див.* **валю́та.**

НЕКОНВЕРТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **неконверто́ваний.** *Близько 50 держав світу мають різні форми частково конвертованих валют. Для решти країн характерна неконвертованість валюти* (з навч. літ.); *Неконвертованість національної грошової одиниці фактично означає ізольованість країни від решти економік, а наявність валютних обмежень свідчить про слабкість національної валютної системи* (з публіц. літ.).

НЕКОНВЕРТО́ВНИЙ, а, е, *фін.* Який не може вільно обмінюватися на іноземну валюту та міжнародні платіжні засоби (про національні платіжні засоби). *Д. Рікардо вважав, що знецінення неконвертовних банкнот відбувається не через торговельний дефіцит, а через інфляційну політику Банку Англії* (з навч. літ.).

НЕКОНВЕРТО́ВНІСТЬ, ності, *ж., фін.* Властивість за знач. **неконверто́вний.** *У разі внутрішньої конвертовності валюти правом обміну національної валюти на іноземну користуються лише резиденти відповідної країни, а для нерезидентів зберігається режим неконвертовності* (з наук.-попул. літ.).

НЕКОНГРУЕ́НТНИЙ, а, е, *спец.* Який не має якості конгруентності. *У праці встановлено два типи сімейної ієрархії: конгруентний і неконгруентний. Розглянуто взаємозв'язок психічного здоров'я з характером мотивації* (з наук. літ.); *Неконгруентний спосіб життя може призводити до виникнення психосоматичних захворювань* (з навч. літ.); *Деякі поєднання особистих якостей призводять до неконгруентних типів взаємозв'язків між психічними властивостями особистості, як, наприклад: "надмірно універсальна, широка, інтенсивна навчальна мотивація" і "слабкий тип нервової системи"* (із журн.).

НЕКОНГРУЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Стан і властивість за знач. **неконгрує́нтний.** *Неконгруентність у спілкуванні означає неузгодженість компонентів спілкування (слів, виразів обличчя, пози, інтонації), що призводить в остаточному підсумку до порушення контакту зі співрозмовником* (з навч. літ.).

НЕКОНДЕНСО́ВАНИЙ, а, е. Який не конденсувався. *Автори вказують, що поряд зі звичними типами аберацій клітини містили одну чи більше хромосом з довгими проміжками неконденсованого хроматину* (з наук. літ.).

НЕКОНДИЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який не задовольняє потрібних вимог, норм, стандартів і т. ін., не відповідає кондиції (у 1 знач.). *Передбачається спеціалізувати деякі підприємства на знищенні, знешкодженні чи утилізації органічних розчинників, некондиційних фарб, лаків, паст, смол тощо* (з наук. літ.); *Для сушіння придатні майже всі плоди — як сортові, так і некондиційні* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Неякісний, другосортний. *Врешті з клунка, де лежали некондиційні речі, я дістала старі штани, у яких вирішила ходити вдома взимку, коли холодно* (С. Пиркало).

НЕКОНДИЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некондиці́йний.** *Під час монтажу конструкцій четверта секція, через некондиційність сталі, впала* (з газ.); * Образно. *Україна ще не обрала для себе дороги майбутнього. А для Тичини це одне вже обумовлювало некондиційність його індивідуального думання* (В. Стус).

НЕКОНДИЦІ́ЙНО. Присл. до **некондиці́йний.** *Сівалка може здійснювати посів як у ретельно, так і в некондиційно підготовлений ґрунт* (з наук.-техн. літ.).

НЕКОНДИ́ЦІЯ, ї, *ж., розм.* Продукт, що не відповідає стандартам або технічним умовам за тими чи іншими параметрами. *Феня взяла свого возика, на якому лежали повні мішки, й потягла до машини. — Беріть! Воно, правда, некондиція, але ж вам не сіяти!* (М. Циба); *Застосування біостимуляторів дає змогу зменшити в рослинах уміст нітратів і важких металів, збільшити харчову цінність продукції, зменшити вихід некондиції* (із журн.); *Десята частина врожаю — це якраз лушпиння та всіляка некондиція, тож можемо вважати, що паливних гранул з неї вийде не менше двох тисяч тонн* (з газ.).

НЕКОНКРЕ́ТНИЙ, а, е. Позбавлений конкретності; не цілком точно, ясно визначений, означений, сформульований. *"Мадригал" був безособовий і неконкретний — у ньому жодного разу Галина Сидорівна не називалася на ім'я* (В. Нестайко); *Млинарський відчув шалений спокій .. від однієї неконкретної думки* (Т. Прохасько); *Різниця між простим і злісним небажанням сплачувати податки і збори є досить неконкретною, суб'єктивною, а тому її не варто класти в основу розмежування злочинної і незлочинної поведінки платника* (з навч. літ.); // Який не існує в дійсності; абстрактний. *Йдеться про такі неконкретні матерії, як сни* (Н. Сняданко).

НЕКОНКРЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неконкре́тний.** *Зараз .. антракт скінчиться, третій дзвінок, час на сцену. Чи не в тимчасовості та неконкретності уся принада цих десяти кроків?* (В. Дрозд); *Вона збагнула, що саме у цій неконкретності й розпливчастості формулювань і полягає суть ворожіння* (Н. Сняданко); *Особливу увагу слід звернути на випадки, коли мають місце недоліки у викладенні часу, місця, обставин скоєння злочину, мотивів, дій та неконкретність обвинувачення* (з наук. літ.).

НЕКОНКРЕ́ТНО. Присл. до **неконкре́тний.** *Під час допиту в судовому засіданні звинувачений удає недалекого, нетямущого, на запитання відповідає неконкретно, нечітко* (С. Пиркало).

НЕКОНКУРЕ́НТНИЙ, а, е. Який не передбачає конкуренції. *На першому етапі приватизація найчастіше здійснювалася неконкурентними способами — через оренду з викупом або викуп трудовим колективом* (з наук. літ.); *Неконкурентний прямий антагонізм відбувається між речовинами, які впливають на різні ділянки рецептора* (з навч. літ.); // Те саме, що **неконкурентоспромо́жний.** *Цілком зрозуміло, що неконкурентні на зовнішніх ринках галузі вже не можуть бути локомотивами української економіки* (із журн.).

НЕКОНКУРЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неконкуре́нтний.** *Причиною спаду виробництва в текстильній галузі є неконкурентність продукції через низький технологічний рівень первинного оброблення вовни* (з наук. літ.).

НЕКОНКУРЕНТОЗДА́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **неконкурентоспромо́жний.** *Економічна реструктуризація веде до закриття збиткових та неконкурентоздатних підприємств, модернізації старих і виникнення нових підприємств із сучасним менеджментом* (з навч. літ.); *Занадто дорога продукція стане неконкурентоздатною, що загрожує розоренням виробництв та масовими звільненнями працівників* (з газ.).

НЕКОНКУРЕНТОЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неконкурентозда́тний.** *Масове використання дешевої рабської сили, приплив дешевого хліба з провінцій Римської імперії, неконкурентоздатність дрібного селянського господарства в Італії і постійне відволікання вільного хлібороба на військову службу погіршили життя італійських селян* (з навч. літ.); *Наслідком надприбутків постачальників енергоносіїв є нерентабельність української промисловості та неконкурентоздатність українських товарів на світових ринках* (із журн.).

НЕКОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНИЙ, а, е. Нездатний витримувати конкуренцію через відсутність якихось показників або характеристик. *Більша частина вугілля, яке видобувається в ЄС, неконкурентоспроможна щодо імпорту його з країн третього світу* (з наук. літ.); *За роки кризи з ринку зникли малі неконкурентоспроможні фірми й вижили найсильніші гравці* (із журн.).

НЕКОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неконкурентоспромо́жний.** *Я йому тоді нічого не сказав, а через два дні заявив, що через неконкурентоспроможність закриваю свою фабричку скла, а отже, не зможу тримати майстра-скловара* (М. Дашкієв); *Пакування через відповідність загального образу якості товару забезпечує успіх або неконкурентоспроможність пропонованої продукції* (з навч. літ.).

НЕКОНСЕРВАТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Якому не притаманний консерватизм. *Позиція, зайнята противниками машин, викликала в людей неконсервативних рішучий протест* (із журн.).

2. *фіз.* Такий, у якого виконана ним робота залежить не лише від початкового і прикінцевого положення тіла, а й від траєкторії його пересування (про сили). *До неконсервативних сил належать, наприклад, сила Лоренца та сила тертя. Сила Лоренца залежить не від координати частки, а від її швидкості* (з наук.-попул. літ.).

НЕКОНСОЛІДО́ВАНИЙ, а, е. Який не консолідувався (у 1 знач.). *До пластово-акумулятивних рівнин відносять головним чином молоді пластові рівнини, що утворені неконсолідованими осадовими відкладами та характеризуються проявом незначних піднять і денудації* (з наук. літ.); *Неконсолідована, квола влада залишиться предметом боротьби за неї кланів, клік, груп інтересів і надалі буде корумпувати* (з публіц. літ.).

НЕКОНСТИТУЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який не відповідає конституції, основному закону держави. *Закони та інші правові акти за рішенням Конститутаційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності* (Конституція України); *3 червня 1946 р. Верховний суд США визнав неконституційною сегрегацію у громадських автобусах на Півдні* (з навч. літ.); *Конституційний Суд України на початку грудня 2009 року визнав неконституційним закон про антикризові заходи в агропромисловому комплексі* (із журн.).

НЕКОНСТИТУЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неконституці́йний.** *Про неконституційність законопроекту про реформу охорони здоров'я заявили прокурори одинадцяти американських штатів* (із журн.); *Говорячи про неконституційність референдуму, ми не заглиблюємося в те, які саме питання на нього виносяться, яке їх формулювання та справжня суть* (з газ.).

НЕКОНСТИТУЦІ́ЙНО. Присл. до **неконституці́йний.** *Якби судді визнали, що Кабмін і коаліція працюють неконституційно, у Віктора Ющенка з'явилася б законна підстава розпустити парламент і призначити дострокові парламентські вибори* (із журн.).

НЕКОНСТРУКТИ́ВНИЙ, а, е. Який не відзначається конструктивністю, позбавлений конструктивності. *Я добре все обдумав і зрозумів, що в такому вигляді вона* [пропозиція] *неконструктивна* (О. Авраменко); *Оскар боровся за наші почуття. Він відхиляв неконструктивні думки про те, що ніяких почуттів немає* (Л. Денисенко); *Негативістський принцип фальсифікації є неконструктивним, а концепція, що кладе в основу цю методологічну норму, суперечить реальній історії науки* (з наук. літ.).

НЕКОНСТРУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неконструкти́вний.** *Незважаючи на неконструктивність усунення конфлікту, в результаті якого ліквідуються його структурні елементи, існують ситуації, що вимагають швидких і рішучих впливів на конфлікт (загроза загибелі людей, дефіцит часу чи матеріальних можливостей)* (з навч. літ.); *Системною вадою русифікації була її неконструктивність* (із журн.).

НЕКОНСТРУКТИ́ВНО. Присл. до **неконструкти́вний.** *Прихильники жорсткої лінії, зустрічаючись, неконструктивно витрачають час і сили в запеклому "перетягуванні каната", ставлячи під загрозу реалізацію спільних інтересів* (з навч. літ.); *Меншість нікуди з Верховної Ради не подінеться, а повністю позбавляти її прав — не тільки недемократично, а й просто неконструктивно* (з газ.).

НЕКОНТА́КТНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **безконта́ктний.** *Дистанційне зондування — це збір і оброблення даних, які реєструють у різних зонах електромагнітного спектра за допомогою неконтактних датчиків* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **некомуніка́бельний.** *Через свою абсолютну глухоту був він* [дід Мирон] *відлюдькуватий і, як тепер кажуть, неконтактний, порозумітися міг хіба що тільки з бджолами* (В. Нестайко); *Тарас поклав руку Ромкові на плече і відчув неконтактну штивність тіла, яке нейтрально або навіть вороже зреагувало на його дотик* (Ю. Покальчук).

НЕКОНТА́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неконта́ктний.** — *Ви ось мене критикуєте, а самі ніяк ради своєму Кульбаці не дасте, не можете подолати його внутрішній спротив, неконтактність* (О. Гончар); *Основна ознака аутизму, а саме неконтактність дитини, виявляється зазвичай рано, вже на першому році життя, але особливо чітко у віці 2–3 років* (з навч. літ.).

НЕКОНТА́КТНО. Присл. до **неконта́ктний.** *Перевагою нового методу лікування, а саме трансуретральної резекції, є його здатність неконтактно, без крові випаровувати, спалювати хворі тканини, створюючи на поверхні рани тонку плівку, що виключає потрапляння мікробів у навколишні тканини* (з наук.-попул. літ.).

НЕКОНТРОЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Який не можна контролювати, не контролюється. *Радзівілл уже не ображався на шуряка. Людина в такому стані може собі дозволити й ці неконтрольовані вислови* (Іван Ле); — *Хіба свобода — анархія? Ви вивчали історію минулих епох і знаєте, до чого приводили стихійні вибухи неконтрольованої енергії!* (О. Бердник); *Від нашого корабля не лишилось і сліду. А разом з ним зникла і можливість неконтрольованої лінії зв'язку з Землею на кодовій частоті* (О. Тесленко).

НЕКОНТРОЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **неконтрольо́ваний.** *На виїзному засіданні бюро Українського національного комітету Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць у Львові, що розглядало рівень реставрації в охоронній зоні, вказувалося на неконтрольованість у розробленні проектної документації під час адаптації будівель* (із журн.); *З паном Сергієм важко не погодитися: неконтрольованість суддів сприяє корупції в судочинстві* (з газ.).

НЕКОНТРОЛЬÓВАНО. Присл. до **неконтрольóваний.** *В сестринім голосі лунала мука, і він майже фізично відчув її біль. Іноді між ними, спонтанно й неконтрольовано, виникав тісний зв'язок на емоційному рівні* (О. Авраменко); *Я не витримав. Права рука сама собою смикнулася .. Ліва, так само неконтрольовано, дала хук знизу вгору* (Любко Дереш); *Пацієнти мають персональні рецептурні книжки, а тому лікарі позбавлені можливості зловживати рецептурними бланками та неконтрольовано виписувати препарати* (із журн.).

НЕКОНФЛІ́КТНИЙ, а, е. Позбавлений конфлікту. *Обравши неконфліктний варіант вирішення релігійних проблем, наші предки заклали передумови нинішнього шанобливого ставлення до інших конфесій* (із журн.); // Який уникає конфліктів; спокійний, урівноважений. *Неконфліктний і розважливий Курява швидко знайшов підхід до старого кавалєра* [кавалера], *що поставою чомусь нагадував Дон Кіхота* (М. Андрусяк); *— Йому б Толю Гороха на новий об'єкт умовити, Катракісу такі двожильні й неконфліктні вкрай потрібні* (Люко Дашвар).

НЕКОНФЛІ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **неконфлі́ктний.** *Центральною, засадничою цінністю європейської цивілізації є людина, її потреби та інтереси, її можливість самореалізації, а також унормованість, неконфліктність співбуття людей* (з наук. літ.); *Вона все частіше схилялася до думки, що її неконфліктність насправді є недоліком, а не перевагою* (Н. Сняданко).

НЕКОНФЛІ́КТНО. Присл. до **неконфлі́ктний.** *Україна сьогодні виступає за максимальне покращення діалогу, щоб проблеми вирішувалися максимально неконфліктно* (із журн.).

НЕКОН'ЮНКТУ́РНИЙ, а, е. Позбавлений кон'юнктурності. *Серйозні неузгодженості стають на заваді чіткому унормуванню української мови, некон'юнктурним історичним дослідженням, підпорядкованому науковій логіці і логіці реального життя розвиткові економічного блоку наук* (з наук. літ.); *Природничо-наукова і технічна освіта в Україні завжди поважалася. Вона ґрунтовна, некон'юнктурна, системна* (із журн.).

НЕКОН'ЮНКТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некон'юнкту́рний.** *Кон'юнктура моменту — це пусте. Вона дуже швидко розвіюється, і лишається істинна суть політика, який може проявитися тільки на основі .. свободи мислі, свободи власної думки. Отоді можна говорити про некон'юнктурність поведінки політика, про його філософію* (М. Матіос).

НЕКОН'ЮНКТУ́РНО. Присл. до **некон'юнкту́рний.** *Цього року глядачі побачать 12 нових короткометражок, героями яких є Маріуполь, Краматорськ, Сєвєродонецьк, а також несподівані місця сходу України. Режисерам вдалося некон'юнктурно показати тамтешнє життя* (з газ.).

НЕКООПЕРÓВАНИЙ, а, е. Який не об'єднався з ким-небудь на засадах кооперації (у 1, 2 знач.). *Частка приватної власності дрібних селянських господарств і некооперованих кустарів становила 0,2 % усіх виробничих фондів республіки* (з наук. літ.); *Селяни-одноосібники і некооперовані кустарі та ремісники складали всього 5,5 %* (з навч. літ.).

НЕКООРДИНÓВАНИЙ, а, е. Позбавлений координації. *Відомо, що ошпарена людина може робити всякі некоординовані рухи* (Г. Хоткевич); *Ніна помітила, що руки в Софи були дивно некоординовані, вона змахувала руками так, ніби, пливучи, горнула під себе воду* (О. Копиленко); *Хлопчик, що сидить у візку з великими колесами по обох боках. Він жадібним поглядом спостерігає за забавками розбишак. Все його тіло — рухоме, але некоординоване, тягнеться туди. Рухи, не керовані мозком, здаються безладними і безпомічними* (І. Роздобудько); *У ринковій економіці процеси так швидко змінюються, що громіздкі, інертні, бюрократичні, некоординовані управлінські структури не можуть ефективно впливати на них* (із журн.).

НЕКООРДИНÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **некоординóваний.** *Факт визнання в законодавстві України ризику неприйняття органом виконавчої влади необхідного рішення щодо користування земельною ділянкою є свідченням інституційної некоординованості між державними органами* (з наук. літ.).

НЕКООРДИНÓВАНО. Присл. до **некоординóваний.** *Зарізяка лежав горізнач* [горілиць] *під стіною й некоординовано дриґав руками й ногами. Барабаш байдуже глипнув на нього й, сплюнувши, застромив руки в кишені* (Л. Кононович).

НЕКОРЕ́КТНИЙ, а, е. 1. Якому не властива коректність; нетактовний, неввічливий. *Некоректна людина;* // Який є свідченням чиєсь нетактовної поведінки; грубий. *Мати любила .. найстаршу дочку своєї сестри, мов рідну дитину, і прощала їй усі примхи і вади.., простила й цей некоректний учинок дівчини* (О. Кобилянська); *Мені дуже прикро, що графівна Труда своїм некоректним відношенням до свого слова могла дати привід до непорозуміння* (В. Винниченко); *— Культурна людина завжди стежить за собою, ніколи не втрачає почуття міри й не дозволяє собі некоректних виразів...* (Ю. Шовкопляс); *Поясню коротко: за кожен некоректний вчинок, помилку чи слово ми, учениці, протягом навчального року отримуємо від пані Директорки кольорові картки* (І. Роздобудько).

2. Неправильний; недостовірний, неточний. *Задача Коші для рівняння Гельмгольца є некоректною за Адамаром, оскільки розв'язок містить швидко зростаючі хвилі* (з наук. літ.); *У наукову, навчальну та науково-методичну літературу впроваджено значну кількість термінів та понять незрозумілого, некоректного або явно помилкового змісту* (з навч. літ.); *Було розглянуто питання про некоректне визначення формальних граматик* (із журн.).

НЕКОРЕ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некоре́ктний.** *Провідники не звертають на мене жодної уваги. Я не відчула бодай найменшої некоректності, загостреної зацікавленості* (О. Бердник); *Слово по слову, а за словами мені до кишені не лазити, — пішло й поїхало!.. Я їх звинувачую, вони — мене: в некоректності до авторитетних осіб...* (В. Чемерис); *Для 29 родовищ вуглеводнів розрахунок не проводили через некоректність вхідних даних* (з наук. літ.).

НЕКОРЕ́КТНО. Присл. до **некоре́ктний.** *Чаргар став іще суворіший і вже всю дорогу мовчав. Мені прийшла мисль, що я дуже некоректно поводилась із Чаргаром* (М. Хвильовий); // *у знач. пред.* *— Я дуже прошу мені пробачити. Я розумію: з мого боку це зовсім некоректно, майже дико* (В. Домонтович); *У більшості книжок про неземні раси альвів класифікували як гуманоїдів, хоча з біологічного погляду це було некоректно* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕКОРЕЛЬÓВАНИЙ, а, е. Який не перебуває в стані кореляції з чим-небудь. *Атоми робочого тіла лазера, якщо їх збудити ("накачати" іззовні), випромінюють світлові хвилі. За малої потужності "накачування" ці хвилі некорельовані, як у світлі, що його випромінює звичайна лампа* (з наук. літ.).

НЕКОРЕЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **некорельо́ваний.** *Модельні та експериментальні оцінки добре узгоджуються у разі прийняття гіпотези про некорельованість джерел шумів дихання* (з наук. літ.).

НЕКОРЕЛЬО́ВАНО. Присл. до **некорельо́ваний.** *Ряд динаміки в статистиці характеризують як випадковий, коли всі події, зафіксовані в значеннях показника, відбулися випадково та некорельовано, без будь-якого взаємозв'язку* (з наук. літ.).

НЕКОРИ́СЛИВИЙ, а, е. Якому не властива корисливість (про людину). *Якесь інтуїтивне чуття підказувало Френкові, що перед ним людина приязна й некорислива* (О. Гончар); — *Здається, він і справді некорисливий і вищий від дрібних заздрощів та злості? — Я в цьому рішуче впевнений* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса); // Який не ґрунтується на корисливості. — *Це я розумію — прислати незнайомій квіти. В цьому є щось некорисливе, високе, миле* (В. Підмогильний); *Ми відучилися співчувати, знаходити теплі і щирі слова собі подібним. А скільки людей .. потребують цих звичайних (які так легко нам вимовити) слів, підбадьорливого відкритого погляду (дуже просто це зробити), некорисливого рукостискання* (С. Процюк).

НЕКОРИ́СЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **некори́сливий.** *Навіщо Вам признаватися у некорисливості своїх намірів словами, коли Ви маєте золоті руки?* (М. Матіос); *Про життя Г. Сковороди, його простоту, некорисливість, гарячу любов до народу, а разом з тим і ненависть до гнобителів народ складав легенди* (з навч. літ.).

НЕКОРИ́СЛИВО. Присл. до **некори́сливий.** *Він вважав своїм обов'язком некорисливо допомогти воякові Швейку* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НЕКОРИ́СНИЙ, а, е. Який не приносить, не дає користі. *З сусідніх тухольських становищ летіло каміння на смільчаків, і хоч більша його частина даремно гримала о скалу або падала в воду, то все ж становище Бурунди в тім місці було дуже невигідне й некорисне* (І. Франко); *Львів діставав від польських королів такі торговельні привілеї, яких часто не мав Краків. Поза тим Львів не мав ні стратегічної, ні життєвої вартості через своє некорисне географічне положення* (А. Чайковський); *В першу хвилину Оля ладна втекти, але миттю змірковує, що такий вчинок був би нерозсудливим і некорисним для неї* (Ірина Вільде); *Вчені мудрагелі заявляють, що визначити поняття агресії взагалі неможливо, бо будь-яка дефініція була б некорисна та навіть небезпечна* (П. Загребельний).

НЕКОРИ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некори́сний.** *Попередня-бо заповідь відкладається через неміч її та некорисність* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Він потішався надією, що так не може довго тягтися, що уряд зрозуміє, врешті, сам некорисність такої боротьби* (М. Коцюбинський).

НЕКОРИ́СНО. Присл. до **некори́сний.** — *Тепер весела хвилина, щаслива хвилина нашого некорисно текучого життя* (І. Нечуй-Левицький); *Дуже часто — хоч польське військо вважалося найліпшим у Європі — війни кінчалися некорисно для Польщі, бо, не одержуючи платні, військо кидало кампанію* (з наук. літ.); // *у знач. пред.* [К а с с а н д р а:] *Воліла б я себе мечем убити!* [Г е л е н:] *І тим роздратувала б Ономая, а слово все-таки своє зламала б. І некорисно й непочесно, сестро* (Леся Українка); — *Я не збираюся читати понад силу. Навіщо марнувати час на те, що некорисно й нецікаво?* (О. Авраменко).

НЕКОРІННИ́Й, а́, е́. Який не є корінним (у 1 знач.). *Розгортання української революції і відновлення національної незалежності України стали можливими при підтримці або нейтральності представників некорінних національностей, які з утворенням УНР та ЗУНР дістали правовий статус та національно-персональну автономію* (з наук. літ.); *Найбільшою мірою від циклічного безробіття страждають молодь, жінки, люди похилого віку і некорінне населення* (з навч. літ.); *Проблема полягала не лише в переформатуванні ринку в Україні наприкінці XIX ст., а й у тім, що цей процес передбачав русифікацію самого міста, економічно найсильнішу частину якого становив некорінний етнос* (із журн.).

НЕКОРОНО́ВАНИЙ, а, е. Якого не коронували; який не має монарших повноважень. *Короновані і некороновані особи ладні були піти на .. приниження й підлість, аби тільки догодити Бонапартові* (П. Кочура); * Образно. *Ідоли обслинені, обціловані Ішли величаві в своїй ході. А поруч вставали некороновані Корифеї і справжні вожді* (В. Симоненко).

Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.) див.* **коро́ль.**

НЕКО́ШЕНИЙ, а, е. Якого не косили, який стоїть на пні. *Сахно втратила притомність. На щастя, тіло падало .. на м'який ґрунт у високу некошену траву* (Ю. Смолич); *Дощі... Хліб у полі некошений мок...* (І. Нехода); // На якому ніхто не косив (про луг, поле і т. ін.). *Легко так іти некошеним лужком* (І. Гончаренко); *Вони мовчки виходять на подвір'я, за яким спускається до річки некошена оболонь* (М. Стельмах).

НЕКРАСИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **нега́рний** 1, 3. *Оця Марта така некрасива, що, здається, кожного б повинна одвертати від себе, а проте вона не то що одвертала, а завжди кожному кидалася* [впадала] *в очі* (Панас Мирний); *Чорнява борідка пробивалася на щелепах, обличчя приємне, хоч і некрасиве* (Ю. Яновський); *Та була неповоротка, інша зухвала, ще одна некрасива з лиця, а таких князі не любили* (С. Скляренко); *Велике некрасиве обличчя наблизилось до гарного і маленького, священикові очі випромінювали спокій і тепло* (С. Андрухович); *Якщо Пігмаліон-Бобров міг влипнути в якусь некрасиву та небезпечну наркотичну тему, то це так чи інакше могло зачепити його підопічну* (А. Кокотюха).

НЕКРАСИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Стан і властивість за знач. **некраси́вий.** *Приваблювала вона анарха не красою своєю, а саме некрасивістю, в якій була своєрідна краса: саме цим трохи кирпатеньким носом і безцвітними* [безбарвними] *тихими очима* (М. Хвильовий); *Босонога чорна королева, огрядна і дивовижно природна в своїй некрасивості, дала мені зрозуміти, що все можливо* (І. Роздобудько); *Помалу я починаю відловлювати кайф від своєї некрасивості. Вона — як комфортний одяг* (І. Карпа).

НЕКРАСИ́ВО. Присл. до **некраси́вий.** *Управитель поспішає до коня, стромляє ногу в стремено і некрасиво, по-бабськи, падає на сідло* (М. Стельмах); *Кульжан некрасиво морщиться і намагається плакати, стаючи не самодостатньою перекладною поетесою, а беззахисною покинутою жінкою* (С. Процюк); // *у знач. пред. Я взагалі ніколи не підглядаю. Підглядати дуже некрасиво* (В. Нестайко).

НЕКРА́СНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **нега́рний** 1. *Пес Ішов також, вискакуючи весело, видно, не обходило його те, що про нього, некрасного, діти говорили* (С. Ковалів); [Мавка *(смутно):*] *Некрасні квітки вночі... тепер поснули барви...* (Леся Українка).

НЕКРЕДИТОСПРОМО́ЖНИЙ, а, е. Неспроможний погасити кредит, повернути борг. *Бронзові (дуті) векселі — це векселі, видані від імені некредитоспроможних або навіть вигаданих осіб* (з навч. літ.).

НЕКРЕДИТОСПРОМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **некредитоспромо́жний.** *На думку позивачів, саме висловлювання фінансиста про некредитоспроможність медіамагната стали основною передумовою до банкрутства корпорації* (із журн.); *Надлишково випущені гривні, які були надані комерційним банкам, підірвали курс. Наслідком стала некредитоспроможність усієї банківської системи та масовий відплив капіталу за кордон* (з газ.).

НЕКРИСТАЛІ́ЧНИЙ, а, е. Який не має кристалічної структури. *Розглянуто залежності періоду впорядкованої конфігурації просторового положення і часу існування нестабільних доменів для некристалічних речовин* (з наук. літ.); *Більшість твердих тіл перебуває в кристалічному стані. Аморфні (некристалічні) тіла, наприклад смолу, скло, бурштин тощо, розглядають як переохолоджену рідину* (з навч. літ.).

НЕКРИ́ТИЙ, а, е. 1. Який не має даху, покрівлі, накриття. *Відкладував* [відкладав] *Хома під осінь хату вкрити, Та на зиму ввійшов в некриту хату жити* (Л. Боровиковський); — *Як можна було, Мотре Василівна, в такий мороз, некритими санками пускатися! Не вважаєте ви на себе* (Б. Лепкий); *Коробки хат, часто навіть некриті, мокли під дощами, цемент потроху розсипався, й хати заростали лободою* (Любко Дереш).

2. Пошитий із шкури, не покритої ніякою тканиною (про одяг, віз і т. ін.). *Кирило Самсонович Дубов'яз — важкий, кремезний, неквапливий, в некритому кожушку, добрих юхтових чоботях і шапці-ушанці — стояв серед бригадного двору* (І. Рябокляч).

НЕКРИТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не містить у собі критики, не ґрунтується на критиці, критичному ставленні до кого-, чого-небудь. *Ця відповідь занадто некритична, Й на неї мушу я зробить поправку* (В. Еллан-Блакитний); *М. Хвильовий сформулював заклик "Геть від Москви!", в якому не було жодного політичного підтексту. Йшлося тільки про те, щоби забезпечити українській культурі самостійність розвитку, застерегти діячів культури від некритичного засвоєння чужих зразків* (з наук. літ.).

2. Який ставиться до кого-, чого-небудь необґрунтовано позитивно, без критичного аналізу та належної перевірки фактів. *Якусь признану величину беруть за майстра, й усе в порядку. Хай собі, але фетиш напрямів є шкідливий для молодих і некритичних початківців (або й непочатківців)* (Б.-І. Антонич).

НЕКРИТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **некрити́чний.** *Некритичність політика до власних рішень мала не лише іміджеві втрати, а й цілком помітні провали в ефективності* (із журн.).

НЕКРИТИ́ЧНО. Присл. до **некрити́чний.** *Автор дисертації некритично сприйняв успадковане від недавнього минулого негативне ставлення до М. М. Аркаса, особливо його "Історії України-Русі", як до книги "буржуазно-націоналістичного" характеру* (з наук. літ.); *Елементи заокеанської культури використовують в українській етнокультурній традиції вкрай некритично, їх попросту виривають із контексту, — стверджує фахівець* (із журн.).

НЕКРОБІО́З, у, *ч., біол.* Процес повільного відмирання клітин або тканин у живому організмі. *По периферії цитоплазми була виражена вакуолізація, до 20 % клітин перебували в стані некробіозу* (з наук. літ.); *Розпад клітинного ядра на частини — це один із проміжних етапів некробіозу, який передує загибелі клітин* (з наук.-попул. літ.).

НЕКРОБІОТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до некробіозу. *Коли закінчується цикл розширення, Всесвіт починає стискуватися до краплинки .. І ось саме тоді, подібно до некробіотичного випромінювання, яке випускає вмираюча людина, Всесвіт посилає потужний сигнал* (І. Росоховатський); *Провідна роль у розвитку геморагічного інсульту належить гіпоксії та ішемії відповідних ділянок мозку, під час яких виникають некробіотичні зміни судинних стінок з підвищенням їхньої проникності* (з наук. літ.).

НЕКРО́З, у, *ч., біол.* Змертвіння тканини частини живого організму, що супроводжується зміною будови клітинних ядер та протоплазми. *Місця ураженої тканини протягом певного часу залишаються без ознак некрозу і здаються зовсім нормальними* (з наук. літ.); *Більшість препаратів мають кардіопротекторну дію і здатність запобігати розвиткові некрозу міокарда* (з навч. літ.); * Образно. *Де ж поділася твоя патетика, Саво, звідки бере початок твій некроз віри? Ти чоловік чи істерична і вередлива панянка?* (С. Процюк).

НЕКРОЛО́Г, а, *ч.* Стаття з приводу чиєїсь смерті, в якій подаються відомості про життя і діяльність померлого. — *Ви жартуєте! — Добрі мені, — кажу, — жарти, коли сам про себе оце некролога читав?!* (Остап Вишня); — *Я напишу хлопцям до Варшави, щоб надрукували великі некрологи. — Павло вирвав із зошита аркуш і сів писати* (Р. Андріяшик); *А це ще що: на столі — мої книжки, видані "Видавничим домом", опертий на стіну мій портрет, перев'язаний навскіс чорною биндою. Віялом кілька часописів, купка примірників "Народного слова", теж із моїм портретом і некрологом...* (Г. Тарасюк).

НЕКРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **некроло́г.** *1908 р. було опубліковано статтю-некролог О. О. Шахматова, присвячену пам'яті М. П. Дашкевича з акцентуванням уваги на необхідності залучення до наукового обігу неопублікованої частини його творчої спадщини. Аналогічну спрямованість мала і некрологічна стаття М. М. Сперанського* (з наук. літ.).

НЕКРОМА́Н, а, *ч., рідко.* Те саме, що **некрома́нт.** *Усі його побрехеньки завжди пов'язані з якимись льохами, склепами, мерцями, гробницями, — де він їх тільки бачив? — ну просто якийсь некроман, що вдає із себе заледве не чаклуна* (В. Шкляр).

НЕКРОМА́НТ, а, *ч.* Той, хто займається некромантією. *Нині, якби оживив Тараса якийсь геніальний некромант, було б йому у сто разів тяжче, застрявав би у горлі кусник спонсорського хліба...* (С. Процюк); — *Не так давно жив у нашому місті один премудрий некромант і чорнокнижник, на ймення Майкл Скотт, шотландець родом* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕКРОМА́НТІЯ, ї, *ж.* Містична практика, основу якої становить віра в можливість викликання духів мертвих людей. *Я йому, шпигові цісарському, розповім про карти, і про некромантію, і про бомби зі шротом* (Ю. Логвин); *Всі науки Єгипту, — некромантія, магія, навіть та, найбільша і найневинніша — біла магія, — не мали заклятішого ворога, .. ніж архідиякон Клод Фролло* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

НЕКРОМА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **некрома́нт.** *Героїнею фільму є дуже сильна некромантка, яка володіє неймовірними здібностями* (із журн.).

НЕКРОПОЛЕЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із некрополезнавства. *На першому Міжнародному конгресі некрополезнавців у Вроцлаві 1993 р. було поставлено питання про надання Байковому цвинтарю та Лук'янівському кладовищу в Києві статусу заповідних* (з наук.-попул. літ.).

НЕКРОПОЛЕЗНА́ВСТВО, а, *с.* Розділ пам'яткознавства, що досліджує некрополі. *Нині, з огляду на досить значний доробок дослідників, наукове некрополезнавство має великі перспективи* (із журн.).

НЕКРО́ПОЛЬ, я, *ч.* У країнах Стародавнього Сходу та античного світу — кладовище, могильник. *Було добре видно й червону черепицю дахів, і високі білі комини над ними, схожі на надгробки грецького некрополя* (І. Білик); *Проведено розкопки в ольвійському некрополі та в кількох стародавніх поселеннях, що входили до складу ольвійської держави* (з наук.-попул. літ.); // Кладовище, де поховані знамениті люди. *Личаківський некрополь постійно відвідують високопоставлені гості* (із журн.); *Віктор Жадько приготував і видав книгу "Український некрополь. Історичний науковий довідник" про поховання відомих українських діячів* (з газ.).

НЕКРОТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Те саме, що **некро́з.** *З огляду на морфологію, виділяють вологий тип некротизації, коли в тканинах формуються кістозні порожнини* (з навч. літ.).

НЕКРОТИЗО́ВАНИЙ, а, е, *біол.* Який некротизувався. *Якщо є некротизовані ділянки, для змазування виразок використовують сік каланхое, сік або свіжі потовчені листки пасльону чорного, а також бальзам ялиці* (з наук.-попул. літ.); *У разі вологого некрозу внаслідок розм'якшення некротизованих тканин утворюються кістоподібні порожнини* (з навч. літ.).

НЕКРОТИЗУВА́ТИ, у́є, *недок. і док., біол.* Те саме, що **некротизува́тися.** *Поліп, як правило, покритий незміненою слизовою оболонкою, але деколи може виразкуватися або некротизувати* (з навч. літ.).

НЕКРОТИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., біол.* Зазнавати дії некрозу. *Некроз фіброматозного вузла зумовлений порушенням живлення його тканин і є одним з найсерйозніших ускладнень фіброміоми. Вузол може некротизуватися частково або повністю* (з навч. літ.).

НЕКРОТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до некрозу. *Вивчення листя дерев у містах показало, що на гілках, обернених до автомагістралей, листя менших розмірів. На них багато некротичних плям* (з наук. літ.); *Симптоми отруєння лугами: глибокі некротичні зміни у слизових оболонках ротової порожнини, глотки, стравоходу, шлунка, різкий біль у животі, утруднення під час ковтання, блювання, пронос з кров'ю, перитоніт* (з навч. літ.); // Який зазнав дії некрозу. *Препарат прискорює лізис токсичних продуктів обміну речовин і некротичних тканин* (з наук. літ.).

НЕКРОФА́Г, а, *ч., зоол.* Тварина, яка харчується трупами інших тварин. *Серед птахів до некрофагів належать, зокрема, стерв'ятник, грифи, а із ссавців — гієни* (з наук.-попул. літ.); *Кліщі є переважно хижаками і сапрофагами; серед них є і некрофаги* (з навч. літ.).

НЕКРОФА́ГІЯ, ї, *ж., зоол.* Поїдання тваринами трупів інших тварин. *Поміркуйте, у чому полягає відмінність між хижацтвом, паразитизмом і некрофагією* (з навч. літ.).

НЕКРОФІ́Л, а, *ч.* Той, хто схильний до некрофілії. *Тільки некрофіли бояться зарази і бруду від тварин. Двадцяте століття створило купу забобонів, нічим серйозно не обґрунтованих* (Г. Пагутяк); *Тепер таких майстрів немає, а рецепти мавзолейних бальзамів загублені... Роки три тому з'явився здібний хлопчина, переселенець з Моргани, спадковий некрофіл... Але стався нещасний випадок* (В. Єшкілєв).

НЕКРОФІ́ЛІЯ, ї, *ж.* 1. Статевий потяг до мертвого тіла. *Засуджена заперечувала свою провину і стверджувала, що вона ніколи не відчувала схильності до некрофілії. Вона всього лише захоплена остеологією, історією, археологією* (із журн.).

2. *перен.* Нездоровий інтерес до смерті і мертвих. *Це трохи дивно — приходити на цвинтар, щоб відчути приплив позитивних емоцій. Це пахне чимось на зразок некрофілії, подумає не один із вас* (Ю. Андрухович); *Вимушеною некрофілією відчутно заражена ціла новітня українська культура — не мною завважено, що українці, мовляв, уміють любити тільки мертвих* (О. Забужко).

НЕКРОФІ́ЛКА, и, *ж.* Жін. до **некрофі́л.** *Шведську некрофілку, в будинку якої знайшли численні людські кістки та черепи, звинуватили в порушенні спокою мертвих і засудили до умовного покарання* (з газ.).

НЕКРОФІ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **некрофі́лія** і **некрофі́л.** *Обидві, наявні в нас, форми героїзації — і культ мучеництва, і влада того, хто пережив інших, — є, по суті, проявами некрофільської настанови* (О. Забужко); *Коли людина звикала до цієї розтлінної люмінесценції, вона м'якшала і її обступали похмурі думки некрофільського характеру* (Любко Дереш).

НЕКРОФО́БІЯ, ї, *ж.* Хворобливий стан людини, яка патологічно боїться мерців, смерті, похоронних речей. *Симптоми некрофобії включають задишку, прискорене дихання, нерегулярне серцебиття, пітливість, сухість у роті, психологічну нестійкість і взагалі відчуття страху і трепету* (з наук.-попул. літ.).

НЕКРУГОВИ́Й, а́, е́. Який не має форми круга, кола. *Контур поперечного перерізу некругового циліндра є достатньо гладким і описується на основі відповідної функції* (з наук. літ.); // Який не здійснюється, не відбувається по кругу, по колу. *Некруговий рух.*

НЕ́КРУТ, а, *ч., заст., розм.* Рекрут. *Олексієві пішов двадцятий, стояв він на черзі у некрути* (П. Куліш); *Одного ранку — бодай такого ніхто не оглядав! — сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути...* (Марко Вовчок); *То не глибока річка клекоче, прорвавши греблю, то гудуть селяни, прощаючись з некрутами...* (Панас Мирний).

НЕКРУТИ́Й, а́, е́. 1. Який знижується поступово, непомітно, не стрімко, не різко; пологий. *Дах на флігелі був некрутий, і лазити на нього й раніше було не важко і не страшно* (В. Винниченко); *Хутір Головатого стояв над річкою, трохи вище слободи, на некрутому косогорі, і нагадував невеличку фортецю* (С. Добровольський); *Мотор завив і на некрутім підйомі зовсім заглух* (Ю. Мушкетик).

2. Який змінює напрямок поступово, не різко (про поворот шляху, річки і т. ін.). *На некрутому повороті вогні затінюють довжелезні ланцюги халабуд* (Є. Доломан).

3. Не доведений варінням або змішуванням до високого ступеня густоти чи твердості (про яйце, тісто, кашу і т. ін.). *У гречане борошно додаємо яйце, сіль, воду й замішуємо некруте тісто* (з навч. літ.); *На сніданок завжди була вівсяна каша, некруті яйця, а до чаю свіжа випічка зі згущеним молоком, медом або джемом* (з газ.); // Не дуже насичений, міцний (про відвар, чай і т. ін.). *Некрутий настій шипшини із замінником цукру має жовчогінну дію* (з наук.-попул. літ.); *Людям із серцево-судинними хворобами варто вживати некруті відвари лікарських трав* (з навч. літ.).

НЕКРУ́ТКА, и, *ж., заст., розм.* Дружина некрута. *Надійшла молодиця звідкільсь, така розкішна з себе, та рум'яна, .. на голові хустка здорова замість намітки. Це знак, що вона коли не некрутка, то покритка* (А. Свидницький).

НЕКРУ́ТО. Присл. до **некрути́й.** *Центральна вулиця некруто спускалася від площі до набережної* (з газ.); *Мати кладе в батьків польовий кошик меду в скляночці з-під консервів, некруто зварені яйця, білий хліб* (М. Рудь); *Некруто зварений куліш означав, що козак не пройшов випробування* (із журн.).

НЕКРУ́ТСТВО, а, *с., заст., розм.* Те саме, що **рекру́тство.** *Хлопці, тікаючи од некрутства, розбіглись* (Номис); *Став він мене втішать, заспокоювать: — Не журіться, тату, — каже, — некрутства, як смерті, не минуть* (О. Стороженко).

НЕКРУ́ТСЬКИЙ, а, е, *заст., розм.* Прикм. до **не́крут.** *Там доріжка приубитая, Чорним шовком перевитая, Гей, перевитая. Чорним шовком перевитая, Слізоньками перелитая. Гей, перелитая. Туди їде все некрутський набір* (з народної пісні); *Підійшов я до столу і кажу: — Здорові були! А чого вам треба? — Некрутський набір, Сидоре, — одказав голова, — твій Іван на черзі* (О. Стороженко); // *у знач. ім.* **некру́тська,** кої, *ж.* Приміщення, у якому тримають некрутів. *Максим, як тільки випустили з некрутської, зараз потяг з москалями до шинку...* (Панас Мирний).

НЕКРУ́ТЧИНА, и, *ж., заст., розм.* Те саме, що **рекру́тчина.** *Пройшла в нас чутка — некрутчина сього року буде. Як я почула, наче мене холодом обняло* (Марко Вовчок); *На бурлак повіяла широким крилом золота воля, воля од усякого лиха, од усякого безталання, од страху перед паном, перед панщиною та некрутчиною* (І. Нечуй-Левицький); [І в а н:] *Перед Різдвом, кажуть, знов некрутчина* (М. Кропивницький).

НЕКТА́Р, у, *ч.* 1. В античній міфології — напій богів, що давав їм вічну молодість, безсмертя. *Богиня поставила стіл перед гостем, .. червоний нектар із водою змішала* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Надзвичайно приємний, чудовий на смак напій. *Їжа була смачна, добірна й сита, запивали її якимось чудовим нектаром, що пах медом і зіллям* (П. Козланюк); [Г е н н а д і й:] *Дружок один, з Кавказу, такого винця привіз, що куди там! Нектар! Просто нектар!* (З. Мороз); // *перен.* Щось життєво необхідне для кого-небудь. *Тужив* [Дмитро]. *Смертельно тужив. По тім нектарі полонинськім, на котрім зріс, міське повітря давило йому груди* (Г. Хоткевич); *Ви-бо єдині були мені нектаром, медом поживним; З вами на світі, книжки, солодко жити було* (М. Зеров); // *перен.* Що-небудь дуже приємне. *Ще стоїть передо мною Те бліде лице твоє, Із котрого я так жадно .. Ссав любові нектар Божий* (І. Франко); *Повітря, насичене вологою, здається приємним прохолодним нектаром* (С. Андрухович).

2. Солодкий прозорий сік, що виділяють нектарники квіток багатьох рослин. *Хлопчик бачив, як він* [метелик], *згорнувши крильця, витяг довгий хоботок і почав смоктати з квітки нектар* (О. Донченко); *Бджоли гудуть, обліплюють біло-рожевий цвіт, — десь, видно, здалека прилітають за нектаром* (О. Гончар); *Літали метелики, обпадаючи квіти, як бджоли, і пили з них солодкий нектар* (Валерій Шевчук); *Бджоли збирають нектар із маминих квітів* (К. Москалець); *Зажовкли кульбаби, ожили подорожники, а повітря запахло нектаром* (Любко Дереш).

НЕКТАРИ́Н, а, *ч.* 1. Підвид персика, що відрізняється від звичайного своїми сливоподібними плодами з гладенькою шкіркою. *Нектарин стійкіший до захворювань і комах-шкідників, ніж персик, а його зимостійкі сорти придатні для вирощування навіть у північних регіонах Кавказу* (з наук.-попул. літ.); *Оскільки нектарин світлолюбиве дерево, то його крона має бути чашоподібною, що дозволить отримувати сонячне світло для більшості гілок* (з навч. літ.).

2. Плід цього дерева. *М'якоть нектарина соковита, жовтого кольору, не така солодка, як у персика* (з наук.-попул. літ.); *Для приготування начинки нектарин потрібно нарізати кубиками й трішки проварити в цукровому сиропі* (з навч. літ.).

НЕКТАРИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **нектари́н.** *Нектаринові саджанці висаджують у відкритий ґрунт і восени, і навесні* (із журн.); *Навіть у домашніх умовах із нектаринової кісточки можна виростити це дерево, варто лише дотримуватися всіх вимог* (з газ.); // Пригот. із нектарина (у 2 знач.). *Для приготування нектаринового варення необхідно спочатку зварити цукровий сироп* (із журн.); *Некта́риновий шербет — одна з найпопулярніших літніх страв ресторану* (з газ.).

НЕКТА́РКА, и, *ж.* Птах родини горобцеподібних, який харчується комахами та нектаром квітів. *Тонкий та вигнутий дзьоб, тонкий довгий язик допомагають нектарці пити нектар із квіткових чашечок* (з наук.-попул. літ.); *У вологих лісах Південної Азії й Північної Австралії живуть різноманітні голуби та папуги, дрібні нектарки з яскравим оперенням і колібрі* (з навч. літ.).

НЕКТА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **некта́р** 2. *Нагасавшись по степових відділках, повернеться* [Лукія], *напалена сонцем, гаряча, і від неї всієї пахне пилом, токами, бензином, нектарним духом соняшників* (О. Гончар); // Стос. до нектару. *Кожна маточка* [квітки верби] *сидить на невеликій ніжці, довжина якої у різних видів верб різна — довша або коротша, ніж нектарна залоза, або ж дорівнює їй* (з навч. літ.).

НЕКТА́РНИК *див.* **некта́рники.**

НЕКТА́РНИКИ, ів, *мн. (одн.* **некта́рник,** а, *ч.), бот.* Залозки, розміщені перев. всередині квітки, що виділяють нектар. *Основна тканина нектарника утворює нектар, який протоками виходить назовні* (з наук. літ.); *Різні квіти мають відмінні форми нектарників, наприклад, ямкоподібну, горбоподібну, ріжкоподібну тощо* (з наук.-попул. літ.); *У деяких рослин квітки не мають нектарників, однак приваблюють запилювачів, нагадуючи квітки гарних нектароносів* (з навч. літ.).

НЕКТА́РНІСТЬ, ності, *ж.*, *бот.* Властивість за знач. **некта́рний.** *Урожайність рослин залежить не тільки від кількості вологи, але й від температурного режиму, бо в суху й жарку погоду нектарність і, відповідно, ефективність запилення рослин різко знижуються* (з наук.-попул. літ.); *Нектарність квіток соняшника та олійність насіння є важливими показниками ефективності сорту* (з навч. літ.).

НЕКТАРОНО́С, а, *ч.*, *бот.* Квіткова рослина, що виділяє нектар. *Серед лучних автотрофів величезне різноманіття нектароносів і пилконосів, що формують трофічну базу для численних комах* (з наук. літ.); *Більшість нектароносів краще виділяють нектар у першій половині дня, особливо після теплої й паркої ночі* (з навч. літ.).

НЕКТАРОНО́СНИЙ, а, е, *бот.* Прикм. до **нектароно́с.** *Біля основи листочків є медова ямка, де міститься нектар, уздовж середньої лінії пелюстки пролягає нектароносний жолобок* (з наук.-попул. літ.); // Який виділяє під час цвітіння нектар. *Огіркова трава — однорічна, трав'яниста, декоративна, лікарська й нектароносна рослина з блакитними квітками невеликого розміру* (з навч. літ.); // Пов'язаний із нектароносами. *Нектароносний сезон у цій кліматичній зоні починається у квітні, після цвітіння верби, здатної дати на одну бджолину сім'ю в день 0,08 кг нектару* (з наук. літ.); *Виявивши нектароносний масив, бджола не летить на інші рослини, а відвідує квітки, поки вони не відцвітуть або не припинять виділення нектару* (із журн.).

НЕКТО́Н, у, *ч.*, *біол.* Сукупність водяних організмів (китів, риб, головоногих молюсків і т. ін.), здатних самостійно протистояти течії й активно переміщуватися на великі відстані. *За значенням і масштабами промислу провідне місце серед біологічних ресурсів океану посідає нектон* (з наук.-попул. літ.); *У районах із багатим фітопланктоном активно розвивається зоопланктон і нектон* (з навч. літ.).

НЕКУКІ́БНИЙ, а, е, *діал.* Нечепурний, неохайний. *Зовні це був мовби неохайний молодик (за своєю зовнішністю він не слідкував), нечепурний (казали, некукібний), з маленьким, на перший позір простеньким і непривітним личком, з маленькими очицями, густо зарослий бородою* (В. Чемерис).

НЕКУКІ́БНИЦЯ, і, *ж.*, *діал.* Недбала, лінива жінка. *Уставай, невістко, неробітнице, ти нашому добру некукібнице* (з народної пісні); [Мати:] *Якби ж я знала, що вона така нехлюя, некукібниця!..* (Леся Українка).

НЕКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. 1. З низьким рівнем культурного розвитку; неосвічений, відсталий. *Боже, які ми ще некультурні* (М. Коцюбинський); *Боліло їх* [патріотів] *серце від того, що їх "Русь" стала предметом зневаг і погорди, як некультурна, груба, темна маса* (М. Грушевський); // Який не відповідає нормам і правилам поведінки культурних людей. *Бити не треба, бо бійка — це некультурна штука* (Остап Вишня).

2. Який не має культурних навичок; невихований. *Грубий, некультурний гуцул голосно називав такі часті* [частини] *тіла, про які станіславівська дячиха навіть сумнівалася, чи взагалі вони можуть у неї існувати* (Г. Хоткевич); *Мама сердиться моя, Некультурний, каже, я. — Це чому? — питаю в мами. Каже: — Лишенько моє! Цукор ти береш руками, А для цього ложка є* (Л. Первомайський).

НЕКУЛЬТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **некульту́рний.** *Батько ніколи не нарікав на темноту й некультурність нашого народу, хоч часом доводилося й погримати на декого* (Б. Лепкий); [Убийбатько:] *Ну, це дійсно некультурність з твого боку, ботанік. Людину звалити* (І. Микитенко); *Магнітобуд, фортеця нових віків, поведе .. наступ на дикий степ, на некультурність, злидні, одвічну темряву* (О. Донченко); *— Шпигуни скористалися з того, що ви пишете на стінах, тобто з вашої некультурності, з вашої невихованості* (І. Багмут).

НЕКУЛЬТУ́РНО. Присл. до **некульту́рний.** *Так, я повелася необачно, некультурно й грубо* (М. Чабанівський); *Одне не може розуміти* [Дарка]: *як можна так галасувати, так некультурно, крикливо поводитись тоді, коли комусь .. так страшенно боляче* (Ирина Вільде); // *у знач. пред.* *— Ви не кричіть на мене. Це непристойно. Це некультурно* (А. Шиян); *— Приходити без запрошення — це теж невиховано, некультурно* (В. Нестайко).

НЕКУРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* Той, хто не курить, не має звички курити. *Курці зразу ж повалили на площадку сходів. У кімнаті лишилися некурці, обступили Федора Івановича* (А. Головко); *Зарплату отримував цигарками від американської допомогової організації. Будучи некурцем і непитущим, я щедро роздавав цигарки* (О. Шугай); *Ніякого диму, ніяких язиків, ніякого полум'я — просто виття сирени, і все. Можливо, хтось дозволив собі закурити в номері для некурців і спрацювала сигналізація?* (Ю. Андрухович).

НЕЛАБІАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв.* Який не лабіалізувався. *У давніх слов'янських пам'ятках літера "єри" позначала нелабіалізований голосний звук заднього ряду верхнього піднятгя* (з наук. літ.); *Щодо участі губ голосні поділяються на неогублені, або нелабіалізовані, й огублені, або лабіалізовані* (з навч. літ.).

НЕЛАБІАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.*, *лінгв.* Властивість за знач. **нелабіалізо́ваний.** *Лабіалізованість чи нелабіалізованість голосних залежить від їхньої позиції щодо приголосних* (з навч. літ.).

НЕЛА́ГІДНИЙ, а, е. 1. Якому не властива лагідність, спокійність, сумирність і т. ін. *Вояки, люди варварські, німці з роду і з самої своєї природи нелагідні, а тепер ще й з наказу, вивели святих із міста, а відійшовши від нього далеко, лишили їх і вернули до своєї вітчини* (І. Франко); *Знизу, де всі лагідні й нелагідні відпочиваючі збираються біля загального вогнища, доносяться радісні голоси та бадьористі акорди гітари* (Любко Дереш); // Який виражає або містить у собі неприхильність, недружелюбність, ворожість і т. ін. *Другого дня після нелагідної зустрічі, яку приготували йому великі мавпи, Корак без діла блукав джунглями* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза).

2. Неприємний для сприймання; різкий (у 5 знач.). *Нелагідний тон вихователя, строгий погляд, відсутність співпереживання стають причиною формування в дітей неприязні до нього, неприйняття* (з навч. літ.); // Який не подобається своїми якостями, властивостями, впливом і т. ін. *З моря подув нелагідний шквальний вітер, який узимку пробирає до кісток, сковує все тіло* (із журн.).

НЕЛА́ГІДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нела́гідний.** *Полковник говорив із напускною сухістю й нелагідністю, хоча був людиною доброзичливою й щиросердною* (із журн.); *Тварини запам'ятовують нелагідність доторків, дратівливість тону й жорстокість господаря, тому можуть помститися в будь-який момент* (з газ.).

НЕЛА́ГІДНО. Присл. до **нела́гідний.** *Підняв* [Онуфрій] *праву руку вгору, мов пророк, опустив її доволі нелагідно, як грудку* (О. Кобилянська); *Співачку нелагідно зустріли в місті, концерт не відбувся через скандал* (з газ.).

НЕЛА́ГОДА, и, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **незла́года** 1. *Ой ти старий, я молода, тим між нами нелагода* (з народної пісні).

2. *у знач. пред.* Не щастить, не ведеться. *Здається й роботящий чоловік, але йому все нелагода* (Сл. Б. Грінченка).

НЕ́ЛАД, у, *ч.* 1. Відсутність, порушення порядку; безладдя. — *У вас, дівчата, все в неладі, — каже одного разу Тарас сестрам, — .. а речі ваші, де хто схоче, там їх побачить...* (С. Ковалів); *Правою рукою хрестилася* [Марія Федорівна], *а лівою робила собі дорогу між кріслами і стільцями, в неладі розкиненими* (Б. Лепкий); *Я з обридженням озирав стіни свого помешкання, помічав убогу меблю* [убогі меблі], *нелад, якого не мав сили позбутися* (Валерій Шевчук).

2. Недружні стосунки, чвари між ким-небудь; непорозуміння. *З першого ж року у нас пішов нелад, та сварка, та лайка. Своя хата гірше тюрми завжди здавалася!* (Панас Мирний); [Ю р к о:] *Де ж це вони?* [П а в л о:] *Може, до батьків пішли?* [Ю р к о:] *З батьками у них нелад* (М. Кропивницький); *У папері було написано, що Зінько баламутний чоловік, що він чинить у громаді всякий нелад .. і раз у раз бунтує народ* (Б. Грінченко); — *Знайте, що всякий нелад і чвари починаються по людях від бідності й злиднів* (В. Кучер); *Ворог загрожував погибеллю нашій волі, мав не сьогодні-завтра з'явитися перед нашими очима, в нашім війську почалися неладу* (П. Загребельний).

3. Відсутність злагодженості у звучанні чого-небудь (музики, співу і т. ін.); розлад (у 5 знач.). *У хату ускочив отець Миколай і, ні з ким не здоровкаючись, почав басом підтягувати. Він не дослухався, чи в лад то було, чи не в лад .. Попадя, почувши нелад, перша замовкла* (Панас Мирний); *Поміж співаками почалася якась руханина, нелад в голосах* (С. Васильченко).

4. Порушення нормального функціонування якого-небудь органа, системи і т. ін. *Обидві тітки .. примічали в неї деякі прикмети психічного неладу* (І. Нечуй-Левицький); [М и л е в с ь к и й:] *Оце був я у нього перед виїздом, застав його зовсім у поганому стані, ходить не може, .. з серцем нелад* (Леся Українка).

НЕЛА́ДЕН *див.* **нела́дний.**

НЕЛА́ДНИЙ, НЕЛА́ДЕН, дна, дне. 1. Не такий, як треба, як належить; недобрий, негожий, непідхожий. [Р а х м і л ь:] *Тьфу-тьфу-тьфу! Яке ви неладне слово говорите! Аж слухати страшно!* (І. Франко); — *Не того я став, що село твоє неладне, а того, що воно схоже й на моє село...* (С. Скляренко); *Ільчисі соромно перед сином. Воліла б під землю запастися, вогнем згоріти, ніж син її мав би про неї щось неладне подумати* (Ірина Вільде); // *у знач. ім.* **нела́дне,** ного, *с.* Те, що приносить нещастя, неприємності і т. ін. або свідчить про чий-небудь ненормальний стан. *З хати димом, з двора вітром! Неси все зле, лихе за собою (баби примовляють). — Нехай іде з чадом та з димом! — З димом, з чадом з нашої хати (вийшло неладне)* (Номис); *Яків відвернувся, хутко зник у юрбі. Артем, таки запідозривши неладне, закусив губу й вирішив не зводити з нього очей* (А. Кокотюха).

2. *рідко.* Те саме, що **безла́дний.** *Тут же вештається похмура згорблена баба. Сиве засмоктане волосся вибивається неладними космами з-під брудної хустки* (Г. Хоткевич); *Свіжі неладні голоси з лагідним сумом виводили довгу протяжну колядку* (М. Івченко).

◊ **Будь [ти (він, вона́** *і т. ін.)*] **нела́дний** (*рідко* **нела́ден**) **<Бу́дьте [ви] нела́дні>** *див.* **бу́ти.**

НЕЛА́ДНО. Присл. до **нела́дний** 1. *Хлопці стоять кругом нанашка, позирають один на одного, якось-то неладно видається їм з'їсти чужу сіль* (С. Ковалів); — *Послухайте, як воно, моє життє* [життя], *неладно склалося* (М. Олійник); *Він* [кабан] *трохи присів, а я за шпичку й на кабана, звалила, але, бачу, неладно всадонула йому в серце* (В. Медвідь); // *у знач. пред.* — *Я давно помічав, що у його отут щось неладно. — Яків покрутив пальцем коло лоба* (С. Васильченко); *Якщо в нас неладно щось або чогось немає, то й ми охоче повчимось у тих, хто діло знає* (Н. Забіла).

НЕЛА́СКА, и, *ж.* Неприхильне, неприязне, непривітне ставлення до кого-небудь; неприхильність, неприязнь. *Горпина висидить цілу .. ніч, плачучись то на чоловічу неласку, то на його нещирість* (Панас Мирний); *Ходить нині пан Микола в неласці у сильних світу цього і не розкаюється* (Р. Іваничук); — *Чекай в Чигирині. Ми переможем. Не такі ми й кволі. Не допускай такої мислі, що Бог покаже нам неласку* (Л. Костенко).

◊ **Бу́ти в нела́сці** *див.* **бу́ти; Попа́сти / попада́ти в нела́ску** (*рідше* **в опа́лу, в немі́лість**) *див.* **попада́ти.**

НЕЛАСКА́ВИЙ, а, е. Який не виявляє ласки, ніжності, лагідності, привітності у ставленні до кого-небудь; непривітний. *Повернувся він такий, який пішов — неласкавий. Осмалений сонцем та обвітрений, здавалось він ще похмурніший, ніж був* (Марко Вовчок); — *Хоч і увивається* [Улас] *коло роботи добре, але якийсь неласкавий вдався: не поклониться, не подякує; все поглядає на людей або скоса, або спідлоба* (І. Нечуй-Левицький); *Хоч він ненависний, упертий і неласкавий, то зате до роботи ліпший, як усі дотеперішні наймити* (Л. Мартович); * Образно. — *Треба гартуватись, бо життя, що йде назустріч, кострубате й неласкаве* (Ірина Вільде); // Який виражає або в якому виявляється чиясь непривітність, неприхильність, немилість до кого-небудь. *Не вважаючи на неласкаве вітання, Раїса зразу почула симпатію до цеї старосвітської фігури в чорній міщанській одежі* (М. Коцюбинський); *Вона кидає неласкавий погляд на Майку* (Ю. Яновський); *Він приносив попу якийсь лісовий подарунок, зосереджено вислухував про себе неласкаві слова .. і знову прямував у ліси* (М. Стельмах); — *Негіднику! Волоцюго! Бач — він розприндився, що жінка неласкавим словом його назвала!* (В. Малик).

НЕЛАСКА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неласка́вий.** *Мишук замовк, бо почував якусь неласкавість до себе в Меласі сливе в кожному слові й у злому зирканні скоса на його* [нього] (І. Нечуй-Левицький); *Прокотилася в пам'яті глухою луною чутка про гетьманову неласкавість, захланність...* (Ю. Мушкетик).

НЕЛАСКА́ВО. Присл. до **неласка́вий.** — *Чого ви лізете до мене на самоті? Чого вам від мене треба? — неласкаво обернулася вона до його* [нього] (Панас Мирний); *На Дунайських гирлах козаків одразу зустріли неласкаво* (А. Кащенко); *Тугай-бей прийняв Хмельницького дуже неласкаво* (А. Чайковський); — *Чого, бабо, притарабанилася? — неласкаво запитав писар Чайчиху* (М. Стельмах).

НЕЛЕГА́Л, а, *ч.* Той, хто перебуває, проживає і т. ін. десь або займається якоюсь діяльністю, не маючи для цього законних підстав. *Як тут, вдома, вже гіренько не є, але хоч писка можеш розтулити та сама себе захистити. А там?! Кому ти що скажеш, нелегале безправний?!* (Г. Тарасюк); *Для мого героя, який уже давно мріяв потрапити на Захід, — позаяк легально виїхати не вдавалося, а нелегал повинен би мати трохи більше авантюризму, — це був реальний шанс, сховавшись в ящику стола, перетнути всі потрібні кордони* (Ю. Іздрик); *Боже мій, а коли він був би космонавтом чи розвідником-нелегалом?* (М. Матіос).

НЕЛЕГА́ЛКА, и, *ж.* Жін. до **нелега́л.** — *Ти мені сама скажи, от де може працювати нелегалка?* (В. Єшкілєв); *Ева була хорошим адвокатом і не раз безкоштовно допомагала нелегалкам, зазвичай залагоджуючи все миттєво й ефективно* (Н. Сняданко); — *Не можна маму Марічку до лікарні. Нелегалка* (Люко Дашвар).

НЕЛЕГА́ЛЬНИЙ, а, е. Заборонений законом; підпільний, незаконний. *Син Григор, ще студентом, вступив у соціал-демократичну партію, в той час нелегальну* (А. Головко); *Приїжджі із Цюриха привезли чимало нелегальної літератури* (П. Колесник); *Усі заперечували свою причетність до видання нелегального альманаху й листівок* (Р. Іваничук); *О, це не просто перевірка, — дійшло до мене. Це облава на нелегальних іммігрантів* (Ю. Іздрик).

На нелега́льному стано́вищі *див.* **стано́вище**[1].

НЕЛЕГА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нелега́льний.** *Єлена .. затаює царське походження свойого* [свого] *сина та царські дарунки зо страху перед закидом нелегальності її сина* (І. Франко); *Під час обшуку правоохоронні органи вилучили системні блоки та документацію, що підтверджує нелегальність функціонування закладу* (з газ.).

НЕЛЕГА́ЛЬНО. Присл. до **нелега́льний.** *За пару тижнів всі троє — різними поїздами й під чужими прізвиськами — опинилися в Харкові, перейшовши кордон нелегально* (Д. Бузько); — *Таких книжок, пане Казимире, що виходять за кордоном, а до Галичини потрапляють нелегально, прошу до мого дому не носити* (П. Колесник); *Майже рік він нелегально переховувався в Одесі та околицях міста біля моря* (А. Кокотюха).

НЕЛЕГА́ЛЬЩИНА, и, *ж., розм.* Те, що існує, діє, зберігається і т. ін. нелегально. *Почав ображений панок нашіптувати становому на батька всячину. І бунтівник, мовляв, коваль, і мужиків проти поміщиків та начальства підбурює, і нелегальщину передержує* (Б. Антоненко-Давидович); — *Однесіть книгу до канцелярії, .. нехай завтра начальство розбереться, що то за книжка. Може, нелегальщина* (Ю. Хорунжий); *Неконтрольоване зростання всякого роду нелегальщини аж ніяк не додає молодій державі авторитету на міжнародній арені* (з газ.).

НЕЛЕГІТИ́МНИЙ, а, е, *юр.* Який не є легітимним, не відповідає закону. *У складі самої Директорії відбулися серйозні зміни, спричинені конфліктом всередині українського політичного руху, що вилився в нелегітимні протиурядові виступи* (з наук. літ.); *Нелегітимний прихід до влади П. Скоропадського дещо пом'якшувався задекларованою тимчасовістю правління й відмовою від спадкоємного інституту гетьманства* (з наук. літ.).

НЕЛЕГІТИ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нелегіти́мний.** *Ознакою нелегітимності норм кримінального світу є їхній конфлікт із загальносоціальними нормами й негативне ставлення до них суспільства* (з наук. літ.); *На славетній Хортиці вперше після 1775 року збираються нащадки козаків і приймають історичну ухвалу про скасування указу цариці Катерини II щодо знищення козацького стану, а також про нелегітимність анафеми Російської православної церкви щодо гетьмана Івана Мазепи* (з наук.-попул. літ.).

НЕЛЕГІТИ́МНО. Присл. до **нелегіти́мний.** *Будь-які документи, підписані посадовою особою, яка була нелегітимно призначена, можуть бути оскаржені* (з навч. літ.); *Громадські активісти запевняють, що комунальне підприємство працює нелегітимно* (з газ.).

НЕЛЕГКИ́Й, á, é. 1. Який має значну вагу; досить важкий (у 1 знач.). *Лежав там камінь нелегкий, Віками в землю вріс* (П. Грабовський); — *Скажіть, а бомба важка?* — *Нелегка* (О. Гончар); — *Нинішній міномет — це не колишня ротна пукалка. Зброя грізна — і нелегка, хоча й доводиться носити* (Є. Доломан).

2. Який потребує великих зусиль (фізичних, розумових, моральних і т. ін.), напруження, затрати енергії для здійснення, розв'язання, з'ясування і т. ін. чого-небудь. *Крамарювати — це нелегка штука!* (І. Керницький); *Нелегка то справа — виховання дітей, особливо, коли попідвіконню чатує смерть* (М. Андрусяк); // Сповнений труднощів, нестатків, горя, переживань і т. ін. *Настали нелегкі часи* (І. Нечуй-Левицький); *Брага їсть мовчки, серйозно, а біля примружених очей уже променяться зморшки — свідки нелегкого, видно, життя* (О. Гончар); *За своє життя нелегке й несолодке, й надто ж за сей останній рік, він навчився й дивуватися людям, і дарувати їм їхні дрібні провини...* (І. Білик).

3. Позбавлений радості (про роздуми, переживання і т. ін.). *Нелегкі роздуми не раз тривожили душу Погиби, і найбільше лякало те, що з кожним днем він все більше віддалявся від золотих долин свого життя і від своєї України* (М. Стельмах); *Нелегкі почуття бурхали в його серці, бо обличчя йому спотворила болісна гримаса, а з грудей вирвався глухий стогін* (В. Малик).

◊ **Важки́й (нелегки́й) на ру́ку** *див.* **важки́й; З важки́м (нелегки́м) се́рцем** *див.* **се́рце.**

НЕЛЕ́ГКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **нелегки́й** 2, 3. *Під ногами земля, благословенна у своїй родючості, над головою — небо, всередині — досвід пращура, котрий умів з усього цього творити життя, надійне і прекрасне у всій своїй нелегкості, бо ж — гідне поваги* (Н. Околітенко); *Нелегко їй переповідати те, що було безліттям із безліть і мукою з мук. Часом виказує ту нелегкість лишень надломленим голосом, часом — і засмучено-болісним позирком, а буває, що й зовсім безсила стримати біль: прикриває долонями очі і плаче* (Д. Міщенко).

НЕЛЕ́ГКО. 1. Присл. до **нелегки́й** 2. [В а л е н т:] *Та й їй далась нелегко та розмова* (Леся Українка); *Все її життя склалося нелегко, але так важко, як зараз, ще не було* (П. Дорошко); *Довго, нелегко спинався на ноги і старий* (Г. Колісник); *Озаркевичам жилося нелегко* (Р. Горак); *Нелегко велося батькам з таким гуртом дітлахів, глітно було за столом* (М. Андрусяк).

2. *у знач. пред.* Важко через велике напруження, втому і т. ін. *Були такі* [некрути], *що плакали, згадавши про домівку... Нелегко було й Максимові* (Панас Мирний); *Нелегко було козакам поратись біля таких риб-велетнів: шість ду-*

жих, дебелих козаків ледве здужали підняти одну білугу на плечі (А. Кащенко); *Лежали в обороні ми в кущах тут, У сорок другому було нелегко нам* (Л. Дмитерко); *Голову трохи нахилив* [Михайло] *уперед, ніби йому було нести її нелегко* (Є. Гуцало); *Нелегко пробиратися через сельву великому загонові* (Ю. Бедзик).

НЕЛЕТКИ́Й, á, é, *хім.* Який не має властивості швидко випаровуватися. *Речовини з іонними ґратками мають порівняно високу твердість; вони доволі тугоплавкі, майже нелеткі та крихкі* (з наук.-попул. літ.); *Щоб полегшити інгаляційне застосування нелетких розчинів, використовують спеціальні розпилювачі — інгалятори* (з навч. літ.).

НЕЛЕ́ТКІСТЬ, кості, *ж., хім.* Властивість за знач. **нелетки́й.** *Високоефективну рідинну хроматографію можна застосувати для аналізу практично всіх сполук, а не тільки тих, які через нелеткість і нестійкість принципово неможливо розділити методом газової хроматографії* (з наук. літ.); *Калійна селітра — безбарвна речовина, якій властиві легка гігроскопічність, нелеткість, відсутність запаху й добре розчинення у воді* (з навч. літ.).

НЕ́ЛИНЬ, я, *ч.* Дуб, з якого не опадає листя. *Між молодої зелені Дуби зимові — нелині. Із міді, мабуть, листя їх, Що в хуртовину вистоїть!* (Л. Дмитерко); *Дуб не хилить віти, Старого листя не кладе в траві, Суворим нелинем ще довго буде мріти* (А. Малишко); *Дуби над Чортомликом стояли в срібному інеї .. З самого краю — високий нелинь, його листя відсвічувало міддю* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Той, невисокий, коренастий, міцний, мов нелинь, ішов перевальцем* (Є. Доломан).

НЕЛИНЮ́ЧИЙ, а, е. Який не втрачає свіжості первісного кольору, не линяє (у 1 знач.). *Один тільки дорогий квітчастий нелинючий перський килим на софі звеселяв сумну темну світлицю* (І. Нечуй-Левицький); [І в а н:] *Божився крамар, що нелинюче, мий скільки хочеш...* (І. Карпенко-Карий); *Шукав* [художник] *таких фарб, щоб не линяли, не боялись часу. Зовсім нелинючих. Вічних!* (О. Гончар).

НЕЛІКВІ́Д, у, *ч., спец., розм.* Матеріали, майно, обладнання і т. ін., які не можуть бути використані де-небудь і які мають бути продані, ліквідовані. *Футбольні фанати збирали .. програмки з футбольних матчів, клубні вимпели, довідники, значки, календарики, інший канцтоварний неліквід* (С. Жадан); *Однією із ознак неліквідів може бути визначений нормативний запас певного товару* (з наук.-попул. літ.); *До неліквідів, як правило, відносять залежані виробничі запаси, споживчі властивості яких роблять неможливим їх використання в технологічному процесі, готову продукцію, що не користується попитом, незавершене виробництво тощо* (з навч. літ.).

НЕЛІКВІ́ДНИЙ, а, е, *фін.* Який з різних причин не може бути реалізований і обернений на гроші. *Один із показників ефективності фінансової системи — її спроможність перетворювати неліквідні ресурси на потрібні заощадникам ліквідні* (з наук.-попул. літ.); *Склади багатьох підприємств просто завалені неліквідною продукцією* (з газ.).

△ **Неліквідні акти́ви** *див.* **акти́в**[2].

НЕЛІКВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., фін.* Абстр. ім. до **неліквідний.** *Ліквідність або неліквідність балансу підприємств свідчить про рівень його прибутковості* (з навч. літ.); *Неліквідність продукції, яку виробляє підприємство, є основною причиною його банкрутства* (із журн.).

НЕЛІНІ́ЙНИЙ, а, е. 1. *мат.* Який не є лінійним (у 3 знач.). *Нелінійну функцію не можна відобразити в лінійному вигляді, оскільки вона має постійну кривизну* (з наук.-попул. літ.); *Залежно від обставин економетричні моделі можуть включати комбінацію лінійних і нелінійних функцій* (з навч. літ.); *Який король або імператор пробував перевірити розв'язання нелінійних рівнянь або піддавав сумніву систему одиниць Гаусса? Ніхто й ніколи* (П. Загребельний).

2. Який не відповідає певній логічній, часовій і т. ін. послідовності. *У нелінійному мисленні евристичними є цілісні категоріальні структури діалектики як методу* (з наук. літ.); *Україна, яка протягом тривалого історичного часу існувала в умовах тоталітарного режиму, — яскраве підтвердження нелінійного характеру розвитку демократії* (із журн.).

НЕЛІНІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *мат.* Властивість за знач. **нелініи́ний** 1. *Нелінійність у математиці описується певним видом математичних рівнянь, які містять потрібні величини у ступенях, що є меншими, ніж одиниця, або коефіцієнти, що залежать від властивостей середовища* (з навч. літ.).

2. Властивість за знач. **нелініи́ний** 2. *Подання інформації як пов'язаної мережі гнізд передбачає нелінійність, коли користувач обирає власний спосіб і порядок читання* (з наук. літ.); *Нелінійність цивілізаційного процесу пов'язана з самодетермінацією людини через діалог культур* (з навч. літ.).

НЕЛІНІ́ЙНО. Присл. до **нелініи́ний** 2. *У нотному ряду висота звука наростає паралельно з його частотою, хоч і нелінійно* (з наук. літ.); *Історія життя музиканта у фільмі буде викладена нелінійно. Сам виконавець заявляв, що йому хотілося б, щоб картина вийшла сюрреалістичною* (із журн.).

НЕЛІТЕРАТУ́РНИЙ, а, е. Який не відповідає нормам, закріпленим у писемності, літературі (про мову, мовлення). *Дедалі частіше нелітературну лексику вживають у рекламному дискурсі* (з наук.-попул. літ.); *У своїх книгах він продемонстрував майстерність ефектного використання різних видів живої, нелітературної мови, жаргону й діалектів* (з публіц. літ.).

НЕЛІТЕРАТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нелітерату́рний.** *Часто через нелітературність текстів перекладачам важко передати настроєвість та експресивність оригіналу* (з навч. літ.); *Нелітературність тексту є одним із ефективних прийомів стилізування* (із журн.).

НЕЛІТЕРАТУ́РНО. Присл. до **нелітерату́рний.** *Чимало слів у дискурсі сучасних поетів звучать нелітературно* (з навч. літ.).

НЕЛІТНИ́Й, á, é. 1. Який ще не навчився літати. *Нелітні пташенята, які випали з гнізда, намагаються по стовбуру видертися нагору* (з навч. літ.); *Із гнізда совенята виходять ще нелітними, але в місячному віці стають на крило* (із журн.).

2. Несприятливий для літання. *День був нелітний, тому заліковий стрибок з парашутом перенесли* (з мемуарної літ.).

НЕЛІ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Якого не полічили, не порахували. *На думку спадають дитячі загадки: "поле незміряне, вівці нелічені, пастух рогатий..."* (С. Васильченко); *Головне ж, у Києві — люд свій, нелічений, а тут їх восьмеро всього та дев'ятий воєвода Кирпа* (П. Загребельний).

2. Який існує у великій кількості. — *Бач: у мене млин, всяка худоба нелічена, зимовник на дві половини...* (А. Кащенко); *Нелічені гори срібла та золота й сьогодні зробили своє, він лишався так само великим і могутнім, як і торік чи позаторік* (І. Білик).

НЕЛІ́ЧЕНО, *пред.* Про наявність великої кількості кого-, чого-небудь. *Я мав сімнадцять полків, опріч трьох, що поставив на литовськім узграниччю* [пограниччю], *а черні — нелічено* (П. Загребельний); *Назву селище дістало від диких кіз, яких було нелічено в тодішніх лісах* (з наук.-попул. літ.).

НЕЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Позбавлений логіки (у 2 знач.), логічності; алогічний. *Ця безглузда думка зродилась із глибоко прихованого, невисловленого відчаю і була зовсім нелогічною* (І. Багряний); *Яке воно дивовижно складне, заплутане й нелогічне, оте людське життя!* (М. Дашкієв); *Запальний процес у легенях вдалося призупинити, але температура не спадала, і розлючений незрозумілими і нелогічними процесами лікар ніяк не міг знайти тому логічного наукового пояснення* (Люко Дашвар); *Розмова, досі нелогічна й безладна, котра змішувала дати, факти й перестрибувала від питання до питання, відтепер стала розважливіша й поміркованіша* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Який суперечить логіці у своїх поглядах, міркуваннях і т. ін. [А н д р і й:] *Ти невиспана, знервована догляданням хворого і маєш право бути нелогічною* (Леся Українка); — *Ти нелогічна, Марто* (В. Підмогильний).

НЕЛОГІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нелогі́чний.** [Г а н н а:] *Яка ж тут нелогічність? Все-таки, я і він, ми діти різних батьків, і се почувається* [відчувається]... (Леся Українка); *В ньому починав закипати протест проти дивної нелогічності висновків шановного вченого* (П. Колесник); *Трохи була* [Юлька] *ще сердита за те, що він не прийшов учасно, тобто тягати дошки, хоч, тверезо мислячи, про ті дошки він нічого не знав і з нею не домовлявся, — чергова риса жіночої нелогічності* (Валерій Шевчук).

НЕЛОГІ́ЧНО. Присл. до **нелогі́чний.** *Це питання вигулуло зовсім нелогічно, бо Горобенко з чуток уже знав дещо про нього* (Б. Антоненко-Давидович); *За все життя так і не зазнав* [Марченко] *справжнього великого кохання. Отого, що збурює до дна, застилає світ, змушує чинити нелогічно, нестримно, ламає всі перепони, а часом і власне життя* (Ю. Мушкетик); *Ще покійна баба Парася була нелогічно прихильною до рябих* [курей] (Люко Дашвар); // *у знач. пред.* [С у с а н н а:] *Забирайтесь геть, поки не прийшов Юрій Михайлович.* [Т а р т а л ю к:] *А це вже й зовсім нелогічно. Я .. хочу, щоб він прийшов* (І. Кочерга); *Ми хотіли пригод, і відмовлятися від них тепер просто нелогічно* (Н. Сняданко).

НЕЛОКАЛІЗОВА́НИЙ, а, е. Який не локалізувався або якого не локалізували. *Велика концентрація нелокалізованих електронів і великий набір вільних енергетичних рівнів у кристалах металів зумовлюють їхню високу електро- та теплопровідність* (з навч. літ.); *Хворі скаржилися на раптовий нелокалізований біль у животі та нудоту* (із журн.); *Рятівники докладали всіх зусиль, щоб загасити пожежу, але нелокалізований вогонь швидко поширювався сильним вітром* (з газ.).

НЕЛОКАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **нелокалізо́ваний.** *Вільні електрони у структурі металів зумовлюють нелокалізованість зв'язків між атомами* (з наук.-попул. літ.); *Нелокалізованість зубного болю може бути симптомом запальних захворювань кісткової тканини щелепи* (з навч. літ.).

НЕЛОЯ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не є лояльним (у 1 знач.), порушує прийняті положення, закони, правила і т. ін. *Губернатор не признав сього комітету, зав'язаного без попереднього дозволу, уважаючи його за нелояльний і неконституційний* (І. Франко); — *Я теж, видно, у їхніх списках як нелояльний поліцейський* (М. Малиновська).

2. Який неприхильно, недоброзичливо ставиться до кого-небудь. *Дуже часто саме нелояльні учасники акцій протесту стають причиною конфліктів* (з газ.); // Який виражає неприхильне, недоброзичливе ставлення до кого-, чого-небудь. *За свої надто нелояльні щодо фюрера висловлювання йому .. довелося постраждати* (Ю. Бедзик).

НЕЛОЯ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нелоя́льний.** — *У моїй діяльності немає жодного вчинку, який давав би підставу для закиду в нелояльності* (В. Барка); — *Я знаю все. Система спостереження із вашого помешкання засвідчила вашу цілковиту нелояльність* (О. Тесленко); *Його обвинувачували в нелояльності до фюрера* (Ю. Бедзик).

НЕЛОЯ́ЛЬНО. Присл. до **нелоя́льний.** *Редакція, одначе, відразу поступила нелояльно, надрукувавши статтю Драгоманова як буцімто редакційну програму* (І. Франко); — *З першої ж хвилини нашого знайомства ви поставились до мене... Як би це сказати? Нелояльно. Навіть неприязно* (С. Журахович).

НЕЛУ́ДЖЕНИЙ, а, е. Не вкритий полудою (у 2 знач.). *Їжа, приготовлена в нелудженій мідній посудині, може містити отруйні сполуки* (з навч. літ.); *У залізній нелудженій посудині гриби дуже швидко темніють, втрачають смакові властивості* (з газ.).

НЕЛУКА́ВИЙ, а, е. Нездатний на лукавство, лицемірство, хитрощі і т. ін.; прямодушний, щирий, правдивий. *Еней Сивиллі говорив: — .. До мене будь лиш ти ласкава, Услужлива і нелукава* (І. Котляревський); *Ходімо ж, доленько моя! Мій друже вбогий, нелукавий! Ходімо дальше, дальше слава* (Т. Шевченко); — *Радо тебе приймаю, бо я знаю, що ти щирий, нелукавий чоловік* (А. Чайковський); *Хороші, чесні люди були. Нелукаві, нехитрі. Прості, роботящі і добрі* (М. Стельмах); *Нелукавий і щирий Кайдан пропускав Лавріна наперед* (Ю. Мушкетик); // Який свідчить про чиюнебудь щирість, правдивість. [Н і н а:] *З дитинства Паша завжди в нас все знала — З кутка в куток шмигає по селу — Та в неї серце добре, нелукаве, І зайвого вона не розповість* (Л. Дмитерко); *Він мав просте, нелукаве обличчя. Мабуть, був порядною людиною* (Р. Андріяшик); *Довжелезним цибухом Гнат почухав зморшкувату, висмажену на сонці потилицю і присів на снопа, розпливаючись у нелукавій посмішці* (І. Нижник); // Який правдиво відображає дійсність. *Зроби за день хоча б одне добре діло .. Якщо не в силах ділом, то роби це хоча б добрим, нелукавим словом* (М. Дочинець).

НЕЛУКА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **нелука́вий.** *На нього, виявляється, впливають її погляди, як вогонь на віск. З ним можна б робити все, що захочеш, якби не її нелукавість* (Д. Гуменна).

НЕЛУКА́ВО. Присл. до **нелука́вий.** *Приїздив* [Філько] *додому завжди в гарному убранні, навіть чепурний, злегка чванькуватий, але до матері, коли залишались удвох, був нелукаво ніжним і добрим* (Ірина Вільде); *Міркую собі так, тривожно, нелукаво, і п'ю цей день до дна — цей день, цю мить, це диво* (І. Драч); *Він закліпав повіками, дивлячись на нас добродушно й нелукаво* (Валерій Шевчук).

НЕ́ЛЬМА, и, *ж.* Цінна промислова риба північних рік і морів родини лососевих завдовжки понад 1 м. *У моїх щоденниках спостережень вже були записи про те, як вовки ловлять рибу — на .. мілині вихоплюють кігтями з води сьомгу та нельму...* (Г. Вдовиченко); *Нельма живе в озерах, річках і солонуватих водоймах, з яких виходить до океану* (із журн.); *Вага деяких лососевих, наприклад нельми, може досягати близько 50 кг* (з газ.).

НЕ́ЛЬМОВИЙ, а, е. Стос. до нельми. *Завдяки насиченим жирним кислотам нельмовий жир позитивно впливає на ендокринну систему, шкіряні покриви та волосся* (з наук.-попул. літ.); *Нельмова ікра розвивається між камінням упродовж усієї зими* (з навч. літ.); *На відміну від інших лососевих, нельмове м'ясо має злегка рожевий колір, без кісточок* (із журн.).

НЕЛЬО́ТНИЙ, а, е. Несприятливий, непідходящий для літання; нелітний (у 2 знач.). — *Не розповідайте казок! Таке сонце — і нельотна погода?* (П. Загребельний); *Сиділи ми довгенько, поки дочекалися: то погода нельотна, то літака нема* (з мемуарної літ.).

НЕ́ЛЮБ, а, *ч., розм.* Чоловік, якого не кохає жінка. — *Батько мене за його* [нього] *не дає, — знаєш? За нелюба мене вже тепер прибирає* (Марко Вовчок); *Молода, весела, жартлива* [жартівлива], *вона і не гадала об тім, як важко з нелюбом цілий вік жити* (І. Нечуй-Левицький); [С т е х а:] *Ох, дитино моя люба, дитино моя паняночко, краще б мені було бачити тебе за нелюбом у розкошах та у добрі, ніж за милим, та в нужді!* (М. Кропивницький); *Чи може бути більша мука для жінки, як та, щоб з палких обіймів милого перейти у холодні обійми нелюба?* (А. Кащенко); — *Що ви наробили? Як можна, не спитавши згоди, віддавати за старого, за нелюба молоду дівчину, чиє життя тільки починається!* (Б. Левін).

НЕЛЮ́БИЙ, а, е. 1. До якого хто-небудь відчуває нелюбов, неприязнь, неприхильність; немилий. *Кляне мати Той час і годину, Коли на світ породила Нелюбу дитину* (Т. Шевченко); *Хтось зі зла шарпонув, здавалося, темну завісу, ніби зачинив двері за нелюбими гостями* (С. Васильченко); *Старшокласники .. улаштовували італійські страйки нелюбим педагогам* (Ю. Смолич); *Як зустріне його Витичів, чужий і нелюбий город, до якого чомусь не лежало серце* (І. Білик); // Який виражає неприязнь, неприхильне ставлення до кого-, чого-небудь. *Ходить* [дівер] *по хаті та все бистрим нелюбим оком на стіну, де той портрет висить, позирає* (С. Васильченко); // Який не відповідає чиїмсь уподобанням, переконанням, смакам, нахилам і т. ін. *Козак хоче знати, куди він іде і за що йому биться. Не хоче боротися за нелюбе діло* (Б. Лепкий); *Льонька при цьому мав місію стояти біля жінки, .. стояти й розважати, щоб не бути жінці при нелюбій роботі самій* (Валерій Шевчук); *Унеї все було..: заміжжя, і злидні, і діти, й хвороби, і нелюба праця, й маленькі радощі — наприклад, нова квартира або купівля шкіряного пальта* (О. Забужко).

2. Якого хто-небудь не кохає. *Ані батько, ні мати не будуть силувати Мотрю віддаватися за нелюбого чоловіка* (Б. Лепкий); *Він прожив усе життя з нелюбою жінкою, і те наклало свій відбиток* (М. Малиновська); // *у знач. ім.* **нелю́бий,** бого, *ч.;* **нелю́ба,** бої, *ж.* Той (та), кого хто-небудь не кохає. *Ні, він не хоче жити з нею, він не може жити з нелюбою!* (М. Коцюбинський); — *Ой чого ти, тополенько, Не цвітеш, .. А засмучена-засмучена, Мов з нелюбим заручена, Все мовчиш?* (О. Олесь); — *Тато ще пошкодує, що змушує мене виходити заміж за нелюбого!* (Люко Дашвар).

3. Який викликає незадоволення кого-небудь; неприємний. *Дзюба зам'явся-затерся, видно було, що згадка про Мар'яну у той час була нелюба для його* (Панас Мирний); — *Чуєш, воєводо?! Я не хочу честі, до якої треба йти облудою, нелюба мені слава, окроплена кров'ю* (С. Скляренко).

НЕЛЮБИ́МИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **нелю́бий** 1, 2. *Наскільки Йон чудувався, що Маріцца обороняла нелюбиму пасербицю, настільки пригнітило його те, що люди оповідають про Параскіцу* (М. Коцюбинський); *Народився* [Сулейман] *у цілковитій безнадії, його батько Селім був наймолодшим серед синів султана Баязида, а через свій забіяцький норов — ще й нелюбимий* (П. Загребельний); *Незлюбило її життя з самого початку .. І мужа нелюбимого дало і самітність бездітну...* (Г. Хоткевич); *Володимир не з любові, а "заради кусника хліба" одружується на нелюбимій дівчині, але багатій і рівній йому* (Р. Горак).

НЕЛЮ́БО. 1. Присл. до **нелю́бий** 1, 2. *Похнюпились і посумніли Хлопи, нелюбо, знать, дзвеніли Слова ті* (І. Франко); *Увіходить Василь, .. почоломкався з Грищенком, а на Оленку тільки нелюбо так глянув* (А. Тесленко); *Всі нелюбо спідлоба позирали на Латку* (С. Васильченко).

2. *у знач. пред.* Неприємно, не подобається комусь. *Розуміючи, що Галині нелюбо те, що він лишає її самотню, козак почав заспокоювати дружину тим, що гості скоро роз'їдуться* (А. Кащенко); — *Я тебе не держу! Якщо служиш, то роби все, що звелять хазяї, а нелюбо тобі в нас, то й не треба* (А. Кримський); [А д а:] *Хоч як нелюбо мені, а мушу признати, що ти вмієш читати і з моєї замкненої душі* (Мирослав Ірчан); — *Нелюбо мені в цім городі... Кругом самі недруги та вороги* (І. Білик).

НЕЛЮБО́В, і, *ж.* Почуття неприязні, неприхильності до кого-небудь. *Більше всього не пойме* [не зрозуміє] *Настя нелюбові Парасчиної до дітей. Яка вона мати, чи вона прибере, попестить коли дитину* (Панас Мирний); *Політика — то злість, ненависть, нелюбов до деяких ближніх, вона псує нерви, кров, шлунок, а іноді й усьому життю загрожує* (В. Винниченко); *Серед січовиків почувалася прихована нелюбов до цього гетьмана* (Іван Ле); *Дід навіть не намагається приховати прикрої нелюбові до зятя* (Люко Дашвар); // *до чого, розм.* Відсутність бажання що-небудь робити, виконувати і т. ін. *Мовчки рушив* [Григорій] *на Схід .. у супроводі жінки Харитини й собаки Султана, якого шанував за тактовність і нелюбов до гавкання* (О. Довженко); *Тим часом баба Зоя перемогла свою нелюбов до мандрівок і почала ходити з Аллочкою на прогулянки* (В. Нестайко); *Тільки в горах зникала бабцина нелюбов до копання в землі — у нас біля хати завжди була невеличка грядка із зелениною* (Н. Сняданко).

НЕЛЮ́БОНЬКО, *рідше* **НЕЛЮ́БОЧКО,** а, *ч., нар.-поет.* Те саме, що **не́люб.** *Ой жалю мій жалю, зелений розмаю, Прийшов нелюбонько, засів усю лаву* (з народної пісні); — *Та приїдь, мій миленький, в обору, А я вийду та з тобов* [тобою] *поговорю. Та потихо, мій миленький, говорім, Нелюбочка в коморочці не збудім* (з народної пісні).

НЕЛЮ́БОЧКО *див.* **нелю́бонько.**

НЕЛЮБ'Я́ЗНИЙ, а, е. Який не виявляє люб'язності, непривітно, неприхильно і т. ін. ставиться до кого-небудь.

[Голохвостий *(розпалюючись):*] *Яка ти строга, нелюб'язна! Да у мене, голубочко моя, всякого добра — паровицями, да я озолочу тебе* (М. Старицький); // Який виражає або містить у собі неприхильність, непривітність і т. ін. *В двері ванни* [ванної] *загрюкала Зізі й досить неласкаво запропонувала мені вмовкнути. Така нелюб'язна пропозиція обумовлювалася не образою моєї сестрички за порушення гармонії звуків, далеко ні!* (П. Загребельний).

НЕЛЮБ'Я́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нелюб'я́зний.** — *Що ж, — сказав Начко, аж тепер тільки все ясніше почнаючи розуміти невдоволення й нелюб'язність Регіни при згадці про брата, — кажіть!* (І. Франко); *Похмура нелюб'язність першого прийняття оберталася на протилежність, і церемонна делікатність Комахи дратувала* (В. Домонтович).

НЕЛЮБ'Я́ЗНО. Присл. до **нелюб'я́зний.** — *Але ж, моя Миколайова, — трохи нелюб'язно промовив Начко. — Може, іншим разом поговоримо. Ви ж бачите, що я не маю часу* (І. Франко); // *у знач. пред.* Непривітно, неприхильно. — *Дуже нелюб'язно, що ви забули мене, та ще й так скоро* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда).

НЕ́ЛЮД, а, *ч., зневажл.* Жорстока, зла, бездушна людина. — *Тікай, Остапе, тікай, серце... Спіймають — катуватимуть нелюди, живого не пустять...* (М. Коцюбинський); *Я пішла до сього нелюда задля шматка хліба, але ж сей хліб мені в горлі став!* (Леся Українка); — *А все через тих панів клятих, нелюдів, щоб їм добра не було... Ой, кари на них, кари пошли, Господи!* (А. Чайковський); — *Що ви робите?! Чи ви люди чи нелюди?! — заголосила дівчина, коли побачила, як проходжався по парубочому тілі Октав Пігловський* (М. Стельмах); — *Милосердя можна виявляти до людей, а перед нами ж нелюди, мучителі, кати* (О. Гончар); *Мене спікав сором, який поволі переходив у ненависть: через ось таких користолюбців, позбавлених будь-якої моралі, нелюдів і не має Україна кращої долі...* (В. Кожелянко).

НЕЛЮ́ДА, и, *ч. і ж., діал.* Нелюдим. *Я страшенно зрадів Милі, цьому непривітному й навіть страшнуватому чоловікові, цьому нелюді, все-таки є тут хтось знайомий* (Ю. Мушкетик).

НЕЛЮДИ́М, а, *ч., розм.* Той, хто тримається або живе осторонь від інших людей; відлюдник (у 1 знач.). — *Другим Бог і квартиранта пошле такого як слід, — одказав Рубець. — А в мене нелюдим якийсь: все сидить у своїй хаті* (Панас Мирний); *Рибалка мовчки погрозив кулаком і продовжував своє діло. Василь знизав плечима .. — Що вони, всі тут якісь нелюдими?* (О. Бердник).

НЕЛЮДИ́МИЙ, а, е. 1. Який уникає спілкування з людьми, любить самітність; відлюдкуватий. — *Які ж ви богатирі? Богатирі такі нелюдимі та непривітні не бувають* (з казки); *Чудна вона, нелюдима* (М. Коцюбинський); *Хоч і нелюдимий та скупий Гринь, але коня за відробіток чей дасть* (І. Нижник); *Хоч і вважався він її мужем, а ні спокою в душі, ні впевненості в завтрашньому дні не мала. Нелюдимий Гелон, завжди мовчазний, понурий та злий* (В. Чемерис).

2. На якому чи в якому немає людей (про місцевість, край і т. ін.); відлюдний, безлюдний (у 1 знач.). *Тільки б швидше звідси, з цих нелюдимих степів* (Іван Ле); *Вночі над краєм нелюдимим піднявся дужий сніговій* (М. Упеник); *Тут не живе ніхто. Та й місце нелюдиме* (П. Мовчан).

НЕЛЮДИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Властивість за знач. **нелюди́мий** 1. *До купальні не пішов* [Сайгор] — *відчув раптом сором'язливість. Трохи здивувався своїй нелюдимості й зупинився* (М. Хвильовий); *Йому найважче було сходитися з новими людьми, він немало страждав від того, розуміючи і засуджуючи власну нелюдимість* (Ю. Збанацький).

НЕЛЮДИ́МО. Присл. до **нелюди́мий.** *Вулиці вражають нелюдимо, пусткою й радіацією дихає з кожної оселі* (з газ.).

НЕЛЮ́ДНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **безлю́дний** 1. *Коли б хто балакливий ходив тими глухими, нелюдними шляшками, то б розказував, як частенько він стрічав молодицю з дівчинкою невеличкою* (Марко Вовчок); *Час від часу лижника обжене джип або вантажівка, але рідко. Місця тут нелюдні* (із журн.).

2. *діал.* Нелюдимий (у 1 знач.). — *Якийсь нелюдний* [Чіпка], *неговіркий* (Панас Мирний).

НЕЛЮ́ДНО, *пред.* Небагато людей у певному місці. *Під час ранкового кіносеансу в залі було нелюдно* (із журн.); *На березі було нелюдно, бо курортний сезон добігав кінця* (з газ.).

НЕЛЮ́ДСЬКИ, *присл.* 1. Те саме, що **надзвича́йно** 1. *Пушкін віддавався владі свого нелюдськи могутнього розуму, який перемагав усе — і розрахунок, і обережність* (О. Полторацький); *Перший крок виявився нелюдськи важкий і такий невдалий* (П. Загребельний); *Звідкись засіла хижа, нелюдськи зачаєна, хитрість і загнана дика втома водночас* (Є. Пашковський).

2. Жорстоко, люто. *Інших кривд і виписати трудно: як з нами немилосердно чинять, знущаючись над нами нелюдськи, маючи нас за попихачів* (П. Загребельний); *Ординці нелюдськи вирубували цілі села, не шкодуючи ні жінок, ні дітей* (з публіц. літ.).

НЕЛЮ́ДСЬКИЙ, а, е. 1. Не властивий людині, не характерний для людини, не такий, як у людей. *Смерть його, як і життя, нелюдська була* (Панас Мирний); *З вуст його* [Мартина] *виривалось якесь напівзвіряче бурмотіння, свист змінявся на сичання, і все разом звучало якоюсь дикою нелюдською мовою* (М. Йогансен); *Більше за інших крутився* [Фред] *під баян з своєю тоненькою партнеркою, яку він називав нелюдським ім'ям — Муха* (Д. Ткач).

2. Який виходить за межі людських можливостей, дуже великий силою свого вияву; надлюдський, надзвичайний. *Чорні очі горять нелюдською тугою* (Леся Українка); *Зі страшенними, нелюдськими зусиллями став* [Василь] *на ноги* (Г. Хоткевич); *І не знала, не уявляла тоді Женя: як, завдяки яким нелюдським зусиллям випихали отакі танки на кручу* (В. Близнець); *А скільки ми зазнали нелюдського страждання? А скільки ті чужинці сподіяли нам кривд?!* (Л. Костенко); *Вітчим поглянув їй у вічі. У його погляді бринів нелюдський сум* (В. Лис).

3. Дуже жорстокий, позбавлений жалості, співчуття і т. ін.; безжалісний, немилосердний (у 1 знач.). *Нелюдський розбишака зловив малу дитину за ногу, як замахнувся, полетіла дитина на воду* (О. Маковей); *Кожна жалоба на хлопа, кожний донос кінчалися нелюдською карою* (А. Чайковський); *Широкою полосою в прифронтовій смузі пройшла хвиля нелюдських погромів* (В. Еллан-Блакитний); *Доктор, що на його очах відбувся був такий жорстокий і нелюдський вчинок над полоненими, мовчав* (Г. Косинка); *Нелюдські вчинки білих рабовласників, їх могутність і жорстокість спричинялись до запустіння цілих океанських архіпелагів* (О. Довженко).

◊ **Не своїм (нелю́дським, несамови́тим** *і т. ін.)* **го́лосом** *див.* **го́лос.**

НЕЛЮ́ДСЬКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **нелю́дський** 3; безжальність, немилосердність. *Скільки таких безглуздих бараків порозставлювано на просторах моєї землі, і ніхто ніколи не задумувався над їхньою доцільністю, а ще точніше — нелюдськістю* (П. Загребельний); *В 40-ві й 50-ті роки в усій Росії не було другого поета, який* [Т. Г. Шевченко] *так безкомпромісно, послідовно й сміливо таврував би кріпацтво і кріпосників, показував увесь жах панських знущань над селянством, усю нелюдськість системи власності на людей* (І. Дзюба).

НЕЛЮ́ДЯНИЙ, а, е. Позбавлений людяності, гуманності. *Робота їм тяжка, їда не смачна, і час довгий, і господар нелюдяний, і плата мала* (І. Франко); *Оце вперше жорстокі Юхимові слова наче одкрили їй очі на всю ту жахливу суть і її так само нелюдяного, як оце Юхимове зараз, ставлення до хворої* (А. Головко); *Одні подейкували, ніби Аспар малим ще був викрадений вовками й ріс певний час серед вовків, годувався молоком вовчиці, через те такий лютий та нелюдяний* (Д. Міщенко); *Кожна війна видається мені абсурдною і нелюдяною* (Г. Пагутяк).

НЕЛЮ́ДЯНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нелю́дяний.** *Віра її зміцніла, стала ще глибшою і більшою через ту нелюдяність, якої вона щойно зазнала* (Л. Первомайський); *Мені хочеться вмерти, розчарованому в нелюдяності свого часу* (П. Загребельний); *Пізніше Шевченко урвав стосунки з Лукашевичем, ставши свідком нелюдяності цього кріпосника в стосунках із челяддю* (І. Дзюба).

НЕЛЮ́ДЯНО. 1. Присл. до **нелю́дяний.** *Чом тісно так в світі, нелюдяно жить?* (І. Франко); *Пригадалися перші зустрічі з поліцією і палкі запевнення поляка, що він німець. Як нелюдяно повівся тоді капітан Горн* (Іван Ле).

2. *у знач. пред.* Безсердечно, немилосердно. *Жорстоко вас лякати так, та гірше, Нелюдяно було б не попередить. Біда вже близько* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕЛЯ́КАНИЙ, а, е. Якого ніхто не лякав, не переслідував. *З високого берега .. було видно плеса, де вечорами влітку грає тиха, нелякана риба* (В. Собко); *Незаймані, нелякані качки, гуси, лебеді підпускали до себе на відстань десяти кроків* (В. Малик); *Може, десь є лотоси і гінкго, тихі ріки і рожева даль — у краю нeляканих фламінго, де росте доламаний мигдаль* (Л. Костенко); *Довкола базарувало нелякане птаство і розкошувала звірина* (М. Дочинець).

НЕЛЯКЛИ́ВИЙ, а, е. Який не боїться нічого, якого важко або неможливо злякати; неполохливий. *Він витягає його* [полтинник], *щоб ще раз подивитися і згадати сутінки морського дна, вусатих неякливих риб і сонце* (В. Собко); — *Заходжу до своєї майстерні (відлучавсь ненадовго, тому й світло залишив), а в ній, віриш, повно ластівок! .. І такі з дощу покірні, неякливі...* (О. Гончар); *Жили там перевізники, рибалки, косарі, народ добраний один до одного, неякливий і вроди такої, яку лиш Дніпро дає тим, хто задивляється змалку в його води і кропить своїми росами* (П. Загребельний).

НЕМА́, НЕМА́Є, *пред., кого, чого.* 1. Про відсутність кого- або чого-небудь; протилежне є. *Де нема святої волі, Не буде там добра ніколи* (Т. Шевченко); — *Ти б одружився, сину! .. — Шкода, мамо! Нема по мені дівчат на селі* (Панас Мирний); *Немає там* [у раю] *ні горя, ні зітхання* (Леся Українка); — *Я йому зроблю шаблю і навмисне надколю ножиком, зафарбую ожиною, щоб не було видно, він махне раз, а вона — тріск — і нема шаблі* (Григорій Тютюнник); // Про відсутність кого-небудь у якомусь місці. — *А де ж Марія, — наважився я, — що її в хаті немає?..* (М. Коцюбинський); *Зібралась молодь. Ждуть... Нема доповідачів, нема керівника дитячого драмгуртка... Нікого нема...* (Остап Вишня); — *Ти добре знаєш грецьку, — зазирнувши через плече у книгу, сказав намісник. — А в нас немає вчителя...* (Василь Шевчук); // Пройшло, минуло що-небудь. *Ще так недавно було літо. Ще так недавно надійно-весело червоніла ягода під корчем, ще так недавно говорилося — о, літо ще велике! І от нема його...* (Г. Хоткевич); *Не встиг озирнутися — та й день минув; сюди-туди — а тиждень мов корова язиком злизала; тиждень по тижню — та й місяця немає* (М. Дашкієв); // Про відсутність властивостей, притаманних кому-, чому-небудь. — *Я знаю Обринських. У них зарозумілості немає* (О. Кобилянська); — *А в синка, бачу, нема любові до лісу, око в нього сліпе до дерева* (М. Стельмах); *Ти ж бачиш — слізно я тебе благаю, Брехні немає у моїх словах* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Не існує, не буває зовсім. *Нема щастя без заздрості* (Номис); — *І в книжках нема правди! Тільки й правди, що в одній Євангелії. От там тільки й правда* (І. Нечуй-Левицький); — *Дурному гори немає, а все низ* (Григорій Тютюнник); // Не може бути чого-небудь. *Плавні горіли .. Це ж видима смерть здоганяє її* [Соломію]! *Тут нема вже порятунку. Ніхто й ніщо не поможе* (М. Коцюбинський); *Город занятий* [зайнятий], *для нього вже рятунку нема. Його здобула зрада, супроти якої безсиле навіть найзавзятіше лицарство* (Б. Лепкий); *Тікають цезаря вовки, пощади їм немає* (В. Сосюра); // Не водиться, не заведено, не призвичаїлося що-небудь. *У нас нема се моє, а се твоє* (Номис); — *То, може, там у вас, у панів, такий звичай, щоб дитина матері не слухала, а в нас такого нема* (Леся Українка); *У нас немає такого звичаю розпивати чаї між сніданком та обідом, але обідати ми намагаємося щодня* (П. Загребельний).

3. Про відсутність кого-небудь у живих, його смерть. — *Василечку, синочку мій! А Андрійко де?.. — Нема вже, мамо, Андрія! Ліг Андрій, мамо, та й не встане вже!..* (Марко Вовчок); — *Е! — зажурилась Оксанка, — нема вже телятка, немає; нащо було його різать?* (П. Тичина); *Деякий час троянівці їхали в тихій жалобі. Усі думали про те, що жив чоловік і — нема* (Григорій Тютюнник); *Нема баби Секлети. Пережила чоловіка, пережила синів і дочок, внуків і правнуків — і нарешті сама згасла, як одинока іскра на попелищі* (В. Малик).

4. *чого.* Про відсутність кого- або чого-небудь у когось. *Попідтинню сіромаха І днює й ночує; Нема йому в світі хати* (Т. Шевченко); *Став* [Дмитро] *серед лісу. Обдумати хотілося. Але нема часу, нема часу. Треба гнати, гнати, гнати* (Г. Хоткевич); *Базар на те й базар, що на ньому, хоч-не-хоч, а треба щось купляти, бо люди подумають, що в тебе нема грошей* (Г. Тарасюк); // Про недотримання кимось чогонебудь. — *Господи! Нема вам* [бурлакам] *ні празника, ні неділі! — гукнула богобоязна молодиця з другого кутка* (І. Нечуй-Левицький); — *Дивуюся, що для Якова й свята немає .. Бісів коваль роздмухує вогонь, а на вогні, як на картині, стоїть цілісінький кулемет* (М. Стельмах).

5. *у сполуч. з прикм. чи присл. вищ. ст. і сл.* н а д, н і ж, я к. Уживається для вираження найбільшого вияву якої-небудь ознаки. *Нема у світі цвіту цвітнішого над маківочки; нема ж і родуріднішого над матіночки* (Номис); *Немає Мудріших, ніж народ, учителів* (М. Рильський); — *Нема кращого краю, як Україна, тільки бути та жити на ній* (М. Стельмах); *Нічого, мабуть, для простих людей не було й нема ненависнішого, ніж війна, вояччина, мілітаризм* (О. Гончар); *Немає гіршого зла над те зло, що його завдає зрада* (Д. Міщенко); *Гетьман велів дітям випікати по дві буханки, і вона випече. Нема нічого святішого, як хліб пекти* (В. Чемерис); // *у сполуч. з прийм.* н а д, я к *і т. ін.* Уживається у знач. найкращий. *Нема над рибу линину, м'ясо свинину* (Номис); — *Нема в світі, як вольна воля на степах або в лісі* (І. Нечуй-Левицький)..

6. Уживається для творення заперечних займенникових і прислівникових сполучень; ні *(див.* **ні²**). *Тяжко-важко в світі жити Сироті без роду: Нема куди прихилиться, — Хоч з гори та в воду!* (Т. Шевченко); *Семен просив вибачити, що немає чим приймати гостей* (М. Коцюбинський); — *Мар'яно, ти, може, засмажиш гриби? — киває* [Денис] *головою на багаття, яке ще куриться волоконцями диму .. — Нема на чому, — жалісно відповідає* [Мар'яна] (М. Стельмах); — *Сідайте, — сказала дівчина, коли вони познайомились. Черниш почервонів: бідна, вона забулась, що сідати йому нема де* (О. Гончар).

7. У питальних реченнях уживається для вираження потенційного ствердження наявності чого-небудь; є. — *А чи нема тут такої молодиці, щоб помісячно згодилась?* (Марко Вовчок); — *Та й у тебе в хаті, хоч вовків гони!.. — привітався Лушня. — Чи немає хоч горілки погрітися?* (Панас Мирний); — *Чи немає таких, що поодлежували вже по куренях свої боки молодецькі?* (А. Кащенко); // Уживається для вираження припущення. *Вона схилилася над ліжком і поклала руку йому на лоб: перевіряє, чи немає в нього температури* (В. Владко); *Ромка пустився тікати. Вдома довго схвильовано прислухався, чи немає погоні* (К. Гриб); *Малий обережно, наче ласочка, проповз під возами, щоб подивитись — а чи немає там іще інших вершників* (Ю. Логвин).

8. Уживається для вираження неповної кількості чого-небудь. — *Дітей малих за що посадив?.. — Та з п'яних очей і не бачив, кажеш, що хлопцям немає по десяти літ* (Панас Мирний); *Маруся сплескувала руками. — Ти?! Та що ти говориш! Таже тобі, мабуть, ще й тринадцяти нема!* (Г. Хоткевич); *Людмилі Степанівні ще немає тридцяти років, та в неї вже блищить сивий кучерик, якраз над лобом* (О. Донченко); *Жінка не така вже й літня, певно, і п'ятдесяти немає* (Ю. Хорунжий).

9. *розм.* Уживається у зворотах, що виражають побажання чого-небудь поганого, неприємного. [Д я д ь к о Л е в *(сідає під дубом на грубу коренину і пробує викресати вогню, щоб запалити люльку):*] *Аякже! викрешеш! і губка змокла... і трут згубився... А, нема на тебе лихої трясці!..* (Леся Українка); *Він гукає пронизливо, мов у рейку видзвонює. — А киш, щоб тобі подохли, погибелі на вас немає!* (Ю. Збанацький).

(1) Ви́лазу нема́ — не можна пройти. *Тут і в посуху багнюка, що й вилазу нема* (А. Свидницький); **Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас** *і т. ін.)* **со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас** *і т. ін.)* **сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го** *і т. ін.)*> *див.* **со́вість; Мала́ наді́я <Ма́ло (нема́) наді́ї>** *див.* **наді́я; Не ма́є супе́рників** *хто, що* **<Нема́ (нема́є) супе́рників** *у кого — чого*> *див.* **ма́ти²; (2) Нема́ (нема́є) за́ що** — уживається як ввічливий зворот у відповідь на висловлену ким-небудь подяку за щось у знач. н е в а р т о. — *От спасибі вам, Катре, що прийшли .. — Немає за що* (А. Головко); — *Я подзвоню, Женю. Дякую... — Нема за що. Чекатиму завтра* (О. Бердник); [К а т е р и н а:] *Спасибі вам! Повік не забуду!* [Т а р а н:] *Немає за що. На весіллі першу чарку піднесеш* (О. Коломієць); **(3) Нема́ (нема́є) за що́** — кому-небудь бракує матеріальних засобів на щось. *Треба рятуватися, спочити, полежать у шпиталі або в санаторії, а нема за що. Доведеться пропадати* (М. Коцюбинський); — *Наше товариство благодійне, воно допомагає тим, у кого немає за що купити шматок хліба* (В. Чемерис); — *В мене спалили бензовоз, мені бензин немає за що купувати* (С. Жадан); **(4) Нема́ (нема́є) на сві́ті** *кого* — хто-небудь мертвий. — *Будемо його дожидати, мамо. — Дожидати? Може, його вже, Марусе, й на світі нема!* (Марко Вовчок); — *Біжи, біжи, королевичу, не жалуй коня, Вже твоєї Галютоньки на світі нема* (П. Чубинський); *Втім, ні сина, ні тієї доброї жінки, що дотримала слова, давно нема на світі* (Г. Пагутяк); **(5) Нема́ (нема́є, не було́) можли́вості** — не можна, неможливо. *Любий дядьку! Отримала я Вашого листа вчора і хотіла в той же день відповісти, але не було можливості* (Леся Українка); *Вдень був дощ, хляпало зрання і не було найменшої можливості вийти з хати* (Г. Хоткевич); **(6) Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [ні́якого (жо́дного)] су́мніву ([ні́яких (жо́дних)] су́мнівів)** — цілком очевидно; безперечно, безсумнівно. *Сумніву не було: це було справжнє кам'яне вугілля* (З. Тулуб); *Сумнівів не може бути ніяких — коли Юра виросте, він буде мандрівником* (Ю. Смолич); *У нас не було ніякого сумніву, що поїзд підірвано* (П. Колесник); **(7) Нема́ (нема́є, не було́) спо́кою** *(заст.* **супоко́ю**): а) *(кому)* хто-небудь зазнає турбот, клопотів, прикростей, тривоги і т. ін. *Немає Мотрі спокою й у церкві: і там її не спускають з очей* (Панас Мирний); [К о н о в а л и х а:] *Нема мені супокою, нема радості: аби б який чоловік почав балакати зо мною, зараз молодиці і почнуть зморгуватись* (М. Кропивницький); *Залишився Гордій удвох із Мотрею при своєму наймолодшому синові — Денисові. Та не було їм ні спокою, ні затишку на старість: вдався Денис безжалісним, лінивим, грубим і злодійкуватим* (Григорій Тютюнник); — *Таким, як ми, — думав Василь, — і уві сні немає супокою* (І. Цюпа); б) *(від кого, чого)* кому-небудь доводиться зазнавати турбот, тривог, переслідувань від кого-небудь; хто-небудь тривожиться, хвилюється, дуже стурбований чимсь. — *А тепер — немає нікому спокою від нього* [стражника] (Панас Мирний); — *Вертитесь, нечистий вас носить! І тут мені немає від вас спокою!* (О. Довженко); **(8) Нема́ (нема́є, не ста́не) мо́чі** — не вистачає (не вистачить) сили. *Всяке діло за тобою, І не стане мочі Все робити та робити З ранку і до ночі!* (Я. Щоголів); *Даремно горять мої очі: тьму освітити немає в них мочі...* (Леся Українка); *Сказать немає мочі* (В. Сосюра); **(9) Нема́ (нема́є) перепо́ни (перепо́ну)** *кому, чому* — неможливо стримати, перешкодити. *Йде скотина, — нема перепону — через грядки так і чеше* (Панас Мирний); *Для душ живих немає перепони. Спасибі вам, сини мої, орли, що ви на заклик мій не забарились* (О. Левада); **(10) Нема́ (нема́є) пора́ди** —

про безвихідне становище. — *Мамо, мамо! Скажіть мені словечко, скажіть!.. — А що я тобі казатиму, дочко? — заговорила Чайчиха похмуро. — Поради нема!* (Марко Вовчок); *Він лиш чув, що вони голодні, і йому ввижалася сила голодних, змарнілих, сумних людей, що з туги та голоду мало не гавкають, як пси, і нізвідки поради немає бідолашним...* (М. Коцюбинський); **(11) Нема́ (нема́є) прохо́ду** — хто-небудь настирливо набридає комусь чим-небудь. *Ну й зашуміло село, коли розбовкав скрізь Косован, як я його від Смолюка врятував. Вийшов я вранці — проходу нема* (І. Муратов); *Понаїхало тих городських у села — проходу нема. Ще й командують, ніби знають, як на землі жити* (Люко Дашвар); **(12) Нема́ (нема́є) стри́му** *кому, чому* — не можна стримати кого-, що-небудь. *То як почне народ бунтуватися, то стриму тому нема. Чим-будь не залагодиш* (А. Крушельницький); *Шкодив* [Микола], *бувало. Біжу до нього з лозиною, люта, стриму нема* (В. Яворівський); *Чомусь розібрав мене сміх, стриму нема* (М. Андрусяк); **(13) Нема́ [нема́є] упра́ви** *на кого* — не можна справитися з ким-небудь. — *Підлі душогуби! На них немає управи* (Ю. Бедзик); *Від хатнього ворога не вбережешся, бо свій злодій лихіший за чужого та й на свого управи немає* (В. Чемерис); **(14) Нема́ (нема́є) чого́:** а) не варто, не треба вередувати. [Ж і н к а:] *Чом хліба не їси?* [Чоловік *(мовчить)*:] [Ж і н к а:] *Гіркий, либонь? Нема чого, небоже, мусиш їсти!* (Леся Українка); б) не потрібно, не треба. *Господар, що вийшов був саме з хати, сказав, що вода в колонці на вулиці, а хліб у магазині і що нема чого тут швендяти* (Ю. Винничук); **(15) Нема́ (нема́є) чо́го (що),** *з інфін.* — уживається для заперечення яких-небудь дій, думок і т. ін.; не варто, не потрібно. — *Буде вже так. Нема що й балакати дарма* (А. Головко); *Нема чого тішити себе надаремно, він не дитина, може дивитись гіркій правді в вічі* (О. Гончар); — *Рідні сини світ за очі пішли, а про внука й питати нема чого. Відбився од рук...* (К. Гриб); **Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті** *і т. ін.)* **[нема́ (нема́є)]** *див.* **стид.**

○ **Без (нема́, нема́є, не бу́де** *і т. ін.)* **перево́ду** *див.* **перевід; (16) Нема́ (нема́є) лічби́,** *у знач. присл., кому, чому* — дуже багато, без ліку кого-, чого-небудь. *Поза зорями ще зорі та й ще .. Нема їм лічби* (Ганна Барвінок); — *Тих вовків, тих лисиць, тих зайців, що вже поповбивав, так, вірите, й лічби їм нема!* (Остап Вишня).

◊ **Гріх (нема́ чого́, нічого** *і т. ін.)* **[і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти** *див.* **гріх; (17) Де нема́ (нема́є)** *чого* — скрізь є що-небудь. *Розуміється, є і справжні дурні та егоїсти, де немає цього добра?* (В. Винниченко); — *Подумай тільки, яку величезну роль відіграє скло. Де тільки його нема?* (Д. Бузько); — *Де наших могил немає, Романе... Наші люди скрізь бували* (О. Гончар); **Диви́тися нема́ на що (ні на що)** *див.* **дивитися; [І] вгóру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су** *і т. ін.)* *див.* **глянути; (18) І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́)** *у кого, рідше кому і без дод.* — хто-небудь і не думає про когось, про щось, не має намірів, не збирається щось робити. *Я було радію, слухаючи того її щебетання. Не було й гадки, щоб усе те щастя у велике лихо повернулось* (Марко Вовчок); [1-а д і в ч и н а *(до Євстрата)*:] *Як побивається* [Дмитро] *за Катрею!* [Є в с т р а т:]. *А Катрі про його* [нього], *може, й думки нема* (М. Старицький); *І Гризельда, і усі двірські панки ходили, як неприкаяні. Ні в кого й думки не було сісти за роботу* (І. Нечуй-Левицький); *Про те, щоб пускатись в дорогу у таку пітьму в невідомій стороні, не було й гадки. Треба було дочекатися світу* (М. Коцюбинський); *Нащо дурити одне одному голову, коли нема гадки про союз на все життя?* (Д. Гуменна); **[І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є)** *див.* **мало; [І] дихну́ти ні́коли (нема́ (нема́є) коли́)** *див.* **дихнути; (19) І ду́ху нема́ (нема́є, не було́, не чу́ти** *і т. ін.)* *кого, чого* — хто-небудь зник (що-небудь зникло), або його й зовсім не було. *Почав* [хазяїн] *кликати Дениса, а Дениса й духу нема* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ведуть* [некрутів] *снідати каші з салом, а того сала — і духу нема* (Панас Мирний); *Тим часом Бурко прибіг до липи, шукає, нюхає, порпає — нема ані каменя, ані глини, а ковбаси й духу не чути* (І. Франко); — *А причому тут Микола? Його й духу там не було...* (Г. Тарасюк); **І кі́шки нема́ чим (ні́чим) годува́ти** *див.* **годувати; (20) [І] кото́ві на сльо́зи нема́ (нема́є, не ви́стачить** *і т. ін.)* — дуже мало. — *В них там орної землі і котові на сльози нема, єдиний заробіток біля колії* (І. Муратов); **(21) [І] на по́зір нема́ (нема́є)** — зовсім немає. *І на позір немає кавунів, а сіяв густо* (Сл. Б. Грінченка); **(22) [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю** *у кого і без дод.* — хто-небудь не має грошей, дуже бідний. — *Віддай хоч попереду те, що винні зосталися.* — *Копійки мідної за душею немає, батюшка* (Панас Мирний); — *Куди я піду, коли в мене копійки нема за душею,* — *сказала Василина* (І. Нечуй-Левицький); — *Та що ж ви візьмете, коли в мене й копійки зламаної нема за душею!* (М. Коцюбинський); *Навіть у 1921 році, коли в нас люди орудували мільйонами, в дядька Володимира, як він казав, не було за душею і щербатої копійки* (М. Стельмах); — *Шеляга за душею немає, а на старшину рота дере* (В. Чемерис); **(23) І (ні) хвили́нки (хвили́ни) [нема́ (нема́є, не було́, не бу́де)]** — зовсім немає, не вистачає вільного часу. *Переночувавши — поїхали в Соренто.., де пообідали, а звідти на Капрі і на обід до Горького. Так що на лист не було і хвилинки* (М. Коцюбинський); **(24) І по́мину (і в поми́ні) нема́ (нема́є)** *про кого — що:* а) уже й не згадують, не говорять про кого-, що-небудь. *Ото і настало тепер наше покоління, а за велетнів і помину нема* (С. Руданський); б) немає ніяких ознак наявності, існування чого-небудь. — *А одудів у нас і в помині нема* (Валерій Шевчук); **(25) [І] слів нема́ (не вистача́є)** — неможливо висловити, схарактеризувати почуття, емоції і т. ін. *У пучок останні віти зв'яжем, Що морозом називають їх... Часом можна висловить пейзажем Те, для чого слів нема людських* (М. Рильський); *Я ледве не кинувся до неї. Грандіозно! У мене просто не вистачає слів!* (В. Чемерис); *Так мені важко на серці тоді стало, так його шкода, що слів нема* (Ю. Покальчук); — *У мене нема слів,* — *нарешті видушив із себе.* — *Це, можна сказати, моя мрія — запорпатися в книги і ні про що більше не думати* (Ю. Винничук); **(26) [І] ціни́ нема́ (нема́є, не було́)** *кому, чому* — хто-, що-небудь мають дуже високу вартість за своїми якостями, властивостями, особливостями і т. ін. *Коли б .. коню не лисинка, і ціни б йому не було* (прислів'я); *Вся* [Маруся] *в золоті, в шовках. Там одна плахта .. пар двох волів чумацьких стояла* [коштувала], *а коралям і ціни нема* (П. Куліш); *В тебе, Луко, голова — то й ціни їй немає!* (Панас Мирний); *Хоч мало коштує хлібина, Насправді ж їй ціни нема!* (М. Гірник); **[Й] говори́ти (каза́ти) нічого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)>** *див.* **говорити; (27) Ка́ри (суда́, розпра́ви** *і т. ін.)* **нема́ (нема́є)** *на кого* — уживається для вираження осуду обурливої поведінки кого-небудь.

— *Нащо ви дитину мою мучите?! — крикнула Горпина. — Боже мій, Боже! І суда на вас нема, прокляті!* (Панас Мирний); — *Начальнички! Один у район, другий на засіданіє* [засідання], *нема на вас розправи. А ти хоч головою об стіну бийся. Бодай вас снігом отак засипало, як оцю бідну кукурудзу* (В. Кучер); — *Нема на вас управи... Ви хочете... Страх згубили... Мерзотники!* (Ю. Мушкетик); **Ку́рці ні́де (нема́ (нема́є) де) голови́ простроми́ти** *див.* **простро́млювати; (28) Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло** *на кому* — хто-небудь змінюється на виду, стає дуже блідим від раптового сильного хвилювання, нападу хвороби і т. ін. *Уляна стояла по один бік хати, .. лиця на ній не знати!* (Панас Мирний); *Одімкнула скриню Марія. Яків порився в ній і .. щось на ходу сказав Марії. А на ній лиця немає, як із воску виліплене* (А. Головко); *На скуйовдженому завгоспові лиця не було: — Біжіть до медпункту! Там...* (В. Бабляк); *З голосу впізнаю — таки Фрося! Тільки що ж це з нею, сердегою, сталося, що на ній лиця нема?* (Є. Гуцало); *Як почула таке Мотря, то й лиця на її* [ній] *не стало: поблідла, як крейда, затряслась, як лист на осині* (Панас Мирний); **(29) Мі́ри нема́ (нема́є)** *чому* — що-небудь має великий ступінь вияву, прояву і т. ін. чогось. *Доброcті і милосердію його і міри нема* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Схожість власної долі і долі цього безталанного викликає спочуття, для якого нема міри* (В. Барка); **(30) Мі́сця живо́го нема́ (нема́є, не було́** *і т. ін.):* а) *(на кому)* хто-небудь весь побитий, поранений і т. ін. — *Аж сусіди позбігались на мій вереск... геть мене потовк, місця живого нема, — скрізь синяки... гляньте...* (М. Коцюбинський); *Коли листоношу роздягли — на ньому не було живого місця, і п'явки купами поприсмоктувалися до тіла* (Ю. Яновський); — *Хто це тебе так побив, бідолахо? На тобі місця живого нема!* (Валерій Шевчук); б) *(де)* що-небудь ущерть заповнене. *В камері стало трохи видніше, і, оглянувшись, я побачив, що тут місця не було живого — вся підлога, попритрушена перетертою чорною соломою, покрита людськими тілами* (Ю. Збанацький); **(31) Мо́ви нема́ (нема́є)** *про що, із сполуч. сл.* щ о б — уживається на означення чогось неможливого. — *Ще про весілля мови нема, а ти вже м'ясо зготував...* (Є. Гуцало); *Про народне мистецтво радянських часів немає мови, бо то суціль політична профанація* (І. Жиленко); **(32) Нема́ коли́ й сло́ва ви́мовити** *кому* — хто-небудь дуже зайнятий, заклопотаний. *Комбінезони їхні — це шмат мазути, ніхто й прати не береться, темп роботи такий, що нема коли тобі й слова вимовити* (О. Гончар); **(33) Нема́ куди́ пода́тися** *кому* — нікуди подітися (про безвихідне становище). *Прибіг* [Льоня] *сюди* [до школи] *вчора. Йому більше не було куди податися* (О. Іваненко); — *По всій Іспанії така поліцейська агентура, що втікачеві нема куди податися. Хіба за кордон* (О. Бердник); **(34) Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді)** *кого, чого* — зовсім немає (не було) кого-, чого-небудь. [Ц и г а н и:] *Не плач, небого, не журись. У нас дітей нема й заводу* (Т. Шевченко); *Нема краще, як ті літа дитячі! — говорив Іван Савич. — Нема краще! Ніякого тобі горя і в заводі тоді не було!* (Марко Вовчок); — *Та в мене червоної спідниці й заводу нема! — каже з сміхом молодиця* (І. Нечуй-Левицький); **(35) Нема́ (нема́є) берегі́в** *чому* — про велику міру, безмежність чого-небудь. *Грім одгримів, соловей заспівав, заіржали Коні в далекій імлі. Щастю нема берегів* (М. Рильський); **(36) Нема́ (нема́є) Бо́га у се́рці (в душі́, в животі́)** *у кого, заст.* — хто-небудь не несе моральної відповідальності за свою погану поведінку, недостойні вчинки і т. ін. — *Бога у його* [нього] *в душі нема! Тривай-же! Я тебе на все село засоромлю* (О. Кониський); *Може, вже й близька стала* [Марина]? *Пани заздрі на ласощі... Що кума — то дарма!.. Як у серці нема Бога, то гріха не страшно...* (Панас Мирний); — *Нема в тебе Бога в серці! Недурно ж ти до церкви не ходиш, — через силу вимовив Кайдаш та все стогнав* (І. Нечуй-Левицький); **(37) Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би)** *кому і без дод.* — у кого-небудь не вистачає розумових здібностей. [Т і р ц а:] *Справді, коли бракує ватагам кебети, хай встане жінка, як нова Дебора, і скрикне: "Встань, Ізраїлю, повстань!"* (Леся Українка); *Де ж пак! Такі очевидні речі, а витлумачити людям нема кебети* (А. Головко); — *А сам здогадатись не годен? — Кеби нема* (І. Нижник); [М а р у с я:] *І на се, мабуть, кебети не стало! І самі не знають, чого прийшли* (М. Костомаров); **(38) Нема́ (нема́є) ви́ходу** — не можна вийти зі скрутного, безвихідного становища. *Соломія знесилилась і впала .. Значить, нема виходу; вона мусить тут погибати, а Остап через неї десь у другому місці* (М. Коцюбинський); — *А що, як поїхати в "Зорю"? — прийшла йому в голову раптова думка. — Так. Так. Тільки в "Зорю". Інакшого виходу немає* (Григорій Тютюнник); **(39) Нема́ (нема́є) дурни́х (ду́рнів)** — хто-небудь не такий наївний, некмітливий і т. ін., як можна було б сподіватися. *Макар Іванович осміхнувся. Нема дурнів! На сей гачок його не зловиш!* (М. Коцюбинський); *Артилеристи випускали приділену норму снарядів, але піхота — нема дурних! — тепер вже не виходила з шанців* (Ю. Смолич); *Впустить в Полтаву військо його мосці? Е, ні, даруйте, тут нема дурних* (Л. Костенко); *Ґрунт тут піщаний, яловий, тільки й жене вгору віниччя та будяччя, зиску з нього ніякого, то й бабратися немає дурних* (В. Шкляр); **(40) Нема́ (нема́є) [й] чу́тки** *про кого* — хто-небудь зник, пропав безслідно; нічого не відомо про кого-небудь. *Та до сина* [вдова] *лист писала, У військо послала — Полегшало. Минає рік, І другий минає, І четвертий, і десятий, А чутки немає* (Т. Шевченко); *Бабуся живе, терпить, а про Назара нема й чутки* (Марко Вовчок); [С е м е н *(до Микити):*] *Як пішов ти з села, то либонь через місяць .. Маруся збожеволіла й .. підпалила вашу хату, а сама десь помандрувала, та й чутки про неї нема* (М. Кропивницький); **(41) Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́)** *кому, чому* — кого-, чого-небудь дуже багато. — *Вишневецькі роду княжого. Їх землям, селам, містам та грошам і ліку нема, — сказала Гризельда* (І. Нечуй-Левицький); *Летять* [павучки] *бездумно, мовчазливо, Самі не знаючи доріг, і начіпляються квапливо На все, що зустрічає їх. Над синім холодом Дніпровим Нема їм ліку і кінця* (М. Рильський); *З мороку минулого проступають обличчя, жевріють очі, розмикаються уста, бажаючи сказати щось... Як багато їх .. Нема їм числа* (Є. Гуцало); **(42) Нема́ (нема́є, не було́) вга́ву:** а) *(кому)* хто-небудь нестримний у своїх діях, не може заспокоїтися, зупинитися. *Не було дівчатам вгаву: Чайченко — як на мислі, як на язиці* (Марко Вовчок); *Як та вода по весні, розірвавши греблю, знай біжить та клекотить — так я: ані вгаву, ані втоми мені немає...* (Панас Мирний); б) безперервно, постійно, не перестаючи. *У себе в кімнаті своїй обидві співають — нема вгаву...* (Марко Вовчок); — *Як ідеш біля того пекла — там крик, і стогін, і вгаву нема, і дьоготь іде, і смола кипить* (М. Стельмах); **(43) Нема́ (нема́є, не було́) відбо́ю** *від кого:* а) надто багато тих, хто чимсь цікавиться, чогось домага-

ється. *Старші* [школярі], *ті стояли осторонь, а від малюків не було відбою. Вони, як бджоли, обліплювали автогенний апарат, почервонілими очима дивилися на сліпучі спалахи електрозварки* (М. Зарудний); — *Хорошіємо, Таню? Від наречених, мабуть, вже й одбою немає?* (А. Дімаров); *Од охочих ратників не було відбою, а Доброчин дозволив брати до полку навіть холопів-робітників, обіцяючи волю їм і їхнім сім'ям* (І. Білик); б) не можна позбутися кого-небудь. — *Ти бачив у нас дівку Марину?.. І — лиха її година знає: — підвернулася, брат, п'яному під руку .. — А тепер одбою немає...* (Панас Мирний); — *Сам заїду послухати, як співає товариш Горобець. — Та й заїжджав? — Одбою не було. Приїдуть із старшиною, принесуть ящичок розморожених яєць, щоб я, значить, із голосу не звихнувся* (Григорій Тютюнник); **(44) Немá (немáє, не булó) дíла:** а) нічого не виходить, не вийде, не вийшло б. *Прикажчик нічого не розуміє, і, коли б не Андрій, не було б діла* (М. Коцюбинський); *Трохи йшли гуртом — нема діла. Тоді розійшлись, — ану хто швидше здобуде на юшку, хто мисливець, а хто ні?* (І. Багряний); *Ковалі мене до горна Підведуть — дивися, сила! Хай робота наша чорна, Та без неї нема діла* (П. Усенко); б) хтось не цікавиться ким-, чим-небудь, не має ніякого стосунку, ніяких справ. — *Вас горне до себе наука, .. а до життя, до громадських справ — вам немає діла!* (Панас Мирний); — *Я думаю так, .. я один, і більш мені нема ні до кого діла* (Леся Українка); *Однак ні Яковенкові, ні Вікторові не було діла озиратися і перевіряти, як там поводиться Юрчик* (П. Загребельний); — *Народ спить. Нікому нема діла ані до ближнього, ані до проблем нашого міста. Кожен живе сам у собі* (Ю. Винничук); **(45) Немá (немáє, не булó) зупúну (впúну, спúну** *і т. ін.):* а) *(кому)* хто-небудь нестримний у своїх діях або у вияві чогось. *Нема впину вдовиному сину* (Номис); *Усі знали, що Єремії нема впину, нема закону.., коли він розлютується* (І. Нечуй-Левицький); [М а р' я н а:] *Козаки не так люблять! Козак коли побачить, то нема йому спину на світі, на все готов для тієї, котору покохав* (С. Васильченко); *Іван уже давно вийшов із кущів і дивився й слухав, як співає і танцює старий козарлюга, якому, здавалось, немає й не буде зупину* (Б. Левін); б) *(чому)* чого-небудь не можна зупинити, спинити. *Біжать воркуючи струмки До повноводної ріки І там збивають жовту піну, — З гори струмкам нема зупину* (М. Шпак); *Летять огні у чорну путь, немає тим огням упину* (В. Сосюра); *І нема їм* [вітрам], *невщухаючим, ні впину, ні перепину серед відкритих беззахисних рівнин* (О. Гончар); **(46) Немá (немáє, не булó) [і] прóсвітку (просвíтлої годúни)** *кому:* а) хто-небудь дуже зайнятий чимсь, у когось зовсім мало вільного часу. *Троянці добре там курили, Дали приманку всім жінкам, По вечерницям* [вечерницях] *всі ходили, Просвітку не було дівкам* (І. Котляревський); *Молодий господар будівництво гути й винокурні заходився на весну почати, то тепер і взимку не буде людям просвітку* (П. Кочура); б) хто-небудь позбавлений спокійного життя, душевного спокою, перебуває в нестерпних умовах. *Жінка напада, так що бідному Тихонові і просвітку нема* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Баба свою дочку жалує, а ту дівчину зненавиділа так, що й просвітку їй нема* (О. Іваненко); [П а р а с к а:] *Нехай же тільки Роман жениться на Пузирівні — не буде їй просвітлої години: я її заїм* (І. Карпенко-Карий); в) *(без дод.)* хто-небудь потрапив у скрутне, безвихідне становище. [М о л о д ш и й л і к а р:] *Гнила, каламутна задуха підступає до горла. Просвітку нема...* (О. Левада); *Думка її билася, ніби спійманий птах, і годі було знайти вихід, і здавалося, що просвітку немає* (В. Собко); **(47) Немá (немáє, не булó) мíсця** *чому* — що-небудь зовсім відсутнє (про абстрактні поняття). *Короткозорому оптимізмові немає місця* (М. Коцюбинський); *Не було ні вітальні, ні спалень, де довго висипляються, не було місця для лінощів* (О. Довженко); **(48) Немá (немáє, не булó, не бýде) знóсу** *чому* — що-небудь довго не рветься, не псується, не ламається і т. ін. *Хай усі знають, що у нього тепер є такий добрий кожух, що йому й зносу не буде!* (М. Чабанівський); *Витираючи руки, Максим казав: — Машину любити треба! Обходься з нею, як з конем, їй зносу не буде* (П. Автомонов); *В моєму наплечнику лежали .. альпіністські черевики, яким зносу немає* (М. Андрусяк); **(49) Немá (немáє, не булó, не вúдно) [і] кінц́я-крáю (ні кінц́я ні крáю, кінця́, крáю)** *чому:* а) щось простягнулося дуже далеко або високо. *Весна застелила степ зеленим несходимим килимом. Нема йому кінця-краю* (Я. Качура); *Золотисті лани пшениць такі, що їм кінця-краю не видно* (В. Гжицький); *Чорна буря йде, валує, і все небо від неї чорне, і здається, кінця немає у височінь цій куряві* (О. Гончар); *Шлях той широкий, а довгий — кінця-краю немає* (К. Гриб); б) щось дуже довго триває, існує, не закінчується. *Злидні невсипущі: були вони і вчора, є й сьогодні, і завтра будуть, і нема їм краю* (Леся Українка); *Це якась ідіотська проблема, і їй нема ні кінця ні краю* (М. Хвильовий); — *Ніколи мені, — зітхнула Кульжан. — Стрижу, стрижу і кінця-краю не видно... Руки геть у мозолях* (З. Тулуб); — *Іване Семеновичу, припиняйте позачергові дебати, бо їм не буде ні кінця ні краю* (М. Чабанівський); в) чого-небудь є дуже багато або щось виявляється великою мірою. *У вдови два норови, а у вдівця нема й кінця* (прислів'я); — *Немає краю моєму гніву! Немає сили знести муки серця!* (І. Нечуй-Левицький); *Варвара Сухорада клопочеться в хаті, у хліві, у городі, бо все просить її рук.. Шиє, пере, мете, копає, пече, смажить, — і краю не видно роботі* (Є. Гуцало); **(50) Немá (немáє, не булó, не вúдно, не стáло** *і т. ін.)* **і слíду:** а) *(від кого — чого, рідше з кого — чого і без дод.)* хтось (щось) перестав (перестало) існувати, зник (зникло), пропав (пропало). *Оглянувся — Галайди немає.. "Де Галайда?" — Максим кличе. І сліду не стало...* (Т. Шевченко); *Під горою стояла ще друга хата, але вона була засипана глиною тоді, як обвалився бік гори. Тепер не видно і сліду того провалля* (І. Нечуй-Левицький); *Хвиля за хвилею плеще й зникає, Зникла — і сліду за нею немає...* (Б. Грінченко); *На другий день рано діти кинулись до пиріжків... — пиріжків і сліду немає...* (М. Коцюбинський); *І вже немає й сліду родючої землі; поверхня, заллята олією, лискучо-чорна від масних плям нафти, вкрита шаром дрібного вугілля, шлаку, сміття й бруду* (В. Домонтович); б) *(кого, чого)* хтось (щось) абсолютно відсутній (відсутнє). *В тих віршах нема й сліду поезії* (І. Франко); *Пес виполохував лише із трави птахів і зайців, але людей ніде не було й сліду* (О. Маковей); **(51) Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє** *і т. ін.)* **[однієї (трéтьої, деся́тої** *і т. ін.)***] клéпки у головí** *у кого, кому, зневажл.* — хто-небудь розумово обмежений, ненормальний. *Немає третьої клепки в голові* (прислів'я); *Він і справді трохи якийсь чудний, неначе в його* [нього] *нема однієї клепки в голові* (І. Нечуй-Левицький); — *Як на що інше, так у нього десятої клепки не вистачає, а на це вистачило* (О. Гончар); *Звідки ж я міг знати, що в нього таки справді*

не вистачало клепки у голові (А. Дімаров); *Ониськові явно бракувало величенької клепки, тільки люди посліпли й не помічали того, що саме впадало в око* (Е. Андієвська); **(52) Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося** *і т. ін.)* **[ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)>** *на кому* — хто-небудь наскрізь промок. *Лихо та й годі нашій Марусі! Нитки сухої на ній нема, а нігде обсушитись* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В дощ, у негоду, в осінній холод змокне* [Гнат] *було, що й ниточки сухої не знайдеш на спині* (М. Коцюбинський); *Поки Антон переніс через ріку свою дружину, на ній не залишилося й сухого рубця* (С. Чорнобривець); *На ньому вже не було сухої нитки, .. ниючі плечі опали, розкисла шапка припала до чола й затуляла очі* (А. Хорунжий); **(53) Нема́ (нема́є, не було́, не ста́ло** *і т. ін.)* **життя́** *перев. кому:* а) *(через кого, від кого)* хто-небудь дуже докучає, завдає великих неприємностей комусь, заважає нормальному плину життя. — *Собаки й вівчарі твої, Усі ви — вороги мої, Од вас мені життя немає* (Л. Глібов); *Казали, що через того Васю Равлика на вулиці життя не стало* (Валерій Шевчук); б) *(перев. без кого — чого)* хто-небудь позбавлений душевного спокою; комусь дуже погано. *А тепер я ходжу, світом нуджу, нема мені життя без Насті... Як не буду з нею жити, то буду в сирій землі гнити* (М. Коцюбинський); — *Дотягну до осені, а там подамся на шахти або на заводи. Все рівно дома життя не буде* (Григір Тютюнник); — *Загинув на Україні, ще взимку, під Корсунем... Тепер нам зовсім життя не стало* (В. Малик); **(54) Нема́ (нема́є, не було́) ра́ди** *на що і без дод.* — відсутня будь-яка можливість поліпшити, змінити становище. *З переляку Вмерла Катерина. А Максим на пожарище, Та на попелище Подивився. Нема ради! Тілько вітер свище. У димарі та в комині. Що на світі діять?* (Т. Шевченко); *А в неї ж, знаєш, не язик — жало. Що я намучивсь, що я натерзався! А потім здався, ради не було!* (Л. Костенко); — *Бог свідок, шкода мені вас, та нема ради — мушу* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **(55) Нема́ (нема́є, не було́) рі́вного** *кому* — хто-небудь найкращий своїми якостями, властивостями і т. ін. *Кожен козак обертався в .. думах на лицаря, визволителя бідних невільників, ставав героєм, якому нема рівного в світі* (З. Тулуб); *Завдяки тому нещастю, горю своєму невимовному, плачу, тужінню стане* [жона удільного князя] *на віки славетною руською жінкою, рівної якій не було і немає* (В. Чемерис); **(56) Нема́ (нема́є) нічо́го за душе́ю** *у кого:* а) хто-небудь дуже бідний. *Така біднота — нічого за душею нема* (з переказу); б) хто-небудь духовно обмежений, негуманний і т. ін. — *Не смійтесь, Сідалковський. У вас нічого святого за душею нема* (О. Чорногуз); *Вона не раз докоряла собі: як могла захопитися легковажним молодиком, у котрого нема абсолютно нічого за душею?* (М. Слабошпицький); **(57) [Нема́ (нема́є)] ніяки́х (жо́дних) пробле́м** *у кого, з чим і без дод.* — усе добре, прекрасно, спокійно і т. ін.; усе вирішилось. — *Ну, щодо зброї, то з цим у нас ніяких проблем* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Робити це треба тоді, коли у тебе все гаразд, нема жодних проблем, все чудово і кругом самі успіхи* (В. Кожелянко); **(58) Нема́ (нема́є) проми́тої води́** *кому* — хто-небудь зазнає багато неприємностей, переслідувань, докорів і т. ін. від когось. *То було батько тихий, тихий, а тепер мені промитої води нема ні від матері, ні від батька* (Ганна Барвінок); *Вже тепер і ступити мені не дасть; уже нема мені промитої води: то те недобре, то це негаразд* (Марко Вовчок); **(59) Нема́ (нема́є) про́сипу** *кому, розм.* — хто-небудь постійно п'яний. *П'є і п'є, нема йому просипу* (Номис); **(60) Нема́ (нема́є) спа́су (спасі́ння)** — не можна витримувати, переносити що-небудь. *Різали* [на екзамені] — *спасу нема!* (Ю. Збанацький); — *Взяла, дурна, та й вискочила заміж за припадочного Петьку Козолапа... А воно, трясця, як розпилося, вірите, спасіння нема...* (М. Зарудний); *В кожного чорні помисли, і носите їх, як іржу: немає вам спасіння від самих себе* (Валерій Шевчук); *Вони* [думки] *лізуть до голови, як нічні миші з-під підлоги. І нема від них спасу...* (М. Матіос); **(61) Нема́ (нема́є) [та] й нема́ (нема́є)** — що- або хто-небудь давно, довго не настає, не приходить, не з'являється. *Буває, скрізь все літо ходить* [хмара], *А іноді нема й нема* (Л. Глібов); *Петруся немає та й немає, мов крізь землю провалився* (Григорій Тютюнник); *А машини все нема та й нема. Видно, сьогодні вже й не буде* (Л. Письменна); **(62) Нема́ (нема́є) того́ в (на) сві́ті, чого́ [б] не...** — абсолютно все. *Нема того на світі, чого не було на тому ярмарку* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Діти, нема того в світі, Чого б мені не зробити Для цієї Катерини* (Т. Шевченко); **(63) Нема́ (нема́є) [того́,] щоб** *(перев. з інфін.)* — уживається для наголошування на дії, ознаці і т. ін., протилежній до бажаної або для наголошування на відсутності розуміння того, що треба робити. *А нема, щоб піти до сусіди* (Сл. Б. Грінченка); — *Руки пообриваєш, носячи! Нема того, щоб хурку найняти; як на того коня валять — носи!* (Панас Мирний); — *Якої завели?! Страмнючі! Біля церкви? Нема того, щоб про херувимів-серафимів, а про раків?* (Остап Вишня); — *Пан Стадницький знову позивається з лісовиками. Ще мало йому землі .. Син* [його] *хоче зовсім старцями поробити людей. Нема, щоб по правді* (М. Стельмах); — *Гей, ви чого регочете? Нема, щоб людині допомогти!* (К. Гриб); **(64) Нема́ (нема́є) того́, щоб не...** — абсолютно всі, всі без винятку. *Нема того дерева, щоб на йому* [ньому] *яка птиця не сиділа — нема того чоловіка, щоб хоч трохи не збрехав* (Номис); **(65) Нема́ (нема́є) тя́ми** *до чого* — немає здібностей, хисту, уміння до чого-небудь. *Нема тями й воза помазати* (Сл. Б. Грінченка); [Горпина:] *На таку господиню ніколи не потрапиш догодити.* [Лукерія Степанівна:] *У кого нема тями, той і не потрапе* [потрапить] (М. Кропивницький); **Нема́ (нема́є) чого́ в рот покла́сти** *див.* **покла́сти**[1]; **(66) Нема́, нема́ та й...** — час від часу, іноді, зрідка. *Все-таки в найглибших потайниках душі старого за останні дні нема, нема та й проскочить іскорка надії* (М. Стельмах); *Дуже не по нутру мені оця "опатія"* [апатія], *в нашому живому ділі це як лишай, як грибкове захорювання. Звідки воно? Нема, нема, та й виступить на котромусь із нашої молоді...* (О. Гончар); **Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися>** *див.* **ма́ти**[2]; **Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного** *(рідко* **зла́маного)] гро-ша́) за душе́ю** *(рідко* **при душі)** *див.* **ма́ти**[2]; **(67) Нема́ як,** *з інфін.* — неможливо, не можна. *Зв'язані руки й ноги, нема як рухнутися* (Г. Хоткевич); *Я спершу зрадів, потім розгубився: славетний поет завітав до мене у гості, а нема як прийняти його по-людськи* (В. Шкляр); — *Ну, все, — відказав полковник. — Далі нема як чекати* (Ю. Винничук); **Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди,** *заст.* **ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути)** *див.* **встромля́ти; Ні́де (нема́ (нема́є) куди́, ні́куди** *і т. ін.)* **діва́тися / ді́тися** *див.* **діва́тися;**

Ніде (ні́куди, немá куди́ *і т. ін.***) прáвди дівáти (ховáти) / діти (сховáти)** *див.* **дівáти; (68) Нікóму немá (немáє) розбóру** — байдуже хто, всі підряд. *Вже не попадайсь їм* [парубкам] *на дорозі ніхто: чи перекупки з коробками, .. чи баба стара, чи дівка молода їм назустріч, — нікому нема розбору* (Г. Квітка-Основ'яненко); **Ні (немá) за що óком зачепи́тися** *див.* **зачíплюватися; Нíчим (немá (немáє) чим) кри́ти** *див.* **кри́ти; Нíчим (немá (немáє) чим) óка запорошúти** *див.* **запорóшувати; Нíчого, чогó** *(рідко* **немá що) гріхá таїти** *див.* **таїти; Погибелі на тéбе (на вас, на ньóго** *і т. ін.***) немá (немáє)** *див.* **погибель; (69) Сóрому (стидá, сти́ду, стрáму** *і т. ін.***) немá (немáє)** *кому, в кого* — хто-небудь безсоромний. *Христя .. ображено прошептала: — Чортова верства! і сорому йому немає!* (Панас Мирний); — *Цілується з тим дурним дяком, і сорома нема дівці* (І. Нечуй-Левицький); — *Страму вам немає — оддайте мій товар!* (С. Васильченко); — *Та що ти таке кажеш, сорому в тебе нема!* (Люко Дашвар); **Спокíйної хвили́ни немá (немáє)** *див.* **хвили́на; Терпíння немá (немáє, не стаé** *і т. ін.***) / не стáло** *і т. ін. див.* **терпíння; Терпцю́ не стаé (немá, немáє)** *див.* **ставáти; (70) Тíльки (хібá, хібá що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молокá немá (немає, не вистачáє, бракýє** *і т. ін.***)** *кому, у кого і без дод.* — хто-небудь має повний достаток, добробут, заможне життя. [М и х а й л о:] *У неї* [жінки] *всього доволі, хіба птичого молока нема* (І. Котляревський); — *А яка вона господиня! — підхопила Теодозя. — Яке в неї хазяйство! Чого в неї тільки нема? Хіба одного птичого молока* (М. Старицький); *Господарі були такі щедрі й гостинні, що гостям хіба птичого молока бракувало* (П. Козланюк); *Дехто в цей час на порядний костюм не може стягтися, а тобі тільки пташиного молока не вистачає* (Д. Ткач); *Живу я в дуже милої, дуже доброї старшої челядинички, керівнички майстерні панни Місі, де мені хіба пташиного молока бракує* (Ірина Вільде); **(71) У ногáх прáвди немá (немáє)** — уживається як примовка при запрошенні сідати. — *Про що ж ми з тобою будемо говорити? Ти сідай, сідай, в ногах немає правди* (С. Добровольський); — *Ну, сідай же, Касю, та поговоримо. В ногах правди нема* (В. Кучер); — *То можна й сісти, чи стояти? — Сідайте, в ногах правди нема* (Григір Тютюнник); **(72) Хи́трощів немá (немáє)** *в чому, ірон.* — що-небудь нескладне, не вимагає особливого вміння. *Прожити — в цьому хитрощів нема, Аби лиш у життя вчепиться вміли!* (М. Рильський); — *Нема мені куди йти. Ксеня ваша, знаю, достойна кращого, ніж я. Але я щирим другом буду їй. Нема хитрощів тут, Афанасію Григоровичу. Нема обману* (О. Бердник); **Хлíба ні скори́ни (скори́нки, шкори́нки** *і т. ін.***) [немá, немáє]** *див.* **скори́на; (73) Хрестá немá (немáє)** *на кому* — про безсовісну, безчесну людину. *Він підвівся, погрозливо поворушив ґирлиґою. — На кому це немає хреста?* (Ю. Мушкетик); — *Та що на тобі хреста нема, що ти таке кажеш?* (Ю. Логвин); **(74) Чогó (когó) [там (тíльки)] немá (немáє)** — про велику кількість чи різноманітність кого-, чого-небудь. *Кликнули нас до покоїв. Увійшли. Аж в очах нам замигтіло: і зеленіє, і червоніє, і біліє, і синіє... чого там нема!.* (Марко Вовчок); *Кого тільки нема на історичній площі! Офіцери і навіть генерали, .. чиновники, звичайні й відставні, студенти в формі* (О. Довженко); *От де було, як у казці! Всі кам'яні стіни помальовані і порізьблені. І чого там тільки нема: і леви тобі, і мавпи, і барани, і шакали, і бугаї, і собаки. І люди, всякі люди!* (Ю. Логвин); *Біля перевозу юрмився великий натовп. Кого там тільки не було!* (Д. Білий); **(75) Як немá, так (то) [і] немá** — уживається для виразності й підсилення значення відсутності кого-, чого-небудь; зовсім нема. *Хоч роби і розсядься, а як нема талану, то нема* (Номис); *Минуло днів тридцять і дев'ять, Послів як нема, так нема* (І. Франко); *Соломії як нема, так нема... Десь заблудилась у плавнях, або вовки роздерли її* (М. Коцюбинський).

НЕМАГНІ́ТНИЙ, а, е. З низькою магнітною проникністю. *До немагнітних матеріалів належать більшість металів і сплавів, полімери, дерево тощо* (з наук. літ.); *Немагнітні титанові сплави використовують у виробництві навігаційних приладів* (з навч. літ.).

НЕМÁЄ *див.* **немá.**

НЕМАЄ́ТНИЙ, а, е, *заст.* Небагатий, незаможний. *Здуневський, шляхтич немаєтний, вважай убогий, але душі рідкісної і відваги незмірної* (П. Загребельний).

НЕМАЄ́ТНІСТЬ, ності, *заст.* Стан і властивість за знач. **немає́тний.** *Темний рум'янець сорому заливав пані Раїні лице, шию, руки, а може й не сорому, а гніву на мене, що так негадано вдерся в її убогість, в її немаєтність, але ж не погнобленість духу!* (П. Загребельний).

НЕМÁЗАНИЙ, а, е. 1. Не побілений, не покритий шаром глини, крейди і т. ін. (про стіни, хату і т. ін.). *У великій, непривітній кухні, освіченій жовтим сонячним заходом, неметеній і немазаній, застала вона Марину одним одну* (Панас Мирний); *Роками немазані стіни були чорні згори донизу й засновані величезними полотнищами павутиння* (В. Підмогильний); *Мазанка світила своїми рудими, немазаними стінами* (Ю. Смолич); *Хати стояли спочатку однією стороною, а потім двома. І всі якісь обтіпані, чорні, деякі зовсім немазані* (Ю. Мушкетик).

2. Не змазаний чим-небудь рідким або жирним (про віз, колесо і т. ін.). *Не чути вже стало на Бахчисарайському базарі вигуків, замовкли голоси, й вулицями затихло жалісне скрипіння немазаних татарських гарб* (А. Кащенко); *По дорозі за Прутом поволі котиться гарба, запряжена волами, і немилосердно скрипить здоровими немазаними колесами...* (М. Коцюбинський); *Потяг смикнувся і рушив, заскигливши знову своїми немазаними колесами* (Олесь Досвітній); *Залунала сурма, і все те рушило, наповнюючи село криками, скреготом заліза, скрипом немазаних селянських возів* (К. Гриб); // Який не оброблений спеціальними засобами (про взуття). *Коли Улянка зривала стручки, кожний кущ рипів, як нові немазані чоботи* (О. Донченко); *Немазані чоботи порепались* (О. Гончар); — *Раніше тижнями шкрьогав* [ти] *по двору в немазаних шкарбанах!* (В. Малик).

НЕМАЙНОВИ́Й, á, é, *юр.* Який не має безпосереднього майнового змісту. *Особисті немайнові відносини регулюються цивільним правом, якщо інше не передбачене законодавчими актами* (з навч. літ.); *Сімейний кодекс України визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права й обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів* (з мови документів).

НЕМАЙСТЕ́РНИЙ, а, е. 1. Який недосконало знає свою справу. *Краще не виходити на сцену ніколи, аніж бути немайстерним актором, якому публіка аплодує неохоче* (із журн.).

2. Який виконують, роблять недосконало. *Квітка характеризує свої повісті, як речі .. безпосередні і немайстерні .., а себе — як письменника випадкового* (М. Зеров); *Ці артисти мали чималий успіх від своєї немайстерної, грубої гри* (з мемуарної літ.).

НЕМАЙСТЕ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **немайсте́рний.** *Стрій народних інструментів (як нашої сопілки) часто більше свідчить про немайстерність виразу, грубість матеріалу і його пізніші зміни від атмосферних причин, ніж про тональну систему, що живе у свідомості народу* (із журн.).

НЕМАЙСТЕ́РНО. Присл. до **немайсте́рний.** *У Закревського є деякі немайстерно записані мелодії* (із журн.); *На перших тренувальних виступах студенти грали немайстерно, однак органічно трималися на сцені* (з газ.).

НЕМАЛЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **немали́й** 1. *Від чого ж тоді якось так стає, Неначе я у чомусь завинився Перед своїм народом немаленьким* (М. Вінграновський); *А скільки у нього тих, хто володіє луком, чоловіків .. Загалом, непогана і немаленька армія!* (В. Чемерис); *Гроші і коштовності своє зробили. Надто ж, коли він побачив, що сума немаленька* (В. Лис); — *От і з цього й можна мати свій процент — і, повір, немаленький!* (О. Забужко); *Щоправда, для розуміння багатьох розділів цього немаленького наукового есе потрібно бути підкованим у математиці* (М. Кідрук).

2. Те саме, що **немали́й** 3. *Її діти .. вже були немаленькі, вони його одразу не сприйняли. І що більше він намагався їм сподобатись, то більше дратував* (Г. Вдовиченко).

НЕМАЛИ́Й, á, é. 1. Досить великий розміром, кількістю і т. ін.; чималий. *Тут ще наїзниця скакала І військо немале вела* (І. Котляревський); *Шепче вітер на валу, Гонить хвилю немалу* (А. Малишко); *Той пан звелів, щоб вільні черемошці, Які ліси рубали при потоці, Йому платили немалу данину* (П. Воронько); *Ілля витягнувся на весь свій немалий зріст, став навшпиньки — проглянув пильним оком щільний круг, у якому щось темніло* (В. Малик).

2. Який набагато перевищує звичайний рівень, звичайну міру чого-небудь. *По городах теж була немала клопотнеча: мазались, білились, чепурились та прибиралися, збираючись уже на зиму* (Панас Мирний); *Його розповідь, прикрашену в немалій мірі власними вигадками, Панас і Юрко слухали, як казку* (С. Добровольський); *Говорити з нею було завжди цікаво; немалі знання її поширювались на загальну історію, мистецтво і літературу* (Б. Левін); // Досить значний силою, глибиною вияву (про почуття, переживання). *Вуйки нагнали йому* [Іванкові] *немалого страху* (І. Франко); *Мені буде жаль немалий, що не чутиму довго ніякої музики і сама не гратиму* (Леся Українка).

3. *розм.* Який перестав бути дитиною; досить дорослий. — *Ти вже немалий... Другі твоїх літ дітей мають...* (Панас Мирний); — *Що ти мені мораль читаєш? — спалахнувши, вигукує Маковей .. — Шануйся, дивись, бережись! .. Сам уже немалий, розумію дещо!* (О. Гончар).

НЕМА́ЛО. 1. *присл.* Досить багато (у 2 знач.); чимало. *Учені люди .. немало попрацювали над виучуванням старих мов* (Панас Мирний); *Мені завжди уявлялося, що саме таким голосом мав співати мій дід, Ілля Турчиновський, про голос якого немало вдома оповідали* (Валерій Шевчук).

2. *присл.* Дуже, вельми, неабияк; значною мірою. *Порівнявшись з Саливоном, голова чемно зняв .. кашкета, чим немало здивував конюха* (Ю. Збанацький); — *Ваша величність устигла винести на своїх плечах і довготривку війну, від якої немало натерпілася і ваша держава, і ваші підлеглі* (Г. Колісник).

3. *числ. неознач.-кільк.* Точно не визначена велика кількість кого- або чого-небудь; чимало, досить багато. *За своє літування у полонині зазнав Іван немало пригод* (М. Коцюбинський); *Людей немало в тій війні лягло* (М. Рильський); *Куля засіла в плечі, і лікарям довелося докласти немало зусиль, щоб її звідти витягти* (Д. Ткач); *Ми не бачили, скільки тих танків чи самохідок, але наростаюче гудіння .. підказувало нам, що суне їх немало — може, десяток, а може, й півтора...* (Є. Доломан); // *у знач. пред. Звісно, свинства в управі багато, мабуть, його скрізь немало* (М. Коцюбинський); *Немало багатств і скарбів було й на Горі — в світлицях, палатах, клітях, коморах, скотниці княжій* (С. Скляренко); *Дітей було у неї теж немало — аж четверо* (М. Стельмах); *Ходила* [Галька] *й шукала нічийних шовковиць, яких у селі було немало* (І. Кирій).

◊ **Ба́чити / поба́чити [бага́то (нема́ло)] сві́ту (світи́)** *див.* **ба́чити; Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло** *і т. ін.)* **кро́ві** *див.* **попсува́ти.**

НЕМАЛОВА́ЖНИЙ, а, е, *розм.* Досить важливий, істотний. *Враховував Гасан-паша ще одну немаловажну обставину. Шлях до Ізмаїла лежав через Буджацькі степи* (Б. Левін); *Це немаловажна деталь: як ставиться Петро Семенович до дружини?* (О. Чорногуз).

НЕМАЛОВА́ЖНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **немалова́жний.** *Посилена увага громадськості до мовного питання свідчить про його немаловажність у націєтвірних процесах* (з публіц. літ.).

НЕМАЛОВА́ЖНО, *розм.* Присл. до **немалова́жний.** *У експериментально-дослідній частині вчений немаловажно враховує всі можливі похибки* (з навч. літ.); // *у знач. пред. Немаловажно, з чого зроблений наш одяг, адже чимало матеріалів спричиняють алергічні реакції* (із журн.).

НЕМА́РНЕ *див.* **нема́рно.**

НЕМА́РНИЙ, а, е. 1. Який дає певну користь, залишає позитивні наслідки, приносить бажаний результат. *Віриться їм, що немарною буде їхня праця, що тяжкі ці рови, які вони риють, .. таки зроблять своє* (О. Гончар); *Кожна людська істота в нашій культурі має таку потребу, бодай на те, аби твердо знати: моє життя немарне, в ньому є сенс* (О. Забужко); *Уроки Генріка Ельценберга виявилися немарними* (К. Москалець).

2. Який має певні підстави, причини і т. ін. *Питання про те, що робила Ольга після ночі вісімнадцятого жовтня літа 957-го, немарне, і відповісти на нього треба* (С. Скляренко); *Передчуття було немарне: з кутка на нього пильно й насторожено зоріла пара очей* (Валерій Шевчук).

НЕМА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нема́рний.** *Ціна життєвого вибору, марність чи немарність його, його зумовленість усією істотою людини, її вищим, може, незбагненним імперативом усупереч будь-яким раціональним мотиваціям — ця, по суті, філософська тема в Шевченка постійно конкретизується як тема посвяти свого життя Україні* (І. Дзюба); *Немарність нашого й поетового запитування, як і самого його буття, полягає не так у знайденні прийнятних варіантів відповіді, як у тому, що ми все ще читаємо / слухаємо його вірші* (К. Москалець).

НЕМА́РНО, НЕМА́РНЕ. Присл. до **нема́рний.** *Бажаючи довести, що немарно їв хазяйський хліб, лаборант за цей місяць до дзеркального блиску начистив усю апаратуру, навів ідеальний порядок у шафах з хімікатами та зразками мінералів* (М. Дашкієв); *Я ж таки довго жив і — немарне* (Р. Іваничук); *Запорожці мали з чого прожити на своїх вольностях, і вони немарне зі зброєю обстоювали недоторканість своїх володінь із XV аж до кінця XVIII століття* (А. Кащенко); *Немарно сидів у Новгороді Добриня. Він знав, на кого спирається, — на могутнього київського князя* (С. Скляренко).

НЕМАТЕРІА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не є матерією (у 2 знач.), не пов'язаний з нею. *Тарас дивився на Ромка, і той видавався йому зараз якимось, сказати б, нематеріальним, безтілесним* (Ю. Покальчук); *В кожному з нас мусить бути якась нематеріальна сутність, яка дозволяє нам вирватися з тенет як детермінізму, так і сліпої випадковості* (О. Авраменко); *Світ здається мені нематеріальним, ненадійним. Замість мене у цьому світі присутній спустошений привид* (Любко Дереш).

2. Який не пов'язаний з володінням певною власністю, з прибутками, заробітком, грошима і т. ін. *Нематеріальна мотивація працівників згуртовує колектив, виховує командний дух і впевненість у досягненні мети* (з навч. літ.); *До нематеріальних інтересів можна віднести зацікавленість людини знаннями, мистецтвом, культурою, спілкуванням* (із журн.); *Для відшкодування нематеріального збитку знадобиться проведення додаткової експертизи* (з газ.).

△ **Нематеріа́льні акти́ви** *див.* **акти́в**[2].

НЕМАТЕРІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нематеріа́льний.** *Головною властивістю інформації є її нематеріальність* (з наук.-попул. літ.); *Серед основних ознак будь-якої послуги є її нематеріальність, неможливість нагромадження та зберігання, якісна несталість* (з навч. літ.).

НЕМАТЕРІА́ЛЬНО. Присл. до **нематеріа́льний.** *Хотів* [художник], *щоб усе було живим, рухливим і мінливим, щоб ритми крил, рук, предметів заворожували і вводили глядача у молитовний стан, а все зображене сприймалося нематеріально* (О. Авраменко).

НЕМАТО́ДА, и, *ж., зоол.* 1. *мн.* Клас двобічно-симетричних червоподібних тварин, багато з яких є паразитами рослин, тварин і людини. *Тіло нематод несегментоване, видовжене, у поперечному розрізі кругле* (з наук. літ.); *Нематоди вільно живуть у різних середовищах, харчуються бактеріями, водоростями, детритом, багато видів паразитують на тваринах, грибах і рослинах* (з наук.-попул. літ.).

2. Представник цього класу. *Личинки кишкової нематоди можуть інфікувати хазяїна через шкіру, потрапивши в кров'яне русло, вони мігрують у легені, а потім переміщуються в кишківник* (з наук.-попул. літ.); *Життєвий цикл нематоди може бути прямим або відбуватися зі зміною хазяїна* (з навч. літ.); *Нематода розвивається й розмножується на одній рослині до її повної загибелі* (із журн.).

△ **(1) Га́лова немато́да,** *зоол.* — круглий черв'як, що паразитує на рослинах, спричиняючи утворення галів на їхньому корінні. *Відомо понад 25 видів галової нематоди, поширених у всьому світі* (з наук. літ.).

НЕМАТО́ДНИЙ, а, е, *зоол.* Стос. до нематоди. *Ріст і розвиток нематодних личинок супроводжуються рядом послідовних линянь* (з наук.-попул. літ.); *Нематодну нервову систему складає навкологлоткове кільце, від якого відходять нервові стовбури* (з навч. літ.); // Спричинений, зумовлений нематодами. *Симптоматику нематодних захворювань людини і тварин можна легко сплутати з іншими недугами* (з навч. літ.); *Нематодні інфекції зернових культур знижують їхню врожайність* (із журн.).

НЕМАТОДО́З, у, *ч., бот., вет., мед.* Хвороба людей, тварин і рослин, спричинена нематодами. *Найчастіше нематодози вражають шлунково-кишковий тракт, дихальну систему, печінку, нирки та інші органи й тканини людського організму* (з наук.-попул. літ.); *На відміну від нематодозів рослин, тваринні інвазії небезпечні для людського організму* (з навч. літ.); *Зараження людини нематодозами відбувається через уживання води, продуктів харчування, які містять яйця чи личинки нематод* (із журн.).

НЕМАТОДО́ЗНИЙ, а, е, *бот., вет., мед.* Стос. до нематодозу. *Симптомами нематодозних інвазій є погіршення апетиту, різка втрата ваги, нудота, кашель, порушення роботи шлунково-кишкового тракту* (з навч. літ.); *Нематодозні ураження рослин найчастіше трапляються в парникових і тепличних умовах вирощування* (із журн.).

НЕМА́ЩЕНИЙ, а, е. Який не мастили (у 1 знач.). *Неподалік од нас форкнули коні, заскрипів немащений віз* (Є. Доломан); *За коником повискує немащеними колесами грабарка* (Є. Гуцало); *Коли осі немащені — веселіше, їдеш, а воно пищить, сюрчить — музика* (В. Дрозд).

НЕМАЮ́ЧИЙ, а, е, *зах.* Який не має достатніх засобів для існування; незаможний, незабезпечений. *І мимохіть напліла їй на гадку її бідніша молодша сусідка Хохлачка, її чоловік, хоть немаючий, та чесний* (І. Франко); // *у знач. ім.* **немаю́чий,** чого, *ч.* Той, хто не має достатніх засобів для існування. *Хто дає немаючому, той недостатку не знатиме, хто ж свої очі ховає від нього, той зазнає багато проклять* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Батюшка в церкві каже: "Всякому маючому дається, а від немаючого й що має — відбереться..."* (М. Коцюбинський).

НЕМЕДИКАМЕНТО́ЗНИЙ, а, е. Який здійснюється без залучення медикаментів. *Немедикаментозне очищення організму людини дає значно кращі результати, ніж застосування з цією метою медичних препаратів чи харчових добавок* (із журн.); *Сучасні дієтологи мають гарний досвід у немедикаментозній боротьбі з надмірною вагою, ожирінням, порушенням обміну речовин* (з газ.).

НЕМЕЛОДІ́ЙНИЙ, а, е. Неприємний для слуху; немилозвучний. *Щоб зрозуміти трудності, з якими мусив боротися Мейєр, пишучи свої твори, треба пригадати, що властивою рідною мовою його був твердий цюрихський діалект, рапавий і немелодійний* (І. Франко); — *Фу! Який у тебе голос немелодійний! Гидко слухати!* — *скривився Бегемот Гіпопотамович* (В. Нестайко).

НЕМЕЛОДІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **немелоді́йний;** немилозвучність. *Однією з причин виникнення псевдонімів є немелодійність прізвищ* (з навч. літ.); *Уже з перших акордів артиста вразила немелодійність виконання пісні* (з газ.).

НЕМЕЛОДІ́ЙНО. Присл. до **немелоді́йний.** — *А я що..?* — *заячала* [Гапка], *як заверещав у цю ж хвилину, ніяк не мігши дочекатись їжі, підсвинок, і ці два верески з'єдналися вельми погідно, але для вух дещо й немелодійно* (Валерій Шевчук); *Щовечора в цьому ресторані відвідувачі замовляють караоке, однак так немелодійно ще ніхто не виконував українських пісень* (із журн.).

НЕМЕ́РКНУЧИЙ, а, е. 1. Який не меркне, не втрачає яскравості. *Снопи у широкому полі, Як золота злитки, лежать. Над ними у небі поволі Немеркнучі зорі біжать* (А. Малишко); *Цілий Київ умістився в просторій церкві, зібрався тут — і ніхто не знав, що десь під цяцькованою підлогою лежить той, хто поставив цей собор, народивши його в своїй уяві, хто дав соборові оті дивні барви, ті велетенські мозаїчні постаті, оту невпинність руху, гру світла, немеркнуче сяяння...* (П. Загребельний).

2. *перен.* Значення якого ніколи не буде втрачене (про щось позитивне); невмирущий, нетлінний. *Прекрасні і невмирущі пісні склав наш народ на вічну пам'ять і немеркнучу славу про свою багатовікову боротьбу* (Ю. Смолич); *Минають століття в борні та змаганнях народів, і на скрижалях мудрості викарбовується немеркнуча правда* (І. Пільгук); *В усякій скруті вмів* [лейтенант] *утішити себе, розвіяти важкі думки немеркнучими надіями* (М. Стельмах).

НЕ́МЕС, а, *ч.* Головний убір у Стародавньому Єгипті, один із символів влади єгипетських фараонів. *Немес захищав від пилу, засмаги та був особливим привілеєм царської сім'ї* (з наук.-попул. літ.); *Немес міг бути білим або смугастим, а колір смуг залежав від статусу та занять власника: наприклад, у воїнів смуги були червоні, у жерців — жовті, у фараона — сині* (з навч. літ.); *Немес є своєрідною хусткою, яка сплетена у вузол ззаду і має дві довгі бічні фалди, вирізані півколом, які спускаються на плечі* (із журн.).

НЕМЕТА́Л, у, *ч.* Хімічний елемент, що своїми фізичними та хімічними властивостями відрізняється від металу. *До неметалів звичайно відносять 22 елементи: гази — водень, азот, кисень, фтор, хлор і благородні гази; рідину — бром; тверді тіла — бор, вуглець, кремній, фосфор, арсен, сірку, селен, телур, йод, астат* (з наук. літ.); *Хлор — хімічно активний неметал, сильний окисник, взаємодіє з більшістю металів і неметалів за винятком кисню, азоту й вуглецю* (з наук.-попул. літ.).

НЕМЕТАЛЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **немета́л.** *Одне з провідних місць у світі Україна посідає за запасами неметалевих корисних копалин* (з наук. літ.); *До неметалевих конструкційних матеріалів відносять кераміку, металокераміку, скло, гуму, деревину тощо* (з навч. літ.); // Зробл. з неметалів. *Жароміцні неметалеві вироби виготовляють із графіту й спеціальної кераміки, які здатні витримувати температури понад 1000 °С* (з навч. літ.).

НЕМЕТАЛІ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **неметале́вий.** *В Україні є унікальні родовища неметалічної сировини, зокрема вапняків, доломітів, кварцитів, вогнетривких глин, лужноземельних бентонітів* (з наук.-попул. літ.); *У повітрі є домішки інертних газів, водяної пари, вуглекислого газу, деяких інших сполук неметалічних елементів* (з навч. літ.).

НЕМЕ́ТЕНИЙ, а, е. Не очищений від сміття підмітанням. *Невісток багато, а хата неметена* (Номис); *— Хай буде один ватажок, бо де дві ґаздині, там хата неметена* (А. Чайковський); *Аполлон Григорович уже сидів у фотелі, спустивши погляд на неметену підлогу* (Валерій Шевчук).

НЕМЕТКИ́Й, á, é. Який працює, рухається, осмислює що-небудь повільно; непроворний. *Школярі розсипались і кинулись урозтіч. Городовики бігли навздогін, хапали неметких за коміри і волокли назад* (Ю. Смолич); *У народі неметку та повільну людину часто порівнюють із ведмедем* (з навч. літ.).

НЕМЕХАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Який не ґрунтується на механізації. *На початку XX ст. немеханізоване сільське господарство гальмувало розвиток державної економіки* (з навч. літ.); *На залізниці терміни навантаження та розвантаження вантажів залежать від способу (механізованого чи немеханізованого) проведення цих видів робіт* (з газ.).

НЕ́МЖИТИСЯ, жуся, жишся, *недок., діал.* Щулитися (у 1 знач.). *У школі холодно, а баби зайшли погріться, — спасенниці, — та так немжаться баби, що холодно в хаті* (Сл. Б. Грінченка).

НЕМИГА́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який не міняє свого виразу (про очі, погляд); незмигний. *Михайлина немигаючим поглядом дивиться на блідо-рожевий вогник лампи* (Ю. Збанацький); *Бармаш лежить на спині й дивиться в далеке, байдуже небо немигаючими підпухлими очима* (В. Козаченко); *Вона не помічала мене. Немигаючим жовтим поглядом дивилася на порожню вулицю і десь у поле* (Любко Дереш).

2. Який не коливається, не блимає (про вогонь, світло). *Крізь сивий цигарковий дим погляди юнаків горіли далекими немигаючими вогнями* (О. Гончар); *Надворі дурманливо пахли матіоли, співали солов'ї, нічні метелики лопотіли крильцями навколо немигаючих ліхтарів* (із журн.).

НЕМИГОТЛИ́ВИЙ, а, е. Який не миготить. *Від погляду вчительки, прицільного й немиготливого, нам одразу ставало соромно за наше бешкетництво* (з мемуарної літ.); *Вересневе небо притягувало погляд, так і хотілося ще й ще вдивлятися в ясні немиготливі зорі* (із журн.); *Освітлення в навчальних класах має бути в міру яскравим і немиготливим* (з газ.).

НЕМИ́ЛИЙ, а, е. 1. Який не подобається кому-небудь. *Його вдача хутко забувати те, що йому немиле, стала йому й тепер у пригоді* (Л. Мартович); *— То йди — обнімайся, цілуйся з ними, коли тобі мій хліб немилий* (М. Стельмах); *— Гадаєш, я не бачила, що тобі домівка немила?.. За книжку та й у бур'яни...* (М. Руденко); *Довго тужив* [Олексій Любисток] *на бандурі, відтак відклав. Йому особливо була немила чужа сторона, він не приховував своєї нехоті тут жити* (Ю. Мушкетик); // Який байдужий кому-небудь, який не радує, не втішає когось. *Не до фільму було їй, все стало немилим, коли він не з'явивсь* (О. Гончар); *Нараз усе стало непотрібним, немилим, зайвим. — Загальна мобілізація!..* (Є. Доломан).

2. Пов'язаний із чимось поганим, прикрим, небажаним; неприємний. *Тут чекала її ще немила несподіванка, бо хоч знала, що кошичок коштує десять крейцерів, то купчиха заціпила п'ятнадцять* (Н. Кобринська); *Сплюнувши тричі в той бік, де вчора була йому така немила пригода, він* [Лис Микита] *обережненько, лисячим звичаєм, виліз із нори* (І. Франко); *Нічого теплого з собою не мав, отже була передо мною немила перспектива мокнути і застудитися* (М. Коцюбинський); — *Що ж там знову нового? — спитав, ніби байдужно, гетьман, привиклий до всіляких немилих новин* (Б. Лепкий); // Який не викликає симпатії, не подобається комусь. *Кругом неї чужі-чужісінькі та неприємні для неї, немилі люди...* (І. Нечуй-Левицький); *Михайло Михайлович добре розумів, що Чиж .. просто не минув дрібнесенької нагоди поглумитися з немилих йому людей* (Л. Смілянський); *Наступного дня син з'явився без немилої невістки* (Є. Кононенко).

3. Якого не кохає, не любить хто-небудь; нелюбий. *Мало не хлопцем мене одружили; немила та жінка Дуже недовго жила шлюбним зо мною життям* (М. Зеров); *І скнітиме вона* [Цвітанка] *душею біля немилого, осоружного мужа — Чорного Вепра* (В. Малик); *Галя не змогла втекти в хату чи грубо відбутися, як це роблять із немилими залицяльниками* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **немúлий,** лого, *ч.*; **немúла,** лої, *ж.* Той (та), кого не кохають, не люблять. — *Нехай краще кипить моє серце на ножі, як у тебе, немилого, у дворі,* — *промовила Лимерівна* (Марко Вовчок); *У тому лібрето він розповідав, як за немилого видавали заміж дівчину* (Панас Мирний); *Як вона могла віддатися за нелюба? .. Застерігала ж батька, благала, молила не віддавати її за немилого* (В. Чемерис).

НЕМИ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Недоброзичливе, непривітне, неприхильне ставлення до кого-, чого-небудь; неласка. — *Не по правді! — Не годиться! — залунали звідусіль веселі чоловічі голоси. — За що їй така немилість?* (О. Гончар); *Рятуючись від царської немилості та від чернечого клобука, царевич поїхав за кордон* (Ю. Мушкетик); *Лампадка змовницьки підморгує і гасне. Забобонна людина сприйняла б це як особливу немилість богів* (В. Дрозд); *Арсен давно був у немилості в нової влади. Він не хотів працювати в колгоспі, віддавати майно, яке родина набула важкою працею* (І. Роздобудько).

◊ **Попа́сти / попада́ти в нела́ску** *(рідше* **в опа́лу, в немúлість)** *див.* **попада́ти.**

НЕМИ́ЛО. Присл. до **немúлий** 2. *Відозва .. вразила мене дуже немило: більшого браку такту і навіть несправедливості — трудно допуститися* (М. Коцюбинський); *Я почув .. за собою голос Дори. Немило вражений, мов на лихім учинку спійманий, я став і оглянувся* (О. Кобилянська); *Дядько Павло немило здивувався, коли прийшлося пиріжки назад до кошеля ховати* (У. Самчук); // *у знач. пред. Ой попід гай зелененький там оре Гаврило, Кажуть мені їсти нести, а мені немило* (з народної пісні); *Було* [Енею] *на світі все немило* (І. Котляревський); *Славкові було немило з ним здибатися, бо вже сама слава про нього робила його в очах Славка страшним* (Л. Мартович).

НЕМИЛОЗВУ́ЧНИЙ, а, е. Неприємний для слуху. *Розповів* [інженер], *що на першому курсі Йосип був Чижем, але прізвище це було немилозвучним, його дражнили "чижиком"* (В. Яворівський); *Впевнений, що разом із голосом пропав і сам предмет, з якого вилітали такі немилозвучні рулади, я якомога глибше уткнувся носом в подушку, водночас натягаючи на голову перину* (В. Лис).

НЕМИЛОЗВУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **немилозву́чний.** *Однією й тією ж мовою, незважаючи на красу її чи немилозвучність, можна, виходить, і полову віяти, й святий вогонь викрешувати* (Б. Антоненко-Давидович); *Властиві українській мові чергування у/в, і/й, з/зі допомагають уникати немилозвучності нашого мовлення, водночас надаючи йому особливої мелодійності* (з навч. літ.).

НЕМИЛОЗВУ́ЧНО. Присл. до **немилозву́чний.** *Мовлення чужинців сприймалося немилозвучно, бо, здавалося, у ньому майже не було голосних звуків* (із журн.); *Дуже часто маркетологи та рекламні агенти навіть не замислюються, як немилозвучно звучать назви пропонованої ними продукції* (з газ.).

НЕМИЛОСЕ́РДИЙ, а, е. Те саме, що **немилосе́рдний.** — *Розгулявся Морозенко! Нема впину старому дідузі: аж пищить усе, а він, немилосердий, давить...* (Панас Мирний); *Нащо вже був немилосердий рицар Мартин Гаштольд... запеклая душа, Людей карав...* (І. Кочерга); *Під стінами лежать покотом на соломі напівроздягнені вояцькі постаті, з відкритих у сні ротів тягне немилосердий храп* (О. Лисяк).

НЕМИЛОСЕ́РДНИЙ, а, е, *до кого і без дод.* 1. Який не виявляє милосердя, жалю до кого-небудь; безжалісний, безсердечний. *Сторож здався йому страховищем — височезним, широчезним, немилосердним...* (Панас Мирний); [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Який то немилосердний був чоловік! Як розгнівається, то чим попало лупить* (М. Кропивницький); *Гайдук смикнув хлопця за ру́кав. Це був той немилосердний Семен, якого так боялася матуся й сам Івась* (Г. Хоткевич); *Ярополк був певен, що повернеться сюди. О, він буде безжальний і немилосердний до свого брата, він зітне голови тисячам людей, що прийшли з верхніх земель і нині подолали Київ* (С. Скляренко); // Який виражає безсердечність, жорстокість кого-небудь (про погляд, очі і т. ін.). *Він, чавлячи ягоди терну, .. закладає руку з наганом за спину, обмацує немилосердними очима дітей* (М. Стельмах); *Я здивувався на тон, яким було промовлено останні слова: жорстокий, немилосердний і навіть грубий, начебто хотів якнайшвидше спекатися мимовільного співрозмовника* (Валерій Шевчук).

2. *перен., розм.* Дуже великий, значний силою свого вияву; надзвичайний. *Злість така нараз напала на Семена — прямо немилосердна злість* (Г. Хоткевич); *Ще не було й сьомої ранку, як мене розбудив немилосердний гуркіт у двері* (Ю. Винничук); *Водій завів авто, і воно з немилосердним тріском та гудінням занурилося в хащі* (С. Андрухович); // Страшний, жахливий. *Скрізь, з усіх ярків та лісків, можна було сподіватися атаки і немилосердної різанини* (Ю. Яновський); *Гримів грім, насувалась немилосердна буря, пишкло все навколо* (Р. Горак).

НЕМИЛОСЕ́РДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **немилосе́рдний** 1. *Неправда, здирство, лукавство багатих, їхня немилосердність до бідних і нещасних стають предметом гнівного пророчого бештання в більшості псалмів-переспівів* (І. Дзюба); *Але май терпіння дослухати до кінця (до кінця цього листа бодай) .. Твоя немилосердність стосується тільки тебе. Нею ти заганяєш себе в пастку* (М. Матіос).

НЕМИЛОСЕ́РДНО. Присл. до **немилосе́рдний.** *Погонич од злості передавав ті стусани коням, лупцював їх немилосердно гарапником попід черево* (І. Нечуй-Левицький); *Були там сердюки, хоч немилосердно скатовані, а все ж здорові, рослі, горді* (Б. Лепкий); *Перестрашена публіка немилосердно побільшувала ще всі ці вісті, хоч вони справді й без того були страшні* (М. Грушевський); *У повітрі стало душно, немилосердно пекло сонце* (Олесь Досвітній); *Рана гноїлась, зуділа немилосердно* (І. Багряний).

НЕМИЛОСЕ́РДО. Присл. до **немилосе́рдий.** *Якими немилосердо зневажливими були ці слова, як вони стискали серце, пекли душу, свердлили мозок!* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *Січневий мороз немилосердо обпікав обличчя, заходив у кожну шпарину* (з газ.); *Ровер скрипів немилосердо, шприхи пищать* (О. Лисяк).

НЕМИЛОСЕ́РДЯ, я, *с.* Жорстоке, безсердечне ставлення до кого-небудь; безжальність. — *Бо ж чого ви мені завжди таке страшне говорите?... Та того, що ви перелякані жорстокістю і немилосердям...* (Т. Осьмачка); [Д в о р я н и н:] *Своїм немилосердям Благословення у дочки віднявши, її закинув у чужий він край* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕМИ́ЛОСТИ́ВИЙ, а, е. Який не виявляє до людей милості (у 1 знач.). *Вийде* [Варка] *між люди — здається, .. що от оступлять її осудливі, немилостиві й праві́ї душі, й нікуди їй вже бігти буде...* (Марко Вовчок); *Полковник у такий спосіб уявляє мене, недаремно на його сонних вустах зацвітає така холодно-зневажлива усмішка, він упевнений і немилостивий, бо зумів узяти наді мною гору* (Валерій Шевчук); // Який виражає немилість, погане ставлення і т. ін. до кого-небудь. *Його* [Григорія] *гострого ока та немилостивого слова боялися усі, що почували за собою будь-яку провину* (М. Стельмах); *Вираз сумніву й підозри за хвилю згас від гострого сяйва царевичевого погляду, .. уста, тонкі й немилостиві, самі собою розтягнулися під довгими вусами, мовби прикриваючи передчуття зла* (П. Загребельний);

НЕМИ́ЛОСТИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **неми́лости́вий.** *Жорстокість, немилостивість, заздрість і нещирість отруюють душу, віддаляючи людину від істини й праведного життя* (з рел.-церк. літ.).

НЕМИ́ЛОСТИ́ВО. Присл. до **неми́лости́вий.** *А що вже наймита маленького, то він* [хазяїн] *поїдав немилостиво* (Марко Вовчок); *Марусяк не мав уже жадного авторитету. При нім критиковано і його самого, і його діяльність, і критиковано різко, немилостиво* (Г. Хоткевич); — *Предки їхні прийшли на землю нашу з війною і довго грасували тут немилостиво* (П. Загребельний).

НЕМИНУ́ЧЕ. Присл. до **немину́чий.** *Через три-п'ять років вона неминуче мусила погладшати, але зараз повнота була їй тільки за окрасу* (В. Підмогильний); *Зінька уявляє собі всю ту ганьбу, яка неминуче впаде на її голову, коли Прохор на ній не одружиться* (А. Шиян); *Зневолений жорстоким життям до твердих діл, які неминуче огрубляють душу, я намагався рятувати її від отупіння й здрібнення в спогадах* (П. Загребельний); — *Пам'ятайте, хто не йде вперед, той неминуче залишається позаду* (О. Довженко); // *у знач. пред. Слухав* [дід]*, як Зінько кахикає, дивився, як він дибає по хаті, і бачив, що неминуче коли не до Семенюка, то ще до якого .. знахаря вдаритися* (Б. Грінченко).

НЕМИНУ́ЧИЙ, а, е. 1. Якого не можна уникнути, обійти, обминути і т. ін., який обов'язково має настати, відбутися і т. ін.; невідворотний. *Все ж ти хоч бігай — не бігай неволі, А не втечеш неминучої долі!* (Я. Щоголів); *Сьогоднішня сутичка — тільки перший натяк на конфлікт, перший провісник майбутньої неминучої бурі* (М. Дашкієв); // Який невідворотно настає за певних обставин, умов, зумовлений ними. *В другій половині ночі шторм досяг такої сили, що катастрофа здавалась декому неминучою* (О. Гончар); *Навіть молоді дужі мисливці не насмілювалися появлятися поблизу собачої зграї, де на них чигала неминуча смерть* (А. Дімаров); *Захотілось кричати, оголосити про помилку, спробувати хоч так врятуватися від неминучої загибелі* (А. Кокотюха); // *у знач. ім.* **немину́че,** чого, *с.* Те, що обов'язково має наступити, відбутися і т. ін. [К а с с а н д р а:] *Бачте, воно завчасу краще привикати до неминучого* (Леся Українка); *Неминуче й невблаганне ходило вже близько біля княжича Святослава й Малуші, тільки вони цього не знали й не відчували* (С. Скляренко).

2. Який не проходить, не минає, не зникає; постійний. — *В сільському хліборобському господарстві ці дріб'язкові речі, цей клопіт — неминучі* (І. Нечуй-Левицький); *Кожне знає, що не любощі їм у голові, що не пусте що зводить їх докупи, а неминуча потреба* (М. Коцюбинський).

3. Без якого не обійтися; обов'язковий, неодмінний. — *І на пчіл поглянь: Є робучії, Але й трутні є Неминучії* (С. Руданський); *Студенти тісно сидять за столами, слухають, ніби виконують щоденну неминучу роботу* (В. Барка); // Потрібний кому-небудь; необхідний. *Обоє вже розуміли, що відтепер вони будуть завжди разом, що вони необхідні і неминучі одне для одного в житті* (О. Гончар).

НЕМИНУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Абстр. ім. до **немину́чий.** *Бульба стоїть вражений почутим .. Страшна дійсність постала перед його духовним поглядом у всій своїй суворій неминучості...* (О. Довженко); *Після того, як людина досягла перших космічних успіхів, настав час відмовитися від твердження про неминучість загибелі цивілізації навіть у найвіддаленіші часи* (М. Руденко); *Сніг нагадував про неминучість зими* (Г. Пагутяк); *У неї було стомлене обличчя мешканки передмістя, яка щоденно долає шлях від кінцевої до кінцевої з почуттям упокореної неминучості* (І. Роздобудько).

НЕМИНУ́ЩЕ, *розм.* Присл. до **немину́щий.** *Вже ж його неминуще оддавати* (Сл. Б. Грінченка).

НЕМИНУ́ЩИЙ, а, е. Який ніколи не минає, не втрачається, не забувається і т. ін.; вічний (у 3 знач.), постійний. *Життя увійшло вже в свої береги, знов набули свою неминущу ціну культурні вартості* (С. Єфремов); *Є одначе в минулому щось таке, що хочеться назвати неминущим, вічним, берегти як святиню і заповісти майбутньому, як нетлінний знак доблесті своїх предків, як дар їх нащадкам* (О. Довженко); *Без наявності найширшого синтезу годі створити образ великої узагальнюючої сили і неминущого, невичерпного змісту* (А. Малишко); *Звикаєш, не надаєш значення, доки це є, вважаєш, що це завжди й повинно бути, як вічний плин часу, як неминуща краса світу* (О. Гончар); *Всяке мистецтво, яке хоче бути досконалим і неминущим, має бути народним* (І. Дзюба); // *у знач. ім.* **немину́ще,** щого, *с.* Те, що ніколи не минає, не втрачається, не забувається і т. ін. — *Юна душа завжди шукає в житті щось істинне справжнє, тобто неминуще* (О. Гончар).

НЕМИНУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Абстр. ім. до **немину́щий.** *Могилу називали Сліпою. Була висока й гостра, одиноко мріла в степу, накликаючи в козацьких дозорців думки про минущість життя та неминущість слави* (Ю. Мушкетик); *Як символ мрії й віри, мистецтво справді має цю дивовижну властивість — утримувати в собі незнищенну цінність, її неминущість* (з навч. літ.).

НЕМИ́РНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **вое́нний.** *Такі умови співіснування опирів і людей у мирні часи. А в немирні опирі із мисливців стають здобиччю* (Г. Пагутяк); *Дідько лисий його зрозуміє, хто тепер вештається немирними шляхами, яких вурдалаків вигнала з потаємних лігвищ ця клята війна...* (В. Єшкілєв); // Який має недружні, ворожі наміри. *Кирило Розумовський від'їхав додому з твердим наміром триматися в своїй діяльності попереднього напрямку. Їдучи назад, нарвалися на немирних татар* (Ю. Мушкетик); *Уділ* [Ігоря] *межував з немирною Половеччиною і потерпав од неї чи не найбільше* (В. Чемерис).

2. *розм.* Несхильний до злагоди, дружніх стосунків і т. ін. (про людину). *Гриць сильний, але надто немирний; де зауважить, що в інших пожива знайшлася, забирає її собі* (В. Барка).

3. *розм.* Недружній, неприязний (про ставлення, відносини і т. ін.). *У нас у Львові спокій, хоч робітники раз у раз мирно демонструють свої немирні наміри* (І. Франко).

НЕМИ́СЛИМИЙ, а, е. Який не може бути, відбутися; якого важко собі уявити; неможливий. *Сергій розповів Наталці, як ще зовсім недавно завзято сперечався з її батьком, закидаючи йому всі мислимі й немислимі гріхи* (М. Дашкієв); *— Повернення до попереднього порядку вже, очевидно, буде немислимим* (М. Стельмах); *Матеріальна й ідеальна сторони обох знакових одиниць немислимі одна без одної* (В. Русанівський).

НЕМИ́СЛИМІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **неми́слимий.** *У п'єсі швейцарця Макса Фріша "Китайський мур" порушено проблему немислимості, неприпустимості атомної війни* (з наук. літ.); *Зенон спрямував свої зусилля на захист ідей Парменіда через розроблення оригінальних задач-головоломок, які доводили немислимість руху і змін* (з навч. літ.).

НЕМИ́СЛИМО. Присл. до **неми́слимий.** *Доля розпорядилася аж надто жорстоко, підкинувши немислимо важке випробування для перших, ще невпевнених, мов у немовляти, кроків гласності* (А. Михайленко); *Хати не пам'ятаю. Лише сині-сині очі матері. І пісні — сумовиті, дивні, немислимо глибокі* (О. Бердник); *Чомусь виринув йому з пам'яті Григорій Поліщук, його немислимо худе, костисте обличчя* (І. Нижник); // *у знач. пред. Вона не знала, хто такий Загорулько, а спитати про це було немислимо* (С. Журахович); *Заперечувати йому немислимо, а доказувати марно* (Б. Харчук).

НЕМИ́ТИЙ, а, е. 1. Який не мили; брудний. *Враз на крайнебі з'явилася хмарка: така невеличка, мізерна, немовби клубок або жмут немитої білої вовни* (Дніпрова Чайка); *В пекарні було неохайно .. На ослонах, на столі та припічку скрізь понаставлено немитого начиння — горщиків, мисок, ложок* (М. Коцюбинський); *В кухні не було тепер немитого посуду, все було впорядковано, навіть на вішалці висів новенький чепурний фартушок* (Б. Антоненко-Давидович); *Нещадно ганяла* [Шура] *неохайних за немиті руки, за нестрижені чуби, за брудні казанки* (О. Гончар); *Біля неохайної синьої хати були розкидані брудні, немиті каструлі й тарілки* (В. Нестайко).

2. Який не вмивався або не мився. *— Ми всі ходимо вже по тижневі немиті, а наші діти в'януть та гинуть зо спраги* (І. Франко); *Опецькуваті буковинці зацікавлено видивилися на немитого, нестриженого, заспаного й збентеженого хлопчака* (М. Андрусяк); *Чорна маса немитих па́нків суне безтолковою лавиною, здіймаючи гайворонячий галас на Андріївському узвозі* (О. Ульяненко).

НЕМІ́ВНИЙ, а, е, *діал.* Мовчазний, неговіркий. *Князь і сам, немов те ясне, невидне сонце, ніби розгніваний скривсь в намет із важких килимів. Мовчаливий* [мовчазливий], *як земля, немівний* (Н. Королева); *О рідна донько! Одноденне, Моє немівне янголя! Прилинь, прилинь сюди здаля, Торкнися ручкою до мене, Відчутним подувом пройди, Моє чоло прохолоди* (Яр Славутич).

НЕМІ́РНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **непомі́рний** 1. *Володіючи немірними й багатими землями, запорозькі козаки майже не займалися хліборобством* (Г. Колісник).

НЕМІ́РЯНИЙ, а, е. 1. Який не міряли. *Жадалося податися кудись подалі, на волю, де землі неміряні, не покраяні шматочками, аби лише працював* (О. Іваненко).

2. Який не піддається вимірюванню; дуже великий, неосяжний, безмежний. *Синьо-рожева хмарка вгорі пливла самотньо над неміряним степом* (Ю. Яновський); *А бажалося неміряного щастя, того, про яке мріяли вечорами довірливо розквітлі очі дівчат* (М. Стельмах); *Боролись ми. Боролись наші предки. Вже наших втрат неміряне число* (Л. Костенко); *Такий був тепер час у цих неміряних лісистих горах* (М. Матіос).

НЕМІ́РЯНО, *присл., розм.* Дуже багато, безліч. *Квартири у престижному районі коштують неміряно* (з газ.); // *у знач. пред. У них було землі неміряно* (Панас Мирний); *Про них тут ходять усякі розмови, ніби це насправді циганський король зі своєю сім'єю, ну там слуги, гарем, дітей неміряно* (Ю. Андрухович); *Французького ампіру на кожному аукціоні неміряно, і хапають один з-перед другого, аж гай гуде* (О. Забужко); *В неї було неміряно енергії, тому вона ніколи не стомлювалась говорити* (Любко Дереш).

НЕМІСЦЕ́ВИЙ, а, е. Який не стосується певної місцевості. *Всілякі делікатеси немісцевого походження в достатній кількості зберігалися в коморах* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який не народився, не живе або раніше не жив у цій місцевості. *Ніхто не знав, звідки прийшов у рибальське місто Григорій Матвійович Соболенко, але достеменно відомо, що він був немісцевий* (П. Загребельний); *Корчмар .. тяжко зітхнув: батяри! А коли побачив, що вони немісцеві, зайшливі, прибульці, то зітхнув ще раз* (В. Кожелянко).

НЕМІСЬКИ́Й, а́, е́. Який не живе, не розташований і т. ін. у місті (*див.* **мі́сто**[1] 1). *Трамвай довгенько плутався серед вузьких вуличок, тоді минав різні заводи й фабрики, забур'янені, якісь уже неміські двори, садки й городи* (В. Нестайко); *Єдиний зв'язок між володарями й підвладними, насамперед неміським населенням, існував у формі збору данини* (з наук.-попул. літ.).

НЕМІЦНИ́Й, а́, е́. 1. Який легко псується, ламається, руйнується і т. ін.; позбавлений міцності. *Грудьми й обличчям він приліг до костьольного муру, ноги розставив широко, щоб мати тривку опору на неміцній барикаді* (І. Франко); *Польського війська у передмісті було обмаль, а вали та засіки навкруг передмістя були невисокі й неміцні, і козаки, як весняна повідь, знесли всі перепони* (А. Кащенко); *Був березень, крига вже була неміцна, до того ж снаряди поробили багато ополонок* (В. Нестайко); *Якір з пароплава лежав у човні напоготові разом із цілим запасом тросів, такель-блоків і з якірною линвою, прихопленою неміцними стропами, які не дозволяють якорю повзти* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

2. Недостатньо сильний, здоровий (перев. про людину); досить слабий. *Сон хоч зміг неміцну стареньку, та спокою їй не дав* (Марко Вовчок); *Іншим разом Карл замилувався б прекрасним обличчям цього невисокого і, на перший погляд, неміцного, зовсім юного офіцера, але зараз він був вражений почутим* (В. Малик); // Який не відзначається міцністю (про здоров'я). *Вона й так, небіжка, неміцного здоров'я була, все хиріла та нездужала* (І. Франко); *Здоров'я моє доволі неміцне, от ледве-ледве пишу до Вас кілька слів* (М. Коцюбинський); // Який має невелику силу або свідчить про неї (про частини організму людини або тварини). *Неміцними ногами чвалав Трохим стежкою по саду* (І. Нечуй-Левицький); *Я й так боюсь, мамочко, що моє лихо відіб'ється на твоїх і без того неміцних нервах* (Леся Українка); *Воно* [хлоп'я] *.. покладалося тільки на себе, на свою мужність та самовідданість і з великою неохотою віддавало бодай частину тягаря, який обважнював ще неміцні плечі* (М. Дашкієв).

3. *перен.* Який не досяг високого ступеня вияву; неглибокий (про почуття, сон і т. ін.). *Дійшовши до дому вже майже вдосвіта, приліг* [Кирюха] *передрімати .. й занурився у неміцний химерний сон, переповнений видінь* (О. Ірванець); *Важливо те, що я вже міг спати. Сон був неміцний, тривожний із калейдоскопом сюрреалістичних сновидінь* (В. Кожелянко); *На відстані кількох сотень кілометрів їхні неміцні почуття розвіялися, як вранішній туман* (із журн.).

4. Який діє, дошкуляє з невеликою силою (про вітер, мороз і т. ін.). *Навіть неміцні весняні заморозки завдають великої шкоди аграріям* (із журн.).

5. Який містить у собі невелику кількість яких-небудь речовин (про напої, тютюн і т. ін.). *Неміцне молоде вино з червоних сортів винограду розширює судини, знижує рівень шкідливого холестерину, збільшує кількість еритроцитів і гемоглобіну, виводить радіонукліди* (з наук.-попул. літ.); *Людям із підвищеним тиском краще вживати неміцний зелений чай, замінити кофеїновмісні напої компотами* (з навч. літ.).

НЕМІ́ЦНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неміцни́й.** *Всього лишень п'ять чи шість з'єднувальних балок, зігнутих і надтріснутих, але це не попереламуваних, тримали повислу частину .. Неміцність цих зв'язок, полегшуючи перерубування балок, робила його* [корпус] *вкрай небезпечним* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *Злочинці потрапили до квартири через вікно, скориставшись неміцністю ґрат* (з газ.); *Неміцність і короткотривалість сну може бути спричинена перевтомою, переживаннями, стресом чи навіть серйозними недугами* (з наук.-попул. літ.); *Неміцність кавових напоїв зумовлена технологією приготування, а також якістю використаної сировини* (з навч. літ.); *Ознаками неякісних тютюнових виробів є їхня неміцність і нетиповий запах* (із журн.).

НЕМІ́ЦНО. Присл. до **неміцни́й** 1. *Зо два інші* [вінки], *сплетені неміцно, розірвалися зараз з самого початку і розплилися поодинокими цвітами по всій ріці* (О. Кобилянська); *В однім місці, де відпав глиняний корж, камінь у стіні ніби тримався неміцно* (В. Чемерис); *Налякані коні, кілька разів ставши дибки біля дерева, до якого були припнуті, якимсь дивом відірвали неміцно прив'язане повіддя й зі страшним іржанням рвонули в гущавину кущів* (О. Ірванець).

НЕ́МІЧ, мочі, *ж.* 1. Недостатність фізичних сил; слабість (у 2 знач.). *У XVI та XVII століттях мало хто із запорожців доживав до старості — всі гинули в боях або під час походів; коли ж кого минала ворожа куля чи шабля, то такий козак, відчувши свою неміч, несподівано зникав із Січі невідомо куди* (А. Кащенко); *Закривши очі, побув як у сні, щоб через спочинок перемогти неміч і спинити морок перед очима* (В. Барка); *Прийдіте, звірі і звірята, мурахи і мурашата, прийдіть оті, що по землі повзають і землю риють, заберіть у дитини страх і неміч, а поверніть відвагу і силу...* (Є. Гуцало).

2. Неспроможність, невміння, нездатність зробити що-небудь, протистояти чомусь; безсилля (у 2 знач.). *Бурунда трохи не сказився в своїй немочі, видячи гордість, чуючи насміхи тухольців* (І. Франко); *Першою свідомою думкою, що виринула по довгій хвилині отетеріння, було знову відчуття нашої безпомічності. Ми схаменулися й почули яскраво, виразно свою безборонність і неміч* (Б.-І. Антонич).

3. *розм.* Те саме, що **хворо́ба** 1. *Того та валка та не їде в дорогу, Що зломила неміч чумака-небогу* (Я. Щоголів); *Несосудного вдарив параліч. Він упав, охоплений тваринним жахом і скутий неміччю* (І. Микитенко); *Лиш очі, глибоко запалі в чорні очниці Дмитрикові очі, ще блимають благанням жити. Та тут-таки гаснуть від немочі* (М. Матіос); *Було тепер ясно: напала на деревце страшна невідома неміч* (О. Донченко).

НЕ́МІЧНИЙ, а, е. 1. Недостатньо сильний (про людину, тварину); слабий (у 2 знач.), безсилий (у 1 знач.). *Як став* [дід Улас] *старий, немічний, та ще й захорував до того, — так його й одпустили з двору, щоб не переводив даремно панського хліба...* (Панас Мирний); *Чи був* [Василь] *уже такий старий і немічний, що не міг ґаздувати, і вона має йти в найми?* (О. Кобилянська); *Шкапина була така немічна, що не витримала довгих торгів* (Є. Кравченко); // Який має невелику силу (про частини організму людини або тварини). *Доводилося зціплювати зуби, до краю напружувати волю, аби немічні м'язи пересунули обважніле тіло бодай хоч трошки* (М. Дашкієв); *— Побудь хоч трохи зі мною, — в благанні простягнула немічні руки* [Ганна]. *— Ще ж рано...* (М. Стельмах); *— Посидь. — Баба на палицю сперлася, на ноги немічні зіп'ялася, пошкандибала до мазанки* (Люко Дашвар); // Який виражає безсилість, слабкість і т. ін. кого-небудь. *Вигляд у неї був розгублений, немічний, лиця раптом покрилися наче вапном і губи посиніли, як у мертвяка* (Г. Епік); *Вранці, після таких ночей, він мав зовсім хворий, немічний вигляд* (Н. Рибак); // Те саме, що **хво́рий.** *— Я не могла прийти раніше, Інно, — відповідала Марія якимсь винуватим голосом. — Ти ж знаєш, що в мене мама немічна...* (Д. Ткач); *Лежить вона, висохла й немічна, у ліжку і слабим старечим голосом просить: — Дай мені води, дочко. Води...* (І. Цюпа); // *у знач. ім.* **не́мічний,** ного, *ч.;* **не́мічна,** *ної, ж.* Слабка, безсила, хвора людина. *Запальна штука — спорт. Вона захоплює і малого, і старого, і немічного* (Остап Вишня); *Лікар відіслав її відпочити, щоб могла потім із донькою змінити його біля немічної* (Н. Королева); *Незабаром до приватного лікаря чергами потяглися на візках і на милицях немічні і каліки* (Яків Баш); *Звідки беруть початок події, що змушують німого заговорити, немічного подолати велетня або й просто заклопотану щоденними турботами людину зупинитися серед метушні й глянути на світ іншими очима* (Е. Андієвська); // Який погано росте, малого розміру, не наповнений соками (про рослину); чахлий (у 2 знач.). *На лану ліворуч .. витикається де-не-де сухорляве, немічне кукурудзиння...* (Остап Вишня); *Вибирати ні з чого. Що не буряк, то немічний корінець, багатий лише на гичку* (М. Руденко).

2. Неспроможний, нездатний зробити що-небудь, упоратися своїми силами з чимсь; безпорадний. *Скільки разів мені потім в житті доводилось спостерігати, як юнаки з очевидною ерудицією .. виявлялися безпорадними і немічними, коли режисерська паличка переходила до їхніх рук* (О. Довженко); *— Доки ми будемо отаке терпіти? .. що ми, як сліпі кошенята, нічого не можемо вдіяти проти них. Чи, може, ми такі кволі та немічні?* (А. Шиян).

3. *перен.* Незначний, слабкий силою свого вияву. *З неї* [хмари] *неохоче вивертався немічний грім* (М. Стельмах); *Місяць вже ховався по той бік муру парку й немічним скісним промінням освітлював просіку й палац* (Ю. Смолич);

Немічного голосу його не чути за басами, але по скривленому ротові видно, що він також співає (Григорій Тютюнник); *В хисткій тиші моря зароджувався той звук, у далекій далечі, ще зовсім кволий і немічний, ще тільки натяк на звук, мовби шелест або тихе зітхання* (П. Загребельний); // Ледь помітний. *Журба на мить розгубився, але швидко переміг розгубленість, видавив немічну посмішку* (Г. Епік); // Тьмяний (про світло, вогонь і т. ін.). *Слаба лампа кидала на неї свої немічні блиски і золотила космики сивого волосся, що в неладі добувалися з-під розхристаної хустки* (Б. Лепкий); *Сірник спалахнув тріпотливим блідим вогником. Його немічне світло заколивалось на крейдяному обличчі Улянки* (О. Донченко); *Максим слово в слово повторював у пам'яті слова тієї листівки, написаної на клаптику паперу при немічному світлі каганця* (Н. Рибак).

4. *перен.* Незадовільний, художньо недосконалий, позбавлений майстерності, довершеності і т. ін. *Ближче чути: тихий глухий старечий голос сипав якісь немічні жарти* (С. Васильченко); *Як не крути, як не одурюй себе, а доходиш висновку, що єдине, чому щиро віддався в житті, — оці зошити, оці немічні записи, які я зву для самовтіхи романом* (В. Дрозд).

НЕ́МІЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **не́мічний.** *Сила і немічність, — Все тут* [на кладовищі] *уляглося, Все пішло у вічність* (Я. Щоголів); *Дурдуківського, зважаючи на його вік та немічність, порядком гуманності достроково випустили з ув'язнення, й він став справжнім затворником* (Б. Антоненко-Давидович); *Хотіли настановити Гаркушу волосним старостою — відмовився, зіславшись на немічність, вже ноги, мовляв, не носять* (О. Гончар); *Були* [січовики] *як діти: то хоробрі до безрозсудності, то безпорадні до немічності* (Ю. Мушкетик); *Колеса об пісок нашіптували йому про немічність старості* (Г. Колісник); *Про нерозвиненість громадянського суспільства свідчить слабкість політичних партій, немічність та безпорадність громадських об'єднань, заангажованість засобів масової комунікації* (з публіц. літ.); *Немічність своїх уривчастих висловлювань надолужував* [Стецько] *непогамовною добротою, що вирівнювала всі недолугості його розповіді* (Е. Андієвська).

НЕ́МІЧНО. Присл. до **не́мічний.** [П а н с а *(немічно спираючись на Люцієву руку):*] *Мій сину, нехай тебе благословлять боги...* (Леся Українка); *Цюкає сапою Федорка. А самій здається — немічно, мляво якось цюкає...* (А. Головко); *Троян немічно розвів руками, а губи йому випнулися вперед, ніби він хотів щось сказати й не міг* (С. Добровольський); *Левко озирається довкола, зітхає немічно худими грудьми і манить Марфу пальцем за пошту* (Григір Тютюнник); *Немічно блимала під стелею лампочка* (О. Донченко); *Коли ж дійшлося до письма, виявилось: одне не пасує до іншого, не клеїться, звучить немічно, неприродно* (Б. Левін).

НЕ́МНИЙ, а, е, *діал.* Неповороткий, неметкий, немоторний. *Яка ти немна* (Номис).

НЕМО́В[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Уживається для приєднання порівняльних зворотів і порівняльних підрядних речень; мов, наче, неначе, ніби. *Хлопці билися із собою, немов півні* (Марко Вовчок); *Кострубаті й присадкуваті верби .. чіплялися оголеним корінням за землю, немов хижий птах загнав пазури у здобич* (М. Коцюбинський); *Василько сидить на полу коло вікна, немов дивиться на місяць, як він срібні свої ріжки вистромив над вербами* (С. Васильченко); *Дівчина, обсипана квітками, Іде, немов пливе лебедонька в воді* (М. Рильський); *На економовому обличчі, немов чорні жучки, сердито ворушаться бородавки* (М. Стельмах); *Настя водила мене колись тут за руку, немов дитину до школи, й розказувала* (І. Андрусяк).

2. *з'ясувальний.* Уживається для приєднання підрядних речень способу дії, з'ясувальних, означальних. *Здалось, немов отут передо мною висіло чорне довге щось* (П. Тичина); *Серед солдатів чутка розійшлась, Немов по радіо учора відкілясь Передали, що кінчилась війна* (О. Підсуха); *Худий, наче мощі печерських святих, він лежав у своїй келії, немов прикутий до постелі, й схожий був на мерця* (Р. Іваничук); *Ноги в нього працювали так, немов у них була схована гідравліка* (П. Загребельний).

НЕМО́В[2], *част. власне мод.* Уживається для вираження неповної достовірності, сумніву, непевності і т. ін. щодо висловленого в реченні. *Дим став немов густішим, до нього примішалося ще щось* (Г. Хоткевич); *Коли маєток серед численних спалахів засяяв своїми білими колонами, Денис немов і справді побачив свого брата, що звівся серед темряви степу вже не простим рибалкою з-над Бугу, а могутнім нездоланним воїном* (О. Гончар); *Всередині контуру простір немов затягло молочно-білою імлою, а зовні запанувала суцільна чорнота* (О. Авраменко).

НЕМО́ВБИ[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **немо́в[1]** 1. *Панотець вертівся на лаві, немовби сидів на грані* (Л. Мартович); *Після рибалки дід Захарко запалював цигарку і довго сидів біля хати на колодці, дивлячись в одну точку, немовби на поплавок* (О. Довженко); *Дід такий високий, що врівні з танком, який, здається, ось-ось покладе йому на плече своє витягнуте вгору жерло, немовби грізний птах пригорнеться шиєю* (Є. Гуцало); *У помешканні стало так тихо, немовби вони потрапили у світанок мезозойської ери* (С. Процюк).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **немо́в[1]** 2. — *Щось мені приверзлося чудне — Бог знає, проти чого. Причулося, немовби десь мої хрещеники голосять: "Тату, укрийте нас!"* (С. Васильченко); *Побачив тільки величезну калюжу, так немовби пройшла добряча злива* (А. Дімаров).

НЕМО́ВБИ[2], *част. власне мод.* Те саме, що **немо́в[2].** *Чубенко помалу взяв із стола свої папери й планшетку, засунув до кобури револьвер і немовби не помітив, що його наган без патронів* (Ю. Яновський); *Він немовби глумився з мене* (Л. Смілянський); *Ми немовби всі хотіли згладити перед учителем ту неприємність, що сталася з хлібом, показати свою до неї байдужість і готовність до навчання* (І. Кирій); *Величезна сковорода шкварчала, булькала, сичала і навіть немовби зітхала, розповсюджуючи довкола себе такі запаморочливі запахи, що голова йшла обертом* (П. Загребельний).

НЕМО́ВБИТО[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **немо́в[1]** 1. — *Зараз, зараз, сватоньку, — скрикнула Лисичка, немовбито її кликано* (І. Франко); [П р я х а:] *Король узяв* [дівчину] *як панну до палат, за царедворку до своєї жінки, і шанував, і працею не мучив, і винайшов забутий герб якийсь, немовбито вона таки шляхетна* (Леся Українка); *Професор Шпіцер дивився крізь вікно, немовбито його й не було* (Б. Лепкий).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **немов**[1] 2. *Йому здалося, немовбито він опинився в кам'яній замурованій гробниці* (І. Франко); — *Треті оповідають, немовбито з останками своїх вірних до Потоцького пішов* [гетьман] (Б. Лепкий).

НЕМО́ВБИТО[2], *част. власне мод.* Те саме, що **немо́вби**[2]. *Вона його щиро кохає, що прагне і себе, і коханого Вільгельма витягнути "з тієї калюжі", тобто з салону Аделі, де досі вона перебувала немовбито тільки заради його товариства* (І. Франко).

НЕМО́ВКНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **невмо́вкний.** *Полтавщино! Я пізнаю твій голос, Коли кують немовкні зозулі І в колос пророста пташиний щебет* (В. Стус).

НЕМОВЛЯ́, я́ти, *с.* Дитина віком до року. *Від'їжджаючи, він покинув їх* [дітей] *майже немовлятами* (І. Франко); *Пригорнувши до себе двомісячне немовля, раптом заквапилася* [Горпина] (З. Тулуб); *Там, зморщивши буряково-червоне личко і нічого не підозрюючи про земні діла, солодко спала чистим сном немовляти новонароджена* (О. Гончар); *Якась дівчина провезла повз них немовля в колясці. І, звичайно, в ротику немовляти соска* (М. Руденко); *Вона безумно, безумно хоче другої дитини, Ігорчик уже великий, і вона ладна цьомати й м'яти кожне зустрічне немовля у візочку* (О. Забужко); * У порівн. *Я відчув, що я безпомічний, як немовля* (Ю. Яновський).

НЕМОВЛЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **немовля́.** *Немовлятко кавчало од нестямної болі* [нестямного болю] (Панас Мирний); *А немовлятко неначе хотіло розважити матір: випручає рученята, гукає до неї та сміється...* (А. Кащенко); *Дитинка в колисці спить. Цвіте немовлятко хороше, що й міри нема його красі. І мати легенько, кінчиком постола колиску на полозках, — як саночки, — гойдає* (Н. Королева); — *Даниле! Чуєш, Даниле, їдьмо додому!* — *смикала Горпина Коржа, пригортаючи до себе немовлятко* (З. Тулуб); *Віруня просить повести її до хлопчика, до її немовлятка, хоче бодай глянути на нього* (Д. Бедзик).

НЕМОВЛЯ́ТОЧКО, а, *с.* Пестл. до **немовля́тко.** *Ох, якби ж хоч одно, хоч найменше зо мною зосталось, те дитяточко любе, моє немовляточко рідне!* (Леся Українка); *Отак помстилася мудра княгиня Ольга. Але що ж воно винне, оте древлянське немовляточко, що згоріло в лозовій колисці?* (Л. Костенко); * У порівн. *Сідає* [Маруся] *коло неї.., пестить, як хоре* [хворе] *немовляточко* (Г. Хоткевич).

НЕМОВЛЯ́ЩИЙ, а, е, *рідко.* Який не вміє говорити. *Хоч дитина немовляща, І воно вгадає Твої думи веселії...* (Т. Шевченко).

НЕМО́ВЧНИЙ, а, е. Який звучить безперервно, постійно, який не замовкає, не вщухає; безугавний. *Гомін вулиць многооких, Як плеск немовчної води, І ратних подвигів високих Та болю смертного сліди* (М. Рильський); *Немовчна канонада гула, наче грім у тропічну зливу* (Ю. Смолич); *За Четвертою сотнею по немовчному шляху поспішали кудись одна за одною машини, зблискуючи в напівсутінках тьмяними фарами* (Микита Чернявський).

НЕМО́ВЧНО. Присл. до **немо́вчний.** *Немовчно тікали маленькі хвилі пересохлого потоку* (Г. Хоткевич); *На лівому флангу* [фланзі] *все ще гуркотіли немовчно кулемети* (Ю. Смолич); *Є напис: нищений роками, Він залишивсь, хоч неясний. За дивними його значками Дзюрчить у мармурі вода; Вона холодними сльозами Немовчно ніч і день спада* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

НЕМО́ГА, и, *ж., рідко.* 1. Стан остаточної втоми, повного безсилля; несила (у 1 знач.). *Вчуваючи свою немогу, кінь відмовлявся виходити зі стайні, жалібно дивився в очі господарю* (із журн.).

2. *у знач. пред.* Неможливо, немає сили, змоги; незмога, неспромога (у 2 знач.). *Несила, немога, коханий, Минуле вернути назад* (М. Старицький); *Обійнять навік немога,* — *Обійму на час... Доки світ, тяжка дорога Не розлучить нас* (П. Грабовський); *Образливе слово гналося за ним, мов лютий пес. Від нього втекти немога, немога сховатися* (Ю. Мушкетик).

НЕМО́ДНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає моді. *Баронеса любила його* [несесер] *і не могла обійтись без нього, дарма, що він немодного фасону і злинялої барви* (Леся Українка); *Малий, круглий, в немодних черевичках на ґудзиках, послухав* [професор] *у Аркадія пульс* (Ірина Вільде); *Від одягу струменів ледь уловимий запах бузку. Зовсім немодний, без екзотичних домішок, мабуть, нестійкий, недорогий, але дуже зворушливий* (І. Роздобудько); // Який не дотримується модних тенденцій (про людей). *Вранці прийшла Ольга Павлівна, вона хоч і немодна жінка, але мені сподобалась* (Є. Кононенко).

2. Який не має загального визнання, неактуальний у певний період. — *Я геолог. Хтось мені днями казав: немодна галузь науки* (Н. Рибак); *Напевно, можна описати і сумну історію батька-одинака, але це більш камерний варіант, бо і в житті не надто часто трапляється, і загалом не дуже переконливий. Та і в світлі останніх гендерних досліджень немодний* (Н. Сняданко).

НЕМО́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **немо́дний.** *Її* [Дарці] *анітрохи не соромно за таткову немодність* (Ірина Вільде); *Надійність мого стола може бути .. непотрібною потім, колись, для когось, хто усвідомить його вік, немодність, громіздкість і кому нічого не скажуть подряпинки, плями, цятки, обдерта політура* (Н. Бічуя).

НЕМО́ДНО. Присл. до **немо́дний.** *Бо я якась така... нав'язливо-апокаліптична... занадто архаїчна... немодно моралізаторська* (М. Матіос); // *у знач. пред. Ви повинні заробляти собі на життя пером, поете Іщенку, бо для митця шкідливо та й немодно бути бідним, минули шароварно-народницькі часи, епоха каганців і пафосу* (С. Процюк).

НЕМОЖЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який не можна здійснити, виконати, дістати, добитися і т. ін.; нездійсненний. *Вона благала усіх родичів навколішках, цілуючи руки, обіцяючи все можливе і неможливе, аби Зоню не відправляли з двора* (Леся Українка); *Щасливо, друзі, вам у казку долетіти, До неможливої дістатися мети!* (М. Рильський); *Він цілком усвідомлював, що втеча через підвал майже неможлива, але водночас не міг відігнати від себе спокусливого бажання обдумати план такої втечі* (П. Загребельний); *Подобатися всім без винятку виявилося неможливим* (Ю. Андрухович); // *у знач. ім.* **неможли́ве,** вого, *с.* Те, чого не можна здійснити, виконати, дістати, добитися і т. ін. — *Я йому розтлумачив усе, але ж не вимагайте од мене неможливого* (Ю. Винничук); *Можливо, їй просто дуже боліло в цю мить, коли вона збагнула, що от і її покинуто, неможливе сталося, чи, радше, замислене збулося* (О. Забужко); *Людство можна врятувати — не існує неможливого* (Любко Дереш); // Який не може бути, існувати, відбуватися. — *Ти ніяк не можеш зрозуміти, що без інтелігенції, без науки неможливий роз-*

виток суспільства (Григорій Тютюнник); // Який важко уявити; немислимий. *Князь почував, що життя без Софії стало для нього неможливим, і думка одружитися з нею запанувала над ним безповоротно* (Леся Українка); *— Він мені такий дорогий і такий необхідний в житті, що страх за нього — це, по суті, страх за саму себе, за своє життя, просто неможливе без нього* (А. Головко); *Преподобний батечко Флоріан передбачив усі можливі й неможливі небезпеки й несподіванки і з метою відвернення будь-якої з них молився Богові відповідну кількість разів* (М. Білкун).

2. Дуже поганий, неприємний і т. ін. *Веду дуже одноманітне життя, бо тут неможлива погода, щодня дощі такі сильні, що Черемош розлився, і я одрізаний од цілого світу, од пошти і од людей* (М. Коцюбинський); *Він поклав під ніс Матросові шматок ковбаси – від неї йшов неможливий дух часнику* (І. Микитенко); *— Коли я чую його неможливий жаргон, — сердито сказала Аліна, — я готова тікати безвісти!* (Ю. Яновський); // Надзвичайно сильний, великий силою свого вияву. *У цій неможливій тісноті проскакував часом, занявши* [зайнявши] *всю вулицю, новий фаетон під білим парасолем* (М. Коцюбинський); *Дим устилає площу, вона вся в вогнях, дихати нічим і ґвалт стоїть неможливий* (Л. Смілянський); // У якому не можна працювати, здійснювати що-небудь; надзвичайно несприятливий (про умови, обставини і т. ін.). *На цій планеті існують велетенські поклади радіоактивних елементів .. Ясно, що органічне життя за таких умов цілком неможливе* (В. Владко); *Оперувати доведеться в найважчих, майже неможливих умовах. Та все одно зважитися* (М. Дашкієв); // З якого не можна або дуже важко вийти, надзвичайно скрутний (про становище). *— І хто він* [спритник]*? — Ви з Одинцем. Зменшили наполовину кошторис і поставили мене в неможливе становище, Павле Андрійовичу* (Ю. Мушкетик).

3. *розм.* Який викликає велике незадоволення у кого-небудь, якого важко витримати (про людину); нестерпний. *— Ну, от — тепер сльози! — А чого — хто його зна! — Того, що ти сьогодні неможливий! — відмовила плачучи молодиця* (Б. Грінченко); *— Признатися, він став просто неможливий у своїх взаєминах із людьми* (О. Іваненко); *— То й мене візьміть у експедицію! — Ні, ти просто неможливий!..* (А. Дімаров); *— Ти неможливий! — зірвалася з місця Фрузя, але за мить уже припадала до Бумблякевичевих грудей* (Ю. Винничук).

○ **(1) До неможли́вого (до неможли́вості),** *у знач. присл.* — надзвичайно, дуже. *Страшне, схудле до неможливості обличчя* [сина] *побачила вона в ту одну мить* (Г. Хоткевич); *Нарешті ми досягли берегів Пао .. Зелені до неможливого дерева й зовсім червона земля...* (Ю. Яновський); *Це була стара дівка, до неможливого кістлява* (З. Тулуб); *Сергій мовчки слухав, то бліднучи до неможливого, то вогнем спалахуючи, і тоді гаряче полум'я заливало його юне, свіже обличчя* (Б. Левін); *Вона пильніше подивилася на чоловіка з випещеним пласким обличчям, загостреним до кінця, здавалося, аж до неможливого* (О. Ульяненко); *Поки я гуляла парком, у голову лізли до неможливості дурнуваті фантазії* (Любко Дереш).

◊ **Річ неможли́ва** *див.* **річ**[1].

НЕМОЖЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неможли́вий** 1. *Неможливість якось виправдатися, розуміння того, що Оксана сказала правду, найбільше злостили його* (В. Собко); *Порушення рівноваги між фізичною енергією та станом духу, — неможливість видертися з кола муки, оголило серце: Сава чувся нещасним* (Г. Колісник); *Буваємо нетерплячі й по-дитячому впевнені в неможливості порушити нашу волю* (Валерій Шевчук); *Цей чоловік пробурмотів щось про свої почуття, про неможливість жити без неї, Яніни* (В. Лис).

○ **До неможли́вого (до неможли́вості)** *див.* **неможли́вий.**

НЕМОЖЛИ́ВО. 1. Присл. до **неможли́вий.** *У нещасної дівчини сухоти, виглядає неможливо, але симпатична* (М. Коцюбинський); *Її нерви за літо не дуже-то поправились, і нам всім неможливо тяжко було витримати з її нервовими капризами* (Леся Українка).

2. *у знач. пред.* Не можна, немає сили здійснити, виконати. *Тепер лиш помста! Помста, помста! Кривава, безпощадна, жорстока! І біг би сю хвилю, аби нагнати, аби зубами в серце в'їстися, але ж це неможливо!* (Г. Хоткевич); *Ад'ютант був люб'язний, неможливо було не бачити його щирості* (Б. Левін); *Неможливо було визначити колір її широко розставлених очей* (В. Єшкілєв).

3. *у знач. пред.* Не можна, немислимо. *Вся вона була така радісна, юна, що не замилуватися нею було неможливо* (В. Собко); *— Нелегко знайти, неможливо знищити того, кому симпатизує народ!* (О. Гончар); *По самій лише історії хвороби встановити істину буде майже неможливо* (Є. Кононенко); *Розмовляти було практично неможливо, хіба обмінюватися короткими фразами, голосно повторюючи їх* (Г. Вдовиченко); // Не може бути. *Неможливо, одначе, щоб речі в ніщо обернулись* (М. Зеров).

◊ **Ва́жко (неможли́во) переоціни́ти** *див.* **ва́жко.**

НЕМО́ЖНИЙ, а, е, *заст.* Безсилий, безправний або бідний. *Гріх великий відмовити неможній людині, коли та допомоги просить* (з рел.-церк. літ.); // *у знач. ім.* **немо́жний,** ного, *ч.* Про безсилу, безправну або бідну людину. *Гнилий Тікич Кров'ю червоніє .. А над ним палають І хатина, і будинок; Мов доля карає Вельможного й неможного* (Т. Шевченко); [В а с и л ь:] *Закипіло тоді моє серце, запеклося; .. пішов боронити малосилих та неможних від дуків могучих, від панства лихого...* (Панас Мирний); *Поки небо стоїть над землею, ні вельможний, ні неможний не сміє ламати закону, на якому стоїть сім'я; ніхто не сміє зрікатися обов'язку — помагати матері, як вона носить дитя під серцем* (В. Барка).

НЕМОЛОДИ́Й, á, é. Який досяг середнього віку, зрілих літ. *Проживав у нас довго собака Пірат. Це був великий на зріст, немолодий вже, поважний і серйозний пес* (О. Довженко); *Незабаром в передпокій увійшла рішучою ходою немолода лікарка* (М. Стельмах); *Високий, далеко немолодий чоловік, який не змарнував своїх сил у надмірностях, — так виглядав Ващенко* (М. Руденко); *Говорив цей немолодий міліціонер урівноважено, неквапно* (Г. Усач); *Я знав цього вже немолодого, десь років три чи чотири по шостому десятку, чоловіка, з наполовину сивою, наполовину чорною акуратно підстриженою борідкою, стомленими печальними очима і хрипкуватим басом* (В. Лис); // Який є невід'ємною ознакою людини такого віку. *Злість, переляк разом струснули немолоді кості вельможного пана, положили його на ліжко, з ліжка на стіл, а з столу в домовину...* (Панас Мирний); *Повз Романа на легких санчатах проїжджає за-*

кутаний башликом судовий пристав. Його немолоде грубе обличчя байдуже, мов у кам'яної баби (М. Стельмах); *Тепер у відповідь на дзвінок у двері зразу почулися поквапливі кроки і немолодий скрипливий голос* (І. Росоховатський); — *Пан Насінчук тепер має інший телефон, — відповідає немолодий жіночий голос* (А. Кокотюха); // Характерний для такої людини (про вік, роки і т. ін.). *Невважаючи на свій немолодий вік, він був ще зовсім свіжий на виду чоловік* (І. Нечуй-Левицький); *Незнайомець був у спортивному костюмі, у кедах. Але віку вже немолодого, швидше навіть похилого* (В. Нестайко).

НЕМОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Який ще не молотили. *Палахкотить у ранкових святочних туманах монастирська клуня, напхана немолоченим збіжжям* (У. Самчук); *В Змія на току пшениця, Немолочена пашниця, Всю її, покіль він спить, Мушу я обмолотить* (Л. Первомайський); *Що таке ожеред..? Це — велика, відповідним чином укладена купа соломи, сіна або немолоченого хліба, скирта, врешті* (В. Чемерис); *Сьогодні немолочені полукіпки були вже далеченько від гарману* (Ю. Логвин).

НЕМОРА́ЛЬНИЙ, а, е. Який порушує, не вкладається в правила, вимоги, норми прийнятої моралі, суперечить їй; аморальний. — *Я хочу сказати тобі одверто... Ти — людина глибоко неморальна, негарна й жорстока. Ти хитрий і вмієш ховати себе, але тебе все ж таки видно* (В. Винниченко); *Розповідала* [мати] *чоловікові, батькові своїх дітей, про їхні неморальні вчинки...* (Т. Осьмачка); *Отець Теліховський написав донесення митрополитові про неморальну поведінку бунтівного питомця* (Р. Іваничук).

НЕМОРА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **немора́льний.** *Молоді письменники не зупинялися перед .. неморальністю, а декому здавалось, що вони навіть залюбки малювали ті темні, патологічні сторони життя* (І. Франко); *О.* [отець] *Альойзій аж почервонів зі зворушення. Ще з більшим завзяттям доказував Миколі про неморальність перекупства* [під час виборів] (Л. Мартович); *Демократія розведе безкінечні балачки про неморальність озброєння і вбивства, а тиран, виходячи з потреб моральності вищого порядку, зробить усе, щоб його народ володів зброєю, кращою, ніж вороги* (П. Загребельний); *Ті* [священики] *говорили більше про політику, пописували щось до газет і часописів, але не думали про те, як утримати народ від неморальності* (Г. Пагутяк).

НЕМОРА́ЛЬНО. Присл. до **немора́льний.** *На думку вчених, атеїсти більш схильні поводити себе неморально, ніж віруючі* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. пред. На її гроші я закладу собі ґрунт для кар'єри... гм... Правда, воно якось неморально. Але тепер світ не такий, щоб дуже церемонитись з моральністю* (І. Нечуй-Левицький); — *Без любові я не хочу женитися .. Це неморально* (О. Кобилянська); — *Це неморально, папуню, — важно й повчально каже Труда і, лукаво примружившии одне око, тоненько тягне вино з чарки* (В. Винниченко).

НЕМОТИВО́ВАНИЙ, а, е. Те саме, що **невмотиво́ваний.** *Полишав* [В. Шекспір] *багато мотивів старої комедії, так що події декуди являються немотивованими або слабо мотивованими* (І. Франко); *З двох найпоширеніших способів вив'язатися перед собою з немотивованої неприязні до того, хто зробив нам добро, — забути добро або ж умотивувати неприязнь, — він інстинктивно обрав другий* (О. Забужко).

НЕМОТИВО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **немотиво́ваний.** *Міф — одна з тривких підстав людської культури, .. носій загального і незаперечного в певному колективному досвіді, глибин "колективного підсвідомого"; його немотивованість є знаком його сакральності* (І. Дзюба); *Морфологічна немотивованість роду невідмінюваних іменників — назв тварин зумовила закріплення загального принципу, за яким усі іншомовні іменники невідмінюваного типу належать до чоловічого роду* (з наук. літ.).

НЕМОТИВО́ВАНО. Присл. до **немотиво́ваний.** *Викладачка Кукіна немотивовано ображалась .. геть на всю групу* (А. Санченко); *Напередодні свят торгові мережі немотивовано завищують ціну на більшість продуктів* (з газ.).

НЕМОТО́РНИЙ[1], а, е, *спец.* Не оснащений мотором. *Водії неморних транспортних засобів повинні дотримуватися правил дорожнього руху* (із журн.); *Залізничний немоторний рухомий склад постійно перевіряють та оновлюють* (з газ.).

НЕМОТО́РНИЙ[2], а, е. Неспритний, неметкий, нерухливий. *А як був він одним з перших її дітей, то й сам уже був дуже старий та немічний, а через те й немоторний* (з казки); *За народними уявленнями, чимало міфічних істот неморні й незграбні, тому люди боялися їх ще більше* (із журн.).

НЕМОТО́РНИЙ[3], а, е. Не пов'язаний із руховими психофізіологічними процесами. *Досить часто немоторні симптоми домінують у клінічній картині захворювання* (з наук.-попул. літ.); *Багато патологій характеризуються як моторними, так і немоторними проявами* (з навч. літ.).

НЕМОЦЕ́ННИЙ, а, е, *діал.* Непосильний, нестерпний. *У неї була немоценна болість* (Сл. Б. Грінченка).

НЕМОШНИ́Й *див.* **не́мощний.**

НЕМО́ЩЕНИЙ, а, е. Який не мостили, не вимостили каменем (про дорогу, майдан і т. ін.); небрукований. *Валка возів поволі тягнеться глибокою, виїждженою, немощеною дорогою з пригірка на пригірок* (У. Самчук); *Була тут ціла тисяча вуличок, немощених і покручених, тісно сплетених провулками, витиналися паркани, тини й кам'яні загорожі* (Валерій Шевчук); *Ми завернули у вузеньку немощену вулицю, з обох боків тісно обліплену біленими будинками з високими дахами, фронтонами* (С. Андрухович).

НЕ́МОЩІ, ів, *мн., заст, розм.* Те саме, що **не́міч.** — *На кого ж ми тепер зостаємось? і хто нас у старості та немощах догляне? — питала ще таки Настя* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І що ближче було до кінця служби, то більше й більше облягали його всякі старечі немощі: то ноги вночі судомить, то діймають ревматичні болі, то кашель не дає спокою* (Б. Антоненко-Давидович); *Їхні* [палаців] *господарі .. пускались у трахомний відсвіт ресторацій і вертепів, де проживали останні банкноти і наживали розтління духу та немощі тіла* (М. Стельмах); *Тебе цькуватимуть нишком з-за рогу й прилюдно в гурті (в гурті найлегше цькувати людину), а там, де не втнуть укусити, отруївши тобі кожен крок, кожний порух, насміхатимуться з твоєї сердечності як із дурощів і немощів* (Е. Андієвська); *Мабуть, великі літа, якщо без старечих немощів, мають щось спільного із дорогим вином багатолітньої витримки* (Г. Колісник).

НЕ́МОЩНИЙ, *рідше* **НЕМОШНИ́Й,** а, е, *заст.* Немічний, безсилий. *Там і хлопців нема, одним один дідусь, старий та немошний* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І немощну мою душу за світ посилаю* (Т. Шевченко); *Нападав її якийсь гнів немошний* (Марко Вовчок); *Чому не всі так ставляться до мого народу, як ця старенька немощна вчителька?* (Б. Антоненко-Давидович); *— Діла много, а сама я стара й немощна стала, чую вже й кінець свій, люди* (С. Скляренко).

НЕМРУ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **невмиру́щий.** *Досі вважається, що стожильна Ягничева живучість, його немрущий дух, могутнє силове поле його натури визначили тієї ночі долю всього екіпажу* (О. Гончар); *Там дід живе, той самий дід Галерник, немрущий дід, самітник і химерник* (Л. Костенко).

НЕМУ́ДРИЙ, а, е, *розм.* 1. Який має звичайні розумові здібності та невеликий життєвий досвід. *Верига боязко зирнув на Кривоноса; за козацьку честь він міг і шаблею повчити немудрих гречкосіїв* (П. Панч); *Шабля висить на гілляці, козак, вусатий і з чубом, грає на кобзі. Невинна данина від щирого серця немудрого майстра місцевій українській тематиці* (В. Домонтович); *Тільки немудрі жінки думають, що вбрання — це все. Навпаки, яскрава одіж лише збиває чоловіків з пантелику, відволікає їхню увагу від того, що дано природою* (М. Циба); *Господарство занепало, родичі зазіхали на добро немудрої вдови* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **нему́дрий,** рого, *ч.* Людина із звичайними розумовими здібностями. *Дознаються небожата, Чия на вас шкура, Та й засудять, і премудрих Немудрі одурять!* (Т. Шевченко); *— Батьку отамане, — врешті зважився заговорити, — вибачайте мені, немудрому* (Р. Іваничук); *— Піду по того немудрого, — каже мольфар* (І. Карпа).

2. Нескладний, простий, не витончений. *Можна покликать Галю з гітарою .. Немудра її гра, немудрий спів її, але так сладостно* [солодко] *спочивати під ці прості згуки* (В. Винниченко); *Дудник квапився хутчій скінчити свій перерваний розмовою немудрий туалет* (Я. Качура); *Спасибі, милі пташенята, .. За те, що ваш немудрий, чесний спів Дас нам стільки втіхи й насолоди!* (Л. Дмитерко); // Простий своєю будовою, своїм обладнанням, складом і т. ін. *Чи пташину яку спіймає котрий* [хлопець], *чи змайструє яку немудру іграшку, та ще як нема в своїй сім'ї малечі, — ото й несе в школу Павлуші* (А. Головко); *Дідусь робив людям вулики і лагодив немудру сільську машинерію* (М. Стельмах); *Дід сидів, розплутував на колінах своє немудре рибальське начиння — волосінь, гачки, поплавки* (В. Близнець); // Який легко можна зрозуміти, сприйняти, засвоїти. *Ярина була добріша за Одарку і показала Василині немудру справу коло самовара* (І. Нечуй-Левицький); *Так іноді поеми всі віддав би За кілька слів нерівних, гарячкових, Повитих гнівом, радістю, любов'ю, Немудрих слів, сильніших за премудрі!* (М. Рильський); *Він думав про нових товаришів, про роботу з приємністю і йшов у гараж поспішаючи, наче боявся не застати там ні людей, ні своєї машини, ні немудрої своєї роботи* (О. Сизоненко); // Позбавлений будь-якої розкоші, багатства. *Вуйко встиг давно вже пообідати свій немудрий обід, відпочив трохи й косу підклепав...* (Г. Косинка); *Невеличкий похідний чемоданчик Борового було вже зібрано. Лежало там усе немудре майно студента* (Я. Гримайло); *Дуже скоро вони зібрали свої немудрі пожитки* (І. Росоховатський); *На жердині, під стелею, висіла немудра смердівська одяганка* (В. Малик); // Простий формою та змістом. *Немудра вона була, та молитва, але йшла з глибини серця, й тому сама стала такою глибокою* (Г. Хоткевич); *Вони недавно покинули село з усім тим, що має в собі земля, проста, чорна праця, старі немудрі звичаї предків багатьох поколінь* (У. Самчук); *Молодший лейтенант, худорлявий, невисокий хлопець, трохи іронічно розповів Григору про немудрі причандалля сажотруса, способи чистки димарів і техніку безпеки* (О. Бердник); *За спиною в Сірка то тирликала, то затихала немудра Кайданова пісенька про кума* (Ю. Мушкетик); // Який не потребує великих зусиль, уміння, хисту і т. ін. *Полк робив свої немудрі й нескладні справи під щербленим місяцем* (Ю. Яновський); *Ці немудрі обов'язки він виконував ретельно* (Б. Антоненко-Давидович); *Наступного дня взялася Савета за немудрі свої обов'язки: випрала перепріле від бруду й поту шмаття трьох чоловіків, навела сякий-такий лад* (В. Бабляк); *Мої мама, замість того, щоб порадіти синовому відкриттю, просили залишити немудре, на їхню думку, заняття, бо воно може пошкодити мені в інституті* (Р. Федорів).

НЕМУ́ДРІСТЬ, рості, *ж., розм.* Абстр. ім. до **нему́дрий** 1. *Україна не простила своїм нерозумним гетьманам, не простила їхніх гріхів, немудрості їхньої, дрібності, славолюбства* (Ю. Мушкетик); *Нетямущий обранець псував хвилю єдності, і їй, молоденькій жінці, ставало смутно від його немудрості* (Г. Колісник); *Я стала людиною. Дивно і вдячно. У мені земля із духом змага, Тому-то хворію, тому мені лячно... А мудрість немудрість перемага* (В. Багірова).

НЕМУ́ДРО, розм. Присл. до **нему́дрий.** *Я дуже згрішив, що зробив це! А тепер, Господи, відсунь же провину Свого раба, бо я дуже немудро вчинив!...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Без віддиху, без надуми, без перерви, немудро і невимушено вирвався той вірш* (У. Самчук); *Я просто, немудро говорю, тільки слухайте мене* (О. Іваненко); *— Е, немудро говорите, — похитав докірливо головою садівник. — То вже не сонце винне. А люди* (О. Бердник); *Десь у запіллі шкреблася миша, й цвіркуни немудро музичили під піччю* (Ю. Мушкетик); // *у знач. пред. Се вже було б занадто, немудро* (Леся Українка); *Якщо твоє життя то пан, то пропав, відпустити опору матері твого дитяти просто немудро* (Г. Колісник).

НЕМУДРЯ́ЧИЙ *див.* **немудря́щий.**

НЕМУДРЯ́ЩИЙ, НЕМУДРЯ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **нему́дрий** 2. *Написали* [робітники] *в газету московську .. Все, що тут сказано мною, словом моїм немудрящим...* (В. Еллан-Блакитний); *Миня на якійсь немудрящій машинці обрізав фотографії й недбало кидав їх на стіл* (Л. Первомайський); *Радіоприймач у вітальні горланив якусь немудрящу пісеньку* (М. Дашкієв); *Ось уже, підстрибуючи, іде літак, що сів на немудрящу посадочну площадку* [посадковий майданчик], *позначену тичками* (В. Нестайко); *Штука немудряща: невелика станина, електромотор, лещата з патроном та банник із металевими нитками на кінці* (О. Шугай); *Усі мене зреклися. Лише віщунка відьма ізвідкись прилетіла, і каже — на мітлі. Напарила любистку, ще й чари немудрячі. То випере сорочку, то їсти дасть і пить* (Л. Костенко).

НЕМУЗИКА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Нездібний до музики. *Хлопець дійсно робив незвичайні поступи, так що навіть немузикальний доктор дивувався* (Б. Лепкий); *— Ти!.. Ані слуху, ані голосу, немузикальна, як пень, а забагається їй якогось фор-тепіяну...* (Ірина Вільде); *Це був такий дисонанс у надвечірній радості, що різонув навіть мої немузикальні вуха* (В. Симоненко).

2. Неприємний для слуху, немелодійний. [А в ф і д і й:] *Говори Своє ім'я.* [К о р і о л а н:] *Воно для вуха вольсків Немузикальне* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕМУЗИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не пов'язаний з музикою, не стосується музики. *Композиторська уява детермінується випадковими немузичними стимулами, уява ж виконавця концентрується навколо конкретного об'єкту — виконуваного твору* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **немузика́льний.** *Я був немузичною дитиною, мій досвід музичної освіти обмежився розгляданням клавіш* (С. Жадан); *Здебільшого рядки з пірихіями в другій і третій стопі бувають важкі і немузичні, але Котляревський уже вміє надати їм легкості та мелодійності* (М. Зеров).

НЕМУСУЛЬМА́НИН, а, *ч.* Той, хто не належить до мусульман, не сповідує іслам. *У суспільно-політичному житті імперії провідне місце посідала войовнича ісламська ідеологія, внутрішньо притаманною рисою якої була дискримінація немусульман* (з наук.-попул. літ.); *Селяни, ремісники й торгівці-мусульмани платили одні податки й судові штрафи та виконували визначені повинності, немусульмани — інші* (з навч. літ.).

НЕМУСУЛЬМА́НКА, и, *ж.* Жін. до **немусульма́нин.** *У багатьох ісламських країнах у громадських місцях навіть немусульманки повинні поводити себе стримано, носити скромний одяг* (із журн.).

НЕНАБРИ́ДЛИВИЙ, а, е. Який не набридає, не докучає і т. ін. *Тарас тут мав свій кабінет із грубкою, що так ласкаво гріла господаря, що був тактовний, тихий і ненабридливий, і господиню — лагідну, мов рідна мати* (Василь Шевчук); *Доброчин слухав розпорядження небожа, вбрані в легкі ненабридливі слова, й був задоволений, що Володимир струсив із себе павутину байдужого півзабуття, яка обснувала була його минулої осені* (І. Білик); *Його влаштовує ця двокімнатна квартира .. І ціна підходить, і ненабридливий сусід, хлопець з Чернігова, звідки й він сам* (Г. Вдовиченко).

НЕНАБРИ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **ненабри́дливий.** *Ненабридливість дитячих іграшок є основною запорукою їхньої успішної реалізації* (із журн.); *Головне у виборі парфумів — їхня ненабридливість для себе й людей навколо* (з газ.).

НЕНАБРИ́ДЛИВО. Присл. до **ненабри́дливий.** *Мигнув* [князь] *своїм отрокам, щоб вони впорали гостей і їхніх коней, як то водилося тут, швидко, ненабридливо, але й з належною непоступливістю* (П. Загребельний); *Реклама була зроблена досить коректно та ненабридливо* (з газ.).

НЕНА́ВИДЕЦЬ, дця, *ч., рідко.* Те саме, що **нена́висник.** *— А тепер ідіть, молітесь Богу предків ваших, Да прихилить до нас душі Ненавидців наших* (П. Куліш).

НЕНА́ВИДІТИ, джу, диш, *недок., кого, що і без прям. дод.* Відчувати ненависть до кого-, чого-небудь. *— Не печи мені очей Уласом. Я його нанавиджу* (І. Нечуй-Левицький); *Взагалі батько так ненавидів всякий недостаток, що навіть саме слово "бідність" не вживав відносно своєї особи* (О. Довженко); *Хлопці його боялися, ненавиділи, але разом з тим і поважали за сміливість* (К. Гриб); *Він люто ненавидів поборників, які спалили його жінку та доньку за звинуваченням у чаклунстві, а його самого запроторили на каторгу* (О. Авраменко); *Руслана на дух не терпіла тютюнового диму, ненавиділа курців, вважала їх слабохарактерними ідіотами* (Люко Дашвар).

НЕНА́ВИДНИЙ, а, е, *діал.* Ненависний. [У л я н а:] *І чого воно у світі так коїться! Що котрі вірно любляться — розрізняються, котрі ж ненавидні один одному — вінчаються?* (М. Кропивницький); *З одного боку було ненавидне море, з другого — ще більш ненавидний, нестерпучий різник* (М. Коцюбинський); [Р і ч а р д:] *Себе люблю я. За що? За добро, Що сам собі зробив? О ні! На жаль, Скоріше сам ненавиджу себе я За зло ненавидне, що я вчинив. Негідник я* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕНА́ВИДНИК, а, *ч., діал.* Ненависник. *Приблудивсь до річки Росі єзуїтський ненавидник, Підступної проповіді польсько-римської противник* (П. Куліш); *Хіба мої наймачі, що ув'язнюють у замку своїх ненавидників, не цим переймаються, посилаючи мене розчищати підземний лаз?* (М. Дочинець).

НЕНА́ВИСЛИВИЙ, а, е, *діал.* Ненависний (у 2 знач.), недоброзичливий. *У нас люде* [люди] *ненависливі — хліба шматка старцеві не дадуть* (Сл. Б. Грінченка).

НЕНА́ВИСНИЙ, а, е. 1. До якого хто-небудь відчуває ненависть. *За кожну краплю крові слав він кулі у ненависні спини ворогів* (В. Сосюра); *Блідий Прохор кілька секунд примруженими очима дивився в ненависне обличчя зятя, а потім мовчки, без єдиного слова, з усієї сили ударив свого супротивника* (А. Шиян); *Він шалено любив .. ті вистави, які вона влаштовувала після його вечірніх повернень зі служби, а особливо з ненависного полігона* (В. Лис); // *кому.* Який викликає ненависть у кого-небудь. [Ж а н д а р м:] *Анно, серце моє! Невже ж я такий ненависний тобі?* (І. Франко); *Йти до хати .. не хотілося, щоб не бачити ненависного йому Карпа* (А. Шиян); *Коб'як, побачивши, що промахнувся і ненависний йому князь сидить живий і неушкоджений, кинувся на нього з розчепіреними пальцями, щоб схопити за горло* (В. Малик); *Кайданові ненависним було чавкання, ненависним здавався козак, на обличчі якого лисніло вдоволення, а в очах не світилося жодної мислі, а тільки втіха від їжі* (Ю. Мушкетик).

2. Сповнений ненависті до кого-, чого-небудь. — *Чого ви такі ненависні до його* [Василя]? *— допитувалась у братів Галя* (Панас Мирний); *— А нарід дуже ненависний: ворогує одно на другого* (Л. Мартович); // Який виражає ненависть до кого-, чого-небудь. *Її очі набрали такого ненависного, завзятого виразу, що її звичайно ніжне й лагідне лице .. споганіло* (О. Кобилянська); *Той погляд був такий ненависний, що коли він ковзнув по Дорошеві, то йому зробилося моторошно* (Григорій Тютюнник); *Староста якусь хвилину дивився на Івана ненависним оком, потім враз посміхнувся недоброю посмішкою* (Ю. Збанацький).

НЕНА́ВИСНИК, а, *ч.* 1. *кого, чого і без дод.* Той, хто ненавидить кого-, що-небудь. *Григорій Петрович ще захопив старих порядків на службі: старший був у них великий хапун, а ще більший ненависник волі* (Панас Мирний); *Ой краю мій, краю пишної вроди, волелюбної пісні, запашної, як польові квіти, мови! Чиїми незграбними руками тебе недбало заковано на поталу лиходіям, ненависникам краси і волі?* (І. Пільгук); *— І звідки цей бісів ненависник узявся? І як він думав жити поміж людьми?* (М. Стельмах); *Спортивний патріотизм у нас є. Одна якась перемога на футбольному полі — і вчорашні ненависники всього українського уже скандують на весь стадіон: "Ук-ра-ї-на! Ук-ра-ї-на!"* (Л. Костенко).

2. *рідко.* Той, кого ненавидить хто-небудь. *Від дівчачого ненависника, гордого козака й заповзятого мушкетера лишилася одна тінь, та й та вже йому не належала...* (А. Дімаров); *Люди сходяться і розходяться .. Найпалкіше кохання стає пустелею, колишні друзі — ненависниками* (С. Процюк).

НЕНАВИ́СНИЦТВО, а, *с.* Ставлення до кого-, чого-небудь, сповнене ненависті. *Характерна риса населення України .. — це відсутність національного ненависництва такої міри, як того хотіли б деякі українські апостоли ненависництва й ксенофобії* (І. Багряний); *Тепер, як ніколи, протистоять любов і ненависть .. Затоплюючи злістю, обіцяють збудувати новий порядок: на ненависництві, обгорнутому в "гуманізм"* (В. Барка).

НЕНАВИ́СНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до ненависника і ненависництва. *То не просто вітер. То воля злого демона. То злий всесвітній дух жорстокості, злоби й наруги. Ненависницький і мстивий* (І. Багряний); *— Куди вони ведуть науку? Який апофеоз готують людям? Прекрасні досягнення людського генія — для ненависницької, холодної теорії. А втім — чому він турбується? То лише хитання маятника* (О. Бердник); *Алєєв тупцює біля дверей і палить нас почергово ненависницьким поглядом* (М. Андрусяк).

НЕНА́ВИСНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нена́висник.** *І ось простягнув Я Свою руку на тебе, і відняв належну частину твою, і дав тебе на волю твоїх ненависниць, филистимських дочок, засоромлених твоєю нечистою дорогою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ляля, ненависниця родини в теорії й практиці, як зразкова сім'янинка! Почувши новину, .. збліла й похитнулася* (Олекса Ізарський).

НЕНА́ВИСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нена́висний.** *Він зненавидів Миколу, бо вгадував в його гордих, сміливих карих очах велику ненависність до себе* (І. Нечуй-Левицький); *Гетьманша зблідла, а потім почервоніла. Її тихі очі блиснули од злості й ненависності* (Леся Українка).

НЕНА́ВИСНО. Присл. до **нена́висний** 2. *Пірати особливо ненависно та здивовано розглядали Марка і Ясю, бо вважали їх за потоплених* (М. Трублаїні); *З огидою і майже ненависно поглянула* [дівчина] *на безтурботного Тихона* (К. Гордієнко); *Черга затрималась і захвилювалась. Службовець ненависно глипнув на Гольдфані* (Б. Антоненко-Давидович); *Йому захотілося крикнути по-звірячому, ненависно. Та звуку не вийшло* (Григорій Тютюнник); *— Ти й далі пописуєш віршики? — спитала ненависно, немовби зловила мене на чомусь недозволеному* (Р. Федорів); *Згодом, ненависно вражена в саме серце, Даруся заговорила...* (М. Матіос).

НЕНА́ВИСТЬ, і, *ж.* Почуття ворожості, сильної злості до кого-, чого-небудь. *Данило збагнув, що в ньому закипає ненависть* (О. Копиленко); *— Так! Я щасливий, що не став злим, що житиму без ненависті й страху, що збагнув своє місце на землі* (О. Довженко); *Вкрай знервований, скривлений від болю й ненависті, хлопець аж нетямився* (О. Гончар); *Мабуть, нема нічого жорстокішого за ненависть, що виникає між кревними* (Р. Андріяшик); *Оксана не могла пояснити собі своєї ненависті, так, ненависті до Олега* (А. Кокотюха).

НЕНАВМИ́СНЕ, НЕНАВМИ́СНО. Присл. до **ненавми́сний.** *Воля ненавмисне розбив термометра, коли струшував* (Ю. Яновський); *Дівчина ненавмисне торкнулась зірчастої дірочки на носку* [сандалика] (О. Іваненко); *Зайвий раз зустрічатися з тими, кого ненавмисне оббрехали, тато з донькою навряд чи хотіли* (А. Кокотюха); *Спочатку повільна, нібито ненавмисно лінива, з усіх боків прошена, а далі — все більш небезпечна і гостра, вона* [мелодія] *раптово накриває тебе з головою, як хвиля* (М. Матіос); *Не зовіть того поетом, хто випадком, ненавмисне, Кілька слів пустих, нікчемних, у нудного вірша втисне* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕНАВМИ́СНИЙ, а, е. 1. Здійснюваний, зроблений, сказаний і т. ін. без наперед продуманого наміру; невмисний, незумисний. *Мимоволі в ній повставало співчуття до цього статечного, підстаркуватого чоловіка, що став жертвою її ненавмисних чарів* (В. Підмогильний); *Один Бог бачив, як я себе тоді зненавиділа за ту ненавмисну помилку, за гріх свій ненависний!* (Г. Тарасюк); *Нестерпно тісні побутові умови не могли не провокувати навіть ненавмисних зіткнень і поглядів* (Ю. Андрухович); *Між тими, хто лякає, і тими, хто боїться, існує мовчазна, хоч і ненавмисна, але все ж реальна погодженість* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

2. Який стався несподівано, непередбачено; випадковий (у 1 знач.). *В отому ненавмисному пораненні — та ще, зауважмо, правої руки лівою — вчувався недвозначний натяк на щось гріховне й приховане* (П. Загребельний); *"Чорна книга", яку написав я у Києві, згоріла нагло в час ненавмисної пожежі в студентській камері, де я жив з кількома товаришами* (Валерій Шевчук).

НЕНАВМИ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **ненавми́сний.** *— Ти повинен виправдати себе перед власним батьком Гордієм, щоб він повірив у ненавмисність твого гріха* (І. Білик); *Народна поезія розглядається як природне вираження духовного життя неосвічених людей. Неосвіченість тут не є негативною характеристикою, а означає лише безпосередність і ненавмисність творчого самовиявлення* (І. Дзюба).

НЕНАВМИ́СНО *див.* **ненавми́сне.**

НЕНА́ВЧЕНИЙ, а, е. Який не дістав, не здобув, не має необхідних знань у якій-небудь галузі, не дістав навичок у чомусь; непідготовлений. *Двадцять дві тисячі ненавченого, сяк-так озброєного угорського війська мали стати проти ста тисяч султанських зарізяк, які йшли за здобиччю* (П. Загребельний); *— Він обмежився тим, що охарактеризував вас як дуже могутніх, але ненавчених чаклунів* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Клянеться мила в правді без упину, я бачу — то брехня, та вірю їй, Коли мене приймає за хлопчину, Ненавченого в школі життєвій* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕНАВ'Я́ЗЛИВИЙ, а, е. Який не дратує, не докучає, не набридає і т. ін. *Берген радісно йому заквивав і вже й думати забув про такого чемного й ненав'язливого співрозмовника* (Валерій Шевчук); *Йти виявилося неважко, ненав'язливий вітерець розганяв задуху* (В. Єшкілєв); *Біля неї награвав ненав'язливу мелодію саксофоніст* (І. Роздобудько); *Опіка Еви була приємною та ненав'язливою* (Н. Сняданко).

НЕНАВ'Я́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **ненав'я́зливий.** *Дівчина була вдячна володареві за ненав'язливість, за такт, за тонке розуміння її стану* (О. Бердник); *Обов'язковими вимогами до відгуку є тактовність, толерантність, ненав'язливість суджень* (з навч. літ.).

НЕНАВ'Я́ЗЛИВО. Присл. до **ненав'я́зливий.** *Завідувач навіть завчасно та ненав'язливо відкликав з палати двох інших дівчаток .. Тож мама з донькою лишилися наодинці* (А. Кокотюха); *Маріка поклала руки на стіл і сплела пальці, ненав'язливо демонструючи свою обручку* (О. Авраменко); *Вона діяла ненав'язливо, виважено й мудро, як діють розумні жінки* (М. Кідрук).

НЕНАГЛЯ́ДНИЙ, а, е. 1. На який не можна надивитися, яким не можна намилуватися; надзвичайно гарний. *Околиця за околицею, а край все один, краса все одна, — вічна, ненаглядна, супокійна краса .. Підгір'я...* (І. Франко); *Тут такий гарний вид на велику ріку, на села внизу, .. над водою панорама ненаглядна* (О. Маковей); *Красо ненаглядная, земле безцінная, чи є де краще, як у нас?* (Б. Лепкий); *Кожну хвилю у кожну днину Гріє душу твоє ім'я, Ненаглядна, горда, єдина, Україно моя* (В. Симоненко).

2. *розм.* Дуже дорогий, любий, милий (про людину). *Калерія Олександрівна примирилася зі мною, як із черговою примхою свого ненаглядного пестуна первістка* (Б. Антоненко-Давидович); *Кума Глафіра в дерев'яних ночвах купала свого ненаглядного сина* (С. Чорнобривець); *— Онучок... Хлоп'я наше рідненьке. Юрчик, краса моя ненаглядна* (Люко Дашвар); // *у знач. ім.* **ненагля́дний,** ного, *ч.;* **ненагля́дна,** ної, *ж.* Той (та), кого дуже люблять, кохають. *У мою б увірвалася* [любов] *мову, Щоб сказати в тривожну мить: — Ненаглядна, злюща, чудова, Я без тебе не можу жить!..* (В. Симоненко); *— Я знайшла тебе, я люблю тебе, я з тобою, коханий мій, ненаглядний мій, а там — хоч і смерть!* (В. Малик); *Тільки тоді чоловік нарешті заспокоївся і ніби повірив — теж, мабуть, востаннє — своїй ненаглядній* (В. Чемерис); *— Є, є твоя ненаглядна, де ж їй іще бути? — сказав Комаров, який узяв трубку* (В. Лис).

НЕНАГОДО́ВАНИЙ, а, е. Якого ніхто не нагодував; голодний. *Якби не я, то воли й кінь стояли б в загороді цілий день ненапоєні й ненагодовані* (І. Нечуй-Левицький); *Ненагодовані лягли На голу землю ми з тобою...* (П. Грабовський); *На небі хмари. З-поза хмар Каправе сонце світить, Ненагодований товар Женуть з пасовиськ діти* (Б. Лепкий); *У старого Федора багато було недогляду: і свиней загнав ненагодованих, а вони увесь час настирливо верещали в хліві, і курей на сідалі недостачало* (М. Івченко); *— В мене вдома діти й чоловік ненагодовані* (Г. Пагутяк).

НЕНАГОЛО́ШЕНИЙ, а, е, *лінгв.* На який не падає наголос. *Користуючись амфібрахієм, М. Бажан додає інколи до однієї із стоп ще по два ненаголошені склади, навмисне порушуючи ритм* (В. Русанівський); *Зокрема вживала* [баба Олександра] *"у" на місці ненаголошеного "о" та "и" на місці "і" в закритому складі: "стил", "нижс", "хвист", проскакувало й гакання* (Валерій Шевчук).

НЕНАГОЛО́ШЕНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **ненаголо́шений.** *Можливо, що рефлексація о, е в новозакритих складах залежно від їх наголошеності — ненаголошеності десь із кінця XII ст. почала відділяти поліські говори від решти говорів* (з наук. літ.); *Наголошеність чи ненаголошеність голосної фонеми визначає її позиція* (з навч. літ.).

НЕНАДА́ННЯ, а́ння, *с., офіц.-діл.* Відмова комусь у наданні чого-небудь. *Ненадання допомоги хворому медичним працівником є злочином й передбачає покарання* (з наук.-попул. літ.); *Надання чи ненадання в оренду земельних ділянок залежить від рішення органів місцевої влади* (з навч. літ.).

НЕНАДІ́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Який не був у вжитку (про одяг, взуття). *Віктор прокинувся вдосвіта, ще раз випрасував костюм, зажадав від матері іншої, ще ненадіваної сорочки* (М. Дашкієв); *У бабиній скрині лежали ненадівані сорочки, хустки, наткане полотно* (з мемуарної літ.).

НЕНАДІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Якому не можна вірити або довіряти, на який не можна надіятися, покладатися. *Дорога була безпечна, бо перед виїздом гетьмана з Жовкви перейшла туди його передня сторожа і очистила старанно всі ходи й переходи, всі шляхи і стежки з усякого підозрілого й ненадійного елементу* (Б. Лепкий); *— Серед тих півтисячі солдатів запасного полку хіба що сотня набереться таких, котрим можна без риску довірити зброю. А решта — дуже ненадійний народ* (А. Головко); *— Ви здавались мені людьми ненадійними, яких весь час треба тримати в шорах, і я уявив собі, що ця роль падає саме на мене* (О. Гончар); // На якого не можна покладати які-небудь надії, сподівання і т. ін. *— А чого це не чути веселих пісень та дзенькоту чарок? — На вас чекали, — одказала Варя. — А для чого ж на мене чекати? Я гість ненадійний, непосидючий* (Д. Ткач); *Прибулець раптом пізнав просту й золоту істину: ось що означає бути людиною, подумав він, тлінною, смертною, ненадійною, розумною чи дурною, хорошою чи поганою!* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **ненаді́йний,** ного, *ч.;* **ненаді́йна,** ної, *ж.* Той (та), кому не можна вірити або довіряти в чомусь. *Іван умів завчасно віддалити ненадійних* (П. Колесник); *— Так я там і просидів, в акціях участі не брав, здатися не міг, бо рахувався ненадійним* (Д. Білий).

2. Який викликає сумнів, побоювання щодо своєї міцності, якості і т. ін.; неміцний (у 1 знач.). *Було страшно подумати, що від цього бурхливого, зловісного хаосу людей відокремлює тільки тонкий, ненадійний борт шлюпки* (О. Донченко); *Вештався* [Юрко] *навколо машини, перевіряючи стан своїх ненадійних скатів* (С. Добровольський); *Шосе було відгороджене від прямовисного урвища ненадійною кам'яною стінкою, яка існувала більше для годиться, ніж для безпеки руху* (М. Руденко); *Зрештою, мені вдалося визволити ноги з пролому .. Розпластавшись на ненадійному льоду, поповз на колінах та ліктях рук...* (В. Чемерис); // Який не може забезпечити, гарантувати успіх, досягнення певної мети і т. ін. *Водночас він розумів, який ненадійний це літак, як важко буде посадити його на аеродром* (В. Собко); *— Мусимо думати про військо. Мене тривожить наша ненадійна позиція* (В. Малик).

НЕНАДІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ненаді́йний.** *Замки видавалися юному Генріху островами порятунку в морі людської зажерливості, невизначеності й ненадійності* (П. Загребельний); *Його вразила ненадійність воїв, котрі замалим не переметнулися на бік ворога* (В. Малик); *Знову думка про придатність ракет для міжпланетних перельотів та ненадійність їх в польотах над землею заворушилась у голові* (В. Собко); *Всі троє знали ненадійність свого становища. Загибель відстрочувалась ненадовго. Незабаром втома візьме своє* (М. Трублаїні).

НЕНАДІ́ЙНО. 1. Присл. до **ненаді́йний.** *Їй смутно стало й печально під місячним світлом, і обличчя в неї стає також світляне, і воно блідо й ненадійно світить собою в ніч* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред.* Неспокійно, невпевнено. *Ненадійно покладатися на честь і віру злобних, лютих дикунів, у яких ти віднімаєш і волю, і батьківщину* (Є. Гуцало); *Доступ воді був перекритий. Але як це ненадійно!* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *Залишатися в селі було ненадійно, бо ворожі війська були вже близько* (із журн.).

2. *діал.* Несподівано. *Наскочили нас ненадійно* (А. Чайковський); *Побоюючись сим разом якогось випадку, що ненадійно вирвав би йому таку коштовну річ, приказав* [панотець] *уже тепер віднести килим додому* (О. Кобилянська); *— Чи ж не занедужав десь ненадійно наш старець?* (Н. Королева).

НЕНАДО́ВГО, *присл.* На короткий, нетривалий час, на невеликий строк. *Прощайте, любі друзі, ненадовго — Ми стрінемось в найближчих днях* (М. Шпак); *Користі і від макухи, й від насіння було мало, але голод вони тамували. Хоч ненадовго* (І. Кирій); *Автомобілі вирвалися наперед, та ненадовго, їх, як і решту колимських паломників, обігнали два бронетранспортери* (М. Вінграновський); *В тебе ненадовго з'явилася окрема кімната. Здавалося б, тільки жити й життю радіти* (Є. Кононенко); *Відвідувачі приходили ненадовго і покидали приміщення, зацікавлено нас розглядаючи* (С. Андрухович); // Упродовж короткого, нетривалого часу; недовго. *Ненадовго зазнала дівка щастя, бо не більше як місяць відвідував* [її] *Олексій* (Л. Яновська); *Інколи ночами таки й справді горіло десь. Щоправда, зрідка й ненадовго — спалахне та й погасне скоро* (А. Головко); *— Я люблю шампанське. Од нього хоч голова крутиться. Ненадовго, але крутиться* (Ю. Мушкетик).

◊ **Ненадо́вго ста́не** *див.* **става́ти.**

НЕНАДХО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Усе те, що не надходить (у 3 знач.) куди-небудь. *Ненадходження умовлених передач з волі від звільнених оптимісти пояснювали тим, що ті передачі затримує тюремна адміністрація, мовляв, здогадавшись про арештантські каверзи* (І. Багряний); *Економіка країни зазнає надто відчутних збитків з огляду на ненадходження податків до бюджету* (з навч. літ.).

НЕНАЖЕ́РА, и, *ч. і ж., розм.* 1. Той, хто багато їсть, кого важко нагодувати. *Попенко — злодійкуватий хлопець у школі, ледар, ласун і ненажера, що думає тільки про свій шлунок і вміє за всяку ціну його задовольнити* (С. Єфремов); *Потім будуть пташенята, ненажери — просто страх! Цілий день їм батько й мати всеноситимуть комах* (Н. Забіла); *— Осьдечки я .. Ходив на леваду по конюшину для вухатих... Такі ненажери, що страх* (В. Яворівський); *Він був страшним ненажерою. Йому не вистачало каші, картоплі, сала, кулешу, хліба, всього того, що їли ми* (В. Шкляр).

2. *перен., зневажл.* Людина, яка не задовольняється тим, що має, чого досягла. *"Невже так і не встигли наші вигнати звідси худобу? — подумалось йому, коли вздрів Марійку. — Невже таке добро зосталось оцим ненажерам?"* (Є. Доломан); *Ось вони які, багатії — злі, підозрілі, ненажери і боягузи!* (Ю. Логвин).

НЕНАЖЕ́РЛИВИЙ, а, е, *розм.* 1. Який багато їсть, якого важко нагодувати; прожерливий. *Готуйтесь, хазяї! А гості ті з великими апетитами, ненажерливі гості. Все поїдять...* (Остап Вишня); *У червні місяці стільки клопоту птахам і тваринам! Підросли діти і стали такими ненажерливими. Все пищать і їсти просять* (О. Копиленко); *Мандрівники лежали в гамаках, сховавшись під густими сітками, які рятували їх від ненажерливих комах* (І. Багряний); *Табун ненажерливих хижаків здатний за хвилину-другу лишити від жертви самий кістяк* (І. Білик).

2. *перен., зневажл.* Який не задовольняється досягнутим, тим, що має; ненаситний (у 2 знач.). [З а х а р к о:] *Іншу людину хоч по вуха засип розкошами, а вона таки белькоче: — Мало, мало!.. Така вже вона вилупиться заздрісна та ненажерлива!..* (М. Кропивницький); *І хто, як не він, Петро Магурак, може без тяганини по судах отямити ненажерливого Сеня* (І. Нижник); // Який виражає незадоволення, неприязнь, погане ставлення і т. ін. до кого-, чого-небудь (перев. про очі). *— Вам громада одсудила — громада і знає про те. А він чим вам страшний? Що має очі ненажерливі?* (Панас Мирний).

НЕНАЖЕ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж., розм.* 1. Абстр. ім. до **ненаже́рливий** 1. *Містер Ор ковтав усе, що послужливо підставляли кельнери, з ненажерливістю гусені* (П. Загребельний); *— Ненажерливість їх* [комах] *не знає меж, їхній укус надзвичайно болючий* (Ю. Бедзик).

2. *перен., зневажл.* Абстр. ім. до **ненаже́рливий** 2. *Від кого люди розгородилися? .. Треба тинів та ровів, щоб вашу ненажерливість спинити!* (Панас Мирний); *Ненажерливість, неймовірна заздрість були тітчиними богами* (В. Минко).

НЕНАЖЕ́РЛИВО, *розм.* Присл. до **ненаже́рливий.** *Вони підривали дернину і ненажерливо їли траву* (І. Франко); *Перед гніздом з рибиною в зубах випірнула ондатра, ненажерливо подивилася на гусака* (М. Вінграновський); * Образно. *Роздратованим звірем* [звіром] *гарчать у клітці шлунку кишки. Вони ненажерливо всмоктують страву, муркотять, як тигр, що відчуває в лабетах здобич* (Гео Шкурупій); *Білими гарячими вогнями ненажерливо лиже воно* [сонце] *.. бляшані покрівлі нових хат, зелене листя густих садів* (В. Бабляк).

НЕНАЖЕ́РНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **ненаже́рливий.** *Найбільше роботи їм зараз, коли хліба стоять у наливі, коли ненажерна кузька .. поблискує всюди на колосках, випиваючи з них молоде молочко* (О. Гончар); *В цей час найлютішим ворогом баштану є галасливі ненажерні зграї вороння* (Є. Доломан); *— Знищуйте метеликів, бо саме вони перетворяться завтра на проклятущу ненажерну черву!* (О. Тесленко); *Високий такий, завидющий, сухий дід. Сам сивий, а очі чорні, як у цигана — ненажерні, мстиві* (С. Васильченко); [В о є в о д а:] *Навіщо ж ти, безумцю ненажерний, Свою любов на славу проміняв?* (І. Кочерга).

НЕНАЖЕ́РНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **ненаже́рний.** *Спочатку йшло у нас про ненажерність щуки, Про різні хитрощі рибальської науки* (М. Рильський); *— Ви тільки уявіть собі цей жах: ці вишкірені зуби, ці вибалабушені очі, палаючий ненажерністю погляд, цю холодну бородавчасту шкіру* (Ю. Іздрик).

НЕНАЖЕ́РСТВО, а, *с., розм.* Надмірність у споживанні їжі. *Уважайте ж на себе, щоб ваші серця не обтяжувалися ненажерством та п'янством, і життєвими клопотами, і щоб день той на вас не прийшов несподівано* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Я якось, Божою волею, утримався від ненажерства і не тільки не мучився кишками, а й утік із тих страшних країв* (Ю. Логвин); *— Чемпіонат з ненажерства. Хто втомиться жерти останнім, той отримає суперприз — живе курча!* (А. Кокотюха).

НЕНАЗАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв.* Який не набув носового звучання (про звук мови). *У бурській мові існує фонематичне протиставлення назалізованих і неназалізованих голосних* (з наук. літ.); *Звук української мови* [а] *є звуком заднього ряду, низького піднесення, нелабіалізований, неназалізований, проте у французькій мові звук* [а] *— середнього ряду, низького піднесення, нелабіалізований, носовий* (з навч. літ.).

НЕНАЇДА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **ненажéра** 1. — *От, ненаїда! От, обжера! — нарікає Андрій. — Нічого, — потішає Олекса, — то він з голоду; а він непоганий* (В. Барка); *Цей ненаїда поки "умгу" скаже, півкабана з ратицями з'їсть, — напевне, в нього з живота випало дно* (М. Стельмах).

НЕНАЇ́ДЕНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Який не наївся. *Я колись зазнав усіх принад військової науки в кулеметному училищі. Дев'ять годин занять, три години самопідготовки щодня, вічно невиспаний, вічно ненаїдений, затурканий сержантами на стройовій підготовці, розтерзаний суворими викладачами* (П. Загребельний).

НЕНАЇ́ДНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Який ніколи не може наїстися. *Захланний і ненаїдний Северин Шутько на такий випадок мав правило: що не до рота, то дякую* (Р. Андріяшик).

НЕНАЇ́ЖДЖЕНИЙ, а, е. 1. По якому мало їздили (про дорогу, шлях і т. ін.); не зовсім уторований. *Віз заскрипів, повертаючись, і поторохтів по сухій ненаїжджeній дорозі* (С. Васильченко); *Мабуть, недавно прошуміла тут сніговиця. Дорога ще ненаїжджена* (О. Копиленко).

2. Який мало використовувався під час їзди; новий (про засоби транспорту). *Під ненаїжджeними полозками потужно рипить сніг* (І. Кириленко).

НЕНАЇ́СНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **ненаї́дний.** *Лиш один у нас, признаться, Висить, ніби дрімаючи, Зазнаючи всіх вигід, Не знаючи лиха й бід, Ненависний наш сусід, Той ненаїсний Живіт* (І. Франко); — *Тепер можна собі й полежати. Ненаїсний Стець розперезався й мучив останні пошкрабки* (І. Керницький).

НЕНАЛÉЖНИЙ, а, е. Не такий, який має бути; невідповідний. *Ленсаль схаменувся, бо вжив-таки неналежного тону, і почав скаржитися на зловмисний екіпаж, котрий обляпав йому полу шинелі* (Валерій Шевчук); *Спочатку вона не повірила і порушила правила, розвернувшись у неналежному місці під знаком* (А. Кокотюха); *Запитань пан Казімеж не любив, чи за програмою, чи поза нею, а за неналежну поведінку боляче бив лінійкою по долонях* (В. Лис).

НЕНАЛÉЖНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **неналéжний.** *Під час переговорів потрібно пильно себе контролювати, адже неналежність поведінки може справити погане враження на потенційних партнерів* (із журн.).

2. Те, що не перебуває в чиємусь розпорядженні, чиїйсь власності і т. ін. *Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій* (Конституція України); *Політико-правова належність чи неналежність особи до певної держави визначає її статус і межі правових можливостей* (з наук.-попул. літ.).

НЕНАЛÉЖНО. Присл. до **неналéжний.** *Він тікав. Йому здавалось, що вона неналежно оцінить його вчинок. Боявся, що верне йому того годинника* (У. Самчук); *Йому здавалось, що чужі люди можуть їх* [рукописи] *потрактувати неналежно і заподіяти собі шкоду* (Г. Пагутяк); *До них прийшла скарга, що вона нібито неналежно опікується своєю дитиною* (Н. Сняданко).

НЕНÁПАД, у, *ч.* Відмова договірних сторін від ворожих дій одна проти одної. *Тяжким випробуванням для тодішньої свідомості був пакт про ненапад з гітлерівською Німеччиною* (О. Бердник); *Заборонялося вести у прикордонній зоні пустопорожні розмови про конфлікт з Німеччиною, щоб часом не розірвати пакт про ненапад* (М. Малиновська); *Спеціального утримання це військо може не потребувати, натомість йому могли йти так звані "упоминки" — плата Польщі татарам за ненапад* (Валерій Шевчук); *Між Рудиком і Стародубом існувало щось на зразок пакту про ненапад, який, в принципі, при потребі можна порушити* (А. Кокотюха).

НЕНАПИ́САНИЙ, а, е. Який ще не написали. *В його начерках до ненаписаного роману багато сумних і навіть песимістичних думок* (Б. Харчук); *Попереду його чекають ненаписані мемуари, що давно вже визріли в душі й просяться на папір* (В. Чемерис); // *у знач. ім.* **ненапи́сане,** ного, *с.* Те, що не зображене на чомусь графічними знаками. *Послання вручене було Ізяславові папськими послами, які передали ще багато ненаписаного, і з усього того виходило й геть несподіване* (П. Загребельний).

НЕНАРÓДЖЕНИЙ, а, е. Який не народився. [М о х а м м е д *(глянув на Айшу):*] *Найкраща ти з усіх жінок на світі, живих, і мертвих, і ненароджених!* (Леся Українка); *За кожну латочку землі він платить грішми, потом і кривавицею, своєю і своїх дітей, народжених, ненароджених і навіть тих, що не народяться* (М. Стельмах); *Завтра їм обом іти в бій, іти в січу за щастя і незрадливих і зрадливих наречених, за спокій завжди неспокійних матерів, за долю народжених і ненароджених дітей* (Є. Доломан); *Політ журавлів над нетолоченими травами І мертвим, і живим, і ненародженим жителям чорнобильського Полісся присвячую* (К. Мотрич); // *у знач. ім.* **ненарóджені,** них, *мн.* Люди, які не народилися. *Недарма ж Шевченко писав: "І мертвим, і живим, і ненародженим моє дружнє послання" .. Він бачив народ як єдине ціле — і в минулому, і в сучасному, і в майбутньому* (О. Бердник); *Що яничари ще занапастять? І мертві, і живі, і ненароджені нікого з вас довіку не простять!* (Л. Костенко).

НЕНАРÓКОМ, *присл.* 1. Без певної мети, без певного наміру; ненавмисне. *Василина витерла незручно руками стакани і ненароком повернулась до дзеркала* (І. Нечуй-Левицький); *Дівчину ніби ненароком зустріли майже біля порога капітанової квартири Омельчук та Махотка* (Ю. Збанацький); *Коли я розпочинаю перед семикласниками моралізаторські промови, бісові діти, наче ненароком, зиркають у бік моєї парти* (В. Дрозд); *Все частіше і частіше — ніби ненароком або з обов'язку — завертав Прокіп до саду, де Яринка, якій пішов сімнадцятий рік, допомагала батькові* (В. Лис); // Випадково, непередбачено, несподівано. *Може, й мене ненароком Діточки згадають* (Т. Шевченко); *Щоб не наразитися ненароком на управителя, Мотронка вернулася додому* (Ф. Бурлака); *Біля книжкового кіоску Андрій ненароком зустрівся з Катею* (О. Гуреїв); *Щоб ненароком не рипнути хвірткою, прокрадаюся в сад і вже там перелажу через паркан* (В. Нестайко).

2. Необережно, необачно, не бажаючи заподіяти щось неприємне. *Хворий почав оповідати йому цілу легенду, як йому вилами ненароком пробив хтось руку* (Яків Баш); *Хтось із бійців ненароком торкнув у сутінках руку Брянського, і його пістолет вистрелив від того незначного руху* (О. Гончар); *Загорнутий в бабину хустку, ти несеш глечик молока, а тому-то гостро боїшся оступитись чи ненароком ударити глечиком об дерево* (Є. Гуцало).

НЕНАСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Не освоєний, не заселений людьми. *Залізняк .. слідкував по мапі за всіма фронтами, лініями, населеними й ненаселеними пунктами* (У. Самчук); *Ми були готові до того, що частенько ночуватимемо на ненаселених Гранях, але думка про те, що впродовж наступного місяця на нашому шляху не зустрінеться жодного людського помешкання, дуже нас засмутила* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Не заселений живими істотами. *Крім ненаселених темних вод, бувають і такі, де чудернацькі, фантастичні риби грають довкола тебе* (О. Гончар).

НЕНАСИ́ЛЬНИЦЬКИЙ, а, е. Який здійснюють без насильства, який не ґрунтується на насильстві. *Року 2004-го в Україні сталося диво: суспільство, яке упродовж цілого десятиліття здавалося млявим, пасивним і роз'єднаним, раптом спромоглося на консолідований, ненасильницький і красивий виступ* (Ю. Андрухович); *— Думаю, вам цікаво буде знати, що смерть була ненасильницька. Серце спинилося* (Г. Пагутяк); *Кожна людина має право виявляти свою громадянську позицію, але робити це потрібно ненасильницькими способами, толерантно й гуманно* (з публіц. літ.); *Людина сама повинна знайти свій шлях до щастя, уникаючи війн і революцій, для цього їй необхідно тільки перебудувати себе зсередини, бо ненасильницький опір — це шлях сильних людей* (з наук.-попул. літ.).

НЕНАСИ́ЛЬСТВО, а, *с.* Відмова від насильства в особистих, суспільних та міжнародних відносинах. *Українцям удалося витримати найвищий іспит на цивілізованість і ненасильство* (з наук.-попул. літ.); *Ненасильство передбачає відмову не тільки від фізичного насильства, але й від психологічного* (з навч. літ.).

НЕНА́СИ́ТНИЙ, а, е. 1. Який не може насититися, жадібний до їжі; ненажерливий (у 1 знач.). *Я був малий і рідко докидав своє слівце про очерет, про став, Про хитру пліть, про ненаситну щуку* (М. Рильський); *До всього, здавалося, він втратив інтерес. Одне, що цікавило його, це їжа. На неї він накидався пожадливо і був ненаситний* (І. Цюпа); *— І нечистий їх не візьме, саранчат ненаситних! — лаялись дядьки, оглядаючи обнесені нами яблуні, мало що не відразу після зав'язі* (А. Дімаров); *Варто подумати, чи не знайдеться для твоєї крові кращого застосування або чи не знайдеться трохи дешевшого харчу для підгодівлі ненаситної худоби* (О. Тесленко); *Вже узгір'я були всіяні мертвими черепашими панцирами, що їх до останку виссали зграї ненаситних колібрі, аби звити собі в них нові просторі гнізда* (Ю. Іздрик).

2. *перен.* Який не задовольняється досягнутим, тим, що має. *Яків через якусь годину опиняється біля старого кладовища, з буйної зелені якого ледве маячить прадавня церква. Тут уже по-своєму порядкує ненаситний отець Миколай* (М. Стельмах); *Тільки тепер по-справжньому стало видно, чим була Каховка .. для ненаситних володарів рабовласницького Півдня* (О. Гончар); *Все скаржилась* [Бобренчиха], *ходила якось боком. Кляла Бобренка на усі лади. А ненаситна! — що нагледить оком, то дзьобом так і вихопить з води* (Л. Костенко); // *у знач. ім.* **нена́си́тний,** ного, *ч.* Людина, яка виявляє велику жадобу до чого-небудь, не задовольняється досягнутим. *Не хижа злоба, не зловтіха хитрого, не жадібність ненаситного світилася в його очах, а радість перемоги* (П. Колесник); // Який виражає велику жадобу до чого-небудь. *Від цього погляду, якогось ненаситного й звіриного, Тасі ставало моторошно* (Л. Дмитерко); // Який має великий інтерес до чого-небудь, дуже цікавиться чимсь. *Іван Маркевич був ненаситний у музиці. Він весь час шукав нового* (Ю. Збанацький); *Старому було шкода кожної, буквально кожної згаяної години й кожного штиха лопати, з-під якої очікував нової знахідки; він був ненаситним у своєму прагненні розкрити ще одну таємницю* (Р. Федорів); *Ти ненаситний у потребі бути прочитаним і тобі мало людей, котрі по-справжньому шанують тобою зроблене* (С. Процюк); // Надзвичайно великий щодо свого виявлення. *На його змарнілім лиці знати було ненаситну цікавість* (О. Маковей); *Його* [кошового] *вояцька душа, його ненаситна зненависть до ворога змушували бути в найнебезпечніших місцях* (С. Добровольський); *Його жадоба пізнати навколишній світ була ненаситною* (В. Владко).

◊ **Ненаси́тна утро́ба** *див.* **утро́ба.**

НЕНА́СИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **нена́си́тний** 1. *Це була ще одна її дивна риса; окрім незвичайної схильності до сну, мала ненаситність до їжі* (Валерій Шевчук); *Пташенята щодня все частіше відкривають дзьобики, їхня ненаситність росте разом з ними, ще трохи й вони самі вилетять з гнізда* (із журн.).

2. *перен.* Властивість за знач. **нена́си́тний** 2. *Все то ненаситність панська: і зорй, і засій, і збери, ще й половину віддай йому* [панові] (Панас Мирний); *Це примхи звичайної шельми, зараженої ненаситністю незвичного, голодної на гострі враження* (У. Самчук); *Вона ковтала інформацію з якоюсь фанатичною ненаситністю, вбирала її, як губка* (Ю. Винничук).

НЕНА́СИ́ТНО. Присл. до **нена́си́тний.** *Село входило у ненаситно голодну та холодну зиму* (Микита Чернявський); *Пиятика дійшла такого розмаху, що стала ніби роботою. Пили скоапно, мовчки, ненаситно, як самозречені* (Р. Андріяшик); *Я ковтав повітря одразу цілими кубометрами, жадібно, ненаситно, ковтав і не міг наковтатись* (В. Нестайко); *Ненаситно, великими ковтками, жадібно п'ю воду* (А. Дністровий); *— Ми набирались знань жадібно, ненаситно; ми завжди налітали на нову бібліотеку-пересувку, наче голодні оси на мед* (І. Волошин).

НЕНА́СИ́ТЬ, і, *ж., розм.* Велика жадоба, потяг, прагнення до чого-небудь. *Допалася вона* [француженка] *до мови, як ужака до молока... Світе мій, яка ненасить!* (Марко Вовчок); *У вас до праці ненасить, — І праця кличе вас, як мати, Орати, сіяти, косить, Тесать, копати, будувати!..* (М. Рильський); *Ціннюща в людини до знань ненасить. І їх за плечима, тих знань, не носить* (Д. Білоус); *Чого це вона так... розпаслася? Видно, в її чиновного злодія непогані справи... Ох, ця свинська ненасить нуворишів епохи незалежності!* (Г. Тарасюк).

НЕНАСИ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. *спец.* Який містить певну кількість якоїсь речовини, меншу від граничної. *Ненасичені органічні сполуки мають здатність приєднувати бром, а також вступати в реакції заміщення воднію бромом* (з наук. літ.); *У салі, окрім калорій, міститься унікальна арахідонова кислота, яка належить до ненасичених жирів і задіяна в побудові клітин, а також в утворенні багатьох гормонів* (із журн.).

2. *перен.* Який не повністю задоволений (про потребу, бажання і т. ін.). *Він знав, що цій спразі судилося завжди залишитися незаспокоєною й ненасиченою* (Б.-І. Антонич); *Я відчував заздрість, біль, утому й ненасичену жагу* (В. Домонтович).

△ **Ненаси́чений газ** *див.* **газ**[1]; **Ненаси́чені вуглево́дні** *див.* **вуглево́дні.**

НЕНАСИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *спец.* Абстр. ім. до **ненаси́чений** 1. *Ненасиченість ґрунтів мінералами негативно впливає на їхню врожайність* (з наук.-попул. літ.); *Ненасиченість жирних кислот визначається наявністю подвійних (етиленових) або потрійних (ацетиленових) зв'язків у вуглецевих ланцюгах* (з навч. літ.).

2. *перен.* Абстр. ім. до **ненаси́чений** 2. *Чекання на тебе розтягується на години, дні, доби, тижні: моє почуття до тебе — це повсякчасне почуття ненасичености* (В. Домонтович); *Щоб забезпечити споживачів продуктами відповідно до європейських норм споживання, необхідно збільшити їх виробництво удвічі — ненасиченість внутрішнього ринку має стати основною мотивацією розвитку* (із журн.).

НЕНАСТА́ННИЙ, а, е. Який ніколи не припиняється, існує, діє постійно, безперервно; безнастанний. *Помалу, непомітно, з незначних на вигляд, але гірких в своїх наслідках дрібниць, виробилося між матір'ю і дочкою ненастанне непорозуміння* (Н. Кобринська); *В класі .. стояла ненастанна тривога, лунав крик, і плач, і лемент* (І. Франко); — *Чого сумуєш всяк час? Глянь: сивина од журби ненастанної В чорній косі йовилась?* (Дніпрова Чайка); *Земля просила ненастанного, невпокійного догляду* (О. Ковінька); *Зрештою, не вона, ця ненастанна боротьба за місце під сонцем, за вигідну службу, кар'єру, заполонила мої думки* (О. Шугай); *Вона любила кожну найменшу частинку тебе, вона майже співала про це своїм ненастанним "мовчи, мовчи"* (Ю. Андрухович).

НЕНАСТА́ННО. Присл. до **ненаста́нний.** *Надворі падав сніг, тихо, ненастанно* (І. Франко); *Як парость виноградної лози, Плекайте мову. Пильно й ненастанно Політь бур'ян. Чистіша від сльози Вона хай буде* (М. Рильський); *Він же читав. Жадібно, ненастанно, перериваючись тільки, коли кликала Галя його їсти* (Валерій Шевчук).

НЕНА́СЬКИЙ, а, е, *розм.* Не наш, чужий. *Цього тепер не можна сказати, бо в хаті є ненаські люде* [люди] (Сл. Б. Грінченка); *З наказу ханського юнацтво йшло охороняти на півночі кордони, ненаське ж військо місто стерегло* (М. Драй-Хмара).

НЕНАТЛЕ́ННИЙ, а, е, *розм.* Підсил. до **нена́тлий.** — *То така вже ненатленна! З неї і мати, як з клоччя батіг!* — *не злюбила чомусь свою сусідку Дуня й свариться на дитину* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕНАТЛЕ́ННІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **ненатле́нний.** *Накопичуючи багатства, люди не замислюються над тим, що за ненатленність доведеться розплачуватися їхнім нащадкам* (з рел.-церк. літ.).

НЕНАТЛЕ́ННО, *розм.* Присл. до **ненатле́нний.** *Жіночі серця ненатленно чекають на щасливе завершення будь-якої драми, однак задум автора непохитний* (із журн.).

НЕНА́ТЛИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **нена́ситний.** — *Так ось вона, та неймовірна казка Про змія лютого, що мав ненатлу, Вогненну пащу!..* (І. Вирган); *Почалась різанина, та ненатла, огидна, звіряча різанина, коли чоловік .. б'є нещасного, безоружного брата* (М. Старицький); *Ми будували час Між воєн та пожеж, дивуючись не раз Тубільцям навісним, ненатлим, галасливим* (К. Москалець).

НЕНА́ТЛО, *розм.* Присл. до **нена́тлий.** *Їсти ненатло; Вони ж їще й читали, і ще й як ненатло, також на повну силу* (О. Забужко),

НЕНА́ТЛЯ, і, *ж., діал.* Жадібність, ненаситність. *Ось слухай же, що то роблять Заздрощі на світі І ненатля голодная* (Т. Шевченко); *Усе добре і чуле, чим наділя Господь чоловіка, усе те в них заплило глеєм чванства, ганьби і ненатлі* (М. Зеров).

НЕНАТУРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Зробл. на зразок натурального; штучний (у 1 знач.). *Для виробництва ненатурального хутра за основу використовують синтетичні волокна, що складаються з акрилових полімерів, вуглеводневих компонентів, вапна, вугілля та нафтопродуктів* (з навч. літ.); *Ненатуральні компоненти, що містяться в продуктах харчування, впливають на стан організму в цілому* (із журн.).

2. Якого в дійсності не буває; несправжній. *Пан злазить з карети, розстеляє килим і розказує їм про своє життя. Такі картини ні реальні, ні фантастичні... в кожнім разі чудні й ненатуральні* (І. Нечуй-Левицький); *Вона лежить, простягши голі ручки, витягнена і ненатуральна, як воскова лялька* (М. Коцюбинський).

3. Удаваний, нещирий. *Рухи її якісь вимушені, голос ненатуральний* (І. Франко); *Олеся помітила, що і в лиці, і в посмішці Стельмашенка було щось ненатуральне, розсіяне, натягнуте, закостеніле* (В. Винниченко); *Вона тільки щулиться і сміється якось нерозумно. Не по-своєму. Боязким, ненатуральним сміхом* (О. Гончар).

НЕНАТУРА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ненатура́льний.** *Виявити ненатуральність шкіряних речей можна на дотик або за допомогою сірників* (із журн.); *Монолог може бути написано так художньо, що сцена сливе цілком одповідатиме реальній дійсності, і знов-таки — його може бути зложено так шаблонно, що в самі високі моменти напруження драматичної дії він вражатиме нас своєю ненатуральністю* (Л. Старицька-Черняхівська); *Мене вразила надмірність, з якою він виявляв свою радість. В його вигуках та обіймах чулась якась ненатуральність, награність...* (Л. Первомайський).

НЕНАТУРА́ЛЬНО. Присл. до **ненатура́льний** 2, 3. *На хустці була кров — пініста, ненатурально рожева, з густочервоними прожилками* (П. Колесник); *Вона знов бачила перед собою рудий глеюватий схил в горбкуватих зелених проплішинах і те бабисько, так ненатурально яскраво, по-акторському прибране й розквацяне* (О. Забужко); *Неприродного і нежилого враження цим палатам додавали і камери відеоспостереження .. Ідучи, я подумав, що більшість таких "хатинок" виглядає саме так — ненатурально і помпезно* (І. Роздобудько); // *у знач. пред. Висновок — штучно, ненатурально...* (С. Єфремов).

НЕНАУКО́ВИЙ, а, е. Який суперечить науці, не відповідає її вимогам, закономірностям і т. ін. *Автор зовсім даремно ввів до своєї праці це цілком ненаукове питання, саме по собі дуже сумнівної вартості й нічим у його творі не вмотивоване* (І. Франко); — *Хай студенти помріють — сміливо й тверезо... Я гадаю, це матиме сенс... Ненаукові й безпорадні гіпотези слід відсікати* (М. Дашкієв); *Всі вони були лицарями прекрасного, слугами й апостолами ліпшого в людині, ідеалістами в царині етики, борцями не тільки за наукові речі, а й за ненаукові — за любов, братерство, свободу, за духовну красу й велич людини* (О. Шугай).

НЕНАУКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **ненауко́вий.** *На прикладі другого найвидатнішого українського письменника Квітки-Основ'яненка проф. Дашкевич доводить усю невідповідність і ненауковість поділу української літератури на періоди* (І. Франко); *Відкиньмо звинувачення в еклектиці, ненауковості, у змішуванні легенд з реальністю, у наївності та безлічі інших інтелектуальних гріхів* (О. Бердник).

НЕНАУКО́ВО. Присл. до **ненауко́вий.** *При університеті вже з чверть сторіччя існує наукове товариство, котре досить ненауково охрещене іменем Нестора Літописця* (І. Франко); // *у знач. пред.* — *Це все. Як це багато! Але заразом, — як це загально, як це ненауково!* (Ю. Смолич); — *Сміх — то насамперед життя!.. Може, воно й "ненауково", .. але я, майбутній лікар, обома руками голосую за такі твердження, за таке розуміння сміху-радості* (О. Бердник).

НЕНА́ЧЕ[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Уживається для приєднання порівняльних зворотів і порівняльних підрядних речень; наче, ніби, мов, немов. *І полковник поміж усіма, неначе той індик переяславський, походжає та все потроху пирхає* (Марко Вовчок); *Двір заріс споришем та зеленів, неначе лука повесні* (М. Коцюбинський); *З дитячого садка, неначе горобці, Пурхнули дошкільнята* (М. Рильський).

2. *з'ясувальний.* Уживається для приєднання підрядних речень способу дії, з'ясувальних, означальних. *Тихі, тихі й спокійні в ту нічку були ліс і поле на цілім просторі, і здавалось, неначе ми чути могли, як спадали летючії зорі* (Леся Українка); *"Він мене так розглядає, неначе приміряє, яким я буду в бою!"* — подумав Черниш (О. Гончар).

НЕНА́ЧЕ[2], *част. власне мод.* Уживається для вираження неповної достовірності, сумніву, непевності і т. ін. щодо висловленого в реченні. *Село неначе погоріло, Неначе люди подуріли, Німі на панщину ідуть* (Т. Шевченко); *В лісі цім неначе на протязі років ніхто з людей не бачив ведмедів та вовків* (Н. Забіла); *Вона* [хата] *неначе вгрузла в землю під тягарем важких минулих літ аж по самісінькі віконця* (П. Воронько).

НЕНА́ЧЕБ[1], *спол., розм.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **нена́чебто**[1] 1. *Марія отворила широко очі на козаків, подалася вперед, неначеб хотіла підбігти й не пустити їх спів з хати* (В. Стефаник).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **нена́чебто**[1] 2. *Він ступав мовчки, тяжким кроком, неначеб не бачив нікого в хаті* (О. Кобилянська); *Спогади, передуми, передчуття так налітали на нього, що аж одхилявся назад, неначеб у груди бив міцний порив вітровію* (М. Стельмах); *Він хекнув, неначеб розваливши сокирою поліно, й закляк* (Л. Кононович).

НЕНА́ЧЕБ[2], *част. власне мод., розм.* Уживається у знач. част. н е н а ч е б т о. *Коли б отой парубок прийшов та поговорив би зо мною, то неначеб мені на душі легше стало* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Оцей хлопець неначеб уродився десь на відлюдному острові, здалека від світа та людей* (І. Керницький).

НЕНА́ЧЕБТО[1], *спол.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **нена́че**[1] 1. *Регочуться, плигають і кричать* [ягнята], *Неначебто бояться вовкулаки* (Л. Глібов); *Зі мною тінь ходила, Неначебто водила По свіжому сліду* (П. Воронько).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **нена́че**[1] 2. *Кажуть, начебто араби перші вміли робити дзиґарі* (М. Коцюбинський).

НЕНА́ЧЕБТО[2], *част. власне мод.* Те саме, що **нена́че**[2]. *Вибух, яким спалахнув цей чорнявий хлопець.., провіщав, що за цією неначебто одноманітністю ховаються різні вдачі й темпераменти* (І. Сенченко).

НЕ́НЕЦЬ *див.* **не́нці.**

НЕ́НЕЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **не́нці.** *Велика земля Новгородська, на полудні впирається в Полотську волость, на заході тягнеться до Ємі й Чуді, на сході до Мезені й Печори, в полунощні береги її б'ється суворе Крижане море; много язиків і племен живе в ній, княжі й боярські погости стоять скрізь — на Воді, Неві, Онезі, в племенах саамських, ненецьких* (С. Скляренко); *Кращого забійника оленів на ненецьких річкових переходах табірні наглядачі не знайдуть* (Р. Андріяшик); *Ненецька мова належить до самодійської групи уральської родини мов* (з наук.-попул. літ.).

НЕ́НЕЧКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **не́ня** 1. *Ненечка її Амата В душі своїй була строката, Не всякий їй любився зять* (І. Котляревський); [Р у с а л к а:] *Дивіться, он той, що там блукає, такий як батько ваш, що вас покинув, що вашу ненечку занапастив* (Леся Українка); — *Ненечко! Матіночко! Злякалися?* — *вискочивши з-під полу, скрикнув Пилипко й повис у неї на руках* (Панас Мирний); * Образно. *Заридав .. На могилі дух: — Україно, ненечко, Доки ж твоїх мук?* (І. Франко).

2. *тільки в кл. в., у знач. виг.* Те саме, що **не́ня** 2. *На ввесь гай гукать зачав* [Вовк]: — *Ой, ненечко! Рятуйте! Поможіте! Ловіте злодія, держіте! Добро моє покрав!* (Л. Глібов).

НЕ́НИН, а, е. Прикм. до **не́ня** 1. *Лагідний, добрий, гарний світ нениних казок зробив і ті думки його лагідними, а серце чулим до всяких пригод* (С. Черкасенко); *Винахідливість і спритність Осадчого піднесла мене й тепер заколисувала, як дбайлива ненина рука* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕ́НКА *див.* **не́нці.**

НЕНОВИ́Й, á, é. Який не є новим, не вирізняється новизною. *В цьому неновому платті вона виглядала якось поіншому, ніж раніше, елегантною, і воно, темне й скромне, личило її русявому волоссю, блакитно-сірим очам* (О. Іваненко); *На сторінках роману вдумливий читач шукає відповіді на ненові питання, які хвилювали не одне покоління* (з публіц. літ.).

НЕНОРМА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який відхиляється від норми; не такий, як треба, як має бути. *Тюремний лікар справді потвердив ненормальний стан Спориша, велів йому держати дієту* (І. Франко); *Моє незадоволення, мої турботи — все це таке натуральне, таке звичайне. Це наслідок того ненормального життя, яким я тепер живу* (М. Коцюбинський); *Пірат перший звернув увагу на ненормальну роботу мотора* (М. Трублаїні); *Передранкова тривога в таборі не здалася чимось ненормальним для такого закладу* (Іван Ле); *Суворість казарми якщо й необхідна, то лише на певнім етапі, в цілому ж це явище ненормальне й минуще в житті...* (О. Гончар).

2. *розм.* Психічно хворий. *Доктор Верходуб, почуваючи й себе трошки ненормальним, ганяв по засіданнях різних комісій і делегацій* (В. Винниченко); — *Оголосити вас ненормальним — це була ідея директорова* (А. Кримський); *На відміну від ненормального обідранця в шкіряному пальті, цей видавався найнормальнішим у звированому світі тривог і смертей* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **ненорма́льний,** ного, *ч.;* **ненорма́льна,** ної, *ж.* Психічно хвора людина. *Сторонній міг прийняти Ольгу за ненормальну: молода баба в розчахнутому плащі стоїть на краю тротуару і махає руками, мов млин крилами* (А. Кокотюха); — *Ти що, з глузду з'їхав?* — *Тітко, це ви ненормальна* (Люко Дашвар).

НЕНОРМА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ненорма́льний.** *Тоді як на Україні його* [український язик] *усюди силою випирає великоруська мова, і ся ненормальність язикова, ся загнаність, занедбання нашого язика є результат*

давніх і сьогочасних відносин самого великоруського урядового центру і центральної великоруської літератури (І. Нечуй-Левицький); *Через хвороби, надмірну працю, погане харчування, ненормальність побутових умов, зловживання різні вона* [людина] *втрачає половину свого життя* (Ю. Смолич); *Я ще заперечив, що майор не спеціаліст, тому не має права мене підозрювати в ненормальності* (В. Рубан); *Ти його любиш, розуміючи всю абсурдність і ненормальність своєї любові до нього, приймаючи такого, яким він є* (М. Матіос); — *Щастя — то ненормальність, оп'яніння або божевілля* (В. Винниченко).

НЕНОРМА́ЛЬНО. Присл. до **ненорма́льний** 1. *Широкий рот, вилицювате лице і ненормально худа довга шия робили її зовнішність неприємною для ока* (Ірина Вільде); // *у знач. пред. Це неправильно, ненормально, коли так багато залежить від однієї-єдиної людини* (О. Авраменко); *Коновал під час вечері випиває три горнятка кисляку. Стежу за ним і кривлюся, бо так багато пити — ненормально* (А. Дністровий).

НЕНОРМАТИ́ВНИЙ, а, е. Який не відповідає встановленій нормі, нормам. *Коли ж ми звернемося до морфології, то нас спершу чекатиме певне розчарування: уживається досить багато ненормативних форм* (В. Русанівський); *Подорожуючи дорогами Непалу й Тибету, для драматизації свого вчення цей йог застосовував сороміцький гумор, пісні й ненормативну поведінку* (І. Карпа).

△ **Ненормати́вна (обсце́нна) ле́ксика** *див.* **ле́ксика.**

НЕНОРМАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ненормати́вний.** *У практиці мовлення не завжди можна визначити нормативність чи ненормативність акцентних варіантів, які постійно конкурують між собою* (з наук. літ.); *Однією з визначальних ознак образу є ненормативність засобів його вербалізації* (з наук.-попул. літ.).

НЕНОРМАТИ́ВНО. Присл. до **ненормати́вний.** *В усному мовленні люди часто ненормативно відмінюють іменники другої відміни* (з наук.-попул. літ.); *Якщо під час гри спортсмен поводить себе ненормативно, його можуть дискваліфікувати* (з навч. літ.).

НЕНОРМО́ВАНИЙ, а, е. Який не має встановленої норми або їй не відповідає. *Один нехтує, приходячи на дві години пізніш, бо в нього ненормований робочий час, а другий, — перекладаючи відповідальність за свої кроки на плечі іншому* (Д. Гуменна); *Сільському лікареві, в якого ненормований робочий день, ніколи не вільно собою розпоряджатись — будь-якої хвилини може виникнути щось нагальне* (Микита Чернявський).

НЕНОРМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ненормо́ваний.** *Тут ніхто йому не міг заборонити, ніхто б не наважився обмежувати його необмеженість, нормувати його ненормованість* (П. Загребельний); *Ненормованість праці на багатьох підприємствах зумовлена відсутністю чіткої й прозорої законодавчої бази* (з наук.-попул. літ.).

НЕНОРМО́ВАНО. Присл. до **ненормо́ваний.** *Світло ллється з неба ненормовано* (О. Ірванець); *Нестачі не було ні в чому, продукти продавалися ненормовано* (із журн.).

НЕНУ́Ж, *спол., діал.* Ніж (*див.* **ніж**[2]). *Лучче хліб їсти з водою, ненуж буханець з бідою* (Номис).

НЕНУМЕРО́ВАНИЙ, а, е. На якому не проставлено номери, немає нумерації. *Вірші написані майже без поправок, все на одній стороні паперу, ненумеровані* (І. Франко); *На звороті першого ненумерованого аркуша — герб гетьмана Григорія Ходкевича в архітектурній рамці* (з наук. літ.).

НЕ́НЦІ, ів, *мн.* (*одн.* **не́нець,** нця, *ч.;* **не́нка,** и, *ж.*). Народ, що живе в Ненецькому, Ямало-Ненецькому і Таймирському національних округах, які входять до складу Російської Федерації; представники цього народу. *На виставку прибули ще два діди-ненці з оленями, північними собаками і всіма хатніми причандалами* (Остап Вишня); *Ненці прийняли мене за геолога. Я легко виміняв прихоплені самородки на продукти* (М. Дочинець); *Українців вважають добрими хліборобами, корейців — овочівниками, гренландців — риболовами, ненців — оленярами* (з наук.-попул. літ.).

НЕ́НЬКА, и, *ж.* 1. *пестл.* Те саме, що **не́ня** 1. *В кого ненька, в того й голівка гладенька* (прислів'я); *Дмитрикові на хвилинку жаль стало неньки, що .. цілий день мусить носити воду, заробляти на хліб* (М. Коцюбинський); — *Спасибі тобі. Видно, добра в тебе ненька, що виховала таких чемних доньок* (Н. Королева); *Це вона — моя ненька. Я впізнав би її завжди і всюди* (Ю. Збанацький); — *Ненько, а звідки зорі взялися? Ненько, а звідки ми з тобою та інші люди? А звідки планети?* (О. Бердник); * Образно. *Привітай же, моя ненько, Моя Україно, Моїх діток нерозумних, Як свою дитину* (Т. Шевченко).

2. Ласкаве звертання до особи жіночої статі, перев. старшого віку. — *Бабусенько, голубонько. Серце моє, ненько! Скажи мені щиру правду — Де милий-серденько?* (Т. Шевченко); *Побачила* [Муха] *Бджолу близенько, — Добридень! — каже їй, — Оддиш хоч трохи, моя ненько* (Л. Глібов); — *Ох, бабусю, ненько моя! Яка ти люба, хороша: все дбаєш лишень про других...* (М. Старицький).

3. *тільки в кл. в., у знач. виг.* Те саме, що **не́ня** 2. — *Ой, ненько моя! Невже це ти? — питає в мене жінка* (І. Нечуй-Левицький); [1-ш а д і в ч и н а *(сплеснувши руками):*] *Ой ненько! Подала, подала рушники! От тобі й Степан* (І. Карпенко-Карий).

НЕ́НЬО, я, *ч., діал.* Батько. — *Не було кому дати тобі стрим, Миколо, бо твій неньо вже не жив, а неня була стара та податлива* (І. Франко); *Туди не заходить ні одна людська душа, лиш іноді у свята мій неньо* (О. Кобилянська); *Він з печі дивиться на свого неня, Як той не спить, майструє по ночах* (Л. Первомайський); — *Неньо мене як дружив, то дав землі орної, дав кавалок за сіно* (М. Матіос).

НЕ́НЬЧИН, а, е. Прикм. до **не́нька** 1. *Хай вже й виб'ють його* [Дмитрика], *аби бути вдома, аби почути голос неньчин* (М. Коцюбинський); *Дитинка рухнулась, перевернулась на материних колінах і, розкинувши рученята, простяглась голічерева, на момент міцно обхопивши неньчин лікоть і знов пустивши його* (Олесь Досвітній); *Я відчуваю неньчину ходу на віддалі, я впізнаю її у сні* (Б. Харчук); *Я цвів разом з півниками, літав з джмелями, стрибав жабеням через рівчак і падав увечері втомлений на милі неньчині руки* (Ю. Мушкетик); // Який належить неньці. *Усі брати вибігли з хатки проводити старшого брата, що, вбраний у чоботи та у велику хустку неньчину, йшов у місто* (Марко Вовчок).

НЕ́НЯ, і, *ж.* 1. *пестл.* Жінка щодо народжених нею дітей; мама. — *Ти й твоя неня схожі, як дві краплі води, і вродою, і вдачею, і вподобою* (І. Нечуй-Левицький); [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *От за те, що ти так жалуєш свою неню і малих братів та сестер, я дам твоїй матері борошна, пшона, картоплі...* (М. Кропивницький); *Хочеться спа-*

ти... голова хилиться. А неня вже постіль постелила (Г. Хоткевич); *Хіба ж нам розлюбить і нені усміх милий, І усміх любої, і шелести дібров?* (М. Рильський); *— Доню, ми знали твого батька як славного воя* [воїна]. *Ми знали твою неню як вірну його дружину, щиру, чесну душу* (О. Бердник); // Уживається як звертання до матері. *Дітки маленькі кликали маму: — Вставай, голубко, нене кохана* (П. Грабовський); *— Люба нене, прости, не клени* [кляни] *наймолодшого рідного сина* (І. Гончаренко); *— Нене, заспокойся, дорога! Не треба спогадів. Адже я люблю тебе, і сестри люблять... Люблю над усе на світі!* (В. Малик); * Образно. *А ти, моя Україно, Безталанна вдово, Я до тебе літатиму з хмари на розмову .. Прощай же ти, моя нене, Удово небого, Годуй діток* (Т. Шевченко).

2. *тільки в кл. в., у знач. виг.* Уживається для вираження переляку, здивування, радості і т. ін. *— Ой нене! — скрикнула Галина, притуливши руку до серця, що гулко заколотилося у її грудях. — Він поранений!* (А. Кащенко); [Голоски Потерчат:] *Ми ж бо не знали, що тута гості, ми б не зринали з глибокості... Ой, нене, сум! Нум плакать, нум!* (Леся Українка); *Ой, нене, та невже ж люди такі підлі, такі брехливі, такі зрадливі?!* (М. Дашкієв).

НЕО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **нови́й** у 1 знач., напр.: неогегелья́нство, неодарвіні́зм, неотектоні́чний, неоязи́чник.

НЕОАВАНГА́РД, у, *ч.* Те саме, що **неоавангарди́зм.** *Основним досягненням творчої боротьби й самопрезентації представників неоавангарду є долання канону та емансипація* (з наук.-попул. літ.); *До ознак неоавангарду належать різноманітні обігравання класичних сюжетів, пародіювання загальновідомих образів, долання культурних і суспільних стереотипів* (з навч. літ.).

НЕОАВАНГАРДИ́ЗМ, у, *ч.* Сучасний напрям авангардизму, який виявляється в запереченні наявних художніх форм та пошуку нових. *Українське авангардне мистецтво знову заявило про себе в першому десятилітті XXI ст., набираючи форм неоавангардизму* (з наук. літ.); *Серед представників авангардизму і неоавангардизму — художники П. Мондріан, С. Далі, письменники Р. Деснос, А. Арто, С. Беккет, композитори С. Буссоті, Дж. Кейдогс* (з навч. літ.); *Українське мистецтво на вітчизняних теренах та іноземних арт-сценах доводить наявність потужного струменя неоавангардизму в мистецькій течії новітньої доби* (з публіц. літ.).

НЕОАВАНГАРДИ́СТ, а, *ч.* Представник неоавангардизму. *Неоавангардисти стверджують, що поет — це звичайна людина, яка має право бути недосконалою* (з навч. літ.); *Зацікавленість нестабільністю як явищем буття й культури дозволила неоавангардистам відійти від жорстких модерністських схем, поставити під сумнів ідею безальтернативності будь-якої стильової парадигми* (з публіц. літ.).

НЕОАВАНГАРДИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неоавангардиста і неоавангардизму. *У науковій розвідці досліджено роль О. Довженка у формуванні українського та світового кіноавангардизму, форми його авангардистського та неоавангардистського естетизування* (з наук. літ.); *Альдо Палаццескі починав як футурист, однак став предтечею неоавангардистського руху в мистецтві* (з публіц. літ.); *Неоавангардистський художній напрям на противагу абстрактному мистецтву має предметний характер, адже митці використовують у своїх композиціях побутові предмети й навіть промислові відходи* (із журн.).

НЕОА́НТРОП *див.* **неоа́нтропи.**

НЕОА́НТРОПИ, ів, *мн. (одн.* **неоа́нтроп,** а, *ч.).* Узагальнена назва людей сучасних і викопних, для яких характерний великий об'єм мозку, добре розвинутий надбрівний виступ, прямий лоб, високе склепіння черепа. *У період зледеніння на території Європи відбувався культурний і біологічний перехід від палеоантропів до неоантропів* (з наук. літ.); *У результаті тривалого та достатньо ізольованого розвитку неоантропи пристосувалися до місцевих енергетичних і природно-кліматичних умов* (з наук.-попул. літ.).

НЕО́БАВКИ, *присл., діал.* Негайно, одразу. *Сонце дбайливо огрівало землю. Необавки сніги з'їлися, срібна шапка на Томнатику зменшилася, і здавалося, що гора вростає в небо* (Р. Андріяшик).

НЕОБАРО́КО, *невідм., с.* Один з еклектичних стилів, що склався в європейському мистецтві XIX ст. й відтворював основні риси бароко. *До найсуперечливіших і недостатньо висвітлених проблем емігрантської лірики належить поетика необароко* (з наук. літ.); *Громіздкі та помпезні споруди в стилі необароко є в багатьох містах Західної Європи* (з навч. літ.).

НЕОБАРО́КОВИЙ, а, е. Стос. до необароко. *Цілком необароковим був і палац у садибі Стара Прилука, вибудований як копія Маріїнського палацу в Києві* (з наук.-попул. літ.); *У необароковому живописі реальність сплетена з фантастикою, насичена різними абстрактними ідеями та алегоріями, що покликані розкрити авторський задум* (з публіц. літ.).

НЕОБА́ЧЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **необа́чний.** *Він мовби втікав од професорових слів, не хотів їх чути, щоб не накликати лиха на необачливого професора* (П. Загребельний); *Чим тільки не присмачував збунтований Андрусь свою нестримну балаканину, до яких погроз не вдавався, усіма карами небесними застерігаючи необачливого сина від хибного кроку* (І. Нижник); *Нерозсудливість давно В вашім місті оселилась, та щоразу боги вам Необачливі помилки обертають на користь* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

НЕОБА́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **необа́чливий.** *Князь .. лаяв себе в думці за необачливість* (П. Загребельний); *Тоді побачив* [Протагор], *як засмутили старого метека його слова, й вирішив пригладити свою необачливість* (І. Білик).

НЕОБА́ЧЛИВО. Присл. до **необа́чливий.** *Коли отак необачливо, по-хлоп'ячому діятимуть наші командири, то бригада швидко перетвориться з бойової одиниці на зборище анархістів або в ніщо* (Є. Доломан); *Я наздогнав його і необачливо хлопнув по плечу* (Д. Білий).

НЕОБА́ЧНИЙ, а, е. Який діє нерозсудливо, виявляє необережність у своїх діях, не думаючи про наслідки. *Та дурень, молоде, одважне, В бою як буде необачне, То може згинуть неборак* (І. Котляревський); *— Я думав, що необачний хлопчище зараз вигирне, почне плисти.., боротися з водою, і я зможу вирятувати його* (І. Франко); *Щоб прискорити справу, необачний посланець хотів налякати селян* (А. Кащенко); *Цей кіт вистежив необачну горобчиху і, стрибнувши з купи цегли, накрив її передніми лапами* (О. Копиленко); // Спричинений діями нерозсудливої, не-

обережної людини або який свідчить про чиюсь нерозсудливість, необережність і т. ін. — *Прости, Рустеме, за ті необачні слова, що я досі писала й говорила* (М. Коцюбинський); *Арсен згадував необачне вторгнення в брудний барліг Сачка* (Л. Дмитерко); — *Ти порушив клятву. Своєю необачною поведінкою ставиш під удар всіх нас* (К. Гриб); *Доброчин раптом пошкодував, що дав необачне слово, яке могло обернутися йому ж на зло* (І. Білик).

НЕОБА́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необа́чний.** *За необачність цього генерала дорогою ціною заплатили солдати. Тисячі були винищені зброєю, а тисячі потонули в річці* (П. Кочура); *До болю було досадно за таку дитвацьку необачність.., такий ганебний полон* (А. Хижняк); *Не могла простити* [Єлька] .. *необачності, картала себе, що необережним своїм запитанням так вразила старого, торкнулась, видно, найболючішої рани його життя* (О. Гончар); *Щоб переконатися, чи розмова триває насправді, я надто різко сколихнув тонік з крижинками, від необачності спінений напій хлюпнув на скатертину* (А. Михайленко).

НЕОБА́ЧНО. Присл. до **необа́чний.** [Т е о ф і л:] *Сивизна ж та мені не дозволяє словами розкидати необачно* (Леся Українка); *Заєць неначе розумів настрій мисливця і не тільки не квапився, а прямо-таки навмисне вів себе необачно* (І. Рябокляч); *Перед самими ханськими грудьми свиснула необачно пущена кимось з татар стріла, ковзнула по кінській шиї, залишивши на ній кривавий слід* (Ю. Мушкетик); *Тоді Сергій був необачно сентиментальний і дорого заплатив за свою дурість...* (І. Білик); *Малий мордувався страхом перед кухарем і злістю на себе, що він так необачно пригрозив старшому* (Ю. Логвин); // *у знач. пред. Як це необачно, що вона наважилася порушити професорову заборону* (Ю. Смолич); *Розуміється, це було необачно, ба навіть до певної міри з мого боку безтактно, але що я міг зробити?* (В. Домонтович).

НЕОБГОРО́ДЖЕНИЙ, а, е. Який не має огорожі. *Мимо церкви — великий курний шлях, з другого боку шляху "пустиня", поросла бур'янами, на краю бур'янів необгороджена хата* (С. Васильченко); *Вулиця несподівано закінчилася, вперпись двома необгородженими дворами у картопляне поле* (Л. Первомайський); *Дерева вкривали широчезну необгороджену площу, на якій, крім собору, стояла дрібненька хатка — мешкання когось із храмового причту в давні роки* (В. Барка); *По обидва боки роз'їжджено́ї возами, закалюженої вулиці — бідненькі хатки за похиленими тинами і просто так, необгороджені, такі ж повіточки, з обсмиканими стріхами, зажурні колодязні журавлі над дерев'яними зрубами* (І. Кирій).

НЕОБҐРУНТО́ВАНИЙ, а, е. Позбавлений обґрунтованості. — *Ваша гіпотеза оригінальна, приваблива, але поки що необґрунтована і невчасна...* (М. Дашкієв); *Церкві знову доведеться переглянути свої доктрини, визнати, що її колишні пастирі явно поквапилися* [з] *необґрунтованими висновками, — а це не додасть їй авторитету* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Арешт .. Необґрунтовані звинувачення... Галас у пресі...* (М. Андрусяк).

НЕОБҐРУНТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необґрунто́ваний.** *Стьопа вирішив довести Котоваєві необґрунтованість його твердження* (М. Трублаїні); *Необґрунтованість кожного з цих поривів могло проявити лише майбутнє* (Олекса Ізарський); *Незважаючи на повну необґрунтованість звинувачень, нещасного засудили до довічного ув'язнення в колоніях* (із журн.).

НЕОБҐРУНТО́ВАНО. Присл. до **необґрунто́ваний.** *Кислотні дощі, низький рівень удобрювання ґрунтів органікою, необґрунтовано інтенсивне застосування хімічних засобів поступово знижують родючість земель* (з наук.-попул. літ.); *Випуск нових акцій здійснюється здебільшого в разі необґрунтовано завищеного їх курсу* (з навч. літ.).

НЕОБДУ́МАНИЙ, а, е. Зробл. поспішно, без достатнього обдумування; необачний, необміркований. *Страшні були наслідки необдуманого, слабо і наспіх підготовленого окремішнього походу князя Ігоря* (В. Малик); *Антіпатр не втрачав землі під ногами і спокійною поміркованістю гасив зайве збудження молодого царя чи стримував його від поспішних, необдуманих вчинків* (В. Чемерис); — *Ми прискорили виродження частини людства необдуманими генетичними експериментами* (В. Єшкілєв).

НЕОБДУ́МАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необду́маний.** *Дволичність підточує і підгризає всю їх натуру в самій глибині і видна в кожнім їх поступі, надає всім їх ділам ціху нерішучості, необдуманості і недовговічності* (І. Франко); *У душі вона вже змирилася з поверненням — на все воля Божа — муляло лише почуття провини та необдуманості свого вчинку, котрий замалим їй було не коштував життя* (В. Чемерис).

НЕОБДУ́МАНО. Присл. до **необду́маний.** *Сталося це стихійно і необдумано, бо за здоровля* [здоров'я] *гетьмана повинен був випити господар дому, а не його сват* (Б. Лепкий); *З кожною хвилиною все більше й більше досадував* [Лесь], *що так усе вийшло — необдумано, по-дурному, зовсім інакше, ніж намислив собі* (І. Нижник); // *у знач. пред.* Необачно, необмірковано. *Він кидає мені спершу бляшанку, а потім ножа — досить необдумано з його боку, ледве відскочив* (Любко Дереш).

НЕОБЕРЕ́ЖНИЙ, а, е. Який діє без належної обережності, необдумано, непередбачливо, наражаючись на можливу небезпеку, неприємність; необачний. *Чи він не встерігся, чи тим, що зайве випив, — вхопила вода човен з необережним дідом, та й поперла в шум на саму бистрину* (І. Нечуй-Левицький); *Старий чорногуз поважно пройшов травою до болота, .. піймав необережну жабу і під глухий клекіт сполохав на ставищі дику качку...* (Г. Косинка); *Я зривавсь, необережний, в прірву, Тіло ти моє втримав важке* (М. Шеремет); // Який робиться, здійснюється необдумано, необачно, без урахування можливої небезпеки, неприємності. *Він ніс дитину незвично й урочисто, боячись найменшого необережного руху* (М. Томчаній); *Після необережного плеску весла попереду лунко вдарила щука* (М. Стельмах); *Необережним жестом руки дама ліворуч перевертає на вас тарілку з борщем* (В. Нестайко); *Гатило дививсь на неї .. й теж не наважувався підійти ближче, щоб не злякати необережним рухом те тремке й щемливе, що витало й над ними, й між ними* (І. Білик); // Який свідчить про чиюсь необдуманість, необачність. *Ставши агітатором, Катерина знайшла своє місце в житті, дарма що довкола панував терор і за кожне необережне слово можна було заробити собі мотузку на шию* (Д. Бедзик).

НЕОБЕРЕ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необере́жний.** *Копач погиб* [загинув] *через власну необережність — чом не сигналізував швидше?* (І. Франко); *Він пригадав на*

мить зустріч у княжій вітальні, пригадав нічні роздуми, побоювання і застогнав з досади, нарікаючи на себе і свою необережність (Д. Міщенко); *Рука нехотя підносилася, щоб розтирати завіяні піском очі. Свідомість остерігала його перед цією необережністю* (Б.-І. Антонич); *Найменша необережність могла б виказати їх* [воїнів] *присутність — і тоді все загинуло б...* (В. Владко).

НЕОБЕРЕ́ЖНО. Присл. до **необере́жний.** *Майбутній тесть чи теща — не знаю вже хто, — якось необережно висловився, що це велика честь родові Гнідих, коли їм віддають тут дочку* (В. Підмогильний); *Дмитрій необережно зачепив ліктем одну з них* [жінок], *здається, молодшу, з такими надзвичайно мигдалевими очима* (М. Хвильовий); *Ігор необережно наступив на сухий сучок, і він голосно хруснув* (О. Донченко); *— Можна поцікавитись — далеко їдете? — До Києва, — зовсім необережно відповіла дівчина і схаменулась* (Л. Смілянський).

НЕОБ'ЄКТИ́ВНИЙ, а, е. Позбавлений об'єктивності; небезсторонній, тенденційний (у 2 знач.). — *Е-е, знаєте, у нього бували зриви, невдачі .. Тому боюся бути необ'єктивним...* (І. Росоховатський); *Він, як англієць, можливо, міг бути й необ'єктивним, характеризуючи одвічних своїх ворогів, але в його словах звучала правда* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); // Упереджений, суб'єктивний (про судження, оцінку і т. ін.). *У статті І. Франко спростовує необ'єктивні, тенденційні виступи газети з питань польсько-українських відносин, відкидає її напади проти Наукового товариства імені Шевченка* (з публіц. літ.).

НЕОБ'ЄКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необ'єкти́вний.** *Її* [Галину] *не могли вже переконати ні пояснення директора, ні голоси інших учителів, які категорично відкидали можливість якоїсь підозри щодо необ'єктивності вчительки Шелудько* (Б. Антоненко-Давидович); *Загатний з першої зустрічі вловлював одну, найпомітнішу рису в людському характері й відтоді вже не змінював своєї думки. Це й спричиняло деяку його необ'єктивність...* (В. Дрозд); *Необ'єктивність оцінювання студентів викладачем може бути підставою для розірвання трудової угоди* (з навч. літ.).

НЕОБ'ЄКТИ́ВНО. Присл. до **необ'єкти́вний.** *У майбутньому мене неодмінно звинуватили б у тому, що я оцінював знання Невидимки необ'єктивно, що Невидимка був моїм улюбленцем* (В. Нестайко); *Дуже часто реальні факти із життя, поведінки представників певних етносів сприймаються спільнотою необ'єктивно* (з наук.-попул. літ.).

НЕОБЖИ́ТИЙ, а, е. Не заселений, не освоєний і не пристосований до життя. *Місцевість була дика, необжита* (В. Собко); *Далі вже нічого нема — самий простір, саме безмежжя. Смужка суші — вузька необжита коса, відділившись від степу, простяглась у відкрите море* (О. Гончар); *Молодь готувалась в далеку дорогу, в дикі необжиті краї — на цілину* (В. Земляк); *До нього* [Дінця] *п'ятнадцять-двадцять верстов по необжитому степу, зарослому колючою таволгою, терном, полином, ковилою...* (В. Малик); // Не обладнаний, не пристосований для нормального життя в ньому (перев. про житло). *Стояла* [хата] *серед лісу пусткою, холодна, необжита* (В. Гжицький); *Люба поралася в новій, необжитій хаті, де ще віяло пусткою* (М. Чабанівський); *Сідаю я на табуретку, стикаючись із думкою, що кухню маю на диво необжиту* (Любко Дереш).

НЕОБЖИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **необжи́тий.** *Необжитість півострова приваблює туристів, які прагнуть залишитися наодинці з природою* (із журн.); *Незважаючи на зовнішню необжитість, приміщення в урбаністичному стилі можуть мати вигляд затишний та приємний* (з навч. літ.).

НЕО́БЗИ́Р, *присл., діал.* Не оглядаючись. *Помчавсь* [Шрам] *од них необзир* (П. Куліш); *Кінь хропе й необзир мчить навіженим чвалом через малі сосонки, шипшину, глід...* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕОБІ́ЗНАНИЙ, а, е. Який не знає чого-небудь, не ознайомлений добре з чимось. *Його цікавило життя козацького табору, і він побрів понад берегом, до всього придивляючись очима необізнаного новака* (С. Добровольський); *Необізнаним із річчю аварською гостям важко було второпати, що саме виголошують вони* (Д. Міщенко); *Студентка, як на те, виявилася досить необізнаною, вона, щоправда, щось чула про свого співрозмовника як про цікаву людину* (Ю. Андрухович); *Вираз обличчя у пані Стасі дещо зверхній, коли вона відповідає на наївні запитання необізнаної Кароліни* (Г. Вдовиченко).

НЕОБІ́ЗНАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необі́знаний.** *Ця байдужість до життя сусідніх слов'янських народів і необізнаність з їхніми культурними досягненнями набуває інколи анекдотичних форм* (М. Драй-Хмара); *Необізнаність Слави з станом домашнього господарства викликала в Ольги усмішку крізь сльози* (Ірина Вільде); *З меню, яке він підсунув до мене, я не зрозумів майже нічого .. З віком я перестав соромитися власної необізнаності* (А. Кокотюха).

НЕОБІ́ЗНАНО. Присл. до **необі́знаний.** *Модельєр використовував дизайн інстинктивно й необізнано, але із великою винахідливістю* (із журн.); *Учні й гадки не мали про останні події в школі, тому тільки необізнано переглядалися, знизували плечима* (з газ.).

НЕОБ'Ї́ЖДЖЕНИЙ, а, е. Не привчений до їзди (про коня). *Усміхнувся* [Дорошенко], *згадавши, як одного разу .. доставили з Канади партію закуплених коней, диких, необ'їжджених* (О. Гончар); *"Я ваш вождь! .. Піді мною необ'їжджений кінь, мені тридцять шість літ. Я — Іслам-Гірей"* (Р. Іваничук); *Серед січових молодиків існувало запекле суперництво — скочити на необ'їжадженого коня, переплисти Дніпро на порогах, схопитись "навхрест" або "попідсилу"* (Ю. Мушкетик).

НЕОБЛІ́ТАНИЙ, а, е. Який не облітали (про літальний апарат). *Необлітані вертольоти спочатку випробовують, аби вчасно виявити недоліки та ліквідувати їх* (з навч. літ.); // Який не облітався. *На даху хижки тривожно клекотіла лелечиха — її лелечич з трьома необлітаними лелечатами кружеляли в самій зініці неба* (В. Дрозд).

НЕОБМА́ЗАНИЙ, а, е. Те саме, що **нема́заний** 1. *Якраз на край села, на белебні, стояла собі осторонь чиясь сирітська пустка: необмазана, невкрита* (Панас Мирний); *Корчма була збудована з сірого піскуватого каменю і стояла необмазана* (І. Нечуй-Левицький); *Від архірея не було відповіді, а тим часом валилась необмазана хата* (М. Коцюбинський).

НЕОБМЕ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Який не має видимих меж; безмежний (у 1 знач.). *Людність була переважно осіла, хоч рідко розкидана по необмежених просторах лісів і степів* (І. Франко); *Заґеґали дикі гуси, простуючи кудись високо під*

необмеженим небом (М. Коцюбинський); *Переорав він за кілька днів величезний лан і клапті поля обернулись на єдину необмежену оксамитову ниву* (О. Довженко); // Який не має обмежень, не поставлений ні в які рамки. [М а з а й л о:] *Маю повне, необмежене право змінити не то що своє прізвище — по батькові й дідове ім'я й прізвище* (М. Куліш); *Необмежена влада, яку мав султан над військом, помагала йому долати всіх своїх ворогів* (П. Загребельний).

2. Дуже великий щодо кількості, ступеня вияву. *Він чув силу якоїсь незнаної могутності, та його дитиняча душа не була ще доросла до того, щоби збагнути ту необмежену тайну* (О. Кобилянська); *Якби бібліотека видавала абонентові необмежену кількість книжок щодня, дівчина могла б спожити за вечір три й чотири романи* (В. Підмогильний); *В розпорядженні Степана було першокласне обладнання, необмежена кількість реактивів, величезна спеціальна бібліотека* (М. Дашкієв); *Як не намагалася вона заповнити час будь-якою роботою на необмеженому господарстві сотника, але часто застигала і вдивлялася із сльозами на шлях* (Д. Білий).

НЕОБМЕ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необме́жений.** *Неделін .. вперше побачив таку необмеженість землі і таке достатнє для цієї землі сонце* (В. Логвиненко); *— Крайня необмеженість влади, ваша світлосте, спричиняє крайні бунти* (Р. Іваничук); *Шевченко постійно "розмовляв" з історією — і українською, і світовою — але не так з "конкретною" історією в її завершеності, як з метаісторією в її необмеженості й невичерпних можливостях* (І. Дзюба).

НЕОБМЕ́ЖЕНО. Присл. до **необме́жений.** *Біла чистота була тут скрізь і на всьому. Вона панувала необмежено. В залі були білі стіни, біла стеля і навіть біла кахляна підлога* (Ю. Смолич); *Справжнє щастя полягає зовсім не у можливості вільно й необмежено приймати рішення, а зовсім навпаки — у вмінні підкоритися тому, що трапилося незалежно від твоєї волі* (Н. Сняданко); *Природа ще необмежено панувала тут над своїми багатствами, над бистриною рік та велетенськими деревами* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕОБМЕ́ЖНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **необме́жений.** *Уявляється мені степ. Широкий, необмежний, незайманий степ* (М. Коцюбинський); *Кожен говорив, що його вдячність буде необмежна. Але кожен її обмежував* (Л. Денисенко).

НЕОБМІРКО́ВАНИЙ, а, е. Те саме, що **необду́маний.** *Євграф Фірсович до ранку не міг заснути, намагаючись пригадати, де й коли він сказав щось необмірковане* (Б. Антоненко-Давидович); *Ця Віардо зауважувала кожну дрібницю, відзначала кожен її невдалий крок, необміркований вчинок, навіть найменшу помилку в мові* (О. Іваненко); *На ці слова Пруссак Озвався: — Братики! Чи вже ж то можна так — Необмірковані робити постанови?* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

НЕОБМІРКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необмірко́ваний.** *Через необміркованість у спілкуванні багато батьків утрачають авторитет в очах своїх дітей* (з навч. літ.); *Кваплівість і необміркованість є чи не найстрашнішими ворогами оратора* (із журн.).

НЕОБМІРКО́ВАНО. Присл. до **необмірко́ваний.** *Слід, щоб розсудливість стала супутницею всіх наших учинків, бо зроблене необмірковано, яким би хорошим не видавалося, через невчасність і необдуманість перетворюється на зло* (з рел.-церк. літ.); *Навіть якщо ви когось образили необмірковано, випадково, варто просити вибачення й шукати компроміс* (з навч. літ.).

НЕОБМОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Якого не обмолотили, у якому ще міститься зерно. *На обрії з'явився .. яскравий вогник — може, то пастухи розвели ватру, а може, й загорілася скирта торішньої соломи або необмолочений стіжок* (С. Голованівський); *Філарет підводить голову і бачить крізь гілля, як над хутором рожевіють хмари. Перша думка — про клуню, необмолочений хліб та пожежу* (В. Дрозд); *За річкою, поблизу кар'єру, стояла скирта необмолоченого ячменю* (з мемуарної літ.).

НЕОБОВ'ЯЗКО́ВИЙ, а, е. 1. Який не є обов'язковим, необхідним. *Я так і знав!.. Що ж це ти, любий, листи пишеш, а зворотна адреса — необов'язкова? Куди ж тобі відповідати?* (М. Дашкієв); *Він долив у чашки вже охололого чаю, зробив іще кілька необов'язкових рухів, поправив скатертину, змахнув з неї крихти печива* (І. Роздобудько).

2. *розм.* Який не вирізняється обов'язковістю виконання обіцяного, запланованого і т. ін. (про людину). *Нас знову підвели ваші постачальники... такі вже вони необов'язкові* (Ю. Винничук).

НЕОБОВ'ЯЗКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **необов'язко́вий.** *Вона мала звичку казати такі банальні речі — але тільки тому, що усвідомлювала і їхню банальність, і необов'язковість* (С. Андрухович); *Бабуся завжди цінувала в людях готовність допомогти й уміння тримати слово, ненавиділа брехливість і необов'язковість* (з мемуарної літ.); *На такому ґрунті пишно квітували безвідповідальність і халатність, халтурність і необов'язковість — речі просто незбагненні для інтелігента старого гарту* (К. Москалець).

НЕОБОВ'ЯЗКО́ВО. Присл. до **необов'язко́вий.** *За умов ринкової економіки підприємець необов'язково має бути фабрикантом* (з газ.); // *у знач. пред. Над Європою нависла загроза війни .. Щоб про це здогадатися, необов'язково було вельми знатися на політиці* (М. Андрусяк); *Щоб комусь .. зіпсувати настрій, необов'язково робити погані вчинки* (А. Дністровий).

НЕОБО́РНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **непобо́рний.** *— Що для нашого грішного ока вбачається неможливим і неборним, те одним подихом уст Божих знищується в порох* (М. Старицький); *Дев'ятий грізний вал! У глибині якісь печери позіхали чорні, та високо здіймались гребені і, тремтячи огнем, здавались необорні* (Леся Українка); *Розлягайся, скибо чорна, Сійся, зерно, і рости! Наша сила необорна В далечінь кладе мости* (М. Рильський).

НЕОБО́РНІСТЬ, ності, *ж., поет.* Властивість за знач. **необо́рний.** *Я славлю спільність мов і славлю їх одмінність, Основу всіх основ — правічну їх родинність; Це ж зоряний вінок, братерська необорність, І в кожній з мовзірок — чарівна неповторність* (І. Муратов); *Вчорашня розмова з шефом виростає в свідомості в усій необорності живої яви: не приснилося!* (О. Забужко).

НЕОБО́РНО, *поет.* Присл. до **необо́рний.** *З плюхкотом осувались береги, місток злегка дрижав, необорно тримаючись над прірвою двадцять дев'яту весну* (Р. Андріяшик).

НЕОБОРО́ТНИЙ, а, е, *ек., фін.* Який не перебуває в обороті (у 4 знач.). *Матеріальні та нематеріальні ресурси підприємства формують його необоротні активи й забезпечують його нормальне функціонування* (з наук.-попул. літ.); *Представники тіньового бізнесу найчастіше виводять необоротні кошти в офшорну зону* (з навч. літ.).

НЕОБОРОТНИ́Й, а́, е́. 1. Те саме, що **незворо́тний.** *Процес творення української культури набув нового, тепер уже необоротного розмаху* (В. Русанівський).

2. *спец.* Який не може одночасно відбуватися, розвиватися в протилежних напрямках (про хімічні реакції, фізичні явища і т. ін.). *Будь-який необоротний процес у замкненій системі відбувається так, що ентропія системи при цьому зростає* (з наук. літ.); *Необоротними є практично всі процеси, що відбуваються в природі* (з навч. літ.).

3. Який не може відбутися, повторитися знову. *Декілька років тому для тебе дивним чином впевнено клацнув якийсь незбагненний механізм, і виникло необоротне почуття: твоє життя відбулося* (Є. Кононенко).

НЕОБОРО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необоротни́й.** *Тобі ще й досі зрада болить страшніше, аніж смерть, і горе від житейської образи видається страшнішим, аніж горе від справді трагічної необоротності...* (Є. Кононенко); *Необоротність часу в тому, що він спрямований з минулого в майбутнє* (з навч. літ.).

НЕОБОРО́ТНО. Присл. до **необоро́тний.** *Не можна не зважати на те, що саме Котляревський яскравістю свого таланту необоротно надав цій* [українській] *мові статусу літературної, і в цьому сенсі він таки її творець* (І. Дзюба); *У процесі репродукції вірусу клітина-хазяїн необоротно втрачає власний генетичний апарат, систему регуляції біосинтетичних процесів, репродуктивну здатність та інші важливі функції* (з наук.-попул. літ.); *З віком процеси клітинного метаболізму необоротно змінюються* (з навч. літ.).

НЕОБРА́ЗЛИВИЙ, а, е. 1. Який не завдає образи, не виражає, не містить у собі образи. *Геник помітив, що їй не сподобалися такі необразливі наївні зауваження Марка і дівчина ледь стримує себе, щоб не відповісти грубістю* (С. Талан); *Остров'яни — діти моря, їх жарти бувають інколи солоні, але необразливі* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *Народний анекдот містить у собі легку, найчастіше необразливу насмішку* (з навч. літ.).

2. Який не ображається; нечутливий до образ. *За християнською мораллю кожна людина має прагнути бути необразливою й тихою, боротися із заздрістю й гординею* (з рел.-церк. літ.).

НЕОБРА́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **необра́зливий.** *Остап Вишня — геніальний гумористи, твори якого вирізняються необразливістю й любов'ю до рідного народу* (з навч. літ.); *Усі дивувалися необразливості хлопця, однак мало хто думав, скільки сліз проливав малий уночі* (із журн.).

НЕОБРА́ЗЛИВО. Присл. до **необра́зливий.** *В майстерні я почуваю себе як риба у воді. І оте Ігорове* [Ігореве] *"Муха" в майстерні звучить якось не дуже чутно і навіть необразливо* (В. Нестайко).

НЕОБРІ́ЗАНИЙ, а, е. 1. Який не обрізали (у 1 знач.). *Отож всі й далі стояли, об'єднані єдиним бажанням — скоріше розбігтися: хто — на базар, що безлюдно жовтів столами з необрізаної соснової дошки зразу ж за греблею, хто — до церкви, а хто — худобу порати* (Г. Тарасюк); *Вирішили китайське диво брезентом накрити доти, доки Толя не купить необрізаної дошки й біля хати для дирчика* [моторолера] *дах не побудує* (Люко Дашвар).

2. *рел.* Який не зазнав обряду обрізання (про осіб чоловічої статі). — *А він справді необрізаний. Християнин* (Б. Харчук); — *Ти хіба не мусульманин? Ти що, перс чи вірменин? Чи, може, ти тюрок? Може, ти необрізаний?* (Ю. Логвин); // *у знач. ім.* **необрі́заний,** ного, *ч.* Той, хто не зазнав обряду обрізання. *Збудися, збудись, зодягнися, Сіоне, у силу свою, зодягнися у шати пишноти своєї, о Єрусалиме, о місто святе, бо вже необрізаний та занечищений більше не ввійде до тебе!* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

НЕОБРІ́ЗАННЯ, я, *с., рел.* Стан за знач. **необрі́заний** 2. *Є один тільки Бог, що виправдає обрізання з віри й необрізання через віру* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

НЕОБРО́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Не підготований для вирощування рослин (про землю, ґрунт і т. ін.). *Необроблена земля їжилась торішнім бадиллям, і на чорних руїнах завжди сиділо вороння* (М. Коцюбинський); *За необробленим, забур'янілим городом ховався берег невеличкої річки* (Л. Дмитерко); *Пригрівало сонце, на гілочках бузку розпукувались бруньки, і необроблена земля в садку, здавалося, дихала* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

2. Який не має викінченої форми. *Так було заборонено продавати в Мукачеві "волосаті", необроблені постоли і непобілені гуні* (М. Дочинець); *Збірник, що посилаю, мабуть, останній, бо не знаю, чи візьмусь коли знов за працю. З необробленого матеріалу дещо зберіг, дещо пошматував та попалив* (М. Сиротюк); *Село лежало серед розлогих садів, як низка необроблених коралів* (І. Роздобудько); *Гори нагадували необроблені шматки золота впереміш з грубою породою* (Любко Дереш).

НЕОБРО́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **необро́блений.** *В око впадала необробленість сусідського городу, який ще й досі був не зораний і не засіяний* (з газ.); *І коли переробці бракує властивої первотворові закінченості, то самі її хиби — необробленість вірша, необточеність фрази — надають їй своєрідної ласкавості* (М. Зеров); *І німецькі видавці, й українські зберегли також низку похибок Кафки, що свідчать про необробленість твору і, вочевидь, незадовільне знання американських реалій* (із журн.).

НЕОБРО́БЛЮВАНИЙ, а, е. Який не використовується під посіви сільськогосподарських культур. *Відразу після закінчення війни уряд провів важливі реформи, після яких необроблювані поміщицькі землі було передано селянам* (з навч. літ.); *Поява значних площ необроблюваних земель є наслідком неправильної сівозміни* (з публіц. літ.).

НЕОБСТРІ́ЛЮВАНИЙ, а, е. Який не піддається обстрілу. *З ними на передньому краю, у самому серці бою, він відчував себе певніше й безпечніше, ніж у справді-таки безпечній, необстрілюваній вибалку, але без них, без своїх вогневиків* (О. Гончар); *Ми зайняли вигідну позицію в необстрілюваній ущелині, тому мали перевагу над ворогом* (із журн.).

НЕОБСТРІ́ЛЯНИЙ, а, е. 1. Який не був у боях, не звик до бойової обстановки, стрільби і т. ін. *Він згодився забрати собі весь оцей необстріляний молодняк. Надіється, що має кращі, ніж у Сагайди, командирські дані* (О. Гончар); *Розуміючи, що страх командує необученими й необстріляними вояками, яких була переважна більшість, гайдамаки почали удавати, що атака триває й триває безперестанку* (Г. Колісник); *Побачивши саму молодь, необстріляних хлопців та дівчат, припустив* [Артем] — *проти Зеленого знову нема кому воювати* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Який не має досвіду в чому-небудь; молодий, недосвідчений. *Керівництво українського авіабудівного концерну відправило до Парижа "необстріляну" Діану, фактично висмикнувши її з-за робочого стола* (М. Кідрук).

НЕОБСТРІ́ЛЯНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **необстріляний.** *Постріли з боку шосе тривали. Позначилась необстріляність людей. Вони зі страшним галасом кинулись до лісу врозсип* (із журн.); *Операцію було провалено через необстріляність солдатів, на підготовку яких геть не було часу* (з газ.).

НЕОБТЕ́САНИЙ, а, е. 1. Якого не обтесали (у 1, 2 знач.). *Трохи осторонь сяяла біла церковця, збудована багато років тому з необтесаних білокорих березових колод* (О. Ільченко); *Санітарка тьотя Феня, подаючи йому необтесаний ціпок, промовила жалібно: — Йдеш?..* (К. Гриб); *Коло криниці сіріли ніби стовпи або ніби стіни, складені з необтесаного здорового плискуватого каміння* (І. Нечуй-Левицький); *За вікном машини промайнуло кілька хиж з необтесаного каміння* (І. Білик).

2. *перен., розм.* Некультурний, неосвічений. — *Коли б ти знав, що за добру душу та серце має оцей темний та необтесаний мужик, як його усі величають, йому просвіти бракує* (Панас Мирний).

НЕОБТЕ́САНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **необте́саний** 2. *У мові й манерах поліцуків немає нічого підлесливого, вони не люблять розсипатися у ввічливості, навпаки, в них є якась недбалість і необтесаність* (з публіц. літ.); *Із портрета на всіх дивився пишно вбраний красень, однак у виразі обличчя відчувалася якась необтесаність, відкритість і добродушність* (із журн.).

НЕОБТЕ́САНО, *розм.* Присл. до **необте́саний** 2. *Шеремет дещо необтесано мислить, його емоції не завжди передають розуміння ситуації, хоча герой виписаний об'ємно, живо* (з публіц. літ.).

НЕОБТЯ́ЖЛИВИЙ, а, е. Який не потребує великих зусиль, не створює труднощів, незручностей, не завдає клопоту кому-небудь. *Вони знову помовчали, проте їхня мовчанка була якоюсь природною, необтяжливою* (О. Гончар); *Час сподівань не тотожний часові звершень, і треба вміти належно достосуватися до часу сподівань, зробити його тривання непомітним і необтяжливим* (П. Загребельний); *Це була просто закоханість — необтяжлива, безпристрасна* (Г. Вдовиченко).

НЕОБТЯ́ЖЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **необтя́жливий.** *Концепція фінансів воєнного часу стала основою перегляду всієї фінансової доктрини XIX ст., яка базувалася на принципах економічної свободи, необтяжливості системи державних фінансів для народного господарства, верховенства права* (з наук.-попул. літ.); *Незважаючи на необтяжливість служби й достатню кількість вільного часу, письменник майже втрачає здатність творити* (з навч. літ.).

НЕОБТЯ́ЖЛИВО. Присл. до **необтя́жливий.** *Ернест, як ніхто інший, прислуховувався до кожної фрази й міг необтяжливо, в легкій чи навіть грайливій формі донести її до вух Великого Керівника* (Л. Денисенко).

НЕОБХІ́ДНИЙ, а, е. 1. Без якого неможливо обійтися; конче потрібний. — *Інстинкт себелюбства, егоїзму, Івасику, необхідний для життя* (В. Винниченко); — *Він мені такий дорогий і такий необхідний в житті, що страх за нього — це, по суті, страх за саму себе* (А. Головко); *На відбудову ж міської громадської криниці дав більше, як інші, .. бо ж для життя людського криниця так само, як і храм, на цьому світі необхідна* (Н. Королева); *В нашому консульстві все владнано, маю необхідне вбрання й валюту* (О. Бердник); *Через годину, зібравши необхідні підписи для звільнення, я з трудовою книжкою в кишені вже чалапав сонячною вулицею* (Ю. Винничук); *Зсередини геть усе було вкрито дивовижними розписами, котрі .. тут були цілком необхідними і вчасними, як аорта для серця* (І. Карпа).

2. *у знач. ім.* **необхі́дне,** ного, *с.* Те, що обов'язково потрібне для забезпечення нормальних умов життя, праці і т. ін. *Мій батько та його друзі-рибалки не філософствували. Вони ловили рибу, продавали її, купували необхідне і жили незалежно...* (О. Бердник); *Окрім предметів для власного споживання, художник мав право купувати тільки необхідне йому для роботи, але не для перепродажу* (П. Загребельний).

3. *філос.* Закономірний, невипадковий. *Прибічники емпіризму намагалися вивести необхідні ознаки принципів і законів науки за допомогою індуктивних умовиводів* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **необхі́дне,** ного, *с.* Закономірність, що випливає з самої природи речей. *Представники різних філософських течій по-різному розглядають опозицію необхідного й випадкового* (з навч. літ.).

△ **Необхі́дна оборо́на** *див.* **оборо́на; Необхі́дний робо́чий час** *див.* **час.**

НЕОБХІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Нагальна потреба в чому-небудь. *І ні тобі книжок, ні домашніх уроків, ні доситьтаки тяжкої необхідності вставати щоранку о сьомій* (А. Дімаров); *Славинський скривився і поправив модне, з синіми скельцями пенсне, яке носив скоріш для фасону, ніж з необхідності* (М. Олійник); *Він цілими тижнями блукав у далеких дібровах .. й додому вертав лише з необхідності* (І. Білик); *Провалююсь у сон, який більше схожий на необхідність фізичного спочинку* (А. Дністровий).

2. *філос.* Категорія, що виражає неминучість певних закономірних процесів, подій реального світу. *Необхідність відображає такі відношення між об'єктивними подіями реального світу, за наявності яких одна подія неминуче зумовлює чи визначає інші події* (з наук. літ.); *Вічність істини залежить від необхідності реальності* (з наук.-попул. літ.).

Ре́чі (предме́ти, това́ри) пе́ршої необхі́дності (потре́би) *див.* **річ**[1].

НЕОБХІ́ДНО, *пред.* Конче потрібно, є нагальна потреба. *Нам зараз конче необхідно з'ясувати причину, чому Кваша пішов з будівництва* (І. Багмут); *Необхідно було кожного занести у спеціальну книгу, вказати, звідки родом, як прозивається, хто залишився вдома* (Б. Левін); *Необхідно іще раз, можливо, востаннє переламати в собі пережитки старої, родової, родинної свідомості задля остаточної перемоги сил добра та прогресу в нашому суспільстві* (О. Ірванець).

НЕОВІТАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Ідеалістичний напрям у біології, що пояснює якісну своєрідність життєвих явищ нематеріальними чинниками. *В основу неовіталізму покладено ідею про те, що в житті організмів діє особлива надмеханічна, надматеріальна життєва закономірність* (з наук.-попул. літ.); *Основоположником неовіталізму вважають Г. Дріша, який стверджував, що цілісність і гармонійність розвитку організму визначається особливим надматеріальним динамічним чинником* (з навч. літ.).

НЕОВІТАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник неовіталізму. *Неовіталісти основною рушійною силою розвитку всього живого на Землі вважають надматеріальну закономірність* (з навч. літ.).

НЕОВІТАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неовіталізму і неовіталістів. *Неовіталістичне вчення протиставляється традиційному поясненню життєвих явищ* (з навч. літ.); *Серед неовіталістичних термінів важливим є поняття життєвої енергії, життєвого пориву і т. ін., які відіграють вирішальну роль у світобудові* (із журн.).

НЕОГЕГЕЛЬЯ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Прихильник, послідовник неогегельянства. *Неогегельянці на перший план в ідеях Г. Гегеля виводили елементи, пов'язані з інтуїцією, з неперервністю, підкреслюючи водночас принципово позадосвідний характер найперших істин цього вченого* (з наук.-попул. літ.); *Лідери німецького неогегельянства очолили міжнародну організацію неогегельянців "Гегелівський союз"* (з навч. літ.).

НЕОГЕГЕЛЬЯ́НСТВО, а, *с.* Напрям у філософії кінця XIX — першої третини XX ст., представники якого прагнули створити цілісний світогляд на основі відродженого вчення Гегеля. *Неогегельянство зародилося в Англії в 1865 році, після виходу у світ книги Джеймса Гатчисона Стірлінга "Секрет Гегеля"* (з наук. літ.); *Центральною для неогегельянства є філософія історії й культури, держави, права* (з навч. літ.); *Я обрав поглиблене, як мені тоді здавалося, студіювання творів Гегеля і в певний час навіть почав вірити, що можна відновити неогегельянство, схрестивши його з іншими течіями* (А. Дністровий).

НЕОГЕГЕЛЬЯ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до неогегельянства і неогегельянців. *У 20-ті роки XX ст. німецька неогегельянська концепція в цілому зводилась до ірраціоналістичного тлумачення гегелівської діалектики* (з наук.-попул. літ.); *Із приходом у Німеччині до влади нацистів більшість неогегельянських представників емігрувала — течія розпалася* (з навч. літ.).

НЕОГЕ́Н, у, *ч., геол.* Друга половина третинного періоду історії розвитку Землі. *Знаковими явищами кінця неогену була горотворна активність, часткове зледеніння Північної півкулі, зміна кліматів* (з наук. літ.); *У Закарпатті горотворення супроводилося вулканічними виверженнями, які відбувалися впродовж усього неогену* (з наук.-попул. літ.); *Для неогену характерний низький рівень Світового океану, завершення утворення сучасних гірських масивів, досить суворий клімат із чіткою зональністю та кількома зледеніннями в Північній та Південній півкулях* (з навч. літ.).

НЕОГЕ́НОВИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **неоге́н.** *У неогеновий період остаточно сформувалися гірські системи в Україні, що супроводжувалося вулканічною діяльністю та вертикальним коливанням земної кори* (з наук. літ.); *Неогенові хлоридно-сульфатні магнієві руди на території України є в Калуському та Стебниківському родовищах* (з наук.-попул. літ.); *Неогенові й антропогенові відклади входять до складу піщано-глинистої формації* (з навч. літ.).

НЕОГЛОБАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Політика, що відображає прагнення великої держави до верховенства, домінування у світі. *Одним із викликів неоглобалізму в XXI столітті є моральний виклик, який вимагає докорінного перегляду всіх духовних цінностей* (з публіц. літ.); // Політична доктрина США середини 80-х рр. XX ст., яка передбачала поширення й утвердження вирішального впливу цієї держави в усьому світі. *Неоглобалізм передбачав збільшення військової присутності американців в усьому світі й особливо в зонах, оголошених життєво важливими для інтересів США* (з навч. літ.).

НЕОГЛОБАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неоглобалізму. *Неоглобалісти розглядали політику Рональда Рейгана як зовнішньоекономічний курс США* (із журн.); *Неоглобалісти всіляко намагаються розширити сфери впливу у світі* (з газ.).

НЕОГЛОБАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неоглобалі́ст.** *У колі спілкування громадської діячки вистачало запеклих неоглобалісток, однак це аж ніяк не вплинуло на її критичне мислення* (із журн.).

НЕОГЛОБАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **неоглобалі́зм** і **неоглобалі́ст.** *Узагальнення підходів американських дослідників до визначення системи національних інтересів країни, специфіки реалізації цих інтересів у практичній зовнішньополітичній діяльності США може сприяти розумінню суті сучасної неоглобалістської політики Сполучених Штатів та можливих її тенденцій і перспектив* (з наук.-попул. літ.).

НЕО́ГЛЯ́ДКИ, *присл., заст.* Не оглядаючись. *Всі вони, відчуваючи, що Пантелеймон Гаврилович заохочує їх до чесної, принципової критики, говорили щиро, неоглядки* (М. Руденко); *Гнат поволі зліз на землю та й, забувши про своє лозинове пруття, що лежало за сидінням, чомусь не до села — у протилежний бік почовгав неоглядки* (І. Нижник); *Вони гуртом швидко, майже бігцем, неоглядки подалися геть, аж поки зникли за рогом будинку* (О. Шугай).

НЕО́ГЛЯ́ДКОМ, *присл., заст.* Те саме, що **нео́гля́дки.** *Прощайсь навік тогді з порядком, Пішло все к чорту неоглядком, Жінки поставлять на своє!* (І. Котляревський).

НЕОГЛЯ́ДНИЙ, а, е. Який не має видимих меж, дуже великий щодо розміру; неосяжний, неозорий. *Думав Давид про широчезні неоглядні простори степові* (А. Головко); *Неоглядне поле за селом прослалося* (К. Гордієнко); *Перед очима простиралося неоглядне море* (С. Журахович); *Вночі йому приснилося, що падає сніг. Великою, неоглядною хмарою опускається аж із самісінького неба на землю* (М. Слабошпицький); // *перен.* Надзвичайно великий, сильний своїм виявом (про почуття, переживання і т. ін.). *В цей вечір нещастя посліпило Лисенків, таке воно було, неоглядне* (Олекса Ізарський).

НЕОГЛЯ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неогля́дний.** *Перед очима плив одноманітний, випалений сонцем, рудий степ, жалюгідний у своїй убогості, величний своєю неоглядністю* (Ю. Збанацький); *На картинах художника небосхил розмитий, усюди автор уникає переднього плану, щоб передати широчінь і неоглядність пейзажу* (із журн.).

НЕОГЛЯ́ДНО. Присл. до **неогля́дний.** *Одна Прісьчина доля не складалася по-людськи. Горя того — за нею і поперед нею — неозорно, неоглядно...* (Панас Мирний); *Він неоглядно закоханий в труда Едем, бо й сам колись був шахтарем* (В. Сосюра).

НЕОГОЛО́ШЕНИЙ, а, е. Який не оголосили, не оприлюднили, не довели до широкого загалу. *Завдяки цим літсторінкам, що вряди-годи до нас долинають, ми з автурою інших районів перебуваємо ніби в неоголошеному творчому змаганні* (О. Гончар); *З початком нового, двадцятого століття все навкруги немов раптом показилося, рвонуло вперед, ніби прагнучи за всяку ціну перемогти в неоголошених перегонах* (А. Кокотюха); *Вона була дружиною наслідного принца Франції, країни, з якою він віднедавна перебував у стані неоголошеної війни* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕОГОРО́ДЖЕНИЙ, а, е. Те саме, що **необгоро́джений.** *Увечері школа мала особливо сумний вигляд. Неогороджена, в бур'янах* (С. Васильченко); *Вона* [хатина] *стояла край села, неогороджена, без тину* (В. Сосюра); *Переповз* [Вася] *через якийсь неогороджений двір* (Микита Чернявський).

НЕОГО́ТИКА, и, *ж.* Те саме, що **псевдого́тика.** *У середині XIX ст. уряд Британії офіційно визнав неоготику національним стилем* (з наук.-попул. літ.); *У Великій Британії добре збереглися зразки соборів, церков і замків доби неоготики й романського стилю, що сприймаються характерною рисою національної культури* (із журн.).

НЕОГОТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неоготики. *За час правління королеви Вікторії Британська імперія як у метрополії, так і в колоніях здійснила масову забудову в неоготичному стилі* (з наук.-попул. літ.); *Представники польських католиків та німецьких протестантів зводили для своїх релігійних та побутових потреб споруди в неоготичному стилі, яскравим прикладом якого став Миколаївський костьол у Києві* (з навч. літ.); *Із самого початку Антоніо Гауді вирішив не йти шляхом звичайної архітектури неоготичного стилю* (із журн.).

НЕОД... *див.* **невід...** *(крім слів, розроблених на* **неод...**); напр.: **неодра́дний, неодри́вний, неодри́вність** *і т. ін. див.* **невідра́дний, невідри́вний, невідри́вність** *і т. ін.*

НЕОДАРВІНІ́ЗМ, у, *ч.* Еволюційна концепція, створена у 80–90-х рр. XIX ст. німецьким зоологом А. Вейсманом, що ґрунтується на його гіпотезі про зачатковий відбір; вейсманізм. *Основною метою неодарвінізму є спроба пов'язати дані цитології про запліднення з еволюційною теорією і доповнити дарвіністське уявлення про природний відбір* (з наук. літ.); *Невтомними захисниками неодарвінізму були німецький зоолог Август Вейсман, австрійський монах Грегор-Йоганн Мендель та американський генетик Томас Гант Морган* (з наук.-попул. літ.); *Представники неодарвінізму намагалися об'єднати класичний дарвінізм із досягненнями генетики* (з навч. літ.).

НЕОДАРВІНІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неодарвінізму. *Неодарвіністи переконані, що у спадок передаються лише зміни, які відбуваються в спадкових одиницях статевих клітин — детермінантах* (з навч. літ.); *Неодарвініст відзначав провідну роль природного добору в еволюції* (із журн.).

НЕОДАРВІНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неодарвініст.** *Нехай їй не судилося стати відомою на весь світ неодарвіністкою, однак дещо для науки вона зробити може* (з газ.).

НЕОДАРВІНІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неодарвінізму і неодарвіністів. *Неодарвіністські висновки є результатом синтезу фактів, установлених багатьма біологічними науками* (з наук.-попул. літ.).

НЕОДИ́М, у, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 60, сріблясто-білий метал, який використовують у виробництві скла. *Як і всі інші лантаніди, неодим наявний у багатьох рідкісноземельних мінералах, зокрема в монациті та ортиті* (з наук. літ.); *Неодим використовують як компонент магнієвих, алюмінієвих і титанових сплавів, у скляній промисловості, для виробництва лазерів* (з наук.-попул. літ.).

НЕОДИ́МОВИЙ, а, е. Прикм. до **неоди́м.** *Неодимові сполуки застосовують для отримання високоякісної волоконної оптики* (з навч. літ.); // В якому використовують неодим. *Неодимовий лазер генерує оптичне випромінювання за рахунок квантових переходів між енергетичними станами тривалентних іонів* (з наук. літ.).

НЕОДМІ́ННИЙ, а, е. 1. Яким не можна знехтувати, якого слід дотримуватися, який необхідно виконувати; обов'язковий (у 1 знач.). *Варвара Карповна* [Карпівна] *привітно поздоровкалась, розпиталась про здоров'ячко, посадила* [Миколу] *і зараз же підсунула неодмінну шклянку чаю* (В. Винниченко); *Неодмінною молитвою відмічався також схід сонця, від якого тут розпочинали відлік годин нової доби* (П. Загребельний); *Сміх — це радість. Це неодмінна складова частина людського щастя...* (В. Нестайко); *На дуже простому прикладі вони познайомилися з дією вельми складного закону неодмінного заповнення екологічної ніші* (Н. Околітенко); // Якого не можна уникнути; неминучий. *— Я хочу, щоб мені доповідали не про вади і неув'язки, завжди неодмінні при швидкому пересуванні полків, а щоб ті неув'язки були усунені і наведено порядок в полках* (П. Кочура); // Без якого неможливо обійтися; необхідний. *На цих святах неодмінними учасниками були співаки та музики* (І. Білик); // Постійний, незмінний. *Місто, село, завод, шахта — неодмінні елементи нашого життя, вони повинні бути й неодмінними компонентами сучасного роману* (Ю. Смолич); *Неодмінною темою кожної розмови було материне запитання: — Ну, скажи мені, ради Бога, для чого собі голову забиваєш? Для чого воно тобі?* (А. Хижняк); *Четверо хлопців і троє дівчат у традиційних тоді строях "білий верх, чорний низ" були неодмінною складовою всіх загальноміських урочистих вечорів* (О. Ірванець).

2. Характерний для кого-, чого-небудь. *Схвильовано оглядає Петро кімнату. Звичайна міщанська обстановка .. На вікнах — неодмінні калачики* (А. Головко); *З пішоходу порозззявляли роти неодмінні вуличні хлопчиська, і сторожко стежили з вікон трохи сполохані міщани* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕОДМІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неодмі́нний.** *Як діти не назавжди лишаються дітьми і колись виростають, отак і в нашу ідилію рано чи пізно, але з неодмінністю сходу сонця мала внести свої корективи сувора дійсність* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Шлях людського життя — це неодмінність страждання, через яке, власне, ми й пізнаємо бездонний трагізм буття* (з наук.-попул. літ.).

НЕОДМІ́ННО. Присл. до **неодмі́нний.** *Визначні події в житті народу .. неодмінно відбиваються в народній творчості* (М. Рильський); *Бачура грає очима, бо не може людина приховати своєї радості навіть тоді, коли треба це зробити неодмінно* (М. Чабанівський); *"Неодмінно буде гроза"* — з жахом думала вона (М. Коцюбинський); — *Розлючена людина неодмінно виплеще все, про що слід було б мовчати* (М. Дашкієв); *Василь Йосипович неодмінно носив шинель, піхотинський кашкет, офіцерський кітель і офіцерські штани* (І. Рябокляч); *Птах ішов по стежці й помалу втрачав пташину подобу: пір'я на його голові стало кучугурою кучерявого волосся, крила руками, і поклався йому на плечі той-таки неодмінно сірий костюм* (Валерій Шевчук).

НЕОДНА́КОВИЙ, а, е. Відмінний від іншого (інших), який не збігається з іншим (іншими); різний (у 1 знач.). *— Що так воно дивно на світі: усі люди, а життя в них неоднакове* (Б. Грінченко); *Неоднакову вдачу мали* [брати]. *Щирий та щедрий Семен ніяк не міг погодитися з лукавим та заздрим на чуже добро Романком* (М. Коцюбинський); *Палажка читала матері пісню про трьох сестер, що неоднакову долю мали...* (Г. Косинка); *А що таке "люблю"? В кожного воно, напевне, неоднакове, своє* (О. Бердник).

НЕОДНА́КОВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неодна́ковий.** *Панна Юзя та селянська дівчина Дарка спочатку приятелювали, незважаючи на неоднаковість соціального стану — про яку весь час нагадував Юзі її батько* (М. Драй-Хмара); *Нам буть однаковими, нам забуть про все, що в світі. І про себе теж. Та тільки дуже важко, дуже важко долати неоднаковість свою* (В. Стус); *Справді-бо: як усе довкола сотворене? В безлічі різновидів, у неймовірній переплутаності, в абсолютній неоднаковості* (П. Загребельний).

НЕОДНА́КОВО. Присл. до **неодна́ковий.** *Природа неначе пожартувала з цієї сім'ї, неоднаково й дуже однобічно розділила між братами та сестрою свої дари* (І. Нечуй-Левицький); *Коли ж їмость дивуватиметься, що жито неоднаково видає, то він скаже, що, мабуть, дівки зле вчора рахували, як подавали на машину* (Л. Мартович); *Досліджувалося все: які рослини садити, навіть їх окремі види, адже в кожної — свій єдиний організм, який неоднаково реагує на радіаційне зараження* (А. Михайленко); // *у знач. пред. Мені однаково, чи буде Той син молитися, чи ні... Та неоднаково мені, Як Україну злії люде* [люди] *Присплять, лукаві, і в огні Її, окрадену, збудять...* (Т. Шевченко); *На селі теж розпитують — хто якого роду. Тільки те неоднаково, що в городі питають: чим той рід уславився — чи давністю, чи боями, чи послугами?* (Панас Мирний); *Чи неоднаково, як саме дійшлось до того, що він хотів? Не процеси важать, а наслідки* (В. Петльований).

НЕОДНОЗНА́ЧНИЙ, а, е. Який можна по-різному сприймати, розуміти і т. ін. *Реакція княжича була неоднозначна: відчай, розгубленість, юнацькі терзання, навіть нехіть до життя* (О. Бердник); *Зупинившись кілометрі на стодвадцятому в селі на ночівлю, хлопець потрапив у неоднозначну пригоду* (І. Карпа); *Нарешті з'явилася нагода позбутися цього мотлоху, з усмішкою прошепотів Я і полегшено констатував, що навіть у такій неоднозначній ситуації можу жартувати сам з собою* (С. Андрухович).

НЕОДНОЗНА́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неоднозна́чний.** *Попри неоднозначність асоціацій, які викликає символ кургану-могили і в самого Шевченка, про що вже йшлося вище, головним з уроків минулого залишається імператив боротьби за волю* (І. Дзюба); *Світ вияскравлюється, все у ньому набуває виразності, ваги, неоднозначності, всьому у стократ виростає ціна* (А. Михайленко).

НЕОДНОЗНА́ЧНО. Присл. до **неоднозна́чний.** *Що воно за штука? Фантастика? Містерія? Роман на слух сприймався неоднозначно, хоч і цікаво* (О. Шугай); *Тюля подумки зважує почуте, неоднозначно киває головою* (А. Дністровий); // *у знач. пред. Все неоднозначно? Так, але роби, як сумлінний професіонал, те, що тобі під силу* (С. Процюк); *Коноваленко і Сердюк більше виснажаться — це добре, залучать своїх людей з найвищих сфер — це... неоднозначно* (Люко Дашвар).

НЕОДНОРАЗО́ВИЙ, а, е. Який повторюється декілька разів; кількаразовий, багаторазовий (у 1 знач.). *Після довгих і неодноразових умовлянь Комаха нарешті, щоб зробити приємне Корвину, згодився* (В. Домонтович); *Оскільки неодноразові спроби взяти Каховку в лоб не увінчалися успіхом, Врангель вирішив знищити Каховський плацдарм іншим способом* (О. Гончар); *Вона перебувала під негласним наглядом поліції, зазнала неодноразових обшуків* (М. Сиротюк); *— Екіпаж і персонал пройшли неодноразові найретельніші перевірки. Я гарантую вам повну безпеку* (В. Єшкілєв); // Який досяг чого-небудь або отримав що-небудь не один раз. *Дениса знали як спортсмена, неодноразового чемпіона шкільних змагань* (А. Кокотюха); *Режисер і сценарист Річард Лінклейтер є неодноразовим призером Берлінського кінофестивалю* (з газ.).

НЕОДНОРАЗО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неодноразо́вий.** *Про стабільність і згуртованість злочинної групи свідчать такі ознаки, як сталість її складу, організованість, стабільність форм і методів протиправної діяльності, неодноразовість учинення злочинів або планування їх систематичного вчинення в майбутньому* (з наук.-попул. літ.); *Злісною непокорою, наприклад, є відмова від роботи без поважних причин, неодноразовість відмов вимогам адміністрації, демонстративність, зухвалість* (з навч. літ.).

НЕОДНОРАЗО́ВО. Присл. до **неодноразо́вий.** *Вони* [втікачі] *вже неодноразово на своїй власній шкурі відчули, що то є королівська армія і чого можна ждати від її маневрування* (Ю. Смолич); *— Ти принципово не купував лотерейних білетів, хоч неодноразово на твоїх очах вигравали* (В. Дрозд); *Перебуваючи на засланні, Т. Шевченко, як відомо, неодноразово звертався до своїх друзів з проханням надіслати йому здійснені на той час видання цих творів* (В. Русанівський); *Виступ хана неодноразово переривається бурхливими оплесками, що переходять в овації* (В. Чемерис).

НЕОДНОРІ́ДНИЙ, а, е. 1. Різний щодо свого складу, розміру і т. ін.; різнорідний. *Цікаво і повчально, що тодішня "степова Україна" з її неоднорідним етнічно й динамічним населенням змогла надихнути саме українським історично-культурним патріотизмом і багатьох представників інших народів, у тому числі й росіян* (І. Дзюба); *У дальньому куті, довкола похиленого шинкваса, товклася неоднорідна галаслива людська маса* (А. Кокотюха).

2. *лінгв.* Функціонально нерівноправний з іншим, який не може об'єднуватися з ним сурядним зв'язком. *Складнопідрядні речення складаються із синтаксично неоднорідних конструкцій простих речень — головного, яке має незалежний синтаксичний центр, і підрядного, синтаксичний центр якого підпорядковується головному реченню* (з наук. літ.).

НЕОДНОРІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **неоднорі́дний** 1. *Гравітація виникає лише за умови неоднорідності. Так само й з думками* (Г. Пагутяк); *Той острів посеред океану був яскравим свідченням неоднорідності рівня цивілізації на планеті* (О. Авраменко); *На згасання пружних коливань впливає неоднорідність середовища, яка веде до послаблення коливань і зниження амплітуди хвилі* (з навч. літ.).

2. *лінгв.* Абстр. ім. до **неоднорі́дний** 2. *Додаткові ускладнення створює неоднорідність субстантивно-інфінітивних сполук, наявність прикладів, у яких інфінітив може займати різну позицію щодо субстантива* (з наук. літ.); *Однорідність або неоднорідність означень залежить від їхнього значення й позиції в реченні* (з навч. літ.).

НЕОДНОРІ́ДНО. Присл. до **неоднорі́дний** 1. *Час тік неоднорідно у Всесвіті — десь він тягнувся з ангельською неспішністю, десь летів, наче стріла* (Любко Дереш); *Процес формування феодального права в різних країнах проходив неоднорідно — з більшими чи меншими запозиченнями римського права, правових звичаїв варварських народів, впливами церкви та місцевих традицій* (з навч. літ.).

НЕОДНОЧА́СНИЙ, а, е. Який здійснюється, відбувається і т. ін. не в той самий час з чим-небудь іншим. *Неодночасні з моментом мовлення дії або стани у свою чергу поділяються на такі, що відбувалися до моменту мовлення, і такі, що відбуваються (відбуватимуться) після моменту мовлення* (з наук. літ.); *Ліщині здебільшого властиве неодночасне зацвітання маточкових і тичинкових квіток* (з навч. літ.).

НЕОДНОЧА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неодноча́сний.** *Неодночасність уведення препаратів значно погіршує ефективність лікування й загальний стан хворого* (з наук.-попул. літ.); *Тисячолітні спостереження лікарів привели до ідеї про неодночасність процесів старіння різних органів та про вибірковість ураження хворобами органів* (з навч. літ.).

НЕОДНОЧА́СНО. Присл. до **неодноча́сний.** *Неоднаково й неодночасно приходить до людей свідомість, не швидко вивітрюється з душ дрібновласницька стихія* (Ю. Яновський); *Оскільки боби достигають неодночасно, у сільському господарстві практикують їх роздільне збирання зерновими комбайнами* (з наук.-попул. літ.); *Функціональні системи організму дозрівають нерівномірно й неодночасно* (з навч. літ.).

НЕОДРУ́ЖЕНИЙ, а, е. Який не одружився, не перебуває в шлюбі. *Мешкаю у великій хаті разом з іншими неодруженими канцеляристами, мені призначено жупан та чоботи на рік* (Ю. Мушкетик); *До Єфросинії Ігор був молоданом, неодруженим парубком, якого ще називали удалим молодцем* (В. Чемерис); *Молоді господарі і неодружена молодь знову йдуть на вигін чи на головний сільський майдан, де грає музика* (В. Рубан); *Суть гри полягала в тому, що в човен мала сісти неодружена пара, або дві, і весляр, що провадив човен до річки* (Г. Пагутяк); *Іванка сидить, розглядає сусідів, Савину матір, сестру неодружену, таку строгу і мовчазну* (С. Процюк).

НЕОДРУ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неодру́жений.** *Неодруженість парубків сприймали як перебірливість, прискіпливість у виборі дружини* (з навч. літ.); *Неодруженість є знаком того нового життя, служінню якому посвячується служитель Церкви* (з рел.-церк. літ.).

НЕОДСТУ́ПНО *див.* **невідсту́пно.**

НЕОДУКО́ВАНИЙ, *рідше* **НЕЕДУКО́ВАНИЙ,** а, е, *заст.* Неосвічений, невихований. *Сказали б... Що на панів, бачиш, сердитий, То все такеє і пишу Про їх собачії звичаї... — Сказали б просто — дурень лає За те, що сам крепак* [кріпак], *Неодукований сіряк* (Т. Шевченко); *Виголосив віншувальне слово гетьману Павло Тетеря, .. й Силич закричав на всі світлиці: "Не говори по-лядськи, кажи по-нашому", той лишень огризнувся, що з таким неедукованим чоловіком взагалі розмовляти не хоче* (А. Чайковський); *— Сотник, а чого-будь смієшся, як чорняк. Бог один знає, як мені важко в такім неедукованім товаристві жити* (Б. Лепкий); *— Вона ж і не гляне на такого безхатнього й неодукованого вахлака, як ось ти* (О. Ільченко); *То й був би він тут за приблуду і невідомий на весь світ неодукованого люду неошанований піїт* (Л. Костенко).

НЕОДЯ́ГНЕНИЙ, НЕОДЯ́ГНУТИЙ, а, е. Який не має на собі ніякого або верхнього одягу. *— Куди ти, розхристаний та неодягнений? Мороз надворі лютий! — крикнула вона йому наздогінці* (Панас Мирний); *Коли його збудили, по горницях було вже повно диму, й полковник з переляку вибіг у двір неодягнений і бігав і там на посміх вартовим в одній сорочці, аж поки гайдуки винесли йому в двір одежу* (А. Кащенко); *Молодий чоловік з гримасою, повною презирства, хитав головою, дивлячись на неодягненого Данила* (О. Копиленко); *І враз з хати вирвалась Домаха — неодягнена, розпатлана — і, замість бігти, як і всі, до рову, мов божевільна, погналася навпроти поля* (У. Самчук); *На шкільне подвір'я вискочила зграйка дітлахів, неодягнутих, навіть без шапок* (із журн.); // Який не має відповідного вигляду для певних обставин. *— Ти знаєш, що в нас грошей бігма! Коли б одягти дочку, не випустити босою й неодягненою* (І. Нечуй-Левицький); *Ну, звісно, вона налякалась; прибирала, була неодягнена і не сподівалась, що хтось одчинить двері* (М. Коцюбинський).

НЕОДЯ́ГНУТИЙ *див.* **неодя́гнений.**

НЕОЕЛЛІНІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із неоеллінізтики. *Для розширення освітньої співпраці України та Греції передбачено обміни неоеллиністами (викладачами та студентами), переклад і видання творів української і грецької літератур, проведення міжнародних конференцій* (з наук.-попул. літ.); *На міжнародну наукову конференцію зібралися неоеллиністи з різних країн* (з газ.).

НЕОЕЛЛІНІ́СТИКА, и, *ж.* Сукупність наук, що вивчають мову, літературу та культуру сучасної Греції. *В Україні потужними центрами неоеллиністики є національні університети* (із журн.); *З кожним роком усе більше студентів обирають своїм майбутнім фахом неоеллиністику* (з газ.).

НЕОЕЛЛІНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неоеллиністики. *Під час зустрічі представники університетів дійшли згоди щодо доцільності інтенсифікації міжуніверситетського співробітництва, зокрема щодо викладання української мови на відділенні славістики Афінського університету, підтримки неоеллиністичних студій у КНУ ім. Тараса Шевченка* (з газ.).

НЕОЗБРО́ЄНИЙ, а, е. Який не має при собі зброї. [Ш а п і г а:] *О, які ви всі грізні. Неозброєній людині увійти страшно* (І. Микитенко); *Нині вийшло так, що десяток сонних, роздягнених, неозброєних людей стали жертвою нападу розізлених новгородських мужів* (П. Загребельний); *Він несподівано побачив, що до нього з білою шматиною в руці іде один із нападників, щось кричить і показує, що неозброєний* (В. Лис); // Який не забезпечили зброєю, військовим спорядженням і т. ін. *Командир почувався надто самовпевнено, вважаючи, що жeнеться за хистким неозброєним суденцем* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **неозбро́єний,** ного, *ч.* Людина, яка не має при собі зброї. *Треба пильно зважити. Неозброєних у бій пускати не можна* (В. Винниченко); *Козакам це не подобалося, вони не любили стріляти у неозброєних і жалувати їх теж не любили — то все одно, що відкладати борги на потім* (В. Шкляр).

НЕОЗБРО́ЄНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неозбро́єний.** *Озброєність чи неозброєність держави є важливим фактором у міжнародних відносинах* (з навч. літ.); // Оснащеність кого- або чого-небудь певними матеріалами, інструментами, механізмами і т. ін., необхідними для якоїсь діяльності. *Технічний об'єктивізм — це не краще, ніж технічна неозброєність* (Г. Усач).

НЕОЗДО́БЛЕНИЙ, а, е. Який не оздобили, не прикрасили. *Боковий фасад, що виходить на вулицю Лесі Українки, майже неоздоблений, має десять вікон* (із журн.); *Зупиніть свій вибір на класичній неоздобленій фаті* (з мови реклами).

НЕОЗДО́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неоздо́блений.** *Неоздобленість сукні тільки підкреслювала її витонченість та елегантність* (з газ.).

НЕОЗНА́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Точно не встановлений, не окреслений; невизначений. *Дівчина .. від'їздить на неозначений час у чужі сторони* (О. Кобилянська); *Хлопці у відповідь стискали плечима байдуже, навіть недочувши, про що мова, недослухавши запитання до кінця, або махали руками в неозначеному напрямку* (І. Багряний); *Віктор несказанно радів самоті. Так наче йому вдалося на неозначений час відкласти незбагненні ще турботи або й нещастя* (Олекса Ізарський); *Міфологема Долі в Шевченка, звичайно ж, коріниться в народному уявленні про ту неозначену, але невідчепну силу, що не то опікується людиною, не то переслідує її* (І. Дзюба).

2. *зах.* Нечіткий, неясний, невиразний. *Він чув ще якусь хвилину нелюдські крики, зойки, стогін, .. а потім усе перемішалося між собою у якесь неозначене гудіння* (Юліан Опільський); *Якась неозначена надія на поміч, на свободу почала прозябати в її думках* (О. Назарук); *У його голові було багато .. думок, невирішених питань, неозначених бажань* (А. Крушельницький).

△ **Неозна́чена фо́рма дієсло́ва** *див.* **фо́рма; Неозна́чене рівня́ння** *див.* **рівня́ння.**

НЕОЗНА́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неозна́чений.** *У будь-якій бізнесовій діяльності є фактор ризику, тобто невпевненість у ефективності фінансових чи господарських операцій, неозначеність самої діяльності* (з наук.-попул. літ.); *Зберім же коротко всі важніші ціхи західноєвропейського лібералізму. Передовсім — неозначеність основного поняття свободи* (І. Франко); *Оця плутаність і неозначеність змісту та обсягу поняття доводить до постійних непорозумінь* (Б.-І. Антонич).

НЕОЗНА́ЧЕНО. Присл. до **неозна́чений.** *Токовий уперто уникав точності в своїх словах. Він не казав: "Ти зробив", "Ви зробили", "Вас треба оформляти". Ні, він вживав неозначено: "У нас зроблено", "Треба оформлятися"* (П. Загребельний); *Я наслухав: летіло щось прозоре, і нагло сніг обрушився з верби, і слід снувавсь прозоро-голубий за тим, що неозначено незриме здіймалось вгору по сусідству з димом* (П. Мовчан).

НЕОЗНА́ЧУВАНИЙ, а, е. Який не можна означити, визначити, встановити і т. ін. *Зумовлюючи одна одну, воля і доля мали б забезпечувати якийсь бажаний, ідеальний стан людської душі в її самопочуванні, але цей стан невловний і неозначуваний, оскільки ніхто його не осягнув* (І. Дзюба); *Це* [інстинкт до самозбереження] — *щось таке ж невловне й неозначуване, як "душа" або "Бог"* (К. Москалець).

НЕОЗО́РИЙ, а, е. Якого не можна осягнути поглядом, дуже великий щодо розміру; неоглядний, неосяжний. *Над нами небо неозоре, над нами дах струнких верхів* (Б.-І. Антонич); *Неозорий краєвид розкинувся ген-ген до обрію* (О. Донченко); *По степах з неораною цілиною паслися неозорі стада овець* (В. Домонтович); *Тихо, тихо. Нікого ніде. Нива неозора в безмовності дозріва* (О. Гончар); *Все тут було незвичне — й неозорі степи, й глибокі та широкі річки* (І. Білик); // *перен.* Великий, необмежений щодо можливостей. *Так невимушено приголомшливо зуміла сказати поетеса, відгороджена від них парою поколінь, неозорою ерудицією, кількома чужинськими мовами* (К. Москалець).

НЕОЗО́РІСТЬ, рості, *ж.* Абстр. ім. до **неозо́рий.** *Вишнево розступалися в сизу неозорість високі стіни* (П. Загребельний); *З піднебесся він бачив усю, від голови до хвоста, змійку лісової дороги, змійку, хвіст якої танув у неозорості лугу* (В. Дрозд); *Гуцикав у сідлі Повадник, вибившись по правому боці Балки у чистий степ, заглиблювався в його неозорість* (Г. Колісник).

НЕОЗО́РНИЙ, а, е. Те саме, що **неозо́рий.** *Дивись: по всій землі святій буяють хвилі золоті, — то збіжжя неозорне море!* (М. Драй-Хмара); *Скільки найяскравіших барв, скільки найтонших пахощів родив цей дикий неозорний степ, якого ще ніколи не торкалося жодне хліборобське знаряддя...* (С. Добровольський); *І нехай ніколи не кінчається це щастя. Нехай я буду завжди в ньому, неозорному, плавати...* (Д. Гуменна).

НЕОЗО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неозо́рний.** *Неозорність вересневого неба, темного й зоряного, наче до мене своїм обличчям нахиленого, закарбувалася в пам'яті на все життя* (з мемуарної літ.).

НЕОЗО́РНО. Присл. до **неозо́рний.** *Зайвої землі лежало неозорно перед тобою й за тобою...* (Панас Мирний); *Променистим, неозорно м'яким, зачарованим поглядом дивився він на мене* (Д. Гуменна).

НЕОЗО́РО. Присл. до **неозо́рий.** *Неозоро стелилася рідна земля* (Н. Рибак); *Павло любив такі вітри, бо відчував себе в їхньому подуві молодим, з майбуттям, що склалося перед ним неозоро, як і самі степи* (В. Чемерис).

НЕОІМПРЕСІОНІ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у живописі кінця XIX — початку XX ст., представники якого, розвиваючи тенденції імпресіонізму, намагалися надати системного характеру прийомам розкладання складних тонів на чисті кольори. *Живопис Жоржа Сера, картини якого, подібно до мозаїки, складаються з безлічі дрібних мазків, є одним із найяскравіших проявів неоімпресіонізму* (з навч. літ.); *Головним у неоімпресіонізмі є увага до оптичних явищ* (із журн.).

НЕОІМПРЕСІОНІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неоімпресіонізму. *Картини неоімпресіоністів варто споглядати віддалено, бо з близької відстані важко зрозуміти, що зображено на полотні* (з навч. літ.); *Неоімпресіоністи вдавалися до строгої геометричної та нерідко орнаментальної композиції* (із журн.).

НЕОІМПРЕСІОНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неоімпресіонізму, власт. йому. *Неоімпресіоністична техніка передбачала точкове нанесення фарб на полотно* (із журн.); *Образно-художні тенденції кінця XIX ст. знайшли своє відображення в неоімпресіоністичних композиціях* (з газ.).

НЕОІМПРЕСІОНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неоімпресіоні́ст.** *У юності дівчина мріяла стати неоімпресіоністкою, адже так хотілося передати всьому людству кожну барву, кожен порух навколишнього світу* (з газ.).

НЕОІМПРЕСІОНІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неоімпресіонізму, неоімпресіоністів. *Вплив неоімпресіоністської течії на розвиток живопису тривалий час був недооціненим, бо чимало критиків уважали її лише оригінальним технічним прийомом* (з навч. літ.).

НЕОКАНТІА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Прихильник, послідовник неокантіанства. *Неокантіанці зробили вагомий внесок у природничі та гуманітарні науки* (з наук.-попул. літ.); *Неокантіанці переконані, що природне право виникає з чистої ідеї* (з навч. літ.).

НЕОКАНТІА́НКА, и, *ж.* Жін. до **неокантіа́нець.** *Сучасна жінка вільна у своїх поглядах, тому може бути хоч феміністкою, хоч неокантіанкою, хоч будь-ким* (із журн.).

НЕОКАНТІА́НСТВО, а, *с.* Напрям у філософії другої половини XIX — початку XX ст., характерною особливістю якого є відродження й розвиток суб'єктивно-ідеалістичних принципів учення І. Канта. *На початку XX ст. у Німеччині з ідеєю об'єднання всіх виховних можливостей суспільства виступив проф. П. Наторп, представник Марбурзької школи неокантіанства* (з наук. літ.); *У неокантіанстві розрізняють Марбурзьку школу, що займалася переважно логіко-методологічною проблематикою природничих наук, і Баденську школу, яка приділяла увагу проблематиці цінностей і методології наук гуманітарного циклу* (з наук.-попул. літ.); *У другій половині XIX ст. основи некласичної філософії досить успішно розвивалися в межах неокантіанства та неогегельянства* (з навч. літ.).

НЕОКАНТІА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до неокантіанства і неокантіанців. *Неокантіанська школа в Марбурзі орієнтувалася переважно на математику і математичне природознавство* (з наук.-попул. літ.); *В основу неокантіанського вчення покладено відтворення й розвиток ідеалістичних і метафізичних елементів філософії І. Канта, ігнорування її матеріалістичних та діалектичних елементів* (з навч. літ.).

НЕОКЛА́СИК, а, *ч.* Прихильник, послідовник неокласицизму. *Незрозумілістю свого твору письменники поділяються на символістів, імажиністів, неокласиків, реалістів (і ще сила є різних "істів")* (Остап Вишня); *Українські модерністи та неокласики загинули по тюрмах* (С. Пиркало); *До мистецького угруповання неокласиків належали, зокрема, такі поети-перекладачі, як М. Рильський і М. Зеров* (з навч. літ.).

НЕОКЛАСИЦИ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у європейській літературі й мистецтві другої половини XIX — XX ст., у якому взірцем є художні форми й засоби мистецтва стародавніх Греції та Риму, італійського Відродження, а також бароко XVII ст. й класицизму XVIII ст. *Творчість Рильського мало не всього періоду 20-х років позначена впливом неокласицизму* (С. Крижанівський); *Суть неокласицизму в тому, що поети цього напряму не робили експериментів з мовою, не рубали слова, а вдавалися до випробуваних у літературі класичних форм і вписували українську поезію у світову літературу* (В. Русанівський); *Зрештою, принциповий розлам неокласицизму полягав у тому, що за досконалу форму було визнано мистецтво минулого і тим самим відібрано в сучасності можливість займатися новими проблемами* (з наук.-попул. літ.).

НЕОКЛАСИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неокласицизму і неокласиків. *Я ще довго не міг запам'ятати* [назву собору], *а за ними проступала ціла купа інших імпозантних будівель, які гармонійно поєднували в собі риси Ренесансу, бароко та неокласичної архітектури* (М. Кідрук); *Наявність неокласичного впливу М. Зерова в поетиці як раннього, так і пізнішого В. Стуса відзначає і Ю. Шерех-Шевельов у поезіях "Пахтять кульбаби..." чи "Про що тобі я зможу розповісти..."* (з наук.-попул. літ.).

НЕОКОВИ́РНИЙ, а, е, *розм.* 1. Зробл. грубо, невміло, недбало (про предмети). *У правій руці він тримав бандуру, а в лівій саморобну, неоковирну скрипку* (Н. Рибак); *Приходили* [чоловіки] *в незугарному одязі, в неоковирному взутті* (М. Стельмах); *Знаряддя було неоковирне, лісорубське, перековане, певно, зі старої зброї* (В. Єшкілєв); *Крізь шпарини між дошками та неоковирні широкі вікна ллється яскраве сонячне світло* (С. Андрухович).

2. Вайлуватий, неповороткий, незграбний у рухах, часто з непропорційною будовою тіла (про людину). *Проти тендітної і стрункої, як береза, Ярини її сестра Текля, що була ровесницею, видавалася і опецькуватою, і неоковирною, як сніп гречаної соломи* (П. Панч); *Учорашній неоковирний, ніби з одних кутів і кісток складений хлопчак стає гнучким, міцним, як сталевий клинок, юнаком* (В. Собко); *Іван ішов за незнайомим маленьким командиром і відчував себе надто великим, незграбним, брудним, неоковирним* (П. Загребельний); *Неоковирні, в незвичному вбранні, археолог та лікар човгали слідом* (І. Білик); // Який свідчить про чиюсь неповороткість, незграбність і т. ін. *Шофер якось по-ведмежому повертався всім тулубом, і було смішно дивитися на ті неоковирні зусилля* (Іван Ле).

3. Який не задовольняє потрібних вимог; незграбний, невдалий (у 2 знач.), невмілий. *Балачка виходила в нього плутаною, слова — неоковирними, до всього він ще й загикався від переживання* (Г. Тарасюк); *Редька взялася писати. Неоковирним, крупним почерком і таким самим стилем* (І. Карпа); *Поля повинні були займати не менше й не більше чотирьох клітинок, і "залазити за поля" було категорично заборонено, навіть якщо це загрожувало неоковирним переносом* (Н. Сняданко).

НЕОКОВИ́РНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **неокови́рний.** *Щось високо одухотворене долучалося до масивної неоковирності граніту* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *Це був хлопчик у тому ранньому підлітковому віці, щойно з дитинства, коли тільки-но проступають ознаки майбутньої дорослості і навіть неоковирність чи незграбність не псують враження, а лише викликають замилування* (Ю. Покальчук); *До кінця уроку він просидів тихий, з почуттям провини за неоковирність своєї мови і думок* (Н. Бічуя); *Молодий вельможа виявив, що йому приносить задоволення бесіда зі слугою-селянином, у якого за позірною простодушністю, дещо награною грубістю й неоковирністю мови приховувався непересічний, живий та хитрий розум* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕОКОВИ́РНО, *розм.* Присл. до **неокови́рний.** *Не один тиждень пройшов за гончарним кругом, щоб нарешті вийшли пузатенькі глечики, а не кособокуваті й неоковирно зроблені горщики* (із журн.); *Знов похитав Синявін головою, неоковирно сповзаючи з гори, як мішок з половою* (Іван Ле); *Орман Шайнар спробував зобразити знущальний сміх. Вийшло це в нього зовсім неоковирно* (В. Єшкілєв).

НЕОКОЛОНІАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Сучасна форма економічного, політичного, культурного впливу високорозвинених держав на колишні країни-колонії і взагалі менш розвинені країни. *Документ застерігав західні держави: якщо курс на неоколоніалізм буде продовжено, то може початися революційне повстання* (з наук.-попул. літ.); *Сучасна модель світової економіки стикається з новими формами й масштабами експансії, серед яких неоколоніалізм займає чільне місце* (з газ.).

НЕОКОЛОНІАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник неоколоніалізму. *Неоколоніалістів не цікавить культура й традиції аборигенів, адже їхня головна мета — змінити спосіб мислення місцевого населення задля підкорення* (із журн.).

НЕОКОЛОНІАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неоколоніалізму і неоколоніалістів. *Країни "третього світу" завжди з особливою недовірою ставились до концепції гуманітарної інтервенції, тому що вбачали в ній насамперед знаряддя неоколоніалістської експансії* (з наук. літ.); *Сучасний глобалізм має насильницький неоімперіалістичний, неоколоніалістський характер щодо націй-держав* (із журн.).

НЕОКОЛОНІА́ЛЬНИЙ, а, е. В основі якого лежить неоколоніалізм. *У зовнішньоекономічній політиці неоколоніальні країни намагаються знайти матеріальну вигоду* (із журн.); *Неоколоніальна політика може бути частиною інформаційної війни* (з газ.).

НЕОКОЛОНІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неоколоніа́льний.** *Часто спроби пролонгування боргових зобов'язань породжують симптоми неоколоніальності у відносинах між державою та зарубіжними кредиторами* (із журн.); *У політичному курсі багатьох сучасних держав можна простежити прояви неоколоніальності* (з газ.).

НЕОКОЛОНІЗА́ТОР, а, *ч.* Той, хто провадить політику неоколонізації. *Неоколонізатори продумали декілька шляхів упровадження своїх моделей розвитку країни* (із журн.); *Застосування зброї не є методом неоколонізаторів, для них значно важливішим залишається знайти серед місцевого населення однодумців* (з газ.).

НЕОКОЛОНІЗАТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **неоколоніза́тор** і **неоколоніза́ція.** *Неоколонізаторська ідеологія; Неоколонізаторський вплив.*

НЕОКОЛОНІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до неоколонізації. *Неоколонізаційна та екологічна небезпека, а також потужний інформаційний вплив є чи не основними загрозами сьогодення* (з газ.).

НЕОКОЛОНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Процес прихованого повторного підкорення невійськовими засобами економічно залежних держав. *Неоколонізація нині триває на іншому рівні та іншими методами — економічними. Це і торгові війни, і ціна на газ, і намагання взяти під контроль банківську систему* (з газ.).

НЕОКОНФУЦІА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Прихильник, послідовник неоконфуціанства. *Неоконфуціанці активно розробляли онтологічну, космологічну й психологічну проблематики, які в конфуціанстві були менш досліджені* (з наук.-попул. літ.).

НЕОКОНФУЦІА́НСТВО, а, *с.* Школа в китайській філософії, сформована на основі конфуціанства, у якій значне місце посідають питання онтології, натурфілософії та космогонії. *Неоконфуціанство мало великий вплив на розвиток культури й релігії Японії, Кореї та В'єтнаму* (з навч. літ.); *Система принципів неоконфуціанства увібрала в себе елементи даосизму й буддизму* (з публіц. літ.).

НЕОКОНФУЦІА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до неоконфуціанства. *Неоконфуціанські мислителі зверталися до онтологічних і натурфілософських проблем* (з навч. літ.).

НЕОКРА́ЇЙ, я, є, *поет.* Який не має видимих меж (про простір); безкраїй (у 1 знач.), безмежний (у 1 знач.). *О, наш професоре! Не знаю, Які слова мені знайти, Щоб труд ваш, славу неокраю В пісні, як в бронзу, возвести* (Я. Шпорта); *Знов я на землю дивлюсь неокраю* (А. Малишко); *І вже далеч кругом неокрая, луг обертається на ковильний степ* (Є. Гуцало); *Стоїть на пагорбі вітряк, Де поле неокрає* (Д. Павличко).

НЕОЛАМАРКІ́ЗМ, у, *ч.* Сукупність різних концепцій в еволюційному вченні, що виникли в другій половині XIX ст. у зв'язку з розвитком окремих положень ламаркізму, спільне для яких — визнання успадковування набутих ознак і заперечення формотворчої ролі природного добору. *Праця "Первинні фактори органічної еволюції" американського палеонтолога Е. Копа мала беззаперечний вплив на розвиток неоламаркізму в світі* (з наук.-попул. літ.).

НЕОЛАМАРКІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неоламаркізму. *Одним із неоламаркістів є Е. Коп, який вважав, що багатопричинність еволюції лише удавана, адже її основою є фактор нематеріальної природи* (з наук.-попул. літ.).

НЕОЛАМАРКІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неоламаркізму і неоламаркістів. *За неоламаркістськими вченнями, рушійними силами еволюції є рухома рівновага, пряма формоутворювальна дія середовища чи вплив надприродних сил* (з наук.-попул. літ.).

НЕОЛІ́Т, у, *ч., геол.* Новий кам'яний вік, кінцевий період кам'яної доби. *У неоліті остаточно завершилося формування техніки оброблення каменю (шліфування, пиляння, свердління), удосконалилися лук і стріли, з'явилися кам'яні сокири* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток людини як біологічної істоти закінчується в кінці мезоліту — на початку неоліту* (з навч. літ.).

НЕОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **неолі́т.** *Унаслідок неолітичної революції відбувся перехід від привласнювального до відтворювального землеробсько-скотарського господарства, стійкої осілості* (з навч. літ.); *Ми воліємо почати з часів найкраще знаних і найдокладніше тепер вивчених, з енеоліту, з кінцевих етапів неолітичної доби на Україні, з культури, знаної в археології України* (В. Домонтович).

НЕОЛОГІ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Нове слово, а також окреме його значення, вислів, які з'явилися в мові на певному етапі її розвитку або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові конкретного автора. *Постаючи як частина пасивного словника, неологізми можуть згодом або переходити до сфери активного вжитку, або ж зникати* (з наук. літ.); *Неологізми служать, з одного боку, для номінації нових чи ще не названих понять, реалій, а з другого, — для заміни попередніх найменувань новими, зумовленої різними чинниками — тенденцією до мовної економії, уніфікації номінативних моделей, виразнішого, точнішого найменування, експресивно-стилістичного оновлення, з причин соціально-політичних, пуристичних, евфемістичного характеру та ін.* (з наук. літ.); *Розмовляв Стратон Стратонович надзвичайно образно. Слова були такі соковиті, як солоні кавуни взимку. Це були переважно неологізми, яких не завжди знайдеш навіть у творах сучасних письменників, не кажучи вже про словники* (О. Чорногуз).

НЕОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* 1. Прикм. до **неологі́зм.** *Серед неологічної лексики комп'ютерні терміни є найуживанішими* (з наук. літ.); *Наприкінці XX — на початку XXI століття українські мовознавці посилили увагу як до теоретичного осмислення, так і до практичного опрацювання неологічного матеріалу* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до неології. *Українське мовознавство останнього десятиріччя збагатилося низкою неологічних студій, орієнтованих на створення словників поетичних оказіоналізмів* (з наук.-попул. літ.); *У сучасних неологічних дослідженнях учені з'ясовують типологію нових слів у мові та мовленні* (з навч. літ.).

НЕОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ мовознавства, що вивчає неологізми, їхні різновиди, способи творення, сфери функціонування і т. ін. *Визначення лінгвістичного статусу неологізму як одиниці лексико-семантичного мовного рівня, яку часто ототожнюють із новим словом, з позицій наукових здобутків сучасної неології є занадто вузьким, подекуди суперечливим і потребує перегляду* (з наук.-попул. літ.); *Динамічні інноваційні процеси в мові й посилена увага вчених до них сприяють активному розвитку неології* (з навч. літ.).

НЕОМАЛЬТУЗІА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Прихильник, послідовник неомальтузіанства. *Неомальтузіанець Л. Браун, характеризуючи глобальну ситуацію з продовольством як тривожну, пророкував, що негативні тенденції сільськогосподарського виробництва ще більше посиляться і в подальшому можуть спричинити масштабний голод* (з наук. літ.); *У своїх практичних рекомендаціях неомальтузіанці основну увагу звертають на контроль біологічних факторів впливу на народжуваність, заплющуючи очі на необхідність розвитку економіки, соціальної та культурної обізнаності людей* (з наук.-попул. літ.).

НЕОМАЛЬТУЗІА́НСТВО, а, *с.* Оновлена теорія мальтузіанства, згідно з якою необхідно раціонально регулювати чисельність населення через контроль і обмеження народжуваності. *Якщо класичне мальтузіанство повністю ігнорує вплив соціальних чинників на народонаселення, то неомальтузіанство цей вплив визнає, однак прирівнює його до дії біологічних факторів* (з навч. літ.); *Необхідність свідомого контролювання росту населення є чи не основною причиною звернення людства до ідей неомальтузіанства* (із журн.).

НЕОМАЛЬТУЗІА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до неомальтузіанства і неомальтузіанців. *На думку вчених, у сучасному світі неомальтузіанський підхід не вирішує проблеми перенаселення планети, бо не враховує культурний та економічний рівень держав* (з наук.-попул. літ.); *Швидкий ріст населення в умовах малорозвиненої економіки є основною причиною розвитку й поширення неомальтузіанських учень* (з навч. літ.).

НЕОМАРКСИ́ЗМ, у, *ч.* Суспільно-політична та ідейна течія, яка проявляється у відродженні та вдосконаленні основних теоретичних положень марксизму. *До неомарксизму належать франкфуртська школа, зокрема фрейдомарксизм, аналітичний марксизм, структурний марксизм Луї Альтюсера та інші течії* (з наук.-попул. літ.); *Неомарксизм виник у результаті пошуку відповідей на питання, на які традиційний марксизм не мав однозначних відповідей* (з навч. літ.).

НЕОМАРКСИ́СТ, а, *ч.* Послідовник, прихильник неомарксизму. *Неомарксисти намагаються розробити нові моделі економічного розвитку, які б забезпечували мирний перебіг революцій* (з навч. літ.).

НЕОМАРКСИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неомарксист.** *У соціальних мережах є чимало коментарів зухвалих неомарксисток щодо методів вирішення конфліктів між державами* (із журн.).

НЕОМАРКСИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неомарксизму й неомарксистів. *У неомарксистських течіях другої половини XX ст. виділяють два основні напрями — гуманістичний і сцієнтистський* (з наук.-попул. літ.).

НЕОМИ́ЛЬНИЙ, а, е, *діал.* Непомильний. *О, який слушний, неомильний був той інстинкт, що здержував дівчину від зносин зо мною, а з тим — і з моєю ріднею* (О. Кобилянська); *Життя, як бачиш, коротке, і прислухайся теж до забобонів, витворених народом, — то передовсім неомильний людський досвід* (Р. Іваничук).

НЕОМІ́РНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **невимірний.** *"Проте ж хіба не все одно, яку б штуку не вигадали оті бузувіри, — міркував собі сотник, — все одно нам не встояти проти їх неомірної сили і треба всім полягти до єдиного"* (М. Старицький); [В а л е н т и н:] *Ні слова більш, якщо останнім словом Мене убить не хочеш! А коли Цього ти хочеш, то прошу сердечно: Шепни його мені на вухо, хай Кінцевим буде слово те акордом До неомірної моєї туги...* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕО́Н[1], у, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 10; газ без кольору й запаху, що в незначній кількості входить до складу повітря. *Неон — п'ятий за поширеністю елемент у Всесвіті після гідрогену, гелію, оксигену і карбону* (з наук. літ.); *Неон використовують у газових лазерах, лампах червоного світла, індикаторах, стабілізаторах напруг* (з наук.-попул. літ.); *Місяць оточений надзвичайно розрідженою газовою оболонкою з водню, гелію, неону та аргону, а також протяжною пиловою хмарою* (з навч. літ.); // *збірн.* і *мн.* Вироби для освітлення чого-небудь, зробл. із застосуванням неону. *На вивісці палають срібно-білі неоном окантовані рядки* (С. Голованівський); *Всі повагом побрели проспектом униз. Неони кидали на них своє синє примарне світло* (О. Гончар); *Місто підморгувало звідусіль вогнями неонів, вечірнім світлом реклам* (Ю. Покальчук); *Граде великий, над Рікою збудований! Згасли неони твоїх клубів нічних, твоїх казино розкішних* (О. Ірванець).

НЕО́Н[2], а, *ч.* Невелика акваріумна риба підкласу променеперих із яскравою різнобарвною смугою вздовж тіла. *У дикій природі неони трапляються в зарослих водоймах Перу, Колумбії та Бразилії* (з наук. літ.); *Спочатку він продавав акваріумних рибок, у кожного з нас, його друзів, певний час жили зграї гупі та неонів* (Л. Денисенко); *Оптимальними для неонів є акваріуми з густо посадженими рослинами, між якими рибки полюбляють плавати й ховатися* (із журн.).

НЕОНАТА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний з новонародженими та доглядом за ними. *Від збільшення кількості неонатальних центрів залежить життя та здоров'я новонароджених* (з наук. літ.); *Неонатальні вірусні інфекції у подальшому можуть спричиняти серйозні захворювання й відхилення в розвитку дитини* (з наук.-попул. літ.).

НЕОНАТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із неонатології. *Неонатологи мають бути готовими допомогти дитині в перші хвилини, години життя* (з навч. літ.); *Неонатолог наголосив, що оптимальним для недоношеної дитини є вигодовування грудним молоком* (із журн.).

НЕОНАТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неонатології. *Неонатологічний стетофонендоскоп дозволяє чітко прослуховувати серця й легені крихітних пацієнтів* (з наук.-техн. літ.); *Лікарі всього світу використовують у своїй практиці неонатологічні знання* (із журн.).

НЕОНАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь педіатрії, що вивчає фізіологічні особливості та хвороби дітей до 28 днів життя. *Завдяки розвитку неонатології за останні 10 років значно знизився показник ранньої дитячої смертності* (з наук.-попул. літ.); *Лекція з неонатології була присвячена клінічним формам гемолітичної хвороби новонароджених* (з газ.).

НЕОНАЦИ́ЗМ, у, *ч.* Нацизм, відроджений і пристосований до сучасних політичних умов. *Неонацизм продовжує відстоювати такі позиції нацистської ідеології, як біологічний расизм, антисемітизм, гомофобія та радикальний націоналізм, створюючи в такий спосіб загрозу загальному миру на землі та розпалюючи міжетнічні конфлікти* (з газ.).

НЕОНАЦИ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неонацизму. *У багатьох країнах діяльність неонацистів заборонена законом* (з навч. літ.); *Німецьке міністерство внутрішніх справ заборонило діяльність "Організації допомоги в'язням", яка підтримувала ув'язнених неонацистів* (з газ.).

НЕОНАЦИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неонаци́ст.** *Затята неонацистка не визнає існування таборів смерті й Голокосту під час Другої світової війни* (з газ.).

НЕОНАЦИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неонацизму і неонацистів. *Неонацистські групи, діяльність яких ґрунтується на основі теорії "расово чистого суспільства", є в більшості країн світу* (з газ.).

НЕО́НОВИЙ[1], а, е. Прикм. до **нео́н**[1]. *Неоновий газ одноатомний, не має кольору й запаху* (з навч. літ.); // Зробл. із застосуванням неону. *Неонові літери реклам світилися крізь снігову каламуть тьмяно і химерно* (О. Донченко); *Ресторан залишився далеко позаду — серед кленів і лип, у сяйві неонових ліхтарів* (О. Бердник); *Столиця палахкотіла холодним неоновим світлом* (І. Білик); *Деякий час ішли мовчки. Над нами кружляли сніжинки, переливаючись у неоновому освітленні міста веселковими кольорами* (О. Чорногуз).

△ **Нео́нова ла́мпа** *див.* **ла́мпа.**

НЕО́НОВИЙ[2], а, е. Прикм. до **нео́н**[2]. *У акваріумних умовах неонові зграйки плавають у нижніх і середніх шарах води* (з навч. літ.); *Довжина тіла неонових самиць досягає 4 см* (із журн.).

НЕОПАЛИ́МИЙ, а, е, *поет.* Який горить і не згоряє. *Оце твоє Різдво — вночі посеред поля Почути, як із Дубна вертається гроза, І знати все, що буде, і як минеться гірко, І довго слідкувати, тамуючи слова, Як падає чиясь неопалима зірка Туди, де Берестечко, туди, де Пляшева...* (П. Гірник); // *перен.* Який не слабшає, не зникає з часом (перев. про любов, кохання); незгасний. *Моя любов не одцвіта, любов неопалима. І що для неї ці літа, що пролітають мимо!..* (В. Сосюра); *Дарма, що в лісі холодно, — іду, Цілую кожну сосонку очима, — Він пережив чорнобильську біду, Але його краса — неопалима* (І. Гнатюк); *Дівчина прошмигнула на подвір'я, стала навколішки біля балкона, — хустка збилася їй на плечі, — чолом торкалась землі, підносила стулені долоні вгору і молилась так щиросердно, з такою неопалимою вірою, з таким пресвятим вогнем* (Є. Пашковський).

◇ **Неопали́ма купина́** *див.* **купина́**[3].

НЕОПА́ЛЮВАНИЙ, а, е. Який не опалюють (у 1 знач.). *Добами, іноді тижнями він лишався безвихідно в неопалюваному приміщенні Музею* (В. Домонтович); *В неопалюваних коридорах поліклініки .. товпляться люди, тупочуть ногами, гріються* (А. Хижняк).

НЕОПА́ЛЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неопа́люваний.** *Неопалюваність приміщення є однією з причин псування фресок та поступового руйнування всієї будівлі* (з навч. літ.).

НЕОПЕРА́БЕЛЬНИЙ, а, е. Якого не можна оперувати (у 1 знач.). *До військового шпиталю привезли неоперабельного хворого, однак лікарям вдалося врятувати життя хлопцеві* (із журн.); // Який неможливо вилікувати шляхом операції. *Він був лікарем від Бога, навіть неоперабельні утворення гинули під його скальпелем* (з газ.).

НЕОПЕРА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неопера́бельний.** *Лікарі не підтвердили неоперабельність захворювання й призначили дату операції* (з газ.).

НЕОПЕ́РЕНИЙ, а, е. 1. Який ще не покрився пір'ям (про пташенят); безперий. *Вона сміялася щасливо й дзвінко, піднявши вгору прозорі руки-стеблини, і вимахувала ними, ніби неопереними крилами* (О. Бердник); *Як пташенятам своїм неопереним пташка приносить їжу, яку тільки знайде, самій же сутужно буває, — Так же й мені багато ночей не доспать довелося* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Який не має на собі пір'я. *Сибірські білі цесарки мають біло-блакитну, неоперену шию й невелику голову* (з наук.-попул. літ.); *У багатьох птахів, які живуть біля водойм, лапи довгі, тонкі й неоперені* (з навч. літ.).

2. *перен.* Який ще перебуває в дитячому, малолітньому віці; недорослий (у 1 знач.). *Отак і він, Данило, ще неоперений, залишився без батька-матері* (М. Стельмах).

3. *перен.* Який не має досвіду, навичок у чому-небудь. *Ніхто з присутніх тут членів бригади не догадувався, яких зусиль коштував йому цей спокій і як нелегко було йому, недавньому неопереному школяреві, дивитися в вирячені на нього темні очі* [комбайнера] (Д. Бедзик).

НЕОПИ́САНИЙ, а, е. Який важко або неможливо виразити, описати словами. — *Я з неописаною тривогою поклонився і став, неначе вкопаний* (І. Франко); *Неописана ненависть відбилася на її звичайно спокійнім лиці, а очі заіскрилися злобою...* (О. Кобилянська); *Чобітки! Від дідуня. Справжні, малі, шиті зі старої халяви, чоботи. Радість неописана, щастя незмірне* (У. Самчук); — *Дівчата, красуні ви наші неописані, чи не вирішили ви гуртом вийти за наших хлопців заміж?* (Ю. Збанацький).

НЕОПЛА́ТНИЙ, а, е. 1. За який не платять, який не оплачують. *Кожна людина власною неоплатною працею може зробити світ навколо кращим* (із журн.); *Люди з розумінням поставилися до назрілих проблем і пішли в неоплатну відпустку* (з газ.).

2. Не спроможний сплатити борг. *Редактор зробив у моїм тексті три пропуски .. Він пропустив поперед усього євангельську притчу про царя та неоплатного слугу* (І. Франко).

◇ **У [неопла́тному] боргу́** *див.* **борг.**

НЕОПЛА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неопла́тний.** *Тривалий час Закон про банкрутство ототожнював неплатоспроможність із неоплатністю* (з наук. літ.); *Боржник може ініціювати справу про банкрутство на підставі неплатоспроможності, загрози неплатоспроможності, неоплатності* (з навч. літ.).

НЕОПЛАТОНІ́ЗМ, у, *ч.* Філософія періоду занепаду античного світу (III–VI ст. н. е.), у якій ідеї Платона синтезовано з філософськими системами Арістотеля, стоїків, Піфагора та ін. провідних античних філософів. *Основою ренесансної філософії був гуманістичний неоплатонізм, з позицій якого ціла плеяда видатних мислителів намагалася відійти від християнського ортодоксального монотеїзму й обґрунтувати єдність природи та людини* (з наук. літ.); *У V–VI століттях у неоплатонізмі з'явилися дві тенденції: дохристиянська (Прокл) і тенденція, що прагнула використати неоплатонізм для обґрунтування ідеологічної доктрини християнства* (з навч. літ.).

НЕОПЛАТО́НІК, а, *ч.* Прихильник, послідовник неоплатонізму. *На думку неоплатоніків, розвиток буття, зокрема й суспільного, є еманацією — послідовним виливом світла на темряву* (з наук. літ.); *Неоплатоніки звеличували розум і пізнання, визнавали безмежні творчі можливості людини, стверджували, що основне покликання людини — насолоджуватися красою світу і прагнути до щастя* (з наук.-попул. літ.).

НЕОПЛАТОНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неоплатонізму і неоплатоніків. *Євангеліє Іоанна вносить в теологію християнську значний запас філософії неоплатонічної, що розвивалась в Александрії* (І. Франко); *Іджі був не тільки філософом нео платонічного напряму, але ще й філологом, дуже добрим арабським філологом* (А. Кримський); *Уже в ранньохристиянському богослов'ї склалася потужна неоплатонічна традиція, під впливом якої перебувала більшість східних отців церкви* (з наук. літ.).

НЕОПЛА́ЧЕНИЙ, а, е. Який не оплатили, не оплачують. — *Охотськ, Приморської області, заснувала та бідна голота, яку вислали за неоплачені борги* (М. Стельмах); *Я .. обнишпорив кишені і, на щастя, знайшов неоплачену квитанцію за газ* (Ю. Винничук); — *Я вже питала їх про це сьогодні, а у відповідь вони надіслали неоплачені рахунки. Ми заборгували за три місяці* (Н. Сняданко).

НЕОПЛА́ЧУВАНИЙ, а, е. Який не оплачується. *В середньому українка працює в день на годину більше, аніж її благовірний, і отримує на третину менше. В основному за рахунок того, що на ній лежить більша частина неоплачуваної домашньої роботи* (С. Пиркало); *Прискіпливий італієць вимагав, щоби трударі брали неоплачуваний вихідний день* (Люко Дашвар).

НЕОПОДАТКО́ВУВАНИЙ, а, е. На який не накладають податок, з якого не справляють податок. *Як експеримент також була введена програма неоподатковуваних ощадних рахунків, призначених на оплату витрат на лікування* (А. Кокотюха); *Клієнт банку має можливість робити неоподатковувані внески на основі звичайних відрахувань із зарплати, не сплачувати податків з накопичуваних доходів аж до виходу на пенсію* (з мови реклами).

НЕОПОДАТКО́ВУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неоподатко́вуваний.** *Неоподатковуваність депозитів впливає на загальний державний бюджет* (з навч. літ.).

НЕОПОДАТКУВА́ННЯ, я, *с.* Відсутність податку за користування чим-небудь або за отриманий дохід. *Оподаткування й неоподаткування доходів громадян регулюється державною політикою* (з навч. літ.); *Активісти вимагають підписати закон про неоподаткування деяких лікарських засобів та медичних виробів* (з газ.).

НЕОПОЗИТИВІ́ЗМ, у, *ч.* Один з основних напрямів філософії XX ст., провідна ідея якого — відкидаючи можливість філософії як теоретичного пізнання світоглядних проблем і протиставляючи науку філософії, розробити метод логічного чи лінгвістичного аналізу знання або мови. *Неопозитивізм позбавляє філософію її предмета, вважаючи, що знання про дійсність дається лише в повсякденності або в конкретно-науковому мисленні, а філософія можлива тільки як діяльність аналізу мови, де відображаються результати таких форм мислення* (з наук.-попул. літ.); *Неопозитивізм висунув нове розуміння наукового пізнання як логічної конструкції на основі почуттєвих змістів (почуттєвих даних)* (з навч. літ.).

НЕОПОЗИТИВІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неопозитивізму. *Неопозитивісти здійснили переоцінку цінностей та пріоритетів філософії, користувались критеріями "суворих наук" та формальної логіки* (з навч. літ.); *Неопозитивісти вбачали завдання філософії не в систематизації та узагальненні конкретно-наукового знання, а в аналізі мовних форм знання* (з публіц. літ.).

НЕОПОЗИТИВІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неопозитивіст.** *Неопозитивістка переконана, що всі соціальні явища підпорядковуються загальним як для природи, так і для історії законам, які мають універсальний характер* (із журн.).

НЕОПОЗИТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **неопозитиві́зм** і **неопозитиві́ст.** *Предметом неопозитивістської філософії стала мова науки як спосіб вираження знання* (з навч. літ.).

НЕОПРА́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Який не оправили (без обкладинки, палітурки). *У мене до тебе велике прохання: розшукай поміж неоправленими книжками Грінченкові етнографічні матеріали (дублікати)* (М. Коцюбинський); *На бажання Івана Бильдаги прийшли до нього два лавники львівські і описали ті речі, що знаходилися в склепі його мурованого дому: друкарські речі, а також 25 неоправлених Біблій* (І. Огієнко); *Половина мене занурилась у затхлу напівтемряву, де спочивали стоси неоправлених книг. Інша ж половина не хотіла туди* (Г. Пагутяк).

2. Який не обклали чим-небудь для закріплення (про коштовне каміння, перли і т. ін.). *Вираз видовженого, чисто виголеного обличчя — гордий; за неоправленими шкельцями, в близькозорих очах, затаїлась думка, що звикла сягати далі, ніж телескопи* (В. Барка); *Він підійшов до трюмо й видобув з інкрустованої скриньки для коштовностей великий неоправлений діамант* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Як жінки не було вдома, зняв він із скрині віко; дивиться, аж усередині повно всяких самоцвітів, оправлених і неоправлених* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕОПРАЦЬО́ВАНИЙ, а, е. Який не опрацювали. *Зараз, переглядаючи нотатки, навіть сам дивуюся, як багато було побачено й передумано тоді. Та що з того — лежить воно напівсировиною, неопрацьоване і незужите* (М. Сиротюк); *В Юлія лежали гори неопрацьованого матеріалу* (Ю. Мушкетик); *Після нагромадження неопрацьованих даних програма починає їх аналізувати, подавати інформацію у вигляді графіків, схем чи діаграм* (з навч. літ.).

НЕОПРАЦЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неопрацьо́ваний.** *Ще менш "романтичною" рисою є неопрацьованість лексики роману* (О. Шугай); *Попередня неопрацьованість матеріалу може зумовити провокативність окремих положень дослідження* (з наук. літ.).

НЕОПРИБУТКО́ВАНИЙ, а, е. Який не оприбуткували. *Іван Іванович мав постійний контакт з групою злодіїв, що збували йому гуртом за безцінь увесь крам пограбованих уночі торговельних кіосків. Неоприбуткований крам продавався потім за звичайними цінами в універмазі, де верховодив Іван Іванович* (Б. Антоненко-Давидович); *Виявлені інвентаризацією неоприбутковані об'єкти зараховуються до складу відповідної класифікаційної групи основних засобів із присвоєнням їм інвентарного номера* (з навч. літ.).

НЕОПРОТЕРОЗО́Й, ю, *ч., геол.* Остання геохронологічна ера протерозою, що розпочалася 1000 мільйонів років тому і тривала близько 500 мільйонів років. *До пізнього неопротерозою відносять найдавніші викопні останки живих організмів, бо саме в цей час у живих організмів починає з'являтися щось на зразок твердої оболонки або скелета* (з наук.-попул. літ.); *Більшу частину фауни неопротерозою не можна вважати пращурами сучасних тварин, та й визначити їхнє місце на еволюційному дереві досить складно* (з навч. літ.).

НЕОПРОТЕРОЗО́ЙСЬКИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **неопротерозо́й.** *Фундамент Скіфської мікроплити древніший, ніж передбачалося, як мінімум неопротерозойський* (з наук. літ.); *У неопротерозойську еру розпочалося наймасштабніше зледеніння Землі* (з наук.-попул. літ.).

НЕОПУБЛІКО́ВАНИЙ, а, е. Який не опублікували. *Що торкається Климента — єпископа слов'ян, то, певна річ, я подам лише неопубліковані тексти із львівських рукописів, опрацювавши для них науково-критичний апарат та по змозі детально вивчивши історію питання* (І. Франко).

НЕО́РАНИЙ, а, е. Не оброблений плугом, сохою, мотикою і т. ін. *Хто мав який-небудь шматочок свого поля, сяк-так його шкрябав, засівав, .. панська ж земля зоставалася неорана, несіяна* (Панас Мирний); *В Катерини .. боліло серце за своє неоране поле* (С. Чорнобривець); *Земля біля хутора лежала неорана, й не було в хлівах ніякої худоби, навіть буда біля хати стояла порожня* (Ю. Мушкетик); // Який ніколи не орався; цілинний (у 1 знач.). *По степах з неораною цілиною паслися неозорі стада овець* (В. Домонтович); *Я збагнув, що ступаю по незайманій з правіків неораній землі* (А. Хорунжий); *Попереду високий курган — неораний, зарослий колючим терном та берізками, а навкруги розкинувся степовий простір* (К. Гриб).

НЕОРГАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Позбавлений організованості; стихійний. *Праці тої видно тепер не так-то багато. Вона несистематична, часом несвідома, неорганізована* (М. Драгоманов); *— Як розуміти цю матеріальну культуру? Коли йде мова про ту стару культуру нашу — розперезану, розпутну, дику, неохайну, взагалі неорганізовану, то я проти такої культури* (М. Івченко).

2. Який не вміє діяти точно й планомірно, не дотримується певного порядку в чомусь (про людину). *Тато каже, що я нестаранний, неакуратний, неорганізований і неуважний* (М. Білкун); *Розумний* [хлопець], *тямковитий — правда. Але надзвичайно неврівноважений, хаотичний, неорганізований* (Ю. Бедзик); *Ріана полюбляла малювати і мала до цього неабиякий талант; проте, на жаль, була надто ледача й неорганізована, щоб розвивати його* (О. Авраменко).

НЕОРГАНІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неорганізо́ваний.** *Одбиваються на дитячому організмові нестатки та неорганізованість життя нашого селянського...* (Остап Вишня); *— Я давно сказав, Вікторе Володимировичу, усі біди від неорганізованості, — скрушно вимовив Свиридов* (О. Лупій); *Марченко .. завше за когось клопочеться, комусь дістає ліки, квитки на поїзд, але все те не виправдувало його неорганізованості, через яку не раз завдавав клопоту іншим і терпів сам* (Ю. Мушкетик).

НЕОРГАНІЗО́ВАНО. Присл. до **неорганізо́ваний.** *Основні сили оборонців неорганізовано відступили з міста на мис Херсонес, де була створена остання лінія захисту* (з мемуарної літ.); *Перші виступи страйкарів проходили неорганізовано, але вже тоді відчувалася невпинність і наполегливість протесту* (з газ.).

НЕОРГА́НІК, а, *ч., розм.* Фахівець із неорганічної хімії. *Сучасні неорганіки зацікавлені не тільки у швидкому синтезуванні дешевої сировини, але також у її екологічній безпечності та ефективному переробленні* (з публіц. літ.).

НЕОРГАНІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не належить до живої природи; у якому відсутні життєві процеси. *Після війни сучасники оглядатимуть новий зріз планети, нашарування органічної і неорганічної матерії* (Р. Андріяшик); *Загалом на стійкість рослин до опромінення впливає дуже багато хімічних сполук, які належать до різних груп речовин: як органічних (білки, цукри, амінокислоти, вітаміни та ін.), так і неорганічних* (з наук. літ.); // Який складається з речовин, що не належать до живої природи. *Особливого значення набувають методи синтезування неорганічних пластмас* (з наук.-попул. літ.).

2. Який не властивий кому-небудь від природи, від народження. *Аскольд не хотів бути циганом і тому соромився своєї слабості до музики .. Проте слабість ця показалась сильніша за його волю, за ввесь його новий, неорганічний світогляд* (Ирина Вільде); *Шевченко не міг цілком здатися на неорганічну для народу книжну лексику, хоч таки вводив її досить широко, і це також одна з його заслуг перед українською літературою* (І. Дзюба).

3. Який механічно поєднує в собі щось неоднорідне; позбавлений внутрішньої цілісності, єдності. *Зрештою, Федькович бореться з формою; білий вірш у нього виходить важкий, неорганічний та немелодійний; разять часті германізми в конструкції, часті зайві слова, ужиті для підлатання розміру* (І. Франко); *Як мотив національної пасивності-зради, так і мотив ностальгії не становлять у творчості Лесі Українки чогось окремішнього, виняткового, неорганічного* (М. Драй-Хмара).

△ **Неоргані́чна хі́мія** *див.* **хі́мія.**

НЕОРГАНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неоргані́чний.** *Неорганічність сучасної сировини для одягу стає причиною частих дерматитів і алергій у дітей і людей із чутливою шкірою* (з навч. літ.); *В обговоренні органічності чи неорганічності для української мови певних граматичних категорій активізувалися, зокрема, заклики до обмеження вживання категорії пасивного стану* (з наук. літ.).

НЕОРГАНІ́ЧНО. Присл. до **неоргані́чний** 3. *Твір, власне, розпадається на дві частини, що пов'язані в одне ціле досить безладно і неорганічно* (І. Франко); *Вкрасти можна тільки ту метафору, яка "погано лежить", тобто неорганічно втулена в текст і не тримається купи* (І. Жиленко).

НЕОРДИНА́РНИЙ, а, е. Який вигідно відрізняється від інших, чимось виділяється. *Взагалі ж розвиток української літературної мови в післяшевченківську добу залежав від діяльності неординарних творчих особистостей* (В. Русанівський); *— Ви надто скромні, капітане, і явно недооцінюєте своїх здібностей. Ви .. ви людина неординарна, талантами вас природа не обійшла* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Уява малювала журнал — глянцевий, про неординарних людей для неординарного читача* (Г. Вдовиченко).

НЕОРДИНА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неордина́рний.** *— Мирон Волинець був чоловіком неординарним, багато зробив в українському кіно і міг зробити більше,*

але... не судилося... (Г. Тарасюк); *Отець Антоній вважався би дуже шанованим священиком, якби не був удівцем. Це виправдовувало трохи його неординарність, проте в очах духовенства й мирян було чималим ґанджем* (Г. Пагутяк); *Ця книга поезій по-своєму унікальна .. Її свіжість і неординарність особливо кидалася* [впадала] *у вічі дослідникам сучасної української літератури* (К. Москалець).

НЕОРДИНА́РНО. Присл. до **неордина́рний.** *Нам дуже подобалося відчувати себе героями, людьми, які мислять неординарно і можуть відважитися на ризикований вчинок* (Н. Сняданко); *До флешмобу активісти руху підійшли досить неординарно: синхронно впали на підлогу в супермаркетах, розкидавши довкола себе плакати* (з газ.).

НЕОРЕАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Напрям у філософії XX ст., основна мета якого полягає у відродженні й розвитку основних ідей реалізму. *Проблема механізмів відродження національної культури — важливий змістовий акцент філософії і моралі сучасного виваженого неореалізму, який справедливо розглядають як перспективну стратегію виходу людства з глобальної кризової ситуації* (з наук. літ.); *Неореалізм не міг би проникнути у найвіддаленіші закутки життя, торкнутися його джерел і першопричин, якби не спирався на емпірику, живий емоційний контакт з людьми, подіями, предметами* (з наук.-попул. літ.).

2. Напрям в італійському кіномистецтві та літературі середини 40–50-х рр. XX ст., визначальними рисами якого є демократизм, гуманізм і прагнення показати життя без прикрас. *Естетика правди, стриманість і лаконічність, зосередженість на житті простих людей, використання непрофесійних виконавців є загальними характеристиками неореалізму* (з наук.-попул. літ.); *У літературі неореалізм відзначається цілковитим зосередженням на психологізмі, дослідженні неповторного внутрішнього світу героя, переосмисленні особистості в цілому* (з навч. літ.).

НЕОРЕАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неореалізму. *Якщо неоромантик показує естетико-гуманістичний ідеал як мрію чи ілюзію, то неореаліст наближає конкретну життєву реальність до ідеалу, а ідеал — до реальності* (з наук.-попул. літ.); *Зазвичай неореалісти не пропонують читачам простих однозначних вирішень психологічних конфліктів, намагаються об'єктивно представити позицію кожної зі сторін* (з навч. літ.).

НЕОРЕАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неореалізму і неореалістів. *Психологічні чи соціальні суперечності в неореалістичних творах виступають як вияви понадчасового, метафізичного зіткнення добра і зла, світла і темряви* (з навч. літ.); *Героями неореалістичних творів стають люди звичайні, проте з багатим внутрішнім світом* (з публіц. літ.).

НЕОРЕАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неореалі́ст.** *Неореалістку цікавить насамперед проблема боротьби двох протилежних "Я" в душі людини, відчуження особистості в суспільстві* (з публіц. літ.).

НЕОРЕНЕСА́НС, у, *ч.* Одна з поширених форм архітектурної еклектики XIX ст., що відтворювала зовнішні архітектурні розв'язання часів Відродження. *Найпопулярнішим напрямом кінця XIX ст. у Києві був неоренесанс із характерними рисами віденської та французької шкіл* (з наук. літ.); *Архітектура неоренесансу тяжіла до симетрії, раціонального членування фасадів, при цьому надавалась перевага прямокутним планам із внутрішніми двориками, широким використанням рустики й пілястрів* (з наук.-попул. літ.).

НЕОРЕНЕСА́НСНИЙ а, е. Стос. до неоренесансу. *Пам'ятка архітектури має асиметричний неоренесансний фасад на три вікна* (із журн.); *Спочатку католики збудували невелику церковицю, а в 1901 році постав великий неоренесансний собор Успіння Пресвятої Богородиці* (з газ.).

НЕОРИГІНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який є копією або підробкою чого-небудь; несправжній. *Причиною аварії реактивного літака могло стати те, що деталі деяких вузлових механізмів були неоригінальними* (із журн.).

2. Який є перекладом з іншої мови; перекладний. *Спершу треба схарактеризувати перекладні, неоригінальні твори, писані по-старослов'янському, далі розглянути особливості оригінальної літератури як високого, так і "низького" стилів* (В. Русанівський).

3. Який не відзначається властивостями, характерними тільки для нього; тривіальний. *Замовник врешті дочитав мої прісні неоригінальні дифірамби його товару, залишився страшенно задоволений* (С. Пиркало); — *Можливо, я буду неоригінальним, але вважав і вважаю, що успіх будь-якої справи залежить від колективу, його згуртованості* (із журн.).

НЕОРИГІНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неоригіна́льний.** *Як мудрість межує з глупотою, так і глибина, мудрість прислів'я межує з банальністю, неоригінальністю* (з наук. літ.); *Панове обрусителі, об'єдинителі та нівелятори так уперто та завзято говорять про малу вартість, неоригінальність, штучність української літератури! .. Диво! Яка ж сила пхає ту українську книжку в руки читачів?* (І. Франко).

НЕОРИГІНА́ЛЬНО. Присл. до **неоригіна́льний** 3. *І мені справді стало соромно, що я так нецікаво, неоригінально придумав* (В. Нестайко); // *у знач. пред. Нарікати на шкільну освіту — неоригінально* (з газ.).

НЕОРОМАНТИ́ЗМ, у, *ч.* Комплекс різноманітних напрямів у європейській мистецькій культурі кінця XIX — початку XX ст., які відродили ряд принципів романтизму (пафос особистої волі, заперечення буденного, культ ірраціонального, потяг до фантастики і т. ін.). *Віктор вважав, що сучасна історична проза викохується в архівах і по бібліотеках. А роман Корсуня був її антиподом. Не помітив він у книзі й неоромантизму: це був німецький експресіонізм, густо підсолоджений французьким імпресіонізмом* (Олекса Ізарський); *Романтизм — це все-таки певне історично зумовлене й історично окреслене ідеологічне, духовне й естетичне явище, зі своїм минулим ("передромантизм") і майбутнім ("неоромантизм"), з рецидивами й "викидами"* (І. Дзюба); *Л. Старицька-Черняхівська намагалася стати на всі три принадні шляхи. Вплив символізму, неоромантизму та "драми настрою" відчутно в одноактній п'єсі "Ноктюрн"* (Ю. Хорунжий).

НЕОРОМА́НТИК, а, *ч.* Прихильник, послідовник неоромантизму. *Неоромантики мистецьки опановували нові суспільні та наукові віяння, зокрема волюнтаризм Ф. Ніцше й А. Шопенгауера та вчення З. Фройда* (з наук. літ.); *Хто переміг би в літературному процесі на Україні періоду національного відродження — символісти, неоромантики чи неокласики, якби це відродження не стало розстріляним?* (з наук.-попул. літ.).

НЕОРОМАНТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неоромантизму і неоромантиків. *Творам Г. Чупринки притаманні поєднання символістських, експресіоністських, неоромантичних рис задля відродження духу високої національної поезії* (з наук. літ.); *Неоромантичні мотиви виразно звучать у поезії Лесі Українки, прозі О. Кобилянської, М. Яцкова, пізнього М. Коцюбинського, у драматургії Лесі Українки, В. Винниченка, Олександра Олеся* (з наук.-попул. літ.); *Неоромантичне життєлюбство й поетизація природи підсилені в "Тінях забутих предків" яскравими імпресіоністськими малюнками* (з навч. літ.).

НЕОСВІ́ТЛЕНИЙ, а, е. Який не має освітлення; на який не падає світло. *Надворі вже посутеніло, але вікна будинків навпроти лишались неосвітленими* (Ю. Смолич); *Вдома в нетопленій і неосвітленій хаті Антін та Іван чекали Катерину* (С. Чорнобривець); *Неосвітлена вуличка блищала проти вікон холодними відблисками калюж* (І. Білик).

НЕОСВІ́ТЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неосвітлений.** *Погані дороги, неосвітленість вулиць, відсутність нумерації будинків гальмують роботу швидкої допомоги* (із журн.); *Атракціон приголомшував усіх відвідувачів нескінченно довгими лабіринтами та неосвітленістю приміщення* (з газ.).

НЕОСВІ́ЧЕНИЙ[1]**,** а, е, *рідко.* Який не освічується *(див.* **освічуватися**[1]). *Ми сиділи в неосвіченій кімнаті, віддаючися кожна своїм думкам* (О. Кобилянська); *І перед ним на сірому вечірному* [вечірньому] *фоні, як святий образ в неосвіченій церкві, виринала стать Мотрі* (Б. Лепкий).

НЕОСВІ́ЧЕНИЙ[2]**,** а, е. Який не має освіти або має її явно недостатньо. *Щодо вертепу, то, як ми вже казали раніше, його силою видерто з рук людей літературних і віддано до рук простих, неосвічених людей; через те той літературний твір, що мав в собі зародок живої комедії, закам'янів навіки в своїй початковій формі і перевівся на просту святкову втіху* (Л. Старицька-Черняхівська); *Імператори Візантії .. мали численне наймане військо і флот, страхали своїх ворогів таємничим грецьким вогнем, що здавався неосвіченим, темним людям небесними блискавицями* (С. Скляренко); // *у знач. ім.* **неосві́чений,** ного, *ч.* Людина, яка недостатньо вчилася або не вчилася взагалі. *Старшина пояснив, що у них інтелігенція багато читає, бо неначитаний уважається за неосвіченого* (У. Самчук); — *Ви в привиди вірите? Ні? Я теж не вірю, то все — для неосвічених...* (Н. Сняданко).

НЕОСВІ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неосві́чений**[2]. *Я про користь освіти. Вона дуже потрібна, бо неосвіченість — причина всього нашого лиха* (Б. Левін); *Хлопці мовчали і кожен сам собі дорікав за неосвіченість, кожен заздрив оцим начитаним людям, що знають все* (М. Циба); *Ґалаґан бравував своєю неосвіченістю: "Ми люди прості, по колегіях не вчилися"* (Ю. Мушкетик).

НЕОСІ́ДЛАНИЙ, а, е. Якого не осідлали (перев. про коня). *Він ставав на неосідланого коня ногами, лягав на нього черевом і лазив коневі навкруги шиї, держачись, мов реп'ях, за його гриву* (А. Кащенко); *Це було троє пастухів на неосідланих робочих конях. Піна й червона степова курява вкривали коней і їздців* (Ю. Смолич); *Я чомусь подивився на дорогу, по ній верхи, перекинувши ноги на один бік, на гнідій неосідланій кобилі їхав якийсь дядько* (Ю. Мушкетик).

НЕОСІ́ЛИЙ, а, е. 1. Який не осів (у 1, 2 знач.). *Іване... Іваночку! — не своїм голосом крикнув закривавлений Олександр Петрович, кидаючися в пелену неосілої землі...* (М. Стельмах); *Далеко внизу, в розмиві чи то піщаної юги, чи неосілого цегляного диму, — міст* (О. Забужко); *В неосілій куряві вчувалося цегляне передзахідне сонце і невідворотність приходу ночі* (Ю. Іздрик).

2. Який не має постійного місця проживання (про народи, племена і т. ін.); кочовий. — *Але народ козацький, хазяйський, гадаю, одної думки зі мною. Тільки всілякий на землі неосілий, хибкий народ, цей, звичайно, туди й хилиться, куди вітер повіє. І за нього боюся* (Б. Лепкий); *Різні категорії бродячого, неосілого люду творили головні кадри повстанських куп: сільські наймити, пастухи, робітники по броварах та винокурнях та інший неспокійний люд — були першими учасниками руху, який потягав за собою й спокійних та домовитих селян-господарів* (з наук.-попул. літ.).

НЕОСЛА́БНИЙ, а, е. Сила вияву якого не зменшується, не слабне. *Серце колотиться з неослабною силою частими, хапливими, чіткими ударами* (В. Винниченко); *Як заворожені стояли гості в затінку залу і з неослабним інтересом роздивлялися на це чудне прекрасне видовище* (Ю. Смолич); *Заруба бачив і почував, що люди слухають його з неослабною увагою* (В. Кучер).

НЕОСЛА́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неосла́бний.** *Неослабність читацького зацікавлення творчістю поета є своєрідним індикатором його мистецької вправності* (із журн.).

НЕОСЛА́БНО. Присл. до **неосла́бний.** *Профани і невігласи неослабно глаголять* (П. Загребельний); *Наукові дослідження проблеми мають вестися неослабно, оскільки боротьба з фіктивним підприємництвом тільки набирає сили* (з наук. літ.).

НЕОСМИ́СЛЕНИЙ, а, е. Зробл. без достатнього осмислення; необдуманий. *Жалюгідним виявом моєї слабкості .. став той неосмислений, гарячковий порив* (С. Андрухович); *У стресових ситуаціях люди здатні на неосмислені вчинки й імпульсивні рішення* (з навч. літ.).

НЕОСМИ́СЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неосми́слений.** *Неосмисленість ключових релігійно-філософських понять є основною причиною хитких світоглядних позицій* (з наук.-попул. літ.); *Батьки мають зрозуміти причини неосмисленості поведінки підлітків, щоб знайти компроміс* (з навч. літ.).

НЕОСМИ́СЛЕНО. Присл. до **неосми́слений.** — *Людина часто неосмислено обламує колючки на дереві, які бережуть саме дерево* (Ю. Мушкетик); *Думаю, коли йдеться про людські стосунки, складно вирішити, як краще діяти — інтуїтивно і неосмислено чи логічно та продумано* (Н. Сняданко).

НЕОСОБО́ВИЙ, а, е, *лінгв.* Який не виражає граматичну категорію особи. *За семантичними й граматичними особливостями особові займенники в усіх сучасних слов'янських мовах протистоять неособовим займенникам інших розрядів* (з наук. літ.); *Дієприкметник є неособовим дієслівним утворенням, що поєднує в собі дієслівні й прикметникові ознаки* (з наук.-попул. літ.).

НЕОСТАЛІНІ́ЗМ, у, *ч.* Ідеологія й політика, що виявляються у відродженні та втіленні в життя основних положень сталінізму. *Перехід до неосталінізму відбувався без особливих катаклізмів. Лише в Чехословаччині він був здійснений за допомогою втручання СРСР та інших соціалістичних держав* (з навч. літ.).

НЕОСТАЛІНІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неосталінізму. *Наступ на шістдесятників, що збігся з приходом до влади Л. Брежнєва та його прибічників з числа неосталіністів, не обмежився репресіями 1965–1966 рр.* (з наук. літ.); *Моніторити кримський референдум приїхали крайні праві та неосталіністи з Європи* (з газ.).

НЕОСТАЛІНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неосталініст.**

НЕОСТАЛІНІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неосталініста і неосталінізму. *Нова хвиля неосталіністських репресій була спровокована виготовленням, зберіганням або розповсюдженням підпільної преси та літератури* (з навч. літ.).

НЕОСУ́ДЛИВИЙ, а, е. Який не виражає осуду. *У всім сам себе подавай за зразка* [за зразок] *добрих діл, у навчанні непорушеність, повагу, слово здорове, неосудливе, щоб противник був засоромлений, не мавши нічого лихого казати про нас* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

НЕОСУ́ДНИЙ, а, е. 1. Який не заслуговує осуду, несхвалення. *Може, вона саме завдяки цій його одвертості і майже неосудній любові до далини прикована до нього німим ланцюгом вірності і відданості?* (Р. Андріяшик); *Любов — це, люди, діло неосудне. По всі віки. Во вік віків* (Л. Костенко).

2. *юр.* Який не підлягає кримінальній відповідальності за суспільно небезпечні вчинки. *Особу може бути визнано неосудною тільки в разі, якщо встановлено одну з ознак критерію юридичного на підставі хоча б однієї з ознак критерію медичного* (з навч. літ.); *Під час учинення суспільно небезпечного діяння обвинувачений був у неосудному стані* (з газ.); // *у знач. ім.* **неосу́дний,** ного, *ч.;* **неосу́дна,** ної, *ж.* Людина, яка не підлягає кримінальній відповідальності за суспільно небезпечні вчинки. *Хай не стану я в цьому світі серед сильних і багатих, серед владою наділених і неосудних, серед великих і славних, я залюбки житиму серед бідних і благих* (Валерій Шевчук); *У залі засідань неосудна поводила себе так, ніби все сказане було не про неї* (із журн.).

НЕОСУ́ДНІСТЬ, ності, *ж., юр.* Абстр. ім. до **неосу́дний** 2. *Не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка діяла в стані крайньої потреби, необхідної оборони або була в стані неосудності* (з навч. літ.).

НЕОСЯ́ЖНИЙ, а, е. Який не має видимих меж, великий за розміром; неоглядний, неозорий. *Синіло неосяжне море* (М. Трублаїні); *Тут монастир був... І всі ці неосяжні угіддя, луки, лимани, озера — все це було монастирське* (Остап Вишня); *Вони стояли, милуючись гірським пейзажем і морем, що голубіло неосяжною широчінню і десь далеко-далеко зливалося з обрієм* (М. Олійник); // *перен.* Великий, необмежений щодо можливостей. *Що значать достатки і вигоди, багатства і дорогі вбрання, навіть почесті та значення, коли нема перед тобою намірів великих, сподівань небуденних, мрій неосяжних* (Б. Лепкий); — *Твій неосяжний розум змішає з чорною землею гяурську фортецю* (Р. Іваничук).

НЕОСЯ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неося́жний.** *Коли людина опиняється на лоні природи, вона стає мрійливою, вона задумується про великі відстані та інші планети, про неосяжність світу і короткочасність життя людини...* (М. Чабанівський); *До схід сонця ти вже на льотному полі, де небо навстріч тобі грає зорею, кличе в свою неосяжність* (О. Гончар); *Я ще не почувався справжнім гетьманом, мудрим і справедливим хранителем правди, тимчасовість тяжіла наді мною, рівність з усіма давала й силу однакову, але не таку, що підняла б мене над усіма до неосяжності й неприступності* (П. Загребельний).

НЕОСЯ́ЖНО. Присл. до **неося́жний.** *Гей ти, рідна, дорога країно! Широко ти, неосяжно розкинулася, мальовниче обгорнулася гаями, причепурилася рясними ланами, оперезалася річками блакитними, прикрасилася селами біленькими...* (М. Старицький); *Степ під небом розкинувся неосяжно великий* (З. Тулуб); *Рівнини накочувались неосяжно, губились далекими берегами у вечорових туманах* (О. Гончар).

НЕОТЕКТО́НІКА, и, *ж.* Розділ геотектоніки, що вивчає тектонічні процеси, які з'явилися в кайнозойську еру четвертинного періоду. *Неотектоніка вивчає процеси формування сучасного рельєфу, покладів корисних копалин, формування басейнів підземних вод у кайнозойський період* (з наук.-попул. літ.); *Від досягнень і прогнозів неотектоніки залежить подальше видобування корисних копалин і стан рельєфу* (з навч. літ.).

НЕОТЕКТОНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неотектоніки. *Неотектонічні рухи проявляються у вертикальних і горизонтальних переміщеннях гірських порід* (з наук.-попул. літ.); *Неотектонічні дослідження мають велике значення для пошуку корисних копалин, інженерних і геологічних робіт* (з навч. літ.).

НЕОТЕНІ́Я, ї, *ж., біол., зоол.* Здатність деяких організмів досягати статевої зрілості на ранніх стадіях розвитку. *Одним із ключових механізмів макроеволюції на рівні таксонів високої ієрархії вважають неотенію* (з наук. літ.); *Здатність до неотенії має пристосувальне значення для тих організмів, в онтогенезі яких відбувається зміна середовища, у якому вони живуть* (з навч. літ.); *Неотенія поширена серед мохоподібних, голонасінних, покритонасінних, червів, деяких членистоногих і земноводних* (із журн.).

НЕОТЕ́РИК, а, *ч.* Представник римської поетичної школи середини І ст. до н. е., у якій культивували малі літературні форми (епіграму, елегію і т. ін.). *Неотерики свідомо намагалися протиставити малі літературні форми епосу й драмі* (з наук.-попул. літ.); *Значення неотериків для розвитку римської літератури полягає в тому, що вони утвердили підхід до літератури як до мистецтва, знайшли поетичні форми для вираження внутрішніх переживань героїв* (з навч. літ.); *Найбільш відомим неотериком був Гай Валерій Катулл — давньоримський поет-лірик, майстер любовної поезії* (із журн.).

НЕОТЕРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до неотериків. *Неотерична поезія, розрахована на невелике і замкнуте коло освічених читачів, культивувала виняткову малі жанри, головним чином епіграми і невеликі поеми* (з наук.-попул. літ.); *Перші поетичні спроби Вергілія відносять до шкільних років, і написані вони під впливом неотеричного напрямку, головним представником якого був Катулл* (з навч. літ.).

НЕОТЕ́СА, и, *ч. і ж., розм.* Некультурна, неосвічена, невихована людина. — *І ти... ти... цього неотесу проміняла за Данилюка?* (Ирина Вільде); *Я не піду за неотесу, який не тямить ні бельмеса в казках* (І. Жиленко); *Доля наділила Жульєна такою злощасною вдачею, що нахабство цих неотес його болісно ранило, а їхня ница підлесливість замість вдоволення викликала в ньому лише огиду* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); // Уживається як лайливе слово. — *І слава Богові, що пішов у москалі, а то б вона його і так покинула... Мужик! неотеса!..* (Панас Мирний); — *Я тобі, неотесо, як глушону по огузку, то сам оглухнеш!* (М. Стельмах).

НЕОТЕ́САНИЙ, а, е. 1. Якого не обробляли тесанням. *Майстри на місці мусили занадто грубе та неотесане дерево обробляти наново* (І. Франко); *Вони проминули фруктовий сад, і за огорожею, кладеною з неотесаного каменю, відкрилось дворище* (Ю. Смолич); *"Брат Лавр покликав нас сюди", — мовив найстарший із них* [ченців], *що спирався грудьми на неотесану патерицю* (М. Дочинець).

2. *перен., розм.* Який не має потрібного виховання, не може поводитися належним чином де-небудь; неосвічений, невихований. *— Що за жалібна, тужна пісня? — подумала Ядзя. — Відки беруться у того простого неотесаного люду такі глибоко зворушливі й високопоетичні пісні* (Н. Кобринська); *— Я добре знаю, що тобі зі мною буде нудно. Я хлопець похмурий, більше мовчу, одним словом — селюк неотесаний...* (В. Кучер); *Він з цікавістю придивлявся до побратимів, мовчки прислухався до розмов і, певно, заздрив їм, безтурботним, насмішкуватим, сам же був ще неотесаний зателепа, і з нього мали собі потіху бувальці* (Р. Іваничук).

◊ **До́вбня неоте́сана** *див.* **до́вбня.**

НЕОТЕ́САНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **неоте́саний** 2; некультурність, невихованість. *Грубість його натури і неотесаність його поведінки збуджувала в мені обридження* (І. Франко); *Олексій милувався братом, але, проти волі, враз у серце закралася ревність, бо ж бачив свою неотесаність і убогість поряд з в'юнким, легким Кирилом* (Ю. Мушкетик); *Все-таки поруч з нею моя неотесаність різала око. Але коли ми були поруч, я вбирав її в себе, наслідував її жести, її стилістику, схоплював на льоту інтонації* (Любко Дереш).

НЕОТОМІ́ЗМ, у, *ч.* Один із найпоширеніших різновидів сучасного ідеалізму; офіційна філософія католицизму, яка спирається на вчення Томи Аквінського. *Загальними атрибутами неотомізму виступають свобода, самосвідомість, здатність до реалізації в духовному акті, творчість і самотворчість* (з наук.-попул. літ.); *У християнській теології й ідеалістичній філософії в обґрунтуванні буття Бога існують дві тенденції — раціоналістична й ірраціоналістична. До першої належить неотомізм. Це найбільш впливовий напрям сучасної релігійної філософії* (з навч. літ.); *Важливою й помітною ідеєю неотомізму є пошуки шляхів гармонізації науки й віри: завдання філософії — підвести розум до ідеї Бога, а доказ реальності Бога — це вже сфера теології* (із журн.); // Сучасний етап розвитку томізму. *Неотомізм убачає призначення сучасної людини не в боротьбі за своє соціальне й духовне звільнення, а в прагненні наблизитися до божественної досконалості* (з публіц. літ.).

НЕОТОМІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неотомізму. *Первинним неотомісти вважають "божественне", "чисте" буття, а матеріальний світ проголошують вторинним, похідним* (з наук.-попул. літ.); *Сучасні неотомісти зводять своє розуміння природного права до філософії Т. Аквінського, учення якого було визнано католицькою церквою канонічним* (з навч. літ.).

НЕОТОМІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неотомізму й неотомістів. *Неотомістській історіософії було властиве розрізнення "сакральної" і "світської" історії, хоча останній і властива внутрішня телеологія, що доповнює глобальні цілі* (з наук.-попул. літ.); *В основі неотомістської естетики — підпорядкування мистецтва, митця ідеї служіння Богові, церкві* (з навч. літ.).

НЕОТРУ́ЙНИЙ, а, е. Який не містить у собі отрути, не виробляє її. *Маленька бенгальська рептилія, схожа на польову ящірку твого дитинства .. Насторожилось, дивиться, аж моторошно стає: а що, як стрибне? Неотруйне чи, може, смертельне?..* (О. Гончар); *Він добре потрусив усі зелені зарості і з них упало кілька молодих мідянок, неотруйних гадюк, схожих на вужів* (В. Малик); *Останнім часом багато людей заводить екзотичних улюбленців у себе вдома, наприклад, неотруйних павуків* (з газ.).

НЕОТРУ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неотру́йний.** *Завдяки високій теплопровідності й неотруйності сполук алюміній використовують у виробництві кухонного посуду й харчової фольги* (з навч. літ.); *Неотруйність багатьох рептилій збільшує їхню кількість у зоомагазинах* (з газ.).

НЕОФАШИ́ЗМ, у, *ч.* Сучасна радикальна авторитарна політична ідеологія та різновид політичного режиму, що спираються на ідеї та практику фашизму. *У соціально-філософському плані неофашизм ворожий гуманізму, культивує ірраціоналізм, проповідує культ сили як універсальний метод вирішення суспільних проблем* (з наук.-попул. літ.); *Ідеологія сучасного неофашизму проявляється у вимогах перегляду кордонів, обмеженні імміграції, збереженні чистоти етносу тощо* (із журн.).

НЕОФАШИ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник неофашизму. *Неофашисти виявляють схильність до політичного екстремізму, використовують терористичні види діяльності* (з наук.-попул. літ.); *Соціально-політичні засади у неофашистів різних країн дещо відрізняються* (з газ.).

НЕОФАШИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **неофаши́ст.** *За скоєний злочин неофашистку оголосили в розшук* (з газ.).

НЕОФАШИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неофашизму і неофашистів. *Вплив неофашистських формувань і неофашистської ідеології на суспільство залежить від ступеня соціально-політичної кризи, ефективності й цілеспрямованості інших політичних сил* (з навч. літ.); *Світова спільнота занепокоєна терором, який здійснюється відроджуваними організаціями неофашистського спрямування* (з газ.).

НЕОФІ́Т, а, *ч.* 1. *церк.* Новий прихильник якоїсь релігії. *На галері Везуть твого сина З неофітами в кайданах* (Т. Шевченко); [П р і с ц и л л а:] *Сього не вільно знати й неофітам, поки вони не введені у хрест* (Леся Українка); *Найбільш вразливі з неофітів ставали добровільними проповідниками християнської віри, відмовляючись від гріховних благ земних* (Г. Тарасюк).

2. *перен.* Новий прихильник якого-небудь учення, суспільного руху або новак у чому-небудь. *Вона справжній неофіт в національному питанні* (Я. Качура); *Вони* [глядачі] *приходили щодня; серед них були завсідники театру й неофіти* (Л. Дмитерко); *Біля нашого столика купчилось більше й більше людей — неофітів панфутуризму* (М. Бажан); *Той, хто хоче вигідно жити, — так жити, щоб нічого-нічого не бракувало, крім совісті, хай спочатку стане бунтарем, неофітом, сердитим протестантом, але хай нічого не робить таємно* (Р. Іваничук).

НЕОФІ́ТКА, и, *ж.* 1. *церк.* Жін. до **неофі́т** 1. *З Олександрою зближення відбулося на ґрунті католицизму. Вона з усією ревністю неофітки заглибилася в церковне життя римського обряду, мало не щодня відвідуючи, здається, єдиний поки що у Москві костел Св. Людовика* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Жін. до **неофіт** 2. — *Боже, — розвів руки Уруський, — новоявлена Жанна д'Арк! Неофітка, нова людина!* (Р. Іваничук).

НЕОФІ́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неофітів. *В тім неофітськім запалі до християнства, що взагалі так виразно й сильно відбився особливо в писаннях XI в., суспільність українська приймала й аскетизм як найтяжчу пробу своєї щирості до християнської науки* (М. Грушевський).

НЕОФІЦІА́ЛЬНИЙ, а, е, *заст.* Неофіційний. *Про те, що діється на Батьківщині, як розгортається будівництво, нам було відомо не тільки з преси та офіціальних і неофіціальних листів, а і з розповіді людей, які приїздили до нас* (М. Трублаїні); *Сагайді доводилось не раз мати з Антоновичем різні справи, офіціальні й неофіціальні, і стосунки між ними в цілому залишались добросусідськими* (О. Гончар).

НЕОФІЦІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Абстр. ім. до **неофіціа́льний.** *Приватні листи є однією з форм спілкування, яка передбачає неофіціальність та невимушеність* (з навч. літ.).

НЕОФІЦІА́ЛЬНО, *заст.* Присл. до **неофіціа́льний.** *Тяжка слабість змусила мене перемінити службу, і я став газетярем, видавав і редагував (неофіціально) щоденний часопис* (М. Коцюбинський); — *Звідки воно у вас береться, оте все, що говорять, і самі ми знаємо, що ви з любого пекла виходите переможцем, так от, що ви є така за людина, скажіть нам неофіціально, так, ніби ми і не на війні зовсім* (О. Довженко).

НЕОФІЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який не має офіційного значення, формального схвалення, дозволу, реєстрації від державної установи чи службової особи. *Хазяїн трамбака — неофіційний помічник Професора* (Ю. Яновський); *Зала засідань була переповнена. Журналістів не запрошували, позаяк зібрання було неофіційне* (із журн.); // Джерелом якого не є державна установа або службова особа. *Тексти нормативно-правових актів, опубліковані в неофіційних друкованих виданнях, мають лише інформаційний характер* (з навч. літ.); *Виборчий блок має намір організувати на виборах свій, неофіційний підрахунок голосів* (з газ.).

2. Не обмежений дотриманням чітко окреслених правил, приписів, зобов'язань. *На гірському курорті відбулася неофіційна (або, як тепер кажуть, "без краваток") зустріч глав держав* (з газ.); *Будь-які заходи, презентації, присвячені якимось подіям, мають і зворотний бік, адже куди більш змістовною виявляється неофіційна частина* (з газ.); // Який не має формально закріпленого статусу (про гру, матч, турнір і т. ін.). *Під орудою нового тренера збірна України з футболу протягом останніх двох місяців провела три неофіційні матчі* (з газ.).

3. Який не ґрунтується на службових, офіційних стосунках, допускає невимушеність, щирість, довіру (про поведінку, взаємини і т. ін.). *Така* [на командному пункті] *служба, що не часто лунав тут сміх, не часто почуєш привітний неофіційний голос. Безконечні цифри, закодовані команди, рапорти — їх тільки й чуєш* (О. Гончар); — *Я ж кажу — розмова наша неофіційна, і знайомство після неї може дуже просто припинитися* (А. Кокотюха).

НЕОФІЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неофіці́йний.** *Токовий сидів коло столу, саме коло столу, а не за столом, що підкреслювало неофіційність його намірів* (П. Загребельний); *Багряного як людину, керівника, діяча і письменника вкласти в два виміри абсолютно неможливо. Я вже сказав, що відкритість, неофіційність була йому постійно властива* (О. Шугай); *Аби підкреслити приватність та неофіційність події, батько нікого зі свого боку не запросив* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕОФІЦІ́ЙНО. Присл. до **неофіці́йний.** *Коли селян закликали записуватися в ополчення, їм неофіційно обіцяли звільнення* [від кріпацтва] *як нагороду за патріотизм* (І. Дзюба); *Вітьку за усною домовленістю неофіційно відпускають на поруки* (А. Кокотюха); *Фіма спеціально одягнувся неофіційно, себто в літню сорочку й світлі брюки, і без краватки почувався невпевнено* (С. Жадан); *Хлопець повагався, але пішов. А повернувся з сигаретою, якось по-новому глянувши на Кароліну, неофіційно, ніби на мить відчув себе не на роботі* (Г. Вдовиченко).

НЕОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Патологічний страх перед усім новим, перед будь-якими змінами. *Психолог допоможе знайти причини неофобії й усунути бар'єри, які заважають пізнавати нову інформацію, сприймати зміни, адаптуватися до життєвих реалій* (з навч. літ.); *Неофобію вважають хворобою XXI ст., адже не завжди і не всім удається швидко пристосуватися до нових умов життя, технологій і артефактів, кількість яких стрімко зростає в наш час* (з газ.).

НЕОФО́РМЛЕНИЙ, а, е. 1. Який не набрав певної форми, не сформувався. *Це просто були оденки тих невиразних хотінь та неоформлених прагнень, що роз'ятрює в серцях весна* (В. Підмогильний); *У кожного в голові роїлися думки, але ще неоформлені, нечіткі* (М. Дашкієв); *Він відчував, що в ньому відбуваються якісь зміни. Про це свідчили думки, уривчасті, неоформлені, дикі* (Г. Пагутяк).

2. Якому не надали певної форми, офіційно не оформили. *Матвій Ткаченко .. відчуває, що неприхильне, часами прямо-таки вороже ставлення справника до нього чимось пов'язане з Грабовським. Почалося ще від тих неоформлених документів про арештанта, привезених городовим* (М. Сиротюк).

НЕОФО́РМЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неофо́рмлений.** *Неоформленість модерністського бажання, інфантильність новонароджуваного дискурсу та його залежність від народництва ще більшою мірою далися взнаки в альманахах так само амбівалентного Коцюбинського* (К. Москалець); *Невідомо хто з волі подав апеляцію, й т. зв. "верховний суд" вироку не затвердив через "неоформленість справи"* (І. Багряний); *Організаційна неоформленість угруповання відображала одну з передумов об'єднання митців — творче спілкування на основі спільності естетичних та етичних переконань за відсутності диктату програмної декларації* (з наук. літ.).

НЕОФРЕЙДИ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у сучасній філософії та психології, що спирається на фрейдизм і враховує роль соціального середовища у формуванні особистості. *Е. Фромм — один із представників неофрейдизму, в основу якого покладено синтез соціологічного підходу з психоаналітичним* (з наук.-попул. літ.); *Представники неофрейдизму розглядали релігію як спосіб ціннісної координації людського буття* (з навч. літ.).

НЕОФРЕЙДИ́СТ, а, *ч.* Послідовник, прихильник неофрейдизму. *Неофрейдисти, залишаючись прихильниками ідеї несвідомої емоційної мотивації людської діяльності, доводять відносність і специфічність психопатології для кожної культури* (з наук.-попул. літ.).

НЕОФРЕЙДИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до неофрейдизму та неофрейдистів. *Неофрейдистський підхід передбачав вирішення суспільних проблем методами психоаналізу, дослідження соціального несвідомого, психологічних аспектів соціального відчуження та самовідчуження людини, ірраціональних проявів соціального життя* (з наук.-попул. літ.).

НЕОХА́ЙНИЙ, а, е. 1. Який не дотримується охайності, чистоти, порядку або має неакуратний, брудний вигляд. *Завжди* [Саня] *неохайний, невмитий, з чорними, як вугляний пил, руками* (О. Копиленко); *Вайлуватий і неохайний, у завжди заплямованому стравою одязі, підстаркуватий Крикунов наганяв самою вже своєю появою в класі нудьгу й тугу* (Б. Антоненко-Давидович); *— Як будеш неохайним — змушу, щоб сам у жлукті свої сорочки золив* (Ю. Логвин); *Не ходи неохайним і в недбалому одязі. Це неповага до себе і дратування інших* (М. Дочинець); // Який має нечепурний, забруднений і т. ін. вигляд (про одяг, взуття і т. ін.). *В опудала було вишкірене лице, скляні очі блискотіли недобрим вогнем. Само — патлате, груди — розхристані, одежа — неохайна* (В. Багірова); *Відчинила товста молода жінка із сумним виразом обличчя. Коротко й без усякого смаку пострижена, неохайний блакитний халат, розтоптані капці, жує щось* (А. Кокотюха).

2. Погано доглянений, не прибраний (про приміщення, територію і т. ін.). *Біля неохайної синьої хати були розкидані брудні, немиті каструлі й тарілки* (В. Нестайко); *На набережній вже не було місця неохайним будинкам передмістя. Самі вілли та палаци* (А. Санченко); // Наспіх, недбало зроблений, виконаний. *Коли схотіла* [Тетяна] *вдруге переглянути один престижний журнал, помітила, що один вірш обведений неохайною жирною рискою* (М. Павленко); *Джек, звиклий за довгі роки до найнепривабливіших сторін бідності, майже не помічав неохайного сервірування* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

НЕОХА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неоха́йний.** *Нужда, недостача, неохайність глибоко уразили серце матері; ще вона мов і не бачила ніколи нічого біднішого, злиденнішого* (Панас Мирний); *Стіни в хаті аж позацвітали від вогкості та почорніли від диму. Скрізь було видко убожество, неохайність. Малі діти пищали по закутках* (М. Коцюбинський); *Абрамчук завинив дуже мало. Ну, допустив недбалість, неохайність, але, звичайно, ненавмисне* (Ю. Мушкетик).

НЕОХА́ЙНО. Присл. до **неоха́йний.** *Він почав їсти хтиво й неохайно* (М. Коцюбинський); *За столиком сиділи кілька молодих пар, та в кутку куняв над кухлем пива неохайно вдягнений підстаркуватий чолов'яга* (М. Дашкієв); *Парову машину було полагоджено так неохайно, що через два дні довелося зробити повторний ремонт* (О. Донченко); *Домашнє завдання виконала* [Анфіса] *неуважно і неохайно, правила запам'ятала нетвердо, в диктанті, тільки-но написаному, допустила багато помилок* (М. Сиротюк); // *у знач. пред. Піч полупана, долівка немазана, грубо, абияк підбілені голі стіни. Сумно й бідно, неохайно* (С. Васильченко); *В хаті брудно, неохайно, безладно* (В. Винниченко).

НЕОХВА́ТНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **неохо́пний.** *О такій порі* [у травні] *у природі все дихає: тиха береза край дороги, кущ калини за високим тином, огорнутий нічним туманом бузок, і сама земля, неохватна і тепла* (Б. Левін); *Не почував* [Сірко] *злості до ворогів, а лише якусь неохватну образу на життя та світ* (Ю. Мушкетик).

НЕОХОЛО́ЛИЙ, а, е. Який не втратив тепла, не охолов. *В інших чвари бувають та бійки, по судах та комітетах бігають, а в них злагода, доброжиток, неохололе кохання* (О. Гончар); *Небо миготіло ясними зірками, неохолола за ніч земля дихала парою — легкий туманець виповнював луки* (А. Дімаров); *Скочив* [Олексій] *до умивальника й кинув на обличчя кілька пригорщ зовсім неохололої за ніч води* (Валерій Шевчук).

НЕОХО́ПНИЙ, а, е. Який не можна охопити (у 1, 2, 6 знач.). *Асура Махарадж зробив кілька кроків уперед і опинився перед велетенським деревом із неохопним стовбуром* (Любко Дереш); *Хлопцеві перед очима, застилаючи весь світ, стояло тільки одне: кам'яне громаддя, рожево-сіре, розлоге й струнке водночас, неохопне у своїй великості* (П. Загребельний); *Як, у який спосіб історія стає культурою. Як "перекладаються" мовою літератури принципово неохопні оком суспільні процеси, у котрі втягнено мільйони людей* (О. Забужко).

НЕОХО́ТА, и, *ж.* 1. Те саме, що **небажа́ння;** нехіть. *Вони тепер не показували надто виразно своєї неохоти і виповнювали розпорядження молодого провідника* (І. Франко); *Під'їхав* [їздець] *і задержався, — обличчям майнула неохота, двигнені брови зраджували наругу над самим собою* (К. Гриневичева); *З явною неохотою чоловік збирався в нелегкі мандри* (М. Андрусяк).

2. *у знач. пред., з інфін.* Не хочеться, немає бажання робити що-небудь. *Гарно ти граєш, та танцювати неохота!* (прислів'я); — *Видно, що тобі неохота розказувати, то й не треба* (М. Чабанівський); *Мені неохота так швидко вертатися додому* (А. Дністровий).

НЕОХО́ЧЕ, *присл.* Без бажання, мляво, повільно; знехочу, нехотя. *— Я Іван Посмітюх, — промовив Джеря неохоче низьким голосом, ніби з домовини* (І. Нечуй-Левицький); *Іван Бабій сидів мовчки, неохоче стукаючи качалкою по рудій шляпці соняха, про щось думав* (С. Добровольський); *Дівчата неохоче переступали поріг салону. Видно було, що роблять це неохоче, просто щоб спекатись маминих настоювань* (Ірина Вільде); *Вечеряв він неохоче, без апетиту* (Григір Тютюнник); *Наші батьки мали якесь особливе ставлення до старого дрантя і зовсім неохоче з ним розлучалися* (Ю. Винничук).

НЕОХО́ЧИЙ, а, е, *до чого.* Який не має бажання робити що-небудь або не має охоти до чогось. *То був звичайний офіцер-стройовик, незвичний і неохочий до поліцейської служби* (Ю. Смолич); *Лише коли-не-коли виходив* [Дмитро] *на гулянки, був невеселий, неохочий до розмов* (М. Стельмах); *Тривога за долю держави жене Антонія до Берестового. Він не довіряє темним, впертим і неохочим до науки боярам* (Г. Тарасюк).

НЕОЦЕРАТО́Д, а, *ч.* Велика дводишна риба, поширена в Австралії; рогозуб. *Неоцератод має м'ясисті парні плавці, які своєю формою дещо нагадують ласти пінгвінів* (з наук.-попул. літ.); *Дихає неоцератод зябрами, але кожні 40–50 хв піднімається на поверхнюї, щоб заковтнути атмосферне повітря* (з навч. літ.); *Неоцератоди живуть в австралійських річках із повільною течією, обираючи ділянки, зарослі водною рослинністю* (із журн.).

НЕОЦІНЕ́ННИЙ, а, е. Якому не можна скласти ціни; дуже цінний. *Тоді іверські монахи зібралися в храмі і слізно молили Господа, щоб він подарував їх обителі той неоціненний скарб — ікону Богоматері* (О. Назарук); *Він одразу ж зрозумів, який неоціненний скарб, яка грізна зброя потрапила йому до рук: кремінь намертво вріс у деревину, і коли коріння обрубати як слід, то вийде така досконала зброя, якої ніхто ще не тримав у руках* (А. Дімаров); // Надзвичайно важливий своїм значенням. *Я гаряче потиснув руку Марії Кіндратівни, мовчазливо дякуючи старій за неоціненне повідомлення* (Ю. Збанацький); *Геродот лишив нам неоціненний документ — зафіксував на папірусі чи пергаменті кілька "скіфських" слів* (І. Білик); *Неоціненне сусідство для чоловіка — бджоли. Дуже добре притулитися спиною до вулія і посидіти так годину-другу. Мине головний біль, вирівняється кров'яний тиск, підбадьориться дух* (М. Дочинець).

НЕОЦІНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неоціне́нний.** *Все, що нам дано природою — дар безцінний. А ми неоціненність прийняли за "нічого не коштує"* (М. Руденко).

НЕОЦІНЕ́ННО. Присл. до **неоціне́нний.** *Одним словом, я спробував зобразити себе ввічливим, добропорядним "гризуном науки", котрий тільки хоча б одним оком погляне на книжку, яка може неоціненно прислужитися при написанні дисертації* (В. Лис).

НЕОЦІНИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **неоціне́нний.** *Там, де не змогла пробитись людина, неоціниму послугу зробив голуб, урятувавши .. загін* (О. Донченко); *Але ж це таке незрівнянне багатство — дружба, такий неоцінимий скарб!* (О. Іваненко); *Щодня вештався* [Дюбрюкс] *на руїнах, рився в грудді та смітті історії, видовбуючи звідти неоцінимі мистецькі коштовності давніх народів, що зникли вже з лиця землі* (В. Чемерис).

НЕОЦІНИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **неоціни́мий.** *Неоцінимість просвітницької діяльності Острозької академії цілком очевидна, адже вона довгий час була культурним осередком України* (з публіц. літ.); *Кожен громадянин має усвідомити важливість і неоцінимість волонтерства* (з газ.).

НЕОЦІНИ́МО. Присл. до **неоціни́мий.** *На душі було важко й пусто, щось неоцінимо близьке відійшло, відлетіло разом з Дмитром на інший край світу* (з мемуарної літ.).

НЕОЦІ́ННИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неоціне́нний.** *Той дарунок неоцінний В білий аркуш він вложив І від втрати довгі роки І стеріг, і боронив* (Я. Щоголів); *Користуючись його мовчанкою, що легко здавала на пильну увагу, вона розповідала йому про найцікавіше в її житті — її скарб неоцінний, про Талочку* (Д. Бузько); [М е л а н к а:] *Ти ж бачиш, він горить. Не згаснув він, мій огник неоцінний* (І. Кочерга).

НЕОЧЕВИ́ДНИЙ, а, е. Позбавлений очевидності, який не має яскраво виражених ознак; ледве помітний, прихований. *Протягом принаймні першої половини XIX ст. триває очевидне й неочевидне, оголошене й неоголошене змагання за Україну (Правобережну) між Польщею, яка її втратила, і Росією, яка її здобула* (І. Дзюба); *Я втомився пояснювати неочевидні або самодостатні, може, банальні, речі* (К. Москалець).

НЕОЧЕВИ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неочеви́дний.** *Охоче віриться в абсурдну неочевидність* (Ю. Іздрик); *Неочевидність навіть простих законів природи приховує глибокий зміст* (з навч. літ.).

НЕОЧЕВИ́ДНО. Присл. до **неочеви́дний.** *У судовій залі були наведені докази, які тільки неочевидно вказували на причетність обвинувачуваного до злочину* (з газ.); // *у знач. пред. Абсолютно неочевидно, як людський організм реагуватиме на подібний медичний препарат* (з наук.-попул. літ.).

НЕОЧИ́ЩЕНИЙ, а, е. Який не очистили. *Човен з робітниками стрімко плив повз нескінченні штаби дерев'яних дощок, бочонків і просто стовбурів, неочищених, нерозроблених* (Ю. Логвин); *Скидання неочищених стічних вод у водойми спричинило епідемію гепатиту* (з газ.); // Який має у своєму складі домішки. *Неочищене залізо пористої будови отримують під час виплавляння сталі з руди або чавуну* (з наук.-попул. літ.); *На вивізну неочищену нафту ввели нижчі мита, ніж на вивізні нафтопродукти, заохочуючи в такий спосіб нафтовидобуток і обмежуючи перероблення нафти на місцях* (з навч. літ.).

НЕОЧІ́КУВАНИЙ, а, е. Якого не очікували, який з'являється, виникає і т. ін. непередбачено; нежданий. *Я відбивав неочікуваний наступ. Сік із скоростріла по кущах і каменях* (У. Самчук); *Бандити зустріли шалений та неочікуваний для себе опір з боку винищувального загону* (А. Кокотюха); *Ніщо так не врізалося Якову в пам'ять, як приїзд Зосі. Несподіваний, неочікуваний, схожий водночас на сон* (В. Лис).

НЕОЧІ́КУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неочі́куваний.** *У стихії "вітру", крім імпульсів руху, змінності, енергії, свободи, вчуваються і незатишність буття, і якась небезпека, неочікуваність, і, сказати б, неясність, незбагненність...* (М. Драй-Хмара).

НЕОЧІ́КУВАНО. Присл. до **неочі́куваний.** *Навколо неї завжди товклося безліч чоловіків .. Якщо й вибирала колинебудь когось, то вибирала зовсім несподівано й неочікувано для них* (П. Загребельний); *Мені жаль чоловіка, неймовірно самотнього у своєму багатолітньому мовчанні і неочікувано доброго до мене* (М. Матіос); *Задивлятися — це щось унікальне. Коли несподівано, неочікувано погляд раптом завмирає. Затримавшись на якійсь точці, людина впивається в неї очима* (Любко Дереш).

НЕОША́ТНИЙ, а, е. Який не вирізняється ошатністю. *За неошатним буденним одягом жінки таїлася неосяжна любов і доброта, якої вистачило б на весь світ* (із журн.); *Багато експертів критикують урбаністичний стиль багатоповерхівки, мовляв, неошатний вигляд споруди псує загальний вигляд історичної частини міста* (з газ.).

НЕОША́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неоша́тний.** *Усе довкола гнітило: неошатність покинутих будинків, пусті вулички, де не було жодної живої душі* (із журн.); *Через недбалість і неошатність одягу дизайнер намагається передати загальну настроєвість доби* (з газ.).

НЕОША́ТНО. Присл. до **неоша́тний.** *Неначе хто підмінив дівчину: неошатно вбрана, мовчазна, очі сумні* (із журн.); *Покинута хата неошатно блимала пустими вікнами, від неї віяло пусткою й холодом* (з газ.).

НЕОЩА́ДЛИВИЙ, а, е. Якому не властива ощадливість. *З дитинства звиклий до багатства та розкошів, Сергій виріс неощадливим і недалекоглядним* (із журн.); // Який свідчить про відсутність ощадливості у ставленні до чого-небудь. *Інтенсивний і неощадливий полив пустельних земель уздовж річок Амудар'я і Сирдар'я, що живлять Арал, перетворив приплив у нього прісної води в струмочки* (з навч. літ.); *Через неощадливу економічну діяльність і сільське господарювання потенціал лісосистем знижувався протягом десятків років* (з газ.).

НЕОЩА́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **неоща́дливий.** *У характері художника вкорінилася безтурботна неощадливість, характерна для людини миттєвих поривів, несподіваних учинків і раптових примх* (із журн.); *Неощадливість споживання енергоресурсів є однією з причин збитковості багатьох підприємств* (з газ.).

НЕОЩА́ДЛИВО. Присл. до **неоща́дливий.** *Він неощадливо їв, хоч я й нагадував йому, що .. ми мусимо обмежувати себе в їжі, бо від цього залежить наш порятунок* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); *Значна частина земельних угідь використовується нераціонально та неощадливо* (з газ.).

НЕОЩА́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **неоща́дливий.** *О властолюбство неощадне, п'єш Ти соки власного життя* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); *Через неощадні й застарілі технології у промисловості й сільському господарстві ми використовуємо на одиницю продукції в 4–6 разів більше води* (з газ.).

НЕОЩА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неоща́дний.** *Неохайності й неощадності йому ніяк тим часом не можна було закинути* (В. Підмогильний).

НЕОЩА́ДНО. Присл. до **неоща́дний.** [Т у р і о:] *Синьйоре, якщо ви так неощадно розсипатимете ваші слова, обмінюючись ними зі мною, то я дуже швидко призведу вашу дотепність до банкрутства* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); *Підприємства мають упровадити нові технології, бо надалі так неощадно використовувати ресурси не можна* (з газ.).

НЕОЯЗИ́ЧНИК, а, *ч.* Послідовник неоязичництва. *Неоязичники вірять у богів (Перуна, Велеса, Дажбога та ін.), велику частину їхніх ритуалів складає зцілювальна практика* (з наук.-попул. літ.); *Язичницький віталізм, притаманний первісним людям, на думку неоязичників, забезпечує самореалізацію людини* (із журн.).

НЕОЯЗИ́ЧНИЦТВО, а, *с.* Сукупність сучасних релігійних течій, метою яких є відродження язичницьких уявлень, культів і обрядів. *Неоязичництво є своєрідною релігійною новацією за своїм віросповідним змістом, ідеологічною направленістю, новим світоглядним і соціально-політичним прагненням* (з наук.-попул. літ.); *Основною ідеєю неоязичництва є реконструювання дохристиянських політеїстичних вірувань* (з навч. літ.).

НЕОЯЗИ́ЧНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до неоязичництва і неоязичників. *Сучасні українські неоязичницькі утворення намагаються триматися осторонь від сатаністів та інших містичних культів* (з наук.-попул. літ.); *Багатьом неоязичницьким рухам властиві елементи містицизму, окультизму, апеляція до "сил Сонця"* (із журн.).

НЕП, у, *ч., іст.* Скорочення: нова економічна політика *(див.* **полі́тика).** *В той час був саме в розквіті неп і після злиднів воєнного комунізму люди спрагло кидалися не стільки вже на їжу, як до елементарного комфорту* (Б. Антоненко-Давидович); *Рапалльський договір розглядався радянським керівництвом як початок реалізації зовнішньополітичного аспекту непу — принципу мирного співіснування країн із різними соціальними системами* (з наук. літ.).

НЕПА́ЛЕЦЬ *див.* **непа́льці.**

НЕПА́ЛКА *див.* **непа́льці.**

НЕПА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **непа́льці** і Непал. *Час від часу поряд із непальськими висіли прапори Тибету* (І. Карпа); *У непальському суспільстві доволі сильно виражені кастові заборони й обмеження* (із журн.); *Традиційною непальською їжею є варений рис з овочами й гострими спеціями, хлібці з рисового, пшеничного й кукурудзяного борошна, боби, топлене масло з молока буйволиць, різноманітні фрукти* (з газ.).

НЕПА́ЛЬЦІ, ів, *мн. (одн.* **непа́лець,** льця, *ч.;* **непа́лка,** и, *ж.).* Населення Непалу. *Несподівано в нього з'явилися друзі серед непальців* (Любко Дереш); *Вона* [імла] *непомітно й пристрасно завивається довкола юних оголених персів красунь-непалок, що обливають одна одну зі срібних ковшиків у світанковому холодному потоці* (І. Карпа); *За віросповіданням переважна більшість непальців є індуїстами* (з наук.-попул. літ.); *Серед традиційних прикрас непалок — сережки, металічні й скляні браслети на руках і ногах, кільця, намиста* (з навч. літ.); *Місцеві непальці висаджують поруч із межами селищ і полів ромашку, запах якої відлякує носорогів* (із журн.).

НЕПАМ'ЯТКИ́Й, а, е. Те саме, що **непам'ятли́вий.** — *Який же ви, Тарасе, непам'яткий... — всміхнулась Ганна* (Василь Шевчук); *Мама, ставши мені й за бабусю, була непам'ятка; материне життя було для неї ніби чисте й невинне дитинство, джерело спогадів, звабу і гіркоту яких визначали її вчинки* (А. Перепадя, пер. з тв. М. Пруста).

НЕПАМ'ЯТЛИ́ВИЙ, а, е. Який швидко забуває про що-небудь, не пам'ятає чогось; забудькуватий. [К а н д з ю б а:] *А мій же Стецько та не зовсім і дурний; він, собі на лихо, трошки непам'ятливий та нерозсудливий* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Оце ж бо який ти, куме, непам'ятливий! Сто раз казав, але ти неначе памороки на ярмарку в Корсуні загубив* (І. Нечуй-Левицький); // Який не тримає в пам'яті зла проти кого-небудь. *Тепер вона добра, непам'ятлива, тепер у неї немає серця проти Андрія* (М. Коцюбинський).

НЕПА́М'ЯТНИЙ, а, е, *зах.* Те саме, що **незапа́м'ятний.** *Народ наш .. від непам'ятних часів мав у своїх обрядах і звичаях багаті зароди драми* (І. Франко); *Від непам'ятних часів пересувалися по степах, мов таємничі хмари, ріжні завойовники, племена, орди й ватаги добичників, яких навіть з імені не знає історія* (О. Назарук); *Федь від непам'ятних часів працював у діда поденно* (В. Гжицький).

НЕПА́М'ЯТЬ, і, *ж.* 1. Втрата пам'яті про кого-, що-небудь; забуття (у 1 знач.). *Вік злагідніє тоді і війни в непам'яті згинуть* (М. Зеров); *І в ту мить, коли з проваль непам'яті раптом виринув передо мною Ґуля, я раптом зрозумів, що, власне, я зовсім не знаю, що я мушу тепер робити з ним* (В. Домонтович).

2. Стан непритомності. *Десь у підхмарній Струмиці в тяжкій непам'яті лежав старий болгарський цар* (П. Загребельний); *Я не знаю: чи спав тоді, чи не спав. Не відаю: чи в непам'ять запав, чи привиддя мене відвідало* (Валерій Шевчук).

◊ **(1) В непа́м'ять,** *зі сл.* і т и, з а п а д а т и, з н и к а т и *і т. ін.* — забуватися, пропадати. *Про тую жалобу за продану Денисові землю ніхто тепер і не згадував, — вона вже пішла в непам'ять* (Б. Грінченко); [С п і в е ц ь:] *Ісаїї пророцтво не справдилось, — мир не настав, Месія не з'явився, пісні його нехай ідуть в непам'ять, нехай не дражнять нас* (Леся Українка); *Слова ті давно пішли в непам'ять* (І. Микитенко); *Він спинявся проти розчиненого вікна в сад, і все, про що думав, зникало у непам'ять* (П. Колесник); *Здається, недавно все це було, і вже немає його, розвіялося за вітром. Все забувається, відходить в непам'ять...* (П. Гуріненко); **Впада́ти / впа́сти в непа́м'ять** *див.* **впада́ти**[1]; **Пуска́ти / пусти́ти в непа́м'ять** *див.* **пуска́ти.**

НЕПАРЛА́МЕНТСЬКИЙ, а, е. Який перебуває за межами парламенту, його діяльності. *Непарламентська опозиція може мати безліч форм і бути представлена окремими партіями або групами, громадськими організаціями, профспілками чи іншими об'єднаннями* (з навч. літ.); *Політик вирішив залучити до діяльності свого об'єднання лідерів непарламентських партій* (з газ.); // *розм.* Який суперечить парламентським правилам, нормам і взагалі правилам пристойності. *Непарламентська поведінка політиків завжди привертає увагу громадськості* (із журн.); *Прикро, коли з трибуни парламенту лунає зовсім непарламентська лексика* (з газ.).

НЕПА́РНИЙ, а, е. 1. Який не створює разом з іншим пари. *Кільканадцять пиріжечків і — всі різні. Ні одної пари, всі непарні... Чорний — із картоплею, сірий — із квасолею, світло-сірий — із морквою...* (І. Багряний).

2. Який не ділиться на два без остачі. *Прямокутний храм стояв .. фасадом на схід, з непарною кількістю сходинок, щоб віруючі, піднімаючись до Бога, могли торкнутися правою ногою і першої і останньої сходинки* (В. Чемерис); *Вона навіть не лічила ті перлини. Якщо їх буде парне число, вона піде в правий коридор, а якщо непарне — то в лівий* (Г. Пагутяк).

△ **Непа́рний шовкопря́д** *див.* **шовкопря́д.**

НЕПА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непа́рний.** *Видова непарність є характерною ознакою видової структури дієслів у сучасній українській мові* (з наук. літ.); *Парність людей за столом — одна з головних умов сватання, вважається, що від цієї прикмети залежить щастя майбутньої родини* (із журн.); *Якщо функцію задано графічно, то дослідити її на парність або непарність досить просто, оскільки графік непарної функції симетричний відносно початку координат* (з наук.-попул. літ.).

НЕПАРНОКОПИ́ТІ, тих, *мн.* Ряд великих за розміром наземних рослиноїдних ссавців, які мають непарну кількість пальців, що утворюють копито. *Непарнокопиті живуть поодиноко або невеликими групами* (з наук. літ.); *Кінцівки непарнокопитих завершуються копитами, які тільки в коней покривають пальці повністю* (з наук.-попул. літ.); *Багато непарнокопитих одомашнені, їх використовують для верхової їзди, перевезення вантажів, у сільському господарстві* (з навч. літ.).

НЕПАРНОПА́ЛІ, их, *мн.* Те саме, що **непарнокопи́ті.** *Дикі непарнопалі живуть в Африці, Південній та Центральній Азії, в південній частині Північної Америки та північній частині Південної Америки* (з наук.-попул. літ.); *Основне навантаження передніх і задніх кінцівок непарнопалих припадає на центр, тому найдовшим пальцем у всіх видів є третій* (з навч. літ.).

НЕПАРНОПЕ́РИСТИЙ, а, е, *бот.* Про листок, який має верхівкову листову пластинку. *Парноперисті листки закінчуються парою листкових пластинок (наприклад, у гороху), а непарноперисті — одним листком (наприклад, у горобини)* (з наук.-попул. літ.); *Листя горобиннику непарноперисте, до 25 см завдовжки* (з навч. літ.).

НЕПАРОВИ́Й, а́, е́, *с. г.* Який не залишали під пар. *На парових полях вища ефективність фосфорно-калійних добрив, на непарових — азотних* (з навч. літ.).

НЕПАРТІ́ЙНИЙ, а, е. Який не належить до якої-небудь політичної партії, не є членом партії; безпартійний. — *Будеш у нашому загоні комісаром. Тобі командиром годилося б, так я непартійний* (М. Стельмах); *Наметове містечко в кількасот людей організували непартійні громадські активісти* (з газ.); // Який не відбиває поглядів жодної партії. *МАРС* ["Майстерня революційного слова"] *складався з письменників непартійних, .. але не менш славних діячів української літератури* (О. Шугай); *Очільник громадської організації неодноразово підкреслював, що це — непартійне утворення* (з газ.).

НЕПАРТІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непарті́йний.** *Чи щирий був Петров, звинувачуючи А. Кримського й добираючи цитати на користь звинувачення? Ось як звучить найхарактерніша: "Він захищав непартійність науки, аполітизм, безсторонність у науці, "чисту науку" й "об'єктивізм"* (із журн.); *Протягом десятків років багато обдарованих людей через свою непартійність не могли втілити в життя свої геніальні ідеї та проекти* (з газ.).

НЕПЕ́ВНИЙ, а, е. 1. Який свідчить про відсутність упевненості, рішучості, твердості в кого-небудь, у чиїхось діях. *Непевним голосом став Павло на питання розказувати* (Марко Вовчок); *Санько остаточно втратив рівновагу. Він виходив з кабінету директора, похитуючись, погляд у нього був непевний, як і крок* (В. Петльований); *Молодий муляр, відчуваючи за своєю спиною пильне око начальника, губився, перекладав кельму з руки в руку. Рухи його були непевні, метушливі* (М. Руденко); // Нестійкий, нетривкий, хиткий. — *Вибачте, паніматко, я таки нездужаю і ноги ще непевні* (А. Чайковський); *На сонці грілись золоті корови, а лошата у кобил були ще мокрі, .. вони ще хиталися біля матерів на розчепірених непевних ніжках* (О. Довженко); *Камбіс лапнувся рукою за лук, та після випитого вина рука стала непевна й схибила* (І. Білик).

2. Якому не можна вірити, довіряти, на якого не можна покладатися; ненадійний, сумнівний. *Тепер уже виразно було видко, що новий учитель — чоловік непевний* (Б. Грінченко); *Кому власна батьківщина З малих літ не дорога, — Той непевна є людина* (П. Грабовський); // Який викликає підозру, недовір'я і т. ін. *Пішов-таки навколо розголос про якісь непевні (пов'язані з її ім'ям) справи* (В. Козаченко); *Жінка затялася, дивилася на непевних і дивних мандрівників спідлоба* (Ю. Хорунжий).

3. Який погано сприймається зором чи слухом; невиразний. *Низина, що приймала вночі фантастичні, непевні форми, видавалась удень дуже гарною* (М. Коцюбинський); *І почув, нарешті, ворог Шум непевний, тупіт, гук, І у ріг заграв тривожно, І схопивсь за меч і лук* (О. Олесь); // Який важко визначити (про колір, вік і т. ін.). *Це був середній на зріст, непевного віку, якийсь ніби весь збляклий суб'єкт* (О. Довженко); *Волосся* [у Ганни] *посічене, якогось непевного кольору* (М. Руденко).

4. Нещирий у ставленні до кого-небудь. *При всій своїй гостинності і увазі до Надії було щось непевне у ній* [старій]. *Щось хиже, злодійкувате* (Яків Баш); *Баба Анастасія зустріла хлопця, наче рідна мати. Чай і вечеря, все вже чекало на столі, і за цією уважністю знову відчулося Кирилові щось непевне* (В. Собко); // *рідко.* Який зрадив кого-небудь; невірний. — *Гуляй, гуляй, кониченьку, по терну. Та й рознеси Немерівну непевну!* (П. Чубинський).

5. Який загрожує небезпекою. *Він остерігав Кочубея, щоб не їхав тим шляхом, а повернув уліво, бо цей шлях непевний, туди снуються москалі* (Б. Лепкий); *Благослови ж,*

матусю, чумаків На їх непевну і тяжку дорогу (М. Рильський); *Ввечері, коли сутінки виповнили простір, і поля, і гаї, і байраки.., залишили Гайдуки свій тимчасовий непевний притулок та й рушили в далеку дорогу на захід* (А. Дімаров); *Місце було непевне, навіть на недосвідчене око: тут зупинялася злодійська ватага* (Ю. Мушкетик); // Неспокійний, тривожний. *Час був непевний, заносилося на велику війну, мов на бурю* (О. Маковей); *Аж не віриться Лесеві, що була вона* [хата] *досі привітною і затишною, що завжди кликала до себе сімейним теплом, захистком від усього злого, що напосідає на чоловіка у цьому непевному світі* (І. Нижник).

6. Побудований на чутках; недостовірний. — *І я чув якісь непевні чутки про маєток доктора Гальванеску* (Ю. Смолич); *Всі ті суперечливі й непевні звістки сприймалися засланцями по-різному* (М. Сиротюк); *Цілий тиждень ішла вість із Бродів, прослизаючи шепотом від корчми до корчми .. Була вона спочатку непевною, сумнівною* (Р. Іваничук).

7. Дивний, незрозумілий. — *Непевний він якийсь придався: усе б йому пити та гуляти, над усіма верховодити* (Панас Мирний); *Маланка несподівано заскочила його, і він осміхався непевним, придуркуватим усміхом* (М. Коцюбинський); *В останній час на кордоні робилось щось непевне* (Ю. Збанацький); // *у знач. ім.* **непе́вне,** ного, *с.* Щось дивне, незрозуміле. *Непевне діється тойді* [тоді]: *Мов степ до Бога заговорить* (Т. Шевченко); *Хто таке Петро, це я вже знаю, а хто Станіслав, те що лиш будучність покаже. Хто бачив, щоб певне за непевне міняти?* (Б. Лепкий); *Батюшка, передчуваючи непевне, укривається холодним потом, а пристав грізно нахмурює густі циганські брови* (В. Винниченко).

8. Віроломний, підступний. *Нехай би вже були непевні Які вельможі просвіщенні: То і не жаль було б; чи так? А то сірісінький сіряк Отак лютує* (Т. Шевченко).

9. *заст.* Який ніби володіє таємничою силою, знається з надприродними силами. *Правда, що зловили десь у лісі чоловіка непевного* (Марко Вовчок); *Люди бояться вночі кладовища, жаских казок і непевних примар* (Леся Українка); // *у знач. ім.* **непе́вний,** ного, *ч.* Той, хто ніби володіє таємничою силою, знається з надприродними силами. *Упир і непевний усім відьмам родич кревний* (Номис).

НЕПЕ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непе́вний** 2–9. *До його журби приєдналася тут ще й непевність у тому, що почуття до нього з боку Галини було міцне й непохитне* (А. Кащенко); *Він відчув у її голосі приховану тривогу й непевність* (М. Руденко); *У цій кімнаті пахло вогкістю .. Правда, затінки і переходи по темних сінях угору, і ранкове світло у кімнаті давали для ока непевність вражінь від дійсності і непевність у пахощах від неї* (Т. Осьмачка); *Подорож по німецьких просторах спротивилась мені через таку непевність шляхів* (Леся Українка); *Війна нагадала молодому чоловікові про непевність і тлінність людського буття* (Олекса Ізарський).

НЕПЕ́ВНО. Присл. до **непе́вний** 2, 4. *Стоїть* [Наталя] *перед ним, дивиться загадково, непевно осміхається* (С. Васильченко); *Надія непевно відчинила м'які, оббиті дерматином двері* (Яків Баш); *Вона справді помітно схудла і переступала непевно, не поспішаючи* (О. Копиленко); *Скупий ліхтарик .. блимав непевно й тоскно* (І. Микитенко); *По тому, як непевно це було сказано і як порожевіли щоки пані Вандзі, Арсен зрозумів, що жінка все вигадує від початку й до кінця* (Ірина Вільде).

НЕПЕРЕБІ́РЛИВИЙ, а, е. Який не перебирає (у 5 знач.), усім задовольняється; невибагливий. *Неперебірливий до корму, добу й дві міг скакати* [кінь] *без води та паші* (Ю. Мушкетик); *Люди стали неперебірливими і легковажними у справах віри* (Г. Пагутяк); *Вона здавалася йому доволі неперебірливою, і букет розкішних квітів чи вечеря в респектабельному ресторані викликали у неї якусь не жіночу, а скоріше дружню вдячність* (І. Роздобудько).

НЕПЕРЕБІ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неперебі́рливий.** *Історія була така правдоподібна, .. а неперебірливість та злочинний цинізм слідчого й усієї ції* [цієї] *системи такі безмежні, що вся карколомна повстанська епопея Асланова була занотована докладно* (І. Багряний); *Для нього не було неможливого. Неперебірливість у засобах поєднувалася в ньому з відвагою, винахідливість з упертістю* (П. Загребельний).

НЕПЕРЕБІ́РЛИВО. Присл. до **неперебі́рливий.** *Злодії неперебірливо викрадали все, що знаходили в недобудованих приміщеннях* (з газ.).

НЕПЕРЕБО́РЕННЯ, я, *с.* Відсутність переборення. *Дуже високе самозосередження виникає через непереборення психосоціальних криз* (з навч. літ.).

НЕПЕРЕБО́РНИЙ, а, е. Якого не можна перебороти, подолати, якому не можна протистояти. *Я знав заздалегідь, що мене спіткають майже непереборні труднощі* (І. Франко); *На Таню .. раптом напав глибокий непереборний смуток* (І. Рябокляч); *Була в Сіркові, що сидів напроти нього, непереборна сила, яка мовби сковувала Дорошенка* (Ю. Мушкетик); *Я відчуваю непереборне бажання піти геть* (С. Андрухович).

НЕПЕРЕБО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неперебо́рний.** *Мене ж завжди зраджував потяг до справжнього, і я зраджував інших через непереборність цього потягу* (Ю. Іздрик); *Перш ніж почати заготовлену промову про непереборність жаги й невідворотність спокуси, він завважив над собою дещо вибляклі кучері тьоті Амалії* (С. Жадан).

НЕПЕРЕБО́РНО. Присл. до **неперебо́рний.** *Дьондюранг бачив: професор вже не радий, що почав цю розмову. Він непереборно хоче втекти* (О. Тесленко); *Прочитавши сторінку, я відчув, як непереборно мені захотілося, щоб господарка книжки довідалася про моє існування* (І. Роздобудько); *Мене проймає відчуття, ніби Лорна зараз перебуває в зоні надпотужної гравітації, і кожен рух дається їй непереборно важко* (Любко Дереш).

НЕПЕРЕБУ́ТНИ́Й, у́тна́, у́тне́, *заст.* Неперебутній. *Роман-степовий, скажімо, був для нас вічним, неперебутним, він не міг зникнути так само, як його садок, і музикою наповнені вулики* (О. Гончар).

НЕПЕРЕБУ́ТНІЙ, я, є. Вічний, неминущий. *Він ще не знав, що вже більше ніколи не почує її голосу, не побачить її, .. а тільки її дух безсмертний, вічний, неперебутній* (П. Загребельний); *Наш час душі — неперебутній час* (М. Вінграновський); *Ми за своїм неперебутнім горем все про своє говорим і говорим* (Л. Костенко).

НЕПЕРЕБУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неперебу́тній і неперебу́тни́й.** *І. Франко надав індивідуальним характерам та долям певної артистичної неповторності, тривкості, дискурсивності, неперебутності* (з наук. літ.); *Послання А. Шептицького сповнені високої віри в людину та її духовну неперебутність* (із журн.).

НЕПЕРЕВЕ́РШЕНИЙ, а, е. Якого не можна перевершити в чому-небудь. *Ардаб'єв був неперевершеним гравцем у шашки* (П. Загребельний); *Побачивши грецький корабель, який поводився досить підозріло, неперевершені в світі скіфські стрільці нап'яли тятиви* (І. Білик); *Він чудово може влаштуватися і в наших умовах, удаючи з себе чесного трудівника й неперевершеного ерудита* (О. Чорногуз); // Надзвичайний, чудовий. *Воно* [кохання] *відкриває нашу душу назустріч життю, дає нам пізнати неперевершену, первісну радість* (В. Підмогильний); *Зоряна Шошак .. іноді варила для колег неперевершену каву* (Люко Дашвар).

НЕПЕРЕВЕ́РШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неперев́ершений.** *Є глибоке переконання в правильності всіх розрахунків, в неперевершеності крейсера* (В. Собко); *Усім своїм виглядом Іван демонстрував, що ніколи не сумнівався в неперевершеності будь-якого ним народженого матеріалу* (В. Дрозд).

НЕПЕРЕВЕ́РШЕНО. Присл. до **неперев́ершений.** *Яке воно* [сонце] *красиве, неперевершено красиве!* (В. Логвиненко); *У баскетбол ви граєте справді неперевершено* (П. Загребельний); *Вона стоїть у дверях його кімнати і посміхається так само неперевершено* (В. Єшкілєв); *Він малював неперевершено* (Люко Дашвар).

НЕПЕРЕВІ́РЕНИЙ, а, е. Якого не перевірили. *Трильйонер не хотів рискувати життям при зустрічі з неперевіреним слугою* (М. Дашкієв); *— Невже ви думаєте, що наша експедиція повідомила неперевірені факти?* (О. Бердник); *— Збереглися неперевірені чутки, що його викупила сама Єва* (А. Кокотюха).

НЕПЕРЕВІ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неперев́ірений.** *Соціальні медіа, попри проблему неперевіреності інформації, мають певний рівень довіри аудиторії* (з наук. літ.).

НЕПЕРЕГЛЯ́ДНИЙ, а, е, *зах.* Безмежний, неосяжний. *Навіть у тюрмі під замками люди порозуміваються, а не то що на волі, серед неперериглядних просторів та степів України* (І. Франко); *Товпищами неперегляндними вітають його .. трепетливі осики* (Б. Лепкий); *З верхів піщаних горбів, які зустрічалися по дорозі, видніло неперегляде море далеких піскових рівнин* (О. Назарук).

НЕПЕРЕДА́ВАНИЙ, а, е. Який не можна передати словами або важко розповісти, висловити і т. ін. *Метелик сів на стовбур дерева, розкриває і стулює барвисті, непередаваних кольорів крильця* (О. Копиленко); *Невимовне, словами непередаване відчуття: на цілому світі ти зовсім один, сам у пустелі* (Ю. Смолич); *Ще дерева стояли сумовито голі, але вже дихала в повітрі непередавана бадьорість* (П. Загребельний); *Артур Пепа і справді відчував непередавану полегкість* (Ю. Андрухович).

НЕПЕРЕДА́ВАНО. Присл. до **непереда́ваний.** *Півнебозводу палає непередавано багряними кольорами. Зараз зійде сонце* (В. Собко); *Як вона ненавиділа цього чоловіка! Непередавано і безмежно ненавиділа і водночас прикута була до нього навіки золотим ланцюгом* (П. Загребельний).

НЕПЕРЕДБА́ЧЕНИЙ, а, е. Якого не передбачали, не чекали, не сподівалися; несподіваний. *Прикре чуття мучило її так довго, аж доки непередбачений випадок не обернув її думок в інший бік* (Н. Кобринська); *Олена Петрівна розгублено прислухалася до мови непередбаченого гостя* (Н. Рибак); *Степан Юрійович запропонував виділяти щодня в кожному загоні чергову ланку, бо на будівництві трапляється багато непередбаченої роботи* (І. Багмут); *Він виїхав із Тахріна з таким розрахунком, щоб мати в запасі принаймні день на різні непередбачені затримки* (О. Авраменко); // *у знач. ім.* **непередба́чене,** ного, *с.* Те, чого не передбачали, не чекали, не сподівалися. *Тут і трапилось непередбачене. Шофер звернув убік і заглушив мотор* (Ю. Збанацький); *Узяв* [Сухов] *хлопчика собі на коліна, внутрішньо приготувавшись до непередбаченого. Але нічого такого не сталося* (О. Тесленко); *І тут сталося непередбачене — царський кінь зненацька спіткнувся на швидкому ходу і впав* (В. Чемерис).

НЕПЕРЕДБА́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непередба́чений.** *Переміщується в просторі .. світ людських пристрастей, де все загадка і непередбаченість, де, може, найчистіша любов сусідить з підступністю та інтригами* (О. Гончар); *Роблю вигляд, що мене поглинула верхоглядська* [верхоглядна] *незворушність, огорнула щитами непроникності й непередбаченості* (Р. Андріяшик); *Обличчя його ніби загострюється, так, наче він щойно дізнався* [про] *новину, яка вразила своєю непередбаченістю* (А. Дністровий).

НЕПЕРЕДБА́ЧЕНО. Присл. до **непередба́чений.** *Наган непередбачено вистрілив* (Ю. Яновський); *Обставини так несподівано міняються і так непередбачено, що голова обертом іде* (Іван Ле); *Непередбачено виникла маленька дискусія* (Г. Усач); *Поїзди метро тепер часто й непередбачено змушені гальмувати посеред перегону* (Ю. Андрухович).

НЕПЕРЕДБА́ЧЛИВИЙ, а, е. 1. Який не може передбачити можливих наслідків чого-небудь або свідчить про це. *Яка вона була легковажна, нерозсудлива, непередбачлива...* (О. Іваненко).

2. Те саме, що **непередба́чуваний** 1. *Подибують мене якісь непередбачливі спонуки* (Р. Андріяшик); *— Скоро в мене бал .. — Сподіваюся, ви зважите на моє гостинне запрошення. — Коли не завадять непередбачливі обставини, — відказав бравий воїн* (Валерій Шевчук); *Погода стає абсолютно непередбачливою* (з газ.).

НЕПЕРЕДБА́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **непередба́чливий.** *Він вибачив мені тугодумну непередбачливість і забалакав роблено люб'язно* (Валерій Шевчук); *— Яка непередбачливість! З усього ж видно — бізнесовці широкого масштабу, здавалося б, повинні бути зацікавлені у зміцненні нового ладу* (Н. Околітенко).

НЕПЕРЕДБА́ЧЛИВО. Присл. до **непередба́чливий.** *Так он який камінець я викинув так непередбачливо!..* (М. Дашкієв); *Непередбачливо дозволив* [Сталін] *надрукувати поряд з своєю біографією життєписи багатьох з тих, кого він згодом знищить, як ворогів народу* (П. Загребельний).

НЕПЕРЕДБА́ЧУВАНИЙ, а, е. 1. Якого не можна передбачити, спрогнозувати. *Він часто збивався з дороги, раз у раз вигадував якісь абсурдні причини для непередбачуваних зупинок* (Ю. Андрухович); *Вже через два дні відбувся непередбачуваний поворот подій* (А. Кокотюха); // *у знач. ім.* **непередба́чуване,** ного, *с.* Те, що не можна передбачити. *Істоти зробили неймовірне й непередбачуване — вони всі разом рушили вперед, назустріч їй* (О. Ірванець); *Одного дня сталося непередбачуване* (Люко Дашвар).

2. Такий, поведінки, вчинків якого не можна передбачити. *Юліан зрозумів, що то хворий душевно чоловік. Дуже хворий і непередбачуваний, проте все ще здатний себе контролювати* (Г. Пагутяк); *— Жінки, як правило, імпульсивні й непередбачувані, саме тому в них трапляються істерики й нервові зриви* (С. Жадан).

НЕПЕРЕДБА́ЧУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непередба́чуваний.** *Дон Фернандо був государем крутої вдачі і славився своєю непередбачуваністю* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Він уже так відвик від непередбачуваності світу, її в житті йому сильно бракувало* (Любко Дереш).

НЕПЕРЕДБА́ЧУВАНО. Присл. до **непередба́чуваний** 1. *Я насилу встигав за Черкасом, він метався непередбачувано й нерозгадувано, вривався в простір, мов вогняний болід, розприскував довкола себе могутні заряди енергії* (П. Загребельний); *Події кількох найближчих днів розвивалися стрімко і непередбачувано* (М. Андрусяк); *Перша частина плану, хоч і геть непередбачувано, але реалізувалася* (Люко Дашвар).

НЕПЕРЕ́ЙДЕНИЙ, а, е. 1. По якому не йшли, якого не пройшли. *Я йду заплідненими нивами по неперейденій землі* (Н. Забіла); *До водокачки лежали ще довгі неперейдені кілометри* (О. Гончар).

2. Який не минув, не зник із часом. *Про що вона думає й відкіля береться ця неперейдена туга в карих очах?* (Б. Антоненко-Давидович); *Немає тут ніякої романтичної історії, а є тільки її самотність і її неперейдений біль* (Валерій Шевчук).

3. Те саме, що **неперевéршений.** *Може, хоч ця припізнена трохи праця стане за підгін до більшого зацікавлення творами одного з класиків нашого письменства* [Панаса Мирного], *неперейденого художника і незрівнянного стиліста* (С. Єфремов); *Телефоніст намагався й собі встряти в розмову, підкинути й собі слівце про неперейдені з погляду рибальства якості Іловлі, маленької річки* (Л. Первомайський).

НЕПЕРЕ́ЙДЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непере́йдений** 2, 3. *Серце людське мліло й також завмирало від краси вічної. І повнилося буйством, жаданням життя, наливалось вірою у свою неперейденість і вічність* (Р. Іванченко).

НЕПЕРЕКЛАДНИ́Й, á, é. 1. Який є оригіналом, а не перекладом чого-небудь. *Про лексику, що вживалася стосовно деталей інтер'єру, дають уявлення писемні пам'ятки, передусім автентичні (неперекладні), де нерідко фігурують побутові реалії* (з наук. літ.).

2. Який неможливо або важко точно перекласти на іншу мову. *Ніхто з нас не знав, що означає це таємне й неперекладне на людську мову слово* (В. Нестайко); *Найбільш консервативною в середньовіччя була сфера побуту .. Саме тут збереглося найбільше специфічних слів, які відповідають унікальним речам, а отже, фактично неперекладних* (В. Русанівський).

НЕПЕРЕКЛА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неперекладни́й** 2. *Переважна більшість перекладознавців заперечує існування феномену неперекладності* (з наук. літ.); *Граничним проявом неперекладності є невимовність* (з наук. літ.).

НЕПЕРЕКО́НЛИВИЙ, а, е. Позбавлений переконливості. *Веснянці промова братика Льоля здалася непереконливою* (В. Нестайко); *Лише цілковитий дурень міг додуматися до такої наївної й непереконливої пастки* (О. Авраменко); *Ліза своїми "не знаю" і непереконливою причиною, яка не дозволяє їй завітати до матері, тільки ускладнила йому ситуацію* (В. Хрущак).

НЕПЕРЕКО́НЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **непереко́нливий.** *Добре вона усвідомлювала і всю непереконливість цих і схожих аргументів* (Н. Сняданко); *Непереконливість багатьох дотеперішніх досліджень виникнення писемності на Русі зумовлюється, крім браку доказового фактичного матеріалу, також і тим, що цю проблему розглядали, як правило, поза зв'язком із загальними закономірностями розвитку письма* (з наук. літ.).

НЕПЕРЕКО́НЛИВО. Присл. до **непереко́нливий.** *Останні Іванові слова прозвучали, як здалось Ользі, непереконливо* (П. Колесник); *У грудях мені похололо. Невже я зіграла так непереконливо?* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Міттельроб теж посміхається, але якось знуджено, нервово, непереконливо* (В. Єшкілєв).

НЕПЕРЕ́ЛИВКИ, *пред., розм.* Важко, скрутно, сутужно і т. ін. комусь. *Бачить Максим, що непереливки, скликає своїх товаришів докупи* (І. Франко); *Турків меншало й меншало. Ось один із них, побачивши, що непереливки, хотів було втікати, та навперейми йому кинувся Максим* (С. Тельнюк); *Килина — добра душа. Коли в когось непереливки — останнім поділиться* (М. Руденко); *— Ви мусите піти звідси. Негайно, інакше вам буде непереливки* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПЕРЕМО́ЖЕНИЙ, а, е. Якого ніхто не переміг. *Вискочив* [півень] *на межовий тин, замахав крильми, переможно сповіщаючи криком непереможеного індійця* [індіанця] *про своє прибуття* (Г. Тарасюк); *— Усі на трибунах підвелися й аплодували непереможеним бійцям!* (І. Роздобудько); *Ні, це не розпач, і не жаль, І не зловіще ворожіння — Моїх нездійснених бажань Непереможене тяжіння* (І. Муратов).

НЕПЕРЕМО́ЖНИЙ, а, е. Якого не можна перемогти, подолати. *— Мені поставили завдання почати створення солдатів непереможної армії, — пояснив Нещерет* (А. Кокотюха); *— Ті раси загинули від нашестя на їхні світи орди агресивних і непереможних організмів* (В. Єшкілєв); *Він завжди мріяв бути сильним, намагався здаватися непереможним, розумним та суворо мовчазним* (І. Роздобудько); // Дуже сильний, якому не можна протистояти; непереборний. *Його* [Кандзюбу] *захопило непереможне бажання зробить йому* [Семенові] *шкоду* (М. Коцюбинський); *Костя мучили здогадки й непереможна цікавість* (О. Донченко); *В ньому росло непереможне відчуття, що наближається до чогось незвіданого і не доступного іншим* (Ю. Винничук).

НЕПЕРЕМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непереможний.** *Побратимство надавало запорожцям великої сили. Воно було однією з таємних причин їхньої непереможності* (А. Кащенко); *В голосі його було стільки віри у власну непереможність, що Архіваріус схилив сиву голову перед великим воїном* (В. Єшкілєв); *Подальше знайомство з історією науки остаточно переконало мене у всесиллі науки, пізнання, в непереможності розуму* (О. Бердник).

НЕПЕРЕМО́ЖНО. Присл. до **непереможний.** *Наша армія і зараз стоїть непереможно перед противником* (В. Чемерис); *Горизонт починав мене вабити непереможно* (Леся Українка); *Далеке тупотіння повільно, але непереможно наближалося* (З. Тулуб); *Я здригнувся. Не випадало мені туди йти, хоча й тягнуло непереможно* (Ю. Мушкетик).

НЕПЕРЕНО́СНИЙ, а, е. 1. Який важко або неможливо переносити (у 7 знач.); нестерпний. *О, це — погибель... це — мука нестерпна, це — сором неперенoсний* (В. Винниченко); *І друга стежка — голуба, де ходить митра мироносна, де юність — як тавро раба твоя ганьба непереносна — набридла молодість* (В. Стус).

2. Позбавлений переносності; буквальний (у 2 знач.). *Метафори часто передають ідеї та називають поняття, які в буквальному (непереносному) значенні важко зрозуміти* (з наук. літ.).

НЕПЕРЕНО́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неперено́сний** 1. *У разі непереносності пеніциліну призначають інші антибіотики* (з навч. літ.); *Випадки непереносності біологічно активних речовин спостерігаються порівняно рідко* (з навч. літ.).

НЕПЕРЕНО́СНО. Присл. до **неперено́сний** 1. *Всі почуття її на мить завмерли, отупіли, щоб по хвилинній заклякłості прохопити всю її істоту непереносно гострим болем* (З. Тулуб).

НЕПЕРЕ́РВНИЙ, а, е. Який триває безперестанно, постійно, без перерви; безпервний. *Поет може бути сильним тільки при тій умові, якщо весь час буде в своєму серці відчувати неперервний зв'язок з джерелами землі, життя джерелами* (П. Тичина); *Це було якесь неперервне читання, слухання, бубоніння за спиною* (Ю. Андрухович); *Окремі вибухи вогняних куль за вікном злилися в неперервну канонаду* (О. Авраменко); // Який тягнеться, простягається не перериваючись; суцільний. *З одного боку був неперервний щільний ряд будинків уздовж головної вулиці, аж до її початку, а з усіх інших — порожнеча, сади, майже сільські одноповерхові хатини* (Г. Тарасюк); *Врізалася* [дорога] *в неперервну стіну обривистих гір* (М. Матіос).

△ **Непере́рвна фу́нкція** *див.* **фу́нкція.**

НЕПЕРЕ́РВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непере́рвний.** *Людство час від часу пронизує думка про неперервність існування* (Г. Пагутяк); *Я знову відкрила посилання: "...У невеликих масштабах час втрачає неперервність. На мікроскопічному рівні часопростір нагадує піну"* (І. Роздобудько).

НЕПЕРЕ́РВНО. Присл. до **непере́рвний.** *Воля клітин була — ділитися, невтримно й неперервно* (О. Забужко); *За високою ратушею неперервно бив дзвін* (Д. Білий); *Неперервно спалахували блискавиці, але дощу, котрий приніс би полегшення, ще не було* (Любко Дереш).

НЕПЕРЕРИ́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **непере́рвний.** *Туркіт фіакрів долітав сюди .. здалека, мов глухе, неперервне клекотання* (І. Франко); *Як один суцільний і неперервний історичний процес уявляли собі минуле українського народу й наші далекі предки, починаючи від старих київських літописців* (з наук. літ.).

НЕПЕРЕРИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непереривний.** *З початку XVII ст. ясно жила у свідомості освічених людей ідея тяглості й непереривності українського історичного процесу* (з наук. літ.).

НЕПЕРЕРИ́ВНО. Присл. до **непереривний.** *Розпочавшись на землях українських, може, десь іще в вік апостольський, християнство непереривно було тут аж до часу Володимира* (І. Огієнко).

НЕПЕРЕСІ́ЧНИЙ, а, е. Який чимсь виділяється з-поміж інших; не такий, як інші, не схожий на інших; особливий, незвичайний, винятковий. — *На мене він теж справляє враження натури своєрідної, непересічної, інтелектуально навіть обдарованої* (О. Гончар); *Вони* [фотознімки] *засвідчували, що Сашко може стати непересічним фотокореспондентом* (А. Михайленко); // Якому властиві виняткові здібності, риси характеру і т. ін. *Він вслухався в той голос і відчував за ним непересічну силу волі, яка не губиться ні за яких обставин* (Л. Первомайський); *Маючи непересічні лінгвістичні здібності та ідеальний музичний слух.., Хіроші за порівняно короткий час досягнув непоганих успіхів* (О. Авраменко).

НЕПЕРЕСІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непересі́чний.** *Усвідомлюючи свою непересічність, вона, разом з тим, не могла вважати себе цілком дорослою, поки не спорудить власний портал* (О. Авраменко); — *Пане полковнику, Ви мене все більше й більше вражаєте своєю непересічністю* (В. Кожелянко); *Він освічений і впевнений у власній непересічності, бездоганності смаку, відчутті стилю і потрібності власної місії* (Н. Сняданко).

НЕПЕРЕСІ́ЧНО. Присл. до **непересі́чний.** *Невротики всуціль талановиті, мислять неординарно і творять непересічно* (Ю. Іздрик).

НЕПЕРЕТИ́ННИЙ, а, е, *мат.* Який не має точки перетину. *Фазові траєкторії утворюють систему неперетинних траєкторій на площині* (з навч. літ.).

НЕПЕРЕТИ́ННІСТЬ, ності, *ж., мат.* Абстр. ім. до **неперети́нний.** *Неперетинність осей.*

НЕПЕРЕТРА́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Який не перетравився; не засвоївся в процесі травлення. — *Білка їсть .. кедрові горішки, і її шлунок повен зерна цих горіхів. У шлунку вони зовсім свіжі, неперетравлені* (І. Багмут); *За кілька днів на мілині здохла гігантська риба, в животі якої знайшли неперетравлені пакети* (Ю. Іздрик).

2. *перен., розм.* Якого не перетравили *(див.* **перетра́влювати**[2] 2). *Терлецький замірився був написати історію внутрішнього розвитку й розумового руху в Галичині за століття її життя під берлом австрійським, але заплутався в неперетравленій масі матеріалу* (С. Єфремов); *Раптом мені здається, що Дека зі своєю лагідною вдачею, зі своїм поверхневим, неперетравленим буддизмом .. стане найсумліннішим слухняним чоловічком* (А. Дністровий).

НЕПЕРЕХІ́ДНИЙ, а, е. Який важко, неможливо перейти. *Потоки, озера, мочари й непрохідні пущі та хащі ліпше за силу збройну захищають родове гніздо Дуніних — Борки — від нападу кочовиків* (Н. Королева); — *Військо зараз стоїть біля Ісакчі. Позаду нього Волконські гори, майже неперехідні навіть улітку* (З. Тулуб); — *Треба півсвіту відмахати, щоб потрапити додому. І всюди на тебе чигає небезпека — неперехідні ріки й моря, військова сторожа.., голод і спрага!* (В. Малик).

НЕПЕРЕХІДНИ́Й, а́, е́. 1. *рідко.* Який не минає, триває постійно; неминущий. — *Я часто думаю про причини незлагод людських. І знаєш, до чого додумався? Вони неперехідні, ці незлагоди, бо кожен здебільшого думає тільки про себе* (Валерій Шевчук); // Який не втрачає своєї актуальності; важливий. *Кожна краплина людського досвіду, кожен добрий народний звичай для нього мали цінність неперехідну* (О. Гончар); *Саме романтики закріпили в європейській свідомості неперехідну естетичну .. цінність народнопоетичної сфери* (І. Дзюба).

2. *лінгв.* Який позначає дію, що не переходить на об'єкт (про дієслово). *Усі дієслова поділяються на дві групи: перехідні й неперехідні* (з навч. літ.); *До неперехідних належать дієслова, що не потребують залежного іменника у формі знахідного відмінка без прийменника й означають дію (стан), яка не переходить на якийсь об'єкт* (з навч. літ.).

НЕПЕРЕХІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неперехідни́й.** *М. Вінграновський уловив дихання традиції, історизм суспільного й філософського мислення, неперехідність ідей великих поетів минулого* (з наук. літ.); *Постійними ознаками дієслова, що властиві всім формам, є належність до певного виду (доконаного чи недоконаного), дієвідміни (I чи II), а також перехідність чи неперехідність* (з навч. літ.).

НЕПЕРІОДИ́ЧНИЙ, а, е. Якому не властива періодичність. *Неперіодична атестація персоналу в організації здійснюється в разі потреби заміщення вакантної посади, оновлення списку резерву керівників, упровадження нових умов оплати праці тощо* (з навч. літ.); *Остатні роки, мабуть, не припадково сплодили цілий ряд таких книжкових неперіодичних видавництв, що служать різним цілям і мають різні напрями та програми* (І. Франко).

НЕПЕРІОДИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неперіоди́чний.** *Стихійні процеси катастрофічного характеру спостерігались у природі в різні часи. Їх неперіодичність і непередбачуваність призводить до того, що вони сприймаються як неочікувані й небезпечні* (з навч. літ.); *Неперіодичність виходу газети викликає припущення, що наклади видання фінансували замовники викривальних матеріалів* (із журн.).

НЕПЕРІОДИ́ЧНО. Присл. до **неперіоди́чний.** *Він відіслав мене з моїми студіями до "Збірника філологічної секції", що виходить неперіодично* (І. Франко); *Це вже був якийсь інший наглядач, не той, що вчора. Вони, либонь, змінюються неперіодично, й систему чи закономірність тих змін не можна взагалі дослідити* (І. Багряний).

НЕПЕРСПЕКТИ́ВНИЙ, а, е. Який не має перспектив, передумов для успішного розвитку. — *Він уже забув про мене, відкинув, заліпив замазкою, забив дошками, як покинуту хату в неперспективному селі* (П. Загребельний); *Кілька років тому вони спробували почати тут бізнес, залучили людей, .. а тоді оголосили бізнес неперспективним і в один момент згорнули роботу* (А. Кокотюха); — *Хочу сказати, що твоє дослідження емоційного випромінення землян зазнало серйозної критики на останніх слуханнях й визнане неперспективним* (Любко Дереш); // Який не може бути успішним у майбутньому. *Я чудово розумію, що він мені не пара: неперспективний щодо одруження через якісь дивні (я не можу їх ще до кінця збагнути) риси власного характеру* (С. Процюк); *Кадровики вважають неперспективною ту людину, яка не мріє про кар'єру, а її цікавить лише зарплата* (з навч. літ.).

НЕПЕРСПЕКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неперспекти́вний.** *Доведена неперспективність соціалізації дітей вулиці в таких традиційних моделях, як школи-інтернати та притулки* (з наук. літ.).

НЕПЕРСПЕКТИ́ВНО. Присл. до **неперспекти́вний.** *Мислити неперспективно;* // *у знач. присудка і пред. Те, що він згадав про мене, було приємно і зворушливо. Та, на жаль, зовсім для мене неперспективно* (І. Роздобудько).

НЕПИ́САНИЙ, а, е. Не зафіксований писемно. *Тії крисані було, мабуть, стільки ж літ, скільки й самому Василеві .. То була неписана історія життя її обладателя* [власника] — *Василя Довбуша* (Г. Хоткевич); *То були дивні листи. Писані й неписані. Ніколи не відправлені. Бо й відправляти не було чого. Листи в умі* (П. Загребельний); // Який існує за звичаєм, за традицією; не установлений, не прийнятий офіційно. *Кожен сквер у цьому місті мав свій неписаний статут* (М. Руденко); *Є також неписаний звичай про те, що коли кого запрошують бути крижмовим* [хрещеним], *то не годиться відмовляти* (В. Рубан); *Без зброї ніхто з них у місто не виходив — це теж були неписані правила* (А. Кокотюха).

Непи́саний зако́н *див.* **зако́н.**

НЕПИСЬМЕ́ННИЙ, а, е. Який не вміє читати й писати; неграмотний. *Ми люди темні, неписьменні!* (Леся Українка); *Ягідка зовсім неписьменний. Не вмів навіть розписатись* (О. Гончар); *У селі чоловіків неписьменних майже не було, навіть деякі жінки вміли читати й писати* (Валерій Шевчук); *У цьому іродовому війську часто вибивалися вгору неписьменні завзятці, які брали своє не кебетою, а горлянкою. Але цей таки тямив трохи й читати* (В. Шкляр); // *у знач. ім.* **неписьме́нний,** ного, *ч.;* **неписьме́нна,** ної, *ж.* Той (та), хто не вміє читати й писати. — *Скажи теці, хай під неписьменну підмалюється, сидить і чекає!* (Остап Вишня); *Друкарське ремесло викликало завше страх неписьменного перед книгою як знаряддям чаклунства* (Г. Пагутяк); // Який не знає чого-небудь, необізнаний із чимсь. *Хоч вони* [учені] *й прекрасно володіють своєю спеціальністю, але лишаються іноді політично неписьменними* (В. Владко).

НЕПИСЬМЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неписьме́нний.** *Багато бачив я гарних людей, але такого, як батько, не бачив. Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі, тільки в очах чомусь завжди було повно смутку: тяжкі кайдани неписьменності і несвободи* (О. Довженко); *Неписьменності немає, ліквідовано її, Та трапляються частенько ще такі грамотії, Що, бувало, як напише, як накрутить бісів син, То виходить, як то кажуть, ні в ворота, ані в тин* (П. Глазовий); *З державного бюджету не фінансується народна освіта, тому в країні* [Московії] *суцільна неписьменність* (В. Кожелянко).

НЕПИТНИ́Й, á, é. Непридатний для пиття (у 1 знач.). *Посеред тісного двору колодязь з непитною водою* (П. Загребельний); *Експертиза, як оповіла мені Таня, встановила, що в пляшці був розведений непитний спирт* (Валерій Шевчук).

НЕПИТУ́ЩИЙ, а, е. Який не п'є (у 2 знач.), не вживає алкогольних напоїв. *Він був непитущий, працьовитий господар* (Б. Грінченко); — *Я непитущий, в карти не гуляю* (І. Муратов); *По тому був припозваний* [викликаний] *за свідка Семен Капканчик, хлопець непитущий, з котрим Грицько був приятель найдужчий* (Л. Костенко); *Не могла ж непитуща, здорова дівка ні з того ні з сього випасти з балкона своєї квартири просто на клумбу чорнобривців!* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **непиту́щий,** щого, *ч.* Той, хто не п'є (у 2 знач.). *Для непитущих в його пивній знайдеться куточок* (А. Шиян); *Непитущі залишалися в церкві. Їх на Січі також чимало* (Ю. Мушкетик); *По тому, як Радько сп'янів після першої ж чарчини, вона зрозуміла, що перед нею або непитущий, або ж пияк* (Г. Тарасюк).

НЕПИТУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Властивість за знач. **непиту́щий.** *Можна було подумати, що хлопець напідпитку, якби не знала його непитущість Зачіплянка, — такою незвичною була напружена блідість його обличчя* (О. Гончар); *Бренан .. наполіг на тому, щоб при відборі враховували такі риси претендентів, як освіченість і непитущість, бо не хотів спілкуватися з невігласами та п'яницями* (О. Авраменко).

НЕПИ́ШНИЙ, а, е. Позбавлений пишності. *Задумливо блукали* [письменники] *алейками непишного парку* (М. Дашкієв); [А в р е л і я:] *Навіть ту непишну одіж, що я ношу, віддав би* [Мартіан] *на убогих, якби я вмерла...* (Леся Українка); *Нігде* [ніде] *нема таких дівчат красивих, моторних.., непишних, як на Гончарівці* (Г. Квітка-Основ'яненко).

○ **(1) Як непи́шний,** *у знач. прикм.* — збентежений, знічений. *Вийшов я й відси* [від адвоката], *як непишний. Але тепер уже підступає мені злість під серце* (Л. Мартович); *Рінальдо вийшов із суду, як непишний, соромлячись своєї нерозумної витівки* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕ́ПІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **неп.** *Чумаківська комуна в бурю непівського лихоліття почуває себе твердо й непохитно* (М. Хвильовий); *Це була літня, але старанно й тонко підфарбована й напарфумована "мамаша"* [мати].., *донька років 15-и й п'ятилітній пестун непівського життя* (Б. Антоненко-Давидович); *Були й дні голоднечі, особливо гризучі в місті двадцять четвертого року, за непівських часів* (М. Бажан).

НЕПІДВЛА́ДНИЙ, а, е. Який не перебуває під владою кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь. [Н е о ф і т - р а б:] *Я .. здолаю жити не рабом злиденним, а вільним, непідвладним* (Леся Українка); *Це була якась вища іронія непідвладної, може, безсмертної душі над тим станом, у якому вони обидва опинилися посеред тутешнього життя* (К. Москалець); // Який не залежить від волі, дій, свідомості і т. ін. *Голос його став глухим, непідвладним, мовби чужим* (Р. Андріяшик).

НЕПІДВЛА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **непідвла́дний.** *Незалежність і непідвладність — ото й усі привілеї, що мав* [Юстиніан] (Д. Міщенко); *Степ правобережний приголомшував і знетямлював своїм обширом, силою, незбагненністю і непідвладністю* (П. Загребельний); *Західна цивілізація .. могла б бути збагачена культурами центральноєвропейських народів, що несуть у собі енергію .. здорових національних ідей з пошануванням людини за людяність і за непідвладність матеріальній мамоні* (Д. Павличко).

НЕПІДГОТО́ВАНИЙ, а, е. Якого не підготували. *Така інтерпретація мене здивувала. Я маю на увазі самовільну, непідготовану і нікому не потрібну нічну атаку, в яку повів свою роту старший лейтенант Байрачний...* (Є. Доломан); *Питання не застає старого непідготованим* (В. Винниченко); *— Все таке міцне, що коли непідготована людина хильне келишок — мені навіть важко уявити, що з нею станеться...* (Ю. Винничук).

НЕПІДГОТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непідгото́ваний.** *Любили підкреслювати* [автори] *своє літерацьке* [літературне] *аматорство, кокетувати своєю технічною непідготованістю й недосконалістю* (М. Зеров); *Ми самі бачили нашу малосилість, непідготованість, недосвідченість* (В. Винниченко).

НЕПІДГОТО́ВАНО. Присл. до **непідгото́ваний.** *З Даркою щось сталося. Так нагло й непідготовано наскочило на неї, що не було часу застановитись і вибрати щось розсудніше* (Ірина Вільде).

НЕПІДГОТО́ВЛЕНИЙ, а, е. Те саме, що **непідгото́ваний.** *Непідготовлену зустріч належало замінити чимось рівноцінним* (І. Білик); // Який не підготувався до чого-небудь, не має відповідної підготовки. *— Для такої діяльності я вважаю себе непідготовленим* (М. Стельмах); *Джаз отримав ще одну переконливу перемогу, цього разу — серед цілком нової та непідготовленої публіки* (С. Жадан); *У лицаря потемніло в очах, він ледве не впустив меча на землю. Непідготовлена людина мала б .. втратити волю до боротьби* (В. Єшкілєв).

НЕПІДГОТО́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непідгото́влений.** *Тепер уже більше бачили* [люди] *не просто непідготовленість і огріхи проводирів.., а говорили обурливо про самі ідеї, прагнення повстання* (О. Іваненко); *Його все більше розбирав лютий відчай, гнів за втрачене, за свою непідготовленість* (О. Гончар).

НЕПІДГОТО́ВЛЕНО. Присл. до **непідгото́влений.** *Спілкування здебільшого відбувається швидко, непідготовлено, спонтанно* (А. Дністровий).

НЕПІДДА́ТЛИВИЙ, а, е. 1. Який не піддається або погано піддається якій-небудь дії, якомусь впливові. *Ми спускалися в яму, що глибшала з кожним днем, як у пекло, люто вгризалися кайлами в кам'янистий непіддатливий ґрунт* (А. Дімаров).

2. *перен.* Стійкий, непохитний (у своїх діях, учинках, переконаннях і т. ін.). *Він вирішив було пошукати інших шляхів до зближення з непіддатливою циганкою* (Д. Ткач); *Ось такою чіпкою та цупкою, міцною та непіддатливою видається .. Тоня Горпищенко* (О. Гончар); *Із непіддатливої, хоча й м'якої, натури Юліана не можна було виліпити подібного типу* (Г. Пагутяк).

НЕПІДДА́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непідда́тливий.** *Своєю мовчазною непіддатливістю Дмитро Павлюк врятував не лише власне життя, але й життя невинних людей* (М. Андрусяк).

НЕПІДДА́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **непідда́тливий.** *Вони* [ноги] *були непіддатні, все їх не вдавалося охопити, підважити як слід* (О. Гончар); * Образно. *Вона* [гідність] *була тверда й непіддатна, як скам'янілий у посуху ґрунт під ногами* (О. Забужко).

НЕПІДДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непідда́тний.** *Унікальна хімічна стійкість, непіддатність корозії збільшують довговічність конструкції й значно зменшують потребу дорогих ремонтів* (з наук. літ.); *У портреті незалежного, болісно-гордого митця, що його бачимо в ліриці Ліни Костенко, є й така риса: непіддатність компромісам, неприйняття суєти й пристосуванства* (з навч. літ.).

НЕПІД'Є́ДНАНИЙ, а, е. Який не під'єднали. *Маріо наткнувся на непід'єднаний дріт кабельного* [телебачення] *й невимкнений подовжувач із тостером на кінці* (С. Жадан).

НЕПІДЗВІ́ТНИЙ, а, е. Який не зобов'язаний звітувати перед ким-, чим-небудь. *Органи місцевого самоврядування — це, фактично, непідзвітні метрополії* (з газ.); // За який не потрібно звітувати. *Кожний путній парубок мусить мати потаємні гроші для власних непідзвітних витрат* (В. Земляк).

НЕПІДЗВІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непідзві́тний.** *Особливе становище еліти провокує її егоїзм, ізоляціонізм, непідзвітність керівників членам групи* (з наук. літ.); *Непідзвітність судової влади погіршує ставлення до неї громадян* (з газ.).

НЕПІДЙО́МНИЙ, а, е, *розм.* 1. Який важко або неможливо підняти; дуже важкий. — *Яке важке небо... відчуй його вагу... Відчуй, як воно тисне на тебе. Від слів Дикого небо навалилося непідйомним відсирілим матрацом* (Любко Дереш); *Раптом відчула* [Варя] *неймовірну втому. Здавалося, ноги і руки налилися свинцем, стали непідйомні, важкі* (С. Талан).

2. *перен.* Надто складний (для виконання, здійснення, розуміння і т. ін.); непосильний. *Є субстанції, незримі для стороннього ока .. Як і наші, часом непідйомні для психіки, українські проблеми* (Л. Костенко); *Банки не обмежені у встановленні розміру пені та штрафних санкцій, через що нараховані суми виявляються для позичальників непідйомними* (з газ.).

НЕПІДЙО́МНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **непідйо́мний.** *Жінка стурбована якістю питної води та непідйомністю тарифів для пенсіонерів* (з газ.).

НЕПІДЙО́МНО, *розм.* Присл. до **непідйо́мний.** *Комерційні банки якщо й дають кредити аграріям, то під непідйомно великі відсотки, які часом сягають 30 % і більше* (з газ.); // *у знач. пред.* — *Лікуватися порадили за кордоном, оскільки вітчизняна медицина безсила. Але для нас це непідйомно* (з газ.).

НЕПІДКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Якого не підкували. *Чвалають до копальні дядьки.., ведучи непідкованих коней* (Б. Грінченко); *Конячка тюпа помаленьку, залишаючи на вогкій землі слід непідкованих копитів* [копит] (Л. Яновська); *Коваль і так уже сьомим потом сходив, а ще половина коней зоставалась непідкованою* (Ю. Винничук); *Чую, непідкована кобилка затюпала слідом* (М. Дочинець).

2. *перен., розм.* У якого не вистачає необхідних знань, умінь і т. ін. *Юридично непідкованій людині вкрай складно розібратись у низці статей законів, розпоряджень, постанов* (з газ.).

НЕПІДКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **непідко́ваний** 2. *Через правову непідкованість журналістки їй так і не вдалося домогтися покарання за погрозу* (з газ.).

НЕПІДКОНТРО́ЛЬНИЙ, а, е. Який не перебуває під контролем кого-, чого-небудь або не підлягає контролю. *Непідконтрольне вивезення капіталу з України загрожує її сталому економічному розвитку* (з наук. літ.); *Завдяки наполегливості омбудсмена вдалося організувати передачу першої групи наших засуджених із непідконтрольної території* (з газ.).

НЕПІДКОНТРО́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непідконтро́льний.** *Індиферентність людей зумовлена не подоланою з радянських часів відірваністю влади від народу, її безвідповідальністю та непідконтрольністю* (з наук. літ.); *Непідконтрольність правоохоронних органів суспільству — це одна з вирішальних ознак закритості та корумпованості влади* (із журн.).

НЕПІДКО́РЕНИЙ, а, е. Якого не підкорили. *Заграй, сивий Дніпре, вітрами подми, Щоб бачили ми твої хвилі ревучі, Батьків непідкорених, доли і кручі, Стежки й дороги, де виросли ми!* (А. Малишко); *Навряд чи, ідучи на західні країни, Батий залишить у себе в тилу непідкореним таке велике місто, як Київ!* (В. Малик); * Образно. *Це ж вкраїнська земля з верховин промовля Непідкореним духом могучим* (Л. Забашта).

НЕПІДКО́РЕННЯ, я, *с.* Відмова або небажання підкоритися кому-небудь; непокора. — *Все для них* [партизанів] *зроблю бувало, а вже коли з села йдуть, прошу: дайте мені шомполів, ніби за непідкорення* (Ю. Збанацький); *Син покійного імператора закликав до непідкорення регенту* (В. Єшкілєв).

НЕПІДКУ́ПНИЙ, а, е. Якого не можна підкупити. [Д. Жуан:] *Всі слуги — суворі, збройні, непідкупні* (Леся Українка); *Серед учителів школи підібралось немало чесних, непідкупних людей* (О. Гончар); *Жінки, виявляється, можуть бути непідкупними. Це його вразило* (В. Чемерис); * Образно. *Сонце сходить своєчасно. Сонце не звертає зі Шляху. Сонце непідкупне* (О. Бердник); // Власт. такій людині. *Дав ти синам свою душу... Правду свою непідкупну і совість* (Л. Забашта); *Ахмад жартував, що в мене занадто чесне й непідкупне обличчя* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *перен.* Щирий, не фальшивий. *Головне — ці підлітки, їхні обличчя з непідкупним інтересом до нової людини, з усмішками і жартами* (Ю. Покальчук).

НЕПІДКУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непідку́пний.** *За його правдомовність, непідкупність та популярність його не любили* [повітові органи] (І. Франко); *Люди в селі до сьомого неба підносили Василя за його щирість та непідкупність* (О. Бердник); *Бачачи безкорисливість і непідкупність провідника, багато хто ладен був кинутися за ним у вогонь і воду* (М. Андрусяк).

НЕПІДКУ́ПНО. Присл. до **непідку́пний.** *Вона така добра, особливо для дітей, така непідкупно чесна і високоморальна в своїх поглядах* (І. Франко).

НЕПІДКУ́ТИЙ, а, е. Те саме, що **непідко́ваний.** *Чому взимку непідкутий кінь ковзає на слизькій дорозі, а підкутий ні?* (з навч. літ.); *Фінансово непідкутий громадянин і сам не вміє розпоряджатися своїми грошима, і патологічно боїться довіряти їх тим, хто здатен їх примножувати* (з газ.).

НЕПІДЛЕ́ГЛИЙ, а, е. Який не залежить від кого-, чогонебудь, не підпорядковується комусь, чомусь. *Він не мав ще ніякої посади, та дуже й не дбав про неї, бо йому кращою здавалася непідлегла адвокатура* (Б. Грінченко); *Звався Леон Василевський .. Був це будучий перший міністр закордонних справ в непідлеглій Польщі* (з мемуарної літ.).

НЕПІДЛЕ́ГЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **непідле́глий.** *Бачимо у молодої невістки різке запалення* [виявлення] *своєї особистої непідлеглості: вона зуб за зуб відгризається від докорів старої свекрухи* (І. Франко); *Дослухало вухо адміністративного дракона, що дуб — реакціонер і підбурювач: гілками навіває мрію про непідлеглість перед північною кормигою* (В. Барка); *Йосип не давав йому спуску: вільність від чого? рівність з ким? непідлеглість від кого?* (Б. Харчук).

НЕПІДМА́ЗАНИЙ, а, е. Якого не підмазали (у 1–3 знач.). *Жниварок не було. Не готові до праці, попсовані, непідмазані стояли вони довгою шеренгою* (О. Донченко); *Коли, приміром, скрипіло непідмазане колесо, Григір говорив: "Пропала гарба"* (Григорій Тютюнник).

НЕПІДПЕРЕ́ЗАНИЙ, а, е. Якого не підперезали; не стягнутий поясом. *Стояв той чоловік спиною до дверей, вдягнений був у просторру непідперезану блузу* (Ю. Шовкопляс); *Був* [хан] *у непідперезаному халаті, зелена, як морська вода, чалма розв'язалася й тріпотіла за плечима* (Ю. Мушкетик); // Який не підперезався. *Ганчір'я на босому і непідперезаному* [дідові], *стемнівши, пацьорками висить* (В. Барка); *Розхристаний, непідперезаний, у своїй широкій і довгій, аж до колін, червоній сорочці, він плентався вулицею* (Л. Юхвід).

НЕПІДПИ́САНИЙ, а, е. 1. На якому, під яким нема підпису (у 2, 3 знач.). *Великін вийняв з течки непідписаний протокол і мовчки поклав його на стіл насупроти Андрія* (І. Багряний); *— Діти, — звернулася вона* [Аріадна Григорівна] *до нас, — зрозумійте мене правильно. В цьому непідписаному творі нема нічого поганого* (П. Загребельний).

2. Який не підписався, не поставив свій підпис під чим-небудь. *У церкві вони несподівано для себе побачили .. картини непідписаних авторів XVI–XVII століть на біблійні сюжети* (Н. Сняданко).

НЕПІДПОРЯДКО́ВАНИЙ, а, е. Позбавлений підпорядкованості. *Як необхідний, неминучий, "нормальний" результат усієї діяльності "непідпорядкованих" отаманів явилось очищення Київа* [Києва] *й тікання знов у Вінницю* (В. Винниченко); *Відмінюються обидві частини слова в іменниках, що означають два непідпорядковані поняття: оригінал-макет, оригіналу-макета; ярмарок-розпродаж, ярмарку-розпродажу* (з навч. літ.).

НЕПІДПОРЯДКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **непідпорядко́ваний.** *Президентська республіка будується на концепції незалежності органів законодавчої, виконавчої та судової влад, їх взаємної непідпорядкованості* (з навч. літ.).

НЕПІДРІ́ЗАНИЙ, а, е. Якого не підрізали. *Сліпо кліпав на столі непідрізаний язичок ґнота гасової лампи* (А. Іщук); *Оленка встигла одержати в подарунок від Шури маленьку блакитну стрічечку і тепер заклопотано вплутувала її в свої розкуйовджені після сну непідрізані кіски* (М. Олійник).

НЕПІДРО́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Якого ніхто не підробив; оригінальний. *Так дивно погодитися з думкою, .. що на цей раз переїздитиме кордон в швидкому поїзді, що документи непідроблені і що в його багажі нема ніякої нелегальщини* (О. Лисяк); *— Звідки у цього Грицька в несвіжій сорочці справжня арабіка і непідроблений мартель? — думав блудний хорунжий* (В. Кожелянко).

2. Те саме, що **непідро́бний.** *Їх радість була справжня, їх веселощі непідроблені, їх пісня свобідна* (Г. Хоткевич); *— Дмитре Тимофійовичу, ви в своєму розумі? — в непідробленому жасі округлились очі сестри* (М. Стельмах); *— Ти?! В цьому вигукові прозвучало все: і непідроблений подив, і гнів, і зловтіха, і погроза* (В. Малик).

НЕПІДРО́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непідро́блений** 2. *Мене хвилювала правдива непідробленість її збентеження* (У. Самчук).

НЕПІДРО́БЛЕНО. Присл. до **непідро́блений** 2. *— А зараз, як обіцяли, розповідайте мені про свою творчість, — попросила вона і склала, як учениця, на столі руки. — Так, обіцяв, — непідроблено зітхнув він* (М. Дочинець); * Образно. *Її непідроблено сині очі, — синіші* [від] *неба і зрілих слив, — горіли бажанням, сміхом і пристрастю* (У. Самчук).

НЕПІДРО́БНИЙ, а, е. Природний, неудаваний; справжній. *На лиці Сагайдака відобразилось почуття непідробного здивування* (С. Добровольський); *Лариса розповідала про свій завод із справжнім, непідробним захопленням* (М. Руденко); *В руках жінки, в погляді, у всій її позі проступала непідробна сором'язливість* (Ю. Бедзик); *Раптом її красиве лице спотворила гримаса непідробного жаху* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПІДРО́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непідро́бний.** *Щоб розвіяти його можливі сумніви щодо непідробності святкових пишнот, вона провадила далі: — Повірте мені, мосьє, що я їжджу тепер не заради балів і святкувань — народу лише повідомили про мій приїзд, і я не винна...* (Р. Іваничук); *Дивно гарна, грізна у своїй непідробності дійсність одночасна з нами, але досягнути її свідомо спрямованим зусиллям волі майже неможливо* (К. Москалець).

НЕПІДРО́БНО. Присл. до **непідро́бний.** *Назарій вперше по-людськи непідробно зітхнув* (Р. Андріяшик); *Він співчував мені щиро й непідробно* (П. Загребельний); *Вилицювате з широким підборіддям обличчя Олійника було непідробно щирим* (Ю. Хорунжий).

НЕПІДРУ́БЛЕНИЙ, а, е. Якого не підрубили. *Непідрублену крайку завіси тріпало стрічним вітром* (Ю. Смолич); *За традицією хрещена мати обов'язково приносила крижмо (непідрублений довгий шматок натуральної тканини)* (з наук.-попул. літ.).

НЕПІДСИ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **непоси́льний.** *Швидко спустився* [Карпо] *до малого, що тихо кректав, вовтузячись із непідсильним йому камінням* (Іван Ле); *Весь шлях гетьмана І. Мазепи в драмі — важкий, подвижницький і, напевно, непідсильний звичайній людині* (з наук. літ.).

НЕПІДСТУ́ПНИЙ, а, е. Те саме, що **непристу́пний.** *Турки поспішали вжити додаткових заходів обережності, укріплюючи майже непідступні підходи до Ізмаїла* (Б. Левін); *Сокіл увійшов своєю добре всім знайомою ходою: як завжди, в новенькій уніформі, непідступний і суворий* (Я. Качура); *Костюм не нівечив її, правда, робив трішки старшою, і вона здавалася строгою і непідступною* (Б. Харчук).

НЕПІДСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непідсту́пний.** *Слуги залюбки проявляють запопадливість перед своїми хазяями, якщо їх і не просять, а перед простолюдинами, якщо ті й просять, вони з насолодою показують свою непідступність* (Р. Іваничук).

НЕПІДСУ́ДНИЙ, а, е. Який не підлягає суду, не може бути засуджений. *— Сказав би я вам, чоловіче, про отця Василія... Та мовлено в Святому Писанні: не судіть інших — і самі непідсудні будете* (Ю. Хорунжий); *— Я можу, наприклад, якщо виникне така потреба.., провести .. експертизу вашого психічного стану, й визнати вас непідсудним за будь-яких обставин...* (О. Ірванець); // *у знач. ім.* **непідсу́дний,** ного, *ч;* **непідсу́дна,** ної, *ж.* Той (та), кого не можна засудити до ув'язнення. *— Цей громадянин живе без паспорта. Побирається* [жебрає], *громадський спокій порушує. Сожительством займається* [живе разом] *з непідсудною* (М. Матіос).

НЕПІДСУ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непідсу́дний.** *Непідсудність світському судові духовенство наше довго мало як заслужений привілей, а це тільки збільшувало його духовний авторитет* (І. Огієнко); *Під час розгляду всіх справ суддя з'ясовував сам факт протизаконного діяння, наявність умислу, необережності чи непідсудності* (з навч. літ.).

НЕПІДТВЕ́РДЖЕНИЙ, а, е. Який не має підтвердження. *За непідтвердженими даними, енергетична установка "Юліора" негативно впливає на життєдіяльність людей* (О. Тесленко); *Начальник канівської повітової поліції повідомляє непідтверджену звістку про формування в повіті повстанських загонів* (І. Дзюба); *Усі теорії залишались наразі непідтвердженими* (Г. Пагутяк).

НЕПІДТВЕ́РДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непідтве́рджений.** *Суд апеляційної інстанції наголошує на непідтвердженості клопотання відповідача* (з мови документів); *Справа підлягає закриттю через непідтвердженість викладеного в протоколі факту* (з газ.).

НЕПІДХОДЯ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **непідхо́жий.** — *Справді, се діло непідходяще,* — *сказав він* (І. Франко); — *Там ховається величезна риба. Вона пливе за нами. Але човен і два чоловіки в ньому непідходяща пожива для неї* (І. Росоховатський); *Біля електростанції Дзвонар не міг зупинятися: тут охорона та й взагалі непідходяще місце* (В. Малик); — *Я не знаю, Павлику, як перебудеш ти оцю страшну весну. В таку непідходящу пору повернувся* (П. Запаренко).

НЕПІДХО́ЖЕ, *пред.* Не підходить, не годиться комунебудь. *Та непідхоже бурлаці Збуджувать маріння красні... Ми народились для праці,* — *Геть же всі пориви власні!* (П. Грабовський).

НЕПІДХО́ЖИЙ, а, е. Який не підходить, не відповідає кому-, чому-небудь. — *Я до такої служби зовсім непідхожий* (І. Франко); *Обласне управління водного господарства розмістилося на гомінкій вулиці з ніжною і зовсім непідхожою назвою* — *Каштанна* (М. Чабанівський); — *Чим я немила тобі, чим непідхожа?..* (І. Нижник).

НЕПІЗНА́ВАНИЙ, а, е. Якого ще не пізнавали. *Нові, непізнавані шерехи змушували завмирати і оглядатися* (М. Дочинець); *За повною відсутністю всього є щось прекрасне, чисте, непізнаване* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **непізна́ване,** ного, *с.* Те, чого ще не пізнавали. *Не хочеш мати справу з непізнаваним* — *можеш не читати цих віршів* (К. Москалець).

НЕПІЗНА́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непізна́ваний.** *У мистецтві завжди порушувалися питання про міру наслідування живої природи, ізоморфізм, іконічність, подібність або ж відмінність, пізнаваність чи непізнаваність* (з навч. літ.); *На Русі з давнини панувала пріоритетність ідеї про непізнаваність Бога й різке розмежування небесного й земного, божественного й мирського* (із журн.).

НЕПІЗНАВА́ННИЙ, а, е. Якого не можна пізнати; недоступний для пізнання. *За цим вченням* [гностицизмом] *матерія як гріховне і зле начало протистоїть духовному непізнаванному першоначалу* (І. Франко); // *у знач. ім.* **непізнава́нне,** ного, *с.* Те, чого не можна пізнати. *Який світ ми бачимо в них* [баладах А. Міцкевича]? *Це світ загадковий, .. світ хистких видінь, світ чудного й непізнаванного* (М. Рильський).

НЕПІЗНАВА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непізнава́нний.** *Відповіді шукалися й давалися впродовж тисячоліть. Було там всього: містичне падіння ангелів, .. агностичні вчення про непізнаванність Буття, про його абсурдність та випадковість* (О. Бердник); *Якщо науковий ідіолект увиразнює слово в плані його спеціалізації (термінологізації), тобто моносемії (пізнаванності визначення), то художній увиразнює слово в плані його метафоризації (образності), тобто полісемії (непізнаванності образу)* (з наук. літ.).

НЕПІ́ЗНАНИЙ, а, е. Якого ще не пізнали, не вивчили. *Далека подорож всміхалася їй .. привабною романтикою міста і новим непізнаним життям* (Я. Качура); — *Є такі люди, що заглядають у непізнаний світ,* — *опустив на руки заважку голову Діденко* (М. Стельмах); *Рідний праліс, ще вчора непізнаний і незбагненний, а часом і ворожий, .. раптом розчинив перед ним свою зелену браму і впустив у свою таємницю* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **непі́знане,** ного, *с.* Те, чого ще не пізнали. *Я можу неба вимірять глибінь, Як людські груди виміряють кулями. Пізнать непізнане, Щоби потому Його навіки заховати в землю...* (В. Стус); *Маленька самотня істота блукала сучасним містом, чогось шукаючи .. Чи проб'ється до чиєїсь доброї душі крізь мур скепсису* — *тіні одвічного страху перед непізнаним* (Н. Околітенко).

НЕПІ́ЗНАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непі́знаний.** *Природничі науки на межі століть зробили відкриття, що порушили й спростували старі матеріалістичні уявлення про будову світу; знову набули актуальності тези про непізнаність і неможливість цілковитого пізнання світу* (з навч. літ.).

НЕПІЗНА́ННИЙ, а, е. Якого не можна пізнати, недоступний для пізнання; непізнаванний. *Нема речей непізнанних, а є лише досі ще не пізнані* (М. Рильський); *Думки розумово діяльного стають непізнанні для тих, хто не пізнає* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **непізна́нне,** ного, *с.* Те, чого не можна пізнати. *Не бійтеся глибин непізнанного. Не бійтеся вирію. Вільно прагніть у буряний політ пошуку* (О. Бердник).

НЕПІЗНА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непізна́нний.** *Діяльність розумова завжди пам'ятає про прокляття непізнанності* (Валерій Шевчук).

НЕПІЗНА́ННО. Присл. до **непізна́нний.** *Радісне, ба, непізнанно щасливе збудження охопило тебе* (Г. Тарасюк).

НЕПІЗНА́ННЯ, я, *с.* Відсутність пізнання. *Об'єкт байдужий щодо пізнання або непізнання його людиною й зовсім не змінюється в процесі пізнання* (з навч. літ.).

○ **До невпізна́ння (непізна́ння)** *див.* **невпізна́ння.**

НЕПІЛОТО́ВАНИЙ, а, е. Те саме, що **безпіло́тний.** *Розроблення непілотованих апаратів стало останнім часом трендом* (з газ.).

НЕПЛАВКИ́Й, а́, е́. Не здатний легко плавитися; нетопкий. *Для зварювання застосовують неплавкі вольфрамові та плавкі електроди* (з навч. літ.); *Термореактивні матеріали* — *реактопласти* — *під час нагрівання чи на холоді структуруються й переходять у неплавкі сполуки* (з навч. літ.).

НЕПЛА́ВКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **неплавки́й.** *Особливостями тривимірних полімерів і поліконденсатів є неплавкість і нерозчинність у будь-яких розчинниках* (з наук. літ.).

НЕПЛА́ВНИЙ, а, е. Позбавлений плавності. *Виразність мовлення погіршується через неплавне перемикання артикуляційних рухів під час вимови звуків, а також через порушення тембру й сили голосу* (з навч. літ.).

НЕПЛА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непла́вний.** *Усному мовленню можуть бути властиві: неплавність, фрагментарність, поділ єдиної пропозиції на кілька комунікативно самостійних одиниць* (з навч. літ.).

НЕПЛА́НОВИЙ, а, е. Який не входить до плану, відбувається не за планом; позаплановий. *Для відновлення техніки, що отримала сильні експлуатаційні пошкодження, проводять неплановий капітальний ремонт* (з навч. літ.); *Традиційні зимові рясні снігопади автоматично перетворять будні на непланові вихідні* (з газ.).

НЕПЛА́НОВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **непла́новий.** *Неплановість роботи редакції спричинила низку хиб* (з наук. літ.); *Неорганізованість та неплановість майбутньої демобілізації загрожує просто знищити весь край* (з наук. літ.).

НЕПЛА́НОВО. Присл. до **непла́новий.** *Інноваційна діяльність малих підприємств частіше здійснюється непланово* (з наук. літ.); * Образно. *Антонові непланово потекли сльози* (С. Процюк).

НЕПЛАНОМІ́РНИЙ, а, е. Здійснюваний не за планом; безплановий. *Необхідність грошового обміну природно випливає з анархії, непланомірного суспільного виробництва, яке властиве товарному господарству як такому* (з наук. літ.).

НЕПЛАНОМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непланомі́рний.** *М. Брайчевський критикував непланомірність забудови міста, несистематичність, невідповідність новобудов історичній традиції* (з наук. літ.).

НЕПЛАНОМІ́РНО. Присл. до **непланомі́рний.** *Нам вдалося зайняти попереду в кущах порожні окопи, бо противник стріляв абсолютно непланомірно на всі боки* (з мемуарної літ.); *Переселення німців у міста Буковини відбувалося непланомірно* (з наук. літ.).

НЕПЛАТІ́Ж, тежу́, *ч.* Невнесення платежу за що-небудь. *Він знав, що зараз буде їсти.., і йому стане байдуже, чи існує світ і люди, чи ходить земля круг сонця, чи швидко вже виженуть його з університету за неплатіж грошей* (В. Підмогильний); *За складних умов взаємних неплатежів підприємства гостро відчували потребу в залученні зовнішніх джерел фінансування, передусім — кредитів банків* (з навч. літ.); *Спроба підвищити тарифи автоматично призводить до зростання неплатежів* (із журн.).

НЕПЛАТІ́ЖНИЙ, а, е. Стос. до неплатежу. *Хеджування ризиків дозволяє максимально зменшити потенційні неплатіжні ризики, а також проводити операції купівлі-продажу нерухомості незалежно від поточних ринкових цін* (з наук. літ.); // Яким не можна здійснити платіж, розрахуватися. *Банки та відділи (управління) грошового обігу в регіонах не мають права здійснювати обмін фізичним та юридичним особам неплатіжних справжніх банкнот, пошкоджених механічним способом* (з мови документів); // Такий, у який не приймають платежі (про день). *Якщо термін сплати припадає на неплатіжний, вихідний або святковий день, оплату переносять на наступний платіжний день* (з мови документів).

НЕПЛА́ТНИ́К, а́тника́, *ч.* Той, хто не вносить належної плати за що-небудь, має заборгованість. *Гомонів тисячний натовп .. Нісся стогін катованих неплатників* (Олесь Досвітній); *Правове становище купця не було стабільним. Воно залежало від своєчасної сплати гільдійського внеску. Достатньо було цей внесок не сплатити, як неплатник автоматично переводився до міщанського стану* (з навч. літ.); *Більшість неплатників аліментів не має постійного місця роботи, проживання, відповідно реального майна* (з газ.).

НЕПЛА́ТНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **непла́тни́к.** *За борг, який накопичився, одна неплатниця позбулася автомобіля* (з газ.).

НЕПЛАТОСПРОМО́ЖНИЙ, а, е. Який не має можливості платити за що-небудь. — *Ось, багато напили, наїли, один втік, а цей неплатоспроможний! — швидко тараторила офіціантка* (І. Цюпа); *Він змушений працювати на принагідних роботах, наразі робить комп'ютерну верстку для видавництва, що видає українську літературу, відтак теж неплатоспроможне* (Л. Костенко); // Неспроможний своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. *Досить часто можна спостерігати ситуацію, коли підприємство має прибутки, однак є неплатоспроможним, і навпаки — підприємство збиткове, однак платоспроможне* (з навч. літ.); *Панічне вилучення депозитів може спричинити банкрутство як банків із задовільним фінансовим станом, так і неплатоспроможних банків* (з навч. літ.).

НЕПЛАТОСПРОМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неплатоспромо́жний.** *У світовій практиці банкрутом вважають таке підприємство, неплатоспроможність якого має не тимчасовий, а тривалий характер* (з навч. літ.); *Позачергові збори акціонерів скликаються в разі неплатоспроможності товариства* (з мови документів); *Продаж майна — чи не єдиний спосіб погасити більшу частину взятого кредиту в разі неплатоспроможності позичальника* (з газ.).

НЕПЛІ́ДДЯ, я, *с.* Нездатність приносити плоди, давати потомство; неплідність, безпліддя. *Сказав Господь: Уздоровив Я цю воду, не буде вже звідти смерті, ані неплідця!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Фіброміома в молодих жінок може бути причиною неплідця* (з навч. літ.).

НЕПЛІ́ДНИЙ, а, е. 1. На якому рослини не плодоносять або дають поганий урожай; неродючий. *Крейда, пісок, червонясте та сіре каміння Скрізь понад шляхом нависло, неплідне та голе* (Леся Українка); * Образно. *Не раз він бачив чуже щастя, як з'являлося воно несподівано з неплідного піску* (Ю. Яновський); // Який не плодоносить або дає поганий урожай. — *А що він каже? Що пророкує? — Каже: покайтеся! Бо наблизилося Царство Небесне! .. І сокира, мовляв, біля кореня неплідного дерева лежить!* (О. Бердник).

2. Нездатний давати потомство (про людей або тварин); безплідний. *Отець Хуан побожний Мав найбільший заробіток Від таких жінок неплідних, Що просили в Бога діток* (В. Самійленко); *Весь змусила всіх, хто мав неплідну чи нетільну худобу, передати її общині на одкуп* (Д. Міщенко); *Вона помандрувала до святих отців молити про дитинку, бо була неплідна* (Ю. Логвин); // *у знач. ім.* **неплі́дний,** ного, *ч.*; **неплі́дна,** ної, *ж.* Той (та), хто нездатний давати потомство. *Ось дні настають, коли скажуть: Блаженні неплідні, та утроби, які не родили, і груди, що не годували...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Х а р м і а н а:] *Ізідо всеблаженна, хай він ожениться з неплідною, і хай вона умре, а другу жінку дай йому ще гіршу!* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

3. *перен.* Який не дає бажаних наслідків. *Перед сучасною українською літературою стоять гострі завдання — утворити міцну й широку письменницьку організацію, що призвела б до кінця, нарешті, ці неплідні все нові та нові угруповання, які більше ворогують, ніж творять* (з наук. літ.).

НЕПЛІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неплі́дний.** *Те плем'я дуже боялося чоловічої неплідності* (Ю. Логвин); *Він воював із нею, пояснюючи, що корсети шкідливі, що вони здавлюють нутрощі, змінюють їхню форму і розташування, і саме вони можуть бути причиною її неплідності* (С. Андрухович); [Лір:] *Почуй мене, ласкаве божество! Як суджено оцій гидкій тварюці Дітей родити — відбери це в неї, Неплідністю їй лоно засуши!* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕПЛІ́ДНО. Присл. до **неплі́дний** 3. *День минув украй неплідно* (із журн.).

НЕПЛОДОНО́СНИЙ, а, е. Те саме, що **неплі́дний** 1. *Молодий (неплодоносний або малоплодовий) ліс не може забезпечити білку ні надійним захистком, ні достатньою кількістю поживи* (з наук. літ.).

НЕПЛОДЮ́ЧИЙ, а, е. Якому не властива плодючість; позбавлений плодючості. *Глухий край, де хати занесені до маленьких хитрих вікон неплодючим сірим піском* (М. Малиновська).

НЕПЛОДЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Стан і властивість за знач. **неплодю́чий.** *Коли три роки тому в Новгороді .. втонуло два попи, єпископ Ніфонт не дозволив їх одспівувати, бо утопленик сам по собі загрожує неплодючістю землі, а коли він самогубець, то викликає неврожай на сім літ* (П. Загребельний).

НЕ́ПМАН, а, *ч., іст.* Приватний підприємець, торговець періоду непу. *Праворуч компанія непманів гуляє після доброї угоди* (В. Підмогильний); *Огей протискується поміж .. зосереджених робітників, веселих школярів і ситих, безпечних непманів* (Олесь Досвітній); * У порівн. *Однак тільки одні мої баба Тетяна знали, що їх від каторги врятувало... Авжеж, сала шмат і сулія перваку, яким баба підторговували, як непман* (Г. Тарасюк).

НЕ́ПМАНКА, и, *ж., іст.* Жін. до **не́пман.** *Одягається вона дуже просто, хоч і з смаком, і у всякому разі багато дешевше* [від] *т. зв.* [так званих] *непманок* (М. Хвильовий); *Учитися музики від якоїсь панночки? Певне, непманки, — він і не спитав, хто вона й що* (Д. Бузько); *Непманки піаніно крізь стіни чую я* (В. Сосюра).

НЕ́ПМАНСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **не́пман.** *Тисячі Левків, Степанів і Василів облягають ці непманські оселі, стискують їх і завалять. В місто вливається свіжа кров села* (В. Підмогильний); *Іван примруженими очима проводжав отих набундючених, самовдоволених непманських годованиць* [годованок] (Ю. Збанацький); *Жона моя з'їхала од мене з усім своїм непманським барахлом* (В. Дрозд).

НЕПОБОРИ́МИЙ, а, е, *заст.* Непоборний. *Було безліч блощиць. Вони теж мали тут державу в державі, незнищимі й непоборимі* (І. Багряний); *Заклекотів могутній вал Непоборимих сил* (П. Дорошко); *Непоборима охота заволоділа мною записати нині одну .. ідею* (О. Кобилянська); *Попереду, за тим довгим тином, з того саду протягувались непоборимі згуки й, схопивши за серце, сильно тягнули за собою* (В. Винниченко).

НЕПОБОРИ́МО, *заст.* Присл. до **непобори́мий.** *Простота мови, пластика і ясність викладу.., а при тім той голос щирого переконання, що так непоборимо впливає на слухачів, — ось характерні прикмети промов о. Яворського* (І. Франко).

НЕПОБО́РНИЙ, а, е. Якого не можна побороти; нездоланний, непереможний. — *Дав мені Господь силу непоборну, щоб кайдани рвати, топтати неволю* (С. Васильченко); — *Честь і слава на віки вічні вам, лицарі непоборні!* (В. Малик); *Раптом я немовби прокинувся: це ті самі непоборні опришки, які стинали голови за кривду* (Р. Андріяшик); // Якого не можна подолати, перебороти, якому не можна протистояти; дуже сильний, великий. *Внутрішня непоборна напруга щосекунди зростала й зростала. Все тіло було як струна* (О. Донченко); *Самі собою склеплялися повіки. Усім єством оволодівала дивна, непоборна байдужість* (М. Дашкієв); *Шарудіння лісу викликало непоборне бажання жити* (М. Руденко); *Моє тіло наповнилося непоборною важкістю* (Любко Дереш).

НЕПОБО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непобо́рний.** *Людство, мабуть, даремно скаржиться на непоборність стихійних сил природи: так, наприклад, .. визначено, що стан погоди дуже залежить від настрою людини* (М. Дашкієв); *До пам'ятника полковникові УПА сходяться сивочолі друзі й молодь .. Для них він уособлює силу волі й непоборності людського духу* (М. Андрусяк).

НЕПОБО́РНО. Присл. до **непобо́рний.** *Я добре почуваю в серці, що я вволяю не свою волю, а волю якихсь невідомих потаємних сил, котрі .. правують мною і панують надо мною непоборно й непереможно* (І. Нечуй-Левицький); *Я обережно взяв глечик, потрусив ним над вухом. Уявив, як забряжчать у ньому копійки, і самому непоборно захотілося мати карнавку* (А. Дімаров).

НЕПОВА́ГА, и, *ж.* Відсутність поваги у ставленні до кого-, чого-небудь. *Чарка пішла навкруги стола. Яким не випив і тим показав очевидячки неповагу до гостей* (І. Нечуй-Левицький); *Ошелешений такою неповагою до своєї особи, я на якусь мить втратив дар мови* (І. Багмут); *Він зроду ні в чому не міг терпіти неправди й неповаги до старших* (М. Стельмах); *В дверях його перепинили і змусили лишити костура, бо це, мовляв, неповага до короля* (Ю. Винничук).

НЕПОВАЖА́ННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **непова́га.** *Таїса Андріївна була зобиджена Меласиною легковажністю, неповажанням епітрахілів* [єпитрахилей] *та орарів і насупилась* (І. Нечуй-Левицький); *Не знаю, як прийнята вона* [стаття] *у Харкові, а в Києві нею незадоволені за "неповажання старших", виражене в ній* (Леся Українка).

НЕПОВА́ЖЛИВИЙ, а, е. Який ставиться до інших без поваги, чемності; який не виявляє поваги, чемності до кого-, чого-небудь; нешанобливий. — *Чого ви такі? Чому неповажливі до людей, сумні, дражливі?* (О. Гончар); // Який виражає неповагу. — *І про цей камінь стільки розмов?* — *почув він неповажливе зауваження Меджі* (В. Владко); *Регіт викликала якась неповажлива репліка обвинуваченого* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

НЕПОВА́ЖЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **непова́жливий.** *Усього зазнала у житті Марія, доброго і злого, зазнала любові і смерті, а тепер мусить випити ще одну чашу муки через неповажливість свого сина* (з навч. літ.).

НЕПОВА́ЖЛИВО. Присл. до **непова́жливий.** *В коледжі йому доводилося огризатися за те, що його носа неповажливо називали "рубильником"* (В. Владко).

НЕПОВА́ЖНИЙ, а, е. 1. Позбавлений поважності. *У всіх діди серйозні, поважні. Дід Терентій. Дід Максим. Дід Роман Йосипович. А мій неповажний, несерйозний, хлоп'якуватий якийсь* (В. Нестайко); *Все переплуталось, змішалось, якась фантастика, п'яний сонячний дзвін, несерйозність .. — дійсно, якась просто неповажна дитяча емоціональність* (В. Винниченко); *Скільки мелодій увібрала в себе чужа гармошка — захрипла істеричка, де ноти тьмаві, а пісні метушливі й неповажні* (Ю. Яновський).

2. Якого не можна взяти до уваги (про аргументи, докази і т. ін.); непереконливий, недостатньо обґрунтований. *Неявка у судове засідання з неповажних причин громадянина, який подав скаргу, або службової особи, дії якої оскаржуються, або їхніх представників не є перешкодою для розгляду скарги* (з мови документів).

НЕПОВА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непова́жний.** *На невиробленість високих естетичних критеріїв, невміння пов'язати їх із соціальними проблемами довго ще хибувала галицька літературна критика, зміст і характер якої, на думку І. Франка, позначалися й вузьким доктринерством, дріб'язковістю та неповажністю в полеміці* (з навч. літ.); *Лише на підставі глибокого аналізу всіх обставин конкретної справи можна зробити висновок про поважність (чи неповажність) причини прогаяння строку позовної давності* (з навч. літ.).

НЕПОВА́ЖНО. Присл. до **непова́жний** 1. *Встає Гриб. Відразу видно, що ставиться він до всього неповажно* (У. Самчук); — *Оскаре, може, ти хоч показав би, які вони, ті пістолети? А то мене так неповажно всі трактують — он я гранату в бою здобула, так її ж відібрали!* (Л. Кононович).

НЕПОВЕ́РНЕНЕЦЬ, нця, *ч., іст., розм.* У колишньому СРСР — той, хто після зарубіжної поїздки не повертався на батьківщину. *Дочка фабриканта, тобто багатія, закохалася в бідака .. Самотнього неповерненця* (О. Шугай); *За всю історію Сполучених Штатів на їхній території не загинув жоден радянський чи російський, кажучи за давнім звичаєм, "неповерненець"* (із журн.).

НЕПОВЕ́РНЕНКА, и, *ж., іст., розм.* Жін. до **непове́рненець.** *Світлана Аллілуєва, вирвавшись до Індії в 1966-му, стала неповерненкою, покинувши в СРСР сина й дочку* (із журн.).

НЕПОВЕ́РНЕННЯ, я, *с.* Відсутність повернення. *В разі неповернення коштовного камінця посол оголосить дводенне голодування* (Ю. Бедзик); *Не могла ж я зізнатися, що вперше відчула гіркоту втрати і неповернення* (І. Роздобудько).

◊ **То́чка непове́рнення** *див.* **то́чка.**

НЕПОВИ́ДНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **непоказни́й.** *Воно (сіно) даром що неповидне, а їстовне* [їстівне] (Сл. Б. Грінченка).

НЕПОВИ́ННИЙ, а, е. Який не має ніякої провини, непричетний до злочину і т. ін.; невинний. *Не здогадався* [Славко] *сказати матері, що він, довідавшися від Броні про ті інтимні гріхи, простив їй, бо переконався, що вона неповинна* (Л. Мартович); [Х м е л ь н и ц ь к и й:] *А хто забув з вас неповинних дітей, яких шляхтичі палили на згарищах домів наших?* (О. Корнійчук); *Як багато крові неповинних душ з народу нашого розлито по зруйнуванні різних міст в Україні* (В. Чемерис); * Образно. *Вкраїно! Мій любий краю неповинний! За що тебе Господь кара, Карає тяжко?* (Т. Шевченко); // Щирий, чистий; невинний. *Горпина полюбила його, полюбила усім своїм неповинним серцем* (Панас Мирний).

НЕПОВИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непови́нний.** *Марко присягався у своїй неповинності, оправдувався тим, що не було йому ніякої причини ворогувати на ректора* (А. Чайковський); *З усіма його доказами неповинності Григорія погоджувалась* [Надія], *але вигляд її від того не веселішав* (Л. Смілянський).

НЕПОВИ́ННО. Присл. до **непови́нний.** *Чули, чули запорожці З далекого Криму, Що конає Гетьманщина, Неповинно гине* (Т. Шевченко); [Т р о х и м:] *Батько на моїх очах зневажив людину, неповинно образив* (М. Кропивницький); [Г л о с т е р:] *О, яке безумство! Обмовлено Едгара неповинно!* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕПО́ВНИЙ, а, е. 1. Не зовсім наповнений чим-небудь. *Хома дрібулить* [дрібцює] *додому з неповним мішком за плечима* (Григорій Тютюнник); *Він поміркував і звелів вилити олію з повної і неповної бочок та подивитися, де буде більше осаду* (Ю. Винничук).

2. Не доведений до необхідної норми, межі, розміру і т. ін. *Колись це був знаменитий баритон, та ще й зараз він може заспівати для друзів у неповний голос з великим почуттям* (О. Корнійчук); *Ми працювали неповні дні* (А. Кокотюха); // Який не містить у собі повного набору, комплекту, складу чого-небудь. — *А це — волошки й сокирки. Давай я віднесу в хату-лабораторію. Там у нас ще неповна колекція бур'янів* (О. Донченко); *Минулої ночі відбулися збори Ради в неповному складі* (О. Авраменко); // Не зовсім закінчений, завершений. *Сватання налетіло, мов завірюха, а весілля вирвало її з хутора в неповних шістнадцять років* (М. Стельмах); *За неповну хвилину він створив шуму і гамору більше, ніж паровий автомобіль* (Любко Дереш).

Непо́вний мі́сяць *див.* **мі́сяць.**

△ **Непо́вне ре́чення** *див.* **ре́чення; Непо́вний про́філь** *див.* **про́філь.**

◊ **Перелива́ти з пусто́го [та] в поро́жнє (з поро́жнього в непо́вне)** *див.* **перелива́ти; Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні]** *див.* **сім.**

НЕПО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непо́вний.** *В показчиках цих неминуче повинні бути огріхи та неповність* (С. Єфремов); *З чималим запізненням веде Надька донечку свою записувати до школи, певне, таки вагалася, чи не відмовлять прийняти її дитину за неповністю літ* (О. Гончар).

НЕПО́ВНО. Присл. до **непо́вний;** не повністю, частково. *Вона була доволі висока, дуже ніжно збудована, неповно розвинена й досягала мені по рамена* (О. Кобилянська); *Раду міністрів було сформовано неповно* (В. Винниченко); *Уява* [уявлення] *про неї була неповна. Так неповно, душею, а не фізично, ми відчуваємо біль близької людини* (М. Стельмах).

НЕПОВНОГОЛО́СНИЙ, а, е, *лінгв.* Позбавлений повноголосся. *В українській мові рідко трапляються неповноголосні сполучення (лексичні старослов'янізми): влада, власність, область* (з навч. літ.).

НЕПОВНОГОЛО́ССЯ, я, *с., лінгв.* Наявність у коренях слів східнослов'янських мов звукосполучень -ра-, -ла-, -ре-, -ле-; протилежне п о в н о г о л о с с я. *Мова віршів пересипана лексико-фонетичними церковнослов'янізмами. Так, переважають слова з неповноголоссям (врата, глава, злато, древо)* (В. Русанівський).

НЕПОВНОЗНА́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Який не має окремого самостійного лексичного значення. *За наявністю чи відсутністю лексичного значення частини мови поділяють на повнозначні й неповнозначні* (з навч. літ.); *Поділ на повнозначні й неповнозначні (або службові) умовний і неприйнятний, бо не охоплює всіх слів (вигук не відносять ні до повнозначних, ні до службових), а функції кожної частини мови є однаково важливими* (з навч. літ.); *Поет* [Т. Шевченко] *активно використовує можливості неповнозначних слів, особливо сполучників* (В. Русанівський).

НЕПОВНОЗНА́ЧНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **неповнозна́чний.** *Вигук не прийнято зараховувати ні до повнозначних, ні до службових частин мови, тому акцентування на статусі неповнозначності веде до логічної хибності* (з наук. літ.).

НЕПОВНОЗУ́БИЙ, а, е. 1. Який має неповну кількість або спрощену будову зубів (у 1, 2 знач.). *Неповнозубі ссавці живляться рослинною і тваринною їжею* (з навч. літ.); *Незважаючи на широке застосування механізмів із неповнозубими колесами, вони мають низку недоліків* (з наук.-техн. літ.).

2. *у знач. ім.* **неповнозу́бі,** бих, *мн., зоол.* Ряд ссавців із зубами спрощеної будови або без зубів. *Неповнозубі мешкають у саванах і тропічних лісах Центральної й Південної Америки* (з наук.-попул. літ.); *До неповнозубих належать, наприклад, такі тварини: броненосці, лінивці, мурахоїди* (з навч. літ.).

НЕПОВНОЛІ́ТНІЙ, я, є. Який не досяг повноліття. — *Ну, Крук ще, на щастя, неповнолітній, тому і вдалося мені вирвати хлопця .. від трибуналу* (П. Козланюк); *Вони дивились услід молодому чоловікові, який ішов вулицею, обіймаючи за плечі якусь неповнолітню дівчину* (Любко Дереш); *Старостенко побурчав, побурчав, але опікунство над неповнолітнім Стьопкою оформив за усіма правилами* (Люко Дашвар); // *у знач. ім.* **неповнолі́тній,** нього, *ч.;* **неповнолі́тня,** ньої, *ж.* Той (та), хто не досяг повноліття. *Я ще деякий час сидів сам у кабінеті директора школи при виправно-трудовій колонії для неповнолітніх* (Ю. Покальчук); *Щоб неповнолітній, та ще зловлений практично на гарячому, такі коники викидав — до цього капітан точно не був готовий* (А. Кокотюха); * У порівн. *Тепер уже розгубилась Олена .. Думала, прийде Кирилівна чи зустріне десь, нагримає, як на неповнолітню* (Микита Чернявський).

НЕПОВНОЛІ́ТТЯ, я, *с.* Вік людини, що не досягла повноліття. [Т а р т а л ю к:] *Тихше, тихше, я з вами не розмовляю. У вас за неповноліттям навіть паспорта немає* (І. Кочерга); *Сашко мріяв бути дорослим, вирости якнайшвидше — і гірко катувався своїм неповноліттям* (Ю. Смолич); *Федько ображався, коли хтось навіть незумисне натякав на його неповноліття* (Є. Доломан).

НЕПОВНОПРА́ВНИЙ, а, е. Який має обмежені громадянські права. *Ті русини, що полишали нам свої письменні* [писемні] *пам'ятки з того часу, були люди вбогі, прості, неповноправні — селяни, дяки.., може, дрібні шляхтичі* (І. Франко); *Тьоті Тоні, як неповноправній громадянці, не давали лічильника, отож вона не могла платити за електроенергію, а раз не платиш — не маєш права користуватися* (П. Загребельний).

НЕПОВНОПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неповнопра́вний.** *У правових нормах Київської Русі передбачалося привілейоване становище представників панівного класу феодалів, неповноправність і безправність народних мас* (з навч. літ.).

НЕПОВНОСПРА́ВНИЙ, а, е. Який має обмежені можливості (фізичні або розумові). *Вадим не вірив, що експертиза зможе визнати Гуцала неповносправним* (В. Хрущак); // *у знач. ім.* **неповноспра́вний,** ного, *ч.;* **неповноспра́вна,** ної, *ж.* Той (та), хто має обмежені фізичні або розумові можливості. *Вилучаються люди, які потенційно загрожують владі: злочинці, неповносправні, етнічні меншини, втікачі з інших країн...* (Г. Пагутяк); *Вартість харчових продуктів на особу більш ніж удесятеро перевищувала місячну пенсію. Неповносправний та його родина потребували ще й інших товарів* (із журн.).

НЕПОВНОСПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неповноспра́вний.** *Суддя був невблаганний. Йому треба було довести Гуцалову неповносправність, тож шкодувати його він не мав наміру* (В. Хрущак).

НЕПОВНОТА́, и́, *ж.* Відсутність потрібної повноти в чому-небудь. *Неповнота почувається в їхніх стосунках, якимись прісними вони здаються Марисі...* (О. Гончар); *Відчуття неповноти, невдоволення — доказ недосконалості творення. І людина, відчувши це, повинна знайти шлях до повноти, до краси, завершення* (О. Бердник); *Болить мені моя неповнота, став на пеньок, та це не висота, пита мене щербата самота: — Хіба існує в світі порожнеча?* (П. Мовчан); — *Я вже на власному досвіді переконалась, як дошкуляє неповнота, обмеженість знань* (О. Авраменко).

НЕПОВНОЦІ́ННИЙ, а, е. Позбавлений повноцінності. *Королівська казна почала карбувати високоякісну золоту монету, яка швидко витіснила неповноцінні гроші попередньої доби* (з навч. літ.); *Він зрозумів, що ці яскраві барви будуть фальшиві й неповноцінні, коли поруч з ними не лежатимуть ті темні й страшні, які світло глушать* (С. Скляренко); *Все це говорило Дорошеві, що люди здорові і фізично сильні мучаться духовно за поранених і покалічених, не вважаючи їх, проте, неповноцінними людьми, і за це треба їх поважати* (Григорій Тютюнник); *Я зріс єдиною дитиною в сім'ї, без братів та сестер, і від того почувався неповноцінним* (О. Авраменко, В. Авраменко); // **неповноці́нний,** ного, *ч.;* **неповноці́нна,** ної, *ж.* Людина, позбавлена повноцінності. *Мені довго здавалося, що чоловік .. приходить до мене, як до неповноцінної. До повії* (М. Матіос); *На полишені землі прийшли людожери, поїли ваших чоловіків, узяли жінок .. Од людожерів ви породили неповноцінних — таких от, як Лящ* (О. Ульяненко).

НЕПОВНОЦІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неповноці́нний.** *Часто доводилося йому .. відчувати свою неповноцінність* (А. Головко); *Героями вони стали задовго до того, коли їм довелося боротися із своїм каліцтвом, зі своєю фізичною неповноцінністю* (М. Білкун); *Це якась лапа, а не рука, і він, ніби сам усвідомлюючи неповноцінність своєї долоні, довго тре її об штани, перш ніж подати гостеві* (В. Шкляр).

△ **Ко́мплекс неповноці́нності (меншова́ртості)** *див.* **ко́мплекс.**

НЕПОВНОЦІ́ННО. Присл. до **неповноці́нний.** *Евина занижена самооцінка спонукала її до пошуку чоловіків, на тлі яких вона точно не почуватиметься неповноцінно* (Н. Сняданко).

НЕПОВОРОТКИ́Й, а́, е́. Повільний, незграбний у рухах. *Вона й трохи не схожа була на селянок, часто запечених сонцем, високих, іноді дуже неповоротких дівчат* (Панас Мирний); *Величай посміхнувся, уявивши, як крутитиметься Самійло Заводій — вайлуватий і неповороткий* (О. Копиленко); *Він щосили хльоскав неповоротку білу кобилку бичем, щось при тім голосно вигукуючи* (І. Білик); *Дмитро побачив, як неповороткий зовні велетень-ведмідь зграбно рухається за ним, швидко наздоганяючи* (А. Кокотюха); // Не здатний швидко повертати, маневрувати. *Котиться, постукує собі неповороткий ридван* (Л. Старицька-Черня-

хівська); *Автомобіль почав прискорювати хід. Великий, здавалося б, неповороткий, він швидко їхав уздовж вузенького коридора* (В. Владко); *Невеличкі козацькі судна пролітали стрілами між неповороткими галерами, і ніяка гармата не здатна була взяти їх на приціл* (С. Тельнюк); *Гребці всі разом грудьми припадали до весел, допомагаючи неповороткому кораблеві долати незліченні хвилі* (В. Нестайко).

НЕПОВОРО́ТКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **неповоротки́й.** *Крез же скористався з царевої неповороткості й з несподіваною спритністю зник...* (І. Білик); *Після такого репету Федько, незважаючи на свою вайлуватість і неповороткість, вилетів із садка, мов куля з рушниці* (В. Чемерис); * Образно. *Він гнівався тепер на свою забудькуватість, на свою відсталість, на негнучкість і неповороткість своєї думки* (П. Загребельний).

НЕПОВОРО́ТНИЙ, а, е. 1. Який не повернеться, не повториться; безповоротний. *Надя залишиться назавжди такою, як була тоді, в ті далекі, неповоротні дні* (Б. Антоненко-Давидович); *Гетьманові очі враз відбили ту тривогу, .. що запеклася болем незагойних рубців на згорьованих обличчях, що спопелила не одну душу жалем неповоротної втрати найдорожчого* (Р. Іванченко); // *у знач. ім.* **неповоро́тне,** ного, *с.* Те, що не повернеться, не повториться. *Сколихнулось у ньому глибоке бажання рушити кудись за сином, наздоганяти неповоротне* (О. Довженко).

2. Який не повертається, не обертається. *Для полювання та риболовлі слугували кістяні поворотні та неповоротні гарпуни, гачки* (з навч. літ.).

НЕПОВОРОТНИ́Й, á, é, *рідко.* Те саме, що **неповоротки́й.** *Матня одрізнявся од усього товариства .. Який завтовшки, такий завбільшки; неповоротний, неохайний* (Панас Мирний); * Образно. *Навіть голос її змінив свою барву — став такий, як і вона ціла, — грубий і неповоротний* (Ірина Вільде).

НЕПОВОРО́ТНІСТЬ[1], ності, *ж.* Абстр. ім. до **неповоро́тний.** *Відчуття неповоротності руху від самого початку було властиве поетичній філософії Шевченка* (І. Дзюба).

НЕПОВОРО́ТНІСТЬ[2], ності, *ж., рідко.* Властивість за знач. **неповоротни́й;** неповороткість. *Почула Параня в собі нагло якусь охлялість, неповоротність в руках, в ногах і в цілім тілі* (Т. Бордуляк); *Годованці* [підсвинки] *немов насміхалися з безсильності та неповоротності старого, бігали собі по цілім подвір'ю* (Б. Лепкий).

НЕПОВОРО́ТНО. Присл. до **неповоро́тний** 1. *Цілий світ, неповоротно втрачений, нагадувала Куцурубову мармурова постать* (В. Барка); *Аж тепер вже все неповоротно скінчилося* (Ірина Вільде).

НЕПОВОРУ́ШНИЙ, а, е, *діал.* Нерухомий, непорушний. *Ідеш отак рано .. і купаєшся в чистім неповорушнім воздусі* [повітрі] (О. Кобилянська); *Військо його вдивлялося, як в образ, у неповорушну постать Сулеймана, що їхав на бистрім коні* (О. Назарук).

НЕПОВОРУ́ШНО, *діал.* Присл. до **неповору́шний.** *Вчителька сиділа неповорушно, неначе єгипетський кам'яний сфінкс* (І. Нечуй-Левицький); *Стояла* [Курилиха] *неповорушно в чорній сорочці* (Марко Черемшина); *Батько стояв неповорушно* (У. Самчук).

НЕПОВТОРИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **неповто́рний.** *Нащо слова? Ми діло несемо. Ніщо мистецтво і мана теорій, Бо ж нам дано знайти життя само В красі неповторимій і суворій* (О. Ольжич); *Це була якась неповторима ніч, яку потім засуджений проніс у своїй пам'яті через усе життя* (Н. Рибак); *Прощайте, вечори багряні, Річок неповторимий плин* (А. Малишко); *Козацька тверджа, давній Чигирине, уламок слави серед цих полів! Усе святе, усе неповториме, усе чекає невимовних слів...* (Л. Костенко).

НЕПОВТОРИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **неповтори́мий.** *Творчість — діяльність, що породжує щось якісно нове й характеризується неповторимістю, оригінальністю й суспільно-історичною унікальністю* (з наук. літ.).

НЕПОВТОРИ́МО. Присл. до **неповтори́мий.** *День одсіяв неповторимо, в степах розлив зорі вино* (В. Сосюра).

НЕПОВТО́РНИЙ, а, е. Який не може повторитися. *Ти* [школо] *живеш і житимеш завжди в серці як свідок моєї неповторної юності* (Ю. Збанацький); *"Вперше в житті, — думав він, — такого багато є, що ми усвідомлюємо як рідкісне, минуще, неповторне, що буває один тільки раз"* (О. Гончар); // Винятковий, надзвичайний, особливий. *Неповторна краса червневих полів хвилюванням наповнила єство, сльозою зволожила очі* (В. Бабляк); *Едмундо схожий на кожного із них. Не було в ньому чогось такого, що робить людину неповторною* (М. Руденко); *Повітря було сповнене неповторним ароматом дикої природи* (О. Авраменко).

НЕПОВТО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неповто́рний.** *В юнакову свідомість вривався зовнішній світ з його запахами, барвами, звуками, неповторністю* (Л. Дмитерко); *Всю ніч, читаючи і перечитуючи комедію, Іван Петрович дивувався дотепності автора, стильовій неповторності* (Б. Левін); *Поезія — це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі* (Л. Костенко).

НЕПОВТО́РНО. Присл. до **неповто́рний.** *Коленкур згадував Париж, різні дрібниці з минулого, що здавалися зараз неповторно дорогими* (П. Кочура); *— Ви зворушливо, неповторно читаєте* (Р. Андріяшик); *В цю мить він був неповторно красивий* (О. Ульяненко); *Життя вирує всюди, хай по-дрібному, одноманітно, але нестримно, неповторно і нескінченно* (Т. Прохасько).

НЕПОВТО́РЮВАНИЙ, а, е. Який не повторюється. *Замиготів калейдоскоп, скельця в якому спершу комбінувалися вигадливо, поки я не зрозумів, що ця універсальна дитяча забавка має всього десяток неповторюваних комбінацій* (І. Роздобудько); *Якщо для іменника визначальною, неповторюваною в інших частинах мови самостійною категорією виступає відмінок, то для дієслова такими категоріями є взаємопов'язані категорія способу і категорія часу* (з наук. літ.).

НЕПОВТО́РЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неповто́рюваний.** *Історична модель сприймання часу оцінює події минулого з погляду теперішнього й можливого майбутнього, передбачає лінійність і незворотність, неповторюваність подій* (з наук. літ.); *Розмова передбачає неповторюваність питань і відповідей* (з навч. літ.).

НЕПОВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. Те саме, що **незв'я́заний** (про всіх або багатьох, усе або багато що). *Хтозна, що можуть наробити люди, бувши непов'язані та не відчуваючи в себе коло виска дула револьвера* (М. Трублаїні); *На тлі того лагідного співу* [дзвонів] *рвалися непов'язані слова лепрозного, що пробував згадати людську мову, так давно не вживану* (Н. Королева); *Далі й далі линуть бажання, далі й далі летять непов'язані, мов дикі коні, зовсім виразні мрії* (У. Самчук).

НЕПОВ'Я́ЗАНІСТЬ, ності, *ж.* Відсутність пов'язаності, зв'язку з ким-, чим-небудь. *На початку XX ст. Е. Сепір указував на внутрішню непов'язаність мови та культури* (з наук. літ.); *Юрій Липа у "Всеукраїнській трилогії" бачить українців давнім органічним народом, не пов'язаним ані культурно, ані кровно з росіянами чи поляками. На цій непов'язаності публіцист наголошує постійно* (з наук. літ.).

НЕПОГАМО́ВАНИЙ, а, е. Якого не погамували, який не вгамувався. *Я кидаюсь по хаті, як зранений звір, і в непогамованій злобі розпихаю меблі й хочу все знищити* (М. Коцюбинський); *З білими плямами на вилицях, рясним потом на лобі, воно* [обличчя] *видавало непогамоване хвилювання* (Ю. Бедзик); *Надмір непогамованої енергії гості вихлюпують під чарівні звуки скрипки, цимбалів, бубна* (М. Андрусяк).

НЕПОГАМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **непогамо́ваний.** *Та геніальної сягає гри людська непогамованість — і к чорту летить увесь обридлий антураж* (В. Стус); *Корсаку я завдячую дуже багато чим, але саме він поселив у моїй душі тривогу, відчуття якоїсь непогамованості* (Ю. Мушкетик).

НЕПОГАМО́ВАНО. Присл. до **непогамо́ваний.** *— Я піду геть, я хочу назад додому! — вирвалося вже дико й непогамовано з його грудей* (О. Кобилянська); *Непогамовано й люто довбав він стіни, завалюючи келію глиною* (Валерій Шевчук).

НЕПОГАМО́ВНИЙ, а, е. 1. Якого не можна стримати, угамувати, заспокоїти. *До хати їх* [дітей] *запрошує* [Т. Шевченко] *й за стіл Садовить ту юрбу непогамовну* (А. Малишко); *Ось такою чіпкою та цупкою, міцною та непіддатливою видається їй і ця непогамовна Тоня Горпищенко* (О. Гончар); *Цей дивовижний чоловік, непогамовний, мов вогняна куля, вибухонебезпечний, як гримуча ртуть, .. зненацька знерухомів, втратив усю свою життєвість* (П. Загребельний); // Який не знає втоми; невтомний. *Теплуха клав особливу вагу на переклади з оригіналу, — не підозріваючи, що непогамовний автор-винахідник пересипле ними свою феєрію* (Е. Андієвська); // Дуже сильний за ступенем свого вияву. *Якась дика, непогамовна енергія керувала його рухами* (М. Коцюбинський); *В ньому прокинувся голод, дикий, непогамовний, незборимий голод, від якого темніє в очах* (П. Загребельний); *Я поважаю його за непогамовну силу волі і відсутність страху* (А. Дністровий).

2. *перен.* Який не припиняється, триває безперестанно; безперервний. *Твої слова, не вмиті потом Непогамовного труда, Пролинуть непотрібним льотом, Не залишаючи сліда* (М. Рильський); *Старовинний годинник у кутку ворушив важким маятником спроквола, ніби знехотя, але й не зупинявся, як і сам непогамовний час* (М. Циба).

НЕПОГАМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **непогамо́вний.** *Сміх не втишився, він мовби дратував сержанта своєю непокірливістю, непогамовністю, свавільністю* (П. Загребельний); *Дивний і водночас неприємний стан, бо, коли вже не відчуваєш себе, свою внутрішню непогамовність, від цього стає трохи лячно* (А. Дністровий).

НЕПОГАМО́ВНО. Присл. до **непогамо́вний.** *Він став викладати мені свої думки, як завжди імпульсивно, непослідовно й непогамовно* (П. Загребельний); *До горла непогамовно, мов блювота, підкочується з глибини невиспаного тіла бридкий, безконтрольний дрож* (О. Забужко).

НЕПОГА́НИЙ, а, е. 1. Досить добрий, хороший. *Ми прозвали її Сова, бо вона повненька, набундючена, в окулярах, .. хоч загалом непогана людина, досить добра* (Ю. Покальчук); *Побачив Марко, що хлопець здоровий, красивий і робітник непоганий, і вирішив узяти його за старшого погонича* (з казки); *Мав він непогані фізичні дані та визначні спортивні здобутки* (М. Андрусяк); *З обох боків дверей ми поставили два смолоскипи, які давали непогане освітлення* (Д. Білий).

2. Досить гарний (у 1 знач.). *Балабуха був зовсім таки непоганий з лиця, тільки трохи товстий* (І. Нечуй-Левицький); *У канцелярії молода й непогана на вроду особа .. записала його дані* (Н. Околітенко).

НЕПОГА́НО. 1. Присл. до **непога́ний** 1. *Я почуваю себе непогано, серце болить рідко* (М. Коцюбинський); *Федько вчився непогано* (О. Донченко); *— Ти, виявляється, непогано фотографуєш* (В. Чемерис); *Живе* [Артем] *непогано і матір таки не забуває — хоч зрідка, а приїздить* (А. Головко); *Затамувавши подих, розглядаємо ікону. Вона непогано збереглася* (А. Михайленко).

2. *у знач. пред.* Усе гаразд, усе загалом задовольняє; досить добре (у 3 знач.). *— Дасть Біг лучче, — буде лучче; але й тепер непогано* (І. Нечуй-Левицький); *— Мені непогано, — каже Сев, — та мене вдома чекає вже, певно, помічник, з яким я розробляю сценарії* (Ю. Яновський); *— Славута — добра душа, і тобі з Любавою у нього буде непогано...* (В. Малик).

◊ **До́бре (непога́но) підві́шений язи́к** *див.* **язи́к.**

НЕПОГАСИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **непога́сний.** *Вона десь причаїлася, зібгалась десь у клубочок, як накручена пружина, й чекала, не подаючи знаку. Чекала до останку, зберігаючи якусь непогасиму іскру...* (І. Багряний); *Про цю несвітську жорстокість довелося взнати від простих людей, що й досі оповідають про неї з почуттям непогасимого гніву* (В. Барка); *Воля українського народу .. лишається непогасимою, незламною* (О. Шугай).

НЕПОГА́СНИЙ, а, е. 1. Який не гасне, якого не можна погасити; незгасний. *Куди не глянь — квіти і квіти. Неначе то й не квіти, а живі, непогасні смолоскипи палають вогнем* (І. Цюпа); *Перед образами — непогасна лампада* (Ю. Мушкетик); *І затягає туману важка сивина Довгу дорогу додому й вогні непогасні* (П. Гірник).

2. *перен.* Який із часом не втрачає своєї сили; неослабний. *Великий гнів і непогасний пал Тобі* [воїнові] *левину навівали силу, Бо всі боролись за Отчизну милу* (М. Рильський); *Є багато любовій* [любовей], *та найдужча й найвища з усіх, непогасна, як вічність, до тебе — моя Україно* (В. Сосюра); // Якого не можна стримати, угамувати. *Погляд дружини був повний розпуки і непогасного болю* (Ю. Збанацький); *Запавши в розпач непогасний, На зятя обернувши гнів, Його він і двірських скликає: "Де, де Людмила?" — князь питає З чолом розпаленим, жахним* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна); // Який не втрачає свого значення, своєї важливості; незабутній. *Сотня вкрила себе непогасною славою в боях з окупантами* (М. Андрусяк).

НЕПОГА́СНО. Присл. до **непога́сний.** *Світить сонце ясно-ясно, Непогасно на весь край* (П. Усенко); *Незмога і вночі мені заснути Од страсті, що палає непогасно* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕПОГА́ШЕНИЙ, а, е. Який не погасили. *Першими зістрибнули автоматники з непогашеним ліхтарем* (І. Багряний); *Пов'язана чорною хустиною, бліда, з непогашеною доброю усмішкою на устах, вона виглядала на мученицю* (Р. Федорів); *Я ще не соромився своїх почуттів і не привчився чекати за них розплати від життя як за непогашену позичку* (Р. Андріяшик).

НЕПОГІ́ДДЯ, я, *с.*, **НЕ́ПОГІДЬ,** годі, *ж.* Те саме, що **непого́да.** *Від сонця свят і непогоді буднів, Щоб не змінилися безцінні фарби, В твою скарбницю я складаю скарби, Які дає мені моє полудне* (О. Теліга); *Непогіддя те зимове, Хвища та зима, Де панове, де рабове? Вже давно нема* (А. Малишко); — *Подумати лише: така непогідь, така холодна і в'їдлива плюта, а він приїхав!* (М. Сиротюк).

НЕПОГІ́ДНИЙ, НЕПОГО́ДНИЙ, а, е. 1. Хмарний, дощовий, вітряний і т. ін.; непогожий, похмурий. *Непогідного дня і хмарно́го Я із города йшов вечоро́м* (І. Франко); *Я поринула у свою власну, розлючену, зневолену душу, мов у яку непогідну бурливу ніч* (О. Кобилянська); *Увесь день дув хо́лодний вітер, ішов дрібний дощ. Ніч була темна і непогодна* (І. Волошин); *Непогідної осінньої ночі 1259 року князь Данило покинув Холм* (Р. Іваничук).

2. *перен., рідко.* Насуплений, сердитий, у поганому настрої. *З ним енієняни йшли, і переби, вояки невтомні, Й ті, хто оселі навкруг непогідної ставить Додони* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Який виражає сердитість, поганий настрій. *Повели* [чоловіки] *непогідними поглядами, ворухнувши губи в такому виразі, ніби лежачий страшенно образив тут і скривдив їх своєю присутністю* (В. Барка).

НЕ́ПОГІДЬ *див.* **непогіддя.**

НЕПОГО́ДА, и, *ж.* Погана (холодна, дощова, вітряна) погода; негода. *Неначе ворон той летячи Про непогоду людям кряче, Так я про сльози та печаль* (Т. Шевченко); *Надворі непогода, дощ, а в хаті учителя тепло й привітно* (А. Тесленко); *Поривами дув вітер, віщуючи холод та непогоду...* (Д. Ткач); *Після обіду й справді почало хмурніти: зібралось на непогоду, і скоро злива впала на Білий Хутір* (М. Малиновська); *Навколо місяця утворилось бліде, з відблиском, гало, яке віщувало непогоду* (Любко Дереш).

НЕПОГО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. У якому немає погодженості. *Організаційна межа кооперації праці визначається тим, що, з одного боку, не можна об'єднати для виконання будь-якої роботи менше двох осіб, а з другого — існує норма керованості, підвищення якої призводить до непогоджених дій і значних утрат робочого часу* (з навч. літ.).

2. Якого ніхто не погоджував із ким-, чим-небудь. *З гіркотою згадується, наприклад, як уперто допитувалися в Києві, хто сприяв "непогодженим контактам" Анатолія Солов'яненка з Метрополітен-Опера під час його перебування в Нью-Йорку* (О. Шугай).

НЕПОГО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непого́джений.** *Причину ослабленості України автор* [М. Пашковський] *бачить у непогодженості станів, власне — у розбраті* (Валерій Шевчук).

НЕПОГО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Відсутність погодженості в чому-небудь. *Письменникові при найменших нотках суму закидали песимізм і непогодження з дійсністю. Писати дозволялося тільки мажорно* (І. Жиленко).

НЕПОГО́ДНИЙ *див.* **непогі́дний.**

НЕПОГО́ЖИЙ, а, е. Хмарний, дощовий, вітряний і т. ін.; непогідний. *Тим часом настала весна, холодна та непогожа* (І. Нечуй-Левицький); *День як день, хмурий, непогожий, яких багато проминуло вже* (С. Васильченко); *Стояли літні, але непогожі дні* (С. Чорнобривець); *Ейрін здавалося, що сама природа, після цілої низки непогожих днів, вирішила привітати її з прибуттям на Мінеган* (О. Авраменко).

НЕПОГО́ЛЕНИЙ, а, е. Який не поголився або якого не поголили; неголений, небритий. *Він непоголений, на вигляд старіший, ніж на фотокарточці* (Ю. Яновський); // *у знач. ім.* **непого́лений,** ного, *ч.* Той, хто не поголився. — *Сиді-іти! — непоголений заволав не Селіді, а своєму напарникові* (А. Кокотюха); // Зарослий бородою, вусами, укритий волоссям. *Обличчя боцмана, що, мабуть, уперше за його службу на флоті було непоголене, спалахнуло вогнем* (Д. Ткач); *Лют Пугачич зустрів чужинця пришелепувато роззявленим ротом, непоголене підборіддя задерлось угору* (І. Білик).

НЕПОГРІШИ́МИЙ, а, е. Який ніколи не грішить, не помиляється, не робить помилок; непогрішний. *Я висловив свою думку тоном непогрішимого судді* (В. Еллан-Блакитний); *Головний інженер не такий уже й непогрішимий, яким він здавався йому в перші дні директорування* (Ю. Шовкопляс); *Не заведи мене, підступна доле, За ту прозору і страшну стіну, Що відділя митців непогрішимих Від грішників у творчім ремеслі* (Д. Павличко); // Правильний, безпомилковий. *Непогрішимий закон наказує мені в цю хвилину завдати шкоди ближньому, але з метою попередити ще більше лихо* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕПОГРІШИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **непогріши́мий.** *Завжди впевнена була* [Ольга] *у власній непогрішимості* (Микита Чернявський); *Вірити у мудрість і непогрішимість державця мають підлеглі. А сам він повинен проглядати сутінь лестощів оком розуму* (Ю. Мушкетик); *Формули були байдужі до всього. В них не пульсували гарячі струни пристрастей, вони обплітали .. людську думку холодним мереживом своєї непогрішимості* (П. Загребельний).

НЕПОГРІШИ́МО. Присл. до **непогріши́мий.** *Він був святий. Він жив непогрішимо. І не за гроші будував свій храм* (Л. Костенко); *Свою красу, непогрішимо світлу, Передала* [мати] *тобою в лоно світу* (Б. Олійник).

НЕПОГРІ́ШНИЙ, а, е. Те саме, що **непогріши́мий.** *Може, вона і має рацію, можливо, й справді він мусить бути .. завжди й у всьому цільним і непогрішним?* (Василь Шевчук); — *Такі, як Грідас, ніколи не помиляються, навіть якщо вони дуже помиляються. Вони ж народилися непогрішними* (В. Єшкілєв); *Молодий цар Демарат, який досі все сприймав з легковажністю людини, певної своєї непогрішної правоти, на якусь хвилю завагався* (І. Білик).

НЕПОГРІ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непогрі́шний.** — *Я був надто самовпевнений, надто переконаний у своїй правоті, у своїй непогрішності, і ця моя помилка мало не призвела до фатальних наслідків* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Була* [Ніна] *добре розвинена і могла говорити на яку завгодно тему, не претендуючи, однак, на мудрість і непогрішність свого мислення* (С. Добровольський).

НЕПОГРІ́ШНО. Присл. до **непогрі́шний.** *Церква за будь-яких обставин, навіть в умовах найжорстокішого гоніння, в усі часи непогрішно проповідувала істину* (з рел.-церк. літ.).

НЕПОДАЛЕКУ́, *розм.* 1. *присл.* Те саме, що **неподалі́к** 1. *Нарізно од піщан, неподалеку, стояли прикажчики у червоних сорочках, у широких бородах* (Панас Мирний); *Десь зовсім неподалеку, за два-три квартали, вибухнув постріл* (А. Головко); *Десь неподалеку дорогою загупотіли коні* (Б. Антоненко-Давидович); *— Якиме! — почувся чоловічий голос неподалеку* (С. Тельнюк).

2. *у знач. прийм., з род. в., у сполуч. з прийм.* від *і без нього.* Те саме, що **неподалі́к** 2. *Неподалеку себе Бойко помітив якусь чорну постать* (Гео Шкурупій); *Неподалеку від пароплава стояло якесь судно* (М. Трублаїні); *Неподалеку від Хортиці, в степу, точилися криваві січі з печенігами* (І. Шаповал).

НЕПОДАЛЕЦІ́, *присл., діал.* Неподалік. *Семен Олексійович побачив Марка, що стояв неподалеці* (Б. Грінченко).

НЕПОДАЛЕ́ЦЬ, *присл., діал.* Неподалік (у 1 знач.). *Зовсім неподалець стояв літній чоловік і дивився на річку* (Валерій Шевчук); // *у знач. прийм., з род. в., у сполуч. з прийм.* від *і без нього.* Неподалік (у 2 знач.). *Я з приємною, легкою втомою сів на лавці, неподалець брами* (А. Любченко).

НЕПОДАЛЕ́ЧКУ, *розм.* 1. *присл.* Те саме, що **неподалі́к** 1. *Блисне проміннячко вечірнє Між хвиль ясних. Хатина тут неподалечку* (П. Грабовський); *Неподалечку стояв великий корабель з трьома щоглами* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. *у знач. прийм., з род. в., у сполуч. з прийм.* від *і без нього.* Те саме, що **неподалі́к** 2. *Неподалечку від села жила собі над річкою хороша дівчинка* (Н. Забіла); *Собацюра, що вліглся неподалечку від них і жовтими вологими очима радісно блищав на Миколку, коли той говорив з Первінкою, встав і собі* (М. Вінграновський).

НЕПОДАЛІ́К, *присл.* 1. На невеликій відстані; недалеко, поблизу. *Велика бомба розірвалась неподалік* (О. Довженко); *Він примружено глянув на дівчат, що саме проходили неподалік* (П. Кочура); *По всьому ґанку літав білий пух — розпорота подушка валялася неподалік* (Д. Білий).

2. *у знач. прийм., з род. в., у сполуч. з прийм.* від *і без нього.* Уживається при позначенні предметів, осіб і т. ін., на невеликій відстані від яких щось міститься, відбувається тощо. *Соломія сиділа неподалік від Оксани* (І. Цюпа); *Вона бачила ясно й чітко все, що відбувалося на перехресті неподалік від їхнього дому* (О. Бердник); *Хутір, на якому зупинився Арнульф, лежав неподалік станції* (П. Загребельний); *Старійшина київських волохів сидів неподалік Доброчина* (І. Білик).

НЕПОДАТКО́ВИЙ, а, е. Який не має стосунку до податків; не пов'язаний зі сплатою податків. *Важливим додатковим джерелом наповнення місцевих бюджетів повинні стати й неподаткові доходи, зокрема від довгострокової оренди муніципальної землі* (з наук. літ.); *Доходи бюджету формуються за рахунок усіх податкових, неподаткових та інших надходжень, які здійснюються на безповоротній основі, включаючи трансферти, дарунки, гранти* (з навч. літ.).

НЕПОДА́ТЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **непідда́тливий.** *— Дурненька, — ніби лаяла опісля бабуня, розчісуючи довге, неподатливе її волосся* (О. Кобилянська); *Ось уже близько двох місяців тіпає його ця виснажлива, неподатлива хвороба* (С. Добровольський); *Андрієві довелося самому, обламуючи нігтик, поспішаючи, зривати з металевої скоби неподатливу защіпку* (П. Загребельний); *Вона була горда та неподатлива, ніякої ганьби, ніякого згірдного слова не могла стерпіти!..* (І. Франко); *Демчук, людина неподатлива, завзята, почав лаяти втікачів* (Г. Хоткевич); *Гаркуша незабаром повертався знову, люто умовляючи неподатливих отаманів* (О. Гончар).

НЕПОДА́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **неподатливий;** непіддатливість. *Все важче боротись із відкладами смальцю, млявістю м'язів, неподатливістю суглобів, ранковою запухлістю* (Ю. Іздрик); *Хівря, .. вибита з рівноваги хлоп'ячою неподатливістю, дивилася тепер на міліціонера колючими очима й милості не чекала* (Микита Чернявський).

НЕПОДА́ТНИЙ, а, е, *діал.* Неподатливий. *Густе неподатне волосся спадало їй дрібними кучерями на чоло, а коротка груба коса теліпалась при скорих рухах* (О. Кобилянська); *Паничем Славком цікавилася вона дуже .. Хіба ж він такий неподатний?! І намагалась пізнати його ближче, звідатися про його тайни* (Л. Мартович).

НЕПОДАТНИ́Й, а́, е́, *іст.* У царській Росії — звільнений від сплати податі; неоподатковуваний. *Дворяни зберегли свої привілеї, вони залишалися неподатним станом* (з навч. літ.).

НЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Який не має подібності до кого-, чого-небудь; несхожий на когось, щось. *Всі* [звірі] *були дуже раді, що мають такого мудрого, могутнього і ласкавого царя* [лиса Микиту], *а надто так неподібного до всіх інших звірів* (І. Франко); *Помітили вони один одного не відразу й, навіть побачивши, не зразу кинулись назустріч, таким неподібним було все на ту давно минулу дійсність* (О. Довженко); *Нема нічого вищого на світі, Як мудра єдність неподібних душ* (Д. Павличко).

НЕПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неподібний.** *Тітка аніскілечки не подобала на матір .. Обидві — світлорусі, але тітка про зачіску дбала мало, як і про одежу, — можливо, саме це й створювало їхню неподібність* (Валерій Шевчук); *Всі згадані тут речі попри позірну неподібність мають одну спільну рису: вони свідчать про наближення людини до табуйованих сфер пізнання* (Ю. Іздрик).

НЕПОДІ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Якого не поділили на частини. *І земля неподілена, хліб неподілений, небо неподілене, пісня, дарована для чотирьох, і ділити не треба* (В. Стус); *Кинулися* [люди] *тягнути неподілене й поділене майно в свої кишені* (Ю. Бедзик).

2. *перен.* Який не зустрів співчуття, підтримки, схвалення. *Ось так стрівся Анрі-Жак із дужим почуттям і поніс його з собою неподіленим, розуміючи, як йому повинні всі заздрити* (Ю. Яновський); // Без взаємності (про кохання). *— Грицю! — кличе її щире, тепле серце і рветься чистою неподіленою любов'ю* (О. Кобилянська); *На які тільки найбезглуздіші, найдурніші вчинки не штовхає людину почуття неподіленого кохання!* (М. Дашкієв).

НЕПОДІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не ділиться, не розпадається на частини. *Це ж вони* [греки] *назвали найдрібнішу часточку речовини "атомос", тобто неподільний, вважаючи її остаточно неподільною* (Н. Рибак); // Який не підлягає поділу, перебуває в спільному володінні, користуванні і т. ін. *У кожного своя мова — рідна, колискова; та у всіх Вітчизна спільна, вічна, неподільна* (М. Терещенко).

2. Який є нерозривно пов'язаним єдиним цілим. — *Так, мова і пісня неподільні. З ними народ, як ті троянці, вирушив у мандрівку століть...* (І. Пільгук); — *Мені потрібні гроші, бо мені потрібна влада. Влада й гроші — неподільні* (М. Білкун); *Туман і плавні — це щось одне неподільне, з плавнів тумани народжуються* (Ю. Мушкетик).

3. Який повністю охоплює що-небудь, володіє чимсь; повний, єдиний. *За певну кількість років я звільнюся від боргів і стану неподільним паном цього, закріпленого за мною законом Божим і людським, місця* (У. Самчук); *Ібрагім у безмежній своїй зарозумілості і знахабнінні вважав себе неподільним володарем султанового серця* (П. Загребельний).

△ **Неподільний фонд** *див.* **фонд.**

НЕПОДІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неподільний.** — *Греки помилилися, назвавши найдрібнішу частку речовини .. атом, маючи на увазі його неподільність* (Н. Рибак); *Гетьман хоче виторгувати якнайбільше, хоче пристати до нових союзників за ціну самостійності й неподільності України...* (Б. Лепкий); — *Для тебе куди важливіша неподільність твоєї влади, ніж єдність країни* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПОДІ́ЛЬНО. Присл. до **неподільний.** *Білик і Мирний неподільно поєднані в нашому письменстві* (С. Єфремов); *Кінь і влитий у нього вершник — то в них неподільно, то вже не римлянин, а кентавр* (О. Гончар); *За Уляною Милорадович отримав село Бутівку на Чернігівщині, порядкувала там неподільно сама полковничиха* (Ю. Мушкетик); *Єдине бажання збаламученого неспокоєм серця — неподільно володіти тим, кого любиш* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю).

НЕПОДІ́ЛЬЧИВИЙ, а, е, *розм.* Який не любить ділитися чим-небудь з іншими. [М о й с і й:] *Батько такий, що й не підступай: сердитий та неподільчивий* (І. Карпенко-Карий); *Вона не ходила до сусідів, була неподільчивою, хитрою і мстивою* (Григорій Тютюнник); — *Таке скупе росте... І в кого воно вдалося, таке неподільчиве? Наче серед нас таких нема...* (Г. Тарасюк).

НЕПОДО́БА, *пред., розм.* Непристойно, негоже, не годиться. *Неподоба зірці до місяця та зіходити, Неподоба дівці до козака та виходити* (М. Старицький); [М а т и:] *Та дівці мандрувати неначе неподоба* (Леся Українка); — *Слова такі, коротенькими бувши, більше личать жінкам, аніж мужчинам, бо неподоба їм просторікувати довго* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕПОДО́БНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає певним обставинам, виходить за норми прийнятої моралі, не підходить до певного випадку. *Він, бідний сирота, козарлюга запеклий, там між панством тим пишним, тільки в якійсь химерній неподобній одежі...* (М. Старицький); *В штабі французького гарнізону зразу ж переполошились. Адже мав місце неподобний акт громадської непокори* (Ю. Смолич); — *Хто такий? Чому входиш до храму в неподобному вигляді?* (О. Бердник); // Позбавлений здорового розуму; безглуздий, нерозумний. *Коли люди дуже роз'їздяться, то з листами завжди виходять неподобні річі* [речі] (Леся Українка); // *у знач. ім.* **неподо́бне,** ного, *с.* Щось позбавлене здорового глузду. [Н а р т а л:] *Пожар пустив би в Римі!..* [Л ю ц і й:] *Ти плещеш неподобне. Се неправда. Ти б не одважилась на таке ніколи* (Леся Українка); — *Язик мій неподобне говорив, і все це через голод важкий* (Валерій Шевчук).

2. Який діє всупереч моральним нормам. *Наврочили неподобні люди: схопили діда німці* (Ю. Яновський); // Непристойний, безсоромний. *Досадно дівчині, що до неї приступає шайтан і нашіптує неподобні думки* (М. Коцюбинський); *Була вже скарга на малечу, яка минулого разу пальцями розмалювала "Москвича", понаписувала на ньому шовковицею різні неподобні слова...* (О. Гончар); *Леся сама не раз чула, як Федоська взивала чоловіка неподобними словами* (М. Олійник).

НЕПОДО́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неподо́бний.** *Поняття неподобності й непристойності є мінливими, залежними від певної епохи та стану розвитку суспільства. Вони визначають цензуру й рівень табуйованості в суспільстві* (з наук. літ.).

НЕПОДО́БНО. Присл. до **неподо́бний.** [М а р ц і я:] *І що за дикий звичай — виявляти так неподобно тугу?* (Леся Українка); — *Мій приятель з голоду тяжкого неподобно заговорив до тебе. Він уже щиро кається* (Валерій Шевчук); — *Ті, хто Бога не хотів знати та його науку, й чинили неподобно та небогоугодно* (В. Лис).

НЕПОДО́БСТВО, а, *с.* Порушення встановлених правил, норм поведінки, порядку. *Треба Гната прикрутити так, щоб він визнав свої помилки і припинив чинити неподобства!* (Григорій Тютюнник); — *Нині панує лжа та напівправда. Всі бачать це і миряться з цим неподобством, ба навіть вірять, що так і треба, що світ інакше завалився б* (Василь Шевчук); *В кишені Ладимка лежала заява про неподобства у заводській їдальні* (М. Руденко); // *у знач. пред.* Не годиться так робити; не має так бути. — *Ось полюбуйся роботою наших ремонтників, — майже з порога заговорив він. — Це ж просто неподобство, та й годі* (О. Гуреїв); — *Якого дідька ми маємо робити пересадку? Ми сіли, заплатили за проїзд... Це неподобство!* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПОДО́ВЗІ, *присл., діал.* Невдовзі; незабаром. *Неподовзі надійшов і Василь і став позаду криласу* (І. Франко).

НЕПОДО́ЛАНИЙ, а, е. Якого не подолали. *Я, неподоланий, загляну смерті в очі* (М. Бажан); *Несвіжий з безсоння зір чіпко стереже далечінь. Менше й менше стає неподоланих миль* (О. Гончар); *Опойняла* [оповила] *тебе сувора хвища у силі неподоланій своїй* (В. Стус).

НЕПОДО́ЛАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неподо́ланий.** *Відчуття перешкоди, її неподоланості зумовлює відповідний емоційний темпоритм поезії Ю. Липи "Пануй"* (з наук. літ.).

НЕПОДОЛА́ННИЙ, а, е. Якого не можна подолати, перемогти, знищити; непереможний, нездоланний. *Стебла* [рослин] *витикалися з землі назустріч сонцю, випростувались, множились, обіймалися й сплітались в таємничому неподоланному русі росту* (О. Довженко); *Радіозв'язок з експедицією також надовго обривався через неподоланні космічні перешкоди* (В. Владко); *Його вабило сюди з неподоланною силою* (О. Авраменко); *Мене огорнув страх, бо кам'яна гора здалася посеред ночі неподоланною* (М. Андрусяк).

НЕПОДОЛА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неподола́нний.** — *Я чув і раніше про неподоланність цього народу, а тут я ще більше переконався у цьому* (В. Чемерис).

НЕПОДОЛА́ННО. Присл. до **неподола́нний.** *От, коли неподоланно облягли* [вороги] *з усіх сторін, На коні я в море плигнув, пересікши хвилі вплин* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕПОЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Позбавлений поетичності; буденний, прозаїчний. *В редакцію не прийняли як непотріб і вернули авторові його непоетичні й навіть безглузді утвори* (І. Нечуй-Левицький); *Кость уже стояв на порозі навстіж розчинених дверей і, о Боже! який непоетичний, який нещасний вигляд мав він у цю хвилину!* (Л. Яновська); *Зовсім несправедливо дали цьому містечку таке непоетичне прізвище — Свиняча Гребля* (С. Васильченко); *Ми тоді їхали ловити в'язів — славна риба родини коропових — на річці з таким непоетичним йменням — Берека* (В. Чемерис).

НЕПОЕТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непоети́чний.** *Читав "Івана Підкову" з зацікавленням для того лишень, щоб слідити, до якого ступеня непоетичності і нелогічності зможе тут автор дійти* (І. Франко).

НЕПОЕТИ́ЧНО. Присл. до **непоети́чний.** *Рузя, дуже полохлива зроду, непоетично стрибнула з каміння* (І. Нечуй-Левицький); *Він тихенько постукав, один раз, і Перчик — так непоетично звався мій Месник — доповів: "Містер Гарджері!"* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса).

НЕПОЄ́ДНУВАНИЙ, а, е. Який не можна поєднати із чим-небудь. *Якимось дивним чином поєднувалися в ньому такі, здавалося б, непоєднувані риси характеру, як запальність, різкість, гнів, твердість, із добротою, розсудливістю, чуйністю, душевністю...* (М. Андрусяк).

Поє́днувати / поєдна́ти непоє́днуване *див.* **поє́днувати.**

НЕПОЄ́ДНУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоє́днуваний.** *У науковому та офіційно-діловому стилях антоніми використовують для чіткого розрізнення понять, точного висловлення думки, для підкреслення непоєднуваності описуваних реалій* (з навч. літ.).

НЕПО́ЄНИЙ, а, е. Якого не поїли або який не напився води (про тварин). — *Правильно крили в районі, Що в мене бувають непоєні коні!..* (С. Олійник); *Натужно ревуть непоєні воли, розморено плентаючись понад залізницею в хвості колони* (О. Гончар); *Ревла худоба, .. негодована й непоєна, бо людям було зараз не до худоби* (І. Білик).

НЕПОЖИ́ВНИЙ, а, е. Який містить мало поживних речовин. *Його цікавило, скільки день вони виживуть на такій непоживній і шкідливій страві, як трава й коріння* (М. Йогансен); *Діти нидіють від сидні та поганих непоживних харчів* (У. Самчук).

НЕПОЗБУ́ТНІЙ, я, є. Якого важко позбутися. *В непозбутньому горі плакала жінка під хатою* (О. Довженко); *На його* [казаха] *виснаженому обличчі лежала печать непозбутньої журби* (С. Журахович); *Ніхто нам не компенсує відмерлих зон України і вже непозбутнього страждання втрати Малих Батьківщин* (Л. Костенко).

НЕПОЗИЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який не залежить від позиції (у 2 знач.). *Періодичний і непозиційний характер болю в пацієнтки, а також відсутність шуму тертя перикарда під час аускультації серця роблять діагноз гострого перикардиту малоймовірним* (з навч. літ.).

△ **Непозиці́йна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

НЕПОІНФОРМО́ВАНИЙ, а, е. Який не має потрібної інформації, відомостей про що-небудь. *Громадяни Федерації так і залишаються непоінформованими про те, що, наприклад, один з міністрів покриває злочинців* (О. Авраменко); *Неосвічену, непоінформовану людину обдурити набагато легше* (із журн.).

НЕПОІНФОРМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непоінформо́ваний.** — *Учора трапилось таке непорозуміння, таке непорозуміння. А все це, знаєте, моя непоінформованість* (П. Колесник); — *Трохи ніяковію за свою непоінформованість... Але комбату відомо, що я не така висока шишка, аби мати безпосередні стосунки з начштабу бригади* (Є. Доломан); — *Через непоінформованість я вскочив у невеличку халепу* (О. Авраменко).

НЕПОКАЗНИ́Й, а́, е́. 1. Який нічим не вирізняється серед інших, непримітний. — *А що вона на вид непоказна — на те не дивіться: вам треба робітниці — а вона у нас звикла усе робити* (Панас Мирний); *Вона .. любить свій край, любить природу, своє непоказне, не пишне, але рідне місто* (О. Шугай); // Який не приваблює своїми зовнішніми рисами; непривабливий. *Хатчина маленька, непоказна, виглядала між другими хатами, як би* [ніби] *хто пустив між громаду гарних птахів маленьку, кострубату курочку* (В. Стефаник); *Збоку біля Черненка вигулькнув невисокий, непоказний, чимось схожий на мишу Юра Балабан* (А. Кокотюха); *Йорверт був приємно здивований увагою з боку такої блискучої красуні, бо сам мав непоказну зовнішність* (О. Авраменко); *Ілія би теж скинув футболку, та соромився худого непоказного тіла* (Люко Дашвар).

2. *перен.* Який не заслуговує схвалення, позитивної оцінки; незавидний. *Життя його — черстве, непоказне, немов якась страшна покута* (П. Колесник).

НЕПОКА́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непоказни́й.** *Я ніколи б не міг повірити, що в тих феєричних обрисах далеких хат може жити Семен Пальоха з усією його реалістичною непоказністю* (Б. Антоненко-Давидович); *Багата на барви природа хоч трохи скрашувала сірість і непоказність тутешнього буття* (В. Хрущак).

НЕПОКА́ЗНО. Присл. до **непоказни́й.** *Книги XIX ст. поділялися на дві категорії: розкішні (для заможних покупців) і дешеві, непоказно оформлені (для широких мас)* (з наук. літ.); *Живе вона тьмяно й непоказно, зате дотримуючись усіх принципів моралі й правил життя, які сама собі написала* (С. Талан).

НЕПОКАЗО́ВИЙ, а, е. 1. Який не дає правильного уявлення про що-небудь; нехарактерний, нетиповий. *Оцінити зниження обсягу продажів страховики поки не можуть, оскільки дані за січень вважають непоказовими* (з газ.).

2. Не розрахований тільки на зовнішній ефект; не вдаваний, щирий. *На крутих поворотах історії українське вчительство демонструвало свою громадянську позицію, непоказовий патріотизм, розуміння викликів часу* (з наук. літ.).

НЕПОКАЗО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **непоказо́вий.** *Потребує вирішення проблема непоказовості наявних методів рейтингування та розроблених на їх основі методик* (з наук. літ.); — *Стараюся, щоб ніхто про мене не сказав, що я задерла носа. Скромність і непоказовість — це дуже важливо* (з газ.).

НЕПОКАЗО́ВО. Присл. до **непоказо́вий.** *Вирішальним виховним засобом є слово і приклад викладача, його інтелігентність, солідність і впевненість, уміння непоказово зацікавити студентів змістом навчального матеріалу* (з наук. літ.); *Дитячу душу не обдуриш, вона одразу відчуває найменшу фальш, як і непоказово тепле ставлення до себе* (з газ.).

НЕПОКА́РАНИЙ, а, е. Якого не покарали. *Значить, мовчання непокараних злочинців було ще однією спробою замилити всім очі?* (Ю. Шовкопляс); *Дуже прикро, аж злість на себе закипає, що оті вбивці, злодії, грабіжники, які засіли в управі, лишаються непокараними* (Є. Доломан); *Князь не може лишити цього головництва непокараним* (Д. Міщенко).

НЕПОКА́РАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непока́раний.** *Непокараність і вседозволеність породжують більший реваншизм, примножують силу агресора, породжуючи нові виклики світовій безпеці* (з наук. літ.); *Твір Р. Самбука "Тайна вечеря" є свідченням торжества зла, його непокараності* (з наук. літ.).

НЕПОКВА́ПЛИВИЙ, а, е. Який не квапиться, не намагається якнайшвидше зробити щось, виконати якусь роботу, дію; неспішний, некваппливий. *Софрон — завжди спокійний, врівноважений та непоквапливий, що й не ходив, а величаво цибав, — на цей раз біг, наче якийсь шустрий хлопчик* (Ю. Смолич); // Власт. тому, хто не квапиться. *У всій його постаті, в непоквапливих рухах не було нічого войовничого* (А. Шиян); // Який відбувається, минає і т. ін. упродовж досить тривалого часу; повільний. *До програми включають музичні твори, які найбільше подобаються школярам. Саме тому добір репертуару — це процес творчий, тривалий і непоквапливий* (з наук. літ.).

НЕПОКВА́ПЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **непоква́пливий.** *Їхали* [Терешко і Медже] *назад тихо, наче подих смерті вимагає спокійної і урочистої непоквапливості* (З. Тулуб); *Леська, недовго думаючи, спакувала валізочку і, благословляючи розважливість та непоквапливість нашої міліції, випурхнула з будинку* (Ю. Винничук); *Науки люблять тишу й непоквапливість* (М. Дочинець).

НЕПОКВА́ПЛИВО. Присл. до **непоква́пливий;** неспішно, поволі. *Місіс Ліліан пішла вперед. Вона кивнула двом чабанам з погнутими шаблями — і вони непоквапливо стали обабіч неї, поклавши свої шаблюки на плечі* (Ю. Смолич); *Я тепер дістав можливість непоквапливо роздивитися обидва альбоми* (Ю. Винничук); *Люд після праці непоквапливо заповнював бари, кафе та ресторани* (О. Ірванець).

НЕПОКВА́ПНИЙ, а, е. Те саме, що **непоква́пливий.** *До Шполи шлях неблизький. Хода кобили непоквапна. Часу достатньо, щоб подрімать, подумати й послухати діброву й поле...* (Василь Шевчук); *Сани скриплять і погойдуються, коні весело трюхикають, візник веде з мамою непоквапну розмову* (А. Дімаров); *"Квітчастий луг і дощик золотий", і світу яв у кожній краплі, в її триванні непоквапнім нема метафізичної мети* (І. Калинець).

НЕПОКВА́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непоква́пний.** *Він наче демонстрував оту свою непоквапність: самовпевненість людини з пов'язкою, та ще й озброєної, яка відчувала себе володарем над життям* (А. Дімаров).

НЕПОКВА́ПНО. Присл. до **непоква́пний.** — *Писати палички, думаєте, не подія в житті? Непоквапно, рівно теж уміти треба* (К. Гордієнко); *Чорна вервечка похмурих гостей непоквапно піднімалася вгору* (Ю. Винничук); *Йшли вони непоквапно, майже гуляючи* (О. Ірванець); *Дзиґарі на першому поверсі у вестибюлі непоквапно відбили вісім ударів* (Ю. Смолич).

НЕПО́КВАПОМ, *присл., розм.* Те саме, що **непоква́пно.** *Хоменко дістав кухоль, налив* [молока], *став непоквапом пити* (А. Дімаров); *Непоквапом розмовляли* [люди] *про те, про се* (А. Михайленко).

НЕПОКІ́Й, ко́ю, *ч.* Те саме, що **неспо́кій.** *З боязню й непокоєм у серці слідкувала мати за кожним словом і рухом сина* (Н. Кобринська); *З душею, повною переживань і непокою, ходив Цзі по шляху, збираючи паливо* (Олесь Досвітній); *Вона не гнівалась і не раділа, а дивувалась із чудного стану дивного безвілля і тоскного непокою, який впав на неї так нагло і ніяк не зникав* (М. Дашкієв).

НЕПОКІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **неспокі́йний.** *Він такий блідий, такий непокійний вийшов тоді з хати й напрямився прямо з двору* (Панас Мирний); *В очах* [Тетяни] *заяскрилася непокійна давня туга, горда, палюча тоска* (С. Васильченко); *Фріда таки, здається, справді нездужає: вигляд якийсь розгублений, блідий, очі широченні, непокійні* (В. Винниченко).

НЕПОКІ́ЙНО. Присл. до **непокі́йний.** *Христя слухає таємну розмову подруги — і серце її непокійно б'ється* (Панас Мирний); *Маленькі, паршиві, як дві білі воші, оченята злісно й непокійно ворушились* (В. Винниченко); // *у знач. пред.* Тривожно, неспокійно. — *Я бачив, що у тебе непокійно на душі і тільки тому затримався довше* (Г. Колісник).

НЕПОКІ́РЛИВИЙ, а, е. 1. Схильний до непослуху, непокори; непокірний. — *Я, мамо, примітила, що Герман трохи непокірливий і навіть палкий, сердитий* (І. Нечуй-Левицький); *Зовні він лишався спокійним, як завжди, але кров непокірливих предків била йому в груди і штовхала на вчинки буйні і страшні* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **непокі́рливий,** вого, *ч.;* **непокі́рлива,** вої, *ж.* Той (та), хто не кориться кому-небудь. *Конфедерати силою примушували православних приймати унію, мордуючи й караючи непокірливих* (А. Кащенко); *Ватажок і решта мавп недовго переслідували його. Чи то вирішили, що достатньо провчили непокірливого, чи то не наважились відриватись від знайомих місць* (І. Росоховатський); *Не побачить* [Генріх] *своєї повнолітньої жони, не скреготатиме зубами, нахваляючись і похваляючись, що по викінченні непокірливій шістнадцяти літ припровадить її, як мисливського пса, до свого замку* (П. Загребельний); // Власт. такій людині. *Вона отруїла його життя, розлучивши з милою, вона отруїла його цілий вік непокірливою вдачею* (М. Коцюбинський).

2. *перен.* Те саме, що **непокі́рний** 2. — *Соломіє... Остапе... сюди... до мене! — кликав він пошепки, і сопів, і кректав, і крутив головою, вовтузячись із непокірливим клунком* (М. Коцюбинський); *Сагайдак вряди-годи підіймав голову з опуклим високим чолом, відкидаючи назад довге русяве волосся непокірливої зачіски* (С. Добровольський); *Її непокірливі світло-руді пасма вперто не бажали вкладатися в акуратну зачіску, а всі спроби заплітати їх у коси неодмінно зазнавали фіаско* (О. Авраменко).

НЕПОКІ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непокі́рливий.** *Король не любив польських магнатів за їх пиху, сваволю та непокірливість* (І. Нечуй-Левицький); *Швидко з безвідрадного та сумного чуття вродилося грізне завзяття, мимовільна дружність і непокірливість своїм кривдникам* (І. Франко); *Вона видалася мені сильною натурою. В ній приваблювала непокірливість, як у шекспірівській Катаріні* (П. Загребельний).

НЕПОКІ́РЛИВО. Присл. до **непокі́рливий.** *Часто хотілося мені підійти до брата, обійняти його худенькі плечі, перелити в нього бодай частку своєї сили, назбираної в мені не завдяки чиїмсь там високим велінням, .. а всупереч їм, завжди всупереч, уперто, непокірливо, бунтівливо* (П. Загребельний); *Рудувате волосся непокірливо пнеться, вуси стирчать* (М. Коцюбинський).

НЕПОКІ́РНИЙ, а, е. 1. Який не хоче коритися, бути підвладним кому-небудь; неслухняний. *Пан продав непокірного кріпака другому* [панові] *у село* (Панас Мирний); *Непокірне пташеня навіть води в неволі пити не захотіло* (Б. Антоненко-Давидович); *— З кожним днем збільшується кількість непокірних гуцулів. Від повинностей відмовляються, податків не сплачують* (І. Пільгук); // *у знач. ім.* **непокі́рний,** ного, *ч.;* **непокі́рна,** ної, *ж.* Той (та), хто не кориться кому-небудь. *Окупанти почали розстрілювати непокірних, а заодно палити їхні хати* (Д. Бедзик); *Мати захлинулася новою хвилею гніву і тому не могла звести голосу, щоб ще раз пробрати непокірну...* (В. Речмедін); *Батюшка поскаржився на непокірного і його приятеля до Київської духовної консисторії* (Ю. Хорунжий); // Власт. такій людині. *Непокірна вдача* [Тараса], *ненаситне прагнення знань .. викликали в тупих п'яниць-дяків сліпу неприязнь* (П. Колесник); *Орися знала непокірний і дещо грубуватий характер свого милого* (Григорій Тютюнник); // Який виражає непослух, непокору. *Ви поховані в землянках, звідки навіть Не чутно брязкоту кайданів, ні стогнання, Ні непокірних слів* (Леся Українка); *Очі її світилися в темряві сухим непокірним блиском* (В. Малик).

2. *перен.* Який не піддається або погано піддається якій-небудь дії, впливові (перев. про волосся); непіддатливий. *Коло вух і на шиї* [молодички] *вилося, вибившись з-під очіпка, непокірне русяве волосся* (Б. Грінченко); *Жорсткий міцний чуб стирчав Валентинові на голові непокірним гребенем* (О. Гончар); *Прибрала* [Інна] *з очей непокірне пасмо білявого волосся і лише тоді заговорила* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПОКІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непокі́рний.** [Х у с а:] *А знаєш ти, що я тобі закон? Що я тебе скарати смертю можу за непокірність?* (Леся Українка); *Я люблю тебе, Львове, без тями .. За столітню твою непокірність* (Д. Павличко); *Він надто добре знає її норовливий характер, її владність і непокірність, які будь-коли можуть виявитися* (В. Лис).

НЕПОКІ́РНО. Присл. до **непокі́рний.** *Крутнула* [Соня] *непокірно головою, блиснули очі, блиснули на них сльози, схопилась і, прикусивши губи, пошуміла городиною* (С. Васильченко); *Кожний раз йому спадав непокірно чуб на очі, і хлопець зводився і закидав його рукою назад* (Т. Осьмачка); *Над спокійним чолом непокірно настовбурчувались милі кучерики* (П. Колесник); *Йому подобається дивитися на її чорне густе-прегусте волосся, що непокірно прискає кучериками в усі боки* (В. Малик).

НЕПОКЛИ́КАНИЙ, а, е. 1. Якого не покликали кудись, до чогось; некликаний, непроханий. *Раз прикликав його гетьман у свою канцелярію, в котру невільно було входити нікому непокликаному* (А. Чайковський); *Лягала на дорогах многотрудних Дочасна непокликана зима* (М. Рильський).

2. *рідко.* Який не має до чогось покликання. *Раптом хтось, хто по закону не має навіть права навчати, непокликаний, небажаний топче традицію кількох поколінь .. і намагається цю школу зробити чужою, ненависною...* (Ірина Вільде); *Неприпустимими є в методиці аналізи* [аналізу] *вартості письменника чи його творів, навіть коли до тої аналізи беруться люди непокликані і некомпетентні, — допускатися фальшування, викривлювання чи спотворювання правди* (О. Шугай).

НЕПОКО́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **непоко́їти** і стан за знач. **непоко́їтися.** *Горобенко безнастанно затягувався цигаркою, а непокоєння в грудях росло, підпирало під саме горло* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона наближається до намету, ще несучи в грудях нерозхлюпане почуття повноти і непокоєння* (О. Бердник).

НЕПОКО́ЇТИ, о́ю, о́їш, *недок., кого, що.* 1. Порушувати чий-небудь спокій; завдавати турботи, клопоту; турбувати. *Човник повернувся трохи боком, але Гапка не хотіла непокоїти діда і вже не обзивалася* (Л. Яновська); *Мирослава вбігла в кімнату і припала до колін княгині. — Прости, милостива, прости, що в таку страшну хвилину непокою тебе* (Юліан Опільський); *Наглядачі мають право обшукати двір ферми, але ж ніхто з них не наважиться непокоїти віце-президента* (М. Руденко); * Образно. *Вітерець з берега непокоїв море* (О. Донченко).

2. Викликати хвилювання, тривогу, побоювання; спричиняти неспокій, занепокоєння; хвилювати. *Гостей все більше та більше прибува, а князя як нема, так нема. Се почало непокоїти навіть і пані Турковську* (Леся Українка); *Тривожне почуття зростало в серцях батьків, непокоїло їх день у день.., коли вони думали про старшого сина* (О. Полторацький); *Тарас не буде хитрувати, і все ж непокоїла думка: а раптом захворів, простудився, лежить у гарячці* (Б. Левін).

3. Завдавати фізичного болю; дошкуляти. *Ліда заплющила очі і тихо застогнала, її знов непокоїв біль* (М. Трублаїні); *Найбільш непокоїли* [Дмитра] *ноги — не міг стати* (М. Стельмах); *Від тієї ночі носить Рубанюк у тілі кулю, яка часто непокоїть* (І. Цюпа).

НЕПОКО́ЇТИСЯ, о́юся, о́їшся, *недок.* Відчувати хвилювання, тривогу, побоювання; хвилюватися. *Бабуся непокоїлася, бо вже давно не бачила внуків від доньки* (О. Маковей); *В душі Оксен непокоївся: весна видалася засушливою* (Григорій Тютюнник); *Омелько попередив хлопчика, щоб той стерігся і добре приглядав за конем. Бо сьогодні кінь може непокоїтись від його, Омелькової, присутності* (Ю. Логвин); *Вона непокоїться, очі помітно гаснуть, ніби втрачають відвертість, а плечі обвисають* (А. Дністровий); * Образно. *Глухо зітхали хвилі, білі чайки непокоїлись над озером* (О. Гончар).

НЕПОКО́РА, и, *ж.* Небажання або відмова підкорятися кому-небудь, слухатися когось; непідкорення. *Від неї пахло духами і жіночою звабою, віяло гордістю і непокорою* (Григорій Тютюнник); *Вічний дух непокори проти гнобителів жив у серцях знедолених* (І. Цюпа); *Дух волі, непокори вирує в ньому такий живий, що навіть вмерти не хоче Данило від примусу, від наруги, має сам собі вибрати кінець — тільки в герці* (Ю. Покальчук); *Люди ходили з гордо піднесеними головами й розправленими плечима. При світлі ватр на їхніх обличчях прочитувалися відвага й непокора* (М. Андрусяк).

НЕПОКРИ́ТИЙ, а, е. 1. Нічим не застелений, не накритий. *За непокритими, похололими за ніч столами .. сиділи люди* (М. Стельмах); *Тумаяуа схилився над непокритим столом і провів пальцем по дощці. — В цьому домі давно не було людей, — сказав він* (Ю. Бедзик).

2. Який не має покрівлі, накриття. *Кругом тих палаців — непокриті халупи, обідраний, голодний і холодний люд* (О. Стороженко); *Вийшов* [Левко] *на подвір'я до коней, що стояли в свіжозведеній, ще непокритій стаєнці* (М. Стельмах).

3. Без головного убору. *Долі, в тіні руїни, сиділа жінка в жалобі, з чорним непокритим волоссям* (М. Коцюбинський); *Дід ішов з непокритою головою* (О. Донченко); *На кручі з'явився хлопець верхи на коні, з вигорілим від сонця білим непокритим чубом* (Л. Юхвід); *Сонце немилосердно пекло непокриті голови дітей* (К. Гриб).

4. Який не має на собі одягу або якогось іншого покриття. *Падає* [світло] *дівчатам на біляві простоволосі голови, на худі непокриті плечі* (Леся Українка); *Рубались предки в давнину з непокритими грудьми* (О. Довженко).

5. *екон., фін.* Якого не покрили (у 6 знач.); несплачений, невідшкодований. *До моменту встановлення факту неплатоспроможності товариства та до визначення розміру непокритих боргів учасники до відповідальності не притягаються* (з наук. літ.).

НЕПОЛА́ДКА *див.* **непола́дки.**

НЕПОЛА́ДКИ, док, *мн. (одн.* **непола́дка,** и, *ж.).* Недоліки, несправності, розлади в чому-небудь. *"Зевс" мусив імітувати неполадки в роботі електроніки і попросити допомоги в орбітального модуля "Ера"* (О. Тесленко); *— Чому ти перервав політ? Через неполадки?* (О. Авраменко); *— У нас сталася прикра неполадка з особистим мікрофоном пана Цанюка: на жаль, ви не можете його чути* (І. Роздобудько).

НЕПОЛИВНИ́Й, а́, е́. Який не поливають, не зрошують. *Один гектар поливної землі дає стільки врожаю, як чотири гектари неполивної землі* (В. Кучер); *Картопля встигає використовувати зимові запаси вологи в ґрунті, що важливо для неполивних ділянок* (із журн.).

НЕПОЛО́ХАНИЙ, а, е. Якого не полохали. *Деякий час ми захоплено розглядаємо озеро з його багатством, з його неполоханим життям* (О. Гончар); *У друга мого в Каліфорнії свої клопоти: олені об'їдають троянди. Вони ж там неполохані, виходять на вулицю* (Л. Костенко); *Се був край неполоханого птаства* (М. Дочинець).

НЕПОЛОХЛИ́ВИЙ, а, е. Який не полохається, не боїться кого-, чого-небудь; небоязкий, нелякливий. *— Неполохлива людина завжди вірить, що небезпека, яка насувається, її мусить оминути* (Н. Королева); *Бідові й неполохливі хлоп'ята, з їхньою войовничою готовністю повстати проти будь-якої кривди й несправедливості, загледіли сум'яття і зляканий подив ув очах учительки* (Григір Тютюнник); // Позбавлений страху, хвилювання. *Це був їхній перший солодкий поцілунок — короткий, але неполохливий, повний, налитий по вінця* (В. Шкляр).

НЕПОЛОХЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Стан і властивість за знач. **неполохли́вий.** *Хлопець дуже вразив мене своєю мужністю й неполохливістю* (із журн.).

НЕПОЛОХЛИ́ВО. Присл. до **неполохли́вий.** *Швидко й неполохливо, наче тренувалася все життя, вдягла* [Богошитська] *апарат індивідуального лету, на груди почепила автомат-пістолет* (Ю. Щербак).

НЕПОЛЮБЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок..* 1. *кого, що.* Відчувати неприхильність, неприязнь до кого-, чого-небудь; недолюблювати. *Юлія Андріївна здавна неполюбляє старшу медсестру* (Л. Дмитерко); *Хвіст був одружений із сестрою колишнього Святославового воєводи Претича, тому Свейнальдр його вдвічі неполюбляв* (І. Білик); *Наполеон теж неполюбляв мислячих офіцерів у своєму оточенні* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

2. *що, також з інфін.* Мати неприємні відчуття, емоції від чого-небудь. *— Я знаю, що чоловіки неполюбляють, коли хтось критикує їхніх друзів* (О. Авраменко); // Не мати нахилу, пристрасті до чого-небудь. *Він з дитинства неполюбляв чай і часом дивувався своїм співвітчизникам, що були просто схиблені на цьому напої* (О. Авраменко); *Навіть Мері Грант і майор, які звичайно неполюбляли їстівні папороті, цього дня поснідали нею всмак* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕПОМА́ЛУ, *присл., розм.* Сильно, дуже, вельми. [2 - й к о з а к:] *Вони мене дивують непомалу: Як можна так прожити, як вони — Серед степів, без хати, без родини* (В. Самійленко); *Ой з-за гори, ой да з-за лиману Та віє вітер непомалу* (М. Стельмах); *Лясота, сам далеко не з гірших учнів, непомалу був її здивував несміливим проханням допомогти з математики* (О. Забужко); *Здивувались брати та й перелякались непомалу, щоб злочину їхнього не викрито* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕПОМИ́ЛУВАНИЙ, а, е. Якого не помилували. *Колись не народ, а тепер народ Божий, колись непомилувані, а тепер ви помилувані!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Згодом так само безсило всміхнеться на прощання сестрі скатований і непомилуваний Гордій* (з наук. літ.).

НЕПОМИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не містить, не має в собі помилок, хиб; безпомилковий. *Як і завсігди у Галушківського, рахунки були цілком непомильні, — причепитися в їх* [них] *не було до чого* (Б. Грінченко); *Нехай водити буде вас* [нащадків] *Прадавня думка непомильна: Всього себе, увесь свій час Віддай отчизні неподільно* (Микола Чернявський); *Зо всіх боків замкненим перстенем облягав ворог, його стратегія досконала, його тактика непомильна* (У. Самчук); *Немає правильної оцінки. Немає справедливого суду. Непомильне тільки милосердя* (М. Дочинець).

2. Який ніколи не помиляється. *Самотність пасує тільки Аллаху, бо він непомильний, великий Ібрагім на самоті може помилитися* (Р. Іваничук); *Почав збиратися й Лука Хрін, затятий мисливець і непомильний стрілець з лука* (Ю. Мушкетик); *Людям властиво помилятися .. Непомильним є тільки Творець вселенної* [всесвіту] (В. Багірова).

НЕПОМИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоми́льний.** *Ми засумнівалися не лише в батькові, а й в усіх наших старших, у непомильності наших ідеалів* (О. Авраменко); *Події довели непомильність інженерового переконання* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна); *Султан, відвага і непомильність якого відома усім краям, виповів війну Венеції* (Р. Іваничук); *Віра у власну непомильність і мудрість з роками почала переростати в самоповагу й пиху* (Ю. Мушкетик).

НЕПОМИ́ЛЬНО. Присл. до **непоми́льний** 1. *Тимофій Іванович мовчки йшов попереду свого коня, непомильно вибираючи дорогу в темряві* (Л. Первомайський); *Його впізнав я непомильно, та й я знайомим був йому* (П. Мовчан); *Тільки такий звіздар і мудрець непомильно може показати мені мою зірку!* (Ю. Логвин).

НЕПОМІРКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який не знає міри у своїх бажаннях, вимогах; нестримний. *Його жінка була непоміркована, розтратлива, любила розкіш та шикарне гойне життя й сипала грішми, як половою* (І. Нечуй-Левицький).

2. Який діє без обдумування; нерозважливий, нерозсудливий. *Перед Іваном Стахом умить став високий, дебелий, по-злому впертий і непоміркований при слові Іван Каламар*

(І. Чендей); *Нормальний грек торгує у Пониззі, де царські скіфи царствують в степах. А цей пливе. А з ним іще десяток таких непоміркованих, як він* (Л. Костенко); // Уживається як лайливе слово. — *Навіжена, безглузда, непоміркована, схаменись! — говорив Клим, приступаючи до Лукини* (І. Нечуй-Левицький); // У якому немає поміркованості, зроблений без обдумування; необачний. *Дитячий вік нашого середовища — дитячий вік з його неминучими непоміркованими вчинками й вигуками — минув* (О. Шугай).

НЕПОМІРКÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоміркóваний.** *П'ята заповідь забороняє все, що може зашкодити здоров'ю: ризик, алкоголізм, наркоманію, непоміркованість у їжі, виснаження організму надмірною працею тощо* (з газ.).

НЕПОМІРКÓВАНО. Присл. до **непоміркóваний.** *Спочатку рок-музика в нашій країні була заборонена на офіційному рівні, а потім так само непоміркованo звеличена й ідеалізована* (з навч. літ.).

НЕПОМÍРНИЙ, а, е. 1. Який перевершує звичайну міру, норму або потребу в чому-небудь; надмірний. *Цілі купи розкішних кетяг* [кетягів] *так і обліпили кущ, так і вгинають лозу під непомірною вагою* (М. Коцюбинський); *Вона* [Килина Макарівна] *була такої непомірної висоти, що мало не торкалася стелі* (Яків Баш); [Н а д і я:] *А чого у нас тепер так багато гіпертоніків?* [К а т е р и н а:] *Найчастіше — від непомірного апетиту* (О. Корнійчук); *Земислава не сушила себе непомірною журбою, просто сумувала* (С. Андрухович).

2. Який не відповідає чому-небудь за своїми розмірами, пропорціями. *Малі ноженята байдуже про непомірні чоботи своє робили: він ними швидко чекрижив* [ішов] *все вперед та вперед* (Панас Мирний); *Він голосно пошморгував носом, поблискував очима, підсував на лоба непомірного кашкета* (Ю. Збанацький); *Чоботи з жовтої юхти, з довгими дебелими халявами справді здавались непомірними і важкими для легкої, красивої фігури Черниша* (О. Гончар).

НЕПОМÍРНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непомірний.** *Перемагають вони* [закохані] *навіть саму смерть, породжуючи своєю загибеллю відчуття захоплення й непомірності втрати* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); *Не тільки надмірність вина п'янить ум, а й непомірність усяких страв робить його хитким, позбавляє чистих та невинних помислів* (з публіц. літ.); * У порівн. *Вічна, мов непомірність часу, земля твердо й непохитно тримає свій шлях, незрозуміла й урочиста* (У. Самчук).

НЕПОМÍРНО. Присл. до **непомірний.** *Максим відзначив, що в його житті книги займали непомірно велике місце* (Н. Рибак); *Був непомірно мудрий Єремія, але майже завжди чинив не так, як думав* (Валерій Шевчук); *Руки у нього були непомірно довгі, але надзвичайно міцні* (С. Голованівський); *Це був кульгавий і кривоногий карлик, з довгими руками і непомірно широкими стопами* (О. Ульяненко).

НЕПОМÍТНИЙ, а, е, 1. Який важко або неможливо помітити; погано видимий. *Зникла* [ящірка] *у непомітній шпарці, наче влізла просто у камінь* (М. Коцюбинський); *Радісно подивилися* [офіцери] *в небо. Високі хмарки були майже непомітні в ньому* (О. Гончар); *Батько здригнувся, а тоді зміркував, як легко чоловікові сховатися у волинському лісі, стати непомітним, деревом серед дерев* (М. Малиновська); // Який не впадає у вічі. *Глянули* [товариші] *один на одного мигцем з якоюсь лихою, майже непомітною усмішкою* (О. Довженко); *Притримує* [Орина] *коней, непомітним рухом поправляє одежу* (М. Стельмах).

2. *перен.* Який важко або неможливо відчути. *Вона взяла ліву руку Джеймса і відшукала те місце, де мусив битися пульс .. На якусь мить їй здалося, що вона вловлює окремі майже непомітні поштовхи* (В. Владко); *У вікні дзижчала муха, і нудотливе оте дзижчання навівало сон, так само, як і порипування віконниць од непомітного вітру* (Ю. Винничук).

3. Який нічим не виділяється серед інших; непоказний, непримітний. *В Ічні школа була п'ятирічка. Записався я до неї боязким, сором'ливим, непомітним хлопчиком* (С. Васильченко); *Улянка здалась йому непомітною й нецікавою* (О. Донченко); *Навіть оцей ось непомітний хлопчина не журиться, не втрачає бадьорості в найскрутнішу годину* (Є. Доломан).

4. *перен.* Який не має якогось особливого значення. *Може, для тебе вся твоя праця здається непомітною, сірою, втомливою й неважливою?* (О. Бердник); *Батько його працював тридцять років годинникарем. Через тридцять років копіткої й непомітної роботи його розбив інсульт* (О. Ульяненко).

НЕПОМÍТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непомíтний.** *Те, що кілька років тому вражало його, було тепер знайомим до непомітності* (І. Муратов); *Він мовби меншає на зріст, його худорлява постать набирає дивної непомітності, неначе наполовину розчиняється в повітрі* (П. Загребельний).

НЕПОМÍТНО. Присл. до **непомíтний** 1, 2. *Дівчата непомітно зглянулись і осміхнулись* (С. Васильченко); *В блакитній височості непомітно почали виникати хмарки* (О. Довженко); *Наступний тиждень промайнув непомітно* (С. Процюк); // *у знач. пред.* Не можна помітити. — *Вам непомітно, що ми пливемо* (М. Коцюбинський).

НЕПОМÍЧЕНИЙ, а, е. Якого не помітили. *Дітвора нишпорить попід кущами, вишукує непомічені грона* (М. Коцюбинський); *Заходить Іван Аніканов, непомічений спиняється біля куща і дивиться на Ольгу* (В. Собко); *За такої пильності — миша не проповзе непоміченою* (В. Чемерис); *Величезна армада, зробивши чималий гак, уникла зустрічі з імперськими патрулями і непоміченою ввійшла у води Ібрійського моря* (О. Авраменко).

НЕПОМÍЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непомíчений.** *Я хочу в степ. Я хочу в непоміченість. По саму душу в спокій і полин* (Л. Костенко); *Тепер я напевне знаю, для чого захряс поміж славою і непоміченістю, успіхом і поразкою, поміж панством і мужицтвом: а щоб стати провідником вищих істин* (Н. Околітенко).

НЕПОМÍЧЕНО. Присл. до **непомíчений.** *Гуляницький зі своїми людьми тим ровом, який вони так справно й скоро вирили, непомічено до самого мосту відступив* (Б. Лепкий); *Вночі Джелалій підвів реєстровиків під самі вали шляхетського табору. Присунулися нечутно й непомічено, без голосу, без брязку, без звуку* (П. Загребельний); *Я віддав йому решту груш, а сам подумав: "Овва, нагодувати непомічено вартованого — це не шапку слив нарвати"* (М. Дочинець).

НЕПООДИНÓКИЙ, а, е. Який нерідко повторюється, трапляється і т. ін. *В непоодиноких випадках нагромадження абстрактної лексики підпорядковане певному творчому задумові* (В. Русанівський); *Коробль́ять також некритично запозичені з польської мови граматичні конструкції і непоодинокі кальки з російської* (К. Москалець).

НЕПООДИНО́КІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **непоодино́кий.** *Непоодинокість експериментально доведених фактів неготовності значної частини молоді до професійної діяльності свідчить про масштабність цього явища й недостатність тих засобів впливу, які застосовують, зокрема, психологи на етапі шкільної та університетської підготовки* (з наук. літ.).

НЕПООДИНО́КО. Присл. до **непоодино́кий.** *Слова зі зменшено-пестливими суфіксами трапляються в досліджуваних текстах непоодиноко* (з наук. літ.); *У порубіжних зі Східним Поділлям районах Молдови непоодиноко фіксовані пісні та оповідання про Устима Кармалюка* (з наук. літ.).

НЕПОПРА́ВНИЙ, а, е. 1. Який важко або неможливо поправити, виправити. *Доринка збагнула, що зробила непоправну помилку* (І. Цюпа); *Непоправним злочинством здавалось лежання, коли стільки роботи ждало його* (М. Стельмах); // Якого не можна вже уникнути, позбутися. *Смерть Анта завдала великої й непоправної шкоди роду* (С. Скляренко); *Його слова, збентеження підказали Мерфі, що сталося непоправне лихо* (Ю. Бедзик); // *у знач. ім.* **непопра́вне,** ного, *с.* Те, чого вже не можна уникнути або виправити. — *Він мав або щось незвичайне вчинити, або накласти головою. От і сталося непоправне. Інакше й бути не могло* (М. Сиротюк); *Сталось непоправне і найгірше — мене відіслали на батьківщину, не дозволивши навіть попрощатися з тобою* (Ю. Покальчук); *Мені зробилося лячно, як ніколи, я зрозуміла, що накоїла непоправне, і заплакала* (Любко Дереш).

2. Нездатний виправитися; упертий у своїх переконаннях, звичках і т. ін.; невиправний. — *Я думав, що маю діло з чесним, правдивим купцем, а не з .. непоправним шарлатаном* (І. Нечуй-Левицький); [А д а:] *Ви, Івасю, все ще непоправний фантаст* (Мирослав Ірчан); *Згодом Назара, як непоправного, виключили з школи* (Ю. Збанацький); *Лелевель став непоправним утопістом* (Р. Іваничук).

НЕПОПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непопра́вний.** *Замість правої ноги в нього висіла порожня холоша, ніяк не підгорнута — свідоцтво свіжого нещастя, непоправність і жорстокість якого били в вічі* (Ю. Яновський); *Вовка раптом уперше зрозумів усю безнадійність і непоправність цього короткого слова — ніколи* (В. Нестайко); *Мені на той час нила порожнеча після закінчення "Безодні", відомий літераторам стан, коли невикористаність минулого, його непоправність, засліплює все* (Є. Пашковський); *Плач про те, що серце твоє безперервно прагне робити різні справи, які противні Господу; плач про свої злі нахили нерозкаяності, непоправності* (з рел.-церк. літ.).

НЕПОПРА́ВНО. Присл. до **непопра́вний.** *Щоки* [шинкарки] *вже .. обвисли. Колись бездоганний овал їх був непоправно попсований* (Ирина Вільде); *Люди самі себе вигнали з раю лугів і лісів, согрішивши єдиний раз, але непоправно* (К. Мотрич); — *Та він, кажуть, непоправно легковажний. — Так. І зарозумілий* (Р. Андріяшик).

НЕПОПУЛЯ́РНИЙ, а, е. Який не має популярності (у 2 знач.). *Двоє ханів із середньоазіатських ханств були вельми і вельми непопулярні в своїх ханствах* (Є. Гуцало); *Жива народна мова не знає іменника "поприще", але в ній є схоже за звуковим складом дієслово "поприщити", що викликає комічні непорозуміння, коли чують під час читання газети цей непопулярний архаїзм* (Б. Антоненко-Давидович); *Сьогодні пригодницько-географічні романи чомусь непопулярні, а все тому, що немає письменників, які могли би постійно подорожувати* (А. Дністровий).

НЕПОПУЛЯ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непопуля́рний.** *Оточеному стіною непопулярності й змов гетьманові Скоропадському все-таки вдавалося добитися певних успіхів* (з наук. літ.); *У тишу, яка панувала тут, якось аж дуже несміливо, наче відчуваючи свою нинішню непопулярність, вплітались тихі і плавні звуки класичної музики* (В. Хрущак).

НЕПОПУЛЯ́РНО. Присл. до **непопуля́рний.** *О[тець] Саломон говорив інтересно, але непопулярно* (І. Франко); // *у знач. пред.* — *Знаєш,* — *зітхає Френсіс,* — *це зараз так непопулярно — бути зі Штатів, коли почалася війна...* (І. Карпа).

НЕПОРА́ДНИЙ, а, е, *зах.* Безпорадний. *Жінка все говорила більше для себе, аніж для нього, бо була певна, що чоловік непорадний і непрактичний* (М. Коцюбинський); *Часом лиш приходила їй сумна думка до голови, що Славко такий сам непорадний, як панотець* (Л. Мартович); — *А що я короткозора, то через те й у подорожі трохи непорадна* (О. Кобилянська).

НЕПОРА́ДНІСТЬ, ності, *ж., зах.* Стан за знач. **непора́дний.** *Вона знов сміялася. Веселила її та його дитиняча непорадність* (Л. Мартович); *Ми відчули всю нашу малість, непорадність, безпомічність супроти могутніх сил природи* (Б.-І. Антонич).

НЕПОРА́ДНО, *зах.* Присл. до **непора́дний.** *Тим-то буду до вас говорить Не від себе, а владно, Щоб ви знали, що з Богом на прю Виступать непорадно* (І. Франко); *Стояв* [молодий] *он тут непорадно й обертався все цілим тілом до кождого, хто говорив до нього* (О. Кобилянська); *Скільки разів змагалися ми непорадно й без розбору з таємницями життя* (Б.-І. Антонич).

НЕПОРІВНЯ́ННИЙ, а, е. Якого не можна порівняти, зіставити з кимсь, чимсь; незрівнянний. *Місто виростало перед самими очима — грандіозне і сліпуче, непорівнянне ні з чим іншим, раніше баченим у житті* (О. Полторацький); *Дівчина зустріла його, як завше, і він відчув той її непорівнянний запах, що так вабив його* (Валерій Шевчук); *Я не думаю, що ми маємо моральне право ображати почуття наших читачів, зіставляючи такі непорівнянні речі: високе поняття віри і якусь нещасну рекламу* (Н. Сняданко).

НЕПОРІВНЯ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непорівня́нний.** *Марія вже звикла, що скрізь, де вона не мандрувала, патріоти свого міста запевняли про першість і непорівнянність своїх визначних славних пам'яток* (О. Іваненко).

НЕПОРІВНЯ́ННО. Присл. до **непорівня́нний.** *Дочка була непорівнянно ласкавіша* [за матір] (О. Забужко).

НЕПОРО́ДИСТИЙ, а, е. Який не має яскраво виражених ознак доброї породи (про свійських тварин). *Або як вийшло з коровами? Тишком вибракував* [Бондаренко] *непородистих, нишком сплавив* (М. Стельмах); // Власт. такій тварині. *Богдан окинув поглядом коней. — Кажуть, між ними є хворі на сап? — Брехня .. Може, просто яке своїм непородистим виглядом фолькcдойчеві не сподобилось* (О. Гончар).

НЕПОРО́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **непоро́дистий.** *Позганяв* [Чарнота] *більше сотні коней породистих турецьких, а непородні тисячами блукали по таборі, марно шукаючи бодай травинку* (П. Загребельний).

НЕПОРО́ЖНІЙ, я, є. 1. Заповнений чимсь (про посудину, вмістище і т. ін.). — *Моя ступка непорожняя, Обдирає шляхта подорожняя* (з народної пісні); // Кимсь, чимсь зайнятий. *Він поставив кілька телевізорів.., і коли повертався з роботи, то вмикав їх усі по черзі на мінімальну гучність. Розібрати, що саме говорять, було складно, зате створювався ефект непорожнього приміщення* (Н. Сняданко).

2. *тільки ж., розм.* Яка чекає на дитину; вагітна. *Королева Бона приїхала з Італії до свого мужа непорожньою. Золота корона покрила її гріх* (П. Загребельний); *Вона вже знала, що залюбила старого князя й ходить від нього непорожня* (І. Білик).

3. *перен., розм.* Який має значення; вартий уваги, суттєвий. *Скінчив свою маленьку, але непорожню лекцію Дежавю* (Ю. Андрухович).

◊ **По́вна (непоро́жня, наби́та** *і т. ін.)* **кише́ня (калі́тка)** *див.* **кише́ня.**

НЕПОРОЗУМІ́ЛИЙ, а, е. Який виражає нерозуміння чогось. *Вона розгублено, непорозумілими очима водить по мені, немов вишукуючи місце, де захована розгадка моїх слів* (В. Винниченко); *Очі у нього заклякли, а на обличчі застиг вираз скорботного й непорозумілого здивування* (В. Близнець).

НЕПОРОЗУМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **непорозумі́лий.** *Сірко ще довго мчатиме й дзвінко заливатиметься, аж поки зупиниться, здивований, та почне з веселою непорозумілістю крутити хвостом* (Є. Гуцало).

НЕПОРОЗУМІ́ЛО. Присл. до **непорозумі́лий.** *Шевченко здригнувся, ніби прокинувшись від важкого марення, з хвилину дивився на Бутакова непорозуміло, потім підвівся й подав гостеві стілець* (З. Тулуб); *Всі* [постояльці], *примовкнувши, шанобливо й непорозуміло стежили за господарем* (О. Гончар); *Всі непорозуміло розглядали дивний дарунок невідомого співвітчизника, всі розводили руками або сміялись, а збагнути ніхто нічого не міг* (І. Білик).

НЕПОРОЗУМІ́ННЯ, я, *с.* 1. Недостатнє, неправильне розуміння чого-небудь. — *Товариші! Явне непорозуміння... Не так мене зрозуміли...* (А. Хижняк); *Було чергове потрясіння і непорозуміння — що ж діється?* (Т. Прохасько); // Яка-небудь плутанина, неясність; випадкова помилка. *Скільки непорозумінь .. виникає у перекладачів, які беруться за справу без достатнього знання мови* (М. Рильський); — *Сер, трапилося непорозуміння! Цей чоловік у нас більше не працює!* (М. Білкун); — *Тут якесь непорозуміння, — почав уже нервувати Гордієнко. — Ви в своєму музеї приписали мені чужий подвиг* (В. Чемерис).

2. Взаємне нерозуміння; незгода, суперечка. *У його* [нього] *з мужиками не було сварок ніколи, а коли й були непорозуміння, то вони кінчалися ладом* (Б. Грінченко); *В дружній сім'ї непорозуміння тривають недовго* (О. Копиленко); *Між ними частенько виникали всілякі непорозуміння, у кожного з них були свої інтереси й уподобання, які мало цікавили іншого, різні, часом діаметрально протилежні погляди на життя* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПОРО́ЧНИЙ, а, е. 1. Морально чистий, ні в чому не винний; безгрішний. [Р о м а н:] *Я мушу розказати Хведоні все, все... Нехай вона своєю чистою душею зважить і зміркує! Вона непорочна, як дитя* (М. Кропивницький); // Власт., притаманний морально чистій людині. *Вже якісь перші знаки записуються на плівці її* [доньки] *свідомості, чистої і непорочної* (О. Гончар); *Нарешті вона видушила з себе те, що обтяжувало її непорочну душу* (Ю. Винничук).

2. Незайманий, невинний, цнотливий. [К о р ж:] *Не подоба тепер тобі в вінку ходити, вінок носять непорочні дівчата, а ти навіки честь свою згубила* (С. Васильченко); *Прибульці тепер крадуть дівчат, але тільки непорочних, і забирають із собою* (Валерій Шевчук); *Жанна д'Арк Невинна, непорочна змалку діва, Цнотлива й чиста навіть у думках* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра); // *перен.* Який має природний вигляд; ніким не змінений, не порушений. *Весняне сонечко попсувало вже довгу працю зими: білий непорочний сніг не витримав його пекучого погляду — розтав* (Л. Яновська); *Дерева за вікном у тиші непорочній Стояли, інеєм запушені рясним* (М. Рильський); *Настав свіжий, непорочний ранок* (Іван Ле).

НЕПОРО́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоро́чний.** *На її обличчі з'явилась маска спокою та непорочності* (Г. Пагутяк); — *Вона стверджує твої зазіхання на неї, навіть на її непорочність* (Р. Андріяшик); *Воля! Це клекіт орла, що ширяє там, в недосяжній висоті, гучний поклик трембіти, непорочність смерек* (М. Олійник).

НЕПОРО́ЧНО. Присл. до **непоро́чний.** *Хай зорі проти дій моїх повстануть, Якщо всім серцем, помислом святим, Побожно й непорочно не люблю я Твоєї гожої дочки-принцеси!* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); *Розвиднялося. Непорочно сяяла ранкова зоря-зоряниця* (В. Чемерис).

НЕПОРО́ЧЧЯ, я, *с., поет.* Те саме, що **непоро́чність.** *Дивлюсь на шлях — дим виїдає очі, твоє обличчя тане, наче лід, сльоза світліє чистим непороччям, і круто солиться у ній весь білий світ* (П. Мовчан); *Була ти, небого* [кринице], *богинею у правітчизні, молилися предки до твого непороччя, пили вони жадібно тіло твоє пречисте, солодкою водою причащали очі* (І. Калинець).

НЕПОРУХО́МИЙ, а, е, *діал.* Нерухомий. *Стояла* [Маруся] *і дивилася на Катрю, Катря непорухома сиділа* (Марко Вовчок).

НЕПОРУ́ШЕНИЙ, а, е. Якого ніхто не порушив, не зачепив і т. ін.; незачеплений *(див.* **незаче́плений**[1] 1). *Нарешті дійшли ми до півгори. Там починалася непорушена земля, вкрита тонконогом, тирсою і степовими квітками* (А. Кащенко); *Він .. сумує, що ми не вміли зберегти тих могил непорушеними для своїх нащадків* (М. Коцюбинський); *В домі не пропало нічого, навіть гроші лежали непорушені, навіть копійки в коробочці на кухні* (Валерій Шевчук).

НЕПОРУ́ШНИЙ, а, е. 1. Який не перебуває в русі, а залишається нерухомим. *Вона просиділа ввесь цей день німа й непорушна* (Б. Грінченко); *В гущині заростей, де повітря стояло непорушне, було жарко* (І. Сенченко); *Промінь ліхтарика ковзав по машині і освітлював непорушні постаті солдат у касках* (Григорій Тютюнник); *Не міг юнак не відзначити і будови, і сили, що вирізнялась в кожному порухові Данилового тіла, непорушного зараз, коли він стояв отак перед озером, мов витесаний геніальним скульптором* (Ю. Покальчук).

2. Який не змінює свого виразу (про обличчя, погляд і т. ін.); застиглий, нерухомий. *Спочатку мученик мовчав, і тільки сльози текли по непорушному лиці* (Леся Українка); *Валентина закинула за голову руки й зупинила на вікні непорушний погляд* (Олесь Досвітній); *Президент слухав Білого з непорушним обличчям* (В. Єшкілєв).

3. Якого не можна змінити, переступити, не додержати (про обіцянку, присягу, слово і т. ін.); незламний, міцний. *Безглузді традиції — непорушний закон для аборигенів. Він прив'язує їх до легендарного минулого, прирікаючи на первісну дикість* (Р. Андріяшик); *Коли воєвода з дружинниками повернулися, цар Савлій підніс угору меч і проказав похмурі слова непорушної клятви* (І. Білик); *Я підтвердив, що тайна святої сповіді є непорушною* (Ю. Андрухович).

4. Якого ніхто й ніщо не перериває, не чіпає (про тишу, спокій і т. ін.). *Було кругом незвично тихо. Стояла непорушна тьма* (М. Шеремет); *Здавалось, нічна тиша була непорушна* (М. Трублаїні); *У непорушному спокої святогорських лісів стояла задушна липнева спека* (В. Собко).

5. Якого не можна похитнути, подолати; дуже стійкий. *Імперія кайзера Вільгельма завжди поставала в уяві моїй якоюсь фортецею непорушною* (П. Колесник); // *перен.* Який твердо встановився; незмінний, сталий. *Життя, що за кілька хвилин здавалося їй таким тривким і непорушним, виявлялося повним непередбачених небезпек* (З. Тулуб); *Авторитет Синявіна, набутий довголітньою чесною працею, лишився непорушним* (Іван Ле); *Він розкрив мені очі на багато таких речей, які мені до того здавалися непорушними істинами* (П. Колесник).

НЕПОРУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **непору́шний.** *Очі його наче милувались надзвичайною непорушністю води* (Н. Рибак); *Обличчя в Олянки не по літах суворе і наче скам'яніле в непорушності* (А. Головко); *Через два роки вмер* [Марковський], *підточений сумнівами в непорушності й правоті старої житейської мудрості* (Іван Ле); *Непорушність липневої спеки став розганяти вечірній легіт* (Б.-І. Антонич); *Мама не витримала такої зміни, вона занадто вірила у непорушність авторитету батька, у свою забезпеченість* (О. Бердник).

НЕПОРУ́ШНО. Присл. до **непору́шний.** *Настя сиділа непорушно на лаві* (М. Коцюбинський); *Біло-сиві дерева непорушно стояли, припорошені снігом* (А. Дністровий); *І там, і там непорушно дотримувалися звичаїв, віками освячених на Слов'янії-Русі...* (В. Чемерис).

НЕПОРЯ́ДНИЙ, а, е. 1. Якому не властива порядність; здатний на ницість, негідні вчинки. *Чоловіків Королева Марго ненавиділа (окрім, звичайно, Стратона Стратоновича) і поділяла їх на три категорії: непорядних, підлих і підступних* (О. Чорногуз); *Я не міг вважати Стаха непорядним чоловіком* (Г. Пагутяк); *Чоловік опустився, жебрав на базарі, а пенсію замість нього якісь непорядні родичі брали* (М. Дочинець).

2. Поганий, негідний, аморальний (про вчинки, поведінку і т. ін.). *Участь у грабіжницьких морських та сухопутних походах не вважалася непорядною чи ганебною з точки зору грецької моралі* (В. Чемерис); *— Хто може, крім вас, звинуватити мене не в злочині навіть, а в якомусь непорядному вчинкові?* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕПОРЯ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непоря́дний.** *Такі, як ти, довго лишаються наївними та надміру довірливими, їх тяжко вражає непорядність людська* (М. Руденко); *— Ми зараз пожинаємо плоди непорядності наших українських партнерів* (А. Кокотюха).

НЕПОРЯ́ДНО. Присл. до **непоря́дний.** *— А тобі не видається, що я вчинив непорядно, коли обдурив її? — спитав я* (Ю. Винничук); *Маріка справді хотіла взяти з собою кузину, зізнатися їй в усьому, розповісти, як непорядно, жорстоко і навіть підло вона повелася з Кейтом та Джейн* (О. Авраменко).

НЕПОРЯ́ДОК, дку, *ч.* Відсутність або недотримання ладу, порядку; безладдя, нелад. *— Скрізь непорядок, нелад. І наймити десь порозходились* (І. Нечуй-Левицький); *Настя одчинила двері, зазирнула в клас: може, там який непорядок* (С. Васильченко); *Метушня у дворі все посилювалася, і чим більше було цієї метушні, тим більше непорядку* (Григорій Тютюнник); *Непорядок був лише на подвір'ї. Хата ж сяяла чистими стінами .. та вималюваними на комині зеленими півнями* (М. Матіос).

НЕПОСВЯ́ЧЕНИЙ, а, е. Який не знає чогось, відомого іншим; невтаємничений. *Щодня в операційних залах .. вони робили операції, в можливість яких звичайній непосвяченій людині важко й повірити* (Ю. Смолич); // *у знач. ім.* **непосвя́чений,** ного, *ч.* Той, кого не посвятили в що-небудь, не повідомили про щось. *Поблизу пристрій, схожий на парник, тільки поставлений похило: непосвячений навряд чи зрозуміє, що це й для чого* (О. Гончар); *Він робив признання, яких ніколи не роблять перед непосвяченими* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕПОСИ́ДА, и, *ч. і ж., розм.* Той (та), кому властива непосидючість. *Тут усі привітні до мене, люблять, надії якісь покладають; навіть ось ця непосида — і та примовкла: сорочку мені дошиває* (С. Васильченко); *Навіть непосиди, бешкетники, од яких немає спокою з ранку до вечора ні вихователям, ні вчителям, і ті сумирно сплять під білими простирадлами, наче янголята* (Є. Доломан); *Старому вже за сімдесят, а він ще сторожує: то в артільному дворі, то в саду, то на городах. Непосида й балакун* (Микита Чернявський); // Уживається як лайливе слово або жартівливе звертання (перев. до дітей). *— Добрий ранок, непосидо, — посміхається мати. — Куди так зарання чешеш?* (М. Стельмах); *Мама розсердилася на мене, бо відразу накинулась: — І де ти тільки бігаєш, непосидо?* (Ю. Збанацький).

НЕПОСИ́ДЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **непосидю́чий.** *— Давайте, хлопці, заспіваємо абощо, а то ще поснемо тут, — сказав жвавий і непосидливий Марченко* (С. Васильченко); *Навіть непосидливі горобці затихли й поховались кудись у затінок* (В. Винниченко); *Юхимчик зростав — щебетливе, Непосидливе щире дитя* (М. Гірник).

НЕПОСИ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непоси́дливий.** *Поля могла бути абсолютно певна, що він її батько. Та ж витягнута постать з провaленими грудьми, ті ж ґудзики-очі, .. клопотливість* [клопітливість], *непосидливість* (В. Винниченко); *Ми, товариші Михайла Кириловича, дивувались його невтомності і непосидливості* (Ю. Збанацький).

НЕПОСИ́ДЬКО, а, *ч., розм.* Те саме, що **непоси́да.** *Боляче, що часом, хоч і рідко, Якийсь із нас вертлявий непосидько Йому* [учителеві] *гіркоти раптом завдавав* (В. Бичко); *Він і в дитинстві був непосидьком і диваком* (Олекса Ізарський).

НЕПОСИДЮ́ЧЕ. Присл. до **непосидю́чий.** *Хлопчик непосидюче крутився в матері на колінах* (з газ.).

НЕПОСИДЮ́ЧИЙ, а, е. Який не може довго всидіти на одному місці, нічого не робити або виконувати одноманітні завдання; дуже рухливий, енергійний. *Баба загоїла її лап-*

ку, дід змайстрував з мотуззя клітку, щоб непосидюча пташина, стрибаючи, не розбила собі голівки (Б. Антоненко-Давидович); *Був Матвій непосидючий і працьовитий, завжди собі якусь роботу знайде* (І. Цюпа); *Непосидючий він. Посадить мати за стіл домашні завдання виконувати, а Валерію не сидиться* (Ю. Збанацький); *У дворі бігала дітлашня, народжена рабинями — напівгола, брудна, але, як і всі діти, галаслива та непосидюча* (В. Чемерис); // Власт. активним, рухливим, енергійним. *Він набрався сил, і давня жвава й непосидюча вдача повернулась до нього* (В. Козаченко); *Сашко може стати непересічним фотокореспондентом. Характеру непосидючого, легкий на підйом, береться за діло з ентузіазмом* (А. Михайленко).

НЕПОСИДЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **непосидю́чий.** *Довше року-півтора він не жив ніде: метушлива непосидючість гнала тихого учителя математики з міста до міста* (Ю. Смолич); *Порозсідавшись на диванах, одні заходилися грати в карти, інші про щось стиха перемовлялися, їм бракувало непосидючості і веселощів* (Р. Андріяшик); — *Покажи! Покажи! — короткі хвилини уваги чергувалися у малої з нетерпінням та непосидючістю* (Г. Вдовиченко).

НЕПОСИДЮ́ЩЕ. Присл. до **непосидю́щий.**

НЕПОСИДЮ́ЩИЙ, а, е. Те саме, що **непосидю́чий.** *То був хлопчик на вигляд років дванадцяти, бідовий, непосидющий* (С. Васильченко); *Наталочка, біленька дівчинка, дуже така непосидюща, рухлива та прудка* (Остап Вишня); *Жваві, непосидющі рухи робили її зовсім молодою* (Л. Мартович); *Все навколо було бурхливе, поривчасте, невгамовне, як і сама Мар'яна, дівка енергійної і непосидющої вдачі* (М. Циба).

НЕПОСИДЮ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Властивість за знач. **непосидю́щий.** *Чумаки втілювали людську невгамовність, непосидющість, їх завжди манили дорога, мандри, потреба в товариській підтримці* (з навч. літ.).

НЕПОСИДЯ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **непосидю́чий.** *Непосидяча Онися вешталась до самого вечора по покоях, та по пекарні, та по коморах, — і ввечері вже скрізь був порядок та чистота* (І. Нечуй-Левицький); — *Непосидяча дівчина: то в хату, то з хати* (Л. Яновська); *Був батько дуже непосидячий і в будні нудився без роботи* (В. Минко); *Вдень він раз у раз коли не в пасіці, так десь з людьми, непосидячої вдачі був дід* (О. Кониський); *Для його непосидячої натури це* [крадіжка] *була робота, з котрої одному виходила користь, другому шкода...* (Панас Мирний).

НЕПОСИДЯ́ЧІСТЬ, чості, *ж., розм.* Властивість за знач. **непосидя́чий.** *Приглядаючись до спогадів про нього* [А. Свидницького] *за студентських часів, ми перш за все уловлюєм риси непосидячості, ініціативи, пориву* (М. Зеров).

НЕПОСИДЯ́ЧКА, и, *ж.:* ◇ **(1) Непосидя́чка бере́** *кого, розм.* — хто-небудь не може всидіти десь. *Мотрю в бабиній хаті непосидячка брала* (Панас Мирний).

НЕПОСИДЯ́ЩИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **непосидю́чий.** *Мокрієвська вешталась, крутилась по кімнатах, непосидяща та жвава, як живе срібло* (І. Нечуй-Левицький); *Та такий непосидящий* [хлопець]: *усе побіг, усе побіг...* (А. Тесленко).

НЕПОСИ́ЛЬНИЙ, а, е. Який перевищує чиї-небудь сили, можливості; надмірно важкий. *Старим людям не спиться.., болять у них старі кості, натруджені замолоду непосильною працею* (Панас Мирний); *Клавдія Григорівна зіщулилася, наче на її плечі навалили непосильний тягар* (П. Кочура); *Закоцюблі руки ледве втримують пилу. Тіло проймають дрижаки від непосильного навантаження* (М. Андрусяк); // Дуже великий за силою, ступенем вияву. *Марія тремтіла не від холоду, хоч і лежала на іржавому залізі. Вона тремтіла від непосильного напруження волі* (Іван Ле); *Князь шукає не просто жону, а істоту, яка б дала йому спочинок і забуття від непосильних турбот і щоденних хвилювань* (І. Білик).

◇ **Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м** *і т. ін.)*] **тягаре́м на пле́чі** *див.* **ляга́ти.**

НЕПОСИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоси́льний.** *Непосильність вимог до знань та вмінь студентів часто спричиняє падіння інтересу до навчання* (з наук. літ.).

НЕПОСИ́ЛЬНО. Присл. до **непоси́льний.** *Ген скільки підлітків в економії буряк возять, копають, орють, непосильно роблять на пана за півціни* (К. Гордієнко); *Непосильно важкий тягар несли на своїх тендітних жіночих плечах працівниці підпільного Українського Червоного Хреста* (М. Андрусяк); // *у знач. пред.* Немає сил, не під силу. — *Коні мої не витримають ще одного нічного переходу! Це ж непосильно для них — ніч, день та й знову ніч!* (В. Малик); *Навалюється втома, із якою непосильно боротися* (С. Процюк).

НЕПОСЛА́БНИЙ, а, е. Сила вияву якого не меншає, не слабшає; неослабний. — *Вашу розповідь я вислухав з непослабним інтересом* (Ю. Смолич); *Пріск із непослабною цікавістю роздивлявся й усе запам'ятовував, щоб увечері записати свої враження* (І. Білик); *Непослабна увага, з якою він постійно стежив за своїми найдрібнішими вчинками, вдаючи досвідченого чоловіка, на цей раз стала йому в пригоді* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕПОСЛА́БНО. Присл. до **непосла́бний.** *Він стане необережним, надто впевненим у своїх силах. Добре, оце й є його слабке місце, яке слід повністю використати. Готувати пастку за пасткою непослабно, терпляче* (В. Владко).

НЕПОСЛІДО́ВНИЙ, а, е. Позбавлений послідовності. *З уривчастої, непослідовної розповіді схвильованого П'ятки Іван зрозумів, що події розгортаються швидко* (П. Колесник); — *Що я чую? Ви ж нещодавно нарікали на мою систему освіти. Вважали її убогою й непослідовною* (М. Руденко); *Я слухаю мовчки, хоч мені є що заперечити. Та й Христолобенко у своїх судженнях такий непослідовний, що весь час суперечить собі* (Є. Гуцало).

НЕПОСЛІДО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непослідо́вний.** *Одного разу, коли Іван закинув Лімбахові непослідовність думки, той похмуро знітився* (П. Колесник); *Коли б я придивився пильніше, мені б стала ясною непослідовність у характері Оксена* (Григорій Тютюнник); *Вона частіше й частіше виказувала суто жіночий норов, непослідовність і, слід сказати прямо, невдячність* (П. Загребельний).

НЕПОСЛІДО́ВНО. Присл. до **непослідо́вний.** *Я почувала велику втому, в думках непослідовно зринали події дня* (О. Гуреїв); *В Майбороди багато однодумців, але вони мислять непослідовно* (М. Йогансен); *Колись, за молодості, та й довго по тому, він був занадто щирий, непослідовно щирий і довірливий* (Ю. Мушкетик); // *у знач. пред.* — *Твої висновки суперечать внесеній тобою ж пропозиції, — зауважив Стоїчков. — Це непослідовно* (О. Авраменко).

НЕПОСЛУ́ЖЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Якому не властива послужливість. *Непослужлива людина.*

НЕПОСЛУ́ЖЛИВІСТЬ, вості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **непослу́жливий.** *Деяким чоловікам властиві риси, які в багатьох народів асоціюються з жінками: надмірна балакучість, непослужливість і недисциплінованість та ін.* (з газ.).

НЕПО́СЛУХ, *ч.* 1. *род.* у. Відмова підкорятися, слухатися когось, вияв непокори кому-небудь; непідкорення. *За непослух і лінивство він бив товаришів без милосердя* (О. Маковей); *Судді виносили свої вироки над гуцулами за непослух владі* (В. Кучер); *Камбіс не зносив анінайменшого непослуху, навіть якщо той непослух був кориснішим і розумнішим від рабського виконання його часто безглуздих наказів* (І. Білик); *Він по кінець життя виконуватиме найгрубіші роботи: непослуху в їхньому інституті не прощали, невдячності — тим більше* (Н. Околітенко).

2. *род.* а, *розм.* Про неслухняну людину (перев. дитину); неслух. — *А що тобі дід сказав? Бачу, і ти непослухом вдався* (М. Стельмах); *Червоний говорив до мене терпляче, мов люблячий батько до сина-непослуха* (А. Кокотюха); *Білявий хлопчик, що заважав усім, змусив врешті-решт свою маму підхопитися, вона витягла його за руку, усі подумали — закінчилась вистава для непослуха* (Г. Вдовиченко).

НЕПОСЛУШЕ́НСТВО, а, *с., заст.* Непослух (у 1 знач.). *В краю бунт, непослушенство, анархія* (Б. Лепкий); *Я прошу Вас, не вбачайте в сьому моєму вчинкові нічого такого, що могло би Вас дратувати, примíром, абощо. Я роблю се не з метою демонстрації чи непослушенства* (О. Довженко); *Він волоцюга, а ще, мабуть, і бунтар — адже ходить селами, з людьми здибується і напевне до непослушенства нашіптує...* (Р. Іваничук).

НЕПО́СПІХ, у, *ч.* Відсутність поспіху (у 1 знач.); непоспішливість, неквапливість. *Стулки брами розкрилися з середньовічним непоспіхом* (В. Єшкілєв); *Можна було сидіти і просто говорити різні дурниці, здавалося, що настала вічність, вічне життя, повне спокою і непоспіху* (С. Пиркало); * Образно. *Липові галузки дають перші липкі листочки, осика пускає перші пушинки. Тільки дуб завзято і вперто хоронить спокій, повагу, непоспіх* (У. Самчук).

НЕПО́СПІХОМ, *присл.* Не поспішаючи, повільно; неквапом. *Вони* [люди] *йшли непоспіхом, ніби вже відбазарувалися, потім швидше, швидше...* (Григір Тютюнник); *Василь Білек .. непоспіхом розкладав пожовтілі від часу поштові листівки з історії Чернівців* (М. Матіос); *Пливуть непереможні кораблі, пливуть непоспіхом, під хмарами і сонцем, під вітром і під яскравими зорями* (К. Москалець); *Вона уважно спостерігала за павуком, який непоспіхом переповзав із листка на її ногу* (Н. Сняданко).

НЕПОСПІ́ШЛИВИЙ, а, е. Якому не властива поспішливість; нешвидкий, неквапливий. *Генеральний суддя Богданович-Зарудний, тілистий чоловік, непоспішливий у діях та розмислах* (Ю. Мушкетик); // Який відбувається, триває і т. ін. упродовж досить тривалого часу; повільний, неквапливий. *Жодна зі згадок, які так буйно вихорилися цілий вечір, не повернулася, не порушила непоспішливого плину думок нічних* (Ю. Шовкопляс); *Котляревський непоспішливим кроком пересік кабінет, біля дверей ще раз повернувся, вклонився* (Б. Левін).

НЕПОСПІ́ШЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непоспі́шливий.** *Коли вели якусь балачку про справи житейські, тихий спокій нас покривав, .. і з'являлась у нас усіх якась стареча непоспішливість* (Валерій Шевчук).

НЕПОСПІ́ШЛИВО. Присл. до **непоспі́шливий.** *Довгі мажі поскрипували під самими вікнами палацу, непоспішливо, розмірене* [розмірено] *йшли чумаки* (Б. Левін); *В писарських справах він непоспішливо мудрий та чесний* (Ю. Мушкетик).

НЕПОСПІ́ШНИЙ, а, е. Те саме, що **непоспі́шливий.** *Ярош натиснув дзвінок, пролунало якесь утробне квоктання, а за ним — непоспішне човгання пантофлів* (Ю. Винничук); * Образно. *Час протікає майже непомітно: він тягучий, як свіжий гумовий клей, і непоспішний, як черепаха* (А. Дністровий).

НЕПОСПІ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непоспі́шний.** *Заїзний двір "Під Срібною Черепахою" .. відповідав своїй назві лише частково, бо нічого срібного я там не помітив, але що усі й справді відзначалися черепашою непоспішністю, то так* (Ю. Винничук); *Він — неординарна особистість. У його кремезності, непоспішності відчувається впевненість у своїх силах* (з газ.).

НЕПОСПІ́ШНО. Присл. до **непоспі́шний.** *Вона поважно і непоспішно відійшла кудись углибину зали* (Ю. Покальчук); *Поки вони непоспішно розсідаються, верткий офіціант пурхає над ними, наче колібрі* (Ю. Винничук).

НЕПОСТІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який часто змінює свої погляди, звички, ставлення до кого-, чого-небудь. *Колишній фаворит, давно утративши любов непостійної в почуттях цариці, зумів, однак, не втратити її довір'я і прихильності* (В. Малик); *Після Богданової смерті .. напакувалося стільки ворохобних, куцих розумом, непостійних гетьманів, стільки підступів, зрад, смертей, що все це доконечно розорило, спустошило Україну* (Ю. Мушкетик); // Власт. такій людині. *Непостійна була натура в Яші Дерези. У нього що не день, то й нове якесь захоплення* (О. Донченко); — *Ви ж знаєте мій непостійний характер... З моїм характером і в Парижі довго не проживеш* (О. Чорногуз).

2. Який змінюється; несталий, нестабільний. *Для нашої мети не годилося й плинне, непостійне, умовне знання так званої позитивної науки* (О. Бердник); *Швидкість руху, як і у всіх смерчів, була непостійна: від десяти–дванадцяти метрів на секунду до сорока* (В. Чемерис); *Семантична межа між якісними й відносними прикметниками умовна й непостійна, рухлива* (з навч. літ.).

3. Який діє, працює і т. ін. лише певний, обмежений термін; тимчасовий. *Україну обрано непостійним членом Ради Безпеки ООН на 2016–2017 роки* (з газ.).

НЕПОСТІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непості́йний.** *Навіть до їхнього острова доходили чутки про велелюбність і непостійність королівської доньки* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Хоча їм були добре відомі непостійність і неврівноваженість характеру гетьмана, .. такого вони не сподівалися* (В. Малик); *Вона .. злостилася лише через непостійність власного рейтингу* (Н. Сняданко).

НЕПОСТІ́ЙНО. Присл. до **непості́йний.** *Коли випаде сніг і тримається вже непостійно, я почуваю у господарстві себе дуже впевнено* (Т. Прохасько).

НЕПОСТУ́ПЛИВИЙ, а, е. Який не поступається (у 1, 2 знач.); упертий. *Федір добре знав свого батька — непоступливого, затятого, не схильного прощати нікому* (А. Головко); *Хміль був міцний по-своєму: гарячий, не-*

втримний, гордий, скажений, непоступливий, швидкий на думку і розправу, Виговський — по-своєму (Ю. Мушкетик); // Власт. тому, хто не йде на поступки. *Розпитувач, хоч із виду був лагідний, вдачі виявився непоступливої* (О. Гончар); *Поки живий був Нечай, часом виявляв свій норов крутий і непоступливий* (П. Загребельний).

НЕПОСТУ́ПЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непосту́пливий.** *Ігор кляв у думці і князя Володимира Глібовича, і себе за гарячковитість, за поспішність, за непоступливість* (В. Малик); — *Рука за вилогою свідчить про його діловитість, цілеспрямованість і непоступливість* (Ю. Винничук); — *Я не сміла допустити, щоб їм було зле через мою непоступливість. Я надто любила і шанувала родину* (М. Матіос).

НЕПОСТУ́ПЛИВО. Присл. до **непосту́пливий.** *В'їжджаємо у село, вже обіч нас садки, хати, череда, запрудивши вулицю, розсувається знехотя, непоступливо* (О. Гончар); *Йде сила на силу затято, запекло й непоступливо, а розум і спритність часом рятують наймолодших* (П. Загребельний).

НЕПОТАЙНИ́Й, á, é. Який нічого не приховує, не має таємниць; щирий, відвертий. — *Вона людина правдива, щира, непотайна* (І. Нечуй-Левицький); // Власт. тому, хто нічого не приховує. *Жінка мала щиру душу й непотайний характер* (із журн.); // Який виражає, містить щирі думки, почуття. *Полилась їх розмова — щира, непотайна* (І. Нечуй-Левицький).

НЕПОТА́ЙНО. Присл. до **непотайни́й.** *І пам'ятай, що стану я негайно З тобою, в разі доля допуска, Подібні свари слухать непотайно* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕПОТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. *іст.* Практика, особливо поширена в XV–XVI ст., роздавання римськими папами задля зміцнення своєї влади прибуткових посад, вищих церковних звань, земель родичам. *Папа Римський Климент VIII суворо засуджував практику непотизму, але, ставши папою, призначив кардиналами чотирьох своїх родичів* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., книжн.* Надавання родичам або знайомим посад незалежно від їхніх професійних здібностей; кумівство (у 2 знач.). — *У моєму уряді квітне й буяє кумівство!* — *Непотизм є скрізь, — зауважила мадам Петі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПОТИ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до непотизму (у 2 знач.). *Кадри дуже часто заповнюються в непотичний спосіб, коли знайомі якихось знайомих чи родичі родичів прилаштовують дитятко, кума чи свата на роботу* (із журн.).

НЕПОТОПЛЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **непото́плюваний.** *Подумати лише: найдосконаліше для тих часів судно, з досвідченою командою, з подвійним днищем, з шістнадцятьма відсіками, судно, яке вважалося непотопленним, .. раптом гине в першому ж рейсі* (О. Гончар).

НЕПОТО́ПЛЮВАНИЙ, а, е. 1. Якого не можна потопити (*див.* **потопля́ти).** *Мальовничі схили Південного Бугу зачаровують і надихають. Саме тут закладали свої поселення стародавні скіфи та греки, будували непотоплювані кораблі моряки й здобували героїчні перемоги адмірали* (із журн.); *Світова фінансова криза розорила чимало інвесторів, які вклали в акції й облігації європейських та американських компаній: багато з гігантів, що вважалися непотоплюваними, збанкрутували* (з газ.).

2. *перен.* Здатний зберігати стабільний стан, статус і т. ін. навіть у важких умовах. *Світова фінансова криза розорила чимало інвесторів, які вклали кошти в акції й облігації європейських та американських компаній: багато з гігантів, що вважалися непотоплюваними, збанкрутували* (з газ.).

НЕПОТО́ПЛЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непото́плюваний.** — *Звідси починається наука про живучість корабля, його непотоплюваність...* (О. Гончар); *Висока стресостійкість працівників організації — це висока продуктивність їхньої праці, непотоплюваність, конкурентоздатність, прогресивний розвиток фірм* (з навч. літ.).

НЕПОТРЕ́БНИЙ, а, е, *заст., зневажл.* Дуже поганий, нікчемний, мерзенний. *Знайшлися такі пастирі, які вже почали вірою і правдою служити новому Богові, перейшли на православ'я, яко непотребні лицедії від однієї ролі до другої* (М. Ю. Тарновський); // Непристойний, поганий (про слова, вчинки і т. ін.). *Найбільше перепало непутящим дівкам. Ще сонце на весну не повернуло, а вони вже рахують дні до першого тепла, аби віддатися непотребним грищам та співанкам* (Н. Околітенко); — *Бояри, як понапиваються, непотребні слова говорять, а ти мусиш то слухати!* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **непотре́бне,** ного, *с.* Щось непристойне. *Ще хвилину тому жалкував Сухоровський, що знічев'я, з п'яної голови нагалабурдив непотребного у візитовій залі* (Р. Іваничук).

НЕПОТРЕ́БСТВО, а, *с., заст., зневажл.* Щось дуже погане, неприпустиме, непристойне. *Знову їх* [канцеляристів] *викликали до кабінету і наказували негайно виправити* [помилки] *й "надалі не допускати такого непотребства"* (Б. Левін); *Тут ліс — як вічність. Бережи його від свого непотребства, марновір'я, від власної пустої глупоти...* (В. Стус); — *Його милість пан гетьман, — фальцетом вигукнув пан сотник, — прислав мене не для того, щоб я дозволяв непотребства, які чиняться у вашому краї!* (Валерій Шевчук).

НЕПО́ТРІБ, *ч., розм.* 1. *род.* ребу, *збірн.* Непотрібні речі. *Він скуповував .. цей зужитий хатній непотріб, лагодив його, мастив гасом і продавав з прибутком* (І. Микитенко); *Перебирала* [Дора Устимівна] *взуття, хапала старі речі, всілякий дріб'язок і в такі хвилини чомусь намагалась викинути якомога більше непотребу у сміттєвивід* [сміттєпровід] (А. Хорунжий); *Кімната велика й завалена всяким непотребом, повно павутиння й пороху* (Ю. Винничук); * У порівн. *Кинув Бульба червінці, мов якийсь непотріб* (О. Довженко).

2. *род.* ребу, *збірн., зневажл.* Нікчемні, аморальні люди. *Війна, казав один знайомий офіцер, великий цинік, очищає людський рід від непотребу* (Г. Пагутяк); *Бачить він, що вже йому ввірвалася нитка тут шахрувати, та й махнув із горя в Венецію, те утечище всякого непотребу* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

3. *род.* реба, *зневажл.* Ні на що не здатна, нікчемна людина. — *Ні, волю вже лишатись тим, чим є, ніж в'язати свою долю з таким непотребом* (І. Франко); — *Я вже більше не непотріб, якого викинули за борт життя, а старший бригадир на одній із залізниць* (Ірина Вільде); — *Доживаю під мурами... Сухоти. Пенсії не дали... Став непотребом* (Р. Андріяшик); *Ілія відсахувався, тремтів: він — ізгой, непотріб, помилка...* (Люко Дашвар).

НЕПОТРІ́БНИЙ, а, е. 1. У якому немає потреби, необхідності. [Принцеса:] *Обридла ся робота непотрібна! Навіщо прясти!* (Леся Українка); *В нас немає непотрібних, некорисних професій* (О. Донченко); *Ольга труснула головою, женучи від себе непотрібні думки* (А. Кокотюха); *Дон Кіхот був мучеником за торжество людської мрії, нехай непотрібної, безглуздої і навіть небезпечної* (С. Процюк); // *у знач. ім.* **непотрі́бне,** ного, *с.* Те, у чому немає потреби, необхідності; зайве. *Я повинен жити отак, поблизу свого Бога, подалі від людей; тільки так можна обміркувати і зрозуміти необхідне, тільки тут можна відсікати зайве, непотрібне* (К. Москалець); *Коли гість пішов, дідо перепросив мене і сказав, щоб я ніколи не говорив непотрібного* (Т. Прохасько).

2. *розм.* Непристойний, грубий, образливий (перев. про слова). *Дяк потріпує навіть старих і благочестивих дідів, не то що чоловіків та молодиць усякими непотрібними словами* (І. Нечуй-Левицький); *Левко обкидає Христину в думках непотрібними словами* (М. Стельмах); *Описував* [Пантелій], *як живе-служить у пана Котляревського, .. що став йому другим батьком, відкрив світ, навчив грамоти і ні разу за всі роки служби не образив, не те що облаяв непотрібним словом* (Б. Левін).

НЕПОТРІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непотрі́бний** 1. *Незнайоме досі почуття непотрібності, жалюгідності навалюється на мене, душить* (В. Речмедін); *Той будиночок був залишком зруйнованого часом і непотрібністю давнього монастиря* (Г. Пагутяк); *Марта вголос дивувалася непотрібності й абсурдності всіх цих речей* (С. Андрухович).

НЕПОТРІ́БНО. 1. Присл. до **непотрі́бний** 1. *Нема спокою, тому й вони, Кочубеї, непотрібно бентежаться і спиняються в дорозі* (Б. Лепкий); *Горобенко настроївся вже був до людського гомону, і через те його голос тепер залунав непотрібно високо й пронизливо* (Б. Антоненко-Давидович); *Перед Галею мені дуже ніяково, — ну, за віщо так грубо й непотрібно образив дівчину? Соромно!* (Г. Вдовиченко).

2. *пред.* Немає потреби, необхідності. — *От завжди так, — не слухаєшся, бігаєш, куди непотрібно* (Леся Українка); *Я хутко відігнав від себе думку теж дременути в ті темні суточки, бо тепер це було майже непотрібно* (Олесь Досвітній); *Розмовляти так було непотрібно й чудно* (Ю. Яновський); *У вітальні непотрібно стільки світла* (Ірина Вільде); — *Їй про те, що сталося між нами, знати непотрібно* (В. Хрущак).

НЕПОТЬМА́РЕНИЙ, а, е. Який не потьмарився (у 1 знач.); не затемнений, не покритий мороком. *Ще трохи — і засяє непотьмарене сонце, заяріють квіти в теплій траві, защебечуть птахи, закує зозуля* (П. Загребельний); // *перен.* Який не втратив сили вияву. *Той гул непотьмареної першої дружби западав обом їм у душі назавжди* (О. Гончар); *Лексема "калина" як складник асоціативного комплексу "любов" відзначається конотаціями світлої, непотьмареної радості спогадань* (з наук. літ.); // *перен.* Який не втратив ясності. *Пустили* [жінки] *потім ясу, що звихнулась умом Чабаниха, але цьому мало хто вірив, бо в очах у неї видно було непотьмарений розум* (О. Гончар).

НЕПОФАРБО́ВАНИЙ, а, е. Який не пофарбували (у 1 знач.). *Хрест на могилі братика був теж, як і його труна, білий, непофарбований* (В. Сосюра); *Вони були одягнені хто в що: переважно у своє домашнє, з ткацького верстата. Штани з валу, .. пофарбовані і непофарбовані, вовняні різномасні светри і кожушані камізельки* (Б. Харчук); *Маленький чоловік рушив просто до тих голих і непофарбованих* [дверей] (Валерій Шевчук).

НЕПОХВА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **несхва́льний.** *Боцман Смола позирає на чепурунів непохвальним оком* (Д. Ткач); *Хто попробує ту воду випадково, Той скривиться і скаже Непохвальне слово* (В. Іванович); // Який не заслуговує схвалення. *Зовсім кепсько, .. що при такій непохвальній справі, як продажа сестри, всі .. говорили віршами* (І. Багмут).

НЕПОХВА́ЛЬНО. Присл. до **непохва́льний.** *Єпископ строго, непохвально крутить ґоловою* (В. Винниченко); *Коля сміявся, розповідаючи батькові, але старий непохвально хитав головою* (Ю. Смолич); *Спершу схопився* [Павло] *за Михайла Салтикова-Щедріна, бо вже давненько чув про цього письменника, якого непохвально трактують оборонці царського трону* (М. Сиротюк).

НЕПОХИ́БНИЙ, а, е. 1. Який не робить помилок, не помиляється. *Сонце, той ясний і непохибний небесний мандрівник, давно вже перестало бути керманичем моєї земної мандрівки* (І. Франко); // Правильний, безпомилковий; несхибний (у 3 знач.). *О, молодість! .. Непохибні шляхи твої тепер* (П. Тичина); *Зроби добро людині і забудь. Воно тобі сторицею віддасться. Бо це єдина й непохибна путь І до твого, і до чийогось щастя* (О. Підсуха).

2. Твердий, непохитний; несхибний (у 1 знач.). — *Учора ми добули язика; се його* [воєводи] *непохибне жадання* (М. Старицький); *Якщо ви пообіцяєте мені твердим і непохибним словом тримати сю річ у тайні, то я скажу вам, як ви маєте чинити* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕПОХИ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непохи́бний.** *Віра в непохибність короля і незламність його слова тане в сумнівах, їдких, як смертельна отрута* (З. Тулуб); *Писав Валентин Степанович так само — доводячи кожен проблиск ідеї до остаточного, однозначного рішенця, котрий з грюком замикав внутрішній простір твору, застуючи очі своєю безумовною непохибністю* (О. Забужко); *Невже ви серйозно вірите в безмежну мудрість і непохибність Китрайла?* (О. Авраменко).

НЕПОХИ́БНО. Присл. до **непохи́бний.** *Бранець виправдав своє ім'я: відразу призвичаївся до нових умов. Непохибно реагував на фігури "азбуки" восьминогів і з задоволенням грав у м'яча* (І. Росоховатський); *Люди не терплять, коли поруч хтось живе непохибно й безгрішно* (Валерій Шевчук); *Я сказав собі: "Подумай, як розв'язання знайти, Обміркуй, щоб непохибно наміру свого сягти"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕПОХИ́ТНИЙ, а, е. 1. Якого не можна похитнути, зрушити з місця, поколивати; стійкий. *Б'ють хвилі в непохитні скелі. Рветься Прометей з залізних ланцюгів* (Д. Бузько); *Військові кораблі стояли непохитні на хвилях, байдужі до осіннього шторму* (В. Кучер).

2. *перен.* Який виявляє твердість, стійкість у чому-небудь, не відступає перед труднощами. *Він був глибоко інтелігентною людиною, тихою, спокійною і непохитною, фундаментальною в своїй вірі* (І. Багряний); *Марія Іванівна була непохитна у своїй рішучості* (О. Полторацький); *Цей непохитний борець розпочав свій шлях воїна-повстанця у п'ятнадцять років* (М. Андрусяк); // Який виражає твердість, незлам-

ність; власт. такій людині. *Мати гордовито дивилась на неї зверху, ніби давала дочці своїм видом взірець непохитної завзятості* (І. Нечуй-Левицький); *Скрушно махав* [боєць] *рукою. Непохитна зверхність відчувалася в цьому його русі* (О. Гончар); *Натуру він мав міцну й непохитну* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю).

3. *перен.* Якого не можна змінити, переступити, не додержати (про слово, обіцянку, присягу і т. ін.); непорушний. *Турботи товариської і непохитної дружби ні з чим зрівняти не можна* (Д. Ткач); *Проходить він* [полк], *загамувавши в собі свої великі болі і радощі, несучи в собі непохитні свої присяги і мрії* (О. Гончар).

4. *перен.* Який твердо встановився; незмінний. *Авторитет дівчини став такий непохитний, що й словам Марії Степанівни вірили беззастережно* (Д. Ткач); *Тільки непохитна любов до Творця допомогла мені вистояти* (І. Росоховатський); *Він був воїном. Стратегом і людиною бездоганної репутації. Непохитної репутації* (В. Єшкілєв).

НЕПОХИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непохи́тний.** *За кам'яною непохитністю Райдужної Гори він почувався би безпечніше, аніж під мокрою соломою* (В. Єшкілєв); *Чи оці сльози, чи вперта Прохорова непохитність вкрай розлютили Шумейка* (А. Шиян); *Онохрій Литка повернувся з міста налитий живним соком непохитності Голубенкової директиви* (Г. Епік).

НЕПОХИ́ТНО. Присл. до **непохи́тний** 1, 2. *І дуб височів непохитно — був час, та навіть пенька вже немає* (П. Мовчан); *Запорозькі корогви стояли непохитно. Польське військо почало відступати, а далі побігло* (Ю. Мушкетик); *Оля непохитно вірила у свою здогадку* (Л. Юхвід); *— Ти не будеш більше нікого приносити в жертву, — сказав я Тагірові, прагнучи, щоб мій голос звучав м'яко, але непохитно* (І. Росоховатський).

НЕПОХІДНИ́Й, а́, е́. Якому не властива похідність. *У непохідних словах коренева морфема збігається з основою* (В. Русанівський); *Аналіз текстурних властивостей біомедичних зображень складається з операцій виділення непохідних елементів — мікрооб'єктів та оцінки структурних залежностей між ними* (з наук. літ.).

НЕПОХІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непохідни́й.** *Суттєвими ознаками державної влади, за М. Ковалевським, є непохідність, самодостатність, непідконтрольність* (з наук. літ.); *Одним із прийомів номінації спеціальних понять є термінологічна деривація, яка полягає в побудові похідних слів. Ономасіологічною ознакою похідності виступає афікс* (з наук. літ.); *Похідність чи непохідність слова визначають тільки відповідно до сучасної словотвірної системи* (з навч. літ.).

НЕПОХО́ВАНИЙ, а, е. Якого не поховали (про померлого або його останки). *Всюди — згарища, пустки, непоховані трупи, біля яких діловито походжали і бридко крякали ситі круки* (В. Малик); *Брат лежав мертвий і непохований, а мені згадувався він тільки живий* (П. Загребельний); *Як здумаю, було, не тямлюся від болю, що батько — непохований! — лежить на полі бою* (Л. Костенко); *Мене більше не тривожили непоховані кості незнайомих людей* (Г. Пагутяк).

НЕПОХО́ЖИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **несхо́жий.** *Трьох хлопців, що пасуть товар на пастівнику, змальовано майстерно — рисами, що .. показують індивідуальність кожного, своєрідну вдачу, свій світ, такий непохожий на світ його товаришів* (С. Єфремов); *З того дня тітка Саша змінилася і стала непохожою на людину, якою була до війни* (Ю. Яновський); *Такий же він ласкавий та хороший і такий-то він на інших непохожий* (Н. Забіла).

НЕПОХО́ЖІСТЬ, жості, *ж., розм.* Властивість за знач. **непохо́жий.** *Непохожість поглядів.*

НЕПОЦІНО́ВАНИЙ, а, е. Якого не поцінували. *Ісус у нашому світі непоцінований або незнаний, як чужоземець* (з рел.-церк. літ.); *Про постать Євгена Гребінки в літературному процесі, про його сучасність і непоціноване значення підкреслювали в інтерв'ю організатори свята* (з газ.); // *у знач. ім.* **непоціно́вані,** них, *мн.* Ті, яких не поцінували. *Я знав, що починаю з найтяжчого: ще не пішовши на війну, розпочинав війну проти себе, наплоджував ображених, скривджених, непоцінованих* (П. Загребельний).

НЕПОЦІНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоціно́ваний.** *Сум і відчуття непоцінованості звучить у ставленні Б. Лепкого до критики* (з наук. літ.).

НЕПОЧА́ТИЙ, а, е. 1. Якого не починали, до якого не бралися, не доторкалися. *Осторонь на столі стоїть на декілька персон непочата вечеря* (С. Васильченко); *Непочатий пугар вина стояв біля нього на дерев'яній таці* (Н. Королева); *Працю непочату Не можна більш не починать* (Я. Шпорта); *На полиці — непочате барильце з порохом* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна).

2. *перен.* Морально чистий, незіпсований. *Охолонувши трохи з першого враження, до якого здатні лише такі вразливі, чисті й непочаті натури, якою була Начкова, він придивлявся до неї уважніше* (І. Франко); // Цнотливий, незайманий. *Вона твердила, що нема в неї жодної сусідки, яка б вийшла заміж непочатою* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * У порівн. *Бігала* [Василина], *мов непочата дівка, за Кирилом* (М. Матіос).

3. *перен.* Якого є надміру, у великій кількості. *Ой вставай же, сило рідная, Непоборна, непочатая* (Микола Чернявський); *Віктор почув щиру повагу до Юрка за його непочату життєву енергію, невичерпаний інстинкт життя* (В. Підмогильний).

◊ **Непоча́тий край** *див.* **край**[1].

НЕПОША́НА, и, *ж.* Нешанобливе ставлення до кого-небудь; відсутність належної пошани; неповага. *Постановлено зробити так: .. щоб скарати вчителя за його зневажливість і непошану до свого начальства, то не давати йому більше дров* (Б. Грінченко); *— Як же так! Земляків зустріли і по чарці не випити? Та нас грім поб'є за таку непошану* (Григорій Тютюнник); *Така непошана траплялася вперше, бо досі Гримільда ніколи не виказувала сваволі й завжди поштиво розмовляла з невісткою* (І. Білик); *Зневажите його величність ви І виявите непошану злісну, Його гінця звелівши закувати* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕПОШИ́РЕНИЙ, а, е. Якому не властива поширеність. *Термін "режим руху" непоширений у вітчизняній науковій літературі й відсутній в українських нормативних документах* (з наук. літ.); *У неї таке чудове пальто, такого непоширеного для французьких пальт кольору* (Л. Денисенко).

△ **Непоши́рене ре́чення** *див.* **ре́чення.**

НЕПОШИ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоши́рений.** *Говорячи про поширеність або непоширеність мов, дослідник стає начебто перед градуєною шкалою, де точкою відліку є нуль (вихід мови з ужитку в розмовній функції)* (з наук. літ.); *Спільними проблемами для українських земель у XIX столітті були малодоступність і непоширеність навіть початкової освіти* (із журн.).

НЕПОШИ́РЕННЯ, я, *с.* Відсутність поширення. *Особа, яка ознайомлюється з бізнес-планом, бере на себе зобов'язання й гарантує непоширення цієї інформації без дозволу автора* (з навч. літ.).

НЕПОШКО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Якого не пошкодили або який не пошкодився, залишився цілим, справним і т. ін. *Небезпека для танків була велика, але ж і виграш міг бути путній, коли захопити непошкоджений міст* (Ю. Яновський); *Краще захопити злочинця живим, а його машину — непошкодженою* (В. Владко); *Мустафа-паша не дозволяв обстрілювати розкішні будинки й палаци, бо хотів захопити Відень непошкодженим* (В. Малик).

2. *розм.* Який не зазнав ушкодження, залишився цілим, здоровим (про людину, тварину чи якусь іншу істоту); неушкоджений. *Вона* [жінка] *була жива, непошкоджена, на ній навіть не тліла одіж...* (Олесь Досвітній); *Щасливий повертається Кость зі стайні. Вітер* [кінь] *живий! Вітер непошкоджений!* (О. Донченко); *Одержавши листа від живого і навіть непошкодженого Олексія, Ольга заридала з радості* (І. Сенченко).

НЕПОШКО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непошко́джений.** *Перед початком навчання вчитель (викладач) повинен візуально перевірити непошкодженість захисного заземлення в тих кабінетах інформатики, у яких це заземлення виконано відкритим проводом* (з мови документів).

НЕПОШТИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Який не виявляє поваги до когось; нечемний, неввічливий. [Софія Грич:] *Ти непоштива дівчинка, я не хочу тебе слухати* (І. Кочерга); *Непоштиві ми, насмішкуваті і злі, і нещирі: пліткуєм, як свині, про кожного* (В. Барка); — *Ти дивись, який він непоштивий! — звернувся Січкар до Варчука. — За це нам колись отак чуба крутили* (М. Стельмах); // Який містить у собі або виражає неповагу, нечемність, неввічливість. *Старий Бриль гнівно урвав непоштиву синову мову* (Ю. Смолич); — *П'ятнадцять діб гауптвахти за непоштиві слова перед маршалом!* (М. Вінграновський); *Мою поведінку ніяк не можна було назвати непоштивою* (Валерій Шевчук).

НЕПОШТИ́ВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **непошти́вий.** *Парубок і не розуміє, як він своєю жадобою і непоштивістю надокучив старому, який уже потягнувся душею до спокою літніх людей* (М. Стельмах); *Ібрагім саме вчасно, щоб його мовчання не перейшло в непоштивість, знайшов потрібні слова* (П. Загребельний); — *Щиро шкодую, що дав привід вам запідозрити мене в непоштивості* (Г. Пагутяк).

НЕПОШТИ́ВО, *розм.* Присл. до **непошти́вий.** *Степанко надовго запам'ятав той випадок, коли він весною, розшукуючи Чумака, звернувся до Ласія. А той йому відповів тоді непоштиво* (Ю. Збанацький); *Не стало пана Грицька — прогнали його з двору буцім за те, що непоштиво поставився до свого учня, назвавши його так, як він заслужив* (Б. Левін); — *Хто ви такі, даруйте на слові? — досить непоштиво перериває господаря один з молодих художників* (Ю. Бедзик).

НЕПОЯСНЕ́ННИЙ, а, е. Якого не можна пояснити, який не піддається поясненню; непояснимий. *Полковник весь час намагався обернутися, але непоясненний жах змушував його тримати голову прямо* (О. Ульяненко); *Які вони люті, ці жінки, наскільки моторошне та непоясненне їхнє прагнення знищити тебе навіть ціною власного життя* (С. Андрухович); // *у знач. ім.* **непоясне́нне,** ного, *с.* Те, чого не можна пояснити. *В природі багато ще загадкового, непоясненного з точки зору сучасних наук* (О. Гончар); *Найкраще в людині — прагнення осягти невідоме, бажання пізнати таємниче, поривання пояснити непояснене* (з публіц. літ.).

НЕПОЯСНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непоясне́нний.** *Непоясненність образу як найвищого тріумфу духу стає передумовою того, що пошук на шляху розбудови образності слова позначається відносною свободою вибору* (з наук. літ.).

НЕПОЯСНЕ́ННО. Присл. до **непоясне́нний.** — *У його баченні світу, у відтворенні цього світу в тривимірному просторі було щось непоясненно пророче...* (з газ.).

НЕПОЯСНИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **непоясне́нний.** *Йому затяло дух, і він щосили боровся з цим непояснимим для нього жахним чуттям* (Олесь Досвітній); *Дивлячись на програші та виграші інших, хлопець поступово проймався дивною, непояснимою певністю, що йому поталанить* (О. Гончар); *Його вразила таємнича, непояснима сила, що її випромінювала така тендітна на вигляд жіноча фігура* (В. Лис); *Отямившись від удару, Банзай відчув, що його накриває хвилею непояснимого ляку* (Любко Дереш).

НЕПОЯСНИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **непояснимий.** *Пейзажі В. Мисика переймають непояснимістю просвітленої печалі* (з наук. літ.); *Для просвітління в розумінні дзен-буддизму характерні ірраціональність, непояснимість, невимовність, інтуїтивне проникнення в суть природи* (з навч. літ.).

НЕПОЯСНИ́МО. Присл. до **непоясни́мий.** *Не тільки я на них дивлюся — вони* [люди зі знімків] *теж дивляться на мене. В якусь мить я раптом відчуваю це так само достеменно й непояснимо.., як колись, багато років тому* (О. Забужко); *Здається, він навіть почув дзюркіт води, такий безглуздий у цій ситуації і непояснимо, нав'язливо звичайний* (Любко Дереш).

НЕПРА́ВДА, и, *ж.* 1. Те, що суперечить правді, істині; брехня; протилежне правда. [Пріцилла:] *Неправди я казать тобі не хочу, а правду перемовчать не здолаю* (Леся Українка); *Василько й сам незчувся, як сказав неправду* (О. Донченко); *Він не терпить неправди, та й не можна говорити неправду, дивлячись в ясні, вимогливі очі мого друга* (Л. Письменна); *Майстер довго дивився на мене. Він прекрасно розумів, що я кажу неправду* (О. Тесленко); // *у знач. пред. Доря почув холодок в тілі. — Неправда... ти все жартуєш...* (М. Коцюбинський); — *Неправда! — зойкнула Маруся. — Ти навмисне обмовляєш Гриця. Щоб мене відвернути від нього* (В. Чемерис); — *Даремно ти так, ти ж знаєш, як я люблю тебе. — Неправда! Якби любив, то послухався б* (В. Шкляр).

2. Несправедливі, нечесні, шахрайські вчинки; обман. [Марина:] *Багато татко людям чинив неправди* (М. Кропивницький); *Пан знову хоче її* [землю] *відібрати, почав судитися і, видко, неправдою та брехнею відсудить її* (М. Стельмах); *Я вперіщив його нагаєм впоперек плечей і рвонув туди, де творилася неправда* (П. Загребельний); // Несправедливість у людських стосунках. *Кругом неправда і неволя, Народ замучений мовчить* (Т. Шевченко); — *Час пливе, а соціальна неправда панує на світі. Нарід в нужді, в темноті, і його зумисне держать в темноті...* (І. Нечуй-Левицький); *Йде він війною на саму неправду людську. На батрацтво своє гірке* (О. Гончар).

(1) Свята́ непра́вда — неправда, до якої вдаються заради чогось кращого. [П р і с ц и л л а:] *Ні, мій друже! Хоч, може, се була б свята неправда, але ні серце, ні язик не може на неї зважитись* (Леся Українка); *Словам батька про те, що "цар Дмитрій нібито живий", вона тоді не дуже повірила. І швидко їх забула, сприйнявши як слабеньку втіху, святу неправду* (В. Чемерис).

△ **Дете́ктор брехні́ (непра́вди)** *див.* **дете́ктор.**

◊ **[Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами** *див.* **пра́вда.**

НЕПРАВДИ́ВИЙ, а, е. 1. Який діє всупереч правді, істині, який не любить правди; брехливий. *Не сидів я з людьми неправдивими, і не буду ходити з лукавими* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Я знав кожного: хто палкий, хто холодний серцем, хто щирий, хто хитрий і неправдивий* (П. Загребельний); // В основі якого лежить неправда, обман. *На підставі цих неправдивих відомостей про силу річки неправильно можна було обчислити й розміри греблі та потужність турбін* (М. Трублаїні); — *Ні, неправдива твоя рада, кошовий! — промовив Бульба* (О. Довженко); *Удова оприлюднила неправдиві заяви, але це ще не робить її злочинницею* (В. Єшкілєв).

2. Який суперечить справедливості, не відповідає їй; несправедливий. *Глянь на мене, чорнобриву, Моя доле неправдива, Безталанна я!* (Т. Шевченко); *Думки мутилися: ображали його* [Чіпку] *неправдивою карою, лякали людським сміхом...* (Панас Мирний); *Пізніше до тих пунктів обвинувачення козаки додали ще чимало оповідань про попередні неправдиві вчинки старшини* (А. Кащенко).

3. Не такий, як у дійсності; несправжній. *І річка, й лісок — все було мертве, неправдиве, це мовби сама війна поставала з муляжів своєю мертвістю, черствістю* (О. Гончар); *Світлини .. абсолютно не відображають того, що відбувається в Іраку насправді. Вони відображають неправдиву картину, яку хочуть накинути світові* (Є. Кононенко).

НЕПРАВДИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неправди́вий.** *Ніщо в світі не роздражнювало й не сердило його так, як людська нечесність та неправдивість, в чому б вона не виявлялась* (І. Нечуй-Левицький); *Земля вислизала йому з-під ніг, він не зміг довести неправдивості оракула* (І. Білик); — *Доводити неправдивість того, що нам невідоме, таке ж безглуздя, як сперечатися, якого кольору вітер* (З. Тулуб); *До Києва Чайку потягнуло тому, що, незважаючи на свою цілковиту одірваність за останні місяці від подій, він почував непевність та неправдивість свого становища* (Д. Бузько).

НЕПРАВДИ́ВО. Присл. до **неправди́вий.** *Ви прибавили мені літ 15 зайвих. Ви, певно, десь прочитали по календарях, а там була помилка, неправдиво подали мої літа* (М. Коцюбинський); — *Ви розголосили таємницю сповіді, та ще й неправдиво. Це гріх подвійний* (П. Загребельний); *Зовсім неправдиво уявляють собі ситуацію ті, хто думають, що "Гарт" — це пролетарське угруповання, а "Плуг" — селянське* (М. Драй-Хмара); // *у знач. пред.* — *Хай буде лев царем, — гукнули всі* [звірі], *хто бажав лева. А слон і каже: — Про мене все одно, тільки так буде неправдиво* (з казки).

НЕПРА́ВДОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **непра́вда.** *Ой чаєчко наша, неправдонька ваша. Поварили чаєняток — добра була каша!* (з народної пісні); *Дрижачий голос старця і слова його пісні .. опанували їх немов демонічною силою: Нема правди і не буде, Розважайте, добрі люди! Неправдонька між верхами, Свята правда під ногами!* (О. Кобилянська).

НЕПРАВДОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який не відповідає істині, дійсності; не схожий на правду. *Неправдоподібні пояснення, що їх він дав Силантьєву, могли викликати підозру у злодійстві* (М. Трублаїні); — *Вона ніби говорила під чиюсь диктовку. Її брехня була такою бездарною, такою неправдоподібною* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Леся, напевне, вже прийшла в офіс, і їй потрібно давати пояснення, — а вони мені й самому видаються неправдоподібними...* (Л. Кононович); // Незвичайний, дивний. *Їй* [весні] *додає краси і неправдоподібна прозорість нічного повітря над Києвом* (Ю. Смолич); *Його вразила дивовижна неправдоподібна краса зимової ночі* (М. Стельмах); *Попереду летить неправдоподібний шуліка, такий він великий* (Є. Гуцало).

НЕПРАВДОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неправдоподі́бний.** *Вісті, які приходили з заходу, .. вносили тривогу неправдоподібністю й з неймовірною швидкістю поширювалися* (П. Кочура); *Нова дружба здавалася .. теж неправдоподібністю* (Олекса Ізарський).

НЕПРАВДОПОДІ́БНО. Присл. до **неправдоподі́бний.** *Ця історія, коли її переповідала сама Ева, виглядала ще більш кінематографічно та неправдоподібно, ніж попередня* (Н. Сняданко); *Воно* [море] *показалося вдалині, синє, безмежне, якесь неправдоподібно казкове* (Ю. Збанацький); *Алла вchurинула, викидаючи, зовсім без звуку, кришталеві, неправдоподібно кришталеві осколки води* (О. Ульяненко); // *у знач. пред.* — *Гарний, і здоровий, і дотепний, навіть хоробрий офіцер. — Дивно і неправдоподібно* (Б. Лепкий); *Як восьминіг створює звуки? "Лійкою"? Неправдоподібно* (І. Росоховатський).

НЕПРА́ВЕДНИЙ, а, е. 1. Який порушує релігійно-моральні настанови або суперечить їм; грішний, гріховний. *На якусь мить Маріонелла здалася схожою на її рідну покійну матусю. Матір, що жила невміло, неправедним, грішним .. життям* (В. Лис); // *у знач. ім.* **непра́ведний,** ного, *ч.* Той, хто порушує релігійно-моральні настанови; грішник. *Хіба ви не знаєте, що неправедні не вспадкують Божого Царства?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Не оправдуй неправедного, хоч і друг твій* (І. Франко); // Придбаний, отриманий і т. ін. нечесним способом. *Як пірат з неправедним злотом на безлюдному острові, нічого не чув, крім шелесту хвиль в самому мозку* (Р. Андріяшик).

2. Який діє несправедливо, не по правді; несправедливий; неправдивий (у 2 знач.). *Люде* [люди] *горді, неправедні, Своїм судом судять* (Т. Шевченко); *З українських університетів і других шкіл повиходили ті хаптурники, хабарники-урядники, неправедні судді, що правого робили винним, а виноватого* [винуватого] *правим* (С. Єфремов); // Який суперечить, не відповідає справедливості. *Корній опустив очі, проте сказав твердо: — Та кара неправедна... На правді стою* (Ю. Мушкетик); * Образно. — *Я бачив радість, бачив кривду люту І ту людську неправедну отруту, Яку в житті ти стерпіти не міг* (А. Малишко).

3. Неправдивий, брехливий. — *Це ти, холопе, обмовив мене перед Святославом? .. Та ще й посмів привезти сюди цього неправедного листа* (В. Малик); *Він стирчав над душею в Івана, поки той переписав неправедну заяву* (П. Загребельний); // Неправильний, хибний. — *Нехай чоловік буде умний* [розумний] *і розсудливий, скільки хоче, але коли він цієї філософії не вміє приноровити до життя, то ця філософія неправедна* (О. Кобилянська).

НЕПРА́ВЕДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непра́ведний.** *Я мав дбати про майбуття, про гідність і гордість, подолати ворожість, заздрощі, нерозум, боягузтво, неминучу неправедність влади* (П. Загребельний); *Не дано людині знати, де зло, а де добро: праведність на Землі так легко переходить у неправедність* (Н. Околітенко).

НЕПРА́ВЕДНО. Присл. до **непра́ведний.** — *Оксано!.. Хотів покрити твою славу, хотів показати людям, що вони неправедно осуждають* [засуджують] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Чи ми кого в житті неправедно карали? Чи, може, наш народ кого зі світу зжив?* (Л. Костенко); — *Коли скаржишся неправедно, ти загинув, але коли все, що тут написано.., правда, тебе винагородять і дістанеш захист* (Валерій Шевчук); *Кривоприсяжництвом своїм* [кривоприсягою своєю] *вигравав він неправедно всі процеси, де од нього вимагали сказати по совісті щиру правду* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕПРА́ВИЙ, а, е. 1. Який діє, поводиться несправедливо, неправильно. *Щоб розвіяти сумніви у Коваліва, а разом з тим затамувати власний біль, він сказав з викликом: — Ви неправі* (М. Чабанівський); *Не потурай неправому судді, не потурай на людські поголоси, ти сам живеш і виростаєш сам* (В. Стус); // *у знач. ім.* **непра́ві,** вих, *мн.* Ті, які діють неправильно, усупереч справедливості. *Бог кара неправих, Правим помагає* (Т. Шевченко); // Який не має рації, помиляється. — *Я мушу сказати тобі те, що думаю. Спростуй, доведи, що я неправий, коли зможеш...* (В. Владко); *Він такий особливий чоловік, що може погодитись, коли неправий, визнає помилку* (Ю. Покальчук); *Невже я був неправим геть у всьому, що вчора балакав?* (С. Процюк).

2. Який суперечить справедливості, правді; несправедливий. — *От діти, от милі, слово від їх* [них] *неправе не почуєш* (Панас Мирний); — *Неправе діло задумала княгиня,* — *сказав Добислав* (С. Скляренко); *Цар творив неправий суд І війною нищив люд* (Л. Первомайський); *Надійшов канцелярист з уряду й проголосив присуд — несосвітенний і неправий, адже мене осудили без мене* (Ю. Мушкетик); // Неправильний, хибний. *Того спалили живцем за віру праву, а того — знов — за неправу* (Н. Королева).

НЕПРА́ВИЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає істині, тому, що є насправді; помилковий, хибний. *Збоку, правда, здавалося, що він надто млявий і спокійний, .. та на цьому й кінчалося неправильне уявлення* (Ю. Яновський); *Він — той чоловік, що за неправильні знання не знущатиметься, виправить, а новим знанням навчить!* (Ю. Логвин); *Відповіді приходили або дуже скоро, або йшли так довго, що здавалося, ніби цього разу була вказана неправильна адреса* (Т. Прохасько); // Не такий, як треба; який не веде до бажаних наслідків. *Я дивуюсь, яким неправильним, покрученим і неощадливим був мій життєвий шлях* (О. Довженко); *Він переконався остаточно, що з самого початку взяв неправильний тон, настроїв себе не на ту хвилю* (Ю. Мушкетик); // *розм.* Не такий, як мав би бути, позбавлений необхідних здібностей, якостей і т. ін. (про людину). — *Карти не брешуть.* — *А коли брешуть?* — *спитав я.* — *Коли брешуть, то не карти, а гадалка неправильна* (Валерій Шевчук).

2. Який не відповідає певним нормам, правилам, вимогам. *Смертю в Єгипті карають ще за один гріх: неправильне принесення жертви* (І. Білик); *Їхня говірка зробилася повільною, ламаною, лексично бідною, засміченою неправильними зворотами і спотвореною акцентом* (Ю. Іздрик); // Який не задовольняє вимог пропорції, симетрії і т. ін. *На його долонях лежали невеличкі зеленувато-сірі камінці неправильної форми* (В. Владко); *Вже вкотре Філіп пильно вдивився в округле дитяче личко з невиразними, подекуди неправильними рисами* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **Непра́вильний дріб** *див.* **дріб.**

НЕПРА́ВИЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **непра́вильний.** *Ми, нижчепідписані, що були членами цієї організації.., поступово переконуючись у неправильності та шкідливості її ідеологічних та організаційно-тактичних засад, усередині організації провадили боротьбу проти цих засад* (М. Драй-Хмара); *Обличчя Беттіни було вродливим, попри очевидну неправильність рис* (Н. Сняданко).

2. Відхилення від норми; помилка, хиба. — *В чому ж,* — *питаю,* — *неправильність? Яку це ти береш на себе сміливість мені вказувати?* (О. Донченко).

НЕПРА́ВИЛЬНО. Присл. до **непра́вильний.** [Карташов:] *Ви мені пробачте. Ви неправильно зрозуміли мене* (О. Довженко); — *Неправильно ти сказав, Борисе, що я техніку люблю до самозабуття* (О. Гончар); — *Ми неправильно прожили життя, Дейно,* — *тоскно промовив він* (О. Авраменко); *Якщо цеглу неправильно накласти, вона обов'язково звалиться* (М. Руденко); *Промінці світла пучком золотих ниток снувались від лампи до очей, неправильно здовжувалось то округлювалось обличчя сина* (М. Стельмах); // *у знач. пред.* — *Що — неправильно? Професор, по-твоєму, помиляється?* (М. Дашкієв); *Чую, судді зняли галас: "Неправильно! Це порушення правил!"* (І. Шаповал).

НЕПРА́ВНИЙ, а, е, *заст.* 1. Який суперечить праву, юридичним законам; неправомірний, незаконний. *Наприкінці травня 1920 року в Празі відбулася конференція есерів, у якій взяли участь М. Грушевський, О. Жуковський, М. Шаповал та інші поважні представники еміграції. Вони оголосили Варшавський договір за неправний* (з наук. літ.); *Правні дороги для мене замкнені, сам устав пхає мене на неправні* (І. Франко).

2. Безправний. *В усіх народів світу тяжкий неправний стан жінки відбивався й на їхніх мовах* (І. Огієнко).

НЕПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Абстр. ім. до **непра́вний.** *Розпорядження комісарів розбудили страшенний гнів місцевого уніатського духовенства і його прихильників, — протести, закиди в підкупстві, скарги на тенденційність і всякі неправності* (М. Грушевський); *Я хапався за кожну книжку, в якій можна було щось вичитати з історичних актів, де засвідчувалось неправність панування Московщини над Україною* (з мемуарної літ.).

НЕПРА́ВНО, *заст.* Присл. до **непра́вний** 1. *Литовські пани доказували, що поляки неправно заволоділи Поділлям і домагалися його звороту* (І. Франко); *Іван Хведорович* [Федорович], *друкар і служебник князя Остріжського* [Острозького], *склав .. протест львівському урядові, що з нього неправно взяли за ремесло його 2 злотих* (І. Огієнко).

НЕПРА́ВО[1], *присл., розм.* Присл. до **непра́вий** 2. *Він малював його прекрасним, Неправо гоненим, нещасним, З чуттям і розумом тонким, З обличчям, звісно, чарівним* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Тут якраз пустили поголоску, що Іоаким неправо вірує* (І. Огієнко); *Сакович у своїй "Перспективі" написав, що коли на Русі немає сильних панів, то вона неправо вірить* (П. Загребельний); // Не за законом. *Не на мені та кров буде, а на винуватім, а на тім, хто неправо вчинить* (з переказу).

НЕПРА́ВО[2], а, *с.*, *філос.*, *юр.* Складна категорія теорії держави і права для позначення сукупності явищ суспільного життя, що протистоять об'єктивному праву. *Неправом іменують війни, соціальні кризи, злочини, недемократичні правові режими, загалом дуже різноманітні суспільні явища* (з наук. літ.).

НЕПРАВОЗДА́ТНИЙ, а, е, *юр.* Який не має прав і не здатний виконувати обов'язків, передбачених законом. *За литовськими статутами неправоздатними були невільники ("баніти"), "безчесні", "прокляті"* (з навч. літ.); *Здійснення екологічної експертизи неправоздатними підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та іншими формуваннями є правопорушенням* (з навч. літ.).

НЕПРАВОЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.*, *юр.* Властивість і стан за знач. **неправозда́тний.** *Закон може обмежувати право голосу лише за умови недосягнення мінімального віку, громадянської неправоздатності та засудження за деякі тяжкі карні злочини* (з навч. літ.).

НЕПРАВОМІ́РНИЙ, а, е. 1. *юр.* Який суперечить правовим нормам; незаконний. *Потрапив тому клерку на очі дивний документик, що свідчив про неправомірну діяльність патрона* (І. Роздобудько); *Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція* (Конституція України); *За неправомірне збирання, розголошення або використання відомостей, що є комерційною таємницею, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом* (з мови документів).

2. Який не має належних, переконливих підстав; безпідставний. — *Мені здається,* — *заперечила я,* — *що це неправомірний підхід до критики йоги* (О. Бердник); *Навіть якщо культуру зводити до її писемних форм (неправомірний, але популярний підхід), то й тоді народи Кавказу далеко не були "дикими"* (І. Дзюба).

НЕПРАВОМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неправомі́рний.** *Убивчо логічно, ерудовано, з досконалим знанням оперуючи статтями закону, доводив* [захисник] *неправомірність вимог прокурора* (О. Іваненко); *Певне, щоб зрозуміти неправомірність якоїсь думки, треба довести її до перебільшень, навіть до абсурду* (М. Руденко); *Сироватку вже не раз душило гливке запитання: чому Сірко не затримав парубка, чому не розпитав, куди той їде. Й почував неправомірність таких претензій* (Ю. Мушкетик).

НЕПРАВОМІ́РНО. Присл. до **неправомі́рний.** *У разі заподіяння особі шкоди неправомірно вчиненими діями кількох осіб розмір відшкодування визначається з урахуванням ступеня вини кожної з них* (з навч. літ.); *Драгоманов, по-перше, весь час неправомірно й догматично вимагає від поета* [Т. Шевченка] *не дуже потрібної тому теоретичної системи* (І. Дзюба).

НЕПРАВОМО́ЖНИЙ, а, е, *юр.* Не наділений відповідними правами, повноваженнями. *Позивач у поданому позові стверджує, що оскаржуване рішення прийнято неправоможним складом адміністративної колегії* (з мови документів); *Якщо кількість членів наглядової ради становить менше половини її кількісного складу, передбаченого статутом, наглядова рада неправоможна приймати будь-які рішення, крім тих, які пов'язані зі скликанням та проведенням позачергових загальних зборів* (з газ.).

НЕПРАВОМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.*, *юр.* Абстр. ім. до **неправомо́жний.** *У разі неправоможності комісії у зв'язку з припиненням членами комісії своїх повноважень голова обласної ради своїм розпорядженням затверджує новий склад комісії* (з мови документів); *Мандатна комісія з'їзду у своїй доповіді виявила неправоможність з'їзду* (із журн.).

НЕПРАВОМО́ЧНИЙ, а, е, *юр.* Те саме, що **неправомо́жний.** *Проблема придбання майна від неправомочного відчужувача є однією з найскладніших і суперечливих у науці цивільного права* (з наук. літ.); *Бурдун призвичаєним голосом читає інструкцію. Переходять до складання списку неправомочних громадян* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕПРАВОМО́ЧНІСТЬ, ності, *ж.*, *юр.* Абстр. ім. до **неправомо́чний.** *Важливий крок на шляху формування судової системи Центральна Рада зробила 30 гру́дня 1917 р. Вона спеціальним законом визнала "неправомочність київської, харківської й новочеркаської судових палат з 1 грудня 1917 р."* (з навч. літ.).

НЕПРАВОСИ́ЛЬНИЙ, а, е, *юр.* Те саме, що **неправочи́нний.** *Недійсність неправосильного договору, яку прямо встановлює закон, не потрібно підтверджувати через суд* (з навч. літ.).

НЕПРАВОСИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.*, *юр.* Абстр. ім. до **неправоси́льний.** *Приїхало те посольство "Запорізьких своєвільників", перед яким остерігали царя гетьманські посли. Між іншим вони виложили свої аргументи щодо неправосильності виборів Виговського* (М. Грушевський).

НЕПРАВОСИ́ЛЬНО, *юр.* Присл. до **неправоси́льний.** *У 1946 р. на Львівському псевдособорі Українську греко-католицьку церкву було неправосильно із застосуванням примусу ліквідовано й підпорядковано Московській патріархії* (з наук. літ.).

НЕПРАВОСУ́ДДЯ, я, *с.* Несправедливий суд. *Хто виніс ногу неправосуддя за межі свого килима, то слід придивитися пильно, чи не хоче він розметати основу будівлі вашої пишноти по вітру небуття* (П. Загребельний); *Особливий гнів у Г. Сковороди викликало наявне неправосуддя* (з навч. літ.).

НЕПРАВОСУ́ДНИЙ, а, е, *юр.* Який не відповідає вимогам закону, порушує закон. *Неправосудним вважається рішення, що не відповідає вимогам законності й обґрунтованості* (з навч. літ.); *У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням* (Конституція України).

НЕПРАВОСУ́ДНІСТЬ, ності, *ж.*, *юр.* Абстр. ім. до **неправосу́дний.** *Неправосудність відповідного судового акта прямо пов'язана із суттєвим порушенням прав і свобод особи або інтересів правосуддя в цілому* (з наук. літ.).

НЕПРАВОСУ́ДНО, *юр.* Присл. до **неправосу́дний.** *Судді, який неправосудно передавав землі в приватну власність, загрожує 8 років тюрми* (з газ.).

НЕПРАВОТА́, и́, *ж.* Неправильність, необґрунтованість міркувань, учинків і т. ін.; помилковість. *Він відчуває якусь незгоду,* — *шукає, чи нема в цім ділі чогось такого, що довело б його власну неправоту* (П. Оровецький); *Я сказав, що усвідомлюю свою неправоту і подумаю над усім* (Ю. Покальчук); *Бабця .. щиро намагалася довести Мартину неправоту і те, наскільки жахливо вона помиляється* (С. Андрухович).

НЕПРАВОЧИ́ННИЙ, а, е, *юр.* Який не має законної (у 1 знач.) сили. *Актуальними проблемами сьогодення є навмисне доведення підприємств до банкрутства, фіктивне банкрутство та неправочинні дії в разі банкрутства* (з наук. літ.); *Колишній голова Центральної Ради УНР М. Грушевський визнав Варшавську угоду 1920 р. неправочинним актом* (з навч. літ.).

НЕПРАВОЧИ́ННІСТЬ, ності, *ж., юр.* Абстр. ім. до **неправочи́нний.** *Якщо є значна частина акціонерів, які володіють невеликими пакетами акцій, практично неможливо забезпечити явку на збори потрібної для кворуму кількості, що, своєю чергою, призводить до неправочинності загальних зборів* (з наук. літ.); *Референдум — неправочинний, партії, які його підтримали, мали саморозпуститися (бо добре знали про цю неправочинність)* (з публіц. літ.).

НЕПРАВОЧИ́ННО, *юр.* Присл. до **неправочи́нний.** *І лідери опозиційних сил, і окремі громадяни мають право подати позови до українських судів із вимогою скасувати неправочинно ухвалені антиконституційні закони* (із журн.); *Юрист райради стверджує, що відповідний договір складений неправочинно* (з газ.).

НЕПРАКТИ́ЧНИЙ, а, е. Якому не властива практичність. *Вона рішуче й безжально обрізала довгі коси, вважаючи їх геть непрактичними* (О. Авраменко); *Спідниці були дуже непрактичні для переходів зимовими Карпатами* (М. Андрусяк); *Він був падковитий тільки до книжок, а хазяїн з його* [нього] *був непрактичний* (І. Нечуй-Левицький); *Вона боялася, що молодий і непрактичний, на її погляд, син не зуміє розумно розпорядитися цим багатством* (В. Лис).

НЕПРАКТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непракти́чний.** *— Які ще в тебе розрахунки?! — не без іронії запитала дівчина, знаючи разючу Серьожчину непрактичність* (О. Гончар); *Мій батько, при всій його непрактичності в побутових дрібницях, все життя давав людям метал* (П. Загребельний); *У певному розумінні Тібальд був досконалістю: розумний, вольовий, ініціативний і цілеспрямований, він, разом з тим, відзначався крайньою непрактичністю, нестримною мрійливістю* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПРАКТИ́ЧНО. Присл. до **непракти́чний.** *Часто робиш непрактично, але так, як тобі велить серце, і на перевірку вийде, що вчинок твій не тільки не пошкодив практичній стороні, а навпаки, й вона виграла* (Д. Гуменна); *Товкатися* [товктися] *на кухні двом непрактично, вони будуть заважати один одному* (А. Кокотюха); // *у знач. пред. — Вражає* [зала], *правда ж? — озвалася Шаннон, повівши їх навскоси. — Велично, але геть непрактично* (О. Авраменко).

НЕПРАЦЕЗДА́ТНИЙ, а, е. 1. Який через старість, хворобу і т. ін. утратив здатність працювати або й не мав її від народження. *Кожний мешканець Геліополя, якщо він працездатний, повинен виконувати якусь роботу, до якої він найбільш придатний. Для непрацездатних стариків є спеціальна колонія на околицях містечка* (Ю. Смолич); *Він двічі направляв Ганну на ту комісію, але її визнали непрацездатною тільки частково, тобто рекомендували легші роботи* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **непрацезда́тний,** ного, *ч.* Той, хто втратив здатність працювати або й не мав її від народження. *Спочатку вони* [пани] *грали на окремі двори. Згодом їм стало скучно і нецікаво гаяти час на старих і непрацездатних* (Яків Баш); *У селах України кожен працездатний має утримувати більше ніж одного непрацездатного* (з наук. літ.).

2. Який не може з певних причин нормально працювати, виконувати свої функції. *Лідер фракції заявив, що нинішній склад парламенту абсолютно непрацездатний* (із журн.); // Несправний, пошкоджений (про техніку). *Залучення сторонніх організацій для здійснення технологічних операцій (у разі неможливості їх вчасного виконання власними силами через непрацездатну техніку) може спричинити збільшення витрат обігових коштів господарства* (з наук. літ.).

НЕПРАЦЕЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **непрацезда́тний.** *Їхній сільський лікар старий Тодосій Сергійович співчував їй, виписував краплі та мазі, свідчив довідками про її хвороби, але тієї, основної довідки про непрацездатність дати не міг* (Ю. Мушкетик); *Невиконання державою своїх обов'язків, корупція серед чиновників, непрацездатність органів правопорядку підірвали довіру до публічних інститутів* (з наук. літ.); *Непрацездатність насосів охолодження стала причиною зростання температури палива понад 1500 °К* (з наук. літ.).

△ **Листо́к непрацезда́тності** <**Лікарня́ний листо́к**> *див.* **листо́к**[2].

НЕПРАЦЮ́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який ніде не працює, не перебуває десь на роботі, на службі (про людей). *До економічно неактивного населення належать зайняті в домашньому господарстві, ті, що навчаються, і непрацюючі пенсіонери* (з навч. літ.); *Непрацююча частина населення задовольняє свої потреби за рахунок працюючих* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **непрацю́ючий,** чого, *ч.* Той, хто ніде не працює. *І в нас, як і скрізь на світі, єсть і молоді, і старі однакових думок: і поступових, і інших — і працюючі, і непрацюючі* (М. Драгоманов); *Середній розмір допомоги на одного непрацюючого в нашій країні в лютому 2013 р. — 1069 тис. грн* (з газ.).

2. Який не діє, не виконує роботи, не функціонує (про механізми, інструменти, підприємства і т. ін.). *— Він* [малогабаритний крейсер] *цілком може приземлитися і на непрацюючу смугу* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Все було надто, надмірно великим. Простора заля* [зала] *кухні з непрацюючим устаткуванням — тут можна було б грати у футбол* (Ю. Іздрик); *Дівчачі душові, на відміну від хлопчачих, були закриті і перетворені на непрацюючі підвали* (Любко Дереш).

НЕПРЕЗЕНТА́БЕЛЬНИЙ, а, е. Позбавлений презентабельності; непоказний. *Такі вони непрезентабельні на вигляд, що в "порядні" квартири служанки* [служниці] *їх не пускають* (П. Козланюк); *У мене комп'ютерна мишка і непрезентабельне авто, яке завжди потребує ремонту* (Л. Костенко); *— Після недавніх розваг твоє вбрання стало непрезентабельним* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПРЕЗЕНТА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непрезента́бельний.** *Попри непрезентабельність нової крамнички-контейнера, подія, в якій убачають прообраз майбутнього процвітання, зібрала багатьох українських видавців та відомих письменників* (з газ.).

НЕПРЕЗЕНТА́БЕЛЬНО. Присл. до **непрезента́бельний.** *Далі він пересунув свій погляд виконроба на Максима, який виглядав на фоні решти гостей абсолютно непрезентабельно* (А. Кокотюха).

НЕПРЕСТИ́ЖНИЙ, а, е. Який не має престижу; позбавлений престижності. *Барон аж сопів із протесту, адже це його .. змушують привселюдно братися за такий непрестижний, що ніяких успіхів не віщує, труд* (О. Гончар); *Тисячі людей вважають звання хлібороба непрестижним* (О. Бердник); *У нас часто-густо плутають успіх зі суспільною позицією. Ми дозволяємо собі презирливо ставитись до людей, які перебувають на непрестижних соціальних позиціях* (В. Єшкілєв).

НЕПРЕСТИ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непрести́жний.** *З'ясувалося, що протягом двох останніх років українська філологія втратила статус непрестижності* (Н. Сняданко); — *Одна з наших проблем — непрестижність учительської професії* (з газ.).

НЕПРЕСТИ́ЖНО. Присл. до **непрести́жний.** *Заробляти як простолюдину для шляхтича тих часів було непрестижно* (В. Чемерис); // *у знач. пред. На початку дев'яностих років минулого століття стало непрестижно належати до інтелігенції* (з наук. літ.).

НЕПРИБО́РКАНИЙ, а, е. Якого не можна або важко приборкати, підкорити своєму впливові, стримати. *Семен любив неприборканих кавалерійських коней* (Л. Смілянський); *Про свою нову рабиню Ібрагім забув. Принаймні хотів, щоб так думали. Хто? Його євнухи..? Чи сама рабиня, занадто зухвала й неприборкана, як на її становище?* (П. Загребельний); *Могутні плечі, міцні ноги, сильні руки. Від нього за кілометр віяло неприборканою дикою тваринною силою!* (А. Кокотюха).

НЕПРИБО́РКАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприбо́рканий.** *Вигляд у нього був дуже стомлений, очі червоні, але в них горів якийсь вогонь, неприборканість* (М. Трублаїні); *З часом уже й не уявлявся* [Муха] *живою людиною, .. а чимсь мовби духом гір, ніби втіленням вічної людської неприборканості й устремління до найвищих висот* (П. Загребельний).

НЕПРИ́БРАНИЙ, а, е. 1. Якого не прибрали, не привели до належного стану, порядку. *По ліву руч, під стіною, стояла неприбрана кровать* [ліжко] (Панас Мирний); *Валентин Модестович і Ганна Іванівна довго ще сиділи за неприбраним столом* (Ю. Шовкопляс); *Вона повернулася вранці в неприбраний дім, який він обіцяв прибрати до її повернення* (Є. Кононенко); *Я опинилася у захаращеній комірчині, посеред якої стояло старе пружинне ліжко з неприбраною постіллю* (Любко Дереш); // Не одягнений гарно, ошатно, по-святковому. *Вона неприбрана, як була зранку в робочому, так і після перерви вийшла працювати в своїй чабанській одежі* (О. Гончар); *Княгиня перед ним одна, Сидить неприбрана, сумна, Листа задумано читає* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

2. Який не прибрали, не поклали, не відправили і т. ін. на потрібне місце. *По дворі скрізь валялись купи неприбраного гною, бігали собаки* (І. Нечуй-Левицький); *На столі неприбраний рушник і немита тарілка* (О. Копиленко); *Замість води валялось* [у басейні] *неприбране торішнє листя* (О. Чорногуз); // Який не зібрали, не вивезли з поля. *Де-не-де маячили неприбрані копи* (С. Добровольський); *Одна втіха: нагонювати* [наганяти] *собаку по молодих лисах, що днюють, ніжаться на горбах у неприбраній сухій кукурудзі* (Є. Пашковський).

НЕПРИ́БРАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **непри́браний** 1. *Найбільшими проблемами українських міст громадяни вважають стан доріг, неприбраність вулиць та паркування автомобілів на тротуарах* (з газ.).

НЕПРИБУТКО́ВИЙ, а, е. Який не дає, нездатний або не має на меті давати прибутки. — *Головний наш принцип: безкорисливість. У нас статус неприбуткової корпорації* (П. Загребельний); *Клуб виявився цілком неприбутковим* (С. Жадан); *Батько, за словами матусі, був геть божевільним, адже лагодив духові інструменти — справа неприбуткова* (І. Роздобудько).

НЕПРИБУТКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **неприбутко́вий.** *Державні підприємства переважно є або малоприбутковими, або функціонують на засадах неприбутковості чи взагалі збиткові* (з навч. літ.); *Українські релігійні організації вимагають спростити процедуру визнання статусу неприбутковості* (з газ.).

НЕПРИБУТКО́ВО. Присл. до **неприбутко́вий.** *Підприємство з високим ступенем господарності може працювати неприбутково, якщо не знаходить для своєї продукції чи послуги відповідного збуту* (з навч. літ.); *Держава може законодавчо встановити мінімум заробітної плати, але не може примусити підприємця наймати робітників неприбутково* (з навч. літ.).

НЕПРИБУТТЯ́, я́, *с., офіц.-діл.* Ситуація, коли хтось або щось не приходить, не приїздить, не надходить і т. ін. у певне місце. *Неприбуття свідка без поважних причин на виклик слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду має наслідком накладення грошового стягнення* (з навч. літ.); *Вантажоодержувач має право пред'явити претензію й позов до перевізника про відшкодування збитків у разі неприбуття вантажу* (з навч. літ.).

НЕПРИВА́БЛИВИЙ, а, е. Позбавлений привабливості. *Оглянувши їхнє непривабливе житло, він запитав: — Оце так ви й живете?* (С. Чорнобривець); *Співкурсники, бачачи мій непривабливий одяг, радили написати листа додому* (Ю. Збанацький); *Чому на позір непривабліва, позбавлена розкішної фігури, ефектної зовнішності дівчина раптом закрутила йому голову..?* (Любко Дереш); *Що робити? Цілісіньку ніч гибіти самому в чужому місті? Бігме, непривабліва перспектива* (О. Шугай).

НЕПРИВА́БЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **неприва́бливий.** *Недовір'я на мить зворушилося в мозку султана, він завжди мучився від усвідомлення своєї непривабливості, яку мусив надолужувати походженням і золотом* (Р. Іваничук).

НЕПРИВА́БЛИВО. Присл. до **неприва́бливий.** *В її зморщених, тремтячих руках хлібина виглядала дуже вже непривабливо* (М. Андрусяк); *Її життєвий уклад виглядав доволі непривабливо з позиції здорової психіки і стилю життя доморощеного супермена* (І. Карпа).

НЕПРИВА́БНИЙ, а, е. Те саме, що **неприва́бливий.** *Критично розглядав* [Геннадій] *себе у двох дзеркалах, гидливо морщився і вголос коментував непривабне віддзеркалення* (І. Волошин); — *Ви ж знаєте, що вдачею він так само непривабний, як і зовнішністю* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса).

НЕПРИВА́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неприва́бний.** *Похмуре життя "пореформеного" села виступає в цьому творі* ["Бурлака" І. Карпенка-Карого] — *при деякому мелодраматизмі окремих місць — у всій своїй непривабності* (М. Рильський).

НЕПРИВА́БНО. Присл. до **неприва́бний.** *На тлі нових будинків дерев'яний двоповерховий будиночок виглядав непривабно. Тому його розібрали й на цьому місці звели новий — з каменю та цегли* (з газ.).

НЕПРИВІЛЕЙО́ВАНИЙ, а, е. Який не має привілеїв. *Для міських жителів у непривілейованих містах, які не мали Магдебурзького права, діяв ратушний суд, а в привілейованих — магістратський* (з навч. літ.); *Права власності в законодавстві імперій для непривілейованих верств завжди лишалися примарними* (із журн.).

НЕПРИВІ́ТНИЙ, а, е. 1. Який неввічливо, недоброзичливо, неласкаво ставиться до інших. — *Чого вона така непривітна, — думаю собі* (Марко Вовчок); *Спершу Андріян здався справді непривітним. Сидів набундючений* (А. Хижняк); *Якісь непривітні, вічно заклопотані, вічно розсварені люди, хоч і молоді, .. живуть у тій хаті* (В. Лис); // Який виражає таке ставлення. *Коли зникла її осяйна усмішка, обличчя її здавалося негарним і непривітним* (О. Донченко); *Пролунав раптом непривітний голос з порога* (О. Довженко); *Макариха зміряла його непривітним поглядом* (М. Руденко).

2. *перен.* Який справляє неприємне, гнітюче враження (про предмети, явища природи і т. ін.); похмурий. *Сумна та непривітна картина була перед очима в Семена* (М. Коцюбинський); *Він виглянув у вікно на непривітний похмурий ліс і сірі хмари* (С. Чорнобривець); *День видався морозний, непривітний* (М. Олійник); *Здається, тягнуло на дощ. Але Полтаві враз дуже гостро захотілося опинитися там, за стінами, під непривітним небом та противними, дрібними, тонкими краплями* (А. Кокотюха).

НЕПРИВІ́ТНИЦЯ, і, *ж., фольк., рідко.* Непривітна жінка. *Уставай, невістко, неробітнице, Ти нашому добру некукібнице, Та нашому роду непривітнице!* (з народної пісні).

НЕПРИВІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприві́тний.** *Стара не змогла довго сидіти у їх* [них], *— сльози давили її, непривітність невістки гнала з хати* (Панас Мирний); *Не ганьте, друзі, за непривітність, Що ніби часто скупий на слові* (А. Малишко); *Важке, ніби сокирою тесане, підборіддя робило його обличчя непривітним, непривітності додавали й очі — круглі, наче ґудзики, загнані вглиб* (Ю. Мушкетик); *Від двору, від каміння, навіть випадково покладеного на подвір'ї, віяло замкнутістю, непривітністю і таємничістю* (О. Чорногуз).

НЕПРИВІ́ТНО. 1. Присл. до **неприві́тний.** *Копронідос зустрів його дуже непривітно...* (І. Нечуй-Левицький); *Од мене син мій непривітно одводить очі золоті...* (В. Сосюра); *— Яку маєш надобу? — непривітно спитав Гатило, й царівна встала* (І. Білик); *Чуже місто непривітно зустріло її похмурим днем* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. пред.* Неприємно, незатишно. *Дівчинці було вдома без батька журно й непривітно* (О. Донченко); *Настала пізня осінь, на полі мокро, непривітно* (Іван Ле); *У класі було сіро, похмуро й непривітно* (В. Близнець); *Сафарбей понурим поглядом обвів невелику кімнату. Порожньо і непривітно* (В. Малик).

НЕПРИДА́ТНИЙ, а, е, *для чого, на що, до чого і без дод.* Який не годиться, не підходить для кого-, чого-небудь через відсутність потрібних особливостей, якостей і т. ін. *На запасних коліях стоїть кілька дуже старих, вже непридатних паровозів* (О. Копиленко); *У північній частині міста вона* [вода] *мала надто великий процент кальцію і через це була майже непридатна для кухні* (Ірина Вільде); *Вдався Улас до сільського господарства зовсім непридатним* (Григорій Тютюнник); *Шпиталі, нашвидкуруч облаштовані у приміщеннях, непридатних для лікування, були переповнені хворими* (В. Шкляр).

НЕПРИДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неприда́тний.** *Не виключено, що його "шефи" (так став називати подумки Іван Євграфович людей з органів безпеки) переконались нарешті в непридатності його для їхньої роботи* (Б. Антоненко-Давидович); *Дезертири або робили собі фальшиві довідки про непридатність до військової служби, або зумисно калічили себе, але частіше збиралися й осідали в лісах* (А. Кокотюха); *У коридорі стояв невеликий металевий сейф, мабуть, витягнутий через непридатність* (О. Ульяненко).

НЕПРИЄДНА́ННЯ, я, *с.* Відсутність приєднання. *Не слід ідеалізувати Болонський процес. І приєднання до нього, і неприєднання мають свої переваги та ризики* (з навч. літ.).

△ **Полі́тика неприєдна́ння** *див.* **полі́тика; Рух неприєдна́ння** *див.* **рух.**

НЕПРИЄ́МНИЙ, а, е. Який не подобається своїми якостями, властивостями і т. ін. *Вітри тут бувають неприємні, не дуже холодні, але такі сильні* (Леся Українка); *Сахно обережно сьорбнула бурої з неприємним запахом юшки* (Ю. Смолич); *Він подумав, що ця людина теж неприємна і з нею тяжко буде зговоритися* (Григорій Тютюнник); // Який спричиняє почуття незадоволення, досади, прикрості і т. ін. *Сварилась* [матушка] *на сина і стукала ціпком, щоб перервати неприємну розмову* (М. Коцюбинський); *Гуляючи з хлопцями на Набережній, Павлуша тільки й думав, що про ту неприємну пригоду в дворі* (А. Головко); *Від неприємних спогадів сильно смикнулося віко* (А. Кокотюха); // *у знач. ім.* **неприє́мне,** ного, *с.* Те, що спричиняє почуття незадоволення, досади, прикрості і т. ін. *Не треба думати про неприємне* (Валерій Шевчук); *Лист цей збурив у моїй душі таке сум'яття, такий вир із приємного і неприємного* (Ю. Покальчук).

НЕПРИЄ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Те, що спричиняє в когось почуття незадоволення, досади, незручності і т. ін.; прикрість. *Наче чула душа моя, що буду мати клопіт та неприємності* (М. Коцюбинський); *Гордію Макаровичу почала псувати настрій одна неприємність* (О. Гуреїв); *Вона в житті зіткнулась з неприємністю: хлопчина їй не відповів взаємністю* (Л. Костенко); *Завершення літньої сесії — найбільша неприємність за останні роки, бо постає проблема житла на літо* (А. Дністровий).

Напо́рюватися / напоро́тися на неприє́мність (на біду́) *див.* **напо́рюватися.**

НЕПРИЄ́МНО. Присл. до **неприє́мний.** *Розмова ця неприємно вразила Каринського* (Ю. Шовкопляс); *Капітан засміявся уривчасто і неприємно* (Григорій Тютюнник); *Нога вже неприємно поболювала* (І. Білик); // *у знач. пред. В хаті темно, хоч вікна чималі, і якось неприємно* (І. Нечуй-Левицький); *Мені зробилось неприємно, що я змушую чекати його двадцять хвилин* (Ю. Яновський); *Неприємно ходити босому по стерні* (О. Довженко); *Дмитро Іванович кивнув головою, хоч йому й було неприємно, що Юлій відгадав його думку* (Ю. Мушкетик).

НЕПРИЗВИЧА́ЄНИЙ, а, е. Який не звик, не призвичаївся до чого-небудь, не має якихось навичок. *Стояли* [козаки] *майже по коліна в воді, яка різала їм пекучим холодом ноги; деякі непризвичаєні хлопці тремтіли й цокотіли зубами* (М. Старицький); *Кілька голосів непевно .. затягнули непризвичаєним до цеї* [цієї] *мелодії хриплим голосом* (Б. Антоненко-Давидович); *Коні були дикуваті, необ'їжджені, непризвичаєні до верхової їзди* (В. Малик).

НЕПРИЗВИЧА́ЄНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **непризвича́єний.** *Відчувала* [Груня] *свою непридатність і непризвичаєність на хазяйстві* (К. Гордієнко); *Через дисципліну та непризвичаєність до військового життя багато добровольців перебували в дещо пригніченому настрої* (з наук. літ.).

НЕПРИЗО́ВНИ́Й, зо́вна́, зо́вне́. Якого не можна призвати на військову службу. *Старший син був непризовний* (із журн.); // У який не можна призвати на військову службу. *Внизу, на містку через канал, джаз-банда непризовного віку дерла горлянки під гітару і банджо* (А. Крижанівський).

НЕПРИЙМА́ЛЬНИЙ, а, е. Не призначений для приймання, відвідування. — *До Юрка Романюти в другу палату можна пройти? .. — По-перше, сьогодні неприймальний день, а по-друге, він спить* (В. Малик).

НЕПРИЙНЯ́ТНИ́Й, ятна́, ятне́. Який не є прийнятним; якого не можна схвалити, з яким не можна погодитися. — *Я хотів запропонувати пану вихід, який ще тиждень тому був би для пана неприйнятний* (З. Тулуб); — *Яке нахабство, — прошепотів історик. — Не відрекомендувалися, хто ви такий, і втручаєтеся у дискусію, до того ж у неприйнятному тоні...* (Р. Іваничук); *Він* [доктор] *почав доводити Філіппе, що його план загального наступу неприйнятний* (Ю. Бедзик); // *у знач. ім.* **неприйня́тне́,** ятно́го, *с.* Те, чого не можна схвалити, із чим не можна погодитися. — *Багато є в ньому* [батькові] *неприйнятного для тебе, та хіба тільки в ньому? А в тобі самій?* (О. Гончар); *Не можна казати: "Я це розумію, але для мене це неприйнятне"; треба кинутися в серцевину цього неприйнятного, яке наслане на нас саме для того, щоб ми зробили свій вибір* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю).

НЕПРИЙНЯ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприйня́тний.** — *Я певен, що інженер Макаренко розуміє неприйнятність ідеї герметизації Глибинного шляху і все ж уперто настоює на своєму* (М. Трублаїні).

НЕПРИЙНЯ́ТНО. Присл. до **неприйня́тний.** *Відсоткові ставки за кредитами залишаються неприйнятно високими для інноваційно-активних підприємств* (з наук. літ.); // *у знач. пред. Віолетта його не почула й додала: — Це неприйнятно* (А. Дністровий); *На прибирання номера потрібно щонайменше півгодини, що за наших умов геть неприйнятно* (І. Роздобудько).

НЕПРИЙНЯТТЯ́, я́, *с.* Відхилення, заперечення чогонебудь. *Вся активність сучасних людей зводиться до неприйняття більшої частини того, чим наповнена дійсність* (Р. Андріяшик); *З нічого раптом виникали проблеми, з нізвідки піднімались вулкани нерозумінь, негараздів, неприйняття* (Ю. Покальчук); *Глядачам та слухачам буде представлений принципово новий продукт. Тому є певний ризик неприйняття* (А. Кокотюха).

НЕПРИЙО́МНИЙ, а, е, *заст.* Неприймальний. *Усі працівники виконкому неухильно дотримуються графіка прийому громадян, необхідні консультації за необхідністю надаються громадянам і в неприйомний час* (з мови документів); — *Я відійшов од такого поняття, як прийомні й неприйомні дні, для максимального комфорту відвідувачів* (із журн.).

НЕПРИКА́ЯНИЙ, а, е, *розм.* Який не знаходить собі місця, притулку; який не знає, що робити, чим зайнятися. *Роксолана никала по господі неприкаяна* (О. Ільченко); *Кинув він усе та й утік до Києва, ізгоєм став, неприкаяною людиною, без роду й племені* (А. Хижняк); *Діти, діти мої! І дорослі ви, і самостійні, а все ще якісь неприкаяні, невлаштовані* (О. Бердник); *Маркіян ходив весь день неприкаяний* (Р. Іваничук); // Який не може знайти собі місця, притулку після смерті (перев. про душу). — *У місячні ночі берегом Полтви гуляє її неприкаяний дух у білій сукні й важко стогне* (Ю. Винничук); *Звук повторився ще й ще, й тепер Еобаз був уже майже певен, що то неприкаяна людська душа* (І. Білик); // Який виражає неспокій, занепокоєння. *З неприкаяним виглядом стояв* [Флавіан] *посеред кімнати* (О. Авраменко); // *у знач. ім.* **неприка́яні,** них, *мн.* Ті, що не можуть знайти собі місця, притулку (перев. про душі). *Йому ніде приткнути власну душу, що блукає у космічному хаосі для неприкаяних* (С. Процюк); *Повільно повзу поглядом по їхніх обличчях, вони схожі на неприкаяних* (А. Дністровий).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **неприка́яний,** *перев. зі сл.* х о д и т и, в е ш т а т и с я *і т. ін.:* а) не знаходячи собі місця, не знаючи, чим зайнятися. *І Гризельда, і усі двірські ходили, як неприкаяні. Ні в кого й думки не було сісти за роботу* (І. Нечуй-Левицький); *До відходу поїзда було ще досить часу, і Антон, як неприкаяний, тинявся по станції* (С. Чорнобривець); — *Лізь у погрібник! Чого вештаєшся, як неприкаяний? — командував старий Кухта, заганяючи до сховища дітей* (А. Іщук); б) у стані душевного розладу. *Явдоха, як неприкаяна, їде на роботу, покинувши своїх малят напризволяще вдома* (Д. Бедзик); — *Ну, хіба можна так, братику, — лагідно мовила вона. — Ходиш, мов неприкаяний, поводишся, як несповна розуму* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПРИКА́ЯНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **неприка́яний.** *В ті ночі своєї самотності та неприкаяності заходила вона по слідах свого кохання на вулицю Вільної академії* (О. Гончар); *Ольга йшла до лікарні, несучи в собі оту приглумлену неприкаяність, і не знала, чому саме йде* (Микита Чернявський); *Олізар закрутив головою, проганяючи безсилля своє й неприкаяність* (Валерій Шевчук).

НЕПРИКА́ЯНО, *розм.* Присл. до **неприка́яний.** *Теща неприкаяно блукала біля бур'янів* (Валерій Шевчук); *Наближався вечір, сльотава сутінь густішала, добре було видно лише білого коня, що неприкаяно блукав полем* (В. Шкляр); * Образно. *Он бульдозер, то ламають старий Кадушин будинок, що пережив себе і давно стирчав неприкаяно між новими спорудами* (В. Близнець).

НЕПРИКРА́ШЕНИЙ, а, е. 1. Який є насправді, без прикрас. *Вони ні слівцем не згадають тебе, свого єдиного, справжнього, щирого, неприкрашеного філософа — філософа Майбороду* (М. Йогансен); *Тверезі думки, як клин у серце, вбивали неприкрашену, непісенну суворість* (М. Стельмах); *Імар добре знав історію — справжню, неприкрашену* (О. Авраменко).

2. Якого не прикрасили чим-небудь, не надали привабливішого вигляду. *От лежу собі самітний в холодній, непривітній, неприкрашеній кімнаті, і нікому ніякого діла до мене немає* (М. Івченко).

НЕПРИКРА́ШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприкра́шений.** *Невеликі твори Г. Косинки (новели, оповідання, замальовки) привертали увагу читачів своєю неприкрашеністю, реальністю* (з навч. літ.); *Дослідники по-різному намагалися обґрунтувати "простоту" й неприкрашеність дерев'яних церков* (із журн.).

НЕПРИКРА́ШЕНО. Присл. до **неприкра́шений** 1. *Реалізм у широкому розумінні — здатність мистецтва правдиво, неприкрашено змальовувати людину й навколишній світ* (з наук. літ.).

НЕПРИКРИ́ТИЙ, а, е. 1. Якого не прикрили, не накрили чим-небудь. *Чайник неприкритий парував* (Панас Мирний);

Неприкрита нога Антона вибивалась з-під ковдри (М. Коцюбинський); *У вічі зразу кинулась хата з силою одежі, брудної і обідраної, безладно розкиданої всюди.., неприкритий хліб, коло якого валялось багато об'їдків* (М. Івченко); // Без головного убору. *З яру повівав холодний нічний вітерець, приносив пахощі квітів та ворушив кучері на циганських неприкритих головах* (Д. Ткач); *Неприкриті русяві коси вихрились на Софіїній голові, як розв'язане сонце* (Б. Харчук); *Сонячне проміння ворушило неприкрите волосся* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Неприхований, незамаскований. *Форми відвертих, неприкритих, м'яко кажучи, зловживань у Московії найрізноманітніші, їхній спектр дуже широкий* (Є. Гуцало); *Людям сподобався неприкритий Меланчин цинізм* (Р. Федорів); *Коли я прочитав цю замітку в газеті, вона просто прибила мене неприкритою абсурдністю буття* (Ю. Покальчук); *Дівчина .. відчула неприкритий страх у його голосі* (А. Кокотюха).

НЕПРИКРИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **неприкри́тий.** *Микиту аж засліплювала беззахисна неприкритість її тіла* (С. Процюк); *Розмови селян влучно схоплені, сильні, страшні в своїй неприкритості та несвітській темноті* (М. Зеров).

НЕПРИКРИ́ТО. Присл. до **неприкри́тий** 2. *Вже минувся той час, коли держави Заходу цілком свідомо й неприкрито струювали* [отруювали] *опіумом Китай* (М. Дашкієв); *Що то була помилка, вона збагнула відразу: з того, як капітан неприкрито зрадів, — але наскільки груба, з'ясувалося щойно опісля* (О. Забужко).

НЕПРИМИРЕ́ННИЙ, а, е. 1. Який не може примиритися із чим-небудь, якого не можна змусити змінити негативне ставлення до кого-, чого-небудь, який рішуче не визнає чогось, не мириться, не погоджується із чимсь. *Завжди такий непримиренний до брехні й крутійства, він сам тепер викручується брехнею, наче хлопчак* (Ірина Вільде); *Сьогодні його найбільший неспокій — Сірко. Чоловік свавільний, непримиренний, годі й думати про те, щоб схилити його на свій бік* (Ю. Мушкетик); // Власт. такій людині. *Думки .. про рани рідної землі засмутили зір, відточуючи, ніби лезо шаблі, непримиренну зненависть в душі Максима* (Н. Рибак); *З-під страпатих брів суворі непримиренні очі не дивляться, а печуть вогнем* (Є. Гуцало); // Який виражає негативне ставлення, непримиримість. *Він стежив за Альошею непримиренним поглядом* (І. Микитенко); — *Але ж вони зараз іще твої гості, — вів Дорбатай далі з жорсткою, непримиренною посмішкою* (В. Владко).

2. *перев. мн.* Якого (яких) не можна примирити. *Гурток довго жити не буде, бо в ньому поєдналися непримиренні елементи, і він мусить розпастися* (С. Васильченко); *Війна зробила нас непримиренними супротивниками, і ніщо нас не об'єднає, не примирить* (Р. Андріяшик); *Тут вже порідниплися не свої із своїми, а чужі, вчорашні непримиренні вороги — руські з половцями* (В. Чемерис).

3. Який не можна припинити, завершити; дуже сильний, запеклий. *Полум'я непримиренної боротьби поширилося по всьому Закарпаттю* (С. Скляренко); *Поступово почав увіходити я зі своїми поселянами у непримиренну війну і не мав анінайменшого шансу ту війну виграти* (Валерій Шевчук).

НЕПРИМИРЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непримире́нний.** — *Знайдіть у собі хоч раз в житті силу протистояти Валерієві. Нехай відчує не лише вашу любов, а й гнів, непримиренність* (В. Петльований); *Тепер на його обличчі вже не було того виразу суворості й філософської непримиренності, якого йому надавало постійне почуття власної приниженості* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); — *Святкування, на мій погляд, покаже нам непримиренність двох таборів у суспільстві і серед літераторів також* (І. Пільгук).

НЕПРИМИРЕ́ННО. Присл. до **непримире́нний.** *Люди ненавиділи його люто і непримиренно* (Григорій Тютюнник); *Обличчя в нього було гнівне, очі дивилися гостро й непримиренно* (В. Владко); — *І що ж тепер буде, коли обидва угруповання налаштовані так непримиренно?* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПРИМИРИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **непримире́нний.** [Р і ч а р д:] *Тепер він пам'ятатиме довіку, що був колись у нього дядько Річард одважний, вільний і непримиримий, покірний тільки правді і красі* (Леся Українка); *Іван з великим інтересом слухав цього чудного чоловіка, зліпленого з непримиримих суперечностей* (П. Колесник); *За найменшої нагоди починав* [Штерн] *жорстку непримириму полеміку* (А. Кокотюха).

НЕПРИМИРИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **непримири́мий.** — *Я знав, що для Самійла миліші пошуки туманних істин про смисл життя, добро і зло, про метафізичну непримиримість божественного і демонічного в людині* (П. Загребельний).

НЕПРИМИРИ́МО. Присл. до **непримири́мий.** — *Чого я тут лежу, я, Юрій Микульський? — думав я. — Серед цих чужих, глибоко чужих, нещасних, понижених, ограбованих, але все ж таки непримиримо чужих мені людей?* (В. Винниченко); *Замах не злякав Данька, він лише посилив у ньому бажання битись, битись з ними* [ворогами] *непримиримо, на смерть* (О. Гончар).

НЕПРИМІ́ТНИЙ, а, е. 1. Який важко або неможливо побачити, помітити; погано видимий. *Степ, струснувши з себе росу та зігнавши непримітні тіні, горить рівним жовто-зеленим кольором* (Панас Мирний); *Здалеку непримітна старовина різала око, псувала архітектурний ансамбль* (В. Кучер); *Кирюха почав видивлятися, де б човна причалити безпечніше .. Врешті вибрав між кущами місце, затишне й непримітне* (О. Ірванець).

2. *перен.* Який мало відрізняється від інших, не привертає до себе уваги; непоказний. *Глиняна, напівзанесена пісками Каховка, нічим непримітне позаштатне містечко* (О. Гончар); — *Щось у мені завше було таке, що вивищувало над іншими. Але життя затовкло так, що з мене вийшла сіра і непримітна особа* (Ю. Винничук); *За цей час він встигне відрихтувати свій автобус в якійсь непримітній майстерні, де ніхто ніколи не цікавиться обставинами, за яких були побиті машини* (В. Хрущак).

3. *перен., рідко.* Який не має суттєвого, важливого значення; незначний. *Я ще ніколи не страждав через таку непримітну дрібничку: кілька слів кардинально змінили мою долю* (А. Дністровий).

НЕПРИМІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непримі́тний.** *Коли Йорверт сам вибирався в місто, то з міркувань непримітності видавав себе за звичайного городянина* (О. Авраменко); *Усе починалося так просто й банально (саме у тій непримітності й губилася ниточка Аріадни, за яку я не міг ухопитися)* (В. Шкляр).

НЕПРИМІ́ТНО. Присл. до **непримітний** 1, 2. *Легка тінь непримітно упала на долівку* (Панас Мирний); *Омелько тихо і непримітно дав наказ коневі опуститись на коліна* (Ю. Логвин); *Він своє іще від батька знає: тримайся якнайдалі від непевної, слизької дороги, не гостри зуби на чужі шкварки — та й живи собі тихо і непримітно* (І. Нижник); *Я не міг не замислюватись над дивним життям цього чоловіка, який мешкав десь майже непримітно під виглядом торговця і якого боялося все місто* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

НЕПРИМУ́ШЕНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **неви́мушений.** *Семен Семенович посміхнувся, і після того за столом розіслався м'який непримушений настрій* (В. Винниченко); *Розмова швидко стала непримушеною й дружньою* (Яків Баш).

2. Добровільний, без примусу. *Доля людьми, як куклами, сугає і вертить, а їм здається, що вони грають свою роль по власній, непримушеній волі* (Б. Лепкий); — *Чи маєш добру і непримушену волю взяти за жону Білу пані?* (Ю. Винничук).

НЕПРИМУ́ШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприму́шений.** *Шарко і сьогодні говорив з тією ж непримушеністю, як і вчора; але сьогодні в нім більше було заклопотаності* (М. Хвильовий).

НЕПРИМУ́ШЕНО. Присл. до **неприму́шений.** *Меценат і двоє його почесних гостей розмовляють .. голосно і непримушено* (Леся Українка); *Скиба зняв шапку, оговтавсь трохи і вже непримушено розвів руками* (А. Головко); *Молода добровільно і непримушено дає руку на знак своєї згоди* (М. Грушевський).

НЕПРИМХЛИ́ВИЙ, а, е. Який задовольняється лише необхідним, малим; дуже скромний у своїх вимогах, потребах; невибагливий. *Слухняна* [Ольга] *завжди, непримхлива, Весела завжди, як весна* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // Власт. тому, хто є невиба́гливим. *Він малював тією фарбою, яка йому припадала до вподоби. Власні уподобання, підказані власністю його непримхливого серця* (В. Домонтович); // *перен.* Який не потребує особливих умов життя, росту і т. ін. *Біля дровітні лежав старий вербовий човен, у розщелинах його засихало якесь непримхливе зіллячко* (М. Стельмах); *У вазонах на кахельній долівці стояли високі пальми, фікуси й кактуси, на всіх підвіконнях різні квіти — від вишуканих, тепличних кримських троянд і до звичайної гортензії чи непримхливого горошку* (Б. Харчук).

НЕПРИМХЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непримхли́вий.** *Невибагливість, непримхливість козаків у побуті засвідчує багато джерел* (з наук. літ.); *Енергетичні культури цінні саме високою врожайністю й непримхливістю до вирощування* (з наук. літ.).

НЕПРИМХЛИ́ВО. Присл. до **непримхли́вий.** *Барбариси швидко ростуть, невибагливі до ґрунту, стійкі до пилу та диму й непримхливо ростуть у сучасних міських умовах* (з наук.-попул. літ.).

НЕПРИНА́ДНИЙ, а, е. Який не привертає до себе уваги приємним зовнішнім виглядом, красою і т. ін.; позбавлений принади, непривабливий. *Яким звичайним, буденним, непринадним чоловіком видався їй тепер той сам Володко* (І. Франко); *Базьо, незважаючи на непринадну зовнішність, був чоловік добрий і смішний* (А. Чайковський); *Навіть цей непринадний сірий краєвид видався йому не таким уже й поганим* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕПРИНА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непринá́дний.** *На свята зовнішню непринадність стін старого приміщення доводилося прикривати будівельною сіткою* (з газ.).

НЕПРИНА́ДНО. Присл. до **непринá́дний.** *При світлі ліхтарів видно було, що Оля дуже бліда, а очі напружено, непринадно блищать і дивляться поперед себе* (Ю. Збанацький).

НЕПРИПУСТИ́МИЙ, а, е. З яким не можна миритися, погоджуватися, якого не можна допускати; недопустимий. *Дорікав* [Ахмед] *хлопцеві за неприпустиме поводження з чужинцем* (Олесь Досвітній); *Зовсім забував* [дяк], *що він тут перед Богом, і робив неприпустимі вчинки* (Я. Качура); *Зрада в нашій землі була явищем неймовірним, неприпустимим, майже неможливим* (О. Бердник); *Хоча дідусь у досить різкій формі засудив бабусині "легковажні, непедагогічні і абсолютно неприпустимі методи виховання", вона аж ніяк не знітилася* (В. Нестайко).

НЕПРИПУСТИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **неприпусти́мий.** *Положай, почувши, що я хочу увільнитися, здійняв галас про неприпустимість розпорошування механізаторських кадрів* (П. Загребельний); *В місті виникло Товариство боротьби за генетичну бездоганність.., яке в своїй програмі декларувало люстрацію нащадків яничар, зрадників та неприпустимість шлюбів з різними поневолювачами українського народу* (Н. Околітенко).

НЕПРИПУСТИ́МО. Присл. до **неприпусти́мий.** *Дівчині здавалося, що зроблено неприпустимо мало* (О. Донченко); — *Я простояв біля перехрестя цілої* [цілу] *чверть години і неприпустимо затримався* (П. Загребельний); // *у знач. пред.* — *Недоречно мовити вголос про імплантні мережі респектабельних і поважних громадян? Недоречно, колего, ви розумієте? Неприпустимо* (В. Єшкілєв); *Я вирішила віднести її* [листівку] *після роботи, куди майже спізнювалася (що було неприпустимо)* (Л. Денисенко).

НЕПРИПУЩЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **неприпусти́мий.** *Один тільки раз, дуже давно, сказав, що любить її, і це неприпущенна помилка була з її боку, що вона дозволила йому говорити про це в пориві жалю й самотності* (В. Підмогильний).

НЕПРИПУЩЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприпуще́нний.** *Признаюсь, коли одержав Вашого листа, де Ви обурюєтесь правкою Вашого вірша в газеті, то згарячу був і собі написав листа до редактора про неприпущенність такої правки...* (з мемуарної літ.).

НЕПРИПУЩЕ́ННО. Присл. до **неприпуще́нний.** *Поки я позбувся військового обладунку, погонів на плечах (ця процедура, як відомо, неприпущенно затяглася), уже не міг розраховувати на кращі умови* (О. Шугай); // *у знач. пред.* *Неприпущенно формувати в загалу стереотип ототожнення національного відродження лише з поезіями Шевченка та вишитими сорочками* (з публіц. літ.).

НЕПРИРО́ДНИЙ, а, е. 1. Якого не буває в природі; не властивий природі, дійсності. *Прислухаюсь: чи то голосить, чи співає... В звуках одчувається щось неприродне, обмертвіле* (С. Васильченко); *Від неприродних денних присмерків ставало моторошно всьому живому* (О. Гончар); *На фанерних декораціях були намальовані слони неприродних кольорів* (С. Жадан); // Не такий, як завжди; який виходить за межі звичайного, нормального; незвичайний. *Симон з неприродною для нього поспішністю плигає з передка* (О. Полторацький); *Над самісіньким обрієм виринуло жовтогаряче і якесь неприродне зараз сонце* (Ю. Мокрієв); *Кінь .. вже не форкав, а кричав страшним неприродним голосом* (І. Білик).

2. Позбавлений природності, простоти, невимушеності; удаваний, штучний. *Мова її була також неприродна. Намагалася говорити голосно й поволі* (Л. Мартович); *Олена попросила його сісти, сама сіла напроти нього, все ще зберігаючи ту неприродну .. позу* (Ірина Вільде); *Степан усміхнувся у відповідь, але посмішка вийшла кривою, неприродною* (М. Дашкієв).

НЕПРИРО́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неприро́дний.** *Чим уважніше він приглядався до картини, тим виразніше відчував у ній неприродність, штучність* (А. Головко); *Напій був доволі смачний, та все ж у ньому відчувалася "хімія", штучність, неприродність* (А. Михайленко); *Петро Васильович водив сестру по садку, де була в нього пасіка, розповідав про бджіл, але почуття незручності, неприродності не залишало його* (В. Нестайко); *В усміщі відчувалася якась неприродність, награність, як у актрис, які звикли бути на публіці* (І. Роздобудько).

НЕПРИРО́ДНО. Присл. до **неприро́дний.** *Для Маковея цей день видався неприродно довгим* (О. Гончар); *У неприродно чистій кімнаті для маніпуляцій Винник просидів з дідком до півночі* (Т. Прохасько); *Килина холодно й неприродно засміялась* (А. Головко); *Його присутність наче хмелила дівчат, вони то неприродно сміялися, то змовкали* (М. Руденко); // *у знач. пред.* — *Ви якийсь скований... Чому? Неначе вас хтось стримує... Це неприродно...* (П. Загребельний).

НЕПРИРУ́ЧЕНИЙ, а, е. Якого не приручили (у 1 знач.). — *Дикі неприручені травоїдні й близько до себе не підпустять* (В. Нестайко); — *Ох і дикий, ох і неприручений. Ого, не підступися! Та життя тебе ще замісить, хлопче, ще спече з тебе калач...* (Є. Гуцало); * Образно. *Мелодія була дика й неприручена і завдавала болю кожній клітині його тіла* (Г. Пагутяк).

НЕПРИСТО́ЙНИЙ, а, е. Позбавлений пристойності, який виходить за межі узвичаєних моральних норм. *На адресу Франки Юрко почав кидати непристойні дотепи* (С. Чорнобривець); *З моїх вуст вирвалася така непристойна лайка, що в нього зів'яли вуха* (В. Шкляр); *Він спустився вниз і став її ганьбити за непристойний вигляд* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **непристо́йне,** ного, *с.* Усе, що виходить за межі пристойності. [Р і ч а р д:] *Твою дочку я щиро поважаю, їй зроду слова не сказав пустого, бо сам би се вважав за непристойне* (Леся Українка); — *У тій книжці дуже багато нудоти, але коли містер Жід потрапляє до Африки, починається непристойне.* — *Я читала,* — *сказала дівчина* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НЕПРИСТО́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **непристо́йний.** *Може, й негарно підглядати за чужими людьми. Але що вдієш, коли розбирає цікавість .. Знаєш, усвідомлюєш непристойність своєї поведінки .. та все-таки, ніби злодій, вдираєшся до них* (О. Шугай).

2. Щось непристойне (поведінка, вчинок, слово і т. ін.). *Навіть в такий час йому на розум приходять непристойності про Ларіонову Настю* (М. Стельмах); *Біля нього сиділа якась дівчина і верзла непристойності* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

○ **(1) До непристо́йності,** *у знач. присл.* — дуже, занадто. *Побачивши Нелю, Безбородько збентежився до непристойності* (Ірина Вільде); *В будівлях спали мляві й анемічні гуляки, що набралися до непристойності* (Ю. Андрухович); *Валерчина Марина була гарна до непристойності* (Є. Кононенко); *Того дня небо було голубим до непристойності* (О. Ульяненко).

НЕПРИСТО́ЙНО. Присл. до **непристо́йний.** — *Естер! Ми вже сидимо тут із гостем непристойно довго!* (А. Кокотюха); *Зоя зовсім непристойно роззявила рота...* (І. Роздобудько); *Хрипко і непристойно реготала якась жінка* (С. Андрухович); // *у знач. пред. Ви не кричіть на мене. Це непристойно. Це некультурно* (А. Шиян); *Вважав* [Борка], *що непристойно дертися в сад через паркани* (О. Гончар).

НЕПРИСТОСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який не може пристосуватися, призвичаїтися до чого-небудь, освоїтися в певних умовах. — *Ми непристосовані до зими: вона робить нас безпомічними* (Г. Пагутяк); *Він вважає себе надто неуважним і непристосованим для того, аби водити машину* (Н. Сняданко); *Міра — тонка людина, вона непристосована до цього життя* (Л. Денисенко).

2. Непридатний для чого-небудь. *Начальство спеціально очікує, щоб коштовні ікони, що зберігаються у непристосованому приміщенні, зіпсувалися від вологості* (Р. Федорів); *Я мав щасливу змогу все це читати або — що частіше — слухати.., — з окремих папірців і якихось непристосованих зошитів, писане від руки і друковане на машинці з російськими літерами* (Ю. Іздрик).

НЕПРИСТОСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непристосо́ваний.** *Він був переконаний, що його непристосованість до життя — наслідок неправильного виховання* (Ю. Збанацький); *Адреналіновий викид означає не тільки різку зміну в контакті із середовищем, але й певний стан постійної непристосованості* (Т. Прохасько); *Батьки, знаючи мою непристосованість до фізичної праці і життя в польових умовах, намагалися зробити все можливе, аби звільнити мене від цього випробування* (Н. Сняданко).

НЕПРИСТУ́ПНИЙ, а, е. 1. До якого дуже важко або зовсім неможливо підступити, наблизитися; недоступний. [А н н а:] *Мариться мені якась гора стрімка та неприступна, на тій горі міцний, суворий замок* (Леся Українка); *Галя подивилася на неприступні стрімкі скелі* (О. Іваненко); *Не завжди воно* [море] *ласкаве. Воно буває і сердите та неприступне* (Ю. Збанацький); // *у знач. ім.* **непристу́пне,** ного, *с.* Те, до чого важко або неможливо підступити, наблизитися. — *Все видиме і все, чим живете,* — *то лиш бліде відбиття справжнього, високого, неприступного* (П. Загребельний); // Добре укріплений, захищений; яким важко заволодіти. *Чернігів що день, то більше стає неприступним, першорядним острогом на всю Сіверянщину* (Д. Міщенко); *Коли на Чорному морі з'являвся плавучий козацький табір, .. втрачав сон і сам падишах у своїй неприступній фортеці на березі Босфору* (В. Чемерис).

2. *перен.* До якого не можна підступитися; гордовитий. — *І я помітив, що Ватя чогось насупилась, чогось вдавала з себе неприступну велику паню..,* — *додав Леонід Семенович* (І. Нечуй-Левицький); *Руфа стояла біля стіни, неприступна, висока, вродлива* (О. Копиленко); *Щойно вона починала говорити, як виявлялося, що це дуже жвава і комунікабельна особа, зовсім не схожа на самовпевнену і неприступну красуню* (Н. Сняданко); // Який виражає гордовитість. *Вона дивилась на присутніх звичайним своїм поглядом — строгим, неприступним* (В. Собко); *Вигляд у нього був суворий, неприступний* (М. Руденко).

НЕПРИСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непристу́пний.** *Під час розшуків цілком випадково було виявлено, що неприступність фортеці Кейз-Ола — нічим не обґрунтований міф* (М. Дашкієв); *Холод і душевну неприступність батько й зараз вловлює в очах Ліни* (О. Гончар); *Омар приглянувся до обличчя Аззем-паші: не було на ньому ні пихи гордої, ні жорстокості тирана, ні неприступності повелителя* (Р. Іваничук).

НЕПРИСТУ́ПНО. Присл. до **непристу́пний.** *Він поглянув на свій маяк, що височів неприступно над хвилями* (О. Іваненко); *Дворище стояло неприступно замкнене* (П. Загребельний); *Іван Залізняк знову вийшов на балкон. Суворо, неприступно глянув* (В. Собко); *Обличчя її неприступно кам'яніло* (Р. Федорів).

НЕПРИСУ́ТНІЙ, я, є. 1. Який не перебуває в якомусь місці в певний час; відсутній (у 1 знач.). — *Я їм покажу, я їх допечу! — страхав о. Василь неприсутніх парафіян* (М. Коцюбинський); *Марія сиділа дома, приходили сусідки, і розпочинався сейм. Обговорювали неприсутню сусідку Химку* (У. Самчук); // *у знач. ім.* **непрису́тні,** ніх, *мн.* Ті, яких немає в якомусь місці в певний час. *Обмови, осуджування неприсутніх батько не терпів* (І. Франко).

2. Якого немає, не існує. *Він перечитував її листи з текстами перекладів, .. шукаючи між словами і поза словами якогось іншого, неприсутнього, на перший погляд, змісту* (Ю. Винничук); *Тіло як буяння очищеної фізики здоров'я із неприсутніми інтелектуальними звивинами є гидким у своїй обмеженій і самовпевненій самодостатності* (С. Процюк).

НЕПРИСУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Те саме, що **відсу́тність.** *У Львові під час моєї неприсутності надруковано мою новелу "На дні"* (І. Франко); *Посадили Фудора на два роки.., а пан скористав з неприсутності й забрав мало не весь ґрунт Фудорів* (Г. Хоткевич); *Яким би засліпленим не був чоловік, запрошений Вами на вечерю, він, як досвідчений мисливець, .. відчує присутність чи неприсутність Вашої неповторної аури в кожній запропонованій страві* (М. Матіос).

НЕПРИТАМА́ННИЙ, а, е. 1. Не властивий кому-, чомунебудь, не характерний для когось, чогось. — *Я не з лякливих, Трохиме Трохимовичу, — з непритаманним їй зухвальством зауважила Ніна* (О. Копиленко); *Природа прекрасна. Несмак непритаманний їй ні в сполученні кольорів, ні в формах* (О. Довженко); *Я хочу, щоб вона оцінила, як я можу зіграти непритаманну чоловікові роль жінки* (Л. Денисенко).

2. *розм.* Божевільний, ненормальний. *Старшинував тоді Максим Піддубень: чоловічок і не ледачий, та старий вельми й такий трошки непритаманний* (О. Кониський); // *у знач. ім.* **непритама́нний,** ного, *ч.;* **непритама́нна,** ної, *ж.* Божевільна людина. *Ліценціат сказав між іншим, що управитель напасть на нього видумує, бо не хоче хабарів позбутись од родичів, а за ті хабарі видає його за непритаманного* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса); * У порівн. *Як непритаманна, пручалася* [Орися] *в його руках* (Б. Лепкий).

НЕПРИТАМА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непритама́нний** 1. *Той самий погляд на непритаманність дієприкметникам дієслівної категорії часу міститься в новітньому підручнику для філологічних спеціальностей* (з наук. літ.); *Недостатність патріотичного виховання характеризується поверховими знаннями історії, звичаїв, культури українців; непритаманністю високоморальних учинків і проявів колективізму тощо* (з наук. літ.).

НЕПРИТИ́КА, и, *ч. і ж., розм.* Безпритульний, волоцюга. *По світу швендяє ся непритика, — ні хати в бідолахи, ні двора* (П. Куліш); *Оце така зустріч. Один — наймит, безрідний непритика, вічний невдаха, а другий — діяус* [бог неба] *Дзевес, початок і кінець усіх речей. Цар над царями* (Д. Гуменна).

НЕПРИТО́МА, и, *ж., розм.* Те саме, що **неприто́мність.** *Вона була зовсім безвладна і мов завмерла у непритомі* (В. Підмогильний); *Прісною прохолодою повіяло з лісу. На прогалинах так пахли голубі шапки чебрецю, що можна було впитися до непритоми* (М. Стельмах); *Це була чудна непритома. Я зовсім не володіла своїм задерев'янілим тілом, однак добре чула, як гавкав пес, як хтось узяв мене на руки й заніс у дім* (В. Шкляр).

НЕПРИТО́МНИЙ, а, е. 1. Який утратив притомність; зомлілий. *Її так уразило мордування над Романом Сивашем, що впала непритомна і з місяць була після того хвора* (Б. Грінченко); *Приголомшений ударом, якусь хвилину я лежав непритомний* (І. Муратов); *Козак зняв зі стіни гайдукову нагайку. І закрутив нею руки за спиною непритомному Василеві* (Ю. Логвин); // Який характеризується втратою притомності. *Він верзе в непритомнім стані не одно таке, що й сам потім не тямить* (Л. Мартович); // *у знач. ім.* **неприто́мний,** ного, *ч.;* **неприто́мна,** ної, *ж.* Людина, яка втратила притомність. *Приніс Шікрятов* [відро води] *і линув на голову непритомного: той відкрив повіки й застогнав* (В. Барка); *Присівши біля непритомної навчіпочки, Рибалка почав обережно бити її по щоках* (А. Кокотюха).

2. Який виражає відсутність притомності. *Мош-Діма з непритомним усміхом проказував молитву* (М. Коцюбинський); *В свічаді відбивалися заплакані очі, розтріпане волосся, лютий, непритомний погляд* (Леся Українка); *Богдан раптом подивився на нього майже непритомним поглядом* (І. Білик).

НЕПРИТО́МНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неприто́мний** 1. *Фізичний біль завжди можна перенести, бо врешті він кінчається непритомністю або смертю* (Ірина Вільде); *Богдан нап'яв тятиву волі, долаючи хвилі непритомності* (О. Бердник); *Адріян Ортинський не дуже боявся тортур — знав, що їх можна перетривати не заламавшись, бо вони зрештою завжди скінчаться непритомністю* (О. Забужко).

НЕПРИТО́МНІТИ, ію, ієш, *недок.* Утрачати притомність; зомлівати. — *Приймаю командування! — вигукнув Орлюк, випірнувши на мить у буття й знову непритомніючи* (О. Довженко); *Аж тепер відчув* [Олег], *що непритомнів з перенапруги* (Іван Ле); *Волин приходив до пам'яті і знову непритомнів* (Ю. Покальчук); *Жінка .. через кожних кілька хвилин непритомніла, і їй підносили до ніздрів вату з сильним запахом нашатирного спирту* (Н. Сняданко).

НЕПРИТО́МНО. Присл. до **неприто́мний.** *Все захиталось у очах недужої жінки, і вона непритомно схилилась в обійми білої жінки...* (Л. Старицька-Черняхівська); *Замфір .. мовчки вийшов з хати, де довго ще голосила молодиця та непритомно осміхався божевільний Мош-Діма* (М. Коцюбинський); *Славко ще й тепер не міг прийти до себе. Відхилив трохи рот і дивився на Пазю зачудовано й непритомно* (Л. Мартович); *Матільда непритомно зойкнула, закрила очі і притулилася до стіни, намагаючись утриматися на ногах* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПРИТОРЕ́ННИЙ, НЕПРОТОРЕ́ННИЙ, а, е, *розм.* Невиправний, пропащий (про п'яницю, злодія і т. ін.). *Наведе із собою п'яниць неприторенних* (Сл. Б. Грінченка); — *Ти, Хомо, є непроторенний злодій! — прорекла Дармограїха, наче піп із амвона* (Є. Гуцало); *Він .. волів, аби його усі мали за неприторенного гульвісу, аніж за старого маразматика* (Ю. Винничук); *Він .. в душі злостився, що показав себе таким непроторенним дурнем* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея); // Уживається як лайливе слово. [Софія:] *Докажу я, на всіх докажу, не виховаєтесь!..* [Репиха:] *Навіжена, неприторенна!..* (М. Кропивницький).

НЕПРИХИ́ЛЬНИЙ, а, е. Який без прихильності, неприязно, недоброзичливо ставиться до кого-, чого-небудь. *Замість нього* [наслідника] *на троні сів брат його Карл I, чоловік химерний, протестант, але до пуритан неприхильний* (Леся Українка); *Знала* [Марія], *що всі Кавулі скупі, неприхильні до людини, користолюбні, хитрі* (Ірина Вільде); // Який виражає або містить у собі неприязнь, недоброзичливість. *Одного разу Іван Корнійович почув на заводі розмову про Дмитрія. Розмова була неприхильна до нього* (І. Сенченко); *Вона метнула на майора неприхильний погляд і твердо сказала: — Ідіть...* (Л. Дмитерко).

НЕПРИХИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто неприхильно ставиться до кого-, чого-небудь. *Його писарство в горобцівській волості пропало навіки. Писар це добре знав, і його тільки брала злість на своїх нібито ворогів та неприхильників* (І. Нечуй-Левицький); *Заправляв дійством .. боярин Артамон Матвєєв, що не так давно змінив на цій посаді Ордина-Нащокіна, теж стійкого неприхильника України* (В. Чемерис).

НЕПРИХИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **неприхи́льник.**

НЕПРИХИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприхи́льний.** *Коли Кравс перенісся справді до Самбора і до мене не зайшов, то я мав причину підозрівати його в неприхильності до мене* (А. Чайковський); *Він зараз цю неприхильність Людмилиної матері сприймав як факт не такий уже істотний* (А. Головко); *Сергій зразу помітив неприхильність Буенавентури до Коляди* (І. Білик).

НЕПРИХИ́ЛЬНО. Присл. до **неприхи́льний.** *Вже разів кілька відвідувала* [Дора] *її, дарма що мати дивилась на те знайомство неприхильно* (О. Кобилянська); *Стьопа і Павлюк — єдині з усього екіпажу "Лахтака" не вживали тютюну і неприхильно ставились до куріння* (М. Трублаїні); *Джелалій, потемнілий від вина, .. бликнув неприхильно на Виговського* (П. Загребельний).

НЕПРИХО́ВАНИЙ, а, е. Який не приховали (у 2, 3 знач.). *Він інтуїтивно прочув, що зараз .. витікає незапланована і неприхована правда* (С. Процюк); *В голосі дівчинки бринів неприхований страх* (О. Донченко); *Уляна дивилася на комісара Шредера з неприхованим презирством* (О. Довженко); *Люди, які сиділи круг столу, з неприхованою цікавістю оглядали нас* (С. Журахович).

НЕПРИХО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неприхо́ваний.** *Одвертість, якась виклична неприхованість того, що сталося, приголомшили Сошенка* (Н. Околітенко).

НЕПРИХО́ВАНО. Присл. до **неприхо́ваний.** *Аліна сиділа на кормі й неприховано сумувала* (Ю. Яновський); *Соколов був одверто, неприховано щасливий* (В. Собко); *Панянка неприховано глузувала, а йому не хотілось відповідати* (Б. Левін).

НЕПРИЧЕ́САНИЙ, а, е. 1. Якого не причесали (у 1 знач.). *По її товстих косах, по всій голові стриміло непричесане волосся* (І. Нечуй-Левицький); *Йосип спохмурнів, не кваплячись сідати за стіл, стояв з непричесаним чубом* (Б. Харчук); // Який не причесався. *З вікна з'явилась непричесана спросоння Вірунька* (О. Гончар); *Ходить* [дружина] *у халаті, непричесана, мені боляче, що їй байдуже, що я бачу її такою* (Л. Костенко).

2. *перен., розм.* Не впорядкований, безладний і т. ін. (про стиль, виклад, думки тощо). *На мить Алісці закортіло пригулитися до того вимученого невідомо чим хлопця, обігріти його, .. вкласти у тепленьке ліжечко і дбати, дбати, дбати про нього... але відразу ж відкинула такі непричесані думки пріч* (Любко Дереш).

НЕПРИЧЕ́САНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **непричЕ́саний.** *Вона вразила мене своїм недбалим виглядом, непричесаністю* (із журн.); *Поетична книга Ірини Цілик "Глибина різкості" — це дуже несподівана й жива у своїй непричесаності книга чуттєвих подробиць, упізнаваних та чіпких деталей, фактурних характерів* (із журн.).

НЕПРИЧЕ́ТНИЙ, а, е. Який не має причетності, ніякого стосунку до чого-небудь. [Семпроній:] *Значить, він до вбивства непричетний* (Леся Українка); *Люди, непричетні до науки, виявляли до неї все зростаючий інтерес* (Н. Рибак); — *Я вірю, що ти, Романюто, зовсім непричетний до крадіжки в лабораторії* (В. Малик); — *Черненко, твій палкий фанат, мало не силою переконав мене, нібито ти непричетний до цієї історії* (А. Кокотюха).

НЕПРИЧЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непричЕ́тний.** *Він притис долоні до грудей, як це робить дитина, коли хоче довести свою непричетність до виявленого бешкетництва* (Ю. Смолич); *Микола доказав свою непричетність до контрреволюційної організації* (В. Гжицький); *Наталине дитинство — трагедія на дванадцять дій: страх і безмір приниження, непричетність сусідів і родичів до оборони ув'язненого або засланого батька...* (Олекса Ізарський); *Чухно відвернувся й пішов геть, демонструючи свою непричетність до справи, яку він вважав незаконною* (М. Циба).

НЕПРИЧИ́НЕНИЙ, а, е. Який не причинили *(див.* **причиня́ти**[1]). *Бруклі, збентежена, бере гроші, вклоняється, присідаючи, і виходить, зоставивши двері непричинені* (Леся Українка); *Вночі мати прокинулась і побачила в їдальні смугу світла на стіні — з непричинених дверей у кімнаті дочки* (А. Головко); *Хата була непричинена, і я побачив у скупому світлі високу струнку жінку з обв'язаною рушником головою* (Р. Андріяшик).

НЕПРИ́ЧКОМ, НЕПРИ́ЧКОМА, *діал.* 1. *част.* Немов *(див.* **немо́в**[2]). *Купив, пане, коняку, а у неї під хвостом, непричкома як панська шапка* (Сл. Б. Грінченка).

2. *присл.* Ненароком, зненацька. *Якщо ви непричком (зненацька, раптово) потрапите на мою батьківщину — в село Розтоки на Буковині — й запитаєте, де живуть батьки Марії Матіос, вас усе село в один голос запитає — котрої?* (М. Матіос).

3. *у знач. вставн. сл.* Наприклад. — *Якби тобі, непричком, так само міцно трималася макітри латинська граматика, то це була б річ без порівняння корисніша...* (І. Керницький).

НЕПРИ́ЧКОМА *див.* **непри́чком.**

НЕПРИ́ЯЗНИЙ, а, е. Який не виявляє приязні, прихильності, привітності у ставленні до інших; вороже, недружелюбно налаштований до кого-, чого-небудь. *До жінки став* [Новітний] *якийсь .. неприязний, від дітей держався здалека* (І. Франко); — *Якась ти неприязна до людей стаєш* (О. Гуреїв); *Інакшими стали бруківки його, вже рідного, мегаполісу, де усі усім є чужими, неприязними, ненависними* (С. Процюк); // Який виражає або містить у собі неприязнь, недружелюбність, ворожість. — *Учениця відчуває неприязне ставлення до себе однокласниць* (О. Донченко); *Катерина подивилась на маму з неприязним співчуттям* (Ірина Вільде); — *Дуже радий вас бачити, капітане, — сказав адмірал, проте його прохолодний тон і неприязний вираз зморшкуватого обличчя викликали сумнів у щирості мовлених слів* (О. Авраменко); *Він не почув жодного неприязного слова* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕПРИ́ЯЗНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непри́язний.** *Вона щось не договорює. Я відчуваю її неприязність* (І. Росоховатський); — *І у вас уже інше прізвище? — спитав Шинкарук з погано прихованою неприязністю в голосі* (Р. Іваничук).

НЕПРИ́ЯЗНО. 1. Присл. до **непри́язний.** *Вона неприязно поглядала на Параскіцу, бліду, немов стривожену чимсь* (М. Коцюбинський); — *На яку тему ви приїхали читати лекцію? — сухо й неприязно запитав Оксен* (Григорій Тютюнник); *Стара бабця, що колись так неприязно зустріла його, була, як і тоді, зла, ще, може, й лютіша, але розповіла Богданові все* (І. Білик); *Голос його забринів холодно й неприязно* (Ю. Логвин).

2. *перен., у знач. пред.* Непривітно, похмуро. *Тремтить якийсь вогник здалека, — Се певне в хатині лісній; Мене той вогонь не привабить: Неприязно в хаті сумній* (Леся Українка).

НЕПРИ́ЯЗНЬ, і, *ж.* Неприязне ставлення; неприхильність до кого-, чого-небудь. *Неприязні та сварки з ним у нас не було ніколи* (І. Франко); *Тут і там відкривалися їхні зрадницькі змови, тут і там позначалася їхня вперта, потайна неприязнь до нового ладу* (Д. Бузько); — *Ми не повинні з вами неприязнь один до одного відчувати* (І. Цюпа); *Він пильно приглядався до Івана, дошукуючись у погляді приятеля іскорки неприязні, але з Іванових очей теж світилася доброта, й вони врешті обнялися* (Р. Іваничук).

НЕПРИ́ЯТЕЛЬ, я, *ч., розм.* 1. Той, хто неприязно, недружелюбно, вороже ставиться до кого-, чого-небудь. *Я відчувала, що з його приїздом зайде зміна і в моїм житті і що в його особі зближається до мене якийсь неприятель* (О. Кобилянська); *Все життя він працював, як молотарка в жнива: шалений ритм його творчості вражав і приятелів, і неприятелів* (Г. Тарасюк); * Образно. *Дурний язик голові неприятель* (прислів'я).

2. *збірн., заст.* Ворожі збройні сили, ворог у воєнних діях; супротивник. *Він з такою рішучістю і силою натиснув на неприятеля, що французи змушені були ретируватись* (П. Кочура); *Хороші вісті прийшли з весною. Неприятель розбитий до решти і викинутий за межі рідної землі* (Б. Левін); *За дві милі від неприятеля його ясновельможність дав наказ осавулам: "Стати до бою!"* (В. Кожелянко).

НЕПРИ́ЯТЕЛЬКА, и, *ж., розм.* Жін. до **непри́ятель** 1. *З готовністю й щирістю обібрала* [Маня] *службу сестри милосердя коло хорої неприятельки, будучи сама ушкоджена!* (О. Кобилянська); *Я зміркувала, куди потрапила, і боялась, щоб вони не прогнали мене яко неприятельку віри їхньої* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕПРИ́ЯТЕЛЬСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **непри́ятель.** *Під неприятельською канонадою не можна було ні поїсти, ні зогрітися, ні спочити* (М. Грушевський); *Чавунна граната, наповнена порохом, вистрілена з гармати, .. розривалась на маленькі уламки — шрапнель у самій гущі неприятельського війська, завдаючи при цьому чималої шкоди* (В. Кожелянко); // Власт. неприятелю. *Ми нараз поглянули на себе поглядом, цілком неприятельським* (О. Кобилянська).

НЕПРОБА́ЧНИЙ, а, е. Який не можна пробачити, вибачити. *Голод — не брат. Зроблено велику непробачну помилку, що спалено передмістя* (А. Чайковський); *Можливо, що твій розум осудить мене, але серце простить мені. Саме те серце, що я йому завдаю непробачну кривду* (Б.-І. Антонич); *Він проявив непробачну слабкодухість, безхарактерність* (В. Малик).

НЕПРОБА́ЧНО. Присл. до **непроба́чний.** *Приїхати до Коноваленка .. було вже не просто ризикованим кроком — на таке могла зважитися тільки непробачно легковажна чи надзвичайно самовпевнена людина* (Люко Дашвар); *В обітах, смертні, будьте ви тверді, Але не обіцяйте необачно, Як сталось Ієвфаєві-судді, Що не сказав: "Вчинив я непробачно"* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕПРОБИВНИ́Й, á, é. 1. Який дуже важко або неможливо пробити (у 1, 2 знач.). *Між першим і другим поверхами був майданчик і на ньому — непробивні з вигляду двері з лев'ячою мордякою замість ручки* (Ю. Андрухович); *Комонці* [комонники] *пішли на ворога непробивною лавою зі списами навпереваги* (І. Білик); // *спорт.* Якому дуже важко або неможливо забити м'яча, закинути шайбу і т. ін. (перев. про воротаря). *В суперника вже паніка: непробивний воротар! Хіба ж такий може пропустити хоч один м'яч?* (М. Слабошпицький).

2. *перен.* Якого важко або неможливо в чомусь переконати, з яким важко порозумітися, домовитися; твердий, непохитний. *Я .. спробував провести з директором школи невеличку виховну п'ятихвилинку. Той виявився непробивним* (А. Кокотюха); — *Прихильники Маргарити і прихильники Рікарда зімкнуться й разом складуть непробивну більшість у Сенаті* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який виражає твердість, непохитність; власт. такій людині. *На вдачу вона була іншою, ніж дружина, — її м'якість нагадувала м'якість котячої лапи, а впертість була непробивною* (І. Росоховатський); *Він знову побачив здорованя, який стояв поруч Юркевича і дамочки, зараз з непробивним дерев'яним обличчям* (О. Ульяненко); // Переконливий, беззаперечний. *Його алібі на ці п'ятнадцять хвилин мусило бути залізним та непробивним* (А. Кокотюха).

НЕПРОБИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непробивни́й.** *А що там — за ворітьми, за гостроколами, за міццю й непробивністю?* (П. Загребельний); *Напевно, гравці занадто повірили в непробивність свого воротаря* (з газ.); *Він захоплювався її твердістю й непробивністю* (із журн.).

НЕПРОБИ́ВНО. Присл. до **непробивни́й.** *Непробивно туга й непролазна юрба, мов грудка масла під гарячим ножем, м'яко розступалась перед співаком* (О. Ільченко).

НЕПРОБІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **непробивни́й.** *Обмацав — двері, мертві, нерухомі, — То непробійні двері, як гора* (І. Багряний); *З інших машин виходять переважно гості, виходять ті, кого доля заставила покинути непробійні каюти своїх дредноутів* (О. Гончар); *Вона здавалась такою непробійною і невразливою, її кар'єра росла, як тополенька, все вгору та вгору* (О. Забужко).

НЕПРОБУ́ДНИЙ, а, е. 1. Дуже міцний (про сон); безпробудний, безпросипний. *Спав і я. Спав важким непробудним сном* (Панас Мирний); *Я спав непробудним сном п'ятнадцять годин* (М. Трублаїні); *Іноді гарчали собаки, і знову все поринало у важкий непробудний сон* (В. Чемерис); *Заледве моя голова доторкнулася до м'якої подушки, як мене зморив сон — здоровий, міцний, непробудний* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *перен.* Який не знає міри, не має меж (про п'яниць, пиятику, ледарство і т. ін.). *Адмірал, дарма що був непробудний п'яниця і вчора ввечері відчутно перебрав.., був водночас і неправдоподібно пунктуальний* (Ю. Смолич); *— Еге, ти ще не розчув, що він тебе і непробудним п'яницею обізвав, — засміявся Загородній* (В. Шкляр); *Два місяці, проведені в лікарні, три роки кочегарні й непробудної пиятики, потрясіння, викликане катастрофою, приголомшили, стомили його* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

НЕПРОБУ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непробу́дний.** *Тупого болю не заглушиш Розпачливим криком вночі .. Слизькими обценьками будні Здавили горлянку червоного свята. Проклята Камінна непробудність...* (В. Еллан-Блакитний).

НЕПРОБУ́ДНО. Присл. до **непробу́дний.** *Він заснув міцно та непробудно* (Григорій Тютюнник); *Місько боявся лиш, аби не прокинулась Христинка. Але вона у свої вісім спала непробудно* (Ю. Покальчук); *— Мій чоловік і моє горе! .. — П'є непробудно! Он уже третій день валяється п'яний* (І. Шаповал).

НЕПРОВІДНИ́Й[1], á, é, *спец.* Який не має здатності проводити електрику, тепло. *Для передачі електричного струму від джерела до приймача потрібен не тільки електропровідний матеріал (метал), але й неодмінно непровідний матеріал-ізолятор* (з навч. літ.).

НЕПРОВІДНИ́Й[2], á, é. Який не відіграє важливої ролі в чому-небудь; неголовний, неосновний. *Останню годину чиновник присвятив відповідям на другорядні запитання журналістів із непровідних ЗМІ* (з газ.).

НЕПРОВІДНИ́К, á, *ч., спец.* Тіло, речовина, які не проводять електрики, тепла. *За здатністю проводити електричні заряди всі речовини умовно поділяють на провідники, діелектрики (непровідники), напівпровідники* (з навч. літ.).

НЕПРОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **непровідни́й**[1]. *Характерними властивостями неметалів є крихкість, повна непровідність електричного струму й теплоти, різний колір* (з навч. літ.).

НЕПРОВО́РНИЙ, а, е. Якому не властива проворність; повільний, млявий, неповороткий. *Артемій не діждався, поки непроворна Вятя повернеться та побіжить на ґанок* (І. Нечуй-Левицький); *Серед інших дітей він несмілий і непроворний* (І. Франко); *Нікого тут нема, лиш непроворний жук зрядитоди переповзе через дорожній порох* (М. Драй-Хмара).

НЕПРОВО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непрово́рний.** *У середовищі переважно міських жителів, інтелігенції слово "корова" може асоціюватися з непроворністю, незграбністю, млявістю, навіть плаксивістю* (з навч. літ.).

НЕПРОВО́РНО. Присл. до **непрово́рний.** *Не зовсім він і дурний, усяке майстерство знає, — не вчивсь, а хату собі укрив сам .. Правда, робив він цеє непроворно, мляво, довго* (Грицько Григоренко).

НЕПРОГЛЯ́ДНИЙ, а, е. 1. У якому або крізь який не можна нічого побачити, розглядіти. *Одарка дмухнула на свічку, і .. непроглядна темнота зразу все покрила* (Панас Мирний); *Над нами нависло так густо сплетене, непроглядне гілля, що неба нам не видно було* (І. Муратов); *Повзуть непроглядні осінні тумани, ідуть та йдуть дощі* (С. Чорнобривець); *Потужні вибухи зметнули внизу вихори розпеченого піску, який заслав непроглядною пеленою віднокіл* (О. Бердник); // *перен.* Про який не можна нічого дізнатися; нерозгаданий, невідомий. *Вчені, хоч і не мали спокою від журналістів, не поспішали бодай капнути світлом на непроглядну таємницю* (М. Білкун).

2. *перен.* Тяжкий, безрадісний. *Кругом неї було таке убожество непроглядне, нужда та недостача безмірні, холодні та голодні злидні* (Панас Мирний); *Нам подаровано превелике щастя забуття — можна було трішки пожити без роздуму й без турбот про цілком непроглядне майбутнє* (Олекса Ізарський).

НЕПРОГЛЯ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непрогля́дний.** *Це колона вантажних автомашин. Проміння їхніх могутніх фар .. гнало й переслідувало мертву непроглядність ночі* (Л. Дмитерко); *Як вона наїжилася, цитуючи думку німецької письменниці про непроглядність, несприйнятливість образів Василя Орелі* (Олекса Ізарський).

НЕПРОГЛЯ́ДНО. Присл. до **непрогля́дний.** *В непроглядно густих вербах над низиною потоку птаство заводило якісь безнадійно гарячі спори, пересипані криком* (М. Грушевський); *Окреслились в темряві непроглядно густі кущі* (В. Козаченко).

НЕПРОГНОЗО́ВАНИЙ, а, е. Якого не можна спрогнозувати. *Бізнес, як відомо, справа вельми багата на непрогнозовані повороти* (М. Слабошпицький); *Будь-яке душевне потрясіння, непрогнозоване хвилювання — це електричний струм для вразливої душі* (М. Матіос); *Усі вікна, кватирки та балконні двері Бора навчилась зачиняти, йдучи з хати. Досвід останніх років навчив, бо раз у раз сунуть непрогнозовані буревії* (Г. Вдовиченко).

НЕПРОГНОЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непрогнозо́ваний.** *— А чим вона вам, власне, заважає? — раптом обурився Іван Максиміліанович. — Як чим? Непрогнозованістю своєї поведінки* (Н. Околітенко); *Непевність розкладу автобусного руху між Львовом і Перемишлем, непрогнозованість часу перетину кордону автобусами, а також регулярні скасування рейсів .. перетворили спальний вагон цього потяга на найбільш надійний і пунктуальний транспорт* (Н. Сняданко).

НЕПРОГНОЗО́ВАНО. Присл. до **непрогнозо́ваний.** *У міждержавних відносинах усе може змінитися стрімко та непрогнозовано* (із журн.).

НЕПРОГОЛО́ШЕНИЙ, а, е. Якого не проголосили. *Важко було брати на віру, ніби Холм — одне з найстаріших слов'янських міст, яке князь Данило Галицький після погибелі Галича зробив своєю непроголошеною столицею* (М. Малиновська); *З дикої стихії полум'я вреться щось наче живе: загублені душі, стомлені голоси, непроголошені мови* (П. Загребельний).

НЕПРОДА́ЖНИЙ, а, е. 1. Не признач. для продажу. [Таратута *(відбиваючись на ходу від Усачихи):*] *Геть! Відчепись! Кажуть тобі, непродажна* [курка] (І. Кочерга); *— Добродію, сі речі мої. Вони непродажні, та вже як вашій милості до смаку припали, то подарую їх вам залюбки* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *перен.* Якому не властива продажність; якого не можна купити за гроші; непідкупний. — *Славний чоловік був, — зітхнув Бояк. — Непродажний. А серед нас багато таких, що залюбки... аби запропонували...* (О. Бердник); *Хлопці вони талановиті, чесні, непродажні, цвіт нації, діти нового часу* (Ю. Андрухович); *Сам тільки Бог знає, про яких жінок таємно мріють чоловіки — чи вони також мріють про мужніх, непродажних, нестандартно обдарованих?* (Є. Кононенко).

НЕПРОДА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непрода́жний** 2. *Жінки також здатні виявляти мужність, розум, безліч талантів. У цинічному продажному світі ще не всі втратили здатність захоплюватися непродажністю будь-якої статі* (Є. Кононенко).

НЕПРО́ДАНИЙ, а, е. Якого не продали. *Сумна, похилена, чорна таця поспішала з десятком непроданих, давно вже холодних пиріжків* (Б. Антоненко-Давидович); *Хуторянин в обідраній шапці скрушно зав'язував на возі мішок з непроданими поросятами* (Ю. Мушкетик); *Невільників, проданих і непроданих, знов позаганяли в бараки* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Чого я тут? Ще й, кажуть, Богу слава, що я жива, що в мене муж паша. А я — Маруся. Я — із Богуслава. У мене є непродана душа* (Л. Костенко).

НЕПРОДОВО́ЛЬЧИЙ, а, е. Який не має стосунку до продовольства; не признач. для вживання в їжу; неїстівний. *В супермаркетах — .. соєва індичка, плавники минтая, мариновані фіги .. та олива з техаської нафти! Оце і весь продовольчий асортимент! А з непродовольчого — одні капці одноразові* (Г. Тарасюк); *Кабмін заборонив продаж непродовольчих товарів, схожих на їжу* (з газ.); // У якому немає продовольства. *Торговельні майданчики, де продаватимуть товари до нового навчального року, розмістяться у всіх районах міста — біля універмагів та великих непродовольчих магазинів* (з газ.).

НЕПРОДУВНИ́Й, а́, е́. Який не продувається вітром. *Верх взуття — непродувний текстильний матеріал* (з мови реклами); // У який не проникає або погано проникає повітря. *Привиклий до малого обсягу в'язничних кімнат, .. до кислої задухи непродувних казниць* [в'язниць], *п'янів* [Марко] *від запаху просторів* (Б.-І. Антонич).

НЕПРОДУ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непродувни́й.** *У складі лісосмуг необхідні чагарникові види, здатні формувати нижній ярус, забезпечуючи цим їх непродувність та захист від задерніння* (з наук. літ.).

НЕПРОДУКТИ́ВНИЙ, а, е. Який не відзначається продуктивністю. *Рабська праця непродуктивна і низькоякісна* (О. Авраменко); *Це була моя провина, сам поставив свою агітдіяльність у непродуктивне русло* (Любко Дереш); *Процес зростання населення світу прямо пропорційний процесу збільшення площі непродуктивних земель* (з навч. літ.); // *лінгв.* На основі або за допомогою якого майже не утворюються нові слова, форми і т. ін. *Відчислівниковий тип адвербіальної деривації є непродуктивним. Він об'єднує невелику кількість прислівників* (з наук. літ.); *Друге життя дістають питомі афікси та словотвірні моделі, що вже давно вважалися непродуктивними* (з наук. літ.).

△ **Непродукти́вні ви́трати** *див.* **ви́трати.**

НЕПРОДУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непродукти́вний.** *Філологічна свідомість виходить за межі своєї компетенції, вона обов'язково проявляє з часом свою абсолютну життєву непродуктивність, ба навіть ворожість безпосередньому життю* (О. Забужко); *Недугою нації О. О. Потебня називає брак національної ідеї як ознаку безсилля й непродуктивності* (з наук. літ.); *Кілька гідронімів з ознаками нерегулярності, непродуктивності структури, з відсутніми чіткими зв'язками в лексиці східнослов'янських мов фіксуються на Верхньому Дністрі й Лівобережжі Дніпра* (з наук. літ.).

НЕПРОДУКТИ́ВНО. Присл. до **непродукти́вний.** — *Тож чи маю право гаяти час, щоб рятувати тебе? .. — Не повинен, — розмірковує сигом* [синтезована людина], *водночас дивуючись нелогічності своїх дій — всупереч висновкам усе ще розбалакує з людиною, непродуктивно гає час* (І. Росоховатський).

НЕПРОДУ́МАНИЙ, а, е. Погано, недостатньо обдуманий; необдуманий. — *Виступати з непродуманою промовою — це однаково, що пригощати людей вином, яке ще не вибродило* (М. Руденко); *Хлопці непродуманим вчинком накоїли лиха* (М. Андрусяк); *Легковажне непродумане виховання .. несе в собі чимало таємних і небезпечних несподіванок* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

НЕПРОДУ́МАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непроду́маний.** *В себе в кабінеті він ще довго не міг заспокоїтись, хоч здоровий глузд підказував усю непродуманість його поведінки* (Н. Рибак); *Вікторові стало жаль, що він .. не повернувся додому звичайною дорогою, як щороку, як щоразу. Непродуманість подібних рішень зраджують негайні потуги захистити й виправдати помилку* (Олекса Ізарський).

НЕПРОДУ́МАНО. Присл. до **непроду́маний.** — *Слухай, сину, людей, бо заскнієш за своїм парканом. Та собаку продай Ремезові або так віддай... Останнє, мабуть, вирвалось непродумано, бо навіть сама* [мати] *засміялась* (Микита Чернявський); *Шахи починають мене кумарити, зумисне віддаю фігури, непродумано і навмання наражаюся на небезпеку* (А. Дністровий).

НЕПРОЗО́РИЙ, а, е. 1. Який не пропускає крізь себе світло; який не просвічує наскрізь. *В кутку на покуті, од малесеньких віконець з непрозорими шибками, було сливе поночі* (І. Нечуй-Левицький); *Він став на порозі, втупивши в Сахно свої чорні, непрозорі окуляри* (Ю. Смолич); *Толя дивився на чотири вікна другого поверху. Ніби однакові — легкі непрозорі білі портьєри, квіти на підвіконнях* (Люко Дашвар).

2. У якому не можна нічого побачити, розглядіти; непроглядний, непроникливий. — *Застогнав* [ведмідь] — *так тяжко, так жалібно, мов грішна душа на муках, — і повалився додолу, щез у непрозорій пітьмі* (І. Франко); *Наліг туман на воду й береги, Густий і непрозорий* (М. Рильський); *Навколо була темрява: глуха, чорна й непрозора* (Валерій Шевчук); * Образно. [Мавка:] *У тебе голос чистий, як струмок, а очі — непрозорі* (Леся Українка).

3. *перен.* Позбавлений прозорості, ясності; незрозумілий, заплутаний. — *По-моєму, ти хитруєш, — сказала я, бо справді ця її позиція мені здавалась непрозорою* (Любко Дереш); *Відсутність механізмів контролю з боку громадян за діяльністю державного апарату робить її непрозорою, гальмує реформаційні процеси* (з навч. літ.).

НЕПРОЗО́РІСТЬ, рості, *ж.* Властивість за знач. **непрозо́рий.** *Вода тече з душу потужним струменем, що потроху втрачає свою непрозорість, і під нього уже не страшно залазити* (Н. Сняданко); *Недостатньо чітка композиція, непрозорість структури документа утруднюють сприймання його тексту* (з навч. літ.).

НЕПРОЗОРЛИ́ВИЙ, а, е. Якому не властива прозорливість; непередбачливий, недалекоглядний. [Марія *(сміється):*] *Браво!.. Я вами задоволена. Ну, так дозвольте вам сказати, що ви дуже чесний, дуже громадський, благочестивий і таке інше чоловік, але... трошки непрозорливий* (В. Винниченко).

НЕПРОЗОРЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непрозорли́вий.** *Про Модільяні почали писати статті, книжки, навіть романи, його сучасники прагнули надолужити прогаяне, а то й виправдатися за свою непрозорливість* (із журн.).

НЕПРОЗОРЛИ́ВО. Присл. до **непрозорли́вий.** *Діяти непрозорливо.*

НЕПРОЗО́РО. Присл. до **непрозо́рий.** *Весь розвій лялькового театру в Європі представлений дуже непрозоро* (І. Франко); // *у знач. пред.* * Образно. *Дивився* [чоловік] *мертвим поглядом у вікно. Було воно сіре й непрозоре, а може, то сіро й непрозоро ставало йому на душі* (Валерій Шевчук).

НЕПРОЇ́ЖДЖИЙ, а, е. 1. По якому важко або неможливо проїхати. *Тікав Юхим манівцями, непроїжджими дорогами, і все в людей розпитував про краї вільні* (С. Добровольський); *Франкфуртералеє, колись широка асфальтована вулиця, тепер у кількох місцях була зовсім непроїжджою* (В. Собко); — *Зараз надворі осінь, дороги майже непроїжджі* (П. Кочура); *На завтра дороги розмокнуть. Сільська місцевість взагалі стане непроїжджою* (І. Роздобудько).

2. По якому не їздить транспорт. *Хода пройшла непроїжджою частиною проспекту* (з газ.).

НЕПРОЇЗНИ́Й, á, é. Те саме, що **непроїжджий.** *Яринка завернула в маленьку непроїзну вуличку, яка вела до Дінця* (О. Донченко); *Непроїзною доріжкою він підходить до води* (М. Стельмах).

НЕПРОЛА́ЗНИЙ, а, е, *розм.* Через який, по якому важко або неможливо пробратися, пройти. *По цих непролазних пущах, певне, ніколи не ступала людська нога* (М. Коцюбинський); *Тут скрізь, мабуть, на кілька кілометрів, була глибока вода, густі непролазні очерети* (Олесь Досвітній); *Не питаючи згоди Тараса, повернув* [візник] *вуличкою ліворуч, знов у непролазну грязюку* (О. Іваненко); *За день пройшов* [Сергій] *з трьома робітниками кілометрів тридцять по чагарях та непролазній траві* (І. Білик); *Мілена йшла стежиною, яка ставала все більше і більше непролазною* (С. Андрухович).

Непрола́зні (непрохідні) ха́щі *див.* **ха́щі.**

НЕПРОЛА́ЗНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **непрола́зний.**

НЕПРОЛА́ЗНО, *розм.* Присл. до **непрола́зний.** *Максимові занудило під серцем, — це ж їм перетято шлях непрохідно й непролазно* (І. Багряний); *Полин, лобода та будяки піднялися непролазно над румовищами* (Микита Чернявський).

НЕПРОЛЕТА́РСЬКИЙ, а, е, *іст.* Який не має стосунку до пролетаріату, його організацій, діяльності і т. ін. *Його не раз викидали з різних учбових* [навчальних] *закладів за непролетарське минуле завдяки його батькові, священикуукраїнофілові* (Е. Андієвська); *Через своє, так би мовити, непролетарське походження я міг мати серйозні проблеми, коли вже працював у НКВД* [НКВС] (А. Кокотюха); // Не власт. пролетарям. *Чимраз пильніше приглядалися* [червоноармійці] *до червоного комісара, що так звільна собі роз'їжджав у парі з вродливою панною непролетарської зовнішності* (В. Шкляр).

НЕПРОМИНА́ЛЬНИЙ, а, е. Який ніколи не втрачається, не забувається, не минає і т. ін.; неминущий (у 1 знач.). *Найтяжче зважитись на перший крок, бо тільки перший — то непроминальний* (В. Стус); *Мудрий пастир Григорій — він рече й мудре повчання, сказати б, непроминального значення* (Є. Гуцало); *Було декілька освічених мужів, що мали власні бібліотеки і часом збиралися разом для вченої бесіди, розмірковуючи не лише про долю вітчизни й політику, а й про речі непроминальні* (Г. Пагутяк).

НЕПРОМИНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непромина́льний.** *Кожен неординарний автор, знакова письменницька постать — це насамперед особистість, висока духовність якої насичує відчуттям непроминальності людського життя* (з наук. літ.).

НЕПРОМИНУ́ЩИЙ, а, е. Те саме, що **непромина́льний.** *Хто такий Єрмак? Хто такий Разін? Хто такий Пугачов? .. Розбійники, причім розбійники всенародного масштабу й непроминущого історичного значення* (Є. Гуцало).

НЕПРОМИНУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Абстр. ім. до **непромину́щий.** *Він* [дощ] *входив у їхнє тіло якоюсь дивною всепереможною силою, наповнював упевненістю і вірою в свою непроминущість...* (Р. Іванченко); *У поезії "Може бути, що мене не буде..." М. Вінграновський оприявнює велику силу любові, віру в непроминущість людської долі на своїй рідній землі* (з наук. літ.).

НЕПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Який не має стосунку до промисловості, не пов'язаний із нею. *Зміни в управлінні економікою відчутно вплинули на структуру оборотних коштів промислових і непромислових підприємств України* (з навч. літ.); // Який не є об'єктом промислу. *Якщо у водоймі в значній кількості розмножується непромислова або малоцінна риба (верхівка, плітка, йорж тощо), можливе зариблення такої водойми хижаками — судаком або щукою* (з наук. літ.).

НЕПРОМОКА́ЛЬНИЙ, а, е. Який не вбирає або не пропускає вологи. *Гетьманове шатро осторонь стоїть. Воно велике, з непромокального полотна* (Б. Лепкий); *Конверт був з непромокального паперу* (М. Трублаїні); *З'явився собака, схопив принцесу і помчав що є сили. Але стара фрейліна одягла непромокальні чоботи і кинулась навздогін* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

НЕПРОМОКА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непромока́льний.** *Основними вимогами до лижного одягу є: мала теплопровідність, але достатня повітропроникність, гігроскопічність, забезпечення вільності рухів, об'тічність, непромокальність і естетичність* (з навч. літ.).

НЕПРОНИ́КЛИВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **непроникний** 1. — *Я не смію вимовити це слово... але мені здається, що... на Землі... наука ще не створила поля, непроникливого для матеріальних речей!..* (О. Бердник).

2. Те саме, що **непрогля́дний** 1. *Лампочка погасла, і тепер навколо була непрониклива темрява* (О. Донченко); *Йому здавалося, що стіна високо, десь над деревами, заходила в сірі непроникливі хмари* (В. Владко); *Низько над містом стояло сіре непроникливе небо* (Ю. Збанацький).

3. Якому не властива проникливість. *Я на пана Івана не справила належного враження. Звичайно, він не казав того прямо, але було помітно навіть такій непроникливій особі, як я* (Л. Денисенко); *Він дивився на відвідувачів холодними і непроникливими очима* (М. Чабанівський).

НЕПРОНИ́КЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **непрони́кливий.** *Відштовхувальна сила електростатичних полів атома створює ефект непроникливості, твердості* (О. Бердник); *Антон побоювався нічної непроникливості і тепер був вдячний Шульзі, що лежав поруч у непорушному спокої* (О. Копиленко); *Молода жінка ще раз подивувалась своїй непроникливості, вона не вміла вгадувати таких речей, ніби не мала жіночої інтуїції* (М. Малиновська).

НЕПРОНИ́КЛИВО. Присл. до **непрони́кливий.** *З-за величезного.., вкритого блискучою білою пеленою хмар диска Землі, що сяяв на непроникливо чорному небозводі, починала випливати невеличка срібна куля* (В. Владко).

НЕПРОНИКНИ́Й, á, é. 1. У який або через який не можна проникнути. — *Вірусні частинки такі дрібні, що легко проходять через, здавалося б, непроникні фільтри* (М. Дашкієв); *Хлопець уявляв чомусь, що в неї гігантський двоповерховий особняк з непроникним парканом, обплутаним зверху колючим дротом* (Г. Пагутяк); *Часом здається, що живеш в майстерно зробленій залізобетонній кульці за непроникними стінами* (І. Роздобудько).

2. У якому або крізь який не можна нічого побачити, розглядіти; непроглядний, непроникливий (у 2 знач.). *Туман прикривав усе непроникною запоною* (М. Чабанівський); *Тут, під густими непроникними шатами дуба, — райська прохолода* (Ю. Збанацький); *Вітя лежав у кусючому мішку на холодній цементній підлозі, у чорній непроникній темряві* (В. Нестайко).

3. *перен.* Який приховує, стримує свої почуття, наміри; потайливий. *Правив* [кіньми] *завзятий і непосидючий Варивон Очерет, а позад нього сидів непроникний у своїй чорноті отець Миколай* (М. Стельмах); *Здавалося, граф був викутий із заліза, бо зайшов до вітальні холодний, непроникний, замислений* (Валерій Шевчук); // Який виражає стриманість, потайливість, свідчить про них. *Троє молодих скрипалів стояли плече в плече, довгі чуби повибивались їм з-під шапок, обличчя мали непроникні* (Ю. Мушкетик); *Обличчя Ганни Петрівни зберігало непроникний вираз* (Г. Вдовиченко).

НЕПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непроникни́й.** *Важлива їх* [тканин] *якість — повна непроникність для мікробної отрути* (І. Росоховатський); *Похід спинився, і в світлі смолоскипів Олізар вразився з холодної непроникності облич* (Валерій Шевчук).

НЕПРОНИ́КНО. Присл. до **непроникни́й.** *Коли Скрудж прокинувся, було так темно, що, глянувши з ліжка, він заледве міг відрізнити прозоре скло вікна від непроникно чорних стін кімнати* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса); — *Вдумайтесь, Степане Васильовичу! — Вдумуюсь, — охопив учитель голову обома руками і непроникно почав дивитися на Гурія* (М. Стельмах); *Шеф краєм ока спостерігав за ним, так само загадково, непроникно усміхаючись* (Любко Дереш).

НЕПРОПЛА́ТА, и, *ж.*, *офіц.-діл.* Відсутність проплати. *Непроплата грошових коштів Державною казначейською службою України не є підставою для ненарахування податкових зобов'язань з податку на прибуток* (з мови документів).

НЕПРОПОРЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який не має правильного співвідношення розмірів, частин чого-небудь; позбавлений пропорційності. *Люся не була вродливою. Мала надто загострені, навіть непропорційні риси* (В. Лис); *Стас худий, витягнутий, мов висушена линва, з видовженим обличчям, тонкими губами, широкою, непропорційною до лоба, щелепою* (О. Ульяненко).

НЕПРОПОРЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непропорці́йний.** *Режисер нічого не розуміє на кілях, але йому не подобається така непропорційність* (Ю. Яновський); *Ладно підігнаний одяг приховував дану природою непропорційність постави* (А. Кокотюха).

НЕПРОПОРЦІ́ЙНО. Присл. до **непропорці́йний.** *Ростом лікар був зовсім низенький, і борода його здавалась непропорційно великою порівняно до всієї постави* (О. Гончар); *Вова, котрий непропорційно ріс, устиг за цей час закінчити школу* (Валерій Шевчук); *Люди, котрі випадково забрідають на Нестерова, не вірять, що у Львові може існувати така пряма й непропорційно вузька вулиця — до того ж така довга* (Любко Дереш).

НЕПРОПОРЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е, *заст.* Непропорційний. *Він показує Антонові свій здоровецький жилавий кулак, зовсім непропорціональний його невеликій кругленькій постаті* (І. Нечуй-Левицький).

НЕПРОПОРЦІОНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.*, *заст.* Абстр. ім. до **непропорціона́льний.** *Панотець навмисне помішав обі валюти, стару з новою, щоби вийшла з того більша непропорціональність* (Л. Мартович); *Вадим побачив його в профіль і був здивований непропорціональністю рис його обличчя* (М. Руденко).

НЕПРОПОРЦІОНА́ЛЬНО, *заст.* Присл. до **непропорціона́льний.** *Вона легенько відтрутила його руку. Та в тій хвилі та рука дрогнула* [смикнулася] *непропорціонально сильно і так штучно, що весь лікер вихлюпнувся Регіні в лице і на сукню* (І. Франко); *Відсвіти полум'я відтіняли їх м'язисті кремезні силуети, непропорціонально розвинені вшир і наче окреслені червоним пензлем* (З. Тулуб).

НЕПРОРІ́ЗАНИЙ, а, е. Який не прорізали або який не прорізався (у 1 знач.). *Прикоронкова кіста формується навколо коронки непрорізаного зуба* (з навч. літ.).

НЕПРОРО́СЛИЙ, а, е. Який не проріс, не дав паростків. *У пророслих зернах пшениці вітаміну Е 20–25 міліграмів на 100 г ваги, тоді як у непророслому зерні всього 6–7 міліграмів* (з газ.); * Образно. *Як сталося, що серед приголомшливої тиші відродилася ця мить, здавалося б, давно загублена в поросі років, — це непроросле зерно його долі?* (Н. Околітенко).

НЕПРОСВІ́ТЛЕНИЙ, а, е. Якому не властива просвітленість. *Я опинився перед душею темною, непросвітленою* (П. Загребельний); — *Я ризикнув би просити милосердну пані пояснити мені, непросвітленому учневі безпросвітних невдах, як це з "нічого" може раптом зробитися "щось"* (В. Єшкілєв).

НЕПРОСВІ́ТЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непросвітлений.** *Чорний колір у новелі символізує цей світ, його матеріальність, буденність, непросвітленість* (з наук. літ.).

НЕПРОСВІ́ЧЕНИЙ, а, е, *заст.* Неосвічений. *Вона могла провадити трохи поважнішу розмову, ніж давні непросвічені дочки батюшок* (І. Нечуй-Левицький); — *От вам здається, що то непросвічені хами, прямо голота. А цей чужинецький монах, що тут побував.., людина освічена, і потрапив усіх здурити своєю латиною* (А. Чайковський).

НЕПРОСВІ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Властивість за знач. **непросві́чений.** *Не любив він* [І. Виговський] *Москви за її непросвіченість* (І. Нечуй-Левицький).

НЕПРОСИ́ПНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **непробу́дний;** непросипущий. *Заснув я непросипним сном* (з мемуарної літ.); *Тільки що вона трошки заспокоїлася, тільки що прийшла у себе, як знову їй іти у ту непросипну гульню* (Панас Мирний); — *Був у нас радист Проша. П'янюга непросипний* (М. Трублаїні).

НЕПРОСИ́ПНО, *розм.* Присл. до **непроси́пний.** *Перші малюнки Т. Шевченка — "У шинку", "Програвся у карти", "На кладовищі" — зображають молодого гультяя за грою в карти, непросипно п'яним у шинку чи лежачи у хліві або на цвинтарі* (з навч. літ.).

НЕПРОСИПУ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **непробу́дний.** *Хлопець поринув у непросипущий сон* (із журн.); *Під дубом у гаю жила Гадюка, Непросипуща злюка* (Л. Глібов); *Розкоркувавши пляшку, перехилив* [Панько] *до рота й ковтав отруйну рідину з тою жадобливою* [жадібною] *поквапливістю, що властива тільки тяжким, непросипущим п'яницям* (С. Добровольський).

НЕПРОСО́ХЛИЙ, а, е. Який не зовсім просох; який зберігає в собі вологу. *Гликерія Михайлівна підвела на старого журні очі, над якими дрібно затремтіли непросохлі вії* (М. Стельмах); *Пахло непросохлою глиною, лугом, а свіжозмазана долівка густо притрушена ще не прим'ятою, пружинистою осокою* (Є. Доломан); *Вночі йти важко, натикаєшся на бур'янища, на кущі.., а ще ж доводиться обходити непросохлі розливи* (Ю. Мушкетик).

НЕПРО́СТИЙ, непро́ста́, непро́сте́. 1. Не такий, як інші, який вирізняється серед інших. *Знать було, що то непростий поліцай, бо позад нього йшло ще двоє городовиків* (А. Кащенко); *Осторонь ніхто не поміча дивного, непростого, рухливого куща* (Н. Забіла).

2. Який важко зрозуміти, засвоїти, розв'язати, вирішити і т. ін.; складни́й, нелегкий. — *Слухай, — каже довгохвоста, — Загадка моя непроста, Розгадай і не хитри* (Л. Глібов); *Роман .. незабаром помітив, що дівчині не подобається його занадто сміле поводіння* [поводження] *і непроста мова* (Б. Грінченко); *Всі непрості організаційні питання, пов'язані з розташуванням такої великої армії в одному місті й постачанням його провіантом, було вирішено* (О. Авраменко); // Сповнений труднощів, тяжкий. *Може, тепер щось зміниться і в його непростому житті?* (Ю. Покальчук); — *Часи зараз непрості, нове століття надто вже бурхливо почалося* (А. Кокотюха).

НЕПРОСТИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **непроще́нний** 2, 3. — *Трістане! в тебе є гріхи, великі, непростимі* (Леся Українка); *Йому, атеїстові, тоді і в голову не приходило, що використання таємниці сповіді, навіть у священних інтересах держави, то великий гріх, непростимий переступ супроти людської моралі...* (Г. Тарасюк); *Доймала злість, гірка, непростима злість на себе, од якої, здавалося, можна задихнутися* (Є. Доломан).

НЕПРОСТИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **непрости́мий.** — *Ви пропустили один дуже смертний гріх, який, власне, за своєю непростимістю посідає друге місце в цьому реєстрі* (В. Шкляр).

НЕПРОСТИ́МО. Присл. до **непрости́мий.** [А в р е л і я:] *Я б давно пішла до неї жити, якби я не була так непростимо, ганебно боязка!..* (Леся Українка); *Аж тепер розуміє* [Дарка], як *непростимо провинилася Ориська* (Ірина Вільде); *Шульга проспав і заспав ганебно, непростимо, тупо* (П. Загребельний); // *у знач. пред.* — *Ви глибоко помиляєтеся, товаришу Яровий. І не в будь-чому, а саме в ідеологічному питанні. А це непростимо.* (П. Запаренко).

НЕПРО́СТО. Присл. до **непро́сти́й** 2. *Непросто далася йому ця клятва* (Ю. Хорунжий); *Непросто, ой непросто ми прийшли до своєї держави...* (М. Матіос); *Вона була надто вродлива, щоб їй заздрити. З такою зовнішністю її кар'єра складатиметься непросто* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. пред. З квитками було непросто, і вони змогли повернутися лиш у перші дні вересня* (Ю. Покальчук).

НЕПРОТИВЛЕ́НЕЦЬ, нця, *ч., книжн.* Прихильник і послідовник учення непротивлення злу. — *Так і злякати можна, — озвалась до нього Мар'яна. — Непротивленець з гвинтівкою — чудеса! — Степ сторожую, — сказав дід Лука* (О. Гончар).

НЕПРОТИВЛЕ́НКА. и, *ж., книжн.* Жін. до **непротивле́нець.** *Переконана непротивленка.*

НЕПРОТИ́ВЛЕННЯ, я, *с., книжн.* Відсутність опору, протидії. — *Наші жидівські співгромадяни вибрали собі шлях непротивлення, їх беруть тисячами, скидають до ям, засипають вапном і землею* (У. Самчук); *Учитель Лі типовий прихильник "ахімси", класичного принципу непротивлення, він пальцем не кивне, щоб прикласти десь силу, хитрість, погрозу* (О. Бердник).

(1) Непроти́влення злу [наси́льством] — релігійно-філософське вчення про подолання зла мирними методами, добром. *Владна орда не може сповідувати непротивлення злу, а примушує сповідати своїх рабів* (Б. Жолдак); *Я про нього* [Ганді] *знав мало, але пам'ятаю, що він .. організував на цілий світ знамените "непротивлення злу насильством"* (Ю. Покальчук).

НЕПРОТИВЛЕ́НСТВО, а, *с., книжн.* Ідеологія прихильників учення непротивлення злу насильством. *Зневірившись у толстовстві і переживши глибоку психологічну кризу, Вітрова з стану пасивно-споглядального непротивленства перейшла в стан полярно протилежний* (Ф. Бурлака); *Вони проповідують галушково-вишиване непротивленство воріженькам, а прийшов би сюди справжній ворог, із філософією меча, а не бандури, вмить набрали би страху повні майтки* [труси] (С. Процюк).

НЕПРОТИВЛЕ́НСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до непротивленства. *Непротивленська, пасивна позиція І. Вишенського не могла заімпонувати братчикам* (Валерій Шевчук).

НЕПРОТІ́ЧНИЙ *див.* **непрото́чний.**

НЕПРОТІ́ЧНІСТЬ *див.* **непрото́чність.**

НЕПРОТОРЕ́ННИЙ *див.* **неприторе́нний.**

НЕПРОТО́ЧНИЙ, НЕПРОТІ́ЧНИЙ, а, е. Який не тече (про воду); стоячий. *Є серед них* [отаманів] *справжні лицарі, чисті серцем і помислами, але немає для них анінайменшого просвітку, б'ються вони, як риба об кригу на непроточній воді* (Ю. Мушкетик); *На відміну від річок, самоочищення непроточних і слабопроточних водойм відбувається дуже повільно* (з наук. літ.); * Образно. *Є розкішний опис помешкання із зачиненими дверима й позавішуваними вікнами, з тисячами видів кактусів, з опудалами та акваріумами (все це символи непротічного, заблокованого часу)* (К. Москалець).

НЕПРОТО́ЧНІСТЬ, НЕПРОТІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непрото́чний, непроті́чний.** *Великий шар льоду й непроточність води спричиняють кисневе голодування риби* (з газ.).

НЕПРОФЕСІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Позбавлений професійності. *Тут водиться сила-силенна кленів, вугрів і форелі; це мета прогулянок багатьох рибалок професійних і непрофесійних* (І. Франко); // Власт. непрофесіоналам. — *Я напишу, що ви своїми непрофесійними діями перешкоджали боротьбі радянських міліціонерів з українськими буржуазними націоналістами* (А. Кокотюха); — *Непрофесійна щось у вас останнім часом пам'ять, майоре* (О. Ульяненко).

2. Признач. для непрофесіоналів; любительський, аматорський. *Мені цікавіше, скажімо, дивитися якісь зйомки непрофесійною камерою, ніж художні блокбастери* (С. Жадан).

НЕПРОФЕСІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непрофесі́йний.** *Капітан Павлов та командор Томасон допустили її* [Тернер] *до польотів і довгий час терпіли її непрофесійність* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕПРОФЕСІ́ЙНО. Присл. до **непрофесі́йний.** *Ех, Євка-Євка... Як же ти могла тоді так непрофесійно вчинити?* (І. Карпа).

НЕПРОФЕСІОНА́Л, а, *ч.* Той, хто не має глибоких знань, навичок у якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва і т. ін.; аматор, дилетант. *Все те, що трапилось.., ніякою мірою не може бути пояснене рішенням комісії, що цілком переконливе для загалу і навіть для широкого кола непрофесіоналів, але, на жаль, не може задовольнити фахівців* (О. Тесленко); *Добре, хай Х. — "професіонал", а решта довкруги тоді хто ж — непрофесіонали?* (О. Забужко).

НЕПРОФЕСІОНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Відсутність професіоналізму (у 1 знач.). *Чиновників ще раз попереджаю — набридло з вами панькатися, терпіти хамські випади, непрофесіоналізм, тупість, хабарництво!* (В. Чемерис); *Він стільки разів насолив своїм колегам, що погані чутки про його непрофесіоналізм та пияцтво тягнулися за ним, хоч би куди він прийшов* (І. Роздобудько).

НЕПРОФЕСІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **непрофесі́йний.** *Від непідготовлених і непрофесіональних кадрів не можна очікувати ефективної проектної діяльності та грамотних управлінських рішень* (з наук. літ.); *Непрофесіональне педагогічне спілкування породжує страх, невпевненість, спричиняє зниження працездатності, порушення динаміки мовлення* (з навч. літ.).

НЕПРОФЕСІОНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **непрофесіона́льний.** *Англійці негативно ставляться до тих, хто не вміє, а береться за роботу, оцінюють працю з погляду її професіональності чи непрофесіональності* (з наук. літ.).

НЕПРОФЕСІОНА́ЛЬНО. Присл. до **непрофесіона́льний.** *Досить поширеними є випадки, коли судді, експерти криміналістичних установ нехтують українськими словами-термінами на користь російських. Ще гіршими здаються терміни, які були невдало та непрофесіонально перекладені з інших мов* (з наук. літ.); *Послуги консалтингових компаній коштують часом дуже дорого, а тренінги непрофесіонально організовані* (із журн.).

НЕПРО́ФІЛЬНИЙ, а, е. Який не відповідає певному профілю (у 3 знач.). *Суспільство через неурядові, непрофільні організації повинно вчитися відстоювати свої права та інтереси* (з наук. літ.); — *Усі мої друзі нервують, бо готувалися до тестів, а непрофільним предметам у школі приділяли менше уваги* (із журн.).

НЕПРО́ФІЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непро́фільний.** *Непрофільність освіти призводить до дезадаптації працівників органів внутрішніх справ, різних проблем у діяльності, плинності кадрів* (з наук. літ.).

НЕПРО́ХАНИЙ, а, е. 1. Який прибув без запрошення, якого не запрошували; некликаний, незваний. *У полі Орачі на ярину орали, І Муха там була, І хоч її, непрохану, ганяли, Одначе крадькома і їла, і пила* (Л. Глібов); *Непроханий челядник уніс до світлиці свічки, але Доброчин його вирядив* (І. Білик).

2. *перен.* Який з'являється всупереч бажанню; небажаний. *Відганяла Хима непрохану думку, що лякала її своєю незвичайністю...* (М. Коцюбинський); — *Покидають мене мої кращі друзі! — сумно шепотів Хмельницький, витираючи непрохані сльози* (Я. Качура); *Василько смачно ковтнув непроханий клубок слини* (Микита Чернявський).

◊ **Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість** *див.* **гість.**

НЕПРО́ХАНО. Присл. до **непро́ханий.** *Розкішна резиденція ще дрімала, лише Кульжан, знову незаплановано і непрохано, вибігла, заплакана, тебе проводжати до аеропорту* (С. Процюк); *А в голову непрохано лізуть спогади... Я їх жену, виштовхую, але вони все лізуть і лізуть...* (В. Нестайко).

НЕПРОХІ́ДДЯ, я, *с., рідко.* Місце, по якому важко пройти, пробратися (про ліс, болото і т. ін.). *Скінчилася багнюка, лишилося позаду непрохіддя, шлях стелився твердим каменем* (П. Загребельний).

НЕПРОХІДНИ́Й, а́, е́. 1. Через який, по якому важко або неможливо пройти, пробратися. *Надворі сипав сніг, куріло, дороги в горах були непрохідні* (І. Франко); *Гілля гнило на землі, утворюючи дивні, майже непрохідні барикади* (В. Собко); *Настала зима, зробивши непрохідними шляхи, бо була мокрою та сніжною* (Г. Пагутяк); // *перен.* Якого не можна подолати. *Ми вивчаємо числа і речі, символізовані числами, як щось окреме від нас, як ідеї, абстракції. Це породжує непрохідну прірву між розумом і світом, розрубує єдність* (О. Бердник); *Непрохідної межі між цими стилями не було: так, окремі уривки з агіографічної літератури (високий стиль) майже повністю збігаються з відповідними уривками з Іпатіївського літопису (середній стиль)* (В. Русанівський).

2. Який не може бути ухвалений, обраний, прийнятий і т. ін. (про законопроект, пропозицію, учасника виборів і т. ін.). *В штабі ніяк не могли прийняти рішення з приводу кількох проблемних кандидатур, які Лопес вважав непрохідними* (О. Авраменко); // Який не дає права пройти (у 5 знач.) кудись. *Після минулорічного непрохідного третього місця у відбірній групі до Чемпіонату Європи-2018 жіноча молодіжна збірна України з футболу прагне якомога швидше реабілітуватися* (з газ.).

Непрола́зні (непрохідні) ха́щі *див.* **ха́щі.**

НЕПРОХІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **непрохідни́й.** *Наслідок негоди — непрохідність дороги* (з газ.); *"Непрохідність" такого законопроекту була передбачена* (з газ.).

2. *вет., мед.* Нездатність пропускати що-небудь (про органи людини або тварини). *Найхарактернішими ознаками гострого панкреатиту є біль, блювота й динамічна кишкова непрохідність* (з навч. літ.); *Функціональна непрохідність маткових труб може виникнути внаслідок перенесеного запалення придатків, гормональних збоїв в організмі, а також на тлі порушень психіки й хронічного стресу* (із журн.).

НЕПРОХОДИ́МИЙ, а, е, *заст.* Непрохідний (у 1 знач.). *На північному сході простягаються непроходимі багнюки* (А. Чайковський); *Бігти відбивати вівцю від ведмедя, запускатися із собаками в непроходиму гущавину лісу.. — в усьому тому чує Олекса захват, солодкий трепет нервів* (Г. Хоткевич); *Завмирали* [козаки], *поховавшись у численних протоках між стінами непроходимого очерету на своїх чайках — ночі очікували* (В. Чемерис); *— Я — недостойний товариства дружини, сина й родичів... Вони всі все ж таки щасливі... А я виджу непроглядну, непроходиму прірву між їхнім щастям і між моєю нужденністю...* (О. Турянський).

НЕПРОХОЛО́ЛИЙ, а, е. 1. Який не втратив тепла; який ще не прохолов. *Пашить жаром від непрохололої землі, і млосно і тонко дме з суходолу горіховим листям, прив'яленим виноградом і олеандрами* (З. Тулуб).

2. *перен.* Який не опам'ятався, не отямився (від страху, гніву і т. ін.). *Побачивши непрохололого ще з переляку цигана, Тихович здивувався* (М. Коцюбинський).

НЕПРО́ШЕНИЙ, а, е. Те саме, що **непро́ханий.** *Гості Жанни здивовано дивилися на непрошеного пришельця* (Гео Шкурупій); *Каргат відвернувся, щоб приховати непрошену усмішку* (Ю. Шовкопляс); *Бланка відсторонилася від неї і змахнула з вії непрошену сльозу* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◇ **Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість** *див.* **гість.**

НЕПРО́ШЕНО. Присл. до **непро́шений.** *Біля Хуррем, непрошено порушуючи її самотність, примостилася білява, тілиста, як Гульфем, венеціанка Кіната* (П. Загребельний); *— Батьку, ти ж чуєш, лікар каже: за тобою потрібен нагляд, — непрошено втручається Артур* (Ю. Іздрик); *Сльози непрошено бризнули на обличчя* (Валерій Шевчук).

НЕПРО́ЩЕНИЙ, а, е. Якого не простили. *Це був гнів, зроджений непрощеною кривдою* (Р. Іваничук); *Де я? Мають натомлені птиці під високими зорями, над широкими площами. Усміхайся, заплющуй тихесенько очі, — ти непроханий тут і непрощений* (К. Москалець).

НЕПРОЩЕ́ННИЙ, а, е. 1. Якому не простили гріхів. *Якого ще люди раю У Бога благають? А тим часом непроще́нний Грішний умирає* (Т. Шевченко); // *у знач. ім.* **непроще́нний,** ного, *ч.* Той, кому не простили гріхів. *Невже закон поламано тепер Чи небо передумало й пустило Вас, непрощенні, до моїх печер* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. Якого не можна простити, вибачити. *— Якась страшна сила затягує мене глибше й глибше в злочини й гріхи непрощенні* (П. Загребельний); *Так, я програв. Я не потрібен їм. Я їм приніс поразку непрощенну* (Л. Костенко).

3. Який ніколи не зникає через небажання вибачити, простити комусь що-небудь. *Все влилося в цей крик: .. і розчарування, і страшна непрощенна жіноча образа* (В. Собко); *Вони* [думи] *отруювали душу, сповняли її тривогою і неспокоєм за сім'ю, вони живили її непрощенною помстою* (А. Шиян).

НЕПРОЩЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непроще́нний.** *Чим більша обмеженість і неписьменність — тим більша вимогливість, невблаганність і непрощенність* (Р. Андріяшик); *Шевченко сказав .. про безмірність бід, заподіяних Україні спершу гетьманом, а потім російським царем і царицею, — і про непрощенність будь-якої причетності до них, будь-якої, хоч і мимовільної, солідарності* (І. Дзюба).

НЕПРОЩЕ́ННО. Присл. до **непроще́нний.** *Як він непрощенно завинив перед нею!* (О. Гончар); *Непрощенно довго Віктору здавалося, що можна ще не метушитися, що можна ще насолоджуватися товариством Кляри і Вовченків* (Олекса Ізарський); [2-й сенатор:] *Сенатори вважають, Що непрощенно, грубо помилялись, Коли забули про твої заслуги* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕПРЯМИ́Й, а́, е́. 1. З вигинами, нерівний. * Образно. *— Я завжди йшов до тебе, просто дорога була довга і непряма. Але я йшов до тебе* (Ю. Покальчук).

2. Який не стосується прямо, безпосередньо чого-небудь, не пов'язаний з основним; опосередкований. *Непрямі факти, що свідчать про злочин, мають місце* (А. Кокотюха); *— Я відчуваю, що непрямим чином можу допомогти вам* (Є. Кононенко); *— Щоб тебе запідозрили, не конче чарувати на людях. Як правило, дорослих чаклунів викривають за непрямими доказами* (О. Авраменко); // У якому беруть участь посередники. *У країнах Латинської Америки історія розвитку термінології тісно пов'язана з формуванням національного суспільства та з мовною взаємодією, що виникла внаслідок безпосередніх і непрямих контактів мов корінного населення та європейських мов* (з наук. літ.).

△ **Евентуа́льний (непрями́й) во́тум** *див.* **во́тум; Непряма́ мо́ва** *див.* **мо́ва; Непрями́й відмі́нок** *див.* **відмі́нок; Непрями́й дода́ток** *див.* **дода́ток; Непрями́й пода́ток** *див.* **пода́ток; Непрямі ви́бори** *див.* **ви́бори; Непрямі ро́дичі** *див.* **ро́дич.**

НЕПРЯ́МО. Присл. до **непрями́й.** *Мама відповідали непрямо, слова їх були схожі на ластівки, що то сідали на віриння, то раптом сполохано злітали вгору* (Р. Федорів); *Великого багажу пасажири при собі не мали, що непрямо підтвердило саме таку версію: нерухоме майно розпродали, решту скарбу відправили слідом за собою окремим вантажем* (А. Кокотюха).

НЕПРЯМОЛІНІ́ЙНИЙ, а, е. Якому не властива прямолінійність. *Трикутною плиткою зручно робити непрямолінійні доріжки, оминати дерева тощо* (з мови реклами); *Англійці загалом дуже непрямолінійні* (з газ.).

НЕПРЯМОЛІНІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **непрямоліні́йний.** *Овальність, конусність та непрямолінійність циліндричних поверхонь плунжерної пари не допускається* (з наук.-техн. літ.); *Прискіпливий текстуальний аналіз подекуди наштовхує на суперечливі висновки — утім, саме в цій непрямолінійності можна добачати глибину й життєздатність гоголівського твору* (з наук.-попул. літ.).

НЕПРЯМОЛІНІ́ЙНО. Присл. до **непрямоліні́йний.** *Загальний центр ваги тіла під час ходьби переміщується нерівномірно й непрямолінійно* (з наук. літ.); *На твоє обережне, стримано і непрямолінійно поставлене запитання, чому ж так мало дітей у групі, адже обов'язково повинно ходити двадцятеро, — вони відповіли дуже чітко й виразно: нецікаво* (Н. Бічуя).

НЕПТУНІ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у геології, послідовники якого вважали, що всі гірські породи утворилися у водному середовищі через кристалізацію або осідання. *Чимало наукових гіпотез, поширених у давнину, пізніше були спростовані (геоцентризм, нептунізм)* (з навч. літ.).

НЕПТУ́НІЙ, ю, *ч.* Штучний радіоактивний хімічний елемент з атомним номером 93, крихкий сріблясто-білий метал, який добувають з урану. *За своїми хімічними властивостями нептуній дуже близький до урану* (з наук.-попул. літ.); *Серед трансуранових елементів, створених людиною, виявились і дуже нестійкі, як, наприклад, нептуній, період піврозпаду якого складає всього два-три дні* (В. Владко).

НЕПТУНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нептунізму. *Одним із фундаторів наукової геології був А. Вернер, який сформулював нептунічну гіпотезу* (з навч. літ.).

НЕ́ПУТИТИ, учу, утиш, *недок., розм.* 1. *кого.* Спричиняти неспокій, занепокоєння; непокоїти. — *Ото я вам казав, що мене непутить отой вчинок з козаками...* (Панас Мирний); *Ще одно непутить отця Михайла: Франко скептично ставиться до релігії* (П. Колесник); — *Однак непутить нас ще одно: твої колишні зв'язки з покійною Настею і твоя непомірна любов до її сина...* (В. Малик).

2. *кого.* Доводити до морального розкладу; псувати, розбещувати. *Багато нашого брата горілка непутить* (Сл. Б. Грінченка).

3. *кого, кому, що.* Заважати, стояти на заваді, збивати з пантелику. *Це мені непутить отой Улас головатий, а то б не взяли сина у москалі* (Сл. Б. Грінченка).

4. *безос., із запереч.* н е. Не заважає, не завадить, не буде зайвим. *Хоч би десятку дали, то воно не непутило б* (Сл. Б. Грінченка).

НЕПУ́ТНІЙ, я, є, *розм.* Те саме, що **непутя́щий.** *Сказано, непутній чоловік* (Сл. Б. Грінченка); — *Осе надумала-бо я своєю дурною головою, що слово, яке ви просили згадать, яке до непутньої жінки ліпиться, сеє слово — лярва* (В. Дрозд); — *Тобі з нудьги уявляється все щось химерне, надзвичайне; ти вигадуєш якісь вигадки негодящі, якісь вчинки непутні* (І. Нечуй-Левицький).

НЕПУТЯ́ЩИЙ, а, е, *розм.* 1. Який діє легковажно, нерозумно або негідно; безпутний. — *Гляди, Прісько! Не було в нашому роду непутящих молодиць, не попустимо й тебе волочитися: прочую, то не подарую!* — *погрозився Максим* (Л. Яновська); *Коваль з горя запив та й помер небавом, а його непутящий син злигався з лихою компанією* (М. Дашкієв); *Згодом я довідалась, що сама вона все життя прожила солом'яною вдовою, і дочки в неї розлучені, і внуки непутящі* (Г. Тарасюк); // Який погано виконує покладені на нього обов'язки. — *Непутящий учень з того Павлика,* — *порішила вчителька* (К. Гордієнко); // Власт. легковажній людині; безладний, невпорядкований. — *Непутяще у мене було життя,* — *каже Оленка* (В. Лис); // *у знач. ім.* **непутя́щий,** щого, *ч.;* **непутя́ща,** щої, *ж.* Той (та), хто діє легковажно, нерозумно або негідно. *Батько — то таки батько, .. хоч як мучиться за синову поведінку, та все ж із своєї, з отецької, душі його він не викине .. Навіть страждаючи за непутящих своїх, люблять і любитимуть їх, доки й життя* (О. Гончар); *Хан Туглій, що загубився в натовпі ханів, витріщився на дружину і не знав, що робити,* — *схопити непутящу за коси та відтягти до своєї юрти чи промовчати* (В. Малик).

2. Те саме, що **непристо́йний.** *Груня сповнилася образи — її, молоду, заміжню жінку, облаяти непутящими словами!..* (К. Гордієнко); // *у знач. ім.* **непутя́ще,** щого, *с.* Усе, що виходить за межі загальноприйнятих норм. [Г а п к а:] *Панькайся з любою невісточкою, дасться вона нам узнаки!* [З а х а р к о:] *А, хоч не плети непутящого, вгамуйся..!* (М. Кропивницький).

НЕПУТЯ́ЩІСТЬ, щості, *ж., розм.* Властивість за знач. **непутя́щий** 1. *Кожна людина має можливості, .. а що Гнат із того вибрав? — лінь, непутящість, тельбухи, казна-що!* (Е. Андієвська); *Чув* [Олексій] *нарікання на батька, його непутящість* (Ю. Мушкетик).

НЕРА́ДИЙ, а, е. Який не відчуває або не виражає радості, задоволення; позбавлений радості, веселості. — *Ну, чого цей приліз?* — *скривився Джіафер, видимо нерадий* (М. Коцюбинський); *Улянич дивується, трохи нерадий, що мусить зняти Софійчину долоню з своєї голови, але встає все ж таки і відходить з Даркою набік* (Ірина Вільде); *Дмитро був нерадий, що вирвалися такі слова* (М. Стельмах).

НЕРА́ДІСНИЙ, а, е. 1. Який містить у собі що-небудь сумне; сповнений суму, смутку. *Явдосі не спалося. Стару голову турбували важкі та нерадісні думки про Йосипову долю...* (Панас Мирний); — *Сину наш, за твоє повернення! Нерадісний, правда, зараз час, але все одно ми раді, що ти з нами* (В. Малик); *До Свирида приходили спомини, .. похмурі, нерадісні, а часто й страшні* (А. Дімаров); // Який не приносить радості, задоволення. *Я теж люблю. Палка, важка, Нерадісна моя любов* (І. Франко); *Курт закінчив свою нерадісну працю* (М. Дашкієв).

2. Охоплений почуттям суму, смутку; невеселий (у 1 знач.). *Пріська повернула додому сумна та нерадісна* (Панас Мирний); * Образно. *Тече прозора, як сльоза, Нерадісна вода* (П. Воронько); // Який не виражає радості. — *А, ви всі тут?* — *якимсь нерадісним, тьмяним голосом мовив він* (В. Владко).

НЕРА́ДІСНО. Присл. до **нера́дісний.** *Він нерадісно волікся за отарою, немов загубив що або йшов на кару* (Панас Мирний); — *Знаєш, давай більше на цю тему не говоритимемо,* — *нерадісно махнув рукою Фелікс* (Н. Бічуя); // *у знач. пред.* Про наявність суму, смутку. *Їй нерадісно. Ні. Але вона осміхається, щоб гамувати сльозу* (В. Стус).

НЕРА́ДО. Присл. до **нера́дий.** *Тугар Вовк якось немов нерадо слухав тої бесіди своєї доньки* (І. Франко); *Пасажири нерадо заходили в каюти* (Мирослав Ірчан); *Тепер пригадала собі* [Хуррем], *що султан Сулейман дуже нерадо їхав з нею в околицю Стамбула* (О. Назарук); *Володар примушує підданих воювати, і піддані нерадо проливають кров за те, що їм не потрібне* (Р. Іваничук).

НЕРАНЕ́НЬКО, *розм.* Пестл. до **нера́но.** *Як день прийде, то рве душу, А ввечері прийти мушу, Хоча нераненько, Олесю-серденько!* (М. Кропивницький).

НЕРА́НО, *присл.* Досить пізно. *Маланка облягалась нерано* (М. Коцюбинський); *З залізниці Михайло Чигирин повернувся нерано* (М. Стельмах); // *у знач. пред.* — *Василино! Вставай, бо вже нерано!* — *будила мати дочку* (І. Нечуй-Левицький); *Було вже нерано. На порожніх півтемних вулицях догорали ліхтарі, ледве блимаючи* (Б. Грінченко); — *Ходім додому, Юрок,* — *сказала мама, витираючи сльози,* — *вже нерано* (Ю. Смолич); *Вже нерано. Максим давно спить* (М. Білкун).

НЕРАЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Позбавлений розумного підходу, раціональності; недоцільний. *Він вперше так зблизька побачив комбайни, культиватори, сівалки, плуги і прийшов до висновку, що вони страшенно нераціональні, малопродуктивні і взагалі відстають від сучасних вимог техніки* (М. Білкун); *— Наші ровесники виборсуються із неволі забобонів, нераціональних нині традицій, розгублено шукають і себе, і нових засад* (Р. Андріяшик); *Справи ніяк не могли піти на лад. Очевидно, то був типовий зразок нераціональних настановлень у підприємництві* (М. Слабошпицький).

НЕРАЦІОНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нераціона́льний.** *Петро Яцик не тільки не потрапив до дивізії "Галичина", а й одержав ще одну тему для роздумів про раціональність чи нераціональність людських вчинків* (М. Слабошпицький).

НЕРАЦІОНА́ЛЬНО. Присл. до **нераціона́льний.** *— Ех, ех, — сказав раптом дід, — що ж це ти, дорогий товаришу, нераціонально використовуєш техніку?* (Н. Забіла); *Оперуючи науковою термінологією, він* [рецензент] *твердив, що лісосмуги нераціонально займають частину посівних площ* (С. Журахович); *— Погано, ох і погано ще ми господарюємо на землі, нераціонально, як пишуть учені* (М. Стельмах); // *у знач. пред. Рано чи пізно розум прийде до самознищення та спопелить усе навколо себе, а для природи це нераціонально* (В. Дрозд).

НЕРВ, а, *ч.* 1. Тонка волокнина в організмі людини, хребетних та більшості безхребетних тварин, що відходить від головного або спинного мозку і є складником розгалуженої системи, яка керує діяльністю організму. *Кістка черепа за вухом не тріснула, а трохи вгнулася і здавила слуховий нерв* (В. Сосюра); [Семен:] *Я надіюся, що він* [лікар] *вилікує мене, бо хоч око і пошкоджене, але нерв живий* (З. Мороз); *Гострий неспокій оволодівав мною з голови до п'ят, він вступав у мою кров і пронизував кожен нерв* (В. Шкляр).

2. *тільки мн.* Система таких волокон, які зумовлюють загальний стан, поведінку й діяльність всього організму людини. [Стась:] *Мамо, випий краще своїх крапель — у тебе нерви заспокояться* (С. Васильченко); *Напружені нерви тримали все тіло і мозок в стані якогось дивного, неспадаючого збудження* (Д. Ткач); *В цій убогій хатині він, здавалося, відпочивав духом і тілом, розслаблював нерви* (І. Білик).

3. *перен.* Головна рушійна сила чого-небудь; центр, організаційне ядро якої-небудь діяльності. *Тут, через кухоньку в дворі, проходив головний нерв підпільної організації Хуста* (С. Скляренко); *Здавалось, його не обходить гамір довкола його успіхів, здавалося, що позбавлений він і того робочого нерва, від подразнення якого народжується писання власним умінням, власними успіхами* (П. Загребельний).

Перепсува́ти не́рви (чима́ло не́рвів) *див.* **перепсува́ти; (1) Стале́ві (залі́зні) не́рви** — про тверду, сильну волю й твердий, сильний характер. *— Пане Юрку, ви повинні мати на цій роботі сталеві нерви* (Ю. Винничук); *— А в тебе залізні нерви, Кейте. — Аж ніяк, — похитав він головою. — Просто я був надто наляканий, щоб нервувати* (О. Авраменко); *Коли ми зайшли, він навіть не ворухнувся, що значить бойова виправка і залізні нерви* (С. Жадан).

△ **(2) Блука́ючий нерв** — десята пара черепних нервів, що має велику ділянку поширення і складне розгалуження волокон. *Під час подразнення блукаючого нерва спостерігається сповільнення серцевої діяльності, але ніколи тріпотіння передсердь не зникає* (з навч. літ.); *Блукаючий нерв — головний у руховій секреторній діяльності шлунка* (із журн.); **(3) Відцентро́ві не́рви** — нервові волокна, якими передається збудження від центральної нервової системи до робочих органів. *Фізіологія віддавна має відомості про відцентрові нерви слинних залоз* (з навч. літ.); **(4) Доцентро́вий нерв** — нерв, яким передається збудження від периферії до центральної нервової системи. *Доцентровий нерв утворений волокнами, до складу яких входять довгі відростки доцентрових нейронів* (з навч. літ.); **Заще́млення не́рва** *див.* **заще́млення; (5) Малогомілко́вий нерв** — нерв гомілки, що є відгалуженням сідничного нерва. *Ураження малогомілкового нерва — досить поширене неврологічне захворювання* (з наук.-попул. літ.); **Спле́тення (сплеті́ння) не́рвів** *див.* **спле́тення; (6) Трійча́стий нерв** — п'ята пара черепних нервів людини та хребетних тварин, що складається з трьох гілок: орбітальної, верхньощелепної та нижньощелепної. *Біль у ділянці трійчастого нерва також, очевидно, має вегетативне походження* (з наук. літ.).

◇ **Би́ти по не́рвах** *див.* **би́ти; Висо́тувати (сота́ти) / ви́сотати не́рви** *див.* **висо́тувати; Гра́ти на не́рвах** *див.* **гра́ти; Ді́яти на не́рви** *див.* **ді́яти; Дратува́ти не́рви** *див.* **дратува́ти; Лоскота́ти не́рви** *(рідше* **ду́шу, се́рце** *і т. ін.) див.* **лоскота́ти; (7) Не́рви здаю́ть / здали́** *чиї, у кого* — хто-небудь утрачає спокій, рівновагу, хвилюється, непокоїться. *Оця несподівана підтримка незнайомої людини, довіра комісара .. так вразили Колосовського, що він відчув, як нерви його здають, і він тільки крайнім зусиллям волі стримав себе, щоб не розридатися* (О. Гончар); *Вперше за багато днів нерви здали у .. Марка Грицишина* (Н. Рибак); *І тут перевтомлені нерви здали, він затрусився від приступу божевільної люті, заверещав* (Р. Іваничук); **Погра́ти на не́рвах** *див.* **погра́ти; Псува́ти (тріпа́ти, ша́рпати) не́рви** *див.* **псува́ти; Розпуска́ти / розпусти́ти себе́ (свої́ не́рви, своє́ се́рце** *і т. ін.) див.* **розпуска́ти; Трима́ти (держа́ти) себе́ в рука́х (в шо́рах) <Трима́ти (держа́ти) [свої́] не́рви в рука́х>** *див.* **трима́ти.**

НЕРВА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Розподіл жилок на листках рослин, чашечках квіток і на крилах комах; жилкування. *Листки в граба звичайного прості, чергові, продовгуватоовальні або яйцеподібні, чітко виражена нервація* (з навч. літ.).

НЕРВІ́ЗМ, у, *ч.* Учення про провідну роль нервової системи в діяльності організму. *Значний внесок у розроблення концепції фізіологічного нервізму зробив І. П. Павлов* (з навч. літ.).

НЕРВО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **нерв** 1. *Я підійшов до нього впритул, поклав руки на поперек, натиснув на нервові закінчення. — Ну як?* (І. Росоховатський); *— Чудесно! Наші передбачення підтвердилися... Точніше можна буде сказати потім... Тепер же скажу одне — нервові клітини мають здатність до відродження!* (О. Бердник).

2. Пов'язаний зі збудженістю, роздратуванням нервів. *Олександра з нервовим поспіхом бігала по хаті, сама не знаючи, що робить* (М. Коцюбинський); *Нервова тривожність з'явилася в руках бійців* (О. Гончар); // Який виражає, виявляє збудження, роздратування і т. ін. [Любов *(нервовим голосом):*] *Чого ви, панове, так збентежились?* (Леся Українка); *Вони* [дозорці] *передають униз нервові слова командирові* (Ю. Яновський); *Її нервове обличчя відбивало*

хвилювання (З. Тулуб); *Він криво посміхався дивною нервовою усмішкою, він відчував, як від пережитого збудження тремтять його руки й ноги* (В. Владко).

3. Який виникає від захворювання, розладу нервової системи; спричинений захворюванням нервів. *Од хвилювання він навіть зблід, і одна нога дрібно затремтіла в нервовому дрожі* (А. Головко); *Вона лікувалась багато, але давнє нервове потрясіння залишило на ній свої сліди* (Л. Смілянський); *Нервовий параліч лікується постійною зміною опромінення нервових центрів то червоним, то синім променем* (Ю. Смолич).

4. Який перебуває в стані підвищеної чутливості, збудження, хвилювання, роздратування; дратівливий, нервозний. *Її повний організм був зроду нервовий, млявий і втомливий* (І. Нечуй-Левицький); *Серед робітників ходив Сиволап, нервовий, завжди чимось незадоволений* (Д. Ткач); *Ми зустрілися з Мариною в місті, погуляли кілька годин, але вона, здавалось, була якоюсь іншою, трохи нервовою чи напруженою* (Ю. Покальчук).

5. Різкий, із раптовими швидкими ривками. *Тихович нервовим рухом розриває лози й іде далі* (М. Коцюбинський); *Ляхович заморгав повіками, нервовим жестом надів окуляри* (Іван Ле); *Доктор Коельо нервовим порухом руки поправляє на голові перев'язку* (Ю. Бедзик).

6. *перен.* Сповнений неспокою, турбот, хвилювання (про моральну атмосферу, роботу і т. ін.). — *Колись я мав телевізор, але він мене сильно нервував. А в мене й без того робота нервова* (Ю. Винничук); *Наступні півгодини минули в досить нервовій обстановці* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Нерво́вий зрив *див.* **зрив; Нерво́вий струс** *див.* **струс.**

△ **Вегетати́вна нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Ви́ща нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Внутрішньосерце́ва нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Нерво́ва ткани́на** *див.* **ткани́на; Нерво́ва тро́фіка** *див.* **тро́фіка; Нерво́вий центр** *див.* **центр; Парасимпати́чна нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Перифері́чна нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Підкіркові нерво́ві це́нтри** *див.* **центр; Симпати́чна нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Симпати́чна нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Соматі́чна нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Центра́льна нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма.**

НЕРВО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **нерво́вий** 2, 4–6. *Видко було, що панночка нудилась: у рухах пробивалась апатія, в голосі нервовість* (Леся Українка); *Василинка і робить все без метушні, і мову веде неквапливо, .. вона мовби якось і Лінину нервовість вгамовує своєю поважністю* (О. Гончар); *У неї було нервовим усе: обличчя, волосся, пальці, руки, ноги, живіт, рухи. Абсолютно все. Рудий казав, що ця нервовість свідчить про її талановитість* (Л. Денисенко).

НЕРВО́ВО, *присл.* 1. Збуджено, неспокійно, роздратовано. *Гнат мовчав і нервово теребив шапку* (М. Коцюбинський); *Орися сидить принишкло, нервово перебирає пальцями оборочку фартушка* (Григорій Тютюнник); *Обличчя його жінки то спалахує, то блідне, вона нервово метушиться, виймаючи посуд для нових гостей* (Ю. Винничук).

2. Гарячково, судомно. *Заридала* [Василина] *голосно, нервово, затуливши лице долонями* (І. Нечуй-Левицький); *Карі парубкові очі блиснули сторожким роздратованим огнем, вилиці нервово засмикалися* (С. Добровольський); *Сержанта затрясло. Повіки його нервово засіпалися* (О. Гончар).

3. *перен.* Різко, поривчасто, напружено. *Малий годинник нервово забився, затріпотів, чітко затакав* (Мирослав Ірчан); *Моталка починає густи нервово в моїй руці* (Ю. Яновський); *Танки стріляли різко, поквапливо, нервово* (П. Загребельний).

НЕРВОВОХВО́РИЙ, а, е. У якого розладнана нервова система. *У деяких випадках, кажуть лікарі, хронічний кашель виникає в нервовохворих людей (без певних хвороб дихальної системи)* (з газ.); // *у знач. ім.* **нервовохво́рий,** рого, *ч.;* **нервовохво́ра,** рої, *ж.* Людина з розладнаною нервовою системою. *Вона сказала, що Женю треба лікувати в четвертому санаторії-лікарні для нервовохворих* (Л. Смілянський); *Його перевели до іншого шпиталю, для нервовохворих, і назавжди звільнили від служби* (Г. Пагутяк); *Спробував* [Бурдик] *шугати нишпорок — і вмить зажив слави нервовохворого* (В. Діброва); *Зранку до лікарні привезли нервовохвору з депресивними розладами* (з газ.).

НЕРВО́ЗНИЙ, а, е. 1. Який легко збуджується, роздратовується; дратівливий, нервовий (у 4 знач.). *Породивши кілька* [стільки] *дітей, вона стала нервозна, часом сердилась без причини* (І. Нечуй-Левицький).

2. Те саме, що **нерво́вий** 2, 3. *Олекса помітив нервозну заклопотаність господаря і намагався його розважити, як міг* (М. Руденко); *Кроки пішоходів швидкі й нервозні* (О. Лисяк); *Наздоганяв нас луск батога й нервозний зик Назмі* (М. Дочинець); *Хвороблива, нервозна кволь* [кволість] *підламувала коліна* (Є. Пашковський).

3. *перен.* Сповнений тривоги, хвилювання, неспокою; нервовий (у 6 знач.). *Нервозна суспільно-політична ситуація в країні не може негативно не позначатися на житті громадян* (із журн.).

НЕРВО́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нерво́зний.** — *Саме від надмірного хвилювання й нервозності починаються майже всі прикрості в організмі людини...* (В. Кучер); *Доронін давно помічав похмуру нервозність Голубенка, але приписував це характерові, вдачі* (М. Руденко); *У місті був передпанічний стан. Загальна нервозність охопила область* (М. Матіос); *Цим фантастичним версіям, що характеризували нервозність воєнного часу, поклала край жандармерія, очистивши перон від людей* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НЕРВО́ЗНО, *присл.* Те саме, що **нерво́во** 1, 2. *Нервозно плеснув* [Сулейман] *у долоні* (О. Назарук); *Очі її нервозно блищали* (У. Самчук); *Ми засміялися, надто нервозно як на щирий сміх* (Любко Дереш).

НЕРВУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **нервува́ти.** *Обушний удав, що не помітив нервування Павлового, говорив далі спокійно, по-товариському* (І. Кириленко); *Нервування сера Овена Прайса не було випадкове: од відповіді Нен-Сагора залежало й вирішення королівської ревізійної комісії, якої повноважним головою він мав честь бути* (Ю. Смолич); *У двері її кімнатки постукав засмучений і змучений метушнею та постійним нервуванням Наркіс* (С. Андрухович).

НЕРВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого.* Спричиняти в когонебудь нервове збудження, роздратування. *Ольга нетерпляче прикусила губу. Короткі, нескладні відповіді дівчини нервували її* (І. Микитенко); *Пан Броніслав не п'є, не їсть .. Він, як осінній скорбний лист, Увесь пожовк і почорнів. Безжурний музики мотив Його нервує, непокоїть...* (В. Сосюра); — *І знаєте, точнісінько так і мене все нервувало й бенте-*

жило (М. Чабанівський); — *Ви ще й досі не можете заспокоїтись? — питає вона. — Ганяєте по залу, людей нервуєте, ще й лаєтесь* (О. Чорногуз).

2. Те саме, що **нервува́тися.** *Жінка помітно нервувала і час від часу зиркала у вікно* (П. Панч); *Учитель навпомацки, нервуючи, знаходить пачку листівок, розділяє їх надвоє і вкладає в чоботи* (М. Стельмах); *Дівчина помітила його погляди і почала потроху нервувати* (Валерій Шевчук); *Він нервував, розуміючи, яка величезна відповідальність лежить на його плечах* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕРВУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* Бути в стані нервового збудження, хвилювання, роздратування. *Щодалі розповідав Малинка, ставало помітно, як інспектор починав нервуватися* (С. Васильченко); *Бжеський нервувався і, чекаючи на відповідь, роздратовано тарабанив пальцями по столу* (З. Тулуб); *Я нервуюсь. Я то підводжусь, то сідаю, то витягаю з кишені носову хустку, то знов ховаю її* (В. Домонтович); *Людям весь час здавалося, що за ними хтось спостерігає, вони не могли з'ясувати, хто саме, і нервувалися* (І. Росоховатський).

НЕРВЮ́РА, и, *ж.* 1. *архт.* Опукле й профільоване ребро, перев. готичного хрестового склепіння. *Каркасна система дала змогу зробити склепіння легшим, ніж у романського храму. Готичні архітектори досягли цього, зробивши ребра хрестових склепінь (нервюри) основою конструкції склепіння* (з навч. літ.).

2. *техн.* Поперечний елемент конструкції (каркаса) крила або оперення літака. *Силова частина крила складається із силового каркаса (лонжеронів, нервюр, балок), монолітних панелей і приєднувальних фітингів* (з навч. літ.); *Зробили* [хлопці] *нервюри, приготували поперечини, подушку* (С. Васильченко).

НЕРВЮ́РНИЙ, а, е, *архт., техн.* Стос. до нервюри. *Церква двоярусна. Нижній ярус (власне храм) перекрито готичними нервюрними склепіннями, які в центрі приміщення спираються на стовп* (з наук. літ.); *З XII ст. з'являються нервюрні зводи, які мають, щоправда, ще суто декоративне значення* (з навч. літ.).

НЕРЕАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який не реалізували. *Забігаючи наперед, скажу, що цей задум так і залишився нереалізованим* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Щось його привабило в тому задумі, нереалізованому сюжеті, а може, й реалізованому, десь там в Іспанії чи Франції* (В. Лис); *Економіка є економіка. І частину нереалізованих залишків учорашньої випічки треба кудись дівати* (В. Нестайко).

2. Який не реалізувався (у 3 знач.). *Скільки я зустрічала зацькованих, зашорених, нереалізованих жінок* (І. Роздобудько); *Він .. не любив критиків не лише за те, що серед них багато нереалізованих письменників, а й за те, що серед них багато нереалізованих критиків* (Н. Сняданко).

НЕРЕАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нереалізо́ваний.** *Нереалізованість земельної реформи не дала змоги П. Скоропадському створити потужний клас середніх землевласників* (з наук. літ.); *Так склалося життя, що почав гостро відчувати власну нереалізованість* (С. Процюк); *Бідна, бідна дівчинка. Так боляче здушила себе власною нереалізованістю* (І. Карпа); *Нереалізованість призводить до конфлікту, який може перерости у захворювання* (Н. Сняданко).

НЕРЕАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Якому не властива реалістичність. *Уразливість неокласичної теорії постала з нереалістичних основних теоретичних положень, невідповідності висновків і наукових прогнозів реаліям розмаїтого життя* (із журн.).

НЕРЕАЛІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нереалісти́чний.** *Під час сну мозок продовжує інтенсивно працювати, але зв'язки між ідеями, поняттями, згадками часто встановлюються випадково. Звідси — нереалістичність і вигадливість сюжетів* (з навч. літ.).

НЕРЕАЛІСТИ́ЧНО. Присл. до **нереалісти́чний.** *Озвучені сценарії розвитку подій виглядають нереалістично* (з газ.); // *у знач. пред. Було б нереалістично чекати, що талановиті люди пожертвують своєю кар'єрою й сім'ями заради суспільства, яке часто не цінує їхніх зусиль* (з газ.).

НЕРЕА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не існує, якого не буває насправді; уявний. *Коли ж нарешті вносять в кімнати лампи, за вікнами буденний світ стає .. нереальним, наче приснився* (М. Коцюбинський); *Була* [Зоня] *блідою, обличчя її затяглось поволокою якоїсь нереальної, але видимої вже старості* (Ірина Вільде); *Часом дрімоту просвічували хиткі, нереальні, як сон, і непрохані видіння* (В. Дрозд); // Який дуже вирізняється з-поміж інших (зовнішнім виглядом, позитивними або негативними рисами і т. ін.). *В Гоци чудовий смак на музику, це все монреальські ді-джеї* [диджеї], *казала вона, її приятелі, просто нереальні чуваки* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **нереа́льне,** ного, *с.* Те, чого не буває насправді. *Нема сенсу прикладати ще раз голову до подушки, нема сенсу пробувати запасти ще раз, хоча б на секунду, в безвість нереального* (О. Лисяк); *Пам'яттю минулою живу, все ще чую неможливе, нереальне, все ще подеколи ввижається, що станеться диво — і ось несподівано ти вийдеш десь із темряви* (Ю. Покальчук).

2. Відірваний від реальної дійсності; неможливий для виконання, здійснення; нездійсненний. *І що воно таке — щастя? Цвіт папороті, якого ніхто ніколи не бачив, нереальна мрія?* (Д. Гуменна); *Силою увірвалися* [бандити] *в квартиру, прикували хазяїна до батареї, вимагали з нього нереальну суму грошей* (А. Кокотюха); *План склали простий, але настільки зухвалий, що він був майже нереальним* (В. Кожелянко); // *у знач. ім.* **нереа́льне,** ного, *с.* Те, чого не можна виконати, здійснити. *Президент нахмурено мовчав. Обіцяти нереальне було не в його правилах* (Ю. Бедзик).

НЕРЕА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нереа́льний.** *Яків переживав момент, що видався йому якимсь незвичайним, своєрідним сном, що вже снився йому колись десь і що опісля ставав туманною нереальністю* (У. Самчук); *Сава йшов собі попереду, мугикаючи під носом, схожий на гнома, чим додавав мандрівці казковості й нереальності* (Г. Пагутяк); *Була й ще одна причина, що примусила приїхати сюди, — нереальність його намірів відпочити на півдні* (Л. Смілянський); *Вранці усе зміниться. І це мерехтливе місячне сяйво, й усі дивовижні у своїй нереальності плани* (І. Роздобудько).

НЕРЕА́ЛЬНО. 1. Присл. до **нереа́льний.** *Бульвар піднято над рівнем вулиці, і коли спостерігаєш знизу за тими, хто прогулюється вгорі по бульвару, то здаються вони всі нереально видовженими* (П. Загребельний); — *Якийсь ти нереально сьодні* [сьогодні] *гарний! — замість привітання виголосила Марла* (І. Карпа); *План, придуманий тюремником, виглядав нереально* (А. Кокотюха).

2. *у знач. пред.* Неможливо (у 2, 3 знач.). *Знайти той самий "чистий ген" у цьому містечку — все одно що мічений атом стронцію на Юпітері. Це нереально!* (Н. Околітенко); *Чому я зациклилася на ідеї знайти Платонові пару. Нереально... Йому пари нема* (Люко Дашвар); *— А якби ваша дружина більше приділяла уваги господарству, ви б погодилися не розривати шлюб? — Так, звичайно. Але це нереально...* (І. Роздобудько).

НЕРЕГУЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Якому не властива регульованість. *Видалення цитотоксину з крові може сприяти встановленню контролю над нерегульованими запальними процесами, що спричиняють сепсис* (з наук. літ.); *Нерегульовані русла річок не вміщають усієї кількості води, що надходить із навколишніх територій, унаслідок чого спостерігаються часті повені* (з навч. літ.).

△ **Нерегульо́ване перехре́стя** *див.* **перехре́стя; Нерегульо́ваний по́пит** *див.* **по́пит.**

НЕРЕГУЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерегульо́ваний.** *Монополізм і нерегульованість міжгалузевих зв'язків у трансформаційний період сприяли зростанню збитковості сільськогосподарського виробництва* (з наук. літ.).

НЕРЕГУЛЯ́РНИЙ, а, е. 1. Позбавлений регулярності, який проходить, здійснюється, діє, відбувається не постійно, з перервами; несистематичний. *Ані Литовське князівство, ані Польська Корона не мали фізичної спромоги відбивати часті і нерегулярні татарські наскоки* (Валерій Шевчук); *— Магнітне поле тут якесь дивне. З нерегулярними сплесками* (В. Єшкілєв); *Батькові, мабуть, також не хотілося втручатись у її життя, тому він не запросив її в подорож, — обмежувався лише досить нерегулярними грошовими виплатами* (Н. Сняданко).

2. Який не має правильної сталої організації, систематичного навчання (про армію, військо і т. ін.). *На відміну від регулярної армії козацтво вважалося військом нерегулярним, що в чималій мірі мусило само себе забезпечувати кіньми й фуражем* (С. Добровольський); *Козацькі родини, козаки-емігранти, нерегулярні формування об'єдналися в Козацький Стан з чисельністю в 50-60 тис. чоловік* (Д. Білий).

НЕРЕГУЛЯ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерегуля́рний** 1. *Появляється (звичайно, не від добрих харчів, а від вимушеної нерегулярності їхнього* [їх] *вживання) животик* (С. Процюк).

НЕРЕГУЛЯ́РНО. Присл. до **нерегуля́рний** 1. *— Ваші газети я, справді, читаю нерегулярно, — відповів Баум* (В. Собко); *Доктор Гешке .. працював тепер не до десятої вечора, а подеколи аж до першої ночі, відмовився від пішохідних прогулянок, їв похапцем і нерегулярно* (М. Дашкієв); *Марко вже не слав цидулок з подякою за грошову допомогу, писав нерегулярно, іноді не озивався цілими місяцями* (П. Загребельний).

НЕРЕЗИДЕ́НТ, а, *ч.* Юридична або фізична особа, яка не є резидентом. *Не є платниками податку фізичні особи — нерезиденти, які мають дипломатичний імунітет та привілеї, встановлені міжнародними договорами або законом* (з наук. літ.); *Суми прибутків нерезидентів, які здійснюють свою діяльність на території України через постійне представництво, оподатковуються у загальному порядку* (з мови документів); *Нерезиденти України не мають права отримувати землю у власність* (із журн.).

НЕРЕЗИДЕ́НТСЬКИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **нерезиде́нт.** *Якщо проценти виплачують нерезиденту — юридичній особі, то оподаткування таких нерезидентських доходів здійснюється в порядку, визначеному ст. 13 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств"* (з наук. літ.); *Водночас із нерезидентськими компаніями з обмеженою віповідальністю існує можливість створення офшорних компаній із необмеженою відповідальністю* (з навч. літ.).

НЕРЕЗУЛЬТАТИ́ВНИЙ, а, е. Позбавлений результативності. *Дж. Кейнс дійшов висновку, що за умов депресії монетаристські методи нерезультативні* (з навч. літ.).

НЕРЕЗУЛЬТАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерезультати́вний.** *Чинне законодавство України не передбачає можливості проведення консультативних референдумів через їх нерезультативність* (з навч. літ.).

НЕРЕЗУЛЬТАТИ́ВНО. Присл. до **нерезультати́вний.** *— Я думаю, що в нас телереклама працює нерезультативно* (з газ.).

НЕРЕЇ́ДА, и, *ж.* 1. Кільчастий морський черв'як. *Нереїда дихає всією поверхнею тіла* (з навч. літ.); *Кільчасті черви мають велике значення для кругообігу речовин у природі. Нереїди є основою живлення багатьох промислових риб, крабів* (з навч. літ.).

2. *мн.* Те саме, що **нереї́дові.** *Нереїди поширені в усіх морях, зокрема в Чорному й Азовському* (з навч. літ.).

3. *міф.* Морська німфа. *В білих прибережних хвилях зеленокосі нереїди-русалки вплітають у своє волосся діаманти водяних бризок, перли легкої піни* (Н. Королева); *— Я хочу стати рибою. Щоб плавати в морі, в океані. Щоб гратися вічно з нереїдами* (О. Бердник); *— Я не мав чого подарувати твоїй доньці на весілля, але сьогодні нереїди загнали в мої сіті ось цього тунця* (І. Білик).

НЕРЕЇ́ДОВІ, вих, *мн.* Родина кільчастих червів, поширених у морях. *Нереїдові поєднують понад 500 видів червів* (з наук.-попул. літ.).

НЕРЕНТА́БЕЛЬНИЙ, а, е, *екон.* Який не дає прибутку, не покриває витрат; позбавлений рентабельності; неприбутковий. *Важливим джерелом приватної й державної капіталістичної власності є націоналізація, а потім денаціоналізація нерентабельних підприємств і навіть окремих галузей промисловості* (з навч. літ.); *Каучуковий промисел у Великому лісі Конго почав згортатися. Він став нерентабельний* (Ю. Смолич); *У нас понад п'ятдесят процентів промисловості нерентабельної* (П. Загребельний).

НЕРЕНТА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж., екон.* Абстр. ім. до **нерента́бельний.** *Банкрутство — це неспроможність суб'єкта продовжувати свою підприємницьку діяльність унаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості* (з навч. літ.); *Через подорожчання енергоносіїв і нерентабельність цех гутного скла припинив існування одним із перших* (із журн.).

НЕРЕНТА́БЕЛЬНО, *екон.* Присл. до **нерента́бельний.** *На Заході, якщо підприємство працює неефективно й нерентабельно, його власник міняє насамперед не працівників, а керівництво* (з навч. літ.); *Використовувати для розшуків затонулих скарбів водолазів у твердих скафандрах дорого й нерентабельно* (М. Білкун).

НЕ́РЕСТ, у, *ч.* Викидання ікри з подальшим її заплідненням сім'яною рідиною (про риб і земноводних). *Є й такі породи риб, що, коли немає умов для нересту, здихають!*

(І. Багмут); *Рибалка кописткою імітував звуки, які видає сом під час нересту. Так здавна підманювали цю рибу* (О. Бердник); *Чорні вугри підземними водами доходили до місць свого нересту* (І. Андрусяк); *Невдовзі після нересту зовнішня оболонка ікринки багатьох видів амфібій розбухає і склеюється з іншими ікринками, утворюючи кладку* (з навч. літ.).

НЕРЕСТИ́ЛИЩЕ, а, *с.* Місце нересту. *Ріка Уди від передмістя Харкова аж до ріки Дінця, куди вона впливає біля села Бсхар Чугуївського району, була споконвічним нерестилищем коропів* (Остап Вишня); — *Проектуючи греблю, скажімо, подумай і про те: а що з гирлом буде? Чому очерети в гирлі починають висихати, нерестилища гинуть?* (О. Гончар); *Птаство з далекого вирію прилітає до торішніх гнізд, риби, долаючи найбурхливіші течії, вперто пробиваються до споконвічних нерестилищ, а людина ж повинна бути вищою за все живе!* (П. Загребельний).

НЕРЕ́СТИ́ТИСЯ, е́сти́ться, *недок.* Викидати й запліднювати ікру (про риб і земноводних). *Птах на дереві виспівує, бо й він по-своєму, по-пташиному, женихається, і риба у воді нереститься* (Б. Антоненко-Давидович); *Червоний карась нереститься в очеретах, бо вода там лаская і тепла* (В. Шкляр); *Розмножуються й нерестяться всі жаби у воді* (з наук.-попул. літ.).

НЕ́РЕСТОВИЙ, а, е. Прикм. до **не́рест.** *Гроші йшли до мене, мов риби в нерестову пору, але ніколи не залежувались в кишенях* (І. Роздобудько); *Під час кожного нерестового періоду самець* [саламандри], *як правило, держиться однієї самиці і кілька днів не віддаляється від неї й на крок* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); // Признач. для нересту. *В кожен нерестовий ставочок впускали гніздо коропів — одну коропиху і двох коропів* (І. Багмут).

НЕРЕСТОВИ́К, а́, *ч.* Водоймище, місце, признач. для нересту риби. *Розмноження кардиналів доступне навіть початківцям. Для цього потрібна лише незначна теоретична підготовка і наявність простого обладнання для облаштування нерестовика* (з наук.-попул. літ.).

НЕРЕСТО́ВИЩЕ, а, *с.* Те саме, що **нерести́лище.** *Забороняється будь-який вилов риби під час її ходу до місць нерестовища й у період метання ікри* (з газ.).

НЕ́РЕТ, у, *ч.* Те саме, що **я́тір.** *Як попавсь у нере́т, то ні взад, ні вперед* (Номис); *На картині з'явився старий китаєць-селянин у трикутному капелюсі, який витягує із моря нерет* (Любко Дереш); * Образно. *Все глибше серце закидає нерет. Де тільки з'яви вутлі і марудні* (Е. Андієвська).

НЕРЖАВІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Іржостійка (нержавійна) сталь. *Пам'ятаю, мій товариш Костя Лотупейко зробив з нержавійки табакерку у вигляді яйця* (М. Білкун); *Шахтар .. з ходу ввійшов до нас у довіру і намагався подарувати свій срібний, як він сам його оцінював, браслет, зроблений із нержавійки* (С. Жадан).

НЕРЖАВІ́ЙНИЙ, а, е. Який не ржавіє; іржостійкий. *Середньовічні алхіміки мріяли про отримання нержавійного заліза* (з навч. літ.); *В аргоні паяють нержавійні й жароміцні сталі, вольфрам, титан* (з навч. літ.).

НЕРЖАВІ́ЮЧИЙ, а, е. Те саме, що **нержаві́йний;** іржостійкий. *На полі бою стоять гранітні обеліски, мов велетенські нержавіючі мечі прославлених червоних солдатів* (І. Цюпа); *Він замовив огорожку, розмалював національними кольорами, а на чорному ромбику, звареному з нержавіючих водогінних труб, написав білим: "Іван Гасюк — рядовий ОУН — УПА"* (Г. Тарасюк); *Він витяг із кишені пальта свою нержавіючу флягу* (Ю. Іздрик).

НЕРИМО́ВАНИЙ, а, е. Позбавлений рими, римування. *Співомовок Руданський написав кількасот. Надто переклав 12-складовим, нецимованим віршем цілу Гомерову "Іліаду"* (І. Франко); *Їх* [вірші Фертика] *ніхто ніколи не запам'ятовував, бо втримати у голові нериmовані рядки завжди складно* (А. Кокотюха).

НЕРИМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нerimо́ваний.** *Білий вірш був або прикметою імітацій античного вірша (нерімованість як норма), тобто сигналізував про "високість" стилю, або ж — народного вірша* (з наук. літ.).

НЕРИТМІ́ЧНИЙ, а, е. Позбавлений ритму; аритмічний, нерівномірний. *Нова пісня була одноманітна й неритмічна* (І. Білик); *Знизу, проти течії, щось рухалося неритмічними ривками — чимале й помітне здалеку* (О. Ірванець); *Стає* [дихання] *неритмічним, поверховим, судомним* (І. Карпа).

НЕРИТМІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неритмі́чний.** *Основними причинами зниження якості продукції є погана сировина, низький рівень технології, кваліфікації робітників, неритмічність виробництва тощо* (з наук. літ.); *Хворий звернувся до лікаря зі скаргами на неритмічність серцевої діяльності, задишку* (із журн.).

НЕРИТМІ́ЧНО. Присл. до **неритмі́чний.** *Через високі ціни на електроенергію завод працює збитково, неритмічно* (із журн.); *Коли з'являються імпульси, які не є природними, серце починає скорочуватися неритмічно* (з газ.).

НЕРИ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до прибережної мілководої частини Світового океану (до глибини 200–300 м). *Неритові відклади (вапняки, галечники) утворюються в межах материкової обмілини на глибині до 200 м* (з наук. літ.); *Неритові зони мають багатий рослинний і тваринний світ* (з наук. літ.).

НЕРІ́ВНИЙ¹, а, е. Неоднаковий із ким-, чим-небудь щодо розміру, величини, умов і т. ін. *Велика, пишна, прибрана, як до оргії, світлиця, аркою переділена на дві нерівні частини* (Леся Українка); *Нерівні були сили, й Ярославу прийшлося битись в загравах пожеж всю ніч проти восьми* (П. Тичина); *У нас були партнерські, хоч і нерівні стосунки* (О. Авраменко); // У якому беруть участь неоднакові в чомусь сторони, сили і т. ін. *Обставини врятували Івана від нерівного шлюбу: його покликали на військову службу* (Ю. Яновський); *Жменька бійців берегової застави готувалась до нерівного бою* (О. Гончар); *Жорстока, нерівна боротьба, яку ми провадили, вимагала неймовірної напруги всіх сил — фізичних і духовних* (М. Андрусяк).

НЕРІ́ВНИЙ², а, е. 1. Який має підвищення, виступ, западину, загин (про поверхню чого-небудь). *Шкільна кімната була немощена, з нерівною долівкою* (Леся Українка); *Місцевість поблизу нашого дому була нерівна* (Л. Смілянський); *Машина рушила, гойдаючись на нерівному брукові* (С. Журахович); *Колеса дитячого візочка застрягали поміж нерівними бетонними плитами тротуару* (Н. Сняданко).

2. Розміщений, спрямований не по прямій лінії; кривий. *Він проглядав нерівні, на склографі надруковані рядки і тихо усміхався* (В. Собко); *Нерівна чорна лінія валки* [саней] .. *наближається до вершників* (М. Стельмах); *Вода нерівними потічками стікала по склу* (О. Чорногуз).

3. Неоднаково, нерівномірно розподілений (у своїй дії, у своєму протіканні і т. ін.); переривчастий. *Від нерівного світла тіні на стінах тремтіли* (М. Коцюбинський); *— Марку! Ти вже не спиш? — запитала Уляна, зачувши нерівне дихання його грудей* (С. Чорнобривець); *Раптом повітря наповнилося нерівним виючим гудінням літаків* (І. Багмут).

4. *перен.* Не завжди постійний, стійкий, урівноважений у своїх поглядах, поведінці і т. ін. *— Ти пробач мені.., Я з тобою і нерівний і розкиданий* (В. Еллан-Блакитний); // Власт. такій людині. *Залізняк добре знає свого друга, його поривчасту нерівну вдачу* (В. Собко); *— У мене дуже нерівний характер, часом я до всього на світі в перекорі* (Р. Андріяшик).

5. *перен.* Не завжди однаковий у вияві певних якостей, властивостей і т. ін. *Поезія Чумака — нерівна: ранні твори — здебільшого наслідування, невироблена техніка, нечітка ідеологія* (В. Еллан-Блакитний); *Перечитуючи все, що вона змогла написати до вас, мені важко було втриматися від багатьох емоцій. Тому прошу вибачити за дещо нерівний стиль* (І. Роздобудько).

НЕРІ́ВНІСТЬ[1], ності, *ж.* 1. Становище, коли не всі мають однакові, рівні права. *Геть змести поклали ми Бідування підневільне Та нерівність між людьми* (П. Грабовський); *Справжня дружба завжди чиста, благородна і не ревнива. Вона не терпить неправди, нерівності, приниження і самоприниження* (В. Малик); *— Твій батько, хлопче, загинув із Наливайком, бо повстав проти панів, проти неволі, проти нерівності людської, проти сваволі* (Ю. Покальчук).

2. *мат.* Алгебричний вираз із двох величин, з яких одна більша або менша від іншої. *Якщо обидві частини нерівності — числа, то її називають числовою нерівністю* (з навч. літ.); *Будь-яку раціональну нерівність можна легко розв'язати за допомогою методу інтервалів* (з навч. літ.).

НЕРІ́ВНІСТЬ[2], ності, *ж.* 1. Властивість і якість за знач. **нері́вний[2]**. *Ураховуючи нерівність берегів, з середини затону відстань до одного берега була меншою, до протилежного — трошки більшою* (А. Кокотюха); *Пенелопа, ніби на підтвердження дідових слів про нерівність її характеру, впала в меланхолію* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Підвищення, виступ або западина на поверхні чогонебудь. *Хвилі .. розбивалися об каміння, розсипаючись білими бризками, і потім з тихим шелестінням відкочувалися назад, залишаючи воду в ямках і морські водорості на нерівностях ґрунту* (І. Багмут); *Один з танків бере напрямок сюди, важко перевалюючись на нерівностях* (О. Гончар); *Показував Омелько на сліди палицями, не обертаючись, щоб не згубити з очей всі нерівності шляху* (Ю. Логвин).

НЕРІ́ВНО[1]. Присл. до **нері́вний[1]**. *Бог нерівно ділить: жде, щоб самі ділилися* (Номис); *— Тобі ж тут жаліться можна в суд: нас, мов, два брати, город батьків, а владієм* [володіємо] *нерівно ним* (А. Тесленко).

НЕРІ́ВНО[2]. Присл. до **нері́вний[2]**. *Є свічада, так нерівно одшліфовані, що навіть сам Аполлон одбивається в них карикатурою* (Леся Українка); *Терентій помічає, що шийка шкалика нерівно відбита* (М. Стельмах); *Остап дихає важко й нерівно* (А. Головко); *Від голоду моє серце стало битися нерівно і почали причуватися різні звуки* (Г. Пагутяк); *Поет поводиться доволі нерівно* (М. Коцюбинський); *Різні частини його* [роману] *написані нерівно і не складають цілісного враження* (І. Жиленко).

НЕРІВНОБЕ́ДРЕНИЙ, а, е, *мат.* У якого нерівні бічні сторони (про геометричні фігури). *Відрізок MN проведено через точку перетину діагоналей нерівнобедреної трапеції ABCD паралельно її основам* (з навч. літ.); *— Улюблена геометрична фігура — нерівнобедрений трикутник? — Так* (І. Росоховатський).

НЕРІВНОБІ́ЧНИЙ, а, е. Який має нерівні бічні сторони. *Верхівка листків у каланхое заокруглена, основа клиноподібна, іноді нерівнобічна* (з навч. літ.); // *мат.* Те саме, що **нерівнобе́дрений.** *За бічними сторонами трапеції поділяють на рівнобічні та нерівнобічні* (з навч. літ.).

НЕРІВНОВА́ЖНИЙ, а, е. Позбавлений рівноваги. *Термоядерні двигуни .. продовжували працювати, утримуючи корабель у цьому нерівноважному стані* (О. Авраменко); *Під час збільшення інтенсивності опромінення збуджуються нерівноважні носії заряду* (з наук. літ.).

НЕРІВНОВА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нерівнова́жний.** *Зміни значень теплових ефектів під час нагрівання, очевидно, пов'язані з процесами плавлення, фазових перетворень та структурною нерівноважністю металу вихідних зразків* (з наук. літ.).

НЕРІВНОВА́ЖНО. Присл. до **нерівнова́жний.** *Лінгвісти не могли не помітити перспективність синергетики, звернувши увагу на синергійність мови й мовлення, а також тексту як нерівноважно стійкого стану системи, зафіксованого в структурі* (з наук. літ.).

НЕРІВНОМІ́РНИЙ, а, е. Позбавлений рівномірності. *— Ця планета дуже хвора. Її життєві сили підірвав нерівномірний розвиток* (М. Руденко); *Асфальтовий хідник видавався не пласким, а покритим нерівномірними зморшками та опуклими хвилями* (Любко Дереш); *Комашиний бреньків і сосновий шум зливалися разом в одностайний, текучий гомін .. Вибивався понад них вищими тонами нерівномірний, невгомонний дзенькіт рейок* (Б.-І. Антонич).

НЕРІВНОМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерівномі́рний.** *Кожен період у житті мови засвідчує нерівномірність проникнення іншомовної лексики в різні семантичні групи* (В. Русанівський); *За стіною виразно пролунали кроки. Вони то стихали, то відновлювались. Їхня нерівномірність насторожувала* (І. Росоховатський).

НЕРІВНОМІ́РНО. Присл. до **нерівномі́рний.** *Маючи під рукою невдосконалені інструменти, старі розчини хімікалій, що нерівномірно виявляли плівку, поганий приплив повітря до барабанів.., — ми працювали наче з натхнення* (Ю. Яновський); *Озеро було дуже підступним: замерзало нерівномірно* (Ю. Збанацький); *Індіянин* [індіанин] *замовк. Тільки нерівномірно гарчав мотор та лопотів дощ об тент машини* (І. Білик).

НЕРІВНОПРА́ВНИЙ, а, е. Який не має однакових, рівних прав із ким-, чим-небудь; позбавлений рівноправності. *— Колгоспник нерівноправний у відношенні політичному: він не має навіть профспілки; в юридичному: він не має паспорта; в економічному: він не має гарантії за свою працю* (Б. Харчук); *Диглосія — нерівноправне становище двох мов, одна з яких (давньоруська) доповнює функції іншої (старослов'янської)* (В. Русанівський).

НЕРІВНОПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **нерівнопра́вний.** *Ласкава й чемна, вона намагалась нічим не да-*

ти відчути Валерикові його нерівноправності в домі (О. Гончар); *З болем і люттю доходило тепер до нього усвідомлення своєї нерівноправності в цьому місті* (Р. Іваничук).

НЕРІВНОПРА́ВНО. Присл. до **нерівнопра́вний.** *У давньоруській сім'ї розподіл майна між чоловіком і жінкою проводився нерівноправно* (з наук.-попул. літ.).

НЕРІВНОСТОРО́ННІЙ, я, є, *мат.* У якого сторони мають різну довжину. *Різьба має профіль у формі нерівносторонньої трапеції* (з наук.-техн. літ.); *Паралелограми за сторонами дихотомічно можна поділити на рівносторонні (ромби) та нерівносторонні* (з навч. літ.).

НЕРІВНОЦІ́ННИЙ, а, е. Позбавлений рівноцінності. *Про те, що капелюшок нерівноцінний замінник корони та вінка, знають лише одиниці серед тисяч осіб жіночої статі* (Г. Пагутяк); *Мене чекали кілька годин зважування на терезах двох нерівноцінних бажань* (В. Лис).

НЕРІВНОЦІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерівноці́нний.** *Характерною ознакою багатоклітинних організмів є якісна нерівноцінність клітин* (з навч. літ.).

НЕРІВНОЦІ́ННО. Присл. до **нерівноці́нний.** *Незважаючи на те, що в різних навчальних модулях тема етики висвітлена нерівноцінно, можна стверджувати, що принцип суспільної спрямованості знань деякою мірою реалізований у їх змісті* (з наук. літ.).

НЕРІ́ВНЯ, і, *ч. і ж., розм.* Людина, неоднакова або непорівнянна з ким-небудь (за походженням, освітою і т. ін.). *Тяжко, діти, Вік одинокому прожить, А ще гірше, мої квіти, Нерівню в світі полюбить* (Т. Шевченко); *Федорові було так приємно слухати Катерину, яка знала, здавалося, все, легко давала відповідь на перше-ліпше питання. Нерівня він її, нерівня...* (І. Цюпа); *— Нерівня він їй — смерд! Та й старший на цілих десять літ!* (В. Малик); *Нехай уже живе собі* [син] *з нерівнею, ніж має без дружини помирати* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Щось непорівнянне із чим-небудь; те, що вирізняється з-поміж інших. *Усе в нього, що в руки брав, спорилось, а тому і пасіка росла, множилась і давала зиски, тому і дім поставив зовсім нерівня іншим* (У. Самчук).

НЕРІДКИ́Й, á, é. Який досить часто буває, не є рідкісним; непоодинокий. *Кожній людині відміряно порцію любові, а у нерідких випадках — і друге, і третє* (С. Процюк); *Нерідкі в час рівнодення бурі завдають великого лиха* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕРІ́ДКО. Присл. до **нерідки́й.** *Хоча старшина нерідко й картав Хому за його "язичництво", проте й симпатизував подолякові* (О. Гончар); *Життя нерідко ставило перед ним нерозв'язні питання* (Б. Левін); *Шлях був нелегкий, небезпечний. Нерідко по ньому гасали половецькі орди* (В. Малик); *Пана Миколая нерідко відвідувало безсоння, і він ночами читав або слухав радіо* (В. Кожелянко).

НЕРІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який не перебуває у кровній спорідненості з ким-небудь. *Згадав сирота Степан в неволі Свою далеку Україну, Нерідного батька старого І коника вороного І нерідную сестру Ярину* (Т. Шевченко); *Коли сини забувають про матір, то вмирає вона, жебрачачи, перед сусідськими порогами... А ти, Нафісо, плачеш, що нерідний син забув про тебе...* (Р. Іваничук); *Володимира дивувала дружба цих двох нерідних сестер* (І. Білик); *Братами брати Лихуї були нерідними, але кров у них текла спільна, я в цьому не сумнівався* (С. Жадан).

2. Не свій, чужий. *Семен не раз помічав, як дівчата та парубки глузують з тих, що, повернувши з москалів, намагаються балакати "по-панськи", і як він не раз й сам реготавсь, почувши яке кумедне нерідне слово* (М. Коцюбинський); *— Якщо довго говорити нерідною мовою, то й думати починаєш цією мовою* (О. Донченко); *Виходило: де б я не ступив, на своїй чи нерідній землі, — я чужий, я ворог, я тінь, а не бажана персона* (М. Дочинець).

НЕРІЗКИ́Й, á, é. Позбавлений різкості (у 1 знач.). *Тінь у траві коротка й нерізка — небо все в баранцях* (Любко Дереш); *Цибуля непримхлива до нерізких коливань температури та до недостатнього освітлення* (з навч. літ.).

НЕРІ́ЗКО. Присл. до **нерізки́й.** *Ідучи, він нерізко перехиляє корпус набік і назад* (В. Барка).

НЕРІШУ́ЧЕ, НЕРІШУ́ЧО. Присл. до **нерішу́чий.** *— То тоді мене кликнете? — нерішуче спитався Омелько* (Панас Мирний); *Мати не витримала й залилась буйними сльозами .. А Максим стояв нерішучо, — ну що він, що ж він скаже цій матері?* (І. Багряний); *Федір нерішуче сів на стілець, що стояв подалі від столу* (Д. Ткач); *До кімнати зайшов височенький, білявий хлопчик, трохи старший за Андрійка, й нерішуче глянув, ніби не знав, з чого почати* (Л. Письменна); *Вона несправедливо докоряла графу, що він діє нерішуче і що він боягуз* (В. Лис); *Процокали* [кроки] *й нерішучо стихли неподалік од темної брами* (О. Забужко).

НЕРІШУ́ЧИЙ, а, е. Якому не властива рішучість; який вагається під час вирішення чого-небудь. *Хома ходив між людьми, ще нерішучий, наче не знав, з чого почати* (М. Коцюбинський); *— Сміливіше, Варю! — промовила вчителька. — Ви завжди така нерішуча?* (О. Донченко); *Був він не лише талановитим, обдарованим стихотворцем* [віршотворцем], *але й людиною до абсурдності скромною, нерішучою та високоморальною* (С. Андрухович); // *у знач. ім.* **нерішу́чі,** чих, *мн.* Ті, кому не властива рішучість. *Заборона* [їхати на з'їзд] *не тільки поінформувала, а ще й підігріла нерішучих* (В. Винниченко); // Який виражає відсутність рішучості. *Завваживши нерішучі постави обох, проникливо і грізно дивиться* [Деїфоб] *на Кассандру* (Леся Українка); *Чоловік .. подивився нерішучим і допитливим поглядом навкруги* (Т. Осьмачка); *Князь обережно .. поставив ногу на морду* [дракона], *зробив один-два нерішучих кроки, а далі так прудко, що й ніхто б не сподівався, перебіг по шиї на другий бік* (Ю. Винничук).

НЕРІШУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість і стан за знач. **нерішу́чий.** *— Заходьте, тітонько, — гукає вона, — побачивши нерішучість Елеонори* (М. Чабанівський); *Про таку рису характеру, як нерішучість, Євграф ніколи не чув* (О. Чорногуз); *Я труснув головою, проганяючи останні прояви нерішучості, й першим ступив до дверей* (А. Кокотюха).

НЕРІШУ́ЧО *див.* **нерішу́че.**

НЕ́РКА, и, *ж.* Риба родини лососевих, подібна до кети. *У довжину нерка досягає 80 см, важить до 3–5 кг* (з наук.-попул. літ.); *Філе нерки соковите й корисне, у ньому величезна кількість вітамінів і мінералів* (із журн.).

НЕ́РО́Б, а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **неро́ба.** *— Що я за чоловік! Відмаленьку пещений, розпусканий* [розпуще-

ний], *вихований паничем, недумком і неробом* (І. Франко); — *Я тобі в очі скажу: нероб ти!* (К. Гордієнко).

НЕРО́БА, и, *ч. і ж., розм.* Людина, яка веде бездіяльне, ледаче життя; ледар, гультяй. *Дарина прожила вже в сестриній родині, як у материній, — пещеною, коханою, неробою* (Ю. Яновський); *Він звірявся на поради лікарів і знав, що здоров'я треба берегти змолоду. Хай нероби їздять автомашинами, вкорочуючи собі віку* (М. Дашкієв); — *Ви тільки подивіться на цього неробу! Мати з батьком удосвіта вже на виноградниках, а він тільки те й знає, що вино дудлити та легких грошей чекати* (Люко Дашвар).

НЕРОБІ́ТНИК, а, *ч., розм.* Той, хто не може або не хоче працювати. *Од трудового життя ніби аж покріпшав* [граф] *проти молодого віку, коли він жив неробітником* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕРОБІ́ТНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **неробітник.** *Свекорко іде, гудить мене: — Узяли невістку-неробітницю, потроху жне* (з народної пісні); *Жінка була людина хоровита, неробітниця: "тільки те й знала, що квоктала"...* (О. Кониський).

НЕРОБО́ЧИЙ, а, е. 1. Не признач. для роботи. *Вони розмістилися в неробочому кабінеті сера Грегора* (Ю. Смолич); // Вільний від роботи; у який не працюють (про час). *Найбільша радість Марусі була, як у неробочий день часом приходив до неї батько* (Б. Грінченко); *Варя Кочубей виливала з алюмінію ложки в неробочий час* (Д. Ткач); *Багато років він додержувався твердого правила не пити вночі, а вдень — поки не закінчить свою роботу, за винятком неробочих днів* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

2. Не власт. тому, хто працює фізично; не такий, як у людини, що виконує фізичну роботу. *Ішла ставна висока панна в шовковій сукні, в квітчастому брилі. Далеко ясніло кохане та ніжне лице, мармурові неробочі руки* (С. Васильченко); *Миттю подав* [Алі] *тазик молодшому чоловікові і плюснув водою на його випещені, неробочі пальці* (Ю. Логвин).

3. *розм.* Який не працює або не хоче працювати. *Читайте ж, муза що бормоче* [бурмоче]: *Що там з Енеєм плив Массик, .. ледащо неробоче* (І. Котляревський); *В Полтаві було гамірно, люду туди напелешкалося* [прибуло] *доволі, й здебільшого все то люд гультяйський, неробочий* (Ю. Мушкетик).

4. Який не функціонує; пошкоджений, зламаний і т. ін. — *Відкрию вам велику таємницю: це ніякий не стискувач, а звичайнісінька "обманка".. — Пастка для дурнів. Словом, імітація, неробоча модель* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕРО́БСТВО, а, *с.* Незайнятість працею, діяльністю і т. ін.; ледарство, гультяйство. *Ніякі радощі життя не дадуть тобі цілковитого щастя, коли дні твої минають у неробстві* (П. Загребельний); *Село гульні та неробства не терпить* (Ю. Мушкетик); *У марудні, стомливі години неробства його дедалі частіше навідувала невесела думка про те, що тут він катастрофічно деградує* (М. Слабошпицький); *Він так до неробства поганого звик, що не схоче Братися вже до роботи* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НЕРО́БСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **неро́ба** і **не́роб.** — *Таж і ви, Теренсе, колись помрете, — нагадав йому Дік. — Але ж після якого розкішного, неробського життя! — враз відрубав Макфейн* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Дж. Лондона).

НЕРО́Д, у, *ч., розм., рідко.* Поганий, низький урожай; недорід, невражай. *Коли нерод, то й невмолот* (Номис).

НЕРО́ДА, и, *ж., розм., рідко.* Жінка, яка не родить, не має дітей. *Мушу женитись, байдуже з ким, От, аби жінка, хазяйка у дім .. Як рожаїста — хай родить, нівроку, А як нерода — менше мороки* (М. Лукаш і В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса).

НЕРОДЮ́ЧИЙ, а, е. Який не родить або погано родить, дає низький урожай (про землю, рослини і т. ін.). *Гній потрібний для вигнойки* [удобрення] *полів, без котрої тутешня убога неродюча земля нічого не родила б* (І. Нечуй-Левицький); *В кожному дворі — невеличкі деревця, що ледь хиріли на неродючому піщаному ґрунті* (А. Дімаров); *Гарна земля і багата, хоч видаються нивки занадто пісними та неродючими, бо все пісок та суглинок* (П. Загребельний); *На Святий вечір господар іде в сад із сокирою й погрожує неродючому дереву, що зрубає, якщо наступного року воно не вродить* (з наук.-попул. літ.).

НЕРОДЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **неродю́чий.** *Яць тим часом завидним оком роззирався по тім полі, що недавно було його, котре не раз в гніві проклинав за неродючість* (І. Франко); *Вряди-годи зустрічались .. всілякі колючі чагарники, миршавий вигляд яких промовисто свідчив про неродючість ґрунту* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕРОЗБА́ВЛЕНИЙ, а, е. Який не розбавили, не розвели із чимсь; чистий, нерозведений. *Скіфи й навчили греків пити вино нерозбавленим* (В. Чемерис); *Увесь час вони пили нерозбавлений джин, як воду* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); * Образно. *А коли це літо густо пахло городиною й садовиною, аж дзвеніло нерозбавленою синькою долини, тужило горлицею в липах?* (Є. Гуцало).

НЕРОЗБІ́РЛИВИЙ, а, е. 1. Який важко або неможливо розібрати, прочитати, сприйняти і т. ін. *Лемент то затихав, то лунав дужче. Долітали якісь нерозбірливі слова* (С. Васильченко); *Нерозбірливим від контузії голосом він квапить лікаря, який його оглядає* (Ю. Яновський); *Він сидить і записує дрібним, нерозбірливим почерком те, що діється тепер у них на очах* (О. Іваненко); *Речення в конспекті напевно трапилось і справді нерозбірливе, бо авторка сама ніяк не могла відчитати його* (Ю. Іздрик).

2. *розм.* Невимогливий у виборі, оцінюванні і т. ін. кого-, чого-небудь. *Мабуть, я часто бував нерозбірливий, бо вимірював цінність своїх помічників самою тільки сумлінністю й показною вірністю* (П. Загребельний).

НЕРОЗБІ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **нерозбі́рливий.** *Може, Яковенкові слова долітали тепер до Юрчика теж спотворено і той чув таку саму нерозбірливість?* (П. Загребельний); *В поле зору поліції він потрапив через свою нерозбірливість у стосунках* (А. Кокотюха); *Усе було сповнене юної жаги, курортної нерозбірливості і цікавості до всього нового* (І. Роздобудько).

НЕРОЗБІ́РЛИВО. Присл. до **нерозбі́рливий.** *З окопів рідко хто додому писав, та ще й так нерозбірливо, що однаково на селі ніхто прочитати не міг* (Ю. Яновський); *Слідом за жінкою покотився до них чоловік, .. радісно замахав руками і нерозбірливо забелькотів щось* (П. Загребельний); *Кейт щось нерозбірливо пробурчав* (О. Авраменко).

НЕРОЗБІ́РНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **нерозбі́рливий.** *Перегуки починаються десь далеко з вулиці, наближають-*

ся до Савчиної хати. Спершу нерозбірні, далі ясніші (С. Васильченко); *Тяжким духом, нестримним сумом віє од цих сторінок, надзвичайно плутано й примхливо пописаних, аж надто нерозбірним письмом* (С. Єфремов).

НЕРОЗБІРНИ́Й, а́, е́. Якого не можна розібрати на частини. *Нерозбірними називають такі з'єднання, розбирання яких неможливе без руйнування з'єднувальних елементів* (з навч. літ.); *Сучасні акумулятори виготовляють у нерозбірних корпусах, іноді навіть без можливості долити воду в електроліт* (з газ.).

НЕРОЗБІ́РНІСТЬ[1], ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **нерозбірний.** *В передмові Чайканович скаржиться на ті труднощі й перешкоди, що заважали йому працювати: нечіткість та нерозбірність давніх рукописів, недостатню письменність збирачів, їхню некритичність* (М. Драй-Хмара).

НЕРОЗБІ́РНІСТЬ[2], ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозбірни́й.** *Недоліками повітряного змія з картону або паперу є його нерозбірність і недовговічність* (з навч. літ.).

НЕРОЗБІ́РНО, *рідко.* Присл. до **нерозбірний.** *Олівцем надзвичайно нерозбірно дрібним письмом написано 18 рядків* (С. Єфремов); *Хіба мало є людей на світі, що пишуть нерозбірно, скошуючи літери на лівий бік?* (В. Домонтович).

НЕРОЗВА́ЖЛИВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **нерозсу́дливий.** *Сорок п'ять років тому він, тоді ще нерозважливий парубчак, грубо образив матір* (І. Сенченко); *Пан Адам кинувся рятувати свого нерозважливого отця превелебного* (П. Загребельний); *Вона була занадто нерозважливим і самовпевненим дівчиськом, яке понад усе мріяло якнайшвидше піти з дому і зажити самостійним життям* (В. Хрущак); *Себе завжди не так шкода, як тих, кому ти своїми нерозважливими чи необхідними вчинками приносиш страждання* (В. Рубан); *Рятувало мене від якихось нерозважливих дій те, що міг спати* (В. Кожелянко).

2. *рідко.* Те саме, що **нерозва́жний** 2. *Звіривши матері всі свої жалі, виливши на її могилу тяжку нерозважливу нудьгу, Улька поверталася додому з полегшеним серцем* (С. Добровольський).

НЕРОЗВА́ЖЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нерозва́жливий.** *Усі розуміли, що думає він .. про всіх своїх дружинників та воїв, що опинилися через його нерозважливість у половецькій неволі!* (В. Малик); *Я прокляв власну нерозважливість, бо зрозумів, що мене вже прирекли на смерть* (Ю. Мушкетик); // Нерозважливий учинок. *Сили не було навіть на нерозважливість. Тонка отрута безнадії пронизувала не тільки мою душу, але й тіло* (П. Загребельний).

НЕРОЗВА́ЖЛИВО. Присл. до **нерозва́жливий.** *Юрко подумав, що дівчина робить нерозважливо, співаючи в такий час* (В. Козаченко); *Спарта поступово забула ті його так нерозважливо кинуті слова* (І. Білик); *— Я вчинила імпульсивно і нерозважливо* (О. Авраменко); // *у знач. пред. — Тільки прошу не думати, що ми з лакеєм близнюки. Це було б нерозважливо з вашого боку* (Ю. Винничук).

НЕРОЗВА́ЖНИЙ, а, е. 1. Якого неможливо заспокоїти, розрадити, утішити; безутішний. *Сестро нерозважна! То не туга — молодість буяє, То стискає серце не гадюка, Чорні очі обпалили серце* (М. Рильський); *Навернувшися думкою до матері, він поруч побачив і висхлу на тараню нерозважну Марію* (П. Панч); // Який не дає втіхи, заспокоєння, розради; невтішний. *На кілька днів вона вгасила свою цікавість тими нерозважними одвідинами жахливого карцеру* (Іван Ле).

2. Сильний, значний щодо ступеня, сили свого вияву (про стан, почуття). *Піде* [молодиця] *було до матері на часок, пожуриться з нею і знову додому на муку самотню, на тугу нерозважну* (Панас Мирний); *Занудивсь я тяжко, — Ні душі нема: Горе нерозважне Та тужба сама!* (П. Грабовський); *— Ой Боже, що вони зі мною зробили! Ой горенько моє нерозважнеє! — приказував чоловік* (В. Малик); *Відчув* [князь] *тупу нерозважну самотність та порожнечу* (Валерій Шевчук); // Який виражає смуток, журбу і т. ін. *Чому ж у Христофора вид Сумний і нерозважний?* (О. Підсуха).

3. Те саме, що **нерозсу́дливий.** *І мчався вершник нерозважний, близьким заведений огнем, і в прірву падав він з конем, і кликав марно* (М. Драй-Хмара); *Хотілось бігти, допомогти, вирвати з рук смерті нерозважного сміливця* (А. Трипільський); *Вони знали, що самі нічого не вдіють, а можуть за нерозважний крок заплатити життям і майном* (А. Чайковський); *Він може зробити якийсь нерозважний вчинок і цим пошкодити цілій організації* (О. Гуреїв).

НЕРОЗВА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозва́жний.** *Черв'як лютував, лаявся, кляв Матросову нерозважність, як і нерозважність Масликову* (І. Микитенко); *Добритові годі було лякатися за Келагаста та сумніватися в його нерозважності* (Д. Міщенко); *Симон тим часом .. почув нерозважність свого поступку* (І. Франко); // Необачний, нерозважний учинок. *Не одному допоміг Тютюн у горі і в турботі, Од нерозважності встеріг, В марудній звеселив роботі* (М. Рильський).

НЕРОЗВА́ЖНО. Присл. до **нерозва́жний** 1, 3. *Схилила* [Галя] *на руку голову та нерозважно плакала...* (Панас Мирний); *Юхим роздивлявся, що він нерозважно ліг під кущем просто на гадюче гніздо* (Іван Ле); *Було* [Мойсеєві] *сумно, що втрапив так нерозважно в неволю* (Валерій Шевчук).

НЕРОЗВЕ́ДЕНИЙ, а, е. Не змішаний із водою або з якою-небудь іншою рідиною; нерозбавлений. *Приваблювала проклятуща жінка козаків та міщан до свого шинку не тільки нерозведеною оковитою горілкою, а й своєю оковитою й трохи похмурою красою* (О. Ільченко); *Розведене вино здавалося ніяким, охоче випив би зараз кілік цілого й нерозведеного* (І. Білик); *Він випив склянку нерозведеного спирту і впав на ліжко* (В. Кожелянко); *— Хочеш нерозведеного рому?* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НЕРОЗВИ́НЕНИЙ, НЕРОЗВИ́НУТИЙ, а, е. 1. Який не досяг нормального, достатнього фізичного або розумового розвитку; недорозвинений. *Тоненький, нерозвинений стан, маленьке, бліде личко мало нагадували, що Юзя вже "панна на виданню"* [на виданні] (Леся Українка); *Вона мені нічого розумного не відповіла, бо вона була страшенно нерозвинена* (М. Хвильовий); *Дивлюся на себе голого в дзеркалі: худющий, злегка обвислий живіт, нерозвинуті м'язи, пожовклі зуби, синці під очима* (А. Дністровий); // Який не досяг високого рівня в процесі розвитку, удосконалення. *Хоч у яку країну приходив соціалізм — європейську, азіатську, африканську, багату, бідну, розвинуту, нерозвинуту — одразу розпочиналася там так звана ідейна боротьба* (П. Загребельний); *Думала якось ця організація, яким найефективнішим чином витратити її кошти для розвитку країн з нерозвиненою демократією* (Л. Денисенко); // Який достатньо

не розвинувся, не удосконалився (про нахили, здібності і т. ін.); малорозвинений. *Старі перекази й книги оповідають нам, що в давню давнину люди були дикі .. Їх було мало, розум їх був нерозвинений* (І. Франко); [Карл:] *Невже ти вважаєш мої розумові здібності такими нерозвиненими?* (В. Собко); *Я не люблю людської впертості, тим паче впертості якогось дилетанта, який пробує судити своїм нерозвиненим смаком про мистецтво* (Р. Федорів); *Вища мудрість незрозуміла для нерозвинутого розуму, проте відчуття, що тобою щось керує, виникає у кожної людини* (Г. Пагутяк).

2. Який ще не розпустився (про рослини); нерозвитий. *Десь за Микитиним Рогом прогримів грім, і запорожці хрестилися: недобра ознака — грім на нерозвинене дерево* (Ю. Мушкетик); *Особливо небезпечні гризуни для нерозвинутих посівів озимих зернових* (із журн.).

НЕРОЗВИ́НЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **нерозви́нений.** *Незважаючи на її певну холодність у справах любовних, на її, зрештою, дивоглядну нерозвиненість, Васю Равлика все ще до неї нестримно вабило* (Валерій Шевчук); *Поразку Центральної Ради зумовила нерозвиненість українського національного руху* (з навч. літ.).

НЕРОЗВИ́НУТИЙ *див.* **нерозви́нений.**

НЕРОЗВИ́НУТІСТЬ, тості, *ж.* Стан і властивість за знач. **нерозви́нутий.** *Навіть дитячий зір відзначав убогість червоноармійської форми, нерозвинутість наших офіцерів* (О. Бердник); *Врешті, Гарась, попри всю свою нерозвинутість, почував себе грішником, бо чинив корисливо* (Г. Пагутяк); *Через нерозвинутість транспортної інфраструктури країна втрачає мільярдні інвестиції* (з газ.).

НЕРОЗВИ́ТИЙ, а, е. 1. Який ще не розвинувся, не розпустився (про бруньки, квітки і т. ін.). *Не цвіти ж, мій цвіте новий, Нерозвитий цвіте, Зав'янь тихо, поки твоє Серце не розбите* (Т. Шевченко).

2. *заст.* Нерозвинений (у 1 знач.). *Нерозвитий чоловік навіть в приливі ніжного чуття останеться егоїстом* (І. Франко); *В Росії суспільство ще таке грубе, таке нерозвите, що зовсім таки нездатне втямить гаразд цього тонкого нервового делікатного духу в поезії* (І. Нечуй-Левицький).

НЕРОЗВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан і властивість за знач. **нерозви́тий.** *В таких хвилях він* [доктор Бессервіссер] *важко сумує і нарікає на нерозвитість і ретроградство суспільності* (І. Франко).

НЕРОЗВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. 1. Якого не розв'язали (у 1 знач.). * Образно. *Безліч питань, і безліч думок, і нерозв'язаних вузлів непевними клубками ворушаться в старій голові* (М. Івченко).

2. *перен.* Який залишився без вирішення, розв'язання і т. ін. *Нерозв'язана загадка цікавить, навіває жаль або тугу* (І. Франко); *Лишалась сила-силенна нерозв'язаних справ саме тут, у Полтаві* (Б. Левін); // *у знач. ім.* **нерозв'я́зане,** ного, *с.* Те, чого не вирішили, не розв'язали. *Ще багато нерозв'язаного в наступності методів навчально-виховної роботи* (з наук. літ.).

НЕРОЗВ'Я́ЗАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозв'я́заний** 2. *Космічна Україна закликає всі братерські народи планети утворити Всесвітню Спілку Любові для вирішення вікових завдань духу й розуму, які .. при нерозв'язаності загрожують самому існуванню біосфери* (О. Бердник); *Нерозв'язаність глобальних проблем може призвести в майбутньому до серйозних, а може, і непоправних наслідків для всього людства* (з навч. літ.).

НЕРОЗВ'Я́ЗНИЙ, а, е. Якого не можна розв'язати, вирішити, з'ясувати і т. ін. *Нерозв'язна дилема краяла його мозок: що робити?* (М. Дашкієв); *Видно, якась нерозв'язна дума залягла важким тягарем у його голові* (Ю. Збанацький); *Життя нерідко ставило перед ним нерозв'язні питання* (Б. Левін); *Сімейне життя — справа делікатна, тут кожна дрібниця набуває величезної ваги і здатна перетворитися на нерозв'язну проблему* (Н. Сняданко).

НЕРОЗВ'Я́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозв'я́зний.** *Життя не запитанням — а життя життям, яким ти, власне, і є — і це єдина відповідь, перед якою не може постати жодного питання, не кажучи про їхню множинність, нерозв'язність, гнітючість* (К. Москалець).

НЕРОЗВ'Я́ЗУВАНИЙ, а, е. Який не розв'язується, не вирішується; нерозв'язний. *Насильство робить конфлікт нерозв'язуваним, породжуючи ненависть і бажання помсти, посилюючи його початкові причини* (з навч. літ.).

НЕРОЗВ'Я́ЗУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозв'я́зуваний.** *Своєрідною формою вирішення проблеми може бути доведення її нерозв'язуваності* (з навч. літ.).

НЕРОЗГА́ДАНИЙ, а, е. Якого не розгадали; який залишається незрозумілим, нез'ясованим. *Їй, молодій та небувалій, близько все те доходило до серця, будило нерозгадані думки у її голові* (Панас Мирний); *Життя кликало в обійми своїх таємниць, нерозгаданих явищ* (І. Пільгук); *Парубочі насмішки не могли похитнути в Романові віри, що дівоче життя — це нерозгадана таємниця, яку можна розгадати тільки раз на віку* (М. Стельмах); *Щось його мучило у розповіді пана Войчини про те, давнє вже пограбування. Нерозгадана, наповнена прихованим змістом деталь?* (В. Лис); // *у знач. ім.* **нерозга́дане,** ного, *с.* Те, що залишається незрозумілим, нез'ясованим. *Яке це складне створіння людина! Як багато ще в ній нерозгаданого...* (О. Гончар); *Історію, що сталася в нашій родині, напевне знають лише дві особи: мати моя й тітка, але їм немає жодної потреби чи спонук її розкривати — для них вона не носить нерозгаданого, навпаки, воліють, щоб те нерозгадане навіки залишилось у темряві, якою вони її огорнули* (Валерій Шевчук); // Такий, поведінка, вчинки якого незрозумілі, загадкові для інших. *От біда з цією Ольгою. Вона ще й тоді була якась потайна і нерозгадана* (В. Кучер); *Перше, ніж братися до рядових козаків, треба було кінчати з хитрим і досі нерозгаданим командиром сотні* (Д. Бедзик); *Може, так і треба, щоб жінка завжди зоставалася нерозгаданою* (П. Загребельний).

НЕРОЗГА́ДАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозга́даний.** *Втрачено навіки. І ту їхню першу зустріч, і весну, і ніжність. Ніколи не вернеться, і ніколи не відгадаємо. А змиритися з цим незмога. І знову й знову б'ється думка над нерозгаданістю* (П. Загребельний); *І тільки вітер, вітер, вітер... І тільки сонце, сонце, сон... над нерозгаданістю літер на скелі дикій, як бізон* (Л. Костенко).

НЕРОЗГА́ДАНО. Присл. до **нерозга́даний.** *От був ключ і зник. Таємничо й нерозгадано* (П. Загребельний).

НЕРОЗДІ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Якого не розділили (на частини, шматки і т. ін.). *Кожну половинку баклажана слід порізати уздовж так, щоб вийшло віяло, при цьому розрізати*

потрібно не до кінця, щоб біля черешка скибочки залишалися нерозділеними (з газ.).

2. *перен.* Який не зустрів підтримки, схвалення; неподілений. *Він вирішив поділитися своїми спостереженнями зі старшим науковим керівником. Однак його ентузіазм залишився нерозділеним* (Любко Дереш); // Без взаємності (про почуття). *Признався* [Кирило], *що за нерозділене кохання шкодитиме їй на кожному кроці, аби довго його пам'ятала* (М. Андрусяк).

НЕРОЗДІ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозділений.** *Шевченко ще не раз переживе такі трагедії нерозуміння, нерозділеності його почуття, його потреби в родині* (І. Дзюба).

НЕРОЗДІ́ЛЬНИЙ, а, е. Якого не можна розділити, роз'єднати; який становить єдине ціле з ким-, чим-небудь. *Коли поет живе життям народу, тоді особисте так чи інакше переплітається з громадським, стає від нього нероздільним* (А. Малишко); — *Ви розриваєте дві нероздільні категорії: світогляд і майстерність, а це помилково...* (Р. Іваничук); *Як Трійця нероздільна, так нероздільний я зі своєю Рікою і своїм Садом* (М. Дочинець); // Належний одній особі. *Замок був тепер його нероздільним володінням* (Д. Білий).

НЕРОЗДІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **нероздільний.** *Треба, щоб живий дух людини й природи злилися воєдино, стали в нероздільності* (О. Бердник); *Нероздільність матеріальної й ідеальної сторін знака бентежить деяких дослідників* (В. Русанівський).

НЕРОЗДІ́ЛЬНО. Присл. до **нероздільний.** *Ліза стояла з Кіханою під будинком, торкаючись плечем його грудей. Цей чоловік увійшов до її життя повновладно і нероздільно* (Ю. Яновський); *Батьки і діти — це єдине І нерозривне, мов життя. Так нероздільно їм і жити, Нові освоювать віки* (О. Підсуха); *Івасик раптом відчув, що маму в нього забирають. Що вона не належить більше нероздільно йому й тільки йому, як це було завжди* (В. Нестайко); *Світом керують різні сили, й немає такої сили, яка б керувала цим світом нероздільно й монопольно* (В. Єшкілєв).

НЕРОЗДЯ́ГНЕНИЙ, НЕРОЗДЯ́ГНУТИЙ, а, е. Який не роздягнувся; одягнений. *Коли увійшла вчителька, Роман не сидів на парті, а нероздягнений стояв коло порога з книжкою під пахвою* (С. Васильченко); *Антон нічого не хотів розповідати. Він лежав нероздягнений на ліжкові* (І. Микитенко); *Вони зсунули старі матраци — мішки, .. і лежали на них, нероздягнуті, в шинелях і з патронниками на поясах* (Ю. Смолич); *Він привітався з Танею, яка стояла нероздягнута і тішилася братами* (У. Самчук); *Роман подумав, що йому треба повісити шапку, але й Марійка чомусь не роздягнулася, і мати цілує її нероздягнену* (Б. Харчук).

НЕРОЗДЯ́ГНУТИЙ *див.* **нероздягнений.**

НЕ́РОЗЕНЬ, зня, *ч.* Водоплавний перелітний птах родини качачих, трохи менший за крижня. *У сазі підпасалася перелітна птиця: казарки, нерозні, свищі* (Григорій Тютюнник).

НЕРО́ЗЗНАКА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Необізнана людина. *Звісно, ми люде* [люди] *нерозэнаки, не знаєм як; то й пішли до волосного писаря порадитися, що нам робити* (Сл. Б. Грінченка).

НЕРОЗІ́БРАНИЙ, а, е. 1. Якого не роз'єднали, не розібрали на частини. *Розбирати всі верстати вже не було часу, і тому їх вантажили на платформу нерозібраними* (О. Донченко); *Докінчивши роботу з товаришем, ми сиділи на даховї нерозібраної казарми* (В. Стус); // Якого не розділили, не розчленували на частини (про тушу тварини). *У нерозібраній рибі холодного копчення черевце ціле, щільне* (з наук. літ.).

2. Якого не розклали, не розмістили в певному порядку, за певними ознаками. *Книги .. були нерозібрані, не було каталогів* (Ю. Збанацький); *Пан Штефко пішов, лишивши на Клима купу нерозібраних паперів* (А. Кокотюха); // З якого не вийняли, не дістали чого-небудь. *Чоловік спав на дивані. Поряд стояла нерозібрана дорожня сумка, із неї стирчали газети* (Люко Дашвар).

3. Якого не розглянули (у 4 знач.). *Гетьман .. побачив у канцелярії таку кількість скарг, нерозібраних справ, що жахнувся* (Ю. Мушкетик).

4. Якого не розстелили (про постіль, ліжко). *Я .. був розтривожений і розладнаний. Тому лежав непорушне на нерозібраній постелі і дививсь у стелю* (Валерій Шевчук).

5. *розм.* Те саме, що **нероздягнений.** *Помаркотнів* [засмутився] *малий Стефан, неначе скотився з високої дебрі в студену воду і нерозібраний купався* (С. Ковалів).

НЕРОЗКА́ЯНИЙ, а, е. 1. Який не розкаявся. *Й очима не повів батько в синів бік. Лише відступив од дверей, не прихиливши їх, — у такий спосіб запросив нерозкаяного сина забиратися з директорського кабінету геть* (Ю. Шовкопляс); *Воно не тільки хирляве, а й донощик та несосвітенний, нерозкаяний боягуз* (Р. Андріяшик); *Раніше саме так описували пекельні муки нерозкаяних грішників: безвихідь самосприйняття й самозаперечення свідомості, кара без прощення триватиме повсякчас* (К. Москалець); // Який не виражає каяття, розкаяння. *Я .. маю взагалі нерозкаяну натуру* (Леся Українка); — *Спідлоба він у тебе дивиться, Мотре... Батьківським нерозкаяним поглядом* (О. Гончар).

2. У якому, за який не розкаялися (про гріх). *У романі В. Барки "Жовтий князь" християнське світоуявлення актуалізується в останній проповіді священика, де лейтмотивом звучить відповідальність за життя, пропонується для осмислення невиконання заповідей, гріховне життя й нерозкаяні гріхи* (з наук. літ.); *Нерозкаяний гріх не залишається безкарним* (з рел.-церк. літ.).

НЕРОЗКА́ЯНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **нерозка́яний** 1. *Не гріхи самі по собі страшні, бо їх могло б і не бути і в них можна щиро розкаятися, але страшні якраз ота байдужість до них, і нерозкаяність, і духовна втома* (К. Москалець).

НЕРОЗКА́ЯНО. Присл. до **нерозка́яний** 1. *Більшість давно й непоправно, давно й нерозкаяно забула своє злонатхнення, і в ощасливленій сліпоті, ледь видужавши з сибірської виразки, зрадила й сказові* (Є. Пашковський).

НЕРОЗКВІ́ТЛИЙ, а, е. Який не розквіт. *Тримаючись за гілочки з в'яззю нерозквітлих котиків, Мирослава обережно зійшла на лід* (М. Стельмах); *На столику в'яла нерозквітла жовта троянда* (М. Матіос); *Чи не найстрашніше в їхньому житті й борні те, що гинуть нерозквітлі надії?* (Ю. Мушкетик).

НЕРОЗКЛА́ДНИЙ, а, е. Якого не можна розкласти, розділити на частини; якому не властива розкладність. *Значно рідше виразником думки буває повнозначне слово або служ-*

бове слово-морфема чи нерозкладна єдність службових елементів (з наук. літ.).

НЕРОЗКЛАДНИ́Й, á, é. Який не можна розкласти, розсунути (про диван, ліжко і т. ін.). *М'який куточок складається з кутового дивана та нерозкладного крісла* (з мови реклами).

НЕРОЗКЛА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозкла́дний.** *Найочевидніше свідчення послідовності, нерозкладності, цільності Шевченкової поезії, внутрішньої нерушимості і водночас вічного оновлення його творчого духу — поема "Марія"* (І. Дзюба); *Основними аргументами у вченні про фразеологічність аналітичних термінів є їх стійкість, відтворюваність, семантична цілісність та різний ступінь смислової нерозкладності компонентів* (з наук. літ.).

НЕРОЗКРИВНИ́Й, á, é. Який не здатний розкриватися (про плоди рослин). *Горіх ліщини належить до сухих нерозкривних однонасінних справжніх плодів із вільною насіниною і здерев'янілим оплоднем* (з навч. літ.); *Нерозкривні плоди містять здебільшого лише одну насінину (горіх, сім'янка, зернівка)* (з навч. літ.).

НЕРОЗКРИ́ТИЙ, а, е. 1. Який ще не розкрили. *На колінах українця лежала нерозкрита книга* (М. Кідрук); *Батько дав мені нерозкритого листа і звелів прочитати його, коли з ним щось станеться* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Там, за межовими каменями, знаходились ключі до нерозкритих таємниць* (Р. Іваничук); *Ефективніше відділ працювати не став, процент нерозкритих справ не зменшився* (А. Кокотюха).

2. Який не розкрився, не розпустився (про квітку, бутон і т. ін.). *З найближчої стіни .. дивилася кам'яна богиня з нерозкритим лотосом у руках* (І. Карпа).

НЕРОЗКРИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **нерозкри́тий.** *Міра — це внутрішність речі, її нерозкритість і сокровенне* (К. Москалець); *Недостатня вивченість і нерозкритість проблеми використання хмарних технологій у процесі навчання української літератури зумовили вибір теми* (з наук. літ.).

НЕРОЗКУ́ЩЕНИЙ, а, е. Який не розрісся кущем, не розкущився. *За нинішньої м'якої зими навіть нерозкущений озимий ячмінь у нашому господарстві теж перезимував* (із журн.).

НЕРОЗЛИ́ЙВОДА, *невідм., розм.* 1. *у знач. присудка.* Про того (перев. про тих), хто завжди разом, нерозлучний із кимсь. *Вони — нерозлийвода, дружать ще з перших днів формування бригади* (Є. Доломан); *— То ти знав мого хлопця? — Так. Ми з ним були нерозлийвода* (Ю. Винничук); *Жора — ліпший дружбан* [друг] *ще з часів навчання в університеті, з яким батько був нерозлийвода* (А. Дністровий).

2. *у знач. присл.* Завжди разом, нерозлучно. *До того вони нерозлучні, ці двоє дівчат, просто нерозлийвода!..* (О. Копиленко); *Натка й Вадька тоді дружили, міцно дружили. Як то кажуть — нерозлийвода* (В. Нестайко); *— Петро й Павло — брати, тому і нерозлийвода від самого дитинства* (Н. Околітенко).

НЕРОЗЛУ́ЧНИЙ, а, е. Який завжди буває разом, ніколи не розлучається з ким-небудь. *Обидва розмовники були колись нерозлучними друзями* (Леся Українка); *Трьох дівчат вважали в університеті за нерозлучних подруг* (Ю. Яновський); *Андрій не здивувався, побачивши на дерев'яній лаві довжелезну постать свого нерозлучного друга* (Л. Дмитерко); *Вона, як завжди, їхала з нерозлучною своєю Олькою Бураківською* (Ю. Покальчук); // Який завжди буває при кому-, чому-небудь (про неживі предмети). *Сагайдак стояв біля столу голови правління, мнучи в руках свій нерозлучний зошит* (С. Добровольський); *Артем Григорович підійшов до столу і втретє припалив свою нерозлучну люльку* (О. Гуреїв); *Він був у камуфляжі й зі своїм нерозлучним шмайсером на плечі* (Л. Кононович).

НЕРОЗЛУ́ЧНИК, а, *ч.* Невеликий папуга з яскравим опеpенням родини папугових. *Ми ніколи не знали, чого чекати* [у подарунок]. *Намагалися відгадати заздалегідь .. Може, пара птахів-нерозлучників у вишуканій клітці* (С. Андрухович); *У Милиці був такий птах — нерозлучник. Поки йому не купили іншого нерозлучника, він казився від самотності; єдиним, що могло його тимчасово втішити, було люстерко* (Л. Денисенко); *У тропічній Африці, на Мадагаскарі й на кількох довколишніх островах, живуть папуги-нерозлучники. Так їх назвали тому, що вважалося, ніби в разі загибелі одного з пари папужок вмирає й інший від нестерпної печалі* (з наук.-попул. літ.).

НЕРОЗЛУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозлу́чний.** *Ті два місяці гнилої зими, два місяці їхньої нерозлучності Хуррем була ще й ученицею султановою* (П. Загребельний); *Яків охоче пішов з Савою на хутір, де сам не був ніколи, однак знав, що там живе старенькє подружжя, яке за нерозлучність прозвали Філемоном і Бавкідою* (Г. Пагутяк).

НЕРОЗЛУ́ЧНО. Присл. до **нерозлу́чний.** *— Так, ми були разом з Нестором у неволі. Останні роки нерозлучно* (В. Малик); *Звідки могло зродитися між ними те нездоланне, що кинуло їх докупи, з'єднало нерозлучно, всупереч будь-чиїм припущенням і сподіванням* (П. Загребельний); *Професор натиснув кілька клавішів на своїй оригінальній машинці, що знову нерозлучно стояла біля нього* (Ю. Смолич).

НЕРОЗМІ́ННИЙ, а, е. Який не використовують для розміну (про гроші); якому не властива розмінність. *Цей відтинок тривав близько двох діб і цілковито спустошив його портмоне, що із самого початку мандрів, ще з Києва, містило в собі нерозмінну купюру вартістю сто американських доларів* (Ю. Андрухович); *Бідкається* [бабця] *і запевняє добросердну продавчиню, що віддала останню нерозмінну "п'ятисотку"* (І. Роздобудько); * Образно. *Серед в'язнів тоді знайшлася жінка, чиє ім'я він запам'ятав на цілий вік і переказав Дарці — наче зробив депозитний внесок у банк нерозмінного часу* (О. Забужко).

НЕРОЗМІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозмі́нний.** *Визначальними властивостями паперових грошей на відміну від кредитних є їх випуск для покриття бюджетного дефіциту, а також нерозмінність на золото* (з навч. літ.).

НЕРОЗМІ́РЕНИЙ, а, е. 1. Якому не властива розміреність; позбавлений розміреності. *Творчість* [Лесі Українки] *була нерозміреною, нерівною, неспокійною і нічого спільного не мала з методичною правильністю Золя* (М. Зеров).

2. Який перевищує звичайну міру чого-небудь; надмірний. *Він гаркнув з такою нерозміреною силою, що кинулись зо сну і захиталися на акації гілочки* (С. Васильченко); // Не зовсім розрахований. *Враз подався* [Матюха] *всім ту-*

лубом наперед, рухом нерозміреним, аж грудьми на стіл навалився (А. Головко).

НЕРОЗМІ́РЕНО. Присл. до **нерозмірений.** *Як людина, що звикла говорити з туговухим чи під великий шум, поранений нерозмірено голосно відповів* (А. Головко).

НЕРОЗМІ́РНИЙ, а, е. Позбавлений розмірності, пропорційності; який не відповідає чому-небудь щодо величини, розміру. *Не дуже сердечно віталися князь з княгинею, бо гроші, що привіз князь із рідного краю, зовсім нерозмірні були до того, чого ожидала* [чекала] *княгиня* (І. Франко); *Посадові оклади, установлені для деяких категорій осіб, є, вочевидь, нерозмірними з обсягом повноважень та відповідальності* (з газ.).

НЕРОЗМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозмірний.** *Одною з найголовніших перешкод признали ми в значній часті краю нерозмірність між об'ємом* [обсягом] *підданських повинностей, належних дідичам, і ґрунтовою власністю* (І. Франко).

НЕРОЗМІ́РНО. Присл. до **нерозмірний.** *Абелеві нерозмірно довгі руки вимахували над великою головою, мов крила вітряка* (Н. Королева).

НЕРОЗО́РАНИЙ, а, е. Якого не розорали. *Цього літа всі нерозорані клапті цілини вкриваються бузковим безсмертником, наступного року там вибехкається височенний буркун* (М. Циба); *Іноді кущ полину на нерозораному лану виглядає як справжнє дерево, до якого поступово зближаєшся* (Т. Прохасько).

НЕРОЗПЕЧА́ТАНИЙ, а, е. Який залишається запечатаним, запакованим. *Він сів на ліжко і несвідомо схопивсь за кишеню, де й досі лежав нерозпечатаний лист* (М. Коцюбинський); *Сьогодні прибула пошта з Парижа й Іспанії, але Наполеон не хотів зараз її читати. Так і лежали нерозпечатані пакети на столі* (П. Кочура); *Він зітхнув, витяг з портфельчика новісінькі карти. — Дивіться: нерозпечатані!* (М. Дашкієв); *Хлопець — значно старший за Олега, вигляд мав незалежний, але фотоапарата віддав. Дав і нерозпечатану плівку* (Ю. Мушкетик).

НЕРОЗПІ́ЗНАНИЙ, а, е. 1. Якого важко розпізнати, відрізнити від інших. *Тихо навколо й не тихо. Все сповнене особливих, нерозпізнаних звуків* (О. Довженко); *Кажани грудками падали на білі чалми товстих ішанів та на парусові костюми невідомих, у тіні нерозпізнаних людей* (Іван Ле).

2. Те саме, що **непізнаний.** *В останні секунди свого віку він увесь тягнеться до нерозпізнаної грані майбутнього, яка от-от мала розкритись перед ним* (М. Стельмах); *Не виключено, що цей нерозпізнаний організм використовували зі злочинними намірами* (В. Єшкілєв).

△ **Нерозпізнаний** *(рідше* **невпізнаний) літа́льний** *(рідко* **літа́ючий) об'є́кт** *див.* **об'є́кт.**

НЕРОЗПІ́ЗНАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозпізнаний.** *Ознаками біологічного терористичного акту є: раптовість і таємність здійснення; макроскопічна нерозпізнаність біологічних агентів в організмі людини та довкіллі; можливість атипового прояву захворювань у ранні строки тощо* (з наук. літ.); *Нерозпізнаність сенсу алюзії призводить до втрати ігрового та гумористичного ефекту* (з наук. літ.).

НЕРОЗПОДІ́ЛЕНИЙ, а, е. Якого не розподілили. *За нерозподілені кошти можна було б повністю відновити дороги в селищі* (з газ.).

△ **Нерозподілений прибу́ток** *див.* **прибу́ток.**

НЕРОЗПОДІ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозподілений.** *Тринадцять відсотків респонденток не задоволені своїм становищем у родині, що може свідчити про неправильний підхід батьків до виховання дітей у сім'ї, нерозподіленістю ролей у родині* (з наук. літ.).

НЕРОЗПОДІ́ЛЬНИЙ, а, е. Якого не можна розподілити, розділити між ким-небудь; якому не властива розподільність. *Майно некомерційних суб'єктів господарювання є нерозподільним, його не можна відчужити або розподілити шляхом паювання* (з мови документів).

НЕРОЗПОДІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозподільний.** *Нерозподільність коштів.*

НЕРОЗПОРЯ́ДЛИВИЙ, а, е. Який не вміє розпоряджатися, керувати ким-, чим-небудь. *Немає плати за землю — і вона стоїть пусткою в нерозпорядливого господаря* (з публіц. літ.); // Зробл., здійснений погано, невміло. *Суспільство було обурене нерозпорядливими й млявими діями київського князя* (з наук. літ.).

НЕРОЗПОРЯ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **нерозпоря́дливий.** *Левко Іванович, який рідко лається, зараз не дуже добирав слова, картаючи начальницьку нерозпорядливість* (О. Гончар); *Прийшла Люба, комусь вичитувала по телефону за нерозпорядливість* (В. Лис).

НЕРОЗПОЧА́ТИЙ, а, е. Якого ще не розпочинали; якого ще не використовували. *Довгий ряд зеленуватого скла стоїть нерозпочатий* (Б. Антоненко-Давидович); *Перекидав усі папери, але нерозпочатий загальний зошиток у цератовій оправі .. наче щез* (В. Логвиненко).

НЕРОЗПРО́ДАНИЙ, а, е. Якого не розпродали. — *Перепадає й мені, як перекупці, .. черстві нерозпродані проскури маю собі до чаю* (І. Нечуй-Левицький); *Ховали* [книгарі] *посмішку в вуса, повертаючи панові автору нерозпродані примірники* (О. Полторацький); *Досить скоро розповсюджувачі "Витонченого брехуна" стали повертатися до редакції з товстезними паками нерозпроданих газет* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі).

НЕРОЗПУ́КЛИЙ, а, е. Який ще не розпукнув (про бруньки, квітки і т. ін.). *Він* [пролісок] *був ще згорнутий у тугу зелену трубочку, з якої виглядала на світ нерозпукла квітка* (В. Близнець); *Струнка, рівна постать китаянки котила перед собою візок з паруючим супом, а позаду неї — велетенський нерозпуклий зелений бутон троянди* (О. Ульяненко).

НЕРОЗРИ́ВНИЙ, а, е. 1. Якого не можна розірвати, роз'єднати на частини. *Три старці .. несли .. сріблом окований ланцюг, вироблений суцільно з одної штуки дерева в виді перстеня, нерозривного і замкнутого в собі* (І. Франко); *Сміливий нащадок Прометея Знаходив смутну долю свого предка: Вигнання, муки, нерозривні пута, Дочасну смерть у дикій самотині...* (Леся Українка); *Навкруг нього нерозривними кільцями, немов чорна змія, обплітався трос* (В. Собко); *Рицар не міг далеко від'їхати, крутився тут же поряд, бо руські йшли нерозривними рядами* (А. Хижняк).

2. *перен.* Якого не можна порушити (про відносини, зв'язки і т. ін.); міцний, непорушний. — *Ви можете втекти звідси, поки доцент Крижень демонструє нерозривне єд-*

пання людей науки й техніки з людьми мистецтва? (П. Загребельний); — *Ми з ним поєднані нерозривним магічним зв'язком* (О. Авраменко).

НЕРОЗРИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозри́вний.** *Нерозривність сущого змушує нас глибше задуматись над значенням людини й пізнання в космічному поступі* (О. Бердник); *Нерозривність, тяглість традиції — головна запорука існування і розвитку науки* (П. Загребельний).

НЕРОЗРИ́ВНО. Присл. до **нерозри́вний.** *Спис біля списа, щиток при щитку нерозривно зімкнуті* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); — *Найніжніші струни моєї душі нерозривно зв'язані з тобою* (І. Франко); *Слава — і стимул, і складник величі людського духу; вона нерозривно пов'язана з фундаментальними цінностями людської особистості* (І. Дзюба); *Давні ісламські уявлення про смерть були нерозривно пов'язані з ідеєю реінкарнації: той, хто спить, неминуче повинен прокинутися!* (Ю. Винничук).

НЕРОЗРІ́ЗАНИЙ, а, е. Якого не розрізали, не розділили на частини. *Хата з повбираними стінами, з лавками навкруги, позастелюваними нерозрізаними рушниками, привітно прийняла в себе гостей* (І. Нечуй-Левицький); *Антон Никандрович, схилившись до книжки, водив кинджаликом поміж нерозрізаними сторінками* (В. Барка); *На столі лежали цілі паки царських катеринок, рулони нерозрізаних керенок* (В. Кучер); *Скільки вже днів лежать нерозрізані журнали, руки не доходили, а тепер час прийшов* (Б. Левін).

НЕРОЗРІЗНЕ́ННИЙ, а, е. Якого важко або неможливо розрізнити *(див.* **розрізня́ти[1]***). Здрастуй, хато моя, притулку мій єдиний, крапля світла і ладу серед безмежного хаосу і нерозрізненної пітьми* (К. Москалець).

НЕРОЗРІЗНИ́Й, а́, е́. Який не має розрізів; суцільний. *Разом із хімічними волокнами вовну кіз використовують для виготовлення килимових виробів із нерозрізним ворсом (букле)* (з навч. літ.).

НЕРОЗРІЗНИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **нерозрізне́нний.** *Коли з'явилася (перед очима Так іноді з'являється нам річ, Спочатку з подиву нерозрізнима), Однісінька жінка йшла мені устріч* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕРОЗРІ́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозрізни́й.** *Нерозрізність з'єднань елементів в опорних ділянках монолітного бетону легко забезпечується встановленням додаткової арматури* (з наук.-техн. літ.).

НЕРОЗРО́БЛЕНИЙ, а, е. Якого не розробили. *Човен з робітниками стрімко плив повз нескінченні штаби дерев'яних дощок, бочонків і просто стовбурів, неочищених, нерозроблених* (Ю. Логвин); *Здається, він натрапив на цілу жилу, нерозроблену жилу золота* (Любко Дереш); *Так це ж цікава і справді нерозроблена тема!* (М. Дашкієв).

НЕРОЗРО́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нерозро́блений.** *Наукова нерозробленість теми відповідно ускладнювала й процес формування джерельної бази дослідження* (з наук. літ.).

НЕРОЗСІ́ДЛАНИЙ, а, е. З якого не знято сідла (перев. про коня). *Тихенько жував листя припнутий до пакола нерозсідланий осел* (Н. Королева); *Монголи ставили неукріплені військові табори на пагорбах, але залишали нерозсідланими половину коней та використовували кінні патрулі й систему сигнальних багать* (з наук. літ.).

НЕРОЗСУ́ДЛИВИЙ, а, е. Який діє нерозумно, необачно, без обдумування або не здатний діяти розумно, розсудливо; нерозважливий. — *Не плач, нерозсудлива дівчино! Покинь пана та вертайся додому* (І. Нечуй-Левицький); — *От нерозсудлива ти людина!..* (Д. Ткач); — *Бувають на світі нерозсудливі люди, які притьмом хочуть показати, що вони бачили й чули те, чого б їм не годилося знати* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // У якому немає розсудливості; зроблений без обдумування, необачно. *В першу хвилину Оля ладна втекти, але миттю змірковує, що такий вчинок був би нерозсудливим і некорисним для неї* (Ірина Вільде); *Антох у цю мить пожалів, що зважився на такий нерозсудливий крок* (Р. Іваничук).

НЕРОЗСУ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нерозсу́дливий.** [П о д о р о ж н і й:] *Звідки ж ті люди гроші беруть?* [В і г а н д:] *Прошу вибачення, з ласки панської, се вже така нерозсудливість серед тутешнього вбогого стану* (Леся Українка); *З позитивними рисами Ігор має й недоліки. Владолюбство і нерозсудливість стали причиною поразки* (В. Чемерис); *У своїй нерозсудливості він ладен був сподобитися Парісові й зруйнувати стіни Тулузи заради прекрасних очей новоявленої Гелени Троянської* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Нерозсудливий учинок. *Заспокоїлись партизани, тамуючи почуття сорому за оту гарячковість та нерозсудливість* (А. Іщук).

НЕРОЗСУ́ДЛИВО. Присл. до **нерозсу́дливий.** *Я поступила нерозсудливо, відкидаючи цю пропозицію безоглядно* (І. Франко); *Валерій не може відмовитися від того, що вона пропонує йому, пропонує беззастережно і, може, навіть нерозсудливо* (В. Петльований); — *Не турбуйся: той, хто не вміє чекати, чинить нерозсудливо* (Г. Пагутяк); // *у знач. пред. Нема чого говорити, як це нерозсудливо — пливти до пароплава, щоб тільки погойдатися на хвилях* (О. Донченко).

НЕРОЗСУ́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **нерозсу́дливий;** безрозсудний. *Дитино нерозсудна, Ти сама не знаєш, що говориш* (І. Франко); *Потекли вони* [сльози], *давно жадані, висушені в дитинстві зневагою чужинців і нерозсудноюматірньою любов'ю* (Р. Іваничук).

НЕРОЗСУ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозсу́дний.** *Святослав, .. під впливом варварського запалу і нерозсудності, сказав на те так: "Не бачу жадної потреби імператору ромейському йти до нас"* (М. Грушевський).

НЕРОЗСУ́ДНО. Присл. до **нерозсу́дний.** *Нерозсудно штурмуючи очаківський замок, стратили* [козаки] *кільканадцять сот своїх людей* (М. Грушевський); *При очевидній нерівності сил краще з честю відступити або здатися, ніж нерозсудно йти на вірну загибель...* (Р. Андріяшик).

НЕРОЗТА́ЛИЙ, а, е. Який ще не розтанув, не перетворився на рідину. *В ній* [ріллі] *.. зелені плями нерозталої криги* (М. Івченко); *Дітвора .. бігала боса по нерозталому снігу, не слухаючи звичних материнських погроз* (О. Довженко); *Де-не-де сіріли кучугури нерозталого снігу* (Є. Кравченко); * Образно. *Знову марчіє трава, всюди присутність утрати, час нерозталим словам з листям назад прилітати* (І. Малкович).

НЕРОЗТОРО́ПНИЙ, а, е, *розм.* Не здатний швидко зрозуміти, здогадатися про що-небудь; некмітливий, нетямущий. — *Я гаразд не знаю, за що ти покохала отого Ломицького: непроворний, нерозторопний, смирний, як ягня* (І. Нечуй-Левицький); [Ш у м е й к о:] *Ну, коли вже ти така нерозторопна, то скажу: я зустрів тут на сходах Любу* (І. Микитенко); *Удвох діти завернули нерозторопне стадо*

[гусенят] *на пагорок і згуртували його там, наче на острові* (К. Гриб).

НЕРОЗТОРО́ПНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **нерозторо́пний.** — *Я чув багато суперечок, пані, навіть деякі вчені люди цього не тямлять. Спихають на повоєнну розруху, на нерозторопність підприємців* (Р. Андріяшик).

НЕРОЗТРА́ЧЕНИЙ, а, е. Якого хто-небудь не розтратив, не витратив до кінця. *В очах дівчини світяться іскри нерозтраченої ніжності* (О. Довженко); *Все нерозтрачене почуття любові .. він віддавав тепер цьому дивному старому книголюбові* (В. Нестайко); *Він так і пахтів здоров'ям та молодою нерозтраченою силою* (В. Чемерис); *Кожне покоління відповідальне за те, щоб нащадки отримали в спадок нерозтрачені природні й економічні ресурси* (з навч. літ.).

НЕРОЗТРА́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерозтра́чений.** *Якщо в пристосуванні покоління до режиму ключ до однієї сторони духового життя покоління, то в нерозтраченості душевних сил — ключ до другої сторони його духового життя* (Ю. Шевельов).

НЕРОЗТРА́ЧЕНО. Присл. до **нерозтра́чений.** *Теплим зворушенням, сумною ніжністю віє від образів, від спогадів тої пори, коли так свіжо, так нерозтрачено буяли сили життя* (В. Винниченко).

НЕРОЗТЯЖНИ́Й, á, é. Який не розтягується (у 1 знач.). *Оскільки нитка нерозтяжна, модулі переміщень, а отже, модулі швидкостей та прискорень вантажів рівні* (з навч. літ.).

НЕРОЗТЯ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозтяжни́й.** *Припущення абсолютної нерозтяжності стінок пружного елемента дозволяє застосувати для рішення диференціальних рівнянь, що описують перегульовану пневматичну підвіску, методи операційного числення* (з наук. літ.); *Через нерозтяжність кутикули ріст членистоногих супроводжується періодичним линянням* (з навч. літ.).

НЕРО́ЗУМ, у, *ч.* Брак, відсутність розуму; нерозумність, дурість. *Загине та неволя, котру тепер прості люди причиняють самим собі: чи то з нерозуму, чи з самолюбства* (І. Франко); — *Гріх і нерозум, брате, нехтувати попередженням Діви праведної, — проказав він* (Н. Королева); — *Чи дійде моє слово до народу нашого? Чи згине в плині часу, як не раз гинули у війнах, пожежах та від нерозуму людського неоціненні скарби історії?* (В. Малик); *Він став через своє горе смішний і потворний, а через нерозум свій — деспотичний* (Валерій Шевчук).

НЕРОЗУМІ́ННЯ, я, *с.* Нездатність зрозуміти, збагнути що-небудь; відсутність розуміння. *Ідуть, взявшись під руки, Віктор і Людмила. Мовчазні обоє. На обличчі у нього вираз відчайдушної рішучості, а в неї — вираз подиву й нерозуміння* (А. Головко); — *Ви про що?* — *Данилове нерозуміння було щирим* (А. Кокотюха); *Сумніву в його очах не було, було скоріше загальне нерозуміння — хто ми такі, хто він такий, для чого він зупинився* (С. Жадан); *Обличчя Ліди сповнюється турботи й нерозуміння, вона вдивляється в мене запитливим, довгим поглядом* (А. Дністровий).

НЕРОЗУМІ́ЮЧЕ, *розм.* Присл. до **нерозумі́ючий;** непорозуміло. *Уляна Григорівна нерозуміюче глянула на дочку* (С. Добровольський); *Учні нерозуміюче переглядались* (Є. Доломан); — *Ім'я? Як твоє ім'я? — прошепотів Джон-Ей. Юнак нерозуміюче похитав головою* (О. Бердник); — *Чим же ж я вас образив, пане нотар?! — Павло нерозуміюче розвів руками* (М. Матіос).

НЕРОЗУМІ́ЮЧИЙ, а, е, *розм.* 1. *рідко.* Який не розуміє, не усвідомлює чого-небудь. *Всі низько поклонилися. Нерозуміючим дітям матері руками нахиляли голову, нашіптуючи: кланяйся панові* (Панас Мирний).

2. Який виражає нерозуміння. *Він нерозуміючими очима дивився на маленьку дірочку, що так далеко була від заповітного яблучка — центра мішені* (І. Багмут); *Зустрілися їх погляди: Романів — ласкавий, голублячий, Ксенин — несміливо допитливий, нерозуміючий...* (В. Бабляк); *Капітан нерозуміючими очима зиркнув на мене* (Ю. Винничук).

НЕРОЗУ́МНИЙ, а, е. 1. Розумово обмежений. *Незугарний, низькочолий, Нерозумний, хитрий, кволий, Викликав він тільки сміх, А подобатись не міг* (Л. Первомайський); *Григор'єв подивився на Льошку, як суворий професор дивиться на нерозумного учня* (Люко Дашвар); // *розм.* Нетямущий, недосвідчений, наївний (перев. про молодих людей). *Не послухала* [Олеся] — *Господь із нею! Буде гірко каятись нерозумна дівчина, тоді згадає нас!* (Марко Вовчок); — *О, мій нерозумний хлопчино, — ласкаво мовила баба і підняла погляд на нього* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **нерозу́мний,** ного, *ч.;* **нерозу́мна,** ної, *ж.* Людина без достатнього розуму. *Мудра людина, що правується із нерозумним, то чи гнівається, чи сміється, спокою не знає* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Не для того пишу, щоб нерозумних просвіщати. Хочу заздалегідь викласти теорію, що нею користуючись, намірююсь дослідити характери моїх героїв* (В. Дрозд).

2. Позбавлений розумного змісту, доцільності, логічності. — *Не вихоплюйся, синку, з нерозумним словом, бо назад ніяково вертатися* (М. Коцюбинський); — *Я мушу взяти всю школу під захист від її нерозумного впливу* (О. Довженко); *Він не любив нерозумного ризику* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **нерозу́мне,** ного, *с.* Те, що позбавлене розумного змісту, доцільності. — *Речи... своїм отим... — проказав він по хвилі, кивнувши невідь-куди, — що затіяли нерозумне. Так і речи: бичем — не мечем* (І. Білик).

НЕРОЗУ́МНИК, а, *ч., розм.* Нерозумна, нерозсудлива людина. — *Найбільше, сину, боюся за душевність. Так вона потрібна людям. А жорстокосердці* [жорстокосерді] *й нерозумники підстрілюють та підстрілюють її, наче й вона вже ворогом стала* (М. Стельмах); *Бачачи, що мирний спосіб нічого не дасть, Панько Кочубей висмикнув дишло з воза .. і вже ладен був опустити на голови тих нерозумників* (В. Земляк).

НЕРОЗУ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нерозу́мний.** *Люди .. страхаються пітьми, населяють її потворами своєї нерозумності* (О. Бердник); *Увечері Коча хрипко розповідав про своїх жінок, про їхню підступність, нерозумність та ніжність, за які він їх і любив* (С. Жадан); *Багатьох, хто шукав на чужині щастя, спіткали горе й злидні. І вони нарікають на долю, забуваючи звинуватити власну нерозумність, свої лінощі й вади* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕРОЗУ́МНО. Присл. до **нерозу́мний.** *Вона тільки щулиться і сміється якось нерозумно* (О. Гончар); *Шосе .. проведено так нерозумно, що воно раз у раз лізе вгору* (М. Коцюбинський); *Я нерозумно розділив своє військо і рушив сюди тільки з добірною кіннотою, тоді як хан повів за мною усю свою орду* (П. Загребельний); // *у знач. пред. Дон-Кіхот воював з вітряками, і з нього сміялись. Як нерозумно!* (Г. Пагутяк); — *Нерозумно, Моргане! Навіть не сподівайся заскочити мене зненацька...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕРОЗЦВІ́ЛИЙ, а, е. Який ще не розцвів, не дав цвіту. *Барвів різними кольорами занедбаний квітник з його здичілими мальвами, розрослими кущами флоксів, відцвілими ірисами і нерозцвілими жоржинами* (У. Самчук).

НЕРОЗЧЕ́САНИЙ, а, е. Який не розчесався або якого не розчесали. *Чіпка встав, та невмитий, нерозчесаний, побрався прямо в Піски* (Панас Мирний); *Мордко вийшов з нерозчесаною бородою, либонь, він шкодував завдати рукам і таку роботу* (М. Дочинець); *Тьмяна, мов зів'яла квітка, нерозчесана Ізідора спускалася з другого поверху* (Люко Дашвар).

НЕРОЗЧИ́ННИЙ, а, е. Який не розчиняється в рідині. *Вони тепер зупинялися все частіше, марно намагаючись знайти нерозчинну каву в придорожніх забігайлівках* (Н. Сняданко); *Фібриноген — це розчинний білок, який у процесі зсідання крові перетворюється в нерозчинний білок фібрин, завдяки чому утворюється згусток крові та припиняється кровотеча при пошкодженні судини* (з наук. літ.); *За розчинністю у воді тверді речовини поділяються на добре розчинні, малорозчинні та практично нерозчинні* (з навч. літ.).

НЕРОЗЧИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нерозчи́нний.** *При змішуванні рідин з водою можливі три випадки: повна розчинність, обмежена розчинність і практична нерозчинність рідини* (з навч. літ.).

НЕРОЗЧЛЕНО́ВАНИЙ, а, е. Якого не розчленували. *Доброчинство.., воно нерозчленоване, досконале й несотворне, воно в тобі самому, воно в лінії твоєї долі* (П. Загребельний); *Вірші .. пішли суцільним, нерозчленованим потоком* (О. Забужко).

НЕРОЗЧЛЕНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нерозчлено́ваний.** *Чи не найскладніша справа із відображенням у поезії Т. Шевченка народнорозмовного і фольклорного синтаксису. Ці два різновиди єднає, так би мовити, ситуативна нерозчленованість* (В. Русанівський); *За мірою осмислення сприйнятого виокремлюють синкретичне сприймання, характерними ознаками якого є нерозчленованість, злитість сприйманого. Воно спостерігається в дітей, у малодосвідчених людей* (з навч. літ.).

НЕРО́Л, у, *ч., хім.* Органічна сполука, безбарвна рідина з приємним запахом троянд. *Нерол отримують переважно з ефірних олій, а також хімічним способом* (з наук. літ.); *Нерол належить до запашних речовин, його застосовують для складання парфумерних композицій, ароматизації мила і мийних засобів* (з наук.-попул. літ.).

НЕРО́ЛІ, *невідм., с.* Ефірна олія з квіток померанцевого дерева. *Нероді має дуже приємний запах. До його складу входять лимонен (вуглеводень групи терпенів), складні ефіри ліналоолу й гераніолу, а також метиловий ефір антранілової кислоти, що надає ніжного аромату* (з наук.-попул. літ.).

НЕРО́ЛІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **неро́лі.** *Неролієву олію використовують для приготування мармеладу і прохолодних напоїв, вона є основною складовою частиною квіткових композицій у парфумерії* (із журн.).

НЕ́РПА, и, *ж.* Ластоногий ссавець родини тюленевих із веретеноподібним тілом. *Мисливській бригаді пощастило вбити трьох моржів, двох морських зайців, двох нерп і дев'ятьох ведмедів* (М. Трублаїні); *Коли ми з чоловіками промишляли з криги нерпу, у стійбище спустилися два вертольоти* (М. Дочинець); *Довжина тіла нерпи — до 1,5 м, вага — до 100 кг. Харчується рибою і ракоподібними верхніх шарів води* (з наук.-попул. літ.).

НЕ́РПОВИЙ, а, е. Прикм. до **не́рпа.** *Нерповий жир використовують у комплексній терапії при лікуванні таких важких захворювань, як туберкульоз легенів, коклюш, пневмонія, хронічний і астматичний бронхіти* (із журн.).

НЕРПУ́ХА, и, *ж.* Вухатий тюлень. *Задні кінцівки нерпух у воді служать їм кермом, а на суші підгинаються вперед і підтримують масивне тіло* (з наук. літ.); *Нерпухи поширені в арктичних, помірних і тропічних водах Тихого, а також у південній частині Індійського й Атлантичного океанів* (з наук.-попул. літ.).

НЕ́РП'ЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **не́рпа.** *Одягши чоботи з нерп'ячої шкіри, що не пропускає воду, орочі забрели в річку* (І. Багмут).

НЕРУ́ДНИЙ, а, е. Який не є рудою, з якого не можна добувати метал і який непридатний як горючий матеріал (про гірські породи, мінерали). *Одне з провідних місць у світі Україна посідає за запасами нерудних (неметалевих) корисних копалин* (з наук. літ.); *Промисловість нерудних матеріалів представлена видобутком облицювального каміння, природного стінового і будівельного каменю* (з навч. літ.); *Серед нерудної сировини найбільше значення мають фосфорити, кухонна та калійна солі, алмази* (із журн.).

НЕРУЙНІВНИ́Й, а́, е́. Який не призводить до руйнування. *Колектив українських учених створив технологію неруйнівного оцифровування раритетних носіїв з аудіоінформацією, виготовлених понад 100 років тому* (з наук. літ.); *Існує велика кількість руйнівних і неруйнівних методів для оцінки міцності зчеплення покриття з основою* (із журн.).

НЕРУКОТВО́РНИЙ, а, е. Створений, зробл. не людською працею, без участі рук людини. *Ми не дивимося на видиме, а на невидиме. Бо видиме дочасне, невидиме ж вічне! Знаємо бо, коли земний мешкальний намет наш зруйнується, то маємо будівлю від Бога на небі, дім нерукотворний та вічний* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Яка краса! —* захоплювався Грабовський, *дивлячись на імлисту гладизну води. — Нерукотворне чудо!* (М. Сиротюк); *Було щось нерукотворне в невимушеному, гармонійному розсипі вогнів, у їх тремтливому миготінні* (М. Руденко).

НЕРУКОТВО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нерукотво́рний.** *Були у Федора Толстого спеціальні художні прийоми — інакше як пояснити нерукотворність перламутрових переливів крил метелика, ілюзорність оперення птахів у його картинах* (з наук.-попул. літ.).

НЕРУХЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який перебуває без руху або мало, повільно рухається. *Повітря, насичене вогкістю, нерухливими хвилями повисло над землею* (В. Підмогильний).

2. Який не відзначається легкістю, швидкістю рухів; неповороткий. *Рифка, як звичайно, була мовчазлива, нерухлива* (І. Франко); *Професор Харловський був чоловік великий і опасистий, з головою майже зовсім лисою і обличчям байдужим. Він був напрочуд нерухливий* (Ю. Смолич); // Який не перебуває в русі (про частини тіла). *Козак Зануда на вигляд скидався на чумака. Нічого войовничого або завзятого у його постаті не було, а сірі, нерухливі очі робили його на вигляд людиною плохою, навіть забитою* (А. Кащенко).

НЕРУХЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нерухли́вий.** *Вона дуже полюбила його* [хлопчика], *пестила, цілувала, задля нього покинула навіть свою дотеперішню нерухливість* (І. Франко); *Моторно, як на свою нерухливість, Шатоха повернувся до Мирона* (О. Копиленко).

НЕРУХО́МИЙ, а, е. 1. Який не рухається, залишається в тому самому положенні. *Скелі над берегом здавались ще більше нерухомими проти вічно живого, вічно рухомого моря* (Леся Українка); *Пішов Артем. А мати стояла на місці нерухома, дивлячись синові вслід* (А. Головко); *Паморозь розкішним мереживом покрила нерухомі дерева* (М. Стельмах); *Раптом попереду вона побачила нерухому чорну постать, яка стояла посеред дороги, розкинувши руки* (С. Андрухович).

2. Який не змінює свого виразу (про погляд, обличчя і т. ін.); застиглий. — *І мені стало чогось страшно, найбільше, коли я завважив усміх на твоїх устах, нерухомий, мертвий усміх* (Леся Українка); *Цілими днями політрук мовчав. Його широке суворе обличчя було нерухоме* (О. Гончар); *Федір, блідий, похмурий і розгублений, дивився на Солода нерухомими очима* (М. Руденко); *Вродливе смагляве личко, юне, зовсім дитяче, завжди таке веселе й життєрадісне, зараз було блідим і нерухомим, мов маска* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Який складається із земельної ділянки, будівель і т. ін. (про майно). *Зоставили* [брати] *Харитонові, як найменшому в сім'ї, по народному звичаю на Україні, усе нерухоме добро і господарство* (І. Нечуй-Левицький); *Особисто я всією душею схвалював його вишуканий смак щодо рухомої і нерухомої власності* (В. Шкляр).

Нерухо́ме церко́вне свя́то *див.* **свя́то**[1].

△ **Нерухо́ме майно́** *див.* **майно́.**

НЕРУХО́МІСТЬ, мості, *ж.* 1. Властивість і стан за знач. **нерухо́мий** 1, 2. *Максим поклав папірець на стіл, узяв ручку, вмочив її в чорнило і, витерши лівою долонею мокре чоло та тримаючи ручку в правій, застиг у нерухомості* (І. Багряний); *Літня жінка робить незначний рух головою, і серед загальної нерухомості це здається особливо помітним* (В. Собко); *Гоцикові щоки ввалилися, заплющені очі лякали нелогічною нерухомістю* (Люко Дашвар); *Обличчя в неї японське. Звідки? А от — смагле, кругляве, очі — шматочки антрациту, й та одмітна, щиро азійська нерухомість, той спокій, те тавро нірвани, що людей бурі й вітру, людей вічного шукання вабить обіцянкою чарівного відпочинку* (Д. Бузько).

2. Те саме, що **Нерухо́ме майно́** *(див.* **майно́).** — *Ти хочеш нерухомість купувати?* (І. Франко); *Гартман слова дотримав: Мечислав Живокіст став власником нерухомості* (М. Білкун); *Григорій Іванович таки не знав усіх комерційних таємниць Ярчука, як, зрештою, не знав їх і я, за винятком того, що Сава Данилович має нерухомість у Києві* (В. Шкляр); — *Ринок нерухомості зараз лежить, перечікує на самому дні економічні негаразди, нема сенсу там зараз працювати...* (Г. Вдовиченко).

НЕРУХО́МІТИ, ію, ієш, *недок.* Ставати, робитися нерухомим (у 1, 2 знач.). *У хвилину збудження її тріпотливі вії знімаються раптом угору, блискучі очі нерухоміють* (Я. Галан); *Я бачу себе оком прихованої камери, і це Владина камера: клац-клац-клац, — я нерухомію писком, затамувавши подих* (О. Забужко); *І ось бачу я, як губи мої відкриваються, погляд кам'яніє, а зіниці робляться тоншими за голку і нерухоміють* (О. Ульяненко).

НЕРУХО́МО. Присл. до **нерухо́мий** 1, 2. *Гнат лежав нерухомо, наче нічого не чув* (М. Коцюбинський); *Довга валка товарняків з одним пасажирським вагоном і паротягом .. стоїть нерухомо серед завмерлих колій проти здолбунівського вокзалу* (Б. Антоненко-Давидович); *Каштан стояв нерухомо, ніби побоювався струснути з себе пухнасті сніжинки* (А. Хижняк); *Під дзвіницею стояв, нерухомо дивлячись перед себе, згорблений бородатий чоловік з набряклим обличчям і опухлими, відкритими до ліктів руками* (Р. Андріяшик); *Обличчя його взялось плямами, тоді зблідло й закам'яніло, мов гіпс. Очі нерухомо дивились поперед себе* (І. Білик).

НЕ́РУШ: ◊ **Ма́ти не́руш у рука́х** *див.* **ма́ти**[2].

НЕРУ́ШЕНИЙ, а, е. Те саме, що **нето́рканий.** [Б о р и с:] *Ти вже оджив своє і однією ногою стоїш у труні, а я повний нерушених молодих сил!..* (М. Кропивницький); *Копачі заходилися далі рити землю. Знявши кілька шарів, наткнулися на твердий, віками нерушений ґрунт* (Г. Коцюба); *Сніг був чистий, нерушений* (І. Багряний).

НЕРУШИ́МИЙ, а, е. 1. Який не може хто-, що-небудь порушити, перервати; непорушний. — *Що тут написано, те навіки нерушиме* (Н. Королева); *Життя повертає нас до первинних чуттів, нерушимих і ясних вартостей* (О. Бердник); *Замість пісного, стандартного "так точно", як було ще недавно за нерушимою статутною вимогою, тепер я спромігся на імпровізацію: — Авжеж, запам'ятав* (О. Шугай); // Який ніким і нічим не порушується, не переривається. *Став* [хлопець] *тихий, зразу ліг і зразу запався в нерушимий сон* (В. Барка); *Тиша лежала довкола неторкана, нерушима, може, й справіку* (П. Загребельний); // Якого не повинні зачіпати, до якого не повинні доторкатися; недоторканний. *Що діди та батьки кров'ю здобули, те нерушиме. А що надбав* [Підпара], *то його праця, і всяким неробам зась* (М. Коцюбинський); *Боярство було .. вдоволене, як це першим у народі пристало, — старими нерушимими привілеями* (К. Гриневичева).

2. Те саме, що **нерухо́мий** 1. *Їх розмову підслухали зелені верби, нерушимі скелі, ясний місяць та соловейки* (І. Нечуй-Левицький); *О, радійте, люди, І золотом на плитах нерушимих Цю всю подію викарбуйте* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра); *Жінки .. підняли її нерушиму, впізнали, що то Сальвестра, і побачили, що вона вже мертва* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕРУШИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **нерушимий.** *Може, найочевидніше свідчення послідовності, нерозкладності, цільності Шевченкової поезії, внутрішньої нерушимості і водночас вічного оновлення його творчого духу — поема "Марія", написана в останні роки життя* (І. Дзюба); *Життя в "сім'ї вольній", без чужинецького ярма, знущання, переслідування, терору, концтабору .. Такої України ще немає, але буде, в це Антон Никандрович вірив, як в нерушимість Печерської лаври* (В. Барка).

НЕРУШИ́МО. Присл. до **нерушимий.** *Давня церква. Кажуть, будована спершу з дерева, до навали татар, при яких нерушимо встояла, бо ті хоч трохи поважали не свою віру* (В. Барка); — *Де б не були ви — на дні моря чи в небі, під землею чи в пустелі, — знайте: вас нерушимо береже вогняне побратимство* (О. Бердник); *Вчителька сиділа нерушимо* (І. Нечуй-Левицький).

НЕРУ́ШНИЙ, а, е. Те саме, що **непору́шний.** *Темна ялина замовкла, дрімає, Спустивши в несилі нерушнії віти* (Дніпрова Чайка); *На терасі кафе стояли свічки, і полум'я їх було немов вилите з гарячого золота — нерушне і неклігпливе* (Ю. Смолич); *Скіфські посли хитаючись зійшли на твердий берег в афінському порту Пірей, все ще не віручи, що під ногами може бути тверда і нерушна опора* (В. Чемерис); *Стояла нерушна тиша* (Валерій Шевчук); *З часів давніх нерушні звичаї, сподобання та примхи людські* (П. Грабовський).

НЕРУ́ШНО. Присл. до **неру́шний.** *Скіфи нерушно вірять: якщоповтикати ножі в землю і сказати: "Цими ножами я зав'язую вам, вовки, пащеки", то сіроманці після того не зможуть розірвати ніяку тварину* (В. Чемерис); *Відганяю непрохану думку, а вона нерушно стоїть у свідомості — підступна, як тиша після блискавки* (М. Слабошпицький); *Спить* [хлоп'я] *нерушно; тільки трішки Видно іноді усмішки На коралових губах* (Я. Щоголів); *Вона стояла перед ними нерушно. Тільки — груди її високо здіймалися* (І. Микитенко); *Руки його лежали нерушно на колінах* (Валерій Шевчук).

НЕСАМОВИ́ТИЙ, а, е. 1. Нездатний відповідати за свої вчинки, дії, контролювати їх; навіжений (у 2 знач.). *В нім сиділа друга істота, дика й несамовита, озброєна надзвичайним, сліпим, але неймовірно тонким і могутнім волевим* [вольовим] *інстинктом* (І. Багряний); *Несамовита, з дикими, палаючими очима, притискуючи до себе маленького Віктора, іде Жаннет* (О. Іваненко); * Образно. *Лютує Дніпр сердитий, Шлях ширше пробива, Реве несамовитий, Пороги підрива* (П. Грабовський); // Який виражає стан, коли людина нездатна відповідати за свої вчинки, дії, контролювати їх. *Сього панич не сподівався, несамовитий вид Софіїн злякав його, і він миттю зник* (Леся Українка); *Черниш і Сагайда .. опускають тіло в пустий окоп. Хаєцький дивиться на їхню роботу несамовитими очима* (О. Гончар).

2. Дуже сильний, значний силою свого вияву. *З побитих вікон вирвався несамовитий регіт, гармидер і розіслався по глухому подвір'ю...* (Панас Мирний); *Серед ночі я прокинувся від несамовитого гусячого крику* (І. Багмут); *Вздовж Дніпра, назустріч течії, проносився несамовитий шквал, щоб знову поступитись місцем хвилинній тиші* (С. Журахович); *Ольжбета Пір'ячко розповіла, .. яким швидкісним та несамовитим було їхнє кохання* (С. Андрухович).

◊ **Не свої́м (нелю́дським, несамови́тим** *і т. ін.)* **го́лосом** *див.* **го́лос; (1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **несамови́тий:** а) у такому стані, що не здатний контролювати свої вчинки, дії. *Увійшли* [люди] *у хату, засвітили каганець, чоловік стоїть як несамовитий* (О. Стороженко); *Він не їсть, не п'є, ходить наче несамовитий* (О. Кониський); *Там був славетний фонтан Самсон, за яким уже кипів буйний Контрактовий ярмарок, і все там шаленіло, люди ставали мовби несамовиті, щось дзвеніло, бубоніло, гримало, ляскало* (П. Загребельний); б) дуже сильно. *Гармати ревли за річкою, рушниці лускали, неначе сипали горохом. Труби ревли як несамовиті* (І. Нечуй-Левицький); *Кулі тьохкали об кригу і, відбиваючись, сюрчали як несамовиті* (І. Багряний); *Сміється* [дядько Григір], *аж хитається, регоче як несамовитий* (А. Дімаров); *Сонце пряжило як несамовите* (В. Чемерис).

НЕСАМОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **несамови́тий.** *Евеліна в нестямі, охоплена жахною і неспинною несамовитістю, сповзає з ліжка, стає на коліна і запально хреститься* (Н. Рибак); *Килигей накинувся на них розлючений до несамовитості* (О. Гончар); *Хто не втік, той під копитами, шаблі крешуть, флінти дзявкають, несамовитість у очах, рев із тисяч грудей* (Р. Іваничук); *Творча несамовитість охоплювала його, коли брався до чергової праці* (В. Барка); *Сонце ще тільки пробивалося крізь ліси й туман, та вже несло в собі свою несамовитість* (П. Загребельний); *Не буря найнебезпечніша для суден, що плавають поблизу архіпелагу; шторм гримить несамовито, і ця несамовитість попереджує* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

НЕСАМОВИ́ТІТИ, ію, ієш, *недок.* 1. Ставати несамовитим (у 1 знач.), поводитися несамовито. *Офіцер несамовитів, кипів, кусав губи, озираючись тривожно назад і по боках, дослухаючись у тумані* (І. Багряний); *Ярка аж несамовитіла на радощах* (Р. Іванченко); — *Повтори ще раз! Ще!* — *несамовитів вельми талановитий поет і перспективний есеїст* (С. Процюк).

2. *перен.* Виявлятися з великою силою; бушувати, лютувати. *У камінній вибоїні ріка несамовитіє* (Р. Андріяшик); *Піски так палахкотіли, що ми насилу втрапили до води. Вода не загасила нашого вогню, вона теж горіла, кипіла, несамовитіла* (П. Загребельний); *Любов боліла, пекла, несамовитіла, ридала, проклинала, захлиналася, хмелила, прощалася і прощала, вбивала і відроджувала* (М. Матіос).

НЕСАМОВИ́ТО. Присл. до **несамови́тий.** *Вона помчала дико і несамовито, притискаючи сумку з дорогоцінною папочкою до грудей* (Любко Дереш); *Івась несамовито закричав, схопився і кинувся до дверей* (Панас Мирний); *Хлопці й дівчата несамовито працювали, вгрузаючи по коліна у розквашене болотяне місиво* (А. Хижняк); *Вітер несамовито стугонів віконницями, гудів у комині* (О. Донченко); *На чорній небесній бані несамовито сяяли всі зорі* (Ю. Логвин).

НЕСАМОСТІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Нездатний діяти самостійно, незалежно від будь-кого, будь-чого; який перебуває в залежності від кого-, чого-небудь. *Звичаєм слабих і несамостійних натур він потребував якогось осередку для своїх думок, бажань і мрій, як хміль потребує тички* (І. Франко); — *Громадяни, не чіпайте його! Він божевільний. Він несамостійний, громадяни, змилуйтесь!* (О. Довженко); *Боніфацій не міг втратити нагоди підглянути за чарівними істотами, бо се дало б йому ще й перевагу над іншими, такими, як і він, несамостійними шляхтичами, з якими часом доводилось гоститись* (Г. Пагутяк).

2. Не відокремлений від інших; один із ряду однорідних предметів, явищ і т. ін. *Співвідносність добра і зла — одне з центральних питань більшості релігій та філософських систем. Переважно зло осмислюється як несамостійне щодо добра або є його критерієм за протилежністю* (І. Дзюба); *"Ніхто не вготував для нас якоїсь іншої ролі, крім цієї земної, жалюгідної, на цій ось мізерній зірочці, зовсім несамостійній, навколо якої ніщо не обертається?"* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта).

3. Який здійснюється зі сторонньою допомогою, керівництвом. *Українська комуністична преса складалася як несамостійна, підпорядкована центральним партійним виданням* (з наук. літ.); // Позначений сторонніми впливами; неоригінальний. *В перших своїх поемках, наскрізь конвенціональних і несамостійних, Леся* [Українка] *наслідує матір* (М. Драй-Хмара).

НЕСАМОСТІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несамості́йний.** — *Ти так і сиплеш цитатами й чужими словами! Думбадзе зареготав.* — *Ти хочеш пришити мені несамостійність поглядів* (Ю. Смолич); *Заболотний гостро картав себе за короткозорість, за несамостійність думки* (С. Журахович); — *Може, наша трагедія в несамостійності?* — *сказав я* (П. Загребельний).

НЕСАМОСТІ́ЙНО. Присл. до **несамості́йний.** *Нація, котра мислить про світ і себе в ньому категоріями позиченої мови (метамови), неминуче мислить несамостійно* (О. Забужко); *В античній поезії існував цілий ряд розмірів, більшість з яких вживалася несамостійно, лише в сполученні з іншими, формуючи таким чином складені (гетерометричні) строфи* (з наук. літ.).

НЕСАМОХІ́ДНИЙ, а, е. Який не може рухатися власною тягою. *У Центрального конструкторського бюро "Чорноморець" з'явилися зовсім нові замовлення: багатоцільове судно, залізнично-автомобільний пором, несамохідний плавучий готель* (з газ.); *Несамохідними підйомниками керують за допомогою кнопкового пульта з окремої кабіни* (із журн.); *Флот компанії налічує понад 600 самохідних і несамохідних річкових та морських суден* (з газ.).

НЕСАМОХІ́ТЬ, *присл.* 1. Мимовільно, несвідомо. — *Ух, як страшно! — скрикнула Левантина і несамохіть притулилась до Романа* (Б. Грінченко); *Мої батьки несамохіть дали мені цілком влучне ім'я...* (М. Дашкієв); *Від несподіваного різкого дзвоника вона несамохіть здригнулася* (А. Хижняк); *Ліда не пригадає, як і коли він ступив на похилу стежку. Якось непомітно, ніби несамохіть* (Ю. Мушкетик).

2. Проти волі, бажання; мимоволі (у 2 знач.). *Леонтій Петрович читав одно, а друге несамохіть лізло йому в голову* (І. Нечуй-Левицький); *Губи в неї несамохіть розповзаються, дві величезні сльозини викочуються з очей* (С. Журахович); *Мовчазна атмосфера дому несамохіть передалася всім гостям* (Ю. Андрухович).

НЕСАНКЦІОНО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який не санкціонували; здійснюваний без санкції певної інстанції. *Для того, щоб увести цифри коду в автоматичну систему, що захищала від несанкціонованого застосування ядерної зброї, потрібно було цю систему розблокувати* (В. Чемерис); *Ми "боролися" всіма можливими засобами: віршами, відозвами, листами до ЦК партії, несанкціонованими виступами тощо* (І. Жиленко); — *Сьогодні вночі розпочався несанкціонований демонтаж пам'ятника Івану Оленіну! — сказав Сулейман* (І. Роздобудько).

2. *інформ.* Який використовує дані, не признач. для вільного доступу. *Несанкціонованим уважають отримання доступу до даних, що зберігаються на різних носіях і накопичувачах (комп'ютери, гаджети, знімні диски) за допомогою самовільної зміни або ж фальсифікації відповідних прав* (з наук.-попул. літ.); *Під час ремонту позитронний мозок "Уриїлу" обмінювався даними з комп'ютерами Кідронії. Під час одного з таких сеансів хтось провів несанкціоновану виїмку інформації з корабельної бази даних* (В. Єшкілєв).

НЕСВІДО́МИЙ, а, е. 1. Який не контролюється свідомістю, волею, розумом, а виявляється мимовільно; неусвідомлений. — *Мавро... ти його любила? — обзивається знов Тетяна з несвідомою обороною в голосі* (О. Кобилянська); *Я думав, що звикну, що зникне ся гострота темного, несвідомого, позавольного болю мого* (В. Винниченко); *Серце мені жахливо стиснулось з несвідомого передчуття...* (Олесь Досвітній); *Світлий князь відчув докори сумління й несвідомий страх* (І. Білик); // *у знач. ім.* **несвідо́ме,** мого, *с., спец.* Сукупність психічних процесів і явищ, які перебувають поза свідомим контролем людини. *Експериментальна розробка поняття несвідомого була вперше проведена Зігмундом Фрейдом, який показав, що багато дій людини мають неусвідомлений характер* (з наук. літ.); *На думку К. Г. Юнга, існує не тільки особисте несвідоме суб'єкта, але й колективне несвідоме, утворене сукупністю архетипів* (із журн.).

2. Який не має розвиненої свідомості; обмежений, відсталий. — *Вона така ще несвідома дитина...* (Леся Українка); *Бідна Гафійка свої проблеми мала розв'язувати сама, з якимись неорганізованими й несвідомими куховарками, без щирої товариської підтримки* (Д. Бузько); *До камери конвоїри впихнули якусь нещасну жінку. Сиділа за те, що гнала самогонку. Жінка була досить молода, але цілком деградована й абсолютно несвідома* (М. Андрусяк).

3. Який неспроможний правильно оцінити навколишню дійсність, погано розбирається в чому-небудь. *Усі дитячі літа я пробув біля селян, часто бігав до їхніх хат, знав їхнє життя і злидні, розумів і любив правдиву й лагідну душу селян, і хоча вони були поспіль національно несвідомі* (А. Кащенко); — *Соромно, що старшини твої і довірені тобі люди так само непевні й несвідомі завтрішньої* [завтрашньої] *днини, як останній чура з обозу* (Б. Лепкий); *Дехто висловлював сумнів, чи варто писати саме такого листа, але кілька рабинів наглядали за процесом і суворо картали несвідомих громадян, які не хочуть допомогти ближнім* (Ю. Винничук).

Несвідо́мий елеме́нт *див.* **елеме́нт.**

НЕСВІДО́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **несвідо́мий.** — *Ми якось про це зовсім нічого не знаємо. Розкажіть .. — цікавились уже всі, товплячись коло двох товаришів, соромливо посміхаючись з своєї несвідомості та нав'язливості* (Грицько Григоренко); — *Совісті в людей немає! Для них стільки усього робиться, а вони... А все — від політичної несвідомості* (Н. Околітенко); *Залізняк далі не міг зупинитися й заспокоїтись, ще трохи помітингував про тотальну несвідомість та заляканість солдатських мас* (А. Кокотюха).

НЕСВІДО́МО. Присл. до **несвідо́мий** 1. *Його холодні очі неспокійно заметались по людях. Він несвідомо подався назад* (М. Коцюбинський); *Олені хотілося довести, що вона здавна, хоч, може, й несвідомо, жила в атмосфері його ідей* (Ірина Вільде); *Що ним керувало? Любов, жалість, вдячність за все, що Сулейман зробив для нього? Хіба знав? Діяв несвідомо, сам до часу не відаючи, що творить* (П. Загребельний); — *Що ж тепер робити? — швидко-швидко забурмотіла до себе Мілена, несвідомо прискорюючи ходу* (О. Забужко).

НЕСВІ́ЖИЙ, а, е. 1. Неприємний, затхлий, застояний (про запах, повітря, подих і т. ін.). *У хаті повітря з ночі було несвіже, й він це особливо гостро відчув після двору* (Валерій Шевчук); *Він .. незграбно обійняв її, обдавши при цьому обличчя несвіжим диханням* (А. Кокотюха); *Пом'яте обличчя, синяки під очима, вчорашній одяг, несвіжий подих* (Любко Дереш); *Вона рідко миється, носить синтетичний одяг, і запах її несвіжого поту перебиває запахи миючих* [мийних] *засобів* (Н. Сняданко).

2. Який був у вжитку, у використанні (про одяг, білизну і т. ін.); досить заношений. *На ньому була несвіжа сорочка, розхристана на грудях* (Григорій Тютюнник); *Пухляков запхнув несвіжу хустину в кишеню, перегнувся через стіл* (В. Малик); *В маестро й досі на пальці намотана сіра, місцями бура пов'язка з несвіжих бинтів* (Любко Дереш); *Відразу впало в очі розстелене ліжко, і постіль на ньому справляла враження дуже несвіжої, аж жовтавої* (С. Андрухович).

3. Який утратив свої природні властивості, якості. *У корчмі пахло несвіжою рибою, сивухою, важким чоловічим потом* (Ю. Мушкетик); — *Незадоволені покупці нового району, що до них у магазин регулярно завозять несвіжий хліб. — Регулярно? Не може бути! Я перевірю!* (В. Нестайко); *Я сказав, що ці страви не слід брати, бо вони несвіжі* (А. Дністровий).

4. *перен.* Уже відомий, не новий, застарілий. — *Пахне несвіжим детективом, — зазначив Волинський, перебираючи посвідчення затриманих* (С. Крижанівський); *Маркіян зайшов у бліндаж, сів до ящика, накритого несвіжою "Євразійською правдою"* (В. Кожелянко); *З вагонів висипала мажорна столична публіка і купувала несвіжу пресу в кіоску* (С. Жадан); *Ми з Руфусом вже дістали одне одного несвіжими каламбурами* (І. Карпа).

5. *перен.* Який відчуває слабкість, утому. *Зморилися здорово, так, що весь час по роботі лежав, та й тепер такий несвіжий, важкий* (М. Коцюбинський); *Не встаючи із-за величезного столу, якийсь несвіжий, м'ятий, із плоским, грубо обтесаним обличчям, граф розірвав пакет* (Б. Левін); // Який свідчить про такий стан. *У нього несвіже обличчя, і якась глибока втома ховається в очах* (Валерій Шевчук); *Бачив Колю таким, яким не бачив ніколи раніше, — постарілим, із вижовклою, ніби старі фото, шкірою, з вигаслим поглядом, зігнутим, лихим і поламаним, несвіжим і невпевненим* (С. Жадан).

НЕСВІ́ЖІСТЬ, жості, *ж.* Властивість і якість за знач. **несві́жий.** *Він був без краватки, і розстебнутий комір видавав несвіжість його білої сорочки* (В. Єшкілєв); *Обираючи ковбасу, уважно роздивіться її через упаковку — вона повинна бути в щільно прилеглій натуральній оболонці. Якщо оболонка починає відліплюватися від ковбаси, це може вказувати на надмірну сухість або навіть на несвіжість продукту* (із журн.).

НЕСВІ́ЖО. Присл. до **несві́жий** 1, 2. *Васанта .. приходила додому, де було колись так затишно-самотньо — читай тільки та думай! А тепер — наставлено посуду, ліків, пахне несвіжо й кисло* (Д. Гуменна).

НЕСВІ́ТСЬКИЙ, а, е, *розм.* Дуже сильний, значний силою свого вияву; несосвітенний (у 2 знач.). *Знадвору вривається несвітський галас* (Леся Українка); *Їй здалося, що земля западає під її ногами й несвітська тьма застилає небо* (Л. Первомайський); *Зап'ястя були сковані, але болю я не відчував — певне, давався взнаки той несвітський холод* (Л. Кононович); // Якого не можна перенести, стерпіти; дуже сильний, надмірний. *У неї душа кричала від несвітського болю, але ні одне слово не проходило крізь уста* (Б. Грінченко); *Фельдшер Роттер не схотів з нею розмовляти й жорстоко вигнав її у нападі несвітського гніву, якого сам злякався* (В. Підмогильний); *Рана запеклася на височку, І жах несвітський в погляді застиг* (М. Рильський); // Який виражає стан сильного душевного потрясіння (про крик болю, відчаю і т. ін.); несамовитий. *Він з несвітським криком кинувся сам на коліна перед .. дівчиною* (І. Франко).

НЕСВОЄЧА́СНИЙ, а, е. Який відбувається, здійснюється не тоді, коли потрібно, не у свій час; невчасний. — *Ця теорія не для теперішнього часу, однаковісінько, як далеко несвоєчасний був одчайдушний виступ спартаківців римської епохи* (Олесь Досвітній); *Вівці голосним меканням протестували проти такого несвоєчасного повернення в кошару* (І. Багмут); *Гуркотіння грому перервало цю несвоєчасну розмову* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕСВОЄЧА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несвоєча́сний.** *Відсутність, неповнота і несвоєчасність надходження тієї чи іншої інформації стають причиною низької ефективності роботи правоохоронних органів і негативно впливають на кінцеві результати боротьби зі злочинністю* (з наук.-попул. літ.); *Сьогодні Печерський районний суд міста Києва розглянув справу за адміністративним протоколом Національного агентства з питань запобігання корупції стосовно керівника політичної партії за несвоєчасність подання звіту про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру* (з газ.).

НЕСВОЄЧА́СНО. Присл. до **несвоєча́сний.** *Тієї ж секунди Галя сконфужено відвернулася: як несвоєчасно і невідомо навіщо виступають на очі непрохані зрадницькі сльози!..* (В. Владко); *Дуже несвоєчасно підступив до нього на той час Тарас* (О. Іваненко); *Задивились на хлопця хористи, заслухались, навіть несвоєчасно підхопили приспів* (Ю. Збанацький); *Гості, як завжди, прибували поступово і несвоєчасно* (О. Чорногуз).

НЕСЕЗО́ННИЙ, а, е. Не пов'язаний із певним сезоном. *У зв'язку з різким спадом кількості туристських подорожей у несезонний період турфірми і підприємства туріндустрії працюють з мінімальним завантаженням виробничих потужностей* (з газ.).

НЕСЕЗО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несезо́нний.** *На прилавках супермаркетів і базарів з'явилася стигла черешня, хоча на неї нібито ще не сезон. Багатьох покупців насторожує несезонність ягоди* (з газ.).

НЕ́СЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нести́** 1–3. *Гуцул випрямився, наскільки це дозволила йому втома і несений на плечі кулемет* (О. Лисяк); *Жив* [Іван], *як парашутик кульбаби, несений вітром, його тягне, і він несеться* (Валерій Шевчук); *А трояни З криком пливли тут і там, розбурханим несені виром* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // **не́сено,** *безос. пред. На чолі процесії несено велику Євангелію в золотій шаті з смарагдами, рубінами і сапфірами* (П. Загребельний).

НЕ́СЕННЯ, я, *с., чого і без дод.* 1. Дія за знач. **нести́** 1, 8, 9. *Несення хреста — відома євангельська тема Страстей Господніх, що широко використовувалася багатьма художниками як сюжет для своїх полотен* (з наук.-попул. літ.); *Домінант — виведена чеськими селекціонерами порода курей, у яких продуктивність несення яєць — 280–320 штук у рік* (із журн.); — *Ми умоляємо вас узяти на себе цей тягар. Щоби полегшити тягар несення, ми зробимо усе можливе, що залежатиме від нас* (Г. Колісник).

2. Виконання певних обов'язків, доручень і т. ін. *Попрохав* [Котляревський] *старшину .. повідомити усіх, а в першу чергу панів поміщиків про термінову відправку до Горошина людей з повним військовим спорядженням і кіньми, які б годились для несення служби в армії* (Б. Левін); *Запасних штанів, зрозуміло, не виявилося ні в кого, тому безштанних членів групи одноголосно звільнили від несення нічної варти* (А. Кокотюха); *З ледь прихованими тремтливими нотками в голосі відрапортувала* [Елі] *про готовність до несення вахти* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕСЕРДИ́ТИЙ, а, е. Несхильний сердитися, гніватися, дратуватися. *"Це вже батько розходився", — думав Йон про галасуватого та несердитого батька* (М. Коцюбинський); // Який виражає відсутність гніву, роздратування (про голос, обличчя і т. ін.). *Невдалік сім'я під лопату досаджувала города* [город], *і залипла штиківка глухо бухкала об штиківку та несердитий голос відкишкував курей* (Є. Пашковський).

НЕСЕРІ́ЙНИЙ, а, е. Не пов'язаний із серійним виробництвом, випуском. *Хіба не через Гартмана одержували численні фірми гроші, коли виготовляли в різних куточках країни деталі для Мідаса, а пізніше несерійну телеапаратуру?* (М. Білкун).

НЕСЕРІЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несерійний.** *Основними причинами неможливості ремонту й модернізації корабля є несерійність установлених систем, а також висока вартість необхідних модернізаційних заходів* (з газ.).

НЕСЕРІЙНО. Присл. до **несерійний.** *Південнокорейський виробник представив на виставці цікавий продукт — несерійно виготовлений зразок новітньої моделі гнучкого дисплея для смартфонів* (із журн.).

НЕСЕРЙО́ЗНИЙ, а, е. 1. Якому не властива серйозність, вдумливість, розважливість; легковажний. *Його музою була нудьга. Вона зробила з серйозного телеграфіста несерйозного поета* (Б.-І. Антонич); *— З вами нема про що розмовляти! — пирхнув, як кіт, професор. — Хіба можна дискутувати з несерйозними людьми?* (О. Бердник); *— Ви питаєте про це несерйозне дівчисько? Хіба вона що-небудь розуміє?* (П. Загребельний); *За мною в школі вже давно ходила слава .. персони вкрай несерйозної* (Любко Дереш); // Який виявляє відсутність серйозності (про дії, вчинки, мову і т. ін.). *Клайд ледве стримав посмішку. Пояснення Джеймса було таким несерйозним, що хотілося сміятись* (В. Владко); *Нечепа давно наміряється продати пасіку, але намір той не доконечний, а може, й несерйозний* (Ю. Мушкетик); *Почали приходити якісь легковажно вбрані (без піджаків, без вишиванок, а натомість у футболках і синіх генуезьких штанах з мідними заклепками) люди і ставили такі ж несерйозні запитання* (В. Кожелянко).

2. Який не має серйозного значення; неважливий, незначний. *Несерйозним ділом здавалась мені вчорашня розмова в дендрарії професора Довгалюка* (М. Трублаїні); *Рана несерйозна зовсім, і Ліза, безперечно, поправиться за два дні* (Ю. Яновський); *Я не міг прийняти європейські ідеї повністю: в них було багато поверхового, несерйозного, механістичного* (О. Бердник).

НЕСЕРЙО́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несерйо́зний.** *Заброда сердився на Івана за несерйозність, за легковажність, за підступність* (Микита Чернявський); *А в Батурині на нього чекає пухкенька Парасочка. За всієї несерйозності її сміхотливої вдачі, та й при деяких її недосконалостях, у неї вистачає розуму поцінувати кохання молодого, цнотливого козака* (Ю. Мушкетик); *— Іронія не доцільна, ви мене навіть дивуєте своєю несерйозністю* (А. Кокотюха); *На всьому вірші .. лежить печать несерйозності та нещирості* (І. Франко); *Знайомства виникали майже миттєво, симпатії спалахували, як порох, зв'язки, при всій видимій несерйозності, народжувалися, щоб уже ніколи не вмерти* (П. Загребельний).

НЕСЕРЙО́ЗНО. Присл. до **несерйо́зний.** *Лікарі наговорили йому всяких дурниць, — може, навіть несерйозно* (Леся Українка); *Вона й сама одразу зрозуміла, що це прозвучало несерйозно* (В. Владко); // *у знач. пред. Чи не думає він, що вона так і кинеться йому в обійми? Ні, це зовсім несерйозно!* (М. Хвильовий); *Десь я колись читав про теорію циклічного розвитку, може, як наукова гіпотеза воно й несерйозно, але чудно все-таки, якими околясами історія часом нагадує про себе...* (О. Забужко).

НЕСЕСЕ́Р, а, *ч.* Шкатулка, футляр з речами для туалету, шиття і т. ін. *Збоку на носі він вгледів прищик, дістав з несесера кольдкрему, помазав й припудрив* (М. Коцюбинський); *Володимир Русанов пройшов до умивальника з несесером у руках і рушником на плечі* (В. Собко); *Із цілого бруска нержавійки несесер зробив* [я]. *Там тобі і для бритви місце, і для манікюрного набору (хоча коли ми той манікюр робили?), і для гребінця, і для помазка, і для щіточки зубної. Всього, значить, дванадцять комірок* (М. Білкун); *Вона навіть не відреагувала на повернення Водолаза з невеличким шкіряним несесером у руці. Розгорнувши його на столі, він приготував шприц, почав дзенькотіти якимись скляночками* (А. Кокотюха).

НЕСИ́ЛА, и, *ж.* 1. Фізичне знесилля; слабість (у 2 знач.). *Руки її з несили упали на коліна* (М. Старицький); *Знесилена сіла вона на ту каменюку, де й учора сиділа. Та вона не хотіла коритися тій несилі, вона хотіла бути тут, дожидатися й діждатися* (Б. Грінченко); *Щур побачив свою несилу, перестав змагатися, опустив руки, присмирів, стоїть, як ягня* (С. Васильченко).

2. Відсутність сили, моці, могутності; безсилля. *Року 1169 суздальський князь Андрій Боголюбський, скориставшись з несили Київського князівства, прийшов із своїм військом у Київ, пограбував його украй* (А. Кащенко); *Обдивившись, наприклад, виноградники у якомусь селі, де не знайдено філоксери, Тихович часом не радів, а опускав в несилі руки, бо не був певним, що виноградники, які лежать від нього на десять верстов на північ, південь, схід або захід, вільні від філоксери* (М. Коцюбинський).

3. *у знач. пред., з інфін.* Не під силу, немає сил; незмога, неспромога (у 2 знач.). [Д и я к о н:] *Я гадаю, сину, що й сюю справу зважить нам несила* (Леся Українка); *На людях було легше, а зараз, на самоті, несила тамувати душевний біль* (О. Донченко); *— Ніколи не почуваю себе так погано, як восени, — озвався Грушевич. — Несила написати сторінку* (Р. Андріяшик); *Роки йшли, земля геть поросла бур'яном, і вже несила була Ничипорисі ганяти з неї чужих корів та кіз* (Люко Дашвар).

НЕСИ́ЛУВАНИЙ, а, е. 1. Який здійснюється за чиїм-небудь власним бажанням, чиєюсь власною волею, без примусу. *До нашої імпровізованої групи, як це нерідко буває в умовах цілком вільного, несилуваного вибору, пристало ще двоє вільнонайманців .. — видавничих працівників* (О. Шугай).

2. Для якого не характерні напруженість, скутість, натягнутість; цілком природний; невимушений. *Король сміявся. Не тою усмішкою Мефіста* [Мефістофеля] *і дитини, котра іноді найвірніших генералів доводила до розпуки, а сміявся щирим, несилуваним сміхом, аж присідаючи на своїх високих ногах* (Б. Лепкий); *Впадає в око ненадуманий і несилуваний оптимістичний тон віршів Рильського* (С. Крижанівський).

НЕСИ́ЛУВАНО. Присл. до **неси́луваний.** *Треба поволі готуватися до весілля, ця думка виникла несилувано, адже інакше і не може бути* (С. Процюк); *Товариші поводились з ним так само, як він з ними, свобідно, несилувано, сміялись і жартували з ним* (І. Франко); *В цьому пишному, барвистому натовпі він був самотній, .. жодної людини, з якою можна щиро поговорити або відчути себе несилувано* (З. Тулуб).

НЕСИ́ЛЬНИЙ, а, е. Який не є сильним; досить слабкий. *Дув несильний, одначе доволі свіжий полуночно-східний вітер* (Д. Міщенко); *Московське князівство тоді було несильним, тож Івану Калиті, запхавши в калиту власну гордість, довелося дев'ять разів їздити "на поклон" до хана* (В. Чемерис); *— Хто це там ходить поночі? — гукнула старечим, несильним голосом* (Валерій Шевчук); *Ева помітила перехожу на "зебрі" в останню мить. На щастя, удар був несильним, і Христина відразу ж отямилася після короткої втрати свідомості* (Н. Сняданко); // *у знач. ім.* **неси́льні,** них, *мн.* Ті, хто не є сильними. *Це лише хвилевий відрух темного відчаю, котрий відвідує і сильних, нехай не забувають, що вони мало відрізняються від несильних* (С. Процюк).

НЕСИ́ЛЬНО. Присл. до **неси́льний.** *Майор знову задумався, а потім, прийнявши рішення, несильно вдарив долонею по столу* (В. Малик); *Хлопчик, якому закинули, що його батько поганий рибалка, раптом повернувся до свого кривдника і несильно штовхнув його в плече* (А. Кокотюха); *В будинку палахкотіло, але несильно* (Ю. Іздрик); *Зустрів* [Рибчук] *його так, як завжди: посміхнувшись, несильно потиснув руку і сказав, що він до його послуг* (В. Хрущак).

НЕСИМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Якому не властива симетричність. *Лист недописаний. Після останнього слова синіла засохла пляма. Ще більша і стрілчаста, як несиметрична зірка, лисніла на столі, а біля неї лежала ручка зі зламаним пером* (М. Сиротюк); *Ліфт зі скреготом роззявив свої двері, й усі троє увійшли до запльованої, а колись лакованої кабіни, де на плити ДВП місцями були грубо набиті несиметричні квадрати фанери* (О. Ірванець); *Ця несиметрична будівля довоєнного часу .. була власністю Бори* (Г. Вдовиченко).

НЕСИМЕТРИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несиметри́чний.** *Листя дуба — темно-зеленого кольору, характеризується несиметричністю* (з наук. літ.); *На межі поділу конденсованих речовин і газів через несиметричність силового поля і специфічну взаємодію між частočками виникає двовимірне згущення молекул газу або продуктів їх дисоціації, тобто адсорбція* (з наук. літ.).

НЕСИМЕТРИ́ЧНО. Присл. до **несиметри́чний.** *У першому розділі розглядається стан питання з проблеми вдосконалення методів проектування несиметрично навантажених деталей машин* (з наук. літ.); *Діаметр кратера — 16 км. Навколо нього можна бачити несиметрично розташовану зону кратерного викиду* (із журн.).

НЕСИМПАТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не викликає симпатії, приязні. *Квінтіліанові не раз хотілося побалакати хоч би й з таким несимпатичним чоловіком, яким був для нього пан Субота* (І. Франко); *Мати, з обличчям дрібного хижого птаха, була несимпатична, проте дуже добре і приємне враження справляв вітчим* (О. Іваненко); *Ми в той вечір, який міг бути райським, поводилися, як звичайні, малознайомі, несимпатичні одне одному люди* (Д. Гуменна).

2. *розм.* Неприємний, непривабливий. *Мотиви його дуже прозорі й для мене несимпатичні* (О. Шугай); *Вона зникала надовго. Потім поверталася, і він, розчулений, усе прощав, перетворюючи прощення на акт несимпатичного самокатування* (Ю. Іздрик); *Іноді дівчина звертала прочанинову увагу на чергову рослину чи комаху, називаючи її .. Назви були переважно несимпатичними, на кшталт "піховриків", "бздрагів" та "кокораток"* (В. Єшкілєв).

НЕСИМПАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несимпати́чний.** *Хіба ж він тоді б повірив, якби йому сказали, що мине півроку — і ти .. вже будеш цікавити не своєю особистою симпатичністю чи несимпатичністю, не своїми віршами та оцінками в матрикулі, а насамперед тим, наскільки надійний ти* (О. Гончар); *Від хвилювання, емоцій слова зривалися самі, і не самі вдалі, посилюючи несимпатичність ситуації* (із журн.).

НЕСИМПАТИ́ЧНО. Присл. до **несимпати́чний.** *Група інтелігентів .. змальована* [в оповіданні] *дуже слабо і блідо, а то й зовсім несимпатично* (І. Франко); *Ваша господиня... Вона нагадує мені якогось Кощея. Так мене несимпатично зустрічає* (У. Самчук).

НЕСИНХРО́ННИЙ, а, е. Якому не властива синхронність. *Автомобілісти міста нерідко скаржаться на несинхронну роботу світлофорів* (з газ.).

НЕСИНХРО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **несинхро́нний.** *Через несинхронність перерахунків комунального підприємства та енергопостачальних компаній у січні оплачуються ще грудневі платежі* (з газ.).

НЕСИНХРО́ННО. Присл. до **несинхро́нний.** *Несинхронно кліпаючи обважнілими повіками, Олег лагідно прощався з усіма та йшов спати* (Г. Вдовиченко); *Характерні особливості, необхідні для статусу самостійних мов, у тому числі й української, формувалися на Русі дуже повільно й несинхронно* (з наук. літ.).

НЕСИСТЕМАТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. У якому не дотримано певної системи; несистематизований. *Жаль, що Клоустонів текст доволі-таки плутаний та несистематичний: і казки, і новели, і фацеції* (І. Франко).

2. Логічно не впорядкований (про вчення, світогляд, виклад і т. ін.). *У семи книгах, присвячених Луцилію, Сенека описав небесні й земні явища, а також явища у сфері, що лежить між ними. Це несистематичний виклад, можливо навіть, що первісний порядок книг був змінений* (з наук. літ.).

3. Який відбувається, здійснюється непостійно; нерегулярний. *До цього часу наша робота в галузі славістики завсіди була несистематична, епізодична* (М. Драй-Хмара).

НЕСИСТЕМАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несистемати́чний.** *Знаючи ті невимовно важкі обставини його* [Дикарева] *життя, ми не будемо дивуватися прогалинам, несистематичності та хаотичності його знання* (І. Франко); *Відомі спроби визначення екологічних режимів і продуктивності лісових угруповань за допомогою фітоіндикаційних шкал, але у зв'язку з несистематичністю таких досліджень зарано робити висновки щодо їх результативності* (з наук. літ.).

НЕСИСТЕМАТИ́ЧНО. Присл. до **несистемати́чний.** *Я тільки дивуюся, як міг такий розумний чоловік .. зробити покажчик так несистематично* (І. Франко); *За контент-аналізом провідних газет України зроблено такий висновок: преса хоча й висвітлює екологічні проблеми, робить це несистематично* (з наук. літ.).

НЕСИСТЕ́МНИЙ, а, е. Який не має системного характеру. *Хочу доповнити прогалину в оповідях про гуцулів, а саме подати кілька штрихів до їхнього кулінарного портрета. І не звинувачуйте мене, будь ласка, в несистемному підході до цієї справи* (М. Матіос); *Більшість проблем, на які спрямовувалися діючі державні цільові програми, можна охарактеризувати як несистемні та локальні* (з наук. літ.).

НЕСИСТЕ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несисте́мний.** *Органи влади констатують, що несистемність у реалізації закону призвела до ускладнення можливості контролю за дотриманням законодавства* (із журн.); *Несистемність професійної освіти нерідко стимулює безробіття* (з газ.).

НЕСИСТЕ́МНО. Присл. до **несисте́мний.** *У чинному Лісовому кодексі України несистемно та нечітко унормовані положення щодо рубання лісу* (із журн.).

НЕСИ́ТИЙ, а, е. 1. Який має потребу в їжі, який хоче їсти; голодний. *Заночувати можна б і десь у березі Хоаспу, але для цього треба було вогню, щоб відлякувати ще неситих після зими шакалів* (І. Білик); // Те саме, що **ненаже́рливий** 1. *Горить зерно, навалене на купу, Над ним комах неситий легіон* (І. Муратов); *Жив у Флоренції один чоловік, на ймення Чакко, з усього світу хрещеного прожера; щоб напхати ту неситу .. пельку, не вистачило б усього його добра* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *перен.* Якого не можна наситити, задовольнити чим-небудь; жадібний, ненажерливий. *Значна частина Поділля в Волині і вся Галичина й Покуття мусили лишитися на волю своїх неситих ворогів* (А. Кащенко); *Шаленіє там ворог несипий, топче поля святу рясноцвіть* (В. Сосюра); *Довкола неситі царства й королівства, смерди й раби, а тут — вольні вої, котрі не піддаються нікому...* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **неси́тий,** того, *ч.* Той, хто не може нічим задовольнитися, насититися. *Люди, живі люди, В кайдани залиті. Із нор золото виносять, Щоб пельку залити Неситому!..* (Т. Шевченко); *"Дивись, щоб не було тобі, як Куксі", — говорили з того часу про несипих і завидющих на Горі* (С. Скляренко); // Власт. жадібній, ненаситній людині. *Прожила .. Явдоха з півроку в теплі та в добрі, та в розкошах купалася; та несита її натура не вдовольнилася тим* (Панас Мирний); *Жадоба така несита: все б зажер* [Денис] *собі, — от і давай випихати Романа, щоб більше батьківщини припало...* (Б. Грінченко); // Який виражає ненажерливість, ненаситність. *Андрій поглянув на нього і напудився того несипого виразу лиця* (І. Франко); *Перли серця сховайте від несипих очей* (О. Бердник).

◊ **Неси́та пе́лька** *див.* **пе́лька; Неси́тим о́ком** *див.* **о́ко**[1].

НЕСИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **неси́тий** 2. — *Пора вам не дрімати, але вдарити в дзвони і громадами поскидати з себе ті пута, в які обплутала вас боярська несипість і княжа сваволя* (І. Франко); *Сліпа несипість, розум відібравши, З вас робить немовлят. Як малюки, Мрете голодні, мамку відігнавши* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕСИ́ТНИЙ, а, е. Який мало насичує (у 1 знач.), недостатньо ситний (про їжу). *Поновити собі запас харчів він не міг, не маючи патронів. Правда, навколо багато ягід, але голодній людині це занадто несипна їжа* (О. Донченко).

НЕСИ́ТНО. Присл. до **неси́тний.** *Правильно харчуватися зовсім не означає несмачно або несипно, адже багато дієтичних страв можуть стати повноцінною заміною щільному калорійному обіду* (із журн.).

НЕСИ́ТО. Присл. до **неси́тий.** *Ходжу я на волі — не дишу, а несипо ковтаю свіже повітря, упиваюся й ним, і сонцем, і прохолодою* (М. Коцюбинський); *Терешко .. купки монет змітає в долоню, не перемацуючи їх і не придивляючись до кожної несипо, як те роблять базарові* [базарувальники] (Григір Тютюнник).

НЕСИ́ТСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **неси́тість.** *Ми не можемо мати свого щастя? І вже й не любов між нами, а .. несипство? Та неправда ж!* (П. Загребельний).

НЕ́СІВ, у, *ч., розм., рідко.* Частина поля, лану, яку через недогляд не засіяли. *Якось чудно жито зійшло: там є і густо, а там пусто, мов несів* (Сл. Б. Грінченка).

НЕСІМЕ́ЙНИЙ, а, е. Який не має сім'ї; одинокий (у 2 знач.). *У деяких розвинутих суспільствах Західної Європи та Північної Америки дедалі більше чоловіків залишаються несімейними, парубкують з огляду на комфортність життя і бажання не обмежувати себе сімейними обов'язками* (із журн.); *Гарнізонні містечка повинні мати гуртожитки для несімейних військовослужбовців, а також квартири для командного складу* (з газ.).

НЕСІ́ННЯ, я, *с.* Відкладання яєць (про птахів). *Якщо ви завели курок-несучок, треба забезпечити їм умови для високої фізичної активності. Особливості несіння яєць вимагають постійного руху* (із журн.).

НЕСІ́ЯНИЙ, а, е. 1. Якого не займали посівами; незасіяний. *Вони бачили, як один за другим панські маєтки занепадали, великі степи неорані, несіяні пустували...* (Панас Мирний); *Своя нива кожного цікавила мало — лежала несіяна, неорана* (А. Головко); *Вже й обсіялись давно люди, ось незабаром і жнива зайдуть, а він занедбав усе. Якби сама з хлопцем на посміх людський не вийшла в поле, була б нива й досі, мабуть, несіяна* (Б. Антоненко-Давидович); // Якого не висівали, не сіяли. *Чи теж мало зілля несіяного, непроханого й некоханого нагодилось у дідову пасіку* (Марко Вовчок); *Любе сонце! Ти в землі завмерлій знову будиш силу; несіяні квіти засіяли взгір'я, і луг, і могилу...* (Уляна Кравченко); *Вона до мене лагідно всміхалась, В руках тримавши цілий жмут квіток, Що сила тут, несіяних, здіймалась* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. Не очищений від домішок за допомогою просівання (про насіння, борошно і т. ін.). *Лейзор держав їх у таких казармах, харчував такими харчами, що безщасні литвини, звикши їсти невіяний та несіяний хліб, кидали заводи і тікали* (І. Нечуй-Левицький).

НЕСКА́ЗАНИЙ, а, е. Не переданий словами; невисловлений. *Сказане слово срібне, несказане — золоте* (прислів'я); *Жорстка складка лягла і застигла у нього між носом та бородою, і щось несказане сховалось в ній* (М. Коцюбинський); *Стільки ще пісень, ще стільки слів несказаних у серці* (В. Сосюра); // *у знач. ім.* **неска́зане,** ного, *с.* Те, що не передане словами; не висловлене. — *Треба ж було й сказати. Сказаного не вернеш, але несказаного теж не вернеш, — зауважив Гасан* (П. Загребельний); *Життя ішло, минуло той перон, Гукала тиша рупором вокзальним. Багато слів написано пером. Несказане лишилось несказанним* (Л. Костенко).

НЕСКАЗА́ННИЙ, а, е. 1. Якого не можна висловити, передати словами; невимовний. — *Бувай здоров, Стефане!* — *і, вхопивши його за руку, сильно стиснула. — Пам'ятай про мене... — шептала в несказанному зворушенні* (О. Кобилянська); *І ліс, і моріжок, і річка мені здавались чарівними й повними несказанної краси, чогось неземного* (Олесь Досвітній).

2. Дуже великий за силою свого вияву; надзвичайний. *Несказанний гомін широкими хвилями вилітав з корчми крізь відчинені двері* (М. Коцюбинський); *Скочив* [Іван] *з своєї постелі і кинувся до матері. В очах світилась несказанна радість* (П. Колесник); *Всі ті виразки зажили, .. одужання принесло несказанну насолоду, прагнення до дії, оптимізм* (О. Бердник).

НЕСКАЗА́ННО. Присл. до **несказа́нний.** *Вечори були повні несказанно лагідної, привабливої краси...* (О. Кобилянська); *І раптом він згадав: "Бог добрий, милосердний. Він простить, простить... я молитись буду кожного ранку й вечора, й він простить, бо він добрий, несказанно добрий"* (В. Підмогильний); *І враз стало Галині й тепер так само несказанно радісно й вільно, як і тоді ще до війни* (Є. Кротевич).

НЕСКВАПЛИ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неквапли́вий.** *Мов церковця злотосяйна — буковий лісок. Тане в шелесті сусальнім нескваплúвий крок* (Г. Тарасюк).

НЕСКВАПЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **нескваплúвий.** *Нескваплúвість, ґрунтовність, вміння насолоджуватись кожною миттю — смакувати її, проживати, зосереджуватись на ній. Саме з таким підходом вдається бачити щось нове в буденних речах, саме так кожен день стає маленьким святом* (з газ.).

НЕСКВАПЛИ́ВО, *рідко.* Присл. до **несквапли́вий.** *Діяти несквапливо — означає бути більш працездатним і менш нервовим — таким є гасло італійської спілки "Мистецтво жити повільно"* (із журн.).

НЕСКВА́ПНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **неквапли́вий.** *Під час своїх несквапних мандрів він живився плодами та видобував великих комах із порожнявих, підгнилих колод* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза).

НЕСКВА́ПНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Властивість за знач. **несква́пний.** *Хоч був він собі хлопець здоровий, .. але ж іменно та плебейська червоність лиця, та пелехата голова, та дебелість і незугарність, та несквапність і в розмові — не для салонів було те все!..* (Олена Пчілка).

НЕСКВА́ПНО, *рідко.* Присл. до **несква́пний.** *Слон простував до гори, тепер уже несквапно посуваючись назустріч сталому нічному вітерцю* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НЕСКІ́НЧЕНИЙ, а, е. Не доведений до кінця; незавершений, незакінчений. *І вдень мені в очах стоїть той гість дивний, А душу рве й гнітить нескінчена розмова...* (Леся Українка); *Перед очима постають з далекої минувшини призабуті події, і перейдені биті шляхи мріються в імлистій далині, як розгорнуті сторінки нескінченої повісті мого життя* (Б. Антоненко-Давидович); *Він говорив, розтягуючи слова, з перервами між окремими уривчастими нескінченими фразами* (В. Домонтович); *Од волзьких хвиль до берегів Дніпра Лежать шляхи нескінченого бою* (Л. Первомайський).

НЕСКІ́НЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нескі́нчений.** *Фахівці Світового банку вважають, що економічне зростання в Україні залишається слабким через нескінченість структурних реформ* (із журн.).

НЕСКІНЧЕ́ННИЙ, а, е. Який дуже довго триває. *Місяць другий вже ведеться Нескінченна та облога* (Леся Українка); *Вимучена спекою, нескінченним маршем, німецька піхота ледве волочить ноги...* (Г. Колісник); // Який не має видимих меж, дуже довгий. *Він позирнув на сіре небо, по якому нескінченною валкою повзли важкі хмари* (В. Владко); *Одразу ж за лісовим ровом починалися нескінченні поля* (В. Козаченко); *Кроки голосно відлунювались, відбивались об стіни і стелю, коридори були нескінченними, заплутаними до краю* (С. Андрухович); // Який не кінчається; постійний. *Вгорі кружляли лапаті сніжинки і співали свою нескінченну пісню електропроводи* (Ю. Збанацький); *Далі начебто нескінченне тривання приємного спокою, коли щойно пробуджені почуття з зусиллям оформлюються в думку* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По); // Який не має ні початку, ні кінця. — *Не думай, доню, що антиречовина щось надприродне: у нескінченному Всесвіті є цілі зоряні системи з антиречовини* (М. Дашкієв); *В епосі про небесні події приховано таємничий зміст вселенських містерій, які відбуваються і в душі людини, і в нескінченному світі природи* (О. Бердник); // Необмежений, дуже великий (про кількість). *Світ мінявся, просто на очах набуваючи таємничої і прекрасної непевності обрисів, за якими ховались нескінченні можливості* (Ю. Покальчук); *Трактова Рівнина має нескінченну кількість просторових вимірів, просто людина не здатна візуально сприймати більше трьох з них* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Нескінче́нним (безпере́рвним, нестри́мним *і т. ін.)* **пото́ком** *див.* **потік.**

НЕСКІНЧЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нескінче́нний.** — *Згідно зі статутом Папи Григорія Великого конклав не може тривати до нескінченності* (О. Авраменко); *В одчинені вікна й двері .. так і перлась ясна блакить моря, в нескінченність продовжена блакитним небом* (М. Коцюбинський); *Було в ній* [троянді] *щось від життя, Короткого, як мить, і неосяжного, як нескінченність...* (Л. Забашта); *"Мерседес" зітхав у тих вулицях важко, натужливо довго, місто розтягувалося в безнадійну нескінченність* (П. Загребельний); *Я знову пішов колами по кімнаті і чомусь подумав про нескінченність усього і конечність людського життя* (Ю. Покальчук).

НЕСКІНЧЕ́ННО. Присл. до **нескінче́нний.** *Вона думала багато, довго, нескінченно, то поринаючи в минуле, то забігаючи далеко вперед* (Н. Рибак); *Я хотів би писати тобі нескінченно, виливати тобі усе, що накопичилось в моїй душі за цей час, висловити свої почуття якнайширше* (Ю. Покальчук); *За склом у сяйві захмареного місяця нескінченно й темно розгортався рівний степ* (В. Підмогильний); *Почуваюся нескінченно щасливою. У мене немає підстав скаржитися на долю...* (І. Роздобудько).

НЕСКІНЧЕННОВИ́МІРНИЙ, а, е, *мат., фіз.* Який має нескінченну кількість вимірів. *Дослідження включає вивчення запроваджуваних нескінченновимірних просторів, зокрема функціональних просторів* (з наук. літ.).

НЕСКЛА́ДНИЙ, а, е. 1. Позбавлений злагодженості, гармонійності. *Раптом овеча отара залляла вулицю і сколихнула повітря нескладним беканням* (М. Коцюбинський); *Почулись перші постріли. І вже з цього моменту нескладні випали, які перейшли в перестрілку, не стихали* (Л. Дмитерко); *У коридорі почулося тупотіння ніг і нескладний хор збуджених голосів* (О. Авраменко).

2. Позбавлений логічної послідовності; недоладний. *Простіть, що ця замітка вийшла така нескладна* (М. Коцюбинський); *Кузь обмахнувсь од нескладних думок і поглянув навколо* (П. Тичина); *Тоді видаються такими мізерними й нікудишніми всі твої оповідання й повісті перед нескладною розповіддю робітника про катастрофу на шахті "Марія" і про розчавлені, спотворені трупи щойно живих людей* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Який має непропорційну, недоладну статуру, неструнку фігуру і т. ін.; незграбний (у 1 знач.). *Невмілий, нескладний, .. він часто потрапляє серед повстанців у смішне становище* (О. Гончар); *Оцей нескладний підліток .. мабуть, кумедним здався би він комусь у цивільні часи у валянках і фуфайці, у великій кудлатій шапці, все йому хотілось виглядати хвацьким бійцем, а виглядав здебільшого ще гидким каченям* (Ю. Покальчук); *Сашко-мент був високий, нескладний хлопець у військовій формі років під тридцять* (В. Рубан).

НЕСКЛАДНИ́Й, á, é. 1. Який має досить просту форму, будову і т. ін. *Дівчина-інженер господарським оком оглянула нескладне майно вишки* (О. Донченко); *Дітки виспівували в один голос нескладну пісеньку* (Н. Королева); *Та й справді, — хіба перед ними зараз були ті нескладні комбінації з кількох зірок, до яких звикло людство, завжди наглухо відокремлене від чудесної картини Всесвіту товстою пеленою земної атмосфери, що безжалісно гасила барви й яскраві кольори!* (В. Владко).

2. Який не потребує великих зусиль для виконання, здійснення. *Під час виконання цих нескладних акробатичних вправ Марко Баніт ретельно стежив за кожним рухом юнака* (Д. Ткач); *Працює* [Ліна] *пікетажисткою — це од слова пікет. Обов'язки нескладні, ходиш, переставляєш геодезичну рейку, а майстер нівелює* (О. Гончар); *Почалася робота. Вона була нескладна* (О. Бердник).

3. Досить простий щодо природи, характеру і т. ін. *Селянин, обставини його життя, його нескладна здебільшого психологія — то майже і все, над чим працювала фантазія .. українського письменника* (М. Коцюбинський); *Повторення .. нескладної церемонії прийняття до Січі перебив прихід Бульби* (О. Довженко); *На бригантині розгадали нескладний маневр капітана Осандри* (М. Білкун).

НЕСКЛА́ДНІСТЬ[1], ності, *ж.* Абстр. ім. до **некла́дний.** *Переробляючи тепер сю повість і прочитуючи її в первісній формі, я не міг не відчувати нескладності та неприродності многих сцен і цілої композиції* (І. Франко); *Замовк, збагнувши якусь нескладність, невідповідність між тим, що думав, бачив, і словами пісні, яка народжувалася в душі. На мить здалося навіть, що то співав хтось інший* (Василь Шевчук).

НЕСКЛА́ДНІСТЬ[2], ності, *ж.* Абстр. ім. до **нескладни́й.** *Основними вимогами до стилю написання бізнес-плану є такі: стислість, нескладність і зрозумілість, широке використання графіки, функціональність* (із журн.).

НЕСКЛА́ДНО[1]. Присл. до **нескла́дний.** *Нескладно говорив Андрій, хвилювався* (С. Васильченко); — *Хай живе свобода, друзі! — привітався він тремтячим голосом. Йому відповіли нескладно, різноголосо* (Ю. Бедзик); *Вузькі плечі, довга шия .. робили його нескладно довгим, а запалі груди — сутулим* (П. Колесник).

НЕСКЛА́ДНО[2]. Присл. до **нескладни́й** 2. *На думку критиків і читачів, книга розповідає нескладно про складне — природу простору і часу, походження Всесвіту* (із журн.); // *у знач. присудка і пред. Вона вже двічі допомагала при відгонках старшій лаборантці. Це нескладно, хоч трохи й небезпечно* (Ю. Мушкетик); — *Тебе все до теплих країв тягне. — Тепло там. Море. Загубитися нескладно, стільки всякого люду...* (А. Кокотюха); *Завоювати Віру було нескладно* (І. Роздобудько).

НЕСКЛАДОВИ́Й, á, é, *лінгв.* Який не утворює складу (про звуки мови). *Нескладовими, як правило, виступають приголосні, крім тих сонорних, які в окремих мовах здатні утворювати склад* (з навч. літ.); *У звуковій системі чеської мови представлено дифтонги ou, au, eu, утворені поєднанням голосних o, a, e з нескладовим u* (з наук. літ.).

НЕСКО́РЕНИЙ, а, е. Якого не скорили. *Війна* [з фашистами] *йде не на життя, а на смерть. Нескорений український народ став народом-партизаном* (О. Довженко); — *Кажуть, нескорені люди помандрували на Кубань, а дехто за Дунай...* (І. Пільгук); *Прага для нього насамперед була гордим, нескореним містом* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **неско́рені,** них, *мн.* Ті, кого не скорили. *Але герой і смерті не здається... Нескореним безсмертя тут кується* (І. Муратов); *Поезія — .. останній плацдарм для нескорених, гідна відсіч суспільній зневірі* (С. Жадан).

НЕСКО́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неско́рений.** *Я не мав сили скоритися. Не знаю, звідки і для чого ця моя сталево-тверда нескореність, але вона є, вона буде* (У. Самчук); *А що впертішим ставав юнак, то все більш дратувала есесівський набрід його нескореність* (В. Козаченко); *Важке життя, випробування долі, нескореність духу притаманні лише сильним особистостям, які залишили слід в історії, науці, культурі* (О. Шугай).

НЕСКО́РЕННЯ, я, *с.* Небажання коритися кому-, чомунебудь. *Німецьке світу створення на барабанний лад зустріло в нас нескорення* (П. Тичина).

НЕСКО́РЕНО. Присл. до **неско́рений.** *Нескорено стоїть церква, освячена духом своїх предків* (Ю. Бедзик); *Чому калина стала глибоким народним символом? Можливо, людей вражало те, що серед лютої завії гордо і нескорено палахкотіли вогнисті, блискучі кетяги* (з наук.-попул. літ.).

НЕСКОРИ́МИЙ, а, е. Якого не можна скорити, підкорити; стійкий, нездоланний. *Матьокін гуртував довкола себе таких, як сам, мужніх, з нескоримим серцем хлопців та дівчат* (Д. Бедзик); *Будували* [люди] *землянки, зводили хати, і знову шумів соснами, видзвонював сокирами нескоримий Смоленський край* (І. Цюпа); *Живий ще Никодим, нескоримий славний дяк полтавський, перший його* [І. Котляревського] *учитель* (Б. Левін); // *у знач. ім.* **нескори́мі,** мих, *мн.* Ті, кого не можна скорити, підкорити. *Нескоримим навік хай квітує земля!* (П. Усенко); *В одному селі довелося військом втихомирювати заколотників, які вимагали землі. Селяни не скорилися навіть перед військом. "Надходить слушний час!" — гукали нескоримі* (І. Пільгук).

НЕСКОРИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **нескори́мий.** *Хлопці прийшли озброєні, по-військовому підтягнуті, горді за свою нескоримість ворогові* (Д. Бедзик); *Ледь помітна презирлива усмішка відбивала нескоримість уповноваженого від громади. Тут велась полеміка не тільки словами, а й зовнішнім виглядом представників двох непримиренних таборів* (І. Пільгук).

НЕСКОРИ́МО. Присл. до **нескори́мий.** *Нескоримо й невгамовно грає пісню бистроводий Черемош* (І. Пільгук).

НЕСКО́РО, *присл.* 1. Не дуже скоро, не відразу. — *Його покликано туди? — Егеж, покликано, — нескоро, роздумуючи, як його сказати, одказала Оришка* (Панас Мирний); — *Дмитре, ти мене шукав? — нескоро, з тугою і прихованою надією питає* [Марта] *його* (М. Стельмах); *Слуп нескоро повернувся до своєї каюти* (М. Білкун); // Не за короткий відрізок часу. *Скоро казку повідати, та нескоро путь верстати* (Н. Забіла); — *Почекаю... Мій поїзд пішов, а наступний іще нескоро* (Є. Гуцало).

2. Не поспішаючи, повільно. *Паліїха почала читать нескоро, протяжно, як ото у церкві* (Д. Мордовець).

НЕСКОРО́ТНИЙ, а, е, *мат.* Якого не можна скоротити, який не піддається скороченню. *Будь-який дріб можна представити у вигляді нескоротного, розділивши чисельник і знаменник на їх найбільший спільний дільник* (з наук. літ.); *Розподілом чисельника і знаменника дробу на їх найбільший спільний дільник можна отримати єдине нескоротне представлення раціонального числа* (з наук. літ.); *Дріб, який не може бути скорочений, називається нескоротним* (з навч. літ.).

НЕСКОРО́ТНІСТЬ, ності, *ж., мат.* Властивість за знач. **нескоро́тний.** *Нескоротність дробу означає, що найбільший спільний дільник чисельника і знаменника дорівнює одиниці* (з навч. літ.).

НЕСКО́ШЕНИЙ, а, е. Який залишився незрізаним, якого не скосили. *Мар'ян іде їх ганяти, щоб не толочили нескошену траву* (С. Чорнобривець); *Шуміли край дороги нескошені і потолочені війною жита* (І. Цюпа); *Соняшничиння скінчилося, і в Манюнині боки зашелестіла нескошена кукурудза* (М. Вінграновський); *Нескошену пшеницю не поваляло, не поклало, як того можна було чекати, лише попригинало, і то місцями* (Микита Чернявський).

НЕСКРЕ́БА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Те саме, що **неоте́са.** *Ой вийду я за ворота — нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба* (Сл. Б. Грінченка).

НЕСКРЕ́БЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **нечи́щений** 1, 2. *Подають їм рибу нескребену* (Сл. Б. Грінченка); *— Довчився? Матимеш тепер від батька на рибу. Ой шибенику ти неслухняний, свиня ти нескребена* (І. Микитенко).

НЕСКРО́МНИЙ, а, е. 1. Який любить підкреслювати свої заслуги, позитивні якості і т. ін., хизуватися ними; хвалькуватий (у 1 знач.). *— Він хотів знайти людину скромну, тиху. — Тоді я не підходжу.. На ваш погляд, я нескромний* (Б. Левін); *Боюся бути нескромним, але припускаю таке, адже Катерина полюбила Степанову душу, а я часточка його душі, — виходить, полюбила й мене* (В. Шкляр); *Може, убиваючи мій поетичний хист (щоб не бути нескромним і не сказати про себе: талант) різними віршованими агітками, вони були переконані, що якраз навпаки: плекають його* (О. Шугай).

2. Нестриманий у поведінці, словах і т. ін.; невихований, нетактовний. *— В поводженні з такою ефектною й гарною жінкою, як ви, Ларисо, я ніколи не дозволив би собі бути не те що цинічним, а бодай хоча б найменшою мірою нескромним* (В. Домонтович); *Обоє* [Федір і Олеся], *захоплені любовною грою, засліплені від щастя, не помічають Тані, що майне безпорадною блідою тінню поза вікном та й сховається, боячись бути нескромною* (А. Дімаров); // Який виражає такі риси. *Психіатрія менш за все підходила для дозвільних розваг* [Геннадія], *для нескромної цікавості і приємного подразнення нервів* (І. Волошин); *— Даруй за нескромне питання, але чому він тобі подобається? Ви ж такі різні* (О. Авраменко); *— Ти не впізнаєш мене, Луко? — запитала вона, помітивши зацікавлений і нескромний погляд, спрямований на неї* (С. Андрухович).

3. Не зовсім пристойний. *А що за декольте! Таж стидно між людьми Ходити у такій нескромній туалеті* [такому нескромному туалеті] (М. Рильський); *Вітер доносить з-під лип на бульварі жарти нескромні, уривки пісень...* (П. Тичина).

НЕСКРО́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нескро́мний.** *— Гляньте, гляньте! Яке нахабство! — розкричався Масло. — Ви чули! Яка нескромність!* (А. Хижняк); *Пекар Чисті дотепним словом звертає увагу мессера Джері Спіни на нескромність його прохання* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Нескромний учинок, нескромна поведінка. [Сергій:] *А ви, пробачте за нескромність, чого в окулярах?* (З. Мороз); *— А не буде це з мого боку нескромністю поцікавитися, про кого мова?* (Ю. Винничук).

НЕСКРО́МНО. Присл. до **нескро́мний.** *Марійці чомусь стало ніяково за Ніну, за її слова .. Чому вона так нескромно говорить про свої здібності?* (О. Донченко); *На паркані, хоча це зовсім не вигідно і зовсім заборонено, люблять сідати хлопці і дівчата. Вони тут лузають насіння, перекидаються словами, нескромно жартують, залицяються* (У. Самчук); // *у знач. присудка і пред. Може, це нескромно, але мушу сказати, що я особисто завжди чесно признаюсь, коли зроблю щось не так* (І. Багмут); *Так і є, я основний! Але виказувати, що я так думаю, було б і неблагородно, і нескромно* (В. Нестайко).

НЕСКУ́ТИЙ, а, е. 1. Якого не скували. *Варто надіти рюкзак — і ваша спина випрямляється, підтримується правильна постава, правильне навантаження на плечі, всі відділи хребта. При цьому ваші рухи залишаються вільними і нескутими* (з мови реклами).

2. *перен.* Не позбавлений свободи дій, вияву, вираження чого-небудь. *Новий проект є шансом на творчу реалізацію особистості, її вільний вибір і нескутий мистецький пошук* (з газ.).

НЕСЛА́ВА, и, *ж.* Погана думка, репутація, недобра слава про чиїсь дії, вчинки і т. ін. *На вовка неслава, а їсть овець Сава* (прислів'я); *Дивуюсь: і чого про їх* [них] *така ходить неслава, що це непевні люди?* (С. Васильченко); *— Неслава, поговір іде про вас, що дуже ви бідні* (М. Стельмах); *— Протягом півста літ я жив при наймогутніших володарях землі нашої, не раз у походи з ними ходив, славу і неславу ділив...* (В. Малик).

◊ **Бу́ти (ходи́ти) у несла́ві** *див.* **бу́ти; Вво́дити / ввести́ в несла́ву** *див.* **вво́дити; Вхо́дити / ввійти́ в несла́ву** *див.* **вхо́дити; Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою** *і т. ін.) див.* **покрива́тися; Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою** *і т. ін.)* **[го́лову]** *див.* **покрива́ти.**

НЕСЛА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* несла́влять; *недок., кого, що.* Поширювати погані думки про кого-, що-небудь; ганьбити. *Хто інших гудить, той сам себе неславить* (прислів'я); *— Мені не байдуже, як люде* [люди] *почнуть мене судити та неславити* (І. Нечуй-Левицький); *В сусіда жінка язиката Мене неславить!* (І. Франко); *— Ой, що це ви, люди добрі, — забідкалася Уляна. — Хіба так можна нашу хату неславити?* (В. Кучер).

НЕСЛА́ВНИЙ, а, е, *розм.* Який викликає погану думку, моральний осуд (про дії, вчинки, поведінку і т. ін.). *Прославився нарешті поважний просвітитель Іван Кулябка неславною судовою тяганиною з козаками й посполитими за Солоницьке озеро, в якому Наливайко буцімто затопив шістнадцять бочок із золотом* (Р. Іваничук); *Несподівано надійшла чутка про неславну Камбісову смерть* (І. Білик).

НЕСЛА́ВНО, *розм.* Присл. до **несла́вний.** *Кінець цісарства прийшов непомітно й неславно* (І. Крип'якевич).

НЕСЛОВЕ́СНИЙ, а, е. Який здійснюється, відбувається без слів; невербальний. *Якщо для словесного мистецтва мова становить її першоелемент, то для несловесних мистецтв вона є чудодійним нектаром, який через ряд асоціацій, через використання оформлюваних у національній мові понять і уявлень входить у тканину цих мистецтв, уможливлює їхню мистецьку довершеність* (з наук. літ.).

НЕСЛОВ'Я́НСЬКИЙ, а, е. Який не є слов'янським; не стосується слов'ян. *Ті, що перекладали Шевченка на неслов'янські мови, бачили відразу, що вповні вірно передати і зміст і форму Шевченкових віршів буде їм неможливо* (І. Франко); *Прийшовши до влади, Володимир зіткнувся із однією з найважливіших проблем — утримати величезну різномовну державу, в якій нараховувалось до 20 різних племен і земель — як слов'янських, так і неслов'янських — фінських, тюркських та інших народів* (Р. Іванченко); *Коли взяти до уваги .. факт, що в генезі українського народу брали участь тюркські та інші неслов'янські племена, то мимоволі виникає вже певною мірою риторичне запитання: так хто ж були скіфи?* (І. Білик).

НЕСЛУЖБО́ВИЙ, а, е. Не пов'язаний з виконанням службових обов'язків. *Молодий лікар розчув у його голосі натяк неслужбового характеру* (Ю. Шовкопляс); *Зі своїми бойовими товаришами — старшинами — у нього майже не знаходилося ґрунту для неслужбового спілкування* (В. Кожелянко).

НЕ́СЛУХ, а, *ч., розм.* Той, хто не слухається кого-небудь. — *Ах, який же з тебе неслух, Настусю! — сказав студент* (Леся Українка); — *Казала, як повернувся з поля, — поїж, а потім підеш стріху лагодити. Так ти ж неслух!* (П. Кочура); *Ведмедиця стрепенулась, нашорошила чутливі вуха. Малюки ж продовжують безтурботно пустувати. Мати грізно заревіла на неслухів* (М. Андрусяк); *Макар, якому набридло терпіти вибрики молодшого сина, вирішив хоч якось приборкати неслуха і доручив йому торговельну справу* (І. Роздобудько).

НЕСЛУ́ХАННЯ, я, *с., рідко.* Відмова підкорятися, слухатися (у 2 знач.). *Мав він відвагу вказати пальцем на такі вискоки шляхетської рівності, як неслухання законів, ухвалених самою ж шляхтою, неплачення* [несплату] *податків, особливо магнатами* (І. Франко).

НЕСЛУХНЯ́НЕЦЬ, нця, *ч., розм.* Те саме, що **не́слух.** *Пристав вихопив у фурмана батіг і кинувся на неслухнянця* (М. Сиротюк); *Того вечора Ольга Петрівна довго ждала своїх неслухнянців* (М. Олійник).

НЕСЛУХНЯ́НИЙ, а, е. Який не слухається, не підкоряється комусь; норовистий, непокірний. *Дід думав про діла, про свого неслухняного сина* (Панас Мирний); *Йому, напевне, було соромно, що він такий упертий і неслухняний хлопчисько* (О. Донченко); *Трудно було малому. Цілий день по грудді, воли неслухняні, — так уже нашмагають руки налигачем за день!* (А. Головко); — *Неслухняна дитина. Ой! Мені кричати важко, а ти сердиш мене* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **неслухня́ні,** них, *мн.* Ті, що не слухаються, не підкоряються. *Закон не покладений для праведного, але для беззаконних та для неслухняних, нечестивих і грішників* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Він вносив свою пропозицію — дозволити йому налякати неслухняних* (А. Хижняк); // *перен.* Який не підкоряється чиїй-небудь волі, бажанню. *Тіло його закам'яніло, ноги стали неслухняними* (І. Сенченко); *Людота підбіг до неї в ту мить, коли дівчина рушила до гурту, й обізвався неслухняним язиком* (І. Білик); // *перен.* Який не піддається певній дії, певному впливові. *Гаїнка .. лапнула себе за голову: неслухняне русяве волосся все вилося з-під очіпка* (Б. Грінченко); *Після тривалої смиканини неслухняний мотор начальника цеху таки скорився, гучно затахкотів* (О. Гончар); *Сиділа дівчинка-школярка й старанно виводила в зошиті неслухняні літери* (М. Руденко).

НЕСЛУХНЯ́НІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неслухня́ний.** *Розсердивсь і Михайло на неслухняність Оленчину* (А. Тесленко); — *Благослови, пане сотнику, твоїх вірних товаришів у далеку дорогу .. Вибач нам за нашу неслухняність, коли тебе дечим образили* (А. Чайковський); *Педагоги часто заздрили математикові, який ніколи не скаржився на недисциплінованість і неслухняність класу* (О. Копиленко).

НЕСЛУХНЯ́НКА, и, *ж., розм.* Жін. до **неслухня́нець.** *У балтійців є легенда, що бурштин — сонячний камінь — це сльози богині Юрате, яку повелитель богів Перкунас покарав за любов до простого рибалки, назавжди прикувавши ланцюгами неслухнянку до її коштовних володінь. Відтоді богиня плаче, а її жовтогарячі сльози води Балтики виносять на берег на радість людям* (із журн.).

НЕСЛУХНЯ́НО. Присл. до **неслухня́ний.** *Жінка тряслась усім тілом, лозина в руках у неї вигиналась, зуби неслухняно цокотіли, очі ж запливали сльозами* (М. Івченко); *Стомлені за день ноги неслухняно натискували на педалі* [велосипеда] (С. Добровольський); *Волоссячко русяве з-під хустки білої вибилося неслухняно на лоб* (І. Цюпа); *Прив'яла трава, що здавалася йому червоною, то зникала з-перед очей, то знову виростала. Неслухняно хапалися за неї Лесеві скрючені пальці* (І. Нижник).

НЕСЛУХНЯ́НСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **неслухня́ність.** *Кінь здичавів з неслухнянства й зла, Бо від острог тоді став одвикати, Як ваша цю вузду рука взяла* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

НЕСЛУ́ШНИЙ, а, е. 1. Який не є слушним, не підходить для чого-небудь, не відповідає певним бажанням, вимогам, обставинам і т. ін.; неприйнятний, незручний. — *Я знаю, що в мені щось надірвано, і, можливо, в якусь дуже неслушну мить ця надірваність мені пошкодить, завадить чи призведе до трагедії* (Р. Андріяшик); *Вирішив пан посол погомоніти з отаманом хоч у таку неслушну годину й не у вельми зручному місці* (Ю. Мушкетик); — *О, впізнаю хлопську натуру — дурня із себе розігрувати. Лиш випадок неслушний...* (І. Нижник).

2. Позбавлений достатніх підстав; невмотивований, необґрунтований. *Побивала* [Ганнуся] *мене аргументами, що хоч і не були б признані загальносправедливими, то не були ніяк самі по собі неслушними* (О. Кобилянська); *Стир не лаяв Волина і не нагадував йому про, здається, неслушну бабусину пересторогу з того світу* (Ю. Покальчук).

НЕСЛУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неслу́шний** 2. *Твереза моя мудра мати не мала неслушності, коли остерігала мене перед нею* (О. Кобилянська); *Інший, знов, бажає собі напропале сили тілесної, чи краси, чи оздоби розкішної, і тоді тільки в неслушності бажань своїх пересвідчиться, як стаються вони причиною смерті його або животіння злиденного* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕСЛУ́ШНО. Присл. до **неслу́шний** 2. *Перша половина сього твору .. дійшла до нас у багатьох рукописних копіях, у яких можемо розрізнити дві редакції, неслушно досі називані одна південною, а друга північною, бо обі були зредаговані на півдні* (І. Франко); *По дорозі виганяв* [цар Петро] *народ із сіл та хуторів в городи — до робіт коло укріплень, казав палити села та жорстоко карав людей, котрі .. слушно чи неслушно стягнули на себе підозру в нелояльності* (Б. Лепкий); // *у знач. пред. Видко, ненавиділа* [Краньцовська] *її* [хустину]. *Отже зовсім неслушно! Бо хустина прикрашала її далеко ліпше, чим капелюх* (Л. Мартович).

НЕ́СМАК, у, *ч.* Відсутність, брак доброго смаку (у 5 знач.). *Мені немає з ким мовчати, говорити і мовчати знову, довколишнє середовище нестерпне своєю обмеженістю, своїм несмаком, затурканістю, агресивністю* (К. Москалець); *Квартира знаходилась у самому центрі міста. Велика, обставлена багато, але з потрясаючим несмаком: масивні турецькі люстри, рококові рами із золоченого алебастру, важкі портьєри — все підібране з викличною кічевістю* (Люко Дашвар); — *Це несмак — іти на "Олівера Твіста"! — каже моя асистентка* (І. Карпа); // Неприємне, недобре враження, яке з'являється внаслідок чого-небудь. *Мені було досадно і на себе, і на Аллу Михайлівну; ся розмова лишила в мені якийсь гіркий несмак* (Леся Українка); *Фізикус відчув якийсь несмак у цім діалозі: його зачепили й блазневі фрази, і той його огидний усміх, котрий він побачив уперше* (Н. Королева).

НЕСМАЧНИ́Й, á, é. Неприємний на смак. *На столі лежав шматок тонкого житнього коржа, чорного, кислого, несмачного* (І. Нечуй-Левицький); *Їжа була несмачна* (Л. Дмитерко); *Янка мляво жувала якийсь несмачний кусок, що не ліз їй у горло* (В. Малик); *Солодке фруктове морозиво здавалося Дмитру Івановичу кислим і несмачним* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Ольга скривилася. Порівняння з дратвою вийшло грубе, через те й несмачне* (Ірина Вільде).

НЕСМА́ЧНО. Присл. до **несмачни́й.** *Дівчина пішла обідати в брудненьку домашню їдальню, де годували дешево й несмачно* (В. Підмогильний); — *Чого ж ото поклав ложку? Чи наївсь уже? Чи, може, несмачно тобі зготовано, чи, може, їсти нічого?* (Ю. Збанацький); // *у знач. пред. Він зачерпнув ложкою трохи цієї суміші, лизнув язиком. Несмачно* (М. Дашкієв); *Її пригнічували розплановані маршрути, завжди було тісно в найкращих готелях, нудно на пляжах, несмачно в ресторанах* (І. Роздобудько).

НЕСМЕРТЕ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не загрожує смертю, не може призвести до загибелі, смерті. *Серпень з вереснем схрестили Довгі шпаги несмертельні* (М. Рильський); *Куля терориста виявилася несмертельною* (Ю. Бедзик); — *У другого пілота була несмертельна зброя* (О. Авраменко).

2. *рідко.* Безсмертний, невмирущий. *Знав твердо* [Сивок], *що завжди треба втручатися самому, кидатися в саме вировиння, пхатися у саме пекло бою й змагань, бо .. тільки там відчуваєш себе живучим і несмертельним* (П. Загребельний); — *А воно* [життя] *таке: одні в ньому возносяться, інші упадають, одні слави несмертельної заживають, а інші погноєм стають для нових поколінь* (Валерій Шевчук); *От досягли вони броду ріки струменистої, Ксанту, Вирами славного, що породив його Зевс несмертельний* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НЕСМЕРТЕ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несмерте́льний.** *Філософ змішався. Але враз заспокоївся. "Жоден бог, філософе, не обіцяв тобі несмертельності", — подумав він* (Н. Королева); — *Життя .. — це те, що рухає світ і дає йому несмертельність* (Валерій Шевчук).

НЕСМЕРТЕ́ЛЬНО. Присл. до **несмерте́льний.** — *Звичайно, змії, що водяться в Україні, кусають несмертельно. Вони випускають замало отрути. Якщо організм здоровий, сам поборе отруту за сім-вісім днів* (із журн.).

НЕСМЕ́РТНИЙ, а, е, *поет.* 1. Який вічно живе, не вмирає; безсмертний (у 1 знач.). *І я кричу призвідникам розрух, бо вже й моя душа немов руїна: — Помре село — загине Україна, її несмертний і високий дух!* (Л. Горлач); // *у знач. ім.* **несме́ртні,** них, *мн.* Ті, хто вічно живе, не вмирає. *Ютурну в воду одіслали, Щоб з братом Турном розлучить; Бо книжка Зевсова з судьбами, Несмертних писана руками, Так мусила установить* (І. Котляревський).

2. Який назавжди зберігається у пам'яті; безсмертний (у 2 знач.), невмирущий. [А н т е й:] *Іди, служи своєму меценату, забудь краси великі заповіти, забудь несмертний образ Прометея* (Леся Українка).

НЕСМІЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Якому не властива сміливість; досить боязкий, сором'язливий, нерішучий. *Вступила Параскіца до церкви з спущеними додолу очима, несміліва, засоромлена* (М. Коцюбинський); *Ніхто б не сказав, що боцман Смола — цей відважний воїн, хоробрий моряк — такий тихий і несміливий з дівчиною* (Д. Ткач); *Мені подобалось, що Йостек трохи несміливий, скутий зі мною* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **несміли́вий,** вого, *ч.*, **несміли́ва,** вої, *ж.* Досить боязка, сором'язлива, нерішуча людина. *Зашуміло село, як на пригру бджоли: сміливий і несміливий збиралися в купи, гомоніли, радились* (Панас Мирний); // Який виражає боязливість, соромливість. *В хату ввійшов Ясь. Хто б тепер пізнав Яся з тими дитячими ласкавими очима, з боязкою несміливою ходою!* (І. Нечуй-Левицький); *Вона подивилася мені в вічі безконечно щасливим і несміливим поглядом* (Ю. Яновський); *Колись Лясота, сам далеко не з гірших учнів, непомалу був її здивував несміливим проханням допомогти з математики* (О. Забужко).

2. *перен.* Який слабо виявляється; нечітко виражений, окреслений. *З дальніх покоїв линули несміливі початкові акорди на піаніно* (Олесь Досвітній); *Знову посіяв дрібний несміливий дощик* (Н. Рибак); *Задзюрчали перші несміливі струмки* (М. Дашкієв); *Лише один світильник палав далеко в кутку, осяваючи обличчя валіде несміливими жовтуватими променями* (П. Загребельний).

НЕСМІЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **несміли́вий.** *Франко покмітив, видко, мою несміливість і взяв мене попід руки та й завів у своє купе* (Марко Черемшина); *Його охопила така несміливість і страх перед цією розкішшю, що він став біля дверей і не наважувався ступити кроку* (Григорій Тютюнник); *Я іду за дядьком Антоном, але з моїми ногами щось починає діятися: з кожним кроком вони все більше дерев'яніють, а в душу заповзає несміливість* (М. Стельмах); *Він .. належав до тих людей, котрі вічно потрапляють в обставини, де від них вимагається рішучість, наче збиткуючись над їхньою вродженою несміливістю* (Г. Пагутяк).

НЕСМІЛИ́ВО. Присл. до **несміли́вий.** *Василько подав їй свою чашку, промовивши тихо і несміливо якесь поздоровлення* (Леся Українка); *Дівчина знизала плечима й несміливо глянула на брата* (А. Головко); *Не встиг він прочитати і кількох рядків, як у двері хтось несміливо постукав* (М. Дашкієв); *Володар несміливо, короткими кроками увійшов до кімнати* (О. Ірванець); *Ось він, жаданий снопик світла! Пробивається кволо, несміливо* (М. Руденко).

НЕСМІ́ЛИЙ, а, е. 1. Те саме, що **несміли́вий** 1. *Серед інших дітей він несмілий і непроворний* (І. Франко); *Надто вже був він несмілий, тактовний* (Г. Пагутяк); *Хтось .. обізвався лагідним несмілим голоском: — Дядьку Даниле, ви не спите?* (М. Стельмах); *Парубок звів на батька несмілий, винуватий погляд* (І. Нижник).

2. *перен.* Те саме, що **несміли́вий** 2. *У вікно почав пробиватися несмілий світанок* (М. Чабанівський); *Задзвеніло зерно на стінах ковша і зашелестів несмілий теплий струмочок борошна, на якому тримається хліборобська доля* (М. Стельмах); *В несмілих променях сонця поблискували вчорашні калюжі* (М. Циба).

НЕСМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість і стан за знач. **несмі́лий.** — *Той тебе любить... про кого... ти думала... — казав Василь, задихаючись від несмілості* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ти в моїй свавольній пісні Вчуєш де-не-де несмілість...* (Леся Українка); *Я вмить почуваю, як у вісімнадцять літ, несмілість і замішання. Що їй сказати? Як підійти? Як почати розмову?* (В. Винниченко); *М. Зеров відмічає деяку несмілість українського літературного почину, що нарешті стався наприкінці XVIII ст., — наперекір потужній русифікації й російському впливові* (з наук. літ.).

НЕСМІ́ЛО. Присл. до **несмі́лий.** *Дівчинка перша несміло підійшла до Христі* (Панас Мирний); *Ось Марта побачила його, стрепенулась. Несміло відчинила хвіртку* (І. Нижник); *— Віршик називається... — він несміло м'яв папірці в руках. — Ммм...* (Любко Дереш); *Ромко рвав маленькі голубі квіточки, що несміло визирали з трави* (Н. Кобринська).

НЕСО́ВІСНИЙ, а, е. Який не має совісті; безсовісний. *Він попав навіть у тюрму .. за довги, яких наробив його несовісний спільник* (І. Франко); *"Василь Карась", несовісний бродяга, вкравши Матвієву скриньку з грішми, пашпортом та дрібними дарунками, рішив повернутися теж назад в Америку* (Мирослав Ірчан); // *у знач. ім.* **несо́вісні,** них, *мн.* Ті, хто не має совісті. *Життя сільського люду — се предмет послідніми літами так часто оброблюваний, так звичайний в устах кождого, в устах тямущих і нетямущих, совісних і несовісних* (І. Франко); // Який свідчить про відсутність совісті. *Це, звичайно, був .. несовісний спосіб агітації* (В. Винниченко).

НЕСО́ВІСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несо́вісний.** *"Якесь загальне моральне отупіння; несовісність у фінансових та горожанських відносинах ввійшла майже в звичай, на неї дивилися крізь пальці"* (І. Франко).

НЕСО́ВІСНО. Присл. до **несо́вісний.** *Було дуже багато між студентами, які дуже несовісно сплачували свої довги у Мегальойса* (І. Франко); // *у знач. присудка і пред. — А вам, панове, несовісно накидатись на вашого невинного брата-шляхтича з такими безосновними* [безпідставними] *підозріннями?* (А. Чайковський); *— Я не гніваюся, — озвався* [панотець] *лагідно, — але все-таки трудити мене, коли нема потреби, то несовісно* (Б. Лепкий).

НЕСОГІ́РШ *див.* **несогі́рше.**

НЕСОГІ́РШЕ, НЕСОГІ́РШ, *діал.* Присл. до **несогі́рший.** *Не один молодий хлопець, з п'ятого або з шостого класу, хоч навіть несогірше вчився, кидав гімназію і проти волі своїх батьків їхав з театром* (Б. Лепкий); *Герасим До паничів прихильно усміхався: На паничах він несогірше знався, Як Людвіг на арабських жеребцях...* (М. Рильський); *— Як вам платять? — Несогірш. Та жити ніде* (Р. Андріяшик); *Ми зустрілися поглядами, він захотів пройти мене очима, але я умів робити це несогірш* (Валерій Шевчук).

НЕСОГІ́РШИЙ, а, е, *діал.* Не гірший за інших. *Ґаздівство у старої Лесихи несогірше. Хата хоть стара, та ще добра* (І. Франко); *Хто б не вступив був на подвір'я Жмутів, мусив на перший погляд признати, що тут жили несогірші ґазди* (О. Кобилянська); *— Гей, люди, чи мені аж тре кооперативних грошей! Я маю свої! — Маєте свої, це правда, але й на чужі у вас апетит несогірший, — перебив нетерпеливий Коцюба* (І. Керницький).

НЕСОГЛА́СКА, и, *ж., прост., рідко.* Те саме, що **ро́збрат**[1]. *У хаті у нас несогласка, сум. Батько хмурий ходить, мати плаче та журиться...* (Марко Вовчок); *— Товариство, товариство! — подзвонив виделкою Варава по карафці, намагаючись втихомирити несогласку* (М. Стельмах).

НЕСОКРУШИ́МИЙ, а, е, *книжн., рідко.* Якого не можна знищити, зломити; незламний, нездоланний. *Бронзова брама! Еге! Тверда і несокрушима, що замикає Ватикан своїми стародавніми запонами, відділює його від решти світу так щільно, що ніщо не могло сюди ввійти від трьохсот літ* (І. Франко); *В цьому масиві хлібів Лазар Лаврінович відчував могутню, несокрушиму силу* (О. Десняк); *З несокрушимим серцем, Боєць стальний рушниці і пера, В постійній боротьбі вогню не зменшив, б'ється* (П. Усенко).

НЕСО́ЛЕНИЙ, а, е. Якого не посолили. *— Доведеться їсти несолену страву. В походах, аби знали, і таке буває* (Д. Міщенко); *Ріжемо маленькими шматками молоде, несолене сало, на такому ж салі підсмажуємо багато цибулі* (М. Матіос); * Образно. *Густенька каша, Та каша, бачте, та не наша, А наш несолений куліш — Як знаєш, так його і їж* (Т. Шевченко); // *у знач. ім.* **несо́лене,** ного, *с.* Їжа без солі. *Мишка їсть мляво, здебільшого порпається, скаржиться, що не може хавати несолене* (А. Дністровий).

НЕСОЛІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який не відзначається солідністю; не поважний, не статечний. *Цар був у цивільному костюмі, з тростинкою, і здавався дуже несолідним* (О. Довженко); *Публіка на "Бережку" була для Котьки малоцікава: або зовсім солідна (дяді, тьоті, бабусі), або зовсім несолідна (пискнява дошкільняча дрібнота)* (В. Нестайко); // Не власт. солідній людині. *Там була ковзанка, де вони з дружиною спускалися санками з гори ще минулої зими, .. робили ці несолідні ковзання після вечері* (Ю. Яновський).

2. Несерйозний, неважливий, незначний. *Свій погляд на критику договорює д. Леметр ось якими характерними словами: "Критика різнородна* [різнорідна] *до безконечності, відповідно до предмета її студій .. Як доктрина — вона несолідна, як наука — не докладна"* (І. Франко); *В літературі випадкові зустрічі, випадкові події як рушії сюжету вважаються несолідним, щоб не сказати дешевим, прийомом. Але в житті випадок відіграє величезну роль і спричиняється інколи до таких наслідків, яких і не сподіваєшся* (І. Багмут).

НЕСОЛІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несолі́дний.** *Така несолідність, геній генієм, але ж пора і собі включатися в літературний процес!* (Є. Пашковський).

НЕСОЛІ́ДНО. Присл. до **несолі́дний.** *Дмитро Іванович і зараз поводився несолідно, хвилювався, реготався, панібратськи поплескував по плечу Юлія* (Ю. Мушкетик); // *у знач. пред. Ходжаєв побіг до автомашини, чим вкрай здивував і розчарував начальника станції й касира (начальству не годиться бігати — несолідно!)* (Б. Антоненко-Давидович); *— Можеш іти до редакції! — Ніхто спростувань давати не буде. Це несолідно і смішно* (В. Собко).

НЕСОЛО́ДКИЙ, а, е. 1. Який не має солодкого смаку. *На кордоні жартували хлопці: "Решетняк наш через коня чай п'є несолодкий..." І то правда була: вночі коня підгодовував, свою пайку цукру йому віддавав...* (О. Гончар); *Не додавайте в начинку цукру. Але майте на увазі, що несолодка начинка потребує гарніру* (М. Матіос); *Смак дорогого чаю часто теж можна оцінити лише коли він несолодкий, майже усі солодкі напої смакують однаково. Але для цього спершу треба відвикнути від солодкого чаю і навчитися розрізняти тонші смакові нюанси* (Н. Сняданко); *"Коли цукрова тростина здається несолодкою, вини в цьому свій зіпсований смак" — говорить тамільське прислів'я* (із журн.).

2. *перен.* Позбавлений радості, щастя; нерадісний. *Це зайва крапля отрути у моє й так несолодке життя* (М. Коцюбинський); *Коли починав хвилюватись, Мах ще дужче заїкався, йому бракло повітря, й він круто червонів. І не від сорому, а з холодного жаху перед хворобою свого несолодкого дитинства* (І. Білик); *Дні нашаровувалися один на один, а несолодкому нашому буттю, здавалося, не буде просвітку* (М. Андрусяк).

НЕСОЛО́ДКІСТЬ, кості, *ж.* 1. Властивість за знач. **несоло́дкий** 1. *Кавуни родом із африканських пустель, тому дуже люблять суху спеку. Саме з цим пов'язана несолодкість деяких сортів іранських і турецьких кавунів, вирощених у вологому середземноморському кліматі* (з газ.).

2. *перен.* Властивість за знач. **несоло́дкий** 2. *Свого часу подружжя працювало на плантаціях малини в Польщі, відчуло всю несолодкість заробітчанства* (із журн.).

НЕСО́ЛОДКО. Присл. до **несоло́дкий.** *Якщо дієтична їжа смакує несолодко, мед – цілком здорова альтернатива білому цукру, але ласувати цим калорійним продуктом потрібно помірно* (з наук.-попул. літ.); *Було, що хлопцям жилося несолодко, бо схудли, витягнулися, а до всього — нудьгували за рідними й близькими* (В. Малик); *Ой, несолодко почуваєш себе, коли на кожному кроці натикаєшся на мур стриманості, недовір'я і недомовок!* (Р. Андріяшик); // *у знач. пред. Насті-то легше, вона ще з восьмого класу протоптала стежку на ферму... А от Докійці, Парасці і Федорці несолодко* (І. Цюпа); *Деякі не повернулись, а тим, що повернулись, удома було несолодко* (Є. Шморгун); — *Провести майже півроку в чеканні буде несолодко. Але й летіти вчотирьох на таку відстань украй небезпечно* (О. Авраменко).

НЕСОЛО́НИЙ, а, е. 1. У якому міститься мало або зовсім немає солі (про водойми, воду і т. ін.). *Ти відчуваєш, що коли і є на світі безмежність, то це саме море, хоч яке там воно є і хоч яка — солона чи несолона — вода в ньому* (П. Загребельний); *Цей пісок... Його розрізають вузькі й глибокі річки, що з ледь помітним леготом .. впадають у несолоне море* (І. Карпа); *Озеро сіре-сіре, а вітер такий, що підіймаються величезні хвилі, і до нас долітають бризки (ми не злизуємо їх — чи тому, що вода брудна, чи щоб не відчути, яка вона несолона на смак)* (С. Андрухович).

2. Якого не посолили або посолили недостатньо. *Вранці та ввечері юшка була, на превеликий жаль, несолона* (М. Йогансен); *Кидається мати в хижу, приносить несолоне гусяче сало і ним до колін змащує роздуті колоди ніг* (М. Стельмах); *Ждан розумів: у таку спеку несолоною рибу довго тримати не можна* (Ю. Мушкетик).

НЕСО́ЛОНО, *присл.* Без достатньої кількості солі. *Щоб приготована несолоно дієтична їжа не здавалася прісною, можна додавати лимонну кислоту або лимонний сік, зелень кропу, петрушку, кисле варення, наприклад, брусничне до м'яса* (із журн.).

◊ **Несо́лоно сьо́рба́вши (хлебта́вши)** *див.* **сьо́рба́ти.**

НЕСО́РТНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **несортови́й.** *Несортним товаром уважають такий, у якого існує невідповідність показників якості мінімальним нормам, установленим нормативною документацією* (з наук. літ.).

НЕСОРТОВИ́Й, а́, е́, *спец.* Який не належить до якогось певного сорту. *Згідно з чинним в Україні стандартом на молоко існує вищий, перший і другий сорти та несортове молоко* (з навч. літ.); *Із несортового чайного листу виробляють вітамінні препарати й болезаспокійливі ліки* (з наук.-попул. літ.).

НЕСОСВІТЕ́ННИЙ, а, е, *розм.* 1. Який вражає своєю безглуздістю; позбавлений здорового розуму, розсудливості; несусвітній. — *Один з полководців минулого сказав, що найважче виграти бій, коли перед тобою чи геній, чи несосвітенний дурень: замислу того й іншого не вдається угадати* (М. Дашкієв); *Чоловік якось дивно оглянув Бумблякевича, мовби той торочив несосвітенні речі* (Ю. Винничук); *Було тихо, гарно і якось аж святково, — ну не вірилося, що тут можуть коїтися отакі несосвітенні речі!..* (Л. Кононович).

2. Дуже сильний своїм виявом. *Від пісні, сповненої несосвітенного жалю, небеса нап'ялися до останньої можливості своєї сили* (Т. Осьмачка); *Знявся такий несосвітенний шарварок, що позбігалися з усієї околиці польські жовніри* (О. Ільченко); *Він сам не сподівався, що в його душі лежить така гидь. І водночас така пекельність, така несосвітенна ярість* (Ю. Мушкетик); // Надто великий, значний. *Театр справжній: квитки коштують, мабуть, суму несосвітенну!* (О. Полторацький).

НЕСОСВІТЕ́ННІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **несосвіте́нний.** *Нічого особистого для мене не було в тих зимових подіях дві тисячі п'ятого року, хіба що вони були невимовно теплими, а люди добрими до несосвітенності* (О. Ульяненко).

НЕСОСВІТЕ́ННО, *розм.* Присл. до **несосвіте́нний.** — *Як же ти мене ненавидиш! До чого дійшла ти у цій божевільній ненависті! Учворити таку дикість, таку несосвітенно потворну виставу!* (С. Андрухович); // *у знач. пред.* — *Треба... запалити...* — *каже хтось позаду. Що запалити? Порох? Без ґнота!.. Несосвітенно! Так само можна запалити небо* (Ю. Мушкетик).

НЕСОЦІАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Не пов'язаний із соціалізмом, його принципами. *"Соціалісти" в буржуазному громадянстві здебільшого мають більш або меньч* [менш] *забезпечене життя .. У цьому самому нічого ні злого, ні несоціалістичного немає* (В. Винниченко); *Несоціалістичні партії після 1932 р. перебували при владі у Швеції лише 6 років (1976–1982)* (з навч. літ.).

НЕСПА́ЛЕНИЙ, а, е. Якого не спалили. *Меліссина тінь мовбито сказала, що ні словом, ні порухом не натякне, де заховано Періандрові перли, бо вона на нього ображена й зла, адже її поховальний одяг так і лишився неспаленим, а вона опинилась у холодному аїді* [царстві мертвих] *зовсім гола й тремтить* (І. Білик); — *Разом зі шлаком чистильник вигортає саме те, що нас із тобою цікавить: неспалене вугілля й кокс* (П. Запаренко).

НЕСПАЛЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **неспали́мий.** *Золою називають неспаленний залишок неорганічних речовин, який отримують після спалювання й прожарювання випробовуваної речовини* (з наук. літ.).

НЕСПАЛИ́МИЙ, а, е. Який не може згоріти, знищитися вогнем. *Закриті склади розрізняють за утепленістю, кількістю поверхів, матеріалів стін, за ступенем вогнестійкості (неспалимі, важкоспалимі, спалимі)* (з навч. літ.).

НЕСПАЛИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Властивість і стан за знач. **неспали́мий.** *Корпус сейфа має забезпечувати механічну міцність і мати наповнення, яке гарантує неспалимість цінних паперів протягом 40 хвилин* (з наук.-техн. літ.).

НЕСПА́НИЙ, а, е: **Неспа́на ніч** *див.* **ніч.**

НЕСПА́ННЯ́, а́ння, *с.* Проводження часу без сну; безсоння (у 1 знач.). *Мені тепер залізниця вадить таки просто своїм димом, задухою, протягами серед спеки, тіснотою, неспанням, пересадками серед ночі* (Леся Українка); — *Я скажу мамі, що через тебе не можу спати. Неспання шкодить красі, а я не маю охоти ходити з таким крейдяним лицем, як твоє* (О. Кобилянська); *Він був трохи блідий від неспання й страху* (Іван Ле); *Для Юліана то була прикра річ: вдень виспатись, а потім марудитись вночі й тривожити інших неспанням* (Г. Пагутяк).

НЕСПЕРЕ́ЧЛИ́ВИЙ, а, е. З яким можна легко домовитися; який легко йде на згоду. *Кожний, кому "всеноцна" припадала на вихідний день, зараз же домовлявся з несперечливим колегою про міньбу чергуваннями* (Ю. Шовкопляс); // Який свідчить про поступливість, готовність домовлятися. *Він був справді рідкісним чоловіком: мав несперечливу, мов у вірного пса, вдачу, метке око, міцну руку, до того ж відзначався одчайдушною хоробрістю* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

НЕСПЕРЕ́ЧЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **несперéчли́вий.** *За адекватного самооцінювання суб'єкт соціальної взаємодії правильно (реально) зіставляє свої можливості та здібності, має такі риси, як комунікабельність, адаптивність, дружелюбність, несперечливість, неконфліктність* (з навч. літ.).

НЕСПЕРЕ́ЧЛИ́ВО. Присл. до **несперéчли́вий.** *Досвід роботи багатьох фахівців у сфері кадрового менеджменту свідчить, що успіх кар'єри, загальні результати діяльності багато в чому залежать від уміння кадрового працівника несперечливо вирішувати проблемні та передконфліктні ситуації* (із журн.).

НЕСПЕЦІАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Не признач. для використання у певній галузі, сфері; який не має спеціального призначення. *Поширення антропоцентричної парадигми дослідження в мовознавстві привернуло увагу до неспеціалізованих, вторинних засобів вираження різних значень* (з наук. літ.); *Роздрібна торгівля у неспеціалізованих магазинах — найпопулярніший вид економічної діяльності в Україні* (з газ.).

НЕСПЕЦІАЛІ́СТ, а, *ч.* Той, хто не має професійних знань у певній спеціальності; нефахівець. *Петренко не відповів. Що міг сказати він, неспеціаліст?* (М. Дашкієв); *"Історія контактів" містила багато фактичного матеріалу, досить "розжованого" для неспеціаліста* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Є така технологія відстороненої активації ментального сенсора. Неспеціалістам пояснити важко* (В. Єшкілєв).

НЕСПЕЦІА́ЛЬНИЙ, а, е. Який не має спеціального призначення. *Матеріали дослідження можуть бути використані в навчальному процесі вищої школи: при опрацюванні спецкурсів з термінознавства для студентів спеціального та неспеціального профілів* (з наук. літ.); *Експресивність реалізується як спеціальними мовними засобами, що мали спочатку стильове, експресивне забарвлення, так і засобами неспеціальними, які здобувають експресію лише в контексті* (з наук. літ.); *Під час ухвалення вироку за наслідками спрощеного провадження щодо кримінальних проступків застосовують загальні (неспеціальні) норми кримінального процесу* (з навч. літ.).

НЕСПИ́НЕНИЙ, а, е. Якого не спинили. *Бажаючи власному народові неспиненого і свобідного розвою, ми не можемо за зле брати того самого бажання полякам* (І. Франко).

НЕСПИ́ННИЙ, а, е. 1. Який здійснюється без перерви протягом тривалого часу; безупинний, безперервний. *З вулиці долітало неспинне гарчання моторів* (Н. Рибак); *Широко поставлені очі — живі, пильні, з вогником, з думкою, трохи соромливі, свідчили про витонченість вдачі, чутливість, неспинну роботу розуму* (Ю. Мушкетик); *Поїзд їхав, і їхав, і не думав спинятися. Була якась моторошна лиховісність у його неспинному ритмічному русі* (В. Лис).

2. Якого не можна зупинити, стримати; невтримний. *І вітер віє від століть, крилатий, вільний і неспинний, і вчить свободи, туги вчить за чимсь незнаним і нестримним* (Б.-І. Антонич); *В страшному, неспинному пориві вривалися партизани в траншеї, доти* (М. Стельмах).

НЕСПИ́ННО. Присл. до **неспи́нний.** *Рубав він монотонно й неспинно, і чорнявий чоловік .. спинився неподалець, з сумом дивлячись на Святошу і його роботу* (Валерій Шевчук); *Я вже рушив і йшов, йшов і йшов неспинно вулицею містечка* (В. Лис); *Кінь полетів кар'єром. Так — кар'єром — він біг неспинно* (Ю. Смолич); *Безстрашно і неспинно ти* [пілот] *скеровуєш нічні свої польоти...* (С. Голованівський); *Фронт неспинно котиться на захід, і ніхто вже нічого не може змінити* (В. Кожелянко).

НЕСПІ́ВАНИЙ, а, е. Який ще не співали. *Спотворено тоді пісні мої бриніли. Оті нові, неспівані пісні* (Леся Українка); *Вона .. схилилась над замкненим віком труни, яку не відчиняли за першою тихою, неспіваною месою, бо Дон Феліппе і за життя не любив уставати рано* (Н. Королева).

НЕСПІВЗВУ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не створює гармонійного звучання, співзвучності (про звуки мови, слова і т. ін.). *У бурлескних ораціях часто трапляються нерівнонаголошені, неспівзвучні римовані пари, неточні, приблизні, похідні, тавтологічні рими* (з наук. літ.).

2. *з чим, чому і без дод., перен.* Який не відповідає чому-небудь, не гармоніює з чимсь. *Цей салат на його батьківщині, в Узбекистані, називають "Ачучук", "Ачічук", "Аччік-Чучук", а в Таджикистані можна почути абсолютно неспівзвучну назву — "Шакараб". Однак це все одна й та ж страва* (із журн.).

НЕСПІВЗВУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неспівзву́чний.** *Така глумлива неспівзвучність душ і сердець* [в'язнів], *що годі знайти для цього потрібне слово* (У. Самчук).

НЕСПІВЗВУ́ЧНО. Присл. до **неспівзву́чний.** *Чому французи звуть свого першого короля Кловіс, а ми зовсім неспівзвучно — Хлодвіг?* (з наук.-попул. літ.); *Ім'я Закхей означає "справедливість", що було неспівзвучно із способом його власного життя* (з рел.-церк. літ.).

НЕСПІВМІ́РНИЙ, а, е. Який не має однакової, спільної міри з чим-небудь іншим. *Його* [Гасана] *слухали з захватом, і ніхто не вірив тому, що він розповідає. Надто неспівмірним було їхнє життя з тим далеким і недосяжним світом заморським* (П. Загребельний); *А може, й справді вона недорозвинена? Тіло росло, а розум ні. Отож і вийшло щось таке неспівмірне: розумом дитина, а тілом — доросла жінка* (Валерій Шевчук); *Як добре почуваєш себе в місці, де стіни завтовшки майже півтора метра. Скільки вкладено праці, щоб збудувати дім з такими стінами. Спокій, тиша, час, неспівмірний з часом людини* (Г. Пагутяк).

НЕСПІВМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неспівмі́рний.** *Санька страшенно вразила й огірчила* [засмутила] *така неспівмірність між його геройчною мрією й такою от мізерною дійсністю* (І. Багряний); *І вся вузькота, неспівмірність душевна з густим зоруванням на синьому тлі здрібнила тебе, наче макове зерня, поклавши в пожадливе лоно землі* (П. Мовчан).

НЕСПІВМІ́РНО. Присл. до **неспівмі́рний.** *Ціни ростуть неспівмірно з зарплатою* (Л. Костенко); *Світ наш — це мережа світців дрібних, отож і жили вони неспівмірно зі мною, у сферах, які не освітлює мій мозок* (Валерій Шевчук).

НЕСПІ́ЛИЙ, а, е. Який не досяг спілості (про фрукти, овочі); недостиглий. *Неспілі ягоди низько понагинали зелене гілля* (Панас Мирний); *Я минулого літа зібрала троє відер неспілих помідорів. І дала їм раду за допомогою... сусідчиного рецепта* (М. Матіос); *Вони швидесенько шаснули за найближчі кущики терну, густі й колючі, з синенькими, ще неспілими плодами* (І. Андрусяк).

НЕСПІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **неспілий.** *При постукуванні по кавуну звук має бути гучний (так ніби всередині він порожній), а ось глухий слабкий звук свідчить про неспілість кавуна* (із журн.).

НЕ́СПІХ, у, *розм., рідко.* Те саме, що **неспішність.** *Я люблю цей розлитий неспіх вихідного дня, коли, усамітнившись, можна блукати до болю знайомими вуличками, мокрими від снігу, згадувати далекі студентські роки* (з газ.).

НЕ́СПІХОМ, *присл., розм.* Неспішно, повільно. *Баба різко вискакує на проїжджу частину і під урочисті фанфари гудків зупиняє нерозривний потік автомобілів, маршруток і трамваїв владним змахом рук. Змовкає все, і море розходиться — алкоголічка неспіхом переходить дорогу* (Любко Дереш).

НЕСПІ́ШНИЙ, а, е. Який здійснюється, протікає повільно, без поспішності; неквапливий. *Хима неспішною ходою подалася додому* (М. Коцюбинський); *Арсен Загорний слухав неспішну мову Сусанни Петрівни* (В. Собко); *Малими неспішними кроками він вимірював кухню, пильно приглядаючись до дзбанів, слоїків, мисок та мішків* (С. Андрухович).

НЕСПІ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неспішний.** *Рушили вони на ворога .. Йшли неспішно, спокійно і цією неспішністю й спокоєм наганяли жах на ворогів* (В. Чемерис); *Час тік неоднорідно у Всесвіті — десь він тягнувся з ангельською неспішністю, десь летів, наче стріла* (Любко Дереш).

НЕСПІ́ШНО. Присл. до **неспішний.** *Пройшовся* [Малахов] *по кімнаті, неспішно ступаючи міцними ногами у м'яких хромових чоботях* (В. Собко); *У неї була манера трохи розтягувати слова, ніби виважуючи їхню сутність, говорила вона завжди неспішно* (Ю. Покальчук); *Море неспішно котило свої довгі теплі хвилі, погойдуючи вдалині білорожеві вітрильники...* (І. Роздобудько).

НЕСПЛА́ТА, и, *ж.* Невнесення плати за що-небудь. *Звірства* [фашистів] *і поголовні грабунки населення мають характер масовий і винятково жорстокий. Багато сіл зметено з лиця землі за несплату податків* (О. Довженко); *— Не пізніше ніж за годину ви маєте підняти вітрила і залишити порт, бо інакше ваше судно буде заарештовано, а весь товар конфісковано за несплату мита* (О. Авраменко); *— У нас і телефон не працює, відімкнули за несплату* (С. Жадан).

НЕСПЛА́ЧЕНИЙ, а, е. За який не сплатили. *Про смерть говорили .. голосно, злісно, як про несплачену подать* (М. Коцюбинський); [Ц у п о в и ч:] *Якщо за мною і лишаються якісь несплачені рахунки, то на другий день після мого повернення до Львова ви одержите все* (Я. Галан); *Лишити батька вдома й просити лікарів тимчасово забезпечити тільки консервативне лікування, але як же буде з сорока тисячами несплаченої контрибуції?..* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕСПЛЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Перебування без сну; неспання. *Студент .. ночами з несплячки усе блукав по своїй Зачіплянці...* (О. Гончар); *Коли треба було їй перепочити, проганяли* [чеберяйчики — казкові істоти] *від Євпраксії несплячки, насилали на неї дрімливиці й сонливиці* (П. Загребельний); *Незвана гостя .. то засинала, то прокидалася, хрипіла й просила ще уколу. На ранок затихла, а коли він прокинувся, задрімавши на лавці після тої нічної несплячки, здалося, що не дихає* (В. Лис).

НЕСПОВИ́ТИЙ, а, е. Якого не сповили (у 1 знач.). *Кинула* [Катерина] *стремена Та в хатину. Вертається, несе йому сина. Несповита, заплакала Сердешна дитина* (Т. Шевченко); *Дуже вже переболів* [Валерій] *батьковою та дідовою зрадою .. Знає, що не винен, однак завжди прислухається, чи ніхто не згадує при ньому навмисне отих проклятих днів окупації, яких йому довелося спробувати ще й несповитому* (Микита Чернявський); * Образно. *До тих країв Свою я душу із піснями вів, свої гарячі радості й надії І несповиті думи молодії* (А. Малишко).

НЕСПОВІДИ́МИЙ, а, е, *книжн.* Який не піддається з'ясуванню; який важко зрозуміти. *Стогін, галас, крик На цвинтарі несповідимий!* (І. Франко); *Шляхи війни воістину несповідимі. В цю поїздку мені щастило на зустрічі з старими друзями* (Л. Первомайський); *Я тоді не знала, які несповідимі путі Господні в дорозі до людини* (М. Матіос).

НЕСПО́ВНА́, *присл.* Не повністю, не цілком. *Пробувши в Росії несповна місяць, повернулися* [брати] (І. Франко); *Це був тільки початок широкого популярного видавництва, яке існувало тільки несповна три роки (1874–1876)* (С. Єфремов); *О восьмій, несповна рік тому, було поховано тата* (Олекса Ізарський).

◊ **(1) Неспо́вна́ ро́зуму** — розумово обмежений, ненормальний і т. ін.; дурнуватий. — *Нічого не можу збагнути, ти або хворий, або несповна розуму, або просто граєш чергову комедію, — вже гнівалась Ганка* (В. Собко); — *Еге, згадають!.. — неусміхлива Григорівна пробує всміхнутися. — Скажуть: "От баба, несповна розуму, задурно хату віддала"* (С. Журахович); *Вона була — немов несповна розуму. Накручувала на руку косу, дивилася осклянілими очима в куток* (Ю. Мушкетик); — *Я завжди підозрював, що деякі художники трохи несповна розуму, — замислено сказав Костик* (К. Москалець).

НЕСПОДІ́ВАНИЙ, а, е. Якого не сподівалися, не чекали; якого не можна було передбачити; непередбачений. *Повертаючись з поля додому, гомоніли одрадяни про несподіване Федорове щастя* (Панас Мирний); *Зоня і Юзя здригнулись від сього несподіваного співу, що знявся десь посеред кущів малини* (Леся Українка); *Дома Данила чекав несподіваний гість* (О. Копиленко); *Несподіваний дужий стук у двері примусив його здригнутись* (О. Довженко); // *у знач. ім.* **несподі́ване,** ного, *с.* Те, чого не чекали, не передбачали. *І отут враз зчинилось несподіване. — Засідка! — догадавсь Артем і в першу мить навіть розгубився* (А. Головко); *А потім сталося несподіване, грізне...* (О. Бердник); // Який швидко, раптово з'явився, настав і т. ін. *Онися сама до себе зареготалась од своєї несподіваної думки* (І. Нечуй-Левицький); *Начальник районного відділу зв'язку Волинчук здивувався з моєї несподіваної появи* (С. Журахович); *Весняна гроза завжди несподівана, завжди жадана* (Ю. Збанацький).

НЕСПОДІ́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несподіваний.** *Моє запитання якось схвилювало старого своєю несподіваністю* (Л. Старицька-Черняхівська); *Радісне й страшнувате в своїй несподіваності та глибині захоплення пронизує все його тіло* (М. Стельмах); *Несподіваність нападу, на яку покладав він стільки надії, .. не дала бажаних наслідків* (Д. Міщенко); *Ця думка прострілила йому розум своєю несподіваністю — для її появи не було жодних підстав* (Любко Дереш).

НЕСПОДІ́ВАНКА, и, *ж.* Несподівана, раптова подія, явище, факт і т. ін. [Руфін:] *Приємна несподіванка! Не ждав я тебе сьогодні в своїм домі бачить* (Леся Українка); *Вечір приніс несподіванку. Мандрівники натрапили на дві хатини* (О. Донченко); *Щось тихо застогнало поміж деревами. Роман з несподіванки здригнувся, прислухався* (М. Стельмах); *— І насамкінець дві несподіванки: суперторти! Що це будуть за торти, не можу вам видати, бо тоді б усіляка несподіванка пропала* (Ю. Винничук).

НЕСПОДІ́ВАНО. Присл. до **несподіваний.** *Коли в обідню пору Антін повертався додому, стрів несподівано Марту* (М. Коцюбинський); *Тут йому несподівано поталанило* (Б. Антоненко-Давидович); *Несподівано вдарив мороз, скував землю* (Л. Дмитерко); *Тьотя Роза перейшла до теми розмови несподівано, без жодного переходу* (А. Кокотюха); // *у знач. пред. Льоня все ще недовірливо позирав на Віктора: дуже вже це було несподівано, навіть неймовірно!* (В. Владко).

НЕСПОЖИ́ТИЙ, а, е. Якого не спожили. *В казанку-касці лишилися невикористані патрони до автомата, а в саквояжику з другого боку — неспожитий харч* (Іван Ле); *На Кухту косо позирали всі, хто змушений був повертати на фільварок худобу й неспожитий хліб* (А. Іщук); *Я важко розлучаюся зі своїми старими костюмами, мені муляє непотрібна річ у квартирі, мені болить неспожита та перепсована їжа .. Мабуть, знову ж таки це — відгомін далеких голодних років* (Ю. Мушкетик).

НЕСПО́КІЙ, неспо́кою, *ч.* Почуття занепокоєння, тривоги; відсутність спокою. *Він вернувсь у хату і сів за стіл. Далі схопивсь і почав сновигати по хаті. Неспокій усе більший та більший обіймав його* (Б. Грінченко); *Екзамен з російської мови прийшов тримати* [Улас] *з якимось душевним неспокоєм* (Григорій Тютюнник); *Її огортав дедалі більший неспокій* (М. Дашкієв); *Рожевощоке обличчя професора було незворушне, спокійно-бадьоре — ніякої тривоги чи бодай неспокою* (В. Чемерис).

НЕСПОКІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який відчуває хвилювання, тривогу, перебуває у стані душевного неспокою. *Неспокійні, сумні ходили брати всі* (Марко Вовчок); *При чужих стаю чогось неспокійна, наче боюся їх доторкнути й словом, щоб не завдала якого болю* (О. Кобилянська); *— Його милість останніми днями дуже неспокійний зробився* (Б. Лепкий); *Митько все ж неспокійний: хто б це міг об цю пору?* (А. Головко); // Який виражає хвилювання, тривогу. *Роман підійшов до матері й почав умовляти стару, дивлячись кудись убік неспокійними очима* (М. Коцюбинський); *Оксана спить, притиснувши сина до грудей, її обличчя неспокійне навіть уві сні, губи нервово здригаються* (Д. Ткач).

2. Який не відзначається спокійним характером; непосидючий, рухливий. *— Який зір важкий! Який він сам неспокійний, бунтарський темний тип!* (М. Івченко); *У неспокійного діда завжди знайдеться якась робота, усе він знає, усе кипить в його руках* (М. Стельмах); // Власт. неспокійній людині. *Директор знав — та й як добре знав! — неспокійну натуру свого головного інженера* (П. Загребельний); // Який не поводить себе спокійно, смирно (про тварин, птахів і т. ін.). *Птахи були неспокійні, метушилися, бились крилами поміж очеретом і здіймали галас* (М. Коцюбинський); *Алі зразу ж наготувався, щоб кинутись до неспокійної тварини, та згадав, що завжди казали базарні конярі — з кіньми треба неквапно, ласкаво, м'яко* (Ю. Логвин).

3. Який не перебуває у стані спокою; якому власт. рух, шум. *Було* [море] *неспокійне того дня, переливалось то темною крицею, то ярим смарагдом* (Леся Українка); *Над греблею клубочились неспокійні свинцеві хмари* (С. Голованівський); *Того вечора була дуже неспокійна погода — здійнявся вітер, тряс шибами і гримів бляхою на горищі* (Любко Дереш); // Сповнений шуму, руху (про вулицю, будинок і т. ін.). *Перекатами гуде крізь вікна місто неспокійне* (В. Сосюра).

4. Який проходить не у спокої, а в тривогах, хвилюванні. *Тієї неспокійної ночі вони так і прогомоніли до самого ранку* (С. Чорнобривець); *Поет Євгеній Баратинський жив своїм неспокійним важким життям* (О. Іваненко); *А часи знов неспокійні були* (О. Бердник).

5. Нерівномірний, неоднаковий у протіканні, вияві. *Рухлива, неспокійна поверхня газу дійшла до карбідок, що, як і раніше, стояли на плескатому камені* (В. Владко); *Колиска погойдувалась від неспокійного, переривчастого дихання матері* (М. Стельмах); *Сни були неспокійні, як каламутна калюжа* (С. Андрухович).

НЕСПОКІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неспокійний.** *Особливою формою гнійного враження шкіри новонароджених є пухирчатка. При значних висипах можливе погіршення загального стану: неспокійність, в'ялість смоктання, підвищення температури тіла* (з навч. літ.); *Ти славив неспокійність духу, а жив убогим життям, хотів любити й не мав кого* (Валерій Шевчук); *Море відразу ж сподобалось хлопцеві. Через його неспокійність і невгамовність. Воно було таким самим, як і він сам* (із журн.).

НЕСПОКІ́ЙНО. 1. Присл. до **неспокійний** 1–4. *Маленькі, запалі оченята неспокійно бігали в ямках, немов злякалися чогось* (І. Франко); *Вночі Роман прокинувся від холоду. Спав він завжди неспокійно, скидаючи постіль* (М. Стельмах); *Кінь теж уздрів іклатого кабана й неспокійно запряв вухами* (І. Білик); *Був сильний вітер. Дніпро неспокійно нуртував і кидався в імлі* (О. Довженко); *Вітер неспокійно шарудів у густій, високій траві* (Н. Рибак).

2. *у знач. пред.* Тривожно, бентежно. *— На серці було неспокійно, лячно чогось, журно...* (М. Коцюбинський); *У вибалку, за маєтком, де залягла піхота, було неспокійно. Кулемети захлинались* (О. Гончар); *Неспокійно стало в Новгороді* (П. Загребельний).

НЕСПОКУ́ТАНИЙ, а, е. Якого не спокутали. *Неспокутаний гріх є, мабуть, найпоширенішою перешкодою для молитви* (з рел.-церк. літ.).

НЕСПОКУ́ТУВАНИЙ, а, е. Який неможливо спокутувати. *Графиня вже знає, яка це буде умова. Все те саме, вічне, неспокутуване прокляття їхнього життя!* (В. Винниченко); *Коли ж віднімуть у людей і мову, коли в сибірах закатруплять* [закатують] *їх, душа Богдана в розпачі німому нестиме неспокутуваний гріх* (Л. Костенко).

НЕСПОКУ́ШЕНИЙ, а, е. 1. Не зваблений, не знаджений ким-, чим-небудь; незайманий, чистий. *Отець Вікентій .. стає навколішки і несе свою многотрудну молитву і неспокушену душу до .. Христа...* (М. Стельмах).

2. *перен.* Який не має досвіду, знань, потрібних у чомунебудь; недосвідчений, необізнаний. *Утворювалась у голові така каша, що її годі було одразу перетравити простому робочому чоловікові, який звик працювати руками, а не мудрувати неспокушеним мозком над усякими новітніми загадками* (Б. Антоненко-Давидович); *Неспокушений хлоп замість того, щоб здивуватися на поставлене йому запитання і почати хитрі маскування, поклав собі наперед, що треба відпиратися* (Д. Бедзик).

НЕСПОЛУ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **несумі́сний.** *Суміш на перший погляд несполучних передчувань гарувала в душах* (Олекса Ізарський); *Вартість художнього твору — як це показав свого часу Віктор Шкловський — створюється сполученням несподівано різних, здавалося б, взагалі несполучних обставин, явищ, людських рис в одну мистецьку цілість* (О. Шугай).

НЕСПОЛУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несполу́чний.** *Жити у Львові — жити водночас у різних епохах, у всьому їхньому розмаїтті, і ніколи не відчувати несполучності, дисонансу, еклектики — все уживається тут мирно й гармонійно* (із журн.).

НЕСПОЛУ́ЧУВАНИЙ, а, е. Який неможливо сполучити з чимось іншим. *Концептуалізм — це мистецький напрям XX ст., який ґрунтується на поєднанні несполучуваних предметів* (з наук.-попул. літ.).

НЕСПОЛУ́ЧУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несполу́чуваний.** *Всі людські непорозуміння — від енергетичної несполучуваності* (С. Процюк); *Іменники з абстрактним значенням мають такі власне граматичні показники: відсутність співвідносних форм числа і несполучуваність з власне кількісними числівниками* (з наук. літ.).

НЕСПОРІ́ДНЕНИЙ, а, е. Якому не властива спорідненість. *Від "Енеїди" І. Котляревського до "Кобзаря" Т. Шевченка минуло неповних півстоліття, а за цей час літературна мова досягла таких успіхів у вираженні душі українського народу, як і інші споріднені й неспоріднені літературні мови* (В. Русанівський).

НЕСПОРІ́ДНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неспорі́днений.** *Діалектика спорідненості / неспорідненості долі "прочитується" у вірші* [Т. Шевченка] *"Якби мені черевики"* (А. Мойсієнко).

НЕСПОРТИ́ВНИЙ, а, е. Не пов'язаний зі спортом. *Кільканадцять помахів веслами вистачило для того, щоб цей зовсім неспортивний човник перетнув озеро* (В. Шкляр); *Чи може неспортивний новачок потрапити на Олімпійські ігри? А якщо дуже сильно цього захоче? Історія Едді Едвардса доводить, що може!* (із журн.); // Не властивий спортсменам. *Суддя зупинив гру й не придумав нічого кращого, як призначити штрафний у наш бік. Хотів навіть вилучити Шаміля за неспортивну поведінку* (С. Жадан); *На 91-й хвилині бразильський хавбек відзначився неспортивним учинком: ударив ліктем в обличчя нападника суперника, за що отримав жовту картку, хоча цілком міг заробити видалення* (з газ.).

НЕСПОРТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неспорти́вний.** *Податок на неспортивність, тобто для тих, хто має зайву вагу і курить, запропонувала ввести губернатор штату Аризона* (з газ.).

НЕСПОРТИ́ВНО. Присл. до **неспорти́вний.** *Головний тренер "Барселони" Ернесто Вальверде не вважає, що його форвард Луїс Суарес повівся неспортивно в грі чемпіонату Іспанії з "Атлетико"* (з газ.).

НЕСПОСІ́БНИЙ, а, е, *діал.* Нездатний. *Я жила у господаря дванадцять літ, робила на нього.., а тепер, коли я постарілася і до роботи стала неспосібна, він узяв та й вигнав мене* (І. Франко); *— Нині я неспосібний з вами дальше говорити, не смію* (О. Кобилянська); *До тяжкої роботи я був неспосібний* (Г. Пагутяк).

НЕСПОСІ́БНІСТЬ, ності, *ж., діал.* Властивість за знач. **неспосі́бний.** *Вона .. бігала день у день до отців василіян, нарікала на несправедливість і неспосібність учителів, кричала і кляла* (І. Франко).

НЕСПОСІ́БНО, *у знач. присудка і пред., діал.* Немає змоги, незручно і т. ін. *"Женись!" — каже батько. "Женився б", — кажу, — Та от що шукать неспосібно". "Ну що там шукать! Я тобі сам найду!"* (І. Франко).

НЕСПОСТЕРЕ́ЖЕНИЙ, а, е. Те саме, що **непомі́чений.** *Я сиділа неспостережена в тій самій кімнаті й пришивала щось до сукні* (О. Кобилянська); *То була не метаморфоза, а неспостережений процес, перебіг та етапи якого заховані лишились од очей спостерігача* (С. Єфремов).

НЕСПОСТЕРЕ́ЖЕНО. Присл. до **неспостере́жений.** *Щодень вони уміли урвати часиночку, щоб незамітно, неспостережено бачитись де-небудь на самоті, поговорити* (І. Франко).

НЕСПОСТЕРЕ́ЖЛИВИЙ, а, е. Який не відзначається спостережливістю. *— Навіщо нас привезли сюди — не збагну... — Ви неспостережливі, — усміхнувся індус* (О. Бердник); *Неспостережливе у нас суспільство, не привчене питати* (Л. Костенко); *Таємниця.., мабуть, не раз спантеличувала й неспостережливих людей* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

НЕСПОСТЕРЕ́ЖЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **неспостере́жливий.** *Старший вартовий картав себе за неспостережливість, а ми з Сіренським сумно хитали головами, бачачи, до чого довела лаборантку її непринциповість* (І. Багмут); *Попри тугодумство й неспостережливість Горбатюк відчував і ставлення до Сергія з боку директора, й ту разючу зміну, що відбувалась у Стефанії, хоч конкретно нічого й не знав* (І. Білик).

НЕСПОСТЕРЕ́ЖУВАНИЙ, а, е. Якого неможливо спостерігати. *Поділяємо неспостережувану економіку на два основні блоки: 1) незаконна економічна діяльність; 2) частина економічної діяльності, яка не врегульована в належний спосіб владою* (з наук. літ.); *Новий метод дозволяє фізикам відстежувати неспостережувані квантові частинки* (з наук. літ.).

НЕСПОСТЕРЕ́ЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неспостере́жуваний.** *Через неспостережуваність планетних систем, які знаходяться на величезних відстанях від Землі, проблеми їх походження розглядаються на прикладі Сонячної системи* (з навч. літ.).

НЕСПОТВО́РЕНИЙ, а, е. Якого не було спотворено. *Щось подібне до цього дрантя було й на голові* [жінки] *— малій, приплющеній, з усохлим, але неспотвореним обличчям* (В. Підмогильний); *— Будь як неспотворений твір природи — тигр — взірець твій!* (В. Барка); *Навіть зараз він побоювався, що хибно визначив орієнтири і йому таки доведеться зачекати до ранку і вийти.., щоб оглянути будівлю нормальним, неспотвореним зором* (О. Авраменко).

НЕСПОТВО́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неспотво́рений.** *Кумранські рукописи підтверджують неспотвореність і справжність тексту сучасної Біблії* (з наук. літ.).

НЕСПОТВО́РЕНО. Присл. до **неспотво́рений.** *Душа, відкрита сяючим променям пізнання, здатна неспотворено пропускати крізь себе золоті потоки мудрості* (із журн.).

НЕСПРА́ВДЖЕНИЙ, а, е. Який не справдився. *Ні, ти не вмреш, ти щастя поховаєш під білим покривом несправджених надій, кришталі сліз над ним порозсипаєш* (Леся Українка); *Треба написати Семенові листа, аби приїхав до Сторонця, нехай подихає біля нього горами та відпочине від своїх несправджених сподівань* (Р. Андріяшик); *Марія — несправджена мрія його дурної молодості* (Н. Околітенко).

НЕСПРА́ВДЖЕННЯ, я, *с.* Відсутність реалізації, втілення в життя; нездійснення. *Справдження або несправдження того пророцтва залежати буде тільки від рішення високого міністерства* (І. Франко); *Пам'ять повинна вчасно зупинятися, а вона бунтує, повстає, вона відкидає почуття несправдження* (П. Загребельний).

НЕСПРАВЕДЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який діє, порушуючи справедливість, не відзначається справедливістю. [Милевський:] *Ви несправедливі до своїх друзів, Любов Олександрівно* (Леся Українка); — *Скажіть, чому Фред був такий несправедливий? Ви ж знаєте, у чому він мене обвинувачував?* (В. Владко); *Гарячий по натурі, Багратіон умів стримуватись, щоб не бути несправедливим .. до підлеглих* (П. Кочура); // Який суперечить справедливості, не виражає її. *Клим боляче вражений з тих несправедливих слів, за якими він вчував одвічні докори* (К. Гордієнко); — *О, якби я міг знайти цю людину! — простогнав Коріні. — Я б звільнився від несправедливого обвинувачення!..* (О. Бердник).

2. Який не відповідає дійсності; неправильний. *Ми не маємо наміру перелічувати далі ці приклади, бо й попередні ми навели лише для того, щоб нам не закинули несправедливої критики перекладу* (І. Франко); — *Скажіть, чи є така наука, щоб навчала .. зневажати родичів, чоловіка за те, що вони темні, невчені? Я неграмотна, проте скажу, що така наука несправедлива* (С. Васильченко).

НЕСПРАВЕДЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **несправедли́вий** 1. *Він не вірив, щоб могла існувати на світі така жорстокість, така несправедливість* (М. Коцюбинський); *Народе український! Стрясло твоєю землею — не ударами грому, не землетрусом, — а дикою несправедливістю орд навісних!* (П. Тичина); — *Чи ж личить мені, збагаченому гірким життєвим досвідом і власною недолею, людині, що все життя прагнула покарати несправедливість, захищати її?* (В. Малик); *Я тоді розлютився від несправедливості* (Ю. Логвин).

2. Несправедливий учинок, несправедливе ставлення до кого-, чого-небудь. *Оце заповіт, що його по цих днях встановляю Я з ними, говорить Господь, Закони Мої Я дам в їхні серця, і в їхніх думках напишу їх. А їхніх гріхів та несправедливостей їхніх Я більш не згадаю!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Антонович не міг стерпіти таких несправедливостей, і на цьому ґрунті між ним і Сагайдою не раз виникали гострі сутички* (О. Гончар).

Послі́дком несправедли́вості *див.* **послі́док.**

НЕСПРАВЕДЛИ́ВО. Присл. до **несправедли́вий** 1. — *Простіть, браття! Одну хвилю я несправедливо судив вас, думаючи, що ви в змові зі своїм боярином* (І. Франко); *В хлопця наче гора звалилася з плечей, бо його мучила несправедливо одержана, на його думку, п'ятірка* (О. Донченко); *Після цих слів, які засвідчували мою дружність, він образив мене. Образив тяжко, несправедливо* (І. Росоховатський); // *у знач. присудка і пред.* — *Нащо ви говорите ці слова? Ви освічена людина. Ви стільки прочитали книжок. Це несправедливо!* (О. Довженко); — *Зі мною працювало багато людей. Говорити, що це я організувала, було б несправедливо* (Микита Чернявський).

НЕСПРА́ВЖНІЙ, я, є. 1. Підроблений, штучний, фальшивий. *Кабінет цей своєю охайністю якось незрозуміло гнітив. Ніби все тут було несправжнє, штучно припасоване* (М. Руденко); *Зараз мене дратує в Лялі все. Кожен її погляд, кожен рух, кожне слово, яке вона вимовляє. Все мені видається наскрізь фальшивим, несправжнім* (Ю. Покальчук).

2. Не такий, яким має бути; який не відповідає справжньому. — *Ти казала, що я несправжній партизан, — промовив я до Ромки, — а вороги бояться навіть мого напису на дверях...* (Л. Смілянський); *Перший сніг чомусь не асоціюється з холоднечею, видається несправжнім, як конфеті на карнавалі* (М. Дашкієв); — *Дякуйте долі, що пришельці виявилися несправжні. А якби справжні?* (В. Нестайко).

△ **Неспра́вжній плід** *див.* **плід.**

НЕСПРА́ВЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неспра́вжній.** *Лише в снах інколи приходить до неї дитинство, мучить ілюзорністю, несправжністю, витискує із засмучених очей даремні сльози* (О. Бердник); *Всі мали його не за того, ким був насправді. Гра в несправжність тривала, але тепер це вже була вдавана гра для оточення і свідома з боку Шляхтича* (П. Загребельний); *Кімната з бабиним ліжком, бабою та каганцем дихала химерною несправжністю* (Любко Дереш); *Я ще від часу перетину останнього кордону не могла позбутися нав'язливого відчуття несправжності краєвиду й самої ситуації. Усе, що оточувало мене в цій країні, нагадувало дитячі уявлення про те, як мала б виглядати казкова країна ельфів* (Н. Сняданко).

НЕСПРА́ВЖНЬО. Присл. до **неспра́вжній.** — *Антошку, ти ніби помолодшав. — Ей, Любо, дай спокій, яке вже там помолодшав, — несправжньо марудив Петричук, будучи задоволеним її простенькою жіночою хитрістю* (С. Процюк); *І я збагнув, що роки стороною пройшли повз мене. Існував — несправжньо, бо й світ — несправжній весь* (В. Стус).

НЕСПРА́ВНИЙ, а, е. 1. Який має пошкодження; непридатний для дії, використання. *Обдивлялися* [люди] *снасті у возів, у плугів, що несправне — справляли* (Панас Мирний); — *Передавач наш усе ще несправний, ми не можемо користуватися ним, доки не полагодимо* (В. Владко); *Німці, утікаючи, покинули серед шляху тулуб несправної гармати* (М. Стельмах); *Десь внизу, в глибині будинку, скрапує вода з несправного крана* (Г. Вдовиченко); // Створений, зробл. неналежним чином, без уміння, вправності, майстерності. — *В тебе книги несправні. Ти не вмієш писати книжок. Де ти вчився? — спитав архієрей* (І. Нечуй-Левицький).

2. *розм.* Те саме, що **хво́рий** 1. — *Хочеш іти в похід? — Хочу, отамане! Хоч я на одну ногу несправний, але на коні держусь добре* (І. Пільгук); *Якась заблудна думка своєї: "Ти ж міг не дійти з своїм несправним серцем. Ти анітрохи не бережеш себе. Віддихайся"* (Р. Андріяшик); *Дітвачка народилася якоюсь несправною* (М. Дочинець).

3. *розм.* Неакуратний, недобросовісний у виконанні своїх обов'язків, доручень і т. ін. — *Він добрий син, а несправний солдат, а несправних б'ють...* (О. Стороженко).

НЕСПРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **несправ́ний** 1, 3. *Навігатор, сидячи в своєму кріслі, міг бачити, як точно й справно працює кожен прилад, кожен апарат; в разі найменшої несправності під циферблатом чи шкалою, які говорили про роботу апарата, спалахувала тривожна червона лампочка* (В. Владко); — *Сподіваюся, всі ваші кораблі долетіли? — Всі до одного. Щоправда, десяток з них мають дрібні несправності, але навряд чи ми встигнемо їх усунути* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Ігор карав свого сина; не терпів у поході несправності. З військом невипробуваним, невладнаним ворога не переможеш! Син спізнився, злий приклад дав, не можна цього йому безкарно пустити...* (Б. Лепкий); // Пошкоджене місце, що робить механізм, пристрій і т. ін. непридатним для дії, використання. *Знову кинулась* [Ніна] *до мотора, та ніяк не могла знайти несправність* (Є. Кравченко); *Командир групи водолазів доповів йому, що пошкодження кабеля не виявлено і, очевидно, несправність слід шукати або в самому телефонному апараті "дзвона", або в контактних пластинках на виводах* (І. Росоховатський).

НЕСПРА́ВНО. 1. Присл. до **несправ́ний.** *Якщо верстат працює несправно, насамперед потрібно провести його діагностику* (з мови документів); *Годинник на ратуші останнім часом працює несправно. Тож міські посадовці нині активно шукають йому заміну* (з газ.).

2. *розм.* Без додержування систематичності, акуратності, ретельності. — *Хлопи .. не хотять давати податів* [податей], *несправно дають очкове, одсипне, подомне* (І. Нечуй-Левицький); *Серед боржників "Київенерго" числяться і деякі державні підприємства, і навіть сама держава, яка несправно відшкодовує витрати на пільги та субсидії* (із журн.).

НЕСПРАЦЬО́ВАНИЙ[1], а, е. 1. Не ослаблений, не знесилений тривалою або тяжкою працею. *Що може робити здорова, несправцьована, молода людина вночі, коли вона сторож, а тому сторожеві тільки й діла, що в калатало калатати?* (Остап Вишня).

2. Який залишився придатним після тривалого використання. *Храповик колінчастого вала повинен мати несправцьовані прорізи, а пускова рукоятка — пряму шпильку відповідної довжини та міцності* (з наук.-техн. літ.).

НЕСПРАЦЬО́ВАНИЙ[2], а, е. У якому відсутні спрацьованість, порозуміння, узгодженість у роботі. *Якщо колектив недружний, несправцьований, конфліктний, то робота розвалюватиметься через постійну плинність кадрів* (із журн.).

НЕСПРАЦЬО́ВАНІСТЬ[1], ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неспрацьо́ваний**[1]. *Неспрацьованість виробничого обладнання.*

НЕСПРАЦЬО́ВАНІСТЬ[2], ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неспрацьо́ваний**[2]. *Найбільш важливими формами прояву негативного емоційно-психологічного клімату в колективі виступають несумісність, неспрацьованість і незгуртованість* (з наук.-попул. літ.); *На етапі Кубка світу з художньої гімнастики у групових вправах справжньою перлинкою була молода збірна України. Наші дівчата не так давно виступають разом, однак неспрацьованість та брак досвіду українського квінтету не завадили спеціалістам дати дівчатам чудові оцінки* (з газ.).

НЕСПРИЙНЯ́ТЛИВИЙ, а, е. 1. *до чого і без дод.* Нездатний до сприймання, засвоювання чого-небудь. — *Який ти недоторканий став, несприйнятливий, ізольований* (О. Кундзич); *Я зрозумів, що мелодії .. коляд, безліч співанок і коломийок .. робили мене таким, яким я є, несприйнятливим до усього нелюдського, ворожого, чужого* (Р. Федорів); // Несхильний до певної хвороби, хворобливих станів. *Повідомлення хлопця, що один з пацюків, коли йому впорснули препарат Брауна, став несприйнятливим до багатьох вірусних захворювань, інтригувало...* (М. Дашкієв).

2. *для чого, рідко.* Те саме, що **несприйня́тний.** — *Мусить* [учений] *шукати путівців.., аби не замурувати себе в шкаралущі ідей, несприйнятливих для цивілізованого світу?* (Р. Іваничук); *Цей меморандум був несприйнятливий для Американського Комітету, що видно з відповіді м-ра Стівенса 4 травня ц. р.* (О. Шугай).

НЕСПРИЙНЯ́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж., до чого, чого.* Властивість за знач. **несприйня́тливий.** *Від того, наскільки ви виробили в собі несприйнятливість до стресів, залежить ваше душевне і фізичне здоров'я* (із журн.); *О, як обурив її короткий виступ Марлени! Як вона наїжилася, цитуючи думку німецької письменниці про непроглядність, несприйнятливість образів Василя Орелі* (Олекса Ізарський); // *до чого.* Імунітет до певних хвороб. *Чому майже щороку люди хворіють на грип? Адже імунна система повинна була б забезпечити несприйнятливість організму до цього вірусу. Відповідь проста: щоразу, коли починається епідемія, ми маємо справу з новим вірусом* (з навч. літ.).

НЕСПРИЙНЯ́ТНИЙ, а, е. Який неможливо сприйняти. *Решта сім'ї не спала цього разу до глибокої ночі. В кожного з них в'яли вуха, в'яли очі: німецька фірма "Цан і Цан" у Полтаві... Та це факт для нашого народу, для нашої психіки несприйнятний, протипоказаний* (Олекса Ізарський); *Сильніші виживають, а кволіші всихають, і нічого немає тут несприйнятного* (Валерій Шевчук); *Паганелева гіпотеза, цілком слушна в умовах аргентинських провінцій Патагонії, була несприйнятна для Австралії* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕСПРИЙНЯ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несприйня́тний.** *Конвенція ООН "Про права дитини" встановила стандарт захисту дітей, що базується на основних принципах реалізації прав дитини: забезпечення повноцінного життя і розвитку дитини, залучення до громадського життя, несприйнятність будь-якої дискримінації* (із журн.).

НЕСПРИЙНЯТТЯ́, я́, *с.* Відмова, небажання, неможливість сприймати кого-, що-небудь. *Прощаючись, його, навіть для годиться, не запросили у них бувати ще. Це вже було занадто! Це вже була відверта демонстрація несприйняття* (В. Чемерис); *Його жаль і співчуття так само себелюбні, як і моє несприйняття чужого болю* (Валерій Шевчук); — *Я не розумію, звідки у вас таке агресивне несприйняття дорослих. Це властиво для дітей, а ви ж самі стверджуєте, що не діти* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Інколи постановки Зозулі були занадто сміливими і провокативними навіть для Стаха, а чимало сцен у нього викликало несприйняття* (В. Хрущак).

НЕСПРИ́ТНИЙ, а, е. Який не відзначається спритністю. *Не виходьте без потреби на вулицю в ожеледицю, якщо ви слабкий і неспритний* (з газ.); // У якому відсутні швидкість, вправність, рухливість. *Художник, очевидно, не ознайомився як слід із бойовими машинами. Він зобразив їх незграбними, млявими триногами, негнучкими й неспритними, здатними тільки до одноманітних рухів* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); *Емоційна неврівноваженість дитини може виражатися не тільки в різкій зміні настрою та неадекватності реакцій, але й у неспритних, неспокійних рухах* (із журн.).

НЕСПРИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **неспри́тний.** *Після перерви футболісти "Карпат" взагалі втратили здатність до контргри. Як результат, суперники покарали за неспритність львівський захист* (з газ.).

НЕСПРИЯ́ННЯ, я, *с.* Відсутність сприяння, відмова у сприянні. *Кожне порушення громадянином без поважних причин строків відвідувань центру зайнятості у період підбору підходящої роботи розглядається як несприяння своєму працевлаштуванню і відмова приступити до праці* (з мови документів).

НЕСПРИЯ́ТЛИВИЙ, а, е. Який не сприяє кому-, чому-небудь, незручний для кого-, чого-небудь. *Через несприятливі історичні обставини, через прямі заборони та постійні уривання ліній розвитку українська література не пройшла всіх тих етапів стильових шукань та природної еволюції й зміни художніх методів, що європейські й російська* (М. Драй-Хмара); *Виявляється, що ранній нерест відбувається тоді, коли в ставку тримають разом і коропів, і коропих. Нерест відбувається за несприятливих умов, багато ікри гине, встановити якийсь контроль неможливо* (І. Багмут); *— Яка шкода, пане капітан, — невгавав Василь Опанасович, — що ви приїхали лише тепер, у такий несприятливий час* (О. Полторацький).

НЕСПРИЯ́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **несприя́тливий.** *Попри несприятливість законодавчого забезпечення, економічні та соціальні перетворення, видавнича галузь країни перебуває в постійному пошуку шляхів виходу з кризової ситуації, намагається стабілізувати свій розвиток* (із журн.).

НЕСПРИЯ́ТЛИВО. Присл. до **несприя́тливий.** *— Якщо обставини складуться вкрай несприятливо і нам доведеться залишити Норвік, ми з Алісою готові взятися до спорудження порталу в надійнішому місці* (О. Авраменко); *Вона, ледве прибувши в Безансон, власноручно написала кожному з тридцяти п'яти присяжних: "Я не з'явлюсь на суд, пане, бо моя присутність могла б несприятливо вплинути на справу пана Сореля"* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НЕСПРО́БУВАНИЙ, а, е. Не пережитий, не перевірений на власному досвіді. [Л е с я:] *Так ось що діється поза спиною цього графа, що шукає по всьому світі якихось нечуваних ласощів, неспробуваних утіх* (І. Кочерга); *Неспробуваним жахом чи цікавістю зіпилося Одарчине серце* (Іван Ле); // *у знач. ім.* **неспро́буване,** ного, *с.* Те, що не пережите, не перевірене на власному досвіді. *В часи моєї юності ми труїли себе всілякими винними сурогатами, щоб спробувати неспробуваного* (О. Ульяненко).

НЕСПРОМО́ГА, и, *ж., з інфін., розм.* 1. Невміння, нездатність що-небудь зробити, подолати. *Повітові уряди дрогобицькі, мабуть, і рукою махнули, почуваючи свою неспромогу завести в Бориславі який-небудь тривкий порядок* (І. Франко); *Танки йдуть по мосту! Їх не спинено! .. Духновичеві хотілось кричати від неспромоги зупинити їх* (О. Гончар); *Неспромога вирватися з обмеженого кола змушує ходити по цьому ж колу, не бачачи, що поруч є інше — просторіше — життя* (М. Матіос); *Понеділки мало хто любить, і це лише посилювало її роздратування, бо змушувало усвідомлювати ще й власну пересічність, а водночас і неспромогу з нею змиритися* (Н. Сняданко).

2. *у знач. пред., кому і без дод.* Несила, не під силу, немає можливості; неможливо. *Неспромога вже стало сидіти отак* (А. Головко); *Всі стаємо смертними, коли вмовкає любов, і навіть тоді, коли вона втомлюється. З жахом пересвідчувався я, що неспромога мені нести далі тягар цієї самості нашої і мовчання Мотрониного* (П. Загребельний).

НЕСПРОМО́ЖНИЙ, а, е. 1. *на що і з інфін.* Який не може зробити що-небудь, безсилий у чомусь. *Уважно придивлялася* [дівчина], *бо відірвати погляд від солдата була неспроможна* (Іван Ле); *Безбородько чує тривожний стукіт у двері, але неспроможний подати голос, запитати, хто там* (Ірина Вільде); *Містер Ферч не був дипломатом і тому без церемонних реверансів бухнув, що президент і уряд уже неспроможні дати лад країні* (М. Білкун); *Він був цілковито спустошений, неспроможний на вияв жодних емоцій, окрім єдиної — величезного полегшення від того, що вони з Джейн залишилися живі* (О. Авраменко).

2. Позбавлений доказовості, обґрунтованості. *Чому лоно планети перестало плодоносити? Припущення деяких учених, що життєтворення відбувається, але вже існуюче життя миттєво знищує "новонароджених", щоб зберегти свою суверенність першожителів, неспроможне* (О. Бердник); *— І це дуже істотно, — відзначив Ернан. — В іншому разі моя теорія виявиться неспроможною* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Який не має потрібних можливостей, властивостей, якостей і т. ін. *— Я, Сивий Капітан, раджу припинити спроби пошкодити мою машину. Ви вже переконалися, що ніякі кулі неспроможні вразити її* (В. Владко); *Аттіла вирішив добити Рим, і тут уже ніяка сила неспроможна була спинити грізного цісаря гунів* (І. Білик); *Навіть найкраще ставлення до мене тих, хто був поруч, неспроможне було замінити того, що я мав колись удома* (О. Шугай).

НЕСПРОМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неспромо́жний.** *Мотря, що найбільше відчувала свою неспроможність, думала, що їй мовчати в цю рішучу хвилину зовсім недоречно* (С. Добровольський); *Дівчина була мовчазна, заклякла, байдужа. Дух заснув, згасли бажання, розум занімів, обтяжений неспроможністю вирішити загадку долі* (О. Бердник); *Переконавшись у неспроможності сераскера здобути місто, султан звелів 14 жовтня іти військом на останній приступ, пообіцявши по двадцять дукатів кожному з тих, хто увірветься за мури* (П. Загребельний).

НЕСПРО́СТА, *присл.* Не без причини, не без підстав; недаром. *Мирослав вичікував, відчувши, що неспроста почав Кирило розмову про .. поїздку* (А. Хижняк); *Про молоду жону Ібрагімову заговорив султан теж, очевидячки, неспроста* (П. Загребельний); *Лорна привела мене сюди неспроста — це було ще одне випробування для мене* (Любко Дереш); // *у знач. пред. — Що ж це я наробила? Це щось неспроста!* (І. Нечуй-Левицький); *Княгиня Марія відчула його стан, спробувала підлеститись, але князь мовчав. Грекиня вирішила, що це неспроста* (І. Білик).

НЕСПРОСТО́ВНИЙ, а, е. Який не можна спростувати, який не викликає заперечення; цілком переконливий; беззаперечний. *Докази і обґрунтування Івана Луціяновича були такими глибокими і неспростовними, що Гаркуша одразу ж погодився* (П. Оровецький); *Тверезий глузд, заповзятливий скепсис розсудливого вченого мимоволі протестували, вимагали побачити все на власні очі, визначити з неспростовною певністю, що тут немає ніякого ошуканства* (М. Дашкієв); *— Маємо кілька неспростовних підтверджень, що саме Данило Андруняк доносить поліції* (І. Нижник).

НЕСПРОСТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неспрості́вний.** *В "Ключі"* [збірка віршів І. Малковича] *з'являється елегійна відстороненість і дорослий жаль, який уже навчився розуміти неспростовність сили доконаних фактів* (К. Москалець).

НЕСПРОСТО́ВНО. Присл. до **неспрості́вний.** *— Я просто знаю, що це він вчинив злочин, тільки ще не можу неспростовно довести...* (О. Тесленко); *Вітер — це всюдисущість. Та все ж звідси не випливає, що немає поясів вітру. Наявність постійних повітряних течій доведена неспростовно* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); // *у знач. пред. — Нагадаю: частинка слова contin у французькому документі означає continent — континент, це неспростовно* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕСТАБІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який не відзначається стабільністю; нестійкий, мінливий. *Запанувало по-справжньому мирне життя, припинилися напади сусідів на сусідів, які траплялися в період слабкого і нестабільного правління останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського* (В. Лис); *Мабуть, звичка і давно усталені в їхній компанії норми поведінки виявлялися сильнішими за те, що пов'язувало лише їх трьох у нестабільне замкнуте коло взаємних замовчувань* (Н. Сняданко).

Нестабі́льний ри́нок *див.* **ри́нок.**

НЕСТАБІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нестабі́льний.** *Вартість оренди цього приміщення, навіть зростаючи в умовах фінансової нестабільності, все одно лишалася достатньо низькою порівняно з іншими подібними приміщеннями* (А. Кокотюха); *Є поняття пограничної людини. Людини, яка живе у стані постійного стресу, нестабільності й страху за своє життя і життя своїх рідних* (М. Матіос); *Я втомився від нестабільності у всьому* (І. Роздобудько).

НЕСТАБІ́ЛЬНО. Присл. до **нестабі́льний.** *Тунель, у порталі якого підірвали бомбу, було знищено. Хоча не відразу — ще кілька днів він нестабільно функціонував* (О. Авраменко); *— Кажуть, що на Фаренго* [планета] *позитроніка працює вкрай нестабільно. — Розвідувальний зонд важко пошкодити, — посміхнувся Некіч. — Він захищений краще від бойового робота* (В. Єшкілєв).

НЕСТА́К, *присл., діал.* Не стільки. *Нестак то зробив, а що втомився* (Сл. Б. Грінченка); *Він нестак спитав, як звелів, перехопивши її за стан і притисши до себе* (О. Забужко).

НЕСТА́ЛИЙ, а, е. 1. Який часто змінюється; непостійний, нестійкий. *Були вони* [очі] *й кольору невловимого та несталого, бо мінилися щогодини, щохвилини* (О. Ільченко); *— Погода в тих частинах Маншрику цього сезону буде дуже непевна, нестала...* (Ю. Логвин); *О, як нагадує весна кохання Квітневий день, мінливий і несталий! Ледь сонечко засяє в небі зрання, Набігла хмара, й темрява настала...* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *перен.* Який часто змінює свої погляди, звички, заняття і т. ін. (про людину). — *Се чоловік неспокійний і несталий, натура бунтівнича* (І. Франко); *Дмитро Барабаш. Це не палкий і несталий Бородавка. Це — сталева людина, яку можна вбити, але не привернути на свій бік* (З. Тулуб); *Чоловік він .. був несталий. Нині самоволець, а завтра безпомічна дитина* (Р. Андріяшик); // Який виражає нетвердість, нестійкість і т. ін. *В кого серце ненадійне, Погляди несталі, Той на серце не надіне Обручі із сталі* (Л. Дмитерко); *— Слухай, — сказав я і затарабанив: — Характер несталий. Нахили більше до зла, аніж до добра* (П. Загребельний).

НЕСТА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **неста́лий.** *Я — нічий. Я — ніхто. Мене не знає історія. Мій девіз — несталість і несподіваність* (М. Семенко); *Хитання тіней, темряви несталість, два силуети — батька й мами Віри* (М. Бажан); *За звичайною його стриманістю неважко вхопити глибоку внутрішню несталість* (В. Домонтович).

НЕСТАНДА́РТ, у, *ч., розм.* Нестандартна продукція. *Наша компанія виготовляє нестандарт — різноманітні види металоконструкцій. Але всіх їх об'єднує одне — це їхня унікальність!* (з мови реклами).

НЕСТАНДА́РТНИЙ, а, е. Який не відповідає стандарту. *Грецьке походження батька зробило її жіночу привабливість нестандартною, навіть по фотографії можна було помітити в рисах обличчя щось від античних скульптур* (А. Кокотюха); *В передпокої мені довго довелося возитися з цілою купою засувів, ланцюжків, защіпок, — навіть ці речі тут були нестандартні, виготовлені на спеціальне замовлення* (Ю. Іздрик); *Особливо нестандартною здалася йому історія, яку почув від сусідки баби Клави* (І. Роздобудько).

НЕСТАНДА́РТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нестанда́ртний.** *Надто чужим, незвичним було все довкола. Дратували нестандартність обладнання операційної, невдале розташування люстри над столом* (М. Дашкієв); *Сьома з його прискіпливістю до дрібниць і нестандартністю мислення міг запросто організувати цей бедлам* (М. Кідрук).

НЕСТАНДА́РТНО. Присл. до **нестанда́ртний.** *Слідчий обвів поглядом кімнату, помітив, що вона умебльована нестандартно, однак дуже затишно* (І. Росоховатський); *— Маючи гарні акторські задатки, гострий розум та вміючи нестандартно мислити, ви старанно симулювали амнезію* (А. Кокотюха); *— Потрібні помічники-журналісти для розробки тем і нестандартно мислячий режисер* (Г. Вдовиченко).

НЕСТАРИ́Й, á, é, *перев. зі сл.* щ е, і щ е. 1. Який ще не дожив до старості; середнього віку або трохи більше. — *Я удівець, та ще й нестарий, а в тебе гарна дочка. Га?* (І. Нечуй-Левицький); *Відчинила двері нестара ще жінка з вищербленими передніми зубами* (О. Донченко); *Усі, кому доводилося його бачити, описують його як нестару ще людину, хоч і з довгою білою бородою, досить жваву і рішучу* (Ю. Винничук); // Характерний для людини середнього віку. *Я пишу про Ліду, про себе, .. як я обожнюю її ще поки нестаре тіло* (А. Дністровий).

2. Який існує порівняно недовгий час, створений не так давно. *Село нестаре, а може, недавно відбудоване, землі багато* (Б. Лепкий).

НЕСТАРІ́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який не старіє. — *Як етнограф мушу ствердити, — обізвався Юрій Матвійович, — на жаль, племені нестаріючих людей на світі немає* (І. Волошин); *— Все в природі створене для лету! Он і хлопці, — він очима вказав у бік фотографії, на своїх нестаріючих друзів. — До цього часу в польоті...* (О. Гончар); *Невідлучно був коло Євпраксії нестаріючий вузьконосий абат Бодо* (П. Загребельний).

2. *перен.* Який не втрачає свого значення, актуальності, цінності і т. ін. *Кинулись разом з Атрідом паростки Зевса, державці, Воїв ряди шикувать. Серед них ясноока Афіна Дорогоцінну егіду несла, нестаріючу й вічну* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Який не меншає, не слабне; неослабний. *Після лагідних, добрих розмов "Заповіт" ми у юрті співали, Нестаріючу нашу любов* (М. Нагнибіда); *Йтиме слідом щовечірня тривога, де б пристати на ночівлю, — нестаріюча туга* (Є. Пашковський).

НЕСТАТЕ́ВИЙ, а, е. Не пов'язаний зі статтю (у 1 знач.). *Гібридизація нестатевих клітин дає змогу створювати препарати, які підвищують стійкість проти різних інфекцій, а також знищують деякі злоякісні пухлини (ракові захворювання)* (з навч. літ.); *Розмноження найпростіших відбувається нестатевим і статевим шляхом* (з навч. літ.).

△ **Нестате́ве розмно́ження** *див.* **розмно́ження.**

НЕСТАТЕ́ЧНИЙ, а, е. Позбавлений статечності, поважності; нерозважливий, несерйозний. — *Ласкавий приятелю і пане мій любий! Яко мудра людина, знаєте ви певне, які нестатечні бувають із різних причин чоловіки й жінки, котрі більше, котрі менше* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Власт. такій людині, характерний для неї. — *Ви достатньо пізнали наш край і помітили: найбільше наше нещастя у гнилості владик. Вони утопилися в богооблудному прагненні до наживи і чинять на очах мирян негідні і нестатечні вчинки* (Валерій Шевчук).

НЕСТАТЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нестате́чний.** *Я .. вже кипів на Тимка за його нестатечність* (П. Загребельний); *Він сидів, неначе на гарячій пательні, не знав, куди подіти очі, куди сховати руки, .. й хто зна, що його долягало дужче, власна нестатечність, сором чи кара по тому* (Ю. Мушкетик).

НЕСТАТЕ́ЧНО. Присл. до **нестате́чний.** — *Вчинили ви, сказати б, нестатечно* (Л. Костенко); — *Його* [боржника] *імені я не називаю: хоч він і повівся зі мною нестатечно, проте, можливо, мав намір чесно розплатитися* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

НЕСТА́ТКИ, ів, *мн. (одн.* **неста́ток,** тку, *ч.).* 1. *перев. мн.* Брак засобів до існування; бідність, нужда. *Нестаток, і тяжка робота, і натуга Зорали зморшками чоло* (І. Франко); *Перед очима* [Прохора] *пройшло власне життя — в огні, в тривогах і .. в нестатках* (І. Микитенко); *В душі я прощав йому легковажність, через яку наша маленька сім'я, де я був одинак, часто перебивалася в нестатках* (Б. Антоненко-Давидович); *Баба була несамовита, але ж то людина, озлоблена вічними нестатками і нуждою* (О. Полторацький).

2. *тільки одн.* Те саме, що **неста́ча.** *Цієї весни раніше, ніж звичайно, гнав пастухів на полонини нестаток заготовленої на зиму паші* (В. Ґжицький); — *Коли я почув,* — *казав він,* — *що Дмитро Іванович прихворів та має нестаток з харчами, одразу ж вирішив допомогти вченому* (І. Шаповал); *Ні в чому Віра не знала нестатку* (М. Руденко).

Терпі́ти нужду́ (зли́дні, неста́тки *і т. ін.)* *див.* **терпі́ти.**

НЕСТА́ТОК *див.* **неста́тки.**

НЕСТАТУ́ТНИЙ, а, е. Який суперечить статуту. *Виходив старшина, прискіпливо їх оглядав: чи не розстебнутий ґудзик, чи немає нестатутної складочки, і врешті командував: — Можете йти!* (А. Дімаров); — *Адмірале-фельдмаршале! Прошу дозволу на нестатутний вчинок у вашій присутності. Він добродушно всміхнувся. — Дозволяю* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Нестату́тні взає́мини (відно́сини, стосу́нки) *див.* **взає́мини.**

НЕСТАТУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нестату́тний.** *Учасники зібрання констатували нестатутність ухвали, прийнятої на першому етапі з'їзду* (з газ.).

НЕСТАЦІОНА́РНИЙ, а, е. 1. Не пов'язаний зі стаціонаром (у 1 знач.); пересувний, тимчасовий. *Нестаціонарне робоче місце пов'язане з певним будівельним об'єктом або експлуатованою спорудою, а її технічне оснащення є мобільним або переносним* (з наук.-попул. літ.); *Нестаціонарні суднові сходи для переходу з судна на берег називаються сходнями* (із журн.).

2. Який не потребує постійного перебування, присутності в певному закладі (про форму лікування або навчання). *Існує нестаціонарне обслуговування читачів бібліотеки, яке забезпечує наближення бібліотечних послуг до місця проживання, роботи, навчання, відпочинку, лікування користувачів* (із журн.).

НЕСТАЦІОНА́РНО. Присл. до **нестаціона́рний.** *В Естонії існує 16 гімназій і понад 30 шкіл, у яких дорослі мають можливість вчитися нестаціонарно* (із журн.); *У селі нестаціонарно працює бібліотечний пункт обслуговування* (з газ.).

НЕСТА́ЧА, і, *ж.* Відсутність, брак чого-небудь у достатній кількості; те, чого не вистачає; недостача. — *Через нестачу води ніяке й дерево в нас тут не росте, одна тільки жилава акація* (О. Гончар); *В генерал-губернаторському домі, незважаючи на те, що в місті відчувалась нестача свічок, світла не гасили і вдень* (Б. Левін); *Котька задихався, груди розпирало від нестачі повітря, але він не стишував бігу* (В. Нестайко).

НЕСТЕЛЕ́ПА, и, *ч. і ж., заст., розм.* Незграбна, неповоротка, некмітлива людина. *Така вже вдалась нестелепа, роззява* (Ганна Барвінок); *Яким, урешті, треба бути нестелепою, щоб забирати дружину з дитиною од матері в найняту халупу, покладаючись лише на свою мізерну платню та безвідповідальні обіцянки Гуляйвітра?* (В. Дрозд); — *Виявилось — і демократія має свої хиби, й влада часом переходить у руки таких ось нестелеп, як мої сусіди* (І. Білик).

НЕСТЕМЕ́ННЕ *див.* **нестеме́нно.**

НЕСТЕМЕ́ННИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **достеме́нний.** — *Називає вона моїх лобурями.., а у неї нестеменний лобур!* (Панас Мирний); *У котрий раз я подумав, що Андрій з вигляду — нестеменний батько, те ж чисте, спокійне, відкрите обличчя, те ж високе чоло, чепурні вуса* (Ю. Мушкетик).

НЕСТЕМЕ́ННО, НЕСТЕМЕ́ННЕ, *розм.* Присл. до **нестеме́нний.** — *Мені ця пані неначе по знаку? Гляньте-но, бабо Оляно: неначе скидається на нашу панночку Лександру .. — Нестеменно вона, тільки на виду повніша* (Дніпрова Чайка); *Дівчинка навчалась високо підсмикувати підборіддя, виходячи на люди (нестеменно Ганна-панна!)* (О. Забужко); *Почали де-не-де подейкувати, що Солоха нестеменне відьма* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

НЕСТЕ́ПНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **недоте́пний.** — *Чи відаєте, яке то поповнення? Усе нестепні до ратного діла новобранці* (Д. Міщенко).

НЕСТЕРИ́ЛЬНИЙ, а, е. Який не відповідає вимогам стерильності. *Свій життєвий шлях він обірвав власноручно за допомогою нестерильного шприца й .. героїну* (Ю. Іздрик).

НЕСТЕРИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нестери́льний.** *Американська академія сестринської справи оприлюднила перелік головних небезпек у лікарні. Нестерильність названа головним чинником, через який стан пацієнтів може погіршитись* (із журн.).

НЕСТЕ́РП: ○ **(1) До несте́рпу,** *у знач. присл.* — нестерпно. *Наникавшись до нестерпу, Тимна вдруге видоїв коницю* (І. Білик); *Душі сопрано, сонячне до сліз, і тіла альт, жагучий до нестерпу, ведуть свій безкінечний вокаліз про тишу тиш і про дитя під серцем...* (І. Жиленко); *Від мене просто відмахнулись, як від набридливої мухи. Вирішили, що я властолюбний хлопчисько, якому до нестерпу хотілося заволодіти батьківською короною* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Марлі раптом стало сильно зле і до нестерпу захотілося вийти з ванної* (І. Карпа).

НЕСТЕРПИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **несте́рпний.** *Ух! як погано було вранці. Немов сови ночували у моїй голові і од їх нестерпимого стану болить вона уся* (Панас Мирний); *Ґалаґан, забувши свої пекельні муки й нестерпимий біль у спині, радів, що мети його досягнено* (А. Кащенко); *Постолака ввесь дрижав, як на лютому морозі. В грудях йому клекотіла нестерпима злоба* (С. Добровольський).

НЕСТЕРПИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **нестерпи́мий.** *Нестерпимість залежності від кого-небудь, невміння просити про допомогу і звичка все завжди брати на себе можуть мати вкрай руйнівні наслідки для людини* (з наук.-попул. літ.).

НЕСТЕРПИ́МО. Присл. до **нестерпи́мий.** *Я плазую. Ноги зачіпаються за землю. Ледве поворухнуся — скрізь починає нестерпимо боліти* (І. Франко); [Ч и н о в н и к:] *Я чув, панна останній час перебувала в монастирі для хворих, умови життя там.., певно, нудні нестерпимо* (С. Васильченко); *Цей кіт та ще нестерпимо балакуча господиня становлять єдині невигоди мого помешкання* (В. Дрозд).

НЕСТЕ́РПНИЙ, а, е. Який важко або неможливо терпіти, переносити. *Він стогнав, він вив з нестерпного душевного болю і сам не помічав, як бився головою об стіну* (Б. Грінченко); *Мовчанка ставала Горобенкові нестерпною* (Б. Антоненко-Давидович); *Нехльода скаржився на нестерпні умови роботи, на велику завантаженість* (А. Шиян); *В гарячому повітрі стояв нестерпний чад — дихати було важко* (Ю. Збанацький); // Дії та вчинки якого не переносять, не терплять інші. *Досить неприязно подивилася на нього, зневага пробивалася в очах її, скривилася — нестерпна людина той Павлик* (К. Гордієнко); — *О, нестерпна і неможлива жінка...* (М. Матіос); — *Ти нестерпний, недисциплінований, безвідповідальний хлопчисько...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕСТЕ́РПНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несте́рпний.** *Пісня вихлюпнулася і затремтіла в сонному повітрі печальною, невтішною скаргою. У ній мовилося про тугу, про муку самотнього серця, що кохає, про нестерпність нерозділеного почуття* (Л. Старицька-Черняхівська); *Дьяконову .. до нестерпності здушує в горлі* (О. Гончар); *Виговський умів бути занудливим до нестерпності* (П. Загребельний); *Розмова не клеїлася, побрязкування горняток і виделок доводило ситуацію до нестерпності* (Ю. Андрухович).

НЕСТЕ́РПНО. Присл. до **несте́рпний.** *За ніч пухлина майже зникла, лише нестерпно свербіло* (І. Багряний); *Нестерпно довго тягнулись хвилини чекання* (І. Цюпа); *Зомлілі руки насилу тримали нестерпно важку ношу* (І. Білик).

НЕСТЕРПУ́ЧЕ, НЕСТЕ́РПУ́ЧО, *розм.* Присл. до **нестерпу́чий.** *Сонце нестерпуче пекло крізь вікна* (М. Коцюбинський); *Дівчина кинула листа на підлогу, як щось нестерпучо мерзотне, що брудниło її самою своєю присутністю* (В. Підмогильний); *Дрібно, швидко цокає на столику будильник, а час іде так нестерпуче повільно* (Л. Дмитерко).

НЕСТЕРПУ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **несте́рпний.** *Зморила всіх задуха нестерпуча* (Б. Грінченко); *Ця огидна, нестерпуча думка, як ножем, різонула по ньому* (Гео Шкурупій); *Спустилась ніч густа й пахуча. Не спить Наталя. Самота Така сьогодні нестерпуча!* (М. Рильський); *Інколи ж його просто ґедз нападав — і тоді він ставав нестерпучим* (М. Коцюбинський).

НЕСТЕРПУ́ЧІСТЬ, чості, *ж., розм.* Абстр. ім. до **нестерпу́чий.** *Тільки лампи та канделябри лишились цілими і завзято заливали цілу руїну світом, до нестерпучості ясним* (М. Коцюбинський).

НЕСТЕРПУ́ЧО *див.* **нестерпу́че.**

НЕСТЕ́РТИЙ, а, е. 1. Якого не стерли. *Лобова аварія на околиці міста відбулася через нестерту стару розмітку. Винуватець аварії стверджує, що заплутався в розмітці дороги і тому опинився на зустрічній смузі* (з газ.).

2. *перен.* Якого неможливо знищити, згладити. *Діалект, а ми його надишем Міццю духу і огнем любові І нестертий слід його запишем Самостійно між культурні мови* (І. Франко); *Свято ж свободи стрімко заходило з весни в глухоманну осінь, .. а все ж воно було, було — сліпучим спалахом засяяло й залишило нестертий відбиток у людських душах* (Р. Іваничук).

НЕСТИ́, су́, се́ш; *мин. ч.* ніс, несла́, ло́; *недок.* 1. *кого, що.* Узявши кого-, що-небудь у руки або навантаживши на себе, переміщати, доставляти кудись. *На руках несе* [жінка] *малу дитину* (Леся Українка); *Василинка ж уже несе на стіл миски і ложки* (М. Стельмах); *З найближчих сіл лісовими стежками бійці несли на плечах важкі човни* (О. Гончар); — *Христино, неси каву...* (Р. Андріяшик); // *перен.* Мати, містити в собі. *Він попрощався з Вірою Павлівною і пішов, гірку зневагу несучи в грудях...* (Г. Хоткевич); *Грому гордого погрози Повітря стомлене несе* (М. Рильський); *Хоча Іван Ярош ніс додому радісну звістку, але в душі його не було спокою* (М. Стельмах); *Чемерис .. сліпо вірив у те, що механізм створений уже несе в собі потрібну досконалість* (П. Загребельний); // *перен.* Маючи що-небудь, передавати його іншим. *Він, Світозар .. давав клятву Гіппократа — будь-де, будь-коли і будь-кому надавати медичну допомогу, нести мистецтво врачування в люд* (Д. Міщенко); — *Я вважаю своїм святим обов'язком нести їм освіту* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

2. *кого, що.* З великою швидкістю везти, пересувати кого-, що-небудь. *Коні несуть його — він же у возі відкинувся навзнак* (М. Зеров); *Маленький .. автомобіль чеської марки безгучно несе нас рівною, білою пеленою шляху до Яблунева* (Т. Масенко); *Від Золотих воріт добрі коні несли просторі сани* (Н. Рибак); // Захопивши силою свого руху, швидко пересувати (про вітер, течію води і т. ін.). *Вітрило-вітре, господине! Нащо ти вієши, несеш... Хановські стріли?* (Т. Шевченко); *Вітер зірвав одну сорочку і несе* (Ю. Яновський); [Н а д і я:] *Мало не втопилась! Запливла далеко і ніяк до берега не могла добитись. Течія несе!..* (О. Корнійчук); // *безос. Остап опиравсь бистрині з усієї сили, але його кіл мало що помагав: пліт несло серединою річки* (М. Коцюбинський); *У закапелок під скелею, де сховались мандрівці, несло зірвані листки, сухі бадилини, тріски, пісок і грудочки землі* (Ю. Логвин); // *безос., розм.* Про небажану появу когось. [О д а р к а:] *Це вже й Микиту несе!* (М. Кропивницький).

3. *що.* Розносити, поширювати, розповсюджувати що-небудь. *Вітер несе з холодком пахощі степової рослини* (Панас Мирний); *Зводиться догори запашний сандаловий дим, несе його вітер ген далеко* (М. Дашкієв); // *безос., чим.* Поширюючись у просторі, повітрі, ставати відчутним (про тепло, холод, запах і т. ін.). *Віяло раннім холодом, відкись несло димом* (І. Франко); *Бистрик завів Андрія в гірницьку їдальню, що з неї несло пахощами смачної їжі* (С. Чорнобривець); *Від коняки несло потом і ремінною збруєю* (Григорій Тютюнник).

4. *що, перен.* Бути причиною чого-небудь; приносити з собою як наслідок. *Семенові байдуже, що сідає сонце, що з ярів виступає ніч, несучи спочинок усім трудящим* (М. Коцюбинський); — *Зерно несе в собі майбутню рослину* (О. Бердник); // Давати прибуток, вигоду. [Пан Зефірин:] *Маю тут 50 моргів луки, а досі мені морг ніс ледве 10 ринських чистого доходу* (І. Франко).

5. *що, спец.* Тримати на собі, бути опорою для чого-небудь. *Основна опорна конструкція моста несе на собі функціональні елементи захисних конструкцій* (з наук.-техн. літ.); *Стовбур розеткових рослин не гілкується або гілкується слабо і несе на своїй верхівці крону листя, схожу на розетку або пучок* (з наук.-попул. літ.); *Піхта є пірамідальним деревом, що несе кільчасто розташовані горизонтальні гілки* (з навч. літ.).

6. *що і без прям. дод., перен., розм.* Говорити що-небудь нерозумне, несерйозне і т. ін.; верзти. *Цибелла же була ласуха, .. До того ж страшна говоруха, О всякій всячині несе* (І. Котляревський); *Обличчя її бліде, здригається, губи тремтять, вона несе всіляку туфту, що все минеться, що ви помиритеся (ага! вже третій рік миримося!)* (А. Дністровий).

7. *зі сл.* яйця. Відкладати яйця (про птахів). *І чорна курка білі яйця несе* (прислів'я); *Чув хлопчина, як казали люди, що в неї на птахофермі кури золоті яєчка несуть* (О. Донченко); *Двері на дах були вибиті, крізь них постійно літали голуби і несли яйця в зламаних друкарських машинках і старих мідних кавниках* (С. Жадан).

8. *що, у сполуч. з абстр. ім.* Уживається на означення стану, дії, на які вказує іменник. *Я думав, вона почне мені докоряти, читатиме мораль, як старша сестра, нагадає мені про обов'язок високо нести звання тощо* (П. Загребельний); *Я повернувся додому раніше, ніж звичайно, несучи в душі образу, і потім цілий тиждень не заходив до Надії Іванівни* (А. Михайленко); *Накочувалися сльози від віри, яку він ніс у собі, — що цей світ можна пройти, не забруднившись* (Любко Дереш).

(1) Нести́ ва́хту: а) чергувати, перебувати на якому-небудь посту на судні. *Всупереч усім правилам морської служби штурман Ільїн сам ніс вахту біля штурвала* (О. Довженко); *Вгорі на містку* [пароплава] *цілу ніч ще хтось стоятиме, мовчки, непомітно для пасажирів нестиме вахту* (О. Гончар); *Нова команда шхуни-брига залишилася на палубі, несучи вахту на носі* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); б) виконувати яку-небудь роботу. *Поїзд повільно рушив. Обабіч його їхала надійна кінна охорона — ковбої та індіанці. Вгорі на вагонах несли вахту стрільці* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі); *Штатний пілот виконував навігаційні обрахунки, а навігатор ніс вахту за пультом штурмана* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(2) Нести́ відпові́да́льність** (*заст.* **одві́т**) — бути відповідальним за кого-, що-небудь. [Пушкар:] *Умів грішить — умій нести одвіт!* (Л. Дмитерко); *Стільки років жив він у тому переконанні, що тільки Галя несе цілковиту відповідальність .. за їх розбите гніздо* (Ірина Вільде); — *Я готовий нести відповідальність за всі ухвалені тут рішення* (О. Авраменко); **Нести́ гріх** *див.* **гріх; (3) Нести́ зби́тки,** *рідко.* — зазнавати збитків. [Безродний:] *Те, що я несу збитки, мене мало обходить* (М. Старицький); *Змушені постійно вести війну з царськими військами, черкеси несли дуже великі матеріальні збитки* (Д. Білий); **(4) Нести́ обо́в'язки** — виконувати які-небудь завдання, доручення і т. ін. *Андрій вже достатньо оклигав, щоб нести ті обов'язки, які припадають на в'язня, і був уже в камері старостою* (І. Багряний); *Лихі пригоди стають на заваді кораблеві, а не тому, хто ним керує, хто несе обов'язок стернового* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); **(5) Нести́ слу́жбу** — виконувати військові обов'язки, бути на військовій службі. *Вартові встали і пішли мостом нести службу* (Григорій Тютюнник); — *Отже, будемо вважати, що з цієї хвилини ви знову несете службу у війську падишаха...* (В. Малик); *На заставі було тихо й порожньо. Частина прикордонників відпочивала, інші несли службу по охороні кордону* (П. Загребельний).

◇ **Баляндра́си понести́ / нести́** *див.* **понести́; Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с** *див.* **Бог; Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / вивó́зити (витяга́ти, винóсити, нести́) на свої́х пле́ча́х (на собі́)** *див.* **вивó́зити; (6) Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову** — поводитися гордо, впевнено, з почуттям власної гідності. *Біля воріт фабрики товчуться люди .. Вони лагідно зазирають у вічі всім, хто впевнено ходить, хто твердо ставить ногу і високо несе голову: то, мабуть, хазяї, службовці* (Ю. Яновський); *Буваючи тепер на людях, Ляля не відчувала того тяжкого гнітючого сорому, який палив її перші дні. Тепер вона, йдучи вулицею, як і раніше, високо тримала голову в білій беретці* (О. Гончар); *У нових блискучих чоботях, такій же новій, бездоганно випрасуваній уніформі і хвацько загнутому догори кашкеті, він ступав твердо, високо несучи голову і дивлячись прямо перед собою* (В. Малик); **Душа́ несе́ тяга́р** *див.* **душа́; Кла́сти (нести́, принóсити, склада́ти** *і т. ін.*) **/ покла́сти (принести́, скла́сти** *і т. ін.*) **на ві́втар (на олта́р)** *див.* **кла́сти; Куди́ но́ги несу́ть / понесу́ть** *див.* **нога́; Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?>** *див.* **чорт; Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (нóсять)** *див.* **нога́; Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́** *і т. ін.*) *див.* **годи́на[1]; Ли́хо несе́ / принесло́** *див.* **ли́хо[1]; Морóка несе́** *див.* **морóка; (7) Нести́ (верну́ти, гони́ти** *і т. ін.*) **ахіне́ю,** *фам.* — говорити нісенітниці, висловлювати що-небудь нерозумне, беззмістовне і т. ін. *А то сидить в брилі, в кереї, З товстою книжкою в руках, І всім, бач, гонить ахінею І спорить о своїх правах!* (І. Котляревський); *Щоб здіймати ахінею — Треба ж буть не при собі!* (П. Тичина); — *А все-таки про кого це він ахінею ніс? — Та розхвалював твою нову повість* (Ф. Маківчук); *Верне всяку ахінею, Аж шипить чорнильний гад...* (Д. Білоус); **(8) Нести́ ка́ру** — бути покараним за що-небудь. *Особи, що деруть сорочачі або ластівчині яйця, обов'язково несуть кару — рябіють* (О. Донченко); — *Злочинець загинув давним-давно, а кару несу я...* (М. Дашкієв); — *Слід про те пильнувати, щоб люди безневинні не несли кари за справжніх злочинців* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **(9) Нести́ покý́ту:**

а) відбувати покарання за злочин, провину і т. ін. — *На фермі що робите? — Покуту несу. Важку покуту, чоловіче добрий* (Григорій Тютюнник); б) терпіти, зносити щось важке, неприємне. *Звідки ми можемо знати, за що нестимемо покуту на тому світі...* (Г. Пагутяк); **(10) Нести́** *(рідко* **носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест** — терпляче долати труднощі, незгоди, все, що стало неминучим у чиємунебудь житті. — *Я гаряче вірю й хрест терпляче Вік нести аж до гробу свій буду* (І. Манжура); — *Я відчуваю: вповні твої муки, але знай, не лише ти одна носиш хрест, його носить кожний у житті* (О. Кобилянська); *Тяжкий свій хрест мовчки несло жіноцтво у війну* (М. Стельмах); — *Кожному дано нести свій хрест — терпіння і надію* (Б. Харчук); **(11) Нести́ [своє́] ярмо́** — покірно й терпляче витримувати життєві незгоди, випробування і т. ін. *І коли що полегшує мені нести це ярмо, так це те, що бачу, як руський народ, хоч він гноблений.., все-таки поволі підноситься, відчуває .. жадобу світла, правди та справедливості* (І. Франко); *Після цього Павло сказав Явдосі: "Хай ти скажишся, більше і пальцем не торкну". І справді, більше не чіпав і покірно, без ремства ніс своє ярмо* (Григорій Тютюнник); **(12) Нести́ (сі́яти) смерть** — знищувати, позбавляти життя багатьох. *Вони не розуміли, звідкіля наскочили на них козаки і скільки їх, а бачили тільки запальне козацьке завзяття, що несло їм смерть* (А. Кащенко); *Ти тремтиш, ти поблід, лиходію? Ніс ти смерть — умри ж тепер сам!* (М. Рильський); *Багато їх, цих танків, і завтра після перепочинку вони рушать далі, туди, на схід, щоб сіяти смерть* (А. Хижняк); **(13) Нести́ тяга́р** — бути обтяженим якимись проблемами, турботами, обов'язками і т. ін. *На вільній волі перевірить себе Сергій, чи зможе й далі без шкоди для душі й тіла нести тягар іночеського життя* (Н. Королева); *Перед ним постали раптом усі повоєнні роки. Ніс на собі тягар збіднілого господарства й людського горя* (Микита Чернявський); *Надія Дмитрівна вчила їх бути ідеальними домогосподарками, тобто у її розумінні, крім основної професії, встигати "з честю" нести на собі тягар домашньої роботи* (Н. Сняданко); **(14) Нести́ хулу́** — ганити, ганьбити. [М а р у с я:] *Василю! Змовчи, будь ласка, не неси хули...* (Панас Мирний); **Носи́ти (нести́) на собі сліди́** *див.* **носи́ти; Пливти́ (плисти́, іти́** *і т. ін.)* **/ попливти́ (поплисти́, піти́** *і т. ін.)* **за течіє́ю** *(рідше* **по течії́, куди́ вода́ несе́)** *див.* **плисти́; Понести́ / нести́ на язика́х** *див.* **понести́; Самі́ но́ги несу́ть (но́сять) / понесли́** *див.* **нога́; Сатана́ несе́** *див.* **сатана́; Чи дале́ко Госпо́дь несе́** *див.* **Госпо́дь; Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й** *і т. ін.)* **несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́** *(зневажл.* **притаска́ли)>** *див.* **чорт.**

НЕСТИ́ГЛИЙ, а, е. Який не досяг зрілості, не достиг; неспілий, недозрілий. *Віють з поля чудові пахощі од нестиглого зерна і польових квіток* (М. Коцюбинський); *Перший-ліпший кавун, що я його схопив, був нестиглий* (В. Підмогильний); *Крізь хмари просотувалось зелене сяйво, немов над ними горіло сонце кольору нестиглого яблука* (В. Єшкілєв).

НЕСТИ́ГЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **нести́глий.** *Про нестиглість граната сигналізує зелений колір "пелюсток" віночка* (із журн.).

НЕСТИКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Відсутність стикування. *У мережі з'явилося фото нестикування плит моста* (з газ.).

2. Неузгодженість, розбіжність (у справах, проектах і т. ін.). *Однією з проблем корпорації в її підприємницькій та фінансовій діяльності є проблема нестикування в часі потоків прибутків і витрат* (з наук. літ.); *Фіскальні органи не повинні викорінювати технопарки в Україні, посилаючись на окремі помилки або нестикування в законодавстві* (з наук. літ.).

НЕСТИ́СЛИВИЙ, а, е. Який неможливо стиснути. *Властивість рідини передавати тиск з одного місця в інше зумовлена, по-перше, тим, що рідина, як і тверде тіло, є майже нестисливою, і, по-друге, тим, що її шари вільно ковзають один відносно одного* (з наук. літ.).

НЕСТИ́СЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нести́сливий.** *Передавання рідиною тиску і практична нестисливість її використовуються для побудови різних гідравлічних машин* (з навч. літ.); *Практична нестисливість рідин і твердих тіл свідчить про великі сили відштовхування, які діють між атомами* (з навч. літ.).

НЕСТИ́СЯ, несу́ся, несе́шся; *мин. ч.* ні́сся, несла́ся, ло́ся; *недок.* 1. З великою швидкістю рухатися; мчати, мчатися. *Пероном* [вокзалу] *ніся Орест* (Олесь Досвітній); *Улицею нісся вершник* (А. Головко); *Авто несамовито неслося, вихляючи по мосту* (Іван Ле); *Трамвай швидко нісся з гори під залізничний міст* (Олекса Ізарський); // З великою силою переміщатися (про воду, вітер і т. ін.). *Зі сходу нестримано* [невтримно] *несеться бурхливий, рвучкий вітер* (М. Старицький); *Вода стрімко неслась в озеро і так шуміла, що ми ледве перегукувались між собою* (М. Томчаній); *Стріла з ревінням неслася через городські мури, тягнучи по собі довгий і чорний хвіст полум'я та диму* (І. Білик).

2. Розноситися, поширюватися в просторі, заповнювати собою дедалі більший простір (про звуки, запахи і т. ін.). *Звуки дзвінків на хребті коня неслись далеко в глуху глибінь лісу* (О. Кобилянська); *Феня на кухні. Чути, як стукають ножі, завзято шкварчить щось на сковороді, несуться лоскочучі пахощі* (М. Івченко); *Мотря, обнявши коліна, сиділа в задумі біля свого куреника й дослухалася пісень і гомінких безтурботних жартів, що неслися оддаля, від ставка* (С. Добровольський); *Вона* [пісня] *неслась по вулицях вузеньких, І зупинить її ніхто не міг* (Д. Павличко); // Ширитися, ставати відомим, приступним для багатьох (про чутки, відомості і т. н.). *Разом з степовими вітрами, неслася чутка — стражники їдуть по рекрутів* (О. Іваненко); *І. М. Піддубного Дмитро Іванович добре знав, бо слава борця-чемпіона неслась тоді по всьому світу* (І. Шаповал).

3. *перен.* Швидко минати, протікати, проходити (про час, події і т. ін.). *Уже сніги розтанули, і серце Прокинулось — печальне і сумне. В неволі час невидимо несеться, Як вітер, з ніг збиваючи мене* (І. Гнатюк); *Моє життя несеться вперед. Незабаром відправляюся до Берліна* (Д. Білий); *Минувшина встає переді мною — Чи то ж давно неслись її події, Хвилюючись, як море-окіян* [море-океан]? (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

4. *з чим, розм.* Триматися, поводитися зарозуміло, погордливо, намагаючись підкреслити свою значущість, зверхність над кимось; бундючитися. — *А мій старий сьогодні вже книжку читав .. А сусідки казали одна одній: — А вже й несеться Охріміха з своїм читанням!* (Б. Грінченко).

5. Відкладати яйця (про птахів). [Старшина:] *У наших бабів гуси ще тільки починають нестись, а в вас вже й гусенята повилуплювались* (М. Кропивницький); — *У нас кури в клітках несуться* (О. Донченко); — *Хочеш, щоб кури ще швидше неслися?* (В. Владко).

◊ **(1) Ви́соко нести́ся** — поводитися зарозуміло, погордливо, зверхньо, зневажливо ставлячись до інших. *Він* [Іван Федорович] *собі не нісся високо і коли прийшов час одружитися, то вибрав собі дружину не з панського або попівського роду, а з простого козачого* (Панас Мирний); *Юруш, сміючись, простяг свою пухку білу долоню. .. Циганка подивилась та й каже: "Ти високо несешся, але швидко низько впадеш, бо живеш неправдою"* (І. Нечуй-Левицький); *Отець-настоятель був хоч на літа і старий, та на вдачу ярий, до того ще й гордуватий та пихатий і без краю зарозумілий — так високо нісся, що .. ніхто його не любив* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕСТИТЕРАПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Лікування голодом; нестіатрія. *Неститерапія застосовується як метод лікування ожиріння і ряду інших захворювань тимчасовим обмеженням або повним припиненням приймання їжі* (з наук. літ.).

НЕСТИХА́ЮЧИЙ, а, е. Який не стихає, не припиняється, триває довгий час (про звуки, голоси, гомін і т. ін.); безугавний. *Грізна музика кликала до перемоги, і стрункий ритм кроків, і довга нестихаюча пісня* (О. Довженко); *Пізно ввечері Уляна повернулася до готелю. Нестихаючий гомін великого міста і думи про нього ще довго не давали їй заснути* (С. Журахович); *Плечі його била нестихаюча дрож* (М. Стельмах).

НЕСТІАТРІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Те саме, що **неститерапія.** *Нестіатрія проводиться у вигляді розвантажувальних днів, обмежувальних дієт і повного голодування (тільки в умовах стаціонару під наглядом медичного персоналу)* (із журн.).

НЕСТІЙКИ́Й, á, é. 1. Позбавлений стійкості (про предмет); хисткий *(див.* **хисткий**[1] 1). — *Деколи сняться якісь неймовірно високі будівлі, нестійкі, рослинні* (В. Неборак); *Він лиховісно посміхнувся, ледь розхитуючи носаком і без того нестійку підставку* (Любко Дереш).

2. Який не зберігає своїх властивостей, піддається руйнуванню, псуванню, розпаду і т. ін. *Більшість учених вважала раніше, що розширення таблиці Менделєєва за межі урану взагалі неможливе, бо, мовляв, елементи, важчі від урану, не можуть практично існувати, вони були б надто нестійкими* (В. Владко); — *Може, невідомий радіоактивний елемент дуже нестійкий і швидко розкладається?* (М. Дашкієв); *Нестійкий весняний сніг тане на сонці* (Люко Дашвар).

3. Який часто або швидко змінюється; несталий, мінливий. *Згодом нестійкі обриси дебелішали, хмарні, сірі плями набирали живої крові кольорів* (Б.-І. Антонич); *Ми знаємо, що вартість долара — нестійка* (М. Слабошпицький); — *Зараз погода на морі нестійка* (О. Авраменко).

4. Який легко підпадає під чужий вплив; нетвердий у своїх поглядах, звичках і т. ін. — *Даремно ви через цього Платона стільки переживаєте! Не вартий він вас. Легковажний, нестійкий!* (Д. Гуменна); *Ріточка Бурундяй, солоденько усміхаючись тією самою незмінною усмішкою, яка ще якихось тридцять років тому з першого разу до нестями причаровувала нестійкі чоловічі серця, увійшла чи радше — втанцювала до середини майже як шістнадцятирічна юнка* (Е. Андієвська); // *у знач. ім.* **нестійкі,** ки́х, *мн.* Ті, хто легко підпадає під чужий вплив. — *Треба ізолювати наших бійців від нестійких, боягузів .. Зрозумійте — днями виступаємо на велику справу* (О. Довженко); *Вірні полягли у битвах, нестійкі перебігли до Самойловича* (В. Чемерис); // Власт. людині, що легко підпадає під чужий вплив. — *У нього немає сили волі, — пояснив мені батько. — Нестійкий характер* (І. Кирій).

НЕСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість і стан за знач. **нестійки́й.** *Машина потребувала багато вугілля, дарма що була оснащена холодильником і працювала з відсічкою пари. Маховика в неї не було через нестійкість точки опору* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *Зараз цей світ, досі такий ніби стабільний, чомусь для нас відчутно змінився, нам ніби відкрилась його нестійкість і ефемерність* (О. Гончар); *Ібрагім нервово ходив по залу, подеколи доторкаючись до алмазного поруччя трону, а в голові вкладалась і вкластись не могла страшна думка про нестійкість султанського становища* (Р. Іваничук); *В листах до Л. Українки часто говорить* [М. Драгоманов] *про компромісовість* [компромісність] *і нестійкість галицьких радикалів* (С. Єфремов).

НЕСТІ́ЙКО. Присл. до **нестійки́й.** *Хисткі човники були вирубані з цілих дерев, плавали швидко і легко, але на воді трималися нестійко* (В. Чемерис); *За невеликих змін вихідних даних моделі дискретного програмування поводяться, як правило, нестійко і непередбачувано* (з наук. літ.); *У плазмі крові філохінони нестійко зв'язуються з різними фракціями її білків* (з навч. літ.).

НЕСТРАШНИ́Й, á, é. Який не викликає страху. — *А тепер, чада, спати! .. І хай вам сняться нестрашні сни!* (В. Малик); *Маленький сухенький дідок з довгою, до пояса, бородою, плескатим носом щось бурмотів, виступив на два кроки й закляк, засукав старечими нестрашними кулачками* (Ю. Мушкетик); *Рана була нестрашна — хіосець лише роздер шкіру на лівій литці, яку не зміг захистити розрубаний унизу щит* (І. Білик).

НЕСТРИ́ЖЕНИЙ, а, е. Якого не стригли. *Вигляд справді був у Тараса не женихівський: нестрижена біла кучма, чорна сорочка, латані білі штани* (С. Васильченко); *Бігав* [Дмитро] *довкола Глущуків, а підступити ближче боявся, бо з їхніх кожухів, як з нестрижених баранів, у всі боки ковтунами летіла вовна* (С. Чорнобривець); *Сіролиці люди в сукняних лайбиках* [лейбиках] *покрадьки виглядали з-поза кривобоких куч, а босі, нестрижені діти горобцями летіли нам навперейми* (М. Дочинець).

НЕСТРИ́МАНИЙ, а, е. 1. Якого не стримали, не затамували; який важко або неможливо стримати. *Стояло кілька хлопців і родичі при них. Велися уривчасті речі, лунали нестримані ридання* (Леся Українка); *Нестриманим потоком Ідуть і йдуть робітники* (О. Олесь); *Розлягалися і голосні промови, і суперечки, і навіть по-дитячому безпосередні й нестримані крики* (М. Бажан); *Легко йшлось додому, в кожному русі ворушилась молода сила, надійна, нестримана* (М. Стельмах).

2. Який не вміє стримуватися, володіти собою; нездержливий. *Лейтенант знав Оленченка як хлопця нестриманого і був майже певен, що нагрубив таки він* (І. Багмут); *Нестриманий і гарячий Іслам схопився на ноги* (Р. Іваничук); — *Джейн надто різка й нестримана* (О. Авраменко).

НЕСТРИ́МАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нестри́маний.** *Видатний гірничий інженер Опок .. прославився гостротою свого характеру, нестриманістю в мові, вічними хворобами і винятковою працездатністю* (М. Трублаїні); // Нестриманий учинок. *Взагалі жінки — народ не до зрозуміння: не дарують вони тобі ані давньої випадкової нестриманості, ані того, що не береш ти за щире золото кожного їхнього вередування* (Ю. Шовкопляс); *— Це помилка! — вирвалося в мене. І одразу ж пошкодував через свою нестриманість* (А. Кокотюха).

НЕСТРИ́МАНО. Присл. до **нестри́маний** 1. *Він писав хапаючись, лишав слова напівнедописані, і рядки на папері то падали з-під його руки вниз, то нестримано дерлися вгору* (В. Підмогильний); *За рядом ряд у чорні далі Ми йшли нестримано вперед На місце мертвих...* (В. Сосюра).

НЕСТРИ́МНИЙ, а, е. 1. Нічим не стримуваний, який не знає меж у чому-небудь. *З того німого забуття .. пробуркав його нестримний регіт і біганина дівчат* (Панас Мирний); *Приїзд до Кривого Рогу Каті викликав у Зіни нестримне бажання побачити її* (О. Гуреїв); *Індійські джунглі своєрідні. Тут, де нестримні зливи чергуються з страшними засухами, рослини змушені старанно пристосовуватися до складних кліматичних умов* (М. Дашкієв); *В нестримному русі вирує розбурхане людське зборище, без кінця рухаючись невідомо куди* (О. Гончар).

2. Те саме, що **нестри́маний** 2. *За дверима вже гуділи й верещали десятки голосів нестримних мешканців* (І. Микитенко); *Вдачі брати були різної: Юрій — поміркований та обережний, Леонід — нестримний та запальний* (Ю. Смолич); *Я з страхом дивлюсь на другого діда, нестримного й галасливого, з традиційним виглядом стилізованого в українському етнографічному стилі Фалстафа, якого ще він встругне колінця* (В. Домонтович); // Власт. такій людині. *Замойський вловив найтонші відтінки настроїв цих двох "півнів", як прозвав він їх у думці за нестримний характер* (Іван Ле).

Нескінче́нним (безпере́рвним, нестри́мним *і т. ін.)* **пото́ком** *див.* **поті́к.**

△ **Нестри́мна (галопу́юча, гало́пна) інфля́ція** *див.* **інфля́ція.**

НЕСТРИ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нестри́мний.** *Побігла* [Віра] *від річки з такою нестримністю, наче втікала вона сама від видимої смерті* (А. Шиян); *Вже весна, .. дерева сповнені якоїсь пожадливості життя, нестримності зросту* (Ю. Мушкетик); *Винницьких у нашому селі недолюблюють, як і чотириста років тому .. Не люблять за пихатість, нестримність і загребущість* (Г. Пагутяк).

НЕСТРИ́МНО. Присл. до **нестри́мний.** *Потоки біжать нестримно стрімголов додолу* (Марко Черемшина); *Надія ще ніколи не бачила, щоб Чистогоров плакав. Та ще й так нестримно* (Яків Баш); *Незриме колесо часу крутиться нестримно, і нема йому ні зупину, ні перепочинку* (Р. Іванченко); *Поруч із Юрком дідо робився нестримно балакучим* (Любко Дереш).

НЕСТРИ́МУВАНИЙ, а, е. Якого не стримують, не можна стримати. *Сльози продирають собі дорогу і, нестримувані, скапують теплі одна наперед одної* (Ірина Вільде); *Ліпше мати одного короля, ніж тисячі нестримуваних феодалів* (П. Загребельний).

НЕСТРО́ЙОВИЙ, á, é. 1. Не пов'язаний із діями військ у строю, із бойовими операціями. *— Мене в тому бою поранило в праве око осколком снаряда .. Поранення було неважким, та частково втратив зір, і комісія визнала здатним до нестройової служби* (Микита Чернявський); *Я ніколи не перебував навіть на нестройовій службі...* (В. Чемерис).

2. Характерний для того, хто не пов'язаний із діями військ у строю, із бойовими операціями. *Офіцери, опустивши книжки, відповіли йому з тією старанністю, як це робить тільки нестройовий начсклад* (І. Багмут); *Не лише вигляд у нього нестройовий, в душі Михась зовсім не військова людина* (П. Автомонов).

НЕСТРОЙОВИ́К, á, *ч., розм.* Військовик нестройової частини війська. *Яків був нестройовиком — працював жерстяником у майстерні* (О. Десняк); *— Тут, особливо у нашому вагоні, — сама шпана. Це ж усе — нестройовики, одчислені мандатною або медичною комісіями* (Є. Доломан).

НЕСТРУ́ГАНИЙ, а, е. Якого не обробляли струганням. *Стояли тільки зсунуті один до одного п'ять верстаків з неструганих дощок* (Григір Тютюнник); *Стіл на терасі родинного дому (вже давно неіснуючого) був із неструганого дерева* (О. Забужко); *Роман Олексійович із тяжким зітханням узяв грубі нестругані палички й почав тицяти ними в "китайську страву"* (І. Роздобудько); *Обнесене огорожею з неструганих дощок подвір'я зустріло незнайомця німою тишею* (Люко Дашвар).

НЕСТРУКТУРО́ВАНИЙ, а, е. Який не має структурної організації. *Більшість неструктурованих проблем вирішується за допомогою евристичних методів, у яких відсутня будь-яка упорядкована логічна процедура пошуку розв'язання* (з наук.-попул. літ.); *Сучасні організаційні системи (підприємства, корпорації, установи), як правило, працюють з інформацією двох видів — структурованою (записи бази даних) і неструктурованою (електронні документи)* (з навч. літ.); *Тайвек — це нетканинний матеріал, який складається із синтетичного волокна, отриманого методом розпилення. Таким чином з'являється неструктуроване волокно* (із журн.).

НЕСТРУКТУРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неструктуро́ваний.** *Великі обсяги й різнорідність інформації, неструктурованість значної кількості розв'язуваних задач, прийняття рішень на базі багатоваріантних економічних розрахунків зумовлюють необхідність використання сучасних засобів обчислювальної техніки* (з навч. літ.).

НЕСТРУНКИ́Й, á, é. 1. Який не має гарної та пропорційної фігури. *Скоро літо, дівчата стрункими рядами тягнуться у фітнес-клуби, щоб побороти́ся з нестрункими фігурами, підготуватися до сезону бікіні* (із журн.).

2. Який розташований нерівно, неправильно (про ряд, шеренгу і т. ін.). *Не домовляючись, вони вишикувалися в одну неструнку шеренгу* (А. Кокотюха); *На стінах були веселенькі блакитні шпалери, біля вікна — нове ліжко, на тумбочці неструнким рядом стояли іграшки: машинки, солдатики, танки...* (І. Роздобудько).

3. У якому відсутні внутрішня закономірність, правильна та логічна побудова; нечіткий, непослідовний. *Роман має всі ознаки першої книги — сирий, вельми нестрункий сюжет, недопрацьовані характери, місцями відверті логічні ляпи* (із журн.); // Який звучить незлагоджено, негармонійно (про музику, співи). *Ольжин двір був майже порожній, лише біля брами стояло кільканадцятеро дружинників і сторожових воєвод, які позирали на нього та в бік хорому* [хороми], *звідки линув нестрункий спів* (І. Білик).

НЕСТРУ́НКО. Присл. до **нестрункий** 2, 3. *Друзі-геологи неструнко підспівували біля багаття* (із журн.).

НЕ́СТЯМ, у, *ч., розм.* Те саме, що **нестя́ма** 2. *Я не міг далі слухати, обхопив голову руками, впав на попону, закричав, заплакав, провалився в нестям* (П. Загребельний); *А годен я докорів і образ, — То вже ж не з уст, які, запавши в нестям, Уже споганили себе не раз ламанням слів, брехнею і безчестям* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

○ **До нестя́ми (до знетя́ми, до не́стяму)** *див.* **нестя́ма.**

НЕСТЯ́МА, и, *ж.* 1. Стан розгубленості, замішання, хвилювання. *Сперши дух, козаки поспішилися нагору, вибігли на майдан і спинилися в нестямі... Чи тут же була Січ? Чи не помилилися вони? Де ж рідні курені?* (А. Кащенко); *Векша ходив стомлено, в нестямі розводячи руками, й запитував себе: куди ж йому йти?* (М. Івченко); *Шумаков доторкнувся до плеча лейтенанта. Голобородько в нестямі заклiпав очима і раптом підскочив* (С. Голованівський).

2. Крайній ступінь збудження, несамовитості. *Вона сиділа якраз лицем до пожежі. Поперед неї у страшній нестямі закостеніла Оришка* (Панас Мирний); *Граф Адольф косо водить очима по бурхливій витягненій у радісній нестямі догори масі й нахиляється головою близько до голови принцеси Елізи* (В. Винниченко); *Бігла* [Зінька], *падаючи, прориваючи кущі, і кричала щось у нестямі* (А. Головко).

3. Непритомний стан, непритомність. *Він, залитий потом, ледве переводячи дух, метався .. в нестямі, боячись втратити останні сили* (М. Коцюбинський); *Іван лежав перед ним у глибокій нестямі, але його могутня воля до життя передалась лікареві і сповнила його вщерть* (О. Довженко); *Сержант кинувся.., тяжко застогнав і знову впав у нестяму* (Іван Ле).

○ **(1) До нестя́ми (до знетя́ми, до не́стяму),** *у знач. присл.* — дуже, надзвичайно сильно. *Закохався я в вас до нестями... Як се сталось? — Ви знати бажали* (П. Грабовський); *Хапає* [Юда] *мотику і, не розгинаючись, не втираючи поту, працює до нестяму* (Леся Українка); *Не б'ють зенітки в синь громами у Ботанічному саду... І я, щасливий до нестями, по бруку рідному іду* (В. Сосюра); *До нестями хотілося побути на самоті* (З. Тулуб); *До знетями полюбила його. Не те, що в Дібрівку та в Гуляй-Поле — на край світу подалася б за ним!* (О. Гончар).

НЕСТЯМЕ́ННИЙ, а, е, *діал.* Нестямний. *Струснувся кожен листок. На воді — Павуки в нестяменний танок* (В. Свідзинський); *На подвір'ї зчинився крик і гук нестяменний* (Б. Лепкий).

НЕСТЯ́МИТИСЯ, млюся, мишся; *мн.* нестя́мляться; *недок. і док., від чого і без дод., розм.* Утрачати самовладання від сильного хвилювання, збудження і т. ін. *Вона буде вчитись на фрезерувальника! А може, відмовитись? Ще ж не пізно. Але як відмовишся? Он батько аж нестямиться від радості* (Д. Ткач); *Аж ось двері — рип! — і Василь у хату. Маруся так і нестямилась* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Мотря:] *Тільки що з'явився він у церкві, так наша Хвєдоска зразу й нестямилася!..* (М. Кропивницький); — *Ми пливемо! Пливемо! — нестямився від радощів Бумблякевич* (Ю. Винничук).

НЕСТЯ́МКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **нестя́ма.** *Від нестямки вона не знала, що їй робити* (Панас Мирний); *Він з злістю крикнув, з нестямки вилаяв мене* (І. Нечуй-Левицький); *Думка про вовків промайнула у його* [нього] *в голові. Він в нестямці затяв коней і зник поміж деревами* (М. Коцюбинський).

НЕСТЯ́МНИЙ, а, е. 1. Який утратив самовладання, перебуває у стані несамовитості; надто схвильований, збуджений. *Побачивши цей рух, Чайка, нестямний від гніву, вже підніс руку, щоб одним ударом покласти на землю студента* (Д. Бузько); *Нестямна ходила* [Надія] *по коридору, не знаходячи собі місця* (Яків Баш); *Втікаючи від війни, біжить вулицею якась жінка, розпатлана, нестямна* (О. Гончар); // Який виражає несамовитість, збудженість. *Фон Бреннер стояв у болоті під самим румунським кордоном. Нестямні очі його світилися божевіллям* (О. Довженко); *Настя нестямним поглядом дивилася у вікно* (К. Мотрич).

2. *розм.* Надзвичайно сильний своїм виявом; несамовитий. *Христя, почувши нестямний галас, підійшла до дверей подивитися* (Панас Мирний); *Зінька ззаду з усієї сили кинулась і з криком нестямним у спину руками вдарила* [Сахновського], — *аж упав на ґанок* (А. Головко); *Від нестямного болю і втрати крові Ряжанка знепритомнів* (І. Білик).

НЕСТЯ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **нестя́мний** 1. *Мене проймає гострий холод і нестямність* (М. Івченко); *Сміючись і плачучи від радості, Маковей кинувся до свого вірного коня, в гарячій нестямності повис йому на шиї* (О. Гончар).

НЕСТЯ́МНО. Присл. до **нестя́мний.** *Бачив* [Лебідь], *як Надія, простягнувши руки, нестямно підбігла до дерева, як горнулася, припадала до нього в сльозах* (Яків Баш); *Брат любить, ой, як любить, нестямно кохає цю окаянну Руфину* (В. Лис); — *Пилипку!.. Синочку мій! — нестямно скрикнула Катря і вхопилася за його* [нього] (Панас Мирний).

НЕСТЯ́МОК, мку, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **нестя́ма.** *Криваве зарево пожежі здіймалося з-за гори, з слободи і осіяло усю хату. Христя від нестямку кинулась до вікна* (Панас Мирний).

НЕСУВО́РИЙ, а, е. У якому немає суворості. *Голос був несуворий, покірно простий* (Є. Пашковський).

НЕСУ́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Який не судився кому-небудь, не признач. кому-небудь долею. *Подавсь* [Сидір] *додому, щоб не бачити несудженої дівчини та не надривати свого серця* (Л. Яновська); *Актриса поїхала аж у Сибір, щоб не мати спокуси вернутись одвідати свого несудженого друга* (М. Драй-Хмара); *Батьки й матері прощалися з дітьми, чоловіки з жінками, брати з сестрами. Розлучалась любов з любов'ю, надія з надією, прощалось нездійсненне заміжжя, несуджене материнство* (О. Довженко).

2. Те саме, що **несуди́мий.** *Якщо називати речі своїми іменами, то нарізну зброю кожен несуджений 25-річний громадянин України, який має всі необхідні довідки, може отримати і сьогодні, але особливих черг у мисливських магазинах за зброєю не спостерігається, оскільки законодавчо врегульованого володіння зброєю в Україні не передбачено* (з газ.).

НЕСУДИ́МИЙ, а, е. У якого немає судимості. *У прес-службі міського відділу поліції уточнили, що розбійний напад скоїв раніше несудимий чоловік, 1967 року народження* (з газ.).

НЕСУДИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Відсутність судимості в кого-небудь. *Дядько .. все тицяв людям перед очі, як довідку про несудимість, ті понівечені руки з негнучими цурпалками пальців* (О. Забужко); *Відтепер на офіційному сайті Міністерства внутрішніх справ України за посиланням можна перевірити легітимність довідки про несудимість* (з газ.).

НЕСУДНИ́Й, á, é, *рідко.* Непридатний, негодящий. *Цей кінь нікуди несудний* (Сл. Б. Грінченка).

НЕСУДНОПЛА́ВНИЙ, а, е. Непридатний або не признач. для судноплавства. *Відгалуженням Альп є Апеннінські гори, що простягаються майже по всій Італії. Тут було чимало рік, здебільшого невеликих, несудноплавних* (з навч. літ.); *Корабель буде зведено з орбіти і затоплено в несудноплавному районі Тихого океану 2 або 3 листопада* (із журн.).

НЕСУДНОПЛА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несудноплáвний.** *Такі фізико-географічні критерії, як судноплавність чи несудноплавність, вихід до моря, жодним чином не впливають на міжнародно-правовий статус ріки* (з наук.-попул. літ.).

НЕСУДОВИ́Й, á, é. Який не стосується судочинства. *Поняття "адміністративне оскарження" при забезпеченні захисту прав громадян стосується контролю за адміністративними рішеннями органів виконавчої влади у самій структурі цих органів і має несудовий характер* (з наук. літ.).

НЕСУ́ЄТНИЙ, а, е. Який відзначається спокоєм, урівноваженістю, здоровим глуздом. *Живуть у Києві люди загадкові й несуєтні. Хто любить рух, пересування, той тут не всидить* (П. Загребельний); *Великі тілом люди здебільшого дуже неквапливі, несуєтні й таять на мислі таку ж неквапливу, але певну думку* (Ю. Мушкетик); *Гроші люблять людей спокійних, певних у собі, розсудливих і несуєтних* (М. Дочинець).

НЕСУМІ́ЖНИЙ, а, е. 1. Який не межує з ким-, чим-небудь. *На зміну королям і титулованим вельможам вийшов на арену державного життя народ, нація. Але спитаймо себе: чи змогла б ця кардинальна зміна соціально-політичного ладу обмежитись самою Францією, так би мовити — законсервуватися в ній, не спричинившись до таких же змін у інших суміжних і несуміжних з Францією державах?* (Б. Антоненко-Давидович); *Доведіть, що вершини чотирикутника лежать в одній площині, якщо у нього перетинаються або діагоналі, або продовження двох несуміжних сторін* (з навч. літ.).

2. Який не пов'язаний, не має спільного з чим-небудь. *За умови вступу на магістратуру на основі диплома несуміжної спеціальності вступники складають додатковий фаховий іспит* (з мови документів); *Невичерпне джерело унікальних ідей і рішень відкривається в разі виходу за межі сприйняття клієнтського сервісу своєї галузі. Тривіальні підходи до розуміння клієнтів, які застосовуються в несуміжних бізнес-напрямах, можуть стати унікальними для вашої компанії та привести до конкурентної переваги* (із журн.).

НЕСУМІ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несумíжний.** *При встановленні системи сигналізації має значення поверх, розміщення та кількість кімнат у квартирі, суміжність чи несуміжність балконів* (із журн.).

НЕСУМІ́ЖНО. Присл. до **несумíжний.** *Індикаторні дроти розміщені в стальному канаті несуміжно один з одним* (з наук.-техн. літ.).

НЕСУМІ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **неспівмíрний.** — *Та що ж могла вдіяти така невелика країна проти Австрії? — додав Котляревський. — Несумірні величини* (Б. Левін).

НЕСУМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несумíрний.** *Він, Євген, вона, Ольга Всеволодівна, чи тепер — Оля, Олюня, Оленька, покохали одне одного, і дві розрізнені в світі душі, що досі блукали манівцями, раптом знайшли одна одну й злилися? Але як же це могло статись? Як могла допустити це їхня несумірність?* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕСУМІ́РНО. Присл. до **несумíрний.** *Несумірно великі, добрі й ласкаві законникові очі дивились радісно на Адама* (Н. Королева).

НЕСУМІ́СНИЙ, а, е. Якого не можна одночасно поєднати, сумістити з чим-небудь іншим; який не може існувати одночасно з ким-, чим-небудь іншим. — *Ти сам не розумієш, Долгін, що твої погляди несумісні з роботою в науковій інституції...* (Н. Рибак); *Серце батька .. розтиналося двома несумісними бажаннями: хотілось бачити сина митцем і хотілося бачити його медиком, вченим* (І. Волошин); *Гіпатія сумно усміхалася, читаючи ті листи. Ах, мій друже Сінезію! Несумісні це речі — фальш і правда, ілюзія й істина* (О. Бердник); *Твій ангел-охоронець знову дає якийсь знак, котрий необхідно збагнути і вичленити з хаосу випадкових зустрічей та необов'язкових розмов, переплетінь чужих облич і доль, несумісних з твоєю* (С. Процюк); — *А що тут розуміти? Просто ми не створені одно для одного, Філіпе. Більш того, ми несумісні. — Несумісні, кажеш? А мені здавалося, що навпаки — у нас багато спільного* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У рамках єдиної конфедерації об'єднаних королівств співіснували, здавалося б, несумісні суспільства* (Любко Дереш).

НЕСУМІ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несумíсний.** *Чарльз Томас прочитав його* [папірець], *знайшов у тексті граматичну несумісність* (Н. Рибак); *Там, де стояв Марко, стрепенулась дивовижна музика Шопена, а на другому кінці сцени забряжчали тюремні ключі. Від несумісності цих звуків, мов людська душа, зойкнула музика, та не вбила брязкіт ключів* (М. Стельмах); *Вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлюються законом* (Конституція України).

НЕСУМІ́СНО, *пред.* Про неможливість поєднання, суміщення з чим-небудь іншим. *Хеморецептори сповістили, що рівень глюкози в біоплазмі впав нижче 20 мг .. Це було вже несумісно з життям* (О. Тесленко); *Івано-Франківська та Тернопільська області планують туристичний та рекреаційний розвиток Дністра, що несумісно із спорудженням ГЕС* (з газ.).

НЕСУМЛІ́ННИЙ, а, е. Який не ставиться сумлінно, добросовісно, відповідально до своїх дій, учинків, обов'язків. *Треба було* [Герману] *день і ніч пильнувати, стояти на сторожі, оборонятися від несумлінних конкурентів* (І. Франко); *Я всіх своїх сторожів виснажував безсонням; коли ж вони спали, не дивлячись на мої заклики, тоді я починав кликати раїса, щоб він покарав несумлінного слугу* (Ю. Логвин); // Який виражає відсутність сумлінності, чесності, добросовісності. *Усі ті закиди є витвором злої волі; це несумлінні методи дезінформації, дискредитації* (О. Шугай).

НЕСУМЛІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несумлíнний.** — *Гадаю, ти не можеш закинути мені несумлінність...* (М. Дашкієв); *Тато завше сварився за несумлінність та неуважність* (Г. Пагутяк).

НЕСУМЛІ́ННО. Присл. до **несумлíнний.** *Якщо й траплялося якесь непорозуміння або котрийсь із новачків несумлінно виконував ту чи іншу роботу, Гаршин не вдавався до покарання* (Є. Доломан); *Мені не спадало на думку, що слідчий несумлінно виконує свої обов'язки* (М. Руденко).

НЕСУ́Н, á, *ч., розм.* Той, хто краде, виносить продукцію з території підприємства. *В Недрімайла не проскочать несуни й пролази. Він затримав так Явдоху двадцять і два рази* (П. Глазовий).

НЕСУПЕРЕ́ЧЛИВИЙ, а, е. Який не містить у собі суперечності (у 1 знач.). *Всі ці та безліч інших запитань вимагають відповіді, котра синтезувала б загадки буття в несуперечливій гіпотезі* (О. Бердник); *Ніби щось перемкнулося у голові старшого консультанта. Розсипана до того мозаїка причин та наслідків миттєво склалася у несуперечливу картину послідовних подій* (В. Єшкілєв).

НЕСУПЕРЕ́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **несупере́чливий.** *Під правильним треба розуміти лише таке мислення, яке характеризується визначеністю і чіткістю, несуперечливістю і послідовністю, обґрунтованістю і доказовістю* (з навч. літ.).

НЕСУПЕРЕ́ЧЛИВО. Присл. до **несупере́чливий.** *Логіка як уміння мислити послідовно й несуперечливо потрібна нам у дуже багатьох життєвих ситуаціях* (з навч. літ.).

НЕСУСВІ́ТНИЙ, а, е, **НЕСУСВІ́ТНІЙ,** я, є, *розм.* Те саме, що **несосвіте́нний.** *Вона довідалася .. про смішні химери Комахи, про його несусвітні витівки* (В. Домонтович); *Оркестр заграв щось зовсім несусвітне, повне знайомих мотивів, але безладно скомпоноване* (О. Іваненко); *Люди раділи з тих змін, що сталися в житті Ганни. — Нагорювалася, сердешна, за тим п'яницею несусвітним, то нехай хоч за Байдою порозкошує* (Д. Бедзик); *Віктор з несусвітньою радістю слідкував за думкою лектора* (Олекса Ізарський).

НЕСУСВІ́ТНІЙ *див.* **несусві́тний.**

НЕСУСВІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несусві́тний, несусві́тній.** *Її дратувала несусвітність чи наївність Віктора, його недозрілість чи, може, нездогадливість* (Олекса Ізарський).

НЕСУТТЄ́ВИЙ, а, е. Який не становить суті чого-небудь, не має великого, важливого значення; неістотний. *Пам'ять чітко берегла якісь несуттєві дрібниці, незначущі випадки, якусь миттєву зустріч з незнайомою людиною* (Є. Гуцало); *Я слухав його в піввуха, бо ж тоді це здалося мені несуттєвим, а якщо чесно — просто якоюсь вигадкою* (І. Роздобудько); *Вони говорять про несуттєві другорядні речі* (Г. Вдовиченко); // *у знач. ім.* **несуттє́ве,** вого, *с.* Те, що не становить суті чого-небудь, не має великого, важливого значення. *Вмів* [Хома] *якось одразу відокремити суттєве від несуттєвого, велике від незначного* (О. Гончар).

НЕСУТТЄ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **несуттє́вий.** *Образ смерті в повісті В. Підмогильного "Остап Шаптала" трактується у формі, близькій до теорії експресіонізму, характерною ознакою якого є "віталізація смерті", що виражається, з одного боку, марнотою і несуттєвістю фізичного тіла, а з іншого — переходом від смерті до життя* (з наук. літ.); *Якщо заперечення співрозмовника й справді не дуже важливе, можна погодитися з ним, але при цьому довести його несуттєвість* (з навч. літ.).

НЕСУТТЄ́ВО. Присл. до **несуттє́вий.** *Це залишиться лише доказом, як легковажно і несуттєво автор пише, хоч він так абсолютно безцеремонно посилається на Брема* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *у знач. пред.* — *Добрий вечір, пане, — сказав хтось один з них, історія замовчує, хто саме був перший, бо це наразі цілком несуттєво* (В. Кожелянко); — *Напочатку у нас із ним вийшло непорозуміння... ну, та це несуттєво* (Л. Кононович).

НЕСУЧА́СНИЙ, а, е. Який не відповідає рівню, вимогам свого часу. *Робота в українських комітетах, що до неї він деякий час приглядався, здавалася йому якоюсь несучасною* (Гео Шкурупій); *Уся обстановка в кімнаті — хоч і дещо несучасна, проте вишукана й зручна* (М. Дашкієв); — *Правда, я дивна? — Як дивна, Ганнусю? — Ну... смішна. Несучасна...* (О. Бердник); *Бора соромилась зовнішності Володі, він був геть несучасний хлопець* (Г. Вдовиченко).

НЕСУЧА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **несуча́сний.** *Він* [Я. Щоголів] *уперто підкреслював свою патріархальність та несучасність* (М. Зеров); — *Я давно мучуся такими питаннями. Їх навіть тяжко сформулювати однозначно, щоб люди правильно зрозуміли, бо інакше звинуватять в обскурантизмі, в несучасності* (О. Бердник); *Великий зелений смарагд облямовано скалками діамантів. Один із камінців випав, це майже не порушує композиції. Навпаки, підкреслює несучасність виробу, робить його шляхетнішим* (Є. Кононенко).

НЕСУЧА́СНО. Присл. до **несуча́сний.** *Наш зовнішній вигляд — це наша візитна картка. І якщо ми одягаємося несучасно, то виглядаємо старшими за свої роки, нестильно й нестатусно* (із журн.); // *у знач. присудка і пред. Зберігати фотографії в альбомах — несучасно, на флешках — шкода. Друкуйте найкращі моменти свого життя на футболках чи майках!* (з мови реклами).

НЕСУ́ЧИЙ[1], а, е. Який несе багато яєць (про птахів). *Тхори передушили мало не всі несучі кури* (Н. Королева).

НЕСУ́ЧИЙ[2], а, е, *спец.* Який використовується як опора для підтримування чого-небудь; носійний. *Машині теж перепало добряче: лопаті несучого гвинта погнуто, лівий стояк шасі зламано. Вертоліт перехилився набік* (М. Дашкієв); *В будинку безперервно щось видовбували, прокладали, домуровували. В основному нищили несучі конструкції* (Т. Прохасько).

НЕСУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Здатність нести, відкладати яйця. — *Хто ж міг заздалегідь знати, що вплив нашого опромінення на курей локалізується саме на несучість?..* (В. Владко); *Раціональне годування, тепло й світло — то три найважливіші умови зимового яйценесіння. Світло через зорові нерви й мозковий додаток викликає появу гормонів і дозрівання яйцеклітин у яєчнику, що веде за собою зріст несучості* (П. Загребельний).

НЕСУ́ЧКА, и, *ж.* Курка, яка несе яйця. *Задню частину приміщення займали курячі сідала, прилаштовані східцями; перед ними під лівою стіною стояли гнізда для несучок* (С. Добровольський); *Десь несучка на все горло кудкудаханням сповіщала Голодівку, що яйце знесла* (І. Нижник).

НЕСУ́ЩИЙ, а, е, *заст.* Несучий (*див.* **несу́чий**[1]). *Несущі ці кури придались* (Сл. Б. Грінченка); *Була одна чорна курка, така несуща курка, та що! — запіяла півнем, і треба було голову втяти!* (М. Коцюбинський); — *Які вони гарні — білі-білі. — Леггорни, — пояснив Демко. — Несуща порода* (О. Донченко).

НЕСФОРМО́ВАНИЙ, а, я. Якого не сформували або який не сформувався. *Твоє, майже дитинне, а таке вже сильне, свіже нутро, твій несформований імпульс до дальшого кращого говорили з тебе несвідомо* (О. Кобилянська); — *У неї такий же повноцінний дар, як і в тебе, просто ще несформований* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕСФОРМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несформо́ваний.** — *Дві розроблені і незакінчені справи залишила нам у спадщину наша історія: наші стосунки з сусідами, передусім з москалями, і нашу внутрішню несформованість, передусім на ґрунті нашої психології* (У. Самчук).

НЕСХВА́ЛЕННЯ, я, *с.* Вираження осуду, заперечення чого-небудь; відсутність схвалення. *По палаті мовби щось прошелестіло, в палаті було повно люду, той шелест міг означати схвалення царевого наказу, а міг означати й несхвалення* (Ю. Мушкетик); *Залою, немов брижі по воді, пробігає хихотіння та несміливі й тихі вигуки несхвалення, але в цю мить куліси здригаються і починають роз'їжджатися у протилежні боки, відкриваючи сцену* (С. Андрухович).

НЕСХВА́ЛЬНИЙ, а, е. Який виражає або містить у собі осуд, негативне ставлення до кого-, чого-небудь. *Полковник усміхнувся привітно, наче це не він хвилину тому несхвальним поглядом зміряв старшого лейтенанта, вислухавши його одверте бажання піти з армії* (Н. Рибак); *У виразі його обличчя почувалося цілковите розуміння ситуації і несхвальне ставлення до Ніни та її настрою* (В. Собко); *Останні слова короля, видно, не сподобалися депутатам, бо пролунали несхвальні вигуки, спочатку ледь чутні, а потім усе голосніші* (В. Малик).

НЕСХВА́ЛЬНО. Присл. до **несхва́льний.** *Не помітив* [Сергій] *навіть, як несхвально зиркнув на нього Євецький...* (Ю. Шовкопляс); *Спостерігаючи за онуковою грою, дід несхвально хитав головою* (Ю. Збанацький); *До мого захоплення селом він поставився досить несхвально* (М. Руденко).

НЕСХИ́БНИЙ, а, е. 1. Який виявляє твердість, стійкість; непохитний. *Крокують воїни несхибні, І всюди — квіти на путі* (І. Муратов); *Ось вони* [козаки] *постають в уяві засмаглі під вітром і сонцем, кремезні, великодушні, несхибні у товаристві, незламні в боротьбі* (І. Пільгук); // Який свідчить про чию-небудь твердість, стійкість; власт. такій людині. *Є воля несхибна в твоєму дерзанні, У вірному слові, у вічнім труді* (М. Стельмах); *Володіючи несхибною впертістю, маючи від природи дар красномовця, Демосфен таки викував себе заново* (В. Чемерис).

2. Який твердо установився, не може бути порушений; непорушний. *Корж був ідеальний виконавець. Усе, що виходило згори, було незаперечним законом і несхибною істиною* (Б. Антоненко-Давидович); *Я сто літ проживу. Є в цій вірі несхибна основа* (С. Крижанівський).

3. Точний, правильний, безпомилковий. — *Несхибний зір, — підтвердити я можу, — в навідника, у цього моряка* (І. Гончаренко); *Де ж той єдиний, несхибний шлях до волі?!* (Василь Шевчук); *Удар був несхибний. Твердий, немов каменюка, Юджинів кулак різонув по гострій щелепі людину* (П. Загребельний).

НЕСХИ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несхи́бний.** *Бійці були глибоко переконані у несхибності і правильності кожного кроку Івана Антоновича* (О. Гончар); *Як молодий мисливець у лісі, тремтячи перед звіром, але вірячи в несхибність своєї руки, він був готовий до дальших посмішок своєї долі, хоч би часом вона й показувала йому язика* (В. Підмогильний).

НЕСХИ́БНО. Присл. до **несхи́бний.** *Очі ті тривожно, несхибно, мов закляті, глядять на лежачих тухольців* (І. Франко); — *Проси у мене, чого хочеш: як вийду на волю, дотримаю слова несхибно* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Націлюючись точно, несхибно, він дав цілу серію пострілів, і кожен снаряд його влучав точно у ціль* (В. Собко).

НЕСХИ́ЛЬНИЙ, а, е. Який не має нахилу до чого-небудь, не легко піддається чомусь. *Поряд стояв несхильний у своїй упертості хлопець, який нагадував князеві про його власну безсиль* [безсильність] (І. Білик).

НЕСХИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **несхи́льний.** *Схильність або несхильність інвестора до ризику залежить від психологічних рис його характеру і в кінцевому підсумку визначається неекономічними причинами* (із журн.).

НЕСХИ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **непохи́тний.** *Усе своє життя княгиня Ольга упоряджала Русь, дбала, щоб була вона ціла й несхитна* (С. Скляренко); *Брати, побачивши її несхитну рішучість і знаючи, що Федеріго, незважаючи на свою бідність, лицар правий і доблесний, вчинили сестрину волю й оддали йому монну* [пані] *Джованну разом з усім її добром* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *На боці Андрія було звання, влада, на боці Кравцова — слава, несхитний авторитет героя, самовпевненість* (Ю. Бедзик); *Мистецтво в своєму невпинному розвитку завжди спирається на якісь несхитні підвалини* (П. Загребельний).

НЕСХИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **несхи́тний.** *Стіл ковзав то в один, то в другий бік; ляльки попадали, перемішалися; весь прообраз ладу на довіреній йому землі, так ретельно продуманий, розставлений, вивірений, умить зруйнувався, тільки лялька Лойола стояла міцно на краю стола як символ несхитності костьолу* (Р. Іваничук); *Любили його і всі хлопці, з якими він знався, — за моторність, товариськість, вірність у дружбі й несхитність у ворожнечі* (Ю. Смолич); *Ігумен, якого звали Симеоном, закликав до твердості й несхитності* (П. Загребельний).

НЕСХИ́ТНО. Присл. до **несхи́тний.** *В чотирнадцять років Максим несхитно вірив, що він буде поетом* (Н. Рибак); *Треба було зусилля, щоб отямитися, знову повернути собі світ звичайних речей і встановити його твердо й несхитно* (Валерій Шевчук).

НЕСХО́ДЖЕНИЙ, а, е. Якого не можна сходи́ти (у 2 знач.) через великий простір, велику довжину; нескінченний. *Тут були ліси, очерети й терни несходжені* (А. Кащенко); *Широкі й несходжені шляхи війни* (Д. Ткач); *Степ несходжений, заквітчаний і юний, Розлігсь од обрію до обрію навкруг* (Є. Фомін); // По якому не ходили, не їздили. *Сходженими й несходженими стежками пройшов Кобзар по Україні* (з наук. літ.).

НЕСХОДИ́МИЙ, а, е. Те саме, що **несхо́джений.** *Шуміли густі й несходимі ліси* (В. Кучер); *Я мріяв весь вік мандрувати В своїм несходимім краю* (Я. Шпорта); *Все частіше снилися, невтримно манили до себе заворсклянські несходимі луки* (Б. Левін).

НЕСХО́ЖИЙ, а, е. Який не має схожості, подібності до кого-, чого-небудь; неподібний до когось, чогось. *Кажуть, кожна людина свій світ, кожна несхожа на іншу* (Б.-І. Антонич); *Як несхожий Оскол на свого батька, що вірно служив Київському столу* (С. Скляренко); *Яка несхожа була музика тих скрипок на цю музику, повнозвучну і могутню* (В. Собко); *Проходили дні за днями, несхожі один на одного* (М. Томчаній).

◊ **(1) Несхо́жий [сам] на се́бе** — зі зміненим зовнішнім виглядом, зміненою поведінкою і т. ін. *Тяжко Василеві. Поблід він, засох, на себе несхожий* (Панас Мирний); *Під поглядами глядачів стаю несхожим сам на себе; меткий, сміливий* (Ю. Яновський); *Вона вже не була витримана і спокійна, часом нагадувала роздратовану левицю, .. була несхожа сама на себе* (О. Іваненко).

НЕСХО́ЖІСТЬ, жості, *ж.* Властивість за знач. **несхо́жий.** *На його високій шиї повис трикутний вузол галстука — найяскравіша ознака "інтелігентності" людини, несхожості на всю цю сіро-кожушану публіку* (М. Циба); *Жарке літо 1962 року в Мюнхені. Зустріч двох українських письменників в еміграції. У них — за разючої несхожості доль, літературних біографій і характерів — чимало спільного* (О. Шугай); — *Це правда! Зовні ти на нього схожа! Він був красень, а ти красуня — цього не забрати! Який приклад зовнішньої схожості при такій разючій несхожості душ!* (Є. Кононенко).

НЕСХРЕ́ЩУВАНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Нездатність давати потомство в результаті схрещування. *Основною особливістю виду є його генетична єдність і репродуктивна ізоляція від інших видів (несхрещуваність)* (з навч. літ.); *Оптимісти на чолі з Ховрашкевичем мали певність, що їм вдасться подолати несхрещуваність пар навіть при абсолютно віддаленій гібридизації* (О. Чорногуз).

НЕСЬОГОСВІ́ТНІЙ, я, є, *розм.* Чужий усьому повсякденному, житейському. *У певному розумінні Тібальд був досконалістю: розумний, вольовий, ініціативний і цілеспрямований, він, разом з тим, відзначався крайньою непрактичністю, нестримною мрійливістю, навіть був трішки несьогосвітній* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який виражає відчуженість від повсякденного, житейського. *Болбочан стояв босий, у штанах, у білій сорочці й усміхався до нас якоюсь несьогосвітньою посмішкою* (В. Шкляр).

НЕТА́ЄНИЙ, а, е, *діал.* Неприхований. *Слова ті висказала панна Густя з нетаєною досадою, з докором* (І. Франко); — *Ви могли врятувати чоловіка від смерті! — обізвався жалісно й побожно, а заразом і з нетаєним докором Петро* (О. Кобилянська); *Іван жде, задержуючи віддих у собі, з нетаєною тривогою. Зараз почує. Зараз дізнається усієї правди* (А. Крушельницький).

НЕТАКТО́ВНИЙ, а, е. Який поводиться без належного такту *(див.* **такт**[2]); безтактний. *Він не зважився був прийти до Ельснерів і подзвонити. Він не хотів бути нетактовним* (В. Домонтович); — *Я тоді нетактовний був, Максиме. То ви пробачте, прошу вас* (Д. Ткач); *Дивно було бачити в цьому завжди метушливому, галасливому, зовні непоказному і часто нетактовному хлопцеві зовсім іншу людину* (П. Колесник); // Який свідчить про відсутність такту. *Він оправдував перед нею нетактовний поступок батька* (І. Франко); *Він дивився на Андрія невідривним поглядом своїх вузеньких очей і ніби чекав від нього пояснення за таку нетактовну щодо генерала поведінку* (Ю. Бедзик); *Геродот лише ніяково поводить плечем, зауваження здається йому нетактовним* (І. Білик).

НЕТАКТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нетакто́вний.** — *Вона хоче загладити свою вину! Признається в нетактовності!* (І. Франко); *Не відчував* [Адріан] *до Сабіни ні ненависті, ні ворожості, вона лише безмірно набридла йому своєю нетактовністю та вмішуванням у державні справи* (Н. Королева); *Гаркуша збагнув нетактовність своєї вихватки* (І. Рябокляч); // Нетактовна поведінка, нетактовний учинок, вислів і т. ін. *Усім стало якось незручно за батька, що в красномовстві своєму виявив обурливу щодо гостя нетактовність* (П. Колесник); — *Ви, колего, недавно у нашому поселенні, й лише тому я вибачаю вам цю нетактовність* (В. Єшкілєв).

НЕТАКТО́ВНО. Присл. до **нетакто́вний.** — *Прости мені, можливо, втручаюсь нетактовно, але це повинно все одно колись між нами розв'язатися* (Микита Чернявський); — *Вибач, якщо я повів себе нетактовно...* (Любко Дереш); *З виразу Лейнового обличчя вона зрозуміла, що нетактовно вихопилась зі своїм запитанням* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Дж. Селінджера); // *у знач. присудка і пред.* Не відповідає правилам і нормам поведінки тактовних людей. *В цей момент хтось уже підніс несподіваний сюрприз (це, безперечно, було нетактовно): статуетку з Дон-Кіхота* (М. Хвильовий); *Я розумів, що в'язнути до людини з запитаннями більш ніж нетактовно* (Ю. Збанацький).

НЕТАЛА́Н, у, *ч., розм.* Відсутність щастя, удачі, талану. *Одружився* [козак] *собі так: Узяв хорошу та убогу, — Звичайне, наймичку. А пан!.. (І неталан наш і талан, Як кажуть люде, все од Бога) Наглядів, клятий! панські очі!* (Т. Шевченко); — *Дурень і п'яний шахрай — добра мені компанія на таке діло, як моє! От клятий неталан! Усе сьогодні проти мене!* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея).

НЕТАЛАНОВИ́ТИЙ, а, е. Позбавлений таланту. *Синок маршалів удався неталановитий до науки* (І. Франко); *Я читав, що немає неталановитих людей, лише не всім щастить виявити свій талант* (Г. Усач); // Створений, виконаний без таланту, майстерності. *Характеристика твору як незграбного і неталановитого видається нам занадто різкою* (М. Зеров).

НЕТАЛАНОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **неталанови́тий.** *Я завжди ставилася до людського марнівірства із подивом та поблажливою посмішкою. Кожен виправдовує свою неталановитість як уміє* (із журн.).

НЕТАЛАНОВИ́ТО. Присл. до **неталанови́тий.** *Особливо корисно подивитися цю кінокартину тим, хто неталановито штампує фільми про Другу світову війну* (з газ.).

НЕТА́НУЧИЙ, а, е. Який не тане (про сніг, лід і т. ін.). *Крізь лунку горловину прокручує час і зернину, й пилину, і здрібнених нас. Та склубочений вихор готує ретельно заміс, щоб розлити по формах нетанучий віск* (П. Мовчан); *Маринка ловила в долоні нетанучі сніжинки, обсипала ними тата* (Ю. Мушкетик).

НЕТБО́Л, у, *ч.* Різновид баскетболу. *Нетбол — традиційно жіночий вид спорту. Цю гру в 1891 році запропонував автор баскетболу Джеймс Нейсміт* (з наук.-попул. літ.); *Гра нетбол проходить між двома командами, які намагаються закинути м'яч до кошика суперника на висоті 3,05 м (10 футів)* (із журн.).

НЕТБУ́К, а, *ч.* Невеликий комп'ютер, основним призначенням якого є доступ до Інтернету та робота з офісними програмами. *Він уподобав одне підвальне етнокафе, де працювала гарненька офіціантка Яна. Він усамітнювався в кутку й діставав нетбук* (Любко Дереш); *Нетбуки вирізняються компактними розмірами (діагональ екрана 7–10 дюймів, чи 17,7–25,8 см), невеликою вагою, низьким рівнем споживання електроенергії та відносно невисокою вартістю* (з наук.-попул. літ.).

НЕТВЕРДИ́Й, á, é. 1. Позбавлений твердості; який угинається, подається при дотику, натискуванні і т. ін.; досить м'який. *Бомба не надається до запалювання нетвердих предметів, оскільки не може об них розбитись* (С. Жадан).

2. Досить нестійкий (про ходу, рухи і т. ін.); невпевнений. *Нетвердою ходою підходив Яків до дому свого начальника*

(І. Нечуй-Левицький); *Інна пройшла по кімнаті нетвердими кроками, наче ноги в неї були затерплі* (О. Гуреїв); *Все почалося з того, що Левонтій Горбатюк нетвердою рукою підняв келих із джином і проголосив тост* (І. Білик); // Який не має міцної опори; хисткий *(див.* **хисткий**[1] 1). *Довга фігура* [Семена] *розігнулась поволі та захиталась на нетвердих ногах, як привид* (М. Коцюбинський); *Тіло злегка погойдувалось на нетвердих ногах* (А. Шиян).

3. *перен.* Нестійкий у своїх переконаннях, намірах і т. ін.; який легко підпадає під чий-небудь вплив. *Брати його, ученики, Нетвердії, душеубогі, Катам на муку не дались, Сховались* (Т. Шевченко); *Іван Франко своїм гострим словом карає, б'є всіх тих, хто в любові своїй до України нетвердий і легковажний* (П. Тичина); *Ігумен патер Ліберат і голосом, і поглядом скартав легкодушного брата, ще нетвердого в установлених побожних формулах* (Н. Королева).

НЕТВЕ́РДІСТЬ, дості, *ж.* Якість і властивість за знач. **нетверди́й.** *Його нерішучість, нетвердість, що так і визирали з кожного руху і на кожному слові, дратували Онохрія Литку* (Г. Епік); *Це — Витанія. Перед Всемогутнім же — це найкраще з усіх місць на світі: тут-бо переможена була смерть!.. Але що — смерть?!.. Гіршого за неї ворога людства — нетвердість у вірі...* (Н. Королева).

НЕТВЕ́РДО. Присл. до **нетверди́й.** *Важко дишучи, нетвердо ступаючи, пройшовся він по хаті раз, удруге* (Панас Мирний); *Гнат надто нетвердо себе почував, і це найдужче гнітило його* (К. Гордієнко); — *Таблицю множення він в основному знає, але чотири дії арифметики вже нетвердо...* (М. Білкун).

НЕТВЕРЕ́ЗИЙ, а, е. Який перебуває у стані сп'яніння; досить п'яний. — *Та годі, дочко, годі! Хіба ж ти не бачиш, що він нетверезий? — обізвалась мати* (І. Нечуй-Левицький); *Поет Анджей тут же від'їхав. Він, видно, не міг бути в п'яному товаристві. Немає більш непоетичного видива для поета, ніж нетвереза жінка* (М. Малиновська); *Наш батько .. завжди допомагав йому і ні разу не зачепив, навіть нетверезий* (О. Довженко); // Характерний для досить п'яної людини. *Навіть його швагер, отець Радович, інакшої розмови з ним не має, як тільки про свої подвиги в нетверезім стані* (Л. Мартович); *Він очікувально дивиться на тебе, і двоє його друзів також повертають нетверезі погляди у твій бік, підпускаючи в ці погляди погрози* (О. Ірванець); // *у знач. ім.* **нетвере́зий,** зого, *ч.* Той, хто перебуває в стані сп'яніння. *Щось упало, наробило галасу, ніби куля в хату влучила. Мабуть, нетверезі прийшли, чи не офіцери з гостини в Меншикова?..* (Б. Лепкий); *Примітивши, при розрахункові за напої і наїдки, що в гаманці в старого чимало грошей, суб'єкти пішли проводжати нетверезого додому* (В. Барка).

НЕТВЕРЕ́ЗІСТЬ, зості, *ж.* Стан за знач. **нетвере́зий.** *Повертав* [Данилко] *до батька заюшений кров'ю, з подертою сорочиною, проте переможний, примусивши поважати нетверезість свого батька* (Ю. Яновський); *Артур Пепа зосереджено приховував свою нетверезість, від чого мав дуже іронічний вигляд* (Ю. Андрухович).

НЕТВЕРЕ́ЗО. Присл. до **нетвере́зий.** — *Ну от, догралися в героїв, поки знайшли, чого шукали, — пробурмотів Петро, нетверезо ступивши через поріг* (Микола Чернявський); — *Це, як той казав, наш головний спонсор! — нетверезо заявив міський голова, обнімаючи за плечі товстого дядька, якому краватка пасувала ще менше, ніж самому Чортіву* (А. Кокотюха).

НЕТВО́РЧИЙ, а, е. 1. Не пов'язаний із творчістю (у 1, 2 знач.). *А хто тоді займатиметься журналом? Усіма його проблемами — творчими і нетворчими: штатним розкладом, ремонтом, рекламою* (Г. Вдовиченко).

2. Нездатний до творчості (у 1 знач.), який не творить. *Він був не експресивним, не нервовим, без .. схильностей до депресій. Хоча депресії й траплялися, але навіть до нетворчих людей вони періодично навідуються* (В. Лис).

НЕ́ТЕЛЬ, і, *ж.* Молода телиця до першого отелення. *У нас уже є сотня корів, є воли, коні, телички-нетелі й з півсотні всякого дріб'язку* (Микита Чернявський).

НЕТЕРМІНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Не пов'язаний з термінологією, який не стосується термінології. *Природно, що при знайомстві з науковою літературою, писаною українською мовою, "освічений" українець асоціював народні слова насамперед з їх нетермінологічним значенням, а тому вони викликали в нього підсвідомий опір* (В. Русанівський).

НЕТЕРПЕЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **нетерпля́чий.** *Нетерплива юрма ґвалтувалась: усім хотілось зараз побачити хвіст у відьми* (М. Коцюбинський); *Дівчина зникає за дверима, а нетерпеливий Палазин батько лишається чекати її повернення* (Ю. Яновський); *Нетерпеливий Овлур нишпорив попід кущами — чи не зачервоніє де суниця, чи не визирне з трави сироїжка?* (В. Малик); // Який виражає нетерпіння. *Над загальну сутолоку вибився до краю нетерпеливий оклик короля: — Що він говорить?* (К. Гриневичева); *З нього не зводили нетерпеливих очей товариші* (М. Циба).

НЕТЕРПЕЛИ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* нетерпели́влять; *недок., кого, розм.* Виражаючи нетерпіння, примушувати або заохочувати до чогось. — *Чого ти мовчиш? — нетерпеливив мене Семен* (Р. Андріяшик); *"Вирвані сторінки..." — це .. моя відповідь усім моїм прихильникам і опонентам, які нетерпеливлять мене одним із численних запитань: чому я не пишу про теперішнє?* (М. Матіос).

НЕТЕРПЕЛИ́ВИТИСЯ, влюся, вишся; *мн.* нетерпели́вляться; *недок., розм.* Не мати терпіння чекати на що-небудь; утрачати терпіння, виражати нетерпіння. *Молодиці все шепталися між собою та нетерпеливилися, що так довго нема Параскіци* (М. Коцюбинський); *Васса нетерпеливилася, підганяла його* (Г. Епік); — *Ну а твоя яка роль? — нетерпеливився Денис* (А. Кокотюха); // *безос. Оксентій аж звівся з призьби, так йому нетерпеливилося почути нарешті відповідь* (Ю. Смолич).

НЕТЕРПЕЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Стан за знач. **нетерпели́вий.** *Старого чоловіка обгорнула сильна нетерпеливість* (О. Кобилянська); *Моя пропозиція Лені і її відповідь дуже закономірні, я не сподівався іншого, моя нетерпеливість не виправдалась* (У. Самчук); *Вояцька нетерпеливість Багряного наказувала йому діяти одразу* (О. Шугай).

НЕТЕРПЕЛИ́ВО. Присл. до **нетерпели́вий.** *Люди нетерпеливо слухали сеї бесіди, а дехто почав переривати її окриками* (І. Франко); *Як ніколи, сьогодні нетерпеливо вітробалчани дожидали ночі. І таки дождалися — козаків не було* (А. Головко); — *Що там море і його злі хвилі, як попереду нас чекають Афіни! — нетерпеливо вигукував Котіар. — О, Афіни!..* (В. Чемерис).

НЕТЕРПЕ́ЦЬ, пцю, *ч., розм.* 1. Відсутність терпіння; нетерпіння. *Чорненькими оченятами кидала* [Тамара] *по хаті, заглядала в другу велику кімнату. В тих оченятах горів нетерпець: — Де ж батько?* (Іван Ле); *Його збуджений настрій, якась настороженість і нетерпець здивували мене* (П. Соколовський, пер. з тв. Ш. Бронте).

2. *у знач. пред.* У когось немає, не вистачає терпіння. *Панові нетерпець .. колоди вивезти* (Р. Андріяшик); *— Та кажу ж тобі: я повинен відвідати ще одного хворого! Повертайся сам, як тобі нетерпець!* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде).

НЕТЕРПИ́МИЙ, а, е. Який не виявляє терпимості. *— Що сталося з Максимом? Чому він став таким різким, нетерпимим не тільки з нами, але й з Іржиком?* (М. Білкун); *Тібальд був нетерпимий до будь-якої критики* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який виражає відсутність терпимості. *Жанна завжди займала найбільш нетерпимі і нетерплячі позиції* (Ю. Смолич).

НЕТЕРПИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **нетерпи́мий.** *— Люди мусять читати, тоді буде менше зла, нетерпимості... Це я знаю, мене тато вчив. Книга — знання, а від знань людина тільки добрішає...* (А. Кокотюха); *Знову її переповнило почуття провини за свою нетерпимість* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Дж. Селінджера); // *до кого, чого.* Небажання, невміння терпимо ставитися до кого-, чого-небудь; нетерпиме ставлення до когось, чогось. *Всі спортсмени відчували його прямоту, різкість і нетерпимість до будь-якої неуважності в роботі* (В. Собко).

НЕТЕРПИ́МО. Присл. до **нетерпи́мий.** *Якщо ставитись нетерпимо до вчених, котрі не спромоглися виявити непокору в довгі-предовгі часи Президента-деспота, тоді взагалі не залишиться академіків* (М. Руденко); *Сашко не міг висловлюватись у цій ситуації так категорично-нетерпимо, як мати його й дружина, але він був од цих жінок залежний* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред.* Не можна терпіти. *Особливо нетерпимо, коли в своїх оцінках критика виходить з упереджених, суб'єктивних і, по суті, естетських уявлень* (з газ.).

НЕТЕРПІ́Й, *пред., розм., рідко.* Те саме, що **нетерпе́ць** 2. *Як оце у шинку сидять та п'ють горілку люди, то вже йому нетерпій, — і собі купе* [купить] (Сл. Б. Грінченка); *— Казочками про Катерининих полюбовників — не усвідомите дядьків! — глухо і сердито буркнув я, аби тільки осадити якось Осадчого, бо вже нетерпій було дивитись на його заповзятість* (Б. Антоненко-Давидович).

НЕТЕРПІ́ННЯ, я, *с.* Небажання або невміння довго терпіти, витримувати, чекати і т. ін. *Брянський бачив, що сьогодні бійці з більшим нетерпінням, ніж будь-коли, чекали бою* (О. Гончар); *Довго він ждав Анатолія, горів нетерпінням дізнатися, чи зустрівся хлопець з батьком* (М. Руденко); *Полковники й уся військова старшина з нетерпінням товпляться біля ґанку, чекаючи запрошення до світлиці* (Р. Іванченко).

◊ **Згоря́ти (згора́ти) від нетерпля́чки (від нетерпі́ння)** *див.* **згоря́ти.**

НЕТЕРПЛИ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **нетерпля́чий.** *Ми вже виходили з кімнати, щоб сісти на бричку, запряжену прегарними, але нетерпливими кіньми* (О. Кобилянська); *Нетерпливі голоси загомоніли за дверми* (І. Франко).

НЕТЕРПЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж., рідко.* Стан за знач. **нетерпли́вий.** *Він поспішно, з нетерпливістю в рухах встав з призьби, подався за причілок* (М. Коцюбинський); *Гриць затискає зуби з нетерпливості* (О. Кобилянська).

НЕТЕРПЛИ́ВО, *рідко.* Присл. до **нетерпли́вий.** *Підходячи до хати, ми побачили Розу, що нетерпливо махала на нас і кричала: — Ходіте ж бо швидше!* (І. Франко); *На цей раз нервово висмикнув* [становий] *з кишені руку й нетерпливо махнув нею. Тепер уже дехто зрозумів, що йому треба, — зняли шапки* (А. Головко); *І страшно стало; і квапливо Метнулась Таня утікать: Несила! Рветься нетерпливо І з жаху хоче закричать* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

НЕТЕРПЛЯ́ЧЕ. Присл. до **нетерпля́чий.** *Новий рік усі зустрічають нетерпляче і покладають на його* [нього] *більш або менш оправдані надії* (В. Самійленко); *Дейв нетерпляче ждав ранку, щоб розповісти про все своєму вчителеві* (М. Дашкієв); *Черниш нетерпляче поглядає на годинник* (О. Гончар); *— Бачите? Бачите, Міленко? — чоловічок нетерпляче підстрибував навколо Мілени* (С. Андрухович).

НЕТЕРПЛЯ́ЧИЙ, а, е. Який не може, не здатний довго терпіти, чекати, витримувати і т. ін. *Пан директор став нетерплячий, скривився, піднявся з місця і махнув рукою* (О. Маковей); *Стовпились* [люди] *біля дверей і так чекали на Саранчука — цікаві, нетерплячі й стривожені* (А. Головко); *— А ростовський* [поїзд] *тут не зупиняється? Касирка знизала плечима: ну й наївні ж питання задає оцей нетерплячий пасажир!* (М. Дашкієв); // Власт. такій людині. *У мене нетерплячий норов; мені коли б сьогодні почав* [писати], *сьогодні й скінчив* (Панас Мирний); // Який виражає стан нетерпіння; сповнений нетерпіння. *Глянула* [Любов] *на Милевського тривожним, нетерплячим поглядом* (Леся Українка); *— Дуже добре, Ван, — почув він у відповідь нетерплячий голос Риндіна* (В. Владко); *Неля нетерплячим рухом плеча раз по раз поправляла хустку* (Ю. Збанацький).

НЕТЕРПЛЯ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Стан за знач. **нетерпля́чий.** *З тугою та нетерплячістю ждав Андрійко світанку й нарешті діждався його* (Юліан Опільський); *Максим відчув в собі ту ж лихоманкову нетерплячість, яка сповнювала йому серце і м'язи напередодні бою* (Н. Рибак); *Кум відгукнувся, запитав, з чийого номера він дзвонить, побурчав на тему Віталієвої нетерплячості* (А. Кокотюха).

НЕТЕРПЛЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Стан, коли людині не терпиться або коли вона не може довго терпіти, витримувати, чекати і т. ін.; нетерпіння. *В другому класі дожидали вчителя з нетерплячкою, особливо ті, що цього року перейшли в цей клас* (С. Васильченко); *Облава йшла на зближення, пострілів не було, і від нетерплячки Санько вистрелив з гвинтівки* (Григорій Тютюнник); *Бенедиктові не давала спокою нетерплячка. Він поспішливо вбіг у світлицю* (А. Хижняк); *Джура вовтузився у сідлі, мов на присок усівся, нетерплячка побачити легендарний меч Вілодан не давала йому спокою* (Ю. Винничук).

(1) Бере́ (охо́плює) / взяла́ (охопи́ла) нетерпля́чка *кого* — кому-небудь дуже не терпиться зробити щось. *Жде Чіпка годину, жде дві... Бере його нетерплячка* (Панас Мирний); *Нетерплячка брала палку Олександру* (М. Коцюбинський); *Його брала нетерплячка дізнатись, що має сказати чужинець* (Олесь Досвітній); *Його взяла нетерплячка зараз побігти до старої Качурихи* (І. Нечуй-Левицький); *Оксана Сергіївна прискорила кроки, — тепер, поблизу домівки, її охопила нетерплячка* (Ю. Яновський).

◊ **Згоря́ти (згора́ти) від нетерпля́чки (від нетерпі́ння)** *див.* **згоря́ти.**

НЕТЕ́САНИЙ, а, е. 1. Якого не тесали, не обробляли тесанням (про дерево, камінь і т. ін.). *І під нетесаним гранітом Вони* [партизани] *лежать — сім'я одна, І сяють зорями над світом їх непогасні імена* (М. Рильський); *Троян зробив якийсь неозначений порух рукою і, не роздягаючись, приліг на лавці з нетесаних соснових тичок...* (У. Самчук); *Проїзди — з глибокими коліями від коліс — вимощені каменем, за кілька століть грубий нетесаний камінь люди вичовгали до слюдяного блиску* (В. Близнець).

2. *перен., розм.* Некультурний, неосвічений, грубий; неотесаний (у 2 знач.). *От шкода тільки, що сам командуючий сухуватий. Та що з нього візьмеш! Нетесаний, з солдатні вибився* (Ю. Бедзик); [С о к р а т:] *Та йди до лиха, бовдуре нетесаний!* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

НЕ́ТЕЧ, НЕТЕ́ЧА, і, *ж., розм.* Стояча вода. *Леонардо .. не спостеріг нічого окроме куряви, дамби і нетечі, яку він ще й до того взяв за Дінець* (М. Йогансен); *Здавалося йому, що тут, біля них, час зупинився зовсім.., перетворився на стоячу воду, на нетеч* (П. Загребельний); *А дядько перехреститься на баню та й далі їде, звісив личаки. Спускають люди в нетеч-калабаню з грузьких дворів юрливі рівчаки* (Л. Костенко); *Там, на болотах, отаман подався путівцем, що його серед нетечі-трясовини міг намацати копитами тільки Мудей* (В. Шкляр).

НЕТЕ́ЧА[1] *див.* **не́теч.**

НЕТЕ́ЧА[2], і, *ж.* Нечиста сила, біс. [К а т р я:] *Тьфу! До людей саме сватів засилають, а до нас нетеча Зілю несе* (С. Васильченко).

◊ **Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида, недо́вірка) <Яко́ї нете́чі>** *див.* **чорт.**

НЕТИ́КАНИЙ, а, е, *діал.* Неторканий. *Вбігла Хане з тарелем у руках, на котрім таки нетикана ще лежала її порція пирогів з черницями* [чорницями] (І. Франко); *Майно моє, заслужене мною у доброї дами і цілком нетикане, задержав на мою просьбу Марко в себе* (О. Кобилянська).

НЕТИНЬКО́ВАНИЙ, а, е. Який не тинькували. *Два сліпенькі віконечка-амбразурки .. ледь освітлювали вогкі й брудні нетиньковані мури* (Ю. Смолич); *Кинувши оком по дерев'яних, нетинькованих стінах конторки, завішаних рисунками та ескізами споруд, сіла* [дівчина] *на стілець* (Г. Коцюба); *Фасади оформлені нетинькованою цеглою, прикрашені полив'яними кахлями та різьбленими деталями* (Г. Вдовиченко).

НЕТИПО́ВИЙ, а, е. Невідповідний певному типові, зразкові і т. ін. *Віта чула думку, що Нью-Йорк — найбільш нетипове місто Америки, що справжні, ортодоксальні американці не люблять його* (А. Кокотюха); *Нетипове помешкання з вікном у коридорі. Колись тут жила її бабуся. Вона любила стояти біля цього вікна* (Є. Кононенко); *Може, моя цікавість до нетипових історій від того, що я дуже уважно живу* (М. Матіос).

НЕТИПО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нетипо́вий.** *Є чимало багатіїв, долі яких викликають здивування, руйнують стереотипні уявлення про шлях до успіху через їхню нетиповість* (із журн.).

НЕТИПО́ВО. Присл. до **нетипо́вий.** — *Прізвище наше походить від деяких характерних ознак зовнішності, — на одній із рибалок розказував мені Сом (коли не клювало, тимчасово й нетипово)* (В. Чемерис); *Я .. виглядала досить дивно. Для викладача надто виклично, для студентки, що прийшла на іспит, нетипово* (І. Роздобудько); // *у знач. пред. Уже через кілька місяців після того, як Соломія почала працювати в Штефана, між ними зав'язався доволі млявий роман, що було вкрай нетипово для неї* (Н. Сняданко).

НЕТИТУЛО́ВАНИЙ, а, е. Який не має титулів *(див.* **ти́тул** 1). *Де він зараз, отой гостроносенький, миршавий чоловічок з пильними, жвавими, надто молодими очима?.. Може, ще не закінчив своїх досліджень, — якщо він таки справжній, хоч і нетитулований вчений?* (М. Дашкієв); *Немає лиха без добра — заколот серед вищої знаті за відсутності належної підтримки у нетитулованої шляхти, що складає кістяк війська, не перетвориться на серйозну міжусобицю* (О. Авраменко).

НЕТІЛЕ́СНИЙ, а, е. Який не стосується тіла (у 1, 2 знач.). *Для пояснення буття Платон розвинув теорію про наявність нетілесних форм речей, які він називав "образами" або "ідеями"* (з наук. літ.); *Існує чимало інтерпретацій ідеї безсмертя, що осмислюється як нетілесне існування на іншому щаблі буття* (з навч. літ.).

НЕТІ́ЛЬНА, *тільки ж.* Яка не виношує в собі плода (про корову, буйволицю і т. ін.). *У разі, якщо корова або нетель нетільна, проводилося ректальне дослідження або УЗД та розписувалася відповідна схема лікування* (з наук. літ.).

◊ **(1) Хоч неті́льна тели́сь** — за будь-яких умов і обставин; що б не сталося. — *З району тільки й чути: відбудовувати ферми! Більше продуктів тваринництва! Більше й більше, хоч нетільна телись* (П. Загребельний).

НЕТІ́ПАНКА, и, *ж., зневажл.* Те саме, що **нетіпа́ха.** *Хівря славить Пріську на всю Мар'янівку: і сяка, і така, і нетіпанка, і нечепуруха!..* (Панас Мирний).

НЕТІПА́ХА, и, *ч. і ж., зневажл.* Неохайна, неакуратна людина; нечупара. — *Посватав! узяв добро! — шипіла вона з кривим усміхом. — Буде годувати чужі діти й жінку-нетіпаху...* (М. Коцюбинський); *Так і накрила* [Чумачиха] *невістку мокрим рядном. Ти і сяка, ти й така. І засмоктана, і худа, і нетіпаха* (В. Кучер); — *Сідайте, пане дяче, — мовила наказово Явдоха, — бо цей нетіпаха і вайло ще перед вами не вибачився* (Валерій Шевчук).

НЕТКА́НИЙ, а, е. Якого не ткали; виготовлений не способом ткання. *Неткані матеріали широко застосовують у виробництві матраців та меблів* (з наук.-попул. літ.); *Ватин настилопрошивний є нетканим полотном, виготовлений із суміші подрібнених регенерованих натуральних та / або синтетичних волокон* (із журн.).

НЕТКА́ХА, и, *ж., заст., розм., рідко.* Та, що не вміє або лінується ткати. *Марусенька непряха, а матінка в Марусеньки неткаха* (Сл. Б. Грінченка).

НЕТЛІ́ННИЙ, а, е, *книжн.* 1. Який не тліє, не розкладається. — *Я давній бог, я той могутній Сет, що тіло Озірісове нетлінне розшматував і кинув у пустиню* (Леся Українка); *Земля відроджена встає І знов народу подає Скарби свої нетлінні* (Т. Масенко); — *Коли тебе, Миколо, поховають, то лежатимеш нетлінний, як оті мумії, — серйозно зауважує Пахуцький* (Є. Доломан).

2. *перен.* Який ніколи не зникає, а існує вічно; невмирущий, безсмертний, немеркнучий. *Цареві віків, нетлінному, невидимому, єдиному Богові честь і слава на вічні віки. Амінь* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Все минає, все кінець кінцем забувається, але пам'ять про першу любов нетлінна* (О. Гуреїв); *Крутояр встає, розправляє плечі, дивиться вгору, понад лісом. І йому здається, що серед зірок він бачить нетлінне, навіки запалене вогнище на священній вершині Комо* (Ю. Бедзик); — *Озирніться, гляньте навколо живими очима, яка скрізь вічна, нетлінна краса!* (В. Дрозд).

Нетлі́нні оста́нки *див.* **оста́нок.**

НЕТЛІ́ННІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **нетлі́нний.** *Холод безжалісний, вогкий знищив безсмертну царицю, Що пролежала віки під єгипетським сонцем жерущим, Дивну нетлінність і вроду черпаючи з хвиль променистих* (Леся Українка); *Людська смерть вимагає поховання. А вічна мерзлота і камінь не приймали мерців, їм судилася нетлінність під зішкрябаним мохом* (М. Дочинець); *Нетлінність .. зійшла на мене з полотен і фресок, скульптур і статуй* (Ю. Андрухович).

НЕТЛІ́ННО, *книжн.* Присл. до **нетлінний.** *Тіло ж Глібове, що лежало чотири роки непоховане, кинуте на розтерзання воронню, збереглося нетлінно* (П. Загребельний).

НЕТЛІ́ННЯ, я, *с., книжн.* Відсутність, неможливість тління (у 1 знач.). *Так само й воскресення мертвих: сіється в тління, в нетління встає, сіється в неславу, у славі встає, сіється в немочі, у силі встає, сіється тіло звичайне, встає тіло духовне* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

НЕ́ТЛЯ, і, *ж.* Невеликий нічний метелик. *Нетля — нічний мотиль, полуночник* (І. Франко); *Гетьман на ліхтарку дивився, на нетлі, що пхалися до світла* (Б. Лепкий); *Вечори були безкінечними, над столом горіла потужна лампа, під якою літали нетлі* (С. Жадан); // *збірн.* Рій таких метеликів. *На світло ламп летіла роєм нетля і билась крилами об скло* (М. Коцюбинський); * У порівн. *Думки Сафрона, мов нетля, товчуться в голові* (М. Стельмах).

НЕТОВАРИ́СЬКИЙ, а, е. Який не любить товариства, не має ні з ким дружніх стосунків. — *Взагалі він некомунікабельний, нетовариський, а головне — ображений на весь світ* (І. Росоховатський); *Вона зробилася така неговірка й нетовариська* (Валерій Шевчук); // Характерний для такої людини. *Ви .. закидаєте мені нетовариське з Вами поступування* (І. Франко); *Федір пригадав своє нетовариське ставлення до Павла* (І. Багмут).

НЕТОВАРИ́СЬКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **нетовари́ський.** *Очі його запалилися холодним блакитним вогнем, саме цей вогонь мав на увазі Іван Нечерда, коли скаржився господареві на нетовариськість свого підлеглого* (Валерій Шевчук).

НЕТОВА́РНИЙ, а, е. 1. Який не є товаром, не признач. для продажу. *Фондовіддачу оборотних фондів доцільно визначати через валову продукцію, в якій її нетоварна частина оцінена за собівартістю, а товарна — в поточних цінах реалізації* (з навч. літ.).

2. *перев. зі сл.* в и г л я д. Непривабливий для покупця. *Книжки мали повністю нетоварний вигляд* (К. Москалець).

НЕТОВСТИ́Й, á, é. Який має невелику, незначну товщину; досить тонкий. — *Вугілля лежить нетовстим шаром, бо воно може зогрітися й зайнятися* (Ю. Яновський); *Савка знав, що за нетовстою дерев'яною перегородкою є щось страшніше за його невелику міну* (Д. Бедзик); *Косогір був устелений нетовстим шаром проморожененого снігу* (І. Білик).

НЕТОЛЕРА́НТНИЙ, а, е. Позбавлений толерантності; нетерпимий. *Він .. зостався з попередньою вдачею гонористого гімназиста, нетолерантного і холодносердного* (В. Барка); // Власт. такій людині. *Заостренний, нетолерантний настрій бачимо в оповіданні Печерського патерика* (І. Франко).

НЕТОЛЕРА́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нетолера́нтний.** *Хочу ще раз відмежуватись од Івана, аби й мене не звинуватили в його нетолерантності (слово яке!) до людей, особливо до тих, що й зараз посідають значні посади* (В. Дрозд); *Нетолерантність вихователів до будь-яких проявів негативних емоцій дитини створює в неї стан хронічного емоційного напруження, робить її збудливою, дратівливою, невдоволеною* (з навч. літ.).

НЕТОЛЕРА́НТНО. Присл. до **нетолера́нтний.** — *Не секрет, що українське суспільство вимогливо, а часом нетолерантно ставиться до жінки, яка обрала політику* (з газ.).

НЕТОЛЕРА́НЦІЯ, ї, *ж., зах.* Те саме, що **нетолера́нтність.** *Завелась скажена релігійна нетолеранція. Особливо вам, православним, далась вона добре взнаки* (А. Чайковський); *Що авторитаризм, нетолеранція й деякі помилки більшовизму дали сталінському тоталітаризмові сприятливий грунт, — хто це буде заперечувати?* (О. Шугай).

НЕТОПИ́Р, а, *ч.* Кажан родини гладконосих, що має буре забарвлення. *Нетопирі .. гронами печеру обсіли* (Н. Королева); *При місячному світлі ширяли нетопирі, помахами своїх крил виписуючи якісь магічні знаки* (Н. Околітенко); *В обсязі світової фауни існує близько 60 видів нетопирів* (з наук. літ.).

НЕТОПКИ́Й, á, é. Який не топиться, не плавиться при нагріванні; неплавкий. *Синтетичні смоли — це термореактивні оліго- або полімери, які твердіють, полімеризуючись під дією отверджувачів з утворенням нетопких і нерозчинних продуктів* (з наук.-попул. літ.).

НЕТО́ПЛЕНИЙ, а, е. Якого не топили, не нагрівали (про піч, грубу і т. ін.). *В хаті холод — піч нетоплена* (М. Коцюбинський); *Стояли пусткою хати майже всіх сусідів, повідчинювані двері, повибивані вікна, з нетоплених печей тягне мертвим духом холодної сажі* (П. Загребельний); *Упав* [Ілія] *на коров'ячу шкуру біля холодного нетопленого каміна* (Люко Дашвар); // У якому повітря нічим не нагрівається (про приміщення); холодний. *Плаче жінка з діточками В нетопленій хаті* (Т. Шевченко); *З роботи повертався* [Мармура] *пізно, коли протоплював плиту і грів чай, а частіше в нетопленій кімнаті лягав у холодну постіль* (С. Чорнобривець); *Як каже Адьчин тато, не хвалися піччю в нетопленій хаті...* (О. Забужко).

НЕТО́ПТАНИЙ, а, е. По якому ніхто не ходив, якого ніхто не топтав. *Може, годину йшло товариство тою трудною, нетоптаною дорогою* (І. Франко); *Густо вродили в дрімучих лісових травах і жнив'яні гриби — жовтогарячі рижики та бурі, блідолиці печериці, і знову стояли неторкані, нетоптані їхні грибовища* (М. Малиновська).

НЕТО́РКАНИЙ, а, е. Якого не чіпали, не використовували, до якого не доторкувалися; неторкнутий. *Послана на кушетці й неторкана постіль особливо ріже око* (М. Коцюбинський); *Неторкане молоко просвічується крізь товсте зелене скло* (І. Волошин); *Стоять, на пні осипаючись, хліба. Некошені, неторкані, похилили важке колосся, неначе намокли в сонці* (О. Гончар); *Я тримав у руках книги, які зістарілися, будучи, фактично, неторканими* (А. Дністровий).

НЕТО́РКАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нето́рканий.** *Собаки гризуться за голі баранячі кістки.., кішечки насолоджуються своєю неторканістю і безкарністю, туркочуть голуби коло мечетей і водограїв* (П. Загребельний); *Два тижні як упали сніги, а звечора ще й трусила пороша, притрусила накочену дорогу, здавалося, коні боялися порушити неторканість снігу, високо підкидали ковані копита* (Ю. Мушкетик).

НЕТО́РКАНО. Присл. до **нето́рканий.** *Я не погодився б розладнати заручини між нею й Гербертом навіть за всі оті гроші, які й досі лежали неторкано в Провісовому портмоне* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По).

НЕТО́РКНУТИЙ, а, е. Те саме, що **нето́рканий.** *Їжа стояла неторкнута* (Валерій Шевчук); *Валізи із книжками не розщібувано відтоді, як я показував редакторові примірник журналу "Вітчизна" зі своєю публікацією. Тепер я вже розумів, що вона стоятиме неторкнута й надалі* (О. Шугай).

НЕТОТО́ЖНИЙ, а, е. Позбавлений тотожності з кимсь, чимсь. *Та і не диво, що мають і вигляд вони* [первісні тільця] *нетотожний і не спадаються* [збігаються] *зовнішні контури їх цілковито* (М. Зеров); *Серед найважливіших причин запозичень звичайно називають потребу в розмежуванні змістово близьких, проте нетотожних понять* (з наук. літ.).

НЕТОТО́ЖНІСТЬ, ності, *жс.* Властивість за знач. **нетото́жний.** *Тарас промовчав. Думав про свій приїзд, про зустріч, що відбулася тільки що, про нетотожність намірів і дій в житті...* (Василь Шевчук).

НЕТО́ЧНИЙ, а, е. 1. Позбавлений точності, який показує що-небудь невідповідно до дійсності. *І годинникові стрілки, і щоденникові сторінки виконують свою суть і призначення у вірному служінні; неточний годинник не задовольняє, і не станеш писати на брудній або порваній сторінці* (К. Москалець); *Відкрили краєзнавчий музей. Мабуть, навішали на стіни стендів із неточними кілометрівками, а екскурсовод розповідає про партизанів чи про боївки УПА, не знаю, що тепер у моді* (Н. Сняданко).

2. Який не повністю відповідає чому-небудь, не зовсім правильно виражає щось і т. ін. — *Не те слово, — поправила мене жінка, — старомодне й неточне* (М. Чабанівський); *Аналіз планетної атмосфери, проведений нашими приладами, міг бути не тільки неточним, а й взагалі неправильним* (М. Білкун); — *Відомості про візантійців неточні, — сказав він. — Їх війська готуються до битв з агарянами* (В. Єшкілєв); // Який не відповідає розрахунку, не попадає в ціль; невлучний. *В ту ж мить з винищувача теж зірвалися кинджальні струмені вогню. Короткі, але нервові і неточні* (Іван Ле); *Під час останньої стрільби українець схибив — останній неточний постріл віддалив біатлоніста від першого місця* (з газ.); // Який необ'єктивно відображає дійсність, істину. — *Ми хотіли б почути, сер, якими мотиваціями ви підпорядковуєте таку точну науку, як медицина, такій неточній науці, як соціологія* (Ю. Смолич).

3. Який не відповідає якому-небудь зразку або чомусь установленому, необхідному. *Є й такі неточні переклади, що не пасують до стилю того чи того вірша* (М. Драй-Хмара); *Власник голови так дбайливо тримав її на плечах, неначе то була не голова, а кришталева ваза, що могла при першому неточному порухові упасти і розлетітися на дрібні друзки* (О. Чорногуз); *Вранці я боюся бритви, рухи в мене після сну неточні, отож наближати лезо до власного горла досить складне для мене випробування* (Валерій Шевчук).

4. Який не дотримується встановленого порядку, певних термінів; неакуратний, непунктуальний. *Можна бути неточним, коли справа йде про лекцію, можна, ба навіть годиться, спізнитись прийти на засідання, але в жаднім разі не можна бути неточним, коли справа торкається прийняття, святкового урочистого обіду* (В. Домонтович); *Ти такий, яким ти є насправді: неуважний, неточний, невірний, невдячний, непорядний* (Ю. Винничук).

НЕТО́ЧНІСТЬ, ності, *жс.* 1. Абстр. ім. до **нето́чний.** — *Це перший раз у своєму житті я не додержав слова, вам доведеться з півгодини перечекати, поки я закінчу роботу. Але я думаю, ви пробачите мені цю неточність, коли дізнаєтесь, через що вона сталась* (Б. Антоненко-Давидович); *Ми дуже приблизні й неточні в називанні, і ця неточність дорого коштує* (Ю. Іздрик).

2. Помилка, неправильність, відхилення від норми. — *Астроплан ухилився вбік. Поки що гадаємо, що це пов'язане з якоюсь неточністю в розрахунках потужності двигунів ракетного візка, який не досягнув потрібного розгону* (В. Владко); *Офіцер зробив зауваження обом курсантам, відзначивши неточності й помилки* (І. Багмут); — *Перепрошую, шановні радіослухачі, — цю інформацію для нас перекладали наші колеги із лондонської редакції, тож можливі деякі стилістичні неточності* (С. Жадан).

НЕТО́ЧНО. Присл. до **нето́чний.** *Я не зразу виявив, що мою траєкторію розраховано неточно* (М. Білкун); — *Може, номер будинку вказала неточно?* (О. Шугай); — *Пані президент неточно висловилася* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕТРА́ВЛЕННЯ, я, *с.* Порушення процесу травлення. — *Систематичне нетравлення, — сказав Городовський. — Мушу додержувати режиму* (В. Підмогильний); *Ознаками нетравлення шлунка є біль, відчуття розпирання або тяжкості в ділянці живота, зниження апетиту та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Синдром нетравлення — це симптомокомплекс, який відзначається як при органічних, так і при функціональних ураженнях шлунково-кишкового тракту* (із журн.).

НЕТРАДИЦІ́ЙНИЙ, а, е. Якому не властива традиційність. — *Тепер мало вчених, які заперечують незнайомі ідеї лише тому, що вони нетрадиційні* (О. Бердник); — *Горвард Лі, цей бадьорий американський пенсіонер, шанувальник нетрадиційної медицини і всілякої чортівні, насправді ветеран американської розвідки* (Г. Тарасюк); *Він також готовий застосовувати традиційні засоби лікування нетрадиційним способом* (А. Кокотюха); *Прикметно, що оригінальна поезія Чубая протікає переважно в нетрадиційних для українського вірша формах* (К. Москалець).

НЕТРАДИЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *жс.* Властивість за знач. **нетрадиці́йний.** *Масова культура, що відрізняється від фольклору своєю нетрадиційністю, космополітичністю, професіоналізацією та можливістю тиражування, витісняє його* (з наук. літ.).

НЕТРАДИЦІ́ЙНО. Присл. до **нетрадиці́йний.** *Олежик Трав'янистий просто обрізає кілька кінцевих абзаців, які не влазять, і стаття закінчується словами "і тоді", "бо" чи навіть "не". Виглядає це достатньо нетрадиційно, тому подобається дописувачам цієї сторінки* (Н. Сняданко).

НЕТРАНСПОРТА́БЕЛЬНИЙ, а, е. Якого не можна перевозити транспортом, непридатний для транспортування. — *А до району його все одно не довезли б, нетранспортабельний. Помер сьогодні на світанку, — повторила Галина* (О. Копиленко); *На Вінниччині біля Калинівки зриватимуть нетранспортабельні боєприпаси* (з газ.); // *у знач. ім.* **нетранспорта́бельний,** ного, *ч.;* **нетранспорта́бельна,** ної, *жс.* Той (та), кого не можна перевозити транспортом, хто непридатний для транспортування. *У фронтовій смузі пораненим подавали невідкладну допомогу. Для лікування затримували тільки тих, кого не можна було вивезти в тилові госпіталі, — так званих нетранспортабельних* (М. Руденко).

НЕТРАНСПОРТА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нетранспорта́бельний.** *Нетранспортабельність — це такий стан ураженого (хворого), що не дозволяє його евакуювати у зв'язку з можливістю виникнення небезпечних для життя ускладнень, викликаних умовами транспортування* (з навч. літ.).

НЕТРЕ́БА, и, *ж.* Однорічна трав'яниста рослина родини айстрових із серцеподібними зубчастими листками. *Смерд устав, щоб вийти на берег, але здригнувся раптово: там серед лопушиння й нетреби стояла, сперта на палицю, чорна, карачкувата мара* (Валерій Шевчук); *Нетреба росте на вологому піщаному ґрунті по берегах річок і канав, біля парканів, доріг, на пустирищах, сміттєвих звалищах, у посівах бавовнику та інших культур* (з наук.-попул. літ.); *Плоди нетреби — продовгуваті, округлі, колючі, чіпкі сім'янки — реп'яхи до 1–2 см у діаметрі* (з навч. літ.).

НЕТРИВА́ЛИЙ, а, е. Який триває недовго, короткий час; недовготривалий, недовгочасний. *Автоматники кинулись на Тараса в атаку, й після нетривалої рукопашної Тарас здався* (О. Довженко); *Милування Параски з новим чоловіком було нетривалим; почалися сварки та нелади* (Л. Дмитерко); *Після нетривалої паузи пари стали побіч зали, щоби почати па-де-труа — новомодний танок, завезений із післяреволюційної Франції* (В. Лис).

НЕТРИВА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **нетрива́лий.** *Старого щось лякало. Що саме, він не знав. Можливо, то було відчуття нетривалості його щастя* (М. Руденко); *Щодо нетривалості віку, надто коли зіставити його з вічністю, то всі ми, юнаки й старці, — рівні* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

НЕТРИВІА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Позбавлений тривіальності; досить оригінальний, незвичайний, своєрідний. *Цензура в США не здає позицій. За сто років цензори практично не змінилися: як і раніше, їхніми жертвами стають виразники нетривіальних поглядів* (А. Кокотюха); *Найпростіші, найелементарніші принципи можна продемонструвати на складних, нетривіальних прикладах* (О. Авраменко); *А ця музика! Нетривіальна. Не який-небудь заспіваний бульварний романс, а надзвичайна* (І. Роздобудько).

НЕТРИВІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **нетривіа́льний.** *Ресторан пропонує страви для тих, хто любить ексклюзивність і нетривіальність у всьому* (з газ.).

НЕТРИВІА́ЛЬНО, *книжн.* Присл. до **нетривіа́льний.** *Ми розповімо, як виділитися з натовпу, не вдаючись до епатажу, і як підкреслити свою індивідуальність, тобто як виглядати модно й нетривіально* (із журн.).

НЕТРИВКИ́Й, а́, е́. 1. Позбавлений тривкості; який не має міцності, легко руйнується; неміцний. *Виходять* [рибалки] *за двері нетривких своїх хатин, котрі тремтять на морському березі* (Ю. Яновський); *Весна розтопила лід, ґрунт став мокрим, податливим, нетривким* (М. Чабанівський); *— Цегляні рифи, пане Бумблякевич, які утворюються з битої цегли, зовсім нетривкі, корабель їх легко розколює* (Ю. Винничук).

2. Досить нестійкий (про ходу, рухи і т. ін.); невпевнений; нетвердий (у 2 знач.). *Стриманою, трохи нетривкою ходою заступила* [Тетяна] *жінку з дитиною і стала перед чорною цівкою дула* (Яків Баш); *Кульжан знову підтримує твою нетривку ходу, і ти опиняєшся у її ментолових апартаментах* (С. Процюк).

3. *перен.* Який може легко змінюватися, порушуватися; нестійкий (у 3 знач.), ненадійний. *Став* [Владислав] *доводити, що корисніше довести справу до цілковитої перемоги, ніж підписувати пакт нетривкий і ганебний для Речі Посполитої* (З. Тулуб); *Викликали* [пани] *з Балти оренбурзьких козаків, і їхні нагаї розірвали ще нетривкі ниті єдності поміж селянами* (М. Стельмах); *Настрій у Віндафрени вдався веселим, але якимось нетривким. Його могла зіпсувати найменша й найнезначніша дрібничка* (І. Білик); // *рідко.* Те саме, що **нестійки́й** 4. *Люба хоче уявити поета-шахтарчука в ті трудні дні, коли інтелігенція саботувала, нетривка частина шахтарів розбігалася* (О. Кундзич).

4. Нетривалий, короткий. *Що наше життя? Як блиск на небі, як черешневий цвіт... нетривке й дочасне* (М. Коцюбинський); *Втома накопичувалася в наших тілах з дня у день, з ночі в ніч, короткочасні зупинки на відпочинок не могли її розрядити, а нетривкий сон — поновити наші сили* (А. Дімаров); *Гасан-ага зі своїми яничарами сприймався палацовою челяддю як щось нетривке, тимчасове, породжений примхою, мав так само швидко й зникнути завдяки новій незбагненній примсі чарівниці султанші* (П. Загребельний).

НЕТРИ́ВКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість і якість за знач. **нетривки́й.** *Нетривкість структури малогумусних легких за гранулометричним складом ґрунтів зумовлюють їх сильну податливість ерозійним процесам* (з навч. літ.); *Васса .. швидко зрозуміла нетривкість та марність тих універсалів* (Г. Епік); *Свідомість нетривкості, тимчасовості самого людського життя щемливо солодким болем великого і разючого відкриття пронизала хлопця* (В. Козаченко); *Він сам відчував фальш, нетривкість, невмотивованість того, що вчора здавалося відкриттям* (Ю. Мушкетик); *Євпраксія .. звикла думати про минущість і нетривкість всього сущого* (П. Загребельний).

НЕТРИ́ВКО. Присл. до **нетривки́й.** *Я боязко обходив їх* [звірів] *і почував себе якось незвикле, незручно й нетривко...* (В. Сосюра); *Якогось дня, спочиваючи на пні, я почув зозулю. Вона то кувала, то нетривко змовкала і знову кувала* (М. Дочинець); // *у знач. пред. Все в нього, гетьмана, ніби добре й усе нетривко* (Ю. Мушкетик).

НЕТРИ́ВНИЙ, и́вна́, и́вне́, *рідко.* Непоживний, неситний. *— Самі спожили свіженьку й гарячу рибку, а ви, мовляв, їжте й холодну, й нетривну* (І. Нечуй-Левицький); *Прибравши галяву після нетривного сніданку, друзі сіли в машину і подалися з лісу* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда).

НЕТРИМА́ННЯ, я, *с.* Відсутність здатності утримувати або стримувати що-небудь. *— Слухайте: візьміть себе в руки .. Хвороба хворобою, але нетримання себе в руках само собою* (В. Винниченко); *— Є така, Євгене, хвороба — нетримання... Так от, Микола теж хворий на нетримання язика* (Є. Доломан).

△ **Нетрима́ння се́чі** *див.* **се́ча.**

НЕ́ТРИЩА, ищ, *мн.* Збільш. до **не́трі** 1. *Все це знайоме до болісної журби. І пагорбок, на якому стоїть Данило, і той гайок, і верболозові густі нетрища на берегах Уги* (О. Копиленко); *Волинський праліс, нетрища глухі Обабіч обступають їм шляхи* (М. Бажан); *Лісоруби полуднували на ялицях. Слухали перестуки дятлів у нетрищах* (Р. Андріяшик).

НЕ́ТРІ, ів, *мн.* 1. Важкопрохідні місця, які заросли лісом, чагарником і т. ін. *Сова Летить лугами, берегами та нетрями, Та глибокими ярами, Та широкими степами, Та байраками* (Т. Шевченко); *Стежка вивела його до річки. Бистра гірська, завширшки з Ворсклу, річка текла, петляючи в нетрях* (І. Багряний); *Ось нетрі, якими пробиралися мандрівники, стали остаточно непролазними* (В. Владко); *Шуміли на вітрі зелені сосни, кудись у безвість тяглися лісові нетрі* (Ю. Збанацький).

2. *перен.* Те саме, що **глушина́** 2. — *От тепер ви, Софіє Леонівно, зостанетесь самі вдома, неначе черниця в монастирі. Не боїтесь нудьги в тих ваших пущах та нетрях за містечком? Га?* (І. Нечуй-Левицький); *Я втомлено розумів, чого хотів і чого прагнув Біба: не лишитися в тих нетрях — його підманювали порцеляново-чисті вікна дач, дорогих особняків, машин із державними номерами* (О. Ульяненко).

3. *чого, які, перен.* Глуха, густо забудована, звичайно брудна, погано впорядкована для життя частина міста. *Чим далі він заглиблювався в кам'яні нетрі нічного Неаполя, тим нестерпнішим ставав сморід* (М. Руденко); *В Стамбул прийшла чума. Вона майже не покидала цього величезного міста, вічно гніздилася в його нетрях, в бруді і поплутаності вуличок* (П. Загребельний); *Я .. тинявся вуличками Бенареса, мимоволі вибираючись із нетрів старого міста, з його лякаючими храмами і темними закапелками, в туристичні райони, де було більше світла, більше музики* (Любко Дереш); // Бідне, брудне, непридатне для життя приміщення. *Частина кімнат була вже найнята, часом ще півроку тому, частина мала звільнитись невідомо коли, частина зовсім не звільнялась, а одна-дві, що таки наймались, були справжніми нетрями, обдертими притулками блощиць* (В. Підмогильний).

4. *чого, які, перен.* Місце всередині, вглибині чого-небудь. *Їхати в нетрі ворожих сил — це було надмірне тоді щастя...* (Б. Антоненко-Давидович); *Сидів він під селом у пшеничних нетрях, поглядаючи на дороги і стежки* (Р. Федорів); *Вночі її розбуркало човгання десь у нетрях хати, вона розбудила тата запитанням: "Хто там?"* (А. Кокотюха); *Того ранку я поїхала до супермаркету. Зазвичай я проводила в його нетрях по кілька годин, розмірковуючи, що ж мені треба для господарства, навантажуючи у візок безліч непотрібних речей* (І. Роздобудько).

5. *чого, перен.* Глибини середовища, сфери чого-небудь. *Чим далі оратор заглиблювався в нетрі теорії та історії, тим більше загорявся, втрачав спокій, збивався з плавної течії* (М. Сиротюк); *Думав* [Кирило] *про те, що ж таке цей світ і це життя і як зробити, щоб воно мало смисл, щоб людина не блукала по його нетрях, як по лісу, а йшла рівною просікою туди, де найсвітліше і де ростуть якнайкращі квіти* (Ю. Мушкетик); *Письменник Багряний здорово і ціло врятувався із небезпечних нетрів політики, в якій може легко згубитись* (О. Шугай); // *перен.* Скла́дні, важкі або малодосліджені сторони, аспекти чого-небудь. *Бажаючи дати кілька коротеньких заміток про деякі питання нашої мови, я не буду .. заводити читача в нетрі філології та етнографії* (В. Самійленко); *Даючи спробу своєї періодизації, властиво вертаючись до схеми небіжчика Петрова, автор, певне, не передбачає тих нетрів, може й невилазних, у які цей спосіб може його завести* (С. Єфремов); *Я .. не заглиблювався більше в нетрі вищої математики* (Ю. Іздрик).

◊ **Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева)** *див.* **понести́.**

НЕТРУДНИ́Й, а́, е́. 1. Досить легкий, неважкий. *Дідові доручили плести лісу. Робота нетрудна, поспішати нікуди, і дід може її робити* (М. Івченко); *Спасибі Богові, що потрібне зробив нетрудним, а трудне непотрібним* (Василь Шевчук).

2. *діал.* Нетрудовий, нетрудящий. — *Хіба мені жаль життя? Що воно варто? Тепер як мене нетрудний* [Мошко] *обдер із усього!* (І. Франко).

НЕТРУ́ДНО. Присл. до **нетрудни́й** 1. *Світло — мов риза, у сяйві — Обличчя. Ти* [Господь] *розіп'яв небеса, як намети, Горниці в водах поставив розлетом. Робиш із хмар колісниці нетрудно* (В. Багірова); // *у знач. пред. Тепер би тільки не пропустити Олексі, коли звертати наліво, в полонини. Але недурно цілу зиму розпитувався — втрапив. Зрештою, й нетрудно було, бо люди їхали з полонин* (Г. Хоткевич); *По отих відсвітах ще не згаслого заходу нетрудно було визначити найкоротшу путь на плацдарм* (О. Гончар).

НЕТРУДОВИ́Й, а́, е́. 1. Який не працює, не живе зі свого труда, своєї праці. — *Я, правда, не чіпав її, поки момент такий не прийшов. А по закону її давно треба було виселити як елемент нетрудовий і класово ворожий* (В. Підмогильний).

2. Який отримується не від власної праці. *Колотиться Макариха з ранку й до вечора, сама спини не розгинає і Якову з невісткою спочину не дає. Тож ніяк ту копійку нетрудовою не назвеш* (М. Руденко); *Маріца розтирала затерплі пучки рук — і знову підленька думка в'їдалася в її розжарений мозок: чому ці мізерні доходи, зароблені каторжним трудом, є нетрудовими?* (М. Матіос).

НЕТРУДЯ́ЩИЙ, а, е. Те саме, що **нетрудови́й** 1. [М о ц а р т:] *Нас мало вибраних, щасливців нетрудящих, Що користю ганебною гордують* (І. Франко); // *у знач. ім.* **нетруд́ящі,** щих, *мн.* Ті, хто не працює, не живе зі свого труда, своєї праці. *Кожною клітинкою тіла відчуваєш, як народжується з того ритму життєдайне зерно, що піде з поля у широкий світ — до трудящих і нетрудящих, достойних і недостойних...* (О. Бердник).

НЕ́ТРЯНИЙ, а, е. Стос. до нетрів (у 1–3 знач.). *Сани.., повернувши праворуч, почали спускатися по страшенній крутизні в якісь нетрища, завалені хмизом і зрубаними деревами, де в глибині світився тьмяний вогник. Коли наші подорожні під'їхали до нетряної корчми, то Мойша .. разом з Андрієм і Нетудихатою вибігли зустріти дорогого гостя* (М. Старицький); *Фотограф Нік Хеджес протягом трьох років відвідував неблагополучні райони на території всієї Великобританії, щоб зробити ці знімки для благодійного притулку. Хеджес відвідав, зокрема, нетряні квартали в Бірмінгемі, Манчестері, Лідсі, Ліверпулі, Глазго і Лондоні* (з газ.).

НЕ́ТТО, *прикм., невідм., спец.* Без тари й упакування (про вагу, масу товару). *Якщо ціну встановлено залежно від ваги товару, її визначають за вагою нетто, якщо інше не встановлено договором купівлі-продажу* (з мови документів).

НЕТУТЕ́ШНІЙ, я, є. 1. Який не народився, не живе або раніше не жив тут, у цій місцевості. *Злазить з воза якийсь нетутешній чоловік — та до Панаса, що саме в дворі порався: "Здорові були, дядьку Панасе!"* (Б. Антоненко-Давидович); — *Хіба не видно, що вона нетутешня? Ніхто її не бачив раніш* (М. Чабанівський); *Звідки він узявся, ніхто не знав. З усього було видно, що він нетутешній* (А. Хижняк);

// Не поширений у цій місцевості; чужий. *Завела* [Зуйка] *сумну й тягучу нетутешню пісню, що її чула й вивчила вона ще замолоду на Херсонщині* (А. Шиян); *Під курткою щось випиналося, не інакше квіти Дорі приніс .. От і вгадає. Троянда. Ні, гвоздика. Гвоздики будь-коли квіткарі продають. А чи нетутешню яку...* (Люко Дашвар).

2. *розм.* Неземний, потойбічний. *Він дивився на всі боки, і погляд його відзначав речі довкола, як неживі, як вже нетутешні* (Ю. Смолич); *Білявий, кирпатий, з обличчям приємним і задерикуватим, якимсь нетутешнім видінням став він несподівано на порозі* (В. Козаченко); *На ній було синє благеньке платтячко з білим горошком по полю, вітер облягав худеньку височеньку постать, і здавалася Яринка Василеві нетутешнім, неземним створінням* (О. Бердник).

НЕТУТЕ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нетуте́шній.** *Не треба було бути дуже кмітливим, щоб зрозуміти, що машина закордонна, а ті двоє — іноземці. І вигляд машини, і номер довгастий, білий, з латинськими літерами, окрім цифр, — одразу свідчили про її нетутешність* (В. Нестайко); *Найтрагічнішим було те, що сама Лілія починала здогадуватись про свою нетутешність: все частіше задивлялась у дзеркало, зверхньо міряла поглядом ровесників* (Г. Тарасюк).

НЕТУТЕ́ШНЬО, *присл., розм.* Не так, як тут — у певній місцевості, в певному місці. *Вона побачила Карла-Йозефа, що, нетутешньо переступаючи через купи порожніх бляшанок, входить напівзігнувшись у закурену чорну халабуду* (Ю. Андрухович); *Вона глянула на Памву так само нетутешньо і нетеперішньо і пішла до вагона* (Т. Прохасько); // *у знач. пред. Одне око Бумблякевича розплющилося й побачило, що він знаходиться у сінях, а двері надвір зачинені. Тихо довкола і нетутешньо* (Ю. Винничук).

НЕТЬОПУ́ХА, и, *ж., зневажл., рідко.* Те саме, що **нетіпа́ха.** *Там дівчина-нетьопуха запаску згубила* (Сл. Б. Грінченка).

НЕТЯ́ГА, и, *ч., розм.* 1. Бідна, незаможна людина; бідняк. — *Над нетягою збиткуються свої пани незгірше від чужих* (С. Добровольський); *Воно* [багатство] *зробило одних неробами, інших — вічними нетягами* (П. Колесник); — *Кинули ми клич: хто не має де прихилити голову, ідіть на Фастівщину, на Корсунщину, на Богуславщину, поселяйтеся, обробляйте землю, але шаблі з рук не випускайте! І ось початок — звідусюди потяглися нетяги, скривджені долею* (В. Малик); *За пазухою в нього випинався клумачок, і Настас раз по раз блимав на той горбик. — Ти що? Може, хочеш їсти? — Настас поспіхом закивав. Муромець розстебнув дерев'яну защібку сіряка й простяг бородатому нетязі півхлібини* (І. Білик).

2. Те саме, що **бідола́ха.** *Повернув козак до гаю, та тільки ж і там вороги на нього чигають. І нема йому, нетязі, ні дороги, ні повороту — сама смерть навколо* (Б. Антоненко-Давидович); *Розгорнув я царський прапор, наш червоночорний стяг, Наказавши війську вранці готуватись до звитяг; Сам же плакав і себе я звав нетягою з нетяг: "Свого сонця не узрівши, як верстатиму я шлях?"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НЕТЯ́ЗЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **нетя́га.** *У лузі в Базавлузі був курінь нетязький* (П. Куліш); *Вернувся* [Гриць] *в ліс, дістав сопілку і .. занурився у мрійно-журну пісню про ліс, про дівчину, що наймиліша в світі, та про нетязьке серце, яке не знало ласки і марить щастям-долею* (Василь Шевчук).

НЕ́ТЯМ, у, *ч., розм.* Те саме, що **нетя́ма** 1, 2. *Ми всі п'ятеро без пам'яті лежали, Козацьких голосів і лиць не впізнавали: Усе запомином і нетямом окрилось* (П. Куліш); *Цілком пересвідчився Гвальтьєрі, яка в нього многотерплива жінка, що жодні образи й приниження неспроможні захитати її міцної вдачі (знав-бо, що не з нетяму, а з мудрості великої так вона себе поводить)* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕТЯ́МА, и, *розм.* 1. *ж.* Непритомний стан; непритомність. *Я прожила ті три дні в якійсь ненастанній гарячці, в якійсь нетямі* (І. Франко); *Остап не спав, а лиш часом, на кілька хвилин, западав у нетяму* (М. Коцюбинський); *Зітхнув я і забився в нетямі. Не скоро знову прочуняв, але дужіишим почувався* (В. Дрозд).

2. *ж.* Стан сильного збудження, хвилювання і т. ін. *А Лисичка слуха, аж рот роззявила — Про такі розкоші вона ще й не снила. А як кінчив Півник, то вона з нетями Аж скочила вгору* (І. Франко); *Сікур, і досі несилий одвести віч, позадкував — і задкував би не знати доки, коли б не вдарив острогом об кований мідний щит Брунгільди, й се вивело його з нетями* (І. Білик).

3. *ж. і ч., зневажл.* Некмітлива, нездогадлива людина. *Ледарю і нетямі завжди ніколи* (прислів'я); *Стара Прохориха нетяма, нічого гаразд не розміркує своїм овечим розумом* (І. Нечуй-Левицький); — *Усі ви безголові! Ну що з того, що я вам поможу? Ви тричі приходили і тричі ті ж самі — які ви нетями!* (П. Тичина).

НЕТЯ́МИТИСЯ, млюся, мишся; *мн.* нетямляться; *недок., розм.* Утрачати самовладання від сильного збудження, хвилювання і т. ін., не пам'ятати себе. *Я згадувала, як справді плачуть від розлуки, що справді говорять на прощанні, як справді нетямляться від горя, і се роздирало мені серце* (Леся Українка); *Хмельницький нетямився від гніву* (Я. Качура); *Досить було їй лагідно глянути на мене, як я вже нетямився від радості* (Г. Усач); — *Що я маю розказувати?* — *нетямився Бумблякевич* (Ю. Винничук).

НЕ́ТЯМКИ, *присл., розм.* Несвідомо, не розуміючи. — *Багато єсть таких людей, що, самі хотівши до раю попасти, інших туди нетямки посилають* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕТЯМКИ́Й, а́, е́, *розм.* Те саме, що **нетяму́щий** 1. — *Мені, Петре Микитовичу, дуже неприємно, що я така нетямка, але... але я нічого не розумію* (В. Владко); *Закон повинен бути стислий, щоб і нетямка людина могла легше його засвоїти* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

НЕТЯ́МКІСТЬ, кості, *ж., розм.* Властивість за знач. **нетямки́й.** *Знаменитий актор Ентоні Гопкінс висловив різку критику на адресу сучасних голлівудських босів, заявивши, що продукція "фабрики мрій" останніх років просто принижує публіку, оскільки знімається з розрахунку на її нетямкість* (із журн.).

НЕТЯМКОВИ́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **нетяму́щий.** *Князя-судію усувають, .. коли він в ділах і помислах своїх спирається не на тямковитий люд, а супротивне тому — на нетямковитих бевзів* (Д. Міщенко); // Який виражає нетямковитість. — *Недовго вже мені тягти в цім світі.* — *Він замовк, і погляд його став важкий, понурий і нетямковитий* (Валерій Шевчук).

НЕТЯМКОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **нетямкови́тий.** *Прикрощі укупі з ганьбою, що зазнав* [Баян] *через власну нетямковитість, і зовсім туманили розум* (Д. Міщенко); *Ярослав теж, здається, не міг збагнути доцільності дерев'яних переходів .. Сивоок посміхнувся нетямковитості княжій* (П. Загребельний).

НЕТЯМКОВИ́ТО, *розм.* Присл. до **нетямкови́тий.** *Тримаючи миску обома руками, тітка Юстина злякано й нетямковито дивиться на голову колгоспу: вона не почула запитання* (Є. Гуцало); *Петро нетямковито кліпав очима і злякано водив поглядом по людях, котрі заповнили його двір* (Валерій Шевчук).

НЕТЯМНИ́Й, á, é, *розм.* Який перебуває в нетямі (у 1, 2 знач.); безтямний. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу, нетямну людину* (П. Куліш); *Я вдруге знепритомнів — боліло мені навіть нетямному* (Валерій Шевчук); *Прискочила* [мати] *до нетямного Лейбуня і з розмахом вліпила йому .. в лице* (І. Франко).

НЕТЯ́МНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість і стан за знач. **нетямни́й.** *Хлопець раптом ударив себе рукою по лобі, його охопила нетямність. — Врятовані! — радісно вигукнув він* (із журн.).

НЕТЯ́МНО, *розм.* Присл. до **нетямни́й.** *Матій сидів на припічку, держачи нетямно в зубах давно вигаслу люльку* (І. Франко); *Біляшівський стояв, дивлячись на круглу спину його превосходительства й нетямно кліпав очима* (Валерій Шевчук).

НЕТЯМОВИ́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **нетяму́щий.** *Іноді, повернувшись просто з поля, підсідав до товариства й сам Вольдемар. — Замучили, скаржився він приятелям. — Навдивовижу неповороткий, упертий, нетямовитий народ!* (О. Гончар); *Люба вже майже бігла, викрикуючи ще щось, тицяла кудись угору і вбік пальцями, сердилася, що я такий нетямовитий* (Ю. Мушкетик).

НЕТЯМОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **нетямови́тий.** — *А навіщо? — Що навіщо? — мене злила її нетямовитість* (із журн.).

НЕТЯМОВИ́ТО, *розм.* Присл. до **нетямови́тий.** *Яблунівський люд нетямовито переглядався — кому ж це Настя зичить якщо не гнилої колоди, то осичини, як не халепи, то греця в діжі* (Є. Гуцало).

НЕТЯМУ́ХА, и, *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **нетя́ма** 3. *Сюжет спектаклю побудований на тому, що супроти думці господаря, що дівчина нетямуха та селючка, Анна виявляє чудеса кмітливості* (з газ.).

НЕТЯМУ́ЧИЙ *див.* **нетяму́щий.**

НЕТЯМУ́ЧІСТЬ, чості, *ж., розм.* Властивість за знач. **нетяму́чий.** — *Вам треба освоїтися з думкою, що все пропало, і то через нетямучість людей, що для гонору беруться за діло, котрому не втруть носа* (А. Чайковський); — *Нам, людям, багато в що важко повірити... Ми надто часто помиляємося... — мовив він. — А втім, причина усього не в нетямучості нашій, а в зарозумілості...* (І. Росоховатський).

НЕТЯМУ́ЩИЙ, *розм.* **НЕТЯМУ́ЧИЙ,** а, е. 1. Який не може розібратися в чому-небудь, погано розуміє щось, не тямить у чомусь. [Т х о р и х а:] *Хто ж напише все те, хто похлопоче за нас, нетямущих?* (Панас Мирний); — *Та воно ж таким уже нетямучим і вродилося. Репетує, а що й до чого — і само не збагне* (Є. Кротевич); *Фріц з жалем подивився на свою наречену: як вона не розуміє значення цього винаходу? Йому навіть сумно стало: майбутня дружина, товариш на все життя — і така нетямуща* (Д. Бузько); — *Все я знаю. І не думай, що я така вже нетямуща* (Н. Рибак); // Який виражає нерозуміння, нездогадливість. *Схаменулась* [Любуша], *провела рукою по чолу, озирнулась нетямущим поглядом* (І. Кочерга); *Катря в розпачі нетямущими очима глянула благально на жінок, що обступили її* (А. Головко).

2. Який нічого не тямить, не розуміє (про дитину). *Голубить і вчить* [дід] *свого маленького нетямущого правнука тримати в руках дідову люльку* (Я. Качура); *Сашкові зробилось дуже прикро, аж гірко, що він такий ще нетямущий; справді — малюк...* (Ю. Смолич); — *Ви мені нагадуєте знаєте кого? Ви нагадуєте мале нетямуще дитя* (В. Близнець); *Мені скільки було? Дванадцятилітній отрок нетямущий* (І. Білик).

НЕТЯМУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Властивість за знач. **нетяму́щий.** — *Не подобається твоя нетямущість, Ситнику* (П. Загребельний); *Я майже зразу розкусила Маріку, і дарма батько звинувачував мене в нетямущості* (О. Авраменко).

НЕУБИ́ТИЙ *див.* **невби́тий.**

НЕУВА́ГА, и, *ж.* 1. Відсутність або недостатність уваги; неуважність. *Дівчина, скориставши з Йонової неуваги, висмикнула свою руку і стрибнула від нього* (М. Коцюбинський); *Її дім — купка сухого листя, залишена через неувагу замітачем у парку* (Ірина Вільде); *Відчувши неувагу вершника, кінь з рисі перейшов на помірну ходу, та Добриня не помітив цього* (В. Малик).

2. *до кого — чого.* Вияв байдужого, неуважного ставлення до кого-, чого-небудь. *Мати, поставивши перед Василем тарілку наваристого борщу, була .. здивована з його байдужості до любимої справи та з неуваги до материної турботи* (Ю. Яновський); *Гнат стояв перед Оксаною Ромазан і чекав, що вона знову почне його пробирати за неувагу до медичного обслуговування населення* (С. Чорнобривець); — *Дозвольте відкланятись, — встав з крісел Огнєв. Одержавши вичерпні відповіді, а до того ж відчувши і гіркоту докору за неувагу до підлеглого, він міг вже йти* (Б. Левін).

НЕУВА́ЖЛИВИЙ, *рідко* **НЕВВА́ЖЛИВИЙ,** а, е. Те саме, що **неува́жний.** — *Оце як я забалакалась і стала така невважлива, що трохи вас не перекинула, та ще й у багнистому місці, — сказала Ладковська* (І. Нечуй-Левицький); *Неспокій знову вселився у Чорногорця. Він ходив неуважливий* (І. Сенченко); *Нічого не скажеш, спритний і вдатливий був він хлопчина. А от Зойка — абсолютна йому протилежність. Неуважлива була й невдачлива, просто-таки безталанна* (В. Нестайко); *Завжди неуважлива до занять простого люду, Євпраксія тепер з якимсь болючим вдоволенням стежила за всім, що робить сокольник* (П. Загребельний); *Де шлях у жовті врізується стіни І урвище над кручею стремить, Наш погляд неуважливий на мить Затримує жорсткий прошарок ріни* (О. Ольжич).

НЕУВА́ЖЛИВІСТЬ, *рідко* **НЕВВА́ЖЛИВІСТЬ,** вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **неува́жливий, невва́жливий.** *Одну* [неприємність] *вже й переніс* [Славко] *на собі, коли через невважливість Броні аж мусив тікати з родинної конференції* (Л. Мартович); *Учився він ретельно, добре пильнував лекції, але у всіх вчинках його почала проглядувати неуважливість, ніби він завше гадав не про те, що робив* (В. Підмогильний); *Якщо досі неуважливість перського володаря викликала в Гістієя ревнощі й відчуття приниженого самолюбства, то нині його посів страх* (І. Білик).

НЕУВА́ЖЛИВО, *рідко* **НЕВВА́ЖЛИВО.** Присл. до **неува́жливий, невва́жливий.** *Він ходив по кімнаті — то вздовж попід вікнами, позираючи неуважливо на море й бульвар, то круг стола* (Ю. Смолич); *Міліціонер незворушно пройшов од одного до другого і так само вільно вернувся. Після чого сказав досить неуважливо: — Я ж просив розійтися, громадяни. Зовсім не було чого спиняти рух* (В. Владко); *Старший син задумавсь і недбало, невважливо одказував братам, що товпилися у хатці* (Марко Вовчок).

НЕУВА́ЖНИЙ, *рідко* **НЕВВА́ЖНИЙ,** а, е. 1. Який не відзначається уважністю, зосередженістю, сконцентрованістю. *Читаємо натяк на дівочу красу, що гине під впливом подружжя: "Як гірську рожу на горі високій Пастух невважний розтопче ногою І її цвітка пурпурова в'яне, Так і з тобою станеться, дівчино"* (І. Франко); *— Я ні разу не пам'ятаю, щоб ти була в такім випадку неуважною* (Леся Українка); *На уроках Ігор сидів задумливий і неуважний* (І. Багмут); *Усі наступні дні Сергій був дуже неуважний і ввесь час ловився на тому, що думає про зовсім сторонні речі* (І. Білик); // Який виражає відсутність уваги. *Мовчки оглядав* [Черниш] *пишні окраси стін, ковзаючись по них неуважним, сумним поглядом* (О. Гончар); *Старий швейцар помітив, що коли він приносив листа від цього молодого красеня, юнака, що мав такий смутний вигляд, з обличчя маршальші негайно зникав неуважний і незадоволений вираз* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

2. Який не виявляє уваги у ставленні до кого-, чогонебудь. *Наступного вечора Пшеничка мусив був купити увагу Талочки до себе цілим коробком тістечок. Але, з'ївши їх трохи не десяток, Талочка знову стала неуважною, пильно прислухаючися, хто подзвонив та хто прийшов* (Д. Бузько); *Коли Марійка приходила без запрошення, Ніна була неуважна і явно не раділа їй* (О. Донченко); // Власт. такій людині. *Його неуважне, нерівне і часто згірдне поводження з нею пояснила собі* [Раїса] *тим, що о. Василь живе вищими інтересами* (М. Коцюбинський).

НЕУВА́ЖНІСТЬ, *рідко* **НЕВВА́ЖНІСТЬ,** ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **неува́жний, невва́жний.** *— Оця неуважність, відсутність підкресленої зацікавленості в особистому житті хлопця зроблять своє, — думав Бачура* (М. Чабанівський); *Помітивши мою неуважність, чоловік знову припинив балачку* (О. Гуреїв); *Віра почувала себе старшою за Миколу, ставилась до нього часом поблажливо, вибачаючи його неуважність до життєвих дрібниць і беручи на себе клопіт турбуватись за ті дрібниці* (Б. Антоненко-Давидович); *Олега не ображала неуважність чернігівського князя до його особи* (Д. Міщенко); *Він перехопив Стоїлів погляд і покартав себе за невважність* (І. Білик).

НЕУВА́ЖНО, *рідко* **НЕВВА́ЖНО.** Присл. до **неува́жний, невва́жний.** [Олімпіада Іванівна *(слухала його неуважно)*:] *Так ви поговорите з Любочкою?* (Леся Українка); *Я оповідаю йому про все, що лізе мені на язик, а він невважно хитає головою й не слухає* (В. Винниченко); *Грав* [Бронко] *цим разом неуважно, бо раз по раз кидав очима за Сташкою, що мелькала в танці* (Ірина Вільде); *Спершись на поручні, вона неуважно дивилася за борт і про щось думала* (О. Авраменко); *Коли Сергій вдруге зайшов до земельного відділу, Кульчицький зустрів його холодно й неуважно* (В. Козаченко).

НЕУВ'Я́ДНИЙ, а, е, *поет.* Який існує вічно, ніколи не зникає, не в'яне (у 2 знач.), не втрачає свого значення. *Ввійшло "Слово о полку Ігоревім" в золоту скарбницю людства, бо таїть воно неув'ядної краси поетичні образи* (М. Рильський).

НЕУВ'Я́ЗКА, и, *ж., розм.* Неузгодженість, непорозуміння в чому-небудь. *— Трапиться у вас якась там неув'язка, — ви не крийтесь, Миколо Дмитровичу* (Ю. Шовкопляс); *— Я хочу, щоб .. неув'язки були усунені і наведено порядок в полках* (П. Кочура); *Безліч виявилось непередбачених речей, неув'язок, службових чвар, а то й просто чийогось недбальства* (О. Гончар).

НЕУГА́ВНИЙ, *рідко* **НЕВГА́ВНИЙ,** а, е. 1. Який не може заспокоїтися, перестати діяти; невгамовний. *Ввечері прибіг Фред. Мов нічого не трапилось — такий же веселий, неугавний* (Ю. Збанацький); *Люди народу — вічні й неугавні творці* (О. Шугай).

2. Який не припиняється, не затихає тривалий час (про звуки, шум і т. ін.); безугавний, немовчний. *З села доносилися одинокі викрики жінок, з майдану чувся неугавний клекіт чоловіків* (Панас Мирний); *Ось і розкішний травень, потяглися теплі місячні ночі з неугавними солов'їними руладами* (Л. Старицька-Черняхівська); *Вона почула тільки якийсь невгавний металевий звук* (Ю. Смолич); *У диму — і гори, і поля. Битви громовиця неугавна* (І. Гончаренко).

НЕУГА́ВНО, *рідко* **НЕВГА́ВНО.** Присл. до **неуга́вний, невга́вний** 2. *Він одягся і вибіг до дверей. Знадвору хтось настирливо та невгавно тарабанив* (Г. Епік); *Вже другий рік живе* [чиж] *у Юрка, бере з рук насіння, літає по хаті, весь день неугавно співає* (О. Копиленко); *Допізна Ляля демонструвала свою бібліотеку й неугавно щебетала* (Олекса Ізарський).

НЕУГІ́ДДЯ *див.* **невгі́ддя.**

НЕУГНО́ЄНИЙ, *рідко* **НЕВГНО́ЄНИЙ,** а, е. Якого не угноювали. *Поле неугноєне — мов людина негодована* (прислів'я).

НЕУГО́ВКАНИЙ *див.* **невго́вканий.**

НЕУГО́ДНИЙ, НЕВГО́ДНИЙ, а, е, *розм.* Який не підходить, не подобається кому-небудь; небажаний, недогідний. *Думалось, що, може, вже листи мої й невгодні; тимто й писати не хотілось* (О. Кундзич); *Одного по одному вивів* [Білограй] *з правління всіх неугодних йому людей* (Ю. Мушкетик); *Головне, я все зрозумів: мене викидають як неугодний ворожий елемент* (Г. Тарасюк).

НЕУГО́ДНО, НЕВГО́ДНО, *пред., розм.* Не до вподоби. *— Ми молилися жорстоким богам, що вимагали кривавих жертв .. А ваші місіонери сказали: — Це неправильні, погані боги. Жодна мисляча істота не повинна убивати іншу, це невгодно справжньому Богові* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕУДА́ВАНИЙ *див.* **невда́ваний.**

НЕУДА́ВАНО *див.* **невда́вано.**

НЕУДО́БРЕНИЙ, *рідко* **НЕВДО́БРЕНИЙ** а, е. Якого не удобрювали гноєм, мінеральними добривами і т. ін. *Наявність азоту в ґрунті є одним із найважливіших показників його родючості. Як правило, у неудобреній ріллі рослинам не вистачає азоту, що міститься у ґрунті в мінеральній формі, а також мобілізованого з органічної речовини* (із журн.).

НЕУДОСКОНА́ЛЕНИЙ, НЕВДОСКОНА́ЛЕНИЙ, а, е. Якого не удосконалили. *Форма перших Лесиних віршів була невироблена й неудосконалена* (М. Драй-Хмара); *Маючи під рукою невдосконалені інструменти, старі розчини хімікалій.., — ми працювали наче з натхнення* (Ю. Яновський); *От тільки паровоз був неудосконалений. Я це помітив відразу* (Л. Смілянський).

НЕУДОСКОНА́ЛЕНІСТЬ, НЕВДОСКОНА́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неудоскона́лений, невдоскона́лений.** — *Ми в тісному колі по-дружньому справляємо маленьке свято .. Пан Німанд, мій добрий друг, трошки запізнився через деяку невдосконаленість сучасної комунікації* (В. Винниченко); *Неудосконаленість валютного законодавства України — один із бар'єрів на шляху розвитку валютної діяльності банків* (із журн.).

НЕУЖИ́ТОК[1] *див.* **невжи́ток.**

НЕУЖИ́ТОК[2], тку, *ч., діал.* Непридатна для використання земля. — *За кузнею лежать дві купи вугілля, покриті соломою, за ними старий неужиток, на якому росте ялівець густими кущами, а за ними ліс* (Юліан Опільський); *Селянська земля в Галичині була здебільшого найгірша, самі мокляки й неужитки* (П. Козланюк); *Де буде дім і де притулок ваш? І поля шмат, і для дітей прожиток? Скриплять вози — кудись на пустопаш, на вільні землі, людський неужиток* (Л. Костенко).

НЕУЗГО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Не домовлений, не погоджений з ким-небудь. *Тебе заколисували словами, з тобою не сперечалися, з тобою ніби згоджувалися і навіть дякували за твої надзвичайно розумні пропозиції, та згодом непомітно все поверталося на круги своя, вирішене й узгоджене вчора виявлялося і невирішеним, і неузгодженим* (П. Загребельний); *Ця секунда виявилася для корвета фатальною, а кораблі прикриття просто фізично не встигли зреагувати на неузгоджений маневр свого підопічного* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *лінгв.* Який не узгоджується в граматичних формах. *Ділові папери мають специфічний синтаксис. Здебільшого це прямий порядок слів з узгодженими й неузгодженими означеннями* (з навч. літ.).

НЕУЗГО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неузго́джений.** — *Існує в стані ворога певна неузгодженість дій* (А. Кокотюха); — *Мене дивує, чому досі ніхто не звертав уваги на одну неузгодженість у тексті пророцтва* (О. Авраменко); *Тільки людина, сповнена духовності, .. може так відверто писати про свої фінансові проблеми, екстраполюючи їх на всі негаразди, невідповідності, неузгодженості, упослідження, уможливлення* (В. Єшкілєв); *Одним із типів неузгодженості слів у реченні є порушення правил керування перехідних дієслів* (з навч. літ.).

НЕУЗГО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Відсутність узгодження. *Спільна свідомість нації здатна внести в поведінку більшості громадян впевненість у тому, що за всіх соціальних і політичних неузгоджень між ними існує для них єдине, недискусійне начало їхнього роду, їхньої мови і духовної екзистенції, — це і є розвитком національної ідеї* (Д. Павличко); — *Зрозуміло, — сказав. Семуа. — Але я, на жаль, не можу задовольнити ваших наукових інтересів. Ваша наука не повинна нічого знати про мене .. Це може спричинитися до міжпланетних неузгоджень і порушити міжгалактичну рівновагу* (В. Нестайко).

НЕУЗГО́ДЖЕНО. Присл. до **неузго́джений.** *Козакам вдалося загнати піхоту противника на вузьку греблю і фактично винищити її, водночас зав'язуючи бої з розрізненими загонами кінноти, котра діяла безладно й неузгоджено* (з навч. літ.).

НЕ́УК, а, *ч.* 1. *розм.* Нетямуща, недосвідчена, мало обізнана з чимось людина; невіглас. *Підпанки, серед яких я обертався, шукаючи правди, виявилися жалюгідною купкою неуків, шарлатанів і зрадників* (О. Довженко); — *Він називає мене інтриганом, компілятором, неуком, а я сиджу собі й посміхаюся. Чому? Бо і я сам, і всі інші знають, що це брехня, яку до мене не приклеїш* (Б. Антоненко-Давидович); *На перший погляд палата ортопедичного відділу виглядала чудно, навіть моторошно. Неука вона могла б здивувати й налякати* (Ю. Смолич); // Неосвічена людина. *Учений іде, а неук слідом спотикається* (прислів'я); — *Дійсно, я страшенний неук у всьому. Найелементарніші фізичні явища я не можу пояснити; не пам'ятаю ніяких історичних дат; не знаю напам'ять майже ні одного вірша* (В. Винниченко); *Хай Ігор знає, що його друг не якийсь неук, а вже рік ходив до школи* (О. Донченко); — *Неук ти, друже. Не ображайся, я люблю тебе. Перш ніж критикувати щось, треба знати* (О. Бердник).

2. Не привчений до їзди, необ'їжджений кінь. — *Як вирветься у широкий степ з арканом у руках, дак він там орел! Скаженого коня-неука піймав, сів на його* [нього], *стиснув колінями — ех! аж степ гуде!* (Б. Грінченко); *Він міг одним помахом викинути своє туго збите тіло на якогось жереба-неука, на якому й комар не сидів* (Григорій Тютюнник); *У племінника його було чотири сини. Раз приїхав і давай пробувать, котрий годиться в чорноморці. Посадив одного на лошака-неука — упав, посадив другого — упав, третього — і той упав...* (Д. Білий); * У порівн. [І з о г е н:] *Тепера з молодими трудно. Мов коні-неуки рвуть поводи і не хотять* [хочуть] *ніяк ходити в шорах* (Леся Українка).

НЕУ́КИЙ, а, е, *діал.* 1. Який не здобув потрібних знань, належної підготовки для чого-небудь; ненавчений. *Я не учився в кобзу грати, В німецькі школи не ходив .. Я не видав волоських див — Неук неукий Чорногір'я* (Ю. Федькович); *Загоміло, як в улию* [улії] *в час рою: — Ну, і сироїдець же! — От, чоловік неукий! — Який вид, такий стид!* (К. Гриневичева).

2. Якого не привчили до їзди, не об'їздили. *То кінь неукий, вирве мі ся з руки* (з народної пісні).

НЕУКРИ́ТИЙ *див.* **невкри́тий.**

НЕУЛО́ВНИЙ *див.* **невло́вний.**

НЕУМИ́ВАНИЙ *див.* **невми́ваний.**

НЕУМИ́СНЕ *див.* **невми́сне.**

НЕУМИ́СНИЙ *див.* **невми́сний.**

НЕУМИ́СНІСТЬ *див.* **невми́сність.**

НЕУМИ́СНО *див.* **невми́сно.**

НЕУМИ́ТИЙ *див.* **невми́тий.**

НЕУМІ́ЛИЙ *див.* **невмі́лий.**

НЕУМІ́ЛІСТЬ *див.* **невмі́лість.**

НЕУМІ́ЛО *див.* **невмі́ло.**

НЕУМІ́ННЯ *див.* **невмі́ння.**

НЕУМОТИВО́ВАНИЙ *див.* **невмотиво́ваний.**

НЕУМОТИВО́ВАНІСТЬ *див.* **невмотиво́ваність.**

НЕУМОТИВО́ВАНО *див.* **невмотиво́вано.**

НЕУНИКНЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **неуни́кний.** *Так наступає крах особистості, людини і людства. Остаточний, неуникненний?* (Б. Харчук); *Скільки вже говорено в різні часи про "культ" Шевченка, який не просто нагадує культ, що ним оточені в інших народів імена найбільших поетів, а й відрізняється своєю стихійною всенародною силою, неуникненною політизованістю й тривалістю* (І. Дзюба); *Треба було прощатись, і він підвівся і, зітхнувши, промовив те, чого зараз йому так говорити не хотілося, але що було неуникненним. — Ну, я піду вже! — сказав він. — Прощавайте!* (Ю. Покальчук).

НЕУНИКНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неуникне́нний.** *Стус створює багато власних синонімів на окреслення того ж феномену, що мав на увазі Юнг, і серед них "брати сіамські", мабуть, найвлучніше передають сприймання особистістю неуникненності власної тіні та пов'язаності з нею* (К. Москалець).

НЕУНИКНЕ́ННО. Присл. до **неуникне́нно.** *Простори любові, сумніву, розпачу, нудоти, безвиході підпадають, отже, під традиційне визначення простору .. Ці простори неуникненно дотикові: саме в них, а не в кімнатах, готелях чи вагонах, доводиться жити* (С. Жадан).

НЕУНИ́КНИЙ, а, е. Якого не можна уникнути; неминучий (у 1 знач.), невідворотний. *Рано чи пізно до кожного приходить та неуникна мить, коли всі справи світу вирішуються без твоєї участі* (П. Загребельний); *Слова спалахували неоном, висвічувалися на моніторах, мигтіли з екранів, збігали по табло чи вибухали ілюмінацією, їхнє сусідство було неуникним і нав'язливим, але попри все — німим* (Ю. Іздрик).

НЕУНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неуни́кний.** *Ігумен закликав Сивоока до своєї келії, посадив на грубий дерев'яний стілець, не став дивуватися, що русич досі не сподобився хрещення, не питав його про бажання, а тільки виклав йому дуже стисло неуникність всемогутньої нової віри* (П. Загребельний); *— Мене не влаштовує, що всюди панує брехня. Ну, це як наслідок неуникності боротьби, і все ж...* (Ю. Іздрик).

НЕУНИ́КНО. Присл. до **неуни́кний.** *Плато було зразком тієї невловимої блискучої краси дикої природи, котра, при перенесенні на полотно, неуникно перетворюється на кіч* (Любко Дереш).

НЕУПЕРЕ́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Який не має упередженості, заздалегідь сформованої думки про кого-, що-небудь. *— Значить, те, що він пише, не все макулатура? Значить, в його писанні неупереджені сторонні люди добачили зерно поетичного дару?* (П. Колесник); *Він не хотів погано думати про цих людей, тим більше — підозрювати їх у лихих намірах, проте обов'язок змушував його бути об'єктивним, неупередженим і не піддаватися емоціям* (О. Авраменко); *— Будьте неупереджені, ваша світлосте; адже ви певні, що я вчинив так, як годиться порядній людині* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. Об'єктивний, правомірний. *Потреба в ідеологічно неупередженому системному дослідженні філософії української ідеї досі залишається незадоволеною* (О. Забужко); *Трактування фемінізму винятково як модернізму важко назвати неупередженим* (К. Москалець); *Неупереджений підхід до теорії на даному етапі може серйозно зашкодити практиці* (Н. Сняданко).

НЕУПЕРЕ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неупере́джений.** *Вона була впевнена у цілковитій неупередженості своїх роздумів* (І. Росоховатський); *— Це ще невідомо! — зловрадно промовив Кребс. Удавана неупередженість злетіла з його лиця, і воно почало наливатися кров'ю* (В. Малик).

НЕУПЕРЕ́ДЖЕНО. Присл. до **неупере́джений.** *Стаття ця, коли б її уважно й неупереджено прочитали, виводила якраз на конструктивне розв'язання "проблеми" неокласиків, та й не тільки їх* (М. Драй-Хмара); *Вміючи неупереджено й широко глянути на факти, всебічно проаналізувати ситуацію, він швидко з'ясував розстановку сил у справі Дем'янюка* (М. Слабошпицький).

НЕУПИ́ННИЙ *див.* **невпи́нний.**

НЕУПИ́ННІСТЬ *див.* **невпи́нність.**

НЕУПИ́ННО *див.* **невпи́нно.**

НЕУПРА́ВКА *див.* **невпра́вка.**

НЕУРО́ЧНИЙ, а, е. 1. Який не входить у межі призначеного, виділеного для чого-небудь часу. *Їх тісно зв'язувала шкільна майстерня, в якій вони обидва залюбки майстрували навіть в неурочний час* (Ю. Збанацький); *Хтось ударив у всі дзвони. До церкви поспішали наполохані неурочною службою бабусі і діди в кожухах* (М. Циба).

2. Непідходящий, незвичайний (про час). *Чому це Олекса не мав часу переговорити з Іваном дома й прийшов аж сюди на полонину. І взагалі — чого він прибіг у такий неурочний час* (Г. Хоткевич); *Муся не розгубилася і досить міцним рухом коліна притисла Олексія Богдановича Крапку до стільця .. У цю саму неурочну мить Іполит Вікентійович .. проходив повз каюту* (І. Роздобудько).

НЕУРЯДО́ВИЙ, а, е. Який не має стосунку до уряду. *Мої спостереження після довгих днів "ходіння по муках" в різних урядових і неурядових установах переконують мене, що тут бракує чіткого режиму праці та відповідальності за свою працю* (О. Шугай); *— Тут швидше діє якесь неурядове угруповання* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕУСВІДО́МЛЕНИЙ, а, е. Не контрольований свідомістю; несвідомий (у 1 знач.). *Якась ще неусвідомлена огидливість накопичувалась у Катерини до цієї незрілої, до смішного наївної людини* (Ірина Вільде); *— Я чвалаю до Анни, до своєї тихої пристані, не маючи жодного наміру, а так, з неусвідомленої внутрішньої потреби* (П. Колесник); *Гледіс більше не вагалась. Тільки чому тривога? Звідки вона? Неусвідомлена, незбагненна* (О. Бердник).

НЕУСВІДО́МЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неусвідо́млений.** *Потім прийшло до мене знання природності моєї появи на світ, тепер наявною була спроба знову відкинути мене в область стихійності, де можна знайти, а можна й не знайти, де виключено будь-які прояви свідомої активності, бо панує там тільки темна неусвідомленість* (П. Загребельний); *На відміну від страху як реакції на конкретну загрозу, тривога є переживанням неконкретної, невизначеної загрози, неусвідомленістю джерела небезпеки і характеризується стурбованістю, побоюванням і тугою* (з наук. літ.).

НЕУСВІДО́МЛЕННЯ, я, *с.* Відсутність усвідомлення. *Наведемо ті сторінки, де Липинський зазначає, що неусвідомлення всієї трудності будови Української Держави було однією з основних причин невдачі всіх сучасних українських політичних починань* (О. Шугай); *Вся постать* [Швейка] *справляла враження цілковитої безтурботності й неусвідомлення жодної своєї провини* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

НЕУСВІДО́МЛЕНО. Присл. до **неусвідо́млений.** *Психологічний злам як ознака безвиході з'явився неусвідомлено, глибоко в душі* (О. Шугай); *Свідомо Філіп не любив герцога, і, щиро кажучи, йому не було за що любити його. Однак неусвідомлено він все ж тягнувся до нього* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕУСВІДО́МЛЮВАНИЙ, а, е. Який не усвідомлюють. *Тверезий глузд, заповзятливий скепсис розсудливого вченого мимоволі протестували, вимагали побачити все на власні очі, визначити з неспростовною певністю, що тут немає ніякого ошуканства, — бодай навіть неусвідомлюваного!* (М. Дашкієв); *Коли вже давалось волю серцю, довго пам'ятав образи коханої і пізніше не пропускав нагоди, щоб відімстити. Чи була це неусвідомлювана жонофобія, чи був це закономірний плід великої сили Антонових почуттів, сказати важко* (С. Процюк).

НЕУСИ́ПНИЙ *див.* **невси́пний.**

НЕУСИ́ПНІСТЬ *див.* **невси́пність.**

НЕУСИ́ПНО *див.* **невси́пно.**

НЕУ́СПІХ, у, *ч.* Відсутність успіху; невдале, небажане для кого-, чого-небудь розв'язання, завершення і т. ін. чого-небудь. *Невдача роботи над першою книгою, навіть цілковитий неуспіх першої книги ні в якому разі не повинні обірвати в молодого літератора його бажання, його вирішення писати* (Ю. Смолич); *Він зрозумів, що справу програно. З важким серцем поплентався він до мулли Ібрагіма, щоб доповісти про неуспіх* (М. Дашкієв); *Долю операції, успіх чи неуспіх її, могла вирішити, зрештою, тільки вона, матінка-піхота!* (О. Гончар).

НЕУСПІ́ШНИЙ, а, е. 1. Який не супроводжується успіхом; безуспішний. *Ми придивляємось, як ті роди* [літератури] *за чергою то підносилися, то упадали, ділимо їх на більші і менші і питаємо, чи поет працював на однім полі, чи на кількох.., і де його праця була найкраща; чому вона була успішною, а чому неуспішною?* (І. Франко); *Бізнесова діяльність завжди була, є і буде ризикованою. Ризик полягає у тому, що бізнес може виявитися і неуспішним* (із журн.).

2. Який робить що-небудь, займається якоюсь діяльністю, не досягаючи успіху. *Дослідження показали, що успішні керівники компаній порівняно з неуспішними витрачають менше часу на контроль виконання, але більше займаються розвитком команди й координацією роботи і щонайбільше зосереджені на формуванні та реалізації стратегії* (з наук. літ.).

3. Який погано вчиться, відстає від інших у навчанні; невстигаючий. — *У нашому інституті немає неуспішних студентів, але деякі з них недостатньо мотивовані. От саме їм потрібно допомогти розвинути в собі відчуття впевненості та успішності, постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання ними свого потенціалу в навчанні* (з газ.).

НЕУСПІ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **неуспішний.** *Індекс неуспішності країн ураховує 12 політичних, соціальних та економічних показників, що ілюструють рівень внутрішньої та зовнішньої конфліктогенності країн, і надає змогу оцінити ризик колапсу країни* (з наук. літ.); *Успішність або неуспішність комунікації залежить значною мірою від цілей, мотивів та установок мовців* (з навч. літ.).

2. Низька, погана успішність; відставання в навчанні. *Біля воріт стояв новий пушкарнянський паламар Грицько Любинський, якого позаторік виключили з семінарії за неуспішність* (М. Сиротюк); *Я, до речі, після школи вчився у технікумі, навіть не пам'ятаю до ладу, що там вивчали. Після першого семестру .. відчислили за неуспішність* (С. Процюк).

НЕУСТА́ЛЕНИЙ, а, е. Який ще не усталився, не сформувався, не виробився остаточно. *Чи дивно, що навіть такі елементарні справи, як правопис і літературна мова, ще залишилися неусталеними, неопрацьованими?* (І. Франко); *Лист був написаний неначе школярським, нерівним, неусталеним почерком* (О. Копиленко).

НЕУСТА́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неуста́лений.** *Я жалувався перед ним на слабий розвій нашої літератури та неусталеність граматики* (І. Франко); *Неусталеність термінології, пошук найточнішого слова для відтворення ситуації зумовлює інколи нагромадження слів-синонімів — власних і запозичених* (В. Русанівський).

НЕУСТА́ННИЙ, а, е. Який триває постійно, без перерви; невпинний, ненастанний. *Літня та осіння доба неустанної праці минула... Хліб помолочений, солома в ожередах* (Л. Яновська); *Той, хто не проживав у безлюднім місці, відірваний від усяких товариських зносин, тяжко працюючи в неустанній одностайній боротьбі з журбою, той і не в силі оцінити наслідків такого життя на чутливу душу* (О. Кобилянська).

НЕУСТА́ННО. Присл. до **неуста́нний.** *Дощ лив неустанно* (О. Кобилянська); *Небо відкривається тому, хто неустанно споглядає його з глибини духовної схими* (М. Дочинець); *Вона неустанно продовжувала просити Бога* (О. Ульяненко).

НЕУСТАНО́ВЛЕНИЙ *див.* **невстано́влений.**

НЕУСТО́ЙКА, и, *ж., екон., юр.* Установлене договором стягнення (штраф) за невиконання однією зі сторін того чи іншого зобов'язання; недотримка (у 1 знач.). *У Рахові стоять порожні вагони, за кожен день простою треба платити неустойку* (С. Скляренко); *"Пітсбург плейт гласс К°" склала контракт на виготовлення керамічних захисних "кожухів" для надпотужних ракет типу "Нептун" і в разі невиконання зобов'язання повинна буде заплатити величезну неустойку* (М. Дашкієв); *Хто розриває контракт, той сплачує неустойку* (П. Загребельний).

НЕУСУВНИ́Й, а́, е́. Якого не можна усунути, позбутися. *Його* [поняття вічності] *неусувна присутність у ранній Рябчуковій прозі та поезії .. залишається фактом і потребує пильнішого розгляду* (К. Москалець); *Якщо усунення дефекту технічно неможливе або пов'язане з великими затратами, його вважають неусувним* (з наук.-техн. літ.).

НЕУТЕ́РТИЙ *див.* **невте́ртий.**

НЕУТІ́ШНИЙ *див.* **невті́шний.**

НЕУТІ́ШНО *див.* **невті́шно.**

НЕУТОЛЕ́ННИЙ *див.* **невтоле́нний.**

НЕУТОЛЕ́ННІСТЬ *див.* **невтоле́нність.**

НЕУТОЛИ́МИЙ *див.* **невтоли́мий.**

НЕУТО́МНИЙ *див.* **невто́мний.**

НЕУТО́МНО *див.* **невто́мно.**

НЕУТОРО́ВАНИЙ *див.* **невторо́ваний.**

НЕУХИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не має відхилень від чого-небудь; незмінний, постійний. *На столі під склом лежить інструкція, яку треба зазубрити і сприйняти до неухильного виконання* (М. Дашкієв); *Події, гідні запису, відбираються за неухильною логікою, а все дрібне й неважливе закономірно відсівається* (Валерій Шевчук); *Лікарі не могли нічого вдіяти, бо контузія спричинювала неухильне падіння зору і могла принести повну сліпоту* (Г. Пагутяк).

2. *перен.* Непохитний, твердий. *Данило помітив, що Артемченко може бути неухильним, вимогливим* (О. Копиленко); *До самого вечора гурток юннатів під неухильним Славчиним натиском виготовляв клітки, сачки, морилки, лещата для збору рослин...* (Л. Письменна); *Нічия хата не повинна бути скраю — таке його неухильне переконання* (М. Білкун).

НЕУХИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **неухи́льний** 1. *Любив гупання яблук в саду вечором у присмерку... Якась тайна, і сум, і вічна неухильність закону почувалися завжди в цьому падінні плоду* (О. Довженко).

2. *перен.* Абстр. ім. до **неухи́льний** 2. *Неухильність волі — ключ від всіх замків: у науці, в любові, в подвигу, в пошуку нових можливостей* (О. Бердник); *Він почував свої сили, мав майже точну міру своїх знань (звичайно, порівнюючи їх зі знаннями інших), вельми покладався на власну настійливість, неухильність* (Ю. Мушкетик).

НЕУХИ́ЛЬНО. Присл. до **неухи́льний.** *Директор особливо уважно слідкував за тим, щоб всі обіцянки, дані на зборах, виконувалися неухильно* (В. Собко); *Він належав до тих, що, раз щось вирішивши, йдуть до мети неухильно* (І. Багряний).

НЕ́УЦТВО, а, *с.* Недостача, відсутність знання; необізнаність, незнання чого-небудь; невігластво. *Така Божа воля, щоб доброчинці гамували неуцтво нерозумних людей* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Самі* [коні] *стишили біг, а потім і зовсім пішли вільною ходою .. — А я, дурна, їх смикала, — реготала Маруся, не приховуючи свого неуцтва в машталірській справі* (С. Добровольський); *— Не можна так жити — в темряві, неуцтві, в неповазі до простого люду!* (Б. Левін).

НЕ́УЦЬКИЙ, а, е. Викликаний, зумовлений чиїмось неуцтвом; власт. неукові. *На стінах висіли лискучі чорні портрети, які, на мій неуцький погляд, здавалися зробленими з мигдалевої карамелі та липучого пластиру* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса); *У всій своїй величі світ розкривається лиш тому, чий погляд не затуманений неуцькими передсудами й упередженнями* (з газ.).

НЕУ́ЧАСТЬ, і, *ж.* Відсутність співпраці з ким-небудь; стан, коли хтось не бере участі в чому-небудь. *Ми весело посміялися над таким поворотом ситуації і змінили тему. Хоч мушу визнати — мені зробилося дещо прикро, передусім з приводу моєї подальшої неучасті у проекті* (Ю. Андрухович); *На запрошення Філіпа в почесній ложі королеви любові та краси міцно окопалися (буцімто для захисту дам, а насправді, щоб виправдати свою неучасть у турнірі) Тібальд де Труа, Оттон Савойський, Педро Арагонський* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Прагну виробити оптимальну формулу своєї неучасті в жодній людській долі, хоча прекрасно усвідомлюю, що це наївно та неможливо, що існує чимало людей серед рідних і близьких, які розраховують на мене і які хочуть, щоб і я розраховував на них* (А. Дністровий).

НЕУЧЕ́НИЙ *див.* **невче́ний.**

НЕУЧЕ́ННЯ *див.* **невче́ння.**

НЕУШКО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Який залишився цілим, здоровим, не пораненим (про людину й органи її тіла). *Ось з юрби випливло йому назустріч рідне обличчя дочки. Саша тут, жива й неушкоджена?* (О. Донченко); *Німці стали поповзом наближатись до Андрія. Якимось чудом він ще лишався неушкодженим* (Ю. Бедзик); *Вона була просто вражена, що я не тільки наважився, а й неушкодженим подолав бистрину* (Ю. Логвин).

2. Якого не поруйнували, який не має пошкоджень, несправностей; непошкоджений. *Коли всі навколишні поміщицькі економії були розібрані, .. Воликів маєток залишився неушкодженим* (В. Минко); *Всі літаки поверталися на свою базу неушкоджені* (А. Трипільський); *— Якщо не рахувати спалених самими ж австрійцями передмість і зруйнованих кількох будинків зразу ж за валами, то весь Відень залишився цілий і неушкоджений...* (В. Малик).

◊ **Ці́лий і здоро́вий (неушко́джений)** *див.* **ці́лий.**

НЕУШКО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неушко́джений.** *Хто посідає доброчесність, той не може бути нещасним, але й до найвищого блаженства йому не дотягтись, якщо він не втішається здоров'ям та неушкодженістю тіла* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); *Мотив неушкодженості героя зустрічаємо в численних творах О. Довженка. Він іде від традицій народної поетики, прийому гіперболізації* (з наук. літ.).

НЕФ, у, *ч., архт.* Витягнуте в довжину приміщення (або частина приміщення), відокремлене рядом колон чи стовпів. *Коли жрець махнув їм з кручі рукою й вони піднялися до хорому* [хороми], *низьке сонце вже заглядало всередину. В самій глибині нефу стояла ще не стара, але дуже неохайна жінка* (І. Білик); *Він на хвилину заходить до прохолодої золотої напівтемряви, проговорює молитву, хвилину спостерігає за майстрами, що змонтовують у бічному нефі барокову раму* (В. Єшкілєв); *Нефи поширені на станціях залізниць та метрополітенів, де потрібен розподіл потоків пасажирів до поїздів та електропоїздів різних напрямків і терміналів* (з наук.-попул. літ.).

НЕФАРБО́ВАНИЙ, а, е. Не покритий фарбою. *Стояли довгі тесані і нефарбовані столи з такими ж лавами біля них* (Ю. Смолич); *Вони увійшли до великої кімнати з старовинними литовськими меблями з різьбленого нефарбованого дерева* (П. Загребельний); *Знайома вулиця з низько навислими гілками недоглянутих дерев. Знайома хвіртка в нефарбованому паркані* (А. Михайленко).

НЕФАХІВЕ́ЦЬ, вця́, *ч.* Той, хто не володіє певним фахом. *Він згадав, .. як важко було йому, нефахівцеві з очної хірургії, зшивати незліченні нерви, кровоносні судини, м'язи* (М. Дашкієв); *Навіть мені, нефахівцеві з військової справи, було помітно, що у московському стані бракує дисципліни* (В. Кожелянко); *Єдине, що я можу сказати про цю музику як нефахівець, позбавлений музичного слуху, це те, що вона дуже сумна* (Н. Сняданко).

НЕФАХОВИ́Й, а́, е́. Позбавлений фаховості. *Сама життєва практика здержує від .. творів нефахових перекладачів, хоч, на жаль, треба сказати, у нас над перекладами шкільних учебників* [підручників] *працювало немало дилетантів* (І. Франко); // Власт. нефахівцям. *Вона* [експозиція] *з усіх поглядів, як фахових, так і нефахових, була нижче всякої критики* (В. Домонтович); *На щастя, цей нефаховий менеджмент з Вадимового боку протривав недовго* (В. Хрущак).

НЕФАХО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нефахови́й.** *Усім відомо, до чого може призводити тимчасовість і нефаховість людей на чільних державних посадах* (з публіц. літ.); *У фільмі безліч історичних неточностей, які нічим іншим, як нефаховістю авторів, пояснити не можна* (з газ.).

НЕФЕЛІ́Н, у, *ч.* Мінерал із класу силікатів, що має сіре, рожеве або зеленувате забарвлення. *У сільському господарстві нефелін застосовують як добриво для кислих ґрунтів* (з наук.-попул. літ.); *Важливе народногосподарське значення має алюміній. Добувають його з алюмінієвих руд — бокситів, алунітів, нефелінів тощо* (з навч. літ.).

НЕФЕЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **нефелі́н.** *Руди кольорових металів у Донецькій області представлені родовищами ртуті, нефелінових сієнітів, свинцю, цинку, міді* (з навч. літ.); // Який містить у собі нефелін. *Нефелінові руди — це щільні масивні виверженні породи з об'ємною масою 2670 кг/м^3, дрібно- і середньозернистої структури* (з наук.-попул. літ.).

НЕФЕЛО́МЕТР, а, *ч.* Оптичний прилад, який використовують у нефелометрії. *Нефелометр належить до концентратомірів фізично неоднорідних середовищ (аерозолів, туманів, суспензій, емульсій)* (з наук.-попул. літ.).

НЕФЕЛОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Метод дослідження й аналізу речовини за інтенсивністю світлового потоку, що розсіюється завислими частинками певної речовини. *Нефелометрію використовують переважно для визначення хлоридів, сульфатів, при аналізі різних матеріалів, наприклад руд, мінералів* (із журн.).

НЕФЕРМЕНТО́ВАНИЙ, а, е, *біохім.* Який не зазнав дії ферментації. *Українські підприємства на 3,6 % наростили виробництво свіжого неферментованого сиру* (із журн.).

НЕФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Не пов'язаний з тілом, організмом людини. *Нестерпно, якимось нефізичним болем нила поранена нога* (М. Андрусяк); *Подумки я завжди ставав на бік усіх можливих жертв, бо я знаю, що їх радо зустрінуть в інших кращих світах, їхні душі потраплять у теплі і ніжні тумани, де їх пеститимуть янгольські голоси й доторки прозорих і нефізичних пальчиків* (А. Дністровий).

2. Який не стосується фізики (у 1, 2 знач.). *У монографії дається теоретико-методичне обґрунтування необхідності й доцільності оволодіння студентами нефізичних спеціальностей методом аналогії у процесі вивчення фізики* (з наук. літ.); *Крім фізичних, у природі існують й інші явища — нефізичні. Вам добре відомі біологічні явища (ріст рослин, тварин та ін.), геологічні (зміни в земній корі, землетруси та ін.), хімічні (горіння газу, окиснення металів, утворення хлорофілу в листках рослин тощо)* (з навч. літ.).

НЕФІНА́НСОВИЙ, а, е. Який не стосується фінансів. *Нефінансовий корпоративний сектор включає всі резидентні інституційні одиниці, головною функцією яких є виробництво товарів і нефінансових послуг* (з навч. літ.); *Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів як нефінансовий орган Світового банку повинен слугувати форумом з примирення й арбітражного розв'язання спорів між приватними інвесторами та приймаючим урядом* (із журн.).

△ **Нефіна́нсові акти́ви** *див.* **акти́в**[2].

НЕФОРЕ́МНИЙ, а, е, *зах.* Те саме, що **безфо́рмний** 1. *Івоніка засунув свій великий неформений капелюх низько на чоло* (О. Кобилянська); *В далекій пустині моря, залитій облудним місячним світлом, здалеку вимальовувалось на темній неформній масі кілька зірочок* (Н. Королева); *Ліс горів жовто-червоними неформними плямами* (Ірина Вільде).

НЕФОРМА́Л, а, *ч.*, *розм.* Член, представник неформальної, офіційно не затвердженої організації, групи. *Два місяці тому на студію прийшов незнайомий студент. Судячи з його зовнішнього вигляду — місцевий неформал* (А. Дністровий); — *Коли я поступила в універ, моє життя змінилося. Я мало часу проводила вдома. Тусувалася з неформалами* (Любко Дереш); *Пані як побачила дочку в задній кімнаті клубу на підлозі серед десятка візуальних неформалів, так у неї щелепа і відвалилася* (Люко Дашвар).

НЕФОРМА́ЛКА, и, *ж.*, *розм.* Жін. до **неформа́л.** *Беконті охоче піддавалась черговій молодіжній моді, тому ходила в чорному і вважала себе неформалкою* (В. Єшкілєв); — *Ти десь бачив дівчину, яка була би неформалкою, мала таку досконалу фігурку .. і щоб при тому всьому була ще й розумною* (Любко Дереш).

НЕФОРМА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не має формального, офіційного схвалення або дозволу від державної установи чи службової особи. — *Ми можемо оголосити перерву для неформальних консультацій* (О. Авраменко); — *Наприкінці квітня влаштовуємо обід. Новаковський з дочкою запрошені. А як ти за цей час устигнеш завести із ним тісну неформальну співпрацю...* (Люко Дашвар); // Неофіційний, товариський. *Після завершення лекції, коли вляглася метушня із запитаннями, дискусійними репліками та з неформальними балачками після всіх виступів, вона сама несподівано підійшла* (А. Дністровий); // Позбавлений формалізму; творчий, нешаблонний. *Неформальний підхід до навчання враховує особливості кожного, викликає позитивний зворотний зв'язок у дитини і бажання пізнавати нове далі* (з наук.-попул. літ.).

2. Не визначений, не закріплений у встановленому, службовому порядку. — *Надто він піддається впливам, легко опиняється під рукою в тих, кого психологи називають "неформальний лідер", інакше кажучи — заводій...* (О. Гончар); *Якісь дослідники (?) встановили, що в деяких селах (називалося село М-в у нашій області) відьми є неформальною сільською владою* (В. Єшкілєв).

3. *розм.* Стос. до неформалів. *Діялося це на задвірках Тахелес-гаузу, там усякі неформальні люди вічно цмулять пиво з пляшок і діляться димом* (Ю. Андрухович); — *Бурдик, ми чули, був представником неформальної культури* (В. Діброва).

НЕФОРМА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **неформа́льний.** *Був то навіть не хабар, скоріше то була премія за його* [міліціонера] *неформальність і розуміння трудної для всіх пори* (О. Гончар); *Результатом поширення і утвердження протестантизму стала демократизація церкви, заперечення потреби в духовенстві та максимальне спрощення й неформальність церковного богослужіння; єдиним першоджерелом віри та шляхом до пізнання Божої істини є Біблія* (з наук. літ.); *Слід підкреслити неформальність згаданих інтелектуальних груп: у них немає тісної кореляції з діяльністю політичних партій* (з газ.).

НЕФОРМА́ЛЬНО. Присл. до **неформа́льний** 1, 2. *Так неформально було розпочато конференцію. Просто гості ближче стали до столу їдальні: поодинці, парами і гуртками вийшли з господаревого кабінету* (Олекса Ізарський); — *З її покійним чоловіком ми кілька разів неформально говорили на різні важливі теми* (А. Кокотюха); — *Маю йти на збори — домовились зібратися неформально на чай у фрау Мерх* (І. Роздобудько).

НЕФОРМА́Т, у, *ч.*, *розм.* То, що не відповідає формату чого-небудь, виходить за рамки чогось. — *Те, що ми хотіли робити, музику, яку хотіли грати, на той час важче було продати. Неформат, розумієте? Слово таке є* (А. Кокотюха).

НЕФОРМА́ТНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає звичайному або потрібному формату. *Після обрізання форматних листів дерева (звичайно у формі квадрата зі стороною 1,6 або 1,9 м) залишається неформатний і кусковий шпон, ширина якого менша від заданого формату продукції* (із журн.); *Виробництво поліпропіленового листа і плівки неформатних розмірів для друку* (з мови реклами).

2. *розм.* Нестандартний, нешаблонний, неординарний. *Текст вітання такий неформатний, що я його хочу навести повністю* (М. Матіос); *Дивно, що, потрапивши в такі неформатні умови, ми відразу ж втратили навіть рештки тієї людської подобизни, яку намагалися зберегти в мирних умовах* (С. Жадан); — *Вся твоя історія настільки неформатна, що інакшого кінця сподіватися було би просто тупо* (І. Карпа).

НЕФРЕКТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Хірургічна операція з видалення всієї нирки або її частини. *Показаннями для нефректомії є різні захворювання нирок, коли їх функція або анатомічна цілісність не можуть бути відновлені і при цьому є високий ризик ускладнень* (з наук. літ.).

НЕФРИ́ДІЇ, їв, *мн. (одн.* **нефри́дій,** я, *ч.).* Органи виділення у безхребетних тварин. *Нефридії виконують функції осморегуляції, вилучення та видалення з організму шкідливих продуктів обміну речовин* (з наук. літ.); *Нефридій ланцетника розвивається з лівого переднього целомічного мішка, який сполучається із зовнішнім середовищем* (з навч. літ.); *Число нефридіїв у однієї особини варіюється від однієї до кількох сотень* (із журн.).

НЕФРИ́ДІЙ *див.* **нефри́дії.**

НЕФРИ́Т[1], у, *ч., вет., мед.* Захворювання нирок у людини й тварин, що характеризується запальним процесом у нирковій тканині. *До нефриту належать місцеві або дифузні проліферативні чи деструктивні процеси в ниркових клубочках, канальцях або в інтерстиціальній нирковій тканині* (з наук. літ.); *Я відзначив, що нефрит у капітана швидко прогресує, і сказав йому про необхідність дієти* (І. Росоховатський); — *У неї нефрит... відмовляють нирки...* (Ю. Винничук).

НЕФРИ́Т[2], у, *ч.* Мінерал із класу силікатів, що може мати різноманітні кольори — від білого до майже чорного, використовується для виготовлення прикрас, оздоблення і т. ін. *Нефрити використовують як виробне каміння* (з наук.-попул. літ.); *За цією огорожею видно кілька кам'яних саркофагів, з них один, головний, — з темно-зеленого нефриту, — нагробник самого Тімура* (І. Кочерга); *Що це був нефрит, Юрко міг би побитися об заклад: у них дома лежало кілька шматків нефриту...* (А. Дімаров); *Микола підтягнув рюкзак і намацав у ньому залізну коробочку з сувенірами. Великий, вишневого кольору сердолік, халцедон із дивовижними розводами, шматок золотавого нефриту...* (Н. Околітенко).

НЕФРИ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до нефриту *(див.* **нефри́т[2]**). *Вона мала пишне волосся, затиснуте золотим обручем з нефритовими підвісками, прикраса підкреслювала витонченість Анелиного обличчя* (Р. Іваничук); *Перед ним височіла величезна нефритова брила, заввишки метрів із п'ять і зо три метри завширшки* (А. Дімаров); — *А все інше пологоджу з місцевими купцями-іудеями. А ти купцям покажеш оцей нефритовий перстень...* (Ю. Логвин).

НЕФРОБЛАСТО́МА, и, *ж., вет., мед.* Злоякісна пухлина нирок. *Нефробластома, характерна майже виключно для дитячого віку, належить до ембріональних пухлин, тобто виникає з незрілих клітин і тканин* (з наук. літ.); *Основні складники лікування нефробластоми — операція, хіміотерапія та променева терапія* (із журн.).

НЕФРО́З, у, *ч.* Загальна назва уражень нирок від легкої дистрофії до некрозу. *За своїм перебігом нефрози можуть бути гострими і хронічними, за етіологією — інфекційними і токсичними* (з наук.-попул. літ.).

НЕФРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із нефрології. *Нефролог — лікар, який спеціалізується на діагностиці, терапії та профілактиці захворювань нирок. Він займається вивченням нормального і патологічного функціонування нирок, причин розвитку хвороб, особливостей їх перебігу* (з навч. літ.); *Лікарі-нефрологи поліклініки здійснюють амбулаторне ведення пацієнтів з різними стадіями хронічної ниркової недостатності, а також пацієнтів з трансплантованою ниркою* (з газ.).

НЕФРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нефрології. *За наявності нефрологічної патології призначають амбулаторне лікування, активну фіто- і медикаментозну профілактику з підбором адекватного дієтичного режиму* (з наук. літ.).

НЕФРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ медицини, який вивчає будову, функцію та хвороби нирок і методи їх лікування. *Сучасна клініка нефрології має діагностичну апаратуру, що дозволяє з високою точністю визначати навіть незначні відхилення у функції або будові нирки* (з наук. літ.); *Нефрологія надає допомогу, використовуючи такі методи: медикаментозна терапія, фізіотерапія, дієтотерапія, гемодіаліз* (з наук.-попул. літ.).

НЕФРО́Н, а, *ч., анат.* Структурно-функціональна одиниця нирки у людини і хребетних тварин, що забезпечує сечоутворення та інші функції нирок. *У кожній нирці дорослої людини налічується не менше 1 млн нефронів, кожен з яких здатний виробляти сечу* (з наук. літ.); *Нефрон складається з ниркового тільця, в якому відбувається ультрафільтрація плазми крові й утворення первинної сечі, і системи канальців і трубочок, в яких первинна сеча перетворюється у вторинну і кінцеву* (з наук. літ.).

НЕХ[1] *див.* **неха́й[1].**

НЕХ[2] *див.* **неха́й[2].**

НЕХАЗЯЙНОВИ́ТИЙ, а, е. Який не турбується про хазяйство, не відзначається хазяйновитістю. *Вертався я додому вночі повз той колектив. У тій місцевості, кажу, земля не дуже добра й дядьки нехазяйновиті. Садиби навіть не обгороджено* (Д. Бузько); *Вирізав* [Свирид] *ключку (такою колись сіно та солому смикали), скинув спідню сорочку, зав'язав пазуху й почав набивати її недоїдками, вивуджуючи їх ключкою з осідланих мухами смердючих звалищ та дякуючи нехазяйновитим городянам* (Микита Чернявський).

НЕХАЗЯЙНОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **нехазяйнови́тий.** *Раптом настане той день, коли прийде сильний і чуйний, мудрий і мужній, хто оцінить твої духовні пошуки й досягнення, прийме твою .. принципову нехазяйновитість, а також знайде спільну метамову із твоїми дітьми* (Є. Кононенко).

НЕХАЗЯЙНОВИ́ТО. Присл. до **нехазяйнови́тий.** *Сформована за довгі роки система керування економікою призвела до виникнення феномену відчуження трудящих від засобів виробництва, адже доходи практично не залежали від ефективності використання ресурсів. Через це трудящі ставляться до них нехазяйновито* (з наук. літ.).

НЕХА́Й[1], *діал.* **НЕХ,** *спол.* 1. *допустовий.* Уживається для вираження допустового припущення при протиставленні. — *Нехай звірі розшарпають моє тіло, а я все-таки втечу* (І. Нечуй-Левицький); *Він не може жити з нелюбою! Нехай роблять з ним що хотять* [хочуть], *нехай його судять, як знають, а він не пустить її до хати* (М. Коцюбинський); *Він відчув уже раз свою перемогу над ними. І нехай тепер що не станеться, але тут, на цій землі, переможцем буде він* (І. Багряний).

2. *мети.* Уживається для поєднання підрядного речення мети з головним. *Заграй мені, дуднику, На дуду, Нехай своє лишенько Забуду* (Т. Шевченко); — *Скажи ж мені, нехай і я почую, — Зозуля каже, — що і як, Про що міркує неборак?* (Л. Глібов).

НЕХА́Й², *діал.* **НЕХ,** *част. спонук.* 1. *у сполуч. з дієсл. 3 ос. одн. або мн. теп. або майб. ч.* Уживається для утворення аналітичної форми наказового способу 3 ос. дієсл., що виражає: а) наказ, спонукання. — *Іди до батьків, кланяйся їм та скажи, нехай йдуть до мене жити* (І. Нечуй-Левицький); — *Бригадою нехай командує Сашко...* (О. Довженко); — *Я піду в економію працювати. Не велике щастя покину у вас, нех воно горить!* (М. Стельмах); *З ними поїде наречена надпоручника, тому нех його ординарець з'їздить до пані Зосі й допоможе нести валізи на вокзал* (В. Лис); б) дозвіл, згоду, припущення. — *Не пущу ж я тебе, голубчику мій милий, соколе мій ясний!.. Нехай і мене беруть із тобою...* (Г. Хоткевич); — *Кажуть, в місті холера, — сказав Буренкін. — Нехай собі говорять! — машинально відповів Мічурін* (О. Довженко); в) побажання, заклик. — *Як помер наш батько, — нехай йому земля пером! — оставив нам дев'ять пар волів* (Марко Вовчок); *В палаті гриміло: — Нехай живе кесар Борис! Многі літа кесареві Борису!..* (С. Скляренко); // *у сполуч. з част.* б и *та з дієсл. умовного способу.* Уживається при вираженні побажання, прохання, надії на що-небудь; близьке за знач. до я к б и, к о л и б. *Що надбав* [Підпара], *то його праця, і всяким неробам зась. — Поклав би на місці, як пса, нехай би зваживсь котрий, не побоявся б гріха!* (М. Коцюбинський); *Нехай би мені хтось добренький прислав книжки і рукописи* (Леся Українка).

2. Уживається при вираженні згоди з чим-небудь; так і бути, добре, гаразд. — *Дай тільки Турнові моєму Хоть трохи на світі пожить, Щоб міг він з батьком повидаться І перед смертю попрощаться, Нехай, — не буду більш просить* (І. Котляревський); *Ремінь сильно в'їдався в руку, і рука боліла. Але Маруся не хотіла навіть поворухнутися. Нехай...* (Г. Хоткевич); *Ми — діти одного села й заводу, хоч різні вдачею. Нехай і так* (В. Сосюра); — *Гм... — він недовірливо подивився на Бумблякевича і сказав: — Добре. Нехай так* (Ю. Винничук).

3. *у сполуч. з дієсл. 1 ос. майб. ч.* Уживається при вираженні якого-небудь побажання, готовності, прагнення до чогось. — *Ану, нехай і я почую. Яку там пісню ти* [Соловей] *вдереш — Веселую чи жалібну якую* (Л. Глібов); *Нехай я у серці святе погашу, Нехай упаду в беззмістовній борні я, — Та слово останнє, що я напишу: Марія* (М. Рильський).

4. Уживається при вираженні допустового припущення; хоч би, навіть, хоч і. *Нехай те вже давно минуло, а серце любить, поки не заснуло те світло, що живе і без зорі* (Леся Українка); — *Нехай і так, а я таки на своєму буду... — сказала рішуче Мотря, й гострий трикутник над переніссям ще більше загострився* (С. Добровольський); *Про Кульбашного йшов в частинах поголос, ніби йому нехай над головою бомби рвуться, а доголитися він мусить неодмінно* (Н. Рибак).

НЕХАПЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Якому не властива квапливість, поспішність; неквапливий, повільний; // Спокійний, розмірений. *Починається балачка з приводу прочитаного, балачка нехаплива, спокійна, що ведеться тоді, коли, кажуть, за шию не ллє* (С. Васильченко); *Скупими і нехапливими жестами супроводив* [Антон Никандрович] *мову* (В. Барка); *Робить* [брат] *два нехапливі широкі кроки й спиняється біля ліжка* (В. Козаченко).

НЕХАПЛИ́ВО, *розм.* Присл. до **нехапли́вий.** *Ріна нехапливо, ліниво підвелась* (В. Винниченко); *Ясногорська, важко чахкаючи в хлипкій драговині, пішла. Чим більше вона віддалялась, схиляючись проти мряки наперед, нехапливо, впевнено ступаючи, тим більше й нагадувала собою втомленого мирного землевпорядника* (О. Гончар).

НЕХАРАКТЕ́РНИЙ, а, е. Який не є характерним для кого-, чого-небудь, не властивий кому-, чому-небудь. *Він зробив якийсь нехарактерний для нього, округлий, "професорський" жест рукою* (М. Білкун); *Говорив з нею незнайомий, невисокий на зріст літній чоловік з нехарактерною для людей його віку косичкою на потилиці* (А. Кокотюха); *Він змушений був вийти, не витримавши таких сильних відчуттів і одночасно соромлячись такої нехарактерної для себе сентиментальності* (Н. Сняданко).

НЕХАРАКТЕ́РНО. Присл. до **нехаракте́рний.** *Починалося все дуже нехарактерно: шкіра голови виявлялася раптом затісною і починала муляти, як ото муляє ногу на розмір менший черевик* (Ю. Іздрик); // *у знач. пред. Сніжана раптом зробила паузу, що загалом для неї нехарактерно* (Н. Сняданко).

НЕХАРАПУ́ТНИЙ, а, е, *діал.* Брудний, неохайний. — *Огляньсь на себе, яка ти невмита, нечесана, нехарапутна, неосвічена!* (І. Франко); *Вставав до схід сонця, порав худобу й ішов сільськими вулицями перевіряти порядок. Соромив нехарапутних ґаздів. Село було чисте і впорядковане, бо війт міг не тільки присоромити, але й покарати* (М. Андрусяк).

НЕХА́РНИЙ, а, е, *діал.* Те саме, що **нехарапу́тний.** *Одягнений* [чоловік] *у звичайну цивільну .. та нехарну одежу* (І. Франко); *Нині Борислав має більше як дванадцять тисяч жителів, самих синів Ізраїля, і ті мешкають у нужденних нехарних домиках* (С. Ковалів).

НЕХА́РНІСТЬ, ності, *ж., діал.* Абстр. ім. до **неха́рний.** *Бідність, нехарність упадали в око .. Яким надивився на багато див, але такого не бачив ніде, як у Бориславі* (С. Ковалів); *Він багацько чув і видів при війську, навчився багато, і що його тепер вражало дома .. немило — се була нехарність* (О. Кобилянська).

НЕХА́РНО, *діал.* Присл. до **неха́рний;** // *у знач. пред.* — *А нехарно, а закурено в її хаті!* (О. Кобилянська).

НЕХА́ЯТИ, а́ю, а́єш, *недок., кого, що, розм.* Ставитися до кого-, чого-небудь зарозуміло, без поваги, нехтувати кимсь, чимсь. *Ой не страшні тому, браття, глибокії рани, Хто у бою свою почесть і життя забуває, .. Своєї коханої жінки .. звичаї .. нехає* (Панас Мирний); — *Попри всі вади, була душа правдива і наклепів чинити увіч не збиралася, та й не могла, але правди не нехаяла, а могла битися за неї хоч би до крові чи зомління* (Валерій Шевчук).

НЕХВА́ТКА, и, *ж., розм.* Відсутність потрібної кількості кого-, чого-небудь; нестача. — *Не встигла я ще в ступі на кутю стовкти, аж гульк — повз двір сани із села, завернули в маєток. А ввечері чуємо: комісія то була .. Буцімто, більше як тисячу пудів нехватки виявили* (А. Головко).

НЕ́ХВОРОЩ, *рідко* **НЕ́ХВОРОЩА,** і, *ж.* Те саме, що **чорно́биль¹.** *Повернула* [Оленка] *до кладовища. Ровом обгороджене. Полинь, нехвороща стирчить на рові* (А. Тесленко); *Довкруг нас сріблиться нехворощ-трава, дика, така гладенька й ласкава, як спинка лошати, аж погладити її хочеться* (О. Гончар); *На колос, на рясні стеблини, на тиху нехворощ і хвощ сьогодні промінь сонця лине, а завтра йде краплистий дощ* (Д. Білоус); *Стежка до вікна поросла споришем та лободою. На призьбі щоліта викохувалася рясна нехворощ* (В. Дрозд).

НЕ́ХВОРОЩА *див.* **не́хворощ.**

НЕХИ́БНИЙ, а, е. 1. Правильний, безпомилковий. *У окрайчику скальному рівчачок протертий шнуром — знак нехибний того місця, де внизу печери вхід* (І. Франко); *Я в сих речах маю нехибний нюх* (Леся Українка); *Коли відразу візьмеш нехибний критерій, тоді правильно оцінюєш вчинки* (Д. Гуменна); [Б а н к о:] *А стриж, цей літній гість, Що під карнизом храмовим гніздиться, Нехибний знак, що дихає тут небо Спокоєм. В замку й виступу немає, Де ці птахи колисок не ліпили б Своїх висячих* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. Непохитний, незламний, стійкий. *У пташок і поетів виробився нехибний звичай виспівувати весну в голосних піснях* (В. Самійленко); [М и к и т а:] *Бо дивний світ, що бачила ти в чаші, І є, княжна, мистецтва дивний світ — Воно завжди підносить душу нашу, Краси й добра нехибний заповіт* (І. Кочерга).

3. *рідко, розм.* Якого не можна уникнути; неминучий. *В тій хвилі вона не почувала нічого, крім вдячності за рятунок від нехибної смерті* (І. Франко).

НЕХИ́БНО. Присл. до **нехи́бний.** *Тобі чужим останусь я по крові; Нехибно ж маю в серденьку носить Святе чуття великої любові, Якої вже нічому не згасить!* (П. Грабовський); *Підмішування людового наріччя висловами та зворотами церковнослов'янськими, як се чинить руське духовенство у проповідях до люду, веде помалу, але нехибно до повної асиміляції того наріччя з російським язиком* (І. Франко); // *у знач. пред.* [Е д м у н д:] *Ти маєш вигляд, і з речей твоїх Нехибно можна рицаря впізнати. Було б для мене краще й спокійніше Відкласти поєдинок, та дарма* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕХИ́ТРИЙ, а, е. 1. Який не вдається до хитрощів, не здатний хитрувати; простодушний, нелукавий. *Василь же нехитрий!* (І. Нечуй-Левицький); [О р и с я:] *Я повинна розшукати Юрка і обрятувати його. Може, він де в тюрмі уже? Він такий нехитрий!..* (М. Кропивницький); *Симеон же був юний і нехитрий у битвах* (І. Білик).

2. *розм.* Простий, невигадливий, нескладни́й. *Тиха така вона, нехитра ся мелодія, і видко відразу, що написана тим великим композитором, ім'я которому — нарід* (Г. Хоткевич); *Вона помітила нехитрий маневр з папірцем* (А. Головко); *Хоч я і в крокет ніколи ще не грав, однак нехитрі правила його я швидко опанував* (Б. Антоненко-Давидович); *Він розумів, що одному старому буде жити важко, що треба ж комусь .. вести нехитре домашнє господарство* (Григорій Тютюнник).

◊ **Діло нехи́тре** *див.* **ді́ло.**

НЕХИ́ТРІСТЬ, рості, *ж.* Властивість за знач. **нехи́трий.** *Покладався* [Сірко] *.. на власну щирість і нехитрість, якими не раз обеззброював супротивників* (Ю. Мушкетик); *Нехитрість, простота, інколи навіть грубість мелодій і слів Володимира Висоцького зачаровує людей усіх соціальних прошарків і віку* (з газ.).

НЕХИ́ТРО, *розм.* Присл. до **нехи́трий** 2. *Потрапив я в високу школу дна суспільства, пізнав страшні ями, одну з яких старався вірно змалювати в новелі, хоч і блідо й нехитро* (І. Франко); *Цього ми досягли нехитро* (В. Самійленко); // *у знач. пред.* — *Бо що таке одружитися просто так? То швидко і нехитро, а ось знайти того, хто твій суджений насправді, — то важка справа* (Ю. Покальчук).

НЕХИТРОМУ́ДРИЙ, а, е, *розм.* Простий, нескладни́й, нехитрий (у 2 знач.). — *Добре, Грицьку, — пообіцяв дід, лаштуючись в останнє чумакування.* — *Якщо можна буде, неодмінно сповіщу, — приснюсь або привиджусь якось, — лагідно обмірковував він нехитромудрий спосіб потойбічних зносин* (О. Довженко); *Гречкун ішов глибокою траншеєю, поминаючи .. бокові ходи сполучень — всю нехитромудру і водночас надійну систему оборони полку* (Ю. Бедзик).

НЕ́ХІТЬ, хоті, *ж.* 1. Небажання робити що-небудь; неохота. — *Ти старомодна аристократка моя, — закинув я жартом, зачувши її нехіть до подорожі* (О. Кобилянська); *З пошани до Оріховського, перемагаючи в собі нехіть, Дарка вилізла на горище й дістала звідтіль брошуру* (Ірина Вільде); *Одним лише поглядом демонструю нехіть до спілкування, бажання спокою* (С. Андрухович); // *у знач. присл., розм.* З неохотою, нехотя. *Шура нехіть присіла на краєчок лавки, нервово мнучи в руках край хвартуха* (С. Добровольський).

2. Неприязнь до кого-, чого-небудь. *В серці у Гната накипала ненависть до нелюбої жінки, нехіть до своєї хати* (М. Коцюбинський); [К а й Л е т і ц і й:] *Та... я вже не вперше у тебе помічаю тую нехіть до цезаря* (Леся Українка); — *Ви хто такий? — спитав Костюшко насторожено і з нехіттю* (Р. Іваничук).

НЕХЛЮ́Й, я́, *ч., зневажл.* 1. Незібрана, недбала в своїх діях, учинках і т. ін. людина; недбайло. *З вини коректора в попередньому номері вкралася помилка! Треба читати не так, а отак... — Головотеси! Нехлюї! — вдоволено примовляє Кочубей* (О. Гончар); — *Знову підвели ваші постачальники... такі вже вони необов'язкові, такі вже нехлюї, вивалюють товар як прийдеться* (Ю. Винничук); — *А ти, Підгайко? Ти ледар, нехлюй і сачок* (В. Нестайко).

2. Неохайна людина; нечепура. *Де ж це бачено, аби чоловік, якому не бракує ні рук, ні ніг, вештається останнім нехлюєм, аж гидко дивитися* (Е. Андієвська).

НЕХЛЮ́ЙКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **нехлю́й** 2. *Він зразу ж накрив її чорним рядном .. Вона й ледача, і нехлюйка, і нечесна, і підла* (М. Сиротюк); *Перші два тижні Тася і Богдан Крупки обережно придивлялися: що за особу підкинув синочок? А що як вона крадійка? Чи просто нехлюйка?..* (Люко Дашвар).

НЕХЛЮ́ЙНИЙ, а, е, *зневажл.* Стос. до нехлюя (у 2 знач.), нехлюйки. *Кругом жандарми в капелюхах з когутячими блискучими перами, а там — товпа. Брудна, заболочена, нехлюйна* (Б. Лепкий); *Згадується йому крихітна схованка в рифах міста — кімнатка в помешканні нехлюйної міщанки Мацейової* (Р. Іваничук); *На околиці дачного висілка надивився кімнату, господар, нехлюйного вигляду дід у шитих валянках, сказав, — плати на півроку вперед* (Є. Пашковський).

НЕХЛЮ́ЙСТВО, а, *с., зневажл.* Незібраність, недбалість у діях, учинках і т. ін.; недбальство. *Коцюбинський пильно дбає про обробку своїх творів і з цього боку однаково був вибагливий та суворий і до себе, і до кожного іншого, хто виходив на арену письменства. Нехлюйства, нечепурної обробки в літературі він не терпів* (С. Єфремов); *Тільки день неуважності, тільки на хвилину забули про організованість, тільки мить нехлюйства — і жниварки стоять неполагоджені* (О. Донченко); — *Внаслідок нашого нехлюйства якісь злочинці знищили препарат з дуже рідкісним і дуже важливим вірусом...* (М. Дашкієв).

НЕХЛЮ́ЙСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., зневажл.* Поводитися по-нехлюйському, бути нехлюєм, нехлюйкою. *Для ранкової зарядки я завжди знайду час, я не дозволяю собі розслаблятися, нехлюйствувати, займатися в півсили. Ні, тільки на 100 %* (із журн.).

НЕХЛЮ́ЙСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Прикм. до **нехлю́й, нехлю́йство.** — *Від таких нехлюйських рук і озеро може всохнути, не тільки липки, — презирливо кинув Гордійко навздогін Замулі* (І. Волошин); // Власт. нехлюєві; позначений нехлюйством. *Силантьєв виступив на виробничій нараді проти Гусарова, виявивши його нехлюйське ставлення до механізмів на рефулері* (О. Донченко); *Було й нехлюйське ставлення до своїх обов'язків, загалом не властиве для Нового Світу, але вже звичне у фірмі* (М. Слабошпицький).

НЕХЛЮ́Я, ї, *ж., зневажл.* Неохайна жінка; нечепуруха. *Він не каже.., що вона нехлюя, не хазяйка, що вона негодна страви зварити, хліба спекти!* (М. Коцюбинський); — *Ти, нечупара! Нехлюя! Розвела тут гидоти, що ніде й стати пристойній людині! — прокричав розпачливо Горошко* (М. Івченко); *Климиху в селі називали нехлюєю через її нехіть до порядку в господарці* (М. Матіос).

НЕХО́ДЖЕНИЙ, а, е. По якому ніхто не ходив. *Простували* [люди] *дорогою, потім звернули в занесений і неходжений степ* (В. Барка); *А партизани ще немало Пройшли неходжених доріг* (Л. Забашта); *Густий ліс — неїжджений, неходжений, слався навкруги* (А. Хижняк); *Ми врешті-решт вступили в Куйябу, північні ворота Пантаналу, зразу за якими простягаються сотні гектарів неходжених нетрищ і починається справжнісінька дика природа* (М. Кідрук).

НЕХОДОВИ́Й, á, é. Який не має попиту. — *Рис — взагалі неходовий товар, і його беруть більше як баласт. Мене цікавлять чай і шовки. Треба лише вияснити, скільки їх навантажили, а для цього треба погортати документацію судна* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *На початку 90-х років XX ст. з полиць магазинів зникли навіть неходові радіоприймачі та чорно-білі телевізори* (з газ.).

НЕХО́РОШЕ. 1. Присл. до **нехоро́ший;** негарно. — *Дякую, — ґречно сказала Катя. — Мабуть, я нехороше зробила, що дозволила тобі нести* (О. Гуреїв); — *Пробач, що ми з тобою так нехороше повелися* (Любко Дереш); // *у знач. пред., рідко.* — *Злякалася? — жартливо спитав Корж, обертаючись до дружини. — Нехороше! Козачка повинна бути смілива* (З. Тулуб); — *Це ж нехороше — брехати, — з докором зауважив Женя* (Ю. Мокрієв).

2. *у знач. пред., рідко.* Про поганий фізичний або душевний стан людини; недобре. *Він одягав пальто і побачив мене, і зрозумів. Так млосно й нехороше стало мені, наче мене побачили в непристойному вигляді* (Д. Гуменна).

НЕХОРО́ШИЙ, а, е. 1. Позбавлений хороших, позитивних рис, властивостей. — *Мюнхен нехороший город. Я не люблю його, — говорила Лизавета* (М. Івченко); — *Прости, синку, що у мене Наряд нехороший* (П. Глазовий); — *Що? — здивувався я, передчуваючи щось нехороше* (М. Білкун); // Поганий, негативний (про враження, думку і т. ін.). *Від прикрих Юхимових слів Антон почував себе недобре, хотів розвіяти в Артьомова нехороше враження* (С. Чорнобривець).

2. Якому властиві негативні моральні якості (про людину). — *Думка моя така: Майя — нехороша людина* (М. Хвильовий); — *Нехороша, діти, та людина, яка забуває про наших воїнів, які віддали своє життя за наше вільне життя, за наше щастя!* (Остап Вишня); — *Ти нехороший. І мама сказала мені, щоб я не гуляв з тобою* (Б. Антоненко-Давидович); *Були серед них, крім хороших* [людей], *очевидно, і нехороші, дріб'язкові, заздрісні, злі і взагалі всякі...* (О. Гончар); // Вартий осуду (про манери, поведінку, вчинки і т. ін.). [І в а н:] *Аби тільки ми не зробили якогось нехорошого вчинку* (І. Микитенко); — *Це нехороші жарти, мій брате!* (О. Бердник).

НЕ́ХОТЯ, *присл., розм.* Без бажання, мляво, повільно; неохоче, знехотя. *Він їй слово нехотя скаже чи не скаже, а вона йому десять* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ніна нехотя полізла в чемодан і витягла дві пари тонкої трикотажної білизни* (О. Копиленко); *Будить мене мати від солодкого сну. Я нехотя прокидаюсь, зіскакую босими порепаними ногами на глиняну долівку* (К. Гриб); * У порівн. *Чіпка вимовляв кожне слово з протягом, немов нехотя* (Панас Мирний); // Мимоволі, без наміру. *"Вибачайте, мої любі, Нехотя журюся"* (Т. Шевченко); — *Я тобі се кажу, щоб ти, може, зовсім нехотя, не дошкуляв мене такими натяками* (Б. Грінченко).

НЕХОТЯ́ЧИ́, *присл., розм.* Те саме, що **не́хотя.** — *Ти чого смієшся? — Я не сміюся. — Як то ні? Адже я бачив? — Я нехотячи* (І. Франко); *Дівчина кинула жмут гілок у вогонь і, наче нехотячи, почала розповідати про себе* (М. Трублаїні); *Він не хотів підглядати, але голова якось сама покрутилася на тонкій шиї, і він нехотячи побачив, як дядько витяг з купи гною околот очерету, обтрусив його і подав батькові* (К. Гриб); *Спокійний тон подіяв на агресивного Гончаренка. Він нехотячи, наче роблячи послугу зануді, повернувся на спину* (А. Кокотюха).

НЕ́ХОЧУ: ○ **(1) З (від) не́хочу,** *у знач. присл., діал.* — неохоче. *Баба з нехочу ціле порося з'їла* (прислів'я); *Мухи роєм кинулись на неї* [кобилу], *а вона спустила вуха та лиш хвостом іноді махне гей від нехочу* (Л. Мартович).

НЕХРЕ́ЩЕ́НИЙ, а, е. 1. Над яким не здійснювали обряду хрещення, якого не хрестили. *Виростають нехрещені Козацькії діти; Кохаються невінчані* (Т. Шевченко); *Що тут робити? Вже три дні як дитина нехрещена...* (Панас Мирний); — *Що, нехрещений сину, кого продав, кого купив? — зустрів я непривітно Сабиленка* (П. Загребельний); *На селі дуже переймаються долею нехрещених дітей, хоч взятися таким нема начебто звідки, бо до таїнства хрещення в нас ставляться надзвичайно серйозно* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **нехре́ще́ний,** ного, *ч.;* **нехре́ще́на,** ної, *ж.* Той (та), над ким не здійснювали обряду хрещення. *Схаменулись нехрещені. Дивляться — мелькає, Щось лізе вверх по стовбуру До самого краю* (Т. Шевченко); *Отець Серафим наказує полишити храм і молодикові. — Чому? — дивується той. — Бо нехрещений! — пояснює ясновидець, і хлопець покірно виходить* (В. Шкляр).

2. Який не належить до християн. *Озброєний цей злодюга був дубиною вузлуватою, ножем зарізяцьким та зашморгом-арканом з кінського же волосу, для захоплення ясиру християнського, був цей челубей немитий і, як уже сказано, — нехрещений* (В. Кожелянко); *Так, кажете, дівчина в білій спідниці з мосту кинулася? — Кинулася, дурна баба, — підтвердив Свиря. — А ми її витягли. Врятували душу від гріха смертного, хоч бусурманка нехрещена. Гетаут зветься* (Люко Дашвар); // *у знач. ім.* **нехре́ще́ні,** них, *мн.* Усі, хто не належить до християн. *Де ж козацтво пробуває, Що не йде, не поспішає, Рід свій, добра рятувати, Нехрещеним одсіч дати?* (Микола Чернявський); *"Чорною ніччю по чорній скелі повзе чорна комашинка, а Господь її бачить", — зацитував вірш із Корану патер Джироламо. Знав мудрість нехрещених* (Н. Королева).

НЕ́ХРИСТ, а, *ч., заст.* 1. Той, хто не належить до християн; нехристиянин, іновірець. *То турок, то нехрист з-за моря летить І коней в Дунаї купає* (Л. Боровиковський); *Почувши про турка, всі враз захрестились, замахали руками: — Ой, козаче, не жури ти наші душі! Чи нам же таки, православним, під нехриста йти?!* (П. Панч); *Виникли грізні села, курені й околиці, пов'язані спільною небезпекою й ненавистю до хижих нехристів* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); // Той, хто не вірує в Бога; поганин, язичник. *Всі перехрестилися тричі, а Карпо наче знехотя: раз притулив пучки пальців до лоба, раз до грудей... — В нехристи пошився? — суворо кинув батько* (А. Іщук); *— І оце б ти хотів, щоб нами нехрист правив? — обурюється богомільна господиня* (М. Стельмах).

2. *лайл.* Про жорстоку, несправедливу, нечесну людину. *Хай знають* [пани], *нехристи, де правда! Коли вона є, то для всіх хай буде рівна* (Панас Мирний); *Баба Ликора, стемнівши на виду, хапає мене за руку, і я відчуваю, що її долоня — холодна й тремтить. — Ходімо, надивилися... Стріляють, нехристи...* (Є. Гуцало).

НЕХРИСТИЯ́НИН, а, *ч.* Той, хто не належить до християн, не прийняв християнства. *Нехристияне* [нехристияни]! *Чи не меж вами ж я, погані, Так опоганивсь..!* (Т. Шевченко); *Диспут між християнами і нехристиянами .. — дуже жвавий відгомін відомого у перській історії диспуту між мардеїстами і прихильниками інших релігій* (І. Франко); [Л ю ц і й:] *Тоді, коли скликалися ті збори, Руфін ще справді був нехристиянин* (Леся Українка).

НЕХРИСТИЯ́НКА, и, *жс.* Жін. до **нехристия́нин.**

НЕХРИСТИЯ́НСТВО, а, *с.* Стан нехристиян. *14 грудня 1906 року в Росії була скасована стаття, яка карала за перехід із християнства в нехристиянство* (з наук.-попул. літ.).

НЕХРИСТИЯ́НСЬКИЙ, а, є. Який не пов'язаний з християнством, не є християнством. *У творах І. Вишенського представлено нехристиянські святкові традиції Поділля та Волині — від звичаю колядування на Різдво і до купальських ігрищ* (з наук. літ.); // Не притаманний християнину, не гідний християнина. *Євгеній, не дослухавши сього оповідання, вийшов до своєї спальні і замкнувся в ній, немов боявся, щоби сей негідь не хотів і супроти нього вночі сповнити свойого* [свого] *нехристиянського вчинку* (І. Франко).

НЕХТО́ЛИЦЯ, і, *жс., діал., зневажл., лайл.* Недбайлива, ледача жінка. [М а т и *(сплескує руками):*] *Ой, лишенько! Іще не починала! Ой, мій упадоньку!.. Нездарисько! Нехтолице! Ледащо!* (Леся Українка); *Танасій плюне їй у лице, зневажить її, нехтолицею її назве, останніми словами її полає* (А. Крушельницький).

НЕ́ХТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **не́хтувати.** *Параска із нехтуванням придивляється до ряден, що невістка з собою принесла* (К. Гордієнко); *Надмірна заглибленість у минуле, нехтування розумом і свободою думки завадили Єгипту розвинути науки й знання так, як це зробив Вавилон* (П. Загребельний).

НЕ́ХТУВАТИ, ую, уєш, *недок.* 1. *кого, що і ким, чим.* Ставитися презирливо, зарозуміло, зневажливо і т. ін. до кого-, чого-небудь. *Хто напучування стереже — той на стежці життя, а хто нехтує картання — той блудить* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Кожне мало право налаяти його, нехтувати ним, бо він сирота, мужиченя...* (М. Коцюбинський); *Занепокоєна Варвара наставляла дочку, що завжди нехтувала давні звичаї* (К. Гордієнко).

2. *чим, що.* Залишати без уваги що-небудь, не рахуватися з чим-небудь; ігнорувати. *Другого разу він знайшов Талочку на хуторі хворою на модну тоді іспанку. Нехтуючи своїми редакційними обов'язками, він залишився коло її ліжка* (Д. Бузько); *Дід Галактіон хоч і не рибалка, але його порадою в цій галузі не можна нехтувати* (О. Донченко); *Максим звертав знову на замінований шлях, забуваючи, що він замінований, або й нехтуючи тим* (І. Багряний); // Недбало ставитися, не берегти чого-небудь. *Видно, і цим разом нехтував* [Романик] *"міщанськими формами", бо галстук у нього зав'язаний косо, волосся наче навмисне розкуйовджене* (Ірина Вільде); *— Той, хто без потреби нехтує своїм здоров'ям, той діє і всупереч власним інтересам* (О. Гуреїв).

НЕ́ХТУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **не́хтувати.** *— Де нехтується закон, там починається свавілля і жорстокість...* (В. Малик); *Ми жили мов у обложеному місті (знайдено й формулу: "капіталістичне оточення"), тому не визнавалося життя особисте, нехтувалося все людське* (П. Загребельний); *Немає мови — немає й нації. Також нація згасає, коли гине її культура, порушуються традиції, нехтуються звички, забувається історія* (з наук. літ.).

НЕХУДО́ЖНІЙ, я, є. 1. Який не стосується мистецтва, художньої творчості. *Друга сфера розкриття семантичної структури мови — сукупність нехудожніх стилів, які виконують не зображально-комунікативні, а суто комунікативні функції* (В. Русанівський).

2. Який не має художньої цінності. *Травестійна творчість, так звана котляревщина, знову спускається на щабель малохудожніх, а то й зовсім нехудожніх "проб пера" провінціяльних* [провінціальних] *літератів* (М. Зеров).

НЕХУДО́ЖНЬО. Присл. до **нехудо́жній.** *На мою думку, сьогоднішнє критичне мистецтво занадто прямолінійно і нехудожньо реагує на соціальні катаклізми, війну і мир, політичні події* (із журн.).

НЕЦВІ́ЧЕНИЙ, а, е, *рідко.* Не вкритий цвітом. *Ой у лузі калинонька нецвіченая, туди ішла дівчинонька невінчаная* (Сл. Б. Грінченка).

НЕЦЕНЗУ́РНИЙ, а, е. 1. Який не відповідає вимогам цензури, заборонений нею. *Крім сих партій, що заразом були головними течіями галицько-руської публіцистики та письменства в 80-тих роках, існувала ще одна, що досить різко зазначилася була в другій половині 70-тих років соціалістичними процесами та нецензурними виданнями* (І. Франко).

2. *перен.* Непристойний, грубий. *Він почав, гикаючи й заправляючи свою промову нецензурними виразами, викладати докази важливості й потрібності свого винаходу* (М. Йогансен); *Ми сидимо, палимо цигарки, розповідаємо нецензурні анекдоти, а потім, багатозначно перезирнувшись, на всі груди регочемо* (П. Колесник); *Почулись нецензурні крики зі сходів* (Ю. Андрухович).

НЕЦЕНЗУ́РНІСТЬ, ності, *жс.* Властивість за знач. **нецензу́рний** 2. *Знак для товарів і послуг перевіряють стосовно наявності антидержавних, расистських лозунгів, екстремістських позначень, на нецензурність слів чи виразів тощо* (з наук. літ.); *Дівчина запнулася, потім вимовила слово з такою огидою, від якого його нецензурність збільшилася вдвічі* (із журн.).

НЕЦЕНЗУ́РНО. Присл. до **нецензу́рний.** *Сьогодні мав цілу баталію з редактором .. На його думку, стаття написана нецензурно* (М. Коцюбинський); *Борулькін хутко озирнувся на всі боки, наче лагодячись нецензурно вилаятись* (О. Донченко); *Раптом, ніби на замовлення, враз погасло світло. Мельник машинально лапнув зброю, та господар пробурчав щось явно нецензурно на адресу підстанції, з якою все постійно так* (А. Кокотюха).

НЕЦЕРЕМО́ННИЙ, а, е. 1. Який не додержується правил пристойності, ввічливості, надто розв'язний; безцеремонний. *Нецеремонний і широкогрудий Єжевікін тут-таки скинув під стіл якогось .. недомірка, що куняв поруч із ним головою в картопляному пюре, і запросив тебе сісти на звільнене таким чином місце* (Ю. Андрухович); // Який не відповідає правилам пристойності, ввічливості. *Щоб не зганьбитися на співбесіді, здобувачеві важливо знати не лише якої манери поведінки дотримуватися, але й те, які ваші якості точно не додадуть шансів одержання омріяної роботи. Серед таких превалюють хвастощі, нецеремонний тон і багато розмов про особисте* (із журн.).

2. Який веде себе просто, без церемоній. *Пізніше він* [М. Костомаров] *так про це згадував: "З Тарасом Григоровичем я познайомився в Києві у 1845 р. .. Поперваx у ньому не видно було нічого привабливого, нічого теплого; навпаки, він був холодний, стриманий, хоча простий і нецеремонний"* (І. Дзюба); *Спокійно дні його спливали; Надвечір часом наїжджали Сусіди з приязних родин, Нецеремонні, як і він* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // Позбавлений церемоній, неофіційний. *У двері легенько постукали, й Марченко одразу здогадався, що це хтось із жінок, бо, хоч він і запроваджував стосунки нецеремонні, робочі, не стукаючи заходили тільки чоловіки, та й то не всі* (Ю. Мушкетик).

НЕЦЕРЕМО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нецеремо́нний.** *В його натурі було стільки нецеремонності, що здавалось, ніби він от-от махоне лапою по спині або й по щоці!* (І. Нечуй-Левицький); *На такі от банкети, а також для жіноцтва Одинець мав в запасі близько десяти жартів, ними справді може розвеселити зібрання, котре не знає його. Коли ж вони вичерпуються, стає нецікавий, і тоді проступає нагору брак такту, грубість, нецеремонність* (Ю. Мушкетик); *Є в українців дуже ввічливе й сповнене гідності привітання, що вказує на нецеремонність обстановки та невимушеність взаємин: "Моє шанування!"* (з газ.).

НЕЦЕРЕМО́ННО. Присл. до **нецеремо́нний.** — *Бери мерщій виделку та їж! — сказав він геть-то нецеремонно* (І. Нечуй-Левицький); *Не встигли вони поснідати та надивитися один на одного, як увірвався пан Варенцов і досить нецеремонно заволодів чудесним гостем* (Василь Шевчук); *Мовчанку розбиває Василь, який вертається од комори. Кидає в калюжу під ноги недопалка, нецеремонно лізе до Ревиної кишені по насіння* (Ю. Мушкетик).

НЕЦЕРКО́ВНИЙ, а, е. Не пов'язаний з церквою (у 1 знач.), з релігією, з богослужінням. *Окрім полемічної та драматичної літератури церковного характеру на Україні завелася й нецерковна література: то були вірші й оди, писані силабічними стихами* [віршами] (І. Нечуй-Левицький); *Із візантійської доби маємо також багато нецерковних грецьких поем різного змісту та різних об'ємів* (І. Франко); *Поруч з цією літературною мовою була жива народна українська мова, і вона була одмінною од мови літературної (болгарської в основі) .. Письменники тогочасні, що були майже з самого духовенства, обминали цю мову в своїх писаннях як мову мирську, як мову нецерковну* (І. Огієнко).

НЕЦІКА́ВИЙ, а, е. 1. Який не може зацікавити, не викликає інтересу, не привертає уваги; нудний. *Рядом з високо талановитими сторінками подаються бліді, нецікаві* (М. Коцюбинський); *Хмелинський розказував новини з нецікавого повітового життя* (Б. Лепкий); *Коло них* [гімназисток] *класна дама монотонна .. розповідає щось нецікаве і нудне* (Ю. Смолич); // *у знач. ім.* **неціка́ве,** вого, *с.* Те, що не викликає інтересу. — *В науці нема нецікавого. Наука вимагає лише одного — факту, істини* (О. Бердник); — *Щось цікаве? — Все цікаве... Нецікавого в нас не буває* (В. Єшкілєв); // Який не викликає інтересу через свою духовну, розумову обмеженість. *Олеся не любили дівчата .. Він був не дурний, але й не дуже розумний; розумний, власне, остільки, щоб розуміти, що він поганий, нецікавий і нікому не потрібний* (В. Підмогильний); *Вона сказала про Комаху, що він навдивовижу нудний і нецікавий і серед своїх знайомих вона може назвати з десяток і цікавіших, і приємніших, у кожнім разі, далеко вихованіших* (В. Домонтович); *Соболенко дійсно виявився людиною нудною й нецікавою для такої жінки, як Марина* (П. Загребельний).

2. *розм.* Негарний, непривабливий (про людину). *Нецікава стала Тетяна: і погляд боязкий, мова тихіша, ніби й сама понижчала, з лиця спала* (С. Васильченко); *Улянка здалась йому непомітною й нецікавою* (О. Донченко); *І учителеві, і учням здавалося, що вона цілком спокійно і байдуже ставиться до всього, ця бліда, худенька дівчинка, мовчазна, непривітна й нецікава* (О. Іваненко).

3. Який не виявляє цікавості, не відзначається цікавістю; недопитливий. — *У нашій околиці мало книжок навіть в дідичів, а українських книжок я ні в однісінького пана й не бачив, опріч хіба Шевченкового Кобзаря. Я примічаю, що наші українці аж надто вже нецікаві на вдачу* (І. Нечуй-Левицький); *Доки ми будемо "ліниві і нецікаві"!..* (М. Зеров).

НЕЦІКА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нецікáвий.** *Я вже більше року не мав зустрічей, а літератор повинен виступати публічно, не боятися читацької цікавості чи нецікавості* (С. Процюк); *Багато людей не розуміє, як можна любити зовсім молодих і за що. Бо ті, хто не розуміє, легко бачать дно молодої людини, її приземленість, простоту і нецікавість* (Ю. Покальчук).

НЕЦІКА́ВО. Присл. до **нецікáвий.** — *Ет, нецікаво ви говорите, ласкавий господарю. Але однаково — давайте вип'ємо!* (М. Івченко); *Я кінчаю свій вступ. Може, читати його нецікаво. Але він був потрібний* (М. Дашкієв); *Картина була виконана дуже нерівно й грубо, переважно мастихіном, деякі місця привертали увагу вдалим колоритом, інші були виконані недбало й нецікаво* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); // *у знач. пред.* — *Цареві нецікаво нас до рук своїх дістати, бо хто ми таке? — "подлий народ"* (Б. Лепкий); *І біля корови нецікаво, і в школі нецікаво. Йому б цілий день поза селом ганяти* (Ю. Збанацький); *Валька весь час говорила, але я не слухав. Мені було нецікаво* (В. Нестайко).

НЕЦІЛО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Якого ніхто не цілував. *І палають, ніби стиглі вишні, Владно підкоряючи собі, Губи нецiловані і грішні, Очі божевільно голубі* (В. Симоненко); *Степова юнь — хлопці ще безвусі, дівчата нецiловані* (О. Гончар); *Вона відкрила йому божевільно-звабливий світ кохання, і нецілований хлопець гине за нею* (С. Процюк).

НЕ́ЦКЕ, *невідм., с.* Мініатюрна декоративна фігурка (звичайно з наскрізним отвором) із дерева, слонової кістки, металу або каменю. *Жаба з бузкового чароїту, срібляна жаба-попільничка за 2 тисячі баксів.., бронзова потвора, дерев'яна жаба-нецке і діамантова зі смарагдовими очками* (Люко Дашвар); *За допомогою нецке, яке мало наскрізні отвори для шнура, до пояса кімоно прикріплялися трубка, кисет тощо* (з наук. літ.); *Нецке отримали поширення в Японії у XVII–XIX ст.* (з наук.-попул. літ.).

НЕЦНО́ТА, и, *ж.* 1. Недоброчесність, непорядність, неморальність. *Лучче цнота в болоті, як нецнота у золоті* (прислів'я); *Охрім Шквиря .. не любив брехні, обману, нецноти, пильнував порядку та доброї слави про своє село, свою сотню* (Ю. Мушкетик); // Порочність. *Мені вона* [Месаліна] *була осоружна. Вроджена огида до нецноти та до неї самої дуже мене стримувала навіть у розвагах* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

2. *заст.* Розпусна, гуляща людина (звичайно про жінку). *— А сам жінку вважаєш за нецноту? — спитав підсудця. — Чи вона в тебе чеснотлива?* (Валерій Шевчук).

НЕ́ЦЬКИ, цьок, *мн., діал.* Ночви. *За хвилю де не взялась юрба хлопців з цебриками, нецьками, скіпцями* (І. Франко); *Кавуниха .. місила тісто у нецьках, а Кавун з дочкою різав коням січку в стодолі* (П. Козланюк); *Прийде він до Медведюків, заглядає у нецьки, підвішені мотузками до стелі. У нецьках маленька Густя лежить* (М. Малиновська).

НЕЧА́СТИЙ, а, е. Який буває, з'являється, трапляється, приходить і т. ін. досить рідко. *Вони поспішали спорожнілими вулицями і жадібно ловили кожне слово, яке долітало до них від нечастих перехожих* (Ю. Смолич); *Зима принесла в Мізію не лише нечасті в країні теплих морів завії, вона не поскупилася й на новини* (Д. Міщенко); *І враз до нечастого стуку його підборів долучився новий звук, кваплива, знервований, ще далекий, але виразний і чіткий: тук-тук-тук!* (П. Загребельний); *Відпустка для нього ставала нечастою можливістю робити давно вимріяне, виношене, своє* (Ю. Покальчук).

НЕЧА́СТО. Присл. до **нечастий.** *Крім тетері, соломахи та риби, запорожці вживали ще галушки, юшку від звареної риби, куліш із салом або олією, а іноді, хоч і нечасто, їли баранину, дичину й інше* (А. Кащенко); *Такий талант трапляється нечасто!* (О. Донченко); *Люди на вулицях зустрічалися нечасто, і всі чомусь затримували погляд на мені* (І. Росоховатський); *— Бізнесмен. У Лондоні живе, в Україну нечасто навідується, але його бізнесові інтереси тут* (Люко Дашвар).

НЕЧЕ́МА, и, *ч. і ж., розм.* Нечемна, невихована, неввічлива людина. *Чемність серед простолюду в усі віки була свята й висока, а бундючних ґевалів, непоштивих та неґречних, не любили добрі люди ніколи й ніде, хоч би й були ті нечеми значними панами* (О. Ільченко); *— Що вона зараз думає про нього? Нечема, приставака, межи очі лізе з своїми недоречними послугами...* (О. Гончар); *Магаданша перша не вітається, а чекає, щоб привіталися з нею; коли ж цього не роблять, починає нечему ненавидіти, а тоді й оббріхувати на цілу вулицю* (Валерій Шевчук); *— Який я нечема! Ти ж, мабуть, зголоднів з дороги* (О. Авраменко).

НЕЧЕ́МНИЙ, а, е. Позбавлений чемності, який поводиться неввічливо, непристойно; грубий, неввічливий, невихований. *— Перепрошаю вас, дідусю, за свого нечемного гостя! Не прогнівайтесь!* (І. Франко); *Нечемний Левко навіть не дослухав Віталія Стратоновича* (М. Стельмах); *— Ну, хіба можна бути таким нечемним? Як ти міг сам піти сюди? Зараз тобі мама покаже!* (Ю. Винничук); // Який виражає неввічливу, грубу поведінку. *— Даруйте мені, якщо це нечемне запитання, але чому це має бути ваша остання ніч?* (Ю. Смолич); *— Ви, Вер, — додав він, хвилюючися і з тривогою, — повинні визнати, що моє до вас ставлення ніколи не було нечемним або ж безсоромним* (В. Домонтович).

НЕЧЕ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нече́мний.** *Доктор Темницький, зустрівши її, .. почав перепрошувати .. за батькову нечемність* (І. Франко); *Жених був стриманий і скромний. Навіть найприскіпливіша мати не змогла б закинути йому найменшу нечемність у поводженні з нареченою* (Ю. Яновський); // Грубий, неввічливий учинок. *— Він для мене завсігди такий привітний і ласкавий, що це було би нечемністю відповідати йому грубістю* (О. Кобилянська); *І це ж — страшна нечемність: людина не встигла поріг цеху переступити, слова ще не вимовила, а на неї накинулись* (Ю. Шовкопляс).

НЕЧЕ́МНО. Присл. до **нече́мний.** *Вони дуже нечемно хапають шановного товариша Борулькіна за поли піджака і недвозначно просять його негайно ж поліпшити їхнє громадське харчування!* (О. Донченко); *Великопольський повівся нечемно* (М. Дашкієв); // *у знач. пред. — Ні, ні, ні! — засміялась молода господиня. — Це буде нечемно: на порозі постояти, а в хату не зайти* (Д. Ткач); *— Пані Аїда захворіла. Було б нечемно не привітати... Я лишень на хвилину* (М. Дашкієв); *Я хотіла промовчати, але це нечемно* (С. Пиркало).

НЕЧЕПУ́РА, и, *ч. і ж., розм.* Неохайна, нечепурна людина. *Мелашка сама додивлялась при вдяганні* [Богдана], *осмикувала легкий малиновий кунтуш, витирала ганчірками порох на шаблі. — А то побачить пані Мотрона нелад у строї, ще нечепурою назве мене...* (Іван Ле); *— Вовка написав обіцянку тримати всі книжки й зошити, як новенькі. Подумайте, мій нечепура Вовка — і таке обіцяє!* (О. Іваненко); *Вона ж нічого про хлопця не знає. А як жонатий? .. Чому вирішила, що в кульгавого дружина — неодмінно товста нечепура?* (Люко Дашвар).

НЕЧЕПУРНИ́Й, а́, е́. 1. Який не є чепурним, не дотримується чистоти, порядку; неакуратний. *Йдемо, аж назустріч нам Варка та: вона була така низенька, сухорлява, раз у раз забейкана; нечепурна була...* (О. Кониський); *З натури нечепурна, неохайна, Олександра зовсім опустила руки* (М. Коцюбинський); *Хто ж таки, бувши у привітних господарів у гостях, каже господині: — Ну, яка ж таки, хазяєчко, ви нечепурна та несимпатична!* (Остап Вишня); *— Чого це ви, товаришу Подолян, — питає вона, — ходите на фермі такий нечепурний?* (С. Журахович).

2. Який має неприбраний, неохайний, неакуратний вигляд. *Трахтемирів геть горою Нечепурні свої хатки Розкидав з долею лихою* (Т. Шевченко); *Кімнатка була невеличка, студентська і якась через край нечепурна* (В. Винниченко); *Антося повела Марину Павлівну до себе, в маленьку кімнатку на другому поверсі облупленого, нечепурного будиночка* (О. Донченко).

НЕЧЕ́ПУРНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нечепурни́й.** *На підлозі валялась розкидана одежа й білизна. Серце йому вмить стиснулось від якогось гострого розпачу. Як, це значить знову ця уїдлива лайка, неохайність, якась страшна нечепурність, розперезаність!* (М. Івченко); *Він переносить погляд на весь стіл і бачить .. брудні, з застиглими залишками їжі тарілки .. Ота нечепурність викликає в нього мовчазну ворожнечу до свого життєвого товариша* (Олесь Досвітній).

НЕЧЕ́ПУРНО. Присл. до **нечепурни́й.** *Потоцький пильно придивлявся до Прісі, й хоч вона була нечепурно вбрана й розкудлана в боротьбі з гайдуками, проте її великі карі очі й чорні брови скрашували все те* (А. Кащенко); *— Ото біда тільки, що живемо ми брудно й нечепурно, і то однаково: і фізично, і морально* (М. Івченко); // *у знач. пред.* Неприбрано, неохайно. *В хижі нечепурно, темно й непривітно* (І. Нечуй-Левицький); *У хаті було нечепурно* (Б. Грінченко).

НЕЧЕПУРУ́ХА, и, *ж., розм.* Неохайна, нечепурна жінка. *Хівря славить Пріську на всю Мар'янівку: і сяка, і така, і нетіпанка, і нечепуруха!..* (Панас Мирний).

НЕЧЕ́САНИЙ, а, е. Якого не розчесали; розкудланий. *Нечесане волосся на її голові .. розліталося на всі боки* (Панас Мирний); *Ольга здригнулася: навіщо ці острішкуваті брови, колючі вуса, борода нечесана, мов віхоть* (Я. Качура); *У вікно заглядав хлопець. Чорне нечесане волосся стовбурчилося з-під картуза* (В. Малик); *Нечесане й густе, мов чорна хвиля, волосся падало їй на плечі* (І. Білик); // З розкудланим, нерозчесаним волоссям. *Діти нечесані, невмивані лазять* (Грицько Григоренко); *В рожевому, потьмареному світі, як на дні якоїсь ями, вештаються поміж зеленими садами люди — лихі, заспані, нечесані, абияк одягнуті* (С. Васильченко).

△ **Нече́сані па́нни (па́нночки)** *див.* **па́нна.**

НЕЧЕ́СНИЙ, а, е. Дії, вчинки якого суперечать законам моралі, вимогам честі, порядності; непорядний. *— Він нечесний чоловік, він злодій* (І. Нечуй-Левицький); *— Тут, як кажуть, зібралась компанія невелика, але дуже нечесна* (Б. Антоненко-Давидович); *— Хіба ж чесна людина може стояти за багатих?! — Так дядя мій нечесний, виходить? — .. скипів Павлуша* (А. Головко); *— А все-таки, Сливко, ти нечесна людина* (В. Нестайко); // Який характеризує кого-небудь як безчесну, непорядну людину. *Нечесними .. були тепер його викрутаси перед Стахою* (Ірина Вільде); *Справді, чому він, вчинивши один нечесний крок, не може зробити другого?* (В. Дрозд); // Який не відповідає поняттям честі, чесності. *— Нічого нечесного на совісті своїй не маю* (Б. Лепкий); *Нечесний бізнес було викрито. Зловмисників затримано* (В. Багірова); *— Бачите, якби ми провадили нечесну гру, то взагалі не зверталися б до вас із цими пропозиціями* (Л. Кононович).

НЕЧЕ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нече́сний.** *Знаючи хитрість і нечесність Шнайдера, сумнівалася* [Регіна], *чи вдасться здобути від нього спірну суму* (І. Франко); *Вона всією душею ненавиділа розбещеність і нечесність* (Л. Дмитерко); *Професорові здалося, що Степан не вірить йому; не вірить, підозріваючи в боягузтві й нечесності* (М. Дашкієв).

НЕЧЕ́СНО. Присл. до **нече́сний.** *Нехай гордуни посоромлені будуть, бо робили нечесно, а я буду роздумувати про накази Твої* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Лукерія Степанівна:] *Як же ти посміла сказати батькові в вічі, що він нечесно поводиться з Леонідом Петровичем?* (М. Кропивницький); // *у знач. пред. Коли я дам вам пораду, то це з мого боку буде нечесно* (В. Собко); *Діти розступилися. Ніхто не хотів допомогти незваній гості. Тільки Мартуся схилилася, припала до неї й заплакала: — Це нечесно, нечесно! Всі проти однієї...* (В. Багірова).

НЕЧЕСТИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* 1. У віруючих — грішна людина, що порушує священні, узаконені релігією норми; грішник. [Кіттельгавс:] *Квакери Бога бояться, вони не такі нечестивці, як ти* (Леся Українка); *Голодна Лукія плакала й просила їсти. Тоді з'являлась матушка Раїса, сідала біля дівчинки і .. повчала.., як люто карає Боженька тих нечестивців, котрі їдять у піст скоромне...* (О. Донченко); *— Чого смієшся! — розсердився отець Кирило. Він не любив мого батька за красу і нешанобливу вдачу. — І тут ти проти Бога, нечестивець, безвірнику лукавий!* (О. Довженко).

2. *розм.* Нечесна, непорядна людина. *Артіль допомагала вдовам і тим, що служили у війську, вчилися. Водночас суворо карали гультяїв і нечестивців* (М. Дочинець); *— Добре, будь що буде, таки скажу, — рішуче обізвалась баба. — От що, паночку Ріваль: той гаспид тицьнув мені двадцять франків — і носить же земля таких нечестивців!* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде); // Уживається як лайливе слово. *Коронний гетьман не йняв віри. Як? Загинули всі до одного? Один ти, Чечелю, порятувався? Поганий нечестивцю і лайно!* (Р. Іванченко); *Вовко, не втримавшись, показав їм кулака: — Заціпить вам! Нечестивці!* (І. Білик); *— Та як же тобі не сором одмагатися, нечестивцю! Глянь, ось ті подарунки, вона сама мені їх принесла плачучи. А що, й тепер не впізнаєш?* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕЧЕСТИ́ВИЙ, а, е. У віруючих — який ображає що-небудь святе, порушує узаконені релігією норми, моральні настанови; гріховний. *І три Папи, і баронство .. Зібралися, мов Іуди На суд нечестивий Против Христа* (Т. Шевченко); [Сестра Мархва:] *Та там, як кажуть, то, коли хоч сота доля є правди, і за ту соту її, як нечестиву, і одного дня держати не можна* (Панас Мирний); *Він глянув на своїх, підняв заковану руку вгору і промовив голосно: — Дай же, Боже, щоб усі, які тут стоять єретики, не почули, нечестиві, як мучиться християнин!* (О. Довженко); // *у знач. ім.* **нечести́вий,** вого, *ч.;* **нечести́ва,** вої, *ж.* Людина, яка порушує узаконені релігією норми, моральні настанови; грішник, грішниця. [Годвінсон:] *Розмова з нечестивим і праведні уста споганить може* (Леся Українка); *Він сказав подумки: "Час починати! Господи, поможи подолати супостата! Дай мені нечестивого в руку мою!"* (Ю. Логвин).

НЕЧЕСТИ́ВИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нечести́вець.** *На них* [дівчат] *кинулися з одного боку вовки, а з другого — ведмеді. Вони жаско заревли й заклацали зубами, а вовки замахали, погрожуючи, списами. — От ви де, нечестивиці! — закричали вони. — Тут вам і смерть* (Валерій Шевчук); *— Я тебе вперше бачу, нечестивице! І не згадуй мені всує Всевишнього, наклепнице!* (Г. Тарасюк).

НЕЧЕСТИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нечести́вий.** *— У мене батько теж був батюшкою. – Не вірю, чадо! – відрізав старий... – Чого ж? – А ти подумай, коли маєш не вивернуті мізки, і вирви з нутра нечестивість* (М. Стельмах).

НЕЧЕСТИ́ВО. Присл. до **нечести́вий.** [Кембль *(придивляється до фігурки):*] *Як вилитий наш батько Годвінсон! Сказать по правді, може, й нечестиво, а лепсько вийшло! Чи ти бачиш, Дженні?* (Леся Українка); *Петро .. і лютував, і розважався нечестиво за кілька місяців до власної смерті* (Ю. Мушкетик); *— Грошей у мене нема, — хитренько сказала* [Гапка], *— бо витратилась на уряд і суд та того капосного Пошивайла, коли мене нечестиво засудили* (Валерій Шевчук).

НЕ́ЧЕСТЬ, і, *ж., заст.* Наруга, ганьба. *Красти для самого зиску він уважав нечестю для своєї професії* (І. Франко); [К а с с а н д р а:] *Се нечесть, Поліксено, тяжкий сором на голові моїй, отеє слово* (Леся Українка); *Дружинники були крайньо озлоблені, раз тому, що не брали участі у бою, а також тому, що на них падала нечесть бути під проводом зрадника і боягуза, який тікає від ворога* (Юліан Опільський); *— Я бачив перли, котрих матовий, ніжний блиск руйнував життя цілим родинам, сіяв зіпсуття, нечесть і смерть...* (О. Назарук).

НЕЧЕ́СТЯ, я, *с., заст.* Нечестива поведінка, нечестивий учинок. [Г о д в і с о н:] *Сім'я вбога за своє нечестя* (Леся Українка); [Г е р ц о г и н я:] *Ох, може й лжа прикритись благородством І маскою чесноти — зле нечестя!* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана); // Те саме, що **не́честь.** *Ні, ніколи од мене не вчуєш, що тебе я люблю .. Срібний місяць з такого б нечестя Розколовсь на шматки* (А. Кримський).

НЕЧИСЛЕ́ННИЙ, а, е. Який складається з невеликої кількості кого-, чого-небудь. *Нечисленні прохожі ліниво снували по тротуарах* (І. Франко); *Власне, вибирати йому не було з чого — гардероб у нього був дуже нечисленний* (В. Підмогильний); *Віктор звичайно ходив на Розенгаймерплятц, до Українського дому, по газети і ще нечисленні, проте гарно видані журнали й книги* (Олекса Ізарський); *У передмісті запорозької столиці в нечисленній (в ті часи) слобідці мешкали різні майстри, ремісники і взагалі робітний люд* (В. Чемерис).

НЕЧИСЛЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нечисле́нний.** *Розвитку літератури перешкоджає нечисленність та бідність інтелігенції і страшенно нужденне економічне становище народних мас* (І. Франко); *З розповіді Марини знали про нечисленність ворога, та не впоралися вчасно з відстанню — замети затримали* (Микита Чернявський).

НЕЧИ́СТИЙ, а, е. 1. Брудний, непомитий, непочищений і т. ін. *Йду до церкви та гляну, що в мене нечисті руки, та й зайду до криниці й помию собі руки й ноги* (І. Нечуй-Левицький); // У якому є сміття, бруд, покидьки; неприбраний. *Розчинилася давно, давно вже закрита брама тюрми і показала світові свій чорний нечистий двір* (Панас Мирний); *Заля* [зала] *з низьким склепінням, з вогкими стінами, з нечистою й гнилою, проплюваною підлогою* (В. Домонтович); *Щоб відійти від гріха, швидко обертається* [Роман] *і вилітає з нечистої, тісної од всякого добра кімнати* (М. Стельмах).

2. Неоднорідний, з домішкою чого-небудь. *Нечистий бензин давав стільки диму, що утворився швидко синій газ* (Ю. Яновський); // Непрозорий, каламутний (про воду, рідину). *Сіра, нечиста вода пливла ліниво, заспано, під ранішнім туманом...* (Б. Грінченко).

3. *перен.* Неправильний, неточний, який не відповідає нормі (про мову, вимову і т. ін.). *Перечитав я Ваші байки, .. мова де-де нечиста* (Панас Мирний); *Йому, видно, було соромно за батьків, за їхню нечисту мову, за наївність питань* (В. Винниченко); *— Боюся, що моя нечиста вимова вразить вашу любов до рідного слова* (Ю. Смолич).

4. *перен.* Позбавлений моральної чистоти; гріховний, аморальний. *Жадна нечиста думка не засмітила її серця* (М. Коцюбинський); [К а й Л е т і ц і й:] *Та якось аж немило говорити. Сабіну та засуджено за зв'язок нечистий з рідним братом* (Леся Українка).

5. *перен.* В основі якого лежать нечесні дії, обман, шахрайство. *Він сидів, у три погибелі зігнувшись, на брудній підлозі коло шахматної* [шахової] *дошки.., завжди готовий дряпатися нігтями за нечисту гру* (С. Васильченко); *Він викривав у листах нечисті наміри Гільдебранда* (П. Загребельний); *Панові війту та справа видалася нечистою* (Ю. Винничук).

6. За релігійними уявленнями — пов'язаний з бісом, злим духом, нечистою силою. *Не можна мені довше на Ришканівці жити, думаю я: тут місце нечисте, а моя кума відьма* (І. Нечуй-Левицький); *— Тут щось нечисте... — промовила в розірваних реченнях, тулячись тісніше до нього. — Я се виділа тепер!* (О. Кобилянська); *Це їй нагадало клапті з тих казок, де страховища стережуть нечисті багатства* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **нечи́стий,** того, *ч., розм.* Біс, чорт, сатана. *Йому здалось, що нечистий перекинувся звірюкою й плигнув у садок* (І. Нечуй-Левицький); // **нечи́ста,** тої, *ж., розм.* Нечиста сила. *Пішли вони* [коноводи] *в Диблі і зовсім уже налагодилися вивести пару добрих коней. Коли тут нечиста нагнала гурт п'яних.., і вся справа ляснула* (Б. Грінченко); *— Кого там принесла нечиста?* (І. Білик).

Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.***) дух <Дух тьми>** *див.* **дух; Нечи́ста си́ла** *див.* **си́ла; Нечи́ста твари́на** *див.* **твари́на.**

◇ **Бий мене́ нечи́ста си́ла** *див.* **би́ти; Біс (чорт, нечи́стий** *і т. ін.***) спокуша́є / спокуси́в** *див.* **біс**[1]**; Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх** *і т. ін.***) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх** *і т. ін.***) ма́ти зна́є (зна)>** *див.* **враг; Вра́жа (нечи́ста, лиха́** *і т. ін.***) ма́ти** *див.* **ма́ти**[1]**; Зна́тися з чорта́ми (нечи́стою си́лою, нечи́стим)** *див.* **зна́тися; Іди́ [собі] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері)** *див.* **іти́; Куди́ чорт (біс, нечи́стий** *і т. ін.***) поні́с** *див.* **чорт; Лихи́й** *(рідше* **нечи́стий, ді́дько** *і т. ін.)* **попу́тав (поплу́тав)** *див.* **лихи́й**[1]**; Нечи́ста рука́ <Нечи́сті ру́ки>** *див.* **рука́; Нечи́ста со́вість** *див.* **со́вість; Нечи́сте ді́ло** *див.* **ді́ло; Нечи́сте сумлі́ння** *див.* **сумлі́ння; (1) Нечи́стий би його́ взяв** — уживається як лайливий вислів. *— Нечистий би його взяв, того Гітлера* (О. Довженко); **(2) Нечи́стий на ру́ку** — схильний до злодійства, шахрайства, хабарництва і т. ін. *— Шануйтеся, хлопці. Знаю: всі ви нечисті на руку. Спіймаю, позбудетеся останньої сорочки* (М. Стельмах); *Ніла, що саме крутилася на своєму подвір'ї, порадила постояльцям остерігатися цього відвідувача, бо він на руку нечистий* (Є. Гуцало); *У нечистого на руку чиновника Прокіп купив собі документи, які засвідчували, що він є майстром* (В. Лис); **(3) Нечи́стий на со́вість** — хто-небудь учинив злочин або зробив інший непорядний, непристойний учинок. *Було в газетах чимало й фейлетонів, в яких картали нечистих на совість людей* (Я. Гримайло); **Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть)** *див.* **чорт; Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й** *і т. ін.***) несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́** *(зневажл.* **притаска́ли)>** *див.* **чорт; Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бене́ря) но́сить (но́сять)** *див.* **чорт; Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́** *і т. ін.)* **ма́ти** *див.* **ма́ти**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.***) лихи́й** *(рідше* **нечи́стий, біс** *і т. ін.)* **попу́тав** *див.* **лихи́й**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.***) чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку́)** *див.* **чорт.**

НЕЧИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **нечи́стий** 4. *Покликав нас Бог не на нечистість, але на освячення* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вони* [посіпаки] *наблизилися до мене не через чистість свою, а нечистість* (Валерій Шевчук).

НЕЧИ́СТО. Присл. до **нечи́стий** 1–6. *Пани-католики по-польській* [по-польськи] *говорять погано й нечисто і тільки народною українською мовою говорять чудово, мов сам народ* (І. Нечуй-Левицький); [Б а н к о:] *Все так, як віщі сестри провістили, Хоча, боюся, ти зіграв нечисто* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); // *у знач. пред. — А в тебе тут як пустка, та темно, та нечисто! — не видержала Христя* (Панас Мирний); *З тим Підгорецьким замком щось нечисто* (Р. Іваничук); *Блуд несподівано зачинив двері й підпер їх ногою, а Местиша закричав: — Тут нечисто! Я ж казав тобі...* (І. Білик).

НЕЧИСТОКРО́ВНИЙ, а, е. 1. Змішаної породи (про тварин). *Сенбернар був покручем нечистокровного пуделя і дворняги* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. Який не відзначається чистотою крові (у 3 знач.), роду, походження. *Мулати є нащадками від змішаних шлюбів представників європеоїдної та негроїдної рас. За однією з версій, слово "мулат" походить від арабського "мувал-лад", яким позначали нечистокровних арабів* (з наук.-попул. літ.).

НЕЧИСТОПОРІ́ДНИЙ *див.* **нечистопоро́дний.**

НЕЧИСТОПОРО́ДНИЙ, НЕЧИСТОПОРІ́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **нечистокро́вний** 1. *Виробниче стадо товарних ферм може бути укомплектовано нечистопородними, але високопродуктивними кролицями* (із журн.).

НЕЧИСТОТА́, и́, *ж.* 1. *тільки одн.* Бруд, сміття, відсутність чистоти. *— Боже мій! яка нечистота! який хаос в тій світлиці! Не метено, не прибрано; все порозкидане* (І. Нечуй-Левицький); *Зачорнені* [люди] *скрізь нафтою та глиною, мов ворони, .. від них на сто кроків віє незносний дух нечистоти, сопуху, шинків, зопсуття!* (І. Франко); *Вулицями шуміли потоки, забираючи з собою весь бруд і нечистоту, нанесену кіньми й людьми* (Б. Лепкий).

2. *тільки мн.* Покидьки, помиї, вміст вигрібних ям і т. ін. *Мурованими мостами здибилася стрімко вгору горбата Золота вулиця, якою львівські золотарі та сміттярі вивозили за межу міста нечистоти* (Р. Іваничук); *Місто! Гамір, грюкіт, гуркотнява. Ріки нечистот спливають по вузьких підземних трубах з-під кам'яних кубів будинків* (П. Загребельний); *Переходячи крізь бруд і нечистоти, яких у цій частині Касі було особливо багато, ми протискувалися крізь тісні переходи* (Любко Дереш).

3. *тільки одн., перен.* Зневага до морально-релігійних норм, гріховність, аморальність. *Того дня відкриється джерело для Давидового дому та для єрусалимських мешканців для жертви за гріх і за нечистоту* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Вмістилище нечистоти і гріха — душа грішна* (Валерій Шевчук); *— Очисти* [очисть], *Господи, грішну душу мою від усякої нечистоти душевної і тілесної, охорони мене, Господи, від пустих думок і недобрих бажань* (Г. Тарасюк).

НЕ́ЧИСТЬ, і, *ж., збірн., розм.* 1. Бруд, сміття, покидьки і т. ін.; нечистоти. *На великому розпутті, куди завжди звозили гній, нечисть, викидали всяку падаль, стояла одним одна хатка* (Панас Мирний); *Від них* [ріпників] *на сто кроків віє нестерпний дух нечисті* (І. Франко); *Після кожної війни цей колодязь чистять. Збираються чабани, .. по черзі спускаються у вогку колодязну глибінь, щоб вибирати звідти різну нечисть, мул, залізяччя...* (О. Гончар); *Робітники викидали гори сміття, глини і всілякої нечисті, що спресувались у погребах за більш ніж триста років* (Р. Іваничук).

2. *розм.* За народним повір'ям — нечиста сила: злі сили, ворожі людині (водяні, вовкулаки, відьми і т. ін.). *Та як і не дивуватись, бачачи, що чоловік о своїм умі ні з того ні з сього полетів, як птах. І коли б се опівночі, як уська нечисть товчеться, а то ще й сонечко тільки що зайшло...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Уночі сови та сичі покрикували* [у палаці] *.. на всю околицю, а люди казали — то куці, між ними заходили страшенні перекази про чортовину, відьом, вовкулаків та другу нечисть* (Панас Мирний); *— Ходив я, ходив, а тоді сів на якесь чортовиння і думаю, що треба мені отут чекати світанку, доки ота вся нечисть на мітлах не розкомандирується по своїх квартирах* (Григорій Тютюнник).

3. *перен.* Тварини, комахи і т. ін., що викликають у людини огиду, неприємні почуття і т. ін. [К и р и л о:] *Як захоче Господь покарати, то відкіля те й лихо вирине: і ховрах, і кузька, і гемонська муха, і всяка нечисть!..* (М. Кропивницький); *Старий Інокентій Гамалія клявся привселюдно, що бачив, як на світанку з Беєвої гори текла, як вода, ще одна нечисть: пацюки* (Григорій Тютюнник); *— Та сідайте ж, сідайте. А то й прилягти можна. Ви не сумнівайтесь, ніякої нечисті в нас немає* (М. Руденко); *Майже цілу ніч вовтузився він на смердючій гуні, бо звідти повилазило безліч усякої нечисті, яка жалилась і не давала заснути* (І. Білик).

4. *перен., зневажл.* Негідні, нікчемні люди; погань (у 4 знач.). *Довго обмірковували Лапшевич з Кузькою наступ на всяку нечисть у селі* (П. Панч); *Незабаром повалила на маєток всяка нечисть — переполохана сарана втікачів із-під фронту. Коменданти, старости, шуцмани...* (О. Гончар); *Полуботок відає: поступиться — все загине. Тим часом попідводила голови усіляка нечисть: доносять, нашіптують, пишуть, хочуть погріти руки, щось ухопити собі чужою ціною* (Ю. Мушкетик); *— Можливо, що вона, проживаючи вже не один рік серед повій, ворожок, звідниць і всякої портової нечисті, навчилася чаклувати* (Ю. Логвин).

НЕЧИТА́БЕЛЬНИЙ, а, е. Важкий для читання, нерозбірливий. *Вряди-годи сідає* [батько] *до письмового столу, неслухняною рукою виводить незграбні і майже повністю нечитабельні старечі каракулі* (К. Москалець); *Писання від руки давно стало для мене екзотикою, а почерк, який в шкільні роки мінявся мало не щомісяця, і постійно в гірший бік, тепер став нечитабельним навіть для мене самої* (Н. Сняданко).

НЕЧИ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Якого не чистили. *В садку на лавках сиділо кільки душ молодих товаришів та студентів. Декотрі ходили парами по нечищених доріжках та зарослих травою стежечках* (І. Нечуй-Левицький); *Він у довгій чернечій рясі, з приправленою сивою бородою і з хрестом у руці, на худім конику нерозгаданої породи, заболоченім по самі уха і нечищенім* (Б. Лепкий); *Блискуча, навоскована підлога віддзеркалювала його нечищені похідні чоботи* (О. Полторацький); *— У вас внизу того болота, як у нечищенім хліві грязі* (Г. Пагутяк); *Лялюська говорить так, ніби ступає по нечищеному замерзлому хіднику, вибираючи, де поставити ногу* (О. Забужко).

2. Покритий шкіркою, з лушпинням. *Їли вони нечищену бараболю* (М. Івченко); *Одна бабуся поставила* [бійцям] *мисочку вареної нечищеної картоплі* (О. Довженко).

3. Неоднорідний, з домішкою чого-небудь; нечистий (у 2 знач.). *Як був музикантом, чи то нечищена горілка, чи то нервове заняття по ночах з циганами, — все те наводило перед очі всіляку нечисту силу* (В. Стефаник); *Продавалися нечищена оливкова олія, парфуми для мечеті, дещо із сантехніки* (Любко Дереш).

НЕ́ЧІТ, не́чету, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **ли́шка** — непарне число у грі "чіт і лишка" *(див.* **чіт).** *Та й що йому казати? Як скажу "нечіт", то він подума, що я чванна і не хочу більш з ним цятатись, а він так чи смутний, чи сердитий, а тільки жалко на нього дивитись* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Потім з мамами задзвеніли першокласники, в їхніх кишенях було повно жолудів, якими вони гратимуть у чіт-нечіт* (М. Стельмах); *Яких лишень забав не вигадували вони — і "князівна", і "чіт-нечіт", і "скіки-скіки", і, звичайно ж, "смішний телефон"* (І. Малкович).

НЕЧІТКИ́Й, а́, е́. 1. Невиразний, неясний для зорового сприймання, розпізнавання. *На протилежному боці Дніпра вимальовалися нечіткі обриси зубчатих фортечних стін* (В. Малик); *Навколо міста, за його кам'яною огорожею, око потопало в широкому півколі туману, крізь який бовваніла нечітка лінія рівнин* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); // Нерозбірливий, незручний для читання (про почерк, шрифт і т. ін.). *Заховавшись за бортами машинок як за прикриттям, схилившись над переписуваними рукописами, вони удають, ніби .. намагаються розібрати нечіткий почерк тексту* (В. Домонтович); — *Запис нечіткий, ти дуже хвилювався, і я не все можу́ розібрати* (М. Дашкієв).

2. Невизначений, двозначний, непевний. *Десь на мить промайнув образ Марії, але такий розпливчатий і нечіткий, що Ярополк не міг утримати його перед очима* (І. Білик); *Наступного ранку я прокинулася з головним болем і досить нечітким уявленням про перебіг вчорашніх подій* (Н. Сняданко); // Неясний для розуміння, неточно переданий (про викладені ким-небудь думки). *Наша розповідь — бліде, нечітке, багато в чому неточне, але все ж відтворення первісної послідовності картин* (К. Москалець).

3. Який погано сприймається на слух (про звук); невиразний. *Ліхтарик наблизився до колеса, молоток гойднувся і вдарив. Глухий, нечіткий звук* (І. Микитенко); *Містечко дрімало, коли долинули нечіткі далекі звуки* (О. Ульяненко).

4. Неорганізований, незлагоджений. *Нечіткою, ламаною шеренгою з шести чоловік, ступаючи де в ногу, де не в ногу, хто лівою, а хто правою.., ми й прошкували головною парковою алеєю* (О. Шугай).

△ **Нечітка́ множина́** *див.* **множина́.**

НЕЧІ́ТКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **нечітки́й.** *В передмові Чайканович скаржиться на ті труднощі й перешкоди, що заважали йому працювати: нечіткість та нерозбірність давніх рукописів, недостатню письменність збирачів* (М. Драй-Хмара); *Всі механізми працювали автоматично .. Ця складна система працювала справді бездоганно, жодного разу Олесеві не довелося помітити навіть найменшої нечіткості* (В. Владко).

НЕЧІ́ТКО. Присл. до **нечітки́й.** *Марта .. задивилася в гори, що нечітко проступали з-за хмар* (С. Андрухович); *Валерик надихався отруйного диму й тому нечітко пам'ятав усе подальше* (В. Єшкілєв); *Може, нечітко спрацювали захисні пристрої* (М. Дашкієв); *Пісню вони співали нечітко, і я аж упрів, намагаючись розібрати слова* (Валерій Шевчук).

НЕЧЛЕ́ННИЙ, а, е, *лінгв.* Який має коротку форму (про прикметники і займенники). *Досліджено прислівники, що виникли за спільнослов'янськими дериваційними зразками на основі коренів давніх нечленних займенників* (з наук. літ.); *Прикметники української мови мають повну і коротку (або членну і нечленну) форми* (з навч. літ.).

△ **Коро́тка (нечле́нна) фо́рма прикме́тника** *див.* **фо́рма.**

НЕЧЛЕНОПОДІ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **нечленороздільний.** *Якщо начальник Особливого відділу армії думає, що нечленоподільним криком можна людину, якій "нема чого втрачати, крім своїх кайданів", примусити поповзти на колінах, то він помиляється...* (І. Багряний); *Студент.., мугикнувши щось нечленоподільне, знову заходився старанно знищувати торт* (Б. Антоненко-Давидович); *Після тяжкої хвороби в молодості Пріся втратила мову .. Коли в момент схвилювання вона мимоволі й намагалася щось промовити, з її горлянки вихоплювались уривчаті, нечленоподільні згуки* (І. Білик).

НЕЧЛЕНОРОЗДІ́ЛЬНИЙ, а, е. Невиразний, нечіткий, важкий для розуміння (про мовлення). *Хотів був* [Потопальський] *щось сказати в своє виправдання, з його пересохлого горла вирвались якісь нечленороздільні звуки* (Ю. Збанацький); *Рибалка, мов хлопчисько, побіг у бік лісу, підстрибуючи та вигукуючи щось нечленороздільне на ходу* (А. Кокотюха); *Степан дрімає на столі, видаючи час від часу дикі нечленороздільні чи то звуки, чи то вигуки...* (С. Процюк).

НЕЧЛЕНОРОЗДІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нечленороздільний.** *Дизартрія, або нечленороздільність мови, виникає унаслідок порушення іннервації мовного апарату* (з наук.-попул. літ.).

НЕЧЛЕНОРОЗДІ́ЛЬНО. Присл. до **нечленороздільний.** *Пан вийшов наперед і, тримаючи чиїсь інструкції в руці (бо сам малописьменний), почав щось нечленороздільно белькотати* (О. Шугай); — *Про що вони говорили?* — *нечленороздільно, випльовуючи нові краплини густої слини, пролепетав він* (М. Кідрук).

НЕЧОЛОВІ́ЧИЙ, а, е. 1. Не властивий чоловікові, не характерний для чоловіка (у 1 знач.). *Сашко .. дбайливо протер очі, бо хтось би з товаришів міг запідозрити, що він плакав або щось таке. Почали б кепкувати, а це було в їхньому гурті зараз найдошкульніше — якщо хтось перейме тебе у якійсь дитячій, нечоловічій, немужній звичці чи дії* (Ю. Покальчук).

2. *заст.* Не властивий людині, не характерний для людини; нелюдський. *Вона з нечоловічою силою вирвалась від білої жінки і, розштовхнувши юрбу, упала до ніг перед матір'ю Гракхів* (Л. Старицька-Черняхівська).

НЕЧО́ПИТИ, плю, пиш; *мн.* нечо́плять; *недок., діал.* Хворіти, слабувати. *І на людей було нездорово* [нездорове] *се літо, так що й тепер нечоплють* (Сл. Б. Грінченка).

НЕЧОРНОЗЕ́МНИЙ, а, е. Стос. до нечорнозем'я. *Так звана нечорноземна область і перезволожені землі Білорусії віками годували своє населення* (М. Руденко); *Поширені у Прикарпатті нечорноземні ґрунти не дозволяють без значних додаткових затрат одержувати бажаний урожай зерна пшениці та ячменю* (із журн.).

НЕЧОРНОЗЕ́М'Я, я, *с.* 1. Земля з невеликим умістом органічних речовин; підзолистий ґрунт. *Льон-довгунець невибагливий до умов зростання: він холодостійкий і добре розвивається на кислих ґрунтах. Тому це головна волокниста культура нечорноземʼя* (з наук.-попул. літ.).

2. Зона поширення таких ґрунтів. *Волинська, Сумська, Чернігівська області є сільськогосподарськими й належать до нечорноземʼя* (з наук. літ.).

НЕЧО́СА, и, *ч. і ж., розм.* Людина з розтріпаним, нечесаним волоссям. *Завихорив вітер, скрутив у джгут снігову завію й ляснув старого царського джуру боляче по обличчі, схарапудився кінь і пішов клусом, а хтось іззаду — патлатий нечоса в білих рукавичках — кричав навздогін: — В каре! В каре! В каре!* (Р. Іваничук).

НЕЧУ́ВАНИЙ, а, е. Про якого досі не чули; незнаний (у 1 знач.), нечутий (у 1 знач.). *З'явилась якась проява, нечувана й небачена в Комарівці* (І. Нечуй-Левицький); *Гомін про нового, нечуваного і страшного звіра розійшовся геть по лісі* (І. Франко); *Ісідор прислухався сам до себе, намагався віднайти в душі своїй місце для нових, нечуваних вражень та ідей* (О. Бердник); // Який перевищує все відоме за своєю незвичністю; небувалий (у 1 знач.). *Придушення революції 1848–49 рр. привело Європу до нечуваної реакції* (П. Тичина); *Таке нечуване грубіянство не можна було подарувати навіть такому дисциплінованому й старанному учневі, яким усі знали Федю досі* (Б. Антоненко-Давидович); *Йому-бо* [професорові] *належала велика честь бути винахідником нечуваного апарата для добування казкової важкої води* (В. Владко).

◊ **Ди́вна (нечу́вана, надзвича́йна** *і т. ін.)* **річ** *див.* **річ**[1].

НЕЧУ́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нечу́ваний.** *У повчальному одкровенні старого Прокопа в оповіданні Григора Тютюнника "Дивак" виражається нечуваність події і парадоксальність явищ буття* (з наук. літ.).

НЕЧУ́ВАНО. Присл. до **нечу́ваний.** *Будов нечувано нових Ростуть каркаси променисті* (М. Рильський); *Він встигав усе бачити, все чути і все розуміти, немов сприйнятливість його мозку раптом нечувано розширилась* (О. Гончар); *Їм пощастило. І пощастило просто нечувано* (О. Авраменко); // *у знач. пред. Це було нечувано! Це було страшно! Столітнього діда, що пережив трьох царів і був совістю всього села, каратимуть на смерть!..* (К. Гриб).

НЕЧУЙВІ́ТЕР, тру, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини складноцвітих із розеткою прикореневих листків та дрібними жовтими, помаранчевими, пурпуровими квітками, зібраними в кошик. *Марійка досхочу по бур'янищах набігалась-награлась, ще й у віночок з торішнього нечуйвітру красно прибралась* (Н. Королева); *Життя на всі боки широким широке, і що не травинка, то доля-ділинка: вовчуг, верчисонце.., чорнобиль, вороняче око.., нечуйвітер...* (П. Мовчан); *Кульбаба, нечуйвітер — рослини, здатні до партеногенезу* (з наук.-попул. літ.).

НЕЧУ́ЙНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **нечу́лий** 2. — *Я напишу правду. Що ви талановитий науковець, вмієте працювати. Але що людина ви нечуйна. Що у вас за всім стоїть розрахунок* (Ю. Мушкетик).

2. *рідко.* Те саме, що **нечу́тний.** *Треба було .. закрадатись нечуйною тихою котячою ходою, плазувать на животі по-гадючому, як плазують і тепер чорноморські кубанські пластуни* (І. Нечуй-Левицький).

НЕЧУ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **нечу́йний** 1. *А. Ярмоленко, наділяючи героїв роману "куркульсько-дворянськими ідеалами", "спецівською нечуйністю до людини", дорікав критикові І. Лакизі, що той в оповіданні "Землі дзвонять" не побачив "класової суті твору"* (з наук. літ.); *Мине час, і ти будеш червоніти за свою нечуйність та зверхність* (із журн.).

2. *рідко.* Погане чуття, відчуття чого-небудь. *Як зразок стилістичної, мовної нечуйності наведу такий приклад* (М. Рильський).

НЕЧУ́ЙНО. Присл. до **нечу́йний.** *Я не розумію, чому вони не бояться сидіти в цьому небезпечному місці, чому вони зляться.., і чому вони так жорстоко, так нечуйно зі мною поводяться?..* (С. Андрухович); *Сум обняв діброву. Пожовкле листя неначе ще більше пожовкло й з горя обсипалось і нечуйно сідало на землю* (І. Нечуй-Левицький); *Володько ще спить побіч Хведота на соломі в клуні, спить міцно, як і кожного ранку, майже нечуйно, нерухомо, ніби він неживий* (У. Самчук).

НЕЧУ́ЛИЙ, а, е. 1. Який погано сприймає зовнішні фізичні подразнення і т. ін.; нечутливий (у 1 знач.). *Блідий і нечулий .. Сава Чорнокрил дивився на безживні урбаністичні пейзажі рідного Києва* (С. Процюк); — *З якого дива маєш журитися, Соломко? — дурнувато смішкував я. — З якого? Бо сам ти — дурило солом'яне, сліпе й нечуле* (М. Дочинець); *Стоять вони* [жінки] *отак, цяцьковані, шнуровані, фарбовані, мов статуї мармурові, німі й нечулі, а як озветься котора, коли її спитають, то краще вже була б мовчала* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Позбавлений душевності, теплоти, співчуття у ставленні до інших; байдужий, бездушний; нечуйний. *І схочеш ти вернуть собі, Як Фауст, дні минулі... Та знай: над нас* [над нами] *— боги скупі, Над нас — глухі й нечулі...* (О. Олесь); *Ці чоловіки такі нечулі й просто безсердечні* (Ю. Яновський); *Нема добродіїв. Де хоч один? Нема! Є лиходії, що народ їдять, нечулі* (В. Багірова); *Хто звик тертися між усякою ледар'ю, тому байдуже, шкіра у того товста і душа нечула* (О. Іваненко); *Нечуле серце в тебе, та благаю Не доброти, а жалю хоч краплину!* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

НЕЧУ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **нечу́лий** 2. *Завжди в жертву приносили дітей і молодих гарних дівчат, і нема чого дивуватись нечулості простих марновірних ченців* (Г. Пагутяк); *Вона розлючена, вона навіть може побити мене за нечулість до хворої жінки* (С. Андрухович).

НЕЧУ́ЛО. Присл. до **нечу́лий** 2. [О к с а н а:] *Ох, бідна була, мабуть, та мова, невиразні були погляди, нечутко і нечуло билося моє серце* (М. Кропивницький); // *у знач. пред. Марина Павлівна дуже хотіла з подробицями розповісти Антосі про себе .. Але зараз було б нечуло говорити про своє власне життя, сповнене улюбленої праці* (О. Донченко).

НЕЧУПА́ЙДА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Нечупара. [М а р у с я:] *Причепурю я, тіточко, хоч трохи вашу хату, бо щоб не прозвали й вас нечупайдою* (М. Кропивницький); [Г н а т:] *Яка ж це ваша хата? Хата моя, а коли вам тісно, так ви йдіть собі відціля!* [Г а н н а:] *Не діждеш, не діждеш! Щоб твоя нечупайда була тут хазяйкою та вилежувалась, а я наймичкою?* (І. Карпенко-Карий).

НЕЧУПА́ЙЛО, а, *ч. і с., зневажл.* Те саме, що **нечупа́ра.** *Я завжди з радістю їхав на вітряк і з дідусем, і з батьком, а тепер уперше їду сам. Це мене робить більшим у своїх очах: я вже зараз не якийсь шибеник, .. паливода, нечупайло, а батькові-матері помічник, який може і на людей подивитися, і себе показати* (М. Стельмах); // Уживається як лайливе слово. — *То це ти, шалапуте і мандрьохо, що ніде собі місця не загрієш, .. перекотиполе — поважний муж? І ти, нечупайло, смієш мене скаженою бабою звати?* (Валерій Шевчук).

НЕЧУПА́РА, и, *ч. і ж., розм.* Людина, яка в побуті, одязі, особистих речах і т. ін. не дотримується чистоти, порядку, правил гігієни; нечепура. — *Кара Божа, не дівка, — сердилась вона знову. — Ти як голову вичесала? Хто тебе візьме таку нечупару?..* (М. Коцюбинський); *Опинившись під окупантами, Дорка зовсім чомусь занехаяла себе: не вмивалася, ходила нечупарою, нечісаною, на ногах виразки, одежа пошматована, — старченя та й годі* (Ю. Яновський); *Кім був страшенний нечупара, ніколи не вмивався й ходив по камері брудний і смердючий* (Б. Антоненко-Давидович); // Уживається як лайливе слово. *Одного дня свекруха вказала їй на брудну кухонну плиту зі словами: "Нечупара! В нашому домі такого не було й не буде! Збирай речі, йди додому!"* (Є. Кононенко).

НЕЧУПА́РНИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **нечупа́ра;** неохайний (у 1 знач.). *Роботи то з неї як з козла молока, гладка, неповоротка, нечупарна, вона більше дослухалася до чоловічої розмови.., — а не робила діла* (Панас Мирний); *До неї підходить Женя і не Женя, а якась нечупарна молодиця в старезному широкому пальті, запнута брудною хусткою* (А. Хижняк); *Послав кошовий свого гінця до Петербурга, та такого нечупарного* (Р. Іваничук); // Який має неохайний вигляд (про предмети); неакуратний (у 3 знач.). *Обстава кімнати стара і нечупарна: посередині голий стіл на три ноги, двоє стільців, з-під клейонки у їх* [них] *теліпалось якесь ганчір'я, обідраний, без спинки диван* (С. Васильченко); *В цій сутінній, нечупарній школі, в якій вікна було напівзакладено сухим листям і де пахло несвіжою одежею та кислим духом, починає з'являтися якесь світло* (Валерій Шевчук).

НЕЧУПА́РНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість і стан за знач. **нечупа́рний.** — *Тривоги безпідставні є? — допитував лікар, вдовольняючи свою постійну підозру шизофренії, симптомами якої вважав завищену самооцінку, дивакуватість.., образливість, грубіянство, нечупарність* (Є. Пашковський); * Образно. *Була вона каліка.., злидні та нечупарність укривали її тіло ганчірками .. та грязюкою* (Панас Мирний).

НЕЧУПА́РНО, *розм.* Присл. до **нечупа́рний.** *До неї раптом підійшов так само нечупарно одягнений і розпатланий хлопець* (Валерій Шевчук).

НЕЧУ́ТИЙ, а, е. Те саме, що **нечу́ваний.** *Слухай мову нечуту, Пий водицю-отруту* (А. Малишко); *Кажуть, у снах літають люди, коли ростуть... Порою сняться якісь пісні, нові й нечуті* (Василь Шевчук); *Довго блукали вони вздовж води твердою мокрою смугою нічного пляжу, а океан тихо нашіптував про щось небачене й нечуте* (І. Білик); // *у знач. ім.* **нечу́те,** того, *с.* Щось незвичайне, про яке ніхто не міг і чути. *Незриме й нечуте сталося тойді* (Т. Шевченко); *Утекти б од себе геть світ за очі, у небачене, нечуте* (В. Стус).

НЕЧУТКИ́Й, á, é, *рідко.* Те саме, що **нечу́лий** 2. *Посеред всіх тих радощів один був нечуткий — аскет. Він власне, як щовечора, скінчив свої умертвлення* [умертвління] *.. Сидів в побожнім захваті і в молитвах заглублений* [заглиблений] (І. Франко).

НЕЧУ́ТКІСТЬ, кості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **нечутки́й.**

НЕЧУ́ТКО, *присл., рідко.* Те саме, що **нечу́тно.** *Обід був чудовий, вина тонкі. Франц прислуговував хутко й нечутко* (Л. Старицька-Черняхівська); *Маня вешталася нечутко коло столу з чаєм* (О. Кобилянська); *Нечутко шмигнув у свою кімнату, всі вже спали, я швиденько ліг в ліжко і нарешті заснув спокійним, непробудним сном* (Ю. Покальчук); *Хтось уже підкрадається непомітно й нечутко ззаду і зненацька затуляє пальцями .. очі* (В. Лис).

НЕЧУТЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **нечу́лий.** *Вона нічого не відповіла, бо вже навіть не ворушилися холодні, нечутливі уста* (М. Стельмах); *Був він одного росту зі мною, але набагато сильніший. До того ж зовсім нечутливий до болю* (А. Дімаров); *Навіть ця нечутлива до жодних запахів тітка мало не знепритомніла* (С. Андрухович); *Ельза йшла вранішнім путівцем, спокійно пофоркувала, нечутлива до людського болю* (Микита Чернявський); *Не потребує* [граф] *ні друзів, ні коханої, не потребує любити когось чи ненавидіти ... Тому такий нечутливий і холодний* (Валерій Шевчук); *Він був такий самий, як і Степан. Мабуть, усі вони, чоловіки, були такі, у всіх у них, певно, були грубі, нечутливі серця* (П. Загребельний).

НЕЧУТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **нечутли́вий.** *Хронічна варикозна недостатність — це болі в ногах після робочого дня, судоми в литках, сильна набряклість, нечутливість шкіри* (із журн.); *Жорстоке ставлення до дітей може мати підґрунтям нечутливість і байдужість, що не поширюється на власних дітей* (Г. Пагутяк); — *Милії мої подруги! Як за милосердіє і жалісливість усяке нас похваляє, так само за жорстокість та нечутливість правосуддя небесне суворою карою нас непохибно карає* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕЧУТЛИ́ВО. Присл. до **нечутли́вий.** *Біокібери буквально знемагають, жадаючи дії, творчості.., а люди нечутливо й байдуже тримають їх під замком, як колись тримали гладіаторів або рабів* (О. Бердник).

НЕЧУ́ТНИЙ, а, е. Який не доходить до слуху, не сприймається органами слуху. *Далекі гудки паровозів та пароплавів, зовсім нечутні вдень, вночі стають наче гучніші* (Ю. Смолич); *Аероплан лишався невидимим і нечутним* (В. Владко); *Звук ставав могутнім засобом в арсеналі кінематографії. І "Земля" була вже напоєна доки що нечутним на слух, але відчутним .. передвіщенням музики* (М. Бажан); *У такт нечутній музиці він крутив головою* (Любко Дереш); // Який не супроводжується звучанням; беззвучний. *Хода дідова м'яка, тиха — підійде ззаду, й не почуєш. І рухи м'які, нечутні, мов кажановий літ* (О. Донченко); *Іде палатою вона нечутною ходою, ще більше світла і тепла приносить із собою* (І. Гончаренко).

НЕЧУ́ТНО. Присл. до **нечу́тний.** *Дихав юнак майже нечутно, але його широкі груди то здіймалися, то спадали* (П. Загребельний); *Колеса, намазані кип'ячкою, обертаються нечутно* (І. Франко); *Сталь об сталь нечутно дзвонить, Сталь поблискує і гасне* (М. Рильський); *Нечутно розчинилися двері* (О. Гончар); *Оверко й Василь підкрались нечутно* (К. Гриб); *Циган крокував мовчки, ступав обережно, нечутно* (А. Михайленко).

НЕШАБЛО́ННИЙ, а, е. Який не наслідує кого-, що-небудь; оригінальний, своєрідний (у 1 знач.). *Способи введення противника в оману залежать від обставин, що склалися, поставленого бойового завдання, ступеня готовності підрозділів до рішучих і нешаблонних дій в умовах суворого маскування* (з навч. літ.); *Час вимагає не тільки зміни поглядів на історичні події, а й нешаблонного мислення, нових підходів до вивчення історії* (із журн.).

НЕШАБЛО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нешабло́нний.** *Промовцеві необхідно грамотно використовувати психологічні прийоми мовного впливу: нешаблонність, оригінальність початку виступу, вільну манеру оповіді, невеликі паузи тощо* (з навч. літ.).

НЕШАБЛО́ННО. Присл. до **нешабло́нний.** *Як обдарований мислитель-ерудит, І. Франко розв'язував будь-які наукові питання нешаблонно* (з наук. літ.); *Мета психотерапії — сприяння у становленні повноцінної особистості, здатної нешаблонно діяти у відповідних соціально-культурних умовах* (з навч. літ.).

НЕШАБЛОНО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **нешабло́нний.** *Се ж були перші нешаблонові й неофіціальні слова чоловіка, дійсно зацікавленого літературою* (І. Франко); *Глядачі не очікували, що такий нешаблоновий альтернативний музичний гурт дійде до суперфіналу в масштабному телешоу* (з газ.).

НЕШАНОБЛИ́ВИЙ, а, е. Який не виявляє шанобливості, поваги до інших. — *Невже тепер усі діти отакі, невдячні та нешанобливі до своїх батьків? — запитує розгублено Софія* (А. Дімаров); // Власт. такій людині. — *Чого смієшся! — розсердився отець Кирило. Він не любив мого батька за красу і нешанобливу вдачу* (О. Довженко); *В кулуарах міністерства знали, що Васильчиков використовує нелюбов імператора до Пирогова .. через нешанобливе ставлення професора до губернаторші* (О. Іваненко); *Пан Моджиєвський вже простив йому ті мовбито нешанобливі слова, сказані Трохимом на його адресу* (В. Лис).

НЕШАНОБЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нешанобли́вий.** [Л е в к о Ц а р:] *Од .. некрасивої одежі і од інших недоречностей може виникнути нешанобливість, утрата смаку, невеселість* (О. Довженко); *Він .. швидко пішов, майже побіг, чи це їй тільки здалося, ні, вона ще тоді здивувалася такій його незвичній нешанобливості* (В. Лис); *Мес Летьєрі не міг терпіти духівництва .. В його нешанобливості проскакувало щось революційне* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

НЕШАНОБЛИ́ВО. Присл. до **нешанобли́вий.** *Директор школи Василь Макарович Рясний був схвильований вкрай. Він дуже боявся, що хтось з учнів не встане або ж нешанобливо відповість на яке-небудь комісарове запитання* (О. Довженко); *Кульбака дозволив собі нешанобливо відгукнутись про одного з наших заслужених працівників* (О. Гончар); — *А звідки у вас ті концерти? — підозріло запитав чоловік .. — Яка різниця? — зовсім нешанобливо буркнула я* (І. Роздобудько).

НЕШАНО́ВАНИЙ, а, е. Якого не шанують. *Вершина Пушкар у Карпатах — нешанована в місцевого люду, бо є невисокою* (з газ.); // Негідний поваги, пошани. *Той, хто не мав повозки, вважався у Скіфії безчесним, нешанованим* (В. Чемерис).

НЕШВИДКИ́Й, а́, е́. Неквапливий, непоспішливий, повільний (у 1 знач.). *Герт подав команду, трохи людей одійшло ліворуч і стало, а решта пішла купою геть, нешвидким кроком* (Ю. Яновський); *І от я знову чую твоє дихання, твій нешвидкий, приглушений голос* (М. Бажан); *Князь із княгинею закружляли у нешвидкому спокійному танці* (В. Малик); *Повз мене ходять мавпи чередою, у них хода поважна, нешвидка* (В. Стус); *Течія була нешвидка, й під захід сонця трієра дісталась гирла протоки* (І. Білик); // Який діє, рухається і т. ін. неквапливо, непоспішливо, повільно. *Дунін-Левченко був непроворний, длявий, нешвидкий навіть в мові й важкий на ході* (І. Нечуй-Левицький); *У теплі дні збирання винограду Її він стрів. На мулах нешвидких Вона верталась із ясного саду* (М. Рильський); *Тільки Марченко, сам легко поранений, збирав своїх нешвидких дітей* (Ю. Яновський).

НЕШВИ́ДКО. Присл. до **нешвидки́й;** повільно, поволі (у 1 знач.). *Василько торкнув коней; коні знялися з місця і нешвидко побрели по глибокому снігу...* (М. Коцюбинський); *Павлик ріс, нешвидко ріс...* (С. Черкасенко); *Говорив* [Давид] *гарно, голосно, нешвидко і вплітаючи в мову живі барвисті образи* (А. Головко); *Мілена читала. Читала нешвидко, розтягуючи задоволення* (С. Андрухович); // Через досить великий відрізок часу; нескоро. [М а р и н к а:] *Няня як розсердиться чим, то нешвидко втихомириться...* (М. Старицький); *Нешвидко .. прийшов він до пам'яті і заговорив спокійніше* (Панас Мирний); *Вони постукались до куховарні, де їм нешвидко одчинили* (М. Івченко); *Князь і сього разу не сподівався на Ждана, та велій болярин прийшов, хоч і нешвидко, але таки прийшов* (І. Білик).

НЕШЕРЕТО́ВАНИЙ, а, е. Який не шеретували. *Обсяги виробництва рису країнами світу наводяться з розрахунку на нешеретоване зерно* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Пан Кулинський був собі шляхтич з тієї дрібної нешеретованої шляхти, що крізь щаблі вилітає* (А. Свидницький); *Натомість людям голови захаращують мотлохом. З преси, радіо, телебачення сиплеться філологічно й морально нешеретована продукція* (Л. Костенко).

НЕШИРО́КИЙ, а, е. Який має невелику ширину; досить вузький (у 1 знач.). *Церква була невелика, дубова, з нешировими банями, з вузькими вікнами* (І. Нечуй-Левицький); *Підперезаний* [Панас] *темно-синім поясом. Чорні нешироκі штани в чоботи* (В. Винниченко); *Машина прогуркотіла по дерев'яному мосту через затишну, нешироку річку* (О. Копиленко); *З нешироκої заводі випливли* [рибалки] *на простір* (В. Барка).

◊ **(1) Неширо́кий ло́бом,** *зневажл.* — не здатний добре мислити; нерозумний. *В багряниці довгополій ходив по храмині, ходив, Аж поки, лобом неширокий, В своїм гаремі одинокий, Саул сердега одурів* (Т. Шевченко); — *Гаразд, — одповіла неширока лобом* [Лізетта], *— нехай уже буде вам ся потіха за ту лупку, що ви через мене дістали* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НЕШИ́РОКО. Присл. до **неширо́кий.** *І думав: тій жінці, що з дитиною кропиву їсть, винести треба скибку хліба, одну скибку, неширoко відрізану* (В. Барка); *Електронний замок специфічно пілікнув, і чоловік похапцем, але неширoко відчинив двері* (М. Кідрук); * Образно. *Великоруська література .. на схід, на полудня* [південь] .. *неширoко піде і матиме інтерес не більше як науковий або зовсім етнографічний* (І. Нечуй-Левицький).

НЕШКІДЛИ́ВИЙ, а, е. Якого можна не остерігатися, який не завдає кому-, чому-небудь шкоди; досить безпечний (у 1, 3 знач.). *Мікроорганізми, які досі були нешкідливими, можуть стати згубними* (В. Владко); — *Ви обмежилися нешкідливими мазями та пастами, які стільки ж допомагають зістаритись, як ножиці перукаря — помолодшати* (М. Дашкієв); — *Можу дати вам снодійне, — люб'язно запропонувала Рита. — Воно зовсім нешкідливе* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *А можна, я теж з'їм чогось... нешкідливого для шлунка? — попросив Пустовоєв* (Люко Дашвар).

НЕШКІДЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **нешкідли́вий.** *Ближче ж підступати тухольці боялися задля затроєних* [отруєних] *стріл, а швидко, видячи нешкідливість свойого* [свого] *стріляння, покинули тоту роботу і стояли спокійно* (І. Франко); *ЄС прийняв мораторій на поширення нових генетично модифікованих культур, оскільки їхня нешкідливість для здоров'я людей не доведена* (з наук.-попул. літ.).

НЕШКІДЛИ́ВО. Присл. до **нешкідли́вий.** — *Мені ніяково турбувати вашу ясновелебність* [ясновельможність], — *зам'явся обозний. — О, пройтися в добрий час нешкідливо, — усміхнувся старий. І вони вийшли з трапезної* (М. Старицький); *Лежача болісно усміхнулась і сказала до Настуні: — Тут б'ють дуже болючо* [болюче], *але нешкідливо — батогами по обвитім тілі* (О. Назарук).

НЕШЛЮ́БНИЙ, а, е. 1. Який не перебуває в юридично оформленому шлюбі. *Лiпше вам буде статись моєю, хоч нешлюбною дружиною, ніж вічною служницею* (І. Франко); — *Поки нешлюбні були — через гори і провалля ходив* [Бердник], *аби забачити мене на часинку. А побралися — все сама та сама* (І. Муратов); *Училище було в Ольжиному дворі на Щекавиці, де сиділи отець Григорій та нешлюбні Володимирові жінки* (І. Білик).

2. Про дитину, батьки якої на момент її народження не були офіційно зареєстровані як подружжя; позашлюбний (у 1 знач.). *Гапка добре знала, що Цвях був нешлюбна дитина* (І. Франко); *Казали на селі, що Омелько був нешлюбний син Семена Васильовича* (В. Винниченко); *В його становищі опротестований вексель — це все одно, що нешлюбна дитина для дівчини з порядної родини* (Ірина Вільде); *Нешлюбний син венеціанського сенатора Андреа Гріті, на десять років старший за Ібрагіма, чоловік неймовірного багатства* (П. Загребельний).

3. У який не беруть шлюб (про період часу). *Шкода, бо тоді був нешлюбний період. Піст: бажаючих побратися шукатимеш зі свічкою городами* (І. Карпа).

НЕШЛЯХЕ́ТНИЙ, а, е. 1. Який має незнатне походження, не належить до шляхти. *Не моя провина у тому, що у мене геть нешляхетні батьки...* (Люко Дашвар).

2. Який не спирається на високі моральні принципи. *Суспільність швидким ходом іде до витворення аристократії грубої та нешляхетної* (І. Франко); *Жан-Марк казав, що не любить голландців, казав, вони занадто обережні і нешляхетні* (Є. Кононенко).

3. Який не відзначається високими моральними якостями, принципами і т. ін. (про поведінку, манери, ставлення до кого-небудь тощо). *І мета їхня дуже нешляхетна. Цілком відповідна до засобів* (О. Шугай).

НЕШЛЯХЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нешляхе́тний.** *Нешляхетність походження художника Пітера Рубенса не заважала йому входити до аристократичних європейських кіл, подорожувати містами Італії, зустрічатися й листуватися з відомими науковцями та інтелектуалами* (з наук.-попул. літ.); *Жінки не люблять у чоловіках безглуздих обіцянок, ліні, дріб'язковості, жадібності до грошей, егоїзму, нешляхетності щодо жінки, хвалькуватості* (із журн.).

НЕШЛЯХЕ́ТНО. Присл. до **нешляхе́тний.** — *А тут ще гої знову зчепилися битися між собою. А б'ються вони, ці... ну, ви знаєте... якось нешляхетно* (В. Кожелянко).

НЕШПЕ́ТНИЙ, а, е, *діал.* Який має певні позитивні якості, властивості; непоганий (у 1 знач.), нічогенький (у 1 знач.), досить добрий. *Один був Турн, царьок нешпетний* (І. Котляревський); *Дяк Комарницький уже перестав тішитися авторським марнославством, тож не уразився на .. нешпетне до його особи слово* (Валерій Шевчук).

НЕШПЕ́ТНО, *діал.* Присл. до **нешпе́тний.** *Нешпетно співати.*

НЕШТА́ТНИЙ, а, е. 1. Який не належить, не входить до постійного складу співробітників певного підприємства, установи і т. ін.; позаштатний. *Ти прийшов сюди на запрошення, яке я, нештатний літпрацівник газети, написав тобі за дорученням мого шефа* (М. Бажан); *Нештатний кореспондент — це незалежний кореспондент, що живе на гонорари, які отримує за публікацію своїх творів і їхній передрук* (із журн.).

2. Не передбачений службовими інструкціями, приписами і т. ін. *На орбітальній станції "Мир" нештатна ситуація — станція кружляє навколо Землі безконтрольно* (Л. Костенко); *Метро в напрямку "Теремків" через нештатну подію було зупинено* (з газ.).

△ **Поче́сний (нешта́тний) ко́нсул** *див.* **ко́нсул.**

НЕШТУ́ЧНИЙ, а, е. Якому не властива штучність (у 1 знач.); природний (у 1, 2 знач.). *Тисячі гірлянд: ними обвиті були штучні ялинки й нештучні берези* (Ю. Іздрик); *Його думки .. клались рядками на папері. Ще ніяка супліка в світі не була написана в такій щирій, нештучній формі* (М. Коцюбинський); *Саме ці пісні він часто слухав .. Не раз і не два, а безліч разів, вслухаючись у простий, нештучний, а в простоті своїй глибокий і справжній голос співака* (Ю. Покальчук); *Я мимоволі погладила дівчинку по руці, відчуваючи її нештучне тепло* (І. Роздобудько).

НЕШТУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нешту́чний.** *В ній вабила його нештучність, рідна його душі. До тих інших жінок він ставився трохи погордо, трохи боязко* (В. Підмогильний).

НЕШТУ́ЧНО. Присл. до **нешту́чний.** *Ігристі вина нештучно насичуються вуглекислим газом двома способами — бродінням у пляшках або у великих резервуарах під тиском* (з наук.-попул. літ.).

НЕЩАДИ́М, у, *діал.* Пісна, нічим не засмачена юшка. *Сидів і нещадим варив. Просилася печаль до серця в куми...* (І. Багряний); * У порівн. *І ви в свій вірш — як в борщик-нещадим — вкидали з зеленню ще й трохи моху...* (П. Тичина).

НЕЩАДИ́МИЙ, а, е. 1. Те саме, що **неща́дний** 1. — *Так де ж вона, та людина? На землі чи в землі? Мабуть, нещадимою мачухою стала його доля* (М. Стельмах); *У них був Петро Левків, насмішник, гостроязикий, нещадимий і вреднючий, він давав усім образливі прізвиська* (П. Загребельний); *Батько завжди був зі мною такий суворий, такий далекий від мене і нещадимий* (Ю. Мушкетик); *Навіть мирський суд за ці злочини видав би супроти нього нещадимий декрет* (Валерій Шевчук).

2. *розм.* Який виражає крайній ступінь чого-небудь негативного (перев. бідності, злиднів і т. ін.). *Була собі дуже вбога молодиця з дитиною, дуже вбога — таке вже вбожество нещадиме, що не те, що самій їсти, — дитину не мала чим годувати* (Марко Вовчок); — *Неначе вчепилася в мене недоля, вчепились нещадимі злидні та й годі! І день, і ніч думаю, а все не вгадаю, чого я такий безщасний* (І. Нечуй-Левицький).

Нещади́ма голь *див.* **голь.**

НЕЩАДИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **нещади́мий.** *Знизу нелюбов і ненависть, згори підозри й нещадимість — все те відлякувало просвіщенних мужів київських, вони всіляко уникали припросин московських* (П. Загребельний); *В налитих чорнотою очах кошового зблиснуло щось гостре, одчайне до нещадимості* (Ю. Мушкетик).

НЕЩАДИ́МО. Присл. до **нещади́мий.** — *А я можу заприсягнутися, — сказав так само нещадимо Григорій, — що казали ви неправду* (Валерій Шевчук); *Якщо до своїх, навіть значних, попередників ми критичні, то до батьків своїх ми нещадимо критичні і зверхні* (І. Жиленко); *Буйних багато волів під залізом ревло, нещадимо Різаних, мекало кіз і овець густорунних багато* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Сонце піднімалось вдень сливе до середини неба й шкварило нещадимо* (І. Нечуй-Левицький).

НЕЩА́ДНИЙ, а, е. 1. Який не знає пощади; жорстокий (у 1 знач.), непримиренний (у 1 знач.), безпощадний. *Він захоплено викладав план своєї праці, починаючи, за своїм звичаєм, з нещадної критики усіх попередніх заходів* (Д. Бузько); *Вона була активна й наполеглива, настирлива й нещадна до тих, хто ставав їй на дорозі* (Ю. Яновський); *Завжди урівноважений і терплячий, капітан Чумаченко ставав нещадним, коли виявляв, що якась рота зазнала марних втрат людьми* (О. Гончар); *Доля* [рабів] .. *віднині — молитися нещадним володарям неба і благати в них недосяжної ласки?!* (О. Бердник); // Власт. такій людині. *Жалілася* [мати] *на своє тяжке, одиноке життя та нещадний, без милості, характер Інокентія* (Григорій Тютюнник); // Який виражає жорстокість, непримиренність; грізний. *Знов погляди їхні зійшлись, як мечі: — У нього — нещадний, благальний — у неї...* (І. Нехода); *Очі лейтенанта горять жадобою, а губи тремтять, як у ображеної дитини; поросле щетиною обличчя з випнутими вилицями гострішає, робиться нещадним і лютим* (Григорій Тютюнник); // Пройнятий великим завзяттям, наполегливістю; дуже сильний. *Не було сили, яка би припинила нещадний ворожий вогонь* (І. Багряний); *Розважливо і твердо робили* [воїни] *своє тяжке діло нещадної боротьби* (М. Бажан); *З імператором Генріхом велася жорстока, нещадна війна* (П. Загребельний).

2. Який дуже дошкульно діє (про вітер, сонце, мороз і т. ін.). *Зараз полудень, і воно* [сонце] *високо стоїть над головою. Здається, нікуди не сховатися від нещадного проміння* (О. Копиленко); *Безмежний, поруділий під нещадним сонцем степ задихається від спеки* (А. Дімаров); *Мешканці .. відчували страшенну втому не лише через боротьбу з повінню, але й від нещадної спеки, котра мучила їх протягом цілого дня* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕЩА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **неща́дний** 1. *За них говорили не вони самі, за них говорила війна — ні, за них говорила казенна, напхана в них злоба, звіряча нещадність, нетерпимість, тупа, фанатична, помстива зненависть до всіх, "хто не з нами"* (І. Багряний); *Микола лишив йому тридцять копійок "на чай". За красномовство та нещадність до власних нервів* (В. Шкляр); *Несподівано здобувши свободу, з лютістю і нещадністю накидалися* [запорожці] *на ворогів — били, ламали і спалювали все, що не могли взяти з собою* (В. Малик).

НЕЩА́ДНО. Присл. до **неща́дний.** *Івашкін ішов посеред палаючої вулиці, між двома танками, які нещадно били з гармат і кулеметів* (Л. Дмитерко); *На вибоїнах шосе машини почало нещадно кидати* (О. Гончар); *Сонце пекло нещадно* (М. Томчаній); *Дощ нещадно періщив його спину і плечі* (П. Загребельний).

НЕЩАСЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, кому не щастить у чому-небудь, хто часто переживає якесь нещастя, горе; безталанник, нещасник. *Тільки деякі нещасливці закривають лице руками і в гіркому розпачі стогнуть* (Леся Українка); *Збирає вудки нещасливець, На другий бік убрід бреде* (С. Воскрекасенко); *Через голову касира він гукнув нещасливцям: — Гей, малеча, хто швиденько принесе куль соломи — пропустимо в театр!* (М. Стельмах); *Можливо, це .. був нічний волоцюга, який-небудь нещасливець, котрому, певно, не пощастило цього дня або не щастило уже багато днів* (Г. Пагутяк).

НЕЩАСЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Позбавлений щастя, радості і т. ін. *Співав він, що любив колись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівана, — і вже повік нещасливий він житиме* (Марко Вовчок); *За народ свій нещасливий, Повна щирої журби, Ти ступила на правдивий Шлях святої боротьби* (П. Грабовський); *Нещаслива доля випала й їй, моїй матусі, — мати клопіт з двома дітьми, з яких одною дитиною був я, а другою небораки-батько* (Б. Антоненко-Давидович); *Схиливши горду шию, вирушив до ворожого обозу нещасливий гетьман Петро Дорошенко із своєю старшиною* (Д. Білий); // *у чому.* Якому не таланить, не щастить у чому-небудь. *Той стіл — мета для сіреньких свідків вінта .. і розвага нещасливим у картах* (В. Винниченко); *Нещасливий в особистому житті, Шевченко найвищу й найчистішу красу світу бачив у жінці, в матері* (М. Рильський); — *Я не є ні щасливою, ні нещасливою у своїй незавершеності, пошуках, мандрах* (Г. Пагутяк).

2. Який приносить горе, нещастя і т. ін. *Для Романа світ кохання найповніше розкривався в піснях; але у них завжди любов була нещасливою, з печаллю розлуки і горем утрати* (М. Стельмах); *Ти справді стоїш під дощем і розчулено думаєш про нещасливе кохання, про самотність* (Ю. Андрухович); // Пов'язаний з чиїмсь горем, нещастям, стос. до нього (про місце, час). *От з того часу оминають нас опришки, бо тут, у Яворові, нещасливе місце для них* (Г. Хоткевич); *Іван Максимович .. відчував, що заподіяна ним кривда висить над його головою, щоб якоїсь нещасливої миті зірватися й скарати його* (Р. Іваничук).

◊ **Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька** *див.* **годи́нонька; Побила лиха́ [та нещасли́ва] годи́на** *див.* **годи́на**[1].

НЕЩАСЛИ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* нещасли́влять; *недок.*, *кого, що.* Робити нещасливим. *Ах, дочко моя! Ти справді повалила мене, і ти стала однією з тих, що нещасливлять мене* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

НЕЩАСЛИ́ВИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нещасли́вець.** *Нещасливиця в особистому житті, М. Кабальє здобула всесвітню славу як оперна співачка* (із журн.).

НЕЩАСЛИ́ВО. Присл. до **нещасли́вий.** *Всі прожили свій вік нещасливо, кожен по-своєму — і прадід, і дід, і батько з матір'ю* (О. Довженко); *Сьогоднішній день почався для Яринки теж нещасливо. За домашню роботу вчитель літератури поставив погану оцінку* (О. Донченко); *Моє життя на новому місці склалося нещасливо* (І. Багмут); *Яке сумне видовище, як нещасливо закінчилась ця подорож* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НЕЩА́СНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **нещасли́вий** 1. [П е т р о:] *Я — той нещасний Петро, якому Наталка припівала* [співала] *сю пісню, якого вона любила і обіщала до смерті не забути* (І. Котляревський); *Все говорить про те, що пара його — С. Так він і поїде з нею на нове будівництво, в нове життя. А дружина лишиться на березі нещасна. І буде плакати вона, і проклинати долю, і кликати його, але нічого вже не зміниться* (О. Довженко); // Який виражає пригнічений, безрадісний стан людини. *Раїса сиділа мовчки, а рясні сльози тихо котилися по її виду, такому жалібному, нещасному, з виразом питання й муки* (М. Коцюбинський); *Голова Опольчика безвладно впала на груди .. Обличчя його було нещасне і смертельно бліде* (Р. Андріяшик).

2. Який зазнав багато лиха, кривди, поневірянь і т. ін.; бідолашний. *Старий полковник молився і в молінні своєму просив Бога послати йому якнайскоріше смерть, щоб швидче з'єднатися на тім світі з своєю нещасною дружиною* (А. Кащенко); *Йдуть та й ідуть* [заробітчани], *чорні, похилені, мокрі, нещасні, немов каліки-журавлі, що відбились од свого ключа* (М. Коцюбинський); *По згарищу бродили якісь люди — то були, мабуть, нещасні пожильці — і розгрібали димливі купи попелу і сміття* (Ю. Смолич); — *Про нього* [агента] *вже навіть у газетах писалось, як він у Варшавській губернії обібрав до ниточки нещасних переселенців* (М. Стельмах); *Нещасні мої закохані, ви думаєте, що сховалися в цій людській пустці, — але сотні вікон, затемнених і залитих світлом, пропікають рентгеном* (О. Ульяненко); *Я безробітна і хвора, замучена, знесилена, нещасна, самотня, але чесна і порядна, богобоязлива, працьовита жінка* (С. Андрухович); // Засмучений, пригнічений тугою, стражданням, убитий горем і т. ін. *Нещасна мати приклала фартушину до очей і зайшлася тим плачем, яким плачуть трудові люди, коли їм особливо тяжко* (Григорій Тютюнник); *І Рогволод поплентав їм услід, нещасний і геть зневолений* (І. Білик); // *у знач. ім.* **нещá́сний,** ного, *ч.;* **нещá́сна,** ної, *ж.* Людина, яка зазнала лиха, кривди, поневірянь і т. ін.; нещасливець, нещасливиця. *Як воно малось, Гаттоне, тобі? Зуби встромили нещасному в тіло, — Скрикнув єпископ, усе защеміло, — І розтягли в одну мить на шматки... То йому кара за вас, бідняки!* (П. Грабовський); [К е м б л ь:] *Батьку, ти вже напосідаєшся занадто. Що хлопець ту нещасну пожалів, я в тім гріха не бачу* (Леся Українка); *Нещасний помалу слухняно звівся на ноги й, хитаючись, обіперся на плече друга* (І. Багряний).

3. Який приносить лихо, неприємності, невдачі і т. ін. *Як же випадав коли такий нещасний день, що ні роботи, ні в шинку нікого, а в самого ні крихти хліба, .. не гріх тоді й підняти, що легко лежить!..* (Панас Мирний); *Матінко моя рідненська! В нещасний час, у годину лиху Ти породила мене на світ!* (І. Франко).

4. *у звертанні і в сполуч. зі сл.* т о й, ц е й *і т. ін., розм.* Уживається для вираження зневажливого, негативного ставлення до кого-, чого-небудь. *Грицько почав розказувати про свій суд із братами — усе за тую нещасну десятину* [землі] (Б. Грінченко); — *Жмикрути нещасні. Усе вам мало, щоб вам ні дна ні покришки! — Прокіп, лаючись, пішов сінокосом* (Григорій Тютюнник); — *І що ти мелеш, нещасний грошолюб! — розгнівався дідусь* (М. Стельмах); *Ну Бог його знає, чому я з Владом цим нещасним не був знайомий!* (А. Кокотюха).

Нещá́сне кохá́ння *див.* **кохá́ння; Нещá́сний ви́падок** *див.* **ви́падок.**

НЕЩА́СНИК, а, *ч., розм.* Нещасна людина. — *Отак дивлюся на вас і плакати хочу над вами, останні сльози віддав би вам. Нещасники ви всі, може, гірші, ніж я...* (Мирослав Ірчан); *До стану повстанців нещасник дістався з кривавими ціпами замість ніг* (М. Дочинець).

НЕЩА́СНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **нещá́сник.** *От і мені на віку всього траплялося. Не скажу, що я нещасниця. Довелося й щастячка зазнати, і нещастя мене не минуло* (О. Кониський); — *Давай, Ганно, влаштуєм їй поминки... Бо хто її, нещасницю, згадає* (О. Гончар).

НЕЩА́СНО. Присл. до **нещá́сний** 1, 3. *Живуть* [робітники] *убого, трудно й нещасно* (А. Головко); *Мама має молоде, свіже обличчя, і тому мама ніколи не може нещасно виглядати* (Ірина Вільде); *У широкій вітрині .. нещасно сидів Магріб і розтирав очі руками* (О. Ульяненко).

НЕЩА́СТЯ, я, *с.* 1. Нещаслива пригода, подія, що завдає кому-небудь страждання; біда *(див.* **біда́**[1] 1), лихо *(див.* **ли́хо**[1] 1). *Родинні нещастя (мати осліпла, а батько втратив посаду, і настала біда) зробили мене ще більше .. серйозним* (М. Коцюбинський); — *Я* [листоноша] *бачу радість, я бачу й нещастя, я стою на порозі, — всім знайомий, багатьом друг* (Ю. Яновський); *Я давно вже зрозумів, Що мені не вдасться Обдурить свою біду, Збутися нещастя* (Д. Павличко); *Її розум через нещастя затемнився* (Валерій Шевчук); *Знову був поворот його долі, знову нещастя мішалося з везінням* (Ю. Покальчук); // Те саме, що **Нещá́сний ви́падок** *(див.* **ви́падок).** *Її чоловік завжди було робить з конем у лісі в пана Стаха Крапивницького. Та з ним трапилось нещастя, придавила деревина* (С. Чорнобривець); *Тривога закралася у Денискове серце. А що, як... сталося нещастя? І той, хто у квартирі, не може відчинити* (В. Нестайко); — *Я директор музею прикладного мистецтва. У нас нещастя. Вкрали порцелянову фігурку...* (І. Жиленко).

2. *розм.* Про те (того), що (хто) не приносить користі, радості і т. ін., а може стати джерелом якого-небудь лиха, страждання, неприємностей. — *А вже тоді на базі реконструйованої промисловості можна буде й саме хліборобство піднести, щоб було воно в нас культурним хліборобством, а не таким нещастям, як тепер є* (А. Головко); — *А я для чогось побився об заклад з парубками, що притягну з лісу деревину .. — І це ти, чоловіче, з самого лісу тягнеш отаке нещастя? — жахається Яків* (М. Стельмах); — *Той паскудний чоловік може все зірвати і лиха накоїти. І виплодиться ж на світ таке нещастя* (М. Сиротюк).

Tова́риш по неща́стю *див.* **това́риш.**

○ **(1) [Як (мов, ніби** *і т. ін.)*] **на неща́стя,** *у знач. вставн. сл.* — уживається для вираження співчуття, досади, незадоволення і т. ін. з приводу чого-небудь. *Ще й, на моє нещастя, прийшла мені на думку та страшна тітка Наталія* (І. Нечуй-Левицький); *Одного вечора нагло занедужала* [баба] *і тої самої ночі вмерла. Мов на нещастя, і Демчишин хлопець занедужав разом і вмер* (І. Франко); *— Ох ти ж горенько, і монополька, як на те нещастя, закрита, — розгублено ляпав він руками по стегнах. — А то б я повів тебе до громади, хай би нас люди розсудили* (Григорій Тютюнник); *Від тих думок аж запекло в грудях. Витер носа — на руці кров. І як на нещастя — ані душечки поблизу* (П. Запаренко).

◊ **Го́ре (ли́хо, неща́стя** *і т. ін.)* **посі́ло** *(рідше* **зуспі́ло)** *див.* **го́ре.**

НЕЩИ́РЕ *див.* **нещи́ро.**

НЕЩИ́РИЙ, а, е. Який приховує свої справжні думки, почуття, наміри і т. ін.; лицемірний (у 2 знач.). *Син журив її тим, що був завсіди такий задуманий, та й якийсь нещирий до неї* (Л. Мартович); *— Я не ворог ваш, а приятель нині. — Спасибі. Коли б тільки щирий, бо краще ворог, ніж нещирий приятель* (Б. Лепкий); *Щось приховати від Жукової, бути з нею нещирою — справа марна* (О. Донченко); *Цей веселий, але нещирий адвокат .. мав боронити перед судом людей.., а насправді тільки брехав* (Б. Антоненко-Давидович); // Який не відповідає справжньому станові кого-небудь, справжнім його думкам, почуттям, намірам і т. ін.; фальшивий, удаваний. *Їй стало трохи сором за свою нещиру відповідь* (Леся Українка); *— Але ж се сталось так несподівано, — говорю я їй і почуваю сам, з якою потугою і яким нещирим голосом звертаюсь я до неї* (М. Івченко); *Петро мав розмову зі Степаном. Хоч і нещиру* (Д. Бузько); *Мама відразу розгадала, що її радість нещира* (Ірина Вільде); *Євпраксія уперто мовчала, не приймала його слів, нещирих і облудних* (П. Загребельний).

НЕЩИ́РІСТЬ, рості, *ж.* Абстр. ім. до **нещи́рий.** *Чи так чи не так, а Горпина висидить цілу ту ніч, плачучись то на чоловічу неласку, то на його нещирість* (Панас Мирний); *Коли Христина робила комплімент.., то Соломія відразу ж запідозрювала її в нещирості* (Н. Сняданко); *Старійшин таке пояснення не задовольнило. Навпаки, вони вловили в ньому тінь нещирості* (Д. Міщенко); *— Я, на жаль, не вмію молитися .. У церкву йти соромлюсь. Боюсь, що сприймуть це за нещирість* (О. Чорногуз).

НЕЩИ́РО, *рідко* **НЕЩИ́РЕ.** Присл. до **нещи́рий.** *Покинь нещире мене кохати* (П. Чубинський); *Їй здавалося, що він діє підступно та нещиро* (А. Дімаров); *Та ніби й обурилася, ніби й сказала; "Що ти мелеш?", але якось нещиро, ухильно, зразу обірвала їхню балачку і гордо пішла геть* (Валерій Шевчук); *— Мені також було приємно познайомитися з вами, професоре, — нещиро запевнив його Колвин аб Девлах* (О. Авраменко).

НЕЩІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Позбавлений щільності; у якому складові частини не тісно, не міцно прилягають одна до одної. *У вікнах то там, то там крізь нещільні завіски — несміливі промінці* (Микита Чернявський); *Блискавки, здавалось, і не згасали, креслили за нещільною стіною намету небо — то вздовж, то впоперек* (Д. Міщенко); // Те саме, що **негусти́й** 2. *Памва .. закурив, дряпаючи вжитим сірником нещільний лід на вікні* (Т. Прохасько); *Іржа має різний колір — від світло-бурого до коричневого. Вона покриває метал нещільним шаром і може осипатися* (з навч. літ.); // Який має отвори, не зачинений наглухо (про вікно, двері і т. ін.). *В сараї не розмовляли, тільки з кутка, куди крізь нещільні двері просочувався промінчик сонця, раз у раз доносилось .. "Яке нещастя... Хто ж Марійку мою догляне?"* (О. Гуреїв); *Було дуже шкода міняти дбайливо вистругані віконця, але іншого виходу не було, саморобні вікна були надто нещільними* (Н. Сняданко).

2. Який складається з осіб, предметів і т. ін., розташованих на певній віддалі одне від одного. *Я, висловлюючись військовою мовою, ніби відчайдушний і винахідливий розвідник, зумів негайно затесатися в їхні нещільні лави* [туристів] (О. Шугай).

НЕЩІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нещі́льний.** *З допомогою шурфу Надія виявила нещільність і бугруватість кладки* [печі] (Яків Баш); *Проблеми з охолодженням генератора виникли через нещільності в трубопроводах* (з газ.).

НЕЩІ́ЛЬНО. Присл. до **нещі́льний.** *Оселя Санчо .. мала тільки три стіни, вив'язані з нещільно притулених одне до одного бамбукових стебел* (І. Білик); *Крізь нещільно прикриті віконниці падало на сніг світло* (Григорій Тютюнник); *Двері душової кабіни зачинялися нещільно* (Ю. Андрухович).

НЕЩОДА́ВНІЙ, я, є. 1. Який відбувся, здійснився і т. ін. не так давно; недавній. *Спокійно, без нещодавнього надсаду* [нещодавньої надсади] *згадувала вона тепер Данила* (З. Тулуб); *В пам'яті його спливає нещодавня подорож, довгі дні виснажливого блукання по .. тропічних нетрях* (Ю. Бедзик); *Він згадав про своє нещодавнє відкриття і враз засумував* (О. Авраменко).

2. Який був ким-небудь не так давно, у зовсім недалекому минулому. *Не без поради попів .. повітовий староста не хотів затвердити обрання нещодавнього арештанта, і секретарем люди вдруге обрали веселого ткача Сидора* (П. Козланюк); *Польської мови, за винятком військових команд і декількох фраз, підхоплених від наших нещодавніх союзників, я не знав* (Д. Білий).

НЕЩОДА́ВНО. Присл. до **нещода́вній** 1. *Нещодавно став гетьманом Богдан Хмельницький, але міцно, сміливо й твердо держав він у руці булаву* (А. Кащенко); *Нещодавно його призначили до нас класним керівником* (Л. Смілянський); *Я ступав повільно, поки не впізнав у подорожній бабу Руту. Нещодавно я гостював у неї, і ми довго розмовляли* (В. Дрозд).

НЕЩОДЕ́ННИЙ, а, е. 1. Який відбувається не щодня. *Ти часто приїжджав, це ж бо недалеко, але ж це інше місто, хоч теж Волинь, але кілометри відстані між нами, і відтак зустрічі стали нещоденними* (Ю. Покальчук); // Який виходить не щодня (про газету, журнал і т. ін.). *Видання тисячного числа нещоденної газети навіть на батьківщині, в умовах поневоленого народу, являється немалим досягненням, а в умовах еміграційних це є фактом першорядної ваги* (О. Шугай).

2. *книжн.* Те саме, що **неордина́рний.** *— Очевидно, до вас мусили доходити свого часу слухи й про романтику Олеся, а з тим про якесь його нещоденне щастя в жінок. Правда?* (О. Кобилянська); *Про старого Тобілевича ті, хто йогоазнав, розказують, що взагалі "людина це була нещоденна: в йому* [ньому] *заховані були такі таланти, що так яскраво розцвіли в його дітях"* (С. Єфремов); *Сивоок .. ще здалеку забачив споруду, що вивищувалася над усіма хижами й навісами, горіла серед потемнілого дерева барвами співучими й нещоденними, неначе та київська церква* (П. Загребельний).

НЕЯ́ВКА, и, *ж., офіц.-діл.* Нез'явлення, неприхід, неприбуття туди, де обов'язково слід було з'явитися, прийти. *"Народний суд 14-ї дільниці .. втретє переглядає справу про позов до вас на п'ятдесят чотири тисячі карбованців за незаконне користування громадською площею. В разі неявки справа розглядатиметься без вас"* (М. Трублаїні); *Після коротенького обіду він послав до Хомутенка виконавця із запискою, у якій значилося: "Цим повідомляю, що громадянинові Хомутенку .. негайно треба з'явиться в сільську раду. За неявку будете відповідати по закону"* (Григорій Тютюнник); *— Ну, і що ви скажете на своє виправдання? Як поясните неявку в штаб?* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НЕЯ́ВНИЙ, а, е. Який не є наочним, зримим, явним; прихований (у 3 знач.). *Таємний дарунок погашує* [погашає] *гнів, а неявний гостинець лють сильну* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Там, де існувала комсомольська чи партійна організація, неодмінно працювало кілька неявних працівників органів державної безпеки* (А. Кокотюха); // Який виявляється не цілком відкрито. *Мій директор банку .. пожалівся мені, неявним докором, що бачив удома в міністра нове придбання — сецесійний дзиґар із зозулею* (О. Забужко); // Прихований від безпосереднього сприйняття. *Мене переслідували неявні, але болючі спогади про те, чого не було* (Любко Дереш).

НЕЯ́ВНО. Присл. до **нея́вний.** *Будь-яка версія розвитку тих чи тих подій явно чи неявно враховує їхнє відносне й абсолютне розташування в часі й просторі* (з наук. літ.); *Павло Іванович по-своєму, неявно переді мною вибачався — мир-миром, пироги з сиром, таке життя...* (О. Забужко).

НЕЯ́ДЕРНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **без'я́дерний.** *У травні 1992 року Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї як неядерна держава* (з наук.-попул. літ.); // Пов'язаний з неволодінням і невикористанням ядерного озброєння. *Верховна Рада в Декларації про суверенітет України заявила про намір дотримуватися трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї* (з газ.).

2. Який не стосується головної частини, функції і т. ін. чого-небудь. *Функція присудка, неузгодженого означення, обставини в іменника є нетиповою, неядерною, вторинною, периферійною* (з навч. літ.).

НЕЯКИ́ЙСЬ, ка́сь, ке́сь, *займ. неознач., заст.* Який-небудь. *Стала трястись, думала спастись неякимсь порядком* (П. Куліш).

НЕЯ́КІСНИЙ, а, е. Який характеризується досить низькою якістю; поганий (у 1 знач.), недоброякісний (у 1 знач.). *Ґудзики з бази виписали такі грубі, неякісні, що ніяк до того матеріалу не пасували* (В. Козаченко); *Перша сотня труб виявилася неякісною* (П. Загребельний); *По виразові обличчя бачу, що мої зусилля банальні й даремні, так, наче годину тому вона з'їла неякісні консерви* (А. Дністровий); *Вона .. скаржилася на екологію, на неякісну косметику, на шкідливі продукти у супермаркетах* (Любко Дереш).

НЕЯ́КІСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нея́кісний.** *Повідомлення про неякісність товару має бути передане в письмовій формі* (з мови документів); *Неякісність перевезень авіакомпанії переважно пов'язують з її монопольним становищем на ринку* (із журн.).

НЕЯ́КІСНО. Присл. до **нея́кісний.** *Якщо роботи були проведені неякісно, то при підключенні центрального опалення в батареях може скупчитися повітря* (з наук.-техн. літ.); *У встановлений договором термін ремонт було виконано неякісно, про що відповідача було повідомлено й запропоновано йому протягом двох місяців усунути недоліки* (з мови документів).

НЕЯСКРА́ВИЙ, а, е. Позбавлений яскравості; досить тьмяний. *Ніби жар, вкритий сивуватим попелом, жевріють нескраві зорі* (Л. Первомайський); *Неяскраве світло настільної лампи падало на диван, на частину підлоги* (В. Собко); *Два вузенькі листки, і на зігнутій ніжці — неяскрава голуба квітка* (В. Близнець); *Світило лагідне і неяскраве серпневе сонце* (Ю. Іздрик).

НЕЯСКРА́ВО. Присл. до **неяскра́вий.** *В лабораторії все так же неяскраво світяться електричні лампочки* (М. Дашкієв); *Степове сонце і вітер залишили на тонкому, по-юнацькому свіжому обличчі свої знаки: здоровий рум'янець тьмяно горів, палав стримано, неяскраво* (Б. Левін); * Образно. *Голос знов світився, хоч і неяскраво* (О. Забужко).

НЕЯ́СНИ́Й, нея́сна́, нея́сне́. 1. Позбавлений ясності; який погано видно; який не чітко виділяється своїми контурами. *В рожевому тумані, мов тіні, сновигали люди, з'являлись і щезали неясні обриси хат* (М. Коцюбинський); *Неясною купою зачорніло впереді* [попереду] *якесь забудовання* [якась забудова] (Г. Хоткевич); *Крізь густий туман ми помітили неясні ознаки берега* (Ю. Яновський); *Очі її бачили тільки неясні контури палацу і постать пана* (М. Стельмах); *Далеко, у вузьких коридорах, тьмяно горіли маленькі світильники, вихоплюючи із темряви неясні обриси .. катакомб* (В. Близнець); // Те саме, що **неяскра́вий.** *Від нагорілої свічки здіймався неясний світ* (Панас Мирний); *Місяць повний, але неясний, стояв високо* (І. Нечуй-Левицький); *Неясне світло вогнища осяяло дві такі несхожі зовні постаті* (Ю. Бедзик).

2. Невиразно чутний; нерозбірливий (у 1 знач.). *Всюди гам та гук, неясний гомін та клекіт...* (Панас Мирний); *Долітали неясні звуки розмови пасажирів, що розташувались на ніч недалеко над шляхом* (М. Трублаїні); *Микола Петрович обернувся. Неясний шум посилився* (В. Владко); *Чулося хлюпання тяжких крапель — неясні зловісні звуки тиснули на серце недобрими передчуттями* (Д. Білий).

3. Не зовсім зрозумілий; причини якого важко встановити, у якому важко розібратися і т. ін.; непевний (у 7 знач.). *Якесь неясне почуття, якась незрозуміла тривога непокоїла Олега* (О. Донченко); *— В обстановці багато ще неясного і перш за все — чи долежить зброя до ночі* (А. Головко); *Голову тисли якісь неясні, але уперті думки, і голова боліла* (Б. Антоненко-Давидович); *З неясних причин Зупинився поїзд До семи годин* (П. Усенко); *Прокинувся Сергій від почуття неясної тривоги* (І. Білик); // *у знач. ім.* **нея́сне́,** нея́сно́го, *с.* Щось не зовсім зрозуміле. *Певне, намагаючись пояснити, я плутатимусь і заплутаюсь, і неясне не стане від того яснішe, але я кажу те, що кажу* (В. Домонтович).

НЕЯ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нея́сни́й.** *Вечір, як завжди задуманий, мрійно обіймав синє небо, обертаючи все на неясність і далечінь* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя); *Ось ніби заблищить ясніша думка, на мить засяє народження істини. Але після того заблиску — знов ніч... пітьма... неясність* (Н. Королева); *Данило відчув, що починає губитись від усієї цієї неясності, від плутанини* (О. Копиленко); *Він сяяв од задоволення. Розгадано загадку, розум звільнився від дратуючої неясності, тепер усе стало на місце* (В. Владко); *Домку тривожила й непокоїла своєю неясністю зустріч Максима з якоюсь Василиною* (П. Панч).

НЕЯ́СНО. Присл. до **нея́сни́й.** *Їх* [грона винограду] *стережуть від лихого ока .. начеплені на кілки овечі, коров'ячі та кінські черепи, що неясно білілись скрізь по винограднику* (М. Коцюбинський); *В хаті неясно блимав маленький каганчик* (В. Собко); *Сперши голову в долоні, я прислухалася голосові* [до голосу] *Марка, що доносився до мене неясно* (О. Кобилянська); *Тупіт* [коня] *ближчає, неясно доносяться два голоси* (М. Стельмах); *Йому здавалось, що надто неясно він висловився* (Олесь Досвітній); // *у знач. пред.* Не зовсім зрозуміло. — *Неясно мені, чого ти й досі тут?* (О. Гончар); *Кому ж неясно, що земля не машина? Адже це навіть нудно доводити* (М. Руденко); *Чому злочинець не бере дорогоцінностей? Схоже на те, ніби він грався ними. Але тоді неясно, для чого він прийшов сюди...* (О. Бердник).

НИ́ВА, и, *ж.* 1. Ділянка або смуга землі, на якій ростуть хлібні культури або яка признач. для їх вирощування; поле (у 1 знач.). *На ниву в жито уночі, На полі, на роздоллі, Злітались поволі Сичі* (Т. Шевченко); *З острахом бідний орач позира на незорану ниву* (І. Франко); *Ниво моя, ниво, Ниво золота! Стигнеш ти на сонці, Налила жита...* (П. Грабовський); *Пригадав Оленчук.., як першу ниву свою обробляв із старшим сином* (О. Гончар); *Скіфи почали палити за собою ниви, ліси та степ* (І. Білик).

2. *перен.* Сфера, галузь людської діяльності; царина (у 5 знач.). *Йому стало здаватися, що він мусить тепер працювати не тільки на своїй педагогічній ниві* (Б. Антоненко-Давидович); *На старшинській ниві і розкрилися повністю всі його* [Багірова] *таланти* (О. Гончар); *Спільно працюють* [друзі] *на ниві львівсько-віденського поєднання* (Ю. Андрухович).

НИ́ВКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ни́ва** 1. *Хазяїн сіяв овесець; Була у його* [нього] *нивка невелика* (Л. Глібов); *Маленька була нивка, косою ніяк розмахнутись* (О. Донченко); *Нивки родили не постійно, швидко виснажувались і давали все менше хліба* (В. Чемерис); *Мала нивка, але і тій треба вміти догодити, бо з малих нивок складеться велика* (Г. Пагутяк).

НИ́В'Я, я, *с.* Збірн. до **ни́ва** 1. *Оддам нив'я і сінокоси, І риболовні Тибрські коси, То буде нам Еней сусід* (І. Котляревський); *Чорніє нив'я поораною ріллею, та жовтіють лани збитою стернею...* (Панас Мирний); *Почувши сильний шерхіт, здригнувся він і миттю відповз геть набік: від нив'я тікати до бур'янів і вибалків з чагар'ям, де ніхто не помітить* (В. Барка); *Над буйним нив'ям висне знайомий перестук* [мотоцикла] (М. Рудь).

НИ́ДІННЯ, я, *с.* Стан за знач. **ни́діти.** *Від довгого нидіння в казематах нежданa воля й повітря п'янили його* (П. Козланюк); *Доллер швидко пристосувався до важких таборових умов, вважаючи їх усе ж таки легшим за нидіння в тюрмі* (Б. Антоненко-Давидович); *Вся його постать аж надто голосно говорила, що й минуле його життя було не життя, а вічне нидіння та бідування* (І. Франко); *Він весь пом'якшав, став вибачливішим, добрішим, нема того вічного городського дратування нервів, жовчності, нидіння* (В. Винниченко).

НИ́ДІТИ, ію, ієш, *недок.* 1. Вести бездіяльне, позбавлене мети, змісту, духовних інтересів життя; животіти (у 1 знач.). — *Ой, важке наше життя! Ми нидіємо та чевріємо отут. Не живемо, та тільки животіємо в цій глушині* (І. Нечуй-Левицький); *Хто з міських панянок піде заміж за бідного паламарчука, якому тільки й судилося, що нидіти десь у далекій сільській тмутаракані..!* (Б. Антоненко-Давидович); *На бистрині не легко плавать, Бо хвиля зносить, хвиля рве. Хто нидіє, а не живе, Нехай шукає тиху заводь!* (Д. Павличко).

2. Зазнавати почуття нудоти (у 1 знач.); нудитися, нудьгувати. *Її жива, кровиста натура нидiла і сохла в тій холодній, бездільній самоті* (І. Франко); *Нікому це й на гадці, як панотець журиться! .. Невже ж він має сам своєю особою та нидіти з жури?* (Л. Мартович); — *Чогось ви, тітко Лучико, дуже впадаєте біля нашої Ляни! Коли вас немає, дівчинка просто нидіє!* (М. Чабанівський); *Обрадувала* [Віктора] *нехитра ідея — не поспішати до бабусі додому, не нидіти до обідньої пори, а негайно зайти до батька в банк і розповісти йому про своє звільнення* (Олекса Ізарський); // *без дод. і над чим.* Знемагати, довго й одноманітно здійснюючи, виконуючи що-небудь. *Пішовши в Крим за сіллю, В дорозі нидіє* [чумак] *двадцяту вже неділю* (П. Гулак-Артемовський); *Друзі-однокласники працюють у Казахстані, на Донбасі, а вона нидіє над зведеннями* (Є. Кравченко); *І ось випало цілими тижнями нидіти в окопах під носом у .. противника* (Є. Доломан).

3. Утрачати сили, ставати фізично слабим. *Вона боязко, турботно придивлялася до Зінька — як йому: чи легшає? Чи видужує? А він усе кволився, все нидів* (Б. Грінченко); *Стара попадя над дочками тремтіла Та посагу скрині складала для них, Нидiла й сивіла, спадаючи з тіла В великій гризоті й турботах дрібних* (Л. Первомайський); *Душа поривається знайти .. хоч кусник хліба, хоч пригоршню борошна. Споживаючи конину, всі чомусь нидіють і занепадають* (В. Барка); // В'янути, сохнути (про рослини); чахнути *(див.* **ча́хнути**^{2} 2). *Під їх* [будяків] *.. листям, що широким вінком розлягається по землі, .. нидіє м'яка травка* (І. Франко); *Щедрою рукою розсипані троянди линяли й нидiли під чобітьми роз'юшених людей* (Б. Лепкий); *На вікні нидiла в горщику миршава квітка* (О. Копиленко).

4. *рідко.* Набридливо скаржитися на що-небудь; нарікати (у 1 знач.), нити (у 2 знач.). — *Хто ж розкує нашого духа? ..* — *нидів Іваницький, похитуючи, як немовля, головою* (П. Колесник); — *То що ж писати? — Пиши так, як я сказав. Чого ти нидієш? Адже не твій підпис стоятиме в газеті!* (П. Запаренко).

НИ́ЖНИК, а, *ч.* Те саме, що **вале́т** 1. — *Та не ту ходиш, ходи нижника!* — *кричав він до Пріськи, штовхнувши її у бік. І та, граючи очима і згинаючись, ходила нижника* (Панас Мирний); *Перед очима Віри .. мигтіли виновий король, виновий нижник, жирові десятка й туз...* (Б. Антоненко-Давидович); *Дівчина почала розкладати карти, і в першому ряду випала дзвінкова* [бубнова] *краля і туз, а в другому — нижник з червовою кралею* (Ю. Винничук).

НИЖНИ́К, á, *ч., розм.* Той, хто під час розпилювання на козлах дерева на дошки стоїть унизу. *Перед тим, як узятися за розпилювання колоди, нижник детально оглядає її* (з газ.).

НИ́ЖНИЦЯ, і, *ж., діал.* Перший поверх. *Наша світличка була в нижниці над самим морем* (Ю. Федькович).

НИ́ЖНІЙ, я, є. 1. Який міститься внизу, нижче від інших подібних предметів; протилежне в е р х н і й (у 1 знач.); долішній. *Сухі нижні гіллячки кололи йому лице* (М. Коцюбинський); *Спить уже пасажирка на горішній лаві. Спить і на нижній лисий пасажир у жилетці* (А. Головко); *Зараз він щось уважно пише, бо навіть кінчик язика лежить на нижній губі* (М. Стельмах); *Хлопець притулився чолом до нижньої шибки* (О. Бердник); *В нижніх сінях пахтіло різним зіллям* (І. Білик); // Який подається низом. *Нижній м'яч влучив у штангу й відлетів назад на поле* (з газ.).

2. Який одягається під верхній одяг; спідній (у 2 знач.). *Вона все ж таки перетягла його через поріг і, не соромлячись, стала стягати з нього верхню і нижню сорочку* (Григорій Тютюнник); *Покоївка віднесла до гардеробної її розкішну сукню з золотої парчі та шовкові нижні спідниці* (О. Авраменко); *Рая розгорнула перший пакунок із комплектом нижньої білизни* (Люко Дашвар).

3. Який міститься недалеко від гирла ріки; низовий (у 3 знач.). *В умовах зростаючого антропогенного навантаження в басейні р. Дністер одним із пріоритетних завдань є комплексне дослідження гідрологічного і гідрохімічного режимів ділянок нижнього й середнього Дністра* (з наук. літ.); *Основним типом ґрунтів у басейні Сіверського Дінця є чорноземи: у верхній частині середньогумусні, у нижній — малогумусні* (з навч. літ.).

Ни́жній о́дяг *див.* **о́дяг; Ни́жній чин** *див.* **чин.**

△ **Ни́жня пала́та** *див.* **пала́та; Ни́жня течія́** *див.* **течія́.**

НИЖНЬО... Перша частина складних слів зі знач.: 1) розміщений унизу, у нижній частині чого-небудь, напр.: нижньогуби́й, нижньоще́лепний; 2) який перебуває, міститься і т. ін. у нижній, низовинній частині якої-небудь місцевості, напр.: нижньолу́жицький, нижньоніме́цький, нижньоура́льський; 3) розміщений у пониззі річки, напр.: нижньово́лзький, нижньодніпро́вський; 4) стос. до ранньої стадії розвитку чого-небудь, напр.: нижньопалеозо́йський, нижньочетверти́нний і т. ін.

НИЖНЬОКРЕ́ЙДОВИЙ, а, е. Стос. до ранньої епохи крейдового періоду мезозойської ери. *Нижньокрейдовий комплекс характеризується регіональною нафтогазоносністю і є одним з основних об'єктів для пошуків покладів* (з наук. літ.); *Загальна товщина нижньокрейдових відкладів у рівнинному Криму коливається від 200 м до 2,2 км* (з наук.-попул. літ.).

Нижньокре́йдовий пері́од *див.* **пері́од.**

НИЖНЬОКРЕЙДЯНИ́Й, а́, е́. Те саме, що **нижньокре́йдовий.** *Нижньокрейдяні континентальні відклади є найдавнішими алювіальними породами в межах центральної частини Українського щита* (з наук. літ.).

НИЖНЬОЛУ́ЖИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до Нижньої Лужиці, історико-географічної області, розташованої на території німецької землі Бранденбург і західної Польщі, та однієї з двох літературних мов, якою розмовляє частина лужичан. *Після розгрому фашизму почало відроджуватися культурне життя лужичан .. 1 вересня 1952 року відкрито першу нижньолужицьку середню школу* (О. Шугай); *Кількість носіїв нижньолужицької мови становить близько 5 тис., але більшість із них — це люди старшого покоління* (з наук. літ.).

НИЖНЬОНІМЕ́ЦЬКИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до діалекту німецької мови, що базується на говорах півночі Німеччини та сходу Нідерландів. *Носіїв нижньонімецької мови нараховують близько 5 млн* (з наук. літ.); *Німцеві з Берліна нелегко збагнути німця, що спілкується за допомогою Plattdeutsch, цебто нижньонімецького діалекту* (Б. Антоненко-Давидович).

НИЖНЬОЩЕ́ЛЕПНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до нижньої щелепи. *Перші ознаки золотухи з'являються під кінець прорізування молочних зубів. Збільшуються нижньощелепні, шийні, пахвові, пахові та інші лімфатичні вузли* (з наук.-попул. літ.).

НИЖНЬОЩЕ́ЛЕПОВИЙ, а, е, *анат.* Те саме, що **нижньоще́лепний.** *Бджоли зі свити матки збирають нижньощелеповий феромон матки й діляться ним з іншими бджолами сім'ї, які передають його далі й поширюють на весь вулик* (з наук.-попул. літ.).

НИЖНЯ́К, а́, *ч., розм.* 1. Те саме, що **нижни́к.** *На високих козлах розпилювали соснову колоду на дошки два стельмахи. Верхняк був у синій ватянці, нижняк у короткому латаному кожушку* (В. Кучер); *Починав мій дідо як звичайний нижняк, а потім уже й до теслярської праці залучився* (Ірина Вільде).

2. Те саме, що **низови́к** 2. *Дощ лив, та рибалки не зважали, навіть нижняк не завертав їх додому* (з газ.).

НИ́ЖЧАТИ, ає, *недок.* Ставати, робитися нижчим (у 1 знач.). *Яр нижчав, глибшав, і враз вони опинилися в якійсь кам'яній ямі* (Б. Грінченко); *Вал той на очах поступово осідає, нижчає, стає зовсім низьким* (Ю. Збанацький); *Дерева стали рідшати, нижчати, наче їх поменшало* (М. Малиновська); *Десятинна церква .. почала нижчати, осідати, а потім раптом завалилася, упала* (В. Малик).

НИ́ЖЧЕ, *присл.* 1. Вищ. ст. до **ни́зько;** протилежне в и щ е. *Літаки спустилися нижче — в повітрі завили бомби* (Д. Ткач); *Червоними загравами запалали ліси, а нижче жевріли, тліли кущі ялівнику* (С. Чорнобривець); — *Чоловік .. добрим словом згадає... — А тепло ж буде від того доброго слова?.. — Тепло! — вже грізно одрубав Чіпка, а далі, нижче спускаючи голос, каже: — Я знаю, що моя праця не пропаде марно* (Панас Мирний).

2. Ближче до гирла річки. *Тече, шумить Дніпро славний, Дорога весела: Луги, піски, ліси, гори, Городи і села. Городище стоїть вище, а Власівка нижче* (Л. Глібов); *Два степові міста, розташовані нижче по Дніпру, Єкатеринослав і Єлисаветград .. прагнуть піднестися до важливих центрів духового життя* (І. Франко); *Нижче по Дунаю, на південь від Будапешта, сапери протягом одної ночі навели переправу* (О. Гончар); // Униз за течією від певного місця. *Нижче од ставка Роставиця знов повилася між зеленими левадами та вербами* (І. Нечуй-Левицький); *Від Києва туристи на човнах попливли нижче* (з газ.).

3. Далі, у наступному місці (розповіді, тексту і т. ін.). *Здавалося б, автора слід вітати з серйозним наміром. Але трохи нижче він робить парадоксальне зізнання* (Д. Бузько); *Нижче висвітлюється хід обговорення і остаточне формулювання статей* (О. Апанович); *Просимо учасників не запізнюватися і планувати свій час, виходячи з поданого нижче розкладу* (Ю. Андрухович).

4. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при назві тієї верхньої межі, за яку не виходить дія висловленого в реченні; протилежне в и щ е (у 4 знач.). *За сей місяць, що я тут пробуваю, термометр ніколи не показував нижче + 10 °, навіть уночі* (М. Коцюбинський); *Іде* [сніговик], *ступає неквапливо, і довга-довга борода, як білий сніг, блискучо-сива, аж нижче пояса спада* (Н. Забіла).

◇ **(1) Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності** — про те, що принижує чиюсь гідність. *Він уже вважав нижче своєї гідності мастити чоботи дьогтем і чистив їх не інакше, як тільки ваксою* (В. Винниченко); *Вона вважала нижче своєї гідності хоч слово кинути цьому незграбному бороданеві* (М. Стельмах); **Ходи́ти ни́жче трави́** *див.* **ходи́ти.**

НИЖЧЕ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ни́жче** у 3 знач., напр.: нижчеви́кладений, нижчезазна́чений, нижчезга́даний, нижченаве́дений, нижчепо́даний, нижческа́заний і т. ін.

НИЖЧЕВИ́КЛАДЕНИЙ, а, е, *книжн.* Викладений далі, нижче, у наступному тексті. *Це була коротенька передмова, що мала на меті підготувати вас до нижчевикладених фактів і подій* (М. Кідрук); *Визначити, чи варто вивчати нижчевикладений матеріал і якщо варто, то наскільки ретельно, допоможе тест* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **нижчеви́кладене,** ного, *с.* Те, що викладене далі, нижче, у наступному тексті. *Практичну корисність виконаних досліджень та розроблень підтверджує нижчевикладене* (з наук. літ.).

НИЖЧЕЗАЗНА́ЧЕНИЙ, а, е, *книжн.* Зазначений далі, нижче, у наступному тексті. *Нижчезазначений звіт підготовлено на виконання наказу МОН України* (з публіц. літ.); // *у знач. ім.* **нижчезазна́чене,** ного, *с.* Те, що зазначене далі, нижче, у наступному тексті. *Пропозиції авторів цих законопроектів не можуть бути підтримані, зважаючи на нижчезазначене* (з мови документів).

НИЖЧЕНАВЕ́ДЕНИЙ, а, е, *книжн.* Наведений далі, нижче, у наступному тексті. *Нижченаведену нотатку до "Овиду" писав, либонь, зовсім не літературний критик, а звичайний культурний читач* (О. Шугай); *Більш динамічному та ефективному розвитку торгівлі України на ринку ЄС перешкоджає складний комплекс нижченаведених проблем* (з газ.); // *у знач. ім.* **нижченаве́дене,** ного, *с.* Те, що наведене далі, нижче, у наступному тексті. *Це був дійсний документ, писаний польською мовою, початок був звичайний. "Я, граф Ружмайло, власник і дідич села Ружмайлова, разом з громадою цього села обіцяємось і клянемося в нижченаведеному"* (Л. Старицька-Черняхівська).

НИЖЧЕПО́ДАНИЙ, а, е, *книжн.* Поданий далі, нижче, у наступному тексті. *У нижчеподаній статті я, звичайно, не охоплюю всіх проблем розвитку української мови* (М. Рильський); *Нижчеподані жертводавці склали свій дар для газети "Українські вісті" з нагоди ювілейного 1000-го числа* (О. Шугай); // *у знач. ім.* **нижчепо́дане,** ного, *с.* Те, що подане далі, нижче, у наступному тексті. *Проаналізувавши дані про словозміну прізвищ на -иц(я) за довідником, узагальнили їх у нижчеподаному* (з наук. літ.).

НИЖЧЕСКА́ЗАНИЙ, а, е, *книжн.* Сказаний далі, нижче (у 3 знач.). *Під час розрахунку норм тривалості робочого часу на підприємстві слід керуватися нижческазаними правилами* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **нижческа́зане,** ного, *с.* Те, що буде сказане далі, нижче. *У нижческазаному описано існуючі типи моніторів, принципи роботи деяких із них* (із журн.).

НИ́ЖЧИЙ, а, е. 1. Вищ. ст. до **низьки́й** 1, 2, 5, 7; протилежне вищий (у 1 знач.). — *Хата стала ще нижча; мабуть, осіла* (І. Нечуй-Левицький); *Діставшись до нижчих ялівцевих чагарників, зупинилися трохи перепочити* (Ю. Андрухович); *Він був наполовину нижчий від Дениса, сухорлявий, вузькоплечий, але незвичайно жилавий і витривалий* (Григорій Тютюнник); *Вечоріло вже, ще нижчим стало осіннє небо над Перекопом, коли парламентери під звуки сурм рушили кожен до своїх військ* (О. Гончар); — *Голубе, — вже густішим басом протяг артист, —* ого, *нівроку, у вас, здається, октава! — Октава, — одповів я йому ще нижчим голосом* (Ю. Яновський); *Нижчий голос — в тітки, засмаглої, мов сушена слива: хрипкий і з задишкою* (В. Барка).

2. Який залежить від кого-небудь, підпорядковується комусь. *Делегувати повноваження може лише вищий орган нижчому* (з навч. літ.); // Молодший званням, посадою; підлеглий (у 1 знач.). *Федот сердито кинув косу, напустив на себе ту командирську суворість, яка була властива йому на службі, коли він звертався до нижчих чинів* (Григорій Тютюнник); *Олексій .. б'є в обличчя нижчих за рангом офіцерів, якщо якийсь не віддав йому честі за статутом* (Р. Іваничук).

3. Найпростіший щодо ступеня розвитку, будови організму. *Флора вищих і нижчих рослин в Україні налічує понад 10 000 природних видів* (з наук. літ.); *Мікобактерії, родина нижчих організмів класу актиноміцетів, поширені в ґрунті, воді, на харчових продуктах* (з наук.-попул. літ.).

4. Який не належить до панівних, привілейованих верств, груп суспільства. *Його* [І. Франка] *цікавить боротьба двох елементів: гордого, егоїстичного боярства.. — з нижчим, біднішим класом народу, який обстоює і боронить громадські інтереси* (М. Коцюбинський); *Поняття "чернь" застосовували протягом XV–XVII ст. для означення нижчих прошарків населення, насамперед селянства* (з наук.-попул. літ.).

5. Початковий (у 2 знач.) (про школу, освіту і т. ін.). *Почав я писати — віршем і прозою — дуже вчасно, ще в нижчій гімназії* (І. Франко); *Була там* [у Богодухові] .. *одна лікарня і одна гімназія, і шість нижчих шкіл* (М. Хвильовий); *Латинський шрифт тепер уже вільно читали навіть бійці з нижчою освітою* (О. Гончар).

◊ **Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́** *див.* **тихі́ший.**

НИ́ЖЧІСТЬ, чості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **ни́жчий** 4. *Я .. чулася такою дрібною й незначною перед нею* [артисткою], *що й не находила слів на свою нижчість* (О. Кобилянська); *Якщо один пан, а інший погоджується стати його слугою, це означає лише визнання нижчого власної нижчості перед вищим* (А. Кокотюха).

2. Наявність гірших рис, якостей порівняно з кимось або чим-небудь; протилежне вищість. *Хапайте своїми корінчастими пальцями недосяжність вищих, стягайте кумирів, розбивайте їх сміхом вашої добродушності, мішайте в купу вищість і нижчість і куйте, творіть із них єдину радісну сонячну рівність!* (В. Винниченко); *Для мене взагалі характерне оте почуття, що його хтось влучно назвав комплекс нижчості. Завжди всі мені здаються вищими за мене, благороднішими, розумнішими, і голоси в них гучніші, і очі світліші, і сили більше* (П. Загребельний).

НИЗ, у, *ч.* 1. Нижня частина предмета; протилежне верх (у 1 знач.). *Ялинка затремтіла від низу до вершечка, наче злякалася несподіваного лиха, і кілька зелених глиць впало на сніг* (М. Коцюбинський); *Стіни від низу й геть під саму стелю розмальовані рудими мазками* (І. Багряний); *З низу і майже до верху вікна були замуровані* (С. Чорнобривець); *Федір Тарасович підтяг низ неводка, щоб риба не пройшла попід ним, і, взявши велику підсаку, занурив її в каламутну воду* (І. Багмут); *Мама-курочка мала горло білувате, низ тіла — вохристо-жовтий* (В. Багірова); // Те саме, що **ви́воріт.** — *Я так білю, щоб верх полотна був на сонці, а низ у воді* (М. Стельмах).

2. Низька місцевість; низина. *Сонце ще більше пригріє, В лузі закаркає грак; Повідь низи і долини покриє* (Я. Щоголів); *Широкоплесі стави та озера порозлягалися в затишних балках, по низах* (Панас Мирний); *По низу — Із-за борів, із степу, із-за гаю — Тягучі хмари сунуться, повзуть* (І. Багряний); *Білі тумани в передчутті сонця занепокоїлися по низах* (О. Гончар).

3. Нижня течія річки, а також прилегла до неї територія. *З усіх усюд піднялися козаки: від Чигирина, від Переяслава, від Батурина, від дніпровського низу* (О. Довженко); *Бувши запеклим мисливцем, Городецький щороку виїздив восени човном на низ Дніпра полювати в плавнях* (Б. Антоненко-Давидович); *Булгак-хан .. кочував десь аж у низах Сіверського Дінця* (І. Білик).

4. *тільки мн.* **низи́,** ів, *перен., розм.* Нижчі кола суспільства, класу, організації і т. ін.; протилежне в е р х и (у 6 знач). *Він* [І. Нечуй-Левицький] *робиться сатириком для свого народу, починаючи од низів його й кінчаючи тими вищими верствами, що діяли тих часів на Україні* (С. Єфремов); *Число священиків за Ярослава значно побільшилося, і вже вони поширювали християнство й серед низів українського народу* (І. Огієнко); *— У нас на низах усяке буває, адже — диктатура пролетаріату. Як хто хоче, так і диктує* (П. Запаренко).

5. *перев. мн.* Низький звук, нота; протилежне в е р х (у 7 знач.). [3 - й г о л о с:] *В семінарськім хорі сам Тарас як попре горою: го-го-го! (Показує голосом.) А Кирило! як ревне низом (показує)...* (І. Нечуй-Левицький); *А знизу, по самих густих і важких-преважких басових низах, скрипіли, гули, затухали і знову гули .. сурмами тисячі невисказаних запитань* (О. Довженко); *Садовський голос мав затушкований і сиплуватий на верхньому та середньому регістрах, а на низах — міцний, глибокий, який гармонійно пасував до його могутньої постаті* (з мемуарної літ.).

НИЗА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для низання. *Для роботи на ткацькому верстаті слід приготувати бісер необхідних кольорів, ножиці, капронові нитки потрібного кольору, низальні голки* (з навч. літ.).

НИЗА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, зайнятий низанням чого-небудь (у рибній, тютюновій, ювелірній і т. ін. промисловості). *Ювелір реставрує антикварні шедеври і робить речі на замовлення у майстерні, де працюють інші майстри та низальник перлів* (із журн.).

НИЗА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **низа́льник.** *Низальниця бісеру.*

НИ́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **низа́ти** 1. *Молоду Гориславу-Людмилу ведуть, як ніч зоряну, в чорних шатах, перлами низаних* (Н. Королева); *Крайка, що підтримує запаску, вся низана самоцвітами* (П. Загребельний).

НИЗА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **низа́ти** 1, 2. *Низання — найдавніший вид рукоділля з використанням намистин* (з наук.-попул. літ.); *Одним із оригінальних способів виготовлення прикрас із бісеру є низання* (із журн.); *Хіба ж нормальна людина витрачатиме роки і десятиріччя єдиного, неповторного життя на низання літерок і слів?* (В. Дрозд).

НИЗА́ТИ, нижу́, ни́жеш, *недок.* 1. *що.* Насаджувати, просовувати що-небудь одне за іншим на нитку, дріт і т. ін. *Усе більше речей вимагає твоєї уваги .. Найліпше тоді робити щось одне: низати скибки яблук на нитку, лущити квасолю, косити траву* (Г. Пагутяк); * Образно. *Чорна ніч низала перед тобою .. разки з залізничних будок, освітлених станцій, телеграфних стовпів* (А. Головко); * У порівн. *Гафійка сміялась дзвінким, уриваним сміхом, мов намисто низала* (М. Коцюбинський); *Веселі дівчатка, наче низали намисто, робили гірлянди, бутоньєрки, вінки* (О. Іваненко).

2. *що, перен.* Легко, вільно добирати, пов'язуючи одне з одним (про слова, рими і т. ін.). *Любий Миша! .. Якось ти ніколи настояще* [по-справжньому] *не пишеш про свої діла, а так якось все тії слова нижеш, мов перли* (Леся Українка); *Він* [мандрівник] *сідав на камені найближче, У руках — папір і олівець. Так сидить і на паперіниже Руни ті рядочок до рядка...* (П. Дорошко); *Йому здалося, що закреслено найкращі місця, які він так старанно виписував, нижучи слово до слова* (В. Дрозд); *Коли всі полягали спати, квапливо низав* [грек] *літеру до літери* (І. Білик).

3. *кого, що, перен.* Охоплювати повністю, проймати наскрізь (про холод, вітер, сонце і т. ін.); пронизувати (у 3 знач.). *Листя моє чорна хвиля роздирає, Холод мене ниже!* (Я. Щоголів); *Ще вчора світло низало згори, різало навскіс* (О. Ульяненко).

◊ **(1) Низа́ти очи́ма (по́глядом)** — пильно, уважно дивитися на кого-, що-небудь. *Зорі аж нижуть очима повітря, моргають, тремтять — коханця свого дожидають* (Дніпрова Чайка); *Сидить* [Андрій Маркович] *над книжкою, як муровина, непорушний, мовчки ниже рядки очима* (С. Васильченко); *Дівчата принишкли і тремтіли. А хлопці оступили Гаврила й низали його очима* (І. Микитенко); *Той тип .. низав мене таким поглядом, що я відчув його раніше, ніж глянув у той бік* (В. Шкляр); **(2) Низа́ти плечи́ма** — робити рухи плечима при здивуванні, нерозумінні, незнанні чого-небудь. *Він мовчить, та тільки плечима ниже* (Номис); *— Яка — та* [жінка]? *— нижемо плечима .. — У нас тут їх не одна. — Питаю про ту, що на шию моєму вішається. Покличте її* (О. Гончар).

НИЗА́ТИСЯ, ни́жеться, *недок.* 1. Мати властивість легко насаджуватися на що-небудь. *На вістря жовтого стебла дзвінка вже нижеться калина* (П. Мовчан); * Образно. *А покоління нижуться міцно на нескінченний ретязь буття* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

2. *перен.* Легко й вільно приєднуватися одне до одного. *— Ти ще й пісні складаєш? — Хіба я її складала? Воно саме... От так почне, почне тулитися... нижеться, як разок намиста... а тоді щось і вийде...* (Б. Грінченко); *На семиповерхових будинках, у синім небі, ритмічно з'являлись вогняні літери: вино, вино, вино... Літери одна по одній, мов хто їх там вистукував на машинці, низалися в слова, перебігаючи зліва направо* (П. Тичина); *Сльози текли по моїх щоках, а в голові низалися якісь рядки* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Низався час із днів у разки намиста* (Іван Ле).

3. Пас. до **низа́ти** 1, 2. *Кругове нанизування — вид бісероплетіння, при якому елементи виробу нижуться по кругу* (з навч. літ.); * Образно. *Фантастичний, химерний разок нижеться з .. нісенітниці, часом дуже дотепної* (І. Багряний).

НИЗЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **низьки́й** 1, 2. *Дівчина зупиняється перед низенькими дверима в самому кутку темного коридорчика* (В. Винниченко); *Кошовий отаман Запорозької Січі сидів у сінях і кришив тютюн на низенькому пеньку* (О. Довженко); *На перелазі з'явилась низенька постать чоловіка* (М. Коцюбинський); *По стінах, під низенькою стелею, метлялись полохливі тіні* (О. Донченко).

НИЗЕ́НЬКО. Присл. до **низе́нький.** *Сонечко низенько Уже спустилось над Дніпром* (Т. Шевченко); *— Маю, дівчино, три журби, як той соловей, що звив низенько гніздо* (М. Старицький); *Пахуча м'ята, м'ятий любисток, зелений барвінок, — те лізло високо угору, друге слалося по землі низенько* (Панас Мирний); *З ледве чутним щебетанням Низенько ластівка летить* (М. Рильський).

◊ **Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися** *і т. ін.)* / **уклони́тися (поклони́тися, схили́тися** *і т. ін.) див.* **кла́нятися.**

НИЗЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Підсил. до **низе́нький.** *Хаточка на одшибі, малесенька, низесенька, біліє з-під старої груші* (Марко Вовчок); *Чонгар та Чонгариха були дуже вбогі люде* [люди] *й жили в низесенькій землянці* (І. Нечуй-Левицький); *Від українського народу* [звертання до Грузії] *уклін низесенький приймай* (П. Тичина).

НИЗЕ́СЕНЬКО. Присл. до **низе́сенький.** *Дивлюся, А ти, моя зоре, Спускаєшся низесенько* (Т. Шевченко); *Дідусь .. мугиче щось таке, та, веселенько усміхаючись, знай йому* [Хомі] *низесенько кланяється* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Низесенько вклоняючись, зустрічає її* [Труду] *барон* (В. Винниченко); *Вона* [ворона] *знялася й низесенько так над землею пролетіла* (Є. Гуцало).

НИЗИНА́, и́, *ж.* 1. Низька місцевість. *Між сірими скелями стоїть на низині стара церква з трьома банями* (І. Нечуй-Левицький); *Врешті війнув вітрець — перед втікачами була наддунайська низина* (М. Коцюбинський); *По низинах і шляхах стояли великі сині калюжі* (З. Тулуб); *Вершник вибрався з глибоких урвищ, низин і глянув на світ* (С. Чорнобривець); *Такі дощі йшли підряд, що огірки тільки влітку зацвіли. У кого картопля у низині — погнила, а в кого на горбах — то добре вродила* (М. Малиновська).

2. *геогр.* Те саме, що **низовина́** 1. *Україна має досить різноманітний рельєф: 70 % її території займають низини, 25 % — височини і лише 5 % — гори* (з наук.-попул. літ.).

НИЗИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **низина́** 1. [К о п а ч:] *А садочок би отут у вас гарний був. Низинка, так і проситься, щоб засадить* (І. Карпенко-Карий); *Він .. нахилився й поглянув на себе в люстерко води, яка набігла в низинку* (Ю. Яновський); *Коник чабана несподівано швидко промчав низинкою і вискочив на вододіл* (Д. Білий); *Біля невисокої скелі у низинці розкинувся справжній циганський табір* (Люко Дашвар).

НИЗИ́ННИЙ, а, е. Нижчий від навколишніх земель; низький. *Берег Амуру був досить низинний з поодинокими сопками* (І. Багряний); *Між нею* [дамбою] *і приморавським лісом стелилася на південь широка смуга відкритої низинної місцевості* (О. Гончар); *Мені пояснили, що будівлі дерев'яні, бо місця тут низинні, холодні, а гетьман хворіє на застудні хвороби, любить тепло та сільський затишок* (Ю. Мушкетик); // Який розміщений, знаходиться, росте і т. ін. у низині (у 1 знач.). *Над рікою кудись униз покотилися сірі клубки туману, мов отара овець, що.., трясучи рунами, подалися на низинні пасовиська* (С. Чорнобривець); *Між пасажирами був Іван Небесник, дитинство якого пройшло в закарпатському низинному селі* (М. Томчаній); *Полянські весі привільно розкинулися на низинних терасах* (В. Малик); *Поблизу колісниць їхні коні тим часом Паслися на конюшині й петрушку низинну жували* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Власт. низині, характерний для неї. *— Великий хане, найлегше взяти Поділ .. — Чому легше? Там вали такі ж високі, як і на горі. — Високі, та не такі. До того ж заборола там та ворота від низинної вологи підгнили* (В. Малик).

НИ́ЗИТИ, ни́жу, ни́зиш, *недок.* 1. *рідко.* Цілити нижче, стріляти нижче цілі. *Рушниця низить.*

2. *діал.* Принижувати (у 1–3 знач.). *Кождий надієсь* [надіється], *що в його* [Яреми] *душі вибухне реакція, вибухне бунт проти того ладу, котрий його низить і скорбить, і що той бунт буде головним мотивом поеми* ["Гайдамаки" Т. Шевченка] (І. Франко).

НИЗІЙТИ́, ійду́, і́йдеш, *док., ц.-с.* 1. Зійти згори вниз. *З святого неба низійшла твоя і доля і недоля* (Т. Шевченко); *І смиренні пастирі удостоїлися першими поклонитися Господу, який низійшов заради спасіння людей* (з рел.-церк. літ.).

2. *рідко.* Охопити кого-небудь, оволодіти ким-небудь (про емоції, почуття). *Я зрозумів, що ось він — цей момент, де можна вибирати .. Разом з тим, щось гірке низійшло на мене* (Любко Дереш).

3. *рідко.* Прихильно, але зверхньо удостоїти своєю увагою, участю, присутністю. *Квартет музикантів став справжнім кумиром мільйонів, а його виконавці — ідолами, богами, що низійшли з Олімпу до простих людей* (із журн.).

НИ́ЗКА, и, *ж.* 1. Нанизані на нитку, мотузку, дротину і т. ін. однорідні предмети. *Низки червоного .. перцю скрізь висять* (І. Нечуй-Левицький); *До обіду в Ігоря була вже порядна низка бичків* (І. Багмут); *— Княжа гора? — перепитує дід Гордій і зводиться з ослона з низкою риби в руках* (Є. Гуцало); *Пізнаєм її розкішне волосся .. І перстень зі зміїним очком на лівиці, і три низки коралів на грудях* (Ю. Винничук); * Образно. *Довгу низку лиха нанизала йому злая доля!* (О. Стороженко).

2. *перен.* Сукупність однорідних предметів, істот, розташованих одне поруч з одним, одне за одним і т. ін.; ряд (у 1 знач.). *Русалок низка в стрійнім колі Через повітря понеслась* (П. Грабовський); *Далеко на озері, з-за очеретів, виринула під проміння низка човників: рибалки розставляли ятері* (С. Васильченко); *Катя замовкла й більше аж до самої лікарні не питала нічого Марківну. Перед нею постала низка питань, які важко давалось їй розв'язати* (Б. Антоненко-Давидович); *Задвірний блиснув низкою перлистих зубів* (Р. Андріяшик); // Сукупність однорідних явищ, що відбуваються одне за одним. *Низка вечорів пішла на товариські бесіди, родинні справи* (Я. Качура); *Нині інженери Петров і Каргат розробляють низку заходів, які дозволять нам ліквідувати відставання заводу* (Ю. Шовкопляс).

3. *у знач. присл.* **ни́зкою, ни́зка́ми.** Один за одним; рядком, ланцюгом. *А в голові, в прекрасній, вільній голові, низками, роями в щасливому захопленні линули всеосяжні думки* (В. Підмогильний); *Випливли* [листки] *на тиху воду і низкою, як справжні каравели, приставали до берега* (В. Близнець); *Рать низкою тяглась понад Головним гирлом* (І. Білик).

Пereни́зувати ни́зкою *див.* **перени́зувати.**

НИЗО́ВЕ́ЦЬ, о́вця́, *ч., іст.* Те саме, що **низови́к** 1. *Про що іншому і згадати страшно, те низовець, сидячи над широким морем-лиманом, викомпонує, вимізкує і вже хіба лусне, а не покине своєї гадки* (П. Куліш); [М а з е п а:] *Знов вигрібся із Січі.* [Д о р о ш е н к о:] *Хто?* [М а з е п а:] *Суховій із товариством.* [Д о р о ш е н к о:] *Як, Знов Суховій? І разом з ним низовці? Ох, звістка ся! Влучила у мету, Прямісінько у серце!* (Л. Старицька-Черняхівська); *Король видавав часто універсали до руських воєвод, до "українних" старостів, щоб не допускали до сполуки між низовцями й Україною* (А. Чайковський); *1639 р. низовці на чолі з кошовим Федором Лутаєм заснували Микитинську Січ* (з наук.-попул. літ.).

НИЗОВИ́Й, а́, е́. 1. Розташований у низині (у 1 знач.) або нижче від чого-небудь. *Ще раз глянули ми знизу на верх Шевченкової гори .. і поїхали низовою дорогою в Канів* (І. Нечуй-Левицький); *Низові луки лівого берега до видно-кругу залиті холодною чистою водою* (В. Собко); *Дніпровські плавні — це цілий край з низовими лісами, з намулистими лугами* (О. Гончар); *Попереду забовванів лісок, самі верхівечки дерев. Таке, як вибалок, чи що. А може, якесь село низове* (Григір Тютюнник); // Те саме, що **низьки́й** 2. *Микита відкрив двері, важкі, тюремні .. На чоботях Микити тьмяно колихнулося низове світло* (Григорій Тютюнник).

2. Який живе, перебуває, розташований у пониззі річки. *Ідуть полем, долами крутими Руські люди — з Дону побратими, А ще з ними низова голота* (А. Малишко); *Козацьке низове кишло ділилося, за звичкою, на тридцять вісім куренів чи паланок* (Г. Колісник); *Там* [у Кальміуській паланці] .. *жили здебільшого низові козаки-характерники* (Д. Білий); // Який знаходиться ближче до гирла (про частину річки). — *Ой, як тихо! Тільки вітер повійне з Дніпра низового, з плавнів далеких* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *рідко.* Те саме, що **низьки́й** 7. *М'який низовий баритон* [Казанцева] *лащився до її душі і все ще лунав глибоко, глибоко в серці* (І. Нечуй-Левицький).

4. Який є початковою ланкою якої-небудь структури; первинний. *Низові наші організації існують на всіх заводах і фабриках Закарпаття* (С. Скляренко); — *Згодом довелося посопіти і на низовій роботі. Секретарював у сільраді* (О. Ковінька); *Він вважав, що мусить йти в "народ" .. Потім безконечні суперечання в гуртках, перегляд настанов... Він діяв у низових, первинних* [гуртках] (О. Іваненко).

5. Який дме низом або знизу, перев. від води (про вітер). *Низовий протяг через глибоку щілину приносив трохи повітря* (В. Барка); *Незворушно палили люльки два старі січовики, один зняв шапку, й низовий вітерець ворушив сивого оселедця* (Ю. Мушкетик).

Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* **ві́йсько; Низове́ коза́цтво** *див.* **коза́цтво; Низови́й ві́тер** *див.* **ві́тер.**

НИЗОВИ́К, а́, *ч.* 1. *іст.* Запорізький козак з пониззя Дніпра. — *Що чувати на Низу? Здається, низовики знов не слухаються королівських наказів і непокоять наших кримських сусідів?..* (Іван Ле); *Почалися чвари великі поміж нашою старшиною, реєстровики схилялися до покори.., низовики та козацька сірома з посполитих не погодилися* (Ю. Мушкетик); *Перші клейноди війську Запорозькому прислав польський король Стефан Баторій — то був знак незалежного існування низовиків* (Г. Колісник).

2. *розм.* Вітер з моря, гирла річки, що дме низом; низовка. *Надвечір, коли з моря війнув низовик, тут бурунами котило* (О. Гончар); *Його* [туман] *прогнав солоний вітер, що дув од моря видолинком, покритим льодом, зламаним, напевно, тим же низовиком* (Василь Шевчук); *З-від моря дув легенький низовик* (І. Білик); *Низовик .. наганяв морські води в лиман* (В. Чемерис).

НИЗОВИНА́, и́, *ж.* 1. *геогр.* Рівнинна частина суходолу, абсолютна висота якої не перевищує 200 м над рівнем моря. *На Притисянській низовині поширені заплавні, болотисті, торф'яні та суходільні луки* (з наук. літ.); *В Україні промислові підземні води виявлено на Поліссі, у Придніпровській та Причорноморській низовинах* (з наук.-попул. літ.); — *Діти, зараз Музиченко покаже нам на фізичній карті низовини, височини та гори нашої Батьківщини...* (О. Донченко).

2. Те саме, що **низина́** 1. *Горпина звернула з шляху у вибалок, пройшла низовиною і збігла на пагорбок* (О. Десняк); *Танки йтимуть від лісу зеленою низовиною до населеного пункту* (О. Гончар); *Суху толоку підмивала грузька низовина* (Олекса Ізарський); *На безкраїй болотній низовині .. буяли очерети та купини осоки* (Ю. Логвин).

НИЗОВИ́ННИЙ, а, е, *геогр.* Прикм. до **низовина́** 1. *Топонімія низовинних місцевостей Полісся містить велику кількість назв, пов'язаних із підвищеннями у рельєфі, наприклад: Гірки, Височне, Верхи, Кам'яна Гора, Гряда* (з наук.-попул. літ.); *Низовинні ділянки суходолу в гирлі річки мають переважно алювіальні відклади* (з навч. літ.).

НИЗО́ВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **низови́к** 2. *Сашко Птаха — корінний одесит, .. овіяний змалку всіма вітрами одеської бухти: горовим, низовкою* (Ю. Смолич); *Це був дуже важкий шлях. Якби віяла низовка, вої поставили б вітрила, і лодії летіли б до рідних берегів* (С. Скляренко); *Б'є хвиля в бики білопінна, Низовки порив нароста* (П. Дорошко).

НИЗО́В'Я, я, *с.* Гирлова частина річки та місцевість, розташована навколо неї. *Орли клекотіли в низов'ї, палали в диму комиші* (А. Малишко); *Оцей смаглявий із низов'я Волги, а той, веселий, з поглядом ясним, з-під Києва* (І. Гончаренко); *Український феодал Дмитро Вишневецький (Байда) .. сформував перші багатотисячні козацькі загони в низов'ї Дніпра* (Д. Павличко).

НИ́ЗОМ, *присл.* 1. Над самою поверхнею землі; протилежне в е р х о м. *Знизилися* [винищувачі] *до самої землі і зі скаженим виттям стригли низом* (І. Багряний); — *Отак і блукаю, — провадив дід Северин, — світанки по росі відгадую, ночі по вітру, що низом лягає* (Н. Рибак); *Ніби вправний стрілець, цілиться він між безліч однаковісіньких овечих ніг, раз! шугнув низом ґирлиґою і вже тягне-витягує саме ту, яку йому треба* (О. Гончар); *В небі, між верховіттям, визорилося, низом покотив холодок* (О. Бердник); *Низом поземка гуде, тоскно виє вітер* (В. Чемерис).

2. По нижчій місцевості; долом. *Котились низом ниви, стелились горбами, повні, свіжі, багаті, та все чужі* (М. Коцюбинський); *Ховається* [пан] *та поза лозами низом прокрадається, щоб застукати худобу на живій шкоді* (В. Винниченко); *Пішла* [Марія] *глухими вулицями низом поза левадами — щоб хоч люди не бачили* (А. Головко); [М а р і я:] *Не бачила* [Павла]. *Я йшла низом* (О. Довженко).

3. Нижньою частиною чого-небудь; сподом. *Дужими руками він поперед себе підняв мішок, низом поклав його на груди, а розв'язаний гузир нахилив у кіш* (М. Стельмах).

НИЗО́ТА, и, *ж., збірн., заст.* Нижчі верстви населення, простолюд. — *Ось то я богослов, то треба дати почути низоті, — щó вона проти мене!* (А. Свидницький); *Родом був він із самої низоти, та звичаєм своїм і душею високою всіх в очах князівни переважував* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НИ́ЗОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **ни́зка** 1, 2. *В одного* [хлопчика] *на низочці борсалися у воді сіренькі бобурі* (О. Донченко); *В другій руці корчмаря вже невідь-звідки з'являлася низочка чехоні для батька* (В. Шкляр); *Зверну ще увагу на низочку документів, що кидають дещо нового світла на історію православних і уніатських шкіл* (І. Франко); *Коротенький уривок пісні бринить мені поемою.., повною жалю і смутку, поемою із маленької низочки чарівних слів* (С. Васильченко).

2. *у знач. присл.* **нúзочкою, нúзочкáми.** Один за одним; рядком, ланцюжком. *Дівчата низочкою .. всілися* (В. Козаченко); *Щедруєм. Низочкою ходим, тонкими голосочками виводим: "Ой на річці на Йордані Там Пречиста ризи прала"* (Л. Костенко).

НИЗХІДНИ́Й, á, é. 1. Спрямований донизу; протилежне в и с х і д н и й. *Десь холодні низхідні потоки крають теплі коржі висхідних із долини повітряних мас* (Любко Дереш); *Атмосферні опади є основним шляхом виведення тритію з атмосфери над континентами та низхідного руху його в тропосфері* (з навч. літ.).

2. Який зникає, зменшується, знижується і т. ін.; спадний. *На кінець пізньопраслов'янського періоду існували довга й коротка акутова та довга й коротка низхідна інтонації* (з наук. літ.); *Задіяний комплекс заходів разом із низхідним ціновим трендом на нафту на світових біржах дозволяє утримати ціни на ринку* (з газ.).

3. *у знач. ім.* **низхіднá,** нóї, *ж.* Лінія, якою графічно зображують спадні показники якого-небудь процесу. *Низхідна сукупного попиту вказує на те, що чим нижчий рівень цін, тим більшим буде реальний обсяг національного виробництва, який буде куплено* (з наук.-попул. літ.); *Частину траєкторії від вершини до точки падіння називають низхідною* (з навч. літ.).

○ **(1) По низхідній,** *у знач. присл.* — на спад, дедалі гірше. *Відзначився* [Михайло Федорович] *в історії тільки тим, що заснував правлячу династію Романових. А далі пішло по низхідній* (В. Чемерис).

НИЗЬ, і, *ж.* 1. Спосіб вишивання, при якому візерунок прокладається чорною або червоною ниткою зі споду, а вишивка виконується рештою кольорів з лиця. *У кінці XIX — на початку XX ст. на Слобожанщині найпопулярнішими були такі види вишивання, як гаптування, вишивка низзю, бісером, перлами, гарусом, канителлю, синеллю* (з наук. літ.); *Подільська кольорова мережка, виконана хрестиком і низзю з декоративним швом, має ромб, розміщений між двома горизонтальними лініями* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **нúзка** 2. *Таріел отак ридає, Автанділ же, сміючись, Розтуляє вуст корали, сяють зуби, перлів низь* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); * Образно. *Якщо не обличчям, словами відбийсь; і видно мені лиш караючу руку, з якої намиста викрапує низь* (П. Мовчан).

НИЗЬКИ́Й, á, é; *вищ. ст.* **нúжчий.** 1. Який має малу відстань від нижньої частини до верхньої або який має висоту меншу від звичайної для таких предметів; протилежне в и с о к и й (у 1 знач.). *Одна гора високая, а другая низька* (П. Чубинський); *Настя .. хутко пройшла через палісадник, ступила на низький ґанок і подзвонила* (Леся Українка); *Дідусь уже сидить на маленькому стільчику перед низьким столиком* (І. Багмут); *Сагайда, випроставшись між низькими деревами, якусь мить стояв приголомшений і засліплений блиском вранішньої природи* (О. Гончар); *З кухонних вікон видно траву і низькі білі мури* (С. Андрухович); // Невисокий на зріст. *Він був низький, присадкуватий, як печериця* (І. Нечуй-Левицький); *Священик — низький.., з патерицею в руці* (Р. Іваничук); *Низького опецькуватого варяга князь добре пам'ятав, не міг згадати лише на ймення* (І. Білик).

2. Який міститься на невеликій, близькій від землі віддалі. *Воно* [небо] *було низьке й похмуре: йшлося вже до осені* (Панас Мирний); *Наші три постаті заповнили маленьку кімнату з низькою стелею* (Б. Антоненко-Давидович); *Недалеко від хати під низькою стріхою весело стояла стаєнка, чи хлів* (М. Стельмах); *Низьке весняне сонце сяйнуло їй у вічі* (І. Білик); // Який розташований нижче від звичайного рівня. *Коли він зійшов на горбок, перед ним встали в повній красі всі ниви, зелена пляма низької луки, далека смужечка лісу* (М. Коцюбинський); *Хижі зарості .. затопили низький обвід колишніх грядок* (В. Барка); // Те саме, що **низовúй** 5. *Погода вирішила перемінитися. Десь піднісся вгору туман, і свіжий низький бриз забив у паруси* (Ю. Яновський).

3. Який не досяг певної норми, звичайного рівня і т. ін. *Це не були .. слова.., сказані лише для того, щоб поліпшити низьку якість кепського вина* (В. Домонтович); *Посіяний у минулому році соняшник не збирався, через дуже низьку врожайність у 2000 р. поле взагалі не засівалося* (з газ.); // Який не досяг певного рівня розвитку, свідомості і т. ін. *Фабрика була досить солідна, та культурний рівень її був низький, і фільми не визначались високою якістю* (О. Довженко); *— А за кражу я тобі скажу: вона від низької свідомості людини* (Григорій Тютюнник); // *у знач. ім.* **низькé,** кóго, *с.* Про щось, що не досягло високого рівня. *Він дивувався дужче й дужче. Від урочистого до простого, від високого... куди ж від високого? До низького?* (П. Загребельний); *Я вивчив образи живого й неживого, Проник у саму суть високого й низького* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма).

4. Невеликий, незначний щодо кількості, сили, інтенсивності і т. ін. *Виходить, на одній половині Венери завжди спека, а на іншій — дуже низька температура* (В. Владко); *Напруга на клемах була надто низька* (М. Дашкієв); *Витривалість дітей дошкільного періоду є дуже низькою (особливо це стосується статичної роботи)* (з навч. літ.).

5. Який не належить до вищих, привілейованих верств суспільства. *Над людським царством панує Всевишній, і кому схоче, дає його, і низького з людей ставить над ним* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Нікому з "товариства" не було таємницею, що брати Калиновичі походили з низького роду, що були синами вбогого канцеляриста* (І. Франко); *Палав я високою і шляхетною любов'ю, більше, може, аніж воно станові моєму низькому личило* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *— Знаючи, отже, що не боягуз я й не низького роду, Слушного слова мого не зневажте* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

6. Негідний, підлий, безчесний (про людину); ниций. [О л і м п і а д а І в а н і в н а:] *Любочко, серце моє, що з тобою, що він тобі сказав?* [Л ю б о в *(ридаючи у неї на плечі):*] *Ах, тьотю, які люди... низькі!.. їм же все одно, хоч би я пропала...* (Леся Українка); *— Я, безумовно, людина низька й погибша* [пропаща], *але Віра хоче урятувати мене. За всяку ціну!..* (В. Винниченко); // Власт. такій людині. *— Для чого ти вирощуєш у собі таке низьке, негідне почуття?* (О. Донченко); *Він був, як більшість чоловіків, які не припускають у собі такого низького почуття — ревнощів* (О. Іваненко).

7. Густий (у 4 знач.), незначний за висотою (про звуки, голос і т. ін.); протилежне в и с о к и й (у 8 знач.). *— Я Іван Посмітюх, — промовив Джеря неохоче низьким голосом* (І. Нечуй-Левицький); *Тільки густий і низький .. гудок сусідньої фабрики стріпонув Галину* (Є. Кротевич); *Десь далеко сурмив ізюбр .. Він починав з низької ноти і підносив її дедалі вище* (І. Багряний); *На сході блиснуло і застугоніло. Відразу почувся низький свист* (С. Голованівський); *Диводар почув низькі приємні звуки* (О. Бердник); *Родом була молодиця з Львівщини .. Говорила вона низьким альтом* (М. Андрусяк).

8. Позбавлений урочистості, знижений (про стиль, слова, мову). *Залежно від об'єкта опису мова літопису іноді піднімається до високого стилю, але все ж переважно перебуває в межах середнього. Інколи ж опускається і до низького, тобто стає майже зовсім простонародною, коли літописець не гребує народними переказами* (В. Русанівський).

Дозе́мний (земни́й, низьки́й *і т. ін.)* **укло́н (покло́н)** *див.* **укло́н; Низьки́й бал** *див.* **бал**[2]**; Низьки́й лоб <Низьке́ чоло́>** *див.* **лоб; Низьки́й стан** *див.* **стан**[3]**; Низькі́ бро́ви** *див.* **брова́.**

△ **Генера́тор низьки́х часто́т** *див.* **генера́тор; Звук низько́го підняття́** *див.* **звук; Низька́ частота́** *див.* **частота́; Низькі́ широ́ти** *див.* **широта́.**

◊ **Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти,** *заст.* **покладáти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н)** *див.* **віддава́ти; (1) Низьки́й на о́чі,** *заст.* — який погано бачить на далекій відстані; короткозорий (у 1 знач.). *Низький на очі, хай би він наклав на ніс замість окулярів хоч би й колеса з комисарової* [комісарової] *брички, і тоді не розпізнав би, що воно за проява* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя); **Низько́го (невисо́кого, дрібно́го** *і т. ін.)* **льо́ту (ле́ту)** *див.* **літ**[1]**; Низько́ї (невисо́кої) про́би** *див.* **про́ба; Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому** *і т. ін.)* **укло́ні** *див.* **схиля́ти.**

НИ́ЗЬКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **низьки́й** 5, 6. — *Я не маю честі належати до вашої касти, панове, в моїй особі перед вами селянин, що повстав проти низькості свого стану* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Пригадаймо такі поняття, як високість і низькість, красота і бридкість.., такі образи, як небо, поле, земля, гори, і зрозуміємо, як глибоко сягає в нашу душу вплив зорового змислу* (І. Франко); *Кому ж, як не Голубенкові, мусить бути зрозуміла вся низькість вчинку Сотника щодо Валентини* (М. Руденко).

НИ́ЗЬКО. Присл. до **низьки́й** 2, 5, 6, 7. *Вже сонце низько спустилось над лісом, а він і не думав полуднувать* (І. Нечуй-Левицький); *Хмари тяжкі і нависли низько, без просвітів* (В. Барка); *Низько хилили до землі колосся достиглі хліба* (Ю. Збанацький); *Васі захотілося .. заплакати від образи. Його обдурили, підло і низько обдурили* (В. Собко); — *Вибачте за принесену шкоду. Я направду шкодую, що поступив так підло й низько* (Любко Дереш); — *Ха-ха-ха,* — *низько сміється отець Миколай* (М. Стельмах).

◊ **Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися** *і т. ін.)* **/ уклони́тися (поклони́тися, схили́тися** *і т. ін.)* *див.* **кла́нятися; Ни́зько сі́сти** *див.* **сіда́ти.**

НИЗЬКО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **низьки́й** у 1 знач., напр.: низьконо́гий, низькосто́вбурний, низькощо́глий; у 2 знач., напр.: низькообстри́жений, низькосте́блий, низькохма́р'я; у 3 знач., напр.: низьковрожа́йний, низькоорганізо́ваний, низькопродукти́вний, низькородю́чий, низькосо́ртний; у 4 знач., напр.: низькомолекуля́рний, низькотемперату́рний, низькочасто́тний.

НИЗЬКОАКТИ́ВНИЙ, а, е. Який характеризується низьким ступенем активності; протилежне високоактивний. *Більшість ферментів здатна переходити з низькоактивного стану у високоактивний, і навпаки* (з наук. літ.); *За тимчасове зберігання високо-, середньо- та низькоактивних відходів атомних електростанцій передбачені спеціальні податки* (із журн.).

НИЗЬКОБРО́ВИЙ, а, е, *розм.* У якого брови низько нависають над очима. *Саме поріг Данюша переступив — кремезний, з русявими вусиками вниз і низькобровий* (А. Головко); *Сів* [Корній Григорович] *пити з двома якимись криворотими і низькобровими суб'єктами* (В. Барка).

НИЗЬКОБЮДЖЕ́ТНИЙ, а, е. Який потребує незначних коштів; малобюджетний; протилежне високобюджетний. *Зниження тарифів для обслуговування низькобюджетних авіаційних перевізників дозволить залучити їх на ринок України* (з публіц. літ.); *Найбільш низькобюджетний фільм виявився найприбутковішим* (з газ.).

НИЗЬКОВО́ЛЬТНИЙ, а, е, *ел.* Стос. до струму низької напруги; протилежне високовольтний. *Низьковольтний електродвигун-генератор перетворює високу вхідну напругу в низьку* (з наук.-попул. літ.).

НИЗЬКОГІ́РНИЙ, а, е. Який міститься, розташований, росте низько в горах; протилежне високогірний (у 1 знач.). *На південному схилі Кримських гір широколистолісові ландшафти утворюють низькогірний ярус із дуба пухнастого й скельного на бурих гірських лісових ґрунтах* (з наук. літ.); *У рельєфі Українських Карпат переважають низькогірні та середньогірні хребти з висотами 800–1200 м* (з наук.-попул. літ.); *Низькогірний рельєф часто має м'які обриси* (з навч. літ.); *Микуличин — низькогірний карпатський курорт, розташований у долині річки Прут* (з газ.).

НИЗЬКОГІ́Р'Я, я, *с.* Низькі гори заввишки до 1000 метрів із пологими схилами; протилежне високогір'я. *У ландшафтному відношенні Канівський заповідник — це смуга густо розчленованого, піднятого над навколишньою місцевістю низькогір'я — так звані Канівські дислокації* (з наук. літ.); *У давнину ландшафти низькогір'я Карпат складали ліси й луки* (з наук.-попул. літ.).

НИЗЬКОДІ́Л, до́лу, *ч.* Низька місцевість; низина (у 1 знач.). *Попід полониною, по котрій вони їхали, широко розіслався зелений низькоділ* (М. Коцюбинський); *В низькодолі сумовито похилені верби велетенською підковою охоплювали засніжений став* (М. Стельмах); *А над кленом, над недалеким перелІском і прилеглим до нього зеленим низькодолом луків величезною хмарою — птахи, птахи...* (О. Гончар).

НИЗЬКОДОХІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який приносить низький дохід; протилежне високодохідний (у 1 знач.). *Вивчення ринку капіталу в США показало, що на всі цінні папери, які обертаються на ринку, є попит. Низькодохідні цінні папери за певних обставин для деяких інвесторів можуть бути більш привабливими, ніж високодохідні* (з наук. літ.); *Значну частку резервів Національного банку становлять найбільш низькодохідні активи — іноземні валюти й золото* (із журн.).

2. Який має, отримує низький дохід; протилежне високодохідний (у 2 знач.). *Найчастіше жертвами шахраїв стають представники низькодохідних груп населення* (із журн.).

НИЗЬКОЕФЕКТИ́ВНИЙ, а, е. Який відзначається низькою ефективністю, малою продуктивністю; протилежне високоефективний. *Спроби формування правової свідомості та правового світогляду в країні мають несистемний, суперечливий характер, а відтак є доволі низькоефективними* (з наук. літ.); *У багатьох областях склалася критична ситуація щодо зношених низькоефективних котлів із терміном експлуатації понад 20 років* (із журн.); *Високовитратна й низькоефективна система національної охорони здоров'я потребує кардинальних реформ* (з газ.).

НИЗЬКОЗБАГА́ЧЕНИЙ, а, е, *спец.* Який має незначний уміст корисних речовин; протилежне високозбагачений. *Американські вчені запропонували розроблення ядерного реактора, що використовує низькозбагачене паливо, яке ніколи не має вилучатися* (з наук.-попул. літ.).

△ **Низькозбага́чений ура́н** *див.* **ура́н.**

НИЗЬКОЗО́РИЙ, а, е, *заст.* Короткозорий (у 1 знач.), низькоокий. *Випливали на старі низькозорі очі двоє дорогих сумовитих самоцвітів...* (С. Васильченко).

НИЗЬКОІНТЕНСИ́ВНИЙ, а, е. Який має низьку інтенсивність; малоінтенсивний; протилежне високоінтенсивний. *Огляд присвячено аналізу експериментальних даних щодо біологічних ефектів низькоінтенсивного радіочастотного випромінювання* (з наук. літ.).

НИЗЬКОКАЛОРІ́ЙНИЙ, а, е. Який має низьку калорійність; протилежне висококалорійний. *Соня гордовито поїдала низькокалорійний салат із селерою* (І. Карпа); *Довго й уважно вивчала* [товста тітонька] *вміст полиць із низькокалорійною їжею* (Н. Сняданко); *У виробництво введено нову для України рослину — стевію — для отримання низькокалорійного замінника цукру* (з наук. літ.); *Гречана каша — низькокалорійна, тому корисна для охочих схуднути* (з газ.).

НИЗЬКОКАЛОРІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **низькокалорі́йний;** протилежне висококалорійність. *Низькокалорійність печериць сприяє здоровому способу життя та підтриманню фігури в тонусі* (із журн.).

НИЗЬКОКАЛОРІ́ЙНО. Присл. до **низькокалорі́йний;** протилежне висококалорійно. *Сьогодні, коли ожиріння й надлишкова маса тіла стають поширеним діагнозом, постає питання: як харчуватися низькокалорійно й при цьому збалансовано?* (з газ.); // *у знач. пред. Смачно і низькокалорійно: яблучний мармелад. Цю смакоту можна їсти навіть на ніч!* (із журн.).

НИЗЬКОКВАЛІФІКО́ВАНИЙ, а, е. Який має низьку кваліфікацію; протилежне висококваліфікований. *Високий рівень розвитку сучасних технологій веде до витіснення з процесу виробництва низькокваліфікованих працівників та носіїв застарілих професій* (з навч. літ.); // Який не потребує високої кваліфікації. *У Саудівській Аравії працює 9 мільйонів приїжджих з Азії та Африки, що становить більш як половину всієї робочої сили в країні. В основному вони зайняті низькокваліфікованою працею* (з газ.).

НИЗЬКОКИПЛЯ́ЧИЙ, а, е. Який закипає, кипить за низької температури; протилежне висококиплячий. *У низькокиплячих фракціях переважають парафінові вуглеводні, у висококиплячих — нафтенові й ароматичні* (з наук. літ.); *До речовин, здатних спінювати полімери під час нагрівання, належать такі низькокиплячі рідини, як бензол, ксилол, толуол, вода, спирти* (з навч. літ.).

НИЗЬКОКОНЦЕНТРО́ВАНИЙ, а, е. Який має низьку концентрацію чого-небудь; протилежне висококонцентрований. *У низькоконцентрованих розчинах існує суміш заряджених іонів і незаряджених молекул* (з наук. літ.); *Готуючи екстракти-концентрати, як екстрагент використовують спирт етиловий низькоконцентрований (від 20 до 40 %)* (з наук.-техн. літ.).

НИЗЬКОЛЕГО́ВАНИЙ, а, е, *мет.* Який містить легувальні елементи (хром, нікель, манган, ванадій і т. ін.) у невеликій кількості (до 2,5 %); протилежне високолегований. *Для зварювання вуглецевих і низьколегованих сталей використовують висококремнисті флюси, що містять велику кількість діоксиду кремнію та оксид мангану* (з наук.-попул. літ.).

НИЗЬКОЛІКВІ́ДНИЙ, а, е, *спец.* Якому притаманна низька ліквідність; протилежне високоліквідний. *Для оперативного управління дрібними низьколіквідними пакетами акцій (до 25 % статутного капіталу) пропонують їх згрупувати в корпоративні фонди* (з мови документів).

НИЗЬКОЛІ́ССЯ, я, *с.* Невисокий ліс; простір, порослий низьким лісом. *Підосичник росте в листяних і змішаних лісах під молодими деревами, у низьколіссі* (з наук.-попул. літ.).

НИЗЬКОЛО́БИЙ, а, е. 1. Який має вузький, невеликий лоб; вузьколобий (у 1 знач.); протилежне високолобий. *Зупинившись перед портретом Сталіна, доторкнулася* [учителька] *кілька разів до його чола і з притиском сказала: — Ех ти, низьколобий кат! Чи довго ще питимеш кров? Коли вже наситишся?* (О. Бердник); *Низьколобий кроманьйонець не володів таким відчуттям своєї неповторності, як наш високолобий предок (саме в передньолобових долях мозку містяться центри того, що ми звемо силою волі, а також егоїзмом, "яканням", самозакоханістю)* (П. Загребельний); *Густ збентежено похитав низьколобою головою* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза).

2. *перен., зневажл.* Те саме, що **вузьколо́бий** 2. *Перед класом ходить-вихиляється пикатий староста.., тупе низьколобе створіння* (П. Колесник); *Воно ж і справді, всі ми рівні в гробі, Та розмаїті ми в живій вазі, Бо ж є високочолі й низьколобі, Той в злочині живе, як у грязі, А той в убозтві* (Д. Павличко).

НИЗЬКОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ, а, е. Який має низьку молекулярну масу; протилежне високомолекулярний. *Білки цитозолю поділяють на фракції високомолекулярних та низькомолекулярних білків* (з наук. літ.).

△ **Низькомолекуля́рні сполу́ки** *див.* **сполу́ка.**

НИЗЬКООБОРО́ТНИЙ, а, е. Який має низьку частоту обертів обертального пристрою (про машини, механізми). *Як двигун для вітряків використовують низькооборотний генератор* (з наук.-попул. літ.).

НИЗЬКОО́КИЙ, а, е, *заст.* 1. Короткозорий (у 1 знач.). *Увійшов отець Єремія, сухий, як опеньок, низькоокий* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Короткозорий (у 2 знач.). *Як низькоокий пігмей, я бачив у вас тільки алкоголіка.., не міг осягнути в вас образу цілої людини* (Л. Яновська).

НИЗЬКОО́КІСТЬ, кості, *ж., заст.* 1. Короткозорість (у 1 знач.). *Симпатичні окуляри та невелика низькоокість надавали певної загадковості обличчю акторки* (із журн.).

2. *перен.* Короткозорість (у 2 знач.). *Квітка на все кругом дивиться очима непоправного романтика .. І скільки для нас може бути симпатичний отой особистий ідеалізм такого романтика.., стільки ж повинна бути антипатичною його громадська низькоокість, що не може звести в систему правду особисту з правдою громадською й зв'язати їх міцною ниткою синтезу* (С. Єфремов).

НИЗЬКООКТА́НОВИЙ, а, е, *хім.* Який має низьке октанове число; протилежне високооктановий. *Двигун для нової марки автомобіля розробляли з урахуванням низькооктанового бензину* (із журн.).

НИЗЬКООПЛА́ЧУВАНИЙ, а, е. Який оплачується або одержує заробітну плату за низьким тарифом; протилежне в и с о к о о п л а ч у в а н и й. *Після поневірянь по низькооплачуваних посадах нарешті знайшов* [Діма] *собі гідне місце у відділі математичного забезпечення в солідній установі* (Є. Кононенко); *Його, очевидно, звільнять з роботи. Але що там вартувала його низькооплачувана робота у порівнянні з круглою сумою, яка опиниться в його кишені?* (В. Хрущак); *Хотілося б поїхати кудись відпочити — на Балі чи Філіппіни. Але в такого низькооплачуваного працівника, як я, часу й грошей обмаль* (з газ.).

НИЗЬКОПЛАВКИ́Й, а́, е́. Який плавиться за низької температури, має невисоку точку плавлення. *Низькоплавкий стоматологічний фарфор застосовують для виготовлення коронок, протезів тощо* (з наук.-попул. літ.); *Алюміній — метал сріблясто-білого кольору, легкий, низькоплавкий (температура плавлення — 660 градусів)* (з навч. літ.).

НИЗЬКОПОВЕРХО́ВИЙ, а, е. Який має невелику кількість поверхів; малоповерховий. *На передньому плані фото добре видно низькоповерховий будинок, обвішаний кондиціонерами та білизною* (із журн.); *Вулиця забудована як суцільний низькоповерховий комплекс* (з газ.).

НИЗЬКОПОКЛО́ННИЙ, а, е, *зневажл.* Те саме, що **низькопокло́нницький.** *Колісник по-давньому був низькопоклонний* (Панас Мирний).

НИЗЬКОПОКЛО́ННИК, а, *ч., зневажл.* Той, хто низькопоклонничає; підлабузник. *Ті, як нового гостя вздріли, Позатикали вуха всі, А то й в поліцію побігли, Низькопоклонники твої* (І. Франко).

НИЗЬКОПОКЛО́ННИЦТВО, а, *с., зневажл.* Поведінка низькопоклонника; низькопоклонство. *Один нехтує, приходячи на дві години пізніш, бо в нього ненормований робочий час, а другий, — перекладаючи відповідальність за свої кроки на плечі іншому. Або оцей широкий діапазон взаємин із старшим товаришем від амікошонства до низькопоклонництва* (Д. Гуменна).

НИЗЬКОПОКЛО́ННИЦЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Стос. до низькопоклонника і низькопоклонництва. *Своїм прекрасно поставленим голосом .. викривала* [Нонночка] *низькопоклонницьку діяльність професора Майзеля, котрий .. нехтував передовими ідеями Мічуріна–Лисенка* (Ю. Щербак).

НИЗЬКОПОКЛО́ННИЦЯ, і, *ж., зневажл.* Жін. до **низькопокло́нник.** *Низькопоклонницями Заходу називали наприкінці 1940-х років дівчат у СРСР, якщо ті хотіли вийти заміж за іноземців* (з газ.).

НИЗЬКОПОКЛО́ННИЧАТИ, аю, аєш, *недок., перед ким, зневажл., рідко.* Догідливістю добиватися доброго ставлення до себе, вигоди, користі і т. ін.; підлабузнюватися (у 1 знач.). *М. Драгомиров зупинив генерала і сказав йому: — Вам кланяється найчесніша людина, ви її не відповідаєте, а мабуть, перед начальством низькопоклонничаєте* (з мемуарної літ.).

НИЗЬКОПОКЛО́ННО, *зневажл.* Присл. до **низькопокло́нний.** *Не позбавлений проникливості, гість вже збагнув, що тут йому запомоги не ждати. Але все ж низькопоклонно просив: — На одного вас, Степане Онуфрійовичу, надія .. Любу роботу, любе діло* (Ю. Збанацький).

НИЗЬКОПОКЛО́НСТВО, а, *с., зневажл.* Те саме, що **низькопокло́нництво.** *Школа Кирилові Івановичеві на сей раз як у пригоді стала — те ж низькопоклонство, те ж слугування перед старшими* (Панас Мирний); *Отець Полієвкт сидить за столом у рясі шовковій, такий поважний, а Грищенко вклонився перед ним низенько так, склав руки на грудях і так облесливо підійшов до його* [нього]. *"Яке ж низькопоклонство!" — подумала Оленка* (А. Тесленко); *— Дивно, що цей Гаргантюа з своїми мільйонами викликає з твого боку явний пієтет, — кажу до В'ячеслава. — На низькопоклонстві хочеш мене зловити? .. Не вийде. Знаю цьому типові ціну. Для мене він теж носій зла* (О. Гончар).

НИЗЬКОПРИБУТКО́ВИЙ, а, е. 1. Який дає низькі прибутки; протилежне в и с о к о п р и б у т к о в и й. *Більша частина працюючого населення країни задіяна в низькоприбуткових галузях* (з газ.).

2. Який має, отримує низькі прибутки. *Максимальний рівень цін на товари й послуги встановлюють для обмеження зростання цін і підвищення купівельної спроможності низькоприбуткових категорій населення* (з наук.-попул. літ.).

НИЗЬКОПРО́БНИЙ, а, е. 1. Який має низьку пробу через велику домішку міді й олова (про золото, срібло); протилежне в и с о к о п р о б н и й. *Вгадували, чи орел, чи решка, попадалися й такі, що в таляри грали, бо російські і польські гроші були низькопробні, плохої вартості металу* (Б. Лепкий); *Золото виявилося низькопробним, на ринку курс грошей катастрофічно впав* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Який має погану, низьку якість. *Всі вони* [плани] *не влаштовували полковника, здавалися йому недосконалими, примітивними, нагадували різні варіанти низькопробних пригодницьких фільмів* (О. Сизоненко); *Сьогодні .. домінація .. низькопробної .. культури, розповсюдження брутальної вседозволеності під прикриттям демократії викликають тривогу і протести мислячих європейців* (Д. Павличко).

НИЗЬКОПРО́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **низькопро́бний** 2. *Оповідання нещадно розкритикувала обласна газета, звинувативши редакцію і мене у низькопробності і пропаганді буржуазних моральних цінностей* (В. Дрозд); *Вирішив розробляти мариністську тематику .. Небагато часу морочився із розміром та римами .. А що найголовніше — цілком слушно визнав: найвищі почуття досконало відображають лише відверті кіч та низькопробність* (Ю. Іздрик).

НИЗЬКОПРО́БНО. Присл. до **низькопро́бний** 2. *Йому стало соромно, що він так низькопробно, нерозумно нав'язував себе* (Ю. Мушкетик); *Вульгарний сюжет може мати високомистецьке втілення на сцені, і навпаки: чудова річ може бути подана акторами низькопробно* (із журн.).

НИЗЬКОПРОДУКТИ́ВНИЙ, а, е. Який має низьку продуктивність; протилежне в и с о к о п р о д у к т и в н и й. *Суходільні луки низькопродуктивні та характеризуються незначним поширенням* (з наук. літ.); *У більшості країн Африки зберігається відстала структура господарства зі слабким розвитком обробної промисловості та низькопродуктивним сільським господарством* (з навч. літ.).

НИЗЬКОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **низькопродукти́вний.** *Тогоріч через низькопродуктивність земель на Рівненщині облогували сто тисяч гектарів ріллі* (із журн.).

НИЗЬКОРО́СЛИЙ, а, е. Який має низьку висоту або низький зріст; протилежне в и с о к о р о с л и й. *До самої землі припадав низькорослий овес* (С. Чорнобривець); *— По-*

стривай, — *здивовано зупинився Дунай, відкидаючи стан, щоб краще розглядіти низькорослого пана* (М. Стельмах); *Наші ж низькорослі кошлаті алтайські коники, невибагливі на корм, легкі і невтомні, тюпали й тюпали дні і ночі, підіймаючись на найкругліші кряжі, скрізь вірно слугуючи бійцеві* (О. Гончар); *Проста лободинка, благенька і низькоросла.., пробила в ньому спогад, як азійська стріла* (Ю. Покальчук).

НИЗЬКОРО́СЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **низькоро́слий.** *Низькорослість є найбільш частим з ендокринних захворювань у дитячому віці* (з наук.-попул. літ.); *Суворі умови тундри спричинили низькорослість усіх видів місцевої флори* (з навч. літ.); *У кімнатних умовах мандарини, як правило, відзначаються низькорослістю й поступово перетворюються на оригінальні дерева-карлики* (із журн.).

НИЗЬКОСО́РТНИЙ, а, е. Низького сорту; протилежне високосортний. *Тут* [у батьків] *заморожений час, а повітря іноді робиться подібним до в'язкого низькосортного мармеладу* (С. Процюк); *Тепер той* [журнал] *був багато, певно, вдвоє, тонший і надрукований на низькосортному тонкому жовтуватому папері* (В. Омельченко, пер. з тв. А. Доде); *Якщо продукцію виготовляють із низькосортного матеріалу, попит на неї буде низьким, а діяльність підприємства неефективною* (з навч. літ.).

НИЗЬКОСО́РТНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **низькосо́ртний.** *Деколи майонез може приховати несвіжість і низькосортність продукту, який запікають* (із журн.); *Люльковий тютюн, попри його низькосортність, детектив цінував за міцність* (з газ.).

НИЗЬКОСТЕ́БЛИЙ, а, е. Який має низьке стебло (про трав'янисті рослини); низький (у 1 знач.); протилежне високостеблий. *У молодих садах міжряддя можна використовувати під зернобобові культури, а також під овочеві, баштанні та інші низькостеблі просапні культури, не допускаючи їх забур'янення* (з наук. літ.); *Жатки для косіння низькостеблих трав'яних культур для годівлі тварин є змінними робочими органами комбайнів* (з навч. літ.).

НИЗЬКОСТЕ́БЛИЦЯ, і, *ж., рідко.* Капуста з коротким стеблом. *Капуста моя низькостеблиця* (Б. Грінченко).

НИЗЬКОТЕМПЕРАТУ́РНИЙ, а, е. Пов'язаний із дією низької температури; який відбувається під дією низької температури; протилежне високотемпературний. *При Інституті проблем кріобіології та кріомедицини Національної академії наук України в Харкові створено низькотемпературний банк біологічних об'єктів, визнаний національним надбанням* (з наук. літ.); *У сценічній піротехніці часто використовують низькотемпературний фонтан* (із журн.).

НИЗЬКОХМА́РНИЙ, а, е. Із низькими хмарами. *Понуре шлакоблокове місто в степу. Низькохмарне холодне небо розпластalось над ним. Караганда* (О. Гончар).

НИЗЬКОХМА́Р'Я, я, *с.* Хмари, які знаходяться близько до землі, ніби нависаючи над нею. *Білі площини її* [церкви] *стін стрімко злітали в небо, що його заволочувало пір'ясте низькохмар'я* (В. Дрозд).

НИЗЬКОХУДО́ЖНІЙ, я, є. Який має низьку мистецьку, художню цінність; протилежне високохудожній. *У 1932 році за активну співпрацю редколегії журналу "Червоний шлях" з "неокласиками" часопис звинувачено у "прояві гнилого лібералізму до ворожої контрабанди". Як наслідок, у 30-ті роки журнальні сторінки затопило море низькохудожніх творів* (з наук. літ.); *Слово, до того ж слово художнє (навіть якщо низькохудожнє), є одним із головних засобів реклами* (з наук.-попул. літ.).

НИЗЬКОЧАСТО́ТНИЙ, а, е. 1. *спец.* Стос. до низької частоти (у 2 знач.); протилежне високочастотний (у 1 знач.). *Низькочастотні акустичні поздовжні хвилі поширюються в плазмі з незалежною від частоти швидкістю* (з наук.-попул. літ.); *У спектрі випромінювання Сонця інфрачервоні промені знаходяться в низькочастотному діапазоні, ультрафіолетові — у високочастотному, а видиме для ока людини світло займає вузький прошарок між ними* (з навч. літ.); *Йому належить винайти автоматичний пристрій, який низькочастотним ультразвуковим випромінюванням за мить повалить усі дерева в радіусі сорока їхніх верст* (Н. Околітенко); * Образно. *З них* [очей] *струмувала дивна енергія — то низькочастотна, лагідна, то високочастотна, жорстка й всепроникна* (І. Росоховатський).

2. Який не часто вживають, мало використовують де-небудь; протилежне високочастотний (у 2 знач.). *У загальному вжитку термінологічні слова відходять на другий план, вони є низькочастотними* (з наук. літ.).

НИЗЬКОЧО́ЛИЙ, а, е. Який має низьке чоло; низьколобий; протилежне високочолий. *Царський* [син] *серцем був як звір, А з лиця — мов бузувір, Незугарний, низькочолий І на розум вельми кволий* (Л. Первомайський); *Неандертальська людина була невелика на зріст, присадкувата, з низькочолим черепом, великими надбрівними дугами* (з навч. літ.); *Твій простір знову безборонно-голий І Дике Поле — дике й нічиє, А в кармазинах варвар низькочолий Ген цезаря незграбно удає* (Є. Маланюк).

НИЗЬКОШВИ́ДКІСНИЙ, а, е. Який відзначається низькою швидкістю; протилежне високошвидкісний. *Для буріння свердловин із середнім радіусом викривлення використовують низькошвидкісні двигуни з високим обертальним моментом* (з наук. літ.); *Для таких низькошвидкісних периферійних пристроїв, як клавіатура і миша, в універсальній послідовній шині передбачено більш "повільний" підканал, що працює зі швидкістю 1,5 Мбіт/с* (з навч. літ.).

НИЗЬКОШТА́МБОВИЙ, а, е, *сад.* Який має невисокий штамб. *Найбільш ефективні в механізації збирання шишок низькоштамбові насінні ділянки, насінні плантації й сади з рівномірним розміщенням дерев на території* (з навч. літ.).

НИЗЬКОЯ́КІСНИЙ, а, е. Який має низьку якість; недоброякісний (у 1 знач.), поганий (у 1 знач.); протилежне високоякісний. — *Всі оті .. так звані "документальні свідчення" проти Альошина — низькоякісна фальшивка. Альошин — чесна і порядна людина* (М. Дашкієв); *Преса теж обмежувалася декількома серйозними виданнями, сьогодні друкованої продукції багато одноманітної, заполітизованої, низькоякісної* (Ю. Винничук).

НИЗЬКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Трохи низький (у 1, 2, 7 знач.); протилежне високуватий. *Дім Гуковичів був старий, хоч покоїв в йому* [ньому] *було багато: стеля була низькувата, вікна не такі здорові, як в житлі в Таїси Андріївни* (І. Нечуй-Левицький); *Без дощу — і рідкі* [озимі], *й низькуваті* (М. Гірник); *Гнався у ріст буркун, і темнів низькуватий мишій* (М. Вінграновський); *Отаман середнього зросту, навіть видається аж низькуватим, але плечі має широкі* (В. Чемерис); — *Прямо і не знаю, що такому дорогому гостю треба,* — *понизила* [жінка] *і так низькуватий голос* (М. Стельмах).

НИЗЯ́НИН, а, *ч., діал.* Той, хто живе в нижній частині села або в басейні нижньої течії річки. *Коли вода кринична задзумкотіла глиняними лотоками, збіглися на дивницю всі бережани й низяни* (М. Дочинець).

НИК, *виг., розм.* 1. Уживається при вираженні раптовості, несподіваності настання або виявлення чого-небудь. *Ник, аж там бик* (Номис).

2. Уживається як присудок за знач. **ника́ти.** *Сюди ник, туди ник — та й день невелик!* (прислів'я); *Сидимо тут і балакаємо. А тут у хату ник старий, побачив стару та й пішов* (Сл. Б. Грінченка); *Ник я під повітку — нема його* [Антона]; *ник у хлівець — нема, я в суточки, в клуню, в комору — нема. Де-ж* [де ж] *він дівся?...* (О. Кониський).

НИКА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ника́ти.** *Він звик до її .. никання по всіх усюдах і не впиняв ні в чому* (І. Нечуй-Левицький); *Було серед громадян багато таких, що могли б дати Самійленкові пристойну постійну літературну роботу, та чомусь ніхто не подбав про це. І почалося никання по редакціях та по редакторах* (Л. Старицька-Черняхівська); *Після даремного никання по дворах та задвірках аж під вечір забрів Андрон Касянович до свого будинку* (В. Близнець).

НИКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., розм.* Ходити туди-сюди, перев. без діла, без потреби; тинятися (у 1 знач.), швендяти. *Дід нудився, никав без роботи по хаті, по садку, заходив у пасіку* (І. Нечуй-Левицький); *Коли це з шаблюкою при боці стражник іде.., руки за спину позакладав, козирок ізсунув на потилицю, никає по ряду та зазирає, позіхаючи, бабам у кошики* (С. Васильченко); *А раз, никаючи отак далеко від заїмки, понад річкою, натрапив на слід полоза* (І. Багряний); *Орися не знаходила собі місця ні в хаті, ані в саду, ходила, никала, пробувала допомогти старенькій по господарству, та в неї все валилося з рук* (Д. Бедзик); *Свого квартиранта застала* [Мелашка] *на городі. Никав між зеленими заростями, приглядався та принюхувався до всього, що вона посадила та посіяла* (О. Гончар); *Долгорукий непокоївся лихими вістями про Ізяслава, який никав довкола Києва, непаче голодний вовк* (П. Загребельний).

◊ **(1) Ника́ти сві́том (світа́ми)** — ходити або їздити по різних місцях, часто змінюючи місце перебування, або взагалі з місця на місце, не знаходячи собі постійного пристановища; блукати (у 1 знач.). *Вони вже давно нерозлучно никають світами, зведені безвихіддям* (Р. Андріяшик).

НИ́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм.* Те саме, що **зани́куватися**[2]. — *Привіт! Чого це ви, мов ті сорокопуди, по кущах никаєтеся?* (І. Андрусяк); — *Ми тут від митників никаємось* (С. Жадан); — *Ясно, що треба никатися десь у горби і стежки камінням засипати* (І. Карпа); *Причиною, що примушувала трьох пілотів гелікоптера працювати в поті чола, никаючись лабіринтом розколин, була скритність* (М. Кідрук).

НИ́КЛИЙ, а, е. 1. Який схилився, пригнувся до землі (про траву, злакові); пониклий (у 3 знач.). *На пожовклу, никлу траву повільно спадало з дерев листя* (Ю. Збанацький); *Я знаю місце, де цвіте чебрець, Фіалка никла й жовтий баранець* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); * Образно. — *Ти володар великої держави, а я никла квітка* (О. Назарук).

2. *перен., розм.* Зі спущеною головою, поглядом, спрямованим додолу; похнюплений. *Никлі ходять* [воли], *і їм погано, так як і мені* (Ганна Барвінок).

НИ́КНУТИ[1], ну, неш, *недок.* 1. Нахилятися, нагинатися, припадати до землі. *Дощу не було; що зійшло по степах, те никнуло, а що не зійшло, те й не сходило* (В. Підмогильний); *Часом, голосніше билися серця, тоді всі* [втікачі] *никли до землі і прислухалися* (Я. Качура); *І легко дишеться, і груди знов охочі Вдихати сум квіток, що никнуть від роси...* (М. Рильський); *Переспілі трави никли долу, і їх топтали й вилущували ховрахи* (С. Добровольський).

2. *перен.* Утрачати силу, енергію і т. ін.; слабнути, хлянути (у 1 знач.). *В міру того, як дух кріпшав, його тіло никло й никло* (А. Крушельницький); *Боролись в серці з вірою зневіра... Вкладав думки в несказані слова, Кусав губу і никла голова, Як у в лещатах стиснутого звіра* (І. Багряний); *Базилевич щораз то більше мізернів, ник, губи від смаги потріскалися* (Р. Іваничук); *Людське життя — не книги чорновик, Не вирвеш слова звідтіля ніяк. А він в душі носив смертельний ляк, Немов трава, під кожним вітром ник* (Д. Павличко).

3. *перен.* Відчувати незручність, збентеження; ніяковіти, нітитися (у 1 знач.). *Могла Леся тут, у канцелярії свого чоловіка, почувати себе невимушено, а проте — не було так. Коли заставала там когось чужого, никла, втрачала ту скромну певність себе, що робила її такою симпатичною в її власному домі* (Ірина Вільде); *Страх умить охолоджує бунтаря, він никне, нидіє, труситься* (Р. Іваничук); *Вони* [люди] *дивляться на мене зі старих фотографій так, ніби я їм щось винна, і я справді нічуся й никну під їхніми важкими .. поглядами* (О. Забужко).

НИ́КНУТИ[2], ну, неш, *недок., діал.* Зникати. *Гашіца потихеньку висовується з-під рядна, обережно ступає босими ногами і никне врешті за причілковою стіною...* (М. Коцюбинський); *На одній* [коксовій печі] *щойно тільки спалахнуло буйною пожежею полум'я, а на другій уже згасає, никне, в'яне* (Б. Антоненко-Давидович); *А хвилі на гребнях приносили зорі, На палуби кидали, никли у морі...* (М. Нагнибіда); *Никнуть, наче розпливаючись, гірські хребти* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

НИКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **ника́ти.** *Ходить Настя по двору, гомонить стиха до себе, все до місця прибирає. Довідалась до корови, никнула до курей* (С. Васильченко); *Він закрутився перелякано по хаті, никнув в один куток, у другий, а потім враз щуром шмигнув в отвір підпіччя* (Ю. Збанацький); *Віктор никнув до свого табору. Відімкнув пустку .. Виглянув з чорного вікна .. і, злякавшись, повернувся обличчям у кімнату* (Олекса Ізарський).

НИ́КОНИ, ів, *мн.:* ◊ **Ни́кони лови́ти** *див.* **лови́ти.**

НИ́НІ, *присл.* 1. У наш час, у сучасний період; тепер. — *Во Іудеї не було .. того ніколи, Що нині узриться* (Т. Шевченко); — *Маю за честь .. відрекомендувати вам мою юну подругу, онуку нині славного капітана-лейтенанта Сікори Віруньку Сікору* (Ю. Бедзик); *Обдерті коти й кішки! Колись усі вони виблискували своїм хутром. А нині на них зазіхають хіба що блохи* (І. Роздобудько).

2. Те саме, що **сього́дні** 1. *Нині молодиця закінчила роботу ще до смерку, але їй зовсім не хотілося йти додому* (М. Стельмах); *Це все ще присниться: і ці дерева, і сповнена росту зірчаста трава — і вчора, і нині, і завтра* (Ю. Андрухович).

◊ **Не сього́дні (не ни́ні), так за́втра** *див.* **сього́дні.**

НИ́НІКА *див.* **ни́ньки.**

НИ́НІШНІЙ, я, є. 1. Який існує, відбувається і т. ін. нині; стос. до сучасного періоду; теперішній, сучасний (у 2 знач.). *Чим довше обдумував він своє нинішнє становище, .. тим більша образа і навіть злість закипали в його серці* (І. Рябокляч); *Підлога порипувала від кроків, і лише голоси дітей нагадували, що ви знаходитесь у нинішньому часі* (О. Ульяненко); // *у знач. ім.* **ни́нішнє,** нього, *с.* Те, що існує, відбувається, живе і т. ін. тепер, нині; теперішній час, нинішня епоха. *Хай ти не був ні славним, ні могутнім — не велетень, а тінь його чи тло, — аби в прямій залежності з майбутнім твоє минуле й нинішнє було* (С. Голованівський); *— То давня байка, не сумуйте. Думайте про нинішнє, про живе* (О. Бердник); *Думки снувалися про Україну, про її нинішнє і прийдешнє* (Ю. Мушкетик); *Нинішнє додало мені ваги у власних очах* (Ю. Покальчук).

2. Те саме, що **сього́днішній.** *Навіть нинішній день одсунувсь далеко, так далеко забіг, що видається* [Маланці] *давнім, давно забутим сном* (М. Коцюбинський); *Треба відбити телеграму Йозефу Шацькому, хоч це й створить зубному лікареві на нинішній вечір певні труднощі* (А. Кокотюха).

НИ́НЬКА *див.* **ни́ньки.**

НИ́НЬКИ, *розм., діал.* **НИ́НЬКА, НИ́НІКА,** *присл.* Те саме, що **ни́ні.** *— А якби був Річинський той санаторій збудував, що задумував у двадцятім році, то ниньки, може, й не так тісно було б у селі* (Ирина Вільде); *Не відкладай на завтра, що ниньки будеш робити* (П. Чубинський); *— Ой людочки! Шо-м* [що я] *нинька виділа-а! — співає яка молодиця. — На панськім коровами орут* [орють] *— і бигме, Боже, не брешу* (Г. Хоткевич); *— Нинька мусимо мати вечерю не хлопську, а панську* (Григорій Тютюнник); *— Хомо, — гукають бійці, — ану розкажи, яке там ниньки зведення у союзників!* (О. Гончар); *— Я хочу лише пригадати цю присягу, що я її ниніка складав* (О. Лисяк).

НИ́ПАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **ника́ти.** *Весь день тілько за тим і нипав* [сторож], *щоб роздобути дрівець* (І. Франко); *Збирався він, як за смертю: довго шукав рукавиці, батіг, хурчав загаслою люлькою, нипаючи по всіх закапелках* (Григорій Тютюнник); *Почали шукати мене. Сонька нипала по кімнатах, кричала: "Вилазь, я тебе бачу!"* (А. Дімаров); *Малі діти, старшенькі діти, старші діти зранку нипають по селу* (Є. Гуцало); *Та раптом дивні звуки! Тут нипає ще хтось. Хода його скрадлива...* (І. Андрусяк).

НИРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* 1. Те саме, що **норе́ць** 1. *Низько над водою обважніло пролітали плямисті гагари та запізнілі білогруді полярні нирці* (Олесь Досвітній); *Осінь .. Ще зелено у плавнях. Качки літають над водою, нирці та інші водоплавні гості* (О. Довженко); *Перелітне птаство кружляло над водою. Прошуміли над головою довгасті короткокрилі нирці* (К. Гордієнко).

2. *розм.* Те саме, що **пірна́льник.** *Найвправніші нирці не можуть сягнути дна в його* [Дніпра] *холодних глибинах* (О. Гончар); *З містків нам щось вигукували, вітали, простягали руки. Інші, не такі вправні нирці, давали нам шлях до східців* (І. Росоховатський); *Нирець пірнає за перлиною лише тоді, коли впевнений щодо повернення* (В. Єшкілєв); *Видно, і серед троянського люду нирці є майстерні!* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НИ́РКА *див.* **ни́ркі.**

НИ́РКИ́, ни́ро́к, *мн. (одн.* **ни́рка,** и, *ж.).* 1. Парний орган людини і хребетних тварин, через який з організму виділяються надлишок води та розчинені в ній кінцеві продукти обміну речовин — азотисті сполуки, солі, отруйні речовини і т. ін. *Основна функція нирок — виведення продуктів життєдіяльності фільтрацією крові* (з наук.-попул. літ.); *Пальпація й простукування обох нирок нічого певного не могли дати* (Б. Антоненко-Давидович); *Його* [лікаря] *затримано тут, а там чекали відповідальні операції. Треба вирізати нирку, зробити резекцію шлунка* (Ю. Смолич); *Йому після видалення хворої нирки потрібна була дбайливо додержана дієта* (М. Бажан); *Коли заболіли нирки, порадили мені лікувати їх житнім цвітом* (М. Стельмах).

2. Страва, приготовлена із цього органа деяких тварин. *— Я залюбки з'їв би оце яєчню з беконом, смажену баранячу нирку і свинячі сосиски* (П. Загребельний); *Вчора ввечері в Будейовицях в офіцерському клубі .. подали нирки в мадері* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

△ **(1) Блука́юча ни́рка,** *мед.* — захворювання, що полягає в надмірній рухомості нирки. *Причини блукаючої нирки — ослаблення підтримувального апарата нирки після схуднення, травм, підіймання й носіння вантажів тощо* (з наук. літ.); **(2) Шту́чна ни́рка,** *мед.* — те саме, що **гемодіаліза́тор.** *Через напівпроникну мембрану штучної нирки кров очищується від шлаків, у результаті чого нормалізується її склад* (з навч. літ.); *Март ще жив, бо його кровоносну систему було приєднано до штучної нирки, і міг би жити ще тиждень, ще місяць, ще рік* (М. Дашкієв).

НИРКОВИ́Й[1], а́, е́. Прикм. до **ни́рка.** *У ниркових клубочках фільтруються низькомолекулярні білки, пептиди* (з наук. літ.); *Зменшення ниркового кровотоку проявляється зниженням діурезу з порушенням мікроциркуляції в нирках* (з навч. літ.); *— Давай викличемо швидку! Може, вколять тобі промідолу! — вона говорить так, ніби йдеться про ниркові кольки* (Є. Кононенко).

Нирко́вий чай *див.* **чай.**

△ **Нирко́ва ми́ска** *див.* **ми́ска.**

НИРКОВИ́Й[2], а́, е́. Прикм. до **ниро́к** 1. *А гагара — нирець, ниркова птиця, через те охота на неї має свої особливості й свою принадність* (Остап Вишня).

НИРКОВОКАМ'ЯНИ́Й, а́, е́: △ **Нирковокам'яна́ хворо́ба** *див.* **хворо́ба.**

НИРКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до нирки; який своєю формою нагадує нирку. *Роман бере навскоси, ми об'їжджаємо ниркоподібну западину* (Р. Андріяшик); *Багато скіфських мечів та кинджалів VI–II ст. до н. е. завдовжки 45 см із ниркоподібним перехрестям знайдено в архаїчному некрополі Ольвії* (з наук. літ.).

НИРНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* 1. Однокр. до **ниря́ти.** *Розхриставшись, бризнув* [Тарас] *в воду, Нирнув* (І. Котляревський); *Запорожець в одежі кинувся в ріку, нирнув і витяг дитину* (Ф. Бурлака).

2. *перен.* Швидко зникати, ховаючись куди-небудь. *Грицько, як миша, нирнув попід руками і затерся між людьми* (Панас Мирний); *Машур круто повернувся й нирнув під ближній вагон* (О. Донченко); *Противник .. кладе снаряд за снарядом... Хтось, може, і розгубиться, і в бліндаж нирне, не витримає...* (О. Гончар).

НИРО́К, нирка́, *ч.* 1. Те саме, що **норе́ць** 1; пірникоза. *Біля Бугу .. застрочили* [сіножатки] *рівно, ритмічно, відганяючи од берега табунець червоноооких нирків* (М. Стельмах); *Чайка сліпуче зблисне в повітрі, або з'явиться з-поміж хвиль самотній нирок, виткнеться чорною головкою* [голівкою] *і пірне знов, зникне, як і не було його* (О. Гончар); *В Холодній Балці над лиманом Нирки пірнають в золоте* (М. Вінграновський).

2. *розм.* Одноразове різке занурення у воду з головою. *Необачний нирок у небезпечному місці може призвести до фатальних наслідків* (з газ.).

НИРЦЕ́М, *присл., рідко.* Пірнаючи, ниряючи. *А один песький син .. нирцем, тихцем під водою підкрадався, чаївся, жабуринням умився, козаку межи плечі ножем устромився* (Л. Костенко).

НИРЯ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ниря́ти.** *До ниряння в крижану воду слід попередньо готуватися, щодня загартовуватися* (із журн.).

НИРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., розм.* Занурюватися повністю у воду; пірнати. *Поромщик .. нахлиставсь Горілочки, коли прощавсь. Еней велів його прийняти, Щоб не пустивсь на дно ниряти* (І. Котляревський); *Вода здається мені трохи прохолодною. Спершу набираю її в пригорщі й розтираю тіло .. — Ниряй, так холоду не відчуєш* (А. Дністровий); *— Леле! Ну й спритний же цей чоловік, як ловко ниряє!* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * Образно. *Ні, не мені .. в зелень пахучу нирять!* (І. Франко).

НИСПО́СЛАНИЙ, а, е, *ц.-с., уроч.* Дієпр. пас. до **ниспосла́ти.** *На думку ісламських богословів, Коран існує лише арабською — мовою, якою він був ниспосланий* (з наук.-попул. літ.); // **ниспо́слано,** *безос. пред. Ми ввірували і в Бога, і в те, що було ниспослано нам, і в те, що було ниспослано Авраамові, Ізмаїлові, Ісааку, Іакову і його колінам, і в те, що було даровано Мойсеєві й Ісусові* (з рел.-церк. літ.).

НИСПОСЛА́ТИ, ошлю́, ошле́ш, *док., ц.-с., уроч.* Подарувати що-небудь несподіване або те, що начебто послано вищими силами. *А доброзиждущим рукам І покажи, і поможи, Святую силу ниспошли* (Т. Шевченко); *Іллю Бог узяв живим на небо, ниспославши для нього громову колісницю!* (І. Пільгук); *Цензор гаркнув на все горло передурочну молитву: — Преблагий Господи, ниспошли нам благодать!..* (М. Сиротюк); *Господь і ниспослав на землю негоду, аби вивідати міру мужності нашого лицарства* (В. Чемерис); *І нам ниспошли Духа Святого, і пошли бджолам моїм зачати густії меди, жовтії воски* (Ю. Іздрик).

НИ́ТИ, ни́ю, ни́єш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Давати відчуття тупого болю. *Трудно бути веселим, коли зуб ниє* (М. Коцюбинський); *Перемучені кості нили, невиспані голови гули* (І. Багряний); *У нього терпли ноги, нила спина* (С. Чорнобривець); *Руки були наче не його, тягуче нили плечі* (В. Владко); *Від перевтоми нили шия і плечі, зате перестала боліти голова* (І. Росоховатський); // *безос. У Вови нило всередині, і він нічого не слухав* (С. Васильченко); *В потилиці починає злегка нити, — значить, удень болітиме вся голова* (В. Винниченко); *Петрусь відчув, як у нього ниє в лікті* (І. Багмут); *Між лопатками так нило, якби хтось холодною кригою припікав* (І. Чендей); *В животі нило, тіло вимагало їсти* (О. Бердник).

2. *розм.* Набридливо скаржитись на кого-, що-небудь, виражати своє незадоволення з приводу чогось; скиглити (у 3 знач.), нарікати (у 1 знач.). *Чого ти вічно ниєш? І те тобі не подобається в лабораторіях, і брудно тут, і зірок тобі з неба не дають хапати* (Ю. Шовкопляс); *Відомо, що тільки люди хворі та хворобливі піддаються поганому настрою, весь час ниють, не знають, на якому світі живуть: і тут гаряче, і там боляче* (Ю. Збанацький); *Я марно намагався пояснити йому, що Інна, можливо, ні в чому не винна .. Леопольд мене й слухати не хотів і продовжував нити* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Екологи ниють, що рідкісні види отруйних жаб вимирають* (С. Пиркало).

3. Звучати протяжно, набридливо. *Остюкові не подобається банджо — звуки стогнуть і ниють, це спека й задуха коливається на струнах банджо* (Ю. Яновський); *І от він там, де ниють кулі у перехресному рою* (В. Сосюра).

◊ **Се́рце (душа́) ни́є (мліє, тліє** *і т. ін.) див.* **се́рце.**

НИ́ТИК, а, *ч., розм.* Той, хто постійно ниє (у 2 знач.), виражає своє незадоволення з приводу чого-небудь; скиглій (у 2 знач.). *Це один із тих днів, коли вже стоїть робочий сезон — осінь, коли небо іноді нарочито бризкає на різних нитиків нудними дощами і нацьковує їх на Івана Івановича* (М. Хвильовий).

НИ́ТИТИСЯ, ни́титься, *недок., діал.* Шарпатися, обтріпуватися. *Ткацьке начиння нититься* (Сл. Б. Грінченка).

НИ́ТКА, и, *ж.* 1. Тонко зсукана, скручена пряжа, яку використовують для шиття, в'язання, вишивання, виготовлення тканин і т. ін. *Чоловіки були в білих свитах з комірами, гарно вишитими червоними або синіми нитками* (І. Нечуй-Левицький); *Пригадую й суворі окуляри, Нитками перев'язані сяк-так* (М. Рильський); *— І Катря з ним іде? — спитав Зозуля. — Куди голка, туди й нитка, — пояснила Уляна* (В. Кучер); *Прийшла Марина, принесла вінок з нанизаних на нитку зубків часнику* (Р. Андріяшик); * Образно. *Блищить тонка нитка далекого Дніпра* (Ю. Яновський); * У порівн. *В нас дорога.., Наче нитка, в'ється понад кручі* (І. Франко); // *чого.* Тонкий довгий предмет, що намотується на що-небудь. *Котили вони поперед себе дерев'яне колесо, залишали за собою тонку нитку телефонного кабеля* (Ю. Збанацький); *Уявив Фрунзе.., як годинами стоять його телефоністи через увесь Сиваш у прибуваючій крижаній воді, тримаючи в задубілих руках нитку провода* (О. Гончар).

2. *перен.* Те, що поєднує, пов'язує з ким-, чим-небудь. *Рідна хата, мов та квітка. Що скрашає весь квітник. З рідним краєм якась нитка Тебе зв'язує навік* (П. Грабовський); *В 1937 році я втратив і Матвія... Рвалися останні нитки найдорожчих дружніх зв'язків...* (Б. Антоненко-Давидович); *Міцні були творчі нитки, які єднали Яновського з мистецтвом, що переставало вже бути "великим німим"* (М. Бажан); // Послідовність, основний напрямок чого-небудь. *— Ох, сміх тепер, — стуляючи нитку перерваної розмови, почала знову Мар'я* (Панас Мирний); *Хотів одразу заговорити про бажане, передумане, та враз загубив нитку думок* (О. Десняк); *Розмотувався клубок думки, соталася нитка уяви. Що ж тепер діяти? Куди подітися?* (О. Бердник).

Виво́дити / ви́вести ни́тку *див.* **виво́дити**[1]; **Змочи́ти до ни́тки (до кісто́к)** *див.* **змо́чувати; Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика)** *див.* **промо́чувати.**

△ **(1) Ни́тка розжа́рювання** — деталь електролампи, вигот. з тугоплавкого металу. *Нитки розжарювання в електролампах виготовляють із вольфраму* (з навч. літ.); *Коли б Едісон не провадив сотні й тисячі разів експерименти з електричною лампочкою, з її ниткою розжарювання, а кинув їх після першої ж невдачі, хто розповів би світові про*

електричне освітлення?.. (В. Владко); *Лампа спалахує і згасає — перегоріла нитка розжарювання* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(2) Хімі́чна ни́тка** — нитка, вигот. з природних високомолекулярних речовин. *Для оберігання хімічних ниток від навантажень на машинах встановлюють регулятори натягу та компенсатори* (з наук.-техн. літ.).

◊ **(3) Аріа́днина (провідна́) ни́тка,** *книжн.* — те, що дає правильний напрямок, допомагає знайти правильний вихід із якоїсь ситуації. *Я вже трохи стратила провідну нитку серед лабіринту різних "консолідацій" і не знаю, що мені про них думати* (Леся Українка); *Що ж тут найголовніше, де провідна нитка виховання людяності? Головне, на мій погляд, — в культурі людських бажань* (В. Сухомлинський); *Мені таки судилося поїхати в те містечко. Саме туди тяглася моя остання павутинка з вутлої аріадниної нитки* (В. Шкляр); **Білими нитка́ми ши́тий** *див.* **ши́тий; Взя́ти на живу́ ни́тку** *див.* **узя́ти; Ви́тягтися (ви́тягнутися) у ни́тку** *див.* **витяга́тися; (4) До [оста́нньої] ни́тки (ни́точки):** а) *(зі сл.* промокнути, мокрий, промоклий *і т. ін.)* наскрізь, повністю, зовсім. *Там така сльота, що годі добитися до станції на простім возі, промокнеш до нитки* (Л. Мартович); — *По обіді, коли ми вже встигли накататися на човнах.., намокнути до останньої нитки під раптовим дощем, почали з'їжджатися гості* (П. Панч); *І такий тоді полив дощ, що всі, хто був там, поприходили мокрісінькі до нитки — просто текло з них* (В. Барка); *Джмелик, весь мокрий до нитки, шмигнув під воза* (Григорій Тютюнник); *Заскреготавши буферами, відійшов поїзд, а жінки все гибіли під дощем, промокли до останньої ниточки* (А. Хижняк); б) *(перев. зі сл.* обібрати, обдерти, пропити *і т. ін.)* повністю все, до останнього або остаточно. — *Здибав мене у лісі Кармелюк, пограбував до ниточки, тільки що пустив з душею* (С. Васильченко); *В революцію Військово-революційний комітет за торгівлю до стінки ставив, а тепер патентами обдирають до останньої нитки* (М. Стельмах); *Мадюдя цього разу грав* [у доміно] *неуважно: як генерал не смикав бровами, програлись до нитки* (А. Дімаров); *Пишнотіла Катерина .. оббирала клієнтів до нитки, звабливо при цьому всміхаючись* (М. Слабошпицький); в) до кінця, весь, цілком. — *А тепер роздягайтеся до нитки!* (М. Ю. Тарновський); *Його* [Іванова] *танкістська форма на той час зносилася до нитки* (Ю. Мушкетик); **Звести́ся до ни́тки** *див.* **зво́дитися; Злови́ти ни́тку (нитки́)** *див.* **злови́ти; З ми́ру по ни́тці** *див.* **мир**[2]; **(5) На живу́ ни́тку:** а) *(зі сл.* зшити, зметати, стягнути *і т. ін.)* як-небудь, аби було з'єднане докупи, щоб не розпалося. *Балабушиха .. розпорола підпійку в сукні, підмостила вати, зашила на живу нитку й знов наділа* (І. Нечуй-Левицький); *А при тім .. виникають різні проекти про те, щоб зовсім розібрати сю велику, але слабосилу, на живу нитку зшиту державу* [Польщу] (М. Грушевський); *Укріплення, звичайно, примітивні, роблені, як то кажуть, на живу нитку, похапцем* (І. Багряний); б) нашвидку; приблизно, неточно. *Ось давайте грубо, на живу нитку, прикинемо, що нам дасть гектар баклажанів* (М. Стельмах); **Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося** *і т. ін.)* **[ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)>** *див.* **нема́; (6) Ни́тка (ни́точка) увірва́лася (урва́лася, обірва́лася)** *чия, кому і без дод.* — настав кінець чому-небудь; нема того, що було. *Терешкові ввірвалась нитка верховодити хоч на вулиці або на вечорницях* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вічно терпіти... та всьому є край; Не дігнати літ, як пташиних зграй; Не вернуть надій, хоч кладись — вмирай... Нитка прядена увірвалася* (П. Грабовський); *Карпо Джмелик із Северином зсаджували на гарбу віялку. — Що ж ти робиш? — підійшов до нього Тетеря. — Це колгоспне майно, а не твоє. — Тепер усе наше .. Твоя вже ниточка обірвалася* (Григорій Тютюнник); *Ось де спіткала вона* [стріла] *його! Ось коли обірвалася нитка його життя!* (В. Малик); **Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до ша́га)** *див.* **обдира́ти; Перемо́кнути до кісто́к (до ни́тки, на хлющ** *і т. ін.)* *див.* **перемока́ти; Пійма́ти ни́тку (нитки́)** *див.* **пійма́ти; Програва́тись / програ́тись до ни́тки** *див.* **програва́тися; Промо́клий до кісто́к (до кісточо́к, до ни́тки, до ни́точки)** *див.* **промо́клий; Промо́кнути (змо́кнути) до ни́тки (до ни́точки, до соро́чки, до [са́мих] сорочо́к)** *див.* **промока́ти**[1]; **Прохо́дити черво́ною ни́ткою (стрі́чкою)** *див.* **прохо́дити; Пря́сти ни́тку** *див.* **пря́сти**[1]; **Стягну́тися на ни́тку** *див.* **стяга́тися; Увірва́ти (урва́ти) ни́тку** *див.* **урива́ти**[1]; **(7) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ни́тка за го́лкою** — невідступно. *Кожен вважав би за щастя мати таку дружину, як вона. Ні, потяглася ж, нерозумна, як нитка за голкою, услід за своїм Батожчуком* (Ю. Збанацький); — *Ти давно тут? — Та кажу ж: услід за тобою. Як нитка за голкою. Нудно мені стало в Криничках, як ви пішли* (О. Гончар); *Коли померли мої баба Тетяна, я стала ходити, як нитка за голкою, за моїм татом* (Г. Тарасюк).

НИТКА́Р, я́, *ч.* Працівник ниткового виробництва. *На перший погляд здається, що робота ниткаря складна, а її освоєння вимагає неймовірних зусиль. Насправді все значно простіше й цікавіше* (із журн.).

НИТКА́РКА, и, *ж.* Жін. до **ниткáр.** — *Кожний стібок ниток муліне на полотні вимагає великої посидючості, терплячості, фантазії, творчої снаги та хисту, — каже ниткарка* (з газ.).

НИТКОВИ́Й, á, é. Стос. до нитки (у 1 знач.). *В Україні бавовняні комбінати функціонують у Херсоні, прядильна фабрика — у Полтаві, ниткова фабрика — у Нікополі* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. з ниток. *Майстриня з Рівного робить із ниток справжні дива, бо володіє незвичайною технікою створення пейзажів — малює їх за допомогою тонких ниткових вузликів* (з газ.); // Зробл. за допомогою нитки (у 1 знач.). *Нитковий маятник, що складається з невеликого тіла і довгої тонкої нитки великої жорсткості, можна вважати математичним маятником* (з навч. літ.).

НИТКОЗШИВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для зшивання нитками. *Ниткозшивальний верстат свердлить отвори й прошиває нитками документи* (з наук.-техн. літ.).

НИТКОПЛУ́Т, а, *ч., заст., зневажл.* Ткач. *Ой ти ткач-ниткоплут, а я бондарівна; піди геть, відчепись, я тобі не рівня* (Номис);* Образно. *Не шаруділо сукнями жіноцтво. І жоден з дипломатів, ниткоплут, Не мав, де показать своє пустомолотство* (Л. Костенко).

НИТКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до нитки; який своєю формою нагадує нитку (у 1 знач.). *Самиці деяких роздільностатевих сисунів мають довге ниткоподібне тіло* (з наук. літ.); *У промислових умовах отримують ниткоподібні кристали металів і тугоплавких сполук* (з наук.-попул. літ.); *Ниткоподібні молекули смоли тісно переплітаються й мають багато точок дотику, між якими діють значні сили взаємного притягання* (з навч. літ.).

△ **Ниткоподі́бний (ниткува́тий, нитча́стий) пульс** *див.* **пульс.**

НИТКУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **нитча́стий, ниткоподібний.** *Вражала різниця між виглядом обличчя, вицвілого, в ниткуватих брижках, і ясними, як брунатне скло, очима — незвичайно спокійними* (В. Барка); *Ниткуваті кристали є унікальним матеріалом для дослідження фізичних властивостей напівпровідників* (з наук. літ.); *У деяких ниткуватих макроскопічних зелених водоростей статеве розмноження здійснюється кон'югацією* (з навч. літ.).

△ **Ниткоподібний (ниткува́тий, нитча́стий) пульс** *див.* **пульс.**

НИТО́ТА, и, *ж., діал.* Плаун-баранець. *Невісточки, головатень.., нитота, грань* [герань] .. *— все то помічні зела* (Г. Хоткевич).

НИ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **ни́тка.** *Перед образами гойдалися на ниточках роблені голуби* (Панас Мирний); *Якась ниточка від ряднини лоскоче мені обличчя, а я не можу її відкинути* (В. Нестайко); *Довголітня самотність порвала ті невидимі ниточки, які зв'язували його душу з душами іншими* (М. Руденко); *Ще думка мерехтить вряди-годи, Тримається за ниточку надії* (О. Бердник); * У порівн. *Жайворонок підлетів невисоко й повиснув, мов на ниточці* (Ю. Яновський).

◊ **Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці)** *див.* **ви́сіти; До [оста́нньої] ни́тки (ни́точки)** *див.* **ни́тка; Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося** *і т. ін.)* **[ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)>** *див.* **нема́; Ни́тка (ни́точка) увірва́лася (урва́лася, обірва́лася)** *див.* **ни́тка; Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до ша́га)** *див.* **обдира́ти; (1) По ни́точці,** *перев. зі сл.* з б и р а т и — невеликими порціями, частками; старанно, скрупульозно. *Раніше я тебе* [чоловіка] *шанувала, музей твій по ниточці збираючи, а тепер ти сам себе величаєш* (Є. Гуцало); **Промо́клий до кісто́к (до кісточо́к, до ни́тки, до ни́точки)** *див.* **промо́клий; Промо́кнути (змо́кнути) до ни́тки (до ни́точки, до соро́чки, до [са́мих] сорочо́к)** *див.* **промока́ти**[1]; **Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку** *і т. ін.)* *див.* **розплу́тувати; Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці)** *див.* **ходи́ти; Ходи́ти, [як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] по стру́нці (по стру́ночці, по ни́точці** *і т. ін.)* *див.* **ходи́ти.**

НИ́ТТЯ, я, *с.* Збірн. до **ни́тка 1** і **нить.** *Один рукав його майже відірвався — тріснуло ниття на плечі* (І. Білик); * Образно. *Непомітно павутття вдихаєш в легені, чорним ниттям з грудей видихаєш печаль* (П. Мовчан).

НИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **ни́ти.** *У нього ревматизм крутив ноги, і дід болісно прислухався до німого ниття* (Є. Гуцало); *Синяки з обличчя зійдуть, нирка перестане боліти, а кістки й ребра про себе нагадувати* [будуть] *ниттям* (А. Дністровий); *Слухаючи сповнене жовчі Блюмове ниття про майбутнє нашого покоління, я справді переконуюсь, що ниття це — отруйне* (П. Колесник); *Обличчя її спотворила плаксива гримаса, і вона з ниттям в голосі, немов скривджена дитина, промовила: — Ти-не-лю-биш-мене!* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НИТЧА́СТИЙ, а, е. 1. Який має форму нитки (у 1 знач.). *Нитчасті гриби виділяють у середовище значно більше ферментів, ніж дріжджі та бактерії* (з наук.-попул. літ.); *У зелених нитчастих водоростей тіло утворено нитками з послідовно з'єднаних клітин* (з навч. літ.).

2. Який має ниткоподібну структуру. *Для незнайки* [незнайка] *виноград увесь однаковий, а вмілець по самій корі пальцями чує, який сорт, бо кора у кожного сорту своя: то нитчаста, то гладенька, то ребриста* (О. Гончар).

△ **Ниткоподібний (ниткува́тий, нитча́стий) пульс** *див.* **пульс.**

НИТЬ, і, *ж., поет.* Те саме, що **ни́тка.** *Ахілл не зазнав од троян будь-якого Лиха сьогодні. Хай потім уже перетерпить, що Доля Випряла з ниттю йому, коли мати його породила* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Гурій Адріянович і Опара рушили з місця і йшли так повільно, неначе назад їх тягла невидима нить, а вони пересилювали її* (І. Сенченко); *Єдина Україна в світі. Єдиний наш народ. До згоди чудесні нас єднають ниті — ідеї правди і свободи* (П. Тичина); * Образно. *Воли йдуть один за одним, низько похнюпивши голову, і довгі ниті липкої слини звисають з їхніх губ до землі* (В. Собко).

НИ́ТЯНИЙ, а, е. Зробл. з ниток. *Батькові руки, в білих нитяних рукавицях, важко лежали на держалні шашки* (М. Коцюбинський); *З кола на середину зали вийшла .. хрупка дівчинка у нитяному біленькому светрику* (Ірина Вільде); *— Нумо, хлоп'ята, — каже Семирозум, дістаючи цівку і сіпаючи нитяними віжками* (В. Дрозд).

НИЦА́К, а́, *ч., зневажл., рідко.* Негідна, підла, ница людина. *— Панове! Я скажу вам щиру правду, — До грецьких ницаків рече латинський, — У таємничу королівську раду Зібрались біскупи і нунцій римський* (П. Куліш).

НИ́ЦИЙ, а, е. Негідний, підлий, ганебний; низький (у 6 знач.). [В ' я з е н ь - л и ц а р:] *Знав, проклятий* [король], *як покарать мене. В той день, як він мене сюди закинув, .. він підписав декрет, що він касує і тортури, й страту в своїй державі — ниций лицемір!* (Леся Українка); *— Трохи незграбний .. — думала про нього Тетяна, — а такий сердечний .. і мимохіть порівнювала з Мамієм. Той красивий, як намальований, з ницою душею спесивця, цей — приязний і соромливий, з одвертим серцем дитини* (С. Добровольський); *Хлопчина відчув себе таким малим і ницим від зневажливих слів лікаря, що ладен був упасти каменем на дно каналу і більше не виринати* (Ю. Логвин); // *у знач. ім.* **ни́ці,** цих, *мн., зневажл.* Ті, хто має такі якості. *Ниці завжди радіють з невдач велетнів* (В. Дрозд).

НИ́ЦІСТЬ, цості, *ж.* Властивість за знач. **ни́ций.** *Анонімний лист! Підлий, брехливий лист, що мав похитнути її любов! Яка ганьба! Ницість, бридота!* (В. Підмогильний); *Якимись потаємними закраїнами власної душі відчув ницість цієї жінки й свою вищість* (Ю. Мушкетик); *Яким цей їхній Метр є спустошеним .. Скільки його досвід умістив чиєїсь підлості і лакейства, ницості і нещирості...* (С. Процюк).

НИ́ЦО. Присл. до **ни́ций.** *Підсунуто підло, ницо, як фармазонщики у великих містах підсувають наївному остолопові замість д і а м а н т а вправно підфарбоване скло* (Б. Антоненко-Давидович); *Він програв герць з масою, його одурено ницо і підло, а натовп помирає зо сміху* (В. Дрозд); *Ті закони, що зійшли до нас з космосу, були сфальшовані, спотворені, ницо прилаштовані до жалюгідних людських потреб* (Г. Пагутяк); *Хлопця проймає піт, він шукає магічні ворота пішки, йому здається, що їхати туди є ницо і негідно для фізично здорової людини* (С. Процюк).

НИЦЬ, *присл., перев. з дієсл.* лежати, падати, припадати і т. ін. Обличчям униз; на животі; долілиць; протилежне горілиць. *Ногою зіпхнув Тягнирядно Давида на холодну мокру землю й перекинув його ниць* (А. Головко); *Розпластавшись ниць перед іконою страждeнного Христа в терновій плетениці, благав* [отець Йосип] *спасти його від підступів диявола* (Б. Антоненко-Давидович); *Ниць лежить в тіні акацій Оленчук, поклавши голову на руки* (О. Гончар); *Микола лежав ниць, вітер колихав благенький жмутик волосся над його лисим черепом* (Р. Андріяшик); * Образно. *В попелі згарищ лежала ниць колись така весела і гомінка вулиця Свердлова* (Н. Рибак).

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* **/ опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти** *і т. ін.)* **на колі́на (навко́лішки, ниць** *і т. ін.)* **<Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на>** *див.* **опуска́тися.**

◊ **Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць,** *рідко* **на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)>** *див.* **па́дати.**

НИ́ЦЬМА, *присл., розм.* Те саме, що **ниць.** *Донна Анна скрикує і падає ницьма додолу...* (Леся Українка); *Він розпластався ницьма на підлозі* (Б. Антоненко-Давидович); *Поклавши підборіддя на рушницю, Успенський лежав ницьма на зеленому горбі* (П. Панч); *Свирид почув — лежав ницьма, — як хтось вийшов, узяв щось за причілком, певне, заступ, і поніс до хати* (Микита Чернявський).

НИЧ, *займ. запереч., діал.* Нічо́го. *І Жулин замовк... думає, Дрож го* [його] *пронимає. Нич не видить, нич не чує, Жалем прозябає* (І. Вагилевич); *Петрій оглянувся — нич не видати* (І. Франко); *— Ну і я тобі нич не можу сказати про Бога. То справа наших панотчиків* (О. Бердник).

НИ́ЧКА, и, *ж., жарг.* Те саме, що **потайни́к** 2. *Санич поліз у ничку, взяв решітки бабок, купив .. пластмасову амфору і поїхав на день народження* (С. Жадан); *Ця ничка — однокімнатна квартира в середмісті — вважалася надійною* (В. Єшкілєв); *Його стара хата була єдиним місцем, де можна тримати крадений товар. Безпечнішої нички не знайти* (А. Дністровий); // Приховані гроші. *— А в другому черевику нички нема?* (І. Карпа).

НИЧКО́М, *присл., розм.* Те саме, що **ниць.** *Недалеко від борони хтось лежав ничком* (П. Панч); *Стара згадала за літами Свою нерадісну сім'ю. Її Микита під житами Упав ничком у колію* (П. Воронько).

НИ́ШКАВКА, и, *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **ни́шпорка** 1. *І все-таки я, людина цікава, нишкавка, знав такі випадки, випадки аж ніяк не міфічні* (А. Перепадя, пер. з тв. М. Пруста); *Поліцейські нишкавки відразу відчули щось підозріле, коли перші групи прибулих замовили в соборі молебень "за раба Божого Миколу"* (О. Іваненко).

НИ́ШКЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **ни́шкнути.** *Василь Леонтійович перехоплює нишклий погляд Шафірова й вирішує про себе — недруг* (Г. Колісник); * Образно. *Його думки підганяли його пальці, сиплючи дрібний і нишклий перебіг край столу* (Б. Харчук).

НИ́ШКЛО. Присл. до **ни́шклий.** *Мазепа тихо сидів. Нишкло вивчав вирази облич...* (Г. Колісник); *Низько і нишкло залягає* [пил] (Є. Пашковський).

НИ́ШКНУТИ, ну, неш, *недок.* 1. Замовкати, затихати, заспокоюватися. *Страх .. змушує .. молодих нишкнути зі своїм сміхом і жартами* (І. Багряний); *Аудиторія враз притихла, люди нишкли — люди хотіли почути, що далі скаже промовець* (Ю. Смолич); *Курці нишкнуть під строгим поглядом голови* (С. Журахович); * Образно. *Не в змозі піднятись, він* [вітер] *в люті безсилій Ховається й нишкне під листом опалим* (О. Білаш); // Притаївшись, сидіти тихо, мовчати. *Виходять навстріч місячному гуркоту моря двійко білих гусей.., що вдень нишкнуть собі по бур'янах, а як тільки ніч...* (О. Гончар); *Ми, малі, бувало, сахалися на вулиці, нишкли за парканами, коли хтось .. побожно й скорботно ніс обіруч річ, яка символізувала смерть* (Р. Федорів); *Може, й цього разу сарна відчула, що поперед в засідці нишкне людина, і тому зупинилася* (П. Загребельний).

2. Схилятися, опускатися додолу. *Нишкла чорна трава, і горою йшов чорний вишум* [шум] *дерев* (Б. Харчук); *...Згасає срібло, нишкне сніг, час розколовся, як горіх* (П. Мовчан).

НИ́ШКОМ, *присл.* 1. Те саме, що **ти́хо** 1. *Устав Чіпка тихо; налапав двері; нишком вийшов у сіни* (Панас Мирний); *Гайда на коні! Час прощатись. Гайда! Гайда! Не слід зітхати... Весело ж, гай! — ні, нишком, тихо!* (П. Карманський); *— Мабуть-таки захворів наш синок, — нишком звернулася мати до батька. — І вночі не спав, і зараз схопився...* (Є. Кравченко); *Вона нишком, ніби на пальчиках, ступає до моєї оселі, зацікавлено розглядає обстановку* (А. Дністровий); // Притаївшись, мовчки. *Михайлик .. затаївся, нишком слухаючи й собі оповідання пенсіонера* (Б. Антоненко-Давидович); *Софійка втекла на леваду, до старої дуплистої верби. Забилася в дупло і нишком сиділа, щоб не помітили дорослі* (А. Дімаров).

2. Крадькома, потай від інших. *А нумо знову віршувать. Звичайне, нишком* (Т. Шевченко); *Пан, нишком од панії, дав їй карбованця грошей, та не взяла Катря* (Марко Вовчок); *Зюзін нишком малював карикатуру на Андрія — дуже їдку і образливу* (Ю. Збанацький); *Треба придивитися, розвідати нишком, що і як. Дірку в паркані відшукати* (В. Нестайко); *Йона сплюнув і нишком, щоб ніхто не побачив, подивився на гурт молодих хлопців* (О. Ульяненко).

НИ́ШКОМ-ТИ́ШКОМ, *присл., розм.* Те саме, що **ти́шком-ни́шком.** *Повій, вітре, нишком-тишком Над рум'яним, білим личком* (С. Руданський); *Пани дивилися на ту роботу та охали та зітхали, нишком-тишком самі між собою щось балакали...* (Панас Мирний); *Наші попи на ім'я гетьмана моляться у церкві, а поза церквою нишком-тишком доноси на нього шлють* (Б. Лепкий).

НИ́ШПОРЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ни́шпорити.** *Ах, та тюремна служба! Те вічне .. ревізування, нишпорення, надслухування та ходження на пальцях* (І. Франко); *Кілька підслуханих фраз дали йому більше, аніж могли б дати багатогодинні нишпорення по всьому маєтку* (М. Дашкієв); *Козурін .. зневажав самий процес читання, бо всі його зусилля спрямовувалися на нишпорення, винюхування* (П. Загребельний).

НИ́ШПОРИТИ, рю, риш, *недок., розм.* Шукати, заглядаючи скрізь, оглядаючи все. *Дорослі з піснями стинають стиглі кетяги в коновки та носять до бочки, а весела замурзана солодким соком дітвора нишпорить попід кущами, вишукує непомічені грона* (М. Коцюбинський); *Він перекидав папери, нишпорив по всіх закутках, але не знаходив того, що його цікавило* (П. Кочура); *Бійці розсипались поміж депутатськими рядами, нишпорячи, чи не причаївся часом де внизу застуканий фриц* (О. Гончар); *Славко нервувався, знову й знову гарячково нишпорив в тих самих ящиках* (І. Росоховатський); * Образно. *По небу знову стали нишпорити прожектори* (О. Ільченко).

◊ **(1) Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом** *і т. ін.)* — пильно оглядати, обстежувати що-небудь. *Салоган лихими очима нишпорить по озеречку, чи нема десь рибальської снасті* (М. Стельмах); *Поки господар знімав з стільця книжки, Масло нишпорив очима по кімнаті* (А. Хижняк); *Він занишпорив очима по обрію, але прямо перед ним слалася пустеля* (М. Трублаїні); *Нарешті двері випустили .. хлопця, який вийшов, примружив короткозорі очі і занишпорив ними по залу, когось розшукуючи* (Григорій Тютюнник).

НИ́ШПОРКА, и. 1. *ч. і ж., зневажл.* Про людину, яка надмірно цікавиться всім, потай слідкує за ким-небудь. — *Це не дядина, а нишпорка! Винишпорила-таки тебе* (І. Нечуй-Левицький); [С т е ф а н:] *Exe-xe! (Ходить по камері, нудьгуючи). У вас як тут — оті нишпорки (киває на двері) дуже слідкують за вами?* (С. Васильченко); *В одному тільки треба було остерегтися: чи не стежить за ним вулична нишпорка Людка* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Марта .. змогла провести бесіду хитро, як справжня нишпорка* (І. Роздобудько); // Те саме, що **детекти́в** 1. *Вона* [книжка] *не потрапила до рук нишпорок, жандармів III відділу* (О. Іваненко).

2. *ж., розм.* Місце, в якому можна сховати щось або сховатися; схованка. *Обходила всі глухі кутки, обнишпорила всі нишпорки — нема* [Івася], *як у воду впав!* (Панас Мирний); *І от як уже нічого й бити стало, як уже обшарили вони всі куточки й нишпорки, — став Степан серед хати і, трясучи кулаком у повітрі, крикнув: — Ой не попадайся мені більше..!* (Г. Хоткевич).

Піти́ / ходи́ти по ни́шпорках *див.* **піти́.**

НИ́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ни́щити.** *Повернення до рідної мови стало поверненням до себе, усвідомленням себе й свого місця в нелегкому історичному бутті нищеного голодом і планомірно русифікованого народу* (Григір Тютюнник); // **ни́щено,** *безос. пред.* — *Яка різниця, за що формально нищено ворога, коли він таки ворог?* (І. Багряний); *Над згарищами роїлися рештки бджолиних роїв, було нищено бджільники. Пасіки зрівнювали із землею* (Г. Колісник).

НИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ни́щити.** *Ніщо не рятує нашу дичину від безглуздого, нікому непотрібного нищення* (Остап Вишня); *В сповнених відчаю думках він бачить лише, як все нищиться навкруги, і всі сили людські, весь розум людський поставлені на службу цьому нищенню* [війні] (О. Гончар); *Катерина .. проявляла звірячо-собачу запопадливість у нищенні всіх народів імперії* (Ю. Мушкетик); *Коло ставка .. я знайшов розстріляну дружину, а в хаті розгром і нищення* (Ю. Яновський); *Громадяни використовують автономію передовсім для нищення лісу, води і каміння* (Т. Прохасько).

НИ́ЩЕЧКОМ, *присл., розм.* Те саме, що **ни́шком.** *Віршую нищечком, грішу, Бог зна колишнії случаї В душі своїй перебираю Та списую* (Т. Шевченко); — *От-от уже почне кипіть* [море], — *Хто-небудь нищечком мовляє,* — *Ось цитьте, зараз запалає...* (Л. Глібов); *Марія ж Петрівна сиділа нищечком, опустивши свій ніби зажурений вид та дивлячись у землю* (Олена Пчілка); *"А чи не потанцювати мені? — подумав Василь, відчуваючи в тілі незвичайну легкість і радість руху. — Дай я трошки потанцюю, повчусь собі нищечком, отак-от, щоб ніхто не бачив"* (О. Довженко); — *Парасочко, коли б не ти... у мене б духу не вистачило свататись до тебе... Я тільки нищечком зітхав за тобою* (В. Чемерис).

НИ́ЩИЙ, а, е, *заст.* Дуже бідний, позбавлений матеріальних засобів до життя; убогий, злиденний. — *Усі на них* [дітей] *пальцями штрикатимуть, усі зашиплять: "Мати їх з мужичого роду, нищі, сякі, такі"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Воскресну нині! Ради їх* [них], *Людей закованих моїх, Убогих, нищих* (Т. Шевченко); — *Ви ворожбит?* — *Нищий я. Оце шатро — то весь мій маєток. В шатрі жінка і внук-поводатор, тільки й челяді в мене* (Б. Лепкий); // Який живе з милостині. *Колись у селі нищі старенькі жінки на свята стояли біля церковних дверей, милостиню чекали* (з мемуарної літ.); // *у знач. ім.* **ни́щий,** щого, *ч.;* **ни́ща,** щої, *ж.* Бідна людина, яка живе з милостині; жебрак (у 1 знач.), жебрачка. — *Лихо, Христе, за таким заміжжям. Коли б знала, краще з послідніи нищим зв'язалася, ніж з ним* (Панас Мирний); *Говорили, буцімто молодий пан звелів спустити з ланцюгів собак і цькувати тими псами нищих* (І. Нечуй-Левицький); *Княгиня добула чимскорше срібний гріш із .. калитки та з внутрішним трепетом подала його нищому* (К. Гриневичева).

НИЩИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Той, хто нищить, руйнує і т. ін. *Кривоніс видався Корнієнкові страшним нищителем, висланником самого пекла* (А. Чайковський); *Звідки виростає нищитель, перевертень, покруч, забудь-батько і забудь-мати? Думки про це Яворницькому коштували страждань..* (О. Гончар); *Яка іронія: ті, які недавно змагалися з тиранією імперії, тепер самі стають нищителями світла* (О. Бердник); *Кращого нищителя, ніж Гейдріх, важко було відшукати. Він вішав, убивав, арештовував* (П. Загребельний).

НИЩИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **нищи́тель.** *Катерину II — нищительку Січі й української волі, — таки було затавровано — в народних піснях-плачах* (В. Чемерис); *О хтивосте, що гониш плоть у сказ, Страшна нищителько душі слабої, Джерело лжі, і підступу, й розбою. Тупа, сліпа й жорстока водночас* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

НИ́ЩИТИ, щу, щиш, *недок., кого, що.* Убиваючи, отруюючи, топчучи, ламаючи і т. ін., позбавляти життя, припиняти існування кого-, чого-небудь. *А ведмедів, що зостались, Чоловік .. нищить* (Леся Українка); *Пливе по небокраю Зловісна хмара, гонить вітрів зграю, Що гнуть і нищать квіти запашні* (М. Рильський); *Мріяв* [бригадир] *придбати літака, який і поливатиме, і шкідників нищитиме, і опилення провадитиме* (Ю. Яновський); *Бувало, й щури нищили одні одних, але ніколи це не набувало таких фантастичних розмірів, як це бачимо у людей* (Ю. Винничук); // *що.* Виснажувати, фізично ослаблювати (організм, тіло). *Довгі безсонні ночі нищили його тіло, жара палила його нутро* (Н. Кобринська); *Тут не було найменшого сумніву, що туберкульоз нищить організм* (А. Крушельницький); *Космонавти разом відчули одне: могутня, невблаганна ворожа хвиля владно пронизує їх тіло, паралізує мозок, нищить клітини* (О. Бердник); // *що.* Руйнувати, палити, ламати і т. ін. *Вони* [Марко і Прокіп] *довели людям, що не треба палити та руйнувати народне добро .. Сьогодні мало рішитись, за ким перемога, за ними чи за Хомою, який підбивав нищити все і все палити* (М. Коцюбинський); *Татари не нищили київські храми, боялися чужих богів* (В. Багірова); // *що.* Грабувати, розоряти. *Мій краю прекрасний, роскошний* [розкішний], *багатий! Хто тебе не нищив?* (Т. Шевченко); *Банди нападали на се-*

ла, палили хати, різали худобу, наливали в збіжжя нафти, нищили майно (М. Андрусяк); // *що, перен.* Знищувати що-небудь. [Х в о р а:] *В мені спалахнула ненависть До тих, що нищили мою любов* (Леся Українка); *Досі він сумнівався. Сьогоднішня зустріч нищила останні сумніви* (В. Домонтович); *Іван Мазепа .. з болем спостерігав, як Петро І нищив залишки української державності* (О. Апанович); // *що, розм.* Їсти або пити щось з апетитом, не залишаючи остатку. *Талочка тим часом старанно нищила шоколадний крем, думала, чи буде ще яке-небудь солодке* (Д. Бузько).

◊ **(1) Ни́щити до ноги́** — не залишати в живих жодної людини. *Туркам було чого поспішати. Пощади їм не було від козаків під час нападів — у цьому козаки не поступалися нападникам, нищили до ноги* (Іван Ле); *Розбивав* [витязь] *лоби лобами, бив і нищив до ноги, Канчуком навпіл панахав, повен гнівної снаги* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

НИ́ЩИТИСЯ, щуся, щишся, *недок.* 1. Руйнуватися, ламатися, псуватися і т. ін. *Маєтки пустіли, нищилися, височенні палаци по селах стояли з розбитими вікнами* (Панас Мирний); *В дорогу! В дорогу, що тягнеться серед того-таки дрібного сіряку, що вкритий величезними вибоїнами, де худоба ламає ноги, нищаться колеса візків...* (Олесь Досвітній); *Підземні вітри знов ударили їй у груди, в зболену душу, знов судомився світ, панахався, розколювався, нищився, і вона знищувалася з усім сущим* (П. Загребельний).

2. Пас. до **ни́щити.** *Вона весь вік З сил вибивалась, мов лучина, та Горіла й власним нищилась огнем* (І. Франко); *Хто забуде чудові жита наші, наші пшениці, сади наші..? Хто забуде, як горіли вони? Як нищились і роздирались вони вогнем і залізом?* (О. Довженко); *Нищаться пожарами тільки порохи, Тішаться примарами лише дітлахи* (О. Бердник); *Нищився* [Київ] *ворогами-нападниками, руйнувався негодою, вітрами й часом* (В. Нестайко).

НИЩІВНИ́Й, á, é. Який має велику руйнівну, знищувальну силу. *Вони* [німці] *панічно тікали з Веселого, підставляючи під нищівний вогонь свою живу силу й техніку* (Іван Ле); *Жити в наметах у степу тут не дуже зручно, набридають чорні бурі з їх нищівною силою* (Л. Дмитерко); *Вони* [новорічні морози] *притлумили нищівну стихію пошесті* [холери], *яка щоденно косила десятки містян* (Р. Іваничук); *У 1095 році київські і переяславські полки проникли в глибину Половеччини і завдали нищівної поразки степовикам* (В. Чемерис); *Артем наче все життя командував військом: засідки, раптові наскоки, нищівні атаки й швидкі відступи з мінімальними втратами вдавалися йому легко* (А. Кокотюха); // Різкий, нещадний, непримиренний. *Наведений (і підданий нищівній критиці) у доповіді Хрущова діалог буквально стряс мене!* (О. Шугай); *Зараз буває смішно згадувати "нищівну сатиру" радянських карикатуристів, на чиїх малюнках Америка зображувалася у вигляді худого загребущого капіталіста з мішком доларів за спиною* (С. Пиркало); // Сповнений зневаги, осуду, презирства. *На бігу Козаков метнув нищівний погляд на Македона і люто вхопив його рисака за храп* (О. Гончар); *Дениско зіщулився під нищівним поглядом жінки* (В. Нестайко); *Чому на різних етапах історії вони* [Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, П. Куліш] *з відчаєм вигукували такі зболені й такі нищівні слова, звернені до свого народу?* (М. Слабошпицький).

НИЩІ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нищівни́й.** *Гострота, нищівність критики суспільства були наріжною ідеєю творчості Г. Ібсена* (з наук. літ.).

НИЩІ́ВНО. Присл. до **нищівни́й.** — *Товариші мої, сини мої! За нашу українську культуру — вогонь! Бийте фашистів нищівно, по-запорозьки!* (О. Довженко); *Протягом кількох років критики без кінця славили все, що друкувалося за підписом Раджара Огли, і нищівно, без жалю добивали "молодого Дайнара"* (Ю. Мокрієв); *Кобилянський і Горбаль нищівно його розкритикували, та чи зможе він писати в чужій стихії рідною?* (Р. Андріяшик); *Він кидав собі самому якісь нищівні звинувачення. Так само нищівно відповідав на них* (Ю. Андрухович); *Айт підвів голову. Кейз-Ол нищівно, глузливо дивився на нього* (М. Дашкієв).

НИ́ЮЧИЙ, а, е. Який ниє. *Він здавався їм невтомним, бо ніхто з них не знав, що коли майор сяде, то знов підвестися на свої вічно ниючі ноги, роздроблені осколками ще в сорок першому, — буде йому дуже тяжко* (О. Гончар); *В ці хвилини Даша забуває про ниючий біль у серці* (С. Журахович); *В яру залунав новий ниючий і пекучий спів. Дівча співало про себе* (С. Васильченко); *І під їхній* [слів] *ниючий осінній шелест перед очима, як човник на горбатих хвилях, колихнулась могила її матері* (М. Стельмах); *Новий звук додався до бубоніння фашистського кулемета, ниючий, гострий, так ніби хтось просвердлював у повітрі дірки* (П. Загребельний).

НІ[1], *част.* 1. *заперeч.* Уживається на початку речення для вираження заперечення співрозмовникові. *Чоловік глянув на Яшка. — Так він же ще од тебе менший! — Ні, ми однакові* (А. Головко); — *Ану, геть з кузні! — визвірився на них Кир. — Ні, так ви, дядьку, послухайте, що він каже, — не зважав ні на які гальма Тимко* (Григорій Тютюнник); — *Хіба ти не знаєш, що їхати, куди самому заманеться, набагато складніше, ніж їхати, куди комусь треба? — Ні, не знаю* (О. Тесленко); // Уживається для застереження від якої-небудь дії. — *Давай сюди, спробуєм розгадати твою шифровку .. — Ні, ні, ні! — схопилася Тоня і, притискаючи листа до грудей, майнула від товариства* (О. Гончар); — *Щоб дочка воєводи, боярина, тисяцького, другої після князя особи в місті, раптом проявила якісь почуття до смерда, колишнього полоненика? Ні, ні, кинь про це думати, хлопче!* (В. Малик); // Уживається для внесення поправки, що заперечує раніше сказане. *Він був не то, щоб яка людина невірна або лиха до мене, або до кого з добрих людей, ні, ні!.. Душа у його* [нього] *була тепла* (О. Кониський); *Як блискавка, ні, як табун диких коней, мчимося ми по виноградниках* (М. Коцюбинський); *Дорога Фйоно, ти ж ні за що на мене не злишся? Та ні, звісно, ні, яка безглузда думка!* (С. Андрухович).

2. *заперeч.* Уживається у значенні неповного речення в заперечних відповідях. [Є п и с к о п:] *Ти, сину мій, зо мною підеш.* [П а р в у с:] *Ні!* (Леся Українка); *Знову мати по паузі спитала: — А не приходила* [жінка]? — *Ні, — сказав Тихін і поклав ложку, — не приходила* (А. Головко); — *Я чула його думки, такі страшні, такі химерні... Валю, ти не смієшся з мене? — Ні. Ти кажи далі* (Н. Околітенко); // Уживається замість заперечного присудка чи іншого члена речення або речення із запереченням. *В хаті тільки сплю, а цілими днями або над морем, або на морі, а як ні, то лежу ..* [в] *диких кутках острова* (М. Коцюбинський); — *Все на очах мінялося, і тільки твоя любов ні?* (О. Гончар).

3. *запереч.-підсил.* Уживається для підсилення заперечення, вираженого заперечним дієсловом-присудком або словом "нема" ("немає"). [І в а н:] *Як заберусь, було, куди так, що ні жодна людина не постереже, отоді-то набалакаюсь сам з собою та наспіваюсь!..* (М. Кропивницький); *І не було ні одної струни на єгипетських арфах, Щоб не співала хвали повновладній цариці Єгипту* (Леся Українка); *Я все стерплю, але ні слова не вирве ворог з вуст моїх* (В. Сосюра); *Вже п'ятий день, як вимерло все на станції, і ні один гудок не розітне тиші зимового вечора* (Б. Антоненко-Давидович); // Уживається на початку речення для підсилення його заперечного змісту, що протиставляється висловленому раніше або тому, що лише уявляється. *Не видно нікого в Ієрусалимі, Врата на запорі, неначе чума .. Ні, чуми нема* (Т. Шевченко); *Ні, краще ніколи не роздивлятись, з чого зроблене те, що нам до вподоби* (М. Коцюбинський); *Що то їх спіткало? Чи, може, те, що і мене? А може, й гірше?.. Смерті рало крізь них пройшло, глухе, жахне .. Ні, ні, цього не може бути!* (В. Сосюра); *Хоч стіною дряпайся від розпачу, хоч зроби собі... Але ні, у мене син, заради Віктора свого нещасного і живу...* (С. Процюк); *Ні, вже не вабить ратна слава, Стомилась від боїв рука* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // Уживається на початку речення, у якому ніби підсумовується все сказане раніше. *Ні, я хочу крізь сльози сміятись, Серед лиха співати пісні, Без надії таки сподіватись, Жити хочу! Геть, думи сумні!* (Леся Українка); *Ні, це таки вона лежить, розкинувшись втомлено і незручно* (О. Гончар); // Уживається для підсилення раніше висловленого заперечення. *— Не за себе, не за батька Молилась в неволі, — Ні, бабусю, а за його, За милого долю* (Т. Шевченко).

НІ². Уживається як відокремлена частина заперечного займенника. — *Пистина Іванівна яким смачним борщем кормила, — не їси, було, а п'єш! Тут такого ні за які гроші не добудеш* (Панас Мирний); — *Зовсім скрутила чоловіка, — промовила мати. — Пропаде він з нею ні за що!* (Б. Грінченко); [Л ю б о в:] *Остерігали! Я за все своє життя ні від кого не чула поважної, щирої, дружньої осторога* (Леся Українка); *Я вже не міг ні з ким танцювати, меланхолійно пив шампанське* (В. Лис); *Я цілих два тижні з ранку до вечора сиділа в класі і не мала права ні до кого заговорити* (С. Андрухович).

НІ³, *спол. єднальний.* Уживається для поєднування повторюваних однорідних членів у заперечному реченні або цілих речень. *Він не знав ні батька, ні матері, ні брата, ні сестри* (Панас Мирний); *І знову не буде у думах моїх Ні мук, ні страждань, ні плачу...* (М. Рильський); *Не хоче він ні пить, ні їсти і все у мрії порина...* (В. Сосюра); *Його, як і всіх запорозьких характерників, теж ні вогонь, ні вода, ні шабля, ні звичайна куля, крім срібної, не брали* (В. Чемерис); *Ні шаблі цього козарлюгу не брали, ні кулі його не чіпали* (з газ.).

НІАЦИ́Н, у, *ч., хім.* Водорозчинний вітамін, який бере участь у багатьох окиснювальних реакціях; нікотинова кислота. *Ніацин сприяє енергозабезпеченню клітин окисненням природних та чужорідних речовин* (з наук.-попул. літ.); *В імбирі містяться вітаміни С, B_1 і B_2, кальцій, залізо, магній, фосфор, калій, натрій, цинк, ніацин, а також практично всі незамінні амінокислоти* (з навч. літ.).

НІАЦИНАМІ́Д, у, *ч., хім.* Вітамін групи В, що міститься в молоці, картоплі, хлібі, м'ясі, рибі. *Нестача ніацинаміду в організмі порушує окиснювальні процеси* (з наук. літ.); *Ніацинамід у косметиці ідеально підходить до всіх типів шкіри, є безпечним для чутливої та проблемної шкіри* (з наук.-попул. літ.).

НІ́БИ¹, *спол.* 1. *порівняльний.* Уживається для приєднання порівняльних зворотів і порівняльних підрядних речень; наче, неначе, мов, немов. *Зацвіла в долині Червона калина, Ніби засміялась Дівчина-дитина* (Т. Шевченко); *Чорні хмари, ніби великі хвилі, насуваються одна на другу* (М. Коцюбинський); *Хвилюється широкий лан зелений, Волошки, ніби сині зіроньки, блищать* (М. Рильський); *Шелестіла вода, падаючи за борт, звуки, що їх давала помпа, були жалібні, ніби кректала качка* (Ю. Яновський); *Внизу, ніби величезна миска, стелилась долина* (С. Скляренко).

2. *з'ясувальний.* Уживається для приєднання підрядних речень способу дії, з'ясувальних, означальних. *Пан поїхав до міста й пожалівся, ніби Джеря бунтує громаду* (І. Нечуй-Левицький); *Богдан стояв осторонь і робив вигляд, ніби його зовсім не стосується вся гра* (Ю. Яновський); *Іванові вчулося, ніби в дворі в'язниці тріснуло щось сухе* (С. Чорнобривець); *Лукерка кинула на плечі хустку і деяку мить стояла, посіпуючи плечима так, ніби по ній раптом вдарив струмінь холоду* (Григорій Тютюнник); *Човен знову гойднувся. Цього разу — сильніше. Так, ніби знизу його щось штовхало* (А. Кокотюха).

НІ́БИ², *част. власне мод.* Уживається для вираження неповної вірогідності, сумніву, непевності і т. ін. щодо висловленого в реченні. *Внучка в юпку одяглась У Катрину і ніби йшла До діда в гості* (Т. Шевченко); *В курній хаті Глущуків стало ніби видніше* (С. Чорнобривець); *Воронцов ніби становив найголовнішу, невід'ємну частину складного організму полку, він був у полку, наче мати в сім'ї* (О. Гончар); *Він позіхає, кліпає очима, озирається на всі боки і ніби хоче знайти когось, з ким можна було б повести щиру розмову* (Ю. Бедзик).

НІ́БИТО¹, *спол.* 1. *порівняльний.* Те саме, що **ніби¹** 1. *А він коня поганяє, Нібито й не бачить* [Катрусю] (Т. Шевченко); *Поклавши смаженину на часописний папір, здобутий з торбинки, відрізає кусень і жує швидко, навіть хрумкає, нібито — огірок* (В. Барка).

2. *з'ясувальний.* Те саме, що **ніби¹** 2. *Плескав хтось-десьщось, нібито бачили молоду Кармелиху з малою дочкою у хуторі далекому, глухому, де вона заробляла* (Марко Вовчок); *— Кажуть, нібито ці доти тягнуться від самих Карпат аж до Чорного моря* (О. Гончар); *Снилося мені з п'ятниці на суботу, нібито я вечеряю з королем України Олельком Другим* (Ю. Андрухович).

НІ́БИТО², *част. власне мод.* Уживається у знач. част. н і б и *(див.* **ніби²**). *Оце ж я нібито маю в Італію їхать* (Леся Українка); *Сусіди .. повідомили, що приїздили до його* [Максима] *хати якісь "начальники" машиною .. Дуже нібито їм треба* (І. Багряний); *Ідуть чутки, що Гриня таємно нібито вже обручився з Тамарою-зоотехнічкою* (О. Гончар).

НІВ, но́ву, *діал.* Молодик *(див.* **моло́ди́к²**), новий місяць. *Премногі з горожан Собі окремих вістунів держали, Щоб кождий свойому* [своєму] *хазяїну Оповіщав, коли настане нів* (І. Франко).

НІВА́ЛЬНИЙ, а, е, *геогр.* Пов'язаний зі снігом або сніговим покровом. *В умовах нівального клімату твердих опадів випадає більше, ніж устигає розтанути або випаруватися, через що утворюються льодовики* (з наук.-попул. літ.).

△ **Ніва́льний по́яс** *див.* **по́яс.**

НІВА́ЦІЯ, ї, *ж., геол.* Процес рельєфоутворення, що відбувається внаслідок дії снігу. *Нівація зумовлює утворення чашоподібних заглибин — карів* (з наук.-попул. літ.).

НІВЕЛІ́Р, а, *ч.* Геодезичний інструмент для визначення різниці висот двох будь-яких точок земної поверхні. *Основні деталі нівеліра — зорова труба й горизонтальний рівень* (з наук.-попул. літ.); *Щоб надати стійкості геодезичним інструментам (теодолітам, нівелірам тощо), їх зазвичай закріплюють на триногах* (з навч. літ.); *Задкуючи, з нівеліром у руках виступає на бугор інженер Грабчак* (Яків Баш).

НІВЕЛІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **нівелір.** *Для вимірювання різності рівнів використовують нівелірну рейку* (з наук.-попул. літ.).

НІВЕЛЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нівелюва́ти.** *Насип кургану з часом був нівельований унаслідок господарської діяльності* (із журн.); *Проблеми наявності оціночних понять у законі повинні бути нівельовані однаковою практикою застосування відповідних норм* (з наук. літ.); *На теренах Чорнобильського заказника антропогенний вплив фактично повністю нівельований, що дозволяє вести наукові спостереження за дикою природою на величезній території* (з наук.-попул. літ.); *Інфляційні ризики монетарного фінансування бюджетного дефіциту були нівельовані зменшенням грошей в обігу* (із журн.); // **нівельо́вано,** *безос. пред. У залі ресторану скромні столи й стільчики, серветок і скатертин не дають, нівельовано кращі галицькі традиції* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який нівелювався. *Руйнатори знають, що відверта декларація знищення національної неповторності викличе опір народного духу, тому вони озброюються примітивними концепціями про грядуще братерство народів, шлях до котрого лежить нібито через "злиття" націй у єдину нівельовану спільноту* (О. Бердник); *Культура, побудована на космополітичних засадах, є доволі штучною, вона відповідає нівельованим смакам великих людських мас і не має механізмів індивідуалізації, що притаманні класичній культурі* (з наук. літ.).

НІВЕЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до нівелювання. *У інженера Мацієвського є нівелювальні дані лівого крила Степу аж до підгір'я* (Іван Ле); *Мета дослідження — визначити ознаки кровотечі, встановити ті з них, що мають взаємний потенціювальний чи нівелювальний вплив* (з навч. літ.); // Признач. для нівелювання. *Подвійний нівелювальний елемент в оптичному приладі дозволяє уникати помилок* (з наук. літ.); *Нівелювальний механізм вирівнює півформу та приводить її в горизонтальне положення* (з наук.-техн. літ.).

НІВЕЛЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із нівелювання. *У момент відліку рейка повинна займати прямовисне положення. Цього можна домогтися погойдуванням рейки в напрямку лінії візування; нівелювальник у такому разі фіксує найменший видимий йому відлік* (з навч. літ.).

НІВЕЛЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нівелюва́льник.** *На будівельному майданчику, де заплановано зведення нового спортивного комплексу, молоді нівелювальниці визначають висоту різних точок поверхні* (з газ.).

НІВЕЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нівелюва́ти** і **нівелюва́тися.** *У результаті нівелювання одержують відмітки або висоти пунктів та нівелірних знаків* (з наук. літ.); *Нівелювання поверхні використовується для складання топографічних планів місцевості зі слабовираженим рельєфом* (з навч. літ.); *Кращі сини України не корились московському нівелюванню і не забували про культуру свого народу* (І. Огієнко); *Фізичне й духовне нівелювання національних ознак має привести до виродження так само, як і тривале кровозмішення* (М. Руденко).

НІВЕЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що.* 1. *геод.* За допомогою спеціального інструмента (нівеліра) визначати висоту різних точок земної поверхні. *Висотні координати будь-якого об'єкта нівелюють для проведення будівельних, реставраційних або монтажних робіт* (з наук.-попул. літ.); *Обов'язки* [пікетажистки] *нескладні, ходиш, переставляєш геодезичну рейку, а майстер нівелює* (О. Гончар).

2. Вирівнювати поверхню чого-небудь. *Невеликі ділянки нівелюють перед висаджуванням молодих саджанців* (з навч. літ.).

3. *перен.* Позбавляти певних особливостей, відмінностей і т. ін. між ким-, чим-небудь. *Всяка нещирість нівелює людський характер і роз'їдає волю певніше, ніж іржа залізо* (Т. Осьмачка); *— Кожен знає, що прийде і його черга сіяти на кращій землі; це нівелює антагонізм, .. зближує членів общини* (Ф. Бурлака); *Він просто нівелює свою правду своєю ж власною перемогою, наругою над іншою правдою* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Сміх нівелює злочин, робить його несуттєвим* (І. Роздобудько).

НІВЕЛЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок. і док.* 1. Утрачати певні риси, особливості, відмінності. — *Східні Піренеї! .. Коли летиш через них, рельєф нівелюється* (Іван Ле); *Городища зникають* [у І тис. до н. е. в Наддніпров'ї] .. *На перший план виступає село. Станові різниці в народі виразно нівелюються* (В. Домонтович); — *Мені здається, в нашій* [письменницькій] *праці стирається вік. — Аби тільки в цій праці не стиралися, не нівелювалися наші жіночі риси, наша жіноча суть* (О. Іваненко); *Тут* [у гуртку] *говорили українською мовою, культивували її, щоб утиски русифікаторів хоч трохи нівелювались, співали українських пісень, читали книжки небагатьох українських письменників* (Гео Шкурупій); *Протягом VIII–IX ст. майновий і соціальний статуси різних категорій залежного селянства повністю нівелювалися* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **нівелюва́ти.** *Технологія передбачає зняття верхніх шарів ґрунту, після чого дно котловану нівелюється* (з наук.-попул. літ.); *До середини XXI ст. всі зусилля щодо піднесення світової економіки будуть нівелюватися природними й техногенними катастрофами* (з наук. літ.); *Ефект впливу варіацій інсоляції на температурний режим у Південній півкулі нівелюється Світовим океаном* (з наук.-попул. літ.).

НІВЕЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *геод.* Те саме, що **нівелюва́ння** 1. *Різночасову дистанційну інформацію використовують для вибору технологій планування відкосів, нівеляції днищ кар'єрів, рекультивації відвалів і териконів* (з наук. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **нівелюва́ння** 2. *Виявляється, ріст благополуччя населення веде до... нівеляції національних традицій* (В. Чемерис); *Надто велика децентралізація довела до роздрібнення і розпорошення журналістичних* [журналістських] *сил і в результаті до загальної нівеляції політичного рівня наших періодичних видань* (О. Шугай).

НІ́ВЕЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нівечити.** — *Та що ж його робити? — в розпуці питала Марися, дивлячись на нівечення її добра* (І. Франко); — *А в чім річ? — спитав генерал .. — Вже ж такого розору, вогню та нівечення від сотворіння світу не бачено. Вірно я кажу?* (О. Довженко); *Здається, що тіло не може вже знати болю й нівечення. Лежу на камінцях.., слухаю, вдихаю в себе берегову гниль* (Ю. Яновський); *Війна — це глум над людським життям. Безліч змарнованих сподівань, безпощадне нівечення безцінних цінностей життя, варварство* (Б. Лепкий).

НІВЕЧИТИ, чу, чиш, *недок.* 1. *що.* Псувати, руйнувати, знищувати що-небудь. *Степан заскрипів зубами. — Ну, щастя, — каже, — її. Так давайте ж, хлопці, хоч слід по собі зоставимо. І давай ходити по кімнатах та бити, нівечити, що під руку попадало* (Г. Хоткевич); *Колупає* [американка] *фрески давні, Древню нівечить стіну* (М. Шеремет); *Вряди-годи по верхів'ях дубів пролітав вітер, листя журно шелестіло, ніби там угорі ішла тиха змова проти людей, що нівечили пилками та сокирами тіла могутніх дерев* (Григорій Тютюнник).

2. *кого, що.* Катувати, мучити кого-небудь, знущатися, глумитися з кого-небудь, жорстоко й грубо поводитися з кимсь; калічити, заподіюючи фізичних або моральних травм. *— А Бібіков, що був у Києві* [Києві] *за генерал-губернатора! І!.. От вже був!.. Нехай його святий судить! нівечив людей...* (О. Кониський); [Б и ч о к:] *І голодом її* [жінку] *морив, і в льох запирав, і посеред зими у ополонці купав, і бив, і нівечив!.. Таки призвів її до того, що втекла!* (М. Кропивницький); *— Крізь пальці дивимось на тих злодіїв, котрі викрадають чуже щастя, нівечать душі і потім спокійно стають під вінець* (І. Франко); *Починає розказувати* [пан], *який Гнат злочинець, як він довго намірявсь забити Олександру, як він бив її, нівечив, мов звір лютував над бідною офірою* (М. Коцюбинський); *— Матінко рідная, пропав мій вік! — А що, може, б'є? — Нівечить і б'є мало не щодня!* (С. Васильченко).

3. *що.* Негативно впливаючи, порушувати нормальний перебіг, розвиток чого-небудь. *— Ще раз кажу вам, що такими тривожними гадками ви нівечите всі мої старання* (Б. Лепкий); *Він терпеливо працював; вертів бур і бив балдою, бив до нестями, ніби своїми ударами хотів вгамувати біль і протаранити скелю, що закривала світ і нівечила йому життя* (Г. Коцюба); *Одарка вже забула про сум, що самотній їй .. нівечив молоді літа* (Іван Ле).

4. *що, перен.* Спотворюючи, перекручуючи, подавати що-небудь у неправильній формі. *Силкуючись удавати з себе пана, він без жалю нівечив і українську, і російську мову, нехтуючи першу і не знаючи другої* (Б. Грінченко); *Примушувала цензура російська українських драматургів калічити, нівечити свої твори, переробляти їх по кілька разів: своєю власною рукою виривати кожне живе слово, гасити полум'я живого почуття* (Л. Старицька-Черняхівська).

◊ **(1) Нівечити се́рце** *чиє* — завдавати кому-небудь страждань, мук. *— То лихо, сестрице, коли твоє серце нівечать, на твою душу плюють, над твоєю волею знущаються!..* (Панас Мирний); *Це якась нечиста сила наважилася .. нівечити моє серце цілу ніченьку* (І. Нечуй-Левицький).

НІВЕЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Те саме, що **занепада́ти** 2. *— Тепер тут не Січ, а бабський кагал. Козаки нівечаться, бабіють* (А. Чайковський); *Певне, я нарікаю. Та не на те, що не мав щастя, а що так доводиться нівечитись не одному мені* (М. Сиротюк); *Виявляється, все минає, нічого нема вічного, а кожна форма старіє, нівечиться, руйнується* (В. Кожелянко).

2. Пас. до **нівечити** 1.

НІВІДКИ, *присл., діал.* Нівідкіля. *— Посилаймо депутацію до цісаря!.. Вияснім йому, що нам нівідки платити таку суму! — почулися голоси мужиків* (І. Франко).

НІВІ́ДКИ, *присл., діал.* Нівідкіля́. *Він довго ходив. Усе кругом спало мертвим сном, нівідки не доходило ніякого гуку* (Панас Мирний); *— Нам, бідним, нема нівідки ані ради, ані доброго слова* (В. Стефаник).

НІ́ВІДКІЛЬ *див.* **нівідкіля.**

НІВІДКІ́ЛЬ *див.* **нівідкіля́.**

НІ́ВІДКІЛЯ, НІ́ВІДКІЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **ні́звідки.** [О д а р к а:] *Може, кому то й чудо буває; а мені нівідкіля його ждати* (Панас Мирний).

НІВІДКІЛЯ́, НІВІДКІ́ЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **нізві́дки.** *Бездольний, безродний і безпомощний, потопає* [чужий-чужениця], *Порятунку собі нівідкіль не має* (з народної пісні); *У 1686 році в одному царському указі говорилося вже, що татари нівідкіля стільки не беруть невольників, як з України та з інших крайніх земель царських, та продають їх, мов скот* (М. Драгоманов); *І хто його героїчний спротив бачитиме, і кому він собою додасть моральної сили? .. Ніхто, ніхто і нівідкіля...* (Т. Осьмачка); *На цілому лузі ніде не було видно жодної людини, також ніде не курився димок і нівідкіль не доносилося ні собаче гавкання, ні товарячий рев або овече мекання* (Н. Королева); *Душі, тяжким веслуванням утомлені, гризла свідомість Дурості власної, — вже нівідкіль не було нам підмоги* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НІВО́З, а, *ч., іст.* Четвертий місяць (21/23 грудня — 19/21 січня) французького республіканського календаря, що діяв з жовтня 1793 до 1 січня 1806 року. *Як і всі місяці французького республіканського календаря, нівоз складався з 30 днів, що поділялися на 3 декади* (з наук.-попул. літ.).

НІВРО́КУ, *присл., розм.* 1. Непогано, досить добре; нічо́го, нічо́го собі. *— Як ви себе почуваєте, містер Бертон? — Нівроку, — недбало відповів англієць* (М. Дашкієв); *— Чи добре чується мій син Яролюб? — Нівроку, — відповіла княгиня* (І. Білик); // Більше ніж треба. *— Здорові, Семене Івановичу! — нахиляє під одвірком голову Вадим і широко ступає до хати. — Гостей у вас сьогодні нівроку!* (Б. Антоненко-Давидович); *Яресько та Маркіяш весело оглядали свого товариша. Сімнадцятий тільки минає, а вигнало нівроку: голова біля кулемета, а ноги десь аж за мостом звисають* (О. Гончар); // *у знач. прикм. (у присудку).* Непоганий, такий, як треба. *— Краля хоч куди! Нівроку собі дівчина...* (Д. Бузько); *Нівроку зять, не зять, а дуб, тернові очі, чорний чуб, з обличчя видно — дружелюб* (І. Гончаренко); *Хазяєчка з тебе нівроку!..* (В. Речмедін); *Гарний хлопець, нічого сказати. І вгору вигнався, і на вроду — нівроку* (К. Гриб).

2. *у знач. вставн. сл.* Уживається для вираження побажання не принести горя, не наврочити кому-небудь своїми словами. *— Оце було йду вулицею та й чую, як люди говорять: — Ну та й гарна ж, нівроку, удовина дочка!..* (І. Нечуй-Левицький); *А її син — орел хлопець! Як дуб кремезний. Та й старенький її, нівроку, ще кремезний, трижильний* (І. Багряний); [О с а д ч и й:] *Та й ви, Михайле Йвановичу, нівроку, — ніби помолодшали* (Л. Смілянський); *А тепер вже інший час, нівроку, Ми крокуєм гордо в майбуття* (Я. Шпорта).

◊ **(1) Нівро́ку йому́ (їй, вам** *і т. ін.)* — уживається для вираження побажання не спричинити горя, не наврочити кому-небудь своїми словами. *Серед села вдова жила У новій хатині, Білолиця, кароока І станом висока .. І молода — нівроку їй* (Т. Шевченко); *— Тепер я поденних не візьму: ти, молодичко, нівроку тобі, проворна, роботяща, управишся сама* (Л. Яновська); *— І старі ж уже ви, нівроку вам! Поцарствували ж уже! Може б, ото відпочити час?* (Остап Вишня).

НІВХ *див.* **нівхи.**

НІ́ВХИ, ів, *мн. (одн.* **нівх,** а, *ч.;* **нівхка,** и, *ж.).* Народ, що живе по нижній течії Амуру та на північній і середній частині острова Сахалін; представники цього народу. *Стародавні нівхи вважали, що після смерті людини її душа перетворюється на траву* (з наук.-попул. літ.); *Деякі старі нівхи називають себе гілляками й донині* (із журн.).

НІ́ВХКА *див.* **нівхи.**

НІ́ВХСЬКИЙ, а, е. Стос. до нівхів, належний їм. *Нівхські релігійні вірування ґрунтувалися на анімізмі* (з наук.-попул. літ.); *Нівхську мову відносять до палеоазіатських мов* (з навч. літ.).

НІ́ГДЕ, *присл., тільки з інфін., заст.* Ніде. *Нігде було заховатися, нігде голову приткнути у тінь, бо й тіні не було* (Панас Мирний).

НІГДЕ́ *див.* **ніде́.**

НІ́ГДИ, *присл., діал.* Ніколи. *Гей я козак з України, Козак з роду, козак з міни, Нігди в життю* [житті] *не заплачу* (з народної пісні); *— Якби я дізналася аж про таке, то нігди би вас не рекомендувала на ту роботу* (Ю. Винничук); *— Чусш, кінь твій здурів, рветься, ногами гоцає, ірже... То з ним часто буває? Чи часто було таке з червоним конем? Нігди такого не траплялося* (В. Лис).

НІ́ГЕРЕЦЬ *див.* **нігерці.**

НІГЕРІ́ЄЦЬ *див.* **нігерійці.**

НІГЕРІ́ЙКА *див.* **нігерійці.**

НІГЕРІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Стос. до нігерійців і Нігерії. *Стародавнє нігерійське мистецтво отримало загальносвітове визнання завдяки таким шедеврам, як теракотові і бронзові вироби X–XI ст.* (з наук.-попул. літ.); *Традиційні нігерійські ремесла — це ткацтво, гончарство та різьблення по дереву* (з навч. літ.).

НІГЕРІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **нігері́єць,** ійця, *ч.;* **нігері́йка,** и, *ж.).* Населення Нігерії; представники цього населення. *Європейська освіта стала доступною для нігерійців у 1830-х роках, коли християнські місіонери створили в Південній Нігерії перші школи* (з наук.-попул. літ.); *Найкрасивішою іноземкою Харкова стала нігерійка* (із журн.); *Нігерієць уже тренувався з командою і в інтерв'ю клубному сайту "Динамо" розмірковував над тим, як у матчі-відповіді перемогти французів* (з газ.).

НІ́ГЕРСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **нігерці** і Нігер (держава в Західній Африці). *Нігерський південь займають рівнини з окремими виходами кристалічних порід* (з наук.-попул. літ.); *Понад 90 % нігерського населення країни належить до негроїдної раси* (з навч. літ.).

2. Стос. до Нігеру — ріки в Західній Африці (на території Гвінеї, Малі, Нігеру, Нігерії). *Нігерські води живляться водами літніх мусонних дощів і характеризуються складним водним режимом* (із журн.).

НІ́ГЕРЦІ, ів, *мн. (одн.* **нігерець,** рця, *ч.).* Населення Нігеру; представники цього населення. *З 1920-х років французькі колонізатори активно впроваджували на території Нігеру вирощування різних сільськогосподарських культур, інтенсивно розвивали інфраструктуру й вербували нігерців для роботи на промислових підприємствах* (з наук.-попул. літ.); *Противник отримав жовту картку, а нігерці, які зробили до того часу всі три заміни, були змушені догравати матч удесятьох* (із журн.).

НІГІЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Заперечення усталених суспільством норм, принципів, законів. *— Вже не дитина, можеш сам розібратися .. — А то ж це межує з нігілізмом! — вигукнула мама* (Г. Усач); *Нам проповідували національний нігілізм, і мені було однако* [однаково], *кому служити — Німеччині, Австрії, Польщі* (Р. Андріяшик); *На засіданні сипалися громи на голови катів, буря і натиск, молодечий нігілізм і стареча ненависть* (С. Процюк); *Нігілізм, нарочитий примітивізм є характерними рисами дадаїзму* (з наук.-попул. літ.).

2. Напрям російської суспільної думки 60-х років XIX ст., який заперечував традиції дворянства, кріпосництва. *В нас на Україні вже був тоді* [у 60-х рр. XIX ст.] *інший тип молодіжі, тип українофілів .. В йому* [ньому] *згорнулись* [поєдналися] *прикмети, окрім позитивізму, любови* [любові] *до натури, нігілізму, ще українські національні* (І. Нечуй-Левицький); *Це інтелектуальне піднесення* [так звана строгановська доба в Москві] *було початком російських свободолюбних рухів нашого часу, так званого нігілізму* (І. Франко); *В старших класах .. ми вже начиталися Некрасова і Тургенєва, а дехто нишком брався і за твори Льва Толстого. Нас захоплював нігілізм Базарова і Волохова* (Б. Антоненко-Давидович).

△ **(1) Правови́й нігілі́зм,** *юр.* — заперечення права як соціального інституту, системи правил поведінки, яка може успішно регулювати взаємини людей. *Деформації сучасної правосвідомості нерідко виявляються у правовому нігілізмі — негативному ставленні до права, у правовій неграмотності, утраті орієнтирів правомірної поведінки* (з наук. літ.).

НІГІЛІ́СТ, а, *ч.* 1. Той, хто проявляє нігілізм (у 1 знач.). *— Та се якийсь безбожник! — гукнуло довкола мене кілька голосів. — Дарвініст! — Нігіліст!* (І. Франко); *Я є дикий, повнокровний, дерзкий, з широко одвертими очима на світ, завидющий і загребущий азіат. Добре, волію бути ним, аніж безхребетним, жовчним зденаціоналізованим нігілістом* (О. Шугай).

2. Послідовник, прихильник нігілізму (у 2 знач.). *Я почав жити нереальним, вимріяним життям своїх улюблених героїв. Я був спочатку д'Артаньяном.., далі месником — графом Монте-Крісто, перекинувся в нігіліста Базарова* (Б. Антоненко-Давидович); [Ф у к с:] *Та гірше те, що в наші дні ідеї нігілістів проникли навіть в голови дітей таких вельмож, як генерал Перовський* (С. Голованівський).

НІГІЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **нігілі́зм** і **нігілі́ст.** *В Росії духовні і інші люди консервативної московської партії звуть ті* [ліберальні] *журнали матеріалістичними, нігілістичними, безбожними* (І. Нечуй-Левицький); *Прийшли нові друзі. Вони умовляли нас далі й далі відходити від тих нігілістичних позицій, які обстоював Комункульт* (М. Бажан); *— Ви переносите свої враження на весь світ, професоре. Це невірно. І хочете, щоб я відмовився від своїх поглядів заради ваших нігілістичних переконань* (О. Бердник).

НІГІЛІСТИ́ЧНО. Присл. до **нігілісти́чний.** *Не можна нігілістично ставитися до очевидних здобутків, досягнутих у післявоєнні роки* (з наук.-попул. літ.); *Кожен шедевр світової літератури, хоч би як це сприймали нігілістично, не може жити винятково в царині мистецтва* (з газ.).

НІГІЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **нігіліст.** *Це тільки нігілістки дев'ятнадцятого століття, воюючи за рівноправність, запекло торочили про абсолютну тотожність мужчин і жінок* (М. Дашкієв); *Пані Ковалевська — людина вільнодумна і неблагонадійна в політичному смислі, коротше кажучи, нігілістка* (Ю. Хорунжий); *— Сьогодні мене з школи вигнали! — з ненавистю кинув піп синові. — І хто? Дівиця приблудна! Нігілістка!* (К. Гриб).

НІГІЛІСТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нігіліст.** *Тільки тоді соціальна теорія може відігравати позитивну, а не нігілістську роль, коли вона базується на абсолютних загальнолюдських цінностях, таких як гідність людини, істина в науці, краса в мистецтві тощо* (з наук. літ.); *У країні, де поширені нігілістські політичні настрої, понад 80 % не вірять жодним національним політичним інститутам* (із журн.).

НІГОТЬ, гтя, *ч.* Рогове захисне покриття на кінцевих фалангах пальців у людини, мавп і напівмавп. *Від болю він кусав собі нігті, пучки* (Панас Мирний); *Стадницький не витримує колючих поглядів дядьків, примружує очі, опускає голову донизу і бачить темні, землею пересушені ноги, покалічені пальці, позбивані нігті* (М. Стельмах); *Фріц любить розглядати свої руки, розчепірює пальці, милується нігтями, тарабанить по скатертині* (С. Андрухович).

◊ **Видирати / видерти з-під нігтів** *див.* **видирати; До нігтя притиснути** *див.* **притискати; (1) До [останнього] нігтя (нігтика) <Під ніготь>:** а) знищити, ліквідувати, притиснути і т. ін. — *Ти дивись мені, командуй як слід! — Добре, добре, — відповів Щорс. — Щоб порядок був, чуєш? Коли хто не так — під ніготь* (О. Довженко); — *А я примусив би їх* [хазяїв крамниць] *халяндри скакати... До нігтя... всіх до одного... — люто блиснув очима Ярошенко* (В. Речмедін); б) повністю, цілком, до кінця. *Тато весь належить тобі, весь, до останнього нігтика: ні з ким не було Васькові так цікаво, як із татом* (А. Дімаров); *Відчув* [Степанко] .. *страх.., що неквапом пробирав усе його тіло до нігтика, пронизував кожну волосинку* (В. Шкляр); **(2) [І] на ніготь (нігтик)** — ніскільки, нітрохи, зовсім. *Челядників, челядок держав, свої плугатарі були, а нам і на нігтик нічого не зоставив* (Сл. Б. Грінченка); *Він стискував зуби. — Волоцюги, п'яниці, а не люди! У них доброго на ніготь не було* (Панас Мирний); *Він нікому й на ніготь не заподіяв лиха, не завдав гіркоти* (Є. Гуцало); *Ти вділив нам часу .. на ніготь, і ми навіть не встигли нічого сказати одне одному* (В. Шкляр); **Не вартий (не варт) [і] нігтя (мізинця)** *див.* **вартий; (3) Як за нігтями,** *зі сл.* з е м л і — дуже мало, незначна кількість. *Будувати було ні на чому — в селі про Дудашів казали: стільки землі мають, як за нігтями* (В. Поліщук).

НІГРОЗИН, у, *ч.* Синтетичний органічний чорно-синій барвник для шевських мазей, фарбування шкіри, тканин, хутра і т. ін. *Нігрозин легко розчиняється в спирті* (з наук.-попул. літ.); *Підфарбовування шевської вакси роблять залізними солями або нігрозином* (з навч. літ.).

НІГРОЗИНОВИЙ, а, е. Прикм. до **нігрозин.** *Нігрозиновий барвник застосовують не тільки для фарбування пластмас, тканин, шкіри, хутра, а й для виготовлення чорнил* (з наук.-попул. літ.).

НІГРОЛ, у, *ч.* Залишковий неочищений нафтопродукт, що містить велику кількість смолистих речовин. *Літній нігрол — це залишок прямої перегонки нафти (в'язкість 32–35 мм²/с за 100 °С), зимовий — суміш асфальтового гудрону з дистилятним мастилом* (з наук. літ.); *Нігрол використовують для змащування автомобільних, тракторних та інших двигунів* (з наук.-техн. літ.).

НІГРОЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **нігрол.** *Нігролове мастило застосовують для змащування трансмісій та інших агрегатів* (з наук.-попул. літ.).

НІГРОСПОРОЗ, у, *ч., біол.* Хвороба рослин (кукурудзи, бавовнику і т. ін.), спричинена паразитичними грибами. *Уражені нігроспорозом качани кукурудзи часто недорозвинені, легко розламуються й розщеплюються вздовж разом зі стрижнем* (з наук. літ.); *Причиною недобору врожаю бавовнику та сорго є пліснявіння проростків насіння, сажка, нігроспороз та бактеріальна стеблова гниль* (з наук.-попул. літ.).

НІГТЕЇДА, НІГТЬОЇДА, и, *ж.* Запалення, нарив на пальці під нігтем. *Якщо нігтеїда виникла після удару, всю руку потрібно тримати в гарячій воді, а вийнявши руку, палець обтерти й покрити восковою маззю* (з навч. літ.); *У разі нігтьоїди набрякає або червоніє нігтьовий валик, потім виникає сильний біль, утворюється гній* (із журн.).

НІГТИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **ніготь.** *Я згадав нашу зустріч у лісі, коли Валентина дивилась на нас трохи збентеженими очима, тримаючи грибок шляхетними випещеними пальчиками з рожевими нігтиками* (Олесь Досвітній); *Почервоніла* [Гафійка], *відвернулась та почала нігтиком для чогось колупати віконну лутку* (Ю. Збанацький); *Крізь решітку до мене простягнулася пара рученят, чогось ворушилися мізинчики і біліли малесенькі нігтики* (Р. Андріяшик).

◊ **До [останнього] нігтя (нігтика) <Під ніготь>** *див.* **ніготь; [І] на ніготь (нігтик)** *див.* **ніготь.**

НІГТЬОВИЙ, á, é. Стос. до нігтя. *Сучасні майстри манікюру впроваджують поняття нігтьового пірсингу* (із журн.); *У Києві відбувся чемпіонат України з перукарського мистецтва, нігтьової естетики та макіяжу* (з газ.); // Розташований на нігті. *Нігтьовий грибок на ногах успішно лікують народними засобами* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для нігтя. *Якість нігтьової пилочки має значення для якості всього манікюру: хороша пилочка — гарний манікюр* (з газ.); // Зробл. за допомогою нігтя. *Скіфська кухонна кераміка має орнаментацію у формі нігтьових вм'ятин на вінцях, плічках або ребрах денець* (з наук. літ.); *Ліпна кераміка західних слов'ян V–VII ст. має прості хвилясті або нігтьові візерунки* (із журн.).

△ **Нігтьова пластина** *див.* **пластина.**

НІГТЬОЇДА *див.* **НІГТЕЇДА.**

НІДЕ, *заст.* **НІГДЕ,** *присл., тільки з інфін.* Нема такого місця (де можна було б щось зробити, розташуватися і т. ін.). *Старенька Миша горювала: їй ніде, бідній, було жить* (Л. Глібов); *Нігде було заховатися, нігде голову приткнути у тінь, бо й тіні не було* (Панас Мирний); *День — у нудьзі, ніч — у думках .. Розпитати — нікого, книжок таких добути — ніде* (С. Васильченко); *На батьківській садибі ніде другу хату ставити, доведеться в Рокитному* (А. Головко); *Ніде присісти. А ждіть потяга цілу ніч!* (В. Барка); *Одружився з нею, бо вона мала хату з садом, а йому ніде було приткнутися* (С. Андрухович).

◊ **[І] голці (яблуку,** *рідше* **маковому зерну (маковій зернині)) ніде впасти** *див.* **упасти**[1]**; [І] курки ніде (нікуди) випустити** *див.* **випускати; [І] курці ніде клюнути (ступити)** *див.* **клюнути; Курці ніде (нема (немає) де) голови простромити** *див.* **простромлювати; Ніде гріха діти (подіти)** *див.* **дівати; Ніде (нема (немає) де, нікуди,** *заст.* **нігде) [й] голки (голкою, пальця, пальцем, шилом) встромити (просунути, штрикнути, ткнути, кинути)** *див.* **встромляти; Ніде (нема (немає) куди, нікуди** *і т. ін.)* **діватися / дітися** *див.* **діватися; Ніде (нікуди, нема куди** *і т. ін.)* **правди дівати (ховати) / діти (сховати)** *див.* **дівати; Ніде (ніяк) [було] повернутися** *див.* **повертатися**[1]**; Ніде правди подіти** *див.* **подінути; Ніде розгорнутися** *див.* **розгортатися; Ніде розгулятися оку** *див.* **розгулюватися; Ногою ступити (ступнути, стати) ніде** *див.* **ступати.**

НІДЕ́, *заст.* **НІГДЕ́,** *присл.* 1. Ні в якому місці. *Ще треті півні не співали, Ніхто нігде не гомонів* (Т. Шевченко); *Навколо поле, жодного ліска ніде, жодного прикриття, з якого можна би було скористатися* (І. Багряний); *Праворуч від озеречка уже лежали росою прибиті покоси, але ще ніде не манячили копички* (М. Стельмах); *Ніде ні душі. Ліс та поле* (О. Гончар); *Настас мимоволі крутив головою: він справді досі ще ніде не бував, окрім свого Вишагорода* (І. Білик); *Я йду від церкви до церкви і ніде не можу знайти священика, який би мене зрозумів* (Ю. Андрухович).

2. *розм.* Те саме, що **нікуди.** *Та ніде той не дійде, Хто не має цілі* (І. Франко); *— А правди ми таки повинні добитися! Хоч не собі, може, то людям! Давид бадьорив: — Ніде й ми не подінемось, з людьми будемо!* (А. Головко).

◊ **[Ні (і)] му́шка** *(рідше* **му́ха) [ніде́] не забрини́ть** *див.* **му́шка[1].**

НІДЕРЛА́НДЕЦЬ *див.* **нідерла́ндці.**

НІДЕРЛА́НДКА *див.* **нідерла́ндці.**

НІДЕРЛА́НДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нідерла́ндці** і Нідерланди. *Один із тих офіцерів пізніше став начальником генерального штабу нідерландського війська й описав свої українські переживання* (Т. Прохасько); *Лежать на дні його шкіряного ранця нідерландський тютюн і книжка* (С. Жадан); *Аахен — місто, розташоване на самому заході Німеччини в безпосередній близькості від бельгійського й нідерландського кордонів* (з наук.-попул. літ.); *Після смерті Ван Гога його картину було придбано на початку XX ст. художнім музеєм у нідерландському Оттерло* (із журн.).

НІДЕРЛА́НДЦІ, ів, *мн. (одн.* **нідерла́ндець,** дця, *ч.;* **нідерла́ндка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Нідерландів; голландці; представники цього народу. *Чом замість гаснути повстанням — повстаннями перекликаються віки?.. Ось нідерландців кривава рада, а там уже і в Англії й на Україні!* (П. Загребельний); *Найкращою легкоатлеткою Старого Світу цього року стала нідерландка* (із журн.); *Нідерландець Рембрандт відомий в усьому світі як гравер, майстер світлотіні, великий представник золотого століття голландського живопису* (з газ.).

НІЖ[1], ножа́, *ч.* 1. Знаряддя, інструмент для різання, що складається з леза та ручки. *Ярема Не ріже — лютує: З ножем в руках, на пожарах І днює й ночує* (Т. Шевченко); *Мічурін розрізав яблуко ножем і дав половину хлопцеві* (О. Довженко); *Ніна Олександрівна принесла з кухні накриту тарілкою сковороду й забряжчала в шафі, виймаючи виделку й ножа* (Б. Антоненко-Давидович); *Коля поліз до кишені штанів — і стурбовано цмокнув язиком: ножа не було* (М. Дашкієв); * У порівн. *Карпо ледве вглядів на ходу її гострі, як ніж, очі* (І. Нечуй-Левицький).

2. Різальна частина різних інструментів, апаратів, машин і т. ін. *Крила жниварки нахиляють до зубастого ножа все нові й нові стебла* (М. Руденко); *Пиляльні верстати повинні мати розклинювальний ніж, установлений позаду пилки в одній площині з нею* (з наук.-техн. літ.); *Швидко і якісно заточити ніж для м'ясорубки можна за допомогою дриля й нескладної у виготовленні насадки* (з навч. літ.).

Склада́ний ніж (но́жик) *див.* **но́жик; (1) Фі́нський ніж** — короткий ніж із грубим лезом, який носять у піхвах. *Бачу я їх* [кореспондентів], *як зараз. Пістолети, фінські ножі, сумки з паперами, поголені обличчя* (Ю. Яновський); *Сталь днями й ночами виплавляє завод — хіба ж то для фінських ножів сталь* (О. Гончар); *Фінський ніж та німецький електричний ліхтарик так само могли йому знадобитися* (А. Кокотюха).

◊ **Без ножа́ рі́зати** *див.* **рі́зати; Встроми́ти (да́ти, всади́ти** *і т. ін.)* **ніж (ножа́) в спи́ну** *(рідше* **в се́рце)** *див.* **встромля́ти; Гостри́ти (виго́стрювати,** *рідше* **точи́ти, наго́стрювати** *і т. ін.)* **/ ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру** *і т. ін.)* *див.* **гостри́ти; Ляга́ти / лягти́ під ніж (на стіл)** *див.* **ляга́ти; На ві́стрі ножа́** *див.* **ві́стря; Наставля́ти / наста́вити ніж на се́рце** *див.* **наставля́ти[1]; (2) Ніж у спи́ну** — зрадницька підступна поведінка щодо кого-, чого-небудь. *Юрко зайшов до кімнати з шафами і дзеркалами, сподіваючись цілком доречного в такій ситуації ножа у спину, але все закінчилося добре* (Ю. Андрухович); **(3) Під ніж** — на заріз, на забій, на смерть. *Аж тут хазяїн шасть у хлів І, взявши за роги, Вола під ніж повів* (Є. Гребінка); *Але робиться це все по звичці, і, здається, заревуть зараз усі, як бики, що їх женуть — женуть під ніж* (Ю. Яновський); *Свині .. не виявляли жодного страху чи паніки, .. спокійно і тихо йшли до Омелька під ніж* (Ю. Винничук); **Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла** *див.* **пристава́ти; Рі́зати ноже́м** *див.* **рі́зати; Ста́ти на ножі́** *див.* **става́ти; Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка,** *рідко* **го́стрим ноже́м)] попере́к** *(рідко* **впо́перек) го́рла (у го́рлі)** *див.* **стоя́ти; Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці)** *див.* **ходи́ти; Хоч ноже́м ріж** *див.* **рі́зати; (4) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] на ножа́х:** а) у ворожих стосунках. *— Три годи* [роки] *не пив з багачами за одним столом, три годи з родом не гуляв, як на ножах був, а сьогодні, виходить, поїду колядувати?.. Не годиться наче так* (Д. Косарик); *Григір покинув, утік на Донбас. З тих пір Гафія із Тодорою знову заприятелювали. А були на ножах* (Б. Харчук); *Ви були на ножах із Сапігою, бо розходилися в поглядах на боротьбу з режимом, тобто — з нами* (А. Кокотюха); б) у напруженому стані; охоплений хвилюванням, тривогою. *Лодку* [човен] *раптово наклонить, — очі у тебе — на жах... Милі тримаю долоні, серце моє на ножах...* (В. Сосюра); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на ножа́х сиді́ти (стоя́ти, бу́ти** *і т. ін.)* *див.* **сиді́ти; (5) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] ніж го́стрий у се́рце** *перев. кому, для кого* — що-небудь дуже неприємне, що спричиняє душевний біль або взагалі зумовлює негативні емоції у когось. *— Прощавайте! — промовила дівчина. А Кармелю з нею прощаватися усе одно, що ніж гострий у серце* (Марко Вовчок); *— Хіба ти... зовсім відцуралася мене? Вона мовчала. Це мовчання було для хлопця як гострий ніж у серце* (О. Донченко); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ноже́м відрі́зати** *див.* **відрі́зувати; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ноже́м вколо́ти в [са́ме] се́рце** *див.* **вко́лювати; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ноже́м по се́рцю полосну́ти** *див.* **полосну́ти; Як (мо́в, ні́би** *і т. ін.)* **хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце** *див.* **хто[1]; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в** *і т. ін.)* **[ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)]** *див.* **хто[1].**

НІЖ[2], *спол. порівняльний.* 1. Уживається для приєднування до простого речення порівняльного звороту, що пояснює який-небудь член цього речення, виражений формою вищого ступеня порівняння прикметника або прислівника. *То було .. село, може, ще старіше, ніж була Вербівка* (І. Нечуй-Левицький); *Туман лежав над селом ще густіший в долині, ніж на горі* (М. Коцюбинський); *Мій старший хлопець ще дужче, ніж Олекса, зніяковів, уздрівши мене* (І. Муратов); *Недовіра між ними була сильнішою, ніж навіть спільні дії і спільна небезпека* (Ю. Покальчук).

2. Уживається в складному реченні для приєднування порівняльних підрядних частин. *І гукнуло військо хором: — Ми готові йти до бою! Краще смерть, ніж вічний сором!* (Леся Українка); *В розмовах любить натякнути* [Лобода], *що знає набагато більше, ніж знають вони, прості смертні* (О. Гончар).

3. Замість того щоб. — *Я радніша втопитись, ніж пити по шинках* (І. Нечуй-Левицький); *Воліла* [ти] *нипати сліпою І жебрати біля церков, Ніж мав би тішити тобою Султан свою студену кров* (Д. Павличко); — *Краще вже дати зайвих тридцять льє гаку, ніж їхати прямою дорогою* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

НІ́ЖЕ[1], *спол. єднальний, заст.* Уживається для поєднання однорідних членів у заперечному реченні; ні *(див.* **ні**[3]). *Та читайте Од слова до слова, Не минайте ані титли, Ніже тії коми, Все розберіть...* (Т. Шевченко); — *Так чи інакше, але ні пани, ні губернатор, ніже сам князь Яблоновський не віддадуть хлопам землі: її тільки силою можна взяти!* (М. Старицький).

НІ́ЖЕ[2], *част. запереч.-підсил., заст.* Уживається у знач. част. ні *(див.* **ні**[1] 3). *Тоді тебе примус обставин ніякий Не зможе додолу пригнути, І не усумнишся* [засумніваєшся] *в призначенні своїм Ти ніже одної мінути* [хвилини] (І. Франко).

НІЖЕ́-НІ, *присл., заст.* Аніяк, ніяким (жодним) чином, ні в якому (у жодному) разі. *Щоб ти ніже-ні не сміла мішатись у суд мій* (Сл. Б. Грінченка).

НІ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ні́жити** і **ні́житися.** *Тішила й вговоряла, як вміла, а де слів не вистачало, то вона замість їх ніженням та пестінням наділяла* (Марко Вовчок).

НІ́ЖЕНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ніжка** 1. *Ой на горі вогонь горить, Під горою козак лежить, .. Накрив очі осокою, А ніженьки китайкою* (з народної пісні); *Вода шумить!.. вода гуде... І ніженьки по кісточки займає!..* (П. Гулак-Артемовський); — *Хіба часто вам приходиться бачити таку ніженьку, хіба часто, питаю? А таку руку? — І вона, трохи піднявшись на софі, піднесла свою руку йому до губів* (Г. Хоткевич); — *Бачиш, як ніженьки твої, бур'яном степовим поколоті-порізані, терпнуть?* (Д. Білий).

НІ́ЖЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ніжка** 1. *Там-то стежечок і до води й до сусіди, і до другої. Все то позбігали, повиходжували легесенькі ніжечки дівочі* (Марко Вовчок); — *Як повисмикував він з сирої землі оту морковочку, повисмикуй йому, Царице милосердна, і повикручуй йому ручечки й ніжечки* (О. Довженко).

◊ **(1) З (на) комаро́ву ні́жечку** — дуже мало. *Дайте мені з комарову ніжечку, з Антонову слізоньку* (Номис); *Дармограїха щось сказати силкується, та тільки ротом зіпає, мов риба на березі. — Нема в тебе сили, — дивуюсь, — і на комарову ніжечку* (Є. Гуцало).

НІ́ЖИТИ, жу, жиш, *недок., кого, що.* 1. Оберігаючи від труднощів, неприємностей і т. ін., прихильно, тепло ставитися до кого-небудь. *А в батька, що тільки захоче* [Тимоха], *все випросить, бо батько його дуже любив, і ніжив, і поважав* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мати не ніжила його* [сина] *змалку, привчала до вміння самому пробивати собі дорогу* (Яків Баш); *Матінка назвала сина Зоряним, ніжила його, навчала, як берегти волю й життя* (О. Бердник).

2. Виявляти свою любов, гладячи, цілуючи когось; пестити (у 1 знач.), голубити (у 1 знач.). *Любити своє дитя тільки тим, що ніжити його та вилизувати, — це ще не все, ти зумій грудьми пробити йому дорогу, ото буде твоя любов!* (О. Гончар); * Образно. *З висоти недосяжності своєї сипле сонце на все живе снагу свою гарячу, і ніжить усе, і наливає соками* (Остап Вишня); *Тут* [у степу] *його дощі студили, грози колисали, і паркий дух землі ніжив його хліборобське серце* (Григорій Тютюнник).

НІ́ЖИТИСЯ, жуся, жишся, *недок.* Відпочиваючи, відчувати повне задоволення, насолоду від спокою, тепла і т. ін., поринати в солодку знемогу; пеститися (у 2 знач.). *Не ніживсь я зроду у неньки.., В постелі впівдня не валявся* (Л. Боровиковський); *За два кроки від них, біля курятника, ніжилося на сонці ціле кодло темно-сірих вужів* (Л. Юхвід); *Михайлові соромно було ніжитись у теплі, знаючи, що всі інші потерпають від холоду* (Ю. Збанацький); *Трохи полежала* [Таня], *ніжачись у ласкавих лапках дрімоти* (А. Дімаров); *Якийсь час ми мовчки ніжились у ванні, мліючи від насолоди* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Навколо в обіймах степової тиші ніжилася земля* (Григорій Тютюнник).

НІ́ЖКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **нога́** 1. — *Бач, як старається, щоб жінка ніжок не замочила* (М. Коцюбинський); *Дівчинка .. заляпала босими ніжками по долівці* (Григорій Тютюнник); *Підгодовані коники хутенько дріботіли ніжками по уторованому шляху, що вився понад річкою* (Олесь Досвітній); *В курки були зовсім маленькі, куці ніжки, і тому її звали "Курочка-куцоніжка"* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. Зменш. до **нога́** 2. *Біля стіни .. стояв почорнілий стіл і біля нього лежала перевернута догори ніжками лава* (О. Донченко); *Балабай на одмах сьорбнув із склянки пива й .. закинув ногу за ніжку стільця* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Стебло рослини, нижня частина гриба. *Білі рухливі дзвоники конвалій висять на тонесеньких ніжках* (О. Копиленко); *Трепет її* [осики] *листочків заступає все .. — море листочків, причеплених за тонюнькі ніжки вниз головою...* (І. Багряний); *Скрипнула під ногами коня розчавлена ніжка гриба, точена шапка відлетіла на дорогу* (М. Стельмах).

4. Одна з розсувних деталей вимірювального або креслярського інструмента. *Кут між розсунутими ніжками циркуля відповідав кутовій відстані од Південного Хреста до площини обрію* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна).

Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* **/ сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися** *і т. ін.)* **на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка** *і т. ін.) див.* **спина́тися.**

△ **(1) Чо́рна ні́жка** — хвороба рослин, коли чорніють і загнивають коренева шийка і нижня частина стебла уражених рослин. *Найбільшої шкоди чорна ніжка завдає капусті, тютюну, помідорам, перцю, сіянцям різних деревних порід, а також картоплі* (з наук.-попул. літ.); *Чорна ніжка може виникати через наявність у ґрунті мікроорганізмів, які харчуються рослинними залишками* (з навч. літ.).

◊ **(2) Козя́ча (кози́на) ні́жка** — велика цигарка-самокрутка, загнута товщим кінцем догори. *Тимон вже одірвав край свого козацького посвідчення на здорову козячу ніжку* (Д. Бузько); *Маруну підходить ближче, подає свого кисета сусідові, закручує козячу ніжку* (М. Чабанівський); *Коли генерал під'їхав ближче, він побачив шофера в засмальцьованому кожушку, що розкурював козячу ніжку* (Григорій Тютюнник); *Борис скрутив козину ніжку, насипав у неї махорку* (В. Земляк); **Підставля́ти / підста́вити но́гу (ні́жку)** *див.* **підставля́ти; Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці)** *див.* **ха́тка.**

НІЖНИЙ, а, е. 1. Який виявляє любов і ласку в стосунках із ким-небудь; ласкавий (у 1 знач.), лагідний (у 1 знач.). *Ніжний і тихий.., він* [Нестор] *був чимось визначним і заповняв тою тихою істотою своєю цілу хату* (О. Кобилянська); *Немає для неї на світі нікого дорожчого, ніж він, її ніжний, тихий, душевний Віталик* (О. Гончар); *Бабуся мене няньчила, ніжна така була* (В. Нестайко); *У нього тільки вигляд такий суворий, а насправді він добрий, навіть ніжний селянський хлопець* (Ю. Покальчук); // Який виражає любов, ласку; сповнений любов'ю, ласкою. — *Хлопче мій!* — *голос актрисин був .. ніжний і добрий* (Леся Українка); *Чув він його* [голос], *чув ніжні слова, що ще ніжнішими ставали в тих звуках* (Г. Хоткевич); *З гіркою посмішкою, але водночас і з щемлячим болем та ніжною любов'ю згадую свого батька* (Б. Антоненко-Давидович); *Арсен Петрович дивиться на неї* [Марусю] *закохано, з ніжною гордістю* (В. Домонтович); *Дорожче багатьох врочистих слів Буває погляд ніжний і тривожний!* (Л. Дмитерко); *Кейт .. взяв її за руку. Від його ніжного доторку Маріка мало не затремтіла* (О. Авраменко); *Швейк, як завжди, дивився теплим, ніжним поглядом на надпоручника Лукаша* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. Приємний на дотик, на вигляд; м'який (у 1 знач.), оксамитовий (у 1 знач.). *Любов — не ніжний вітерець, А в сто разів складніша штука* (М. Рильський); *Білявка витерла ніжною батистовою хустинкою свої проліски* (І. Цюпа); *Олесеві пальці обережно торкнулись ніжних оксамитових пелюсток* [квітки] (Ю. Бедзик); *Здорові, рум'яні їхні лиця укривав ніжний пух, що не знав іще бритви* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

3. Перев. про тіло та його частини — приємний на вигляд завдяки гарно, чітко окресленим рисам, довершеній формі; витончений (у 2 знач.). *Я розглядаю ніжну лінію шиї, м'який виріз на грудях* (М. Коцюбинський); *Такі знайомі пліч овали, дівочі руки й ніжний стан були у бранця!..* (В. Сосюра); *Але головне не ці ніжні й тонкі риси, найбільша краса — усмішка* (О. Іваненко); *Пасмо золотого волосся .. лоскотало ніжне рожеве вухо дівчини* (М. Дашкієв); *Чорне буйне волосся викреслювало ніжний трикутник обличчя* (П. Загребельний); *Нахилив* [Горлач] *голову до ніжної довгої шиї Оксани* (Д. Білий).

4. Приємний для зору, слуху, нюху і т. ін., який не має в собі нічого різкого, дратівливого тощо; лагідний (у 2 знач.). *З очеретів чутно голос сопілки, ніжний, кучерявий* (Леся Українка); *Оркестра грає якийсь старий, ніжний романс* (В. Винниченко); *З гарячою парою з кухні линув ніжний аромат тіста і варених ягід* (І. Сенченко); *Ніжний багрянець скрашав хмарки над горами* (І. Гончаренко); *Прохолодна запашна полуниця була ніжна, соковита* (О. Бердник); *Вони* [огірки] *ще зовсім ніжні, солодкуваті, звабливо хрумтять на зубах...* (Є. Гуцало); *М'ясо .. здається напрочуд ніжним і соковитим* (В. Єшкілєв).

5. Про людину й тварину, частини їхнього тіла, про рослини та їхні частини — тонкий за своєю будовою; дуже тендітний, невитривалий, неміцний. *Ніжні мімози і ті розгорнули листочки* (Леся Українка); *Присутність цієї юної ніжної дівчини викликає в мене якийсь глибокий сум* (М. Івченко); *І вся королівна була ніжна, тендітна, дуже тонка* (С. Скляренко); *Його* [метелика] *ніжні крильцята здригалися і тріпотіли* (В. Владко); *З'явилися проліски, ніжні, тендітні...* (І. Нехода); *Ніжна петунія та царська борідка красувалися серед жовтогарячих гвоздик* (О. Гончар); *Ніжні настурції ловили сонце та джмелів* (В. Дрозд); // Який потребує обережного ставлення. *Фахівці знають: ніжні сторінки старого фоліанта слід гортати у спеціальних рукавичках* (із журн.).

НІЖНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **ніжний.** *Тарас Волошко, новий член бригади, то сполохано позирав на Переверзу, коли той гримів своїм могутнім голосом і світив білками очей, то дивувався, схвильований його несподіваною ніжністю, податливістю* (Д. Ткач); *Кейтові защеміло серце від ніжності. Він міцніше пригорнув до себе сестру* (О. Авраменко); *Його* [Онєгіна] *негадана поява І ніжність погляду чудна, І мова з Ольгою ласкава, — Таке це дивне все!* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Спускається* [туман] *на червоний сап'ян гречки і кладе на нього свою вогкувату ніжність барв* (М. Стельмах); *Від тата в Оксани ніжність рожевих щік, .. буйні хвилі волосся* (Олекса Ізарський); *Ще приморозки потріскують у лісах.., а ця квітка самою ніжністю витикається на світ і по-дівочи зворушливо дивиться у вічі людині — з березнем, з весною тебе!* (М. Стельмах).

2. Ніжне, тепле почуття, ласкавість, сердечність у ставленні до кого-небудь. *Тиха, печальна ніжність до Михайла Гайворона охопила серце дівчини* (В. Собко); *Місцеве населення, бурхливо вітаючи полк, з особливою ніжністю вітало Ясногорську* (О. Гончар); *Ігор пильно глянув на підлітка, і в його очах спалахнула ніжність* (В. Малик); *Хвиля жалю та ніжності забила Степанові подих, він пригорнув Катерину до себе* (В. Шкляр); *Я бачу в його очах, звернених на мене, стільки ніжності, стільки захоплення, що більше не маю жодних сумнівів* (С. Андрухович).

3. Вияв любові, вчинки, слова, які виражають ніжні, теплі почуття до кого-, чого-небудь; ласка *(див.* **ла́ска**[1] 1). *Марися немало здивувалася тій ніжності, бо баба була дуже строга і ніколи не цілувала нікого* (І. Франко); *Я шепотів .. слова ніжності й подяки, які можуть народитися тільки в нестямно закоханого чоловіка* (А. Дністровий); *Іноді він майже фізично відчував цей брак недоотриманої в дитинстві ніжності* (Н. Сняданко).

◊ **(1) Теля́чі ні́жності,** *ірон.* — надмірна або недоречна сентиментальність у вираженні своїх почуттів. — *Олено, зрозумій: я не можу. Коли усе тут нагадує мені про нього? Куди не піду, на що не погляну...* — *Ніжності телячі! Так, наче я не любила ніколи* (А. Головко); — *Я суворо забороняю ці телячі ніжності. Вам потрібен абсолютний спокій* (В. Шкляр).

НІЖНІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати, робитися ніжнішим. *Харитина Тарасівна червоніла, очі в неї ласкавішали, і голос їй ніжнішав, коли вона відповідала Карпові Івановичу* (Остап Вишня); *Пройшовши по небу, тепла, тиха червнева ніч стала оволодівати і землею; безмежний степ вщухав, корився, ніжнішав і м'якшав від її пестощів* (Григорій Тютюнник).

НІ́ЖНО. Присл. до **ніжний.** *Маргарита ніжно зазирнула в очі своєму коханому* (Д. Бузько); *Бачив він знову свого старого діда, як він ніжно пестить маленького Тарасика* (З. Тулуб); *Орест Білинський, ніжно посміхнувшись до неї, розгубленої, міцно пригорнув її до себе* (Ірина Вільде); *Вони* [фіалки] *пахнуть ніжно, радісно і хвилююче* (Ю. Смолич); *Хто ж то так тужно, хто так ніжно грає на роялі?!* (І. Багряний); *Вони* [солов'ї] *злітались хорами в галуззя І так співали ніжно у імлі, Що замовкали подруги і друзі В обіймах* (П. Воронько).

НІЖНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ніжний** у 2, 3 знач., напр.: н і ж н о л и ́ ц и й, н і ж н о т і л и й, н і ж н о ш к і ́ р и й; у 4 знач., напр.: н і ж н о д з в о ́ н н и й, н і ж н о к о ́ л і р н и й, н і ж н о к о ́ р и й, н і ж н о т о ́ н н и й.

НІЖНОЛИ́ЦИЙ, я, е. Який має ніжне лице. *Ось козачку-молодицю я на хвилях принесу, білоплечу, ніжнолицю, ясноокую красу* (М. Драй-Хмара); *Ніколи в житті не почувався я таким незграбним, недоладним, неоковирним, як перед цією легкою прекрасною істотою, ніжнолицьою, блакитноокою* (П. Загребельний); *— Ми — павлюківці, — відповів Скидан, — повстанці. — То звіть і нас повстанцями-павлюківцями, — посміхнувся ніжнолиций воїн з тонкими чорними бровами* (В. Чемерис).

НІЖНОТО́ННИЙ, а, е. Який має ніжний тон (у 1, 8 знач.). *Паганель досі реготав, і сміх його зливався з неголосним ніжнотонним щебетанням диких сорок* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Йде весна Запашна, Квітами-перлами Закосичена. Думами, думами — наче море кораблями, переповнилась блакить Ніжнотонними* (П. Тичина).

НІЖНОШКІ́РИЙ, а, е. Який має ніжну шкіру (у 1, 4 знач.). *Попереду наглядач з ключами, .. а за ним вся решта — черідка .. худоребрих, зарослих волоссям або, навпаки, ніжношкірих .. людей, озброєних мисками й ложками* (І. Багряний); *Ніздрі вам лоскоче солодкий духмяний аромат ніжношкірої дині-качанівки* (Є. Доломан).

НІЗА́ЩО, *присл.* 1. Ні за яких обставин. *Він, Йон, і радніший би посватати Гашіцу, так що ж, коли батьки ворогують поміж собою і нізащо не пристануть на це* (М. Коцюбинський); *Як його* [Костя] *вже не били і хто вже його не бив: і ланові, і кухарки, і скотарі, і свинопаси — нізащо не плакав!* (В. Винниченко); *Наполеон поблажливо усміхнувся і повчально зауважив, що Смоленськ — старовинне місто і росіяни нізащо не залишать його без бою* (П. Кочура); *Мені стає тривожно й незатишно, хоч я й не зізнався б у цьому нізащо* (А. Дімаров).

2. Без підстави, без причини. [Р і ш а р:] *Де ваша мужність? Де ваша честь? Сором ваш де?* [А р т у р:] *Який тут сором, коли люди не хочуть гинути нізащо!* (Я. Мамонтов); *Оксану вже починало гнітити мовчання це. І жаль було подругу: отак обидила її нізащо* (А. Головко); *Настас плентався поряд і сам себе проклинав. "Нізащо втьопався", — думав він* (І. Білик); *— Мені здається, що отак, нізащо, ти не посмів би скривдити слабшого за себе. Лежачого ж не б'ють. Сам добре знаєш...* (П. Запаренко).

◊ **(1) Ніза́що в (на) світі** — ні за яких обставин, ніколи. [Д а н и л о:] *За торішню ціну я нізащо на світі* [не працюватиму] (М. Кропивницький); *Нам ніколи юними не бути... І того, що втрачено колись, Вже нізащо в світі не вернути* (Л. Дмитерко); *— Коли будеш вертатися, нізащо в світі не озирайся. Чуєш? Хай там не знати що, не озирайся* (Ю. Винничук).

НІ́ЗВІДКИ, *присл.* Немає такого місця (де можна було б щось узяти, дістати і т. ін.); нема звідки. *Стільки навколо неї товчеться всілякого народу, що нізвідки взятися бажанню хоча б мигцем глянути, чим живе якийсь там сухар і нечема* (Ю. Шовкопляс); *Він ясно розумів, що порятунку вже чекати нізвідки* (Д. Ткач); *Схаменувся гетьман. Допомоги чекати нізвідки* (Р. Іваничук).

НІЗВІ́ДКИ, *присл.* Ні з якого місця, ні з якого боку. *Все як би* [ніби] *у якусь безодню запало. Нізвідки ні чутки, ні вістки, ні ніякого порятунку* (Н. Кобринська); *Щось я вже нізвідки листів не маю* (Леся Українка); *На небі нігде не видко ні найменшої хмарки, нізвідки не дихне вітрець* (Т. Бордуляк); *— У нас же допомоги нізвідки нема* (Ф. Бурлака); *Найголовніший закон екології: все взаємопов'язане. Ну і ще: ніщо не береться нізвідки і не зникає безслідно* (С. Андрухович).

НІ́ЗВІДКІЛЬ *див.* **нізвідкіля.**

НІЗВІДКІ́ЛЬ *див.* **нізвідкіля́.**

НІ́ЗВІДКІЛЯ, НІ́ЗВІДКІЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **нізвідки.** *Нам нізвідкіля сподіватись грошей великих* (П. Куліш); *— Білого* [кота] *взяти нізвідкіля, може, хоч сірий трохи втішить бабусю* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда).

НІЗВІДКІЛЯ́, НІЗВІДКІ́ЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **нізві́дки.** *Допомоги я не мав нізвідкіль ніякої — сім'я сама потребує підтримки* (І. Багряний); *Сюди* [в долину] *нізвідкіль не залетить вітрець і не сколихне гаряче повітря* (О. Гончар); *Нестиму фашистам кару.., доки тих, що в мирну погоду хочуть грому, не поглине розколота громом земля — і не буде загрози щастю людському нізвідкіля* (Д. Павличко); *Але ж яка над річкою строма! Обличчя скель пооране віками. Тут нізвідкіль і приступу нема. Її не візьмеш голими руками* (Л. Костенко).

НІ́ЗДРІ, ів *і заст.* здер, *мн. (одн.* **ніздря,** і, *ж.).* Два зовнішні отвори в носі людини чи тварини. *А подувом ніздер Твоїх вода скупчилась, вир спинився, немов та стіна* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Так з ніздер полум'я і паше* (Номис); *Іскри сипались з рота в коней, а з ніздер та з вух летів клубками дим* (І. Нечуй-Левицький); *Дух яблук лоскотав ніздрі* (М. Коцюбинський); *Євгешка пальцем торкнувся по черзі кожної ніздрі* (О. Донченко); *Ось вожак* [вовк] *щось зачув. Ніздрі його затріпотіли* (Григорій Тютюнник); *В ширококостого Степана обличчя побіліло, і дрібненькі, наче макове зерно, краплини поту виступили тільки на темнуватих вигинах рухливих ніздрів* (М. Стельмах); *Два канали, які риби використовують для нюху, називають ніздрями* (з навч. літ.).

НІЗДРУВА́ТИЙ *див.* **ніздрюва́тий.**

НІЗДРУВА́ТІСТЬ *див.* **ніздрюва́тість.**

НІЗДРЮВА́ТИЙ, *рідко* **НІЗДРУВА́ТИЙ,** а, е. Який має багато дрібних порожнин, отворів, дірок; пористий (у 2 знач.), дірчастий. *Хліб такий ніздруватий* (Сл. Б. Грінченка); *Ніяково колупав* [Крупко] *пужалном ніздрюватий сніг* (І. Кириленко); *Пожадливо їли* [хлопці] *житній чорний ніздрюватий хліб* (Григорій Тютюнник); *Свіжовідрубана брила за три-чотири дні ставала крихкою, ніздрюватою* (М. Дашкієв); *Марко підіймає шматок ніздрюватого сивого каменя* (М. Стельмах).

НІЗДРЮВА́ТІСТЬ, *рідко* **НІЗДРУВА́ТІСТЬ,** тості, *ж.* Властивість за знач. **ніздрюва́тий, ніздрува́тий.** *Колір, еластичність і ніздрюватість м'якушки хліба визначають органолептично* (з навч. літ.); *Ніздруватість снігу.*

НІ́ЗДРЯ *див.* **ніздрі.**

НІЗДРЯНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ніздря.** *У бронзової акули голова довга, з загостреною мордою й маленькими ніздряними отворами* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **ніздрюва́тий.** *В грудях щось невидиме заворушилось, заклекотіло, і кров цівкою бризнула із рота, покотилась по підборіддю і почала швидко входити в ніздряне сукно домотканої свитки* (М. Стельмах).

НІЗДРЯ́СТИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **ніздрюва́тий.** *Пригріло* [сонце] *ніздрясті, розбухлі сніги, Проснулось коріння, зметнулися трави* (М. Стельмах); *Крісла чудові й обідні столи хай служниці Дочиста змиють водою й ніздрястими губками витруть* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

НІЗІНЕ́, но́го, *с., діал.* Низь (у 1 знач.). *Нізіне ґрунтується на техніці "вперед голку" і виконується зі споду* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою нізіного можна виконувати геометричні узори з чіткою діагоналлю на противагу ламаній, яка характерна для хрестика* (із журн.).

НІЗЧИ́МНИЙ, а, е, *рідко* **НІЗЧИ́МНІЙ,** я, є, *розм.* Зварений без приправи; пісний (у 1 знач.). *Прийшла Оверкові годинонька лихая; Нізчимний борщ йому обрид..; Скоромного сердега забажав* (Л. Глібов); *Нізчимня страва* (Ганна Барвінок); *Він одсовував нізчимну юшку і починав бурчати* (М. Коцюбинський); *Борщ був нізчимний. Ані м'яса в ньому, ані сала, ані будь-яких інших присмаків* (Ю. Збанацький).

НІЗЧИ́МНІЙ *див.* **нізчи́мний.**

НІК, а, *ч., інформ., розм.* Те саме, що **нікне́йм.** *Найчастіше нік є похідним від власного імені або прізвища, імені міфічних персонажів або героїв, тварин тощо* (з наук.-попул. літ.); *А що означає ваш нік на форумі? Чому ви обрали саме його? Залучайтеся до обговорень* (із журн.).

НІКА́Б, а, *ч.* Мусульманський жіночий головний убір, який закриває обличчя, з вузьким прорізом для очей. *Носіння паранджі, хіджаба, нікаба практикується з різних причин, серед яких місцеві традиції і звичаї, захист від піску, пилу, яскравого сонця* (з наук.-попул. літ.).

НІКАРАГУА́НЕЦЬ *див.* **нікарагуа́нці.**

НІКАРАГУА́НКА *див.* **нікарагуа́нці.**

НІКАРАГУА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нікарагуа́нці** і Нікарагуа. *Нікарагуанська грошова одиниця — кордоба* (з наук.-попул. літ.); *Основними галузями нікарагуанської промисловості є харчова, хімічна, металовиробна та нафтова* (із журн.).

НІКАРАГУА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **нікарагуа́нець,** нця, *ч.;* **нікарагуа́нка,** и, *ж.).* Населення Нікарагуа; представники цього населення. *І нехай я не один із них, але я серед них, і зараз, у цю мить, я хоч трішки "ніка", так скорочено кажуть на нікарагуанців в Латинській Америці, бо я патріот їхньої батьківщини теж...* (Ю. Покальчук); *Правляча партія країни запровадила деякі прогресивні соціальні програми на користь незаможних нікарагуанців* (із журн.).

НІ́КЕЛЕВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **нікель.** *Спохватившись, Іван Семенович взявся ладити руру. Він обклав її нікелевою листвицею, залишивши тільки незначну відтулину для пропускання променів* (М. Івченко); // Який містить у собі нікель. *У Кіровоградській області знаходяться родовища нікелевих руд, у Донецькій та Закарпатській областях — ртутної руди* (з наук. літ.); // Зробл. з нікелю або покритий ним. *На жилетці теліпався важкий нікелевий ланцюжок од годинника* (І. Нечуй-Левицький); *Вони почули зовсім близько настирливу і в'їдливу сирену. Блискучий автомобіль з білим нікелевим радіатором їхав просто на них* (І. Микитенко); *Він .. показав рукою на нікелеве ліжко* (Р. Андріяшик); // Признач. для видобування та оброблення нікелю. *До найперспективніших техногенних об'єктів в Україні належать Нікопольський завод феросплавів, Побузький нікелевий завод, Микитівський ртутний комбінат* (з газ.).

2. Який має колір нікелю; сріблясто-білий. *Нікелевим блиском сяють новенькі столярні інструменти — кліщі, обценьки, ножиці* (із журн.).

НІКЕЛЕВМІСНИ́Й, а́, е́. Який містить нікель. *Залізокам'яні метеорити складаються приблизно з рівної кількості нікелевмісного заліза й олівіну* (з наук.-попул. літ.).

НІ́КЕЛИСТИЙ, а, е. Багатий на нікель (про мінерали, поклади, родовище і т. ін.). *Основними компонентами метеоритної речовини є силікати та нікелисте залізо* (з наук.-попул. літ.).

НІКЕЛІ́Н, у, *ч.* 1. Мінерал із класу сульфідів; червоний нікелевий колчедан, руда нікелю. *Нікелін крихкий, має металевий блиск та є добрим провідником електрики* (з навч. літ.).

2. Сплав міді та нікелю з незначною домішкою мангану, заліза й цинку. *Нікелін відзначається великим електричним опором, стійкістю проти корозії* (з наук. літ.).

НІКЕЛІ́НОВИЙ, а, *с.* Зробл. з нікеліну. *Люстра Чижевського — це легкий металевий обруч, виготовлений з латунної трубки або зі сталі, на якому натягнуті нікелінові або ніхромові дроти* (з наук.-попул. літ.).

НІ́КЕЛЬ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 28, сріблясто-білий тугоплавкий метал, стійкий щодо дії води та повітря. *Нікель належить до стратегічних корисних копалин* (з наук.-попул. літ.); *Нікель дуже твердий, добре полірується, притягується магнітом* (з навч. літ.); *Там* [за Північним полярним колом] .. *будувався гірничо-металургійний комплекс — шахти, рудники, заводи тощо. Добували нікель, мідь, кобальт, селен, сірку* (В. Чемерис); // Шар цього металу на поверхні металевих виробів. *Дід погладив мозолястими пальцями нікель, обережно здмухнув з руля пилюку, цмокнув губами* (О. Донченко); *У світлі фар тьмаво блищав нікелем повалений серед пилюки велосипед* (О. Гончар); * У порівн. *Нікелем блищать ясени* (М. Йогансен).

НІКЕЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нікелюва́ти.** *Весело блищали на сонці нікельовані частини* [машини] (О. Донченко); *Довга нікельована кавалерійська шабля гримить по брукові* (Ю. Яновський); *Пилип лежав на високому нікельованому ліжку* (В. Кучер); *На білому столі стоїть блискуча нікельована каструля* (В. Нестайко); *У приміщенні було світло, наче вдень: блищали нікельовані дверцята холодильників* (О. Ульяненко); * Образно. *Нікельовані першим снігом дерева виблискували на ранковому сонці вздовж дороги* (із журн.).

НІКЕЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для нікелювання. *У містечку були такі майстерні — нікелювальна, ливарна, слюсарно-токарна* (з газ.).

НІКЕЛЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що займається нікелюванням. *Батько влаштувався нікелювальником на фабрику металевих виробів* (з газ.).

НІКЕЛЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нікелюва́льник.** *Нікелювальниця на заводі, медсестра у воєнних шпиталях, потім няня в школі для глухонімих дітей — так і не випало Катрі носити вишукані сукні* (із журн.).

НІКЕЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нікелюва́ти.** *Нікелювання використовують для запобігання корозії металевих поверхонь і надання їм красивого зовнішнього вигляду* (з наук.-попул. літ.).

НІКЕЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що.* Покривати металеву поверхню тонким шаром нікелю. *Для захисту від корозії виливки нікелюють або наносять на їхні поверхні кадмієві захисно-декоративні та захисні покриття* (з наук.-попул. літ.); *Робітники нікелювали три металеві заготівки* (з газ.).

НІКЕЛЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок. і док.* 1. Покриватися шаром нікелю. *Покриття другим шаром нікелю обов'язково ведуть з так званого виснаженого розчину, тобто такого, у якому вже нікелювалася велика кількість деталей* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **нікелюва́ти.** *Лицьо́ві поверхні залізних виробів для дверей та вікон лакуються, хромуються та нікелюються* (з газ.).

НІКНЕ́ЙМ, а, *ч., інформ.* Псевдонім, який беруть користувачі інтернету в різних чатах, форумах і т. ін.; нік. *Нікнейми використовують у місцях спілкування — блогах, форумах, чатах* (з наук.-попул. літ.); *Власники сайту досі невідомі, нікнейм засновника — Деміург* (із журн.).

НІКОГІ́СІНЬКО, *займ. запереч., розм.* Підсил. до **ніко́го** *(див.* **ніхто́).** *Проходила я по всіх кімнатах — нема нікогісінько* (Марко Вовчок); *Він побіг до вікна, виглянув на двір — нікогісінько* (І. Франко); *У кутку, де звичайно перед поїздом нетерпляче мнуться в черзі до каси пасажири, не було вже нікогісінько* (Б. Антоненко-Давидович); *— Що, зовсім немає людей? — Нікогісінько. Жодної душі* (О. Авраменко).

НІ́КОГО, нікому, ніким *(з прийм.* н і з к и м), *займ. запереч., з інфін.* Уживається для позначення відсутності виконавця дії в безособовому реченні; нема кого. *Ліжка в світлицях шовком покриті — Та ні з ким ліжка нам розділити...* (Л. Боровиковський); *— В неї мати дуже захворіла, а доглядати нікому* (О. Гончар).

НІ́КОЛИ, *кому і без дод., пред.* Немає часу для чогонебудь; нема коли. *Лінивому все ніколи* (прислів'я); *— Та ніколи мені сидіти, — Одвітує Бджола, — Вже час до пасіки летіти: Далеко від села* (Л. Глібов); *Інші дні й пообідати після школи гаразд ніколи хлопцеві* (А. Головко); *— Навіть по гриби нам ніколи та й ні з ким їздити* (Ю. Мушкетик); *Підбіг і власник махорки: "Давай мерщій гроші, бо мені ніколи"* (П. Запаренко); // *у знач. ім.* **ніколи,** *с., розм.* Брак вільного часу. *То Великодна* [Великодня] *була п'ятниця, так усім таке ніколи припало, що й сказати не можна!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *За вічним отим "ніколи" все не могла зібратись Вутанька провідати сестру* (О. Гончар).

◊ **[І] вгору гля́нути ніколи (нема́ колú, нема́є ча́су** *і т. ін.) див.* **гля́нути; [І] дихну́ти ніколи (нема́ (нема́є) колú)** *див.* **дихну́ти.**

НІКО́ЛИ, *присл.* Ні в який час, ні за яких обставин. *Мабуть, мені не вернутись Ніколи додому?* (Т. Шевченко); *На острові, де, здавалося, ще ніколи не ступала людина, водилися сайгаки* (З. Тулуб); *В нашу епоху від кожного з нас вимагається стільки, як ніколи ще не вимагалося від людини за всю історію людства* (Б. Антоненко-Давидович); *Буваючи в батальйонних тилах, Ясногорська ніколи не минала володінь Васі Багірова* (О. Гончар); *— Я ніколи не був у Римі, але дуже багато читав про "Вічне місто"* (Д. Білий).

◊ **[І] світ [ніко́ли] не ба́чив** *(діал.* **не вида́в, не ви́дів)** *див.* **світ**[2]**; (1) Ніко́ли в світі (в житті):** а) ні в який час, ні за яких обставин. *Маруся маленька, .. має надію, що як собі затулити хоч одне очко (обох вона ніколи в світі не затулить, — хоче усе бачити) — .. то й не знайде ніхто* (Марко Вовчок); *Ще ніколи в житті йому не доводилося так хвилюватися, як сьогодні* (В. Малик); б) уживається як присягання, що що-небудь не здійсниться, не відбудеться. *— Та щоб отакий бандитюга був моїм зятем? Та ніколи в світі! Краще в труну ляжу!* (Григорій Тютюнник); *Тобто насправді це тут Центральна Європа? Та ніколи в житті!* (Ю. Андрухович); **[Ніко́ли (нія́к)] не виво́дитися / не ви́вестися** *див.* **виво́дитися**[1]**; Ного́ [ніко́ли (бі́льше)] не сту́пить (не бу́де)** *див.* **ного́.**

НІ́КОЛИТИСЯ, иться, *недок., кому, безос., розм.* Про відсутність вільного часу. *Йому завжди ніколилося. Він не мав часу ні на кіно, ні на театр* (П. Загребельний); *Дорослі завжди чимось заклопотані, завжди зайняті, завжди їм ніколиться ("Ой, одчепись, ніколи!", "Потім!", "Мені зараз не до того!")* (В. Нестайко).

НІ́КОЛЬСТВО, а, *с., розм.* Брак вільного часу. *— Рідкий ви в нас гість, Степане Павловичу. — Атож, — пробурмотів хлопець, — прокляте нікольство...* (В. Підмогильний); *Богдан і не згадав, як то сталося, що він уже козакує. І ніхто йому про це не нагадав у такому нікольстві* (Іван Ле); *Така краса довкола, а ти не помічаєш її, .. завжди заклопотаний своїм смішним нікольством* (П. Колесник).

НІКОТИ́Н, у, *ч.* Отруйна наркотична речовина, що міститься в тютюні (у 1 знач.). *Старий неквапливо вийняв з почорнілих від нікотину зубів люльку* (Ю. Збанацький); *Генрі видобув з портсигара очищену від смол та нікотину сигарету і став м'яти її між пальцями* (О. Авраменко); *Гладкий Хіппі погасив недопалок і кинув його геть. (Залишив невикуреною рівно третину — він десь прочитав, що найбільше нікотину саме в цій частині)* (Любко Дереш); *Нікотин легко проникає через шкіру* (з наук.-попул. літ.).

НІКОТИНАМІ́Д, у, *ч., хім.* Те саме, що **ніацинамі́д.** *Нікотинамід стимулює розпад ДНК і тим самим прискорює загибель клітин у лімфі* (з наук. літ.); *При застосуванні всередину нікотинова кислота та нікотинамід інтенсивно абсорбуються у шлунку й обмежено — у кишківнику* (з навч. літ.).

НІКОТИНІ́ЗМ, у, *ч., мед.* Хронічне отруєння нікотином. *Нікотинізм проявляється запамороченням, головним болем, погіршенням зору, дратівливістю* (з наук. літ.).

НІКОТИ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **нікоти́новий.** *Коли в людини відбувається звикання до нікотину, чутливість нікотинних рецепторів зменшується* (з наук.-попул. літ.); *Нікотинна залежність — це та сама токсикоманія* (з газ.).

НІКОТИ́НОВИЙ, а, е. Стос. до нікотину. *Кажуть, запеклий курій дихає неповними легенями, бо створюються нікотинові пробки, і через те він лише часткою легенів вдихає свіже повітря* (М. Руденко); *Щоб хоч трохи потамувати нікотиновий голод, я намагаюся набрати повні легені повітря* (В. Шкляр); *Віктор був магістром нікотинового ритуалу, викурюючи близько трьох пачок низькоякісних цигарок за добу* (С. Процюк); *Юра дав мені припалити цигарку. Від нікотинового диму я .. почувся краще* (Любко Дереш); *У 1889 р. англійський фізіолог Дж. Ленглі розробив і застосував на практиці так званий нікотиновий метод* (з навч. літ.); // Який містить у собі нікотин. *Тютюнова промисловість спеціалізується на виробництві тютюнових виробів, нікотинових препаратів, засобів боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур* (з наук.-попул. літ.).

НІКОТО́РИЙ, а, е, *займ. запереч., заст.* Ніякий (у 1 знач.). [З н а м е н с ь к и й:] *На мій погляд, Олександрі Кіндратівні українська одежа дуже пристала.* [О л е с я:] *А що, мамо, бачте?* [К о з у б с ь к а:] *Нікоторого хвасону* [фасону]! (М. Кропивницький); — *А з нас нікоторий не може бути виборцем, бо ми всі були карані за ліс* (Л. Мартович); [Д і д Ю х и м:] *Отак, пригадую... Три тижні без харчу, ще й лихоманка — нікоторий солдат на ногах не держався* (М. Куліш).

НІКОТРИ́Й, á, é, *займ. запереч., розм.* Те саме, що **жо́ден.** *Кішка Самійло До козаків промовляє: — Ви, панове молодці, кайданами не стучіте .. Нікотрого турчина в галері не збудіте* (з думи); [С т а р ш и н а:] *Веди її* [Пріську] *сюди перед мої очі..!* [Г е р а с и м:] *Приведу! .. Кажу, вклонись старій — і нікотрого діла...* (М. Кропивницький); *Страшно затято зчепилися противники!.. Але годі! Нікотрий не передужає другого* (І. Франко).

НІКТАГІ́НОВІ, вих, *мн.* Родина квіткових рослин, яка налічує близько 30 родів і приблизно 300 видів, поширених у тропіках і субтропіках. *Абронія належить до родини ніктагінових* (з наук.-попул. літ.); *Представники родини ніктагінових — бугенвілії — вічнозелені кучеряві кущі, що в природі сягають висоти п'ять метрів* (з навч. літ.).

НІКТАЛОПІ́Я, ї, *ж., мед.* Розлад зору, при якому людина бачить удень гірше, ніж у сутінках. *Люди з нікталопією краще бачать у напівтемряві* (з наук. літ.); *Паганелеві дуже допомагала його ніктальопія: котячі очі географа розрізняли в непроглядній темряві найдрібніші речі* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НІКТИНА́СТІЯ, ї, *ж., біол.* Повільний рух органів рослин (листків, пелюсток), спричинений зміною дня й ночі, добових змін температури та освітленості. *Прикладом ніктинастії є рух листя в деяких видів бобових* (з наук. літ.); *Ніктинастія рослин дозволяє їм зберегти енергію та запах для денного цвітіння* (з наук.-попул. літ.).

НІКТОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Страх перед темрявою (у 1 знач.). *Ніктофобія може бути симптомом психічного розладу* (з наук.-попул. літ.); *Ніктофобія може вперше заявити про себе в будь-якому віці, хоча найчастіше вона виявляється в ранньому дитинстві* (з навч. літ.).

НІ́КУДИ, *присл.* Нема такого місця (куди б можна було піти, дітися, помістити кого-, що-небудь і т. ін.); нема куди. *Прокинулись ляшки-панки. — Нікуди втікати!* (Т. Шевченко); *Ждала вона* [Катря] *так, як от пташки сидять у клітці, — що вже нікуди летіти, то б'ються, де зачинені* (Марко Вовчок).

Поспіша́ти ні́куди *див.* **поспіша́ти.**

◊ **(1) Аж ні́куди** — зовсім не хочеться чого-небудь. — *Або голова релігійної громади, Макар Волосюта, — дуже йому хочеться, щоб колективи були? Аж нікуди* (І. Микитенко); — *Скучив я за подарунком його імператорської величності, аж нікуди! — неласкаво подивився на зброю дядько Себастіян* (М. Стельмах); **(2) [Аж] по са́ме (до) ні́куди:** а) дуже сильно, надзвичайно, найвищою мірою. *Вона стріла недалеко від села у вибалку три підводи.., навантажені по саме нікуди хатніми речами* (Ю. Яновський); — *Ну, а ти ж як? — Як бачиш... — показав Шмалько на свою подрану сорочку, на засмальцьовані до нікуди штани* (С. Добровольський); *Вагон натоптаний пасажирами до нікуди* (І. Багряний); *Шевчук з Дудником того дня і наїздилися, і набігалися, і насперечалися по саме нікуди* (М. Дашкієв); — *Ти голодний? — Ні. В Буковича наївся по саме нікуди* (О. Авраменко); б) дуже багато, велика кількість кого-, чого-небудь. — *Ти кого шукаєш? Венеру, ха-ха-ха?! Нащо ти Венері здався, в неї других зальотників по саме нікуди!* (Є. Гуцало); в) уживається для вираження крайньої межі в чому-небудь; до кінця, до краю. — *І справді, хіба ж можна по саме нікуди орати узбіччя, розорювати схили на балках? Дощі підуть — все розмиють* (І. Цюпа); — *Я з вами не буду більше собі нервів псувати. Годі вже, намучився аж по саме нікуди, мій терпець урвався* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); **(3) Да́лі (бі́льше) [й (вже)] ні́куди** — уживається для вираження найбільшої міри вияву чого-небудь. *Так він коло його* [нього] *впадає, так йому догоджає, що вже далі й нікуди* (Б. Грінченко); *Тихо й нудно і спека пекельна... Нікуди вже далі — ось-ось має щось трапитись* (С. Васильченко); *Дивуватися мені було більше нікуди. Я розгублено, ошарашений такою кількістю книжок, подивився на Професора* (Ю. Яновський); — *Одне слово, забила* [дочка шевця] *мені баки — далі нікуди. Та й оженила таки ж на собі* (Ю. Збанацький); *На старість зробився Хорошун скупий далі нікуди: струхла дошка в паркані — нової не вставить, хоч дощок має досить, навіть дубових* (Григір Тютюнник); *Чернець розлютувався так, що далі нікуди, і сам уже не знав, що й казати* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **[І] ку́рки ні́де (ні́куди) ви́пустити** *див.* **випуска́ти; [І] перепели́ці ні́куди пропха́тися** *див.* **пропиха́тися; Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди,** *заст.* **ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встромúти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути)** *див.* **встромля́ти; Ні́де (нема́ (нема́є) куди́, ні́куди** *і т. ін.)* **діва́тися / ді́тися** *див.* **діва́тися; Ні́де (ні́куди, нема́ куди́** *і т. ін.)* **пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти)** *див.* **діва́ти.**

НІКУ́ДИ, *присл.* Ні в яке місце, ні в якому напрямку. — *На світі всячину я знаю, хоть нікуди і не ходжу* (І. Котляревський); *Батько сількора Василя, середняк Опанас Трубенко, був людиною неквапливою. Ні разу на своїм віку нікуди він не поспішав* (О. Довженко); — *Ти був коли-небудь у Вінниці? — Далі Ірпеня нікуди не їздив* (Б. Антоненко-Давидович); — *Нікуди ви не підете, люба моя. Лежіть у своєму гамаку і не думайте вставати* (В. Владко); *Доброчин переконував Сігурда нікуди не йти, але того вже годі було спинити* (І. Білик).

Ніку́ди не годи́ться (не го́дний) *див.* **годи́тися[1]; Шлях у ніку́ди** *див.* **шлях.**

НІКУДИ́ШНІЙ, я, є, *розм.* Який не відповідає певним вимогам (про людину); нікчемний (у 1 знач.). *Вона старенька вже, тому і дипломат з неї нікудишній* (Ірина Вільде); — *Нікудишній я господар. Гості потерпають від спраги, а я частую їх балачками* (В. Чемерис); *В житті я тільки двічі потрапляв у бійку, і обидва рази мені перепадало. Так-що розбіяка з мене нікудишній* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); // Який нікуди не годиться, дуже поганий (про подію, річ і т. ін.). *Два роки підряд його "різали" на вступних екзаменах, бо знання були нікудишні* (А. Хижняк); *Жалібно скиглив під вікнами вітер, крутив, сипав снігом, підривав і без того нікудишню стріху* (М. Олійник).

НІКУДИ́ШНЬО, *розм.* Присл. до **нікуди́шній.** *Прикро, геть нікудишньо стало на душі, коли Петро Дем'янович підіймався крутим узвозом, який незабаром перейшов у ще крутішу стежку* (О. Гончар); *Випустивши іще три міни, наша батарея вмовкла, і політрук сказав мені строго: — Бачили, як треба стріляти? — наче я теж був мінометником і нікудишньо стріляв* (А. Дімаров); *Ти йдеш готувати омлет із помідорами. Готуєш ти нікудишньо, ще гірше за мене* (І. Карпа).

НІКУДО́Ю, *присл., розм.* Нема такої дороги, шляху, яким можна проїхати, пройти, кудись дістатися. *От ти вже назад не вийдеш, бо нікудою* (Сл. Б. Грінченка); *Йде вона повз шинок; не можна нікудою було обійти* (О. Кониський).

НІКЧЕ́МА, и, *ч. і ж., зневажл.* Нікчемна людина; недоріка (у 2 знач.). *А цей Гузир може подумати, що він справді нікчема і нічого не зуміє зробити* (І. Микитенко); *Вмерти двічі — це вмерти безповоротно, морально, ставши підлим трусом і нікчемою, і до того ж вмерти й фізично* (І. Багряний); *Вона пиляла сина весь час .. Пиляла й пиляла безупинно, поки зробила з нього боягуза, нікчему* (А. Хижняк); // Уживається як лайливе слово. *Кара-Мустафу почала охоплювати лють. Мерзенні гладкі ішаки! Кровожерливі собаки! Нікчеми й заздрісники! Зловтішаються його невдачами!* (В. Малик); *— Ти — тля, жук-гнойовик. Тільки про гроші й думаєш .. Живи, нікчемо! Не буду об тебе руки марати* [брудніти]... *І секрету мені твого не треба* (В. Нестайко).

НІКЧЕ́МНИЙ, а, е. 1. Ні на що не здатний, ні до чого не придатний (про людину); нікудишній. *Сам Бар признає, що Верлен був нікчемний чоловік* (І. Франко); *Ухопив себе за чуба французький інженер, коли побачив таких нікчемних гармашів, і взявся сам наводити гармати* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); // Який нікуди не годиться, дуже поганий (про річ). *Чи не покинуть нам, небого, Моя сусідонько убога, Вірші нікчемні віршувать* (Т. Шевченко); *Коли б же хоч долото яке нікчемне, хоч паля яка негодяща! Не було нічого* (Марко Вовчок); [Б е з с м е р т н и й:] *Я хочу підняти цю чарку нікчемного самогону за людину, яка завжди вставала раніше сонця* (М. Стельмах).

2. Який не викликає до себе поваги, гідний осуду; жалюгідний (у 3 знач.), мізерний (у 3 знач.). *Його штовхнули, і він впав на коліна перед Максимом, блідий, пошарпаний весь, нікчемний* (М. Коцюбинський); *Даючи собі слово, я в цю ж мить, з нудьгою та зневагою до себе, знаю, що не додержу слова. О, як я зневажаю тоді себе! Нікчемний, недороблений, кирпатий Мефістофель!* (В. Винниченко); *Кожен розумів, що проголошений вождем безпорадний і нікчемний Гартак покірно виконує перше-ліпше повеління старого віщуна* (В. Владко).

3. Позбавлений цінності, значення, нічого не вартий. *Мене гнітуть* [гнітять] *слаботи; Я чую їх, несила ж утекти; Нікчемні мрії, суєтні турботи* (П. Грабовський); *Самотність! Гордощі! Які слова нікчемні! За пишним одягом який мізерний зміст!* (М. Рильський); *Двох-трьох банальних слів, люб'язних фраз, нікчемних запитань було б досить, щоб Вер не захотіла більше його бачити ніколи* (В. Домонтович); *Як птиця без крил, так життя без кохання Нікчемне й пусте* (О. Підсуха); *Виявилось, що на кожного з тих, хто сидів тут, було якесь звинувачення. Найчастіше — це нікчемні, сміхотворні звинувачення* (Ю. Збанацький).

4. Обмежений у якому-небудь відношенні, дуже малий, незначний щодо розміру, кількості і т. ін.; мізерний (у 1 знач.). *Літа минали, старість усе дужче добивали, нікчемний скарб тяжко збивався та помалу, по крихті...* (Марко Вовчок); *Так, за ті нікчемні гроші Він танцює, він, що перше Був величним, жах наводив* (Леся Українка); *Юрбами ходять отамани* [заробітчан] *за прикажчиками .. А наймачам цього тільки й треба: всюди, ніби змовившись, пропонують однаково нікчемні ціни* (О. Гончар); *— Ти що — злякалася? Землі вона* [комета] *нічого не заподіє. Маса нікчемна. Ну, може, буде феєричний зорепад...* (О. Бердник).

5. Безсилий (у 1 знач.), немічний (у 1 знач.), кволий (у 1 знач.). *— Вона, — кажуть царевичу, — нікчемна, вона тобі не дванадцять синів родить, а дванадцять кошенят приведе!* (О. Стороженко); *Ніколи я не відчував себе таким безсилим, таким нікчемним* (Остап Вишня); *— Ой, хороше телятко! А було ж нікчемне та негодяще* (О. Донченко); *Мене, Сашка Жука, набило серед вулиці якесь нікчемне руде дівчисько!..* (Л. Смілянський).

НІКЧЕ́МНИК, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **нікче́ма.** *— Бевзні! нікчемники!.. пеньки головаті!! — закричить на остатку Мирін та й затихне...* (Панас Мирний); *— Ви знаєте, як вас прозивали у вашій конторі? — Ні. — Нікчемником і дьогтемазом! І не безпідставно* (М. Стельмах); *Неприступно суворе обличчя в Ганни Остапівни..: всю душу, мовляв, у вас вкладала, в люди хотіла вас, малих нікчемників, вивести, а ви мені чим віддячили?* (О. Гончар).

НІКЧЕ́МНИЦЯ, і, *ж., зневажл.* 1. Жін. до **нікче́мник.** *— Антосю! Антосю! Коли б ти знав!.. Ти назвав мене... нікчемницею... без серця... без сумління... Твоя правда, та не зовсім* (І. Франко).

2. *перен.* Щось незначне, не варте особливої уваги; те, що не має цінності для когось; абищиця, дурниця (у 1 знач.), дрібниця (у 1 знач.). *Замолоду .. чоловіка інтересує трохи що не всяка нікчемниця* (О. Кониський); [В л а с:] *Кохання, по-вашому, така нікчемниця, що вийняв з душі, як гроші з кишені, та й поклав на долоні?..* (М. Кропивницький).

НІКЧЕ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нікче́мний.** *Мені аж соромно стало за свою нікчемність* (М. Коцюбинський); *Розчавлений власною нікчемністю, забруднивши геть свій єдиний вихідний костюм, я .. закінчив роботу* (Б. Антоненко-Давидович); *Смерть приходить і все забирає з собою — величність і нікчемність, славу й ганьбу, багатство й бідність* (О. Бердник).

НІКЧЕ́МНІТИ, ію, ієш, *недок.* Утрачати кращі риси, властивості, якості, ставати, робитися нікчемним (у 1 знач.), занепадати, вироджуватися (про живі істоти). *— Старі люди якось краще уміли зберігати свою силу .. Були здоровіші від нас, не нікчемніли в розкошах, як тепер настало* (Панас Мирний); *— Лежати? Тепер? Коли стільки діла?! Краще на боєвищу* [бойовищі] *згинути, ніж нікчемніти в постелі!* (Б. Лепкий); *В Люби чорні великі очі, і сама вона велика і вродлива така, що я перед нею просто нікчемнію* (П. Загребельний).

НІКЧЕ́МНО. Присл. до **нікче́мний.** *Гіпатія .. радіє великій перемозі і тужить через нерозумність героя, який так нікчемно, по-земному, підозрює кохану в зраді* (О. Бердник); *Немало в полон потрапляє бранців. Виглядають вони нікчемно. Низького зросту, кривоногі, худі, мов хорти, і дуже брудні* (Б. Лепкий); *Непорушність, статичність і надмірна кількість запилених корінців пригнічували Христину, примушували почуватися нікчемно малою та нікому не потрібною* (Н. Сняданко).

НІКЧЕ́МСТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **нікче́мність.** *Я відчував своє нікчемство, своє безсилля будь-чим допомогти людям* (І. Росоховатський); *Коли Джалапіта впав у нікчемство, він відкрив контору для оренди небесних долин, хмарних колодязів, розсувних хмар з громами і без громів* (Е. Андієвська); *— Ах, у яке нікчемство я вклепавсь, як я покараний, що зрадив найдосконалішу у світі жінку* (Н. Околітенко).

2. *зневажл., рідко.* Те саме, що **нікче́ма.** *— Ворошило щез! — Куди це нікчемство могло податись?* (В. Кожелянко).

НІЛО́Т *див.* **ніло́ти.**

НІЛО́ТИ, ів, *мн. (одн.* **ніло́т,** а, *ч.;* **ніло́тка,** и, *ж.).* Група африканських племен, що заселяють територію у верхній течії ріки Ніл у Східній Африці; представники цих племен. *Загальна чисельність нілотів становить близько 10 млн осіб* (з наук.-попул. літ.); *Більшість нілотів зберігає до сьогодні залишки родоплемінних відносин* (з навч. літ.).

НІЛО́ТКА *див.* **нілоти.**

НІЛО́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до нілотів. *Аж до XX століття нілотські землі страждали від набігів работоргівців* (з наук.-попул. літ.).

НІЛЬГА́, *присл., діал.* Не можна. *Одно я серце маю — нільга ним ділиться* (Сл. Б. Грінченка).

НІ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Стос. до Нілу. *Місяцями погноблені в одежі білі тіла виходили з в'язниці, розцвітали бронзою в гарячій млості на піску, як загублені десь на нільських берегах дикуни* (В. Підмогильний); *Зариють труп мій! Голою хай кинуть У нільський мул, щоб оводи і мухи Мене страховищем зробили!* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); *Великі речі знищуються малими .. Нільський щур убиває крокодила; меч-риба вбиває кита, книга вб'є будівлю!* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

НІМ, *спол. часу, діал.* Поки. *Нім пироги будуть, то баба умре* (Номис); *Довгенько треба сотатись поміж хати й хатки, нім доберешся до міста* (А. Свидницький); *Вродила* [стерня] *збіжжя і тепер, трудна, Спочити хоче, нім прийде весна* (Б. Лепкий).

НІМА́К, а́, *ч., зневажл.* Те саме, що **німець.** — *Пан, ти німак? А якого ти чорта до нас прийшов? — Німець перестав жувати і уважно вставився на Джмелика п'яними очима, намагаючись зрозуміти, що йому кажуть* (Григорій Тютюнник); — *Де карабін? — Заховали. Німаків стільки, що не перестріляєш* (Р. Андріяшик); *Пішли чутки, що, відступаючи в ту свою Швабію-Германію, німаки забирають з собою тутешніх людей, з тих місць, де мають проходити бої* (В. Лис); — *Як німаки наш хутір спалили в сорок четвертому, мене в УПА силою змобілізували* (Д. Білий).

НІМБ, а, *ч.* 1. Сяйво, намальоване у формі круга навколо голови або над головою (на іконах, картинах релігійного змісту і т. ін.), як символ святості; ореол (у 1 знач.). *Дід Дунай підходить до покуття .. і задмухує голубий вогник лампадки. Зразу в темряві гаснуть очі ікон, зникають оповиті масними олійними німбами святі* (М. Стельмах); *На Георгії — у нас, на Русі, його ще називають Єгорієм Хоробрим, .. каф-тан, а поверх нього червоно-оранжева кольчуга. Навколо голови Георгія білий німб — знак святості* (В. Чемерис); *У римських костелах з'являлись інші образи, де божественні особи й звичайні люди відрізнялись лише святістю постави й німбом* (Г. Пагутяк); // Коло *(див.* **ко́ло**[1] 1), яке світиться навколо кого-, чого-небудь. *Світло од груби золотить протилежну стіну, і круг Стасикової голови сіяє німб* (М. Коцюбинський); *Холодний вітер сповивав сріблястим німбом його* [Дієго] *кощаве, темне обличчя* (Н. Королева); *Прозорий і примарний німб сонячної корони раптом розірвався* (З. Тулуб); *Ті, хто був до неї* [княгині] *найближче, навіть заприсягалися, що бачили над її головою золотий німб* (О. Авраменко); * У порівн. *Суцільне віяло заграви сяяло, як дивний німб* (О. Копиленко); *Сіра, старенька стріха* [хати] .. *освітилася і сяяла німбом* (І. Рябокляч).

2. *перен.* Атмосфера слави, пошани, успіхів і т. ін., що оточує кого-небудь. *Титул римського цісаря .. був живим відгомоном права на володіння цілим світом і окружав особу новоспеченого імператора недосяжним німбом* (І. Франко); *Той німб, той ореол, яким вінчали учителя як святого мученика (до того, вінчали лицемірно), мене обурював і ображав* (С. Васильченко); *Соломія Крушельницька... Для сучасного вокаліста — це майже легендарне ім'я, що здобуло німб світової слави на початку XX століття* (з газ.).

НІ́МБУС[1], а, *ч., заст.* Німб (у 1 знач.). * Образно. *Барон Гохгейм .. хотів тепер через женитьбу* [одруження] *порідднитись з яким-небудь аристократичним .. родом, щоби через то і свою лису голову окружити яким-таким німбусом блеску* [блиску] (І. Франко).

НІ́МБУС[2], у, *ч., метеор.* Дощова хмара. *Німбуси поділяють на шарувато-дощові та купчасто-дощові* (з наук. літ.); *Німбуси складаються з переохолоджених крапель і крижаних кристалів* (з навч. літ.).

НІ́МЕЦЬ *див.* **німці.**

НІМЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **німці** і Німеччина. *Серед диму, що повернув насупроти, зупинився німецький солдат* (О. Довженко); *Зачулася німецька лайка* (Григорій Тютюнник); *Щоки німецького інженера знекровились, і на них виступили склеротичні жилки* (І. Росоховатський); *Донецький край окупували німецькі та італійські фашисти* (Григір Тютюнник); *В ракеті знаходилися живі й неушкоджені німецькі астронавти* (Ю. Бедзик).

НІМЕ́ЦЬКІСТЬ, кості, *ж., розм.* Властивість за знач. **німе́цький.** *Отже, все те був антисемітизм: і ненависть до жидів за їх німецькість, .. і оголошення їх за окрему народність!* (І. Франко); *Августійші особи в дорозі швидше за все спілкувалися між собою рідною для обох німецькою .. Та в будь-якому разі без німецькості не обходилося* (Ю. Андрухович); *Німці, з одного боку, дивляться в минуле, де знаходять риси своєї давньої німецькості, а з іншого, — мають свою версію модерності* (із журн.).

НІМЕЦЬКОМО́ВНИЙ, а, е. Який говорить, пише, видається німецькою мовою. *Кульжан прислала ще одного листа, кличе мене до Німеччини, працює над виходом німецькомовного варіанта моїх поезій* (С. Процюк); *Вони хотіли просто поговорити з німецькомовним італійцем з паспортом громадянина Греції* (В. Кожелянко); *А ось і її альбоми з наївними віршиками про любов, які Аделя переписувала акуратним почерком з німецькомовних видань для жінок* (С. Андрухович); // У якому німецька мова є державною або переважною у спілкуванні населення. — *Найбільше мої книжки купують у німецькомовних країнах, потім ідуть франкомовні й англомовні* (із журн.); *В Італії мешканці німецькомовного регіону Південний Тіроль на тлі майбутнього референдуму про незалежність Шотландії почали замислюватися про власну незалежність* (з газ.).

НІМИ́Й, а́, е́. 1. Який, з огляду на фізіологічну ваду, не може говорити, позбавлений здатності говорити. *Він згадав, .. як побив німого старця* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Влаштувався Дорош на квартиру до Сергія Золотаренка та його німої сестри Саньки* (Григорій Тютюнник); *Німа покоївка Пріся позирала на дівчину й зітхала* (І. Білик); // *у знач. ім.* **німи́й,** мо́го, *ч.;* **німа́,** мо́ї, *ж.* Людина, позбавлена здатності говорити. *Вона знала сама одного німого, який часто до них приходив* (Н. Кобринська); *Звідки беруть початок події, що змушують німого заговорити, немічного подолати велетня..?* (Е. Андієвська); *Дід Чорнояр ткнув посохом у розшитий бісером гаманець і кивнув німому: — Кинь у Дніпро...* (Д. Білий); * У порівн. *Він мовчки їв, мовчки пив, тепер сидів, мов німий* (Панас Мирний).

2. *перен.* Який під впливом сильного почуття нічого не говорить, не подає голосу; мовчазний (у 1 знач.), німотний (у 1 знач.). *Село неначе погоріло, Неначе люде* [люди] *подуріли, Німі на панщину ідуть І діточок своїх ведуть!..* (Т. Шевченко); *Вона стояла німа, без тями, важко дишучи, безвладна, немов розбита* (І. Франко); *Але спів цей ніжний, любий .. Не вразив юнацьке серце, — Він сидить німий, байдужий* (М. Вороний); *Довго ще командир корабля перемивав боцманові кісточки, і довго ще Смола стояв, німий та покірний, і то червонів, то блід* (Д. Ткач); *Гіпатія закричала, мов зранена чайка, і впала на палубу, до ніг пірата, — німа й холодна...* (О. Бердник).

3. Який виявляється без слів, не супроводжується мовленням. *Моші-Діма постояв трохи, а далі сів на призьбу, не спускаючи з Тиховича мутних очей з виразом німого докору* (М. Коцюбинський); *Тяжко було зустрічати вдома погляд дружини з тужливим, німим запитанням* (О. Донченко); *В середині млинка кипить німа робота* (Б. Антоненко-Давидович).

4. Сповнений тиші, спокою, без голосних звуків; беззвучний, безгомінний, тихий (у 2 знач.). *Над Піями стояла німа зоряна ніч* (Г. Косинка); *В борні за мир, світ, не забудь .. І літаків ворожих лють .. І сотні свіжих могилок В німих степах край залізниці* (Т. Масенко); *Зліва від нас, похилене вниз, лежало німе бурякове поле* (М. Вінграновський).

5. *рідко.* Незрозумілий, який неможливо збагнути. *І прийшов отрок мій до угрів. Угри — це люди, що говорять німою мовою і сусідять з північними краями* (з легенди).

Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* **ти́ша** *див.* **ти́ша; Німе́ кіно́ <Німи́й фільм>** *див.* **кіно́.**

△ **Німа́ а́збука** *див.* **а́збука; Німа́ сце́на** *див.* **сце́на; Німи́й сві́док** *див.* **сві́док.**

НІМИНА́, и́, *ж., діал.* Тварина. — *Ти гадаєш, небоже, що то мала робота — сімсот овець! Адже то живе, то кожде свій розум має. Невеликий розумець — звичайно німина, — а все-таки такий, як Бог йому дав* (І. Франко); *Німина, мабуть, теж щось розуміє, може, щось прочуває* (Б. Лепкий); — *От що то раз щирий сторож* [пес]. *Нібито німина, а розуміє християнина краще, ніж якась людина* (А. Крушельницький).

НІМИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Дурман (у 1 знач.). [Р я б и н а:] *Люди, не дурійте!.. Чи ви німиці понаїдалися, чи що?* (І. Франко); *Вночі Корж укрив його листям німиці, і його свіжий вогкуватий дотик притамував страждання хворого* (З. Тулуб); — *Коли щасливо дістанешся до отамана, скажеш йому, що я тебе послав... То як, Панасе? Що ж ти мовчиш, гейби німиці наївся?* (Р. Іваничук); *Німиця дрібненько зацвіла, мов кропива глуха* (П. Мовчан).

НІМІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* 1. Ставати німим, утрачати здатність говорити. *Вона дивиться на стару благаючими очима, складає перед нею руки, мов до молитви, німіє і чомусь не рухається більше* (О. Кобилянська); *Людський гурт німіє — і мовчить, наче йому заціпило* (Є. Гуцало); *Не може* [Йосиф] *зробити нічого: він занадто слабкий і млявий, занадто боягузливий, до того ж, нестямно затерпає та німіє від самої лише думки про мене* (С. Андрухович); * Образно. *Реве, лютує Візантія, Руками берег достає; Достала, зикнула, встає... І на ножах в крові німіє* (Т. Шевченко).

2. *перен.* Утрачати на якийсь час чутливість, гнучкість, здатність рухатися (про частини тіла); терпнути (у 1 знач.), клякнути (у 1 знач.). *У мисливців заніміли від морозу ноги* (М. Трублаїні); *Б'є, рубає кригу й Вутанька. Гострі крижані скалки залізом стріляють в обличчя, щемлять, німіють від болю мокрі, розчервонілі руки* (О. Гончар); *Ось уже недалеко другий берег, але від холоду німіє тіло* (К. Гриб); *Пальці вже німіють, все тіло наливається важенним свинцем* (В. Чемерис); *Торкнувся* [воску] — *і від того доторку наче обпекло мене морозом, а рука враз почала німіти, пальці мені скоцюбило* (Г. Пагутяк); *Кудись пориває безумний шал, І язик мій у спраглих німіє устах* (Борис Тен, пер. з тв. Есхіла).

3. *перен.* Сповнюватися тишею. *Сонце заходить, гори чорніють. Пташечка тихне, поле німіє* (Т. Шевченко); *Місто німіє, гасить світло і покривається сном* (Панас Мирний); *Заходила ніч. Німіє степ і тьмариться* (С. Васильченко); *Вся природа мовчить, вона німіє в передчутті остаточної сплячки* (Любко Дереш); // Ставати нерухомим (про море). *Хвилі опадали, а море німіло в мертвому штилі* (Ю. Смолич).

◇ **Німіє се́рце (душа́)** *див.* **се́рце.**

НІ́МКА[1] *див.* **німці.**

НІ́МКА[2] *див.* **німки.**

НІМКЕ́НЯ *див.* **німці.**

НІ́МКИ, мок, *мн. (одн.* **німка,** и, *ж.), біол.* Родина перетинчастокрилих комах. *Самці німок частіше крилаті, самиці безкрилі* (з наук. літ.); *Німка європейська паразитує на джмелях і поширена по всій Україні* (з наук.-попул. літ.); *Німки швидко бігають між травою та камінням, нагадуючи мурашок* (з навч. літ.).

НІ́МО. 1. Присл. до **німи́й** 2, 4. *Очі чорні* [Марії] *німо дивились на Давида і винувато, і радісно* (А. Головко); *Ми терпляче слухали, німо перезиралися, не розуміючи, чого йому треба, знизували плечима* (Р. Андріяшик); *Сіріють стіни німо* (В. Симоненко); *Гирлище, розірване пляжами, котило німо й уперто, зі смертельною нахабністю* (О. Ульяненко).

2. *у знач. пред.* Те саме, що **ти́хо** 2. *Глухо й німо в Марини в хаті; високо стіни морок окриває* (Панас Мирний); *Явдошка нічого не чула — в спочивальні було німо і глухо* (В. Чемерис); *У залі залишаються володарі. Чубенко дивиться на них. Павла між ними немає. Буде "оргвисновок". Насамперед — керівництву театру. Буде кара. Німо за лаштунками* (О. Шугай); *Біля циганських хат собаки не брешуть, темно й німо* (Люко Дашвар).

НІМО́НІК, у, *ч., мет.* Жаростійкий сплав на основі нікелю, що залежно від призначення містить хром, алюміній, титан та інші елементи. *Німоніки добре піддаються гарячому обробленню тиском і меншою мірою холодному* (з наук.-попул. літ.); *Німонік застосовують як конструкційний матеріал для деталей газотурбінних двигунів, ракет тощо* (з навч. літ.).

НІМО́ТА, и, *ж., збірн., зневажл.* Те саме, що **німці.** *Отак німота запалила Велику хату. І сім'ю слав'ян* [слов'ян] *роз'єдинила* (Т. Шевченко); *Одяглася партизаном, узяла нагана: стережись тепер, німото, проклята, погана!* (П. Тичина); — *Ой, дали ж наші!* — *Ой, набили ж німоті! А наших — Карпа убито й Скаленка, ще якихось. Під вербами отам... А партизани сюди вертаються* (А. Головко); — *То все німота наробила. Скільки сиріт, скільки вдів лишилося. І коли-то кінець лиху прийде? Хай тих німців грім поб'є...* (К. Гриб); — *Скажіть, тату, кавказькі народи самостійності захочуть?* — *То вони можуть хотіти, але чи їм німота вкупі з твоїм кумиром Адольфом дасть?* (В. Кожелянко).

НІМОТА́, и́, *ж.* Стан за знач. **німи́й.** *Його педантична акуратність і автоматична точність при всіх вадах — глухоті, сліпоті й німоті .. — все це було незвичайне, незрозуміле і дратувало* (Ю. Смолич); *Професор переконався: хлопчик просто симулює німоту* (М. Дашкієв); *Учителю, стою перед тобою, Малий, вчарований до німоти* (Д. Павличко); *Франциск Ассізький прагнув німоти. Магнітом слова, сказаного всує, усяку нечисть можна притягти* (Л. Костенко); *Щоб перервати німоту, Чіпка запитав: — І це ви так живете?* (Панас Мирний); *Потяг став надовго в німоті степового простору* (В. Барка).

НІМО́ТНИЙ, а, е. 1. Не спроможний подати голосу під впливом сильного почуття; німий (у 2 знач.). *Тривожна, трепетна, смутна, Тамара часто край вікна сидить у роздумі, самотна, у далеч дивиться, німотна, і жде, й зітхає кожну мить...* (М. Драй-Хмара); *Ридання перехопили йому* [Робертові] *горло. Німотний і блідий, він також знепритомнів* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * Образно. *Німотні двері, аніде ні звуку, лише жерделі ветхі у дворі повільно поколихуються* (В. Стус).

2. Який не супроводжується мовленням; німий (у 3 знач.). *Всі мовчки, схилившись, сиділи. Перший секретар з суду порушив ту німотну тишу* (Панас Мирний); *— Селянська доля! — задумливо відповів Данило і на німотний погляд Мирослави невесело посміхнувся* (М. Стельмах); *Скориставшись німотною паузою, переляканий дворецький запросив гостей до столу* (О. Гончар); *Мою душу огортала німотна розгубленість* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По).

3. Сповнений тиші, спокою, без голосних звуків; тихий, безгомінний; німий (у 4 знач.). *Цілий день не втихала робота, Віяв вітер, і сонце пекло, — І німотне смеркання в ворота, Наче гість дорогий, увійшло* (М. Рильський); *Швейцарська ніч виявилася не просто тихою, а німотною* (Ю. Андрухович); *Довга валка автомашин вирушила в німотні простори* (М. Андрусяк).

НІМО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **німо́тний.** *— Коли саме ви покинули "Британію", яким побитом опинилися в Австралії? Та сама німотність, той самий байдужий погляд* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Сутінки багатьох віків огортали скриньку, тиша й німотність чуйно охороняли її — разом з таємницею, схованою в ній...* (В. Владко); *— Слава Баяну! — знайшовся котрийсь із передніх і розрядив гнітючу німотність вітанням* (Д. Міщенко); *Зненацька щось зашемріло праворуч від мене, це шемріння було зовсім тихе, але в німотності нічної порожньої церкви все ж чутне* (Ю. Мушкетик).

НІМО́ТНО. Присл. до **німо́тний.** *Марлон стрибнув за портьєру й німотно застиг там із перекошеним обличчям* (М. Руденко); *Вітряки змахували крилами з скрипом і застигали німотно до нового подуву* (Ф. Бурлака); *Поглянув* [Максим] *через плече на стіл, де німотно чекав його повернення прилад, так старанно і дбайливо змонтований його руками* (Н. Рибак); // *у знач. пред.* Тихо, без жодного звуку. *Обережно постукав. Ніхто не вийшов. Ще постукав — тихо, німотно* (І. Пільгук).

НІМТУ́Р, а́, *ч., зневажл.* Те саме, що **німтура́.** *Як побачив шафар, що німтур добре тямить господарську роботу, він спитав у нього на мигах, чи не зостався б він тут, а той йому, так само на мигах, одказав, що на все пристає* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НІМТУРА́, и́, *ч. і ж., зневажл.* Про німу людину або таку, що ще не навчилася говорити. [П е т р о:] *Лізь сюди, Степанку! Чуєш? Лізь швидше! Лізь, бісова німтура, а то мара з'їсть!..* (С. Васильченко).

НІМУВА́ННЯ, я, *с.* Стан. за знач. **німува́ти.** *Уклякло тіло, затамувався віддих, та й увесь він, хан, занімів на невизначено тривалий час і ні пари з уст. А те німування примусило уклякнути й Каломелу* (Д. Міщенко); *Відмова від говоріння, свідоме німування — це ще не протест. Справжнім протестом є відмова чути* (Ю. Іздрик); * Образно. *Зал ущух — прозорий і гулкий, тільки німування крижаніє* (В. Стус).

НІМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Нічого не говорити; мовчати. *— Так мені остогидла хата-пустка, так докучило раз у раз німувати, що хоч бери, старий дід, та лізь живцем у землю...* (М. Коцюбинський); *Він весь час хмурився і здебільшого німував* (С. Голованівський); *Вогонь гримить, вирує, співає урочисто і накриває всю постать Джордано. Юрба німує* (О. Бердник); *Майдан німував, чекав на слово отамана* (Р. Іваничук); // Утрачати на якусь мить здатність говорити під впливом різних емоцій. *Вони обнялися і якусь хвилину німували у невтішному горі* (В. Малик); *Недовго німував* [Люцій Руф], *вражений страшною вістю, кинув клич, зібрав під свою руку всіх, кого міг зібрати, й пішов по сліду* (Д. Міщенко); *Кожне речення такої прози — то вже справді самостійний художній твір, оте маленьке диво, перед яким німуєш у захваті, бо не годен збагнути, звідки воно таке взялося* (М. Слабошпицький); // *перен.* Те саме, що **німі́ти** 3. *Все мовчить, німує, лиш вітер гуляє* (Т. Осьмачка); *Сьогодні довго, як на зло, німував шлях, тільки потемнілі одволожені липи зрідка обзивались простудженими голосами гайворонів* (М. Стельмах); *Всю другу половину дня коридор німував* (М. Сиротюк); *По той бік села німував .. парк* (Б. Харчук); *За садами та городами німувала у верболозі річка Ведмежанка* (І. Нижник).

2. *заст.* Бути німим. *— Ну, яка з тобою поміч, хлопче? — питає. А тато, німі ще тобто, й відповідають зненацька: — Господь святий поможе, панотченьку! — І з того ж ото часу заговорив, і заспівав, немов ніколи й не німував* (Н. Королева).

НІ́МФА, и, *ж.* 1. У грецькій міфології — божество у вигляді жінки, яке уособлює явища й сили природи. *Перед ним .. вертілись німфи в якомусь дивному лісі в темнуватій печері, над тихою прозорою водою* (І. Нечуй-Левицький); *У скелях далеких, у горах безлюдних Сіпілу, .. захисток мають для себе божисті німфи, що вздовж берегів Ахелою ведуть хороводи* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // *перен.* Про вродливу дівчину, жінку. [П р о к у р а т о р:] *Вона зграбненька. І звідки він узяв собі цю німфу?* (Леся Українка); *Коли бронзовошкіра німфа вийшла з води й попрямувала до скелі, не владний був* [Сергій] *поворухнутись* (І. Білик).

2. *зоол.* Одна зі стадій післязародкового розвитку личинки деяких комах. *Стадія німфи характерна для розвитку павукоподібних (павуків, кліщів та інших) і комах з неповним перетворенням (тарганів, богомолів, прямокрилих тощо)* (з наук.-попул. літ.); *Співробітники .. визначили, що вірус передають німфи водяних кліщів певного виду* (М. Дашкієв).

НІМФАЛІ́ДА *див.* **німфалі́ди.**

НІМФАЛІ́ДИ, ід, *мн. (одн.* **німфалі́да,** и, *ж.).* Родина строкатих денних метеликів. *Представники родини німфалід мають різні розміри залежно від походження: від невеликих до дуже великих* (з наук.-попул. літ.); *Німфаліди, на відміну від більшості інших метеликів, мають сильно редуковані передні ноги* (з навч. літ.).

НІМФЕ́Й, ю, *ч.* В античній архітектурі — святилище, присвячене водним німфам. *Німфеї будували напівкруглої форми, іноді в кілька поверхів, зазвичай біля джерел води* (з наук.-попул. літ.); *У ранні християнські часи німфеї виконували функцію баптистерію* (із журн.).

НІМФЕ́ТКА, и, *ж., розм.* Сексуально приваблива дівчина-підліток. *Прийде — якась вертихвістка, німфетка, Лоліта!..* (І. Римарук); *Коротке темне каре, велетенські очі, мініатюрна, симпатичні грудки, вся така пропорційна. Найбанальніша асоціація — подружка-німфетка Леона-Кілера* (І. Карпа).

НІМФЕ́Я, ї, *ж.* Те саме, що **Водяна́ лі́лія** *(див.* **лі́лія).** *У Стародавній Греції квітка німфеї була символом краси і красномовства* (з наук.-попул. літ.); *Пелюстки німфеї звичайно трохи довші за чашолистки і мають білий колір* (з навч. літ.).

НІМФОМА́НІЯ, ї, *ж., мед.* Хворобливе посилення статевого потягу в жінок. *Німфоманія проявляється імпульсивними, часто неконтрольованими, нав'язливими прагненнями до різноманітних статевих контактів з різними партнерами* (з наук.-попул. літ.); *Німфоманія, ставить новий діагноз Вовка Лясота, — і чого зараз притьмом німфоманія, думає заперечити Дарка, чом не істерія покинутої жінки* (О. Забужко).

НІМФОМА́НКА, и, *ж.* Жінка, яка страждає на німфоманію. *Розведена міс Холт виявилася справжньою німфоманкою. Вона вступала в сексуальний зв'язок зі своїм юним коханцем 28 разів .. протягом одного тижня* (Ю. Покальчук); *Зараз незадоволена жінка має інше обличчя. Це негарна німфоманка, обізлена на весь світ, істерична й плаксива* (С. Пиркало).

НІМФОМА́НСЬКИЙ, а, е, *мед.* Прикм. до **німфома́нія** і **німфома́нка.** *Ім'я Мессаліни, дружини римського імператора Клавдія, стало узагальненим в описуванні розпусних і сексуально нестриманих жінок із німфоманськими нахилами* (з наук.-попул. літ.).

НІМФОФІЛІ́Я, ї, *ж., мед.* Статевий потяг до підлітків. *На відміну від педофілії, німфофілія спостерігається як серед чоловіків, так і серед жінок* (з наук.-попул. літ.).

НІ́МЦІ, ів, *мн. (одн.* **ні́мець,** мця, *ч.;* **німке́ня,** і *і рідше* **ні́мка,** и, *ж.).* Основне населення Німеччини; люди, які належать до німецької національності. *Німець все показував їм* [вербівцям], *як ходити коло машини, і вони насилу оговталися* (І. Нечуй-Левицький); [С е м е н:] *Довелось мені .. у німців стать на поденну* (М. Кропивницький); *Бідна німка плакала із жалю та сорому за таку відправу від панів* (Леся Українка); *Спливало в уяві тупе, огидне обличчя німкені Фолькенрат* (О. Донченко); — *Його батьки — українці? — Тільки батько, бо мама німка* (Ірина Вільде); *Допоміг інспектор Подоляк. Дружина його німкеня, але дітей виховували щирими українцями* (М. Андрусяк).

НІМЧА́, а́ти, *с., зневажл.* Дитина німця. *Розбещене німча сварило свою стареньку бабусю пальчиком* (із журн.).

НІМЧА́Й, я́, *ч., зневажл.* Те саме, що **ні́мець.** — *Ой дай, жінко, нагая, проучити німчая* (Номис); — *Харитоне Кононовичу, — питав було хтось із старих його друзів, — що там чувати по світах, чи швидко німчая гнатимемо?* (Ю. Яновський).

НІМЧА́К, а́, *ч., розм.* 1. Німа людина. *З дитинства мене оточували самі німчаки, тож і розмовляти як слід я так і не навчилася* (із журн.).

2. *зневажл.* Те саме, що **ні́мець.** — *Вже топче чоботом німчак Пів-України, пів-Росії* (О. Підсуха); *Німкеня .. народила доньку, .. влаштували хрестини, покликали ще чотирьох німчаків* (Р. Андріяшик); — *Перестаньте бовкати по-вашому, — огризнулась матушка. — У війну німчаки добре залили мені сала за шкіру. Згадувать гидко!* (Ю. Бедзик).

НІ́МЧИК, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **ні́мець.** *Полилися ріки крові, Пожар загасили. А німчики пожарище й сирот* [сиріт] *розділили* (Т. Шевченко); — *Значить, беремо місто в крицеві лещата! .. Драпатимуть німчики, вони таких жартів не люблять... І ротний наказує... поглибити окопчики* (Є. Доломан); *Німчик вийняв пістолет і .. пильно подивився Марії в обличчя* (Ю. Бедзик).

НІ́МЧИН, а, **НІМЧИ́НА,** и, *ч., розм.* Те саме, що **ні́мець.** *З ким я буду сю ніч ночувати, ой молодая, Чи з турчином, чи з німчином, ой чи з поляком* (П. Чубинський); *Молодий біловусий німчина тільки руками розвів і навзнак упав нерухомо* (М. Старицький).

НІМЧИ́НА *див.* **ні́мчин.**

НІ́МЧИТИ, чу, чиш, *недок., кого, що, рідко.* Те саме, що **оніме́чувати.** *З X століття і до сьогодні німці німчать лужичан* (із журн.).

НІ́МЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок., рідко.* Те саме, що **оніме́чуватися.** *Німчаться наші діти в закордонні, забувають рідну мову* (з газ.).

НІМЧУРА́, и́, *зневажл.* 1. *ч.* Те саме, що **ні́мець.** — *Господи, .. аж куди німчура добрався. Та що ж йому — впину не буде? Кінець нам?* (О. Бердник); — *Добре, що хоч вам від того добре, — відповів німець і пішов геть .. — От німчура! — образився дід Нечай* (Люко Дашвар); *Спереду німчура худий як смерть сидів* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. *ж., у знач. збірн.* Те саме, що **ні́мці.** *Глухо бухнули гранати В грізних вигуках "ура!" Хто куди звелась тікати Недобита німчура* (П. Воронько); *Незамінимий, кажуть, був ватажок! Скрізь німчура перед ним тремтіла* (О. Гончар); — *А хіба хата сховається від німчури чи від лихої душі? В ліс не побіжить. Що має бути — не обминути* (Є. Гуцало).

НІНАВІ́ЩО *див.* **ніна́що.**

НІНА́ЩО, НІНАВІ́ЩО, *присл.:* ◊ **Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси>** *див.* **зво́дити; Зійти́ (звести́ся, перевести́ся** *і т. ін.)* **/ схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (нінаві́що)** *див.* **схо́дити.**

НІ́НДЗЯ, *невідм., ч.* 1. Розвідник, найманий убивця, диверсант у середньовічній Японії. *Самовпевненою виглядала його задумка тимчасово залізти в шкуру ковбоя, нінзя* [ніндзя], *командос* (А. Кокотюха); *За давніми літописами, історія кланів ніндзя, що в перекладі з японської означає "пластун", бере початок у VI–VII ст. н. е.* (з наук.-попул. літ.); *Майбутнього ніндзя починали тренувати й виховувати ще з народження* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Стос. до такого розвідника. *Дідусь був математиком у відставці, заробляв тим, що давав уроки .. У вільний час його дідо захоплювався культурою ніндзя* (Любко Дереш); *Месниця володіє технікою єдиноборств, що схожа на стиль ніндзя, уміло використовує метальну зброю* (із журн.).

НІОБА́Т *див.* **ніоба́ти.**

НІОБА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **ніоба́т,** у, *ч.).* Група мінералів, які містять солі ніобієвих кислот. *Ніобати містять сполуки танталу* (з наук.-попул. літ.).

НІОБА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **ніоба́ти.** *Сполуки ніобатного типу.*

НІО́БІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **ніо́бій.** *Солі ніобієвих кислот;* // Який містить ніобій. *Ніобієвий сплав; Ніобієві руди;* // Зробл. з ніобію. *Ніобієвий сердечник;* // Признач. для видобування ніобію. *Одне з найбільших у світі ніобієвих родовищ — Сейс-Лагос (Бразилія)* (з навч. літ.).

НІО́БІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 41, блискучий пластичний метал сіро-білого кольору, який використовують в енергетиці, електротехніці, вакуумній техніці, хімічному апаратобудуванні і т. ін. *Ніобій входить до складу багатьох жаро- та корозієстійких сплавів* (з наук.-попул. літ.).

НІОБІ́Т, у, *ч.* Мінерал із класу оксидів чорного або буровато-чорного кольору; колумбіт. *Найбільші родовища ніобіту пов'язані з лужними гранітоїдами в Північній Нігерії* (з наук.-попул. літ.).

НІ́ПЕЛЬ, я, *ч., спец.* 1. Металева трубка з нарізкою на кінцях для герметичного з'єднання трубопроводів, шлангів і т. ін. *Сантехнічний ніпель використовують для з'єднання між собою секцій батарей опалення* (з наук.-попул. літ.); *На ніпелі водяних затворів шланги повинні надягатися щільно, але не закріплюватися* (з навч. літ.).

2. Затискач, яким ізолюють провідник в електричних лампах. *При експлуатуванні горизонтальних галогенових ламп ніпель колби рекомендують спрямовувати вгору* (з наук.-техн. літ.); *За конструкцією, призначенням і способом установлення розрізняють лампові патрони підвісні, арматурні з ніпелем, стельові, стінні* (з навч. літ.).

3. Пристрій для нагнітання повітря в камери (у 5 знач.) з клапаном, що перешкоджає зворотному витоку повітря. *Ніпель оснащується однобічним клапаном і використовується в різноманітних пневматичних засобах (шинах, рятувальних плотах і жилетах, м'ячах, надувних матрацах)* (з наук.-попул. літ.); *Дитинча тицьнуло згори балона, той мав надверша* [вершечок] *з велосипедного ніпеля* (Б. Жолдак); *По дорозі він зупинявся біля старих і малих, оббалакував усяку всячину, кому дістати ніпелів до велосипеда.., кого звозити в районну поліклініку* (Є. Пашковський).

НІ́ПЕЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **ніпель.** *Ніпельне з'єднання;* // З ніпелем. *Ніпельний стикувальний перевідник використовують для буріння* (з наук.-попул. літ.).

НІПЛО́Н, у, *ч.* Поліамідне волокно. *До пластиків із високою температурою плавлення відносять фторопласти та поліаміди, зокрема ніплон* (з наук. літ.).

НІПОЧІ́М *див.* **ніпочо́му.**

НІПОЧО́МУ, НІПОЧІ́М, *присл., розм.* 1. За дуже низьку ціну, дуже дешево. [П а в л о:] *Ідуть же люди в оренбурзькі степи, покупили там за поміччю банку землі ніпочому, осілись на приволлі і живуть добре* (І. Карпенко-Карий).

2. *у знач. присудка.* Дуже легко, без будь-яких труднощів. *Коваль провів їх батьківським поглядом, подумавши: "Молодість, їй все ніпочому..."* (Ф. Бурлака); // Не становить загрози, нічого не значить. *Лютий мороз був тепер ніпочому* (Я. Качура); *О, він так кидається у воду, наче все життя плавав по морях і океанах! Найглибші місця йому ніпочім!* (М. Чабанівський); *Так* [обережно] *крокують, либонь, мисливці На ведмедів чи тигрів. Сміливці, Ті, для кого хоч смерть ніпочому, Та дарма не здадуться нікому* (Л. Дмитерко); *Що для молодого хлопця помахати годину-другу сокирою! Дивись, він уже й пояс розмотує, свитку скидає, і зима йому ніпочім* (В. Речмедін); *Їй* [любові] *ніпочім ніякі межі, а тим більше осуд людський* (В. Шкляр).

НІРВА́НА, и, *ж.* Центральне поняття буддизму і джайнізму, яке означає стан безтурботного спокою — найвищий стан, кінцеву мету всіх людських прагнень. *У буддизмі нірвана — психологічний стан повноти внутрішнього буття, відсутності бажань, цілковитої задоволеності та самодостатності, абсолютної відірваності від зовнішнього світу* (з наук.-попул. літ.); // Місце, де перебуває душа в такому стані. *Я ростиму й сам в безмежність, Все проникну, все прогляну, Все скоштую* [скуштую] *— вище — глибше — І розвіюся в нірвану* (І. Франко); *Фея — твоя кохана — срібною імлою розвіялася по таємних лугах нірвани...* (Уляна Кравченко); // *перен.* Стан спокою, блаженства. *А пахне море .. знаменито .. Тіло застигає в нірвані, ніби отруєне морською диявольщиною* (Ю. Яновський); *Василько ще якийсь час вовтузиться чогось коло човна й порушує нашу нірвану* (Б. Антоненко-Давидович); *Завтра ми будемо в новому світі. Яка радість! Тиша. Спокій. Нірвана. Справжня Нірвана. Повне забуття земного світу...* (О. Бердник); *Обмінявшись першими захопленими вигуками з приводу краєвидів, усі затихли, можливо, мріючи про віднайдення втраченої на терасі нірвани* (Ю. Андрухович).

Пори́нути в нірва́ну *див.* **пориня́ти.**

НІ́РКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **нора́** 1, 2. *Дивимося, а в землі дірочка. — Це тут цвіркун живе, — догадався я та й почав штрикати паличкою в нірку* (Б. Грінченко); *З своєї нірки вилізла лисичка, як стара бабуся, обіперлася гострою голівкою на лапку* (О. Іваненко); *Ой! .. щось осипається... Ні, то пташка випурхнула зі своєї нірки* (І. Андрусяк); *З якоїсь нірки вигулькнув дідок, ще зморшкуватіший за того першого* (І. Білик).

НІС, но́са, *ч.* 1. Орган нюху у вигляді виступу з дихальними шляхами над ротом на обличчі людини, морді тварини. *Здоровий сам* [Лев], *кудлата грива, На пиці широченний ніс* (Л. Глібов); *Пил набився їй у ніс, у вуха і навіть у рот* (І. Нечуй-Левицький); *З носа звірини капала кров* (О. Кобилянська); *— Сьогодні буде шторм, — каже рибалка. Його просолений ніс втягує в себе повітря* (Ю. Яновський); *Розхвилювавшись, професор зняв з носа старомодні свої окуляри* (О. Гончар).

2. Дзьоб птаха. *В тиші нічній виразно чутно, як кумкають жаби в долині у ставку, як клекотить довгим носом чорногуз на сусідній стрісі* (М. Коцюбинський); *Вони* [крякухи], *перебираючи носом ряску, одпливають* (Остап Вишня); *Він побачив гурт диких качок, що плавали поміж очеретом і шульпотіли плескатими носами* (Григорій Тютюнник).

3. Передня частина човна, судна, літака і т. ін. *А коли моряки намагались утекти з корабля і човна спускали до моря, вдаючи, ніби кітви закинути з носа хочуть, то сказав Павло сотникові й воякам: — Як вони в кораблі не зостануться, то спастись ви не зможете!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Човен плив рівно і скоро, ніс його так і розрізував воду* (Панас Мирний); *На носі й на кормі судна мерехтіли крізь морок вогники сигнальних ліхтарів* (Ю. Смолич); *Він* [катер] *летів у бухті, наче вітер, майже не торкаючись носом високої хвилі* (В. Кучер); *Поки пробиралася* [Герда] *з корми на ніс, човен відійшов уже далеко від берега і швидко поплив за течією* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

4. Передня частина взуття. *Як шалений вибіг* [Антін] *на сходи — термосив клямкою, дзвонив і гатив носом черевика в двері* (Ірина Вільде); *До нас підійшов .. дядько в бейсболці, .. і черевиках із затупленими носами* (С. Андрухович).

Зарива́тися / зари́тися но́сом *див.* **зарива́тися**[1]; **(1) Зди́блений ніс (но́сик)** — кирпатий ніс (носик). *Під чубом* [у Яші] *— злегка здиблений носик, сполохнуті брови і маленькі колючі очі* (В. Земляк); **Мугі́кати під ніс** *див.* **мугі́кати; Носова́ ху́сточка (хусти́нка, ху́стка) <Ху́сточка для (до) но́са,** *розм.*> *див.* **ху́сточка; (2) Орли́ний ніс** — тонкий з горбинкою ніс. *На вилицях тугими жолудями випинаються видовжені м'язи, ніздрі орлиного носа пашать гнівом* (М. Стельмах); *З вигляду гарний дід: поважні сиві кучері до потилиці, довгі плекані вуса, орлиний ніс, високе чоло* (Р. Андріяшик); **Осідла́ти но́са (ніс) окуля́рами** *див.* **осідлувати; (3) Ри́мський ніс** — правильної форми великий ніс з горбинкою. *Це був високий і стрункий сухорлявий юнак з римським носом і довгим волоссям* (О. Донченко); *— Я просила дядька: зроби мені римський ніс, може, хоч Орлицею зватимуть, все-таки ліпше. Так ні, не погодився* (М. Дашкієв); **Сьорба́ти но́сом** *див.* **сьорба́ти; Ти́цяти (ти́цькати) / ти́цьнути під [са́мий] ніс (ме́жи о́чі)** *див.* **ти́цяти.**

◊ **[Аж] би́ти / вда́рити в ніс** *див.* **би́ти; [Аж] закрути́ло в но́сі** *див.* **закрути́ти**[2]; **Аж но́сом ба́ньки дме** *див.* **ду́ти; Вда́рити / вдаря́ти в ніс** *див.* **ударя́ти; Вда́рити по но́сі** *див.* **ударя́ти; Верну́ти (відверта́ти) ніс (но́са, фізіоно́мію,** *зневажл.* **ри́ло, пи́ку)** *див.* **верну́ти**[1]; **Взя́ти ду́лю [під ніс]** *див.* **узя́ти; Ви́сіти на но́сі** *див.* **ви́сіти; Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити** *і т. ін.)* **/ витика́ти (висо́вувати, вистро́млювати** *і т. ін.)* **но́са** *див.* **витика́ти**[1]; **Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом)** *див.* **відчува́ти; Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту],** *рідко* **ву́ха)** *див.* **ві́шати; (4) В ніс,** *зі сл.* г о в о р и т и, б а л а к а т и *і т. ін.* — з носовим відтінком, гугняво. *Якщо пана гетьмана долав з остуди нежить і Однокрил ставав на час гугнявим, починали балакати в ніс і полизачі* (О. Ільченко); *Вчитель .. тикав довгим, як смичок, пальцем і трохи в ніс говорив: — Іди до дошки* (А. Дімаров); **Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са,** *рідко* **за ки́рпу)** *див.* **води́ти; Вте́рти / втира́ти но́са** *див.* **втира́ти**[1]; **Гляді́ти сво́го но́са** *див.* **гляді́ти; Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс)** *див.* **гну́ти; Де́рти но́са (го́лову) [вго́ру]** *див.* **де́рти; Диви́тися не да́лі сво́го́ (вла́сного) но́са** *див.* **диви́тися; [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти** *див.* **дістава́ти; Ду́ля (ду́лю) з ма́ком (під ніс)** *див.* **ду́ля; Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі)** *див.* **залоско́чувати; Зора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом** *(рідко* **зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю]** *див.* **забо́рювати; Заруба́ти [собі] на но́сі** *див.* **зару́бувати; Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот** *див.* **зна́ти; (5) З но́са,** *жарт.* — від кожної людини. *— Коштуватиме це три карбованці з носа, — оголошує він далі* (В. Собко); *Плата за вхід скромненька — троячка з носа* (О. Ковінька); **(6) З-під (з-пе́ред) [са́мого (самі́сінького)] но́са** *у кого, кого:* а) з дуже близької відстані від кого-небудь. *Олена з-під носа чоловіка вихоплює миску.., а потім завзято вихлюпує в помийницю всю страву* (М. Стельмах); *У перекупки з-перед самого носа хтось із безпритульних потяг картопляника* (Ю. Збанацький); *Одного разу батько не встиг вчасно забрати канарка з-під носа кота* (Н. Сняданко); б) *(перен.)* безпосередньо, у когось. *А Навроцький вихопив у нього ініціативу з-під носа* (І. Микитенко); *— Ти навіть цю Марту прогавиш.., її з-під самісінького носа у тебе, тюхтія, вихопить Коваль* (В. Собко); *— Таку красуню з-під носа поцупив, забути не можу* (А. Крижанівський); *Пістолети вихоплюють з-під носа у ворога тільки в кіно* (В. Шкляр); **[І] кома́р но́са не підто́чить** *див.* **кома́р; І но́са (оче́й) не наверта́ти / не наверну́ти** *див.* **наверта́ти; Клюва́ти (клю́кати, поклььо́вувати) но́сом** *див.* **клюва́ти; Клю́нути но́сом** *див.* **клю́нути; Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс** *і т. ін.)* *див.* **копи́лити; Крути́ти в но́сі** *див.* **крути́ти; Крути́ти / покрути́ти но́сом** *див.* **крути́ти; Лиша́ти / лиши́ти з но́сом** *див.* **лиша́ти; Лиши́тися (зали́шитися,** *рідко* **оста́тися** *і т. ін.)* **з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са>** *див.* **лиша́тися; Лови́ти [но́сом] окуні́в (окуні́, окунці́в)** *див.* **лови́ти; Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі>** *див.* **ма́ти**[2]; **Му́ха сі́ла на ніс** *див.* **му́ха; Му́хи в но́сі гра́ють** *див.* **му́ха; (7) На комари́ний ніс** — дуже мало, незначною мірою. *Минало красне літо, а до мети наблизилися, вважай, лише на комариний ніс* (Василь Шевчук); **(8) На но́сі** — скоро, незабаром. *Он свято на носі: багата кутя, Різдво* (Панас Мирний); *— Що ви робите, ідійоти* [ідіоти]?! *Смерть на носі, а ви голитесь! Смерть на носі!!* (І. Багряний); *— Даю вам відпустку на тиждень. Тим більше, що іспити у вас на носі* (Н. Рибак); *День пропадає пусто, і свято на носі* (Ю. Андрухович); **Натира́ти / нате́рти пе́рцю в ніс** *див.* **натира́ти; Не ба́чити да́лі сво́го́ но́са** *див.* **ба́чити; Не дава́ти / не да́ти собі по но́сі гра́ти** *див.* **дава́ти; (9) Не з на́шим но́сом ([невми́тим] пи́ском),** *фам.* — немає можливостей, відповідних засобів, коштів, здібностей і т. ін.; недостойний братися за що-небудь, виконувати щось або робити що-небудь нижче чиєїсь гідності. *— Не з нашим писком! — гордо одказав Василь. — Як йому прохати .. — і так як-небудь переб'ємося* (Панас Мирний); *— Учителя, — сказав батько, — з тебе не вийде. Це не з нашим носом* (Є. Кравченко); *— Хочеш на гілляку за такі слова?.. То це недовга річ. Ви тільки гляньте на нього. З невмитим писком, а й собі до політики пнеться...* (С. Журахович); **Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти** *і т. ін.)* **/ не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти** *і т. ін.)* **но́са** *див.* **пока́зувати; Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай** *і т. ін.)* **но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со)** *див.* **су́нути; Не твого́ (мого́, його́** *і т. ін.)* **ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло** *див.* **ді́ло; (10) Ніс під се́бе** — засоромитися, злякатися. *Наче й чоловік щирий, а як прийдеться до діла, то й ніс під себе* (Сл. Б. Грінченка); **(11) Ніс у ніс (до но́са)** — впритул; дуже близько один до одного. *Ще раз по вулиці пройшла Вона в задумі і зненацька зіткнулася майже ніс у ніс Із хлопцем* (М. Рильський); *Неквапливо повернув* [Дмитро] *назад, ступив з десяток кроків і ніс до носа зштовхнувся з Голоб-*

лею (Ю. Збанацький); *Лисиця .. ніс до носа зіткнулася на кривій стежці між кущами з їжаком* (М. Малиновська); *Одного разу здибався із старою. Просто ніс у ніс — нікуди не вивихнешся* (І. Білик); **Но́сом ри́бу ву́дити** *див.* **ву́дити**[1]; **Обвести́ / обво́дити за ніс** *див.* **обво́дити; Обкрути́ти довко́ла но́са** *див.* **обкру́чувати; Обтира́ти но́са** *див.* **обтира́ти; Ора́ти но́сом** *див.* **ора́ти; Пиндю́чити ніс** *(вульг.* **мо́рду)** *див.* **пиндю́чити; Підлата́ти ніс (носи́)** *див.* **підла́тувати; Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, піднести́** *і т. ін.)* **[догори́] но́са (ніс)** *див.* **підніма́ти; (12) Під (пе́ред) [са́мим, самі́сіньким] но́сом** — поруч з ким-небудь, дуже близько від когось. *Чуже бачимо під лісом, а свого не бачимо під носом* (прислів'я); *Шукають життя, а воно у них перед носом* (В. Винниченко); — *Знову листівки! .. Це вже занадто, справді під самим носом хтось .. діє* (І. Цюпа); *Не помітив того, що робилося в нього під самісіньким носом* (М. Ю. Тарновський); **Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік** *див.* **поверта́ти**[1]; **Пові́шати носи́** *див.* **пові́шати; Пово́дити / повести́ но́сом (носа́ми)** *див.* **пово́дити**[1]; **Пока́зувати / показа́ти но́са** *див.* **пока́зувати; Поповоди́ти за ніс** *див.* **поповоди́ти; Поспуска́ти носи́** *див.* **поспуска́ти; Прите́рти но́са** *див.* **притира́ти; Пусти́ти (спусти́ти) /** *рідше* **пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са]** *див.* **пуска́ти; Розбива́ти / розби́ти ніс (но́са)** *див.* **розбива́ти; (13) Си́ній ніс,** *жарт.* — про п'яницю. *Веде пару сіреньких, невеличких бичків .. дядечко .. з таким носом, що здавалося, .. ще змалечку не цурався чарочки. — Що за бички, "синій ніс"!* (В. Винниченко); **Смія́тися [собі] під ніс (з-під ву́са)** *див.* **смія́тися; (14) [Собі] під ніс,** *зі сл.* г о в о р и т и, б у р м о т і т и *і т. ін.* — тихо, нерозбірливо, невиразно. — *Здорові, тітко! — веселенько привіталася Христя. — Здорова, — під ніс охриплим голосом мовила Мар'я* (Панас Мирний); *По дереві фуганок майже співає. Власне, підспівує. Бо співає щось собі під ніс той, хто працює* (Ю. Яновський); *Зараз він важко дихав і щось бурмотів собі під ніс* (Ю. Бедзик); *Сидить водяник, мрукає щось під ніс і чоботи шиє* (Ю. Винничук); *Сухомлин намагався тримати марку і байдуже мугикав собі під ніс незмінне "Яблучко"* (Д. Білий); **Су́нути (встромля́ти, всува́ти** *і т. ін.)* **/ су́нути (встроми́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **[свого́] но́са** *(рідко* **[свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)]** *див.* **су́нути; Ти́кати [під ніс] кисли́ці** *див.* **ти́кати**[1]; **Ти́кати під [са́мий] ніс** *див.* **ти́кати**[1]; **Ти́кати / ткну́ти но́сом** *див.* **ти́кати**[1]; **Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру)** *див.* **трима́ти; Тю́тя з поли́в'яним но́сом** *див.* **тю́тя; У ніс заколо́ти** *див.* **зако́лювати**[1]; **У ніс ко́ле** *див.* **коло́ти; Утри́ но́са** *див.* **утира́ти**[1]; **[Хоч] кров з но́са** *див.* **кров; Шиба́ти в ніс** *див.* **шиба́ти**[1]; **Як хрін у (під) ніс** *див.* **хрін.**

НІСА́Н, у, *ч.* Перший місяць року в єврейському релігійному календарі. *Першого місяця, він місяць нісан, дванадцятого року царя Ахашвероша, кидано пура, цебто жеребка, перед Гаманом із дня на день та з місяця на місяць* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Прийшов пасхальний вечір. Повний місяць був на небі, а місяць нісан — на землі* (В. Кожелянко); *Нісан відповідає березню-квітню* (з рел.-церк. літ.).

НІСЕНІ́ТНИЙ, а, е. Позбавлений здорового глузду, розумного змісту, підстав; безглуздий. *Він силкується оту нісенітну уяву розпорошити здоровими думками* (М. Коцюбинський); *Це не мрії навіть були, а безглузде, нісенітне марення* (В. Підмогильний); *Я, звичайно, розумів, що моя пропозиція була нісенітна* (М. Трублаїні); *Найбільше винуватий у всьому той, хто дозволив вивісити цей нісенітний плакат* (Ю. Шовкопляс); *Антін Кравс зрозумів, що галицьке військо з нісенітним наказом "Не стріляти!" опинилося в пастці* (В. Шкляр).

НІСЕНІ́ТНИЦЯ, і, *ж.* Думки, висловлювання, слова і т. ін., позбавлені здорового глузду; щось безглузде, нерозумне, без усякого змісту; дурниця. *Не даючи слова промовити, він мені читав і читав всяку нісенітницю* (М. Коцюбинський); *"Ні, ні! — заперечив він сам собі майже з розпачем. — Це — безглуздя, нісенітниця! Коли б так, то не людина порядкувала б на Землі, а комахи!.."* (М. Дашкієв); *Казна-що! Привереться якась нісенітниця* (М. Руденко); *Її з дитинства переконували в тому, що вона незграбна. Цікаво, хто перший вигадав цю нісенітницю?* (Ю. Андрухович).

◊ **Плести́ (верзти́, городи́ти** *і т. ін.)* **нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що** *і т. ін.)* **/ наплести́ (наверзти́, нагороди́ти** *і т. ін.)* **нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́** *і т. ін.)* *див.* **плести́.**

НІСЕНІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нісені́тний.** *Микола похолодів від урочистості і від нісенітності її мови* (В. Гжицький).

НІСЕНІ́ТНО. Присл. до **нісені́тний.** *Запідозрити Тетяну Федорівну в .. замахові на нього так само нісенітно, як запідозрити солов'їху у бажанні віддатися за горобця* (Ю. Шовкопляс); *Боротьба між цими двома течіями* [ідеалістами та матеріалістами] *часом виглядає нісенітно* (М. Руденко).

НІСКІ́ЛЕЧКИ, *присл., розм.* Підсил. до **ніскі́льки** 2. *Чудова печера, там можна влаштувати зимовище .. Те, що надворі гаряче літо і всюди буяє яскраво-зелена рослинність, ніскілечки не перешкоджатиме .. прожити довгу зиму в крижаній печері* (О. Донченко); — *Я одною рукою візьмусь за держално, а другою — за смолоскип, я ніскілечки не боюсь, і мама дозволять* (В. Дрозд); — *І повір мені на слово, ця робота тобі б зовсім не сподобалася. Аж ніскілечки* (О. Авраменко).

НІСКІ́ЛЬКИ. 1. *займ. запереч.* Уживається для вираження повного заперечення якої-небудь кількості. — *Ну, дак скільки тобі десятин? — Ніскільки, — відказав спокійно Зінько* (Б. Грінченко); *Душа твоя щоб не мала ніде й ніколи, ніза що й ніскільки ніякого ні краю, ні кінця, а тільки забуття і спокій* (Ю. Іздрик).

2. *присл.* Ні в якій мірі; нітрохи, зовсім. *Гнат, приголомшений окриком, опішив і відступив назад, але потім зрозумів, що ця людина ніскільки не боїться його та ще й насміхається* (Григорій Тютюнник); *Видно було, що Шовкун добре знає ціну своїй роботі, і хоч вона йому важка, але ніскільки не обтяжлива* (О. Гончар); *Хлопці .. реготали, але я ніскільки не образився* (А. Дімаров); — *І батьки не суперечили тобі? — Ніскільки* (П. Запаренко); *На пари цього дня я таки потрапила. Правда, була до них ніскільки не готовою: ані морально, ні фізично* (Любко Дереш).

НІСТА́ГМ, у, *ч., біол.* Мимовільні швидкі ритмічні рухи (горизонтальні, рідше — вертикальні або кругові) ока, пов'язані з ураженням центральної нервової системи та внутрішнього вуха. *У разі інфаркту мозку виникає параліч погляду догори, що поєднується з ністагмом* (з наук. літ.); *Ністагм може бути фізіологічним (при розгляданні предметів, що швидко рухаються) і патологічним (виникає при захворюванні внутрішнього вуха, паралічах очних м'язів, отруєннях)* (з наук.-попул. літ.).

НІСТАТИ́Н, у, *ч., фарм.* Лікарський препарат, застосовуваний перев. для лікування грибкових інфекцій. *Ністатин не активний щодо бактерій, актиноміцетів і вірусів* (з наук.-попул. літ.); *Ністатин призначають для запобігання розвитку грибкових інфекцій при тривалому лікуванні протибактеріальними антибіотиками* (з навч. літ.).

НІСТАТИ́НОВИЙ, а, е, *фарм.* Прикм. до **ністати́н.** *Просторова ністатинова формула;* // Який містить ністатин. *Найкращим місцевим препаратом для лікування кандидозу є ністатиновий крем* (з навч. літ.).

НІТ[1], а, *ч., фіз.* Одиниця виміру яскравості чого-небудь (позначається — нт). *За ніт приймають яскравість такої плоскої поверхні, що в перпендикулярному напрямку випромінює силу світла в одну канделу з 1 м*^{2} *випромінювальної поверхні* (з навч. літ.).

НІТ[2], *пред., заст.* 1. Нема. *Борода як у старого, а розуму ніт і за малого* (Номис); *Я зійшов цілий світ — Мені щастя, ні долі ніт...* (П. Чубинський); *— Дика гуска — звір дуже мудрящий і підлізти до неї нікоторого способу ніт!* (Остап Вишня); *Посох там цвіт і трави ніт — більш не зеленіла* (Р. Іваничук).

2. *у знач. част.* Ні. *— Де оце я?.. Куди се я забравсь?.. Чи не в шинку? Так ніт же бо: у шинку вікна не такі, та й стільців немає* (П. Куліш); *— Чи, може, я справді не вінчана? Так ніт же: усі бачили, сам Бог бачив, як ми перед Ним у церкві на рушнику ставали* (Панас Мирний); *— Підете зі мною? Борислав розгублено відповів: — А чого ж би й ніт* (І. Білик).

НІТЕ́ЛА, и, *ж.* Вид зелених водоростей. *Нітела — тонка рослина до 20 см заввишки* (з наук.-попул. літ.); *Нітела росте переважно на мілководді, може утворювати суцільні зарості* (з навч. літ.).

НІТЕЛЕ́НЬ, *розм.* 1. *у знач. присудка.* Про повне мовчання кого-небудь; мовчок, нічичирк. *Сидять бородаті, мовчать — нітелень!* (І. Нехода); *Тишина і туман. У садах вітерець не шелесне: нічичирк, нітелень...* (С. Голованівський); *Серце в хлопчика забилось. Він сидить і нітелень* (П. Воронько); *Упівнеба шипшина затліла. Нітелень. Ліс затих і замовк* (П. Гірник).

2. *у знач. пред.* Про повну тишу де-небудь; ні слова, ні звуку. *Ніде навколо нітелень.*

НІТИНО́Л, у, *ч., хім.* Жаростійкий сплав нікелю з титаном. *Нітинол має високу корозійну та ерозійну стійкість* (з наук.-попул. літ.).

НІ́ТИТИСЯ, нічуся, нітишся, *недок.* 1. Уходити в стан замішання, зніяковіння; ніяковіти. *Яша Стецюра хильнув зайвого, але твердо пам'ятав дане ним слово і під зірким поглядом Галини нітився, не переходячи меж* (Л. Дмитерко); *Вона увігнула голову і, слухаючи батька, то нітилася, то нервово перебирала пальцями китиці своєї хустки* (Я. Гримайло); *Вона вже не втягує голову в плечі, не нітиться під поглядом подруги, а ступає вишуканою ходою балерини, посміхаючись викличо і глузливо* (М. Дашкієв); *Сергій відчув, що червоніє по самі вуха, й ще дужче нітився* (І. Білик).

2. Бути занепокоєним, відчувати тривогу, неспокій; непокоїтися, хвилюватися (у 2 знач.). *Ремонт мартенівської печі наближався до кінця. Становий розгубився: невже розпалять* [німці] *мартен?.. Нітилася душа в майстра* (Іван Ле); *Там зібрався якийсь люд, і мене хтось покликав. Сутулячись і нітячись, підступаю ближче до гурту* (Є. Гуцало); *Я бачу очі небесні знову розплющені. О, що за господня краса! О склепіться! Від вас я п'янію і нічусь* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

3. *рідко.* Те саме, що **гніти́тися** 1. *Богдан нітився своїм становищем єдиного в човні гулящого козака* (Іван Ле).

НІ́ТНИК, у, *ч., діал.* Сонцецвіт. *Нітник, або сонцецвіт, росте в північній частині України, рідше на Правобережжі, у передгір'ї Кримських гір та на Південному березі Криму* (з наук.-попул. літ.).

НІТО́Н, у, *ч.* Те саме, що **радо́н.** *Нітон застосовують у геохімії для якісної оцінки збереження кристалічної структури радіоактивних мінералів* (з наук. літ.).

НІТРАГІ́Н, у, *ч.* Бактеріальне добриво, вигот. з культури бульбочкових бактерій. *За хімічним складом добрива є органічні (гній, компости, торф, сеча та ін.), мінеральні (аміакова селітра, суперфосфат, калійна сіль і т. ін.), бактеріальні (наприклад, нітрагін)* (з навч. літ.).

НІТРАГІНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Оброблення насіння сільськогосподарських культур нітрагіном перед сівбою. *Нітрагінізація є одним із найперспективніших прийомів підвищення продуктивності вирощування сільськогосподарських культур і має велике екологічне значення* (з наук. літ.).

НІТРА́Т, у, *ч.* Сіль або ефір азотної кислоти *(див.* **кислота́);** селітра. *Збалансоване надходження елементів живлення й поліпшення процесу синтезу органічних азотних сполук знижують накопичення нітратів у рослинах* (з наук. літ.); *Нітрат застосовують як добриво та у виробництві вибухових речовин* (з наук.-попул. літ.); *— Які овочі ти купила — в них повно нітратів, людей безсоромно обдурюють* (С. Андрухович).

НІТРА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **нітра́т.** *Нітратні добрива діють дуже швидко, але на піщаних і супіщаних ґрунтах легко вимиваються, тому на таких ґрунтах їх уносять безпосередньо перед посівом і в підживленнях* (з наук. літ.); *Залежно від форми сполуки азоту азотні добрива поділяють на нітратні, амонійні, аміачні, амонійно-нітратні та амідні* (з навч. літ.).

НІТРАФЕ́Н, у, *ч.* Отрутохімікат комплексної дії, який застосовують для боротьби з бур'янами, шкідливими комахами, грибами. *Нітрафен є продуктом фільтрування сланцевих фенолів* (з наук.-попул. літ.); *Нітрафен використовують для обприскування рослин навесні та восени* (із журн.).

НІТРАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *хім.* Стос. до нітрації. *Нітраційна суміш.*

НІТРА́ЦІЯ, ї, *ж., хім.* Те саме, що **нітрува́ння.** *Нітрацію застосовують у виробництві барвників, вибухових речовин, парфумерних та фармацевтичних препаратів* (з наук.-попул. літ.).

НІТРИ́Д, у, *ч.* Сполука нітрогену (азоту) з металом або металоїдом, що відзначається стійкістю при високій температурі. *У 1990 р. японський дослідник на основі нітриду галію здійснив революцію у світлодіодній технології — створив синій діод* (з наук.-попул. літ.); *Нітрид бору — високоякісний абразивний матеріал, що за деякими параметрами переважає алмаз, застосовують його у виробництві інструментів* (з навч. літ.).

НІТРИ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **нітри́д.** *Залежно від хімічного складу розрізняють оксидну, карбідну, нітридну, силіцидну та інші типи керамік* (з наук.-попул. літ.).

НІТРИ́Л, у, *ч.* Органічна хімічна сполука, що містить ціанисту групу, приєднану до вуглеводневої групи. *Нітрил акрилової кислоти — безбарвна летка рідина, при взаємодії з повітрям утворює вибухонебезпечні суміші* (з навч. літ.); *Нітрили містяться в деяких рослинах, зокрема вони є у фруктах, особливо в мигдалі* (із журн.).

НІТРИ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **нітри́л.** *Щоб показати наявність нітрильної групи в молекулі, використовують префікс ціано-* (з наук.-попул. літ.).

НІТРИ́Т, у, *ч.* Сіль азотистої кислоти. *Нітрити застосовують у виробництві органічних барвників, медицині* (з наук.-попул. літ.); *Нітрити є сильними електролітами, тому в розчинах повністю дисоціюють на іони* (з навч. літ.).

НІТРИ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **нітри́т.** *Нітритну сіль використовують для посолу практично усіх видів ковбас для створення рожево-червоного кольору* (з наук.-попул. літ.); *Оксид азоту є кислотним оксидом — при взаємодії з холодною водою він утворює нітритну кислоту* (з навч. літ.).

НІТРИФІКА́ТОР *див.* **нітрифіка́тори.**

НІТРИФІКА́ТОРИ, ів, *мн. (одн.* **нітрифіка́тор,** а, *ч.), біохім.* Група ґрунтових мікроорганізмів, які здійснюють нітрифікацію. *На високоокультурених ґрунтах протягом вегетаційного періоду нітрифікаторів було достатньо, восени спостерігався їхній пік* (з наук. літ.); *Азотна, азотиста та сірчана кислоти є продуктами метаболізму таких мікроорганізмів, як нітрифікатори* (з наук.-попул. літ.).

НІТРИФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *біохім.* Стос. до нітрифікації. *Вода, багата на аміак, перешкоджає нітрифікаційній діяльності бактерій, важливих для морських середовищ* (з наук. літ.).

НІТРИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж., біохім.* Мікробіологічний процес перетворення амонійних солей в нітрати. *Нітрифікація відбувається під впливом нітритних і нітратних бактерій, що живуть у ґрунті* (з наук. літ.); *Нітрифікація має важливе значення для землеробства, оскільки переводить азотні сполуки у форму, доступну для живлення рослин* (з навч. літ.).

НІТРИФІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *біохім.* Те саме, що **нітрифікаці́йний.** *Нітрифікувальні бактерії отримують енергію внаслідок окиснення відновлених сполук азоту (аміаку, азотної кислоти)* (з наук. літ.); *У лабораторних умовах нітрифікувальні організми можуть бути вирощені без органічної речовини на солях амонію та суміші мінеральних солей* (з навч. літ.).

НІТРИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, біохім.* Здійснювати нітрифікацію. *Ґрунт, оброблений хлороформом, втрачає здатність нітрифікувати органічний азот* (з наук. літ.); *Ученим удалося нітрифікувати солі ґрунту і водоїм на нітрати* (з газ.).

НІТРІ́ШКИ, НІТРО́ШКИ, *присл., розм.* Те саме, що **нітро́хи.** *Карпо, побивши батька, забув про те і нітрішки не жалкував* (І. Нечуй-Левицький); *Як вилупився з яйця* [горобець], *так з того часу нітрошки не порозумнів* (Леся Українка); *Я лускав їх* [кедрові горішки] *і кидав горобцям. Вони нас не боялися нітрішки, Зліталися, бо довіряли нам* (І. Нехода); *Вова в класі, коло дошки, Завдання не знав нітрошки* (Г. Бойко).

НІТРО... Перша частина складних слів, що відповідає значенню слова **азо́т,** напр.: н і т р о б а р в н и́ к, н і т р о л а́ к о в и й, н і т р о с п о л у́ к а, н і т р о т о л у о́ л, н і т р о ф а́ р б а, н і т р о ф е н о́ л, н і т р о ш о́ в к.

НІТРОАМОФО́С, у, *ч., с. г., хім.* Азотно-фосфорне добриво з рівним умістом азоту та фосфору. *Нітроамофос отримують нейтралізацією аміаком сумішей азотної та фосфорної кислот* (з наук. літ.); *Промисловість випускає повні комплексні добрива (містять азот, фосфор, калій) — нітрофоска, нітроамофоска, та неповні (містять азот і фосфор) — амофос, нітрофос, нітроамофос* (з навч. літ.).

НІТРОАМОФО́СКА, и, *ж., с. г., хім.* Концентроване мінеральне добриво, що містить азот, фосфор і калій. *Нітроамофоску можна отримати азотнокислим розкладом фосфатів або нейтралізацією суміші фосфорної та азотної кислот аміаком* (з навч. літ.).

НІТРОБАКТЕ́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **нітробакте́рія,** ї, *ж.).* Мікроорганізми, які живуть за наявності вільного кисню й окиснюють нітрити до нітратів. *Нітрат натрію утворюється частково біогенним шляхом унаслідок діяльності ґрунтових нітробактерій* (з наук. літ.); *Нітробактерії .. черпають необхідну їм життєву енергію хімічним шляхом і трофічно не залежать від енергії Сонця* (П. Загребельний).

НІТРОБАКТЕ́РІЯ *див.* **нітробакте́рії.**

НІТРОБЕНЗО́Л, у, *ч.* Найпростіша ароматична нітросполука, яку використовують для отримання аніліну, бензидину і т. ін. *Нітробензол — малорозчинна у воді рідина жовтуватого кольору із запахом гіркого мигдалю, яку використовують у парфумерії, миловарінні та виробництві барвників* (з наук.-попул. літ.).

НІТРОБЕНЗО́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **нітробензо́л.** *Нітробензоловий ефір унеможливлює потрапляння іонів тіоціанату в хлорид срібла* (з наук. літ.).

НІТРОГЕ́Н, у, *ч.* Те саме, що **азо́т.** *Нітроген міститься в значних кількостях у всіх живих організмах, у складі амінокислот та ДНК* (з наук.-попул. літ.); *Нітроген використовують у харчовій промисловості — при виробництві олії, жирів* (з навч. літ.).

НІТРОГЛІЦЕРИ́Н, у, *ч.* 1. *хім.* Масляниста отруйна нерозчинна у воді безбарвна рідина, яку використовують у виробництві вибухових речовин. *Вибухові речовини — це порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню* (з навч. літ.); *— Ось у цій посудині — нітрогліцерин! — страшно закричав він. — Геть звідси, собаки, або я все висаджу в повітря!* (О. Бердник); * У порівн. *В циліндрах дизеля вона* [солярка] *вибухнула, мов нітрогліцерин, і розтрощила двигун дощенту* (М. Дашкієв).

2. *фарм.* Лікарський препарат, який застосовують при нападах стенокардії. *Нітрогліцерин знижує тонус судин, підсилює скоротливість міокарда* (з наук. літ.); *— Нітрогліцерин рятує життя людям, але, взятий у критичній кількості, він нищить людей* (Н. Рибак).

НІТРОГЛІЦЕРИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **нітрогліцери́н.** *Бездимний нітрогліцериновий порох застосовують як тверде ракетне паливо, а також у вогнепальній зброї* (з наук.-попул. літ.); *За частих нападів стенокардії призначають пролонговані препарати нітрогліцеринового ряду* (з навч. літ.).

НІТРОГРУ́ПА, и, *ж., хім.* Одновалентний залишок азотної кислоти. *У нітрогрупі атом нітрогену сполучений з двома атомами оксигену, між якими рівномірно розподілена електронна густина* (з наук. літ.); *За систематичною номенклатурою положення нітрогрупи позначається цифрою* (з навч. літ.).

НІТРОКЛІТКОВИ́НА, и, *ж., хім.* Те саме, що **нітроцелюло́за.** *Нітроклітковину використовують для виготовлення нітролаків, кіноплівок, целулоїду, бездимних порохів тощо; інша назва — нітроцелюлоза* (з наук.-попул. літ.); *Нітроклітковина утворюється під дією нітратної кислоти* (з навч. літ.).

НІТРОКСОЛІ́Н, у, *ч., фарм.* Лікарський засіб, що має протимікробну дію. *Нітроксолін пригнічує життєдіяльність мікроорганізмів, утворюючи комплексні сполуки з іонами металів, що знижує їхні ферментативні процеси й функціональну активність* (з наук. літ.).

НІТРОЛА́К, у, *ч.* Колоїдний розчин нітроцелюлози в органічних розчинниках. *Нітролак використовують для лакування виробів із дерева* (з наук.-попул. літ.).

НІТРОЛА́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **нітрола́к.** *Нітролакове покриття;* // Признач. для виробництва нітролаку. *Нітролаковий цех.*

НІТРОМЕТА́Н, у, *ч.* Найпростіша нітросполука аліфатичного ряду, безбарвна рідина зі своєрідним запахом. *Нітрометан леткий та отруйний, малочутливий до механічних впливів* (з наук.-попул. літ.); *За енергетичними показниками нітрометан аналогічний гексогену* (з навч. літ.).

НІТРОМЕТА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **нітромета́н.** *Розжарювані мотори працюють на спеціальному паливі з нітрометановими домішками, бензин для них неприпустимий* (з наук.-техн. літ.); // Який працює на нітрометані. *Нітрометановий двигун потужніший за бензиновий у декілька разів* (із журн.).

НІТРО́МЕТР, а, *ч.* Прилад, яким визначають уміст азоту в його сполуках із киснем. *Нітрометр застосовують при визначенні об'ємної концентрації азоту в газових сумішах, наприклад, для інгаляційного наркозу* (з наук.-попул. літ.).

НІТРО́Н, у, *ч.* Міцне термотривке подібне до шерсті синтетичне волокно, що застосовується для виготовлення різних технічних виробів і тканин; орлон. *Сировиною для виготовлення нітрону є продукти перероблення кам'яного вугілля, нафти, газу* (з наук.-попул. літ.); *З-поміж переваг нітрону виділяють його дешевизну та зносостійкість, а з-поміж недоліків — низьку еластичність, негігієнічність* (з навч. літ.).

НІТРО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **нітро́н.** *Нітронова світлостійкість досить висока, стійка до дії окиснювачів* (з наук.-техн. літ.); // Вигот. з нітрону. *Нітронові нитки є сировиною для виробництва штапельного волокна* (з навч. літ.).

НІТРОСПОЛУ́КА *див.* **нітросполу́ки.**

НІТРОСПОЛУ́КИ, у́к, *мн. (одн.* **нітросполу́ка,** и, *ж.).* Органічні речовини, у молекулах яких є нітрогрупа. *Нітросполуки широко застосовуються у виробництві сірчистих барвників* (з наук.-попул. літ.); *Назви нітросполук утворюють додаванням до назви відповідного вуглеводню префікса "нітро": нітробензол, нітрометан* (з навч. літ.).

НІТРОФІ́Л *див.* **нітрофі́ли.**

НІТРОФІ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **нітрофі́л,** а, *ч.), біол.* Рослини, які віддають перевагу середовищу, насиченому сполуками азоту. *До нітрофілів належать тютюн, бузина чорна, щириця, бо вони потребують багато нітратного живлення* (з наук. літ.); *Нітрофіли поселяються на родючих ґрунтах поблизу житла, тваринницьких ферм, на перегної листяних лісів* (з наук.-попул. літ.); *За наявністю потреби в азоті рослин поділяють на дві групи: нітрофіли й нітрофоби* (з навч. літ.).

НІТРОФІ́Т *див.* **нітрофі́ти.**

НІТРОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **нітрофі́т,** а, *ч.), біол.* Види рослин, які добре ростуть і плодоносять на ґрунті з високим умістом засвоюваних сполук азоту. *Нітрофіти вважають надійними індикаторами ґрунту, збагаченого азотом, до них відносять берест, черемху, бузину, бруслину європейську, льон, соняшник* (з наук.-попул. літ.); *Найбільше нітрофітів росте на ґрунтах із підвищеним умістом нітратів, дуже рідко вони трапляються на землях, бідних на азот* (з навч. літ.).

НІТРОФО́Б *див.* **нітрофо́би.**

НІТРОФО́БИ, ів, *мн. (одн.* **нітрофо́б,** а, *ч.), біол.* Рослини, які уникають надмірно азотистих ґрунтів. *Такі рослини, як люпин, перстач прямостоячий, хвощ, належать до нітрофобів, бо є індикаторами ґрунтів, бідних на азот* (з навч. літ.).

НІТРОФО́С, у, *ч., с. г., хім.* Азотно-фосфорне комплексне добриво. *Внесення в посівах гречки невисоких норм азотних і фосфорних добрив у вигляді нітрофосу, амофосу або аміачної селітри та суперфосфату забезпечує добрий ефект* (з навч. літ.).

НІТРОФО́СКА, и, *ж.* Складне мінеральне добриво, що містить азот, фосфорну кислоту й окис калію. *Нітрофоскою підживлюють посіви буряків, картоплі та інших культур, що потребують калію* (з наук.-попул. літ.); *Нітрофоску сульфатну випускають у гранульованій формі* (з навч. літ.).

НІТРО́ХИ, *присл.* Те саме, що **ніскі́льки** 2. *Ця мова* [адвоката] *нітрохи Петра не заспокоїла* (Л. Мартович); *Нітрохи дивним не здавалось, Що з гудінням, з рокотом громів У тумані вранішнім зливались Голоси жагучих солов'їв* (М. Рильський); *Наталка бавилась, як мала. Там, де треба було серйозності, вона дуріла. Псувала іноді полювання, але нітрохи тим не журилась* (І. Багряний); *На здивування старого Арсен нітрохи не образився й відповів цілком спокійно* (Л. Дмитерко); *Через стіну м'яко звучала симфонічна музика — там мешкав меломан, і ця музика нітрохи не дратувала* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред. — У вас дані є, а таланту — нітрохи* (О. Чорногуз).

НІТРОЦЕЛЮЛО́ЗА, и, *ж., хім.* Загальна назва нітратів целюлози, які використовують у виробництві пластмас, емалей, клеїв і т. ін. *На вигляд нітроцелюлоза схожа на вату, вона нерозчинна у воді, але розчинна в ацетоні* (з навч. літ.); *Завод випускає димний порох усіх марок, трубчастий і зерновий порох на основі нітроцелюлози* (з газ.).

НІТРОЦЕЛЮЛО́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **нітроцелюло́за.** *На гранітоль — різновид обробленої під шкіру палітурної тканини — наносять нітроцелюлозну плівку* (з наук.-попул. літ.); *Нітроцелюлозний лак перед нанесенням на підготовлену поверхню необхідно ретельно перемішати* (з навч. літ.).

НІТРОЦЕМЕНТА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Насичення поверхні сталевих або чавунних деталей азотом і вуглецем одночасно; ціанування. *Нітроцементацію застосовують для підвищення зносостійкості сталі* (з наук.-попул. літ.).

НІТРОЦЕМЕНТУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **нітроцементува́ти.** *При низькотемпературному нітроцементуванні сталевих деталей як органічний азотистий реагент використовують поліаміди* (з наук. літ.); *Виокремлюють такі види хіміко-термічного оброблення сталі: цементування, азотування, нітроцементування, хромування тощо* (з навч. літ.).

НІТРОЦЕМЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Здійснювати нітроцементацію; ціанувати (у 2 знач.). *Деталь нітроцементують у газовому середовищі при температурі 880–920 °С* (з навч. літ.); *У термічному цеху успішно нітроцементували всю партію сталі* (із журн.).

НІТРО́ШКИ *див.* **нітрішки.**

НІТРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *хім.* Признач. для нітрування. *Для приготування нітрувальних сумішей використовують апарат, конструкція якого забезпечує інтенсивне перемішування й відведення тепла* (з наук. літ.); *Нітрувальний агент у процесі заміщення атомів водню нітрогрупою в органічній сполуці подають поступово* (з навч. літ.).

НІТРУВА́ННЯ, я, *с.* Хімічна реакція заміщення атомів водню нітрогрупою в органічній сполуці. *Нітрування фенолу здійснюють розбавленою кислотою* (з наук. літ.); *Після успішного нітрування рідину з мензурки необхідно дуже обережно перелити до іншої ємності з водою. Нітрогліцерин повинен осісти на дно* (С. Жадан).

НІТРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, хім.* Здійснювати нітрування. *Ароматичні поліфенілени можна гідрувати та нітрувати* (з наук.-попул. літ.); *Пероксинітрит — дуже токсичний агент, здатний необоротно нітрувати залишки тирозину в складі білків* (з наук. літ.).

НІФАБЛЕПСІ́Я, ї, *ж., мед.* Ураження очей, спричинене сонячними променями, відбитими від снігу; снігова сліпота. *Напівсферичні окуляри, спеціально розроблені для ковзанярів, надійно захистять очі від ніфаблепсії* (з наук.-попул. літ.).

НІХРО́М, у, *ч., мет.* Сплав нікелю, заліза й хрому, що має великий електричний опір та високу жаростійкість. *Ніхром використовують у виробництві нагрівних приладів та електропечей* (з наук.-попул. літ.).

НІХРО́МОВИЙ, а, е, *мет.* Зробл. з ніхрому. *Для виготовлення зварювальних електродів використовують ніхромовий дріт* (з навч. літ.); // Який містить у собі ніхром. *Перший ніхромовий сплав було створено у США в 1905 році Альбертом Маршем* (з наук.-попул. літ.).

НІХТО́, нікого, нікому, ніки́м *(з прийм.* н і д о к о г о, н і п р о к о г о, н і з к и м *і т. ін.), займ. запереч.* 1. Жодна людина, жодна істота; ні один, жоден. — *Бодай тобі, доле, у морі втопитись, Що не даєш мені й досі Ні з ким полюбитись* (Т. Шевченко); *Він оповістив, що .. ні про кого більше і не думав, окрім Марти Сидорівни* (І. Нечуй-Левицький); *Ніхто не постеріг, що надворі йшов сніг* (М. Коцюбинський); *Біля дверей не було вже нікого* (Б. Антоненко-Давидович); *Чим довше ніхто не відчиняє дверей, тим розпачливіше верещить дзвінок* (С. Андрухович).

2. *у знач. ім., ч., зневажл.* Про нікчему, нікчемну особистість; нуль. — *Ми вже чули, що ви — ніхто. — А я і є ніхто. Великий НІХТО* (В. Чемерис); — *Не хочете сказати, хто ви насправді, Сідалковський? — Ніхто. Я справді "ніхто". Я не жартую* (О. Чорногуз); // *кому.* Той, хто не має жодного стосунку до кого-небудь. — *Сьогодні ти господар своїх рабів, а завтра — ти їм ніхто, вони тобі не вклоняться, коли зустрінуть* (Василь Шевчук).

Хто пору́читься (мо́же поручи́тися) <Ніхто́ не мо́же (не міг, не змо́же *і т. ін.)* **поручи́тися>** *див.* **поруча́тися.**

◊ **Ніко́му нема́ (нема́є) розбо́ру** *див.* **нема́.**

НІХТОГІ́СІНЬКО, *займ., розм., рідко.* Підсил. до **ніхто́** 1. *Це ти брехню провадиш, бо ніхтогісінько не чув і не бачив такого* (Сл. Б. Грінченка).

НІЦ, *займ. запереч., діал.* Нічого (у 1 знач.). *А я поля ніц не маю, тільки карі очі, Ще знайдеться такий хлопець, що поля не схоче* (з народної пісні); *Панич не знав ніц* (Сл. Б. Грінченка); — *Що трапилося, щось неприємне? — запитала. — А ніц такого...* (Іван Ле); *Ніц людині їсти не можна, хіба лиш трішки молочка попити* (І. Андрусяк).

НІ́ЦИТИСЯ, нічуся, ніцишся, *недок., діал.* Жалітися (у 1 знач.); прикидатися бідним. *Усяк буде щулитись та ніцитись, що грошей нема* (Сл. Б. Грінченка).

НІЦУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, діал.* Нищити, знищувати (у 1 знач.). *Хто собі що обіцує, тоє Бог ніцує* (Номис).

НІ́ЦЬКИЙ, а, е: ◊ **Ніч ні́цьку** *див.* **ніч.**

НІЧ, но́чі, *ж.* Частина доби від заходу до сходу сонця, з вечора до ранку. *Ніч, тиха, тепла літня ніч, стояла над землею, виблискуючи зорями, мліючи у своїй розкоші...* (Панас Мирний); *Ніч обгортала садок — чорна, густа і тепла* (М. Коцюбинський); *А вгорі вже блідли зорі: западала пізня ніч* (Ю. Смолич); * У порівн. *В Уласа очі були темно-карі, ясні та привітні, як весняна ніч* (І. Нечуй-Левицький).

(1) Глу́па ніч (пі́вніч) — пізній час ночі. *Кажуть, що в глупу ніч буває така година, коли засипає все на світі* (І. Нечуй-Левицький); *Стужа осінньої глупої півночі Просто ступить не дає* (П. Грабовський); *Ще глупа ніч, ніде ніщо не ворушиться, сама тиша дзвенить у вусі* (Е. Андієвська); *Хай не святенниця, недоторка, — а так шалатися в глупу ніч!* (Л. Костенко); **На ло́ні но́чі** *див.* **ло́но; (2) На́ ніч:** а) для використання вночі. — *Повіриш, беру на ніч повний кисет і не вистачає, — поскаржився він, згортаючи цигарку завтовшки в гвинтівочний патрон* (Григорій Тютюнник); *Миколка .. поставив собі на ніч кружку води, зачинив на замок зсередини двері і ліг* (М. Вінграновський); б) для проведення нічного часу, для здійснення чогось уночі. — *Нівроку собі дівчина... Нехай він тут на ніч залишається* (Д. Бузько); *Мабуть, побоялись* [козаки] *на ніч лишатися в слободі* (А. Головко); **Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти ноче́й (ні́чок, ніч, ні́чку** *і т. ін.)* *див.* **недосипа́ти[2]; Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи)** *див.* **зга́дувати; (3) Неспа́на ніч** — ніч, протягом якої хто-небудь не міг заснути. *Увійшов молодий панок, .. з непевною і передчасно постарілою фізіономією, що носила виразні сліди багатьох неспаних ночей і надмірного вживання гострих напитків* [напоїв] (І. Франко); *Вона була бліда, без кровиночки в лиці, та мовби похудла, постаріла за останню добу; тільки очі були червоні — либонь, од неспаної ночі...* (Олена Пчілка); *Бліде.., зіжмакане неспаними ночами обличчя Ігнаци* [Ігнація] *Зайончковського спалахнуло живим рум'янцем* (Р. Іваничук); **(4) Ніч (ні́чка, тьма, те́мрява** *і т. ін.)* **покрива́є / покри́є (покри́ла)** *кого, що* — ніч (нічка, тьма, темрява і т. ін.) робить невидимим, ховає кого-, що-небудь. *Вінок той ясніє то цілим сузір'ям, то окремими іскрами, далі тьма і його покриває* (Леся Українка); *Чорна баба — нічка темна: Із давніх-давен Покриває все на світі, Як погасне день* (Л. Глібов); *Ніч покриває їх* [качок] *темрявою, теплим туманом, роса лягає на землю, а вони сплять собі, ніби купа сірих горбочків* (В. Близнець); *Тільки ніч покриє всі дороги, віла йде попід темничні мури*

(Леся Українка); **(5) Ніч у ніч** — щоночі. *Ніч у ніч я сновигаю в пам'яті, а пам'ять в мені блукає* (В. Стус); *Володимир безвільно приходив до неї* [Марії] *ніч у ніч* (І. Білик); *Таке велике множество люду помирало день у день і ніч у ніч, що сумно було й слухати, не те що дивитися* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Поси́діти ніч** *див.* **поси́діти; Пра́во пе́ршої но́чі** *див.* **пра́во; Світи́ло но́чі <Нічне́ світи́ло>** *див.* **світи́ло; (6) Тріску́ча ніч** — ніч із дуже сильним, лютим морозом. *Надворі тріскуча морозяна ніч...* (І. Нехода); *Вирушаючи з відрами на річку, Вутанька щоразу мусить брати й сокиру з собою: після тріскучої ночі ополонки доводиться прорубувати заново* (О. Гончар); *Сто́яв пан Рафа на повен зріст, виставивши праву ногу і витягнувши руку з пістолетом, поливаючи тріскучу ніч свинцем* (О. Ульяненко); **(7) Ці́лу (цілі́сіньку) ніч** — протягом усієї ночі. *Під тином сіла* [мати] *І ніч цілісіньку сиділа Та плакала* (Т. Шевченко); *Цілу ніч Катря не спить над дитиною* (Марко Вовчок); *На другий день Раїса довідалась, що о. Ва́силь спокійно проспав цілу ніч* (М. Коцюбинський); *Під нашою грушкою цілу ніч сиділа молода дівчина і вела якусь таку знайому мелодію...* (С. Андрухович); *Цілу ніч пролежало там каченя, втомлене та засмучене* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); **(8) У ніч** — у простір, охоплений нічною темрявою. *Вартує мати і чуло дивиться у ніч* (В. Сосюра); *Вона ніби ждала його, відразу ж заспішила, вдяглася, замкнула двері, і вони рушили в ніч* (Ю. Збанацький); *Він схопився на ноги й пірнув у ніч, пошматовану вогнями* (І. Білик); *Летять у ніч безжальну і глуху Лапаті іскри, купані у поросі Холодного Чумацького Шляху* (П. Гірник).

△ **(9) Бі́лі но́чі,** *астр.* — ночі, характерні для високих широт улітку, коли Сонце ненадовго заходить за обрій. *Поблизу полярних кіл білі ночі спостерігаються в період сонцестояння: у північній півкулі — у червні, у Південній — у грудні* (з наук.-попул. літ.); *Біла ніч блукала над Невою* (Л. Первомайський); — *Одна, живучи там, де білі ночі, і навіть добре живучи, якось сказала: скучаю за чорними ночами України...* (О. Гончар); *Заходила червнева біла ніч* (Василь Шевчук); **(10) Поля́рна ніч,** *астр.* — частина року, протягом якої за Полярним колом не сходить сонце. *Полярна ніч є наслідком нахилу Землі до площини екліптики, який становить приблизно 23,5°* (з наук.-попул. літ.); *Всі дороги сходимі й всі могили зчислимі, і кожна ніч — навіть полярна ніч! — кінчається ранком...* (І. Багряний).

◊ **Без но́чі не туте́шній** *див.* **туте́шній; (11) Вальпу́ргієва ніч,** *книжн.* — бучний нічний бенкет, розкішне, нестримне гульбище. *Десь і музики взялися, і в Богом і людьми забутому Городку над річкою .. почалася вальпургієва ніч* (Б. Лепкий); — *Доброго ранку, Сашо! Як спалось? — Дякую, друже! Ніяк не спалось. А ти хіба спав? — Куди там спав! Сьогодні ж у нас вальпургієва ніч!* (О. Гончар); **(12) Варфоломі́ївська ніч,** *книжн.* — жорстока розправа, масове підступне винищення політичних супротивників; масове кровопролиття. *Із тієї пожежі, схожої на Страшний суд, і обкраденої колгоспної комори почалися всі наші біди, або, як казав тато, суцільна варфоломіївська ніч...* (Г. Тарасюк); **Від бі́лого сві́ту до те́мної но́чі** *див.* **світ[1]; (13) Горобúна ніч** — ніч із сильною і тривалою грозою. *Ви знаєте, що таке горобина ніч? Чи будив вас серед ночі несамовитий гуркіт грому, вогненні блакитнокрилі блискавиці, глухий шум нічної зливи?* (О. Донченко); *Це була справді горобина ніч, з блискавками та іншими страхіттями, так що літакові довелось дещо відхилитись від курсу* (Л. Дмитерко); *А в ночі буйні, ночі горобині палають зорі грізної краси* (Л. Костенко); **День і ніч** <*рідше* **Як день, так ніч**> *див.* **день; Дні і (та) но́чі <Дня́ми і ноча́ми>** *див.* **день; З (від) ра́нку (з ра́ння) до [са́мого] ве́чора (до сме́рку, до смерка́ння, дотемна́, до но́чі)** *див.* **ра́нок; Згу́щується (згуща́ється) / згусти́лася атмосфе́ра (ніч) <Згусти́лися ті́ні>** *див.* **атмосфе́ра; Лю́ди ніч [по шматка́х] розібра́ли** *див.* **лю́ди; На добра́ніч! <До́брої но́чі!>** <*рідше* **До́бра ніч!**> *див.* **добра́ніч; Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недої́сти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)]** *див.* **недосипа́ти[2]; Ні дня ні но́чі** *див.* **день; (14) Ніч ні́цьку,** *розм.* — цілу ніч. — *Мій пане, не любите ви своєї дитини; що вам до того, як дочка спатиме собі на балконі? Ніч ніцьку через ту духоту вона в ліжку вертілася. Велике диво, що їй солов'я слухати хочеться!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Ніч розібра́ти** *див.* **розбира́ти; Носи́ти ніч за собо́ю** *див.* **носи́ти; Покри́тися тьмо́ю ві́чної но́чі** *див.* **покрива́тися; (15) Про́ти но́чі** — пізно ввечері, перед настанням ночі. — *Куди ж ти оце йдеш проти ночі? — питаю я в його* [нього] (І. Нечуй-Левицький); — *Не охайте, подруги, проти ночі — прошу я вас! Це домовикам не до вподоби!* (К. Гриневичева); — *Веди-но, Марійко, до святої Софії. — Проти ночі, бабусенько? Таж я боюся? І не бачу ни́чі!* (Н. Королева); — *Тьху! Куди його чорти несуть проти ночі* (М. Стельмах); **(16) П'я́ний як ніч** — дуже сп'янілий. — *Усі ляхи, і пани, і жовніри, і челядь, п'яні як ніч сплять непробудно...* (М. Старицький); — *І їй-Богу .. п'є* [Секлета]! *Там тобі така п'яна як ніч! Та так розчіпчила коси, що волосся аж на лоб повилазило з-під очіпка, а очіпок з'їхав аж на потилицю* (І. Нечуй-Левицький); *По обіді Хома з церковним регентом ішов селом п'яний як ніч і, притопуючи лакованим чоботом, горлав на всю вулицю* (О. Довженко); *Я був п'яний як ніч. Стою і все тримаюся за живіт рукою* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); **(17) Упа́ла ніч** *на що* — на якійсь території настала темрява. *Упала ніч на табір* (О. Довженко); *Ніч упала якось раптово. Все навколо зливалося у в'язке чорне місиво* (К. Гриб); *Де не взялася чорна хмарина і розрослася на всеньке небо, як ніч упала на землю* (В. Шкляр); **(18) Як ніч** — смутний, насуплений, похмурий. *Грицько мовчав, ходив як ніч смутний, як скеля німий* (Панас Мирний); — *Тепер готи вже вас не займуть, — сказав .. Годой, бо Гатило ходив як ніч* (І. Білик); *Брат увесь час насуплений як ніч* (А. Михайленко).

НІЧВИ́Д, а, *ч., діал.* Кажан або нічний птах (дрімлюга, сова і т. ін.). *Ми ні силою не годні, Ні, як карпи, многоплодні. Ні нічвиди, як Сова, Ані бистрі, як той Заєць, В нас підмога лиш одна єсть — Се розумна голова* (І. Франко); *Мало не торкаючись поломленого галуззя, низько залопотіли ледве чутно крила нічвидів-кажанів* (Н. Королева).

НІЧВИ́ДА, и, *ч. і ж., рідко.* Те саме, що **снови́да.** *От він стоїть і плаче, нічвидою у смугастих трусах, тлустий двоюрідний брат у дверях бічної кімнати, і в руці його — смердючі шкарпетки* (В. Єшкілєв).

НІЧВИ́ДНИЙ, а, е, *діал.* Непривабливий, негарний. *Яка вона стала нічвидна* (Сл. Б. Грінченка).

НІЧЕ́В'Я, я, *с., розм.* 1. Бездіяльність, байдикування. *— Ох, товариші! .. Жінці небезпечніші муки нічев'я, ніж чоловікові. Це вам кожний лікар скаже* (Д. Бузько).

2. Те саме, що **нікче́мність.** *Кожному приходила думка в голову: навіщо Господь пуска на світ такого? Хіба мало в йому* [ньому] *ще горя, нужди і всякого нічев'я?* (Панас Мирний); *— Справедливості твоєї чом я, Боже, не зазнаю? Чом в нічев'я обертаєш блуканину цю безкраю?* (М. Бажан).

НІ́ЧЕНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **ніч.** *Ой стрічечка до стрічечки Мережаю три ніченьки, Мережаю, вишиваю, У неділю погуляю* (Т. Шевченко); *Сонце в хмарі схова Ясне личенько, Замість світлого дня Стане ніченька?* (Дніпрова Чайка); *Коростилевський запитав: — Чи ти, Василю, хоч уявляєш собі, скажімо, кримську ніченьку біля моря?..* (Я. Гримайло); *Я цілувала його віченьки, аж поки місяць не погас. Щаслива тобі цяя ніченька, остання, може, у нас!..* (Л. Костенко); * У порівн. *Лихо, як ніченька, чорне, Так тебе часом огорне* (П. Грабовський).

НІ́ЧЕЧКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **нічка.** *— Але його кара не мине! Бог його сам виказав! Господь сам найліпший свідок! Недурно ж дав тоді таку ясну нічечку!* (О. Кобилянська).

НІЧИ́Й, ия́, иє́, *займ.* 1. *запереч.* Який нікому не належить. [Й о г а н н а:] *Він нам говорив про царство Боже, де .. люди уже не женяться й не віддаються, де кожна жінка нічия* (Леся Українка); *Над нічиєю землею щохвилини злітали ракети* (Ю. Яновський); *Мабуть, за власне вгіддя він не сварився б з таким запалом, як сварився зараз за це нічиє узлісся* (О. Гончар); *Вони знайшли цю квартиру випадково, вона стояла довго ніби нічия, і вони відкрили її і почали тут жити* (Ю. Покальчук).

2. *неознач., перев. у запереч. реченнях.* Хоч би чий, будь-який. *Коваль Гердер .. не боїться нічийого гніву* (І. Франко); *Він не працював, як звик вечорами.., й не лагодив нічиїх годинників* (О. Довженко); *Нікого не було тут з людей.., не чув нічиїх голосів, ніякого шуму* (В. Шкляр).

3. *спорт.* Ніким не виграний. *На жаль, нічий результат втримати не вдалося, і за декілька хвилин до перерви футболістка знову вивела свою команду вперед — 2:1* (з газ.); // *у знач. ім.* **нічия́,** єї, *ж.* Результат гри, при якому ніхто не виграв. *Потім грав я з татом в шашки. Як зіграли? Нічия!* (І. Нехода); *На обличчі Інни Варламової усмішка з'явилася вже давно, тільки-но диктор оголосив результати. Оця нічия для неї величезна перемога* (В. Собко); *Фіма занервував. Дивився матч, із відразою чекаючи на нульову нічию* (С. Жадан).

△ **(1) Суха́ нічия́** — результат гри, у якій жодна зі сторін не відкрила рахунку. *Суха нічия в рідних стінах вивела донеччан до півфіналу* (з газ.).

НІЧИ́ЙНИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **нічи́й** 1. *— Яблука... Купа яблук на "нічийній" землі. Жителі зірвали їх, але, видно, забрати не встигли* (Д. Ткач); *— Ти не надійся і не чекай, що тебе нагодують. У людей свої клопоти, яке їм діло до тебе? Бо ти нічийний. Ти, дитино моя, сам себе забезпечуй, щоб голодним не бути* (Ю. Логвин).

2. *спорт.* Те саме, що **нічи́й** 3. *Наша команда розраховує тільки на перемогу, про нічийний результат ніхто навіть не думає* (з газ.).

НІЧИЧИ́РК, *розм.* 1. *у знач. присудка.* Мовчати, не подавати ніяких звуків. *— Привели мене до якогось мурзи та давай розпитувати, що і як, скільки козаків прийшло. А я наче б води в рот — нічичирк* (А. Чайковський); *Я його лупцюю, а він* [кіт] *нічичирк...* (Ю. Збанацький); *Ніхто нічого не знав, ніхто нічичирк* (В. Шкляр).

2. *у знач. пред.* Тихо, ні звуку. [С а в к а:] *Ну, куме, нігде нічичирк!* (І. Карпенко-Карий); *В школі — нічичирк!* (Дніпрова Чайка).

НІ́ЧКА, и, *ж.* Пестл. до **ніч.** *Під ногами похрускувала ожеледь. Розпливлася лагідна зоряна нічка, зі смерек трусив пухнастий іній* (Р. Андріяшик); *Мандруючи Сіверщиною, завітав однієї нічки Ярило і в Новгород Сіверський до князя Ігоря* (В. Чемерис); *— Я вам уже постелила, — мамка лагідно. — Прошу, прошу... Останню нічку у Шанівці виспіться мені добре* (Люко Дашвар); * У порівн. *Він ходив сумний, як нічка* (П. Грабовський); // *нар.-поет. В Цариграді на риночку Та п'є Байда мед-горілочку; Ой п'є Байда та не день, не два, Не одну нічку та й не годиночку* (з народної пісні); *Нічка тиха Україну Одвідать прийшла, У садочок до калини Гостей привела* (Л. Глібов); *Так він скрикнув, і в дорогу В нічку темну та пригожу Подались вони обоє* (М. Вороний); *Може, й справді в ту єдину нічку Я тебе любив? Пам'ятаю і червону стрічку, І очей блакитний перелив* (М. Рильський); *Може, ти не прийдеш, гарна й кароока, — Буде мене пестить нічка одинока* (В. Симоненко).

Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти ноче́й (ні́чок, ніч, ні́чку *і т. ін.) див.* **недосипа́ти**[2]**; Ніч (ні́чка, тьма, те́мрява** *і т. ін.)* **покрива́є / покри́є (покри́ла)** *див.* **ніч.**

НІЧЛІ́Г, *заст.* **НОЧЛІ́Г,** у, *ч.* 1. Зупинка де-небудь на ніч для сну, відпочинку. *Під вечір стаємо на нічліг у якомусь дворі* (Б. Лепкий); *Час був подумати про нічліг* (Я. Качура); *Валка приготовляється до нічлігу* (Н. Королева); *Вирішили проситись на нічліг, тим паче, що небо захмарилося і почав накрапувати дощ* (В. Гжицький); *Гаї минали. Кручі обминали. Варили юшку. І волів міняли. При ручаях спинялись на ночліг* (Л. Костенко); // Випас робочої худоби вночі. *Ось ми коням познімали Мокрі пута з ніг .. Вже скінчивсь нічліг* (І. Франко); *Замфір по вечері повів коні на нічліг у свій виноградник, де поміж деревами росла густа трава* (М. Коцюбинський).

2. Місце для сну і відпочинку вночі (перев. не в себе вдома). *На нічліг хлопці влаштували собі окрему квартиру під стіжком* (І. Багряний); *Всіх батьки гостинно приймали і давали нічліг, коли гості цього просили* (В. Гжицький); *Майор заходився лаштувати нічліг під захистком дюн* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Приміщення, у якому ночують. *Стояв лютий мороз, дув вітер. Нічліг тільки що одперли* (А. Тесленко).

НІЧЛІГУВА́ННЯ, *заст.* **НОЧЛІГУВА́ННЯ,** я, *с., розм.* Нічний відпочинок. *Товариш огледів у корчмі хатину про наше ночлігування* (Ганна Барвінок); *Корчмар.., не спитавши навіть плати за нічлігування, відпустив його* [Дона Кіхота] *з миром* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

НІЧЛІГУВА́ТИ, *заст.* **НОЧЛІГУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., розм.* Ставати, залишатися де-небудь на нічліг. *У світлі фар .. поставили намет та й заходилися нічлігувати* (В. Чемерис); *Не раз на віку зазнавав я, мандруючи, усякої напасті, отже ж завше рятувався і ночлігував добре і безпечне, тож вірю певне, що виблагав мені в Бога ту ласку Святий Юліан* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

НІЧЛІЖА́НИН, а, *ч.* Той, хто стає, залишається десь на нічліг (перев. у полі, на пасовищі і т. ін.). *Нічліжани вечеряли чим хто мав. Страви не варили, багаття не розкладали, бо лісу не було поблизу* (М. Коцюбинський); *Нічліжани гнали коні на пашу* (Б. Лепкий); *Степова тиша знову заполонила нічліжан, і вони примовкли, тільки з-під гарби чулося могутнє хропіння* (Григорій Тютюнник); *Міцні під небом сни подорожан. Але ченці на ноги наступали і дзвоником будили нічліжан* (Л. Костенко); * У порівн. *Микола радісно почав підніматися на гору, де, мов нічліжани, задрімало кілька гуцульських хаток* (М. Стельмах).

НІЧЛІЖА́НКА, и, *жс.* Жін. до **нічліжа́нин.** *Нічліжанки рішуче відмовилися розмовляти з незнайомцем — самі-бо в степу* (із журн.).

НІЧЛІ́ЖИТИ, жу, жиш, *недок., рідко.* Те саме, що **нічлігува́ти.** *До найближчого міста доїдемо, а там і нічліжити можна* (із журн.).

НІЧЛІ́ЖКА, и, *жс., розм.* Приміщення для нічлігу. *Жолудь мотнувся до крамнички, а хлопці пішли базаром до нічліжки* (І. Микитенко); *Я хотіла б улаштувати школу-дім для дівчаток-сиріт, що тиняються по базарах, по нічліжках* (О. Іваненко); *Вже другий день вона шукає мене по всіх готелях і нічліжках* (Ю. Андрухович); *— Наш гостиний двір не якась там задрипана нічліжка. До ваших послуг, ласкаві панове, купальня з водогоном...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НІЧЛІ́ЖНИЙ, а, е. Стос. до нічлігу. *Захиталась земля, немов п'яний, і рухається, мов нічліжний курінь* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Було страшно, але коло дороги форкали нічліжні коні, й обидвом* [обом] *стало відрадніше на душі* (П. Козланюк).

НІЧЛІ́ЖНИК, *заст.* **НОЧЛІ́ЖНИК,** а, *ч.* Те саме, що **нічліжа́нин.** *Ночліжники бачили, що такі-то коло тих коней ворожили* (Номис); *Семенові якраз треба було ночувати в полі, укупі з нічліжниками, такими ж наймитами, як і він* (М. Коцюбинський); *Пасуться коні в зоряному лузі, Нічліжники печуть солодкі буряки* (П. Воронько); *— У тебе з чужих ніхто не ночує? — спитав Товкач. — Нема нікого. Колись, як був головою, нічліжники частенько надокучали, а це спокійно* (В. Земляк).

НІЧЛІ́ЖНИЦЯ, і, *жс.* Жін. до **нічлі́жник.** *З-за її спини визирали одягнуті й причесані обидві нічліжниці* (В. Кучер).

НІЧНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ніч.** *Нічні сумерки дрімали під темно-зеленими коронами смерек* (І. Франко); *По хатах то там, то тут умирали сліпаки, огорталися нічною тишею двори* (М. Стельмах); *Вона слухала нічні звуки фортеці* (В. Єшкілєв); *Лука .. втупився в чорноту нічного неба* (С. Андрухович); // Охоплений темрявою ночі. *Нічний Дніпро зітхав крізь сон старечий* (М. Рильський); *Щоб хлопець не заснув передчасно, Андрій Степанович вивів його на балкон — глянути на притихлий нічний Київ* (Б. Антоненко-Давидович); *Нічний степ накинувся на непроханих прибульців холодним вітром із кусливим піском* (М. Андрусяк).

2. Який буває, функціонує, працює і т. ін. вночі; протилежне д е н н и й. *Вона боялась стріти свідків своєї нічної мандрівки* (М. Коцюбинський); *Нічні польоти* [літаків] *вже закінчились, передсвітанкові не починались* (В. Кучер); *І Ван Лун, і Сокіл несли сьогодні по черзі першу нічну вахту на астроплані* (В. Владко); *Руські в нічну битву безстрашно пішли* (А. Хижняк); *Вітас деколи ходив на роботу, він підробляв нічним продавцем у кіоску* (Любко Дереш); // Який літає та живиться вночі (про птахів, комах і т. ін.). *Бідний нічний сірий метелик сидів у темному вогкому льоху, за бочкою з капустою* (Леся Українка); *Часто крізь морок щось близько хрустіло... то звір нічний переходив по мурах* (М. Драй-Хмара); *Уралов, наїжившись, сидів на кургані; якийсь нічний птах над ним пролетів, просвистів крильми* (О. Гончар); *В хащах надсадно кричав птах, певно, згарбаний нічним хижаком* (І. Білик); // Який цвіте вночі (про рослини). *Пахне нічними квітами земля* (О. Довженко); *Хата розкривалася, неначе квітка нічної красолі* (В. Дрозд).

Нічна́ соро́чка *див.* **соро́чка; Нічни́й го́рщик (горщо́к)** *див.* **го́рщик; Світи́ло но́чі <Нічне́ світи́ло>** *див.* **світи́ло.**

△ **Нічна́ красу́ня** *див.* **красу́ня; Нічна́ фіа́лка** *див.* **фіа́лка.**

НІЧНИ́К, а́, *ч.* 1. Лампа або інше джерело світла, яке засвічують на ніч. *Спокійно світив під стелею нічник* (Н. Рибак); *Зелений тюльпан нічника лив ясне і приємне світло тільки на білу подушку й нечитану сторінку* (В. Кучер); *Я засвітив нічник біля ліжка і глянув на годинника* (Ю. Андрухович); *В кімнаті .. було тихо, на столі горів нічник, і батьки дівчинки міцно спали* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. *діал.* У гуцулів — той із вівчарів, хто сторожує вночі, підтримуючи вогонь і варячи сніданок іншим. *І не чув уже більше, як стріляли.., як нічник трубив у свій ріг* (Г. Хоткевич); *Не було* [на майдані] *ще тільки нічника, що вартує на полонині вночі, носить воду та підтримує вічний вогонь* (В. Гжицький).

3. *розм.* Той, хто діє вночі. *Була глупа ніч, і фар ми не запалювали, щоб не притягти до себе уваги німецького льотчика-нічника* (Ю. Яновський).

НІ́ЧНИ́ЦІ, ни́ць, *мн., рідко* **нічни́ця,** і, *жс.* Хвороблива відсутність сну; безсоння (у 2 знач.). *І знов для Тиховича неспокійна, тяжка ніч, і знов нічниці мордують його* (М. Коцюбинський); *Добре було б заснути. Та це мрія. Здається, починалась нічниця, коли ніяк не вгамовується збуджене серце, коли бракує повітря і не зімкнуться й на хвилину очі* (Л. Смілянський); *Людям похилого віку часто не спиться, і пригадуються нічницями ті, котрих давно вже нема серед живих* (Б. Антоненко-Давидович); *— Ну а мене замучили нічниці, чи то пак безсоння, — скаржиться старий. — Без снодійного вже не можу...* (О. Гончар); // Безсонні ночі. *— Все, що ти робив, є велике і важливе, те, що ти залишив світ з його красотами і став ченцем, і умертвив свою плоть постами, нічницями і молитвами* (І. Франко); *Він* [хірург] *сам чергував біля мене і коротав нічниці за читанням* (Ю. Смолич).

НІ́ЧНИ́ЦЯ[1], і, *жс.* Нічний метелик. *Малюнок крил нічниці має яскраво виражені плями* (з навч. літ.); // Те саме, що **со́вка[1].** *Абсолютна більшість нічниць літає вночі, майже всі вони завжди летять на світло* (з наук.-попул. літ.).

НІ́ЧНИ́ЦЯ[2] *див.* **нічни́ці.**

НІ́ЧНИ́ЦЯ[3], і, *жс.* Те саме, що **Нічна́ фіа́лка** *(див.* **фіа́лка).** [Г о л о с К р а в ц о в а:] *Знову ти в огнистому вбранні. Воно аж очі мені палить... чи, може, то синій вогонь?* [О л е н к а:] *Не палить — гріє... Не синій вогонь — це нічна фіалка, або нічниця, або знаєш, як іще вона називається? Люби-мене, не покинь* (О. Коломієць); *Пахло нічницею й сіном, розтрушеним по підлозі* (Є. Пашковський).

НІ́ЧНИ́ЦЯ[4], і, *ж., діал.* Різновид великої вудки, яку ставлять на ніч. *Уночі найкраще ставити нічниці на окуня, щуку, судака, ляща* (із журн.).

НІ́ЧНИ́ЦЯ[5], і, *ж.* Те саме, що **со́вка**[2]. *Хтось приглушено чхнув, й тоді сама втиснулася в плечі голова; десь заіржав кінь і крикнула нічниця* (Ю. Мушкетик).

△ **(1) Нічни́ця ві́йчаста** — невеликий кажан із короткими вухами. *Найулюбленішими місцями перебування нічниці війчастої є дупла, горища, щілини скель, печери, підземелля і навіть шпаківні* (з наук.-попул. літ.).

НІ́ЧНИ́ЦЯ[6], і, *ж., етн.* У гуцульських віруваннях — один зі злих духів. *До власне українських міфологічних персонажів відносять відьом, домовиків, русалок, мавок, лісовиків, нічниць, скарбників, песиголовців та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Колись вважали, що нічницю можна внести до хати з водою, тому ввечері побоювалися ходити до колодязя* (з газ.).

НІЧНИЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **нічни́к** 1. *Погасивши світло, повернулась* [Катерина] *у спаленьку, залишивши на столику прикритий зеленим сукенцем нічничок, і знову впала на ліжко* (Ю. Збанацький); *Невеличкий нічничок з бісерними китичками кидав тьмяне світло на бліде, вологе від поту і непомірно видовжене обличчя дочки* (М. Руденко); *Горів тільки нічничок, миготіла на шибках тінь* (О. Чорногуз).

НІЧ-НІ́ЧНО, *присл., діал.* Щоночі. *Ще стоять на висотах київських і Перун срібноголовий, і Святовидова святиня пишна під охороною трьох соток мужів певних, збройних, комонних. Вони і день-денно, і ніч-нічно почесну сторожу при храмі держать...* (Н. Королева).

НІ́ЧНО, *присл.* 1. *розм., рідко.* Уночі, протягом ночі. *Ой, хотів же та пан Супрун Та слави зажити. Веде військо під Очаків, Велить турка бити. Били турка денно, нічно І хоробро ступали, А в середу пораненьку З Кубані рушали* (з народної пісні).

2. *діал.* Щоночі. *Нічно доносив до неї* [доньки] *Буйний вітер із півночі Звуки дзвоника нічного* (І. Франко).

◊ **Де́нно і но́щно** *(рідше* **нічно)** *див.* **де́нно.**

НІЧО́, *займ. запереч., діал.* Ні́чо́го (у 1 знач.). — *А Господи! Адже ми знаємо, що панам треба заплатити. Задурно нема нічо!* (Л. Мартович); — *Нимидоро Варфоломіївно, як здоров'я?* — *Нічо, спасибі* (М. Олійник); — *Андрійку, а що тобі ще той вуйцьо казав?* — *Нічо* (Ю. Винничук); *Ніц людині їсти не можна, хіба лиш трішки молочка попити.., крім молока, нічо .. не п'є* (І. Андрусяк).

НІЧОГЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Цілком пристойний (у 2 знач.), непоганий (у 1 знач.), досить добрий. *Вільчинський писав давно вже, він не з кращих письменників, хоч і у нього є нічогенькі речі, особливо гумористичні* (М. Коцюбинський); — *Врожай, хвалить Бога, нічогенький...* (В. Винниченко); *Дядько Бабій .. мав нічогеньке хазяйство* (С. Добровольський).

2. Який подобається, викликає симпатію (про людину); приємний, симпатичний, привабливий. *Поза службовими взаєминами Євецький — сама люб'язність та доброзичливість. Особливо це відчувають лікарки, медичні сестри та лаборантки — нічогенькі й не старші за тридцять років* (Ю. Шовкопляс); *Він, здається, хлопець нічогенький, тільки аж занадто темпераментний* (І. Білик); *Дівчина була собі, нівроку, нічогенька, вдалася в маму* (М. Андрусяк).

3. Який перевищує звичайний розмір. — *Нічогенька хмарка, — каже людина з йоржиком, — доки змалюєте, щоб бува не втопила...* (Ю. Яновський); *Калюжа була таки, нівроку, нічогенька* (Ю. Смолич); *Нічогенький-таки крос, десь із півгодини біжка під гору* (О. Забужко).

НІЧОГЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **нічоге́нький.** *Та й як його не радіти, коли світ зразу покращав: і сонце веселіше засяяло, і пахощі з садів покотились хвилями, і озимина нічогенько показує на сей рік* (М. Коцюбинський); — *Нічогенько ти влаштувався, — заздрісно мовив Фред* (Ю. Збанацький); — *Наразі це найшвидший з авіаносців.* — *Мабуть, він і коштує нічогенько, — зауважив я.* — *Доведеться викласти за нього шалені гроші* (О. Авраменко); *Як на перший погляд, будиночок виглядав нічогенько* (М. Кідрук).

◊ **Нічо́го (нічоге́нько) собі́** *див.* **нічо́го.**

НІЧО́ГИЙ, а, е, *діал.* 1. Нічогенький. *Наш господар чоловік собі нічогий* (Сл. Б. Грінченка).

2. Поганенький. *Бридкий* [Сойка] *на обличчі, нічогий, злегка пригорблений, з мутними, пивними очима, їжакуватим, твердим, кострубатим волоссям* (Б.-І. Антонич).

НІЧОГІ́СІНЬКО, *займ. запереч., розм.* Підсил. до **нічо́го** 1; зовсім, абсолютно нічо́го. *Не жди весни — святої долі! Вона не зійде вже ніколи .. І думу вольную на волю Не прийде випустить... Сиди І нічогісінько не жди!..* (Т. Шевченко); *Марно шукала вона двигунів чи вимикачів. Ніде не було нічогісінько, що навчило б, як відчинити браму* (Ю. Смолич); *А баба Ликора мовчить і заплющилася, наче в душу свою задивилася — й нічогісінько там не бачить...* (Є. Гуцало); *На одну мить стало зовсім темно, нічогісінько не було видно* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

НІ́ЧОГО. 1. *займ. запереч., з інфін.* Нема чого (про відсутність бажаного об'єкта дії); нема нічо́го. *Ісправник Трохи не сказився. Що нічого, бачиш, взяти, А він же трудився!* (Т. Шевченко); — *Нам нічого втрачати, хіба що кайдани!* (А. Головко); *У нашій хаті й так п'ятеро дітей, як маку того. Завжди їсти нічого, батько хліб по скибочках ділить* (К. Гриб).

2. *у знач. пред., з інфін.* Не доводиться, не випадає; не треба. [Б а к л а ж а н е н к о:] *Бачиш, тобі і збиратись нічого, бо ти уже одягнений, тільки другий черевик надінь* (І. Микитенко); — *Ну, сини, все готове! Нічого гаятись!* — *промовив Бульба.* — *Тепер за християнським звичаєм присядьмо на дорогу* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); // Не варто; не треба; нема сенсу. *Ставало вогко й холодно. Поночі нічого було рушатись* (М. Коцюбинський); — *І питати нічого, Віро Петрівно, — похмуро сказав садівник.* — *Самі бачите, не для прогулянки при світлі місяця вийшли сюди ці хлопці...* (В. Владко); *Приходив* [Улас] *до такого висновку, що з такими знаннями, як у нього, нічого й потикатися в університет* (Григорій Тютюнник).

[І] ду́мати ні́чого *див.* **ду́мати; Ні́чого втрача́ти** *див.* **утрача́ти.**

◊ **Від (з) ні́чого роби́ти** *див.* **роби́ти; Гріх (нема́ чого́, ні́чого** *і т. ін.)* **[і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти** *див.* **гріх; [І] на зуб ні́чого покла́сти** *див.* **покла́сти**[1]**; [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)>** *див.* **говори́ти; Ні́чого роби́ти** *див.* **роби́ти; Ні́чого сказа́ти** *(рідко* **мо́вити)** *див.* **сказа́ти; Ні́чого (чого́,** *рідко* **нема́ що) гріха́ таї́ти** *див.* **таї́ти.**

НІЧО́ГО, *займ. запереч., невідм.* 1. Те саме, що **ніщо́** 1 *(у род. в.). Він не чув нічого, крім розміреного стукоту компресора* (В. Владко); *Сумний і пригнічений брів Павло вулицями Києва, не помічаючи нікого й нічого* (М. Дашкієв); *Може, таткові хтось і поміг, але нам про це нічого не відомо* (Ю. Винничук).

2. *розм.* Те саме, що **ніскі́льки** 1. *Почав Ведмідь хазяйнувати, У пасіці порядкувати: .. Дознались, кинулись до його* [нього] *— І меду не знайшли нічого...* (Л. Глібов); *Кухар при відході наказував* [хлопцям]: *— А чистенько полоти, нічого бур'яну не лишати* (Л. Мартович).

3. *у знач. прикм., у присудку, розм.* Досить непоганий. *— Та й хазяйствечко нічого тепер. Добре, все добре* (Марко Вовчок); *— Став я в болгарина .. Платня нічого, краща, ніж в наших сторонах* (М. Коцюбинський); *Нічого в цьому році озимина, а ярі стоять зеленою рікою* (М. Стельмах).

Нічо́го йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* **удіяти; Нічо́го не вді́єш <Що вді́єш** *(рідко* **вдіяти)>** *див.* **удіяти; (1) Це ще нічо́го** — із цим можна погодитися, примиритися, це не так важливо, не головне. *— Якби до мене приїхала тітка Єва, то я б не знаю, як переймався. Бо вона б мене почала відразу виховувати .. А тут — сестра. Це ще нічого. Пережити можна* (Ю. Покальчук); *— Нічого страшного, — заспокоїв я її. — Та. Пусте. Альма завжди така. Ми звикли. Це ще нічого, пане* (О. Ульяненко).

◊ **Бі́льше (бі́льш) нічо́го** *див.* **бі́льше; Нема́ (нема́є) нічо́го за душе́ю** *див.* **нема́; Не ма́ти нічо́го за душе́ю** *див.* **ма́ти**[2]**; Не ма́ти нічо́го про́ти** *див.* **ма́ти**[2]**; Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостае́ться,** *рідко* **не остає́ться** *і т. ін.)* **/ не лиши́лося (не залиши́лося, не зоста́лося,** *рідко* **не оста́лося** *і т. ін.)* **[, як]** *див.* **лиша́тися; Нічо́го не ска́жеш** *див.* **сказа́ти; (2) Нічо́го (нічоге́нько) собі́:** а) непоганий, пристойний, досить добрий. *Тітка, ласкаво дивлячись на неї* [молодичку], *сказала: — Нічого собі, дорідна ягода...* (Є. Гуцало); б) *(з дієсл.)* непогано, пристойно, досить добре. *Вчора прислали мені зі Львова мою книжку "З глибини". Нічого собі виглядає* (М. Коцюбинський); *Я перше училась грать і вже нічого собі грала, але тепер через руку перестала* (Леся Українка); *— Я хоч і знаю, що мій Хаїм учиться... нічого собі, а все ж просто серце в мене упало при ваших словах* (Г. Хоткевич); (3) **Нічо́го поді́бного** — уживається для вираження категоричної незгоди з ким-, чим-небудь або заперечення чогось. *— Гадаєте, дурманю себе? Оп'янюю? Нічого подібного .. Я вже себе в руках тримаю* (Б. Лепкий); [М а з а й л о:] *По радіо читають, в анатоміях пишуть: серце — орган, що гонить кров, орган кровогону. Нічого подібного! Серце — це перш за все орган, що передчува і вгадує* (М. Куліш); *— Чи думаєш, що я справді такий уже відсталий, отак загруз у пережитках? Нічого подібного* (А. Головко); **Нічо́го тако́го** *див.* **таки́й; Що [ж] (нічо́го не) поді́єш** *див.* **поді́яти.**

НІ́ЧЧЮ, *присл., рідко.* Нічною порою, у нічний час; уночі. *Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччю спить, Все випада — таки Рябка притьмом побить* (П. Гулак-Артемовський); *Опришки приїхали пізно ввечері, майже ніччю* (Г. Хоткевич); [М а р' я н а:] *Уська б дівка побоялась прийти сюди ніччю одна, а мені і горя мало!..* (С. Васильченко); [Ю р а с и к:] *Надалі сов не бійся, будь обачна* [Г а н я:] *Удень — то ні, а ніччю — йой як лячно!* (П. Воронько); *— Хай ніччю приходить — хоч борщу попоїсть, а то як же без гарячого* (К. Гриб).

НІ́ША, і, *ж.* 1. Заглибина у стіні (для чого-небудь). *Її помешкання складалося з просторого, ясного покою й ніші, де стояло її ліжко* (І. Франко); *В стінах біля дверей — невеличкі ніші, в яких горять лампади* (М. Руденко); * У порівн. *Вона сиділа в замковій бойниці* [бійниці], *неначе в ніші* (Леся Українка); // *чого, з означ.* Заглибина, зроблена для чого-небудь. *З обох боків обсаджена жасмином стежка вела у нішу вузьких дверей* (С. Чорнобривець); *Катря ще далі подається від нього* [Павла], *втискується гнучким станом у віконну нішу* (В. Кучер); *В астроплані було всього чотири такі скафандри: три в нішах центральної каюти і один запасний на складі* (В. Владко); *Вигородку з дощок прикріпили до виступів вівтарної ніші* (Р. Андріяшик); // Заглибина, западина в чому-небудь (на схилі берега, гори, в окопі, траншеї і т. ін.). *Тут* [в окопах] *стояли залишені напризволяще гармати, лежали бомби з гнотами та чавунні ядра, в земляних нішах в мішках горів порох* (В. Малик); *Вузькими сходами провідник вів юнака у підземелля. Де-не-де в нішах сяяло примарне світло* (О. Бердник); *Радист склав апарат і відніс його в таємну, видовбану в землі нішу* (Ю. Бедзик); *Ніша в стінці гірничої виробки необхідна для розташування бурових верстатів, скреперних лебідок, зберігання кріпильних та інших матеріалів* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Вільна, не зайнята або недостатньо освоєна сфера певної діяльності, яка дає можливість для існування й розвитку. *В XX сторіччі, мабуть, лише Морісові Дрюону та Генріхові Манну вдалося відшукати відносно вільні ніші* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Маркетинговий підхід передбачає всебічне вивчення ніш ринку — моніторинг реальних та потенційних користувачів можливих послуг* (з наук. літ.).

(1) Своя́ (особи́ста) ні́ша — власне місце де-небудь (у системі, мережі і т. ін.). *Я увесь час прагнув віднайти певні точки злагоди з дійсністю. Шукав якусь особисту нішу* (Ю. Андрухович); *Я, як відомо, на жодні авторитети не зазіхаю, але свою нішу маю* (М. Матіос).

НІЩО́, нічо́го, нічо́му, нічи́м *(з прийм.* н і в і д ч о г о, н і з ч и м, н і п о ч о м у *і т. ін.), займ. запереч.* 1. Жодний предмет, жодне явище. *У Нечипора була уся батькова натура. Злодіяка такий, що ні з чим не розминеться: і цигана обдурить, і старця обікраде* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Латану свитину з каліки знімають, З шкурою знімають, бо нічим обуть Княжат недорослих* (Т. Шевченко); *Побіг він* [Осел] *навпростець, нічого не минає, Чи нива, чи баштан — не розбирає, Толочить і ламає* (Л. Глібов); *Пахом Хрисантович ні в чому дочкам не відмовляє* (О. Гончар); *— Даруйте любов усьому сущому. Ні від чого не ховайтеся, не захищайтеся* (О. Бердник).

2. *у знач. ім., с., невідм., у знач. присудка, зневажл.* Той або те, хто або що не має ніякого значення, ціни, ваги і т. ін. *Марка зігнали із ферми, і вже Павлюк тепер ніщо...* (К. Гордієнко); *Паперові гроші — ніщо, вони першої-ліпшої миті можуть втратити ціну. Золото надійніше* (М. Дашкієв); *Гетьман .. вважав, що без підданих і без грошей він ніщо* (В. Малик); *Смерть для цих людей — ніщо* (О. Ульяненко); [В а л е н т и н:] *Коли удень я Сільвії не бачу, Нема для мене сонця в чистім небі... Без неї я — ніщо!.. Вона одна Дає мені життєву силу й гріє* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

Мов (немо́в, на́че, ні́би *і т. ін.)* **нічо́го [й] не ста́лося** *див.* **става́тися; Не ма́ти нічо́го спі́льного** *див.* **ма́ти²; Нічо́го не зро́биш (не поро́биш) <Що [ж ти] зро́биш (поро́биш)>** *див.* **зроби́ти; Нічо́го не розумі́ти** *див.* **розумі́ти.**

◊ **Від о́ка** *кого (чийого)* **не хова́лося ніщо́** *див.* **хова́тися¹; І кі́шки нема́ чим (ні́чим) годува́ти** *див.* **годува́ти; Ма́ти (вважа́ти) ні за що (за ніщо́)** *див.* **ма́ти²; Моя́ ха́та скра́ю [, я нічо́го не зна́ю]** *див.* **ха́та; Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на** *і т. ін.)* *див.* **бра́ти; Не позначи́лося нічо́го** *див.* **познача́тися; Ні́чим (нема́ (нема́є) чим) кри́ти** *див.* **кри́ти; Ні́чим (нема́ (нема́є) чим) о́ка запороши́ти** *див.* **запоро́шувати; Оберну́тися в ніщо́** *див.* **оберта́тися; Перево́дитися / перевести́ся ніна́що (на ніщо́)** *див.* **перево́дитися; Пошива́тися / поши́тися в ніщо́** *див.* **пошива́тися.**

НІ́ЯК, *пред., з інф.* Немає змоги, можливості, неможливо; нема як. *Мені й самому гірко за його стан, а помогти — ніяк* (М. Коцюбинський); *Випав сніг, сліду ніяк сховати* (М. Шеремет); *Сердюк жалісно тоді помітив, що йому тікати було вже ніяк* (Б. Антоненко-Давидович); *Готель треба було захопити ще цієї ночі: вдень його брати було ніяк* (О. Гончар); *Солоний піт застилає очі. Але змахнути його ніяк, бо руки витягнуті вздовж голови і прив'язані віжками* (Є. Доломан).

◊ **Ні́де (ні́як) [було́] поверну́тися** *див.* **поверта́тися¹; Розверну́тися ні́як (не мо́жна)** *див.* **розверта́тися.**

НІЯ́К, *присл.* 1. Зовсім, абсолютно (у заперечних зворотах). [С п і в е ц ь:] *Ніяк не можу пригадати пісні...* (Леся Українка); *Ніч колихала так ласкаво, — Проте не спалося ніяк...* (М. Рильський); *Ніяк не міг вгомонитися старий, набиваючи в люльку тютюн* (Григорій Тютюнник); *Секретар .. чомусь ніяк не розпічне* [розпочне] *церемонії* (Ю. Андрухович); *Мій акцент кострубатий, рваний, ніби маленькі рани, які ніяк не можуть загоїтися* (С. Андрухович).

2. Уживається як заперечна відповідь на запитання; жодним чином. *Чи можна сказати, що в час творення "Пана Тадеуша" Міцкевич відійшов від .. свого демократизму, від своєї революційності? Ніяк. Навпаки: революційний напрям його в цей період зріс, зміцнів і поглибився* (М. Рильський); *— Електрики не було? — ще більше здивувавсь син. — А як же тоді показували фільми в кіно? — Ніяк, бо не було тоді ні фільмів, ні кіно* (Б. Антоненко-Давидович); *Віднедавна вона почала боятися, що довго не протримається. — І тому ти покликав на допомогу батьків? — Аж ніяк. Це цілком їхня ініціатива* (О. Авраменко).

Ніяк не мо́жна *див.* **мо́жна.**

○ **(1) Аж ніяк не,** *у знач. присл.* — підсил. до **ніяк** 1. *Крізь широку браму зазирали цікаві зірки з холодного кришталево-прозорого неба. Це все аж ніяк не нагадувало аудиторію, і все ж Грубер, як лектор, що робить перед студентами свій дослід, пояснив: — Рідина, яку я долив, не реактив, тобто вона не входить сама по собі ні в які хімічні взаємодії з матеріалами шихти* (Д. Бузько); *В'язні .. жартома звуть цих бородатих указників "проказники"* [пустуни], *дарма що ці поважні рязанці аж ніяк не скидаються на пустунів і збиточників* (Б. Антоненко-Давидович); *Сміливістю, якої йому аж ніяк не бракувало, він перемагав з відвагою неука мистецьку свою безпомічну невправність* (В. Домонтович); *Німці, видно, аж ніяк не чекали удару наших військ із заходу* (Є. Доломан); *Рудовусий велетень аж ніяк не нагадував обличчям грека* (І. Білик); *Я аж ніяк не сподівався зустріти в цих краях принцесу з роду Лейнстерів — одну, без почту, без охорони* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **[Ніко́ли (ні́як)] не виво́дитися / не ви́вестися** *див.* **виво́дитися¹.**

НІЯ́КИЙ, а, е, *займ. заперeч.* 1. Уживається в заперечних реченнях для вираження повного заперечення; жоден. *Ніякий чоловік з гріхом не розминеться, — І в селах так, і в городах* (Л. Глібов); *— Йому, мабуть, ніяка жінка не вгодить...* (Панас Мирний); *Ніяких звісток від Юрія не мала* [Шура] (О. Гончар); // Будь-який, який би не був. [Р у ф і н:] *Я не боюсь ніяких поговорів* (Леся Українка); *Вже кому на війні судилося вмерти, так не викрутишся, ніякий човен тебе не врятує* (О. Довженко); *Старий зараз ніякої роботи не визнає, окрім пасіки* (М. Стельмах); *— А що буде, коли ми замкнемо ту ж батарейку дротинкою, скажімо, з скла чи гуми? — Та нічого й не буде. — відповіла я. — Ніякий струм по ній не піде* (В. Владко).

2. *у сполуч. з част.* н е, н і *та ін.* Уживається для заперечення якості, властивості, ознаки і т. ін. предмета. *І чому має припинитися залізничий рух? Чому немає повітряного? Чому не працює ніякий ні телеграф, ні телефон?* (В. Винниченко); *Творчість безмежна .. і ніякий ні талант, ні геній нічого не зробить в цьому мистецтві, якщо не буде підкріплений .. знанням життя* (О. Довженко); *Боялася вона його аж до того вечора, коли з'ясувалося, що він ніякий не чекіст, а завідувач лабораторії батькового інституту, людина дуже скромна, ввічлива, тактовна* (М. Дашкієв); *Мого мичання вона не розуміє, тому лякається і йде геть. Я струшую головою — ніякий я не Ванько, що ж це зі мною робиться сьогодні?* (Любко Дереш); *До бабки підбіг рум'янощокий хлопчик з дивним лицем, і Лука раптом зрозумів, що то ніякий не хлопчик, а карлик* (С. Андрухович).

3. *у знач. прикм., розм.* Поганий, нічого не вартий. *На дядькові гроші в семінарії вчився* [Оверко], *рибалка з нього був ніякий* (Ю. Яновський); *Актор був з Генріха Генріховича .. абсолютно ніякий* (Ю. Смолич); *З мене ніякий музика* (В. Домонтович); *Дослідник, науковець з Світлани кепський, майже ніякий* (Ю. Мушкетик); *Кулінар з мене теж ніякий, та й лінька гріти навіть напівфабрикати* (А. Кокотюха).

Без [бу́дь-які́ї (наймéншої, ніяко́ї *і т. ін.)***] причи́ни** *див.* **причи́на; Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких** *і т. ін.)***] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої** *і т. ін.)***] церемо́нії>** *див.* **церемо́нія; Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів)** *див.* **нема́.**

○ **Без жо́дного (уся́кого,** *рідше* **нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких,** *рідше* **нія́ких) зуси́ль>** *див.* **зуси́лля; Яки́м (нія́ким, яки́мсь) ро́бом** *див.* **роб.**

△ **Нія́кий рід** *див.* **рід.**

◊ **Без [бу́дь-яко́го (уся́кого,** *рідше* **нія́кого** *і т. ін.)***] ла́ду** *див.* **лад; [І (нія́ким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти** *див.* **зама́нювати; Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів)** *див.* **виклика́ти; [Нема́ (нема́є)] нія́ких (жо́дних) пробле́м** *див.* **нема́; Не ма́ти [нія́кого] ви́ходу** *див.* **ма́ти²; Не ма́ти [нія́кого] ді́ла** *див.* **ма́ти²; Нія́ка си́ла** *див.* **си́ла; Нія́кий грець не бере́ / не ві́зьме** *див.* **грець²; Нія́кий (жо́ден,** *рідше* **ні оди́н** *і т. ін.)* **соба́ка** *див.* **соба́ка; Нія́кий чорт (біс)** *див.* **чорт; Нія́кий чорт не страшни́й** *див.* **чорт; Нія́ким по́битом** *див.* **по́бит; Нія́ким сві́том** *див.* **світ²; Нія́кою си́лою** *див.* **си́ла.**

НІЯКІ́СІНЬКИЙ, а, е, *займ. запереч., розм.* Підсил. до **ніякий** 1, 3. *Ніякісінький звук не тривожив мертвої тиші* (І. Нечуй-Левицький); *Жовта лисиця, правуючи своїм пухнастим хвостом, стрімголов пробігла мимо, не звернувши на людину ніякісінької уваги* (О. Донченко); — *Це тільки фантазія; і з вас, як і з мене, був ніякісінький Макіавеллі* (І. Сенченко).

НІ́ЯКО, *присл., розм.* Те саме, що **ні́яково.** *"Молодой человек"* [молодий чоловік] *ніяко всміхається й рушає за земським начальником, силкуючись ступати, де поменше шпоришу* (В. Винниченко); // *у знач. пред.* — *Ні, Марку, ніяко мені матір'ю* [на весіллі] *сидіти* (Т. Шевченко); *Було, як день не побачить Тиміш дівчини, то вже й ніяко йому* (Марко Вовчок); — *Хто сам говорив і кричав, тому ніяко було слухати других* (І. Франко); *Відступати було ніяко, і гетьман, зловчившись, мов на коня верхи, легко перекинув обидві ноги через край* [шаплика] (Г. Колісник).

НІ́ЯКОВИЙ, а, е. 1. Незграбний, неповороткий через сором'язливість. *Ніяковий, сутулий, в гімназичній Наївній формі .. Такий я був у Корсуні* (М. Рильський); *Вся вона мов зоряна розмова, мов пахучий вітер у траві, я ж такий сумний і ніяко́вий* (В. Сосюра); *Щось кревно близьке почулося мені в її надірваному, болісному іржанні, і я, ніяковий, мов засоромлений, підійшов до шкапи* (Б. Антоненко-Давидович); *Був Комаха мовчазний, ніяковий і самотній* (В. Домонтович); // Який виражає сором'язливість, незручне становище кого-небудь. *На устах осміх, трохи ніяковий, ніби ухо чує ще доси* [досі] *твердий глум села* (К. Гриневичева); *Я сам помічаю, що вигляд у мене не мій: боязкий, ніяковий* (В. Винниченко); *На великому обличчі лежав ніяковий, винуватий вираз* (В. Собко); *Стримана і трохи ніякова посмішка світилася на її обличчі* (С. Журахович).

2. Незручний (у 4 знач.), обтяжливий (у 2 знач.) за певних обставин. *У кімнаті якусь мить стигла насторожена, напружена й ніякова мовчанка* (В. Козаченко); *На мить западає ніякова пауза: так буває, коли розмова гальмує на роздоріжжі* (О. Забужко); *Оскар Штаєрман зблід і відсунувся за спину молодого японця. Німа ніякова сцена* (М. Кідрук).

НІ́ЯКОВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **ні́яковий.** *В його погляді світилася ніяковість, прихована таємничість* (Олесь Досвітній); *Женчик, забувши про свою недавню ніяковість у присутності Андрія Степановича, сам тепер заговорив із ним, розпитуючи, як рухається теплохід, для чого створено Київське море* (Б. Антоненко-Давидович); *Щоб побороти ніяковість, я знову загадав ставити запитання* (І. Багмут); *Ніяковість, яка сковувала Колю там, біля Палацу культури, давно розвіялась* (М. Руденко); — *Син ось ваш, — було повторено, щоб розрядити ніяковість* (О. Гончар).

НІЯКОВІ́ТИ, ніяковію, ніяковієш, *недок.* Робитися, ставати ніяковим; приходити в стан зніяковіння, бентежитися. *Сподівався, що ось до нього* [Андрія] *підійде шкіпер і почне соромити за незручну поведінку. Але ставши на ноги і помітивши розбиті двері в рубку, обламану щоглу, військовий корабель і не бачачи Стаха Очерета, перестав ніяковіти* (М. Трублаїні); *Вадим Сергійович міг би й сам подумати, як мені доводиться ніяковіти через нього* (В. Владко); *Я .. боялася глянути. От що! Виходить, ця суха й неприступна людина може ніяковіти?* (Д. Гуменна); *Не раз ніяковіла вона перед односельцями за своїх відлюдкуватих, неподільчивих опікунів* (О. Гончар); *Він еллін, та ще й афінянин, і йому не личить ніяковіти при жоні* (І. Білик).

НІ́ЯКОВО. 1. Присл. до **ні́яковий.** *Алі й Мустафа ніяково одійшли вбік, а середульший, Ахмет, котрий зі мною найбільше спілкувався, підійшов до мене ближче* (Б. Антоненко-Давидович); *Хлопці ніяково тупцювалися біля дверей* (Григорій Тютюнник); *Мирон присів, ніяково подивився на Олександра* (М. Стельмах); *Прийшов Сашко. Ніяково — боком, попід стіною — наблизився до Сагайдака, ткнув у руки букетик незабудок* (О. Бердник).

2. *у знач. пред*: Незручно, не по собі. *Галя дивилася прямо йому в вічі гостро-гостро... Чіпці стало ніяково* (Панас Мирний); *Жарт не вдався. Було ніяково* (І. Багряний); *Йому аж ніяково стало за свою нечемність* (Яків Баш); *Микола бачив, що Іванові ніяково і досадно, і йому шкода зробилось товариша* (В. Гжицький); *Петро Бойчук сидів з суворим і непроникним обличчям. Мені було трохи ніяково* (Д. Білий).

НІЯКОГІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Підсил. до **ніякісінький.** — *Ой, боюсь, дідусю!.. Якби шкоди не було* [від ліків]! — *Яка там шкода буде? Ніякогісінької!* (Б. Грінченко); *Про тих, що згинули, немає нікому ніякогісінького діла... Чи вони були чогось на світі, а чи зовсім не були?* (Т. Осьмачка); *Весело захихотіли* [дівчата], *ще й безсоромно озирнулися декілька разів. А втім, це не мало тоді для мене ніякогісінького значення* (В. Лис).

НКВС, *невідм., ч., іст.* Скорочення: Народний комісаріат внутрішніх справ (у СРСР). *Вийшовши з будинку НКВС на свіже повітря, Іван Євграфович відчув радість буття* (Б. Антоненко-Давидович); *Виїжджаю на Донбас, хитрую, обдурюючи лікарську комісію — я ж напівсліпий, — і потрапляю в дивізію НКВС імені Дзержинського* (М. Руденко); *Коли після війни йому як розвіднику запропонували службу в НКВС на вибір у чотирьох прикордонних обласних центрах, він вибрав це затишне містечко, засіяне мальовничою мішанкою автохтонних українців та румунів* (Г. Тарасюк); *У червні 1945 р. англійське командування наказало передати всіх біженців військам НКВС* (Д. Білий); *На території Радянського Союзу НКВС здійснював суспільний терор проти так званих ворогів народу, що полягав у висланні до таборів, в ув'язненні й страті людей, масових депортаціях населення, голодоморах та ін.* (з наук.-попул. літ.).

НЛО, *невідм., с.* Скорочення: нерозпізнаний літальний об'єкт *(див.* **об'є́кт).** *Незабаром має з'явитися з позаземних цивілізацій армада НЛО спеціального призначення* (О. Гончар); *Було темно, волого і весело — ми пили яблучний пунш, стежили за небесними тілами, передусім за НЛО* (Ю. Андрухович); *Ніхто не забороняв вивчати космос, серйозно доводити існування марсіан, НЛО та Бермудського трикутника, розповідати про чудеса індійських йогів* (А. Кокотюха); * У порівн. *У небі враз з'явилося щось незбагненне. Якесь наче НЛО .. Воно швидко наближається* (В. Неборак).

НЛП, *невідм., с.* Скорочення: нейролінгвістичне програмування *(див.* **програмува́ння).** — *Лавре Станіславовичу, але ж ви самі розумієте: якісь паранормальні впливи... А можливо, й НЛП. Тут не може бути однозначних прогнозів* (В. Єшкілєв); *Поки Редька проводила собі свій сеанс НЛП, ліва нога її плавно занурювалася в м'який пісок* (І. Карпа); *Спочатку НЛП мало слугувати насамперед психотерапії, однак дуже швидко виявили його ефективність у бізнесі* (з наук.-попул. літ.).

...-НО, *част.* 1. *спонук.* Уживається в наказових реченнях, перев. при дієслівних формах наказ. способу для пом'якшення наказу, надання розмові відтінку невимушеності і т. ін. *Ось я стою над джерелом води, і станеться, що дівчина, яка вийде води брати, а я їй скажу: Дай-но мені напитися трохи води з свого глека* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Здоров, синку! А дай-но вогню — люльку закурити* (М. Коцюбинський); [Служебка:] *Який швидкий! На волю! Ти-но краще не дуже-то на проміння вилазь* (Леся Українка); *Спробуйте-но визначити його вік — ніколи не вгадаєте! На вигляд він мало що не парубок* (Б. Антоненко-Давидович); *— А підійди-но сюди!* (Ю. Збанацький); *— Ходи-но сюди, малесенький! — навмисне дражнячи жінок, верещала стара* (С. Андрухович).

2. *підсил.* Уживається при частках, дієсловах дійсного способу і т. ін. [Килина:] А *дай сюди серпа — нехай-но я* [жатиму] (Леся Українка); *Вона так мстить мені — витончено, підступно... Піду-но побалакаю з нею* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Аслан розповідає, а слідчий пише, аж-но піт йому виступає, сопе, прикусює* [прикушує] *язика й пише* (І. Багряний); *— О, то міцна рука, од цього ми ще наплачемось, хай-но тільки підросте!* (І. Білик).

3. *обмеж.-виділ., розм.* Те саме, що **тільки.** *Згадались мені кращі люди, яких-но я знав* (М. Коцюбинський).

НО[1], *виг.* 1. Уживається як окрик, яким поганяють коней; ньо, вйо, гаття. *— Но! — гукнув знову Яким, смикнувши сердито за віжки* (Панас Мирний); *Славіна не знайшла одразу відповіді, а дядько розвів безпорадно руками з віжками і знову посунувся наперед до шаньки з вівсом. — Ану, сіра! Волочишся там! Но-о-о... —Дядько хльоснув батіжком у повітрі* (Б. Антоненко-Давидович); *— Доїдемо! Но-о-о! — крикнув він, і втомлені коненята .. побігли жвавіше* (В. Гжицький).

2. *часто з повтор., розм.* Уживається при вираженні застереження від чого-небудь. *Аниця хотіла говорити, та піп не дав: — Но, но, — сказав, — неляпай* (Л. Мартович); [Вітровий:] *Но, но, ти обережніш, моя бригада тепер сто тисяч карбованців в рік дає* (О. Корнійчук); *— Іди з очей! — сказав я, не в силі звладати з собою. — Но-но! — погрозливо підняв руку Іванчук. — Ви не дуже... Ми вам нагадаємо, як ви побили поляків на Лісничівці* (Р. Андріяшик).

НО[2], *спол. протиставний, заст.* Те саме, що **але́**[1] 1. *Енея мислі турбували, Но сон таки своє бере* (І. Котляревський).

НОБЕЛІА́НТ, а, *ч.* Особа, організація і т. ін., відзначена Нобелівською премією. *Лише за ці кілька місяців з початку травня померло шестеро людей, і яких! .. Чеслав Мілош, польський поет, нобеліант, діагностик поневоленого розуму* (Л. Костенко); *Фізика й хімія в екстазі зростуться, як сіамські близнюки... майбутній нобеліант в уяві вже виголошуватиме свою промову* (М. Матіос); *Лауреатами премій 2013 р. стали загалом 13 осіб, включно з однією організацією. Найстаріший нобеліант — 84-річний володар нагороди з фізики Пітер Хігс, наймолодший — 57-річний Томас Зюдоф, якого відзначили в галузі медицини* (з газ.).

НОБЕЛІА́Т, а, *ч.* Те саме, що **нобеліа́нт.** *Якщо у 20-ті роки ще можна було виїхати з країни, як зробили це студент В. Леонтьєв — майбутній визначний економіст і нобеліат, талановитий український поет Ю. Клен, письменник Є. Зам'ятін, то після проголошення курсу СРСР на індустріалізацію кордон закрили, щоб не допустити масової втечі з радянського раю* (із журн.).

НО́БЕЛІВСЬКИЙ, а, е. Пов'язаний із присудженням премій імені А. Нобеля. *На початку травня тисяча дев'ятсот дев'ятого року професор Нобелівського інституту в Стокгольмі доктор Альфред Ієнсен, зробивши подорож по Україні, завітав до Чернігова* (Л. Смілянський); *Як ви думаєте: хто був першим нобелівським лауреатом за літературу? .. Французький поет Сюллі Прюдом!* (П. Загребельний); *Значний внесок у розвиток сучасної теоретичної й експериментальної фізики зробив видатний італійський фізик Е. Фермі, один із творців ядерної і нейтронної фізики, нобелівський лауреат* (з наук. літ.).

△ **Но́белівська пре́мія** *див.* **пре́мія.**

НОБЕ́ЛІЄВИЙ, а, е. Стос. до нобелію. *Нобелієвий елемент робить вироби з нержавійної сталі стійкішими до корозії* (з наук.-попул. літ.).

НОБЕ́ЛІЙ, ю, *ч.* Штучно одержаний радіоактивний хімічний елемент з атомним номером 102, що належить до актиноїдів. *Першою про відкриття 102-го елемента заявила в 1957 р. група вчених, які працювали в Стокгольмі, запропонувавши назвати елемент нобелієм на честь Альфреда Нобеля* (з наук.-попул. літ.); *У різний час різні ізотопи нобелію були отримані на циклотронах бомбардуванням мішеней із важких елементів легкими іонами* (з навч. літ.).

НОБІЛІТА́ЦІЯ, ї, *ж., іст.* Надання дворянського (шляхетського) титулу, введення в дворянство (шляхту). *Барабаша треба буде на найближчім соймі подати до нобілітації, він заслужив собі на те* (А. Чайковський); *На цьому місці Михненка знову обірвали, козаки захвилювалися, заюртували й не вгомонялися довго. Запитували, що таке "нобілітація", й Михненко пояснював, що це виведення в шляхту* (Ю. Мушкетик); *До книги "Дворянська грамота" записували лише корінних дворян, а не тих, хто здобув це звання за військові, державні заслуги чи за нобілітацією 1661 року* (з газ.); // Дворянський (шляхетський) титул. *Серед козаків балачки йдуть про полковника коронного, зрадливого перекидька з козаків, який, за зраду Северинові Наливайкові та справі народного повстання, шляхетську нобілітацію королівську дістав* (Іван Ле).

НОБІЛІТЕ́Т, у, *ч., іст.* У Стародавньому Римі — привілейована замкнута правляча верхівка рабовласницького класу, представники якої обіймали всі найвищі державні посади. *Події засвідчили, що нобілітет неспроможний самостійно провести радикальні зміни в державному устрої, а верхівка в середині І ст. до н.е. не реалізовувала самостійної політичної ролі* (з наук.-попул. літ.); *Величезні контрибуції, прибутки від продажу полонених у рабство зробили Рим найзначнішою фінансовою величиною античного світу, особливо збагатився правлячий нобілітет* (з навч. літ.).

НО́БІЛЬ, я, *ч., іст.* У Стародавньому Римі — аристократ, представник знаті, нобілітету. *За загальним правилом із нобілів обиралися магістрати й комплектувався сенат* (з навч. літ.).

НОВА́К, а́, *ч.* 1. Людина, яка недавно вступила кудинебудь, поселилася десь і т. ін. *Новаки приходили з батьками й з матерями, в повному своєму наряді: у великих чоботях, у батьківських жилетках, з пошарпаними букварями під рукою* (С. Васильченко); [Цехмістер:] *О, здається, ти добрий новак, будеш добрим братом* (І. Кочерга); *Відомості, здобуті від балакучої панни Нонни, стверджували й новаки, які нерідко попадали в нашу камеру* (Ю. Збанацький); *Справжнє прізвище заносилося тільки до реєстру, а*

якщо новак з тих або інших причин не хотів, щоб там фігурувало його прізвище, то заносилось лише прізвисько (В. Малик); // Той, хто недавно почав займатися чим-небудь, не має навичок, досвіду. *Ось він на старії літа Вдарився в літературу, А що був новак в письменстві, То й попав на манівці* (І. Франко); *Новаки, ставши уперше на бетон, важко поверталися в блоці, невміло, невлад місили тісто* (Г. Коцюба); *— І ви будете стріляти... — докінчив за нього фразу Максим нудним, глузливим голосом. — Правильно, — чути було, як посміхнувся гість. — То ви, значить, не новак?!* (І. Багряний); *Мисливська сверблячка опанувала й Василька. Він ще новак, але він уже вкусив від мисливського древа добра* (Б. Антоненко-Давидович); *Як і вона, ми були новаками в бою* (Іван Ле); *Найспритніші з семінаристів переконались, що він не новак у їхній справі* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

2. *розм.* Молодий, новий місяць; молодик *(див.* **молоди́к**[2]*). Новак на небі — потрібно чекати на повільну зміну погоди в другій половині місяця* (із журн.).

НОВА́ТОР, а, *ч.* Той, хто вносить і здійснює нові, прогресивні ідеї, принципи в певній галузі діяльності. *У мові новатор із Щоголева не особливо сміливий* (М. Зеров); *Вагнер колись був новатор у музиці* (Остап Вишня); *— Що ж робить Петро Семенович? Думаєте, він, як великий спеціаліст, новатор виробництва, передає цій молоді свої величезні, всебічно глибокі знання й досвід? Нічого подібного* (О. Чорногуз); // Носій нових, прогресивних ідей. *Виступивши як новатор у поезії та драмі, В. Гюго сміливо відмовився від важкого александрійського вірша, замінивши його гнучкими й різноманітними розмірами й ритмами* (з навч. літ.).

НОВА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **нова́тор.** *Практична значущість теорії життєвого циклу товару в міжнародному маркетингу полягає в тому, що всі країни поділяються на країни-новаторки, країни-послідовниці та інші* (з наук.-попул. літ.); *Молода вчителька була новаторкою у формуванні нових підходів до виховання школярів, вона відразу взяла за основу поглиблене вивчення історії рідного села* (із журн.).

НОВА́ТОРСТВО, а, *с.* Усе нове, прогресивне, що запроваджується в якій-небудь галузі людської діяльності. *Левицький, говорячи про новаторство в літературі та про боротьбу нових течій з старими, вже в першій частині своєї праці пояснює це прикладом саме з французького письменства* (С. Єфремов); *Він було на хвилину завагався. Однак страх перед новаторством узяв гору* (Д. Бузько); *Свій твір* [роман "Вершники"], *що його художня цінність, новаторство й неповторність і на наш сучасний смак, мені здається, анітрохи не зменшились, а може, навпаки — збільшились, Юра* [Яновський] *кінчив писати вже в Харкові* (М. Бажан); *Я теж за новаторство вчених, а не вискочок, що зуміли на свою безплідність і невігластво натягти одяганку ортодоксальності й модних фраз* (М. Стельмах); *Тільки енергійні захоплені люди здатні на пошук, на самовіддачу, новаторство, без чого сьогодні просто неможливо вирішувати напружені виробничі завдання* (В. Нестайко); // Діяльність новатора. *У творчості Максима Рильського гармонійно поєднується вірність найкращим традиціям минулого з новаторством у галузі тем, образів, мови, обумовленим повнотою почування нового життя* (з наук. літ.); *Новаторство французького поета-символіста Стефана Малларме має у своїй основі принципово новий підхід до слова, яке було для нього не лише засобом вислову, а чимось незрівнянно більшим, у певному сенсі — засадничим конструктом поетики й стилю* (з наук.-попул. літ.).

НОВА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нова́тор** і **нова́торство.** *Тичина весь з нами сьогодні, молодий і своєрідно новаторський у своїх творчих задумах і устремліннях* (А. Малишко); *Образ Яреми* [поема "Гайдамаки"] *цікавий і, можна сказати, новаторський ще й тим, що Шевченко спробував показати соціальне пробудження безправного наймита і його зростання до вимірів народного борця* (І. Дзюба); *Новаторський характер французької кухні виявився у справжній віртуозності та невичерпній винахідливості в застосуванні найрізноманітніших приправ, наприклад, прянощів і знаменитих французьких соусів* (з наук.-попул. літ.); *Новаторський підхід гуманістів до біблійних оповідей виявився не в запереченні їхньої божественності, а в тому, що священні тексти ставали об'єктом раціонального дослідження* (з навч. літ.); *Потрібен новаторський підхід, нові технологічні рішення — тоді наші вироби будуть конкурентоспроможними і на зовнішньому, і на внутрішньому ринках* (із журн.).

НОВАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до новації. *Романна концепція буття в "Марії" У. Самчука була, певною мірою, новаційною в традиції українського реалістичного роману, будувалась на філософії екзистенціалізму* (з наук. літ.); *Новаційний проект фінансового забезпечення об'єднаних громад району знайшов підтримку в місцевих депутатів* (із журн.).

НОВА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* 1. Що-небудь нове, яке щойно стали використовувати; нововведення. *Невеликий чотирикутник, обкопаний глибоким рівчаком і обнесений високим земляним валом. Ця новація як для Калнишевського влаштована за наполяганням уряду наче для захисту запорожців від татарів та турок* [турків], *а може, й для нагляду* (Г. Колісник); *Не все, звичайно, виходило, як хотілося, бувало, що новація розліталася з тріском, однак Мостовий і тоді здобувався швидше на жарт* (В. Шкляр).

2. У юриспруденції — припинення зобов'язання за згодою сторін через заміну його новим. *Новація перериває перебіг терміну позовної давності, оскільки первісне зобов'язання припиняється, а з моменту укладання нової угоди виникає нове* (з навч. літ.); *Виконавчий напис нотаріуса на борговому документі для України — не новація, але застосовується лише до нотаріально посвідчених договорів та деяких інших правовідносин* (із журн.).

НОВА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **нова́к** 1 і **новачо́к.** *Стоять* [жінки] *купками, по троє, по п'ятеро і підозріло дивляться на новачку* (А. Хижняк); *Новаки й новачки вітають себе та інших пластунів і пластунок, подаючи ліву руку* (з навч. літ.).

НОВАЧО́К, чка́, *ч., розм.* Те саме, що **нова́к** 1. *Микоша оглядав сьогодні актовий зал гімназії — той самий, куди вперше увійшов сім років тому боязким новачком* (О. Полторацький); *В нашу камеру впустили новачка* (Ю. Збанацький); *— Ось новачок проситься до нашого куреня, батьку, — сказав Могила* (В. Малик); *Мучили кризові явища, адже порядки на судні круті, робота каторжна, новачок іноді й не радий, що зв'язався з цим морем* (О. Гончар); *До кабінету, в якому тулилися четверо оперів, а п'ятий, новачок, мав можливість працювати за столом, коли хтось з них був на виїзді, зайшов начальник відділу* (А. Кокотюха); *Як там не крути, а я новачок, і моє місце — під крильцем у штурмана* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НОВГОРО́ДНІЙ, я, є, *іст.* Який належав до категорії некозачого сільського населення, що оселилося на козацьких землях Кубані. *Відсутність міцної громади, слабка матеріальна база — все це розорювало новгородні родини — багаті ще більше багатіли, а переважна більшість родин розорювалася* (Д. Білий); *Новгороднє населення у порівнянні з козаками було обмежене у правах (самоврядування, приватної власності на нерухомість, особливого землекористування і т. ін.)* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. ім.* **новгоро́дні,** ніх, *мн.* Ті, які поселилися в межах земель Чорноморського козацтва на Кубані. *Більшість новгородніх оселилася на козацьких землях у 2-й пол. XIX — на початку XX ст.* (з наук.-попул. літ.); *Багато кубанських козаків та новгородніх полягло на фронтах Першої світової війни* (з навч. літ.).

НОВЕ́ЛА, и, *ж.* 1. *літ.* Невеликий розповідний художній твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом. *Новелу свою, чи краще образок з життя молдаван, почав уже* (М. Коцюбинський); *Видана в Чернівцях двома гімназистами новела і була початком літературної діяльності Л. Мартовича* (М. Зеров); *Розрахунки .. Івана Кириловича ґрунтувалися на тому, що новела обов'язково буде видрукувана* (В. Дрозд); *Новела була про смерть. Але я про смерть тоді говорила устами моєї покійної бабусі* (М. Матіос); *У грудні 1923 року новела "Я (Романтика)" прозвучала в авторському виконанні зі сцени оперного театру в Києві* (із журн.).

2. *юр.* Пізніше доповнення до певного кодексу законів, статуту і т. ін. *Податкові новели до чинного кодексу підготувало міністерство фінансів* (з газ.).

НОВЕЛЕ́ТА, и, *ж.* 1. *муз.* Невеликий музичний твір (здебільшого для фортепіано) без усталеної точної форми ліро-епічного, іноді драматичного характеру. *Вдале аранжування відомої новелети наситило її новим емоційним змістом* (з газ.).

2. *літ.* Невелика новела. *Новелету часто використовували письменники-імпресіоністи та модерністи (Петер Альтенберг, Густав Майринк та ін.)* (з наук.-попул. літ.).

НОВЕЛЕ́ТКА, и, *ж., літ.* Зменш.-пестл. до **новеле́та** 2. *Імпресіоністські тенденції спостерігаються у творчості українських письменників 20–30-х років XX ст. Відбулось урізноманітнення жанрових форм (ескіз, етюд, новелетка)* (з наук. літ.); *На дозвіллі — між подорожами й балами — займався* [граф] *літературою: писав гумористичні новелетки й видавав їх у Перемишлі* (Р. Іваничук).

НОВЕЛІ́СТ, а, *ч.* Письменник, що пише новели. *Коцюбинський був і лишився переважно новелістом, і щодо форми своїх творів, то він знайшов себе, можна сказати, одразу* (С. Єфремов); *Молодий новеліст: — Не хочу, не можу писати! Місто гнітить, життя нервує* (П. Тичина); *Андрієві судилося переконатися, що цей Карапетьян — геніальний новеліст на теми злободенні* (І. Багряний); *Богдан Лепкий — поет і новеліст, драматург і романіст, публіцист і критик, збирач народної творчості і її популяризатор* (з наук. літ.).

НОВЕЛІ́СТИКА, и, *ж.* 1. Галузь філології, що вивчає новели. *Новелістика зосереджує увагу на вивченні новели як особливої короткої розважальної оповіді про реальні або правдоподібні події* (з наук. літ.).

2. Сукупність літературних творів, написаних у жанрі новели. *Основним внеском П. Меріме у французьку реалістичну літературу є новелістика* (з мемуарної літ.); *Новелістика Бориса Тенети є оригінальним явищем у розвитку української малої прози 20-х — початку 30-х років XX ст.* (з наук. літ.); *За стильовими ознаками рання новелістика Володимира Винниченка вписувалася в реалістичну традицію української прози* (з наук.-попул. літ.).

НОВЕЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е, *літ.* Стос. до новеліста і новелістики (у 2 знач.). *Концентрація чуття, динамічність ситуацій, колоритність персонажів, ліричність, психологізм та філософічність письма, висока культура характеризують новелістичний світ Стефаника* (з навч. літ.); *Чудовий новелістичний талант виявив Михайло Яцків* (І. Франко); // Який має ознаки новели; схожий на новелу. *Перші оповіді новелістичного характеру передавались усно й лише пізніше ввійшли в літературні твори як підпорядковані розважальній або дидактичній меті вкраплення чи відступи від сюжету* (з наук.-попул. літ.); *Новелістичні казки відрізняються від побутових полегшеним і гострішим сюжетом, кумедними ситуаціями* (із журн.).

НОВЕЛІСТИ́ЧНО, *літ.* Присл. до **новелісти́чний.** *Художня клітина новелістично скроєного романічного світу "Поза межами болю" Осипа Турянського містить єдинокровний зв'язок із жанровим тлом тогочасної національної літератури* (з наук. літ.); *Твір новелістично лаконічний і драматичний* (з наук.-попул. літ.).

НОВЕЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **новелі́ст.** *У Буковині творить Ольга Кобилянська, талановита новелістка сучасного напрямку, чиї новели з'явилися і в німецькому перекладі* (І. Франко); *Дід актриси по батькові, Клод Кокберн, був британським романістом і журналістом, а її тітка Сара Кодвелл — відома британська новелістка, автор безлічі детективних романів* (А. Кокотюха).

НОВЕ́ЛКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **нове́ла** 1. *Недавно, повернувши з Криму, де спочивав літом, написав новелку для альманаху* (М. Коцюбинський); *Мені пригадалася новелка данця Якобсена "Тут повинні би рожі стояти". Ніколи не читала я щось* [чогось] *поетичнішого* (О. Кобилянська).

НОВЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Пестл. до **нови́й** 1–6. *Не журиться Катерина І гадки не має — У новенькій хустиночці В вікно виглядає* (Т. Шевченко); *Дріботять новенькі черевички по підлозі, шелестить шовкова сукенка* (М. Чабанівський); *— Про землю, Михайле Прохоровичу, нічого новенького не чувати?* (М. Стельмах); *В кухні не було тепер немитого посуду, все було впорядковано, навіть на вішалці висів новенький чепурний фартушок* (Б. Антоненко-Давидович); *Новенька хатина для їхньої сім'ї — це справжній дарунок долі* (із журн.); *Маріка поклала на кутній край ванни новенький шматок білого мила* (О. Авраменко); *Гужва повідомив.., що в раймазі з'явилась новенька дівчина* (В. Дрозд).

2. *у знач. ім.* **нове́нький,** кого, *ч.;* **нове́нька,** кої, *ж.* Людина, яка вперше з'явилася де-небудь. *Скрививши обличчя в звичну презирливу гримасу, він простягнув руку, схопив Тамару за косу і смикнув її, регочучи: — Нова, новенька! Ха-ха-ха! Нова, новенька!* (В. Владко); *— Людмило Петрівно! Ми вже із школи повернулися! А це що, новеньку привели?* (О. Іваненко); *Може, його прогнали оці хлопці, що, здається, прагнули одного — .. позбиткуватися над новеньким* (Ю. Збанацький); *— Ти переплюнула всіх наших хлопців. — Знай наших! — підхопила чорнява. — Новенька! Твоє зоряне кредо нам до душі!* (О. Бердник); *Єфрейтор Зеп підійшов до одного з майстрів і щось сказав тому. — Новенький? — крикнув той. — Де новенький?* (П. Загребельний).

3. *у знач. ім.* **нове́ньке,** кого, *с.* Те, що є неочікуваним, несподіваним. *Купили кругленьке, думали — новеньке, а воно усе в дірках, труситься в руках* [про сито] (загадка).

НОВЕ́СЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Підсил. до **нове́нький** 1. *Все збіжжє* [збіжжя в хаті] *новесеньке, хоч і небагате* (М. Кропивницький); *Коли в твої руки потрапляє новесенький "кадилак" чи "ягуар" з найрізноманітнішими новими пристосуваннями, так від нього важко відірватися, доки сам не побачиш, як усі вони діють* (В. Владко); *На даху двоповерхового новесенького будинку сидів тесляр Кіндрат Конограй з сокирою в руці* (В. Собко).

НОВИЗНА́, и́, *ж.* 1. Властивість і якість за знач. **нови́й** 1–5. *Показником творчого характеру твору може бути його новизна* (з наук. літ.); *Ми можемо вже сьогодні і завтра відобразити на екрані новизну і красу розуму свого народу, красу взаємин і прагнень* (О. Довженко); *Емігрантська преса вже втратила для мене свою новизну* (І. Кулик); *Незвичайний своєю новизною і грандіозністю краєвид полонив вразливу на все прекрасне дівчину* (В. Козаченко); *Вчувалося, що Марлена надавала текстові шляхетнішого звучання, відтінку. — Хоч може це була просто новизна твору?* (Олекса Ізарський).

2. Усе нове, що недавно пізнали, усвідомили, відчули і т. ін., що було ще невідомим, непізнаним. *Новизна міста в душі Віктора уподібнилася до пожежі* (Олекса Ізарський); *Валерій вже трохи оклигав, новизна вільних відчуттів для нього стерлася, поступившись відчуттю незатишку і невлаштованості* (І. Жиленко).

НОВИ́Й, а́, е́. 1. Який недавно виник, з'явився, не існував давніше; недавно зроблений, створений, пошитий і т. ін. *Серед села вдова жила У новій хатині* (Т. Шевченко); *Бунін читав свої нові оповідання* (М. Коцюбинський); *Будов нечувано нових Ростуть каркаси променисті* (М. Рильський); *У тата були чоботи з блискучими халявами, а на передах — по зовсім новій латці* (І. Багмут); *Німецьке командування зривало нові свої дивізії з Італії та з союзницького фронту і кидало на Дунай* (О. Гончар).

2. Який стосується найближчого часу; сучасний. *Я вірю в людину, що будує новий світ* (С. Скляренко); — *Наші діти!.. Вони зросли у новім світі і жити їм в добі новій* (І. Гончаренко); *Він* [Герцен], *демократ у вигнанні, в 1855 і в 1857 роках бачив Росію, яка просиналася. Новий час відчувався у всьому — в уряді, в літературі, в суспільстві, в народі* (Є. Гуцало).

3. Недавно відкритий, винайдений, виведений і т. ін. *Ковтаю нові ліки* (М. Коцюбинський); *Ніхто не міг сказати наперед, як саме буде впливати на новий елемент підступне космічне проміння* (В. Владко); *Вся документація на новий сорт озимки — облік селекційної роботи, журнали спостережень, показники аналізів, фотодокументи — все вивезено* (Є. Доломан); // Досі невідомий, незнаний. *Коли я погляд свій на небо звожу, — Нових зірок на ньому не шукаю* (Леся Українка); *Не доходячи до свого подвір'я, вона звиклою до лиха душею відчула нове горе* (М. Стельмах); *Під впливом якихось космічних сил .. відбулась мутація в середовищі жовто-оранжевих, і вони дали новий штам бактерій* (М. Білкун); *Іштван та Вовчек відкриють новий континент, а їхні підлеглі привезуть звідти тютюн* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Почуття ніжності, що сповнювало дівчину, відкрило їй новий світ* (С. Андрухович); // *у знач. ім.* **нове́,** во́го, *с.* Те, що недавно з'явилося, давніше не було відоме. [Л ю б о в:] *Що ж там нового у нас за сей час?* (Леся Українка); *Завжди рани дістає колишнє, Як нове бере свої права* (М. Рильський); — *А треба, щоб усі говорили, знали; щоб нове, як з води, піднімалося перед людськими очима, — уважно подивився Павло Михайлович на Варивона* (М. Стельмах).

4. Зовсім інший, не той, що був раніше. *Щоб пісні мої стали новими, як налагодить струни мої?..* (В. Сосюра); *Тут уже нова країна, нові закони, потрібно до них звикати* (С. Талан); // Наступний, ще один. *Олена деякий час лежала, не підіймаючи голови, очікуючи нових ударів на свою закривавлену спину* (Григорій Тютюнник); *Стіліанос мовчки посунув до гурту. Новий поштовх моря кинув його на холодний бунт дроту* (П. Загребельний).

5. Якого раніше не бачили, з яким не були знайомі; невідомий, незнайомий. *Микола догадавсь, що мова мовилась, мабуть, про нову дівчину* (І. Нечуй-Левицький); — *Як зустріну якого нового чоловіка, так говорив би день і ніч і кінця б тому не було!* (Григорій Тютюнник); *Ми наввипередки погодились. Новий колега Таран втер піт, але не здав своїх позицій* (А. Крижанівський); // Який уперше прибув, з'явився куди-небудь. *Хата все сповнялась новими гістьми, що вже товпились біля порога* (М. Коцюбинський); *Тільки я прийшов у клас, то зразу й побачив, що в нас новий учень* (О. Донченко); *У Болоньї з'являється новий студент, досить кмітливий, досить освічений, який незабаром стає загальним улюбленцем* (В. Лис).

6. Який приходить на зміну попередньому, замінює його (про людей). *Щоб зовсім прогнати сон і підбадьоритись трохи, я почав уявляти собі нових хазяїв* (М. Коцюбинський); *Новий слідчий називався Гордий. Це напевно було прибране ім'я* (І. Багряний); — *Тепер, після смерті нашого Василя, .. нам треба вибрати нового голову земельної комісії* (М. Стельмах); *Новий капітан не тільки вказує курс, але й вимагає, щоб корабель виходив у плавання за конкретним завданням* (М. Білкун); *Новий Великий князь Богдан Гатило намагався стерегти свого келиха й свого полумиска* (І. Білик); // Який настає безпосередньо за чим-небудь (після закінчення школи, переїзду, революції і т. ін.). *Після виїзду на Капрі в житті його розпочалася нова епоха, коли з Сіверянської вулиці напівзабутого Чернігова відкриваються перед ним найширші перспективи* (Л. Смілянський); *Перемога Російської імперії у війні з Наполеоном дала новий поштовх почуттю національної гордості та російському патріотизмові, викликавши неприйняття раболіпства* (І. Дзюба); *Катастрофа "Гінденбурга" поклала край недовговічній, але дуже бурхливій ері цепелінів. В авіації розпочалася нова епоха — ера літальних апаратів, важчих за повітря, — ера літаків* (М. Кідрук); // Введений на зміну старому. *На селі завелись нові порядки, вже завели волость* (І. Нечуй-Левицький); *Того року заведено новий звичай святкування Великодня. Увечері під час відправи на валах стріляли з гармат, а на ранок другого дня по вулицях гукали на утреню* (І. Франко).

7. Наступний, черговий. *Ще горить твоєї молодості світло, хоч новий десяток літ береш на плечі* (Б.-І. Антонич); *Сідлає коня молодий партизан, і дівчина зброю йому подає: — До стрічі нової, кохання моє* (В. Сосюра); *Савка почав виконувати нове бойове завдання* (О. Довженко); *Починався новий етап життя. Для Юри і Сашка це був етап одеський* (М. Бажан); *Почався новий каторжний день* (О. Бердник); *Починався новий день, і Жмурко знав, як його проведе* (І. Андрусяк).

8. Який виріс цього року або вигот. з останнього врожаю. *Рядом з ожередом вже займався довгий стіжок нового жита* (І. Нечуй-Левицький); *Усі чекали на новий урожай* (У. Самчук); *Пшениця виросла нова* (М. Рильський); *Повітря було напоєне пахощами полови, свіжої соломи, намолоченої пшениці, конюшини, печеного хліба з нового борошна* (М. Томчаній).

9. *(з великої літери).* Уживається як складник біблійних, географічних та інших власних назв. — *Я народився й виростав у джунглях Нової Гвінеї* (О. Бердник); *Вона писала .. з Японії, з Китаю, з Індії, з Нової Зеландії і Нової Каледонії, з Австралії і Таїланду* (П. Загребельний).

З Нови́м ро́ком *див.* **рік; Зу́стріч Ново́го ро́ку** *див.* **зу́стріч; На́ша (нова́) е́ра** *див.* **е́ра; Нова́ течія́ (течі́йка)** *див.* **течія́; Нова́ хви́ля** *див.* **хви́ля**[1]**; Нови́й Заві́т (Запові́т)** *див.* **заві́т; Нови́й рік** *див.* **рік; Нови́й стиль** *див.* **стиль**[1]**; Нови́й украї́нець** *див.* **украї́нці; Стари́й Нови́й рік** *див.* **рік.**

△ **Нова́ економі́чна полі́тика** *див.* **полі́тика; Нови́й лейбори́зм** *див.* **лейбори́зм.**

◊ **Бра́ти / взя́ти нові́ висо́ти** *див.* **бра́ти; Відкрива́ти / відкри́ти [нову́] сторі́нку (е́ру)** *див.* **відкрива́ти; Вписа́ти / впи́сувати нову́ (золоту́, славе́тну** *і т. ін.)* **сторі́нку** *див.* **впи́сувати; До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників** *див.* **ві́ник; Нове́ сло́во** *див.* **сло́во; Нови́й світ** *див.* **світ**[2]**; Нови́м (і́ншим) о́ком** *див.* **о́ко**[1]**; Перево́дити / перевести́ на нові́ (і́нші) ре́йки** *див.* **перево́дити; Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти** *і т. ін.)* **/ піднести́ (підня́ти, підійня́ти** *і т. ін.)* **на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль)** *див.* **підно́сити; Повіяв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Повіяло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м),** *безос.*> *див.* **ві́тер; Сказа́ти нове́ сло́во** *див.* **сказа́ти; У [і́ншому, ново́му** *і т. ін.*] **сві́тлі** *див.* **сві́тло**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **бара́н (теля́, козе́л** *і т. ін.)* **на нові́ воро́та** *див.* **бара́н; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **нова́ копі́йка (копіє́чка)** *див.* **копі́йка.**

НОВИ́К, á, *ч., діал., заст.* Новак. *Боже борони, щоби йому* [професорові] *учник приніс фіалки, конвалії або рожі. Всі це знали, й ніхто не важився приносити. Але не знав того новик, що недавно прийшов до Бережан з Бучача* (Б. Лепкий); *Зійшов місяць, ще й новик* (П. Чубинський); * У порівн. *Душа моя тужить, душа моя рветься, Як новик, що в келії в'яне, А море так плеще, так любо сміється, Аж серце від розкоші тане* (П. Карманський).

НОВИНА́, и́, *ж.* 1. Щойно або недавно одержане повідомлення, звістка і т. ін. про кого-, що-небудь. *Розказала Стара черниця новину. Що в монастир до їх* [них] *зайшла Княжна якась із-за Дніпра* (Т. Шевченко); *Полум'я значило відомість. Дим — зла новина, а що дим клубився гадюкою до хлопця — означало лихі люди* (О. Кобилянська); *Нічний пригадую я Київ, Коли жадана новина Про день останній лиходіїв Серця сп'янила нам до дна* (М. Рильський); *Вони, жінки, завжди раніше за чоловіків дізнавалися про всілякі цікаві новини* (С. Чорнобривець); *Пиши мені, розказуй, друже, які новини на селі?* (І. Гончаренко); *Остання сільська новина — жінка Онукова народила близнят* (Р. Андріяшик); — *І коли ж настало прозріння? — Коли я дізналася, що адмірал Шнайдер — твій батько. Ця новина мене шокувала* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *тільки мн.* **нови́ни,** и́н. Спеціальна інформаційна програма на радіо, телебаченні і т. ін. *Столичні пенсіонерки та пенсіонерки інших українських міст .. під обід дружно поспішили до телевізорів — подивитися денний випуск телевізійних новин* (А. Кокотюха); *Пожежу, яка майже дощенту знищила будинок бізнесмена.., показали в ранкових новинах* (В. Єшкілєв); *Довго сиділа* [Ліліан] *у тиші. Врешті перекрутила кружальця радіо, звучали новини* (Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка).

3. Те саме, що **нови́нка** 2. [Одарка:] *Тим-то й горе, що новина старовину прогонить. Потурай людям* (Г. Квітка-Основ'яненко); *З своїм невеличким гурточком він* [Гуща] *завів новину — гуртову працю* (М. Коцюбинський); *Найбільшою новиною, звичайно, була друкарська машина, яка працювала без допомоги накладача* (Ірина Вільде); *Тут* [на подвір'ї] *його вражає новина: навкруг під частоколом густо-густо сплелися понатикані деревця глоду* (М. Стельмах).

4. Те саме, що **новизна́** 1. *Рафаелева Мадонна мало чим більше вплинула б на молодого хлопця, ніж дякова Варвара. Головне в цьому — першина, новина враження, що його сили вже не буде вдруге* (С. Васильченко); — *Кинь чорні думки, сестро. Тобі не новина Ігоря в похід виряджати* (Б. Лепкий); *Приміщення цього клубу, недавно викінчене, де .. блискотіло чистотою і новиною, мало, окрім зали, низку кімнат, поділених коридором* (Г. Коцюба); — *Оце — моя половина, а ото — твоя. Залізеш — дістанеш по носі!.. — Для мене це не новина: сам не раз ділив отак парту, коли сварився з сусідом* (А. Дімаров).

5. Урожай нинішнього року. *На весну вбогому чоловіку трудніше, — запаси вже пожив, а новини ще не діждався* (Марко Вовчок).

6. Земля ніколи не орана або вперше зорана; цілина. *Як вирубають ліс, то на новині страх як добре родить* (І. Франко); *Як перші паростки зела Над зораною новиною, Хай буде завжди світ новим І свіжим* (М. Рильський); *На новині то пшеничка, дай Боже, як росте* (У. Самчук); *Ділянка жита край межі Росла на новині* (О. Підсуха); *Років з десять або п'ятнадцять землі перелогом лежать. Нечувані урожаї! Коли розореш на новині та посієш кавунів* (Г. Колісник).

(1) Оце́ [так] новина́ — про що-небудь несподіване, раптове. — *І суд їм* [бандитам] *буде: виїде сесія губсуду* [губернського суду] *в Щербанівку. — Он-бо як! Оце так новина* (А. Головко); *Оце так новина! Знайшовся її батько!* (О. Бердник); — *Цей будинок я добре пам'ятаю. Там одна дівчина жила, я в неї був закоханий. — Оце новина! .. Хто вона така була, та дівчина?* (Г. Вдовиченко).

НОВИНА́Р, я́, *ч.* Журналіст, який готує новини (у 2 знач.). *Новинарі скаржилися, що отримують від власників* [телеканалів] *щоденні тематичні інструкції, які новини як подавати* (О. Забужко); *В Мукачеві запізнався я і з молодим новинарем (він так і підписувався в газеті), що товаришував із сестриним онуком* (М. Дочинець); *Колишній президент у розмові з новинарем радіо "Свобода" заявив про невиконання взятих зобов'язань* (з газ.).

НОВИНА́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **новина́р.** *Справжній кореспондент у матеріалі має дотримуватися новинарського погляду, оцінюючи побачене й почуте з позиції слухача чи глядача* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **нови́нний.** *Новинарські сайти поширили цікаву новину: в ботанічному саду Ужгорода знайшли невідомий пошкоджений гіпсовий бюст, очевидно, одного з князів колишньої Австро-Угорської імперії* (з газ.).

НОВИ́НКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **новина́** 1. *Любі знов спала на язик одна новинка* (І. Нечуй-Левицький); *Для неї* [критики] *твір штуки має таке саме значення, як явище дійсного життя, отже, артистичне оповідання буде так само цінне, як газетярська новинка* (І. Франко); *Останньою новинкою, приємною для нас, є дозвіл цензури друкувати повний збірник творів Л. Глібова* (М. Коцюбинський); *Для всіх дівчаток і хлоп'ят у нас в дворі новинка: приїхав з фронту старший брат до дівчинки Маринки!* (Н. Забіла).

2. Щось нове, недавно винайдене, впроваджене і т. ін.; нововведення. — *Там працює нова машина, — сказав Кротов. ...– Остання новинка, спеціально для прогризання найтвердіших порід* (М. Трублаїні); *Геліотерапія, сонцелікування — зараз наймодніша медична новинка* (Ю. Смолич); *Він указав на дві ручні гранати дивної неправильної кулястої форми. .. Це була така сама технічна новинка, як і протимагнітні затвори на гарматах* (В. Владко); *Движок біля будинку. Електрика, водопровід, — Це на селі — новинка* (С. Воскрекасенко); *Він зійшов униз, склав біля східців усе своє майно й увімкнув РУ (розмовне устаткування). Це була новинка радіотехніки, досить зручна для зв'язку* (М. Білкун); *Був ще комп'ютер, господар навчився користуватися Інтернетом, і новинка йому сподобалася* (А. Кокотюха); // Те, чого раніше не було, що недавно з'явилося, стало відомим. *Миша передає мені всякі літературні новинки* (Леся Українка); — *Скажіть, молодий чоловіче, вам і вашим колегам не попадалася часом така новинка, як лекції Карла Бідермана, виголошені майже півстоліття тому в Німеччині?* (М. Сиротюк).

НОВИ́ННИЙ, а, е. Стос. до новин *(див.* **новина́** 2). *Колись я їздила на новинний репортаж* (О. Забужко); *Ні в кого під час співбесіди при прийомі на роботу не виникло жодних сумнівів у тому, що я найпрофесійніший новинний журналіст, якого тільки можна знайти* (С. Пиркало); *Час від часу Редька заходила на сайт .. чи якийсь інший новинний ресурс, почитати, що .. зараз коїться у землях* (І. Карпа).

НОВИЧО́К, чка́, *ч., заст.* Новак (у 1 знач.). *Тут Даг, Рутулець прелукавий, Пізнав одразу новичка* (І. Котляревський); — *Новичок упав! Новичок упав! — І всі кинулися до Петруся, обступили його, підвели* (Панас Мирний); *Се був якийсь новичок із ватаги Головача, зовсім молоде хлоп'я* (Г. Хоткевич); *В нашу камеру впустили новичка* (Ю. Збанацький); *Прибіг хлопчак: — А де той новичок?* (П. Тичина).

НОВІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Підсил. до **нови́й** 1–6; зовсім, дуже новий. *Він був убраний в гарненький новісінький синій суконний жупан* (І. Нечуй-Левицький); *Канапка вже стояла в салоні, — новісінька, модного фасону* (Леся Українка); *Повз нас пробігали новісінькі величезні паровози* (Л. Смілянський); *Широкоплечий військовий .. порипував новісінькими чобітьми* (Григорій Тютюнник); *Граф .. вертівся перед дзеркалом, приміряючи новісінький, пошитий славетним театральним кравцем чорний смокінг* (М. Дашкієв); *Постав перед братами новісінький казковий палац — тільки цемент од струсу куриться* (В. Нестайко); *Ударний авіаносець. Новий-новісінький. З надзвичайними технічними характеристиками* (О. Авраменко, В. Авраменко); *На неї* [Світлану] *чекав розкішний новісінький джип із пузатим вусатим дядечком за кермом* (Л. Кононович); *За вікном світає засніжений Київ, новий-новісінький, яким і мусить бути місто в перший день щойно народженого року* (І. Жиленко).

НОВІ́ТИ, іє, *недок., рідко.* Те саме, що **нові́шати.** *Новіє земля після довгого зимового сну* (із журн.); * Образно. *Новіла на губах обручка золота* (П. Мовчан).

НОВІ́ТНІЙ, я, є. 1. Який охоплює сучасний (у 2 знач.) період, стос. до нього; теперішній. *О, дайте Чумакових ритмів, Заліза дзвін, бетону тон! Щоб оспівать часи новітні* (М. Шеремет); *Багато великих змін відчули люди в собі і в новітньому світі* (О. Довженко).

2. Новий, що відповідає сучасним вимогам; найновішого типу, конструкції і т. ін. *От він, палац Мертенса! От він, новітній. Версаль фінансового самодержця. Він стоїть на горі* (В. Винниченко); *Замість архітектурних балконів з амурчиками та іншими прикрасами, новітні будинки мали стандартні, неестетичні залізні балкончики* (Ірина Вільде); *Чекають нас новітні машини. Ставай, юначе, справжнім трударем!* (Г. Бойко); // Новий, інший; не той, що був раніше. *І став я шукати собі для розради Новітніх друзів* (А. Кримський); *Нехай здере новітній печеніг Смугляве злото з бань на кінську збрую І скрізь полишить слід блюзнірських ніг* (Ю. Клен); *Мене не менш цікавив .. новітній Ікар, який не побоявся тепер, що червневе сонце розтопить його полотняні крила* (Б. Антоненко-Давидович); *Віктор мусить усе .. перебороти. Наступний етап його розвитку — новітній романтизм* (Олекса Ізарський); *Декарт — це новітній пилат* [римський правитель Понтій Пилат], *що розіп'яв реальність на хресті координат* (Любко Дереш).

Новітня істо́рія *див.* **історія; Новітня літерату́ра** *див.* **літерату́ра.**

НОВІ́ШАТИ, ає, *недок.* Оновлятися, ставати новішим. *Хата поступово новішала, світліла. Коли мати нарешті вернулась і побачила таку красу, не втрималась і залилась сльозами* (з газ.); *Місто новішає, з'являються нові вулиці, будинки, сквери* (з газ.).

НО́ВО. Присл. до **нови́й** 1, 2. *Чуваний з цих берегів мотив, Який гримів так знано і так ново, Весь визволений натовп підхопив* (М. Бажан); *Святковий місяць наш іще засяє ново* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма); // *у знач. пред.* — *Ой, як тутечки ново, гарно! Я, коли могла б, — летіла б усе вгору та вгору* (І. Нечуй-Левицький); *Сухова глянула на Ольгу, явно шукаючи підтримки. — Ах, ново! Ах, сучасно! Нема нічого нового* (А. Кокотюха).

НОВО... Перша частина складних слів, що відповідає слову: а) **нови́й** 1, напр.: новови́даний, нововипе́чений, новозасе́лений, новозаве́дений, новонаро́джений, новонасе́лений; б) **нови́й** 3, напр.: новови́ведений новоodéржаний; в) **нови́й** 5, напр.: новознайо́мець, новознайо́мий; г) **нови́й** 6, напр.: нововибраний, нововисунутий.

НОВОБАГА́ТЬКО, а, *ч., розм.* Той, хто швидко розбагатів; скоробагатько. *Автор розмірковує, чи за газетою не стоїть якийсь новобагатько або владна інституція* (з газ.).

НОВОБРА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Людина, яку призивають або недавно призвали на військову службу. *Рано-вранці новобранці Виходили за село* (Т. Шевченко); *Вояк, поставлений на варті, був простий селянин, новобранець* (І. Франко); *Лунали команди, зблискували погонами офіцери, сортуючи, муштруючи новобранців* (О. Гончар); *Фактично жоден новобранець не знав, куди його сьогодні відтранспортують* (Ю. Андрухович); * У порівн. [Люда:] *Мене випроводили, як новобранця, — усією родиною* (С. Голованівський).

НОВОБУ́Д, у, *ч., розм.* Те саме, що **новобудо́ва** 1. *Сільська хата не ховалася серед об'ємних міських споруд, не була притиснута до землі, а вивищувалася над новобудами, виразно відтінювалася на тлі вечірнього неба* (з газ.).

НОВОБУДІ́ВЛЯ, і, *жс.* Те саме, що **новобудо́ва** 1. *Сирі новобудівлі у лісі старих кам'яниць зводилися повільно, як гриби без дощу* (М. Малиновська); *Купувати новобудівлю потрібно особливо обережно та уважно вивчати пропозицію, розглядаючи всі деталі та оцінюючи ризики* (із журн.).

НОВОБУДІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Те саме, що **новобудо́ва** 2. *Новобудівництво промислових об'єктів вимагає істотної попередньої роботи — підготовлення проектів, їх експертизи і т. ін.* (із журн.).

НОВОБУДО́ВА, и, *жс.* 1. Новий будинок. *Поруч з ними* [поштою, лікарнею] *підіймалось риштовання двоповерхової новобудови середньої десятикласної школи* (Є. Кротевич); *Пішов я в дідову новобудову. Не було тут ні вікон, ні дверей, одна стеля була покладена* (Ю. Збанацький); — *Ви всі марите новобудовами, героїзмом, піднесенням, незвичайністю?* (П. Загребельний); *Поряд* [на Подолі] *з пафосними новобудовами — стара та давня архітектурна розкіш* (Люко Дашвар).

2. Процес нового будівництва, будування. *У нових районах .. ще лишились сліди недавнього будівництва, ніби ще й пахло новобудовами* (Ю. Покальчук).

3. Місце, район нового будівництва. *Шелюженко випадково зустрів на новобудові свого давнього друга-льотчика* (О. Гончар); *Берлін закохує в себе з першого погляду, здоровенний і наповнений новобудовами, так, мабуть, виглядав Вавилон перед тим, як там почали будувати всілякі сумнівні вежі* (С. Жадан).

НОВОВВЕ́ДЕНИЙ, а, е. Який недавно або щойно ввели (у 4 знач.), запровадили. *Нововведена ювілейна монета є повноцінним платіжним засобом* (з газ.).

НОВОВВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Що-небудь нове, що недавно або тільки що ввели. *Ці ранкові читання — останнє нововведення, приписане всім училищам паном міністром духовних справ та народної освіти* (О. Полторацький); *Лікарі, приймаючи льотчика, з перших побіжних оглядин оцінили, що догляд за ним був бездоганний, а на глиняний їхній гіпс старший із хірургів навіть усміхнувсь, сказавши, що це дотепно, слід би виписати патент на таке нововведення* (О. Гончар); *Наступного дня я оголосила на нараді своє нововведення: якщо не йдеться про щось справді важливе, приходити до мене в кабінет в останні п'ятнадцять хвилин кожної години, а решта сорок п'ять хвилин я — господиня свого часу* (Г. Вдовиченко).

НОВОВИ́НАЙДЕНИЙ, а, е. Який недавно або щойно винайшли (у 1 знач.). *Ми .. наведемо лише останні фрази тієї лекції, бо вони мають неабияке значення для подальшого розгортання нашої розповіді про дивні події, зв'язані з нововинайденим генератором і його справді казковими, хоч і цілком достовірними можливостями* (В. Владко); *Мама дівчинки на мене образилась: я одбирала в неї нововинайдене виправдання* (О. Забужко); *Нововинайдений перев'язувальний матеріал допомагає пришвидшити загоєння різних ран і знищити бактерії* (з наук.-попул. літ.).

НОВОВИ́НИКЛИЙ, а, е. Який недавно або щойно постав, з'явився, виник; новопосталий. *Увага, яку привернули до себе польоти в космос, дала поштовх розширено-метафоричному використанню нововиниклих космічних термінів (виток, стикування, стан невагомості і т. ін.)* (В. Русанівський); *У нововиниклих державах, національний склад населення яких зазвичай мішаний, одразу ж постають питання, що стосуються мов національних меншин* (з наук. літ.); *Нововиникле поселення переважно утворювалося як укріплений пункт, щоб у разі небезпеки слугувати прихистком для численних промисловців* (з наук.-попул. літ.); *При поділі юридичної особи її майно переходить до нововиниклих на її базі юридичних осіб у відповідних частинах* (з навч. літ.).

НОВОВІДКРИ́ТИЙ, а, е. Який недавно або щойно відкрили, який раніше не був відомий. *Він починає обдумувати минулий день. І той нововідкритий ліс страшний, і хутір Юхимів, і багато іншого* (У. Самчук); *Кесар мовчки почав вимальовувати на синій смужці Дніпра контур нововідкритого острова* (Ю. Збанацький); — *Та невже?* — *запитала Маргарита Ізотівна, дивлячись на Грака такими очима, як Колумб на нововідкритий материк* (О. Чорногуз); — *Як же я досі жила, такою сліпою,* — *здивувалася Рада.* — *Ані на мент їй не спадало на думку, буцім вона божеволіє абощо: надто справжнім був цей нововідкритий стан світу* (О. Забужко); *У нововідкритий магазин завітали представники селищної ради* (з газ.).

НОВОВІ́РЕЦЬ, рця, *ч.* 1. Новонавернений, новий прихильник якоїсь релігії; неофіт (у 1 знач.). *Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що обходите море та землю, щоб придбати нововірця одного* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Незгодою поміж нововірцями дуже зручно скористалися єзуїти, вони розкладали їх ще більше, а в кінці дощенту розбили їх* (І. Огієнко).

2. Прихильник нововірства. *Сі нововірці, яких у Італії прозвано катарами, або патаренами.., відкидали всяку ієрархію і всякі церковні обряди* (І. Франко).

НОВОВІ́РСТВО, а, *с.* Нове вчення, дотримання нового вчення, нових приписів. *Поспільство... стало взивати ляхами... прозелитів* [прозелітів] *чесько-німецького нововірства* (Сл. Б. Грінченка); *Нововірство ширилося головним чином серед інтелігенції, а простий народ у своїй масі був досить байдужий до нової науки* (І. Огієнко).

НОВОГВІНЕ́ЄЦЬ *див.* **новогвіне́йці.**

НОВОГВІНЕ́ЙКА *див.* **новогвіне́йці.**

НОВОГВІНЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **новогвіне́йці** і Нова Гвінея. *Це* [ритуал ходіння по розпеченому камінню] *мало відбутися на одному з численних островів архіпелагу Папуа, що лежить на північ, в Новогвінейському морі* (О. Бердник); *На австралійському материку трапляються австралійський та новогвінейський крокодили* (із журн.).

НОВОГВІНЕ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **новогвіне́єць,** е́йця, *ч.;* **новогвіне́йка,** и, *жс.).* Основне населення острова Нова Гвінея; представники цього населення. *Український письменник Дмитро Нитченко проходить маршрутом Миколи Миклухи-Маклая, розкриваючи перед україномовним читачем нову, модерну культуру національностей Нової Гвінеї, описує побут новогвінейців* (із журн.).

НОВОГРЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до нового періоду в історії грецької мови та культури. *Новогрецькою мовою говорять емігрантські громади в багатьох країнах Західної Європи, Північної Америки, Австралії, а також в Аргентині, Бразилії та інших державах* (з наук.-попул. літ.); *Початок новогрецького історичного періоду умовно відраховують від падіння Візантійської імперії 1453 р.* (з навч. літ.); *Формування новогрецької літератури тісно пов'язане з визвольним національним рухом у Греції, учасники якого прагнули знищення османського панування* (із журн.).

НОВОЖЕ́НЕЦЬ, нця, *ч.* 1. *розм.* Той, хто недавно або щойно одружився. *Богатирський сон склепляє новоженцеві повіки* (М. Драй-Хмара); *Новоженець знав звичаї села, умів підтримувати бесіду й не бути чужим для сусідів* (із журн.).

2. *тільки мн.* Подружжя, яке тільки що або недавно взяло шлюб. *Він почав включатися до розмови й побажав щастя новоженцям* (І. Франко); *При склянці пива поклонявся Микольцьо добрим здоров'ям новоженцям: — Укінці, як лист на дереві, як квітки в городі, так ви любіться, молодята* (Л. Мартович).

НОВОЗАВІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до Нового Завіту (Заповіту). *Як відомо, в Св*[ятих] *книгах новозавітного канону маємо дві версії оповідання про кінець Іюди* [Іуди] *Іскаріотського* (І. Франко); *Досить розгорнути будь-яку збірку українських народних казок, щоб зустрітися там із легендами про створення світу, про Адама, про всесвітній потоп, про царя Давида, про Соломона, про персонажів новозавітних переказів* (з наук. літ.).

НОВОЗАПОВІ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **новозаві́тний.** *В "Одержимій" Леся Українка заговорила як пророк, утверджуючи істину про любов, яка, за новозаповітним ученням, проймає життя всього сущого на землі* (з наук. літ.); *У перших чотирьох книгах новозаповітної частини Біблії викладено основи християнського віровчення* (з наук.-попул. літ.); *Старозаповітні й новозаповітні уявлення в М. Яцківа взаємодоповнюють одні одних* (з навч. літ.).

НОВОЗАСНО́ВАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно заснували *(див.* **заснува́ти**[1] 1). *Новозаснований (1944 р.) Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України зібрав багато зразків сучасної народної творчості* (М. Рильський); *Семенко .. завідував сценарною редакцією, Юра* [Яновський] *був у нього редактором, а я орудував у новозаснованому журналі "Кіно"* (М. Бажан); *Хома Євлевич писав про історичне значення Києва і про звитяжне Запорізьке військо у віршах, присвячених новозаснованому саме тоді Могильовському юнацькому братству* (з навч. літ.); *До маєтків Григорія Ходкевича належали два містечка на Підляшші — Супрасль і новозаснований Заблудів* (із журн.).

НОВОЗБУДО́ВАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно збудували. *Вирує веснами життя, Турботами походів В новозбудованих містах, В цехах нових заводів* (П. Усенко); *Не може очей відвести хлопець від новозбудованого красеня-корабля* (О. Гончар); *Місто його* [Гарібальді] *любило і щосили вітало його червоносорочечну бойову тисячу. Новозбудований театр увінчав перемогу і став подарунком .. дружині Джузеппіні Раймонді* (Ю. Андрухович); *Понівечивши новозбудований міст, ріка наче втратила силу й піддалася нашестю вербової лози, кущі якої обліпили річище, як сарана* (Г. Пагутяк).

НОВОЗЕЛА́НДЕЦЬ *див.* **новозела́ндці.**

НОВОЗЕЛА́НДКА *див.* **новозела́ндці.**

НОВОЗЕЛА́НДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **новозела́ндці** і Нова Зеландія. *Новозеландський лайнер "Ніагара" затонув, маючи на своєму борту золотих злитків на суму в два з половиною мільйони фунтів стерлінгів* (М. Білкун); *Ввечері (за новозеландським часом) новина про смерч над Оклендом докотилася до України* (М. Кідрук); *Вітер посвіжішав, подув із заходу й щосили погнав бриг до новозеландського берега* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

НОВОЗЕЛА́НДЦІ, ів, *мн. (одн.* **новозела́ндець,** дця, *ч.;* **новозела́ндка,** и, *ж.).* Жителі Нової Зеландії. *Новозеландці не були схожі на сумирних австралійців* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Я довго дивився услід худій спині новозеландця, котра поволі віддалялась у півтемряві* (М. Кідрук); *На лікування пінгвіна новозеландці зібрали значні кошти* (з газ.).

НОВОЗНА́ЙДЕНИЙ, а, е. Який недавно або щойно знайшли, відкрили (у 1, 5, 7 знач.). *Новознайдені, а також опубліковані протягом останніх двох десятків років матеріали з архівів Відня, Берліна, Рима та інших міст дали змогу дослідникам з'ясувати нові сторони міжнародної політики Хмельницького* (з наук. літ.); *Новознайдений органічний мінерал мав велику схожість із природним хлоридом амонію* (з навч. літ.); *Новознайдені поклади бурого вугілля в поліському регіоні розширюють можливості місцевого енергоринку* (із журн.); // Який знову знайшли після втрати. *Додає їй* [брошурі] *вартості ще простора передова студія* [розлогий огляд], *в якій проф. Студинський подає спеціальні уваги, найширші про брошуру Зизанія та про новознайдений твір Смотрицького* (І. Франко); *Сидить на селі і Рильський, робить він роботу потрібну і корисну.., а коли його кличуть кудись-інде, де йому треба поступитися цією новознайденою гармонією з оточенням, він одповідає негативно, бо дорожить хвилиною спокою* (М. Зеров).

НОВОЗ'Я́ВЛЕНИЙ, а, е, *іron.* Який недавно або щойно з'явився; новоявлений (у 2 знач.). *Тепер в Черемшанському саду вже скоро місяць працює наша молода аспірантка Віта Михайлівна і новоз'явлений садівник* (Я. Гримайло); *Одного вечора в директорській квартирі хтось телевізор дивився, не інакше новоз'явлений домовик* (О. Гончар).

НОВОКАЇ́Н, у, *ч., фарм.* Препарат, який застосовується для місцевого знеболювання і як лікувальний засіб. *Одним із важливих чинників поширення новокаїну залишається відносно низька собівартість синтезу препарату, його нетоксичність* (з наук.-попул. літ.); *Новокаїн був синтезований у 1898 р. німецьким хіміком Альфредом Ейнгорном, а вперше в медичній практиці його застосував Генріх Браун, німецький хірург* (з навч. літ.); *Марина тим часом готувала операційне поле, — промила, змастила йодом. Ні новокаїну, ні чогось іншого для обезболювання немає* (Микита Чернявський); * Образно. *Душа законопатилась у щось німе й туге, схоже на гамівну сорочку, виткану з новокаїну* (С. Жадан).

НОВОКАЇ́НОВИЙ, а, е, *фарм.* Стос. до новокаїну. *Новокаїнова терапія була вперше запропонована й науково обґрунтована О. В. Вишневським у 1929–1932 рр.* (з наук.-попул. літ.); *Використовувана в лікуванні новокаїнова суміш знижує рівень кров'яного тиску й чинить спазмолітичну дію* (з навч. літ.).

△ **Новока́їнова блока́да** *див.* **блока́да.**

НОВОКАЛЕДО́НЕЦЬ *див.* **новокаледо́нці.**

НОВОКАЛЕДО́НКА *див.* **новокаледо́нці.**

НОВОКАЛЕДО́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **новокаледо́нці** і Нова Каледонія. *Виняткове багатство й неповторна своєрідність флори Нової Каледонії дає змогу ботанікам досліджувати особливості розвитку окремих новокаледонських видів рослин* (з наук.-попул. літ.).

НОВОКАЛЕДО́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **новокаледо́нець,** нця, *ч.;* **новокаледо́нка,** и, *ж.).* Основне населення Нової Каледонії. *Новокаледонці тепер носять одяг європейського крою* (з наук.-попул. літ.).

НОВОКАМ'ЯНИ́Й, á, é. Те саме, що **неолíти́чний.** *У новокам'яний період кухонний посуд істотно покращився, в ньому можна було варити їжу на вогні* (з наук. літ.).

△ **Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́>** *див.* **вік.**

НОВОЛÍТУВАННЯ, я, *с., заст.* 1. Дія за знач. **новолíтувати.** *Новорічно-різдвяні святкування в Україні насичені розмаїтими традиціями, обрядами. Колядування, вертеп, новолітування, Маланка, щедрування. Справді, що не край чи навіть село, то — свої звичаї* (з наук.-попул. літ.).

2. *іст.* У давнину — перший день нового року. *Із упровадженням християнства у Київській Русі 988 р. новолітування перенесли на вересень* (з наук. літ.); *За уявленнями наших пращурів, які розпочинали новий рік весною, пробудження природи мало збігатися з початком новолітування* (з наук.-попул. літ.).

НОВОЛÍТУВАТИ, ую, уєш, *недок., заст.* Вітати з Новим роком, здійснюючи обрядове засівання зерном в оселі того, кого вітають. — *Як би не було і що б не було, ось вам, хлопці, рукавиця, а в ній пашня: підете завтра новолітувати* (Б. Харчук).

НОВОМЛИ́НКА, и, *ж., заст.* Різновид горілки. *Новомлинку очищали спеціальними засобами, використовуючи для цього кору плодових дерев: вишні, сливи і т. ін.* (із журн.).

НОВОМО́ВА, и, *ж., книжн.* 1. Вигадана максимально спрощена мова з роману-антиутопії Джорджа Орвелла "1984". *Новомова була змодельована так, щоб її словами легко можна було висловити дозволені ідеологією значення, але не можна ні прямо, ні побічно подавати всі інші* (з навч. літ.).

2. *перен.* Офіційна мовна практика тоталітарних політичних режимів як специфічний комунікативний засіб, основними функціями якої є приховування непривабливої реальності й витворення в уяві мовців фіктивного, відірваного від дійсності світу. *Новомова постає через спотворення окремими ідеологами різних лексичних зворотів або утворення нових, у яких слова втрачають своє первісне значення й мають цілком протилежний, нерідко безглуздий зміст* (з наук.-попул. літ.); *Створена для дезінформації, новомова має потужний антикомунікативний характер, що призводить до руйнування всіх сфер публічного спілкування* (з публіц. літ.).

НОВОМО́ДНИЙ, а, е, *розм.* Зробл., вигот. відповідно до вимог нової, останньої моди; модний. *Одежа на академістові була .. чиста, й нова, й новомодня* [новомодна] (І. Нечуй-Левицький); *Мигне часом циліндр, новомодний жіночий бриль — і рядом білий халат араба* (М. Коцюбинський); *Пріська надивувалася вволю, дивлячись, як пані спокійно .. натягала на чорні сорочки своїм дітям новомодні сукні* (Л. Яновська); *То не була вже давнього типу козацька домівка, зі сволоками тесаними, з лавами дубовими й віками малими, а новомодний двір, у якому й князеві не сором було б жити* (Б. Лепкий); *Він був у попелястого кольору камуфляжі, а вона у цім новомоднім вбранні* (В. Кожелянко); // Який недавно став модним. *Усі гості сього новомодного празника вже зібралися* (І. Франко); *Щоб підійти під новомодний смак нової гетьманші, і Катерина, і Олена не завертіли голів намітками, а наділи парчеві золоті низенькі очіпки* (І. Нечуй-Левицький); *Після нетривалої паузи пари стали побіч зали, щоби почати па-де-труа — новомодний танок, завезений із післяреволюційної Франції* (В. Лис); *Мільйон троянд оспівує оркестр. В старих романсах — новомодний текст* (С. Йовенко).

НОВОМУ́ЧЕНИК, а, *ч., церк.* Канонізований християнський святий, який зазнав мук за віру у відносно недавні часи. *Грецькі новомученики — прославлені у святі мученики, які постраждали на Сході (в Османській імперії) після падіння Візантії та до середини XIX ст.* (з наук.-попул. літ.); *Новомученики, які пережили часи підпілля, дали церкві можливість воскреснути* (із журн.); * Образно. *Новомученик імперії Іван Світличний писав до України: "Піду за тебе в круговерть дощу, закрию серцем рідну твою мову, а хто тебе зобидить,– не прощу, помру, воскресну, щоб любити знову!"* (з наук. літ.).

НОВОМУ́ЧЕНИЦЯ, і, *ж., церк.* Жін. до **новому́ченик.** *4 квітня за григоріанським календарем (22 березня за юліанським) ушановують пам'ять новомучениці Софії* (з рел.-церк. літ.).

НОВОНА́БРАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно набраний, найнятий, завербований. *Участь у тренінгах беруть новонабрані працівники рибного патруля для підготовлення до роботи в реальних умовах* (із журн.); *Один із трьох новонабраних перших класів навчатиметься з використанням нової техніки і за новітніми програмами* (з газ.).

НОВОНАБУ́ТИЙ, а, е. Нещодавно набутий *(див.* **набу́тий**[1]**).** *Як було домовлено, вже другого дня мій новонабутий суперсонік* [магнітофон] *стояв у моїй головній кімнаті на почесному місці, від чого ця кімната засяяла радістю* (У. Самчук); *Тепер йому* [батькові] *хочеться лишитись на самоті зі своїм новонабутим знанням* (О. Забужко); *Академічна школа змушувала бізнесового тренера намагатися використовувати в новонабутому ремеслі хоча б елементи системного підходу* (з навч. літ.).

НОВОНАВЕ́РНЕНИЙ, а, е. 1. Який прийняв нову віру. *Разом із християнством одержав новонавернений народ також церковні книги* (І. Франко); — *А ти хто, чи не новонавернений в християни дажбожич* [прихильник віри у Дажбога]..? — *втративши цікавість до Іларіона, видивився перевізник на мене* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **новонаве́рнений,** ного, *ч.* Той, хто прийняв нову віру; неофіт, нововірець. *Новонавернений вмить відчував себе під міцним захистом державної влади* (З. Тулуб); *Потім дідок дав новонаверненому хрест* (І. Білик).

2. *розм.* Якого нещодавно залучили до чого-небудь. *Під березень вони роздобріли від тепла у хижі, яку віддав під їхнє тимчасове житло новонавернений Родиком кіномеханік* (О. Ульяненко).

НОВОНАРЕ́ЧЕНИЙ, а, е. Якого недавно або щойно нарекли (у 3 знач.). *Новонаречений Остап Біда займеться житлом — не залишатися ж просто неба на землі* (В. Чемерис).

НОВОНАРО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Який недавно або щойно народився (про людину, тварину). *Була година Веселощів: у тій сім'ї Вітали друзі і свої Новонародженого сина* (М. Рильський); *Тієї самої миті, як у просторій ложниці Соколиної Вежі голосно заявив про себе новонароджений княжич, там, біля капища Хорса, виходив перед очі старійшин, вершителів Божої волі в таїнстві жертвоприношення, отець його* (Д. Міщенко); *За багатьма античними свід-*

ченнями, новонароджений хлопчик був казково красивий, а незабаром виявив і свої неабиякі здібності (О. Бердник); *Новонароджене телятко приймають на чисту мішковину, розстелену зверху сухої підстилки* (з навч. літ.); * У порівн. *Наші мандрівники почували себе тепер, мов новонароджені на світ* (П. Козланюк); // *у знач. ім.* **новонаро́джений,** ного, *ч.;* **новонаро́джена,** ної, *жс.* Людина, яка недавно або тільки що народилася. *Нині всі ми мандруємо на схід, дорогою, котрою Марія з Йосифом до Віфлеєму* [Вифлеєма] *йшла, котрою пастушки до бідної стаєнки поспішали і котрою три царі з востока* [зі сходу] *дари свої новонародженому несли* (Б. Лепкий); *Жінки оточили машину з усіх боків, поздоровляли молоду матір. Ставали на підніжки, щоб глянути на новонародженого* (А. Головко); *Зморщивши буряково-червоне личко і нічого не підозрюючи про земні діла, солодко спала чистим сном немовляти новонароджена* (О. Гончар); *— Ну як тут наш новонароджений? — спитав Михайло весело. — Готовий приймать здоровлення?* (Василь Шевчук); * У порівн. *Ібрагім, наче новонароджений, не знав нічого — ні життя султанів, ні звичайних людей* (Р. Іваничук); *Чесного всюди шанують і поважають, чесний вдоволений сам із себе і почувається як новонароджений* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *перен.* Який недавно виник, утворився; нововиниклий, новопосталий. *Грицько Лисогорко ретельно виконував своє перше в житті громадське доручення, справно старостував у новонародженому хоровому гуртку* (В. Речмедін); *Виникає жахливий (у десятки кілометрів діаметром) спіральний вихор. Це Ізабель — новонароджений торнадо* (із журн.).

НОВОНАРО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *жс.* Абстр. ім. до **новонаро́джений** 1. *Під час періоду новонародженості відпадає пуповина та загоюється пупкова ранка* (з наук.-попул. літ.); *Криза новонародженості — проміжний період між внутрішньоутробним і позаутробним способом життя* (з навч. літ.).

НОВОНАСТА́ВЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Якого недавно або щойно призначили на якусь посаду. *Для знайомства з новонаставленим директором було організовано спеціальну зустріч, на якій керівники відділів могли поставити питання* (з газ.).

НОВОНЕЗАЛЕ́ЖНИЙ, а, е. Який нещодавно або щойно здобув незалежність (здебільшого про держави, території і т. ін.). *Новонезалежна земля та її люди набувають відповідного державного статусу лише за умови дотримання всіх правових норм такою громадою* (з навч. літ.).

НОВОО́БРАНИЙ, а, є. Якого недавно або щойно обрали. *Розуміючи, що тільки в єднанні сила, новообраний гетьман першим ділом узявся за налагодження добрих стосунків між запорожцями й реєстровими козаками* (А. Кащенко); *Він, скривившись, прочитав у газеті серед прізвищ новообраних академіків прізвище свого колеги — професора патофізіолога Передерія* (Н. Рибак); *На пошах, з патерицею, у мантії і тіарі, сяяв новообраний папа блазнів — дзвонар Собору Паризької Богоматері, Квазімодо-горбань* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); *Новообраний Президент України вступає на пост не пізніше ніж через тридцять днів після офіційного оголошення результатів виборів* (з мови документів).

НОВООДЕ́РЖАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно одержаний. *Війна з Росією для поляків закінчилась компромісним Ризьким миром 1921 р., і новоодержаний кордон вважався найменш укріпленим* (з наук. літ.); *Наступного дня сонна Полтава перетворилася раптом на гомінкий військовий табір, у якому люди, вдягнуті в новоодержані уніформи, сновигали, мов на велетенському ярмаркові* (з газ.).

НОВОО́РАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно зорали. *На новоораному полі скрізь виднілися лелеки — своїми дзьобами шукали поживу у свіжій землі* (з газ.).

НОВООРГАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно організували. *Директор школи веде нас в новоорганізовану бібліотеку* (П. Тичина); *Особливо запам'ятався новоорганізований хор, який дуже гарно відспівав декілька національних українських пісень* (із журн.).

НОВОО́РНИЙ, а, е. Те саме, що **новоо́раний.** *Новоорні ґрунти мають високу врожайність* (з навч. літ.).

НОВООСВО́ЄНИЙ, а, е. Який недавно або щойно освоїли (у 1 знач.). *Новоосвоєний Південь, що колись належав запорожцям і Кримському ханству, поділявся на Катеринославську, Херсонську й Таврійську губернії* (з наук. літ.).

НОВООХРЕ́ЩЕНИЙ, а, е. Якого недавно або щойно охрестили. *У Російській імперії, якщо хрещеного батька звали Петро, новоохрещений єврей діставав прізвище Петров* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **новоохре́щений,** ного, *ч.;* **новоохре́щена,** ної, *жс.* Людина, яку недавно або тільки що охрестили. *За християнським віровченням, триразове обходження священика з новоохрещеним і його хрещеними батьками навколо купелі є знак торжества й духовної радості* (з рел.-церк. літ.).

НОВОПОСЕЛЕ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Той, хто недавно поселився в якійсь місцевості. *Він знав давній звичай — з погорільців та новопоселенців кілька літ данини не беруть* (В. Малик); *Цей новопоселенець жив у сякій-такій хаті* (із журн.); *У другій половині XVIII ст. на південно-східних землях Київського та Брацлавського воєводств новопоселенцям надавалися слободи — звільнення від оподаткування, після закінчення яких володарі переводили селян на чинш* (з наук.-попул. літ.).

НОВОПОСЕЛЕ́НКА, и, *жс.* Жін. до **новопоселе́нець.** *Новопоселенками виявилися три молоді подруги, які приїхали для дослідження історії краю* (з газ.).

НОВОПОСТА́ЛИЙ, а, е. Який недавно або щойно виник, з'явився, постав; нововиниклий. *Новопосталі на терені бувшої* [колишньої] *Росії національні держави — Українська Народна Республіка і Закавказька Федерація — були завойовані мілітарною силою* (О. Шугай); *— Останнім часом з'явилися конкуренти в офіційної церкви. Я маю на увазі цього новопосталого пророка Телесія, у якого з кожним днем з'являється все більше і більше послідовників* (В. Кожелянко); *Новопосталий уряд через свою непродуману зовнішню політику викликав незадоволення представників українського напряму* (з навч. літ.).

НОВОПРЕСТА́ВЛЕНИЙ, а, е, *рел.-церк.* Який щойно, недавно помер. *— На часточку, батюшка, запишете Микиту, Марфу і новопреставленого Мефодія. — Гаразд, — пообіцяв молодик, навіть не пробуючи запам'ятати імена усопших* (Григір Тютюнник); *О. Іван Бурма відправив панахиду за вічний спокій новопреставленого раба Божого* (О. Шугай); *— Ми молимося за душу новопреставленого*

брата нашого у Христі, помоліться і ви, пане (Г. Пагутяк); *— Я навіть не проти випити з вами по келиху свіжого бочкового за упокій душі новопреставленого Тимофія Закусила* (В. Єшкілєв); // *у знач. ім.* **новопреста́влений,** ного, *ч.;* **новопреста́влена,** ної, *ж.* Людина, яка щойно або недавно померла. *Йдучи на той світ, скіфи, до речі, теж отримували різну, хоч і вічну (це єдине, що в них було справедливо і всім однаково) домівку — в залежності* [залежно] *від місця, яке новопреставлений займав у суспільстві* (В. Чемерис); *Ніколи не міг подумати* [Клим], *що доведеться колись зважати на віросповідання новопреставленого й зважати на церкву* (А. Кокотюха).

НОВОПРИБУ́ЛЕЦЬ, льця, *ч.* Людина, яка недавно або щойно прибула куди-небудь. *Про добробут вільних громадян новоприбулець довідався, коли невдовзі сам розбагатів* (Остап Вишня); *Новоприбульця приняли досить байдуже, лишень пара питань — звідки, за що, скільки...* (У. Самчук); *Відчувши себе господарем, новоприбулець почав уже все тут перевертати на свій лад, сувої парусини по-своєму поперекладав у нішах — хай гірше, аби інше!* (О. Гончар); *Стоїть новоприбулець, ніде не втрапить, поки не спитав* (Л. Костенко).

НОВОПРИБУ́ЛИЙ, а, е. Який недавно або щойно прибув куди-небудь. *Новоприбулий боярин Тугар Вовк оповістив тухольцям, що хотів би зробити великі лови на медведів* [ведмедів] (І. Франко); *Кожен новоприбулий етап в'язнів спускали в шахту добувати вугілля* (Б. Антоненко-Давидович); *Юрась.., віддавши розпорядження, де розмістити новоприбулий татарський загін, відпустив усіх, крім особистої варти* (В. Малик); *Лейбу закликав новоприбулий чоловік, і Влодко, посунувшись по лаві, сковзнув у сіни* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **новоприбу́лий,** лого, *ч.;* **новоприбу́ла,** лої, *ж.* Людина, яка недавно або тільки що прибула куди-небудь. [Р е н а т а:] *Сестричко! Ось я тут! (Цілується з новоприбулою)* (Леся Українка); *Сергій наливає склянку і підносить новоприбулому* (Григорій Тютюнник); *Чоловік у масці ступив до нього* [гостя] *і виразно простягнув руку, новоприбулий зняв із пальця обручку і поклав у простягнуту долоню в чорній рукавичці* (В. Лис).

НОВОПРИ́ДБАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно придбали. *На бучному банкеті в новопридбаному замку Швенд познайомив доктора Гйотля з першими агентами своєї організації* (П. Загребельний); *Став* [заробітчанин] *пробувати на зуб новопридбану косу* (О. Гончар); *Завдання короля, живучи в Русі, захистити її від нападів численних ворогів і розбудувати, як новопридбаний дім* (Валерій Шевчук); *Що більшим буде новопридбаний пучок моху, яскравішим і свіжішим буде його вигляд, то скоріше він приживеться і почне розростатись* (із журн.).

НОВОПРИЄ́ДНАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно приєднали. *Весь новоприєднаний до Росії край — і запорізькі землі, й приморські степи — віддано під іменем Новоросії під управу князя Потьомкіна* (з наук. літ.); *Новоприєднані території суттєво відрізнялися від старого королівства, їх потрібно було інтегрувати, придушивши сепаратистські та національні рухи* (з навч. літ.).

НОВОПРИЗНА́ЧЕНИЙ, а, е. Якого недавно або щойно призначили. *— Ви як сюди потрапили?.. — Дуже просто, — відповів новопризначений водій, не маючи змоги втримати усмішку* (С. Добровольський); *Новопризначеному голові трохнівці були раді: хлопець молодий, з розумом, такий діло поведе* (Григорій Тютюнник); *Новопризначений директор здравниці оголосив, що віднині Ягнича призначається на посаду старшого чергового по пляжу та території* (О. Гончар); *Новопризначений прем'єр-міністр Крутивус, тренований і спортивний, без зусиль вхопив в.о. президента попід пахви і відніс у горішні кімнати спати* (В. Кожелянко).

НОВОПРИ́ЙНЯТИЙ, а, е. Якого недавно або щойно прийняли куди-небудь. *Колону замикав новоприйнятий партизан Вася Коробка* (М. Шеремет); *Біля списків з прізвищами новоприйнятих студентів товпляться хлопці й дівчата* (І. Цюпа); *У 1889 р. волосні суди на українських землях зазнали суттєвих змін відповідно до новоприйнятих Тимчасових правил щодо волосного суду* (з наук. літ.); *Новоприйнятий член цеху після вступу одразу ж відчував ієрархічність та корпоративність цехової організації* (з наук.-попул. літ.); *Коли ченці і віруючі розходяться після служби, новоприйнятий монах залишається в храмі* (з газ.).

НОВОПРИСТА́ННИЙ, а, е, *заст.* Який недавно або щойно приєднався до якоїсь громади, організації і т. ін. *Новопристанний хлопець відразу здивував звичкою постійно щось нотувати* (з мемуарної літ.); // *у знач. ім.* **новопріста́нний,** ного, *ч.;* **новопріста́нна,** ної, *ж.* Людина, яка тільки що стала членом певної громади, товариства і т. ін. *Що ж ви скажете новопристанному, як прийде до вас? Хоч сих ви не мутіть* (Сл. Б. Грінченка).

НОВОПРИХО́ЖИЙ, а, е. Який недавно або щойно прийшов, прибув куди-небудь; новоприбулий. *Вихователі здійснювали адаптацію новоприхожих дітей у два етапи — ознайомлювальний та настановний* (із журн.); // *у знач. ім.* **новоприхо́жий,** жого, *ч.;* **новоприхо́жа,** жої, *ж.* Людина, яка недавно або тільки що прийшла, прибула куди-небудь. *Сих селян обкладають данинами і податками, а коли дуже були завзяті, то їх ріжними способами зганяли з їх ґрунтів, а на їх місце осаджували новоприхожих* (М. Грушевський).

НОВО́РІЛЛЯ, і, *ж.* Виоране навесні поле для посіву яровини. *Дівчина стояла серед поля, дивилася вслід за плугами, що перевертали широкі скиби. Новорілля не вдовольняла дівчину* (К. Гордієнко); *Пахла новорілля, несміливо бриніла сопілка на молодому пасовиську, і хотілося Семенові зустріти сьогодні пастухів, ґаздів і розмовляти з ними* (Р. Іваничук); *Новоріллю потрібно навесні обробляти глибокими боронами, щоб уникнути залипання ґрунту* (з навч. літ.).

НОВОРІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до Нового року, пов'язаний з ним. *Новорічна година наближається* (І. Франко); *— У нас в інституті сьогодні новорічний вечір...* (О. Донченко); *Вова написав кілька новорічних віршів* (О. Копиленко); *Прийде час, коли невільничка вилетить золотою пташкою разом з ударами новорічного дзвону і осяє промінням темряву ночі* (І. Пільгук); *Майже відразу після новорічного бою годинника Оксана, підкреслено чемно вибачившись, пішла до спальні* (А. Кокотюха).

НОВОРІ́ЧЧЯ, я, *с.* *(з великої літери).* День або перші дні Нового року. *Дні вродин, місяців та Новоріччя Святкують так, що ніч розпочинає, А день за нею йде* (І. Франко); *В світлих замірах хороших Новоріччя в хату йде* (П. Усенко); *Через пару днів після .. Новоріччя, зустрівши в клубі обласної письменницької організації, заклопотаний поет відвів мене в закуток* (В. Чемерис); *Я розбирала допізна ялинку, згадувала наше з тобою Новоріччя і плакала* (І. Жиленко).

НОВОРО́Б, у, *ч., розм.* Виріб, споруда, предмет старовини і т. ін., створені за зразком оригіналу, але виконані сучасними методами із сучасних матеріалів. *Зі стелі звисають досить солідні "бурульки" вапнякових сталактитів. Ось де відчувається подих часу! Це не залізобетонний новороб у центрі міста* (з газ.); // *збірн.* Сукупність таких виробів, споруд і т. ін. Левову частку предметів старовини, *які зберігаються на митниці, становлять ікони, вивезення яких категорично заборонене. Виняток зроблено для так званого новоробу, сучасних ікон* (із журн.).

НОВОРО́БНИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **новоро́б.** *Новоробні ікони чи інші предмети старовини митники розпізнають за допомогою нового програмного забезпечення* (із журн.).

НОВОРОЖДЕ́НЕЦЬ, нця, *ч., заст.* Той, хто тільки що народився; новонароджений. *Кланяюсь і хлібом, і вином, і сином новорожденцем* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. — *Ви іменинник? — Та ні... А може, й так! Новорожденець!! — зареготав Ничипір. І заспівав про степ, про волю* (Василь Шевчук).

НОВОРОМАНТИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **неоромантизм.** *Ті самі хитання між новим — витонченим — реалізмом та новоромантизмом позначаються і в галузі поезії — на творчості Лесі Українки* (М. Зеров).

НОВОРОМА́НТИК, а, *ч.* Прихильник, послідовник новоромантизму. *Новоромантик із презирством ставиться не до натовпу, а до того рабського духу, який змушує людину добровільно зараховувати себе до нього, нівелюючи індивідуальність* (з наук. літ.); *Драматурги-новоромантики, за Лесею Українкою, були суворими реалістами в зображенні людських характерів як продукту певного суспільного настрою* (з наук.-попул. літ.).

НОВОРОМАНТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до новоромантизму і новоромантиків. *Леся Українка вбачала в новоромантичному творчому методі майбутнє, окреслила ознаки цього методу* (з наук. літ.); *Новоромантична гуманістична концепція Ольги Кобилянської ґрунтувалася на чуттєвій сфері людини* (з навч. літ.).

НОВОРО́ЧНИК, а, *ч., заст.* Альманах. *Український новорочник "Світ" виходив у Харкові в 40-ві роки XIX ст.* (з наук. літ.).

НОВОСВІ́Т, у, *ч., рідко.* Нові віки, нові часи. *Шекспіре, батьку наш, усім народам рідний!.. Світило творчества* [творчості], *Гомере новосвіту* (П. Куліш).

НОВОСЕ́Л, а, *ч.* Той, хто недавно поселився де-небудь; новий поселенець. *В тайзі одвічній, У пустелі, В краю незайманих борів Стрічав я перших новоселів* (М. Нагнибіда); *Федько по карті йде, мов крізь болото, одразу видно: в джунглях новосел* (Д. Білоус); * Образно. *Кефаль як непримхливий новосел прижилася в Азовському морі, почавши активно витісняти традиційного судака* (з газ.).

НОВОСЕ́ЛЕЦЬ, льця, *ч.* Те саме, що **новосе́л.** *Поки він, Гістієй, повернеться від царя Дарія, можуть початись осінні дощі. Навряд чи пощастить закінчити обидві міські брами, отже, навряд чи можна буде прислати першу валку новосельців* (І. Білик); *Перші новосельці нового житлового кварталу почали оселятися ще тоді, коли відчувався скрізь запах фарби, клею* (із журн.); * Образно. *У міському парку затишно почувають себе колишні новосельці — платани, буки та ін.* (з газ.).

НОВОСЕ́ЛИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **новосе́лець.** *У новобудові майже нікого, а новоселиця співає веселу пісеньку, радіючи власному помешканню* (з газ.).

НОВОСЕ́ЛИЩЕ, а, *с., рідко.* Нове село. *Після нападу турків змушені були жителі села податися в ліси й заснувати новоселище на березі невеличкої річечки* (із журн.).

НОВОСІ́ЛЛЯ, я, *с.* 1. Переселення в нове житло. *Пішли всі разом, товариші поздоровили її з новосіллям, і Олена почала влаштовуватись* (О. Копиленко); *Новосілля самійВарці доведеться відкласти* (В. Лис); // За народним звичаєм — святкування з нагоди переселення в нове житло, приміщення; входини, вхідчини. — *Поздоровляю тебе з новою оселею. Бач, яка добра: сама новосілля справляєш, а мене й не кличеш* (Панас Мирний); — *От я й подарую вам на новосілля Мюссе, ви ж знаєте — на щось дорожче я зараз неспроможна!* (О. Іваненко); *Він запрошував дорогих гостей на новосілля* (Ю. Збанацький); — *Ну, що ж, діти, справимо тепер новосілля, — запропонувала мати* (В. Малик); *Ось я покличу професора Черкаса, а Оксана тим часом щось приготує, та відсвяткуємо наше новосілля* (П. Загребельний).

2. *рідко.* Місце чи будинок, куди недавно хто-небудь переселився або збирається переселитися; нове житло. *Якщо він надумає саме в ці дні переїздити на новосілля, то ви з великою охотою пособите йому* (Л. Яновська); — *Це наше новосілля, — говорила* [Мотря], *заточуючи рукою великий круг. — Завтра, по дневі, роздивишся краще* (Б. Лепкий).

НОВОСПЕ́ЧЕНИЙ, а, е, *ірон.* Який недавно або щойно став ким-небудь, здобув якусь професію, посаду і т. ін. *Мій приятель теж був новоспеченим інженером* (Л. Дмитерко); *Новоспечені друзі, сміючись, домовлялися про завтрашній день* (В. Собко); *Виявляється, і новоспечені господарі надумали одержувати належний зиск з його господарства* (Ю. Збанацький); *Висуванець стояв понурений. Завдав йому думок цей новоспечений зачіплянський мислитель* (О. Гончар); *Новоспечений директор станції Ганс Кернер лютував* (Є. Доломан); *Новоспечений гробар зняв капелюха і кілька хвилин для годиться помовчав над свіжою могилою* (Ю. Винничук).

НОВОСТВО́РЕНИЙ, а, е. Який недавно або щойно створили (у 1, 2 знач.). *Фон дер Марвітц не утаїв від Віктора.., що у Львові німці заарештували новостворений уряд України* (Олекса Ізарський); *Всі авта* [авто] *мусіли повернути назад і обминати довколишніми шляхами новостворений парк* (Е. Андієвська); *Особливе невдоволення виявляла створена Петром I гвардія, Преображенський та новостворений Ізмайлівський полки* (Ю. Мушкетик); *Новостворений відділ передислокувався в микуличинський ліс і став зародком першого табору старшинської школи* (М. Андрусяк).

НОВОСТВО́РЮВАНИЙ, а, е. Який ще створюється. *В Криничках набирали добровольців до лав новостворюваного червоного полку* (О. Гончар); *У новостворюваний звіт можна додавати поля з різних таблиць, які зв'язані між собою в схемі даних* (з наук. літ.).

НОВОСФОРМО́ВАНИЙ, а, е. Який недавно або щойно сформували. *Надвечір Леонід Бронников, комісар новосформованого полку, був із своїми бійцями уже далеко в степу за Каховкою* (О. Гончар); *Коли Росія почала контролювати вже більшу частину української території, новосформований уряд Х. Раковського в програмовому документі висловився за федеративне об'єднання обох республік* (з наук. літ.); *14 березня 1939 р. новосформований парламент, який зібрався в Хусті, проголосив незалежність Карпатської України, прийняв Конституцію й обрав Августина Волошина президентом* (з навч. літ.).

НОВОТВІ́Р, во́ру, *ч.* 1. Новоутворена мовна одиниця (слово, вислів і т. ін.). *Нація існує не для язика, а творить і ненастанно перетворює собі язик відповідно до своїх потреб; історикові, заким оцінить, а тим паче осудить якийсь новотвір, випадало би ввійти по змозі в причини, які викликали його* (І. Франко); *Неологізми, новотвори родяться щодня* (М. Рильський); *— Моторний ти в мене! — сказала мама. Й додала, що їй подобається новотвір — "недоспілок"* (Олекса Ізарський).

2. *вет., мед.* Те саме, що **новоутво́рення** 2. *Для раннього виявлення синдромів хвороби необхідно врахововувати найпоширеніші злоякісні новотвори в конкретній віковій групі* (з наук.-попул. літ.).

НОВОТВО́РЕННЯ, я, *с.* 1. Новий об'єкт, елемент і т. ін., який утворився нещодавно. *Науковці часто знаходять новотворення мінералів у прикарпатських родовищах, природа таких новотворень є різною і за часом, і за причиною і т. ін.* (з наук. літ.); *У необрядовому пісенному фольклорі наявні жанрово-функціональні та інші новотворення* (з навч. літ.); // Те саме, що **новотві́р** 1. *Мова публіцистики Багряного легка, стрімка, насичена неологізмами й авторськими словотворами .. Новотворення природно й невимушено вживляються в тіло тексту* (О. Шугай); *Найбільш численну групу поетичних новотворень Л. Костенко становлять слова, утворені способом складання: і ми... і степ... і жовтий падолист* (з наук.-попул. літ.);

2. Те саме, що **новоутво́рення** 2. *Рак легені посідає одне з перших місць серед злоякісних новотворень органів дихання у промислових регіонах світу* (з наук. літ.).

НОВОТВО́РЧИЙ, а, е. Стос. до нового у творчості. *Нині всі новотворчі процеси в царині медіа варто розглядати з позиції їх розуміння читачами* (з наук. літ.); *У вступі до монографії актуалізуються питання духовного відродження нації, новотворчих соціально-економічних процесів в Україні та ін.* (з наук.-попул. літ.).

НОВОТВО́РЧІСТЬ, чості, *ж.* Абстр. ім. до **новотво́рчий.** *Пісенний репертуар Звенигорода XX ст. оновлюється, розвивається. Новотворчість торкнулась усіх, за винятком козацьких і чумацьких, груп пісенності* (з наук. літ.); *Новотворчість підказує, куди еволюціонують народні смаки, чим приваблює сучасний простий, насамперед сільський і міський, фольклор* (з навч. літ.).

НОВОУКРАЇ́НЕЦЬ, нця, *ч., розм.* Той, хто швидко розбагатів, став дуже впливовим у перші роки після розпаду СРСР; "новий українець" *(див.* **украї́нці).** *На початку XXI ст. термін "новоукраїнець" поступово став виходити з активного вживання* (з наук.-попул. літ.); *Збільшення кількості новоукраїнців пов'язане з поширенням підприємливості, активізацією різних форм бізнесу* (із журн.).

НОВОУ́ТВІР, вору, *ч.* 1. Те саме, що **новотво́рення** 1 і **новотві́р** 1. *Усічення зумовлює не лише формальні, а й семантичні та експресивні зміни новоутворів* (з наук. літ.);.

2. *вет., мед.* Те саме, що **новоутво́рення** 2. *Час від часу новоутвір натискав на .. нерв, око не могло виконувати .. безперервних мінімальних рухів-переходів* (Т. Прохасько); *У всіх випадках недавно виявлених пухлин надниркових залоз слід оцінити ймовірність злоякісних новоутворів на основі розмірів пухлини* (з навч. літ.).

НОВОУТВО́РЕНИЙ, а, е. Недавно або щойно утворений. *Ударив міцний мороз, і новоутворений лиман скувала крига* (А. Шиян); *У період формування національних мов незрозумілі старослов'янські слова широко замінюються східнослов'янськими або новоутвореними на рідній основі* (з наук. літ.); *Забезпечення діяльності державних органів, що ліквідуються або реорганізуються, здійснюється в межах видатків, передбачених новоутвореним державним органам, які визначені правонаступниками* (з мови документів).

НОВОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* 1. Те саме, що **новотво́рення** 1; новоутвір. *Істотним у формуванні новоутворень є внесок прозаїків, поетів, журналістів та інших представників засобів масової інформації* (з наук. літ.); *Новоутворення двовалентного заліза зумовлює формування глейових нашарувань уздовж ходів гнилих коренів, мікротріщин і тріщин ґрунтів, глейових плям та ін.* (з навч. літ.).

2. *вет., мед.* Те саме, що **пухли́на** 2; новоутвір (у 2 знач.). *В своє скельце Прокіп Гордійович мусить побачити найменші зміни клітин организму, наймолодші новоутворення* (Ю. Мушкетик); *З тіла новоутворення візьмуть маленьку частину тканини, щоби дістати відповідь на головне питання: пухлина доброякісна чи ні* (Люко Дашвар).

НОВОХРЕЩЕ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Той, кого недавно або щойно охрещено в новій вірі. *Після прийняття Київською Руссю християнства багато знаті стало новохрещенцями* (з наук. літ.); *Первісні проповідники православної віри були, звичайно, із Києва, але потім у кожній землі вербували до них новохрещенців, і в такий спосіб збільшувалася сила* (з наук.-попул. літ.); *Чеський земельний сейм, який відбувся в 1528 р., ухвалив вигнати новохрещенців із території Чехії* (із журн.).

НОВОХРЕЩЕ́НИЙ, а, е. 1. Якого недавно або щойно охрестили. *Вся новохрещена бурлацька сім'я Посмітюх пригадувала й силкувалась запам'ятать гаразд свої нові йменя* (І. Нечуй-Левицький); *— Чи не час нам показати новохрещену Катерину, аби мати й дитя могли спочити?* (Г. Пагутяк).

2. Те саме, що **новонаве́рнений.** *На горбі, де стояв кумир Перуна, поставлено церков* [церкву] *святого Василія, патрона новохрещеного князя* (І. Франко); // *у знач. ім.* **новохреще́ний,** ного, *ч.;* **новохреще́на,** ної, *ж.* Той (та), кого недавно або тільки що охрещено в новій вірі; новохрещенець. *Не годиться новохрещеному купівлею ідолища починати нове життя во Христі* (Н. Королева); *Кожен новохрещений сповідував віру своєрідною присягою — читанням символу віри* (П. Загребельний); *Хрещений батько чи мати — це доросла, зріла й відповідальна людина, яка допомагає новохрещеному на його шляху духовного зростання* (з навч. літ.).

НОВОЧА́СНИЙ, а, е. Який стосується найновішого часу, найновішої епохи, відповідає сучасним вимогам; сучасний (у 1 знач.). *Машина до писання віднайшла, власне, сю ідеальну скорість, якої потребує новочасний чоловік, щоб зібрати свої думки* (І. Франко); *Лірик новочасний здебільшого розповідає про пережите та намріяне* (М. Зеров); *Це ж новочасні миру голуби — Оці лункі стрімкі аероплани* (М. Рильський); *Раптом кругленький гномик зі сковородинською зачіскою-мискою устав і підійшов до людей і — не дивлячись на автора — похвалив прослухане: птицю, мовляв, видно по льоту... Цей ось молодик, — і новочасний Сковорода мить відверто вдивлявся в земляка* (Олекса Ізарський).

НОВОЯ́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. *церк.* Який недавно з'явився. *Сусідки його, як він зрозумів з їхньої розмови, їхали в столицю на поклоніння до новоявленого чудотворця* (Ф. Бурлака); *Юрба, що німіла у побожному екстазі перед новоявленим месією, товпилася, щоб стати ближче до нього, враз позадкувала, відступала, змішувалася, ділилася* (В. Малик); *Хто вмітиме викрешувати вогонь, того назовуть Прометеєм, новоявлений Мойсей вказуватиме дорогу по зорях* (Р. Андріяшик).

2. *ірон.* Який недавно або тільки що став до роботи, з'явився, виник. *Наш новоявлений донжуан Микола Дібрівний неждано-негадано відрікся від дівчат* (М. Коцюбинський); *Замість відповіді на запитання, поцікавився* [Ореля], *чим зараз займається новоявлений критик* (Олекса Ізарський); *Новоявлений тренер глянув на хлопця, наче вперше оце побачив* (І. Цюпа); *Дерев'янко, немов сподіваючись від новоявленого агронома якоїсь каверзи, відступився* (В. Логвиненко); *Поки грабували скарбницю, новоявлений султан утік у пустелю* (П. Загребельний); *Коли новоявлений лицар, повернувшись на своє місце, став, отаман продовжив раду* (Г. Колісник).

НОГА́, и́, *ж.* 1. Одна з двох нижніх кінцівок людини. *Вона ж не спала, не журилась, Сиділа, ноги устромила В гарячий попіл* (Т. Шевченко); — *Я не можу!* — *стомлений і сердитий долітає голос редактора.* — *У мене виразка на нозі* (С. Васильченко); *Сержант сів боком на підвіконні, обпершись однією ногою об підлогу* (І. Багряний); *Горобенко ступив на шинелю й штовхнув ногою казанка* (Б. Антоненко-Давидович); *Морщачись, Погиба скидає з правої ноги тіснуватий чобіт* (М. Стельмах); // Одна з кінцівок деяких тварин. *Я піду поволі за ногою скотини, що передо мною, і за ногою дітей, аж поки не прийду до пана свого* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Хоч ходить кінь на чотирьох ногах, Та й той не раз спіткнеться!* (Л. Глібов); — *Де ступить нога коня мойого* [мого], *там трава не ростиме!* (І. Білик).

2. Опора меблів, споруд, механізмів і т. ін. — *Правда, пане Міньйо, клубок лежав ось тут, коло ноги стола? Ви ж бачили його?* (І. Франко); *Для закріплення крокв'яної ноги застосовують затяжку, що зв'язує нижні кінці крокв'яних ніг кожної крокви* (з наук. літ.); *До шкільної їдальні завезли нові столи з дерев'яними ногами й металевими механізмами розкладання* (з газ.).

Бода́й тобі ру́ки й но́ги полама́ло! *див.* **полама́ти; Вибива́ти (перебира́ти) нога́ми** *див.* **вибива́ти; Відстоя́ти но́ги** *див.* **відсто́ювати; Відтанцюва́ти но́ги** *див.* **відтанцьо́вувати; Встава́ти на но́ги** *див.* **устава́ти; Збива́ти / зби́ти з ніг** *див.* **збива́ти; Збива́ти / зби́ти но́ги** *див.* **збива́ти; Збива́тися / зби́тися з ніг** *див.* **збива́тися; Набива́ти / наби́ти но́ги** *див.* **набива́ти; Ніг не [зду́жати] підволочи́ти / підволокти́** *див.* **підволіка́ти; (1) Но́ги (ру́ки, но́ги й ру́ки, па́льці** *і т. ін.)* **як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чужі́** — який утратив чутливість, здатність нормально рухатися перев. від перевтоми. *Іду я, кривлюся, бо у голові ніби найбільший лаврський дзвін гудить. Ще й нудить трохи і ноги ніби чужі — хилитає, наче тополю на вітрі* (М. Івченко); *Потилиця болить що раз дужче. Ноги й руки як чужі* (В. Винниченко); *Треба було ще піти до річки, але ноги були як чужі* (з наук.-попул. літ.); *Від холоду пальці стали ніби чужі* (із журн.); **Переволіка́ти / переволокти́ но́ги** *див.* **переволіка́ти; Підбива́ти / підби́ти но́ги** *див.* **підбива́ти; Плазува́ти в нога́х** *див.* **плазува́ти; Плу́татися нога́ми** *див.* **плу́татися; Повали́ти з ніг** *див.* **повали́ти**[1]; **Позбива́ти з ніг** *див.* **позбива́ти; Позва́лювати з ніг** *див.* **позва́лювати; Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг** *і т. ін.)* *див.* **потрі́бно; Припада́ти (ки́датися, па́дати** *і т. ін.)* **до ніг** *див.* **припада́ти; Припада́ти на но́гу** *див.* **припада́ти; Ско́чити на но́ги** *див.* **ско́чити; Умива́ння ніг** *див.* **умива́ння.**

◊ **[Аж] не чу́ти (не відчува́ти) ніг (підошо́в) [під собо́ю]** *див.* **чу́ти; (2) [Аж] но́ги гуду́ть** *у кого* — хто-небудь відчуває сильний біль у ногах від тривалого ходіння. — *От я за останні дні добре нагулявся, аж ноги гудуть* (В. Собко); *Відчувалася втома. Вчора набігалися по магазинах, аж ноги гудуть* (М. Циба); *На Театральну площу повиповзали люди, гуляють, сидять на лавочках в затінку дерев .. Це б і мені посидіти, бо ноги аж гудуть* (Г. Тарасюк); **[Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю** *див.* **рва́ти; Аж у но́ги лоско́че** *див.* **лоскота́ти; (3) Без за́дніх ніг:** а) *(зі сл.* с п а т и) міцно, непробудно. *Потім* [після роботи], *наче мертвий, падаєш на покіс і до самого ранку спиш без задніх ніг, навіть на вечерю не дивишся* (М. Стельмах); *Невже Мартоха забула, який нинька день святковий, невже спить без задніх ніг чи по сусідах повіялась?* (Є. Гуцало); *Над ранком задзеленчав телефон. Я спав без задніх ніг і прочумався десь аж після десятого дзвінка* (Л. Кононович); *Чакалка .. спала без задніх ніг. Нелегке, ой, яке нелегке життя у Чакалки!* (І. Андрусяк); *Пан комісар захмелів і спить без задніх ніг* (Ю. Винничук); б) *(зі сл.* б у т и, л е ж а т и, п а д а т и, в п а с т и) у стані сильної втоми або сп'яніння. *Солдати міняються часто. Втомлені, доходять до караулки і відразу падають .. без задніх ніг* (А. Кокотюха); *Здалося жінці, від утоми впаде зараз без задніх ніг і засне* (Люко Дашвар); **Би́ти но́ги** *(рідше* **чо́боти)** *див.* **би́ти; Бра́ти / взя́ти но́ги на пле́чі (в ру́ки, за по́яс)** *див.* **бра́ти; Бра́тися в но́ги** *див.* **бра́тися; Бу́ти гі́реєю на нозі́** *див.* **бу́ти; Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг** *див.* **вали́ти**[1]; **Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг** *див.* **вали́тися**[1]; **Валя́тися під нога́ми** *див.* **валя́тися; Ввіритися / ввіря́тися нога́м** *див.* **ввіря́тися**[1]; **Верті́тися (крути́тися) на нога́х** *див.* **верті́тися; Вибива́ти / ви́бити ґрунт з-під ніг** *див.* **вибива́ти; Ви́їхати впере́д нога́ми [з ха́ти]** *див.* **виї́жджа́ти; Ви́нести / вино́сити нога́ми впере́д (напере́д)** *див.* **вино́сити; Ви́нести / вино́сити но́ги** *див.* **вино́сити; Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги** *див.* **витяга́ти; Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги** *див.* **вихо́джувати**[1]; **Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми]** *див.* **відбива́тися; Відбира́ти / відібра́ти но́ги (ру́ки, ру́ки й но́ги)** *див.* **відбира́ти; Відки́нути / відкида́ти но́ги** *(вульг., жарт.* **копи́та, ра́тиці** *і т. ін.)* *див.* **відкида́ти; Вкри́тися нога́ми** *див.* **укрива́тися; Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу** *див.* **устава́ти; Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми** *див.* **утрача́ти; Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться** *і т. ін.)* **під нога́ми** *чиїми* <**Ґрунт попо́вз з-під ніг** *у кого і без дод.*> *див.* **ґрунт; Дава́ти / да́ти во́лю нога́м** *див.* **дава́ти; Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са]** *див.* **дава́ти; Да́ти нога́м зна́ти** *див.* **дава́ти; Два чо́боти — па́ра** <**Па́ра чобі́т (два чо́боти) на одну́ но́гу**> *див.* **чо́боти; (4) Де вже но́ги не носи́ли** — хто-небудь багато ходив скрізь, побував у ба-

гатьох місцях. *Пішов я, брате, зароблять. І де вже ноги не носили! Поки ті гроші заробив* (Т. Шевченко); **Догори́** *(рідко* **вверх) дном (нога́ми,** *рідко* **спо́дом)** *див.* **догори́; (5) До ноги́,** *перев. зі сл.* вибити, побити, знищити *і т. ін.* — повністю, остаточно, вщент, до кінця. *Після короткої кривавої сутички замок був узятий, а польський гарнізон — знищений до ноги* (з легенди); *Все військо виб'єш до ноги. Вставай, Енею!* (І. Котляревський); *Проти військ княжих ми сміло, просто йдемо, Твердо певні, що вас до ноги поб'ємо...* (П. Грабовський); *Якби я їх тоді зустрів, гадів, — натякає він на тих, що його хотіли знищити, — я б їх вибив до ноги!* (І. Багряний); *Руїни скрізь чорніють навкруги: всі хатинки, всі будинки потрощило до ноги* (Н. Забіла); **Заде́рти но́ги** *див.* **задира́ти**[1]**; Збива́тися / зби́тися з ніг** *див.* **збива́тися; З (від) голови́ [аж] до ніг (до стіп) <З (від) ніг (від стіп) до голови́>** *див.* **голова́; (6) Зві́дки но́ги росту́ть** — про джерело, початок чого-небудь. *Ось воно що. Ось звідки ноги ростуть. Мозаїка склалася моментально: я шукаю Наталю Зиму, дзвоню на її мобільний номер, називаю себе і тим самим знову засвічуюся* (А. Кокотюха); *Я знав, звідки ноги ростуть у тієї затії* (М. Дочинець); **Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги** *див.* **зв'я́зувати; Земля́ гори́ть під нога́ми** *чиїми, в кого* **<Земля́ гори́ть** *під ким*> *див.* **земля́; Земля́ тіка́є (вислиза́є) / втекла́ (ви́слизнула) з-під ніг** *(рідко* **з-під підошо́в)** *див.* **земля́; З ніг позбива́тися** *див.* **позбива́тися; Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися** *і т. ін.)* **/ зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися** *і т. ін.)* **на рівні ([рівні] но́ги)** *див.* **зрива́тися; З рука́ми й [з] нога́ми** *див.* **рука́; (7) З усі́х ніг** — дуже швидко, спрожогу, стрімголов. *Німець сказав щось прикажчикові, той з усіх ніг помчався у двір* (Панас Мирний); *З усіх ніг біжать вподовж вулиці діти: попереду білолобий онук найпрудкіше* (Г. Косинка); *З-під байди вискочив хвостатий звірок, з добру кішку, і з усіх ніг кинувся навтьоки* (І. Багряний); *Вона крутнулась і, шелестячи спідницею, зі всіх ніг летить у темряву* (М. Стельмах); *Макс і Хитра рвонулися з усіх ніг назустріч коням* (Є. Доломан); **[І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́)** *див.* **ді́дько; [І] ного́ю не ступи́ти** *див.* **ступа́ти; Іти́ в но́гу** *див.* **іти́; Й ноги́ не су́не** *див.* **су́нути; Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та))** *див.* **ко́ваний; Коло́с на гли́няних нога́х** *див.* **коло́с; (8) Куди́ но́ги несу́ть / понесу́ть,** *перев. зі сл.* піти, втікати і т. ін. — у будь-якому напрямку, куди-небудь, не вибираючи дороги. *Я був битий і словами і своїми власними думками! Отож утікав від цих побоїв, куди ноги несли* (Л. Мартович); *Князь чорноризець втікав, куди ноги несуть* (К. Гриневичева); *Ледве дочекавшись зміни, Надійка вибігла на вулицю і пішла тротуаром так, без мети, просто куди ноги несли* (В. Козаченко); *Йде він... куди ноги несуть. Без мети, без думки* (Ю. Мушкетик); *Кожний тільки й думав, щоб вихопитися з оцього жахливого крутіжа* [крутежу] *й втекти, куди його ноги понесуть* (Б. Лепкий); **Ле́две (ледь, наси́лу** *і т. ін.)* **пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́** *і т. ін.)* **но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу** *і т. ін.)*] **пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́** *і т. ін.)*> *див.* **пересува́ти; Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х** *див.* **трима́тися; Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги** *див.* **доволіка́ти; (9) Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять)** *кого і без дод.* — хто-небудь дуже втомлений, виснажений від роботи, старості, переживань і т. ін. *Іде* [козак] *смутний, невеселий, Ледве несуть ноги* (Т. Шевченко); *А тим часом із діброви — Ледве несуть ноги — Шкандибає якийсь вояк, Голодний та бідний* (Ю. Федькович); *Настала Петрівка. Нимидора насилу одговілась, вже її насилу носили ноги* (І. Нечуй-Левицький); *Старий думав: хтозна, сил нема вже. Старі ноги ледве носять, а треба синів пристроїти* (М. Йогансен); **Лі́зти під но́ги** *див.* **лі́зти; Ляга́ти / лягти́ до ніг (під но́ги, в но́ги** *і т. ін.)* *див.* **ляга́ти; Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний** *і т. ін.)* **ґрунт під нога́ми** *див.* **ма́ти**[2]**; Мі́ряти кро́ками (нога́ми)** *див.* **мі́ряти; (10) На бо́су но́гу** — на голу ногу (без шкарпеток, панчіх, онуч і т. ін.). *Андрій одягнув свої черевики на босу ногу й пішов* (І. Багряний); *В подраній свитині та лаптях на босу ногу зупинився на вигук дядько й байдуже подивився в бік верхівця* (Б. Антоненко-Давидович); *На поріг вийшов дід в фуфайці наопашки і в калошах на босу ногу* (Григорій Тютюнник); *Він швидко взувається на босу ногу, накидає на плечі піджак* (М. Стельмах); *Ввійшла Ліна, одягнена в рожевий халатик і пухнасті капці на босу ногу* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(11) На коро́ткій (дру́жній) нозі́** *з ким, перев. зі сл.* бути — у приятельських, товариських стосунках. *На короткій нозі він із баришнею, а сам із мужиків* (М. Івченко); *Він був на короткій нозі з усіма працівниками фабрики, міг усіх, без винятку, пробрати на зборах* (М. Ю. Тарновський); *— Буде Оладько на стадіоні. Його інколи й з роботи забирають. Та й з дівчатами він на дружній нозі, ті теж можуть запросити його в парк* (П. Автомонов); *Зараз вся його увага була звернена на слідчого Густава Вагнера. З цим він на короткій нозі* (Б. Харчук); *Він із ними* [в'язнями] *на короткій нозі* (Любко Дереш); **Наляга́ти / налягти́ на но́ги** *див.* **наляга́ти; Наляга́ти на но́гу** *див.* **наляга́ти; (12) На нога́х:** а) *(перев. зі сл.* спати, засипати, стояти, триматися *і т. ін.)* від великої втоми, запаморочення, сп'яніння втрачати рівновагу і здатність нормально рухатися. *Всього натерпілося хлоп'я* [в лакейчуках]. *Іноді довго стоячи, на ногах засипало, падало додолу* (Панас Мирний); *Чоловік вніс соломи, насмиканої з стріхи сарайчика, — чого там думати про господарство? Тут аби сьогодні обід зварити і встояти на ногах* (В. Барка); *Він був радий і задоволений, хоч ледве тримався на ногах: прямо з поїзда* (М. Дашкієв); *Матроси ледь трималися на ногах: один поранений, другий контужений* (К. Гриб); б) *(перев. зі сл.* переходити, переносити *і т. ін.)* не лежачи в ліжку, без постільного режиму. *Актриса переносила на ногах застуду, але нещодавно їй стало дуже погано: різко піднялася температура, запаморочилася голова* (із журн.); в) здоровий. *Потім одуріння минуло, й він міцно тримався на ногах* (І. Багряний); *Затримавшись поглядом на Яреськові, блідому, схудлому, раптом вигукнув* [Андріяка] *з жалем: — Ех, брате! Був би ти оце на ногах, запрягли б ми тебе з першого дня!* (О. Гончар); г) *(перев. зі сл.* бути*)* підніматися з ліжка, не спати. *Звістка, що йдуть козаки, розійшлася блискавкою поміж військом і, ще сонце не зійшло, як цілий табір був уже на ногах* (О. Маковей); *Ще поїзд ішов повним ходом, а вже всі були на ногах, стояли біля дверей* (Іван Ле); ґ) не лягати спати, займатися якимись справами, бути в турботах. *Вже день скінчився, засвітилася ніч, а я ще на ногах* (М. Коцюбинський); *Скоро звик* [Артем] *і до овець, і до степу, де пасли, і до діда-чабана. Трудно було з досвітку до смерку все на ногах: на вигорілій толоці вівці*

голодні, — тільки присів, а вони вже й у шкоді (А. Головко); *Дідусь казали: від лежби нутрощі злежуються, жити треба на ногах!* (О. Гончар); д) ставати заможним, мати достатньо коштів для чого-небудь. *Одружився пізніше, коли відчув себе міцно на ногах, коли в недорід за кілька мішків пшениці виміняв захлялих коней* (Є. Гуцало); **На ногáх не стої́ть** *див.* **стоя́ти; (13) На рі́вній нозі́** *з ким, перев. зі сл.* т р и м а т и с я — як рівний з рівним. *Мама з донькою були добрі приятелі й трималися цілком на рівній нозі* (Ю. Яновський); *Діденка він мав за молокососа і вискочку, але разом з тим і трохи побоювався .. Тим-то тримався з ним на рівній нозі* (А. Головко); *Запитаєш, у чому полягає свобода? Не слугувати жодній речі, жодній необхідності, жодному випадку; триматись на рівній нозі з фортуною* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); **Натяга́ти / натягти́ нóгу (ру́ку)** *див.* **натяга́ти[1]; (14) На широ́ку нóгу:** а) *(перев. зі сл.* ж и т и, т р и м а т и *і т. ін.)* розкішно, багато, без будь-яких обмежень. *Харченки до революції тримали свій дім на широку ногу* (Д. Бузько); *Юрій дослужиться до полковника, вийде у відставку з пенсіоном, одружиться на Огієвській і житиме на широку ногу* (П. Кочура); *Батько живе справді на широку ногу. Найсучасніші меблі, бронза, севрська і саксонська порцеляна* (М. Слабошпицький); *Ловиги вели життя на широку ногу, влаштовували бали і полювання, купували картини відомих художників* (В. Лис); б) *(перев. зі сл.* п о с т а в и т и*)* на найвищий рівень. *Терешко Тягнирядноносебе .. горілчане виробництво поставив на досить широку ногу* (О. Ковінька); *Люба знає втричі більше за мене. Розвідслужба у неї поставлена на широку ногу* (Ю. Мушкетик); *І незабаром Сідалковський справді поставив розповсюдження лотерей на широку ногу* (О. Чорногуз); *Виявляється, діло було поставлено на широку ногу* (з газ.); **Не дава́ти відпочи́нку ні ногáм, ні рукáм (ногáм та рукáм)** *див.* **дава́ти; Не жалі́ти (не жалкува́ти) [свої́х] ніг** *див.* **жалі́ти; Не жалі́ючи (не жалку́ючи) [свої́х] ніг** *див.* **жалі́ти; Не покáзувати / не показа́ти ноги́** *див.* **покáзувати; Не потягну́ти ніг** *див.* **потягну́ти; Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми)** *див.* **чу́ти; Не чу́ти (не відчува́ти, не почува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні ру́чок, ні пу́чок не чу́ти>** *див.* **чу́ти; Ни́щити до ноги́** *див.* **ни́щити; Ні (ані́) в зуб [ного́ю]** *див.* **зуб; (15) Ні ного́ю** *куди, звідки* — зовсім не ходити куди-небудь, не виходити звідкись, не бувати, не з'являтися десь. *Гукнув* [Микола] *до своїх ремісників: — Грицю, Лаврін, сюди! Слухайте, щоб у школу ні ногою* (П. Панч); *Я тепер нікуди ні ногою — неохота* (Д. Гуменна); — *Адже інші ходять, не обминають весіль, бо це ж так цікаво, радісно. А ви з хати ні ногою, самі й самі* (Є. Гуцало); *Наш спільний час підходив до кінця, а Гоца ще в реальну роботу ні ногою* (Любко Дереш); *Подумки викреслила* [Іветта] *чернігівські села — туди ні ногою* (Люко Дашвар); **(16) [Нога́] в нóгу:** а) одночасно, в такт з іншими; один за одним. *Рівною лавою, неначе по шнуру витягненою, піднімаються москалі на гору, нога в ногу ступаючи* (Панас Мирний); *Горять веселі оченята, не в ногу ще й під барабан на площі, прямо до міськради, за пацаном іде пацан* (В. Сосюра); *І хоч солдати були стомлені великим переходом, але йшли бадьоро, нога в ногу* (С. Чорнобривець); *По якомусь часі вони вже йшли нога в ногу* (Ю. Мушкетик); *Я біг поряд з Явою нога в ногу, наче ми були один механізм* (В. Нестайко); *Писар Східних Воріт ступав нога в ногу зі старим, зосередившись на тому, щоб допровадити його туди, де закінчуються повноваження Писаря* (Г. Пагутяк); б) *(з ким — чим)* нарівні з чим-небудь, злагоджено в діях та поглядах, відповідно до чогось. *Юність проходить із піснею в ногу. В ногу із часом, у ногу з життям* (П. Воронько); — *Ловлю вас на слові, панно Ядвіго, вважайте, що це життя вже у вас почалось. Віднині ми з вами будемо йти нога в ногу* (О. Чорногуз); *Сунули в ногу з віком: міні-чоботи плюс дідівські кожушки, кастровані до пан'європейського рівня; техаські джинси одеського пошиву плюс максі-окуляри "очі, як ночі"* (А. Крижанівський); **(17) Нóга за ного́ю** — повільно, неквапливо, ледве-ледве. *Ішов захожий тихо, нога за ногою, й роздивлявся на всі боки* (Панас Мирний); *Ідуть повільно, нога за ногою плетуться* (В. Чумак); *Дарка повертається додому нога за ногою* (Ірина Вільде); *Хлопці поверталися назад понад шляхом поволеньки, нога за ногою* (В. Козаченко); *Гончарівський токар Муромець нога за ногою сходив Боричевим узвозом на Поділ* (І. Білик); **(18) Нога́ людська́ не ступа́ла,** *перев.* д е — ніхто ніколи не ходив, не бував, не жив і т. ін. десь, нікого не було де-небудь. *Вниз западалися боки гори у глибокі чорні ізвори, звідки родились холодні потоки, куди не ступала людська нога* (М. Коцюбинський); — *Смішно говорити — це біла пляма! — Еге ж, нога людська не ступала, — загув громоподібним басом високий геолог* (О. Донченко); *Вона нарочито вишукувала місця на тротуарі, де ще не ступала людська нога, і ставила ботик з вивертом* (М. Дашкієв); *Здається, що від того часу, коли весною на косогорах і видолинках відгуркотіли трактори й сівалки, тут більше й нога людська не ступала* (Ю. Збанацький); *Ми захоплено слухали про таємничих африканських пігмеїв.., про тропічні ліси Амазонки, в яких ще не ступала людська нога* (А. Дімаров); **(19) Нога́ не підніма́ється (не підійма́ється)** *у кого:* а) хтось не насмілюється йти, ступати кудись. *В кабінеті пана слідчого гарно прибрано. Над столом висить велике люстро, а під ногами пухкий килим, що на нього в ходаках і нога не піднімається ступити* (С. Чорнобривець); б) у когось не вистачає сили йти. *Цілісінький день дівчата бігали до гаю, поливали молоденькі деревця, тепер ноги не піднімаються повернутися додому* (із журн.); **(20) Нога́ [ніко́ли (бі́льше)] не сту́пить (не бу́де)** *чия* — хто-небудь більше не прийде до когось або кудись (уживається перев. при погрозі). *Віддавши ті гроші, що старий зоставив Йосипові, заклявся* [Яків], *що його нога ніколи не буде у невістчиному дворі!* (Панас Мирний); — *Весною житиму без вікон і дверей, а до того шкуродера нога моя не ступить* (М. Стельмах); *Він того* [насмішок] *не дозволить, він зараз же забере своє манаття, і нога його більше не буде між отих насмішкуватих людей* (Ю. Збанацький); **(21) Нóги аж затруси́лися до та́нцю** *у кого і без дод.* — хто-небудь дуже захотів танцювати. *Марко .. так розвеселився, що ноги аж затрусилися до танцю* (Григорій Тютюнник); **(22) Нóги відва́люються (відпада́ють)** *у кого і без дод.* — хто-небудь відчуває біль у ногах від тривалого ходіння, стояння. *Відпадають ноги мої. Голова моя відпадає. Як багряний кавалок — моє серце диміюче* (В. Стус); **(23) Нóги заплі́таються** — хто-небудь погано, невпевнено, важко рухається, йде. *Ослаб так, що ноги заплітаються, голова не робить, навіть читати не можу* (М. Коцюбинський); *Обважнілі ноги заплітаються в хлібах, тріскаються уста, і густа спекота палить голову, палить середину*

(М. Стельмах); *У мами заплітались ноги, і татко майже ніс* (О. Сизоненко); *Уже спітніла спина, заплітаються ноги, плутаються думки, ти стаєш наче ватною* (Л. Денисенко); **Но́ги ми́ти** *див.* **ми́ти; Ноги́ моє́ї [бі́льше] не бу́де** *див.* **бу́ти; (24) Но́ги на пле́чі** — уживається для вираження чиєї-небудь готовності йти кудись; почати швидко йти, бігти. *Подумав він, погадав день, другий, а на третій — ноги на плечі та й гайда в довгі лози* (О. Кониський); *А товариство — Пацюк, Лушня та Матня, — як побачило, що за баталія піднімається в Пісках, та мерщій ноги на плечі, та поза хатами, та поза огородами аж у Крутий Яр, та й засіло в шинку* (Панас Мирний); — *Мабуть, уже час мені, мамо, ноги на плечі та й подаватись десь із Вітрової Балки. На завод чи на шахту* (А. Головко); — *Як куди швидко треба терміново або телеграму, так я ноги на плечі і прудкіше за машину доставлю* (О. Іваненко); *А я — ноги на плечі й гайда з хати надвір, аж за мною голодними хортами гаркають хатні й сінешні двері* (Є. Гуцало); **(25) Но́ги не слу́хають (не слу́хаються)** *кого і без дод.* — хто-небудь втрачає здатність нормально рухатися або стояти через утому, виснаження, старість, переживання і т. ін. *Так ноги не слухають, кроку ступити не може* (Н. Королева); *За столом тупо пропиває свою данину з куркулів Кузьма Василенко. Він теж дивується, побачивши Супруна, хоче підвестися, щось розумне сказати, але вже ні язик, ні ноги не слухають його* (М. Стельмах); *Йшли під дощем, по роз'їжджeній, грузькій дорозі, а все ж було краще, ніж у тих клятих вагонах. Хоч і не слухалися ноги, але вільно можна дихати* (А. Хижняк); *Руки втомилися так, що вона й не чує їх, мов задеревіли, а ноги не слухають, підкошуються під нею* (Ю. Винничук); **(26) Но́ги не трима́ють (не де́ржать)** *кого* — хто-небудь дуже втомлений. [Матушка гуменя:] *Все тіло тремтить, не держать мене ноги...* (Панас Мирний); *Ноги не тримають мене, я весь дрібно тремчу* (Ю. Мушкетик); — *Жінко, постели мені, нехай передрімаю, бо ноги вже не тримають* (Ю. Винничук); — *Коли тебе не тримають ноги, ти не боєць, а мені треба триматися та ще тримати ситуацію в кулаці* (А. Кокотюха); **Но́ги (нога́) ло́мить** *див.* **ломи́ти; (27) Но́ги пле́нтаються** — ноги важко, невпевнено пересуваються. *Він схопивсь з місця і, плентаючись ногами, всім корпусом рішучо подався до дверей* (С. Васильченко); **(28) Но́ги (п'я́ти) свербля́ть** *у кого, кому і без дод.* — кому-небудь дуже хочеться йти, тікати і т. ін. кудись чи від когось, чогось. — *Що ж, в кого сверблять п'яти, може йти й до біскупа, але я знаю, що з того нічого не буде* (І. Франко); [Цехмістер:] *А що ж, панове кравчикове, давно вже ми танцювали обертаса, щось і в мене ноги сверблять!* (І. Кочерга); *Я змагався з морозом. І так заздрю братові, що аж п'яти сверблять* (Б. Харчук); — *Давай утікати, — сказав Лучук Сивооку. — Давно вже сверблять мені ноги дати драла від цього кендюха* [купця] (П. Загребельний); **(29) Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (прирослі́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця** *і т. ін.) перев. чиї до чого* — хто-небудь від сильних переживань, хвилювання уповільнює ходу, втрачає здатність рухатися. — *А про рідний край ти мені не нагадуй. Мимо дому проходив — ноги до землі прикипали, трохи було на Троянівку не звернув* (Григорій Тютюнник); *Вона* [Мелашка] *хоче кинуться у воду, рятувать його, а її ноги приросли до каменя, ніби пустили вербове коріння* (І. Нечуй-Левицький); *Поривається бігти Катря, а ноги мов самі прикипіли до землі* (В. Кучер); *Там, у кімнаті, в густій темряві, причаїлося якесь страховисько. Щось настільки страшне, що я весь холону. Хочу втекти, та ноги приросли до підлоги* (Є. Гуцало); **Но́ги топта́ти** *див.* **топта́ти; Ного́ю ступи́ти (ступну́ти, ста́ти) ні́де** *див.* **ступа́ти; Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (стіп) свої́х]** *див.* **обтру́шувати; (30) Одна́ нога́ тут, а дру́га там** — уживається для вираження наказу, прохання і т. ін. дуже швидко сходити, збігати і т. ін. куди-небудь. — *Біжи скоріш до баби Мелашки та скажи, що мати прохали, хай прийдуть! Йванько, скажи, заслаб. Та щоб мені одна нога тут, а друга там!* (Остап Вишня); *До кабінету зайшов вайлуватий парубійко. — Оце! — подав Діденко йому листа. — І щоб одна нога тут, а друга там* (А. Головко); *Кукса незадоволено чмихнув, кинув дідові в спину: — Одна нога тут, а друга там! Ясно?.. — Ясно! — гукнув дід за порогом* (В. Кучер); — *Зараз будуть,– сказав, повернувшись, Щек. — Хлопці в мене — одна нога тут, а друга — там... Тур схвально кивнув головою* (В. Малик); — *Ти ж тут дивись. Ми швидко. Одна нога тут, друга там* (В. Нестайко); **(31) Одніє́ю (одно́ю) ного́ю в я́мі** — у стані, близькому до смерті. *Уже дідовід* [дідовод] *одною ногою в ямі, а ще як залле собі пельку, то мало що хибує, аби по стінах не дерся* (Л. Мартович); **Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць,** *рідко* **на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)>** *див.* **па́дати; Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг** *і т. ін.) див.* **па́дати; Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову** *див.* **переверта́ти; Перемина́тися (переступа́ти) / переступи́ти з ноги́ на но́гу** *див.* **перемина́тися[2]; Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, звести́** *і т. ін.)* **на но́ги** *див.* **підніма́ти; Підставля́ти / підста́вити но́гу (ні́жку)** *див.* **підставля́ти; Плести́ (писа́ти, випи́сувати** *і т. ін.)* **/ ви́писати кре́нделі** *(рідко* **кре́нделя) нога́ми** *див.* **плести́; Плу́тати (пле́нтатися) нога́ми** *див.* **плу́тати; Плу́татися (верті́тися) під нога́ми** *див.* **плу́татися; Побити до ноги́** *див.* **поби́ти; Повали́тися в но́ги (до ніг)** *див.* **повали́тися[1]; Повідкида́ти но́ги** *(вульг., жарт.* **копи́та, ра́тиці** *і т. ін.) див.* **повідкида́ти; Позрива́тися на [рі́вні] но́ги** *див.* **позрива́тися; (32) По́ки (до́ки) но́сять (слу́жать) но́ги** *кого і без дод.* — до того часу, поки є сила рухатися, працювати і т. ін. *Гей, чого ти засмутився, Став серед дороги? Тягни, друже, поки тягнеш, поки служать ноги!* (П. Грабовський); *На селі почався переполох. Знаючи це, Онохрій Литка поклявся не кинути Багви, доки йогоноситимуть ноги* (Г. Епік); — *Лежать ті, що не можуть ходити... А я ходжу. Хтозна, як воно буде потім, та поки носять ноги* (В. Шкляр); — *Ще довго? — Та майже прийшли, — оптимістично запевнила поштарка. Певно, щаслива. Час її — болото: міси, поки ноги носять* (Люко Дашвар); **Попростяга́ти но́ги** *див.* **попростяга́ти; Поста́вити на [рі́вні] но́ги** *див.* **поста́вити[1]; Поста́вити / ста́вити догори́ нога́ми** *див.* **поста́вити[1]; Потрапля́ти / потра́пити в но́гу** *див.* **потрапля́ти; (33) Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́** *(рідше* **як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за** *і т. ін.), ірон.* — уживається для вираження повного заперечення змісту зазначених слів; зовсім не потрібний, не треба. *Петро повістку подер. — Дайте спокій. Ваш гетьман так мені потрібен, як торішній сніг!* (П. Панч); — *Жартуй собі, молодий чоловіче, з дівчатами...*

а нам вони — як собаці другий хвіст, — вже трохи м'якше зауважив Перегуда (А. Іщук); — *А в'юни їсть* [пан], *як простий, — додав Григорій. — Чи ж знає він, як з них толокно робити? — Потрібне воно йому, як собаці п'ята нога, — хмикнув Левко* (М. Стельмах); *На свій пост Сидір вже ніколи не повернеться, .. те чинування Сидорові було потрібне, як собаці п'ята нога* (М. Рудь); **Потягну́ти но́ги (чо́боти)** *див.* **потягну́ти; Прида́ти ходи́ в но́ги** *див.* **придава́ти; Пробі́гла соба́ка по́між нога́ми** *див.* **соба́ка; Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг** *див.* **пуска́ти; Рука́ми й нога́ми [й зуба́ми]** *див.* **рука́; Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку** *див.* **рука́; (34) Самі́ но́ги несу́ть (но́сять) / понесли́** *кого, куди і без дод.:* а) хто-небудь рухається в якомусь напрямку, не контролюючи себе. — *Тягне було мене .. на той шлях, кудою понесли її на кладовище. Вийду на шлях, а самі ноги несуть мене на ту гору, де кладовище* (І. Нечуй-Левицький); *Він* [Семен] *чує, що ноги самі, без його волі, носять його по подвір'ю, руки самохіть підіймають усяке манаття* (М. Коцюбинський); *Ноги самі понесли* [Сеспеля] *нерівним, ковзким тротуаром до вокзалу* (Ю. Збанацький); б) хто-небудь іде, рухається надзвичайно легко, залюбки, з бажанням. *Як заграє у дуду — лист танцює на дубу, батько й мати "годі" — просять, самі ноги так і носять* (П. Тичина); — *То, сину, так завжди: до рідного дому ноги людину самі несуть...* (О. Гончар); **Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є** *і т. ін.)* *див.* **чорт; Світ [догори́ нога́ми] переверта́ється (перекида́ється) / переверну́вся (переки́нувся)** *див.* **світ**[2]**; Склада́ти / скла́сти до ніг** *див.* **склада́ти; Сла́ти язи́к під но́ги** *див.* **сла́ти**[1]**; Ста́вити / поста́вити на широ́ку но́гу** *див.* **ста́вити; Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися** *і т. ін.)* **/ ства́ти (зво́дитися, підніма́тися** *і т. ін.)* **на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги** *див.* **става́ти; Ста́ти на близьку́ (коро́тку) но́гу** *див.* **става́ти; Стели́тися під но́ги** *див.* **стели́тися; Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі** *(рідше* **в труні́, в гро́бі** *і т. ін.)* *див.* **стоя́ти; Сходи́ти но́ги** *див.* **сходи́ти; Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́)** *див.* **стоя́ти; Топта́ти но́ги** *див.* **топта́ти; Топта́ти (підто́птувати) / підтопта́ти під но́ги** *див.* **топта́ти; Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х** *див.* **трима́тися; Тягти́ (тягну́ти) но́гу** *див.* **тягти́; Уда́рити нога́ми** *див.* **ударя́ти; Узя́ти но́ги на пле́чі** *див.* **узя́ти; Узя́ти під но́ги** *див.* **узя́ти; Умива́ти (уми́ти) но́ги** *див.* **умива́ти; (35) У нога́х** — біля того місця, де знаходяться ступні ніг; біля ніг. *Вона сіла в ногах у Ісуса, та й слухала слова Його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Носила* [Пріська] *через її голову собі до рота ложкою страву з миски, що стояла в ногах* (Леся Українка); *Вона сяде в ногах у його* [нього] *і тихо-тихо гратиме йому, наспівуючи що-небудь старе і сентиментальне* (В. Винниченко); — *Ну, а це що за мертвяки? — запитав дід, показуючи на побитих фашистів у ногах Орлюка на дні човна* (О. Довженко); *Степурина каска лежить в ногах у хлопців порожня* (О. Гончар); **У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися** *і т. ін.)* *див.* **ла́зити; У нога́х пра́вди нема́ (нема́є)** *див.* **нема́; (36) У но́ги:** а) швидко тікати звідкись, від кого-, чого-небудь. *Ми збирали ягоди, нараз заревіло щось за нами, я в ноги* (І. Франко); *Мігайчук Василь, другий депутат, бачачи, яка депутатам шана й від пана, й від громади, не чекав, поки його зачеплять, і собі в ноги* (Г. Хоткевич); *Я рвонувсь .. і щосили вдарив у ноги — підстьобував і хльостав мене жах* (Валерій Шевчук); б) *(зі сл.* п о к л о н и т и с я, к л а н я т и с я *і т. ін.)* дуже низько, до землі, шанобливо. *Сама стала* [Маруся] *перед образом та й вдарила три поклони, далі отцю тричі поклонилася у ноги і поцілувала у руку* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *А вони, бідні, плачуть, — сльози, як горох — та аж у ноги батькові падають та просять, — розказувала Гаїнка* (Б. Грінченко); *Хочу .. поїхати до того діда, поклонитися йому в ноги за науку* (О. Довженко); — *І не соромно вам* [мамо]*! Хіба батько цьому вас учив? Панам у ноги кланяєтесь, коли вони його в тюрму забрали* (К. Гриб); **Усто́яти на нога́х** *див.* **усто́ювати; Ухопи́тися рука́ми й нога́ми** *див.* **ухо́плюватися; Учепи́тися рука́ми й нога́ми** *див.* **учепи́тися; Ходи́ти догори́ нога́ми** *див.* **ходи́ти; Шкутильга́ти (кульга́ти) на обі́дві ноги́ (на всі чоти́ри)** *див.* **шкутильга́ти; (37) Щоб (бода́й) но́ги повсиха́ли <Хай (неха́й) но́ги повсиха́ють>** *кому, лайл.* — уживається для вираження великого незадоволення чиїми-небудь діями з побажанням зла. — *Коли я сюди зайшов красти, або чого другого, то от чорна земля, щоб я іще почорнів! Щоб мені і руки й ноги повсихали! Щоб я зараз сказився!* (П. Куліш); — *Куди ти, бодай би тобі ноги повсихали* (О. Довженко); — *Хай повсихають ноги тому, хто переступить межу* (Ю. Смолич); **Щоб (бода́й) но́ги поко́рчило <Хай (неха́й) но́ги поко́рчить>** *див.* **поко́рчити; Щоб ноги́ [бі́льше] не було́** *див.* **бу́ти; [Як (мов, на́че** *і т. ін.)*] **[чо́рний] віл на но́гу наступи́в** *див.* **віл**[1]**; (38) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **не свої́ми нога́ми** — повільно і невпевнено (іти). *Вона засоромилась і, почуваючи на собі пильний погляд козака, мов не своїми ногами ввійшла у річку* (А. Кащенко); — *Засидівся я у тій кареті, — казав* [Кочубей], — *тепер ходжу як не своїми ногами* (Б. Лепкий); — *Тільки ходить* [бичок] *чогось як не своїми ногами — ступне крок-два і падає* (М. Стельмах); *Подибав я ніби не своїми ногами* (П. Запаренко); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **но́гу вломи́ти** *див.* **уломи́ти.**

НОГАВИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* 1. Холоша. — *Били-сте* [Чи били] *Йваниху? — запитав суддя Грицька, що стояв босий, з одною ногавицею підкоченою, в сардаці наопашки* (Л. Мартович); *Малко помітив його лише тоді, коли хлопець ухопив за ногавицю й почав стягати з коня* (І. Білик).

2. *тільки мн.* Штани домашнього виготовлення, кустарного виробництва з натуральної тканини або шкіри. *Прийшли люди до кравця.., Щоб пошив їм жупана Й добрі ногавиці* (В. Самійленко); *Алі, на своїх довгих ногах, тісно обтягнених жовтими ногавицями, в синій куртці і червоній пов'язці, високий і гнучкий, як молодий кипарис, здавався на тлі неба велетнем* (М. Коцюбинський); *Горипал сумовито осміхнувся, оглянув свою розідрану сорочку, розрубані мечем шкіряні ногавиці, зітхнув* (О. Бердник); *Князь Богдан зустрів їх на високому ґанку, вбраний у полотняну сорочку, заправлену в ногавиці* (І. Білик); *Гуцул був у красиво розшитому кептарі, полотняних ногавицях, у новеньких личаках із задертими носаками* (В. Шкляр).

НО́ГАВКА *див.* **но́гавки.**

НО́ГАВКИ, вок, *мн. (одн.* **но́гавка,** и, *ж.).* 1. Частина спорядження, що її застосовують для захисту кінцівок коня від механічних травм. *Сухожильні ногавки використовують для захисту сухожиль передніх ніг коня від випадкових ударів копитом задніми ногами* (з наук.-попул. літ.); *Транспортні ногавки призначені для захисту ніг коня від можливого травмування у процесі транспортування* (з навч. літ.).

2. *тільки мн., діал.* Те саме, що **ногави́ця** 2. *Ногавки на них смугасті або в плями, квіти, узори мали щонайменше три-чотири фарби* (Юліан Опільський).

НОГА́ЄЦЬ *див.* **ногáйці.**

НОГА́ЙКА *див.* **ногáйці.**

НОГА́ЙСЬКИЙ, *заст.* **НАГА́ЙСЬКИЙ,** а, е. Прикм. до **ногáйці, нагáйці.** *Здорова, як нагайська кобила* (Номис); *На грудях* [Меркурія] *з бляхою ладунка, а ззаду з сухарями сумка, В руках нагайський малахай* (І. Котляревський); *Україно моя, казкова земле, пісенна мати наша! Не здолала тебе кормига шляхетська, не задушила каторга оттоманська, не стоптала твого рясту в'язниця царська, не переїхали орди ногайські* (О. Бердник); *Чотири орди, які прийшли з ханом, — кримська, ногайська, азовська й білгородська — могли лічити так само тисяч на шістдесят, може й більше* (П. Загребельний); *У другій половині XVI століття на південні простори України перекочувала від Кабарди й Азову ногайська орда* (В. Чемерис).

НОГА́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **ногáєць,** йця, *ч.;* **ногáйка,** и, *ж.), заст.* **НАГА́ЙЦІ,** ів, *мн. (одн.* **нагáєць,** йця, *ч.;* **нагáйка,** и, *ж.).* Народ тюркської мовної групи, що живе на Кавказі (перев. на півночі Дагестану). *Дорогою розпитував я Коржа, як запорожці боронились од несподіваних набігів ногайців* (О. Стороженко); *Десять тисяч Леонтову Він* [Мініх] *дає московських, Вісім тисяч українських, А дві запорозьких. Та й і каже всіх нагайців В степу перебити, Та й і каже усі села В Криму попалити* (С. Руданський); *Татари і ногайці розводять двогорбих, таких кошлатих, верблюдів* (Ю. Логвин); *Що не рік, то по сакмах ногайці багатотисячні ясирі у Крим гнали* (Д. Білий); * У порівн. *Живе, як нагаєць* (Номис).

НОГА́ТА, и, *ж.* У Київській Русі — розмінна грошова одиниця. *Перед митною лавкою їздці перекинулися .. поглядами. Старший здержав свойого* [свого] *білокопитого, випорпав новеньку четвертину ногати.., кинув її митникові у приділ підставленої опанчі* (К. Гриневичева); [Я р о с л а в:] *Ну, п'ятдесят, і більше ні ногати.* [С и л ь в е с т р:] *Бери, Іудо! Це ж велика плата* (І. Кочерга); — *А де грошей на ті чобітки взяти? Аж п'ять ногат треба* (А. Хижняк); *Не могли збагнути, як то справді може таке діятися, щоб один копав землю і вергав камінь і мав три ногати за день, а другий одержував би всотеро більше лиш за те, що носить голову на в'язах?* (П. Загребельний); *Ратаї привезли хліб, а дружинники порозкладали награбоване в полюдді та походах. І кожен правив гривню, ногату, куну* (І. Білик).

НОГА́ТИЙ, а, е, *розм.* Який має великі, довгі ноги. *Вона ведеться з ним так, як з усіма хлопцями, з цими здоровими "ногатими" лобанями, яких на кожному кроці треба вчити ґречності щодо дівчат* (М. Білкун); *Соромно старцювати рукатому й ногатому молодому. І ніде тими руками приробити* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Пузатий, хвостатий та ногатий фортеп'ян був схожий на якогось допотопного звіра* (І. Нечуй-Левицький).

НО́ГІСТЬ, гості, *ж., спец.* Перевага лівої або правої ноги під час виконання певних дій. *При ходьбі із закритими очима людина завжди відхиляється в бік, протилежний ведучій нозі, що підтверджує наявність ногості* (з навч. літ.); *Ногість обов'язково потрібно враховувати уже з перших днів ходіння дитини і в жодному разі не намагатися перевчати* (із журн.).

НОГОХВІ́СТКА *див.* **ногохвíстки.**

НОГОХВІ́СТКИ, ток, *мн. (одн.* **ногохвíстка,** и, *ж.), біол.* Ряд комах із видовженим або кулястим тілом, які належать до класу прихованощелепних, що живуть перев. у ґрунті, під корою дерев, у грибах і т. ін. *Ногохвістки знайдені на всіх континентах земної кулі: у льодовиках Антарктиди, тропічних водоймах, у пісках пустель Африки* (з наук. літ.); *На території України ногохвістки не дуже поширені. Представники цього ряду живуть завжди в місцях із підвищеною вологістю: у ґрунті, у підстилці, у воді (на рослинах), у житлі людини (у горщиках кімнатних рослин)* (з наук.-попул. літ.); *Частина ногохвісток — хижаки, що живляться іншими видами цього ж ряду та іншими компонентами мікрофауни* (з навч. літ.).

НОГОЩЕ́ЛЕПА *див.* **ногощéлепи.**

НОГОЩЕ́ЛЕПИ, еп, *мн. (одн.* **ногощéлепа,** и, *ж.), біол.* Кінцівки 1–3-го передніх грудних сегментів у ракоподібних. *Ногощелепи виконують функції органів смаку й дотику, нерідко — дихання й вентиляції зябрових порожнин* (з наук.-попул. літ.).

НОГОЩУ́ПАЛЬЦЕ *див.* **ногощýпальці.**

НОГОЩУ́ПАЛЬЦІ, ів, **НОГОЩУ́ПАЛЬЦЯ,** лець, *мн. (одн.* **ногощýпальце,** я, *с.), біол.* Друга пара членистих кінцівок головогрудей павукоподібних. *На відміну від раків вусики у павукоподібних редукуються, фасеткові очі відсутні, головогруди мають дві пари ротових органів: хеліцери й ногощупальці* (з навч. літ.).

НОГОЩУ́ПАЛЬЦЯ *див.* **ногощýпальці.**

НОЖА́КА, и, *ч., розм.* Збільш. до **ніж**[1]. *Ріжуть мене ножакою і б'ють мене ломакою* (Номис); *На них* [чоловіках] *була груба суконна одіж, яловична обува* [взуття], *при боці меч, за чересом ножака, як серп* (К. Гриневичева); *У руці в неї був ножака, і вона виглядала, як розбійник з великої дороги* (Валерій Шевчук); * У порівн. — *Мене вгостили, а я — вас. Не тютюн, скажу вам, а ножака гострий, горло продирає, як сто чортів* (П. Куліш).

НОЖАНИ́Й, *рідко* **НОЖЕНИ́Й,** á, é, *діал.* Ножний. *Ножені пальці* (Сл. Б. Грінченка); *Бас силкувався вторувати, але не потрапляв гаразд і гупав уривчасто, неначе товкач в ножаній ступі* (І. Нечуй-Левицький).

НОЖЕНИ́Й *див.* **ножани́й.**

НОЖЕНЯ́ *див.* **ноженя́та.**

НОЖЕНЯ́ТА, я́т, *мн. (одн.* **ноженя́,** я́ти, *с.).* Зменш.-пестл. до **ногá** 1. *Ой маю, маю і ноженята, Та ні з ким, матінко, потанцювати..!* (Т. Шевченко); *Попід тинами грались дівчатка у посмітюхи: малі босі ноженята підкидали порох* (М. Коцюбинський); *На куценьких ноженятах До ставка біжать качата* (М. Шпак); *Розкидавши рученята й ноженята на брудній, аж чорній, подушці, серед бридкого лахміття спало хлоп'я* (І. Багряний); *Дівча бігло босими ноженятами навпростець по ріллі* (П. Панч); *Босі ноженята ступають по глиці жовтавій, по шишках* (О. Бердник).

Спинáтися (ставáти, піднімáтися *і т. ін.)* **/ сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися** *і т. ін.)* **на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка** *і т. ін.) див.* **спинáтися.**

НОЖЕНЯ́ТКА, ток, *мн. (одн.* **ноженя́тко,** а, *с.).* Зменш.-пестл. до **ноженя́та.** *Він вже на лузі! Не слухається татка: заголить ноженятка і в мандрівці!* (М. Драй-Хмара); *Вранці повставали з Охрімом, дивимося, а воно дитячі ноженятка од порога до самого покутя ведуть* (В. Чемерис); — *Так, твої ноженята, ноженятка, — я нахилився і пальцями обережно торкнувся загорілих і доволі струнких ніг* (В. Лис).

Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / **сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися** *і т. ін.)* **на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка** *і т. ін.) див.* **спина́тися.**

НОЖЕНЯ́ТКО *див.* **ноженя́тка.**

НО́ЖИК, а, *ч.* Ніж (перев. невеликий) *(див.* **ніж**[1] 1). *Перед Хотенком на столі лежали вбогі Грицеві пожитки: зламаний ножик, гребінець з виламаними зубцями та два пожмакані аркушики з учнівського зошита* (Ю. Збанацький); *Горбатюк з нетерплячки шпурнув ножик на стіл* (І. Білик); *Ярош вибрав чотири великі картоплини, швиденько помив і обібрав спеціальним ножиком із рухомим лезом* (Ю. Винничук); * У порівн. *Григорій Михайлович перегинається, мов ножик* (М. Стельмах).

(1) Склада́ний ніж (но́жик) — різновид ножа, чиє залізко ховається в руків'я. *Вона розклала на столі свої покупки.., а потім, ніби між іншим, дістала з валізи новий рюкзак і великого складаного ножика* (Б. Антоненко-Давидович); *У скриньці молоток, жмутик пухкої білої нитковини, великий кухоль, щоб набирати на станціях окропу і чаювати з грудочкою цукру, та складаний ножик — різати хліб* (Григір Тютюнник); *На стіл тихо брязнув невеликий складаний ніж, який можна купити в першій-ліпшій крамниці* (І. Білик).

НОЖИ́СЬКО[1], а, *с., розм.* Збільш. до **нога́** 1; ножище *(див.* **ножи́ще**[1]). — *Ох, який же ти здоровий, як ведмідь! Які в тебе ручиська, ножиська, плечища!* (І. Нечуй-Левицький); *Не послухали — чого нарікають? І Володько дивиться на ті свої "ножиська", супить брови* (У. Самчук); *Показався расовий арабський огир на довгих тонких ножиськах, якого провадить за вуздечку смаглий інкогніто, що з усіма вітається* (Ю. Андрухович); *Йосиф топтав сніг великими ножиськами, і за ним важко було вгнатися* (Г. Пагутяк).

НОЖИ́СЬКО[2], а, *ч. і с., розм.* Збільш. до **ніж**[1] 1. *Лев розігнався, скочив на змія, стався чоловіком, витяг ножисько і відтяв йому останні голови* (з казки).

НО́ЖИЦІ, иць, *мн.* 1. Інструмент для різання, стриження, що складається з двох навхрест з'єднаних ножів з ручками у формі кілець. *Вони витягували гачками товсті або чорні нитки, зрізували ножицями вузлики* (І. Нечуй-Левицький); *Вона бере ножиці і з виразом людини, що покінчила з сумнівами, рішуче відрізує малесенький шматочок матерії* (В. Винниченко); *Ніж .. буде вельми придатний у поході: в ньому є шило, коркотяг, долото, маленькі ножиці, навіть одкривачка на консерви!* (Б. Антоненко-Давидович); *Редактор Круг сидів у себе за столом над поштою і довгими ножицями зрізував краєчки конвертів* (П. Панч); *Явдоха зігріла три чавуни води, обстригла ножицями голову і бороду такими "покосами", що жаль було глянути на чоловіка* (Григорій Тютюнник).

2. *техн.* Машина-знаряддя для різання різних матеріалів, що застосовується перев. на металообробних підприємствах. *До набору оброблення металу входять здебільшого молот, невелике ковадло, молоток-ручник, великі та малі ковальські кліщі, ножиці для різання металу, зубило* (з наук. літ.); *Для зменшення потрібного зусилля різання застосовують ножиці з похилими ножами, у яких ножі ставлять під певним кутом нахилу один до одного* (з навч. літ.); *Центральна база добре облаштована пресами, ножицями, ваговими приладами, вантажопідіймальною технікою, унікальним обладнанням для мідної сепарації металів на мідній основі та іншою технікою* (із журн.).

3. *перен.* Розбіжність, розходження, невідповідність чого-небудь чому-небудь. *Над законопроектом працювали два комітети, тепер утворилися істотні розбіжності в новелах, потрібно новоутвореній групі попрацювати над ножицями й узгодити принципові відмінності* (із журн.).

4. *перен., спорт.* Гімнастична вправа — перехресні рухи ніг або рук назустріч одна одній у протилежних напрямках. *Вправи, які виконуються біля бортика басейну, імітаційні рухи ногами "кролем", "брасом", "ножиці", "велосипед", махи, нахили, повороти, згинання та розгинання рук сприяють нормалізації дихання* (з навч. літ.).

△ **(1) Гільйоти́нні но́жиці,** *техн.* — ножиці для прямолінійного різання листового металу. *Гільйотинні ножиці призначені для нарізування листів металу, причому незалежно від його щільності розкрій здійснюється однаково швидко та якісно* (з навч. літ.); **(2) Но́жиці цін,** *екон.* — порушення співвідношення цін на окремі групи товарів. *Індустріалізація здійснювалася, головно, за рахунок перекачування коштів із сільського господарства: спочатку завдяки ножицям цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, а після проголошення курсу на форсування індустріалізації (1929 р.) — іншими силовими засобами* (з навч. літ.); *Ножиці цін виникають унаслідок прямого втручання держави у внутрішнє ціноутворення* (із журн.).

НО́ЖИЧКИ, чок, *мн.* Зменш. до **но́жиці** 1. *Ножички цісарські срібні Гарно вміють підтинати!* (Ю. Федькович); *Тінь-тінь-тінь-тінь — ценькають ножички, блискає голка* (І. Франко); *Кладете руки на стіл, дивитесь на нігті, виймаєте ножички і підстригаєте потрошки їх (нігті) з усіх боків* (Остап Вишня); *Він дістає з кишені бинт, маленькими манікюрними ножичками нарізає його на двадцятисантиметрові шматки* (А. Дністровий); *Він почав роздавати молотки й молоточки, плоскогубці й плоскогубчики.., крейсмейсер, ножички для тонкого металу* (Григір Тютюнник).

НО́ЖИЧНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **но́жиці** 2. *В окремих випадках ножичний механізм у пристроях із піднімальним майданчиком для ведення робіт на висоті не потребує застосування сили для повертання в основне положення* (з наук.-попул. літ.).

НО́ЖИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **но́жик.** — *А пужално добряче,* — *прицмокував Йонька, обчухруючи ножичком прутика* (Григорій Тютюнник); *Вони* [очі] *блукали по кімнаті, немов шукаючи когось незримого, і раптом вп'ялися* [поглядом] *в крихітний ножичок, що лежав на столі* (М. Дашкієв); *Йому* [Іванкові] *батько подарував справного перочинного ножичка. Гострого-прегострого із кістяною мережаною колодочкою і шкіряними піхвами* (Ю. Логвин); *Він взяв зі столу ножичок для розрізання пошти, але відразу ж поклав* (Любко Дереш).

НОЖИ́ЩЕ[1], а, *с., розм.* Збільш. до **нога́** 1. *Слони своїми ножищами порозмолочували багато заячих гнізд* (І. Франко); — *Павле, ну доки ти лежатимеш..?* — *кричала Явдоха, зазираючи на піч, з якої стриміли босі ножища* (Григорій Тютюнник); *Здоровенний гуляйпілець присів, роззувсь, намотує на ножище шовкове покривало* (О. Гончар).

НОЖИ́ЩЕ[2], а, *ч., розм.* Збільш. до **ніж**[1] 1. *Лізе кусіка* [та, що кусається] *З-за сусіка! В серці їй* [її] *острий ножище, В плечах їй дубовий колище!* (І. Франко).

НОЖІ́ВКА, и, *ж.* Невелика ручна пилка з однією ручкою. *Нарешті ножівка диркнула, потрісканий шматок упав на землю, і відпиляний торець засяяв тим неповторно ніжним блиском, що його дає лише слонова кістка* (І. Багмут); *Тремтячою рукою витягав Серьожа затиснену в дереві ножівку* (А. Шиян); *На зручність і точність роботи ножівкою із дрібним зубом довжина полотна практично не впливає* (з навч. літ.); // Пилка для різання металу. *Я .. дідовою ножівкою відчикрижив денце французького патрона, знизу в шийку втягнув ґніт, все це пропустив через серцевину кукурудзяного качана і ним наглухо зачопив невелику бляшанку з бензином* (М. Стельмах); *Ксеня забула про сльози, коли він приніс до хати гвинтівку і взявся ножівкою відпилювати дуло, щоб коротше було і не виглядало з-під піджака* (М. Малиновська); *Для того, щоб полотно ножівки не ламалося, використовують лише термічне оброблення зубців полотна* (з наук.-попул. літ.); *Полотна ножівок для різання металу виготовляють із швидкорізальної сталі* (з навч. літ.).

НОЖІ́ВКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ножівка.** *Ножівкове полотно для розрізання деревини потрібно заздалегідь підготувати з урахуванням щільності матеріалу* (з навч. літ.); *У ковальському виробництві застосовують такі способи попереднього різання заготовок на мірні довжини: на ножівковій та дисковій пилах, механічне ламання та ін.* (з наук.-попул. літ.).

НОЖНИ́Й, á, é. Прикм. до **нога́.** *При загостреному ножному капкані (інколи так називають один із різновидів подагри) напади різкого болю в суглобах сковують рухи і людина наче потрапляє в пастку* (з навч. літ.); *При судомах, зумовлених дією отрути, передусім потрібно видалити отруту, накласти джгут вище від місця її потрапляння, якщо укуси на кінцівках, покласти постраждалого на тверду поверхню, підняти її ножний кінець* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для ніг (у 1 знач.). *В тюремній кузні, де ковалями були майстровиті в'язні, до Сидора прикували ножні кайдани, довжиною більше метра, щоб далеко не втік* (М. Малиновська); // Який приводиться в дію ногами. *На нікельованому маховичку була ловкенька рукояточка, щоб можна було користатися машинкою як ручною, а можна було перетворювати її й на ножну* (П. Загребельний); *Скіфський мудрець, якого греки прозвали Анахарсисом, навчив їх робити ножні гончарні круги* (І. Білик); *Підлоги висихали, випаровуючи цей вологий і трохи масну ватий запах. Схоже пахла і бабусина швейна машинка, залізна, з механічним ножним приводом* (Н. Сняданко).

НОЖОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **ніж**[1]. *До ножових виробів відносять ножі й ножиці різного призначення* (з навч. літ.); *Ножове виробництво завжди пов'язане з відповідним дизайном, визначенням форми леза, якості сталі і т. ін.* (із журн.); // Зробл. ножем *(див.* **ніж**[1]1). *Старший брат мій поліг у бою, Батька турки схопили живим І ударом страшним ножовим Відтяли йому голову враз* (П. Воронько); *П'ять ран ножових, одна з них на міліметр від серця, чудом тільки не втратив хлопець життя* (О. Гончар); *Американець відпив ковток. Його жорстке вугласте лице було мов крейда, й тільки ножовий шрам на щоці порожевів* (Л. Кононович); *Я постійно калічу себе ножем, коли накраюю хліб. Одна скибка хліба — п'ять ножових поранень* (С. Андрухович).

2. Який має форму ножа *(див.* **ніж**[1] 2). *Ножові зубці розпушують ґрунт, не руйнуючи його структуру* (з наук.-попул. літ.); *За ножовою системою траворізки й коренерізки поділяються на три види: гільйотинні, дискові (або радіальні), барабанні* (з навч. літ.).

НОЖОВИ́ЩЕ, а, *с.* Колодка, держак ножа. *Для виготовлення ножовища спеціальним способом заздалегідь висушують відповідні породи деревини (клена, ясена та ін.)* (із журн.).

НОЖОГОСТРИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач., пристосований для гостріння (точіння) ножів. *Для правильного вирівнювання леза використовують ножогострильні верстати* (з навч. літ.).

НОЖОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на ніж, у формі ножа. *У Дніпрово-Донському межиріччі одним із предметів обміну були високоякісні крем'яні вістря до стріл та дротиків, довгі ножоподібні пластини та ін.* (з наук. літ.).

НОЗЕ́МА, и, *ж., біол.* Рід найпростіших внутрішньоклітинних паразитів ряду мікроспоридій. *Окремі види ноземи завдають економічних збитків, спричиняючи хвороби в шовкопрядів, риб, бджіл* (з наук.-попул. літ.).

НОЗЕМАТО́З, у, *ч.* Інвазійна хвороба тварин, комах, риб і т. ін., збудниками якої є ноземи. *До виникнення нозематозу у бджіл призводять: підвищена температура та різке її коливання у вуликах, неспокій комах у зимувальниках, пізня весна, тривала дощова або вітряна холодна погода та ін.* (з наук. літ.); *В уражених нозематозом сім'ях спостерігається масова загибель бджіл упродовж зимівлі та першого місяця після винесення та встановлення вуликів на пасіці* (з навч. літ.).

НО́ЗІ, нозь, *мн. (одн.* **но́зя,** і, *ж.), дит.* Зменш.-пестл. до **но́ги, ні́жки.** *Наш домашній кіт дуже полюбляв гратися маленькими нозями сестрички* (з мемуарної літ.); // Ірон. до **но́ги.** — *Покличте Антошу й скажіть йому, хай запрягає. А ви .. поїдете зі мною. Решта хай наймають таксі .. Курортник тепер може походити й нозями — його вже перевиховали* (О. Чорногуз); *Пані Ганна, властиво, не була шпетна — звісно, до гожої пані Олени годі їй було рівнятися, бо й зросту була малого, і статурою непоказна, і руці-нозі мала завеликі як на шляхетську стать* (О. Забужко).

НОЗО... Перша частина складних слів, що вказує на зв'язок із хворобою (у 1 знач.), напр.: н о з о г р á ф і я, н о з о л ó г і я, н о з о ф і л í я, н о з о ф ó б і я.

НОЗОАРЕА́Л, у, *ч., вет., мед.* Територія поширення певної хвороби або групи хвороб. *За формою науковці розмежовують нозоареали суцільні (наприклад, ареал дизентерії), розірвані (ареал жовтої лихоманки в Африці та Південній Америці), стрічкові і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Крім ареалів окремих хвороб, існують і групові нозоареали (сукупні ареали декількох близьких хвороб)* (з навч. літ.).

НОЗОГЕОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до нозогеографії. *Нозогеографічний аналіз різних територій щодо інфекційних патологій здійснюють задля епідемічної та екологічної оцінки певного регіону* (з наук.-попул. літ.).

НОЗОГЕОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Розділ медичної і ветеринарної географії, що вивчає закономірності територіального поширення хвороб рослин, тварин і людини. *Завдання нозогеографії охоплюють вияв ареалів окремих хвороб, закономірностей їх утворення, вивчення ролі природних та соціально-економічних чинників у їх географічному поширенні* (з навч. літ.).

НОЗОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до нозографії. *Наприкінці 80-х р. XX ст. в англо-американській психіатрії була обґрунтована нова інтерпретація розладів депресивного спектра, що фіксувала внутрішню подібність між депресивними розладами. Такий підхід є нозографічним* (з наук. літ.).

НОЗОГРА́ФІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Письмовий перелік або опис хвороб. *Різниця між нозологією та нозографією полягає в тому, що визначення хвороби включає тільки її істотні характеристики, а опис включає випадкові характеристики, що емпірично співвідносяться із сутністю хвороби* (з наук. літ.).

НОЗО́Д, у, *ч.* Препарат, вигот. із тканин і рідин хворих організмів за спеціальною гомеопатичною процедурою. *Для формування нозодів отриманий із мікробів або грибків матеріал стерилізують, що дає змогу знищити хвороботворні мікроби попередньо* (з навч. літ.); *У гомеопатії використовують нозоди — препарати, які виготовлені на основі культур мікробів, патогенних організмів та збудників, продуктів екскреції або секреції* (із журн.).

НОЗОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до нозології. *Сукупність зовнішніх ознак (симптомів) становить клінічну картину нозологічної форми* (з наук.-попул. літ.); *Нозологічна діагностика дає змогу визначити, до якої нозологічної групи і до якого конкретного захворювання належать наявні у хворого зміни психічної діяльності* (з навч. літ.).

НОЗОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ теоретичної медицини, що включає вчення про хвороби, їхню етіологію, патогенез, номенклатуру і класифікації, профілактику захворювань. *На спеціальному міжвідомчому засіданні розглядалося широке коло питань: сучасна нозологія ниркових захворювань, їх патогенез, сучасні методи діагностики та лікування* (з наук. літ.); *У сучасній медичній літературі нозологію пов'язують із виділенням нозологічної форми, для якої характерні певна причина, однозначний патогенез та ін.* (з навч. літ.).

НОЗОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., мед.* Метод кількісного опису патологічних процесів (захворювань). *Завданням нозометрії в період поширення інфекцій є встановлення динаміки захворювання* (з навч. літ.).

НОЗОТОКСИ́Н, у, *ч.* Будь-який токсин, що є причиною хвороби чи пов'язаний із нею. *Тривала інтоксикація нозотоксинами спричиняє настання третьої фази патології — мультиорганної дисфункції будь-якого живого організму* (з навч. літ.).

НОЗОТОКСИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нозотоксину. *Нозотоксична дія найсильніше відбивається на травній системі* (з наук.-попул. літ.).

НОЗОФІ́Л, а, *ч.* 1. *псих.* Людина, яка страждає на нозофілію. *Нозофіл перебуває у тривожному стані через постійний пошук у себе ознак хвороби* (з навч. літ.).

2. *біол.* Патогенний рослинний мікроорганізм. *Нозофіли спричинюють різні захворювання дихальних органів, зокрема алергію* (з навч. літ.).

НОЗОФІЛІ́Я, ї, *ж., псих.* Форма розладу психіки як вияв нав'язливого бажання особи приписати собі певне захворювання. *При гострих формах нозофілії обов'язкове відвідування психоаналітика* (з наук.-попул. літ.); *Першими симптомами, які передують розвитку нозофілії, є безпричинний страх, часта зміна настрою, швидка стомлюваність, нав'язливість (людина може повторювати ту саму думку десятки разів)* (з навч. літ.).

НОЗОФО́БІЯ, ї, *ж., псих.* Форма розладу психіки, що виявляється в нав'язливому страху людини захворіти або заразитися невиліковною хворобою. *Для лікування нозофобії психотерапевти використовують різні методики, з-поміж яких особливе значення має запобігання будь-якому самолікуванню* (з наук.-попул. літ.); *Одна з причин виникнення нозофобії — це надмірне аматорське захоплення медициною, що пов'язано з переглядом різних серіалів відповідної тематики, вивченням медичної літератури* (з навч. літ.); *Пацієнти, які страждають від нозофобії, часто відвідують лікарів, розповідаючи їм про свої недуги — здебільшого незначні (наприклад, слабкість у тілі)* (із журн.).

НО́ЗЯ *див.* **нózі.**

НОЙО́Н, а, *ч., іст.* У Монголії XI — початку XX ст. — світський феодал як узагальнена назва. *Ослаблений усобицею з Аріг-бугою та іншими нойонами свого улусу, Хубілай не робив жодних зусиль, щоб підпорядкувати собі втрачені улуси на заході* (з наук. літ.); *Жадігер утішився. Тепер він знатний нойон!* (В. Малик).

НОК, у *і невідм., ч.* Скорочення: Національний олімпійський комітет. *НОК України діє відповідно до положень Олімпійської хартії, Конституції України, чинного законодавства України та свого Статуту* (з мови документів); *Ми хочемо забезпечити можливість для наших атлетів поспілкуватися з родинами, з друзями, з НОКом, просто з українськими громадянами* (з газ.).

НО́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нóкати** і звуки, утворювані цією дією. *Крик і нокання та тпрукання, прокльони й одчайдушна, розпучлива матюкня* [матірна лайка] *клекотять у темряві* (І. Багряний); *Лише для порядку нокав* [дядько] *на коней, які й не збирались реагувати на те нокання* (Ю. Збанацький); *Гейкання, нокання розлягалося над вечоріючим сивим степом* (О. Гончар).

НОКА́РДІЇ, ій, *мн. (одн.* **нокáрдія,** ї, *ж.), біол.* Родина групи актиноміцетів, що можуть спричинювати різні захворювання легень, шкіри і т. ін. *Нокардії беруть активну участь у розкладанні синтетичних матеріалів* (з наук. літ.); *Свою назву нокардії отримали на честь французького бактеріолога Е. Нокара, який уперше виділив бактерії в 1888 р.* (з навч. літ.).

НОКАРДІО́З, у, *ч., вет., мед.* Інфекційне захворювання, що вражає легені, шкіру і головний мозок, викликаючи утворення абсцесів. *Збудник нокардіозу проникає через респіраторний тракт, зрідка — через пошкоджену шкіру* (з наук.-попул. літ.); *У природних умовах нокардіоз трапляється в корів і собак* (з навч. літ.).

НОКА́РДІЯ *див.* **нокáрдії.**

НО́КАТИ, аю, аєш, *недок.* Говорити, повторювати вигук "но", перев. підганяючи коней. — *Та не витикайся з гарби, щоб вони тебе не побачили! І не нокай, і не цмокай! Потихеньку їдь!* (Остап Вишня); *Не пам'ятаючи себе, осатаніло бухав* [Троян] *товстими закаблуками коняку під черево, гатив кулаком по здухвинах, несамовито нокав, захлинаючися від фатального передчуття* (С. Добровольський); *З меншої картоплини я робив лоша. Я іржав, басував, нокав, тпрукав і грібся в пухкій землі* (І. Багмут); *Дядько Степан уже не співав. Він нокав на Буяна* [коня], *який ледве брьохався в глибокому снігу* (Є. Кравченко).

НОКА́УТ, у, *ч.* 1. *спорт.* Стан боксера під час бою, коли він після удару суперника падає, упродовж 10 секунд не може звестися на ноги для продовження бою і вважається переможеним. — *А якби до десяти долежав, все, нокаут, — пояснював Петро Маков* (В. Собко); *Невже, крім оцих нокдаунів та нокаутів, він так нічого і не навчить хлопця? А вона ж сама чула по радіо про якогось боксера, що здолав тяжку хворобу, спростувавши прогнози лікарів, і знову вийшов на ринг* (Г. Усач); *Сам він знає бокс і, розбираючи бійки, дає вказівки, куди краще бити, щоб послати противника в нокаут* (О. Сизоненко); *Вона відлітає у протилежний кут. Рефері рахує до десяти. Нокаут* (Ю. Андрухович); // Сильний удар, після якого супротивник падає і не може встати. *Шериф, як я його подумки і називав, був міцної статури і мав могутні п'ястуки, цілком здатні на тайсонівський нокаут* (Д. Білий).

2. Стан людини, коли після завдання удару вона втрачає можливість рухатися. — *Ех! — розмахується Кося та тільки — бемц! — Вовчика по зубах. Вовчик — беркиць! — і ногами вкривсь. Нокаут!..* (В. Нестайко).

3. *перен.* Несподіване сильне потрясіння; велика неприємність. *Аргумент здатен послати в нокаут будь-якого опонента, надто коли той довідається, як плідно попрацювали три покоління перекладачів "найціннішого духовного скарбу"* (В. Шкляр); *Ключ виявив делікатність, відправляючи мене в нокаут, — не грубо приголомшив, а вибірково подіяв на сонні рецептори мого мозку* (О. Авраменко); *Пан Ярославський припинив затулятися від життя .. Трохи повалявся у нокаутах, але побачив, що ніс цілий, зуби на місці та, у принципі, його щастя в тому, що він не носить окулярів* (Любко Дереш).

НОКАУТЕ́Р, а, *ч.*, *спорт.* Той, хто володіє майстерністю відправляти суперника в нокаут. *Шанувальники боксу знають усіх десять кращих нокаутерів світу не лише поіменно, а й уміють кваліфікувати кожного за технікою нокауту* (із журн.); *Тріумфом професійної кар'єри боксера стала сенсаційна перемога над мексиканським нокаутером* (з газ.).

НОКАУТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нокаутува́ти.** *Американський середньоваговик зазнав першої поразки у своїй професійній кар'єрі в поєдинку зі своїм співвітчизником. Він був нокаутований одним-єдиним лівим хуком* (із журн.); *Видно було, як боксер був жорстко нокаутований у бою, тому що він недооцінив суперника* (з газ.); * Образно. *Макар надув щоки, намагаючись вицідити із нокаутованого мозку бодай щось логічне* (Люко Дашвар); // *у знач. ім.* **нокауто́ваний,** ного, *ч.* Той, хто зазнав нокауту. *Мені вдається застосувати прийом, і я виключаю гевала. Виключаю надійно. Тут же повертаюсь до нокаутованого* (Р. Іваничук).

НОКАУТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого.* 1. *спорт.* Відправляти суперника в нокаут, збиваючи з ніг. [Ю р к о:] *Я не хотів зразу нокаутувати його̀* (О. Корнійчук); *Хоботу не протриматися проти мене й десяти секунд — я міг нокаутувати його як під час падіння, так і перемістившись* (Л. Кононович).

2. Завдавати сильного удару. *У матчі між "Флоридою" і "Монреалем" хокеїст "Флориди" намагався захистити свого воротаря, якого тиснув на п'ятачку гравець "Монреаля", але останній нокаутував захисника ударом в обличчя* (із журн.).

3. *перен.* Уражати кого-небудь чимось неприємно і несподівано. *Подивімося, як збігаються смаки і національні, а швидше, антинаціональні почування тих, хто впродовж безпрецедентно демократичних часів безкарно нокаутує національного пророка, і тих, хто надає "зелене" світло під такі псевдоправдиві опуси* (М. Матіос).

НОКДА́УН, у, *ч.*, 1. *спорт.* Стан боксера під час бою, коли він від удару суперника втрачає координацію рухів і орієнтацію, але раніше ніж за 10 секунд готовий продовжувати бій. *Карл-Йозеф про всяк випадок знову відійшов до перил — так боксер, пославши суперника в нокдаун, зобов'язаний дочекатися розв'язки у своєму, наприклад, синьому куті* (Ю. Андрухович); *Він був у нокдауні, але сили хутко верталися і з нього ще міг бути боєць* (Л. Кононович).

2. Стан утрати координації й падіння внаслідок удару, поштовху і т. ін. *Вона* [істота] *обернулась, по-звірячому клацнула зубами. Олег вдарив у щелепи, послав у нокдаун* (І. Росоховатський); *Мечислав, Гартман і метрдотель за ті лічені секунди, поки метрдотель не послав Осандру в нокдаун, мали змогу переконатися, що таке справжня іспанська лайка* (М. Білкун); *Лео поринув у сон.., забившись у куток неподалік того місця, де Грем відправив його у нокдаун* (М. Кідрук).

3. *перен.* Несподіване, раптове враження, потрясіння. *Ще перед початком голосування опозиція отримала нокдаун від більшості — було оприлюднено протокол розбіжностей між різними партіями* (із журн.).

НО́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **но́кати.** *Десь недалечко хтось нокнув на коня* (Л. Яновська); — *Денис сів на дроги й перехрестився: — Ну, час добрий!.. — і нокнув на коні* (С. Добровольський); *Капніст поправив віжки, нокнув на конячину* (Василь Шевчук); — *А я тебе заждався, вже думав, що й не прийдеш* [на полювання]... — *Чекав, поки твої вовки попідростають, — весело відповів батько й нокнув на коней* (Є. Гуцало); *Корній не відповів, а я нокнув на коні* (Ю. Мушкетик); *Я шаровари до голобель прип'яв, усівся на передок мажари, нокнув, пужкою прихльоснув та й покотив* (В. Дрозд).

НОКСИРО́Н, у, *ж.*, *фарм.* Лікувальний препарат, якому властива заспокійлива і снодійна дія. *Ноксирон можна застосовувати в поєднанні з іншими снодійними і седативними засобами, при цьому його активність помітно зростає* (з навч. літ.); *Ноксирон робив свою чорну справу — заколисував на якусь годинку-другу генерала* (О. Чорногуз); *В капсулах був зовсім не ноксирон, а сухий промедол* (О. Ульяненко).

НОКТАМБУЛІ́ЗМ, у, *ч.*, *мед.* Те саме, що **сомнамбулі́зм.** *Люди із ноктамбулізмом розмовляють уві сні, іноді можуть ходити з відкритими очима* (з наук.-попул. літ.).

НОКТОВІ́ЗОР, а, *ч.* Прилад, що перетворює інфрачервоні (теплові) промені у видиме світло і дає змогу бачити в темряві; прилад для нічного бачення. *Ноктовізори використовують під час нічних бойових дій, для прихованого спостереження (розвідки) в темну пору доби та в темних приміщеннях* (з наук. літ.); *Ноктовізор застосовують у лабораторіях та на виробництві для спостереження за процесами, які необхідно бачити при несильному освітленні* (з навч. літ.).

НОКТЮ́РН, у, *ч.* Одночастинний музичний твір наспівного, ліричного, мрійливого характеру. *Маруся грала ноктюрн Шопена* (І. Нечуй-Левицький); — *У багатьох ноктюрнах композитора відчувається вплив наших пісенних елементів* (Р. Андріяшик); *Перші ноктюрни для фортепіано романтичного типу написав ірландський композитор Джон Філд* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Ти не приходь до мене. Не знатимуть вуста єгипетських очей. Хай в стрісі шарудить сумний ноктюрн Шопена, і плаче молодик над схиленим плечем* (В. Сосюра).

НОМ, у, *ч., іст.* 1. Давньогрецька назва основної адміністративної одиниці (округу) Стародавнього Єгипту. *У Стародавньому Єгипті в кожному номі існували колегії жерців, які служили культу богів цього ному* (з наук.-попул. літ.).

2. Колишня адміністративно-територіальна одиниця Греції. *Після набуття чинності програми "Калікратіс" номи були замінені на периферійні одиниці, частково було просто змінено статус номів, а частково — створено повністю нові адміністративні одиниці з новими межами* (з навч. літ.).

3. У давніх греків, жителів Спарти, — пісня на честь богів. *Великий внесок у розвиток мелосу зробив молодший сучасник Терпандра Каон, творець авлодичних номів, тобто пісень, що виконувалися під звуки флейти або авлоса (духового інструмента, подібного до кларнета)* (з навч. літ.).

НО́МА, и, *ж., мед.* Омертвіння слизової оболонки шкіри щік, яке спричинює гнилісна інфекція. *Під час Другої світової війни нома була наявна в Освенцимі й Бельзені й повністю зникла у промислово розвинених країнах у 2-й пол. XX ст. у зв'язку з поліпшенням гігієни й харчування* (з наук.-попул. літ.); *Нома починається як виразка з некротизованим дном або як виразка, що бере початок на яснах верхньої щелепи* (з навч. літ.).

НОМА́Д *див.* **нома́ди.**

НОМА́ДИ, ів, *мн. (одн.* **нома́д,** а, *ч.), книжн.* Народи, які ведуть кочовий спосіб життя, а також представники таких народів; кочівники (у 1 знач.). *Савка жив під шатром номадів, під зоряним небом, жив, бо коло нього була музика* (І. Франко); *Протиставлення осілих хліборобів і номадів, розмежування двох епох, що заступили одна одну, за даною ознакою, безперечно слушне* (В. Домонтович); *Здавалося — ось зараз простягнеться рука і тисячі сонних номадів помчать туди, куди вкаже жест вождя* (Р. Іваничук); *Номади кочують по безкраїх пустинях цілі тисячі років у пошуках пасовиськ для своїх табунів* (П. Загребельний); * Образно. *Потужних номадів можна спіткати в Карпатах. Це т. зв. "вічні туристи"* (Любко Дереш).

НОМАДИ́ЗМ[1], у, *ч., книжн.* Спосіб життя номадів; кочівництво (у 1 знач.). *Якщо архетипним героєм теперішньої Європи є Одіссей, то героєм сьогоднішньої Євразії є Чингісхан як основоположник номадизму* (з наук.-попул. літ.); *Переосмислення традиційних версій номадизму вносить істотні корективи в характер взаємодії землеробської та кочівницької цивілізацій* (з навч. літ.); * Образно. *Оглядовий майданчик заповнила групка туристів — жодних видимих ознак номадизму* (Любко Дереш).

НОМАДИ́ЗМ[2], у, *ч.* У мистецтвознавстві — теорія, згідно з якою будь-яка культурно-мистецька тяглість в історичному часі є ефемерною, тому культура має жити сьогоденням. *Номадизм став доктринальною основою для теоретиків трансавангарду* (з навч. літ.).

НОМАДИ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Те саме, що **нома́дний.** *З прадавніх часів територія України була ареною одвічного конфлікту між осілими й номадичними племенами* (з наук. літ.).

НОМА́ДНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до номадів. *Як прийшли* [скіфи] *із хмарами наопашки у кіммерійське царство степове, то так і йшли тисячоліття попаски, життя вели номадне, кочове* (Л. Костенко); *Одним із небагатьох способів закріплення сільського населення в степових районах Сибіру є відродження системи номадного (кочового) тваринництва, традиційного для монголомовних народів* (з наук.-попул. літ.).

НОМА́РХ, а, *ч., іст.* У Стародавньому Єгипті — правитель ному (у 1 знач.). *На межі IV–III тисячоліть до н. е. в Єгипті існувало 40 номів, кожний із яких мав номарха, своїх богів, а іноді й особливу, відмінну від інших, говірку* (з наук. літ.); *Номарх був представником фараона, а також здійснював контроль і управління адміністративною областю* (з навч. літ.); *Фараон у своєму листі до зібрання згадав декілька своїх номархів та їхніх дружин* (із журн.).

НО́МЕН, а, *ч.* 1. *спец.* Найменування одиничних понять, а також конкретної масової продукції, що відтворюється за тим самим зразком. *Номен є знаком (словом) і, відповідно, може позначати об'єкти, стани (ознаки), процеси, відношення, час, місце, ситуацію, кількість* (з наук. літ.); *Номен може бути відомим чи новим для реципієнта, зокрема його код та позначуваний ним об'єкт* (з наук.-попул. літ.).

2. *іст.* Серединна частина особових давньоримських імен. *У класичний період повне римське чоловіче ім'я зазвичай складалося з трьох компонентів: особового імені, родового імені, або номена, та індивідуального прізвиська, або назви роду* (з наук.-попул. літ.); *Жінок називали жіночою формою номена батька, після якої йшла родова назва батька (або чоловіка — для одруженої жінки) у родовому відмінку та показник послідовності серед сестер* (з навч. літ.).

3. *іст.* У Стародавньому Єгипті — особове ім'я фараона. *Уперше номен з'являється в часи правління IV династії й підкреслює роль фараона як уособлення сонячного бога Ра* (з наук.-попул. літ.).

НОМЕНКЛА́ТОР[1], а, *ч., іст.* У Стародавньому Римі — спеціальний раб або вільновідпущений, зрідка слуга, обов'язком якого було супроводжувати тих, що кандидували на посаду, і повідомляти імена потрібних громадян. *Імператор Адріан багатьох людей називав по імені без допомоги номенклатора, хоча чув ці імена лише один раз* (з наук. літ.); *Номенклатор мав добре пам'ятати імена людей, щоб вчасно називати їх патрицієві* (з навч. літ.).

НОМЕНКЛА́ТОР[2], у, *ч., заст.* Список термінів певної галузі науки, перелік осіб, каталог. *Номенклатор побудовано у формі таблиці, в якій зберігають відомості про номенклатуру товарів, які виробляє і продає організація, а також інформацію про матеріали для виробництва* (з навч. літ.); *Дотримування номенклатору було обов'язком для сільського писаря або чиновника будь-якої земської управи, які вели облік мешканців, скарг та ін.* (із журн.).

НОМЕНКЛАТУ́РА, и, *ж.* 1. *чого, яка.* Сукупність, перелік прийнятих у науці назв, термінів, уживаних у тій чи тій галузі знання. *Потрібна єдина державна номенклатура типів ландшафтів, біогеоценозів, рослинних угруповань, назв таксономічних груп організмів різного рівня узагальнення* (з наук. літ.); *Номенклатура лінгвістичних категорій у сучасному мовознавстві є досить широкою за обсягом* (з наук.-попул. літ.); *Номенклатура протиставляється термінології як сукупність найменувань предметів і понять, тобто номенклатурний знак називає конкретні предмети* (з навч. літ.).

2. *чого, яка, спец.* Сукупність або перелік назв, що їх уживають у якій-небудь галузі виробництва. *Номенклатура відходів виробництва складається на кожному підприєм-*

стві, а номенклатура відходів сфери послуг — на кожному об'єкті проведення робіт (з наук.-попул. літ.); *При маркетинговому підході номенклатура послуг бібліотеки має ґрунтуватися на основі пошуку через призму загальносуспільних завдань, поставлених перед відповідною книгозбірнею* (з навч. літ.); *З економічного погляду недоцільно довго підтримувати велику кількість індивідуальних брендів, особливо якщо номенклатура продукції нараховує сотні й більше одиниць* (із журн.); // Перелік вимог та інструктивних пропозицій. *У приладобудуванні правилами ергономічного забезпечення передбачено перевіряння ергономічних покажчиків, номенклатура яких рекомендована керівними органами* (з навч. літ.); // Перелік рахунків, відкритих бухгалтерією. *Номенклатура рахунків — це типова система рахунків бухгалтерського обліку з єдиними позначеннями для конкретних операцій в усій обліково-фінансовій сфері* (з наук.-попул. літ.); *Номенклатура рахунків позабалансового обліку та механізм подвійного запису на позабалансових рахунках банку передбачені нормативними документами функціонування організації* (з навч. літ.).

3. *чого, спец.* Розташована за рівнем ієрархії, підпорядкування система посад, а також апарат управління в такій системі. *Вищі державні адміністративні органи не лише затверджують номенклатуру посад, а й визначають процедуру відбору кадрів на відповідні посади* (з навч. літ.); *Здебільшого чинне законодавство та певні нормативні акти визначають перелік номенклатури, встановлюють загальний реєстр посад у тій чи тій галузі виробництва, культури та ін.* (із журн.)..

4. *збірн.* Працівники, призначені або затверджені органами вищого рівня на певні посади. [К а ч а н:] *До бухгалтера дійшов. А я ж був у номенклатурі, мені сам Кузьма Пилипович "ти" говорив...* (М. Зарудний); *З часом місцева номенклатура починає відчувати близькість своїх інтересів і населення, виникає локальний патріотизм, у неї поволі прокидаються національні почуття* (з наук. літ.); *Наділяючи главу держави безмежними повноваженнями, номенклатура ставить ще одну дуже важливу мету — великі повноваження завжди асоціюються з відповідальністю* (з газ.).

△ **(1) Топографі́чна номенклату́ра** — сукупність назв, уживаних у топографії (у 1 знач.). *Орфографічна й топографічна номенклатура Семигороду взагалі зраджує колишню слов'янську колонізацію, на котру аж пізніше налягали угорські, волоські та німецькі верстви, колонізацію осілу і культурну від початку* (І. Франко).

НОМЕНКЛАТУ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **номенклату́ра.** *Термінологічні (номенклатурні) словники укладають з урахуванням лексичних і граматичних норм використання реєстрових слів* (з навч. літ.); *В окремій картці вказують назву та шифр (номенклатурний номер) товару, його технічну характеристику, ціну за одиницю, інформацію про граничні межі величини товарних запасів* (з наук.-попул. літ.); — *Колони приліпив уже тепер Паталашка. У нього номенклатурний синдром. На конторі — колона, в кабінеті сейф і килим* (П. Загребельний); *В університеті на мене влаштували справжнісінькі лови. А ще б пак, номенклатурний факультет... партійний розплідник, де на заочному аж кишить людьми з відомства* (Л. Кононович).

2. Який належить до списку осіб, призначених або затверджених вищими органами на певну посаду. *Як виявилось, Кошубський .. потрапив на будову як номенклатурна одиниця* (Л. Дмитерко); *Радянська номенклатурна еліта включала в себе такі групи: 1) керівництво країни; 2) керівники апарату ЦК; 3) керівники регіональних комітетів КПРС; 4) міністри; 5) керівники силових структур і т. ін.* (з навч. літ.).

НОМЕНКЛАТУ́РНИК, а, *ч., розм.* Той, хто належить до певної номенклатури (у 3, 4 знач.). *Коли Україна все ж таки здобуде незалежність, то першими при владі в ній будуть комуністичні номенклатурники* (О. Шугай); *За рік там, де зеленіли пагорби, відкрилася безлюдна пустош. Ситуація докорінно почала змінюватися, коли стрижену братву почали витісняти вчорашні номенклатурники, які до цього часу тамувалися в тіні* (О. Ульяненко); *Номенклатурник, який використовує партію задля свого перебування при владі, насправді боїться, що підпаде під люстрацію чи контроль громадськості* (із журн.).

НОМЕНКЛАТУ́РНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **номенклату́рник.** *Головна героїня повісті П. Загребельного "Гола душа" Клеопатра Сергіївна Січкар — номенклатурниця, що керувала культурою, зі зміною уряду потрапляє під скорочення* (з наук. літ.).

НО́МЕР, а, *ч.* 1. Порядкове число предмета серед інших однорідних. *Кожна крапка на карті має свій порядковий номер* (О. Донченко); — *Ми маємо підстави припускати, що елемент номер сто одинадцять буде не менш, а ще більш благородним металом, ніж золото* (В. Владко); *Пантелеймон Гаврилович зняв телефонну трубку, набрав номер* (М. Руденко); *Непритомного Ахмада ми перенесли до каюти номер шість* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Капітан висаджує дівчат зі свого корабля біля нашого дому і просить мене залишити телефонний номер* (С. Андрухович).

2. Який-небудь предмет, позначений порядковим числом. *Я нерішуче входжу.., іду по сходах, шукаючи шостий номер кватири* (В. Винниченко); *Вже більше як десять років родина Бондаренка жила тут, на Гоголівській, у номері сімнадцятому* (А. Головко); — *Товариші, на жаль, нічого не можу запропонувати, — відповіла Леся, — а за кілька днів, що буду в місті, також не встигну. — Гаразд, — погодився Володимир Олександрович. — Домовляємося твердо: на дев'ятий номер* [журналу] (М. Олійник).

3. Окремий примірник газети, журналу і т. ін.; число. *Надвечір у городі не можна було вже знайти в газетярів ювілейного номера з портретом Шевченка* (С. Васильченко); *Кость .. ховає під подушку старий номер "Вокруг света"* (О. Донченко); *Газета — новесенький номер .. — лишилася собі лежати на столику* (І. Багряний); *Розвитку національної культури на Кубані багато сприяв і літературно-художній альманах "Наступ", перший номер якого вийшов у травні 1931 р.* (Д. Білий).

4. Шматок картону, бляхи і т. ін. з позначеними на ньому цифрами, що є певним документом, знаком інвентаризації і т. ін. *Наглядач дивиться на номер раба, що намальований на його хітоні, щось відмічає в себе, і раб повзе назад з порожньою корзиною* (І. Франко); *У кожного з них* [голубів] *на нозі невеличке гумове кільце й номер* (О. Донченко); *Усе доскіпувавсь* [Мина Омелькович], *чи є в Катрі випечений номер на руці, ота печатка пережитого горя, а якщо нема, то чим вона доведе, що справді була в рейху серед каторжанок?* (О. Гончар).

5. Позначення розміру одягу, взуття і т. ін. *Я вийшов тільки на качок і найбільший у мене шріт номер четвертий!* (Остап Вишня); *На кожному платті, кофті або спідниці — номер* (В. Собко).

6. Окрема кімната в готелі, лазні і т. ін. — *Я вже давненько живу в Києві, найняла в найдешевшому заїзді номер* (І. Нечуй-Левицький); *Першого дня він ні про що не думав. Хотілося відпочинку з дороги. Але ж його зовсім не обіцяв номер найкращого готелю* (Д. Бузько); *Турбай і Ладимко поселилися в готелі "Москва" в одному номері* (М. Руденко).

7. У концерті, цирковій виставі і т. ін. — окремий виступ артиста або групи артистів. *Він ніби й не чув..; ні на кого не дивлячись, виспівував далі свій черговий номер* (Б. Антоненко-Давидович); *Акробати з баяністом закінчували свій номер* (Л. Дмитерко); *На сцені дівчинка Ася чудово грала на роялі, і це був, напевно, найкращий номер* (О. Іваненко); *Щоразу після того, як Леся виконала номер, він підкликав її до свого столика* (Ю. Винничук).

8. *військ.* Солдат, сержант, охоронець і т. ін., що має певні обов'язки в обслуговуванні техніки. *Служив він другим номером біля станкового кулемета* (В. Кучер); — *Він, ні на кого не глянувши, взявся неквапливо, зі звичністю професіонала встановлювати кулемет на порозі. — Другий номер! — гукнув Сагайда. — Я. — Скільки дисків? — Повний короб* (О. Гончар); *Охоронець номер п'ятий, який стоїть у третьому коридорі, недалеко від центрального складу, повідомив, що кілька хвилин тому невідомо звідки біля нього з'явився чоловік* (О. Бердник); *Водій .. маскує машину, а номери обслуги перекочують гармату ближче до кущів* (з газ.).

9. *перен., розм.* Який-небудь несподіваний, дивний учинок. *Данько уже жде від нього* [Мануйла] *якогось веселого номера* (О. Гончар).

△ **(1) А́томний но́мер** — порядковий номер хімічного елемента в періодичній таблиці Д. І. Менделєєва, який відповідає числу протонів у його атомному ядрі. *Найважливіші характеристики нуклідів — атомний номер і масове число, їх позначають ліворуч від символу елемента* (з навч. літ.); *Основними хімічними елементами білкового життя є водень (атомний номер 1), вуглець (6), азот (7), кисень (8) і фосфор (15)* (із журн.); **(2) Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код>** — елемент Державного реєстру фізичних осіб України, який надається фізичним особам — платникам податків та інших обов'язкових платежів і зберігається за ними впродовж усього життя. *Ми всі пронумеровані .. Видали ідентифікаційний код. Довжелезну десятизначну цифру* (Л. Костенко); — *У Бога що, є .. всепланетний комп'ютер із реєстром кожної особи? Ідентифікаційний номер кожного підданого?* (М. Матіос); *Вскочила* [Майка] *в кімнату, знайшла паспорт, у якому лежав складений учетверо ідентифікаційний код* (Люко Дашвар); *Для оформлення закордонного паспорта громадянин має надати копію внутрішнього паспорта та ідентифікаційного коду, а також сплатити державне мито і низку інших платежів* (з мови документів).

◊ **(3) Но́мер оди́н:** а) головний, найбільший, найважливіший на даний момент. *Зловживання наркотиками стало проблемою номер один для всього світу* (М. Дашкієв); *Найгірше склалося з батьком — його мусили прооперувати, .. тож це була домашня звістка номер один* (Ю. Андрухович); б) найвизначніший, найголовніший. *Він тут на особливім становищі, це ж пасажир номер один...* (О. Гончар); — *Петя Чопик — герой нинішнього дня, герой номер один! Це ж він урятував прапор бригади* (Є. Доломан); *Для Держикрая, видно, я став ворогом номер один. Вдома він зі мною не заводив розмов ні на які теми, .. зате в цеху надокучав .. занудливими повчаннями* (П. Загребельний); **(4) Одина́дцятим но́мером <На одина́дцятому но́мері>,** *жарт.* — власними ногами, пішки, своїм ходом. — *Тут мені щоразу доводилося гріти чуба. Вставай, бувало, з веломашини і пхай на гору одинадцятим номером* (О. Гончар); *Від центру Одеси він на одинадцятому номері прибув за кілька хвилин до першого уроку* (з газ.); **(5) Пусти́й но́мер** — марна, безнадійна справа. — *Знову пустий номер! — розпачливо кричить Гриша й запускає пальці в свого чуба, від чого нам з Євгеном стає трохи моторошно* (П. Загребельний); — *Я зрозумів, що цирк — це пустий номер. Кинув усе й зайнявся комерцією* (В. Нестайко); *Потрапити на виставу, на концерт, не маючи заздалегідь купленого квитка, — пустий номер* (з газ.); **Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку,** *рідше* **но́мер)** *див.* **устругну́ти; (6) [Цей] но́мер не про́йде (не ви́йде)** *у кого, кому і без дод.* — так не буде, не вдасться що-небудь; цього не станеться. — *Ні, брат .. Цей номер вам* [ледарям] *не пройде* (В. Кучер); — *А ми не віддамо* [хлопчика]! — *рішуче заявив кашовар... — Ні, ні, цей номер не пройде!* (Є. Кравченко); — *Ми вже нині в трамваї зайцями їхали. В таксі такий номер не пройде* (Ю. Винничук).

НОМЕРНИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **но́мер** 1–3. *Сашко.., діставши з нагрудної кишені номерний ключ, відмикає замок і розводить ворота* (В. Чемерис); *Слідчий повівся ще несподіваніше — він зняв слухавку і поклав на стіл, потім став безладно прокручувати номерний диск, показуючи цим, що їх можуть підслуховувати* (В. Шкляр); *Праворуч у стіні виявились металеві двері з непрозорим віконцем і номерним замком на них* (О. Ірванець); *По номерних знаках бачу, що сюди поз'їжджалися автомобілі з п'яти або шести областей* (А. Дністровий).

2. *у знач. ім.* **номерни́й,** ного́, *ч.;* **номерна́,** но́ї, *ж., заст.* Той (та), хто обслуговує номер (у готелі, лазні і т. ін.). *Прийшов номерний, послав постіль і вийшов* (В. Винниченко); — *У разі потреби дзвоніть. Це, — номерна торкнулася ґудзика електричного дзвінка на стіні, — до мене* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Такий, назву якого приховано під номером; секретний (у 1 знач.). *До .. випробувань, які звалились на нього, він не був достатньо підготовлений. Синові впливового працівника одного з номерних заводів, йому досі легко все давалося в житті* (О. Гончар); *Де ж на нього управа, коли він — Леонов — депутат Верховної Ради республіки, до того ж чинить за законом, бо завод став номерним, бронь накладена на його робітників Наркоматом боєприпасів* (Є. Доломан).

НОМЕРО́К, рка́, *ч.* 1. Зменш. до **но́мер** 1, 2, 5, 6. — *Ось бачиш, Микито, завжди треба пам'ятати номерок вагона!* (Ю. Яновський); — *Я знаю, що тобі добре відомо, який одчай обхоплює, як подумаєш, що цілий вік цей номерок — твій "дім"!* (В. Винниченко).

2. Те саме, що **но́мер** 4. *Шухлядку шафи, куди складена одежа, черговий службовець замкнув на замок, а бляшаний номерок на шнурку дав стариганові* (В. Барка); *Холодними, як лід, руками він бере номерок на Андрієвій шиї, зіставляє*

його з тим номером, що записаний у папері, й киває головою лікареві (П. Загребельний); *В кожного на руці номерок на резинці — від гардероба* (В. Нестайко); *— Словом, наш старий сейф, від якого загубився інвентаризаційний номерок... І ви його... Ну, як вам делікатніше сказати... Взяли додому...* (О. Чорногуз); *Черга поволі розсмоктується, нарешті мені дають номерок на телефонну кабіну* (А. Дністровий).

НОМЕРОНАБИРА́Ч, á, *ч.* Пристрій у телефонному апараті для набирання номера абонента. *Якщо АТС підтримує тоновий набір, який уможливлює після з'єднання користуватися номеронабирачем, то потрібно набрати номер оператора мережі, потім сам номер* (з наук. літ.); *Абонентською установкою називається телефонний апарат, що має дисковий або кнопковий номеронабирач* (з навч. літ.).

НОМІ́ЗМА, и, *ж., іст.* Візантійська золота монета, а також назва візантійського соліда, який перебував на грошовому ринкові земель Київської Русі. *Номізму карбували у Візантійській імперії до грошової реформи Алексія І Комніна у 1092 р.* (з наук.-попул. літ.); *Перша грошова реформа Візантії була проведена Никифором II і зачепила вартість номізми* (з навч. літ.).

НОМІНА́Л, у, *ч., фін.* 1. Вартість, що вказується на грошових знаках, акціях та облігаціях. *Здебільшого номінал акції не відображає її реальної вартості, тому для аналізу дохідності акцій використовують курсову, тобто поточну, ринкову ціну* (з наук.-попул. літ.); *Метою стандартизації банкнот для всіх банків є зазначення на них: хто персонально формував упакування, номіналу та кількості банкнот, суми, дати* (з навч. літ.); *Він влаштував у Одесі, на Малій Арнаутській вулиці, підпільну друкарню, де зазомбовані ним фахівці карбують фальшиві банкноти номіналом у 100 та 500 гривень* (В. Кожелянко); *Під ногами зблиснула копійка. Монета номіналом у 10 коп. чеканки 1982 року. Ну хто це міг загубити монету, крім їхньої знайомої пані* (Любко Дереш); *Монета — зливок металу, що має встановлені законодавчо форму, вагу, склад металу, певні зображення та написи, включаючи номінал вартості* (із журн.).

2. Ціна товару, зазначена в прейскуранті або на самому товарі. *Коли фірма виробляє продукт за ціною, вищою за номінал, необхідно, щоб реклама донесла до споживача ідею високої якості та престижності цього продукту* (з навч. літ.); *Якщо вартість товару перевищує номінал подарункового сертифіката, його пред'явник доплачує різницю між номіналом подарункового сертифіката та вартістю товару готівковими грошовими коштами* (із журн.).

3. Валютний паритет — офіційно зафіксований курс валюти до золота або у резервній валюті. *При необмеженому обміні паперових грошей на золото вартість останніх регулюється відповідним номіналом грошової одиниці національної валюти* (з навч. літ.).

НОМІНАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Особливий різновид трансформації (у 1 знач.), коли реченнєві одиниці заміняються словом у значенні або у функції іменника. *У реченні "Їх уміння зрозуміти власних дітей не знайшло визнання" дві номіналізації, обидва слова — "уміння" і "визнання" — похідні від дієслів* (з наук. літ.); *Номіналізація передбачає, що речення або його частини, які описують дії або учасників, трансформуються в іменник* (з навч. літ.); *Основу номіналізації становлять синтаксичні потреби* (із журн.).

НОМІНАЛІ́ЗМ, у, *ч., іст.* Напрям у середньовічній філософії, представники якого вважали, що реально існують лише окремі предмети, а загальні поняття — це тільки назви, породжені людським мисленням. *Арістотелівський аспект тези, за яким універсалії аналізувалися як категорії людського мислення, розвивали в номіналізмі* (з наук. літ.); *Спрямування до стародавнього тексту і поняття як основної одиниці тексту знайшло вираження в боротьбі реалізму та номіналізму як основних напрямів у схоластиці* (з наук.-попул. літ.); *Побіда номіналізму була доброчинною кризою в тій хворобі і заразом знаком, що людське знання починає набирати реальнішого змісту* (І. Франко).

НОМІНАЛІ́СТ, а, *ч., іст.* Прихильник, послідовник номіналізму. *Для номіналіста все знання обмежуване словом у його відриві від предмета (речі)* (з наук.-попул. літ.); *Номіналісти відстоювали реальне існування одиничного, індивідуальних окремих речей і явищ, пов'язуючи справді реальне існування з чуттєво-конкретним існуванням конкретних речей* (з навч. літ.); *Мислитель* [Джордж Берклі] *подібно до середньовічного номіналіста Вільяма Оккама приходить до заперечення реальності як онтологічної значимості* (А. Дністровий).

НОМІНАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е, *іст.* Стос. до номіналізму. *Для середньовічної логіки вкрай важливою виявилася проблема універсалій, тому що її вирішення в послідовно номіналістичному й послідовно реалістичному дусі було неприйнятним з погляду церковних догматів* (з наук. літ.); *Уже в номіналістичному підході Августина, який недвозначно вказував на безперечну вищість віри, даної розумом, можна знайти виразний потяг до раціонального упорядкування й систематизації* (з навч. літ.).

НОМІНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *фін.* Стос. до номіналу, пов'язаний із ним. *Допускається сплата грошової частини внесків до статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою за їх номінальною цінністю у відповідному порядку* (з мови документів).

2. *фін.* Який виражається грошовою вартістю. *Одиницею виміру номінальної заробітної плати є її погодинна ставка, розмір якої визначають через співвідношення попиту й пропозиції на сегментованому ринку праці* (з навч. літ.).

3. Який тільки має яку-небудь назву, але не виконує своїх функцій, обов'язків і т. ін. *Корсунь належав до Боспорського царства, що хоч було під зверхністю Риму, але не творило римської провінції, а в II в., коли Боспорського царства не стало, він усе-таки під зверхністю Риму добився значної автономії, так що римська зверхність була тут лише номінальною* (І. Франко); *Силою обставин Україна фактично відрізалась од Росії, маючи з нею тільки номінальний федеративний зв'язок. Центральній Раді лишалося тільки відповідним актом зафіксувати цей стан. Це й зробив 3-й Універсал, оголошений Центральною Радою 20 листопада (н. ст.) 1917 року* (В. Винниченко); *Володіння англійців було лише номінальне. Кебека* [Квебек] *залишалася французькою й католицькою провінцією* (І. Кулик); *Українська церква з самих початків церковної організації на Україні-Русі залежала від патріярха царгородського, але ця залежність у XVII ст. мала лише властиво номінальний характер* (з наук.-попул. літ.).

△ **Номіна́льна ва́ртість** *див.* **ва́ртість; Номіна́льна відсо́тко́ва ста́вка** *див.* **ста́вка; Номіна́льна заробі́тна пла́та** *див.* **пла́та**[1]; **Номіна́льна ціна́** *див.* **ціна́.**

НОМІНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **номіна́льний.** *У тих випадках, коли біржові котування не мають під собою конкретних угод, під час їх публікації перед ціною ставиться відповідний індекс, що зазначає номінальність котування* (з навч. літ.); *Г. Лейбніц заперечив теорію англійського філософа Т. Гоббса про номінальність кожної дефініції* (з наук. літ.).

НОМІНА́ЛЬНО. Присл. до **номіна́льний** 3. *Професор Хмара не сказав, що, виїжджаючи на навчання до Німеччини, він тільки номінально звався інженером, бо мав хіба що рівень знань пересічного німецького техніка* (М. Дашкієв); *Історія знає чимало прикладів, коли той чи той народ зникав номінально, вливши свою кров у кров сильнішого* (І. Білик); *На допомогу мені прийшла Ліна, що досі лише номінально виконувала обов'язки моєї секретарки* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Номінально цей острів, що називався Туле, був незалежною державою, а фактично — сателітом Атлантиди* (В. Кожелянко).

НОМІНА́НТ, а, *ч.* Особа або твір, які номінують на здобуття премії, нагороди і т. ін. — *Я справді є найдостойнішим номінантом на визнання всією Америкою* (А. Кокотюха); *Свого часу тутешній уродженець, письменник, номінант на Нобелівську премію Улас Самчук писав: "Дермань! Знаєте Ви, що таке Дермань?.. Ні, Ви не знаєте, що таке Дермань. Це дуже простора і дуже барвиста казка... Зупиніться, знімайте капелюх і старанно вітайте цю царицю волинських сіл"* (з навч. літ.).

НОМІНА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **номіна́нт.** *Серед більш-менш одностайних фавориток вечора опинилися принаймні дві номінантки на премію за головну жіночу роль* (із журн.); *Волонтерка стала номінанткою премії "Найсміливіша жінка планети"* (з газ.).

НОМІНАТИ́В, а, *ч., лінгв.* Називний відмінок. *Зазвичай іменник у номінативі виконує функцію підмета та позначає суб'єкт, який творить дію* (з наук. літ.); *Номінатив також називається прямим відмінком, оскільки протистоїть усім іншим непрямим відмінкам* (з наук.-попул. літ.).

НОМІНАТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Який називає, позначає предмети, явища, дії, якості і т. ін. *Більшість морфологічних форм підпорядкована синтаксичним одиницям: або номінативним (словосполученням), або предикативним (реченням)* (В. Русанівський); *Значення іменникової категорії числа пов'язане з позамовною дійсністю і має номінативний характер* (з наук. літ.); *З-поміж односкладних речень номінативні вирізняються тим, що за способом вираження головного члена належать до іменних* (з навч. літ.).

НОМІНА́ТОР, а, *ч.* Член журі або відповідальна особа, які представляють номінантів для присудження премій в одній із номінацій. *На міжнародному пісенному конкурсі в кожній із номінацій був окремий номінатор, який представляв номінанта і подавав коротку характеристику його здобутку* (із журн.).

НОМІНАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до номінації (у 1, 2 знач.). *Вручаючи мені номінаційний декрет, пан президент суду — се було не тут, а у Львові — сказав мені чутливу промову про мої нові обов'язки, про важність мойого* [мого] *уряду і так далі* (І. Франко); *Важливою функцією голови є номінаційна, оскільки він вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради, про кількісний і персональний склад виконавчого комітету відповідної ради* (з навч. літ.).

НОМІНА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Висування кандидатур для участі в якому-небудь творчому конкурсі, фестивалі і т. ін. *Протягом дев'яностих років минулого століття декілька митців із різних країн опинялися серед тих, кому Нобелівський комітет пропонував узяти участь у номінації, тобто в процедурі висування кандидатів* (з газ.); // Кожна з позицій у присудженні почесних нагород, звань і т. ін. на різних змаганнях, конкурсах і т. ін. *Відродженою номінацією фестивалю після понад десятирічної перерви стало авторське документальне кіно* (із журн.); *Номінація учнів "За найкращий прозовий твір" відбувалася за назвами навчальних закладів* (з газ.).

2. Висування на посаду, на здобуття привілею. *Виробився звичай, що єпископами ставалися не ті, щоби були того найгідніші, але такі, котрі хотіли і могли добре заплатити .. за "номінацію"* (І. Франко); *Владислав тільки сказав про повернення привілею козацького, про саме ж обрання гетьмана змовчав і номінацію, з усього видати, полишив за собою до якоїсь знаної лиш йому пори* (П. Загребельний).

3. *лінгв.* Те саме, що **назива́ння.** *Проміжне місце між номінацією і предикацією займають знаки реагування, привернення уваги і звуконаслідування — інтер'єктиви, або вигуки* (В. Русанівський); *Номінація на народнорозмовній основі — це один з аспектів синонімічної розбудови мови, різновид вторинного номінування з образною мотивованістю* (з наук. літ.); *Номінація водного об'єкта, напевно, була зумовлена однією з його функцій, із якою його використовувала людина, а саме — функцією природного водного захисту укріплених поселень від набігів* (з наук. літ.).

НОМІНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **номінува́ти.** *Зі статті довідуюся, що номінованою на нагороду була й інша моя знайома Юдіт Кукарт, наші з нею книги виходили в одній серії в польських перекладах* (Н. Сняданко); *Актор двічі був нагороджений "Золотим глобусом" і шість разів номінований на головну телевізійну премію* (із журн.); *Комітет, створений при Асоціації продюсерів України, оголосив про початок приймання заявок на участь у відборі фільму, номінованого на премію "Оскар" Американської академії кінематографічних мистецтв і наук* (з газ.); // **номіно́вано,** *безос. пред. Італійця Т. Гуерру тричі було номіновано на премію американської кіноакадемії за сценарії до фільмів* (з газ.).

НОМІНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **номінува́ти.** *Віддані прихильники І. Франка, об'єднавшись у прагненні номінування його на Нобелівську премію, розгорнули широку кампанію щодо міжнародної підтримки цієї акції* (з наук. літ.); *Організатори премії змінили правила номінування фільмів: з 2017 року драматичні фільми, в яких наявне змішання жанрів, зможуть поборотися в категорії "драма"* (із журн.); *Використання метафори як способу номінування сприяє мотивованості й семантичній прозорості терміна, що є однією із суттєвих вимог до терміна як спеціальної лексичної одиниці* (з наук.-попул. літ.); *В українській мові поширюється тенденція використовувати англіцизми для номінування нових і добре відомих понять, що вже названі українцями* (з навч. літ.).

НОМІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *кого.* Висувати на престол, подавати на посаду. *По втечі з Польщі короля Генріха Валуа був поставлений шляхтою 1576 р. на королівський престол проти волі сенату, який номінував на трон цісаря Максиміліана II* (І. Франко); *Замість вмерлого Конецпольського Владислав нарешті номінував гетьманом коронним Миколая Потоцького* (П. Загребельний).

2. *кого, що.* Висувати, подавати на номінацію (у 1 знач.). *Якщо ти не набув популярності — сиди собі та малюй що хочеш, ніхто тебе не візьме в проекти, не буде радити колекціонерам, номінувати на премію і таке інше* (із журн.); *Британська кіноакадемія номінувала "Скайфолл" на вісім нагород і віддала стрічці дві з них (у номінаціях "Найкращий британський фільм" і "Найкраща музика")* (з газ.).

3. *кого, що, лінгв.* Те саме, що **назива́ти** 1. *Власна назва в художньому творі може безпосередньо номінувати певну ситуацію, певний об'єкт чи суб'єкт* (з наук. літ.).

НОМІНУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Бути номінантом. *На сцені Роберт з одинадцятьох років, працював на Бродвеї і номінувався на престижну театральну премію* (А. Кокотюха); *Щоб номінуватися на нагороду, видавництва можуть подавати до трьох книг у будь-якому прозовому жанрі, включаючи книги для дітей* (із журн.); *— Я маю певні амбіції і професійний досвід, тому номінуюся на посаду керівника установи* (з газ.).

2. Пас. до **номінува́ти.** *У XVIII ст. у Речі Посполитій усі центральні та надвірні урядники номінувалися королем* (з наук. літ.).

НОМОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Еволюційна теорія, згідно з якою еволюція відбувається не на основі природного відбору, а під впливом внутрішніх закономірностей. *Прихильники номогенезу стверджують, що боротьба за існування і природний добір не є основними еволюційними чинниками, а діють консервативно, зберігаючи норму* (з наук. літ.); *Основою номогенезу є розуміння біологічної еволюції як процесу, що проходить за певними внутрішніми законами, які не зводяться лише до дії на нього навколишнього середовища* (з наук.-попул. літ.).

НОМОГРА́МА, и, *ж., мат.* Графічне геометричне зображення теоретичних або емпіричних залежностей, що спрощує отримання практичних результатів. *У результаті математичного моделювання отримана номограма, яка дає змогу вибрати оптимальні режими проведення досліджень радіоактивності* (з наук. літ.); *Для визначення пропускної здатності свердловин за різних комбінацій діаметрів експлуатаційної колони та фонтанного викидання були побудовані спеціальні номограми* (з наук.-попул. літ.); *У магнітному збагаченні корисних копалин використовують номограму для оптимізації ланцюжка процесів сепарації за критерієм мінімального часу* (з навч. літ.).

НОМОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *мат.* Стос. до номографії. *Номографічний опис установленої моделі надійності радіоапаратури може бути застосовним у дослідженнях різних технічних апаратів* (з наук. літ.); *Номографічний метод установлення еквівалентних температур передбачає застосування спеціальних номограм* (із журн.).

НОМОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Розділ математики, що вивчає теорію і практичні способи побудови номограм. *Особливістю номографії є те, що кожне креслення подає визначену площину змінних і кожне зі значень змінних у цій площині зображається на номограмі відповідним геометричним елементом (точкою або лінією)* (з наук. літ.); *Методи номографії дають можливість компактно й наочно зображати на аркуші паперу досить широкий клас залежностей з багатьма змінними* (з навч. літ.).

НОМОКАНО́Н, у, *ч., іст.* У Візантійській імперії — збірник церковних канонів і цивільних законів, які стосуються побуту та сімейного права. *Найдавніший з номоканонів приписують патріарху константинопольському Іоанну III Схоластику (VI ст.)* (з навч. літ.); *Номоканон Схоластика складався з двох частин і з систематичного витягу правил апостольських і канонів, ухвалених соборами, зведених під 50 титлами* (І. Франко); // Кодекс правил православної церкви. *Номоканон сербської редакції принесений в Україну в другій половині XIII ст. (1262 р.) на замовлення митрополита* (з навч. літ.).

НОМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до номології. *Критичні зауваження здебільшого вказують не на недоліки номологічної моделі пояснення, а на відсутність дослідження динамічної сфери цієї пізнавальної структури* (з навч. літ.).

НОМОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Наука про закони розвитку природи, суспільства та мислення. *У межах номології передбачення ефекту глобалізації є простим наслідком з опису архетипу історичного синтезу розвитку суспільства і з того, що відбувається зараз у державній структурі* (з наук. літ.); // Комплексна наука про всю життєдіяльність людського суспільства як складної організаційно-виробничої системи. *Номологія розглядає життєдіяльність суспільства комплексно, охоплюючи його політичну, соціальну, економічну, технологічну, природокористувальну, екологічну, геополітичну та інші сфери* (з наук. літ.); *Номологія вважає неможливим здійснення одних видів діяльності у відриві від інших* (з наук.-попул. літ.).

2. Учення про закон, законодавство; мистецтво справочинства. *У номології в центрі уваги перебуває встановлення загальних принципів створення законів, їх спрямування в цивілізованому суспільстві* (з наук. літ.).

НОМОТЕТИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Який має стосунок до моделювання, формування абстрактних, загальних, універсальних схем поведінки. *Недоліком номотетичного підходу є те, що, даючи концептуальне та емпіричне розуміння певного виміру особистості, він не дає змоги підійти до розуміння окремої людини* (з наук. літ.).

НО́НА, и, *ж.* 1. *муз.* Дев'ятий ступінь у гамі. *Дослідники стверджують, що Л. Ревуцький майстерно використовував малу й велику нони* (з навч. літ.).

2. *муз.* Інтервал у музиці шириною дев'ять ступенів. *Нона є складеним інтервалом і розглядається як секунда через октаву* (з наук.-попул. літ.); *У старовинній китайській музиці палаців та храмів народні пісні мають розвиток мелодії на дуже віддалені інтервали, аж до нони і децими, тобто відразу на дев'ятий або десятий щабель від першого звука* (з навч. літ.); *Крають серце не октави — Нони* (П. Тичина); *Композитори використовують нону тоді, коли істотним є створення особливого напруження, внутрішніх переходів у композиції* (із журн.); // Найвищий звук нонакорду. *Нону використовують у стисненому розташуванні (тобто при розташуванні звуків акорду за терціями)* (з навч. літ.).

3. *літ.* Те саме, що **дев'ятивірш.** *Інколи нона нагадує октаву, в яку перед кодою вставили ще один рядок* (з навч. літ.).

НОНАКО́РД, у, *ч., муз.* Акорд із п'яти звуків, які можна розмістити за терціями. *Нонакорд легко отримати додаванням до септакорду ще одного звука, що на терцію вищий від септими* (з наук. літ.); *Обернення нонакорду трапляються вкрай рідко* (з наук.-попул. літ.); *Між крайніми звуками нонакорду (першим і п'ятим) виникає інтервал нона* (з навч. літ.).

НОНЕ́Т, у, *ч., муз.* 1. Ансамбль із дев'яти виконавців. *Відносно стійка конфігурація інструментів у нонеті ґрунтована на балансі між смичковими й духовими інструментами: флейтою, гобоєм, кларнетом, фаготом, трубою (або валторною), скрипкою, альтом, віолончеллю й контрабасом* (з навч. літ.); *Із виконавських ансамблів, що складаються з дев'яти музикантів, найвідоміший Чеський нонет, заснований у 1924 р., який виступає й донині* (із журн.).

2. Твір для такого ансамблю. *Ансамбль "Київська камерата" виконав нонет німецького композитора Л. Шпора для духових і струнних інструментів* (з газ.).

НОНЕ́Я, ї, *ж.* Рід трав'янистих рослин із видовженим листям родини шорстколистих, який нараховує близько 30 видів. *Ареал поширення нонеї охоплює схід Західної Європи, Малу й Центральну Азію, Іран, росте нонея і в Україні* (з навч. літ.); *Нонея росте в степах, на сухих луках, придорожніх галявинах, на узбіччях доріг* (із журн.).

НО́НІУС, а, *ч., спец.* Допоміжна шкала вимірювальних приладів для відліку дробових часток поділки основної шкали. *Точнішим інструментом, ніж вимірювальна лінійка, є штангенциркуль. Основу його будови становить ноніус, який підвищує точність відліку* (з навч. літ.).

НО́НІУСНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **ноніус.** *Ноніусний мікрометр використовують для вимірювань лінійних розмірів відносним контактним або абсолютним методом з малою похибкою* (з навч. літ.).

НОНКОНФОРМІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Незгода, неприйняття або критичне сприйняття особистістю панівних у суспільстві чи певній корпоративній групі поглядів, традицій, норм. *Символом творчої розкутості, духовного демократизму, етичного максималізму, нонконформізму, пориванням до експерименту на початку 1960-х рр. був позначений доробок письменників М. Вінграновського, Є. Гуцала, І. Драча, В. Дрозда та ін.* (з наук. літ.); *Мистецький нонконформізм можна розглядати як незгоду із загальноприйнятою схематичною формою художнього мислення, намір здолати стандарти її стереотипного догматизму* (з навч. літ.); // Прагнення людини будь-що-будь суперечити думці більшості й чинити навпаки; бунтарство. *Якщо в реальному житті нонконформізм у чистому вигляді виявляється нечасто, то Шору для втілення задуму потрібний був саме стовідсотковий нонконформіст* (А. Кокотюха); *Іноді нонконформізмом називають просто готовність індивіда відстоювати свою особисту позицію в тих випадках, коли вона суперечить позиції більшості* (з навч. літ.).

2. *рел.* Невизнання англійськими протестантами приписів і засад, які виголошує офіційна англіканська церква; відступ від англіканської церкви. *Нонкорформізм поширений у протестантських так званих вільних церквах в Англії, що постали після 1662 р., оскільки вони не захотіли підпорядковуватися статусу англіканства* (з наук. літ.).

НОНКОНФОРМІ́СТ, а, *ч.* 1. Прибічник, прихильник нонконформізму. *Будучи нонконформістом, він* [Осип Турянський] *не зміг адаптуватися до потреб і смаків тогочасного галицького суспільства, тому що одною з найбільших травм Першої світової війни для нього було те, як люди можуть настільки перейнятися ідеєю, щоби щиро до останнього убивати один одного* (Т. Прохасько); *Відомий нонконформіст Джордж Гордон Байрон у 1814 р. друкує поему про Конрада (теж нонконформіста), котрий стає морським розбійником* (з навч. літ.); *Відлучені від офіційної англіканської церкви віряни утворили безліч сект нонконформістів, тобто незгодних із догмами й культом англіканства* (з наук. літ.); *Нонконформісти дотримувалися виключно мирних способів боротьби за свої права, наполягаючи насамперед на боротьбі в парламенті, публікації літератури, створенні комітетів, підтриманні реформи* (з наук.-попул. літ.).

НОНКОНФОРМІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до нонконформізму і нонконформістів. *Дискурс літературно-критичної діяльності Михайлини Коцюбинської за всіма ознаками є нонконформістський* (з наук. літ.); *Консервативність тоталітарного суспільства природно породжувала альтернативну їй нонконформістську за духом протилежну культуру* (з наук.-попул. літ.); *Попри різноманітність віровчень нонконформістські секти мають одну спільну рису — всі вони спрямовані проти ієрархічного устрою англіканської церкви й виступають за рішуче викорінення в ній католицьких елементів* (з навч. літ.).

НОНКОНФО́РМНИЙ, а, е, *псих.* Який не пристосовується до обставин, до думки оточення і т. ін.; протилежне к о н ф о р м н и й (у 2 знач.). *Нонконформна поведінка переважно стосується груп низького рівня соціально-психологічного розвитку і здебільшого не властива членам високорозвинених соціально орієнтованих спільнот* (з наук.-попул. літ.); *Нонконформна реакція, як і конформна, зумовлена й визначена груповим тиском, є залежною від нього* (із журн.).

НОНКОНФО́РМНІСТЬ, ності, *ж., псих.* Властивість за знач. **нонконфо́рмний.** *За Вільямом Теккереєм завжди мандрував образ сатирика, яким він, безсумнівно, був, та, зважаючи на його нонконформність і надзвичайний дар зображення психологічного портрета, сухим визначенням теоретика-сатирика користуватися неможливо* (з наук. літ.).

НОНПАРЕ́ЛЬ, і, *ж.* 1. Дрібний друкарський шрифт, розмір якого дорівнює шести пунктам (близько 2,25 мм). — *Скільки тут клітинок, скільки тексту — і все нонпареллю. А це ж шрифт — шість пунктів, менше блохи!* (П. Загребельний [sic: П. Запаренко]); *Повідомлення останнім часом набирались нонпареллю, бо колишні сенсаційні аншлаги почали викликати небажані емоції* (І. Білик); * Образно. *А згодом у шпальті газетних подій Спіткав я суху нонпарель: На дні, з вантажем нездійсненних надій, Назавше спочив корабель* (І. Качуровський).

2. Великі кристали цукрового піску, на які нанесено шар різнокольорової пудри; різновид драже. *Торт можна прикрасити різнобарвною цукровою нонпареллю, посипати кокосовими або мигдальними пластівцями, цукровою пудрою або какао* (з навч. літ.).

3. Висушені бутони каперсів (у 2 знач.). *Прованські каперси розміром 1–3 мм, які називають нонпареллю, вважаються найкращими* (з наук.-попул. літ.); *Солоні й мариновані нонпарелі мають специфічний вишуканий смак, пікантний, терпкий, трохи кислуватий і трохи гірчичний* (з газ.).

4. *заст.* Дріб'язок (у 1 знач.). *Нонпареллю здебільшого торгували перекупки на Подолі* (з мемуарної літ.).

НОНПАРЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до нонпарелі (у 1 знач.). *Нонпарельний набір застосовують у виданнях, не призначених для суцільного читання: довідкова література, підписи під малюнками, бібліографія, невеликі тексти довідкового характеру, таблиці і т. ін.* (з навч. літ.).

НО́НСЕНС, у, *ч., книжн.* Безглуздя, нісенітниця (у 1 знач.). *Дякувати за незначні чемності, які робить одна культурна людина другій, я вважаю з своєї сторони в даному разі за пониження своєї гідності, а щонайменше — за нонсенс* (О. Кобилянська); *Ясна річ, що він не міг спалити цілого свого краю, це ж нонсенс!* (Б. Лепкий); — *Ви дозволили собі опублікувати статтю в журналі, в якій гіпотезу знову ж таки дозволили собі подати, як наукове відкриття. Це нонсенс* (Н. Рибак); *Сором'язливе визнання додаткового продукту при запереченні додаткової вартості — це такий нонсенс, що стає боляче за наших економістів* (М. Руденко); *Вікна ці, металеві й звуконепроникні, мали б виходити на затоку, якби це не було очевидним топографічним нонсенсом* (Ю. Іздрик).

НОНСОМНІА́К, а, *ч., псих.* Індивід, який не має потреби у тривалому сні. *Нонсомніакам іноді буває достатньо всього 1–2 години сну на добу* (з навч. літ.).

НОН-СТО́П, *присл.* 1. Без зупинки (без паузи, без перерви і т. ін.) в якій-небудь діяльності, роботі. *З відчинених вікон .. нон-стоп лунала клавесинна музика* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. прикм.* Який діє, триває без зупинки (без паузи, без перерви і т. ін.). *Вистачало вчергове пройти всіма цими нон-стоп етапами.. Хтось бачив, як одного разу він знепритомнів у кав'ярні* (Ю. Андрухович); *Світло нон-стоп лише увиразнює пітьму довкола, звідки нікуди податися* (Ю. Іздрик); *"Відкрите кафе" виявилось чи не єдиною кафешкою (а книгарнею точно єдиною), яка працювала в режимі нон-стоп* (Любко Дереш).

НОНТРОНІ́Т, у, *ч.* Мінерал підкласу шаруватих силікатів групи смектитів із тришаровою структурою. *У нонтроніті алюміній заміщений тривалентним залізом, а частина кремнію в тетраедрах — алюмінієм* (з наук. літ.); *Нонтроніт можна визначити за зеленим або жовтувато-зеленим забарвленням, незначною твердістю, характерною жирністю на дотик* (з наук.-попул. літ.).

НООГЕНЕ́З, у, *ч.* Сучасний період еволюції життя на Землі. *Однією з проблем ноогенезу є формування гармонійних співвідношень природи й суспільства* (з наук. літ.).

НООКРА́Т, а, *ч.* Прихильник ноократії. *Сучасні політичні стратегії потребують постійного вдосконалення та адаптації, що професійно можуть виконати лише ноократи* (з наук.-попул. літ.); *У фантастичному романі-утопії англійського письменника Герберта Уеллса "Люди як боги" (1923 р.) можна побачити образ ноократа, а також опис ноократичного суспільства* (із журн.).

НООКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до ноократії і ноократів. *Перед ноократичною елітою стоїть подвійне завдання: відстоювати національні інтереси в глобальній системі й водночас відстоювати глобальні запити всередині своєї нації* (з наук.-попул. літ.).

НООКРА́ТІЯ, ї, *ж.* Політичний лад або соціальна система суспільства, засновані на пріоритеті людського розуму. *Футурологічна книга "Сума технології" польського письменника-фантаста Станіслава Лема описує потенційні можливості ноократії в передбаченні майбутніх шляхів еволюції людського розуму й земної цивілізації* (з наук. літ.); // Сукупність теоретичних філософських концепцій, які обґрунтовують еволюційну необхідність переходу від демократії до більш досконалої форми державного правління. *Ноократія пояснює засадничі принципи влади інтелектуальної еліти з раціональним мисленням, яка виступає в ролі головної сили науково-технічного прогресу й соціально-економічного процвітання суспільства* (з наук. літ.).

НООСФЕ́РА, и, *ж.* 1. Якісно новий еволюційний стан біосфери, коли діяльність людини стає вирішальним чинником її розвитку. *Ноосфера Землі досить відповідальна й зріла, щоб обирати достойні розуму завдання* (О. Бердник); *Ноосфера — одна з основних категорій філософського вчення В. Вернадського, особливий стан біосфери, якого вона набуває під впливом цивілізаційних процесів* (Ю. Іздрик); *Неосяжна ноосфера ніби сама просякала в неї* [Аугустину] *й давала нові знання* (І. Роздобудько); * Образно. *Кожна нація — це творена вищою силою жива сутність, своєрідна ноосфера, знищення якої — злочин так само великий, як нищення індивідуальної сутності людини* (Д. Павличко).

2. Оболонка Землі, в якій виявляється вплив людини на структуру й хімічний склад біосфери. *Географи вивчають всю планету Земля як велику географічну оболонку, у якій містяться, крім геосфер, техносфера, соціосфера, ноосфера та екосфера* (з навч. літ.).

НООСФЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до ноосфери. *Грандіозний ноосферний експеримент ввібрав у себе всі вікові засоби підступу й зради* (О. Бердник); *Ноосферний прогноз розвитку відносин людини й довкілля при сьогоденній суцільній екологізації суспільства набуває особливо важливого змісту і є наріжним каменем усіх екологічних досліджень і програм від глобального до регіонального рівня* (з наук. літ.); *Ноосферний період розвитку цивілізації зумовлений зростанням ролі людського розуму в перетворенні компонентів і процесів природного середовища* (з навч. літ.).

НООТРО́П *див.* **ноотро́пи.**

НООТРО́ПИ, ів, *мн. (одн.* **ноотро́п**, у, *ч.).* Група лікувальних препаратів, що позитивно впливають на вищі інтегративні функції мозку. *Ноотропи поліпшують пам'ять і розумову діяльність, а також підвищують стабільність мозку до агресивних дій* (з навч. літ.).

НООТРО́ПІК *див.* **ноотро́піки.**

НООТРО́ПІКИ, ів, *мн. (одн.* **ноотро́пік**, у, *ч.).* Те саме, що **ноотро́пи.** *Ноотропіки мають здатність знижувати неврологічний дефіцит і покращувати дію окремих мозкових центрів* (з наук.-попул. літ.).

НООТРОПІ́Л, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, який має безпосередній вплив на головний мозок. *Ноотропіл позитивно впливає на центральну нервову систему через підвищення швидкості поширення нервових імпульсів у головному мозку, поліпшення обміну речовин у нервових клітинах, покращення кровообігу в дрібних кровоносних судинах головного мозку* (з наук.-попул. літ.); *Ноотропіл здатний поліпшити функційні здібності головного мозку в нормі й при різних патологічних станах* (з навч. літ.).

НООТРО́ПНИЙ, а, е. Стос. до ноотропів. *Стимулювальний вплив на пам'ять, мислення й навчання ноотропних препаратів зумовлений головно впливом на метаболічні процеси в нервовій тканині* (з наук. літ.); *Ноотропні препарати зарекомендували себе як багатогранні, комплексні, що мають позитивний вплив на найскладніші функції організму* (з наук.-попул. літ.); *Ноотропними ліками вважають лікувальні засоби, здатні стимулювати процеси обміну речовин у клітинах нервової тканини організму* (з навч. літ.).

НООЦЕНО́З, у, *ч., філос.* Сукупність ідей, образів, ментальних предметів, інформаційних полів, що заповнюють матеріальне середовище. *Поняття нооценозу спонукає по-новому осмислювати мету й методи інтелектуальної й, зокрема, філософської діяльності* (з навч. літ.).

НОП, *невідм. і* у, *ч.* Скорочення: наукова організація праці — процес удосконалення організації праці на основі досягнень науки й передового досвіду. — *Ми живему й працюємо за НОПом* (М. Івченко); — *Товариші! Та товариші! Та побійтеся ж ви НОПу! — І товариші приходять рівно об 11-й годині і працю розпочинають о 12-й!* (Остап Вишня); *НОП має розглядатися як стан системи, що складається з конкретних взаємопов'язаних елементів і відповідає завданням виробництва, і як систематична діяльність людей із упровадження нововведень у наявну організацію праці* (з наук.-попул. літ.).

НОПАЛЕ́Я, ї, *ж.* Рослина родини кактусових, схожа на опунцію. *Нопалея поширена від Мексики до Панами, її використовують як декоративні чагарники* (з навч. літ.).

НОРА́, и́, *ж.* 1. Заглиблення в землі, вирите тваринами як житло. *Лякає миша кицьку, та сама з нори не вилазить* (прислів'я); *Там, де колись .. вовки вили та лисиці нори рили, красується село Вовча Долина* (Панас Мирний); *Три дні тому .. потрапила вона ногою в тарантулову нору, і від його укусу нога розпухла* (З. Тулуб); *Одійти від берега я* [кіт] *не міг. Мене гіпнотизував рух риби, як гіпнотизує мишача нора, біля якої я можу просидіти півдоби* (І. Багмут); *Джміль давно морочив лисові голову, бо дуже хотів вижити лиса з нори і самому жити у ній* (М. Вінграновський); * У порівн. *Десяток убогих хаток визирали із заметів, мов нори степових звірів* (С. Васильченко); *Знайшла* [імператриця] *його в кам'яній хижі, загубленій серед старих оливин; халупа була темна, без вікон, низька, двері, як нора* (П. Загребельний).

2. *перен., розм.* Темне, тісне приміщення. *Келія мала бути два на два з половиною метра, а зависокою лише настільки, аби насельник не бив головою в стелю. Тісна, давка комірчина, нора, що наганяла тугу* (М. Дочинець); // Бідне, занедбане, незатишне житло. *Селянин нерадо розстається зі своєю норою, навіть і тоді, коли вона грозить завалитися на його голову* (І. Франко); [Н е в і д о м и й *(зітхнувши, одходить):*] *Що казать. Випив гіркої чимало. (Далі показує на маленькі двері). Скажіть, із вашої ласки, що це за нора у вас?* (С. Васильченко); *Карлик досягав носом до стола. — Стелюся до стіп вашої пресвітлості, пане герцогу цісарський, і б'ю покірно чолом! — Ти, суслику, ще не в норі? — питався його гетьман. — Моя нора край герцогського двора. В дворі не спиться* (Б. Лепкий); *Озлився* [дід Маківка] *на весь світ, заперся у своїй норі і довго не виходив, ніхто його не бачив* (М. Чабанівський); *У старого нора куди як простіша, типу куреня* (Любко Дереш); // Притулок, місце, зазвичай вириті в землі, снігу і т. ін., щоб сховатися або причаїтися від кого-, чого-небудь або сховати що-небудь. *Очунявся в льоху під сільською хатою. Спочатку не міг усвідомити, що сталося й де він є. Низенька, темна нора* (У. Самчук); *Поводатарі мої — хлопці з Чернишівки, показували мені під кручею Річища велику печеру, котру вони звали норою, кажучи, що там у запорожців містилася скарбниця* (А. Калин); *Сплеснув радісний зойк і стих: під затулою зіяла глибока нора, вниз вели стрімкі сходи, з нутра вдарило спертим підвальним теплом — був це потаємний вхід до львівського підземелля, про який знали лише староста, бургомістр і воєвода* (Р. Іваничук); *Одна з .. нір могла стати місцем притулку для Жильята. Всередині вона була ніби вистелена травою та мохом* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

3. *діал.* Джерело. *Часто під скали тяжезної гранітом Нора холодна б'є* (І. Франко).

Точи́ти но́ри *див.* **точи́ти**[1].

◊ **Перерива́ти / перери́ти ми́шачі но́ри** *див.* **перерива́ти**[1]; **Як байба́к у норі́** *див.* **баба́к; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ми́ші в норі́** *див.* **ми́ша.**

НОРАДРЕНАЛІ́Н, у, *ч., фізл.* Гормон мозкового шару надниркових залоз; один із біогенних амінів. *Функційну роль норадреналіну як одного з основних медіаторів центральної нервової системи пов'язують із підтриманням рівня активності нервово-психічних реакцій, формуванням когнітивних та адаптивних процесів* (з наук.-попул. літ.); *Норадреналін впливає на різні ланки обміну речовин в організмі та сприяє передаванню нервових імпульсів між нейронами* (з навч. літ.).

НОРВЕ́ЖЕЦЬ *див.* **норве́жці.**

НОРВЕ́ЖКА *див.* **норве́жці.**

НОРВЕ́ЖЦІ, ів, *мн. (одн.* **норве́жець,** жця, *ч.;* **норве́жка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Норвегії. *Прийшла відомість* [вістка] *до краю вендів, що данський король Свен розложив військо над морем, і норвежці почали роптати, що треба надіятися нападу* (І. Франко); *Її* [Мері] *можна було прийняти скорше вже за шведку, норвежку, тільки не за польку* (Б. Антоненко-Давидович); *По кілька місяців не сходить* [син Ганни Остапівни] *на берег, то з датчанином, то з норвежцем ганяє браконьєрів у міжнародних водах* (О. Гончар); *Допомогли Маннергейму добровольці, які прибули у Фінляндію, — шведи та норвежці* (В. Чемерис); *Норвежці анімаційний витвір київських партнерів помітили надто пізно, коли вже їхній сайт офіційно запрацював* (С. Жадан).

НОРВЕ́ЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до **норве́жці** і Норвегія. *Узявсь пригадувати вірша, що він давно-давно десь читав у книзі невідомого поета з норвезьким ім'ям* (М. Йогансен); *Букмол* [одна з двох офіційних мов Норвегії] *є сумішшю данської мови з норвезькими діалектами* (Олекса Ізарський); *Дивно виходить: де та Норвегія, а де — наше село... А в нашому селі — у мене! — справжній норвезький кіт!* (М. Слабошпицький); *За будинками виднівся купол із норвезьким, чи що, прапором — вочевидь, наш потяг перегнали до нових перонів* (Ю. Іздрик); [К о р о л ь:] *Привіт вам, любі друзі! Що, Вольтіманде, шле наш брат норвезький?* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

НОРД, у, *ч.* 1. *спец.* Північ, північний напрямок; протилежне з ю й д. *Пливемо. А напрямок — норд!* (С. Голованівський); *Коли судно підпливло до вузького проходу між рифами, зненацька настало затишшя, потім налетів шквал з норду* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

2. *метеор., мор.* Північний вітер. *Щовесни вбираються* [тополі] *в зелень, а щоосені знов роздягають їх .. пронизливі норди та ости...* (О. Гончар); *Тиждень на три припав до холодної землі різкий береговий норд* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

3. *мор.* Один із чотирьох головних румбів у компасі, що ділять горизонт на чотири частини. *Мореплавці минулого маркували свої компаси так званими головними румбами: норд (північ), зюйд (південь), ост (схід) і вест (захід)* (з навч. літ.).

НОРД-ВЕ́СТ, у, *ч.* 1. *спец.* Північний захід, північно-західний напрямок. — *Слухай, де тут той Богом проклятий норд-вест?* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

2. *метеор., мор.* Північно-західний вітер. *На дворі лютує хуртовина. Різкий же норд-вест стриже від Синяка й Хом'яка* [назви гір] (У. Самчук); *Того дня, як лодія з княжнами правилася до Дунаю, задув супротивний вітер — норд-вест* (Д. Міщенко); *Стояла ясна погода, дув свіжий вітер, але хвилі були невеликі, особливо біля південного узбережжя, бо годину тому повіяв норд-вест* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна).

НОРД-ВЕ́СТОВИЙ, а, е, *метеор., мор.* Прикм. до **норд-ве́ст.** *Вітер дув норд-вестовий і був попутним для катера* (із журн.); *Подув норд-вестовий вітер, який помітно посилювався* (з газ.).

НОРДИ́ЗМ, у, *ч.* Расистська теорія, за якою представники "вищої" північної (нордичної) раси вважають себе творцями світової цивілізації. *Нордизм був поширений у Західній Європі й Північній Америці в кінці XIX — на початку XX ст.* (з наук. літ.).

НОРДИ́ЧНИЙ, а, е. 1. *метеор., мор.* Те саме, що **но́рдовий.** *Мешканці міста Тромсе, з його нордичними вітрами взимку, пишаються найпівнічнішими у світі кафедральним собором, пивоварнею, футбольним клубом* (із журн.).

2. Північний, власт. жителям північноєвропейських країн (про зовнішність, характер). *Гельмут, на Каролів жаль, не вподобав собі жодної нордичної Гретхен, а балканськими містами, якими проходила його танкова дивізія.., розшукував Маріо* (В. Кожелянко); *Він роздивлявся чоловіка. Вище середнього зросту з овальним нордичним обличчям, що досі не звикло до тропічного сонця* (М. Кідрук); *Тільки-но він знов оселився на землі своєї прабатьківщини, як до нього почав вертатись давній його образ: він стає.. нордичною саламандрою.., світлошкірою, випростаною і довгоголовою* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); // Який вирізняється особливою емоційного стриманістю, мужністю, раціональністю дій, учинків (про вдачу, характер і т. ін., що їх розцінюють як характерні для вихідців із цих країн). *Анекдоти вже почали про Штірліца розповідати .. Навіть діти почали гратися в .. штурмбанфюрерів, характер нордичний і таке подібне* (Ю. Покальчук).

НО́РДОВИЙ, а, е, *метеор., мор.* Те саме, що **півні́чний**[2] 2 (про вітер). *Свіжий нордовий вітер дув морякам у спину .. й підганяв пароплав на південь* (М. Трублаїні).

НОРД-О́СТ, у, *ч.* 1. *спец.* Північний схід, північно-східний напрямок. *Після коротких роздумів капітан вирішив різко розвернути корабель і взяти курс на норд-ост* (із журн.).

2. *метеор., мор.* Північно-східний вітер. *Я пам'ятаю: день, ніби зомлілий від спраги. Посушливий норд-ост. Спека й курява* (Д. Бузько); *Віяв жорстокий норд-ост, відомий морякам під назвою "бора"* (Д. Ткач); — *Життя — наче плавання на вітрильнику,– сказав Сідалковський. .. — Йдеш під норд-остом, а потрапляєш у зюйд-вест* (О. Чорногуз); *Норд-ост дужчав, і судно швидко йшло вперед, роблячи миль по сто шістдесят на добу* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

НОРД-О́СТОВИЙ, а, е, *метеор., мор.* Прикм. до **норд-о́ст.** *Норд-остовий вітер приніс на ранок суху погоду* (з газ.).

НОРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* 1. Водоплавний птах родини качачих, що має на задньому пальці широку шкірясту лопать; нирок, пірникоза. *Там норець (Пірни́коза, як кажуть наші діти) То білими виблискує грудьми, То щезне у воді, лиш розійдуться Круги широкі* (М. Рильський); *Деякі породи норців мандрують по воді. Пливуть собі з річки в річку, до самого моря. А там декотрі з них зимують біля берегів та островів Каспійського моря* (О. Копиленко); *Полохливо озираючись навкруги й раз у раз пірнаючи, тікали від холодів з півночі норці* (Б. Антоненко-Давидович); *На плесі уже темніли і зникали у воді норці, яких невідомо чого називали попелюхами* (М. Стельмах); *Норці пірнають, якісь качки летять урозтіч, стелячись понад самою поверхнею* (Є. Гуцало).

2. *заст.* Пірнальник. *Посилав той купець норця, щоб пурнув у море та подививсь, за що він* [корабель] *там зачепився* (Сл. Б. Грінченка); *Норець в глибоні* [глибини] *поринає кипучі I з моря виносить він перла блискучі* (Б. Грінченко).

НОРИ́Т, у, *ч.* Магматична гірська порода, різновид габро. *Норит в Україні є на Волині та Приазов'ї, його використовують як будівельний матеріал* (з наук.-попул. літ.); *Структура нориту зазвичай зерниста, текстура масивна* (з навч. літ.).

НОРИ́ТИ, ри́ть, *недок., що і без прям. дод., розм.* Рити нори (про тварин). *Як притулок їжачиха або норить і облаштовує власне житло, або використовує покинуті нори гризунів* (із журн.); *Лисиця інколи норить біля осель, щоб відвернути увагу* (з газ.).

НОРИ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **нори́т.** *Зноритовими інтрузивами пов'язані родовища сульфідних мідних і нікелевих руд, що містять платиноїди, а також родовища апатитових руд* (з наук. літ.).

НОРИЦЕ́ВИЙ[1], а, е. 1. Прикм. до **нори́ця**[1]. *Норицеві зуби добре пристосовані для перегризання твердого коріння, зерна і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **нориці́ві**, вих, *мн.* Підродина родини хом'якових, що охоплює близько 100 сучасних видів тварин. *Найбільш відокремленою, найдавнішою і найпримітивнішою групою норицевих є сліпачки* (з наук. літ.); *До найвідоміших у складі фауни України видів норицевих відносять щура водяного, ондатру* (з наук.-попул. літ.); *Здебільшого норицеві є невеликими тваринами з густим хутром, що пристосувалися до відповідного способу життя* (з навч. літ.).

НОРИЦЕ́ВИЙ[2], а, е, *вет., мед.* Прикм. до **нори́ця**[2]. *Вихід гною під тиском через постійні надриви капсули первинного гнійника спричиняє поступове утворення норицевих ходів* (з наук.-попул. літ.).

НОРИ́ЦЯ[1], і, *ж.* Вид невеликих за розміром гризунів підродини норицевих, які подібні до мишей і живляться рослинною їжею. — *Миші, — пояснив учитель, — нориці. Страшна сіра банда, польові шкідники, найнебезпечніший ворог хлібів* (О. Донченко); *Нориці мають короткий хвіст, невеличкі вуха й тупе рильце* (з наук. літ.); *Нориці поширені в лісовій і лісостеповій природних зонах України, а в степовій зоні зустрічаються переважно в північній частині* (з навч. літ.).

НОРИ́ЦЯ², і, *ж.*, *вет.*, *мед.* Те саме, що **фістула.** *Патологічний канал, так чи так, утворюється через омертвіння тканин, тому нориці є одним із різновидів змертвіння тканин* (з наук. літ.); *Нориці виникають як післяопераційне ускладнення, але сама операція також може мати за мету сформувати норицю* (з наук.-попул. літ.); *Біль у хворому зубі з'являється під час їди або натискання на нього. Іноді виникає нориця, з якої виділяється гній* (з навч. літ.); *Нориці-гноянки поробилися та течуть* (Сл. Б. Грінченка).

НОРИ́ЧУВАТИЙ, а, е, *розм.* Який має норицю *(див.* **нори́ця²**). *Сьогодні використовують багато сучасних методів лікування норичуватих хворих: ультразвуковий метод, лазерна дія, припікання струмом та ін.* (з газ.).

НО́РІ, *невідм.*, *мн.* Їстівні червоні водорості у формі тонкого сушеного листя, яке використовують здебільшого для приготування суші. *Норі є одним із основних інгредієнтів у приготуванні деяких страв традиційної японської кухні* (із журн.); *У норі загортається начинка, яка містить рис та різноманітну рибу або овочі, або й те, й інше разом* (з газ.).

НО́РІЙНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **но́рія.** *Металевий норійний ківш використовують для зачерпування, підняття, вертикального переміщення й вивантаження різних сипких матеріалів* (з наук.-техн. літ.); *Усередині головки розміщений приводний барабан, який переміщує стрічку трубами, а зверху головки розміщені фланці для закріплення норійних труб* (з навч. літ.).

НО́РІЯ, ї, *ж.*, *техн.* Ківшовий елеватор для піднімання сипких, дрібнокускових, а також рідких матеріалів. *Норія подає зерно в сепаратор, установлений на другому поверсі, де воно очищається від домішок* (з наук. літ.); *У норії ковші можуть мати дренажні отвори, якщо транспортування поєднувано зі зневодненням* (з навч. літ.).

НО́РКА, и, *ж.* 1. Невеликий хижий ссавець родини куницевих, який облаштовує лігво біля води, у норі або в іншому укритті і має цінне хутро різних відтінків від темно-коричневого до сріблясто-блакитного. *Найпоширенішою причиною зникнення аборигенної норки (норки європейської) вважають появу американської норки* (з наук.-попул. літ.); *Норка погано бігає, зовсім не вміє лазити, але чудово плаває та пірнає, живе в тихих, безлюдних місцях, намагаючись не потрапляти на очі людям* (з навч. літ.).

2. Вироби з хутра цього ссавця. *Красуня небувала. Вся в норках, в золоті* (Ю. Бедзик); *Виходять елегантні дами в каракулевих шубах, .. норках* (О. Чорногуз); *Жанночка пояснила: до блакитних очей і рудого волосся блакитна норка пасуватиме якнайкраще* (Люко Дашвар).

НО́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **но́рка.** *Норкові гнізда здебільшого розташовані на купині, звідки в разі небезпеки норки негайно кидаються у воду* (із журн.); // Зробл. з хутра норки. *Опівдні хтось закалатав у ворота. Лариса накинула норкову шубку просто на піжаму й вибігла на ґанок* (М. Руденко); *У Парижі продали з молотка норковий палантин Марії Каллас* (Л. Костенко); *Коли я відчинив двері до кімнати, то побачив не Марію, а високу струнку жінку в дорогій норковій шубі* (В. Лис); *В елегантному пальті з норковим комірцем, простоволоса, заплакана, стояла та сама жінка, яку він бачив на спектаклі* (Є. Кононенко).

НО́РМА, и, *ж.* 1. Звичайний, узаконений, загальноприйнятий, обов'язковий порядок, стан і т. ін. чого-небудь. *Закон є тільки фіксація певного стану, але не абсолютна норма для майбутнього* (В. Винниченко); *Ядро зла було не в самому факті відхилення від норми, а в тому, що факт цей в силу об'єктивних обставин мусив залишитись безкарним* (Ірина Вільде); // Зразок, правило поведінки людей у суспільстві. *Його не злякались. Більше того, йому нагадали про норми поведінки, обов'язкові й для головного інженера* (Ю. Шовкопляс); *Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства* (з навч. літ.); // Загальноприйняте правило в мові, літературі і т. ін. *Досконале знання мови з погляду її граматичних .. норм може і повинно бути гордістю поета* (Л. Первомайський); *Історія лексикографічного опрацювання дієслівних форм виявляє цікаві факти історії української літературної мови, норми якої формувалися під впливом діалектів і стильових норм української мови* (з наук. літ.).

2. Установлена міра, розмір чого-небудь. *Ван Лун закурив свою люльку; він дуже рідко робить це, стараючись економити повітря. Але дві люльки на добу — його норма, дозволена Миколою Петровичем* (В. Владко); *Бійці щедро кадили козячими ніжками — видано тижневу норму махорки* (Григорій Тютюнник); *Зимно в бараці. Добова норма дров давно вже спалена* (О. Гончар); *Підперезані* [жінки] *мотузками, в кожної під рукою дійниця, а в дійниці пляшка молока — це норма, яку дозволяв районний комендант брати додому* (К. Гриб); // Установлена міра виробітку. *Він був веселий, бо йому добре сьогодні працювалося на заводі і він утроє перевищив за зміну свою норму* (О. Донченко); *Він вирішив для самого себе виробляти дві норми. Потім підтягти до свого рівня групу* (Ю. Яновський); *Бурякова норма та сама, що й іншим жінкам,– її вистачило до зими, а ще ж і огірки, і помідори, і тютюн* (Ю. Мушкетик); // *спорт.* Комплекс вправ, орієнтований на формування навичок та вмінь, які стануть основою здобуття певного розряду. *Вони прийшли сюди складати норми на значок "Готовий до праці та оборони"* (В. Собко).

3. *полігр.* Назва книги або прізвище автора, надруковані дрібним шрифтом унизу на першій сторінці кожного друкованого аркуша біля сигнатури. *Сигнатура й норма потрібні для контролю за правильністю підбору аркушів книги в процесі її виготовлення* (з навч. літ.).

4. *мат.* Функція, що задана на лінійному просторі і є узагальненням поняття довжини вектора. *Простір із заданою на ньому нормою називається нормованим простором* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Диспозити́вна но́рма,** *юр.* — норма права, що надає учасникам договору або судового процесу певну самостійність у визначенні їхніх взаємних прав та обов'язків. *Диспозитивні начала проявляються в диспозитивних нормах, які надають суб'єктам цивільного права можливість у певних межах, за своєю волею, на свій розсуд врегульовувати ті чи ті належні їм цивільні права й обов'язки* (з наук. літ.); **(2) Мора́льна но́рма** — суспільно вироблене правило поведінки, яким керуються люди у своєму житті та вчинках. *Гротеск, сатира, буфонада, критика, пародія, шарж та інші різновиди сценічного мистецтва не повинні нікого ображати, принижувати, порушувати моральні норми* (з наук.-попул. літ.); *Шлюб як соціальний інститут пов'язаний із дією норм, обов'язків і прав юридичного характеру, а та-*

кож з моральними нормами, традиціями і звичаями (з навч. літ.); — *Не думаю викладати моральні норми, бо все це не дасть вам нічого. Хочу лише сказати, що ви і тисячі вам подібних є нічим іншим, як сліпою зброєю в руках тих могутніх кровопивців, які сидять на позолочених тронах* (М. Сиротюк); **(3) Но́рма ви́сіву,** *с. г.* — показник кількості насіння польової культури, потрібної для засівання одиниці площі й забезпечення оптимальної густоти посіву. *Норму висіву культури визначають на основі оптимальної густоти стояння рослин на одиниці площі з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов, мети вирощування культури* (з наук. літ.); **(4) Но́рма пра́ва,** *юр.* — загальнообов'язкове правило поведінки людей, установлене, санкціоноване і забезпечуване державою. *Норма права іноземної держави не застосовується у випадках, якщо її застосування призводить до наслідків, явно несумісних з основним правопорядком (публічним порядком) України* (з наук. літ.); *Правовою підставою застосування до правопорушника цивільної відповідальності є норма права* (з наук.-попул. літ.); *Первинним елементом галузі права є норма права, а галузі законодавства — нормативний акт* (з навч. літ.); **(5) Но́рма представни́цтва** — кількість представників, що обирається певною групою населення в органи влади. *Норма представництва у профспілкових об'єднаннях визначається радою, а порядок обрання делегатів з'їзду — членськими організаціями* (з навч. літ.); **(6) Но́рма прибу́тку,** *екон.* — відношення величини додаткової вартості до всього авансованого капіталу, обчислюване в процентах. *Внутрішня норма прибутку показує той мінімальний рівень дохідності проекту, за якого він не даватиме ні доходів, ні збитків* (з наук.-попул. літ.); *Коли норма прибутку на авансований капітал вища за процентну ставку за кредит, має місце зростання прибутку на одиницю власного авансованого капіталу* (з навч. літ.); *У Маркса норма прибутку досліджена сумлінно* (М. Руденко); *Норма прибутку на капітал є одним із головних показників прибутковості банку* (із журн.); **(7) Но́рма сто́ку** — пересічне значення величини річкового стоку за багаторічний період. *Багаторічний ряд спостережень, за яким визначають норму стоку, має включати не менше двох повних циклів коливань водності* (з навч. літ.); **(8) Но́рма ча́су** — час, установлений для виконання одиниці роботи. *Витрата часу на виконання якої-небудь роботи характеризується технічною нормою часу* (з навч. літ.); **(9) Но́рма я́кості,** *спец.* — граничний вміст корисного компонента в основному продукті збагачення. *Норми якості розробляють на гірничих підприємствах окремо для кожного продукту перероблення, що випускається, з урахуванням прийнятої технології й умов виробництва товарної продукції* (з наук. літ.); *Методика розроблення норми якості для звичайного вугілля на шахтах і кар'єрах ґрунтована на результатах опробування вугільних пластів* (з наук.-попул. літ.); **(10) Соціа́льна но́рма** — система уявлень, що становить певний шаблон поведінки, який визнають члени соціальної групи та який необхідний для здійснення спільних узгоджених дій. *Соціальні норми поділяються на моральні, правові, релігійні, корпоративні, сімейні й естетичні, до соціальних норм також відносять звичаї та традиції* (з наук.-попул. літ.); *Державна влада має безперечне право авторитарно пропонувати суспільству власні цінності, примушуючи визнавати їх як соціальні норми* (з навч. літ.); **(11) Техні́чна но́рма** — норма виробітку, встановлена з урахуванням оснащеності технікою, умов праці. *Технічна норма вказує на проектну (транспортну) продуктивність машини при її повному завантаженні та правильній організації робіт* (з наук.-попул. літ.); *Технічні норми регулюють діяльність людини, пов'язану з використанням природних ресурсів (норми витрати палива, електроенергії, води та ін.) і знарядь праці* (з навч. літ.).

◊ **Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму** *див.* **вхо́дити.**

НОРМАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Той, хто нормалізує що-небудь. *Його* [Л. Глібова] *можна назвати одним з нормалізаторів української літературної мови* (В. Русанівський); // Речовина, яка нормалізує певний процес, співвідношення елементів. *Цинк бере участь у багатьох регуляторних процесах. Він є природним компонентом їжі, тому не виснажує імунну систему, діє на неї не як стимулятор, а як нормалізатор — постійно необхідний складник* (з наук. літ.).

НОРМАЛІЗА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Стос. до нормалізатора. *Однією з форм дії суспільства на мову і правопис є нормалізаторська діяльність авторитетних у галузі мовознавства осіб* (з наук. літ.); *Серед мовознавців поширена думка про існування трьох видів нормалізаторської діяльності щодо впорядкування термінології: змістова нормалізація термінів (визначення змістового співвідношення терміна і його дефініції); логічна нормалізація (побудова правильної ієрархії понять); лінгвістична нормалізація (правильність утворення і вживання термінів)* (з навч. літ.).

НОРМАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія і стан за знач. **нормалізува́ти і нормалізува́тися.** *Нормальність є наслідок традиції, нормалізація — ознака поступу* (В. Підмогильний); *Основним завданням лікування сечокам'яної хвороби має бути нормалізація обміну речовин, особливо насичення організму вітамінами* (з наук. літ.); *Пріоритетними завданнями фінансової політики є нормалізація грошового обігу в державі, захист і забезпечення стабільного курсу основної грошової одиниці, усунення причин кризи неплатежів* (з наук.-попул. літ.); *Уніфікація, типізація, нормалізація і стандартизація процесів виробництва гарантують рентабельність і продуктивну ефективність індустріальної реконструкції* (з навч. літ.).

НОРМАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **нормалізува́ти.** *У радянській армії мене найбільше дивувало те, наскільки насильство може бути нормалізованим, формалізованим, ритуальним і абстрактним* (Т. Прохасько); *Порівняння результатів досліджень і робіт у свердловинах дало змогу створити нормалізовану методику аналізу роботи і оцінки долiт* (з наук.-попул. літ.); *Нормалізованим вважається число з динамічною комою, мантиса якого є правильним дробом і перша цифра після коми відмінна від 0* (з навч. літ.); *Найпоширенішою характеристикою стану посівів є нормалізований вегетаційний індекс* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який нормалізувався. *Нормалізований тиск свідчить про вирівнювання роботи серцевих клапанів* (з навч. літ.).

НОРМАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **НОРМАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Доводити до норми, підпорядковувати нормі. *Регулярне вживання йогурту й квашеної капусти з корисними бактеріями може нормалізовувати артеріальний тиск* (з наук.-попул. літ.); — *А мій прилад*

здатен відновлювати... — ...норму біострумів і таким чином нормалізувати роботу організму, — закінчив .. Трофиновський (І. Росоховатський); *Треба нормалізувати обстановку в цеху* (П. Загребельний); *Дихальні вправи допомагають упоратися із зрослим серцебиттям, нормалізувати артеріальний тиск та зняти стрес* (з наук.-попул. літ.); *Щоб не винищити одне одного остаточно, люди домовилися впорядкувати й нормалізувати своє життя, створити закони (правила, яких має дотримуватися кожен)* (з навч. літ.).

НОРМАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **НОРМАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* Наближатися до норми, ставати нормальним. *У деяких дітей нервові розлади минають без будь-якого медичного втручання, частина ж — потребує медичного й фізіотерапевтичного лікування, і здебільшого до кінця першого року життя в них усе нормалізовується* (з наук.-попул. літ.); *Коли ж мова його нормалізувалася, промовець, уже востаннє, нахвалявся розгромити наш провінціалізм і на його руїнах звести велику літературу* (Олекса Ізарський); // Набувати нормального стану; налагоджуватися (у 1 знач.). *Минув рік після перемоги, життя почало чимдалі стрімкіше рватися вперед, сказати б нормалізуватися — важко, але поверталися з війни чоловіки, запрацювала чимдалі більш відновлювана промисловість* (Ю. Покальчук); *Йому хотілося сказати міцненьке слово, але втримався, бо не хотів розладнувати відносини з обласним начальством водного господарства, які ледь-ледь нормалізувалися* (М. Чабанівський); *Усі люди на кораблі відчули легку загальмованість .. Але вже наступної секунди бар'єр зник і все нормалізувалося* (О. Авраменко).

НОРМАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нормалізува́ти** і **нормалізува́тися.** *В епоху бурхливого розвитку терміносистем першочергового значення набуває проблема нормалізування термінології* (з наук. літ.); *Сучасні методики й засоби рослинного походження відкривають зовсім інші шляхи для нормалізування роботи серцево-судинної системи* (із журн.); *Наші предки помітили цілющі властивості грициків, коли, скуштувавши навесні перші листочки, відчували нормалізування роботи шлунка, моторики кишківника, зникнення головного болю* (з газ.).

НОРМАЛІЗУВА́ТИ *див.* **нормалізо́вувати.**

НОРМАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **нормалізо́вуватися.**

НОРМА́ЛЬ, і, *ж.* 1. *мат.* Пряма, перпендикулярна до дотичної прямої або площини, що проходить через точку дотику. *Вектор нормалі до поверхні у даній точці — це одиничний вектор, що прикладений до даної точки й паралельний напрямку нормалі* (з наук. літ.); *Розділення зображень дефектів на знімку в площині, що містить нормаль до відбитих площин, не залежить від розмірів фокуса, а визначуване відстанню від зразка до плівки* (з наук.-попул. літ.).

2. *спец.* Документ, яким визначають типи, розміри, норми й технічні умови на продукцію певної галузі промисловості або підприємства. *Галузеві нормалі встановлюють на деталі й вузли машин, приладів і т. ін., на які не розроблені державні стандарти або нормалі машинобудування* (з наук.-попул. літ.); *Нормаль містить стандартні стилі й параметри, що визначають форму документа* (з навч. літ.); *На сьогодні в машинобудуванні встановлено три види нормалей: нормалі машинобудування, галузеві нормалі й заводські нормалі* (із журн.).

3. *техн.* Деталь установленого зразка. *Нормалі для вузлів газотурбінних двигунів літаків виготовляють із спеціальних жароміцних сталей і сплавів* (з наук.-техн. літ.).

НОРМА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не має відхилень від норми (у 1 знач.); який відповідає загальноприйнятим нормам, установленим вимогам і т. ін.; звичайний (у 1, 2 знач.). *Сонячна машина буде допущена до вжитку до того часу, поки відновиться порядок, нормальний лад і людські засоби годування* (В. Винниченко); — *Ми впорскували їй пеніцилін, збили температуру до нормальної* (О. Донченко); *Він хотів одного: якось налагодити нормальні стосунки з тими, від кого залежала спокійна робота інституту* (Н. Рибак); *Прилади показували нормальний хід струму* (В. Владко); *Ми дуже довго були в національному поневоленні, тому дуже довго за часів української держави будемо жити під натиском тривоги за її існування і нормальний розвиток* (Д. Павличко); // Відповідний нормі (у 2 знач.); який видають за встановленою нормою. *Коли зважити, що нормальний прибуток його* [Степана] *від лекцій становив 18 карбованців тижнево, вісім карбованців йому лишалось на їжу та оплату* (В. Підмогильний); *Вранці очманілим людям видали по пайці вже іншого, житнього, досить добре випеченого хліба і по нормальній порції цукру* (І. Багряний).

2. Психічно здоровий. *Нормальній людині важко збагнути могутність .. учепистих думок і чуттів* (В. Підмогильний); *Він був не зовсім нормальний .. Часто не давав спати ночами та розказував жахи* (Ю. Яновський); — *Надто багато він працював останнім часом. До психіатра не хоче звертатися. Каже, що цілком нормальний* (М. Дацкієв); *Чоловік той був цілком нормальний на вигляд, без будь-якої там зайвини на голові чи в одязі* (І. Росоховатський); // Який зберіг здоров'я; здоровий (у 1 знач.). *От же повернувся вчора хлопець до в'язниці, наглядач побалакав з ним і побачив: він абсолютно нормальний, але дуже знервований і змучений* (М. Сиротюк).

Норма́льна шко́ла *див.* **шко́ла.**

○ **Норма́льним (звича́йним) хо́дом** *див.* **хід.**

НОРМА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **норма́льний.** *Поза зоставалася та сама, але мускули тратили напруженість, ослабали до нормальності; ноги стояли на тім же самім місці й на йоту не зрушилися, але вже не були, як за секунду, готові до тигрячого стрибу* (Г. Хоткевич); *Поступово обернулася* [шопа] *в універсальний склад всілякого знаряддя і взагалі майна мого бурхливого господарства, без якого годі було уявити нормальність ходу цілого цього підприємства* (У. Самчук); — *Ваша* [Олени Антонівни] *згода буде рішальною* [вирішальною], *чи і ви будете членом на раді, яка рішатиме нормальність або божевілля вашого чоловіка* (Т. Осьмачка); *Людина .. не може постійно перевіряти свою нормальність самотужки* (Валерій Шевчук).

НОРМА́ЛЬНО. Присл. до **норма́льний** 1. *Тепер все буде краще, бо з завтрашнього дня почну працювати, значить, буду жити нормально* (М. Коцюбинський); *Кирило Іванович міг би вважати ... агронома за найлютішого собі ворога, якби його мозок тепер функціонував нормально* (Б. Антоненко-Давидович); *Тут зроблено все, щоб космонавти могли нормально жити і працювати* (О. Бердник); *Усі бортові системи функціонують нормально* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Порушення мислення виявляється найчас-*

тіше в нав'язливих станах і мареннi, хоча психіка загалом функціонує нормально (з навч. літ.); // *у знач. пред. То було, здається, нормально, що вона нічого не мала* (І. Багряний); *Хіба ж це нормально, що Ліні раз у раз стає соромно за батька, її дратує ота його впевненість у власній безгрішності* (О. Гончар); *Усе нормально: коли вирушимо човном на веслах або під вітрилами з Лиману, то за сорок днів опинимося, що б там не було, під Києвом* (І. Білик).

НОРМА́Н *див.* **норма́ни.**

НОРМА́НДЕЦЬ *див.* **норма́ндці.**

НОРМА́НДКА *див.* **норма́ндці.**

НОРМА́НДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **норма́ндці** і Нормандія. *Конрад одружується з нормандською принцесою Констанцією* (П. Загребельний); *В різних областях Франції .. розмовляють кількома різними мовами — анжуйською, пуатвінською, бургундською, бретонською.., нормандською, валлонською, лотаринзькою, фламандською* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Чим нормандський комерсант багатший, тим сильніше він страждає від найменшого збитку* (В. Підмогильний, пер. з тв. Гі де Мопассана).

НОРМА́НДЦІ, ів, *мн. (одн.* **норма́ндець,** дця, *ч.;* **норма́ндка,** и, *ж.), іст.* Населення французької провінції Нормандії. *Саксонці горнуться до нього* [Бекета], *нормандці обурені і, підхопивши бажання короля, кількох* [кілька] *із них спішать до Кентербері і вбивають Бекета в церкві* (І. Франко); *За неповні чотири місяці нормандці власними силами захопили всі південно-східні території язичників* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я впізнаю в ньому нормандця, а нормандці страх які затяті* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

НОРМА́НИ, ів, *мн. (одн.* **норма́н,** а, *ч.;* **норма́нка,** и, *ж.).* Північногерманські племена, які жили в Скандинавії та на Ютландському півострові й у VIII–XI ст. учиняли грабіжницькі напади на країни Європи. *Він здобув собі таку славу й повагу, що міг осмілитися просити в Ярослава руки його дочки Єлисавети* [Єлизавети], *яка по матері була норманкою* (І. Франко); *Колись: вікінги та нормани далекі пінили моря, — тепер: крізь синяву туманну огні дредноутів горять* (В. Сосюра); *Нащадки норманів — вихідці з Нормандії — підкорили в 2-й пол. XI ст. Англію, а також Південну Італію й Сицилію, заснувавши тут Сицилійське королівство* (з наук. літ.); *З кінця IX ст. на Францію й Англію нападають великі загони норманів, що переходять від грабунку й збору данини до заселення завойованих територій* (з наук.-попул. літ.); *Історики описують норманів як людей жадібних, войовничих, витривалих, красномовних, схильних до змішування із чужорідним населенням* (з навч. літ.).

НОРМАНІ́ЗМ, у, *ч.* В історіографії XVIII–XX ст. — теорія, за якою норманським військовим дружинам зі Скандинавії приписують вирішальну роль у створенні давньокиївської держави й формуванні матеріальної й духовної культури Київської Русі IX–XI ст. *Критики сучасного норманізму не заперечують присутність скандинавського чинника через наявність великої кількості варязьких артефактів на Русі, однак зводять його значення виключно до торгових поселень* (з наук. літ.); *Традиційно українська історіографія не прихильна до норманізму, в першу чергу це пояснювано тим, що історична наука в Україні розвивалась у межах однієї школи, започаткованої В. Антоновичем та його учнем М. Грушевським* (з наук.-попул. літ.); *Не вдаючися в страшенно заплутане і складне питання про норманізм і антинорманізм, ми мусимо все-таки настояти на тім, що вплив Нормандії нерозривно зв'язаний з початками політичного устрою всеї* [всієї] *Русі* (І. Франко); *Русини перших століть нової ери були великим і висококультурним народом, і применшення цього — то відрижка ще далеко не вмерлої теорії норманізму* (І. Білик).

НОРМАНІ́СТ, а, *ч.* Прихильник норманізму. *Михайло Брайчевський, Омелян Пріцак та інші не завжди позиціонували себе як норманісти, але результати їх дослідження переконливо доводять, що скандинавський компонент у державотворчих процесах був домінувальним не лише на території північної Русі, а й на теренах Середнього Подніпров'я* (з наук. літ.); *У дуже глибокому й аргументованому критичному аналізі норманської гіпотези автор не оминає жодного факту, використаного норманістами для доказу своєї гіпотези, піддає його критичному розгляду* (з наук.-попул. літ.).

НОРМА́НКА *див.* **норма́ни.**

НОРМА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **норма́ни.** — *Годиться діві вчинити вибір, — так говорить старий, мудрий закон норманський. — Може виріктись* [зректися] *долі жіночої, коли приймає долю мужеську* [чоловічу] (Н. Королева); *Норманський королевич випадково зустрів на торжищі одного з розбишак* (І. Білик); *М. Грушевський не визнавав норманської теорії походження Русі, надавав варязьким дружинникам у Київській Русі тільки другорядного значення* (з наук. літ.).

НОРМАТИ́В, у, *ч.* Показник норм, згідно з якими проводиться певна робота або здійснюється, виконується що-небудь. *Єдина літературна мова є нормативом у культурному й науковому житті країни* (Б. Антоненко-Давидович); *Досліди показали, що наявний норматив вмісту кремнію в питній воді не лише достатньо надійний, а й може бути підвищений* (з наук. літ.); *Цей метод* [прицільної стрільби] *давав змогу взяти від рідної зброї значно більше, аніж передбачалося нормативами* (О. Гончар); // *спорт.* Комплекс вправ, орієнтований на формування навичок та вмінь, які стануть основою здобуття певного розряду. — *Пробіжите .. відстань за нормативом майстра спорту — спишете годину,– тобто стільки ж, як і за розвантаження вагона з вугіллям* (М. Дашкієв); *У навчальному центрі Військово-Морських сил Збройних сил України курсанти військової служби за контрактом успішно склали нормативи з вогневої підготовки* (з газ.).

НОРМАТИВІ́ЗМ, у, *ч.* Науковий напрям (у соціології, теорії права і т. ін.), що розглядає право виключно як об'єктивну логічну форму, абстраговану від соціального, психологічного, історичного походження. *Нормативізм не враховує залежність права від соціально-екномічних, культурних та духовних чинників* (з наук. літ.); *Нормативізм акцентує увагу на нормативному складнику права, визначає роль держави в правовій сфері, оскільки саме вона є творцем правової поведінки* (з навч. літ.).

НОРМАТИВІ́СТ, а, *ч.* 1. Послідовник, прихильник нормативізму. *Нормативісти стверджують, що уявлення про право має характер доктрини, яка забезпечує обґрунтування ознак та особливостей права* (з наук. літ.); *А. Фердросса інколи відносять до Віденської школи права, яка сформувалася навколо правознавця-нормативіста Ганса Кельзена* (з навч. літ.).

2. Той, хто визначає норму як припис. *Український мовознавець-нормативіст і лексикограф Григорій Сабалдир, родом із Полтавщини, склав (у співавторстві з М. Грунським) "Правила українського правопису" (практичний порадник)* (з наук.-попул. літ.).

НОРМАТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до нормативізму і нормативістів. *Найбільшою мірою нормативістська теорія права розроблена Г. Кельзеном, який настільки пов'язує право з державою, що останнє розглядається як персоніфікований правопорядок* (з наук. літ.); *Модифікованою формою позитивізму стала нормативістська теорія права, яка сьогодні є однією з найвпливовіших теорій права* (з навч. літ.).

НОРМАТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Який визначає норму, правила і т. ін. чого-небудь. *Словник цей* ["Русско-украинский"], *як зазначено в передмові до нього, нормативний і практичний* (М. Рильський); *Протиставляючи нормативний характер науки описовому, чомусь не помічають, що опис завжди здійснювано на основі деяких норм і що сама норма є не що інше, як опис* (з наук. літ.); *Нормативний аспект оцінювання інвестиційної безпеки постає як поєднання стану і процесу розвитку, що гарантовані державою* (із журн.); // Який відповідає нормі, нормам, правилам і т. ін. *Визначальними критеріями, якими керувалися укладачі у включенні омонімічних пар до словника, абсолютно виправдано стали їх висока частота вживаності та нормативна реалізація* (з наук.-попул. літ.); *Найголовнішою особливістю, ознакою мовленнєвої культури є нормативне мовлення, бо в ньому знаходить свій вияв визначальна сутність, ознака всенародної літературної мови і мовлення окремої особи* (з навч. літ.).

2. *спец.* Який відповідає нормативу, встановлений нормативом. *Нормативний комплект має включати і пристрій для друку — принтер, призначений для друку текстової і графічної інформації* (з навч. літ.); *Більшість енергоблоків відпрацювали свій нормативний ресурс, тому опрацьовано графік їх поступової заміни* (із журн.).

△ **Нормати́вний акт** *див.* **акт.**

НОРМАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нормати́вний.** *Удосконаленням і захистом мови* [французької] *опікується .. Французька академія, яка видає "Словник французької мови" — взірець нормативності й чистоти* (В. Русанівський); *У практиці мовлення не завжди можна визначити нормативність чи ненормативність акцентних варіантів, які постійно конкурують між собою* (з наук. літ.); *Класицизму властиві раціоналізм, нормативність творчості, тяжіння до завершених гармонійних форм, до монументальності, ясності й шляхетної простоти стилю* (з наук.-попул. літ.); *Нормативність права найбільшою мірою виражає його функціональне призначення бути регулятором поведінки людей, суспільних відносин* (з навч. літ.); *У минулому майже всі системи моралі вихідною позицією мали нормативність* (із журн.).

НОРМАТИ́ВНО. Присл. до **нормати́вний.** *Адміністративне судочинство в адміністративно-правовій літературі розглядають як нормативно визначену діяльність адміністративних судів* (з навч. літ.); *Види загальногосподарських і загальновиробничих витрат нормативно визначені, тому планувати їх найлегше згідно із законодавством* (із журн.).

НОРМАТИ́ВНО-ДОВІДКÓВИЙ, а, е. Який має довідковий характер і містить які-небудь норми. *У нормативно-довідковій документації встановлюють правила групування однорідних елементів інформації* (з наук. літ.); *Спільна інформаційна база дає змогу спільно використовувати таку нормативно-довідкову інформацію, як довідники: зовнішніх організацій, прізвищ працівників, структурних підрозділів та ін.* (з навч. літ.).

НОРМАТИ́ВНО-ПРАВОВИ́Й, á, é. Який стосується норм права, їх кодифікування. *Нормативно-правовий акт — це документ, прийнятий у визначеному порядку компетентним державним органом, у якому містяться норми права* (з наук. літ.); *Однією з основних причин, які сьогодні затримують розвиток малого підприємництва в Україні, є: суперечливість й неповнота нормативно-правової бази* (з навч. літ.); *Чимало часу витрачено на прийняття відповідних нормативно-правових документів, що реалізують спеціальний режим їх інноваційної та інвестиційної діяльності* (із журн.).

НОРМАТИ́ВНО-СТИЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується норм у стилістиці. *Нормативно-стилістичний підхід передбачає вироблення засад, які б забезпечували найдоцільніший вибір синонімічних і варіантних засобів з-посеред можливих (на рівні лексики, фразеології, словотворення)* (з наук. літ.).

НОРМАТИ́ВНО-СТИЛЬОВИ́Й, á, é. Який стосується норм у стилі. *Нормативно-стильові основи спілкування напрацьовують у процесі вивчення всіх стилів української мови, їх особливостей* (з навч. літ.).

НОРМАТИ́ВНО-ТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується технічних нормативів, їх упорядкування. *Стандарт — це нормативно-технічний документ, який установлює єдині обов'язкові вимоги щодо типів, розмірів, якості норм та інших основних властивостей товару* (з навч. літ.); *Правова природа нормативно-технічних актів не є достатньо дослідженою в юриспруденції* (із журн.).

НОРМОБЛА́СТ *див.* **нормобла́сти.**

НОРМОБЛА́СТИ, ів, *мн. (одн.* **нормобла́ст,** а, *ч.), анат.* Клітини з ядром, які є безпосередніми попередниками нормальних еритроцитів. *Поки нормобласти ростуть, вони наповнюються гемоглобіном і позбавляються ядра* (з навч. літ.).

НОРМОБЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нормобластів. *Фізіологія нормобластичного типу кровотворення в організмі дорослої людини регульована функціями різних внутрішніх органів* (з наук.-попул. літ.); *У стінці жовчного міхура починається нормобластичне кровотворення* (з навч. літ.).

НОРМÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нормува́ти.** *В кураївської медички день не нормований* (О. Гончар); *Фіксовані тарифи і нормований робочий день дають більше можливостей для спостереження* (С. Жадан); *Коли фірма неспроможна повністю задовольнити потреби своїх замовників, вона може підняти ціни, увести нормований розподіл товару* (з навч. літ.); *До системи заходів проти ерозії на природних кормових угіддях має входити нормований випас худоби* (із журн.); // **нормóвано,** *безос. пред. Селен вважають токсичним, і тому його концентрацію в питній воді жорстко нормовано за Державним стандартом* (з наук. літ.); *Цим людям і самим непросто: усе нормовано в їхньому житті — хліб за картками, і зустрічі з рідними за графіком* (із журн.).

НОРМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нормо́ваний.** *Нормованість є основою всіх комунікативних якостей лінгводидактичного мовлення* (з наук. літ.); *Нормованість робочого часу охоплює всі затрати часу, що є об'єктивно необхідними для виконання конкретного завдання* (з наук.-попул. літ.); *Все, що не потрапляє у трафарет нормованості, записується в розряд маргінального* (з навч. літ.).

НОРМО́ВАНО, *присл.* Згідно з нормою, нормативно. *Дослідник комплексно розглядає характеристики стислих текстів, виділяє поняття нормовано, досліджує їх специфіку* (з наук. літ.).

НОРМО́ВНИЙ, а, е. Який можна нормувати. *Нормовні характеристики енергетичних затрат мають ураховувати метеорологічні, фізичні та інші ризики* (з наук. літ.).

НОРМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **нормо́вний.** *Теорему про нормовність простору всіх лінійних неперервних операторів розглядають у загальній теорії лінійності* (з навч. літ.).

НОРМОВОЛЕМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Нормальний об'єм крові в організмі. *Нормоволемія виникає після переливання невеликої кількості крові, коли еритроцити залишаються в судинах, а рідина виходить у тканини* (з наук. літ.); *При нормоволемії дефіцит рідини відновлюють введенням п'ятивідсоткового водного розчину глюкози* (з навч. літ.).

НОРМОГЕНЕ́З, у, *ч., спец.* Нормальний розвиток, розвиток без яких-небудь відхилень. *Медична ембріологія вивчає нормальний розвиток людського зародка, а на основі даних про нормогенез — вплив патологічних чинників на зміну зародка* (з наук.-попул. літ.); *Нормогенез потрібно відрізняти від порушення норм через хворобу, вроджені генетичні ефекти та ін.* (з навч. літ.); // Формування соціальних норм. *Нормогенез пов'язаний із формуванням системи норм та освіти, загалом із нормативною організацією суспільства* (з навч. літ.).

НОРМОГЛІКЕМІ́Я, ї, *ж., біол.* Нормальний вміст глюкози в організмі. *Нормоглікемія — це завжди балансування між гіпо- та гіперглікемією, залежне від внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на хворого* (з наук.-попул. літ.); *Нормоглікемія сприяє запобіганню мікро- й макросудинним ускладненням у осіб з цукровим діабетом* (з навч. літ.).

НОРМО́ГРАФ, а, *ч.* Креслярський пристрій (різновид трафарету) з прорізами для елементів літер і цифр, що їх виписують нормальним (стандартним) шрифтом. *Лінійка має з двох боків пази, утворені верхньою та нижньою секціями, що слугують для встановлення й переміщення трафарету й нормографа* (з наук.-попул. літ.); *У роки юності, працюючи в проектному бюро, використовував видатний конструктор нормограф, який зробив сам із целулоїду, як насадку до креслярської дошки* (з газ.).

НОРМОКАПНІ́Я, ї, *ж., фізл.* Нормальний тиск двоокису вуглецю в крові. *Істотною умовою для вияву нормальної авторегуляторної реакції судин мозку при зміні артеріального тиску є нормокапнія* (з наук. літ.).

НОРМОКОНТРОЛЕ́Р, а, *ч.* Фахівець із нормоконтролю. *Виправляти й змінювати підписані нормоконтролером, але не здані у відділ (бюро) технічної документації оригінали документів без його відома не допускається* (з навч. літ.); *Зміни й виправлення, пов'язані з порушенням чинних стандартів та інших нормативно-технічних документів, зазначені нормоконтролером, обов'язкові для внесення в контрольовані документи* (з мови документів).

НОРМОКОНТРО́ЛЬ, ю, *ч.* Служба, основним призначенням якої є контроль технічної документації (конструкторської, технологічної і т. ін.) на відповідність нормам, вимогам і т. ін. *Нормоконтроль перевіряє раціональне використання конструктивних елементів, марок матеріалів, розмірів і профілів прокату та ін.* (з наук. літ.); *Нормоконтроль завершує розроблення технічної документації* (з наук.-попул. літ.); *Правові акти після конституційного нормоконтролю перетворюються на активний конституціоналізм* (з навч. літ.).

НОРМОКОНТРОЛЮВА́ННЯ, я, *ч.* Процес контролювання виконання норм відповідної документації. *Документація, яку не здали протягом трьох місяців після її підписання нормоконтролером, підлягає повторному нормоконтролюванню* (з наук.-попул. літ.); *Нормоконтролювання передбачає встановлення відповідності основних параметрів проектованого виробу щодо стандартів, характеристик затвердженої типової номенклатури виробів* (з навч. літ.).

НОРМОТВО́РЧИЙ, а, е. Стос. до нормотворчості. *Жоден законодавчий чи нормотворчий орган не може нав'язувати істинну оцінку й змушувати біле називати чорним* (з наук.-попул. літ.); *Проведення адміністративної реформи, законотворчий і нормотворчий процеси у сфері державного управління, державної служби та служби в органах місцевого самоврядування сприяють постійному оновленню змісту навчальної дисципліни* (з навч. літ.); *Закони багатьох країн забороняли суддям виносити рішення у формі загального розпорядження, яке б мало нормотворчий характер* (із журн.).

НОРМОТВО́РЧІСТЬ, чості, *ж.* Діяльність, спрямована на створення норм. *Конструктивний вплив конфлікту на соціальне оточення виявляється в тому, що конфлікт є джерелом інновацій, стимулює розвиток колективу, нормотворчість, появу нових правил* (з наук.-попул. літ.); *Слід розширювати й посилювати участь країн, що розвиваються, у міжнародних процесах прийняття рішень та нормотворчості в економічній сфері* (з публіц. літ.).

НОРМОТЕРМІ́Я, ї, *ж.* Температура людини, тварин, навколишнього середовища, що не спричинює підвищення або пригнічення активності організму. *У групі пацієнтів, яким артеріальне перемикання для лікування порушень серцевого тиску виконувалося при нормотермії, результати були набагато кращі, ніж в інших групах* (з наук. літ.); *Тривалість перетиснення аорти зазвичай не перевищує 15–20 хвилин, що дає змогу виконувати операцію в умовах нормотермії* (з навч. літ.).

НОРМОТОНІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до нормотонії. *Залежно від характеру гіпербаричних впливів є організми з нормотонічним типом вегетативного гомеостазу або помірним переважанням активності симпатичного або парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи* (з наук. літ.); *В осіб чоловічої статі нормотонічний та гіпертонічний типи реагування зустрічаються достовірно частіше, ніж у жінок* (з навч. літ.).

НОРМОТОНІ́Я, ї, *ж., фізл.* Збалансованість тонусу парасимпатичної частини вегетативної нервової системи й тонусу її симпатичної частини. *Перевага тонусу симпатичних центрів, які регулюють роботу серця, призводить до того, що серце має розширену та скорочену форму, тоді як*

при нормотонії має видовжену та звужену (з наук. літ.); *Нормотонія — функційний стан, коли обмінні процеси збалансовані за відсутності стресу й організму не потрібно адаптуватися до зміненої ситуації зовні та всередині організму* (з наук.-попул. літ.); *Нормальний добовий ритм зміни дня й ночі характеризує стан людського організму, що має назву нормотонія* (з навч. літ.).

НОРМОХРОМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Нормальний колір крові при оптимальній кількості гемоглобіну в червоних кров'яних тільцях. *Нормохромія характерна для здорових людей, але може спостерігатися і при гемолітичній анемії, а також анеміях, пов'язаних із гострою крововтратою* (з наук. літ.).

НОРМОЦИ́Т *див.* **нормоци́ти.**

НОРМОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **нормоци́т,** а, *ч.), фізл.* Зрілі еритроцити з нормальними розмірами, що мають форму подвійно ввігнутого диска з рівними контурами, без вкраплень і будь-якої зернистості. *У нормоцитів ядро набуває характерної радіальної структури* (з наук. літ.).

НОРМУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до нормування. *Нормувальний перетворювач, призначений для перетворення температури, виміряної за допомогою термопари або термоопору, в уніфікований сигнал постійного струму, використовують у вторинних пристроях систем автоматичного контролю* (з наук.-попул. літ.); *Нормативи нині мають вигляд нормативних таблиць, нормувальних карт, систем корекційних коефіцієнтів, які використовуються для обґрунтування норм* (з навч. літ.).

НОРМУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із нормування. *Він затримався в нормувальника* (Б. Антоненко-Давидович); *Прийшли хронометражист і нормувальник. Вони повинні простежити і записати до секунди весь робочий день Костюченка* (Д. Ткач); *Нарешті Осипа, незважаючи на його старанність і закінчені курси нормувальників у Києві, таки звільнили* (М. Андрусяк); *Економічною роботою в межах цеху займається економіст, а питаннями нормування та оплати праці — нормувальник* (з навч. літ.).

НОРМУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нормува́льник.** *Наприкінці зміни нормувальниця робить заміри, а дані дає начальству* (М. Андрусяк).

НОРМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нормува́ти.** *Центральним моментом* [порядку денного] *все ж була, так уважав принаймні Горошко, його доповідь про нормування виплати тимчасовим і поденним робітникам* (М. Івченко); *Півдобовий робочий день. Цілковита дисципліна. Суворе нормування продуктів і зрідженого кисню .. Закони надзвичайного стану — жорстокі* (М. Дашкієв); *Кожен з цих рівнів* [фонетичний, морфологічний, синтаксичний, лексичний] *засвідчує орієнтацію поета на первісне образно-художнє нормування мови в фольклорі і на свідомий відбір слів і форм відповідно до їх територіальної поширеності* (В. Русанівський); *Наукова діяльність О. Курило нерозривно пов'язана з проблемами нормування української літературної мови* (з наук. літ.); *Ураховуючи високу небезпеку пестицидів для навколишнього середовища, їхню здатність тривалий час зберігати токсичність у ґрунті, нормування їх застосування має постійно контролюватися* (із журн.).

НОРМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Визначати, установлювати, запроваджувати норму в чому-небудь. *Люди типу отця Кралевича не мислять логічно в певних окресах* [напрямах] *людської діяльності. Або, вірніше сказати, у них логіка своя, що ходить цілком іншими шляхами, ніж звичайна людська, і ті шляхи рідко сходяться з тими, що їх нормують будні* (Г. Хоткевич); *Правила підручника мають нормувати й удосконалювати мелодійне звучання нашої мови, а не знижувати його* (Б. Антоненко-Давидович); *Треба навчитись планувати своє власне життя, нормувати свою працю і розподіляти робочий час* (Ю. Смолич); *Складниками організованості людини є дисциплінованість, обов'язковість, уміння нормувати свій час, акуратність, відповідальність за свої рішення* (з наук. літ.); *Княгиня Ольга впорядкувала й нормувала збирання данини та організувала по всій країні князівські погости та стоянки — місця зберігання зібраної данини* (з навч. літ.).

НОРМУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **нормува́ти.** *На сучасних підприємствах праця робітників із погодинною оплатою має нормуватися й оцінюватися на основі показників, які враховують результати їхньої праці* (з наук. літ.); *Під час Першої світової війни трактування статусу полонених нормувалося ухвалами Гаазької (1899 р.) і Женевської (1907 р.) конвенцій* (з наук.-попул. літ.); *Рівень прибутку не нормується, але він може регулюватися економічними методами, наприклад, податком на надприбуток* (з навч. літ.).

НО́РОВ, у, *ч., розм.* 1. Сукупність душевних якостей людини, які проявляються в її діях, поведінці; вдача, характер (у 1 знач.). *Гарна пава пером, а жінка норовом* (прислів'я); *По норову прийшлися хлопці один одному, вирішили не розлучатися* (О. Гончар); *Не згинув безслідно дикий норов Родимів* (П. Загребельний); *Через свій норов Заремба втратив роботу в крамниці одягу* (В. Діброва); // Характерні риси, якості певних соціальних груп людей, населення. *Коні добре знали козацький норов* (з легенди); *За непокірний норов генерал Сталь вирішив покарати абазинські аули на Кумі* (Є. Гуцало); // Особливості поведінки тварин, птахів. *І в курки норов є: не завжди яйця несе* (приказка); *Дон Хуан її* [кобили] *гарячий Норов здержує неначе* (В. Самійленко); *Як романтично він умів оповідати Про норов лебедів і звичаї гусей* (М. Рильський); *Теличка мала більший норов, ніж корова, все рвалася убік* (М. Малиновська); *Лаврін рвав траву, листя з дерев — жеребець не давався. Видно, мав норов, а може, його схарапудили чужинці* (Ю. Мушкетик); // *перев. мн.* Примхи, капризи, непокірливість, упертість і т. ін. *Перейшовши на квартиру до Кміти, вона схаменулась: здержувала свої норови та звички* (І. Нечуй-Левицький); — *Лицарем твоїм я стану .. Плащноситиму і буду Норови твої терпіти* (Леся Українка); *При владі знаходився намісник імператриці Анни Іоанівни князь Шаховський, що намагався в усьому копіювати норов своєї повелительки* (Б. Лепкий); *Знаючи норов пані Юлі, в їдальні бояться скандалу й мерцій дають їй обід* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Уперто, протягом життя вивчав Оленчук норови дивовижного моря* (О. Гончар).

2. Загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у житті, побуті якогось народу, колективу, сім'ї і т. ін. і передаються наступним поколінням; звичай, традиція. *Що город, то норов.., що голова, то й розум* (Номис); — *Марто! — кажу їй, — кого мені слухать, скажи. У вас нові люди, нові норови* (Марко Вовчок).

(1) **Крути́й но́ров** — твердий, вольовий характер людини, яка не терпить заперечень. *Старик був крутого норову, у дугу гнув дружину* (О. Донченко); *Князь Ярослав має крутий норов і важку руку, — до розправи у нього не довго* (В. Малик); *Знав і осавул крутий норов отамана, може він у люті й нагайкою припло́дно вреп.іжити* (Р. Іваничук); — *Я знаю крутий норов твого батька, скіфського царя* (І. Білик).

○ **(2) З но́ровом,** *у знач. прикм.* — примхливий, капризний, непокірливий, упертий. *Цимбал — хлопець з норовом* (І. Багмут); *Підлеглі Самієва, ті, що бачили в ньому лише сувору, з норовом людину, здатну часто вибухати, наче порох, тепер не пізнали б свого командира* (О. Гончар); *У Мехмеда після народження на лобику висіялося волосся — прикмети вказували, що буде з норовом, як кінь, і чіплятиметься до людей* (П. Загребельний).

◊ **Переля́мувати (перело́млювати) / переламáти (переломи́ти) харáктер (нату́ру, но́ров** *і т. ін.) див.* **переля́мувати; Прийти́ся до се́рця** *(рідше* **по но́рову)** *див.* **прихо́дитися.**

НОРОВИ́СТИЙ, а, е, *розм.* 1. Примхливий, капризний, непокірливий, упертий; з норовом (про людину). *Йосип ще змалечку удався норовистим хлопцем* (Панас Мирний); *Він не бачив, щоб гордовитий, норовистий Сафрон став таким жалюгідним, безпорадним* (М. Стельмах); — *Як вам ведеться, Петре Олександровичу, в Малоросії? Знайшли спільну мову з тим норовистим людом?* (Р. Іваничук); — *Твій батько Малко чоловік норовистий! Поговори з ним ти — я вже тобі казав* (І. Білик); * Образно. *Батальйон Чумаченка .. змушений був тоді затриматись над гірською норовистою річкою* (О. Гончар).

2. Якого важко приборкувати, непокірний, неслухняний (про тварину). *За селом норовиста коняка скинула Лукаша і втекла в поле* (Б. Грінченко); *Підмінна доярка, упоравшись з усією групою Ївжиних корів, не могла дати ради лише норовистій Рябусі* (І. Волошин); *Навіть норовистий Булька, що гасав по господарству, не викликав Денискового захоплення, хоч усім здавався він конем і масті гарної, й крові гарячої* (Є. Гуцало); *Не міг* [служка] *упоратися з норовистим конем* (Ю. Мушкетик); *Мій дикий коню, норовистий коню! Все так би ти й іржав, все так би ти й летів* (Л. Костенко); *Шкільний кінь норовистий був* (І. Андрусяк).

НОРОВИ́СТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **норови́стий.** — *Я знав їх усіх задовго до Жовтих Вод і Корсуня, любив за їхнє вміння, за їхню невпокореність, за нестримність і навіть за норовистість, бо ж любиш не того, з ким хочеш до раю, а того, з ким готовий попасти і в пекло* (П. Загребельний); *Одне що впеклася* [Остапчиха] *всім своєю норовистістю, а друге — чого були варті її клопоти перед новим етапом генетичної розвідки минулого?* (Н. Околітенко); *До мінусів кіанської породи корів належить норовистість тварин і їх агресивний характер* (із журн.); *Гарячковість та норовистість коня списували на молодість* (з газ.).

НОРОВИ́СТО, *розм.* Присл. до **норови́стий.** *Денисенко норовисто оглянувся навкруги, і на його плескатому обличчі самі по собі стиснулись .. уста* (М. Стельмах); — *Ти ж хочеш чогось досягнути в житті?* — *Хто б то не хотів?* — *норовисто роздуваючи ніздрі, вигукнув Марко* (П. Загребельний); *Того квітневого дня вона, його Зірка* [кобила], *справді поводилася норовисто* (В. Шкляр).

НОРОВИ́ТИ, влю, ви́ш; *мн.* норовля́ть; *недок., розм.* Наполегливо намагатися зробити що-небудь. *Багач норовить, як би бідного з ніг збить* (прислів'я); *Турн в кріпость впертись норовить* (І. Котляревський); *В неділю Віктор не норовив уже залишатися на самоті* (Олекса Ізарський); *Тепер Климушняк обачливо тримався на безпечній відстані від усіх державних кобил, залізати на них більше не норовив* (П. Загребельний); *Волики були молоденькі, все норовили зійти з дороги* (Ю. Мушкетик).

НОРОВИ́ТИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **норови́стий.** *Одного разу до нас приїхав начальник школи Вержбицький. Він красиво і кам'яно сидів на норовитому коні* (В. Сосюра).

НОРОВИ́ТИСЯ, влю́ся, ви́шся; *мн.* норовля́ться; *недок., розм.* Противитися, опинатися, опиратися (про тварину). [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Коли кінь чи віл норовиться, то йому цурку надівають на губу?* (М. Кропивницький); *Біля липи, чогось вивертаючи голову, норовилась однорога червоно-бура корова, а її уперто тягнув на себе підпилий Шмалій* (М. Стельмах); * Образно. *Пароплав неохоче одбивається від Києва й ніби норовиться повернути назад, та його скеровують на середину* (Б. Антоненко-Давидович); // Виявляти непокірливість, неслухняність, упертість і т. ін. (про людину). *Він загрожував, норовився, опинався, але з ним коротко й переконливо поговорив дід Яруга, і Філька мовчки пішов з комуни* (О. Кундзич); *Чи вийдуть люди з серпами, косами та до панських машин? Чи норовитимуться, як по весні..?* (Ю. Смолич); *Петро продовжував чепурити дівча, яке все норовилося вирватись і цікавими оченятами лупало на мене* (О. Ульяненко).

НОРОВЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **норови́стий** 1. *Хазяїн був чоловік кремезний і норовливий* (Марко Вовчок); *Як на гріх, і пічники їй трапились якісь норовливі, свавільні і легковажні* (Яків Баш); *Олександр Іванович усе бачив, розумів і нічого не міг поробити з не менш норовливими і упертими "вихователькам"* (О. Іваненко); *Дмитро Іванович .. вирішив висміяти зухвалу й, мабуть, до біса норовливу жінку* (М. Руденко); *Він надто добре знає її* [Ядвіги] *норовливий характер, її владність і непокірність, які будь-коли можуть виявитися* (В. Лис); * Образно. *Прикордонний норовливий Західний Буг у дорозі на північ несе свої дужі води геть далі поліської Прип'яті* (М. Малиновська).

2. Те саме, що **норови́стий** 2. *Один норовливий кінь якось перекусив вуздечку, скинув вершника і помчав світ за очі, не добираючи дороги* (з переказу); *Вмів* [Петро Дорошенко] *тримати в руках шаблю і самопал, і норовливого коня в узді, в козацькі поводирі рано вибився завдяки власному розумові та вченості* (В. Чемерис).

НОРОВЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **норовли́вий.** *Вона* [Ліл] *стає дивною. Принаймні норовливість і вперте бажання щось довести — не наша парафія* (І. Роздобудько); *Іноді норовливість стає на перешкоді кандидату на посаду в діалозі та психічній адаптації в колективі* (із журн.); *Толя радів за Тихоню* [кобилу], *радів за те, що знайшов спосіб приборкати її норовливість* (В. Земляк).

НОРОВЛИ́ВО, *розм.* Присл. до **норовли́вий.** *Той* [перший міліціонер] *норовливо смикає головою, відступає на крок назад* (О. Ірванець); *Бачу гнідого коня, що переступає з ноги на ногу, ось-ось зведеться дибки, а ще норовливо-злякано крутить шиєю, сполохано метляє хвостом* (Є. Гуцало); *Він* [іноходець] *раз по раз норовливо косував на свого вершника в червоній царській хламиді* (І. Білик).

НОСА́Й, я́, *ч., розм.* Жук-довгоносик. — *Вони* [вчені] *працювали з хвилями від 12,5 до 50 метрів завдовжки. Опромінені такими хвилями клопи й носаї... чи як їх називають?.. — Довгоносики, — відгукнувся Данило Якович* (В. Владко); *Для боротьби з носаєм використовували народні засоби: соняшниковий попіл, настоянку березової кори і т. ін.* (з навч. літ.).

НОСА́К, а́, *ч., розм.* Передня частина взуття; носок (у 2 знач.). *Пігловський носаком ударив зв'язаного Романа під печінку* (М. Стельмах); *Володар усіх людей і всіх на світі народів з неприхованим острахом умочив загнутий угору носак червоного чобота в рожеву від низького сонця воду протоки* (І. Білик); *Залізняк наступив йому* [воєводі] *на носак чобота* (Г. Колісник); *Я занурюю носак. Вода як вода* (В. Діброва); *Юрко опустив погляд. Закусив нижню губу і відсунув носак черевика* (Любко Дереш).

НОСА́ЛЬ, я́, *ч., розм.* 1. Те саме, що **носа́й.** *Носалями називають жуків-довгоносиків із темнуватими крильцями, які особливо небезпечні для посівів цукрових буряків* (із журн.).

2. Молоток з довгим кінцем. *Сьогодні уже мало хто зі справжніх фахівців роботи по дереву має в своїй майстерні особливої форми молоток — носаль* (з газ.).

НОСА́НЬ, я́, *ч., розм.* 1. Людина з великим або довгим носом. *Попросив цей головоріз, щоб його трохи підвезли. Як підвезти, то й підвезти, бо ж зима. Сів носань на сани, мов дідько, почав те-се теревенити* (М. Стельмах); — *Діти! Знайомтеся! — Вона* [вчителька] *погладила чорнявого носаня по голові. — Це хлопчик з братньої Вірменії. Сурен Григорян. Він приїхав зніматися в новому кінофільмі студії імені Довженка* (В. Нестайко); *Той довготелесий носань їсть мене поглядом* (С. Андрухович).

2. Про тварину з великим або довгим носом. *З-поміж вепрів інколи трапляються такі носані, які своїм рилом виривають будь-які корені* (з навч. літ.).

НОСА́Р, я́, *ч.* Невелика прісноводна риба ряду окунеподібних, що має видовжене тіло світло-жовтого забарвлення. *У Старику є глибокі ями, де можна впіймати окунів, носарів* (О. Копиленко); *Знаменито варить* [Тоська] *потрійну юшку з носарів та пшоняну кашу з таранею* (Ю. Смолич); *Носар зустрічається в басейнах Чорного та Азовського морів: у річках Дністер, Південний Буг, Дніпро, Дон, Кубань та в їхніх притоках на досить швидкій течії* (з наук. літ.); *Зимує носар зграями у глибоких замулених ямах* (із журн.).

НОСАТИ́ЗНА, и, *ж., діал.* Сап *(див.* **сап**[1]**).** *Хотів Опанас коня продати, — Захар вмішався, наказав, що у коня його носатизна, — не продав* (Грицько Григоренко).

НОСА́ТИЙ, а, е, *розм.* Який має великий або довгий ніс. *Пальці в його* [нього] *довгі та сухі.., а сам високий, носатий* (І. Нечуй-Левицький); *Щулились ікони золоті, Так шкрябав Никодим Святий. Ретельний, одноокий і носатий* (І. Багряний); *Це була ставна й висока, носата .. дівчина* (О. Ільченко); *Вбіг до хати маленький, жвавий, до чорноти засмалений спекою носатий грек* (О. Гончар); *Директор обсерваторії — чорнявий носатий чоловік із сивиною на скронях і втомленими очима відхилився під окуляра рефрактора і взяв листочок* (О. Бердник).

НОСА́ТІСТЬ, тості, *ч.* Властивість за знач. **носа́тий.** *Дослідники виявили, що справді існує зв'язок між великими розмірами рота й носа, але він недостатньо сильний, щоб пояснити носатість неандертальців* (із журн.).

НОСА́ТКА, и, *ж., заст.* Посудина з довгим носиком, що нагадує своєю формою чайник. *Барильця, пляшечки, носатку, Сулії, тикви, баклажки, Все висушили без остатку* (І. Котляревський); — *Пазько! А внеси лишень повну носатку дулівки!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Її* [горілку] *везли в .. санях, і полковник особисто розливав куфи в носатки — по кількості козаків* (Ю. Мушкетик); *Тільки вийшов Омелько з хліва, як підскочили дівчатка-підлітки з глеком-носаткою та тонким рушником* (Ю. Логвин).

НОСА́Ч, а́, *ч., розм.* 1. Те саме, що **носа́нь** 1. *Співає поруч носача цього Ще й Педро, славою навік покритий* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. Те саме, що **носа́нь** 2. *У зоопарку діти затримувалися біля клітки хижого носача, що не звертав на них уваги, а шукав жолуді в листі* (з газ.).

НОСАЧО́К, чка́, *ч., розм.* Зменш. до **носа́к.** *Дівчина стояла, мовчки колупаючись носачком у тріщині тротуару* (І. Білик); *Дарка стала бачить перед собою тільки цю незручно завмерлу, ніби в чеканні, підібгану в коліні ногу, так невагомо сперту на носачок, на пуанти* (О. Забужко).

НО́СИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **ніс** 1, 2. *Зіньковi виразно видно було її високе, як і в діда, чоло .. і маленький, ледве-ледве горбатий носик* (Б. Грінченко); *Оленка дивилася, сидячи на постелі, — худенька, аж прозора, як мармурова, і носик зовсім витончився* (В. Барка); *Киця Мурка на вікні сидить і носик миє* (Н. Забіла); *Від невпинного нюхання Султанчиків* [цуценяти] *мокрий чорненький носик аж розпух і набряк* (М. Вінграновський); *Маленькі курчатка часто дзьобали носиками* (Г. Хоткевич); // Зменш. до **ніс** 3, 4. *Яким Притула спересердя зачепив Костура носиком коси* (Л. Юхвід); *Поклавши ногу на ногу і виставивши малюсенький носик черевичка, вона пустотливо погойдувала ним* (В. Винниченко).

2. Умонтована в що-небудь трубка або трубкоподібний виступ у посудині, через який виливають рідину. *Він крутнув кран і отетеріло дивився на холодний нікельований носик, з якого вода не йшла* (Н. Рибак); *Якщо вода тече в місці кріплення носика до корпусу змішувача, потрібно перевірити стан прокладок і гайок* (з навч. літ.).

3. Кінцева частина стручка у рослин (гороху, квасолі, рапсу і т. ін.). *Півники солелюбні мають 6 попарно дуже зближених ребер і носик 7–14 мм завдовжки* (з навч. літ.).

Зди́блений ніс (но́сик) *див.* **ніс.**

△ **(1) Комаро́ві но́сики** — рослина родини жовтцевих; сокирки. *Для приготування ліків використовують надземну частину комарових носиків та насіння* (з наук.-попул. літ.); *Комарові носики ростуть як бур'ян у посівах ярих культур, на перелогах або після жнив на полях* (з навч. літ.).

НОСИ́ЛИ, си́л, *мн., заст.* Ноші (у 1 знач.), носилки. *Коли ж він* [Святополк] *утікав, то розслабились кості його, і не міг він сидіти на коні, а носили його в носилах* (з переказу); *Ледве на носилах донесли* (Сл. Б. Грінченка).

НОСИ́ЛКИ, лок, *мн.* Те саме, що **но́ші.** — *Максиме, бери тачку. А ти, Якове, будеш з Даркою носилками вдвох носити, поки ще є пісок на возі* (Леся Українка); *Жінки замотали пораненого в ковдри, поклали на носилки і рушили за старим* (І. Багмут); *Коли Оксен підійшов ближче, то побачив низенького чоловіка, що нагрібав у носилки солому* (Григорій Тютюнник); *В будинок прийшли з носилками санітари і почали зносити поранених і вбитих на перший поверх* (О. Гончар); *Гук дав знак товаришам. Носилки лягли на землю* (О. Бердник); *В Аджанті ми бачили й таке: одна пишна леді вмостилася на носилках з зручним сидінням, і хлопчики понесли її на гору до храмів* (В. Минко).

НОСИ́ЛКОВИЙ, а, е. Прикм. до **носилки.** *Перенесення хворих на великі відстані значно полегшується застосуванням носилкових лямок, які зменшують навантаження на кисті рук* (з навч. літ.); *Предметом діяльності закладу є перевезення хворих і постраждалих, яким потрібен носилковий санітарний автотранспорт та медичний нагляд* (з мови документів).

НОСИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для носіння (про одяг). *Сухоручка .. не виходив на роботу, крав у фраєрів посилки й носильні речі* (Б. Антоненко-Давидович); // Який носять, переміщують (про апарат, пристрій і т. ін.). *Носильний апарат із живленням від джерел постійного струму чи інших джерел слугує для експлуатації за умов руху людини* (з навч. літ.).

НОСИ́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **носі́й** 1. *Всі брали білет, іншим носильник брав білет* (Б. Антоненко-Давидович); *Вусатий носильник, на білому фартусі якого висіла мідна бляха з цифрою "три", нарешті поніс чемодани* (Я. Гримайло); *Забігали носильники, в почекальні хлинули польські солдати* (Р. Андріяшик); *Раптом десь ніби з-за спини Сідалковського виринув візок, навантажений чемоданами, тюками і величезними сумками, а вслід за ним з'явився носильник* (О. Чорногуз); // Робітник, який професійно працює з носилками (медичними, технічними і т. ін.). *Носильники не повинні йти в ногу; пересуватися потрібно неквапливо, короткими кроками, при можливості уникати нерівних поверхонь* (з наук.-попул. літ.); *За командою керівника носильники починають рухатись одночасно й несуть пораненого до медичного пункту або пункту збирання поранених* (з навч. літ.).

2. *заст., перен.* Носій (у 3 знач.). *С. Єфремов писав, що І. Нечуй-Левицький "сформулював добре і влучно" значення української літератури як головного носильника національної свідомості в громадській боротьбі* (з наук. літ.).

НОСИЛЯ́НКА, и, *ж., діал.* Одна з двох великих жердин для перенесення сіна. *Дерево для виготовлення носилянки батько вибирав восени, потім сушив його під стріхою* (з мемуарної літ.).

НОСИ́ТЕЛЬ, я, *ч., книжн., заст.* Носій (у 3 знач.). *В очах нового покоління освічених українців українська сірома ставала правдивим носителем краси і правди життя* (М. Грушевський); *Була* [мати] *того переконання, що й кожний опришок — то Довбуш, втілення сили й правди .. Всі вони однакові, всі — носителі істини* (Г. Хоткевич); *Перед собою, як перед носителем певної ідеології, поставив* [В. Елланський] *завдання бути корисним, будити бадьорість і революційну енергію* (М. Зеров).

НОСИ́ТЕЛЬКА, и, *ж., книжн., заст.* Жін. до **носи́тель.** *Жінка, носителька вогників Божих, Даруючи мужу лиш погляд, усмішку, Вже творить завзяття і волю до чину* (Н. Королева); *Їй нині подобається роль носительки світової скорботи й справедливості* (Ю. Шовкопляс).

НОСИ́ТИ, ношу́, но́сиш, *недок.* 1. *кого, що.* Те саме, що **нести́** 1, 2, але зі значенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках. *Катерина По садочку ходить, На рученьках носить сина* (Т. Шевченко); *Бійці носили ящики з мінами* (О. Гончар); *Довелося Чіпці знову набирати воду в довгі ночви і носити овес для коней* (Д. Білий); — *Я поки що не перестаю носити в уяві ідеал демократії* (Р. Андріяшик); *Танцюрист* [кінь] *носив сержанта* (М. Рудь); *Тії Квіти, шовком вбрані, Попадали, неначе п'яні — Пропала чвань! Тепер — куди не глянь — Скрізь по двору їх вітер носить* (Л. Глібов).

2. *що.* Надягати на себе, мати на собі або при собі. — *Блукав я по світу чимало, Носив і свиту і жупан...* (Т. Шевченко); *Раніше за пролетарський шик вважалося носити в петельках червоні значки* (В. Винниченко); *Коли вони в дипломатичних справах приїхали на територію УНР, мусять носити цивільний одяг* (Д. Бузько); *Він став начальником сізо, йому слід було носити сині петлиці з червоними смужками посередині* (Б. Антоненко-Давидович); *Є лише одна людина, яка має право носити цей шолом вождя* (В. Владко); // Мати, зберігати (про бороду, вуса, коси і т. ін.); робити якусь зачіску. *Тоді ще мода була носити чуприну, то оце в кого довга — візьме й обмота кругом вуха* (з легенди); *Прийшов старий Кулик, що один на все село носив ще оселедець* (Панас Мирний); *Ксеня була тоненька, з білявою товстою косою, яку вона носила, перекинувши через ліве плече* (С. Голованівський); *Комісар теж міг носити бороду, а потім зголити* (В. Шкляр); *Вона, як і раніше, носила зачіску-корону — вкладені дві коси, або робила низький кінський хвіст* (Л. Денисенко).

3. *що, зі сл.* н а з в а, і м ' я *і т. ін.* Мати назву, ім'я і т. ін.; називатися. *І буде носити Аарон їхні ймення перед Божим лицем на обох плечах своїх на пам'ять* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ця невеличка робота носитиме назву "День у дорозі"* (Панас Мирний); — *Я у ваших очах чоловік, що запродує і других; на вашу думку, я, певно, і негідний носити ім'я "муж"* (О. Кобилянська); — *Даю тобі богині ім'я, бо ти богорівна.* — *Негоже дочці першого карбівничого племені носити чиєсь ім'я* (О. Гончар); *Більшість отроків виборювала собі всього лиш право бути в молодшій княжій дружині й носити горде наймення дружинника* (Д. Міщенко); *Видно, на роду вже йому* [Робінзонові Кукурузо] *було написано носити вигадані імена* (В. Нестайко).

4. *що.* Мати, містити в собі, зберігати що-небудь. *Тяжко мені, Боже милий, Носити самому Оці думи* (Т. Шевченко); — *Ненависть і презирство ношу я в своєму серці до фашизму* (О. Довженко); *Де батько впав і мати де — не знає Ганна й досі. А дід Ілько все жде, все жде, надію в серці носить* (П. Дорошко); *Особливо ж важке серце почала носити на мене тітка Одарка* (А. Дімаров); // Мати певний характер, напрям і т. ін. *Його стаття носила науково-полемічний характер* (Д. Ткач); *Критика має носити, як і художній твір, печать оригінальності, а звідси — істинності й краси* (з наук.-попул. літ.); // Свідчити про що-небудь, виражати щось. *Лице було бліде і носило сліди тюремних мук* (Г. Хоткевич).

5. *кого, безос., розм.* Ходити, їздити, перев. багато, в багатьох місцях. *Мене по волі і неволі Носило всюди. Принесло На старість ледве і додому* (Т. Шевченко); — *Ех, де нас тільки не було!.. По таких горах носило, на такі верховини виносило..!* (О. Гончар); — *Де це вас носило так рано?* — *спитав Сагайдак* (В. Кучер); *Взагалі Михей не любив засиджуватись вдома, завжди тягнуло його між люди. Ганна звикла до чоловічої вдачі і не прискіпувалась, де це його носило до півночі?* (М. Зарудний).

6. *кого.* Бути вагітною. — *Не розпинай же мене, бо я твого сина ношу в собі!* — *хотіла крикнути* [Маруся], *але не крикнула...* (Г. Хоткевич); — *Коли б не носила дитини, я не так би, хоч вперше, відшмагав тебе* (М. Стельмах); *Хоч усміхалася Марія не до ворона, а до того, кого носила в собі, ворон радісно змахнув крильми, злетів угору, обліг на крило, виписав крутий віраж і опустився на яблуневе гілля* (В. Дрозд); *Соломія носила в собі плід, ще нікому не признаючись* (В. Лис).

7. *чим, розм.* Важко дихати, надуваючи груди, живіт, боки. *Вона упала на подушку, зачала тяжко носити грудьми* (І. Франко); *Потомились вівчарки. Лягають і носять боками в траві* (М. Коцюбинський); *Кочубеїха носила грудьми й сопіла* (Б. Лепкий).

(1) Носи́ (носі́ть) здоро́в (здоро́ва, здоро́ві) — носи (носіть) на здоров'я. *Як є голова, то й носи здоров* (прислів'я).

◊ **Де вже но́ги не носи́ли** *див.* **нога́; (2) За плечи́ма (за спи́ною) не носи́ти <Не за собо́ю носи́ти>** *чого, що і без дод.* — згодиться в житті, не буде зайвим. *Ремесло не за собою носити* (Номис); *— Що знати, те за плечима не носити, — казав старий* [батько] (Панас Мирний); *— Де ви це слово* [бізнес] *перейняли? — Воно давно при мені... Науку за плечима не носити... Тільки й досі не дуже второпаю, що воно має визначати?* (О. Гончар); *— Так, так, Василино Марківно, учіть молодих, аби знали, — донеслося від воріт. — Знаного за плечима не носити* (М. Сиротюк); **Куди́ чорти́ [не] носи́ли!** *див.* **чорт; Леда́що но́сить** *див.* **леда́що; Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять)** *див.* **нога́; Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла** *див.* **годи́на**[1]; **Нести́** *(рідко* **носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест** *див.* **нести́; (3) Носи́ти віно́к** — бути незайманою дівчиною. *Уже тобі не вінок носити* (Номис); **(4) Носи́ти в (на) се́рці (в се́рденьку)** *кого, що* — завжди зберігати в пам'яті когось, щось. *Треба тільки її* [правду] *мати в душі, носити в серці своєму* (Панас Мирний); *Те, що я створив собі культ моєї дружини і ношу його в серці, може, видасться тобі нудним і нецікавим* (М. Коцюбинський); *Прийде той, чий образ я носила з піснями вкупі в серденьку свому* [своєму] (Леся Українка); *Добро треба носити в серці* (Б. Лепкий); *О Юрію! Носив на серці ти Швидкий політ і вже не міг стерпіти Повільних крил, як руху без мети* (Д. Павличко); *То було легше — відчути миттєву смерть, аніж носити в серці цю зненацьку муку* (М. Матіос); **(5) Носи́ти кайда́ни** — бути поневоленим. *Та є ще в країні шотландський народ, Не звик він носити кайдани* (І. Франко); *Мені сором, що ми такі невільні, що носимо кайдани і спимо під ними спокійно* (Леся Українка); **(6) Носи́ти ма́ску (личи́ну):** а) приховувати свої справжні думки, наміри, свою справжню сутність. *Рік служби у почтах Потоцького навчив його носити личину* (З. Тулуб); *Завше носити маску, завше себе загнуздувати — та хіба ж то мислиме?* (Г. Хоткевич); б) *(чого, яку)* виступати в певній ролі. *— Мені нелегко повсякчас носити личину колишньої веснянкуватої Бронвен* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(7) Носи́ти мед** — зібравши нектар квітів і перетворивши його на мед, відкладати в щільники (про бджіл). *Приємна терпкуватість* [меду] *зразу їй підказала, з яких квіток носили його бджоли* (М. Стельмах); *Чисто бриніли бджоли — вони вже знову почали носити мед* (Валерій Шевчук); *— Я лиш — як бджолина матка, ядро, а бджоли, ви — сила. Вам і гуртом мед носити, бо ви вже бачите, що кругом* (Г. Тарасюк); *Кароліна чула одного разу, як він сказав мамі: бджоли старіють, коли припиняють носити мед* (Г. Вдовиченко); **(8) Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом,** *ірон.* — даремно, безрезультатно робити щось, марно витрачати час на що-небудь. *Щасливий, хто вірить! А я таки думаю, що ми просто воду міряємо...* (М. Коцюбинський); *Богуна ловити, що воду решетом носити* (Я. Качура); *Не втримавши й тут язика, докинув* [Гайдамака] *під скрегіт трамвая: — До гатки своєї, Петре? Воду носити решетом?* (О. Гончар); *Скільки б воду решетом ни* [не] *носив — ни* [не] *порозумнішаси* (В. Лис); **(9) Носи́ти на рука́х <Тро́хи (ма́ло) на рука́х не носи́ти> <Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти>** *кого* — дуже добре ставитися, виявляти велику прихильність, увагу до кого-небудь; потурати комусь у його бажаннях і примхах. *Коли б тебе, Полінашко, Як я, знали люди, коли б знали хист і сили Розуму й серденька, На руках тебе б носили* (П. Гулак-Артемовський); *Кабанцевого Івася всі трохи на руках не носять* (Панас Мирний); *— Коли б воно так було, як тоді до весілля, коли Княжевичі мало на руках її не носили* (В. Кучер); *Варивода виріс без батька, але мати у нього була. Дружив з нею, і вона його теж мало не на руках носила* (С. Голованівський); *— Може, краще майнути до Надійки, яку на руках носить чоловік?* (М. Стельмах); *Я відчувала, яким насправді непідробним, правдивим вогнем обурення й нерозуміння пашіє його чоловіче нутро, глибоко зачеплене тим, що доводиться мало не носити на руках жінку* (М. Матіос); *З першого ж дня він став улюбленцем усієї команди, і його ладні були носити на руках* (О. Авраменко); **(10) Носи́ти (нести́) на собі сліди́** *чого* — мати, зберігати ознаки, вплив чого-небудь. *Хто б що не робив і як його не робив на користь народові — все то буде носити на собі сліди всесвітнього поступу та розвою* (Панас Мирний); *Українська поезія середини XIX ст. (50–70 рр.) несла на собі сліди могутнього впливу Тараса Шевченка, і навіть саме її існування певною мірою пов'язано з його іменем, з гучною славою "Кобзаря"* (з наук. літ.); **(11) Носи́ти ніч за собо́ю** — бути сліпим. [Г а р а с и м:] *А давно ти, діду, осліп, чи таким і родився?* [К о б з а р:] *То літ з тридцять буде, як ношу я ніч за собою* (Панас Мирний); **(12) Носи́ти смі́ття під чужу́ ха́ту** — розголошувати непорозуміння, суперечки в родині, в колективі і т. ін. *Не носи сміття під чужу хату* (прислів'я); **По́ки (до́ки) но́сять (слу́жать) но́ги** *див.* **нога́; Постоло́м добро́ во́зять (но́сять)** *див.* **вози́ти; Самі́ но́ги несу́ть (но́сять) / понесли́** *див.* **нога́; Тря́сця но́сить** *див.* **тря́сця; Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й** *і т. ін.)* **несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́** *(зневажл.* **притаска́ли)>** *див.* **чорт; Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бене́ря) но́сить (но́сять)** *див.* **чорт; Як земля́ но́сить** *див.* **земля́.**

НОСИ́ТИСЯ, ношу́ся, но́сишся, *недок.* 1. Те саме, що **нести́ся** 1, 2, але зі значенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках. *Могутній "КВ"* [танк] *носився полем бою* (І. Цюпа); *Лестило її дівочому честолюбству відчувати, що десятки очей стежать за нею, коли вона в п'яному шаленстві носиться з кимсь у танці* (Д. Бедзик); *Сагайда, розчервонівшись, теж носився з сокирою по вогневій, хвацько накидався на дерева* (О. Гончар); *Для чого ось цим стрімким пернатим носитися в повітрі, виконуючи грацйні піруети, марно, безцільно витрачаючи енергію, коли їжа заготовлена для них у годівницях* (І. Росоховатський); *Вітер рвав загривки грудочок і чорною метелицею носився по ріллі* (П. Панч); *Довго ще громовий гуркіт носився, тремтячи, під склепінням* (О. Довженко); *Пахощі з липи і квіток носилися в повітрі* (Панас Мирний); * Образно. *З осені знову стали носитися чутки про нарізку* [землі] (А. Головко).

2. Багато, довго носити кого-, що-небудь. *Іще бичок і не родився, А Клим вже з довбнею носився* (Л. Боровиковський); *І*

серце, і душу віддала [Уляна] *своїй дитині, своєму чорноголовому Івасеві, Носиться цілими днями із ним, з рук не спускає* (Панас Мирний); *Сідали* [батько, мати, дочка] *на кухні, щоб не носитися з посудом, ставили перед собою чайник і не поспішаючи, з великим смаком чаювали* (В. Близнець).

3. *перен., розм.* Захоплюючись чим-небудь, приділяти йому надто багато уваги, думати, мріяти весь час про нього. *Довгі літа він носився з тою гадкою* [про проведення дороги] (І. Франко); *Бригадир носився з думкою про двохсотпудовий урожай пшениці* (Д. Бедзик); — *Мій старшина там носиться з оригінальним планом...* (О. Гончар); — *Коли ви почнете носитися з цими фотографіями, я вам гарантую, що ви накличете біду на свою голову* (М. Білкун); // Виявляти надмірну турботу, надто прихильно ставитися до кого-небудь. *Так носилися зо мною, так дбали всі про мене, такий мені робили "почет", що мені аж недобре було* (М. Коцюбинський).

4. *діал.* Те саме, що **одяга́тися.** *Коло хати ношуся по-старому, а до міста переодягаюся* (Л. Мартович); *Пані Малгожата .. носилася по-старосвітському. Сукні носила "під горло"* (Г. Хоткевич).

5. Пас. до **носи́ти** 1, 2. *Ремінь з бляхою .. туго стягував його стан, червоний кант оздоблював .. штани, які носились поверх чобітків* (С. Скляренко); *В цеху тепло, бо цілодобово палахкотять печі — металеві бочки з вирізами. Дрова-обрізки носяться із сусіднього столярного цеху* (М. Андрусяк); *Якось йому наснилося, що він, невідомо звідки, має кишеньковий ляльковий театр, у якому маленькі, трохи більші за мурах, актори постійно грають Шекспіра. Навіть тоді, коли на них ніхто не дивиться, а театрик носиться в кишені поряд із пачкою цигарок.., — вони грають* (В. Кожелянко); *Специфічний психологічний комфорт досягається і тоді, коли щодня носиться неякісне і незручне, зате дешеве взуття, бо таким чином створюється ілюзія власної ощадливості, а отже, і недаремності затрачених на заробляння грошей зусиль* (Н. Сняданко).

◊ **(1) Носи́тися в пові́трі** — набувати поширення, відчуватися (про виникнення, появу якоїсь ідеї, про якусь подію і т. ін.). *Ідея реформування територіальних громад і загального адміністративного управління носиться в повітрі, поступово набуває певних законодавчих підкріплень* (із журн.); *Питання про створення наукового парку на базі одного з провідних університетів краю носилося в повітрі* (з газ.); **(2) Носи́тися (бі́гати) як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ку́рка з яйце́м** *з чим* — виявляти надмірну турботу про щось, приділяти надто багато уваги чомусь (перев. незначному). *Невістка заслала стіл білою скатеркою, поклала на столі хліб та сіль, бігає по хаті як курка з яйцем* (І. Нечуй-Левицький); *Моя баба носиться тижнів два з тою проскуркою як курка з яйцем* (Г. Хоткевич); — *Прости мені, Григорію. Це ж не злість, а мій біль вихлюпнувся наверх. Кому він тільки потрібний? Носишся з ним наче курка з яйцем* (М. Стельмах); **(3) Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою))** *з ким — чим* — приділяти велику або більшу, ніж треба, увагу тому, хто її не вартий, що її не варте, не заслуговує. — *Чваниться раз у раз своїм розумом та носиться з тою наукою як старець з писаною торбою* (І. Нечуй-Левицький); *Безпальчиха аж розсердилась: носиться* [Наталя] *з своїм отцем Симоном як дурень із ступою* (А. Головко); — *І ти, хлопче, з тою Оленою носишся як з писанкою!* (М. Томчаній); *Носився я з тими листами як із писаною торбою, щиро пишався ними, перечитував* (М. Ю. Тарновський); — *Що ви з своїм Михайлом Васильовичем розносилися як дурень із ступою!* — *кричав він* (Д. Ткач); — *Не діставати ж з кишені диплом геолога й не носитися з ним як із писанкою. Дивіться, мовляв, з ким справу маєте! Тільки сміху наробиш* (І. Білик); **(4) Носи́тися як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт із грі́шною душе́ю,** *перев. з ким* — приділяти надмірну увагу чому-небудь незначному, не вартому уваги. *Василинка вислухала, як ластівка потрапила до твоїх рук, і поспитала: — А чого ти носишся з нею як чорт із грішною душею?* (Є. Гуцало).

НОСИ́ЩЕ, а, *ч., розм.* Збільш. до **ніс** 1. *Носище в неї* [голови велетня] *перекривився, одно око пішло вгору, а друге, десь-кудись убік* (І. Франко); — *Які там чари, коли маю носище, мов постіл* (М. Стельмах).

НОСІ́Й, я́, *ч.* 1. Робітник, що переносить багаж пасажирів на вокзалах, пристанях і т. ін.; носильник (у 1 знач.). *За нею* [Ольгою] *носій сунув дві великі дорогі валізи, обліплені штампами митниць* (М. Івченко); *Крім пасажирів, тут були проводжаючі .. Між ними з'являлись і зникали носії в білих фартухах* (М. Трублаїні); *Надриваючись, Даша виволокла на перон два важких чемодани .. Але потрібної хвилини на пероні не було жодного носія* (С. Журахович); // Той, хто взагалі несе або носить що-небудь. *Від залізних бочок, з котрих цівкою ллється паруюча рідина, раз у раз бігають з повними бідонами носії* (М. Коцюбинський); *Тричі змінялися негри-носії, а Настя не рухалася, лежала, як мертва* (З. Тулуб); *Носій каміння заробляв сім динарів, а муляр двадцять два* (П. Загребельний).

2. Той (те), хто (що) має якесь ім'я, назву і т. ін. — *Поїмо,* — *суворо повідомляє революціонерові носій давньогрецького імені,* — *і я вирушаю у розвідку* (В. Єшкілєв).

3. *перен.* Той (те), хто (що) містить, має щось, є його виразником. *Український театр — то є найкращий театр на Україні, то є справжній носій нової культури* (Б. Антоненко-Давидович); *Їхня дивізія машерує* [марширує] *вулицями Львова. Майбутня дивізія, майбутній пострах ворога, майбутній носій немеркнучої слави, зародок великих героїчних армій* (І. Багряний); *Б. Лепкий виступив як носій національних та релігійних традицій, українських звичаїв і українського духу* (І. Білик); *Символічна мова мислиться як носій широкого і вільного досвіду* (із журн.).

4. *спец.* Розповсюджувач інфекції, хвороби і т. ін. *Окремі різновиди мух є носіями надзвичайно шкідливих інфекцій* (з наук.-попул. літ.); *Джерелом інфікування дитини може бути хвора людина або здоровий носій менінгокока* (з навч. літ.).

△ **(1) Магні́тний носі́й** — стрічка, пластина і т. ін. зі спеціальним покриттям для запису та відтворювання інформації. *Електронний документ — це повідомлення встановленого формату, яке несе інформацію про перерахування коштів і зберігається на магнітному носії й передається через систему електронної пошти* (з наук. літ.); *Напрям зчитування інформації з пасивного магнітного носія може вибиратися (наприклад, зліва направо чи справа наліво при її горизонтальному розміщенні)* (з навч. літ.); **(2) Носі́й інформа́ції,** *інформ.* — матеріальний об'єкт, признач. для зберігання даних. *Для зберігання різної документальної інформації все*

ширше використовують фотохромні носії інформації (з наук.-попул. літ.); *За конструктивним виконанням розрізняють бланкові й рулонні паперові носії інформації* (з навч. літ.); **(3) Опти́чнийносі́й,** *інформ.* — пристрій для зберігання даних, які зчитують за допомогою оптичного випромінювання. *Дані на оптичному носії записують за допомогою позначок на патерні, який може бути зчитаний знову світлом, зазвичай променем лазера* (з наук. літ.); *Оптичні носії відрізняються від подібних пристроїв зберігання даних, які використовують інші технології (магнетизм або напівпровідники)* (з наук.-попул. літ.).

НОСІ́ЙКА, и, *ж., рідко.* Жін. до **носій.** *Жінки-носійки підіймають на голову чемодани з жовтої шкури* (М. Коцюбинський); *А церква є носійкою таїнств. Незалежно від того, які закиди їй у нас можуть виникати* (Т. Прохасько); *Синьйора Пілар Хворостюк — носійка автентичної іспанської* [мови], *дружина історика Петра Хворостюка і викладачка іспанської* (Люко Дашвар); *Що раніше в процесі розвитку організму виникає соматична мутація, то більша кількість клітин-нащадків її успадкує за умови, що мутація не вбиває клітину-носійку й не знижує темпів її розмноження* (з наук. літ.).

НОСІ́ЙНИЙ, а, е. 1. *спец.* Признач. для підтримування чого-небудь, який є опорою чого-небудь; несучий. *Для забезпечення можливості виштовхування стовбура труби без перешкод на майданчиках носійної вежі встановлюють проміжні кільця* (з наук. літ.); *У масовому висотному панельному зведенні будинків використовують безкаркасні схеми з носійними поперечними і (зрідка) поздовжніми стінами* (з навч. літ.).

2. *радіо.* Який має стабільні в часі параметри і модулюється сигналом, що несе корисну інформацію (про сигнал, частоту, коливання і т. ін.);. *Носійне коливання є гармонійним коливанням (радіозв'язок, локація і т.ін.), частоту якого називають носійною частотою або періодичною послідовністю імпульсів* (з наук.-попул. літ.); *В радіоелектроніці носійні сигнали використовують здебільшого як еталонні при здійсненні автоматичного керування відповідними параметрами інших джерел сигналів* (з навч. літ.).

НОСІ́ЙСТВО, а, *с., спец.* Різновид інфекційного процесу, коли паразитування збудників в організмі протікає без виражених проявів. *Зараження вірусом простого герпесу не завжди призводить до клінічних проявів, а часто протікає як носійство (можливо, в латентній безсимптомній формі)* (з наук. літ.); *Всі фахівці дитячої установи своєчасно пройшли медичний огляд і необхідні діагностичні обстеження на носійство мікрофлори* (із журн.).

НОСІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **носи́ти** 1, 2. *Говорили вони про важку, невдячну роботу носіння колод* (Валерій Шевчук); *Я дуже любив різати щось своїм ножем, ніколи не розлучався з ним, і від безконечного носіння в кишені колодочка відполірувалася* (В. Нестайко); *Поряд з почварою стояла велика скриня, оббита почорнілою міддю, з широкими шкіряними ременями для носіння* (В. Єшкілєв); *Її синя кохта* [кофта] *побіліла від довгого носіння* (Марко Вовчок); *Під час носіння бавовняна тканина сіла, холоші підскочили* (О. Шугай); *Сьогодні вони отримують їх* [строї] *для повноцінного і законного носіння* (В. Кожелянко); *Добрим засобом запобігання поширенню грипозної інфекції є носіння марлевих масок* (з наук.-попул. літ.); *У вільній торгівлі в широкому асортименті можна придбати холодну зброю, за носіння якої Кримінальним кодексом передбачена відповідальність* (з газ.).

НОСКИ́Й, á, é. Який довго носиться, не рветься; міцний. *Хутро з лисиці — красиве, легке, носке й тепле, якщо, звичайно, на час полювання звір не міняв своєї шубки* (із журн.); *Найбільш носке хутро — це хутро нефарбованого річкового бобра* (з газ.).

НÓСКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **носки́й.** *Рівень носкості та міцності тканини перевіряють тривалим пранням при високих температурах* (з наук.-попул. літ.).

НОСОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **ніс** 1, 2. *Джгутик змочують у теплій перевареній олії й обережно вводять у носовий хід* (з наук.-попул. літ.); *При дихальній недостатності проводять активну носову оксигенотерапію* (з навч. літ.); // Признач. для носа людини. *Вдихання парів спирту з киснем здійснюють через носовий катетер або маску* (з навч. літ.).

2. При утворенні якого частина видихуваного повітря проходить через порожнину носа (про звук). *Піднісся Лев XIII і відповів єпископові і баронові. Голос його був грубий, сильно носовий, і видавалось дивним, як такий голос міг виходити з такого мізерного тіла* (І. Франко); — *Хто там?* — *почувся старечий носовий голос, такий, який буває у сліпців* (Б. Лепкий); *Залежно від місця й способу творення сонорні поділяються на дві основні групи: плавні й носові* (з наук. літ.).

3. Розташований на носі судна, літака і т. ін. — *Знову тече..!* — *сповіщає Гладкий.* — *В носовій каюті біля форштевня протікає* (О. Довженко); *Прапор звився в ясному небі, і моряки, вишикувані в носовій частині корабля, почули його хвилююче лопотіння на свіжому вітрі* (В. Кучер); *Він увімкнув двигун і носовий прожектор* (І. Росоховатський); *Вони зайшли у носовий кубрик* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея); *Боєголовки другого покоління в 1970-х роках були невеликі, компактні, і в носовий обтічник ракети їх умістилося б із десяток* (з наук. літ.).

Носова́ ху́сточка (хусти́нка, ху́стка) <Ху́сточка для (до) нóса, *розм.*> *див.* **ху́сточка.**

△ **Ви́кривлення носово́ї перегоро́дки** *див.* **ви́кривлення.**

НОСОВИ́К, á, *ч.* Носова хусточка *(див.* **ху́сточка).** *Валерій запропонував свій носовик, і Павло подав першу допомогу потерпілому* (Є. Доломан); *Князь час від часу підносив до очей надмуханий носовик* (Б. Левін); *Ліпешко дістав носовик, витер обличчя, шию і побачив, як хусточка на згинах почорніла від куряви* (Є. Гуцало); *Коли скарби старої були знайдені й старанно запаковані у великий носовик, вони почули, як унизу рипнули двері під'їзду* (І. Карпа).

НОСОВИЧО́К, чкá, *ч.* Зменш. до **носови́к.** *Макар Макарович хотів посміхнутись, але не посміхнувся і, дідставши носовичок, ретельно почав витирати лоба* (О. Донченко); *Грушевський вийняв носовичок і витер зволожені очі* (Ю. Смолич); *Вона нетерпляче відкрила сумочку, вихопила звідти квітчастий .. носовичок* (І. Рябокляч); *Дядьки перезирнулися з кавказцем, який притискав до щоки білий носовичок* (Люко Дашвар); *Іван Іванович витягує з кишені білосніжний носовичок і витирає очі* (Г. Вдовиченко).

НОСОГЛО́ТКА, и, *ж., анат.* Верхня частина глотки, яка міститься позаду носової порожнини і переходить у середню частину глотки. — *Не видумуй, синку, — підхопила мати. — Ще і лікарка сказала, що тобі до моря нужно* [потрібно]. *Гланди в тебе і носоглотка* (В. Нестайко); *Я таки покірно лежу головою до вікна, таки захворюю (слава Богу, не на менінгіт, а на простий .. кашель, біль горла, харчання у носоглотці й високу температуру)* (І. Карпа); *Очі сльозяться, ніс закладений. Зранку моя носоглотка, подразнена ввечері димом, — завжди так поводиться* (Любко Дереш); *Верхні дихальні шляхи, які починаються з порожнини носа та носоглотки, у дітей значно вужчі, ніж у дорослих* (з наук.-попул. літ.).

НОСОГЛО́ТКОВИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **носогло́тка.** *Аденоїдами називають надмірно розвинуті носоглоткові мигдалики* (з наук.-попул. літ.); *Якщо поранений без свідомості, потрібно вставити носоглотковий повітропровід та покласти людину в безпечне положення на бік* (з навч. літ.).

НОСОГРІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Коротка люлька для куріння. *Хоч і багато шпарин було в стінах, але й через них не міг пробитися дим, який напустив з гуцульської носогрійки мій друг* (І. Муратов); *Іван Семенович помовчав, посмоктав носогрійку, переконався, що все вигоріло, опустив її в кишеню піджака* (В. Собко); — *А скажи-но* [Сисою], *не дуже він мене дьогтем маже, отак — вечорами, коли робити нема що, а носогрійка куриться?* (Р. Іваничук); *Серед козацтва були найпоширеніші носогрійки — люльки з короткими мундштуками* (з наук.-попул. літ.).

НОСОГУБНИ́Й, а́, е́. Стос. до частини обличчя між верхньою губою і носом. *Нерідко у дітей з'являється синюшність носогубної частини, що може свідчити про можливі захворювання серця* (з наук.-попул. літ.); *Носогубні складки рано чи пізно з'являються у кожної людини* (із журн.).

△ **Носогубни́й трику́тник сме́рті** *див.* **трику́тник.**

НОСО́К, ска́, *ч.* 1. Зменш. до **ніс** 1, 2. — *Подивилась* [жінка] *й зморщила носок...* (Марко Вовчок); *Миколка, Прокопів хлопчик, такий школярик гарнесенький був: сумирненький, соромливенький, мляненький, як дівчинка. Та ще ж такий чорнобривенький, білолиценький, носок невеличкий, щічки круглесенькі, ще й чубок кучерями* (А. Тесленко); *Рання пташка носок теребить, а пізня очиці жмурить* (Номис); * У порівн. *Зимою деньок, як комарів носок* (прислів'я).

2. Передня частина ступні, а також взуття, панчіх, шкарпеток і т. ін. *Вона вже дивилася під ноги й носками туфель не збивала мерзлих грудочок* (С. Чорнобривець); *Став* [Оксен] *танцювати гопак на манір лезгинки, пружно викидаючи перед собою носки чобіт* (Григорій Тютюнник); *Капітан, заклавши руки за спину, перехитувався з п'яти на носок* (А. Кокотюха); *На щитах показово зелені воїни вчились витягувати носок черевика* (Є. Пашковський); *Молодий* [мандрівець] *ходить легко, ступає на носок* (М. Дочинець).

3. Передня, здебільшого звужена частина багатьох предметів. *Держали коли-небудь за носок косу й човгали мокрим бруском по дзвінкій косі?* (Остап Вишня); *Один тримає в руці крашанку носком догори, а другий б'є носком своєї крашанки* (В. Рубан); *Носок молотка роздвоєний для зручності висмикування цвяхів, що й характеризує теслярський молоток* (з наук.-попул. літ.).

4. *перев. мн.* **носки́,** ів, *розм., рідко.* Те саме, що **шкарпе́тки.** *Діловито, спокійно подала* [Орина] *тугий вузлик, де лежали намітка, чорне плаття, біла хустина, чорні носки і невелика подушка* (М. Стельмах); *Поправиш, розклала* [Зоя] *сорочку й носки на камінні* (О. Бердник); — *Зараз ми двох зайців уб'ємо: халявки, де ціліші, попідв'язуємо — під холошами не видно буде, а оце, з діромаччям* [дірками], *у носок заховаємо* (Григір Тютюнник).

На носки́ (на па́льці, навшпи́ньки) става́ти (спина́тися, підніма́тися *і т. ін.)* / **ста́ти (зіп'ясти́ся, підня́тися** *і т. ін.)* *див.* **става́ти.**

○ **(1) На носка́х,** *у знач. присл.* — спираючись на передню частину ступні; навшпиньки. *З класу виходили* [діти] *тихенько, на носках* (Є. Кравченко); *Дівчина нечутно, ніби ступаючи на носках, пройшла через усю кімнату* (І. Росоховатський); *Він ступав на носках, покрадьки, наче кіт* (Б. Харчук).

НОСОПІДНЕБІ́ННИЙ, а, е. Який розміщений між носовою порожниною й піднебінням. *Найбільша з верхніх медіальних гілок — носопіднебінний нерв опирається на перетинку носа, потім прямує крізь непарний кістковий канал оболонки твердого піднебіння* (з наук. літ.).

НОСОРІ́Г, ро́га, *ч.* Великий травоїдний ссавець ряду непарнокопитих з одним або двома рогами на переніссі, який живе в Африці та Південно-Східній Азії. *Вони* [мандрівники] *вбивають білого носорога, зазначаючи, що цих звірів є не більше як 20 на всьому світі* (М. Драй-Хмара); *Я чую: пасеться узліссям єдиноріг (не плутати з носорогом)* (Ю. Андрухович); *Не хочеться думати, що може трапитися з носорогом, який звик до людей у військовій формі* (І. Карпа); *Шкіра носорога на сонячних променях може світитися й переливатися різними відтінками сірого, чорного й білого* (з наук.-попул. літ.); *Північний білий носоріг дещо більший від південного підвиду і є другою за величиною наземною твариною після слона* (з навч. літ.); * У порівн. *Курт сопів, як роздратований носоріг* (М. Дашкієв).

НОСОРО́ГОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **носорі́г.** *Носорогові роги використовують для виготовлення коштовних виробів та в традиційній китайській медицині* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **носоро́гові,** вих, *мн.* Родина рослиноїдних ссавців ряду непарнокопитих, яка нараховує п'ять видів, що водяться в тропічних лісах, саванах, ведуть перев. нічний спосіб життя. *Головною відмінністю носорогових є ріг (чи два роги) на морді, хоча деякі прадавні носорогові не мали жодного* (з наук.-попул. літ.); *Носорогових нерідко супроводжують птахи, які сидять на шкірі та чистять її від паразитів* (з навч. літ.).

НОСОРО́ЖЕЦЬ, жця, *ч.* Казковий птах із рогом на носі, що загинув під час потопу, бо, покладаючись на свою силу, не захотів увійти до ковчега. *Пливає корабель, пливає і носорожець* (з казки); *Сі звірі (мавпи та носорожець) наводять на думку, що то змальовані племена з Індії та Бактріани* (Леся Українка).

НОСОСЛІ́ЗНИЙ, а, е. Який сполучає очницю з носовою порожниною. *Через слізні точки сльоза потрапляє в носослізний канал, а по ньому уже в порожнину носа* (з наук. літ.); *Незапальна припухлість у місці слізного мішка свідчить про складні запальні процеси в носослізній порожнині* (з навч. літ.).

НОСÓЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **носóк** 1, 2, 4. *Та що ж то за дівка була! Висока, прямесенька, як стрілочка, .. носочок так собі пряменький з горбочком* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Я тебе поцілую... твої оченьки ясні, твої устоньки рожеві, твій носочок* (Панас Мирний); *Ніна.., звівшись на носочки новеньких черевичків, стояла перед ним і лагодила краватку* (Олесь Досвітній); *Ридикюль чорний, бо чорні, на високих каблучках туфлі з довгими носочками. Вона ступала коротко* (Б. Харчук); [Варвара Семенівна:] *Серьожі... шарфик, носочки... Де він?* (Яків Баш); *Сідала* [мати] *до гасової лампи, зашивала дірки на .. благеньких штанцях, прала сорочечку, латала носочки* (О. Бердник).

2. Зменш. до **нóсик** 2. *У чайнику почало висвистувати, шуміти й булькати, з носочка, схожого на хоботок, грайливо здіймалася пара* (О. Гуреїв).

◊ **[До] нóса (носóчка) [й] коцюбóю (кочергóю) не дістáти** *див.* **діставáти.**

НОСТАЛЬГІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **ностальгíя.** *Щеміло у грудях від напливу ностальгійних почуттів, відчутно билось схвильоване серце, навертались на очі сльози* (А. Іщук); *Основу міфу складав страх .. людини.. Страх і бажання міста, ностальгійний щем за малоцікавим селом, із якого повтікали усі речники селоцентризму і яке жорстоко, мов Прокруст, обрубує будь-які мрії про перспективу чи реалізацію* (С. Процюк); *Лише ностальгійний запах диму нагадує про їхнє* [листя] *нещодавнє існування* (А. Дністровий).

НОСТАЛЬГІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ностальгíйний.** *Відкат свідомості до гарних часів, занурення у приємний досвід, пісенна ностальгійність — все це стосувалося внутрішнього, сокровенного у виставі "Украдене щастя", а тому подобалося слухачам* (із журн.); *Виставка "Місто в рамі: столиця, яка зникає" чарує ностальгійністю* (з газ.).

НОСТАЛЬГІ́ЙНО. Присл. до **ностальгíйний.** *У вітальні, кухні, передпокої висять ностальгійно гарні дуже якісні фотокартки часів їхньої юності і вельми примітивні зразки малярства* (Є. Кононенко); *Колись я палив ліс у Карпатській котловині, рубав його на Печорі, змірював ногами на Сіхоте-Аліні, ностальгійно виглядав гаї у Греції* (М. Дочинець); *Вони постановили винайняти помешкання й відпочивати .. не в наметі, як збиралися і як відпочивала решта їхньої компанії, що їх вони ностальгійно навідували мало не щовечора* (Н. Сняданко).

НОСТАЛЬГІ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **ностальгíйний.** *Знов сниться нації легенда про ностальгічний дар євшану* (І. Калинець); *Якби Кенігсберг був для мене ностальгічним спогадом, я про нього б не писала взагалі* (Г. Пагутяк); *Якщо настрій ностальгічний і хочеться романтики, берусь за читання геніального Ернеста Хемінгуея* (з газ.); * Образно. *Перед синім і ностальгічним дзеркалом схлипне наречена* (Є. Пашковський).

НОСТАЛЬГІ́ЧНО. Присл. до **ностальгíчний.** — *Рубіж дев'яностих, — промовляють, — чудовий був час, — й зітхнуть ностальгічно на вид довоєнного слайда* (О. Забужко); *А. Камю ностальгічно пише про те, що відкриття серед всіх мінливостей сущого якогось єдиного закону, який би пояснив дійсність і людське мислення, привело би людство до такого блаженства, якого воно ще не відало* (з наук. літ.); *Старенька ностальгічно згадала про Чернігів, де в неї були знайомі, друзі, й вирішила попри всі труднощі повернутися до обласного центру* (з газ.).

НОСТАЛЬГІ́Я, ї, *ж.* 1. Болісна туга людини на чужині за своєю батьківщиною. *Треба вам сказати, що я іноді хворію на ностальгію, цебто — у мене з'являється нудьга за батьківщиною* (Ю. Яновський); *Усі вони разом творили одну узалежнену взаємно, планетарну систему. І в цьому саме була їх туга за батьківщиною (домом); ностальгія* (Ірина Вільде); *Україна, здається, повернена до нього* [Павла Грабовського] *тільки своєю романтичною, поетичною стороною. Може, то неволя, в якій доводиться жити, та ностальгія викликають саме цю сторону, забуваючи про інші* (М. Сиротюк).

2. Туга за минулим. *Наразі мене знову проймає така ностальгія, така туга невимовна за тими хвилинами, що ладен душу занапастити, аби ще раз пережити* (Г. Тарасюк); *Вчені з'ясували, що ностальгія пов'язана не тільки з минулим, але і з майбутнім* (А. Кокотюха); *Інша моя юнацька теорія базувалася на тому, що ностальгія — це туга за невибраним* (Т. Прохасько); *Нещодавно ми із сестрою переглядали старі родинні фотографії, і мене розривали два відчуття: ностальгія за дитинством і шок від того, в якій бідності ми жили* (С. Пиркало); *Мене бере ностальгія за минулим. Пам'ятаєш, як ми гуляли біля моря?* (Любко Дереш).

НОСТАЛЬГУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок., за чим і без дод.* Відчувати ностальгію. *Для української людини за кордоном, яка ностальгує за справжньою сільською їжею, єдиним порятунком є турецькі магазини* (С. Пиркало); *Державний діяч колгоспного типу може привселюдно з трибуни ностальгувати за колискою братніх народів* (Л. Костенко); *Ностальгуючи за минулим, заповнювали* [комуністи] *вулиці піснями з далекого Союзу, а сучасного європейського життя ніхто не бачив і навіть не намагався побачити, якщо не враховувати невелику частину прогресивних освічених людей* (С. Талан); *Чому не зробити хоча б крок для того, щоб зберегти глибинку. Причому не як архаїчну структуру, за якою ностальгує суспільство, а як перспективне соціально-економічне утворення* (з наук. літ.); *Ми зовсім не ностальгуємо за багатьма професіями, які залишилися в минулому* (із журн.).

НОСТОМÁНІЯ, ї, *ж., спец.* Нав'язливий або імпульсивний потяг *(див.* **пóтяг**¹ 1) повернутися на батьківщину. *Нерідко брак позитивної психічної енергії рідної землі й всього національного викликає в людини невідчепну, імпульсивну ностоманію* (з навч. літ.).

НОСТРАТИ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Який належить до гіпотетичної великої сім'ї мов, що охоплює значну частину мов Євразії й Африки. *Сьогодні до ностратичних мов відносять індоєвропейські, тюркські (помилково разом із ними включають алтайські), афразійські (застаріла назва семіто-хамітські), уральські, дравідійські й картвельські* (з наук. літ.).

НОСТРИФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **нострифікáція.** *У більшості університетів визначено період нострифікаційного розгляду документів, який охоплює дату подання всіх необхідних документів і процедуру нострифікації* (з наук.-попул. літ.); *Після нострифікаційних студій учений відкрив лікарську практику в Клівленді* (із журн.).

НОСТРИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж., юр.* Визнання зарубіжного диплома про вищу освіту, титулу або наукового чи професійного ступеня як рівнозначного аналогічним вітчизняним диплому, титулу або ступеню. *Якщо особа отримала освіту за кордоном і хоче, щоб її документи визнали в Україні для продовження навчання або влаштування на роботу, тоді їй необхідно здійснити процедуру нострифікації* (з навч. літ.); *Після здійснення нострифікації видається довідка про визнання еквівалентності відповідного документа* (із журн.).

НОСТРИФІКУВА́ННЯ, я, *с., юр.* Дія за знач. **нострифікува́ти.** *Тривалість процесу нострифікування документів про вищу освіту чи здобуття наукового ступеня, вченого звання, отриманих за кордоном, залежить від багатьох чинників: співвідношення наукових ступенів, переліку складених іспитів і т. ін.* (із журн.).

НОСТРИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, юр.* Здійснювати нострифікацію. *Він у Відні чи Празі, можливо, навіть в недалекім Львові. Має приїхати до краю нострифікувати* (Ірина Вільде); *Українські випускники французьких вишів мають нострифікувати свої дипломи вдома* (із журн.).

НОСТРИФІКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., юр.* Пас. до **нострифікува́ти.** *Дипломи про вищу освіту, отримані в університетах інших країн, нострифікуються державними органами тієї країни, в якій фахівець прагне працювати* (із журн.).

НО́СТРО, *невідм., с., фін.* Те саме, що **но́стро-ко́нто.** *При веденні прямих кореспондентських відносин ностро одного банку є рахунком лоро для банку-кореспондента* (з навч. літ.).

НО́СТРО-КО́НТО, *невідм., с., фін.* 1. Кореспондентський рахунок, за яким проводять всі операції з виконання кореспондентом доручень банку. *Умови ведення ностро-конто обговорюють під час встановлення кореспондентських відносин між двома банками: визначають валюту рахунку, умови платежів у межах наявних на рахунку сум* (з наук.-попул. літ.); *При веденні ностро-конто нараховують відсотки й комісійну винагороду за виконання доручень* (з навч. літ.).

2. Рахунок, який банк має у свого іноземного банку-кореспондента і на якому враховують усі його витрати й надходження. *Ностро-конто відкривають у банках тих країн, у валютах яких клієнти банку повинні здійснювати платежі й отримувати надходження* (з навч. літ.).

НОСЮ́РА, и, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **нося́ра.** *Руфина .. вже починала крутити хлопцями, як циган сонцем. То до того усміхнеться, пригорнеться .. Тико* [Тільки] *пісня не надовго. То в того носюра, як у бугая ріг, то в того праве око на друге село дивиться* (В. Лис).

НО́СЯ, і, *ч., дит.* Пестл. до **ніс** 1; носик. *Нося в немовляти кривиться, й от-от бризнуть сльози з очей* (з газ.).

НОСЯ́КА, и, *ч., розм.* Те саме, що **нося́ра.** — *У мене хоч і добрий носяка,– пожартував Машиніст, — але нюхом водити поїзд я нездатний* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі); — *Правду сказати, — відповів Санчо, — мене дивує й лякає носяка того зброєносця, і я не зважусь лишатися поруч нього* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

НОСЯ́РА, и, *ч., розм.* Збільш. до **ніс** 1. *Прямо на землі сидів горболобий старець, що мав на широких плечах не голову, а оберемок залежаної вовни, з якої витикався хрящуватий носяра* (М. Стельмах); *Зблизька карикатурними здавалися його* [професора] *носяра з синіми і зеленими плантаціями кактусів на ньому, грандіозний рот його* (Олекса Ізарський); *Пирхає* [Бурмило], *як кіт, — носяра заважає* (В. Нестайко); *З сіна стирчав .. знайомий носяра і видавав такі хитрі гімни, що не одна пожежна оркестра позаздрила б* (Ю. Винничук).

НО́ТА[1], и, *ж.* 1. Умовний графічний знак, що позначає музичний звук певної висоти і тривалості. *Співали б прозу, та по нотах, А не як-небудь...* (Т. Шевченко); *Крикунов, пославши мене співати в церкві, не потурбувався перевірити, чи вмію я читати ноти й з нот співати* (Б. Антоненко-Давидович); — *Навчила мене Ядзя грати — на лютні по нотах. Ноти — то такі значки для музики, як літери для книжного читання* (Ю. Логвин).

2. Окремий звук певної висоти в музиці, співі. *Гіца зігнувся й наліг на скрипку. Він підняв одну ноту і все викочував і викочував її нагору, все вище й вище* (М. Коцюбинський); *Коли обірвалась остання жвава нота веселої коломийки і далеко між горами покотилась дзвінкою луною, Федір Карпович трохи урочисто .. промовив: — Ми перебуваємо зараз у Карпатах* (Б. Антоненко-Давидович); *Наймажорніша нота у .. партитурі Віктора була все ж таки мінором* (Олекса Ізарський); *Угорі завис у небі птах, отак, неначе музика спинилась, але остання нота ще звучить* (І. Калинець); * У порівн. *Вже через хвилину він потрапляє у якусь дивну метелицю: не вітром виє і тужить вона, а кожна її сніжинка дзвенить, мов нота* (М. Стельмах).

3. *тільки мн.* Текст музичного твору, записаний такими умовними графічними знаками; аркуш, зошит з таким записом. *Поцілуй Маркевича за мене за його ноти* (Т. Шевченко); *Музики розставили свої пюпітри, порозкладали ноти й посвітили ліхтарі* (І. Нечуй-Левицький); *Вона стоїть біля рояля і тримає в руках ноти* (В. Винниченко); *На підставці* [піаніно] *лежала розгорнута книжка з нотами* (Є. Кравченко); *Олеся розшукала ноти тридцять третьої сонати Гайдна* (В. Кожелянко).

4. Тон, інтонація голосу, що виражають яке-небудь почуття, ставлення до кого-, чого-небудь. *В голосі старого звучала незвична ласкава нота* (Л. Старицька-Черняхівська); *Його голос був низький, глибокий, та звучала в ньому нота незвичайної поваги та тепла, яка звучить у розмові з любою дружиною або дитиною* (Юліан Опільський); *Бараболя чує в голосі Веремія приховані ноти переможця і вдавано зітхає* (М. Стельмах); * Образно. *Горить земля, чорна нота долівку спалить, чорна нота одвіку бавиться і змією все б'ється зляканою* (В. Стус); // Погляди на що-небудь. *Се перший раз у поезії Лесі Українки відзивається соціальна нота* (І. Франко); *Нові модерні ноти звучать у багатьох поезіях Василя Голобородька, де відчутним постає поєднання зорового, звукового й словесного чинників* (з наук. літ.).

Бра́ти / взя́ти но́ту *див.* **бра́ти; Взя́ти ве́рхню но́ту (ве́рхні но́ти)** *див.* **узя́ти; Узя́ти на но́ти** *див.* **узя́ти.**

◊ **Кла́сти / покла́сти** *(рідко* **положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти)** *див.* **кла́сти; Кла́стися на му́зику (на но́ти)** *див.* **кла́стися; (1) На висо́ких но́тах** — підвищеним голосом від обурення, незадоволення, радості і т. ін. — *Увага! Кухня першого батальйону на горизонті! — Взвод загу-*

дів на високих нотах, наче великий рій (І. Багмут); — *Кинь ти його, Валька, — відповів інший голос на високих нотах* (О. Гончар); *Бунтар, потроху ще воркочучи, вгамовувався, аж поки якийсь пустун не зривався й не піднімав нового бешкету, щоб заспівати десь на високих нотах* (Р. Іваничук); — *Я кажу, що мені не подобається твоя нова компанія, а не шкільні товариші! — так само на високих нотах говорив Іван Миронович* (Г. Усач); **(2) На найви́щій но́ті** — криком. *До бабусиної хати лишилось вже зовсім недалеко, коли попереду почулося якесь виття, та зразу ж і замовкло, затнулось на найвищій ноті* (М. Стельмах); *Гукав і гукав до них своє енергійне "ура", аж поки зірвався на найвищій ноті і пустив такого півня, що всі на трибуні засміялись* (О. Гончар); *Він* [жіночий крик] *одразу ж і затих, обірвавшись на найвищій ноті, та все ж устиг підняти тривогу* (В. Малик); * Образно. *Світло на найвищій ноті зривається у каламуть* (П. Мовчан); **(3) На одні́й но́ті** — одноманітно, монотонно. *На одній ноті загула пісня-колядка про круту гору, засіяну шовковою травою* (Г. Косинка); *Вранці мрячило й тоскно гудів над головою телефонний дріт на одній ноті* (А. Головко); * Образно. *Прийшла додому з почуттям незакінченості дня, якийсь неспокій, мов кошмар, дзвенів і дзвенів кругом мене на одній ноті* (Д. Гуменна); *Він видавався дещо збентеженим, уважно слухав нотаріуса — беземоційного, як звук на одній ноті* (Люко Дашвар); **(4) Фальши́ва но́та** — що-небудь нещире, неправдиве, лицемірне. *Соні здалось, що в речи* [мовленні] *Джура оддасться якась фальшива нота* (О. Кониський); [Я р ч у к:] *Прошу перебивати мене лише в тому разі, коли почуєте якусь фальшиву ноту* [у сказаному] (І. Микитенко); — *І в тобі нема жодної писклявої, фальшивої ноти, — вів він далі. — Ти справжній художник* (О. Іваненко); *Брат, розтривожений, мовчав: боявся поширити і поглибити біль співрозмовника, боявся фальшивої ноти* (Олекса Ізарський); — *Мені здалося — вам погано, — просто, без фальшивої ноти в голосі, відповіла вона* (В. Лис); **(5) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **по но́тах** — легко, без ускладнень, як слід; ніби за наперед продуманою схемою. — *Ач, як співає!.. Як по нотах!* (В. Винниченко); *У головах над труною схилилась Легейдиха .. і тужно, наче по нотах, виводить одвічну жалобу* (А. Головко); *Все добре йшло. Сказать не гріх, як в пісні, як по нотах* (П. Дорошко); *Я миттю щез, певне, трохи здивувавши цим помічника правителя. Усе було розіграно, як по нотах* (Валерій Шевчук); — *Не турбуйтеся, — впевнено відповів він. — Я розіграю все, як по нотах* (О. Авраменко, В. Авраменко); * У порівн. *Вітер над сонними ходить, лахміття торкає. Вскочить у трубу, прибере живого голосу, заводить, як по нотах* (С. Васильченко).

НО́ТА², и, *ж.* У міжнародному праві — офіційне письмове звернення уряду однієї держави до уряду іншої. *Згадую, що хотіли мені дати розстріл, та завадила якась рузвельтівська нота, що боронила вбивати в'язнів* (Ірина Вільде); *Дві години тому на адресу уряду прийшла нота від Чужих з повідомленням про тимчасове запровадження на Магаварші особливого режиму управління* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У дисертації досліджується рішення конференції від 25 червня 1919 р., яким не закінчувалася дипломатична боротьба українських політиків. Вони своїми нотами та зверненнями опротестовували окупацію українських земель* (з наук. літ.).

△ **(1) Верба́льна но́та,** *дипл.* — найпоширеніша форма дипломатичного листування; рівнозначне усній заяві письмове повідомлення, дипломатична нота без підпису з не дуже важливих питань, міжнародних державних відносин. *Вербальну ноту розпочинають вступним компліментом і завершують заключним компліментом* (з наук.-попул. літ.); *Вербальні ноти виконують на бланках спеціальної форми, тому такі ноти мають номер та скріплюються печаткою* (з навч. літ.); *Вербальну ноту з проханням акредитувати новоприбулого співробітника надсилають до Управління державного протоколу Міністерства закордонних справ не пізніше ніж через три робочих дні після перетину ним державного кордону* (з мови документів); **(2) Скарбни́ча но́та,** *фін.:* а) один із видів державних зобов'язань середньої тривалості на пред'явника. *Скарбнича нота є різновидом ринкових державних цінних паперів* (з наук.-попул. літ.); б) різновид паперових грошей, які випускає міністерство фінансів чи інший спеціальний державний фінансовий орган у процесі скарбничої емісії. *Спад виробництва примусив уряд опрацювати поширення скарбничої ноти у внутрішньодержавній позиції* (з наук.-попул. літ.).

НОТАБЕ́НА *див.* **нотабе́не.**

НОТАБЕ́НЕ, *невідм., с., рідко* **НОТАБЕ́НА,** и, *ж.* Назва умовного знака (NB або N.B.), який ставлять, щоб звернути увагу на якесь місце в тексті, на якийсь документ, книгу і т. ін. *Нотабене ставиться на берегах навпроти місця в тексті, на яке варто звернути особливу увагу* (з навч. літ.); // *у знач. вставн. сл.* Уживається для привернення уваги читача до висловленого в тексті. *Майстрові дали кувать Із бронзи кесаря. До того Так, нотабене, додали, Що бронзовий той кесар буде І милувать* (Т. Шевченко); *У нас були штуцери, куверти, пилки, цвяхи, компаси, сокира та інші потрібні речі, список яких склав, нотабене, сам професор* (В. Лис); *Професор, нотабене, також цього літа прибув в Україну з доповіддю про Помаранчеву революцію* (О. Забужко).

НОТА́БЛЬ, я, *ч.* 1. *іст.* У феодальній Франції — член особливого державного дорадчого органу, якого призначав король із найвпливовіших представників дворянства, духовенства та вищого чиновництва. *Збори нотаблів мали дорадчі функції й скликалися нерегулярно* (з наук. літ.); *Новий нотабль заходив до короля зі списком доручень, окремі з них передавав помічникам* (з навч. літ.).

2. *перев. мн., книжн., заст.* Той, хто належить до найвпливовіших кіл регіону, міста і т. ін., до знаті. *В нас нема ні одної праці про козацькі і чорні ради, про з'їзди нотаблів (свого роду сойми) XVII–XVIII ст.* (М. Драгоманов); *З усіх сторін з'їхалися відпоручники і нотаблі, попривозили своїх їмостів* [їмостей] *у шовках* (І. Франко); *Перед нами мальовнича Волинь, тихий провінціальний Звягель, де Косач-батько був одним з найбільших повітових нотаблів (голова з'їзду мирових посередників)* (М. Зеров).

НОТА́Р, я́, *ч., заст.* Нотаріус *У Чернігові відкривається вакансія нотаря* (В. Самійленко); — *Ви йдіть до нотаря та перепишіть ґрунт на жінку* (Л. Мартович); *Нотар підвів здивовані очі на присадкуватого дідка з ціпком і присунув до нього стільця: — Сідайте! Я вас слухаю* (П. Панч); *До Тессі Торн підходить шанобливий нотар з урядовцями* (М. Дашкієв); — *Мамо, доручення має завірити нотар, вночі вони не працюють* (Є. Кононенко); *Нотар справив новеньку метрику* (М. Дочинець).

НОТАРИКО́Н, а, *ч., лінгв.* Нове слово, утворене складанням початкових або останніх літер певного вислову. *Нотарикон як засіб розкриття таємних сутностей слів широко використовувався в середньовіччі християнськими екзегетами* (з наук. літ.); *Нотарикон у бароковій літературі представлений у двох варіантах: за допомогою першого з них початкові чи останні літери певного виразу складаються в нове слово; за другим варіантом — будь-яке слово вважається скороченою фразою* (з навч. літ.).

НОТАРІА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до посвідчування й оформляння юридичних актів, різних документів і т. ін. *Живучи в Станіславові як нотаріальний кандидат, він розвинув широку кореспонденцію з письменниками Галичини, Буковини та України* (І. Франко); *Такі люди не їздять по нотаріальних конторах* (В. Шкляр); *Кожний* [клієнт] .. *потребував нотаріальних послуг* (А. Кокотюха); *В електронну форму переводяться нотаріальний реєстр, рішення судових виконавців, старий радянський технічний архів власності* (з навч. літ.); // Засвідчений нотаріусом. — *Я міг би одним махом всю твою хитрість розбити. Цей нотаріальний документ не тільки міг би знищити, а й віддати під суд нотаріуса, який оформив незаконну угоду* (Ф. Бурлака); *1289 р. укладено перший відомий нотаріальний акт у самій Кафі* (з наук.-попул. літ.).

НОТАРІА́ЛЬНО. Присл. до **нотаріа́льний.** *Він же в цьому не тямить..., щоб нотаріально записано було... в документах..., що машина, мовляв, належить усім трьом* (В. Нестайко); *Вже є нотаріально підтверджені підписи чотирьох із семи членів Президії* (В. Єшкілєв); *Можна подати до суду, смикнути Сердюка. Діяти можна! Згадав* [Макар]: *ну, приміром, не реєстр, нотаріально засвідчена копія. Її затребував Новаковський для держзамовлення* (Люко Дашвар); *Довіреність, яка посвідчена нотаріально й призначена для дії за кордоном і яка не містить вказівок про термін дії, зберігає свою силу до її скасування особою, котра видала довіреність* (з наук.-попул. літ.); *Якщо у створенні товариства беруть участь громадяни, договір має бути посвідченим нотаріально* (з навч. літ.).

НОТАРІА́Т, у, *ч.* Система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення. *Тепер прийшлося йому* [Хмелинському] *частіше їздити до міста, до .. нотаріату* (Б. Лепкий); *Участь місцевого самоврядування в управлінні нотаріатом безпосередньо стосується державних нотаріусів і полягає у створенні належних умов для їхньої роботи* (із журн.).

НОТА́РІЙ, я, *ч., заст.* Нотаріус. *Найвизначнішим англійським поетом сеї доби являється* [є] *Джон Мільтон .. Отець поета, також Джон на ім'я, був нотарієм у Лондоні* (І. Франко); *Врешті випала мені "честь" частувати нотарія Розискної* [Слідчої] *колегії, котру майже всі в місті називали по-старому — Таємною канцелярією* (Ю. Мушкетик).

НОТА́РІУС, а, *ч.* Посадова особа, яка вчиняє нотаріальні акти. *Грицай поїхав .. до нотаріуса; нотаріус засвідчив духовницю* [духівницю] (І. Нечуй-Левицький); *Запорожець дізнався про те, що батьком Вітрової є ніжинський повітовий нотаріус* (Ф. Бурлака); *Нотаріус швидко перевірив документи* (Люко Дашвар); *Неписьменному або сліпому заповідачеві нотаріус прочитує текст заповіту, про що на заповіті робиться відповідна відмітка* (з навч. літ.).

НОТА́ТКА, и, *ж.* 1. Короткий запис, помітка для пам'яті. *Пізнього вечора Тарас Волошко сидів над щоденником. Ще в армії привчився вести нотатки* (Д. Ткач); *Крайнєв простяг руку до зошита з нотатками* (В. Собко); *Під нотаткою виринав розгорнутий розчерк пера на дві-три синенькиx лінії* (Олекса Ізарський); *Досить було йому раз побачити людину, і він запам'ятовував її назавжди, як назавжди лишається в записнику внесена туди нотатка* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); // *рідко.* Невелика стаття, замітка в газеті, журналі і т. ін. *Нотатка є підробкою цитованих далі в нашому літописі відомостей про чудодійні народження у Греції за часів Маврикія* (І. Франко); *В нотатці автор кпить з капели Кошиця* (В. Еллан-Блакитний).

2. *зах.* Те саме, що **нота́тник.** *Він мусив стежити за товаришами й, піймавши кого з них на .. гріху, записував до нотатки* (С. Єфремов).

Доповідна́ запи́ска *(рідко* **нота́тка)** *див.* **запи́ска.**

НОТА́ТНИК, а, *ч.* Невелика книжка для коротких записів, поміток для пам'яті; записник, блокнот. *Рудик забув лупу, а Тихович — нотатник із планами* (М. Коцюбинський); *Жаль раптом стало, що загублено мій нотатник подільських місяців* (Олекса Ізарський); — *Я спалю нотатник* (Ю. Винничук); *Жура витягає нотатник, шукає. — Ось... В мене тут записано. Картина якогось Веніаміна Кушніра* (В. Єшкілєв); *Він із діловим виглядом розгорнув свій нотатник* (І. Роздобудько).

НОТА́ТНИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **нота́тник.** *Дмитро Борисович ладен був безконечно затримуватися біля кожної речі, щоб старанно змалювати її у свій нотатничок* (В. Владко); *За журналістською звичкою, не покладаючись тільки на пам'ять, .. у руках я тримав нотатничок і самописку. Щось устиг і занотувати* (О. Шугай).

НОТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до нотації *(див.* **нота́ція[2]**). *Нотаційний склад у бібліотечно-біографічній класифікації є не досить гнучким, а це зумовлює неможливість повноцінної інтеграції вітчизняних інформаційних ресурсів у світові* (з наук. літ.).

НОТА́ЦІЯ[1], ї, *ж., розм.* Настанова, повчання із суворим несхваленням, засудженням чиєїсь поведінки, вчинків і т. ін. — *Я не розумію, до чого ці рецептурні нотації? — Ну, я кажу тільки, що зробити в себе в хаті трошки затишку й охайності* (М. Івченко); *Огей здригається. В приятелевім тоні він чув докір і нотацію* (Олесь Досвітній); *Михайликові довелося вислухати довгу й нудну нотацію за задирикуватість та пиху* (З. Тулуб); *Максимові Бойку того вечора довелося слухати занудні нотації дружини* (А. Кокотюха); *Нотація, котру вислухала наступного ранку в останній день їхнього перебування у Києві, була єдиною прикрістю Соломіїного перебування в столиці* (В. Лис).

◊ **Чита́ти (вичи́тувати) / прочита́ти (ви́читати) нота́ції (нота́цію, мора́ль)** *див.* **чита́ти.**

НОТА́ЦІЯ[2], ї, *ж., спец.* 1. Система умовних письмових позначень, прийнята в якій-небудь галузі людської діяльності. *Нотація, запроваджена в 1916 р. Альбертом Ейнштейном для запису формул загальної теорії відносності, пізніше поширилася на інші галузі фізики й математики* (з навч. літ.).

2. Нотне письмо; нотопис (у 2 знач.). *Візантійська нотація церковних піснеспівів змінюється місцевою, і, як стверджують дослідники, вже на початку XII ст. такі записи стали своєрідними, цілком відмінними від візантійських* (з наук.-попул. літ.); *Коли Перемишль опинився під владою Польщі, відбувалися зміни в українській церковній музиці. До одноголосих наспівів проникає багатоголосся й нотація на п'ятилініях* (з навч. літ.).

△ **(1) Кондака́рна нота́ція** — вид безлінійного нотопису, який існував на Русі в XI–XIV ст. поряд із крюками *(див.* **крюк**[1] 3). *Кондакарній нотації відповідав особливий стиль церковних співів, якому властиві пишність, широке вживання мелодійних прикрас* (з наук. літ.).

НО́ТЕС, а, *ч., зах.* Нотатник, записна книжка. *Він витяг спішно малесенький нотес з бічної своєї грудної кишені* (О. Кобилянська); *Добув* [Котунь] *з кишені заялозений грубезний нотес, у котрім списував учеників і учениць від початку своєї професорської служби* (Б. Лепкий); *Зайончковський ніби й не почув волання Базилевича, проте витягнув із внутрішньої кишені нотес і записав почуте прізвище* (Р. Іваничук).

НО́ТИС, а, *ч.* 1. *екон.* Документ, яким супроводжують поставляння товарів на біржу. *Нотис не відповідав заявленим сортовим різновидам товарів, тому необхідно було отримати відповідне роз'яснення від власника* (із журн.).

2. *заст.* Письмове повідомлення; записка. *Дорогий читальнику, той, хто читатиме ці нотиси через роки, а може, і сторіччя. Народ запам'ятовує і переказує все те, що може збагнути* (М. Дочинець); *Фірма отримала нотис, у якому було сформульовано основні вимоги для укладання договору* (з газ.).

3. *мор.* Письмове оповіщення про готовність судна до завантаження або розвантаження. *З покликанням на географічні особливості портів фрахтувальники можуть стверджувати, що нотис подано завчасно, заперечувати момент початку відліку контрольного часу розвантаження* (з навч. літ.).

НОТИФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *дипл., фін.* Прикм. до **нотифіка́ція** 1. *Форма нотифікаційного повідомлення передбачає надання інформації про причини затримання, опису товару, відправника і т. ін.* (з навч. літ.).

НОТИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *дипл., фін.* Дія за знач. **нотифікува́ти.** *Мета нотифікації не лише в тому, щоб зареєструвати осіб чи внести їхні імена в дипломатичний список, а й ефективно гарантувати їхні привілеї й імунітети* (з наук. літ.).

2. У митній справі — документ про регулярність або обмеження на ввезення й вивезення електронних виробів, програмного забезпечення і т. ін. *Транспарентність нотифікації дає змогу розглядати її як підґрунтя забезпечення результативності торговельно-економічного співробітництва держав за рахунок сприяння прозорості, відкритості* (з наук. літ.); *Нотифікація оформляється лише один раз, а далі кожний імпортер (або експортер) лише відображає в митній декларації номер і дату реєстрації з бази реєстру* (з наук.-попул. літ.); *Для транспортування низки радіоелектронних, шифрувальних та інших засобів через кордон країни потрібно оформити нотифікацію* (з навч. літ.).

3. В інформаційних технологіях — оновлення інформації, отриманої клієнтом у запиті від сервера (після її оновлення). *Нотифікація відкриває можливість для альтернативних регулярних запитів клієнта в отриманні оновленої на сервері інформації* (із журн.).

НОТИФІКО́ВАНИЙ, а, е, *дипл., фін.* Дієпр. пас. до **нотифікува́ти.** *Нотифіковані документи від імені уряду були вручені консулу для уникнення непорозумінь у відкликанні уповноважених осіб* (із журн.); *Нотифікований орган завжди формально зареєстрований через комісію європейської відповідності в офіційному переліку з присвоєнням відповідного номера* (з наук.-попул. літ.); *За правилами нанесення маркування європейської відповідності спеціальний знак може наносити виробник або нотифікований орган, який разом із цим знаком позначає свій ідентифікаційний номер* (з навч. літ.).

НОТИФІКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *дипл., фін.* Дія за знач. **нотифікува́ти.** *Для урочистого нотифікування Ухвали Української народної ради, завершення оформлення злуки двох республік до Києва була направлена представницька делегація Західноукраїнської Народної Республіки на чолі з віцепрезидентом Української народної ради Л. Бачинським* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **нотифіка́ція** 2. *Оформлення нотифікування вимагає специфічних знань у сфері криптографії (шифрування)* (з навч. літ.).

НОТИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *кого, що, дипл.* Надсилаючи ноту, повідомляти про певну подію або свою позицію з певних питань. *На засіданні Ради державних секретарів та за участі членів Директорії 30 березня 1919 р. було ухвалено нотифікувати всім державам світу об'єднання обох частин України* (з наук.-попул. літ.); *Нотифікувавши генерального секретаря Ради Європи про тимчасову відмову від виконання деяких своїх зобов'язань на окупованих територіях, Україна виконала всі процедурні вимоги* (з публіц. літ.).

2. *що, фін.* Повідомляти про опротестування виданого векселя. *Причинами, які мотивують необхідність нотифікувати вексель, можуть бути: відмова платника від оплати векселя, відмова платника від акцепту векселя, відмова акцептанта проставити дату акцепту і т. ін.* (з навч. літ.).

НО́ТКА, и, *ж.* Зменш. до **но́та**[1] 2, 4. *Остання нотка була мінорна* (І. Нечуй-Левицький); *Голос звучав тихо й журливо, без жодної фальшивої нотки* (М. Сиротюк); *Якийсь молодий, з ноткою сердечності, голос оповідав звичайну історію втікачів* (М. Коцюбинський); *Сумовита нотка забриніла в його* [Андрія] *голосі* (С. Васильченко); *В останньому слові блиснула нотка якоїсь трагічної щирості й жалю* (І. Багряний); *В її питанні звучала нотка глуму* (Ірина Вільде); *По телефону в голосі Зої спочатку прохопилася нотка напруження, але, почувши, у чому річ, вона заспокоїлась* (Г. Вдовиченко).

НО́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **но́та**[1] 1, 3. *Не можна-бо приглухуватому або й зовсім глухому доручати перевіряти нотний запис щойно проспіваної пісні!* (Б. Антоненко-Давидович); *Нотна бібліотека садиби Яготин стала унікальним явищем на землях Лівобережної Україні* (з наук.-попул. літ.); *Основну частину нотних видань становить запис музичних творів з текстом* (з навч. літ.).

2. Признач. для написання нот. *На другому столі .. лежали розгорнуті нотні листки паперу* (І. Нечуй-Левицький); *По п'ять рядів ідуть лінійки нотні, Німі і чорні знаки виступають, Що розцвітуть колись огнями сурем, Медовими розливами скрипок* (М. Рильський); *Василь нехотя зсунувся з підвіконня, пригладив розвихрений вітром білявий чуб і сів до стола, на якому лежав розгорнутий нотний зошит* (Є. Доломан); *Капітан Осандра намагався стримати дрижання рук, бо підзорна труба танцювала так, що горизонт став схожий на нотний папір* (М. Білкун); * Образно. *Вогні, вогні... Велична симфонія, написана вогнями на нотних паралелях вулиць* (М. Руденко).

△ **Но́тна а́збука** *див.* **а́збука; Но́тний знак** *див.* **знак; Но́тний стан** *див.* **стан**[4].

НО́ТНИЦЯ, і, *ж., розм.* Нотна бібліотека. *Зусиллями Василя Петрушевського до нотниці надходили рукописні списки партитур із духовною музикою знаних та маловідомих українських і зарубіжних композиторів* (із журн.).

НОТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нотографії. *Нотографічний матеріал збірника подано за жанровим принципом: від награвань на традиційних пастуших інструментах із вібрацією звука до інструментальної календарно-обрядової й побутової музики* (з наук. літ.).

НОТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Вид загальної (універсальної) бібліографії, що досліджує нотні документи та літературу з музичного мистецтва. *Результатом напрацювань нотографії є спеціальні посібники (покажчики, огляди, списки, каталоги), в яких описані та систематизовані праці про музику (книги, журнали, статті тощо), нотний матеріал — у друкованому чи рукописному вигляді* (з наук.-попул. літ.).

НОТОДРУ́К, у, *ч.* Те саме, що **нотодрукува́ння.** *Сучасний нотодрук виконують за допомогою комп'ютерного набору, який гаранту високий рівень поліграфії* (з наук.-попул. літ.); *Завдяки нотодруку музичне мистецтво стало загальнодоступним* (з навч. літ.).

НОТОДРУКА́РНЯ, і, *ж.* Друкарня або літографія для друкування нот. *Власної друкарні фірма Леона Ідзіковського не мала, поліграфічними базами видавництва були нотодрукарні К. Г. Редера в Лейпцигу, І. І. Чоколова в Києві* (з наук.-попул. літ.).

НОТОДРУКА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нотодрукува́ння.** *Для нотодрукарських верстатів готували спеціальних майстрів, які володіли знаннями нотної грамоти* (із журн.).

НОТОДРУКУВА́ННЯ, я, *с.* Друкування нот поліграфічним способом; мелотипія. *Нотодрукування виникло незабаром після винаходу книгодрукування* (з наук.-попул. літ.); *Використання нотодрукування піднесло музичну культуру на якісно вищий рівень, змінило ставлення до музичного твору, до розуміння авторства* (із журн.).

НОТОЗА́ВР *див.* **нотоза́ври.**

НОТОЗА́ВРИ, ів, *мн. (одн.* **нотоза́вр,** а, *ч.), палеонт.* Підряд великих викопних хижих рептилій ряду зауроптеригій мезозойської ери, ареалом поширення яких були території нинішньої Східної Європи, Східної Азії та Північної Африки. *Нотозаври мали довжину до 3 метрів і живилися рибою* (з наук. літ.); *Череп нотозавра подовжений і плоский, довгі щелепи з гострими зчіпними зубами, деякі з них у формі парних іклів, що утворювали грізний капкан для риби* (з наук.-попул. літ.); *Вчені вважають, що одна з еволюційних гілок нотозаврів дала початок плезіозаврам — групі морських рептилій* (з навч. літ.).

НОТОНО́СЕЦЬ, сця, *ч., муз.* Те саме, що **Но́тний стан** *(див.* **стан**[4]*). У нотоносці перерви в звучанні позначають паузами, еквівалентними тривалостям нот* (з наук.-попул. літ.); *На двох нотоносцях, об'єднаних фігурною аколадою, записують ноти для фортепіано, арфи* (з навч. літ.).

НОТО́ПИС, у, *ч.* 1. Покажчик музичних творів, нотних записів відповідного жанру і т. ін. *Нотопис творів Д. Бортнянського містить вичерпний перелік різних музичних ходів і технік у його операх, камерно-інструментальних творах і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

2. Нотне письмо. *М.Г. Єкмалян, класик вірменської музики, запровадив європейський нотопис навзамін так званому вірменському, яким користувалися з початку XIX ст.* (з наук. літ.); *Нотопис Середньовічної Європи був дуже умовним, і, по суті, музичний текст передавався майже усно; мелодію можна було проспівати лише у разі знання мелодичного тексту напам'ять* (з наук.-попул. літ.); *У сучасних нотописах різних музичних творів далекого минулого легко встановити особливості їх змістового звучання* (з навч. літ.).

НОТОТЕ́НІЄВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **нототе́нія.** *Нототенієве м'ясо є дієтичним, тому його рекомендують при захворюваннях органів травлення* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **нототе́нієві,** вих, *мн.* Родина морських риб ряду окунеподібних; придонні риби антарктичних, субантарктичних і зрідка помірних вод Південної півкулі. *Багато видів нототенієвих є об'єктом промислу* (з наук. літ.); *Бічних ліній у нототенієвих дві: одна — уздовж спини, інша здебільшого коротка — на хвості* (з наук.-попул. літ.); *Нототенієві живуть на глибині 500–700 м* (з навч. літ.).

НОТОТЕ́НІЯ, ї, *ж.* Морська риба ряду окунеподібних, яка вкрита дрібною лускою і має довжину тіла від 45 до 90 см. *Основним місцем проживання нототенії є холодні води Антарктики й Патагонії, де найчастіше зустрічається найпоширеніший її вид — нототенія мармурова* (з наук.-попул. літ.); *Як промислова риба нототенія відома з початку XX ст.* (з навч. літ.).

НОТОТРЕ́МА, и, *ж., зоол.* Рід жаб родини квакш, самиця яких має на спині шкірне заглиблення для утримання заплідненої ікри; сумчаста жаба. *Розвиток яєць і пуголовків нототреми відбувається в заглибленнях на спині самиці* (з наук.-попул. літ.); *Нототреми поширені в Південній Америці* (з навч. літ.).

НОТОФА́ГУС, а, *ч.* Рід рослин родини букових заввишки 40–50 м, які мають важливе водоохоронне значення; південний бук. *Нотофагус росте в помірних океанічних і тропічних районах Південної півкулі — в Південній Америці (Чилі, Аргентині) й Австралазії (на сході й півдні Австралії, в Тасманії, Новій Зеландії, Новій Гвінеї й Новій Каледонії)* (з наук.-попул. літ.); *Нотофагус використовують у будівництві, виготовленні меблів* (з навч. літ.).

НОТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нотува́ти.** *Цікавим було би докладне нотування звуків, які видають малі діти від перших неділь по вродженню* [вродженні] (І. Франко); *Спокій Черемшини в нотуванні найтрагічніших моментів .. справляє враження іронічного* (М. Зеров); *Віктор здригнувся від щастя, коли помітив доречність і красу нотування точного й нещадного, короткого й гострого. Добре, як поміж словами присне кров і почується зойк* (Олекса Ізарський).

НОТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Коротко записувати що-небудь, робити нотатки. *Сафаров щось швидко нотував у записну книжечку* (О. Донченко); *Перед очима* [письменника] *постають десятки нових і нових картин, які треба хоча б коротенько нотувати в зошит* (В. Кучер); *Діло розходилося так, що довелося безнастанно зупинятися й нотувати чудернацькі образи, неждані ідеї* (Олекса Ізарський); // Фіксувати в деталях побачене, почуте і т. ін. *Асистентка мала нотувати результати дослідів, які вів Гриша* (П. Загребельний); *Саме Юрій Семенович Кифа навчив мене нотувати не тільки в пам'яті, а насамперед на папері сталі вирази, прислів'я* (М. Матіос); *Самостійно я опановувала техніку стенографії, аби детальніше нотувати переказн, і новий український правопис* (Н. Сняданко); *Він сидить тепер щодня з дев'ятої ранку до шостої вечора над грубезними книжками і нотує щось до великого зошита* (С. Андрухович).

2. *перен.* Фіксувати в пам'яті, запам'ятовувати. *Ми дивились і все нотували в пам'яті* (С. Журахович); *— Я не вчений і не потраплю ні на що путнє здобутися, — застерігся Стецько, із здивуванням нотуючи в пам'яті, як професор Кава бере його під руку, ніби він не Стецько, а небачена шанована особа* (Е. Андієвська); *Запаленими очима Андрій нотував деталі, які раніше проходили повз його свідомість: санітарні підводи біля воріт, великі простирадла, вивішені на дворищах, жіночі постаті в військовому* (Ю. Бедзик).

НОУ́МЕН, у, *ч., філос.* Те, що осягається лише розумом, перебуває по той бік явищ і становить непізнаванну сутність; "річ у собі". *Ноумен — це не реальний об'єкт, що викликає феномен, а об'єкт нашого розуму, відомий нам через уяву* (з наук. літ.); *Поняття ноумену характерне для вчень об'єктивного ідеалізму середньовіччя й нового часу, де ноумен постає аналогом платонівської ідеї* (з наук.-попул. літ.); *Ноумени не мають підґрунтя в досвіді, не вказують на існування того, що в них осмислювано* (з навч. літ.).

НОУМЕНА́ЛЬНИЙ, а, е, *філос.* Прикм. до **ноу́мен.** *Ноуменальні прообрази чуттєво сприйнятих речей постають інтерпретаціями об'єктивних реалій* (з наук. літ.); *І. Кант визнає існування світу, від людини та її пізнавальних можливостей незалежного. Це є світ у собі, а не для нас, потойбічний (трансцендентний або ноуменальний)* (з наук. літ.).

НОУТБУ́К, а, *ч.* Портативний плоский персональний комп'ютер із рідкокристалічним дисплеєм. *Кейт пройшов до кімнати, де знаходився портал, увімкнув свій ноутбук і вставив у гніздо сканера кристал з останніми записами показів детектора* (О. Авраменко); *Треба було записувати свої думки відразу в ноутбук, може, тоді хтось звернув би увагу на незвичайні файли* (В. Кожелянко); *Євка закрила ноутбук і непевно поклала його біля валізи* (І. Карпа); *Бора вимкнула ноутбук: він їй був сьогодні вже непотрібний* (Г. Вдовиченко); *Ноутбуки вирізняються невеликими розмірами й вагою, час автономної роботи ноутбуків — від 2 до 15 годин* (з навч. літ.).

НОУТБУ́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **ноутбу́к.** *У новій моделі наплічника передбачено ноутбуковий відсік, який гарантуватиме безпеку комп'ютера* (із журн.); *Компанія випустила нову ноутбукову модель, що є трансформером: його екран можна відкидати на 360 градусів і переводити в режим планшета* (з газ.).

НО́У-ХА́У, *невідм., с.* 1. Оригінальна технологія знання, вміння, які ще не стали широко відомі і можуть бути предметом купівлі-продажу або використовуватися для досягнення конкурентної переваги. *— Хтось звернув увагу на ваш реферат, хоч ідея справді, як то кажуть, до неї ще треба — ноу-хау. Але йдеться про розум, а сьогодні вже всі розуміють, що саме розум найперше потрібен для сили* (П. Загребельний); *— Хороший маркетинговий хід, — знову кивнув Каракай. — Ніхто не додумався, зуб даю. Це моє ноу-хау* (А. Кокотюха); *Колись обіцяли нам французьку худобу, нові технології... Видно, для того чужоземного ноухау будувати нові приміщення треба* (Г. Тарасюк); // Сукупність технічних знань і досвіду, необхідних для здійснення певного виробничого процесу; компетенція (у 1 знач.), набута тривалим досвідом. *Ноу-хау забезпечує поліпшення функціонування різноманітних систем — наукових, управлінських, організаційних, виробничих, маркетингових* (з наук.-попул. літ.); *Тенденція до зростання нововведень тісно пов'язана з розвитком наукомістких виробництв, у створенні яких є важливими людські ресурси, знання, навички, ноу-хау* (з навч. літ.).

2. *розм.* Узагалі що-небудь нове, несподіване і т. ін. *І ось моє українське ноу-хау. Я хочу жити у повноцінній країні, розмовляти повноцінною мовою і гарантувати це моїй дитині на майбутнє* (Л. Костенко); *Основну кількість прихованих камер було вмонтовано у щурика Агатангела. Це ноу-хау привабило до шоу чимало глядачів* (Н. Сняданко); *Марія миттєво вступила у гру: закрила обличчя руками, розсунула пальці, кумедно визираючи з-під долонь. Була зараз юною, незаміжньою ..То було наше з Марійкою ноу-хау, віднайдене в інституті* (Г. Вдовиченко).

НОЦЕ́БО, *невідм., с.* Засіб, який, не маючи реальної фармакологічної дії, викликає негативну реакцію в пацієнта; протилежне п л а ц е б о. *Психіатр із Бостонського жіночого госпіталю в своєму дослідженні ноцебо зазначає, що думки пацієнта про несприятливі наслідки лікування або можливості небажаної побічної дії медикаментів роблять значний вплив на результат терапії* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. прикм.* Який спричиняє або підсилює певні негативні відчуття або симптоми хвороби. *У плацебо є злий близнюк "ефект ноцебо", назва якого перекладається з латині як "я завдам шкоди"* (з наук.-попул. літ.).

НОЦИПЕРЦЕ́ПЦІЯ, ї, *жс., фізл.* Те саме, що **ноцице́пція.** *Ноциперцепція може викликати певні автоматичні реакції, не залежні від свідомості, такі як блідість, потовиділення і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

НОЦИРЕЦЕПТИ́ВНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до ноцирецептора і ноцирецепції. *Збудження ноцирецептивних волокон інколи стає надмірним, перевищуючи реальний рівень впливу больового стимулу, що призводить до гіперчутливості* (з наук.-попул. літ.).

НОЦИРЕЦЕ́ПТОР, а, *ч., фізл.* Те саме, що **ноцице́птор.** *Інтенсивна стимуляція ноцирецепторів здебільшого викликає неприємні відчуття й може завдати шкоди організму* (з навч. літ.).

НОЦИРЕЦЕ́ПЦІЯ, ї, *жс., фізл.* Те саме, що **ноцице́пція.** *Ноцирецепція охоплює всі вільні нервові закінчення, які сформовані з кінцевих розгалужень осьового циліндра чутливого нейрона* (з наук.-попул. літ.).

НОЦИЦЕПТИ́ВНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до ноцицепції і ноцицептора. *У сприйнятті больових імпульсів і в створенні відчуття болю беруть участь багато структур мозку, що об'єднані в ноцицептивну систему* (з наук. літ.); *Отримуючи стимул, ноцицептивний центр передає сигнал через спинний мозок у головний* (з навч. літ.).

НОЦИЦЕ́ПТОР, а, *ч., фізл.* Периферичний больовий рецептор, подразнення якого викликає відчуття болю. *Ноцицептори розміщені головно в шкірі (шкірні ноцицептори) або у внутрішніх органах (вісцеральні ноцицептори)* (з наук. літ.).

НОЦИЦЕ́ПТОРНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до ноцицептора. *Виділяють ноцицепторний біль, який з'являється через проростання пухлини в нервові стовбурові клітини* (з навч. літ.).

НОЦИЦЕ́ПЦІЯ, ї, *ж., фізл.* Активність у чутливих нервових волокнах периферичної й центральної нервової системи до сприйняття болю через больові рецептори. *Ноцицепцію легко перевірити через використання больового стимулу та спостереження за реакцією центральної нервової системи* (з наук.-попул. літ.); *Ноцицепція має певний поріг чутливості, за яким може поставати шок* (з навч. літ.).

НО́ЦНИК, а, *ч., зах.* Нічний горщик. *Коли я нахилилась, щоб підняти Аделин ноцник, двері її спальні рвучко відчинились, ніби їх вирвало наглим буревієм* (Ю. Андрухович); *Я тоді взяла перенесла свого Іванка в пивницю. Кинула йому там перину, подушку, поставила ноцника...* (Любко Дереш).

НО́ЧВИ, чо́в, *мн.* Довгаста посудина з розширеними доверху стінками для домашнього вжитку: замішування тіста, прання білизни, купання і т. ін. *Молодиці місили діжу та тісто на паляниці в здорових ночвах* (І. Нечуй-Левицький); *Галька в ночвах оджимала сорочку* (А. Головко); *Кума Глафіра в дерев'яних ночвах купала свого одинадцятого сина* (С. Чорнобривець); *Вся долівка і полиці* [у сінях] *заставлені ночвами з холодцем, банями й макітрами з їжею* (В. Кучер); *Музей відкрили, але не усе із зібраного мною вмістилося, і тепер старі чавунні праски, дерев'яні ночви і миски, товкачі .. валялися у мене у підвалі* (В. Дрозд); *Дальню частину приміщення відокремлювала від решти скляна перегородка, а посередині, біля одної з поздовжніх стін, стояли великі білі ночви* (О. Авраменко).

◊ **Схо́жий (похо́жий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогі́, макогі́н на но́чви** *і т. ін.) див.* **схо́жий**[1].

НОЧІ́ВЛЯ, і, *ж.* Те саме, що **нічлі́г.** — *Товариші, час і про ночівлю подумати — сонце заходить!* (С. Васильченко); *Вчора вона ледве дошкутильгала до ночівлі* (З. Тулуб); *Три літа пас вівці у полі, Коня на ночівлю водив* (П. Дорошко); *На ночівлю зупинились у похмурого румуна* (О. Гончар); *Перед внутрішнім зором майнули дороги втечі. Страшний буран. Ночівля під ялинами* (О. Бердник); *Все його життя — .. пошук пасовищ і ночівля під чорним небом* (С. Жадан).

НОЧІ́ТИ, іє, *недок., безос.* Наближатися, наставати (про ніч); смеркати (у 1 знач.). *Вони вийшли в море, коли вже ночіло* (Н. Рибак); *Коли ночіло, я потай навіть від домашніх ховав під кожушину замашну гостру сокиру* (М. Андрусяк).

НОЧЛІ́Г *див.* **нічлі́г.**

НОЧЛІГУВА́ННЯ *див.* **нічлігува́ння.**

НОЧЛІГУВА́ТИ *див.* **нічлігува́ти.**

НОЧЛІ́ЖНИК *див.* **нічлі́жник.**

НОЧОВИ́Д, а, *ч., діал.* Кажан.

НОЧО́ВКИ, вок, *мн.* Зменш. до **но́чви.** *В пекарні на грубі сушилось в ночовках питльоване борошно* (І. Нечуй-Левицький); *Оля прийшла з роботи додому і, схилившися над ночовками, взялася допомагати матері прати білизну* (І. Сенченко); *У маленькі ночовки наливали* [батьки] *теплої води, підстеляли пелюшку і обережно клали на неї дитинча* (Н. Забіла); — *Ночовки чабанські я їм подарувала, — всміхнувшись, сказала Тоня* (О. Гончар); *Під лежанкою я склав у берестяних ночовках сіль* (М. Дочинець).

НОЧО́ВОЧКИ, чок, *мн.* Зменш.-пестл. до **ночо́вки.** *Дьоготь і в шерітвасах, і в мазницях; продавались і самі квачі; а побіля їх стояли бублики, буханці, горохвяники, гречаники; носили у ночовочках печеню, шматками покраяну: на скільки тобі треба, на стільки й бери* (Г. Квітка-Основ'яненко); *З тугою та жалем промовляла Одарка до дитини, обливаючи його водицею. Воно тілько-тілько одтягало голову та болізно* [болісно] *вилося у ночовочках у воді* (Панас Мирний); *В отаких .. ночовочках і мене малим спеленали* (О. Ковінька).

НОЧУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **нічлі́жанин.** *Повернувшись до хати, непроханий ночувальник тепер сів на лаві упевненіше* (О. Гончар); *Сходимося ближче — і, о диво! В цих перехожих я впізнаю наших недавніх ночувальників, сліпого діда Прокопа, лірника, та його поводиря — Сашка* (І. Кирій); *Всі .. ночувальники втікали з хати ще звечора* (Ю. Мушкетик); *Примостив їх господар під припічок, аж прибігає жінка та давай чоловіка лупцювати: "Бач, .. ще й ночувальників пустив"* (Р. Іваничук).

НОЧУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **ночува́льник.** *Під вечір зателефонувала вчорашня ночувальниця* (Д. Міщенко).

НОЧУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Спати де-небудь уночі; улаштовуватися де-небудь на ніч для відпочинку. *Ночували гайдамаки В зеленій діброві* (Т. Шевченко); *Лукашевич залишилась у Марійки ночувати* (О. Донченко); *Вперше Катерина ночувала одна в хаті* (Ю. Збанацький); *Майже щоночі в Убийвовків ночував хтось з подорожніх* (О. Гончар); *Вони поверталися з поля з веретами; побоялися ночувати дома, коли на обійсті зайшлі люди* (Р. Андріяшик).

(1) Чи здоро́ві ночува́ли?, *розм.* — чи добре провели ніч? (ранкове вітання до кого-небудь). *Не встигли вчорашні прибульці вийти з кімнати, як почули: — Чи здорові ночували?* (із журн.).

◊ **[1] днюва́ти й ночува́ти** *див.* **днюва́ти; (2) І не ночува́в,** *фам.* — зовсім немає і не було кого-, чого-небудь. [І л ь ч е н к о:] *Про культуру питаєте? І не ночувала. Культура, мабуть, теж не дура — любить жити там, де достатки є* (М. Куліш); — *Кундель! — А мені казали — сетер! .. Ні в його папи, ні в його мами сетер у крові й не ночував! Кундель!* (Остап Вишня); — *Містика тут, як кажуть, і не ночувала, — заспокоїв його детектив* (В. Чемерис); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **со́ви ночува́ли в голові́** *див.* **сова́.**

НО́ША, і, *ж.* 1. Речі, які хтось несе або які призначені для перенесення. *Олексій прив'язав Оксанин чемоданчик до свого речового мішка і перекинув ношу через плече* (Д. Ткач); *Боєць сливе біг, якомога ширше розставляючи ноги, щоб не впасти, водночас відчуваючи, як леміє спина, пригинає до землі ноша* (Григорій Тютюнник); *Неподалік подорожнього лежить його ноша — вовняна тайстра, повна різьблених дерев'яних орлів* (О. Гончар); *Павло зняв картуза, розстебнув комір сорочки і відчув полегкість, наче з його плечей впала тяжка ноша* (М. Сиротюк); *Хлопці кинулися на насип. .. Важка ноша в'їдалася в плечі* (К. Гриб).

2. *перен.* Що-небудь важке *(див.* **важкúй** 4), обтяжливе. *Я прочитав твого листа, Моя ти сестро прехороша... І я не той, І ти не та, А все ж Нас не зігнула ноша, Яку поклало нам життя З дитячих літ на наше тіло* (М. Нагнибіда); *Краса — то ноша нелегка, Коли насправжня, Не казкова* (П. Воронько); *Я поспішав з .. вістю до падишаха, і моя посольська ноша була занадто легка* (П. Загребельний); *Популярність — ноша нелегка* (І. Жиленко).

3. *діал.* Одяг. *Люди цього не бачать, як вони нівечать тую насолоду, яку для ока дає народня* [народна] *ноша, пісня, орнамент!* (Б. Лепкий); *Він показав нам, із кілочка знявши, Своє національне убрання, Усе в блискітках, в гаптуванні гарнім, Хоч своєрідне, а подібне в чомусь І до гуцульської святної ноші* (М. Рильський); *Звичайна гуцульська ноша свідчила, хто він: киптарик не прикрашено дармовисами, побляклі від сонця кольорові гачі, добре топтані постоли* (І. Пільгук); *Наша традиційна ноша підкреслює красу людського тіла* (Р. Андріяшик).

НÓШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **носúти** 1, 2. *Той диявол* [бортмеханік] *мав голіафську силу, навіть підпливлий кров'ю, навіть в рядні ношений* (І. Багряний); *На ньому коротенький, дублений, не перший рік ношений кожушок* (В. Козаченко); *Був це чоловік у літах, і одяг теж мав давній, хоч і акуратно ношений та ремонтований* (С. Жадан); *Ведмідь мав нахабство виявитися педантом і чистюлею — ношений один день одяг обтяжував його нечистістю сильніше за найгіршу карму* (І. Карпа); * Образно. *Вінцем .. старості стане біль, непогасний, щодня ношений, щодня здавлюваний у собі* (О. Гончар); // **нóшено,** *безос. пред. Незліченні маси народу облягали в'язниці, радісними окриками вітали кождого в'язня при його виході, а деяких навіть ношено на руках* (І. Франко); *Мотика лежала на зотлілому мішку, котрим ношено було пісок до промивки* (Ю. Яновський).

2. *у знач. прикм.* Який був у вжитку, не новий (про одяг, взуття). *Усі побачили мундир французького офіцера — похідний, ношений, і шаблю під ним* (Ю. Яновський); *Офіцер .. скочив до переляканої Уляни і одним ривком роздер дівчині ношене плаття* (Іван Ле); *Такі ж самі* [жакети], *як і плаття, смугасті, пом'яті і теж ношені, в дірках* (А. Хижняк); *Над юрбою мелькали прим'яті ношені кресані* (Р. Андріяшик).

НÓШЕНИЙ-ПЕРЕНÓШЕНИЙ, ~а-~а, ~е-~е, *розм.* Підсил. до **нóшений** 2; дуже зношений, старий. *Старий заметушився, з невеликої скрині дістав білизну, якусь ношену-переношену лахманину, латані черевики* (В. Малик); *Заходить Коноплі́цький, зодягнений, як на свято. Все на ньому випрасуване, хоч, видно, ношене-переношене, та ще й з чужого плеча* (О. Коломієць); *Я навідріз відмовився брати з собою стару, ношену-переношену сумку, з якою ходив до п'ятого, шостого й сьомого класів* (А. Дімаров); *Повстяна куртка на нім ношена-переношена, біля степових багать пропалена* (В. Чемерис).

НÓШЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **носúти** 1, 2. *І буде всунено держаки його в каблучки; і будуть ті держаки на двох боках жертівника* [жертовника] *при ношенні його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Хатні роботи й ношення чужих дітей і інших тягарів припинили її* [Рузи] *ріст* (Т. Прохасько); *Військовий суд по обставинах справи із власного зізнання підсудного вважає підполковника Красовського винним: 1) у ношенні замість військового партикулярного одягу; 2) у наявності у себе творів з образливими виразами проти царських осіб і багатьох інших творів* (О. Іваненко); *В справах пильності та моральності студентів полковник не був острий; ще більше дбав про відповідне ношення волосся, вусів та бороди* (І. Франко); *Оцінку захисних властивостей нових матеріалів здебільшого виконують за результатами дослідного ношення спецодягу* (з наук.-попул. літ.).

НÓШІ, нош, *мн.* 1. Пристрій для перенесення удвох вантажів, людей і т. ін.; носилки. *Вони зносять обережно ноші вниз і ставлять їх у великий автомобіль* (В. Винниченко); *Хлопці й дівчата невпинно підносили до Варки цеглу на ношах і розчин* (О. Донченко); *Начальник поліції й людина в цивільному приносять ноші з пораненим німецьким солдатом* (Ю. Яновський); *Дівчата поставили ноші біля печери й кваплива відійшли* (І. Білик).

2. Закріплене на жердинах ложе *(див.* **лóже**[1] 1) для перенесення людьми, кіньми людей. *Спереду кожного запрягу йшов один кінь, іззаду другий, а на дрюках усередині зачіплено ноші, де хорими кидало з краю в край* (К. Гриневичева); *Помітила* [Горпина] *багато оздоблені ноші з китицями і наметом, а в ношах Настю в пишному татарському вбранні* (З. Тулуб).

НÓШПА, и, *ж., фарм.* Спазмолітичний лікувальний препарат, який застосовують при стенокардії, спазмах шлунка, кишківника і т. ін. *Коли лікують ношпою, то необхідно попередити пацієнтів, що після парентерального, особливо внутрішньовенного, введення препарату рекомендовано утриматися від керування автомобілем і виконання робіт, що потребують підвищеної уваги* (з навч. літ.); *Доповзаю до кухні, п'ю з перервами у десять хвилин: дві таблетки солпадеїну, таблетку аналгіну, таблетку спазмалгіну, потім ще таблетку ношпи* (С. Пиркало).

НÓЩНО, *присл.:* ◊ **Дéнно і нóщно** *(рідше* **нíчно)** *див.* **дéнно.**

НПЗ, *невідм., ч.* Скорочення: нафтопереробний завод. *На НПЗ здійснювано зневоднення й стабілізацію сирої нафти, первинного переганяння нафти, її селективне очищення, гідроочищення і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *НПЗ є важливою частиною нафтової та нафтогазової промисловості* (з навч. літ.).

НУ[1], *виг.* 1. Уживається при висловленні заохочення, спонукання до дії (перев. з дієсл. наказ. сп.). — *Ну, разом! — закричав, — напрімо! І недовірків сокрушімо* (І. Котляревський); — *Ну, бий! бий! — Олександра присунулась до Насті, аж налізла на неї. Настя стусонула її кулаком* (М. Коцюбинський); — *Заграй, мій малесенький, а оці маленькі послухають. Ну ж, заграй!* (А. Головко); *Він бере бедрика на долоню й тримає його проти сонця, щоб він полетів. "Ну ж, лети-лети!"* (І. Багряний); — *Марисуню, таже їжте, та ну, та не дайтеся просити* (І. Керницький); *Над ранок замість сподіваної роси випав короткий дощик і не дав доспати до сонця. — Добрий знак, — сказав перший старійшина й звернувся до другого: — Ну, розповідай свій сон* (І. Білик); // Уживається при висловленні спонукання до припинення дії. — *Що з тобою, дитино? Не плач, перепілочко! .. Ну, не плач же, квіточко!* (М. Коцюбинський); — *Не хочеться? Ну, не треба. Не треба, Варвара Генадієвна* [Варваро Геннадіївно]! — *знов крикнув я* (В. Винниченко); — *Ну, годі вертітись, — у голосі Глушака чути суворість* (О. Довженко); *Я перебрів через ріки сліз, знайшов Зізі на тому березі*

розпачу, струснув її за плечі, весело загукав: — Ну, чого? Ну, що? Ну, навіщо? Ну, кинь! Ну, перестань! (П. Загребельний); // Уживається при висловленні погрози, перестороги. [Д е ї ф о б:] *Ну, пам'ятай, .. до тебе ймення зрадниці пристане від нині і до віку* (Леся Українка); *Треба вдарити, а не зведе руки, страшно. Тоді в гніві тріпнув головою й кулаком грізно посварився: — Ну, ти ж гляди! Знай!* (А. Головко); *Пувичка втягнув якось голову в плечі, розмазав ліктем кров по обличчю й кинув до Альоші: — Ну, знай тепер* (І. Микитенко); *Ах, ти так, подумав Котигорошко, ну, постривай!* (В. Кожелянко); *Бігз одразу помітив, що Спендера тримають, і посунув до нього. — Ну, начувайся! — погрозливо промовив він* (В. Митрофанов, пер. з тв. Р. Бредбері); // Уживається на початку речення, в якому висловлюється подяка, побажання і т. ін. — *Ну, спасибі, брате! — кажу я* (Марко Вовчок); — *Ну, дякую! — сказала вона, простягаючи мені руку. — Ви можете вертатись додому. Я тут сідаю на трамвай* (В. Винниченко); — *Ну, будьмо! — Літаймо! За тебе, Уралов! За здоров'я твоєї дочки, — підняв склянку Сіробаба* (О. Гончар); — *Дівчина не без щастя, козак не без долі. А, зрештою, ти знаєш, як важко його стримувати. Рветься на справжнє діло. Ну, щасливо повернутися* (К. Гриб); — *Ну... Прощавай! — сказав Гоцик і пішов геть* (Люко Дашвар).

2. Уживається при висловленні докору, заклику до стриманості в діях, учинках і н. ін. — *Та ну, не страши: не боюсь я тебе! — промовив Пилипко* (Панас Мирний); — *Та ну, яка ти, Дарко! Хіба ж я кажу, що от я вже маю їхати?* (Леся Українка); — *Ну, та годі вже! Дай сюди прилад, я його сховаю, бо від довгого користування акумулятори сядуть* (Н. Забіла); // Уживається при висловленні сумніву, заперечення, незгоди і т. ін. — *А пора збирання винограду? — пригадує Замфір. — Ну, це вже легка, празникова робота* (М. Коцюбинський); — *Ну, — гукнув Бертольд, — то байка! Я візьму співців тих в руки!* (Леся Українка); — *Ну, то дурне! Хіба не разом вестимуть або пов'язаних... Я — рудого. Тихін — отого, а ти — хто буде там третій* (А. Головко); — *Бери* [м. Жмеринку] *сам, тільки пам'ятай мою умову: якнайменше втрачай людей. Чуєш? — Ну, що ти!* (О. Довженко); // Уживається при підсумовуванні чого-небудь, прийнятті рішення і т. ін. *Кум примирливо говорить: — Ну, нехай... Ми про інше поговоримо давай* (П. Глазовий).

3. Уживається при висловленні захоплення, обурення, здивування, незадоволення, іронії і т. ін. *"Ну, таки принесло ледащо отого дзвонаря, оте брязкало! Забавлятиме старих хазяїнів..", — думав Радюк* (І. Нечуй-Левицький); [З а п а в а:] *Ну, вже й батько! Вже й кличе! Все се тільки плід гарячки* (І. Франко); — *Ну, це ти вже занадто, — пробурмотів невдоволено Теон. — Навіщо лякати хлопця?* (І. Багряний); — *Ну й пройдисвіт, — засміявся підполковник, — захопити один повіт, а думати про всю Україну!* (М. Стельмах); — *Ну й вітер! Ходімо вже, — знову сказала Христина, обхопивши руками братові плечі* (Н. Бічуя); — *Не люблю одностайної реакції .. — Та ну! — не повірила Люда* (Г. Вдовиченко); // Уживається при висловленні захоплення в оцінці кого-, чого-небудь, здивування з якогось приводу. — *Я знаю дівчину Марусю — Таку — що ну!* (М. Коцюбинський).

4. Уживається перед знах. в. особ. займ. 2 і 3 ос. з відтінком присудковості в знач., близькому до слова г е т ь. — *Та ну тебе к бісу!.. От, опіяка!..* (Панас Мирний); — *Та ну вас, — сконфужено відвернувся археолог. — Я вам розповідаю про серйозні речі, а ви глузуєте* (В. Владко); — *Ну тебе, Тимофію, до дідька! — сердиться Мірошниченко* (М. Стельмах); — *Та ну її! Та ну її! — крикнув своїм Кадуха. — Пустіть її, компанєро! Сказано — баба!* (В. Близнець); // Уживається для вираження небажаності чого-небудь. — *Та ну його, цей обід. Я краще трави тут наїмся* (О. Довженко); — *Та ну його к лиху! Не будемо розв'язувати. Хай так посидить, спокійніше нам буде* (В. Близнець); — *Та ну його, це знаряддя! — і свого буряка-лева Клава шпурнула під колесо* (М. Вінграновський); — *А, та ну її, ту куртку,– пробурмотів Мирко сам до себе, — можу й без куртки ходити* (Н. Бічуя).

Ну [й] що ж <Так що> *див.* **що[1]; Ну що?** *див.* **що[1].**

○ **(1) Ну й ну,** *у знач. виг.* — уживається при висловленні здивування, несхвалення в оцінці кого- або чого-небудь. — *Чи це вже вояків стільки на світі піднялось, що по двоє на коня лізуть? — По двоє на одному коні, ну й ну! — реготав з боку Мефодій Кулик* (О. Гончар); — *Ну і ну! — похитав головою начальник табору. — Це ж треба! Дванадцять кілометрів лісом уночі!* (Я. Стельмах); — *Ну й ну! — потер чоло Ося. — Оце ти влип, браток. Чим же я тобі допоможу? Я б сам хотів у цій справі розібратися* (Ю. Винничук); **Ну от** *див.* **от; Ну от ще** *див.* **от.**

◊ **Ні тпру, ні ну** *див.* **тпру; Ну його́ (її, їх** *і т. ін.) див.* **він.**

НУ[2], *част.* 1. *пит.* Уживається в питальних реченнях як спонукання до відповіді, що супроводжується інтонацією зацікавленості чим-небудь, очікування, нетерпіння, вимоги і т. ін. — *Ну, як тобі, сину? — турбувалася мати* (М. Коцюбинський); [Л ю ц і й:] *Прости, Руфіне, маю щось питати.* [Р у ф і н:] *Ну що там?* (Леся Українка); — *Ну, як вам тут живеться? — спитав я ввічливо* (І. Багмут); — *Ну, хто тепер* [полізе на скелю]? — *запитав Воронцов, переводячи погляд з бійця на бійця* (О. Гончар); // Уживається при вираженні торжества, зловтіхи і т. ін. [Л ю б о в:] *На доказ того, що ви помиляєтесь, я вам скажу, що даю свою хату для вечірки .. Ну що? вдовольнились?* (Леся Українка); *Перед спокійними катами я мовчки зв'язаний стою. — Ну що? Утік? .. Лице прикажчика єхидне переді мною* (В. Сосюра); — *Посієш вітер, пожнеш бурю! Око за око, зуб за зуб! Ось вам! Ну що, задоволені?* (І. Росоховатський); // Уживається як відклик на звертання у знач. щ о т а к е? я с л у х а ю. — *Хомо! — Ну? — Я оце надумала... пішов би ти до пана* (М. Коцюбинський); — *Оксене... — Ну? — У Сергійка чобітки зовсім порвалися* (Григорій Тютюнник); // Уживається перед запитанням, що вимагає уточнення якогось повідомлення. — *Ну, а гроші ж принесли?* (Марко Вовчок); — *Ну, а на хуторах же, що там? — по невеличкій паузі спитав Давид* (А. Головко); — *Так. Ну, а якби ти наступав на панів на випадок, коли б я тебе на них послав? — спитав Боженко і хитро примружився* (О. Довженко); — *Ну, а якби й став латинником, то де стільки грошей візьмеш?* (Р. Іваничук).

2. *пит., іноді зі спол.* т а. Уживається при висловленні запитання з відтінком недовіри, здивування; невже, хіба. [П у з и р:] *Доброго здоров'я! Ну як таки ви, пане Зеленський, і досі не загнуздали мануйлівських мужиків?!* (І. Карпенко-Карий); [М а в к а *(сміється):*] *Ну, як таки, щоб воля — та пропала?* (Леся Українка); [С о ф і я:] *Ну невже ж вам не цікаво, хто кого перемагає?* (В. Винниченко); — *Я не плету. Я знаю, Рекса нема, ну та й що з того?..* (В. Близнець).

3. *власне мод.* Уживається при висловленні підсумку до роздумів з приводу чого-небудь; отже. — *Ну, батько нічого собі, — тільки дивиться — не на Чайченка, а через його голову, згори...* (Марко Вовчок); — *Ну от. Мужики мають право на землю. Не ми обробляємо землю, а вони* (М. Коцюбинський); — *Ну, рука вже, кат з нею, мені не шкода, — казав Платон Вернигора, сіючи правою* (О. Довженко); — *Та ти мене, братчику, не слухаєш. Ну й добре робиш* (Р. Андріяшик); *Ну ясно, парочка із західного вже поснідала, посуд вимитий і витертий насухо* (С. Андрухович); // Уживається в знач. якщо так, якщо ні. — *Я багато нарвав* [ягід], *та поїв, а се одну вам привіз. — Ну, молодець. Добре. Спасибі* (Панас Мирний); [Неофіт-раб:] *Ну, то про мене, хай воно й ніколи те царство Боже не приходить!* (Леся Українка); — *Розумні в тебе очі, як познайомимося ближче, то, може, друзями будемо. Ну, гарно, — князь плеснув у долоні, і зараз начеб з-під землі явився старий слуга* (А. Чайковський); — *Мені рідна зброя ніколи не важка. — Овва! Ну, тоді з тебе люди будуть* (О. Гончар); // Уживається для заповнення паузи в мові (при доборі потрібного слова, обдумуванні відповіді і т. ін.). — *Сьогодні вночі до мене прийшло натхнення, і я записав його з такою, приміром, ясністю, як пишуться .. ну, закони* (О. Довженко); — *Який він зараз?.. — Ну, який... Такий маленький, жвавий, біляквенький... Даремно бійця не скривдить... Славний такий...* (О. Гончар); — *Який він собою, той вуж? — Ну... такий... у руку завтовшки* (І. Білик).

4. *підсил.* Уживається для надання висловленню або окремому слову більшої сили, виразності. — *А я нині вранці бачив медівники в пекарні... Ну такі, що ніколи не бачив...* (М. Коцюбинський); *Ну хто не знає споришу! Бабуся зрізувала стебла, які цвіли, поки ще не дерев'яніють, казала* (В. Лис); *Я слухав і думав: "Ну хто, хто мені повірить, що я сам, на власні очі бачив той театр Бергоньє,– двоповерховий, з довгим, на весь тротуар, дашком над входом, такий несхожий на теперішній театр імені Лесі Українки?! Ніхто мені не повірить!"* (В. Нестайко); // Уживається перед питанням, яке містить у собі й відповідь. *Ну, що за ті 2 години зробиш, зморений, знеохочений* (М. Коцюбинський); *Ну, що вони йому зроблять? На людях не займуть, а підслідити ввечері — теж чорта з два!* (А. Головко); *Шопена вальс... Ну хто не грав його І хто не слухав?* (М. Рильський); — *Ну, чого воно навчить, коли воно всю дорогу ховалося* (Р. Андріяшик); *Ну справді, скільки можна сидіти в гостях?* (Г. Вдовиченко); // Уживається для підсилення протиставного спол. "а". — *Тебе як різатимуть, ти ж закричиш? Ну, а ми тоді посхоплюємося — і латата* (Григорій Тютюнник); — *Ну, а ми тим часом, давай закуримо по одній* (О. Гончар).

5. *спонук.* У поєднанні з інфінітивом указує на енергійний початок дії в минулому; давай. *Та й забули* [конфедерати] *Волю рятувати, .. Та й ну руйнувати* (Т. Шевченко); *Коли це де не взялася пожарна з того і з другого боку улиці і ну з двох труб кропити людей* (Панас Мирний); *Кричать, повісивши носи — Та ну втікать, немов за ними люті пси Женуться* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

6. *мод.* Уживається при висловленні здогадування в знач. припустімо. — *Вже ж такого розору, вогню та нівечення від сотворіння світу не бачено. Вірно я кажу? — Ну, припустімо, — сказав генерал* (О. Довженко); — *Кулемет справний? — запитав Сагайда .. — Справний, питаю? — Ну, справний...* (О. Гончар).

7. *мод.* Уживається на початку питального речення, в якому висловлюється побоювання з приводу чого-небудь небажаного, якесь незвичайне припущення і т. ін. *Раптом стаю. Ну, а як вона взнає, куди я подався?* (М. Коцюбинський); *Ну що, як стюардеса молоденька У літаку .. — це правнучка, скажімо, Того старого Юдки-корчмаря?* (М. Рильський); — *Що я маю тепер робити? Ну, скажіть, пане, красти?* (Р. Андріяшик).

НУА́Р, у, *ч.* У літературі, мистецтві — напрям 1940-х — початку 1950-х років, який відображав атмосферу песимізму, недовіри і т. ін., характерну для тодішнього суспільства. *На створенні нуару спеціалізувалися режисери Рауль Волш, Джон Х'юстон, Роберт Сіодмак, Отто Премінгер та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Для нуару характерні кримінальний сюжет, похмура атмосфера цинічного фаталізму й песимізму, стирання межі між героєм і антигероєм, відносна реалістичність дії й темне освітлення сцен* (з навч. літ.); *Відчуття жанру в Б. Ланкоша дивовижне: потрібно вміти поєднати комедію, трилер, нуар і кінохроніку, та ще й зробити це так, щоб фільм до фіналу знаходив глибинну мотивацію* (із журн.).

НУА́РОВИЙ, а, е. Стос. до нуару. *Конвеєрне виробництво нуарової продукції починається в 1944 р., коли Американська кіноакадемія визнала за нуаром законне місце в голлівудській ієрархії жанрів* (з наук.-попул. літ.); *Незважаючи на вузькі рамки нуарової стилістики, фільми цього напряму досить різноманітні у своїх найкращих зразках* (з навч. літ.).

НУ́БА¹, и, *ж., збірн.* Те саме, що **нубійці.** *Більша частина нуби сповідує іслам, вплив якого особливо посилився в XIX ст.* (з наук.-попул. літ.); *Нуба займається вирощуванням проса і тваринництвом* (з навч. літ.).

НУ́БА², и, *ж., муз.* Вокально-інструментальна композиція так званої андалузької традиції в арабській музиці. *Після поширення на півдні Піренейського півострова, а з XIII ст. — у країнах Магрибу нуба набула свого класичного вираження як розгорнута вокально-інструментальна циклова композиція* (з наук.-попул. літ.); *Виконують нубу співаки, хор (унісонний), ансамбль із традиційних інструментів* (з навч. літ.).

НУБЕ́КУЛА, и, *ж., вет., мед.* 1. Легке сірувате помутніння рогівки. *Діагноз та особливості лікування нубекули встановлюють лише після загального обстеження рогівки і з'ясування причин появи помутніння* (з навч. літ.).

2. Осад (помутніння) в сечі після відстоювання. *Наявність нубекули свідчить про порушення окремих функцій наднирників, необхідність їх обстеження* (з навч. літ.).

НУБІ́ЄЦЬ *див.* **нубійці.**

НУБІ́ЙКА *див.* **нубійці.**

НУБІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **нубійці** і Нубія. — *Коли сказати правду, і ти сам швидше надінеш на голову якийсь нубійський тюрбан або якусь нубійську макітру, ніж магістерську тогу* (І. Нечуй-Левицький); *Полотно було струнке, ледь напружене течією, схоже на нубійський лук, і протилежний кінець його ледве мрів на правому березі широчезної річки* (І. Білик).

НУБІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **нубі́єць,** ійця, *ч.;* **нубі́йка,** и, *ж.).* Група близькоспоріднених народів, що проживають в історичній області Нубія на сході Африки; представники цих народів. *Стробус вперше усвідомив собі, як за останні дні схудла й виснажилась його вихованка .. — Таке життя — для якоїсь сильної фізично нубійки, не для неї* (Н. Королева); *Нубійці толочать пшеничні та рисові ниви, а народи моря запливають кораблями в гирла Нілу* (І. Білик); *Великого Квазі-Ібрагіма-Мустафу в паланкіні з червоного дерева, оббитого срібними бляшками, несло шестеро м'язистих нубійців* (В. Кожелянко); *Важкі бронзові ґрати .. вкрали нубійці, і храм почав забувати ім'я своєї богині* (В. Єшкілєв).

НУ́-БО, *виг.* Те саме, що **ну**[1] 1, 2. — *Та випий!... ну-бо, хоч подерж, хоч у руках!* (Номис); — *Ну-бо, дядьку! — кажуть йому* [Тихону], — *скажи-бо, що нам робити? Чим біду відвести?* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Та ну-бо, кажіть уже, бабо, що там таке! — аж скрикнула Гаїнка* (Б. Грінченко); — *Ну-ну! Ну ж бо! — спиняла вона дитину, що тягнулася до волів, — ну-бо! не пустуй, не пустуй, бо занесу зараз у яр* (Марко Вовчок); — *Харитоне, Харитоне! Ну-бо, вставай, сину, та не побивайся так!* (М. Івченко).

НУБУ́К, у, *ч.* Натуральна або штучна шкіра з оксамитовою поверхнею, перев. теляча, хромового дублення, фарбована і шліфована з лицевого боку. — *Це замша чи нубук? — жінка вивернула ремінець защіпки* (Г. Вдовиченко); *Нубук має дуже добре відшліфовану, щільну на дотик поверхню, ворс дрібний, легко порушується* (з наук.-попул. літ.); // Вироби з такої шкіри. *З нубуком у хімчистці працюють майже так само, як із хутряним велюром або замшею* (з навч. літ.).

НУБУ́КОВИЙ, а, е. Стос. до нубуку. *Купуючи нубуковий виріб, потрібно придбати відразу ж спеціальну фарбу-аерозоль, що має водовідштовхувальний ефект* (із журн.); *Завдяки впливу пари вдається розправити ворс і повернути нубуковій поверхні первинний вигляд* (з газ.); // Вигот., пошитий з нубуку. *Нубукове взуття приваблює своєю високою міцністю, практичністю й зручністю* (із журн.).

НУВІ́СТОР, а, *ч., радіо.* Надмініатюрна металокерамічна електронна лампа, стійка проти дії радіоактивного випромінювання, вібрації, з низьким рівнем електричних шумів. *Основними частинами нувістора є анод, катод та одна (тріод) або дві (тетрод) сітки циліндричної форми, закріплені на керамічній основі у металевому балоні* (з наук.-попул. літ.).

НУВОРИ́Ш, а, *ч.* Людина, яка швидко розбагатіла (звичайно за часів різких соціальних змін), вибилася у вищі верстви суспільства; скоробагатько. *Тут* [у ресторані] *зібралися одеські нувориші* (Ю. Смолич); *Живокіст хоч і хам, і нувориш, але він не стромляє свого носа в науку* (М. Білкун); *Він дізнався, що Хруст — колишній нувориш, колишній кримінальний авторитет* (О. Ульяненко).

НУГ, у, *ч.* Рід однолітніх і багатолітніх трав родини айстрових (складноцвітих). *Середні стеблові листки нугу розміщені симетрично, що відрізняє його від соняшнику з почерговими середніми листками* (з наук. літ.); *Нуг росте в гірських районах Східної Африки, Ефіопії і т. ін. на висоті від 1000 до 3000 м* (з навч. літ.).

НУГА́, и́, *ж.* Солодка в'язка горіхова маса. *Нуга в теперішньому вигляді з'явилась у країнах Південної Європи приблизно в XV ст., хоча існує думка, що вона була завезена з Близького Сходу* (з наук.-попул. літ.); *На Сході до нуги додають родзинки, подрібнену курагу, цукати, ароматизують лимонною цедрою, корицею, ваніллю і т. ін.* (з навч. літ.); * Образно. *Відчуття нереальності розтеклось моїми венами та капілярами терпкою нугою, схожою на густу мікстуру від кашлю* (Любко Дереш); // Кондитерські вироби з такої маси. *Щаслива, вона гризла великий, завбільшки з канапу, шмат нуги* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі); *В Україні нугу можна придбати у формі кубиків на ятках, де торгують сушеними фруктами та східними солодощами* (з навч. літ.).

НУД, у, *ч., розм.* Те саме, що **нудьга́** 1, 2. *Сидимо було день при дні у дівочій та робимо. А тихо коло тебе, як зачаровано. Тільки пані заоха або хто з дівчат на ухо за чим озветься, котора зітхне з нуду* (Марко Вовчок); *Я йшла туди, де стогнуть наші браття, Де голод, нуд, патриція батіг* (І. Франко); *Занудило Ярошенкові якимсь дивним нудом. Щось ніби вхопило його за в'язи та й пригинає ближче до тих живих квіток* (С. Васильченко); *Позавтра осінь ця, сніжисто-дощова, проллє свої жалі, зажуру однотонну — йде однотонний нуд, зажура життьова!* (М. Драй-Хмара); *Його* [султана] *сушив тоді, напевно, нуд, як і мене, самітного, отут, де стала швидко потертю трава* (П. Мовчан).

◊ **Ну́дити ну́дом** *див.* **ну́дити.**

НУДА́, и́, *розм.* 1. *ж.* Те саме, що **нудьга́** 1, 2. *Емене́ докучило врешті сидіти на гарячій землі .. Що їй робити, чим заповнити святну нуду?* (М. Коцюбинський); *Нуда його* [пана] *мучила, ніяка робота не йшла до рук, ніяка думка не клеїлася в голові* (І. Франко); — *Ай, бабусечко! Що там розказувати! Нуда така!* (Марко Вовчок); *В самому повітрі розлита нуда, про нуду тихо дзюрчить струмок по камінчиках подвір'я, од нуди скаче на ланцюгу старий пес* (С. Єфремов); *Коли пройти ряди цих довгих, монотонних Провулочків, і площ, і вулиць напівсонних, .. Однакові до злості і нуди, — То раптом вийдеш ти на площу неширoку* (М. Бажан); — *Де ж він заспокоїться, Стефцю, коли така навколо нуда!* (С. Андрухович).

2. *ч. і ж., рідко.* Те саме, що **нудьга́р.** *Не поет, сказать би, просто ну́да, Світ йому здавався, як в диму* (Я. Шпорта).

НУ́ДИ, ів, *мн., розм.* Те саме, що **нудьга́** 1, 2; нуда (у 1 знач.). — *Ах, як голова болить, — мовила вона сама до себе, — навіть по ночах спати не можу! А се з нудів, я знаю* (Леся Українка); *Раз якось, коли опришки розбрелися з нудів хто куди, а Маруся сиділа сама, щось латаючи, до неї підсів Юрчик* (Г. Хоткевич); *Семінаристи з нудів тиснулися до заґратованих вікон* (Р. Іваничук); *Переймала* [Ганна Йвана] *в церкві розмовою, нарікала на нуди та мамулувате луцьке панство* (О. Забужко).

НУДИ́ЗМ, у, *ч.* Сукупність поглядів, що обстоюють культ оголеного тіла. *Нудизм — це ніяке не збочення. Він має дуже давнє походження* (А. Дністровий); *Король Едуард VIII був великим любителем нудизму* (із журн.).

НУДИ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник нудизму. *Надвечір чоловіки з групи вирішили на пляж для нудистів піти* (В. Дрозд); *В мюнхенському Енгліше Гартені переступав* [Шлойма] *через тіла нудистів понад вузенькою притокою річечки Ізар* (О. Ірванець); *Першим нудистом був Кирило Босоногий* (А. Дністровий); *Особи, які належать до нудистів, мають право реалізувати свою індивідуальність, але у спеціально відведених для цього місцях* (з мови документів); *Нудисти — це не просто люди, які роздягаються на пляжі пару разів у рік, це ті, хто відчуває себе комфортно без одягу й не визнає його взагалі* (із журн.).

НУДИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **нуди́ст.** *Нудистки заклика-ють жінок засмагати без зайвих білих смужечок на тілі від купальника* (із журн.).

НУДИ́СТСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до нудизму і нудистів. *Думки про виступ у суботу в нудистських костюмах не встигають податися до першої сигнальної системи* (І. Карпа); * Образно. *Зникла* [Ніна] *в тіні оази, по собі залишивши солону пустелю нудистських мрій* (Є. Пашковський).

2. Власт. нудистам, характерний для них. *Нудистську звичку звільнитися від одягу нудисти виявляють у спеціально відведених для цього місцях, наприклад, на спеціальних пляжах або в інших затишних куточках природи* (з навч. літ.).

Нуди́стський пляж *див.* **пляж.**

НУ́ДИ́ТИ, ну́джу́, ну́диш, *недок.* 1. *кого.* Викликати в когось нудьгу (у 1, 2 знач.). *Загадкова міна лікаря якось нудила її* (Н. Кобринська); *Я завважив, що всі так природні на селі серед інтелігентних людей розмови про політику, літературу або наукові питання дуже нудили Маріана* (І. Франко); *Розмови, які вів* [Бронко], *мало сказати — не задовольняли, а просто-таки нудили Сташку* (Ірина Вільде); *За обідом Тереза Кайзер і Петер Клюге, знавець Італії, тужилися пояснити профанові — Тухлу подібні розмови нудили — різницю між італійським фашизмом і німецьким націонал-соціалізмом* (Олекса Ізарський); // *безос. В хаті нас нудило. Нас тягло до лісу, туди, де річка, де шелест дерев і пахощі лісової зелені* (Олесь Досвітній); *— Я прошу пані вибачити за турботу, — він зробив невелику паузу, спостерігаючи, як реагуватимуть на його слова, і продовжував тим же повільним тоном, від якого Ольгу Петрівну, пряму і відверту в розмовах, аж нудило* (М. Олійник); *Особливо мене нудило, коли говорили про роботу* (І. Роздобудько).

2. *розм.* Те саме, що **ну́ди́тися** 1. *Аж тиждень так собі нудила. А потім трути розвела І генерала напоїла* (Т. Шевченко); *Ходжу, нуджу по садочку, милого не бачу* (П. Чубинський); *Ой під лісом, та під Лебедином, .. Ой там молод козаченько нудить, Під ним сивий кониченько блудить* (М. Кропивницький); // *чим.* Відчувати апатію, відразу до чого-небудь. *— Я й сама не знаю, що зо мною сталося: .. як побачила тебе, світ мені незмилився, усім я нудила, усюди я скучала* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. *безос., кого.* Викликати нудоту (у 2 знач.). *Нудило мене, давило під серцем, усе б я, немов на похмілля, кисле їла* (Панас Мирний); *У хату залазить його* [моря] *гострий дух, од якого нудить* (М. Коцюбинський); *Він снідати не буде. Його нудило від масного кулешу* (Д. Бузько); *Його почало страшно нудити. Ми не перешкоджали йому* (Ю. Яновський); *Голова Максимова паморочилася, його нудило* (І. Багряний); *Вона вже жінка, у вагоні її перше почало вчора нудити* (Б. Антоненко-Давидович); *— Як зайду, бувало, в анатомку, так і нудить, всі нутрощі вивертає* (М. Руденко).

4. *розм.* Набридливо скаржитися, нарікати; скиглити (у 3 знач.). *Діти нудяться в хатині, Нудять, нарікають: — І нащо зима та люта? — Все вони питають* (Леся Українка); *— А випито скільки?! А поїдено з .. комори скільки?! А воно ж, мабуть, і ревізія буде! — нудив комірник* (Остап Вишня); *Кисіль став нудити, обіцяючи поступливість, мовляв, вони можуть піти й на збільшення козацького реєстру* (П. Загребельний); *— Якове, ти мене знаєш, я не люблю нудити* (Любко Дереш); // *кого.* Докучати, дорікати (у 1 знач.), тривожити (у 1 знач.). *Спогади її нудили. Вона закривала очі і одверталася, коли згадували минуле* (У. Самчук); *Небагато втратили ті, хто не пішов на такий фільм, можна було б і Єльці часу не марнувати. Сигарети без кінця смалять, нудять на екрані один одного, все киснуть чогось* (О. Гончар).

5. *кого, заст.* Виснажувати, морити *(див.* **мори́ти**[1] 2). *Марно тільки молодець По степу кружає-блуде* [блудить], *Під собою коня нуде* [нудить] (І. Манжура); *Сей своїм "ділом" мучить всіх і нудить, Той жарти строїть, всіх смішить готовий* (І. Франко).

◊ **(1) Ну́ди́ти ну́дом** — дуже нудитися, нудьгувати. *Водить Щур очима по кімнаті, нудить нудом смертельним* (С. Васильченко); *Горік нудив нудом між Козачою та Васильківською, думав про Нілку, але й не зовсім про Нілку* (О. Ульяненко); **(2) Ну́ди́ти (нудьгува́ти) / зану́ди́ти [бі́лим] сві́том <Ну́ди́тися сві́том>:** а) перебувати в стані апатії, знемагати від бездіяльності; нудьгувати. *Якби курити, то було б що робити, а то сидиш та світом нудиш* (прислів'я); [П а л а ж к а:] *Он нещасна Химка, теж по-модному захотіла жити, та тепер і нудьгує світом* (Панас Мирний); *— Що робити? Як бути? Нуджу світом. То в цей куток загляну, то в той* (А. Тесленко); *— Всі ми разом і робимо те, що хочемо, годі нудити світом і займатися дурницями, — повчально і радісно сказала Ольжбета* (С. Андрухович); *Засумував же тяжко наш Осауленко після сього, занудив світом несказанно* (П. Куліш); *— Князь Домінік, певно, занудив світом без молодої компанії* (І. Нечуй-Левицький); б) *(за ким, по кому, без кого — чого і без дод.)* перебувати в стані тривоги, неспокою, втомлюватися від журби, туги за ким-, чим-небудь, без когось, чогось. *Не співає чорнобрива, .. Білим світом нудить. Без милого батько, мати — як чужії люде* (Т. Шевченко); [Ч у м а к:] *Зірко моя, серце моє. Я ж по тобі світом нуджу* (С. Руданський); [Л у ч и ц ь к а *(усміхається):*] *Так! Перевірившись у мені, він почав світом нудити* (М. Старицький); [М а р у с я:] *Ох, Микито .. Нудиш світом за Одаркою, а вона й дивитись не хоче на тебе!..* (М. Кропивницький); *— Та й він мене так само любив та й отак світом нудив без мене. А ти цього не знаєш* (Л. Мартович); в) жити в тяжких умовах, не відчуваючи сенсу життя; животіти. *Чи довго буде ще мені В оцій незамкнутій тюрмі, Понад оцим нікчемним морем Нудити світом?* (Т. Шевченко); *— Я не знаю, як ви тут живете на селах, — почала лепетати прихожа московка. — Щоб я так нудилася світом над сим гребенем що Божого дня, щоб я собі крутила пучки! Нехай мене Бог боронить!* (І. Нечуй-Левицький); *В час, як ти* [про Т. Шевченка] *в неволі нудив світом На чужині, В твоїй душі все квітли пишним цвітом Твої пісні* (В. Самійленко); *— Як світом нудити, то краще й не жити!* (М. Вороний); г) бути незадоволеним життям, відчувати нехіть до життя; мучитися (у 1 знач.). *Вона мала шматок хліба, теплу хату, .. чого ж сумувати їй, чого нудити світом?* (Л. Яновська); *Він журився, вибухаючи кашлюком під комином, та нудився світом, думаючи, що без долі пропаде* (Д. Косарик); *Ні, навіщо нудити світом, віджив своє і не чіпляйся. Я тільки молю Бога, щоб прийняв мене за гарної погоди* (М. Циба); *Сотник наш, характерник, з чортами заприятелював, а все ж краще, ніж у пеклі нудити світом* (В. Дрозд); *Для того ми й народжуємося, щоб жити, а не нудити світом* (із журн.); **(3) Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́)** — хто-небудь перебуває у млосному, хворобливому стані запаморочення. *— Світ крутиться, поперед очима зачинають бігати колеса, зразу зелені, далі червоні, в горлі нудить* (І. Франко); *В голові у Вови закрутилося, в грудях нудило і що було далі — він уже мало пам'ятає* (С. Васильченко).

НУ́ДИ́ТИСЯ, ну́джу́ся, ну́дишся, *недок.* 1. Відчувати нудьгу; перебувати в стані нудьги. *Мелашка вже нудилась за Бієвцями, за батьком, за своєю доброю матір'ю* (І. Нечуй-Левицький); *Годі ж нудитись, складаючи руки; Кличе робітників рідна земля...* (П. Грабовський); *Вона сиділа оце, слухняна, в хаті й нудилась без роботи* (М. Коцюбинський); *Яшко довго нудився на самоті* (А. Головко); *Хлопці з команди вже почали нудитися, і я вирішив, що їм буде корисно пограти в дослідників Далекого Космосу* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Небо нудилося. Хмари затягли обрій, наповзали, налягали на землю* (К. Гордієнко); *Місяць тоді нудився під льодом хмар темнуватих, попелом посипаних* (І. Драч); // Мучитися (у 1 знач.); страждати (у 1 знач.). *Вони з риданням оспівували як журбу тих, хто лишився на Україні, стеряв під час наскоку дітей, так і страждання тих, хто нудився у бусурманській неволі* (А. Кащенко); *Євграф Фірсович нудився в камері* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *рідко.* Відчувати нудоту (у 2 знач.). — *От кобець* [кібець] — *менший вас* [за вас], *а їсти як захоче: Летить — і душить горобця. Зате він з голоду ніколи не нудився* (Є. Гребінка).

◊ **Ну́ди́ти (нудьгува́ти) / зану́ди́ти [бі́лим] сві́том <Ну́ди́тися сві́том>** *див.* **ну́ди́ти; Се́рце ну́диться (ну́дилося)** *див.* **се́рце.**

НУДКИ́Й, á, é, *діал.* Нудний. *Репертуар української сцени зробився одностайним та нудким* (І. Франко); *Нудкий запах мила мішався з посмаком кави* (Б. Лепкий); *Рогатинець з нудким передчуттям біди підходив до братського будинку* (Р. Іваничук); *Голови йшли обертом, і в шлунках холодив і пік якийсь нудкий, ніби з труйливою лихоманкою, біль* (В. Баранов); *Не звертала* [вдова] *уваги на крісло, що їй підсунув запопадливо маршалок, від неї віяло чимось солодким й нудким, якимись заморськими пахощами, без яких вельможні пані не можуть обійтися* (Г. Пагутяк).

НУ́ДКО, *діал.* Присл. до **нудки́й.** *Доктор глипнув і усміхнувся нудко* (Б. Лепкий); *Дощ падав одностайно, одноманітно, монотонно, сонливо, марудно, нудко, безнадійно* (Б.-І. Антонич); *Голова знову нудко запаморочилась* (В. Бабляк); // *у знач. пред. Нудко ж мені, тяжко ж мені, — ні з ким розмовляти* (П. Чубинський); *О як же нудко... дайте солі...* (П. Мовчан); *Їй* [Броні] *аж нудко стало, й вона облизала пересохлі вуста* (Валерій Шевчук); *Я знову подумав про Аляуди, і мені зробилося нудко* (О. Ульяненко).

НУДЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **нудни́й** 1, 3–5. *Всякого ж іншого, хто б ослухався маминого наказу, не минала нудлива докора, а часом і сувора кара* (Панас Мирний); *Новий мій співрозмовник виявився досить нудливою людиною, розмова припинялася ще й не починавшись* (із журн.); *І горблячи відвиклу спину В обіймах теплого пальта, Нудливий запах нафталіну, Як матіоли дух, ковтай* (Є. Плужник); *Вони* [коні] *вже вчули чужинців, щулять вуха, сторожко витягують шиї. Від них тягне .. нудливим духом чужого майна* (Григорій Тютюнник); *Місто лежало перед ним, і він удихнув солодкого, нудливого сопуху, яким воно зараз дихало* (Валерій Шевчук).

НУДЛИ́ВО. Присл. до **нудли́вий.** *Круг стін .. ходили якісь люди з залізом для вбивання й часами нудливо, пронизувато свистіли* (В. Винниченко); *Зрідка візник торохтить нудливо* (М. Семенко); *Ось воно* [створіння] *.. стало в очеретах, блимнуло на воду двома голодними блимаками* [очима] *і нудливо затягло: — Ову- ову-у, рах, рах!* (В. Близнець); *На щоках моїх блідих, запалих Мов та пляма червона горить, А в надірваних грудях помалу Щось стиска і нудливо щемить* (М. Старицький); *Розпарена нічною задухою, гостро і нудливо смерділа болиголова* (Григорій Тютюнник).

НУДНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Трохи нудний. *Від нового роману ми чекали чогось неймовірного, а насправді це була нудненька казочка для дітлахів середнього шкільного віку* (з мемуарної літ.); *Нудненький дощик. Ми їдемо головною вулицею міста* (із журн.); *За винятком прогнозованого й нудненького першого матчу, останні два пройшли в цілком протилежному руслі й закінчилися із різницею в три очки* (з газ.).

НУДНЕ́НЬКО, *розм.* 1. Присл. до **нудне́нький.** *Коли компетентні люди щось кажуть нудненько і серйозно, а хтось натомість виходить з бубонцем і ведмедем, конкурувати неможливо* (з публіц. літ.).

2. *у знач. пред.* Досить нудно (у 2, 3 знач.). *Щось мені тяженько, на серці нудненько* (з народної пісні); *Та що й казать: Петро пішов у славу! Але Петрові все нудненько щось стає* (П. Гулак-Артемовський); [Молодий вояк *(що сидить по другу руку гетери):*] *Так, воно нудненько! Семпроній сей не тямить красномовства* (Леся Українка); — *Скажіть, будь ласка, а вам часом не було трошки нудненько?* (В. Винниченко); *Тут, у Києві, так гарно, а там* [у Німеччині] *доволі таки нудненько, хоч є свій колектив* (Ю. Покальчук); — *І де ті дітиська ото полізли! .. нудненько мені!* (У. Самчук).

НУДНИ́Й, á, é. 1. Який викликає почуття нудьги (одноманітністю, непривабливістю вигляду і т. ін.). — *Мені здалося, що я з нудної Горобцівки та просто потрапила в якесь зачароване царство!..* — *хвалилася Ватя* (І. Нечуй-Левицький); [Сторож:] *Та й нудна оця робота — сидіти в розправі цілісінький рік!* (М. Кропивницький); *Деякі* [земляки] *ж просто ходять для того, щоб якось провести нудний час* (В. Винниченко); *Я сиджу на пленарних зборах Наради. Покірно й терпляче виконуваний нудний обов'язок!* (В. Домонтович); *Кирило Федорович .. і дома дотримувався того самого нудного порядку, що і в себе в кабінеті* (Д. Ткач); *Він стояв, прикутий чолом до вікна і тупо дивився на будинок навпроти, довгий нудний бетонний будинок* (Є. Кононенко); // Набридливий, докучливий. *Другий* [брат] *лежить, .. закинувши руки під голову, мов порішивши вже з усіми нудними докучними думками навіки* (Марко Вовчок); *Туман вологим язиком лизав сірий брук, лляв нудний холодний дощ* (С. Чорнобривець); *Почався отой нудний торг, коли один багато просить, а другий мало дає* (М. Стельмах); *Сніг, мокрий, липкий, десь по обіді перейшов у дощ — дрібний, по-осінньому нудний, холодний* (Є. Доломан); // Який не викликає зацікавлення, інтересу. *По міських балах .. сільські забави видавались їй* [Ядзі] *нудні* (Н. Кобринська); *Юзя знов мусить братись до нудної німецької книжки* (Леся Українка); *Весь світ порожній, непотрібний, остогидлий, нудний до млості* (В. Винниченко); *Коло них* [гімназисток] *класна дама — монотонно, як у церкві, розповідає щось нецікаве й нудне* (Ю. Смолич); *Тут не скажеш, що матеріал сухий, нудний, нікому не цікавий. Тема кохання кожного розворушить!* (О. Гончар).

2. Сповнений нудьги, туги; безрадісний. [Василь:] *Як один вечір не побачусь з нею, то вже й ніч здається мені довгою та нудною* (М. Кропивницький); *Ведуть угору нас ряди акацій, Нудний, звичайний степовий ескорт* (М. Зеров); *Життя у Вітровій Балці не таким уже нудним видалось* (А. Головко); *Звідкись долітає невиразна музика, нудний пейзаж за вікном* (І. Карпа); * Образно. *Я мав одягати нудний костюм і повертатися до остогидлої служби* (В. Кожелянко); // *рідко.* Сумний, зажурений. *Ждав-дожидався* [чорнобривець], *коли .. його чорноброва вийде до криниці .. і своїм срібним голосочком звеселить його нудне серце* (Панас Мирний).

3. Який спричинює неприємне, болісне відчуття; млосний, неспокійний. *Нудна тривога, мов дерево з насіння, росла в Маланчиній душі .. Невже ніхто не посватає?* (М. Коцюбинський); *Городовський люто схопився з крісла й відразу відчинив вікно, щоб спровадити цигарковий дим і нудний дух* (В. Підмогильний); — *Сашко, невже забути можна Лубни, Пирятин, Бровари, Де темна ніч, нудна й тривожна, Ракети сіяла згори* (А. Малишко); // Тяжкий, болісний. *Бодай же кінець ваш був нудний та гіркий!* (Номис).

4. Який викликає нудоту (у 2 знач.); нудотний. — *Зварила мені жінка тої локшини, солодке, нудне, з душі верне, а їм, нічого не вдієш* (М. Коцюбинський); *Микита відкрив двері .. В горло вдарило нудним картопляним духом* (Григорій Тютюнник); *Нудний запах гарячих вершків дратував його* [Шептала] (В. Дрозд); *Оленка жувала печиво: терпіла нудний смак, поки живність переважала відразу* (Ю. Андрухович); *Їсти я не міг. Заважав сморід, кисло-нудний душок* (М. Дочинець); // *перен.* Надмірно улесливий, неприродно люб'язний. *До природної звичайності української селянки в неї* [Кайдашихи] *пристало щось уже дуже солодке, але нудне* (І. Нечуй-Левицький).

5. Який викликає відразу, антипатію; неприємний, антипатичний. — *Ох, знаю я усіх їх, знаю! Усі нудні, усі обридлі... Коли б уже хутче поїхати..!* (Марко Вовчок); *Був* [Степан] *нудний педант, був заздрісний* (О. Кобилянська); — *Ви не повірите, — переходить вона на більш щирий тон, — який нудний він* (М. Івченко); *Постояльці* [гітлерівські солдати] *були люди нудні й брудні* (Ю. Яновський); *Не осяває царське чоло жодна висока думка. Нудний і сірий останній з царів* (О. Довженко); — *Нудний ти й нецікавий, коли князь,* — *сказала вона злісно* (П. Загребельний).

НУ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нудни́й.** *Одноманітність і нудність окремих сучасних телевізійних серіалів пояснювана тим, що їх виробництво є надзвичайно швидким, чим і мотивована відсутність глибокої творчості в них* (із журн.); *Нудність оповіді дещо компенсують майстерно побудовані діалоги* (з газ.).

НУДНІ́ТИ, íю, íєш, *недок., рідко.* Те саме, що **нудні́шати.** *Якщо б ми знайшли на городі черепки, не треба склеювати їх, а краще зберегти такими, як є. Бо тільки такими вони мають цінність. .. Це був один із перших уроків, вчителька ще не почала хворіти й нудніти, тому я слухав уважно й запам'ятовував* (з мемуарної літ.).

НУДНІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати нудним. *Високому режисерові обличчя починає нуднішати. Він дивиться на монтажний стіл так, ніби там лежить його дитина, а я їй ллю на живіт холодну воду* (Ю. Яновський); *Китайці твердо переконані, що людина наповнена життєвою енергією, яку поступово вичерпує, тому й починає старіти, хворіти й нуднішати* (із журн.).

НУ́ДНО. 1. Присл. до **нудни́й.** *Вже з годину торохкотіли друкарські машинки, торохкотіли одноманітно, монотонно і без краю нудно* (Б. Антоненко-Давидович); *Б'є дятел. Старанно, і довго, й нудно б'є* (Л. Дмитерко); *Вітер нудно гудів у бетонній рурі* (Ю. Винничук); *Іван Антонович довго й нудно пробирав свого лейтенанта* (О. Гончар); *Душман пішов до стійки, нудно й повільно торгувався про щось із сонним господарем* (Ю. Андрухович); *У Федора Іполитовича огидно й нудно защеміло коло серця* (Ю. Шовкопляс).

2. *у знач. пред.* Про важке, гнітюче почуття, яке переживає хто-небудь. — *А що се ти, любий, зажурився?* — *питав мене Лукаш.* — *А так чогось нудно!* — *одкажу йому* (Марко Вовчок); *Коли Сосницький зривається згори й потім понуро сидить, мені стає нудно* (В. Винниченко); *Хлопцям було нудно. Хоч у них була добра зенітка, але зовсім не було набоїв* (І. Багряний); *Їм* [дітям] *очі прив'язано до нових книжок, хоч бачу: нудно* (В. Барка); — *Згинь, лиха личино! Не дзижчи! Без тебе нудно!* — *розпалено крикнув Кіндрат* (О. Ковінька).

3. *у знач. пред.* Про стан нудоти (у 2 знач.). *Наїлася Катря тих солодких медяників,* — *аж тепер їй нудно, як про те згадає* (Панас Мирний); [Гнат:] *Нудно.* [Іван:] *Нудно? Постривай, я зараз пошукаю; там десь у мене було зілля, ще з Капказу* [Кавказу] (І. Карпенко-Карий); *Все літо було духмяно та гаряче від конопель, сизо було від головатої тугої капусти і аж нудно від солодкого, переспілого пасльону* (О. Гончар).

НУДНО́ПИС, у, *ч., зневажл.* Нудна манера писання художнього твору. *Спливала мить, і вчитель втрачав цікавість до друкованого тексту, який тримав у руці. Тоді на обличчі досвідченого наставника читалося: який нуднопис* (із журн.).

НУДНУВА́ТИЙ, а, е. Трохи нудний. *Політ був піднуватий* (М. Білкун); *Прошу вибачити мені розлогий вступ та нуднуватий відступ* (Ю. Іздрик); *Хай який звичайний, сіренький, навіть нуднуватий доктор Ватсон, він просто таки необхідний у структурі новел А. Конана Дойла* (з наук.-попул. літ.); *Хвилював ледве чутний нуднуватий запах нагрітої сонцем нафти, що долітав сюди з берега* (О. Донченко); *Нуднуватий густий сморід тротилу вдарив у ніс, коли ми опинилися на подвір'ї* (Є. Доломан).

НУДНУВА́ТО. Присл. до **нуднува́тий.** *Знав штунда чимало, начитаний був, але розповідав нуднувато* (В. Дрозд); // *у знач. пред. Максимові, який вперше подався в таку далеку дорогу без батьків і чекав від подорожі чогось особливого, стало спочатку трошки нуднувато* (А. Кокотюха); *Я все сам та сам. Нуднувато мені буває без товариства* (В. Нестайко).

НУДНЮ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Підсил. до **нудни́й;** дуже нудний. — *Сьогодні день, коли я роблю візит шановному професорові Маркевичу! Але в мене сьогодні нема жодного бажання пити в нього нуднющий чай* (В. Підмогильний); — *Але й нуднюща нарада була!* — *сказав я, влаштувавшись на канапі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Журнал був нуднющий: торочилося про якийсь конгрес* (В. Єшкілєв).

НУДÓТА, и, *ж.* 1. Підсил. до **нудьгá** 1–3. *Видко було і панів, що сиділи у великій нудоті і старались мати поважний вираз обличчя* (Леся Українка); *Не треба мені тії слави людської, .. Самі-бо, як сльози, з нудоти тяжкої Ці думи та співи мої ізросли* (І. Манжура); *Така нудота, хоч скачи в воду. Все однакове, болісне. Ходив сьогодні понад воду і згадував* (Мирослав Ірчан); *Вступ був цікавий, то так. А далі почималася нудота: всякі логарифми та косинуси, таблиці та формули* (М. Дашкієв); *— Коли тобі, Ганю, буде нудота за Нестеринцями, то вилізь на вербу на вершечок та й подивись на Нестеринці, бо звідтіль буде видко їх* (І. Нечуй-Левицький).

2. Неприємне, млосне відчуття у шлунку й горлі, після якого часто настає блювання. *Знехотя підвелася вона, поїла і раптом відчула нудоту* (З. Тулуб); *В плечі боліло, аж нудота підступала до горла* (Ю. Бедзик); *Ряжанка ставав у затінок і перечікував, доки мине нудота* (І. Білик); *Пан Циммерман відчув, як у нього зіпріло чоло, десь із глибини шлунка почала підніматися полинова нудота і підступати до горла* (Ю. Винничук); *На третій день нудота минула, та це не обмануло Альфонсо* (О. Авраменко, В. Авраменко).

○ **(1) До нудóти,** *у знач. присл.* — дуже, надзвичайно, великою мірою (про те, що набридло, приїлося, спричиняє роздратування). *Щодня було те саме. Ноги, немов непотрібні, .. і очі, теж наче зайві, байдужно приймали все до нудоти знайоме* (М. Коцюбинський); *До нудоти одноманітно повторювалась та ж сама сцена* (Ю. Шовкопляс); *Він стиснув руками скроні і притулився до стіни. Стіна повільно похитувалася, підлога здригалась і оберталася — ліниво і до нудоти одноманітно* (М. Дашкієв); *Він починає повторюватися до нудоти* (Олекса Ізарський); *Виснажливі спускання вниз раптом обридли йому до нудоти, до глибини душі* (Любко Дереш).

◊ **Нудóту розвóдити** *див.* **розвóдити; Сóхнути з нудóти** *див.* **сóхнути.**

НУДÓТЛИВИЙ, а, е. Який викликає нудоту (у 2 знач.). *Почував себе збудженим і трохи схвильованим від того, що перед ним розкривається нове життя, що немає вже військової служби, .. немає госпіталю з його нудотливим смородом камфори і ефіру* (Григорій Тютюнник); *Пахтіло сирістю і ще чимось нудотливим, неприємним. Гнат зрозумів, що то запах крові* (В. Чемерис); *Ніздрі вловили солодкий, нудотливий дух* (О. Ульяненко).

НУДÓТЛИВО. Присл. до **нудóтливий.** *Різко й нудотливо запахло паленим м'ясом* (В. Чемерис).

НУДÓТНИЙ, а, е. Підсил. до **нуднúй.** *Андрій тим часом ходив спокійно по кімнаті, розтягуючи якусь нудотну розмову* (С. Васильченко); *За вікном місто потопало в нудотній осінній мряці* (Ю. Смолич); *— Пане, а я хотіла для вас зіграти вальса* [вальс]*... — почув за своєю спиною присолоджений, нудотний голос крутолобої мавпи* (Б. Харчук); *Ранок приніс на своїх плечах хмари, туман, нудотний дощ* (Ю. Мушкетик); *В нашій літературі все більше запановує отой нудотний газетний суржик, що не має нічого спільного з нашою літературною мовою* (І. Жиленко); *Тут стояв різкий нудотний запах: чагарник виділяв якісь летючі масла* [олії] *і, мабуть, тому над кущами клаптями хмар роїлися міріади дрібних комах* (І. Росоховатський); *Вона* [кров] *парувала, і запах від неї був задушливий, нудотний, тяжкий* (О. Бердник); *Він знесилено впав на підлогу, лише коли зсудомлювало шлунок і до горла підкочувався нудотний клубок, цар спинався навколішки й ревів* (І. Білик).

НУДÓТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **нудóтний.** *Далі запанувала якась ганебна нудотність. Хомухін в інтервалі тридцяти секунд проголошував тости* (П. Загребельний); *Між лопушиння й кульбаби височіла гонорова шляхта будяків, розливаючи медовий дух; пахнув холодний алкоголь м'яти і солодко дихав канупер, наче навмисне підсилюючи нудотність повітря* (Ю. Винничук).

НУДÓТНО. Присл. до **нудóтний.** *Я помітив, що і порядок денний, і виступи учасників раз у раз нудотно повторюються* (Б. Антоненко-Давидович); *Завиває надривно і нудотно музика* (І. Цюпа); *Я юності не знав. Нудотно і похмуро Пройшли мої, можливо, кращі дні* (В. Симоненко); *Час тягнувся нудотно довго* (В. Малик); *Нудотно пахло якимись ліками* (М. Дашкієв); *Зрита земля нудотно смерділа мінними газами й трупами* (О. Гончар); *Хащі бузини оточували будиночок, бузина квітла й нудотно пахла* (Ю. Винничук); // *у знач. пред. Немає охоти словом обмовитися — до того тоскно й нудотно* (Є. Доломан); *У моїй передній, темній кімнаті було душно й нудотно* (У. Самчук); *Щось витинали музики, хтось співав про чорні очі: накурено, душно, нудотно* (Б. Харчук); *Стало тяжко дихати, стало нудотно на серці, стало по-справжньому страшно* (Любко Дереш).

НУДЬ, і, *ж., діал.* Нудьга. *А на обличчях — нудь. А на обличчях — нема чого робити* (Д. Бузько); *Як серце не втішай читаннями сумними, воно однак побачить щось жахливе: пророки всі — нудні, і їхні вчення — нудь* (І. Малкович); *Прийшла пора, коли почала кров будитися... Я зразу почув нудь, пересичення, обридження до всього* (І. Франко); *Мотря дрижала, як у лихорадці. — Скука, нудь, задихається грудь, дихати не маю чим* (Б. Лепкий); *На серці у мене була нудь. Я не міг більше жити у Лаврові* (Г. Пагутяк).

НУДЬГÁ, и́, *ж.* 1. Стан, викликаний бездіяльністю, відсутністю розваг; сум, досада. *Богинь напав від чаду дур; Дим очі їв, лилися сльози, З нудьги скакали так, як кози* (І. Котляревський); *Я стою біля ґанку і слухаю, як у мені важко, незграбно починає ворушитись нудьга, неначе жаба, що випручується з-під піску* (В. Винниченко); *Пані натхненно грала на роялі танго й розважала від нудьги саму себе і гостей* (С. Чорнобривець); *Нудьга гнітила сіятельного. Щоб порятуватися від неї, звелів цілий день дзвонити у великий дзвін Спаського собору* (П. Загребельний); * Образно. *Стала нудьга виглядати його* [Остапа] *очима, журба невимовна гнітити його душу* (Панас Мирний); *Хтось зі зла шарпонув, здавалося, темну завісу, ніби зачинив двері за нелюбими гостями — і між стінами заворушилась нудьга* (С. Васильченко).

2. Стан, зумовлений одноманітністю обстановки, відсутністю інтересу до навколишнього, до своїх занять і т. ін. *Ви в ірій линете від сірого туману, Від сірих днів, від суму і нудьги* (О. Олесь); *Дедалі більше від голоду й відрази до цього товариства Степана обіймала нудьга* (В. Підмогильний); *Вони мали б відчувати радість і піднесеність, але замість цього в кабіні панувала похмура нудьга* (М. Дашкієв); *Нудьга губить на землі дев'ять десятих добрих починань* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Вигнали нудьгу з села: — Нагулялася, доволі! — А тепер ця зайда зла виє десь в снігу на полі* (С. Воскрекасенко); // *у знач. пред., з інфін.* Нудно, нецікаво. *Нудьга Йванисі варити, бо куриться; нудьга Йванові сидіти за ткацьким верстатом, бо не видко* (Л. Мартович); *Яка нудьга бути вічно балагулою!* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *за ким — чим і без дод.* Стан, що характеризується неспокоєм, тривогою в поєднанні з сумом, апатією; туга, журба. *Мене там мати повила І, повиваючи, співала, Свою нудьгу переливала В свою дитину* (Т. Шевченко); *За ненькою й батько помер з нудьги та з жалю за вірним подружжям, що з нею молодий вік ізвікував* (Марко Вовчок); *— Треба вам сказати, що я іноді хворію на ностальгію, цебто — у мене з'являється нудьга за батьківщиною* (Ю. Яновський); *Від деяких поглядів у Андрія мимохіть перебігав легенький, неприємний морозець, бо в тих поглядах світився кричущий переляк, нудьга й жаль невисловлений* (І. Багряний); *Відголоски про збройні сутички в різних кінцях світу блискавично облітали села і посилювали жах перед завтрашнім днем. Запанували нудьга і відчай* (Р. Андріяшик); *Нудьга потроху сунула й сунула, як потоки великої повені* (М. Івченко).

4. *перен., розм.* Про нудьгаря. *Нудьга за біду дочку оддав, а халепа на весіллі грав* (прислів'я); *— Це ж не чоловік, а варивода, нудьга і печаль. Він же своїм словом до серця і печінок доберeться, а насмішкою не пожаліє ні батька, ні матері, ні старого, ні малого* (М. Стельмах).

(1) Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заї́да́є) / взяла́ (заї́ла) *кого* — про стан апатії, тривоги, суму в кого-небудь. *Паничів брала нудьга на селі після раннього сільського обіду, їм забажалось з нудьги поплавать човном по ставку та по річці* (І. Нечуй-Левицький); *Коли йшлося про надзвичайних людей або й узагалі про страшне й таємниче, завжди відчував* [князь Долинський] *хвилювання. Без цього його заїдала нудьга — намагався покинути в таку хвилю товариство* (Валерій Шевчук); *— Тут і без вас нудьга узяла, і печінки до серця, так і чую, як підступають, — сказав пан сотник та й схиливсь на руку* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Взяла мене тяжка скука* (П. Чубинський); [М а р ' я н а:] *Якби ще не співала, то зовсім би заїла нудьга. А ви добренькі, спасибі вам, і не заглянете ніколи провідати* (С. Васильченко); **Розважа́ти (розганя́ти,** *рідко* **розго́нити, розві́овати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре** *і т. ін.) див.* **розважа́ти.**

НУДЬГА́Р, я́, *ч., розм.* Нудна людина. *Одне лихо — на милицях стрибає Сашко .. Інший в такому стані зіскнів би, став би нудьгарем, песимістом чорним, а Сашко ніскільки не піддався* (О. Гончар); *Малий нудьгар, принц Уельський, запросив мене на обід* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

НУДЬГА́РСЬКИЙ, а, е, *розм.* Власт. нудьгареві. *Тоня .. літає у вальсі... Партнером її — молодий вчитель фізкультури, в нього вигляд кислий, нудьгарський* (О. Гончар).

НУДЬГУВА́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **нудьгува́ти і нудьгува́тися.** *Він помчав до Варшави розважатись і відпочивати, передбачаючи добру нагороду за довге нудьгування* (З. Тулуб); *На стіні павук снує Претонісінькую сітку, І згадаєш ти своє Нудьгування в своїм світку* (І. Франко); *Довгі години нудьгування й самітних думок та пильних, з нудьги ж, спостережень за Вольдемаром зробили те, що цей кинджал став для неї* [Талочки] *ключем до тайни Вольдемарових планів* (Д. Бузько); *Три дні нудьгування ми вирішили замінити читанням книжок у замку* (Р. Андріяшик); *Основним різновидом занять Гоци було нудьгування* (Любко Дереш).

НУДЬГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Відчувати нудьгу (у 1, 2 знач.). *Якову немає роботи. Нудьгує Яків, зникає часом з двору* (Панас Мирний); *Нудьгував цілий день і тепер нудьгую в своїй кімнаті, номері "Брістоля"* (С. Васильченко); *— Хороші чоловіки беруть із собою своїх жінок, а не залишають нудьгувати вдома!* (Б. Антоненко-Давидович); *— Клубу в селі нема, молодь нудьгує, а він* [голова сільради] *собі папери перечитує* (Григорій Тютюнник); *Вченим нудьгувати не доводилося, незбагненне могло кожної миті вторгнутися з безмірності і зруйнувати дитячі будиночки догматичних концепцій* (О. Бердник).

2. *за ким — чим, по кому — чому, без кого — чого і без дод.* Перебувати в тривожно-очікувальному стані; непокоїтися, журитися. *— Що ж ти, Василино, не нудьгуєш за своєю Комарівкою? — спитав ласкаво панич* (І. Нечуй-Левицький); *Олександра нудьгувала в службі. Думки її рвались поза обсяг щоденщини; вона бажала кращого, празникового життя* (М. Коцюбинський); [Ш а л і м о в:] *Я бачу, ти тут не нудьгуєш без мене. Швидко знайшла собі кумира* (І. Кочерга); *Батальйон одержав нарешті пошту .. Сагайді не було нічого. Він, видно, нудьгує і не знаходить собі місця* (О. Гончар); *Минав місяць, минав другий, і ми починали нудьгувати за школою* (А. Дімаров).

◊ **Ну́ди́ти (нудьгува́ти) / зану́ди́ти [білим] світом <Ну́ди́тися світом>** *див.* **ну́ди́ти.**

НУДЬГУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., розм.* Те саме, що **нудьгува́ти.** *Франсуа нудьгується* (М. Йогансен); *Школярі не нудьгувалися в лісі — почали швидко робити намет* (із журн.); // *безос. Цариця розганяла нудьгу чашкою кави, а щоб їй зручніше нудьгувалося, в кімнаті було опущено завіси, так що Візерс, прислуговуючи своїй пані, манячив, наче мара* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса).

НУДЬГУ́ЮЧИЙ, а, е, *розм.* Який нудьгує. *Починають збігатись хлопці, дівчата, дядьки, весь нудьгуючий, чекаючий люд* (В. Винниченко); *Народ, як мертвий, спить без снів, А я на лірі граю І вас, нудьгуючих панів, Піснями розважаю* (О. Олесь); // Який виражає нудьгу. *У Аліка невиразне нудьгуюче обличчя розпещеного неука* (О. Довженко); *Нудьгуючими очима дивився він* [підкоморій] *на село і думав, як остогидли йому ці безглузді козацькі позови за землю* (З. Тулуб).

НУДЯ́Р, а́, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **нудьга́р.** *— Я страшенно не люблю тих старих нудярів, що раз у раз люблять торочити мораль* (І. Франко); *Коли Чумак показував йому село, він* [Сім'ячко] *видався таким пісним, таким нудярем, що стало страшно за Горнилівку* (В. Речмедін).

НУ́ЖА, і, *ж., збірн., заст.* 1. Воші. *Мати кинулась до його, оглядала його голову, мундир, сорочки. Там нужа аж кишіла!* (І. Нечуй-Левицький); *Тісно й нечисто, нема де помитись, укинулась нужа* (У. Самчук); *— Ти б сказав Мар'янові, щоб я йому білизну попрала, бо, може, й нужа чоловіка заїдає* (М. Стельмах); *Злорадне хихотіння в природі — то паразити: блощиці, комари, всяка мухва, гнус, нужа — тваринна й людська* (О. Бердник); *Чи не найбільшою мукою для козака весною і влітку є нужа* (Ю. Мушкетик); *Він чухав шию і врешті зізнався, що вся нужа, полишивши тіло, сповзлася під ковнір!* (Г. Колісник); * Образно. *Обіцяли йому там на виноградниках золоті грона, а повернувся Кость до несвоєї хати й дітей з торбою нужі* (П. Козланюк); * У порівн. *Панна Ядвіся так цупко прилипла до губи Фальбовського, як нужа до кожуха* (Д. Мордовець).

2. *рідко.* Мухи. *Воли .. ішли нехутко по дорозі да знай хвостами нужу проганяли* (Сл. Б. Грінченка).

◊ **Годува́ти** *(рідко* **відгодо́вувати) во́ші (во́шей, бліх, ну́жу, блощи́ці** *і т. ін.) див.* **годува́ти.**

НУ́ЖДА *див.* **нужда́.**

НУЖДА́, и́, *рідко* **НУ́ЖДА,** и, *ж.* 1. *тільки одн.* Тяжке матеріальне становище; нестатки, злидні. *Завидюща людина спішить до багатства і не знає, що прийде на неї нужда* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Н а т а л к а:] *Петре! Петре! Де ти тепер? Може, де скитаєшся в нужді і горі і проклинаєш свою долю* (І. Котляревський); — *Так уже я звівся, що ані гніватись, ані жалкувати ні на кого не маю! Нужда мене зстарила і зв'ялила* (Марко Вовчок); *Працює* [Маруся] *з ранку до вечора — не розгинається, а в хаті нужда, бідність* (І. Нечуй-Левицький); — *А пани й багачі нові скрині грошей заробили на людській крові та нужді* (П. Козланюк); *Випало мені жити самому в хатині селянина. Велика сім'я, страшенна тіснота і понад усім — нужда* (П. Колесник); * Образно. *Де сама нужда ходила — боса, гола, там тепер дозвілля, пісня, рідна школа* (П. Тичина).

2. *рідко.* Потреба в чому-небудь; необхідність (у 1 знач.). — *Нехай сі гроші братові, йому у них нужда буде* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пріська, хоч їй і нужда була в грошах, не пішла міняти їх, а заховала глибше в скрині* (Панас Мирний); — *Моя нужда там, де гнучкість, чутливість і кмітливість потрібні!..* (Б. Лепкий); — *А святому синоду яка нужда знати щось про наші монастирі? Хай ліпше про свої дбає* (Г. Колісник).

3. *діал.* Біда. — *Не дурій, чоловіче, не пхайся сам у нужду!* (І. Франко); — *Ля, — притакує Іван, — ви правду сказали. У мене також вже висохли та потріскали* [постоли] *на нужду...* (П. Козланюк).

(1) Нужда́ (бі́дність, *заст.* **убо́жество** *і т. ін.)* **тісни́ть** — про вкрай скрутне матеріальне становище, нестатки, злидні. *Мати побивалася, жалуючи їх* [братів].., *а вбожество ще скрутніш тіснило й давило* (Марко Вовчок); **Терпі́ти нужду́ (зли́дні, неста́тки** *і т. ін.) див.* **терпі́ти.**

○ **(2) Про нужду́,** *у знач. присл., заст.* — на всякий випадок, для потреби в чому-небудь. *Там купами .. буряки, морква огородня — а хатньої наші жінки не продають, держать про нужду на нашу голову — цур їй!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

◊ **[І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є)** *див.* **ма́ло; Справля́ти / спра́вити нужду́** *див.* **справля́ти.**

НУЖДА́Р, я́, *ч., розм.* Те саме, що **злида́р.** *Коли раз до нього* [отця Іоана] *прийшов "нуждар" і жалувався, що його сусід насилає на нього чари, то сей духовний, замість пояснити йому, що ніяких чарів нема, а причина бідності лежить зовсім деінде, збув його такими словами: — Трохиме бідний, Великий Бог і воля Єго* [Його] *така* (І. Франко); *Під вітриною, просто на тротуарі, на ошматті газет лаштується до сну старий безпритульний у лахмітті, нуждар, приреченець, заживо викреслений із життя* (О. Гончар); *Оті шпилі і куполи Багатий шляхтич не позводив. Їх світові на вічний подив Вкраїнські нуждарі звели* (Д. Павличко).

НУЖДА́РСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **нужда́р.** *В пісні про козака і калину бачимо .. конфлікт: переконавшися про нуждарське життя козака і його цинічний егоїзм, дівчина здобувається на характер і покидає козака, не здібного до мирного, хазяйського життя* (І. Франко); *Ще більше закам'яніла* [Хмелівка], *коли батько — жила з цілого світу — обдурив і лишив свою дочку і ненависного зятька з нуждарського роду без обіцяних воликів, без того поля, про яке Охрім марив ще відтоді, як, мабуть, зіп'явся на ноги* (В. Речмедін).

НУЖДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., діал.* 1. Бідувати. *Й так я жив, нуждав, бідився* [бідкався], *Весь вік робив, не приробив нічого* (І. Франко).

2. *кого.* Примушувати (зізнатися в чому-небудь). *За гроші* [що вкрадено] *нуждають парубка в управі* (Сл. Б. Грінченка).

НУЖДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., розм., рідко.* 1. *без дод.* Відчувати гострі нестатки; жити в злиднях, нужді (у 1 знач.). [Л у ч и ц ь к а:] *Вони справді страх як нуждаються* (М. Старицький); [Д а н и л о *(палко)*:] *Нанять за півціни людей, котрі нуждаються, — хіба це розум?* (І. Карпенко-Карий); *Жив отак люд римський і труждався, їв, співав і ніби не нуждався, І тяжіла праця та жорстока Двадцять літ над ним* (І. Франко); — *Я не можу допустити, щоб моя дочка нуждалася...* (Ф. Бурлака).

2. *в кому — чому.* Відчувати гостру потребу, нужду, необхідність у кому-, чому-небудь. *Складно, по-писарськи була написана бумага.., що Притика, вельми нуждаючись у грошах, узяв у нього п'ять рублів за півроку вперед* (Панас Мирний).

НУЖДЕ́ННИЙ, а, е. 1. Який зазнає нужди (у 1 знач.); дуже бідний. *Прислухайся ж Ти до благання мого, бо зробився я зовсім нужденний! Визволь мене від моїх переслідників* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Народ нужденний, прибитий, понурий, супроти чужих несміливий і недотепний* (І. Франко); *Перед нами — брат нужденний. Яким він і справді є. Тягне жереб свій злиденний Та кляне життя своє* (П. Грабовський); *Люди, побачивши Харитона Кононовича, зойкнули: та це ж той самий дід Харко, обідраний та обмащений .. — наймит-наймитом, темний, нужденний і старий* (Ю. Яновський); // *у знач. ім.* **нужде́нний,** ного, *ч.;* **нужде́нна,** ної, *ж.* Той (та), хто злидарює. *Пригноблений не буде встидом вкритий, Нужденний хай Твоє Ім'я прославить!* (В. Багірова); *Легше кориться нужденний, темний, пригноблений* (М. Дочинець); // Страдницький, змучений. *З ями .. виглянули сірі каламутні очі і змарніле, нужденне, ніби запухле лице* (І. Нечуй-Левицький); *Германів погляд упав якраз на його нужденне лице, перед часом зів'яле і вихуджене* (І. Франко); *Вони* [повстанці] *мали нужденний вид, були в драних сорочках і штанях, босі або в прілих постолах* (П. Панч); *Привела тата Віруньці — од вітру валився той нужденний скелет у обмотках* (О. Гончар).

2. Який відзначається надзвичайною убогістю; злиденний, жебрацький. *В темній маленькій кімнатці лежить на нужденній постелі старий чоловік із шляхетними рисами лиця, котрі викривила страшна хвороба* (Н. Кобринська); *У нужденній буді, де він спав, Було так душно, брудно, гидко* (І. Франко); *У кожної з бідніших жінок пропливало разом своє нужденне життя праці, темноти, злиднів* (В. Еллан-Блакитний); *Ні нужденний вигляд мандрівників, ані їхнє пошарпане вбрання нікого не здивували б у Індії, де з давніхдавен панують злидні та голод* (М. Дашкієв); *Під облупленою нужденною хатою зібралися колом бійці, що наздоганяли частину* (О. Гончар); *Східні люди гидували користуватися чужими речами, кожен віз із собою все своє, до того ж нужденний побут кочовиків за тисячоліття навчив задовольнятися якнайменшим* (П. Загребельний); // Жалюгідний, мізерний, нікчемний. *Я тільки тепер побачив село — нужденну купку солом'яних стріх. Воно ледве помітне* (М. Коцюбинський); *Коли вона засіває житом нужденний клапоть поля чи порається з картоплею на вгороді, Семен Іванович спокійнісінько лежить на полу* (Б. Антоненко-Давидович); *Невисокий кам'яний будинок з маленькими темними вікнами, з грубо врізаними дерев'яними дверима був непоказний, навіть нужденний на вигляд* (В. Владко); *Сидів*

[Вася] *уже не на тому коні, котрим вирушав у похід, а на якійсь кошлатій, нужденній шкапі* (О. Гончар); *Євнух Санданіс довго розпитував гостя й не хотів упускати в царські покої, однак нужденний вигляд і рясні сльози незнайомого зрештою зробили своє* (І. Білик); // Малий (у 1 знач.), мізерний (у 1 знач.), недостатній (у 1 знач.). *Ми .. бачимо ті нужденні порції, що дістаються нам на сніданок, обід чи вечерю* (А. Дімаров).

НУЖДЕ́ННИК, а, *ч., діал.* Злидар. — *Я з тобов* [тобою] *не маю ніякого діла, — відказав му* [йому] *холодно Ежен. — Мусиш мати, нужденнику, — крикнув Сімон* (І. Франко).

НУЖДЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **нужде́нний.** *В одному з лондонських кварталів .. Глухий цегляний світ нужденності й покори, .. Життя без запалу, без дружби, без надій, На ключ закрите в скриньці кам'яній* (М. Бажан); *Ішли* [люди] *суворі й мовчазні, наче несли свою бідняцьку нужденність, тяжкий безпросвіток на розсуд громади* (І. Пільгук); *Милосердя не чинив лукавий панич. А переслідував злиденність та нужденність* (В. Багірова).

НУЖДЕ́ННО. Присл. до **нужде́нний.** *Вони нужденно вбрані, годуються сухарями з водою або .. самою таранею* (Леся Українка); — *Він дійсно нужденно виглядає* (Б. Лепкий); *Нужденно одягнутий похилого віку чоловік стоїть край парку, сумовито схилившись* (О. Гончар); *Жили вони нужденно, часом не лишалося ні жменьки борошна* (з казки); // *у знач. пред. Гандзя заплакала. Вона озирнулася по хаті. Як тут нужденно, вогко, понуро!* (І. Франко); *Який же сенс .. дозування і цілої сучасної геліотерапії? Це нужденно!* (Ю. Смолич); *Тепер тут* [у лісових хащах] *усе відомо і все нужденно* (Ю. Бедзик).

НУЖДИ́ТИ, жджу́, жди́ш, *недок., діал., кого.* Примушувати, силувати. *Коли схоче син женитись, то не помішаєм і нуждить його не будем* (Сл. Б. Грінченка).

НУ́ЖДОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Те саме, що **нужда́** 1. *Не дало життя втіх і радощів, А дало лише муку, нуждоньку* (М. Старицький); *Його* [чоловіка] *вигнала на великий шлях нуждонька та бідонька* (Марко Вовчок).

НУЖДО́ТА́, о́ти́, *ж., розм.* Підсил. до **нужда́** 1, 2. *Дала* [доля] *всього, чого хотіла .. І мрій ясних від доброти, І днів, не висиджених в школі, І нуждоти, і наготи* (А. Малишко).

НУЖДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* Зазнавати нужди; дуже бідувати. — *Ми .. живемо в тім самім краї і навіть не знаємо, як бідує та нуждує той нарід ось тут, у нас під боком* (І. Франко); *Боже, як мучився вбогий народ, Як нуждував, щоб добути ту скибу! Поля і в нас не було — лиш город* (Д. Павличко).

НУЖДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., діал.* Те саме, що **нуждува́ти.** *Батько його не розкошував, але гірко нуждувався у задушливій атмосфері* [канцелярії] (А. Крушельницький); * Образно. *Коли так бідний Яць нуждувався з своїми думками, — злегка, несміло відчинилися двері його хати і всунулася крізь них суха згорблена поява Юдки* (І. Франко).

НУ́ЖНИК, а, *ч., прост.* Те саме, що **убира́льня** 3. *Увечері з двома товаришами він підстеріг Вальтера Бера і втопив його в нужнику* (О. Донченко); *Лунали* [кроки] *довго, набагато довше, ніж треба, щоб обійти нужник* (Р. Андріяшик); — *Бачив ти коли-небудь нужник на фронтових станціях?* (П. Загребельний); *Біля кожного будинку — нужник з дощок, критий дранкою, від гетьманової та гетьманшиної світлиць до нужників вели криті переходи* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Боже! Як огидно смердить земля! .. Відгонить спаленим порохом, залізним гаром, сіркою, аміаком..! Не земля, а нужник, прости Господи!* (Ю. Смолич).

НУЗДА́, и́, *ж., діал.* Вузда.

НУЗДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., кого, діал.* Гнуздати. *Метушилися з дрючками люди, ганяючись за бугаєм. — Направляй сюди, — відважно кричав Охрім... — Нуздай його! Нуздай!* (Григорій Тютюнник); — *Миколо! Виводь Оксамита! Петре, вуздечка сам знаєш де, тобі нуздати* (Г. Колісник).

НУЗДЕ́ЧКА, и, *ж., діал.* Зменш. до **нузда́.** *Пан і посадить його верхи на свої коліна... а воно тільки "но, косю, но!.." та за панові вуса й візьметься, наче за нуздечку* (Сл. Б. Грінченка).

НУ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ну́кати.** *Нарешті після довгого нудного нукання Сергєєв позіхає й зводиться* (І. Багряний).

НУ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Казати, кричати, гукати "ну". *Не запріг, що нукаєш* (Номис); *Говорив, говорив* [Василь]... *зразу голосно, плавно, а далі затинаючись, тихше. — Ну? — нукав учитель* (Панас Мирний); *Письменник почав збиватися, екати, нукати: ну, ну, ну!* (О. Довженко); // Підганяти, спонукати кого-небудь до чогось. *Присяжний нукав, щоб патер їв швидко, бо зараз люди почнуть іти* (І. Франко); — *Навіть до доброго треба нас батогом підгонити .. Чи до читальні, чи до нашої крамниці, то на кожного треба нукати, аби там заходив* (Л. Мартович); *Батько не любив, щоб на нього нукали, отож, поки не вдовольнив селян, він до панської брички й не підійшов* (Б. Антоненко-Давидович).

НУ́КЕ́Р, а, *ч.* Воїн з особистої варти князя, хана і т. ін. у деяких народів Сходу; дружинник. *Нукери галасували, щось пили безперервно, лаялися між собою* (А. Хижняк); *Нукер розчинив двері, неначе стояв за ними й чекав наказу* (Б. Левін); *Нукер вищірив зуби, зареготав, але до сокири не потягнувся* (В. Малик); *Хан запропонував князеві перейти на військову службу до нього, але не командиром ескадрону, а простим нукером* (В. Кожелянко).

НУКЛЕА́ЗА *див.* **нуклеа́зи.**

НУКЛЕА́ЗИ, а́з, *мн. (одн.* **нуклеа́за,** и, *ж.), біохім.* Група ферментів, що розщеплюють нуклеїнові кислоти та їхні похідні, руйнуючи послідовність азотистих основ у них. *Нуклеази отримують із підшлункової залози великої рогатої худоби* (з наук. літ.); *Доведено, що нуклеаза слини ротової порожнини має антивірусну дію* (з наук.-попул. літ.); *Нуклеази є в усіх тваринних і рослинних організмах* (з навч. літ.).

НУКЛЕА́ЗНИЙ, а, е, *біохім.* Стос. до нуклеази. *Дія біологічно активних речовин і токсикантів зумовлює зміни нуклеазної активності та вмісту нуклеїнових кислот* (з наук.-попул. літ.).

НУКЛЕА́РНИЙ, а, е, *книжн.* Який стосується ядра (у 2 знач.); ядерний. *Можливо, наш нуклеарний час трохи запересичений любов'ю — книги, радіо, телевізія, реклама...* (У. Самчук); *Нуклеарна зброя побудована на використанні ядерної енергії, що вивільняється при ланцюговій ядерній реакції розщеплення важких ядер та термоядерній реакції синтезу легких ядер* (з наук.-попул. літ.); *Ім'я Чорнобиля зробилося для світу зловісним символом нуклеарної катастрофи* (з газ.).

△ **Нуклеа́рна сім'я́** *див.* **сім'я́.**

НУКЛЕАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **нуклеа́ція.** *Однорідний нуклеаційний процес розростання в склі може бути умовно диференційований на початкову, середню й кульмінаційну фази* (з наук. літ.).

НУКЛЕА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Перша стадія фазового переходу, коли утворюються зародки нової фази (краплі або кристала) фізико-хімічної системи. *Розрізняють гетерогенну нуклеацію, коли зародження відбувається з участю інших домішок, та гомогенну, коли зародки нової фази виникають в однорідній речовині* (з наук.-попул. літ.); *Нуклеація — початковий процес зародження крапель у переохолодженому газі, наприклад, крапель води в хмарах, бульбашок при кипінні рідини, преципітатів у рідинах чи твердих тілах* (з навч. літ.).

НУКЛЕЇ́Н, у, *ч., біол.* Складна органічна сполука, що входить до клітинного ядра. *Нуклеїн має бактерицидні властивості — послаблює й навіть вбиває мікроби, тому його успішно застосовують для змащування виразок, мигдалин, уражених дифтерійною паличкою* (з наук.-попул. літ.); *Поширення нуклеїну величезне: скрізь, де наявні клітинні ядра, там є й нуклеїн — у ядрах гнійних кульок, у яєчному жовтку, дріжджах, мозку, печінці і т. ін.* (з навч. літ.).

НУКЛЕЇ́НОВИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нуклеїну. *Адаптогени сприяють збереженню структури клітинних мембран і нормалізують обмін кальцію, енергетичний та нуклеїновий обмін* (з наук. літ.); *Мікродобриво каталізує ферментативні реакції, стимулює нуклеїновий процес та утворення білків, знижує розпад хлорофілу в темряві* (з навч. літ.).

△ **Нуклеї́нові кисло́ти** *див.* **кислота́.**

НУКЛЕОЗИ́Д, у, *ч., біол.* Двокомпонентна органічна сполука, що складається із залишку азотистої основи та цукру рибози або дезоксирибози. *Вільні нуклеозиди в невеликих кількостях містяться в деяких клітинах* (з наук.-попул. літ.); *В організмі нуклеозиди утворюються при розщепленні нуклеотидів під дією ферментів нуклеотидаз* (з навч. літ.).

НУКЛЕОЗИ́ДНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нуклеозиду. *Нуклеозидні інгібітори зворотної транскриптази мають структурну подібність із нуклеотидними основами, що входять до складу ДНК або РНК* (з наук. літ.); *Більшість нуклеозидних антибіотиків є структурними аналогами природних нуклеозидів* (з навч. літ.).

НУКЛЕО́ЇД, у, *ч., біол.* Скупчення ядерної речовини бактеріальної клітини. *Усі клітини складаються з таких основних компонентів: плазматична мембрана, цитоплазма та ядро (у прокаріотів його функцію виконує ядерна зона — нуклеоїд)* (з наук.-попул. літ.); *Бактерії не мають справжнього ядра, його функцію виконує нуклеоїд* (з навч. літ.).

НУКЛЕО́ЇДНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нуклеоїду. *Білки, що допомагають підтримувати структуру нуклеїнової кислоти, яка закручена в кільце, відомі як нуклеоїдні білки* (з наук.-попул. літ.).

НУКЛЕО́ЛЬ, я, *ч., біол.* Постійний складник, частина ядра рослинної і тваринної клітини. *Дослідження нуклеоля здійснюють лише в лабораторних умовах із використанням сучасних електронних мікроскопів* (з навч. літ.).

НУКЛЕО́Н, а, *ч., фіз.* Протон або нейрон, з якого складається атомне ядро; нуклон. *На нуклеони припадає основна частина маси атома* (з наук.-попул. літ.).

НУКЛЕО́НІКА, и, *ж.* Те саме, що **Я́дерна фі́зика** *(див.* **фізика).** *Нуклеоніка активно розвивається, охоплюючи різні напрями дослідження розщеплення ядра* (із журн.).

НУКЛЕОПЛА́ЗМА, и, *ж., біол.* Те саме, що **каріоплáзма.** *У нуклеоплазмі міститься багато речовин, наприклад, нуклеотиди, необхідні для реплікації ДНК, і ферменти, які здійснюють різні ядерні процеси* (з наук. літ.).

НУКЛЕОПРОТЕЇ́Д *див.* **нуклеопротеї́ди.**

НУКЛЕОПРОТЕЇ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **нуклеопротеї́д,** у, *ч.), біол.* Складні білки, комплекси нуклеїнових кислот із білками. *До нуклеопротеїдів належать стійкі комплекси нуклеїнових кислот із білками, що тривалий час існують у клітині чи її структурних елементах на відміну від різноманітних проміжних комплексів білків* (з наук. літ.).

НУКЛЕОПРОТЕЇ́ДОВИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нуклеопротеїду. *Окремі нуклеопротеїдові комплекси мають активний потенціал взаємодії, що характерно для хромосомних комплексів різних тварин* (з наук. літ.).

НУКЛЕОПРОТЕЇ́Н *див.* **нуклеопротеї́ни.**

НУКЛЕОПРОТЕЇ́НИ, ів, *мн. (одн.* **нуклеопротеї́н,** у, *ч.), біол.* Те саме, що **нуклеопротеї́ди.** *Окремі нуклеопротеїни (рибосомні частинки та ін.) мають здатність самі згруповуватися за відповідних умов без участі клітинних структур або агентів* (з навч. літ.).

НУКЛЕОПРОТЕЇ́НОВИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нуклеопротеїну. *Найсильніших конформаційних змін при утворенні нуклеопротеїнів зазнають нуклеопротеїнові комплекси* (з навч. літ.).

НУКЛЕОСИ́НТЕЗ, у, *ч.* Процес утворення атомних ядер (нуклідів) у природних умовах. *Елементи, знайдені на нашій планеті, так звані первинні елементи, сформувалися до утворення Землі зоряним нуклеосинтезом у найновіших зорях* (з наук. літ.); *Нуклеосинтез важких ядер потребує екстремальних температур і рівня тиску, знайденого в ядрах космічних зірок* (з наук.-попул. літ.).

НУКЛЕОТИ́Д *див.* **нуклеоти́ди.**

НУКЛЕОТИДА́ЗА *див.* **нуклеотида́зи.**

НУКЛЕОТИДА́ЗИ, а́з, *мн. (одн.* **нуклеотида́за,** и, *ж.), біохім.* Група ферментів, які каталізують розщеплення в нуклеотидах з утворенням нуклеозидів і неорганічного фосфату. *У тваринних і рослинних тканинах виявлені нуклеотидази, які беруть участь у переформуванні елементів рибонуклеїнової та дезоксирибонуклеїнової кислот* (з наук.-попул. літ.).

НУКЛЕОТИ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **нуклеоти́д,** у, *ч.), біол.* Складники нуклеїнових кислот і багатьох коферментів. *Нуклеотид має у своїй будові пентозу, азотисту основу й фосфатну кислоту* (з наук.-попул. літ.); *Цукор, що входить до складу нуклеотиду, містить п'ять вуглецевих атомів* (з навч. літ.).

НУКЛЕОТИ́ДНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нуклеотиду. *Нуклеотидний склад ДНК різних клітин багатоклітинного організму однаковий* (з наук. літ.).

НУ́КЛЕУС[1], *ч., с. г.* 1. *род.* у. Невелика бджолосім'я з молодою неплідною маткою або плідною запасною. *На багатьох пасіках, коли матки як основа нуклеусу починають відкладання яєць, їх мітять кольоровою фарбою, щоб легше відшукувати в гнізді й точно визначати рік народження* (з наук. літ.); *При формуванні нуклеусів необхідно стежити, щоб не винести з основної родини разом із бджолами й матку* (з наук.-попул. літ.).

2. *род.* а. Зменшений варіант звичайного вулика, який розрахований на декілька рамок. *Корпус нуклеуса менший від звичайного вулика, оскільки розрахований на меншу кількість бджіл, а в малому просторі бджолам легко підтримувати необхідну температуру* (з наук.-попул. літ.); *Важливо, щоб кожен нуклеус мав будь-які відмінні ознаки (орієнтири), за якими молода матка, повертаючись із польоту, безпомилково знаходила б своє житло* (з навч. літ.).

НУ́КЛЕУС[2], а, *ч.* В археології — кам'яні ядрища з кременю, обсидіану, яшми та інших матеріалів. *Коли поверхня каменя оброблялася більш-менш суцільно, нуклеус набував кубо- або кулеподібних обрисів* (з наук. літ.); *Є незаперечні свідчення того, що люди мешкали у Воловецько-Колочавському районі уже й за часів Київської Русі, і за часів дакського періоду, що підтверджують колочавські знахідки — нуклеус, лощило та інші, що зберігаються у фондах обласного краєзнавчого музею* (з наук.-попул. літ.); *Досить рано для отримання відщепів починають використовувати спеціально виготовлені для цього предмети — нуклеуси, або ядрища* (з навч. літ.).

НУ́КЛЕУСНИЙ, а, е, *с. г.* Стос. до нуклеусу, нуклеуса *(див.* **ну́клеус[1]**). *Експерти стверджують, що формувати нуклеусні вулики потрібно із сильних сімей у період роїння або масового збору меду* (з навч. літ.).

НУКЛІ́Д, а, *ч., фіз.* Різновид атома або атомного ядра, що характеризується числом протонів (порядковий атомний номер) і числом нуклонів (сума протонів і нейтронів — масове число). *Процес довільного розпаду нестабільного нукліда називають радіоактивним розпадом, а сам такий нуклід — радіонуклідом* (з навч. літ.); *Тритій як нуклід водню має високу міграційну здатність у водному середовищі* (із журн.).

НУКЛІ́ДНИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **нуклі́д**. *Нуклідний склад газоподібних викидів атомних електростанцій здебільшого визначається газами, що надходять з ежекторів турбіни, — це радіонукліди продуктів розпаду* (з навч. літ.).

НУКЛО́Н, а, *ч., фіз.* Загальна назва протонів і нейтронів, що входять до складу атомного ядра. *При збільшенні числа нуклонів у ядрі воно набуває достатньо великих розмірів, тому для периферійних нуклонів, які входять до складу важких ядер, через їх взаємну віддаленість сили ядерної взаємодії виявляються менш помітними* (з наук.-попул. літ.).

НУКЛО́ННИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **нукло́н**. *Зовнішня форма електронних оболонок демонструє ізотопну структуру елемента, а відповідна цьому фактові внутрішня форма відображає нуклонний склад його ядра* (з навч. літ.).

НУ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **ну́кати;** сказати, крикнути, гукнути "ну". *Василь на стелю дивився, хмурився, крививсь... — Ну? — знову нукнув учитель* (Панас Мирний); — *Ну? — загрозливо нукнув Кадуха й ляснув Женю по шапці, але ще без люті* (В. Близнець); *"Нехай би вставав* [Філик] *та займав худобу, вівці товчуться, а свині хлів провалюють", — подумала вона, нукнула на корову й присіла, вдержуючи колінами відро* (Б. Харчук); *Перш ніж нукнути Леопольда, я швидко озирнувся назад* (О. Авраменко, В. Авраменко).

НУ́ЛИК, а, *ч., розм.* Зменш. до **нуль** 1–3. *Номери її* [автомашини] *аж ряботять нуликами* (В. Яворівський); *Чітко вироблений план розвалився; на визначеному маршруті можна поставити відразу хрестик і нулик* (В. Шкляр); *Моя сороківка вже поповзла до позначки "п'ять" з одним скромним нуликом* (С. Процюк).

НУЛІ́ВКА, *рідше* **НУЛЬО́ВКА**, и, *ж., розм.* 1. *буд.* Те саме, що **Нульови́й цикл** *(див.* **цикл).** *Дуже багато позитивних відгуків можна прочитати про використання пінoблоків у будівництві, технологія викладання стін якими вимагає особливо ретельної нульовки — комплексу робіт із закладання фундаменту, формування цоколю та ін.* (з наук.-попул. літ.).

2. Борошно найдрібнішого помелу. *Пухнасте й тепле борошно сиплеться на язик, забиває горло .. Крупчатка, справжня крупчатка... Не інакше як нульовка* (О. Донченко).

3. Машинка для стриження, що зрізає волосся при самій поверхні шкіри. *Для стрижки напівбокс, відомої ще з дев'яностих років, необхідна нулівка* (із журн.).

4. Різновид мисливських набоїв. *Мисливець од несподіванки приліг до води і на вильоті, коли дзеркально блиснуло черево, смальнув трохи вперед з лівого дула, зарядженого нулівкою* (Є. Пашковський).

○ **(1) Під нулі́вку (нульо́вку),** *у знач. присл.* — наголо (у 2 знач.), не залишаючи волосся. *Під нулівку остригли* [Порфира Кульбаку]. *Тут усі стрижені — плем'я маленьких стрижених людей* (О. Гончар); [Цар:] *І хоч би вже Скарбуна не зачіпав* [Назар], *бо той нічого не забуває. Ой обстрижуть вони твого чорнявого, під нульовку обчикрижать* (М. Зарудний); — *Мадам, — докірливо сказав один з них, стрижений під нулівку, — ми за вами з ніг збились* (Г. Тарасюк); *Худий, обшарпаний, вайлуватий, стрижений під нулівку, він раптом видався їй* [Катерині] *таким рідним* (В. Шкляр).

НУЛІСО́МИК, а, *ч., біол.* Диплоїдний організм, у якого відсутня одна або декілька пар гомологічних хромосом. *Постійним джерелом появи нулісомиків є потомства від самозапилення рослин, у яких не вистачає однієї хромосоми* (з наук. літ.); *Нулісомики здебільшого нежиттєздатні* (з навч. літ.).

НУЛІСО́МІЯ, ї, *ж., біол.* Тип геномної мутації, для якої характерна відсутність у клітинах організму однієї або декількох пар хромосом, властивих цьому виду в нормі. *Здебільшого подвоєння або втрата парності хромосом — нулісомія — охоплює не весь геном, а лише обмежене число хромосом* (з наук.-попул. літ.); *Нулісомія призводить до летальної мутації* (з навч. літ.).

НУЛІСО́МНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до нулісомії. *За допомогою нулісомного аналізу визначають групи зчеплення генів* (з наук. літ.).

НУЛІФІКА́ЦІЯ, ї, *ж., фін., юр.* Дія за знач. **нуліфікува́ти.** *Нуліфікація договору про співпрацю зумовлює скасування всіх законодавчих актів, пов'язаних із ним* (з навч. літ.); // Нуліфікування цінних паперів і грошових знаків. *Нуліфікація грошей є методом стабілізації валюти, тому що держава визнає недійсними знецінені грошові знаки, вилучає їх із платіжного обігу й замінює новими (в разі інфляції, девальвації, зміни політичної влади та ін.)* (з наук.-попул. літ.).

НУЛІФІКО́ВАНИЙ, а, е, *фін., юр.* Дієпр. пас. до **нуліфікува́ти.** *Нуліфіковану валюту інколи певний час ще використовують для завершення передбачених договорів* (із журн.); // **нуліфіко́вано,** *безос. пред. Останніми роками було нуліфіковано бюджетне фінансування фонду молодіжного житлового будівництва й державного іпотечного фонду* (з газ.).

НУЛІФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. *юр.* Анулювати, визнавати нечинним якийсь акт, закон і т. ін. *Законодавчий орган може нуліфікувати певний юридичний акт, якщо його дія обмежена в часі* (з навч. літ.).

2. *фін.* Позбавляти знецінені грошові знаки функції платіжного засобу. *У 1939–1945 рр. у звільнених від окупації країнах нуліфікували окупаційні гроші, які випускалися державами фашистського блоку* (з наук.-попул. літ.); *Збільшення кількості грошей при незмінній кількості товарів нуліфікує їх вартість, відповідно, наявне підвищення вартості товару* (з навч. літ.).

НУЛЬ, я́, *ч.* 1. У математиці — число, від додавання якого до будь-якого числа або віднімання від нього останнє не змінюється. *Деякі вчені говорять про множинності нуля, розділяючи множину дійсних чисел на три підмножини однакової потужності: додатні, від'ємні числа й числа без знака* (з навч. літ.); // Цифровий знак “0”, що позначає таке число, а також, у складі цифрових позначень, відсутність одиниць якого-небудь розряду. *Деякі дослідники припускають, що нуль був позичений у греків, які ввели як нуль букву “о” в шістнадцяткову систему числення, що використовувалася ними в астрономії* (з наук.-попул. літ.).

2. Умовна величина, від якої починається відрахування подібних до неї величин (часу, температури, тиску і т. ін.). *Ртуть опустилася до цифри 36 нижче нуля* (О. Донченко); *Нерчин вимкнув світло. Стрілка індикатора упала і завмерла на нулі* (Н. Рибак); *Був початок квітня, але весна була пізня, вночі термометр показував нижче нуля* (Л. Дмитерко); *Покажчик місткості показує нуль* (В. Владко); *Коли вночі ми перебралися з хати на сіно, полковник сам назвав мені час: нуль годин двадцять хвилин* (А. Кокотюха).

3. У системі освіти в Росії до 1917 року — найнижчий бал оцінки знань, поведінки. *Нулі та 1 .. ставлять часто, але й зачеркують* [закреслюють] *хутко, і ніхто того особливо не боїться, хоч не раз “для годиться” плачуть і просять зачеркнути* (Леся Українка); — *Сідай. Нуль з двома мінусами. А після уроків стоятимеш на колінах* (М. Сиротюк).

4. *перен.* Про те, що не має ніякої цінності, значення; ніщо. *Я хотів давно признатися Вам, що наука моя — то нуль* (В. Стефаник); *В результаті .. подвійної операції він одержав нуль, тобто пересвідчився, що його так звана “ідея” нічого не варта* (М. Дашкієв); *Усе переплетено і одне поглинається іншим, і разом виходить нуль, великий круглий нуль, якесь дурне нічого, ніщо* (Ю. Покальчук); *Ніч спостерігала за обома, майже не дихаючи — завмерла, стихла, скрутила на нуль усі звуки, приспала людей* (Г. Вдовиченко); // *зневажл.* Про мізерну, нікчемну людину. *Доки він нічого певного в руках не має, доти він нуль і доти не повинен ані женитися, ані дівчині про любов говорити* (О. Кобилянська); — *Без неї* [матері] *ти, хлопче, нуль у всесвіті. Розшолопав? Круглий нуль — з власного гіркого досвіду свідчу* (О. Гончар).

○ **(1) До нуля́,** *у знач. присл., зі сл.* д о в е с т и, з в е с т и, у п а с т и — зовсім, повністю, цілком. *Акторська гра не задовольняла, ця ж таки гра задум п'єси зводила до нуля* (Б. Левін); *Якщо створити навіть не дуже потужний гравітонний випромінювач і настроїти його в резонанс із орбітальним рухом гравітонів, сили міжатомної взаємодії можна буде звести до нуля* (М. Дашкієв); *Коли авторитет королівської влади упав до нуля, така реформа була не лише можлива, а й необхідна* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Тиск упав майже до нуля* (Любко Дереш); **(2) Нуль-ну́ль,** *у знач. присл.:* а) уживається після називання години на означення точного часу: саме о такій-то годині й ні на хвилину пізніше або раніше. *Прибіг Сіренький і знайомим мені тоном детектива кинув: — Завтра о двадцять другій нуль-нуль* (І. Багмут); *Сова сопе, але мовчить: її диктаторство сягає по сімнадцяту нуль-нуль* (М. Дашкієв); — *Ваша вахта починається завтра вранці о восьмій нуль-нуль* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Стас очуняв першого січня о п'ятнадцятій нуль-нуль за київським часом* (Люко Дашвар); б) у деяких спортивних змаганнях означає, що рахунок не був відкритий. *Були проблеми, але загалом команди зіграли нуль-нуль, що надзвичайно радує. Було спекотно, видно, що команди грали з останніх сил* (із журн.).

△ **(3) Абсолю́тний нуль температу́ри,** *фіз.* — початок відліку температури за термодинамічною шкалою. *При абсолютному нулі температури припиняються хаотичні рухи атомів, молекул, електронів, що визначають температуру системи, але залишаються їхні регулярні рухи, що описуються квантовою механікою, наприклад, нульові коливання атомів у ґратці, з якими зв'язана нульова енергія* (з наук. літ.); *Досягнення температур, що гранично наближаються до абсолютного нуля температури, становить складну експериментальну проблему* (з наук.-попул. літ.); *Точкою відліку абсолютної шкали температур є абсолютний нуль температури* (з навч. літ.); **То́чка нуль** *див.* **то́чка.**

◇ **(4) Абсолю́тний (по́вний) нуль** — про нікчемну й непотрібну для якоїсь справи людину. *Пояснив* [Лаврін Тесля]: — *Я — ніщо. Розумієте, абсолютний нуль. Навіть не перекотиполе* (Л. Дмитерко); — *Ти мені скажи, що кожен із вас окремо собою являє? Мовчиш? Нуль, — складає він пальці у вигляді кола, — повний нуль* (А. Дністровий); — *Я повний нуль в цьому житті* (І. Роздобудько); **(5) З нуля́** — з нічого, без попередньої основи; від самого початку. *Подружнє життя починали з нуля, якщо не рахувати .. кількох золотих монет* (П. Гуріненко); — *Невже знову доведеться починати з нуля? Невже не піднімуться, захиріють рослини і праця* (М. Олійник); — *Потроху працюю. А робота цікава. Все з нуля, місто молоде. А з нуля — завжди цікаво* (Ю. Мушкетик); *Вона могла б почати все з нуля, спробувати себе в новій якості* [новому статусі] (І. Роздобудько); *Батько змушений був змиритися з тим, що все доведеться починати з нуля* (Н. Сняданко); **(6) Нуль ува́ги** — ніякої уваги, повна байдужість до кого- або чого-небудь. — *Ну, а хто ж таки автор* [листа]? — *Не знаю. Трішки, правда, догадуюсь, та тільки я нуль уваги в той бік...* (О. Гончар); *Воюєш, воюєш, майже в героях ходиш, а на твої переживання — нуль уваги!..* (Є. Доломан); *Баба аж руками сплеснула: мовляв, за що така кара, напасть і все таке інше. Я — нуль уваги* (О. Чорногуз); *Племінники, здається, торкнеш — іскри посипаються* [посиплються]. *На тітку — нуль уваги* (Г. Тарасюк); *Він знає правило: спочатку мама приймає гостей і на Міку — нуль уваги, потім — обід для нього* (І. Роздобудько); **(7) [Як] нуль без па́лички** — про того (те), хто (що) нічого не вартий (не варте), не має ніякої ваги, ніякого значення; ніщо. *Я — швець. Можу бути без ніг, обійдусь навіть без лівої руки, а без правої я — нуль без палички* (Б. Антоненко-Давидович); — *Преображенський мені зараз нуль без палички, є значно серйозніші герої дня* (Іван Ле); — *Нашій домовленості ціна — нуль без палички!* (Д. Ткач); — *Батожчук усе переживе. Наказ той для нього як нуль без палички* (Ю. Збанацький); *Без документа й людина не людина. Нуль без палички — ось вона хто!* (А. Дімаров).

НУЛЬВИ́МІРНИЙ, а, е, *мат.* Який має нуль вимірів; точковий (у 2 знач.). *Нульвимірні об'єкти є дискретними, оскільки в будь-який момент часу кожний із них може займати лише визначену точку простору* (з наук.-попул. літ.).

△ **Нульви́мірний про́стір** *див.* **про́стір.**

НУЛЬВИ́МІРНІСТЬ, ності, *ж., мат.* Властивість за знач. **нульви́мірний.** *Нульвимірність простору успадковується його похідними та зумовлює сильну незв'язність простору: єдиними зв'язними множинами в нульвимірному просторі є одноточкова й порожня* (з навч. літ.).

НУЛЬОВИ́Й, а́, е́. 1. Який дорівнює нулеві (у 1, 2 знач.). *В гуртожитку температура була взимку нульова* (С. Воскрекасенко); *Корабель дає гудок. Сповіщає про свій намір рятувати їх. Він гасить швидкість до нульової і вже по інерції підпливає до облямованих бризками моря Віруні і Теренса* (Ю. Бедзик); // Номер якого дорівнює нулеві. *Нульовий, підземний поверх Усипальниці, певно, знаходився нижче рівня ґрунтових вод, бо вогкі стіни геть усіяли колонії грибків* (В. Чемерис); *Домовичок ввімкнув телевізор на нульовий канал* (В. Багірова); *Карти всіх планет мали систему географічних координат, причому на кожній з них нульовий меридіан .. проходив через центр вхідного порталу* (О. Авраменко).

2. *розм.* Нескінченно малий, майже відсутній. *Коли людина живе .. однобоким життям і доведена фактично до моральної деградації.., то який же рівень мислення вона може виказувати? Тільки нульовий* (П. Загребельний); * Образно. *Все завершилось в нулі тим нульовим бундючним результатом, де нуль нулю є найріднішим татом* (І. Драч).

△ **Нульова́ фле́ксія** *див.* **фле́ксія; Нульови́й кіломе́тр** *див.* **кіломе́тр; Нульови́й реа́ктор** *див.* **реа́ктор; Нульови́й цикл** *див.* **цикл.**

НУЛЬОВИ́К, а́, *ч., розм.* Фахівець виконання нульового циклу будівельних робіт. *На ділянку приїхали нульовики зі своїм інструментом, почали знімати верхній шар ґрунту* (із журн.).

НУЛЬО́ВКА *див.* **нулі́вка.**

НУМ *див.* **ну́мо[1].**

НУ́МЕР, а, *ч.* 1. *заст.* Номер 1, 3–7. — *Те, що нумер карабінки завчив, — це одне добре* (О. Гончар); *Клацнули двері в кімнаті поруч. Хтось займав сусідній нумер* (М. Йогансен); *Місце ув'язнення — це не світський салон і не готельний нумер, де можна сподіватися зустріти приємне товариство* (А. Кокотюха); *В опечатаний детективами "нумер шістдесят сім" ще ніхто не заходив* (В. Кожелянко); — *Се вже остатній нумер. Ох, ні, ще має бути серенада. Ви зостаєтесь?* (Леся Українка); *Найцікавіший нумер демонструвала Наталка* (І. Багряний).

2. *діал.* Цифра. [П і в т о р а к:] *А я хоч також неписьменний, а вже нумерів настільки знаю, що розпізнаю, де сім, а де чотирнадцять* (І. Франко); *Якимові кров ударила до лиця .. Виразні круглі нумери засвітили, як очі гадюки...* (Н. Кобринська).

НУМЕРАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Перехід інших частин мови в числівник. *Нумералізація від прислівників реалізується на синтаксичному та семантичному рівнях, у результаті чого поповнюється переважно група неозначено-кількісних числівників* (з наук. літ.).

НУМЕРАТИ́В, а, *ч., лінгв.* Слово, близьке до числівника, що означає кількість у формі іменника ("трійка"), прислівника ("тричі") і т. ін. *Серед прислів'їв, що містять нумеративи, окрему групу утворюють ті, що пов'язані з поняттям одиничності* (з наук. літ.).

НУМЕРА́ТОР, а, *ч., спец.* 1. Апарат для нумерування документів, квитків, купонів і т. ін. *Автоматичні нумератори, що оснащені вбудованою штемпельною подушкою, призначені для нумерації документів нанесенням чорнильного відбитка чисел на папір із можливістю автоматичного перемикання барабанів із цифрами* (з наук.-попул. літ.); *Усі нумератори розрізняються кількістю символів і розмірами шрифту (розрядністю головки), способом подавання паперу та можливістю підключення додаткового устаткування* (з навч. літ.).

2. Пристрій на електричному дзвінку, що вказує номери місць, звідки подано сигнал (у готелі, пансіонаті і т. ін.). *Дівчина підійшла до дзвінкового нумератора й натиснула кнопку* (із журн.); *Біля нумератора чергувала новенька, яка ніяк не могла зрозуміти, з котрого номера і якого поверху надійшов сигнал* (з газ.).

НУМЕРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до нумерації. *Документи можуть систематизуватися у хронологічному, алфавітному й нумераційному порядках* (з наук. літ.); *Перші системні уявлення про місце нумераційного опису в архівах виникли в 1920-ті рр., коли було визначено поняття єдиного державного архівного фонду* (з навч. літ.).

НУМЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Дія за знач. **нумерува́ти.** *Дуже важна річ при робленні покажчиків, при пошукуванні та цитуванні — нумерація* (І. Франко); *Марудна то праця — передавати текст нумерацією кожної літери та ще й відлічувати її місце в абетці* (М. Дашкієв); *Нова цифрова система нумерації частин тексту, яка широко застосовується в науково-технічній літературі та в діловодстві, дає змогу обходитися без словесних найменувань частин (розділ, підрозділ, пункт, підпункт) і без заголовків до частин тексту* (з навч. літ.).

2. Цифрове позначення порядкових номерів предметів. *Видно, були зруйновані мало не всі будинки .. Невпорядкована, як видно, і нумерація будинків* (А. Головко); *На площадці сходів тепер було лише по дві квартири, тому й нумерація квартир змінилася* (Іван Ле); *Нумерація паралелей та меридіанів давала можливість легко орієнтуватись на поверхні* (М. Дашкієв); *Відчиняючи дистанційним управлінням шафу, за дверцятами якої висіли запасні ключі під відповідною нумерацією поверхів і квартир, швейцар, не гаючи й хвилини, вручив пану Роману потрібний ключ* (О. Чорногуз); *На .. сторінках могли знаходитись загальні креслення первісного поховання у кургані Відьмина Могила-2 з відмітками місць знахідок та їх нумерацією* (В. Єшкілєв).

3. *мат.* Сукупність способів найменування та позначення чисел; система числення. *До систем нумерації висуваються певні вимоги, серед яких найважливішою є однозначне кодування невід'ємних чисел 0, 1 та інших із деякої їх скінченної множини* (з наук.-попул. літ.).

НУМЕРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нумерува́ти.** *Стільки кімнат поряд бачила я тільки в магістраті в нашому місті, але там кімнати були бодай нумеровані* (Ірина Вільде); *Нумеровані поля нагадували нумерованих в'язнів у таборах* (Р. Федорів); *Валерій Петрович знайшов у нумерованих додатках навдивовижу повні списки учасників експедицій включно з прізвищами та адресами* (В. Єшкілєв);

У сучасних комп'ютерних програмах можна швидко додавати маркери або номери до рядків уже наявного тексту, або ж окрема програма може автоматично створювати нумеровані списки (з наук.-попул. літ.); *Нумерований список — це список, у якому на початку кожного абзацу вказується його номер* (з навч. літ.).

НУМЕРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець у галузі нумерології. *За твердженням нумерологів, десяте число десятого місяця — це дивовижний день, який має потужну енергетику* (із журн.); *У стінах технічного університету стартував курс лекцій відомого нумеролога* (з газ.).

НУМЕРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нумеролога і нумерології. *Нумерологічні прогнози можуть стосуватися надто великого числа майбутніх подій, отже, нумерологічні гіпотези в цьому разі є надто розпливчатими й неточними* (з наук.-попул. літ.); *Нумерологічні гіпотези містять надто мало обмежень, які можна було б перевірити емпіричним (дослідним) шляхом* (із журн.).

НУМЕРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Теорія, заснована на вірі в надприродний вплив на чию-небудь долю поєднань певних чисел. *Досвід її життя ніяк не сприяв тому, щоби вона бодай якоюсь мірою захопилася нумерологією* (Є. Кононенко); *Нідерландський астрофізик Корнеліс де Ягер виступив із фундаментальною критикою концепцій нумерології, в яких поєднуються астрофізичні й геофізичні дані та пропонуються висновки про приховану символіку чисел у давніх спорудах* (з наук. літ.); *Прихильники нумерології висувають твердження, що певні символічні числа відтворюють природні закономірності світобудови чи окремих реальних структур природного світу, навіть уможливлюють передбачення й пояснення певних подій* (з наук.-попул. літ.); *У нумерології всі числа можуть бути зведені до одиничних розрядів, які відповідають певним окультним характеристикам, що нібито впливають на життя людини* (з навч. літ.).

НУМЕРОФО́Б, а, *ч.* Той, хто страждає на нумерофобію. *Нумерофоб може виявити погане число в телефонному номері, номері кредитної картки, на дверях квартири* (з навч. літ.); *Нумерофоби за будь-яких обставин звертають увагу на числа: час, дати, відсотки, шукаючи в них збіги з нещасливим числом* (з газ.).

НУМЕРОФО́БІЯ, ї, *ж.* Нав'язливий, непереборний страх перед певним числом або числами, які нібито мають значення для людини. *Причини нумерофобії приховані в особливостях людської психіки, яка асоціює певні події з відповідним числом* (з навч. літ.).

НУМЕРУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до нумерування. *При багатьох обласних торгово-промислових палатах відкрито регіональні центри з надання повного комплексу послуг — від реєстрації підприємства й товарів в українській національній нумерувальній організації до надання свідоцтв і фотошаблонів штрихкодів* (із журн.).

НУМЕРУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник-брошурувальник у друкарні. *Сучасні технології книговидання вимагають від нумерувальника знання традиційного конвеєрного брошурування та навичок роботи з комп'ютеризованим обладнанням* (з газ.).

НУМЕРУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **нумерува́льник.** *Нумерувальниць готують для виробництва у профільних навчальних закладах* (з навч. літ.).

НУМЕРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нумерува́ти.** *Нумерування рядків на боці кожної сторони має сенс тільки тоді, коли показує нам, кілько рядків числить кожний твір* (І. Франко); *Зовнішня інформація тексту містить його анотування (автор, джерело, рік видання та ін.), а внутрішня — структурування тексту (нумерування розділів, абзаців, речень, слів і т. ін.), жанрові особливості й тип тексту* (з наук.-попул. літ.); *Нумерування бавовняних тканин роблять спеціальними пристроями, враховуючи дату й час їх виробництва* (з навч. літ.).

НУМЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* Позначати цифрами в послідовному порядку; цифрувати. *Пишу тобі, як бачиш, щодня, хоч потроху. Листи нумерую, щоб ти знала, чи не пропав який лист* (М. Коцюбинський); *В кінотеатрі йшла американська картина "Сінабар" .. Тоді місця не нумерували, і, хто захопив яке місце, той на тому й сидів* (В. Сосюра); *Кожне пташине яєчко загортали у вату.., нумерували і записували в каталог* (З. Тулуб); *Розстеливши перед собою цупкі аркуші паперу, він завзято їх нумерує, наче дошукуючись причини усіх негараздів* (О. Ульяненко).

НУМЕРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **нумерува́ти.** — *У закритих фондах стелажі нумеруються не тільки цифрами, а й літерами, себто після №1 іде № 1a, №1b, №1c, №1d* (Ю. Винничук); *Стовпці електронної таблиці можуть нумеруватися натуральними числами від 1 до 16 384* (з наук.-попул. літ.); *Рубрики нумеруються лише тоді, коли є хоча б два однорідні елементи переліку* (з навч. літ.); *Бюлетені для голосування повинні мати високий ступінь захисту й нумеруватися* (із журн.).

НУМІЗМА́Т, а, *ч.* 1. Фахівець із нумізматики (у 1 знач.). *Працюють у нього і геологи, і геофізики, і археологи, і фітопалеонтологи, і звичайні зоологи та ботаніки, і метеорологи, і, здається, навіть нумізмати* (М. Трублаїні).

2. Той, хто займається нумізматикою (у 2 знач.). — *А може, його спокусити старовинними монетами, він же нумізмат? — спитав Яворницький* (І. Шаповал); *Євграф чомусь не подобався Ковбику, і той дивився на нього, як нумізмат-початківець, якому підсунули блискучу монету* (О. Чорногуз).

НУМІЗМА́ТИКА, и, *ж.* 1. Наука, що вивчає історію старовинних монет, медалей і т. ін. *Нумізматика дає важливий допоміжний матеріал для вирішення певних проблем історії* (з наук. літ.); *У поняття нумізматики традиційно включають і вивчення паперових грошей (боністика), медалей, жетонів, плакеток (історія медальєрної позолоти), орденів, значків (фалеристика)* (з наук.-попул. літ.); *Основними завданнями нумізматики є всебічне джерелознавче дослідження монети й пов'язаних з нею відомостей з інших джерел; реєстрація монет і монетних знахідок; комплексне дослідження сукупностей монет і монетних знахідок та ін.* (з навч. літ.).

2. Колекціонування монет, медалей і т. ін. *Нумізматика часто переростає зі звичайного хобі (розпочатого, зазвичай, у дитячому віці) в серйозне захоплення* (з навч. літ.); *Нумізматика була справжньою пристрастю нашого викладача, який міг годинами розповідати про кожну монету* (із журн.).

НУМІЗМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до нумізматики. *В нумізматичній літературі на сьогодні описано п'ять .. монет Атея — драхм* (В. Чемерис); *У XIV–XVI ст. з'являється*

значна кількість нумізматичних колекцій, створюються основні принципи й форми нумізматичного колекціонування (з наук.-попул. літ.); *Нумізматичний матеріал свідчить, що празькі гроші спочатку з'являються в Галицькій Русі й на Волині (1-ша пол. XIV ст.)* (з навч. літ.).

НУ́МО[1], НУМ, *виг., розм.* Те саме, що **ну**[1] 1, але у звертанні до багатьох осіб як спонукання, заохочення до спільної дії. — *Нум, брате, із себе зелені жупани скидати І червону та жовту китайку віддирати* (з думи); [Х о р:] *Слава наша хай гримить... Нумо вгору всі шапками!* (М. Кропивницький); *Праця єдина нам шлях уторує, Довгий той шлях і важкий, Що аж до щастя і долі прямує: Нумо до праці мерщій!* (Б. Грінченко); [П р і с я:] *І справді, сестри, — нум варити пиво!* (І. Кочерга); — *Нум, Грицю! Спокійно. Наддай ходу* (І. Багряний); — *А нумо навалимось на цей бік, а то коли б не перекинулись на бугрі* (А. Шиян); *Хлопчики й дівчата, Нумо на санчата!* (А. Крижанівський); — *Нум, ходім!* — *Душа заходить в отчий дім у чистому одінні* [одязі] (П. Мовчан).

НУ́МО[2], *част. спонук., розм.* У поєднанні з інфінітивом указує на інтенсивний початок дії. — *Вона не тільки дітей учить, а й гуляє з ними .. Позабирає за руки в коло і нумо вчити то одну, то другу гру* (В. Кучер); — *Мені назустріч управитель чимчикує. Та вчепирився* [вчепився], *клятий, і нумо тягти до хурдиги* (П. Кочура); — *Неню! Нумо замітати хату, аби слід не смердів по тих свинях* [відвідувачах]! (І. Пільгук); — *Нумо вечеряти. Наша кутя без меду й без цукру, але вона засмачена розтертим маком* (Б. Харчук); *Я бачу матір, як з кімнати Вона проходить на балкон І нумо жати, то сапати... йде місяць-сапка в її сон* (І. Драч).

НУ́МТЕ, *виг., розм., рідко.* Те саме, що **ну́мо**[1]. — *Нумте ж пораться нівроку, Щоб діждати того року!* (Л. Глібов).

НУМУЛІ́Т *див.* **нумуліти.**

НУМУЛІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **нумулі́т,** а, *ч.), палеонт.* Рід викопних одноклітинних організмів, черепашки яких утворюють відклади вапняку. *У період палеогену з'явились нумуліти, значного розвитку набули молюски, морські їжаки* (з наук. літ.); *Нумуліти мали малорухомий спосіб життя серед водоростей на піщаному дні мілкого моря з нормальною солоністю води* (з навч. літ.).

НУМУЛІ́ТОВИЙ, а, е, *палеонт.* Який складається з нумулітів. *Нумулітовий вапняк легко обробляється, тому широко використовується як будівельний матеріал, а також для виробництва вапна, цементу* (з навч. літ.).

НУНАТА́К, а, *ч.* Окрема скеля, кам'яний виступ, що піднімається над поверхнею льодовика. *Нунатаки є звичною формою периферійного рельєфу льодовиків Антарктиди, Гренландії та Канадського Арктичного архіпелагу в зоні абляції, де товща криги менша* (з наук.-попул. літ.).

НУ-НУ́, *виг., розм.* Підсил. до **ну**[1] 1: уживається як заохочення, спонукання до дії. — *Ну-ну, що дальш, а почин хороший, — каже Наум, а сам і видно, що як на ножах сидить* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ну-ну! Кажу тобі* [Домахо], *неси!* (М. Івченко); *От упертий, це ж не дай Бог! Ну-ну! Невже ж він і ніч стоятиме там?* (В. Винниченко); *Гордій підганяв своїх: ну-ну, хлоп'ята. Мовляв, отакий ранок не згаяти б* (А. Головко); — *Ну-ну, покрутись, йолопе, а я подивлюсь, як ти спіймаєш облизня* (Б. Антоненко-Давидович); // Уживається при висловленні спонукання до припинення дії. — *Ну-ну! Ну ж бо!* — *спиняла вона дитину, що тягнулась до волів* (Марко Вовчок); — *Ну-ну, — озвався понуро заспаний офіцер старшої ранги, досить неохайно вбраний також в англійське зелене сукно й черевики.* — *Не дурій, Кулагін!* (І. Багряний); — *Дякуй долі, що я не ревнива! Ну-ну, не роби такі очі, як Богдась* (О. Іваненко); — *Ну-ну, не жартуйте. Ті розбишаки погрожували, що рознесуть мою школу на цурпалля* (Ю. Винничук); // Уживається для вираження згоди зі співрозмовником. — *Ну-ну, Зінько! Нехай вже буде так, як ти кажеш, — обізвався отець Гарасим* (І. Нечуй-Левицький); [П а л а ж к а:] *Ну-ну, добре, я скажу* (І. Карпенко-Карий); // Уживається для вираження жалю, заклопотаності; гай-гай (у 1 знач.). — *Ми провели б були вас аж у друге село, а друге третьому передало б. Горенько ж ти наше! Ну-ну!..* (Б. Лепкий); — *Ну-ну, — сказав лейтенант.* — *Ми ж в одному пальті вдвох не втічем* [втечемо]?.. (І. Багряний); — *Ну-ну!* — *Гай-гай, — ніби підслухавши мене, каже Гривастюк.* — *Тож маємо в Галичині свою рідну владу. Дочекалися. Довго чекали, дуже довго* (Р. Андріяшик); // Уживається при констатуванні чого-небудь небажаного, несподіваного. — *Ну-ну! Побачимо, по-ба-чи-мо!* (О. Кобилянська); *Глянув* [Юхим] *прикро на нього й покрутив головою.* — *Ну-ну, оце так вскочили* (А. Головко); — *Ну-ну, образ не потерпимо, — жартома сказав директор* (О. Гончар); // Уживається для вираження подиву, обурення, перестороги, погрози. — *Ось ну-ну!* — *грізно глянувши та зложивши кулаки, каже Чіпка* (Панас Мирний); — *Он Бозя золотою різкою свариться, каже: ну-ну! ось я тобі дам хліба!* (С. Васильченко); *Затисши в руці батіг, він кинувся до Джмелика ..* — *Ну-ну, це тобі не в економії* (Григорій Тютюнник); — *Ну-ну, побачимо, що ти заспіваєш перед трибуналом* (Є. Доломан).

НУНЦІАТУ́РА, и, *ж.* 1. Дипломатичне представництво Ватикану при уряді якої-небудь держави. *Апостольська нунціатура в Україні зустрічає відвідувачів пишнотою православних ікон* (із журн.); *Подякувавши за теплий прийом і благословивши вірян, Папа відбув до резиденції в Апостольській нунціатурі* (з газ.).

2. Посада нунція. *Архієпископ Іван Юркович обійняв нунціатуру у квітні 2004 р.* (із журн.); // Період, термін перебування на посаді нунція. *Нунціатура архієпископа Антоніо Франко тривала упродовж семи років* (із журн.).

НУ́НЦІЇВ, ієва, ієве. Прикм. до **ну́нцій.** *Нунціїв погляд свідчив про незадоволення прочитаним документом* (з навч. літ.); *Гетьман уважно переглядав нунціїв лист: щось його стурбувало в ньому, особливо — останній рядок* (із журн.).

НУ́НЦІЙ, я, *ч.* Постійний представник Ватикану при уряді якої-небудь держави. *У таємничу королівську раду Зібрались біскупи і нунцій римський* (П. Куліш); *На Різдво приїхав до Києва королевич Владислав з папським нунцієм — кардиналом Боргезе* (З. Тулуб); *Саме в цю ніч, коли єпископ Стойка був смертельно хворий, апостольський нунцій з Будапешта прибув до Ужгорода і викликав до єпископату деяких осіб, щоб одержати відомості про деяких кандидатів у єпископи* (С. Скляренко); — *Про нашу велику силу свідчить і такий приклад: нунцій Папи Євгеній Пачеллі горою стоїть за нами* (М. Стельмах); — *Нунцій має повноваження від себе сказати слово на користь Яна Казимира. Так само посли короля французького д'Арпанжон і друг пана гетьмана граф де Брежі* (П. Загребельний).

НУНЧА́КИ, ів, *мн.* Один із видів холодної зброї, використовуваної в деяких різновидах східних єдиноборств, у формі двох коротких палиць, кінці яких з'єднані ланцюгом або паском. *Дірізюк плигнув уперед і фаховим ударом звалив на землю одного з напасників; їх було шестеро, і двоє були з нунчаками* (Л. Кононович); *На нижньому майданчику знаходиться Страж Ордену, якого титуловано Майстром Зброї. У нього .. паралізатор плюс нунчаки* (В. Єшкілєв); *— Нунчаки — зброя справжніх чоловіків... — луною відбився у вухах мелодійний голос Ванди Такіхасі* (І. Роздобудько).

НУРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* 1. Те саме, що **норе́ць** 1; нирок (у 1 знач.), пірникоза. *Білоокий нурець відкладає іноді свої яйця в гніздах качок савок* (з наук. літ.); * У порівн. *Сонце випірнуло червоним колесом з-за обрію, мов нурець вискочив із болота* (Ю. Логвин).

2. *діал.* Нирець (у 2 знач.). *Сезон був щасливий. Ми втратили лише двох нурців від уколів отруйних риб. Я теж пірнав, .. знайшов не дуже велику перлину, але надзвичайної чистоти* (Ю. Логвин); * Образно. *Минуле, як вода над головою нурця, замкнулось над ним і вирвало його з сучасності* (Н. Королева); * У порівн. *Запаморочений Пилип тримався жінки, як нурець підводного дзвона, втирав руками сльози щастя і голосно хлипав* (І. Керницький).

НУРО́К, рка́, *ч., діал.* Нирок (у 1 знач.). *Нурок пірнав у мутну воду біля мосту, де було найбільше скупчення риби* (із журн.); * У порівн. *Він вухом ловив бездонну тишу, поринав у ній, як нурок у морській безодні* (І. Франко).

◊ **Да́ти нурка́** *див.* **дава́ти.**

НУРТ, у, *ч.* 1. Те саме, що **вир.** *Я не за себе тоді жахавсь, а боявся за тебе, Що, без керма й без керманича серед нуртів опинившись, Твій корабель не спроможеться більшої витримать бурі...* (М. Зеров); *Вночі .. побігла жінка топитися до Бугу. З води її витягнув за коси Кирило Іванишин, який саме поставив біля нурту перемет* (М. Стельмах); *Злих студентів захлиснула* [ріка] *хвилями і втягла у свій нурт* (Ю. Винничук); *— Вже доведи до ладу свої справи в Ковалівці, а не кидайся з головою в новий глибокий нурт* (В. Кучер).

2. *у знач. присл.* **нурта́ми.** Крутячись, вируючи. *Затрясся луг, хитнулися діброви, Пішла нуртами стріль-вода ріки* (М. Бажан).

3. *перен.* Велика кількість людей; натовп. *Над плином алей узбережних, В нурті біля Красних воріт Уступи домів біловежних Підносились плавно в зеніт* (М. Бажан); *Нутром полководця він чув, як двигтять у мобілізаційних процесах і передислокаційних маневрах народні нурти* (Г. Тарасюк).

НУ́РТА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **нурт** 1, 3. *Дощ топив людей, звірят, — та із нурт із темноводих вирнув новий Арарат* (М. Драй-Хмара); * У порівн. *Повзем за клунею, затримуючи дух, у сніг пірнаючи, мов у глибоку нурту* (М. Рильський).

НУРТИНА́, и́, *ж., рідко.* Те саме, що **нурт** 1. *Сидить над берегом рибалонька, пильнує, Чи плавле* [плаває] *стиха поплавок, Чи в вирві крутиться, чи в нуртині нуртує* (П. Куліш).

НУРТОВИ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **нурт** 1. *Останніми днями Олесь помічав, що течія ріки ставала все нестримнішою, повальнішою, а нуртовиння — бурхливішим* (Ю. Бедзик); * Образно. *З глибоких нуртовинь небесних чи, може, з пам'яті — враз летке "курли" чомусь воскресло* (П. Мовчан); *Степан стояв самотній, як кораловий риф у океані, теплі течії людської заклопотаності .. омивали його, .. клекотіли, тягнучи .. в своє нестримне нуртовиння* (П. Загребельний).

НУРТО́ВИЩЕ, а, *с.* Збільш. до **нурт** 1, 3. *Вони то задихалися від нестерпної тісняви.., то їм хотілося зануритися ще глибше в дике людське нуртовище* (П. Загребельний); * Образно. *О, як страшно тебе* [совість] *не уздріти, загубити в нуртовищі справ. Це — як смерть* (В. Коротич); *Дві пари потужних фар, розташованих на крилах у місцях з'єднання з фюзеляжем, вихоплювали з темряви лиш ошаліле нуртовище сніжинок* (М. Кідрук).

НУРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нуртува́ти.** *Довго бився князь над тяжкими словесами, пересилюючи в собі нуртування крові, аж поки заснув сном тяжким і уривчастим* (П. Загребельний); [Р у ф і н:] *Вигнали б химеру в одежі цезарській геть з Капітоля, стовпи закону міцно встановили б. Утишились би й черні нуртування, .. запанував би римський мир усюди* (Леся Українка); *Якості Людини Мислячої визначають динаміку Еволюції, а не нуртування руїнницьких ядерних сил* (О. Бердник); *Великий візир помічав якесь підозріливе нуртування в надрах двора і у війську* (Р. Іваничук); * Образно. *Про людину кажуть, що вона велетень, бог, гігант. А хіба ж не так? .. Все небо буде їй підвладне — з блискавицями, з дощами, з нуртуванням хмар!* (О. Гончар).

НУРТУВА́ТИ, у́є, *недок.* Те саме, що **вирува́ти.** *Дніпро, з тіснини вириваючись на простір Низу, кипів і нуртував між чорним камінюччям* (О. Ільченко); *У серце тебе* [дубе] *посаджу я, Щоб відчув ти, як сила із жил моїх б'є і нуртує* (А. Малишко); *Вранці нуртувала, метляла колючими сніжинками хуртовина* (Я. Гримайло); *Чув* [Овідій], *як кров починає нуртувати в жилах гаряче й молодо* (О. Гончар); *Якась внутрішня радість так і нуртувала в ньому, не давала спокою, робила по-парубочому молодим і завзятим* (В. Козаченко); *Щоб завдавати ворогу халеп, і далі йшли* [козаки] *по селах нуртувати* (Л. Костенко); *В коріннях дерев і зела нуртувало життя* (Р. Іванченко).

НУРТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Те саме, що **нуртува́ти.** *А коли остання звістка З фронту прилетіла.., — Мати оніміла. Щось горіло, нуртувалось У душі на денці* (П. Воронько); *Чую — хтось поруч повторює Слова про людину, що нуртується на землі...* (В. Коротич); *Щось кипіло в ньому, нуртувалося, знов відчував подих безмежних просторів* (П. Загребельний); *Шумить, гуде, нуртується табір під Білою Церквою. Сміхом, піснею, дотепом вибухає то тут, то там* (Р. Іванченко); *Усе кричить, нуртується, гуде. Звалити хочуть стіни єрихонські* (Л. Костенко).

НУРТУ́ЮЧИЙ, а, е. Який нуртує. *Іноді Северина подовгу дивиться в нуртуючий потік* (М. Матіос); *Може, своїми слабкими руками З серця твойого* [твого] *знімаю я камінь, Серце ж те буйне, Серце нуртуюче!* (Л. Забашта); [В а д и м:] *Збагнув я нині Демона страждання, його клятьби нуртуючу глибінь...* (О. Левада); *Я ще довго сиджу, слухаючи нуртуючий гамір порту і канонаду, яка то наростає, то затихає* (Є. Доломан); *Тільки Всевишньому підвладний скажений, нуртуючий його* [життя] *ритм* (О. Ульяненко).

НУРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., діал.* 1. Ширяти *(див.* **ширя́ти**[1] 1, 2). *Раз — і знявся* [дятел], *й полетів, Нуряючи над снігом синюватим...* (М. Рильський).

2. *що.* Занурювати. *Стрімголов на берег впали* [ворони], *В дзьоби болота набрали І стали згори метати, Білу Лебедку* [Лебідку] *нуряти* (М. Шашкевич); *Целя з правдивою розкішшю нуряла в ній* [воді] *свої руки, мила лице, шию і рамена м'якою губкою* (І. Франко).

НУС, у, *ч.* В античній філософії — початок свідомості та самосвідомості в космосі й людині; закономірності, яким підпорядковані Всесвіт і людина. *Найбільш розроблену концепцію нусу в ранній період обґрунтував Анаксагор, стверджуючи, що нус є рушійною силою світового порядку* (з наук. літ.); *Для софістів лише досвід може слугувати джерелом знання, а не нус, абстрактне мислення, ідея* (з наук.-попул. літ.); *Арістотель вважав, що всі ідеї речей утворюють певну світову цілість, або світовий нус, який є формою форм і відчуттям відчуттів* (з навч. літ.).

НУТ, у, *ч.* 1. Однорічна культурна рослина родини бобових, яку вирощують на зерно для харчування та на корм худобі. *Нут на сьогодні є однією з найпоширеніших культур у світі* (з наук. літ.); *Нут утворює однонасінний біб, для всіх інших зернобобових характерні багатонасінні плоди* (з навч. літ.); *Науковці працюють над акліматизацією посухостійких сортів сорго, сої, сафлору, нуту, які вже через декілька років стануть справжнім порятунком для аграріїв в умовах глобальних змін клімату* (з газ.).

2. Зерно цієї рослини. *Невеликі котлети з подрібненого нуту — традиційна страва народів Близького Сходу* (з наук.-попул. літ.); *Квасолю, горох, горошок, нут і сочевицю перед варінням ретельно перебирають* (із журн.).

НУ́ТА, и, *ж., діал.* Нота *(див.* **но́та**[1]). *З кождою строфою, з кождою нутою Слабшає відгомін твій... Пісне, напоєна горем-отрутою, Час тобі вже на спокій* (І. Франко); *Та є в ній* [пісні], *брате мій, ще нута друга: Надія, воля, радісне чуття* (М. Зеров); *Він начебто зі мною жартує, одначе я помічав, що весела його нута — роблена* (Р. Федорів); *Бриніла, як комар, останнього вечора тягуча сумовита нута Еллади* (М. Дочинець).

НУТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **нута́ція.** *Разом з прецесією тіло здійснює власне обертання навколо незмінно пов'язаної з тілом осі, а також нутаційний рух, при якому відбувається зміна кута нутації* (з навч. літ.).

НУТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Одна з форм коливання тіла, що обертається по осі. *У гіроскопа, що рухається під дією сили тяжіння, нутація становить коливання осі власного обертання гіроскопа, амплітуда й період яких тим менші, чим більша кутова швидкість власного обертання* (з наук. літ.); *У 1747 р. Дж. Брадлей встановив, що полюс світу має не лише столітній рух — прецесію, а й періодичний, який було названо нутацією* (з навч. літ.).

2. *біол.* Обертальний круговий рух частин певних органів рослини, зумовлений періодично повторюваними змінами величин тиску та інтенсивності росту протилежних сторін цього органа. *Нутація властива стеблам, листю, вусикам та іншим органам вищих рослин* (з наук. літ.); *Постійні колові нутації притаманні вусикам або навіть усій верхній частині пагона виткої рослини, що необхідно для пошуку опори під час руху стебла до світла* (з навч. літ.).

НУ́ТЕ, *виг., розм.* Те саме, що **ну**[1] 1, але у звертанні до декількох осіб або при ввічливому звертанні до однієї особи як спонукання, заклик або заохочення до дії. [В с і:] *Дівчата! Нуте танцювати!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Нуте, як же ви виплутались із своєї біди?* (Панас Мирний); *Музики підстрибують на дзиґликах: — Гей, нуте, хлопці, добрі молодці!* (Б. Антоненко-Давидович).

НУТРЕ́ЦЬ, я́, *ч., вет.* 1. Аномалія в розвитку самців сільськогосподарських тварин, пов'язана з недорозвиненістю статевих органів. *Ознаки нутреця важко встановити в період розвитку плода* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **нутря́к**[2]. *У молодих бичків необхідно перевіряти розвиток статевих органів, оскільки відхилення від норми спричинюють появу нутреців* (з наук. літ.); *Цікаво, що нутреці, тобто самці, у яких яєчка не опустилися в мошонку, а залишилися в черевній порожнині, рідко дають смердюче м'ясо* (з наук.-попул. літ.); *Більшість дослідників вважає, що в нутреця або немає статевого органа (навіть його зачатка), або ж він не розвинувся* (з навч. літ.).

НУТРИЦІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про їжу і харчування, про харчові продукти, харчові речовини і т. ін. *Для нутриціології істотним постає аналіз засвоєння біологічно активних компонентів, вивчення процесів виведення з організму шкідливих речовин, установлення ролі продуктів харчування у підтримці здоров'я або виникненні захворювань* (з наук.-попул. літ.); *Нутриціологія активно вивчає дію продуктів харчування, їх взаємодію, досліджує особливості споживання різних харчових речовин* (з навч. літ.); *Практична нутриціологія вивчає проблеми харчування, розвиток різних видів захворювань через неповноцінне й незбалансоване харчування* (із журн.).

НУ́ТРІЄВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ну́трія.** *Нутрієве хутро водонепроникне, складається із довгої грубої ості та густого підшерстя рудуватого кольору* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для нутрій. *Місце, на якому буде організована нутрієва ферма, має бути сухим і рівним (невеликий схил), ґрунт піщаний або супіщаний* (з навч. літ.); // Пошитий із хутра нутрії. *Чоловічок .. стояв посеред величезного директорського кабінету у великих черевиках, м'яв у руках нутрієву шапку* (О. Чорногуз); *Парочка молодят, баришня в нутрієвій шубці, прикипіли до шафки з совковим фаянсом* (О. Забужко).

2. *у знач. ім.* **ну́трієві,** вих, *мн.* Родина ссавців ряду мишоподібних. *Голова в нутрієвих масивна, з непропорційно малими очима та вухами* (з наук.-попул. літ.); *Родина нутрієвих охоплює один вид — нутрію, або болотяного бобра* (з навч. літ.).

НУТРІЄ́НТ, у, *ч.* Речовина, складники якої регулюють зростання енергії та її обмін в організмах людини, тварин, рослин. *Нутрієнти надходять в організм з їжею, а також продукуються бактеріями в кишківнику, їх організм використовує для своєї нормальної життєдіяльності* (з наук. літ.); *Розвиток тропічних лісів обмежується нестачею нутрієнтів, тоді як північні лісові масиви менш до цього схильні* (з навч. літ.); *Органічна їжа позиціонується виробниками як корисніша й безпечніша для здоров'я, ніж звичайна, оскільки вона чистіша й містить більше вітамінів, мінералів та інших нутрієнтів* (із журн.).

НУ́ТРІШНІЙ, я, є, *діал.* Внутрішній. *Відімкнувши двері, він добру ще хвилю мучився, поки витягнув ключ, устромив його з нутрішнього боку і на два спусти* [оберти] *замкнув двері зсередини* (І. Франко).

НУ́ТРІЯ, ї, *ж.* Напівводяна тварина ряду гризунів, що дає цінне хутро, м'ясо і т. ін. *У глибоких озерах водяться нутрії та видри* (М. Руденко); *Мертво спали люди, собаки, коти, кури, нутрії, кози, пташки, їжаки, цвіркуни — все живе і сутнє* (Валерій Шевчук); *Нутрії вона тримала на продаж, коли Петрові діти пішли вчитися* (Г. Тарасюк); *Він .. знав уже, що від кашлю допомагають відвари гілок ялиці, солодцю, рум'янку, дивосилу, сік цибулі, сало нутрії* (С. Андрухович).

НУТРО́, а́, *с., розм.* 1. Внутрішні органи людини або тварини; нутрощі (у 1 знач.). *Помилуй мене, Господи, бо тісно мені, від горя вже виснажилось моє око, душа моя й нутро моє* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *В Балабухи заграло нутро, наче в йому* [ньому] *заграли цимбали* (І. Нечуй-Левицький); *Жандарми позбавили його слуху й скалічили на все життя його нутро* (Олесь Досвітній); *— Куди поранило? — запитав Черниш. За юнака відповіли інші. — В живіт його... нутро пошкодило...* (О. Гончар); *Пахощі його* [м'яса] *вивертали Світозарові нутро* (Д. Міщенко); *Гнат тимчасом просто вмирає, так йому все нутро болить* (Ю. Логвин); * У порівн. *Ось апаратна. Тепла, вся завита в залізні труби, колеса, машини, наче нутро живота, вона тряслась, як у трясці* (М. Коцюбинський).

2. *перен.* Внутрішня частина чого-небудь. *Сонце вже Підхопилось високо, зазирнуло Промінням скісним у нутро печери* (І. Франко); *В печі горить, тріщить веселий огонь і освітлює нутро хатини* (О. Кобилянська); *Нутро землі згоманіло стоголосом, горами стряс грім* (К. Гриневичева); *Молодь кидалася на вагони і випорожняла їхнє нутро на вагонетки* (О. Копиленко); *Прокіп потягнувся до ножа, люто стиснув його в кулаці й загородив по саму рукоятку в соковите нутро кавуна* (М. Руденко); *Юнак перескочив понад одним багаттям, другим, третім, жарке нутро пломеню дихнуло в обличчя, збадьорило* (О. Бердник); *Погріб .. стоятиме щонайменше півстоліття, ковтаючи в своє ненажерливе нутро картоплю, буряки, квашеню, молоко, сири* (В. Дрозд).

3. *перен.* Внутрішня суть кого-, чого-небудь. *З характеристики земляка виходило, що Донець, насамперед, доситьтаки темна особа щодо свого нутра, але спритний кар'єрист* (І. Багряний); *Найголовніше те, що він уже оступився, він одімкнув Горобенковим словам важкі засуви свого нутра, і акція, ініціатива тепер у Горобенка, а не в нього* (Б. Антоненко-Давидович); // Внутрішній психічний світ людини; душа (у 1 знач.). *Йому минуло дев'ятнадцять літ, і в його нутрі щось немов перло і тисло назверх* (І. Франко); *У нутрі моїм пожежа, — заливати випада! Принеси вогонь текучий, — той, що ллється, як вода* (А. Кримський); *Вона жіночим інстинктом відчула, що доволі глибоко загнала в його нутро солодку, але затроєну стрілу першого враження симпатії* (Ю. Клен); *Хотілось без думки дивитись перед себе і стежити, як усе .. нутро сповнюється тишею і миром* (Б. Антоненко-Давидович); *Він з великим драгоманом Юнус-бегом завалив Ібрагіма, викривши його підле нутро* (П. Загребельний); *Все нутро* [обпалила] *моторошна думка, що він — помер, от просто взяв і помер* (О. Забужко).

○ **(1) По нутру́,** *у знач. присл., кому* — подобатися, відповідати чиїм-небудь бажанням, смакам і т. ін. *Отара ж попаски попхалась навмання. Орлу се по нутру* (Є. Гребінка); *— А більш, — каже* [кобзар], *— мені не по нутру ота мізерна пиха, що розвелась усюди по Гетьманщині. Почали значні козаки жити на лядський кшталт із великої розкоші* (П. Куліш); [М а р у с я:] *Я знаю, чому тобі не по нутру ця пісня* (М. Кропивницький); *— Коли ми переможемо ворога й добудемо славу, то затьмаримо перемоги Святослава. А це мені не по нутру* (Б. Лепкий); *Вперше судді зустрілися з таким захисником. Не по нутру їм було вислуховувати промови без посилань на правові артикули* (І. Пільгук).

◊ **Вивертáти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́)** *див.* **вивертáти; (2) Заговори́ло (ви́лізло) нутро́** *чиє, яке* — ставати відчутним, виявлятися в кого-небудь (про сутність, звички і т. ін.). *Заговорило, значить, біляцьке нутро! Своїх зустрічати зостався* (О. Гончар); **Нутро́м (се́рцем, душе́ю,** *рідко* **ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти** *див.* **чу́ти; Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутро́)** *див.* **скаламу́тити.**

НУТРОМІ́Р, а, *ч., спец.* Найпростіший прилад для вимірювання внутрішніх розмірів деталей машин. *Деякі нутроміри мають спеціальні пристрої (містки) для центрування вимірювальної лінії, є нутроміри, оснащені електронними засобами, що передають сигнал про положення сферичного наконечника на обчислювальний пристрій та цифровий індикатор* (з наук.-попул. літ.); *Для вимірювання нутромір установлюють на деталь або вводять у неї, зчитування ж розміру здійснюють за лінійкою, циферблатом і т. ін.* (з навч. літ.).

НУ́ТРОЩЕВИЙ, а, е. Прикм. до **ну́трощі.** *До нутрощевої поверхні печінки прилягає ряд органів, у цих місцях утворюються відповідні втиснення* (з наук. літ.); *У грудній частині аорти розрізняють пристінкові гілки й нутрощеві гілки грудної частини аорти* (з навч. літ.).

НУ́ТРОЩІ, ів, *мн.* 1. Внутрішні органи людини або тварини. *І він принесе з неї жертву свою, жертву для Господа, лій, що закриває нутрощі, та ввесь лій, що на нутрощах* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Мені здавалось, що доки ми доїдемо до станції, у мене, та, певне, і у всіх пасажирів, пооддітають нутрощі* (Олесь Досвітній); *Він розтяв своїм гострим ланцетом її шкіру і м'язи, добувся до нутрощів і вбив передчасну смерть цієї людини* (Ю. Смолич); *Рибар узяв ніж, розпоров черево риби і кинув кішці нутрощі* (А. Калин); *Я голодна, як вовк, у мене нутрощі поприлипали до ребер, мій шлунок зменшився до розмірів горошини* (С. Андрухович).

2. *перен.* Внутрішня частина, середина чого-небудь. *Рівчаки в степу провалюються зненацька вглиб, розкриваючи глиняні нутрощі* (В. Підмогильний); *Між крамницями сновигали якісь люди..; вони хапали прохожих і, про щось гаряче лементуючи, тягнули їх в нутрощі крамниць* (В. Речмедін); *Кілька каменів розкололися, зрадивши свої рожеві нутрощі* (М. Дашкієв); *Відкрились нутрощі людського житла, вперше побачили небо* (О. Гончар); *Нахилився* [Рибалка], *присвічуючи ліхтариком і по можливості закриваючи нутрощі капота від попадання дощу* (А. Кокотюха).

◊ **Вивертáти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́)** *див.* **вивертáти.**

НУТРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* Жити, перебувати всередині, в нутрі кого-, чого-небудь. *— Дивлюсь на тебе і не знаю, що за чорт нутрує в тобі?.. Ти свій чи не свій?* (Ірина Вільде); *Вітер невблаганно знищував найменші острівці спокою, проникав у саму душу, нутрував у ній, розкидав думки* (Люко Дашвар); * Образно. *Вода нутрує в жилах крижана, і глина червоняста палахкоче* (П. Мовчан).

НУТРЯ́К[1], у́, *ч.*, *діал.* Здір. *На свято натоплювали каструлю нутряку, потім ставили його в холодне місце, щоб надовго зберегти* (з навч. літ.).

НУТРЯ́К[2], а́, *ч.*, *вет.* Самець з аномалією в розвитку статевих органів; нутрець (у 2 знач.). *Нутряка видно уже з перших днів розвитку лошати* (з навч. літ.).

НУТРЯНИ́Й, а́, е́. 1. *розм.* Який міститься всередині кого-, чого-небудь; внутрішній. *Мороз надвірній і хатнє нутряне тепло Спливли помалу* (Дніпрова Чайка); *Лють свою люту і нутряний вогонь свій непогашений топтав* [черкес] (М. Матіос); *Коли я цілився в сарничку, що завмерла в паркій полуденній імлі, нутряний голос прошептав: "Ти не вистрелиш"* (М. Дочинець); *Він чіплявся до хвороби, аби тільки зігнати отой нутряний неспокій, що часом переростав дивним чином у злість* (О. Ульяненко); // Глухий (у 2 знач.), низький (про голос, сміх, крик і т. ін.). *Гуркотять фотелі, блискають дужче за діаманти очі, потискуються руки, дрижачий, горловий, нутряний сміх виривається шматками* (В. Винниченко); *— Ні, голубчики, я піду на розводдя, а ви лишайтесь тут! — загримів торжествуюче нутряний бас Турчиновича* (П. Колесник); *Офіцер підвівся і глибоким нутряним голосом проказав: — Прийдуть з півночі стовпища варварів і заженуть нас на півострів* (О. Гончар).

2. Стос. до нутра (у 1 знач.). *Хлопчик видобув з глибини торби, з-під пістолів і старих онучок масну ганчірку із шматом, власне, кавалком жовтого нутряного сала і окраєць житнього хліба* (Ю. Логвин).

НУТЧ-ФІ́ЛЬТР, а, *ч.* Спеціальне обладнання, признач. для фільтрації різних розчинів у закритому посуді в умовах зниженого тиску. *Найпростіший за конструкцією нутч-фільтр — це відкрита зверху коробка з подвійним дном, в якій відбувається очищення рідини* (з навч. літ.).

НУЦЕ́ЛУС, а, *ч.*, *біол.* Центральна багатоклітинна частина насінного зачатка рослини. *З нуцелуса розвивається зародковий мішок* (з наук. літ.).

НХЛ, *невідм.*, *ж.* Скорочення: Національна хокейна ліга (в Канаді і США). *Профі з НХЛ .. були повержені* (Ю. Андрухович); *НХЛ засновано в 1917 р. у складі чотирьох канадських команд у Квебеку й Монреалі* (з наук.-попул. літ.).

НЬО, НЬО-НЬО́, *виг.* Те саме, що **но** *(див.* **но**[1] 1). *Він бачив уже валку саней з колодами, брусами, .. волохатих коней, закутаних у власну пару, зігнуті спини, підняті пуги... Ньо... Вйо!* (М. Коцюбинський); *— Ньо-ньо! — покористувався панотець щойно вивченими словами* (Л. Мартович); *— Нам чогось так весело, регочемося, борюкаємося на санях, конячку підхльоскуємо... ньо, маленька! ньо, сліпенька!..* (С. Васильченко); *Юхим рипів у ритм колесам: — Ньо-о-о-о, — періщив батогом поперек хребтини кобили* (О. Ульяненко).

НЬО́КАННЯ, я, *с.*, *розм.* Дія за знач. **ньо́кати.** *У темряві, — то лише гомін, ньокання чулося, а тепер стало видно кобилячі голови з дугами, селян* (А. Головко); *Оксанка теж було запхинькала, але батько дав їй віжки, дозволивши правувати Рябою, вона враз заспокоїлася, навіть до нашої розмови не прислухалася, так їй те ньокання було цікаве* (В. Кава).

НЬО́КАТИ, аю, аєш, *недок.*, *розм.* Поганяти коней вигуком "ньо!". *Він знай цмока та тою удкою усюди помахує, та ньока, та приговорює химерно* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Циган зануздав кобилу і ньокає* (А. Свидницький); *Сусіда Грицько ньокав на коні* (І. Нечуй-Левицький).

НЬО́КНУТИ, ну, неш, *док.*, *розм.* Однокр. до **ньо́кати.** *Явдоха посадила її* [Солоху] *верхи на паличку, а сама сіла на другу, цмокнула, ньокнула...* (Г. Квітка-Основ'яненко); [С о ф і я:] *Ти любиш коней? Я люблю. На волах довго їхать, а кіньми тільки ньокнув — і в городі* (І. Карпенко-Карий).

НЬО-НЬО́ *див.* **ньо.**

НЬЮЗМЕ́ЙКЕР, а, *ч.* Особа як джерело нової й цікавої інформації в певній галузі. *Діяльність ньюзмейкера — це навмисна чи ненавмисна публічність, постійне зацікавлення життям* (з наук.-попул. літ.).

НЬЮЗРЕЛІ́З, у, *ч.* Коротке повідомлення від організаторів заходу, основне завдання якого донести важливу інформацію про певні події, факти і т. ін. *Ньюзреліз може поширюватися в ході прес-конференції і після новинної події* (з навч. літ.); *Нова компанія вдало підготувала ньюзреліз, який став основою для укладання договорів із підрядниками* (із журн.).

НЬЮ́ТОН, а, *ч.*, *фіз.* Міжнародна одиниця сили, що дорівнює силі, яка надає масі в 1 кг прискорення 1 м/с^2. *Тягарці для лабораторних робіт розраховані й виготовлені так, щоб сила тяжіння, яка діє на них біля поверхні Землі, дорівнювала 1 ньютону* (з наук.-попул. літ.); *У міжнародній системі СІ одиницею вимірювання тиску є паскаль. Один паскаль дорівнює тиску, який здійснює сила в один ньютон на площу 1 м^2* (з навч. літ.).

НЬЮФ, а, *ч.*, *розм.* Те саме, що **ньюфа́ундленд.** *Ньюфи мають довгу, густу чорну або руду шерсть і густе підшерстя, перетинки між пальцями* (з навч. літ.).

НЬЮФА́УНДЛЕНД, а, *ч.* 1. Порода великих службових собак із довгою шерстю, які використовувалися для порятунку на воді (за назвою острова Ньюфаундленд біля берегів Північної Америки); водолаз (у 2 знач.). *У ньюфаундлендів гарні розумові здібності, вони легко навчаються і є чудовими й лагідними опікунами дітей* (з наук.-попул. літ.); *У надзвичайних ситуаціях ньюфаундленди здатні діяти миттєво, правильно й без будь-яких команд* (з навч. літ.).

2. Собака цієї породи. *Господар регулярно ходив на прогулянку з ньюфаундлендом* (з газ.).

НЬЮФА́УНДЛЕНДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ньюфа́ундленд.** *Ньюфаундлендський клуб об'єднує власників цієї породи собак* (з газ.); // Такий, як у ньюфаундленда. *Ньюфаундлендський характер вирізняє доброта й лагідність* (із журн.).

НЬЮ́ФИК, а, *ч.*, *розм.* Зменш.-пестл. до **ньюф, ньюфа́ундленд.** *За сукупністю якостей ньюфики майже не мають аналогів серед собак інших порід* (з наук.-попул. літ.).

НЬЯ́Я, ї, *ж.* Одна з ортодоксальних шкіл давньоіндійської філософії, яку характеризують як школу логіки. *Ньяя, як і вайшешика, визнає реальність довколишнього світу і можливість його пізнання* (з наук. літ.); *Питання логіки та пізнання перебували в центрі уваги школи ньяя (засновник Готама — III ст. до н. е.), у якій детально розглядали основи й засоби пізнання, ознаки достовірності знань та ін.* (з навч. літ.); *Погляди ньяї здебільшого матеріалістичні* (із журн.).

НЮ, *невідм.*, *мист.* 1. *с.* Художній жанр у скульптурі, живописі, фотографії, кіномистецтві і т. ін., що зображає оголене людське тіло, переважно жіноче. *У мистецтві XX ст. класичне гармонійне ню отримало більшу свободу емоційного вираження, пов'язану з пошуком нових художніх засобів* (з наук.-попул. літ.); *Протягом багатьох століть ню є одним з основних жанрів у мистецтві* (з навч. літ.).

2. *ж.* Натурниця, що позує оголеною. *В танці тіл божевільних жіночих, в дикім танці оголених ню бачив я, бачив я всенощний екстатичний танець вогню* (Д. Кремінь).

НЮА́НС, у, *ч., книжн.* Тонке розрізнення в чому-небудь; ледве помітний відтінок. *Яскраві барви, повні тони! Нюанси пріч і геть півтон! Рожеве вмерло, і червоне Горить огнями виногрон* (М. Рильський); *Дівчатка не завжди спромагались перекладати .. слова, зберігаючи точні нюанси думки* (О. Ільченко); *З обох боків долинало до Костя тихе дзюрчання — своєрідна мелодія з безліччю найтонших, найпримхливіших нюансів* (Ю. Шовкопляс); *Від патетично високого страждання, в якому він занотовує і визначає кожен нюанс і найтоншу рисочку, Куліш поволі переходить до цілком реалістичних підрахунків* (О. Іваненко); — *Є лише один нюанс. Людей, які спілкувалися в попередньому житті, були близькими чи родичами, у наступному знову якась сила притягує* (Ю. Винничук).

НЮАНСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **нюансува́ти.** *Те, що називають у звичайнім розумінні слова гарною грою, є лише гармонія звуків, нюансована чистою вправою* (О. Кобилянська); *Позірно однорідний і невиразний, він* [шепіт чистого ефіру] *виявився тонко нюансованим поліфонічним плином* (Ю. Іздрик); *У творах Є. Пашковського лексично нюансований потік свідомості позначає ситуацію повсякденної безпритульності людини* (з наук. літ.).

НЮАНСУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **нюансува́ти.** *Для Василя Шевчука характерна широка синонімічність, всеприсутня метафоричність, пастельність, нанизування образів в один ряд, нюансування, що опоетизовує розповідь* (з наук. літ.); *Тонким нюансуванням розвитку ліричної колізії поет створює текстові ситуації, у яких розкриваються ресурси повтору словосполучень* (з навч. літ.).

2. Система нюансів у музичному творі, живописі. *У Київській Русі існували спеціальні майстерні, відкриті, зокрема, у Києві, на території Печерського монастиря, де виробництво мало особливе багатство барв, оскільки кольорове нюансування було розроблене дуже глибоко й давало змогу моделювати об'єм натури, її тривимірність методом гри світлотіні* (з наук. літ.).

НЮАНСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Відтіняти дуже тонкі, ледве вловимі переходи, риси, нюанси в чому-небудь. *Мистецький потенціал Анатолія Барчука був багатогранним і невичерпним, його чоловіча краса й уміння точно нюансувати психологічні відтінки ролі, масштабність мислення й почування, гостре відчуття гумору дарували глядачам і кінематографістам радість* (із журн.).

НЮ́НИТИ *див.* **ню́няти.**

НЮ́НІ, нюнь, *мн.,зневажл., рідко.* Плач (у 1 знач.), сльози (у 3 знач.). *Петро Іванович згадав, як у флоті служив п'ятдесят років тому. — Ану геть мені оці нюні! — гаркнув* (Люко Дашвар); *Справжня особистість рідко ділиться своїм поганим, душевними тривогами, брудами, які можна виливати на ближніх нюнями* (з газ.).

◊ **Розпуска́ти / розпусти́ти ню́ні (рю́мси)** *див.* **розпуска́ти.**

НЮ́НЬКА, и, *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **ню́ня.** *Наша розмова торкнулася дітей, і тут моя співрозмовниця якось сумно сказала: "Мій хлопець такою вже нюнькою виріс: ані в хаті сам не лишиться, ані із собою нікуди не візьмеш"* (з газ.).

НЮ́НЬКАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., зневажл.* Те саме, що **па́нькатися** 2–4. — *Чого ви нюнькаєтесь з ним! Хватай пляшки, бий! — несамовито гукав Масло* (А. Хижняк); *Що більше нюнькаються з дитиною, то складнішою є її соціалізація* (із журн.).

НЮ́НЯ, і, *ч. і ж., зневажл.* Безхарактерна людина; рюмса, плаксій. *Він говорив, і чорні брови мов налились йому від крові..: — Не козаки, а нюні ви!* (В. Сосюра); — *Сам жалій скільки хочеш і кого забагнеться, а себе — цур! Бо як почнеш себе жаліти, то не людина з тебе вийде, а казна-що — кваша, нюня, солопій..!* (Григір Тютюнник); *Привідця глянув у той бік, де побивалася ханша, і знову до Саура: — А ти, яко всякий нюня, допоміг, звичайно, пізнати. — Не я, — ошкірився отрок* (Д. Міщенко).

НЮНЯ́ВИЙ, а, е, *зневажл., рідко.* Плаксивий (у 1–3 знач.), безхарактерний. *Якщо дитина нюнява, то з нею краще піти до дитячого психолога* (із журн.).

НЮ́НЯТИ, яю, яєш, **НЮ́НИТИ,** ню, ниш, *недок., зневажл., рідко.* Плакати (у 1 знач.), рюмсати, скиглити (у 1 знач.). — *Замість нюняти принеси .. довгий шмат полотна* (В. Шкляр); *Я переконаюся .. Тільки нікому не скаржитися, не нюняти, не розпитувати* (С. Процюк); *Сіла* [торгашечка] *й нюняє, що ревізія розтрату знайшла* (Є. Пашковський).

НЮ́РНБЕРЗЬКИЙ, а, е. Стос. до Нюрнберга. *У Мюнхені Юрій та Галина Федорівна опинилися в свого нюрнберзького, а перед тим берлінського, приятеля вперше* (Олекса Ізарський); *Мати відзначена золотою медаллю Нюрнберзького товариства вирощування породистих собак* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

△ **Ню́рнберзький проце́с** *див.* **проце́с; Ню́рнберзький трибуна́л** *див.* **трибуна́л.**

НЮ́ТА, и, *ж., заст.* Те саме, що **за́кле́пка;** клепка (у 2 знач.). *Ще на початку XIX ст. особливим було кріплення халявок до черевиків нютами оригінальної форми* (з навч. літ.).

НЮ́ТОВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **ню́та.** *З'єднання окремих деталей верстата вимагало досконалого уміння робити нютовий шов* (із журн.).

НЮТУВА́ЛКА, и, *ж., заст.* Спеціальна машина, признач. для нютування. *Під час встановлення заклепки (нюти) її стрижень на нютувалці вставляється в заздалегідь підготовлений (свердлінням чи штампуванням) отвір у деталях, що підлягають з'єднанню* (з навч. літ.).

НЮТУВА́ННЯ, я, *с., заст.* Дія за знач. **нютува́ти.** *Нютування виконується спеціальним пристроєм* (із журн.).

НЮТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, заст.* Заклепувати, робити заклепку з олова. *Батько приладновував відірвані вушка до мотик, із злизаної коси робив ножі й серпи, ремонтував плуги, нютував казанки (заливав оловом діри в металевому посуді)* (з мемуарної літ.).

НЮХ, у, *ч.* 1. Здатність людини і тварин сприймати й розрізняти різні запахи. — *У вовка .. нюх дуже гострий, і він за п'ять кілометрів чує рушницю* (П. Козланюк); *Він стає, й стоїть на льоду, й нашорошує вуха, й напружує зір і нюх* (І. Багряний); *Пауль пам'ятає: його раптом наче молотом по голові ударили; він осліп і оглух, втратив нюх і відчуття дотику* (М. Дашкієв); *Мій Вел теж ніяк не рознюхається. Та й ніколи на собачий нюх надіятися* (П. Загребельний); *Я не мав і не маю того слуху, що в Джарії, але нюх у мене кращий, ніж у будь-кого з людей, яких я зустрічав* (Ю. Логвин); // *розм.* Ніс, ніздрі. *Дух свіжої мамалиги приємно по-*

лоскотав йому нюх, коли він переступив поріг хати (М. Коцюбинський); *Каша уміла, лоскочучи нюх лицарям* (О. Бердник); *Ми дихали солодкими запахами, що витікали звідтіль* [з міста], *і дрочили наш нюх* (Валерій Шевчук).

2. *перен., розм.* Проникливість, інтуїція, хист. *Нюх підказував Сагайдачному, що зроблено це навмисне* (З. Тулуб); *В цього браконьєра добрий нюх не тільки на звіра, а й на лісників* (Б. Антоненко-Давидович); *Дещо іронічно ставлячись до свого чоловіка вдома, вона вірила в його талант і нюх інженера* (Ю. Шовкопляс); *Якийсь особливий розвідницький нюх мав цей стрункий, підтягнутий вояка* (М. Стельмах); *Лякало інше — нюх Ярослави, журналістська інтуїція.., здогадливість, врешті* (Г. Тарасюк).

3. *заст.* Невелика кількість чого-небудь (перев. тютюну), признач. для винюхування за один раз. *Знай, друже, такої мізерної душі, як твоя, в мене і послідній хлопець за нюх кабаки не озьме* [візьме] (Г. Квітка-Основ'яненко); *І всміхнувсь Микита стиха, Нюх табаки взяв і чихав* (І. Франко).

△ **О́ргани ню́ху** *див.* **о́рган.**

◊ **Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом)** *див.* **відчува́ти; Ма́ти нюх** *див.* **ма́ти**^{2}**; Ні за поню́шку (за по́нюх, за нюх) таба́ки** *(рідше* **тютюну́)** *див.* **поню́шка; (1) Соба́чий нюх** *у кого* — хто-небудь має здатність легко схоплювати, підмічати, розуміти, знаходити і т. ін. щось приховане, таємне. [Ц и г а н к а *(вибігла на ґанок, озираючись):*] *І сьогодні Герцик увесь день зорить за мною .. О, у нього собачий нюх!..* (М. Кропивницький); *Дурний Абель якось виліз із своєї хурдиги й, мов собачим нюхом, знайшов дорогу до Константинової вежі, а в ній побачив портрет ченця, котрий чомусь його розлютив* (Н. Королева); *У Хуана Вертеса було пильне око і собачий нюх* (М. Білкун).

НЮ́ХАЛКА, и, *ж., фам.* Те саме, що **ню́хало** 1. — *Ви знаєте — шакали дуже смердючі, принаймні для людської нюхалки, і боязкі* (О. Тесленко); *На мене дивилася симпатична дівчина, яка тримала на повідку кумедне вухасте створіння .. "Плямка, дивися, кого ми зустріли! Ай, який красень, які ж ми поважні, нюхалка така, справжній мужчина!"* (Л. Денисєнко).

НЮ́ХАЛО, а, *с.* 1. *фам.* Орган нюху, ніс (у 1 знач.). [Л і х т а р е н к о:] *Ви чули дзвін, та не знаєте, відкіль він, постаріли, нюхало зінсувалося!* (І. Карпенко-Карий); — *Просто скажу,* — *констатував дід,* — *панське у них, у бджіл, нюхало!* (О. Донченко); — *Що ти муркочеш собі під нюхало* (М. Вінграновський); *До компанії прибивсь злодійкуватого вигляду .. приземистий чолов'яга з розплющеним нюхалом, певно, знайомець поета* (Є. Пашковський).

2. *перен., рідко.* Те саме, що **нюх** 2. — *Ви не тямите справжньої поезії села, хоч і посилаєте святить зілля на Маковія; ви вже потроху страчуєте саме нюхало, що здатне зрозуміть дух сільської поезії,* — *сказав Радюк* (І. Нечуй-Левицький).

НЮ́ХАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до нюхання. *Був* [Джавала] *такий зосереджений, що навіть заплющився, враз перетворившись усім своїм тілом на велетенський нюхальний апарат, який вдихає, фільтрує і аналізує водночас* (Ю. Винничук); // Признач. для нюхання. *Вона наливала йому валеріани, давала нюхальну сіль, але Обручов довго не міг заспокоїтися* (З. Тулуб).

Ню́хальний тютю́н <*заст.* **Ню́хальна таба́ка**> *див.* **тютю́н.**

НЮ́ХАЛЬНИК, а, *ч., розм.* 1. Той, хто нюхає що-небудь. *Наркомани, пожирачі таблеток чи нюхальники благородного білого порошку — невже не знають, чим усе це закінчиться?* (А. Кокотюха).

2. Експерт у визначенні запахів. *Батько мій був відомим нюхальником — міг безліч сортів тютюну розрізняти* (з мемуарної літ.); *Відчуття запаху, його сприйняття, визначення діапазону певного запаху є основним у роботі нюхальника* (із журн.).

3. *фам.* Те саме, що **ню́хало** 1. *Брат собі шморгає нюхальником* (Є. Пашковський).

НЮ́ХАЛЬНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **ню́хальник** 1, 2. — *Я не знаю, чому мене вважають нюхальницею, адже я не всі запахи можу точно розрізняти* (з газ.).

НЮ́ХАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ню́хати** 1–3. [Д з ю б а:] *Так ось, коли я попросив у нього понюхати, так він...* [Ж і н к и:] *О, Господи. Знов із тим нюханням* (І. Кочерга); *Від невпинного нюхання Султанчиків мокрий чорненький носик аж розпух і набряк* (М. Вінграновський); *П'янство, нюхання табаки, самовільні виходи з бурси, розличні* [різні] *погані забави — все тото заказувало* [замовляло] *начальство, і все тото робило товариство* (І. Франко); *Хто сьогодні пам'ятає, скажімо, нюхання ефіру від нежитю, морфій як снодійне чи кокаїн від коклюшу й нудьги?* (Ю. Іздрик).

НЮХА́Р, а́, *ч., рідко.* Те саме, що **ню́хальник** 1. *Як швець дубом шкури пересипа (так нюхарі сушать собі мізок табакою)* (Номис).

НЮ́ХАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Вдихати через ніс який-небудь запах. — *Оце я .. задер свою кирпу вгору до неба та й нюхаю, чи не печуть млинців на небі* (І. Нечуй-Левицький); *Нюхає Лисичка — добра страва! Встромляє голову до горнятка, не йде голова!* (І. Франко); *Подивився я на нього,* — *сміється з мене вражий пан: не хоче нюхати ручкового* [тютюну], *так підносить турецького* (Б. Грінченко); *Він* [пацюк] *почав нюхати кутки* (В. Владко); *Задерши голову до сонця, він кілька разів глибоко нюхає сухе зілля і вдоволено крутить головою* (О. Гончар); * Образно. *Чмелів довгенько дуже слухав І землю носом рив і нюхав, І дуже жалібно стогнав* (І. Котляревський).

2. *що і без прям. дод.* Вдихати в ніс лікарські, наркотичні і т. ін. препарати з лікувальною або якою-небудь іншою метою. *Пані в кріслі. Коло неї — сполохані, заспані покоївки, дають нюхати, ллють краплі в стакан* (С. Васильченко); *Дід Онисько часто нюхав табаку з ріжка чорними ніздрями* (П. Козланюк); *Він притих, поринувши, знесилений, у глибокий сон-забуття. За ним прилягли на ліжку змучені Ліза й Варвара Пимонівна, що безнастанно міняли на гарячому чолі хворого мокрі рушники, давали нюхати нашатирного спирту* (Б. Антоненко-Давидович); *Його шпортають ножем під ребра, він потрапляє в лікарню, нюхає наркоз* (Григорій Тютюнник).

3. *перен., розм.* Винюхувати (у 3 знач.), вистежувати, вишукувати, розвідувати. — *Значить, питання про зв'язкового партизанського штабу. Нехай твоя молодь — хлопці, дівчата, навіть школярі й пацани скрізь пхають носи й нюхають...* (Ю. Яновський); — *Ми потім труснули ту парочку. Вони таки нюхали кругом, агенти губчека* (А. Кокотюха).

4. *що, чого і без дод., перев. із запереч.* н е, *перен., розм.* Мати що-небудь, володіти чимось. *Розділили панське поле між людьми, .. які, живучи на суглинку, зроду не нюхали ор-*

ного поля (І. Муратов); // Знати що-небудь, розумітися на чомусь. — *Не будь нас з Григорієм, ніхто б тої науки в Харкові й не нюхав* (О. Довженко); *Він не поранений! Він передової й не нюхав!* (О. Гончар); — *Не нюхав ти, чим пахне рабство* (О. Бердник); *Пан ректор Академії проекзаменував мене на діалектику й побачив, що я її й не нюхав* (Ю. Мушкетик); // Куштувати, пробувати (їжу, питво і т. ін.). *Він, бідний, .. м'яса рідко й нюхав, а ковбаса хіба в сні часом йому приснилася* (І. Франко); — *Сп'янів, чи що? — Ні, батьку, навіть і не нюхав* (З. Тулуб); — *Гнатку, Гнатку! Роздобудь люльку та тютюнцю до люльки. Три дні, відколи на землі, і не нюхав тютюнового димку* (В. Дрозд); — *Ви там пили спиртне? — Вона пила вино, я за кермом, навіть не нюхав* (А. Кокотюха).

◊ **(1) [І] не ню́хати / не поню́хати (не наню́хатися) по́роху:** а) не бути на війні, не брати участі у воєнних діях. — *Ваші жовніри, князю, вже вимуштровані* [вимуштрувані], *а наші ще й пороху не нюхали* (І. Нечуй-Левицький); *Старші* [сини] *порубані та постріляні з-під Конотопа вернулися, тільки наймолодший ще пороху не нюхав, хіба що на ловах* (Б. Лепкий); *Досвідчене око фронтовика-окопника відразу ж відмітило, що все це тилові пацюки, які й не нюхали бойового пороху* (О. Донченко); — *Ти, який того пороху не нюхав і від вибухів не глухнув, — як ти смієш ганьбити старого вояка?* (Р. Іваничук); *Війна вже скінчилася: хто їхав у відпустку побачитися з кревними, хто зовсім повертався додому, так і не понюхавши пороху* (Ю. Мокрієв); б) не мати досвіду в чому-небудь. — *Згодьтесь, що молодому спеціалістові, який, так би мовити, ще не нюхав пороху, але відчуває свою заборгованість перед народом за науку, так само незручно йти на все готове, як бідному женихові у прийми до багатої нареченої* (С. Добровольський); — *Юнь, юнь! Завзята, беручка, але куди з ними — пороху ще ніхто з них не нюхав* (О. Гончар); — *Ну й наробив Самійло руху! А він же ж пороху й не нюхав. Микиті закрутило в носі: життєвого не мав ще досвіду* (С. Караванський); **(2) Ню́хати по́рох <Поню́хати по́рох (по́роху)> <Наню́хатися по́роху>:** а) брати участь у воєнних діях. *Наум Ісакович, залишаючись під пансько-польською окупацією, дарма, що служив у царській армії і навіть воював, нюхав порох Першої світової війни, не міг стати переконаним марксистом* (Б. Харчук); — *Розлучають нас, — підійшов прощатися Микита. — Випадає нам першим пороху понюхати* (Григорій Тютюнник); *Нині Ілля сам забажав ще раз понюхати пороху!* (В. Малик); *Я вже стріляний горобець. Дядько гартований, цупкорукий. І пороху нанюхався, і смерті у вічі не раз і не двічі дивився* (В. Чемерис); б) мати досвід у чому-небудь. *Ах, панове! Про трусість* [боягузливість] *Мовчіть ви мені! Чи ви нюхали порох В життьовій війні?* (І. Франко); — *Не знайшов нічого ліпшого, як на базарі красти! Та ти хоч порох нюхав коли?* (В. Чемерис).

НЮХА́Ч, а́, *ч., рідко.* 1. Те саме, що **ню́хальник** 2. *Нюхачів багацько, та табаки нема* (Номис); *Він, нарешті, дістався Шулявської, безпечного місця. Так йому сказав маленький нюхач клею* (О. Ульяненко).

2. *зневажл.* Нишпорка, вивідувач. — *Видно, що ви замасковані нюхачі й вас треба розстрілять. — Встигнете, — сказала Маруся* (В. Шкляр); *До роботи залучили найвправніших нюхачів, яким зазвичай доручають розслідування справ надзвичайної державної ваги* (О. Авраменко).

НЮХА́ЧКА, и, *ж., заст., розм.* Тютюн для нюхання. *Онде Лохвиця з папушами жовтого, як цитрина, тютюну й цяткованими люльками та ріжками на нюхачку...* (Ф. Бурлака); *Зозуля привіз був якось нюхачки з Ніжина* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

НЮХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, чого і без дод., розм.* Однокр. до **ню́хати.** *Песик нюхне сюди-туди, чмихне і вже, дивись, упав на передні лапи* (А. Хорунжий); *Великий сірий пацюк швидко повів вусами й непевно нюхнув повітря* (О. Донченко); *Мета Віктора .. — нюхнути атмосферу, зиркнути на літературну братію й негайно повернутися додому* (Олекса Ізарський); *Чугай відкликав Охріма, дав нюхнути зашерхлий кулачище* (Григорій Тютюнник); *Нюхнув* [сотник] *разів тричі кріпкої роменської кабаки* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Є в д о к і я К о р н і ї в н а:] *Та не слухай, сестро! Ото в дяка добра табака, якась не проста, заморська, то він біжить нюхнути з дякової табатирки* (І. Нечуй-Левицький).

НЮХ-НЮ́Х, *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **ню́хати** 1–3, **нюхну́ти** і **нюши́ти.** *Хто йде до діда — воно* [кабанець] *на того очима скине; ніздрями — нюх-нюх, і нічого!* (О. Кониський); *Він* [Лис Микита] *обережненько, лисячим звичаєм, виліз із нори. Глип-глип! Нюх-нюх! Усюди тихо, спокійно, чисто* (І. Франко).

НЮХОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **нюх** 1. *Минаючи вікно кухні, Безбородько заздалегідь виробляв собі "нюхове передчуття" того, що буде на вечерю* (Ірина Вільде); — *Мені здається, — сказав лікар, намагаючись говорити поблажливо, — що .. в тебе вада нюхового апарату* (Валерій Шевчук); *Холод не міг протиснутися в розщеплені щілини одягу, бо назустріч йому виривалася гарячінь з особливим присмаком нюхової галюцинації* (Т. Прохасько); *Волокна нюхового шляху проводять імпульс до підкіркових, або первинних, центрів нюху, звідки частина волокон іде до кори головного мозку* (з наук.-попул. літ.).

НЮШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *недок., кого, що і без прям. дод., розм.* 1. Те саме, що **ню́хати** 1. *Лисичка бігла повз хатку та нюшить носом, коли чує — пиріжки пахнуть* (з казки); *Він ледве волік утомленими ногами. .. Аж ось почув дим та печене м'ясо. Став носом нюшити на всі сторони* (А. Чайковський); *Данько поважно спльовує, нюшить коло казана і якось немов по-старечому поглядає в небо* (О. Ільченко); *Вона й далі нюшила нерухоме повітря і запихала зілля до рота* (О. Ульяненко).

2. *перен.* Те саме, що **ню́хати** 3. *Нурла виступав з рухами гончого пса, який нюшить вже дичину* (М. Коцюбинський); — *Все зле на тебе, некликаний! І нюшить, і нюшить чогось! — обурилась* [на дядька Сергія] *тітка Оляна* (М. Стельмах); *Тинявся* [борсук] *лісом, щось нюшив, щось вишукував у траві, лягав на спину* (Ю. Мушкетик); *Пес несподівано спинився й став стривожено нюшити повітря* (І. Білик); *Він .. нюшив поміж учнів з особливою старанністю* (Валерій Шевчук); *Він все одно хоч боком та здалеку, а нюшить тим носом, де треба й не треба* (В. Шкляр).

НЮШКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод., розм.* 1. Те саме, що **нюши́ти** 1; винюхувати здобич (про собак, лисиць і т. ін.). [А н з о р г е *(нюшкуючи):*] *Еге-ге! от так! Се ласощі, не то що — он як пахтить!* (Леся Українка); *Ось, недалеко зовсім, нюшкують щось коло кіп руді панські собаки — з польовим, мабуть, вибігли...* (П. Козланюк).

2. *перен.* Те саме, що **нюши́ти** 2. — *На святе Рождество* [Різдво], — *відсапувався Журман,* — *личило б тобі, Ногаю, спочити та погомоніти з людьми, а не з нагайкою по Січі ганятися, нюшкувати та псувати товариству охоту!* (Р. Іваничук); *А її* [Марсалію] *примушували нюшкувати за студентами і викладачами* (Г. Тарасюк).

НЮШКУ́ЮЧИЙ, а, е, *розм.* Який нюшкує (у 1 знач.) (про лисицю, собаку і т. ін.). *На ньому* [піску] *свіжі сліди дівочих каблучків, запетльовані, неспокійні, як у нюшкуючої лисички* (Григорій Тютюнник).

НЯ, *виг.* Уживається для підкликання собак; **на**[4]. — *А... де ж це Чорний* [собака]? — *спитав Альоша.* — *Чорний! Ня! Але Чорного не було. Хлопці не могли його догукатися* (І. Микитенко); — *Ня! ня! ня! Сірко!.. От бісової душі собака, ще порвуть чужі* (С. Добровольський).

НЯВ, НЯВ-НЯ́В, *виг.* Звуконаслідування, що відтворює котяче нявкання. *Коли що було надума* [кіт], *то зараз до своєї хазяйки і озветься: "Няв, няв!"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сміливе кошеня було нечемне, мабуть, бо, не сказавши навіть "няв", втекло чимдуж до мами* (О. Копиленко); [Голоси звідусіль.. *(Дехто вдає звірячий та пташиний крик):*] *Куку! Кукуріку! Гав-гав! Няв-няв! А кшиш!* (Леся Українка); // *у знач. присудка. Ледь Василько до хати, як Вірка тут як тут, кішкою зазирає і няв-няв:* — *Ой-ой-ой, як ти поліпшав* (В. Лис); // *у знач. ім. Палюга брязнула по бантині, почулося голосне, злякане "няв", і моторошні зелені жарини щезли* (Ю. Мушкетик).

НЯ́ВКА, и, *ж., діал.* Мавка. *Він бачив перед собою Марічку, але йому дивно, бо він разом з тим знає, що то не Марічка, а нявка* (М. Коцюбинський); *Василько не вірив у нявок, та йому здавалося, .. що вони крали молоко з-під корів і робили всяке інше лихо людям* (А. Турчинська); *Другу добу чи не третина черемошнянської мужської челяді шукала Матронку — а жінка щезла, як річкова нявка* (М. Матіос); *Анатомічна нявка більше не з'являлася. Видно, стало мене трохи попускати від того чудернацького зілля* (І. Карпа).

НЯ́ВКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ня́вкати** і звуки, утворювані цією дією. *Раптом чути жалісне котяче нявкання* (І. Кочерга); *Він тільки мукає за кожним ударом. .. І в гарячковій уяві встають дивовижні картини, в які оформляються все, раніше чуте в коридорі, за герметично закритими дверима, все те скавуління, й мукання, й нявкання* (І. Багряний); *Десь на горищі нявкнув кіт. Це котяче нявкання не перепинило, втішило* (Б. Харчук); — *Нічого співати, Іно, бо не спів вийде, а так — котяче нявкання* (Ю. Шовкопляс); *Кулі вдарили у стіну і зрикошетили, із жахливим нявканням перевертаючись у повітрі* (Л. Кононович); *Деколи серед ночі я люблю увімкнути свій старенький магнітофон і поставити звуки скандинавських шаманів, їхнє нявкання, вигукування, що викликає в мене особливий настрій* (А. Дністровий).

НЯ́ВКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Видавати характерні звуки, схожі на "няв-няв" (перев. про котів). *Кішка поклала мені на коліна лапки і нявкає — мабуть, теж голодна* (І. Багмут); — *А на Подолі, на Житньому ринку, кажуть, учора бігала собака з двома головами! Одна гавкала по-собачому, а друга нявкала по-котячому!* (В. Малик); *Десь в гущавині страхітливо ревуть невідомі тварини, грізно нявкають дикі коти чи пантери* (О. Бердник).

2. *перен., розм.* Говорити або подавати сигнали, подібні до нявкання, голосом, звуком чи з таким інтонуванням. — *Чого ця вчителька так нявкає?* — *тихо спитав в Антосі Леонід Семенович.* — *То вона тільки в гостях: няв-няв-няв! а в себе в хаті вона: гав-гав-гав!* — *тихо одказала Антося* (І. Нечуй-Левицький); *Над містом тріщали павуками гелікоптери, нявкала протяжно сирена* (О. Ульяненко); // *зневажл.* Говорити, висловлюватися незрозуміло, нерозбірливо. *Наталія Корніївна була з тих, що при чужих людях нявкають, а в себе вдома гавкають* (І. Нечуй-Левицький); *Доброчин засміявся — цей Муромців зять і того разу говорив так.* — *По-якому нявкаєш? Настас повагом одказав:* — *Божими словеси глаголю, княже* (І. Білик).

НЯ́ВКАЮЧИЙ, а, е, *розм.* Який нявкає. *Як же вони здивувалися, коли після кількох годин пошуків наткнулися не на одного, а на двох нявкаючих котів* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі); *Потім наче хто заспівав. Майор чув різноманітні голоси: тонкі, пискляві, .. нявкаючі* (О. Ульяненко).

НЯ́ВКІТ, коту, *ч.* Те саме, що **ня́вкання.** *Чувся відчайдушний нявкіт і жалібна пісня кота Мордана* (В. Нестайко); *Почалось якесь страхіття: гамір, писк, кровожерний нявкіт* (Г. Пагутяк); *До дійсності нас повернув радісний нявкіт Леопольда і не менш радісні вигуки Шако* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Оленка заводила серед ночі жалібний нявкіт, не вимогливий, як звичайно в дітей, коли їм щось дошкуляє, а по-дорослому нескінченно тужно квильний* (О. Забужко).

НЯ́ВКНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **ня́вкати.** *Десь заіржала коняка, нявкнув кіт, залопотів крилами нічний птах* (Г. Епік); *Темрява давно вже обгорнула ліс, давно вже десь нявкнув сич, а Демид усе сидів* (Б. Грінченко); — *Прощайте, Парасю!* — *нявкнула вона.* — *Прощайте, Палазю!* — *промовила й я тоненько та любенько* (І. Нечуй-Левицький); — *Ти щось наче нявкнув... чи, може, мені почулось?!* (Л. Кононович); *До вітальні Мартазаври ввійшов — супермен .. Роззирнувся: що тут у нас? До смерті готові всі, хто тільки нявкнути посміє?!* (Люко Дашвар).

НЯВКОТА́ТИ *див.* **нявкоті́ти.**

НЯВКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **НЯВКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *недок., розм.* Підсил. до **ня́вкати.** *Кіт, що весь час нявкоче, ловить мишей неохоче* (прислів'я); *Увесь день їх* [кошенят] *носила* [Ганя] *в подолку, а стара кішка бігає поруч неї й нявкотить* (А. Крушельницький); *Чоловіки нявкотять жіночими голосами* (В. Медвідь).

НЯВКУ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Який багато, часто або голосно нявкає. *Він поспішив розв'язати нявкучий мішок, і куплений котик любісінько втік* (О. Ільченко); *Вихованець зовсім не вередливий, не нявкучий, як це буває з маленькими кошенятами, дуже розумний* (з газ.).

НЯВ-НЯ́В *див.* **няв.**

НЯВЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **нявча́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Лиш виття собаки чути, лиш ходу самотню часом та нявчання пожадливе невгаваючих котів* (Дніпрова Чайка); *Голосне нявчання розляглося десь зовсім близько* (О. Донченко); *З коридору .. не добувалися ніякі звуки. Не чути було ані нявчання, ані скавуління* (І. Багряний); *Надя зачула нявчання із запломбованої міліцією квартири Тягниряднів* (І. Жиленко); *Знадвору долинають чиїсь голоси, нявчання кота, якийсь хрускіт* (С. Андрухович); * Образно. *Кішкою набридливою втома Своїм нявчанням хилить нас до сну* (Ю. Винничук).

НЯВЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *недок.* Те саме, що **ня́вкати** 1. *Не їж, котку, медку, Бо я вуха нарву, А ти будеш нявчати, Дитя буде кричати* (з народної пісні); *А кіт що є духу нявчить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Кіт вдома пробудився зі сну, порвав мотузки з семи голів, перегриз сім мішків і вискочив на стріху та з усіх семи горлянок почав нявчати* (І. Франко); *Потім вона* [баба] *почала плескатися біля умивальника, а коти нявчати під дверима* (Ю. Смолич); *Десь на середині розповіді ми мусили зробити невелику перерву, бо з ранкової прогулянки повернувся Леопольд і став нявчати під дверима* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *На мостику гавкав і нявчав магнітофон* (Ю. Збанацький).

НЯ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм., рідко.* Підкликати собаку вигуком "ня!". [Р и н д и ч к а *(до старшини):*] *Так ото чую, щось няка на мого Рябка: "Ня, цю-цю! Ня!"* (М. Кропивницький).

НЯ́МКАЛО, а, *с., діал.* Гра в кидання палиць; шкопирта. *Він з дідом Іваном грав у селі в старовинну гру "нямкало"* (В. Нестайко).

НЯ́НЕЧКА, и, *ж.* Пестл. до **няня, ня́нька.** — *Не знаю, нянечко моя, — Сказав я їй, — не розгадаю* (Л. Глібов); *Дитинство молодого Себастьяна минуло в достатку: у нього були нянечка, власний вчитель із музики і поезії* (Любко Дереш); *Що буде, як завтра свавільна й непередбачувана Анна скаже, що маленькій Лесі більше не потрібна нянечка?* (Г. Вдовиченко); — *Нянечко моя. Не хвора, ні, — кохаю я!* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *На стільці біля дверей читала книжку сива нянечка в білому халаті* (В. Нестайко).

НЯ́НИН, а, е. Прикм. до **ня́ня.** *Ми збирались коло грубки слухать нянині казки* (Я. Щоголів); *Нянин син, .. уже добре підтоптаний дідусь, що від довгих літ служив у Кочубеїв і що під його догляд відданий був новий двір у Ковалівці, побачивши .. козаків, вийшов їм назустріч* (Б. Лепкий); *Жінки одягли її* [покійницю] *в тоненьку, вишиту няниними руками сорочку* (Д. Міщенко); // Який належить няні. *Нарешті підперта з усіх боків, наче полатана, пощерблена нянина хижа. Дівчинка постукала у маленьке віконце* (О. Іваненко).

НЯ́НЬКА, и, *ж.* 1. Жінка або дівчина, що доглядає дитину чи дітей у сім'ї, в дитячих яслах. *А нянька його несла його й утікала; і сталося, коли вона поспішно втікала, то він упав й окривів* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Де багацько няньок, там дитя каліка* (прислів'я); *Ще бувши кріпачкою, мати моя була взята до дідички Чернишки .. в ролі бонни чи няньки до її дітей* (В. Самійленко); *Сама нянька ще дитина — хочеться з подругами в баштана на шляху погуляти* (С. Васильченко); *З-за воріт швидко вбігла в двір Лукерія, нянька* (В. Винниченко); * Образно. — *Самі впораємось! Без няньки! — забурунило внизу між возами* (О. Гончар); * У порівн. *Йому навіть жаль стало тих апаратів, він так довго ходив коло них, наче нянька біля дитини* (М. Коцюбинський).

2. *розм.* Санітарка в лікарні. *Бабуся телефонує з лікарні. Телефонує сама, не посилає лютих на неї няньок* (Є. Кононенко); *Прилаштував* [лікар] *нас із мамою працівницями при лікарні, щось на зразок няньок* (М. Андрусяк).

НЯ́НЬКО, а, *ч., діал.* Тато. *Багач мав два сини. Старший поводив себе добре і слухав нянька. За те отець його оженив добре* (з казки); *Почав Іванко казати своєму нянькові: — Я, няньку, йду світа пізнати* (А. Калин); *Марилися йому* [Зореславу] *таємничі краї, змії-дракони, про які розповідав нянько* (О. Бердник); *Мій солодкий нянько просив карлика залишити дівча в корчмі, та щось не порозумілися* (М. Дочинець).

НЯНЬКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Бути нянькою. *Горпина нянькувала коло малої Солохи, запихала її жованим сухим хлібом з остюками* (Панас Мирний).

НЯ́НЬО, я, *ч., діал.* Те саме, що **ня́нько.** *Ось і найменший син Жменяків біжить стежкою з села, щоб допомогти няньові оборати кінці ниви* (М. Томчаній); [М а р и л ь к а *(до фотографії батька):*] *Ти чуєш, няньо, голос мій, прости...* (Л. Забашта); *Няня свого я ніколи на очі не бачив* (М. Дочинець).

НЯ́НЬЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ня́ньчити** і **ня́ньчитися.** *Особливе значення у родинному вихованні має залучення старших дітей — дівчаток і хлопчиків — до няньчення своїх менших братиків і сестричок* (з навч. літ.); *В американському місті Брукфілд (штат Іллінойс) турботливий пес прославився своїм няньченням дитини господарів* (з газ.).

НЯ́НЬЧИН, а, е. Прикм. до **ня́нька.** *Няньчин телефонний дзвінок застав Ліду у великому торговельному центрі* (Люко Дашвар); // Належний няньці. *Няньчина хата була неподалік від криниці, з якої батьки брали воду для господарки* (із журн.); *Дівчина час від часу намагалася висмикнути долоню з няньчиної руки* (з газ.).

НЯ́НЬЧИТИ, чу, чиш, *недок., кого.* Доглядати дитину. *Кличе й ненька сиріточку, В світлицях ховає, Няньчить її й доглядає, Одверта, що шкодить* (П. Гулак-Артемовський); [О р и н а:] *Хоч гарячої водиці, щоб погрітися. Ой любі мої, золоті мої, я ж у вас колись служила, хату мазала і тебе, моя доню, няньчила* (М. Куліш); [С е м е н:] *А ти подумав про мільйони інших жінок, про тих, що .. рубали вугілля, орали і сіяли, няньчили і зберігали дітей...* (З. Мороз); *Вона заробляла по людях — то копала, то полола, то дітей няньчила* (І. Багряний).

НЯ́НЬЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок., з ким — чим.* 1. Те саме, що **ня́ньчити.** — *От тобі, мамо, Митрик! Няньчись з ним, тіш його* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Скільки Тессі пам'ятає, з нею няньчився лише батько і татусь Кольрідж, а мати з'являлася вряди-годи* (М. Дашкієв).

2. *розм.* Приділяти кому-, чому-небудь занадто багато часу, уваги; панькатися з кимсь, чимсь. — *Вже розпарилась!.. Хвороби схопиш, а тоді няньчитися з тобою, — сердито бубоніла мати* (Ю. Збанацький); *Сагайда, певний за своїх "гренадерів" (а з новачками хай няньчиться Кармазин та Черниш!), міг спокійнісінько .. точити ляси з приятелем* (О. Гончар); *Надійка няньчилася зі мною, мов з дитиною, готова була серед ночі бігти під дощем на шосе, аби з'їздити по ліки* (М. Руденко).

НЯ́НЯ, і, *ж.* Те саме, що **ня́нька.** [П а н н а Р о м а:] *Коли я була малою, жила у нас челядинка, моя няня, стара жінка родом десь аж з-під Карпат* (С. Васильченко); *Рідні книги в синьому сап'яні, .. Воркітливий, сивий голос няні, — Та невже це тільки тінь і слід?* (М. Рильський); *Поруч із ліжком сиділа якась жінка років тридцяти, очевидячки, няня* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вони його* [Холодова] *порадники, його судді. Операційна сестра, лікар-ординатор, няня, завідуюча лабораторією* (Ю. Мушкетик); *На крик від сестринської канцурки* [комірки] *метнулась няня* (Є. Пашковський).

О

О[1], *невідм., с.* Дев'ятнадцята літера українського алфавіту на позначення голосного звука "о". — *Та тут ось ізсередини на лантусі помітка якась накарлякана. Бублик якийсь, начебто як "О"...* (О. Гончар).

О[2], *прийм., зі знах. і місц. в.* Сполучення з прийм. **о** виражають:

Часові відношення

1. *(перед голосним* **об**) *з місц. в.* Уживається при позначенні години, коли відбувається дія. *О першій обід, який з розмовами і з читанням газет тягнеться до 3 год.* (М. Коцюбинський); *У неділю, годині о дев'ятій, коли сонце почало вже підійматися над кронами дерев, Варя вийшла в садок* (І. Сенченко); *Об одинадцятій вечора Сергієві схотілося спати* (І. Багмут); *Юннати зібралися у човні десь о дев'ятій* (Ю. Мокрієв); *29 грудня об 11 годині в напрямку Кішпешта виїхала легкова автомашина* (О. Гончар); — *О десятій я вилітаю в Київ* (Ю. Бедзик); — *Малий повернувся об одинадцятій. Ліг спати* (Є. Кононенко).

2. *з місц. і рідше зі знах. в., розм.* Уживається при позначенні приблизних часових меж певної дії; в *(див.* **в**[2] 20). *Бачу я себе о тій порі, коли ходив із старою та завоженою граматикою в руках і з радісними, золотими надіями в грудях* (С. Васильченко); *Дороги зараз важкі, надворі холодно, і подорожувати о такій порі неприсмно* (П. Кочура); *Побував дід Улян і на синьому морі .. Їздив із своїм батьком до міста Одеси працювати вантажником .. Не було дужчого вантажника о тій порі за нього* (Л. Письменна); *Німець о ту пору методично гамселив саме по тих місцях, де я щойно лазив, .. і кабель встигло перебити десь і там* (Н. Тихий).

3. *з місц. в., заст.* Уживається при позначенні відрізка часу, пори року, коли відбувається певна дія; на (у 10 знач.). *Того ж року, вступаючи в осінь, о святому Сімеоні, одтято голову й Сомкові з Васютою у городі Борзні, на Гончарівці* (П. Куліш).

Об'єктні відношення

4. *з місц. в., заст.* Уживається при позначенні: а) предмета, на який спрямована думка, який є об'єктом чиїх-небудь почуттів, розмов і т. ін.; про. — *О Довбушу* [Довбуші] *він ніколи не споминав* (І. Франко); — *То така людина, що не думає о собі* (Г. Хоткевич); — *Мені жаль, що Ви могли зле о мені подумати* (Р. Горак); б) змісту, напрямку чиїх-небудь думок, розмов і т. ін.; про. *А тут бур'ян, піски, тали... І хоч би на сміх де могила О давнім давні говорила* (Т. Шевченко); — *Він думає о тім, що довкола всюди тихо, а у нього, в його маєтності, нараз земля затряслась: чути підземний шум* (І. Франко); *Ще довго стояла громада нерухомо... Нарешті розійшлась: кожний мав о чім думати після слів Соловейка* (М. Коцюбинський); *Він, Нерчин, розписався о тім власноручно на обсмаленій колоні рейхстагу* (Н. Рибак).

5. *зі знах. і місц. в., заст.* Уживається при позначенні: а) предмета чиїх-небудь турбот, клопотань, переживань і т. ін.; про. *Довгенько по морю щось шлялись І сами о світі не знались* (І. Котляревський); *Коли мене важка прийме могила, І ти отак підеш на роздоріжжє* [роздоріжжя] *О хліб просить..!* (І. Франко); *Крики, стогін, прокльони, благання о поміч .. — усе те зіллялося в один несказанний галас* (М. Коцюбинський); [К о н р а д:] *А вас таки дуже непокоїть наша місія?* [Р і ш а р:] *Гадаю, що і вас не менш, бо ходить о долю такого горожанина, як будівничий Альберт!* (Я. Мамонтов); б) явища, події і т. ін., що є причиною якоїсь дії. *О смерті князя всі ридали, Харциза Турна проклинали* (І. Котляревський).

6. *зі знах. в., заст.* Те саме, що **об** 6. *Сухими голими руками .. сперлася* [Катерина] *о коліно* (Г. Хоткевич); *Юрко Мазур чекав, зіпершись о гармату на возі* (Іван Ле); *Миска розбилась о камінь на дрібні черепочки* (І. Франко); [Ж и р о н д и с т:] *І досі тямлю, як тоді боявся, щоб шнур тремтячий о вікно не стукав і не дзвенів по ґратах* (Леся Українка); *Всі ж кораблі о скелі підводні розбито Хвилями вщент* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Хай о скелю розіб'ють нас хвилі, Хай закрутять лихі течії, Сміло сядьмо в човни швидкокрилі* (П. Грабовський).

Кількісні відношення

7. *зі знах. в., діал.* Уживається при вказуванні на часову, вікову різницю між ким-, чим-небудь; на. *Постарівся* [Староміський] *о яких десять літ* (І. Франко); *Найдивніше, що цей чоловік, він о три роки від нашого Орлика молодший, уродився, коли його батькові було літ поверх 70!* (Б. Лепкий).

8. *зі знах. в., діал.* Уживається при вказуванні на кількість або міру чого-небудь; на. *Подали вкінці вечерю, і гумор молодих людей зараз піднявся о цілу октаву* (І. Франко); *Цей танець ішов об заклад, чи Краньцовський п'яний, чи ні .. Заложилися о п'ять пляшок пива й півкварти горілки* (Л. Мартович); *Сім раз його чарувала, о осьмий не буду, млою розійдусь по полю... Світ не перебуду...* (Уляна Кравченко); *Трутила* [Анна] *її .. в груди і так несподівано, що дівчина подалася о кілька кроків назад* (О. Кобилянська).

Означальні та кількісно-означальні відношення

9. *з місц. в., заст.* Уживається при вказуванні на постійну ознаку предмета, особи за кількісним або якісним виявом; з. *Ой дівчат нас з білим личком о віях шовкових більше в світі, чим у лузі ягід калинових* (Уляна Кравченко); *Край плантації .. тулиться хата, вірніше не хата, а курінь о чотирьох стінах* (Григір Тютюнник); *У шкіряному мішку, зав'язаному налигачем, який правив також за лямку, лежала кобза о трьох струнах* (Ю. Мушкетик); *Шумило дивився на Богдана й з одного, й з іншого боку .. — Не признаю, — сказав нарешті Шумило. — Не признаю. Тоді-с був такий отрокуватий, о довгім волоссі, пикатенький* (І. Білик).

Просторові відношення

10. *зі знах. в., заст.* Уживається при позначенні суміжності, близькості у просторі двох предметів. *За хатою мізерний садок, що опирається о толоку вже чужого села* (О. Кобилянська).

О³, *виг.* 1. Уживається при вираженні розпачу, захоплення, здивування, недовіри та ін. почуттів, душевних переживань. [М а р к о:] *О! То в тебе і медаль є?!.* [С е м е н:] *За відвагу* (З. Мороз); — *О, чого це ти такий сердитий?* (Григорій Тютюнник); — *Тату, правда, галушки в мене вдалися не згірше, як в тітки Докії? — Кращі, — підхвалює доньку. — О, вже й кращі, — заперечує Настечка* (М. Стельмах); *Жінка розсунула гілки і наче проштрикнула Васю колючими, сіро-зеленими, з чорними крапками зініць очима. — О! Ти хто?* (В. Нестайко).

2. Уживається при вираженні ствердження чого-небудь у функції, близькій до вказівної. [Г р о м а д а:] *Цить лишень! здається, дзвонять. Чуєш?.. ще раз... о!..* (Т. Шевченко); *Скоро вже має прийти листоноша — і це заважає мені писати, бо сподіваюся звістки від тебе. О! йде* (М. Коцюбинський); // Уживається для підсилення згоди з чим-небудь, підтвердження чогось. — *А далеко Кривушино? — О, далеченько. Лічать чоловіки більш як сорок верствів* [верстов] (Марко Вовчок); — *Ви не ображайтесь, Панасе Івановичу! Трусити, так усіх трусити, підряд. — О, будь ласка!* (А. Головко); — *Я певний, серце мого друга ніколи мене не підведе! Чи не так? — О, так, так, царю! — хором вигукували ми* (В. Чемерис); // Уживається при переліченні у знач. вказівної постпозитивної частки. *Із морських тварин, що я їх бачив на власні очі, зазначу таких-о: дельфін, султанка, камбала* (Остап Вишня).

3. Уживається для підсилення емоційної виразності, патетичності висловлення. [Х в о р а:] *Дарма! Не жаль мені, що молодою згину, А жаль — о, лютий жаль, що пропаду даремне* (Леся Українка); *Клапті хмарок зворушливо-білі, Синє небо за серце бере... О, блажен, хто в такому безсиллі, Хто в такому безсиллі умре!* (М. Рильський); *Довгі зелені віти* [бузку] *схилялися над широкими каналами. О! Тут було так прекрасно! Так пахло весною!* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // Уживається в складі риторичного звертання. *Не я питав тебе, то дух лукавий. О, зачаруй його, заворожи!* (Леся Українка); *О, скільки буде вас без краю та без ліку, таких хороших днів, як то було колись...* (В. Сосюра); // Уживається в складі звертання. *О музо, панночко парнаська! Спустись до мене на часок* (І. Котляревський); — *Якове! о Якове! — кличу. Мовчить, неначе не чує* (Марко Вовчок); — *Милосердя прошу для нього, о великий Юнусхане! .. Його пожалійте, милості прошу!* (Ю. Покальчук).

ОА́З *див.* **оа́за.**

ОА́ЗА, и, *жс., рідше* **ОА́З,** у, *ч.* Те саме, що **оа́зис.** *Так у спеку, в пустелі, мандрівці трудні Хоч і бачать оазу — не вірять у трівок* (Леся Українка); — *Розум проти азартної гри. Він безстрасний. Коли б його сила, він запровадив би тишу й споглядання, обернув би світ у пустелю, без оазів, де сонце завжди стояло б на заході* (В. Підмогильний); *Високі статурні пальми росли під палаючим сонцем. Це була оаза серед пустинних пісків* (Л. Дмитерко); *Жовте люстро слюдянистих пісків довкола оази .. віддзеркалювало барви неба, .. пропонуючи Майстрові химерний коктейль із кольорів у плоскодонній, зі стрімко вигнутими краями піалі* (В. Дрозд); — *Якось ми йшли через піски і так випало, що лишились ми без їжі .. А як прийшли до оазу, то ті, хто накинувся на їжу, той і сконав* (Ю. Логвин); *Вони з Кет нарешті почують сріблястий сміх-щастя, створять свою власну оазу ніжності й любові...* (О. Гончар); *Поети-сімдесятники — своєрідний оаз у розвитку поезії шістдесятих та вісімдесятих* (з публіц. літ.); * У порівн. *О щастя, вкрите, мов оаза, в млі* (Уляна Кравченко); *Станція виросла, як оаза в степовому океані ночі* (Н. Рибак).

ОА́ЗИС, у, *ч.* 1. Місце в пустелі або напівпустелі, де є рослинність і прісна вода. — *В пустелі вони віднайшли таємний оазис і збудували там фортецю. І зараз там, кажуть люди, живуть* (Ю. Логвин); *Приємний розкішний затінок, кришталева холодна вода, соковиті солодкі фініки оазису для мандрівника означали закінчення страшної подорожі, впродовж якої йому не раз доводилося балансувати на межі між життям і смертю* (В. Хрущак); *Мандрівника глибоко вразив би раптовий перехід од пустелі до оазису, від засніжених вершин до зелених лук, від суворої зими до красного літа* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * У порівн. *Мов оазис, в чистім полі Село зеленіє* (Т. Шевченко); *Довгий шлях, .. І раптом, як оазис у Сахарі, Будівля, набік схилена давно...* (М. Рильський); // *перен.* Ділянка землі, місцевість, що відрізняється від навколишнього середовища пишною рослинністю. *Мені уявилося розкішно-запашне квітування білястого куща в оазисі степового асканійського підсоння* (Іван Ле); *Дуби, тополі, верби вкриють голі схили балки, перетворять порожню балку на зелений, квітчастий оазис* (І. Багмут); *Він ще не розповів їм, яким трудом був викоханий цей єдиний живий оазис серед відкритого степу* (О. Гончар); *Затиснутий з усіх боків горами, Бахчисарай скидався на весняний оазис, куди осені вхід був не вільний. В тому оазисі було душно і спекотно* (В. Чемерис).

2. *чого і з означ., перен.* Про те, що є відрадним винятком на загальному тлі. — *Признайся одверто, перед самим собою, чи ти тоді не був щасливий? Чи я не була квітчастим оазисом у твоїм життю* [житті]*?* (І. Франко); *Він* [Микола Петрович] *просто культурна людина на селі, а його маєток, чи, власне, хутір, то тільки маленький оазис культури взагалі й агрокультури зокрема серед темного українського села* (Б. Антоненко-Давидович).

ОА́ЗИСНИЙ, а, е. Прикм. до **оа́зис** 1. *Тамарикс, олеандр, різні чагарники — це споконвічні оазисні рослини* (з навч. літ.); // Такий, як оазис; характерний для оазису. *Уздовж Іртиша спостерігається оазисний мікроклімат, із більш залісненим ландшафтом: тут найродючіші землі регіону* (з наук.-попул. літ.); *У дворі багатоповерхівок мешканці створили оазисний майданчик* (з газ.); // Стос. до оазису (у 1 знач.), пов'язаний з ним. *Для Ірану характерний оазисний тип розселення зі значним його скупченням там, де є вода для зрошення* (з навч. літ.); *Поливне оазисне землеробство в Туркменії, мізерний водний режим, обмеженість випасів визначили подвірний метод утримання коней* (з наук.-попул. літ.).

ОА́ЗНИЙ, а, е. Те саме, що **оа́зовий.** *Карлос поставив у затишку свою свічку, простягся під світло-зеленими лапатими листами оазної "липи" — спарманії, густо вкритої китичками білих, з темно-гнідою серединкою квітів* (Н. Королева).

ОА́ЗОВИЙ, а, е. Стос. до оази, пов'язаний з нею. *У Єгипті та Межиріччі з XXVIII ст. до н. е. з'являються піраміди й оазові храми як усенародні культові установи, складні іригаційні системи та фортифікаційні споруди* (з наук.-попул. літ.).

ОБ, *прийм., зі знах. і місц. в.* Сполучення з прийм. **об** виражають:

Часові відношення

1. *з місц. в.* Див. **о**^{2} 1.

2. *з місц. і рідше зі знах. в., розм.* Уживається при позначенні приблизних часових меж певної дії; у. [Т р а н д а л є в:] *Виходить, по ділу об обіді апеляція?* [М а р т и н:] *Апеляція! Та таку апеляцію напишіть, щоб у Красовського у носі закрутило, щоб йому свербіло!..* (І. Карпенко-Карий); *Митько все ж неспокійний: хто б це міг об цю пору?* (А. Головко); *Князеві було вільно прикликувати варягів об кожній порі* (П. Загребельний); *І він спитав: — Чого ти не прийшла у іншу пору, в час мого цвітіння? А я казала: — Ти мені один о цій порі, об іншій і довіку* (Л. Костенко).

3. *з місц. в., заст.* Уживається при позначенні відрізка часу, пори року, коли відбувається дія; на. *Чи вчинила хлібця, чи спекла — мерщій до подруг: там її ждуть, дожидають, як об весні ластівки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Полагодив* [Чіпка] *хату .. Об Миколаї на ярмарку овечат купив* (Панас Мирний); *Було об Іллі. В містечку на той час стояв ярмарок* (С. Васильченко).

Об'єктні відношення

4. *з місц. в., розм.* Уживається при позначенні: а) предмета, на який спрямована думка, який є об'єктом чиїх-небудь почуттів, розмов і т. ін.; про. *Перечулося в нас об Варці, що жива й хороша, що забула лихо, забула страхи усі свої* (Марко Вовчок); *Олена Іванівна не могла вдержатись, щоб не заговорити з Вадею об тім, що її вже довго непокоїло. Непокоїла ж її чудна вдача Йосипа* (В. Винниченко); *— Ліда не така. Що заводійка — то так, скрізь устигає, але ніхто поганого об ній слова не скаже* (М. Олійник); б) змісту, напрямку чиїх-небудь думок, розмов і т. ін.; про. *А вже як товариш попросив об чім, то він, здається, з-під землі дістане, а не одмовиться* (Марко Вовчок); *Живий дума об живому, Бо й живий він є на те* (П. Грабовський); [О к с а н а:] *Чого ж ти мовчиш?* [Г о р л е н к о:] *Слухаю музику.* [О к с а н а:] *Ну, йди, коли говорити ні об чім* (О. Корнійчук); *— В тебе щось забрали? — спитав Олексій обережно. — Так хіба об мені річ?* (Ю. Мушкетик).

5. *зі знах. і місц. в., заст.* Уживається при позначенні: а) предмета чиїх-небудь турбот, клопотань, переживань і т. ін.; про. *Йому* [батькові] *байдуже було усе з того часу, як Катря покинула. Він об неї не говорив, та вже й ні об чому не говорив* (Марко Вовчок); *У їх* [них] *син, у їх дитина. Хто об йому* [ньому] *буде піклуватись, коли батько в службі? Звісно, дід та баба...* (Панас Мирний); [М а р к о:] *Ніколи, бабо, бідним шкоди не робитиму .. Старався й старатимусь лише об їхню користь* (М. Куліш); б) явища, події і т. ін., що є причиною якоїсь дії. *Весело, як є з ким радіти, та й те добре, коли є об кім* [кому] *поплакати* (Марко Вовчок); *— Коли чую, щось озвалось позад мене: — Об чім плачеш, сине* [сину] *мій?* (Д. Мордовець); [Л ю б о в:] *Шкода, через сей вечір пропустила лотерею-алегрі!* [С а н я:] *Ну, об сім я не жалкую* (Леся Українка); *— Об чім замислився? — для годиться поспитав купець, і Геродот задля годиться ж відповів першими-ліпшими словами, що спали на думку: — Як звуться всі ваші скіфські племена разом?* (І. Білик).

6. *зі знах. в.* Уживається при позначенні предмета: а) який є опорою для кого-, чого-небудь; на. *Оперся Чіпка об одвірки, одхилив трохи двері* (Панас Мирний); *Роман .. спокійно сперся об тин, поклавши свою кучеряву голову на долоню* (І. Нечуй-Левицький); *Вартовий обійняв рушницю і так стоїть, важко спершись спиною об стінку...* (І. Багряний); *Я напівлежав, обпершись об розбитий танк, покинутий серед ячменів* (Л. Смілянський); б) з яким хто-, що-небудь стикається, зближується і т. ін. під час руху. *Легенький човник .. стукнув, вдарившись об Миколин човен* (І. Нечуй-Левицький); *Вітер стогнав і свистів у бовдурі, а одірвана віконниця ритмічно .. стукала об стіну* (Г. Хоткевич); *Ідучи вулицею, Іван спотикався об каміння* (С. Чорнобривець); *Град перестав витанцьовувати, стукочучи об дах, і північний вітер припинив своє завивання* (І. Корунець, пер. з тв. О. Уайльда); в) за допомогою якого виконується якась дія. *Загордилась свиня, що об панський тин чухалась* (прислів'я); *В кухні із свистом і скреготанням точили об макітру ножі* (М. Коцюбинський); *Кузьма вибив об закаблука люльку, хитро підморгнув до хлопців* (В. Кучер); г) який спричиняє, зумовлює певну дію. *Роздираючи тіло об гострі тернові колючки, Лукія перехопилася через рів* (О. Донченко); *До снідання .. об паколи порвали всі коси* (А. Головко); *— Бакени по Дніпру ставити. Теж важна робота! .. Не доглянеш, погасне ліхтар на бакені — і катастрофа! Сяде пароплав на мілину. Чи розіб'ється об підводну скелю* (Ю. Мокрієв).

Означальні та кількісно-означальні відношення

7. *з місц. в., заст.* Уживається при вказуванні на постійну ознаку предмета за кількісним або якісним виявом; з. *Маленька, об однім вікні на вулицю, кособока, вона* [хата] *була підперта двома сохами* (Л. Смілянський); *За зиму сторожка — хатка об однім віконці й під соломою — постаріла, дужче вгрузла в землю* (Григір Тютюнник).

Просторові відношення

8. *зі знах. в., рідко.* Уживається при позначенні: а) суміжності, близькості у просторі двох предметів. *Вони були сусіди з Орлихою, тин об тин* (Марко Вовчок); б) предмета, за який беруться, щільно охоплюючи його; під. *Лагідно взяв* [Перехреста] *об руку, вивів на просіку, не перестаючи говорити* (Іван Ле); *Їй здавалося.., ніби вона ступає по гострих голках та ножах, але русалочка охоче терпіла це. Вона ж ішла об руку з принцом, легка, мов повітря* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

9. *з місц. в., рідко.* Уживається при позначенні щільного прилягання одного предмета до іншого; на. *Йому любо, міряючи, слухати скрипу блискучих .. чобіт, дивитися, як вони гарно сидять об нозі* (Панас Мирний); *В роті ніхто не знав, що коли рота збиралася на фронт, на речових складах не знайшлося валянок об його нозі і рукавичок об руці — все на нього було завелике* (Григорій Тютюнник).

ОБА́, обо́х, *ч. і с.*, **ОБІ́,** обо́х, *ж., числ. збірн., заст., діал.* Обидва. *Встаю вже пізно, біжу неодягнений до вікна і одчиняю обі половинки* (М. Коцюбинський); *Тепер оба, Івась і Грицуньо, взяли один від одного видирати кварту* (Л. Мартович); *Сьогодні по обіді сиділи ми обі з тіткою в городі і пороли якусь стару сукню* (О. Кобилянська); *Кожна мить знов родить другу мить, і перша в другій спить, обі у третій, та, як вежа, час виростає й меж не має й нас німить* (Б.-І. Антонич); *— Чув нині ніччю рик, — відповів Ант. — Піду, поникаю... — То, може, пішли би оба?* (С. Скляренко); *Оба свати під регіт юрби поплентались домів* (І. Керницький); *Два кольори мої, два кольори, Оба на полотні, в душі моїй оба, Два кольори мої, два кольори: Червоне — то любов, а*

чорне — то журба (Д. Павличко); *Лідійці ступали — розніжений люд — Що тримають у послуху всі племена Суходолу свого; два вожді їх вели — Мітрогат і Арктей — оба владарі* (А. Содомора, пер. з тв. Есхіла).

ОБА́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* оба́бляться; *док., розм.* 1. Опуститися, занедбати себе; постаріти (про жінку). *Павло глибоко затягнувся димом, подумав* [про Катрю]: — *Ще й дітей нема, а вже обабилась* (В. Кучер); *Коли уявлю, як ото вона .. поведе до нього очима, як крутнеться перед ним на одній нозі, не те що я, розтовстіла, обабилась* (О. Гончар); *Про те, що вона трохи обабилася, трохи осіла, Віктор промовчав. Про те, .. що вона ніколи так не світилася й так не іскрилася, — сказав* (Олекса Ізарський).

2. *зневажл.* Стати безвільним, нерішучим, боязким (про чоловіка); збабитися. [П а в л о:] *Братці! Пан Сава хоч і попріка нас, так за діло .. Далебі, ми обабилися, братці!* (М. Костомаров); — *Смілива ж ви дама, коли турків думаєте гамселить, — сказав Комашко. — А ви ж думали як?! Ой ви, мужчини! Обабились ви зовсім за тими книжками, — сказала Христина* (І. Нечуй-Левицький); — *Ще ж ми не обабилися зовсім, ще ж не потупилися наші шаблі, ще ж кров, а не сироватка гуляє в наших жилах!* (Ю. Мушкетик).

3. *зневажл.* Те саме, що **одружи́тися.** *Обабивсь ляхівкою, окаянний* (Сл. Б. Грінченка).

ОБА́БІЧ, *присл.* 1. З обох боків; на обидва боки. *Корж припав до кульбаки і гикнув. І ще швидше полетіла обабіч земля* (З. Тулуб); *Голда вийшла на вулицю. Обабіч з зеленого шумовиння садків виглядали будинки* (Д. Ткач); *Руками намацуємо стежку і по два лягаємо обабіч* (І. Багмут); *Місяць освітлював лісову дорогу, а обабіч то тут, то там блимали ліхтарики світлячків* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на розташування, переміщення і т. ін. кого-, чого-небудь по обидва боки об'єкта. *Обабіч шляху вставали височезні пожежі* (Ю. Яновський); *Обабіч Пруту туляться одне до одного тісні села покутські* (П. Козланюк); *Як не роздивлялася* [Олена] *обабіч себе, таки пройшла мимо Ореста Білинського* (Ірина Вільде); *Дерева обабіч Хрещатого Яру ледве вбрались у прозорі світло-зелені шати, схожі на єдвабні корзна молоденьких князівен* (І. Білик); // *рідко.* Уживається при вказуванні на розташування кого-, чого-небудь з бокової сторони об'єкта; поряд, збоку. *Павло .. довго стояв обабіч дороги, як чабан, що запас свою отару* (Григорій Тютюнник); *Шура стала обабіч стежки, пропускаючи своїх санітарів* (О. Гончар).

ОБА́БЛЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Який обабився (у 1 знач.); поморщений, постарілий. *Найкращі паризькі білила вже не закриють поморщеної шиї, не повернуть молодість обабленому, побуряковілому обличчю* (О. Гончар).

2. *зневажл.* Який обабився (у 2 знач.); безвільний, нерішучий, боязкий. *Ніби .. й симпатяга він, .. а мужності йому справді бракує, якийсь обаблений, драглистий не тільки гладким тілом, але й .. душею* (А. Любченко).

ОБА́БОК, бка, *ч., діал.* Підберезник. *Концентрація хімічних елементів у грибах, зокрема в обабку, груздi чорному й дощовику гігантському, залежить від умісту елементів у материнських породах, їх мінерального складу, типу ґрунту, рельєфу, морфологічних особливостей вегетації грибів* (з наук. літ.); * У порівн. *Випиналася з соняшникової опаски, наче гриб-обабок з сухого листяного насту, Марущина хата* (В. Дрозд).

ОБА́БОКИ, *присл., розм.* 1. Те саме, що **оба́біч** 1. *Посередині — стовбур літ, а обабоки — крона. Посередині — вічний слід від колиски до скону* (В. Стус); *Зелені плахти ялин нависали обабоки, відчахнуті гілки лежали піді мною* (М. Дочинець).

2. *у знач. прийм., з род. в., рідко.* Те саме, що **оба́біч** 2. *Ослони стояли обабоки світлиці* (І. Білик).

ОБА́ВА[1], и, *ж., діал.* Побоювання, острах. *Мар'янка спершу потупила очі із .. обави, щоб Олексій не зап'явсь посеред речі; тепер же споглянула на його* [нього] *веселенька* (П. Куліш); *З цілою силою він обняв сю чародійку-дівчину і серед поцілуїв* [поцілунків] *та пестощів щезли всі сумніви, всі питання, всі обави, мов мряка на сонці* (І. Франко); — *Ви, хоч мої приятелі, мучите мене найбільше вашою вічною обавою, коли я чуюся здоровим* (О. Кобилянська); *Папа .. сказав, що .. нехай приходить до нього без обави. Діставши таку запоруку, Гіно приїхав до папського двору на виклик абата* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБА́ВА[2], и, *ж., діал.* Затримка. *Брате.., длятись годі, брате — в путь і без обав. Скоро стане на погоді, в путь, поки туман не впав* (В. Стус, пер. з тв. Р. М. Рільке).

ОБА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* оба́влять; *док., що, діал.* Розраяти (у 1 знач.), заспокоїти (у 1 знач.). *Благословив* [Івка] *хрестом і промовив: — .. Зібрати посіяне — заповідь Божа! .. І він повів усіх на поле .. І дибали за ним старі баби, дибала навіть Ярина, яка прибилася до церкви, щоб обавити душу* (Б. Харчук); *Насилу я тебе збагнув, оман ждучи, надсило* [надсилу] *повірив у бриластий гнів. Навіщо ж? — Закортіло обавити своє ждання, пізнати чари казки — ану ж, хтось сяде на коня, кремпуючи* [глузуючи] *з поразки* (В. Стус); — *Якби я того захотіла, знайшла б із ким душу обавити* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБАВЛЯ́ТИСЯ[1], я́юся, я́єшся, *недок., діал.* Побоюватися. *В одному з листів до родичів В. Барвінський писав: "Обавлятися нема .. чого, бо поширення віспи є виключене — .. усіх хорих відділено осібно"* (з наук. літ.).

ОБАВЛЯ́ТИСЯ[2], я́юся, я́єшся, *недок., діал.* Баритися. *Ой іди, синок, не обавляйся, За рочок, за два назад вертайся* (з народної пісні).

ОБА́ВНИК, а, *ч., діал.* Віщун, ворожбит. *Мудрі відуни та обавники з діб прадавніх на Бористені ворожили* (Н. Королева); *Волхви впливають на всі сили природи, можуть забезпечувати врожай .. Чарівники вони .. Жерці. Ведуни* [відуни] *всезнаючі. Обавники* (В. Чемерис).

ОБА́ВНИЦЯ, і, *ж., діал.* Жін. до **оба́вник;** чарівниця. *Обавниці властива особлива чарівність — гармонійне поєднання зовнішньої привабливості й багатства внутрішнього світу* (з наук.-попул. літ.); *Волхвували не тільки чоловіки, а й жінки — відунки, обавниці, знахарки* (з навч. літ.).

ОБА́ГРЕНИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **обагри́ти.** *Обагрену яскравим заходом стіну клювали кулі* (О. Гончар); *Шовкова сукня кров'ю обагрена, солодкий усміх на устах застиг* (І. Франко); *Я руку подаю земній сім'ї єдиній... А тим.., Хто, в кров обагрений, по кров нову іде, Свинцем розтопленим прокляття хай паде!* (М. Рильський); *Не могла об'єднати роз'єднану Європу навіть загроза з боку обагреного кров'ю власного батька й усього свого сімейства жорстокого султана Селіма* (П. Загребельний).

ОБАГРИ́ТИ *див.* **обагря́ти.**

ОБАГРИ́ТИСЯ *див.* **обагря́тися.**

ОБА́ГРЮВАТИ *див.* **обагря́ти.**

ОБАГРЯ́НИ́ТИ, я́ню, я́ниш, *що.* Док. до **багряни́ти.** *Бульвар Шевченків гомонить Про ту уже не дальню мить, Коли набухла соком зав'язь Плодами світ обагрянить*

(П. Воронько); *Самі обагрянимо власні голови, достойні золотого променя, а не чобота заїд* (І. Калинець).

ОБАГРЯ́НОК, нка, *ч., діал.* Бублик (у 1 знач.), крендель (у 1 знач.). * Образно. *Сходить сонце, ясний обагрянок Заглядає у вічі мені: А чи добрий у мене ранок, Чи не плакала я вві сні?* (Л. Костенко).

ОБАГРЯ́НОЧОК, чка, *ч., діал.* Зменш. до **обагря́нок.** *Пішов милий на ярмарок, та й на ярмарочок, — принесе мі* [мені] *сорок яблок* [яблук] *та й обагряночок* (з народної пісні).

ОБАГРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *рідко* **ОБА́ГРЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ОБАГРИ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док., що, книжн.* Забарвлювати в багряний колір або надавати багряного відтінку. *Обагряє вітер Наші лави юні* (П. Усенко); // *кого, що.* Заливаючи кров'ю, забарвлювати в червоний, багряний колір; закривавлювати. *З шиї струменіла кров, обагряючи білий сніг* (Ю. Збанацький); *Коротко і пронизливо цвьохали стріли .. І кров бризкала на всі боки, щедро обагрюючи старе дерево заборол* (В. Малик); *Йди, Маріхе, лютим лезом влуч у груди юнакові. У червець мене забарвлюй, обагряй потоком крові, Про мої страждання милій у смутнім розказуй слові* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); — *За що ти мене убив, Кров'ю землю обагрив?* (А. Малишко); — *Обом обагрити судилось нам кров'ю своєю Ту ж таки землю троянську, бо й я не вернусь у вітчизну, .. тут же земля мене вкриє* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * Образно. *Он виходить війна і клекоче, І обагрює кров'ю краї* (А. Малишко); *Історик старий повернувсь до дітей: — А зараз ви Косовим полем йдете. Тут прашурів наших, обагривши схід, косив ятаганом султан Баязид* (Б. Олійник).

◊ **(1) Обагри́ти / обагря́ти [свої] ру́ки кро́в'ю,** *перев. чиєю, якою* — учинити вбивство; стати вбивцею. *На Кальварію йде велика громада різунів.., що в лютім* [місяці] *обагрили свої руки кров'ю* (І. Франко); *Сплять мертвецьким сном .. ті, хто сьогодні ще й дитячою кров'ю руки свої обагрив* (О. Гончар).

ОБАГРЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ОБАГРИ́ТИСЯ,** рю́ся, ри́шся, *док., книжн.* Забарвлюватися в багряний колір або набувати багряного відтінку. *Картина "Червоні виноградники в Арлі" Ван Гога стала підсумком прогулянки, описаної художником у листі братові Тео: сонцем обагряється прибережний виноградник, в якому живописець угледів світ поєднання небачених кольорів* (з наук.-попул. літ.); *Осінь зодягла печаль, І похмура туманіє даль, Мовчазна — без гомону, без слова. Мовкне поле, обагрився став* (В. Стус); // Заливаючись кров'ю, забарвлюватися в червоний, багряний колір; закривавлюватися. *Басурмани .. просили пощади, молитовне* [молитовно] *попадали на коліна та поскладали на грудях руки. Білий чистий дністерський пісок обагрився сімома кривавими плямами* (Ю. Мушкетик); *Мов яструб, богатир летить, Підняв десницю грізну вгору І рукавицею потвору В обличчя затинає вмить; .. Навколо росяна трава Густою кров'ю обагрилась* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна).

◊ **(1) Обагри́тися / обагря́тися кро́в'ю** — про те, що було (буде) кровопролиття (перев. у бою, битві). — *Відкиньте острах! .. Вдивіться в меч із золотим ефесом, Його подарував емір із Пріма. Клянусь, він скоро обагриться кров'ю* (В. Пащенко, пер. з фр. епосу "Пісня про Роланда"); *Володимир кинувся в .. гущу* [бою]. *Його довгий харалужний меч не знав спочинку і не раз обагрявся ворожою кров'ю* (В. Малик).

ОБАЙДУЖІ́ЛИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **збайдужі́лий.** *Декотрі з них* [лазаретників] *уже дивились обайдужілими, приреченими поглядами* (О. Гончар).

ОБАЙДУЖІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док., до кого — чого і без дод., рідко.* Те саме, що **збайдужі́ти.** *Сталося диво: вдова не вирвалась із його обіймів, не вдарила його по руках, не вивільнилась, коли він почав її цілувати. Чи обайдужіла, чи забулась вона?* (М. Стельмах).

ОБА́ЛЕНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **обали́ти.** *Ой, у моїм городочку барвінок дзелений* [зелений], *таке собі дівче* [дівча] *вибрав, як пінь обалений* (з народної пісні); *Захар живо, мов молодець, оглянув положення обаленого каменя* (І. Франко).

ОБА́ЛЕННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **обали́ти.** *З релігійного становища вона* [література] *проскрібувала* [проскрибувала] *не тільки свобідну думку та свобідний суд про діла, але й свобідне, чоловіче чуття, — бо се все кінець кінців* [кінцем] *ішло на обалення авторитету, до перевороту, — до революції* (І. Франко).

ОБАЛИ́ТИ *див.* **оба́лювати.**

ОБА́ЛЮВАННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **оба́лювати.** *На його місце прийшов брат його Франц, котрий в 1847 р. занимався* [займався] *обалюванням того, що брат його досі побудував* (І. Франко).

ОБА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБАЛИ́ТИ,** алю́, а́лиш, *док., кого, що, діал.* Валити *(див.* **вали́ти**[1] 1); руйнувати (у 1 знач.). *Міщани київські в листі до гетьмана і Війська Запорозького в 1621 році писали: "Церкву Софійську .. обідрав пан Садковський, .. олово обідрав і продав і трісками накрив умисно, аби се обалити, як і інші мури повалялися"* (П. Загребельний); * Образно. *Скорбна доля наша, Людей, що прокладають новий шлях, Будущини відвічні скали ломлять, Обалюють відвічнії запори* (І. Франко).

ОБАМБУ́РЕНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **обамбу́рити;** сильно вдарений, ошелешений (у 1 знач.). *Обіперся* [Семен] *ногами об стіл і повалив довгу лаву разом з усіма козаками. Поки вони, потовчені, обамбурені, підводилися, кинувся до дверей* (Ю. Мушкетик).

ОБАМБУ́РИТИ, рю, риш, *док., кого, що, діал.* Сильно вдарити (у 1, 2 знач.), ошелешити (у 1 знач.). *Часом засяде хто-небудь та з-за дуба булавою як обамбурить по спині, то й пролежиш який час* (Сл. Б. Грінченка); *Не приміркував* [Сироватка] *одного: як бути з Денисом — підійти до нього, буцім хоче допомогти смолити човна, й обамбурити дубцем чи підкрастися ззаду* (Ю. Мушкетик); — *Вставай, вставай, годі вилежуватися! — весело заторохтів Ярема, тільки-но Гнат розплющив очі. — Ну й обамбурили тебе по голові, замалим черепка не розтрощили* (В. Чемерис).

ОБАНДЕРО́ЛЕНИЙ, а, е, *офіц.-діл.* Дієпр. пас. до **обандеро́лити.** *Пачка банкнот із корінцями, обандероленими поперечно, обов'язково запаковується в поліетиленові пакети в установленому порядку* (з мови документів).

ОБАНДЕРО́ЛИТИ *див.* **обандеро́лювати.**

ОБАНДЕРО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБАНДЕРО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що, офіц.-діл.* Запаковуючи в бандероль, обклеювати клейкою стрічкою. *Грошові білети, що висилаються до установ банку як надлімітні залишки каси, у головних касах підприємств зв'язку або їхніх філій сорту-*

ють за номіналом у пачки, підраховують і обандеролюють хрестоподібно (з мови документів); *Купюри треба упакувати, обандеролити, пронумерувати* (з навч. літ.).

ОБА́ПІЛ, пола, *ч.* 1. Крайня дошка з розпиляної вздовж колоди. *Поверх нашвидку зроблених верстатів лежали обаполи, глиці, а по них ритмічно човгали фуганки* (І. Кириленко); *Дерево те під зубасту пилку піде, вона, пилка та, поділить його на дошки та на обаполи* (Остап Вишня); *Між купами зерна і картоплі складено пилястий ліс, дошки і обаполи — сама соснина* (В. Барка); *Подвір'я МТС наполовину було обнесено новою огорожею з обаполів* (Ю. Збанацький); *Сивоок крадькома вийшов з хижі, знайшов припасеного ще за дня обапола, потяг його до комори. Але на покрівлю вилізти з обаполом ніяк не міг* (П. Загребельний).

2. Розпиляна вздовж на дві половини колода, розпиляний стовбур дерева. *Лампочка з рефлектором освітлює частину стіни, вздовж якої стоять обаполи, підпираючи .. стелю* (Ю. Яновський); *Льоша стояв якусь мить мовчки .. Згадав.., як носив до берега обаполи, як стругав з Даньком дошки для дверей* (Ю. Мокрієв); * Образно. *Вода приковувала до себе зір: повагом і дужо йшла вона, як кобзарева дума або ж мисль філософа, розтинаючи степ на зелені обаполи* (Р. Іваничук); * У порівн. *Хлопця й вигнало — слава Богу: не менш сажня в ріст, кулаки — мов горщата, мов обаполи, ноги — і де те здоров'я бралося в нього, коли ж все життя безконечний піст?* (В. Симоненко).

ОБА́ПІЛЬНИЙ, а, е, *спец.* 1. Прикм. до **оба́піл** 1. *Обапільна дошка має тільки одну обпилену поверхню* (з наук.-попул. літ.).

2. Признач. для різання обапола (у 2 знач.). *Для розрізання обапола на різні завтовшки дошки використовують обапільний верстат* (з навч. літ.).

ОБА́ПОЛ[1], а, *ч., рідко.* Обапіл. *Яків спинився, приглядається: щось схилилось, нерухоме, на обапол — у тіні не видно: мусить бути людиною* (С. Васильченко); *— Дружно! Раз! — прокричав геолог, і обапол, підкоряючись силі восьми рук, сковзнув за борт* (О. Донченко); *Дмитро кілька разів безшумно провів веслом, побачив як під човен почав підпливати чорний обапол* (М. Стельмах); *Оксана .. в частоколі намацала обапол потаємного лазу, відсунула його, боком протиснулася в лаз* (В. Чемерис).

ОБА́ПОЛ[2] *див.* **оба́поли.**

ОБА́ПОЛИ, ОБА́ПОЛ, *присл., розм.* 1. Те саме, що **оба́біч** 1. *За п'ятьма купками причаїлись обаполи ще дві, три, ще ціла купа хаток* (М. Йогансен); *Розлогий український степ широко розкинувся обаполи — рівний і плаский* (Ю. Смолич); *Руські й болгарські вої рубались так само, як і раніше, а може, й дужче, бо ж брань ішла обапол — і тут* [біля Преслави], *і в Києві* (С. Скляренко); *Ячмені якось враз сполохано розбіглися обаполи понад лугом, що горнувся до греблі* (Ю. Мушкетик); // Довкола (у 1 знач.), у всі боки. *Упаде на могилу, туже* [тужить], *розливається, аж обаполи луна розлягається* (Сл. Б. Грінченка).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Те саме, що **оба́біч** 2. [Д о р о - ш е н к о:] *Не згодні ми Україну ділить; Повинна буть едина Україна, Єдиная обаполи Дніпра* (Л. Старицька-Черняхівська); *Той день настане, Здобута кровію* [кров'ю] *пора, Коли воскресне, наш Богдане, Народ обаполи Дніпра* (М. Рильський); *Захотілося* [Павлові] *схопити за гриву коня сивого і мчати на ньому в безвісті, і зріти з його хребта обаполи незнаного світу* (Р. Іваничук); *Дві біля неї служниці, красою з харитами рівні, Спали обаполи світлих дверей, зачинених міцно* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ОБА́ПОЛОК[1], лка, *ч.* Невеликий обапіл. *Люди .. кинулись до роботи: поскочували та поскладали в кутку цвинтаря колоддя, оцупалки, обаполки* (І. Нечуй-Левицький); *— Яких вам треба гвіздків? — ще чемніше перепитував кооператор. — Та таких гвіздків, щоб можна було прибити дошку чи там обаполка* (Остап Вишня); *Умебльована хатина була вкрай просто. Саморобне складане ліжко з дерев'яних козел, обтягнутих кінською шкурою, дві табуретки.., та ще грубий стіл, збитий з юкових* [з деревини юки] *обаполків, — ото й усі меблі* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда).

ОБА́ПОЛОК[2], пілку, *ч., діал.* Околиця. *Кий там чорт у Харькові* [Харкові] *горо́ди! Хіба по обапілках го́рода* (Сл. Б. Грінченка).

ОБА́ПОЛЬНИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **оба́пол**[1]; обапільний. *Для обапольного паркана вам знадобляться, крім обаполів, стовпи для опори, мотузка, цвяхи чи інший кріпильний матеріал* (з навч. літ.).

ОБАРА́НИТИ, ню, ниш, *док., кого, що, розм.* Раптово обступити, наскочити з усіх боків. *Обаранили Колісника; одна в одну щоку цілує, друга — в другу* (Панас Мирний); *Вона дуже любе* [любить] *дітей, а діти .. горнуться до неї. Часом обстануть та обаранять її з усіх боків за гостинцями, й вона .. грається з ними* (І. Нечуй-Левицький); *Доярки навперейми обаранили ветфельдшера і сіпали його на всі боки* (С. Добровольський); *Він кобуру розстібає, пальці йому танцюють, губи посиніли .. Жінки наші набігли, обаранили його, якось минулося* (П. Загребельний); // Те саме, що **оточи́ти** 1, 2. *Борошно розберуть, якщо пощастить проскочити в млин. Або — перші вхоплять, а пізніших обаранить варта, прислана на підмогу: вистріляє чи арештує* (В. Барка); *— Спішимо в Боровицю до Павлюка, — відказав Куделя. — Ходять чутки, що його кріпко ляхи обаранили. Чи й устигнемо?* (В. Чемерис).

ОБАРАНІ́ТИ, íю, íєш, *док., розм.* Стати безтямним; дуже розгубитися. *Пригінчі стерялися, обараніли, не могли ради дати, стільки сили привалило, людей чи не більше ніж буряків повиходило* (К. Гордієнко); *Ліда одурманіла, обараніла: як це вона не відчула, що в касарнях був Віктор, як вона могла не подумати про нього сьогодні, не згадати!* (Олекса Ізарський).

◇ **[Аж] о́чі обараніли** *див.* **о́ко**[1].

ОБА́РВИТИ *див.* **оба́рвлювати.**

ОБА́РВИТИСЯ *див.* **оба́рвлюватися.**

ОБА́РВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **оба́рвити** 1, 2. *Тонко попискував під ногами сніжок, обарвлений рожевими фарбами досвітку і скутий морозом* (Я. Гримайло); *Сорочка на ній — латка на латці .. І спідничина в бузину обарвлена...* (А. Головко); *Тодішній актор, не обарвлений гримом, костюмом, штучним світлом, мусив бути .. і сильним, і гарним* (О. Ільченко); *Його* [фізика] *добрі прищулені очі і посічене зморшками лице, обарвлене попелястою бородою, вабили до себе* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. прикм.* Який має певне забарвлення; забарвлений (у 2 знач.). *Губляться в синюватій імлі безкраї простори. М'яким килимом втікає до неба ніжно обарвлена земля* (Н. Королева).

ОБА́РВЛЕННЯ, я, *с.* 1. Колір або відтінок кольору; забарвлення. *Море — пустельний степ одного обарвлення й одного запаху* (Ю. Яновський); *Дуже помітні в чорному обарвленні згарища намальовані на них* [коминах] *голубі олені, якісь дивовижні квіти, птахи і напис червоною фарбою: "Кохаю!", "Чекай!"* (О. Коломієць); *У гренландських тюленів обарвлення дорослого самця відрізняється від обарвлення самиці* (з навч. літ.).

2. *перен.* Група предметів, які прикрашають що-небудь собою; оздоба (у 1 знач.). *Настав вересень, він позолотив плантацію, і вона аж сяяла в обарвленні прибережних верб* (І. Багмут).

3. *перен.* Особливий тон; характерний, своєрідний відтінок чого-небудь. *Усе, що ми визначаємо як національний колорит: милозвучність, ритміка, поетичне обарвлення, ліризм — закладено у стилі Марка Вовчка* (з наук. літ.); *У А. Скарлатті "войовничі" арії набувають психологічного обарвлення, формується характерний для генделівських опер тип "арії помсти"* (з наук.-попул. літ.).

ОБА́РВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБА́РВИТИ,** влю, виш; *мн.* оба́рвлять; *док., що.* 1. Покривати або насичувати фарбою, барвником; забарвлювати (у 1 знач.). *Візерунок накладається на тло, яке обарвлюють фарбами червонуватих тонів* (з навч. літ.); *Потекли крапельки червоні по прутиках-гілочках, обривалися — падали на землю. Калюжку обарвили вишнево* (А. Головко); * Образно. *Запеклий Пірр, якого панцер чорний І заміри нагадували ніч, Коли ховався він в коні зловіснім, — Лячну й похмуру стать свою обарвив Іще страшніше. З ніг до голови Тепер він в багреці, у ризі з крові Батьків і матерів, синів і дочок* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра); // Надавати чому-небудь певного кольору, забарвлення. *Зійшло ясне сонце, обарвило в рожевий колір клубки білого диму* (М. Старицький); *Десь з-за обрію .. кинуло сонце свого першого променя й обарвило ніжно-рожевим золотий краєчок бані* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Оздоблювати, прикрашати що-небудь чимось. *Днем кожним, подібним до цвіту, готов я обарвить твій шлях* (В. Сосюра); *Єля повторила сказане, обарвивши слова магнатів новими прикрасами* (З. Тулуб).

3. *перен.* Надавати чому-небудь додаткового змісту, відтінку і т. ін.; забарвловати (у 2 знач.). *Талановито нюансуючи всі барви пейзажу, В. Нестайко має можливість так само обарвлювати неповторну ауру душ своїх юних героїв* (з наук. літ.); *Фразеологізми — іскрометні скарби мовної образності — передають найтонші відтінки душевних порухів, обарвлюють висловлене в національний колорит* (з наук.-попул. літ.); *М. Старицький у листі редакторові журналу "Зоря" В. Лукичу писав про мову історичного роману "Оборона Буші": "Щодо полонізмів, то я їх зуживаю умисне в розмові поляків, щоб обарвити її належним кольором"* (з навч. літ.).

ОБА́РВЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ОБА́РВИТИСЯ,** виться; *мн.* оба́рвляться; *док., чим, у що.* 1. Покриватися, насичуватися фарбою, барвником або ставати забарвленим у який-небудь колір; забарвлюватися (у 1 знач.). *Художник у душі, милувався* [інженер] *безліччю кольорів, якими обарвлювався краєвид, залежно від примх погоди* (Л. Дмитерко); *Степ, виснажений спекою та безводдям, обарвлюється в безжиттєві коричнево-сірі тони, але варто пролитися дощику, як раптом зазеленіє, заколоситься, зацвіте* (із журн.); *Дим густнув, клубочився темною хмарою, і незабаром стрілчасті склепіння замка обарвилися загравою* (З. Тулуб); *Над шламосховищами глиноземного заводу піднімалися пилові хмари — у рудий колір обарвилися дерева, будинки, земля* (з газ.).

2. *перен.* Набирати певних рис залежно від навколишніх предметів, оточення. *Прориваються високі голосисті співи, і .. життя обарвлюється лементом тварин і господарів* (Іван Ле).

3. *перен.* Набирати особливого тону, своєрідного відтінку; забарвлюватися (у 2 знач.). *Наливайко з кожним його словом у хатинці виростав і обарвлювався в казкову постать героя...* (Іван Ле); *У Ю. Яновського й О. Довженка романтичне начало обарвлюється ще й яскравим, пафосним, патетичним ставленням до зображуваного* (з наук. літ.).

ОБАРИ́ТИ *див.* **обаря́ти.**

ОБАРИ́ТИСЯ *див.* **обаря́тися.**

ОБАРІ́НОК, нка, *ч., діал.* 1. Бублик (у 1 знач.). *Вуйни і вуйки з чужих сіл посходилися. Петрикові обарінки давали* (Марко Черемшина); *Збувши все, що приніс на продаж, .. купив* [Лесь] *обарінків, солі та кілька свічок і ще задовго до полудня пішки вирушив з Дрогобича додому* (І. Нижник); * У порівн. *Мельничці було років тридцять, кругленька, як обарінок, рум'яна галичанка* (Р. Андріяшик).

2. Те, що має форму кренделя (у 1 знач.). — *Я вчився писати. Господи! .. Ніяк не міг викрутити того обарінка, що зветься — вісім* (Б. Лепкий).

3. *у знач. присл.* **обарі́нком.** У формі бублика (у 1 знач.); колом *(див.* **ко́ло**[1] 3). *Ґава, скрикнувши з болю, скрутився обарінком і покотився .. вниз* (І. Франко); *Спорять між собою і сміються студенти. Дівчата сидять обарінком осторонь і шепчуть щось між собою* (Ірина Вільде).

ОБАРІ́НОЧОК, чка, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **обарі́нок.** *Ой поїхав мій миленький та й на ярмарочок, Привезе ми* [мені] *даруночок, хоть обаріночок* (з народної пісні).

ОБАРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ОБАРИ́ТИ,** арю́, а́риш, *док., діал.* 1. Барити. *Первісні ж тільця, оскільки вони неподільні і прості, Ще й у порожняві йдуть, і ніяка їх зовнішня сила Не обаряє в дорозі* (М. Зеров).

2. Те саме, що **обаря́тися.** *Та прибувайте, таточку, за мною не обаряйте* (Сл. Б. Грінченка).

ОБАРЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ОБАРИ́ТИСЯ,** арю́ся, а́ришся, *док., діал.* Баритися. *Ой іди ж ти, мій миленький, та й не обаряйся* (з народної пісні).

ОБА́ЧИТИ, чу, чиш, *док., кого, що і без прям. дод., заст.* Побачити, помітити. *Рано встану та й заплачу І вечером* [увечері] *плачу; Доле ж моя веселіша, Коли ж тя* [тебе] *обачу?* (М. Шашкевич); *Чи Чайчиха не обачила — сіла вона собі оддалік. Наша мати сама до неї добралась — сіла* (Марко Вовчок); *Щоби .. ліпше порозуміти і в властивім світлі обачити цілу річ, перечитаймо одну маленьку картку із історії дитинячих літ Андрія* (І. Франко).

ОБА́ЧІННЯ, я, *с., діал.* Увага *(див.* **ува́га**[1] 2), милосердя.

◊ **Ма́ти оба́чіння** *див.* **ма́ти**[2]**.**

ОБА́ЧЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **оба́чний** 1. *Кленівський маніпулятор завжди був обачливіший від інших* (С. Скляренко); *Хто знає, що було б далі, коли б не хитрий та обачливий економ* (А. Шиян); — *Чи ви, бува, не перекинулися з саньми у сніг? — заохкала* [Варвара Яківна]. — *Я чоловік обачливий — йшов пішака* (Василь Шевчук); *Містер Тома-*

зо належав до людей обачливих, як усі ревні католики (П. Загребельний).

ОБА́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **оба́чливий.** *Рогов мимоволі подався вперед — настільки видалося йому знайомим широке привітне обличчя цієї людини, обличчя, на якому ясно виднілися і простодушна упевненість і водночас якась селянська обачливість* (І. Волошин); *Оцінив він і обачливість своєї дружини: вона ані словом не прохопилася про знайомство з ним* (М. Дашкієв); *Ніхто не відав, які думки юрмилися в Аецієвій голові .. Тривале перебування в полоні, серед чужих людей, навчило його обачливості й хитрості* (В. Малик); — *Не треба плутати обачливість з боягузтвом, пане; обачливість — одна з найбільших чеснот* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

ОБА́ЧЛИВО. Присл. до **оба́чливий.** *Григорій вийняв з гільзи маленьку записку, обачливо приготовлену ще вранці* (І. Багряний); *Я обачливо ухилився від прямої відповіді* (В. Домонтович); *Генеральний писар обачливо запропонував мені охорону* (Н. Рибак); *Урок, вам сьогодні обачливо даний, Ще, може, придасться колись* (М. Бажан).

ОБА́ЧНИЙ, а, е. 1. Який діє розсудливо, спокійно, передбачливо. — *Моє життя — .. складна дипломатична гра, де переможе той, хто обачніший і розумніший* (З. Тулуб); *Обачний, розсудливий, поміркований, він* [Кармазин] *у найкритичніші хвилини не втрачав .. самовладання* (О. Гончар); // Який виявляє обережність у своїх діях, не наражається на неприємність, небезпеку; обережний. — *Напишу до його* [нього] *лист і натякну, нехай буде обачнішим* (І. Нечуй-Левицький); *Обачні дрохви голови звели, В траву хохітви залягли ляkливі: Чи не стрільці, бува, оце найшли?* (М. Рильський); *Настя добре знала Максимів характер і неспроста радила йому бути обачним і спокійним на екзаменах* (І. Цюпа); *Де-не-де курився запал од рушниці. Обачний майор пригасив ці димки — адже досить одної іскри, аби в цьому висхлому лісі спалахнула страшна пожежа* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Власт. такій людині. *Ярослав досить легко відшукав озерце, де колись сидів, роздумуючи над своїми не зовсім обачними вчинками* (П. Загребельний).

2. Який зважає на інтереси, запити інших, виявляє повагу до них; чемний, уважний. *Питається* [козак], *де корчма новая, Шинкарка молодая..: — Тая на нас, на бідних летяг, Хоч зла, да й обачна* (з думи); *Олена з ввічливості і родинного обов'язку просила Нестора зупинитись у них, .. але Нестор був настільки обачним, що від ночівлі відмовився* (Ірина Вільде).

ОБА́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **оба́чний.** *Ніколи не одповідав* [Ломицький] *одразу на питання, не подумавши. Цю обережність та обачність в словах він постеріг ще на третьому курсі університету* (І. Нечуй-Левицький); *Невиразне почуття страху перед чужим козарлюгою збудило властиву обозному обачність* (О. Ільченко); *Сміливість — подруга бійця. Обачність — також друг* (І. Гончаренко); — *Прошу Вас негайно вернути його* [проект] *мені, яко законному власникові. Маю надію на Вашу обачність* (В. Самійленко).

◊ **Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності** *і т. ін.) див.* **ма́ти**[2].

ОБА́ЧНО. Присл. до **оба́чний.** *Бідак живе обачно: раз на тиждень обідає, та й то не смачно* (прислів'я); *Отець Харитін любив .. пожартувати .. Але з своєю Онисією Степанівною він жартував дуже обачно та обережно* (І. Нечуй-Левицький); *З-за рогу виринув ще один гурт. На цей раз Сахно обачно поступилася* (Ю. Смолич); — *Глянь, Дарданіде, уважніш! Нам діяти треба обачно. Мужа я бачу, — боюсь, чи не ждать нам від нього напасті!* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // *у знач. пред. На ніч на багатьох кораблях звичайно зменшують площу вітрил .. Це обачно, бо тоді кораблю не страшні несподівані шквали* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

ОБАЯ́СНИК, а, *ч., діал.* Перелесник. *Обаясник на відміну від інших духів має вогненний хвіст* (з наук.-попул. літ.).

ОББИВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Признач. для оббивання (у 1 знач.). *Оббивальні машини забезпечують сухе очищення поверхні зерна від пилу, піску, часткове відділяння оболонок зерна, борідки й зародка* (з наук.-попул. літ.).

2. Який одержують під час оббивання (у 2 знач.). *До відходів переробляння зерна сільськогосподарських культур відносять оббивальний пил* (з наук.-попул. літ.).

3. Стос. до оббивання (у 3 знач.). *Робітники, які виконують оббивальні роботи, повинні бути проінструктовані з охорони праці* (з навч. літ.); // Який використовують для оббивання. *Оббивальний матеріал знімають, коли готують столярні вироби для ремонту* (із журн.).

ОББИВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який оббиває (у 4 знач.) що-небудь. *Треба було тепер за один ранок задрапувати всі готичні пілони .. Пан єпископ виписав з Парижа чотирьох оббивальників* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Оббивальник виробів з деревини виконує роботи з виготовлення м'яких меблів за кресленнями, малюнками та ескізами* (з навч. літ.).

ОББИВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **оббива́льник.** *На меблевій фабриці працюють столяри, оббивальниці, верстатники, паркетники* (з газ.).

ОББИВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **оббива́ти** 1. *Узброєні молодці .. проміняли луки та топори на дрюччя й молотки до оббивання каміння* (І. Франко).

2. Дія за знач. **оббива́ти** 2; вимолочування. *У науковій праці визначено динаміку вологовіддачі, втрату сухих речовин від оббивання робочими органами машини та хімічний склад сіна люцерни* (з наук. літ.).

3. Дія за знач. **оббива́ти** 4. *Шпалери використовують для оббивання стін у приміщеннях* (з навч. літ.).

ОББИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОББИ́ТИ,** обіб'ю, обіб'є́ш, *док., що.* 1. Б'ючи по чому-небудь, відокремлювати від нього частини. *Муляр з кучі каменю відбирав потрібні йому шматки каміння, тіскою оббивав на ньому гострі кути* (С. Чорнобривець); // *об що і без дод.* Очищати ударами, збивати з поверхні чогось які-небудь нашарування. — *Та хіба я барюся?.. — виправлявся наймит, оббиваючи мітлу об чобіт* (Б. Грінченко); *Увесь екіпаж був на ногах .. Оббивали і обрубували кригу на бортах, .. палубах та щоглах* (М. Трублаїні); *Теремні двері зсередини були густо обмерзлі, він заходивсь оббивати носаками паморозь і лід* (І. Білик); *Вирвав* [Глоба] *у нього з рук пакунок, швидко кинув його на лаву шлюпки, каблуком оббив гострі черепашки* (В. Собко).

2. Обтрушувати, обривати ударами, поштовхами (про плоди, листя, квітки і т. ін.). *Який же я вийшов звідти сердитий!.. Ішов дорогою, .. з придорожніх будяків квітки об-*

бивав, а далі сів та й плакати став (Марко Вовчок); *Горобці, ганяючись один за одним, шугали в гіллі й оббивали крильцями листя* (Григір Тютюнник); // Пошкоджуючи, викликати опадання, осипання. *Легенький морозець оббива лист з дерева* (Панас Мирний); *— Калино моя, чом ти не цвіла? — Зима люта та й цвіт оббила, Тим я не цвіла!* (з народної пісні); *Він теж мовчав, зовсім забувши, що коли нема чого казати, треба говорити про погоду .. Щоб, як торік, не вдарили квітневі морози. Не оббили цвіту* (О. Чорногуз); // Вилущувати ударами, вимолочувати зерно, насіння (зі стручків, колосків і т. ін.). *Вона постелила ковдру, взяла від печі сухий сніп бобу, поклала й почала оббивати стручки* (С. Чорнобривець).

3. Пошкоджувати ударами поверхню або краї чого-небудь. *Дощі осінні, завірюхи оббивали її* [хату], *і ніхто не мазав ран* (А. Головко); *— Я запам'ятав підворіття — обабіч нього два гранітних стовпчики, щоб машини, заїжджаючи, кути підворіття не оббивали* (В. Нестайко); // Ранити ударами або зачіпаючи об що-небудь тверде (про людське тіло). *Турки .. По три рази в одно місто* [місце] *бідного невільника затинали, до костей козацькеє тіло молодецькеє оббивали* (з думи); *Хлопець шкандибав босим по землі й оббивав об каміння пальці* (Р. Федорів); *Темар, оббиваючи собі пальці, швидко лагодив мотор* (М. Трублаїні); // *перев. док., кому що, також кого, рідко.* Дуже побити; набити. — *Та цитьте, чортові сороки! — Юпитер* [Юпітер] *грізно закричав: — Обом вам обіб'ю я щоки* (І. Котляревський); *— Це я брешу?! Особи урядові, та хай же Бог усю мене, як є, як щось отут збрехала я судові, і на душі й на тілі обіб'є!* (Л. Костенко).

4. *чим.* Прибиваючи, покривати поверхню чого-небудь певним матеріалом. *Молодиця шила, на заздрість другим, розкішний очіпок з шматини, якою пани оббивають стільці* (М. Коцюбинський); *Лаштували для Беллони парадну вулицю .. — оббивали паркани ялиною, стіни будинків завішували килимами, мостили колодами дорогу* (Р. Іваничук); *Петру трохи підправив соху, оббив її мідною бляхою* (М. Чабанівський); *Ляля і тьотя Варя витерли його* [ящик], *оббили сукном та цератою, щоб не просочилася .. волога* (О. Гончар); *Саша роздивилася і панцерні вагони, .. обшиті з обох боків сталевою бляхою. Стіни зсередини ще оббили дубовими брусами та обмостили мішками з піском* (В. Шкляр).

◊ **(1) Оббива́ти (обтира́ти) / обби́ти (обте́рти) поро́ги (порі́г):** а) *(перев. у кого — чого, кому, чиї, де)* багато разів приходити до кого-небудь, кудись; часто бувати у когось, десь. — *Я вашого сина не силувала мене брати; я до вас з хлібом з сіллю не ходила, порогів ваших не оббивала* (І. Нечуй-Левицький); [О л е н а:] *Не часто ви нам пороги оббиваєте* (І. Франко); *— Доки будемо оббивати тут чужі пороги, коли рідна земля чекає нас, своїх господарів!* (Іван Ле); *Розрахунок був дуже простий: набридне людині пороги оббивати — поїде геть. Так воно й сталося* (В. Канівець); *Од которого часу ви мене ніби не бачите: я вже обтерла ваші пороги, на дверях стоячи* (І. Нечуй-Левицький); б) *(кого, чого, кому і без дод., чиї, де)* багато разів звертатися до когось, кудись у якій-небудь справі, домагаючись її вирішення; просити когось, доводити щось. — *То так і ходитимеш, чужі пороги оббиватимеш. Воно ж тобі нічого — тільки чоботи топчеш, а другим — час гаєш* (Панас Мирний); *— Ми щодня оббивали пороги у військкоматі. Настирливо, доки не набридло. І нас записали* (Л. Дмитерко); *— Важко було дістати дозвіл на виставу. Понад місяць оббивали пороги панам цензорам* (Я. Гримайло); *Ходити, клянчити, оббивати пороги не в характері Максима* (І. Цюпа); *Іван обурився: — Хай найкращі місця захоплюють мамині смоктунчики. Оце порадуєш їх і їхню рідню, що вже давно оббиває ректорський поріг* (М. Стельмах); *Обтирав* [пан Шифутович] *пороги всіляких спілок, що видавали гранди* [гранти] (О. Ульяненко); *Так Аткінс оббив пороги, аж клерки всі в гамі й гомі* [гомоні]: *Цей безпритульний Томмі — Дуже настирний Томмі; Голову всім морочить* (М. Бажан); **Оббива́ти / пооббива́ти каблуки́** *див.* **каблу́к; (2) Обби́ти пір'я** *з кого, кому, на кому і без дод.* — покарати когось, примушуючи дотримуватися порядку, бути покірним і т. ін.; приборкати, побити когось. — *Не тинялись* [сини] *з транзисторами по парках до півночі! Бо одне й друге знало: не прийде вчасно додому, то дістане по м'якишу, — все пір'я з нього обіб'ю!.. А цього, бач, пальцем не торкни!* (О. Гончар); **(3) Обби́ти шку́ру** *на кому і без дод.* — дуже побити когось або погрозити фізичною розправою. — *Швидко вони сюди прибіжать із батьком, і батько на тобі шкуру обіб'ють так, як ти оббиваєш на молоденькій вербичці, коли робиш свисток. Тепер начувайся...* (Т. Осьмачка); *Коли Мина оперіщив її* [кобилу], *вона у відповідь давай кидати задки .. Забризканий весь, шмагає* [тварину] *та лається: — Звірюга, сто бісів тобі в ребра!.. Шкуру обіб'ю!* (О. Гончар).

ОББИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОББИ́ТИСЯ,** обіб'ю́ся, обіб'є́шся, *док.* 1. Змінювати вигляд через пошкодження від ударів або дії кого-, чого-небудь; ставати оббитим, обтріпуватися. *Основа тенісної ракетки нерідко ламається і тріскається в місці з'єднання з ручкою, а бокові краї оббиваються від ударів* (з навч. літ.); *Оббивсь, як билина* (приказка); *Букет в руці Фелікса дуже пом'явся та оббився* (Ю. Яновський); * Образно. *Юхима Левка весь час носило в сідлі, як на поганій прив'язі, він уже добре оббився, бо в своєму житті сідав верхи на коня, мабуть, кілька разів* (М. Малиновська); *Надходить час останньої самотності. Не все я встиг. Усе не встиг. На жаль. А втім, життя збулось. Оббився і обранився. І жити міг лиш так, а не інак* (Л. Костенко).

2. Опадати, осипатися від ударів об що-небудь (про плоди, колосся і т. ін.). *Лісова груша, або, як називають її в народі, дичка, не дуже вибаглива до ґрунтових умов, але потребує захищених місць, щоб плоди не оббивалися* (із журн.); // Вилущуватися, обмолочуватися від ударів, тертя об що-небудь. *Оббилася кукурудза, почорніла* (із журн.).

3. *розм.* Б'ючись об що-небудь, забиваючись, ранитися (у 1 знач.). *Її бідні, маленькі, втомлені ноги оббивалися о каміння, кололися о коріння, ховзалися по бурій постелі сипких ялових шпильок* (І. Франко); *Богдан.., піднісши раненого та переклавши його руку через своє плече, важко потягся по окопі, оббиваючись об глинясті стіни* (О. Лисяк).

4. *тільки недок.* Пас. до **оббива́ти.** *За даними експериментальної археології, гальки овально-сплощеної форми легко оббиваються і є зручними для виготовлення найпростіших рубальних знарядь та відколювання заготовок* (з навч. літ.); *У домах заможних греків стіни оббивалися міддю* (з наук.-попул. літ.).

ОББИВА́Ч, а́, *ч., рідко.* Те саме, що **оббива́льник.** *На першому поверсі багатоповерхівки була майстерня оббивача меблів* (з газ.).

ОББИВА́ЧКА, и, *ж., рідко.* Жін. до **оббива́ч.** *Праця оббивачки крісел нелегка* (з газ.).

ОББИ́ВКА, и, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **оббива́ння** 1, 3. *Давні знаряддя виготовлено з монолітного шматка каменю шляхом двобічної оббивки* (з наук. літ.).

2. Матеріал для оббивання (у 3 знач.); оббиття (у 2 знач.). *На полі темно-бронзової оббивки канапи обидві постаті так виразно малювались, неначе на чорному полі картини дуже ясне малювання* (І. Нечуй-Левицький); *Дорога оббивка ніжно підкреслює благородні візерунки карельської берези* (І. Сенченко); *Підлога коридорів була вистелена пружним килимовим покриттям, стіни та стеля тішили око приємним поєднанням кольорів оббивки* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ОББИВНИ́Й, а́, е́. 1. Який використовують для оббивання (у 3 знач.). *У столярних роботах використовують теслярські, замкові, оббивні та інші цвяхи* (з навч. літ.); *Провідний імпортер оббивної тканини має багато цікавих пропозицій для споживача, зокрема й можливості створювати індивідуальні колекції* (із журн.).

2. Який одержують шляхом оббивання (у 2 знач.). *Простими видами хліба із житнього борошна вважають хліб з оббивного, обдирного та сіяного борошна* (з наук.-попул. літ.); *Пшеничне хлібопекарське борошно виготовляють вищого сорту (з виходом 30 %), першого (72 %), другого (85 %) і оббивне (96 %)* (з навч. літ.).

ОББИНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОББИНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Бинтуючи, перев'язувати кругом, з усіх боків. *Ми зразу ж кинулись промивати йому рани, заливати їх йодом та ще й оббинтовувати* (А. Дімаров); *Непритомного, в своїй і чужій крові, — його повезли в лікарню, зробили операцію й оббинтували всього, неначе ляльку...* (М. Стельмах).

ОББИНТУВА́ТИ *див.* **оббинто́вувати.**

ОББИРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **оббира́ти.** *Працівники шахти, які проводять оббирання покрівлі, повинні перебувати під закріпленою ділянкою виробки* (з наук.-техн. літ.); *Програмою організації та проведення прогулянок дошкільнят передбачено оббирання сухого листя на стеблах квітів* (з навч. літ.); *Фінансове оздоровлення економіки не здійснюють за рахунок оббирання людей* (з газ.); * Образно. *Життя — спокута не своїх гріхів. Життя — це оббирання з реп'яхів, що пазурами уп'ялися в душу* (Л. Костенко).

ОББИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБІБРА́ТИ,** обберу́, оббере́ш, *док.* 1. *що з кого — чого, на кому — чому.* Знімати щось одне за одним з кого-, чого-небудь. *Він* [суп] *густий вийшов, бо зовсім бульба розварилась; їли і ретельно оббирали на череп'яних беріжках* [бережках] (В. Барка); *Обтрушуючись, оббираючи з себе клубки павутиння, офіцери пробираються назустріч один одному* (О. Гончар); *Біжить собака..: — Дівонько-голубонько, обчисть мене, оббери реп'яхи на мені* (з казки); [Н е р і с а:] *Іди. Та оббери ж оте галуззя* [лавровий вінок] *з своєї голови* (Леся Українка); *Скиба зняв шапку і підставив під сошник, а тоді обібрав з нього зволочини — посипалось зерно в шапку* (А. Головко); *Маринька .. підійшла до Василини, .. обтрусила муку з її спідниці й навіщось обібрала з пальців прилипле тісто* (М. Матіос); // *кого, що від кого — чого і без дод.* Очищати, звільняти кого-, що-небудь від чогось зайвого, непотрібного або шкідливого, знімаючи його одне за одним. *А він* [дід], *старесенький, вже зовсім нездужа..; панькайся коло його* [нього], *годуй його, оббирай та прибирай* (з переказу); *Сидів* [німець] *і оббирав шматочок тарані від кісточок* (Панас Мирний); *Синичка проспівала коротеньку пісню і полетіла оббирати галузки і листя від гусені* (В. Гжицький); *Мені здалося, що на мою душу налипло жабуриння і я вже ніколи не обберу його* (Ю. Мушкетик); // *що.* Те саме, що **обрива́ти**[1] 1. *Здіймають* [хміль] *з дротів.., кладуть на землю і там оббирають запашні терпкі кетяги* (В. Кучер); *Прохор попростував до саду й почав там оббирати на гілках сухе скручене листя* (А. Шиян); *Дрозди об'їли ягоди з кущів, які оббирав я* (Т. Прохасько); *Якось Степанко ходив у ліщину по горішки, але хтось уже обібрав кущі, то мусив вертатися додому з порожнім козубцем* (В. Шкляр).

2. *що чим, з чого і без дод., розм.* Знімати, зрізувати з чого-небудь верхній шар (шкаралупу, лушпиння і т. ін.); чистити, обчищати. *Ярина спочатку шпортається по хаті, коло печі, потім сідає оббирати ножем картоплю* (Леся Українка); *Янцьо .. почав вибирати з-за пазухи незрілі ще лісові горіхи, розкушувати їх зубами, оббирати й заїдати смачно* (О. Кобилянська); *Моя сусідка з п'ятого поверху .. оббирала шкірку з помідорів* (Ю. Іздрик).

3. *кого, що і без прям. дод., розм.* Привласнювати чуже силою або нечесним шляхом; грабувати. *Що попадавсь їм багач у руки — вони його оббирали, попадався вбогий — вони його наділяли* (Марко Вовчок); *Тихон дума усіх обібрати, щоб тільки самому розбагатіти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сафрон, зітхаючи, сказав.., що його обібрали бандити, ледве з одною душею вирвався од них* (М. Стельмах); — *Що то за собака, що й не гавкне ніколи! — ремствує, було, мама. — Обберуть колись злодії — він і оком не моргне* (А. Дімаров); // Те саме, що **обкрада́ти.** — *Місця тут глухі, пустельні .. Храм не раз і не двічі оббирали до останнього дріб'язка* (В. Чемерис); — *Це вчора піймали злодіїв, кооператив обібрали* (А. Головко); *Скрутив* [Вася Равлик] *вудочку й тільки по тому йому прийшло до голови: а чи добре зробив, що покинув удома чужу жінку. А що, коли вона його обібере?* (Валерій Шевчук); // Нечесно користуватися чужим. *Дядько .. почне закидати: що де в чорта хто не вирветься, .. та все до його* [нього], *на його шию, об'їдати та оббирати* (Панас Мирний); *Він, не задумуючись, сіяв грішми, дозволяв своїм слугам оббирати себе, а коли заплутувався в боргах, сповіщав про них батька* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

4. *перев. док., кого, що, заст.* Те саме, що **обира́ти** 1, 2. *Та тебе б тілько в просо за опуда поставити, а не за будівничого оббирати!* (І. Франко); *Сват повів розмову про недавні сороковини по батькові Харитона й закинув, що громада в Вільшаниці, після похорону старого батька, обібрала на парафію Харитона* (І. Нечуй-Левицький); *Обібравши місце під стіною, він поволі сів на стілець* (С. Васильченко); *Цар обібрав з-поміж своїх вельможів* [вельмож] *Людину мовну* (А. Кримський); *І от, значить, заснувалося на селі .. кредитове .. товариство... І вивіску вивісило, і правління обібрало...* (Остап Вишня).

◊ **Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́)** *див.* **обдира́ти; Обде́рти**

(обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / **одира́ти (оббира́ти, облу́плювати** *і т. ін.)* **як (мов, ніби** *і т. ін.)* **[ту, молоде́ньку** *і т. ін.*] **ли́пку (ли́пу)** *див.* **одира́ти.**

ОББИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБІБРА́ТИСЯ,** обберу́ся, оббере́шся, *док.* 1. *перев. док., розм.* Знімати з себе що-небудь одне за одним; позбуватися *(див.* **позбува́тися**[1] 1) чого-небудь. *Жінка підвела дівчинку до припічка. — Сідай отут. Бо тебе, мабуть, так вошва й обліпила. Не оббермося тоді* (А. Головко).

2. *перев. док., чим, у що, розм.* Набирати, начіплювати що-небудь на себе; убиратися у щось. *Свиня в реп'яхи обібралася* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. *Груша на причілку .. вся обібралася зірками, ніби хрущами* (Є. Гуцало).

3. *перев. док., на що і з інфін., за (в) кого, заст.* Зголошуватися на що-небудь. *Ні один козак не обібравсь .. На долину Черкень погуляти* (з думи); — *Ще ждати треба, щоб побачити початок твоєї роботи, а ти вже другим за наставника оббираєшся!* (І. Франко); *Прийду я його вербувати до своєї ватаги, а він мені скаже: ".. Чому ти так одразу сам оббираєшся мені в начальники, коли я такий само гарний, як і всякий інший"* (Г. Хоткевич).

4. *тільки док., ким, чим, діал.* Назватися (у 1 знач.). *Не зважився Йван передати йому .. своїх здогадів, хто провинився в такій ненадійній перерві їх їзди. Але впевнював про це панотця подалеки, проклинаючи .. коні, потім пень, а вкінці того дідька, що обібрався садівником сухих пнів* (Л. Мартович); [Г и р я *(спинив Годованого):*] *Постривай! Не треба сварки... Хай покаже, який він ревком. (Тоді до Копистки). Ну, що ж! Обібрався грибом, то лізь у козуб* (М. Куліш); *Вона була і залишилася панею для селян. І село ніколи інакше й не думало: пані. Тепер обібрався паном і Тосик* (Б. Харчук).

5. *тільки недок.* Пас. до **оббира́ти.** *Не було жодного судна, в якому б Мідас не знайшов поживу .. Спочатку оббиралися кораблі, що лежали недалеко від "Менхасетти"* (М. Білкун).

◊ **(1) Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися** *і т. ін.)* **ли́ха (біди́, кло́поту** *і т. ін.) з ким — чим і без дод.* — будеш мати багато турбот, неприємностей через когось, щось. *Тільки пальцем торкни, біди не оберешся* (Н. Рибак); — *І нащо він пустив його в сад?.. Тепер клопоту не оберешся* (В. Кучер); *Коли б пани, що їдуть оце автомашиною, застали Джоші сплячим — лиха б не обібрався* (М. Дашкієв); *Знали ж, кого покликати .. Тепер не оббережешся лиха з ним* (М. Стельмах); *Потраплять ці сторінки до рук меткого на слова критика.., тоді не оббережешся біди* (В. Дрозд); *Натовп розступився перед нею широким рівчаком — не дай Боже баба доторкнеться: тоді не оббережешся біди!* (І. Білик).

ОББИ́ТИ *див.* **оббива́ти.**

ОББИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **оббити.** *На підлозі валялися шматки оббитої штукатурки* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *На широких, оббитих китайкою ослонах, сиділи татари* (М. Коцюбинський); *На дворі лютує хуртовина .. Все під снігом, все мертве. Оббиті сухі ялиці брязкотять і висвистують пруттям* (У. Самчук); *Петрана Медведюк дивиться на погнилі, зчорнілі, оббиті колючим дощем жоржини під вікном* (М. Малиновська); *Казарми були довгі, обідрані, з оббитими дощем стінами* (І. Нечуй-Левицький); *Одноповерховий, оббитий вітрами будинок нагонив смуток* (І. Пільгук); *Часом прийде* [Василь] *оббитий, синцями вкритий, закривавлений* (О. Кобилянська); *Ранок негадано видався похмурий .. Оббитий бляхою дашок криниці, густий моріг навколо хати, листя груш і яблунь — усе рясно всіялося дрібними краплинами* (І. Нижник); *Оббита срібними плашками коняча збруя варта було двох жеребців* (І. Білик); // **обби́то,** *безос. пред. Старосвітські меблі оббито новим репсом* (І. Франко); *Червоний плющ, яким оббито крісла, водночас жорсткий і ніжний на дотик* (С. Андрухович).

ОББИ́ТИСЯ *див.* **оббива́тися.**

ОББИТТЯ́, я́, *с.* 1. Дія за знач. **оббити** 4. — *Маємо доволі грошей в кишені, то таки зараз принаймні хоч наберім на оббиття та на гардини чи оксамиту, чи отакого самого гарного плису, — сказала Мелася* (І. Нечуй-Левицький); *Штоф використовують для виготовлення портьєр та оббиття меблів* (з навч. літ.).

2. Матеріал, яким оббивають (у 4 знач.) що-небудь; оббивка (у 2 знач.). *Жовта шкура оббиття дає прегарні фіолетові тони при електричнім світлі* (М. Коцюбинський); *На оббитті потемнілих крісел з крученими ногами і поруччями можна було при великому бажанні розібрати сюжети з "Енеїди" чи "Одіссеї"* (Ю. Винничук).

ОББІ́ГАТИ, аю, аєш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Бігаючи, швидко ходячи, побувати по черзі в багатьох місцях, відвідати багатьох осіб і т. ін. *Сам собі, було, і обідати варю, і коня напуваю, і чоботи латаю, і ще скрізь оббігаю та назирну* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Фургончика він ніяк не міг знайти, все місто оббігав* (В. Винниченко); *Муся оббігала всі знайомі місця в саду, побувала на лузі біля річки* (О. Десняк); — *Я запросила на завтра гостей — Меланія до ранку оббігає кого треба* (Р. Андріяшик); *Гапка оббігала ще кількох сусідів, але кожен чи кожна з них казали незмінно одне: "Не знаю того, не бачив і не відаю!"* (Валерій Шевчук).

ОББІГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОББІ́ГТИ,** іжу́, іжи́ш, *док.* 1. *кого, що, навколо (навкруги) кого — чого.* Біжачи навколо (навкруги) чого-небудь, описувати замкнуте коло. *Він швидко оббігає навкруги будинку і зустрічає її на другому розі* (В. Собко); *Соломія оббігла навкруги хату, заглянула в повітку — коня й воза нема* (М. Коцюбинський); *Нещасне скособочене авто діставало черевом землі .. Дядько Микола тричі оббіг своє дітище, присідаючи біля кожного колеса* (І. Роздобудько); — *Хто скоріше з нас оббіжить круг моря, Той і подать візьме сповна; У мішку там готова буде вона* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); * Образно. *Радіохвилі оббігли навколо всієї земної кулі...* (В. Владко); // Бігцем огинати, обминати кого-, що-небудь. *Ще швидче* [швидше] *побіг* [Вадим], *злісно оббігаючи прохожих і непохитно заціпивши губи* (В. Винниченко); *Вони мовчки оббігають паркан, а я вже чекаю на них у сараї під бричкою* (І. Микитенко); *Це був коротенький товстопикий генерал. Шварц запобігливо оббігав його то справа, то зліва* (Д. Ткач); *Минуло дві зими, а на третю деревце було вже таким великим, що зайцеві треба було оббігати його* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); *Я оббіг майстерні й вскочив на майдан перед станцією .. Від залізничних майстерень бурхливо струменів до майдану людський потік* (Б. Антоненко-Давидович); // Оганяючи, переймати, перехоплювати кого-небудь. *Марійка оббігає худобу, мчить під каштанами, забігає, щоб корови не попрямували в поле* (Б. Харчук); *Спину*

вже нічого не захищало .. Віталій боявся .. пустити когось із них позад себе. А Малий вже оббігав його ззаду. Ще трохи, і нападники оточать його з трьох боків (А. Кокотюха); На обрії .. замаячили постаті .. Це ж не кіннотники, що оббігти хочуть ворога, — вони махають руками, як вітряки (Ю. Яновський); // Пробігати кружним шляхом поза чимнебудь. В одну мить оббіг він поза дворами і наздогнав її на зеленому взгір'ї (І. Нечуй-Левицький); Жеребець оббіг аж поза старою стайнею, кілька раз заіржав (Іван Ле); // перен. Проходити певний, звичайно усталений шлях, цикл (про планети, годинникову стрілку і т. ін.). Округ сонця шлях широкий В неоміряних краях, — Там планета лічить роки, Оббігаючи той шлях (В. Самійленко); Чому вісь планети Уран нахилена набік і він оббігає Сонце під прямим кутом до площини екліптики? (з наук.-попул. літ.); Молодий місяць швидко оббіг небо і подався спочивати (В. Гжицький); Я дивлюся на годинник, стрілки якого несамовито гасають по циферблату, ніби вони заповзялися саме сьогодні оббігти навколо екватора (М. Матіос); // Протікаючи, круто завертати навколо чого-небудь, у чомусь (про річку, струмінь води); обтікати (у 1 знач.). Не знать де беруться кучеряві садки, темні лісочки і сині річечки кругом їх оббігають (Панас Мирний); Трубами і трубками оббігатиме [вода] компресор, щоб потім виллятися геть (М. Трублаїні); Отець і віддав йому найбільшу й найвищу гору. А .. красній Либеді .. нарік воду й берег річки, що оббігала всі три братні гори (І. Білик); Мілкий, гнилуватий Смотрич оббіг навколо скель старого міста й під мостом обірвався у водяне провалля (Б. Антоненко-Давидович); // Робити вигин навколо чогонебудь (про дорогу, стежку і т. ін.). Іван легко йшов угору крутим плаєм, що робив несподівані повороти.., оббігаючи безладноповергане каміння (П. Колесник); Бита дорога, що нею мчав гетьман, далеко в окіл оббігала велике, заросле ситнягом та очеретом болото (Ю. Мушкетик).

2. *тільки недок., кого, що, перен., розм.* Обминати, обходити що-небудь неприємне, уникати кого-, чого-небудь. *Саме те місце, де вони жили, зробилося якимсь страшним, — стали його оббігати...* (Панас Мирний); *Собаки оббігали його городами, а невістка .. часто плакалась нашій матері, що дід її задушить своїм тютюном* (О. Довженко).

3. *перев. док., кого, що, розм.* Біжачи, побувати по черзі в багатьох місцях, відвідати багатьох осіб і т. ін. *Умилась, прибралась* [панночка], *оббігла усі будинки, увесь двір* (Марко Вовчок); *Влас сам не знав, як він встиг оббігти півмістечка, знайти Діну* (Л. Дмитерко); *Полковник зупинився біля дверей свого кабінету і розгублено чекав, доки молодичка оббіжить кухню і їдальню* (Г. Тарасюк).

4. *тільки док., розм.* Утратити верхній шар чогось (перев. фарби, побілки) від змивання його водою, дощем. *Вибілила хату, — дощ пішов, вона й оббігла, і вп'ять* [знов] *руда* (Сл. Б. Грінченка).

◇ **(1) Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма (о́ком, по́глядом):** а) *(кого, що)* швидко оглянути кого-, що-небудь. *Хутко очима оббіг натовп* (А. Головко); *Він швидко оббіг очима велосипед* (А. Хорунжий); *Вдова оббігла все оком, .. усміхнулась* (В. Бабляк); *Дівчина зніяковіла і ще прикріше почервоніла. Вона оббігла поглядом кімнату, розшукуючи свої речі* (Ю. Яновський); *Він оббігав поглядом своїх дивно сивих очей тісний форум, різонуло його по самому серцю буйністю барв на святкових шатах* (П. Загребельний); б) *(що)* швидко прочитати, проглянути щось написане. *Ориська оббігла записку очима й перелякана зімняла* [зім'яла] *її, мало що не проковтнула* (Ірина Вільде); **Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти** *і т. ін.)* **/ обмину́ти (обійти́, оббі́гти** *і т. ін.)* **деся́тою доро́гою (ву́лицею)** *див.* **обмина́ти[1]; О́чі оббі́гли / оббіга́ють <Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма>** *див.* **о́ко[1].**

ОББІ́ГТИ *див.* **оббіга́ти.**

ОББІ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **оббіли́ти** 1. *Одна хата не оббілена, не вкрита шкереберть стоїть на пустинні* (Панас Мирний); *Її хата — звичайна хата селянська з призьбою, коло вікон оббілена* (О. Кобилянська); *Сів Василь Денисович на оббіленій колодці* (М. Стельмах); *За оббіленими стовбурами чорніли вікна* (К. Гриб).

2. *розм., рідко.* Який вибілився (у 1 знач.), забруднився чимось білим. *Біля млина видно оббілених борошном людей, знайшлись і знайомі* (У. Самчук).

3. *розм., рідко.* Те саме, що **знеба́рвлений** 1. *Капітан стояв біля столу, надівав рукавички якійсь надміру оббіленій пергідролем мініатюрній дівчині* (Іван Ле).

ОББІЛИ́ТИ *див.* **оббілювати.**

ОББІЛО́ВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **оббілува́ти[1]** 1. *Після однієї оббілованої жаби витер* [Євген] *ножа об мох* (М. Малиновська); *Останнє, що побачив Хвесько в своєму житті, це своїх оббілованих волів...* (В. Чемерис); *Могутній південно-західний вітер .. заносить кондора у відкрите море і тим рятує його від дикуна, котрий підстерігає його, лежачи на спині в ямі під шкурою тільки-но оббілованого бичка і натягуючи ногами великий лук* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); // **оббіло́вано,** *безос. пред. Тушу кита оббіловано* (із журн.).

ОББІЛО́ВАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **оббілува́ти[2].** *Зала була вже оббілована, чепурненька, веселенька. Прозорі чималі шибки аж сяли на сонці* (І. Нечуй-Левицький); // **оббіло́вано,** *безос. пред. Перед Великоднем оббіловано стареньку хату* (з газ.).

ОББІЛО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОББІЛУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого, рідше що.* Те саме, що **білува́ти.** *Дордже .. смажив над вогнем ховрашків. Чи їх двоюрідних братів гірських .. Намагалась* [Редька] *не дивитися, як він оббіловував їх .. А от їла з апетитом* (І. Карпа); *Нарешті Юрко оббілував голову з виряченими байдужими до всього очима кроля* (С. Чорнобривець); *Я пройшовся в надріччя, міркуючи: " .. Вранці вибереш з хитрих саморобних капканів небіжниць-козуль, оббілуєш, спечеш, вичиниш шкурки"* (Р. Андріяшик); *Настасові стало млосно. "Оббілують бугая, а тоді візьмуться й за мене", — думав він* (І. Білик).

2. *що, розм.* Знімати, здирати кору з дерева. *Страйколоми саме взялися оббіловувати тіло підтятої ними сосни. З-під подертої на стовбурі кори викочувалися краплі живиці* (М. Малиновська); *Перескакує з гілляки на гілляку сойка, дятел оббіловує старого дуба* (з газ.).

3. *тільки док., кого, перен., розм.* Покарати кого-небудь, завдавши тяжких фізичних мук. *Коли б вони не були панським товаром, то .. не міг би сивого дідуся катувати на стайні нагаями... не похвалявся б оббілувати Остапа за сміливе слово. — Оббілуєш... — злорадно осміхнувся Остап до себе. — Шукай вітра в полі...* (М. Коцюбинський).

◇ **Обідра́ти (обчи́стити, оббілува́ти** *і т. ін.)* **як (мов, ніби** *і т. ін.)* **бі́лочку (бі́лку)** *див.* **обдира́ти.**

ОББІЛУВА́ТИ[1] *див.* **оббіло́вувати.**

ОББІЛУВА́ТИ², у́ю, у́єш, *док., що.* Побілити, вибілити всю будівлю розчином крейди, вапна і т. ін.; оббілити (у 1 знач.). *Вільшаницькі молодиці опорядили перед весіллям дім і двір Моссаковського: оббілували всередині, гарненько обмазали й побілили около* (І. Нечуй-Левицький).

ОББІ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОББІЛИ́ТИ,** ілю́, і́лиш, *док.* 1. *що.* Обмазувати білою глиною, крейдою, вапном і т. ін.; білити (у 1 знач.). *"Хто бачив той ремонт? П'ять мазальниць .. оббілювали управу за два дні й достали од писаря по восьмигривенику за день .. А де ж решта грошей? В кишені в Коцюбенка"* (І. Нечуй-Левицький); *Солдати почали готувати маскувальні халати, оббілювати крейдою автомати* (П. Автомонов); *Стелі оббілювала Олександра Панасівна як найвища: в класі запахло мокрою глиною* (Валерій Шевчук); *Діждали весни, — город обкопала* [Мотря], *скопала, засадила; хату вимазала, оббілила* (Панас Мирний).

2. *кого, що, перен., розм.* Те саме, що **обіля́ти** 2. — *Знаєте, в вас є щось краще в душі, ніж у мене: ви мене оббілюєте, а я вас очорнюю* (В. Барка); *Яків у душі оббілював брата, ідеалізував його, аж доки не зрозумів, що зайшов у глухий кут* (Г. Пагутяк); *Йди, загубися в біле, бийся об білий див. Я очорню і оббілю те, що в болю* [болі] *зродив* (І. Калинець).

ОББЛЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **оббльова́ти.** *Секунд п'ятнадцять він стояв, згорбившись над унітазом, упершись ліктями в обідок і тупо дивлячись на оббльовану руку* (М. Кідрук).

2. *у знач. прикм.* Який облювався. *Негр не зрушив з місця. Лишився і жовтовидий кат, оббльований з ніг до голови* (Ю. Логвин).

ОББЛЮВА́ТИ, юю́, ює́ш, *док., кого, що.* Блюючи, забруднити. *Усі порозходились, а півчого стягли з криласу, щоб, було, не оббльовав* (Остап Вишня); — *Пообжирались* [бандити] *самогону і всі бур'яни .. оббльовали* (М. Стельмах); * Образно. *"Дзуськи! І не мрій! Краще я з голоду подохну, ніж за власний рахунок тебе підгодовуватиму!"* — *подумки оббльовав Гоцика Ілія* (Люко Дашвар).

ОББЛЮВА́ТИСЯ, юю́ся, ює́шся, *док.* Блюючи, забруднитися. *Я лежу на одному з ліжок, я лежу навзнак, щоб не оббльоватися* (Ю. Андрухович).

ОББОМБИ́ТИ, блю́, би́ш; *мн.* оббомбля́ть; *док., кого, що, розм.* Закидати з усіх боків бомбами. *Місто під артилерійським, мінометним і кулеметним обстрілом .. Вже так нас оббомбили кругом, що ніяк машиною проїхати* (В. Кучер).

ОББРЕ́ХАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **оббреха́ти.** *Широкої фольклоризації зазнав мелодраматичний сюжет "скривдженої невинності", споріднений з казково-новелістичним мотивом "оббреханої дівчини"* (з наук. літ.); // **оббре́хано,** *безос. пред. Чого чекать? — Одурено гадки, Оббрехано псалми моєї віри, Знесилено кайданами заміри І стоптано найкращії квітки* (М. Старицький); *Грошей у домі нема, і дістати ніде, і вже навіть заїкатись про них не можна, бо й тут уже оббрехано мене. Вже К. дістав фальшивку, ніби я за рік минулий заробив якусь шалену суму* (О. Довженко); // *у знач. ім.* **оббре́ханий,** ного, *ч.;* **оббре́хана,** ної, *ж., розм.* Той (та), кого оббрехали. *Про чудеса Миколая Чудотворця є багато легенд: він зціляв хворих, виганяв злих духів, захищав оббреханих і невинно засуджених* (із журн.).

ОББРЕХА́ТИ *див.* **оббрі́хувати.**

ОББРИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОББРИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док., кого, що.* Те саме, що **обго́лювати** 1. *У добу Середньовіччя під впливом татар стали чисто обстригати або навіть оббривати голову, і тільки на знак суму можна було мати довге волосся* (з наук.-попул. літ.); *Для передання таємного повідомлення голову раба оббривали, наносили на шкіру татуювання і, коли волосся відростало, відправляли з посланням* (з навч. літ.); *Узяв* [сотник] *та півголови йому уподовж оббрив та й прогнав від себе* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Справжні запорожці, їй-богу! .. Ще би тільки борідки ваші оббрити. — .. А чим же бритися? .. Старий вийняв зі стола бритву й мило.., намилив лиця і вмить оббрив перші молоді волоски* (А. Чайковський); *Я сказав старій: — На весіллі Святослава треба оббрити. Вона скинулася: як це так? — По-деревлянському, — кажу* (І. Білик).

ОББРИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОББРИ́ТИСЯ,** и́юся, и́єшся, *док.* Оббривати себе; голитися (у 1 знач.), бритися. *Не заїжджаючи додому, щоб оббритися й переодягтися, Чацький їде до Фамусова прямо з дороги* (з навч. літ.).

ОББРИ́ЗКАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **оббри́зкати** 1. *В очах полісовщика, який розгублено стоїть біля ставу, нестерпно блищать в'їжджені, оббризкані росою шини* (М. Стельмах); *Біля корита повільно ходить кіт, намагаючись щось вихопити із поросячої їжі, але, оббризканий помиями, шляхетно тікає, струшуючи на ходу лапки* (Валерій Шевчук); * Образно. *Оббризкані гарячим сонцем скелі — Граніту віковічний моноліт* (П. Дорошко); *В пісні зітхало млинове колесо; оббризкане сяйвом сузір'їв, воно подзвонювало пругкими малиновими потоками* (М. Стельмах); // **оббри́зкано,** *безос. пред. Струмує ніч: луг залито чорнотою, і оббризкано хати, вікна фарбою густою налились до сліпоти* (П. Мовчан).

2. Дієпр. пас. до **оббри́зкати** 2; обприсканий. *Володя помітив, що в деяких з цих хворих тварин навіть шерсть набрала якогось зловісного зеленкуватого кольору, наче була оббризкана отруйною рідиною* (О. Донченко); *Ягор .. пояснив, що груша в нього чиста, трусвом не оббризкана* (О. Гончар).

3. *у знач. прикм.* Який оббризкався (у 1 знач.). *Старий, увесь оббризканий болотом, обшарпаний і піднепалий, згорбився і постарівся* [Староміський] *о яких десять літ* (І. Франко); *Ось улітку (квіти на газонах), сміючись, біжать дівчата юні, будівельниці в комбінезонах, крейдою оббризкані красуні* (Д. Білоус).

ОББРИ́ЗКАТИ *див.* **оббри́зкувати.**

ОББРИ́ЗКАТИСЯ *див.* **оббри́зкуватися.**

ОББРИ́ЗКУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **оббри́зкувати** 1. *Мокрі каменюки посеред води, раз у раз оббризкувані водою, виступали* [виступали] *де-де з сивої мряки* (І. Франко).

2. Дієпр. пас. до **оббри́зкувати** 2. *Оббризкувані з профілактичною метою спеціальним препаратом яблуні забезпечують добрий урожай* (із журн.).

ОББРИ́ЗКУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **оббри́зкувати** 1. *Оббризкування водою дає змогу освіжитися в спекотну погоду* (з газ.).

2. Дія за знач. **оббри́зкувати** 2. *У статті встановлено ефективність оббризкування озимої пшениці інсектицидом проти сисних шкідників у суміші з регулятором росту рослин* (з наук. літ.); *Оббризкування проводять на стадії активного зростання й розвитку зернових колосових культур* (з наук.-попул. літ.).

ОББРИ́ЗКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОББРИ́ЗКАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *кого, що.* Бризкаючи, обливати, обляпувати. *В спокійній затоці зчинилася справжня буря: .. мандрівники з задоволенням борюкалися, оббризкували один одного, пірнали, плавали наввипередки* (В. Малик); *Бідні, обкрадені діти! Що вони знають про дотик землі! Про росу, яка щедро оббризкує ноги, коли раненько встати та й пробігтися по зарослому шпоришем подвір'ю* (А. Дімаров); *Помер його батько. На фабриці тріснула форма, оббризкало його кипуче залізо, попалило* (Мирослав Ірчан); *Несподівано з високого вікна жінка линула змилену воду в струмок. Оббризкала Ользі рукав і щоку* (В. Барка); * Образно. *Він успокоївся. З цілої тої внутрішньої бурі лишилося тільки почуття великого жалю до людей — низьких, завидющих, злосливих, що оббризкують піною своєї зависті те, що стоїть високо понад рівнем їх моральності* (І. Франко); *Місяць все щедріше оббризкував сяйвом оброшені дерева і шляхи* (М. Стельмах); *Дерева прогиналися вітром, оббризкуючи стіни страпатими тінями* (О. Ульяненко); // *безос. Гарба зачіпалася за кущі, і Тимка оббризкувало холодним свіжим дощиком* (Григорій Тютюнник); *Мене оббризкало першими краплями дощу* (Валерій Шевчук).

2. *що, рідше кого.* Обливати дрібними краплинами якогось отруйного розчину (для знищення шкідників, збудників хвороб сільськогосподарських рослин і т. ін.); обприскувати. *Гуде над буряковими плантаціями літак, оббризкуючи буряки* (Остап Вишня); *— Від комарів рятунку нема, — виходячи з намету, зауважив заспаний, закудланий шофер Самарський. — На п'ятнадцятій дільниці хоч розчином якимсь намети оббризкали* (О. Гончар).

ОББРИ́ЗКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОББРИ́ЗКАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.*, *чим.* 1. Бризкаючи, обливати, обляпувати себе. *Вмивались вони своїм давнім розвідницьким способом: з дерева. Трясли на себе густе, листате гілля, оббризкуючись рясною росою* (О. Гончар); *Старі жінки .. купаються у спідницях, миють облисілі голови, посічені коси і до пояса оббризкуються водою* (М. Малиновська); *Капіташа голився трофейною безпечною бритвою.., оббризкувався трофейним одеколоном* (П. Загребельний); *Під Уляниним двором бузок розквітнув: так міцно пах — росою бузковою оббризкаєшся, наче парфумами облився* (Люко Дашвар).

2. *тільки недок.* Пас. до **оббри́зкувати** 2. *І сама рослина, на якій паразитують мошки, і ґрунт навколо неї оббризкуються розчином марганцю* (з навч. літ.).

ОББРИ́ЗКУВАЧ, а, *ч.* Пристрій для оббризкування. *Оббризкувач для невеликих садків та городів зручний тим, що його під час бризкання не треба накачувати повітрям і отрута в ньому не зсідається* (з наук.-попул. літ.).

ОББРИ́ЗНУТИ, ну, неш, *док.*, *кого, що, чим.* Однокр. до **оббри́зкувати.** *Якщо бджоли роздратовані, варто скористатися розпилювачем та оббризнути їх водою, оскільки вода як природне явище звична для бджіл* (з навч. літ.); *Для пісного салату треба очистити хурму та яблуко, нарізати скибочками й оббризнути соком лимона* (із журн.).

ОББРИ́ЗНУТИСЯ, нуся, нешся, *док.*, *чим.* Однокр. до **оббри́зкуватися.** *Щоб освіжити обличчя в домашніх умовах, достатньо оббризнутися ледь теплою водою* (із журн.).

ОББРИ́ТИ *див.* **оббрива́ти.**

ОББРИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **оббри́ти.** *Високий, оббритий наголо, Шапіро мав років сорок* (М. Малиновська); *Цей худорлявий чоловік завжди був з оббритою головою* (із журн.).

ОББРИ́ТИСЯ *див.* **оббрива́тися.**

ОББРІ́ХУВАННЯ, я, *с.*, *розм.* Дія за знач. **оббрі́хувати.** *Надто рознервувався* [Дмитро Іванович], *де .. писалося про брутальну поведінку в сім'ї .. Це місце він сприйняв не просто як оббріхування, намагання облити брудом, а як щось більше, адже воно рішуче спотворювало його стосунки в сім'ї, вічну його відданість їй* (Ю. Мушкетик); *— Я звинувачую вашого свідка в свідомому й зумисному оббріхуванні лейтенанта* (О. Авраменко); [П о л і н а:] *Один Тут зрадник є: це той, хто віддає Священну честь свою, і королеви, І сина дорогого, і дочки Оббріхуванням чорним на поталу, Що мають жала, від мечів гостріші* (В. Коптілов, пер. з тв. В. Шекспіра).

ОББРІ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОББРЕХА́ТИ,** ешу́, е́шеш, *док.*, *кого, що, розм.* Брешучи, наговорювати на когось, щось, вигадувати небилиці про кого-, що-небудь; зводити наклепи на когось, щось. *О поете, дарма, вже тобі не втекти, треба визнати те, що найгірше: чи самого себе не оббріхуєш ти в цих п'янливих, розспіваних віршах?* (Б.-І. Антонич); *Так ось який він, боєць армії-визволительки... Десятиліттями його оббріхували. Десятиліттями народам світу говорили про нього неправду* (О. Гончар); *Данило Забіла — чоловік ворохобний, відчайдушний і вельми лихий, він писав доноси ще на покійного Скоропадського, оббріхував його тяжко* (Ю. Мушкетик); *— Він, — кажуть, — оббрехав нас справникові, він йому що-небудь підніс, щоб нашим хлібом орудувати...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Оббрехала мене на все село, а тепер мене і малі діти дражнять відьмою* (І. Нечуй-Левицький); *Всі ті, що колись образили, обдурили чи оббрехали Бена, хай тепер терзаються і згоряють від сорому* (В. Близнець).

ОББРІ́ХУВАЧ, а, *ч.*, *розм.* Той, хто оббріхує кого-, що-небудь. *— Ти є оббріхувач. То я зрозуміла ще у Вапнярці, коли ти вночі, як крадій, міняв табличку на могилі матері* (О. Чорногуз).

ОББРЬО́ХАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **оббрьо́хати.** *Дивиться Іван, на дорозі чимала калюжа, а в ній гроші лежать. Давай він гребти руками, вихлюпувати пригорщами воду, ставати на коліна, оббігати з різних боків, поки якось дістав гроші. Оббрьоханий, замучений іде далі* (з казки); *Хлопчина хотів скочити на долівку, але вчасно згадав, що його оббрьохані штаненята парують на лежанці* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм.* Який оббрьохався. *Жінка тримала за руку оббрьоханого з ніг до голови Юрка* (з газ.).

ОББРЬО́ХАТИ *див.* **оббрьо́хувати.**

ОББРЬО́ХАТИСЯ *див.* **оббрьо́хуватися.**

ОББРЬО́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОББРЬО́ХАТИ,** аю, аєш, *док.*, *кого, що, розм.* Забрьохувати кругом, по всій по-

верхні (перев. одяг, взуття). *Оббрьохали хлопчики свої черевики, граючись під час дощу на вулиці* (із журн.).

ОББРЬО́ХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОББРЬО́ХАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.*, *розм.* Забрьохуватися, заляпуватися кругом, по всій поверхні. — *Павле! .. Я ледве управився з тобою. Оббрьохалися, як марюки... Та ти що — справді замислив покінчити з собою? .. Ні слова, ні півслова — й одразу сторч у воду* (П. Запаренко).

ОББУВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОББУ́ТИСЯ,** у́дуся, у́дешся, *док.*, *розм.* Звикати до незнайомого місця, середовища і т. ін.; освоюватися (у 1 знач.). — *У селі, де не був понад двадцять років, оббуваюся, ходжу з дитинства знайомими стежками, вдихаю напоєне весняними пахощами повітря, згадую минуле* (із журн.); — *Може, вона таки оббудеться в моїй хаті, — подумав Клим* (І. Нечуй-Левицький); — *Відпочивай, читай книжки. Воно якийсь час буде нудно з незвички, а далі — оббудешся* (Ю. Мушкетик); — *Продумати тему? — з відчаєм запитував я сам себе .. А тема одна — фізична підготовка і спорт .. Мені належало оббутися як спеціалістові з фізичної підготовки, спортивному оглядачеві газети* (О. Шугай); // *з чим.* Призвичаюватися до чого-небудь незвичного або неприємного. *Після знадвірнього* [надвірного] *дуже ясного сонця вони довго не могли оббутись з темрявою й нічого не бачили в темній крамниці* (І. Нечуй-Левицький).

ОББУДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **оббудува́ти.** *Рів навколо фортеці оббудований цеглою з кам'яними парапетами* (із журн.); // **оббудо́вано,** *безос. пред. Сів* [Мирон Данилович] *і дивиться на величезний паркан, що ним оббудовано млин довкруги* (В. Барка).

ОББУДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОББУДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Зводити будівлі навколо чогось, оточувати що-небудь спорудами з декількох або з усіх боків. *Із плином часу зазнавала змін територія стародавнього гімнасію, де замість рядів дерев стали влаштовувати портики та оббудовувати їх приміщеннями різного призначення (лазнями, роздягальнями і т. ін.)* (з наук.-попул. літ.); *Архітектори вхитрилися впритул оббудувати Київський велотрек житловими будинками* (з газ.).

ОББУДО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОББУДУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *розм.* Зводити для себе (житло, господарські приміщення і т. ін.). *Переїжджаючи до іншого селища, люди оббудовуються* (з газ.); *Експедиція мала освоїтися, оббудуватися, підготувати територію для розкопок* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **оббудо́вувати.** *Звичайний будинок у Середньовіччі не мав внутрішньо завершеної композиції, що була властива будинку античного міста, тому оббудовувався різними доповненнями, не втрачаючи своєї органічності* (з наук.-попул. літ.).

ОББУДУВА́ТИ *див.* **оббудо́вувати.**

ОББУДУВА́ТИСЯ *див.* **оббудо́вуватися.**

ОББУ́РЕНИЙ, а, е, *гірн.* Дієпр. пас. до **оббури́ти.** *Для того, щоб розробити спосіб управління руйнуванням оббуреного масиву, необхідне аналітичне оцінювання протяжності руйнованих вибухом зон* (з наук.-техн. літ.).

ОББУРИ́ТИ *див.* **оббу́рювати.**

ОББУ́РЮВАННЯ, я, *с.*, *гірн.* Дія за знач. **оббу́рювати.** *Звичайний спосіб проходки піднятгевих виробок полягає в оббурюванні вибою перфораторами з робочих помостів, установлення розпірного або вінцевого кріплення й обладнання ходового відділення* (з наук.-техн. літ.); *Бурильна установка з комплектом навісного устаткування призначена для оббурювання покрівлі під анкерне кріплення у виробках заввишки 3,2–5,5 м* (з навч. літ.); *Соя очолив роботи по оббурюванню* [з оббурювання] *завалу* (Д. Ткач).

ОББУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОББУРИ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док.*, *що, гірн.* Буряча, просвердлювати шпури навколо чогось. *Сучасні бурильні установки дають змогу протягом короткого часу оббурювати забій за відсутності в ньому людей* (з навч. літ.); *Добився* [Микола] *безвідмовної роботи свого молотка і зумів оббурити аж три забої замість одного* (Д. Ткач).

ОББУ́ТИСЯ *див.* **оббува́тися.**

ОБВА́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обва́жити** 1. *Більшість обважених та обрахованих покупців намагаються оминати стихійні ринки* (з газ.).

2. *розм.* Дієпр. пас. до **обва́жити** 2. *Не чаруй мене знову оманами, Не розплющуй обважених вій* (П. Грабовський); *Ще нижче понахилялись донизу рясні віти бирючини, обважені росою та довгими разками білого кашкуватого цвіту, що дурманив голову солодощами пахтіння* (М. Івченко); *З підвальчика виходить літній робітник, обважений пакунками літератури* (М. Куліш); *За огорожею .. підносилася вгору яблуня, обважена плодами, що нагинали гілки до землі* (І. Сенченко); * Образно. *З пониклою, обваженою гіркими думами головою вона прислухалася до останніх звуків затихаючої в селі весільної музики* (М. Коцюбинський); *Що ж діяти, коли старі обважені тілом і духом?* (І. Білик).

ОБВА́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обва́жити** 1. *Обмірювання, обваження та обраховування покупців і замовників, продаж фальсифікованих товарів або неповного комплекту товарів заборонено законом* (з навч. літ.).

2. *спец.* Те саме, що **обва́жнення.** *Порівняння даних ізотопного складу водню й кисню вод Складчастих Карпат і Закарпатського прогину з концентрацією бору у водах показало, що найвищим концентраціям бору відповідає найбільше обваження ізотопного складу води* (з наук. літ.).

ОБВА́ЖИТИ *див.* **обва́жувати.**

ОБВА́ЖИТИСЯ *див.* **обва́жуватися.**

ОБВА́ЖНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обважни́ти** 1. *Перші птиці зриваються з диких кущів, обважнені краплями, і прорізують тишу криком до сонця...* (В. Барка); * Образно. *Паничик Вітюньо обліг на смертній постелі. Увесь дім був обважнений смутком* (Дніпрова Чайка); *Природа, обважнена осінніми благами, лагідно благословляла людські веселощі* (Я. Качура).

2. *спец.* Дієпр. пас. до **обважни́ти** 4. *Під час буріння свердловин на розвідувальних площах Передкарпатського прогину для розкриття нафтоносних пластів використовували обважнений буровий розчин густиною 1700–2100 кг/м^3* (з наук. літ.); *Ареометром можна вимірювати густину обважнених розчинів, відлік якої проводять за окремою шкалою, що нанесена поряд зі стандартною* (з навч. літ.); *Нині на діючому технологічному комплексі підприємства випускають паливо обважненого фракційного складу* (із журн.).

ОБВА́ЖНЕННЯ, я, *с.*, *спец.* Дія за знач. **обважни́ти** 4. *Надходження у свердловину флюїду, особливо газу, може бути приводом для термінового обважнення промивальної*

рідини (з наук. літ.); *Обважнення бурових розчинів під час буріння використовують для збереження стінок свердловини, зменшення течії солей та запобігання проникненню пластових флюїдів у стовбур* (з навч. літ.).

ОБВАЖНИ́ТИ *див.* **обва́жнювати.**

ОБВАЖНІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **обважні́ти** 1. *Кропива, обважніла насінням, немов бджола пергою, хазяйновито шепталась по своїх леговищах* (М. Коцюбинський); *Одна гілка простяглась аж до шибок, обважніла від плоду, налитого смачним соком* (А. Шиян); *Потерті ноги нестерпно щемлять від соляної ропи. Штани, шинеля — все вже мокре, обважніле* (О. Гончар); *Налякано знялося обважніле від пшениці птаство* (Ю. Логвин); *Атмосфера невблаганного технічного вдосконалення накладала в першій половині XIX ст. відбиток на тендітні порцелянові вироби, обважнілі від своєї матеріальності: потроху зникає їхня витонченість і життєвість* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Ми уже стоїмо на порі, як достиглі плоди, як дерева набряклого саду, обважнілі від дум* (Л. Первомайський); *Я прийду уже з посрібленими скронями, Обважнілий під умовностями й узами, В той завулок з тополиними колонами* (Б. Олійник).

2. *у знач. прикм.* Який прогнувся, обвис і т. ін. під вагою чого-небудь. *Гарячий день — і враз достигне жито І доп'яніють обважнілі грона* (О. Теліга); *Вони* [яблука] *тулилися на гілках так густо, що обважніле дерево аж гнулося під золотистою вагою до землі* (М. Чабанівський); *Під ногами шурхотів сніг і тихо шепотілися вгорі своїми обважнілими вітами сосни* (Ю. Збанацький); *Видихає* [місто] *зі своїх тисячолітніх легенів особливий музейний дух, що йде від бруківки і стін старої фортеці, від урвищ і обважнілого прадавнього лісу* (І. Роздобудько); // Важкий, неповороткий через зрослу вагу (про живу істоту). — *Сто карбованців або й двісті!.. — крикнув Балабуха й скочив з стільця, невважаючи на свою постать, вже зовсім обважнілу* (І. Нечуй-Левицький); *Великопольський був уже в цивільному одязі, і здавалося, що, знявши кітель і медалі, він втратив притаманну йому молодечість: став сутулуватий і обважнілий* (М. Дашкієв); *Обважнілі качки та гуси купами снігу біліють по бур'янах* (О. Гончар); *Султан Магомет Четвертий, сорокарічний, злегка обважнілий чоловік з м'яким невиразним обличчям, сидів на коні звично, як природжений наїзник* (В. Малик).

3. *у знач. прикм.* Який утратив здатність нормально рухатися, діяти, триматися (від утоми, болю, травми, сп'яніння і т. ін.). *Сон дивний, мов у гарячці! Я безсилий, обважнілий* (Леся Українка); *Її закриті очі і зблідле обличчя та обважніле тіло казали мені, що вона була нежива* (Олесь Досвітній); *Генерал опустив обважнілі повіки і задумався* (Н. Рибак); // Уповільнений, млявий (про ходу, рух і т. ін.). *Сагайдачний рушив на корму повільною, обважнілою ходою* (З. Тулуб).

4. *спец.* Який набув додаткової маси (перев. про породи, метали); насичений (у 2 знач.). *Обважнілі породи занурюються в більш легку мантію, що оточує їх, спричиняючи прогини земної поверхні* (з наук. літ.).

ОБВАЖНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **обважнілий** 2, 3. *Курбала нараз заметушився, його обважнілість і серйозність де й поділися* (Олесь Досвітній); *Прочувалася й дивна обважнілість у тілі, я почав утомлюватися* (Валерій Шевчук); * Образно. *Обважнілість і повільність думок врівноважувалися в ній трохи надмірною рвучкістю жестів і рухів* (Н. Сняданко).

ОБВАЖНІ́ЛО. Присл. до **обважнілий** 2, 3. *Під зоряним небом, розкручуючи гул, обважніло пролетіли бомбардувальники* (М. Стельмах); *Ярема ще раз спробував звестися на ноги, але знов обважніло опустився на мокру землю і застогнав від безпорадності й болю* (П. Кочура); *Захлинаючись кров'ю, отець Василь обважніло завис на руках нападників* (Д. Білий); * Образно. *У селі щось гупнуло. Воно грізно когось про щось попередило і .. обважніло над вуличками зависло. "Бубон .." — подумав я* (М. Вінграновський).

ОБВАЖНІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **обважніти** 1. *Від утоми нерідко виникає почуття обважніння, коли руки й ноги, все тіло неначе наливається теплим свинцем* (із журн.).

2. *спец.* Те саме, що **обва́жнення.** *Обважніння порід частково зумовлює їх пластичний стан* (з наук. літ.); *Для коагуляції та обважніння пилу під час виймально-навантажувальних робіт використовують водоповітряні струмені* (з навч. літ.).

ОБВАЖНІ́ТИ, íю, íєш, *док.* 1. Стати відчутно важчим, набагато збільшити свою вагу; поважчати. *Все наситив своїм диханням сироко. Обважніла одежа, змокрів тютюн* (М. Коцюбинський); *Зерно набралося водою, обважнів колос, приліг до землі* (К. Гордієнко); // *під чим, від чого, чим і без дод.* Обвиснути, похилитися і т. ін. під вагою чого-небудь. *Тяжко звисатиме гілля нових садів під пурпуром і янтарем .. плодів, обважніють виноградні лози під прозорими гронами* (М. Рильський); *Яблуні, груші, сливи обважніли від рясних плодів* (В. Минко); // Стати важким, неповоротким від збільшення ваги (про людину, живу істоту). *Пан Горлечко помітно подався за рік: він якось обважнів, обрязк* (З. Тулуб); — *Перепілки літають низько, — говорив Шамба, — вгодувались на хлібах, обважніли, і яструбові легко ловити їх* (М. Трублаїні); *Птах показався знову, літ його тепер уповільнився — він очевидно обважнів* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Утратити здатність нормально рухатися, діяти, триматися; стати малорухливим, млявим (від утоми, болю, травми, сп'яніння і т. ін.); обм'якнути, розслабитися. *Хаквілавіліс упав, як купа сміття — обважнівши, з дивним тріском і шелестом* (Ю. Смолич); *Добриня страждав з самого вечора печією, тепер, випивши меду й поївши, захмелів, обважнів, його хилило на сон* (С. Скляренко); *Він іще упізнавав, бо зрадів, що поруч Петро .. Довго збирався на силі .. Пальці ставали нестерпно важкими. Розціпив їх. І одразу обважнів увесь. — Мертвий!* (Г. Колісник); // Стати важким, малорухомим (про частини тіла). *Ніякісінька думка не ворушилась в його голові. І тіло наче обважніло і здерев'яніло* (І. Нечуй-Левицький); *Голод почав туманити очі. Вони ніяк не могли позбутися сну. Повіки обважніли, їх тяжко було підійняти* (І. Микитенко); *Поздоровкався* [Давид] *з батьком. Той навіть аж розхмарився, та хіба на мить, — знов брови обважніли й нависли* (А. Головко); *Риндін спробував поворушити рукою. Вона майже не слухалася, обважніла в такій мірі, немов на ній повисли гирі* (В. Владко).

ОБВА́ЖНЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **обва́жнювати** 4. *Надмірне використання хімічних реагентів (гематиту чи бариту) під час обважнювання бурового розчину*

зумовлює кольматаж продуктивних горизонтів, що може призвести до помилкового висновку про відсутність у надрах промислових скупчень вуглеводневої сировини (з наук. літ.).

ОБВА́ЖНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБВАЖНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що.* 1. Налягати, тиснути своєю вагою, тягнучи донизу. *Лампочка .. золотила великі, стиглі яблука, що густо обважнювали віти* (О. Десняк); *Ніщо не обважнювало плечей* (М. Шеремет); *Хмара наздогнала парусник і обсипала його дощем. Паруси намокли, обважнивши щогли* (Ю. Яновський); *Стара-стара .. Обвис на плечах ватник (мабуть, синів), Ще й дощ його осінній обважнив* (В. Мисик); * Образно. *Куди ж прагне людство? Навіщо так обважнює гірку чашу свою? Адже тяжка напруга битви десятикратно посилює кожне досягнення в чаші доблесті* (О. Бердник); // *безос. Зернини ставали смачніші і поживніші .. Наївшися, він швидко запивав водою, але від того обважнювало живіт* (В. Барка).

2. *перен.* Нависати, лягати важким тягарем на кого-небудь (про думки, почуття і т. ін.). *Молодого Єремію не брав сон. Йому здавалось, ніби старий, поважний і трохи суворий дядько й сонний обважнює його душу, одбирає в його* [нього] *волю* (І. Нечуй-Левицький); *Воно* [повітря] *пашить спекою печі, обважнює почуття і заливає тіло зморою: істота от-от знеможеться серед спеки і найважчого диму* (В. Барка).

3. *перен.* Надто насичувати, перевантажувати чим-небудь зайвим, роблячи важким, незграбним (про мову, стиль і т. ін.). *У багатьох випадках пропущений член неповного речення не вдається відновити або ж його відновлення обважнює речення, що призводить до зайвого слова, до повтору* (з наук. літ.); *Повторювані згадки про певні події в історії нашої країни не тільки не обважнили текст у різних публікаціях Національного культурного центру України в інших державах, а й допомогли глибше висвітлити його науково-просвітницьку й культурологічну діяльність* (з наук.-попул. літ.).

4. *спец.* Додавати до чого-небудь яку-небудь речовину для забезпечення потрібної ваги, збільшення густини речовини, розчину і т. ін. *Якщо використовувати технологію буріння свердловин, коли підтримується рівновага між пластовим та вибійним тисками, то значно скорочуються витрати на промивальні рідини через відсутність потреби обважнювати їх* (з наук. літ.); *Щоб запобігти ускладненню під час розбурювання порід на площах Передкарпаття, буровий розчин обважнили* (з наук.-попул. літ.).

ОБВА́ЖНЮВАТИСЯ, юється, *недок.* 1. Те саме, що **ускла́днюватися** 1. *Унаслідок імунологічних реакцій обважнюється перебіг низки захворювань* (з наук.-попул. літ.).

2. Робитися важким (у 9 знач.), виражаючи суворість, похмурість (перев. про погляд). *Наталя мовчки дивилася на мене, погляд її все обважнювався* (Л. Денисенко).

3. *перен.* Перевантажуватися чим-небудь зайвим, стаючи важким, незграбним (про мову, стиль і т. ін.). *Літературна практика XX–XXI ст. доводить, що обважнюються асоціації між означенням та означуваним епітетних структур, активізується сприйняття тексту реципієнтом* (з наук. літ.).

4. *спец.* Убираючи в себе велику кількість чого-небудь, набувати додаткових властивостей, ознак і т. ін.; насичуватися (у 2 знач.). *Дрібноземлистий ґрунтовий покрив насичується вологою від талого снігу або дощів, обважнюється, стає в'язкопластичним* (з навч. літ.).

5. Пас. до **обва́жнювати.** *Для риболовлі греки користувалися переважно ставними сітями завдовжки 40–60 м, які обважнювалися за допомогою кам'яних чи свинцевих, рідше — керамічних грузил* (з наук. літ.).

ОБВА́ЖНЮВАЧ, а, *ч., спец.* Речовина, яку використовують для обважнювання. *Унаслідок використання надмірно обважнених розчинів відбувається інтенсивне й глибоке проникнення глинистих частинок та обважнювачів до присвердловинної зони пласта-колектора* (з наук. літ.).

ОБВА́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обва́жувати.** *Всі вони .. знали Литчин спосіб поводження з боржниками, Литчину сумлінність у обважуванні на дрібному крамі* (Г. Епік); *Обманом покупців називається обмірювання, обважування, перевищення встановлених роздрібних цін у торговельних підприємствах чи підприємствах громадського харчування* (з мови документів).

ОБВА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБВА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., кого.* 1. Недоважувати щось кому-небудь (помилково або задля наживи). *Як побачила, що він, Бога не боячися, проїжджих обміряє, і обважує, і облічує, .. так Горпина схаменулась, перестала йому волю давати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хвалився старий, що думає віддати* [Марту] *за пихатого .. Созоненка, який у крамниці людей обважує* (М. Стельмах); *Чоловік Ириси пильно стежив .. за виручкою, проте не дозволяв дружині нікого ні обважувати, ні обмірювати* (О. Чорногуз); *Чим, наприклад, краща за Бабу Ягу грубезна пащекувата продавщиця, котра і стареньку бабусю від прилавка одштовхне, і дитину обважить* (В. Нестайко); * Образно. *Я сім разів зважу, один раз одміряю. Але вже потім не переважую. І нікого в житті не обважив* (Л. Костенко).

2. *рідко.* Надто перевантажуючи (у 1 знач.), обважнювати. *Да не обважуй їх: бики третяки* (Сл. Б. Грінченка).

ОБВА́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБВА́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* 1. *рідко.* Помилятися, зважуючи що-небудь.

2. *рідко.* Накладати, набирати надто багато вантажу; перевантажуватися (у 2 знач.). *Як їхали звідтіль та обважились, а вісь уломилась* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. — *На тім тижні .. вінчається з Ганною .. Пішло твоє щастя обертнем... — І задоволений Гриць? — помертвілими губами поспитала Маруся. — Якийсь він блідий був і все неспокійно озирався. Відчувала душа, що гріхом обважилась* (В. Чемерис).

3. *тільки недок.* Пас. до **обва́жувати.** *Кримінальним кодексом України передбачена відповідальність, коли послідовно обмірюються, обважуються, обраховуються або якимось іншим способом обманюються два чи більше потерпілих* (з навч. літ.); *Ялина або сосна наряджаються в яскраві іграшки та обважуються гірляндами вогнів або прикрашаються свічками* (із журн.).

ОБВА́Л, у, *ч.* 1. Стрімке падіння великої частини ґрунту, гірської породи, снігу і т. ін. унаслідок зсуву, руйнування і т. ін. *Ти вмер, గуставе .. Похоронив тебе забій у грізнім гуркоті обвалу...* (В. Сосюра); — *В роки еміграції мені довелося жити в Швейцарії, там бувають снігові обвали* (О. Гончар); — *О, це минуле! Воно як вода: миє і миє — не-*

помітно, підступно, доки не станеться обвал (О. Сизоненко); * Образно. *Загублений між днів, не спам'ятаюсь досі .. Важкі обвали літ і пам'яті провали* (В. Стус); * У порівн. *Поява "Кобзаря" ще за життя Шевченка для багатьох тоді сприйнята була буквально як обвал* (П. Тичина); // *у знач. присл.* **обва́лом.** Великою масою і стрімко. *Сніг, перший сніг! Він падав обвалом, запинаючи світ білою пеленою* (Г. Усач).

2. Купа каміння, землі, снігу і т. ін., що звалилася з гори, кручі, скелі і т. ін. — *Вже ми набрели те місце, де кам'яна постіль помостилася — крейдяний обвал* (Марко Вовчок); *Злетів, упав гірський обвал* (Л. Первомайський); *Однієї ночі .. завалилася північна стіна* [гробниці]. *Двох грабіжників ледь живих витягли з-під обвалу* (В. Чемерис); *Люди почали розкопувати гори, щоб звільнити річку .. Багато чоловіків зникло під обвалами* (В. Багірова); *Машиніст вистрибнув з кабіни. — Що таке? Що сталося? — запитав він, підбігши до Роберто. — Обвал... — через силу мовив хлопець. — Он там завалило...* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі); * У порівн. *Наче обвалом із снігових гір засипало Вітрову Балку* (А. Головко).

3. *рідко.* Частина земної поверхні зі слідами відпадання, відвалювання маси землі; круча, обрив. *Тихозоров знайшов похиле узгір'я, що з одного боку обривалося вниз глиняним обвалом* (О. Донченко).

4. *чого, перен.* Велика кількість чого-небудь, що утворює стрімку рухливу масу; лавина (у 2 знач.). *Обвал страшних атак грудьми з них кожен стрів* (М. Бажан); *Собор ще повен далекою музикою, гримить обвалом літургій, перелунює православними месами, піснеспівами, шепоче жагою спокут* (О. Гончар); *Шаленів Гюргій, сподіваючись вирвати свого товариша з тяжкого заціпеніння обвалами слів, що кидав їх на причаєних десь злочинців* (П. Загребельний).

5. *чого, перен.* Раптове й різке погіршення стану чого-небудь (економіки, виробництва і т. ін.); криза (у 2 знач.). *Результат нашого теперішнього творення — довколишній світ з його падінням, з його обвалом політичним, соціальним, економічним, екологічним* (О. Бердник); *Закінчив льотне училище, встиг трохи попрацювати, зовсім трохи, і пішов обвал, з якого він так і не зміг виборсатись* (І. Роздобудько); // *фін.* Різке зниження курсу цінних паперів, валюти. *2015 р. сотні китайських компаній зупинили котирування своїх цінних паперів через різкий обвал фондових бірж країни* (з наук.-попул. літ.); *Вони сіли за столик, і далі між ними заточилась ненав'язлива розмова: про курси валют, про обвали на біржах* (С. Жадан).

ОБВА́ЛЕНИЙ[1], а, е. 1. Дієпр. пас. до **обвали́ти[1]**. — *Не вмирайте, мамо, чуєте? .. Мати .. розплющила свої великі очі, як обвалені копитом ямки на лузі з водою* (Г. Косинка); *Обвалені стіни, знесені дахи, потрощені паркани... Вся вулиця перерита свіжими вирвами* (О. Гончар); *Гостинецький шлях, обвалений, розбитий, у перекислому болоті, перемішаному снігом, калюжився кудись, пропадаючи в тумані* (Б. Харчук); *Обложені здобули півдня перепочинку. Заладнали прорву у правому бастіоні, поставили нові палі замість обвалених, наносили колоддя та каміння* (Ю. Мушкетик); // **обва́лено,** *безос. пред. В кутках із стелі звисало павутиння .. Під луткою обвалено було* (А. Головко).

2. *у знач. прикм.* Який обвалився (*див.* **обва́люватися[1]**). *З боку галявини чорніла стара обвалена криниця* (Л. Письменна); *Ернст .. натрапив-таки на обвалені траншеї, майже невидимі поміж сосновим корінням* (С. Жадан); // Який має сліди обвалів. *Далі пішли гори голі, дикі, з обірваними обваленими боками* (І. Нечуй-Левицький); *Минули крутий берег, де висіло над водою старе перетрухле коріння, обвалені корчі, де чорніли ями і вибиті хвилею печери* (В. Близнець).

ОБВА́ЛЕНИЙ[2], а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **обвали́ти[3]**. *М'ясо, розділене, обвалене й розфасоване у вакуумні пакети, заморожують відповідно до технологічних інструкцій* (з наук.-попул. літ.); *Для зменшення негативного впливу холодового скорочення м'язів традиційно використовують інтенсивне охолодження (тривалістю менш як 3–4 години) обваленого та фасованого свіжого м'яса* (з навч. літ.); // **обва́лено,** *безос. пред. Щоковину було обвалено й упаковано поліетиленовою плівкою для транспортування* (з газ.).

ОБВА́ЛЕННЯ[1], я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **обвали́ти[1]** і **обвали́тися[1]** 1. *Анатолій підбіг до вікна, щоб глянути на зону обвалення, і ще встиг побачити незвичайну картину: земля розколювалась на величезні брили і ярусами западала вниз* (О. Гуреєв); *Зрушення ґрунту цілком можуть призвести до обвалення стін будинку* (з навч. літ.).

2. *спец.* Дія і стан за знач. **обвали́ти[1]** і **обвали́тися[1]** 2. *На думку експертів, індикатором економічної активності країн, що виробляють сировинні товари, є зростання промислових цін на метали після обвалення цін на нафту* (із журн.).

ОБВА́ЛЕННЯ[2], я, *с., спец.* Дія за знач. **обвали́ти[3]**. *Кісткові харчові жири виробляють із кісток усіх видів тварин після обвалення м'ясних туш у ковбасному й консервному виробництві* (з навч. літ.).

ОБВА́ЛИСТИЙ, а, е. Який легко обвалюється. *По бурунах іде судно, крізь заметіль чайок .. До одного з дебаркадерів, що притулився під високим обвалистим берегом, особливо довго й трудно причалювали* (О. Гончар).

ОБВАЛИ́ТИ[1] *див.* **обва́лювати[1]**.

ОБВАЛИ́ТИ[2] *див.* **обва́лювати[3]**.

ОБВАЛИ́ТИСЯ *див.* **обва́люватися[1]**.

ОБВА́ЛИЩЕ, а, *с.* Те саме, що **обва́л** 2. *На стрімкім пригірку, .. покритім ломами й обвалищами дерев, було віддавна головне логовище медведів* (І. Франко); *Печера закінчувалася земляним обвалищем, за яким, вірогідно, відкривався дальший хідник* (В. Шкляр).

ОБВАЛО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обвалува́ти** 1. *З глибокої обвалованої канави не було видно, що діється на аеродромі* (Л. Первомайський); *Територія полігона по периметру повинна бути обмежена кільцевим каналом для перехоплення дощових і талих вод, обвалована по внутрішньому периметру* (з навч. літ.); // **обвало́вано,** *безос. пред. Річку Прип'ять частково обваловано по правому берегу* (із журн.).

2. *іст.* Дієпр. пас. до **обвалува́ти** 2. *Глухів — місто надзвичайно гарне .. Стоїть воно на пагорбі над річкою Есмань, обваловане й оточене палісадом, все вкупочці, ніби грудки ластів'ячого гнізда* (Ю. Мушкетик).

ОБВАЛО́ВУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обвало́вувати** 1. *Пожежний танк використовують для обваловування площі навколо епіцентру вогню* (з наук.-техн. літ.).

2. *іст.* Дія за знач. **обвало́вувати** 2. *У Стародавньому Єгипті досить рано починають розвивати інженерну під-*

готовку території, зокрема виконують роботи з обваловування міст по зовнішньому контуру (з навч. літ.).

ОБВАЛО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБВАЛУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* 1. Обгороджувати валом для запобігання розмиванню або затопленню водою, для затримання стічних вод і т. ін. *У зоні відчуження ЧАЕС недоцільно було обваловувати русла річок (на березі Прип'яті споруджували вали, щоб брудні стоки не текли в річку)* (із журн.); *На Черкащині за допомогою тракторів обвалували ґрунт і створили меліоративні смуги навколо вогненебезпечних ділянок лісового господарства* (з газ.).

2. *іст.* Обносити, оточувати захисним валом: *Поляки хоч і встигли вже обвалувати з усіх боків свій табір, але настрій від цього не поліпшав: вони вже перестали погрожувати козакам* (П. Панч).

ОБВАЛО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обвало́вувати.** *Устя свердловини в нестійких породах обваловується* (з навч. літ.).

ОБВАЛУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обвалува́ти** 1. *При створенні, а також подальшій експлуатації Київського водосховища значні роботи було проведено з метою його обвалування та берегоукріплення* (з наук. літ.); *Відповідно до Програми будівництва захисних протипаводкових споруд у Закарпатті визначаються оптимальні місця для будівництва дамб та обвалування берегів* (з наук.-попул. літ.).

2. *іст.* Дія за знач. **обвалува́ти** 2. *На підставі розкопок серії скіфських курганів археологи дійшли висновку, що традиція зведення первісного обвалування сягає глибин індоєвропейських поховальних звичаїв, відповідно до яких вал навколо могили мав ізолювати місце поховання від навколишнього світу* (з наук. літ.); *Проектом передбачено реставрацію зовнішнього обвалування Луцького замку, озеленення й заповнення каверн, улаштування доріжок та оглядових майданчиків для екскурсантів* (з наук.-попул. літ.).

3. Те, чим обваловують (у 1 знач.) що-небудь. *Обвалування звичайно складається з одного, рідше двох рядів гребель, розташованих уздовж берегової лінії або по периметру ділянки території, яку захищають* (з навч. літ.); *Ґрунтові методи очищення стічних вод передбачають улаштування примітивних споруд, обвалувань і дамб* (з мови реклами).

ОБВАЛУВА́ТИ *див.* **обвало́вувати.**

ОБВАЛЬКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обвалькува́ти.** *Мамина хатка нарешті звелася над землею невисокими обвалькованими стінами і пологою .. очеретяною покрівлею* (П. Загребельний); // **обвалько́вано,** *безос. пред. Потреба в мінеральних солях спонукає горобців до незвичної поведінки в населених пунктах: вони інколи вищипують глину, якою зовні обвальковано звичайні хати-мазанки* (з наук.-попул. літ.).

ОБВАЛЬКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обвалько́вувати.** *Толокою родичі й сусіди допомагали господарям під час обвальковування глиною стін і стелі* (з наук.-попул. літ.).

ОБВАЛЬКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБВАЛЬКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Мазати, обліплюючи вальками (*див.* **ва́льо́к**[1] 1) (будівлю, стіни). *За осиковим переліском бовваніло з десяток наметів і кілька великих недобудованих куренів-казарм з обплетеними лозою стінами, які козаки обвальковували глиною* (С. Добровольський); *Кілька жінок лінькувато місять глину в замісі, щоб дірки в стінах потім нею обвальковувати* (О. Гончар); *Змінилася й Олина мати! прояснiла, причепурилась сама й хату причепурила — не пізнати... і знадвору обвалькувала, де треба* (Л. Юхвід).

ОБВАЛЬКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обвалько́вувати.** *Стіни старенької хатки обвальковуються* (з газ.).

ОБВАЛЬКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обвалькува́ти.** *Спорудження каркасного житла в XIX — на початку XX ст. на теренах південного Поділля умовно має два етапи: зведення каркаса та роботи з обвалькування стін, улаштування стелі й долівки* (з наук. літ.).

ОБВАЛЬКУВА́ТИ *див.* **обвалько́вувати.**

ОБВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **обва́л** 1, 2. *Обвальна сніговиця скаженіла* (Є. Пашковський); *За годину Мукачево накрила обвальна травнева гроза* (М. Дочинець); *Виходи підземних вод на поверхню схилів правого берега м. Києва супроводжуються зсувом обвальних утворень, переважно потоків або опливин* (з наук. літ.); *Державні будівельні норми України поширюються на проектування, організацію будівництва та забезпечення інженерного захисту територій, будинків і споруд від зсувних та обвальних процесів* (з мови документів); * Образно. *І за всього нашого безладдя та негараздів, які іноді й справді здаються тупиковими, якщо не обвальними, — колосся благовістить — урожай буде* (Б. Олійник).

2. *перен.* Стос. до обвалу (у 5 знач.); стрімкий і різкий. *За обвального падіння економіки про бездефіцитний бюджет не може бути й мови* (з навч. літ.); *На думку соціологів, концепція різкого, обвального послаблення ролі держави під час модернізації суспільства є помилковою* (із журн.).

△ **Обва́льна інфля́ція** *див.* **інфля́ція.**

ОБВА́ЛЬНО. Присл. до **обва́льний** 2. *В умовах, коли обвально зменшується виробництво органічних мінеральних добрив, мова може йти лише про просте відтворення родючості ґрунту* (з навч. літ.); // *розм.* Надто сильно (у 2 знач.), інтенсивно. *Він уже другий рік як рунув гладшати, так само обвально, як і лисіти* (О. Забужко).

ОБВА́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для обвалювання (*див.* **обва́лювання**[3]). *Обвалювальний ніж.*

ОБВА́ЛЮВАЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із обвалювання (*див.* **обва́лювання**[3]). *Обвалювальник розділяє яловичі й свинячі туші на частини, відокремлює м'язову, жирову та з'єднувальну тканини від кісток* (з навч. літ.); *Професія обвалювальника — одна з найважливіших у м'ясопереробній галузі* (із журн.).

ОБВА́ЛЮВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **обва́лювати**[1]. *Видобування корисних копалин кар'єрним способом призводить до обвалювання, осипання та опливання гірських порід і термоерозії* (з наук. літ.); *Спеціальне кріплення гірничих виробок запобігає обвалюванню навколишніх порід* (з наук.-попул. літ.).

ОБВА́ЛЮВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **обва́лювати**[2]. *Сухарі використовують для обвалювання багатьох кулінарних виробів перед обсмажуванням або запіканням* (з наук.-попул. літ.).

ОБВА́ЛЮВАННЯ[3], я, *с.*, *спец.* Дія за знач. **обва́лювати**[3]. *Обвалювання м'яких тканин від кісток здійснюють вручну за допомогою ножа на стаціонарних або конвеєрних столах* (з навч. літ.).

ОБВА́ЛЮВАТИ[1], юю, юєш, *недок.*, **ОБВАЛИ́ТИ,** алю́, а́лиш, *док.*, *що.* 1. Виклика́ти обвал (у 1 знач.). *Берег тут чорноземний, трав'янистий, і вода не шипить, як на піску,*

а глухо клекоче. На кого обурюється вона, обвалюючи землю? (М. Стельмах); *Конячина танцювала на місці, обвалюючи сирий ґрунт у борозну* (М. Циба); *— Ось цегла... Хтось ударив по стіні, розбив її, лив дощ, розмив, обвалив* (О. Бердник); *Потоки каламутної води, що ринули з гір, залили вхід у печери, обвалили стелю* (Г. Тарасюк); * Образно. *Була* [туга] *.. руйначем його* [Комарницького] *єства; відтак обвалювала його, і та обвалена частина плинула за водою, можливо, для того, щоб розшукати в нетрях білого молока вечора .. те, за чим і волала його душа* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Вголос сказала* [Марійка]: *— Хай, сусідонько, вороги наші мруть та нам доріженьку труть, а ми сухарів насушимо, аж тоді рушимо... Сказала — наче стелю над Дзюнзюркою обвалила* (В. Дрозд).

2. *перен.* Різко й стрімко знижувати (у 2 знач.). *Із 2016 р. забудовники обвалюють ціни на нерухомість у Києві* (із журн.); *Найменша зміна в інформаційному просторі може досить швидко обвалити рейтинг, створений штучним шляхом* (з наук.-попул. літ.); *Багато хто з експертів вважає, що підвищення імпортного мита вітчизняний автопромисловий комплекс не врятує, а от внутрішній авторинок обвалить* (з газ.).

ОБВА́ЛЮВАТИ², юю, юєш, *недок.*, **ОБВАЛЯ́ТИ**, я́ю, я́єш, *док., кого, що.* Перевертаючи щось з боку на бік у чому-небудь сипкому, липкому і т. ін., покривати ним усю поверхню; обкачувати, панірувати. *Словечко це — панірувати: семантику має яку? А Людочка: — Це коли мати обвалює рибу в муку* (Д. Білоус); *Для "жаб'ячих ніг по-паризьки" робимо так. Швидко бланшуємо жабу в окропі, потім обвалюємо в сухарях та збитому яйці, смажимо в олії і подаємо із вершково-цибулинним соусом (з петрушкою)* (С. Пиркало); *Як буде Вовк вже близько, Обваляй в пісок хвостисько Та й в лице йому талап!* (І. Франко); *Щоб цибуля була смачнішою, підсмажуйте її, обвалявши в борошні* (з наук.-попул. літ.).

ОБВА́ЛЮВАТИ³, юю, юєш, *недок.*, **ОБВАЛИ́ТИ**, алю́, а́лиш, *док., що, спец.* Відокремлювати м'які тканини туші тварин від кісток. *Обвалювати тушу тварин потрібно ретельно, залишаючи лише незначну частину м'язової тканини на поверхні кісток складного профілю (хребців)* (з навч. літ.); *Обвалити свинячі голови.*

ОБВА́ЛЮВАТИСЯ¹, юється, *недок.*, **ОБВАЛИ́ТИСЯ**, а́литься, *док.* 1. Раптово спадати вниз, відриваючись від чого-небудь унаслідок руйнування, зсуву і т. ін. *Вода — ворог підступний. Миє і миє берег, підкопується під нього, і раптом обвалюється з кручі добрячий шматок землі* (О. Сизоненко); *Річка підмиває берег, і ґрунт обвалюється у воду* (Ю. Бедзик); *В тому місці, де обвалився берег, утворилась тиха заводь, затінена старезною вербою* (П. Колесник); * Образно. *З Княжої гори немов обвалюються кам'яні громи, й кам'яними громами обвалюються на твою пам'ять легенди й перекази* (Є. Гуцало); *Дивно, але щось змушує мене страждати: всередині за одну мить усе здригається, обвалюється, осипається* (А. Дністровий); *Він .. знав, що говорить не те, чого від нього чекають, що зараз на нього обвалиться лавина критики* (Д. Ткач); [Флорентієць:] *Які ж то мали бути землетруси, щоб так на мене обвалився час?!* [Старий:] *Марнота днів, убитих на спокуси. Хто може врятувати нас від нас?* (Л. Костенко); // Руйнуватися від давності або втрачати первісні форми (про споруди). *Потекла ніч. Шемрав дощ, обвалювалися окопи, і на дні схлипувала вода* (Р. Андріяшик); *Старосвітський будиночок обваливсь, темніє розбитими вікнами* (С. Васильченко); *Колодязь .. уже багато років не чистили, а зруб зогнив і наполовину обвалився* (В. Козаченко); *Старезний льох міг обвалитися будь-коли* (В. Шкляр); * Образно. *Мир у сімействі пані директорової* [дружини директора] *остаточно порушений. Розрушений. І буде розхитуватися далі. Доки остаточно не обвалиться* (В. Лис).

2. *на кого — що і без дод.* Навально, із силою падати (про хвилі, струмені води і т. ін.). *Вода з безперервним шумом обвалювалась униз між кущі, звідки брали початок зрошувальні канави* (О. Гончар); *Висока хвиля підхопила його, ніби хотіла викинути на берег. Не вийшло. Сама обвалилась з гуркотом на берег* (А. Головко); *На землю стіною обвалилася злива* (М. Стельмах).

3. Падати, руйнуючи своєю вагою неміцну опору; провалюватися (у 1 знач.). *Почав розказувати* [Кирило], *як обвалився на гнилому переході* (Панас Мирний); *— Через річку вже не можна їздити, заборонено річковою охороною. Одні сани обвалилися біля берега* (Іван Ле).

4. *тільки недок.* Пас. до **обва́лювати¹**. *На північному сході Індії циклоном обвалювалися дерева, зносилися будівлі та лінії електропередач, знищувалися сільгоспугіддя* (з газ.).

ОБВА́ЛЮВАТИСЯ², юється, *недок.* Пас. до **обва́лювати²**. *Перед смаженням котлети по-київськи посипаються перцем та обвалюються в борошні* (з навч. літ.).

ОБВА́ЛЮВАТИСЯ³, юється, *недок., спец.* Пас. до **обва́лювати³**. *У магазині, що реалізує м'ясо та м'ясні продукти, ціла туша обвалюється на продовольчі частини* (з газ.).

ОБВА́ЛЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обваля́ти.** *Оливи без кісточок були фаршовані сумішшю смаженої курятини й копченої шинки, а потім обваляні в клярі й підсмажені* (із журн.); // **обва́ляно,** *безос. пред. М'ясо для гриля має бути обваляно рівномірно* (з навч. літ.).

ОБВАЛЯ́ТИ *див.* **обва́лювати².**

ОБВАНТА́ЖЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обванта́жити.** *Через день або два він виїздив, обвантажений усяким добром* (І. Франко); *З автобусної станції при вулиці Бей ми з Леною, обвантажені малими валізками, ніби пара молодого, щасливого подружжя, виїжджали на озеро Сімко* (У. Самчук); *Отаман у сомбреро й тісних джинсах міряв асфальтний настил тракту чинно, обвантажений обов'язком під поглядами прохожих і тих, що на весільний похід вибралися глянути з привуличних хат* (І. Чендей); // **обванта́жено,** *безос. пред. Поплавець у формі витягнутої сливи для лову карася обвантажено свинцем* (із журн.).

ОБВАНТА́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Стан за знач. **обванта́жений.** *Діагностуючи та лікуючи людей, фахівці враховують обвантаженість перебігу хвороби чинниками психологічного характеру* (з навч. літ.).

ОБВАНТА́ЖЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **обванта́жити.** *Відповідно до правил спортивного ловлення риби на фідер для обвантаження вудлища використовують тягарці, що надають усьому оснащенню негативної плавучості* (із журн.).

ОБВАНТА́ЖИТИ *див.* **обванта́жувати.**

ОБВАНТА́ЖУВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **обванта́жувати.** *Нарікань та скарг з обивательських кругів повно в перших роках існування нашої преси. Нарікали на мову і на*

правопис, .. на занадто лівий і занадто правий напрямок, обвантажування газети загальними звістками і на недостачу їх... (С. Єфремов).

ОБВАНТА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБВАНТА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., кого, що чим і без дод., рідко.* 1. Дуже, надто навантажувати; перевантажувати. *Облицювальна плитка для стін має бути завтовшки 6–7 мм, щоб не обвантажувати їх* (з навч. літ.); *Мій знайомий обвантажив мене .. оберемком .. літератури, виданої на найліпшому крейдяному папері* (У. Самчук).

2. *перен.* Переобтяжувати чим-небудь (інформацією, обов'язком і т. ін.). *Щоб не обвантажувати читача надто докладною інформацією про всіх авторів, я зупинився на відомих особистостях* (з мемуарної літ.).

ОБВАНТА́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБВАНТА́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док., рідко.* 1. Дуже, надто навантажуватися. *В ізохоричному процесі підведення теплоти тиск у циліндрі стрімко зростає, двигун обвантажується, зменшується його ефективність* (з наук. літ.); *Наші справи набирали форми, мені особисто вдалося набути нову ділянку ґрунту, я обвантажився новими боргами* (У. Самчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **обванта́жувати.** *Якщо вудіння ведеться на глибоких місцях, то волосінь обвантажується ближче до гачка однією або декількома дробинками, що прискорює рух приманки* (з навч. літ.).

ОБВА́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обвари́ти** 1. *Пасюзі трохи відлягло, й він, ворушачи язиком так, наче мав замість нього обварене м'ясо, проказав: — Робіть щось* (Є. Гуцало); *Обварена курка була поділена на частини, і кухар занурив її настоюватись у часниковий соус* (Ю. Логвин); *Для прогрівання подушечки наповнюють травою буркуну лікарського, обвареного окропом, і прикладають їх до перенісся* (з навч. літ.); * У порівн. *Надвечір .. на заїжджий двір завітало троє: двоє козаків і ще один чоловік, татарин чи турок, а може, волох, з червоним, ніби обвареним окропом, обличчям, з вузькими очицями, лисою, перекресленою шрамом головою* (Ю. Мушкетик); // **обва́рено,** *безос. пред.* * Образно. *Сапери почули дитячий стогін і плач. Ті сапери, що зоставили вдома дітей, відчули, наче їм обварено окропом серце* (Ю. Яновський).

2. *спец.* Дієпр. пас. до **обвари́ти** 2. *Обварений посуд із кераміки стає міцнішим і менше пропускає вологу* (з наук.-попул. літ.).

3. *у знач. прикм.* Який обварився. — *А ще зваж на те, що вона* [дівчина] *вся обварена. Ти бачила її обпечені ноги? Живіт?* (С. Талан); * У порівн. *Він захопив свої мішки і, мов обварений, вискочив з комори* (С. Чорнобривець); // *у знач. ім.* **обва́рений,** ного, *ч.;* **обва́рена,** ної, *ж.* Той (та), хто має опіки від пари, окропу і т. ін. — *Пристрілити .. Хай не репетує! — кинув він* [комендант табору] *уже майже спокійно в бік обвареного. Пролунало .. два постріли, і бідолаха замовк навіки* (В. Малик).

ОБВА́РЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обвари́ти** 1. *Домашню ковбасу після обварення на малому вогні протягом трьох-п'яти хвилин запікають у духовці* (з навч. літ.).

2. *спец.* Дія за знач. **обвари́ти** 2. *Гончарі застосовують обварення, щоб захистити керамічний виріб від проникнення вологи і впливу шкідливих речовин* (з навч. літ.).

ОБВАРИ́ТИ *див.* **обва́рювати.**

ОБВАРИ́ТИСЯ *див.* **обва́рюватися.**

ОБВАРНИ́Й, á, é. 1. Вигот. з використанням обварення (у 1 знач.). *Ознакою, що свідчить про готовність обварних бубликів, є їх спливання на поверхню води* (з навч. літ.).

2. *спец.* Вигот. способом обварення (у 2 знач.). *Обварний посуд із чистої глини не містить жодних шкідливих домішок* (із журн.); *На виставці українського декоративного мистецтва представлено роботи художників, які надають перевагу глазуруванню та обварній кераміці* (з газ.).

ОБВА́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обварювання чого-небудь. *Для оцінювання якості олії в обварювальній печі під час виробництва рибних консервів використовується кислотне число, що характеризує наявність вільних жирних кислот* (з навч. літ.).

ОБВА́РЮВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обва́рювати** 1. *При посиленому митті та бланшуванні (обварюванні окропом) овочів з водою виходять не лише нітрати, а й цінні речовини, зокрема вітаміни, мінеральні солі* (з навч. літ.).

2. *спец.* Дія за знач. **обва́рювати** 2. *Давнім способом гончарської консервації кераміки в Україні для забезпечення її функціональності було обварювання глиняних виробів у розчині житнього борошна* (з наук.-попул. літ.).

ОБВА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБВАРИ́ТИ,** арю́, а́риш, *док., кого, що чим і без дод.* 1. Обливати окропом, гарячою рідиною або злегка проварювати. *За годину до випікання млинців підготовлену масу обварюють двома склянками гарячого молока або води, додають сіль, ставлять у тепле місце, дають добре підійти* (з навч. літ.); *В тридцятих роках наша черешня йшла на експорт в Англію. Відправляли ми її в бочках, засульфітовану* [законсервовану сульфітуванням] *чин чином. Таку черешню як обвариш взимку, то вона стане мовби щойно з дерева знята* (О. Гончар); // Обпікати окропом, парою і т. ін. (шкіру людини, тварин); ошпарювати. *Середній палець ковзнув далі й проник у палахкочучий* [палахкотливий] *жар — все там скипало і пульсувало, гнало соки й меди, скапувало пальцями й обварювало долоню* (Ю. Винничук); *Скорою ходою почимчикував* [Яць] *до хати другого шваґра, того самого, котрому ген-то жінка окропом ноги обварила* (І. Франко); — *Жінка руку обварила, сама не може, а жито сиплеться. Там його кіп на чотири, на п'ять — не більш. Підіть, діти, за сонця ще й зв'яжете* (С. Васильченко); *Батька і матері я не знав змалку, батька чавун обварив, помер за два дні, у матері сухоти ще з хімічного заводу, сиротою я сталеварив* (Ю. Яновський); // *безос.* [Є ф р е м:] *Поїзд на поїзд наскочив: поламано два вагони, кондуктора прибило, кочегара обварило...* (М. Кропивницький); *Олбінета мало не ошпарило, бо тільки-но він почав вигрібати ямку, щоб покласти туди коріння, як звідтіль зі свистом вихопився струм гарячої пари .. — Вас не обварило? — спитав Мак-Наббс в Олбінета* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. *що, спец.* Умочати вийнятий з горна чи печі розжарений глиняний посуд у спеціальний розчин. *Наші пращури обварювали кераміку в різних відварах трав, а також у молоці й хлібі. Вони вірили, що це принесе їм благополуччя та здоров'я* (з наук.-попул. літ.).

ОБВА́РЮВАТИСЯ,ююся, юєшся, *недок.*, **ОБВАРИ́ТИСЯ,** арю́ся, а́ришся, *док., чим і без дод.* 1. Обпікатися окропом, парою і т. ін.; ошпарюватися. — *Я трохи не обварилась молоком через тебе...* (Грицько Григоренко); *Пара зірвала покришку. Не встиг* [Радіон] *прийняти руки, вони почерво-*

ніли. Тикав їх у рот, то одну, то другу. — Обварився! (Б. Харчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **обва́рювати** 1. *Для приготування шипучого напою листя чорної смородини ретельно промивається та обварюється окропом* (з навч. літ.).

ОБВЕ́ДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обвести́** 3–5. *Доневнився Панько, що ззаду стояла військова стайня, обведена також високим білим муром* (Л. Мартович); *Чотирикутний майдан, на якому крутилося дві сотні козаків, був уже прочищений і обведений з усіх боків окопами* (О. Маковей); *Змарніло Женине личко, синіми колами обведені сумні очі, немов прив'яли червоні губи* (А. Хижняк); *Червоною глиною були обведені вікна в хаті й знадвору* (І. Нечуй-Левицький); *Лейтенант вигнув шию і заглянув у журнал. Одна колонка в журналі була обведена синім* (О. Ульяненко); *Мій погляд промайнув по її стрункій в чорну амазонку одягненій постаті і такій же обведеній смушком шапочці* (О. Кобилянська); // **обве́дено,** *безос. пред. При самих зрізах* [пенька] *обведено бляшаний пас* (В. Барка); *Будинки напирали один на одного, а халупки ліпилися до них. Все це обведено високим частоколом* (Б. Харчук).

ОБВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обвести́** 1, 3–5. *На уроках фізкультури в третьому класі учнів навчають обведення суперника й відбирання в нього футбольного м'яча* (з навч. літ.); *Роботи з монтування риштувань Патріаршого собору й обведенння їх спеціальною захисною сіткою завершено, а відтак можна розпочинати фасадні роботи* (з газ.); *У діалоговому вікні "Параметри таблиці" в межах комп'ютерної програми можна використовувати для обведення рамки навколо таблиці* (з наук.-техн. літ.); *Для манери художника-мозаїста характерне енергійне обведення чола та скронь святих рядком чорних смальт* (з наук.-попул. літ.).

ОБВЕЗТИ́ *див.* **обво́зити.**

ОБВЕРТІ́ТИ *див.* **обві́рчувати.**

ОБВЕСНІ́ТИ, іє, *док., безос., рідко.* Про настання весни; повесніти. *Марійка у віночок з торішнього нечуйвітру красно прибралась і піснями весну викликала. Обвесніло-бо вже зовсім. Та ще яка тепла провесна прийшла!* (Н. Королева).

ОБВЕСТИ́ *див.* **обво́дити.**

ОБВЕСТИ́СЯ *див.* **обво́дитися.**

ОБВЕЧОРІ́ТИ, іє, *док., безос., рідко.* Про настання вечора; повечоріти. *Спалився вечір елегійний .. Як ватра, сонце догоріло .. Обвечоріло .. Кружалном сонце покотилось назустріч місяцеві й тьмі* (Б.-І. Антонич); *За Ворсклою побіля обрію дотлівало сонце в густій червоній млі. Тихо западав смерк. Уже обвечоріло, уже й Полтава нарешті вгамувалася* (В. Чемерис).

ОБВИВА́ЛЬНИЙ, а, е. Який обвиває; обвивний. *У пластичній хірургії апоневрозу в дітей із пупковою грижею використовують безперервний обвивальний шов* (з наук.-попул. літ.); *У двобої на середній захватній дистанції хортингіст може виконувати різні захисні блоки ногами, зокрема жорсткий блок гомілкою, який ставиться перпендикулярно ударній кінцівці суперника, обвивальний блок і блок, що переходить у контратаку* (з навч. літ.).

ОБВИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обвива́ти** 1, 2. *Техніка виконання тканих смуг для гобелена подібна до техніки обвивання джгутів: дві нитки основи переплітають почергово нитками утоку, утворюючи плоскі вузькі стрічки* (з навч. літ.); *Строї акторів використані максимально в різних варіантах: перед весільною ніччю із хлопців стягують-розкручують широчезні пояси, немов у козацьких танцях. А рівночасно вони натякають і на обвивання ран* (з наук.-попул. літ.).

ОБВИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБВИ́ТИ,** обів'ю́, обів'є́ш, **ОБВИНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., кого, що.* 1. Обмотувати, обплітати, обкручувати собою. *Чорноволосу голову двічі обвивали жовтогарячі кісники* (І. Нечуй-Левицький); [К а с с а н д р а:] *Дивись: і досі золота гадючка мені правицю обвиває* (Леся Українка); *Буйний хміль доверху обвивав Не стару, та вже зів'ялу грушу* (П. Воронько); *Дерева мовби горнулися одне до одного, їх до верху обвивали ліани й чіпкий повзучий плющ* (І. Росоховатський); * Образно. *В труні віків лягли дні юні замку, минувшини обвило листя клямку* (Б.-І. Антонич); // Доладно облягати, обволікати (про одяг). *Гнучкий стан* [Дзвінки] *обвивали дорогі запаски* (В. Гжицький); // *перен.* Оточувати, розташовуючись, розміщуючись навколо чого-небудь. *Висока кам'яна стіна обвивала кругом великий розкішний садок* (Панас Мирний); *Приходять ночі. Електричний пояс, Немов зміюка, місто обвива* (В. Симоненко); // Міцно охоплювати. *Його тонкі, цупкі ноги гадюками обвивали баского чорного коня* (І. Нечуй-Левицький); *Спрут .. обвивав лапами руку* (М. Коцюбинський); *Цей слон завжди приходив на поклик Корака, обвивав його хоботом, підіймав і садовив собі на спину* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза); *Змія тугою петлею обвила широку й товсту шию жаби і тут-таки вжалила її в спину* (В. Владко); // Те саме, що **обійма́ти** 1. *Був би я твоя сорочка, злотом вишита, сдвабна, обвивав би стан дівочий, обіймав би шию звабно* (І. Калинець); *Щось лоскітне бриніло в його голосі, .. і Катерина ще міцніше обвивала його стан, пригортаючись до Степана* (В. Шкляр); *Обвив* [Роман] *їй стан рукою, але вона тихо визволилася з тих обіймів* (Б. Грінченко); *Дівчина .. цілком віддалася стихійній силі почуття щастя: вона незчулася, як обвила шию парубка і міцно поцілувала його* (Л. Яновська); *Руки обвили його за шию, іскристі й добрі очі, здавалось, зазирали в саму душу* (А. Шиян); *Ти подушку білую, наче друга милого, притули-обвий. І слова незайняті попроси у пам'яті, вірою живи!* (В. Багірова).

2. *чим, у що, навколо чого.* Обплутуючи, обв'язуючи, покривати поверхню чого-небудь. *Дерева молоді на цій землі посадим І обів'ємо дім веселим виноградом!* (М. Рильський); *Садоводи колгоспні напоять тебе* [дуба] *із криниці, Ланкові обів'ють у стрічки золотої пшениці* (А. Малишко); // Те саме, що **обв'я́зувати** 1. *Обвивши собі той шнурок міцно довкола руки, я шепнув хлопцям: — Тягніть мене!* (І. Франко); *Стан обвила* [жінка] *золотою стрічкою і так загорнена сіла в світлиці проти вікна* (К. Гриневичева); *Білими волічками ноги твої обів'ю, чорними волічками волосся твоє зав'ю, червоними волічками обів'ю твій стан* (В. Герасим'юк); *Відьма обвила мотузкою стан дівчини і накинула їй петлю на ноги. Тепер Оксана не могла й ворухнутися* (Д. Білий); // Щільно обгортати в що-небудь, замотувати чимось. *Бережно обвила вона письмо в папір і в шматину* (І. Франко); *Гюлле нервово щільніше обвила навкруг стану тонкий пістряк* (Олесь Досвітній).

3. *перен.* Густо обволікати, обкутувати, оточувати з усіх боків (про дим, туман і т. ін.). *Порох дощу мокро обвиває лице, стікаючи за шию холодними цівочками* (В. Винниченко);

— Ну, а як же моя сім'я? Діти? — і затих [Оксен] *в очікуванні, обвиваючи голову сивою чалмою диму* (Григорій Тютюнник); *Він, міцно, глибоко затягшися цигаркою, обвив себе сизим тютюновим серпанком* (А. Головко); *Там, у Пошивайлів, каша вже в горщику .. І з неї справді випливла пара, яка обвила Явдошине знерухоміле обличчя, схилене над варивом* (Валерій Шевчук).

4. *перен.* Охоплювати, обіймати (про настрій, почуття і т. ін.). *На Руській землі журба виростала, Велика печаль кругом тую землю обвивала* (Панас Мирний); *Довго білі таємничі крила Обвивають маревом видінь, І стоїш ти крихітна, і мила, І прозора, мов ранкова тінь* (В. Симоненко); *А серце обвило холодне, чорне горе, А серце томиться в обіймах чорних ночі* (М. Рильський).

ОБВИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБВИ́ТИСЯ,** обів'ю́ся, обів'є́шся, **ОБВИНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Обмотуватися, обплітатися, обкручуватися навколо чогонебудь. *Червоний пояс обвивавсь, наче гадюка, кругом тонкого стану* (І. Нечуй-Левицький); *Круг голови над чистим лобом обвивалися в два ряди тугі коси* (С. Журахович); *Навколо циліндра* [космічного апарата] *обвивалась масивна спіраль* (О. Бердник); *Як тільки жінка ходить у тяжі, суворо їй забороняють носити на шиї нитки, бо пуповина біля шиї дитини обів'ється* (І. Франко); *Довкола ноги обвилася велика сіра змія* (В. Гжицький); *— Буцімто гарні мої чорні коси? Ой! Інший злякався б їх увечері: вони, мов довгі гадюки, переплелись та обвилися круг голови* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя); * Образно. *Висока гора, і схід на неї крутий, змією кругом шпиля так і обвився* (Панас Мирний); *Ще носити мені не минеться І кайданів усяких і мук; Скільки їх за життя обвинеться Коло серця, ярливих* [лютих] *гадюк!* (П. Грабовський); *Вернулась знов стара любов І знов круг серця обвилася* (О. Олесь); // *перев. зі сл.* ш и я, с т а н *і т. ін., круг (коло) чого, на що, кому.* Ніжно охоплювати, обіймати (у 1 знач.). *Гордієва рука знов якось несамохіть обвивається круг її стану...* (Б. Грінченко); *Цупкі, ніжні ручки* [Андрійка] *обвиваються круг моєї шиї, й голівка щільно пригортається до грудей* (В. Винниченко); *Рука Любина обвилась коло шиї милого* (Олена Пчілка); *Вона прибігла до нього заплакана і .. обвилась йому на шию, як хмелина на явір* (Григорій Тютюнник).

2. *чим, у що.* Замотуватися, закутуватися в тканину, одяг і т. ін.; напинатися, пов'язуватися чимось. *Обвинувшися ковдрою та накинувши ще на ковдру все моє мокре убрання, я лежав, дзвонячи зубами* (І. Франко); * Образно. *Щось .. величне є в тім тихім наляганню* [наляганні] *вечора, як-от: смирніють гори, обвиваються в колихливі тумани й поважніють* (Г. Хоткевич).

3. *чим, перен.* Густо обволікатися, обкутуватися з усіх боків (димом, туманом і т. ін.). *Ось і його батьківська хата зайнялася, полум'я бухнуло попід дах, обвилось огняною гадюкою поперед вікна* (І. Франко); *Чорний хрест обвився сивими цяточками мраки* [мряки] (В. Стефаник); * Образно. *Дарка чує, що цей гумор вибільника — то тільки притока, щоб виговоритись з того, що обвилось болісним обручем довкола душі* (Ирина Вільде); // Перейматися (настроєм, почуттям і т. ін.). *Уся похолонула* [земля], *обвинулася .. серпанком мрячного смутку й туги* (Н. Кобринська).

4. *тільки недок.* Пас. до **обвива́ти** 1. *По центру кошика, як правило, ставлять паску, поряд у маленьких мисочках — розтертий кисломолочний сир, масло, бурячок з хріном, обов'язково сіль, усе це обвивається кружальцем ковбаси. А ще, звичайно, писанки* (з мемуарної літ.); *На Новий рік і Різдво обвиваються гірляндами дерева* (з газ.).

ОБВИВНИ́Й, а́, е́. Признач. для обвивання (у 1, 2 знач.). *Фасції, апоневрози зручно зшивати вузловими швами або безперервним обвивним швом* (з наук. літ.); *Виконуючи мережку "стовпчиком", голку вводять між нитками так, щоб обвивна нитка була над голкою* (з навч. літ.).

ОБВИДНІ́ТИ, і́є, *док., безос., розм.* Настати (про день, світанок); розвиднітися. *Як обвидніло трохи надворі, зараз зібралися .. люди у двір до Наума* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Поки вибиралися з вокзальних лабіринтів, поки дзвонили по телефону .. та вистояли довжелезну чергу на таксі, — надворі зовсім обвидніло* (В. Шкляр).

ОБВИКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБВИ́КНУТИ, ОБВИ́КТИ,** кну, кнеш, *док., розм.* 1. *до кого — чого і без дод.* Те саме, що **обвика́тися** 1. *Піп обвикав до темнуватого приміщення, шукав очима, де б зручніше сісти* (Іван Ле); *Скільки козакує* [отаман], *стільки й прибувають збіглі селяни на Січ, обвикають, оговтуються, хіба ж такими козаками потім стають!* (В. Чемерис); *На лісовій прогалині, травою буйною вкритій, табун тарпанів пасеться, до людей обвикає* (із журн.); *Як кіт у хаті обвикне, то не втіче* [втече] (Сл. Б. Грінченка); *— А важко, дядьку, у москалях? — спитав Назар Булат. .. — Поперваx важкувато, а потім обвикнеш* (П. Кочура); // Звикнувши, позбуватися почуття остраху, боязні; переставати боятися. *Коли увели його у хату, то вона злякалася, як страховища якогось. Потім трохи обвикла; любувалася його мундиром, циновими ґудзиками* (Панас Мирний).

2. Те саме, що **обвика́тися** 2. *Поки ще люди не обвикли переводити свою працю на гроші* (Панас Мирний); *— Буде ще їх, — вдоволено торкнувся* [князь] *синового плеча, — і бажань, і нагод, і торованої та неторованої путі. Обвикни спершу, віднови дядькову науку* (Д. Міщенко).

ОБВИКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБВИ́КНУТИСЯ, ОБВИ́КТИСЯ,** кнуся, кнешся, *док., розм.* 1. *з чим і без дод.* Призвичаюватися до незнайомого місця, середовища і т. ін.; освоюватися (у 1 знач.). *Були й такі* [загони], *що довгенько збиралися, згукувалися, обвикалися з лісом і небезпекою і аж тоді починали потикатися на шляхи, на станції* (А. Хорунжий); *Я прийняла місто як своє .. Я тримала хазяйство і потроху обвикалася* (О. Ульяненко); *Слухає цей гомін Стасикова мати-переселенка, вона ще не зовсім обвиклася в цих краях* (О. Гончар); *— Поживемо трохи, поки квартиранти обвикнуться, усі кутки обживуть, а тоді вночі якось утечемо, .. і хату їм залишимо* (М. Малиновська); // Звикнувши, позбуватися почуття остраху, боязні; переставати боятися. *Сергій побрів .. під невисоку, обпалену біля кореня грушу-степівку .. На її вершечку чичекала сорока, але вона не тікала — обвиклась* (Ю. Мушкетик).

2. Набувати певних навичок, досвіду (у праці, навчанні і т. ін.); призвичаюватися (у 2 знач.). *В полоття втяглася Оленка, обвиклася* (К. Гордієнко).

ОБВИ́КЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обви́кнути, обви́кти.** *Обвиклі в темряві очі обминали кожен корч* (К. Гордієнко); *Птиці, як люди, до всього обвиклі* (М. Дочинець); * Образно. *Поети налягають на вірші (і я серед них, грішний) .. Рими з роками стають обвиклі* (Б. Олійник).

ОБВИ́КНУТИ *див.* **обвика́ти.**
ОБВИ́КНУТИСЯ *див.* **обвика́тися.**
ОБВИ́КТИ *див.* **обвика́ти.**
ОБВИ́КТИСЯ *див.* **обвика́тися.**

ОБВИ́НА, и, *ж., діал.* Обвинувачення (у 1 знач.). *Якісь страшні прокляття, наруга і обвини градом летять на Германову голову, але за що, про що, того не знав* [Леон] (І. Франко).

ОБВИ́НЕНИЙ, ОБВИ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обвину́ти** 2. *Параска внесла пачку, обвинену газетою і перев'язану шнурком* (І. Франко); *Грициха сиділа на припічку. Хвору ногу, обвинену в кусник старої опинки, .. держала на стільці* (Л. Мартович); *Молодий .. із сватами і boярином їде або йде до молодої з книшем. Книш — це довгий білий хліб, обвинутий рушником і перев'язаний стрічкою* (В. Рубан); *Волоцюги дивилися .. на золото, обвинуте довкола шиї* [дитини] (Г. Пагутяк); * Образно. *Білим шовковим поясом Десни обвинута гора, а по ній хатки, будинки, церкви.., поміж ними дерева в інеї* (Ю. Мушкетик).

ОБВИНУВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який містить обвинувачення (у 1, 2 знач.), осуд кого-, чого-небудь; звинувачувальний. — *Що ж ти хочеш? — спитав секретар, вислухавши десятихвилинну обвинувальну промову агронома, з якої він ніяк не міг зрозуміти, чим же, власне, завинив Сагайдак* (С. Добровольський); *Ні, замасковані боягузи, вам це не вдасться. Багряний був і лишився видатним борцем і .. видатним українським письменником. Хай же все те недолуге "обвинувальне" белькотіння про нього лишається на вашій сірій совісті* (О. Шугай).

2. *юр.* Який містить обвинувачення (у 3 знач.); стос. до обвинувачення. *Він уважно перечитав всю справу Шевченка і здивувався: був там і обвинувальний акт, і протоколи допитів, і вирок. Не було тільки тих віршів, за які спіткала його така жорстока доля* (З. Тулуб); *Дадбан, який вів слідство, щодня приносив Олегові газети і, вказуючи кривим волосатим пальцем на заголовки, .. говорив, що вимушений все це включити до свого обвинувального висновку* (П. Загребельний); *При перших словах обвинувальної промови прокурора дві з тих дам, що сиділи в маленькій ложі навпроти Жульєна, розплакались* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); // На якому ґрунтується обвинувачення; доказовий. *У Коржа не було бажання збирати на Петренка-Черниша обвинувальний матеріал, але зазирнути в нутро цього загадкового в'язня кортіло* (Б. Антоненко-Давидович); *Припущення .. могли б сприятливо пояснити всі моменти, котрі обтяжували такими поважними підозрами містера Пенніфезера. Але тепер усі ці моменти набули такої переконливості, такої обвинувальної сили, що він більш не вагатиметься і скаже все, що знає* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

△ **Обвинува́льний ви́рок** *див.* **ви́рок.**

ОБВИНУВА́ТИТИ *див.* **обвинува́чувати.**

ОБВИНУВА́Ч, а́, *ч.* 1. *кого, чого і без дод.* Той, хто обвинувачує (у 1 знач.) кого-, що-небудь у чомусь; звинувач. *Безперечно, сучасна література переживає кризу, себто непевність майбутнього й деяке обниження свого рівня, але не є воно такої величини, як думають усякі обвинувачі* (Б.-І. Антонич); *Горпина похитнулася і зблідла .. Данило... Невільник, прикутий до галерної лави. Мученик і жахливий обвинувач жінки-зрадниці* (З. Тулуб); *Снігур .. знімає окуляри і вперто протирає скельця, наче хоче крізь них краще розгледіти свого обвинувача* (Ю. Бедзик); *Усіляко намагайся сам себе спіймати на гарячому, прискіпуйся до себе самого! Спочатку будь своїм обвинувачем, потім — суддею, а вже насамкінець — захисником* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

2. *юр.* Юрист, який виступає з обвинуваченням у судовому процесі, а також особа, що підтримує обвинувачення перед судовими органами. *Місцевий обвинувач був хворий, і обвинувачення підтримував приїжджий* (Л. Смілянський); — *Потерпіла має право не давати відповідей на запитання державного обвинувача про мотиви та обставини своєї поведінки* (М. Матіос); *Після закінчення судового слідства, після промов обвинувача й оборонця обвинуваченому надається останнє слово* (з мови документів).

ОБВИНУВА́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обвинува́тити.** — *Вставай, серце, та вітай гостей! — тихо сказав Балабуха, неначе обвинувачений в якомусь проступстві* (І. Нечуй-Левицький); *Вся братія зібралась На монастирському подвір'ю* [подвір'ї]. *Став Марін Обвинувачений перед їх збором* (І. Франко); *На території Іберії з'явився злочинець, який називає себе Сивим Капітаном .. Насправді це збіглий в'язень, колишній інженер Ернан Раміро, обвинувачений у багатьох державних злочинах і засуджений на довічне ув'язнення* (В. Владко); *Тільки через два місяці .. Пітер Блад, обвинувачений у державній зраді, став перед судом* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); // **обвинува́чено,** *безос. пред. Без ніякого доводу його обвинувачено в страшному злочинстві, зганьблено, закинуто в тюрму* (Б. Грінченко); *Почався страшний кошмар, де Франц не міг добрати ні логіки, ні сенсу, ні причини того, що сталось. Його обвинувачено як шпигуна* (Б. Антоненко-Давидович); [Г е р м і о н а:] *До Поліксена, у зв'язку із ким Мене обвинувачено, я мала Ті почуття, які годиться мати Мені, дружині вашій* (В. Коптілов, пер. з тв. В. Шекспіра); // *у знач. ім.* **обвинува́чений,** ного, *ч.;* **обвинува́чена,** ної, *ж.* Той (та), кого обвинуватили. *Добре, щосьте* [що Ви] *мені по щирості написали про Вашу уразу проти мене: так завжди і краще і справедливіше, бо дає можливість обвинуваченому виправдатись* (Леся Українка).

2. *у знач. ім.* **обвинува́чений,** ного, *ч.;* **обвинува́чена,** ної, *ж.; юр.* Особа, якій в установленому законом порядку висунуто обвинувачення в якому-небудь злочині; обвинувачуваний (у 2 знач.). *Мандарина бачив* [Цзі] *тільки тоді, як той чинив суд над обвинуваченим* (Олесь Досвітній); *Слідчий Берніс.., коли не мав матеріалу проти обвинуваченого, .. уважно спостерігав поведінку та фізіономію допитуваного в'язня і на основі цього вигадував причину ув'язнення* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

◊ **Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених)** *див.* **сиді́ти.**

ОБВИНУВА́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обвинува́тити** 1. *Всі безглузді обвинувачення, видумані, аби нацькувати на мене юрбу, ганебно розбились* (Леся Українка); *В сучасному мистецтві, а зокрема в сучасній літературі, не все в порядку. Проте обвинувачення є такі суперечні, залежно від світогляду та вихідної точки критика, такі відмінні, далекі від себе й розбіжні* (Б.-І. Антонич); *Віктор уявив собі... материну тривогу, пригадав її обвинувачення сина в легковажності* (Олекса Ізарський); [Е д м у н д:] *Тобі в лице я кидаю твої Обвинувачення. Ти — зрадник лютий! Нехай отру-*

та наклепу твого Тобі поллється в серце! (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Те, що обвинувачує, засуджує кого-, що-небудь. *Ледве чи знайти .. важчий і дошкульніший акт обвинувачення проти життя, ніж той, що склав його і подав у своїх творах Панас Мирний, тонкий спостережник і знавець життя, чулий до мук і страждання поет* (С. Єфремов).

3. *юр.* Судовий документ, який містить у собі опис злочину (злочинів) обвинуваченого, визначає його вину. *По хвилі майор розгорнув теку, а в ній розгорнув якийсь папір і прочитав... Він прочитав абзац із формули обвинувачення* (І. Багряний); *Коли прокурор читав акт обвинувачення, Василь Чижмар дослухувався до кожного слова* (С. Скляренко); *Нарешті судове обвинувачення читати закінчили. Кармелюк навіть бровою не повів* (В. Кучер).

4. *тільки одн., юр.* Сторона-обвинувач у судовому процесі. *Стороною кримінального провадження з боку обвинувачення є слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник і законний представник у випадках, установлених КПК України* (з навч. літ.); *Він* [син] *стоятиме перед суддями, обвинуваченням і захистом, відповідатиме на запитання* (П. Дорошко); [Штир:] *Оскільки представник обвинувачення в залі відсутній, слово має захисник...* (О. Ірванець); — *Сподіваюсь, я не буду єдиним свідком обвинувачення, — сказав Шимас* (О. Авраменко).

△ **(1) Прива́тне обвинува́чення** — особлива форма кримінального провадження, що порушується на підставі заяви потерпілого. *Інститут приватного обвинувачення є однією з найдавніших форм організації кримінально-процесуальної функції захисту прав і свобод людини, історичною першоосновою зародження й розвитку обвинувачення* (з наук. літ.); *Відшкодування шкоди потерпілому в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися за угодою про примирення або без неї* (з навч. літ.); **Фа́була обвинува́чення** *див.* **фа́була.**

◇ **Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя** *і т. ін.*)] *див.* **ки́дати.**

ОБВИНУВА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **обвинува́ч.** *Обвинувачка у своїй статті припустилася крайнощів, які виходили за рамки свободи слова* (з газ.); *Державна обвинувачка (державний обвинувач) є службовою особою* (з мови документів); *Обвинувачка у справі зазначила, що, оскільки підсудні вину повністю визнали й покаялися, суд відстрочив термін, тобто застосував іспитовий строк* (із журн.).

ОБВИНУВА́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до обвинувачування. *Десь там, за мурами, зачитують обвинувачувальний акт, оголошують вирок... Невже і Базилевича засудять?* (Р. Іваничук); *Вже передавали справу прокурору, але він завернув її, бо там замало обвинувачувального матеріалу* (І. Жиленко).

ОБВИНУВА́ЧУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обвинува́чувати.** *До головної комендатури містечка патрулі польової жандармерії щохвилини водили якусь перепуджену єврейську душу, обвинувачувану у поширенні фальшивих вигаданих чуток* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Т. Шевченко на допиті тримався з гідністю й у своїх показаннях не дав приводу притягти до відповідальності осіб, обвинувачуваних у недозволених з ним відносинах* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **обвинува́чуваний,** ного, *ч.;* **обвинува́чувана,** ної, *ж.; юр.* Особа, якій в установленому законом порядку висувають обвинувачення в якому-небудь злочині; обвинувачений (у 3 знач.). *У разі призначення і проведення експертизи обвинувачуваний наділяється законом широкими правами, які забезпечують йому можливість здійснити захист своїх законних інтересів* (з навч. літ.); *Пан прокурор залізав у душу обвинувачуваних* (І. Франко); — *Неправда! — кричав чи то жертва, чи обвинувачуваний. — Неправда! — Ви самогубець... — зітхнув нарешті прокурор. — Судіть мене. Жінка себе обмовляє* (М. Матіос); *Перебіг процесу, надання обвинувачуваній і її захисту короткого терміну для ознайомлення з матеріалами справи ніби сигналізують про налаштованість влади завершити процес обвинувальним вироком* (із журн.).

ОБВИНУВА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обвинува́чувати.** *Їдуть десь дорогою вози та трафиться випадок, — скільки лайки, скільки сварні, скільки взаємних обвинувачувань* (Г. Хоткевич); *Критерій "розумного строку" полягає у встановленні межі стану невизначеності, в якому перебуває та чи інша особа через пред'явлення їй кримінального обвинувачування чи у зв'язку з цивільно-правовими відносинами* (з наук.-попул. літ.).

ОБВИНУВА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБВИНУВА́ТИТИ,** а́чу, а́тиш, *док.* 1. *кого, що в чому і без дод.* Покладати вину на кого-, що-небудь за щось; уважати кого-, що-небудь винним; звинувачувати (у 1 знач.). *Бровко хоч і не обвинувачував Сагайдака у перевищенні своїх повноважень, але таке, хоч і безкорисливе, самочинство голові не сподобалось* (С. Добровольський); *Кожна нова влада, з'являючись в місті, оголошувала попередню руїнницькою й варварською. Вона обвинувачувала її в голоді, насильстві, розстрілах, терорі, зневазі до людей і тиранії* (В. Домонтович); [Едмунд:] *Дивовижний нерозум людський! Коли спіткає нас лихо — хоч би з нашої власної вини, — ми обвинувачуємо в цьому сонце, місяць та зорі* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра); *Так осудимо, так перекоренимо його, що йому й на думку не спадало таке робити, а ми .. його обвинуватимо* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Вас могли б обвинуватити в замаху на отруєння з метою грабунку, правда?* (В. Підмогильний); // Висловлювати осуд за дії, вчинки, думки, що розцінюються як несправедливі, підступні, аморальні і т. ін. *Кожне слово* [листа з фашистської неволі] *застерігає, обвинувачує* (Ю. Яновський); — *Газету не можна обвинувачувати у відсутності лібералізму, — посміхався Короленко. — Ще нема й року, як почала жити в Полтаві перша приватна газета, а успіхи наявні...* (І. Пільгук); *Хлопець сичав, як гадюченя. Обвинувачував вітчима в пияцтві, в зрадах, у тому, що він живе в них не як рідна людина, а як випадковий гість* (В. Петльований); *Обличчя Гутбродта витяглось .. Його обвинувачували у нелояльності до фюрера* (Ю. Бедзик); *Вже перші уривки .. зворушили жовч моїх героїв характеру, моїх римлян, що обвинуватили мене .. в зневазі найсвятіших людських ідей* (Леся Українка); *Чи думав хто з вас, що ця хусточка знову так несподівано з'явиться з Павликової кишені для того, щоб обвинуватити Павлика в хуліганському нападі на Олесю?* (О. Донченко); *Хто .. привселюдно стане на її боці серед цих жорстоких, несправедливих людей, ладних виправдати того, хто покинув, і обвинуватити покинуту?..* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *кого, що в чому, юр.* Притягати до відповідальності й доводити чию-небудь вину від час судового розслідування. *Починає говорити прокурор. Йому легко обвинувачувати Романа Сиваша, бо видко його провини* (Б. Грінченко); — *Чи не можете ви мені сказати, за що конкретно мене заарештовано, в чому мене обвинувачують?* (І. Багряний); — *Це все пропаганда! — закричав прокурор. — У вас немає ніяких доказів! Відповідайте на запитання, а не читайте мені лекції! Я вас обвинувачую, а не ви мене!* (П. Загребельний); *Прокурор, коли обвинувачує підсудного у вчиненні злочину, має доводити його винність, тобто він є державним обвинувачем* (з наук. літ.); *Хоч на суді і виявилося, що Грицько плів ті нісенітниці, тільки Грицька не обвинуватили* (Панас Мирний); *Пан сотник відчував озлість, яка давно не знаходила виходу. "Суд, — подумав він. — Застати його й обвинуватити в перелюбстві"* (Валерій Шевчук); *Одного цигана, який потрапив із свого полку в гарнізонну тюрму за крадіжку кількох дюжин білизни.., Берніс обвинуватив у політичному злочині* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

3. *юр.* Виступати в ролі судового обвинувача або на стороні обвинувачення в судовому процесі. [О р л ю к:] *Я не хочу, щоб ти була на суді. Не хочу, щоб ти обвинувачувала...* (О. Довженко).

ОБВИНУВА́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.* Пас. до **обвинува́чувати** 1, 2. *При вирішенні питання про застосування запобіжного заходу враховуються тяжкість злочину, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа, а також її вік, стан здоров'я та інші обставини, що її характеризують* (з навч. літ.); — *Спокійно, спокійно! — застережливо підніс правицю слідчий. — Ви обвинувачуєтесь у контрреволюційній агітації і контрреволюційній організації* (Б. Антоненко-Давидович); — *Хто наказав заарештувати* [начальника лабораторії], *не знаєш, Зою?.. — Ордера підписав міський прокурор Малахов. Обвинувачується в злочинному порушенні правил безпеки під час досліду* (В. Собко); *Клерк почав монотонно читати багатослівний обвинувальний акт, у якому Пітер Блад обвинувачувався у зраді свого верховного і законного володаря Якова II, .. короля Англії, Шотландії, Франції та Ірландії* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

ОБВИНУВА́ЧУВАЧ, а, *ч.* 1. Те саме, що **обвинува́ч** 1. *Як обвинувачувачі, ми завжди відчуваємо спокусу мислити в категоріях добра і зла, а також того, що правильне чи недоречне* (із журн.).

2. *юр.* Те саме, що **обвинува́ч** 2. *Процедура громадського обвинувачування при розслідуванні корупційних злочинів передбачає можливість ініціювати громадянином розслідування й частково виступати в ролі обвинувачувача* (з наук.-попул. літ.); *До набрання вироком чинності для засудженого було обрано запобіжний засіб — підписку про невиїзд. Такий вердикт суду оскаржили і державний обвинувачувач, і захисники* (із журн.).

ОБВИНУ́ТИ *див.* **обвива́ти.**

ОБВИ́НУТИЙ *див.* **обви́нений.**

ОБВИНУ́ТИСЯ *див.* **обвива́тися.**

ОБВИСА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **обвиса́ти** 1, 2. *Правильне обрізування схильних до обвисання гілок груші дає можливість поліпшити форму її крони* (з навч. літ.); *Жінкам із повними руками та широкою талією пасує будь-яка форма горловини, крім глибокого декольте. Головне, щоб розмір сукні або светра був відповідний — без обтягування чи обвисання* (із журн.); *Різкі зміни погоди спричиняють обвисання листя огірків* (з газ.); *Обвисання шкіри нерідко є наслідком екстремального схуднення* (з наук.-попул. літ.).

ОБВИСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБВИ́СНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* обви́с, сла, ло *і* обви́снув, нула, ло; *док.* 1. Звішуючись, опускатися, спадати донизу; звисати додолу. *Рибалки переставляють паруси. Мокре полотно обвисає й неприємно хляскає* (Ю. Яновський); [Б е з с м е р т н и й:] *Вітряк крутиться. Я люблю тебе, дерев'яна птице, люблю, коли ти з камінної душі викидаєш струмочки муки́, і печалюсь, коли обвисають твої потріскані крила* (М. Стельмах); *Майор сидів, блідий, пухнасті вуси обвисли, з кінчика носа краплинами скочувався піт* (П. Кочура); *Не б'ються хвилі в борти трієри, обвисло вітрило* (В. Чемерис); // *від чого.* Відтягуватися донизу під вагою чого-небудь. *Їхні кишені обвисали від револьверів* (П. Панч); *Його нова кольчуга .. туго облягала дебелі плечі, широкий ремінний пояс обвис під вагою важкого меча, а лук і стріли лежали тут же, поряд, ждучи свого часу* (В. Малик); // Утрачати первісну форму (про тканину, одяг); витягуватися (у 1 знач.). *Одяг із домотканого полотна не обвисає* (із журн.); // *на кому — чому і без дод.* Незграбно звисати, спадати (про одяг); висіти (у 1 знач.). *Убрання розпачливо обвисало на тій маленькій похилій постаті* (Леся Українка); *Люди відчували себе незручно у військовій формі, обмотки обвисали, гімнастьорки халабудились* (Григорій Тютюнник); *Мені майже сорок, .. за останні тижні схудла, сукні треба перешивати, — мов на жердині, обвисають* (М. Руденко); *Балабушиха глянула на талію. Сіренька сукня обвисла на боках* (І. Нечуй-Левицький); *Старастара. Сухенький ніс посинів. Обвис на плечах ватник (мабуть, синів), Ще й дощ його осінній обважнив* (В. Мисик); // *над чим.* Те саме, що **нависа́ти** 1. *Рукава сорочки він позакочував, штани обвисали над крагами* (М. Трублаїні); * Образно. *Обвисали Круті небосхили* (Л. Первомайський); *Все небо у хмарах, вони обвисають, мов ковдра, — от-от проллються водою* (А. Дімаров); *За вікном обвисає розмокле берлінське небо* (С. Жадан); *Обвисне тьма, не видно зір; А він жене Хиткий свій човен* (П. Грабовський).

2. Утрачаючи пружність, еластичність, відтягатися донизу (про шкіру). *Обличчя його було жовте й виснажене, під очима обвисали набряклі мішки* (В. Кучер); *Ледь укупці тримається висохла плоть, Обвисають і губи, й неголені щоки, — .. Видно, час і над ним познущався жорстоко* (І. Гнатюк); *Вона змарніла, схудла, на її колись вродливому обличчі почала морщитися і обвисати шкіра* (О. Чорногуз); *На ній деякою мірою позначився біг часу .. Щоки вже здрябліли й обвисли* (Ірина Вільде); // Безвладно опускатися, падати (від утоми, страху і т. ін.). *Навстріч їм мчать два вершники .. Іванко пильно придивляється, і несподівано руки безсило обвисають* (А. Хижняк); *Одно плече він підняв, тоді як друге, мов перебите, обвисло* (Панас Мирний); *Руки дитячії З труду обвисли* (І. Франко); *Заморочилися думки від змори і виснаження. В очах стемніло. Він обвис, як гілка, що надломилася і зів'яла* (В. Барка); // *тільки док., перен.* Занедбати свою зовнішність, утративши стрункість постави. *Навіщо він довів себе до такого стану? Обвис, опустився, занехаяний, п'яний, у сіні...* (О. Гончар).

3. *на кому — чому.* Те саме, що **повиса́ти** 1. *Йшла вона під руку з високим білявим хлопчиною. Власне, не йшла, а обвисала в нього на руці* (В. Речмедін); *Застогнала Єлена й обвисла на воринню* [воринні] *непритомна* (Г. Хоткевич); *Затовк би на смерть дужий Тихін Марка, так Сень одборонив, хоч і набрався стусанів, обвис на руках забіяці* (К. Гордієнко); *Побачив Кирило Марійку через тин, обвис на милицях, наче на дибі, губи ледь ворушаться: — Не май зла на мене* (В. Дрозд).

4. *чим, рідко.* Покриватися чим-небудь висячим. *Обвиснуть лози гронами густими, Тютюн зведе свої листки* (П. Воронько).

ОБВИ́СЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **обви́снути.** *Інколи перекладав він обвислу з лави руку на груди, ворушився* (Панас Мирний); *Смереки на горах, обвислі інеєм, обвиті мрякою, дрімають* (О. Кобилянська); *Кинувся вбік .. вороний, .. намагаючись скинути з себе незвично обвислу ношу* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який звисає донизу. *Забавно було дивитись, як Нептун* [собака] *на бігу хляпав обвислим вухом і тріпав білу поноску під чорним холодним носом* (М. Коцюбинський); *Веселий регіт пішов вигоном, доганяючи Ровіцького та двох високих литвинів з обвислими, як у моржів, вусами* (З. Тулуб); *Промайнули під насипом кинуті напризволяще круторогі в ярмах, з обвислими товстими ланцюгами* (О. Гончар); *Холодний вітер виє, торохтить обвислою покрівлею* (В. Кучер); * Образно. *Тьмариться обвисле небо* (В. Логвиненко); // Який незграбно звисає, спадає (про одяг). *Есесівці тюпали в своїй обвислій, зганьбленій уніформі, опустивши погляди вниз* (О. Гончар); *Капітан, добрий, старенький дідусь у поношеному кітелі і обвислому сірому капелюсі, ставився до них з повагою* (Ю. Бедзик); *Вона відшукала найсіріше плаття, старе й обвисле, в якому сховалося б її чудове тіло, .. а на ноги взула сірі шкарбани* (Валерій Шевчук); *Стали навпроти дверей: Памва у черевиках на босу ногу, стертих штанах і плащі, .. галереїст* [галерейник] *босий, у самому лиш довгому обвислому светрі, шахіст теж босий, білі полотняні штани закочені* (Т. Прохасько).

3. *у знач. прикм.* Який відтягся донизу, втративши пружність, еластичність (про шкіру). *Пан Ремба .. плямкав обвислими губами* (І. Франко); *Корнієнко почервонів так, що обвислі щоки його зробилися сизими* (Григорій Тютюнник); *Вона сіла і заморгала на мене своїми маленькими, потопаючими в складках обвислої шкіри, очима* (І. Роздобудько); // Який втратив пружність, стрункість, обважнів (про поставу, тіло і т. ін.). *Він відчував, що випив сьогодні занадто багато .. В голові йому шуміло, ноги непевно тримали важкий обвислий тулуб* (В. Владко); *Гарматій .. підвів над стільцем обвисле, мляве тіло* (М. Стельмах).

ОБВИ́СЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **обви́слий** 2, 3. *Обвислість крисів капелюшка частково приховує вираз очей моєї чарівної співрозмовниці* (з публіц. літ.); *Одна з причин обвислості шкіри після схуднення — незбалансована дієта, яка порушує обмін речовин в організмі* (з наук.-попул. літ.).

ОБВИ́СЛО. Присл. до **обви́слий.** *На темних водах табуном велетенських качурів стояли непорушні окаті пароплави .. На кінцях канатів обвисло гойдався гарячий, задушливий спокій* (І. Микитенко).

ОБВИ́СНУТИ *див.* **обвиса́ти.**

ОБВИ́ТИ *див.* **обвива́ти.**

ОБВИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обви́ти.** *Стрункі білі колони, обвиті диким виноградом, стояли біля його* [панського будинку] *входу* (О. Гончар); *Особняк обвитий хмелем. Хміль стінами, хміль над головою* (Б. Харчук); *Синім небом вкрита, нивами обвита, Тягнеться слобідка над старим Дніпром* (Я. Щоголів); *Свічка горіла рівно і ясно, світ її падав на матір, обвиту дитячими руками* (Панас Мирний); *В землянці Данилко, все ще з обвитою бинтом головою, застав двох незнайомих* (П. Панч); *На голім тапчані, Обвитий в чорні, підрані шматища, Лежав ґазда конаючий* (І. Франко); *Невтомні цикади творили мережане тло для тихого шепотіння легеньких хвиль, обвитих серпанком сріблястої імли...* (Н. Королева); *Пеленою-тугою обвиті Серця наші і наші думки. Де ж ту спокою мить зупинити? Може, в бурю пірнути в сніги?* (М. Андрусяк); // **обви́то,** *безос. пред. Дудніли* [сосни] *й гуділи, неначе дзвонили глухо великі дзвони, що в них обвито серце грубим оксамитом* (Л. Мартович).

ОБВИ́ТИСЯ *див.* **обвива́тися.**

ОБВИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **обви́ти** 1, 2. *Обвиття голови косою у формі віночка є однією з популярних жіночих зачісок для густого довгого волосся* (із журн.); *Особливістю барвистої ліани, яка виростає заввишки до 3–4 метрів, є обвиття опори стеблом проти годинникової стрілки* (з наук.-попул. літ.); *Головний елемент ажурного візерунка виконують обвиттям нитки навколо спиці* (з навч. літ.).

ОБВИХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що чим і без дод., діал.* Обвити (у 1 знач.). *Лобода спритно гойднувся за поясом і обвихнув ним тугий стан Микошинського* (Іван Ле).

ОБВИХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., чим, навколо чого, діал.* Обвитися. *Та срібная сережка — Марусенька, золотий перстенек* [перстенець] *— Василечко та й обвихнувся коло ручки, коло її русої кісочки* (Сл. Б. Грінченка); *— Нехай хлопець Ганнусиною запаскою обвихнеться, сорочку її накине* (Іван Ле).

ОБВІВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обвіва́ти** 1. *Під час обвівання вітром териконів і відвалів розкривних порід повітря забруднюється пилом та газами* (з навч. літ.).

ОБВІВА́ТИ, а́ю, а́єш, **ОБВІ́ЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ОБВІ́ЯТИ,** і́ю, і́єш, *док.* 1. *кого, що чим і без дод.* Обдавати, охоплювати подувом, повівом вітру, струменем повітря і т. ін.; овівати, обдувати (у 1 знач.). *Чіпка підвів голову, радий хоч вітрові, що обвівав його червоний, як калина, вид* (Панас Мирний); *Орестове обличчя обвіювали струми повітря, що холодили всю його істоту* (Олесь Досвітній); *Кілька останніх тижнів вона жила так, ніби стояла на гребені даху й протяг обвівав її з усіх боків. Дана боялася цього відчуття* (І. Роздобудько); *Йому .. тільки й жалю в житті, як літо минає, як бабуся зима все зціпить і обвіє холодом* (Н. Кобринська); *Він звідав усього .. Його тіло обвіяли всі вітри — степові, морські, лісові, байрачні* (Ю. Мушкетик); // *безос. — О Мавро, Мавро, що ти накоїла? Що тебе постигло? Яким вітром ворожим обвіяло? З котрої сторони?* (О. Кобилянська); *Дівчину обвіяло холодком, й на спині набігла гусяча шкіра* (Н. Королева); *Нарешті чагарник кінчився, просторим тугим вітром обвіяло обом їм лиця* (О. Гончар); *На Вітряних Горах нас обвіяло дніпровою прохолодою* (К. Гриб); // Обдавати, обсипати курявою, пилом, вкривати кіптявою і т. ін. *Машина не спинилась і тільки обвіяла його рудою кіптявою* (Ю. Бедзик); // Охоплювати з усіх боків (про запахи); обдувати (у 1 знач.), опахувати. *Од*

Балабушиного кавалера дуже тхнуло пивом та міцним духом сигар. Той важкий дух обвівав її лице (І. Нечуй-Левицький); *Запах свіжого сіна і достиглих малин, що звисали скрізь із стрімких берегів понад водою, так і обвівав мене* (І. Франко); *Галичина молилася. Запах ладану і кадильниць обвівав ці пересічні обличчя, поорані безпретензійною і некрикливою запечаленістю* (С. Процюк); // *безос. Він стояв під деревом у тіні .. і бачив, як мимо пройшла жінка з оберемком соломи, і чув, як його обвіяло холоднуватим пахучим душком тієї соломи* (Григорій Тютюнник); // *перен.* Охоплювати певними почуттями. *Стрічайте юних, стрічайте, схвильованість їх одмічайте, вітання, звертання, слова... Свобода ж усіх обвіва!* (П. Тичина); [М а р ' я н а *(одна):*] *Милий, змучений роботою, вже не пригорне палко, не обвіє гарячим полум'ям кохання!* (І. Карпенко-Карий); *З узгір'я за селом розкинулося звичне і разом несподіване видовисько, що обурило, обвіяло людей гнівом* (К. Гордієнко); *Напівдорозі додому мене обвіяв жах, бо зрозумів, що весіль у Густому Лузі могло бути не одне, а два, а то й три, про які я міг не знати* (В. Лис); // *безос. — Чужий я їм... Смутком обвіяло Ярошенка* (С. Васильченко); *Понад карпатські ґруні мовби сірий дим клубочився. Тривогою обвіяло Леся: невже на грозу?..* (І. Нижник).

2. *кого, що чим і без дод.* Махаючи чимось, викликáти рух повітря навколо кого-, чого-небудь; обмахувати (у 1 знач.), опахувати. *Згинь, невільництво, геть! Я не хочу ганьби, Щоб улітку... Холодочком мене обвівали раби* (П. Грабовський); *У перерві між танцями вона сідала на підвіконня й обвіювала хустинкою розпашіле обличчя* (О. Підсуха); *Жінки обвівали розпашілі обличчя віялами* (О. Бердник).

3. *що.* Обдаючи подувом, відривати, відділяти що-небудь. *Вони* [кущі] *стояли в колючому інеї, який творив з них дивний чар, а з високої берези вітер обвівав іній просто на мене* (Ю. Мушкетик); *Липа .. запашна відцвіте, .. і листя з неї вітер обвіє...* (О. Гончар); * Образно. *Вересень обвіє останні порошини на стеблах полину* (Є. Пашковський).

ОБВІВА́ТИСЯ, áється, **ОБВІ́ЮВАТИСЯ,** юється, *недок.*, **ОБВІ́ЯТИСЯ,** íється, *док.* 1. Відриватися, відпадати під подувом вітру; обсипáтися (у 3 знач.). *Обвіялись мої квіточки, .. залюбки вітрець обшморгав — замість іграшки* (Ганна Барвінок); * Образно. *Я подумав, що можу нині легко втекти .. Одначе покинути отця Єлисея не міг. Й не мав великого страху, він мовби обвіявся, облущився з моєї душі* (Ю. Мушкетик); // *безос. Надворі світало; Пропало, пройшло, пролетіло, Минулося, щезло, спливло .. Обвіялось, сном одіснилось, .. Солодким риданням зайшлось* (І. Драч).

2. *тільки недок.* Пас. до **обвівáти, обвіювати**[1] 1. *Шишки у спеціальних камерах обвіюються нагрітим до певної температури повітрям* (з навч. літ.); *Холодом обвівається Оксанине серце* (А. Шиян).

ÓБВІ́Д, обвóду, *ч.* 1. Лінія, смуга і т. ін., яка окреслює або обрамлює що-небудь. *Байдуже, якії в картині обводи, Аби малювання майстерне* (В. Самійленко); *Чорний обвід коло очий* [очей] *ще більше почорнів* (В. Стефаник); *Неначе дзеркало прозоре В обводі ясно-золотім, Азовське відбивало море Хмарки, що линули над ним* (М. Рильський); *Надходить великий, червоний з білими обводами, завжди переповнений трамвай, люди повільно й обережно втискаються до його нутра* (У. Самчук); // Зовнішні обриси, контури круглого або кулястого предмета; овал. *Ватя обернула очі до Леоніда Семеновича, ловила його погляд, обвід його лиця* (І. Нечуй-Левицький); *Мимоволі окинула* [Устина] *.. хижий обвід рота, драглисте воло* (М. Стельмах); // Величина, розмір зовнішньої лінії круглого або кулястого предмета; окружність. *Обвід башти зверху досить вільно охопили, взявшись за руки, шість засуджених* (Іван Ле); * Образно. *Весь наш вік складається з частин. Він містить у собі немов ряд кілець .. Є .. кільце, яке обіймає й охоплює всі інші: воно простирається від дня народження аж до останнього дня. Є таке, що замикає дитячі роки. Є й інше, що своїм обводом в'яже ціле дитинство* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

2. *заст.* Те саме, що **кордóн** 1; межа (у 2 знач.). *Старші .. сказали своїм родам: "Визначте обводи земель родових та й живіть нарізно, не переступаючи тих обводів". Послухались і зробили так — визначили обводи. Та чи міг якийсь незримий обвод* [обвід] *бути недоступною стіною?* (Д. Міщенко); *Козаки під наглядом сотників і тисяцьких вивчали військові звичаї і разом з тим охороняли обводи землі від сусідських вторгнень* (В. Рубан); *По території села Новоселівка Дніпропетровської області проходили обводи Київської Русі — про це свідчать знайдені тут кам'яні баби* (з наук. літ.).

3. *перев. мн., спец.* Те саме, що **обши́вка** 3. *Найбільш придатну для судна форму обводів обирають, випробовуючи відповідні моделі у спеціальних басейнах* (з навч. літ.); *Щоб надмірна заокругленість обводів менше впливала на хід судна, Летьєрі продовжив бушприт утлегарем* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

○ **(1) В óбві́д,** *у знач. присл.* — обводячи, оточуючи що-небудь; по колу. *З міцної кедрини Над водою тією в обвід Він поставив цямрини...* (Д. Павличко).

ÓБВІ́ДКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **óбвід** 1. *Далекі ліси, тополі, токи, білі церкви на горах, облиті білим маревом, ніби розпливались в неомежованих, в неясних лініях та обвідках* (І. Нечуй-Левицький); *Її .. очі .. зупинилися на посмертній афіші, що .. скакала перед нею своїми грубими чорними літерами, яким тісно і невигідно було в широкій чорній обвідці!* (І. Франко); *Він іще довго дивиться на дві ікони, де під склом приладнані по боках недогорілі свічки з золотими обвідками* (Б. Антоненко-Давидович); *Ярослава .. глянула на нього росяно-сірими, з чорною обвідкою очима* (В. Минко).

2. Оздоблення по краях одягу, тканини і т. ін.; облямівка (у 1 знач.). *Міцні, присадкуваті, смагляві, трохи незграбні парубчаки .. Лиш іноді хтось з них .. носить "формену" темно-синю з білими обвідками шапочку колишніх російських гімназій* (У. Самчук); *На бруку стояв селянин з бесагами на плечах, по одягу був десь із бойківських гір — у сукняному капелюсі з заяложеною волічковою обвідкою, довгополому сардаку й личаках* (Р. Іваничук); *Для обмеження килимового простору на Поділлі застосовують чотиристоронню каймову обвідку* (з наук. літ.).

3. *спец.* Те саме, що **óбвід** 3. *Рушійно-рульовий комплекс судна на повітряній подушці має встановлений на верхній палубі пілон, на верхньому торці якого змонтований із плавно обтічними обвідками тяговий двигун* (з наук.-техн. літ.); *Козаки на Запороже* [Запорожжі] *.. будують чайки .. Наоколо обв'язують човен обвідкою з снопків очерету .. Та очеретяна обвідка не дає йому потонути* (М. Грушевський).

ОБВІДНИ́Й, á, é. 1. Який оточує, обводить що-небудь. *Понад рікою — позублені стіни з вузенькими прорізами, і на*

обвідній стіні — гармати (О. Ільченко); *Коли ми опинилися на дні В гіганта під ногами, я негайно Став оглядати мури обвідні* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Перед ними стояв Жильят. Він прийшов сюди обвідною стежкою* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

2. *гідр.* Признач. для відведення води з річки, водосховища і т. ін. *Лінійними знаками зображують шосейні дороги, обвідні канали вздовж водосховищ, берегові захисні споруди, дамби тощо* (з наук. літ.); *Провів він скрізь по балках обвідні рови, якими стікали осінні та весняні води вниз у долину* (Є. Кротевич); *З кімнати було видно дорогу на Бориспіль — на мою Сумщину, й обвідний канал, на якому іноді вмикали фонтани* (Ю. Мушкетик); *Він .. велів перегатити Євфрат, а воду річки пустити обвідним каналом, якого свого часу вирив іще Куруш* (І. Білик).

ОБВІДНИ́К, á, *ч., спец.* Той, хто обводить (у 5 знач.), облямовує що-небудь. *На Волокитинському порцеляновому заводі тодішньої Чернігівської губернії 1840 р. працювали живописці із гжельських заводів, мініатюристка кріпачка, обпалювач і готувач маси, обвідники* (з наук. літ.); *Обвідник креслення використовує олівець середньої твердості* (з навч. літ.).

ОБВІДНИ́ЦЯ, і, *ж., спец.* Жін. до **обвідни́к.** — *Я працювала обвідницею в проектному бюро компанії, яка розробляє технологічну документацію для будівництва й реконструкції житлових об'єктів* (з газ.).

ОБВІ́ДЬМИТИСЯ, млюся, мишся; *мн.* обвідьмляться; *док., розм., рідко.* Стати відьмою. *Бабусю на селі відьмою не вважали, а от дочка її, мабуть, обвідьмилася: має всяке зілля для чаклування* (із журн.); * Образно. *Жди ж добра, коли і начальство наше "обвідьмилось"!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ОБВІ́ЙНИК, у *ч., бот.* Дерев'яниста рослина родини ластівневих з витким стеблом заввишки до 12 м, із червонавою корою, укритою жовтаво-бурими сочевичками, і простими, яйцеподібними або овальними цілокраїми листками. *Багато рослин у Дунайському біосферному заповіднику є нащадками рідкісної третинної флори (це, зокрема, обвійник грецький, латаття біле, глечики жовті, сальвінія плаваюча)* (з наук.-попул. літ.); *Початок весняного руху соків (квітень-травень) — найкращий час для збирання кори обвійнику, яку використовують для поліпшення серцевої діяльності, зменшення набряків та застійних явищ у внутрішніх органах* (із журн.).

ОБВІ́НЧАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обвінча́ти.** — *Ой батеньку, голубчику, прошу я тебе, Як прийду я обвінчана, чи приймеш мене? — Ой одрізана скиба хліба, я й не притулю, Як прийдеш ти обвінчана, то я й не прийму* (з народної пісні); *Якось чудно дивитися на старих людей, котрі з кохання цілуються, як ніби обвінчана вчора парочка* (М. Коцюбинський); * Образно. *У нашому колективі працюють люди, цілковито віддані Мельпомені, обвінчані з театром* (із журн.); // **обві́нчано,** *безос. пред. У селі Кукавка Вінницької області Василь Тропінін спроектував і розписав церкву, де 1807 р. його обвінчано з вільною селянкою, яка не побоялася вийти заміж за кріпака* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **обві́нчаний,** ного, *ч.;* **обві́нчана,** ної, *ж.* Той (та), хто обвінчався (обвінчалася), кого обвінчали. *На порозі храму обвінчані випустили в небо пару білих голубів* (з газ.).

ОБВІНЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обвінча́ти;** вінчання (у 1 знач.). *Трагедія осіб духовного звання Азовського формування полягала в тому, що вони, самі того не відаючи, дозволяли азовським козакам порушувати одну з головних християнських заповідей. І не тільки дозволяли, а й самі проводили "обвінчання незаконних шлюбів"* (з наук. літ.); *Шлюб, який здійснював не парох, відбувався таємно, без триразового оголошення та благословення батьків, що суперечило церковній формі. Так, лише смерть уніатського священика Верницького зупинила судову справу про обвінчання ним молодої пари із Білої Церкви* (з наук.-попул. літ.).

ОБВІНЧА́ТИ, áю, áєш, *кого.* Док. до **вінча́ти** 5. *Піп вас обвінчає; Вибирайте старостів, Хай музика грає* (Л. Боровиковський); *І от до церкви повели І руки перев'язали, Навкруг престолу обвели І їх навічне* [навічно] *обвінчали* (С. Руданський); — *Маріам — іудейка, а він — .. християнин! Ні синагога, ні церква не обвінчають їх!* (В. Малик); *Козацтво закони шанує. Обвінчали Микишку з Оксанкою* (Люко Дашвар); * Образно. *Одягнула нам війна польові шинелі, обвінчала нас вона під вінком шрапнелі* (В. Швець); *Росте гармонія, зміцняється і плине, — І раптом піснею прорвалася вона Про того вояка, що дальня чужина Його з могилою у полі обвінчала* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ОБВІНЧА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *з ким і без дод.* Док. до **вінча́тися** 1. *Ти з Оленою завтра .. обвінчаєшся* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Михайло всміхається, шепоче: — А я... обвінчався, матусю...* (О. Бердник); *Згадувала* [Маруся], *як колись вмовляла Гриця всупереч волі матері таємно обвінчатися в церкві* (В. Чемерис); *Макар лише розсміявся, скочив на коня, підхопив на нього розгублену дівчину і повіз до свого обійстя. А згодом молоді обвінчалися...* (І. Роздобудько).

ОБВІ́РЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБВЕРТІ́ТИ,** ерчý, ерти́ш, *док., що чим, навколо чого, рідко.* Обмотувати, обв'язувати чимось що-небудь; обвивати. *Лекерія Петрівна .. почала обвірчувать білою вуаллю свій квітчастий чіпок* (І. Нечуй-Левицький); *Треба обвертіти голову хусткою* (Сл. Б. Грінченка).

ОБВІСТИ́ТИ *див.* **обвіща́ти.**

ОБВІ́СТКА, и, *ж., заст.* 1. Повідомлення, вість. [К о з е к а:] *Великий караван З товарами прийшов із Перекопа, Тобі купці обвістку принесли* (І. Кочерга).

2. Податок; мито (у 2 знач.). *У ревізії державних замків Великого князівства Литовського 1552 р. міститься інформація про розміри обвістки, мита з каравану* (з наук. літ.); *Обвістку сплачували завжди, незалежно від торгового та провізного мита, бо її головне призначення полягало в повідомленні про прибуття товарів* (з навч. літ.).

ОБВІ́ТРЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обві́трити.** *Його бліда рука ставала ще білішою, коли він торкався нею засмаглого чола, обвітреного всіма вітрами Європи* (О. Ільченко); *Ввійшов* [посланець], *як грім, обвітрений з дороги. Віддав чолом* (Л. Костенко); // **обві́трено,** *безос. пред. Виростає знову проводир, котрий не знає радості борні, котрий перед полками дико скаче, .. неначе йому всю голову обвітрено в вогні* (В. Стус).

2. *у знач. прикм.* Який обвітрився (у 2 знач.); сухий, пошерхлий, потрісканий (про шкіру відкритих частин тіла). *Обвітрені руки на веслах, а весла — як крила в блакиті* (М. Коцюбинський); *Ішла жебрачка назустріч недолі .. До її обвітрених ніг схилялися прибиті пилом головки зів'ялого*

ромену (І. Пільгук); *Пантелій повільно .. опустився на коліна й став хреститись .. Скупі сльози котились по обвітрених грубих щоках* (Б. Левін); *Козаки сиділи гордовито, осяйні посмішки переможців квітли на їхніх загрубілих, обвітрених лицях* (В. Чемерис).

3. *у знач. прикм.* Який зазнав руйнівної дії вітру, обвітрився (у 1 знач.). *Стежина забігала за розсипи обвітрених брил, круто забігала на ребристі схили* (В. Єшкілєв); * Образно. *Не забуть Засмалених, обвітрених пісень, Скрипіння свіжоводої криниці, І молодості, що, як май, майнула, Перелетіла тінню од крила...* (М. Рильський).

ОБВІ́ТРЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **обві́трений** 2. *Обличчя обвітрене, видно, вона багато буває на свіжому повітрі, проте є у цьому щось таке, що змушує думати, — ця обвітреність йому навіть пасує, цьому дивовижному обличчю* (В. Лис); * Образно. *Верхівець той вимчав із-за обрію, вимчав, ніби десь із татарщини, із козаччини .. І весь був смага, мужність, обвітреність!* (О. Гончар).

ОБВІ́ТРЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обві́трити** і стан за знач. **обві́тритися.** *Холодний вітер пробирав його не гірше, ніж Редьку, з носа в обох безперестанку текло, а варто було витерти соплі, як під носом набрякало від тертя й обвітрення* (І. Карпа); *Якщо шкіра вашого обличчя суха і схильна до обвітрення, користуйтеся кремом підвищеної жирності* (із журн.).

ОБВІ́ТРИТИ *див.* **обві́трювати.**

ОБВІ́ТРИТИСЯ *див.* **обві́трюватися.**

ОБВІ́ТРІТИ, ію, ієш, *док.* Те саме, що **обві́тритися.** *Руки обвітріли.*

ОБВІ́ТРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обві́трювати** і **обві́трюватися.** *Узимку шкіра обличчя потерпає від морозу й обвітрювання* (із журн.); *Щоб уникнути обвітрювання губ, використовуйте жирні креми, а також спеціальні захисні засоби* (з газ.).

ОБВІ́ТРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБВІ́ТРИТИ,** рю, риш, *док., кого, що.* Обдувати вітром, свіжим повітрям; обвівати (у 1 знач.), овівати. *Ангельський легіт обвітрює лиця* (Є. Пашковський); * Образно. *Зима, що підійшла впритул до наших витворів — до диму з димаря і димаря із диму .. — собі лице обвітрює — і схожою стає — здається — на людину* (І. Андрусяк); // *безос.* Виклика́ти пересихання, шерхлість і т. ін. шкіри відкритих частин тіла (про вітер). [Н а д е ж д а:] *Хоч хусткою зав'яжи* [підборіддя], *а то обвітрить тебе в дорозі...* (М. Кропивницький); *Що далі їхали, все дужче бралося чистим і теплим повівом: обвітрювало обличчя, радуючи після димової гіркоти, газу, сирості і вугільної пилюки залізничних вузлів* (В. Барка).

ОБВІ́ТРЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ОБВІ́ТРИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. Обдуватися вітром, свіжим повітрям. *Лонгрен згаяв ніч у морі; він .. йшов під вітрилом без певного напрямку, слухаючи хлюпання води, дивлячись у пітьму, обвітрюючись й думаючи* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна); *Княжих коней .. вивели в луг, .. й вони заполонили всі гони між Почайною та Дніпром. Після холодної зими коні мусили якнайшвидше обвітритись* (І. Білик).

2. Від вітру ставати пересохлим, шерхлим і т. ін. (про шкіру відкритих частин тіла). *У зимовий мороз або в літню спеку губи можуть обвітрюватися й пересихати* (із журн.); *Цілий день ходив без картуза — обвітрився, загорів* (Яків Баш); *Живий Гриць! Змінився, засмаг, обвітрився і від того ще гарнішим став* (В. Чемерис); *Мандрівний цирульник був немолодий. Хтозна-скільки блукав він дорогами, обличчя його обвітрилося* (Валерій Шевчук).

ОБВІ́ТРЯ, я, *с., діал.* Повітря (у 2 знач.), атмосфера. *Чорний ворон коли-не-коли скрикував над головою, прорізуючи... обвітря своїм дужим крилом* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. *Це був той сум, що заворожує своєю тихістю, лагідністю свого першого дотику .. Він пульсує разом з ударами серця і .. створює навкруги обвітря примарного щастя* (В. Підмогильний).

ОБВІ́ШАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обві́шати.** *В просторій молдаванській хаті, вистеленій різнобарвними килимами, обвішаній чудово тканими рушниками, блимає перед образом лампадка* (М. Коцюбинський); *Сірий яблукатий жеребець був обвішаний ловецьким добром: і з лівого, й з правого боку Богдан припасував до сідла шість сирих і важезних лосячих шкур* (І. Білик); // **обві́шано,** *безос. пред. Обвішано на ніч тюрму замками, сторожа на варті* (С. Васильченко); *Весь низ ікони було обвішано дорогим намистом та золотими та срібними монетами, карбованими у всіх краях і язиках...* (Ю. Логвин); * Образно. *На нього* [Рудольфа Штора] *накладено вагу судді, арбітра, авторитета, ідола .. Його .. обвішано страшним довір'ям* (В. Винниченко).

2. *у знач. прикм.* Який обвішався чим-небудь (у 1 знач.). *Кривоніс увесь обвішаний торбами* (І. Нечуй-Левицький); *Біля афішних тумб юрмляться загорілі, обвішані зброєю степовики* (О. Гончар); * Образно. *Я спинився на березі біля калинового дерева, обвішаного кетягами ягід* (Г. Пагутяк).

ОБВІ́ШАТИ *див.* **обві́шувати.**

ОБВІ́ШАТИСЯ *див.* **обві́шуватися.**

ОБВІШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *док., що, геод.* Позначити віхами (дорогу, ділянку землі і т. ін.). *Працівники районного структурного підрозділу Держгеокадастру обвішили майданчики для будування сучасних котеджів* (з газ.).

ОБВІ́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обві́шувати** і **обві́шуватися.** *Вишиті рушники для обвішування дерев під час весняних обрядів були замовлянням на добрий урожай, силу й здоров'я роду* (з навч. літ.); *Івано-франківські ковалі знайшли для молодят альтернативу обвішуванню металевими замками дерева щастя, котре стало подарунком до Дня міста: вони планують створити символічну скриню бажань* (з газ.).

ОБВІ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБВІ́ШАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що чим.* Вішати (у 1 знач.) що-небудь у великій кількості або на значній площі, поверхні чогось. *Наталка ламала клечання і обвішувала ним коні* (І. Багряний); — *Ми, жерці, з священним трепетом підступаємо до нього* [держидерева]. *Ми збираємо його колючки, .. несемо їх до храму й обвішуємо стіни* (А. Дімаров); *Обвішали* [Тимка] *намистом із водяних лілій* (Григорій Тютюнник); *Він перший обвішав Асканію своїми дотепними шпаківнями* (О. Гончар); // Закривати чим-небудь висячим; завішувати, запинати (у 1 знач.). *Театр мав бути на ґанку, що виходив на подвір'я. З боків ґанок обвішували простирадлами* (Ю. Смолич); *Степанида Сидорівна обвішала вікна гарними завісами* (І. Нечуй-Левицький).

ОБВІ́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБВІ́ШАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., чим.* 1. Навішувати на себе у великій кількості. *Звалювали* [бійці] *на мобілізовані в селах санні*

підводи котушки з телефонним дротом, обвішувались апаратами (Ю. Збанацький); *Ситарі торгували ситами, а що цей виріб був легенький, то ситар так обвішувався ситами і ситечками, що самого його сливе й видно не було* (Ю. Винничук); *Вона примудрялася так рясно обвішуватися довгими золотими прикрасами, що товстий живіт за ними не відразу й помітиш* (Люко Дашвар); *— Як я піду на скарбову службу, добуду чинів, обвішаюсь хоч маленькими орденами...* (І. Нечуй-Левицький); *Сава обвішався качками, ніби сувенірами своєї невситимої жадібності. Щось в надрах душі застерігало, квилило: зупинися!* (О. Бердник); * Образно. *Весною, коли талі сніги бурхливими потоками спадають у Дніпро, .. таволга .. уже обвішалася золотистими сережками й заполонила простір над собою медяним запахом* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки недок.* Пас. до **обві́шувати.** *Металевий каркас головної ялинки міста обвішується штучним гіллям, спеціальними прикрасами та світлодіодними гірляндами* (з газ.).

ОБВІЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБВІСТИ́ТИ,** іщу́, істи́ш, *док., що, про що і без дод., заст.* Сповіщати (у 1 знач.), оповіщати. *Блаженні Божі духи З ангелами святими Обвіщають..: "Мир вам, браття, благо людям, Мир на землю, мир повсюди..!"* (колядка); *Отже, треба його* [Павла] *глядіти поки що, а я панові йду обвістити причину* (Марко Вовчок); *Пани обвістили ціну за голову Довбуша* (Г. Хоткевич).

ОБВІ́ЮВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **обві́ювати**[1]. *Впасти* [хочеться] *від утоми, сонячних обвіювань і млості в ліктях* (М. Рудь); *Підшоломник забезпечить додатковий комфорт і захистить обличчя від обвіювання* (із журн.); *У разі теплового виснаження тіло й голову потерпілого зволожують холодною водою та охолоджують штучним обвіюванням* (з навч. літ.).

ОБВІ́ЮВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **обві́ювати**[2]. *Обвіювання зерна.*

ОБВІ́ЮВАТИ[1] *див.* **обвіва́ти.**

ОБВІ́ЮВАТИ[2], юю, юєш, *недок.*, **ОБВІ́ЯТИ,** і́ю, і́єш, *док., що.* Віянням відділяти зерно від полови, лушпиння, пилу і т. ін.; провіювати (у 2 знач.). *Ще в стародавньому світі зерно обвіювали, щоб відділити його від колоскових лусок (полови) і соломи* (з навч. літ.); *Щоб скуштувати бодай скориночку хліба, потрібно маленьке зерно покласти в теплу землю, дочекатися врожаю, зібрати, змолотити, обвіяти, перетворити на борошно і спекти* (з газ.).

ОБВІ́ЮВАТИСЯ[1] *див.* **обвіва́тися.**

ОБВІ́ЮВАТИСЯ[2], ююся, юєшся, *недок.*, **ОБВІ́ЯТИСЯ,** і́юся, і́єшся, *док., розм.* Закінчувати віяти зерно нового врожаю. *Обмолотилися, обвіялися.., зсипали зерно в засіки* (Остап Вишня).

ОБВІ́ЯНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **обві́яти**[1]. *Ганна виразно бачила його загоріле, вітрами обвіяне, мужнє .. обличчя* (Б. Грінченко); *"У тебе могло б бути обвітрене обличчя і купа благородних зморщок, обвіяних піщаним вітром. Поглянь на себе! Від тебе давно вже ніхто нічого не чекає..."* (І. Роздобудько); *Пізно я повертався додому. Приходив обвіяний духом полів, свіжий, як дика квітка* (М. Коцюбинський); *Селища подовж широкого Бористена обвіяні запахом меду й нового зерна* (Н. Королева); * Образно. *Обвіяний духом поезії пісень, неба, тепла, квіток, він неначе бачив душею свою Україну* (І. Нечуй-Левицький); // **обві́яно,** *безос. пред. Поезія Свідзинського виросла з української казки і дохристиянської мітології* [міфології], *духом якої обвіяно "Слово о полку Ігоревім", давні колядки, обрядові пісні* (Яр Славутич).

ОБВІ́ЯНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **обві́яти**[2]. *На території Сірето-Дністровського межиріччя в поселеннях X–XIV ст. обмолочене та обвіяне зерно зберігали у спеціально споруджених зернових (хлібних) ямах* (з наук. літ.).

ОБВІ́ЯТИ[1] *див.* **обвіва́ти.**

ОБВІ́ЯТИ[2] *див.* **обві́ювати**[2].

ОБВІ́ЯТИСЯ[1] *див.* **обвіва́тися.**

ОБВІ́ЯТИСЯ[2] *див.* **обві́юватися**[2].

ОБВО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обво́дити.** *Сакральні хороводи та оберегове обводження нареченої навколо певного елемента весільного обряду (наприклад, верби, калини) є символічними проявами залучення можливостей сонця, форма якого ідеальна, тому й наречена "красна як сонце"* (з наук. літ.); *Візантійські художники вирівнюють колористичну гаму всього регістру мозаїки,ураховуючи силу світла й використовуючи прийом обводження німбів світлою чи темною гамою смальти* (з навч. літ.).

ОБВО́ДИТИ, джу, диш, *недок.*, **ОБВЕСТИ́,** еду́, еде́ш, *док.* 1. *кого.* Ведучи кого-небудь, обходити з ним навколо чогось. *Як одчитували молитви, то і вона мов гасла, так що як прийшлося обводити круг стільця, так вона вже і не змогла сама по собі йти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Під звуки музики й гучних привітань Капуста і Тетяна обводять молодих навколо всієї палати* (І. Кочерга); // *кого.* Ведучи м'яч, шайбу, обходити супротивника (у футболі, хокеї і т. ін.). *Ганяю я .. м'яча, тренуюсь, індивідуальну майстерність відточую. Одбив м'яч далеченько. Аж тут раптом з'явився незнайомий хлопець .. Вхопив м'яча в руки .. Я до нього, намагаюся забрати м'яча, а він весь час обводить мене, не дає забрати* (В. Нестайко); *Матвій заговорив голосом спортивного коментатора: — .. Арбітр подає м'яч, .. небезпечна ситуація на штрафному майданчику, .. Алу Парата обводить другого напівзахисника .. ГОЛ!!!* (Любко Дереш); *Якщо в захисника є рівний вибір — обвести гравця суперника чи виконати передачу, він зобов'язаний відпасувати шайбу партнерові* (з навч. літ.).

2. *що чим або чим без прям. дод.* Робити круговий рух навколо чого-небудь (рукою, пальцем і т. ін.). *Вона .. вступала босими ногами у дірчаті туфлики* [туфельки] *і, нагнувшись, поправляла заламаний задник, обводила пальцем за-п'яток* (Є. Пашковський); *Семен затиснув в грубі і чорні пальці цигарку, а праву руку підняв, обвів нею круг шиї* (М. Коцюбинський); *Розумний молодий скіф не вимагав перекладу. Він підніс руку до своєї голови, швидким помахом обвів верхню її частину і немовби щось зірвав з неї* (В. Владко); // Роблячи круговий рух (рукою), вказувати на кого-, що-небудь. *— Були .. різні варяги. Київ-город і вся ця земля, — він обводить рукою навкруг, — це острів у океяні* [океані], *насувають і насувають хвилі. Різні йшли на нас племена й орди: були торки — розбили, .. ішли булгари — показали і їм меч* (С. Скляренко); *Повернулась* [Зубиха] *на одній нозі проти сонця тричі, зашепотіла щось таке собі нищечком, обвела рукою туди, де село* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона обвела рукою степ, де світлий океан марева розлився* (О. Гончар).

3. *що — перев. чим, навколо чого.* Закріплювати щось навколо чого-небудь; обмотувати, обв'язувати. *Як же Марина*

обвела ще коси кругом голови, зв'язавши калачем на потилиці, то й не пізнати Христі! (Панас Мирний); *На остачу ситцю набрав по сімсот. Аж десять аршин .. Мішок та ще ж і набитий — як-як зав'язкою обведеш...* (А. Головко).

4. *що — перев. чим.* Те саме, що **оточувати** 2, 3. *Гарбузи, розпустивши широке листя, наче шнуром, кругом обводили невеличкі грядочки* (Панас Мирний); *Король Данило потихеньку укріплював міста, розорені татарвою, будував нові, обводив їх частоколом* (В. Багірова); *З дротів колючих огорожі картоплю й гречку обвели* (В. Сосюра).

5. *що — перев. чим.* Окреслювати що-небудь замкненою лінією. *Принцеса помалу відходить од вікна й зупиняється коло столу, задумливо обводячи пучкою круг шапочки чайника. Стоїть і водить, стоїть і водить* (В. Винниченко); *Давид сідає навпочіпки і рукою рівно обводить латку снігу* (М. Стельмах); *Чого він* [кінь] *злякався? Чи тої падучої зірки, що нараз яскраво спалахнула в зеніті й обвела сріблястою дугою половину зоряного неба?* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Нерозлучно носив у своїх грудях Коцюбинський і почуття самотності, що й обводило круг його* [нього] *те магічне коло, за яке вихід був невільний* (С. Єфремов); // *безос. Кость уже, скрутившись клубочком в кутку, лежав нерухомо й не чув нічого. Голова йому була гаряча, з рота аж пашіло жаром, очі обвело якоюсь смугою* (В. Винниченко); // Обрамляти, оздоблювати кругом чим-небудь. *Зроблю Маленьку книжечку. Хрестами І візерунками з квітками Кругом листочки обведу* (Т. Шевченко); *Усюди в нас хати .. Мажуть, білять дівчата І обводять каймою* (М. Нагнибіда).

6. *кого, перен., розм.* Уводити в оману, обдурювати, ошукувати кого-небудь. — *Отак-то ти нас обвів, дядьку?* — *обізвавсь до його* [нього] *Лушня* (Панас Мирний); *Із Тихоном дочка стрічається, щоб не каялася! Тихін обведе не одну, окрутить* (К. Гордієнко).

◊ **(1) Обвести́ / обво́дити за ніс** *кого* — перехитрити, обманути когось. — *Нащо гарячкувати? Може, й справді нас за ніс обвели, то треба послухати людей. Люди завжди правду кажуть* (Ю. Бедзик); **(2) Обвести́ (окрути́ти, оберну́ти** *і т. ін.)* / *рідше* **обво́дити (окру́чувати, оберта́ти** *і т. ін.)* **круг (навко́ло, довко́ла** *і т. ін.)* **па́льця (пу́чки)** *кого:* а) спритно перехитрити, обдурити когось. [М и к и т а *(набік):*] *І не собака ж наш кошовий, яке коліно викинув, усіх як кругом пальця обмотав?* (М. Кропивницький); — *Та я всіх кругом пучки оберну, ось що* (Б. Грінченко); *Ви ж подумайте, яка ото хитра лисиця, а він і цю звіряку довкола пальця обвів* (О. Ковінька); *Мене, старого лиса, кругом пальця обкрутити, ще й висміяти!* (П. Колесник); — *Так їх, Тимофію!* — *задоволено вигукнув Бондар ..* — *Думали нас круг пальця обвести!* (М. Стельмах); — *Ніколи собі цього не прощу! Отак по-дурному дали себе круг пальця обкрутити* (А. Головко); — *Отже, вас, Алевтино, ошукали, як кажуть, обвели навколо пальця* (П. Гуріненко); *Всім соромно було визнавати, що їх, мов малих дітей, обкрутив навколо пальця отой довготелесий рідкочубий істерик* (П. Загребельний); *Лютило те, що він, цар, дав обвести себе навколо пальця, як хлопчика* (Ю. Мушкетик); — *Стою собі та й думаю: а дулі, щоб ви мене круг пальця обвели* (Л. Костенко); *Тоді Богданові спало на думку інше: невже .. Бог такий могутній і такий мудрий? Адже його раз по раз обводить докруг пальця Сатанаїл!* (І. Білик); б) кмітливістю, хитрощами і т. ін. ви́кликати до себе прихильність, приязнь (перев. про жінок); закохати в себе. *Тоді постала в ньому прихована злість на Рифку: чому не може подарувати йому сина? Чому не має стільки сили в собі, щоб обкрутити його довкола свого пальця? Чому не має стільки чар..?* (Ірина Вільде); — *Вийшло так, що нікому не потрібна. Був же хтось у тебе? А був! То чого не обдурила, чого круг пальця не обвела?* (Є. Гуцало); *Йому подобалося велике суперництво, .. подобалася ще більше гра, яку вела його Котя з ними обома і з ним самим. Він бачив, як Котя обкручує довкола пальця обох хлопців* (П. Загребельний); **(3) Обво́дити (огорта́ти) / обвести́ (огорну́ти) очи́ма (по́глядом, зо́ром** *і т. ін.)* *кого, що* — оглядати кого-, що-небудь, дивитися на когось, на щось; роздивлятися. *Інколи він відривається від книжки, обводить поглядом величезну кімнату* (І. Багмут); — *Чи не завадив я вам? Так неждано і негадано потрапив,* — *обводить очима і людей, і стіни кімнатки* (М. Стельмах); — *Тепер, любі друзі, будьмо уважні,* — *Йостек обводить нас радісним поглядом.* — *Зараз буде розвінчання магії* (Любко Дереш); — *Алі... Алі... тут десь...* — *він обвів зором порожні лавки* (М. Коцюбинський); *Уважним поглядом цезар огорнув дівчину* (Н. Королева); *Сльоза, лишившись внизу, ще раз обвів оком навколо* (П. Панч); *Минув день, другий. Ніхто не появлявся на згарищі тінню скорботи, не піднявся з кривавих ран, щоб обвести блукаючим зором руїни* (Р. Андріяшик).

ОБВОДИ́ТИ, оджу́, о́диш, *док., кого.* Водячи кого-небудь, побувати з ним у багатьох місцях. *Поки обводила* [Параска] *його* [панича], *поки обходила увесь садок, то й сонце сіло* (Панас Мирний); *Петрусь щебетав за них обох, скучив, зрадів, не відпускав Софіїну руку, поспішав її скрізь обводити, усе показати — річку, бабиних Марфиних кіз, сунички у лісі* (В. Шкляр).

ОБВО́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок.,* **ОБВЕСТИ́СЯ,** еду́ся, еде́шся, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **обгоро́джуватися.** — *Люди, людоньки,* — *плачуть жінки,* — *це ж ми проти наших рідненьких окопуємося, обводимося* (О. Іваненко).

2. *тільки док., чим.* Окреслитися (у 1 знач.) смугою, лінією і т. ін. від утоми, безсоння і т. ін. (про очі). *Ґудзик .. долічував останнім робітникам гроші. Ніс йому рознесло, одне око заплило і обвелося синьою смугою, на губах іще лишилася суха запекла кров* (В. Винниченко); *Очі* [Аскольда] *раптом обвелись білими, лиховісними обручами і блиснули раз за разом. Очі первісної людини в обличчі небезпеки* (Ірина Вільде); *Як змінився Григорій! Сивина заплелася в його чорний чуб, глибоко запалі очі обвелися темними смугами* (М. Стельмах).

3. *тільки недок.* Пас. до **обво́дити** 4, 5. *Крайній північно-східний форпост античного світу Танаїс наприкінці III — на початку II ст. до н. е. обводиться новими мурами й вежами* (з наук.-попул. літ.); *Замки й захисні споруди за часів Карла Великого мали товсті стіни із зубцями та кругові сходи вгорі, що нерідко були продовженням природної скелі, яка обводилася глибоким ровом* (з навч. літ.); *До анкет або опитних листів вносяться корективи: якщо, припустімо, не визначена жодна позиція, то обводиться варіант "нема відповіді" або "мені важко відповісти"* (із журн.).

ОБВО́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обводни́ти.** *Лани — обводнені, обслонені навкруг Вітровідпірними щитами лісосмуг* (І. Вирган).

2. *у знач. прикм., спец.* Який обводнився (у 2 знач.); який містить воду, зі значним умістом води. *У звичайних умовах "срібні" пісковики мало обводнені, проте в зонах тектонічних порушень мають підвищену водоносність* (з наук. літ.); *Обводнене мастило без попереднього відділення води застосовувати не можна* (з наук.-техн. літ.); *Навколо кожної обводненої свердловини при відборі з неї газу з водою утворюється зона зниженого тиску* (з навч. літ.).

ОБВО́ДНЕНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Стан за знач. **обво́днений** 2. *Значну частину сучасних праць із геології присвячено дослідженню умов надходження води в гірничі виробки, факторам, що визначають обводненість родовищ, і способам боротьби з шахтними водами* (з наук. літ.); *Найбільша обводненість пісків спостерігається в долинах річок і балок* (з навч. літ.).

ОБВО́ДНЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обводни́ти** 1. *Весь таврійський епос пройнятий мрією про обводнення степів...* (О. Гончар); *Я хотів розпитати Гобсона про онкологічні досліди Чиказького інституту і про новітні плани обводнення Сахари* (Ю. Бедзик).

2. *спец.* Дія за знач. **обводни́тися.** *Передчасне обводнення свердловин та пластів зумовлюють геолого-фізичні й техніко-технологічні чинники* (з наук.-попул. літ.); *Труднощі вкорінювання стеблових живців ліщини можна пояснити глибокою стрижневою кореневою системою, слабким обводненням пагонів* (з навч. літ.); *Обводнення копалень утруднює видобуток вугілля* (із журн.).

ОБВОДНИ́ТИ *див.* **обво́днювати.**

ОБВОДНИ́ТИСЯ *див.* **обво́днюватися.**

ОБВО́ДНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обводнювання. *При прокладанні зрошувальних систем та спорудженні обводнювальних каналів необхідно мати відомості про рельєф місцевості* (з навч. літ.); *Функціонування зрошувальних, обводнювальних та осушувальних систем у водному господарстві країни спрямоване на оптимальне задоволення запитів водокористувачів* (із журн.).

ОБВО́ДНЮВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обво́днювати** 1. *Склад обводнювальних заходів залежить від господарського використання обводнюваної території. Так, при обводненні пасовищ будують шахтні і трубчасті колодязі, водоймища з водопійними пунктами* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм., спец.* Який обводнюється (у 1 знач.). *Якщо у свердловину надходить вода, то відбирання продукції (нафти, газу) з обводнюваного пласта утруднюється або стає неможливим* (з навч. літ.).

ОБВО́ДНЮВАНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Стан за знач. **обво́днюваний** 2. *Природним чинником еволюції радіоекологічної обстановки є насамперед інтенсивність геохімічних і біогеохімічних процесів перерозподілу радіонуклідів у наземних та водних екосистемах, залісення та обводнюваність території* (з наук. літ.); *Ефективність роботи видобувних підприємств залежить від гірничо-геологічних умов розроблення корисних копалин, зокрема від обводнюваності родовища* (з навч. літ.).

ОБВО́ДНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обво́днювати** 1. *Щороку колгоспники готують землю для обводнювання, сіють, садять* (Остап Вишня); *Середня Азія багата на підземні води, які використовують для забезпечення потреб населення та обводнювання пасовищ* (з навч. літ.).

ОБВО́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *рідко* **ОБВОДНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ОБВОДНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що.* 1. Створюючи штучні водойми, забезпечувати певну місцевість водою. *Хто зараз .. може запевнити, .. що людина не мінятиме русла річок, не обводнюватиме з допомогою глибинних каналів безплідні пустелі, не створюватиме нові моря..?* (М. Сиротюк); *Ця людина прокладала нові шляхи в джунглях, спускалася у батискафі на дно найбільших океанських западин, літала в ракеті, обводнювала марсіанські пустелі* (І. Росоховатський); — *Ось так, Ліно... Степи збираємось обводнити, а самим поки що напитися ніде: кидай агрегат і біжи аж до цих бочок за ковтком води* (О. Гончар).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **намо́чувати.** *Що зробив Кіровоградський меліоводбуд? Помпу сяку-таку він поставив і труби сякі-такі попрокладав... — Ну! Раз-два! Помпонули! Воно води сьорбнуло, біля помпи бризнуло, обводнило виконробові робу і засюрчало не по трубах, а куди йому забажалося — на всі боки!* (Остап Вишня).

ОБВО́ДНЮВАТИСЯ, юється, *рідко* **ОБВОДНЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.,* **ОБВОДНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. *спец.* Наповнюватися водою, насичуватися (у 2 знач.). *Котелевське газоконденсатне родовище з 2009 р. почало обводнюватися, і видобуток на ньому значно зменшився* (з наук. літ.); *Обводнювалися заплави, закріплювалися піски на терасах, де формувалися дернові ґрунти, датовані салтівською культурою (VIII–X ст. н. е.)* (з наук.-попул. літ.); *За наявності тектонічних вод можуть обводнитися головні частини нафтоносних пластів або ж відбутися процеси повного заміщення нафти водою* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обво́днювати, обводня́ти** 1. *За рахунок подання води в канал Верке та Берегівську меліоративну систему в Берегівському та Ужгородському районах обводнюється територія площею до 40 тис. га* (з наук.-попул. літ.).

ОБВОДНЯ́ТИ *див.* **обво́днювати.**

ОБВОДНЯ́ТИСЯ *див.* **обво́днюватися.**

ОБВО́ЗИТИ, о́жу, о́зиш, *недок.,* **ОБВЕЗТИ́,** зу́, зе́ш, *док., кого, що.* 1. Возити навколо чогось або обминаючи що-небудь. *Гарасько немало здивувався, як побачив село. Його обвозили довкола валу, який був укритий снігом, що присипав густу тернину* (А. Чайковський); *Навіть нескінченні туристичні автобуси не заважають тут, у Каїрі, усамітнитися думкам. Щоправда, трохи відволікають нав'язливі погоничі верблюдів, пропонуючи обвезти навколо пірамід* (із журн.).

2. Возити кого-, що-небудь у різні місця. *Тіло помершого* [померлого] *царя .. начиняли ріжними пахучими травами .. і так обвозили по всіх підвластних* [підвладних] *сторонах* (М. Грушевський); *З почуттям гордості і вдоволення мене обвозили оглядати пречудове .. місто* (У. Самчук); — *Дорогі гості, сідайте в авто .. Обвеземо вас по всьому будівництву* (С. Плачинда).

ОБВОЛІКА́ЛЬНИЙ, а, е. Який утворює у воді клейкі рідини, що вкривають захисною плівкою слизову оболонку або шкіру та захищають їх від подразнень. *Відвари ячмінних круп корисні як обволікальний засіб у лікуванні запальних процесів шлунково-кишкового тракту, як пом'якшувальний та відхаркувальний засіб при сильному кашлі, бронхіті* (з наук.-попул. літ.); *Для виведення отрути з кишківника використовують обволікальні речовини рослинного походжен-*

ня, здатні утворювати у воді клейкі рідини (крохмаль, насіння льону й вівса) (з навч. літ.); // Стос. до обволікання. *Препарати очанки, що мають протизапальні, обволікальні та в'яжучі властивості, допомагають у лікуванні гіперацидних гастритів, ларингітів і трахеобронхітів* (з наук.-попул. літ.).

ОБВОЛІКА́ЛЬНО. Присл. до **обволіка́льний.** *При ураженні тонкої кишки в дітей спостерігається пронос. Обволікально впливають рисовий відвар та суспензія крохмалю у воді* (з навч. літ.).

ОБВОЛІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обволіка́ти.** *Просочення, заливання, обволікання та герметизація захищають радіоапаратуру від впливу зовнішнього середовища, зокрема вологи* (з наук.-техн. літ.); *Поживна суміш для обволікання кореневої системи рослин не дає пересихати корінню* (з навч. літ.).

ОБВОЛІКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБВОЛОКТИ́,** *розм.* **ОБВОЛІКТИ́,** лочу́, лоче́ш; *мин. ч.* обволі́к, локла́, ло́ *і* лікла́, ло́; *док., кого, що чим і без дод.* 1. Густо огортати, обкутувати, оточувати з усіх боків (про пару, дим і т. ін.). *Тисячі мушкетів вистрілили воднораз, обволікаючи небо й землю пороховим димом* (Я. Качура); *Небо до обрію вкрилося розривами рудих хмарок, що пливли, обволікаючи сонце* (В. Кучер); *Синя надвечірня імла піднімалася з лугів і поволі обволікала все навкруги* (В. Малик); *Вітрило .. щезло у відкритому морі в синюватому мареві, що обволікало обрій* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *Дужчав поривчастий вітер. Чорно-сиза хмара обволокла вже півнеба .. Надходила гроза...* (В. Малик); *Туман .. густо обволік річку й острів* (Ю. Мушкетик); // Обмощувати, обкладати з усіх боків чим-небудь гнучким, м'яким; обвивати. *Кладуть* [троянці] *із мертвих тіл кострі; Соломой* [соломою] *їх обволікають, Олію з дьогтем поливають На всякий зруб разів по три* (І. Котляревський); // Укривати поверхню щільною масою (про що-небудь густе, липке і т. ін.). *Цементне тісто в бетонній суміші обволікає зерна піску, покриваючи їхню поверхню тонким шаром (звичайно від 0,01 до 0,1 мм)* (з наук.-техн. літ.); *Гіркувата рідина не потамувала спраги, а лише неприємно обволікла ротову порожнину й заструменіла в горло колючим потічком* (О. Ірванець).

2. *перен.* Охоплювати, обіймати (про настрій, почуття і т. ін.). *Тьмяно надвечірня втома обволікала Псьол* (І. Пільгук); *Урочистість ночі та тиша, що ніби сама до себе прислухалась, десь непомітно обволікла дівчат* (М. Івченко); *Важка, незнана досі млость обволокла його тіло* (І. Багмут); *Лице Коляди обволік такий спокій, наче воно було виліплене з воску* (В. Шкляр).

ОБВОЛІКА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ОБВОЛОКТИ́СЯ,** *розм.* **ОБВОЛІКТИ́СЯ,** лоче́ться, *док., чим.* 1. Густо огортатися, обкутуватися з усіх боків (димом, парою і т. ін.). *Ще стрільба, і ось уже кузня обволікається димом, горить* (О. Гончар); *Ніч була темна й кудлата, небо обволоклося хмарами, і самотні вогники з хат тривожили тьму* (Валерій Шевчук); *Напівзруйнована "Арабелла" в гуркоті канонади, серед трісок шпангоутів і криків поранених захиталася і обволоклася хмарою диму, який сховав її від французів* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *У глибоку тарілку викладаємо порцію заморожених пельменів, заливаємо сметаною, підсолюємо й перемішуємо так, щоб кожен пельмень обволікся* (з навч. літ.).

2. *перен.* Перейматися (певним настроєм, почуттям і т. ін.). — *Так оце ти... лікуєш людей?.. А хто тебе навчив цьому?* — *Мама. Вони в усяких зіллях розбиралися,* — *обволікається повагою дівоче обличчя* (М. Стельмах); *Біле, повнощоке Володьчине лице обволікається похмурістю, туманом відповідальності* (О. Гончар).

3. *тільки недок.* Пас. до **обволіка́ти** 1. *Під час косметичного ламінування кожна волосина обволікається ліпідно-кератиновою плівкою, до складу якої входять компоненти рослинного походження* (з навч. літ.).

ОБВОЛІКТИ́ *див.* **обволіка́ти.**

ОБВОЛІКТИ́СЯ *див.* **обволіка́тися.**

ОБВОЛОКТИ́ *див.* **обволіка́ти.**

ОБВОЛОКТИ́СЯ *див.* **обволіка́тися.**

ОБВОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обволокти́, обволікти́.** *Г. Кірхгоф висловив думку про те, що Сонце складається з розпеченої рідкої маси, обволоченої атмосферою пари* (з навч. літ.); * Образно. *Ходім у сад покинутий, Звітаємо Пустельно позолочений, Журбою обволочений. Десь, може, знайдем яблуко Незірване* (В. Свідзинський); // **обволо́чено,** *безос. пред. Черевовійчасті черви мають витягнуте тіло завдовжки 0,5–1,5 мм з віями на черевній частині, яке обволочено кутикулярним шаром і клейовими залозами* (з навч. літ.).

ОБВОЛО́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обволокти́, обволікти́** і **обволокти́ся, обволікти́ся.** *Обволочення застосовують для ізоляції таблетки-ядра від проникнення вологи, особливо на початку її зволоження* (з наук.-попул. літ.); *Для ізоляції дроту з міді використовують обволочення розплавом полімеру* (з навч. літ.).

ОБВОРОЖИ́ТИ *див.* **обворо́жувати.**

ОБВОРО́ЖЛИВИЙ, а, е. Який обворожує, зачаровує; чарівний (у 2 знач.). *Тільки-но був* [Кульбака] *перед вами лагідний, відкритий, просто обворожливий, а за хвилину витіє щось таке, що жахнешся* (О. Гончар); *Не тільки очі — у Любки все було обворожливе* (В. Земляк); *У художньо-документальній повісті "Легендарна Оксана Петрусенко" М. Кагарлицький простежує тернисті шляхи-дороги артистки, глибоко й переконливо розкриває її обворожливий образ* (з наук.-попул. літ.).

ОБВОРО́ЖЛИВО. Присл. до **обворо́жливий.** *Полеглим 300 спартанцям під Фермопілами народ установив пам'ятну стелу з епітафією: "Подорожанин, передай лакедемонянам, що ми лежимо тут, слухняні їх наказу". Усе просто, виразно та обворожливо, немовби геометрична аксіома, яку слід застосувати,* — *і все стане на своє місце* (з наук.-попул. літ.); *Як обворожливо дивитися на сяючі потоки світла, що переливаються на чарівних кришталевих підвісках чудової люстри!* (з мови реклами).

ОБВОРО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБВОРОЖИ́ТИ,** ожу́, о́жиш, *док., кого, що і без прям. дод.* Те саме, що **заворо́жувати** 1, 2; зачаровувати. — *Красунчик досконало володіє даром обворожувати людей — і жінок, і чоловіків — усіх!* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Часом, як кажуть, неначе хто чоловіка обійде або обворожить* (І. Нечуй-Левицький); *Венеція прекрасна й романтична, вона обворожує, притягує до себе і залишається у серці назавжди* (з мови реклами); *Він розумною та поважною розмовою обворожe* [обворожить] *молодого пана* (Панас Мирний); *Юних літ казки обворожили І навіки серце освіжили* (С. Крижанів-

ський); *Коло третього вікна він спинився, став навшпиньки й потяг носом. Запах, яким віяло з кімнати, його обворожив* (Валерій Шевчук).

ОБВУ́ГЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обву́глити.** *Ти поєднаний на цій землі з каменем на дорозі, з корінням дуба, що стоїть на узліссі, обчуханий вітрами й обвуглений блискавками* (Р. Федорів).

2. *у знач. прикм.* Який обвуглився; обгорілий (у 2 знач.). *Обвуглений упав метелик грудочкою, спалений вогником свічки* (Н. Королева); *Хіба ж здатний обвуглений пень, що стирчить у лузі, стримати весняну повінь?* (М. Руденко); *У рівчаку, куди стікала вода з криниці, двоє змісили глину, третій назбирав на згарищі обвуглених дощин, зробив форму для цегли* (Р. Андріяшик); *Невдовзі ми підійшли до якихось почорнілих і обвуглених дерев* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); // Який згорів (у 1 знач.). *На столі маленька купка обвугленого лушпиння* (Ю. Збанацький).

3. *перен.* Темний і шерхлий від дії сонця, вітру (про шкіру відкритих частин тіла). *Висхлий степ. Панська пшениця. І потріскані до крові обвуглені губи женців* (М. Стельмах).

ОБВУ́ГЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **обву́глений** 2. *До дефектів деревини належать чужорідні елементи, обвугленість, деформації* (з навч. літ.); *Обвугленість продуктів негативно впливає на організм. Особливо варто звернути увагу на червоне м'ясо* (із журн.).

ОБВУ́ГЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обву́глити** і **обву́глитися.** *Буре вугілля з низьким ступенем обвуглення зберігає анатомічну структуру рослинної речовини, з якої воно утворилося* (з наук. літ.); *Обвуглення органічних решток тканин рослин і тварин супроводжується їх почорнінням, зменшенням умісту водню й кисню* (з наук.-попул. літ.).

ОБВУ́ГЛИТИ *див.* **обву́глювати.**

ОБВУ́ГЛИТИСЯ *див.* **обву́глюватися.**

ОБВУГЛІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обвуглі́ти.** *Деревний гриб, що є популярним у Китаї, Японії, В'єтнамі й Таїланді, зовні дуже схожий на обвуглілий папір* (з наук.-попул. літ.); *Рама вентиляційної решітки, яку відлито зі сплаву цинку й алюмінію, має колір з ефектом декоративного зістарювання, що нагадує обвуглілий метал* (із журн.).

ОБВУГЛІ́ТИ, іє, *док.* Те саме, що **обву́глитися.** *Конюшня, корівники — все спалено. Обвуглілі стовпи, як пам'ятники печалі* (Григорій Тютюнник).

ОБВУ́ГЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обву́глювати** і **обву́глюватися.** *Для ретельного виявлення радіоактивних речовин проводять збагачення проб їх висушуванням та обвуглюванням* (з наук. літ.); *У природі обвуглювання відбувається протягом багатьох століть під шаром води й землі* (з наук.-попул. літ.); *Не можна обробляти вулики до обвуглювання деревини, тому що це погіршує їхню якість* (з навч. літ.).

ОБВУ́ГЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБВУ́ГЛИТИ,** лю, лиш, *док.* 1. *що.* Обпалювати, утворюючи на поверхні чого-небудь шар вугілля. *Оптимальні параметри жарових труб для нагрівання сировини до необхідної температури дають змогу рівномірно її обвуглювати, забезпечуючи якість і кількість одержуваного деревного вугілля* (з наук.-техн. літ.); *Сульфатна кислота обвуглює органічні речовини — цукор, папір, деревину, волокна тощо* (з навч. літ.); *Вогонь .. Обвуглив тіло й пощадив лише Обмотки чорні* (Л. Первомайський); *Щоб отримати деревне вугілля, потрібно обвуглити дрова* (з наук.-попул. літ.).

2. *кого, що, перен.* Робити кого-, що-небудь темним (у 3 знач.), змарнілим (у 3 знач.) (про горе, сум і т. ін.). *Він дивиться так, наче його проклинають: по обличчю повзе змертвіла хвиля, обвуглює зморшки* (Є. Гуцало); *В широко розплющених очах молодиці нема ні відчаю, ні сліз. Тільки німа скорбота, здавалось, навіки обвуглила її обличчя і всю, ніби вирізану з чорного каменя, постать* (М. Стельмах).

ОБВУ́ГЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ОБВУ́ГЛИТИСЯ,** литься, *док.* 1. Покриватися шаром вугілля внаслідок дії вогню; обгоряти (у 1 знач.). *Книжки не хотіли горіти, обвуглювалися по краях* (О. Полторацький); *Обвуглюються папірчини, скручуючись, ніби їм боляче, чорніють і спалахують* (А. Михайленко); *Я відрізаю скибку від батона, ламаю навпіл, одягаю на виделку й довго тримаю над вогнем, поки цей шмат не обвуглюється* (А. Дністровий); *— Мабуть, то дерево так обгоріло, — сказав я, — що тільки пень лишився. Він весь обвуглився й блищить...* (А. Кащенко); *— Як ніч, так і стало потикатися в наших краях якесь нічне страшило .. Воно підлізе, мацне старого за спину — і дід впав, зчорнів, обвуглився весь, мов спалений корч* (В. Близнець); *Місце кріплення кабеля вже обвуглилося, контакти потемніли* (Ю. Іздрик); * Образно. *Як сірничок, припалений від сонця, день спалахнув, обвуглився, погас* (Л. Костенко); // Перетворюватися на вугілля. *При температурі 120–150 градусів за Цельсієм дерево обвуглюється* (з наук.-попул. літ.); *До складу органічних речовин обов'язково входить карбон, тому під час нагрівання деякі з них можуть обвуглюватися* (з навч. літ.).

2. *перен.* Ставати темним (у 2 знач.), шерхлим під дією сонця, вітру (про шкіру відкритих частин тіла). *Юрко схуд і посуворішав. Обличчя потемніло, ніби обвуглилось на сонці* (В. Козаченко).

3. *перен.* Марніючи від горя, суму і т. ін., ставати темним (у 3 знач.); чорніти (у 1 знач.). *Від раптової печалі в баби Ликори губи аж наче обвуглюються* (Є. Гуцало); *Може, й налагодилося б життя молодого подружжя, .. та війна спекла їм серця, як чорною блискавкою, і почорніли вони за один день, обвуглились у невимовній людській скорботі* (Григорій Тютюнник); *— Чи є сила в партизанів? .. — Є, товаришу командире, тільки в животі нема нічого, — жартівливо відповів Жолудь, що також подався за ці дні, похудів і обвуглився* (М. Стельмах); *Одарка Пилипівна .. схлипувала; плечі її тремтіли, ціла її постать обвуглилась, скоцюрбилась, і не стало гордої жінки з козацького кореня* (Р. Федорів).

ОБВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обв'яза́ти** 1. *Хлопці та чоловіки стояли купами .. в чорних капелюшах, обв'язаних червоними стрічками* (І. Нечуй-Левицький); *Пальто на ньому* [чоловікові] *було підперезане брудною товстою шворкою, на одній нозі була велика глибока галоша, а на другій чобіт, теж обв'язаний шворкою* (В. Винниченко); *Брав* [жрець] *головешку з багаття, підіймав її над головою, рушав у темряву, де ще звечора приготовлена була й оздоблена велика сосна, а під нею стояло обв'язане соломою й змащене смолою коло* (С. Скляренко); *Копита в коней старанно обв'язані повстю, колеса тачанок обтягнуті сіном та вовною* (О. Гончар); // **обв'я́зано,** *безос. пред.* *Напівумерлого старця покроплено й облито водою, обв'язано його рану,*

котру він, видно, вибив собі на голові, падучи [падаючи] *вночі в криницю* (І. Франко).

2. Дієпр. пас. до **обв'яза́ти** 2. *Ще з дитинства я пам'ятаю серветки на святковому столі, які були обв'язані ніжними мереживами з тонких ниток* (з мемуарної літ.); *У початкових класах передбачено виготовлення серветок або носовичків, обв'язаних гачком* (з навч. літ.).

ОБВ'ЯЗА́ТИ *див.* **обв'я́зувати.**

ОБВ'ЯЗА́ТИСЯ *див.* **обв'я́зуватися.**

ОБВ'Я́ЗКА, и, *ж.* 1. Те, чим обв'язують, обмотують що-небудь; пов'язка (у 1 знач.). *Володько поправляється, око починає дивитися і сливе не потрібно його зав'язувати, у хаті здіймає обв'язку зовсім* (У. Самчук); *Рука у Лесі довго гоїлася і кілька місяців усе була обв'язана. Пам'ятаю, як Леся тоді все ж багато вишивала й шила, пришпилюючи роботу до тої обв'язки...* (з мемуарної літ.); *Ковбасу (варену і копчену) перед нарізанням обтирають сухим рушником, видаляють обв'язки, шкіру надрізують і частину її знімають* (з навч. літ.).

2. *техн.* Пристрій для з'єднування або закріпляння частин чого-небудь (конструкції, споруди і т. ін.). *Обв'язка твердопаливного котла з підключенням до закритого контуру системи опалення повинна містити циркуляційний насос, розширювальний бак і групу безпеки котла* (з наук.-техн. літ.).

ОБВ'Я́ЗУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обв'язування (у 1 знач.). *Обв'язувальний стіл забезпечує беззамкове скріплення поліпропіленової стрічки* (з наук.-техн. літ.); *Обв'язувальне обладнання використовують для закріплення вантажів на піддоні за допомогою стягування й обв'язування спеціальними пластиковими або металевими стрічками* (з навч. літ.); *У плодівництві широко застосовують обв'язувальний матеріал для прищепних робіт* (із журн.).

ОБВ'Я́ЗУВАЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто обв'язує що-небудь. *Обв'язувальник електровугільних виробів має знати будову, принцип дії та способи налагодження верстата і спеціальних пристроїв для обв'язування виробів* (з навч. літ.).

ОБВ'Я́ЗУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обв'я́зувати** 1. *Торговельний митний збір у Київській Русі стягували за обв'язування й пакування товару з додатком митних печаток* (з наук.-попул. літ.); *Обв'язування дерев виконують щорічно, поки кора не стане досить грубою* (з навч. літ.).

2. Дія за знач. **обв'я́зувати** 2. *Прийом в'язання стовпчиків у зворотному напрямку (зліва направо) найчастіше застосовують в обв'язуванні країв виробів* (з навч. літ.); *Для обв'язування виробу з тканини використовують тамбурний чи петельний шви* (із журн.).

ОБВ'Я́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБВ'ЯЗА́ТИ,** яжу́, я́жеш, *док.* 1. *кого, що чим, навколо чого.* Обмотуючи, обводячи мотузку, канат і т. ін. навколо чого-небудь, зав'язувати кінці. *Он якийсь хлопчик без шапки. Зліз на ліхтарний стовп і обв'язує його смужкою червоної китайки* (Б. Грінченко); *Фелікс обмотував ноги .. папером і обв'язував бинтами* (Ю. Яновський); *Вася попросив Глобу на всякий випадок обв'язати його за пояс тонким і міцним мотузком* (В. Собко); [В л а д а:] *Я бачу, що приймає він заслужене. Та ланцюгами й ребра обв'яжи йому.* [Г е ф е с т:] *Я знаю й сам, що треба, — не наказуй-бо* (Борис Тен, пер. з тв. Есхіла); // Обгортати, обмотувати, закутувати в що-небудь, закріплюючи певним чином; обвивати (у 2 знач.). *Перекази жили про милосердя велике до вбогих тієї Інгігерди-Ориси, чужинки, що .. і людей київських власними руками обв'язувала, й бездомників голодних хлібом-сіллю в княжих палатах своїх гостила* (Н. Королева); *Старий індіянин* [індіанин] *щось чаклував біля тіла свого молодого товариша, оповивав його листям, туго обв'язував ліанами й потихеньку щось наспівував* (І. Білик); *Біль у попереку мені теж помагають зняти бджоли. Найперше я прикладаю декілька їх, щоб ужалили, далі натираю спину медом і обв'язую полотниною* (М. Дочинець); *Став збиратися Андрійко додому. Обдарувала Катря чим було небожа, обв'язала башличком на мороз* (А. Головко); *Шарпонув вітрисько, посипало сніговою крупою. Я обв'язав деревце і подумав, що треба навесні підсадити молодих слив* (Р. Андріяшик).

2. *що чим і без дод.* Обробляти край тканини, серветки і т. ін. в'язальним гачком. *Горловину і краї рукавів обв'язують гачком, використовуючи один тип візерунка* (з навч. літ.); *Іноді скатертину можна обновити, якщо її обв'язати яскравими нитками* (із журн.).

ОБВ'Я́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБВ'ЯЗА́ТИСЯ,** яжу́ся, я́жешся, *док.* 1. *чим і без дод.* Обмотуватися чим-небудь, зав'язуючи кінці. *Після кожної війни цей колодязь чистять. Збираються чабани, обв'язуються вірьовками .. і по черзі спускаються у вогку колодязну глибінь* (О. Гончар); *Коли вітер досяг штормової сили, Вершомет дістав із своєї торби тонкий, але довгий міцний мотузок і запропонував усім обв'язатись* (М. Трублаїні); *Дядько прив'язав до мокрих постолів залізні пазурі, обв'язався линвою, а стовбур обперезав сиром'ятним пасом. Відкинувся назад і почав рухатись по чорному стовбуру* (Ю. Логвин); // Обгортатися, обмотуватися, закутуватися в що-небудь, закріплюючи певним чином. *Дівчата обв'язуються фартухами* (І. Волошин); *Даруся .. не виходила з хати — так її боліла голова, що не могла дивитися навіть у стелю, лиш обв'язувалася хустками, накривалася подушкою і відверталася до стіни* (М. Матіос); *Дорогою, щоб мене не побачили, обв'язався платком, тільки очі й блищать* (О. Стороженко); *З лави звисали, подригуючи, його босі ноженята. — Обв'яжуся лахами і піду надвір, — ніби вголос розмірковуючи, сказав хлопчик* (Р. Андріяшик).

2. *тільки недок.* Пас. до **обв'я́зувати** 2. *Горловина обв'язується по краю стовпчиками без накиду, останній ряд починається з повітряної петлі* (з навч. літ.).

ОБВ'Я́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обв'ялити.** *У холодній коптильні підвішують солону рибу, попередньо провітрену на сонці й трохи обв'ялену, щоб луска в неї була майже суха* (з навч. літ.).

ОБВ'Я́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обв'яли́ти.** *Обв'ялення курячої грудки триває три дні. Потім її нарізають тонкими шматочками й подають на стіл* (з навч. літ.).

ОБВ'ЯЛИ́ТИ *див.* **обв'я́лювати.**

ОБВ'Я́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обв'я́лювати.** *Перед обв'ялюванням рибу засолюють, загортають у харчову плівку, залишаючи під пресом протягом трьох годин* (з навч. літ.).

ОБВ'Я́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБВ'ЯЛИ́ТИ,** ялю́, я́лиш, *док., кого, що.* Пров'ялювати з поверхні, зовні. *Обв'ялюють яловичину протягом десяти-чотирнадцяти днів* (з навч. літ.); *Обв'ялити філе сьомги.*

ОБГА́ВКАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **обга́вкати** 1. — *Я жупаном — до замкової стіни! Нарипую валянками під стіною, .. рахую на ній .. гармати та гаківниці! Оббіг по колу я Слуцьк, набігав дванадцять гармат і вісімдесят гаківниць і, обгавканий собачнею, знову прибіг на базар* (М. Вінграновський); *Сміється вулиця побіленим парканом. Хтось десь іде, обгавканий Полканом. І світяться крізь віття яворів янтарні очі стомлених дворів* (Л. Костенко).

2. *перен., зневажл.* Дієпр. пас. до **обга́вкати** 2. *Фільм "Зайчик", перша режисерська робота геніального Л. Бикова, був безпідставно і зло обгавканий пресою* (із журн.); // **обга́вкано,** *безос. пред. Собор був оточений глухим муром солдатні, міліції, дружинників і машин. То був, справді, глухий мур, глухий до моїх благань пропустити у храм. Мене було обгавкано і залякано перспективою ночівлі у відділку міліції* (І. Жиленко).

ОБГА́ВКАТИ *див.* **обга́вкувати.**

ОБГА́ВКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБГА́ВКАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм.* 1. Гавкати (у 1 знач.) на кого-, що-небудь (про собак). *Матвій знав, куди звертатиме процесія, прямуючи по молоду, і що з отих-от воріт вискочить рудий кудлатий песик і почне їх обгавкувати* (Г. Пагутяк); *Гавкун Бровко, найгавкучіший з усіх собак на Бамбурах, який не пропускав не лише чужих, а й своїх, щоб не обгавкати їх як слід, раптом, мов кошеня, лащився до незнайомого дядька...* (В. Нестайко); *Підступила* [Гапка] *до Пошивайлового перелазу, і тут її гарно обгавкав знайомий уже нам Пошивайлів пес* (Валерій Шевчук); *Пес схилив голову, ніби вирішуючи, обгавкати чужака чи ні* (А. Кокотюха).

2. *перен., зневажл.* Гавкати (у 2 знач.), ображаючи кого-, що-небудь. *Я відчуваю поезію як спосіб освідчуватись у любові всьому найдорожчому, а не спосіб обгавкувати все вороже* (І. Жиленко); *З шкіри вилазив* [Мотузков], *доводячи відданість начальству. Вдавався в демагогію, щоб "виконати завдання" і обгавкати того, на кого його нацьковано* (В. Барка); *Вчора обгавкала продавщиця .. У нас тут такі бувають персонажі, хоч намордник їм на фізіономію одягай* (Л. Костенко).

ОБГАДА́ТИ *див.* **обга́дувати.**

ОБГА́ДУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБГАДА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що, розм.* Бувати в багатьох місцях, у багатьох людей, загадуючи (у 2 знач.) що-небудь, закликаючи кудись, до чого-небудь. — *Нам ніколи, тітко, — відказав Микола. — До комбайна обгадуємо. Треба рятувати хліб* (В. Логвиненко); *Соцький не став далі говорити: йому треба обгадати ще цілий куток, нема коли ставати на розмову* (Я. Качура).

ОБГА́НИТИ, ню, ниш, *кого, що.* Док. до **га́нити;** обгудити, опорочити. — *Я його обчорню, обганю; стане він чорніший од чорної ночі перед своїми начальниками!* (І. Нечуй-Левицький); *Під час викупу дружки, свати й молодь з боку молодої намагалися похвалити молоду та обганити молодого, а свашки, дружби й молодь з боку молодого хвалили свого парубка та ганили наречену* (з наук.-попул. літ.).

ОБГАНЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *рідко* **ОБГО́НИТИ,** ню, ниш, *недок.,* **ОБІГНА́ТИ,** обжену́, обжене́ш, *док., кого, що.* 1. Рухаючись швидше, обминати й залишати позаду кого-, що-небудь; переганяти, випереджати. *Майнув трамвай — він мене обганяє, як я колись пішки обганяв конку* (М. Йогансен); *Поки обгонили їх косарі, помовчали дівчата* (А. Головко); *Після сніданку Дмитро виїжджає на поле. Шляхом його обганяє Мирон Підпригора, який оце нещодавно .. купив пару кобилок* (М. Стельмах); *"Себе не обженеш, Гай-гай, та й не обскачеш долю днем". Так промовляла мудрість срібно-сива* (І. Багряний); *Десь на дев'ятий день мандрів обігнали криничани валку своїх полтавських земляків — опішнянців* (О. Гончар); — *Обжени, будь ласка, цю машину, — сказала Ліда. — Навіщо? — спитав Едуард. — .. Я знаю жінку, яка їде в тій машині* (В. Лис); *Раптом звідкілясь вигулькнув крихітний чоловічок .. Він обігнав мене на своєму ровері й помчав уперед* (С. Андрухович); * Образно. *Не щезне, ні, духовний вічний дім, пребудуть вічно хай початі мною гони, будущний* [майбутній] *брат мій шляхом цим моїм, зрівнявшись з долею, коня її обгонить* (М. Вінграновський); *Не діли хвилину, годину. Не обганяй і не помножуй час. Скорися його звичайному і мудрому плину. І він винесе тебе, куди належить — у Вічність* (М. Дочинець); *Ще не пізно долю обігнати, для добрих вчинків кожен має час* (П. Мовчан); *Ти поспішаєш знов .. Тільки підлості не обженеш І не обженеш своєї смерті* (Д. Павличко); // Випереджати, залишати позаду, змагаючись з ким-, чим-небудь у швидкості руху. *Він добре стріляв із лука, з яничарки і пищалі, обганяв своїх однолітків у шалених перегонах* (Р. Іваничук); *По полудні знов скаче селом економ, як навіжений. Періщить коня і плигає в стременах, немов хоче коня обігнати* (М. Коцюбинський); *Миттю зірвавшись з своїх місць, ми побігли назустріч загонові, намагаючись обігнати один одного* (І. Цюпа); *Жоден альпініст не міг би з ним позмагатися. Я ще не добрався й до середини, а він уже на вершечку. І аж стрибає од радості, що мене обігнав* (А. Дімаров); * Образно. *Одна думка обганяла другу; одна одну випереджала, наче гралися наввипередки* (Панас Мирний); *У ній* [неї — Фортуни] *ніщо на місці не стоїть, І зміни одна одну обганяють, Нове-бо виникає кожну мить* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. *перен.* Досягати більших успіхів, кращих результатів у чому-небудь порівняно з іншим. *Поступ суспільства без знання своєї власної історії, без вивчення уроків трагедій і поразок — неможливий .. Таке суспільство .. обганяють сусідні цивілізовані спільноти і залишають поза межами громадянського поступу* (Р. Іванченко); *Сошенко відчуває, що обгонить його Тарас, як обігнав у живопису, від того і радісно і трохи смутно* (Н. Околітенко); — *Вони ж усі такі, ці відмінники .. Вони тільки про те й мріють, щоб бути першими, щоб їх хтось не обігнав* (В. Владко); *Люди ці були з далекої галактики. Їх раса в науковому відношенні обігнала людей Землі на мільйони років по рахунку часу в звичайних системах* (О. Бердник); — *Хочу вашим начальником бути. Але в чесному з вами змаганні. Я росту, і ви ростіть, а хто кого обжене — Бог вирішить* (Валерій Шевчук).

3. *у чому, перен.* Розвиватися, зростати швидше, ніж хто-, що-небудь. *Дмитро Іванович зайшов у ліс. Перед ним бігли вдалечінь чотири ряди струнких берізок та .. дубків. Вони вже обігнали в рості сосни, піднялися над ними метрів зо два* (Ю. Мушкетик).

4. *перев. недок., чим, розм.* Не підпускати (комарів, мух і т. ін.), махаючи чим-небудь; відганяти. *Труп царевича лежав, Над ним Аркадський Підкоморій Любистком мухи обганяв* (І. Котляревський); *Сила-силенна мух та ґедзів .. сідали їй* [удові] *на порепане тіло і тнули, мов гострими голками шпигали, хоч як вона їх обганяла, розмахуючи руками*

(М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *від кого — чого, діал.* Відганяючи, боронити, захищати. *Вони* [діти] *беруться обганяти його* [коня] *від оводів* (І. Франко).

ОБГАНЯ́ТИ², я́ю, я́єш, *док., що, розм.* Те саме, що **оббігати.** *Немає коло возика Лиски! .. І жінки тієї немає. Даринка сюди, Даринка туди, обганяла весь садок* (І. Вирган); *— Де ти бродиш? Я обганяв мало не всеньке місто — немов у воду канув! — Я таки був біля води, на Лопані, — всміхнувся Сковорода* (Василь Шевчук).

ОБГАНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *рідко* **ОБГО́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *недок.,* **ОБІГНА́ТИСЯ,** обжену́ся, обжене́шся, *док., розм.* 1. *від кого — чого і без дод.* Боронитися, захищатися, відганяючи від себе. *Петрій виглянув крізь вікно і побачив свого вчорашнього товариша.., що обганявся довгою хворостиною від пса* (І. Франко); *— Читай, брате, читай! — промовив Сенько з .. розпукою .. Махав рукою над вухом, буцім обгонився від чогось* (Л. Мартович); *Воли човпли, хвостами обганялись* (П. Мовчан); *Від комарів найкраще обігнатися ватрою* (А. Чайковський); *Одного осіннього надвечір'я просто не можна було обігнатися від мух* (Ірина Вільде); * Образно. *— Дивно, що навіть в обителі святій не обженешся від тих грішних думок, ніби від настирливих комах* (Б. Лепкий); *Хай пробачить читач за екскурси в минуле, але ж ніяк мені від них обігнатися* (П. Козланюк).

2. *чим.* Унаслідок певних причин обходитися, обмежуватися, задовольнятися малим, незначним. *Цензор викине конче статтю. Може, й викине, побачимо, хоч там знов-таки нема мене, я лиш обганяюся, як і скрізь, загальними гадками* (М. Коцюбинський); *Що спитлював ото щось пудів п'ять, і з тим треба якось цілу зиму обганятись, щоб і паску спекти, а там уже й на зелену пашу* (У. Самчук).

ОБГАРТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обгартува́ти.** *Важко собі уявити сучасні будівлі, споруди і навіть найпростіші конструкції без застосування обгартованих металевих виробів* (з газ.); // **обгарто́вано,** *безос. пред. Сталь для металоконструкцій обгартовано в камерних печах* (з наук.-техн. літ.).

ОБГАРТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгарто́вувати.** *Обгартовування металевих стелажів дає змогу істотно збільшити термін гарантійної експлуатації, оскільки забезпечує стійкість таких виробів до деформації* (з наук.-техн. літ.).

ОБГАРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБГАРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Гартувати поверхню чого-небудь з усіх боків. *Основний матеріал виробництва металевих меблів — високоякісна листкова сталь, яку обгартовують, додатково захищають антикорозійними засобами та стійкими до механічних пошкоджень порошковими фарбами* (з навч. літ.); *Заплановано обгартувати декілька світлофорних об'єктів на одному з приміських автошляхів* (із журн.).

ОБГАРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгартува́ти.** *Обгартування металевих шаф.*

ОБГАРТУВА́ТИ *див.* **обгарто́вувати.**

ОБГАСА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що, розм.* Те саме, що **оббігати.** *Поступово міцніщала дружба з кінововком, з тим пожадливим, завжди ніби запаленим від бігу, сивим уже трударем, який півсвіту обгасав із своєю кінокамерою* (О. Гончар); *— А я вас з самого світання шукаю. Все село обгасав: і в Домни Федорівни питався, і в контору забігав* (В. Логвиненко); *Він на коня — і хода! У боки остроги ввігнав — понісся скільки сили, усі усюди обгасав — ніщо йому немиле* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ОБГИ́ДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **обги́дити** 1. *Годой, мов непритомний, устав і вибрався з-за дубового, геть обгидженого недоїдками столу* (І. Білик); *Алі швидко повернувся до тями .. Та ніхто не підступив до нього і не допоміг йому, не зняв з нього обгиджений одяг* (Ю. Логвин); // **обги́джено,** *безос. пред. Багато архітектурних споруд у місті обгиджено аерозольною фарбою* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який обгидився (у 1 знач.). *Як свідчить текст стенограми особливої наради Харківської міськради з питання боротьби з безпритульністю від 4 липня 1933 р., діти в притулках обгиджені — страждають на гострий пронос* (з наук.-попул. літ.).

ОБГИ́ДЖЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **обги́дити** 1. *Обгидження паркової зони відпочинку завжди викликає відразу у відвідувачів* (з газ.).

ОБГИ́ДЖУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **обги́джувати** 1. *"Дякуємо за чисте узбіччя!" — так державтоінспекція звертається до учасників дорожнього руху, щоб запобігти обгиджуванню автомобільних шляхів* (з газ.).

ОБГИ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБГИ́ДИТИ,** джу, диш, *док., кого, що, розм.* 1. Забруднювати (у 1 знач.) чим-небудь гидким. *На жаль, любителів обгиджувати кутки по всьому місту вистачає* (з газ.); *Михайло сидів за столом сам, понурий, засмучений. Здавалося, ніби його обплювали, обгидили чимось липким, смердючим* (О. Бердник); [Учень:] *Вночі досліджував він обіг місяця, Й, коли дивився вгору, рот роззявивши, Його з покрівлі ящірка обгидила* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

2. *перен.* Те саме, що **забру́днювати** 2. *Не можна обгиджувати пам'ять тих, хто захищав Вітчизну від ворога й ціною власного життя здобував волю для свого народу* (із журн.).

ОБГИ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБГИ́ДИТИСЯ,** джуся, дишся, *док., розм.* Забруднюватися (у 1 знач.) чим-небудь гидким. *Насмітило людство, обгидилось, накопичило терикони відходів, ніагари сміття* (Л. Костенко).

ОБГИ́ДИТИ *див.* **обги́джувати.**

ОБГИ́ДИТИСЯ *див.* **обги́джуватися.**

ОБГИНА́ННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **обгина́ти¹.** *Бомбардувальник завдяки крилу змінюваної стрілоподібності здатний летіти, обгинаючи рельєф, на мінімальній висоті в режимі автопілота* (з наук.-техн. літ.); *Що більше довжина хвилі інфразвуку, то сильніше виявляється явище дифракції (обгинання перешкоди), тому інфразвук легко проникає в приміщення та обминає перешкоди* (з навч. літ.).

ОБГИНА́ННЯ², я, *с., спец.* Дія за знач. **обгина́ти².** *Спеціальне поліграфічне обладнання призначене для обгинання проклеєним матеріалом картонів твердої палітурки* (з навч. літ.).

ОБГИНА́ТИ¹, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБІГНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *що.* Охоплювати півколом що-небудь, розташовуватися навколо чого-небудь. *Від ріки, що широким луком обгинала місто з двох боків, тягло вогким холодом* (І. Франко); *В'ється .. стежка поміж деревами, обгинає придорожні кущі* (А. Шиян).

2. *що.* Обминати що-небудь, продовжуючи шлях. *Поїзд туркотить в діл. Здалека обгинає дубовий праліс* (Р. Андріяшик); *Через виноградники й плантації машина вернула*

до парку, обігнула ріг муру й виїхала з другого боку озера (Ю. Смолич); *Вони їхали через поля, вибалки, байраки .. Глибокої ночі обігнули Гайворон і ще перед досвітком дісталися до містечка Плисків* (В. Шкляр); *Дівча обігнуло фотель і, держачи під пахвою грубий зшиток, попростувало до дверей* (Л. Кононович); * Образно. *Час, що летів на кленовім листочку, весь світ обігнув і заглянув сюди* (П. Мовчан); // Проходити якийсь шлях по кривій лінії або по колу. *Супутник вже обігнув півнеба, пролетів Чумацький Шлях і все далеків та далеків* (В. Кучер); *— Де це я, думаю? Чи знову не в Чолбасах опинивсь, земну кулю .. обігнув!* (О. Гончар).

3. *кого, рідко.* Ідучи, обминати кого-небудь з певною метою. *Майор зупинився, упершись куцими ногами в блискучий паркет .. Нарешті він рушив, обігнув лейтенанта, різко і впевнено висмикнув кульок у напарника* (О. Ульяненко).

ОБГИНА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБІГНУ́ТИ**, ну́, не́ш, *док.*, *що, спец.* Згинаючи щось, надавати чому-небудь форми дуги чи зигзага. *Низ сукні й горловину обробляють скісною смужкою тканини завширшки 2 см, яку пристрочують до краю виробу з лицьової сторони, потім обгинають шов зшивання, підгинають обрізний край на 0,5 см і підшивають* (з навч. літ.); *Щоб зміцнити вхідні двері, їх оббивають листами жерсті, які бажано обігнути по периметру* (з навч. літ.).

ОБГІ́Н, обго́ну, *ч.* Дія за знач. **обганя́ти**[1] 1. *По зустрічній смузі якраз пролітає ціла купа фур із причепами, і ми не можемо піти на обгін* (А. Дністровий); *Траса бігла вулицями Монте-Карло, якраз центром міста, у багатьох місцях вона була така вузька, що ледве вистачало місця для обгону* (Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка); *Обгін колон під час руху заборонено* (з навч. літ.).

ОБГІ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **обгі́н.** *Коли поїзд підходить до вузлової дільничної станції, його приймають на шлюзову колію з перетином обгінної колії* (з навч. літ.).

△ **Обгі́нний пункт** *див.* **пункт.**

ОБГЛА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обгла́дити.** * Образно. *Мрійно мерехтіли в фіолетовій далині далекі степові могили, рівно обгладжені всевигладжуючим часом* (В. Винниченко).

ОБГЛА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБГЛА́ДИТИ,** джу, диш, *док.*, *що.* Водячи чим-небудь по якійсь поверхні, робити її гладкою, рівною; гладити кругом, по всій поверхні. *Маруся обтрушується, обгладжує спідницю, вирвала травиці, обміта черевички...* (А. Тесленко); *Та ось сокира готова .. А потім .. під пильник, щоб обгладити, а нарешті на точило, щоб наострити* [нагострити] (І. Франко); * Образно. *Довгими ночами старались* [люди] *гострі, колючі думки про .. муки обтерти, обгладити і спокійніше вкласти в темному кутку задимленого розуму* (В. Винниченко).

ОБГЛА́ДИТИ *див.* **обгла́джувати.**

ОБГЛЕ́ДІТИ *див.* **обгляда́ти.**

ОБГЛЕ́ДІТИСЯ *див.* **обгляда́тися.**

ОБГЛЯДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБГЛЯ́НУТИ,** ну, неш, *розм.* **ОБГЛЕ́ДІТИ,** *рідко* **ОБГЛЯ́ДІТИ,** джу, диш, *док.*, *кого, що.* Те саме, що **огляда́ти** 1, 2. *Пан піде завод обглядати, щоб усяк був при свойому* [своєму] *місці, і щоб робили пильно* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У двір увійшла п'ятогрупниця Наталка .. Коло неї .. збігаються хлопці, обглядають, розпитують* (С. Васильченко); *Посмітюха схопився на ноги, уп'явся в карбованця і давай його обглядати на всі боки* (В. Винниченко); *Олійниченко знайшов біля великої комори, що перша зайнялася, сірники, розсипані в кущах... Гордій обглядів місце* (Б. Грінченко); *Андрій стояв під повіткою, намацуючи в руці ключ. Вийняв, обглянув .. малесенький почорнілий шматочок заліза — з кільцем і тризубою борідкою. Давно він не бачив цього ключа* (С. Добровольський).

ОБГЛЯДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБГЛЯ́НУТИСЯ,** нуся, нешся, **ОБГЛЕ́ДІТИСЯ, ОБГЛЯ́ДІТИСЯ,** джуся, дишся, *док.*, *рідко.* Те саме, що **огляда́тися.** *Не обглядалася* [Параска] *їй здавалося, що несе щось страшно тяжке на плечах* (О. Кобилянська); *Яків тільки почув, .. зараз готов робити все. Не роздивиться, не обглядиться, чи справді воно все так* (Панас Мирний).

ОБГЛЯ́ДІТИ *див.* **обгляда́ти.**

ОБГЛЯ́ДІТИСЯ *див.* **обгляда́тися.**

ОБГЛЯ́НУТИ *див.* **обгляда́ти.**

ОБГЛЯ́НУТИСЯ *див.* **обгляда́тися.**

ОБГНИВА́ТИ, а́є, *недок.*, **ОБГНИ́ТИ, ОБГНИСТИ́,** ниє́, *док.* Псуватися від гниття з поверхні або по краях чого-небудь. *Біла іржа на сухому дереві за 15–20 років обгниває повністю* (з наук.-попул. літ.); *Вона* [криниця] *сподом засунулася, цімриннє* [цямриння] *обгнило і повалилося* (І. Франко); *Собор взяли в риштовання .. Обгнила декорація, осунулась, знову оголивши всі бані, вкриті іржею* (О. Гончар).

ОБГНИ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обгни́ти, обгнисти́.** *Дмитро застав його на старій веранді з обгнилою балюстрадою й попроломлюваними дошками підлоги, де Онисименко читав собі газети* (М. Грушевський); *Я .. сидів на поломаному .. фотелі і при світлі лампочки .. читав першулїпшу книжечку з обгнилими політурками* (У. Самчук).

ОБГНИСТИ́ *див.* **обгнива́ти.**

ОБГНИ́ТИ *див.* **обгнива́ти.**

ОБГНІЗДИ́ТИСЯ, іжджу́ся, зди́шся, *док.*, *розм.* 1. Помостити гніздо. *На початку травня обгніздилися ластівки під стріхою старенької хатинки* (із журн.).

2. *перен.* Надійно оселитися, звівши житлові та господарські будівлі; осісти (у 4 знач.). *— Що нам, — кажуть* [хутороряни], *— робити? Адже ж ми тутечки .. і обгніздились, і колодязі покопали, і обсіялись* (О. Стороженко); *— Добре ти тут, на відділі, обгніздився, господарю! — Обгніздився як умів: багатства не доскочив, а якусь мализну тримаю в руках, — прибіднився Магазаник* (М. Стельмах).

ОБГОВО́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обговори́ти** 1. *У поляків, моравян і чехів маємо також пісні про комара, і то також двох редакцій. Найближча до обговорених досі галицько-руських буде, мабуть, польська, записана мною у Львові* (І. Франко); *Фірма Сабаріні охоче годилася на мої вимоги, було все обдумано, обговорена кожна деталь* (У. Самчук); *Юрій здивувався .. буйній фантазії доньки. Вона пояснила, що її припущення обговорене на засіданні шкільного клубу фантастів "Юпітер" і в цілому схвалене* (О. Бердник); // **обгово́рено,** *безос. пред. Нарешті все вже обговорено, обмірковано, умовлено; .. призначено всі пости, сигнали, паролі* (В. Винниченко); *Кожен ніс жертовні та вітальні дари, все повинно було мати пристойний добропорядний вигляд. Усе було обговорено до щонайменших дрібниць* (І. Білик); *Коли було випито чай та обговорено вади й переваги його колишньої, а її теперішньої праці, пан Миколай запропонував гості келих вина* (В. Кожелянко).

ОБГОВО́РЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обговори́ти** 1. — *Ці кандидатури не підлягають обговоренню* (О. Донченко); *На обговоренні його праці, влаштованому кафедрою, Каргат нічого, крім похвал своєму методові, не почув* (Ю. Шовкопляс); — *Тільки одного разу під час обговорень майбутнього польоту ми натрапили на одного чи двох песимістів,* — *похмуро зауважив Ван,* — *які міркували про метеоритну небезпеку* (В. Владко); — *Тітонька, яка чудово мене бачила, не вважала за потрібне відволіктися від обговорення свого чоловіка й нових рецептів із подругою та відповісти на моє запитання* (Н. Сняданко).

ОБГОВОРИ́ТИ *див.* **обговóрювати.**

ОБГОВО́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обговóрювати** 1. *Буденні сцени, тисяч раз обговорювані постаті набирають під його* [В'ячеслава Потапенка] *пером чару новості* [новизни] (І. Франко); *Закінчилась довго .. ожидана* [очікувана], *обговорювана проїздка й мрії — в ліс по орхідеї...* (О. Кобилянська); [В е д у ч а:] *Ми якраз і підійшли до чергового аспекту обговорюваної проблеми...* (О. Ірванець); *Дехто, окреслюючи обговорюваний вид людей, що прямують до мудрості, каже, що вони, позбувшись хвороби духу, ще не подолали пристрастей, отже, стоять іще на слизькому* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); // **обговóрювано,** *безос. пред. З дня на день точились одноманітні розмови про голод, про лиху долю, про те, що сіяти нічого й нічим, обговорювано новини, якщо вони були* (В. Підмогильний); *Женевська комісія .. постійно засідала багато років і відбула понад тисячу триста засідань, на яких дуже старанно обговорювано пропозиції про єдину міжнародну назву для саламандр* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

ОБГОВО́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обговóрювати.** *Почалися довгі обговорювання тарифної сітки* (М. Івченко); *Чудовий вечір, м'яке світло, зелений оксамит скатертин, чудова безіменна дівчина навпроти... Необтяжливе спілкування без обговорювання подальших дій* (І. Роздобудько).

ОБГОВО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБГОВОРИ́ТИ,** орю́, о́риш, *док.* 1. *що.* Обмінюватися поглядами, міркуваннями, враженнями і т. ін. з ким-небудь, детально аналізуючи, розглядаючи щось. *Він обговорював з нею докладно, що нову діжку треба вимочить добре, щоб огірки не пахли* (М. Коцюбинський); *Коли повернувся Ляський, ми обговорювали, як він заховає записку на випадок, коли б його обшукали при виході* (Олесь Досвітній); *Обговорили справу докладно, і цар згодився на Каркайлову раду* (І. Франко); — *Спочатку знайдіть вашого археоптерикса, а тоді вже обговоримо, як бути з ним* (В. Владко); *Пани педагоги могли зустрітись в учительській і старанно, можна навіть сказати, в деталях обговорити найостанніші новини* (Б. Левін); // *кого, що.* Висловлюватися по черзі про кого-, що-небудь, даючи певну оцінку. *Виробнича нарада відбувалася в кабінеті Лобанова .. Обговорювали зроблене та намічали план дальшої відбудови шахти* (Д. Ткач); *Військова рада з шести чоловік до пізньої ночі обговорювала план дій, запропонований капітаном Бладом* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *Становище було досить скрутне, і його треба було обговорити* (С. Добровольський); *Вчотирьох вони швиденько обговорили приблизний склад дослідницької групи, вирішили питання про приміщення, склали попередній список необхідного обладнання та устаткування* (М. Дашкієв).

2. *кого, розм.* Безпідставно осуджувати, звинувачувати кого-небудь у чомусь; обмовляти (у 1, 2 знач.). *Доки йому пани годили та робили яку вигоду, він їх хвалив; як же тільки вони не давали йому ніякої вигоди, він їх лаяв, мстився і обговорював, скільки було сили* (І. Нечуй-Левицький); *Ще поки Мася молодша була, то хоч вередлива була, та не осудлива; а як стукнуло вже за двадцять, то ту осудила, ту очорнила, ту обговорила* (А. Свидницький).

ОБГОВО́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **обговóрювати** 1. *Читали ми Вашу літературу укупі з братом, .. і надто нам сподобався рішучий тон, з яким тепер у вас обговорюються всі справи* (Леся Українка); *Уже в ректораті, де це питання обговорювалось, з запальною промовою проти Богдана виступили все той же Спартак Павлущенко і ще одна суха, як тараня, аспірантка* (О. Гончар); *Фіннела .. звела до мінімуму колись тривалі посиденьки з придворними панночками, де обговорювалися здебільшого гарні вбрання, різні прикраси, парфуми та шлюбні плани присутніх* (О. Авраменко); *Розмова змилася* [перейшла] *в інше русло, де обговорювалися всілякі політичні казуси* (О. Ульяненко).

ОБГО́ВТАТИ *див.* **обгóвтувати.**

ОБГО́ВТАТИСЯ *див.* **обгóвтуватися.**

ОБГО́ВТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБГО́ВТАТИ,** аю, аєш, *док., кого, розм., рідко.* Те саме, що **огóвтувати.** *Кінь іноді який дикий, а обговтують* (Сл. Б. Грінченка).

ОБГО́ВТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБГО́ВТАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм., рідко.* Те саме, що **огóвтуватися.** *Зірвав полковник повагом печатку. І поки він листа того читав, той посланець обговтався спочатку і тих, поближчих, райців запитав: — Ну, як тут, мирно?* (Л. Костенко).

ОБГОДО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обгодува́ти.** — *Коли маємо справу з обгодованим собакою, то з ним треба гуляти щонайменше цілісінький день!* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда); *Важко перемогти спортсмена, обгодованого допінгами* (з публіц. літ.); * Образно. *Успіх на камерній сцені лондонського театру вистави "Потвора", що спрямована проти обгодованого поп-культурою споживацького суспільства, підтримали й англійські критики* (з газ.); // **обгодо́вано,** *безос. пред. Гостей було обгодовано різноманітними м'ясними, рибними й овочевими наїдками* (з мемуарної літ.).

2. *у знач. прикм., рідко.* Гладки́й, відгодований (у 2 знач.). *Гостей стріла писарка — молода, обгодована і свіжа молодиця-моргуха* (Б. Грінченко).

ОБГОДО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгодóвувати.** — *Я ще раз кажу тобі, що обгодовування тварин так само шкідливе, як і примусове голодування* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда).

ОБГОДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБГОДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого.* Надмірно годувати, шкодячи здоров'ю; перегодовувати. *Оксана не дуже знала, що йому* [дитяті] *робити, .. часто обгодовувала його так, що воно аж блює* (Грицько Григоренко); — *Солодощі у порівнянні зі справжніми дружніми почуттями — ніщо. Наше завдання — бути Мохобородькові моральною опорою, а не обгодовувати його солодким* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда); *Побігла Люба одвідати свою слабу: .. треба наказати, щоб не обгодували, — жіночка тендітна і в небезпечному стані після надто тяжкого припадку, то се може їй дуже пошкодити*

(Олена Пчілка); — *Якось забрело до Андрія, до шевця, а там взяли та й обгодували картопляним хлібом, що всю ніч дитина як в огні горіла* (С. Васильченко); // *рідко.* Надмірно годуючи, виклика́ти ожиріння; загодовувати. — *Обгодував я його* [коня], *люди добрі, дуже жалів, а він .. розлінувався* (М. Чабанівський).

2. *тільки док., кого, що, розм.* Нагодувати вдосталь усіх або багатьох. — *Ти .. хтів рибою обгодувати півсвіту, півсела, та й нагодував* (В. Медвідь).

ОБГОДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгодува́ти.** *Обгодування може призвести до розвитку ожиріння* (з навч. літ.).

ОБГОДУВА́ТИ *див.* **обгодо́вувати.**

ОБГО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обголи́ти** 1, 2. *Зовсім обголені лиця в чоловіків та дідів неприємно вражали очі, неначе лиця акторів або ксьондзів* (І. Нечуй-Левицький); *Врешті він* [циган] *.. присунувся до вогню, так що його суворе обголене обличчя заблищало міддю* (М. Коцюбинський); *Обголені з листя каштани і ясені підносили свої сірі гілляки до сірого неба* (І. Франко); [Семен Мельниченко:] *Ось і любий край, і рідне село! .. Я покинув тебе ранньою весною .. Дерева були обголені лютою зимою...* (М. Кропивницький); *Вона* [хмарка] *чіплялась за смерекові гребені зелені, за уступи обголеної кручі* (Леся Українка); *Збіжжя не було коло лісу ніякого.., земля була вокруги неначе обголена* (О. Кобилянська); // **обго́лено,** *безос. пред. Зміряно хлопця, сфотографовано, обголено й убрано у в'язничний одяг* (з публіц. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який обголився. *Мертенс, підстрижений, обголений, банькатий, важно сидить у фотелі* (В. Винниченко).

ОБГОЛИ́ТИ *див.* **обго́лювати.**

ОБГОЛИ́ТИСЯ *див.* **обго́люватися.**

ОБГОЛІ́ТИ, ію, ієш, *док., розм.* 1. Стати голим, непокритим. *Обголіли дерева восени* (Сл. Б. Грінченка).

2. *перен.* Зубожіти, збідніти. — *Тепер от і сам обголів так, що й пучки лізуть із чобіт* (П. Куліш).

ОБГО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *рідко* **ОБГОЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ОБГОЛИ́ТИ,** олю́, о́лиш, *док.* 1. *кого, що.* Голячи, повністю або значною мірою зрізати волосся (на голові, обличчі, на тілі). *Бояри вмить скомпонували На аркуш маніхвест* [маніфест] *кругом, Щоб голови всі обголяли, Чуприни довгі оставляли* (І. Котляревський); *Взяли його у світлоньку, обголили головоньку* (П. Чубинський); — *Обголи, Йване, вуси, то ся пісня буде не про тебе, — засміялась Олександра. — Та не втни губи, як будеш голити* (М. Коцюбинський); *Гарний хлопець був. Аж одного разу голову йому обголили. Господи, як він смішно виглядав!* (Б. Лепкий).

2. *що, перен.* Те саме, що **ого́лювати** 1, 2. *Пусто серед степу, та сумно й серед лісу: вітри-суховії обголили його рясні віти* (Панас Мирний); *Панська сокира без жалю облупила, обголила милі гори нашої України* (І. Нечуй-Левицький).

3. *кого, що, перен., розм.* Те саме, що **обдира́ти** 2; оголювати (у 4 знач.). *Шинкар — як не вірить, так обголює* (прислів'я); *Ті пані одно знають — обголювати добре мужчин..: як побачать, що купець якийсь приїхав, зараз дізнаються з митного реєстру, який у нього товар і на яку суму, а тоді примилюються до них і підлещуються* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

◊ **Поголи́ти (обголи́ти) лоба (чуба, чупри́ну** *і т. ін.)* *див.* **поголи́ти.**

ОБГО́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *рідко* **ОБГОЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.,* **ОБГОЛИ́ТИСЯ,** олю́ся, о́лишся, *док.* 1. Те саме, що **голи́тися.** — *Ти хоч би для мене прибрався, та обголився, та причепурився .. Соломія вхопила ножниці, котрі лежали на столі, і кинулась до Романа* (І. Нечуй-Левицький); *Щастя, що обголився* [Славко] *сьогодні рано, а то був би їхав до міста, немов ведмідь, зарослий* (Л. Мартович).

2. Те саме, що **ого́люватися** 1. *За технологією виробництва твердих сичужних сирів, щойно поверхня сирного пласта почне обголюватися, його покривають серп'янкою* (з навч. літ.); [Клавочка:] *Ти хоч і ще більше оголись, все їдно даремнісінько: граф на тебе вчора навіть і не глянув* (І. Кочерга).

ОБГОЛЯ́ТИ *див.* **обго́лювати.**

ОБГОЛЯ́ТИСЯ *див.* **обго́люватися.**

ОБГО́НИТИ *див.* **обганя́ти**[1]**.**

ОБГО́НИТИСЯ *див.* **обганя́тися.**

ОБГОРА́ННЯ *див.* **обгоря́ння.**

ОБГОРА́ТИ *див.* **обгоря́ти.**

ОБГОРІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **обгорі́ти.** *Ліс потойбіч залізниці був ріденький, обгорілий* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); *Я побачив, що в обгорілого гусеняти обпалена ще й нога* (І. Багмут); — *От, Анатолію Петровичу. Дивіться самі. Охоронець геть обгорілий* (Люко Дашвар); *Козак був кремезний, гарний мужчина. Лице гарне, обгоріле від сонця, чорний вус* (А. Чайковський); *Густо обгорілий на вітрі, продублений сонцем, він* [Оленчук] *сидить, спершись на гирлигу* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Пошкоджений, попсований вогнем; обпалений (у 2 знач.). *Батько йде за сином. Прийшов у той ліс, до того пенька обгорілого, сів* (з казки); *Він підходив до обгорілих снопів, що лежали скрізь по подвір'ю й димились, перевертав їх, оглядав* (М. Коцюбинський); *В долині, перед лісом, лежали розбиті й обгорілі танки з чорними хрестами* (В. Кучер).

ОБГОРІ́ТИ *див.* **обгоря́ти.**

ОБГО́РНЕНИЙ, ОБГО́РНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обгорну́ти.** *Шпак несе обгорнуту в сіре полотно картину* (О. Корнійчук); *На пана Януша нап'яли якесь шмаття з хлопської одежі, Галина ж так і лишилася обгорнута самим жупаном* (А. Кащенко); *На руках несе* [жінка] *малу дитину, Обгорнену в подерту сірячину* (Леся Українка); *Пішов собі* [Ничипір] *вулицею, лишивши Бабенка на мосту, обгорнутому вологими сутінками* (М. Руденко); *Канушевич, обгорнутий незрозумілим страхом, кинувся бігти* (Г. Коцюба); *В м'який, теплий сум обгорнені всі враження, всі настрої поета* (М. Івченко); *На городі .. цвіла молода картопля, добре прополота і обгорнена вже двічі* (А. Шиян); * Образно. *У храмі ніжно-жовтий матовий присмерк. Десь далеко обгорнена шовком музика* (В. Винниченко); *Ліворуч у вас яр! Великий-великий яр, зеленими рушниками обгорнутий* (Остап Вишня); // **обго́рнено, обго́рнуто,** *безос. пред. Незчисленні фотографії було впаковано по формату, обгорнуто в розкішний папір* (Олекса Ізарський); *Автомат обгорнено спеціальним чохлом, щоб субстанція, крізь яку вони плистимуть, не пошкодила, не роз'їла мастило* (О. Ірванець).

ОБГО́РНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгорну́ти** 1. *Період квітень–травень є сприятливим для обгорнення стовбура*

яблуні й основних пагонів широкими стрічками з гофрованого картону для виловлювання шкідників (з наук.-попул. літ.); *Подарунковий папір для обгорнення книги.*

ОБГОРНУ́ТИ *див.* **обгорта́ти.**

ОБГО́РНУТИЙ *див.* **обго́рнений.**

ОБГОРНУ́ТИСЯ *див.* **обгорта́тися.**

ОБГОРО́ДА, и, *ж., заст.* Огорожа. *Обгороди да шанці робили* (Сл. Б. Грінченка); *Подвір'я обмаєне, й обгорода, і невеличка брама на дорогу. Над обгородою і брамою явори* (М. Яцків).

ОБГОРО́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обгороди́ти** 1, 2. *Двір добре обгороджений, що не можна зайти* (з казки); *Юра вийшов на невеличку сіножать, обгороджену воринням* (І. Франко); *Перед хатою плай. Двір не двір — вибитий плай. Не обгороджений ніяким тином і без ніяких воріт* (І. Багряний); *На горбочку, вистеленому піском і обгородженому густою дротяною сіткою, днювали індичата* (Я. Гримайло); *На галявині .. стояла нічим не обгороджена наша хата* (Г. Пагутяк); // **обгоро́джено,** *безос. пред. У тій місцевості .. земля не дуже добра й дядьки нехазяйновиті. Садиби навіть не обгороджено* (Д. Бузько); *— Ось сходи .. Я йду по них вгору. Вийшов на майданчик, який обгороджено бар'єром з трьох боків...* (О. Бердник); *Тисячі гектарів древніх пущ на Лівобережжі обгороджено високою дротяною сіткою* (П. Загребельний); * Образно. *— Мою душу так загукано, знечулено, обгороджено парканами різних приписів... Адже навіть пташка не може злетіти просто вгору в тісній огорожі* (І. Франко).

◊ **(1) Ві́тром обгоро́джений,** *жарт.* — який не має огорожі, беззахисний. *Насті довелося попобрьохатися в снігу, доки дісталася до його хатини, що стояла вітром обгороджена, небом покрита* (В. Речмедін).

ОБГОРО́ДЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обгороди́ти** 1, 2. *Обгородження подвір'я школи — це початок створення безпечного, комфортного середовища для школярів* (із журн.); *Обгородження сигнальною стрічкою місць, де можливі обвали снігу й льоду з дахів і фасадів будинків, дає змогу комунальним службам захистити життя та здоров'я мешканців і гостей міста* (з газ.).

2. Те, чим обгороджують що-небудь; огорожа. *Авто влетіло в металеве обгородження будівельного майданчика* (з газ.).

ОБГОРО́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Який обгороджує що-небудь; признач. для обгороджування. *На Львівській митниці в напрямку виїзду з України встановлено обгороджувальний бар'єр із пластикових тумб для формування окремо черг транспортних засобів* (із журн.); *Лісовоз пошкодив обгороджувальний трос біля дороги* (з газ.).

ОБГОРО́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгоро́джувати** 1, 2. *Для обгороджування вибухонебезпечного предмета можна використати різні підручні матеріали: жердину, кілок, дріт, мотузку* (з навч. літ.).

ОБГОРО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБГОРОДИ́ТИ,** оджу́, о́диш, *док.* 1. *що.* Зводити, споруджувати огорожу навколо чого-небудь; огороджувати (у 1 знач.). *У гості ж друзів — просимо і ждем: Свій дім не обгороджуєм тинами* (М. Гірник); *Виходить швець до річки, довбе каміння й обгороджує власне обійстя* (Валерій Шевчук); *Загороду заплели нову, кругом обгородили новою лозовою лісою з остріжком* (Панас Мирний); *Сниться Семирозуму, ніби він .. долотом видовбав заглибини для озер та річок, обгородив береги патичками дерев* (В. Дрозд); * Образно. [Чикалка:] *Дружки, .. величайте молодого.* [Дружки *(співають):*] *Мати Романа родила, Місяцем обгородила, Зорею підперезала, До тещі виряджала* (М. Кропивницький); *Ми з самого початку обгородили своє життя глухим частоколом мовчання і не-спілкування, замкнувши на всі замки і ключі своє минуле й тутешнє життя* (М. Матіос); // Зводячи перепони, перешкоди, відділяти, ізолювати від кого-, чого-небудь. *Щоб стримати чужу кінноту, вони обгороджували табір возами і з-за них відстрілювалися з мушкетів* (А. Кащенко); *В долині, де проходив залізничний тунель, зробили заборонену зону, обгородивши її колючим дротом* (В. Кучер); *— В таборі .. трусяться над кожним із нас, море при самім бережку обгородили: далі не заходь, туди не забродь, тільки ось тут і хлюпочись на мілкому...* (О. Гончар); *Двірник .. обгородив мотузком частину двору від ліхтаря до парадного, начепив табличку "Обережно! Чищу дах!"* (І. Жиленко); *Із Шербура викликали саперів, і вони обгородили затоку колючим дротом* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

2. *кого, що.* Те саме, що **огоро́джувати** 2. *Міцний паркан з гострих дубових паль обгороджував дідинець князя від окольного міста й був маленькою твердинею в Києвому городі* (І. Білик); *Вона схопилася з крісла й вибігла з-за дерев'яного бар'єра, який обгороджував її робоче місце* (Л. Кононович); *Вони любили походити вздовж старовинної кружної галереї, що зубчастим кільцем обгороджувала замок* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Павутинні сережки посивілим розмаєм прикрасили кущі барбарисового живоплоту, який обгородив університетське подвір'я* (Р. Іваничук); * Образно. *Я сам-один заночував у полі: високий мур зростав на видноколі, поволі обгороджував мене* (П. Мовчан).

3. *кого, що від чого і без дод., перен., рідко.* Те саме, що **огоро́джувати** 3. *З якого дерева годуються, те й обгороджують* (приказка); *Сьогодні вертає його Зося .. Вона недарма жила в Клекоті, служила там, бідувала, щоб навчитися чарів і обгородити його від усякої біди* (І. Франко).

ОБГОРО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБГОРОДИ́ТИСЯ,** оджу́ся, о́дишся, *док., чим і без дод.* 1. Зводити, споруджувати огорожу навколо своєї оселі, садиби і т. ін.; огороджуватися. *Обгороджувався високим парканом, розбудовувався й швидко багатів Мар'ян Хомаха* (С. Чорнобривець); *Побачив* [панотець] *високого плота, яким донедавна в селі обгороджувались правдиві ґазди* (Г. Тарасюк); *"Не загородити ж мені двір та ворота високим тином од Дениса .. Та чи обгороджуся ж тинами од парубків, коли гарну дочку маю?" — думала баба Зінька* (І. Нечуй-Левицький); *— Вже й обжились. Он хтось обгородився. А хто і сіно склав уже в стіжки, А хтось уже в землянці й народився, бо онде жінка сушить пелюшки* (Л. Костенко); // *перен.* Оточуватися, оповиватися чим-небудь. *Його* [сонця] *вогняне коло обгородилося кругом гострими стрілами* (Панас Мирний).

2. *тільки недок.* Пас. до **обгоро́джувати** 1. *Обгороджується стойбище на полонинах не звичайним ворінням, а так званими дінницями зломів смерек* (Г. Хоткевич); *Не тільки королівські замки.., але й резиденції звичайних вель-*

мож .. обгороджувалися зубчастими мурами, а над ворітьми в них були бійниці (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

ОБГОРОДИ́ТИ *див.* **обгоро́джувати.**

ОБГОРОДИ́ТИСЯ *див.* **обгоро́джуватися.**

ОБГОРТА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обгортання. *На комплексній пакувальній лінії передбачено автоматизовану машину для додаткового пакування брикетів в обгортальний картонний короб* (з наук.-техн. літ.); *Обгортальний папір використовують для пакування харчових продуктів і непродовольчих товарів* (з навч. літ.); *На флісовій наволочці є обгортальна вставка завдовжки 14 см* (із журн.).

ОБГОРТА́ЛЬНИК, а, *ч.* Знаряддя для обгортання рослин. *Через брак коштів на придбання сільськогосподарської техніки спеціалізовані підприємства вирощують і збирають картоплю, переважно використовуючи "малу механізацію": лопати, сапи, мотики, обгортальники* (із журн.).

ОБГОРТА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Та, що обгортає (у 8 знач.) рослини. *В Даринки від спеки боліла голова, так хотілося маленькій обгортальниці впасти під тіняві соняшники* (І. Вирган).

ОБГОРТА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обгорта́ти** 1 і **обгорта́тися** 1. *Макар Іванович .. брехав, що купив їх* [брошури] *тільки задля їх дешевини, маючи потребу в папері для обгортання снідання своїм дітям-школярам* (М. Коцюбинський); *Крамар нічим не порадував. Розводячи руками, він сказав: — Ці папери ми купили у фортеці на пуди для обгортання товару* (І. Шаповал); *Кароліна показувала, як роблять картини з листя .. Щось у цьому було спільним із обгортанням подарунків — новий варіант поєднання паперу, ниток, клею, сухоцвіту* (Г. Вдовиченко); *Найхарактернішим способом пов'язування намітки на середній Наддніпрянщині було обгортання її навколо очіпка* (з наук.-попул. літ.).

2. *вет., мед.* Лікувальна, косметична і т. ін. процедура, при якій на оголене тіло або його частини наносять певні суміші, речовини тощо й обгортають простирадлом, ковдрою. *Грязьове або водоростеве обгортання не тільки ефективно розщепляють жири і виводять рідину, а й активізують фізіологічні механізми в найглибших шарах шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Для обгортання на уражену ділянку шкіри коня спочатку наносять препарат шаром завтовшки 1–2 мм, покривають пергаментним папером, а потім обкутують його бавовняною чи шерстяною тканиною на годину-дві* (з навч. літ.).

ОБГОРТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБГОРНУ́ТИ,** орну́, о́рнеш, *док.* 1. *кого, що чим, у що і без дод.* Покривати, обвиваючи, обмотуючи кругом, з усіх боків. *Він обгортав кожну свічку хусточкою і подавав о. Артемієві* (І. Нечуй-Левицький); *Такою теплою, такою м'якою й такою ніжною не могла бути жодна інша одежина в світі. Натішившись очима й серцем, Максим почав обгортати тим лантухом свої ноги* (І. Багряний); *Здається, не багато речей, а ці дрібнички докучають страх як, треба все обгорнути та вкласти* (М. Коцюбинський); *Віра обгорнула схвильованого Клима в плащ і повела в дім* (Я. Гримайло); * Образно. *В вікна дим і станція, і гули, долітає дзвонами село. І в диму мене моє минуле обгортає траурним крилом* (В. Сосюра); *Вітер одразу налітає на них, мало не збиваючи з ніг, обгортає крижаною ковдрою* (В. Кучер); *Звуки міста насувалися на подорожніх, пеленали їх і обгортали у свої м'які сувої, як павутиною* (Ю. Винничук).

2. *тільки недок., кого, що.* Доладно, щільно облягати, обтягувати (про одяг, вбрання). *Біла сукня щільно обгортала її струнку постать* (О. Десняк); *Добірний шовк .. обгортав дозрілу живучість жінки* (Іван Ле); *Омелько ж відкинувся у сідлі .. Поли каптана розвіялись, а за квітчастим поясом, що міцно обгортає подерті шаровари, блищить мідна куля на рукояті турецького пістоля* (Ю. Логвин); // Те саме, що **прикрива́ти** 1. *Маю з чого прожити. А за все те маю подякувати оцим лахам, що обгортають моє грішне тіло* (Л. Мартович); *Широка шматина, .. оздоблена собачими шкурами, наче плащ, обгортала постать ватажка* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

3. *кого, що.* Те саме, що **обійма́ти** 1. *Довго співала царівна морська, Мій стан обгортала царівни рука* (Микола Чернявський); [С а в к а:] *Шкода вже нам молодіти, старенька моя!.. (Жартом обгортає жінку)* (С. Васильченко); *Галинка пригорнулася до Марини, руками обгорнула шию, поцілувала* (Г. Епік); *Я тебе обгорну руками, Поцілунками обів'ю, А в серці, на самім денці, Сховаю печаль твою* (Д. Павличко); * Образно. *Липове листя ледь-ледь тільки розтулилося, обгорнуло віти і потихесеньку-потихесеньку шепотить* (Остап Вишня).

4. *кого, що, перен.* Обступати, охоплювати (у 2 знач.) з усіх боків, не даючи змоги вирватися; оточувати (у 1 знач.). *Сунуть половці з Дону і з моря — Обгортають наших, як лихая недоля* (Панас Мирний); *Козацькі повки густішали, ширилися по горі і обгортали півколом Галицьке передмістя* (А. Кащенко); *Закипів же й Шрам .. — А ви ж, — каже, — прокляті салогуби, де тоді були, як ляхи обгорнули нас під Берестечком..?* (П. Куліш); *Козаки тихо обійшли замок і облавою обгорнули його* (Д. Мордовець); *Саладін обгорнув християнський табір і зайняв у полон майже все військо* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * Образно. *Зелені гори, вкриті лісом, як дивні зелені завіси, обгортали кругом Шевченкову могилу* (І. Нечуй-Левицький).

5. *тільки 3 ос., кого, що, перен.* Густо обволікати, затягувати (про дим, туман і т. ін.). *Гаврило куняє.., пара з ріки валує через міст, димом обгортає Гаврилову скулену постать* (Григорій Тютюнник); *Він, переступивши високий кам'яний поріг, знайшов там цілковито новий для себе нежданий-негаданий світ. Запахущий дим, сизий, як соколове крило, обгортав його звідусіль* (П. Загребельний); *Не дурно ж так дощиком пахне... Он хмара згущається чорна, Край неба ввесь скоро обгорне* (І. Франко); *Туман унизу піднявся, обгорнув утікачів вологою хмарою* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // *безос. В обличчя* [Тимкові] *вдарило гарячим духом розпарених людських тіл. Обгорнуло парою. В тій парі, як у тумані, люди* (Григорій Тютюнник); // *що і без прям. дод.* Заповнювати собою, охоплювати навколишній простір (про світло, темряву, морок і т. ін.). *Весла — як крила в блакиті. Ми летимо. Я принаймні маю таке враження, може, од синяви, що кругом обгорнула: вона над нами й під нами, спереду, ззаду, з боків. Навіть повітря здається блакитним* (М. Коцюбинський); *Ніч обгорнула біленькі хати, Немов маленьких діточок мати* (Леся Українка); *Він з нудьгою поглядав на горішню лампу, доки ми догадались її погасити... Темінь обгорнула кімнату* (Ю. Яновський); * Образно. *Проминуть по днях десятиріччя, Прийде ра-*

дість інших поколінь, — Але завжди раз на рік обличчя Обгортатиме глибока тінь! (Є. Плужник).

6. *кого, що і без прям. дод., перен.* Повністю охоплювати (у 8 знач.), заполонювати (про певний стан, почуття і т. ін.). *Підходжу до вікна .. Обгортає зелена п'яна лінь* (С. Васильченко); *Не спав Оксень Недомірко, хоч і важка дрімота обгортала його* (І. Цюпа); — *Обгорнула мене самота, Як те море безкрає, І мій дух, мов вітрило, її Подих в себе вбирає* (І. Франко); *Враз такий страх і біль обгорнув всю істоту її, що вона не стрималася і розпачливо скрикнула: — Мамо!..* (В. Барка); *Побачу все, і щастя ілюзорне Мене стоїчним спокоєм обгорне: Я мучився, одначе — недарма* (І. Гнатюк).

7. *що.* Підгортаючи, обкладати, обкидати з усіх боків чим-небудь сипким. *Щоб картопля дихала, робив* [Флор] *продуху, вставляв у яму солом'яний стовпчик, який згори обгортав глиною...* (М. Малиновська); *Молодиця ставила вертуту в піч, обгортала її гарячим попелом, а тоді пригортала з боків жаром* (Ю. Логвин); *Вона полізла з рогачем у піч. Засунула горщик, обгорнула жаром. Накрила покришкою* (Панас Мирний).

8. *що, с. г.* Підпушувати землю навколо рослини, присуваючи, привалюючи її до стебла; підгортати. *Обгортають картоплю тричі: щойно її паростки з'явилися на поверхні рядка, потім через сім-десять днів і наостанок через дватри тижні* (з наук.-попул. літ.); *Він пантрував, щоб сапальниці не лінувались та добре обгортали землею кожний буряк* (М. Коцюбинський); *Оженила Горпина сина перед жнивами, вирядила у весільний четвер молодих картоплю обгортати* (Л. Яновська); *Мічурін схилився над лілією й почав обережно обгортати її землею* (О. Довженко); *Треба було .. чимало попрацювати над своїм городом і садком — налагодити зрошення, пополоти, обгорнути картоплю* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ (1) **Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (смý́тком, су́мом** *і т. ін.)* — виклика́ти в кого-небудь переживання, душевні страждання, неспокій і т. ін. *Не несли вони* [дні] *у моє серце ніякої одради, нічого доброго, а обгортали душу тугою .. Топтали мою єдину надію* (Панас Мирний); *Як же ти радиш тепер вгамувати ці сльози й ридання Журні, що тугою серце і душу мені огортають?* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); **Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює** *і т. ін.)* **/ узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в** *і т. ін.) кого* **<Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в)** *на кого*> *див.* **страх**[1]; **Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є** *і т. ін.)* **/ обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в** *і т. ін.) див.* **сум**[1]; **(2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **по́лум'ям обгорну́ло / обгорта́є** *кого, безос.* — хтось дуже вражений чимсь, раптом відчув сильне збентеження, хвилювання і т. ін. *Мене мов полум'ям обгорнуло, і я витріщив очі. Чи я був справді такий короткозорий, що не бачив відразу того, за чим так тужливо визирав і дожидав?* (О. Кобилянська).

ОБГОРТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБГОРНУ́ТИСЯ,** орну́ся, о́рнешся, *док., чим, у що.* 1. Надягати, надівати, накидати що-небудь, обвиваючи, обводячи кругом себе. *Одягаються* [пани] *у легкі дорогі шовки у літі, а як зима — беруть на себе м'якенькі оксамити, обгортаються теплими кунами та бобрами* (Марко Вовчок); *Мої баба Тетяна .. почали одягати сорочку, а далі запаскою обгортатися* (Г. Тарасюк); *Малуша .. швидко одягла чисту вишивану сорочку, обгорнулась плахтиною, завила пояс* (С. Скляренко); *Попрощавшись, вона обгорнулася картатою хусткою, заховала під неї руки і поспіхом вийшла за ворота* (Д. Ткач); * Образно. — *Широко ти* [Україно], *неосяжно розкинулася, мальовниче обгорнулася гаями, причепурилася рясними ланами* (М. Старицький); // Закутуватися в що-небудь (від холоду, снігу і т. ін.); обкутуватися. — *Як мені живеться — питаєш? — промовив він, присуваючись ближче до Петра й обгортаючись од холоду в свій полотняний бушлатик* (С. Васильченко); *Редька цокотіла зубами й обгорталася своїм світло-блакитним у зелені черепашки шарфом* (І. Карпа); * Образно. *Осінній день уже смеркався, Димились гори, світ весь в бурий Сіряк, мов змерзлий, обгортався* (І. Франко); * У порівн. *Тим часом сонце сіло і степ мов темною пеленою обгорнувся* (Д. Мордовець).

2. *тільки 3 ос., перен.* Щільно, густо обволікатися, затягуватися (димом, туманом і т. ін.). *Сонце .. випливало з-за краю землі та обгорталось блискучими хмарками* (М. Коцюбинський); *Танки вже біля самих хат. Ще один з них обгортається димом і спиняється* (І. Багмут); *Вогка рілля обгорталась прозорими баранцями пари* (Яків Баш); *Мороз вишкрібав землю так, що димом обгорталася* (Григорій Тютюнник); // Заповнюватися, охоплюватися (світлом, темрявою, мороком і т. ін.). *Село обгорнулося першою хвилею нічної темряви* (Т. Осьмачка).

3. *перен.* Повністю охоплюватися яким-небудь почуттям; пройматися (у 1 знач.). *Серце обгортається холодним смутком* (М. Сиротюк); *Квіточки, що краєм процвітають, собі просять: — Любіться, обніміться, люде* [люди]! *Обгорніться чистою любов'ю — от як ми!* (Ю. Федькович).

4. Обкладатися чим-небудь сипким. *Кадуха обгорнувся піском, .. шкіра клаптями облазила з його худющих сутулих плечей, і він неспокійно позирав на безлюдний берег* (В. Близнець).

5. *тільки недок.* Пас. до **обгорта́ти** 1, 7, 8. *Тіло кладуть на лаві чи на зіставлених ослонах. Спершу лава, а чи покладені на стільці дошки, застеляється сіном, яке потім обгортається білим простирадлом* (В. Рубан); *Коли хліб вже спікся, то його ставили під зростаючий місяць на одежу того, кого замовляли. І обгортався одежею той хліб, і знову говорили, співали, розмовляли і з хлібом, і з місяцем...* (Дара Корній).

ОБГО́РТКА, и, *ж.* 1. Те, чим обгортають або обгорнуто що-небудь (папір, тканина і т. ін.). — *Коли моє життя не вдалося, не можу ж я осолодити його цукерком у розмальованій обгортці* (М. Коцюбинський); *Вночі листівки — у великих пачках, акуратно загорнутих у кольористі обгортки — виносили до підводи* (Ю. Смолич); *Він зрізає приз, хапає пакунок і розгортає! .. Зриває перший шар паперу, але за ним знову папір. Він знову розгортає і надибує на нову обгортку* (В. Дрозд); *На виступах нам іноді дарували їх* [квіти] *у блискучих обгортках* (Г. Пагутяк); * Образно. *Заплакала* [Раїса].., *щемкий жаль за чимось, що їй недоступне, охопив її, закутав у невидиму обгортку* (В. Лис).

2. Те саме, що **обкла́динка** 1. *Витяг* [становий] *із бокової кишені невеличку книжечку в чорній обгортці* (Панас Мирний); *Оце вони* [книжки]: *одна в обгортці сірій, а інша чепурненька, наче пава. І різний зміст: ця щира, повна віри.., а та важка надумою і правд насінням* (Б.-І. Антонич); *Уявля-*

єте собі мій стан людини.., що на всіх етюдах і обгортках масових журналів виглядає як незламна сила? (Я. Качура); *На столі лежала без обгортки книжка* (Н. Рибак).

3. *бот.* У деяких рослин — покриття з листочків, яке охоплює, оточує суцвіття або плід. *Основна функція листочків обгортки — захищати квітку від несприятливих зовнішніх впливів* (з наук.-попул. літ.); *Зелена обгортка волошки сонячної складена з голчастих приквіток* (з навч. літ.); *Внутрішні листочки обгортки, що променисто оточують суцвіття відкаснику, блискучі, наче зроблені зі сплаву золота й срібла* (із журн.).

4. *діал.* Поясна чорна плахта, ткана з овечої вовни. *У Галичині обгортку ткали чорними й темно-червоними смугами впереміж* (з наук. літ.); *Обгортку носили жінки поверх сорочки, обгортаючи нею стан і підперізуючи крайкою* (з наук.-попул. літ.).

ОБГО́РТКОВИЙ, а, е. Стос. до обгортки (у 1 знач.); признач. для обгортання. *Підіпригора з внутрішньої кишені вийняв синю, з грубого обгорткового паперу газету* (М. Стельмах); *Жили вони* [перевізники], *мов на вокзалі, — подвір'я й дахи, причепи й веранди заставлені були товаром, спакованим у картонні коробки та спортивні торби, перемотані .. обгортковим папером* (С. Жадан); *Найекономнішими замовниками були жінки, вони намагались вибрати папір подешевше і відмовитись від витребеньок, якщо ціна обгорткових цікавинок видавалась їм завеликою* (Г. Вдовиченко).

ОБГО́РТОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **обго́ртка** 1, 2. *Полуничка вклонилася і подякувала: — За сім років служби ваша милість дарує мені уже третю обгорточку від карамельки!* (А. Іллічевський, пер. з тв. Дж. Родарі); *Обгорточки на кекси були дуже гарні, прикрашені яскравими візерунками* (із журн.); *Ви не плачте, люба книжко, Полікую я вас трішки. Попідклеюю вам рани, Хай боліти перестане. Вже й обгорточка готова!.. Буде книжечка здорова!* (В. Багірова).

2. *бот.* У деяких рослин — покриття з листочків, розміщених безпосередньо під квіткою. *Обгорточка в цикути багатолиста, зубці чашечки трикутні й добре помітні* (з наук.-попул. літ.); *Квітки пастернаку звичайного дрібні, зібрані у складну парасольку з 5–15 променів, а от обгортки та обгорточок переважно немає* (з навч. літ.).

ОБГОРЯ́ННЯ, ОБГОРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгоря́ти, обгора́ти** 1, 3. *Щоб зменшити обгорання контактів, апарати на великі струми (контактори, автомати, високовольтні вимикачі) забезпечують дугогасильними камерами* (з наук.-техн. літ.); *Обгоряння на сонці спричинює меланому шкіри* (із журн.).

ОБГОРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ОБГОРА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБГОРІ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док.* 1. Частково згоряти, обпалюватися з поверхні. *Купка трісочок уже розгорілася, почали обгорати й товщі шматки дерева* (Ю. Яновський); *Данило сидів біля столу над книгою і так уважно читав, що й не помітив, як обгорів гніт, як чадів світильник* (А. Хижняк); *На останній сторінці, яка обгоріла трохи більше за інші, був постскриптум* (Ю. Іздрик); * Образно. *Важко дихав* [Сава], *усе ще не спроможний отямитися від пережитого потрясіння. Щось вирувало в ньому, обпадало, обгорало назавжди* (О. Бердник).

2. Діставати опіки від вогню; обпікатися (у 1 знач.). *Він* [Козуб] *хоч сам і обгорів, а вивів-таки з вогню шестеро .. коней* (Л. Юхвід); * Образно. — *Моє терпіння зіллється тепер з терпінням .. українського народу в одне велике вогненне море. Від цього вогню обгорять магнатам крильця* (А. Чайковський).

3. Діставати опіки під дією сонячного проміння. *Обгоряти шкідливо, оскільки опік руйнує живі клітини шкіри, руйнує ДНК-клітини і збільшує ризик виникнення меланоми* (з наук.-попул. літ.); *Ти, дівчино, чорнявая, ти, дівчино, біла, Ти у полі не робила та й не обгоріла* (з народної пісні); *Як хочеш, мій миленький, щоби-м* [щоби я] *була біла, Купи мені парасолю, би-м* [щоб я] *не обгоріла* (з коломийки); — *Бач, як обгоріла з лиця, — каже Бражиха, розглядаючи Ліну .. — Та це нічого. Сонце обпалить, шкіра облупиться, станеш така, як і всі* (О. Гончар); *Вона трохи обгоріла на сонці, поки сиділа на пагорбі* (С. Андрухович).

ОБГОТІВКО́ВАНИЙ, а, е, *фін.* Дієпр. пас. до **обготівкува́ти.** *Вексель номіналом 3000 гривень обготівкований із терміном погашення 80 днів* (із журн.); // **обготівко́вано,** *безос. пред. Упродовж вересня 2009 — березня 2010 рр. незаконно було обготівковано понад 450 мільйонів гривень* (з наук.-попул. літ.).

ОБГОТІВКО́ВУВАННЯ, я, *с., фін.* Дія за знач. **обготівко́вувати.** *Поширеним способом відмивання злочинних доходів, які використовують кіберзлочинці, є переведення коштів в електронні гроші й подальше їх обготівковування або придбання товарів* (з наук. літ.).

ОБГОТІВКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБГОТІВКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, фін.* Переводити кошти з безготівкової форми в готівкову, видаючи готівку; оготівковувати. *Злочинна взаємодія легального бізнесу з так званими сертифікованими майданчиками надає можливість не платити державі ПДВ і податок на прибуток, але при цьому обготівковувати гроші* (з наук. літ.); *У мережі Інтернет уже є електронні біржі, які дають змогу обготівкувати криптовалюту* (із журн.).

ОБГОТІВКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., фін.* Пас. до **обготівко́вувати.** *Розкрадання й відмивання коштів державних підприємств новоствореним суб'єктом господарювання, що не має найманих працівників та виробничих потужностей, полягає в отриманні коштів від державного підприємства, частина яких обготівковується* (з наук. літ.).

ОБГОТІВКУВА́ННЯ, я, *с., фін.* Дія за знач. **обготівкува́ти.** *У статті наведено схему незаконного обготівкування коштів через фіктивні фірми й кореспондентські рахунки комерційних банків* (з наук. літ.).

ОБГОТІВКУВА́ТИ *див.* **обготівко́вувати.**

ОБГРЕ́БЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обгребти́** 2. *Через двадцять хвилин хати .. вже не було. На тому місці стояв здоровенний шапкатий стіг, підскубаний, обгребений* (Ю. Мушкетик); *Мінімально допустимі відстані від скирт до ліній електропередач — 15, доріг — 20, будівель — 50 метрів. Скирти мають бути оборані та обгребені* (з навч. літ.); // **обгре́бено,** *безос. пред. Курінь побудовано на чотирьох сошках, угорі прохід між дошками для диму, а зверху дощок накидано сіно й обгребено піском* (з наук. літ.).

ОБГРЕБТИ́ *див.* **обгріба́ти.**

ОБГРИЗА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгриза́ти** 1. *Різці в ссавців призначені для відкушування чи обгризання їжі, кутні зуби — для її розжовування* (з навч. літ.); *Молоді яблуні слід захищати від обгризання зайцями* (із журн.).

ОБГРИЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБГРИ́ЗТИ,** зу́, зе́ш, *док.* 1. *що.* Гризти що-небудь кругом з поверхні або відкушуючи краї; обкушувати. *Ярина мовчала та обгризала зелену луску з горіха* (Леся Українка); *Весело й щасливо бігає в полях заєць, ховається за кущами, обгризає кору на стовбурах* (Є. Гуцало); *Бідний Балабуха й собі приставлявсь, що він вечеряє: обгриз ніжку й поклав виделку на стіл* (І. Нечуй-Левицький); *Потягнув* [буланий] *за собою снопа, обгризши цілий пучок колосків* (А. Іщук); *Витяг* [Шмулевич] *сигару, гучно обгриз кінчик передніми вигнутими зубами, запалив, освітлюючи клубком вогню непорушне вощане лице* (О. Ульяненко); * Образно. *Фронт плив шляхами, обпливав острівці лісів, заливав селища, об'їдав і обгризав усе, що міг їсти і гризти* (У. Самчук); *Безлисті, чорні Гілки, мов кості, бо обгризли їх Вітри осінні* (Д. Павличко).

2. *кого, перен., розм., рідко.* Виражаючи своє незадоволення з приводу чого-небудь, дорікати (у 1 знач.) комусь, гризти (у 3 знач.). *Лукас добрався до "Семіраміди"* [готелю] *лише пізно ввечері, а містер Ор.., замість співчуття, одразу взявся тихенько обгризати його з усіх боків, вишукуючи найдошкульніше місце* (П. Загребельний).

◊ **Як (мов) соба́ки обгри́зли** *див.* **соба́ка.**

ОБГРИЗА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* Пас. до **обгриза́ти** 1. *Учті не було кінця, тривала цілий день, продовжувалася ввечері, .. далі лилося вино, обгризалися баранячі реберця, тік по бородах солодкий сік від плодів* (П. Загребельний).

ОБГРИ́ЗЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обгри́зти.** *Йому був добре знайомий і цей чагарник з обгризеними худобою та вередливо покрученими корчами, й далека околиця* (М. Коцюбинський); *Як хто з них* [гостей] *шпурне обгризений шматок, Ми кидались, як ті собаки* (В. Самійленко); *Учитель витяг із бічної кишені обгризеного олівця* (Ю. Яновський); *Навіть один вовк, коли голодний, насмілюється нападати на людину, а тут — цілий виводок! Не змигнеш оком, як від тебе залишиться лише обгризений кістяк!* (В. Малик); * Образно. *Полум'ям обгризені колеса під вічним небом замітає сніг* (Л. Костенко); // **обгри́зено,** *безос. пред. У вольєрному мисливському господарстві площею понад 200 га було обгризено взимку понад 50 % бокових пагонів сосни* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм., перен.* З нерівними краями. *Я прихилив очі до малюнка: портрет був просто моторошний — лице гостре, як у пацюка, в обгризених віях — гадючі зелені очиці* (С. Васильченко); *Ми спинились біля почорнілого високого дощаного паркана, що за ним виднівся обгризений залізний дах високого будинку* (Олесь Досвітній); *— Свириде Яковлевичу, тут жито проростає, — .. Самійло Поліщук зупинився на кривому, обгризеному шматку поля* (М. Стельмах); *Затока облизуватиме його* [міста] *обгризені береги, наче кігті доісторичного ящера* (О. Ульяненко).

◊ **Як соба́ка за обгри́зену кі́стку** *див.* **соба́ка.**

ОБГРИ́ЗЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **обгри́зений** 1. *Обгризеність нігтів — одна з ознак зайвої нервозності, наявності кишкових паразитів, браку мінералів в організмі* (із журн.).

ОБГРИ́ЗОК, зка, *ч., розм.* Те саме, що **недо́гризок.** *Посперечалися одного разу Олівець з Гумкою про те, котре з них вартніше та потрібніше малому школяреві Юркові .. Олівець списався на малий о́бгризок, а Гумка стерлася на нікчемний шматочок* (І. Керницький).

ОБГРИ́ЗТИ *див.* **обгриза́ти.**

ОБГРІБА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгріба́ти.** *Зуб обгрібання, випуск якого освоїло Луцьке спеціалізоване підприємство, застосовують у різних агрегатах і вузлах сільськогосподарської техніки* (з газ.).

ОБГРІБА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБГРЕБТИ́,** бу́, бе́ш, *док., що.* 1. Очищати, згрібаючи, відгортаючи що-небудь з поверхні. *Батько звільна брав кліщами розпалене залізо, обгрібав його молотком із вугля* (І. Франко); *Я обгрібав гнилі колоди, обкладав сушняком і підпалював* (М. Дочинець); *Сіно знесли з останньої гарби й обгребли її* (М. Івченко).

2. Підгрібати з усіх боків, згрібати кругом чого-небудь (граблями, вилами і т. ін.). *Катря злізла з стіжка. Обгребла його чепурненько* (А. Головко).

ОБГУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБГУ́ДИТИ,** джу, диш, *док., кого, що, розм.* Недоброзичливо, з осудом говорити про кого-, що-небудь; гудити, обмовляти (у 1, 2 знач.). *Лихий язик був чи не єдиною вадою цієї жінки: вона могла обгуджувати навіть своїх найближчих друзів* (із журн.); *— Бачиш, моя кохана Настусю: піде в місті поголоска. Люде* [люди] *загомонять, обгудять, обнесуть* (І. Нечуй-Левицький).

ОБГУ́ДИТИ *див.* **обгу́джувати.**

ОБГУМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обгумува́ти.** *Італієць одразу натрапив на нього* [провід], *так ніби ще здалеку бачив цю мідну обгумовану жилу* (П. Загребельний); *У комплекті крупорушки для лущення гречки і проса передбачені диски, один з яких абразивний, а другий обгумований* (з наук.-техн. літ.); *Зручний садовий секатор з інструментальної сталі має тефлонове покриття й обгумовані ручки* (з навч. літ.).

ОБГУМО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгумо́вувати.** *Для обгумовування приводних барабанів застосовують листи спеціальної гуми, які наклеюють на барабан під час холодної вулканізації* (з наук.-техн. літ.).

ОБГУМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБГУМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати поверхню чого-небудь гумою. *Обгумовують вали і конвеєрні ролики методом гарячої і холодної вулканізації* (з навч. літ.); *Для захисту конвеєрних барабанів від корозії можна наново обгумувати їх* (з наук.-техн. літ.).

ОБГУМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обгумува́ти.** *Обгумування виробів або металоконструкцій здійснюють для захисту їх від ударних навантажень, для зниження рівня шуму та мінімізації абразивного впливу переміщуваних матеріалів* (з навч. літ.).

ОБГУМУВА́ТИ *див.* **обгумо́вувати.**

ОБҐРУНТО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обґрунтува́ти.** *Тютюнника пересмикувала суміш військової неписьменності і нічим не обґрунтованих запевнень у перемозі* (М. Стельмах); *Ті знання, які здобув Шевченко в Академії мистецтв, у колі освічених друзів і знайомих.., виробили в ньому науково обґрунтовані реалістичні переконання та здатність прозирати майбутнє* (В. Русанівський); *Бартоломео чесно визнавав, що це лише його припущення, не обґрунтоване нічим, крім суто умоглядних висновків* (О. Авраменко); *Усі підтримали боцмана, і тепер ішлося тільки про здійснення цього справді добре обґрунтованого плану* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // **обґрунто́вано,** *безос. пред. Обґрунтовано пропозиції для вдосконалення норма-*

тивно-правового забезпечення складання бюджету в програмно-цільовому форматі (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який обґрунтовується, достатньо потверджується чим-небудь; аргументований, переконливий. *Наукова концепція видавалася йому обґрунтованою: існують речовини — певно, типу алкалоїдів, які дуже впливають на нервові клітини, викликаючи в них ще не відомі науці процеси* (М. Дашкієв); — *Крім святенницьких правил пристойності, існують інші, розумні й обґрунтовані норми людської поведінки* (О. Авраменко, В. Авраменко); *"У деяких речах не можна взагалі бути поверхневим* [поверховим], *— подумала* [Ліліан], *— і сукні можуть складати більшу моральну опору, ніж усі обґрунтовані аргументи"* (Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка).

ОБҐРУНТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **обґрунто́ваний** 2. — *Серед вищої італійської знаті посилилися настрої на користь елективної монархії: щоб імператора обирав Сенат, як це було в давнину, ще до Корнелія Великого. От тоді я й заявлю про свої права, посилаючись на їх канонічну обґрунтованість* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Поряд із примусом другою визначальною рисою політичної влади є її обґрунтованість, виправданість, правомірність* (з навч. літ.).

ОБҐРУНТО́ВАНО. Присл. до **обґрунто́ваний** 2. *Галина Рижко обов'язково мусить стати .. вченою, .. обґрунтовано і розумно відкривати нове в науці, доводити свою правоту і свої гіпотези* (В. Владко); — *Надто поспішно і не досить обґрунтовано даю я оцінки людям... — покартав я себе* (І. Багмут); *"Я можу з багатьох питань критикувати Захід, але й Захід може водночас так само обґрунтовано критикувати Схід..."* (О. Шугай); *Представники сюрреалістичного напряму переважно "існували" в площині позасвідомого, але водночас обґрунтовано розробляли систему виражальних засобів своїх творів* (з наук.-попул. літ.).

ОБҐРУНТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обґрунто́вувати.** *У теоретичному обґрунтовуванні механізму управління корпораціями в кризовому стані враховано вплив суб'єкта на об'єкт управління для досягнення бажаного результату* (з наук. літ.).

ОБҐРУНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБҐРУНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Висувати на потвердження чогонебудь переконливі докази, факти і т. ін.; аргументувати. *Кузьма .. завжди, як муж учений, обґрунтовував свою незгоду з дружиною реплікою покійної бабусі: — Нічого. Все в морі буде!* (Остап Вишня); — *Ні, дозвольте. Я хотів зауважити, що це надзвичайно цікаво, хоч у нас є кілька аргументів, якими хотіли б обґрунтувати протилежну точку зору* (О. Довженко); — *Можеш говорити далі. Обґрунтуй свої слова. Доведи, що Гірш хоча б якимось боком причетний до витоку інформації, провокації, зради та засідки* (А. Кокотюха); // Те саме, що **мотивува́ти** 1. *Христина намагалася проникнути якомога глибше за поверховість першого враження, спершу лише інтуїтивно, а потім логічно обґрунтовуючи відчуття* (Н. Сняданко); *Згідно з рецептом Сулімана повинен* [Безбородько] *за три тижні взяти шлюб з Катериною .. Чим обґрунтує таку нетерплячку?* (Ірина Вільде); — *Хто ж ви, товаришу, будете..? .. А то віз і не знаю кого, — обґрунтував він* [кучер] *своє запитання* (В. Вільний); — *Ось ти, наприклад, впевнений, що .. завжди чиниш правильно? — Принаймні я завжди можу обґрунтувати, пояснити свої вчинки* (Ю. Покальчук).

ОБҐРУНТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обґрунто́вувати.** *Тур ніколи не казав: "так треба", а тільки — "я думаю". Але оте "я думаю" так обґрунтовувалося, що воно незмінно ставало — "так треба"* (М. Стельмах); *Газети, куплені Живокістом, у всьому звинувачували... Дарлінга. Ці звинувачення обґрунтовувались навіть з "наукових" позицій* (М. Білкун).

ОБҐРУНТУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обґрунтува́ти.** *Ми сидимо з ним удвох за столиком .. Він звертається знов до улюбленої .. теми: мистецтво й теоретичне його обґрунтування* (В. Домонтович); *Без очевидної причини, без вірогідного обґрунтування проймала серце печаль* (Олекса Ізарський).

2. Сукупність доказів, фактів, аргументів для переконання в чому-небудь, на потвердження чогось. *Обґрунтування тої пропозиції були хисткі, мали дивовижні тріщини та пропуски* (Іван Ле); *Докази і обґрунтування Івана Луціяновича були такими глибокими і такими неспростовними, що Гаркуша одразу ж .. підтримав озерянців* (П. Оровецький); *Для участі в тендері на держзамовлення на пару з бухгалтером Гурманом готував* [Макар] *купу папірців: економічні розрахунки та обґрунтування, перспективний план розвитку фабрики* (Люко Дашвар); *Серед значних теоретичних досягнень Арістотеля — обґрунтування головного принципу творчої діяльності митця — мімезису (наслідування)* (з навч. літ.).

ОБҐРУНТУВА́ТИ *див.* **обґрунто́вувати.**

ОБДАВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдава́ти** 1. *Обдавання фруктів водою.*

ОБДАВА́ТИ, даю́, дає́ш, *недок.*, **ОБДА́ТИ,** а́м, аси́, *док.* 1. *кого, що чим.* Обливати, обхлюпувати, рясно забризкувати чим-небудь відразу з усіх боків. *Негода .. і там* [у хаті] *своє бере! Коли не дощем обдає крізь лиху оселю, то в вікна* [залазить] (Панас Мирний); *Коні з копита беруть у галоп, обдаючи грязюкою похилених людей* (М. Стельмах); *Висока хвиля обдала їх колючою водою, і одежа вкрилася кригою* (В. Кучер); // *безос. Через днище трюму постійно прибувала вода, та ще й щохвилинно обдавало солоними бризками згори* (М. Андрусяк); *Холодним густим дощем обдало його всього* (Панас Мирний); // Запорошувати, обсипати чимнебудь відразу з усіх боків. *Повз нього* [Муратова] *шугають прудкі й забовтані самоскиди з бетонним розчином, обдають його хмарами куряви, бензиновим гаром* (О. Сизоненко); *Машина промчала мимо, обдавши її курявою* (О. Довженко); // *безос. Порив вітру з шумом відчинив двері настіж, і з ніг до голови їх обдало, забиваючи подих, штормовою сніговою хвилею* (А. Головко); // Обвіювати, охоплювати (запахом, теплом і т. ін.); опахувати. *Вимучені люди вже спали .. "Експрес" стрясав ними, обдавав їх димом та смородом* (І. Багряний); * Образно. *З ранку до вечора сонце щедро вигріває молоду озимину, обдає багрянцем жовтаву зелень лісів* (М. Олійник); // *безос. На синьому небі ні хмарки.., а з трави обдає, свіжить пахучим холодком* (О. Стороженко); [М а р ' я н а:] *Я хочу, я бажаю такого кохання, щоб вогнем обдавало, щоб голова кружилась* [крутилася]! (С. Васильченко); *Коли скачеш на коні і скачеш що є сили, навіть у спеку обдає прохолодою* (Д. Міщенко); *Як тільки наші молодики ступили в сей луг, їх обдало чудовним ароматом свіжопоко-*

шеного сіна, материнки, дикої гвоздики (О. Кониський); *Коли дівчинка зазирнула в землянку, її так і обдало жаром. Із казанів по трубах ішла пара* (О. Донченко); * Образно. *В темряві бачив Тимко, як виблискують її очі, чув, як вона дихає, його обдавало вогнем її молодого тіла* (Григорій Тютюнник).

2. *кого чим, перен.* Охоплювати, проймати, оповивати певними почуттями, переживаннями. *Знайомий світ і вужчав, і ширшав перед нею і обдавав її то страхом, то надіями* (М. Стельмах); *Вершники мчали назад. Ще три шрапнелі луснуло вгорі, обдавши їх жахом смерті* (Ю. Яновський); *Наливайко приязніше кинув поглядом в очі Лободі. Якимсь приємним теплом обдала йому душу вояцька щирість гетьмана* (Іван Ле); *Ірина обдала Марію теплом своїх великих сірих очей* (І. Цюпа); // *безос. Читаєш — жалем, як кип'ятком, обдає, а скінчиш — радістю серце заб'ється, що все так скінчилося добре* (Панас Мирний); *Гетьман остався сам між високою монастирською оградою і ще вищими мурами монастиря, і його обдало тим сумирним спокоєм, якого нігде більше на світі не знайдеш* (Б. Лепкий).

3. *кого чим, рідко.* Те саме, що **обдаро́вувати.** — *Я хочу, щоб жінка моя була виключно моя, щоб я її всього достарчав, усім обдавав, а за це мав у ній вірну й щиру подругу* (О. Кобилянська).

4. *що, діал.* Оточувати. *Високо .. випинається Рарив. Його обдає темно-зелений ліс* (О. Кобилянська); *Ми оси!.. Хто рідний наш рай Твердою стіною, Неначе Китай, Бажає обдати, .. Най геть біжить* (І. Франко).

Осипа́ти (обдава́ти, покрива́ти *і т. ін.)* / **оси́пати (обда́ти, покри́ти** *і т. ін.)* **поцілу́нками** *див.* **осипа́ти.**

◇ **(1) Обдава́ти / обда́ти очи́ма (по́глядом)** *кого, перев. якими (яким)* — промовисто дивитися на когось, передаючи певні почуття. *Пувичка .. підійшов ще ближче до Альоші, обдаючи його нахабним, зневажливим поглядом* (І. Микитенко); *Директор знову сідав у крісло і обдавав Маркіяна теплим поглядом* (Р. Іваничук); *Він усміхнувся їй з вітанням, а вона ясно обдала очима парубка* (А. Головко); **(2) [Як (мов, ніби** *і т. ін.)*] **жа́ром (окро́пом, хо́лодом, жа́ром і хо́лодом, моро́зом** *і т. ін.)* **обда́ти / обдава́ти <Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **хто жа́ром обда́в>** *кого, безос.* — хто-небудь дуже вражений чимсь, раптово відчув збентеження, хвилювання, переляк і т. ін. *Ваш лист нагадав мені, що сьогодні уже і той день, котрий Ви виставили у нашій умові. Як приском мене обдало* (Панас Мирний); *Македониху обдало холодом, стисло від ущімливого болю серце* (А. Шиян); *Помітив своє прізвище. Мене враз обдало жаром і холодом. Побачив фатальне слово — звільнити* (Ю. Збанацький); *При згадці .. усього так жаром і обдало* (А. Дімаров); *Не бачила німа квітнева ніч, як спаленів, зашарівся парубок, не відчула, як неначе окропом обдало його з голови до ніг, ледь не в грудку зібгало* (І. Нижник); *Стефанію вже важко було спинити. Її неначе враз обдало і снігом, і окропом* (І. Білик); *Операція середнього рівня .. для мене .. стала чимось таким, від чого в мене й досі, хоч минули відтоді десятиріччя, морозом обдає по спині* (В. Чемерис); **(3) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **холо́дною водо́ю** *(рідко* **холо́дним ду́шем) обда́ти (злити, облити)** *кого і без дод.:* а) відразу подіяти на кого-небудь або раптово ви́кликати в когось сильне збентеження, хвилювання і т. ін.; приголомшити кого-небудь. — *І не подумай* [народити]! — *каже..* — *Як же се так?* — *питаю.* — *Де ж мені його діти?* — *Де хоч ..* — *Повіриш, як сказав він мені те, то наче холодною водою обдав мене!..* (Панас Мирний); *Василинка й справді збентежилась. Якийсь страх напав на неї, неначе облив її холодною водою* (І. Нечуй-Левицький); *Господи, як тяжко розлучатися з солодким ранішнім сном! Та суворе батькове слово мов водою холодною обіллє і прожене сон...* (М. Коцюбинський); — *Сталося це саме тоді, коли вийшов декрет.., який отих цвиндриків, що звикли щотижня жінок міняти, наче холодним душем обдав* (Ю. Мокрієв); б) *(зі сл.* г л я н у т и, п р и й н я т и *і т. ін.)* сердито, неприязно, непривітно і т. ін. *Часом і Яків гримне — де швендяє. Часом і невістка прийме, мов холодною водою обдасть, — дарма* (Панас Мирний); *А де вже помітила* [Олеся] *що незвичайне, то так погляне, наче холодною водою зіллє* (Марко Вовчок); в) *(зі сл.* п о г л я д, в и г л я д *і т. ін.)* сердитий, неприязний, непривітний і т. ін. *Зарічний окинув майстра таким поглядом, мовби облив його з ніг до голови холодною водою* (М. Ю. Тарновський).

ОБДАВА́ТИСЯ, даю́ся, дає́шся, *недок.,* **ОБДА́ТИСЯ,** а́мся, аси́ся, *док., чим.* 1. Обвіюватися, охоплюватися чим-небудь. *Наступала золота осінь, найкраща пора, коли Чернігівщина, як у казці, покривалася горами цукрового буряку і картоплі, обдавалась пахощами м'яти і конопель* (М. Шеремет); // Обливатися (у 1 знач.). *Процес розслаблення в японській лазні відбувається в басейні з водою, нагрітою до 50 °С. Перед зануренням у басейн слід прийняти гарячий душ або обдатися гарячою водою* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обдава́ти** 1. *Для профілактики інфекційних захворювань у дошкільних і шкільних закладах посуд щодня кип'ятиться або обдається окропом* (з навч. літ.).

ОБДАВИ́ТИ *див.* **обда́влювати.**

ОБДА́ВЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обда́влювати.** *Обдавлювання живота руками можна розглядати як метод ручного управління вегетативною регуляцією функцій внутрішніх органів* (з навч. літ.).

ОБДА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБДАВИ́ТИ,** авлю́, а́виш; *мн.* обда́влять; *док., що.* Натискаючи на що-небудь з усіх боків, по всій поверхні, надавати певного стану, форми і т. ін.; давити (у 3 знач.). *Якимись двома вискобленими дерев'яними паличками почав* [Ілько] *обдавлювати срібні смужки навколо перлини* (Ю. Логвин); *Листову заготовку обдавлюють за певною моделлю при виготовленні порожнистих виробів на давильних верстатах* (з наук.-техн. літ.); *Рослини треба садити по шийку кореня, потім злегка обдавити пальцями землю навколо неї* (з навч. літ.).

ОБДА́РЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **обдари́ти.** *Непосидючий і бистрим дотепом обдарений, умів він кождого втягнути в розмову* (І. Франко); * Образно. *Один заслужений французький економіст, подорожуючи по наших благословенних краях, висказав таку думку, що тільки панщина і інші її подібні тягарі суть причиною бідності тих природою так щедро обдарених країв* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **обдаро́ваний** 2. — *Ми любимо музику, правдиву, від душі музику, що .. є .. випливом струнами обдареної душі* (О. Кобилянська).

ОБДАРИ́ТИ *див.* **обдаря́ти.**

ОБДАРО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обдарува́ти.** [А н т е й:] *Се Ніке увінчала свого поета. А коли й Харита йому додасть гранату чи троянду, він буде обдарований усім, чого дозволено бажати смертним* (Леся Українка);

Я був обдарований вдячним поглядом дідуся, коли допоміг йому на вокзалі з валізою (з мемуарної літ.); *Дарма, що мала* [Оленка], *проте обдарована ясним голосом* (К. Гордієнко); *Обдарована розумом і відповідними хитрощами жінка знає, що часто ліпше бути посередницею, ніж повелителькою, на яку неминуче падає тягар відповідальності* (П. Загребельний); *Разом розпочали вони свою науку і, обдаровані обидва незвичайним розумом, рівним кроком і з похвальним успіхом сягали все вище й вище до осяйних верховин філософії* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // **обдаро́вано,** *безос. пред. Кождого з них* [скоморохів і веселунів] *обдаровано щедро золотими й срібними монетами* (О. Назарук).

2. *у знач. прикм.* Який має великі природні здібності (у 1 знач.); здібний, талановитий. *Тільки тепер впізнав Бертольд .. силу колективної логіки обдарованих умів* (Н. Королева); *Ми, знаючи поперваx Довженка як обдарованого живописця й графіка, не могли не чудуватися з його винахідливого, вигадливого, дотепного і неповторного хисту літературасценариста* (М. Бажан); *Воронцов, наче за власним сином, стежив, як зростає цей молодий обдарований офіцер, фанатично відданий справі* (О. Гончар); *На всій творчій спадщині Василя Стуса лежить відсвіт виняткової, дивовижно обдарованої і вимогливої до себе особистості, таланту* (К. Москалець); // *у знач. ім.* **обдаро́ваний,** ного, *ч.;* **обдаро́вана,** ної, *ж.* Той (та), хто має природні здібності; здібна людина; талант (у 2 знач.). *Граф дізнався, чого дівчина хоче .. Розкрити таємницю чудесного зілля, яке .. хоч трохи обдарованому надає .. могутності?* (М. Дашкієв); *— Щось я не дуже вірю цьому капловухому, — говорив він частенько Нещадиму. — Коли я пас корів, воно ходило у школу для обдарованих!..* (О. Чорногуз); *Посібники пишуться не для обдарованих* (М. Слабошпицький).

ОБДАРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **обдаро́ваний** 2. *Скульптор відчув раптом, .. як уміння і обдарованість знову повертаються до нього* (О. Гончар); *Коли є в тобі обдарованість, то вже ти не належиш собі, а світові* (П. Загребельний); *Анна-Марія вразила поміщика своєю вродою й обдарованістю в царині мистецтв* (Любко Дереш).

ОБДАРО́ВАННЯ, я, *с.* Те саме, що **обдаро́ваність.** *Це був художник величезного обдаровання* (Ю. Яновський); *— Щоб природою володіти, як цього вимагає наш час, то треба теж мати велике обдаровання!* (Іван Ле); *Невже оцей старий справді володіє нез'ясовним і надприродним обдаровaнням бачити крізь землю?* (М. Дашкієв); *З нудьгою вдивляюся в аркуші паперу, картону. Іноді з'являються натяки на обдаровання, але проходить час, і я розумію, що лише видаю бажане за дійсне* (В. Лис).

ОБДАРО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обдаро́вувати.** *"Героди"* [Ироди] *ходять від хати до хати.., поки не обійдуть ціле передмістя, в кожній хаті радо приймані, угощувані і обдаровувані* (І. Франко); *Монастирі були фундовані в минулих часах молдавськими воєводами, боярами, ієрархами та щедро обдаровувані маєтками* (з рел.-церк. літ.); // **обдаро́вувано,** *безос. пред. Нині обдаровувано* [посмертними преміями] *тих, кого за життя було обділено* (О. Забужко); // *у знач. ім.* **обдаро́вуваний,** ного, *ч.;* **обдаро́вувана,** ної, *ж.* Той (та), кого обдаровують. *Обдаровуваний має право у будь-який час односторонньо відмовитися від договору дарування і повернути річ дарувальникові, якщо вона не потребує догляду або особливих умов утримання чи зберігання* (з мови документів).

ОБДАРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдаро́вувати.** *Прибічник освіти, він* [Юрій Рогатинець] *ставив заснування шкіл і друкування книжок вище за будування церков і обдаровування монастирів* (І. Франко); *Учитель історії не був схильний до обдаровування особливою прихильністю когось зі своїх учнів* (з мемуарної літ.).

ОБДАРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБДАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого, що чим.* Наділяти дарами, подарунками; підносити дари, дарувати. *Хлопці цілували вуйків в руки, а вуйки їх гладили і шустками* [шістками] *обдаровували* (Марко Черемшина); *У Минківці здебільшого обдаровували віршувальників пирогами, коржиками й цукерками* (В. Минко); *Пан обдарував жінку великими грішми* (А. Калин); *— Нині ти, Добромиро, Ярилова наречена — Весна. Їдь у поле й обдаруй усіх* [поселян] *своїми дарунками* (Д. Міщенко); * Образно. *Вередує запізніла весна. Наче розсердившись, що їй заважають обдарувати землю теплом, вона примхливо міниться на обличчі* (А. Хижняк); *Час вельможно, повільно, широким помахом до небосхилу обдарує шовками блакиті з медвяним запахом чебрецю* (Є. Пашковський); // *тільки док.* Подарувати кому-небудь якусь одну річ. *— Треба Марину чим-небудь обдарувати. Вона ще краще буде сина глядіти* (Панас Мирний); *Радів Омелько, мов дитина, яку обдарували цукеркою* (І. Цюпа); *Нічого не сказав мені Кирил, а лиш обдарував золотою булавицею. Й найняв я за ту булавицю грецьку ладдю, що йшла товаром до Києва* (І. Білик); * Образно. *Барвиста осінь — пишне, але коротке .. свято. Квапиться вона обдарувати на згадку про минуле вже літо неторкнено стрункі горобини добрим намистом* (Н. Королева).

2. *кого чим, перен.* Виявляти до кого-небудь щиру прихильність, доброзичливість і т. ін. *Вони були пізніше на утриманні в простого селянина з Вільки, якого й тепер ще оточували своєю вдячністю, обдаровували майже синівським прив'язанням* (І. Франко); *Серце людське відкривається лише назустріч доброму серцю, дружбою обдаровують лише тоді, коли бачать у тобі щирого друга* (Ю. Збанацький); *— Скажіть своїм братам шляхті, що я .. ще був би більше вдячний, якби вони обдарували мене своїм довір'ям* (Г. Хоткевич); *Баглай ніби обдарував Єльку щедрістю своєї душі, що чого тільки не торкався поглядом, все в нього ставало небуденним* (О. Гончар); *Панянка поруч із ним повертає голову й обдаровує сяйвом виразних зеленкуватих очей* (В. Лис).

3. *кого чим, перен.* Наділяти позитивними якостями, здібностями, умінням і т. ін. *— Ваша присутність обдаровує мене глибшими думками. Я можу з вами висловитись* (У. Самчук); *Бог обдарував людину сумлінням .. Сумління — вищий дар і не залежить від внутрішньої природи людини* (Г. Пагутяк); *Обдарувати добродійством ніхто не зможе краще, ніж мудрець, — той, хто з більшою радістю дає, ніж інший — отримує* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

Приро́да дала́ *що* **<Приро́да наділи́ла (обдарува́ла, одарува́ла** *і т. ін.) чим*> **<Приро́да не пошкодува́ла** *чого*> *див.* **приро́да.**

◊ **(1) Обдаро́вувати (одаро́вувати) / обдарува́ти по́глядом (у́смішкою, по́смішкою** *і т. ін.) кого, перев. яким (якою)* — дивитися на кого-небудь, виражаючи певні почуття. *Текля .. ясною усмішкою одаровувала запорошеного Се-*

ня [тракториста] (К. Гордієнко); *Меккінець підвів голову і обдарував Ремо приємною усмішкою* (Олесь Досвітній); *Журба посміхнувся, обдарував офіцера не дуже люб'язним поглядом* (Г. Епік); *— Кирило Єгорович! — Павло обдарував його безневинною посмішкою. — Куди так поспішаємо?* (М. Циба).

ОБДАРО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБДАРУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *чим і без дод.* Взаємно обмінюватися дарунками. *Кочубей привіз дичину й рибу, бо вони з гетьманом по старій звичці обдаровувалися при таких нагодах* (Б. Лепкий); *У Китаї під час новорічних свят прийнято ходити в гості й обдаровуватися мандаринами — символами достатку й добробуту* (із журн.); *Молодші школярі відсвяткували День святого Валентина, на якому обдарувалися валентинками, які виготовили власноруч* (з газ.).

2. *чим, перен.* Виявляючи взаємну повагу й прихильність, бути щирими, доброзичливими і т. ін. один до одного. *Християни мають у своєму житті відкидати всіляку зневагу, гнів, крик і злослів'я, мають бути один до одного добрими, взаємно обдаровуватися милосердям* (із журн.).

3. *тільки недок., чим і без дод.* Пас. до **обдаро́вувати.** *— Щоранку я приймаю в себе в кабінеті всіх слуг .. Всі вони, від правителя до останнього козачка, повинні доносити мені на своїх товаришів .. Винний карається, а викажчик обдаровується* (Валерій Шевчук); *Дітьми у монастирі цілодобово опікуються послушниці, причому абсолютно безкорисливо, бо не обдаровуються за те платнею й іншими благами* (із журн.).

ОБДАРУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обдарува́ти.** *Гостювання "Піснячевських" — так жартував Віктор у присутності Ніни й Миколи — закінчилося обдаруванням голого і босого композитора старими черевиками-покручами* (Олекса Ізарський); *Знав* [Олексій], *що саме обдарування царською табакеркою — найвищий знак пошани в очах царедворців* (Ю. Мушкетик); *Вона сприймала, здавалося, обдарування природи, як талант, який вона повинна збільшувати* (Ірина Вільде).

2. Те саме, що **обдаро́ваність.** *Він не заздрив Юрієві Івановичеві. Бо глибоко й чітко усвідомлював різність їхніх обдарувань, творчих можливостей і навіть мистецьких завдань* (Олекса Ізарський); *Воскресни зараз усі творці пісень на Україні, розвинь свої обдарування — яка була б література, скільки було б імен!.. Десятки, сотні, тисячі!..* (Василь Шевчук); *Ірена володіла тим обдаруванням, яким природа нагороджує щирі жіночі натури. Це обдарування люди називають чуйністю* (М. Руденко); *Зозуля був іншим. Спостерігаючи за ним, Тарас не міг не відзначити, скільки він мав обдарувань* (В. Хрущак).

3. *перен., розм.* Здібна, талановита людина. *Будувався імпровізований вѐрнісаж під величезним брезентовим тентом. Два тижні молоді обдарування працювали на пленері, виставляючи свої старі й нові роботи на продаж* (І. Роздобудько).

ОБДАРУВА́ТИ *див.* **обдаро́вувати.**

ОБДАРУВА́ТИСЯ *див.* **обдаро́вуватися.**

ОБДАРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ОБДАРИ́ТИ,** арю́, а́риш, *док., кого, що чим і без дод., рідко.* Те саме, що **обдаро́вувати.** *Було в кукли не грати, Але було дари ткати, Щоби тепер було Нас чим обдаряти* (з народної пісні); *Ті, кого боги вщедряють, дарами гойно обдаряють, Недовго в радості живуть* (М. Лукаш, пер. з тв. Ф. Шиллера); *Як же їх* [молодих] *обдарили подарками* [подарунками].., *так вони* [родичі] *і замовкли, і затихли, надіючись і погуляти опісля по закону* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ївга трохи не загубила книша, яким матушка обдарила* (Панас Мирний); *Зустрічаючи когось на дорозі (найчастіше найбіднішого), .. обсипав* [дід] *монетами з латаної-перелатаної торбини, .. справді золотими монетами. Часом казав: — Ти позначений. Мушу обдарити* (В. Лис); * Образно. *— Рушнички ви мої повишивані! Чи я вас не вбілила, що обдарила вами свою долю й недолю, своє щастя й безталання!* (І. Нечуй-Левицький).

ОБДА́ТИ *див.* **обдава́ти.**

ОБДА́ТИСЯ *див.* **обдава́тися.**

ОБДЕ́МКУВАТИЙ, а, е, *діал.* Повний (у 7 знач.). *— Поправилась ти немов: така заживненька сиділа, і лице якесь обдемкувате* (О. Забужко); *Тельман раптом насупився. Його обдемкувата, неповоротка постать, підперезана військовим паском, .. стовбичила посеред зали* (О. Ірванець).

ОБДЕ́МОК, мка, *ч., діал.* Людина, що об'їлася, з роздутим животом.

ОБДЕРНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обдернува́ти.** *У реконструкції пам'ятки "Золоті ворота" в Києві відтворено відрізки валів, що примикали до вежі. Із зовнішнього боку вони мають обдерновані укоси* (з наук.-попул. літ.); // **обдерно́вано,** *безос. пред. Узбіччя швидкісної траси було обдерновано й улаштовано майданчик для відпочинку* (з газ.).

ОБДЕРНО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдерно́вувати.** *Для укріплення надводної частини водовідвідних споруд застосовують сіяння трав або обдерновування* (з навч. літ.).

ОБДЕРНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБДЕРНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Дернувати що-небудь кругом, по всій поверхні. *Із початком весни шляховики обдерновують укоси вздовж траси* (з газ.); *Відповідно до проекту реконструкції могили Кобзаря на Тарасовій горі в Каневі необхідно було замінити пошкоджені блоки сходів, п'єдесталу та парапетів, обдернувати могилу й курган, забезпечити освітлення пам'ятника* (із журн.).

ОБДЕРНО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обдерно́вувати.** *На зсувних територіях у межах населеного пункту впорядковуються поверхневі стоки, будуються дренажні споруди для підземних вод, обдерновуються схили* (з наук.-попул. літ.); *Берегові укоси обдерновуються для стабілізації ґрунту* (з навч. літ.).

ОБДЕРНУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обдернува́ти.** *Обдернування застосовують при облаштуванні укосів, природних і штучних підвищень на території садів та парків* (з наук.-техн. літ.).

2. Покриття з дерну. *Дорожній робітник 2-го розряду розподіляє дорожньо-будівельні матеріали під час улаштовування дорожніх основ та покриття, ремонтує суцільне обдернування* (з мови документів).

ОБДЕРНУВА́ТИ *див.* **обдерно́вувати.**

ОБДЕ́РТИ *див.* **обдира́ти.**

ОБДЕ́РТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обде́рти.** *Швидко ми налічили сім стовпів, на котрих дерево було обдерте смугами завширшки на два пальці* (І. Нечуй-Левицький); *Хати вже були обдерті, розбиті, переповнені пилом* (М. Коцюбинський); *Його просторий піджак скидався на балахон, і обвислі в колінах штани були знизу обдерті й з бахромою* (В. Домонтович); * Образно. *Це ж на Вкраїні в розпалі зеле-*

не, дивне літо .. А тут — піски, якась убога травка, кущі, обдерті вітром, і сонце, сонце... З чого живуть киргизи? (Василь Шевчук); // **обде́рто,** *безос. пред. Звіра витягнено з-поміж вивертів і обдерто зі шкури* (І. Франко); *Руки .. починають щеміти від цього ізоляційного скла, що й тут по палубі всюди валяється купами .. Все порвано, порубано, обдерто* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Одягнений у лахміття, у дірявий, поношений одяг; обшарпаний (у 2 знач.). *Чия тота крайня хата коцюбов* [коцюбою] *підперта? Чи не тої дівчиноньки, що ходить обдерта?* (з коломийки); *Люди були у сіряках, але обдерті, ноги ж їхні були босі й заюшені кров'ю* (А. Кащенко); *Семерко дітей усякої масті, але однаково обдертих і без шапок хлипали та заводили на всі голоси* (Дніпрова Чайка).

3. *у знач. прикм., перен.* Убогий, знедолений. — *Скажи нам, чого це від вас, з Туреччини, тісниться до нас така сила обдертого робучого люду..?* (М. Коцюбинський).

ОБДЕ́РТИСЯ *див.* **обдира́тися.**

ОБДЗВІ́Н, во́ну, *ч., спец.* Те саме, що **обдзво́нювання.** *Менеджер компанії готує список організацій, що підлягають обдзвону* (з навч. літ.).

ОБДЗВОНИ́ТИ *див.* **обдзво́нювати.**

ОБДЗВО́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдзво́нювати.** *Процедура пошуку та відбору персоналу має кілька етапів, зокрема розміщення в Інтернеті та ЗМІ оголошень про вакансії, обдзвонювання кандидатів і призначення співбесід* (з навч. літ.).

ОБДЗВО́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБДЗВОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док., кого, що.* Телефонувати багатьом, усім або у велику кількість місць. *Він обдзвонював знайомих психологів, щоб передоручити їм своїх пацієнтів* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вадим купив в кіоску газету з оголошеннями про оренду нерухомості і тепер взявся обдзвонювати усі більш-менш привабливі пропозиції* (В. Хрущак); [М а ш а:] *Куди подівся ваш Янтарний? Я вже всі відділи обдзвонила* (Яків Баш); *Вона мала обдзвонити всіх членів журі* (П. Загребельний); [К о л ч а н о в а:] *Таню? Таню? Це я .. Обдзвоніть, будь ласка, членів кафедри: попередьте, що завтра кафедра буде не о третій, а о четвертій* (В. Нестайко).

ОБДЗЬО́БАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обдзьо́ба́ти.** *Нежива тварина в полі лежить, обдзьобана хижими птицями* (В. Барка); *Корму для коней теж не було — на корм пішли і роденські стріхи. Тепер Родня нагадувала обдзьобаний гайворонням кінський кістяк, настовбурчений голими ребрами* (І. Білик); * Образно. *Ця хата не білилася. Була обдзьобана й ряба, а на тині, наче городеня, сидів хлопчик* (Валерій Шевчук); // **обдзьо́бано,** *безос. пред. Сонях обдзьобано.*

ОБДЗЬО́БА́ТИ *див.* **обдзьо́бувати.**

ОБДЗЬО́БУВАТИ, ує, *недок.,* **ОБДЗЬО́БА́ТИ,** о́ба́є, *док., що.* Дзьобаючи, об'їдати що-небудь повністю або кругом, з усіх боків. *Аж прилітає вночі птах. Сів на полукіпок і з верхнього снопа колоски обдзьобує аж до самого споду* (з казки).

ОБДЗЮ́БАТИ *див.* **обдзю́бувати.**

ОБДЗЮ́БУВАТИ, ує, *недок.,* **ОБДЗЮ́БАТИ,** ю́бає, *док., що, розм.* Те саме, що **обдзьо́бувати.** *Ох! поти жевжики* [горобці] *вчащали, Поки всі ягоди на Вишні обдзюбали* (Є. Гребінка); *Ой надлетіли райські пташеньки та обдзюбали винограденько* (Я. Головацький).

ОБДИВИ́ТИ *див.* **обдивля́ти.**

ОБДИВИ́ТИСЯ *див.* **обдивля́тися.**

ОБДИВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдивля́ти** і **обдивля́тися.** *Від уваги господаря не приховалося гостре обдивляння Іскендер-бея в наметі начільного командира армії* (Іван Ле); *На обхід, обдивляння й фотографування всіх-всіх куточків замку в Бережанах я мала, на жаль, лише близько однієї години* (з газ.).

ОБДИВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ОБДИВИ́ТИ,** ивлю́, и́виш; *мн.* обди́влять; *док., кого, що, розм.* Те саме, що **обдивля́тися** 1. *Граф обдивляв мене хвилечку, та докладно, потім запитав, скільки мені літ, якого я роду...* (І. Франко); — *Героїчна, подиву гідна робота, — компетентно протягує людина в штатському. При цьому він владно обдивляє численний гурт, що зібрався перед брамою* (В. Стус); *Джур обдивив дитину, узяв пульс, подержав голову, постукав у живіт, у груди* (О. Кониський); *І в сотий раз по тім сліду, Що обходив, що обдивив, Біжить* [хлопець] *за місто й серед нив .. Стоїть з просвітленим лицем* (А. Малишко).

ОБДИВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ОБДИВИ́ТИСЯ,** ивлю́ся, и́вишся; *мн.* обди́вляться; *док.* 1. *кого, що.* Уважно розглядати кого-, що-небудь, з усіх боків; оглядати (у 1 знач.). *Дівчата обдивляються її, хвалять стьожки, намисто, серги* (Панас Мирний); *Тривожно озиралися* [біженці] *назад, на далекі дими, обдивлялись високе синє склепіння ранкового неба* (В. Козаченко); *Він негайно обдивився подарунок, велосипед йому дуже сподобався* (Ю. Яновський); // *кого, що і без прям. дод.* Послідовно розглядати кого-, що-небудь для ознайомлення. *Покинувши свої речі на станції, я пішов обдивлятись місто* (В. Самійленко); *З темряви виринула постать дівчини.., вона злегка прикрила долонею очі і обдивилася усіх, що сиділи біля вогнища* (О. Донченко); *Гордо увійшла* [графиня], *Натовп обдивилась поглядом недбалим* (М. Бажан); — *Тут* [на хуторі] *людина з'явилася — подія. Обдивляться, розпитають, двері перед носом не зачинять, останнім поділяться* (Люко Дашвар); // *що і без прям. дод.* Ретельно розглядати що-небудь для обстеження, виявлення чогось; обстежувати (у 1 знач.). *Тихович пильно обдивляється кожний корінець, підсовуючи інколи під побільшуюче скло* (М. Коцюбинський); *Знов брався* [Сірко] *оглядати депешу. Обдивлявся пильно з усіх боків, — чи не написано часом чого-небудь ще десь у куточку* (І. Багряний); *Чемериця .. оглянув кран. Спочатку обдивився поворотний вінок, шестерні і циліндри* (Г. Коцюба); — *Іванько обдивився по всіх закутках. Ні сизого, ні білого голуба там немає* (В. Шкляр).

2. Дивитися навколо себе; роздивлятися на всі боки. *Стояла Мотря у кущі калини і обдивлялася навкруги* (Панас Мирний); *Мені одвели тиху, білу хатину в одного дідуся .. Я кілька разів обходив дворище, обдивлявся* (М. Івченко); *Яремко обдивлявся доокола. Заходило сонце десь за містом та за лісами* (С. Тельнюк); *Вже можна було обдивитися, куди ми приїхали* (П. Панч); *Степан обдивився навколо. Воля! Сонце! Чисте повітря гірських верховин! Травень!* (М. Дашкієв); // *перен.* Звикати до певного місця, середовища, оточення і т. ін.; призвичаюватися, освоюватися. *Майже всю першу зміну Голубар обдивлявся, вивчав місця праці* (Іван Ле); *Як підв'язати* [голубу] *крила, то він тижнів зо два походить отак разом з усіма по подвір'ї, посидить на грядці, обдивиться, звикне, от тоді й упізнаватиме свою нову хату* (В. Винниченко).

ОБДИМА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдима́ти**[2] і дія і стан за знач. **обдима́тися.** *Кріп збуджує апетит, має сечогінні властивості та усуває обдимання живота* (з навч. літ.).

ОБДИМА́ТИ[1] *див.* **обдува́ти.**

ОБДИМА́ТИ[2], а́є, *недок.*, **ОБДУ́ТИ,** обі́дме́ *і* обду́є, *док.*, *кого, що, безос.* Надмірно збільшувати в об'ємі, роблячи опуклим, розпухлим і т. ін. (унаслідок об'їдання, порушення обміну речовин, процесу травлення тощо). *Був Новий рік, з блискучими феєрверками, з ялинкою, з гостями, яких обдимало від з'їденого і випитого* (О. Ульяненко); *Аж ось несуть йому чаю — він п'є; дають люльку — він і люльку тягне, дають поросятини — їсть він і поросятину. А потім знов чаю, а потім знов ковбас та поросятини, так що аж живіт йому обдуло!* (П. Куліш); [О л і м п і а д а:] *Щоб тебе обдуло від тії* [тої] *горілки!* (М. Кропивницький); *Корову обдуло, роздима боки, мало душу не випре* (К. Гордієнко); *Кокошка .. раз вичитав, що святий Пелегрін допомагає коровам, коли їх обідме* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); * У порівн. *Пархоменко, наперед почервонівши, схопився за портфель, який ніби обдуло* (П. Панч).

ОБДИМА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБДУ́ТИСЯ,** обідму́ся, обідме́шся *і* обду́юся, обду́єшся, *док.* 1. Ставати одутлим; розпухати (у 1 знач.). *Напали з хмелю перелоги, Опухли очі, як в сови, І ввесь обдувся* [Еней], *як барило* (І. Котляревський); *Козак Пампушка, що вже десять років лежав узимку на печі, .. що обдувся, як барило, .. стояв на ногах, як гора* (Марко Вовчок); // *перен.* Збільшуючись в об'ємі, ставати опуклим; віддуватися, віддиматися. *Всі його складки, зморшки, одутлини і мішечки.., все це водночас, але безладно обдималось і пузирилось на всі боки* (І. Волошин); *Вони стояли .. продуті теплим вітром; у неї шовком ворушилася на гарних ногах сукня, обдималася спереду* (О. Ульяненко); [1-й г р а м а т и к:] *Я всі бабки забрав з собою, аж кишені обдулись* (М. Кропивницький).

2. *розм.* Набравши в себе повітря, настовбурчивши пір'я, шерсть і т. ін. (перев. від холоду, страху), збільшуватися в об'ємі. — *До самого вечора сидить він, тетерук тобто, на дереві, обдувшись* (Ю. Збанацький).

ОБДИРА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до обдирання (у 1 знач.). *Водні емульсії застосовують під час обдиральних робіт, коли до шорсткості поверхні не ставлять високих вимог* (з навч. літ.); // Признач. для обдирання (у 1 знач.). *На початку XX ст. досліджувався вплив турбіни на великій шпунтовій водоспускній греблі р. Псел для введення в дію крупчастого млина, сукновальні, просорушки й обдиральних машин* (з наук. літ.); *У комплектації відрізної пили по металу передбачено торцевий шестигранний ключ та обдиральний круг* (з наук.-техн. літ.).

ОБДИРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдира́ти.** *Спеціальний інструмент завдовжки 2,4 м, який має лезо завширшки 125 мм, значно полегшить обдирання кори на колодах, старого руберойду і т. ін.* (з навч. літ.); — *Ваші кресові пани прямо збожеволіли. Гніт та й гніт, грабунок, обдирання, а це все мститься і зле скінчиться* (А. Чайковський); *Пристрій для обдирання та подрібнення зерна містить корпус із зубцями на внутрішній поверхні, в якому розміщені вал, шнек та два диски* (з наук.-попул. літ.).

ОБДИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБДЕ́РТИ, ОБІДРА́ТИ,** обдеру́, обдере́ш; *мин. ч.* обде́р, ла, ло *і* обідра́в, а́ла, ло; *док.* 1. *що.* Знімати, зривати кругом, з усіх боків чого-небудь оболонку, верхній шар, покриття і т. ін. *Хату обдирає та сіни лагодить* (прислів'я); *На салогоні багато діла: той овець ріже, той білує, той жир обдира і кида у здоровенний казан* (Панас Мирний); *Господарники обдирали зі спальних вагонів червоне й зелене сукно* (М. Стельмах); *Візьме Гелон перо, обдере тонкі пір'їнки, міцно прив'яже їх до очеретини тонкою смужкою шкіри — готова стріла* (В. Чемерис); *Слєпньов зайнявся імітацією ремонту в окремій кімнаті. Відірвав кілька дощок із підлоги, обідрав стіни* (В. Лис); // *кого, що.* Знімати, здирати шкуру (з тварини). *Обдирав* [Панько] *шкуру на рибині* (С. Добровольський); *Лежав тут я два дні, обідрав ведмедя і їв сире м'ясо* (М. Трублаїні); *Він ту ворону не скуб, не патрав, а, випустивши нутрощі, якось так спритно обдер з неї шкіру разом із пір'ям, наче панчоху стягнув* (В. Шкляр); // *що і без прям. дод.* Зривати з кого-небудь, рвати на комусь одяг. *Селяни спіймали його, набили, раки відібрали, ще й з одежі хотіли обдерти* (І. Франко); [Х м е л ь н и ц ь к и й:] *Одведіть її до свого намету і в щось одягніть, а то козаки обідрали на ній все* (О. Корнійчук).

2. *кого, що, перен.* Забирати, віднімати що-небудь силою або хитрощами; оббирати, грабувати. *Гірська сторожа з барабанами, яка має стерегти подорожніх від грабіжників, .. насправді обдирає всіх, хто має нещастя проїздити повз неї* (П. Загребельний); *"Приїхав старий крючок за хабарами! .. Ну, цей мене дощенту й об'їсть, і обіп'є, ще й обдере", — подумав отець Харитін* (І. Нечуй-Левицький); *Розбійники напали на мене, обдерли зовсім ще й побили* (І. Франко); [В і н ч е н ц о:] *Ти ба, як вичепурився, негідник! .. О, зруйнували мене, геть обдерли! Я вдома ощаджую, як можу, а мій син та його слуга цвиндрять усе в університеті!* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

3. *що.* Пошкоджувати верхній шар чого-небудь подряпинами; обдряпувати, дряпати. *Колючки шарпали та рвали на Козакові жупан, обдирали халяву єдиного чобота* (О. Ільченко); *По чагарях жалких обдер* [старий] *зотлілі лахи, метаючись, немов мисливцем гнаний вовк* (В. Стус); * Образно. *Як степи наполовину обідрали плугами, — тоді Кононисі стало зовсім вже погано* (Грицько Григоренко); // Ушкоджувати шкіру подряпинами, саднами. *Остап, обдираючи обличчя об гаплики й ґудзики гетьманового жупана, опустився на коліна* (П. Панч); *Нога сковзнула по гранчастій брилі, і Галина, не втримавшись на підвіконні, до крові обдерла руку* (М. Зарудний); *Туго зв'язані руки й ноги затекли, і він перестав їх відчувати. Цупкий кляп обідрав йому язика і рота* (В. Малик); *Третій* [велосипедист] *на повнім ходу, зіштовхнутий фурою, впав на дорогу, і Сидір бачив, як страшно обідрав він обличчя і руки* (М. Малиновська); * Образно. *Що ми маємо далі знати, як ми маємо далі рости, крила маємо як обдирати, щоб сягати його* [Василя Земляка] *висоти* (І. Драч).

4. *що, с. г.* Обчищати зерно від лузги. *22 жовтня, на день святого Якова, починали молоти пшеницю, обдирати овес і просо* (з навч. літ.).

◊ **(1) Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́)** *кого і без дод.* — позбавити майна, засобів існування і т. ін.; забрати в кого-небудь геть усе; пограбувати когось. [Ю д а:] *А я ж обдерти дався до нитки, до шага — і що ж я мав?..* (Леся Українка); — *Ви, захисник народу, .. обдерли народ до нитки, кинули на*

голодну смерть (Л. Смілянський); — *Коли не зроблю цього, моє серце, то завтра тебе до нитки обберуть, а післязавтра і до мене твої божі люди доберуться* (М. Стельмах); *Нас усім етапом загнали до камери зберігання. Там обдирали до нитки* (М. Андрусяк); **(2) Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти** *і т. ін.)* **/ обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати** *і т. ін.)* **як (мов, ніби** *і т. ін.)* **[ту, молоде́ньку** *і т. ін.*] **ли́пку (ли́пу)** *кого, що* — забрати у когось гроші, майно, коштовності і т. ін., довівши до цілковитого зубожіння; обібрати, обікрасти, пограбувати кого-, що-небудь. *Обібрав як молоденьку липку!* (прислів'я); *Наша пані журилась..: — Обдеруть мене тепереньки як тую липку! Моє око всього не догледить* (Марко Вовчок); — *Добре!* — *провадять усі в один голос.* — *Як липку облупимо* [голову] ... *та й писаря завряд* [заодно] (Панас Мирний); [П у з и р:] *Як ви станете самі виправлять мошенників, то мене обберуть як липку* (І. Карпенко-Карий); — *Ага! То значить... лиш то гешефт, як може пана обдерти мов липу з лика* (І. Франко); *Скупо всміхнулась* [Олена]: — *А кунтуш у тебе був гарний. Бідний паничу, роздягнув тебе людолов й обібрав як липку* (В. Чемерис); *Не раз подорожніх багатих панів Як липку сиру обдирали* (Л. Боровиковський); *Не від сьогодні ходить чутка, що Володко з Гриньком та обдирають нашу касу як молоденьку липку* (Л. Мартович); *Покотилася чутка про Гайдука, що організував банду та й став грабувати і багатих, і бідних: обдирав усіх підряд наче липку* (А. Дімаров); **(3) Обідра́ти / обдира́ти шку́ру** *з кого, зневажл.* — забрати усе в кого-небудь; обібрати когось. — *Куди вигідніше заманити їх у двір, у пастку, та й обідрати з них шкуру: обеззброїти, коней забрати. А самих — межи плечі — на всі чотири сторони* (А. Головко); **(4) Обідра́ти (обчи́стити, оббілува́ти** *і т. ін.)* **як (мов, ніби** *і т. ін.)* **білочку (білку)** *кого* — позбавити майна, засобів існування і т. ін.; обібрати, пограбувати когось. *Покрала вона срібло та золото в офіцера .. Прогнав її офіцер, обідравши як білочку* (Панас Мирний); *То ж не бачити Чуплакові своєї рябої корови. Вилікує вона* [лікар] *його чи ні, а оббілує як білку* (С. Чорнобривець).

ОБДИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБДЕ́РТИСЯ, ОБІДРА́ТИСЯ,** обдеру́ся, обдере́шся, *док.* 1. Роздряпувати собі чим-небудь шкіру, тіло; покриватися подряпинами. *Корова в драговини забреде, щось тягне її обдиратися в чужій чорній смородині* (М. Малиновська); *Я обдирався об ялиці, Та знову біг через руні, Мов краплі чорної живиці, Кров запікалась на мені* (Д. Павличко); *Боліло все його тіло, коліна пеком пекло, а лікті обдерлися до крові. Та Мохобородько не зважав на це* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда).

2. *тільки док.* Порвати, зноси́ти до краю свій одяг; обноси́тися (у 2 знач.), обірватися (у 5 знач.). — *Чи бачиш, як ми обідрались!* — *Убрання, постоли порвались* (І. Котляревський); *Марія Петрівна знов береться за панчоху, котру вона плете для Люби ("Певне ж, там Люба так обідралася, що страх!")* (Олена Пчілка); *Добрався вівчар до того села, де жила його наречена.., але ніхто його не впізнає: обріс, обдерся...* (В. Королевич); *З тих пір, як покинув дім, ти встиг обдертися, забруднитися* (Г. Пагутяк).

3. *тільки док., розм.* Те саме, що **порва́тися**[1] 2. *Бранці справді виглядали погано. Обдерлась на них одежа, і були заболочені, що й лиця не видно* (А. Чайковський); *Обдереться чумарчина, сорочечка, вже латає-латає він невмілими руками, а все нічого не виходить* (Г. Хоткевич).

4. *тільки недок.* Пас. до **обдира́ти.** *Старий лак, який залишився у важкодоступних місцях підлоги, обдирається обережними маятниковими рухами циклювальної машинки* (з навч. літ.); *У традиційній японській кухні коріння васабі обдирається й чиститься м'якою щіткою* (із журн.).

ОБДИРНИ́Й, а́, е́. 1. *спец.* Те саме, що **обдира́льний.** *Обдирний шліфувальний диск використовують для об'ємного оброблення дерева, пластику та фібергласу* (з навч. літ.).

2. *с. г.* Який одержують обдиранням. *Житнє обдирне борошно зберігає цілющі речовини, що містяться в житі, зокрема й вітаміни групи В, необхідні для повноцінного перебігу обмінних процесів, здоров'я кісткових тканин і нормальної діяльності центральної нервової системи* (з наук. літ.).

ОБДІ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обділи́ти.** — *Іван Степанович Кидько? .. Як мовиться, зірок з неба не знімає, але не обділений здібностями* (І. Росоховатський); *Говорив* [Костик] *про серця, наповнені добром і надією, серця милосердні та не обділені щедрістю, через які у світ приходить совість* (С. Жадан); — *А як крадуть ліс, то через те, що вони* [мужики] *лісом обділені* (М. Коцюбинський); *Вона не відчувала, що її особисте життя чимось обділене* (Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка); // **обді́лено,** *безос. пред.* — *Яке справді відношення до моєї справи може мати почуття гумору, яким, хвала Богові, мене, здається, не обділено* (П. Загребельний); *Податками тебе* [хлібороба] *примучено, важкою працею прикручено, землею-матінкою обділено!* (Панас Мирний).

ОБДІ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **обділений.** *Мистецтво публічного виступу під силу кожному. Встановлюйте очний контакт з аудиторією, але не зосереджуйтеся на одній людині, бо інші відчуватимуть обділеність вашою увагою* (із журн.).

ОБДІЛИ́ТИ *див.* **обділя́ти.**

ОБДІЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ОБДІЛИ́ТИ,** ілю́, і́лиш, *док.*, *чим і без дод.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Ділячи що-небудь, роздавати кожному; наділяти багатьох чим-небудь. [П а л а ж к а:] *Винеси з Горпиною в рядні пироги, книші, паляниці й перепічки... Будемо обділяти загін* (М. Старицький); *Обділяв* [Кузьмин] *людей сіллю, зачерпував жменею з свого мішечка і тицяв у простягнені звідусіль руки* (Ю. Збанацький); — *Хто швидше до мене добіжить, тому більше цукерок дістанеться! .. Дядько Хома задоволено сміється і обділяє подушечками усіх порівну* (І. Кирій); *Володя повернувся на своє місце і, розламавши хлібину, обділив нею Таню, Янека і професора* (В. Малик); // *кого.* Давати, дарувати певну кількість чого-небудь одній особі; наділяти. *Нагодує, обділить* [Оксана старця] *чим Бог послав, на дорогу дасть і випроводить за село* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Коли б лишень Терлецький не обділив і сина таким приданим, як нас оцією вечерею* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Мій приятель .. безтурботно вештався цим світом усе своє життя, .. не роблячи особливих проблем із тих негараздів, котрими обділяв його світ* (С. Жадан); // *кого і без прям. дод., перен.* Надавати яких-небудь властивостей, якостей і т. ін. [Х и м к а:] *Ніколи, мабуть, не діждешся його* [щастя]! *Не на те тебе родили, не такою долею обділяли* (Панас Мирний); *Терещенко веде розмову чи то лекцію, силкуючись обділити Дмитрика усім тим, що йому самому здавалося цінним і*

непроминальним (Е. Андієвська); *Характером Господь мою дитину не обділив* (І. Жиленко); — *Музикальністю вас Бог не обділив, тому я буду вчити вас уміння передати скрипці те, що звучить у душі!* (Ю. Винничук).

2. *кого і без прям. дод.* Кривдити, виділяючи меншу частину під час розподілу чого-небудь, недодаючи чогось. *Мачуха була з простих, видати, незлостива, сумирна жінка, сама вже вдова .. Ми з Настею не мали причини ремствувати, що вона, обділяючи, кривдить нас* (Б. Антоненко-Давидович); — *Діти мої! Все, що у мене є, після моєї смерті поділите нарівно. Ти, старший, не кривдь молодшого, не обділи його при розділі* (з казки); *Гриша відміряв кожному по півчерпака, стараючись нікого не обділити* (О. Гончар); // Не давати кому-небудь того, на що він сподівається. [Маюфес:] *Ваше слово — закон; ваша честь — вище всяких векселів і розписок! Надіюся, що не обділите бідного чоловіка!* (І. Карпенко-Карий); // *перен.* Позбавляти кого-небудь своєї прихильності, доброзичливого ставлення і т. ін.; обходити (у 5 знач.). — *Бачу, що Рамар не обділяє тебе своєю увагою. Тож ви тут будете жити довго... і нудно* (О. Десленко); [Креонт:] *Гей, старче, всі ви, наче ті стрільці, мені Націлились у груди й віщуваннями мене не обділяєте, а родичі Давно вже оцінили й продали мене* (Борис Тен, пер. з тв. Софокла).

◊ **Бог ро́зумом зобі́див (обділи́в)** *див.* **Бог; До́ля (приро́да) обділи́ла (скри́вдила)** *див.* **до́ля**[1]; **Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою** *див.* **обхо́дити.**

ОБДМУ́ХАТИ *див.* **обдму́хувати.**

ОБДМУ́ХУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдму́хувати.** *Обдмухування пилу з книжки.*

ОБДМУ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБДМУ́ХАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* Те саме, що **обдува́ти** 2. — *Я ж її* [хату] *сама й мастила, й вигладжувала, пилочок обдмухувала* (М. Коцюбинський); *Кукса .. вийняв пістолета і почав його обдмухувати з усіх боків* (В. Кучер); *Вони все більше на природу .. вибираються. Декотрі гриби збирають, .. обдивляються кожен, обдмухують* (О. Ірванець); *Схилився* [Бертольд] *й обережно, одну по одній, позбирав квіточки, обдмухав, розгладив прим'яті пелюсточки й поставив у свіжу воду* (Н. Королева); *Мокій .. нагнувся до ями-погрібця, дістав звідти дві в'ялені рибини, обдмухав з усіх боків, .. заходився чистити* (Ю. Мушкетик); * Образно. — *Поети! Смерть не служниця! Не ждіть, Що з ваших книг обдмуха пил століть І вам начистить ордени й медалі* (Д. Павличко).

ОБДРИ́ПАНИЙ, а, е, *зневажл.* 1. Дієпр. пас. до **обдри́пати.** *Максим, ніяково усміхаючись, поспішно засунув руку в кишеню своїх замазаних, обдрипаних штанів і, покопавшись, витягнув декільки* [декілька] *срібних та мідних монет* (В. Винниченко); *До нього підійшов солдат в обдрипаній шинелі з сірою папахою на голові* (Гео Шкурупій).

2. *у знач. прикм.* Який обдрипався; задрипаний (у 2 знач.). [Копач:] *Вона* [свиня] *ходить на подвір'ї худа, обдрипана, а закинули ви її в саж, стали харчі кращі давать — то вона помалу й отягнеться* (І. Карпенко-Карий); *Корова їх дуже повільна, тяжка, черевата, має обламані ратиці і обидва роги, обірваного хвоста і дуже обдрипана* (У. Самчук).

3. *у знач. прикм., перен.* Те саме, що **задри́паний** 3. *Господи, як же я не люблю пияків — ото таких обдрипаних, жалюгідних, одутлих од перепою...* (Л. Кононович).

ОБДРИ́ПАНІСТЬ, ності, *ж., зневажл.* Стан за знач. **обдри́паний.** *Обдрипаність автобусів на деяких міських маршрутах неприємно вражає* (з газ.).

ОБДРИ́ПАТИ, аю, аєш, *док., що, зневажл.* Те саме, що **задри́пати.** *Обдрипати спідницю під час дощу.*

ОБДРИ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., зневажл.* Те саме, що **задри́патися.** *Хлопець весь обдрипався.*

ОБДРЯ́ПАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обдря́пати.** [Жандарм:] *Ба, що се у тебе, Миколо, таке лице обдряпане?* (І. Франко); * Образно. *Злегка обдряпаний твердим холодом ґудзиків і погонів, Доря припав з довір'ям до батька* (М. Коцюбинський); // **обдря́пано,** *безос. пред. В одному з класів парту було обдряпано.*

2. *у знач. прикм.* Який обдряпався; обідраний (у 2 знач.). *Зять обдряпаний; поки до нас добрів, то зсувався в канави, бо погано бачить, став — як півсліпець* [напівсліпий] (В. Барка); *Побрів наш Каландріно до Флоренції, бідний і нещасний, обдряпаний і обскубаний, та вже й не вертався на роботу* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБДРЯ́ПАТИ *див.* **обдря́пувати.**

ОБДРЯ́ПАТИСЯ *див.* **обдря́пуватися.**

ОБДРЯ́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдря́пувати.** *Мені здається, що явище засмічування стоїть в одному ряду з руїнництвом: випалюванням кнопок ліфтів, обдряпуванням стін* (з мемуарної літ.).

ОБДРЯ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБДРЯ́ПАТИ,** аю, аєш, *док., що.* Дряпаючи, пошкоджувати в багатьох місцях (шкіру, поверхню чого-небудь і т. ін.); обдирати (у 3 знач.). *Кинулася* [Левантина] *бігти, збиваючи до крові ноги, обдряпуючи собі гілками руки, обличчя* (Б. Грінченко); *Старий Лейзер зробив капітальний ремонт .. Але ті чортові рудоголові хлопчаки тільки й роблять, що б'ють йому шибки і обдряпують свіжопобілені стіни* (Валерій Шевчук); *Коли я пробую піднести м'яча з землі не нахиляючись, то тільки обдряпую ракетку* (О. Забужко); *Коли яка* [курка] *одіб'ється од рук та почне нестись попід густою дерезою, обдряпає собі баба руки, і одіж, і вид, поки знайде неслухняну* (Дніпрова Чайка); — *Та розумієш, — зам'явся лев. — Втекло* [зайча], *капосне, од мене, десь тут бігає .. Я од злості навіть дерево обдряпав* (Я. Стельмах).

ОБДРЯ́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБДРЯ́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* Дряпаючись, пошкоджуватися в багатьох місцях (про шкіру, поверхню чого-небудь і т. ін.); обдиратися (у 1 знач.). *Каже яблунька: — Дівчино-кісочко, обчисть мене. Будеш іти назад, з'їш* [з'їж] *добрих яблучок. Каже дівка: — Не мала би я роботи та лізла би обдряпуватися* (з казки).

ОБДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдува́ти.** *Найбільш поширеним є обдування екранних поверхонь нагрівання котла, які захищають його конструкції від термічного впливу відкритого полум'я, із застосуванням насиченої і перегрітої пари* (з наук.-техн. літ.); *Груша для обдування дає змогу очищати об'єктив фотокамери, ноутбук тощо* (із журн.).

ОБДУВА́ТИ, ОБДИМА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБДУ́ТИ,** обду́ю, обду́єш *і* обідму́, обі́дме́ш, *док.* 1. *тільки 3 ос., кого, що.* Обдавати подувом з усіх боків або весь час (про вітер, повітря); обвівати, овівати. *Воно й краще влітку без сорочки. І вітер тебе обдуває, і сонечко припікає* (З. Тулуб); *Вітерець обдуває траву, і вона блищить, тече, як вода* (О. Гончар); *Орфей мчить до пишного входу із скляними дверима,*

шарпає їх до себе, і його змерзле тіло обдуває потік теплого повітря (Г. Пагутяк); *Ми .. стояли на мосту, і .. прохолодний вітер приємно обдимав мені обличчя* (О. Ульяненко); *Коса шиба дощу наближалася до Яровиці. З узвору шмальнув вітрисько, обдув холодом* (Р. Андріяшик); // Здувати щось з поверхні чого-небудь. *Вітерець .. обдував попіл із головешок* (І. Чендей).

2. *кого, що.* Дути, дмухати ротом на що-небудь з усіх боків, звичайно щось здуваючи; обдмухувати. *Порох .. вийняв .. хліба, покаляного в попіл .. І почав хліб обдувати та обтирати* (Панас Мирний); *Воли безшумно, як тіні, бродили по горі, обдуваючи росу трав* (Григорій Тютюнник); *Бавлячись, вони* [діти] *обдувають сиві голівки* [головки] *кульбабок* (В. Нестайко); *Узяла* [Гутачка] *із мисника кілька мисок і мисочок, обтерла і обдула їх, хоть і так були чисті, і почала наливати страви* (І. Франко); *Обдув* [Олд-Бой] *її* [мідну паличку], *старанно обтер і поставив у генератор на місце зіпсованої* (В. Владко); *З дитинства ж бо кожен знає, що коли метеликові обдути з крилець всенький пилок, він неодмінно помре* (О. Забужко).

3. *що, спец.* Піддавати що-небудь дії струменя стисненого повітря (для очищення або охолодження). *Для пришвидшення сушіння лабораторний посуд можна обдувати гарячим повітрям* (з навч. літ.).

ОБДУВА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБДУ́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., розм.* З шумом видихати повітря; віддуватися (у 1 знач.). [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Чабан, як нажлуктиться цього чаю, як розіпре йому живіт, то .. знай, обдувається та посвистує* (М. Кропивницький).

ОБДУВА́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБДУ́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., зневажл.* Напиватися понад міру; обпиватися. *Обдувся води, аж боки розперло* (Сл. Б. Грінченка).

ОБДУВА́ТИСЯ[3], а́ється, *недок.* Пас. до **обдува́ти** 1. *Їхнє помешкання обдувалося вітром з усіх боків, воно було як одна холодна камінна брила* (Ю. Мушкетик); *Дозріваючи на солончаках, фісташки обдуваються солоними вітрами* (Ю. Іздрик).

ОБДУВА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для обдування чого-небудь. *Щоб запобігти опікам, обдувач розміщують збоку від дверцят котла* (з наук.-техн. літ.).

ОБДУВНИ́Й, а́, е́. Признач. для обдування. *Між сушильними циліндрами та вакуумними чи обдувними валами паперобної машини встановлено інфрачервоні випромінювачі* (з наук.-техн. літ.); *Над кожним місцем у салоні автобуса є індивідуальний обдувний кондиціонер, яким керує сам пасажир* (із журн.).

ОБДУ́КТОР, а, *ч., спец.* Дражувальний котел для покриття захисною оболонкою насіння, таблеток і т. ін. *Масу для глянцювання невеликими порціями вносять в обдуктор, поки поступово оболонка не набуде рівномірного блиску* (з наук. літ.); *Грушоподібні обдуктори мають вісь під кутом 15–20°* (з навч. літ.).

ОБДУ́КЦІЯ[1], ї, *ж., геол.* Тектонічне насування верхньої розщепленої частини океанічної плити на континентальну. *Обдукція — відносно рідкісне явище в геологічній історії, яке порівняно швидко завершується й переходить або в субдукцію, або в колізію (зіштовхування континентальних плит)* (з наук. літ.).

ОБДУ́КЦІЯ[2], ї, *ж., заст.* Розтин трупа; секція *(див.* **се́кція**[2]). *Судова обдукція трупа й справді виказала, що Іцик умер від апоплексії* (І. Франко).

ОБДУ́МАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обду́мати.** — *Двері трохи зашрокі, особливо горішні, і це псує архітектуру* [церкви], *але цілість обдумана як слід* (Б. Лепкий); *Кожне слово у Назара було зважене, кожна думка, мабуть, заздалегідь обдумана і виношена* (Ю. Збанацький); *Як міг Славка .. так безоглядно підкоритися Томці і відразу розкрити їй усі старанно обдумані плани експедиції до Вовчої криниці?!* (Л. Письменна); *Що зробила вона незалежно від своєї волі, а що зробила свідомо, з намірами обдуманими?* (П. Загребельний); // **обду́мано,** *безос. пред. Фірма Сабаріні охоче згодилася на мої вимоги, було все обдумано, обговорена кожна деталь* (У. Самчук); *Він робив речі, які, на перший погляд, здавалися непотрібними — явна ознака того, що все ретельно обдумано заздалегідь* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

2. *у знач. прикм.* Який є результатом обмірковування, обдумування. *Треба, щоб кожний .. обирав собі такий напрям у дальшому навчанні, який несхибно вивів би молоду людину на .. шлях обдуманий, омріяний, творчий і радісний* (І. Волошин); *Це було свідоме і обдумане рішення. Він справді мусив на кілька днів поїхати звідси* (В. Хрущак); *Люблю я молодість безумну, І тиск, і радість многошумну, І дам обдуманий наряд* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // *у знач. ім.* **обду́мане,** ного, *с.* Те, що є результатом обмірковування, обдумування. *Як чоловік сяде записувать обдумане, тоді хай собі соловейко співає* (В. Винниченко); *Олександр замовк, мов збирався з думками, хоч він говорив давно вже обдумане, вивірене, зважене* (С. Тельнюк).

ОБДУ́МАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **обду́маний** 2. *Слова про .. обдуманість і важливість справи руського театру у Львові підкреслив я сам і хочу до них нав'язати декілька своїх уваг* (І. Франко); *Поведінка Легранова, попри всю її чудернацькість, вплинула на мене своєю чи то прозірливістю, чи то обдуманістю* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По).

ОБДУ́МАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обду́мати.** *Листи апостола Павла .. являються нам свідоцтвом .. принагідних записок .. Се, певно, не виключало .. доброго обдумання в укладі листа* (І. Франко).

ОБДУ́МАНО. Присл. до **обду́маний** 2. *Стали його спостереження клонитись до пересвідчення, що з ним поступається обдумано* (Н. Кобринська); — *Слабодуха, паршивенька людина, та й годі! — різко кажу я. — Ні, це невірно, — спокійно й обдумано каже Олександра Михайлівна* (В. Винниченко); — *Я це роблю обдумано. А чому ти гарячкуєш — невідомо...* (Ю. Винничук).

ОБДУ́МАТИ *див.* **обду́мувати.**

ОБДУ́МУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обду́мувати.** *В роботі найприємніше мені обдумування* (М. Коцюбинський); *Погодняк вдавав, що зайнятий обдумуванням нового ходу на шахівниці* (Я. Галан); *Раніше вона рідко знаходила час на пригадування і навіть на звичайне обдумування пережитого чи прочитаного* (Н. Сняданко); *Рішення вже було прийнято, я зробив це одразу, .. проте дав собі трохи часу на обдумування деталей* (Г. Вдовиченко).

ОБДУ́МУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБДУ́МАТИ,** аю, аєш, *док., що, а також зі спол.* я к, щ о. У думках перебирати, всебічно зважувати що-небудь, намічаючи можливі варіанти дії, висловлення і т. ін.; обмірковувати. *Микола сів на ґан-*

ку й почав обдумувати, як краще зробити (П. Панч); *Він .. повертає додому, обдумуючи дорогою, як найкраще віддячити Трояну* (М. Стельмах); *Поки вони обдумували один хід у складній біржовій грі, Мідас .. робив сотні найсміливіших ходів і виконував тисячі найскладніших фінансових операцій* (М. Білкун); — *Скажи, ти... це заранi обдумала?* — *Hi!* — *твердо одповіла Ріна.* — *Я не знала сама, що так вийде* (В. Винниченко); *Сагайда якось мало задумувався над смислом своєї діяльності .. Він наче сподівався, що Брянський все обдумає і за нього, а йому залишиться лише .. стрімголов кинутись в огонь і воду виконувати* (О. Гончар); // Детально розбирати, аналізувати в думках що-небудь побачене, прочитане, пережите і т. ін. *Артамонов довго стояв непорушно й обдумував свій вчинок* (Л. Дмитерко); *Кожну прочитану сторінку любив чоловік обдумать* (О. Ільченко); — *Я відкликаю свою пропозицію,* — *озвався Жих.* — .. *Просто я добре все обдумав і зрозумів, що в такому вигляді вона неконструктивна* (О. Авраменко); // Створювати в уяві що-небудь; конкретизувати в думках попередній задум. *Поки обдумую сюжет, поки в уяві моїй малюються люди, події й природа* — *я почуваю себе щасливим* (М. Коцюбинський); *Ми обдумуємо дорогу, а Господь направляє кроки* (М. Дочинець); *Розенберг обдумав ще одне вдосконалення, яке мало помітно прискорити роботу* (Ю. Шовкопляс).

(1) Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) — дуже ретельно або обережно добирати слова, вислови або аналізувати чужі думки, слова. *Опанас говорив повільно, обдумуючи й виважуючи зміст кожного слова* (О. Довженко); *Говорив він просто, але продумуючи кожне слово* (Іван Ле); [Ф р о с я:] *Ти думаєш, йому легко щодня зустрічатися тут з тими анциболотами?.. Це ж кожне слово зважуй, та виміряй, та продумуй* (О. Левада); *Доброчин .. обдумав кожне своє слово й кожен наступний крок* (І. Білик).

ОБДУ́МУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обду́мувати.** — *В нашім стані такі діла не уладжуються так шасть-прасть* [нашвидкуруч] .. *Тут усе обдумується, важиться, обчислюється. І характери, і склонності* [нахили] *та вподобання .. молодих, і їх життя, ступінь освіти* (І. Франко); *Дії Фаїни, реальні дії, не ті, котрі лише обдумувалися на ходу в критичний момент, ставили під загрозу нашу групу* (А. Кокотюха).

ОБДУ́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обдури́ти.** *Торгівля перетворилася в мистецтво, в культ, у своєрідну філософію .. Кожен, хто купує товар, якого не знає, буде обдурений* (П. Загребельний); [Ж а н н а:] *Я теж самотня... І жорстоко обдурена* (О. Корнійчук); *Мені було .. так образливо, що я аж застогнав. Образливо, що зраджений, обдурений* (Ю. Мушкетик); *Він був двічі обдурений* — *і другом, і жінкою, яку вже палко любив* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *Обдурені раз надією, були* [селяни] *тепер стримані* (А. Головко); *Лишився сам .. самотній-самотній дилер, обдурений долею продавець радості, якому немає з ким навіть поговорити* (С. Жадан); // **обду́рено,** *безос. пред. Я ходив послухати українських пісень до акцизників (в бібліотеці). Адже мене обдурено: жадних пісень там не співано* (М. Коцюбинський); *Я подумав, чи не пора признатися Міськові, що його обдурено?* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прикм.* Уведений в оману чиїми-небудь підступними діями, нещирими словами, обіцянками і т. ін.; обманутий, ошуканий. *Ти чекаєш, обдурений батьку, свого "героя" з Західного фронту,* — *нещасний сліпець і дурень* (П. Колесник); *Обдурений мавр убива Дездемону* (Л. Первомайський); * Образно. *Він їв, і обдурений голод помалу вщухав* (І. Багряний); // Який відбиває почуття введеної в оману людини. *Чого ж це знов на фронт... І знову кров і жах в обдурених очах?!* (В. Сосюра).

ОБДУ́РЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обдури́ти.** *З ім'ям Хоми фольклорна традиція пов'язує обдурення, чудеса, гру* (з наук.-попул. літ.); *Прокуратура області порушила декілька кримінальних справ за фактом обдурення банків клієнтами* (з газ.).

ОБДУРИ́ТИ *див.* **обду́рювати.**

ОБДУРИ́ТИСЯ *див.* **обду́рюватися.**

ОБДУ́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обду́рювати.** [П е т р о:] *От і починаються .. ошукування та обдурювання, торгування людьми, перепродування всього святого!..* (Панас Мирний); *На нещирості і взаїмнім* [взаємнім] *обдурюванні не можна будувати ніякого тривкого будинку, особливо в справі такій важкій та заплутаній, як поєднання двох народів* (І. Франко); — *В моїй доповіді все було саме так, як рапортував мені особливо уповноважений... якщо це не підтверджується, то винен він... за обдурювання мене, як його начальника...* (В. Владко); *Дзенькіт і бренькіт* [на торжку], *цокотіння й бубоніння, .. а над усім* — *брехні, обдурювання, крутійство* (П. Загребельний).

ОБДУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБДУРИ́ТИ,** урю́, у́риш, *док.* 1. *кого, що і без прям дод.* Уводити кого-небудь в оману діями або словами, звичайно для власної вигоди, користі; обманювати (у 1 знач.), дурити. *"І вони живуть якось у тій затроєній* [затруєній] *атмосфері і не дуріють, не топляться",* — *думав Рафалович після того, як побачив, що всі обмовляють, обдурюють один одного* (І. Франко); *Жебрак цей тільки удавав із себе німого, аби людей обдурювати* (Грицько Григоренко); [М и к и т а:] *Обдурив клятий ворожбит! Тільки гроші в мене видурив* (М. Кропивницький); *Одразу забулася жінка, яка їх так спритно обдурила* (М. Руденко); // Говорити неправду; брехати. [А н т о н:] *Нащо ж ви мене обдурюєте? Бачите, як я перед вами викладаю всю свою душу* (М. Кропивницький); *Віктор почав помічати, що Куся не завше буває правдива .. Навіщо було позавчора обдурювати його і казати, що вона піде до подруги, а йти в театр дивитись на "Гамлета"?* (В. Підмогильний); [Г а л и н а:] *Я не звикла, щоб мене обдурювали. Де цінності?* (В. Собко); [Г е р а с и м:] *Щоб я Марусі не повірив? Усі збрешуть, усі обдурять, а вона* — *ні. Праведна душа* (Панас Мирний); // *кого, що, перен.* Не виправдувати чиїх-небудь сподівань; підводити (у 3 знач.). *Урожай того року не густий вдався, всіх обдурив: з копи ледве-ледве по три мірки вибивали* (Панас Мирний); *Старий Гнат.., як міг, приберігав хліб на лиху годину, бо карбованець завжди може обдурити людину, а зерно* — *ніколи* (М. Стельмах); [А т о с с а:] *Зрадлива доле! Як же обдурила ти Надії персів!* (А. Содомора, пер. з тв. Евріпіда).

2. *кого, що.* Діяти нечесно, вдаючись до обману, шахрайства щодо кого-небудь; ошукувати. *Дядина та її чоловік* — *крамарі. Вони людей обдурюють* (І. Багмут); *Забродчики розділили восени дохід і насилу заробили по двадцять карбованців. Отаман їх трохи ще й до того обдурив: не дав всієї їх частки* (І. Нечуй-Левицький); *Завжди чомусь здавалось*

батьку або дядьку, що хтось когось обдурив на одну копицю (О. Довженко); *— Я не злочинець! — Ну звісно! А хто намагався державу на податках обдурити?* (Люко Дашвар); // Хитрощами, винахідливістю, кмітливістю і т. ін. брати гору над ким-небудь, перемагати когось. *У ній* [виставі] *розповідалось про браконьєра, якого обдурювали звірі, доки кінець кінцем не вигнали з лісу* (Г. Пагутяк); *— Вдома сестрі жити несила, як її довіз сюди — не знаю, як обдурив сторожу — сам жахаюсь* (С. Скляренко); *— Ну, ти хоч і старий, а обдурити нас не обдуриш, — сказав плечистий* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Щоб обдурити голод, я пив зі жмені воду і жував бруньки* (М. Дочинець).

3. *кого, розм.* Порушувати подружню вірність; зраджувати. *Сидячи раз з людьми біля волосного правління, слухав дечого багато, і про те далі стали розказувати, як жінки своїх мужиків обдурюють* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Молода жінка, обдурюючи чоловіка і власну совість, виявила до нього* [Саїда-Алі] *найщиріші почуття* (Іван Ле); *Перелічила вона* [Мар'я], *коли з ким водилася, кого любила, хто коли обдурив її...* (Панас Мирний); [1-й сенатор:] *Прощайте, мавре! Бережіть дружину!* [Брабанціо:] *Пильнуй її, як маєш, мавре, очі, — Обдурить і тебе, коли захоче!* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

4. *кого, розм.* Обманом, нещирими обіцянками домагатися інтимних стосунків з дівчиною, жінкою; зводити, спокушати. *Вони байдики б'ють, .. по вечорницям* [вечорницях] *шляються, дівчат обдурюють* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Палажка:] *На кого всі надії складала, той обдурив, кинувши одну між чужими людьми з малою дитиною* (Панас Мирний); *— Що?! — Оксана робила круглі очі. — Ви мене виганяєте? Взяв, спокусив, обдурив, а тепер голу-босу виганяє на мороз!* (В. Кожелянко).

ОБДУ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБДУРИ́ТИСЯ,** урю́ся, у́ришся, *док.* 1. Хибно сприймаючи кого-, що-небудь, помилятися у своїх сподіваннях; обманюватися. *Але мати Мері відказала: — Не обдурюйсь, дівчино Мерімо, Іншу милу твій Омер милує, А про тебе молоду й не марить* (Л. Первомайський).

2. *тільки недок.* Пас. до **обду́рювати.** *В українському фольклорі пани зазвичай висміюються чи обдурюються хоч і бідними, але розумними кріпаками* (із журн.); *Споживач нерідко обдурюється неправдивою рекламою* (з газ.).

ОБДУ́ТИ[1] *див.* **обдима́ти**[2].

ОБДУ́ТИ[2] *див.* **обдува́ти.**

ОБДУ́ТИЙ[1], а, е. Збільшений, потовщений в об'ємі (від набряклості, настовбурчування пір'я, шерсті і т. ін.). *Зажурився бідний чумак, Що й копієчки не мав, Та й сів собі кінець стола, Як обдутая сова* (з народної пісні); *Поглянула я тоді спильна на його* [нього]: *червоний, обдутий якийсь він* (Марко Вовчок); *Перед вами стоїть чоловік літ 50, високий, товстий, голова вистрижена; .. лице товсте, обдуте, наче заспане* (О. Кониський); [Бйонделло:] *Петруччо їде .. Коняка кривоклуба, сапата, коростява, .. і клишава, і обдута, і лопатка в неї звихнута, і спина провисла* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); * Образно. *В полях Подніпров'я, од крові обдутих, .. коня поміняти .. і мчати, і мчати крізь день і крізь ніч!* (Л. Костенко).

ОБДУ́ТИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **обду́ти**[2]. *Я сам не чув свого дихання. Лежачи в камінні, сам ставав непорушним каменем. Обдутий вітром, сам ставав воздухом* [повітрям] (М. Дочинець); *Далекі звуки пароплавів нагадували залиті морською піною, обдуті солоним вітром порти* (О. Ульяненко).

ОБДУ́ТИСЯ[1] *див.* **обдима́тися.**

ОБДУ́ТИСЯ[2] *див.* **обдува́тися**[1].

ОБДУ́ТИСЯ[3] *див.* **обдува́тися**[2].

ОБЕЗБА́РВИТИ *див.* **обезба́рвлювати.**

ОБЕЗБА́РВИТИСЯ *див.* **обезба́рвлюватися.**

ОБЕЗБА́РВЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **обезба́рвити;** знебарвлений (у 1 знач.). *В Омелька обличчя побите віспою, чуб кольору торішньої обезбарвленої дощами соломи* (М. Іщенко); *Я побачив, що світ увесь заріс ясно-зеленою травою, і, здається, тільки ця трава не була обезбарвлена — нею заросли вулиці міста, де я опинився* (Валерій Шевчук); // **обезба́рвлено,** *безос. пред. За часів середньовіччя марганець як обезбарвлювач використовували склярі в майстернях візантійської школи. У нашій вибірці марганцем обезбарвлено лише два зразки намиста з поховання біля с. Кубей* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який обезбарвився (у 1 знач.), став безбарвним, утративши яскравість кольору; знебарвлений (у 2 знач.). *Як оберіг варто вибирати чистий сапфір жовтого кольору, що не має обезбарвлених ділянок чи вкраплень домішок зеленуватого кольору* (із журн.).

ОБЕЗБА́РВЛЕННЯ, я, *с.*, *рідко.* Дія і стан за знач. **обезба́рвити і обезба́рвитися;** знебарвлення. *Обезбарвлення вбудованої склокерамічної варильної поверхні не впливає на стабільність функціонування приладу* (з наук.-техн. літ.).

ОБЕЗБА́РВЛЮВАННЯ, я, *с.*, *рідко.* Дія за знач. **обезба́рвлювати і обезба́рвлюватися;** знебарвлювання. *На обезбарвлювання гелевого чорнила, виготовленого за унікальною технологією, впливає нагрівання до температури вище +60 °С* (з наук.-техн. літ.); *П. Саксаганський чи не вперше в театральній практиці вводить поняття дієвості слова, наголошуючи, що одноманітність призводить до обезбарвлювання мови актора й заважає виділити головне та цікаве* (з наук. літ.).

ОБЕЗБА́РВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗБА́РВИТИ,** влю, виш; *мн.* обезба́рвлять; *док.*, *рідко.* 1. *що.* Те саме, що **знеба́рвлювати** 1. *Оператор добуває спеціальне кобальтове скло, яке обезбарвлює декорацію* (Ю. Яновський); *Ніч обезбарвить колишні речі* (М. Зеров).

2. *кого, що, перен.* Те саме, що **знеба́рвлювати** 2. *Повторення близькозвучних слів із тим самим значенням заважає розумінню тексту, обезбарвлює його* (з наук. літ.); *У творчості воєдино висвітлює Л. Костенко незмінне утвердження особистості як індивідуального начала в суспільстві. У тому самому, яке все зробило, аби обезбарвити, знівелювати індивіда* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗБА́РВЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ОБЕЗБА́РВИТИСЯ,** виться; *мн.* обезба́рвляться; *док.*, *рідко.* 1. Те саме, що **знеба́рвлюватися** 1. *Кухонні елементи з клеєної фанери необхідно додатково захистити термостійким покриттям, інакше вони можуть обезбарвитися або деформуватися* (з наук.-техн. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **знеба́рвлюватися** 2. *Якщо видільні речення замінити простими чи складними, висловлення обезбарвлюється* (з навч. літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **обезба́рвлювати.** *Після оброблення розчином йоду клітини певних видів бактерій обезбарвлюються спиртом* (з наук. літ.).

ОБЕЗБО́ЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обезбо́лити;** знеболений. *Постраждалий у ДТП був обезболений і доправлений до лікарні швидкої допомоги* (з газ.).

ОБЕЗБО́ЛЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **обезбо́лити;** знеболення. *Центру первинної медико-санітарної допомоги надали кошти на засоби обезболення для паліативних хворих* (з газ.).

ОБЕЗБО́ЛИТИ *див.* **обезбо́лювати.**

ОБЕЗБО́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *рідко.* Признач. для обезболювання; знеболювальний. *До фармакологічних засобів належать зігрівальні, обезболювальні й протизапальні препарати* (з навч. літ.).

ОБЕЗБО́ЛЮВАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обезбо́лювати;** знеболюваний. *Дослідження проведено на 15 місцево обезболюваних кроликах для з'ясування, де відбуваються зміни — у зоровій корі чи в підкоркових зорових структурах* (з наук. літ.).

ОБЕЗБО́ЛЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **обезбо́лювати;** знеболювання. [В о р о н о в:] *Коли заздалегідь ясно, що перев'язка буде тяжка, зробіть обезболювання* (С. Голованівський); — *Геніальний .. Пирогов ще в середині минулого століття перший у світі застосував наркоз. Радянські вчені запровадили місцеве обезболювання* (М. Дашкієв); *Марина .. готувала операційне поле, — промила, змастила йодом. Ні новокаїну, ні чогось іншого для обезболювання немає* (Микита Чернявський); — *Ви хотіли мене відправити до Києва? До Європи? Я ослаблена і просто хочу спокійно дожити .. А без обезболювання вже жити не можу* (В. Лис).

ОБЕЗБО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕЗБО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **знебо́лювати.** *Усі сучасні психіатричні методи лише обезболюють свідомість, притуплюють її діяльність, допомагають пережити напади жаху* (Г. Пагутяк).

ОБЕЗБО́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок., рідко.* Пас. до **обезбо́лювати;** знеболюватися. *Місце розтину артерії попередньо обезболюється* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗВІ́ЧЕНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **обезві́чити;** покалічений. *Не один пішов здоровий, як дуб, а вернув без ноги, без руки, обезвіченим калікою, тягарем для громади і для родини* (Б. Лепкий); *Вона поволі, мовби не вірячи собі, повернула голову, і я побачив чужу, зі спотвореним, обезвіченим лицем жінку* (Р. Андріяшик).

ОБЕЗВІ́ЧИТИ, чу, чиш, *док., кого, що, діал.* Покалічити. *Другий замах* [батога] *повалив на землю другого драба, третій обезвічив третього, переламавши йому кості в обох руках* (І. Франко); *Старий Чухрій з держаком від ціпа .. до Сенька кричить: — .. Я тебе за свою біду обезвічу..!* (С. Ковалів); — *Вас хто так обезвічив? — скрикнув* [тивун] *із порога. — Закутані, як Лазар у домовині... Вмирати ладитеся?* (К. Гриневичева); *То був напрочуд вродливий хлопець. Йому повибивали зуби, обезвічили лице, поламали ребра* (Р. Андріяшик).

ОБЕЗВЛА́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезвла́днити.** *Він стояв по пояс у воді, впираючись ногами в слизькі круглі валуни, права його рука була стиснута, обезвладнена витками плоских щупальців спрута* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); // **обезвла́днено,** *безос. пред. В. Гюго визнавав, що довго вагався щодо Республіки, але згодом побачив, як її підступно взято, зв'язано, обезвладнено* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який обезвладнів, утратив владу над собою, нездатний володіти собою; обезволений. *Роксолана попросилася до султана, прийшла в його ніч, а йому здалося, що то він нарешті прийшов до неї, як обезвладнений раб, як поконаний воїн* (П. Загребельний); * Образно. *Синдром втоми, перший вісник старості, змушує обезвладнений мозок віддаватись хвилі забуття* (Г. Пагутяк).

ОБЕЗВЛА́ДНИТИ *див.* **обезвла́днювати.**

ОБЕЗВЛА́ДНІТИ, ію, ієш, *док.* Те саме, що **обезво́літи.** *Микола мішком повалився на ліжко. Напружені весь час нерви здали. І все тіло обм'якло, обезвладніло* (В. Гжицький).

ОБЕЗВЛА́ДНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Який обезвладнює. *Ми беззоронні перед обезвладнювальними чарами природи* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗВЛА́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕЗВЛА́ДНИТИ,** ню, ниш, *док., кого, що і без прям. дод.* Те саме, що **обезво́лювати.** *У Валиному голосі бринить метал. Сірі очі виблискують холодно й жорстоко, вони підкоряють "ляльчину" волю, обезвладнюють її* (М. Дашкієв); *Я не кидаюся на ведмедя з ратищем або з мечем, а грабастаю його голими руками, обезвладнюю і злагіднюю аж так, що він покірливо підставляє розлогу свою спину* (П. Загребельний); *Ворожість обезвладнює, змушує до покори* (Г. Пагутяк); *Він як ніхто вмів обволікати, обезвладнювати* (О. Забужко); *Василь скінчив книжку. Повінь жагучого почуття огорнула і обезвладнила його* (У. Самчук).

ОБЕЗВО́ДІТИ, іє, *док.* Утратити воду, вологу; збезводіти, зневодіти. *Непомітно підкралася думка про те, що він якось швидко обезводів і може загинути* (Г. Колісник).

ОБЕЗВО́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезво́днити;** зневоднений (у 1 знач.). *Всі шлюзи відкрилися, і спочатку хлинуло з усіх сторін приємне тепло, заповнюючи лакуни, обезводнені і поруйновані* (О. Ульяненко); *На очисних спорудах м. Червонограда утворилася велика кількість частково обезводненого і недостатньо стабілізованого осаду* (з наук.-техн. літ.); *Обезводнений мул направляють на рекультивацію та знезараження* (з навч. літ.); // **обезво́днено,** *безос. пред. За нідерландським проектом, установка зможе вловлювати щорічно 1,1 млн т CO_2, створюючи на 99 % чистий вуглекислий газ, який після компресії буде охолоджено, обезводнено й дозовано для транспортування* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який обезводнився; зневоднений (у 2 знач.). *Я прийшла до тями на твердому ортопедичному ліжку .. Все тіло виповнювала суха, обезводнена порожнеча* (В. Шкляр).

ОБЕЗВО́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обезво́днити** і стан за знач. **обезво́днитися** 1; зневоднення. *Промисловий процес обезводнення і знесолення нафти здійснюється в електричних дегідраторах* (з наук.-техн. літ.); *Технологія оброблення осадів в очисних спорудах — багатостадійний процес, основним елементом якого є обезводнення* (з навч. літ.); *Утома, м'язові спазми, слабкість м'язів або пристрасть до солоного є застережливими сигналами організму про обезводнення* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗВО́ДНИТИ *див.* **обезво́днювати.**

ОБЕЗВО́ДНИТИСЯ *див.* **обезво́днюватися.**

ОБЕЗВО́ДНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обезво́днювати** і стан за знач. **обезво́днюватися** 1; зневоднювання. *Визначають вологість в'янення рослин обезводнюванням капілярно-зволоженого зразка ґрунту за допомогою розчину сірчаної кислоти, що, на думку вчених, найбільше відповідає природним умовам* (з наук. літ.); *Стрес — чинник, що призводить до обезводнювання організму* (із журн.).

ОБЕЗВО́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗВО́ДНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Те саме, що **знево́днювати** 1. *Нове обладнання дає змогу значно краще обезводнювати мул, а це впливає на якість роботи очисних споруд* (з наук.-техн. літ.); *Що буде з тими полями, які обезводнять?* (Б. Харчук).

ОБЕЗВО́ДНЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ОБЕЗВО́ДНИТИСЯ,** ниться, *док.* 1. Те саме, що **знево́днюватися** 1. *У гіпертонічному розчині клітини обезводнюються, зморщуються* (з навч. літ.); *Щоб не обезводнитися, треба пити 1–1,5 л рідини на добу* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обезво́днювати;** зневоднюватися (у 2 знач.). *Шлами перед подальшим переробленням обезводнюються до залишкової вологості 25–50 %* (з наук.-техн. літ.).

ОБЕЗВО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезво́лити.** *Гість, підштовхуваний і під'юджуваний з усіх боків, керований і обезволений, .. раптом опинився .. із сокирою в руках над тілом вбитого підступно принца...* (Ю. Іздрик); *Відкритий суд над терористом в Осло багато хто з експертів уважав маркетинговою стратегією з утілення ідеї квазіхристиянського "джихаду" у свідомість обезволених мультикультуралізмом європейців* (з публіц. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який обезволів, утратив волю; не здатний володіти собою; зневолений (у 2 знач.). *Ворог утратив свій вояцький дух. Тепер головне — .. тримати в постійному напруженні, і обезволене коронне військо почне само собою розвалюватися* (Я. Качура); *Поруч щось горить, але все одно лежав* [Петро] *байдужий, обезволений, немов брила* (І. Багряний); *Обезволена та пригнічена, Інна втихомирювалася* (Є. Гуцало); *Магістр поважно .. рушає до прикритого військовим плащем входу в грот. Теренс, обезволений і спустошений, іде за ним* (Ю. Бедзик); *Дмитро Іванович не напружується. Він увесь якось дивно розслаблений, обезволений* (Ю. Мушкетик).

ОБЕЗВО́ЛИТИ *див.* **обезво́лювати.**

ОБЕЗВО́ЛІТИ, ію, ієш, *док.* Утратити волю, піддавшись якомусь впливові; стати безвольним. *Кузьма взяв її руку, вона аж сахнулася, а тоді наче обезволіла, не віднімаючи руки, підвела на парубка очі-вишні, застигла* (Ю. Хорунжий); *Схилив* [Микола] *голову, простягаючи водночас руку. Дівчина звелася й тільки торкнулася тої руки, як обезволіла й подалася назустріч вже безтямно* (Валерій Шевчук).

ОБЕЗВО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗВО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що і без прям. дод.* Позбавляти волі, самостійності, підкоряючи своєму впливові; обезвладнювати. *Ви гадаєте, що епоха мистецького відродження .. обезволювала своє суспільство, що Пушкін був чинником консервативного порядку, що Вольтер зіграв негативну роль в прогресі* (М. Хвильовий); *Хлопець від ранку до вечора топив себе .. в книгах, їй захотілося прийти до нього і все розповісти. Про сірого птаха, очі якого обезволюють* (Валерій Шевчук); *Не обезволь мене, високе слово, І не знесиль мене, високий крик. Чи не дарма навчився чоловік Благословенної людської мови?* (В. Стус); *Досить йому* [розпачу] *добутися до серця, і він уже не відпустить. Висотає, висмокче сили, обезволить* (Ю. Мушкетик); *Її божевільно-красивий, неприступний вигляд, певно, мене б обезволив і зробив нерішучим. Зараз можу зізнатися, що це найкрасивіша дівчина* (А. Дністровий).

ОБЕЗВО́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЕЗВО́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* 1. Утрачати волю, самостійність, підкоряючись чиємусь впливові. *Коли Ганна вперто повторила своє запитання.., у нім* [чоловікові] *спалахнула злість .. Вона знала.., що після таких вибухів він остаточно обезволюється* (М. Хвильовий); *Людина, втрачаючи відчуття своєї історичної глибини, слабне, обезволюється* (В. Стус); *Від жахливої звістки про чоловіка, який загинув у ДТП, жінка обезволилася, обм'якла* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обезво́лювати.** *Засобами, якими обезволюється українська молодь у бурсі першої половини XIX ст., А. Свидницький уважає передусім антисанітарію, погане харчування, прирікання на бідність* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗГІ́РЧЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **обезгі́рчити.** *Для обезгірчення баклажани нарізають кружечками, складають у друшляк та обдають окропом* (з навч. літ.).

ОБЕЗГІ́РЧИТИ *див.* **обезгі́рчувати.**

ОБЕЗГІ́РЧУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **обезгі́рчувати.** *Прості методи обезгірчування люпину як промислової рослини дають змогу отримувати з його насіння повноцінний висококобілковий корм* (з наук. літ.).

ОБЕЗГІ́РЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЕЗГІ́РЧИТИ,** чу, чиш, *док., що, спец.* Видаляти гіркий присмак. *Готуючи страву з баклажанів, обов'язково їх обезгірчуйте* (із журн.).

ОБЕЗГЛА́ВИТИ *див.* **обезгла́влювати.**

ОБЕЗГЛА́ВЛЕНИЙ, а, е, *книжн.* 1. Дієпр. пас. до **обезгла́вити** 1; обезголовлений (у 1 знач.). *Перед очима* [Хмельницького] *стали спалені.., обезглавлені його попередники* (П. Панч); *Ось він лежить обезглавлений, голова окремо від тулуба, лежать постріляні і порубані його вої* (Р. Федорів); *Царські слуги оглянули кожен палець обезглавленого Скіла, але персня ніде не було* (В. Чемерис); *Старий єврей .. таємниче втупився, здавалося навіки, в один куток із гравюрою обезглавленої Марії-Антуанетти* (О. Ульяненко); *Схоплений Карлом і переданий ним Людовікові XI, Сен-Поль був обезглавлений як державний зрадник* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); // **обезгла́влено,** *безос. пред. Історія кобзарства переживала різні етапи свого розвитку .. Ось, наприклад, героїчний образ кобзарів-повстанців.., яких за участь у Коліївщині безжально було обезглавлено* (П. Тичина); // *у знач. ім.* **обезгла́влений,** ного, *ч.;* **обезгла́влена,** ної, *ж.* Той (та), кого обезглавили (у 1 знач.). *Ніхто не встиг і оком моргнути, не встиг попередити біди. На кінські крупи звалились обезглавлені* (Б. Левін).

2. *перен.* Дієпр. пас. до **обезгла́вити** 2; обезголовлений (у 2 знач.). *Держави не є повсюдним явищем: обезглавлені суспільства примудряються утримувати порядок, не маючи окремих інституцій чи кадрів, що спеціалізуються саме на примусі* (з публіц. літ.).

ОБЕЗГЛА́ВЛЕННЯ, я, *с., книжн.* Дія за знач. **обезгла́вити;** обезголовлення. *У соборі Сан-Джованні в столиці Мальти зберігається шедевр італійського живописця М. Караваджо "Обезглавлення Святого Іоанна"* (з наук.-попул.

літ.); *Журналісти доклали чимало зусиль, аби по зернятку зібрати всю інформацію про ймовірне обезглавлення області* (із журн.).

ОБЕЗГЛА́ВЛЮВАННЯ, я, *с., книжн.* Дія за знач. **обезгла́влювати;** обезголовлювання. *Гільйотина — пристрій для швидкого обезглавлювання — це винахід лікаря Гільйотена* (з навч. літ.); *Обезглавлювання нації шляхом усунення її кращих виразників було б суттєвою перепоною на шляху національного відродження* (з наук. літ.).

ОБЕЗГЛА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗГЛА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* обезгла́влять; *док., книжн.* 1. *кого.* Те саме, що **обезголо́влювати** 1. *У 258 р. римський імператор Валеріан (253–260 рр.) видав едикт, за яким повелівав обезглавлювати винних мечем* (з навч. літ.); *Поїхав Сулейманів посол Бехрам до угорського короля Лайоша, але той .. звелів обезглавити Бехрама* (П. Загребельний); * Образно. *Нащо мене засуджено до страти? Нікчемні люди, ваш нікчемний суд Не обезглавив слави Герострата — Я єсьм живий, і я творю свій труд!* (В. Симоненко).

2. *що, перен.* Те саме, що **обезголо́влювати** 2. *Українській культурі, яку впродовж століть .. обезглавлювали та знекровлювали, доводиться конкурувати із могутніми .. культурами* (І. Дзюба); *Він .. повторив, що тепер повести народ на збройну боротьбу — значить обезглавити клас, погубивши найкращі сили* (Ірина Вільде); *— Що ти, Василю Степановичу, в таку гарячу пору хочеш колгосп обезглавити! В постіль злягти!* (І. Цюпа).

ОБЕЗГЛА́ВЛЮВАТИСЯ, юється, *недок., книжн.* Пас. до **обезгла́влювати.** *У XIV ст. англійські громади мали пароль: "Ти кого тримаєшся?" — і відповідь була: "Короля Річарда та вірних громад", і ті, хто або не знав, або не хотів так відповідати, обезглавлювалися* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *За образним висловлюванням французького вченого, революціями в певному сенсі обезглавлюється юридичний порядок, але "його внутрішні органи" залишаються на деякий час "живими"* (з наук. літ.).

ОБЕЗГЛУ́ЗДИТИ, у́джу, у́здиш, *док., кого, що, розм.* Зробити безглуздим, дурним. *Голови ви буї* [буйні]! *Який вас обезглуздив кат?* (І. Котляревський).

ОБЕЗГЛУ́ЗДІТИ, ію, ієш, *док., розм.* Утратити глузд, розум; стати безглуздим, дурним. *Обезглуздівши, той люд з пестями плигав у море і топився в нім, прощаючись навіки з берегами, де радість і журба пливли, як дим* (М. Драй-Хмара); *— Та помовч уже, Трохиме, — не втерпіла бабуся. — .. Не долю й нечистого, а зайву чарку винувать. Через неї обезглузділи обоє* (М. Стельмах).

ОБЕЗГОЛО́ВИТИ *див.* **обезголо́влювати.**

ОБЕЗГОЛО́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезголо́вити** 1. *Блиснув кинджал раз, удруге, і обезголовлені мати й сестра гепнулись об землю* (О. Стороженко); *Повітря перерізав свист кинджала .. І вже обезголовлене тіло змiюки корчилося поряд з наметом* (Ю. Покальчук); // **обезголо́влено,** *безос. пред. Молодшого сина гетьмана після жорстоких тортур буде обезголовлено.., а старшого разом з батьком етапом відправлять на заслання до Сибіру* (В. Чемерис); // *у знач. ім.* **обезголо́влений,** ного, *ч.;* **обезголо́влена,** ної, *ж.* Той (та), кого обезголовили (у 1 знач.). *Зійшов ангел з неба і скував диявола "на тисячоліття, повергнув у безодню .. Ожили обезголовлені, свідки Ісуса і вірні слова Божого, які встояли проти звіра"* (В. Барка).

2. *перен.* Дієпр. пас. до **обезголо́вити** 2; позбавлений керівництва. *Для мене це нагода розпочати мій роман, енциклопедію прищеплених мені з дитинства уподобань .. Це єдиний шлях до усвідомлення сутності як своєї власної, так і обезголовленого — в котрий раз! — в революцію суспільства* (Олекса Ізарський); *— Гуни, вперед! Ви чуєте — Аецій загинув! Вороже військо обезголовлене! Ще один натиск — і ми переможемо!* (В. Малик).

ОБЕЗГОЛО́ВЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обезголо́вити** 1. *Минуло понад 225 років відтоді, як у Парижі на Гревській площі вперше застосували машину для обезголовлення людей* (із журн.).

2. *перен.* Дія за знач. **обезголо́вити** 2. *Долітали вістки і про страхітливий голод 1933 р., і про обезголовлення української нації масовим винищенням творчої інтелігенції в 1937 р.* (з наук. літ.).

ОБЕЗГОЛО́ВЛЮВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обезголо́влювати** 1. *Заарештованому урядовцеві висунуто обвинувачення в чаклунстві. Згідно із шаріатським правом, це карається обезголовлюванням* (з газ.).

2. *перен.* Дія за знач. **обезголо́влювати** 2. *Найбільші репресії в нашій історії припадали на національну еліту, бо завойовники знали, що знищення національної еліти означає обезголовлювання народу* (з наук. літ.).

ОБЕЗГОЛО́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗГОЛО́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* обезголо́влять; *док.* 1. *кого.* Відрубувати, відтинати голову. *У середньовічній Європі обезголовлювали лише дворян* (з наук.-попул. літ.); *Боривой, наступивши Малкові ногою на спину, приставив йому до потилиці вістря меча. — Не ворушись, а то обезголовлю!* (В. Малик); *— Та це ж дочка вкраїнського козака Гордія Чурая, котрого ляхи у Варшаві обезголовили... Маруся це, Марусенька...* (В. Чемерис); *Дізнавшись від воїнів, які відступили з Преслави, про зраду болгар, Святослав наказав обезголовити 300 болгарських заложників* (В. Рубан).

2. *що, перен.* Позбавляти керівництва. *Обезголовлювати українське підпілля й повстанську армію на терені Коломийської округи — таке було основне завдання офіцера* (М. Андрусяк); *Старосту забрали в гестапо. Підстава — підтримка повстанців .. Село вирішили обезголовити* (А. Кокотюха); *Вже вкотре підступні сарацини ніким не помічені пробираються в табір, маючи на меті знищити гросмейстера (цебто його) і таким чином обезголовити могутнє християнське військо* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ОБЕЗГОЛО́ВЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.* 1. Пас. до **обезголо́влювати** 1. *Для тривалого зберігання осетрові риби повністю знекровлюються, обезголовлюються та очищаються від нутрощів* (з навч. літ.).

2. *перен.* Пас. до **обезголо́влювати** 2. *Коли режим обезголовлюється — нерідко за допомогою зовнішньої сили, — утворюється інституційна пустка* (з публіц. літ.).

ОБЕЗДО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обездо́лити;** знедолений (у 1 знач.). *Народ мій український чесний .. потерпає і гине, спантеличений, обездолений в арійській катівні* (О. Довженко); *Ціла армія людей буде обездолена, якщо знищуватимуть малий бізнес* (з газ.); // **обездо́лено,** *безос. пред. У Великій хартії вольностей, проголошеній 1215 р. в Англії, зазначалося, що жодну людину не буде заарештовано, або ув'язнено, або позбавлено майна, або в який інший*

спосіб обездолено інакше, як за законним вироком рівних їй і за законами країни (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Знедолений (у 2 знач.), нещасливий. *Без кінця нема нічого На обездоленій землі: Не стало серця дорогого, Сподія* [надія] *змеркла в темній млі* (Я. Щоголів); *В вас молода ще грає кров, У вас в думках немає бруду, Палає в серці ще любов До обездоленого люду* (М. Старицький); *Хропли солдати, скрикували в тривожних снах ці обездолені, пропащі люди, вирвані з життя свого народу, з його нехай гіркої, та все ж якоїсь долі...* (Василь Шевчук); // *у знач. ім.* **обездо́лений,** ного, *ч.;* **обездо́лена,** ної, *ж.* Знедолена, нещаслива людина. *Навіть найбагатші люди .. не впевнені у завтрашньому дні у нашій злидарській країні, де важко почувати себе щасливим поміж приниженими і обездоленими* (С. Процюк); *До тітки приходили хворі та обездолені, зневірені* (С. Андрухович).

ОБЕЗДО́ЛИТИ *див.* **обездо́лювати.**

ОБЕЗДО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕЗДО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що.* Те саме, що **знедо́лювати.** *Тася знову на всю глибочінь зрозуміла, як вона його обікрала й обездолила* (Л. Дмитерко); *— Кого ж це згадує хлопчак? — добродушно шпигає Кириленко. — Її* [Оксану] *чи навождення? .. Славна доля комусь росте, як не обездолить її час* (М. Стельмах).

ОБЕЗДУХО́ВИТИ *див.* **обездухо́влювати.**

ОБЕЗДУХО́ВИТИСЯ *див.* **обездухо́влюватися.**

ОБЕЗДУХО́ВЛЕНИЙ, а, е. Який обездуховився; знедуховлений. *С. Йовенко в поезії "Акустика Прип'яті" (1987 р.) зосереджує увагу на обездуховленій генерації вісімдесятих і сподівається на гідні вчинки майбутніх поколінь* (з наук. літ.); *Віра необхідна в наш обездуховлений вік* (з рел.-церк. літ.).

ОБЕЗДУХО́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **обездухо́вити** і **обездухо́витися;** знедуховлення. *Дискредитація національної ідеї в ЗМІ може призвести до обездуховлення українського суспільства* (з публіц. літ.); *Постмодерн змушує своїх адептів фальшувати дійсність в інтересах ліберальної демократії, спричиняючи обездуховлення національних цінностей* (з газ.).

ОБЕЗДУХО́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕЗДУХО́ВИТИ,** влю, виш, *док., кого, що.* Те саме, що **знедухо́влювати.** *Антимистецтво обездуховлює сучасну цивілізацію* (з наук. літ.); *Прагнення примітивного матеріального задоволення може обездуховити людину* (із журн.).

ОБЕЗДУХО́ВЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ОБЕЗДУХО́ВИТИСЯ,** влюся, вишся, *док.* Те саме, що **знедухо́влюватися.** *Драматичну поему "У пущі" Леся Українка присвячує образові скульптора, який обездуховлюється "в дрімучому лісі" моральної та інтелектуальної безпросвітності* (з наук. літ.).

ОБЕЗДУ́ШЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обезду́шити.** *— Коли віддалишся від мене, то нудитимеш світом, неприкаяний і обездушений, і — ніде та ні з ким — не знайдеш спокою* (С. Процюк); // **обезду́шено,** *безос. пред. Грандіозний ноосферний експеримент ввібрав у себе всі вікові засоби підступу й зради; навіть учення про Велику Матерію, котра у титанічних циклах творить і плекає .. Дух, було містифіковано й обездушено* (О. Бердник).

ОБЕЗДУ́ШИТИ *див.* **обезду́шувати.**

ОБЕЗДУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЕЗДУ́ШИТИ,** шу, шиш, *док.* 1. *кого, рідко.* Обезволювати, обезвладнювати. *Ленько чув вистріли і задрожав* [затремтів] *також. Вони обездушили його до решти* (І. Франко).

2. *кого, що.* Позбавляти духовності; знедуховлювати. *Перспективу української держави Іван Пулюй вбачає у вільному розвитку її освіченого народу, щоб його не обездушило "деспотичне царство", яке "краде в нього останнє і найдорожче .. — його рідну мову"* (з наук. літ.).

ОБЕЗЗБРО́ЄНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обеззбро́їти** 1. *Побачивши, що нападник обеззброєний, Заброда почав оповідати Лободі про все, що сталося позавчора на березі Красної* (Микита Чернявський); *— Найкращі, єдині гармати нашого війська попали в пастку ворога, а ви регочете, як навісні! Невже ви не розумієте, що ми тепер обеззброєні?* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі); *Обеззброєного чесного солдата відвели до арештантського вагона* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // **обеззбро́єно,** *безос. пред. Було обеззброєно варту переяславського концтабору і випущено на волю майже половину приречених на смерть в'язнів* (Д. Бедзик); *Гарнізон Барбадосу розгромлено й обеззброєно* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

2. *перен.* Дієпр. пас. до **обеззбро́їти** 2. *"Бурчій", обеззброєний цифрами Гавриша і його молодечим запалом, мовчав* (Г. Коцюба); *Він хоче "логічних доводів", суперечок, бо без них він залишиться обеззброєним* (М. Хвильовий); *Вона .. скорчила таку смішну міну, що Лариса, яка вже готова була розсердитись, одразу ж виявилась обеззброєною* (М. Руденко); *Скрізь, куди сягає зір, неозоре, пустельне море. Ніякої надії на допомогу, ніякої можливості перемогти в цьому двобої. Жильят відчув себе обеззброєним* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

ОБЕЗЗБРО́ЄННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обеззбро́їти** 1. *План обеззброєння всього світу, знищення армій — це є підірвання всіх надій аристократії* (В. Винниченко); *Ще розповідав* [Мороз] *.. про "розкуркулювання" та обеззброєння старовірів. Про висилку цілого селища старовірського* (І. Багряний).

2. *перен.* Дія за знач. **обеззбро́їти** 2. *Чия ж це, об'єктивно кажучи, тенденція до обезкровлення нашої культури, до духовного обеззброєння нашої нації? І кому вона корисна?* (О. Шугай).

ОБЕЗЗБРО́ЇТИ *див.* **обеззбро́ювати.**

ОБЕЗЗБРО́ЮВАЛЬНИЙ, а, е. 1. Який обеззброює (у 1 знач.). *Обеззброювальний удар завдано групі бойовиків під час антитерористичної операції* (з газ.).

2. *перен.* Який обеззброює (у 2 знач.). *Правда проявляється у .. довірливій, обеззброювальній інтонації. Ніби авторка попросила прочитати повість, оповідання чи вірш тебе й більше нікого* (В. Лис).

ОБЕЗЗБРО́ЮВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обеззбро́ювати** 1. *Образ Марса, обеззброюваного Венерою, Амуром і Граціями, французький художник Ж.-Л. Давід утілив в одній зі своїх найцінніших картин* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Дієпр. пас. до **обеззбро́ювати** 2. *Пам'ятаю те приголомшливе враження, яке справили докази вченого на присутніх: обеззброювані аргументами на підтвердження воскресіння, вони не змогли заперечити йому* (з мемуарної літ.).

ОБЕЗЗБРО́ЮВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обеззбро́ювати** 1. *Основні сили загону і половина взводу штабної охорони повинні були провести блискавичне обеззброювання* (М. Стельмах); *Випадки обеззброювання мадярських частин, що відступали, мали місце і в інших селах* (М. Андрусяк); * Образно. *Грип нерідко призводить до обеззброювання імунної системи людини* (з газ.).

2. *перен.* Дія за знач. **обеззбро́ювати** 2. *Обеззброювання словом.*

ОБЕЗЗБРО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗЗБРО́ЇТИ,** о́ю, о́їш, *док., кого, що.* 1. Відбирати зброю у кого-небудь. *Матроси .. за одну мить обеззброюють обера й інтенданта, в'яжуть кабелем руки й ноги* (В. Кучер); [К л е о п а т р а *(вихоплює кинджал):*] *Проворніш, руки!* [П р о к у л е й *(обеззброює її):*] *Постривай, царице! Не шкодь собі, — тебе не зрадив я* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); *Налетівши на військову команду, турбаївці миттю обеззброїли її й перев'язали* (О. Гончар); — *Обеззброїти їх, — наказав чийсь владний голос, двоє в дачних піджаках спритно зірвали з плечей Стефановича й Дейча дробовики* (Ю. Хорунжий).

2. *також без прям. дод., перен.* Діями, поведінкою, словами і т. ін. робити неспроможним чому-небудь протидіяти, що-небудь заперечувати. *Сміялися всі, крім анархістів. Сміх завше обеззброює* (Ю. Яновський); *Останні дні Антон Сухов почував себе кепсько .. Його все дратувало, обеззброювало і виповнювало жахливим, ще не знаним досі страхом існування* (О. Тесленко); *Сабіна була переможена. Це обеззброїло Адріана. Він ніколи не був жорстоким до переможеного* (Н. Королева); *Багато гірких хвилин довелось пережити Каргатові. Але невдача не обеззброїла його, не відбила охоти працювати далі* (Ю. Шовкопляс); // Заспокоюючи, привертаючи до себе, вгамовувати чиє-небудь роздратування або упередженість. *Хома опинився спереду всіх і простягнув йому руку, обеззброюючи Максима своєю широкою усмішкою* (Н. Рибак); *Своєю м'якістю .. він домагався більше, ніж інші незламною твердістю. Доброзичливість, ввічливість, лагідність обеззброювали будь-кого* (М. Андрусяк); *Вона заворожила, приборкала, обеззброїла мене своєю чистотою, своєю ясністю, своєю гордою незайманістю* (В. Речмедін).

ОБЕЗЗБРО́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЕЗЗБРО́ЇТИСЯ,** о́юся, о́їшся, *док.* 1. Віддавати зброю; розброюватися (у 1 знач.). *Багнети на команді сріблом одлискують, на офіцерах найновішої системи револьвери. — Обеззброюватись їдемо!* (Остап Вишня); *Відповідно до програми зі зменшення кількості зброї в населення влада Мексики гарантувала громадянам, які вирішили обеззброїтися, припинення будь-яких подальших розслідувань* (з газ.).

2. *перен.* Утрачати спроможність протидіяти кому-, чому-небудь (своїми діями, поведінкою, словами і т. ін.). *За віруваннями багатьох народів, вода мала цілющу силу. Її ставили в хатах біля дверей, і людина, що заходила з поганими думками, намірами, нею обеззброювалась* (із журн.).

3. *тільки недок.* Пас. до **обеззбро́ювати** 1. *Наприкінці XVIII ст. фортеця Святої Єлисавети втратила своє стратегічне значення та поступово обеззброювалася: гармати й артилерійські припаси вивозили у прикордонні міста, переважно в Херсон* (з наук.-попул. літ.); *У рукопашній сутичці противник обеззброюється внаслідок відбирання (вибивання, виривання, випадання) ножа (багнета)* (з навч. літ.).

ОБЕЗЗВУ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обеззву́чити.**

ОБЕЗЗВУ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обеззву́чити.**

ОБЕЗЗВУ́ЧИТИ *див.* **обеззву́чувати.**

ОБЕЗЗВУ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обеззву́чувати.** *Не розкриває природи й сутності внутрішнього мовлення розуміння його як "мовлення мінус звук" чи як звичайне обеззвучування зовнішнього мовлення* (з наук. літ.).

ОБЕЗЗВУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЕЗЗВУ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого, що.* Позбавляти можливості звучати (у 1 знач.). *Спів з м'якими розпущеними губами обеззвучує і знебарвлює голос, призводить до в'ялої артикуляції* (з наук. літ.); *Зморшкувате обличчя, шамкотливий беззубий рот (іспанський письменник Педро Антоніо де Аларкон неначе обеззвучує свого героя, позбавляючи його живого людського голосу) — така портретна характеристика "людини в трикутному капелюсі"* (з наук.-попул. літ.); *В його голосі тріумф, він* [добродій] *дзвенить і лящить, упиваючись, як йому пощастило обеззвучити інших* (Е. Андієвська); *У Бердичеві відкрили музично-драматичний театр на Європейській. Традиційні три дзвінки, прохання обеззвучити мобільні телефони. Затихає гомін, розсувається завіса* (з публіц. літ.).

ОБЕЗЗВУ́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обеззву́чувати.** *У покутському говорі силу голосу перебирав на себе наголошений склад, а ті, що його оточували, обеззвучувалися, редукувалися (наприклад, у звертаннях: Васи, Іва з наголосом на останньому складі, тобто Василю, Іване)* (з наук. літ.).

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обезземе́лити.** *Капіталістичні форми в помісному господарстві першої половини XIX ст. починали виникати там, де був обезземелений селянин, а відтак і попит землевласників на робочі руки* (з наук.-попул. літ.); *У першій половині XIX ст. на українських землях зростала кількість обезземелених поміщиками селян* (з навч. літ.); // **обезземе́лено,** *безос. пред. Протягом 30-х років XIX ст. в Україні було обезземелено близько 34 % поміщицьких селян* (з наук. літ.).

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обезземе́лити** і стан за знач. **обезземе́літи,** дія і стан за знач. **обезземе́литися.** *Розширення товарного ринку посилювало обезземелення селян — поміщики відбирали в них землю, переводячи на місячне утримування, змушували їх працювати на своїх мануфактурах* (І. Дзюба); *Індустріалізація сільського господарства Німеччини відбувалася повільно. Стримували цей процес обезземелення більшості селян, їх низька купівельна спроможність, висока земельна рента* (з навч. літ.).

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛИТИ *див.* **обезземе́лювати.**

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛИТИСЯ *див.* **обезземе́люватися.**

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛІТИ, ію, ієш, *док.* Утратити право власності на землю, стати безземельним. *Унаслідок аграрної революції XVI ст. у більшості країн Східної та Центральної Європи селяни оббезземеліли, утративши єдине джерело свого існування* (з навч. літ.).

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обезземе́лювати** і **обезземе́люватися.** *Член-експерт редакційних комісій з підготовки селянської реформи подав критичні зауваження до проекту про поземельний устрій Литовських губерній, який, на його думку, веде до обезземелювання селян і тому неприйнятний* (з наук. літ.).

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗЗЕМЕ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.*, *кого, що.* Позбавляти права власності на землю; відбирати землю. *Під гаслами захисту селянства усвідомлено чи неусвідомлено влада нерідко давала змогу олігархії обезземелювати селян та знищувати їх як клас* (з наук.-попул. літ.); *Поштовхом до розвитку капіталізму в Німеччині стала реформа зі звільнення селян, яка їх обезземелила* (з наук. літ.).

ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЕЗЗЕМЕ́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* Утрачати земельне володіння. *Із 1369 р. на Поділля хвилями ринули польські магнати. Селяни почали убожіти й обезземелюватися* (з навч. літ.); *Під час реформи 1861 р. колишні кріпаки фактично обезземелилися* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗЗУ́БІТИ, ію, ієш, *док.*, *розм.* Утратити зуби. *Пародонтит уражає ясна, а також кістку, в якій міститься зуб. При складному перебігу хвороби людина може обеззубіти* (із журн.).

ОБЕЗКРИ́ЛЕНИЙ[1], а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезкри́лити**[1] 1. *Мій вітряк за школою, давно вже вітром обезкрилений, доживає під сонцем останні дні* (П. Панч); *В .. житті сучасників міріади впливів, жадань, .. суперечок руйнують цільність, моноліт душі, .. і що може осягнути така обкарнана, обкрадена істота? Це — обезкрилений птах* (О. Бердник); *Внизу вздовж самісінької лінії берега — масивна фортечна стіна з амбразурами і сходами; .. вітряки, обезкрилені бурями* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); * Образно. *Хилить осінь чоло зморене, плечі обезкрилені* (Н. Забіла); // **обезкри́лено,** *безос. пред. Птаха обезкрилено.*

2. *перен.* Дієпр. пас. до **обезкри́лити**[1] 2.

3. *перен.* Який обезкрилів. *І тепер стояла перед Турбаєм інша Ганна — зів'яла, постаріла, обезкрилена. Не зазнала жодної радості в житті* (М. Руденко); *— Хочу на Західну Україну. Там все ясно .. — ох, моя мріє обезкрилена* (І. Карпа).

ОБЕЗКРИ́ЛЕНИЙ[2], а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **обезкри́лити**[2]. *Обезкрилене насіння потребує подальшого очищення від домішок та відходів* (з наук. літ.); // **обезкри́лено,** *безос. пред. У паспорті на лісове насіння обов'язково вказують, яким способом і з використанням яких механізмів обезкрилено та очищено насіння хвойних порід* (з навч. літ.).

ОБЕЗКРИ́ЛЕННЯ, я, *с.*, *с. г.* Дія за знач. **обезкри́лити**[2]. *У Львівському лісовому селекційно-насіннєвому центрі організовано перероблянням лісонасіннєвої сировини хвойних порід із застосуванням технологічних процесів підсушування, обезкрилення та очищення насіння* (з наук. літ.); *Протягом доби насіння перемішують декілька разів, а вранці наступного дня відвіюють. За цього способу обезкрилення відсутнє механічне пошкодження насіння* (з навч. літ.).

ОБЕЗКРИ́ЛИТИ[1] *див.* **обезкри́лювати**[1].

ОБЕЗКРИ́ЛИТИ[2] *див.* **обезкри́лювати**[2].

ОБЕЗКРИ́ЛІТИ, ію, ієш, *док.*, *поет.* Стати безкрилим (у 2 знач.). *В борбі* [борні] *нерівній я знесилів, Знамено випустив з руки, І дух мій вільний обезкрилів, Круг мене носяться круки...* (О. Олесь); *Геть обезкрилів* [Явтушок] *і заходився пособляти майстрові, тесав зубчики з граба, а в'ялий граб — що залізо* (В. Земляк); *Обезкрилівши без любові, трудно втриматись на льоту, "ой у саду вишня з-під кореня вийшла, не журися, дівчинонько, що заміж не вийшла"* (Є. Пашковський).

ОБЕЗКРИ́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *с. г.* Признач. для обезкрилювання (*див.* **обезкри́лювання**[2]). *У статті проаналізовано технічні вирішення для обезкрилення насіння хвойних порід з метою вибору оптимальної конструкції обезкрилювального пристрою вібраційної насіннєочисної машини* (з наук.-техн. літ.).

ОБЕЗКРИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.*, *с. г.* Дія за знач. **обезкри́лювати**[2]. *Через чотири дні сушіння шишка відкривається, і насіння збирають для наступного обезкрилювання* (з навч. літ.).

ОБЕЗКРИ́ЛЮВАТИ[1], юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗКРИ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.*, *кого, що.* 1. Відрізати, виривати або псувати крила; робити безкрилим (у 1 знач.). * Образно. *Чому моя душа тебе бажає, Твоя ж на мене й глянуть не забагла? А лиш летить кудись непевним шляхом.., Аж поки яр подвійний межи нами Не ляже і не обезкрилить душі Смертельним жахом* (І. Франко).

2. *перен.* Позбавляти творчої сили, натхнення; робити безкрилим (у 2 знач.). *Сповідь* [у листах] *обезкрилювала Анну* (Є. Пашковський); *Для деяких режисерів і артистів МХАТу вимога відійти від злободенних п'єс була нездійсненною і не могла не обезкрилити А. Чехова* (з наук. літ.).

ОБЕЗКРИ́ЛЮВАТИ[2], юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗКРИ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.*, *що*, *с. г.* Очищати зерно, насіння і т. ін. від крилатки (у 2 знач.). *У стаціонарних шишкосушарках обезкрилювати насіння можна в камері підсушування після його від'єднання від шишок* (з наук.-техн. літ.); *Насіння багатьох деревних і чагарникових порід, зокрема листяних, перед сортуванням обезкрилюють* (з наук.-попул. літ.); *Насіння сосни та ялини можна обезкрилити водним (мокрим) способом у теплому приміщенні: його розстеляють на брезенті та скроплюють, перемішуючи протягом дня* (з навч. літ.).

ОБЕЗКРИ́ЛЮВАЧ, а, *ч.*, *с. г.* Пристрій для обезкрилювання (*див.* **обезкри́лювання**[2]). *Робоча частина обезкрилювача — циліндр — може бути з оцинкованої сталі або дротяної сітки* (з наук.-техн. літ.).

ОБЕЗКРО́ВИТИ *див.* **обезкро́влювати.**

ОБЕЗКРО́ВИТИСЯ *див.* **обезкро́влюватися.**

ОБЕЗКРО́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезкро́вити;** знекровлений (у 1 знач.). *Погинула в очереті подруга.., а лебідь не вірить у її смерть .. Його серце.., обезкровлене втратою, падає в очерети. Лебідь без кохання злетіти не може* (Ю. Мушкетик); // **обезкро́влено,** *безос. пред. У своєму посланні до персів Демосфен застерігав..: "Якщо буде обезкровлено Філіппа на просторах Еллади, він не зважиться на похід проти вас, перси"* (В. Чемерис).

2. *у знач. прикм.* Який обезкровився (у 1 знач.); знекровлений (у 2 знач.). *— Хлопець, видно, втратив багато крові .. Лежала не людина, а просто кістяк .. — така дистрофія, такий виснажений та обезкровлений організм* (Є. Доломан).

3. *у знач. прикм.*, *перен.* Який обезкровився (у 2 знач.). *Лівий фланг захищав один поріділий обезкровлений взвод* (Ю. Бедзик); *Обезкровлена, знесилена земля вітча! Ворог зі степу голодним оком позирає на Русь і Київ* (Г. Тарасюк).

4. *у знач. прикм.* Позбавлений природного рум'янцю; блідий (у 1 знач.). *На її обезкровленому обличчі проходить тінь надії* (М. Стельмах); * Образно. *З-за лісу виходить обезкровлений місяць, ніби викупаний в холодній росі* (В. Земляк).

ОБЕЗКРО́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обезкро́вити** і стан за знач. **обезкро́витися.** *Самиця лося загинула від обезкровлення через пошкодження сухожиль* (з газ.); *Чи сподівана .. доброчинність Заходу цілком .. не схожа насправді на великий злочин, на тотальну руїну, на поновне обезкровлення України?!* (Олекса Ізарський).

ОБЕЗКРО́ВЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обезкро́влювати** і **обезкро́влюватися.** *Для обезкровлювання свиней і малої рогатої худоби застосовують порожнистий ніж або спеціальні пристрої* (з навч. літ.).

ОБЕЗКРО́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕЗКРО́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* обезкро́влять; *док., кого, що.* 1. Те саме, що **знекро́влювати** 1. *Дмитро бачить, як несподівана новина обезкровлює обличчя Тура* (М. Стельмах); *Джгут застосовують, щоб обезкровити тканини при операціях на пальці, кисті й стопі, ампутації кінцівок та ін.* (з навч. літ.); * Образно. *Ідеалізм обезкровив природу, побудував .. алгоритм "втечі в свободу", в "ніщо"* (О. Бердник).

2. *перен.* Те саме, що **знекро́влювати** 2. — *Можна здолати* [фракійське плем'я] *лише великою кров'ю, а ось обезкровлювати своє військо я не хотів би* (В. Чемерис); *Щоб обезкровити людину, Достатньо слів — не треба ран* (Л. Костенко).

ОБЕЗКРО́ВЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ОБЕЗКРО́ВИТИСЯ,** виться; *мн.* обезкро́вляться; *док.* 1. Те саме, що **знекро́влюватися** 1. *Щоки її стали бліді мов крейда, обезкровилися й губи* (П. Автомонов).

2. *перен.* Те саме, що **знекро́влюватися** 2. *Три доби тривала страшна січа дорошенківців з ляхами, обидва війська обезкровилися і втомилися до краю* (Ю. Винничук); *Знелюднення послаблювало Кримську державу, розхитувало її настільки, що обезкровлювалася суверенність, гальмувався суспільний розвиток* (із журн.).

3. *тільки недок.* Пас. до **обезкро́влювати.**

ОБЕЗЛЮ́ДИТИ, джу, диш, *док., що.* Зробити безлюдним (у 1 знач.); знелюднити, збезлюднити. [А н н а:] *Невже ж би ви самі стерпіли сеє?* [Д. Ж у а н:] *Хіба вже я не маю шпаги, Анно?* [А н н а:] *Так що ж — ви обезлюдите Мадрид?* (Леся Українка).

ОБЕЗЛЮ́ДІТИ, іє, *док.* Те саме, що **обезлю́дніти.** *То тільки так здається, що планета обезлюділа. Аж ген клубочаться димки — то вже починають працювати відновлені заводи* (М. Дашкієв); *Обезлюділо дворище. Залишилися тільки дружинники* (А. Хижняк).

ОБЕЗЛЮ́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезлю́днити;** знелюднений (у 1 знач.). *Обезлюднена, спустошена економічно, держава може втратити сили, щоб жити далі* (з публіц. літ.); // **обезлю́днено,** *безос. пред. Багато трипільської землі було обезлюднено* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який обезлюднився; знелюднений (у 2 знач.). *Підприємці скаржаться, що працівників доводиться возити на роботу в обезлюднені села із навколишніх міст* (з газ.).

ОБЕЗЛЮ́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **обезлю́днити** і **обезлю́дніти.** *Глибока економічна криза 90-х рр. XX ст. в Україні спричинила, зокрема, наростання депопуляції населення, занепад соціальної інфраструктури села, обезлюднення сільських територій* (з наук. літ.).

ОБЕЗЛЮ́ДНИТИ *див.* **обезлю́днювати.**

ОБЕЗЛЮ́ДНІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обезлю́дніти;** знелюднілий. *На блакитній оболоні неба висявав місяць і срібними вервечками підтягував до себе й погойдував обезлюднілу землю* (М. Стельмах); *Пізно вночі на обезлюднілий уже тік нечутно вкотилась бідарка* (О. Гончар); *Стояли посеред подвір'я, посеред високої ночі і безмірної самотності людина й собака і гріли своїми тілами цю обезлюднілу великодню ніч* (К. Мотрич).

ОБЕЗЛЮ́ДНІТИ, іє, *док.* Те саме, що **знелю́дніти.** *На деякий час дороги обезлюдніли .. Чому припинився рух — ніхто не знав* (І. Кочерга); *Місто обезлюдніло й заросло лісом...* (Ю. Бедзик); *Коли вже нарешті обезлюдніє пляж, цей чистий колись, а тепер перетоптаний сотнями ратиць пісок?* (К. Москалець); // *безос. Загарбав він її* [Одарку] *та й повів. Наче сонце наше зайшло! Якось у хаті спустіло, обезлюдніло* (Марко Вовчок).

ОБЕЗЛЮ́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕЗЛЮ́ДНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Те саме, що **знелю́днювати.** *Саме по ній* [Слобожанщині], *до речі, найлютіше пройшовся голод 1933-го, підрізаючи на пню* [на пні] *давню хуторянську культуру, обезлюднюючи цілі райони* (О. Забужко); *Шляхта хотіла знекровити і обезлюднити Запорозьку Січ. Такі "вольності" здобули реєстровці, помирившись з панами* (В. Чемерис); [С і ц и н і й:] *Скажи, а де той гад, Що місто обезлюднити жадає І стати над всіма?* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ОБЕЗНАДІ́ЄНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обезнаді́яти.** *Жінки сумні й зовсім обезнадієні вийшли в коридор* (А. Головко); * Образно. *Тільки обезнадієна любов і радість несподіваної зустрічі могли б спричинити такі рясні сльози* (Іван Ле).

ОБЕЗНАДІ́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕЗНАДІ́ЯТИ,** ію, ієш, *док., кого.* Позбавляти надії. *Історія з Людмилою Галаган, що так взаємини з нею і не зайшли далі "шапочного" знайомства, не обезнадіювала хлопця* (А. Головко).

ОБЕЗНАДІ́ЮВАТИСЯ, юю́ся, юєшся, *недок.,* **ОБЕЗНАДІ́ЯТИСЯ,** іюся, ієшся, *док.* Утрачати надію на кого-, що-небудь; зневірятися в комусь, чомусь. *Мені здавалося, що не знайду в цьому світі своєї маленької істини, й обезнадіявся її шукати* (Ю. Мушкетик).

ОБЕЗНАДІ́ЯТИ *див.* **обезнаді́ювати.**

ОБЕЗНАДІ́ЯТИСЯ *див.* **обезнаді́юватися.**

ОБЕЗНО́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезно́жити** 1. — *Староста в нас обезножений. — Як обезножений? — Та обох ніг по коліна немає. То він більше в управі та дома* (А. Дімаров); *Не маючи ніде більше у світі пристанища, всіма забутий і нікому не потрібний, хворий і немічний, сліпий і обезножений, бідний і просто нужденний каліка, він залишився на острові, будучи вже нетранспортабельним* (В. Чемерис).

2. *перен., розм.* Який від утоми втратив здатність бути на ногах, стояти, ходити і т. ін. *Несамовитих Шаламаїв знала вся округа. При вині і меді могли грати тиждень підряд, та так грати, що на подвір'ї і на вулиці падало обезножене все село* (М. Стельмах).

ОБЕЗНО́ЖИТИ *див.* **обезно́жувати.**

ОБЕЗНО́ЖІТИ, ію, ієш, *док.* Утратити ногу, ноги; залишитися без ніг. *Він в аварії обезножів, ліквідатор, тачкою ганяє старцювати до шахтарів* (Є. Пашковський); *Дядько обезножів на війні, але вправно працював у шкільній столярні* (із журн.).

ОБЕЗНО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЕЗНО́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.*, *кого.* 1. Відрізáти, відривати ноги; робити безногим. *Дехто хотів обезножить коня. Мовляв, ми живемо без голови, то кінь проживе без ноги* (В. Близнець); *Часом їй здається, що їх .. аж підмиває отак легенько скалічити її, паралізувати, обезножити і вивозити на сцену на одному з тих закордонних гуманітарних інвалідських візочків* (Г. Тарасюк).

2. *перен.*, *розм.* Позбавляти здатності бути на ногах, стояти, ходити і т. ін. *Важка робота сталевара до кінця дня геть обезножує* (із журн.).

ОБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **обезпе́чити;** забезпечений. [С о н я:] *Учитель гімназії, тату, більш обезпечений, ніж протодиякон* (І. Карпенко-Карий); *Він "добра партія", чоловік на становищі, маєтково обезпечений, у властей* [влади] *добре записаний, не надто старий іще* (І. Франко); *Невелике зовсім містечко, але обезпечене добрим захистом* (Ю. Логвин).

ОБЕЗПЕ́ЧИТИ *див.* **обезпе́чувати.**

ОБЕЗПЕ́ЧИТИСЯ *див.* **обезпе́чуватися.**

ОБЕЗПЕ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЕЗПЕ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док.*, *кого, що, заст.* Забезпечувати. — *Зараз матимете набої і займете становище. На випадок, якби їх танки прорвались, валіть — доки можете. Я обезпечую відступ відділів через Олесько, теж — доки зможу* (О. Лисяк); *Бог вість, як діло скінчиться, не завадить обезпечити себе* (Б. Лепкий); *Брат повагом підійшов до дверей, простер рамена перед товпою і обезпечив ковані двері засувом* (К. Гриневичева).

ОБЕЗПЕ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЕЗПЕ́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док.*, *заст.* Забезпечуватися. — *Я тут не чуюся безпечним. Ані на хвилю не можу тут обезпечитись* (І. Франко); *Омелько спішився, стягнув із себе самопал і сів на товстенні вузлуваті корені в'яза .. Щоб обезпечитись, поставив самопал межи колін. А повід намотав на лівицю* (Ю. Логвин).

ОБЕЗРИ́БИТИ *див.* **обезри́блювати.**

ОБЕЗРИ́БИТИСЯ *див.* **обезри́блюватися.**

ОБЕЗРИ́БІТИ, іє, *док.* Стати безрибним (про водоймище). *Після прориву греблі сільський ставок швидко замулився й обезрибів* (з газ.).

ОБЕЗРИ́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обезри́бити.** *Розплідники форелі вже обезриблені, маточне поголів'я переведено в спеціально відведені нові водойми* (із журн.); // **обезри́блено,** *безос. пред. Перед механічним очищенням ставка його було обезриблено й знезаражено* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який обезрибився. *Аматори-екологи області провели велику роботу щодо виявлення обмілілих і обезриблених озер* (з газ.).

ОБЕЗРИ́БЛЕННЯ, я, с. Дія за знач. **обезри́бити** і стан за знач. **обезри́біти** і **обезри́битися.** *Кислотні опади призводять до обезриблення водоймищ, порушення циклів розвитку морських організмів, личинкові стадії яких проходять на мілководдях* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗРИ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗРИ́БИТИ,** блю, биш; *мн.* обезри́блять; *док.*, *що.* Позбавляти риби; робити безрибним. *Браконьєри добре знали про заборону обезриблювати водойму влітку* (з газ.); *Несподівано для всіх місцевий фермер обезрибив орендований ставок на початку жовтня* (із журн.).

ОБЕЗРИ́БЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ОБЕЗРИ́БИТИСЯ,** биться; *мн.* обезри́бляться; *док.* 1. Ставати безрибним (про водоймище). *Самовільний хижацький лов риби часто призводить до того, що колись багаті на рибу водоймища практично обезриблюються* (із журн.); *Аномальна спека спричинила нестачу кисню у водоймах, мілкі озера майже повністю обезрибилися* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обезри́блювати.** *На фермах з розведення риби вода підлягає періодичному бактерицидному знезараженню, для чого резервуари-розплідники попередньо обезриблюються* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗСИ́ЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **обезси́лити;** знесилений. *Подільські та покутські громади не можуть допомогти собі, бо вони обдерті та обезсилені князями та боярами* (І. Франко); *Усе тіло було обезсилене* (А. Чайковський).

2. *у знач. прикм.* Який знесилився, загубив, утратив силу; безсилий. *До решти обезсилений* [Максим], *приляг* [приліг] *до землі і лежав довго мовчки* (В. Стефаник); *Бертольд сплюнув презирливо й, обезсилений, помалу посунув до своєї келії* (Н. Королева); — *Що ж воно в тебе, Любонько?* — *промовив* [Роман] *з співчуттям, підсвідомо торкаючись її обезсиленої руки* (М. Стельмах); *Йому було потрібне опертя, підтримка, без опертя обезсилений Опришко впаде* (Р. Федорів).

ОБЕЗСИ́ЛЕННЯ, я, *с.*, *рідко.* 1. Стан за знач. **обезси́літи** і **обезси́литися.** *Думає* [Андрій] *про своє одиноцтво на світі, про своє обезсилення через утрату коханої людини* (І. Франко); *Ніколи приниженість духу, обезсилення не найдуть у неї співчуття* (О. Кобилянська); *Мотря виглядає краще, ніж перед розмовою, місце втоми й обезсилення заняв* [зайняв] *новий душевний підйом, якесь нове завзяття* (Б. Лепкий).

2. Дія за знач. **обезси́лити.** *Ураховуючи деякі технічні переваги на турецьких галерах, козаки застосовували тактику для обезсилення ворога, його дезорієнтацію* (з навч. літ.).

ОБЕЗСИ́ЛИТИ *див.* **обезси́лювати.**

ОБЕЗСИ́ЛИТИСЯ *див.* **обезси́люватися.**

ОБЕЗСИ́ЛІТИ, ію, ієш, *док.*, *рідко.* Те саме, що **знеси́літи.** *Вона обезсиліла, як нав'ючений тягарем мандрівник, що довго волік ноги крізь сухі піски* (К. Гриневичева); *Після загибелі Вадима іншою стала Славина. Похилились її плечі, обезсиліли руки. Очі дивились на світ сірою зажурою* (Р. Іванченко); *Вгомонився вітер, мабуть обезсилів* (Ю. Збанацький).

ОБЕЗСИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.*, *рідко.* Дія за знач. **обезси́лювати** і **обезси́люватися.** *Тривалі кровотечі призводять до значної втрати крові, обезсилювання і зневоднення організму* (з наук. літ.); *Рясне цвітіння глибокої осені може спричинити обезсилювання рослин* (із журн.).

ОБЕЗСИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗСИ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.*, *кого, що, рідко.* Те саме, що **знеси́лювати.** *Гетьман своїми очима обезсилював її і приковував до місця* (Б. Лепкий); *Йому здавалося часом, що оте довголітнє життя в .. поневірці* [поневірянні] *скалічило, обезсилило її душу* (І. Франко); *Праця й наука не обезсилять ліпшої часті* [частини] *мого я, не потягнуть її в низини* (О. Кобилянська); *Вкотре за тиждень туга часу обезсилить тебе, діда на прадідівських землях, туга стане повсюдною* (Є. Пашковський).

ОБЕЗСИ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЕЗСИ́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док., рідко.* Те саме, що **знеси́люватися.** *На початку XVIII ст. Почаївський монастир став поступово обезсилюватися* (з наук.-попул. літ.); *Тріть тонкою гілкою об фіксовану деревину рівномірно, ні швидко, ні повільно, щоб не обезсилитися, аж до появи чорного пороху від розтертої деревини* (із журн.).

ОБЕЗСЛА́ВИТИ *див.* **обезсла́влювати.**

ОБЕЗСЛА́ВЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обезсла́вити.** *Граф Адольф вхопився рукою за серце, ніби боявся, щоби воно не луснуло на дві половини з болю за минулою славою обезславленого роду* (Б. Лепкий); // **обезсла́влено,** *безос. пред. А тут, усе є... й добро зосталося, й сам зостався... То що з того, що зостався?.. Коли твою честь украдено... душу твою обезславлено* (Панас Мирний).

ОБЕЗСЛА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗСЛА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* обезсла́влять; *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **знесла́влювати.** *Іван Огієнко — справді духовна людина, хоч є сили, які намагаються очорнювати та обезславлювати його* (з наук.-попул. літ.); *Яке її життя, коли її на увесь світ обезславили?* (Панас Мирний); — *Іди, іроде, щоб ти вже в безвість пішов! На все село обезславив наш рід.., — кипів Григорій* (М. Стельмах); *Жила я в наймах у одного пана, він мене обезславив й трохи не вигнав з двору без шматка хліба* (І. Нечуй-Левицький).

ОБЕЗСМЕ́РТИТИ, рчу, ртиш, *док., кого, що.* 1. Зробити безсмертним, невмирущим. *Із тьми камінний командор прийшов, Він обезсмертив смертію* [смертю] *любов* (М. Рильський); *Ми народились в муках, щоб родити, Синами обезсмертити свій рід, Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід* (В. Симоненко).

2. *перен.* Зробити незабутнім, пам'ятним для нащадків. *Мабуть, люди того типу, що наш доктор Бессервіссер, водилися вже і в Греції, коли .. Езоп уважав за потрібне обезсмертити сей тип у своїй байці* (І. Франко); *Ескадра .. виходить в плавання, якому судилось стати епохальним і обезсмертити імена героїв Антарктиди* (О. Довженко); *Не було б нещасливого походу Ігоря Святославича в Половеччину, не було б на Русі і "Слова", що обох їх обезсмертить, і навічно викарбує їхні імена на скрижалях історії, і прославить їх навіки* (В. Чемерис); *Те ж саме й нині діється: кожен поспішає увічнити та обезсмертити себе сам, добре знаючи, що нащадкам не до того буде за тими ж земними клопотами* (Г. Тарасюк).

ОБЕЗСМЕ́РТИТИСЯ, рчуся, ртишся, *док.* Стати незабутнім, пам'ятним для нащадків. *Я славлю буйних вод розлив.., Де наш моряк на наш маяк Пливе, піднісши волі знак — Високий .. стяг, Що обезсмертився в боях!* (М. Рильський).

ОБЕЗСМИ́СЛИТИ *див.* **обезсми́слювати.**

ОБЕЗСМИ́СЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗСМИ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док., що, рідко.* Робити беззмістовним, не вартим уваги. *Неправильна дикція стоїть на заваді сприйняття слів, а неправильна вимова слів нерідко обезсмислює цілі фрази* (з навч. літ.); *Плюралізм вільних і довільних тлумачень дефініцій понять "компетентність" і "компетенція" може обезсмислити особливості педагогічного дискурсу* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕЗТАЛА́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **обезтала́нити.** *Я ніби чув на свої вуха, як у тій долині між садками та вербами скрізь голосили обезталанені матері, плакали батьки* (І. Нечуй-Левицький).

ОБЕЗТАЛА́НИТИ *див.* **обезтала́нювати.**

ОБЕЗТАЛА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗТАЛА́НИТИ,** ню, ниш, *док., кого, що, розм.* Робити безталанним (у 1 знач.), нещасним. *Хто дав право посіпакам обезталанювати власний народ?* (із журн.); *Кріпосне право обезталанило кілька поколінь сільського населення* (з навч. літ.).

ОБЕЗУ́МІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обезу́міти.** *Сполохані над полем круки Кружляють і кричать вгорі над ровом, де ламають руки Обезумілі матері* (В. Мисик); — *Куди пустити? Що ви коїте? Таки вирвався* [дід Максим] *— весь ворожий, .. обезумілий — і почовгав до хліва* (Є. Гуцало); *Маріца, обезуміла від страшного й несподіваного лиха, безперестанку кричала: "Де мій Христофор?!"* (М. Матіос).

ОБЕЗУ́МІТИ, ію, ієш. Док. до **безу́міти.** — *Як прийшов сей (показує на Петра) шибеник, пройдисвіт, то і Наталка обезуміла і зробилась такою, як бачите* (І. Котляревський); *Він обезумів від страху і болю* (І. Франко); *Партизани вдарили з другого боку. Бугров обезумів. — До зброї... — крикнув він* (І. Микитенко); *Пес загарчав, вишкіривши зуби, тоді й мова віднялась у Дарки, тоді обезуміла вона* (Є. Гуцало); *Я перший відводив погляд та й тікав геть, боячись обезуміти* (Валерій Шевчук).

ОБЕЗФТО́РЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **обезфто́рити.** *При годівлі коней як мінеральні добавки використовують кісткове борошно, подрібнену черепашку, крейду, вапняк, обезфторений фосфат, кухонну сіль* (з навч. літ.).

ОБЕЗФТО́РИТИ *див.* **обезфто́рювати.**

ОБЕЗФТО́РЮВАННЯ, я, *с, спец.* Дія за знач. **обезфто́рювати.** *Одним із найвідоміших способів обезфторювання підземних вод є використання як сорбенту зернистого активованого оксиду алюмінію* (з наук. літ.); *В екологічній частині дослідження вказано методи обезфторювання фосфорної кислоти* (з навч. літ.).

ОБЕЗФТО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗФТО́РИТИ,** рю, риш, *док., що, спец.* Видаляти фтор із чого-небудь. *Обезфторювати питну воду; Обезфторити місцеві підземні води.*

ОБЕЗЦУ́КРЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **обезцу́крити.** *При переробленні цукрового буряку з дифузійних апаратів виходить обезцукрена бурякова стружка, яку називають жомом* (з навч. літ.); *Сухий обезцукрений білковий порошок отримують шляхом ферментації білка з наступним просушуванням* (із журн.).

ОБЕЗЦУ́КРИТИ *див.* **обезцу́крювати.**

ОБЕЗЦУ́КРЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **обезцу́крювати.** *Приблизний температурний режим обезцукрювання бурякової стружки в нахиленому шнековому дифузійному апараті подано на рисунку* (з наук. літ.); *Гідроксид кальцію й магнію використовують для обезцукрювання патоки у виробництві цукру* (з навч. літ.).

ОБЕЗЦУ́КРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЕЗЦУ́КРИТИ,** рю, риш, *док., що, спец.* Те саме, що **знецу́крювати.** *Мелясу обезцукрюють у спеціальних швидкісних центрифугах* (з наук.-попул. літ.); *Стійкість зберігання яєчного порошку підвищується, якщо яєчну масу перед сушінням обезцукрити* (з навч. літ.).

ОБЕЗЧЕ́СТИТИ *див.* **обезче́щувати.**

ОБЕЗЧЕ́ЩЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обезче́стити.** *І було мені слово Господнє, говорячи: Як відпустить хто жінку свою, й вона піде від нього, та стане за жінку для іншого чоловіка, чи вернеться ще він до неї? Чи ж не стане зовсім обезчещеною оця жінка?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *І все з собою заберу, Малого сліду не покину .. На обезчещеній землі* (Т. Шевченко); * Образно. *Обезчещений зошит зник у дірі і, впавши на колію, зашарудів між рейками під військовим ешелоном* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

ОБЕЗЧЕ́ЩЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **обезче́стити.** *Її заспокоїли, що старшинської ради нема. — То дуже жаль, бо в мене до неї діло є. Приходжу жалуватися на сором, якого нам завдали, на обезчещення нашої чесної хати* (Б. Лепкий); *За різнодумство та інші непослухи у платонівській державі передбачалися жорстокі покарання: смертна кара, побиття, різного роду обезчещення і приниження, таврування і т. ін.* (з наук. літ.).

ОБЕЗЧЕ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЕЗЧЕ́СТИТИ,** е́щу, е́стиш, *док., кого, що, рідко.* 1. Те саме, що **безче́стити;** неславити, ганьбити. *Сивина віків створювала найкращі пісні про кохання навіть тоді, коли його обезчещувало хтиве право першої ночі* (М. Стельмах); [С и д і р С в и р и д о в и ч:] *Коли ви, Свириде Йвановичу, .. так обезчестили нашу сестру й небогу, то я не хочу мати такого зятя* (І. Нечуй-Левицький); *Тим часом цигани-чоловіки ставали чи не всі по стороні зрадженого мужа-старшини: обезчестила цілу громаду чистої циганської крові вже першим сином* (О. Кобилянська).

2. *тільки док.* Те саме, що **збезче́стити** 2. *Пригадувалося* [Василеві] *все, що він чув про життя князя. Згадалися десятки дівчат, яких він обезчестив* (Г. Хоткевич); *У творі Панаса Мирного сільські глитаї обезчестили, а потім виштовхнули на шлях ганьби й страждань сільську красуню Христю* (з навч. літ.).

ОБЕЛЕНІ́ТИ, ію, ієш, *док., діал., зневажл.* Здуріти. *— Що з Толькою Турбаєм діється, того й сам дідько не розбере. Просто обеленів, та й годі* (М. Руденко); * У порівн. *Подивився Гус на па́пи Та й вийшов з палати!.. "Побороли! побороли!.." — Мов обеленіли. "Автодафе! автодафе!.." Гуртом заревіли* (Т. Шевченко).

ОБЕЛІ́СК, а, *ч.* Архітектурна споруда, пам'ятник у вигляді чотиригранної колони з пірамідальною вершиною. *Мармуровий обеліск з написом про те, що тут в 1854 році воював Лев Толстой, біліє між молодих кипарисів* (В. Кучер); *Людство завжди лишало по собі храми, палаци, великі міста, гробниці, колони, обеліски* (П. Загребельний); *На шпилі обеліска золотів у безкінечному леті до блакитного неба металевий тризуб* (М. Андрусяк); * Образно. *Кипариси здіймали до неба чорні обеліски* (З. Тулуб); * У порівн. *Студенти розступились, і великий, як обеліск, студент стояв між двома рядами* (І. Нечуй-Левицький); *Уже який раз він буває на полонині і кожного разу, сидячи в сідлі, радісно прислухається довгими годинами, як шумлять довкола смереки і, наче обеліски, мовчазно протистоять вітрам могутні ялиці* (Л. Смілянський).

О́БЕР-... Перша частина складних слів, що відповідає словам **ста́рший, головни́й** у назвах посад і звань, напр.: о́ б е р - к о н д у́ к т о р, о́ б е р - о ф і ц е́ р.

ОБЕРЕ́ГА, и, *ж.* Те саме, що **обері́г.** *Це найкраща оберега для худоби* (Сл. Б. Грінченка); *Тепер Микула взяв оберегу, старанно обтер, довго дивився на неї, вгадуючи риси Мокоші, а потім почепив на шию під сорочкою* (С. Скляренко); *— Не тужи, серденько, я не загину: у мене є оберега, яка не дасть мені згинути* (В. Малик); *У цьому невеликому образі, в його чорноті, в нахмуреності забрудненій мовби таїлася наша осторога та оберега* (Р. Федорів); *Золоті ворота стали в поемі не тільки символом святої обереги землі Руської, а й гостинно відкритими дверима для людей добрих* (з наук.-попул. літ.).

ОБЕРЕ́ГОВИЙ, а, е. Прикм. до **обері́г** і **обере́га.** *В мольфарських обрядах він* [ніж] *виконує дуже важливу оберегову функцію* (О. Бердник); *Звичаєвість жорстко регламентує й регулює поведінку людини, здійснюючи оберегову та обмежувальну дію* (з наук. літ.); *Традиційність у виготовленні керамічного посуду пояснюється певною системою оберегових звичаїв* (з навч. літ.).

ОБЕРЕГТИ́ *див.* **оберіга́ти.**

ОБЕРЕГТИ́СЯ *див.* **оберіга́тися.**

ОБЕРЕ́ЖНЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить обережний. *Жінка — твердої, рішучої вдачі, а чоловік — м'який, обережненький, полохливий. На обличчі у нього був лише один постійний вираз — ляклиеої покори* (Григір Тютюнник); *Цього разу була дівчинка обережненька, не побігла до неї* [мами], *а поволеньки пішла, ледве ногами пересуваючи* (Валерій Шевчук).

ОБЕРЕ́ЖНЕНЬКО, *розм.* Присл. до **обере́жненький.** *Обережненько взявши їх попід руки, неначе не посадив, а поодносив їх на стільці* (І. Нечуй-Левицький); *Марійка обережненько доріпнула Оксані: — Дурненька! Ну, чого ти?* (А. Головко); *Хтось невідомий ніби щось шукав — обережненько так, обережненько...* (С. Тельнюк); *Тепер я їхав обережненько, об'їжджаючи кожну ямку, кожний камінчик, кожну калюжку* (В. Нестайко); *Мені в очі впала кароока тугогіла дівчина, певно, тому, що у всьому цьому сесійному вертепі йшла обережненько попід стіною сходів і тягла великий стос книжок* (Ю. Логвин).

ОБЕРЕ́ЖНИЙ, а, е. 1. Який поводиться стримано, обдумано, передбачливо, не наражаючись на можливу небезпеку, неприємності; обачний. *Хлібороб був собі тихий, роботящий чоловік, дбайливий, обережний* (Марко Вовчок); *Кармелюк був обережний і до себе приймав тільки людей певних і випробуваних* (В. Кучер); *— Космос не затишна домівка. Треба не лише пробиватися в інші фази часу, а й бути обережним. Дуже!* (О. Бердник); *Сюди надзвичайно обережний і чутливий до небезпеки референт розвідки приходив здебільшого тільки на ніч, а вдень вивчав терен, знайомився з людьми* (М. Андрусяк); // Який робиться, здійснюється обдумано, обачливо, з урахуванням можливої небезпеки. *Майор пильно стежив за обережними, точними і чіпкими ривками Черниша вверх по камінню* (О. Гончар); // Який не загрожує небезпекою; безпечний (у 1 знач.). *Може, через образу, а скоріше — надто галасливий успіх комедії примусив його триматися на обережній віддалі* (Р. Іваничук); // Стриманий, нервучкий у рухах, поведінці. *Тихцем ступали обережні коні, Нашорошившись на шуми польові* (М. Бажан); *Коли йшла* [Неля] *містечком, струнка, з замріяними очима, обережна в кроці, наче несмілива, то її скромність здавалася кокетством* (Ірина Вільде); // Який робиться, здійснюється без зайвої різкості; стриманий, тихий (про рухи, звуки і т. ін.). *Приглушені, обережні кроки з садка пере-*

рвали Дмитрові думки (О. Десняк); *Археологові довелося відбивати глину дрібними обережними ударами кирки* (В. Владко); *Біля скирти соломи .. чувся обережний шелест, який то затихав, то появлявся знову* (Григорій Тютюнник); *Повільними, обережними кроками, майже навпомацки у штучному сутінку палати Шлойма підійшов до узголів'я ліжка* (О. Ірванець).

2. Який дбайливо, розумно поводиться з чим-небудь. *Хоч я дуже обережний, а гроші летять* (М. Коцюбинський); // Який тактовно, делікатно поводиться, обходиться з ким-небудь. *Дівчина оступилась, і потрібна дуже тверда і обережна рука, щоб підтримати її* (О. Донченко); *Диспетчер виявився чоловіком обережним і делікатним* (П. Загребельний); // Стриманий, розсудливий, неквапливий у висновках, оцінках і т. ін. *Батьки наші були скупими на ласку, обережними на похвалу* (А. Дімаров); *Місцеві взагалі тут здавалися вкрай обережними з висловлюваннями суб'єктивних думок* (І. Карпа).

ОБЕРЕ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **обере́жний.** *Прохіра дійшла до такої обережності, що .. сінешні двері засунула на засув* (М. Коцюбинський); *Із цілковитою обережністю й ніжністю зверталася Оксана Сергіївна до Пашиного молодого почуття* (Ю. Яновський); *Коли Шевко був тверезим і не сонним, з його очей проглядали і настороженість, і обережність, і лукавство, а з-поміж них прокльовувався і знову десь причаювався розум* (М. Стельмах); *Надмірна обережність, надмірна чемність, надмірна інтелігентність і надмірна порядність — все це теж Арій Федорович Нещадим* (О. Чорногуз); *Зоотехнік Івашкевич завжди відзначався діловитою поміркованістю, обережністю в розрахунках* (П. Оровецький).

◊ **Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності** *і т. ін.)* *див.* **ма́ти**[2].

ОБЕРЕ́ЖНО. Присл. до **обере́жний.** *Підходили* [селяни] *обережно, приглядаючись і прислухаючись — чи немає часом якоїсь пастки* (А. Головко); *Він обережно розгорнув газету, де лежав уламок метеорита* (В. Владко); *Всі входили в хату обережно, сиділи поважно — ніхто не всміхнеться; розмова тиха* (Марко Вовчок); *Узяв* [Арсен] *до рук скрипку й обережно заграв* (Л. Дмитерко); *Маланка .. розгортає стебло і збирає червоні зерна так обережно, ніжно, любовно, наче немовлятко виймає з купелі* (М. Коцюбинський); *Бачу, як восени копає* [мати] *картоплю, буряки, як носить усе те в погріб, висипає обережно, щоб не побилось, щоб не погнило* (Є. Гуцало); — *Ти поговори з Лідою Шепель. Обережно, тактовно, ти знаєш — як* (О. Донченко); *Він обережно відповідав на мої запитання* (С. Журахович).

ОБЕРЕ́МОК, мка, *ч.* Така кількість чого-небудь, звичайно однорідного, яку можна обхопити, взяти рукою (руками). *Погонич, обсипаний снігом, .. насилу вліз у двері з цілим оберемком скриньок* (І. Нечуй-Левицький); *Омелян подає їй у вікно оберемок полін* (І. Франко); *Нарешті мама спам'яталась, що то він, її єдиний син, стоїть перед нею з оберемком квітів, і мовчки повела на батькову могилу* (Г. Тарасюк); *Вітер розкидав копички, і цілі оберемки отави позаплутувалися в кущах верболозу* (В. Шкляр); *В хаті, захаращеній чи не під стелю оберемками віників із сушених трав, коріння та галузок, давно було слід чекати якоїсь живності* (М. Матіос); // Зв'язане докупи що-небудь однорідне; в'язка. *Пішов Дідок у ліс по дрова; Не забарився в'язку нарубать, .. Як не мостивсь, як не ладнав, А оберемка не підняв* (Л. Глібов); *Вона, .. повертаючи додому, завжди несла за плечима оберемок сухогілля* (Г. Епік); // *перен., розм.* Велика кількість чого-небудь. *Кравченко приніс цілий оберемок своїх творів і почав читати* (М. Коцюбинський); *В коморі — столик, ліжко, оберемок шкільних книжок* (С. Васильченко); * Образно. *Пізніше, коли розвиднілося і степ разом з вітром закидав у прочинене вікно оберемки запахів та сонця, я побачив іншу Марго, від чого відчув самотність і незручність* (О. Ульяненко).

◊ **Взя́ти (схопи́ти, ухопи́ти** *і т. ін.)* **на (в) обере́мок** *див.* **узя́ти.**

ОБЕРЕ́МОЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **обере́мок.** *Максим .. кинув коняці оберемочок сіна* (Л. Яновська); *В руках у нього невеличкий оберемочок трави й листя* (В. Винниченко); *Біля порога стояв візок, і туди вмощувалося все необхідне: оберемочок сухих дров, відерний казаночок, пшоно в торбинці* (Григорій Тютюнник); *Тодорка прим'яла оберемочок соломи, кинула дві криги силосу, поставила відро картопель* (Б. Харчук); *Не минуло й хвилини, як вона вбігала з оберемочком духмяного сіна, новим м'якеньким ряденцем, подушечкою* (В. Шкляр).

ОБЕРІ́Г, ре́га, *ч.* Предмет, зображення чогось, малюнок, знак, талісман, який, за повір'ям, має оберігати людину, родину, дім від чогось лихого, недоброго, від злих духів і т. ін. *Мушля наче була її талісманом, оберегом* (В. Лис); *Далі йшли будинки з червоної цегли, обвішані супутниковими антенами й таємними оберегами, що відганяли з району шахраїв і циганів* (С. Жадан); — *Нехай щастить тобі, козаче, у справі твоїй. Оберіг у тебе є, а братчиків по дорозі знайдеш собі* (Д. Білий); *Там у дорожній сумці під ліжком її оберіг — крихітний янгол із білого каменю* (Люко Дашвар).

ОБЕРІГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **оберіга́ти.** *Справжній мисливець .. дбає про розведення і розмноження дичини, про оберігання її, особливо тих видів, яким загрожує знищення* (М. Рильський); *Мотив оберігання і плекання рідної мови як важливого духовного надбання народу особливо виразно звучить у піснях М. Шашкевича* (з наук. літ.); *У сірої чаплі для оберігання пір'я від намокання, крім куприкової залози, є особливий пух* (з наук.-попул. літ.); *Доливання вина проводиться для відшкодування втрат вина від випаровування і для оберігання його від окиснення і скисання* (з навч. літ.).

ОБЕРІГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБЕРЕГТИ́,** ежу́, еже́ш, *док., кого, що.* 1. *від кого — чого і без дод.* Захищати, боронити від кого-, чого-небудь небезпечного, шкідливого. *Тільки один димар нагадував, що то .. людська оселя, що оберігала людей од звіра й од лихої години* (Панас Мирний); *Може, весь чар нашої історії в тому, що вона так ревно оберігає таємницю письмен, які уміє читати лише Господь?* (Р. Іваничук); *Троє сизих голубів перелітає понад нами, наче оберігають нас* (Є. Гуцало); *Думала* [дівчина], *як би оберегти родину від .. абсолютної бідності, нужди* (О. Кобилянська); // Дбайливо доглядати, піклуватися, запобігаючи чому-небудь небажаному, небезпечному. *Сагайду — особливо під час бою — оберігали пильніше, дбали за нього ретельніше, ніж за Кармазина* (О. Гончар); *Федір був у сім'ї єдиною дитиною .. Його ретельно оберігали, щоб він, боронь Боже, не змерз на морозі і щоб йому не стало жарко на сонці* (Д. Ткач); *Я й тебе обережу, як братик сестрицю* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ти сам — живеш один. У всьому бі-*

лім світі. Ані душі, ні двійка довгих рук, які б тебе оберегли од мук у райськім вітті (В. Стус); // Запобігати пошкодженню, псуванню, руйнуванню. *Доглядатиму, стерегтиму, оберігатиму тепер той лісок — і вдень, і вночі* (Л. Яновська); *Необхідно дбати про чистоту й збереження напрямних станин верстата, тобто оберігати їх від забоїн, подряпин, корозії* (з навч. літ.).

2. Стежити, наглядати за збереженням, цілістю, недоторканністю і т. ін. кого-, чого-небудь; охороняти, стерегти. *Вона* [рота] *несотиме караульну службу: охоронятиме бойовий прапор училища, склади, словом, оберігатиме все те, що треба оберігати* (І. Багмут); *Соцького Кирила прислано з волості за нею, щоб доставив на місце — провів і оберіг її в дорозі* (Панас Мирний); // Дбати, піклуватися про збереження, цілість і т. ін. чого-небудь. *Оберігаючи свою коштовну здобич, Сагайдачний рушив на Січ Азовським морем* (З. Тулуб); *Дід, допоки міг, доти й оберігав не тільки хутір, а й право бути на нім і на своїй землі господарем* (В. Лис); * Образно. *Оберігаймо велику і чисту душу свого народу. То ніколи не змаліємо* (Є. Дудар).

3. *від чого, перен.* Бути перешкодою для негативних дій, впливів і т. ін. *Суворість оберігала його горду душу від марнолюбства й суєти* (О. Довженко); *Він* [лист] *колись таку приніс любов, Яка мене оберегла від смерті* (Л. Дмитерко); *Діда знов оберегла доля: поставили канавником, аби по схилу сопки вгору і вниз ломом здобував кригу у рівчаку* (Є. Пашковський).

Берегти́ (оберіга́ти, борони́ти) честь *див.* **берегти́;** **(1) Оберіга́ти сон (спо́кій)** — не дозволяти турбувати кого-небудь під час сну, відпочинку і т. ін. *Мати оберігала сон Михайликів* (О. Ільченко); *Стояв* [Фока] *біля хати, оберігаючи спокій отамана* (В. Гжицький); *Наступні три години мені належало оберігати сон супутників* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ОБЕРІГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБЕРЕГТИ́СЯ,** ежу́ся, еже́шся; *мин. ч.* оберíгся, ла́ся, ло́ся; *док.* 1. *чого і без дод.* Бути обережним, остерігатися; берегтися. — *Поганяй та оберігайся мін,* — *гукнув Іван Антонович Шовкунові* (О. Гончар); — *Ти нічого не чув, нічого не второпав, що він мимрив. Оберігайся, бо твоє життя ще в небезпеці* (Ю. Логвин); — *Утопився?* — *спитав він людей.* — *Утопився.* — *Сам, чи не оберігся?* (Панас Мирний); *Тоді мені думалося, що й красуні по-своєму нещасні, а раз нещасні, то й неповноцінні, а гордість — єдина їхня зброя, щоб оберегтися від відчаю, який не раз мучить і красунь* (Валерій Шевчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **оберіга́ти.** *Який порядок на Україні, як все по-людськи ведеться, зовсім ніби в Європі, закони поважаються, великий, священний інститут власності шанується, всі "культурні", "демократичні" установи оберігаються* (В. Винниченко); *Коштовності пильно оберігалися в церквах і на князівських дворах* (П. Загребельний).

ОБЕРІГА́Ч, а́, *ч.* Той, хто оберігає кого, що-небудь. *Блискучий історик* [Д. Яворницький], *знавець козаччини, археолог, етнограф, невсипущий оберігач культури... Як на мене, то був добрий геній свого народу* (О. Гончар); *Культ предків як захисників і оберігачів роду, від яких залежала доля потомків, серед всіх слов'ян був широко розповсюдженим* (з навч. літ.).

ОБЕРІГА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **оберіга́ч.** *Нахилилася* [Мальва] *над майже мертвим сином старійшини Лета .. та промовила: ".. Оберігачка доблесті воїв велить тобі жити!"* (Дара Корній); *У 980 році київський князь Володимир розпорядився поза "княжим двором" звести пантеон шістьом богам, серед них і Мокоші — оберігачці статків, родючості й родинного (суспільного) вогнища* (з наук.-попул. літ.).

О́БЕР-МА́ЙСТЕР, тра, *ч.* Старший майстер у доменних, сталеплавильних і прокатних цехах. *Тонни розтопленого чавуну корилися одному порухові білих брів обер-майстра* (Ю. Яновський); *Буває, що й заводчан своїх між ними побачить* [Ізот Іванович]*: із сім'ями йдуть, шанобливо вітаються із старим обер-майстром* (О. Гончар).

ОБЕ́РНА, и, *ж., бот.* Багаторічна трав'яниста рослина родини гвоздикових сизувато-зеленого кольору із видовженими листками та білими квітками. *Препарати трави оберни мають сечогінні, пом'якшувальні й заспокійливі властивості, знижують кислотність шлункового соку* (з наук.-попул. літ.); *Оберна поширена на всій території України* (з навч. літ.).

ОБЕ́РНЕНИЙ, ОБЕ́РНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **оберну́ти.** *Він обійшов корму і зупинився коло правого борту, що ним пароплав обернений був до моря* (М. Трублаїні); *На палубі ні душі, тільки сяє над нею величезний круглий прожектор, обернутий сюди — до Яреська* (О. Гончар); *Головою ж кінь обернений до Софійського собору* (П. Загребельний); *Рогволод сидів, обернений обличчям до всіх, і не дивився, бо йому вже дивитись не дано було* (І. Білик); *Кожде слово сього оповідання було неначе ніж, застромлений у серце капітана і обернений у кровавій рані* (І. Франко); *Весь його юний світ .. був такий обернений до дії, що, здавалось, змахни він злегка в певну мить руками, і можна полетіти* (О. Довженко); — *О співець, як ти попався У відьомськую хатину? За що так немилосердно Ти обернутий в собаку?* (Леся Українка); *Вони стояли втрьох .. під парканом міського іподрому, обернутого тепер, у війну, на учбовий аеродром* (Ю. Смолич); *Волин збагнув, що це не кіт, це упир, обернений на кота* (Ю. Покальчук); // **обе́рнено, обе́рнуто,** *безос. пред. Саме в той рік .. Кузьми-Дем'яна монастир обернено в жіночий* (М. Коцюбинський); *Цікавий об'єкт для історика й майбутнього археолога, який розкопуватиме колись руїни, в які буде все це геть обернено...* (І. Багряний); — *Ви, певне, вважаєте, що патріотизм, це священне почуття, доступне лише вибраним, лише тим, до кого життя наше було обернуто весь час своєю сонячною, своєю найщедрішою стороною* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який обернувся (у 1, 2, 5 знач.). *Стояла* [дівчина] *в тій хвилі обернена плечима до дверей і вбивала цвях у стіну* (О. Кобилянська); *Асон Іванович, хоч обернутий спиною до греблі, перший відчув, що позаду сталося щось страшне* (П. Загребельний); *Обернена спиною до глядача квіткарка з червоною хусткою на плечах, яка розмовляла з дівчинкою років 6-ти, мала цілковито Мартине волосся* (С. Андрухович).

3. *у знач. прикм., спец.* Який має протилежний чому-небудь або змінений порівняно із звичайним напрямок, вигляд і т. ін.; інверсійний. *Обернений (інверсійний) рельєф характеризується зворотним відношенням між топографічною поверхнею та геологічною структурою* (з наук. літ.); *Добуток матриці на обернену матрицю дає в результаті одиницю* (з навч. літ.).

4. *у знач. прикм., спец.* Такий, при якому перетворення одного зумовлює перетворення іншого з протилежним результатом (збільшення — зменшення, звуження — розширення і т. ін.). *Закон попиту твердить, що між ціною і обсягом попиту існує обернений зв'язок: обсяг попиту скорочується зі зростанням ціни і зростає зі зниженням ціни* (з наук.-попул. літ.); *Кореляція індексу споживчих цін та рівня безробіття є оберненою, що означає наявність протилежного зв'язку: чим вище значення однієї змінної, тим нижче значення іншої* (з навч. літ.).

△ **Обéрнена фýнкція** *див.* **фýнкція.**

ОБÉРНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **обéрнений.** *Всі вже знали вміння Лукаса зависати під щитом, вигинаючись грецьким іпсилоном (або арабським алефом, який знаменує закоріненість людини в земних справах і водночас оберненість її до космосу), і таким чином випереджати нападаючих та відбивати м'яч, який летить у твій кошик* (П. Загребельний); *Оберненість активів характеризує здатність фірми виробляти й реалізовувати товари на основі наявних активів* (з наук. літ.); *Для кожного хімічного елемента його лінійчастий спектр випромінювання і його спектр поглинання мають оберненість* (з навч. літ.).

ОБÉРНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обернýти** і **обернýтися.** *Це буде видимість того, що він* [Кутузов] *таки його* [Максима] *зломив, зім'яв, як ганчірку. Бо ж без цього, без обернення його в ганчірку, не можна його знищити* (І. Багряний); *— Ми покажемо їм таке ловке невеличке чудо, що їхнє обернення в християнську віру затримається на ціле століття. Хай нам уже дарують місіонери!* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Під час сонячних затемнень, коли диск Сонця закритий Місяцем, відбувається обернення ліній спектра* (з навч. літ.).

ОБÉРНЕНО, *спец.* Присл. до **обéрнений** 3, 4. *Зміни вуглеводних компонентів шлункового слизу на фоні емоційно-больового стресу обернено корелюють як із змінами вмісту продуктів перекисного окиснення ліпідів у слизовій оболонці шлунка, так і в структурах мозку* (з наук. літ.); *— Слід лише усвідомити, що вектор часу можна обернено поляризувати в системі від сучасного до минулого* (із журн.); *Ціна землі прямо залежить від величини ренти й обернено — від позичкового відсотка* (з наук.-попул. літ.); *Валютний курс, з одного боку, обернено залежить від пропонування грошей, з іншого — обернено впливає на дохід* (з навч. літ.).

△ **Обéрнено пропорційний** (*рідко* **пропорціонáльний)** *див.* **пропорційний.**

ОБЕРНÝТИ *див.* **обертáти.**

ОБÉРНУТИЙ *див.* **обéрнений.**

ОБЕРНÝТИСЯ *див.* **обертáтися.**

ÓБЕР-ПРОКУРÓР, а, *ч., іст.* У Російській імперії XIX — поч. XX ст. службова особа, що очолювала синод на правах міністра. *Може, великий князь .. довезе про мене звістку і до Петербурга, скаже обер-прокуророві: — От якого я стрів благочинного в Чорнокопитівці!* (І. Нечуй-Левицький); *Секретар консисторії приховує жало своєї душі стилем обер-прокурора найсвятішого синоду Побєдоносцева* (М. Стельмах).

ÓБЕРТ, у, *ч.* 1. Повне коло руху чого-небудь навколо власної осі. *Сокіл намацав важіль віконниці і кількома обертами опустив заслінку, як опускають скло в автомобілі* (В. Владко); *З кожним обертом коліс життя розкривалося перед ним все новими й новими краєвидами* (О. Полторацький); *Напруження зростало з кожним обертом годинникової стрілки* (А. Крижанівський); *Двері в неї завжди зачинені на кілька обертів* (А. Кокотюха); // Повний цикл руху по замкнутій кривій навколо чого-небудь. *— Про супутник щодня читаю .. Третій штучний зробив стільки-то обертів. От добре!* (А. Хижняк); *Період, упродовж якого планета робить оберт навколо зорі, називають сидеричним періодом обертання, або планетарним роком* (з навч. літ.); // *тільки мн., спец.* Характеристика швидкості обертання робочого вала двигуна. *Мотор авто чітко працював на малих обертах* (Іван Ле); *Треба зменшити напругу в колі генератора, а крім того запустити компресор на найменші оберти* (В. Владко); *Юнакові навіть здалося: регенератор аж здригнувся, як мотор на граничних обертах...* (М. Дашкієв); *Заревли мотори на високих обертах, аж земля задрижала* (Є. Доломан).

2. *діал.* Заворот, закрут. *З кожним обертом стежки воно* [світло] *неначе перебігало в оксамитній темряві та ширшало, розросталося* (Дніпрова Чайка).

ОБЕРТÁЛЬНИЙ, а, е. Стос. до обертання. *Простими формами руху вважають поступальний, обертальний і коливальний, які характеризуються певними фізичними величинами* (з навч. літ.); // Який здійснюється обертанням чого-небудь. *При обертальному бурінні руйнування породи відбувається внаслідок одночасної дії на долото осьового навантаження і крутного моменту* (з наук. літ.).

ОБЕРТÁЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **обертáльний.** *Завдяки обертальності автомобіль спроможний змінювати напрямок руху при нерухомому рульовому колесі* (з навч. літ.).

ОБÉРТАНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Здатність обертатися (у 11 знач.); оборотність (у 2 знач.). *Ефективна довідково-бібліографічна діяльність є чинником зміцнення науково-інформаційної бази інноваційної діяльності, підвищення обертаності бібліотечних та архівних інформаційних ресурсів як складника національного культурного надбання* (з наук. літ.); *Основними показниками інвестиційної привабливості цінних паперів є прибутковість, ступінь ризику, обертаність і ліквідність* (з навч. літ.); *Відносно постійна обертаність вантажів дає змогу вести їхню автоматизовану складську переробку* (із журн.).

ОБЕРТÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обертáти** і **обертáтися.** *Час од часу від плину води та нерівного обертання колеса весь млин здригався* (Ю. Логвин); *Швидкість обертання Землі на цьому градусі складає близько трьохсот сорока метрів на секунду* (В. Владко); *Це був надзвичайно старий світ, де припливні сили вже давно зупинили обертання планети довкола власної осі, і тепер вона дивилася на світило лише одним своїм боком* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Ті образи й ангели були винесені з церкви, коли вона з уніатської обернута була в православну (такі обертання були не першина для неї)* (Леся Українка).

△ **Вісь обертáння** *див.* **вісь; Земнá вісь <Вісь обертáння Землі>** *див.* **вісь; (1) Синодúчний періóд обертáння** — проміжок часу, після закінчення якого планета під час свого видимого руху навколо Сонця повертається стосовно нього в попереднє положення. *П'ять синодичних періодів обертання Венери навколо Сонця становлять 2919,6 доби* (з наук. літ.).

ОБЕРТÁС, у, *ч.*, *розм.* 1. Те саме, що **поворóт.** *Забрав* [Михайлик] *у неї ковзани, присвиснув і, хизуючись, помчав .. з такими викрутасами та обертасами, що аж навколо затанцювали верболози і верби* (М. Стельмах); * Образно. *Сполох, як в грозу. Забагровілих хмар раптові обертаси. Мотори рвуть на повному газу. Бляшанки, паки, ящики, припаси переповзають з боку в інший бік* (М. Бажан); *Чудесний вальс! Прекрасний вальс! Я вальс всім серцем славлю. Раз — викрутас, два — обертас, і — ох! — здається, плавлюсь...* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Швидкий танець з різкими поворотами. *Музика заревіла, а він гей з нею в обертаси* (з казки); *Величний Рим .. Від гопака полтавського гуде. А може, то веселими ногами Іде Остап в останній обертас І кличе батька, скутий ланцюгами* (Д. Павличко).

ОБЕРТÁТИ, áю, áєш, *недок.*, **ОБЕРНÝТИ,** ернý, éрнеш, *док.* 1. *кого, що.* Змінювати положення кого-, чого-небудь відносно когось, чогось; повертати *(див.* **повертáти**[1] 1) в певний бік або іншим боком. *Бере* [Мавка] *в руки голову його, обертає проти місяця і пильно дивиться в вічі* (Леся Українка); *Вода зараз підхопила пліт, поволі обернула його й понесла вниз* (М. Коцюбинський); *Берг раптом обернула руку долонею до слідчого* (В. Собко); *Якась жінка з-поміж заручників обернула голову й глянула в мій бік* (Л. Кононович); * Образно. *Час перелицьовує барви й обертає монету життя то на один, то на другий бік* (М. Дочинець); *Вистружи квітку вогню із колоди, дім оберни свій дверима до сходу і оберни на терпіння чекання — бо за смерканням надходить світання...* (П. Мовчан); // Зробивши поворот, спрямовувати кого-, що-небудь в інший або протилежний бік; завертати. *Всякий чорт на свій млин воду обертає* (прислів'я); *Нечипір звелів обертати коні і самим ударити на гусарів* (Іван Ле).

2. *що, перен.* Спрямовувати, повертати в інший бік. *Це прикре чуття мучило її так довго, аж доки непередбачений випадок не обернув її думок в інший бік* (Н. Кобринська); *Ліпше нам* [Воронам] *обернути всі сили на війну з ними* [Совами], *ніж думати про гнилу згоду* (І. Франко); *Тоді він розпорядився полишити облаштунок осель, обернути всі сили на церкву* (М. Дочинець); // Змінювати певним чином перебіг, хід подій, справ і т. ін. — *Там* [у Сибіру] *теж партизанили і теж погано йшли справи. А потім об'єднались в армію .. — зовсім по-іншому обернули справи* (О. Довженко); *Вірина згода обернула сміх на прохання зустрічі* (Є. Пашковський); // Використовувати для кого-, чого-небудь іншого. — *А коли хтось помре, так обертає* [староста] *спадщину на свою користь при живих спадкоємцях* (З. Тулуб); *Пригадую, як біля церкви, на яку богомільні баби обернули звичайну сільську хату, очепили на поперечці поміж двох стовпів тракторне колесо замість дзвона* (Є. Гуцало).

3. *кого, що на що, перен.* Схиляти до чого-небудь іншого, наставляти, спрямовувати на що-небудь інше, протилежне; навертати. — *Скажи панам державцям, що віра православна далі не може терпіти, щоб її на католицтво обертали* (Іван Ле); *Хай оберне їх* [козаків] *пан Бог на путь істини* (З. Тулуб).

4. *що.* Повертати (у 1 знач.) що-небудь навколо осі, надавати чомусь обертового руху; крутити. *Співала ж вона — і гончарний круг обертаючи, і снопи в'яжучи* (О. Ільченко); *Коні ходили навколо великих зубчастих коліс, обертали їх* (М. Томчаній); *Слабкий вітер помалу обертав дерев'яні крила вітряка, кидаючи на землю химерні тіні* (Ю. Хорунжий); *Гадина чув, як він двічі обернув ключ у замку* (І. Франко); // Рухати навколо чого-небудь по замкнутій кривій. *Може, то справді, мовляв, могутність богів невмирущих Зорі по різних орбітах круг нас обертає?* (М. Зеров).

5. *що.* Тримаючи що-небудь у руках, періодично змінювати його положення (від ніяковості, нерішучості і т. ін.); повертати (у 1 знач.) то одним, то другим боком; крутити. *Він не привик говорити перед такою великою громадою і був троха змішаний: в руці обертав свою шапку і позирався на всі сторони* (І. Франко); *Довго розглядала Хима той п'ятизлотник, обертаючи його на всі боки* (М. Коцюбинський); *Недарма казали люди, що він, поки попрощається з копійкою, двадцять разів оберне її у жмені...* (М. Стельмах).

6. *чим і без дод., розм.* Те саме, що **обертáтися** 5. — *Почали сіно возити, Антоша? — зацікавивсь Аркадій Петрович... — Артем обернув щось два рази та й кинув* (М. Коцюбинський); *Обернувши кіньми п'ять разів у бригаду й назад, вертається Андрій Луда ввечері додому* (В. Бабляк).

7. *кого, що на (у) що.* Переводити з одного стану, виду і т. ін. на інший; перетворювати (у 1 знач.). *Агрегат буде працювати в морі і обертатиме воду на пару* (О. Донченко); *Осінь повівом холодним В болото обертає луг* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Як вона бажала, щоб огонь хоч з неба упав на неї і обернув у одно сіре попелище!..* (Панас Мирний); *Що ж ви думаєте — я оберну усіх людей на машини і автомати, а сам буду походжати серед них можновладним королем?* (Ю. Смолич); *Він умів усе робити легко, примудрявся навіть найнеприємніше обернути на цікаве* (М. Дашкієв); * Образно. *Як на Дніпрі-Славуті крига скресне, вона* [весна] *ридання хуги оберта на гімн життя* (В. Сосюра); — *Відтепер уже на радість оберни свої страждання, — З ласки Бога, вас з'єдную, гідних щирого кохання* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); // За міфологічними уявленнями — чарами, чаклуванням перетворювати одну істоту на іншу або істоту в який-небудь предмет; перевтілювати. *В тих легендах ми читаєм, .. як людей лихії чари в мертвий камінь обертали* (Леся Українка); — *Невже ти не знаєш замовляння? — Якого? — Що обертає коней на котів. — Ні, не знаю* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Варя .. провадила далі: — Там .. королівна обернеться в дівчину, а то її зачарувала лиха характерниця; обернула голубкою...* (Грицько Григоренко); // Докорінно змінювати чий-небудь стан, функції, призначення чого-небудь і т. ін. *Нову робочу силу давали війни: полонених не вбивали, як раніше, а обертали в рабів* (з навч. літ.); [С т е п а н:] *Я дивуюся, як ще Настя не наділа на Софрона очіпка, бо вона вже давно обернула його в бабу!..* (М. Кропивницький); — *Баронеса .. обернула мене в свою покоївку, ні, ще гірше, в свою невільницю!* (Леся Українка); *Перед великим будинком школи, яку німці обернули в казарму, Проценка зустрів його помічник* (Д. Бедзик); // *перен.* Надавати кому-, чому-небудь нового або неприродного вигляду, характеру і т. ін. *Коли з даху капле, він* [мороз] *обертає скапи в сталактити, бочку водовоза в мармурову скелю* (М. Коцюбинський); *Твою лагідність я оберну на фанатизм* (Е. Андієвська).

8. *що на що, без дод., перен.* Обмінювати одні цінності на інші (шляхом купівлі-продажу), купувати що-небудь за гро-

ші. *Марія ж геть весь заробіток обертала на ковдри, плахти та хутра* (С. Чорнобривець); // Витрачати (гроші) з певною метою, за певним призначенням. — *Мудрі будьмо! Не на зло обертає брат Григорій свої гроші, а тільки береже* (Валерій Шевчук); *Пришлю тобі ще грошей, тоді ти половину їх оберни, куди там тобі здасться потрібніше* (Леся Українка).

9. *чим, розм.* Провадити торговельні або торговельно-промислові операції з метою відтворення, одержання прибутків. *Він обертав величезними сумами грошей і знав дорогу до всіх, кого можна було обдурити чи перекупити* (Юліан Опільський); *Її початкове захоплення тим чоловіком .. було викликане гострим інтересом до незнайомої їй раніше породи мужчин — тих, що обертають великими грішми* (О. Забужко).

10. *кого, що в що і без дод., рідко.* Те саме, що **обгорта́ти** 1. — *Я та бідна Сирота, .. Що взяли мене з водиці Лоскотарочки-сестриці; В тепле листя обертали* (Я. Щоголів); *Кожного дня, ще до морозів, вчив* [дід] *хлопчика обертати онучі і взувати чоботи і бігати по двору* (Ю. Логвин).

Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.)* *див.* **поверта́ти**[1]**.**

◊ **Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти** *і т. ін.)* / *рідше* **обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти** *і т. ін.)* **круг (навко́ло, довко́ла** *і т. ін.)* **па́льця (пу́чки)** *див.* **обво́дити; (1) Оберта́ти сло́во (річ, розмо́ву** *і т. ін.)* *до кого* — розпочинати розмову з ким-небудь; звертатися. — *Славний у тебе дитю* [дитя], — *каже німець, обертаючи розмову до Якова і гладячи Івася по голові* (Панас Мирний); *Обертаючи свою річ до простих душею читальниць (а таких вас найбільше), нерозумно було б вишукувати якихось надзвичайних подій та намагатись викласти їх занадто витонченою мовою* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); —*До вас тепер оберну я слово, а вся рада нехай послухає й розсудить* (П. Куліш); **(2) Оберта́ти / оберну́ти [свої́] о́чі (по́гляд, зо́ри** *і т. ін.)* *до кого — чого, на кого — що, куди:* а) дивитися на кого-, що-небудь або в якомусь напрямку. *Вони все-таки дожидали, що вернуться* [брати], *та й обертали очі .. у всі боки* (Марко Вовчок); *Глухо зітхнув Панас Петрович і обернув очі до дверей* (Г. Епік); б) покладатися на когось, сподіватися на щось. *Був один... Він все до неба Свої зори обертав, .. Але голод своє діяв, Спиняв мрії запальні* (П. Грабовський); **(3) Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти** *і т. ін.)* / **оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти** *і т. ін.)* **на (у) прах** *(рідко* **на пил)** — руйнувати, нищити що-небудь дощенту або повністю, спричиняти зникнення чогось. *Пан Трацький сумно похилив голову. Йому здавалось, що удари важкого обуха на прах розбивають ті олтарі, перед котрими він довгі літа молився* (І. Франко); *Та гей, бики! Ломіть бадилля, Ломіть його, валіть на прах* (С. Руданський); *Життя і кров, а не сюжет і тему Він* [М. Коцюбинський] *залишив на білих сторінках — І слів його не обернуть на прах* (М. Рильський); *Скільки турбот.., любові батьківської може потрощити, обернути на пил, змішати з багном один недобрий син!* (І. Волошин); **Переверта́ти (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій)** *див.* **переверта́ти; Перево́дити (оберта́ти, поверта́ти, переверта́ти** *і т. ін.)* / **перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти** *і т. ін.)* **на жарт (на жа́рти)** *див.* **перево́дити; Перетво́рювати (оберта́ти) / перетвори́ти (оберну́ти) у (на) по́піл** *див.* **перетво́рювати.**

ОБЕРТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБЕРНУ́ТИСЯ,** ерну́ся, е́рнешся, *док.* 1. *до кого — чого чим і без дод.* Повертатися *(див.* **поверта́тися**[1] 1) в певний бік, певним боком; розташовуватися, надаючи собі певного положення щодо кого-, чого-небудь. *Опинилася* [Софі] *проти дзеркальця, обертається бочком, обертається другим, повертається потиличкою* (Марко Вовчок); *Сальтане .. скочила до дверей, обернулася до шпарки перше вухом, потім оком* (Леся Українка); *Все .. поставало перед дівчиною зміненим, зрушеним з місця, наче обернулось до неї іншим боком* (О. Гончар); // Повертатися, відвертатися в інший, протилежний бік. *Турок не схотів слухати, обернувся й забалакав з іншим* (М. Коцюбинський); *Коли б за плечима невідомої не чорніла ноша, Роман спокійно обернувся і пішов би іншою дорогою, але, певне, треба пособити людині!* (М. Стельмах); // *до кого — чого, на що.* Повертатися, ставати до кого-, чого-небудь обличчям, лицем. *Не красень, не силач, а коли заходив, то всі до нього оберталися і непомітно для себе приступалися ближче* (Н. Околітенко); *Поглянув я на ягнята — Не мої ягнята! Обернувся я на хати — Нема в мене хати!* (Т. Шевченко); *Обернувсь я на гул канонади, що знялась до розп'ятих зірок* (В. Сосюра); *Раптом двоє молодих хлопців, по-спортивному одягнених і досить модних, стоявши на розі, обернулися й наставилися очима на Андрія усторч* (І. Багряний); // *до кого — чого, на що.* Перевертатися з боку на бік або іншим боком, іншою стороною. *Вона довго не могла заснути, оберталася з боку на бік, раз у раз січучи зубами, важко зітхаючи та шепчучи молитви* (І. Франко); *Дід скорчився.., аби спати, але очі не зажмурюються .. Дід обертався на другий бік* (Марко Черемшина); // *без дод.* Роблячи поворот, рухатися в інший, протилежний бік. *Черниш, готовий на все, рішуче обернувся і поповз назад* (О. Гончар); *Та ось вітрець обернувся і війнув не в садок, а з саду* (І. Сенченко).

2. *перен.* Спрямовуватися, повертатися в інший бік. *І хотів би* [Аррігуччо] *щось сказати, та не міг — бачив, що все проти нього обертається* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Може, смішно читати, як я просторікую на таку тему, але що ж, — коли моя зброя на мене обернеться, то тим гірше для мене* (Леся Українка); *Скажеш ніби й невинне слово, а воно так неприємно обернеться проти тебе ж самого* (Іван Ле); // Різко змінювати характер свого розвитку, перебігу і т. ін. *Сердечна справа конюха вмить обернулась несподівано* (О. Ільченко); — *Та чи на тебе не тю?* — *вигукнула одна із двірничих, вражена тим, як несподівано обертається справа* (О. Гончар); *Так обернулись деякі мої справи, що треба вже навпростець до Києва гнатись* (Леся Українка).

3. Повертатися навколо власної осі; крутитися. *Величезне колесо обертається звільна без туркоту* (І. Франко); *За хвилину пропелер літака обертається півтори тисячі разів* (М. Трублаїні); *Повільно обертаються котушки магнітофона* (М. Дашкієв); *Тепер усе залежить від мене: підштовхну колечко ліворуч — і підситок обернеться ліворуч, підштовхну праворуч — і підситок обернеться праворуч...* (Григір Тютюнник); * Образно. *Хмара повільно оберталася на місці* (Л. Юхвід); // Повертатися кругом, крутитися на місці. *Ставши серед кола, жрець .. починав обертатись все дужче й дужче* (С. Скляренко); *Якщо підвісити маятник над вершиною зменшеної моделі піраміди, він обов'язково*

відхилиться вбік або повільно обертатиметься навколо вершини, але ніколи не висітиме прямо і без руху (В. Нестайко); // Рухатися навколо чого-небудь по замкнутій кривій. *Хай собі кружляє, обертається, Хоч круг лампочки, земля стара! .. Ластівки літають, бо літається, І Ганнуся плаче, бо пора...* (М. Рильський); *Величезний шмат Землі відірвався, в космічному просторі набув форми кулі, цілком природної за таких умов, і почав обертатися по орбіті супутника* (В. Владко); *Я давно вже вивчив, що земля кружляє навколо сонця, однак підсвідомо ще вірю в те, що весь видимий світ обертається довкола мами* (А. Дімаров); *Стільці були розташовані амфітеатром і, здається, оберталися довкола висвічених трибуни й президії* (Ю. Андрухович); — *Крім нашої, існує інша земна куля, довкола якої обертається своє сонце, свій місяць, свої планети та зорі* (О. Авраменко); // *перен.* Постійно чи тривалий час торкатися певних питань. *Додумалось мені, що світова література, яка обертається навкруг любовних та родинних тем і сюжетів, не охоплює всієї складності життя* (М. Рильський); *Зрозуміла нарешті Сташка, що вся ота балаканина оберталася довкола індивідуальних і колективних договорів* (Ірина Вільде); // Здійснювати кругообіг у живому організмі (про соки, кров і т. ін.); циркулювати. *Пожива* [на старість] *нелегко уже обертається в жилах, Та й не доволі її* (М. Зеров).

4. *тільки недок., серед кого, де, перен.* Постійно проводити життя в якому-небудь середовищі, товаристві і т. ін. *Дальше слідували ще й описи природи околиці, де перебував, окруження* [оточення] *й товариства, в котрих обертався* (О. Кобилянська); *Підпанки, серед яких я обертався, шукаючи правди, виявилися жалюгідною купкою неуків, шарлатанів і зрадників* (О. Довженко); *Спостережливість натури навчила його тонко відчувати запити кола, в якому він обертався* (Ю. Смолич); *Він мало знав світ, в якому вона оберталася* (А. Кокотюха); // Перебувати де-небудь певний час. *Ми подивимось, де то Антосьо обертається; вже ж п'ять літ, як ми бачили його* (А. Свидницький).

5. *розм.* Проїздити, проходити шлях туди й назад, виконуючи певну роботу. *Заходився* [Степан] *переносити м'ясо і шкуру* [ведмедя] *до човна. Довелось обернутися чотири рази* (В. Гжицький); *До районної нашої столиці пішій людині добутись не просто: щоб за день обернутись туди й назад — це треба вовчих ніг!* (О. Гончар); *Доки Грабченко встигав обернутися туди й сюди, Сидір Карпович .. готував для нього новий багаж* (М. Руденко); // Повертатися куди-небудь, до чого-небудь знову. *Обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів* (Номис); *Сумно і смутно людині, коли висихає і сліпне уява, коли, обертаючись до найдорожчих джерел дитинства та юнацтва, нічого не бачить вона дорогого, небуденного, ніщо не гріє її, не будить радості ані людяного суму* (О. Довженко).

6. *на кого — що, в кого — що, ким, чим, перен.* Переходити з одного стану в інший; перетворюватися. *Синє полум'я згасло, і пісок почав кипіти, швидко обертаючись на рідину* (Д. Бузько); *Під ногами пересохла земля оберталась на порох* (П. Панч); *За вигоном, край села, виднілось друге село, густо заселене сірими хрестами, під якими тихо спочивали, обернувшись в землю, трудівники землі* (М. Коцюбинський); * Образно. *Хтось ударив без жалю по серці моїм, — І забилося серце в вогні золотім... І посипались іскри ясні, І в дзвінкі обернулись пісні* (О. Олесь); // За міфологічними уявленнями — чарами, чаклуванням перетворюватися на іншу істоту або предмет; перевтілюватися. *Розказував* [дід Наум] *билиці й небилиці. Було тут — що й казати! — про відьом, Що в кішку обертаються* (М. Рильський); *Ліг він спати, а вона й обернулась мухою: гуде та й гуде — не дає йому спати* (Ганна Барвінок); — *Ой, сестрице ти моя, Утікаймо в ті поля, Обернімось на траву, На зелену мураву* (Л. Первомайський); // Докорінно змінювати свої функції, стан, призначення і т. ін. *Іноді й козацькі вовки обертаються на вартових псів* (З. Тулуб); — *Профілактика в моїй системі виховання людського організму обертається в найпершу, основну, а далі — в одиноку галузь медицини* (Ю. Смолич); *Він сам був батьком і знає, як іноді добро обертається на зло* (П. Панч); *Вже офіцер став електриком, сержант обернувся теслярем, а снайпер — художником-декоратором* (О. Гончар); * Образно. *На приморському безлюдді Обернувся я в дитину* (А. Кримський); // Ставати схожим на що-небудь, набирати вигляду чого-небудь, змінювати колір. *По чорній річці .. прудко пливе човен, тане вдалині й обертається в цятку...* (М. Коцюбинський); *Павло глянув на смужку свіжої ріллі, яка під гарячим сонцем поволі вже губила свій масний полиск, обертаючись з чорної на сіру* (М. Сиротюк).

7. *чим, перен.* Бути причиною, основою і т. ін. певних дій, явищ, перетворень та ін. *Воронцов знав і те, що кожен його непродуманий наказ, кожен його хибний крок, навіть хибний жест обернеться чиєюсь кров'ю* (О. Гончар).

8. *до кого, заст.* Те саме, що **зверта́тися** 1. *Часом Антін помилявся й обертався з такими жартами до молодиць з чужих близьких сіл* (І. Нечуй-Левицький); *Спільна розмова затихла, тільки чутно було уривчасті слова, з якими часом одна сусіда оберталась до другої* (Леся Українка); — *Для того я ото до тебе обертаюсь, чи би ти не прийняла мене до себе на квартиру?* (Т. Бордуляк); *Так-то він усяко до всяких людей обертався: з одними говорив гордовито.., з іншими говорив солоденько* (Грицько Григоренко); — *Не доступитеся ви, діду, до пана! .. Оберніться краще до прикажчика* (Л. Яновська).

9. *перев. у сполуч. зі сл.* ш в и д к о, п о в і л ь н о, *розм.* Певним чином виконувати яку-небудь роботу; робити що-небудь. *Хоча сам він обертався повільно, проте робота в його руках якось ішла сама собою* (О. Гончар); — *Поверніть на поле культиватор. Та швидше обертайтесь! .. Час не жде* (М. Руденко); // Улаштовувати які-небудь справи. — *О, якби я пішов* [у столицю], *я б уже знав, як там обернутися, я б там знав, що, куди і до чого!..* (М. Коцюбинський); // Виходити із скрутного становища. *Ще хоч би не тровив* [стравлював] *торік сіна, — було б чим обернуться* (Сл. Б. Грінченка).

10. *тільки недок., рідко.* Обходитися з ким-, чим-небудь певним чином; поводитися. *Тобі я можу не говорить про те, як обертатись з листами* (Леся Українка); *З порівняннями .. треба обережніш обертатися. Я думаю, що вони часто шкодять ліризмові твору* (В. Самійленко).

11. *тільки недок., екон., фін.* Проходити через торговельні або торговельно-промислові операції, бути в обігу. *Децентралізовані фонди коштів активно обертаються у кредитно-фінансовій системі, у тому числі в банківській, і дають додаткові прибутки як власникам, так і кредитно-*

фінансовим установам і, відповідно, державі (з наук.-попул. літ.); *Фінансові інструменти, які обертаються на окремих сегментах фінансового ринку, характеризуються на сучасному етапі великою різноманітністю* (з навч. літ.); *— Дуже було б нам приємно, якби ти отсе поїхав .. до Парижа, де, як побачиш, найбільше добра твого в торгу обертається* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

12. *тільки недок.* Пас. до **оберта́ти.** *Під час буріння буровий агрегат примусово обертався ротором зі швидкістю 60 об./хв* (з навч. літ.).

(1) Оберта́тися в ко́лі *(рідко* **в кружку́, в сфе́рі** *і т. ін.) кого, чого* — не виходити за межі чого-небудь. *Критика оберталась в вузькім кружку* (І. Франко); *Як він напише роман, коли йому бракує вміння показати людей свого часу, коли обертається в колі фраз, що на вуха не налазять?* (М. Хвильовий); *Її товариство — сама сметанка. Так, вона цим пишається. Це ж дуже важливо, у якім ти колі обертаєшся* (Ю. Винничук); **(2) Оберта́тися / оберну́тися в ді́йсність,** *рідко* — ставати реальним. *І те, що мрією було роками, Все обернеться в дійсність і можливість, — Нам буде сонцем кожний кущ і камінь У ці хвилини — гострі і щасливі!* (О. Теліга); — *Ми урочисто відсвяткували пуск механізованих скляних заводів. Наші мрії обернулися в дійсність* (П. Панч); **(3) Оберта́тися / оберну́тися зі слова́ми (зі сло́вом, з розмо́вою** *і т. ін.) до кого* — розпочинати розмову з кимось; звертатися до когось. *Гості загомоніли, повеселішали, вже й не обертаючись з розмовою до Якима* (І. Нечуй-Левицький); **(4) Оберта́тися (сиді́ти, стоя́ти** *і т. ін.)* **/ оберну́тися (сі́сти, ста́ти** *і т. ін.)* **плечи́ма** *до кого — чого* — розташовуватися спиною до кого-, чого-небудь. [Ж і н к а:] *Римлянка я і крові не боюся. (Обертається до нього плечима)* (Леся Українка); *Дзвінка .. робить декілька кроків у сіни й повертається обличчям до дверей, плечима до горища* (Б.-І. Антонич); *Цілі години сидить* [Дорошенчиха] *так — плечима до степу, очима до моря, — виглядає сина* (О. Гончар); *Він* [Ежен] *сів на кріслі плечима до Тані, випив склянку води* (І. Франко); *Вона* [Зофея] *обернулася плечима до дороги, яка односила кудись .. обранця. Стала лицем до куполів церков...* (Г. Колісник).

◊ **[Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється** *(рідше* **оберта́ється)** **/ обі́рва́лося** *див.* **весь**[1]**; (5) Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не пове́рнешся, не поверну́ся, не поверни́ся** *і т. ін.)* — скрізь, усюди. *Де не повернеться* [козак заможний Клим], *вона* [доля] *усюди з ним* (Л. Глібов); *Де не обернешся — все на тебе незнакомі* [незнайомі] *очі блискотять...* (Марко Вовчок); *Ті пишні великі очі так і сяють передо мною, як вечірня зоря, куди не повернуся* (І. Нечуй-Левицький); *Вже ворог оточив дороги кругом, куди не повернись...* (В. Сосюра); — *Як змінився світ. Вже куди не гляну, куди не обернусь, чую: все міняється* (О. Довженко); **Згоря́ти (згора́ти, перетво́рюватися, оберта́тися) / згорі́ти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) по́піл** *див.* **згоря́ти; Не всти́гнути (не вспі́ти) [і] оберну́тися (огля́нутися, озирну́тися)** *див.* **устига́ти; (6) Оберну́тися в ніщо́** — безслідно зникнути, перестати існувати. *Із нічого .. ніщо виникати не може: Що ж народилось, не може так само в ніщо обернутись* (М. Зеров); *Чи міг би я, все лихо уявивши, Не думати, що весь набуток мій Нараз обернеться в ніщо? О ні!* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); **(7) Оберну́тися / оберта́тися дру́гим (і́ншим, те́мним** *і т. ін.)* **бо́ком** *до кого* — різко змінитися (перев. на гірше), стати тяжким, нестерпним і т. ін. *Обернулось життя до неї другим, темним, неприбраним, буденним боком* (І. Нечуй-Левицький); *Багатство — сила. Бідність — слабкість. Ми виховували слабкість. І вона обернулась до нас своїм страшним боком* (О. Довженко); **(8) Оберну́тися / оберта́тися на (в) слух,** *перев. зі сл.* у в е с ь, в с е *і т. ін.* — почати уважно слухати, прислуха́тися до чого-небудь. *Величезна казарма солдатів вся обернулась на слух, не ворухнеться. Один тільки солдат весь час піднімає руку. Підніме і опустить* (О. Довженко); *Руденко, напевно, не читав цієї книги і, може, тому весь обернувся в слух, хвилювався й вже переживав, як зовсім маленький школяр, якому розповідають чарівну казку* (І. Багряний); **(9) Оберну́тися / оберта́тися на (в) ува́гу,** *перев. зі сл.* у в е с ь — стати уважним, зосередитися на чомусь. *Микола Петрович пояснив: — .. Якщо зрозумієте — буду радий. — Василь увесь обернувся на увагу* (В. Владко); *Спинивши дух у грудях, Гнат увесь обертався в увагу...* (М. Коцюбинський); **(10) Оберта́тися / оберну́тися спи́ною** *до кого — чого:* а) зневажливо, зверхньо ставитися до когось, ігнорувати когось, щось; не зважати на кого-, що-небудь. — *Саво! Не обертайся спиною до людей!* — *вслід гукнув Гура* (С. Чорнобривець); б) *(перен.)* переставати сприяти, допомагати кому-небудь у чомусь; відвертатися від когось, чогось. *Військове щастя обернулося спиною до німців: через Люботин проходять на захід обози, лазарети, .. комендатури покинутих міст* (Д. Бедзик); **Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са** *див.* **огляда́тися; Піти́ (оберну́тися) наніве́ць (вніве́ць)** *див.* **піти́; Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м)** *див.* **поверта́тися**[1]**.**

О́БЕРТНЕМ, *присл., розм.* Те саме, що **о́бертом.** *Земля наче луснула... застугоніла... Усе пішло обертнем...* (Марко Вовчок); — *На тім тижні й вінчається з Ганною. Сама чула, в церкві оглашення* [оголошення] *було. Пішло твоє щастя обертнем...* (В. Чемерис).

ОБЕРТО́ВИЙ, а, е. 1. *спец.* Те саме, що **оберта́льний.** *Цього вже досить для того, щоб виконувати .. такі функції, як .. вмикання й вимикання рубильника, сіпання важеля, обертовий рух колеса тощо* (Ю. Смолич); *На своєму шляху він* [смерч], *наче помпа, втягував у себе воду, що здіймалась всередині його велетенським стовпом, а шалений обертовий рух всмоктував усі навколишні повітряні течії* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. *техн.* Який діє за принципом обертання навколо власної осі. *Крутильні коливання мають місце в машинах з обертовими валами* (з наук.-техн. літ.); // Який має частини, пристрої, що діють за принципом обертання (про машини, механізми). *Голі до пояса гармаші забивали клинці під опорні станини однорогів, змащували колеса обертових платформ, смолили ґноти* (В. Єшкілєв); *Усі обертові частини гідромеханічного устаткування слід огороджувати* (з навч. літ.).

3. Який може обертатися або обертається навколо власної осі. *На схресті вулиць, біля обертових Щитів афішних, свіжими шовками Шурстять* [шурхотять] *стрункі дівчата* (І. Вирган); *Султанові принесли щось на зразок велетенського обертового столика-таці* (С. Тельнюк); *Звичайнісінькі двері на завісах, розсувні чи, на гірший випадок, обертові*

(Ю. Іздрик); *Ми всі втрьох через замацані обертові дверцята ввалилися в щось схоже на натоплену до жароти пакувальну скриню* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса).

ÓБЕРТОМ, *присл.* Крутячись, обертаючись. *Їй здається — все йде обертом, все хитається, гойдається навколо* (О. Іваненко); *Ноги підкосилися, все навкруги поплило обертом* (В. Малик).

◊ **[Аж** *(рідко* **білий)] світ крýтиться (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрутúвся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором** *і т. ін.)* **[в очáх (пéред очúма)]** *див.* **світ**[2]**; Головá [йдé (хóдить)] / [пішлá (заходúла)] óбертом (крýгом, хóдором** *і т. ін.)* *див.* **головá; У голові все йде / пішлó óбертом** *див.* **весь**[1]**.**

ОБЕРТÓН, у, *ч., муз., фіз.* Додатковий, більш високий тон, що супроводжує основний і надає йому особливого відтінку, тембру; призвук. *Звук має свої обертони, є октава, квінта, терція* (з навч. літ.); *Наливаються снагою м'язи Ісідора, над губою з'являється чорний пушок, а в голосі низькі, вольові обертони* (О. Бердник); * Образно. *Ввечері обертони дискусії загострилися до самої межі раціонального й навіть ймовірного* (Олекса Ізарський); *Моя незакінчена думка супроводжувалася обертонами вищого порядку, у яких були присутні жага й сором, ніжність і каяття...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ОБЕРТÓННИЙ, а, е, *муз., фіз.* Прикм. до **обертóн.** *Висота деяких обертонних звуків сягає 10 000 Гц* (з наук.-попул. літ.); *Сопілка призначена для виконання високих обертонних мелодій* (з навч. літ.).

ОБЕРТÓНОВИЙ, а, е, *муз., фіз.* Те саме, що **обертóнний.** *Спектральну насиченість або обертоновий склад звука відносять до його тембральних характеристик* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше обертоновий призвук значної гучності розташований на октаву або дві вище за одну з верхніх партій співаків* (з навч. літ.).

ОБЕТÓНИТИ *див.* **обетóнювати.**

ОБЕТÓНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЕТÓНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Покривати бетоном; бетонувати. *На суботнику група чоловіків обетонювала під'їзд до спортивного майданчика* (з газ.); *Стрижні слід закласти в бетонний моноліт у лотковій частині споруди або приварити до оголеної арматури тунельної оправи й обетонити* (з мови документів).

ОБ'ЄДНÁВЧИЙ, а, е. Стос. до об'єднання. *На зразково-інтелігентному чилійцевому лиці вималювалися болісні пошуки якоїсь нової об'єднавчої теми* (Ю. Андрухович); *Народна українська мова була реальною опорою в процесі національної консолідації, оскільки вона виконувала важливу культурну й об'єднавчу функцію* (з наук. літ.); *М. Грушевський допускав лише певний вплив варязької військової організації на об'єднавчий процес давньоруських земель під владою Києва* (з наук.-попул. літ.); // На якому відбувається об'єднання. *Польський король і прихильники унії наприкінці 1596 року все ж таки вирішили провести об'єднавчий собор, дотримуючись обіцянки, даної Папі* (з навч. літ.).

ОБ'ЄДНАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **об'єднáти.** *Люди тулилися одне до одного, об'єднані живою ненавистю до окупанта* (Ю. Яновський); *Священна чаша доброти В руках всеспільності й любові І світ, об'єднаний у слові Краси, і правди, і мети* (М. Вінграновський); *Спільне перебування в небезпеці людей, об'єднаних однією ідеєю, витворює, я думаю, спеціальне біополе, спільну енергетику...* (Ю. Покальчук); *Ми сміємося, всі троє, об'єднані спільною хвилею безсловесного порозуміння й дивної полегкості* (О. Забужко).

2. *у знач. прикм.* Який виник з'єднанням чого-небудь в одне ціле. *Товариші .. вдались до президії об'єднаних профспілок, і там справу було вирішено на їхню користь* (Ірина Вільде); *Приєднуємо його* [район] *до сусіднього, одна райлікарня на новий, об'єднаний район* (Люко Дашвар); // Який є наслідком згуртування, єднання на ґрунті спільної мети, поглядів, інтересів і т. ін. *Повинні бути створені умови для широкої комп'ютеризації та математизації природничих і гуманітарних наук, входження у світову інформаційну мережу баз даних та знань, формування в майбутньому "об'єднаного" чи "колективного" інтелекту* (з мови документів).

Генерáльна Асамблéя Організáції Об'єднаних Нáцій *див.* **асамблéя; Організáція Об'єднаних Нáцій (ООН)** *див.* **організáція; Спільними (об'єднаними) зусúллями (сúлами, турбóтами** *і т. ін.)* *див.* **зусúлля.**

△ **Оперáція Об'єднаних сил (ООС)** *див.* **оперáція.**

ОБ'ЄДНАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **об'єднаний** 2. *В. Липинський розглядав націю як об'єднаність усіх громадян, тобто всього населення держави* (з наук. літ.); *Політика — це особлива система зв'язків, що зберігає об'єднаність життя людей і скріплює їхні соціальні зв'язки з допомогою публічної влади* (з наук.-попул. літ.); *Цілісність спектаклю передбачає об'єднаність, спільний вплив усіх виразних засобів* (із журн.).

ОБ'ЄДНАННЯ[1]**,** я, *с.* 1. Ціле, що склалося на основі з'єднання, поєднання чого-небудь. *Щось літописне було в цих блискавичних чоловічих об'єднаннях, схожих на військові маневри, щось із "Літопису Величка", з наших сарматських нападницьких тактик — гайдамацьке, козацьке, повстанське...* (О. Забужко); *Спочатку виникали тимчасові об'єднання слов'янських племен переважно для боротьби з ворогами чи проведення походів; згодом — союзи близьких за культурою й побутом сусідніх племен* (з навч. літ.).

2. Громадська організація на основі спільності мети, завдань; спілка (у 2 знач.). *Весною 1947 року Олесь Васильович зайшов до редакції і запропонував створити при газеті літературне об'єднання* (О. Донченко); *Збиралися не лише члени об'єднання, а й усі ті селяни, кого чергова сільради покликала на сходку* (М. Циба); *Дзвонили в села — скликали на завтра літературне об'єднання* (В. Дрозд).

3. Сукупність виробничих підприємств, наукових установ і т. ін., об'єднаних для виконання певних завдань. — *Об'єднання, звичайно, річ добра, я давно казав, що крупне господарство далеко рентабельніше* (О. Гончар); — *Мій батько — кращий швець в усьому об'єднанні фірми "Взуття"* (О. Чорногуз); *Об'єднання як суб'єкт господарського права має майно, юридично відособлене від майна членів об'єднання* (з наук. літ.).

(1) Виробнúче об'єднання — добровільне об'єднання підприємств на основі договору або статуту, створене з метою досягнення кращих показників у виробничій і комерційній діяльності та пов'язане централізованим управлінням. *З Чорнобилем був знайомий і раніше. Тож коли в зоні при виробничому об'єднанні "Комбінат" організували відділ інформації та зарубіжних зв'язків, Сашко прийшов сюди фотокореспондентом* (А. Михайленко); *Створення й функціонування виробничих об'єднань зумовлене зростан-*

ням масштабів виробництва, його концентрацією та спеціалізацією, необхідністю прискорення науково-технічного прогресу (з наук. літ.).

ОБ'ЄДНА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **об'єдна́ти** і **об'єдна́тися.** *Данте, великий син батьківщини, — він жадав об'єднання Італії* (О. Іваненко); *Така операція вимагала об'єднання зусиль різних за фахом і калібром людей, ретельної підготовки і конспірації* (В. Єшкілєв); *При модифікації структури й семантики фразеологізмів досить поширеним є прийом об'єднання двох або кількох фразеологізмів в один* (з наук. літ.); *Підставою для об'єднання людей виступає не лише суто біологічна ознака (кровна спорідненість), але й духовна — об'єднаність на підставі спільності долі* (з наук.-попул. літ.).

ОБ'ЄДНА́ТИ *див.* **об'єднувати.**

ОБ'ЄДНА́ТИСЯ *див.* **об'єднуватися.**

ОБ'Є́ДНУВАЛЬНИЙ, а, е. Який об'єднує, спричиняється до об'єднання кого-, чого-небудь; об'єднавчий. *Об'єднувальні процеси стали найбільш рельєфно проявлятися у XX ст., коли розпочалося інтенсивне формування глобальних структур нашої цивілізації* (з наук.-попул. літ.); *Художній образ — це синтезувальна й об'єднувальна за законами, властивими мистецьким перетворювальним узагальненням, ланка співвідношення об'єкта й суб'єкта відображення* (з навч. літ.).

ОБ'Є́ДНУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **об'єднувати.** *Об'єднувані для зручності в історичних дослідженнях Галичина і Волинь у XII–XIII ст. були зовсім різними князівствами* (з наук. літ.); *Сукупність мігрантів, об'єднувану спільним періодом міграцій у певний населений пункт або район, називають міграційною когортою* (з навч. літ.); // **об'єднувано,** *безос. пред. Од кожного двору брано один дукат, дві вівці (одну з ягням) і барана. Двадцять дворів об'єднувано в катун (літнє пасовисько)* (П. Загребельний).

ОБ'Є́ДНУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **об'єднувати** і **об'єднуватися.** *Треба пам'ятати, що ми виходимо з державністю на кін європейської історії в часи глобалізації, тобто об'єднування континенту в наднаціональну організацію* (Д. Павличко); *Дуже важливими для поліпшення артикуляції малюка є вправи з об'єднування рухів язика й губ, оскільки в процесі вимовляння звуків ці органи діють разом* (з навч. літ.); *Новим для дитячих тренінгів було розігрування діалогів знайомства, презентація улюбленої іграшки, об'єднування в пари за малюнками казкових героїв* (з газ.).

ОБ'Є́ДНУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБ'ЄДНА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* 1. З'єднувати в одне ціле; робити єдиним цілим. *Члени колективних організацій об'єднують свою працю (підприємницьку діяльність) і свої кошти для досягнення певної мети* (з мови документів); *Нам потрібен такий гетьман, що об'єднає увесь народ* (О. Корнійчук); *Трофиновський подумав, що недаремно він об'єднав розрізнені справи в одну* (І. Росоховатський); *Загальні збори села Золотарівки й сусідніх хуторів вирішили об'єднати свої поля у розмірі трьох тисяч гектарів в один земельний масив для спільного обробітку* (М. Циба); *Потрібно взяти на облік усі наші сили, кожного лісовика. Загони об'єднати в полки й дивізії, закріпивши за ними райони впливу* (В. Шкляр); // Бути основою, центром і т. ін. для згуртування, єднання. *Існує багато речей, котрі об'єднують справжніх героїв і котрі можуть зібрати їх в одному приміщенні, роблячи причетними до тієї чи іншої історії* (С. Жадан); *Племена й роди, на чолі яких стояли патріархи, об'єднувало поклоніння спільним богам, а важливі життєві питання вирішувалися шляхом загальної згоди* (з наук. літ.); *Ми з'їли прекрасну диню, яка об'єднала нас, як люлька миру* (Ю. Яновський); *Думати, що мій тато об'єднає довкола себе абсолютно всіх інших батьків, теж перебільшення* (А. Кокотюха); // *у що, на чому і без дод.* Згуртовувати, єднати на ґрунті спільності мети, поглядів, інтересів і т. ін. *Найбільше бажання, яке їх об'єднувало, яким вони жили, зводилось до одного: швидше розквитатися з фронтами!* (О. Гончар); *О цій порі нам дуже потрібне свято, яке об'єднає всіх нас в неподільному пориві творення і будування* (Ю. Андрухович); *— Вам не здається, що в цій ситуації нам було б корисним об'єднати зусилля з тим охоронним агентством?* (В. Єшкілєв); // Містити в собі; мати у своєму складі. *Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності* (з наук. літ.); *Всеукраїнська академічна спілка є громадською організацією, що об'єднує керівників вищих навчальних закладів, учених, педагогів, представників студентської молоді, громадських і політичних діячів України та зарубіжних держав* (з навч. літ.); *Світовий конгрес вільних українців об'єднує понад 150 організацій з різних країн світу* (із журн.).

2. *перен.* Робити подібним, схожим за певними ознаками; споріднювати (у 2 знач.). *Драматичні поеми Лесі Українки .. предками собі мають "маленькі трагедії" Пушкіна, і при цьому їх об'єднує не тільки схожість жанру й манери, але й надзвичайна сконденсованість думки* (М. Рильський); *Людей об'єднують забобони, а хвилюють тільки пристрасті, її пристрастю були її діти, її сини* (П. Загребельний); *— Між вами немає нічого спільного, крім підпису викладача у заліковках. Це єдине, що вас об'єднує* (І. Роздобудько); *За мить пісня об'єднала всіх, навіть Яша споважнів, підтримуючи її своїм ліричним тенором, що незрозумілим способом жив у його прозаїчному горлі* (В. Підмогильний).

ОБ'Є́ДНУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБ'ЄДНА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Ставати одним цілим, утворювати єдине ціле. *Кожен кулінарив як умів. Правда, більшість об'єднувалась у групи по п'ять-десять чоловік і готувала страву у відрах* (Є. Доломан); *Половці об'єднуються для рішучого бою з нами, і Русь не повинна дрімати!* (В. Малик); *Ще в XII ст. супроти системи руських князівств, розбита на окремі незначні племена, Литва уявлялась слабким і маловажним сусідом. В XIII ж ст. вона об'єднується в одну державу, набуває чимраз більшого значення* (з наук. літ.); *Організувалося два хори — чоловічий і окремо жіночий, що співали біля різних бортів пароплава, доки за вимогою слухачів вони не об'єдналися в єдиний ансамбль* (Ю. Яновський); *Об'єдналися* [хмарки] *в одну чорну хмару* (О. Довженко); *Хотілося скоріше зустрітися, об'єднатися з великою силою, що орудувала в суміжній області, щоб дужче громити ворога* (М. Стельмах); *Королі родичаються для того, щоб народи, розділені між собою, могли мати єдину волю і щоб через ці узи, як провідника згоди, об'єдналися думи народів* (П. Загребельний); // *навколо, круг кого — чого, з ким і без дод.* Згуртовуватися, єднатися на ґрунті спільності мети, поглядів, інтересів і т. ін. *Розпорошені племена, що до того ворогували між собою, схаменулися й почали об'єднуватись* (В. Чемерис); *Якби в пошуках виходу хлопці не*

об'єднувалися, а далі дивилися один на одного вовками, їхні пригоди закінчилися б одразу (А. Кокотюха); *Люди починають подумки об'єднуватися за ознакою наявності якоїнебудь рекламованої продукції* (С. Пиркало); *Не плакав Данило, .. їеши гіркий хліб, .. б'ючися голіруч і не знавши способу об'єднатися з іншими злидарями* (Ю. Яновський).

2. *тільки недок.* Пас. до **об'єднувати.** *Г. Гегель не тільки відкрив нову сторінку в історії націоналізму, а й збагатив націоналізм новою теорією, згідно з якою нація об'єднується духом, що діє в історії* (з наук.-попул. літ.); *Видатний авіаконструктор Олег Антонов зазначав, що колектив об'єднується не стінами будинку, де працює, а єдністю мети* (із журн.).

ОБ'ЄДНУВАЧ, а, *ч.* Той (те), хто (що) об'єднує. *В історії кожної європейської держави є свої основоположники, об'єднувачі й просвітителі* (з наук.-попул. літ.); *У багатьох підручниках князь Роман Мстиславич зображений як об'єднувач Волині й Галичини* (з навч. літ.); *Національний банк України є об'єднувачем банківської спільноти* (із журн.).

ОБ'ЄДНУВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **об'єднувач.** *На початку XIX ст. Пруссія після війн проти Австрії та трьох поділів Польщі значно розширила свою територію та стала претендувати на роль об'єднувачки всієї Німеччини* (з навч. літ.).

ОБ'ЄДНУЮЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **об'єднувальний.** *Ми... Може, вперше у житті по-справжньому усвідомив Гена могутність цього об'єднуючого слова* (Г. Усач); *З того дня вже я не в усьому згоджуюся з думками мого батька щодо Олександра Миколайовича, бо вловив я щось у тому чоловікові злагоджуюче і об'єднуюче* (П. Загребельний); — *Хрест нехай ізнов стане об'єднуючим. Хрест мусить покріпити побратимство* (Г. Колісник).

ОБ'ЄКТ, а, *ч.* 1. *філос.* Пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини. *Об'єкт філософії не є просто тотожним об'єктивній реальності; об'єкт — це та сфера об'єктивної реальності, яка перебуває у взаємодії з суб'єктом* (з навч. літ.); *Люди — об'єкт закону, тоді як закон — непохитний суб'єкт, ба навіть вища субстанція, що спрямовує людські відносини в певному напрямі* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *чого і без дод.* Явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага і т. ін. *Панна Гелена була об'єктом захоплення всіх приятелів і знайомих Богдана Хмельницького* (П. Панч); *На тих рухомих стінах періодично виникали зображення всіляких рідкісних об'єктів, ніби в китайському театрі тіней* (Ю. Андрухович); *Земна кора є об'єктом господарської діяльності людини* (з наук. літ.); *Перед записуванням діалектного матеріалу треба дібрати об'єкти — представників даної говірки* (з навч. літ.); // Предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції. *Ми, внаслідок нашої звичайної інертності і малої культурності, тривалий час не хотіли поставитись до туземного світу як до цікавого об'єкта вивчення* (Є. Гуцало); *Для літератури, як і для науки, об'єктом вивчення й відображення є реальна дійсність* (з наук. літ.); *Об'єктом дослідження фразеології як розділу мовознавства є стійкі вислови, їхня структура, семантика, походження та взаємозв'язок з іншими мовними одиницями* (з навч. літ.).

3. *спец.* Певна одиниця (споруда, підприємство, ділянка місцевості і т. ін.) господарського, військового, спортивного та ін. призначення. — *У нас три висотні об'єкти — кожний вибере собі перший-ліпший* (І. Волошин); *Міст як важливий воєнний об'єкт охороняли з берданками і дробовиками* (Григорій Тютюнник); *Йому передають з третьої роти, що противник іде на об'єкт в контратаку* (О. Гончар); *Ані залізниці тут, ні стратегічного шосе, ніяких важливих мостів, об'єктів* (М. Малиновська); *Майя вирішила, що це буде її останнє замовлення у Києві, і поїхала на об'єкт вивчати ситуацію* (Любко Дереш).

4. *лінгв.* Те саме, що **додáток** 3. *На позначення прямого об'єкта у дієслівних словосполученнях із заперечною часткою* не *вживаються родовий та знахідний відмінки* (з наук. літ.).

△ **(1) Вóдний об'єкт** — зосередження вод на поверхні суходолу або в надрах Землі. *У всіх обласних рибінспекціях вже видано накази "Про встановлення весняно-літньої заборони на вилов риби, інших водних живих ресурсів у рибогосподарчих водних об'єктах"* (з газ.); **(2) Водогосподáрський об'єкт** — споруда, пов'язана з використанням, відновленням та охороною водних об'єктів та їхніх водних ресурсів. *До державного водного кадастру включаються також відомості про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод* (з мови документів); **(3) Нерозпíзнаний** *(рідше* **невпíзнаний) літáльний** *(рідко* **літáючий) об'єкт** — небесний рухомий об'єкт, природа якого ще не відома науці. *Земляни ще називають нас НЛО, себто невпізнаними літаючими об'єктами* (Ю. Бедзик); *У небі враз з'явилося щось незбагненне. Якесь наче НЛО (нерозпізнаний літаючий об'єкт). Воно швидко наближається, .. таке пузатеньке, чимале й з кришкою-люком зверху* (В. Нестайко); *Франція — єдина країна світу, яка розсекретила державну інформацію про нерозпізнані літальні об'єкти* (з газ.); **(4) Об'єкт пізнáння,** *філос.* — предмет, явище матеріального або духовного світу або сфера дійсності, на яку спрямована пізнавальна діяльність суб'єкта. *На певному етапі розвитку промислової психології об'єктом пізнання і управління виявився особистісний рівень мотивації поведінки* (з наук. літ.); *Тлумачення людини як суб'єкта пізнання, а всього розмаїття речей як об'єктів пізнання — того, що протистоїть суб'єкту, що пізнає, виявилося дійсно революційним* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИ́В, а, *ч.* Частина оптичного пристрою, за допомогою якої спостерігають певні об'єкти або фіксують їх (звичайно на фотоплівці чи світлочутливій матриці). *В цілому я начебто клацнув об'єктивом фотоапарата, зафіксувавши на плівці лиш те, що принесли в даний момент промені світла* (І. Росоховатський); *Коли телевізійник націляв об'єктив на пожежну машину чи на скривлені від напруги й жароти обличчя пожежників, Томас опускав свою камеру* (Л. Костенко); *Останньою в об'єктив потрапляє вітрина магазину із товарами для вишивання* (Н. Сняданко); *До оптичної системи мікроскопа належать: об'єктив, окуляр, освітлювальна частина* (з навч. літ.).

△ **(1) Довгофóкусний об'єкти́в** — об'єктив, фокусна відстань якого перевищує діагональ кадру. *Можливість суттєвого наближення об'єкта фотографування — одна з найбільших переваг довгофокусного об'єктива* (із журн.).

ОБ'ЄКТИВА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *філос.* Опредметнення, перетворення на об'єкт кого-, чого-небудь. *Пошук підстав зав-*

жди означає рефлективне виявлення першопричини й тим самим об'єктивацію цієї першопричини в самосвідомості (з наук. літ.); *Об'єктивація — одне з основних понять філософії М. Бердяєва, вона означає трансформацію духу в буття, вічності — у тимчасове, суб'єкта — в об'єкт* (з наук.-попул. літ.).

2. Утілення чого-небудь у конкретних предметних формах, образах і т. ін., у чомусь об'єктивному. *Універсальним засобом об'єктивації поведінки, що використовується в усіх видах тренінгу, є зворотний зв'язок* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИВІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **об'єктива́ція** 2. *Джерелом і постійним імпульсом об'єктивізації державного управління є породжений духовною сферою суспільства науково-технічний прогрес* (з наук. літ.).

2. Забезпечення об'єктивності. *Об'єктивізація результатів соціометричного дослідження здійснюється обчисленням соціометричних індексів* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИВІ́ЗМ, у, *ч.* 1. У філософії — світосприйняття, в основі якого лежить ствердження наявності об'єктивних законів розвитку й заперечення чільної ролі окремого суб'єкта в процесі пізнання і в суспільній діяльності. *Як фундаментальні засади пізнання дійсності модернізм висував три принципи: раціоналізм, об'єктивізм та прагматизм* (з навч. літ.).

2. Принцип тлумачення явищ суспільного життя з констатуванням подій, явищ і фактів без їх оцінювання з певних позицій. *— Боюсь, як би не переклали все на плечі приладів. Технічний об'єктивізм — це не краще за суб'єктивізм учителя, безсилого, коли в нього взагалі немає ніякої техніки* (Г. Усач); *Цензура не дала дозволу на вихід книги О. Білецького, якій було інкриміновано "ідеологічну незрілість", "буржуазний об'єктивізм" та інші "націоналістичні помилки"* (з наук.-попул. літ.); *В основу об'єктивізму покладено тезу про утримання науки від критичного ставлення до зображуваних фактів, подій і явищ* (з навч. літ.).

3. Неупереджене ставлення до чого-небудь; об'єктивність. *При всій своїй ліричній експансивності Леся Українка підноситься до того об'єктивізму, що вміє відрізнити власне горе від загального порядку фактів та ідей, не впадає в чорний песимізм під впливом власного страждання* (з наук.-попул. літ.).

ОБ'ЄКТИВІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **об'єктивізува́ти.** *Знання — результат пізнавальної діяльності людини, об'єктивізований знаковими засобами мови* (з наук. літ.); *Під зовнішньою формою права розуміють об'єктивізований комплекс юридичних джерел, що формально закріплюють правові явища, дозволяючи адресатам знайомитися з їх реальним змістом і користуватися ними* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИВІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБ'ЄКТИВІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати об'єктивізацію. *За допомогою грошей, а точніше їх здатності об'єктивізовувати відносини суб'єктів ринку і вимірювати їх, ми можемо визначати економічні норми й нормативи ефективного обігу ресурсів у суспільстві* (з наук.-попул. літ.); *Запропоновані тести допоможуть об'єктивізувати процес оцінювання, надійно й достовірно проаналізувати підготовку учнів, оцінити якість їхніх знань* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИВІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБ'ЄКТИВІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* 1. Підлягати об'єктивізації, зазнавати об'єктивізації. *У повсякденному житті мова підкоряє індивіда, змушуючи його об'єктивізовуватися за певними стандартами* (з наук.-попул. літ.); *Думки кожного історика про недавнє і давнє минуле суб'єктивні, але вони здатні об'єктивізуватися* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **об'єктивізо́вувати, об'єктивізува́ти.** *Зображення навколишнього світу можуть порізному об'єктивізовуватися митцем протягом різних періодів творчості* (з навч. літ.); *У міфах людським інтелектом об'єктивізуються первісні уявлення, відчуття нашого світу* (із журн.).

ОБ'ЄКТИВІЗУВА́ТИ *див.* **об'єктивізо́вувати.**

ОБ'ЄКТИВІЗУВА́ТИСЯ *див.* **об'єктивізо́вуватися.**

ОБ'ЄКТИВІ́СТ, а, *ч.* Послідовник, прихильник об'єктивізму (у 1, 2 знач.). *Об'єктивісти абсолютизують об'єктивну істину, вважаючи, що вона існує поза людиною і людством* (з наук. літ.); *Об'єктивіст приймає об'єктивність соціального світу на віру* (з наук.-попул. літ.).

ОБ'ЄКТИВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до об'єктивізму. *Семіотична концепція прийшла на зміну об'єктивістичній, що ґрунтувалася на теорії Фоми Аквінського* (з наук. літ.).

ОБ'ЄКТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до об'єктивізму, об'єктивістів. *Об'єктивістський підхід категоризує речі за загальними ознаками, спільними для всіх членів категорії* (з наук. літ.); *Якщо абстрагуватися від славослів'я і пригадати запальне протестантство І. Багряного в поезії, то побачимо, що "Крокви над табором" — річ більше об'єктивістська, ніж фіміамна* (з наук.-попул. літ.); *Антична філософія мала об'єктивістський характер в усі часи* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИ́ВКА, и, *ж., розм.* Довідка, яка містить біографічні відомості про людину, інформацію про її освіту, місце роботи, родинний стан і т. ін. *— Між іншим, .. висвітилась "об'єктивка" на брата Пітера. Він громадянин Словенії, в'їхав до України два тижні тому, раніше жив тут постійно, був одружений з громадянкою України, має з нею дитину* (В. Єшкілєв); *Об'єктивку можна назвати змістовним блоком питань про соціальні демографічні характеристики респондентів, що подається на початку або в кінці анкети* (із журн.).

ОБ'ЄКТИ́ВНИЙ[1], а, е. 1. Який існує поза людською свідомістю і незалежно від неї; незалежний від волі, бажань людини. *Ядро зла було не в самому факті відхилення від норми, а в тому, що факт цей в силу об'єктивних обставин мусив залишитись безкарним* (Ірина Вільде); *Детермінізм у розумінні місця людини в суспільному прогресі обумовлює виникнення хибних уявлень про особливу важливість об'єктивного начала на противагу суб'єктивному, духовному* (з наук. літ.); *Із заробітною платою пов'язана дія як суб'єктивних чинників зростання продуктивності праці, так і об'єктивних* (з наук.-попул. літ.).

2. Позбавлений упередження і суб'єктивного ставлення; безсторонній, неупереджений (у 2 знач.). *Треба бути щирим, без жалю до себе одвертим, правдивим, об'єктивним* (С. Васильченко); *Ми обоє могли бути об'єктивними, могли розмовляти тактовно, логічно* (Ю. Яновський); *Ми звертаємось до вас і просимо дати нам об'єктивну характеристику цієї людини* (Б. Антоненко-Давидович); *— Думки можуть мати об'єктивну цінність, навіть якщо вони належать ворогові* (П. Загребельний); *— Вийде так, що хоч*

учитель поставить оцінку мені, а насправді то буде дуже об'єктивна оцінка ваших знань (В. Нестайко).

△ **Об'єкти́вна істина** *див.* **істина; Об'єкти́вна реа́льність (ді́йсність)** *див.* **реа́льність; Об'єкти́вне пра́во** *див.* **пра́во; Об'єкти́вний ідеалі́зм** *див.* **ідеалі́зм; Об'єкти́вний світ** *див.* **світ²; Об'єкти́вні показники́** *див.* **пока́зник.**

ОБ'ЄКТИ́ВНИЙ², а, е. Прикм. до **об'єкти́в.** *Якщо фотографований будинок не вміщається на матовому склі, то піднімають угору об'єктивну дошку апарата* (з наук. літ.); *Об'єктивні лінзи у біноклях відповідають за збирання світла для направлення на око* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **об'єкти́вний¹**. *Класична фізика виходить із поглядів Ньютона на простір і час; в основі цих поглядів лежить визнання об'єктивності й безконечності простору і часу* (з наук. літ.); *Се власне "відгук", тож не дивуйтесь, коли в ньому бракуватиме об'єктивності, бо я не стільки думаю, скільки почуваю те, що маю казати* (Леся Українка); *Велика сила у змалюванні трагедії війни* [у новелах М. Черемшини] *досягається не патетичністю викладу, а витриманою об'єктивністю майже літописного оповідання* (М. Зеров); *Йому дуже хотілося, щоб Соколова ознайомилася з цією доповіддю і оцінила всю об'єктивність інженера Бабата* (В. Собко).

ОБ'ЄКТИ́ВНО. Присл. до **об'єкти́вний¹**. *Подивимось об'єктивно на сьогоднішню мистецьку ситуацію і подамо й собі кілька елементарних засад* (М. Хвильовий); *Всі гарні мелодії чи вірші існують об'єктивно — в часі теперішньому чи майбутньому* (Н. Околітенко); *Щоб писати історію краю, .. треба бачити на власні очі те, про що хочеш писати, описати бачене чесно, об'єктивно* (В. Гжицький); *— Любов сліпа, це відомо, — сказала вчителька, — але вас просимо розповісти про свого сина по можливості об'єктивно, нічого не втаювати* (О. Гончар).

ОБ'ЄКТИВО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **об'єктивува́ти.** *Фонограми і програми мовлення — це вже об'єктивовані результати творчості, і тому вони також можуть бути об'єктами будь-якого використання* (з навч. літ.); *Культура — загальний спосіб існування людини, її діяльності та об'єктивований результат цієї діяльності* (із журн.).

ОБ'ЄКТИВО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБ'ЄКТИВУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати об'єктивацію. *Свідомість кожна — космос I немов буття окреме, Дух од інших незалежний, Що ввесь світ об'єктивує* (В. Самійленко); *Своє внутрішнє роздвоєння він* [І. Франко] *об'єктивує в низці нав'язливих, настирливих видінь, уперто повертаючись до них на протязі п'ятнадцяти років* (М. Зеров); *Виражаючи свої думки та уявлення у створених людьми знакових системах, індивід об'єктивовує їх* (з навч. літ.); *У композитора з'явилася можливість великою мірою об'єктивувати внутрішнє слухове відчуття твору та передати його виконавцеві* (із журн.).

ОБ'ЄКТИВО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБ'ЄКТИВУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* Підлягати об'єктивації (у 2 знач.), зазнавати об'єктивації. *Психічна енергія здатна перетворюватись у певні предмети та явища, тобто об'єктивовуватися* (з наук. літ.); *Свідомість об'єктивується у формах матеріальної і духовної культури людства* (з наук.-попул. літ.); *Якщо у вчинку об'єктивується особистість, то через історію вчинків (біографію) ми можемо збагнути психологію і соціологію особистості* (з навч. літ.).

ОБ'ЄКТИВУВА́ТИ *див.* **об'єктиво́вувати.**

ОБ'ЄКТИВУВА́ТИСЯ *див.* **об'єктиво́вуватися.**

ОБ'Є́КТНИЙ, а, е. Стос. до об'єкта. *У статті запропоновано застосовувати методи об'єктного підходу при проектуванні реляційних баз даних інформаційної технології планування захисту рослин у сільськогосподарських підприємствах* (з наук. літ.); *У дитини є одна особливість — вона ще не до кінця знайома з об'єктною моделлю світу* (із журн.); *В англійській мові особові займенники мають два відмінки — називний і об'єктний* (з навч. літ.).

△ **Об'є́ктний мо́дуль** *див.* **мо́дуль.**

ОБ'Є́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім до **об'є́ктний.** *Об'єктність економічного буття є основою цілісності економічної свідомості* (з наук. літ.); *Від мотиваційно-емоційної спрямованості педагогічного процесу залежать його суб'єктність, об'єктність, рівень управління, ступінь засвоєння знань* (з навч. літ.).

ОБ'Є́КТНО-ОРІЄНТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Орієнтований на певний об'єкт. *Об'єктно-орієнтований підхід традиційно використовують у науці й техніці при розв'язуванні масштабних завдань* (з наук.-попул. літ.).

△ **Об'є́ктно-орієнто́ване програмува́ння** *див.* **програмува́ння.**

ОБ'Є́КТОВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **об'є́кт** 3. *Залежно від обсягів збитків, заподіяних надзвичайними ситуаціями техногенного й природного характеру, а також технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для ліквідації їх наслідків, визначаються чотири рівні надзвичайних ситуацій — державний, регіональний, місцевий та об'єктовий* (з навч. літ.); *Керівниками комплексних об'єктових навчань і тренувань є начальники цивільного захисту об'єктів* (з мови документів).

ОБ'Є́М, у, *ч.* 1. Величина чого-небудь у довжину, висоту та ширину, вимірювана в кубічних одиницях. *Люді легко було обчислити кубічний об'єм цих приміщень. В сумі це становило трохи більше двадцяти кубічних метрів* (М. Трублаїні); *Треба було визначити поверхню і об'єм конуса* (О. Донченко); *Коли починає вода просочуватися крізь пористу глину, всередині вона, хоч зменшується в об'ємі, починає охолоджуватись* (Ю. Логвин); *Об'єм вийнятої земляної маси завжди буде більший, ніж об'єм цієї ж маси в умовах її природного залягання* (з наук. літ.); // Тривимірні параметри чого-небудь. *Скільки ж важить середньостатистичне людське серце? І чи збільшується його вага і об'єм, якщо його власник — тяжко закоханий?* (М. Матіос); *На фотографіях з року в рік міняються лише розміри черевця голови сім'ї та об'єм талії його половини* (Н. Сняданко).

2. *заст.* Те саме, що **о́бсяг** 1. *Об'єм нашого збірника не позволив би друкувати великі повісті або романи* (М. Коцюбинський); *Зацікавлена грубістю і об'ємом письма, висунула я з конверта листа й поглянула (я не таю цього) лише на підпис, не маючи зовсім заміру перечитувати його* (О. Кобилянська).

○ **В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі** *(заст.* **об'є́мі)** *див.* **о́бсяг.**

ОБ'Є́МИСТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **об'є́мний** 2. *Посилка, прилучена до сього листка, була об'ємиста і містила в собі більше ніж один твір* (І. Франко); *Письмо було доволі*

об'ємисте (А. Чайковський); *Ліс був старий, і сосни його височенні й об'ємисті* (О. Кобилянська); *Зразу ж за двором клубився темно-синій ліс, а над ним, як вечоровий одсвіт дерев, димились важкі об'ємисті хмари* (М. Стельмах); *На цій голові здіймався досить об'ємистий капелюшок* (І. Роздобудько); * Образно. — *Ті часи, коли ми могли спокійно жити за об'ємистими кишенями батьків, давно минули* (О. Сизоненко).

ОБ'ЄМНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **об'єм** 1. *Світ нагадував перерізане яблуко: випуклий, об'ємний тільки з одного боку, а з другого — неіснуючий* (П. Загребельний); *Спершу виникла музика. Бадьора, весела, радісна й водночас якась надзвичайна — об'ємна, стереофонічна й наче неземна* (В. Нестайко); *Об'ємне вимірювання;* // Якому притаманна тривимірність. *При обчисленнях об'ємне розширення можна розглядати як лінійне розширення в трьох напрямках* (з навч. літ.); *На відміну від земних умов Місяць має об'ємний вигляд, відчувається, що це куля в пустоті* (з газ.); // Пов'язаний з відтворенням, зображенням чого-небудь у трьох вимірах. *Вони* [тіні] *щоразу змінювали колір, ставали об'ємними, наче на голограмі* (І. Росоховатський); *Винахідник називає свій метод демонстрування фільмів рельєфним, або об'ємним* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **обсяговий.** *Робота над об'ємним поетичним твором, яким є поема, вимагає високої майстерності художника* (А. Малишко); *Коли Гончаренко розплющив очі, тиша, в яку занурилася пообідня лікарня, стала відчутною, немов об'ємною* (А. Кокотюха); *Метрів за сорок від імпровізованої вітальні стояли об'ємні брезентові павільйони з експозиціями, ще далі — намети для учасників* (І. Роздобудько); // *перен.* Яскраво, виразно змальований. *Образ Прометея належить до найбільш об'ємних і узагальнювальних образів, створених художнім генієм людства* (з наук. літ.).

△ **Об'ємна вага** *див.* **вага**[1]; **Об'ємна вологість** *див.* **вологість.**

ОБ'ЄМНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **об'ємний.** *Не знаю, навіщо вам усі ці деталі моєї подорожі — хіба що для об'ємності бачення* (Ю. Андрухович); *Чоловік по Хрещатику йде, і хода його віща надає цьому вечору колір, об'ємність і звук...* (О. Забужко); *В глибокій ясноті переді мною Явилися із світла троє кіл Трьох кольорів з об'ємністю одною* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Міфологічні паралелі у В. Шекспіра набувають особливого смислового значення, надаючи сюжетному епізоду виразності та об'ємності* (з навч. літ.).

ОБ'ЄМНО. Присл. до **об'ємний.** *Можливо, відчувалася* [тиша] *так об'ємно, бо звуки гучали напрочуд влагоджено, світ раптом поширшав .. для Володимира, тихе світло розлилося по ньому* (Валерій Шевчук); *Ти .. є всього лише одним із безіменних статистів, котрі проходять екраном, на мить об'ємно фіксуючись в очах глядацької аудиторії, і навіки зникають в чорному річищі титрів* (С. Жадан).

ОБЖАЛИТИ *див.* **обжалювати.**

ОБЖАЛУВАТИ, ую, уєш, *док., кого, заст.* Звинуватити. *Після дальших питань я довідалася, що несвідомо стала в обороні підлої справи й обжалувала перед судом і світом чесного чоловіка* (Уляна Кравченко); *Сталася річ нечувана: вони обжалували свойого* [свого] *боярина перед покійним князем* (К. Гриневичева).

ОБЖАЛУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *док., заст.* Наскаржитися. — *Се бачу, вони вам і обжалувалися, та бачите самі, що сьому не можна статися* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ОБЖАЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЖАЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що.* Жалити в багатьох місцях. *Віра вилазить через вікно, шугає в зарості кропиви, обжалює собі ноги* (А. Шиян); *Як тікали від сторожа, то обжалив він хлопцям кропивою п'яти* (із журн.); * Образно. *Мені твій голос пролунав, якого я не розпізнав .. О як він бився, як тремтів, мене обжалити хотів* (В. Стус).

ОБЖАРЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обжарити.** *Автор дослідив процес виготовлення овочевих консервів, обжарених у рослинній олії* (з наук. літ.); *Обжарений виріб з рибного фаршу покласти на сковороду й довести до готовності в жаровій шафі при температурі 250 °С протягом 4–5 хв* (з навч. літ.); *Щоб отримати кавовий екстракт, обжарені зерна мають бути рівномірно й ретельно змелені* (із журн.).

ОБЖАРЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обжарити.** *При повільному обжаренні розкриваються найтонші смакові якості кави* (з навч. літ.); *Обжарення застосовують у виробництві сирокопчених ковбас* (із журн.).

ОБЖАРИТИ *див.* **обжарювати.**

ОБЖАРИТИСЯ *див.* **обжарюватися.**

ОБЖАРЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обжарювати.** *Класичний рецепт угорського лечо включає в себе, крім овочів, курячі яйця, що додаються в кінці приготування, і шпик, обжарюваний на свинячому жирі* (з навч. літ.).

ОБЖАРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обжарювати.** *Переважну більшість чипсів у світі виробляють за класичною технологією, в основу якої покладено обжарювання в олії почищеної й порізаної на тоненькі скибочки картоплі* (з наук.-попул. літ.); *Після обжарювання креветки можна відразу ж подавати до столу як закуску або ж використовувати як інгредієнт для інших страв* (з навч. літ.).

ОБЖАРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЖАРИТИ,** рю, риш, *док., кого, що.* 1. Те саме, що **обсмажувати.** *Залежно від виду м'ясних консервів сировину по-різному обробляють: м'ясо витримують у розсолі, бланшують або обжарюють* (з навч. літ.); *Страви для відвідувачів фестивалю готують на парі, обжарюють на барбекю й мангалах і навіть варять у казанках* (із журн.).

2. *розм.* Те саме, що **обпікати** 2. *Чисто всі плечі обжарив* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЖАРЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ОБЖАРИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Те саме, що **обсмажуватися.** *Одна з особливостей приготування віденського шніцеля полягає в тому, що обжарюватися він має у великій кількості жиру або розтопленого верникового масла* (з навч. літ.); *Найрівномірніше обжарюються овочі, коли вони повністю занурені в олію* (із журн.); *Заливати соусом гриби варто після того, як вони добре підрум'янилися й остаточно обжарилися* (з газ.).

2. *розм.* Те саме, що **обпікатися.** *Обжаритися біля багаття.*

3. *тільки недок.* Пас. до **обжарювати.** *У спеціальних цехах екологічно чиста глина змішується з водою, формується та обжарюється при дуже високій температурі* (з наук.-попул. літ.).

ОБЖАТИ[1] *див.* **обжимати.**

ОБЖАТИ[2] *див.* **обжинати.**

ОБЖА́ТИЙ[1], а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **обжа́ти**[1]. *Після того як кабель обжатий, слід перевірити його на спеціальному тестері, а за його відсутності вставити дропи в розніми* (з навч. літ.).

ОБЖА́ТИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **обжа́ти**[2]. *Над обжатими масивами стиглих пшениць линула тепла мелодія женців* (О. Десняк); *Ти зрозумів задоволених і одійшов од літератури, як відходили з обжатого поля, несучи за пазухою три колоски* (Є. Пашковський).

ОБЖА́ТИСЯ *див.* **обжина́тися.**

ОБЖЕ́РА, и, *ч. і ж., зневажл.* Людина, яка багато й пожадливо їсть; ненажера (у 1 знач.). — *От ненаїда! От обжера! — нарікає Андрій. — Нічого, — потішає Олекса, — то він з голоду* (В. Барка); *У Данте обжери віддавалися низькому гріху, тож і кара їхня низька: вони лежать у багні* (з навч. літ.).

ОБЖЕ́РЛИВИЙ, а, е, *зневажл.* Який багато й пожадливо їсть; ненажерливий (у 1 знач.). *Приготовлена пекуча мульча буде перепоною для обжерливих слимаків* (з мови реклами); // *у знач. ім.* **обже́рливий,** вого, *ч.;* **обже́рлива,** вої, *ж.* Той (та), хто обжирається. *На нього дивилися скупі, заздрісні, ласі, хтиві, пожадні, самовдоволені, обжерливі, підступні, улесливі, дурні, брехливі, лихоємці, облудники, п'яниці, злодії, боягузи...* (Валерій Шевчук).

ОБЖЕ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж., зневажл.* Властивість за знач. **обже́рливий.** *За припущенням етнографів, пияцтво, обжерливість у первісних народів мали ритуальний характер* (з навч. літ.); *Обжерливість завжди призводить до ожиріння, тому що людина поглинає кілька тисяч калорій, які не встигає витратити за день* (із журн.); * Образно. *Там* [у кухні] *не палало полум'я й не метушилися кухарі, як завжди буває перед смачним обідом у цьому олтарі обжерливості* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

ОБЖЕ́РНИЙ, а, е, *зневажл., рідко.* Те саме, що **обже́рливий.** *Феофан Прокопович картав обжерне попівство та чернецтво, для яких основним стимулом життя було здобуття матеріальних благ* (з навч. літ.); *Поведінка перехожого нагадувала дії п'яного обжерного вовка з мультику* (із журн.).

Обже́рний торг (ряд) *див.* **торг**[1].

ОБЖЕ́РСТВО, а, *с., зневажл.* Надмірність і пожадливість у споживанні їжі; ненажерливість. *В .. других двох кімнатах лучалися великі гостини і обжерства* (І. Франко); *Все там кублилося клубком розмаїтих пристрастей: горе й смішки, голод і обжерство, єдваби й лахміття, панська пиха й гультяйські веселощі сіроми* (О. Ільченко).

ОБЖЕ́РТИ *див.* **обжира́ти.**

ОБЖЕ́РТИСЯ *див.* **обжира́тися.**

ОБЖИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обжива́ти** і **обжива́тися.** *З часу переселення на Кубань чорноморці, не дивлячись* [незважаючи] *на тяжкі умови обживання нових земель, багато дбали про розвиток освіти, що традиційно була на високому рівні* (Д. Білий); *Натомість, зупинившись, я міг би помітити, що обживання простору, обживання пам'яті, з цим простором пов'язаної, є заняттям набагато цікавішим і захоплюючим, аніж механічне нарощування цього самого простору, безкінечне розмотування цієї пам'яті* (С. Жадан).

ОБЖИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБЖИ́ТИ,** иву́, иве́ш, *док., що.* Освоювати нові місця, заселяючи їх і пристосовуючи для життя. *Родове кубло Шамраїв стало множитися і обживати степовий край віддавна* (Григорій Тютюнник); *Люди освоюють, обживають цілі райони, краї, і туди завжди хтось повинен приїхати першим* (А. Хорунжий); *Обжити пустелю, збудувати житло, виростити пшеницю, сад, викопати криницю, викохати дитину і навчити її корисної праці — це благородний вияв людського творчого генія* (Ю. Мельничук); *Пристосувати, обжити для майбутніх переселенців бодай одну з відкритих планет поки що не вдавалося* (М. Білкун); // Пристосовувати для життя, роблячи зручним, затишним (перев. про нове житло). — *Громадським заходом збудуємо будиночок, розіб'ємо садок... з Богом, дітки, обживати нової оселі!* (Панас Мирний); *Нову хату обживали гуртом, і малеча перетягала щодня свої стружки, сіно й ряденця до іншої кімнати, щоб уповні відчути розкіш казкового дому* (Ю. Яновський); *Ми лише обжили садибу, хату, вирубали та викорчували біля двох десятин лісу під поле* (М. Сиротюк); *Заслухавшись поганських співів, прочанин не зауважив птахів, які обжили храмове піддашшя* (В. Єшкілєв).

ОБЖИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБЖИ́ТИСЯ,** иву́ся, иве́шся, *док.* 1. Звикати до життя на новому місці, в нових умовах; освоюватися (у 1 знач.). *Минали один за одним роки, обживалися криворіжці на уральських шахтах* (Іван Ле); — *Побудьте хоч кілька днів, доки я обживуся. — Не можу. Не гнівайся, але не можу. Та й що тут обживатися?* (М. Сиротюк); *Довкола Львова поступово, впевнено й міцно обживалися сільські українці* (А. Кокотюха); *Се вже більш місяця, як я тут сиджу, привикла вже трохи, обжилася* (Леся Українка); *Ми обжилися в землянковому містечку, яке виросло, ніби рудувате струп'я на зеленому схилі балки, неподалік од заводу* (Є. Доломан); *Квартири для льотчиків це добре. Обживуться, обставляться* (Л. Костенко); // Призвичаюватися один до одного. — *Піднесло того Йосипенка з сватанням. Я його ні капельки не любила .. Думка: обживемося, звикнемо одно до другого* (Панас Мирний).

2. Придбавати предмети побуту, господарства і т. ін.; ставати заможнішим. *Стануть люди обживатися, то Тихон дума усіх обібрати, щоб тільки самому розбагатіти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *"Одначе обжився ти тут", — подумав Микита, ковзаючи поглядом по цілих горах награбованого майна, що лежало по кутках* (Григорій Тютюнник); *Обжилися ми .. з Зіною, потроху на ноги встали. Прирobили грошенят* (В. Логвиненко).

3. *тільки недок.* Пас. до **обжива́ти.** *У світі, що обживається головним чином просторово, істотне значення має лише теперішнє* (з наук. літ.); *Квартира поступово обживалася новими господарями* (із журн.).

ОБЖИМА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **обжима́ти.** *Прикладом термомеханічного оброблення є обжимання сталі при 300–500 °С, яке сильно підвищує її міцнісні характеристики* (з наук. літ.).

ОБЖИМА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБЖА́ТИ,** обіжму́, обіжме́ш, *док., що, розм.* 1. Те саме, що **обтиска́ти** 1, 2. *Кінці гнучкого кабелю при приєднанні вимикачів і розеток необхідно пропаяти або обжати трубчастими наконечниками* (з наук.-техн. літ.).

2. Те саме, що **обтиска́ти** 3. *Черевички на високих каблучках тісно обжимають вузеньку ступню, видно, де й пальчики лежать рядочком* (Григорій Тютюнник).

ОБЖИМА́ТИСЯ, а́ється, *недок., розм.* Пас. до **обжима́ти** 1. *Для міцного закріплення в палітурці книга укладається так, щоб її корінець добре обжимався корінцем палітурки* (із журн.).

ОБЖИМНИ́Й, а́, е́, *розм.* Те саме, що **обтискни́й.** *Обжимний рознім на кабелі є ознакою професійної роботи з кабелями* (з наук.-техн. літ.); *Йому навіть уві сні ввижалися оці горна, парові молоти, обжимні преси* (І. Сенченко).

ОБЖИ́Н, у, *ч.* Дія за знач. **обжина́ти, обжа́ти**[2]. *Обжин першого поля озимого ячменю довірили найстаршому комбайнерові* (з газ.).

ОБЖИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБЖА́ТИ,** обіжну́, обіжне́ш, *док.* 1. *що.* Жати *(див.* **жати**[1]) навколо чого-небудь, обходячи його з усіх боків і залишаючи нескошеним; обкошувати. *Пшениченьку жну, а кукіль обжинаю* (П. Чубинський); *Ніби жити стало легше і заможніше, і техніки побільшало, а жінки все одно ще косили косами горох, а пшеницю обжинали серпами* (Г. Тарасюк); *Ніхто не мав права обжинати краї поля, а повинен був залишити їх для вбогих* (із журн.); // *с. г.* Готувати до жнив (ділянку, поле і т. ін.), викошуючи по краях. *Щороку Борис самостійно обжинав колосові у передчутті майбутнього врожаю* (із журн.); *Перевіряв* [Василь], *чи правильно обжали кутки ділянок його бригади, щоб завтра пустити комбайн* (О. Десняк).

2. *перев. док., кого, розм.* Повністю закінчувати у когонебудь жнива. *Все ніколи. І обжала* [удова], *і обмолотила людей, а впала осінь — із прядивом упорує* (А. Головко).

3. *кого, розм.* Жнучи, випереджати когось. *Вона не хутко жне. Ми як удвох жали, так я її на вісім снопів за день обжинала* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЖИНА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБЖА́ТИСЯ,** обіжну́ся, обіжне́шся, *док.* Повністю закінчувати жнива. *Вже люди й ярі жнуть — обжинаються. А в неї ж іще та й не почато* (А. Головко); — *Тепер уродило, люди гарно обжинаються, то я повертаюся до житечка, до пшениці, до землі, бо землю сам Бог орав* (М. Стельмах); *До Спаса обжинаються майже всі господарі, і цього дня приносять до церкви житні вінки, які священик освячує разом із плодами* (з наук.-попул. літ.); *Люди обжались. Заскрипіли вози.., наладновані золотими снопами* (М. Коцюбинський).

ОБЖИ́НКИ, ів, *мн.* Закінчення, останній день жнив і свято з цієї нагоди; протилежне з а ж и н к и. *Надходить осінь. Одробились у полі; справили обжинки* (Марко Вовчок); *Любив співи дівочі, колядки, щедрівки, веснянки, обжинки. Любив гупання яблук в саду у присмерку, коли падають вони несподівано в траву* (О. Довженко); *Ще дома, в рідному селищі, любила вона свята; холодні, але гомінкі вечори Коляди, веселі дні веснянок, заквітчану вогнями ніч Купала, п'яні від .. медів обжинки* (С. Скляренко); *Колос у полі нахилить пшениця, Пилом покрита з курного шляху. Будуть їй добрі обжинки сниться* (Я. Шпорта).

ОБЖИНКО́ВИЙ, а, е. Стос. до обжинків. *У розпалі жнив рук робочих не настачишся, і вихідних від сьогодні вже не буде аж до обжинкових свят* (Микита Чернявський); *Скрізь по селу співали обжинкових пісень, вона ще довго чула їх* (М. Малиновська); *Круг неї* [Ганнусі] *водили танок на гаївки, .. вона незмінно несла і перший сніп, і обжинковий вінок* (О. Забужко).

ОБЖИРА́ЙЛО, а, *ч. і с., зневажл.* Те саме, що **обже́ра.** *А ті* [варяги] *собі й далі глузувати та кепкувати і лаяти наших богів.., а всіх нас обжирайлами .. дражнити* (П. Загребельний).

ОБЖИРА́ННЯ, я, *с., зневажл.* Дія за знач. **обжира́тися.** — *Що ж ти вмієш крім обжирання, огидо? — полагіднішав Зубов* (Р. Іваничук); *Нікчемне то діло — губити час на обжирання та обпивання, коли чоловікові, щоб жити, досить хліба та води* (П. Загребельний); *В залі відбувалася учта. Не учта, а обжирання. На безладно заставлених столах — наїдки* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Така розплата за обжирання сурогатним знанням, .. такий наслідок вертлявих втеч від страждань* (Є. Пашковський).

ОБЖИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБЖЕ́РТИ,** еру́, ере́ш, *док., кого, що, зневажл.* Завдавати кому-небудь збитків, з'їдаючи його харчі; об'їдати. — *Ще там продукти для всіх нас та гостинці твоїм малим — не збираюся я вас там усіх обжирати* (А. Кокотюха); // Поїдаючи, нищити що-небудь. — *Ну, дуб, мій любий онучку, то цар-дерево! Наймогутніше дерево! Всі незгоди витримає! .. От на яке інше дерево, наприклад, гусінь насиплеться, обжере все листя, і дереву кінець!* (Ю. Логвин).

ОБЖИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБЖЕ́РТИСЯ,** еру́ся, ере́шся, *док., чим, чого і без дод., зневажл.* Надмірно наїдатися, завдаючи шкоди своєму здоров'ю; об'їдатися. *Німці обжирались яблуками, грушами, .. качками, індиками і спали на дівочих перинах, важко стогнучи уві сні* (О. Довженко); *Збере засідання, вся чесна компанія обжирається бутербродами ікристими, шинкастими, а він чайок із сухариками попиває...* (Д. Гуменна); *Отак вони місяць обжирались шоколадками, спали на білих простирадлах, дивилися телик, згадували з натугою шкільну науку* (Г. Тарасюк); — *Нічого йому не станеться... — меду обжерся, тепер болить живіт...* (С. Васильченко); *Він якось дивакувато гикнув, мов людина, яка чимось обжерлась* (О. Ульяненко); * Образно. *Війна .. струшує в пітьму людське життя, обжирається кров'ю* (Григорій Тютюнник); *Двигун усередині обжерся пального і торохтів, як скажений* (Люко Дашвар).

ОБЖИ́ТИ *див.* **обжива́ти.**

ОБЖИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обжи́ти.** *Будинок, у якому жив Багрич, височів у центральній, уже добре обжитій частині Чоколівки* (Л. Дмитерко); *Як ґазда, що постановив рубати собі ґражду, топтав я в клопітних розмислах обжитий закут* (М. Дочинець); *Стайні й курники .. були рублені і обжиті живністю* (П. Панч); *З дитинства вона запам'ятала безліч смаків і запахів, мертвих птахів на кухні й холодний підвал, обжитий слимаками й наповнений осінньою городиною* (С. Жадан); // **обжи́то,** *безос. пред. Відколи будову скінчили і замок було обжито, гетьмана почали охороняти не лишень полк стрільців, дар хмільного царя, а іще й три сотні добірних сердюків* (Г. Колісник).

ОБЖИ́ТИСЯ *див.* **обжива́тися.**

ОБЖИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **обжи́тий.** *Невже не доходить до вас оцей дух обжитості планети, певності, злагоди, який живе у таких витворах* [як собор], *в їхній гармонійності, — дух, що єднає людство?* (О. Гончар); *Місто закінчується, і все це відчуття обжитості та пізнавання швидко зникає* (С. Жадан); *Обжитість карпатських схилів не дала змоги кочівникам уграм оселитися на гірських окраїнах Київської держави* (з наук.-попул. літ.).

ОБЖНИВУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* Закінчити жнивувати; обжатися. *У Таврії дощ і на косарів рідко йде. Тим*

краще для Гаркуші — засухо обжнивується та обмолотиться... (О. Гончар); *Тут, в Орлівці, встигли тим часом не лише обжнивуватися, а й вивезти весь урожай бозна-куди* (Є. Доломан); *Минулого року Борис допоміг обжнивуватися двом сусіднім фермерам* (з газ.).

ОБЗАВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обзаво́дитися.** *На початку XIX ст. азовським козакам не видавали кормових грошей для дітей, зменшили грошову допомогу на обзаведення господарством* (з наук.-попул. літ.); *Дослідження істориків-демографів спростовують, наприклад, той факт, що чоловіки заради обзаведення потомством вибирали в дружини зовсім молодих дівчат* (із журн.).

ОБЗАВЕСТИ́СЯ *див.* **обзаво́дитися.**

ОБЗАВО́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок.*, **ОБЗАВЕСТИ́СЯ,** еду́ся, еде́шся, *док.*, *ким, чим.* Придбавати, діставати що-небудь необхідне (для життя, господарства, промислу і т. ін.). *Поступово бійці почали обзаводитися кіньми* (О. Гончар); *Одні — здебільше молодші — розпалювали багаття та обзаводились паливом, інші клопоталися біля баранини, що смажилась на вогні* (Д. Міщенко); *Стали обзаводитися господаркою, спромоглися на порося, козу, кілька курок, і почали вибиватися з біди* (М. Андрусяк); — *Ти б, Пилипе, палицею обзавівся, воно все ж було б легше тобі ходити* (І. Цюпа); // Будувати, зводити яку-небудь необхідну споруду. *Подекуди вони* [хутори] *встигали виростати й на більші села чи фільварки, обзаводячись і якимсь замкомфортецею для захисту від нападників* (Іван Ле); // *ким, чим.* Вступати в родинні, товариські і т. ін. стосунки. — *Пора вже йому обзаводитися сім'єю... От я й подумав, Дмитре, чи не гаразд нам буде поженити наших діток* (В. Малик); *Вона вже була дівчиною на порі, й пора було обзаводитись власною сім'єю* (В. Чемерис); *Була Бабійка жінкою ні доброю, ні лихою, з тих, що грубіють душею, як тільки обзаводяться дітьми й господаркою* (Г. Пагутяк); *Вона ходила по кав'ярнях, обзавелася знайомствами, мала романи з одним молодим художником та художником-пенсіонером, брала участь у кількох виставках* (В. Лис).

ОБЗЕЛЕ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обзелени́ти.** *У конкурсі переміг господар із обзеленеными балконом і прибудинковою територією* (з газ.); *Вона тріпнула кіскою, встала із пом'ятої трави .. Колінця її були обзеленені травою* (Григорій Тютюнник); *Баба Катерина старим тесаком на лавці кришила кропиву, змітаючи ребром обзелене괂ної долоні кришиво в тазик* (Є. Пашковський).

ОБЗЕЛЕНИ́ТИ *див.* **обзеле́нювати.**

ОБЗЕЛЕ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЗЕЛЕНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док.*, *що.* 1. Те саме, що **озеле́нювати.** *Старшокласники щовесни обзеленювали навколишні пагорби* (з газ.); *Батько пробував обзеленити* [двір], *понасаджував бузку й американську тополю* (Д. Гуменна).

2. *розм.* Робити зеленим (у 1 знач.). *Під час прогулянок у парку Дмитрик регулярно обзеленював штанці* (з газ.); *Народні повір'я про походження Трійці, які побутують на Поділлі, розповідають: "Зелені свята святкують тому, що Бог в ці дні обзеленив усі рослини, аби людям було весело жити на світі"* (із журн.).

О́БЗИВ, у, *ч.*, *розм.*, *рідко.* Відгук, відповідь. *Добре я стряснув двері аж тричи* [тричі] *й питаю — хто в хаті? Обзиву не було, наче не було нікого в хаті* (Сл. Б. Грінченка); *Не почувши обзиву, вона подумала, що хлопець заснув* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБЗИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обзива́ти** і **обзива́тися.** *До всенького світу забалакуєш, і хоч з якої щілини буде обзивання* (В. Медвідь); *Обзивання є одним із найвідвертіших типів вербальної агресії* (з навч. літ.); *Під час сварки діти часто вдаються до обзивання образливими словами* (з газ.).

ОБЗИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБІЗВА́ТИ,** ізву́, ізве́ш, *док.*, *кого.* 1. *перев. ким, чим.* Називати кого-небудь образливими, лайливими словами; давати комусь негативну оцінку. *Жадан.., чухаючи потилицю, обзивав себе бельбасом, просив пробачення* (Яків Баш); *Михайло обзивав сестру найбруднішими словами, сипав погрозами* (І. Кирій); — *Де ж це видано — дурнем обізвати хазяїна в його хаті!* (І. Багмут); *Домна Данилівна вважалась домогосподаркою, хоч сусідка, якось посварившись із нею, обізвала її відьмою та спекулянткою* (А. Дімаров).

2. *діал.* Гукати. — *Хто там?* — *обізвав його сторож .. Хведір, наче злодій, кинувся, одбіг від цвинтаря* (Панас Мирний).

ОБЗИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБІЗВА́ТИСЯ,** ізву́ся, ізве́шся, *док.* 1. *до кого, рідко кому, на що і без дод.* Відповідати на звертання, поклик і т. ін.; відзиватися, відгукуватися. *Двоє* [парубків] *коло дверей перемовлялись з Настею, що обзивалась десь у сінях за дверима* (С. Васильченко); *Постукавши, зачекав* [Ничипір] *відповіді, але з хати ніхто не обзивався* (М. Руденко); *Я вибігла за ворота.* — *Катренько, де ти?* — *Ніхто не обізвався мені* (Марко Вовчок); *Те, що вона обізвалась, і обізвалась так тихо, кротко, журно, боляче кольнуло Юрія* (В. Винниченко); *Другим у списку був Юхим Гармаш. Не обізвавсь* (А. Головко); *Він не обізвався, боячись, що з самої інтонації відповіді лікар збагне його стан* (Є. Доломан); // *до кого.* Звертатися до кого-небудь з розмовою, запитанням і т. ін. — *А шануйте,* — *обзиваюся до синів,* — *шануйте старого батька!* (Л. Мартович); — *За що ти нашого німого старця б'єш?* — *обізвавсь до нього чоловік* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А мені й обізватися нема до кого, ходжу одна, як голубка підбита* (В. Медвідь); * Образно. *І тут він* [Аркадій Петрович] *вперше почув всім тілом, що се обзивалась до нього його земля, що він з нею так зрісся, як з жінкою, з сином, з дочкою* (М. Коцюбинський); // Промовляти що-небудь або прохоплюватися словом, вигуком і т. ін. *Студент дивився з усміхом на всю подію .. й не обзивався* (О. Маковей); *Він і словечком не обзивався на брудну лайку і прокльони Собенка* (І. Керницький); *Чимсь напрочуд знайомим, милим серцю, чимсь, що обзивалося до нас аж з глибин далекого-далекого дитинства, терзали нас аж до ранку оті незбагненні .. пахощі* (В. Козаченко); *Отець Степан обізвався крізь сон, схопився* (І. Нечуй-Левицький); *Лише де-не-де обізветься до своїх козацький вартовий, і знову все затихне* (Я. Качура); * Образно. *Арфами, арфами — золотими, голосними обізвалися гаї* (П. Тичина); // *перен.* Писати у відповідь кому-небудь листа. *До Вашої картки трохи був неспокійний за наше приятельство, бо Ви довго не обзивалися по своїм листі* (В. Стефаник); *Певне ж єсть поважні причини, коли ти не могла обізватись навіть на такий лист, який був мій останній* (Леся Українка).

2. *перен.* Подавати певні звуки (звичайно про тварин). *Тільки на ранок поверне зоря, Сонце почне витикатись,*

Вже почина і сусіда моя, Бджілка свята, обзиватись (І. Манжура); *Десь над болотцем* [болітцем] *чайка обізвалась, Як обзивалася колись давно...* (Л. Глібов); *Відчувала неспокій і маржинка, обзиваючись у стійлах, а вівці збивалися в тісні отари* (І. Пільгук); *На подвір'ї обізвалися собаки, потім стихли, і хтось обережно постукав у вікно* (М. Стельмах); *Ще раз обізвався пугач за монастирською огорожею* (Р. Іваничук); *Десь збоку завив койот, за ним обізвався другий, і враз все навкруги розляглося тоскним виттям* (Ю. Бедзик); *Данило сам вчув півневе кукурікання, правда, уже коли обізвався сусідський, Бугаїв, півень* (В. Дрозд).

3. Ставати чутним; лунати, розлягатися, перев. реагуючи на щось (про голос, мелодію і т. ін.). *Дзвінки коров* [корів] *обзивались, як далеке зітхання* (М. Коцюбинський); *Скирти і клуня зайнялись, І зорі зникли. Хоч би слово, Хоч би де голос обізвавсь* (Т. Шевченко); *Нарешті з того боку обізвався голос, голос той був знайомий уже тисячу років, він існував для Отави вічно* (П. Загребельний); *Вже під одним возом обізвалася сопілка, а під другим — кобза* (Ю. Мушкетик); *У такі дні може несподівано обізватися телефон* (А. Дністровий).

4. *перен.* Нагадувати про себе, виявляти себе чим-небудь. *Я взагалі здорова.., раз тільки три дні бронхіт був, .. коли-не-коли кашель обзивався* (Леся Українка); *Щось м'яке обізвалося в серці, що приємно запекло під повіками* (Б.-І. Антонич); *Поки що колона не обізвалася жодним пострілом* (О. Гончар); *Обізвалися зовсім інші думки й почуття. З'явилася доброзичливість. Засіяла радість* (Олекса Ізарський); *Кухарі знову заметушилися, забігали, а баняки обізвалися дружним дзеленчанням покришок* (Ю. Винничук); // Відчуватися, проявлятися (про вдачу, риси характеру і т. ін.). — *Земля найкраще пахне восени, — говорить сам до себе Тимофій. Це одна половина старої горицвітівської вдачі обзивається в ньому* (М. Стельмах); [М а р у с я:] *Обізвалася плоть моя — і нічого я їй не вдію* (Панас Мирний); *Українка дала величезній імперії нового султана. Аби ж то обізвався в його крові голос наших степів і милосердя пробудилося в серці до народу його матері* (П. Загребельний).

5. *перен.* Виявляти співчуття, бажання допомогти, сприяти кому-небудь. *Жодна душа не обізвалася, не відкликнулася на той плач дитини* (Л. Яновська); // Висловлюватися про кого-, що-небудь, даючи оцінку. *Вітала* [поета] *з успіхом одверто Із Буковини ланкова; Критикував учитель з Ічні .. Лише дружки — "боги критичні" — Не обзивалися!* (С. Олійник); *Про наш збірник на спомин Гоголя ніхто з наших і словечком не обізвався* (Панас Мирний).

6. *тільки недок., розм.* Обзивати один одного поганими словами. *Мама з бабою сварилися і обзивалися, і все, як Дімка зрозумів, через нього, бо він усім заважав і жити не давав* (Г. Тарасюк); — *Що це за слова в тебе: "Бовдур"! Я стараюсь, поки ти тут вилежуєшся, страждаю за трьох, а він ще обзивається. Ніякої культури! Сам бовдур!* (Я. Стельмах); — *Падлюка! — верескнула Лідія. — Змія підколодна! .. — Прошу не обзиватися, — сказав Бумблякевич* (Ю. Винничук); *Діти чомусь почали обзиватися негарними словами й оскаженіло паплюжити всіх наліво і направо* (М. Кідрук).

7. *рідко.* Називати себе; називатися. *Обізвався грибом, то лізь у борщ* (прислів'я).

◊ **Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров** *див.* **кров; Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві** *див.* **го́лос; (1) [І] сло́вом не обзива́тися (не озива́тися) / не обізва́тися (не озва́тися)** *до кого і без дод.* — не розмовляти, не говорити з ким-небудь; мовчати. *За цілий день або вечір ні до кого й словом не обзивався* (Панас Мирний); — *Чого се ти усе думаєш? .. Він* [Павло] *і словом не озветься, а наче од сну прокинеться* (Марко Вовчок); *Василь сидів поруч Гришки, як німий, словом не обізвався цілу дорогу* (Г. Косинка); **(2) Обзива́тися (озива́тися) / обізва́тися (озва́тися) сло́вом** *до кого і без дод.:* а) вступати в розмову, говорити з кимсь. *Шляхтянки на велику силу ледве насмілювались обзиватись словом до княгині на її усякі запитання* (І. Нечуй-Левицький); *Ніхто не смів обізватися до нього словом у тій страшній хвилі* (І. Франко); *Софія не зважилась, а може, й не схотіла озватися до баронеси словом* (Леся Українка); *Старий Супрун весело зустрів удову, обізвався привітним словом* (О. Донченко); б) відповідати на що-небудь, відгукуватися. *Ти* [Україна] *ішла на пана, на магната, І з татранських синіх полонин Озивавсь до тебе словом брата Непокірний польський селянин* (М. Рильський); — *О, камене* [каменю]! *Звідки ти? З Трої якої? Які ти слова приховав за щокою? Чого ж ти подосі* [досі] *уперто мовчиш? Коли ж ти обізвешся словом, коли ж?* (П. Мовчан).

ОБЗИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБЗИРНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **озира́ти.** *Кождий обзирає обух, пальцем пробує, чи остре вістря* (І. Франко); *Лікар увійшов і скванно став обзирати хворого* (Марко Черемшина); *Щодня спускався він із гори, звідкіля обзирав власне обійстя* (Валерій Шевчук); *Олексій Іванович то блід, то червонів, коли капітан обзирав кожного хворого, чи немає у нього поранень, або слідів від ременя гвинтівки* (Г. Пагутяк); *Скоса обзирнула* [хазяйка] *дівчину, як саму шкоду* (Марко Вовчок).

ОБЗИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБЗИРНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док., рідко.* Те саме, що **озира́тися.** *Він стояв коло дверей і обзирався довкола, слухав, чи не почує голосу людського* (І. Франко); — *Каже мені голос: не обзирайся, ще ти не на тому горбку, де стати тобі й обзирнутися* (В. Медвідь); *А молодиця далі посміхується над ним, та ще обзирається, чи мужеський рід її слухає* (М. Матіос); *В ту саму хвилю станув* [став] *і вуйко коло мене, і його рука поклалася важко на моє плече. Обзирнувшись, глянула я в його лице* (О. Кобилянська).

ОБЗИРНУ́ТИ *див.* **обзира́ти.**

ОБЗИРНУ́ТИСЯ *див.* **обзира́тися.**

ОБЗНАЙО́МИТИ *див.* **обзнайо́млювати.**

ОБЗНАЙО́МИТИСЯ *див.* **обзнайо́млюватися.**

ОБЗНАЙО́МЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обзнайо́мити.** — *Ви тут у місті чужі, не обзнайомлені з відносинами* (І. Франко); — *Він же не обзнайомлений з інструкціями лікаря* (О. Кобилянська); *Він* [Охріменко] *уточнив, яке ж прізвище й який титул кому саме належить. Таким чином, Андрій був уже цілком обзнайомлений, кожна людина для нього стала більш-менш конкретною, бо мала свою, бодай манюсіньку, біографію* (І. Багряний); *Також вона була дуже добре обзнайомлена з моїми приватними справами* (У. Самчук).

ОБЗНАЙО́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЗНАЙО́МИТИ,** млю, миш; *мн.* обзнайо́млять; *док., кого, рідко.* 1. Те саме, що **ознайо́млювати.** *На музейних екскурсіях учнів обзнайомлюють із найкращими творами сучасного малярства* (з газ.).

2. Знайомити кого-небудь з усіма або багатьма. *За кілька днів учительці вдалося обзнайомити між собою всіх членів природничого гуртка* (з газ.).

ОБЗНАЙО́МЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЗНАЙО́МИТИСЯ,** млюся, мишся; *мн.* обзнайо́мляться; *док., рідко.* 1. Те саме, що **ознайо́млюватися** 1. *Якимсь чином я опинився під вікнами попа Бабчинського й докладно обзнайомився з його двором та огорожею* (У. Самчук).

2. Знайомитися з усіма або багатьма. *Гості тільки що зібрались, не обзнайомились, а декотрі були між собою й незнайомі* (І. Нечуй-Левицький); *Коли ми добре обзнайомились і засимпатизували один одному, він показав мені й лабораторію — тісну комірку з комп'ютерами вздовж стін* (Н. Околітенко).

3. *перев. док.* Те саме, що **осво́їтися.** *Ось нехай тільки обживусь трохи, обзнайомлюсь...* (С. Васильченко); *— У перше купання я обзнайомився з солоною водою* (Ю. Яновський).

ОБЗНАЧИ́ТИ, чу́, чи́ш, *док., що і без дод., рідко.* Позначити знаками що-небудь. *Просив, щоб обзначить йому, — де його, а де ні* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЗОЛО́ТА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **позоло́та.** *Дзеркали* [дзеркала] *у золочених рамах, образи мальовані теж у обзолоті* (Марко Вовчок).

ОБЗОЛОТИ́ТИ *див.* **обзоло́чувати.**

ОБЗОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обзолоти́ти.** *Василина пливла по залі, як хмара серед неба, обзолочена світом сонця* (І. Нечуй-Левицький); *Ми помолились у підземній церквиці, повній м'якого вощаного світла століть, мов обзолочений пилком вулик* (Є. Пашковський).

ОБЗОЛО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЗОЛОТИ́ТИ,** очу́, о́тиш, *док., кого, що.* Те саме, що **озоло́чувати.** *Ядучий пил амброзії по коліна обзолочував штани, коли брів* [Микола] *од хати до хати* (Є. Пашковський); *— Я вас обзолочу, обсиплю золотом та сріблом* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *— Нехай Бог дає тобі довге життя й обзолотить твої уста за те, що ти мені сказав* (С. Скляренко).

ОБЗО́РИНИ, рин, *мн., діал.* 1. Огляд (у 1 знач.). *Їмость оглядала все й розмовляла з Галею, але попри те посвятила всю свою увагу на обзорини Броні* (Л. Мартович).

2. *етн.* Оглядини (у 1 знач.). *Степан Дзвінчук готувався до весілля. "Обзорин" він не потребував робити, бо добре знав Дзвінчине господарство* (В. Гжицький).

◇ **На огля́дини** *(діал.* **на обзо́рини, на розгля́дини)** *див.* **огля́дини.**

ОБИВА́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. *заст.* Постійний житель якоїнебудь місцевості, населеного пункту і т. ін. *— Я, Галочка, дочка обивателя, Олексія Таранця, нагадую Семенові Івановичу, що він є благородний, пан* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Здивований обиватель протирав очі, бачачи на вивісці знайомої крамниці замість рум'яних паляниць — лаковані чоботи* (П. Колесник); *Старанно молились полтавські обивателі, просили у Всевишнього вигідної торгівлі, в домашніх справах — спокою та добра* (Б. Левін); // *розм.* Те саме, що **жи́тель;** узагалі звичайний, пересічний громадянин. *Микола подав машину точно о другій ночі, став не коло під'їзду, а осторонь, щоб не колошкати сонних київських обивателів* (П. Загребельний); *— Я мала трохи дозвілля і вирішила ближче познайомитися з обивателями Сквири* (Ю. Хоружий).

2. Людина, позбавлена широких суспільних поглядів, що живе дрібними, міщанськими інтересами; міщанин (у 3 знач.). *Мені хотілось цим грубим словом ударить читача, підчеркнути* [підкреслити] *всю гидоту психічної реакції обивателя після хвильового підйому* (М. Коцюбинський); [І в а с ь:] *Та невже ж таки той карбованець стане нам на дорозі? Невже ми, наче якісь обивателі, будемо робити з нього культ... божество?* (І. Муратов); *— Теж іще! Обивателі!.. — казав він, презирливо кривлячись. — Не могли на роботу в село після інституту поїхати!* (В. Нестайко).

3. *зах.* Поміщик. *Познайомився з ними якийсь Киселевський, не першої вже молодості дрібний обиватель з Синицької округи* (І. Франко).

ОБИВА́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **обива́тель.** *Це була п'ятдесятип'ятилітня обивателька, яка ніде не працювала, отримуючи пенсію за покійного чоловіка* (О. Бердник); *Тетяна Ничипорівна, ображена в найсвятіших своїх почуттях, з лагідної обивательки перекинулась на люту левицю* (В. Підмогильний); *— Що ж поробиш, Тарасику! — з робленим жалем зітхає Ніна Остапівна. — Така я є. Міщаночка і обивателька* (Ю. Бедзик); *— Ти можеш вважати мене обивателькою, вам, чоловікам, легко пишатися своїми чеснотами, а в жіночих руках домашнє вогнище, образно кажучи* (В. Дрозд); *Для пані графині, одної з заможніших обивательок в сьому повіті, .. мізерний капіталик бідного попа не може становити ніякої принади* (І. Франко).

ОБИВА́ТЕЛЬСТВО, а, *с.* 1. *заст.* Збірн. до **обива́тель** 1. *Через місяць сколошкалося все місцеве обивательство* (О. Ульяненко).

2. Погляди й поведінка обивателя (у 2 знач.). *Різні долі, різні характери, різне розуміння патріотизму у цих двох "товаришів": один з них без матеріального забезпечення, без своєї оселі, але з глибокими національними почуттями, другий .. своє обивательство, полохливість, свій егоїзм прагне прикрити патріотичною фразою, приписуванням собі чеснот, йому не властивих* (Б. Лепкий).

3. *зах.* Збірн. до **обива́тель** 3. *— О, пане старосто, — аж скрикнув пан маршалок, — але ж тут не може бути двох думок! Ані найменшого сумніву, що все обивательство думає так, як я* (І. Франко).

ОБИВА́ТЕЛЬСЬКИЙ, а, е. 1. *заст.* Прикм. до **обива́тель** 1. *В містечку шляхта склала обивательську хоругву .. В хоругві буде з півста чоловік* (П. Панч); // Належний обивателю, обивателям. *Становий .. сів на обивательські коні, покотив з Пісок* (Панас Мирний); *Вранці тихий степовий городок оживав .. Виходили заспані горожани* [городяни], *плентались по мостовій візники, вилітав із гаража єдиний на всю округу виконкомівський автомобіль і з вереском мчав у туман, розганяючи обивательських курей і зграї голодних собак* (М. Хвильовий); *Між фортецею і обивательськими будинками — міська площа, на ній збираються перед походом козаки* (Ю. Мушкетик).

2. Власт. обивателю, обивателям (у 2 знач.). *Тим більше йому було прикро, що передбачалася розмова в досить обивательському плані* (Л. Смілянський); *— Соромтеся, док-*

торе! Ви людина науки, і обивательський спосіб мислення вам не до лиця (Ю. Смолич); *Не тільки обивательська свідомість жінки — влаштувати себе, — а й якесь незрозуміле ще захоплення її молодості допомогли тут Храпкову одружитися* (Іван Ле); *Чому ж мовчить наука? Чи вона також захворіла на обивательську гидливість?* (М. Руденко); *Шеремет орієнтувався в політиці лише поверхово, на обивательському рівні* (А. Кокотюха).

3. *зах.* Прикм. до **обива́тель** 3. *Бідні були дівчата .. А претенсії* [претензії] *були — все ж таки вони діти урядника, а їх мати була шляхтянка, з обивательського дому* (І. Франко).

ОБИВА́ТЕЛЬЩИНА, и, *ж., зневажл.* Відсутність широких суспільних інтересів, дріб'язковість, міщанство, характерні для обивателя (у 2 знач.); міщанська психологія. *Треба було б на деякий час "загубитися" в безвісті, у тиші, серед людської каламуті й обивательщини. Цього Борис, на жаль, не зрозумів* (Б. Антоненко-Давидович); *Треба брати до рук розперезаних обивательщиною провінціалів і розрядити гостроту події* (Іван Ле); *Купити щось коштовне він не міг, а піднесення якоїсь дрібнички тхнуло б обивательщиною* (Ф. Бурлака); *Почавши від 1945-го року все змінилось: там, де ще недавно добувалась інтелектуальна пожива, її більше не було, і її брак навпростець провадив мене до духовного голоду й обивательщини* (О. Забужко).

ОБИ́ДА, и, *ж., розм.* Те саме, що **обра́за.** *Він бачив її завжди тиху, спокійну, добру і вгадував, що причиною того була обида* (І. Нечуй-Левицький); *Очевидно, султан мусив уже заявити суддям, що її обида — се обида його і його дому...* (О. Назарук); *Спогади — про останні вечори з нею біля перелазу — викликали тільки обиду на Орину та роздратування* (А. Головко); *Полюбили діти задумливого лірника, охоче зустрічали його, розповідали про свої пригоди і обиди* (І. Пільгук); *Моє щастя було понад всякими обидами й розчаруваннями* (О. Бердник); *Її* [Ганнусі] *обида ствердла й звузилася на тонке жало, що вогнем пекло під грудьми* (О. Забужко).

◊ **Держа́ти оби́ду** *див.* **держа́ти; Не дава́ти / не да́ти в обра́зу** *(розм.* **в оби́ду)** *див.* **дава́ти.**

ОБИ́ДВА, обо́х, *ч. і с.,* **ОБИ́ДВІ,** обо́х, *ж., числ. збірн.* Один і другий, і той і інший (із двох названих або відомих предметів чи осіб). *Обидва вони мовчки пішли додому* (І. Нечуй-Левицький); *Ваші листи до мене й до дядька ми отримали, я відповідаю на обидва* (Леся Українка); — *Ти теж хвилювався, тату? Ой, та не можу ж я, слаба жінка, втішати вас обох!* (В. Владко); *Поруч них лежав батарейний радист, поранений в обидві руки* (О. Гончар); *Перед досвітком з обох сторін фронту, спершу ніби пробуючи голос, відтак на повну силу заговорили гармати* (Р. Андріяшик); *У своїх листах обидві сестри час від часу скаржилися на ностальгію* (Ю. Андрухович); *Ліда кинулася до матері, упала біля крісла, обхопила обома руками її коліна* (Люко Дашвар).

◊ **Бра́ти / взя́ти в оби́дві жме́ні** *див.* **бра́ти; В оби́два кінці́** *див.* **кіне́ць**[1]**; Вхопи́ти в оби́дві жме́ні** *див.* **ухо́плювати; Держи́ в оби́дві жме́ні** *див.* **держа́ти; Диви́тися обома́** *(рідко* **в оби́два)** *див.* **диви́тися; За оби́дві щоки́ умина́ти (намина́ти, уплі́тати** *і т. ін.)* *див.* **умина́ти**[1]**; Наставля́й кише́ню (кише́ні, оби́дві жме́ні)** *див.* **наставля́ти**[1]**; Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки** *див.* **покла́сти**[1]**; По оби́дві руки́** *див.* **рука́; Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри)** *див.* **шкутильга́ти.**

ОБИ́ДВІ *див.* **оби́два.**

ОБИ́ДВІРУЧ, *присл., розм., рідко.* Обома руками. *Хлопцеві вдалося взяти лантух обидвіруч і повантажити на воза* (із журн.).

ОБИДВО́Є, о́х, *числ. збірн., діал.* Обидва (обидві), обоє. *Я також не сплю, ходжу й думаю. Ходимо обидвоє цілу ніч, цілу довгу зимову ніч* (У. Самчук); — *Ой, які ви були погані обидвоє... які безсердечні егоїсти...* (Ірина Вільде); *Напередодні Нового року я надумав трохи розважити обидвох малюків* (Ю. Андрухович); *Споконвіків мешканці обидвох Черемошних говорили майже однаковою материнською мовою і однаково складали руки до однакового "отченашу"* (М. Матіос); *Нас обидвох засліпило наше прагнення бачити світ таким, яким ми його собі уявили* (Любко Дереш).

ОБИДЕ́НКОЮ, *присл., діал.* Те саме, що **оби́день.** *Я обиденкою справлюсь: уранці поїду, а на ніч і додому* (Сл. Б. Грінченка).

ОБИДЕ́ННИЙ, а, е, *діал.* Зробл., побудований і т. ін. за один день. *Зробіть ви обиденну сіть, таку, щоб ув один день і прялась, і сукалась, і моталась, і щоб із тії* [тієї] *ниті і сітка плелась* (з казки).

ОБИ́ДЕНЬ, *присл., діал.* За один день. *У Тригубенка в хаті метушня — збори в дорогу. Ніяк не схоже на те, що чоловік обидень і повернеться* (А. Головко).

ОБИДЖА́ТИ *див.* **обижа́ти.**

ОБИДЖА́ТИСЯ *див.* **обижа́тися.**

ОБИ́ДЖЕНИЙ *див.* **оби́жений.**

ОБИ́ДЖУВАТИ *див.* **обижа́ти.**

ОБИ́ДИТИ *див.* **обижа́ти.**

ОБИ́ДИТИСЯ *див.* **обижа́тися.**

ОБИ́ДЛИВИЙ, а, е, *діал.* Образливий. *Осталася* [Рахіра] *на місці, .. затискаючи раз по раз п'ястуки, погрожуючи ними та викликуючи голосно брутально грубі і обидливі слова* (О. Кобилянська); *Боявся я, щоб ти, як людина молода й палка, вразлива й обидлива легко, не виговорився, бесідуючи з московськими або і з нашими всякого чину людьми, і таким способом, не зі злої волі, а з необачності, не погубив себе й мене* (Б. Лепкий).

ОБИ́ДЛИВО, *діал.* Присл. до **оби́дливий.** *Не міг .. знести, щоб вона накидалася обидливо на невинну дитину* (О. Кобилянська); *Командування сотнею вважалося не для них* [старшин]. *Деякі .. поводилися з нами дуже нерадо й обидливо* (А. Чайковський).

ОБИ́ДНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **обра́зливий.** *Угледівши нещасну дівчину, вдарила* [Марія] *її в плечі й накинулася обидним словом на неї* (О. Кобилянська); *Вони його* [працівника заводу] *"молотили" словами довго. Такими трохи "обидними" словами* (М. Матіос).

ОБИ́ДНО, *рідко.* Присл. до **оби́дний.** — *Тобі ж, Зевес, скажи, не стидно, Що пред тобою дрянь і прах Базіка о богах обидно, Мудрує о твоїх ділах?* (І. Котляревський); // *у знач. пред. Зіну це ображало, мені теж було обидно за будучих людей* (В. Винниченко); *Йому* [хлопцеві] *нітрохи не обидно, Що його не хочуть розуміть* (В. Симоненко); — *Гуляють ото весілля без мене — хай. Та тільки обидно. Увесь рік при них, при механізаторах, а дійде до весілля... та хай* (О. Гончар); *Було цікаво, дивно, сумно, а то й до сліз обидно за муки рідних йому людей* (Василь Шевчук).

ОБИ́ДЧИК, а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **кри́вдник.** *— Та й обидчик же ти який, — Боже! — хитаючи головою, гомоніла Зайчиха. — Хіба ж так з сестриці можна знущатись* (Панас Мирний); *Вони .. добре розуміли, що коли реєстровий козак біжить на Низ, за пороги, то вже не задля того, щоб забути про своїх обидчиків* (П. Панч); *Ведмедиця, певно, визнавши його* [Ігоря] *головним обидчиком свого дитинчати, кинулась до нього* (В. Чемерис); *Гнів на обидчика бурхав у моїх грудях* (А. Михайленко).

ОБИ́ДЧИЦЯ, і, *ж., розм., рідко.* Жін. до **оби́дчик.**

ОБИЖА́ТИ, *діал.* **ОБИДЖА́ТИ,** а́ю, а́єш *і* **ОБИ́ДЖУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ОБИ́ДИТИ,** джу, диш, *док., кого, розм., рідко.* 1. Те саме, що **обража́ти** 1. *Іван .. взагалі нікого не обижав, але вмів чемними словами заїхати в самі печінки* (Л. Мартович); *Оксану вже починало гнітити мовчання це. І жаль було подругу: отак обидила її нізащо* (А. Головко).

2. Те саме, що **обража́ти** 2. *Горенько в світі жити, що всяк обижає* (П. Чубинський); *Він же не міг ніколи стерпіти, як обиджували невинно безталанну ту дівчину* (О. Кобилянська); *Мати йде на роботу вранці і щоразу наказує: — Дивися ж, Денисе, не обижай Настусю, вона маленька* (О. Копиленко); *— Не ходи туди, синку, — каже* [мати], *— на вечорницях збираються самі п'яниці та розбишаки; там тебе обидять, віку тобі збавлять* (О. Стороженко).

ОБИЖА́ТИСЯ, *діал.* **ОБИДЖА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБИ́ДИТИСЯ,** джуся, дишся, *док., розм., рідко.* Те саме, що **обража́тися.** *Хвіст конем не вертить, а кінь хвостом. Не обиджайтеся на мене* (Б. Лепкий); *— Не на нас обиджайтесь!* (О. Гончар); *— Не кажіть нікому за прощання директора, бо це тайна. Господиня ніби обидилася: — Ото ж бо ви говорите!* (Л. Мартович).

ОБИ́ЖЕНИЙ, *діал.* **ОБИ́ДЖЕНИЙ,** а, е, *розм., рідко.* Дієпр. пас. до **оби́дити.** *Він був у тій хвилі обиджений і обурений до глибини душі* (О. Кобилянська); *— Заповідь гуманності каже мені, щоб я помагав тому, хто більше нещасний і обижений* (В. Винниченко); *— А-а, це ти, старшино, обижений великопольською шляхтою? — розтягнув князь тонкі губи в подобі посмішки* (В. Чемерис).

ОБИНЯ́К *див.* **обиняки́.**

ОБИНЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **обиня́к,** а́, *ч.), розм., рідко.* Обережні, інакомовні мовні звороти; натяки, недомовки. *Не поняли* [зрозуміли] *її обиняків: Просила Злидниха в сусіда буряків, А треба — дать було капусти* (Л. Боровиковський); *Щирий і дружній тон, яким говорив Роман, підкупляли його* [Марченка] *на розмову по щирості. Але почав усе ж обережно, обиняками* (В. Минко).

○ **(1) Без обиняків,** *у знач. присл.:* а) *(зі сл.* говорити, сказати *і т. ін.)* не вдаючись до натяків, недомовок і т. ін.; прямо, відкрито. *Йван нагонив його. Казав-таки без обиняків: "Ідіть, панотче, додому спати"* (Л. Мартович); *— Який тебе ґедзь у лісі вкусив? — запитала Муха без обиняків* (Ірина Вільде); б) *(зі сл.* робити, виконувати *і т. ін.)* беззастережно, без будь-яких вагань і т. ін. *Вона* [баба] *без всякого обману І щиро без обиняків Робила грішним добру шану, Ремнями драла, мов биків* (І. Котляревський).

ОБИ́РАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обира́ти** 2. *Поруч з князем стає раніше призначуваний князем, а тепер обираний Новгородом посадник, фактичний правитель* (з наук. літ.); *На чолі міського судівництва стояв війт, обираний вільними голосами всього міщанства* (з наук.-попул. літ.); *Обирані депутати і призначувані урядовці не люблять, але потребують фахових експертів* (із журн.); // **оби́рано,** *безос. пред. У статті четвертій ішлося про те, щоб по містах урядників обирано з наших людей гідних, себто не допускаючи до тих урядів царських ябед і крючкотворців* (П. Загребельний).

ОБИ́РАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **оби́раний.** *Можемо вважати розповідь про батьків достатньо символічною: важливо показати, що не тільки святий, але весь його рід носить печатку обираності* (з навч. літ.).

ОБИРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обира́ти.** *Після запровадження християнства державні та релігійні діячі Київської Русі стали домагатися у Візантії самостійного обирання митрополитів* (з наук. літ.); *Порядок обирання та відкликання членів ради, їхній кількісний склад та терміни обирання встановлюють загальні збори* (з мови документів); *Постійне змушене обирання між двох альтернатив доповідача стомлювало* (з газ.).

ОБИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБРА́ТИ,** оберу́, обере́ш, *док.* 1. *кого, що.* Виділяти, відбирати за якою-небудь ознакою. *Серед командирів батальйонів уже давно виробився зухвалий гвардійський звичай — заздалегідь обирати пункти, ще зайняті ворогом, під свої майбутні КП* [контрольні пункти] (О. Гончар); *Його обрали за об'єкт розваги, як приблудне собаченя, кішку або підбитого птаха* (Ю. Яновський); *Вони обрали місце, щоб сидіти проти сонця* (О. Гуреїв); *Звісно, можна обрати точкою відліку перше усвідомлення власного Я, перший дитячий спогад* (Ю. Іздрик); // Віддавати перевагу комусь, чомусь перед ким-, чим-небудь іншим. *— Оце і твоя пора прийшла, доню! Гляди ж, се на весь вік, Катре! Гляди, кого обираєш* (Марко Вовчок); *На радощах, що ми помирились, Оля і вигукнула моє прізвище, коли обирали редколегію стінної газети* (А. Дімаров); *Фотографуючись біля розкопок, вона постійно обирала місце поряд з доцентом Вербенком, автором експедиційного звіту* (В. Єшкілєв).

2. *кого — ким, на (за) кого, в що і без дод.* Призначати, виділяти голосуванням для виконання яких-небудь обов'язків. *Обирайте собі за отамана, кого самі знаєте, та й рушайте з Богом!* (А. Кащенко); *Митрополита обирав крайовий собор, а єпископа — собор єпископів з представниками світських людей, головно тієї єпархії, для якої обирали єпископа* (І. Огієнко); *Кобзар оповідав про те, як воліли козаки не обирати в гетьмани джуру Хмельницького, бо той — шляхтич* (О. Ільченко); *Удруге йому наснилося, ніби його обирають президентом міжнародної антидівчачої асоціації* (В. Нестайко); *Громада обрала головою одного багатого чоловіка* (І. Нечуй-Левицький); *Справного курінного обрало собі товариство* (Ю. Мушкетик).

3. *кого, що, рідко.* Те саме, що **оббира́ти** 2, 3. *Марія сідала біля коша з картоплею і обирала її цілу гору* (С. Тудор); *Жінка такого класу не може їсти піци. Ну, сир там, овочі... Бач, навіть шкірку з помідорів обирала* (Ю. Іздрик); *Хима виймає з пазухи хусточку, обирає сльози* (М. Коцюбинський); *Той тузами обирає Свата в його хаті, А той нишком у куточку Гострить ніж на брата* (Т. Шевченко).

◊ **(1) Обра́ти / обира́ти [свою] сте́жку (стежи́ну, доро́гу** *і т. ін.) яку, чого і без дод.* — визначити, вирішити, чим займатися, як жити. *Так і здавалося, що доки він справді обере свою стежку життя, черкаські події наздоженуть його, в*

дорозі застануть (Іван Ле); *Може, надаремне відсахнувся тоді брата.., може, брат вірнішу дорогу обрав? Як далеко розійшлися відтоді їхні дороги* (О. Гончар); — *Велику дорогу обрав. Чим більша, чим крутіша гора, котру хочеш подолати, тим більший опір, тим грізніша небезпека* (О. Бердник); *То молодість була, а в молодості не кожна людина вірну стежку обирає* (М. Руденко); *Коли ми з братом виросли і настав час обирати свою дорогу в житті, я згадав слова батька* (С. Жадан).

ОБИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБРА́ТИСЯ,** оберу́ся, обере́шся, *док.* 1. *перев. док., на що і з інфін., заст.* Те саме, що **оббира́тися** 3. — *Лихе мене наустило обиратися промовляти до тої старої торби* (Л. Мартович).

2. *тільки док., ким, чим, за кого, діал.* Те саме, що **оббира́тися** 5. *Коли обрався грибом — лізь у кіш* (Номис); *Вовк, Бурмило і Мурлика Як почули се, велика Радість обняла їх ум. Зараз за катів обрались І Микиті нахвалялись Причинить до смерті глум* (І. Франко); *Коли грибом обрався бути, То лізь у борщ — і не сварись!* (Д. Павличко).

3. *тільки недок.* Пас. до **обира́ти** 1, 2. *Пункти їхньої мандрівки визначалися настроєм, назвою або обиралися навмання на карті* (Н. Сняданко); *З наймолодших майстрів обирався майстер-служник* (М. Дочинець); *Досі гетьмани наші обиралися вільними голосами на підставі загального рівного козацького голосування* (Г. Хоткевич); *Згодом козак Сагайдачний стає осавулом, потім почав обиратися наказним полковником* (В. Чемерис).

◊ **Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися** *і т. ін.)* **ли́ха (біди́, кло́поту** *і т. ін.)* *див.* **оббира́тися.**

ОБИ́ТЕЛЬ, і, *ж.* 1. Те саме, що **монасти́р.** [М а т у ш к а г у м е н я:] *Мені здається, що гріх нам буде гонити її від своєї обителі* (Панас Мирний); *Монастир був бідний, і жили в ньому самі діди. Раз на місяць сюди привозили продуктів знизу, з філій цієї святої обителі* (Ю. Яновський); — *Хто ти, сину мій, і яка потреба привела тебе в мою обитель?* (Р. Іваничук); *Мене охрестили у старій дерев'яній церкві, й нічого поганого не сталося ні мені, ні святій обителі* (Г. Пагутяк); *На віднову з обителі приносили й стародруки, і книги, писані на крихкому папері і навіть на шкірі козляти* (М. Дочинець).

2. *заст., поет., розм.* Місце перебування, мешкання і т. ін. кого-небудь. *О Львове, обитель лева! Пророком народ твій був. Він силу твою сталеву Ще з давніх-давен відчув* (Л. Забашта); *Несли* [Панас Якович з дружиною] *в родинну обитель плекані в сімейному вогнищі бажання й надії* (І. Пільгук); *Це наша тимчасова обитель, але, як зав'яжеш тут, так і там, у тому світі, зустрінуть тебе* (О. Ульяненко).

(1) Ти́ха оби́тель — про місце, що дає притулок, можливість спокійно жити, працювати і т. ін. *Він.., безтямно закоханий в ліси і в книги, молодий аспірант, якому пророчили тиху наукову обитель, — він, уявіть собі, вулкан!* (С. Журахович); *Єдину насолоду мала* [абатиса] *в тому, щоб лякати майбутню імператрицю, вказуючи їй мудро й обачливо на те, яка доля чекає тих жінок, що покидають тихі обителі миру й спокою і занурюються в життя світське* (П. Загребельний); — *Пані, — мовила вона, — ледве я вас побачила, як ви хочете позбавити мене свого товариства. А я, признатись, дуже розраховувала на нього в цій тихій обителі* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

ОБИ́ТЕЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **оби́тель** 1. *Не кваплячись, проходив він, оглядаючи обительські садки* (Іван Ле); *Починаючи з XVII ст., митрополити мешкали в Софіївському монастирі, а Паньківщина перетворилася на маєткове господарство цієї святої обителі. Але 1764 року Катерина II забрала обительські землі у власність держави* (з наук.-попул. літ.); *Щосуботи й неділі приходив він до обительського храму на богослужіння* (із журн.).

ОБИХІ́ДКА, и, *ж., розм., рідко.* 1. Повсякденні витрати. *Може, якого шага уторгував би, то й було б на обихідку* (Сл. Б. Грінченка); *Матері було шкода сина, і вона часом, було, продасть то кабанця, то кількі курок і все шле гроші синові на будь-яку обихідку* (І. Нечуй-Левицький); [П е т р о:] *Я поніс Порохові кожуха на заклад, щоб взять у нього таляр, то вже було б і на обихідку, і на подимне* (І. Карпенко-Карий).

2. Постійне користування; ужиток. *Сааді — дорогий персам поет для їхньої щоденної обихідки, він чудово висловлює щиро перський дух* (А. Кримський).

◊ **(1) На всю (свою́) обихі́дку,** *зі сл.* б р е х а т и, в е р з т и *і т. ін., заст., фам.* — без будь-яких обмежень; надмірно, дуже, нахабно. — *Верзи, верзи на свою обихідку! Може, на душі полегшає, — сказав Оникій* (І. Нечуй-Левицький).

ОБИЧА́Й, ю, *ч., заст.* Звичай, звичка. *У мене обичай — козацький звичай: Хоть побачу, то й не плачу* (П. Чубинський); [Л а с т і в к а:] *Що город, то й норов; що край, то й обичай!* (М. Кропивницький); — *Хто з панів познайомить мене з господарем хати? Добрі обичаї упадають!* (О. Лисяк); *А потім, додає літописець, такий обичай, як у в'ятичів, мали тоді радимичі, сіверко, кривичі та інші погані, що не відали закону Божого, а самі творили для себе закон* (В. Чемерис).

ОБИЧА́ЙКА, и, *ж.* О́бід сита, решета, бубна і т. ін. *На одному возі біліє двоє нових ситів* [сит] *з чистенькими лиснючими обичайками* (І. Нечуй-Левицький); *Ось клубочок вискочив з обичайки і, залишаючи по сліду волохату ниточку, покотився по долівці* (К. Гриб); *В підситку, там, де я втикаю ножиці, вже й дірочки поробилися від того ворожіння, і обичайка надкололась* (Григір Тютюнник); * У порівн. — *Мерзота!.. — знову тільки й міг вимовити Лодиженко, позираючи вгору, де блищало, мов обичайка з підситка, коло світла* (Іван Ле).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **квочка в обича́йці** *див.* **квочка.**

ОБИЧА́ЙНИЙ, а, е, *заст.* 1. Звичайний. *Нема в його лиці нічого, опріч обичайного суму та моці* (Марко Вовчок).

2. Вихований (у 2 знач.), чемний, ґречний. *Усі* [дами] *були одна в одну розумні й шляхетні, гарні з себе і обичайні, люб'язні й скромні* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБИЧА́ЙНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Властивість за знач. **обича́йний** 2. *Се було свідоцтво, .. що Петро Гарасимів, 11 літ, скінчив однокласову* [однокласну] *школу в тім селі і проявив дуже добру пам'ять, цікавість, пильність і взірцеву обичайність* (І. Франко).

ОБІ́ *див.* **оба́.**

ОБІ́БРАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обібра́ти.** *У віддаленому кутку лісу, в яру, біля кореневища крислатого дуба вже горіло вогнище із сухих гілляк та листя, в жару пеклася картопля й обібрані з листків качани кукурудзи* (І. Франко); — *От твоя мати і пішла у сусіди .. Та як вийшла? Обібрана зовсім! То на ліки пішло, то брали добрі люди за якусь ко-*

лись-то позичку, а то й підкрадали (Г. Квітка-Основ'яненко); *Приходили колись давно готи, плюндрували поля, оббирали люд і вже обібраного змусили потіснитися в гори* (Д. Міщенко); *Ті батюшки, що вчились в академії й були понаставлювані на парафії митрополитом, встоювали за накидку плати на треби; старіші й простіші, обібрані громадами, були проти накидки плати* (І. Нечуй-Левицький); // **обі́брано,** *безос. пред. Тільки вранці шумить село. Вранці дізнаються, кого обібрано "до цурки"* (М. Хвильовий); *Яке це диво — ґвалт в Обухівці. Може, обібрано когось, може, хтось голову комусь проломив сп'яну* (А. Головко); *Хоч цієї ночі господарі стерегли свої борті, одну пасіку однаково було обібрано* (Ю. Мушкетик).

ОБІБРА́ТИ *див.* **оббира́ти.**

ОБІБРА́ТИСЯ *див.* **оббира́тися.**

О́БІГ, у, *ч.* 1. Використання, ужиток. *Це епіграф. А далі — ще два. Певно, цитати з якогось східного учення. В кінці двадцятого віку таких чимало було в обігу* (О. Бердник); *Фахові історики в науковому обігу мають такий термін — пограниччя території* (М. Матіос); *Варто в Галичині з'явитися новій цікавій книжці, як там, серед західної еміграції, зчиняється гавкіт — і не треба доносу, дефензива кидає автора до в'язниці, цензура вилучає з обігу весь тираж, пропаганда виголошує крамольникові анафему* (Р. Андріяшик).

2. *екон., фін.* Характерна для товарного виробництва форма обміну продуктів праці та інших об'єктів власності через купівлю-продаж; рух товарів та інших цінностей у суспільстві. *Виникнення грошової торгівлі й грошового обігу безпосередньо пов'язане з виникненням товарного виробництва* (з навч. літ.); *Річний грошовий обіг у нас такий значний, що порівняно з ним усі ваші активи — лише крапля в морі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **(1) Банкно́тний о́біг,** *фін.* — функціонування випущених центральним банком білетів (банкнот) як засобу обігу і засобу платежу. *Забезпечення банківських білетів державними позичками (зобов'язаннями) зумовлює перевищення банкнотного обігу над потребами держави та народного господарства в наявних грошах, а також знецінення банківських білетів, що наближає їх до паперових грошей* (з навч. літ.); **(2) Безготівко́вий грошови́й о́біг,** *фін.* — грошовий обіг, коли рух грошей здійснюється через рахунки в банках чи зарахуванням взаємних вимог, тобто безготівкових грошових знаків. *У сфері безготівкового грошового обігу рух грошей здійснюється у вигляді перерахування сум через рахунки в банках* (з газ.); **Вво́дити / ввести́ в о́біг (в оборо́т)** *див.* **вво́дити; (3) Ве́ксельний о́біг,** *фін.* — рух векселів як грошових документів у сфері обігу. *Вексельний обіг допомагає створити ефективний механізм, що прискорює взаєморозрахунки підприємств* (з наук. літ.); *На основі вексельного обігу виникає банкнота, що починає функціонувати і як звичайний засіб обігу* (з навч. літ.).

◊ **Пуска́ти / пусти́ти в о́біг** *див.* **пуска́ти.**

ОБІ́ГНАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обігна́ти.** *Обігнаний автомобіль;* // **обі́гнано,** *безос. пред. Вся Англія в ті дні тільки одним жила: хто перший прийде? .. Один капітан нібито застрелився в себе на містку, коли побачив, що його обігнано, що не першим прийшов...* (О. Гончар); *За рівнем художньої майстерності у творі Панаса Мирного "Хіба ревуть воли..." було суттєво обігнано час, у якому роман вперше вийшов друком* (з навч. літ.).

ОБІГНА́ТИ *див.* **обганя́ти**[1].

ОБІГНА́ТИСЯ *див.* **обганя́тися.**

ОБІГНУ́ТИ *див.* **обгина́ти**[1].

ОБІГО́ВИЙ, а, е, *екон., фін.* Стос. до обігу (у 2 знач.). *Фінанси підприємств виражають грошові відносини, що виникають при утворенні й використанні грошових доходів для формування основних та обігових фондів у процесі розширеного відтворення* (з наук. літ.); *Низький рівень власних обігових коштів не дає можливості багатьом підприємствам розширити виробництво* (з наук.-попул. літ.); *Не можна лишати господарство без обігових сум* (Ю. Яновський); *У мене час від часу витягають гаманці, я до цього вже звик і вважаю це своєрідним перерозподілом обігових коштів* (Ю. Андрухович).

△ **Бала́нс обіго́вих ко́штів** *див.* **бала́нс**[1].

ОБІГО́ВІСТЬ, вості, *ж., екон., фін.* Властивість за знач. **обіго́вий.** *Кредит виступає як прискорювач процесу відтворення виробництва, обіговості коштів, як регулятор грошового обігу, змінюючи готівку в обігу через безготівкові розрахунки* (з наук. літ.); *Вільно конвертована валюта має повну зовнішню і внутрішню обіговість, вона вільно й необмежено обмінюється на іншу іноземну чи національну валюту* (з наук.-попул. літ.).

ОБІГРАВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обіграва́ти.** *У футболі обігравання нападником захисника може бути дією, а операціями стають способи реалізації обігравання та його складові елементи* (з навч. літ.); *Синтез мистецтв, на якому побудована музична загадка, дозволяв не лише бароковим поетам, а й музикантам удаватися до обігравання літер через ноти й навпаки* (з наук. літ.).

ОБІГРАВА́ТИ, раю, раєш, *рідко* **ОБІ́ГРУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ОБІГРА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, що.* Здобувати перемогу над ким-небудь у якійсь грі; вигравати в кого-небудь. *— Біда з батюшкою, — обізвався секретар суду, — усіх обіграє* (Панас Мирний); *Я швидко почав робити успіхи, і ми стали обігрувати байдужого до такої дитячої гри* [крокету] *Анемподиста й азартну маленьку Кіті* (Б. Антоненко-Давидович); *Радість Данькова .. передалася й іншим присутнім, і навіть його супротивники, яких він щойно обіграв, не особливо лютилися на свою невдачу* (О. Гончар); *Завжди знайдеться якась проста душа, що його обіграють в карти, обдурять* (В. Рубан).

2. *що.* Уміло використовувати що-небудь (для сценічної гри, дії і т. ін.). *Пані Гіба напевно вже знає, яку ситуацію буде нарешті обігрувати, хто буде їй допомагати* (Т. Прохасько); *Творча манера режисера характеризується умінням скульптурно і багатозначно будувати масові сцени, влучно й цікаво обігравати деталі* (з навч. літ.); *Режисер і думає: — Хай краще, ідучи, оглянеться, спіткнеться* [герой фільму] *— треба якось обіграти ходу* (О. Довженко); * Образно. *Її слова звучали так доладно, так уїдливо, з такою жорстокою іронією, що вона, мабуть, довгенько обігравала їх у думках* (О. Авраменко).

ОБІГРАВА́ТИСЯ, раюся, раєшся, *рідко* **ОБІ́ГРУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **ОБІГРА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *розм.* Набувати навичок у грі; призвичаюватися до гри (про артистів, музикантів, спортсменів і т. ін.). [К в я т к о в с ь к а:] *Замучили, просто замучили: і там грай, і там грай!..* [Л у ч и ц ь к а:] *Тобі ж краще — обіграєшся* (М. Старицький).

2. *тільки недок.* Пас. до **обіграва́ти, обігрувати.** *У тексті повісті В. Шевчука "Диявол, який є (Сота відьма)" постійно обігруються два числа — 99 і 100* (з навч. літ.); *Останнім часом медична тематика у світовому кінематографі стала обіграватися досить часто* (із журн.); *Прийоми активного залучення захисників до атакувальних дій неодноразово обігрувалися українськими футболістами на тренуваннях* (з газ.).

ОБІ́ГРАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обігра́ти.** *Остання перемога "Вересу" відбулася в дев'ятому турі, коли була обіграна "Ворскла"* (з газ.); *Ситуації, обіграні в інтермедіях, відзначаються неабияким розмаїттям* (із журн.); // **обіграно,** *безос. пред. Цікаву ситуацію зустрічі з дівчиною-вершницею обіграно в новелі Миколи Вороного "Дівча на коні"* (з навч. літ.).

ОБІГРА́ТИ *див.* **обіграва́ти.**

ОБІГРА́ТИСЯ *див.* **обіграва́тися.**

ОБІГРІ́В, у, *ч.* Те саме, що **обігріва́ння.** *Я клопотався зимнім обігрівом* (М. Матіос); *Зиму їм доведеться перечекати в горах, що цілком реально з огляду на присутність серед них чаклуна, який узявся подбати про постачання продовольства й обігрів печер* (О. Авраменко); *Освітлюваність і більший або менший обігрів стовбура дерева з певного боку позначаються на ширині річних кілець* (з наук.-попул. літ.); *Електричний обігрів підлоги нині стає серйозною альтернативою системам водяного опалення* (із журн.).

ОБІГРІВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обігрівання. *У передпокої майстерні-помешкання на Університетській набережній ми застали пустку, напівсутінки і, м'яко кажучи, непривітну бабусю з плетивом та обігрівальним козлом* [приладом] (Ю. Андрухович); *Обігрівальні прилади можуть працювати на рідкому паливі, природному газі й електриці* (з навч. літ.); *Домашні обігрівальні прилади інфрачервоного типу використовують довгохвильове випромінювання, що впливає на будь-який предмет поряд і перетворює це випромінювання на власне тепло* (із журн.).

ОБІГРІВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обігріва́ти** 1. *Рагімбольд з Кельна ламав собі голову, в який спосіб зробити .. пристрій для обігрівання рук єпископа в час довгої меси* (П. Загребельний); *Каміни змонтовані для обігрівання верхніх приміщень: дим виходить з напіввеж, покружлявши в цегляних каналах обох ярусів* (Р. Андріяшик); *Оскільки для обігрівання реакторів використовують частину природного газу, теоретичний вихід водню на 1 моль витраченого метану буде не 4, а приблизно 3 молі* (з наук. літ.).

ОБІГРІВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБІГРІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док.* 1. *що.* Насичувати теплом, робити теплим (повітря, приміщення, землю і т. ін.). *До грубки, яка обігрівала все приміщення станції, тулилося кілька маленьких істот* (М. Чабанівський); *Зірка, яка обігрівала цю прекрасну планету, піднімалася велично з-за горизонту, забарвлюючи ландшафт у веселі, ясні кольори* (А. Дімаров); *Холод пронизував плечі, стискав груди — навіть санітарного вагона неможливо було в ту зиму по-людському обігріти* (Ю. Збанацький); *Зрубає березу, хай і потайки, мабуть, у такий дощ саме йти, — будуть йому чурбанці* [чурбачки], *та й хату обігріє трохи* (Валерій Шевчук); // *кого, що.* Зігрівати кого-, щонебудь (у теплому приміщенні, своїм теплом, гарячою стравою і т. ін.). *Весняне сонечко силкується обігріти покинутих на всю зиму діток* (Л. Яновська).

2. *перен., кого, що і без дод.* Морально підтримувати когонебудь; утішати, приголублювати. *Двадцять шостого квітня у Максовому кабінеті зібралися голови родин, що завтра у повному сімейному складі їхали обігрівати сиріт силою добра під прискіпливим оком фото- і телекамер преси* (Люко Дашвар); *Тут бабуся хлопця стріла; Вчувши голос, підійшла, Захистила — обігріла, Повечеряти дала* (П. Грабовський); *Я прийшов утомлений, розбитий, Мовчазний і ніби неживий, Не молить, не плакать, не просити, Я сказав лиш тихо: обігрій!* (М. Рильський); // Викликати почуття радості, щастя. *Її всю освітила й обігріла чудова мрія про молодого чорнявого хлопця з темними очима* (І. Нечуй-Левицький); *Приємно обігріло душу це зичливе зацікавлення долею дитини* (Іван Ле); *Хотів обігріти себе новим спогадом із тих далеких часів, коли був іще Федотом, але й цього не зміг* (Валерій Шевчук).

ОБІГРІВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБІГРІ́ТИСЯ,** і́юся, і́єшся, *док.* 1. Зігрівати себе (на сонці, у теплому приміщенні, гарячою стравою і т. ін.). *Поки гостя обігрівалася біля вогню, Ганна насипала миску гарячого борщу, накраяла хліба* (С. Чорнобривець); *Лихо та й годі нашій Марусі! .. Змерзла, неначе зимою, а нігде обігрітись* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Йдіть, хлопці, до моєї канцелярії, обігрійтеся трохи, зараз ми вас переодягнемо!* (І. Франко); *Максим тримався шляху в надії дійти до людського житла й там обсушитися, обігрітися* (І. Багряний); *У дорозі, та ще взимку, треба десь обігрітися* (Г. Пагутяк).

2. *тільки недок.* Пас. до **обігріва́ти** 1. — *Це інкубатори,* — *пояснив завідувач,* — *обігріваються вони електрикою, їх у нас шість* (Н. Забіла); *Блокові теплиці обігріваються здебільшого центральним опаленням* (із журн.).

ОБІГРІВА́Ч, а́, *ч.* Пристрій, апарат для обігрівання. *Освітлювала склад самотня лампочка на дроті, обігрівачі підтримували кімнатну температуру* (А. Кокотюха); *Вимкнувся електричний обігрівач, повіяло космічним холодом* (Є. Кононенко); *Взимку, з метою економії, всі зайві приміщення в замку не опалювалися, але теплолюбна Маріка ввімкнула тут на повну потужність обігрівача* (О. Авраменко); *Я не вимикала духовку й обігрівач із учорашнього вечора* (Н. Сняданко).

ОБІГРІВНИ́Й, а́, е́. Те саме, що **обігріва́льний.** *Намети обладнані обігрівними печами, що забезпечують необхідний для проживання температурний режим* (із журн.).

ОБІГРІ́ТИ *див.* **обігріва́ти.**

ОБІГРІ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обігріти.** *В море ви течіте* [течіть], *ріки, Сонцем обігріті!* (П. Тичина); *Обігрітий хатнім теплом, розмлоєний гарячим духом привітної оселі, Тимко зробився ліниви́й у рухах і скупий на слова* (Григорій Тютюнник); *Ситі, обігріті і зріднені в общини, люди мали свою розвинуту бесіду і свій духовний стрижень, що держав їх купи, збивав у єдину народність* (М. Дочинець); *Я вже знав: мандри мої закінчилися — маю звідси повернутися додому і вже міряв подумки дорогу — згадував Березань і обігріті дитинством краєвиди* (Валерій Шевчук).

ОБІГРІ́ТИСЯ *див.* **обігріва́тися.**

ОБІ́ГРУВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **обігрувати.** *Щоб дії нападника у баскетболі були більш ефективними, він повинен знати прийоми обігрування захисного та початкового ведення м'яча* (з навч. літ.); *Фарсове обігрування*

теми їжі — типовий засіб народного театру, поширений ще в античній комедії (з навч. літ.).

ОБІ́ГРУВАТИ *див.* **обіграва́ти.**

ОБІ́ГРУВАТИСЯ *див.* **обіграва́тися.**

О́БІД, о́бода, *ч.* 1. Зовнішня частина колеса, звичайно обведена шиною. *Довгий німецький віз із шинами на ободах рушив з двору* (І. Нечуй-Левицький); *Хлопчисько .. натягав покришку на обід колеса* (Н. Рибак); *Мить — і ми вже в задку грабарки, що котиться білою дорогою з Овечачого, а колеса залізними ободами цокотять так, наче зуби* (Є. Гуцало); *Терентій котив кожне колесо стежкою, ледве торкаючись пальцями обода, вішав на хрестовину, збиту з ліщин* (В. Дрозд); *Між стосами дров розгледіла: однокінний візок, навантажений колодами, зламане заднє колесо, вилізла шпиця з обода...* (В. Яворівський); // Зовнішня частина круглого або циліндричного предмета. *Він сподівався побачити напружене обличчя Валі і міцно затиснуті на ободі руля руки* (В. Собко); *Для ущільнення поверхні ґрунту на тракторі перед фрезою встановлюється спеціальний коток із шириною обода 120 мм* (з наук. літ.); * Образно. *Зайнялося на сході марево, і з нього з'явився оранжевий обід місяця* (А. Шиян); // *у знач. присл.* **о́бодом.** У вигляді, у формі обода. *Його висока постать зігнулася, спина дугою угору вигнулася, а грудина ободом до спини припала* (Панас Мирний); *Кругом терасу обступили, наче стіни, високі чорні та сірі скелі, загинались ободом і потім далеченько доходили до самого моря* (І. Нечуй-Левицький); // Обруч, металеве кільце, що його набивають для скріплення круглого або циліндричного предмета; рихва. *Іван Заруба навіть помітив блискучого, як сонце, мідного дзвона, що на ньому навкруг обода були одлиті навічно слова: "Адмирал Нахимов"* (В. Кучер).

2. Те саме, що **о́бвід** 1. *Рана завдавала Сагайдачному чимало страждань .. Вона ятрилася і палала в широкому темно-червоному ободі* (З. Тулуб).

ОБІ́Д, у, *ч.* 1. Споживання їжі серед дня, між сніданням і вечерею. *Семен посеред обіду встав, вийшов з хати і почав рубати дрова* (Леся Українка); *Помирившися під час обіду, .. вони тепер оглядали книгосховище* (Ю. Смолич); // Частування з якогось приводу, з певної нагоди, яке влаштовують удень. *Діточки .. У жупанах походжають, Старців закликають На обіди* (Т. Шевченко); *Особливо веселими були у них недільні обіди* (М. Коцюбинський); *Усі їх там полюбили, як рідних дітей, і не було неділі та свята, коли б їх там не прошено на обіди* (А. Чайковський); *Вдень підполковник Гречкун запросив до себе офіцерів полку на обід. Трапеза була гучна й багата* (Ю. Бедзик).

2. Їжа, признач. для споживання вдень. *Бабуся внесла нам обід, тривний, смачний і недорогий* (І. Нечуй-Левицький); *Лис Микита йде й міркує: Що би то зробити слід? Конче треба курку вкрасти, Щоб на завтра був обід* (І. Франко); *Незадовго й обід був на столі, обід скромненький і пісненький, як звичайно в бідних людей* (Т. Бордуляк); *Біжить дружина робітника, несе чоловікові обід* (О. Довженко); *Він рідко коли готує вдома страву, а воліє брати для себе й сина готові обіди в їдальні* (Б. Антоненко-Давидович); *Кожне заняття було виставою, вибухом несподіванок і сюрпризів, і закінчувалося зазвичай смачним обідом* (С. Андрухович).

3. *розм., заст. також* **обі́ди,** ів, *мн.* Середина дня, час, коли звичайно обідають; обідня пора. *І обід, і полудень минувся, а Левка нема. Увечері вже Ївга стала тужити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сонце піднялося височенько. Були вже пізні обіди, а люди з церкви ще не вийшли* (І. Нечуй-Левицький); *— Ще в обіди, — пригадувала собі Мелашка, — вітер був не такий рвучкий, проти ночі ж розійшовся, що з ніг валяє...* (Г. Косинка); *В Зіньків приїхали в обід* (Григорій Тютюнник); *Якось в обід, в найбільшу спеку, коли всі качки купались на річці, стара почула під вікном сторожки знайоме крякання* (В. Близнець).

Дава́ти (ста́вити) / да́ти (поста́вити) обі́д *див.* **дава́ти;** **(1) Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д** — обід, на який запрошують гостей. *Іде Журавель на прошений обід* (І. Франко); *Хазяїн закупляв продукти для званого обіду — сьогодні в нього мали бути гості* (В. Чемерис); *Проханий обід став уже для мене звичним* (А. Перепадя, пер. з тв. М. Пруста); **Со́нце під обі́д [підійшло́ (підпливло́, підби́лося** *і т. ін.)***]** *див.* **со́нце; Справля́ти (станови́ти) / спра́вити обі́д** *див.* **справля́ти.**

○ **(2) До обі́ду** *(розм.* **до обі́д),** *у знач. присл.:* а) у першу половину дня. *Ще до обіду я вільний.., а по обіді звичайно заходить до мене Горький з цілою родиною і тягне рибу ловити* (М. Коцюбинський); *8/26/ лютого до обіду похмуро, а після обіду вияснилось* (В. Медвідь); б) до середини дня. *Якби поспав до обід, так приснився б ведмідь* (Номис); *— Де ти бродиш цілий день? .. То, бувало, хоч удень дома; а тепер понудився до обіду, а там і скривсь* (Панас Мирний); *Сьогодні йти в школу на другу зміну, і дівчинка копала аж до обіду* (О. Донченко); **(3) Під обі́д,** *у знач. присл.* — близько середини дня. *Під обід уже бралося, коли якась дівчина виринула на стежці* (О. Гончар); *Повернувся батько додому не скоро, аж під обід* (І. Кирій); *До Львова ми прибули наступного дня під обід* (Ю. Винничук); *Під обід викотилось круглобоке сонце, розбилося об пласкі дахи крамничок* (О. Ульяненко); **(4) Після обі́ду** *(розм.* **після обі́д) <По обі́ді>,** *у знач. присл.:* а) на початку другої половини дня. *Петро зараз після обід узяв рушницю і пішов у гай* (П. Куліш); *Твердохліб зрадів, коли одного дня, десь по обіді, до нього завітала .. Ярина* (І. Цюпа); *Уже було по обіді, школа спорожніла, лише за одними дверима чулися дитячі голоси — видно, якийсь шкільний гурток працював* (А. Кокотюха); б) у другій половині дня. *Вдома Олесь звичайно вставав пізно, бо вчилися в його школі після обіду* (В. Підмогильний); *Після обіду Оксен знову сіяв разом із Бовдюгом* (Григорій Тютюнник); *Після обіду греки почали розбирати міст окремими плотами й припинати їх посередині мосту, де в дно неглибокої тут річки було вгороджено цілі соснові стовбури* (І. Білик).

ОБІ́ДАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **обі́дати.** *Чом не обідаєш, моя душечко? — Біс тебе бери з обіданням!* (П. Чубинський); *Після баранячого таврійського обідання розгойданим парубоцьким юрмовиськом сунули вони* [чоловіки] *через сіренький дерев'яний дебаркадер на вистелену килимами королівську яхту* (П. Загребельний); *Вам тої чужої дитини не тра, і обідання те — на халеру* [холеру] *воно там* (В. Медвідь).

ОБІ́ДАТИ, аю, аєш, *недок.* Споживати їжу серед дня, між сніданням і вечерею; їсти обід. [С о т н и к:] *Настусю! поведи його в покої та нагодуй, бо він ще, може, й не обідав* (Т. Шевченко); *Обідали добрі молодці на траві, під дубами, усякий курінь особе* [окремо], *із своїм курінним отаманом* (П. Куліш); *Василинка і робить все без метушні, і мову веде*

неквапливо, і обідає без поспіху (О. Гончар); *— А як посідали обідати на ряднах біля нової хати, а як пообідали, а як заспівали — ніде більше не чула, щоб так співали...* (Є. Гуцало); *Ми приходили обідати, іноді й снідати, до бабусі на хутір, навіть коли жили з батьками вже в селі* (В. Лис).

ОБІ́ДДЯ, я, *с.* 1. Збірн. до **обі́д** 1. *Макара Макаровича Улянка зустріла біля парні, де гнули обіддя для коліс* (О. Донченко); *Там, де стояли круги, на яких запряжені в мотуззя робітники гнули обіддя, виріс густий дубняк* (М. Стельмах); *Якщо намокне обіддя, шини натягувати не можна: висохнуть колеса — позлітають...* (М. Руденко); *Скрипить грабарка, повискуючи колесами, погупуючи обіддям коліс* (Є. Гуцало); *Колеса з металевим обіддям і підковані кінські копита ретельно обмотали ганчір'ям* (М. Андрусяк); * Образно. *Сліди з-під ніг низалися обруччям, стискався зір обіддям, що дзвеніло* (П. Мовчан); * У порівн. *І гори, й долини однаково вкриті густим лісом. На синьому небі вирізуються зелені дуги, неначе поставлене зелене обіддя* (І. Нечуй-Левицький); *Його* [чугайстра] *ноги, оброслі, як у ведмедя, незграбно тупцяли на однім місці, згинались і розгинались, як грубі обіддя* (М. Коцюбинський).

2. Те саме, що **обі́д** 1. *Старий заперечливо хитав головою. — Не піду .. Що я? Старе колесо з побитим обіддям, з вищербленими спицями* (І. Цюпа).

◊ **Хоч обіддя гни** *див.* **гну́ти.**

ОБІ́ДЕЦЬ, дцю, *ч.* Зменш.-пестл. до **обід** 1, 2. *— Як покличуть, зараз валять всі отці юрбою Та тихенько про обідець гуторять з собою* (І. Франко); *— Знаєш, братчику, маю тобі щось важне повісти, — сказала раз Зоня до Тараса, коли скінчили свій смирненький обідець* (С. Ковалів); *Прийде кумець на обідець, а ложки не буде* (Номис).

ОБІДЕ́ЦЬ, дця́, *ч.* Зменш. до **обі́д** 2. *Чоловіча сорочка справді славна: куценький комірець-обідець на шиї вишито хрещиком* (Є. Гуцало); *Гарний статурою, гарний лицем, яке трохи псують очі, вони в нього зеленкуваті, не однакові — одне світліше, друге темніше, ще й з чорним обідцем довкола зіниці* (Ю. Мушкетик); *Над цим столиком висів овальний барометр з чорним обідцем, прикрашений стрічками з позолочених стружок* (Ю. Винничук).

ОБІ́ДІШНІЙ, я, є, *розм., рідко.* Те саме, що **обі́дній.** *Смуга Кримського берега, яка вранці майже зовсім ховається у власних тінях, зараз, освітлена високим обідішнім сонцем, .. видніється набагато чіткіше* (О. Гончар).

ОБІДНИ́ТИ *див.* **обідня́ти.**

ОБІДНИ́ТИСЯ, ню́ся, ни́шся, *док., рідко.* Те саме, що **обідні́ти;** збіднитися (у 1 знач.).

ОБІ́ДНІЙ, я, є. 1. Прикм. до **обі́д.** *Приходжу додому, їм нашвидку 1 обідню порцію — невеликий шматок м'яса* (М. Коцюбинський); // Признач. для обіду, споживання їжі. *Вечорами до мами приходило кілька тьоть, і вони сідали довкола обіднього столу* (Ю. Смолич); *Минав ранок — наступав у німців обідній час — можна було й собі на часину зітхнути вільніше* (Ю. Збанацький); *Семен Семенович любив заводити такі балачки в обідню перерву* (В. Шкляр); // Який має місце, відбувається безпосередньо після обіду (у 1 знач.); післяобідній. *Коли раз пані пробудилася по обідньому сні, щось мовби шепнуло її, щоби вона пішла подивитись, що роблять діти* (Н. Кобринська).

2. Характерний для часу обіду. *Уже й сонце високо підбилося, уже й на обідню пору повертає, а Марина не показується* (Панас Мирний); *В обідню пору подорожні почали з'їздити з великої гори до Дніпра* (А. Кащенко); *Літнє сонце йшло під обідню небесну межу* (Т. Осьмачка); *Андрій прокинувся пізно. Крізь відчинене вікно землянки знадвору вже віяла обідня спека* (О. Гуреїв); // Який відбувається під час обіду. *Вони й не підозрювали, що всю оцю обідню розмову в таких тонах затіяно було тільки ради них* (Г. Хоткевич).

ОБІДНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обідні́ти.** *Якось, коли йшов* [митар] *у свою митницю, зустрів його один корабельник голий, обіднілий, бо корабель його потонув, припав до ніг його і просив, щоб дав йому одежу, аби покрити голизну тіла свого* (з рел.-церк. літ.); * Образно. *Чому в стількох людей кохання так схоже на перелітну птицю: майне крилом над твоєю весною .. та й зникне за тими обріями, де хмари бредуть, мов старці, та й залишить для обіднілої душі життєву необхідність чи життєвий тягар...* (М. Стельмах).

ОБІДНІ́ТИ, íю, íєш. Док. до **бідні́ти;** збідніти (у 1 знач.). [Т е р п и л и х а:] *Він не лежень, трудящий, з ним обідніти до злиднів не можна* (І. Котляревський); *— Ну-ну, — похитав головою дід, — не обіднієш від того, що дитина шматок хліба з'їсть* (А. Головко); *Село обідніло за ці півроку страшенно* (Ю. Мушкетик).

ОБІ́ДНЯ, і, *ж.* Відправа у православній і католицькій церквах, яку служать у першій половині дня, до обіду. [С т е п а н и д а:] *Ти б он подивилась на батька, як він стоїть у церкві та цілісіньку обідню, сердешний, вихитає головою та все молитви шепче...* (М. Кропивницький); *У п'ятницю не прийшли на обідню обидва отці Миколи* (Б. Антоненко-Давидович); *Була неділя. У брянських церквах дзвонили до обідні* (А. Шиян); *Обідня буває рання і пізня* (В. Малик); *Напередодні король переїхав через річку і в костьолі слухав обідню, причащався, бесідував з вельможами* (П. Загребельний).

◊ **Псува́ти / зіпсува́ти обідню** *див.* **псува́ти.**

ОБІДНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ОБІДНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **збі́днювати.** *— Болітиме тобі ще не так! .. Коли ти .. матимеш нелюдську силу, але не могтимеш користуватися нею, щоб себе врятувати, збагатити, а інших обіднити. Проклятий будеш!* (Валерій Шевчук).

ОБІ́ДНЯШНІЙ, я, є, *заст.* Обідній. *І вечері ніколи не варила, усе обідняшню юшку тьопали* (Ганна Барвінок).

ОБІДО́К, *рідко* **ОБОДО́К,** обідка́, *ч.* 1. Зменш. до **обі́д.** *Інколи назустріч мені їхав віз, що його тягли по дорозі воли, колеса зачерпували обідками воду* (Валерій Шевчук); *Важкі віка стали ще важчі, стали неначе обковані залізними обідками* (Панас Мирний); *На носі сиділи традиційні окуляри в нікельованих ободках* [обідках] (П. Панч); *Зблизька я побачив металеві обідки і догадався, що то ятір* (В. Шкляр); *Все стихло так, що, здавалося, чути, як булькають розкидані гільзи з латунними обідками* (Є. Пашковський); *Сержант підвів голову на листя, кхекнув, зняв і протер носовиком внутрішній ободок кашкета, незлобиво погрозив дітям пальцем...* (І. Роздобудько).

2. Смужка, облямівка, яка обводить, оточує що-небудь. *Он риба гра .. Цілою черідкою так і суне; спинки — чорні, боки — срібно-золоті, а очі з червоними обідками...* (Панас Мирний); *Сірі очі з обідками, блиснувши склом пенсне, неначе сльозами, гнівно й з докором озираються на нього*

(В. Винниченко); *На тарілочці із синім обідком лежав шматок торта* (В. Лис).

ОБІДО́ЧОК, *рідко* **ОБОДО́ЧОК,** чка, *ч.* Зменш. до **обідо́к, ободо́к.** *Антон Родіонович .. довго дивиться на велику, наче соняшник-пустоцвіт, печатку, де на ободочку переломлюються літери* (Г. Косинка); — *Незвичайно щільна атмосфера Венери помітна, як відомо, у формі обідочка в період проходження планети по сонячному диску* (В. Владко); *Не спускає* [пес] *з господаря опуклих очей з вузенькими обідочками білків* (М. Стельмах); *Надто вразили мене її очі, глибокі й темні, з зіницями в золотих обідочках* (Ю. Мушкетик).

ОБІ́ДРАНЕЦЬ, нця, *ч., розм.* 1. Людина, що ходить у поганому, подертому одязі. *Найшли* [Краньцовського] *в єврейськім шиночку обдертого, п'яного, в товаристві таких обідранців, як сам* (Л. Мартович); *Приготувався князь побачити воїна або й пишного боярина, а стрів його невисокий обідранець, з світлою кільчастою бородою, з старими, .. мовби й побитими вже трохи гуслями в руках* (П. Загребельний); *Були тут обідранці й одягнені в ошатну одежу, бородаті й голені, молоді й старі, але всі схожі поміж себе, однаково сірі на обличчя й однаково мовчущі* (Валерій Шевчук).

2. *зневажл.* Те саме, що **обі́рванець** 2. — *Нас люди обсміють, назвуть нас харпаками, обідранцями. Під такі палати вона під'їхала б з діжками, рогачами!* (І. Нечуй-Левицький); *Тут же стояли й міські обідранці з таких нічліжних домів, як отой, що в йому* [ньому] *Роман ночував* (Б. Грінченко); — *Хіба в цього є що? Обідранець, з клоччя батіг! Він тобі язиком наговорить, набреше, вір йому!* (Грицько Григоренко).

ОБІ́ДРАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обідра́ти.** *Казарми були довгі, обідрані, з оббитими дощем стінами* (І. Нечуй-Левицький); *Вбога пустка: стіл, лавка крива; з усіх боків обідрана стріха* (П. Грабовський); *Дерева в садку, обідрані з листя холодними осінніми вітрами, знов одяглися в розкішну білу одежу* (М. Коцюбинський); *Скільки то сердець обливалося прозорою світлою радістю, яких чудових снів не наснилося під обідраними стріхами бідних хат!* (С. Добровольський); *Грали у військову гру. Хлопці-розвідувачі лазили попід кущами і повернулись додому зовсім обідрані* (О. Іваненко); *Горішня частина села вже обідрана, як липка* (Григорій Тютюнник).

2. *у знач. прикм.* Який має обдертий, обшарпаний одяг. *Сердешна дитина! Обідране; ледви, ледви* [ледве] *Несе ноженята...* (Т. Шевченко); *То був невисокий, обідраний дощенту чоловічок* (П. Загребельний); *Біля невеличкого містка юрмилося кілька обідраних, виснажених постатей* (Ю. Бедзик); — *Ну, знаходить він* [Друм] *третій ряд, а там стоїть такий чоловічок плюгавенький, маленький, чухається, обідраний весь* (С. Пиркало); // *заст.* Дуже бідний, незаможний, неродовитий. [Б и ч о к:] *Нехай лучче перехворіє* [Христя], *ніж піде за обідраного злидня!..* (М. Кропивницький).

ОБІ́ДРАНКА, и, *ж., розм.* Жін. до **обі́дранець.** — *Бери собі, мій синочку, Дівчину-панянку, А не тую Яриночку, Бідну обідранку* (з народної пісні); [Н а с т я:] *Сміховисько! .. Сестра у третіх за чиновником!.. А тут рідний син жениться на дочці чабана, на обідранці, задрипанці!..* (М. Кропивницький); *Дивись ти — була замурзаною кріпачкою, — найпослідущою на селі обідранкою, а тепер — делегатка* (В. Еллан-Блакитний).

ОБІДРА́ТИ *див.* **обдира́ти.**

ОБІДРА́ТИСЯ *див.* **обдира́тися.**

ОБІ́ЖНИЙ, а, е. Те саме, що **циркуля́рний**[1]. *У Державному архіві Сумської області зберігаються обіжні розпорядження Народного комісаріату освіти за 1928 рік, які стосуються ліквідації неписьменності на Сумщині* (з наук.-попул. літ.).

ОБІ́ЖНИК, а, *ч.* Те саме, що **циркуля́р.** *Обіжники про це* [роботу біржі] *розіслано своєчасно по районах — так повідомила його реєстраторка* (В. Підмогильний); — *Хай мені службово, на письмі, чорне на білім покажуть цю заборону... Хі! Що мене обходять якісь тайні, чортзна-ким редаговані обіжники?* (Ірина Вільде); *В кімнату залетів поривний вихор, .. підняв на столі папери .. З переляку Савченко схопився за голову, потім упав навколішки, почав хапати руками обіжники* (Ю. Збанацький).

ОБІЖРА́ТИСЯ *див.* **обжира́тися.**

ОБІЗВА́ТИ *див.* **обзива́ти.**

ОБІЗВА́ТИСЯ *див.* **обзива́тися.**

ОБІ́ЗЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Який обізлився на кого-, що-небудь. *З тюрми, зрозуміло, вони* [хлопці] *вийдуть іншими людьми. Зламаними, обізленими* (В. Хрущак); // Який виражає злість. *Тепер я звертався не до сірих безликих облич, не до чорних байдужих проваль, а до живих, обізлених очей і до живого обличчя* (Ю. Мушкетик).

ОБІЗЛИ́ТИСЯ, лю́ся, ли́шся, *док., розм.* Те саме, що **розізли́тися.** *Славко обізлився ще більше, але нічого не сказав* (О. Копиленко); *Головченко обізлився, блискавичні рум'янці роздули його .. щоки* (М. Стельмах); — *Він уперся — ні, я їду сам додому. Ну, я йому й кажу, вже обізлилась як слід — а ти не боїшся мене втратити!* (Ю. Покальчук); *За що ж вони били його, за що, коли навіть ліхтарика не взяли, не міг збагнути Муталіб, адже обізлилися так через ліхтарика, а от, бач, не взяли...* (В. Шкляр).

ОБІЗНАВА́ТИ, наю́, нає́ш, *недок.,* **ОБІЗНА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що, діал.* Узнавати. *Пожив; більш обізнали мене люде* [люди], *стали наймати* (Ганна Барвінок); — *Пане Варцабо, це ви чи не ви, бо на вас лиця нема!* — *зрадів і водночас вжахнувся пан отаман, не впізнаючи .. незалежного археолога.* — *По голосу обізнав* (Г. Тарасюк).

ОБІЗНАВА́ТИСЯ, наю́ся, нає́шся, *недок.,* **ОБІЗНА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док., з ким — чим і без дод.* 1. Те саме, що **осво́юватися** 1. *Здавалось мені, що я йду десь на другий світ. А потім обізнався, оговтався* (І. Нечуй-Левицький); *Я повинен тепер цю мову вивчити, обізнатися з українським побутом та з українськими звичаями* (М. Драй-Хмара); // Вивчати що-небудь, знайомитися з чимось. — *Я не студент, ні. Випадково обізнався з елементарними медичними справами* (Іван Ле); *Дем'ян обізнався з обстановкою, з людьми* (А. Шиян).

2. *тільки док., розм., рідко.* Помилившись, прийняти кого-небудь за іншого, не впізнати. — *Я бачив його півгодини тому на бронетранспортері.* — *Невже? Мабуть, обізнався.* — *Еге, тут обізнаєшся! Рудішого за нього в усій бригаді немає...* (Є. Доломан).

ОБІ́ЗНАНИЙ, а, е, *з чим, на (в) чому і без дод.* Який знається на чому-небудь, добре ознайомлений із чимось. *Ся пісня зложена якимось досить письменним і зі станом подій обізнаним чоловіком* (І. Франко); *Співбесідник виявився догадливим і обізнаним* (Д. Ткач); *За війни, під час житло-*

вої кризи, вона торгувала кімнатами. Мала добре обізнаних у тому ремеслі агентів (Ірина Вільде); *Легкий на перо* [Гук] *й обізнаний на латині, польській і татарській мовах, через те отаман волів, аби про біжучі* [поточні] *справи казав він* (Ю. Мушкетик); *З життям був обізнаний* [Сідалковський] *ще менше, ніж з античною міфологією* (О. Чорногуз); *Лікар Зеленович був добре обізнаний не лише з хірургією* (Є. Кононенко).

ОБІ́ЗНАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **обізнаний.** *Заробітчани виявляли обізнаність з усіма звичками начальників* (К. Гордієнко); *Чи є на світі щось таке, чого б не знав старий учитель? Всіх він вражає своєю обізнаністю* (Я. Гримайло); *Не доручав* [король] *тої мови нікому з наближених, говорив сам, виказував подиву гідну обізнаність з справами козацькими* (П. Загребельний); *В результаті її* [Лялюськи] *обізнаність у цій галузі* [психології] *ще й сьогодні куди вища від банальної інтелігентської ерудиції, а я ж і тою не можу похвалитися: тільки й мого, що на практиці нахапався* (О. Забужко); *— Я казав йому про вашу обізнаність в латині; можливо, він розраховує, що ви навчите його сина кільком ходячим фразам про Цицерона й Вергілія* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

ОБІ́ЗНАНО. Присл. до **обізнаний.** *Торкнулись виборів, котрі мали відбутися на наступному тижні, поговорили трохи про мера Нью-Йорка. Нейтральні теми, в яких Махарадж почував себе більш-менш обізнано* (Любко Дереш).

ОБІЗНА́ТИ *див.* **обізнава́ти.**

ОБІЗНА́ТИСЯ *див.* **обізнава́тися.**

ОБІ́ЙДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обійти́** 1–6. *Крім Нижньої Мізії в ромеїв є землі Дакії Прибережної, Дакії Внутрішньої, є зрештою Скіфія; по тих землях — фортеці з обійденими в свій час залогами* (Д. Міщенко); *— І ніхто мені, ніхто так, як отой Василь. З його* [нього] *все лихо встає. Чи він милістю бариновою обійдений? чи він у загоні живе?* (Панас Мирний); *Данило переконаний в тому, що обхитрив панів художників. Цей ніколи не почуватиме себе обійденим* (Р. Андріяшик); *Я ж злякано наставляв на неї долоні, мовби відганяючи злих духів минулого, і знов переводив мову на хронікаря з давніх віків, частував свою гетьманшу дикою його латиною, в якій смертельний гріх мови простої й зрозумілої обійдений був старанно й послідовно* (П. Загребельний); *Наслухавшись про екстрасенсів, нетрадиційних цілителів та різномасних відьом, вона* [Глафіра] *вкотре відчула себе обійденою справедливістю* (Н. Околітенко); // **обійдено,** *безос. пред. Коли розсадник обійдено, Данило повертається до сторожки, збирає дрівця, наладнує триніжок і розкладає багаття* (Григір Тютюнник); *Запрошень не одержали .. І не підуть же вони з'ясовувати, чому їх обійдено* (Ю. Яновський).

◊ **(1) Обійдений до́лею** — нещасливий, безталанний. *Не здійснилася моя мрія. Але хіба я схожий на нещасного невдаху, обійденого долею, тому що мрія моя не здійснилася?* (М. Білкун); *Хто любить обійдених долею? То лиш до обранців її всі хиляться й ліпляться, один поперед одного пестяться. Від невдах же — тікають подалі* (Р. Іванченко); *Маріца раз по раз вертіла головою від машинки, позираючи із сусідньої кімнати на майже ідилію двох дітей, обійдених долею* (М. Матіос).

ОБІ́ЙМАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обійма́ти.** *Хмари запрагли долу, схиляються над тужінням любовним! Ближче! До мене! Сюди! Щоб разом — угору! Обійманий, обіймаю. Вгору, Тобі на груди, Отче вселюблячий!* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); *Обіймана полум'ям споруда; За призваними на збори військовозобов'язаними на весь період зборів, включаючи час проїзду до місця їх проведення і назад, зберігаються місце роботи, а також обіймана посада та середня заробітна плата на підприємстві, в установі, організації незалежно від підпорядкування і форм власності* (з мови документів).

ОБІЙМА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обійма́ти** 1, 6 і **обійма́тися** 1. *О. Хведор тільки стояв, розпростерши руки і приймаючи обіймання і цілування, хто його знає й од кого!* (І. Нечуй-Левицький); *Баран знов потакнув головою і зробив жест обіймання та цілування. Стальський зірвався з місця* (І. Франко); *Знову де візьмуться люди, Знов обіймання нещиреє буде...* (Леся Українка); *Довге обіймання та цілування, і Матвіїв віз викочується з дядькової брами в дорогу* (У. Самчук); *Всі претенденти на обіймання посад в основному складі команди мали порядкові номери* (А. Кокотюха).

ОБІЙМА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБІЙНЯ́ТИ,** ійму́, і́йме́ш, *діал.* **ОБІЙМИ́ТИ,** му́, ме́ш, *док.* 1. *кого.* Обхоплювати когонебудь руками чи рукою, пестячи, виражаючи ніжність, почуття дружби і т. ін. *І вже обіймає* [мати] *його й до серця пригортає* (Марко Вовчок); *Це була дійсність — Лаврін .. обіймав її і шепотів ласкаві .. слова* (О. Донченко); *Він сирота, — хто без мене його привітає? Хто про долю, про недолю, Як я, розпитає? Хто обійме, як я, його?* (Т. Шевченко); *Розбіглася була, щоб обійми́ти тітку, і нараз зупинилася* (Б. Лепкий); *Брат щиро обійняв його, ніжно, як у дитинстві, стукнув у плече, потис руку* (І. Роздобудько); // *що.* Обхоплювати руками чи рукою що-небудь. *Сидячи на землі, .. вона обіймала свої коліна* (М. Коцюбинський); *Горнулася до подушки, обіймала її, начеб шукала в неї рятунку* (Б.-І. Антонич); *Він обіймає стовбур старої груші, припадає обличчям до шорсткої порепаної кори* (Ю. Смолич); *На екрані з'явився Тимчик, який захоплено обіймав новеньку скрипку* (І. Жиленко); *І хочеться всю землю обійняти, І йти шукать нечуваних пригод... О, скільки музики натхненної багато У шумі каламутних вод* (В. Симоненко); * Образно. *Він* [плющ] *обіймає, Боронить від негоди стіну голу* (Леся Українка); *Ріка та окружляє гору Чабаницю, неначеб хотіла її обійми́ти* (О. Кобилянська).

2. *що, перен.* Поширюючись, огортати, обволікати, охоплювати і т. ін. кого-, що-небудь (про полум'я, світло, темряву і т. ін.). *Плентавсь я тихою ходою берегом річки, не помічаючи навіть, як чорна хмара обіймала крайнебо* (М. Коцюбинський); *Кошлата темрява владно сунула з лісової хащі, обіймала чорними рукавами стовбури вікових ялин і сосен* (О. Донченко); *Заспіваю твоє ім'я. Твоє тихе ім'я вишневе, Де між хмарами обійма Свою ніжну дорогу небо* (М. Вінграновський); // *безос. Клуню вже всю геть обійняло полум'ям* (А. Головко).

3. *кого, що, перен.* Оволодівати ким-, чим-небудь; повністю захоплювати, полонити когось, щось (про почуття, враження і т. ін.). *Нікого й нічого не знаю, і сум, і неспокій мене обіймає* (Марко Вовчок); *Гіркі важкі думки обіймали його голову, проймали його серце, мов тупим ножем, різали на шматочки* (Панас Мирний); *То він ходив зажурений, то раптом його обіймала злість на неї* (Г. Коцюба).

4. *кого, що, перен.* Мати у своєму складі. *Знову серед козаків пішли чутки, що буде складатися реєстр. Хто оповідав, що число реєстровців обійматиме шістдесят тисяч.., а хто твердив, що всього двадцять тисяч* (Н. Рибак); *У XVII ст. українська козацька держава, яка складалась із земель колишнього Київського, Чернігівського і Брацлавського воєводств, обіймала територію близько 200 тис. км²* (з навч. літ.); // *що.* Включати у сферу своєї уваги, діяльності, в коло своїх інтересів і т. ін. *Культура української мови обіймає дуже великий комплекс питань, що потребують дослідження і теоретичного висвітлення та обґрунтування* (із журн.); // *що.* Сприймати повністю зміст, суть чого-небудь; розуміти, усвідомлювати. *Де вже бездольцям тим відрізняти: Ворог ти клятий чи друг... Треба б поперед нам обійняти Ціну народних послуг!* (П. Грабовський); *А в хлопчини серце невситиме, Повен розум чистої жаги, Все ж то хоче знати, обійняти...* (М. Рильський).

5. *кого, що.* Тісно облягати, огортати (про одяг). *Тонка бомбакова сорочка щільно обіймала її молоде тіло* (М. Коцюбинський); * Образно. *В яру, де навіть у спекотливий день усе тіло обіймала прохолода, трубили дикі горлиці* (О. Донченко); // Оточувати, огинати. *Обіймає та Яйла берег південний кримський, не пускає на його* [нього] *холодів та вітрів із півночі* (Остап Вишня); *Фруктовий садок обіймав палац з півночі* (Ю. Смолич).

6. *що.* Посідати, займати посаду. *Керівні посади теж майже скрізь обіймає вона — молодь* (Яків Баш); *Він обіймає високу задля його віку посаду в яничарському війську і сподівається на ще вищу* (В. Малик); *Микола Олександрович обіймав посаду головного лікаря, але всі його називали директором, бо адміністративної роботи на нього лягало більше, ніж лікарської* (М. Руденко); *Павло закінчив сільськогосподарський інститут, працював .. в облвиконкомі, де обіймав не малу посаду* (Ю. Мушкетик); *При тій досить значній посаді, яку він обіймає в міській управі, тато має схильність до способу життя пересічного громадянина* (Ю. Іздрик); *— Хочу вам зарекомендувати мого зятя пана Ціммермана, котрий від нинішнього дня обійняв посаду директора в'язниці* (Ю. Винничук).

Дістава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* **/ діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти** *і т. ін.)* **в спа́дщину (в спа́док,** *рідко* **в посіда́ння)** *див.* **дістава́ти.**

◇ **(1) Обійма́ти (обніма́ти) / обійня́ти (обня́ти) по́глядом (о́ком, очи́ма** *і т. ін.) кого, рідше що, перев. яким (якими):* а) оглядати кого-, що-небудь, дивитися на когось, на щось, виявляючи почуття симпатії, любові, ніжності і т. ін. *Прокіп обіймав оком Гафійку* (М. Коцюбинський); *І кожного* [бійця] *обіймає* [Воронцов] *теплим поглядом, і кожним гордиться* (О. Гончар); *Тепер, коли йому, хай навіть жартома, було заборонено дивитись на неї* [Марію], *він просто обняв її поглядом* (Ю. Бедзик); *— Є він? — кивнув на двері Борислав. — Є, — відповіла дівчина й страдницькими очима обійняла вельможів* (І. Білик); б) оглядаючи або згадуючи щось, одночасно бачити його на широкому просторі. *Ліна й зараз звідси, зі степу, мовби обіймає поглядом всю ту недавню подорож, де все повите чарами* (О. Гончар); *А навколо шир така — оком обійми! І розговорилися з дівчиною ми* (Д. Павличко); **Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює** *і т. ін.)* **/ узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в** *і т. ін.) кого* **<Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в)** *на кого> див.* **страх**[1]; **Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є** *і т. ін.)* **/ обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в** *і т. ін.) див.* **сум**[1].

ОБІЙМА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБІЙНЯ́ТИСЯ,** ійму́ся, і́ймешся, *діал.* **ОБІЙМИ́ТИСЯ,** му́ся, ме́шся, *док.* 1. Обіймати один одного, пестячи, виражаючи ніжність, почуття дружби і т. ін. *Богунці обіймалися з таращанцями* (О. Довженко); *Стануть собі, обіймуться — Співа соловейко; Послухають, розійдуться Обоє раденькі...* (Т. Шевченко); *"Уважай, мусиш битися за нас двох, за себе і за мене". "Не турбуйся, батьку, і за двох попрацюю". Обіймилися кріпко* (Б. Лепкий); *Не бачившись два роки, брати спочатку обійнялися й почоломкалися* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *В поміч йому були сонце, степ, минулий бій і страх та радість, що обійнялися у серці дівчини* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки недок.* Пас. до **обійма́ти** 1, 4–6. *Танкетки, бронемашини і грузовики на повній швидкості вдарилися в село, не зупиняючись, розверталися на Гостинецькому шляху під горою Татаркою. Село обіймалося клином* (Б. Харчук).

ОБІ́ЙМИ, ів, *мн.* Рух або положення рук, при яких обіймають або готуються обійняти кого-небудь. *Я тихо сиджу, мене люба, Кохана в обіймах держить* (Леся Українка); *Почали прощатися. Останні обійми, останні поцілунки* (В. Малик); *Мені ще ніколи не було так легко і весело. Жодне вино, жодне солодке слово і найдурманливіші обійми в земному житті не дали мені такої веселості* (М. Матіос); * Образно. *Висока гора мліла в обіймах місяця* (М. Рильський); *Життя з поновною силою обхопило Гната в свої обійми* (У. Самчук); *Я розповів про щойно баченого білявого юнака в обіймах кістлявої смерті* (П. Панч).

Души́ти в обі́ймах *див.* **души́ти; Па́дати в обі́йми** *див.* **па́дати; Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути в обі́ймах** *див.* **стиска́ти; Схопи́ти (ухопи́ти) в обі́йми** *див.* **схо́плювати.**

◇ **Відкрива́ти (розкрива́ти) / відкри́ти (розкри́ти) обі́йми** *див.* **відкрива́ти; (1) З розкри́тими** *(рідше* **відкри́тими, розпросте́ртими** *і т. ін.)* **обі́ймами,** *зі сл.* і т и, с п і ш и т и, к и н у т и с я *і т. ін.* — дуже привітно, гостинно, з радістю. *Підхопилася* [Ангеліна] *з сяючими очима, кинулася з розкритими обіймами до Павла* (М. Дашкієв); *Царевич і сам знав, що його вдома не чекають з розпростертими обіймами, і все-таки не міг далі лишатися в чужій землі* (І. Білик); *Олександру я застав у дворі, а коли назвався, вона на мить сторопіла, а тоді заплакала і пішла до мене з відкритими обіймами* (Валерій Шевчук); *Його* [вчителя] *обігнало кілька людей. Вони спішили до бабусі з розпростертими обіймами* (В. Багірова); **Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами** *див.* **прийма́ти; Розкрива́ти / розкри́ти обі́йми** *див.* **розкрива́ти.**

ОБІЙМИ́ТИ *див.* **обійма́ти.**

ОБІЙМИ́ТИСЯ *див.* **обійма́тися.**

ОБІ́ЙМИЦЯ, і, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **обхва́т** 2. *Дійшов* [Бух Копитович] *до того стовпа, стіни змірив, аж по .. дванадцять аршин у того стовпа обіймиці* (з казки); *От виліза він на високий замок, В руках — аркан на шістдесят обіймиць* (А. Кримський); *Один з цих дубів — справжнісінький велет: сягає 30 метрів угору і 12 метрів в обіймиці* (О. Шугай).

ОБІЙМИЩА, мищ, *мн., розм.* Збільш. до **обійми.** *Стовбури дерев ледве можна обхопити в обіймища двом чоловікам* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Знову невсипуща журба захопила її в свої цупкі обіймища* (Панас Мирний).

ОБІЙМИЩЕ, а, *с., розм.* Те саме, що **обхват** 2. *Серед нього* [верболозу] *де-не-де здіймалися велетні-тополі в тричотири обіймища і заввишки до тридцяти метрів* (О. Донченко); *Серед них* [мечетей] *найкраща Біюк-Джама з велетенською банею і двома мінаретами по тридцять п'ять обіймищ заввишки* (З. Тулуб).

ОБІЙНЯТИ *див.* **обіймати.**

ОБІЙНЯТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обійняти.** *Ти проживаєш цей день, обійнятий Маріїними руками, неначе птах, котрий ніколи не знав клітки* (С. Процюк); *Тільки цей куток ще тінню обійнятий, скрипка, струни обвільнивши, спить. Сонна тиша, лиш перо дзвінке й крилате по папері, мов стріла, дзичить* [дзижчить] (Б.-І. Антонич); *Таня, обійнята димами і випарами гадючника, зачаровано підняла ногу на першу сходинку* (О. Ульяненко); *Хлопець сидів, обійнятий м'якою радістю: широкий світ клався йому перед очі* (Валерій Шевчук).

ОБІЙНЯТИСЯ *див.* **обійматися.**

ОБІЙСТЯ, я, *с.* Садиба, двір у селянському господарському побуті. *Вона з трудом перелізла через рів і попід паркан, що обгороджував обійстя* (І. Франко); *З піддашка густо звисають крижані бурульки, здається, що й вони огороджують обійстя Салогана від стороннього ока* (М. Стельмах); *Вранці мисливець не пізнав свого обійстя* (Ю. Винничук); *Згодом прокинуться на вигоні цвіркуни і залоскочуть, і виженуть від обійстя мою забуту за дровітнею тінь* (Є. Пашковський); *Кілька гілочок освяченої в церкві верби посадіть на обійсті, щоб дерева оберігали від злих сил* (М. Дочинець).

ОБІЙТИ *див.* **обходити.**

ОБІЙТИСЯ *див.* **обходитися.**

ÓБІК, *розм.* 1. *присл.* Те саме, що **обіч**[1] 1. *З цигаром* [цигаркою] *у зубах, з батогом, застромленим обік.., він поганяв коні* (І. Франко); *Козак їхав на коні, а Корнієнко йшов обік* (А. Чайковський); *Посідали обидва. Мартин похапцем якось на пеньок, Микита ж на поламане колесо обік* (П. Козланюк); // На деякій відстані; осторонь, збоку. *Трохи обік, край високої кручі, на камені самотньо сиділа молода жінка* (Яків Баш); *Зібравшись у кілька гуртків, обговорювали поведінку Матвія, а він стояв обік зі своїми дружками — дітьми багатих слобожан* (М. Сиротюк); *Волин, однак, підвівся з-за столу і став обік* (Ю. Покальчук).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Те саме, що **обіч**[1] 2. — *Ой мені лишечко! — жахнулася Катря обік мене* (Марко Вовчок); *Муталіб глянув на понівеченого ліхтарика, що лежав обік нього* (В. Шкляр); *По западинах росли лисички, обік звіриного протоптту найчастіше траплялися білі гриби з перлиново чистими шляпками* (Є. Пашковський).

(1) Óбік сéбе, *зі сл.* с и д і т и, с т о я т и *і т. ін., діал.* — поруч, разом. *Вони сиділи обік себе, тихо, нерухомо, вдивляючись у воду* (І. Франко); *Тепер сидять обоє обік себе і не говорять нічого...* (О. Кобилянська); *На тротуарі зрівнюються. Циганюк навіть не помічає, що Дарку пустив ліворуч обік себе* (Ірина Вільде).

ОБІКЛАДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обікласти.** *Карі її* [Ружени] *очі не сходили з постелі. Там, обікладений подушками, лежав годованець, синок Адась* (Г. Колісник).

ОБІКЛАСТИ *див.* **обкладати.**

ОБІКЛАСТИСЯ[1] *див.* **обкладатися**[1].

ОБІКЛАСТИСЯ[2] *див.* **обкладатися**[2].

ОБІКРАДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обікрасти.** *Як доведеться в світі жить?.. Умерти й сліду не покинуть На обікраденій землі...* (Т. Шевченко); *Древній, обікрадений народе! Над тобою прошумів розбій, Та кати не вкрали твою вроду, Не всушили дужий мозок твій* (В. Симоненко); * Образно. *На дні дівочого серця ятриться біль, що не знає вона отакого тихого людського щастя, обікрадена злою долею її щира і вірна любов* (І. Цюпа); // **обікрадено,** *безос. пред.* — *Учора контору обікрадено* (Панас Мирний); *Як довідалися ми вранці, що нас обікрадено, мати ну голосити, я теж у плач* (А. Головко).

ОБІКРАСТИ *див.* **обкрадати.**

ОБІЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обілити.** *Дверці скрипнули, і Бенедьо ввійшов до малесеньких темних сінців, а відти до обіленої світлиці* (І. Франко); *Чуби в усіх — як обілений льон, очі, як квітки льону, — сині* (С. Васильченко); *Хотів бачити себе обіленим саме через такий контраст: власної непогрішності й гріховності світу* (Валерій Шевчук).

ОБІЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обілити.** *Не завжди доступний, але не менш ефективний спосіб обілення зубів — відбілювання за допомогою деревної золи, що містить гідроксид* (з навч. літ.); *Характерними симптомами алергії на холод можуть стати почервоніння або обілення деяких ділянок тіла (обличчя, кисті рук), поява на них висипу* (із журн.); *На суді адвокат вдавався до різних способів обілення свого підзахисного* (з газ.).

ОБІЛИТИ *див.* **обіляти.**

ОБІЛИТИСЯ *див.* **обілятися.**

ОБІЛЛЯНИЙ, ОБІЛЛЯТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обіллляти.** *Заміжніх жінок* [на обливаний вівторок] *не годиться обливати; така жінка, обіллята чужим чоловіком, має право вилаяти його* (І. Франко); *З розпеченими обличчями, обілляні потом.., метушаться люди коло вогню* (М. Коцюбинський); *Перебороджуючи глибокий сніг, обіллятий голубим місячним світлом.., Василь Келембет раптом заспівав* (Ю. Яновський); * У порівн. *Тетяна, мов холодною водою обілляна, з неописано прикрим почуттям упокорення і пониження вертає зів'ялим кроком назад* (О. Кобилянська); // **обіллято,** *безос. пред. Онде й те вікно, звідки обіллято його помиями і звідки принадно всміхнулася до нього шинкарка* (Валерій Шевчук).

ОБІЛЛЯТИ *див.* **обливати.**

ОБІЛЛЯТИЙ *див.* **обілляний.**

ОБІЛЛЯТИСЯ *див.* **обливатися.**

ОБІЛЮВАТИ *див.* **обіляти.**

ОБІЛЮВАТИСЯ *див.* **обілятися.**

ОБІЛЯТИ, яю, яєш, *рідше* **ОБІЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ОБІЛИТИ,** ілю, ілиш, *док.* 1. *що.* Робити білим; вибілювати. *Залу заразом і клинцювали, і зараз мазальниці й валькували. Вальки в спеку швидко протряхли, і майстри зараз заходились щикатурить* [штукатурити] *й обілювать* (І. Нечуй-Левицький); *Вже й тепла вода з милом їх* [рук] *не могла обілити* (В. Земляк); * Образно. *Може, вернеться надія .. В пустку зимовати* [зимувати], *Хоч всередині обілить Горілую хату* (Т. Шевченко).

2. *кого, що, перен.* Знімати з кого-небудь підозру за недобрі вчинки; установлювати невинність, виправдовувати; протилежне очорняти. *Не почуваю потреби ні перед ким обілювати себе, маю зараз, власне, одне бажання — якомога об'єктивніше розібратися в самому собі* (О. Гончар); *Бачить Богдан — на гальмах хоче спустити секретар це діло, а то й просто обілить канцеляристів* (В. Большак); *Це був дивак собі на умі, і, очевидно, все його добро чинилося задля того, щоб обілити своє минуле* (Валерій Шевчук).

ОБІЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *рідше* **ОБІ́ЛЮВАТИСЯ,** *недок.,* **ОБІЛИ́ТИСЯ,** ілю́ся, і́лишся, *док.* 1. Ставати білим; вибілюватися. * Образно. *У Христа одягнувся* [Володимир] *і вийшов із купелі, обілившись, сином ставши нетління, сином воскресіння, ім'я прийнявши вічно імените з роду в рід Василія* (з рел.-церк. літ.).

2. *перен.* Доводити свою невинність; виправдовуватися. *Що далі відходив час від того страшного єдиного листа й першого переказу аліментів, то більше обілявся, ставав невиннішим, чистішим у Галининих очах її колишній чоловік* (Б. Антоненко-Давидович); *Якщо часом ті слова дійдуть до багатиря, що гроші позичав, то Захар зуміє й перед ним обілитись* (Грицько Григоренко); *Тому я й давав змогу вам обілитися перед дивізією. Я знаю, хто вас повів на шлях погрому і розбійництва* (Ю. Яновський).

ОБІМЛІВА́ТИ, *рідко* **ОБОМЛІВА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБІМЛІ́ТИ,** *рідко* **ОБОМЛІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док., розм.* 1. Мліти, слабнути до непритомності під впливом якого-небудь сильного почуття. *Слідом за нею вийшли Павло з Катрею, і Оленка мало не обімліла* (В. Кучер); // Завмирати на якусь мить від чого-небудь несподіваного (переляку, здивування і т. ін.). *Дивляться дівчата, аж на Туровій Кручі князь на сивому коні. Так і обомліли* (П. Куліш); — *Зараз веди дочку до двору. — На що се? — питає мати; а я — як почула, так і обомліла!* (О. Кониський); *Бурсаки глянули туди й обімліли .. У кімнату всунули, ніби з шпиталю повиходивши.., побиті звечора каменотеси* (С. Васильченко); *Глянув* [Матвій] *на свою скриньку — і обімлів. Ні сліду від неї* (Мирослав Ірчан); *Усі так і глянули на греблю. Та й обімліли: з горба вниз до греблі галопом неслись козаки* (А. Головко).

2. Утрачати здатність рухатися; терпнути, клякнути (про частини тіла). *А тим часом йому* [Самсонові] *руки й ноги обімліли* (С. Руданський).

ОБІМЛІ́ЛИЙ, *рідко* **ОБОМЛІ́ЛИЙ,** а, е. Дієпр. акт. до **обімлі́ти, обомлі́ти.** *Я лежав обомлілий, хворий* (А. Метлинський); *Потім дівчина, бліда, обімліла з переляку, тицьнула парубкові в руки віжки і, припавши до його грудей, забилася у нестримному голосному риданні* (В. Малик); *Кілька хвилин опісля лежала* [дівчина] *обезсилена в фотелю* [фотелі], *і її гарні .. руки лежали обімлілі на лоні* (О. Кобилянська); *У наступну мить він повернувся спиною до прерії і стрімголов помчав униз виярком — так швидко, як тільки могли нести його обімлілі від жаху ноги* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда).

ОБІМЛІ́ТИ *див.* **обімліва́ти.**

ОБІМ'Я́ТИ *див.* **обминна́ти**[2].

ОБІ́М'Я́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обім'я́ти.** *Оксьон* [Оксен] *спустив з горища .. повне відро обім'ятої вже кукурудзи курям і сам зліз, обережно намацуючи ногами щаблі у драбині* (Григір Тютюнник); *Перед приготуванням булочок обім'яте тісто ще раз треба розкачати в пласт середньої товщини* (з навч. літ.).

ОБІМ'Я́ТИСЯ *див.* **обминна́тися**[2].

ОБІ́НІЖ, *присл., розм.* Обома ногами. *Вона* [Елена] *обініж улізла в сніг і збила оскому на Раїс, яка нагодилася під гарячу руку: — Понамітали цілі кучугури* (І. Білик); *Вечір, сонний журавель став на землю вже обініж* (М. Лукаш, пер. з тв. Г. Лорки).

ОБІПЕ́РТИ *див.* **обпира́ти**[1].

ОБІПЕ́РТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обіпе́рти.** *У дальньому кутку печери громадився абияк тапчан, поряд з ним — одноногий стіл, другим кінцем обіпертий об каміння* (І. Росоховатський); *Вона* [драбина] *стояла обіперта на стіну повітки* (В. Шкляр); *Двері ванної кімнати стояли обіперті об стіну біля проходу* (М. Кідрук).

2. *у знач. прикм.* Який обіперся на кого-, що-небудь. *Поблизу вікна, профілем звернений до нього, а боком об стіл обіпертий, сидів Начко на кріслі з поруччям* (І. Франко); *Зігнута постать Федора Кирпулі з довгою сірою бородою, в старому брилі, обіперта на палицю — як могутній господар, а лани — його діти* (М. Івченко); *Корнелія, обіперта на бочку із солониною, слухала Василинку* (М. Матіос).

ОБІПЕ́РТИСЯ *див.* **обпира́тися**[1].

ОБІПНУ́ТИ *див.* **обпина́ти.**

ОБІ́ПНУ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обіпну́ти.** *В глухому закутку садка, з обіпнутої хмелем тернини, прохолодно турчала горлиця* (І. Вирган); *Видання вразило насамперед своїм вишуканим художнім оформленням. Цупка, обіпнута .. рожевою тканиною палітурка* (О. Шугай).

2. *у знач. прикм.* Який обіпнувся чим-небудь. *Тимко рушає по тому сліду і бачить: сидить* [Орися] *задумана, обіпнута чорною шаллю, лице бліде* (Григорій Тютюнник); *За кілька хвилин ми сидимо всі троє на печі, батько ще й обіпнутий рядном* (І. Кирій); *На жінці ні в згадці монашеського вбрання. Вона тільки обіпнута пелериною з соболів* (Г. Колісник).

ОБІПНУ́ТИСЯ *див.* **обпина́тися.**

ОБІ́ПРАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обіпра́ти.** *Вона виявилася господинею тямущою, моторною, так що дід завжди ходив обіпраний, обшитий і нагодований* (Григорій Тютюнник).

ОБІПРА́ТИ *див.* **обпира́ти**[2].

ОБІПРА́ТИСЯ *див.* **обпира́тися**[2].

ОБІПРЯ́СТИ *див.* **обпряда́ти.**

ОБІП'Я́СТИ *див.* **обпина́ти.**

ОБІП'Я́СТИСЯ *див.* **обпина́тися.**

ОБІ́П'ЯТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обіп'я́сти.** *Догідливий корчмар, обіп'ятий по стану білим полотняним мішком, подав кошовому ослінчика, й той сів поруч Сироватки* (Ю. Мушкетик).

ОБІ́РВАНЕЦЬ, нця, *ч., розм.* 1. Людина, що ходить у поганому, подертому одязі; обідранець. — *У мене є голка, щоб не ходить обірванцем* (О. Стороженко); *Де не взялися малі міські обірванці й заскандували..: на вулиці Миколая Била баба поліцая* (П. Козланюк); *Довго сидів старий з якимсь обірванцем у маленькій затоці біля Карадагу* (З. Тулуб); *З придорожніх кущів виткнувся якийсь обірванець* (В. Малик).

2. *зневажл.* Про бідну, незаможну людину. *У нас отих обірванців, що з кобзами по ярмарках швендяють, хоч греблю гати* (Панас Мирний); *Потім чує* [Зося], *як якийсь обірванець хвалиться, що мав цілий місяць люксовий заробіток* (В. Лис).

ОБІ́РВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обірва́ти** 1–3. *Шматок обірваного вітром, вилинялого, мерзлого кумачу шкрябав об фанерну колону арки* (А. Хорунжий); *Мені й справді здавалося, що я тримаю в руці обірваний оголений дріт* (Ю. Мушкетик); *Шлея, на якій кінь звисав передніми ногами, була обірвана* (Ю. Логвин); *Інші струни були іржаві, обірвані і закручувалися навколо кобзи* (Д. Білий); *На вулицю випнулась істота у вицвілому халаті й старій болонячій куртці з обірваними кишенями* (Валерій Шевчук); *Одна по одній з'являлися звичні клопітні думки, вночі обірвані сном* (Ю. Шовкопляс); *З групою бійців, що залягли біля млина, зв'язок був обірваний* (І. Цюпа); // **обірвано,** *безос. пред. Трос обірвано... Він почав падати* (Остап Вишня).

2. *у знач. прикм.* Одягнений у подертий одяг, дрантя; обшарпаний (у 2 знач.). *Щось залопотіло; дивиться: іде Потоцький, такий обірваний та обшарпаний* (О. Стороженко); *Виснажені двадцятикілометровим переходом, люди, обірвані, голодні і знесилені, ледве пересували ноги* (Григорій Тютюнник); *Посеред майдану сидів на мулі обірваний молодий чоловік* (С. Тельнюк); *Вони сиділи зовсім збоку, старезний чоловік і ще старезніша жінка, худі, сухі, обірвані* (С. Андрухович).

3. *у знач. прикм.* Перерваний, незакінчений (про слово, фразу, процес і т. ін.). *Мозок вертів шалений вир обірваних слів* (Г. Хоткевич); *Пароплав прийшов тільки о четвертій годині ранку, даючи в туман гострий обірваний гудок* (М. Івченко); — *Я, панове, за народ, за правду постраждав,* — *знову почав Юрась обірвану розмову* (С. Чорнобривець); *Пролунав ще дзвінок — цього разу короткий, ніби обірваний* (В. Владко); *Його блискуча, рано обірвана кар'єра ще збільшувала симпатії до нього* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

4. *у знач. прикм.* Дуже крутий, прямовисний; урвистий (у 1 знач.). *Через одну верству далі пішли гори голі, дикі, з обірваними обваленими боками* (І. Нечуй-Левицький); *По стрімкій, обірваній скалі .. не так легко злізти в долину* (І. Франко).

ОБІ́РВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **обірваний** 3. *За обірваністю фрази вчуваємо невимовний біль дівчини, що до кінця усвідомила страшну трагедію батька-патріота, безпідставно звинуваченого в часи культу* (А. Мойсієнко); *Цей жаль, цей смуток, ця обірваність усередині геть нічим не пояснимі* (Ю. Андрухович); *Умовчання — це стилістична фігура, яка залишає відчуття недомовлення, незакінченості, обірваності вислову* (з навч. літ.).

ОБІ́РВАНКА, и, *ж., розм.* Жін. до **обірванець.** *От би тільки принарядити її треба, а то справді така обірванка* (Панас Мирний); — *Погано ж ти, видно, служила, коли такою обірванкою йдеш додому* (О. Донченко).

ОБІРВА́ТИ *див.* **обрива́ти**[1].

ОБІРВА́ТИСЯ *див.* **обрива́тися**[1].

ОБІ́РВИЩЕ, а, *с., діал.* Урвище. *Ось спинився хід церковний на обірвищі крутому, над безоднею страшною* (І. Франко).

ОБІРНИ́К, у́, *ч., діал.* Гній. *Саньми звозили літом збіжжя до стоділ* [стодол] *і сіно до стогів, на санях вивозили обірник на поле* (І. Франко); *Він ніде не був записаний, ніде не співав і не виступав, і нікуди не виїздив, хіба за обірником у поле або по дрова до лісу* (І. Керницький).

ОБІ́РУЧ, *присл.* 1. Обома руками. *Донька обіруч вхопилась за молот, гупнула ним по залізу* (М. Стельмах); *Досить швидко повернувся* [Гуня] *од куреня з величезним кавунякою, якого треба було тримати обіруч* (Є. Доломан); *Якби не було меча, солдат, напевне, тримав би врятовану дівчинку обіруч* (О. Шугай); *Я обійшов рундук і, взявшись за край залізних дверей, обіруч смикнув їх на себе* (Л. Кононович).

2. *рідко.* По обидва боки; з усіх боків. *Коридор на другому поверсі .. Обіруч кілька дверей в палати* (С. Голованівський); *Дерева стояли обіруч голі, але вже відчувалося, що їм хочеться зазеленіти* (О. Гончар); *Обіруч стелилися нетолочені трави колишніх Косованових пасовищ і обнесених загінок для худоби* (М. Матіос); // Узявшись за руки; разом. *Там парк і музика, і .. пари, що мрійно ходять обі́ру́ч, неначе сонні...* (В. Сосюра); * Образно. *А молота удари Із кузні аж до туч Гули, і грали, грали з громами обі́ру́ч* (П. Усенко).

3. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається на позначення кого-, чого-небудь, по обидва боки від якого відбувається дія або хтось перебуває, щось міститься. *Двоє осавулів випростались обіруч крісла, а біля входу завмерли козаки з оголеними шаблями* (Н. Рибак); *Двоє демонічних слуг із перекошеними люттю обличчями стали обіруч Асури* (Любко Дереш).

◊ **Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обі́руч)]** *див.* **гребти́; Обі́руч не піднести́ <Й не піднесе́ш>** *див.* **підно́сити; Обі́руч (обома́ рука́ми) хапа́тися / схопи́тися (ухопи́тися)** *див.* **хапа́тися.**

ОБІ́РУЧКИ, *присл., розм.* Те саме, що **обі́руч** 1. — *Се ми йдемо в берег по воду,* — *одкажу голосно. Та відра на коромисел, та Катрю обіручки за собою* (Марко Вовчок).

ОБІСІ́ТИ, ісію, ісієш, *док., розм.* Дуже обриднути; остобісіти, остогидіти. [П и с а р:] *Ну вже мені ця статистика обісіла, аж нудно робиться, як згадаю про неї!* (І. Карпенко-Карий); // *безос. Другий тиждень не вихожу* [виходжу] *з хати: чхаю та кашляю, аж обісіло...* (Т. Шевченко).

ОБІСЛА́ТИ *див.* **обсила́ти.**

ОБІСЛА́ТИСЯ *див.* **обсила́тися.**

ОБІСМІ́ЛИТИСЯ *див.* **обісмі́люватися.**

ОБІСМІ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБІСМІ́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док., розм.* Те саме, що **осмі́люватися.** *Дедалі то Яків більше обісмілювався й, нарешті, просто сказав матері: — Та яке ваше діло?* (Грицько Григоренко); *Якийсь хлопець обісмілився й підняв руку. Інспектор не дививсь* (Дніпрова Чайка); *Обісмілився* [Гризота], *приступив ближче* (В. Речмедін).

ОБІССА́ТИ *див.* **обсиса́ти.**

ОБІССА́ТИСЯ *див.* **обсиса́тися.**

ОБІСЬКА́ТИ *див.* **обськава́ти.**

ОБІ́Т, у, *ч.* Те саме, що **обітниця.** [М а р у с я:] *Я обіт давала перед Богом, і треба держатись того обіту* (Панас Мирний); [Л е с ь:] *Ми справимо весілля.* [М а р и л ь к а:] *Вже пізно, Лесю Юровичу, пізно. Бо я дала монашества обіт* (Л. Забашта); *Не завше людина може додержати обіту* (Валерій Шевчук); *Чернець захищений від болячок цього світу і від страждань бідних людей, хоч, може, не кожен здатний витримати обіти* (Г. Пагутяк); — *Ви даєте мені обіт у цьому? — промовив він, натхненно простягши руку* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

△ **Вічні обітниці (обіти)** *див.* **обітниця.**

ОБІТЕ́РТИ *див.* **обтира́ти.**

ОБІТЕ́РТИСЯ *див.* **обтира́тися.**

ОБІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до обіту. *Цезар богам італійським обіцяну почесть складає: Триста в великому місті присвячує храмів обітних* (М. Зеров); — *Лугарі обітні: не водять жін* [дружин] (І. Білик).

◊ **Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край>** *див.* **земля́.**

ОБІ́ТНИЦЯ, і, *ж.* Обіцянка, зобов'язання, перев. релігійного характеру; обіт. *Але ж ви .. дали обітницю в монастирі* (І. Нечуй-Левицький); [Д о л о р е с:] *В монастирі з уставом найсуворішим я буду черницею. Обітницю мовчання, і посту, й бичування дам я Богу* (Леся Українка); *Так ніби справді здійснювалася обітниця про те, що праведні будуть введені в сади, де течуть ріки, де вічний затінок, чисті гурії і благосклонність Господа* (П. Загребельний); // *уроч.* Узагалі обіцянка, клятва. *Де ті очі, в яких вона неохоче читала обітницю вірності і не дочитувала до кінця...* (Л. Первомайський); *Ми їхали два тижні, і я дав обітницю — не голитися, аж поки не приїду* (В. Собко); *Серед запорожців немало таких: або ж поїхали на лимани множити статок, або ж дали обітницю тверезості Богові* (Ю. Мушкетик); *Я вам краще скажу про свою обітницю, яку я дав колись ще юнаком...* (О. Чорногуз).

△ **(1) Вічні обітниці (обіти),** *рел.-церк.* — найвищий ступінь чернецтва та обряд його прийняття. *Я посвятила себе Богові вічними обітами невинності тіла й душі* (з рел.-церк. літ.); *Він думав про безумство вічних обітниць, марність цноти, науки, віри, доброчесності* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

ОБІТОВА́НИЙ, а, е. 1. *книжн.* Обіцяний, заповітний. — *За те ж я й маю жаль до вас великий, що ви мені замість того життя, обітованого у вічнім Царстві Божім, даєте страву, одіж та слова* (Леся Українка).

2. *жарт., ірон.* Якого бажають, довго ждуть. *Діждався маленький Стефан Пелехатий обітованої днини* (С. Ковалів); *Наліво — сходи вниз, це ж до того підвалу, до тієї обітованої пивниці* (Р. Іваничук); *З сумом очікуючи ночівлі під зоряним небом, козаки проїхали ще трохи, без надії сподіваючись на корчму обітовану* (Д. Білий); *Хтось в обітованому селі, помітивши їх кволий ліхтарик, помахав тудисюди факелом* (І. Карпа).

◊ **Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край>** *див.* **земля́.**

ОБІХІ́ДЛИВИЙ, ОБІХО́ДЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **обхі́дливий.** *Увійде він до Божого дому, — всім заломить: на криласі почитує, і так — як жупан, як шапка, чобіт, усе до ладу; і на вроду гарний, і з людьми обіходливий, — ні в чім нема хиби* (Ганна Барвінок); *Хіть бути обіхідливою не підкріплювалася в неї жвавістю уяви й багатством словника* (А. Перепадя, пер. з тв. М. Пруста).

ОБІХІ́ДЧАСТИЙ, а, е, *розм., рідко.* Який не має прибудов, огорожі; необгороджений (про хату). *Ото й року не прожили, як .. обідніли, так що .. і шматка хліба нема, і хата зробилась обіхідчаста* (О. Стороженко).

ОБІХО́ДЛИВИЙ *див.* **обіхі́дливий.**

ОБІ́ЦЮВАТИ, юю, юєш, *недок., кого, що кому і без дод., діал.* Обіцяти. *Здається, не потребую обіцювати, що й надалі я не зійду з тої дороги, якою йшов досі* (І. Франко); *Не диво, що всюди Хмельницького радо приймали і поміч обіцювали* (А. Чайковський); *Запрошувала його раз у раз до себе, обіцювала Бог знає що за діла від свого батька, ректора університету* (О. Кобилянська); — *Хай любов і вірність, що їх обіцюєте собі взаємно, буде вам світлом і підпорою на шляху до світла вічного, що в ньому з'єднаєтесь навіки* (Н. Королева).

ОБІЦЯ́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто дає багато обіцянок, але не виконує їх. *Про нечесного казали, що він блудить словом, в обіцяльників — медові слова, необов'язкові — на вітер кидають слова, а хто не заслуговував схвального відгуку — не вартий доброго слова* (В. Чемерис); *Навіть якби на десять років уперед усі посади були зайняті, цей великий обіцяльник все одно би обіцяв* (І. Жиленко).

ОБІЦЯ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **обіця́льник.** *Обіцяльниця забуває, на жаль, одну важливу річ — реалізувати сказане* (з газ.).

ОБІ́ЦЯНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обіця́ти** 1. *Нетерпляче чекаю обіцяного тобою великого листа і посилки* (М. Коцюбинський); *Обіцяний їй у дарунку рушник здавався вже втраченим* (О. Кобилянська); — *Йду шукати мою телицю, котра мені була обіцяна* (А. Калин); *Коли загойдане немовля засинає, Соломка починає шукати обіцяні черевики* (Є. Гуцало); *Я гарантую тобі розширення сфери мислення і прекрасний настрій, обіцяне тобі забуття від недостойної буденщини* (С. Процюк); // **обі́цяно,** *безос. пред. Ходила чутка, що за нею обіцяно було дати маєток у тисячу десятин* (Панас Мирний); *Міщани вимагали міської автономії та конституції, яку їм обіцяно, але не здійснено на практиці* (О. Шугай); *Ніхто не обіцяв нам щастя, зате обіцяно допомогу* (М. Дочинець).

2. *у знач. ім.* **обіцяне,** ного, *с.* Те, що хтось кому-небудь обіцяє або обіцяв. *Обіцяного три роки ждуть* (прислів'я); [М а р у с я:] *Нате вам, діду, обіцяне* (Панас Мирний); *Люди мруть потроху, забираючи з собою наївні надії дістати обіцяне* (Іван Ле); *То ще добре, як пообіцяє бригадир гарбу соломи на зиму, але навіть обіцяного не завжди діждешся* (О. Гончар); *Швидше за все, він* [Ремарк] *виконав обіцяне, інакше якого біса їхня спільна історія тяглася б ще стільки років* (Ю. Андрухович).

ОБІЦЯ́НКА, и, *ж.* Добровільно дане зобов'язання зробити що-небудь. *Обіцянка — цяцянка, а дурневі — радість* (прислів'я); *Тепер вже я краще ніяких милих обіцянок не буду давати* (Леся Українка); *Минула весна, і Кармелюк почав виконувати свою обіцянку* (В. Кучер); *Мій записник катастрофічно наповнювався все новими й новими обіцянками та домовленостями* (Ю. Андрухович); *Ніщо так не спокушає, як обіцянка рівності, можливість віднайти втрачену гідність під блискучим знаменом* (Г. Пагутяк); * У порівн. *Сонце, що вигулькнуло на хвильку з хмар і зазирнуло в операційну, немовби посміхнулось до нього, як обіцянка щастя* (О. Довженко).

Переве́ршувати / переве́ршити сподіва́ння (спо́діванки, припу́щення, обіця́нки *і т. ін.)* *див.* **переве́ршувати.**

◊ **Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами)** *див.* **годува́ти.**

ОБІЦЯ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обіця́ти** 1. *Вони* [надійні люди] *мають тверде слово, не щедрі на всякі обіцяння й запевнення, але, вже пообіцявши щось, неодмінно виконають, хоч би яких зусиль це їм коштувало* (М. Слабошпицький).

2. Те саме, що **обіця́нка.** *Я дав йому* [Стефензонові] *слово не дивитись і чесно тримався свого обіцяння* (В. Винниченко); *Чи ліпше мені не відмовлятися від спокус і обіцянь облесливого посла? Адже я зготовлявся до чогось, чогось ждав, сидячи терпляче коло підніжжя трону* (П. Загребельний); * Образно. *В кожній його* [дощу] *краплині яскріло обіцяння торжества життя* (О. Довженко).

ОБІЦЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., що, з інфін. і без дод.* 1. *кому і без дод.* Давати обіцянку кому-небудь; зобов'язуватися зробити щось, діяти певним чином. *Турок обіцяв, що за 2 тижні поставлять мене на ноги* (М. Коцюбинський); *Знаючи синові великі здібності до навчання, охоче підтримувала* [мати-вдова] *їх, обіцяючи вирядити Захара в сусіднє село до десятирічки* (Іван Ле); *Вона чудово знала, що з вожатими сперечатися не рекомендується, а рекомендується визнавати свої недоліки і обіцяти їх виправити* (В. Нестайко); *Нікчемний шанс він міг Степанові обіцяти, але що той шанс у порівнянні з близькою можливістю побачити своїх дітей, село, річку, праліс, побачити бодай востаннє* (В. Шкляр); // Запевняти кого-небудь, що він одержить, матиме щось. *Зараз обіцяли сап'янці на мірці, І жупан червоний, і проса три кірці* (І. Франко); *Я цьому чоловікові .. обіцяв дванадцять тисяч червінців. Я дам ще дванадцять* (О. Довженко); — *Батько дасть мені зразу півтори десятини, а десятину обіцяє докупити* (М. Стельмах); *Хлопець спершу не повірив — батько обіцяв і раніше, що, мовляв, дочекаються слушного дня та й вирушать* (Є. Гуцало); — *Брехати я не буду. Золотих гір не хочу обіцяти, бо в мене всього десять копійок* (В. Чемерис); *Тут заказано з'являтися жодній обіцянці, зрештою, сам не маю бажання щось обіцяти* (В. Лис).

2. *перен.* Подавати надії на що-небудь; провіщати що-небудь. *Днина обіцяла бути файною* (Г. Хоткевич); *На деякий час запала мовчанка, яка обіцяла ще більшу сварку* (Григорій Тютюнник); *Розмовляли про погоду, обсудили, що обіцяють озимі і коли можна буде ярину сіяти* (В. Дрозд); *Карнавал не видихався, життя обіцяло фонтанувати* (Ю. Андрухович); *Зима обіцяла бути холодною, темною та безнадійною* (Любко Дереш).

ОБІЦЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок., розм.* 1. Те саме, що **обіця́ти.** *Обіцявся чорнобривий, Коли не загине, Обіцявся вернутися* (Т. Шевченко); *Всі ми щиро обіцялись Самохіть і без принуки Вгору високо підняти Прапор рідної науки* (В. Самійленко); *Дорога стелилась — день обіцявся сонячний* (В. Дрозд); *Дорога цікавою обіцялася — вечором, крізь ліс, де вовки очима світять* (В. Лис).

2. Пас. до **обіця́ти** 1. *По селах розклеєно відозви до селян, в яких обіцяються великі гроші за вашу* [Довбуша] *голову* (В. Гжицький); // *безос. пред. Тисячі марок обіцялось тому, хто впізнає* [дівчину], *та ніхто не впізнав...* (О. Гончар); *По всьому королівству було розіслано наказ, у якому обіцялося сто тисяч фальшивих талерів тому, хто назве людину, котра скривдила його королівську величність* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі).

О́БІЧ[1]**.** 1. *присл.* Поруч, поряд. *Обіч стояло кілька озброєних людей і захоплено стежили то за нами, то за добродієм у сірій чумарці* (М. Івченко); *Карпати... Тут у гущині Ген роги оленя рясні, Колись любима панська здобич, з чагарником рясніють обіч* (М. Рильський); *До самої стежки, що круто спадала до Вужачої, вони йшли обіч* (Л. Юхвід); // На деякій відстані; збоку, осторонь. *Єдиним знаком у пітьмі було форкання — кінь здимав із трави росу, й коваль ішов на ті згуки, тримаючись трохи обіч* (І. Білик); // На деяку відстань; набік, убік. *Обрізали* [солдати] *посторонки і відтягли забитого коня обіч* (А. Головко).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на положення одного предмета щодо іншого у знач. б і л я, п о р я д, п о р у ч, з б о к у, о б а б і ч. *Хлопець посередині, а дівчата, кожна обіч його* [нього], — *і він обіймав обох їх за шиї* (Леся Українка); *Високий тин, що тягнувся обіч садиби, густо насаджені верби попід тином надійно захищали її від стороннього ока* (М. Руденко); *І там, і там обіч Бранденбурзьких воріт здіймався мур* (О. Шугай); *Вадим неквапно дожовує, знов промокає губи серветкою й, акуратно згорнувши, кладе її обіч тарілки* (О. Забужко); *Лише один раз вона зупинилася поблизу копанки, яку викопали, мабуть, колись чумаки обіч дороги для таких подорожніх* (Д. Білий).

О́БІЧ[2], о́бочі, *ж., діал.* Узбіччя. *Таке розгадуючи, іду, ноги волочу по якійсь обочі край села* (І. Франко); *З обочей з-під смеречини дивляться на огонь ґаздівські хати і обороги* (Марко Черемшина); *Летіло, наче іскри з димаря, Пожовкле листя з темної обочі* (Д. Павличко).

ОБІ́ЧЧЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **узбіччя.** *Двірники мастили вапном дерева і обіччя тротуарів* (В. Кучер); *Обіччя вулиці — в частоколі тичок* (М. Іщенко).

ОБІ́ЩАНИЙ, а, е, *заст., розм., рідко.* Дієпр. пас. до **обіща́ти.** *От Тибр перед носом у нас; Ся річка Зевсом обіщана І з берегами нам оддана* (І. Котляревський); *Все ж то правда поробила, Наша предківськая сила, З давніх-давен завіщана, Награда* [нагорода] *нам обіщана* (П. Куліш); [Р о м а н :] *А як було? Так було: зараз сват Іван зчепився з батьком, щоб давали обіщане придане, а батько одмовили своєю поговоркою: обіцянка — цяцянка* (І. Карпенко-Карий).

ОБІЩА́ННЯ, я, *с., заст., розм., рідко.* Дія за знач. **обіща́ти.** *Згадавши останні свої самому собі й своїй жінці обіщання, він рішив узяти себе в руки й при розмові не захоплюватися* (С. Васильченко); // Обіцянка, обітниця. [Г р і н б е р г :] *Я пам'ятав, що я обіщав вам. І вмер би, а од свого обіщання не одступив би. А ви?* (В. Винниченко).

ОБІЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., що і без прям. дод., заст., розм., рідко.* Обіцяти. *Я .. перемовив його від купців, ще йому п'ятнадцятий годок був, і обіщав наградити* [нагородити] *його* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Святий муж залюбки пристав на те, похвалив його за сей намір* [причаститися] *і обіщав йому прислати все, що треба* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Пригрівало вранішнє сонце, обіщаючи рівний, гарячий травневий день* (С. Васильченко); — *Як воно, Бусько, не обіщаєш на завтра дощу? — Кла-кла, — стукає дзьобом Бусько* (В. Близнець).

ОБІЩА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., заст., розм., рідко.* Те саме, що **обіща́ти.** — *А що то таке замчище? Ви вчора обіщались, діду, розказати про його* [нього] (Панас Мирний); *Хівря, хоч і обіщалась свекрусі мовчати, та таки не втерпіла* (Грицько Григоренко); — *Лідія Віталіївна обіщалась допомагати. Казала, що можна буде й стипендію добути* (С. Васильченко); *Тепер, коли видали мені сю науку, обіщаюся вам, як простите мою провину, що більше так не грішитиму, а завсігди чинитиму отак, як ви показали* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБІЯ́СНИК, а, *ч., діал.* Те саме, що **обая́сник.** *Тітка Горпина провадила своє: "Кажи, кажи, нечиста пекельна душе, що хочеш, а я знаю, хто ти. Ти обіясник. У тебе он і спини немає, а замість неї корито"* (Т. Осьмачка); — *Він не чорт, але що з чортами водиться, то це вже напевне. Одне слово, обіясник!* (Валерій Шевчук).

ОБ'ЇДА́ЛО, а, *ч. і с., зневажл.* Той (та), хто кого-небудь об'їдає (у 2 знач.). *Об'їдало й каже: — Не плач, я за вас усіх поїм, ще буде й мало!* (з казки); *Кожний гість — це тільки об'їдало, що норовить побільше на дурничку з'їсти та випити* (Г. Хоткевич).

ОБ'ЇДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **об'їда́ти** і **об'їда́тися.** *Відомо, що помірне об'їдання листя комахами стимулює ростові процеси* (з навч. літ.); *На подвір'ї можна вирощувати соняшник і різноманітні зернові рослини, залишаючи їх для об'їдання птахам* (із журн.); *Зело несли до богів, наїдки й питва вельми і справляли учти великі на бугрі коло богів, тоді було велике об'їдання й обпивання* (П. Загребельний).

ОБ'ЇДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБ'Ї́СТИ,** ї́м, їси́, *док.* 1. *що.* Поступово з'їдати що-небудь на поверхні або по краях чогось. *Він закидав волосіні ще багато разів, але принаду об'їдали йоржі* (Ю. Мушкетик); // З'їдаючи, обгризаючи, оголювати, залишати без листя, плодів що-небудь. *Став він цапа підкликати: — Йди ялинку об'їдати!* (І. Нехода); *Лящали, об'їдаючи вишні, горобці, у глибині обійстя хтось мирно розмовляв, до мене долинав неквапливий виголос людської мови* (Валерій Шевчук); *— Ви не з нашого кутка! Ідіть на свій і там шукайте собі шовковиць! А цю ми .. самі об'їмо!* (І. Кирій).

2. *кого і без дод., розм.* Споживаючи в кого-небудь багато їжі, завдавати йому збитків; харчуватися за чийсь рахунок. *Спершу дядько п'яний .. почне закидати: що де в чорта хто не вирветься, і з дітьми і без дітей, та все до його* [нього], *на його шию, об'їдати та оббирати* (Панас Мирний); *Василь Гнойовий уже гнівається, наче бідолашна Горпина таки об'їдає його, таки з рота видирає* (Є. Гуцало); *Ковалиха .. припадала до нього, як до сина: — Та й поснідав би, чим натщесерце йти, а чи, мо', боїться об'їсти?* (А. Головко); *— Не збираюся я вас там усіх об'їдати. — Не об'їси, не бійся, — здав назад Черненко* (А. Кокотюха).

◊ **(1) Об'ї́сти ву́ха** *кому і без дод., жарт.* — спожити, використати багато чиїхсь харчових запасів, з'їсти все в когось. — *Візьми, панотче, та одвези оцих циганок до їх* [їхнього] *родича, бо вони нам вуха об'їдять...* (І. Нечуй-Левицький); [І в а н С т е п а н о в и ч:] *Знайдеться чим ушанувати дорогих гостей... не об'їсте вух* (М. Кропивницький); **(2) Об'ї́сти го́лову** *кому, фам.* — дуже набриднути комунебудь якимись розмовами (перев. вимогами, нагадуванням і т. ін.). *Не маю часу переглянути його* [оповідання] *і одіслати, хоч мені вже редакція голову об'їла, що не присилаю* (М. Коцюбинський).

ОБ'ЇДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБ'Ї́СТИСЯ,** ї́мся, їси́ся, *док.* 1. Надмірно наїдатися, переповнюючи шлунок. *Брак апетиту вів за собою усильні* [посилені] *запрошування, а великий апетит — благання не об'їдатися* (М. Коцюбинський); *Всі діти, як діти, росли в Сергієнків: плакали, їли, хворіли, кричали, падали з колиски, об'їдалися всякою поганню, топились у ставку і поволеньки спинались на ноги* (М. Стельмах); *Мати кажуть: "Павле, то ж так лікуються, як меду об'їдяться", а він голову підняв та й каже: "Від яблук також. Вони теж солодкі"* (Григір Тютюнник); *Грибами ми об'їлися вчотирьох, це були чисті й міцні лисички* (Г. Вдовиченко).

2. *тільки недок.* Пас. до **об'їда́ти** 1. *Щороку з кінця травня спілі черешні об'їдаються зграями шпаків* (із журн.).

◊ **(1) [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] блекоти́ (кукі́льва́ну, кукóльва́ну, чемери́ці) об'ї́стися (наї́стися),** *зневажл.:* а) хто-небудь дивно, безглуздо, нерозумно поводиться; одурів. [Д а р и н а:] *Слухай, вернись!.. Що це з ним? Мов кукольвану наївся* (М. Старицький); — *Цур тобі, пек тобі! Ти неначе собачої блекоти наїлася* (І. Нечуй-Левицький); [Х о м а:] *Що ти, кукільвану об'ївся?* [А н д р і й:] *Не кричіть, тату, бо я й так злякався!..* (І. Карпенко-Карий); — *Він у нас трохи теє... ніби як блекоти об'ївся* (Григорій Тютюнник); [С в і т л а н а:] *Я... за нього заміж вийду!* [К р я ж:] *Ти що, блекоти наїлась?* (М. Зарудний); *Що діється, що твориться! Село ніби блекоти об'їлося: галасує, метушиться, тішиться чогось* (Д. Прилюк); б) *(зі сл.* г о в о р и т и, в и с л о в л ю в а т и с я *і т. ін.)* так, що нічого не можна зрозуміти; беззмістовно, нерозбірливо і т. ін. *Говорить, мов блекоти об'ївся!* (Номис); — *Чи ти блекоти об'ївся, що кричиш як на пуп? — надійшла баба* (Є. Гуцало).

ОБ'Ї́ДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **об'ї́сти** 1. *Ми вийшли на гору і пішли до могили між рідкими низенькими, об'їденими товаром кущами* (І. Нечуй-Левицький); *На ній* [яблуньці] *була обдерта кора і всі гіллячки знизу об'їдені* (П. Панч); *Вільховий хащівник чорнів об'їденим пруттям* (Р. Іваничук); *Старий плюнув їм услід і кинув три кісточки від об'їдених сушених слив* (Ю. Логвин); *Хриплявим дискантом собачня ощирюється, рвучи жовтими іклами об'їдені блохами загривки* (О. Ульяненко).

ОБ'Ї́ДОК, дка, *перев. мн., розм.* Те саме, що **недо́їдок** 1. *Тут* [на столі] *валялися всякі об'їдки, кісточки, крихти хліба і лушпайки з насіння* (Панас Мирний); *На столі Сухомлинові об'їдки, все навстіж, все відкрите* (О. Гончар); *Зморені слуги прибрали захаращені об'їдками столи* (В. Малик).

ОБ'ЇЖДЖА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **об'їжджа́ти[1].** *Після небувалого буревію ранкове об'їжджання соняшникових плантацій для молодого фермера стало обов'язковим* (із журн.); *Невдале об'їжджання перешкоди закінчилося зіткненням двох автівок* (з газ.).

ОБ'ЇЖДЖА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **об'їжджа́ти[2].** *Ще замолоду захопився Олесь об'їжджанням коней* (із журн.).

ОБ'ЇЖДЖА́ТИ[1], а́ю, а́єш, **ОБ'ЇЗДИ́ТИ,** їжджу́, їзди́ш, *недок.*, **ОБ'Ї́ХАТИ,** ї́ду, ї́деш, **ОБ'Ї́ЗДИТИ,** ї́жджу, ї́здиш (у 3 знач.), *док.* 1. *що.* Їхати навколо чого-небудь з метою огляду, контролю. *Наполеон в супроводі генералів і гвардії об'їжджав поле бою* (П. Кочура); *Взавтра він з татом поїде об'їжджати ліс, тато напевне погодиться* (Л. Письменна); *Інші загони чатують дороги, об'їжджають всі околиці, пильно стережуть степ* (В. Чемерис); *Ми об'їхали дубок з корми. За кормою на тросі прив'язано маленького пузатого човника* (Ю. Яновський).

2. *кого, що.* Їдучи, обминати кого-, що-небудь. *Напроти садиби вир. Рибалки об'їжджають його, бо він перекидає човни* (Григорій Тютюнник); *Останні вози вже обережніше об'їжджали котлубаню, означену кимось з підводчиків двома гілками* (Б. Левін); *Олексій Дігтяр стояв посеред дороги, машини гальмували й об'їжджали його* (Ю. Мушкетик); *Близько одинадцятої години довелось об'їжджати невеличке озеро, природне мальовниче водоймище, де зустрічались всі річки навколишніх гір* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Уже й Шрам із гетьманом, об'їхавши байрак, прискочили до того бойовища* (П. Куліш); // Їдучи, випереджати кого-, щонебудь. *Довго і марудно доводилося* [Косінському] *об'їжджати валки піших, широкі ряди кінноти* (Іван Ле).

3. *кого, що.* Їздячи, бувати в багатьох місцях, відвідувати багатьох людей. *Красов верхи на трофейному коні об'їжджає полонених і перераховує* (І. Багмут); — *Оце, думаю, увага до чабана. Всіх чабанів по кошарах об'їжджає* [лікар] (О. Гончар); *Мені пригадалося, що директор радив мені об'їхати тракторні бригади і підремонтувати вагончики* (А. Хорунжий); — *Афри-*

ка від тебе не втече, — заспокоює дідусь, — виростеш, то об'їздиш увесь світ (М. Слабошпицький); *Пам'ятаю нестерпно дощове літо, коли ми об'їздили все Закарпаття, а кінцевою метою завжди був інший замок* (Ю. Андрухович).

4. *тільки док., кого, перен., розм.* Те саме, що **обду́рювати.** — *Знай, ти не об'їдеш — тебе об'їдуть, на те торг, — казав батько* (Панас Мирний); *Костянтина не так-то легко збити з пантелику: хіба не догадується, що його хочуть об'їхати* (М. Стельмах).

◊ **(1) [І] коне́м (на коні́,** *рідко* **во́зом) не об'ї́деш (не обска́чеш)** *кого, чого:* а) не обминеш, не уникнеш кого-, чого-небудь. *Долі й конем не об'їдеш* (прислів'я); — *Доля химерна, мої панове! Її й конем не об'їдеш* (Б. Лепкий); — *От несподіванка! Видно, справді-таки судженої конем не об'їдеш!* (А. Головко); — *Що кому на роду написано, то й конем не обскачеш того* (В. Симоненко); *Долі й на коні не об'їдеш, не знаєш, звідки й що впаде на тебе* (Є. Гуцало); б) *(жарт.)* дуже товстий, огрядний і т. ін. (перев. про людину). — *Сам* [батько], *як гачок, слабосилий, сухенький. А бабу собі роздобув — років сорока, огрядну, таку, що й конем за день не об'їдеш* (Ю. Збанацький); *Пика — возом не об'їдеш. Солодка така й нахабна водночас* (А. Крижанівський).

ОБ'ЇЖДЖА́ТИ², а́ю, а́єш, **ОБ'ЇЗДИ́ТИ,** їжджу́, їзди́ш, *рідко* **ОБ'ЇЖДЖУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ОБ'ЇЗДИТИ,** ї́жджу, ї́здиш, *док.* 1. *кого.* Привчати ходити в запрягу або під сідлом (про коня). *Об'їжджав він під верх коней і був такий сміливий, що нічогісінько на світі не боявсь* (О. Стороженко); *Далі переїхали тирлище, де запорожці розминають коні, стрибають через кущі та ями й об'їжджають лошаків* (Ю. Мушкетик); *Пізніше, уже в Болгарії, довідався, що в її крові є трохи циганської, дівчиною навіть об'їжджала молодих коней* (В. Дрозд); *Айдарові снилося, як він уперше взявся об'їжджати гнідого жеребця-дволітку* (Ю. Покальчук); *Гладун зрозумів свій обов'язок так, мовби це дали йому табун диких коней і він повинен їх об'їздити* (О. Гончар); *Економ звелів мені й Кузьмі об'їздити того огира* (М. Сиротюк); * Образно. *Козак міцно тримав її* [Рахіль] *за чорні коси, намотавши їх на руку, як віжки. — Тпрру, конячко! Чого брикаєшся?! Не таких об'їжджував* (З. Тулуб); *Перехопивши його* [Гната] *погаслий погляд, Тарас збагнув: вже запрягли бідаху Гната, об'їздили!* (Валерій Шевчук).

2. *що.* Пробною їздою, роботою перевіряти придатність, готовність чого-небудь до використання. *Неначе бригадир уперше в житті об'їжджає трактори... Гаразд, гаразд.., тепер нам нічого не страшно!* (Ю. Яновський); // Їздячи на чомусь, дізнаватися про його якості, призвичаюватися до нього. *Оцей новий човен не таким уже й чужим був: його кілька разів з Ориною Окунь об'їжджував Максим* (М. Стельмах).

ОБ'ЇЖДЖЕНИЙ¹, а, е. Дієпр. пас. до **об'їздити¹.** *Кількість об'їжджених музикантом країн і міст, а також спілкувань з їхніми мешканцями вражає* (з газ.).

ОБ'ЇЖДЖЕНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **об'ї́здити².** *Кінь добрий, та не об'їжджений, парубок гарний, та не вчений* (прислів'я); *Тихо було в стайні, тільки тонко й радісно заіржала молода, ще не об'їжджена лошиця* (З. Тулуб); *Тоді юнак одв'язав сірого в яблуках жеребчика, лише торік об'їжджена ного, підняв його на ноги й вивів* (І. Білик); * Образно. — *Я щодуху мчатиму по білій крем'янистій дорозі, — казав ще гаразд не об'їжджений, чванькуватий молодан* (В. Дрозд).

ОБ'ЇЖДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **об'ї́здити².** *Кінноспортивний клуб надає послуги індивідуального тренування їзди верхи для дітей і дорослих, заняття конкуром, об'їждження коней* (з мови реклами).

ОБ'Ї́ЖДЖУВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **об'ї́жджувати.** *У процесі об'їжджування коней учать розуміти й виконувати відповідні команди* (з навч. літ.); *Об'їжджування коней потрібно здійснювати в місцях, віддалених від будівель, а також там, де нема поблизу будь-яких перешкод* (з мови документів).

ОБ'Ї́ЖДЖУВАТИ *див.* **об'їжджа́ти².**

ОБ'Ї́ЖДЧИК, а, *ч., заст.* 1. Той, хто, об'їжджаючи ділянки яких-небудь угідь, наглядає за ними, охороняє їх. *Запорожець відпросився з заводу, щоб на Різдвяні канікули поїхати в село, .. де його батько працював лісовим об'їждчиком* (Ф. Бурлака); *Заберусь в гущавину, щоб об'їждчик не побачив, і нишком наріжу, настрижу тих колосків повну наволочку* (О. Гончар); *Той, що за машталіра, Трохим Кисляк, був у колгоспі об'їждчиком* (Є. Доломан); *Батька об'їждчик хоч і не боявся, але в його присутності все ж стримувався* (А. Михайленко).

2. *рідко.* Те саме, що **об'ї́зник.** * У порівн. *А я кругом двору, ніби той об'їждчик, хвицаючись і тоненько іржучи, ганяю безперестану на хворостині* (С. Васильченко).

ОБ'ЇЗД, у, *ч.* 1. Дія за знач. **об'їжджа́ти¹** 1–3. *Мировий поїхав далі в об'їзд по волості* (І. Нечуй-Левицький); *Удова-купчиха прийняла її наостанку за хліб та одежу, ради того об'їзду, який щороку робила* (Панас Мирний); *Він повертався додому з далекого об'їзду по області* (Д. Бедзик); — *Мабуть, це якийсь старший офіцер робить нічний об'їзд, — прошепотів Атос* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. Місце, по якому об'їжджають або можна об'їхати що-небудь. *Скрізь об'їзди, все перекопане, зрите, наче тут недавно йшла війна* (В. Кучер); *Водії чи командири машин шукають надійного об'їзду, щоб не засісти в болото* (Є. Доломан); *Треба шукати об'їзду або ж обрубати гілки і переїжджати прямо через дерево...* (В. Малик).

3. *заст.* Група вершників-дозорців; кінний дозор, кінний патруль. *Серед учасників нічного об'їзду виділявся молодий поручник* (із журн.).

ОБ'ЇЗДИТИ¹ *див.* **об'їжджа́ти¹.**
ОБ'ЇЗДИТИ² *див.* **об'їжджа́ти².**
ОБ'ЇЗДИ́ТИ¹ *див.* **об'їжджа́ти¹.**
ОБ'ЇЗДИ́ТИ² *див.* **об'їжджа́ти².**

ОБ'ЇЗНИ́Й, а́, е́. 1. Признач. для об'їзду (про шлях); кружний. *По об'їзній трасі повзли на Сарни якісь вантажівки й цистерни, фарбовані в понурі військові кольори* (О. Ірванець); *З об'їзної дороги він з'їхав у поле* (В. Єшкілєв); // *у знач. ім.* **об'їзна́,** но́ї, *ж.* Дорога, якою об'їжджають кого-, що-небудь. *Вони добре знали, що десь перед самим виїздом на об'їзну має бути знак праворуч чи то ліворуч* (Н. Сняданко).

2. Який здійснює об'їзди ділянки, що охороняється. *Нижче від Драпакового немає жодного зимівника. Тільки об'їзні команди та бекети, а татарва снує в степу, як щупаки в .. озері* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **об'їзни́й,** но́го, *ч.* Той, хто наглядає за певною ділянкою, охороняє її, об'їжджаючи. *Зненацька почувсь грюкіт коло дверей і в контору вступив Олійниченко з двома об'їзними* (Б. Грінченко).

ОБ'ЇЗНИК, а, *ч.* Той, хто об'їжджає коней. *Працювати об'їзником на конезаводі.*

ОБ'Ї́СТИ *див.* **об'їда́ти.**
ОБ'Ї́СТИСЯ *див.* **об'їда́тися.**
ОБ'ЇХАТИ *див.* **об'їжджа́ти¹.**

ОБКА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкади́ти.** *Синьо-зелені стіжки, вкриті серпанками прозорої мряки, обсипані жемчугами роси, обкаджені кадилом живиці і запахом квітів, — се передова сторожа Зелеменя, Шпиць і Говерли* (Б. Лепкий); *Нарешті ми опиняємося в переповненому людом помешканні, обкуреному й обкадженому всілякими екваторіальними пахощами* (Ю. Андрухович).

ОБКА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБКАДИ́ТИ,** аджу́, а́диш, *док., кого, що, розм.* Кадити навколо кого-, чого-небудь, усередині чогось. *Диякон, що одержав благословення, розпочинає обкаджувати святий вівтар-трапезу, запрестольну ікону, іконостас, обидва хори і людей, при цьому проказуючи 50-й псалом* (з навч. літ.); *Узяти треба тільки того ладану, що не догорить у кадильниці на Страсний четвер, і обкадити придбані речі, і вживай їх хоч і до нових віників, то нічого тобі не станеться* (Т. Осьмачка); * Образно. *Радісно вранці .. вибігти й чатувати на схід сонця, як полізуть заячими лапками червоні промені, розчешуть землю, а верба її обкадить пахучим цвітом* (М. Івченко).

ОБКАДИ́ТИ *див.* **обка́джувати.**

ОБКА́ЛЯНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **обкаля́ти.** — *Ти, напевне, кілька разів падав, бо куртка була обкаляна порохом і болотом* (С. Процюк); *То було бажання. .. Стати матір'ю. Тулити маленьке диво до грудей. Почути перше лепетання, а до того плач і пхинькання. Навіть те, як пахнуть обкаляні пелюшки* (В. Лис).

2. *у знач. прикм.* Який обкалявся. — *Одна річ кадет, хворий на дизентерію, а інша — обкаляний кадет* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ОБКАЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *кого, що, розм.* Док. до **каля́ти.** — *Не хочеш відра, гаразд, ще ліпше, — лізь угору й обкаляй пам'ятник з власної фабрики!* (Е. Андієвська); — *Знайшлися серед вас і одступники .. Хочете бачити їх? Глядіть!* — *показав нагаєм.* — *Хочете знати, якої ганьби доскочили і яким брудом обкаляли нас із вами? Аби знали і впевнилися, покажу* (Д. Міщенко).

ОБКАЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *розм.* 1. Док. до **каля́тися.** *Панич молоденький Забитий у лісі лежить!.. Лежить, розпластався, в крові обкалявся* (М. Костомаров).

2. *док.* Забруднити себе фекаліями. *Я від природи величезний боягуз, і якби мені запропонували... вступити до якогось таємного ордену, то я від страху, мабуть, обкалявся б...* (О. Тесленко); *Джафар ледь не обкалявся зі страху і почав молити про допомогу* (Ю. Логвин).

ОБКАМЕНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, діал.* Обкласти камінням, цеглою. *Громада на свій кошт обкаменувала ті джерела, звела їх до спільного русла* (Ірина Вільде).

ОБКА́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обка́пати.** *За ними рокотіли весняні громи — запалювали з обкапаних живицею ялиць огнисті віхи* (К. Гриневичева); *Повз неї пройшов .. Юхим Барило, несучи два сувої з одежею, обв'язані мотузками і обкапані сургучними печатками* (В. Кучер); *На столі — коробка сірників і заялложений, обкапаний воском ліхтар з недогарком свічки* (Ірина Вільде).

ОБКА́ПАТИ *див.* **обка́пувати.**

ОБКА́ПАТИСЯ *див.* **обка́пуватися.**

ОБКА́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБКА́ПАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* Капати чим-небудь на кого-, що-небудь. *Обкапали-таки мені юпку свічкою на Страстях* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. *Чим дальше з'їздили в долину, тим густіше пітьма обкапувала їх, тим менше могли що-небудь бачити* (І. Франко).

ОБКА́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБКА́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* Обкапувати себе чим-небудь. *Обкапатися воском.*

ОБКА́РНАНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Дієпр. пас. до **обкарна́ти.** *Стовбур, мабуть, добре обкарнаний, знову стрімголов нісся серединою могутнього потоку* (О. Донченко); *Довкола на підлозі вже лежали купи обкарнаного з Добрининої голови та бороди волосся* (В. Малик); // **обка́рнано,** *безос. пред. Сума щастя на землі так само постійна, як кількість повітря або води. Коли тобі дісталося більше, так і знай: когось обділено, скривджено, обкарнано й покарано* (П. Загребельний).

ОБКАРНА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що, розм., рідко.* Те саме, що **обкра́яти.** *Відростив* [Тиміш] *вусики і обкарнав їх так, що вони тільки ворушкою п'явочкою красуються під носом* (Я. Гримайло); *Витягнув* [Хуржик] *з мички, настромленої на гребінь, невелику грушеву гребінку, розчесався, насунув на голову макітру, взяв ножиці і швидко — по вінцях — обкарнав чуприну* (В. Малик); — *Якщо ж не привезеш сюди призвідників живими чи мертвими,* — *попередив його фараон,* — *я звелю обкарнати тобі ніс і вуха* (І. Білик); *Невже загубив* [квиток]? *Для мого бюджету, що вже його обкарнала ота безглузда гра з шулером, це ціла трагедія* (Д. Бузько); *Не давала покою сотнику нова Ординація, котра обкарнала і без того куцохвості вольності реєстровські* (В. Чемерис).

ОБКА́Т, у, *ч.* Те саме, що **обка́тування.** *Одним з етапів контамінації обкатних масел є обкат двигунів перед їх випуском із заводу* (з наук.-техн. літ.); *За допомогою обкату зміцнюється поверхневий шар деталей двигуна і підвищується їх зносостійкість* (з навч. літ.).

ОБКА́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обката́ти.** *Водій нового авто може помилятися у виборі передачі, що призводить до перевантаження ще не обкатаної машини* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм., перен., розм.* Добре перевірений, випробуваний. *Ми тут майже всі горобці стріляні, обкатані, так би мовити, на космічних трасах, а ти — вперше стрибаєш у простір* (О. Бердник); *Карпо Карпович одним духом видував із себе весь обкатаний на подібних заходах репертуар* (із журн.).

ОБКАТА́ТИ *див.* **обка́тувати.**

ОБКАТА́ТИСЯ *див.* **обка́туватися.**

ОБКА́ТНИЙ, а, е. Стос. до обкату. *У праці обґрунтовано теоретичні основи побудови плоских обкатних зачеплень для силових зубчастих передач* (з наук. літ.); *Проблема захисту двигунів стосується перш за все обкатних моторних масел* (з наук.-техн. літ.).

ОБКА́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обка́тувати** і **обка́туватися.** *Головна мета обкатування полягала в тому, щоб у реальних умовах перевірити на працездатність весь комплекс устаткування, призначеного для проведення досліджень різних космічних об'єктів* (О. Авраменко); *Процес створення машини охоплює виробничі цикли виготовлення всіх деталей, складання всіх вузлів, агрегатів, механізмів, виробу в цілому, його регулювання, обкатування та ін.* (з навч. літ.).

ОБКА́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКАТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* 1. Пробною роботою, їздою і т. ін. перевіряти придатність, готовність машини, мотора і т. ін. до використання. *Вже який вечір Павло Опішній обкатував свого "Москвича"* (Ю. Збанацький); *— Сам як живеш? — Та все нормально, — усміхнувся. — "Волгу" вже у дворі обкатував* (Люко Дашвар); *— Ну, мабуть, годі теревені розводити, сідайте в кабіну, поїдемо обкатаємо* (М. Білкун).

2. *перен., розм.* Виробляти найкращий варіант чого-небудь шляхом багаторазового використання в різних обставинах. *Перш ніж щось сказати, мав* [Михайло Дмитрович] *звичку пожувати губами, ніби обкатував слово* (І. Росоховатський); *Хороша інформаційна інфраструктура дозволяє висувати й обкатувати нові ідеї в інтенсивному режимі* (з газ.); *— Знайти той самий "чистий ген" у цьому містечку — все одно що мічений атом стронцію на Юпітері. Це нереально! Методику ми їм обкатали — то й досить* (Н. Околітенко).

ОБКА́ТУВАТИСЯ, уєтся, *недок.*, **ОБКАТА́ТИСЯ,** а́ється, *док.* 1. Ставати придатним для оптимального режиму роботи після випробування, їзди і т. ін. (про машину, механізм і т. ін.). *Після купівлі в автосалоні або після капремонту автомобіль має обов'язково обкататися* (із журн.); * Образно. *Головний тренер біатлоністок вважає, що найважливіше для дебютанток — обкатуватися та отримувати повноцінну змагальну практику* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обка́тувати.** *Якщо обкатуються точні вали невеликих розмірів, то пластична деформація охоплює майже весь їхній обсяг* (з наук.-техн. літ.); *Деталі машин, виготовлені з сирих і загартованих сталей, чавунів і кольорових сплавів, обкатуються обов'язково* (з навч. літ.).

ОБКА́ЧАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкача́ти.** *Обкачаний у борошні, обсмажений з усіх боків на помірному вогні до золотаво-коричневого кольору, лящ має полежати після смаження, щоб прохолонути* (із журн.).

ОБКАЧА́ТИ *див.* **обка́чувати.**

ОБКАЧА́ТИСЯ *див.* **обка́чуватися.**

ОБКА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обка́чувати.** *Смажена риба буде смачнішою після попереднього тримання в молоці й обкачування в борошні* (з навч. літ.); *Для обкачування випічки знадобиться цукрова пудра та трішечки картопляного крохмалю* (із журн.).

ОБКА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКАЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що в чому, в що.* Качаючи, перевертаючи щось з боку на бік у чому-небудь сипкому, липкому і т. ін., покривати ним усю його поверхню; обвалювати *(див.* **обва́лювати²**). *Вироби, призначені для смаження у фритюрі, не обкачують у борошні* (з навч. літ.); *Із фаршу формуємо кружальця, всередину яких загортаємо начинку, формуємо їх схожими на тюфтельки, обкачуємо в борошні, обсмажуємо в олії* (із журн.); *Орися переполоскала рибу, обкачала в борошно і розіклала на сковороді* (Григорій Тютюнник); *Готову пастилу нарізати квадратиками й обкачати в цукровій пудрі* (з газ.).

ОБКА́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБКАЧА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док., у чому, в що.* 1. Качаючись по чому-небудь сипкому, липкому і т. ін., покриватися ним з усіх боків, по всій поверхні. *Восени їжачок обкачувався дикими яблучками і носив у свої потаємні схованки* (із журн.); // Качаючись по чому-небудь, очищати себе від бруду, піску і т. ін. *Став мій Лис, оглядає те чудовище, що зробилося з нього, обнюхує, пробує обтріпатися — не йде. Пробує обкачатися в траві — не йде!* (І. Франко).

2. *тільки недок.* Пас. до **обка́чувати.** *Перед обсмажуванням готові котлети обкачуються в борошні* (з навч. літ.).

ОБКВА́ЦАНИЙ *див.* **обква́цяний.**

ОБКВА́ЦАТИ *див.* **обква́цяти.**

ОБКВА́ЦАТИСЯ *див.* **обква́цятися.**

ОБКВА́ЦЯНИЙ, ОБКВА́ЦАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обква́цяти, обква́цати.** *Комісія спочатку звернула основну увагу на обквацяне вапном риштовання* (із журн.).

ОБКВА́ЦЯТИ, ОБКВЕ́ЦЯТИ, яю, яєш, **ОБКВА́ЦАТИ, ОБКВЕ́ЦАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм.* Квацяючи (у 1 знач.), ляпаючи і т. ін., забруднити; обляпати. *— Щітку покинь; Ти ж йому всю гімнастерку глиною обквацяєш* (А. Шиян); *— Дьогтемаз і богів обквецяє дьогтем* (М. Стельмах); * Образно. *Обквецяли ним* [коханням] *все — роботу, боротьбу, подвиги. Якщо любов — дозволено все. Вкрасти, вбити, зрадити, бо то — в ім'я любові!* (Ю. Мушкетик).

ОБКВА́ЦЯТИСЯ, ОБКВЕ́ЦЯТИСЯ, яюся, яєшся, **ОБКВА́ЦАТИСЯ, ОБКВЕ́ЦАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* Забруднитися чим-небудь рідким; обляпатися. *Обквацявся, як порося* (Сл. Б. Грінченка).

ОБКВЕ́ЦАНИЙ *див.* **обкве́цяний.**

ОБКВЕ́ЦАТИ *див.* **обква́цяти.**

ОБКВЕ́ЦАТИСЯ *див.* **обква́цятися.**

ОБКВЕ́ЦЯНИЙ, ОБКВЕ́ЦАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкве́цяти, обкве́цати.** *Ходиш як обквецяний.*

ОБКВЕ́ЦЯТИ *див.* **обква́цяти.**

ОБКВЕ́ЦЯТИСЯ *див.* **обква́цятися.**

ОБКВІ́ТЧАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обквітча́ти.** *Лутки вікняні обквітчані візерунками, виведеними лубриком* [сухою червоною фарбою] *та синькою* (О. Кониський); *Поставили на столі соснове гільце, обквітчане калиною та барвінком, поклали шишки та коровай* (І. Нечуй-Левицький); *Дідівські ікони, обквітчані жовтими гвоздиками та васильками, потемніли, злиняли* (Л. Яновська).

ОБКВІТЧА́ТИ *див.* **обквітчувати.**

ОБКВІ́ТЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКВІТЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що, рідко.* Прикрашати кругом, з усіх боків квітами; заквітчувати. *На українських весіллях був звичай ставити соснове гільце й обквітчувати його колосками, калиною та барвінком* (з навч. літ.); *Марта Кирилівна убралася в нову модну сукню з шлейфом; обквітчала груди і плечі червоними кокардами* (І. Нечуй-Левицький).

ОБКИ́ДАНИЙ¹, а, е. Дієпр. пас. до **обки́дати¹.** *В хату всунувся Йонька, весь обкиданий снігом* (Григорій Тютюнник); *Меланія Тимофіївна стояла в обкиданому березовою лісою закутку* (О. Десняк); *За довге своє степове плюскотіння, обкидана з берегів селами та містечками, замукана чередами корів, перегороджена бетонними та земляними гатками, не річка й не річечка, Кодима вже не знала й сама, хто вона є насправді* (М. Вінграновський); *Кладовище скраю пліснявілого озера геть обкидане викорчуваними пеньками — стримить догори вузлувате коріння* (Є. Пашковський); *Материна торба з-під насіння чорна, .. обкидана по краях чорно-червоною заполоччю* (Г. Косинка); *Побачила* [Марія] *під кущем вже полинялу жіночу хусточку, обкидану по краях червоним "хрестиком"* (В. Яворівський); * Образно. *Його засушене обличчя хоч зараз вставляй у рамку мучеників, коли б не псували всього виразу недобрі і неспокійні очі, обкидані грубими петлями прожилок* (М. Стельмах); // **обки́дано,** *безос. пред. Ще трималися по садках пізні сливи й пізніми яблуками було обкидано гілля, як раптом пішов сніг* (Є. Гуцало).

ОБКИ́ДАНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **обки́дати².**

ОБКИДА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **обкида́ти**[1]. *Обкидання* [камінням] *тривало зо дві години, поки було чим кидати, а коли скінчилось, прокинулися катапульти на мурах* (І. Білик); *Урізноманітнює вишивку манжетів їх обметування, обкидання, петлювання* (із журн.); * Образно. *Він* [ворог] *намагається власне фізичну смерть попередити моральною смертю, .. пришиттям йому* [І. Багряному] *ярлика, що викликав би зневагу й огиду, обкиданням його минулого брудом видумок і наклепів, знеціненням його ідей і думок* (О. Шугай).

ОБКИДА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **обкида́ти**[2]. *Для турботливого бджоляра регулярне обкидання вуликів від снігу є обов'язковим* (із журн.).

ОБКИ́ДАТИ[1] *див.* **обкида́ти**[1].

ОБКИ́ДАТИ[2] *див.* **обкида́ти**[2].

ОБКИДА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБКИ́ДАТИ,** аю, аєш, **ОБКИ́НУТИ,** ну, неш, *док.* 1. *кого, що.* Кидати щось на кого-, що-небудь з усіх боків, по всій поверхні; закида́ти з усіх боків чим-небудь. *Люди були немов наркотизовані, — вони ходили від ятки до ятки, .. обкидали один одного паперовою січкою* (Леся Українка); *Коні важко йшли вскач на гору, обкидаючи один одного відталою землею з-під копит* (Іван Ле); *Ззаду його товкла піхотинська лопатка, але він забув про неї і рив руками, обкидав мокру спину піском, що тріщав на зубах, роз'їдав очі* (Григорій Тютюнник); *Ромка люто відбивала напад, хоч її вже оточили й обкидали незліпленим снігом* (Л. Смілянський); // *що.* Накида́ти щось навколо кого-, чого-небудь. *Замість сіней Пилип зробив сяку-таку примостку, обкидавши зокола гноєм* (Панас Мирний); *Андрій .. засунув знов горнятко, обкидав його жаром і мовчки осміхався* (М. Коцюбинський); * Образно. *Клен обкидає листям новим піч на подвір'ї з голови до ніг, з голови до ніг. А на печі намисто із перцю* (В. Голобородько); // *безос. Шия вся свербіла, палала, всю її обкидало довгими пухирцями, які хотілось сласно дерти нігтями* (В. Винниченко).

2. *що чим., розм.* Обхоплювати, оточувати, огороджувати з усіх боків чим-небудь. *Кілька робітників кінчили довгі на п'ять сажнів розсадники й обкидали їх дошками* (Н. Кобринська); — *Мислити він не вміє, та й нащо це йому? Зате він вміє .. обкинути певну територію колючим дротом* (О. Гончар).

3. *що.* Густо обшивати, обробляти нитками краї чого-небудь (хусточки, коміра і т. ін.); обметувати. *Обкидай комір заполоччю* (Сл. Б. Грінченка); *Квасольку вишивала* [Марійка] *на червоно, хвостики синьо, а межі поміж квасолькою обкидала чорною заполоччю* (В. Стефаник); * Образно. *Мороз обкидає по краях голчасті візерунки, і досить зазіватися, як вони поснуються довкола, наче сліди тонконогих пташенят* (А. Дімаров).

◊ **Облива́ти (обкида́ти, полива́ти** *і т. ін.)* **/ обли́ти (обки́дати, поли́ти** *і т. ін.)* **бру́дом (боло́том, грязю́кою** *і т. ін.)* *див.* **облива́ти.**

ОБКИДА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБКИ́ДАТИ,** аю, аєш, **ОБКИ́НУТИ,** ну, неш, *док. що.* Відкидати щось кругом, з усіх боків чого-небудь. *Обкинь сніг коло кошари, щоб можна було випустить овечки на двір* (Сл. Б. Грінченка).

ОБКИ́ДАТИСЯ *див.* **обкида́тися.**

ОБКИДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБКИ́ДАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Обкидати себе чим-небудь з усіх боків. *Обкидався снігом, і вітер не так дошкуляє* (з газ.).

2. *розм.* Оточувати себе чим-небудь з усіх боків. *Передній танк спотикнувся після мого пострілу. Обкидався димом* (Ю. Яновський).

3. *тільки док., чим, розм.* Придбати що-небудь необхідне для життя, господарства; завести що-небудь. *Обкидався Марко хазяйством, що й світу білого не бачить* (з казки).

4. *тільки недок.* Пас. до **обкида́ти**[1].

◊ **(1) Не обки́даєшся ді́ла (турбо́т)** — велика кількість різних справ, турбот. *У мене, може, свого діла не обкидаєшся: щодня за вас, чортів, у волость тягають, а тут ще і в місто іди* (Панас Мирний).

ОБКИДНИ́Й, а́, е́. Стос. до обкидання *(див.* **обкида́ння**[1]*). В море лягли довжелезні обкидні сіті. Вони утворили велике чотирьохсотметрове коло* (О. Донченко); *Обкидний шов виконують прямими й косими стібками, зліва направо або справа наліво* (з навч. літ.); *Зрізи тонких тканин, які легко торочаться, перед обметуванням обкидними стібками трохи підгинають* (із журн.).

ОБКИ́ДОК, дку, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **обзаве́дення.** — *Десь трохи полови запарю, гарбузів кину, та й щось приросте на обкидок. Тісні роки настали!* (В. Стефаник); *У нас канікули, роботи з рук спало, то я промислую* [підробляю]. *Все на обкидок копійка скотиться* (В. Земляк).

ОБКИ́НЕНИЙ, ОБКИ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обки́нути**[1]. *Біля сусіднього домика .. стала підвода, вся обкинута парусиною* (В. Барка); *Обкинута риштованнями споруда мала зовсім не гостинний вигляд* (із журн.); * Образно. *А в серці моїм мій світ, шовком тканий, сріблом білим мереханий і перлами обкинений* (В. Стефаник); // **обки́нуто,** *безос. пред. Сучасна ця Ярославна .. готувалась у належному вигляді зустріти свого мандрівника: чоласта голівка гладенько причесана, білосніжним шарфиком обкинуто плечі, на відкритій шиї якась ще й цяцька...* (О. Гончар).

ОБКИ́НУТИ[1] *див.* **обкида́ти**[1].

ОБКИ́НУТИ[2] *див.* **обкида́ти**[2].

ОБКИ́НУТИЙ *див.* **обки́нений.**

ОБКИПА́ТИ, а́є, *недок.*, **ОБКИПІ́ТИ,** пи́ть, *док.* 1. Покриватися накипом. *Якщо користуватися твердою водою, спіраль чайника швидко обкипає* (з газ.); *Казанчик на багатті швидко обкипів* (із журн.).

2. *перев. док., чим.* Покриватися загуслою кров'ю або затверділою масою іншої речовини. [П а р у б к и і д і в ч а т а *(співають):*] *Біла постеленька порохом присіла, Дротяна нагайка кров'ю обкипіла* (І. Франко); *Сухі билини в степу обкипіли кригою* (М. Івченко); *Він витяг з пазухи руку, судорожно затиснуту в кулак. Кулак весь обкипів кров'ю* (О. Гончар); * Образно. *Пролинули роки, та я не забув Те батькове слово останнє: Бо зараз, коли я самотній іду І падаю нагло на кований брук, Уста ж обкипають риданням* (Т. Осьмачка); *В долині відразу зашуміло млинове колесо; велике, чорне і неповоротке, воно обкипало шумовинням* (М. Стельмах).

◊ **(1) Обкипі́ти кро́в'ю** — дістатися тяжкою працею, великими зусиллями, стражданням і т. ін. *Служу, наймаюся, заробляю. Що наша копійка? Кров'ю обкипіла!* (Марко Вовчок); *І скаже суд: — Чи у твоїм доробку хоч одна Сторінка є, що кров'ю обкипіла?* (М. Рильський); **Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється** *і т. ін.)* **/ обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло** *і т. ін.)* **кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром** *і т. ін.)* *див.* **се́рце.**

ОБКИПІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обкипі́ти** 2. *Змучені коні, тяжко граючи пахвами, з кар'єру перейшли на рись, і зеленкувате мило падало з обкипілих вудил на попелястий супісок* (М. Стельмах); *Тьмаво біліє груддя вапна, блищить потовчене скло та звалище труб, обкипілих ізоляційною смолою...* (О. Гончар); *На широких зрізах обкипілої живицею деревини чорніли маркіровочні* [маркувальні] *штампи брянського лісництва* (Ю. Мушкетик); *Він ішов, обкипілий потом, і йому здавалося, що тіло покривається соляною плівкою* (Валерій Шевчук).

ОБКИПІ́ТИ *див.* **обкипа́ти.**

ОБКИСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБКИ́СНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* обки́с, ла, ло *і* обки́снув, нула, ло; *док., розм.* Дуже намокати; промокати. *Обмок, як вовк, обкис, як лис, обмерз, як пес, — та все задурно* (прислів'я); — *Марійко, в тебе якась переміна знайдеться? Обкис, як біс. — Іще б не обкиснути. Валандається десь до півночі. Нема того, щоб у пору прийти* (М. Стельмах); * Образно. *За той час, що він з ними на фронті, помкомвзводу їхнього не впізнати. Схуд, змарнів, увесь якось обвис і обкис* (О. Гончар).

ОБКИ́СНУТИ *див.* **обкиса́ти.**

ОБКІ́С, ко́су, *ч.* Дія за знач. **обко́шувати, обкоси́ти.** *Завтра чотири комбайни повинні виїхати на обкоси передожнивних площ* (Микита Чернявський); *Чимало їх* [голубів] *пооблягалося на свіжому, після другого обкосу, моріжку* (Ю. Мушкетик); *Щороку тандем комбайнерів здійснює попередній обкіс жнивних полів* (із журн.); *З метою знищення карантинних бур'янів проведено обкіс узбіччя доріг* (з газ.).

ОБКІ́СКИ, ів, *мн.* Свято після закінчення косовиці. — *Дай вам Господь Бог Обкісків діждати, Іще вам дай, Боже, Щасливо зібрати, Звезти, змолоти, З Богом ся веселити І довгий вік прожити!* (з народної пісні); *Закінчення жнив ярого збіжжя не відзначається якимись спеціальними обрядами, хіба що слід згадати про обкіски в Західній Україні* (з наук.-попул. літ.).

ОБКЛА́Д[1], а, *ч.* Те саме, що **обкла́дка**[1]. *На особливих підставках, щоправда, висіло кілька дорогих ікон, стояв хрестик, всипаний коштовним камінням, і лежало Євангеліє в золотім обкладі* (Ю. Мушкетик).

ОБКЛА́Д[2], у, *ч., заст.* Дифтерія. *Коли це став ходити обклад по селу. Занедужав Івась: все на голову жалівся* (Грицько Григоренко).

ОБКЛАДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обклада́ти.** *Обкладання ванни плиткою дозволяє зробити її невід'ємною частиною всієї ванної кімнати* (із журн.); *Релігійні організації не мають права проводити примусове обкладання віруючих* (з наук. літ.); *Перевірка митниками вантажів та особистих речей, що перевозяться через кордон, проводиться для встановлення характеру вантажу, законності його провезення й обкладання митом* (з мови документів).

ОБКЛАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБКЛА́СТИ,** *рідко* **ОБІКЛА́СТИ,** обкладу́, обкладе́ш, *док., кого, що.* 1. *чим.* Класти щось кругом, по всій поверхні кого-, чого-небудь. *Жінка .. напувала хворого гарячим чаєм .. і обкладала торбинками гарячого піску* (З. Тулуб); *Я стояв із заплющеними очима, а хлопці обкладали мене кавунами* (В. Нестайко); *Саму ватру я, по можливості, обкладаю камінням* (Любко Дереш); *Надвечір прийдуть на бойовище чехи і чешки з довколишніх сіл, знайдуть братську могилу загиблих, ретельно обкладуть її червоними маками* (О. Гончар); *Його* [Рогволода] *всадовили на човні, встеленому багатим і різнобарвним узороччям, обіклали з усіх боків шовковими подушками* (І. Білик); // Покривати чимось усю поверхню чого-небудь; облицьовувати. *Все робив Василь своїми руками — і хату обклав цеглою, і сарай збудував, черепицею дах покрив* (О. Копиленко); *Білим кахлем обклав Іван Лісняк стіни, ще й підлогу .. збирався вимостити* (М. Зарудний); — *Ну, ти ж тут не живеш. Її* [хату] *вже давно б миші розточили, якби покійна тітка Оляна не обклала цеглою* (В. Шкляр); // Те саме, що **обгорта́ти** 1. — *Я не забрудню* [книжку], — *сказав Сашко, — обкладу газетою...* (В. Кучер); // *безос.* Покривати язик, горло під час певних захворювань (про білий наліт). *Настала зима. Я зовсім перестав ходити на прогулянку. Не міг дихати холодним повітрям — обкладало горло* (В. Рубан).

2. *кого, що, перен.* Оповивати, обволікати. *Холодні тумани обкладали землю* (М. Чабанівський); *На чистій блакиті .. спливались дрібненькі хмарки й обклали місяць* (С. Васильченко); * Образно. *Дивна нехіть обкладала мене з усіх боків дедалі щільніше, мов туман самотнє дерево* (В. Лис).

3. *чим і без дод.* Зобов'язувати сплачувати податки, мито і т. ін. грошима або натурою. *Молоді верховоди .. що хотять* [хочуть], *те й роблять, важкими податками обкладають, до управи своїх вибирають* (Панас Мирний); *Пішов я з Мельником в другу кімнату і витолкував йому, що це неможливе у своїй державі обкладати горожан контрибуціями* (А. Чайковський); *Щоб скоріш настали ті благословенні часи, несвідомих належало обкладати податком* (Н. Околітенко); *Чмир став уже думати, чи не обкласти хлібним податком контру* (Б. Антоненко-Давидович); *У мене не було ні землі, ні волів, які міг би обікласти податками цар, але щось у мені гірко ображалося на ті штаби, які збирався запровадити приїжджий генерал* (Ю. Мушкетик).

4. *тільки недок., чим і без дод., розм.* Бити, ударяти кого-, що-небудь кругом, по всій поверхні. *Ядзя лежала на землі, а верх неї Катруся і зі всіх боків обкладала її кулаками* (Н. Кобринська); *Зчепилися* [хлопці]. *І пішли один одного обкладати, нагадуючи двох танцюючих ведмедів* (У. Самчук).

◊ **(1) Обклада́ти / обкла́сти** *(рідко* **обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том** *і т. ін.) кого, фам.* — грубо лаяти. *Ходить староста півнем, Аж блищить борода. Матом тихим і рівним Всіх людей оклада* (Є. Маланюк); *У твоїй бригаді дехто скаржиться: натуральними словами обкладаєш комбайнерів* (О. Корнійчук); *Ті, хто не потрапив у ватагу, загаласували, обкладали Жмурка крутою лайкою, погрожували* (Ю. Мушкетик); — *Годину тому пристав заскочив, наче харциз, у Рясне, перестрів на вулиці урядника, обклав, мов стусанами, найбрутальнішими словами й звелів залазити в бричку* (М. Сиротюк).

ОБКЛАДА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.,* **ОБКЛА́СТИСЯ,** *рідко* **ОБІКЛА́СТИСЯ,** обкладу́ся, обкладе́шся, *док.* 1. *чим.* Обкладати себе чим-небудь. *Анеля залізла з ногами на диван і обклалася бісерними подушечками* (З. Тулуб); *Міліціонери .. засіли в кутку Мовчунового хліва, обіклалися соломою, щоб не закляклнути, бо мороз такий, що і в хліві дошкуляє* (М. Циба); *Лягали спати, обклавшись огорожею із тліючого вугілля. І весь час хтось вартував* (Ю. Логвин); // Розкладати що-небудь навколо себе, біля себе у великій кількості. *Увечері, приспавши малого сина, Ярош обкладався на кухні книгами і писав дисертацію* (Ю. Винничук); *Обкладеться мати в сирітній хаті тими листами, дивиться на їх* [них] *темними очима, сусіді жаліється* (С. Васильченко); *Зозуля готувався до зустрічі комісії якнайретельніше: обіклався патронами, гранатами, розчистив коло себе сніжок* (Григорій Тютюнник); *Батько сидів за столом, озброївшись ножицями і обклавшись газетами* (П. Загребельний); *Він, цей бравий вояка Іван Сердюк, увесь обклався газетами — це ж скільки людей їх пишуть, а він, сірома, мусить читати їх сам-один* (В. Шкляр).

2. *тільки недок.* Підлягати оподаткуванню. *Враз він утихомирився, а очі помасніли: — За красу завжди і всюди більше платять, то вона більше і обкладатися повинна. Резон?* (М. Стельмах); *Прибутки князів складалися з данини. Всі підкорені племена негайно обкладалися даниною* (В. Чемерис).

3. *тільки недок.* Пас. до **обклада́ти** 1, 2. *Нарубані бучки лежма скиртувалися у викопаних ямах, обкладалися дерном, а затим у дірку пхали солом'яне перевесло й підпалювали* (М. Дочинець).

ОБКЛАДА́ТИСЯ², а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБКЛА́СТИСЯ,** *рідко* **ОБІКЛА́СТИСЯ,** обкладу́ся, обкладе́шся, *док.*, *розм.* Лягати спати. *Обіклались ото вже люде* [люди] *й спать, а в моєї хазяйки горить світло* (Сл. Б. Грінченка); *Того вечора баба вже обклалася спати, вже й спить тихесенько, мов пташка, а до мене сон чомусь не йде* (Є. Гуцало).

ОБКЛА́ДЕНИЙ, *рідко* **ОБІКЛА́ДЕНИЙ,** а, е. 1. Дієпр. пас. до **обкла́сти, обікла́сти.** *Вікна були обкладені квітчастою мозаїкою* (І. Нечуй-Левицький); *Обличчя опухло, вся шия обікладена знадобами баби знахарки, обв'язана, обмотана* (Л. Яновська); *Криничка була дбайливо і вміло обкладена камінням* (В. Гжицький); *Христина Максимівна сиділа в машині, обкладена вузлами й кошиками* (Є. Кравченко); *Там, обікладений подушками, лежав годованець, синок Адась* (Г. Колісник); *Білий, обкладений плиткою будинок стояв на схилі гори* (В. Нестайко); *Зараз простори Сиваша були поглинуті туманом, мороком, обкладені з неба важкими осінніми хмарами* (О. Гончар); *У 1773 р. англійські купці привезли в Бостон велику партію чаю. Чай був обкладений податком* (з навч. літ.); * Образно. *Перед Міюським сидів сливе старий чоловік, згноблений життям, обкладений клопотами* (Ю. Мушкетик); // **обкла́дено,** *рідко* **обікла́дено,** *безос. пред. Головне місце на возі займала .. бочка, до якої притулилася скриня .. Все це було обкладено лопатками, відрами, бляшанками* (М. Коцюбинський); *Тривожно шарудить кукурудзиння, яким обкладено хату* (М. Сиротюк).

2. *у знач. прикм.* Який унаслідок певної хвороби покрився білим нальотом (про язик, горло). *Невелика або висока температура тіла й обкладений білим нальотом язик нагадують скарлатину* (із журн.); *Запалене й обкладене горло, утруднене ковтання, температура, слабкість були постійними супутниками Олеся в дитинстві* (з газ.).

ОБКЛА́ДЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкла́сти** 1, 3. *До принципів податку відносять однократність обкладення податком, встановлення його органом державної влади, універсалізація податку* (з наук. літ.); *Від пізньої Римської імперії були успадковані системи обкладення податками та організації армії* (з навч. літ.).

ОБКЛА́ДИНКА, и, *ж.* 1. Покриття книжки або зошита з паперу, клейонки і т. ін. *Обкладинка нехай буде з такого паперу, як та, що на нашому виданні Гейне* (Леся Українка); *Саклатвала подав мені маленький журнальчик у барвистій обкладинці* (М. Трублаїні); *Друковані літери, які позначили на обкладинці його прізвище й мали рознести по світу звістку, що на цій найпрекраснішій із планет живе й Кирило Іванович Саміїленко, спантеличили його* (Б. Антоненко-Давидович); *Міг він стати вченим, бо ще й донині носить з собою оправлений у тверді обкладинки зошит, в якому записував польську фразеологію, батярську лексику й порівнював їх з русинськими відповідниками* (Р. Іваничук); *Телефон великими цифрами був записаний на обкладинці телефонного довідника* (А. Кокотюха); // Обгортка книжки, зошита і т. ін. *Кінчивши з листами, він обережно розгорнув зроблену з газети обкладинку* (Яків Баш); *Вона ж* [мати] *йому подарувала книжку — "Кобзар" Шевченків, що сама .. оправила в обкладинку убогу* (М. Рильський).

2. Невелика шкіряна, дерматинова, картонна і т. ін. папка, в яку вкладають документ, гроші та ін. *До їхнього столика підійшов офіціант, Ліза поклала до шкіряної обкладинки купюру, й вони підвелися* (І. Роздобудько).

ОБКЛА́ДКА¹, и, *ж.* Те, чим обкладають або обкладене що-небудь. *Дюбрюкс ходив на базар і дещо справді бачив у перекупників, зокрема, золоту обкладку горита і бляшки* (В. Чемерис); // Те саме, що **обкла́динка** 1. *На обкладках кождого зошита і на титулових картах кождого тому, окрім імені Ягича як головного видавця, стояли звичайно імена зразу трьох, потім чотирьох, п'ятьох, шістьох слов'янських учених* (І. Франко).

ОБКЛА́ДКА², и, *ж.*, *перев. мн.*, *заст.* Те саме, що **дифтерія.** *Пішла на людей пошесть та хвороба всяка: різачка та пропасниця, а найбільше — обкладки* (Панас Мирний); *— Візьміть обкладки... Лікар, так він починає під шкуру штрикати, та горло мазати, та різні компреси... А з бабою так просто іграшки!* (Остап Вишня).

ОБКЛА́СТИ *див.* **обклада́ти.**

ОБКЛА́СТИСЯ¹ *див.* **обклада́тися¹.**

ОБКЛА́СТИСЯ² *див.* **обклада́тися².**

ОБКЛЕ́ЄНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкле́їти.** *Це був невеличкий, світлий, охайний кабінет з паркетною підлогою, центральним опаленням, обклеєний синьо-сірими новими шпалерами* (В. Підмогильний); *На партах лежали розгорнуті загальні зошити й кулькові ручки, дешевенькі, одноразові, деякі перев'язані нитками чи обклеєні ізоляційною стрічкою* (О. Ірванець); *Лобове скло перед ним було рясно обклеєне православними іконками та завішане барвистими сакральними штуками* (С. Жадан); // **обкле́єно,** *безос. пред. Стіни .. обклеєно білими шпалерами поверх дощок* (Іван Ле); *Майже не видно агітаційних авто з мегафонами, фасади будинків не обклеєно всілякими папірцями* (із журн.).

ОБКЛЕ́ЇТИ *див.* **обкле́ювати.**

ОБКЛЕ́ЙКА, и, *ж.*, *розм.* Те, чим обклеюють або обклеєне що-небудь. *Володимир скинув гачка і торсанув раму. Затріщала струхлявіла обклейка* (Валерій Шевчук).

ОБКЛЕ́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обклепа́ти.** *Сивоок штовхнув двері.., обклепані мідними кружалами* (П. Загребельний); *Корпус літака обшитий дюралем, у носовій частині — обклепаний тонким алюмінієм* (з газ.).

ОБКЛЕПА́ТИ *див.* **обкле́пувати.**

ОБКЛЕ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКЛЕПА́ТИ,** обклепа́ю, обклепа́єш *і* обкле́плю́, обкле́плеш, *док.*, *що.* Клепаючи, покривати що-небудь з усіх боків, по всій поверхні металом. *На канікулах пасли коней в ярузі, обклепували п'ятаками вуздечки з сириці* (Є. Пашковський); *Для виготовлення такої сапи треба взяти шматок сталі, обклепати кругом або обточити на верстаку з усіх боків* (з газ.).

ОБКЛЕ́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкле́ювати.** *У Сингапурі за таке обклеювання у громадських місцях можуть оштрафувати, посадити або й дати бука з бамбука. А тут кожна партія обклеює своїми лідерами усе, до чого береться клей* (Л. Костенко); *Біле суденце те несло червоні вітрила, зроблені з обрізків кармазину, що його застосовував Лонгрен для обклеювання пароплавних кают* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна); *Для обклеювання вин застосовують різні білкові матеріали: желатин, риб'ячий клей, яєчний білок, альбумін, казеїн та ін.* (з навч. літ.).

ОБКЛЕ́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБКЛЕ́ЇТИ,** е́ю, е́їш, *док.*, *що.* 1. Клеючи, наліплювати щось по поверхні чогонебудь. *Марія наділа халат, і вони почали обклеювати шибки на веранді, у вікнах, кладучи навхрест паперові стрічки на скло* (В. Кучер); *По суботах і неділях, коли маю вільний час, я обклеюю шпалери від плінтусів і до стелі* (А. Дністровий); *Олеся звеліла обклеїти залу білими шпалерами* (І. Нечуй-Левицький); *Іноді йому спадає на думку обклеїти сторінками своєї книжки якусь кімнату замість шпалер* (А. Санченко); * Образно. *Чорне світло лилося з тих очей, а біла борода обклеювала зморшкувате, але ще гарне обличчя* (Валерій Шевчук).

2. *спец.* Очищати рідину від побічних домішок додаванням клейкої речовини. *Молоде вино, призначене для негайного відправлення в торгівлю як ординарне (рядове), обклеюють, фільтрують і розливають у відповідну тару* (з навч. літ.).

ОБКЛЕ́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **обкле́ювати.** *Максимальна висота стіни, яка обклеюється цільними листами без шматків, може бути 3 м, за умови, що використовується триметровий гіпсокартон* (з навч. літ.); *Цокольні елементи у ванній кімнаті можуть облицьовуватися кахлем, обклеюватися шпалерами або оброблятися деревиною* (із журн.).

ОБКЛЕ́ЮВАЧ, а, *ч.* Робітник, який обклеює що-небудь. *Дуже глибокі штамповані кузовні елементи можуть стати серйозною проблемою для обклеювача* (з навч. літ.); *Обклеювач поступово, сантиметр за сантиметром, приклеює рулон, розгладжуючи його пластмасовою лопаткою* (із журн.).

ОБКЛЕ́ЮВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **обкле́ювач.** *Ідучи сьогодні містом, побачив професійну обклеювачку рекламних щитів* (з газ.).

ОБКЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обклюва́ти.** *Минаючи на пагорбі обкльовану бузину в легкокрилій тіні автобуса, подумки повертався до літньої зливи на хутірському поромі* (Є. Пашковський); *Соняхи давно вже обкльовані горобцями* (із журн.).

ОБКЛЬО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкльо́вувати.** *Зимова підгодівля птахів дозволяє, наприклад, відвернути їхню увагу від шкідливого обкльовування бруньок плодових дерев* (з газ.).

ОБКЛЬО́ВУВАТИ, ує, *недок.*, **ОБКЛЮВА́ТИ,** юе́, *док.*, *що.* Клюючи, об'їдати що-небудь повністю або кругом, з усіх боків; обдзьобувати. *Він прийшов, малий ще, дванадцятий рік ішов, подивитися, чи горобці колоски не обкльовують, а під полукіпком дядько, геть зарослий, з ружжом* [рушницею] *сидить* (В. Лис); *Горобці по наскельних лозах обкльовували останні грона* (Є. Пашковський); *Шпаки часто обкльовують вишні й черешні під час достигання* (з газ.); *Ворон тьма. Обклювали горобину, тепер сидять на тополях, каркають так, що аж струшується сніг* (Л. Костенко).

ОБКЛЮВА́ТИ *див.* **обкльо́вувати.**

ОБКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкува́ти**[1]. *Коло стіни стояла старосвітська скриня на коліщатах, обкована залізом* (І. Нечуй-Левицький); *Шабля вершника обкована була золотом і цяткована перлами* (С. Скляренко); *До дверей, обкованих залізом, пристроїли такий засув, як в середньовічному замку* (В. Барка); *Сонька притаїлася під грубкою, сторожко поглядаючи на обковані бляхою поштові двері* (В. Кучер).

ОБКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обко́вувати.** *Розповідали, що Василь з раннього дитинства ходив до кузні і роздивлявся на підковування коней і обковування господарських возів* (із журн.); *Пан Анатолій залюблений у писанкарство з використанням технік, для яких необхідно мати віртуозність ювеліра: різьблення по яєчній шкарлупі, обковування яєчної шкарлупи металом, витягування шкарлупи* (з газ.).

ОБКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКУВА́ТИ,** *рідше* **ОБКУ́ТИ,** ую́, уе́ш, *док.* 1. *кого, що.* Кують, оббивати, покривати що-небудь з усіх боків, по всій поверхні металом. *У кузні — хлопці-ковалі Вози обковують-кують...* (М. Гірник); *Шити, металом обковувати по краях паруси — то складна і просто таки каторжна праця* (О. Гончар); — *Шульц просив передати, що Дідушок замовив у нього новий замок до своїх дверей і самі двері хоче обкувати залізом* (В. Гжицький); *Вони вимурували казан за моїм начерком, а середину обкували залізом* (В. Медвідь); * Образно. *На заході сонце вже сховалося за темні гори, але на сході проміння його діставало ще до високих хмар і золотом обковувало їхні крайки* (С. Скляренко); *Микита стояв, купаючи груди в нічному раї... Обковувало його місячне срібло, як лицаря* (Григорій Тютюнник).

2. *розм.* Куючи, виготовляти все необхідне для когось. — *Усе ж село обковуємо в нього, до чого ще можна причепитися* (М. Стельмах).

ОБКО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБКУВА́ТИСЯ,** *рідше* **ОБКУ́ТИСЯ,** ую́ся, уе́шся, *док.* 1. *розм.* Куючи, лагодити всі необхідні в господарстві речі, знаряддя і т. ін. *Цього року Лаврін обковуватися не збирався* (із журн.); *Сусіди вже обкувалися і чекають справжньої весни* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обко́вувати.** *Потім ця сталь, що піддається обробці як у гарячому, так і в холодному стані, обковувалася молотом* (В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна); *Верхня частина рукав'я для того, щоб запобігти перерубуванню в бою противником, могла обковуватися залізом* (із журн.).

ОБКОЛЕСИ́ТИ, ешу́, еси́ш, **ОБКОЛЕСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *розм.* 1. *що, навколо чого.* Об'їхати навколо кого-, чого-небудь. *Наш баркас, швидко обколесувавши навколо "казана"* [коша], *зайшов до сітки з другого боку* (Ю. Збанацький).

2. *що.* Їздячи, побувати всюди, у багатьох місцях. *За всі свої діяльні літа Юхим Наумович Нехай Уздовж і впоперек півсвіта Обколесив із краю в край* (С. Воскрекасенко); *Дитячий танцювальний колектив збирається обколесити всю Україну, а потім вирушити за кордон* (з газ.).

ОБКОЛЕСУВА́ТИ *див.* **обколеси́ти.**

ОБКОЛО́ТИ *див.* **обко́лювати.**

ОБКО́ЛОТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обколо́ти.** *Обколоте, в намерзі, стогне вікно, і свічка у шклянці, .. у горлі застуда, у серці пітьма* (В. Стус); *На новій трасі найбільше заважали лижникам шматочки обколотого льоду* (з газ.).

2. *у знач. прикм.*, *жарг.* Який обколовся наркотичними речовинами. *Були тут і супервразливі та надгеніальні колишні поети, спиті та обколоті музиканти, один архітектор, кілька типів із невизначеними талантами, вчитель історії* (С. Процюк).

ОБКОЛО́ТИСЯ *див.* **обко́люватися.**

ОБКОЛУ́ПАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обколупа́ти.** *Сама ж стіна .. була вся, на віддалі простягнутої руки, обколупана, а пальці забруджені в глину* (В. Барка).

2. *у знач. прикм.* Який обсипався, обліз (про будівлю). *Дім стояв обколупаний, з побитими шибками* (І. Нечуй-Левицький); *Обдряпаний, обколупаний, обгризений, поржавілий, з вибитими вікнами і поломаними хрестами, він* [собор] *стоїть на широкій площі в центрі міста, як мара, як викид сумління, як рана прокаженого* (У. Самчук).

ОБКОЛУПА́ТИ *див.* **обколу́пувати.**

ОБКОЛУПА́ТИСЯ *див.* **обколу́пуватися.**

ОБКОЛУ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКОЛУПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* Колупаючи, відділяти щось невеликими шматками від поверхні чого-небудь. *Була у нас сім'я, Сабалдаями дражнили: біднота теж. Так вони ще з Пилипівки піч обколупували та глину їли* (І. Франко); *Хлопчик тулився до матері, обколупуючи на її рукавах підталий лід* (В. Кучер); *Майстри мусили їх* [дзеркала] *трохи підпилить зсподу та обшмульгать вирізані зверху стирчаки, щоб не обколупать стелі* (І. Нечуй-Левицький).

ОБКОЛУ́ПУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБКОЛУПА́ТИСЯ,** а́ється, *док.* Відпадати невеликими шматками; обсипатися, обвалюватися (про верхній шар чого-небудь). *У багатьох місцях глина обколупувалася, що нагадувало про необхідність термінового ремонту будівлі* (із журн.); *Верхній шар штукатурки почав швидко обколупуватися* (з газ.); *Стіна на причілку хати обколупалася, аж видно фундамент* (із журн.).

ОБКО́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обко́лювати.** *Обколювана крижина раптово пішла під воду* (із журн.); *Рана бійця, обколювана антибіотиком, змінила свій колір* (з газ.).

ОБКО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обко́лювати.** *Нова стіна льоду сунула на місце розколотого криголамом, і обколювання не можна було припиняти ні на хвилину* (А. Санченко); *Озон знімає хворобливість і набряки, а обколювання рубців спричиняє їх розм'якшення і зміну кольору, аж до повного зникнення* (з наук.-попул. літ.); *Якщо остеохондроз загострюється, лікарі роблять обколювання больового вогнища ліками* (з навч. літ.).

ОБКО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБКОЛО́ТИ,** олю́, о́леш, *док., що.* 1. Колючи, відділяти щось від поверхні чого-небудь. *На Січі вони* [самотні бурлаки, парубки та безрідні старі козаки] *всеньку зиму несли військову службу: стояли на чатах, обколювали навкруги фортеці лід, щоб ворог не проник зненацька в Січ* (В. Малик); *За дві години .. він дістав відповідь, що на допомогу "Білусі", щоб обколоти навколо неї кригу, йде "Малигін"* (М. Трублаїні).

2. *чим і без дод., розм.* Наколювати в кількох місцях чим-небудь гострим що-небудь. *Жига обколював їх* [візерунки] *гострою кісточкою, а я шліфував. Вінці золотилися, а мальовидла* [малюнки] *на дощі чи полотні лакувалися* (М. Дочинець); *Темними сільськими вечорами за вишиванням рушників тітка неодноразово обколювала пальці голкою* (із журн.); *Якщо ліки вводити під лопатку, в сідницю чи іншу ділянку, де джгут застосувати неможливо, треба обколоти це місце 0,1-процентним розчином адреналіну* (з навч. літ.).

ОБКО́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБКОЛО́ТИСЯ,** олю́ся, о́лешся, *док.* 1. Відколюючись, відділятися. *Якщо зуб обколовся лише частково, то місце сколу обробляють за спеціальною методикою, щоб він не руйнувався* (з навч. літ.); *Несподівано для хлопців крижина обкололася далеко від берега* (із журн.).

2. *перев. док., розм.* Наколювати в кількох місцях собі тіло чим-небудь гострим. *У тереновій гущавині важко було не обколотися гострими шипами* (з газ.).

3. *жарг.* Ін'єктуючи певні хімічні речовини, досягати стану наркотичного сп'яніння. *Вони* [деякі митці] *так носяться з своїми "оголеними нервами" і світовою скорботою .. Вони вибороли собі .. право впиватися, .. обкурюватися, обколюватися* (Ю. Іздрик).

4. *тільки недок.* Пас. до **обко́лювати.** *При артроскопії колінного суглоба хірургічна операція переважно проходить під загальним наркозом, місцеве знеболювання, коли анестетиком обколюється весь суглоб, застосовується рідко* (з навч. літ.); *На жаль, ніжні дитячі долоньки обколювалися агрусовими гілочками і червоніли* (із журн.).

ОБКО́М, у, *ч., іст.* Скорочення: обласний комітет. *В лісових районах області діяли партизанські загони секретаря підпільного обкому партії* (О. Гончар); *На цьому й скінчилося засідання бюро обкому. Все ще бліді, покидали присутні великий кабінет* (А. Дімаров); *— Дзвонили, дзвонили мені з обкому. Радий з вами познайомитися і поспівчувати* (В. Яворівський); *Вони вийшли на ґанок обкому й зупинились на верхній сходинці* (О. Ірванець); *Батько у неї в обкомі займав неабияку посаду* (О. Ульяненко).

ОБКО́МІВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Працівник обкому. *Коли ми вийшли до вестибюля, директор також опинився біля нас, готовий виконати будь-яку забаганку обкомівця* (М. Руденко); *Ось вам троянський кінь, з нього повискакують усі ті парторги й комсорги, райкомівці і обкомівці, і директори військово-промислового комплексу* (Л. Костенко).

ОБКО́МІВСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **обко́м.** *Редакція передала мій бурхливий протест обкомівському інструкторову, авторові статті* (В. Дрозд); *Під'їздить до двору колгоспна вантажівка .. Зупиняється біля чорної обкомівської "Волги", якою приїхав старший Мирович* (В. Яворівський); *Обкомівський керівник пересвідчився, що намарне гайнує час* (М. Андрусяк).

ОБКОНОПА́ТИТИ *див.* **обконопа́чувати.**

ОБКОНОПА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обконопа́тити.** *Обконопачені шви при завершенні ремонту закриваються дерев'яними рейками* (з навч. літ.); *Човни вже обконопачені й готові до роботи рибалок* (з газ.).

ОБКОНОПА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обконопа́чувати.** *Щоб при обконопачуванні не відбулося викривлення брусків коробки, їх розклинюють, ставлячи між ними дощаті розпірки* (з навч. літ.); *Після спорудження будинку, але не раніше року, приступають до його обконопачування* (із журн.).

ОБКОНОПА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКОНОПА́ТИТИ,** а́чу, а́тиш, *док., що.* Конопатити кругом, затикаючи всі щілини, дірки (клоччям, смолою і т. ін.). *Щілини дверних і віконних рам обконопачують клоччям, антисептованою повстю чи пачосами, які забивають у пази сухими або змоченими в гіпсовому розчині* (з навч. літ.); *По-справжньому обконопатити старенького човна хлопцям не вдавалося* (з газ.).

ОБКО́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкопа́ти.** *Бачить* [батько] *перед собою чорне рухливе обличчя Степана, ліс, обкопаний сосновий пень* (М. Стельмах); *Сад, обкопаний глибоким ровом, щоб не залазила туди худоба, ріс, можна сказати, на славу* (Б. Лепкий); *Вона* [хатинка] *біліла серед невеличкого саду, обкопаного канавою і огородженого очеретяним тином* (М. Трублаїні); *Панські ниви обкопані ровами та обсаджені акацією* (К. Гриб); *Попереду, обкопане канавою, зеленіло старе хуторище, де буйно проростали лопухи та кропива* (Ю. Мушкетик); // **обко́пано,** *безос. пред. Цвинтар було обкопано рівчаком і обсаджено густим деревієм* (Я. Гримайло); *Глибокою канавою обкопано, ще й дротом обтягнуто весь узгірок* (О. Гончар).

ОБКОПА́ТИ *див.* **обко́пувати.**

ОБКОПА́ТИСЯ *див.* **обко́пуватися.**

ОБКО́ПУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обко́пувати.** *Великий кущ смородини, щороку обкопуваний дідусем, чомусь не плодоносив* (із журн.).

ОБКО́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обко́пувати.** *Обрізування крони, біління штамбів та обкопування пристовбурних кругів позитивно впливають на ріст і розвиток дерев, їхнє плодоношення* (із журн.); *Для зменшення поширення довгоносиків на посівах буряків рекомендовано обкопування таких площ крайовими ловильними канавками та систематичне обприскування дозволеними в Україні інсектицидами* (з газ.).

ОБКО́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКОПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* 1. Скопувати землю навколо чого-небудь. *У поміщика ми, маленькі хлопчики, за гривеник у день обкопували дерева в саду* (В. Сосюра); *Оленчук навчив офіцера, як обрізати кущі, як обкопувати* (О. Гончар); *Ніхто ніколи не обкопував кущ, не підживлював, і ось він не витримав холодної зими й старості* (Г. Пагутяк); *Мої, певно, в той час теж обкопували палісадник і білили стовбури дерев на чолі з тітонькою Ніною* (І. Роздобудько); *Обережно, мов на живій істоті, перев'язувала* [Надія] *рану своєї тополі .. Потім дбайливо обкопала дерево* (Яків Баш).

2. Оточувати, обводити (ровом, насипом і т. ін.). *Батько й син тягли по весняній, ще вогкій ріллі мірний ланцюг, ставили дерев'яні межові знаки, заступами обкопували їх* (Ю. Хорунжий); *Місяць він обкопував той камінь, завеликий, як добрий віз* (М. Дочинець); *Діждали весни, — город обкопала* [Мотря], *скопала, засадила* (Панас Мирний).

ОБКО́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБКОПА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Оточувати, обводити певну територію (ровом, насипом і т. ін.). *На буряки .. довгоносик напав навалою. Від нього обкопувалися, його визбирували* (В. Минко); *Німець і ровами обкопався, і огорожею одгородився* (Панас Мирний); *— Зупинять... Ровами обкопаємось, — куди пройде? — Це ти хату свою обкопаєш. А від Романії аж до фінів?* (Григорій Тютюнник).

2. *рідко.* Те саме, що **око́пуватися** 2. *Козаки змушені були стати табором біля Солониці, за 5 верст од Лубен, і почали там обкопуватись до оборони* (А. Кащенко); *Хіосці почали знехотя обкопуватися на перестріл од міських мурів і викочувати з суден розкаряки катапульт* (І. Білик); *Тоді поляки обкопались третій раз ще тіснішими окопами, вже під самим містом* (І. Нечуй-Левицький).

3. *тільки недок.* Пас. до **обко́пувати.** *Підзамкові висілки .. обкопувалися теж невеликими валами* (М. Старицький); *Місця групового поселення племен обгороджувалися дерев'яними, глиняними чи кам'яними стінами, обкопувалися ровами* (з навч. літ.).

ОБКОРИ́ТИ *див.* **обко́рювати.**

ОБКОРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкорува́ти.** *Увечері .. з налигачем подався* [Давид] *до лісу, де лежить його вже обкороване дерево на хату* (М. Стельмах); *Вони примостилися на обкорованих колодках у садку* (Ю. Мушкетик); *Прийшла* [жінка] *до тями лише посеред майдану, де вже стояв не знати коли зладнаний поміст із розколених навпіл і ледь обкорованих колод* (І. Білик); *Там досі на бантинах розсихаються, порохніють вудки, так давно обкоровані і для гнучкості декілька разів змащені ріпаковою олією* (Є. Пашковський).

ОБКОРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкорува́ти.** *Проварене пруття верби після обкорування має буро-коричневий колір (що довше варилося, то темніший колір)* (з навч. літ.); *Завданням обкорування є повне видалення кори й лубу при мінімальних утратах деревини* (із журн.).

ОБКОРУВА́ТИ *див.* **обко́рювати.**

ОБКО́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обко́рювати.** *Як торкнеться стовбура пила й сокира, шістдесят відсотків деревини йде у відходи. Це неминучі втрати — обкорювання та усушка* (з наук.-попул. літ.); *Після гідротермічного оброблення проводиться обкорювання сировини, видалення лубу з поверхні кряжа* (з навч. літ.).

ОБКО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБКОРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, **ОБКОРИ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док., що.* Очищати від кори. *Під час розроблення пошкодженої деревини в першу чергу потрібно обкорювати свіжозаражені дерева, які частково зберігають хвою блідо-жовтуватого кольору* (з навч. літ.); *Одного* [коня] *я зловчився обротати, відтак обкорував і вигнув над возом ліщинові дуги, брезентового верха нап'яв* (Є. Пашковський); *Якщо обкорити нижню частину ялини, то дерево загине, тому збирають живицю з тих ялин, які призначені під вирубування* (з наук.-попул. літ.).

ОБКОСИ́ТИ *див.* **обко́шувати.**

ОБКОСИ́ТИСЯ *див.* **обко́шуватися.**

ОБКОТИ́ТИ *див.* **обко́чувати.**

ОБКОТИ́ТИСЯ *див.* **обко́чуватися.**

ОБКО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкоти́ти** 2, 3. *Знайдені під час розкопок вироби з кременю практично ще не обкочені, не мають ознак оброблення* (з наук.-попул. літ.); *Гравій — це обкочені (округлі) зерна розміром від 5 до 50 мм, які одержують просіюванням осадових порід* (з навч. літ.).

ОБКО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обко́чувати** і **обко́чуватися.** *При обробленні зубчастих коліс використовують два принципово різні методи — копіювання та обкочування* (з навч. літ.); *Обкочування уламків гірських порід є одним із видів механічної роботи річок* (із журн.).

ОБКО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКОТИ́ТИ,** очу́, о́тиш, *док., що.* 1. Котити щось навколо чого-небудь. *Під час обертання генератор із своїми роликами або профільною поверхнею кулачка обкочує пружно деформований зубчастий вінець по нерухомому центральному колесу* (з наук.-попул. літ.).

2. Котячи щось, робити його поверхню гладкою. *Прибій роздрібнював уламки скель, обкочував і вигладжував камінці на березі* (із журн.).

3. Багато і довго їздячи, утрамбовувати, вкочувати (шлях, вулицю і т. ін.); накочувати. *Обкочувати дорогу.*

ОБКО́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБКОТИ́ТИСЯ,** очу́ся, о́тишся, *док.* 1. Котитися навколо чого-небудь. *Обидва ролики токарних автоматів під час руху обкочуються по своїх кулачках, забезпечуючи замикання малого колеса і його плавний поворот* (з наук.-техн. літ.); *Ведуча півмуфта гвинтового конвеєра, продовжуючи обертатися, змушує сателіти на мить обкотитися по сонячній шестірні, а проміжний диск відповідно повернутися відносно вала* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **обко́чувати** 2, 3. *Іноді у руслі річки знаходили камінчики, які колись обкочувалися потужними потоками води* (із журн.).

ОБКО́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкоси́ти.** *І ти Смоленщини поля Згадав обкошені* (А. Малишко); *Попрошкували* [женварі] *через пшеницю, обкошену вже від шляху, від байраку* (Микита Чернявський); *З обкошеної колосистої стіни вигулькне заєць і, вистовбичений, поведе вусами* (Є. Пашковський); // **обко́шено,** *безос. пред. Комісія встановила, що в місцях масового збирання зернових культур є ділянки, де не обкошено і не оборано межі їх прилягання до доріг, лісових насаджень та лісосмуг* (з газ.).

ОБКО́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обко́шувати.** *Для отримання гарного врожаю сильної пшениці велике значення мають внесення добрив під час сівби та обов'язкове обкошування полів* (з навч. літ.); *Бур'яни на межах польових ділянок знищують механічним способом, шляхом обкошування їх косарками з ріжучими апаратами різних типів* (з газ.).

ОБКО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБКОСИ́ТИ,** ошу́, о́сиш, *док.* 1. *що.* Скошувати траву, бур'ян і т. ін. навколо чого-небудь. *Він так і залишив квітку із густим кущиком трави в її зеленому храмі і, обережно обкосивши, пішов далі* (Григорій Тютюнник); // Скошувати рослинність по краях якої-небудь ділянки. *Недалеко від дороги хтось обкошував ниву* (І. Цюпа); *Одні — в просторому полі з кіссям в руках обкошували б край пшеничного лану, готуючи дорогу для комбайна* (Є. Доломан); *Борис Сугак після вчорашнього прочухана вправно порядкує на фермі, ніби хоче піддобритись і до доярок, і до начальства, поїхали на поля — визначати, які в першу чергу обкошувати* (Микита Чернявський); *Бабця, обскубуючи під плотом нагідки, буденно зраділа: "О, якраз обкосиш межу, бо геть забур'яніла"* (Є. Пашковський).

2. *що.* Викошувати, скошувати щось на певній ділянці. *Косарі, у білих сорочках, обкошували береги* (О. Десняк); *Федір обкошує бур'яниччя клубу* (В. Яворівський); *Коли б його пустили з косою просто, він обкосив би всю земну кулю, аби тільки була добра трава та хліб і каша* (О. Довженко).

3. *перев. док., кого, розм.* Викошувати, скошувати все кому-небудь. *Антон кожної весни за віз гною Хомаху обсіє, влітку обкосить, восени обмолотить* (С. Чорнобривець).

4. *що.* Косячи, надавати потрібних якостей (косі). *Дядько Самійло як ніхто вмів обкошувати коси в передженив'яну пору* (із журн.).

ОБКО́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБКОСИ́ТИСЯ,** ошу́ся, о́сишся, *док.* 1. *перев. док.* Закінчувати косовицю. *Вчитель спитав, чи гадає товариш полковник довго в них пробути, чи тільки до осені, коли обкосимось да обмолотимось, обсіємось?* (Ю. Яновський); — *Хай спробує за п'ятиденку обкоситись, як наобіцяв! Ой довго, мабуть, ганятимеш, Гасанчуче, коників по своїй пшениці!* (О. Гончар).

2. *розм.* При косінні набувати потрібних якостей (про косу). *Цьогоріч нарешті й Никифорова коса обкосилася* (із журн.).

3. *тільки недок.* Пас. до **обко́шувати** 1, 2. *Узбіччя доріг, території підприємств та організацій обов'язково мають регулярно обкошуватися та залужуватися травостоями, які витісняють амброзію* (з газ.).

ОБКРАДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкрада́ти.** *Магазаник уже закусив вудила: — Оце так говорить народний учитель? Оце він так прикриває обкрадання держави?* (М. Стельмах); *Солод став компаньйоном Колобродова в обкраданні армії* (М. Руденко); *Він довго вдавав, що знати не знає про те, що ігуменя Магдалина використовує гетьманський гріш на обкрадання гетьманщини ж на людність* (Г. Колісник).

ОБКРАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБІКРА́СТИ,** обкра́ду, обкра́деш, *рідко* **ОБКРА́СТИ,** а́ду, а́деш, *док., кого, що.* 1. Красти щось у кого-небудь, де-небудь. *Голова .. почав з писарем потроху обкрадати громадський скарб* (І. Нечуй-Левицький); *Серед них вже давно прошелестіла чутка, що їх обкрадають, що на них наживаються, напувають їх не тим, що дає лікар* (Ю. Мушкетик); *Я не збираюся ні обдурювати, ні обкрадати дорогого мені читача й тому передмову пишу сам* (О. Чорногуз); — *Згодувала собі синка злодія! Обкрав твій Семенко панича!* (Марко Вовчок); *За якийсь тиждень вони обікрали квартиру на Базарній вулиці* (І. Микитенко).

2. *кого, перен., перев. у сполуч. із займ.* с е б е. Діяти на шкоду кому-небудь, позбавляючи його чогось важливого, цінного. *Вона не могла зрозуміти, як вона могла так довго жити іншим життям .. Вона просто сама себе обкрадала* (М. Коцюбинський); — *Мені здається, що ми самі себе обкрадаємо, бо ми самі себе позбавляємо радості буття* (М. Івченко).

ОБКРАДА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* Пас. до **обкрада́ти.** *Поліція попереджає, що найчастіше обкрадаються квартири на перших поверхах, де є можливості відігнути пластикові вікна* (з газ.); Багато *років руйнувалася й обкрадалася історична пам'ять українського народу, його духовність і культура* (із журн.).

ОБКРА́ДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкра́сти.** — *Може, й вона* [берізка] *лише наймичка в цьому панами обкраденому лісі?* (М. Стельмах); // **обкра́дено,** *безос. пред. Що зі мною діється, чому душа моя зледащіла, чому обкрадено мене, чому не проростає в мені бодай зеренце протесту, бунту...* (Р. Федорів).

ОБКРА́СТИ *див.* **обкрада́ти.**

ОБКРА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБКРА́ЯТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* 1. Краючи що-небудь, дуже коротко або нерівно підрізувати кругом, з усіх боків. *Цього разу тітка Марія обкраяла вишиту сукенку високо* (із журн.).

2. *перен.* Залишаючи собі, не віддавати або зменшувати кому-небудь призначену для нього певну частину чогось. *З простими москалями недобре поводився* [Максим]: *.. почав обрізувати та обкраювати ті злиденні достачі, які давалися...* (Панас Мирний).

3. *перен.* Надмірно скорочуючи, обмежуючи, погіршувати що-небудь. *Обкраяли доповідь до невпізнанності.*

ОБКРА́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкра́яти.** *Неповний, обкраяний, цензурований варіант поеми "Сліпий" журнал "Основа" публікує під назвою "Невольник"* (з наук.-попул. літ.); // **обкра́яно,** *безос. пред. Статті нової угоди, привезені Дорошенком, він* [Трубецькой] *відкинув, а продиктував їм свої умови, за якими українську автономію було обкраяно по саме далі нікуди* (В. Чемерис).

ОБКРА́ЯТИ *див.* **обкра́ювати.**

ОБКРЕ́МСАТИ, аю, аєш, *док., що, розм.* Кремсаючи, укоротити що-небудь. *Обкремсав кілка сокирою* (Сл. Б. Грінченка).

ОБКРЕ́СЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкре́слити.** *Він* [полковник Шредер] *подав надпоручникові Лукашеві газети з обкресленими статтями* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Монастирський двір обкреслений кам'яними стінами з вежами* (з газ.).

ОБКРЕ́СЛИТИ *див.* **обкре́слювати.**

ОБКРЕ́СЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкре́слювати.** *Регулюванню замків і дверних механізмів передує обкреслювання контура фіксатора на стійці кузова автонавантажувача* (з навч. літ.).

ОБКРЕ́СЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБКРЕ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док.* 1. *що.* Те саме, що **окре́слювати** 1. *Лінія життя, починаючись із внутрішнього краю долоні з боку вказівного пальця, обкреслює півколом пагорб біля основи великого пальця* (із журн.); *Олівець капітана обкреслив* [на мапі] *повне коло навкруги союзного табору* (Ю. Яновський); * Образно. *Туга й тривога залягли в зморшках, що обкреслили підковами вицілувані Василинині губи* (Р. Іваничук).

2. *кого, що.* Те саме, що **окре́слювати** 3. *Техніка? Форма? Давайте її сюди, .. імпресіонізм, примітивізм.., все, що може найкраще обкреслити людину* (В. Винниченко); *Фанатика не вблагаєш і не переконаєш, бо він обкреслив себе колом стриму, як дикун* (Р. Андріяшик).

ОБКРЕ́СЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **обкре́слювати.** *Антропометричними точками називають точки на тілі людини, які легко визначаються, тому що є утвореннями скелета й чітко обкреслюються м'язами* (з навч. літ.); *Правосуб'єктність органів держави повинна суворо обкреслюватися законодавством* (із журн.).

ОБКРИШИ́ТИ *див.* **обкри́шувати.**

ОБКРИШИ́ТИСЯ *див.* **обкри́шуватися.**

ОБКРИ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКРИШИ́ТИ,** ишу́, и́шиш, *док.*, *що, розм.* Розкришувати краї чого-небудь. *Обкришувати зубну пломбу;* * Образно. *Тоді багато лужичан полишили відведені їм землі й сполчилися* [ополчилися] *проти руського великого князя, аби захопити городи в Сіверській україні, на якій колись обкришили зуби* (І. Білик).

ОБКРИ́ШУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБКРИШИ́ТИСЯ,** и́шиться, *док.*, *розм.* 1. Розкришуватися з країв. *Австрійські монети XIX ст. часто робилися з нестійкого металу, тому інколи знайдені зразки одразу обкришуються з країв або взагалі розпадаються прямо в руках* (з наук.-попул. літ.); *Частина зуба обкришилася.*

2. *тільки недок.* Пас. до **обкри́шувати.** *Старезне дерево .. вітром та дощем обкришується та трухне* (П. Куліш).

ОБКРОПИ́ТИ *див.* **обкро́плювати.**

ОБКРО́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБКРОПИ́ТИ,** оплю́, о́пиш; *мн.* обкро́плять; *док.*, *кого, що.* Те саме, що **окропля́ти** 1. — *Два ченці мене святою водою обкроплюють та говорять мені премудрії речі* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я убрав його* [вінок] *зірками І росою обкропив. Що змарніло, те квітками Я новими поновив* (Микола Чернявський); — *Що ж я повинен зробити ще? — Взяти води, що нею я вмиваюся, — сказала Золота Жінка, — й обкропити її* [берізку] (Валерій Шевчук).

ОБКРУГЛИ́ТИ *див.* **обкру́глювати.**

ОБКРУ́ГЛЮВАТИ, юю, юєш, **ОБКРУГЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ОБКРУГЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док.*, *що, рідко.* Те саме, що **округлювати** 1. *Будівельники обкруглювали камінням шкільний басейн* (з газ.); *Обкруглити аркове склепіння.*

ОБКРУГЛЯ́ТИ *див.* **обкру́глювати.**

ОБКРУЖЕНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док.*, *кого, що і без прям. дод.*, *розм.*, *рідко.* Те саме, що **обкружля́ти.** *От, море все обкруженявши, Висунувши язик, мордочку піднявши, Прибігло бісеня, задихаючись* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ОБКРУЖЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док.*, *розм.* 1. *кого, що, навколо чого.* Обійти, об'їхати і т. ін. що-небудь, навколо чого-небудь. *Ще раз обкружлявши стайню, гуцули попрямували додому* (М. Стельмах); *Перед тим, як засісти за ватмани та рейсфедери, він мусить ще пробігтися для зарядки, обкружляти кілька разів довкола озеречка* (О. Гончар); *Самійло двічі обкружляв довкола монастиря, а тоді затаївся в ліщині й стежив* (Ю. Мушкетик).

2. *що.* Кружляючи, часто змінюючи напрям руху, проїхати, пройти і т. ін. певну відстань. *За оці кілька день, мабуть, верст із сотню обкружляв* [Невкипілий] *усюди по селах* (А. Головко); *Він ніби прибув до цієї камери недавно з іншої, а в ту ще з іншої — так обкружляв за рік всю цю тюрму ще й тюрму на Холодній Горі* (І. Багряний).

ОБКРУТИ́ТИ *див.* **обкру́чувати.**

ОБКРУТИ́ТИСЯ *див.* **обкру́чуватися.**

ОБКРУТНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.*, *кого, що.* Однокр. до **обкру́чувати.** *Йому згадалось її делікатне обличчя з довгими віями і тоненький стан, — так він тоді в танці обкрутнув її, обхопивши за стан рукою...* (Б. Грінченко); *Гримнув вибух.., аж схарапудився кінь під Яреськом, здибившись, обкрутнув його на місці* (О. Гончар); *Ланцюг обкрутнув* [оберлейтенант] *навколо дерева, зв'язав вузлом і другим наручником замкнув Танину руку...* (В. Малик).

ОБКРУТНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **обкру́чуватися.** *Налигач якось обкрутнувся круг шиї* (Б. Грінченко); *Він показав гроші Павлові і, швидко обкрутнувшись на одній нозі, кинув їх до води* (В. Кучер); *В ту ж мить ланцюг обкрутнувся навколо його шиї, щосили здавив горло* (В. Малик); *Врешті тяжка праця моя увінчалась успіхом: кора обкрутнулася навколо деревини і повільно знялася* (А. Дімаров); *Він захотів перестрибнути через турнікет і сказав, що й обкрутнеться в повітрі* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

ОБКРУ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкрути́ти** 1–5. *Вгорі темніли .. довгі, обкручені комишем на кінцях, ще з дня заготовані віхи* (О. Гончар); *Іржавий металевий дріт, обкручений навколо грубої дерев'яної колоди, шарудів від вітру* (Люко Дашвар); *Томас Хадсон помітив на держалні прив'язану кількома вузлами линву, другий кінець якої був міцно обкручений навколо пілерса на кормі* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея); // **обкру́чено,** *безос. пред. Копита всіх коней і колеса воза було обкручено соломою* (Л. Старицька-Черняхівська); *Навколо стану* [вершника] *двічі обкручено мотузок, плетений з кінського волосу* (В. Митрофанов, пер. з тв. Т. Майн Ріда).

ОБКРУ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкру́чувати** 1 і **обкру́чуватися** 1. *Технічний процес обкручування робочої нитки полягає у використанні деяких прийомів плетіння, що зумовлює утворення незалежних від тканини, своєрідних рельєфно-пластичних стібків* (з навч. літ.).

ОБКРУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБКРУТИ́ТИ,** учу́, у́тиш, *док.* 1. *що, навколо чого.* Обмотувати, обвивати що-небудь чимось або щось навколо чого-небудь. *Слуги та джури вже обкручували товстенний поперек обозному малиновим поясом* (О. Ільченко); *Одягає* [Трохим] *окуляри з товстими лінзами, обкручує навколо вух дротяні дужки й шукає годинника* (В. Єшкілєв); *Миттю він закинув стьожку за стовпчик кроваті* [ліжка], *миттю обкрутив кругом шиї* (Панас Мирний); *Він пообмотував ноги і обкрутив мотузками; зверху напустив холоші* (В. Барка).

2. *кого, що.* Обвиваючи, обплітаючи, покривати собою яку-небудь поверхню. *Чорна густа коса обкручувала голову* (І. Нечуй-Левицький); *Стежка мусила довгим вужем обкручувати вузький, але глибокий ярок* (І. Франко); * Образно. *Справи — як та нитка з клубка, вимотуються щодня, безконечним плетивом обкручуючи його* (Іван Ле).

3. *перев. док., кого, що, перен., розм.* Уводити в оману; обдурювати (у 1 знач.). *Мене постійно дурять продавщиці на Деміївському ринку: не віддають належної здачі, обкручують на одну-дві гривні* (А. Дністровий); *Так обкрутили, що той дурень сам себе зв'язав, сам себе розклав на землі та сам себе й страшенно випоров різками* (В. Винниченко); — *Ех, не хочеться мені тебе одного пускати, — з жалем промовив Михайло. — Обкрутять тебе, ідоли...* (П. Колесник); *Хоч Логвин Потапович у нас такий, що й бувалого чорта обкрутить кругом пальця, але моєї Оришки і він не обкрутить* (О. Гончар).

4. *кого, перен., розм.* Підкоряючи своєму впливу, схиляти до одруження. *Красунчик приїде на свята не обкручувати тебе, а одружуватися з тобою* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В театрі, де вона працювала, одверто говорили, що "ота бісова дівка таки обкрутила хлопця і оженила на собі"* (С. Голованівський); *Швиденько, за якийсь тиждень, сеє-теє, вона мене обкрутила, це вона уміла, що уміла, то уміла, нічого не скажеш, ми поженилися* (В. Дрозд); // *перев. док.* Одружувати, вінчати. *Не забарились і їх* [сотника з Солохою] *обкрутити* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Моя* [дочка] *вже дорosленька! Кума казали, що Іванів Максим уже напитував! Мабуть, так, у м'ясниці й обкрутимо!* (Остап Вишня); *Ближче до Різдва приведе дядько Опанас панотця сюди, на хутір, нехай тут обкрутить їх* (А. Кокотюха).

5. *кого, що.* Крутити кого-, що-небудь навколо себе. *Лизали* [чоловіки] *півням дзьоби, плювали їм під крила, смикали за ноги, струшували одурілих птиць, обкручували довкола себе, а тоді пускали в коло* (П. Загребельний); *Він так обкрутив її кругом себе, що на бідній бурлачці затріщала свита* (І. Нечуй-Левицький); — *Ой, сестричка ж у мене! — обкрутила її навколо себе Ліза* (М. Руденко); *Самсонов ухопив хлопця за плечі й рвучко обкрутив навколо себе* (Ю. Бедзик); // Повертати щось кругом навколо його осі; обертати когось, щось на місці. *Загорнувся* [Йоганес] *в плащ.., обкрутив ключ в замку й пішов* (О. Кобилянська); *Мачик відчув у його словах більше, ніж належало, й разів зо три обкрутив коня на місці* (І. Білик).

6. *тільки док., що на чому, розм.* Об'їхати *(див.* **об'їжджа́ти**[1] 3). — *У начальства машини: поки на велосипеді обкрутиш колгосп, воно в двох побуває* (Ю. Збанацький).

◊ **Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти** *і т. ін.)* / *рідше* **обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти** *і т. ін.)* **круг (навко́ло, довко́ла** *і т. ін.)* **па́льця (пу́чки)** *див.* **обво́дити; (1) Обкрути́ти довко́ла но́са** *кого* — перехитрити, спритно обдурити когось. — *Ну, Крумке просто молодець. Отак обкрутив довкола носа англійців* (Ю. Бедзик); **(2) Обкрути́ти (обла́годити) ді́льце́** *(рідше* **ді́ло, спра́ву)** — вигідно здійснити, уладнати що-небудь; спритно, уміло досягти успіху в чомусь. *Вичитавши листа всім, що були на нараді, король уже не вагаючись припоручив Чарнецькому облагодити справу з Богуном так, як він пропонував* (А. Кащенко); — *Е, мати — пусте! Можна впрохати тітку Мотрю, вона се діло облагодить* (М. Коцюбинський); *І він* [Федір] *відчув, що заздрить Максимові. Бач, як облагодив дільце! Тут справжні трагедії відбуваються, а він тим часом робить своє* (Д. Ткач); *Вийшовши з хати Онисі, Корній Корито, занепокоєний, зупинився на вулиці. Ну, здається, обкрутив він дільце. Не випорсне вона з його рук* (І. Цюпа).

ОБКРУ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБКРУТИ́ТИСЯ,** учу́ся, у́тишся, *док.* 1. *навколо чого.* Обмотувати, обвивати собою що-небудь. — *І це гроші, — байдуже цьвохнув чимось батіжком Лесь Якубенко, придивляючись, як ремінчик обкручується навколо пужална* (М. Стельмах); *Кобра перевалила через край шкляної клітки й стала обкручуватися довкруг руки* (Л. Кононович); *Ото в спеку як почала Ряба мотати хвостом, ґедзів обмахувати, а хвіст і обкрутився навколо міцної гілки* (О. Донченко); *Анка встигла один* [аркан] *перерубати, але другий обкрутився навколо її тіла, і жінка впала* (В. Малик); * Образно. *Вітер шалено обкрутився довкола велетенського дерева, сиплючи довкола листя й сухі гілки* (Г. Пагутяк).

2. *на чому.* Обертатися кругом, на одному місці. *Хапав* [купець] *пучкою один або два горішки і, не дивлячись, та ще й обкручуючись на одній нозі кілька разів, мовби щоб забити памороки, точно кидав на шальку терезів* (П. Загребельний); *Адась стрепенувся і обкрутився на місці* (І. Франко); *Вона обкрутилася на каблуці і тільки тепер помітила накритий стіл* (В. Собко); *Вона хапала з землі новий плескач, встигала підкинуть і його, встигала сплеснуть у долоні, а то й обкрутиться на п'ятах і піймать камінці* (В. Близнець).

3. Змінювати своє положення; повертатися *(див.* **поверта́тися**[1] 1). *Весь* [Шовкун] *був у соломі, шапка на ньому обкрутилася вухом наперед* (О. Гончар); *Вона кілька разів обкрутилася перед дзеркалом, то вправо, то вліво, вигинаючи талію* (М. Руденко); *Тієї ж миті браслет на його руці обкрутився навколо своєї осі* (В. Чемерис); *Дядько поволі-поволі обкрутився на всі боки, з-під лоба позирнув туди-сюди і посміхнувся до небожа, хитро і впевнено* (В. Лис).

4. *чим, розм.* Обмотуватися, обгортатися чим-небудь. *Обкрутившись рушником, Сьома зайшов до вітальні. Щойно з душу* (М. Кідрук).

5. *розм.* Те саме, що **обхо́дитися** 1. *Сагайдачний звернувся до старшини, просив надіслати валки з хуторів, але тим часом треба було якось обкрутитися* (З. Тулуб).

6. *перев. док., перен., розм.* Одружуватися, вінчатися. *На плантації полюбився з дівчиною — злигалася біда з горем — обкрутилися* (О. Кундзич); — *Майбутнє Ніночки забезпечене!.. Он я теж у дев'ятнадцять літ обкрутилася, — хвилюючись, чекала* [Докія Григорівна] *відповіді чоловіка* (Іван Ле); — *Забрали його на війну, ще з німцями. Вони тоді якраз обкрутилися. Отак три роки сиділа ні в сих ні в тих* (А. Кокотюха).

7. *тільки недок.* Пас. до **обкру́чувати** 1. *На стежці, якою кнур зазвичай підходить до водопою, встановлюється спеціальна розтяжка. Один кінець лески* [волосіні] *обкручується навколо батарейки, а інший — зав'язується вузлом навколо найближчого дерева, куща чи великого каменя* (М. Кідрук); *Запакований товар обкручується спеціальною металевою стрічкою* (з газ.).

ОБКУВА́ТИ[1] *див.* **обко́вувати.**

ОБКУВА́ТИ[2], уе́, *док., розм., рідко.* Покувати навколо чого-небудь (про зозулю). *Нехай соловейко гніздо в'є, а сива зозуленька обкує* (Сл. Б. Грінченка).

ОБКУВА́ТИСЯ *див.* **обко́вуватися.**

ОБКУПА́ТИ *див.* **обку́пувати.**

ОБКУ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБКУПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, розм.* Обливати відразу з усіх боків; рясно оббризкувати. *Їхав* [князь] *попереду, на нього не бризкав ніхто, навпаки, його кінь обкупував задніх цілими потоками холодної брудної води* (П. Загребельний); * Образно. *Шляхом пройшли ще кілька авто .. В снопах світла обкупали .. саперів, офіцерів і зникли з такою ж швидкістю, як і з'явилися* (Іван Ле).

ОБКУ́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обкури́ти.** *Поколупаний циферблат, обкурений димом, Був схожий на рябе засмагле обличчя* (Л. Первомайський); *Прямий проділ, що розділяв на дві рівні частини чорне блискуче волосся, і коротка, добре обкурена люлька, з якої завжди підіймався в повітря ароматний сивий димок, доповнювали це виразне обличчя* (В. Владко); *В передобідню пору дорога повела нас поміж широких піль, де, обкурені рудим пилком, доспівали жита* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. прикм.* Який обкурився (у 1 знач.). *Із обкурених цегляних димарів у порцелянове небо підіймався дим* (Григорій Тютюнник).

3. *у знач. прикм., жарг.* Який обкурився (у 2 знач.) наркотичними речовинами. *Накурившись різної гидоти, він їхав на машині з подружкою, теж обкуреною* (А. Кокотюха); — *Ти не думай, що тобі це так обійдеться: я про все розпитала, — і як її зовуть, і як ви утрьох план курили, і як на джипі ганяли обкурені...* (Л. Кононович); *Прибиральниця нишпорить коридорами, дослуховуючись до нашого дихання, дихання трьох обкурених чужинців, які з'явилися тут три дні тому, порушили тишу порожніх сонячних коридорів, назвалися журналістами* (С. Жадан).

ОБКУ́РЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обкури́ти.** *Магічними діями (обкурення ладаном, посипання насінням дикого маку, читання молитов і т. ін.) господарі намагалися захистити своє господарство від "злих сил" на весь рік* (з наук.-попул. літ.); *Переступання через вогонь та обкурення свяченим зіллям на жевріючих вуглинках — це найбільш дійовий ритуал на Гуцульщині* (з навч. літ.); *У музеї — старовинні вулики, димарі для обкурення бджіл, інший реманент пасічників* (з газ.).

ОБКУРИ́ТИ *див.* **обку́рювати.**

ОБКУРИ́ТИСЯ *див.* **обку́рюватися.**

ОБКУ́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обку́рювати.** *Тримав у руках черепок, з якого поставав сизий дим. То курилась соснова живиця. Робив таке обкурювання Явтух з власного намислу і власне задля себе* (В. Підмогильний); *Ладану він не курив, бо запах після обкурювання більшав* (Валерій Шевчук); *Час від часу, холодної зими, мольфар здійснює ритуал обкурювання для всього села, щоб захистити його мешканців від епідемій та хвороб* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Карло Іванович фіміаму, як і слави, не любив. Він працював чесно, і всяке обкурювання його насторожувало й злило* (О. Чорногуз).

ОБКУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБКУРИ́ТИ,** урю́, у́риш, *док.* 1. *кого, що.* Обдавати, оповивати димом, газом, випарами якоїсь речовини та ін. *Дуже миршавим вдався* [Полікарп] *і зовсім не говорив, хоч яких уже шептух не приводили до нього, чим не поїли і яким зіллям не обкурювали* (М. Стельмах); *Міста звідси не видно, тільки високі, тонкі димарі мартенівського обкурювали низьке, свинцеве небо* (М. Руденко); *Мовчун кивнув жінкам, дідам, що сиділи поруч з Ріпкою, обкурюючи його самосадом* (М. Циба); *Ще ніхто не обкурював хату ладаном, а Ганнуся завважила, що звітрився отой псячий дух — чи свячена вода помогла, чи, може, вже янгол її дитини явився* (В. Шкляр); *Папія схопив своє кадило, пройшов з ним по палаті.., обкурив царя* (С. Скляренко); * Образно. *Він обкурював людей чадом лінощів і спокою, і люди боялись руху і праці, боялись великого хвилювання* (В. Винниченко); *Стара козацька хата над кручею обкурює тебе смачним димом, і недозріла хлоп'яча самотність відлітає від тебе легко й нечутно* (П. Загребельний).

2. *кого, що чим і без дод.* Діючи димом, газом, випарами певних речовин, знищувати шкідників, паразитів. *То підживлював посіви* [пілот], *то обкурював ліси від гусені* (В. Кучер); *Треба й далі вести з ними* [комарами] *боротьбу: обкурювати подвір'я, хати, закутувати обличчя, ноги, руки, менше вештатися надворі* (І. Кирій); *Сірчистий газ має дезінфікувальні властивості, тому ним обкурюють льохи, овочесховища й винні бочки* (з наук.-попул. літ.); *Перед сном Маша, взявши тліючу головешку, обкурила в наметі димом, щоб повиганяти геть комарів* (О. Гончар).

3. *кого, що.* Покривати сажею, кіптявою і т. ін. *Він* [пес] *почув, завмер, обкурюючи себе чадним вогнем. Через кіптяву диму знайшов очима мене, присів упокорено й нашорошив чутливі вуха* (М. Дочинець); *Поїзд шпарко біг, ресори м'яко гойдали, рука хибила, й огонь сірника ковзнув по цигарці, обкуривши її сизою кіптявою* (Ю. Смолич).

4. *тільки док., що, розм.* Спричинити появу жовтизни від куріння на поверхні чого-небудь. *Обкурити пальці, вуса.*

5. *що, розм.* Курінням (у 1 знач.) робити зручнішим для користування (люльку, мундштук). *Козаки обкурювали люльку по черзі, зважаючи на старшинство* (із журн.).

6. *кого, що, розм.* Обвівати, обсипа́ти (снігом, пилом і т. ін.). *Вантажні машини у полудень на сільських дорогах обкурювали хлопчаків розпеченим пилом* (із журн.); *Він вийшов з машини, перечекав, поки розсіялась хмара куряви, що, наздогнавши їх, обкурила і повільно-довго танула* (О. Гончар); *Вертаючись з паші, череда обкурила мене пилюкою* (Ю. Мушкетик).

ОБКУ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ОБКУРИ́ТИСЯ,** урю́ся, у́ришся, *док.* 1. Обдавати, оповивати себе димом. — *Коридори влади — це лабіринт Мінотавра. По тій багнюці чистим не пройдеш. Все хтось обляпає або вкусить. Там треба антимоскітну сітку одягти на голову. — І обкуритися димом, — додала дружина* (Л. Костенко).

2. *чим, чого і без дод., розм.* Дуже багато курячи, завдавати собі шкоди. *Ввечері Лі спитала, чим це я так обкурився, що дихнути не можна* (В. Шкляр); // Курячи певні речовини, досягати стану наркотичного сп'яніння. *Волхви розпалили вогонь у шатрах, обкурилися конопляним сім'ям* (В. Рубан); — *Ти що там, обкурився? Тарпан! — Жартую, — розреготався він. — Таке враження, що це ти тут обкурилася. Чи ні?* (Г. Вдовиченко).

3. *тільки док., розм.* Витратити до кінця все куриво. — *Обкурились, — скаржиться, нарешті, і Брянський. — Хоч би раз оце потягти* (О. Гончар).

4. *розм.* Ставати зручним для куріння (про люльку, мундштук). *Мундштучок у діда вже добре обкурився* (із журн.).

5. *тільки недок.* Пас. до **обку́рювати.** *Дяк Григорій Комарницький невідь-чому випустив дим не лише ротом та носом, а й очима та вухами, а коли це траплялося, то мозок його не лише обкурювався, а більше прочищався, очі ж здобували здатність бачити те, чого звичайні люди не видять* (Валерій Шевчук).

ОБКУ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обкуса́ти.** *На гавкіт з вікна кухні визирає товсте, червоне лице Хведоськи, все в дрібних-дрібних прищиках, наче блохами обкусане, і масне, як змазаний маслом пиріжок* (В. Винниченко); *Давид виймає з кишені обкусаний кремінний наконечник стріли* (М. Стельмах); — *А нігті в неї обкусані й фіолетові, і пучки пальців зморщені-зморщені... Я питаюся: "Прошу пані, Вам, може, трохи зимно?"* (Любко Дереш); // **обку́сано,** *безос. пред. Туго скручено папірець і рівномірно обкусано і звогчено слиною його край, потім заклеєно при повторних жестах для загладження скріпи* (В. Барка).

ОБКУСА́ТИ *див.* **обку́шувати.**

ОБКУ́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обку́тати.** *Висока сухорлява панія сходила наниз по сходах, неначе хтось підняв угору й ніс тонку віху, обкутану в сукно та напнуту пальтом* (І. Нечуй-Левицький); *— Навіщо дитину б'єш? — застогнав Андрон Касянович, адресуючись до зятя, і, обкутаний рушником, спробував був підвестись* (В. Близнець); *Десь у кутку, невидимий, обкутаний димом, сумно заграв оркестр* (Г. Хоткевич); *Повз станцію проходили вантажні состави, обкутані морозним димом* (М. Чабанівський); *Обкутаний темінню, я ще довго у ній лежав і дивився, поки почне світати* (М. Вінграновський); // **обку́тано,** *безос. пред. Такою гумою обкутано од живота до стегон, і ноги, й груди* (В. Медвідь).

ОБКУ́ТАТИ *див.* **обку́тувати.**

ОБКУ́ТАТИСЯ *див.* **обку́туватися.**

ОБКУ́ТИ *див.* **обко́вувати.**

ОБКУ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обку́ти.** *Теку поклав* [Антон Никандрович] *на хаос рукописів, що зеленів, синів, білів, чорнів палітурками біля печі, на багажному ящику з ялинних дощок, удвічі більшому, ніж хуторська скриня, обкута бляшаними пасками* (В. Барка); *За якісь півгодини машталір зупинився коло старенької обкутої залізом брами* (М. Олійник); *Меч широкий і вельми дорогий, піхви внизу обкуті золотом, а руків'я щиро золоте* (І. Білик); *Якраз наді мною пропливає в повітрі вітрильник, обкутий латами* (Т. Прохасько); // **обку́то,** *безос. пред. — Та що ж із ними сталося? — А те, — відповів Хома, .. відсуваючись від металевої шини, якою було обкуто колесо, — .. що спалило їх* [металеві коси] *на вугіллячко* (Григорій Тютюнник).

ОБКУ́ТИСЯ *див.* **обко́вуватися.**

ОБКУ́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обку́тувати.** *До вологої теплоти належать гарячі компреси, припарки, обкутування, водотепле лікування* (з наук.-попул. літ.); *Рекомендовано створення вологого середовища для догляду за кімнатним гібіскусом обкутуванням рослини на ніч вологою плівкою* (із журн.); *У процесі безпосереднього сушіння під впливом відпрацьованої водяної пари без циркуляції відбувається рівномірне обкутування матеріалу й рівномірне висихання майбутніх виробів із глини* (з навч. літ.).

ОБКУ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБКУ́ТАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *кого, що чим, у що.* Покривати щось, когось кругом, з усіх боків, щільно огортаючи, обвиваючи чим-небудь; обмотувати (у 1 знач.). *Незнакомий пан в задумі розглядає вірьовку; далі обкутує нею себе.., натужується й перериває* (С. Васильченко); *Влививши кілька краплин спирту мисливцеві в рот, почав* [Грабовський] *обкутувати його рушником поперек грудей* (М. Сиротюк); *Так їх* [чоботи] *обкутують ганчір'ям швидше для того, щоб не лишати слідів* (В. Шкляр); *Однієї ночі в'язні з хустського табору розібрали огорожу на центральному плаці, .. поставили схожу на ешафот трибуну, сам пам'ятник обкутали брезентом* (С. Скляренко).

2. *кого, що, перен.* Густо покривати з усіх боків, оточувати (про туман, дим і т. ін.); оповивати, обволікати (у 1 знач.). *Падав сніг великими клаптями, обсипував шапки залізничників сивим пір'ям, лягав на темних хутрах пасажирів ясними плямами, обкутував залізне поруччя поплутаними сірими нитками* (Б.-І. Антонич); *В човні сидів літній чоловік; світло від сірника, що присвічував він ним годинника на руці, ореолом обкутувало його бюст* (А. Дністровий); *Біла імла впала потроху на супротилежні київські гори й обкутала верхи церков та дзвіниць на горах* (І. Нечуй-Левицький); *Темрява охопила її всю, обкутала її, налилась в очі, в легені, .. наповнила кожну цяточку її тіла* (І. Микитенко); *Густий дим обкутав одразу башту* (А. Шиян).

3. *кого, перен.* Повністю оволодівати ким-небудь; охоплювати (про почуття, спогади і т. ін.). *Дрімота, наче теплий халат, обкутує Казімі* (Н. Рибак); *Здогади, сумніви, мов осінній туман, налягають, обкутують його* (М. Стельмах).

ОБКУ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБКУ́ТАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. *чим, у що.* Покривати себе кругом, з усіх боків, щільно огортаючи, обвиваючи чим-небудь; обмотуватися (у 1 знач.). *Я .. спав під розбитим чаном, благо, вимерзла волога з вичинених шкір, обкутувавсь ними і плакав* (Є. Пашковський); *Ще ж недавно світив попович драними ліктями, а ниньки обкутався соболями, що й писка не видно* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Густо покриватися з усіх боків (туманом, димом і т. ін.); обволікатися (у 1 знач.). *Сонце обкутувалося ясно-жовтою блискучою пряжею, мов павук павутинням* (Б.-І. Антонич); *Газові бомби падали на землю і швидко обкутувалися пеленою газу* (Ю. Яновський); *Кухня польова, Яріючи гранчастим жаром спілим, Обкутується оболоком білим* (І. Вирган); *За Удаєм обкутався синім серпанком ліс* (Ю. Мушкетик).

3. *тільки недок.* Пас. до **обку́тувати.** *До появи сучасних ефективних засобів боротьби з педикульозом після протипедикульозного оброблення голова дитини на 20–40 хвилин обкутувалася поліетиленовою серветкою, а поверх неї — хустинкою* (з наук.-попул. літ.).

ОБКУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБКУСА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Кусати кого-, що-небудь кругом, з усіх боків. *До цього з'являлись цілі хмари кровожадних* [кровожерних] *і влізливих комарів, що обкушували людей до крові. На землю насідала густа мряка...* (А. Чайковський); *Заплющив* [Юрко] *очі й почав обкушувати якусь гірку стеблину* (Р. Самбук); *Скочив я на рівні, метнувся в зарості, зірвав очеретину, обкусав її від колінців, затиснув у зубах і, коли тупотнява покотилася від пасіки до води, забрів у зелені нетрі якнайдалі й підтопився тихо за козацьким звичаєм* (П. Загребельний).

ОБЛА́ВА, и, *ж.* 1. *мисл.* Полювання, для якого оточують місце, де перебуває звір. *Облаву треба було мислити тільки як облаву на вовків* (М. Хвильовий); *Вранці виїхали комісари до козацького табору з Яном Жолкевським на чолі, а інші улаштували облаву на ведмедів* (З. Тулуб); *У себе вдома тримав Василь їжака, зайця, лисицю, а на ланцюгові у нього замість собаки сиділо вовченя, спіймане під час облави мисливцями з міста* (А. Дімаров); // Ланцюг загоничів, які оточують звіра. *Облава наближалася і гнала до Лисої гори звіра* (І. Нечуй-Левицький); *Вовки прорвали облаву і зникли за перелісоком* (із журн.).

2. Оточення місця, де перебувають або можуть перебувати переслідувані особи, для їх затримання, арешту і т. ін. *Всі дороги будуть обставлені, а завтра, може, й облаву зроблять по лісах* (І. Франко); *Кінні козаки робили облави і вже кількох дезертирів упіймали* (О. Донченко); *З того містечка, вхопивши попід пахи її семилітню, колись давно втікали від кадебістської облави до Києва її батьки* (О. Забужко); *У лісі, після десятка-другого облав, бункерів лишилося стільки, що пальців одної руки буде забагато, щоб їх перерахувати* (М. Матіос); // Ті, хто бере участь в оточенні кого-небудь. *— В озерах лежиш під водою, в роті тримаєш очеретину й дихаєш крізь очеретину, аж доки пройде поблизу облава* (Ю. Яновський); *Облава йшла на зближення, пострілів не було* (Григорій Тютюнник); *Від облав я двічі ховалася в скирті й на горищі* (В. Яворівський).

3. *у знач. присл.* **обла́вою,** *діал.* Обступаючи, оточуючи кого-, що-небудь з багатьох боків. *Ходить* [чоловік] *по хатах, а жінки облавою його обступили* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛА́ВНИЙ, а, е. 1. *мисл.* Стос. до облави (у 1 знач.). *На території України зубри жили до кінця XVII століття, але їх беззастережно знищували на облавних полюваннях* (з наук.-попул. літ.); *Облавний гончак у будинку ніколи не проявляє своїх агресивних нахилів, це — добрий сторож і надійний супутник* (з навч. літ.).

2. Стос. до облави (у 2 знач.). *Облавну операцію військовий підрозділ розпочав з отриманням нового повідомлення* (з газ.).

ОБЛА́ВНИК, а, *ч.* Учасник облави (у 1, 2 знач.). *Дичини ж було сила, ціла армія облавників не спромоглась би нагнати її більше під постріли мисливців* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Попадуся в руки облавників — значить, така моя судьба. Вирятуюся — друга судьба* (М. Матіос); *Зверху насипали товстезний шар землі, щоб облавники не проткнули залізними щупами* (М. Андрусяк).

О́БЛАВОК, вка, *ч.* Те саме, що **борт** 1. *Алі .. хапався за бік баркаса і піднімався разом з ним догори, мов краб, приліплений до кораблевого облавка* (М. Коцюбинський); *Лозові дуги, що я витяг із човна і налагоджував зігнути над каючком, ніяк не потрапляли до кільчиків облавка* (Олесь Досвітній); *Він* [песик] *виковзнув з-під долоні, передніми лапками зіперсь на облавок воза, намірився гавкнути, та не гавкнув* (М. Вінграновський); * Образно. *Події приголомшували, а життя робилось усе суворішим для непристосованих, самотніх, викинутих за облавок історії* (С. Єфремов).

О́БЛАВОМ, *присл., діал.* Суцільною масою, щільно. *Вже почав* [лагідний ранок] *зеленити просвітлий Дніпро, святі мури й смарагдове море садів, які облавом оточили монастир* (Н. Королева).

ОБЛА́ГОДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **обла́годити.** *Незвична тиша стояла довколо його лісової, щойно облагодженої оселі* (М. Стельмах); // **обла́годжено,** *безос. пред. Сцену облагоджено.*

ОБЛА́ГОДЖЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **обла́годити.** *В обов'язки працівників входить облагодження території навколо озер, а також незначні будівельні та малярні роботи* (з газ.).

ОБЛА́ГОДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЛА́ГОДИТИ,** джу, диш, *док., що, розм.* Те саме, що **обла́днувати.** *Молода сім'я придбала новий будинок і планує цього літа його облагоджувати* (з газ.); *Якби сам Трохим Макуха увесь порядок у свойому* [своєму] *господарстві давав, то швидко б у нього і в великій хаті, і в кімнаті, що для проїжджаючих облагодив, горобці б цвірінькали* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ранком другого дня Глоба наклав приятелю на віз харчів і, взявши з млина двох наймитів, облагодив великого дуба, щоб ним перевезти гостей разом з їхнім возом і волами на той бік Дніпра* (А. Кащенко).

◊ **Обкрути́ти (обла́годити) ді́льце́** *(рідше* **ді́ло, спра́ву)** *див.* **обкру́чувати.**

ОБЛА́ГОДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБЛА́ГОДИТИСЯ,** джуся, дишся, *док., розм.* 1. Лагодити, готувати щось собі, у себе. *Привізши сина до Черкас, він застав, що реєстрові козаки з Барабашем та Іляшем уже зовсім облагодилися до походу* (А. Кащенко).

2. Лагодити, приводити в належний вигляд усе в себе (на подвір'ї, у хаті і т. ін.). *Дід Грицай на Мотузові гроші облагодився: полагодив клуню і вшив новими куликами свою стару хату, бо покрівля на хаті була вже така стара, що дощова вода текла по стінах патьоками і лилася крізь стелю* (І. Нечуй-Левицький); — *От спасибі, Стьопочко, що ти прийшов підпирати наші ворота, бо мій сушиголова ніяк не знайде часу облагодитись* (М. Стельмах).

ОБЛА́ГОДИТИ *див.* **обла́годжувати.**

ОБЛА́ГОДИТИСЯ *див.* **обла́годжуватися.**

ОБЛАГОДІ́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБЛАГОДІ́ЯТИ,** ію, ієш, *док., кого, що, заст., ірон.* Ставати, виступати благодійником стосовно до кого-небудь; робити добро комусь. — *Облагодіяти? — перепитав холодно. — А хто коли облагодіював мене? Чи зазнав я в житті цьому хоч від когось ласки?* (Валерій Шевчук); *Усі, кого Толстой облагодіяв, тобто дав посаду лише за те, що вони лакействували перед ним, .. не відповідали на його візити* (В. Канівець); *Отець Ганицький ще раз облагодіяв многостраждальну Дашкевичку: обідню трапезу влаштували в її домі* (Р. Андріяшик); *Даруй* [Всесильний] *мені повне відпущення, Насправді облагодій мене* (І. Драч); * Образно. *В ісламській концепції мистецтво в широкому розумінні є засобом облагодіяти матеріал* (з навч. літ.).

ОБЛАГОДІ́ЯТИ *див.* **облагодіювати.**

ОБЛАГОЗВУ́ЧЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **облагозву́чити.** *Облагозвучений шкільний театр "Дзвін" (колись — "Дзвіночок") з успіхом виступив перед випускниками* (із журн.); // **облагозву́чено,** *безос. пред. У місті облагозвучено кілька вулиць, повернено їм історичні назви* (з газ.).

ОБЛАГОЗВУ́ЧИТИ, чу, чиш, *док., що, рідко.* Зробити благозвучним, благозвучнішим. *Студенти чи випускники духовних закладів ще до посвячення в сан намагалися облагозвучити прізвища в тих випадках, коли вони звучали "неблагородно" чи не мелодійно* (з газ.).

ОБЛАГОРО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **облагоро́дити.** *Професор зосереджено ходив по кабінету. Його обличчя було натхненне, облагороджене творчістю* (М. Руденко); *Багата народнопоетична й розмовна українська мова, облагороджена обережним уведенням слів на означення іноземних реалій, біблійної й античної ономастики, гуманітарної термінології, емоційно посилена церковнослов'янізмами, давала поетові* [Т. Шевченкові] *повну можливість для естетичного самовираження* (В. Русанівський); *Після війни .. серед народу-визволителя тихо зріло невдоволення. Особливо серед молодих рядових фронтовиків, які, визволивши Європу і визволившись від багатьох ідеологічних шор, повернулися з фронту із твердим наміром почати нове життя у новій, облагородженій визвольною місією країні* (Г. Тарасюк); // **облагоро́джено,** *безос. пред. У Києві облагороджено та відреставровано понад 40 елементів міської інфраструктури* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який облагородився. *Предметом мистецтва класицизму могло бути лише прекрасне і величне — облагороджена природа та ідеалізована людина* (із журн.).

ОБЛАГОРО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **облагоро́дити** і **облагоро́дитися.** *Пишу про воїна-мученика і борця великої і рідної мені ідеї: облагородження нашого народу .. через сади* (О. Довженко); *Могила прадіда і справді потребувала і ще потребує деякого .. облагородження* (В. Чемерис); *О Приснодіво, Доню свого Сина, Сумирне й найвеличніше з сердець, Надіє вічного добра єдина! Подарувала людству ти вінець Облагородження, і стати твором Сам навіть не погребував Творець* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

ОБЛАГОРО́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Який облагороджує кого-, що-небудь. *Для Ф. Петрарки Лаура є взірцем доброчесності та досконалості. Поет оспівує очищувальний, облагороджувальний вплив її краси* (з навч. літ.).

ОБЛАГОРО́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облагоро́джувати** і **облагоро́джуватися.** *В Одесі були розгорнуті роботи щодо облагороджування міської інфраструктури, відновлення історичних пам'яток та відкриття нових* (із журн.).

ОБЛАГОРО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛАГОРО́ДИТИ,** джу, диш, *док.* 1. *кого, що.* Робити благородним, благороднішим, підносити в моральному, духовному плані. *Його* [вчителя] *обов'язок — піднімати, облагороджувати всіх тих, хто з ним спілкується* (Ю. Збанацький); *Кажуть, що спілкування з природою облагороджує людину, робить її чутливішою, уважнішою, сприйнятливішою до всього* (Є. Доломан); *Добром ми облагороджуємо світ, а злом його вбиваємо* (Валерій Шевчук); *Хай, може, важко буде — не здавайся! Не буде затишку, а лиш вітри в лице!.. Та як тебе облагородить праця, Як поважатимуть тебе усі за це!* (Л. Забашта); // Робити вишуканішим, витонченішим (у 2 знач.). *Сади облагороджують людські почуття, впливають на самий характер людини* (О. Гончар).

2. *що, спец.* Поліпшувати породу, якість і т. ін. чого-небудь. *Ми маємо підстави припускати, що елемент номер сто одинадцять буде не менш, а ще більш благородним металом, ніж золото. Він не тільки сам не буде піддаватися корозії, але зможе облагороджувати й інші метали, якщо його додавати до них бодай у незначній кількості* (В. Владко); *Смирний і лагідно-веселий Сарданапал* [бугай] *радував хазяйське око.., але він ще не встиг облагородити .. череду* (Остап Вишня).

3. *заст.* Підносити у вище звання, стан *(див.* **стан**[3]*).*

ОБЛАГОРО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, **ОБЛАГОРО́ДИТИСЯ,** джуся, дишся, *док.* 1. Ставати благороднішим, вищим у моральному, духовному плані. *На палубі всі мої друзі і Кравчина з сім'єю. На їх обличчях я читаю радість. Перетворюючи природу, вони самі вже змінились, облагородились, виросли духовно* (О. Довженко); // Ставати більш вишуканим, витонченим.

2. *спец.* Поліпшуватися (про породу, якість і т. ін.). *Облагороджувалися сорти яблунь.*

3. *заст.* Підноситися у вище звання, стан *(див.* **стан**[3]*).* *Жив колись у нашому місті один купець, багатий-пребагатий; звали його Арригуччо Берлінгієрі, і надумав він із дурного розуму (як то й тепер часто-густо роблять купці) облагородитись, узявши за себе шляхтянку* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

4. *тільки недок.* Пас. до **облагоро́джувати.** — *Безперечно, ініціатива жителів дуже важлива. Село облагороджується творчими людьми, стає на ноги* (з газ.).

ОБЛАГОРО́ДИТИ *див.* **облагоро́джувати.**

ОБЛАГОРО́ДИТИСЯ *див.* **облагоро́джуватися.**

ОБЛА́ДА, и, *ж.* 1. *заст.* Володіння. *Перша* [Гатора] *сказала: "Даю тобі ситую землю в обладу"* (Леся Українка); — *Беріть цей світ собі в обладу, люди! — Зевес гукнув з своєї висоти* (М. Лукаш, пер. з тв. Ф. Шиллера); * Образно. *Тут неба хмари не беруть в обладу, Окремі чи густі* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. *заст., рідко.* Влада (у 3, 4 знач.). *Над усім обладу маєш, — Вчуй же стогін, прихились, Правий Боже! Чи зламаєш Ти кайдани ці колись?* (П. Грабовський); *Гапуся перестала усміхатися та й спиталася .. з хвилюванням, яке завжди буває у молодих дівчат, коли вони почувають себе безборонними і в обладі того чоловіка, від якого вони викручуються довго і уперто* (Т. Осьмачка).

3. *рідко.* Те саме, що **обла́днання.** *Знов ідуть на захід танки .. Звірені машини боротьби і мсти, Свіжого покову, свіжої обладн, Молодої сталі кремезні пласти* (М. Бажан); *Він увійшов до своєї спочивальні, побачив на стіні порожні кілочки, де раніш висіли золочені оклади* (І. Білик).

ОБЛА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛА́ДИТИ,** джу, диш, *док., що, розм.* 1. Приводити в належний стан *(див.* **стан**[3] 1), готуючи для використання; лагодити (у 1 знач.), ладнати. *Чабан з наймитом обладжували воза* (Марко Вовчок); *Лічницю свою баба обладила в глиняній шопі* (М. Дочинець).

2. *перен.* Усувати, ліквідувати непорозуміння, припиняти сварки, суперечки і т. ін.; залагоджувати (у 2 знач.). [Траньйо:] *Я наплету йому таких байок, Що роль Вінченцо радо він зіграє Й Баптісті дасть запевнення потрібні Незгірш за справжнього Вінченцо, пане. Ну, йдіть у дім, я все обладжу сам* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

ОБЛА́ДИТИ *див.* **обла́джувати.**

ОБЛАДМІНІСТРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Скорочення: обласна адміністрація. *Її директор — брат, чи сват, чи знайомий кум голови обладміністрації* (Л. Кононович); *Обладміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці — області, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною обласною радою* (з наук.-попул. літ.); // Будинок, у якому розміщена така установа. *Він знову підбігає до вікна, розглядає натовп унизу, дивиться ліворуч на вікна обладміністрації і бачить, що там із вікон так само визирають десятки клерків* (С. Жадан).

ОБЛА́ДНАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обладна́ти.** *Майстерня була невелика, по-кустарному обладнана* (І. Микитенко); *В одному з кутків підземелля була обладнана справжня амбулаторія* (Ю. Збанацький); *Пивниця виявилася чи не найбільш обладнаним місцем у відданому під кардинальну перебудову домі* (А. Кокотюха); — *У подальшому астроплани будуть обладнані круговими радіолокаційними установками, от побачите! — закінчив .. Сокіл* (В. Владко); *Корок пляшечки був обладнаний спеціальною піпеткою* (Любко Дереш); // **обладнано,** *безос. пред. В будинку, в приміщенні кочегарки, обладнано госпіталь на декілька койок* (Ю. Яновський); *Для Мечислава було обладнано невелику, зовсім суху каютку, куди він перебрався із своїми паперами та розрахунками* (М. Білкун); *Флігель було непогано обладнано якраз для туристів* (І. Роздобудько).

ОБЛА́ДНАНІСТЬ, ності, ж. Стан і властивість за знач. **обла́днаний.** *Технічна обладнаність лабораторії.*

ОБЛА́ДНАННЯ[1]**,** я, *с., збірн.* 1. Сукупність механізмів, приладів, пристроїв і т. ін., необхідних для чого-небудь; устаткування (у 2 знач.). *Будівництво електростанції завершувалося .. Прибуло обладнання* (Н. Рибак); *Над'їхав заводський техперсонал. Встановлювали верстати, преси, термопечі, деревостругальні машини та інше обладнання* (Є. Доломан); *Це прадідівське прядильне обладнання сьогодні можна побачити хіба що в музеях* (Г. Тарасюк); *Увімкнувши світло, він .. обвів звичним поглядом приміщення, захаращене різноманітним лабораторним обладнанням* (О. Авраменко).

2. Меблі, якими обставлене яке-небудь приміщення; умеблювання (у 2 знач.). *Обладнання звичайне: з правої сторони, у глибині сцени, стіл; у лівому кутку — столик з квітами* (З. Мороз); // Внутрішнє убрання кімнати, приміщення; облаштування (у 2 знач.). *Незважаючи на те, що це було кавалерське помешкання, то все-таки обладнання було незвичайно зі смаком* (І. Франко); *Тут теж не було нічого, крім великих кам'яних чи бетонних брил. Порожнеча. Жодного натяку на внутрішнє обладнання: ні якогось начиння, .. ні найпростіших меблів...* (В. Владко).

3. Сукупність предметів, необхідних для певного роду занять, діяльності; спорядження. *Науку, освіту і культуру лихоманить постійна нестача коштів на ремонт приміщень, навчальне обладнання, видання підручників та навчальних посібників* (з наук. літ.); *Як переможець проекту, крім двох комп'ютерних кабінетів, ліцей отримав різне спортивне обладнання* (з газ.).

ОБЛА́ДНА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **обладна́ти.** *Обладнання відділу і поповнення його новими матеріалами наближалось до завершення* (В. Барка); *Не мансарда, а звичайне горище, повне дощок і дерев'яних брусів, мабуть, заготовлених для обладнання тут кімнати, все поскладано з німецькою акуратністю* (П. Загребельний); *Я починаю своїм коштом ремонт і обладнання бази, а також упорядковую пляж* (А. Кокотюха).

ОБЛАДНА́ТИ *див.* **обла́днувати.**

ОБЛА́ДНУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обла́днувати.** *У грудні 1573 р. обладнування друкарні вже давно завершилося й закінчувалося друкування Апостола* (з наук. літ.); *У 60–70-х роках XX ст. українці брали участь у будівництві та обладнуванні багатьох підприємств у країнах Східної Європи* (з навч. літ.).

ОБЛА́ДНУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛАДНА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* 1. Установлювати, ладнати що-небудь, пристосовуючи для певної мети. — *Та ж у вас жінка є. Ми ж бачили, як приїжджала. Кажуть, ви вже й квартиру для неї обладнуєте* (В. Лис); — *Треба .. покласти кругляків під кіль* [брига], *обладнати риштовання і тоді легенько попхнути* (Ю. Яновський); *Дід Захар з першого ж дня обладнав на кухні зручні полиці для посуду* (Л. Письменна); — *То є бібліотека, — пояснила пані Люба. — Мавчин дідусь, мій тато, обладнав тут свій робочий кабінет* (А. Кокотюха); // Готувати, налаштовувати що-небудь, забезпечуючи необхідним спорядженням; опоряджати (у 2 знач.), споряджати. *Крізь навстіж розчинене вікно Василь заздрісно поглядає на подвір'я, сповнене метушні й гамору, його товариші та й менші хлопчаки обладнують волейбольний майданчик* (Є. Доломан); *Ми щоосені обладнували для себе нові криївки і спокійно в них зимували* (М. Андрусяк); *Йому треба обладнати хоча б маленьку, але власну майстерню* (А. Шиян); // Те саме, що **обставля́ти** 2. *Через тиждень увечері завгосп разом з Катериною вже обладнували під "міський стиль" Ловачеву кімнату* (В. Бабляк); *Віддаючи данину своєму інтелігентному походженню.., вона вирішила обладнати кухню у демократично-народному стилі* (В. Дрозд).

2. *чим і без дод.* Ставити, припасовувати до чого-небудь певний пристрій, механізм і т. ін. *Козаки конопатили човни, обладнували борти протиштормовими зв'язками очерету* (С. Добровольський); *З того моменту й до пізньої ночі Олд-Бой та Богдан порпалися біля генератора і обладнували установку, що мала створювати потужне джерело інфразвуку* (В. Владко); *Антон відчинив задні дверцята і, вмостившись в салоні, з задоволенням відзначив, що власник обладнав машину кондиціонером* (А. Кокотюха).

ОБЛА́ДНУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обла́днувати.** — *Вже обладнується штаб. Тягнуть зв'язок, підвозять все для життєзабезпечення* (П. Загребельний); *Зона відпочинку в офісі обладнується журнальним столиком, кріслами, індивідуальним освітленням, телевізором і розташовується в місці, протилежному робочій зоні* (з навч. літ.).

ОБЛАДО́ВАНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **обладува́ти.** *Бучно одгулявши весілля, сів месер Гваспарріно з дочкою і зятем своїм, з мамкою і з посланцем Куррадовим на невеличку, але добре обладовану галеру та й поплив до Лерічі* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // **обладо́вано,** *безос. пред. Було обладовано велике помешкання для гостей* (із журн.).

ОБЛА́ДУВАТИ, ую, уєш, *недок., чим, заст.* Володіти. *Мій брат буде обладувати полем* (Сл. Б. Грінченка); *Старий Мотуз — чоловік заможний і гоноровитий. Він виплатив дідові Грицаєві триста карбованців за його половину поля й обладував тим полем ще за житності* (І. Нечуй-Левицький); — *Ми ті, що хочемо обладувати вічно, поки й цієї планети, на якій живемо. І хочемо обладувати всією планетою, яка зветься Земля...* (Т. Осьмачка); * Образно. *І не обладує ніколи цим містом ніч, бо очі стомлені її аж сліпнуть од веселок, що гнуться дугами вгорі* (М. Драй-Хмара).

ОБЛАДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, заст.* Обладнати, спорядити. *Обладували вози в дорогу* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛАДУ́НОК, нку, *ч.* 1. *іст.* Бойове спорядження воїна в давнину. *Тут висіла зброя й обладунок перших київських воєвод — залізний, клепаний такими ж цвяхами шолом без заборола, який колись носив Кий, його щит і топір і такі ж шоломи й топори воєвод-князів Щека й Хорива* (С. Скляренко); *На замкових дворах шикувалися кінні рицарі в повнім бойовім обладунку* (П. Загребельний); *За низькими чагарами, прикульгуючи, крався татарин. При повнім обладунку: сагайдак із луком та стрілами, шабля і нагай на правиці* (Ю. Логвин); *Серед незліченної всячини* [історичного музею], *серед глеків, намист, прямокутних монет і бойових обладунків, були також амфори* (Ю. Андрухович).

2. *розм.* Будь-яке спорядження взагалі. *Він мав налагодити весь свій водолазний обладунок і забезпечити безвідмовну дію всіх його частин* (А. Головко); *Батька застає він не в хаті і не в кошарі, а в степу, просто серед пасовища, де старий стоїть коло отари з ґирлигою, в черевиках солдатських і в усіх своїх чабанських обладунках* (О. Гончар); *Навіть скинувши з себе військовий обладунок, десь, у глибині істоти, я досі ще, либонь, залишався молодшим сержантом* (О. Шугай).

ОБЛАЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *що і без прям. дод., жарг.* Док. до **лажа́ти.** — *Краще мовчи, бо ти зараз усе облажаєш* (В. Москалець).

ОБЛАЖА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *жарг.* Док. до **лажа́тися.** *Я хвацько зупинив таксівку і, щоб цього разу вже не облажатися, вирішив говорити англійською* (Ю. Іздрик); *Хто з нас, зрештою, може сказати, що жодного разу не облажався* (С. Жадан).

О́БЛАЗ, у, *ч., діал.* Гола стрімка скеля; круча (у 1 знач.). *В нас дорога не для скороходів: Наче нитка, в'ється понад кручі, Через зломи, попід облаза́ми, Крок за кроком, кінь один за другим* (І. Франко); *Двоє опришків відводять Кастеляншу направо за найближчий скельний облаз* (Б.-І. Антонич); *Хлопці на гірській убочі* [обочі]. *По облазі, по стежині, По стуманеній долині, Йдуть по кряжу над потоком, Над Черемошем широким* (Я. Шпорта); *Я йшов облазами до водоспаду* (Р. Андріяшик).

ОБЛÁЗИТИ[1], áжу, áзиш, *рідко* **ОБЛІЗÁТИ,** áю, áєш, *недок.*, **ОБЛÍЗТИ,** зу, зеш, *док.*, *розм.* 1. Утрачати волосся, шерсть, пір'я. *Вона вигулює свого котика (влітку він майже повністю облазить, а взимку його вбирають у вовняну по-в'язку)* (Н. Сняданко); [Д р а н к о :] *Он у вас від п'ятьох* [до-чок] *клопоту того повен міх, аж голова облізла* (М. Кропивницький); // Випадати, вилазити по всій поверхні (про волосся, шерсть, пір'я). *Шерсть на ньому* [на коні] *облазила, на грудях, на суглобах виступали буграми скам'янілі маслаки* (В. Близнець); *Василині чомусь здалося, що то стояла на задніх лапах миша, на котрій облізла шерсть* (І. Нечуй-Левицький); *Колись пишне Брунове волосся облізло, голова полисіла* (А. Хижняк).

2. Лущитися, облуплюватися (про частини тіла). *Засідали за мережаний стіл .. і споживали вкупі свіжу кулешу та гуслянку гостру, од якої облазив язик* (М. Коцюбинський); *Хай смагне, облазить тут обличчя, хай смагнуть губи, але тут ти невіддільна від тих, кому трудно* (О. Гончар); // Сходити, зніматися з тіла, відділяючись маленькими тонкими плівками (про шкіру). *Вона трохи обгоріла на сонці, поки сиділа на пагорбі, тому щоки червоні, а з носа починає облазити шкіра* (С. Андрухович); *Здається, висунеш носа надвір, ураз полупиться ніс, шкіра облізе* (О. Донченко); *Ніс і чоло — буро-воскового кольору, місцями шкіра облізла і лущиться* (Г. Пагутяк).

3. Утрачати верхній шар чого-небудь (фарби, позолоти і т. ін.). *Могила схожа була на кущ. А сосновий хрест обліз і розпадався, розсипався* (Олекса Ізарський); — *Купи дві ікони Святої Богородиці — одну для подільської церкви, а другу — для вишгородської, бо та уже потемніла і облізла* (В. Малик); // Сходити, злущуватися з поверхні чого-небудь (про фарбу, позолоту і т. ін.). *Фарба з заліза облізла, і місцями залізо взялося дрібним шершавим висипом іржі* (Ю. Смолич); *Привалили* [книгу] *каменем, залили водою, і так пару днів. Хоч би що. Навіть фарба не облізла* (І. Карпа); *На цій серветці стоїть ваза з трохи каламутного скла та пластмаси, про справжню ціну якої свідчить "срібло", що майже все облізло* (Л. Денисенко).

ОБЛÁЗИТИ[2], áжу, áзиш, *недок.*, **ОБЛÍЗТИ,** зу, зеш, *док.*, *кого, що і без прям. дод.* Лазити навколо кого-, чого-небудь; обповзати. *Хлопчик, звісно дитина, плаче та кругом його* [нього] *облазить та дивиться* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ОБЛÁЗИТИ[3], áжу, áзиш, *док.*, *що.* Лазячи, побувати скрізь, у багатьох місцях; вúлазити (у 1 знач.). *Ті дерева, що він колись облазив всі до краю... Вони напрочуд розрослись!* (Н. Забіла); // *розм.* Полазити скрізь, у багатьох місцях, шукаючи кого-, чого-небудь. *Побіг Каленик у хату шукать чобота; облазив скрізь, аж піт з нього ллється, та все ніяк не найде* (з казки); *Де можна козу так заховати?! Ми ж усе облазили і не знайшли* (Остап Вишня); *Антон облазив усі закутки, а метра не знайшов* (С. Чорнобривець); *Бен став на коліна й, постогнуючи, облазив усю кухню — заглядав під стіл, під холодильник, умивальник, батарею* (В. Близнець); // *розм.* Походити скрізь, побувати в багатьох місцях з метою ознайомлення, обстеження або виявлення чого-небудь. *Я з свічкою в руці почав уважно обстежувати проводку. Я облазив уже під стелею передпокій, кухню, велику їдальню, кабінет, але ніде нічого схожого на замикання* (Б. Антоненко-Давидович); *Він із своїми людьми об'їздив усі гірські дороги і стежки, обшарив навколишні долини, облазив кущі і провалля. Ніде ніякого сліду* (В. Малик); *Марта облазила з Юліаном усі горби довкола Львова, обміряли околиці, побували на хуторах* (Р. Андріяшик); *У темряві ми розмовляли про Джойса, Фройда і Бога, ми облазили всі навколишні руїни, полохаючи кажанів на аварійних дзвіницях* (Ю. Андрухович); // *зневажл.* Їздячи, ходячи і т. ін., побувати скрізь, у багатьох місцях. *Пройдисвіт Брун облазив усю Європу* (А. Хижняк).

ÓБЛАК, а, *ч.*, *діал.* Хмара (у 1 знач.). *Вилетів він трохи не під самі облаки* (Сл. Б. Грінченка); *Осліпляюче .. заблисло сонце на заході пишним золотом, й ніжно-ясні облаки навколо нього перемінилися в яркий червоний жар* (О. Кобилянська); * Образно. *Великий султан Османів, володар трьох частей* [частин] *світу, ішов в облаках райської розкоші — з бідною дівчиною, з невольницею* (О. Назарук); * У порівн. *Недавно здвигнений, білий, як облак, Іліїнський* [Іллінський] *собор виплив проти них прекрасними світлими сходами, ніби дорога в небо* (К. Гриневичева).

ОБЛÁМАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обламáти** 1. *Лащ був схожий не на чоловіка, а на старого дуба серед степу, розбитого громом, з обламаними гілками, кругом обтиканого товстими сучками* (І. Нечуй-Левицький); *Замість учора початої паляниці лежав тільки невеличкий обламаний окраєць* (В. Підмогильний); *Не приймаю веселих наук, Що гіркі, мов оливи... Он життя виривається з рук, Як лоша полохливе. Он обламаний кущик бузку Виростає, і квітне, І ховає в сльозу боязку Безконеччя блакитне* (Д. Павличко); *Навіть гілка, видно гібридна, кукурудза шуміла під вітром порожніми стеблами: всі качани були ретельно обламані* (Є. Доломан); // **облáмано,** *безос. пред.* — *Я чую його знову... Дуже тихо... "Поспішайте... обламано антени... шукайте двері..."* (М. Дашкієв).

2. *у знач. прикм.*, *перен.*, *розм.* Якого обламали (у 2 знач.), зламали, примусили діяти певним чином, як комусь потрібно, відповідно до чиїхсь намірів, бажань. — *А можна я посиджу поряд із тобою? .. — Ні, — відказав я .. Ні, — повторив ще раз про всяк випадок. Обламаному Оркі довелося чекати під дверима* (Ю. Іздрик).

ОБЛАМÁННЯ, я, *с.*, *рідко.* Дія за знач. **обламáти** і **обламáтися.** *Сусід зайнявся обрізанням та обламанням "живого" паркану, аби занадто він не розростався* (із журн.).

ОБЛАМÁТИ *див.* **облáмувати**[1].

ОБЛАМÁТИСЯ *див.* **облáмуватися**[1].

ОБЛÁМОК, мка, *ч.* Частина, рештка чого-небудь поламаного, обламаного; уламок. *Вони заходили справді в кінець міста .. Подекуди визирали обламки шпилів, чорні пащі баюр* (М. Івченко); *Не встигла Тоня й схаменутись, як Віталій уже чіпко подряпався вгору і вгору по стрімкій щоглі, по обламках трапа на ній* (О. Гончар).

ОБЛÁМУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облáмувати**[1] і **облáмуватися**[1]. *Обламування пагонів у молодих рослин сприяє формуванню правильної крони* (з наук. літ.); *Сильний снігопад спричинив обламування гілок дерев, пошкодження ліній зв'язку й електропередач* (з газ.).

ОБЛÁМУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **ОБЛАМÁТИ,** áю, áєш, *док.* 1. *що.* Ламаючи, відділяти краї, кінці чого-небудь. *Коли бузок розцвітав, дітвора обламувала кущі* (О. Донченко); *Хома гріб руками землю і, обламуючи нігті, шепотів: — Пронеси!* (О. Гончар); *Заходивсь* [Сергій] *обламувати сухе гілляччя. Воно лущало, й луна котилась аж на той бік ущелини й поверталась назад* (І. Білик); // *безос. Блискавкою щоглу обламало наполовину* (М. Трублаїні); // Відламуючи, знімати плоди з чого-небудь. *Обламувати кукурудзу.*

2. *кого, перен., розм., рідко.* Впливати на кого-небудь, примушуючи діяти певним чином, як комусь потрібно, відповідно до чиїхсь намірів, бажань. *Такі слова я не раз чував. Не таких обламували. Віддасть Марчук за тебе Марту* (М. Стельмах); *Він мені ні в чому не відмовляв, давав усе, що я просив, проте, коли йому видавалось, що я втрачаю совість, просто обламував, і все — говорити про щось далі було марно* (С. Жадан).

◊ **Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти** *і т. ін.)* **зу́би** *див.* **лама́ти; (1) Облама́ти (відруба́ти, урі́зати** *і т. ін.)* **кі́гті,** *зневажл.* — не дати можливості здійснити злий намір. — *Я її швидко кігті обламаю.. — Не так все просто, Філіпе. Щоб обламати її кігті, як ти висловлюєшся, слід щонайперше одружитися з нею* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(2) Облама́ти / obла́мувати кий (па́лицю, ві́ник** *і т. ін.) на кому, об кого* — побити кого-небудь (уживається переважно як погроза). — *От побіжи-но мені ще раз до ліса* [до лісу] *з панною, то я об тебе віника обламаю!* (Леся Українка); [Б о г у н:] *Сто, двісті, хоч тисячу київ на мені обламайте. Вперше я переможений без бою* (О. Корнійчук); **(3) Облама́ти / обла́мувати ре́бра (бокú)** *кому:* а) дуже побити, покалічити кого-небудь чимсь. *Тут назустріч Лисиці Вовк іде: — Як ти мене навчила рибу ловити? Через тебе мені хвоста обірвали, всі боки обламали...* (з казки); б) змусити когось припинити свою діяльність, мовчати; покарати, приборкати когось. — *Нахваляються* [мужики], *ласкавий пане, — що ніяк на ваше не вийде, кажуть, до сенату і самого царя будуть добиватися, і таки будуть, коли декому не обламати ребра* (М. Стельмах); в) завдати комусь неприємностей. *Як же спокійному бути? У Галичі тепер буря схватиться, нам боки обламає* (А. Хижняк); **(4) Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати** *і т. ін.)* **/ обла́мувати (лама́ти, обтина́ти** *і т. ін.)* **кри́ла** *кому і без дод.* — позбавити кого-небудь високих прагнень, поривань, мрій, змусивши скоритися; приборкати когось. *Хто зна, до якого б високого ступеня загальнолюдських ідей добра людського і поступу розвивався б Шевченків талант і в які б висохудожницькі форми він виливався б, коли б не обтяла йому крила рука "III отделения"* (О. Кониський); *Людська заздрість обтяла крила не одному соколу, який міг би ширяти у вищих сферах...* (А. Крижанівський); *Моя любове! Я перед тобою. Бери мене в свої блаженні сни. Лиш не зроби слухняною рабою, не ошукай і крил не обітни!* (Л. Костенко); *Якщо вони шляхетні, чому за копійку продалися? Чому не бунтують їхні душі проти тої біди, яка дихати не дає, крила обрізає, таланти губить і принижує, принижує?* (Люко Дашвар); — *Ніколи не пізно літати, та шкода, що ми іноді самі собі крила обламуємо* (В. Чемерис); **(5) Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати** *і т. ін.)* **/ обла́мувати (обрі́за́ти, обтина́ти** *і т. ін.)* **ру́ки** *кому* — припинити чиї-небудь дії, вчинки (перев. небажані); домогтися послуху. *Ідучи додому, горланив* [Гриць] *на ціле село: — .. Я руки обітну!* (В. Стефаник); — *Гляди, щоб за баламутство і розбій не забряжчав іржавими кайданами до самого Сибіру. Ще й не таким розумникам обламували руки* (М. Стельмах); **Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги** *див.* **скру́чувати.**

ОБЛА́МУВАТИ², ую, уєш, **ОБЛО́МЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ОБЛОМИ́ТИ,** омлю́, о́миш; *мн.* обло́млять; *док.* 1. *що.* Натискуючи на що-небудь або нагинаючи щось, надломлювати його. *Він важко дихав, його пальці нервово обламували кору з дерев* (В. Владко); *Записав* [Сагайда] *трьох і задумався. Потім, обламуючи олівець, додав четвертого: "Шовкун"* (О. Гончар).

2. *кого, перен., розм., рідко.* Те саме, що **обла́мувати¹** 2. — *Мене не обломлять. Руки короткі* (М. Стельмах).

ОБЛА́МУВАТИСЯ¹, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛАМА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Ламаючись, відділятися від чого-небудь з усіх боків, по краях. *Вітер, що дув з печери, лопотів чорними вітрилами дощу, .. дерева на скелях болісно скрикували, гепалися головами, аж гілля тріщало й обламувалося* (Ю. Винничук); *Ловлять* [мама] *хруст листочка, що обламався з гілки й полетів на землю, немов мотиль, шарудячи крилами* (Р. Федорів).

2. *тільки док., тільки 3 ос.* Стати несправним, поламаним; поламатися. *Обламалася машина, Захлинувсь мотор і стих* (Л. Первомайський); *Обламався од ваги Віз чийсь під мішками* (С. Олійник); *Біля Борисполя віз обламався, й учитель з учнем, не захотівши ждати, пішли своїми* (Василь Шевчук); — *А де ковачі і кузні? Де стельмахи і стельмашні? Хто і як лагодитиме вози, коли обламаються* (Д. Міщенко); // Зупинитися в дорозі через несправність засобів пересування. *Це він послав до свого млина пшеницю, а вони, везучи додому борошно, та й обламалися!* (Б. Грінченко).

3. *жарг.* Зазнавати невдач, розчарування у своїх планах, надіях і т. ін. *Коли би вони врешті обламувались і просились вийти з бізнесу, я би їх відпускав — без умовлянь і скандалів, як і має бути між давніми приятелями* (С. Жадан); // Не бажати робити що-небудь, лінуватися. *Коли я вийшла, саме почав накрапати дощ. Можна було витягнути із сумки парасольку, але я обламувалася* (С. Пиркало).

4. *тільки недок.* Пас. до **обла́мувати¹**. *Паростки картоплі обламуються, коли досягають 5–7 см. Обламувати їх можна кілька разів, оскільки вони виростають знову* (із журн.).

ОБЛА́МУВАТИСЯ², уюся, уєшся, **ОБЛО́МЛЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЛОМИ́ТИСЯ,** омлю́ся, о́мишся; *мн.* обло́мляться; *док.* 1. Ламатися під вагою чого-небудь. *За хвилину він на самісінькому вершку. Вище вже не можна: гілочки під ногами тріскають і обламуються* (Ю. Смолич); *Знайшов сигарету, почав прикурювати, сірники в його руці обламувались, ледь спалахнувши* (О. Гончар); *Вже перед самим подвір'ям зростали високі груші і кілька низеньких, але рясних, аж гілки обламувались, яблунь* (Ю. Логвин); *Василько хотів подертися ще вище, але сучок обломився під ним, і він звалився козакові просто на голову* (П. Панч).

2. *розм.* Падати вниз, ламаючи своєю вагою яку-небудь опору; провалюватися (у 1 знач.). — *Бачу, як інші на льоду обломились, маю пересторогу* (Марко Вовчок).

3. *тільки недок.* Пас. до **обла́мувати²**.

ОБЛА́ПАТИ *див.* **обла́пувати.**

ОБЛА́ПИТИ, плю, пиш; *мн.* обла́плять; *док., кого, що, розм., рідко.* Обхопити лапами, руками; обняти. *Якусь мить Боженко дивився на Ростислава .. Потім не витримав, незграбно облапив його* (Ю. Смолич); *Остап облапив гетьманові коліна* (П. Панч); *На майдані вже танцювали .. Скакав, облапивши широкотілу жінку, пан Гозьський, стрибав і слуга Твардовського, та й решта шляхти й міщан* (Валерій Шевчук).

ОБЛА́ПУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **обла́пувати.** *Перед входом на стадіон спочатку ретельний обшук рюкзаків, потім перед сектором повний обшук, сумки, кишені, облапування, при чому якщо відійшов за два метри, то повторний обшук* (з газ.).

ОБЛА́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛА́ПАТИ,** аю, аєш, *док.*, *кого, що, розм.* Мацати руками кругом, з усіх боків, по всій поверхні; лапати (у 1 знач.). *Старий панотець протер заспані очі, схопився з місця й почав облапувати себе навкруги* (І. Нечуй-Левицький); *Він почав облапувати шерхку стовбуряку, — може, сук де є, чи гілка, чи каменюка під ногами* (І. Білик); *Не довіряючи очам, він уступив у човен і облапав його кругом руками* (Панас Мирний); *Парцюня обома руками обхопив селянинові чуб і, перебігши пальцями від тімениці аж до потилиці, геть його облапав* (Т. Осьмачка); *Він узявся за джинси .. За звичкою облапав кишені перед тим, як замочити в мильній воді* (В. Близнець); // Мацати руками всіх або багатьох. *Нас геть облапували, щоб ніде нічого* [не заховали] (з мемуарної літ.).

ОБЛАСКА́ВИТИ *див.* **обласка́влювати.**

ОБЛАСКА́ВЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **обласка́вити.** *Тепер я дивлюсь на Северина іншими очима, як перше. — Гончий пес, та й годі, або обласкавлений вовк, що на панський приказ своїх братів розриває* (А. Чайковський); * Образно. *Спустився* [Федір] *з Подільської гори до самої Ворскли, постояв, дихнув річкової свіжості, потім забрів у тихий, обласкавлений осіннім сонцем монастирський ліс* (Б. Левін); // **обласка́влено,** *безос. пред.* * Образно. *Весняну землю щедро обласкавлено сонцем* (із журн.).

ОБЛАСКА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЛАСКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *рідко* **ОБЛАСКА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* обласка́влять; *док., кого, що.* Виявляти ласку, теплоту і т. ін. у ставленні до кого-, чого-небудь; ласкаво поводитися з кимсь. — *Кочубеїв обласкавлює цар. До давніх маєтностей пускає. Ще, мабуть, і нових придасть* (Б. Лепкий); [Молибога:] *Як ми їх обігріємо та обласкаємо, тоді вони до тями повернуться й нас до розуму доведуть* (І. Микитенко); *Візьми землю усю в свої трудові руки, обласкай її теплом серця свого, і вона заколоситься тобі ще буйнішими, ніж оці, врожаями* (Яків Баш); *Стругаль обласкавив непокірного хлопчину по-батьківському теплим поглядом* (Я. Качура); * Образно. *Виявляла* [весна] *себе нестримно: вітерець не так холодив, обласкавлюючи все довкола першими квітневими повівами й наближаючи буяння природи* (А. Кокотюха).

ОБЛА́СКАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обласка́ти.** *Він уявив, як зараз сидить за столом Цибулька, щоки з рожевими ямками, і ніс аж світиться, сидить обласкана батьками і наминає... котлети або борщ із пампушками* (В. Близнець); *До цього відлюдкувата, мовчазна, боязлива, вона поволі відтавала, вперше за все своє кототеньке життя обласкана братом* (А. Дімаров); * Образно. *В ранкову пору ти принесла мені пучок найсвіжіших квіток, росою зрошених, сонцем обласканих* (М. Івченко); *Оксана сиділа під зеленим наметом сосни, обласкана вечірнім сонцем* (І. Цюпа); // **обла́скано,** *безос. пред. У тій родині було обласкано всіх: і дітей, і старших, і кішку з кошенятами* (із журн.).

ОБЛАСКА́ТИ *див.* **обласка́влювати.**

ОБЛАСНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **о́бласть** 1, 2. *Квіття, виноградні лози та листя* [в орнаменті] .. — *все це він збирається подати на обласну виставку самодіяльних митців* (О. Гончар); *На обласній конференції письменників у Дніпропетровську у 1965 році мене познайомили з новою для мене людиною* (І. Шаповал); *Від обласного центру містечко лежало недалеко — якихось три з гаком десятки кілометрів* (А. Кокотюха); // Який має чинність, діє тільки в межах певної області. *Виїхав він в різних справах, щоб і доповісти обласному керівництву про все, про що треба доповісти, щоб і поінформуватися та поінструктуватися про все, про що треба було і поінформуватися, і поінструктуватися* (Остап Вишня); — *Обласний суд — не районний,* — *примружила очі матуся Карапєт. — Сьогодні тобі встановили батьківство і присудили аліменти!* (О. Чорногуз).

2. *лінгв., рідко.* Власт. тільки певній місцевості, поширений лише на території певної області (у 1 знач.); діалектний. *За П. Білецьким-Носенком, українська мова відрізняється від російської обласними наріччями, ідіомами запорізьких козаків, лексикою, що ввійшла до її складу за час правління Литви та Польщі* (з наук. літ.); *Обласні слова говорів Середньої Наддніпрянщини здебільшого мають лексичні паралелі в інших говорах* (з навч. літ.).

Обласни́й словни́к *див.* **словни́к.**

ОБЛАСНИ́К, а́, *ч.* 1. *розм.* Працівник, діяч обласного масштабу. *Депутати-обласники продовжують готуватися до сесії* (з газ.).

2. *іст.* Прибічник обласництва.

ОБЛАСНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. *іст.* Прагнення до культурної і економічної автономності своєї області в межах однієї держави. *Децентралізовані тенденції мали свій прояв у місництві та обласництві. Окремі міста й повіти проголошували себе "республіками", а місцеві ради — "Радами народних комісарів"* (з навч. літ.).

2. *рідко.* Прагнення досягти загального поширення якогось явища, факту і т. ін. місцевого значення. *Більш або менш давало себе взнаки обласництво — тенденції, властиві тим або іншим діячам слова, діалектні факти ввести в широкий літературний обіг* (з наук. літ.).

ОБЛАСНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **обласни́цтво.** *1933 р. разом з українізацією радянська влада поклала край і пуристичному термінотворенню. Доробок вітчизняних термінознавців було затавровано як "обласницький", "архаїзаторський", а самих учених безпідставно репресовано* (з наук. літ.).

О́БЛАСТЬ, і, *ж.* 1. Частина країни, державної території; край (у 6 знач.). *Вищим етапом національного почуття є відчуття єдності між людьми певної області з її мовними та звичаєвими особливостями, хоч це не заважало слобожанинові, котрий каже "тільки що" замість полтавського "допіру"* (Б. Антоненко-Давидович); *Зопір був одягнений у все синє, як і належало сатрапові найбагатшої області — Вавилонії* (І. Білик); *За царювання Тамари до Грузії були приєднані деякі області Персії* (з навч. літ.).

2. Адміністративно-територіальна одиниця в деяких країнах, зокрема в СРСР, в Україні. *Батько одвіз матір до родичів на село в Харківську область* (Л. Смілянський); *Якийсь час бригадиром у нас була Соня Макарчук — із Львівської області* (М. Андрусяк); *Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села* (Конституція України); // *розм.* Адміністративний центр, а також керівні організації такої одиниці державної території. *Гордий їхав дід Євмен в область делегатом, на свято одержання високої нагороди* (Остап Вишня); *Вже дзвонять з області, чи прибув трактор* (О. Довженко); *Лобода глянув на товариша з області усміхнено* (О. Гончар); *Одного разу поїхав директор в область на якусь нараду* (Є. Гуцало).

3. *яка, чого, рідко.* Те саме, що **зо́на** 2, **по́яс** 6. — *Я десь читав, ніби вчені відкрили, що з полярних областей іоносфери земля щороку втрачає 50 тисяч тонн кисню, а десь в районі Антарктиди виявлено "дірку", крізь яку відлітає в космічний простір озон* (П. Загребельний); *Мусонний клімат характерний для тропічних і субтропічних областей Південної і Південно-Східної Азії, Екваторіальної Африки* (з наук. літ.).

4. *мат.* Підмножина певної множини. *Дві функції вважаються різними, якщо в них різні області визначення або правила відповідності* (з наук. літ.); *Множину всіх значень, яких може набувати функція, називають її областю значень* (з навч. літ.).

ОБЛА́Т, у, *ч., рел.-церк.* У християнському чернецтві — частина осіб або спільнот людей, які присвятили своє життя служінню Богові відповідно до чернечих традицій, але не стаючи при цьому монахами. *Взірцем життя облатів є спільнота апостолів, згромаджених навколо Христа* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛА́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **облата́ти.** *У живоплоті світили облатані ворітця* (К. Гриневичева); *Пан Серм'яжний із зосередженим виглядом спорював ґудзики зі свого .. облатаного фрака* (І. Роздобудько); // **обла́тано,** *безос. пред. Клуню облатано з усіх боків.*

2. *у знач. прикм., розм.* Одягнений у полатаний одяг. *Не через два, не три літа, Не через чотири Вернувся наш запорожець, Як та хиря, хиря, Обідраний, облатаний, Калікою в хату* (Т. Шевченко); *Одні* [лісоруби], *в чорних сукняних безрукавках, виглядали ще сяк-так, а інші, у купованих піджаках, були облатані, як старці* (Ірина Вільде); *Облатаний, вицвілий на сонці вокаліст був підданий короткому допитові* (О. Гончар).

ОБЛАТА́ТИ *див.* **обла́тувати.**

ОБЛАТА́ТИСЯ *див.* **обла́туватися.**

ОБЛА́ТКА, и, *ж.* 1. Оболонка із желатину або крохмального тіста, якою покривають дозу порошкових ліків для внутрішнього вживання. *З ранку до вечора сидів він у своїй лабораторії, готував у скляночках різні гіркі й солодкі мікстури, важив на аптекарських тендітних терезах білі порошки, засипав їх у облатки* (О. Іваненко); // *розм.* Те саме, що **табле́тка.** *Тут же на вулиці біля аптики* [аптеки] *ковтаю суху облатку, що дряпає горло, й беру візника* (В. Винниченко).

2. Тоненький коржик із прісного тіста для причастя у католиків та протестантів. *В пориві релігійного екстазу повторював* [Михайлик] *за ним латинський символ віри і .. приймає з його рук облатку сакраменту...* (З. Тулуб); * Образно. *Минали роки — роки бур і завірюх — війна, революція, — а вона так само, маленька чарівна німфа Розуму* [бібліотека], *причащає його вірних цими великими чотирикутними облатками, що в них справжня таємниця сили й світла — єднання з найвищим, що є в світі* (Д. Бузько); * У порівн. *Узяв* [Сошенко] *кусень грубого чорного хліба з шматочком сала та часником, який йому простягли, немов церковну облатку* (Н. Околітенко).

3. *заст.* Кружальце з намазаного клеєм паперу або клейкої речовини, яке використовували для запечатування листів, склеювання паперу. [Ш а л і м о в :] *Розпечатай, розпечатай... (Розриває нервово облатку. Читає)* (І. Кочерга).

ОБЛА́ТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **обла́тка.** *Календа — у католиків спеціальний облатковий хліб, яким у пісний Вігілійний вечір, перед Різдвом, 24 грудня, ділиться вся родина* (з наук. літ.).

ОБЛА́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **обла́тка.** *Татьяна то зітхне, то охне, Дрижить листок в її руці, Облаточка рожево сохне На гарячковім язиці* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ОБЛА́ТСЬКИЙ, а, е, *рел.-церк.* Стос. до облатів. *Тим, що на перший погляд відрізняє облатів від інших осіб духовних, є облатський Хрест, який носять на грудях. Хрест є знаком безмежної любові Бога до людини* (з рел.-церк. літ.); *Життя у спільноті — одна з найважливіших прикмет облатського покликання* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛА́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обла́тувати.** *Облатуванням дитячих штанців щосуботи займається матуся* (із журн.).

ОБЛА́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛАТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Нашивати латки на чомусь кругом, по всій поверхні. *Лиш часом деякі жінки приносили їй се та те їсти, виправи рубатку, облатали* (І. Франко); *Мати все кляли* [пальтечко] *та ніяк не могли його облатати* (І. Микитенко); // Латаючи, повністю лагодити що-небудь. *Хлопчика стріла зовсім нерідна й не їхня тітка, повела до себе додому й нагодувала. Увечері змила голову й облатала, що могла* (Ю. Яновський).

2. *кого, розм.* Латати кому-небудь усе, що потрібно. *Звичайно якась удовиця .. брала учеників на мешкання і на харч, пильнувала їх, щоби вчилися, обпирала, облатувала і сама попри них якось перебивалася крізь життя* (Б. Лепкий); *Жінки підгодовують* [полонених], *облатують* (О. Гончар); *Нема кому ні обіпрати, ні облатати: треба женитися* (Номис); [М а к л е н а *(поглянувши):*] *Боже! Який ви обідраний! Вас треба облатати!...* (М. Куліш); *Заплаче Катруся, обмиє, облатає, нагодує* [Тараса], *та так, щоб свекруха не знала* (О. Іваненко).

◊ **Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки** *(рідко* **ре́бра)** *див.* **полата́ти.**

ОБЛА́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛАТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док., розм.* Латати для себе весь одяг, усе необхідне. *Рідко яка з жінок або дівок користувалася вільним часом, щоб обіпратися, облататися* (Л. Яновська); *Артабан порадив обом воєводам та цареві почекати тут кілька днів, хай стомлене переходами військо трохи від'їсться та облатається* (І. Білик).

ОБЛАЧА́ННЯ, я, *с., рел.-церк.* 1. Дія за знач. **облача́ти** і **облача́тися.** *Облачання священика — вхідний обряд літургії, під час якого ієрей одягає на себе богослужбовий одяг, супроводжуючи свої дії молитвами* (з рел.-церк. літ.).

2. Те саме, що **облаче́ння** 2. *Коли вже на гіллі висіло усе облачання, помітив отець Миколай, що він не один* (Г. Тарасюк).

ОБЛАЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБЛАЧИ́ТИ,** чу́, чи́ш, *док., кого.* 1. *рел.-церк.* Одягати священнослужителів у церковний одяг для відправляння богослужіння. *Єпископа висвячують два або три єпископи на Божественній літургії після співу "Святий Боже". Старший єпископ виголошує відповідні молитви, новопоставленого облачають в архієрейський одяг, і він бере участь у Божественній літургії вже як архієрей* (з рел.-церк. літ.).

2. *уроч., жарт.* Одягати в що-небудь; наряджати *(див.* **наряджа́ти**[1] 1). *Облачили мене в сірячину ветхую, в постоли дранії і .. у путь супроводили* (Яків Баш).

ОБЛАЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБЛАЧИ́ТИСЯ,** чу́ся, чи́шся, *док.* 1. *рел.-церк.* Надівати на себе церковний одяг для відправляння богослужіння. *"Безперечно, треба підшукати іншого хлопчика. В Сашка й погляд якийсь хитруватий..", — подумав отець Йосип, облачаючись у єпитрахиль і фелонь* (Б. Антоненко-Давидович); *Я приніс підризник, поручі та пояс, ризи і єпитрахиль. Єлисей почав облачатися* (Ю. Мушкетик); *Пішов знову* [отець Кралевич] *у вівтар, облачився, приготовив причастя* (Г. Хоткевич); * Образно. *До утрені в срібні ризи облачилась зима* (І. Калинець).

2. *уроч., жарт.* Надягати на себе що-небудь; одягатися, наряджатися *(див.* **наряджа́тися**[1] 1). *Снилися* [Сеспелеві] *оптимістичні .. сни. То він кидався у відчайдушні штикові атаки, то.., відчувши в собі силу неймовірну, облачався у старовинні богатирські лати* (Ю. Збанацький); — *Облачайся в одіяння ратного мужа, поїдеш зі мною. Навідаємося на Вепрове подвір'я, там і приглянешся до його челяді* (Д. Міщенко); *Платон Зубов зустрів військового суддю люб'язно, хоч і не потрудився облачитися як слід, а прийняв гостя просто в негліже* (С. Добровольський).

ОБЛАЧЕ́ННЯ, я, *с.* 1. *рел.-церк.* Дія за знач. **облачи́ти** і **облачи́тися.** *Вони простували до церковці Петра і Павла, що стояла навпроти Прядильної вежі: на Досифея чекав ще ритуал облачення* (Р. Іваничук).

2. *рел.-церк.* Одяг, у якому священнослужителі здійснюють обряди богослужіння. *Серед костьолу з хрестом в руці в повному облаченні стояв ксьондз, весь сивий і білий, мов вибитий з мармуру, притиснув до грудей золотого хреста* (Л. Старицька-Черняхівська); *Із Софійського собору на паперть вийшов патріарх Паїсій, за ним митрополит Косов і архімандрит Тризна з соборним причтом уже в облаченні* (П. Панч); *Кожний чин духовенства відрізняється облаченнями, серед яких можна розрізнити: архієрейське, єрейське, дияконське, паламарське* (з наук.-попул. літ.); *Після великого славословія священик, в усьому облаченні, тричі кадить престол, на якому лежить Хрест, співаючи: "Святий Боже"* (з рел.-церк. літ.).

3. *уроч., жарт.* Який-небудь одяг, убрання (у 1 знач.). *Грушницький поверх солдатської шинелі повісив шаблю й пару пістолетів: він був досить смішний у цьому геройському облаченні* (О. Кундзич, пер. з тв. М. Лермонтова).

ОБЛАЧИ́ТИ *див.* **облача́ти.**

ОБЛАЧИ́ТИСЯ *див.* **облача́тися.**

ОБЛАШТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **облаштува́ти.** *З недавнього часу мені почало здаватися, що облаштований Богом світ хтось переінакшує по-своєму, та ще й не в злагоді з Божими заповідями* (Ю. Мушкетик); *Екологія чиста. Робота цікава. Побут облаштований. Завжди кудись їдуть у вихідні* (Л. Костенко); *Добротно змуровані й облаштовані кам'яниці з часом набирають ціну, як шляхетне вино* (М. Дочинець); *Ще не всі стенди були облаштовані, як уже підходили на реєстрацію перші журналісти* (Г. Вдовиченко); // **облашто́вано,** *безос. пред.* — *Мудрий у вуликах народ .. Все в них розумно облаштовано, хлопці, в усьому порядок та лад* (О. Гончар); *Стайні на подвір'ї його одинадцятиповерхового будинку було добре облаштовано та, як подейкували, "озброєно" сигналізацією чи електричним струмом* (І. Роздобудько).

ОБЛАШТО́ВАНІСТЬ, ності, ж. Стан за знач. **облашто́ваний.** *У соціальному відношенні аграрна політика покликана безповоротно подолати соціальну незахищеність селянства, вивести весь сільський соціум і комунально-побутову облаштованість сіл на рівень найбільш розвинених країн* (з наук. літ.); — *У наших планах суцільна облаштованість пансіонату: грязьові ванни, масажні кабінети — цілий комплекс оздоровчих процедур, який передбачає тренувальний зал і власний стоматологічний кабінет* (із журн.).

ОБЛАШТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облашто́вувати** і **облашто́вуватися.** *Сподіваючись все-таки на відпочинок, вони взялися за облаштовування наметів та приготування вечері* (із журн.).

ОБЛАШТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛАШТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **обла́днувати** 1, 2. *У діда завжди все було найкращим: він умів це все якось облаштувати* (Н. Сняданко); *Він оселився у батька, в родинному гнізді, біля Львова. На зароблені під час навчання гроші облаштував домашню студію* (Любко Дереш).

ОБЛАШТО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛАШТУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Готуватися до чого-небудь, обставлятися, забезпечуючи необхідним; лаштуватися. *Над самою водою похилилася стара верба, до якої рибалки й припнули човна. Потім виносили з човна начиння, облаштовувалися* (Ю. Мушкетик); *На новому місці Ліна облаштуватися не встигла, оскільки невдовзі її з Елі забрали й відвезли назад* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Кароль і Гельмут .. зовні виглядали веселими, безтурботними, легковажними хлопцями, що .. допомагають гарній дівчині та її достойному дідусеві облаштуватися у їхньому чудовому місті* (В. Кожелянко).

2. *тільки недок.* Пас. до **облашто́вувати.** *Десь біля підніжжя гір облаштовувалося "художнє містечко". Ставилися намети для учасників, будувався імпровізований вернісаж під величезним брезентовим тентом* (І. Роздобудько); *Знайдені під час розкопок залишки меблів дозволили визначити, з якого дерева вони були зроблені. Виявилося, що облаштовувались рядові житла переважно виробами з сосни* (з наук. літ.).

ОБЛАШТУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **облаштува́ти** і **облаштува́тися.** *Тут були вулиці, площі, навіть парк, і на його облаштування мало піти чимало часу, аж стільки, щоб виникли легенди про заснування цієї форми людського співжиття* (Г. Пагутяк); *У Віктора Колобка з'явився план облаштування своєї політичної кар'єри: він буде балотуватися в народні депутати* (В. Кожелянко); *Ото вже матиме незабутні враження! Поїдемо, лиш з облаштуванням кімнати закінчимо* (Г. Вдовиченко).

2. Те саме, що **інтер'є́р** 1, **обстано́ва.** *Мій досвід підказував, що не архітектурні принади і не внутрішнє облаштування церкви цікавлять у цю хвилину самотнього чужинця* (Ю. Андрухович); *Для себе він наміряв келію ще вужчу, ще тіснішу. В ній умістилося лише суворе дерев'яне ліжко, дошка-столик та ікона на стіні. Перегодом збагнув я суть того облаштування* (М. Дочинець).

ОБЛАШТУВА́ТИ *див.* **облашто́вувати.**

ОБЛАШТУВА́ТИСЯ *див.* **облашто́вуватися.**

ОБЛА́ЯТИ, а́ю, а́єш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **ви́лаяти.** — *Краще гавкай, ніж виєш, проклята! — облаяв її* [собаку] *Кирило* (Панас Мирний); *Вальдберг не тільки не облаяв роботу Стефензона, а навпаки, мабуть, похвалив* (В. Винниченко); *Робітники шепталися по кутках, казали, що він грубий, різкий, підеш до нього, а він облає ні за що* (А. Хижняк); *Розгніваний брат старої Марошані облаяв поета "простим Федьком", після чого між ним та Емілією намітився розрив* (Р. Андріяшик).

ОБЛА́ЯТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм., рідко.* Полаятися, посваритися з ким-небудь. *Він облаявся зо всіми* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛВИКОНКО́М, у, *ч.* Скорочення: обласний виконавчий комітет. [А н д р і й:] *Ганно Степанівно, скажете Надії, що я поїхав у облвиконком і довгенько затримаюся там* (З. Мороз); *Свідома, порядна й працьовита людина, Зиновій Манів на всіх посадах — головного інженера, а відтак директора заводоуправління будматеріалів, голови міськвиконкому, заступника голови облвиконкому — працював сумлінно й чесно* (М. Андрусяк); *— Я .. вимушений був на цю лікарню погодитися, а я ж уже в облвиконкомі відділ капітального будівництва очолював...* (Люко Дашвар).

ОБЛВІЙСЬККОМА́Т, у, *ч.* Скорочення: обласний військовий комісаріат. *Керівник області вимагає чіткої звітності передовсім за кошти, спрямовані з обласного бюджету через облвійськкомат для закупівлі необхідних речей* (з газ.); *Закарпатський облвійськкомат відкрив "гарячу лінію" з питань мобілізації* (з газ.).

ОБЛВНО́, *невідм., ч. і с., іст.* Скорочення: обласний відділ народної освіти. *У Розтоки в школу приїхала перевірка з області. З облвно. З інституту підвищення кваліфікації вчителів* (М. Матіос); *Для забезпечення методичної роботи і здійснення контролю за рівнем викладання української мови і літератури в школах передбачалося ввести додатково в штат облвно трьох інспекторів* (з газ.).

ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Скорочення: обласна державна адміністрація. *Фролюк від ранку щось вирішував в облдержадміністрації* (В. Єшкілєв); *Облдержадміністрації мають право безпосередньо контролювати здійснення виконавчими органами сільських, селищних і міських рад (міст районного значення), розташованих на відповідній території, делегованих повноважень органів виконавчої влади* (з навч. літ.).

ОБЛЕ́ГШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обле́гшити.** *Облегшені від зайвого валізи були ще раз перепаковані і, нарешті, містили лише необхідне для подорожі* (із журн.); * Образно. *Моя душа, ледь виснажився гнів, намарне кличе жалощі почезлі і взята в розпач прагне при останку підвести погляд — там, де хмар громаддя, облегшене дощем, зорить в свічаддя своїх ставків, озер, морів, криниць* (В. Стус).

2. *у знач. прикм.* Менш складний за будовою, конструкцією і т. ін.; спрощений (у 2 знач.). *Облегшена конструкція будинку припала до душі молодій сім'ї* (з газ.).

3. *у знач. прикм.* Який став легшим; зменшений за вагою, обсягом, силою вияву і т. ін. *Кук наказав викинути в море гармати і запаси харчів; наступної ночі приплив підняв на хвилях облегшене судно* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

4. *у знач. прикм.* Трохи заспокоєний, утішений. *З облегшеним серцем випитував* [ключник], *отже, Прокопа далі, що робив Панталаха* (І. Франко); *— Ха-ха-ха! — зареготав несподівано Троян, але слова не випустив і не моргнув бровою... — Кажи, з чим приїхала? — запитав він облегшеним тоном і підступив до ліжка* (У. Самчук).

ОБЛЕ́ГШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **обле́гшений** 2–4. *На ставлення італійських композиторів до клавірної музики завжди накладав відбиток галантний стиль, який диктував камерність засобів і певну поверховість, облегшеність почуттів* (з наук.-попул. літ.); *З підвищенням тону і переходом до високого регістру атака звука зм'якшується, що призводить до облегшеності звучання голосу* (з навч. літ.).

ОБЛЕ́ГШЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обле́гшити.** *Жильят .. звільнив човен від вантажу дощок та балок, скинувши їх на каміння. Облегшення човна було дуже доречним* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

2. Почуття заспокоєння; звільнення від почуття тривоги, збентеженості і т. ін. *В тім зітханню* [зітханні] *висказалося радше якесь почуття облегшення, ніж жалю* (І. Франко); *Ігор гаряче молився, цілував хрест, бив поклони, плакав, просячи від неба прощення і сподіваючись на просвітління та облегшення душі* (В. Малик).

ОБЛЕ́ГШЕНО. Присл. до **обле́гшений** 4. *— Більше мене заспокоює те, що ти кажеш, — облегшено зітхає Богдан* (О. Лисяк); *Мулла сміявся .. А коли нарешті вгамувався, відсьорбнув з кухлика бурштинового навару і облегшено вимовив: "Ти розсмішив мене"* (М. Дочинець).

ОБЛЕ́ГШИТИ *див.* **обле́гшувати.**

ОБЛЕ́ГШИТИСЯ *див.* **обле́гшуватися.**

ОБЛЕ́ГШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обле́гшувати.** *Облегшування рюкзаків виявилося порятунком для хлопців, які піднімалися на скелясту вершину* (із журн.); *Облегшування репресій.*

ОБЛЕ́ГШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЛЕ́ГШИТИ,** шу, шиш, *док., що.* 1. Зменшувати вагу чого-небудь, робити щось легшим, звільняючи від зайвого вантажу; полегшувати (у 1 знач.). *Після кожної зупинки Олег Іванович, відповідальний за харчування, облегшував наші рюкзаки* (із журн.); *Козаки пішли через очаківський лиман, втратили багато здобичі (змушені були її повикидати, аби облегшити чайки) і багато втратили людей* (В. Чемерис); *Джон наказав негайно викинути в море частину вантажу, аби облегшити судно* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Робити менш складним за будовою, конструкцією і т. ін.; спрощувати (у 1 знач.). *Щоб облегшити конструкцію будівлі, серед наявних варіантів для ремонту покрівлі було обрано металочерепицю, яка і кладеться швидше, і служить довше, і має кращий вигляд* (із журн.).

3. Робити що-небудь легшим для виконання. *Місце було справді надзвичайне. З трьох сторін ні в який спосіб не можна було зайти — се облегшувало варту* (Г. Хоткевич); *Єдине, що ще до певної міри облегшувало становище, було те, що в лісі Бущі і Верхова знаходились досить чисельні залишки куренів УПА, які нашвидку формувались у нові бойові одиниці* (У. Самчук); // Робити що-небудь слабшим за силою вияву; ослаблювати. *На високих тонах не силуйте голос, облегшуйте тон* (з навч. літ.).

4. Приносити заспокоєння, полегшення; заспокоювати, утішати. *У півтемній брамі Дарку охоплює такий дошкульний, безпритульний смуток, .. що вона .. притулюється в кутку до стіни і плаче беззвучно тими гарячими, повними слізьми, що облегшують серце* (Ірина Вільде); *Приречення Тугара Вовка облегшило серце Максимові* (І. Франко); *Із усіх сил Андрій налягав на лопату, щоб тяжкою працею облегшити переповнені радістю груди* (С. Чорнобривець); *Він хотів облегшити душу щиросердою сповіддю. Він розумів, що для його умерлої душі потрібен був ключ, щоб відімкнути її, розбудити від болісного сну* (В. Малик).

ОБЛЕ́ГШУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ОБЛЕ́ГШИТИСЯ,** шиться, *док.* 1. Ставати легшим, зменшуватися у вазі; звільнятися від частини вантажу. *Важкі шкільні ранці можуть облегшитися, якщо школярі послуговуватимуться електронними підручниками* (з газ.).

2. Ставати легшим для виконання. *Є підстави припускати, що в якійсь мірі облегшились можливості підпільних рухів. Одним із показників цього є поширення нелегальних передач короткохвильових радіостанцій* (О. Шугай).

3. *тільки недок.* Пас. до **облє́гшувати.** *Машини не облегшувалися, їх лише довантажували зерном* (із журн.).

ОБЛЕДАЩІ́ТИ, і́ю, і́єш, *розм.* Док. до **ледащіти.** *Обледащіли діти, з примусу хіба допомагають у господарстві* (із журн.).

ОБЛЕДЕНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обледені́ти.** *Біля сліпої шкапини метушився змучений, обледенілий водовоз* (О. Ільченко); *Порізаними, липкими від крові руками Яресько хапається в темряві за мерзлу обледенілу землю* (О. Гончар).

ОБЛЕДЕНІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **обледені́ти.** *Людство у Всесвіті теж безпритульне. Крім гіпотези про глобальне потепління, є ще й інша — про глобальне обледеніння* (Л. Костенко); *Кожну кам'яницю тієї весни трохи розмивало. Все через товщу зимового обледеніння* (Т. Прохасько); — *Через снігопад капітани обох рейсів запросили, щоб їхні літаки додатково обробили рідиною проти обледеніння,* — *спокійно пояснив той самий диспетчер* (М. Кідрук).

ОБЛЕДЕНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* Покритися льодом з усіх боків, по всій поверхні; обмерзнути. *Місяць лютий був справді лютий. Все обледеніло й осклянiло* (Л. Костенко); *На зворотному шляху дирижабль обледенів і розбився* (М. Кідрук).

ОБЛЕ́ЖАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **облє́жати.** *Олег злегка смикнув люк на себе. Він ворухнувся, але знов ліг на своє облежане місце* (Іван Ле).

2. *у знач. прикм.* Який облежався. *Замашний вітрюган з дощем стьобатиме облежані кінські боки* (Є. Пашковський).

ОБЛЕ́ЖАТИ *див.* **облє́жувати.**

ОБЛЕ́ЖАТИСЯ *див.* **облє́жуватися.**

ОБЛЕ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЛЕ́ЖАТИ,** жу, жиш, *док., що, розм.* Лежачи довгий час на одному місці, освоюватися з ним. *Миколай сьогодні по морю ходить, а ми, бач, берег облежуємо* (Ю. Яновський).

◊ **(1) Облє́жувати боки́:** а) намулювати боки, довго лежачи на одному місці; б) *зневажл.* лежати довгий час, нічого не роблячи; вилежуватися, відлежуватися. [Т е т я н а:] *Де вже воно буде робити, коли в нього тільки й думки, щоб їсти-пити та боки облежувати!* (Я. Мамонтов); — *А не можеш, так нащо ти мені здався? — з люттю підвищив голос бригадир. — Облежував би боки десь там, на Холодній горі! А мені треба таких, щоб усяку роботу вміли!* (О. Гончар); — *Вирішив — адже тепер я вільний птах! — гайнути на Запорожжя. Звичайно, не боки облежувати та саламаху їсти, а теж нести військову службу...* (В. Малик).

ОБЛЕ́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБЛЕ́ЖАТИСЯ,** жуся, жишся, *док., розм.* 1. Лежати довгий час, нічого не роблячи; вилежуватися (у 1 знач.), відлежуватися (у 1 знач.). *Він не любив облежуватися жодної зайвої хвилини: піднімався одразу, як спрацює будильник* (із журн.); *Хто це? Спитати? Ні, краще облежатись, — може, він говоритиме ще* (І. Микитенко).

2. Лежачи протягом певного часу, набувати нових якостей; вилежуватися (у 2 знач.), відлежуватися (у 3 знач.). *Заготовляють і кладуть на місце ці всі причандали заздалегідь, ще з літа або з ранньої осені, щоб вони там облежались, щоб набрали місцевого духу, щоб потім звірок не сахався, як самолов наставлять* (І. Багряний).

ОБЛЕ́СЛИВИЙ, а, е. Який улещує, облещує; схильний до лестощів; улесливий. — *Я думав, що маю діло з чесним, правдивим купцем, а не з нахабним, облесливим чоловіком* (І. Нечуй-Левицький); — *Та завжди той Данило... якийсь надто вже облесливий, все нюшкує, все випитує про те, що йому й знати, можливо, не слід* (І. Нижник); * Образно. *Глянь сюди, — стрункий комиш Осоку стиска міцніш І, облесливий, шепоче Про її літа дівочі* (О. Олесь); // Сповнений лестощів. [Х в е д о с к а :] *Коли ж твоя розмова зо мною була облеслива й зрадлива — Бог тебе покарає!* (М. Кропивницький); — *Обкрутили нас пани-офіцери, — думав він, слухаючи облесливу полковницьку мову. — На гачок ми пішли. Зраділи* (Д. Бузько); *Сірко кидався то в один бік, то в інший, шукав правди, та не собі, а для всіх. Наслухався слів хитрих, облесливих, а ще слів мовби й відвертих* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **облє́сливий,** вого, *ч.;* **облє́слива,** вої, *ж.* Той (та), хто улещує, облещує кого-небудь. *Отож і в житті... Як, наприклад, відрізнити доброго від добренького, злого від суворого, ласкавого від облесливого, вимогливого від прискіпливого, фантазера від брехуна, щедрого від розтринькувача, ощадливого від скупого, спокійного і витриманого від байдужого?* (М. Білкун); *Посміхнувся облесливий, щось про мінеральні солі наплів, медпросвітник лукавий* (Є. Пашковський).

ОБЛЕ́СЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **облє́сливий.** *Я скажу тобі, що пишу його* [лист] *завжди од щирого серця, а не для лицемірства та облесливості* (Леся Українка); *Ваш агент негайно став жінкою і пустив у хід всю облесливість, притаманну дочкам Єви* (П. Загребельний); *У переносному значенні Іуда — зрадник, лицемір; Іудин поцілунок — учинок людини, що прикриває облесливістю свою зраду* (з наук.-попул. літ.); // Облесливі слова, розмови. *Я візьму тебе за жінку. Будеш зі мною царювати і мені правду казати, бо кругом себе я чую тільки неправду та облесливість* (І. Нечуй-Левицький).

ОБЛЕ́СЛИВО. Присл. до **облє́сливий.** *Прошення було написано хитро, облесливо і разом з тим з отрутою* (І. Нечуй-Левицький); — *Заходьте, шановний Антоне Андрійовичу,* — *облесливо воркотів ад'ютант. — Найясніший князь нетерпляче чекає на вас* (С. Добровольський); — *Перепрошую вельможних панів, я хотів би зайти до господи і погомоніти з панами про те, що їх цікавить,* — *облесливо промовив він* (В. Малик); *Облесливо говорив* [Непийвода], *а в руці тримав наган, я ніяк не міг сполучити облесливі слова з його наганом* (Р. Федорів).

ОБЛЕ́СНИЙ, а, е. Те саме, що **облє́сливий.** *Та що се? Він не тоне, Хапаєсь* [хапається] *берегів, Не слухає поради Облесних ворогів І під ногами чує Вже твердший, твердший* [твердіший] *ґрунт* (І. Франко); *Облесний бабин голосок залазив Насті в душу* (Я. Качура); *Директор змінив маску. З обличчя спливла облесна чемність, і воно стало якимось більш людським* (Ірина Вільде); *Вельямінов нервувався, закипав злістю — його облесні листи мали успіх дуже малий* (Ю. Мушкетик); *Тоді старий застромив за черес дуду і вклонився полозу, як чоловікові, і говорив йому облесні слова* (М. Дочинець); *Облесний люд колись в околі Його за сміліcть вихваляв* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ОБЛЕ́СНИК, а, *ч.* Той, хто улещує, облещує кого-небудь; особа, схильна до лестощів; підлесник. *Надію, мабуть, уповноважила на подібну розмову з ним* [Михайлом Михайловичем] *уся родина Загірних. Він для них — у ролі облесника!.. Все це неприємно, прикро...* (Л. Смілянський); *Вона просить цигарку; з виглядом досвіченого облесника водій простягає пачку* (О. Ульяненко); [А р б е н і н:] .. *Ви, князь, облесник небезпечний. Я все збагнув і відгадав* (М. Рильський (ред.), пер. з тв. М. Лермонтова).

ОБЛЕ́СНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **обле́сник.** *Крім запашних наїдків, із сумки руда спокусниця вийняла два термоси .. Справжня облесниця! Її насмішкуваті очі тріумфували* (О. Шугай); *Вияв рабського служіння їй відради додає, і облесниці уміння все потрібнішим стає* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ОБЛЕ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **обле́сний.** [А п е м а н т:] *Хто, по-твоєму, найбільше в світі скидається на твоїх облесників?* [Т і м о н:] *Жінки. Але чоловіки, чоловіки — це сама облесність!* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра); [К е н т:] .. *Здумай-но, старий: Хіба ж обов'язок тоді боїться, Коли могутність шию гне свою Перед облесністю? Там честь велить Явити щирість, де зганьбила велич Себе тяжким, бридливим безумством* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

ОБЛЕ́СНО. Присл. до **обле́сний.** *Всі вітаються з ним сердечно і облесно і не дорікають йому в очі за те, що припізнився* (Марко Черемшина); *Серж .. повернувся до Анфіси, облесно посміхаючись. — От бачите, як воно виходить. Ви на випускному вечорі відмовилися зі мною танцювати, власне, образили мене, а тепер...* (М. Сиротюк); *Тож вовк паде на хижі лапи. У нього план свій в голові. Вповзе на череві у злаки, скавчить, качається в траві. Та так ласкаво, так облесно хребет лукавий вигина* (Л. Костенко); [Б а н к о *(стиха, до Макбета):*] *Коли їм вірити, то можна мріять Про королівський трон. Та це — страшне. Щоб навернути лихо, сили тьми Нам іноді облесно шепчуть правду І зваблюють нас чесністю в дрібницях У глибочінь облуди* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ОБЛЕТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **облеті́ти**[1] 4. *Цвіт облетілий .. осипавсь і враз .. падав униз вертуном* (П. Тичина); *За будинком — сад, уже облетілий, чорні дерева тягнуть у небо тонке беззахисне віття* (Б. Левін); *Невелике, майже кругле озерце із жменею фонтанчиків, що не втомлювалися бити з-під землі, ховалося за частоколом прибережних облетілих верб* (М. Матіос); * Образно. *До покоїв зайшла літня, огрядна молодиця в зеленій керсетці, картатій плахті, жовтій намітці, червонолиця, із залишками не до кінця облетілої вроди* (Ю. Мушкетик).

ОБЛЕТІ́ТИ[1] *див.* **облітати**[1].

ОБЛЕТІ́ТИ[2] *див.* **облітати**[2].

ОБЛЕ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок., кого.* Улесливо, догідливо поводитися з ким-небудь із корисливою метою, лицемірно вихваляти кого-небудь; лестити кому-небудь. *Марко вмів .. прикинутись овечкою, підлеститись й несподівано викинути фортеля, од якого в січовиків очі на лоба лізли. Те не подобалось Лаврінові, але Марко і його облещував й трішки брав на глуз* (Ю. Мушкетик); * Образно. [Є л и з а в е т а:] *Облещуй байкою мою печаль! Скажи, якою гідністю і станом Моїх дітей ти можеш наділити?* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ОБЛИВА́ЛЬНИК, а, *ч., етн.* Парубок, який в обливаний понеділок обливає перехожих, перев. дівчат, водою. *Наступного дня після Великодня, ще на світанку, ходять обливальники по тих хатах, де є дорослі дівчата* (з наук.-попул. літ.); *Для дівчини вважалося ганьбою, якщо обливальники не облили її водою* (із журн.).

ОБЛИ́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **облива́ти.** *Лазила* [дитина] *довкола хати, брудна, замурзана, в одній сорочині, обливаній щодень борщем* (І. Франко); — *Коло моїх скляних огородових* [городніх] *дверей виростають кущі рож і бозу, і сеї ночі, обливані надмірним дощем.., угинались* (О. Кобилянська); // **обли́вано,** *безос. пред. У деяких регіонах України в перший понеділок після Великодня дівчата відкуплялися від хлопців писанками, щоб їх не було обливано водою* (з наук.-попул. літ.).

△ **Обли́ваний понеді́лок** *див.* **понеді́лок.**

ОБЛИВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **облива́ти** 1, 2, 6 і **облива́тися** 1. *Спека та спрага мучили людей. Ані купання, ані обливання не зменшувало їх мук* (З. Тулуб); *Обливання поливою застосовують деколи тільки для нижньої частини керамічного виробу — тарілі, горщика, кухля* (із журн.).

2. Лікувально-профілактична процедура, яка полягає в поливанні, обдаванні водою перев. для загартування. *Він запровадив суворий режим, фізкультуру, обливання і отак протримався цілий рік — досі найблискучіший рік своєї наукової кар'єри* (В. Підмогильний); *Серед численних захоплень Соломії було й обливання холодною водою, а також сеанси промивання носа та коригування правильного дихання* (Н. Сняданко); *Процедуру обливання водою починають за температури 36–34 °С, поступово знижуючи її до 24–22 °С* (з наук.-попул. літ.).

3. *етн.* Обряд поливання людей водою для накликання дощу, врожаю і т. ін. у період посухи або в обливаний понеділок. *В Нагуєвичах у понеділок храм, то обливання перенесено на вівторок. Обливаються головно молоді люди — парубки і дівчата* (І. Франко); *Серед українських народних звичаїв .. відоме ще одне обливання або кидання у воду людей в одежі чи то символічних речей — з метою накликати дощ під час літньої спеки* (О. Воропай); *Церква виступала проти язичницького звичаю обливання водою* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБЛИ́ТИ, ОБІЛЛЯ́ТИ,** обіллю́, обіллє́ш, *діал.* **ОБЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док.* 1. *кого, що.* Поливати, змочувати водою або іншою рідиною кого-, що-небудь по поверхні, з усіх боків. *Плюскаючи на всі боки, він обливав водою шию, груди* (Б. Антоненко-Давидович); *Сагайда скинув кітель, скинув сорочку і став умиватись, обливаючи себе водою до пояса* (О. Гончар); *Майстри лаштували на четвертому поверсі вежі мідний сифон, за допомогою якого нападників обливають киплячою олією* (В. Єшкілєв); *Кухар зробив з юшки густий росіл, облив ним рибу* (І. Нечуй-Левицький); — *Спинили* [партизани] *ешелон, набрали зброї різної, припасів, а потім обілляли вагони бензином і підпалили...* (Л. Смілянський); // *безос. Густим дощем важких крапель обливало прихованого свідка* (Ю. Логвин); // *етн.* Виконувати обливання (у 3 знач.). *Заміжніх жінок* [в обливаний вівторок] *не годиться обливати* (І. Франко); *Був день Івана Купала. Це свято, коли всі без винятку, особливо молодь, водою одне одного прагнуть обляти* (з мемуарної літ.); // Розливаючи якусь рідину, забруднювати нею кого-,

що-небудь. *Ще в школі, коли ми вміли тільки пустувати та обливати чорнилом стільці вчителів, теперішня молодь .. обмірковує своєю головою всі питання* (Г. Хоткевич); *Діти обідали на землі, обливали пазухи і шелестіли ложками* (В. Стефаник); *Преподобний сьорбає з великої пластикової кружки* [кухля] *свою .. каву, обливає нею свою білосніжну сорочку* (С. Жадан); // Покривати чимось кого-, що-небудь (про сльози, піт, росу і т. ін.). *Припавши до ніг Його ззаду, плачучи, почала* [жінка] *обливати слізьми Йому ноги, і волоссям своїм витирала* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Піт обливає його всього, градом виступає на жирному виду* (Панас Мирний); *Ой, як вийшла Морозиха У густії лози, — Обілляли Морозиху Дрібненькії сльози* (з думи).

2. *що, спец.* Покривати поливою (у 1 знач.); поливати (у 4 знач.). *Керамічний виріб обливають глазур'ю, згодом обпалюють при певній температурі* (з наук.-попул. літ.); *Ще не обпалену посудину обливають або занурюють у дуже розведений розчин добре розмеленої глини* (із журн.).

3. *кого, що, перен.* Поширюючись, охоплювати, огортати (про світло, сонячне проміння і т. ін.). *Багаття палало й обливало двір червоним світлом* (І. Нечуй-Левицький); *Сонце обливає усе навкруги* (Грицько Григоренко); *Гаряче світло грало на запеченому, бронзовому виду Олександри, обливало темні бронзові руки* (С. Єфремов); *А сонце всіх їх обливає червоним-червоним* (В. Винниченко); *Бліде світло облило предмети довкола* (І. Франко); *Облив* [місяць] *весняним тремтячим молоком повітря всю землю* (Ю. Яновський); // Підкоряти своєму впливові, переймати собою (про сильні почуття). *Знов ллється хвиля звуків, обливає мене якоюсь дивною радістю* (М. Рильський); *Вранці вона прокинулась від бентежного почуття, що відразу облило всю її істоту* (Григорій Тютюнник).

4. *кого, що, перен.* Щільно оточувати когось, щось. *В кошарі його обливало ціле море овець* (М. Коцюбинський).

5. *тільки недок., що.* Оточувати своїми водами; омивати (про море, річку і т. ін.). *Під ногами зелений острів, що його обливають блакитні води далеких гір* (М. Коцюбинський); *З трьох сторін обливала його* [півострів] *ріка* (Юліан Опільський).

6. *що, перен., розм.* Те саме, що **обмива́ти** 4. — *За ваше! — гукають товариші, що обливають сьогодні підстаршинське підвищення Богдана і Юрка Грозбецького* (О. Лисяк).

◊ **(1) Облива́ти (обкида́ти, полива́ти** *і т. ін.)* **/ обли́ти (обки́дати, поли́ти** *і т. ін.)* **бру́дом (боло́том, грязю́кою** *і т. ін.)* *кого, що* — несправедливо звинувачувати когось у чомусь; обмовляти (у 2 знач.), неславити, ганьбити. *Відбувалися збори, оба кандидати обкидали болотом один одного* (І. Франко); *Поцілуйко зводить розмову на інше. Та господар сам навертає її на своїх недругів, озлоблюючись, обкидає гряззю Безсмертного і Задніпровського* (М. Стельмах); *Майже в кожному номері .. газетки обливає* [запроданець] *брудом українську землю* (Ю. Збанацький); *Мій "приятель" поступово розкриває своє справжнє обличчя. Спочатку клявся у своїй відданості і любові до іранського народу, а тепер обливає його брудними помиями. Та ще як обливає!..* (П. Загребельний); *Крім неписьменного базікання про поезію, він* [Фотій] *намагався облити брудом весь мій рід* (Т. Масенко); — *Неможливо собі уявити, щоб він* [обвинувач] *перший, ні сіло ні впало, узяв та й облив грязюкою ні в чім не винну людину* (І. Муратов); — *Ти ще відповіси за такі слова і за те, що дівчину облив помиями* (В. Вільний); **(2) Облива́ти / обли́ти кро́в'ю** — робити місцем кривавих сутичок, жорстоких боїв і т. ін. *Плюндрувала тебе* [Україну] *зі сходу .. татарва, а тепер обливають кров'ю степи і лани твої свої ж брати в спілці з невірою...* (М. Старицький); *Запрудили* [вороги] *тілами убитих і поранених шанці, облили кров'ю руді крутолобі пагорби — і знову відступили* (В. Малик); **(3) Облива́ти / обли́ти соло́дким ме́дом** *кого* — говорити щось дуже приємне кому-небудь, улещувати когось. *Мелашка прийшла додому, і свекруха справдила своє слово: од того часу вона знов облила Мелашку солодким медом, а полин неначе сховала десь у комору для Мотрі* (І. Нечуй-Левицький); **(4) Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю** — багато витерпіти горя; натерпітися, настраждатися. — *Я ж .. облила серце кров'ю, тебе шукаючи! Я ж виплакала очі, тебе виглядаючи!* (І. Нечуй-Левицький); [А н д р і й:] *Вирвав ти у мене слово твоїм доріканням, я згарячу дав його і тепер вже нізащо не зламаю.., витяг ти у мене жили, щастя моє надламав, серце кров'ю облив!..* (М. Кропивницький); **Полива́ти (облива́ти,** *рідко* **обмива́ти) / поли́ти (обли́ти,** *рідко* **обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю** *і т. ін.)* *див.* **полива́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **холо́дною водо́ю** *(рідко* **холо́дним ду́шем)** **обда́ти (зли́ти, обли́ти)** *див.* **обдава́ти.**

ОБЛИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБЛИ́ТИСЯ, ОБІЛЛЯ́ТИСЯ,** обіллю́ся, обілле́шся, *діал.* **ОБЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *док.* 1. Обливати себе водою або якою-небудь іншою рідиною. — *Умивайтесь та обливайтесь до схід сонця .. водою та втирайтесь сорочкою .. Побачите, як усе* [слабкість] *пропаде* (І. Нечуй-Левицький); *Завтра вона встане в* [о] *шостій, піде на стадіон бігати, підтягуватися, обливатися водицею* (Любко Дереш); *Св. Марко-печерник велів мертвому встати, вмитися і обіллятися олієм, і мертвий послухав і, сповнивши, нараз ляг* [ліг] *знов нежив̆ий* (І. Франко); *Біля криниці Петро в самих трусах. Обережно .. витяг цебер. Не знімаючи з цепка, одійшов на два кроки й облився холодною водою* (А. Головко); *Щоранку добре облитися водою* (М. Дочинець); // Розливаючи якусь рідину, забруднюватися нею. — *Мені приносили їсти — я не дозволяв нікому допомогти, обливався гарячим супом і чаєм* (Ю. Яновський); // Покриватися якою-небудь рідиною (потом, кров'ю і т. ін.), стаючи мокрим від надмірного її виділення. *Обдерті, у ранах, його руки давно обливалися кров'ю, але він навіть не помічав* (М. Коцюбинський); *Обливаються гарячим потом біля розпалених топок котельні машиністи* (В. Кучер); *Грають сопілки, що їх скручують напровесні з вербової кори, коли гілка лише обливається соком і кора на ній зелена і м'яка* (Р. Федорів); *Дядько .. з розмаху вдарив його чорним важким кулаком у лице. Марко відразу впав і облився кров'ю* (І. Микитенко); // *етн.* Виконувати обливання (у 3 знач.). *Хлопці і дівчата обливалися водою на Великдень* (В. Рубан).

2. *перен.* Дуже рясно покриватися чим-небудь (цвітом, плодами і т. ін.). *Стоїть він* [Антон Никандрович] *.. на тлі ясминових кущиків, що аж непритомніють від сонця, обливаються піною квіту* (В. Барка); *Де-не-де .. уквітчалися* [селища] *маленькими абрикосовими садочками, які навесні обливаються цвітом і пахнуть медом* (Д. Ткач).

3. *перен.* Охоплюватися, наповнюватися (світлом, промінням і т. ін.). *Сонце заходить. Сніги обливаються рожевим одлиском* (І. Нечуй-Левицький); *Всміхається* [сонце] *так весело і сердечно, що від того усміху цілий світ обливається всіма відтінками золота* (Б. Лепкий); *Листя обливається пурпуром, залиті сонцем дерева нагадують рубіни* (У. Самчук); *По недовгій хвилі ярким світлом облялася тая безлюдная сторона* (І. Франко); // Перейматися яким-небудь сильним почуттям. *Серце обливалось жалем до тих, через кого вона загубила свій вік молодий* (М. Коцюбинський); *А серця обливалися злістю, коли кулі навколо співали...* (В. Сосюра); *Скільки то сердець обливалося прозорою світлою радістю* (С. Добровольський).

4. *тільки недок.* Пас. до **облива́ти.** *Відкрилися в хмарах джерела і .. проливають на землю .. кипіння і рев. Земля обливається то потоком, то полум'ям, то божевільними поривами вітру, перемішаного з бризками* (В. Барка); *Обпалений в печі посуд обливається поливою* (із журн.).

◊ **Душа́ облива́ється кро́в'ю** *див.* **душа́; (1) Облива́тися кро́в'ю:** а) *(над чим і без дод.)* мучитися, страждати, виконуючи тяжку, непосильну роботу. *Бачив я, .. Як сірома попідтинню Згорблена тулялась; Над роботою за скибку Кров'ю обливалась* (Я. Щоголів); б) бути місцем кривавих сутичок, жорстоких боїв і т. ін. — *За цей час втратила* [Болгарія] *так багато, як ні від жодної війни: вона обливається кров'ю...* (С. Скляренко); — *Київ кров'ю обливається... А війська в нас малувато...* (О. Левада); **Облива́тися / обли́тися рум'я́нцем** *див.* **рум'я́нець; (2) Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися,** *рідше* **обсипа́тися** *і т. ін.)* / **обли́тися (уми́тися, зали́тися,** *рідше* **обси́патися** *і т. ін.)* **[гірки́ми (гаря́чими, бу́йними** *і т. ін.)***] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю)** — гірко, невтішно плакати. — *Порятуй мене, таточку, голубчику! — аж закричала Галочка, заливаючися сльозами* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Як калина при долині Вранці під росою, Так Ганнуся червоніла, Милася сльозою* (Т. Шевченко); *"Чужі... чужі... Що їм? у них болить?.. їм шкода* [мого сина]*?.." — думала вона* [Мотря], *обливаючись гіркими слізьми* (Панас Мирний); *Та брехня пекла її, скорпала* [шарпала] *її за серце нестерпучими болями, яких Параскіца не могла втишити, б'ючись головою об землю та обливаючись гарячими слізьми* (М. Коцюбинський); *Вона посадовила його на покуті як дорогого гостя, а тоді, обливаючись буйними сльозами, почала розпитувати* (І. Багряний); *Згадують, мабуть, мене матуся і батенько .. Мабуть, не раз умивалися слізьми, що така гірка доля випала їх дочці* (І. Цюпа); *Я хочу миру між людьми, Щоб матері слізьми не мились* (Д. Павличко); *Було, побачить мене мати і обіллється гіркими сльозами* (О. Стороженко); *Мася і призналась одній товаришці і облилась слізьми. — Порадимо, — каже тая, — не сумуй* (А. Свидницький); *Застогне Мотря, обіллється гарячими сльозами та й замовкне* (Панас Мирний); *Стара мама обсипалася слізьми* (В. Стефаник); **(3) Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися** *і т. ін.)* / **обли́тися (вми́тися, обми́тися** *і т. ін.)* **[крива́вим (гірки́м, сьо́мим** *і т. ін.)***] по́том** — дуже важко працювати, дуже втомлюватися працюючи, виконуючи що-небудь. *Запряжу воли — Потом миюся; Розпряжу воли — Набік хилюся* (С. Руданський); *Наймити та невільники обливались потом, аж стогнали од важкої роботи* (І. Нечуй-Левицький); — *Двадцять п'ять років отут обливаюся потом, і в очах лиш полин* (Мирослав Ірчан); *Вмивався* [Явтух] *потом, усіх навколо себе трусив, як чорт грушу* (Ю. Яновський); *Батальйон обливався потом* [у поході], .. *все гнітило, важчало з кожним кілометром* (О. Гончар); *Вийшов коваль з новенької кузні. Не миються потом у ній ковальчуки, не хукає прокіптявленою утробою ковальський міх* (Ю. Мушкетик); [Г а н н а:] *Попогнула б спину на спеці та вмилася б кривавим потом, — не зажирувала б!* (М. Кропивницький); *Ще сонце не купалося у водах яруги, а Василь вже обмився сьомим потом* (І. Чендей); **(4) Облива́тися / обли́тися холо́дним по́том** — дуже хвилюватися, переживати (від страху, несподіваного переляку, у передчутті чогось невідомого, неприємного і т. ін.). *Калинович стояв, обливаючися холодним потом, і ждав, що буде далі* (І. Франко); *Тут завченим рухом* [крамар] *виймає з божниці кольорову пачку перев'язаних розписок.., милується своїм дрібним письмом. Від цього письма не раз холодним потом обливалися нахмурені триаршинні дядьки* (М. Стельмах); *Мирон обливався холодним потом від усвідомлення катастрофи, яка спіткала його .. армію, спіткала Велику Україну, не кажучи вже про його нещасну Галичину* (В. Шкляр); *Осатанів* [Турн] *і затрусився, Холодним потом ввесь облився, Од гніву сумно застогнав* (І. Котляревський); **Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється** *і т. ін.)* / **обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло** *і т. ін.)* **кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром** *і т. ін.)* *див.* **се́рце.**

ОБЛИ́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **облиза́ти.** *Гарне таке* [телятко], *рябеньке, облизане, наче тільки що вмилося* (О. Гончар); *Де пропливла хвиля вогню, там попеліла земля, чорніли стовбури сосен, до половини облизані язиками полум'я* (В. Гжицький); *Дон, облизаний вітрами, синів льодом* (Григорій Тютюнник); *Старий парк, облизаний полум'ям, став видний кожним деревом* (Б. Харчук); *З піщаного наносу визирав облизаний доніцами крайчик казанка* (М. Дочинець).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **обли́заний макогі́н** *див.* **макогі́н.**

ОБЛИЗА́ТИ *див.* **обли́зувати.**

ОБЛИЗА́ТИСЯ *див.* **обли́зуватися.**

О́БЛИЗЕНЬ, зня, *ч., жарт.* Відмова при залицянні, сватанні або в якому-небудь проханні взагалі. *Було, Микита почухається та з тим облизнем і піде* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Отак не один богослов з облизнем* [від дівчини] *поїхав* (А. Свидницький); [С т е п а н Д е м и д о в и ч:] *Каже* [дочка], *що ви її противні, осоружні...* [П и с а р:] *Се мені пророкує облизня* (В. Самійленко); — *Ось так: тому півдесятини, тому могорича, тому те, тому се, а тобі, бабо, облизня* (У. Самчук); *Як це так? Глум? Посміх? Самі пили, а мені облизня?* (О. Бердник).

◊ **Діста́ти (з'ї́сти, спійма́ти, скуштува́ти** *і т. ін.)* **о́близня** *див.* **дістава́ти.**

ОБЛИЗНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що.* Однокр. до **обли́зувати.** *Поранений облизнув спраглі губи* (О. Гончар); *Облизнувши губу, .. оглядається* [гетьман] *на свого джуру* (Г. Колісник); *Люська зробила великий ковток із чашки, облизнула пінку з губок* (А. Кокотюха); * Образно. *Глохла* [глухла] *звуками рання осінь, наостанок облизнувши бабиним літом апатичний люд* (О. Ульяненко); — *Я свого не втрачу, — облизнув* [полковник] *Марту хтивим поглядом. — Тебе, лялечко, першою в нову хату запрошу* (Люко Дашвар).

ОБЛИЗНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **обли́зуватися.** *Брус підтяг ліву ногу, зігнув її і, злігши на правий лікоть, облизнувся між сухими губами* (Т. Осьмачка); — *На .. мотузках сушать гарну тараню... — Ковбик ковтнув слину і облизнувся* (О. Чорногуз); *Перевело* [лисеня] *погляд у задок човна і облизнулося: на дні, засланім травою, лежала риба* (Григір Тютюнник); *Звідкись підбіг старий знайомий Максима — пес Буян. Зиркнувши на нього, облизнувся і став біля хазяїна* (А. Кокотюха); *І знову погляд убік кирпатого й салдатів* [солдатів]. *І салдати зрозуміли, облизнувшись масними посмішками* (В. Винниченко).

ОБЛИ́ЗУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обли́зувати.** *Максим провів по устах і побачив на руці кров. Ага!.. У нього, бач, від гарячки порепались губи, попалені внутрішнім вогнем, часто облизувані й обвітрені* (І. Багряний); *Вони* [дівчата] *залишаються в центрі хороводу і, майже облизувані язиками полум'я, починають скидати із себе мотоциклістські шкіри* (Ю. Андрухович).

ОБЛИ́ЗУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обли́зувати** 1. *До системних неврозів зараховують невротичне заїкання, невротичні тики — різноманітні автоматичні рухи (моргання, наморщування лоба, облизування губ, посмикування головою, плечима, покашлювання тощо)* (з навч. літ.); *Характерною ознакою нестачі вітаміну D у тварин є облизування один одного, а також предметів, що містять вапно* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Вони* [люди], *як птиці, на зиму переходитимуть у теплі краї. Нудьга? Вони розважатимуться коханням, облизуванням дітей і здобуванням трави. І будуть щасливі* (В. Винниченко).

ОБЛИ́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛИЗА́ТИ,** ижу́, и́жеш, *док., кого, що.* 1. Проводити язиком по поверхні чого-небудь. *Юруш втік з хати, облизуючи попечені пальці* (І. Нечуй-Левицький); *Невідомо, що трапиться наступної секунди — чи кинеться той пес облизувати руки, чи вчепиться зубами в литку* (Ю. Шовкопляс); *Спить, сердега, і не чувствує* [відчуває], *що собака прийшла, облизала його усюди* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Шабанов замовк і облизав пересохлі запалені губи* (О. Довженко); // Лижучи що-небудь, очищати його поверхню. [О л е с я:] *Я у піст сметану збирала б з гладущиків та крадькома ложку облизувала* (М. Кропивницький); *Обтираючи затовщені* [замащені жиром] *пальці об обрус та облизуючи губи від сметани, сказав важно та спроволока до жінки: — Чуєш, Анно, що ти* [тобі] *кажу!* (І. Франко); *Дорош, доївши варення, облизав пучки* (С. Васильченко); *Чоловік не налив на долоню знову воду, а дав тварині облизати його долоні і пальці до сухого* (Ю. Логвин); — *А скільки ж вам років? — поцікавився я. Микола Іванович плямкнув губами, облизав ложку. — Тридцять шість!* (О. Шугай); // Знімати язиком, злизувати щось на кому-, чому-небудь. *Іванько облизав на губах солоні бризки* (В. Шкляр); * Образно. *Нишком сміялося сонце, облизуючи промінням росу на .. гомінких соснах* (Іван Ле).

2. *перен.* Торкатися чого-небудь, охоплюючи, огортаючи його собою (про полум'я, дим і т. ін.). *Вогонь ліз по завісах, в'юнкий, веселий, і вже облизував лутки знадвору* (М. Коцюбинський); *Синій димок, гнаний вечірньою прохолодою, послався по землі, облизуючи з обох боків чорну могилу* (Григорій Тютюнник); *Язикате полум'я весело облизувало синій таз, в якому клекотіло варення* (О. Гончар); *Золотаво-рожеві язики полум'я облизують закіптявілий уже низ комина* (Є. Доломан); *Тонкі синюваті язички диму облизували вікна, пробираючись до стріхи* (К. Гриб); *Якщо спалахне пожежа в одному квадраті, вогонь доповзе до переораної смуги, оближе смугастий прикордонний стовп і повернеться назад, бо далі йому шляху немає* (М. Руденко).

3. *перен.* Обмивати, обдавати бризками (про хвилю, воду і т. ін.). *Було чути, як булькотить мотор буксира, як дзюркоче рейнська вода, облизуючи борти баржі* (П. Загребельний).

◊ **(1) [Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти** — бути дуже задоволеним чим-небудь. — *А буде за це могорич? А вже я вам цю справу так виороблю, що аж губи оближете* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Облиза́ти макого́на (макогі́н, м'яло),** *ірон.:* а) зазнати невдачі. [Р я б и н а:] *О, мудрий ти, пане писарю, страх який мудрий! Але, мабуть, оба ми макогін оближемо!* (І. Франко); *До радгоспного двору Чухно повертався, як то кажуть, облизавши макогона — без жодної машини* (М. Циба); *Промучився понад дві години, сердито сипав чортами, та зрештою пішов ні з чим, облизавши макогона* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) мовчки знести образу, глузування. — *Тебе дурять! З тебе глузують! А ти? Облизав макогона!* (О. Ільченко); **(3) Обли́зувати передки́** *кому, ірон.* — догоджати кому-небудь, плазувати перед кимсь. — *Ви бачите, що робить цей розгнузданий елемент. Раніше він облизував царському стражникові передки, а тепер .. чинить просто повстання* (Г. Епік); **(4) Па́льчики обли́зувати / облиза́ти,** *жарт.:* а) бути дуже задоволеним чим-небудь (перев. їжею, питвом). — *Я там таких карасів наловив — тільки їж та пальчики облизуй* (В. Минко); — *А що? Я і є кок! У флоті на "Святому Владимирові" плавав, — хвалився дід Карась. — Всі пальчики облизували* (В. Вільний); *Коли вже торта спечуть, то всі навколо пальчики облизують* (Н. Околітенко); б) бути в захопленні від кого-, чого-небудь. — *Маю на продаж фільм... Пальчики оближете* (А. Михайленко); в) заздрісно дивитися на кого-, що-небудь. *Такий гарний, такий гарний* [жених], .. *аж Росолинщанки пальчики облизуватимуть* (А. Свидницький); **(5) [Тільки] па́льчики** (*рідше* **па́льці) обли́жеш,** *жарт.:* а) про що-небудь дуже смачне. — *Там як що зготує* [кухар], *то тільки пальчики оближеш, — говорив він, уплітаючи печену курку після поросятини* (І. Нечуй-Левицький); — *Коропів таких, як тут, ніде не знайдеш. За день відра два наловити можна. Така юшка буде — пальці оближеш* (З. Тулуб); б) про когось дуже гарного, вродливого. *А на них* [арф'янок] *глянеш — пальчики оближеш* (Панас Мирний); — *Висватаю тобі таку молоду. З освітою, ніяк не нижчою* [від] *гімназичної. Пальчики оближеш* (А. Головко); — *Але й жінка мені наснилася, монсеньйоре! Пальчики оближеш* (О. Авраменко, В. Авраменко); в) гарно, цікаво і т. ін. — *Про нас, господарів, пишеться. Та як пишеться — пальці оближеш, — сказав гордовито, розминаючи .. плечі* (М. Стельмах); — *Маю багато чого інтересного розповісти вам. Пальчики оближете* (М. Сиротюк); **(6) Хіба́ (тільки) па́льці** (*рідше* **гу́би) обли́же,** *ірон.* — нічого не дістанеться або дуже мало дістанеться чого-небудь комусь. — *Нехай буде шість відер* [горілки], *бо як лиш три, то багачі вперед розхапають, а бідний хіба пальці оближе* (Л. Мартович); *А в крамницях чого тільки нема! І-і! Так ти думаєш, нашому братові приступитись? Чорта з два, тільки губи оближеш* (М. Івченко).

ОБЛИ́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛИЗА́ТИСЯ,** ижу́ся, и́жешся, *док.* 1. Облизувати собі губи. *Я це вино потай покуштував .. Піп у золотій ложечці давав його так мало, що тільки розчаровано облизувався* (В. Сосюра); *Опущені руки його тремтіли, і здригалися плечі. Все облизувався та шморгав носом* (І. Нижник); *Вова облизався .. і продовжував своє оповідання* (М. Трублаїні); // Облизувати собі губи в передчутті чогось смачного, ласощів або після смачної їжі. *Взяв я пряничок, дивлюся І облизуюсь, сміюся...* (Л. Глібов); *А я собі походжаю по хаті та облизуюсь після смачного обіду* (І. Нечуй-Левицький); *Мандрівники, голодні й стомлені, ласо облизувалися, чекаючи на смачний обід* (О. Донченко); *Юрчик .. тільки й уміє, що облизуватися після солоденького* (П. Загребельний); *— Лепсько пахтить! — облизався обозний* (О. Ільченко); *Від них* [машин] *погнало таким духом маринованих оселедців, що в носі мені закрутило і я облизався* (М. Вінграновський).

2. *перен., розм.* Пожадливо, заздрісно, із жагою дивитися на кого-, що-небудь. *Купами ходять* [парубки] *кругом дівчат, та аж облизуються, дивлячись на Оксану* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Своєї землі* [у Дениса] *тридцять десятин, та ще вдвох із тестем Манойлом посесію держать .. От що! Нехай лиш той дурень Зінько облизується, дивлячись на його заможність* (Б. Грінченко); *Біля моря Довгими рядами Гріють спини проти сонця Молодички й дами. Облизався, як котяра, Дядько нежонатий І сказав собі: — Роботи Тут край непочатий...* (П. Глазовий); // *тільки док.* Стерпіти щось неприємне; зазнати невдачі в чому-небудь. *Цар підходить до найстаршого .. та в пику його як затопить! Облизався неборака; Та меншого в пузо — Аж загуло!* (Т. Шевченко); *— Виняткова знахідка! Ви розумієте, що всі світові вчені оближуться, коли дізнаються* (М. Трублаїні); *Кзак облизався. І спіймав того облизня від Єфросинії Ярославни!* (В. Чемерис); *— Решта грошей пішла на організацію та обладнання фонду .. Що, облизався?* (Г. Тарасюк).

3. Те саме, що **вили́зуватися** 1. *Лоша стояло й облизувалося довгим і невправним язиком* (І. Білик); *Тюлень неомовби облизався* (М. Трублаїні).

4. *зневажл.* Те саме, що **цілува́тися.** *Беру її за руку, я тебе хочу, цілую у вушко. Ляня здригається, й ми починаємо облизуватися* (А. Дністровий).

5. *тільки недок.* Пас. до **обли́зувати.** * Образно. *Листуватися — тяжко: всі листи, всі поштові висилання — обнюхуються й облизуються, чимало зникає* (В. Стус).

ОБЛИ́НУТИ, ну, неш, *док., що, поет.* Те саме, що **облеті́ти**[2]. *Облинувши весь світ, ми все одно повертаємося додому, до рідного порога* (із журн.).

ОБЛИНЯ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **облиня́ти.** *Все в нього* [Гаврила] *було вже колишнім, навіть .. облинялий, напнутий пружиною, картуз* (М. Стельмах); *Хата лісника. Здається, в ній нічого не змінилося, навіть облинялий піджак висить на стіні* (О. Коломієць).

ОБЛИНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док.* Те саме, що **полиня́ти** 1, 3. *Вже облиняли* [на валунах] *виведені фарбами імена чоловічого й жіночого роду* (В. Яворівський); * Образно. *Самітнице, трагічне оленятко, ну що із того, що зуміла ти з трьох шитих сріблом шкур щасливо облиняти — як з линовища, вислизнуть з шовків, нагрітих пахом орхідей і поту* (О. Забужко).

ОБЛИПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБЛИ́ПНУТИ,** ну, неш, *док.* 1. *чим.* Покриватися з усіх боків чим-небудь липким, клейким. *Взимку .. підвіконня, дахи, дерева й електричні дроти облипали снігом* (Т. Прохасько); *Обітріть її губи: .. Покалялись, облипли вони* (П. Грабовський); *Я відбувся тим, що права моя нога геть вище колін облипла грязюкою* (Олесь Досвітній); * Образно. *Ті липи ще цвітуть, такі вже запахущі, аж наче весь тим пахощем облип* (Л. Костенко).

2. *кого, що.* Покриваючи собою, приставати, прилипати до кого-, чого-небудь. *У ній* [мряці] *бачиш маленькі, кругленькі кульочки, які постійно мішаються, обсідають усе, облипають одежу та промочують її до нитки* (А. Чайковський); *Малуші здалося, що потрапила вона в якесь павутиння, хоче його порвати, скидає з себе, а воно облипає, обсотує її все міцніше й міцніше* (С. Скляренко).

3. *кого, що.* Щільно облягати, обтягати (про одяг). *Офіцер .. чистий, вимитий, причесаний, у лайкових рукавичках, які щільно облипали сухощаві руки* (Григорій Тютюнник); *Дівоча постать нечутно шаснула до Лукії в садок .. у мокрій, що аж тіло облипала, одежі* (О. Гончар); *Одяг мій мокрий до нитки; він щільно облипає моє тіло, я відчуваю його прохолоду* (В. Шкляр); *Мокра .. сорочка облипла його могутнє тіло* (М. Коцюбинський); *Аліса стояла в шовковому платті, яке облипло її тіло, до непристойності оголивши груди* (О. Ульяненко); // *на кому — чому.* Прилипаючи до когось, чогось, охоплювати собою кого-, що-небудь. *Мокрий увесь* [Сашко], *так на ньому й облипла одежа* (А. Головко); *Білизна закривавлена облипла на мені* (В. Сосюра).

4. *кого, що, перен., розм.* Насідаючи великою масою, покривати собою поверхню чого-небудь (про комах, птахів); обсідати (у 2 знач.). *Облипала* [мошкара] *напружені обличчя, нахабно лізла в очі* (О. Гончар); *Та не кружать вже* [круки], *не грають — Спочивають, Всі дороги попід гори Облипають* (П. Усенко); *Денце макітри облипли мухи* (М. Коцюбинський); // *чим.* Покриватися (великою масою комах, птахів). *Верх її* [арки] *гавами густо облип!* (С. Олійник).

5. *кого, що, перен., розм.* Щільно обступати з усіх боків; оточувати. *Юрмилися навколо козаки, облипали кобзаря* (З. Тулуб).

6. *що, перен., розм.* Густо розміщуючись, покривати собою дерева, кущі (про цвіт, плоди і т. ін.). *Ягід було рясно, вони просто облипали гілля* (О. Гончар); *В травні старенькі будівлі селян та рибалок аж облипають розквітлі левкої, а в червні стіною зводиться бузок* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); // *чим.* Рясно покриватися (плодами, бруньками і т. ін.). *Кущі винограду облипли блідо-зеленими кетягами* (М. Коцюбинський); *Федір садить тонкий калиновий пагін, що вже облип бруньками* (В. Яворівський).

ОБЛИ́ПЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обли́пнути.** *На жиді була драптава* [дрантива] *бекеша і чоботи, облиплі по самі кістки густим болотом* (І. Франко); *Колона, минувши смугу трясовин.., зморена, облипла багнюкою, видобулась .. знову на тривке, загускле дно* (О. Гончар); *Лоно високе — видавалось з-під міцно облиплого плаття* (Панас Мирний); *Рука сильно, гаряче, щасливо тисне ручку в облиплій рукавичці* (В. Винниченко); *Облипла спітніла сорочка не ховала від людського зору Ахметового сучкуватого тіла* (Іван Ле); *Рука аквалангістки цупко тримала невеличку залізну скриньку, всю вкриту морськими водоростями й облиплу черепашками* (із журн.).

ОБЛИ́ПНУТИ *див.* **облипа́ти.**

ОБЛИСІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **облисіти.** *Голова його, облисіла над лобом, була обрамлена короною білих кучерів* (Ф. Бурлака); *Попик .. був маленький, худенький, облисілий* (В. Малик); *— Ви бачили, в них ніколи не гасне світло, — підносить догори пальця облисілий пенсіонер у пенсне* (В. Стус); *Філон стояв, роззявивши рота, й дивився їй* [дівчині] *вслід. Стара, сива, облисіла бараняча шапка з'їхала йому на чоло* (Ю. Мушкетик); *Бог споглядає гнійники задимлених міст, калюжі озер, облисілі гори* (В. Терещук).

ОБЛИСІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **облисіти** 1. *На вік йому сорок, може, трохи більше: сивина де-не-де; на жаль, ніяких надій на облисіння, гладенько виголений* (Ю. Винничук); *Водопровідна вода може стати загрозою для здоров'я людини — як причина виникнення алергій, подразнень шкіри і навіть облисіння* (з наук.-попул. літ.); *Давньогрецький лікар Діоскорид ще в I ст. н. е. використовував горіхи ліщини в усіх своїх лікарських препаратах, якими лікував будь-які хвороби, — від звичайної застуди до облисіння* (з навч. літ.); *Причинами облисіння можуть стати гормональна перебудова організму, порушення функції щитоподібної залози, зниження імунітету, дефіцит заліза, надмірне вживання ліків* (з газ.).

2. *перен.* Дія і стан за знач. **облисіти** 2. *Однією з причин катастрофічного паводка в Закарпатті фахівці називають облисіння Карпат* (з газ.).

ОБЛИСІ́ТИ, ію, ієш, *док.* 1. Док. до **лисіти** 1. *Колись на цій голові буйно розвівався традиційний козацький оселедець, але тепер вона дуже облисіла* (С. Добровольський); *Олекса .. хоч і не на багато старший за Миколу, а геть облисів, череп, як коліно* (О. Гончар); *— Женився б і ти, Єфреме, — погрожував шурякові. — Облисів, як макогін, к чорту й здохнеш, як той веприк-сікач!* (Б. Харчук); * Образно. *— Це люди з тих кучерявих кармазинників у смокінгах, розум яких давно вже облисів* (П. Колесник).

2. *перен., розм.* Те саме, що **облізти**[1]. *Чистити шубу слід щороку, щоб не заводилася міль. Інакше шуба облисіє* (із журн.); // Утратити верхній шар покриття (про шини коліс). *Якщо шини облисіли або машина на літніх шинах сильно ковзає, прийшов час їх міняти* (з газ.).

3. *перен.* Позбутися рослинності, оголитися (про землю, схили і т. ін). *З Володимирської гірки було видно, як опали у воду .. мости через Дніпро, а там, де була Дарниця, облисіла земля* (П. Панч); *В Українських Карпатах в останні роки люди вирубують, знищують ліси — схили гір облисіли до невпізнаваності* (із журн.).

ОБЛИ́СТВЕНИЙ, а, е, *бот.* Те саме, що **обли́стяний.** *Розсада помідорів, вирощена під плівками, приземиста, рясно облиствена* (з наук.-попул. літ.); *Стебло коров'яку звичайного пряме, смугасте, облиствене* (з навч. літ.).

ОБЛИ́СТВЕНІСТЬ, ності, *ж., бот.* Те саме, що **обли́стяність.** *Багаторічні трави розрізняють за характером облиственості, висотою та розташуванням листя на пагонах* (з наук.-попул. літ.); *Базилік червоний має високу облиственість* (з навч. літ.).

ОБЛИСТВІ́ННЯ, я, *с., бот.* Дія і стан за знач. **облиствіти.** *Для характеристики люпину білого як кормової культури важливим є показник облиствіння рослини* (з наук. літ.); *Після облиствіння дерев самиці грушевої листоблішки відкладають яйця на листя* (з навч. літ.).

ОБЛИСТВІ́ТИ, іє, *док., бот.* Те саме, що **облистяніти.** *Першою фазою весни вважають початок цвітіння вільхи та мати-й-мачухи, завершальною — коли береза повністю облиствіє* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛИ́СТНЕНИЙ, а, е, *бот.* Те саме, що **обли́стяний.** *Здоровий кущ смородини добре облистнений. Мала кількість листя свідчить про те, що кущ дуже старий* (з наук. літ.); *У капусти городньої на другий рік із бруньок на пагоні розвиваються облистнені квітконосні пагони заввишки до 1,5 м* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛИ́СТНЕНІСТЬ, ності, *ж., бот.* Те саме, що **обли́стяність.** *Під час визначення рослин за характером облистненості та розміщення листків ураховують типи пагонів, що формують скелет куща* (з наук. літ.).

ОБЛИ́СТЯНИЙ, а, е, *бот.* Покритий листям. *Щільно облистяна крона липи затримує у 5–6 разів більше пилу, ніж листя тополі, знижує шум, послаблює натиск вітру, має надзвичайно декоративний вигляд під час цвітіння* (з навч. літ.).

ОБЛИ́СТЯНІСТЬ, ності, *ж., бот.* Супінь покриття листям. *Важливою зоотехнічною характеристикою кормових рослин є їхня здатність забезпечувати високу облистяність надземної маси* (з наук. літ.); *Значна облистяність кавуна захищає його від опіків, спричинених кримським сонцем* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛИСТЯНІ́ТИ, іє, *док., бот.* Покритися листям. *Дерева ще не облистяніли, а в степу й на лузі вже розквітають первоцвіти — крокуси, цикламени, сон-трава* (з навч. літ.).

ОБЛИ́ТИ *див.* **обліва́ти.**

ОБЛИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обли́ти.** *Танк, облитий пальним і мастилом, палав серед поля* (Л. Первомайський); *Килимок, яким так любив хизуватися Оксен, .. зіжмаканий і облитий чорнилом* (Григорій Тютюнник); *Змучений, провалився* [Духнович] *в тривожний, гарячковий сон, а прокинувся невдовзі, весь облитий потом* (О. Гончар); *Стоять зачаровані, сяйвом облиті сади, ароматні, запашнії квіти* (А. Кримський); *На скелі .. стоїть вершник у білій чалмі і жовтогарячій киреї, облитий золотом призахідного сонця* (Р. Іваничук); *Серед просторих мочарів, облитий водами Горині і Вілії, оточений довкруги великими лісами, лежав Острог* (А. Чайковський); // **облито,** *безос. пред. Облито лице раненого, спинено кров, що текла з чола* (І. Франко); *Золотий стовбур облито теплом, крапає золота смола* (Валерій Шевчук).

◊ **Обли́те кро́в'ю се́рце** *див.* **се́рце; (1) Обли́тий бру́дом** — несправедливо звинувачений у чомусь. *Вже в нашій літературі немає більш-менш помітної постаті, яка б не була облита брудом* (Л. Костенко); **(2) Обли́тий холо́дним по́том** — дуже схвильований (від страху, несподіваного переляку, у передчутті чогось невідомого, неприємного і т. ін.). *Андрій тре очі й з жалем роззирається, де ж вона? Де ж вона?! "Катерино!" — каже він з жалем, весь облитий холодним потом* (І. Багряний); *Микола Миколайович, облитий холодним потом, збагнув, що на прозекторському столі лежить жива людина* (Б. Антоненко-Давидович); **Полі́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми)** *див.* **полі́тий; (3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[холо́дною** (*рідко* **зи́мною)] водо́ю обли́тий** — розгублений, пригнічений, приголомшений і т. ін. *Петрусь стояв перед нею, мов облитий зимною водою* (І. Франко); *Вона повернулась додому наче водою облита* (Яків Баш); *Денис стояв покірливий, як водою облитий, і тільки холодний погляд очей говорив про те, що він не збирається когось слухати* (М. Ю. Тарновський); *Лиш колій стояв ні в сих ні в тих, як водою облитий: не міг, бідака, повірити, що сьогодні його виводок зостанеться без вечері* (Г. Тарасюк).

ОБЛИ́ТИСЯ *див.* **облива́тися.**

ОБЛИХОСЛО́ВИТИ, влю, виш; *мн.* облихосло́влять; *док.. кого, що, розм.* Лихословлячи, очорнити кого-, що-небудь, обмовити кого-небудь. *Та бодай їх путь заклекотіла, як вони мене отак облихословили, хто його зна за віщо і про що* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛИХОСЛО́ВЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **облихосло́вити.** *Облихословлений сусід.*

ОБЛИЦЬО́ВАНИЙ, а, е, *буд.* Дієпр. пас. до **облицюва́ти.** *Проїжджаючи повз старовинну мечеть, не міг* [Синявін] *не спинитися біля візерунково облицьованого мінарету* (Іван Ле); *В кухні стіни облицьовані білою кахлею* (С. Чорнобривець); *Будинок був облицьований великими керамічними плитами з опуклим орнаментом* (В. Собко); *Марта приникла головою до холодної, облицьованої білим кахлем груби* (Р. Андріяшик); *Ліворуч промайнула облицьована світлою плиткою .. школа* (О. Ірванець); // **облицьо́вано,** *безос. пред. Ранкове сонячне проміння .. пустотливими зайчиками скакало по барвистих глазурованих плитках, якими було облицьовано стіни* (В. Малик).

ОБЛИЦЬО́ВУВАЛЬНИЙ, а, е, *буд.* Стос. до облицьовування. *Облицьовувальні роботи — вид оздоблювальних робіт, під час проведення яких зовнішні поверхні конструкцій покривають облицьовувальними матеріалами* (з навч. літ.); // Признач. для облицьовування. *Ситал застосовують для виробництва облицьовувальних плиток, труб, ізоляторів, жаротривкого посуду, лопатей турбін тощо* (з наук.-попул. літ.); *В наші дні облицьовувальні матеріали .. виготовляються на великих керамічних заводах* (І. Волошин).

ОБЛИЦЬО́ВУВАНИЙ, а, е, *буд.* Дієпр. пас. до **облицьо́вувати.** *Наклеєний на дерев'яну основу шпон пресують гвинтовим пресом, у якому рухома плита опускається на облицьовуваний пакет і притискається до нерухомої плити за допомогою гвинта* (з навч. літ.).

ОБЛИЦЬО́ВУВАННЯ, я, *с., буд.* 1. Дія за знач. **облицьо́вувати.** *Металопласт застосовують для виготовлення резервуарів, облицьовування будинків* (із журн.).

2. *рідко.* Те саме, що **облицюва́ння** 2. *Дерев'яне облицьовування та убогий простір тюремних камер Палацу дожів у Венеції навівають на відвідувачів гнітюче відчуття, тому можна легко уявити настрій тих, кого тут було ув'язнено* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛИЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЛИЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що, буд.* Покривати поверхню чого-небудь шаром іншого матеріалу для надання йому міцності або для оздоблення; обличковувати, личкувати. *Керамічними плитками, або кахлями, облицьовують стінки печі, каміна* (з навч. літ.); *Другий поверх був невідомо з чого, бо його облицьовувала важка полив'яна кераміка* (В. Шкляр); *Пілони на станції метро планують облицювати мармуром контрастних тонів — світлим та темним* (з газ.); * Образно. *Цупкі, русяві волосинки, як висмикана щітка, облицьовували його привітну подобу* (Олесь Досвітній).

ОБЛИЦЬО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., буд.* Пас. до **облицьо́вувати.** *Стіни візантійських будівель облицьовувалися мармуровою мозаїкою, підлога — бруківкою з візерунками* (з наук.-попул. літ.); *Облицьовуються плитками лише добре підготовлені рівні поверхні* (з навч. літ.).

ОБЛИЦЮВА́ЛЬНИЙ, а, е, *буд.* Стос. до облицювання. *Облицювальні роботи, як і облицювальний матеріал, поділяють на зовнішні (облицювання фасадів) і внутрішні (робота у приміщеннях)* (з навч. літ.); // Признач. для облицювання. *Тут же* [на Житомирщині] *добуваються чорні і сірі лабрадорити, які використовуються як облицювальний декоративний матеріал* (І. Цюпа); *Усього за якісь два-три місяці відому споруду було знову піднято разом з вежею та лоджіями на всіх трьох поверхах: фінська металочерепиця, .. облицювальна плитка з Іспанії* (Ю. Андрухович).

ОБЛИЦЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець з облицювальних робіт. *Тимур закінчив училище і мав іти працювати на будівництво плиточником-облицювальником* (С. Талан); *Вправно, чітко й красиво виконують свою роботу облицювальники* (з газ.).

ОБЛИЦЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **облицюва́льник.** *Кваліфікована облицювальниця вміє облицьовувати плиткою стіни будинків, внутрішні приміщення, ремонтувати облицьовані поверхні, робити укладання килимової кераміки за заданим малюнком* (з навч. літ.).

ОБЛИЦЮВА́ННЯ, я, *с., буд.* 1. Дія за знач. **облицюва́ти.** *Блоки єгипетських пірамід відливали на місці як шлакоблоки. Та й потреба в них була невеликою — лише для облицювання* (з наук.-попул. літ.); *Методом майоліки виробляють кахлі для облицювання печей* (із журн.).

2. Шар матеріалу, яким облицьовано поверхню чого-небудь. *Щоб надати стінам та вежам стійкості, їхнє облицювання викладають під кутом 80–85°* (з наук. літ.); *Тарас Григорович .. обійшов мінарет, милуючись його облицюванням з рожевого граніту і вибагливими карнизами з кольорових кахлів* (З. Тулуб).

ОБЛИЦЮВА́ТИ *див.* **облицьо́вувати.**

ОБЛИЧИ́ТЕЛЬ, я, *ч., книжн., рідко.* Те саме, що **викрива́ч.** *Господь послав Тебе нам, кроткого пророка І обличителя жестоких* [жорстоких] *Людей неситих* (Т. Шевченко); *Гаспид так ввійшов у роль обличителя, що не чує нічого, крім голосу Отто Бреха* (Г. Тарасюк).

ОБЛИЧИ́ТЕЛЬКА, и, *ж., книжн., рідко.* Жін. до **обличи́тель.** *Баба Овеча теж щезла, наче її й не було .. Народ на греблі не знав, що думати.., холонучи від мислі, що згарячу струтив межи снулу* [заснулу] *рибу ненависну обличительку. — І де ж та баба могла дітись? — голосніше за всіх спитала Кльоцова Маріка* (Г. Тарасюк).

ОБЛИЧКО́ВАНИЙ, а, е, *буд.* Дієпр. пас. до **обличкува́ти.** *Рів має обличковані каменем ескарп і контрескарп* (з наук.-попул. літ.); *Перед нами виникає тунель: всуціль обличкований білим, повен світла, він увесь аж сяє* (О. Гончар); *Уява малювала трагедію, що відбувалася не тільки в домні, а й у тій обличкованій білими кахлями, просторій і світлій кімнаті* (П. Загребельний); *Ейрін пройшла до мильні* [умивальні], *обличкованої червоним та білим мармуром* (О. Авраменко); // **обличко́вано,** *безос. пред. Будівлю обличковано червоними кахлями з горілих порід* (з газ.).

ОБЛИЧКО́ВУВАННЯ, я, *с., буд.* Дія за знач. **обличко́вувати.** *У зовнішньому обличковуванні природне каміння використовують для фасадів, порталів, пілонів, колон, карнизів, парапетів, цоколів громадських будівель* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛИЧКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЛИЧКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, буд.* Те саме, що **облицьо́вувати.** *У Візантії стіни храмів обличковували мармуром, а мозаїками й фресками оздоблювали лише склепіння, бані й тромпи* (з наук. літ.); — *З усіх боків ще ж тоді радили їм: обличкуйте весь магістральний* [канал], *зробіть по дну покриття плівкою чи бетоном, не послухались* (О. Гончар).

ОБЛИЧКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., буд.* Пас. до **обличко́вувати.** *Давні поховальні споруди нерідко обличковувалися деревом* (з наук. літ.); *Стіни та підлога обличковуються кварцитовими плитами* (із журн.).

ОБЛИЧКУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *буд.* Те саме, що **облицюва́льний.** *Керамічна клінкерна цегла — ідеальний обличкувальний матеріал, який дозволяє зводити якісне довговічне житло* (з навч. літ.).

ОБЛИЧКУВА́ННЯ, я, *с., буд.* 1. Дія за знач. **обличкува́ти.** *У виборі будівельних матеріалів для обличкування фасадів перевагу надають натуральному каменю або штучним матеріалам, близьким за фактурою й кольором до природних* (з наук.-попул. літ.); *Пан Мірек не знав мінералу, який було використано на обличкування стін. Чи не малахіт?* (М. Руденко).

2. Те саме, що **облицюва́ння** 2. *За візантійським звичаєм, стіни Десятинної церкви мали мармурове обличкування* (з наук. літ.); *Поміж бетонової грубої сіризни .. біліють рештки потрощених сходів якихось, ніби античних, перилець та обличкувань з красивого білого каменю* (О. Гончар); *Дорогою він мав пройти коридором, у стіні якого, між плитами обличкування, виникла непомітна щілина* (В. Єшкілев).

ОБЛИЧКУВА́ТИ *див.* **обличко́вувати.**

ОБЛИ́ЧЧЯ, я, *с.* 1. Передня частина голови людини. *Дарка поклала квача коло відра, втерла обличчя рукавом* (Леся Українка); *Чайка підвів голову й іронічно глянув на своє обличчя в запорошеному люстрі* (Д. Бузько); *Сьогодні юнацьке обличчя Сіверцева грало якимось особливо ясним рум'янцем* (О. Гончар); *Йому було років сорок. Безбороде вилицювате обличчя, маленький кирпатий ніс та невисокий зріст* (В. Малик); *На його обличчі відбилася дивна тривога* (І. Андрусяк); * Образно. *Вечір над містом нахилив своє хмурне обличчя* (А. Головко).

2. *перен.* Загальний вигляд, зовнішні обриси чого-небудь. *Хотілося Максимові, щоб закарбувалося в пам'яті людей оте вистраждане, сплюндроване, але нескорене обличчя Києва* (Н. Рибак); // Найпоказовіша риса явища, предмета і т. ін., яка виражає його суть. — *Пам'ятайте, хлопці, фронт великий, і щодня несподіванки .. Це і є обличчя громадянської війни* (О. Довженко); *Ми* [десятикласники] *тут усім тепер керували, ми визначали обличчя школи, і вересень того року був для нас святковим* (Ю. Покальчук); // Зміст якого-небудь явища в поєднанні з його оформленням, структурою. *У сучасній культурі людина поставлена перед необхідністю самостійно творити власне культурне обличчя, свій життєвий шлях* (з навч. літ.); // Сукупність основних якостей кого-, чого-небудь, його суть. — *Яке ви маєте право так казати! — скрикнула вона. — Що за неповага до жінки? Ось ваше справжнє чоловіче обличчя* (В. Підмогильний); — *Врубель Врубелем, а ти мені покажи власне обличчя* (Ю. Збанацький); *У вірша є жива душа і тіло, Своє обличчя, навіть певна стать* (П. Воронько).

Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* **поверта́ти**[1]**; Розгла́джувати / розгла́дити чоло́ (обли́ччя, ши́ю, що́ки** *і т. ін.) див.* **розгла́джувати; Сху́днути на обли́ччі (ті́лі)** *див.* **сху́днути; (1) Тво́рче обли́ччя** *кого* — сукупність рис, що характеризують творчу манеру митця. *Формувався стиль, манера викладу, творче обличчя людини, що стає письменником мужнім, бездоганно чесним і високодумним* (М. Бажан); *Іван Багряний — це одне ім'я української еміграційної прози і ще одна зовсім відмінна творча індивідуальність серед багатства творчих облич сучасної України* (О. Шугай).

○ **На лице́ (обли́ччя) <З лиця́ (обли́ччя)>** *див.* **лице́.**

◊ **[Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́** *і т. ін.) див.* **кров; [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці́ (на лиці́, на обли́ччі** *і т. ін.) див.* **міни́тися; З кам'яни́м лице́м (обли́ччям)** *див.* **лице́; Ки́дати / ки́нути в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя)** *див.* **ки́дати; Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя** *і т. ін.)] див.* **ки́дати; Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́)** *див.* **кров; Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́)** *див.* **кров; Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя>** *див.* **лице́; Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть)** *див.* **лице́; Ма́ти своє́ обли́ччя (лице́)** *див.* **ма́ти**[2]**; На одне́ лице́ (обли́ччя)** *див.* **лице́; Не зна́ти лиця́ (обли́ччя)** *див.* **зна́ти; Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя** *і т. ін.) див.* **наверта́ти; Не схо́дити з обли́ччя (лиця́)** *див.* **схо́дити; Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то)** *див.* **ударя́ти; Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя** *і т. ін.) див.* **піт; Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку** *і т. ін.) див.* **плюва́ти; Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м)** *див.* **поверта́тися**[1]**; Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя** *див.* **пока́зувати; Розпуска́ти / розпусти́ти на обли́ччі у́смішку** *див.* **розпуска́ти; У лице́ (в обли́ччя)** *див.* **лице́; Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розплила́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю)** *див.* **у́смі́шка.**

ОБЛИША́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБЛИ́ШИТИ,** шу, шиш, *док.* 1. *кого, що, з інфін. і без дод.* Переставати чим-небудь займатися, припиняти щось робити; залишати, полишати. *Ти ж облишай свої лови, на батька завзятого здайся* (М. Зеров); *Друзі без вагань кидали осяйні чорноморські пляжі, .. облишали найтерміновіші справи* (М. Дашкієв); [Химка:] *От і мені часом буває так гірко, так тяжко! а проте — посумуєш сама собі — та й облишиш...* (Панас Мирний); *У вільний час любив* [Грицько] .. *книжку почитати. Тепер облишив книжки* (А. Головко); *Женчик облишив уже їсти* (Б. Антоненко-Давидович); *Батько моргнув матері, і вони облишили розпитувати* (І. Багмут); // Позбавляти кого-небудь своєї уваги, піклування, обходити, обділяти чим-небудь. *З щирою повагою до Вас і надіями, що Ви не облишите мене своєю ласкавою одмовою* (Панас Мирний); // Переставати турбувати кого-небудь, давати спокій комусь. *Пани своїм злословієм* [лихослів'ям] *не облишали Сковороду навіть і після його смерті* (П. Тичина); — *Ван, облиште Вадима, я наказую вам!* (В. Владко); *Вчорашні думки, навіяні дорожньою нудьгою, облишили його* (Ю. Шовкопляс).

2. *наказ. сп.* обли́ш, *мн.* обли́ште. Уживається для висловлення прохання, вимоги припинити яку-небудь дію, розмову і т. ін. — *Бач, книжки носить... Якби пішла за нього, читали б разом .. — Облиште, мамо* (М. Коцюбинський); — *Облиш, сину, — сказав старий Мороз. — Перетерпимо якось...* (І. Багряний); — *Облиште! Навіщо мучити бідного птаха?!* (З. Тулуб); — *Нічого дівиця, га? Очі, як глиці, прошивають. — Облиш, — сказав його товариш* (Р. Андріяшик).

3. *що, рідше з інфін.* Відмовлятися від попередніх намірів, бажань і т. ін. *Вона ніколи не облишала надії, що в прийдешньому все зміниться* (О. Бердник); *Давид .. зранку зібрався був іти в Щербанівку, та .. згадав, що в них іще ж не довіяно. Облишив іти* (А. Головко); *Тамара потягла матрац, хотіла трохи його поправити, але облишила свій намір* (А. Хижняк); *Засмучені вернули додому, але наміру свого не облишили і наступного року знову вибралися на Замок* (Ю. Винничук); // Змінювати поведінку, тон розмови і т. ін. — *Ну, Петько, — звернувся Кабанець до Хоменка, облишивши начальницький тон, — значить, можна запалити* (М. Трублаїні).

4. *кого, що.* Те саме, що **залиша́ти** 4, 6. *Світозар .. кидався до одного, облишав, завваживши, що він мертвий уже, й поспішав до другого* (Д. Міщенко); *Він похапливо добув капелюха і облишив хату* (В. Підмогильний); *Вирішили сидіти якнайтихіше, сподіваючись, що пірати незабаром облишать пароплав* (М. Трублаїні); *Оглянувся* [Мамай] — *немає вже Луки, та й облишив збори* (А. Головко); *Він облишив Січ і вписався до реєстрового війська* (П. Панч); *А тепер облиште мене, Бога ради, дайте мені на самоті побути! — попросив Тарас* (А. Дімаров); [Ж о в н і р *(говорить):*] *Не фиркай так, жиде, Швидше давай їсти, Що ліпшого маєш; Злость* [злість] *облиш для себе!* (І. Франко).

◊ **І ду́мку лиши́ти (обли́шити)** *див.* **лиша́ти.**

ОБЛИША́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБЛИ́ШИТИСЯ,** шуся, шишся, *док., розм.* 1. Те саме, що **залиша́тися** 1. *Не міг* [Митруньо] *бігти враз із іншими, а ще й крайка зсувалася йому аж на коліна та й плутала. Тож усе облишався ззаду* [хлопців] (Л. Мартович); *А князь Данило пішов наперед і відійшов далеко з Болеславовими ляхами, а Василько зі Сомовитом облишилися* (з легенди); *Вони оселяться в слободі, вона хазяйнуватиме, а він із Січі наїздитиме додому, а то й зовсім облишиться на господарстві...* (М. Коцюбинський).

2. *рідко.* Закінчуватися, виходити (про гроші, які-небудь запаси). *У його* [нього] *вода, мабуть, скоро облишиться* (Сл. Б. Грінченка).

3. *чого, рідко.* Залишатися без чогось, утрачати щось. *Сновигає: вже й одежі й харчу облишився* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛИ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обли́шити.** *Лука випорпав великий .. незакінчений портрет, мальований ним до четвертого весілля, а потім чомусь облишений* (С. Андрухович); *Запах паперів, наче дух людини в облишеній домівлі* [домівці], *вився в шухлядах* (Н. Рибак); *Не можуть* [очі] *Ніяк в сльозі згорьованій розтати. Покинена! Облишена! Прощай* (В. Стус); // **обли́шено,** *безос. пред. Чи, може, се мені так приверзлося, буцім видання чернігівцями того збірника облишено* (Панас Мирний); *Облишено всі щоденні справи* (П. Загребельний).

ОБЛИ́ШИТИ *див.* **облиша́ти.**

ОБЛИ́ШИТИСЯ *див.* **облиша́тися.**

ОБЛІ́Г, ло́гу, *ч.* Упродовж кількох років не оране, не оброблюване поле; переліг (у 1 знач.). *Заснули верби на облозі, і вітер задрімав* (Л. Глібов); *Глянула* [Одарка] *на сірий лан облогу, і жахом стиснулося серце дівчини: неможливим .. здавалося їй такий лан двома плугами перевернути* (Л. Яновська); *Воли парубчак спинив, виліз із борозни на обліг* (А. Головко); *Отут, де сумно опустили віти Стрункі тополі на твердий обліг, В пропахле димом сорок третє літо Він за неправду у бою поліг* (В. Симоненко); * Образно. *Не забудьмо також, доле, І про того — честь йому! — Хто облоги думки оре, Іскри світла кида в тьму!* (П. Грабовський).

◊ **Обло́гом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти)** *див.* **лежа́ти.**

ОБЛІГА́Т, а, *ч., муз.* Інструмент або голос, що виконує головну мелодію п'єси. *1839 р. Дж. Верді створив "Ноктюрн" для сопрано, тенора й баса в супроводі флейти (облігат)* (з навч. літ.).

ОБЛІГАТИ́ВНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **облі́гатний;** облігаторний. *Стафілококи, стрептококи, пневмококи та мікоплазми є облігативними мікробами слизових оболонок дихальних шляхів* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛІГА́ТНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **обов'язко́вий** 2, неодмінний (у 2 знач.); протилежне ф а к у л ь т а т и в н и й. *Деякі організми (факультативні й облігатні анаероби) можуть жити навіть без вільного кисню в середовищі, проте без вуглекислоти жоден організм існувати не може* (з наук. літ.); *Віруси є облігатними, тобто обов'язковими, внутрішньоклітинними паразитами і не здатні розмножуватися поза господарем — клітиною* (з навч. літ.); *Пацюки є безумовними, або облігатними, супутниками людини* (із журн.).

△ **Облі́га́тний (обов'язко́вий) парази́т** *див.* **парази́т; Облі́га́тний симпто́м** *див.* **симпто́м.**

ОБЛІГА́ТНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **облі́га́тний;** протилежне ф а к у л ь т а т и в н і с т ь. *Деякі вчені говорять про облігатність застосування медикаментозного оброблення каріозної порожнини незалежно від її глибини* (з наук. літ.); *Період активності імаго збігається з періодом цвітіння багна болотяного. Це свідчить про облігатність трофічних зв'язків імаго та рослини* (з навч. літ.).

ОБЛІГА́ТНО, *спец.* Присл. до **облі́га́тний;** протилежне ф а к у л ь т а т и в н о. *Популяційний аналіз біоценотичних зв'язків у системі "двостулкові молюски — ендобіонти" виявив 9 видів інфузорій. Усі види облігатно пов'язані з двостулковими молюсками і раніше реєструвалися в басейні Дніпра та інших річок України* (з наук. літ.).

ОБЛІГА́ТО, *невідм., муз.* 1. *присл.* Обов'язково (про дотримання певних правил, прийомів виконання музичних творів). *Партія кларнета будується переважно облігато — з використанням прийомів оспівування та відлуння завершень вокальних фраз* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Обов'язковий для виконання (про партії супровідного інструмента чи голосу в ансамблевому творі). *У Д. Бортнянського є низка камерних творів, зокрема три ансамблеві сонати за участю скрипки (дві для чембало і скрипки облігато)* (з навч. літ.).

ОБЛІГАТО́РНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **облі́га́тний;** облігативний; протилежне ф а к у л ь т а т и в н и й. *Процес побудови текстового типу визначається умовами, закладеними в структурі модельної ситуації текстотворення, які для носія мови мають облігаторний характер* (з наук. літ.); *Компаратив в інфінітивних конструкціях — облігаторний компонент* (з навч. літ.).

ОБЛІГАТО́РНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **облігато́рний;** протилежне ф а к у л ь т а т и в н і с т ь. *У* структурі мовленнєвого акту спонукання аспекти адресанта та адресата є обов'язковими. *Ця облігаторність пояснюється тим фактом, що комунікативна дія відбувається тільки в ситуації діалогу* (з наук. літ.); *Факультативність передбачається для цедента, а облігаторність — для перестраховика* (з навч. літ.).

ОБЛІГАТÓРНО, *спец.* Присл. до **облігатóрний;** протилежне ф а к у л ь т а т и в н о. *Фіксація семантики компаративних фразеологічних одиниць повинна облігаторно враховувати залежність аксіологічного складника цих одиниць від етнокультурних чинників* (з наук. літ.).

ОБЛІГАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **облігáція.** *Для визначення розміру ризикової премії в облігаційній або позичковій угоді кредитори намагаються оцінити кредитоспроможність (спроможність повернути борг) позичальників* (з наук. літ.); *Позичкові джерела фінансування представлені облігаційними позиками, банківськими та бюджетними кредитами* (з навч. літ.).

ОБЛІГАЦІОНÉР, а, *ч., фін.* Особа, яка придбала облігацію. *З юридичного погляду процент завжди є боргом товариства облігаціонера, що підлягає задоволенню зі всього майна товариства й забезпечується позовним захистом* (з навч. літ.); *Кожний облігаціонер має право на погашення номінальної вартості облігації та отримання відсотків згідно з умовами випуску облігацій* (з мови документів).

ОБЛІГÁЦІЯ, ї, *ж.* Цінний папір, що дає його власникові прибуток у формі відсотків або виграшу. — *Панщина пропала навіки, а пани дістануть за неї сплату облігаціями* (І. Франко); *В першій торбочці були золоті речі, гроші, облігації третьої позики індустріалізації* (І. Цюпа); — *Я вшанував би цим золотом мою батьківщину, віддав би його на схорону до французького банку! — А його б узяли? — Безперечно, у вигляді залізничних облігацій!* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

△ **(1) Беззастáвні (незабезпéчені) облігáції,** *фін.* — прямі боргові зобов'язання. *Поряд із забезпеченими облігаціями випускаються незабезпечені (без застави), що зумовлюється або браком активів для застави, або високим рівнем довіри до емітента* (з навч. літ.); **(2) Відкли́чна (відзивнá) облігáція,** *фін.* — облігація, що може бути погашена до настання терміну погашення за заздалегідь обумовленою ціною. *Відзивні облігації дають емітентові право їх дострокового погашення* (з наук. літ.).

ОБЛІ́ГО, *невідм., с., фін.* 1. Сума загальної заборгованості за векселями. *Працівники банку провадять облік заборгованості клієнта — обліго, вираховуючи вільний залишок заборгованості* (з навч. літ.).

2. Банківська книга особових рахунків, у якій фіксують заборгованість окремих осіб за векселями, облікованими в цьому банку. *Обліго дає змогу стежити за станом заборгованості кожного позичальника в результаті обороту векселів і не допускати перевищення клієнтом ліміту заборгованості* (з мови документів).

ОБЛІ́ЖНИЙ, а, е, **ОБЛОЖНИ́Й,** á, é. 1. Тривалий, затяжний (про дощ, сніг і т. ін.). *Він бачить полки на страшному алюрі, В диму обложному, вогнях перемог* (Л. Первомайський); *Було похмуро й непривітно — йшов обложний дощ* (М. Чабанівський); *Падав обліжний сніг* (Н. Рибак); *Людина в таку обліжну зливу справді мусить бути рада будь-якому гостеві* (І. Білик).

2. *розм.* Суцільно оповитий хмарами. *Зупинився* [Силантій] *біля дверей і, оглядаючи обліжне небо, не відважувався рушити з місця* (А. Шиян).

ОБЛІ́ЖОК, жку, *ч., нар.-поет.* Зменш.-пестл. до **облі́г.** *Ой впав сніжок на обліжок, розтався водою, Щось не хоче говорити миленька зі мною* (з народної пісні); *Упав промінь на обліжок, Упав на перину. Треті півні кукурічуть, А їм нема впину* (з народної пісні).

ОБЛІЗÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облізáти.** *Облізання волосся в дитини може бути ознакою рахіту* (з наук.-попул. літ.); *Основна причина облізання шкіри на долонях — недостатнє зволоження рук* (із журн.); *Облізання фарби на клавішах музичних інструментів спостерігається в місцях контакту з руками* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛІЗÁТИ *див.* **облáзити**[1].

ОБЛІЗКÓВИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **облі́зок.** *Облізкове колоддя.*

ОБЛІ́ЗЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **облі́зти**[1]. *Обернувсь* [полковник] *на цапиних ніжках та й пішов, неначе поніс на кілку свою лису, облізлу голову* (І. Нечуй-Левицький); *Облізле, в лишаях обличчя мовчки висловлювало рабську покору і пошану до офіцера* (Іван Ле); *Рушниця стара, облізла, але для Романа вона — безцінний скарб* (О. Донченко); *Горобенко схилився на сірий від облізлої фарби стовп* (Б. Антоненко-Давидович).

ОБЛІ́ЗОК, зка, *ч., діал.* Обаполок *(див.* **обáполок**[1]*). Дубовий облізок.*

ОБЛІ́ЗТИ[1] *див.* **облáзити**[1].

ОБЛІ́ЗТИ[2] *див.* **облáзити**[2].

ÓБЛІЙ, ю, *ч., діал.* Підталий, покритий водою сніг. *Кожен рятівник у Карпатах знає, яку небезпеку для людини несе облій* (з газ.).

ÓБЛІК, у, *ч.* 1. Засвідчення, встановлення наявності, з'ясування кількості чого-небудь. *В учительській кімнаті за столом сиділа методична трійка і закінчувала облік шкільної праці* (Остап Вишня); *Різне нафтове устаткування, що валялося скрізь без догляду й обліку, складалося в купи* (О. Донченко); *Вчених світу турбує запас прісної води. Навіть ту воду, яка міститься в живих організмах, взято на облік* (Микита Чернявський); *Копач наказав усю зброю на облік узяти* (К. Гриб).

2. Реєстрація із занесенням у списки осіб для їх використання де-небудь, з'ясування їх наявності, переміщення і т. ін. *Марта .. узялась на облік на біржі, де їй за кілька день призначили перекваліфікацію* (В. Підмогильний); *За одним із столиків .. вівся облік тих, хто зголошувався до Студентського куреня Січових стрільців* (Ю. Покальчук); *Він .. нікого не боявся, бо мав довідку з психіатрії. Він там перебував на обліку і часом казав: я можу тебе вбити, й мені не буде нічого* (Ю. Андрухович); *Профілактика інсультів передбачає виявлення, облік, диспансеризацію та лікування хворих із проявами недостатності кровопостачання мозку* (з наук. літ.); *На обліку в центрах зайнятості перебуває близько 30 тис. випускників вищих і професійно-технічних навчальних закладів* (з газ.).

3. *екон.* Система реєстрації процесів якої-небудь діяльності в її кількісному і якісному виявах для спрямування, контролю і т. ін. *Організація бюджетного обліку необхідна не лише для забезпечення прибуткової та витратної частин бюджету, а й для орієнтації керівництва щодо економічного розвитку держави й регіонів* (з навч. літ.).

△ **(1) Бухгáлтерський óблік** — процес виявлення, вимірювання, реєстрації, нагромадження, узагальнення, зберігання та передання інформації про фінансову діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам. *Мета бухгалтерського обліку — надання повної, правдивої й неупередженої інформації про фінансовий стан і результати діяльності підприємства* (з навч. літ.); **(2) Військóвий**

о́блік — державна система обліку наявних та мобілізаційних у країні ресурсів. *Обов'язковою умовою кримінальної відповідальності за ухилення військовозобов'язаного від військового обліку є наявність попередження, зробленого відповідним військовим комісаріатом* (з навч. літ.); *Василеве начальство розуміло, що така "сімейність" не лише пошкодити не здатна, а необхідна для полковника, якого слід було б взагалі списати з військового обліку* (М. Руденко); **(3) Податко́вий о́блік** — облік у податковій інспекції платників податків та стану розрахунків їх із бюджетом. *Об'єктом податкового обліку є поточні фінансові інвестиції* (з наук.-попул. літ.); *Податковий облік регулюється Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств" та змінами до нього* (з навч. літ.); **(4) Управлі́нський о́блік** — сукупність методів і процедур, що забезпечують підготовку та надання інформації для планування контролю щодо управління підприємством. *Управлінський облік є обов'язковою складовою інформаційної системи господарства* (з навч. літ.); **(5) Фіна́нсовий о́блік** — сукупність правил і процедур, які забезпечують підготовку й оприлюднення інформації про результати діяльності підприємства та його фінансовий стан. *Фінансовий облік ведеться з дотриманням визначених офіційних регламентів (інструкцій, стандартів і т. ін.), установлених державними органами або професійними організаціями* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Бу́ти на о́бліку** *див.* **бу́ти; Зніма́ти / зня́ти з о́бліку** *див.* **зніма́ти; Става́ти / ста́ти на о́блік** *див.* **става́ти.**

ОБЛІКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **облікува́ти.** *Вона ж* [печаль], *як Бог, — ота невидима, але повсюдна, не обмежена ні простором, ні часом, не облікована найточнішим приладом, мало коли узгоджена із розумом, але завжди скоординована із серцем* (М. Матіос); *Український банк реконструкції та розвитку забезпечує емісію внутрішньої гривні під обліковані національні активи у сфері виробництва* (з газ.); // **обліко́вано,** *безос. пред. У ландшафтному парку обліковано 209 видів хребетних, у тому числі 12 видів, занесених до другого видання "Червоної книги України"* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛІКО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* 1. Особа, яка веде облік чого-небудь. *Обліковець Марія Щербань .. зосереджено пересувала пошерхлим пальцем чорні кружальця на рахівниці* (С. Журахович); *Вслід за мною йшла* [Векла] *до мірниці, разом з обліковцем перевіряла удій* (І. Цюпа); *Присмерком обліковець обміряв прилюдно скошену ділянку* (М. Стельмах); *Мостовий .. запропонував йому роботу обліковця в городній бригаді* (В. Шкляр); *Йому вдалося якось перевести мене на місце обліковця* (М. Андрусяк).

2. Особа, яка веде підрахунок кого-, чого-небудь. *Обліковець під час перепису населення.*

ОБЛІКО́ВИЙ, а, е. Стос. до обліку. *Залишок готівки в касі звіряють з обліковими даними касової книги* (з навч. літ.); // Признач. для занотовування даних обліку. *В кімнаті від підлоги й до одвірок .. лежали облікові картки* (Остап Вишня); *Як правило, опрацювання облікових листів веде бухгалтер бригади* (з навч. літ.).

△ **Обліко́ва реєстра́ція** *див.* **реєстра́ція; Обліко́вий креди́т** *див.* **креди́т.**

ОБЛІКО́ВО-ВИДАВНИ́ЧИЙ, а, е: △ **Обліко́во-видавни́чий а́ркуш** *див.* **а́ркуш.**

ОБЛІКО́ВО-ФІНА́НСОВИЙ, а, е. Стос. до обліку (у 3 знач.) і фінансів (у 1 знач.). *Обліково-фінансовий факультет готує фахівців з обліку й оподаткування, фінансів, банківської справи та страхування* (з газ.); // Признач. для обліку фінансів. *До обліково-фінансових документів належать довіреність, табель обліку робочого часу, накладна, трудова угода, різноманітні види актів та ін.* (з навч. літ.).

ОБЛІКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обліко́вувати.** *За базову основу обліковування прямих доходів запропоновано прийняти трансфертне ціноутворення* (з навч. літ.); *Бухгалтери приватного підприємства розробили власний варіант обліковування проектної документації, який базується на державних стандартах* (з газ.).

ОБЛІКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛІКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *кого, що.* 1. З'ясовувати, встановлювати наявність, кількість кого-, чого-небудь; вести облік когось, чогось. *Працював* [суддя] *із задоволенням. Не просто переписав та обліковував різні справи, а майже всі підряд читав* (М. Сиротюк); *Цікаво, хто може облікувати, скільки люди ні відведено випробувань?* (М. Матіос).

2. *тільки док., заст.* Визнати. *Його ні за що мають, облікували за ледащо* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛІКО́ВУВАТИСЯ, уеться, *недок.* Пас. до **обліко́вувати** 1. *Кожна копійка в домі, зароблена чоловіками, пильно обліковувалася* (Валерій Шевчук); *Важливим є вибір показників, за якими має плануватися, обліковуватися й оцінюватися робота* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облікува́ти.** *Облікування платників податків та платників єдиного внеску здійснюється в одному органі за принципом єдності реєстраційних процедур* (з газ.).

ОБЛІКУВА́ТИ *див.* **обліко́вувати.**

ОБЛІПИ́ТИ *див.* **облі́плювати.**

ОБЛІПИ́ТИСЯ *див.* **облі́плюватися.**

ОБЛІПИ́ХА, и, *ж.* 1. Багаторічна рослина родини маслинкових — дуже колючий кущ або невелике деревце з їстівними ягодами; щець. — *Насадимо калини, горобини, обліпихи... І краса, й користь...* (Микита Чернявський); *Обліпиха виросте швидко, високо і густо, зімкнувшись голками на таємних стежках* (Т. Прохасько); — *Здається мені, тут у них, крім яблук, ще родить обліпиха* (І. Карпа); *Особливо добре обліпиха росте на ділянках з високим рівнем ґрунтових вод і проточним зволоженням* (з наук.-попул. літ.).

2. *збірн.* Ягоди цієї рослини. *Він нюхнув рідину, розкалатав верхній шар кісточок та ягідних вичавок і сказав, що то не олія, а обліпиха, протерта з цукром* (В. Діброва); *Аскорбінова кислота, що міститься у відварі шипшини, обліпихи, чорної смородини, швидко зменшить прояви простуди, що починається* (з газ.).

ОБЛІПИ́ХОВИЙ, а, е. Прикм. до **обліпи́ха.** *Обліпихова деревина тверда, дрібнопориста, жовтувата з буро-жовтим ядром, придатна для дрібних виробів* (з наук.-попул. літ.); *Обліпихові листки й гілки містять високоякісні таніди й можуть використовуватися у шкіряній промисловості* (із журн.); // Вигот. з ягід обліпихи. *У "швидкій допомозі" мені порадили змащувати опік обліпиховою олією* (В. Діброва); *Ми сиділи на своїх ліжках, стираючи з облич обліпихові та вівсяні маски власного виробництва* (І. Роздобудько); *Обліпихове вино має золотисто-жовте забарвлення й характерний блиск, тонкий аромат* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛІ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обліпи́ти.** *Старий Горицвіт дивиться на обліплену пилком бджолу й говорить сам до себе* (М. Стельмах); *В руці тримає він молоток, обліплений мулом* (В. Баранов); *Її .. тіло щільно обліплене мокрою від зливи шовковою сукнею* (О. Ільченко); *Дерева були дбайливо підчищені. Зрізи всохлих гілок обліплені глиняним пластирем* (Ірина Вільде); *За круглими будками, густо обліпленими афішами та об'явами, .. стоїть заповітна "Победа"* (Ю. Збанацький); *Обліплені бджолами вишні Дзвоном м'яким золотим задзвеніли* (І. Вирган); *Назустріч сунули жінки, обліплені дітьми* (Іван Ле); // **обліплено,** *безос. пред. Стіни обліплено поганенькими, нечистими вже шпалерами* (Б. Грінченко); *Почав мене мучити пластир, що ним обліплено було всі груди справа...* (О. Шугай).

ОБЛІ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обліплювати** 1, 3. *Проблемою при спалюванні соломи є плавлення попелу та обліплювання шлаками колосникових решіток* (з навч. літ.); *У виробництві посуду поєднання плетіння з обліплюванням глиною було відоме ще в неолітичних поселеннях* (з наук. літ.).

ОБЛІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЛІПИ́ТИ,** іплю, іпиш; *мн.* обліплять; *док., кого, що.* 1. Пристаючи, прилипаючи, покривати кого-небудь, поверхню чогось з усіх боків. *Обліплює сталева тирса сильний магніт* (Г. Епік); *Попелу так багато, він обліплює мені руки* (Любко Дереш); *Курява посіла на семінаристів, обліпила їм лиця* (І. Нечуй-Левицький); *Червоне вино миттю обліпило руку.., розтеклося по пальцях і далі під рукав* (В. Владко).

2. Щільно облягати, обтягувати (про вузький, тісний одяг). *Для прихильників форм дизайнерка створила штани-дудочки на завищеній талії з кофтою, що повністю обліплює фігуру* (із журн.); *Воно* [плаття] *обліпило її стан* (Григорій Тютюнник); *Сорочка обліпила моє нещасне тіло* (І. Роздобудько); // Щільно прилипати з усіх боків (про мокрий одяг). *Тіло здригалося від доторків мокрого плаття, що обліплювало нас щільно з усіх сторін* (Б.-І. Антонич); *Ульріка лежала на млиновій греблі, мокрий халатик .. щільно обліплював її жахливо спокійне тіло* (П. Загребельний); *Сукня обліпила її мокре тіло* (С. Жадан).

3. Покривати з усіх боків, по всій поверхні чим-небудь липким, клейким. *Вона рук не жаліла, обмазуючи та обліплюючи хату* (Панас Мирний); *Я мочив у ній* [воді] *.. м'ясо, тоді обліплював глиною і клав під багаття* (Р. Андріяшик); // *розм.* Приліплюючи, наклеюючи щось, покривати ним поверхню чого-небудь; обклеювати. *І всяких всячин накупили, Всі стіни ними обліпили* (І. Котляревський); *Гафійка мусила нарізати з паперу нових козаків та квіток і обліпити ними стіни од божника аж до дверей* (М. Коцюбинський).

4. *перен.* Насідаючи великою масою, покривати собою поверхню чого-небудь (про комах, птахів і т. ін.). *Мухи .. обліплювали чорними купками шматочки сахару* (І. Нечуй-Левицький); *Бджоли обліплювали роями її* [гречки] *цвіти* (Л. Мартович); *Метелики тріпотять лахматими крильцями, обліплюючи лампу* (В. Винниченко); *Щороку напровесні і восени мільйони птаства обліплюють ту косу, де птаство відпочиває після довгої путі...* (Остап Вишня); *Мошка і комарі .. густо обліпили всю шерсть* [ведмедя] (В. Гжицький); *Москіти налетіли з туману, обліпили йому шию, кисті рук* (П. Загребельний); // Рясно рости, покривати собою (про фрукти, ягоди і т. ін.). *Зелені здорові абрикоси густо обліплювали гілки* (І. Нечуй-Левицький); *Грушки обліпили гілляки великої груші так густо, що листя майже не було видно за ними* (І. Франко); *Цілі купи розкішних кетяг* [кетягів] *так і обліпили кущ, так і вгинають лозу під непомірною вагою* (М. Коцюбинський).

5. *перен., розм.* Щільно обступати з усіх боків, оточувати. *Глядачів було вже повно, а маленьке віконце каси ще обліплювали охочі потрапити на спектакль* (Д. Ткач); *Вічно замурзані малюки з радісними вересками щодня обліплювали свою вихователька* (М. Матіос); *Народ обліпив зборню так тісно, що свити злились в одну суцільну лаву* (М. Коцюбинський); *Дівчата, що обліпили акордеоніста, .. співали весільної* (М. Руденко); * Образно. *Незчулися ви, як літа огорнули вас, обліпили клопоти* (І. Цюпа).

ОБЛІ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЛІПИ́ТИСЯ,** іплю́ся, іпишся; *мн.* обліпляться; *док.* 1. Забруднювати себе чим-небудь липким, клейким. *Батько схопив малого на руки й, обліплюючись кров'ю, що змішувалася з курявою, ніби навіжений побіг з ним до хати* (У. Самчук); *Декілька риб уже підстрибувало на березі, помалу тускніючи, обліплюючись соломинами й дертю* (Є. Пашковський); *В дорозі шдіє* [чумак] *двадцяту вже неділю, Обшарпавсь до рубця, в коломазь обліпивсь* (П. Гулак-Артемовський); *Обліпився* [гріш] *болотом, не пізнати — чи мідяний, чи срібний* (Б. Лепкий); *Деякі кавалки* [плівки] *цілком втратили колір, інші обліпилися порохом, вкрилися ірландським мохом* (Т. Прохасько).

2. *тільки недок.* Пас. до **обліплювати.** — *Ану, жінко, на ось тобі загорни четвертину сала, а то в торбі крихтами обліплюється* (Остап Вишня); *Барикада щораз густіше повнилася повсталими й обліплювалася людьми* (Р. Іваничук).

ОБЛІ́Т[1], льоту, *ч.* Дія за знач. **облітати**[1] 1, 2. *На гірському кордоні між Іспанією та Португалією льотчик зробив низький обліт* (Іван Ле); *Сигом Фер наштовхнувся на неї* [туманність] *під час чергового патрульного обльоту Сонячної системи* (І. Росоховатський); *Розправили* [шуліки] *стернове пір'я перед обльотом своїх володінь* (Є. Пашковський); *Рейдер ішов до зірок Оріону надзвичайно складною траєкторією, .. з обльотом небезпечної області активного утворення молодих зірок* (В. Єшкілєв).

ОБЛІ́Т[2], льоту, *ч.* Дія за знач. **облітáти**[3], **облíтувати** і **облітáтися**[2], **облíтуватися.** *Курсанти Університету повітряних сил здійснили перший самостійний обліт літаків* (з газ.); *Серед пасічників особливу пошану мав Теплий Олекса: 30 березня виносили з льохів бджіл, щоб комахи зробили перший навесні обліт* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛІ́ТАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **облітáти**[2]. *Льотчик нá мить перестав бути льотчиком, і нема за ним вздовж і впоперек облітаного неба* (О. Гончар).

ОБЛІ́ТАНИЙ[2], а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **облітáти**[3]. *Зяючі отвори ангарів приймали під свою покрівлю облітані машини першої черги* (В. Кучер).

ОБЛІТА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **облітáти**[1]. *Літак звалився в плоский штопор унаслідок облітання об'єкта* (з газ.); *Особливо багато клопоту завдавала тирса чабанам, які в дні облітання її просто не знали, куди діватися зі своїми отарами* (О. Гончар); *Облітання листя фікуса Бенджаміна більше одного разу на рік свідчить про погане живлення рослини* (з наук.-попул. літ.); *При рубанні, карбуванні та інших подібних роботах, за яких можливе облітання частинок металу, слід користуватися окулярами або маскою* (з навч. літ.).

ОБЛІТА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **облітáти**[2]. *Облітання світу.*

ОБЛІТА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБЛЕТІ́ТИ**, ечу́, ети́ш, *док.* 1. *кого, що, навколо кого — чого.* Літаючи, здійснювати рух по колу. *Почувши крякуху, вони* [чирята] *раптом повертають до озера, облітають озеро один раз, потім зникають за очеретами* (Остап Вишня); *Між ними* [бомбовозами] *вилися бистрі маленькі срібнокрилі винищувачі, роблячи мертві петлі, облітаючи важку, навантажену динамітом ескадрилью з усіх боків* (І. Багряний); *Тихо, не ворухнувши крилом, вона* [зозуля] *облітала його ліжко і сідала на високий комод* (В. Близнець); *З моря йшов літак. Він знизився, облетів коло над бухтою і пішов на посадку* (М. Трублаїні); *— Учені двох супутників запустили в небо. Собака облетіла навколо Землі!* (Є. Кравченко).

2. *кого, що.* Літати стороною, обминаючи кого-, що-небудь. *Те тіло, що впало від месницьких рук, Здаля облітає презирливий крук* (М. Рильський); *Волох спочатку хотів облетіти грозу, але горизонт уже зник. З усіх боків небо було затягнуто сірою пеленою* (В. Собко); *Долі конем не об'їхати і літаком не облетіти...* (М. Матіос).

3. *кого, що, перен.* Швидко поширюючись, ставати відомим багатьом, усім (про звістку, чутку і т. ін.). *Це призводило до курйозів, чутка про які миттю облітала всю гімназію* (Б. Антоненко-Давидович); *По юнацьких піснях, що дзвенять, облітаючи світ, .. я вас, мої друзі, пізнаю* (С. Голованівський); *Чутка .. зразу облетіла усе місто* (Панас Мирний); *Страшне слово — козаки! — миттю облетіло всі закапелки і підняло на ноги і старих і малих* (В. Малик); *За півгодини новина облетіла все село* (Люко Дашвар).

4. Опадати з дерева, куща і т. ін. (про листя, плоди тощо). *Облітає пух з тополі І лягає тихо долі* (М. Рильський); *З дерев облітало пожовкле листя* (О. Гуреїв); *Рано впали холоди, облітало листя, клубочилося сірими хмарами небо* (П. Загребельний); *Світило травневе сонце, облітав цвіт каштанів* (В. Кожелянко); * Образно. *Мені ще й двадцять рік* [років] *ледве було, як уже кучерики мої золоті облетіли!* (Ю. Федькович); // Скидати з себе листя, цвіт тощо (про дерева, кущі, квіти і т. ін.). *Ліс облітає. Не рання осінь* (М. Шеремет); *Облітають квіти, обриває вітер пелюстки печальні й розкида кругом* (В. Сосюра); *Облітала вишня. Стелила білоцвіт* (Н. Рибак); *Сівачі зібралися під розквітлими дикими грушами, що облітають зів'ялим цвітом* (Є. Гуцало); *Поки ми дійшли — мак облетів* (І. Жиленко); // Плавно спадати додолу з поверхні чого-небудь. *Їздові не щадили батогів, піна клубками облітала з коней* (О. Гончар); * Образно. *Наші мрії стинаються в двобої з суворим, сірим, неначе сукно, важким і глевким, як глина, життям, і золото облітає з них* (Ю. Мушкетик).

ОБЛІТА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок. і док.*, **ОБЛЕТІ́ТИ**, ечу́, ети́ш, *док., що.* Літаючи, побувати по черзі в багатьох місцях, скрізь. *Тільки чогось сумно. Як тоді, коли Папа Іван Павло II облітав на гелікоптері місця своєї молодості* (Л. Костенко); *— Я розкажу тобі: де був, Що бачив, що почув, — Я облітаю всі кутки...* (Л. Глібов); *Ой, брати, мені надайте Крила соколині: Облечу я край свій рідний Об одній годині* (М. Старицький); *О, хтів би я всі мови знать, Усі країни облітать* (М. Рильський); *І дивується* [бусел] *без краю: Що тут робиться — не знаю. Цілий світ я облітав, А такого не видав* (М. Стельмах); *Облітав журавель Сто морів, сто земель, Облітав, обходив, Крила, ноги натрудив* (П. Воронько); // *тільки док., перен., розм.* Швидко оббігати, об'їздити що-небудь. *Мов сизая голубонька, Село облетіла* [княжна]. *У всіх була, всіх бачила* (Т. Шевченко); *На радощах облітав Гриць увесь город, усіх своїх знайомих* (Панас Мирний); *Од радості і незчулась* [Настя], *як облітала трохи не всю Ришканівку і запросила всіх кумів* (І. Нечуй-Левицький); *Ми не встигли ще як слід звикнути до палуби.., як на бриг перебіг із берега Сев. Не помітивши нас, він, як вихор, облітав усе судно* (Ю. Яновський); *— Пошли якогонебудь хлопчика, він тобі за десять хвилин весь хутір облі́та* (Григорій Тютюнник); *Автобусик уже облітав півсвіту, а тепер жене ось ще й на Комишанку* (О. Гончар).

ОБЛІТА́ТИ[3] *див.* **облі́тувати.**

ОБЛІТА́ТИСЯ[1], а́ється, *недок.* Пас. до **облітáти**[1] 1, 2.

ОБЛІТА́ТИСЯ[2] *див.* **облі́туватися.**

ОБЛІТЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *вет., мед.* Заростання просвіту порожнистого або трубчастого органа в людини і тварин, спричинюване розростанням сполучної тканини. *Найчастіше облітерація настає внаслідок запального процесу, рідше — при розростанні пухлини* (з наук.-попул. літ.).

2. *бот.* Сплющування рослинних клітин і тканин, яке супроводжується зникненням внутрішньоклітинних та міжклітинних порожнин. *У разі облітерації ситоподібних судин у рослини порушується відтік вуглеводнів з листя в інші органи* (з наук. літ.).

ОБЛІТЕРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *вет., мед.* Який супроводжується облітерацією (у 1 знач.). *Група крові А є одним із факторів ризику виникнення облітерувальних захворювань судин* (з наук. літ.); *При облітерувальному ендартеріїті відбувається запалення внутрішніх оболонок дрібних артерій* (з навч. літ.).

О́БЛІТКУ, *присл., заст.* Влітку. *Це було саме облітку* (Сл. Б. Грінченка); *— Це ж батько мій... Це ж батечко... Невже від кулі крик мій та й не вбереже його долоні, щедрі на тепло, і не засмагле облітку чоло, і повні сміху, мови повні губи* (П. Мовчан).

ОБЛІ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛІТА́ТИ**, а́ю, а́єш, *док.* 1. *що, спец.* Робити пробні польоти, випробовувати (літак, вертоліт і т. ін.) у польоті. *Військовий льотчик працював випробувачем в авіаційному конструкторському бюро, облітуючи пасажирський літак Ан-24* (із журн.); *Перед самим закінченням війни було виготовлено прототип вертольота, але облітати його не встигли* (з наук.-попул. літ.).

2. Уперше навесні вилітати з вулика (про бджолину сім'ю). *У пасічників весна настає, коли облітують бджоли* (з газ.).

ОБЛІ́ТУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБЛІТА́ТИСЯ**, а́ється, *док.* 1. Уперше навесні вилітаючи з вулика, пристосовуватися до літання (про бджіл). *З того, як бджоли облітуються, можна мати уявлення про кожну сім'ю ще до огляду гнізд* (з наук.-попул. літ.); *Бджоли облітались, і дід з Дмитром урочисто заносять вулики в омшаник* (М. Стельмах).

2. *тільки недок., спец.* Пас. до **облі́тувати** 1. *У Василькові зараз ремонтуються й облітуються два літаки МіГ-29* (з газ.).

О́БЛІЧ, у, *ч., діал.* Розрахунок. *Після Кавунової смерті в посесора зостались його гроші за цілий місяць. Як настав обліч, вербівці почали нагадувать за ті гроші* (І. Нечуй-Левицький).

ОБЛІ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **облічи́ти.** *В книгах було все справно записано: увесь прибуток і всі видатки були облічені добре й позаписувані* (І. Нечуй-Левицький); *Облічені ресурси і процеси слід своєчасно узагальнювати й у встановлені терміни подавати відповідні зведення керівництву господарства, іншим споживачам інформації* (з навч. літ.); // **облі́чено,** *безос. пред. На озері Ярилгач більшість птахів облічено* (із журн.).

ОБЛІЧИ́ТИ *див.* **облі́чувати.**

ОБЛІЧИ́ТИСЯ *див.* **облі́чуватися.**

ОБЛІ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облі́чувати** 1. *При розгляді середньомісячного розподілу швидкості вітру й обліччуванні середньорічної зміни напрямку вітру випадковий процес виявляється функцією двох змінних* (з наук. літ.).

ОБЛІ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛІЧИ́ТИ,** ічу́, і́чиш, *док.* 1. *кого, що.* З'ясовувати, підраховувати кількість кого-, чого-небудь. *Грей кивнув, запрошуючи перегодити, й облічував олівцем на папері потрібну кількість* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна); *А хто облічить, що терпіли від голоду Оборонці наші, від нужди й смороду!* (І. Франко); *Є кур'єрські і є товарні* [поїзди], *Їм числа не облічиш, — тьма* (А. Малишко); *Обводи Візантійської імперії он які, їх до сього часу не спромоглися облічити* (Д. Міщенко); // *рідко.* Визначати суму, підраховувати (гроші). *Облічував* [султан] *свій прибуток у чотири з половиною мільйони дукатів* (П. Загребельний).

2. *кого, заст.* Навмисне чи помилково неправильно підраховуючи, недодавати що-небудь (перев. гроші); обраховувати (у 3 знач.). *Хотіла було й сина привчити* [до торгівлі], *та як побачила, що він .. проїжджих обміряє, і обважує, і облічує, .. так Горпина схаменулась* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ОБЛІ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛІЧИ́ТИСЯ,** ічу́ся, і́чишся, *док., розм.* 1. *з ким., заст.* Робити підрахунок, розраховуючись із ким-небудь. *Тільки нехай не облічуються з ними про те срібло, що дане на їхню руку, бо чесно вони роблять* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Пив, гуляв цілий тиждень, а як облічився з шинкарем, то й нічим заплатити* (Сл. Б. Грінченка).

2. *тільки недок.* Пас. до **облі́чувати** 1. *Склад витрат облічується згідно з вимогами стандарту бухгалтерського обліку* (з навч. літ.).

ОБЛО́В, у, *ч.* Дія за знач. **облови́ти, обло́влювати.** *Для перевірки стану й темпів росту риби двічі на місяць проводять контрольний облов на кількох ділянках ставка* (з навч. літ.).

ОБЛОВИ́ТИ *див.* **обло́влювати.**

ОБЛОВИ́ТИСЯ *див.* **обло́влюватися.**

ОБЛО́ВЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обло́влювати.** *Розташування кількох коротких сіток поряд забезпечить обловлювання риби на значній території* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛО́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЛОВИ́ТИ,** овлю́, о́виш; *мн.* обло́влять; *док., що.* Виловлювати рибу в певному водоймищі. *Лимани важко обловлювати, оберігати від проникнення небажаних видів риб та представників рослинного і тваринного світу* (з наук. літ.); *Матросам звеліли, щоб вони обловили озеро сітями* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

ОБЛО́ВЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБЛОВИ́ТИСЯ,** овлю́ся, о́вишся; *мн.* обло́вляться; *док.* 1. *спец.* Закінчувати лови, ловлення. *Обловлюються на перелітного птаха за годину після заходу сонця* (з газ.).

2. *тільки док., розм.* Наловити значну кількість кого-небудь. * Образно. — *Мої люди і без того просяться на Україну. Дозволь, мовляв, царю, піти й хорошенько обловитися, бо під царським оком у Петербурзі годі здирства робити* (Б. Лепкий); *Смерком ударив Олекса на безборонний двір, з легкістю його опанував, і хлопці добре обловилися: здобич була багата* (Г. Хоткевич).

3. *тільки недок.* Пас. до **обло́влювати.** *У водосховищі є старші вікові групи щук і сазанів, які можуть ефективно обловлюватися за традиційною організацією промислу* (з наук. літ.).

ОБЛО́ГА, и, *ж.* 1. Оточення військами укріпленого пункту (міста, фортеці і т. ін.) для оволодіння ним. *Декуди ставали опором міщани в своїх мурах, і непривичні до ведення правильної облоги монголи мусили не раз тратити багато часу, добуваючи брам і мурів* (І. Франко); *Доводилося розпочати справжній бій і облогу* (З. Тулуб); *Із софійського поля султан послав тисячу яничарів з Хусревбегом, щоб вони почали облогу Белграда* (П. Загребельний); *Вона їздила до Литви під час облоги телецентру* (І. Роздобудько); *Запорожці не любили мати справу з фортецями, облога — то була не їхня робота* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); * Образно. *Каменярі притихли, взяли в облогу стіл. І почалася трапеза* (Василь Шевчук); // Перебування в обложеному місті, фортеці і т. ін. *Три тяжкі неділі Богун з військом У тяжкій облозі бував...* (з думи); [І з о г е н:] *Хіба під час облоги не буває, що й батько дітям брами не відчинить і їх не пустить в поле до криниці..?* (Леся Українка); *З перебитою стегновою кісткою Євген пролежав у лікарні всю облогу Києва* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Земля засипає спокійно та радісно під блакитною облогою високого, ясного неба* (Л. Яновська).

2. Військо, яке здійснює оточення укріпленого пункту. — *В першому-ліпшому місці обложені вийдуть і переб'ють облогу поодинці* (Іван Ле); * У порівн. *Нам хата все тіснішою здавалась, бо темрява з кутків давно вже вийшла та й обступила нас, немов облога* (Леся Українка); *Сиві хмари йдуть облогою* (Л. Первомайський).

3. *мисл.* Оточення звіра під час полювання; облава (у 1 знач.). *Негр покликав із села кількох своїх знайомих на облогу барса* (М. Трублаїні); *У районі створено об'єднану бригаду мисливців на вовків. Облоги тепер завжди результативні* (з газ.).

Бра́ти / взя́ти в обло́гу *див.* **бра́ти; Обступа́ти (става́ти) / обступи́ти (ста́ти) обло́гою** *див.* **обступа́ти; Стан обло́ги** *див.* **стан**[3].

ОБЛО́ГОВИЙ, а, е. Прикм. до **обло́га** 2. *За чверть години він разом з кур'єром потюпав верхи до загону Самойлова, що займав ліве крило облогової армії* (С. Добровольський); *Йому хотілося якнайшвидше побачити палаци і парки прекрасного Відня... Тому він залишив облоговий загін* (В. Малик); // Признач. для захоплення обложеного міста, фортеці і т. ін. *Степовики об'єднані, згуртовані, у них швидкі коні, облогові катапульти, щоб брати міста* (В. Чемерис); *Легко озброєні піхотинці тягли довгі облогові драбини* (О. Авраменко, В. Авраменко); *До кінця XII ст. кочівники не мали облогових знарядь і не застосовували тактику прямого штурму* (з наук. літ.); *Під час облоги Мангупа турки використовували облогові гармати великого калібру* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛОГОВИ́Й[1], а́, е́. Прикм. до **обл́іг.** *Верхній горо́д став облогом. А мені доводилося читати, що на облогових землях непогано родить* (П. Запаренко); // Який росте на облогу, зібраний з нього. *Облогове сіно.*

ОБЛОГОВИ́Й[2], а́, е́, *рідко.* 1. Поширений скрізь; повсюдний. *Облогова хвороба* (Сл. Б. Грінченка).

2. Те саме, що **облі́жний** 1. *Синоптики прогнозують, що облогові грозові дощі накриють усю країну* (з газ.).

ОБЛОГУВА́ТИ, у́є, *недок., розм.* Упродовж кількох років бути неораним, необробленим (про поле). *Третє літо вже оці десятини облогують* (Сл. Б. Грінченка); *Поле можна обробляти, чому ж воно облогує? Нема господаря* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

ОБЛОЖЕ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Той, хто перебуває в облозі (у 1 знач.). *Часом поціляла куля в дах палати або зривала вершок кінчастого даху на вежі, але ці пошкодження направляли обложенці щоночі* (Юліан Опільський); *Побачивши рух у царському війську, обложенці висилають п'ятьох сердюків* (Б. Лепкий); *Я гнав на табір ворожий тисячі волів, щоб до них обложенці вистрілювали свої порохи* (П. Загребельний); *З міста вийшов Григорій Гуляницький з обложенцями, їх лишилося дві з половиною тисячі — .. це йшли не люди, а тіні, їх гойдав вітер* (Ю. Мушкетик).

ОБЛО́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обложи́ти.** *На постелі лежала їх мама, обложена зеленими вербовими галузками* (В. Стефаник); *В кутку біля дверей стояла обложена зеленими кахлями піч* (П. Панч); *Над головою мутне, обложене хмарами осіннє небо* (Я. Гримайло); *Лікофрон відчув себе як обложений вовк* (І. Білик); *Узяв парубок найкращу кожушанку, синім сукном криту та ще й сивим смушком обложену* (з казки); *Кожух .. бабаком обложений, тільки що скрізь на ньому дірки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мар'янці купили гарну кужілку, обложену цінню* (П. Куліш); // **обло́жено,** *безос. пред. Тікав Ярополк із столиці вночі, До Родні забіг, не далеко йдучи; Обложено зараз його там у Родні, Сиділи там люди прагнущі й голодні* (І. Франко); // *у знач. ім.* **обло́жені,** них, *мн.* Ті, що перебувають в облозі (у 1 знач.). *Козацькі гармати тривожили обложених день і ніч* (Я. Качура); *Обложені боронилися сніговими брилами, зштовхували нападників з схилів* (Ю. Мушкетик).

ОБЛОЖИ́ТИ, ожу́, о́жиш, *док.* 1. *кого, що, заст.* Обкласти (у 1 знач.). *Взяли її* [качку] *тихенько, принесли додому, зробили їй гніздечко, обложили його пір'ячком* (з казки); *Марія Івановна* [Іванівна] *і Феноген ведуть Пузиря під руки і садовлять у крісло, обложивши подушками* (І. Карпенко-Карий).

2. *що.* Те саме, що **обкла́сти** 2. *Хмаронька небо кругом обложила* (І. Манжура); *Зійшов місяць і обложив тьмою половину гір* (Г. Хоткевич); * У порівн. *Мов хто обложив кригою Петрове серце, мов хто холодними руками узявся за його горло від тих слів* (Панас Мирний); // *безос. Небозвід над дорогою обложило хмарами* (В. Барка).

3. *кого, що.* Оточити військами з метою оволодіння, завоювання кого-, чого-небудь. *Коли Семен обложив палац, усе військо перекинулося на його сторону* (з казки); *Запорожці .. поновили собі чайки й під проводом кошового Максима Самійленка обложили з Дніпра весь острів Тавань із його фортецею* (А. Кащенко); *Фашистські полки й дивізії, що обложили Севастополь, вже заметушилися, кинувши частину своїх сил на Керч і Феодосію* (В. Кучер); *Гетьманське та стрілецьке військо підійшло до Дніпра й, довідавшись, що турки та татари далеко, переправилося на правий берег та обложило в Чигирині Дорошенка* (Ю. Мушкетик); *Аларіх, конунг готський, укотре обложивши Рим, нарешті з допомогою рабів зумів здобути город і вщент пограбував його* (І. Білик).

4. *кого, що, мисл.* Оточити звіра, зграю тварин під час полювання. *Звір піде на охотників, убік він не побіжить, бо боїться прапорців... От, значить, обложили, стали* (Остап Вишня); *— Ну, що, Адаме? — жвавішає Аркадій Валеріанович .. — Обложили сіроманця, — ворухнулась у хащі волосся посмішка. — Можна й зараз виїжджати на полювання* (М. Стельмах).

5. *що, заст.* Обшити, оздобити чим-небудь. *Цар велів зробити чотири дерев'яні скриньки, дві обложити золотом* (І. Франко).

6. *кого, рідко.* Покласти спати. *Я обложив її з дітьми, — було це уночі* (Сл. Б. Грінченка).

7. *що, безос.* Те саме, що **обкла́сти** (горло, язик білим нальотом при деяких захворюваннях). *Для ослабленого за зиму організму достатньо незначного протягу або переохолодження, щоби заклало ніс або обложило горло* (із журн.).

ОБЛОЖИ́ТИСЯ, ожу́ся, о́жишся, *док., заст.* Обкластися (у 1 знач.). *З правого боку озера, обложившись зеленим очеретом, сидів Василь і щосили дудів у зелену дудку* (Панас Мирний); *Якір, обложившися пістолями, бере з них один за одним і садить кулю за кулею в червоного туза, що висить на стінці* (Г. Хоткевич); * Образно. *Наші хутори, села, а часом і повітові городи, обложившись родючими полями та ланами, другої долі не знають* (С. Єфремов).

ОБЛОЖНИ́Й *див.* **облі́жний.**

ОБЛО́ЖНИК, а, *ч.* Той, хто бере участь в облозі чого-небудь. *В таборі обложників ті запорозькі стяги викликали чимале замішання* (Ю. Мушкетик); *Відступивши до самого Собору Богоматері, який вони продовжували облягати і який Квазімодо все ще захищав, вони стали і обложеними, і обложниками водночас* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

ОБЛО́Й, ю, *ч., техн.* Технологічні залишки якоїсь речовини на готовому виробі. *У результаті оброблення металу тиском або при холодному зварюванні за контури виробу вичавлюється облой* (з наук.-техн. літ.); *Жодний гумовий виріб не виходить з-під преса без облою, своєрідної бахроми* (із журн.).

ОБЛО́ЙНИК, а, *ч.* Робітник, який обчищає, знімає облой з литва (у 1 знач.).

ОБЛО́КИ, ів, *мн., заст., поет.* Оболок (у 2 знач.). *Буйний вітер, розгонь* [розжени] *хмари, облоки очисть* (П. Чубинський).

ОБЛО́М, у, *ч.* 1. *спец.* Дія за знач. **обломи́ти** і **обломи́тися.** *Втрати зерна трапляються через облом качанів кукурудзи до прибирання або під час нього* (з наук. літ.).

2. Місце, у якому що-небудь зламане або зламалося; злом (у 2 знач.). *Славний Чернігів перетворився в звичайне полкове місто, зі зветшалою* [старою], *в обломах і осипах, фортецею* (Ю. Мушкетик); *"Синочку, хоч на камінь той зійди", — Він вимовив, вказавши над собою Серед урвистих скель облом гряди* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Механічні обломи мінералів і гірських порід утворюються внаслідок вивітрювання під впливом фізичних чинників* (з навч. літ.).

3. *архт.* Найпростіша архітектурна деталь. *Класичні обломи використовували в українській архітектурі минулого, особливо в другій половині XVIII — першій половині XIX ст.* (з наук.-попул. літ.); *Потрухла покрівля в фортеці, посипалися обломи й тераси, обвалився тайник* (Ю. Мушкетик).

4. *жарг.* Нездійснення, руйнування планів, задумів; невдача. *Він помітно схуд.., пережив якийсь свій особистий облом* (Л. Костенко); *То був жахливий облом для 16-річного хлопця — їхати на море з мамою!* (Ю. Андрухович); *Самотня жінка.., дітей нема, все життя — в роботі, а тут облом вийшов, — не витримала, не пережила* (О. Забужко).

ОБЛОМИ́ТИ *див.* **обла́мувати^2.**

ОБЛОМИ́ТИСЯ *див.* **обла́муватися^2.**

ОБЛО́МЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обломи́ти.** *Раптом ламає* [Андрій] *об коліно свою подорожню палицю... Причепленим до шкурятяного паса ножем зарівнює обломлені кінці* (Н. Королева); *Прикрасити будинок на Різдво можна зимовими букетами й композиціями, просто підібравши обломлені гілки в лісі або парку* (із журн.).

ОБЛО́МЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обломи́ти.** *Якість саджанців винограду підвищують обломленням — у процесі вегетації пагони саджанців обламують* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛО́МЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обло́млювати.** *Обломлювана крига.*

ОБЛО́МЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обло́млювати.** *Погано сформований підріст сосни видаляють якомога швидше. Для цього застосовують обрізання або обломлювання вершин* (з наук. літ.).

ОБЛО́МЛЮВАТИ *див.* **облáмувати^2.**

ОБЛО́МЛЮВАТИСЯ *див.* **облáмуватися^2.**

ОБЛО́МОВЩИНА, и, *ж.* Байдужість, безвольність; стан бездіяльності та лінощів (за прізвищем героя роману "Обломов" російського письменника І. Гончарова). *Чи не Обломов і я?.. Почав писати другу драму, та, мабуть, через обломовщину і не скінчаю...* (Панас Мирний).

ОБЛО́МОК, мка, *ч.* Те саме, що **ула́мок.** *Із верху барикади валилися дошки, меблі і всякі обломки* (І. Франко); *Голили* [тюремні перукарі] *обломком коси. Як потягне тупою залізякою, аж кров бризкає з обличчя* (М. Андрусяк); *Візантійська імперія припинила існування як політичне ціле на початку XIII ст. На її обломках утворився ряд феодальних самостійних держав* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛОСКОТА́ТИ *див.* **облоско́чувати.**

ОБЛОСКОТА́ТИСЯ *див.* **облоско́чуватися.**

ОБЛОСКО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЛОСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док., кого, що.* Лоскотати кругом, по всій поверхні чого-небудь. *Тоні знову смішно від того, що, тільки рушиш* [на мотоциклі], *вітер раз у раз заголює тобі коліна, облоскочує* (О. Гончар); *В холодильнику мав недопите шампанське, що облоскочувало горло захопленим льодком* (Є. Пашковський); * Образно. *Зневажливо кора сміється, І чорно пирскають сучки, — Облоскотать його* [сатану] *береться* (П. Мовчан).

ОБЛОСКО́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБЛОСКОТА́ТИСЯ,** очу́ся, о́чешся, *док., розм.* 1. Лоскотати один одного. *Діти облоскочуються.*

2. *перев. док., перен.* Освоюватися з чим-небудь, призвичаюватися до чогось. — *Ніщо так не розбещує молоду дівчину, як сцена .. Оця повсякденна гра у людські пристрасті, і переважно любовні. Спершу на сцені під суфлера.., а облоскотавшись, — і поза сценою* (А. Головко).

ОБЛПРОФРА́ДА, и, *ж.* Скорочення: обласна профспілкова рада. *Облпрофрада закликає депутатів місцевої ради затвердити бюджет* (із журн.); *Відкрилась організована облпрофрадою та управлінням культури обласна виставка самодіяльного мистецтва* (з газ.).

ОБЛРА́ДА, и, *ж.* Скорочення: обласна рада. *Він .. збуджено прокричав, що зараз він, мовляв, сидить у виконкомі і що зараз тут, мовляв, вирішується питання на рівні облради* (С. Жадан); *Облрада вважається правочинною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від її загального складу* (з наук.-попул. літ.).

О́БЛУД, а, *ч., заст.* Злий дух. *Ми стояли на дні глибочезної криниці .. Довкола плескалася різномасна нечисть: дідьки, болотяники, лизуни, облуди, скарбники, домовики...* (В. Дрозд).

ОБЛУ́ДА, и. 1. *ж.* Удавання, лицемірство задля обдурювання; обман (у 1 знач.). *Той голосочок Облуди не знає, Ним само серденько Мовить-промовляє* (Уляна Кравченко); *Яке життя, які діла і люди В його оповіданнях нешвидких, Яка дорога чесна, без облуди, Вела бійців у нетрях лісових!* (М. Рильський); *Треба раніш кількох крапель крові на землі, інакше буде облуда, інакше однаково все буде брехня...* (Б. Антоненко-Давидович); *Він дивився в хитрі ханські очі і розумів, що всі ці облесливі слова, приязні усмішки, кивання головами — то все облуда, обман* (В. Малик); *Тоді .. нарешті перестануть* [люди] *брехати, лицемірити, ставити ближньому підніжки, красти. Ні фальші, ні облуд* (В. Чемерис); *Він* [Марк] *тільки показав мені, який дочасний цей світ. Од облуд гірких житейських він мене звільнив* (Валерій Шевчук).

2. *ж. і рідше ч., розм.* Про нещиру людину; лицемір. *Сей Іуда Недаром пильно так біжить! Когось-то тра оклеветати* [оббрехати], *Комусь-то хоче ся облуда Під ноги камінь підложить!* (І. Франко); *Де він пропадав, облуда кручений, не знаю* (І. Цюпа); // Уживається як лайка. *Колумба схрестила на грудях руки й запитала знову ще з більшим викликом: — І чи довго ще дуритимеш ти нас, безсоромна облудо?!* (Н. Королева).

3. *ж., розм.* Те, що відчувається, уявляється, привиджується; примара (у 1, 2 знач.), мана (у 1 знач.). [Л и ц а р:] *То був порив останній, він показав, що крил моїх нема, що то була якась мана, облуда, немов я чув їх в себе за плечима* (Леся Українка); *Мені здавалося, що в той вечірній присмерк на мене нахлинула якась облуда* (М. Чабанівський).

4. *ж., діал.* Зовнішній вигляд; оболонка (у 1 знач.). — *Не суди мене по облуді, не дивись на мене як на старого воркотуна, котрий одно бурчить* (Панас Мирний); — *Ти помиляєшся, мамо. Я ж бачу: він так шанує, так жаліє, так кохає тебе. — "Шанує", "жаліє", "кохає" саму облуду мою* (Л. Яновська); *Ненатлий дух часу, усепоїдучий, розлущивши серце, облуду лишив* (П. Мовчан); *Готували тоді так звані м'якини — товкли просо, відділяли від нього саму облуду, а потім заливали водою і варили* (з мемуарної літ.).

Опти́чний обма́н <Опти́чна облу́да *(діал.* **лу́да)>** *див.* **обма́н.**

◇ **[Як (мов, на́че** *і т. ін.)*] **полу́да** *(рідше* **лу́да, облу́да)** **з оче́й спа́ла (опа́ла, сплива́** *і т. ін.)* **<Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х>** *див.* **полу́да.**

ОБЛУ́ДКА, и, *ж., діал.* Облуда (у 4 знач.). *Як положиш кислицю у піч спектись, то шкура її репне.., од тепла сік закипа і з його робиться пара, а воздух* [повітря] *роздається .. і вони розривають облудку* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. *Вона* [белетристика] *занадто палить мене, коли б я, наприклад, з рік щодня писала вірші чи прозу красну, то .. з мене б тільки облудка лишилась* (Леся Українка).

ОБЛУ́ДЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **облу́дний.** *Невже повік уділом буде твоїм Укрита злість, облудлива покірність Усякому..?* (І. Франко); *Він з відчаєм ганявся за нею* [думкою], *вивертав на стіл свій мозок, а облудлива думка ховалась між паперами або робилась звичайним олівцем* (В. Підмогильний); *І коли вже вони* [читачі] *перестануть карасями бути, що неодмінно йдуть на цей облудливий поживок?* (Д. Бузько); *Його я знаю добре З характеру, з лиця. Отруйні зуби кобри, Облудливі слівця!* (Д. Павличко); *Шатоф'єр мав безліч різних облич та личин, і всі вони були однаково істинні й однаково облудливі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ОБЛУ́ДЛИВО. Присл. до **облу́дливий.** *Тимергей скупчував волю і блимав очима. Тоді дерева й коні раптом відскакували від пішохода, але зразу ж починали знову облудливо зближуватись* (В. Підмогильний); *Гасло за війну звучить облудливо й іронічно* (Гео Шкурупій).

ОБЛУ́ДНИЙ, а, е. 1. Схильний до обману; нещирий, лицемірний, підступний. [Громадка людей:] *Пророчиці облудні нас бентежать!.. Порадь, як боронитись!* (Леся Українка); *Ви, облудні фарисеї, ви, раби, в котрих погас жар любові для ідеї, почуття для блага мас?* (Уляна Кравченко); *Розбещений, картинний і облудний, він засліпить дівчину своїми вишуканими словами* (М. Чабанівський); *Може б, і дожив* [Ждан] *до старості.., якби не Парасоччин облудний батько — Сидір Колиска* (Ю. Мушкетик); *Блажен той муж, воістину блажен, котрий не був ні блазнем, ні вужем. Котрий вовік ні в празники, ні в будні не піде на збіговиська облудні* (Л. Костенко); *Цей спритний і облудний шарлатан звідкілясь достеменно знав усе, чим я живу* (С. Андрухович); // Сповнений, перейнятий облудою, брехнею; обманний, брехливий (про слово, обіцянку і т. ін.). *Угодовці приходили до народу з облудними словами співчуття* (Ю. Смолич); *Хліб щоденний замінять* [люди] *словами про хліб, а саме життя, гідне людини, — облудними обіцянками про нього* (П. Загребельний); *У нагромаджуванні шахрайств на шахрайство, облудних обітниць, у нехтуванні гідністю духа, топтанні святощів, нищенні здобутків культури .. тільки чудом може спастися людство* (О. Шугай).

2. Який зумовлює хибне відчуття, уявлення, сприймання; примарний (у 1, 2 знач.), ілюзорний. *Сни облудні розкрилися зорові, Промінь долі не довго сіяв; За найсвятіші боління та пориви Дикий натовп тебе осміяв...* (П. Грабовський); *То було облудне марево, сон у тяжкій неволі* (В. Кучер); *Гапило, стріпнувши з себе облудну ману, запоясав меч .. й став ногою в стремено* (І. Білик); *Своїми чудернацькими формами, обрисами, що тонули в облудному мареві, ці гори скидались на величезних допотопних тварин* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Хибний, помилковий. *Мабуть, не одному гостеві спадало на думку, як ця, повна чарівної приваби, молодичка пішла за підстаркуватого Суворого? Але її поводження розвіювало облудні припущення* (Олесь Досвітній); *— Поговорімо за всіма правилами логіки, бо логіка є підвалина справжнього мислення і не може привести до облудних висновків* (З. Тулуб); *Перед невимірними океанами часу й простору всі наші зусилля — ефемерні, облудні* (О. Бердник).

3. Який таїть у собі приховану небезпеку. *Хто звірився тобі, ласкавій і прозорій, Хто сподівається на щедрі й теплі дні, — О, той не знає ще, яке облудне море, Яка в твоїх очах погибель спить на дні* (М. Зеров).

ОБЛУ́ДНИК, а, *ч.* Нещира, лицемірна людина. *Душогуби, кати.., облудники, розпусники і сила їм подібних розсідаються в високих сферах* (В. Барка); *Заворогували між собою облудники, спраглі влади, засперечалися* (Р. Іваничук); // Уживається як лайка. *— Ах, ти, облуднику! — шипів голос Сташка, наче гадючий сик. — Вдаєш благородного дурня, який буцімто не знає ні світу, ні двірських каверз* (Юліан Опільський).

ОБЛУ́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **облу́дник.** *— Я не хочу, щоб ти була схожа на кузину Гелену, цю облудницю та лицемірку, яка тільки зображає з себе порядну дівчину* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Зі слухняної, ввічливої пай-дівчинки перетворювалася* [Аліна] *на цинічну облудницю* (І. Роздобудько); // Уживається як лайка. *— Катрусю-серденько, то кого ж ти любиш? — запитувала цікава подруга. — Кого? Нікого. — Ой облуднице, не висотуй терпіння* (Ю. Мельничук).

ОБЛУ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **облу́дний.** *Я розгублений, я не розумію, де істина, а де облудність, де золото, а де сухозлітка* (Р. Іваничук); *Він з жахом відчув усю облудність свого становища* (П. Загребельний); *Невже того, що я пережив.., мало, щоб зрозуміти облудність блукань?* (Валерій Шевчук).

ОБЛУ́ДНО. Присл. до **облу́дний.** *Нен-Сагор, облудно здобувши собі звання доктора медицини, насправді є тільки звичайний знахар* (Ю. Смолич); *Руські люди говорили правду — вони хотіли тільки миру й дружби з ромеями. Ромеї ж клялись облудно — вони й не думали забиратись з берегів Руського моря* (С. Скляренко); *Суліман дивився на неї своїми оксамитними очима і, як звичайно, облудно посміхався* (Ірина Вільде); *— Чи правду мовив твій батько, що була облудно зведена й спокушена тим дяком?* (Валерій Шевчук).

ОБЛУ́ЗАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **облуза́ти.** *Білу облузану шийку* [рака] *вона поклала між білі зубки* (В. Шкляр).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **облу́щений** 2. *Колеса воза товклися й стрибали через плетиво облузаного коріння* (Ю. Збанацький); *Йому заманулося перейти на алейку, під облузаний гіпсовий пам'ятник дівиці з веслом* (О. Ульяненко).

ОБЛУЗА́ТИ *див.* **облу́зувати.**

ОБЛУ́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛУЗА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* 1. Лузаючи, вилущувати, відділяти зерно (з качанів кукурудзи). *З кукурудзи зерна не виминають, а облузують, відділяючи від качана* (з наук.-попул. літ.); *Розмови дідуся короткі: облузав кукурудзу — можеш займатися своїми справами* (з газ.).

2. Обдирати верхній шар, покриття (кору, кірку і т. ін.) з чого-небудь. *Лександер, як у партизанах був, то розказував, що вони цингу лікували тими ж таки свіжими одростками — облузували молоденьку кору й жували, м'якуш* (В. Скуратівський); *Я обчищав Сані раків, облузував шийки і складав у її тарілку* (В. Шкляр); *Овес без плівки може замінити соєвий або кукурудзяний шрот: він не потребує, аби його переробили, облузали* (із журн.).

ОБЛУ́К, а, *ч., заст.* Лука *(див.* **лука́**[2]*). Старий вождь, взявшись за золотий облук сідла, наче весь перетворився на увагу* (В. Владко); // *у знач. присл.* **облу́ком.** У формі дуги. *Ріка під горою згиналася облуком* (І. Чендей).

ОБЛУ́ПАНИЙ, а, е, *діал.* 1. Дієпр. пас. до **облупа́ти.** *Облупана засватаною дівчиною піч була доказом бажання нареченої вийти заміж за того, хто просить її руки* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Облуплений (у 2 знач.). *Увечері школа мала особливо сумний вигляд. Неогороджена, в бур'янах. Сама облупана, немазана* (С. Васильченко); *Зайшла* [Домаха] *в хату і ніби вперше оце побачила непорядок — і припічок не підведений, і карниз облупаний, давно не мазаний комин* (І. Цюпа); *Хата була велика, .. ґонти були місцями пообдирані, а стіни світилися до місяця облупаною глиною* (Н. Кобринська).

ОБЛУПА́ТИ *див.* **облу́пувати.**

ОБЛУПА́ТИСЯ *див.* **облу́пуватися.**

ОБЛУПИ́ТИ *див.* **облу́плювати.**

ОБЛУПИ́ТИСЯ *див.* **облу́плюватися.**

ОБЛУ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **облупи́ти.** *Доярки лишають облуплені яєчка.., недопиті пляшки молока і накидаються на свіжу пошту* (І. Волошин); *Ось облуплені смереки лежать: десь уверху стяв їх гуцул, обрубав гілля, облупив* (Г. Хоткевич); *Пара йде з щойно облупленого звіра* (Ю. Яновський); // **облу́плено,** *безос. пред. Облуплено шкаралупу, вийнято кісточки — чи багато лишилось роботи зубам?* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); *Такий уже оцей нарід живучий, — Зовсім облуплено, одрізано крило, А він таки вигукує на зло, Склада пісні, виспівує...* (І. Багряний).

2. *у знач. прикм.* Який облупився, повністю чи частково втратив верхній шар, покриття, оболонку і т. ін.; обдертий. *Тодоська Микитівна .. в господарчих справах одна в сім'ї давала раду обшарпаним дітям і облупленій старій хаті* (Б. Антоненко-Давидович); *Стіни, не прикриті килимами, були облуплені* (Ірина Вільде); *Зупинилася* [людина в скафандрі] *перед вицвілою, облупленою табличкою з емблемою найвищої радіаційної небезпеки* (М. Дашкієв); *Дерева якісь дивні — зовсім облуплені, голісінькі, ніби з них хто взяв та й спустив усю кору* (Ю. Збанацький); *Новіша частина міста не особливо потішила: сірі облуплені хрущовки, болото, неприємний вітер* (С. Андрухович); // Який відпав, осипався частинками, шматками (про верхній шар, покриття, оболонку і т. ін. чого-небудь). *Старенька канапа сиротливо тулилася до стінки з облупленою шпалерою* (Ю. Збанацький); *Вона* [баржа] *стояла на причалі біля піщаної коси, сіра, стара, з облупленою фарбою на бортах* (В. Малик); *Стіну поруч укривала облуплена зелена штукатурка* (Любко Дереш); // *розм.* Який облущився під дією сонця, вітру і т. ін. (про шкіру людини). *Він сидів на ослоні і мастив олією свій облуплений гострий ніс* (М. Чабанівський); *На його обличчі з облупленим кирпатим носиком горіли темні серйозні очі* (В. Собко); *Хижо морщив* [супутник] *облуплене перенісся* (Є. Пашковський).

◊ **Зна́ти як облу́пленого (облу́плених)** *див.* **зна́ти.**

ОБЛУ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облупи́ти** і **облупи́тися.** *Перший шар нікелю міцно зчіплюється з основним металом, зменшуючи можливість облуплення покриття* (з наук. літ.); *Швидкість облуплення лаку залежить від його складу і від виробника* (з газ.); *Хімічний пілінг використовують для облуплення шкіри* (із журн.).

ОБЛУ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облу́плювати** і **облу́плюватися.** *Передчасне фарбування або шпаклювання призводить до облуплювання покриття* (з навч. літ.); *Через декілька днів після обмороження може розпочатися незначне облуплювання шкіри* (з наук.-попул. літ.).

ОБЛУ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБЛУПИ́ТИ,** уплю́, у́пиш; *мн.* облу́плять; *док.* 1. *що.* Очищати від верхнього шару, покриття, оболонки і т. ін. кругом, по всій поверхні; обдирати (у 1 знач.), облущувати (у 1 знач.). *Кілька рученят сплелося вузликом над мискою й жваво облуплювали бараболю* (С. Добровольський); *Дубковський мовчки вихопив .. гарячу картоплину з миски і почав облуплювати її* (Л. Первомайський); *Далі їли ковбасу, сала кусочками нарізали і крашанок облупили і порізали на тарілочці* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— А хто облупив маненьку пасочку? — А вона сама облупилася* (В. Винниченко); *Облийте буряк холодною водою і облупіть* (М. Матіос); // Здирати, знімати з когось, з чогось верхній шар, покриття, оболонку і т. ін. кругом, з усієї поверхні. *Бук у лісі не облуплювали, а бучину необкорену спускали на завод* (А. Турчинська); *Роман цюкав сокирою — здалека відгукувалася луна. І Марійка думала, що то Бог .. збудився і свариться на них, щоб не облуплювали йому дубів* (Б. Харчук); // *кого, що.* Здирати шкуру (з тварини). *Коли .. здихав коняга, труп облуплювали й тягли волоком до Дніпра* (І. Білик); *Їхав-їхав* [дурень], *а там .. одпріг драбинчасту* [конячину] *та .. узяв та й зарізав її; далі облупив, перекинув через плече шкуру та й потяг собі пішки* (О. Стороженко); *Буває, в марті* [березні] *вб'єш цапа, облупиш, а там попід шкірою хробаки ворушаться* (І. Багряний); *Від живої і веселої тварини, коли її облуплять та кинуть у казан, залишається сама тільки сплюснута, жалюгідна шкурка* (Ю. Збанацький); // *розм.* Діючи на шкіру людини, спричинювати її облущення, облізання (про сонце, вітер і т. ін.). *Щоб сонце не облупило шкіру на вашому обличчі, користуйтеся кремом для безпечної засмаги* (із журн.).

2. *кого, перен., розм.* Забирати, віднімати силою або хитрощами; грабувати (у 2 знач.), оббирати (у 3 знач.). *І тепер так облуплюють того селянина, що він мусить спродувати весь зайвий хліб, аби сплатити податки прямі й побічні, навіть не лишаючи собі збіжжя про запас, на випадок неврожаю* (Ю. Хорунжий); *Розбійники степові набігали, не дивилися, що "свої", а так облуплять, що тільки держись! Навіть церкву .. кілька разів обкрадали, не то що!* (Г. Хоткевич); *Мій бізнес ляснув, мені залишилося тільки латати дірки у власному бюджеті .. Й хабарі перед тим доводилося давати, і цей молодик трохи облупив мене* (М. Білкун).

◊ **Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти** *і т. ін.)* **/ обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати** *і т. ін.)* **як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[ту, молоде́ньку** *і т. ін.*] **ли́пку (ли́пу)** *див.* **обдира́ти; (1) Облупи́ти / облу́плювати живце́м** *кого і без дод.* — безжалісно завдати великих збитків кому-небудь, розорити. [А н д р і й:] *Добрий ти чоловік, Йосипе, тільки не впадайся тобі в руки: живцем облупиш! Ти допомагав мені... Доки не скрутив мене, мов налигачем, твоєю позикою* (М. Кропивницький); *Хто, як не пан. Живцем нас облуплював, все, що захоче, із зубів вирве, а забере* (В. Чемерис); **(2) Облупи́ти шку́ру** *на кому, кому і без дод., фам.* — покарати, провчити кого-небудь; розправитися з кимсь. *А він* [десятник] *як крикне: "Мужицюга! Мерщій тікай!.. До самого поліцеймейстера доставлю! Облупе* [облупить] *шкуру на тобі!"* (Панас Мирний).

ОБЛУ́ПЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ОБЛУПИ́ТИСЯ,** у́питься; *мн.* облу́пляться; *док.* 1. Утрачати повністю або частково верхній шар, покриття, оболонку і т. ін. кругом, по всій поверхні; обдиратися, облущуватися. *Заходив недавно до Володимирського собору. Який жах! Фрески Васнецова, Котарбинського й Нестерова потріскалися й облуплюються* (М. Драй-Хмара); *Була поруч з кошарою й хата чабанська, вона теж облупилась* (О. Гончар); *Висока стіна, колись пофарбована на жовте, частково облупилась* (Д. Білий); // Відпадати, осипатися частинками, шматками (про фарбу, покриття і т. ін.). *Фарба на ґратах давно облупилась, облізла* (О. Донченко); *Синя фарба на віконцях облупилася* (Люко Дашвар); // *розм.* Облущуватися під дією сонця, вітру і т. ін. (про шкіру людини). *Анжела витягла дзеркальце, .. припудрила ніс, який трохи облупився від сонця* (М. Чабанівський); *Сонце обпалить, шкіра облупиться, станеш така, як і всі...* (О. Гончар).

2. *тільки недок.* Пас. до **облу́плювати.** *Застаріла фарба на дерев'яній поверхні облуплюється спеціальним розчином* (з навч. літ.).

ОБЛУ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛУПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.*, *що, діал.* Обколупувати, оббивати частинками, шматками. *Хура* [дівчинка] *.. облупує на носі святого давній віск і стає перед ним на коліна...* (С. Васильченко).

ОБЛУ́ПУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБЛУПА́ТИСЯ,** а́ється, *док.*, *діал.* 1. Облуплюватися (у 1 знач.). *Вібрує віття, із дерев Кора облупується з тріском* (Яр Славутич); *Стара батьківська хата покосилася, облупалася, шибки набік перехнябилися* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **облу́пувати.** *Варене яйце облупується легше, якщо одразу після варіння його занурюють у холодну воду на декілька хвилин* (із журн.).

ОБЛУ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **облу́щити.** *Почастував* [дядько] *їх гойно, хоч і просто, завдавши тим жоні переполох, — лемішка із облущеного проса, із часником колочений горох* (Л. Костенко); // **облу́щено,** *безос. пред. Кінь стоїть на трьох ногах..; бач, як обдерта шкура, і копито облущено, і кров попідсихала* (В. Близнець).

2. *у знач. прикм.* Який осипався дрібними частинками, шматками. *Облуплена, облущена фарба бортів. Іржа... Ілюмінатори засновані павутинням* (О. Гончар); *— Дякую тобі, — тепло сказав я, взявши за руку з облущеним манікюром* (Валерій Шевчук); *Пам'ятає рипіння дощок підлоги і запах старих словників, .. масивні перила з облущеним лаком* (Н. Сняданко).

ОБЛУ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облу́щити і облу́щитися.** *Зерно піддають подальшому обробленню тільки після облущення* (з навч. літ.); *Недосконалість технологій будівництва призвела до часткового облущення монумента* (з газ.).

ОБЛУ́ЩИТИ *див.* **облу́щувати.**

ОБЛУ́ЩИТИСЯ *див.* **облу́щуватися.**

ОБЛУ́ЩУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **облу́щувати.** *Аби облущувана штукатурка та пил від неї не потрапили до дихальних шляхів, під час ремонту рекомендують надягати спеціальні захисні маски* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який облущується (у 1 знач.). *У центрі кожного міста є чимало занедбаних старовинних будинків: облущувані фасади, тріщини на стінах, перекошені вікна та фундамент, що осідає* (із журн.).

ОБЛУ́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облу́щувати** і **облу́щуватися.** *Кукурудза після облущування зерна залишається цінною сировиною* (з наук.-попул. літ.); *Закріплювач лаку додає манікюру блиску та захищає від облущування* (з мови реклами).

ОБЛУ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛУ́ЩИТИ,** щу, щиш, *док.* 1. *що.* Очищати від лушпиння, лузги і т. ін.; лущити. *Дід Козуряк старанно облущував ріпу* (А. Турчинська); *Насіння наважки облущують від лузги за допомогою пінцета* (з навч. літ.); *Ми працювали допізна, а всіх качанів так і не облущили* (П. Запаренко); *Довго роздивлявся його* [часник], *потім облущив і вклав до уст* (Ю. Іздрик); // Оббивати, обдирати, знімати верхній шар чого-небудь. *Ліда .. стала облущувати помаранчу* (В. Яворівський); *Андрій .. вирвав очеретину, облущив її й дуже хльоснув Тараса по пальцях* (В. Винниченко).

2. *тільки док., кого, що, перен., розм.* Те саме, що **обібра́ти** 3; пограбувати. *Добре знав* [Гвільєльміно], *чий дім облущив тоді Гвідотто* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБЛУ́ЩУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБЛУ́ЩИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Відпадати, осипатися дрібними частинками, шматками; лущитися (у 2 знач.). *Старе дерево обкришується; спочатку облущується на ньому кора, потім сама деревина* (В. Близнець); * Образно. — *Самовпевненість облущилась із нього* (М. Стельмах); *Не мав великого страху, він мовби обвіявся, облущився з моєї душі* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки недок.* Пас. до **облу́щувати** 1. *Зерно рису, проса облущується на лущильнику* (з навч. літ.).

ОБЛУ́ЩУВАЧ, а, *ч.* Електричний прилад для облущування (насіння олійних культур, зерна і т. ін.). *Облущувач кукурудзи складається з електроприводу, робочої камери, робочого органа — диска, кришки робочої камери, заслінки для викиду качанів і лотка для виходу зерна* (з наук.-техн. літ.).

ОБЛЬО́ПАТИ *див.* **облько́пувати.**

ОБЛЬО́ПАТИСЯ *див.* **обльо́пуватися.**

ОБЛЬО́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛЬО́ПАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм., рідко.* Те саме, що **обля́пувати.** *Автомобіль обльопував пішоходів, їдучи по калюжах на узбіччі* (із журн.); *Стерновий .. щось невдоволено гукав своїм гребцям, але досяг лише того, що хтось з бакових гребців обльопав його з ніг до голови, ляснувши лопаттю весла по воді* (А. Санченко).

ОБЛЬО́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛЬО́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм., рідко.* Те саме, що **обля́пуватися.** *У кожному домі потрібні міцні руки, які можуть втримати шуруповерт і шліфувальну машинку, а також ніжні руки, які вміють тримати пензлик і не обльопуватися* (із журн.); *Поливаю, було, живиці, квітки, обльопаюсь так, носячи воду* (А. Тесленко).

ОБЛЮБИ́ТИ, юблю́, ю́биш; *мн.* облю́блять; *док., кого, що, діал.* Полюбити (у 1 знач.). *Ой, якби я учинив зраду над тобою, коль* [як] *я собі облюбив тебе ще змолоду* (з народної пісні); * Образно. *О, як багато нам цього світу: не охопити, не приручити, не облюбити: жити б і жити* (П. Мовчан).

ОБЛЮБИ́ТИСЯ, юблю́ся, ю́бишся; *мн.* облю́бляться; *док., в кого і без дод., діал.* Закохатися. *Облюбився легінь у файну гуцулку з першої зустрічі* (з мемуарної літ.).

ОБЛЮБО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **облюбува́ти.** *Стьопа повів усіх хлопців аж у найдальший куток саду, де вже було ним облюбоване місце для "водокачки"* (А. Головко); *Працюючи в парі, кожен з них* [льотчиків] *має свій облюбований прийом нападу* (Іван Ле); *Один* [сквер] *був облюбований хатніми робітницями, що вивозили в колясках немовлят* (М. Руденко); *Амбросій Іванович не виявляв ані спротиву, ні бажання покинути облюбований ґанок* (Валерій Шевчук); *Наче собаку чи кота, зайців тягне додому — під облюбований кущ чи ялинку* (В. Багірова).

ОБЛЮБО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛЮБУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Вибирати собі що-небудь до смаку, до вподоби, відповідно до своїх бажань. *Старий Сірко довго ходив по хащах — вибирав, облюбовував собі знаряддя* (І. Багряний); *— Там чоловік за один рік легко відкладає собі чотириста доларів, за них в степу облюбовує займанщину в якихось двадцять десятин, купує реманент, худобу* (М. Стельмах); *Софія облюбувала стару березу, що росла на невеликій поляні* (А. Шиян); *Ще на шкільній лаві облюбувала собі Настя професію доярки* (Я. Гримайло); // *кого, розм.* Зупиняти свій вибір на комусь. *Настуня тепер обходить та облюбовує Андрійчика замість мами* (М. Матіос); *Кожен з бояр облюбував собі дружку* (Ф. Бурлака).

ОБЛЮБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **облюбува́ти.** *Коли воювати нема потреби, а хочеться бути оружним, то найкращим варіантом вибору зброї є облюбування іронії* (з публіц. літ.); *Остаточне облюбування теми наукової праці залежить насамперед від її актуальности, пов'язаної з недостатньою повнотою розроблення* (із журн.).

ОБЛЮБУВА́ТИ *див.* **облюбо́вувати.**

ОБЛЯГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обляга́ти.** *Шкіра рукавички повинна мати еластичність у поперечному напрямку для щільного облягання кисті руки й забезпечення вільного руху пальців* (з навч. літ.); *Традиційний верхній одяг мусульманських жінок повністю покриває фігуру жінки від плечей до стоп і має дуже вільний крій, щоб уникнути облягання* (із журн.); *В городі на горі нема води, і може бути, що в давні часи сюдою люде* [люди] *діставали собі воду з Бугу, в часи облягання города ворогами* (І. Нечуй-Левицький).

ОБЛЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБЛЯГТИ́,** я́жу, я́жеш, *док.* 1. *що.* Розміщуватися навколо чого-небудь; тісно оточувати щось. *Показалися садки, левади, що завжди облягають кожне село* (Панас Мирний); *Колись Яремин Кут облягали з усіх боків землі пана Безбородського* (С. Добровольський); *Рауля вляглася чекати під заростями хмелю, що облягав паркан школи* (В. Багірова); *Козаче село Глибове при самому Дніпрі, та облягли його височенні гори* (Марко Вовчок); // Щільно прилягаючи, охоплювати що-небудь (про одяг). *Біла, підперезана тонким плетеним поясом сорочка облягала худе, костисте тіло Сафрона* (М. Стельмах); *Вона стояла .. в темно-зеленій армійській сукні, що тісно облягала її стан* (О. Гончар); *На Байрачному новенька вовняна гімнастерка, вона щільно облягає широкі груди й м'язисті плечі* (Є. Доломан); *Стан богатиря облягав золотом шитий кунтуш* (Р. Іваничук); *Чорний тонкий светерок* [светрик] .. *щільно облягав стан* (С. Андрухович); // Покривати собою кого-, що-небудь по поверхні, з усіх боків. *З'явилася струнка жіноча постать, одягнена в темну сукню і з рушником на голові, що гарно облягав її смугляве, гарненьке личко* (В. Винниченко); *Теплий пухнастий шарф облягав її одне плече* (О. Гуреїв); *Ще кілька хвилин тому коси пишними хвилями облягали її голову, а тепер на подруг збентежено дивилася якась незнайома голомоза жінка* (А. Хижняк); *Борода срібно облягла зморщене обличчя* (Валерій Шевчук).

2. *що.* Покривати що-небудь суцільною масою; густо оповивати (про туман, хмари і т. ін.). *Темрява землю кругом облягала* (Я. Щоголів); *А ті громи облягали небо все дужче й дужче* (І. Багряний); *Мряка, що облягала сніжний простір, почала розточуватись* (В. Барка); *Дощ суцільним шумом облягав усі навколишні ліси, темні кручі та висоти* (О. Гончар); *Що це за така страшна грозова хмара облягла півколом горизонт..?* (Я. Качура); // *безос. Все небо облягло сірими хмарами* (Б. Грінченко); *Небо так облягло тяжкими хмарами, що й не помітно було, коли настав вечір* (Д. Бузько); *Обрій облягло тугими хмарами* (І. Драч).

3. *кого і без прям. дод., перен.* Повністю захоплювати, заполонювати кого-небудь (про думки, почуття і т. ін.). *Одні тільки думки сумні облягають тебе* (Панас Мирний); *— Як згадаю, скільки я того гріха через тебе набралася, так аж сум облягає...* (Л. Яновська); *Облягали думки про те, що з недавньої пори мені пішов двадцять п'ятий* (Р. Андріяшик); [П у г а ч:] *А мене іноді, віриш, така хандра безпросвітна обляже, так починає мені душу гнітити, що й світ не милий* (О. Гончар); *Нехіть до писання картин .. так облягла мене зі всіх боків, що стала схожою на алергію* (В. Лис); *Бору ж облягли сумніви: може, не варто й порушувати мовчання* (Г. Вдовиченко).

4. *кого, що.* Тісно обступати, оточувати кого-, що-небудь. *Уявляв собі ті огні, що горіли в парку, коли двір облягали збунтовані селяни* (Б. Лепкий); *Підбурена кимсь товпа народу облягає палату вбитого Агмеда-баші* (О. Назарук); *Чималий гурт, що облягав кобзаря, мов змело вітром* (О. Ільченко); *Незаможники виходили* [з сільбуду] *поодинці .. і мовчки облягали Химочку з усіх боків* (Г. Епік); *Вірителі .. цілою ватагою облягли князівську віллу і один за другим почали достукуватися до покоїв* (І. Франко); *Контору відкривають аж в дев'ятій ранком* [о дев'ятій ранку], *але ми вже облягли її від сьомої* (Мирослав Ірчан); // Оточувати військом; брати в облогу. *Інший береться до зброї і важить на царські чертоги; Цей облягає міста і руйнує будинки нещасні* (М. Зеров); *Он у далині вип'ялося на гору тисячолітнє селище Вишгород. Колись облягали його половці* (Б. Антоненко-Давидович); *На сторінках літопису змальовано докладно, як тікав од козаків розбитий польський коронний гетьман Потоцький і як облягли його в містечку Полонному грізні козацькі полки* (О. Довженко); *Наче хмари, бідний Київ Печеніги облягли* (О. Олесь).

5. *кого, що.* Лягати навколо кого-, чого-небудь. *То завжди було так влітку — вічна туга львівських хлопчаків за водою, вони обсідають і облягають басейни* (Н. Бічуя); *Дітям — розкіш: обляжуть криницю з усіх боків, набирають воду в пригорщі й смаковито п'ють* (О. Гончар).

6. *рідко.* Укладатися спати. *Незабаром усі обляжуть, бо завтра свято — неділя, ніхто нічого звечора не робить* (Панас Мирний).

7. *тільки док., рідко.* Те саме, що **захворі́ти.** *Обліг мій братчик, лежить* (Сл. Б. Грінченка); *Поховав я свою неньку, а сам обліг. Лежу, так лежу, що ледве й тямлюся* (Ю. Федькович).

◊ **Лежа́ти (бу́ти) / лягти́** *(рідко* **облягти́)** **на сме́ртній посте́лі** *див.* **лежа́ти.**

ОБЛЯГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБЛЯГТИ́СЯ,** я́жуся, я́жешся, *док., розм.* 1. Укладатися спати. *Облягаючись на ніч, він поправляв на стінці рушницю і клав біля себе сокиру* (М. Коцюбинський); *Селяни облягались на ніч спати* (Б. Антоненко-Давидович); *Довга подорож у тряскій повозці зробила своє — хотілося спати. Почали облягатись* (В. Гжицький); *Параска незабаром подала вечерю, і сім'я облягласъ* (В. Бабляк).

2. *на чому і без дод.* Лягати на чомусь або де-небудь. *Крик ущухає лише тоді, коли худоба заходить у річку, а потім, напившись досхочу, облягається на березі і ліниво ремигає* (М. Сиротюк); *Гурт хлопців — облягли́сь на землі. І вже щось розповів їм .. Митько, бо схвильовані всі* (А. Головко).

ОБЛЯГА́ЮЧИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **обти́слий;** який щільно облягає (у 1 знач.) (про одяг, взуття). *Вони ясно бачили чоловіка у чорному облягаючому водолазному костюмі* (А. Кокотюха); *Отож виведемо абсолютний сексуальний ідеал межі тисячоліть. Середнього зросту струнка особа, одягнена в чорне облягаюче вбрання* (С. Пиркало); *Поясним чоловічим одягом усіх верств населення в XI–XII ст. були досить вузькі, облягаючі штани, які носили заправленими в чоботи* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **обляга́ючі,** чих, *мн., рідко.* Ті, хто облягає (у 4 знач.); обложники. *Облога може потривати довго, може, Батурин видержить її, а може, гетьман визволить його, вдаривши на облягаючих* (Б. Лепкий); *Для більшого ефекту облягаючі тарабанили в листи бляхи, били в котли і бубни* (Р. Іваничук).

ÓБЛЯГИ, ів, *мн., діал.* Час, коли лягають спати; ляги. *Як бачилась, так і бачуся з Павлусем на вулиці в старечі обляги* (Ганна Барвінок); *Вже в пізні обляги Онися замкнула скриню* (І. Нечуй-Левицький); *Осмогруд пролежав до пізніх облягів, і ніхто не наважувавсь турбувати його* (І. Білик); *Рінальдів слуга .. погнався конем своїм щодуху назад у Кастель Гвільєльмо, прибув туди в пізні обляги* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ОБЛЯ́ГМА, ОБЛЯ́ГОМА, *присл., діал.* У час, коли лягають спати; пізно. *Вона вернулась уже додому дуже облягома* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛЯ́ГОМА *див.* **обля́гма.**

ОБЛЯГТИ́ *див.* **облягáти.**

ОБЛЯГТИ́СЯ *див.* **облягáтися.**

ОБЛЯМІ́ВКА, и, *ж.* 1. Вишивка або смужка тканини, хутра і т. ін. на краях одягу, взуття і т. ін. для оздоблення; лямівка, оторочка. *Козацький червоний кунтуш, з вильотами на рукавах та золотими облямівками, так і просився на його пишну постать* (І. Нечуй-Левицький); — *Візьміть мою кунячу шубу з бобровою облямівкою та коміром* (З. Тулуб); *Високі вікна були завішані білими коленкоровими фіранками з червоною облямівкою* (Ю. Винничук).

2. *перен.* Те, що смугою оточує що-небудь. *Ось невеличке озерце, круглє, схоже на голубе блюдечко, в зеленій облямівці* (О. Копиленко); *Пальчасті листки каштанів жовкнуть не одразу. Спочатку на них з'являється вузенька жовта облямівка, кожен листок ніби оторочений темно-золотим обідком, який стає все ширшим і ширшим, поки не захопить увесь листок* (В. Собко); *В глухій стіні загадково виблискували залізною облямівкою двері, які вели невідомо куди* (М. Дашкієв); *Небо потьмяніло й зовсім погасло. Брудна облямівка його налилася синявою* (Олекса Ізарський).

ОБЛЯМІ́ВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **облямі́вка.** *Чорна сукня з леопардовою облямівочкою підкреслить граціозну фігуру власниці* (з мови реклами); *Світла облямівочка листячка цього сорту медунки просто горить на сонці* (з газ.).

◊ **Підно́сити (подавáти) / піднести́ (подáти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою]** *див.* **підно́сити.**

ОБЛЯМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **облямувáти.** *До неділі біла літня сукня, облямована шовковими рожевими стрічками, вже була готова* (І. Нечуй-Левицький); *На ній сяє жовтогарячий корсет, плисом чорним облямований* (Г. Косинка); *До кімнати зайшла молода дівчина в пальті, облямованому хутром на полах і рукавах* (С. Добровольський); *Двір — тепер зелений та чистий, кругом облямований коморами, загородами* (Панас Мирний); *Чорні очі Замфірові, його довгасте, повне обличчя, облямоване низько стриженою чорною бородою, так і світяться задоволенням* (М. Коцюбинський); *На кожному дереві кришталеві грона, облямовані зеленим листям* (С. Журахович); *За розчиненими вікнами — світ, залитий сонцем, вкритий альпійськими луками, облямований лісами і горами* (О. Сизоненко); // **облямо́вано,** *безос. пред. Край рукава ніби шкірою облямовано* (У. Самчук); — *Дворяни знали, які собі двері ставити! Дуб у два шари навхрест — по півтора дюйма стелина, на каруку і на гвинтах, ще й міддю облямовано* (Ю. Смолич).

ОБЛЯМО́ВУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **облямо́вувати.** *У могилах давньоруського періоду В. Хвойка зафіксував рештки оздоблених золотом і сріблом стрічок, поясків, тканих смуг для облямовування одягу* (з наук. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **облямувáння** 2. *Прилади для технологічного контролю зубчастих коліс мають облямовування, на які насаджують контрольовані й зразкові зубчасті колеса* (з наук.-техн. літ.).

ОБЛЯМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБЛЯМУВÁТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Оздоблювати облямівкою (у 1 знач.). *Мама уздріла, як із-за мережки, яка облямовувала кофтину, визирнули тугі білі груди* (Р. Іваничук); *Зося поодпорювала дорогі білі і чорні широкі кружева* [мережива] *і облямувала ними свою нову білу сукню* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Оточувати у вигляді облямівки (у 2 знач.). *Кремезний ставний тюрк щось сказав, поважно погладивши свою пишну чорну бороду, що гарно облямовувала його лице* (Олесь Досвітній); *Шевченко ішов навпростець, вгадуючи річище Орі з рідких кущів, що облямовували її береги* (З. Тулуб); *Дівчина .. дивно вдягнена: в білому халаті і хустинці, що закриває лоб, щоки і двома кінчиками облямовує підборіддя* (Я. Гримайло); *Вони* [німці] *обгородили стіл муром широких спин, облямували скатерть колом здорових рум'янців* (М. Коцюбинський); *Сніг величезним білим капелюхом лежав на даху, пухнасто облямував підвіконня* (В. Нестайко).

ОБЛЯМО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ОБЛЯМУВÁТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Оздоблюватися облямівкою (у 1 знач.). *У другій половині XIX ст. у центральних областях України кожухи шилися невідрізними, приталеними; комір, манжети, права пола й низ могли облямовуватися* (з навч. літ.); *Спереду у центрі кашкета посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці кріпиться металева або вишита кокарда, яка облямовується вінком із лаврового листя жовтого (золотистого) кольору* (з мови документів).

2. *перен.* Оточуватися чим-небудь у вигляді облямівки (у 2 знач.). *Береги балки облямовувалися старими вербами й розлогими осокорами* (В. Козаченко); *Пояс помірних широт облямовується вузькими фронтальними поділами арктичного та полярного фронтів, які оперізують усю Північну півкулю* (з наук. літ.); *Геть-геть за жовтими ланами, Поміж тополевих рядів Облямувалось берегами Широке озеро* (Я. Щоголів); *Сонце зайшло, в повітрі стало холодніше, берег облямувався тонкими крижаними пластинками* (І. Багмут).

3. *тільки недок.* Пас. до **облямо́вувати.** *Чоло половчанок облямовувалося тасьмами, подекуди багато прикрашеними* (з навч. літ.).

ОБЛЯМУВÁННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **облямувáти** і **облямувáтися.** *Щодо конструкцій та декору антична традиція відбилася у використанні тесаного прямокутного каміння, особливо в найвідповідальніших місцях — кутах стін та для облямування двірних одвірків* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **облямі́вка.** *В школі Ніну прозвали Білкою за її майже круглі, завжди здивовані, великі горіхові очі в облямуванні довгих вигнутих каштанових вій...* (О. Копиленко); *Він .. побачив, що з-за пологу ліжка виглядає гарненька дівоча голівка в облямуванні золотавого волосся* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В цьому похмурому облямуванні з драпувань та різьблених панелей, вона* [циганка] *була незрівнянно чарівнішою й привабливішою, ніж на майдані* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); *Знак "Рух пішоходів заборонено!" намальований на білому тлі, по краю має червоне облямування* (з навч. літ.).

ОБЛЯМУВÁТИ *див.* **облямо́вувати.**

ОБЛЯМУВÁТИСЯ *див.* **облямо́вуватися.**

ОБЛЯ́ПАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обля́пати.** *Де не взялась Свиня І стала чухать об драбину Багном обляпаную спину* (Л. Глібов); *На помості вже видніла плаха — величезний дубовий пень, обляпаний почорнілими від часу або свіжішими плямами крові* (І. Білик); // **обля́пано,** *безос. пред. У квартирі безлад, стіни обляпано фарбою* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який обляпався. *Був обляпаний увесь, бо пішки йшли обіч дороги і машини весь час оббризкували нас болотом* (А. Хорунжий); *Худий Коцюба методично з'їдає пельмень за пельменем, іронічно зиркає на обляпаного сметаною* [Ваню] *Бугая* (Люко Дашвар); // Покритий краплями, плямами чогось рідкого, бризками. *Облуплена й обляпана будівля станційки самітно лишилася серед пожовклої пустелі* (Олесь Досвітній).

ОБЛЯ́ПАТИ *див.* **обля́пувати.**

ОБЛЯ́ПАТИСЯ *див.* **обля́пуватися.**

ОБЛЯ́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обля́пувати** і **обля́пуватися.** *Нищення агітпродукції кандидатів (обляпування фарбою бігбордів, банерів і т. ін.) може бути однією із виборчих технологій проти опонента під час політичної кампанії* (з публіц. літ.); *Як облаштувати тролейбусну зупинку, щоб вона захищала людей від обляпування талим снігом з-під коліс машин?* (з газ.).

ОБЛЯ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛЯ́ПАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* Ляпаючи, покривати краплями, плямами, бризками чого-небудь рідкого; заляпувати, оббризкувати. *Качка ще шаленіше розкричалась і почала бити крилами, обляпуючи князя бризками крижаної води* (І. Білик); *Самійло виліз з-під лави, вийшов надвір, ходив трохи сюди-туди, обляпав писок водою з діжки і вернувся до корчми* (В. Кожелянко); // Обкидаючи, обливаючи бризками, забруднювати кого-, що-небудь. *Падаючи.., обидва полетіли в розлив джерела. Під їх вагою вода розбризкалась фонтаном, обляпуючи обох з ніг до голови багном* (Я. Галан); *Рідка твань обляпує штани, сорочку, обличчя* (К. Гриб); *Калюжі бризкали з-під коліс, з ніг до голови обляпуючи перехожих* (Л. Кононович); *— А в тій хвилі як не бухне кипя'чка, так нас усіх і обляпала* (І. Франко); *Давид сказав, що аби глиною не обляпала* [Марія] *книжок* (А. Головко).

ОБЛЯ́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛЯ́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Обляпувати себе чим-небудь. *Здавна вважалося, що вода у Великодній понеділок стає цілющою, приносить здоров'я та щастя, тому хлопці й дівчата поспішали поливатися та обляпуватися цього дня водою* (з наук.-попул. літ.); // Обляпуючи, забруднювати себе чим-небудь. *В рові стояло аж зелене багно. Вона влізла туди, витягла мішка, .. задрипалась по коліна, обляпалась трохи не по шию* (І. Нечуй-Левицький); *— Біля табору від річки — ніяких дотів, аж до огорожі підповз, ось бачите, як обляпався* (К. Гриб); *Мій тато колись .. маму спеціально до ресторану запрошував, і мама від хвилювання була обляпалася вином* (О. Забужко).

2. *тільки недок.* Пас. до **обля́пувати.** *Злиток із рідкою серцевиною опускається з кристалізатора вниз, обляпується водою й остаточно твердне, після чого відразу розрізається на заготовки встановленої довжини* (із журн.).

ОБЛЯ́СКАТИ, аю, аєш, *док., кого, що, діал.* Обляпати. *Я так обляскала у віск запаску* (Сл. Б. Грінченка).

ОБЛЯ́СКУВАТИ, ую, уєш, *недок., кого, що, розм., рідко.* 1. Ляскати (у 1 знач.) кого-, що-небудь по всій поверхні. *— Всі винні. Всі, хто тільки користав із влади. — Всі! Всі-і-і... — Починав слуга обляскувати полковнику плечі* (Г. Колісник).

2. *тільки 3 ос.* Ляскати (у 2 знач.) скрізь, по всій площині. *Фашистські снаряди вже обляскували їхню вогневу — ближче, точніше, страшніше...* (П. Загребельний).

ОБЛЯ́ТИ *див.* **облива́ти.**

ОБЛЯ́ТИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **обля́ти.** *Весь облятий, об'юшений кров'ю схопився* [гуцул] .. *і знов кидається в бій* (Г. Хоткевич); *Штани були якісь вогкі — чи облятi вином, чи лежав десь біля калабані* (Т. Прохасько).

ОБЛЯ́ТИСЯ *див.* **облива́тися.**

ОБЛЯ́ШЕНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **обля́шити.** *Його прадід не був приходько з Польщі, ні приблуда на Україні звідкільсь. Він був українець, тільки обляшений* (І. Нечуй-Левицький).

ОБЛЯ́ШЕННЯ, я, *с., заст.* Дія за знач. **обля́шити** і **обля́шитися.** *Головна тема повісті "Причепа" І. Нечуя-Левицького — зображення життя українців в умовах обляшення* (з навч. літ.).

ОБЛЯ́ШИТИ *див.* **обля́шувати.**

ОБЛЯ́ШИТИСЯ *див.* **обля́шуватися.**

ОБЛЯ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБЛЯ́ШИТИ,** шу, шиш, *док., кого, що, заст.* Ополячувати. *Ніколи не дозволяв наш народ себе обляшувати, онімечувати, російщити* (з публіц. літ.); *— Доказали ми ляхам козацької слави: княгині їх тепер служать козакам за столом і не за столом! А ти кажеш, що жінка мене обляшила* (П. Куліш).

ОБЛЯ́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБЛЯ́ШИТИСЯ,** шуся, шишся, *док., заст.* Ополячуватися. *У XVIII ст. на Правобережжі конфедерати почали масові розправи над українським населенням: змушували приймати католицьку віру, обляшуватися* (з наук.-попул. літ.); *Скинули Кулагу за те, що він хотів обляшитися, як ті черкаси, що перед тим обляшились* (М. Грушевський).

ОБМА́ЄНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **обма́їти.** *На сіросталевім тлі ріки вона* [дараба] *відразу визначилася, мов ярка зелена пляма, — так рясно була обмаєна смерічками* (І. Франко); *Князь-мурин .. має чорну любку з чорним обличчям, обмаєним білими струсевими перами* (Леся Українка); *Приснилися йому Зелені свята і рідна хата, ціла обмаєна, як заквітчана дівчина в літню неділю* (Б. Лепкий).

ОБМА́ЄННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **обма́їти.** *Здавна на Зелені свята українці вдаються до обмаєння — прикрашають свої домівки зеленню* (з наук.-попул. літ.).

ОБМА́ЗАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обма́зати.** *І в садку як слід прибрано — стежки заметені, родюче дерево обмазане й попідрізуване* (Панас Мирний); *В руках тримав* [чоловік] *шклянку, обмазану з одного боку кров'ю* (І. Багряний); *Біліють у садах чепурні хати, дбайливо обмазані господинями* (А. Шиян); *Невелика піч у куточку, обмазана синьою глиною, на ній намальовані веселі півники* (О. Бердник); // **обма́зано,** *безос. пред. Кожну деревину обмазано білою вапною* (М. Івченко); *Флігель обмазано, і з'явилися шибки у вікнах* (О. Слісаренко); *Яблуньку дбайливо обкопано навколо, а стовбур акуратно обмазано глиною* (О. Донченко).

2. *у знач. прикм.* Який обмазався (у 1 знач.). *Бджоли обліпили накриття, падають додолу на краплі, чіпляються до обмазаних рук перекупок* (І. Нечуй-Левицький); *Робітники також ходили по-давньому нужденні, похилені, обмазані кип'ячкою* (І. Франко); *Обмазаний .. маслом од артишоків, містер Ор являв видовище .. вельми загрозливе* (П. Загребельний).

ОБМА́ЗАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обма́зати.** *Обмазання цегляних стін будівель білим вапном характерне для давньоруської архітектури Чернігівщини* (з навч. літ.); *Обмазання зовнішніх стін дерев'яних будівель захисним покриттям є одним із заходів протипожежної безпеки* (з газ.).

ОБМА́ЗАТИ *див.* **обма́зувати.**

ОБМА́ЗАТИСЯ *див.* **обма́зуватися.**

ОБМА́ЗКА, и, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **обма́зання** і **обма́зування.** *І, замісивши* [глину] *з кізяком, Як для обмазки хати, Зліпив* [Бог] *Адама й під тинок Поставив просихати* (В. Самійленко); *Тільки в Басрі вживали таке чисте біле вапно в суміші з акулячим жиром для обмазки дощок* (Ю. Логвин).

2. Речовина, якою обмазане або обмазують що-небудь. *На глиняній обмазці великої напівсфери викарбували різні малюнки* (В. Чемерис); *Вогнезахисними покриттями (тонким шаром фарб, розчинів, обмазок) підвищують вогнестійкість матеріалів із деревини* (з наук.-попул. літ.).

ОБМА́ЗУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обма́зувати** і **обма́зуватися.** *Однією з властивостей глею є його швидке тверднення на відкритому повітрі, тому в давнину для обмазування дерев'яного каркаса жител він був ідеальним матеріалом* (з наук. літ.); *Для зменшення газопроникності стінок труб їх піддають спеціальному просочуванню або обмазуванню* (з наук.-попул. літ.); *Обмазування глиною та білення зсередини й знадвору є типовою рисою української хати* (з навч. літ.).

ОБМА́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБМА́ЗАТИ,** а́жу, а́жеш, *док., кого, що.* Мажучи (у 1 знач.), покривати поверхню в'язкою, липкою і т. ін. речовиною; обмащувати. *Я мов досвідчений лікар, що, в кубку підносячи дітям Прикрий напій полиновий.., Спершу обмазує вінця густим .. медом* (М. Зеров); *Старенька жінка виходила в сад обмазувати глиною молоді стовбури* (А. Шиян); *— У ромеїв є звичай полювати на малих пташок, обмазуючи гілля дерев клеєм* (П. Загребельний); *Щоб горючі ворожі стріли не підпалили городні* [зруби].., *їх обмазували ретельно масною білою глиною* (Ю. Логвин); *З одного куща випурхнув дрізд. Він був такий чорний, наче його обмазали шевською смолою* (О. Донченко); *Чашу казана теж виплели з лози.., обмазали глиною* (В. Чемерис); // Намазувати обличчя, тіло чим-небудь в'язким, липким і т. ін. *Вони* [баби] *шептали над хворою, обмазували її щоку глиною, давали дихати димом від ладану* (О. Донченко); *Василь несподівано збиває всі яйця долонями і обмазує Катерині уста і носа* (У. Самчук); *Дівчата розтерли на камені шматки кипариса, кедра і ладану, підливаючи води. Потім у лазні обмазали цим тістом її* [Дарини] *тіло і лице* (В. Рубан); *— Лоліта не засмажиться, я обмажу її глиною!* (К. Москалець); // *чим, у що і без дод., розм.* Забруднювати кого-, що-небудь якоюсь в'язкою, липкою і т. ін. речовиною. *Шибки б'є* [хуліган], *двері ламає, дітей обмазує в чорнило* (Ю. Яновський); *Таскають* [гуси] *грязь і глей зо дна Да мажуть Лебедя, щоб пір'я посіріло. Обмазали кругом* (Є. Гребінка); *Він їсти не хотів .. Взяв таріль і обмазав паштетом шпалери на кухні* (І. Роздобудько); // *що.* Покривати стіни та інші частини будівлі шаром глини. *Вона рук не жаліла, обмазуючи та обліплюючи хату, щоб і холод не заходив зимою* (Панас Мирний); *Вони* [сусіди] *щороку обмазували йому хатину — і всередині й знадвору* (Є. Доломан); *То призьбу глиною обмазує* [господиня], *то домашню птицю годує* (І. Нижник); *Після того дощу люди мусили наново обмазувати хати, бо з білих вони стали рябі* (Валерій Шевчук); *— Заходився пересипати повітку, — пошити ще сніпками та обмазати, то й готова буде* (М. Коцюбинський); *Мати поле, мати в'яже, Дочка й хати не обмаже!* (С. Олійник).

ОБМА́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБМА́ЗАТИСЯ,** а́жуся, а́жешся, *док.* 1. *чим і без дод.* Мажучи, покривати себе якою-небудь в'язкою, липкою і т. ін. речовиною. *Ранком козак умивається не чистою криничною водою, а дьогтем. Або чавить сік з ядучих трав та обмазується вовчою жовчю* (Ю. Мушкетик); *Тьотя Любочка, дебела, з товстими, як стовпи, ногами, обмазується вся грязюкою і стає схожа на якусь казкову істоту* (В. Нестайко); *Я знав, що мама мені за цю мазанину дала б на закуску зо дві або зо три кислиці; але все-таки обмазався усей* [увесь] *гряззю, навіть лице й лоба обмазав* (І. Нечуй-Левицький); *Забігла* [Лисичка] *десь у комин, обмазалася сажею та й ходить по лісі* (І. Франко); // Забруднюватися якоюсь речовиною. *Обмазалася* [Ольга] *вуглем по лікті, порозливала воду, попекла пальці, .. робота йшла незручно* (М. Яцків); *— Кран засмоктало в болоті, години чотири витягали. Обмазався як чорт* (О. Довженко).

2. *тільки док., розм.* Закінчити обмазування (хати, будівлі і т. ін.). *Іде оце повз двір котрої. — "Здрастуй! Обмазалась?"* (І. Вирган).

3. *тільки недок.* Пас. до **обма́зувати.** *У Давній Русі дерев'яні споруди обмазувалися, білилися, деколи розписувалися* (з наук.-попул. літ.).

ОБМА́ЇТИ *див.* **обма́ювати.**

ОБМАКОГО́НЕНИЙ, а, е, *діал., жарт.* Дієпр. пас. до **обмакого́нити.** *Під спортивною шапкою чесалась обмакогонена голова* (Є. Пашковський).

ОБМАКОГО́НИТИ, ню, ниш, *док., кого, діал., жарт.* Обмакотирити. *Добре обмакогонили дитину — неначе бритвою* (Сл. Б. Грінченка); *Поспішив* [Михайлик] *до стрижія, і той обмакогонив його з усіх боків* (О. Ільченко).

ОБМАКОТИ́РИТИ, рю, риш, *док., кого, діал., жарт.* Обстригти дуже коротко. *Оце обмакотирили хлопця, що й тіло світиться* (Сл. Б. Грінченка).

ОБМА́ЛКУВАТО, *присл., діал.* Обмаль. *Сього борошна обмалкувато буде* (Сл. Б. Грінченка).

О́БМАЛЬ, *присл.* 1. Недостатньо, замало. *В Карпатах недурно такі замлілі та сухорляві люди: тут обмаль хліба, а робота важка* (І. Нечуй-Левицький); *Сказав, що .. має обмаль часу і хоче одразу зустрітися з учнями* (І. Багряний); *— Сіяли на цей рік обмаль, — торохтіла Левадиха, ходячи дзиґою по хаті, — лиш аби з голоду не здохнути* (Р. Андріяшик); // *у знач. пред. Грошей у кожного було обмаль* (М. Дашкієв); [К а м і л л о:] *Владарю, маю ось ключі Від ходів потаємних. Часу обмаль. Ходім же швидше, пане мій, ходім* (В. Коптілов, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *у знач. ім.* **о́бмаль,** і, *ж., розм.* Те, чого недостатньо, замало. *Армії .. ще трималися в окопах з обмаллю патронів і майже без артилерійських снарядів* (Б. Антоненко-Давидович).

ОБМАЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обмалюва́ти.** *За Россю .. блищав на сонці новий гарний панський млин, увесь обтесаний, обмальований, як цяцька* (І. Нечуй-Левицький); *Весь він* [будиночок господаря] *обмальований величезними квітами-медоносами* (О. Гончар); *Тільки тепер помітив* [Федір], *що паперова накидочка на тумбочці і сама тумбочка обмальовані рядками цифр* (Ю. Мушкетик); *Нова пісня, що почув він* [Тарас Шевченко] *у яру од дівчини, незабаром була вже написана і обмальована* (С. Васильченко); // **обмальо́вано,** *безос. пред. Кожна гілочка на деревах була біла, наче її обмальовано білою фарбою* (Ю. Яновський); *Стіни знадвору та в сінях обмальовано мальвами* (Є. Гуцало); *Стіни її* [автобусної зупинки] *було обмальовано чорними та червоними візерунками* (С. Жадан); *Все обговорено дуже докладно, Все обмальовано так, як тільки можна було* (В. Самійленко).

ОБМАЛЬÓВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обмальóвувати** 1. *На майстер-класі діти займалися створенням іграшок із пластикових пляшок, обмальовуванням метеликів, каліграфією за допомогою гусячого пера* (з газ.); *Дітям дошкільного віку з вадами зору корисні вправи на виявлення відмінностей у картинках, обмальовування контурів зображень* (з наук. літ.).

ОБМАЛЬÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБМАЛЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док.* 1. *що.* Покривати поверхню чого-небудь малюнками, візерунками і т. ін., розписувати фарбами; розмальовувати (у 1 знач.). *Батько обмальовував причілки, колодязні дахи* (Є. Пашковський); — *Покличте мого маляра! Він вам так обмалює церкву, що ви тільки очі витріщите!* (І. Нечуй-Левицький); *Віконниці сама обмалює, і стіни хай будуть білі, .. а причілок обмалює жовтогарячим* (Ю. Яновський); // Оздоблювати що-небудь по краях малюнками, візерунками, обводити лініями і т. ін. *Обмальовую фломастером кубик і кавалок тексту, кубиком накритий* (В. Єшкілєв); *До жаги забажалось школяреві зробити самому таку книжечку, обмалювати візерунками* (С. Васильченко); // Обводити рисою; окреслювати (у 1 знач.). *Пензликом обмальовували* [умільці] *прокреслені силуети, іншим пензликом малювали лиця* (В. Чемерис); *Цілу ніч не спав я, все думав, які вуса я намалюю... І як ото очі ті обмалювати, щоб великі були, великі...* (Остап Вишня); // *розм.* Хаотично покривати що-небудь написами по всій поверхні; обписувати (у 1 знач.). *В одному класі обмальовували чорнилом парти* (Люко Дашвар).

2. *тільки 3 ос., що, перен.* Чітко окреслювати (у 2 знач.) що-небудь; робити обриси чогось виразними, рельєфними. *Тонка бомбакова сорочка щільно обіймала її молоде тіло, рельєфно обмальовувала круглі плечі* (М. Коцюбинський); *Липли* [мокрі штани] *до тіла, обмальовуючи пругкі м'язи* (Г. Колісник); *Легкий атлас блискучими хвилями обмальовував її стегна* (І. Роздобудько); *Губи стиснуті міцно, аж просинь обмалювала їх по краях* (Ю. Мушкетик).

3. *що, перен.* Детально розповідати про що-небудь, викладати щось з усіма подробицями; описувати (у 1 знач.). *Цю фразу говорила недавно Маруся, обмальовуючи звичаї і вдачу басарабської інтелігенції* (І. Нечуй-Левицький); *Адвокат .. коротко обмалював ситуацію* (А. Кокотюха); *Іветта Андріївна Вербицька .. коротко обмалювала перспективи дня* (Люко Дашвар).

4. *кого, що, перен., розм.* Недоброзичливо висловлюватися про кого-, що-небудь; ганити (у 1 знач.). *В нас не сказано ще правдивого слова про се історичне явище* [козаччину]; *треба тільки одкинути той туман, химери та нісенітниці, якими наші письменники обмальовують колишню й сучасну Україну* (П. Грабовський); *Якась услужлива приятелька не щадила язика, не щадила живих красок, щоби обмалювати перед Бляйбергом Дозю і її матір* (І. Франко); *В кафе .. один пан радник розбив два блюдечка, так ви думаєте, його помилували? На другий же день обмалювали його в газеті* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ОБМАЛЬÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ОБМАЛЮВА́ТИСЯ,** юється, *док.* 1. Те саме, що **вимальóвуватися** 1. *Зійшов місяць і освітив старий палац примарним .. світлом. Пейзаж обмалювався виразно й холодно* (Любко Дереш).

2. *тільки недок.* Пас. до **обмальóвувати** 1, 2. *На Полтавщині вікна обмальовувалися різними візерунками, що створювало надзвичайно барвисту картину поселення* (з наук.-попул. літ.); *Учасники протесту лягали на бруківку, а їхні силуети потім обмальовувалися крейдою* (з газ.).

3. *тільки недок., перен.* Пас. до **обмальóвувати** 3. *Читаючи повісті, вона поминала ті місця, де обмальовувались чудові вигляди натури* (І. Нечуй-Левицький); *Краса дівоча й парубоча в українській народній поезії обмальовується .. пишними й поетичними фарбами* (С. Єфремов).

ОБМАЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обмалюва́ти** і **обмалюва́тися.** *Вона саме тоді прочитала "Євгенія Онєгіна", .. геніальне обмалювання столичного життя, столичного балу* (І. Нечуй-Левицький); *Інше діло перший сон* [Йоасафа], *де посвячено досить місця обмалюванню загробного світу* (І. Франко).

ОБМАЛЮВА́ТИ *див.* **обмальóвувати.**

ОБМАЛЮВА́ТИСЯ *див.* **обмальóвуватися.**

ОБМА́Н, у, *ч.* 1. Неправдиві слова, вчинки, дії і т. ін. — *Я хочу одного: спокійного, чистого життя, щоб не було ні обману, ні бруду, ні несподіванок* (В. Собко); *Найбільше зло — це лицемірство, обман, нещирість; вони з'їдають душу, немов іржа залізо* (Василь Шевчук); *Я вмію задурювати людям голову, і рано чи пізно обман викривається* (Ю. Покальчук); *Він розумів, що нескінченно довго його обман не триватиме* (О. Авраменко); // Невідповідність істині; те, чого немає насправді; брехня (у 1 знач.). [Н а р т а л:] *Я сам себе дурив, що їх* [ворогів] *люблю .. Але ж обманом неба не здобути* (Леся Українка).

2. *чого, який.* Хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відбиттям її органами чуття; омана (у 1 знач.). *Десь і зараз далеко з берега ніби чується пісня — ні, тільки вчувається. Коники сюркочуть — ні, тільки обман слуху...* (О. Гончар); *Переглядає* [поет газету] *за порядком, І враз — чи це обман очей?* (Д. Павличко); *Коли об'єкт набирав висоту, він видовжувавсь... Нас іноді питають: а чи не був то міраж? Обман зору? Що тут скажеш...* (В. Чемерис).

(1) Опти́чний обма́н <Опти́чна облу́да *(діал.* **лу́да)**>:** а) хибне зорове враження від чого-небудь; обман зору. — *Але ж вам, молодий чоловіче, ледве за двадцять перевалило .. — Це оптичний обман .. Ви судите з обличчя, а якщо за паспортом, то мені всі тридцять* (О. Чорногуз); *Невже Півчеревичок потрапив між гілля завдяки своєму безмежному бажанню? Чи це оптична облуда?* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда); б) про що-небудь несправжнє, нереальне, ілюзорне. *Наші партії — се свого роду фата моргана, оптична луда, котра обом сторонам показує різниці, котрих у дійсності майже зовсім нема* (І. Франко); *Все тут якесь несправжнє, химерне, все на оптичних обманах. Щоб щось з'ясувати, Дьяконову знов і знов доводиться звертатись до Оленчука* (О. Гончар).

◊ **Вво́дити / ввести́ в ома́ну** *(рідко* **в обма́н)** *див.* **вво́дити.**

ОБМА́НЕНИЙ *див.* **обма́нутий.**

ОБМА́НЕЦЬ, нця, *ч., діал.* Обманник. *Покривджені йшли шукати правди на гнобителів, обманені на обманців* (Юліан Опільський); — *Не вір, не вір, не вір тим, котрі других накликають до жертв, а самі нічого не жертвують на ніщо! Се напевно злодії й обманці* (О. Назарук); *Мама не буде кричати. У неї загарне для цього обличчя. Не буде також лаятись. Вона тільки скаже: — Ну, й підлий же ти обманець!* (Ірина Вільде).

ОБМАНИ́ТИ *див.* **обма́нювати.**

ОБМАНИ́ТИСЯ *див.* **обма́нюватися.**

ОБМА́НКА, и, *ж.* 1. Мінерал, який містить метал, але позбавлений його зовнішніх ознак. *Обманки мають напівметалевий блиск та інші ознаки (колір, щільність), властиві рудам металів і мінералам, які не є металевими рудами* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Про щось, що вводить в оману. — *Цікаво, що в ньому* [чемодані]? — *Кукла, — одказує сержант. — На злодійському жаргоні так називається обманка* (В. Чемерис); — *Гаразд, відкрию вам велику таємницю: це ніякий не стискувач, а звичайнісінька обманка* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **(1) Рогова́ обма́нка** — непрозорий мінерал темно-зеленого або чорно-бурого кольору з блискучим полиском, як у рога. *Рогова обманка має призматичні кристали з гексагональним перерізом* (з наук.-попул. літ.); **(2) Ци́нкова обма́нка** — те саме, що **сфалери́т.** *Сульфіди важких металів — це нерозчинні сполуки темного кольору, серед них багато цінних руд: свинцевий блиск, цинкова обманка, мідний блиск, пірит* (з навч. літ.).

ОБМА́НЛИВИЙ, а, е. 1. Здатний ввести в оману, викликати помилкове уявлення, враження, зумовити хибний погляд і т. ін.; оманливий (у 1 знач.). *Обманливі шальки огида для Господа, а повна вага це Його уподоба* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Обманлива віддаль знову тікала від нас* (С. Журахович); *В житті вона бачила трагедії багатьох сердець, які кидалися на перший обманливий спалах й обпалювали собі крила на довгі роки* (М. Ю. Тарновський); *Старійшини лишалися на диво спокійними, і все ж спокій той виявився обманливим* (Д. Міщенко); *А на вигляд такий тендітний, мрійливий. Вірші пише. Яке обманливе буває перше враження* (В. Нестайко); // Примарний, уявний; несправжній. — *Тобі буде здаватись, що як тільки ти відірвешся від свого берега, підеш углиб, так тебе й відріжуть одразу, оточать, зімнуть. Не піддавайся цьому почуттю, воно обманливе, несправдішнє...* (О. Гончар).

2. Те саме, що **обма́нний** 1. *Наші військові .. радили, аби для загального добра отчизного всі незгоди і неприязні свої відкинули* [гетьмани], .. *до ляських обманливих намов і обітниць зовсім не прихилялися* (Ю. Мушкетик).

ОБМА́НЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **обма́нливий.** *Погляди Сенеки про скороплинність та обманливість чуттєвих задоволень співзвучні з деякими християнськими постулатами* (з навч. літ.); *Ученим удалося знайти чимало способів, які розкривають обманливість деяких наших органів чуття* (із журн.).

ОБМА́НЛИВО. Присл. до **обма́нливий.** *Далекий міраж у пустелі обманливо вабить утомлених подорожніх* (із журн.).

ОБМА́ННИЙ, а, е. 1. Який містить обман (у 1 знач.); який ґрунтується на обмані. *А потім голод, і в 1934 році — Сабурова Дача* [психіатрична лікарня]. *Мене кинули в неї обманним чином* (В. Сосюра); *Трохим обманним шляхом хотів узяти в неї гроші* (А. Шиян); *У бою все важить: і вміння вибрати час для нападу, і відступ.., і обманний випад, щоб навести ворога під удар* (В. Малик); *Поліція .. зробила кілька обманних ходів, дезорієнтувала спостерігачів і безперешкодно вивезла Іполита* (М. Олійник); *Ігор зробив обманний рух, ніби збираючись атакувати Голуба голіруч* (А. Кокотюха).

2. Те саме, що **обма́нливий** 1. *Обманні, брехливі ріки! Близькі, майже відчутні, біжать і біжать під сонцем* (О. Гончар); *Обманна добропорядність Модеста Герасимовича, вкрадливий баритон .. — все разом може привести недосвідчену дівчину в пастку* (І. Волошин).

ОБМА́ННИК, а, *ч.* Той, хто обманув або обманює кого-небудь. — *Ліпше зараз сказати менше, ніж потім виходити обманниками перед громаду* (В. Бабляк); *Хто скаже, що любить Бога, а брата свого ненавидить, той обманник, а обманники множать зло подвоєно* (Валерій Шевчук).

ОБМА́ННИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **обма́нник.**

ОБМА́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **обма́нний.** *Педагогу слід неухильно турбуватися про викорінення своїх недоліків, з-поміж яких, за словами Володимира Мономаха, лінощі, грубість, обманність уважалися негідними* (з наук. літ.).

ОБМА́НСТВО, а, *с., діал.* Обман (у 1 знач.). *Що ціла тота фабрикація була властиво контрафакцією, обманством, — про се Леон ані крихти не думав. Почуття справедливості було у нього взагалі дуже неясне* (І. Франко); *Старі люди, що пригадували собі ще добрі часи, у яких процвітала Циганія, оповідали не один цікавий епізод про їхнє життя-буття і вдачу та про їхній особливий талант обманства* (О. Кобилянська); *За хвильку вже, наче хтось стягнув завіси Дарці з очей: та ж це обманство! Люди добрі, схаменіться! Бо це обманство!* (Ірина Вільде).

ОБМАНУ́ТИ *див.* **обма́нювати.**

ОБМА́НУТИЙ, ОБМА́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обману́ти, обмани́ти.** *Серце жіноче .. було обмануте в своїх надіях* (Л. Яновська); *Привіт же мандрівцям, обманеним і гнаним, Що знов до рідної вертаються тропи І новий, гострий плуг пускають рідним ланом* (М. Рильський); *І ще обманені бджоли падають на червоні яблука.., гадаючи, що це квіти* (М. Стельмах); *Сухоровський зліз із коня, його діймав пекучий стид. Обманутий, зраджений, без товариша, без майбутнього* (Р. Іваничук); // **обма́нуто, обма́нено,** *безос. пред. І вже було ніколи не скаже, що його обмануто* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Малоземельне селянство, розшолопавши, що його обманено й привезено не для вирішення питання про землю, а для виборів гетьмана, відділилось від "народу", зібралось у другому місці й запротестувало* (В. Винниченко); *Дівчина затулила лице руками і беззвучно заридала. Отже, її безсоромно обмануто!..* (В. Малик); *Васько довго чекав. Зрештою вирішив, що його обмануто* (В. Багірова).

ОБМАНУ́ТИСЯ *див.* **обма́нюватися.**

ОБМА́НУТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **обма́нутий.** — *Ти знаєш, що мій сімейний стаж уже доповз кількарічної позначки. А це найсприятливіший час для відчуття обманутості, ошуканості, коли тебе одної безсонної ночі раптом .. навідає думка, що ти живеш із... чужою людиною* (С. Процюк); *Трагізм Франкового героя повісті "Перехресні стежки" — і в самотності Євгенія, не завжди зрозумілого тому народові, якого він хоче вивести з неволі, і в обманутості самого цього народу* (з навч. літ.).

ОБМА́НЩИК, а, *ч.* Те саме, що **обма́нник.** *Паливоди і волоцюги, Всі зводники і всі плути; Крижники і всі п'янюги, Обманщики і всі моти .. Кипіли в пеклі всі в смолі* (І. Котляревський); *Тато ж його* [попа] *не любили, десятою дорогою обходили, першим обманщиком називали* (В. Речмедін); *Рано чи пізно цей обман викриється, і тоді паша, чого доброго, сам накаже катувати обманщика або й стратити* (В. Малик); — *На війні, як і в житті, головне — це дружба. І найнебезпечніші люди — це боягузи й обманщики* (К. Гриб).

ОБМА́НЩИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **обма́нщик.** [Г а л я *(плачучи):*] *Мамо! Начепився, хто його зна хто й звідки, та й ґвалтує, як розбишака...* [С е к л и т а:] *Як! Хто його знає? А ти не знаєш — свята та божа! Ах, обманщиця чортова, матері хочеш очі одвести? Так і повірили!* (М. Старицький); — *Ти обманщиця і хамелеон. Я витягну всі твої недоліки на поверхню* (Любко Дереш).

ОБМА́НЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обма́нювати.** *Був як дитина — довірливий, наївний, легко обманюваний* (П. Загребельний).

ОБМА́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обма́нювати** і **обма́нюватися.** *В одеській в'язниці .. закинув* [якийсь чолов'яга] *.. те, що начебто я син не незаможних селян .. Я, мовляв, обманюю радянську владу. Й за те обманювання мені три роки каторжних робіт* (М. Матіос).

ОБМА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБМАНУ́ТИ,** ану́, а́неш, *розм.* **ОБМАНИ́ТИ,** аню́, а́ниш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Словами, вчинками, діями вводити в оману кого-, що-небудь; обдурювати (у 1 знач.). [Д і в ч а т а:] *Знаємо ми вас! Шкода, нас ви не обманите, До себе не переманите* (М. Кропивницький); *Хтось наговорив вам неправди, безсердечно обманув вас, що люди серцем співають!* (Ирина Вільде); *Але обманути Дмитра було важко. Він одразу збагнув усе: і наш настрій, і наші думки* (В. Козаченко); * Образно. *Я долю обманить лукаву Своєю впертістю жадав* (М. Рильський); // Говорити неправду; брехати (у 1 знач.). — *Яка гарантія, що я не обманюю, коли кажу, що я соціалістка? Яка?* (В. Винниченко); — *І де ти взявся?* — *Прямо з села поспішав, щоб тобі пособити! ..* — *Ніби ти бачив, як я йшла?.. Ой обманюєш, Романе!* (М. Стельмах); // Не виконувати своїх обіцянок, порушувати, ламати слово. — *Ви гадаєте, що я обманюю, гадаєте, що Петро Чопик .. здатний брехати?* (Є. Доломан); [Х и м к а:] *Гості ж, певно, не обманять — прийдуть* (Панас Мирний); // Спричинятися до хибного сприйняття дійсності ким-небудь. *Як він* [Левко] *тільки стукнув у шибку, дівчина знову подумала, що то Роман прийшов до неї .. Але .. багато-багато ще днів буде обманювати її чужий стукіт* (М. Стельмах); *І не обмануло Віруньку перше враження, що перед нею людина справжня, людина-кристал* (О. Гончар); // Переконувати себе або кого-небудь у тому, що не відповідає реальності. *Та Павло обманював себе удаваною байдужістю. Він не міг заспокоїтись* (А. Хижняк); — *Ми довго обманювали себе й один одного, але не можна все життя втікати від реальності* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Не обманюй, лицарю, і мене, й себе. Знаю я, .. що тобі не можна любити мене* (О. Довженко).

2. *кого і без прям. дод.* Діяти нечесно, вдаватися до обману, шахрайства щодо кого-небудь; ошукувати. — *На ярмарках людей обманюєш?* — *Людей, батюшко, ні, а баришників — є гріх* (М. Стельмах); — *Я ж .. не вимагач, хіба я кого обманював чи з кого вимагав? Вгощають люди, припрошують, то чи мені, безгрішному студентові, відмовлятися?* (О. Гончар); — *Вони ж теж люди ..* — *Які ж вони люди, коли обманюють і крадуть* (А. Михайленко); *Йому здавалося, що усі навколо хотіли його використати, обманути, виставити у поганому світлі* (В. Хрущак).

3. *кого, що і без прям. дод., перен.* Не справджувати чиїх-небудь надій, сподівань і т. ін. *День, що хвилював, доводив до безголов'я і обіцював так багато, що майже завжди обманював* (Ирина Вільде); *Друзі милі! Так хочеться почути знов, Коли зневіра серце ранить, Юнацьких запальних розмов Про те, що мужність не обманить...* (Є. Плужник); *Чи весняні здійсняться мрії? Чи літо не обманить їх?* (М. Рильський).

4. *кого і без прям. дод.* Порушувати подружню вірність; зраджувати (у 2 знач.). [Г н а т:] *Зрадила!.. Так ти обманювала, сміялася надо мною! О гадюче, єхидне кодло, не діждеш же й ти празникувать весіллям свою зраду* (І. Карпенко-Карий); *Ну да, я погана, гидка, я це знаю, я, дійсно, хочу жить, хочу мати розкіш життя, хочу багатства, я обманюю Андрія й маю любовника* (В. Винниченко); — *Взнала б, що обманюєш, — ні одного дня не жила б, хоч як люблю тебе. Вигнала б з-перед очей і з серця* (М. Стельмах).

5. *кого і без прям. дод.* Обманом, нещирими обіцянками домагатися інтимних стосунків з дівчиною, жінкою; спокушати, зводити. *Принесла його* [сина] *на світ від красеня капітана, і не спокушав він її, нічим не обманював, сама розпалалась до нього коханням* (О. Гончар); — *Що ж?* — *каже,* — *хоч і обманув, та не посміявся...* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ОБМА́НЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ОБМАНУ́ТИСЯ,** ану́ся, а́нешся, *розм.* **ОБМАНИ́ТИСЯ,** аню́ся, а́нишся, *док.* Обманювати себе; впадати в оману. *Життя його обманювало безліч разів, він і сам обманювався не раз* (Ю. Мушкетик); *Люди щасливі обманюватись. Забери у них ілюзію — і вони рознесуть весь цей світ на друзки* (С. Андрухович); *Он і Яким угадує, що то не омана, а вже Яким привичний до того — не обманеться* (Панас Мирний); *Я не хотів сумніватися і віддався Вам з повним довір'ям, я волів за краще обманутися* (О. Іваненко); // Зазнавати розчарування в кому-, чому-небудь (надіях, сподіваннях і т. ін.). *Він .. з острахом заглядав у невідому дівочу душу, боячися обманутися в ній* (М. Стельмах).

ОБМА́РА, и, *ж., діал.* Привид. — *Та не бійтеся. Я — людина, а не якась обмара* (С. Васильченко).

ОБМА́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обма́рити.** — *Мамо!* — *з криком радості кинулися обмарені діти до дверей* (С. Васильченко); *Мама вивезе Юзю "в світ", на той оспіваний, обмарений "перший бал"* (Леся Українка).

ОБМА́РЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **обма́рити** 1. *Чорні уста .. тихо розкрилися й промовили: — Сину, прокинься, — світає вже!.. Та не міг Павло очуняти відразу й скинути обмарення. Тоді чоловік узяв його своєю кощавою рукою за плече й злегка поторсав* (С. Черкасенко); * У порівн. *Злого наміру, тобто задуму вбивства, не носив у собі, це найшло на нього раптово, як сатанинське обмарення* (В. Шкляр).

ОБМА́РИТИ *див.* **обма́рювати.**

ОБМА́РЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **обма́рювати** 1. *Обмарювання чарами.*

ОБМА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБМА́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Викликати галюцинації. *Полягали спати. Тільки примовкли — знову кинулась .. з усіх кутків густа стума, труїла, обмарювала: не там вікна, не туди стіни, вся кімната тоне кудись в чорне провалля* (С. Васильченко); *А скрипки шаліють і гримлять фанфари, летячи на плеса темного Дніпра, — та Дніпра немає... Може, хтось обмарив. Чи це струнних звуків чародійна гра...* (М. Драй-Хмара); // Зачаровувати (у 1 знач.), морочити (у 2 знач.). [Є п и с к о п:] *Який злий дух тобі обмарив серце?* (Леся Українка); *Пані .. запевнила братів своїх, сестер і всіх інших, що її і служницю обмарила нечиста сила* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *безос. Його немов обмарило, немов нечиста сила водила по цьому пустирі* (Григорій Тютюнник); *Як же це? За одну мить його принесло з Чортової Долини аж до села? А може, привиділося? І нічого не було? Обмарило, поводило його по Карані...* (О. Бердник); *Чи то задрімав вартовий, чи обмарило, тільки не помітив він, як шаснула мимо висока худа жінка з косою за плечима* (А. Дімаров).

2. *що, рідко.* Мріяти, марити про що-небудь, плекати надію на щось; омріювати (у 1 знач.). *Обмарювати поїздку в далекі краї.*

ОБМА́СЛЕНИЙ, а, е. 1. *розм.* Дієпр. пас. до **обма́слити** 1. *Не всяке було на його смак і потрапить; нехай буде хоч яка каша, аби ж вона не розсипчаста та не обмаслена — він її й ложкою не торкне* (О. Кониський).

2. *техн.* Дієпр. пас. до **обма́слити** 2. *Методом факторного планування одержано математичні моделі процесів знесолення обмасленого вугілля* (з наук. літ.).

ОБМА́СЛИТИ *див.* **обма́слювати.**

ОБМА́СЛИТИСЯ *див.* **обма́слюватися.**

ОБМА́СЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБМА́СЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* 1. *розм.* Те саме, що **обма́щувати** 1. *Очищені від крохмалю желейні цукерки рекомендують спочатку обмаслювати, а потім загортати в етикетки* (із журн.); * Образно. *І він кружляє навколо нього* [запитання] *все на одному місці, як метелик навколо чадної свічки, обмаслюючи об нього — об це запитання — крила своєї душі* (І. Багряний).

2. *техн.* Покривати поверхню чого-небудь шаром масла (у 4 знач.). *Для зменшення пилоутворення при заправлянні печей магнетизований порошок обмаслюють* (з наук.-техн. літ.); *Якщо кокс із сумішей шихти з домішками обмаслити смолистими відходами, він матиме високі показники механічної тривкості* (з наук. літ.).

ОБМА́СЛЮВАТИСЯ, юються, юєшся, *недок.,* **ОБМА́СЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **обма́щуватися** 1. * Образно. *У вузькій голові пана Киселя вже обмаслюється зловорожа ординація, яка здійсниться ще до кінця року* (П. Загребельний).

2. *тільки недок., техн.* Пас. до **обма́слювати** 2. *Коли вугілля обмаслюється, утворюються нові вуглемасляні структури — з більш тонкими масляними плівками* (з наук. літ.).

ОБМАСТИ́ТИ *див.* **обма́щувати.**

ОБМАСТИ́ТИСЯ *див.* **обма́щуватися.**

ОБМАТЮКА́ТИ, а́ю, а́єш, *кого, що, розм.* Док. до **матюка́ти.** *Через два-три тижні після смерті чоловіка до Олександри знову прийшли шукати "лишки". Знайшли... у димарі горщик пшениці. Пшеницю забрали, Олександру побили і обматюкали за те, що "заховала хлібець від радянської влади..."* (П. Запаренко); *Я стукав, крутив ручку* [дверей], *а потім вийшов на вулицю і став жбурляти у вікна грудки землі. Через хвилин п'ятнадцять мене помітили й обматюкали* (В. Діброва); *Дорогою він устиг тричі обматюкати водія за надто велику швидкість і надто повільне просування до райцентру, та водій працював у нього не перший рік, тож змовчав* (Люко Дашвар).

О́БМАХ, у, *ч., розм., рідко.* Помилка (у 2 знач.), прорахунок. *Машина стала .. З однієї кабінки вилізли зразу мужчина й дівчина! Зчинився цілий переполох. Допущено страшний обмах...* (І. Багряний).

ОБМА́Х, у, *ч., діал.* Обхват (у 2 знач.). *Дуби утовшки на обмах* (Сл. Б. Грінченка).

ОБМАХА́ТИ *див.* **обма́хувати.**

ОБМАХЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *кого, розм.* Док. до **махлюва́ти.** *Відколи на міському базарі якийсь нетруджений чорт поцупив у моєї матері півмішка яблук, а другого разу крамар обмахлював її в крамниці аж на вісімдесят копійок, вона не терпіла міста, де кожний чоловік видавався їй якщо не паном, то злодієм* (Б. Антоненко-Давидович); *І стрийко, і наша мама ніколи не обминали нагоди, щоби одне одного обмахлювати* (Ю. Винничук); *— А хай вам біс .. Таки обмахлювали. Ну, але це вже востаннє* (Ю. Іздрик).

ОБМАХЛЯ́РИТИ, рю, риш, *док., кого, розм.* Те саме, що **обмахлюва́ти.** *Той і годинки не посидить супокійно, без жури, бо ламає .. голову, як би когось обмахлярити та обдерти* (І. Чендей); *Щоб у світі діялось, коли б усі поставали розумними, хитрішими один від одного? Нудно.., бо ні обдурити, ні обмахлярити* (Є. Гуцало); *— А матері що скажеш? .. Що, мовляв, Ромка в шахи на гроші грає, а тебе, бідолаху, обмахлярив?* (Валерій Шевчук).

ОБМАХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що.* Однокр. до **обма́хувати.** *Анатолій обмахнув кашкетом вологе обличчя* (М. Руденко); *Витягнувши зісподу старенький .. задачник Євтушевського, він обмахнув на йому* [ньому] *порох і виніс Антонові* (С. Васильченко); *Рекс хвостом, як щіткою, обмахнув сміттячко з моїх штанів* (В. Близнець); *Гілкою полину обмахнеш на взувачці пил* (Є. Пашковський).

ОБМАХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* 1. Однокр. до **обма́хуватися.** *Вагон нагадуватиме гарячий, засніжений попелом, крематорій, доки дядько не скине одяг, геть до останньої нитки, .. і обмахнеться рушником* (Є. Пашковський); *Настоятель обмахнувся широким опашистим хрестом* (О. Ульяненко).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **промахну́тися** 1. *Стрілець із лука обмахнувся.*

3. *перен., розм.* Допустити помилку, прорахуватися (у 2 знач.). *Хотіла там .. посадити місячну редьку, але в крамниці обмахнулися й дали насіння ріпи* (Л. Мартович); *— Та ти вже панна, дівчино! А то я обмахнувся! Ти знаєш? Купив тобі м'яч* (Ирина Вільде).

ОБМАХО́РИТИ, рю, риш, *док., кого, розм.* Те саме, що **обмахлюва́ти.** *— Чого це я платитиму їй іще п'ять доларів? — кажу. А голос, чую, ось-ось зірветься. — Ви хочете мене обмахорити!* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); [А н т і ф о л:] *Їй же богу, Хтось обмахорив йолопа цього І спритно видурив у нього гроші* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ОБМА́ХУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обма́хувати.** *Якщо на ранніх термінах вагітності кидає в жар, урятує пляшечка прохолодної води або обмахування віялом* (із журн.); *Чистка зони прядіння полягає в обмахуванні поверхонь прядильних камер і простору між ними, вибиранні пуху з щілин ущільнювачів стрічки* (з навч. літ.).

ОБМА́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідше* **ОБМАХА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що чим і без дод.* 1. *перев. недок.* Махаючи чим-небудь, обвівати струменем повітря. *— Ну, слава Богу, що добралися! — промовив Петро, обмахуючи шапкою розпашіле обличчя* (М. Старицький); *Рузя обмахувала лице зеленою гілкою райдерева* (І. Нечуй-Левицький); *Він сидів під балдахіном, з обох боків його обмахували павичими опахалами* (О. Іваненко).

2. Легкими помахами очищати кого-, що-небудь від пилу, снігу і т. ін. *Лі саме обмахував мітелкою з пір'я книжки на полицях* (Г. Пагутяк); *Оксана знизала плечима і почала обмахувати фарфорові дрібнички пухнастою щіткою* (І. Роздобудько); *Вітер прийшов був сюди із щіткою.., миттю обмахав почорнілі стіни й стелю, потім вимів сміття і вимив підлогу* (Валерій Шевчук); // Швидкими й легкими рухами збивати пил, сніг і т. ін. з чого-небудь. *Обмахувати сніг з чобіт;* // Махаючи чим-небудь, відганяти (мух, комарів і т. ін.). *Буланий .. мотнув головою .. і почав обмахувати хвостом уїдливих мух* (Панас Мирний); *Почала Ряба мотати хвостом, ґедзів обмахувати* (О. Донченко); *Племінниця .. обмахувала мухобійкою груди* (Є. Пашковський).

ОБМА́ХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок., чим і без дод.* Махаючи чим-небудь, обвівати себе струменем повітря; обмахувати себе. *Він сів на ліжку, обмахувався од жари руками* (І. Нечуй-Левицький); *Вона тримає віяло, злегка обмахується ним* (Ю. Яновський); *Жінки щосили обмахувалися віялами, а чоловіки крадькома витирали спітнілі обличчя* (О. Авраменко); // Махаючи чим-небудь, відганяти від себе (мух, комарів і т. ін.). *І зморена, і галасом прибита тварина з охотою бреде в воду, стає, дудлить воду й обмахується од мух мокрим хвостом...* (Остап Вишня); *В одному кутку картини був і рай. Праведники зривали тут з дерев золоті яблука і обмахувались, певно від комарів, пальмовим віттям* (О. Донченко).

ОБМА́ЦАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обма́цати.** *Все в цьому .. переплетенні труб було йому знане, зрозуміле, як говориться, обмацане власними руками* (С. Журахович); *Бойко взяв шинелю і вийшов з приміщення, оточений озброєними солдатами й обмацаний стурбованими поглядами своїх товаришів* (Гео Шкурупій); *Біг* [Олександр] *по даху станції, де кожен закуток обмацаний його перев'язаним шпагатиною дозиметром* (А. Михайленко).

ОБМА́ЦАТИ *див.* **обма́цувати.**

ОБМА́ЦАТИСЯ *див.* **обма́цуватися.**

О́БМАЦКИ, *присл., рідко.* Те саме, що **навпо́мацки.** *Йти обмацки.*

ОБМА́ЦУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обма́цувати.** *Материн вигук: — Сину! Припадання її, обмацування, мовби мала бажання впевнитися, що то таки він* (В. Лис); *Метод клінічного обстеження хворого за допомогою обмацування називають пальпацією* (з навч. літ.).

ОБМА́ЦУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБМА́ЦАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* 1. Мацати з усіх боків, по всій поверхні. *Мати .. кинулась до сина, обмацуючи його руки, ноги, голову* (А. Шиян); *Дівчина кинулася до стіни, почала обмацувати її* (О. Бердник); *Остап обережно обмацав те, на чому лежав* (М. Коцюбинський); * Образно. *Зеленими безконечними вусиками він* [хміль] *обмацував і сповивав кожну цеглину* (О. Донченко); // Мацаючи, шукати, знаходити щось, з'ясовувати що-небудь. — *Що ви, дядьку, робите? — вишарпнула* [дівчина] *з огидою і переляком руку. — Силу, силу обмацую* (М. Стельмах); *Рязанов .. безнадійно обмацував себе, шукаючи запасного патрона* (В. Логвиненко); *А тут лікарі наказують роздягатися й починають обмацувати холодними пальцями* (А. Дімаров).

2. *перен.* Уважно обстежувати, пильно оглядати. *Ішов* [мандрівник] *стежкою, а очі до всього додивлялися, все обмацували і шукали. Вони шукали, що б із'їсти* (І. Багряний); *Олов'яні очі обмацали руді Тимкові чоботи* (Григорій Тютюнник); *З ґанку, з порога її очі обмацали хліви, стодолу, комору, — все на замках* (Б. Харчук); *Жовті кружала від кишенькових ліхтарів швидко обмацали стіни, чемодани, кишені* (Ю. Бедзик).

◊ **(1) Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром** *і т. ін.) кого, що, якими (яким)* — пильно, уважно, з неприхованим інтересом оглядати кого-, що-небудь. *Люди зупиняються й обмацують мене очима, немов дефіцитний крам* (Я. Качура); *Він видивлявся вправо й наперед, обмацуючи зором кожен зустрічний стовп* (І. Багряний); *Купці .. обмацували поглядом в'юки* (З. Тулуб); *Пряхін попис руку Багричу, помацавши його настороженими очима* (Л. Дмитерко); *Пройшов річковик у білому кітелі. І так само нахабно обмацав очима Іринину статуру* (Ю. Мушкетик).

ОБМА́ЦУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ОБМА́ЦАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. *розм.* Обмацувати себе. *Бідний циган покотився по землі, але, почувши волю, вмить зірвався на рівні ноги і, обмацуючись та проклинаючи Замфіра, потрюхав до села* (М. Коцюбинський); *Хлопчик.., стримуючи останній видих, обмацався* (Ю. Логвин).

2. *тільки недок.* Пас. до **обма́цувати** 1. *Якщо селезінка доступна для пальпації, її нижня частина обмацується* (з навч. літ.).

ОБМА́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обмасти́ти.** *У викладеній камінням ямі .. тліло вогнище, над яким .. звисав виплетений з лози й обмащений рудою глиною широкий димар* (С. Скляренко); *Люди, побачивши Харитона Кононовича, зойкнули: та це ж той самий дід Харко, обідраний та обмащений .. — наймит наймитом* (Ю. Яновський); *Я .. стояв і дивився на цей громіздкий транспортний засіб* [автобус], *овіяний пилом, обмащений кров'ю та мазутом* (С. Жадан); *Лезо, обмащене сильнодіючою отрутою, не залишало мисливцям жодного шансу захопити Діану живою* (В. Єшкілєв); // **обма́щено,** *безос. пред. Коли рідина скупчувалася на дні, залізняк хапав лом і міцним ударом пробивав корку* [кірку] *глини, якою було обмащено горно зсередини* (З. Тулуб); *Трипільську лежанку вимощено фрагментами мальованої кераміки, обмащено глиною й обпалено* (з наук.-попул. літ.).

ОБМА́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обмасти́ти.** *Вапно або кольорова глина здавна уживалися для обмащення і декорації* (М. Грушевський); *Січовики могли влаштувати претендентові на пост отамана справжні тортури з лайкою, обмащенням землею тощо* (з наук.-попул. літ.).

ОБМА́ЩУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обмащування. *Обмащувальні захисні засоби на основі цементу та азбесту стійкі до прямої дії вогню впродовж кількох годин, тому оброблена в такий спосіб деревина належить до категорії вогнетривких матеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Для захисту від періодичного зволоження використовують один шар обмащувальної гідроізоляції завтовшки до двох міліметрів* (з навч. літ.).

ОБМА́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обма́щувати** і **обма́щуватися.** *Змішану з сіллю аджику використовують для обмащування курки перед смаженням у духовці* (з навч. літ.); *Обмащування житла в кожному регіоні мало свої особливості* (з наук.-попул. літ.).

ОБМА́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБМАСТИ́ТИ,** ащу́, а́стиш, *док., що.* 1. Намазувати поверхню чогось чим-небудь масним. *Для розм'якшення ороговілого шару шкіри використовують оливкову або обліпихову олію, якими обмащують п'яти після розпарювання* (із журн.).

2. Покривати поверхню чого-небудь шаром якоїсь липкої речовини; обмазувати. *Прийшла черга й до стін. Колись у Волохії я видів, як їх плетуть із верболозу, а затим обмащують глиною* (М. Дочинець); *Вкладав* [старий] *Камінь Богині у малу ляльку, зроблену з людської шкіри, потім обмащував її тістом* (В. Єшкілєв); *Альоша матиме право ночувати у дворі, в тій будці .. Її можна обмастити глиною* (І. Микитенко); — *Як білки, видерлися наші молодики ..* [на галери], *обмастили їх смолою та підпалили* (З. Тулуб); // *перев. док.* Забруднювати, заялложувати що-небудь. *Воно* [ліжко] *таке біленьке, таке мережане, що й доткнутися до нього страшно: примнеш і обмастиш* (Д. Бузько); *Він навмисно сів на слизькій колоді, звісив над вируючою глибиною ноги і бовтає собі ними, не турбуючись, що геть-чисто обмастив свої штанята* (У. Самчук).

ОБМА́ЩУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБМАСТИ́ТИСЯ,** ащу́ся, а́стишся, *док.* 1. Мазати, натирати себе чим-небудь масним. *У Стародавній Греції спортсмени обмащувалися під час змагань оливковою олією* (з наук.-попул. літ.).

2. Обмазуватися шаром в'язкої речовини. *Так приємно обмащуватись* [лікувальною глиною] *і відчувати приємну прохолоду під цим захисним панциром навіть у найбільшу спеку* (Н. Сняданко); // Забруднюватися чим-небудь липким. *Посковзнувсь і покотився з горба, обмащуючись в болото* (Валерій Шевчук); *Доки він спускався схилом вибалки, панночка спостерігала за ним, притискаючи до грудей свій етюд, хоч обмащувалася у свіжі фарби* (Н. Околітенко); *Він дивився на неї* [панну], *геть збентежений, мимоволі обтираючи зі свого обличчя болото і ще дужче ним обмащуючись* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); — *Машину .. засмоктало в болоті, години півтори витягували, обмастився як чорт* (О. Довженко).

3. *тільки недок.* Пас. до **обма́щувати.** *Дерев'яні частини стін давньоруських оборонних укріплень обмащувалися глиною, щоб запобігти пожежі під час штурму* (з наук.-попул. літ.); *Наприкінці бронзової доби для отримання чорного лиску на поверхні посудина обмащувалася жиром і обпалювалася* (з наук.-попул. літ.).

ОБМА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, *рідко* **ОБМА́ЯТИ,** а́ю, а́єш, *рідко* **ОБМА́ЇТИ,** а́ю, а́їш, *док.*, *що*, *діал.* Прикрашувати маєм *(див.* **май**[2]) — зеленню, квітами, гілками і т. ін. *На Трійцю обмаювала мати хату, сіни та всі одвірки кленовим гіллям* (з мемуарної літ.); *Отак обмаївши, раділа стара, позираючи на прибрану хату* (А. Свидницький); [Війт:] *Наперлася хлопчівня* [хлопці]: *позвольте та й позвольте, пане начальнику, на громадській толоці смерічок нарубати та на нинішній агзамент* [екзамен] *школу обмаїти!* (І. Франко).

ОБМА́ЯНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **обма́яти.** *Ясність веселого .. дня.., безжурне щебетання дітвори, що з галасом, обмаяна виноградними гіллячками, бігла до батька, вернули Замфірові його веселий настрій* (М. Коцюбинський); *Рухається автомобіль, уквітчаний квітками, гірляндами зелені, обмаяний прапорами* (В. Винниченко).

ОБМА́ЯТИ *див.* **обма́ювати.**

ОБМЕ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обме́жити.** *Світ колись для дикуна Був обмежений рікою* (М. Рильський); *Отой невеличкий шматочок рідної землі, обмежений з трьох боків болотами, річками та озерами, .. тепер вирував морем полум'я* (В. Малик); *Здається, цей задніпровський простір не обмежений обрієм* (Є. Гуцало); *От уявімо, що частки начальні тієї істоти В кількості якось обмеженій бродять по всесвіту всюди* (М. Зеров); // **обме́жено,** *безос. пред. Хіба, скажімо, наш мозок не обмежено черепом?* (М. Руденко).

2. *у знач. прикм.* Невеликий за розміром, обсягом, кількістю і т. ін.; незначний (у 1 знач.). *Вчорашні відвідини кав'ярні вичерпали його обмежений бюджет* (Д. Бузько); *Кожний робітник, очевидно, педантично виконував якусь певну й обмежену частку загальної роботи* (Ю. Смолич); *Вся поверхня лиця у Лялі являла собою невеликий трикутник, і на цій обмеженій площі .. розмістилась пара великих, довгастих зелених очей* (Ірина Вільде); // Примітивний за змістом. *І якими ж обмеженими і убогими є підручники з літератури для середньої школи!* (А. Малишко); *Ми починаємо некеровано сприймати світ як певну відчуттєву матрицю, як обмежений набір шаблонів сприйняття* (Любко Дереш).

3. *у знач. прикм.* Який має вузький кругозір; духовно не розвинений, недалекий (у 3 знач.). — *Записано його в Орську* [фортецю], *де батальйоном командує майор Мєшков, людина надзвичайно обмежена і дубувата: солдафон з унтерофіцерів* (З. Тулуб); — *Дивуюся з тебе, Павлику: ну чому ти такий сухий і такий... пробач, але говоритиму правду, — обмежений?!* (М. Дашкієв); // Який виражає духовну нерозвиненість, недалекість. *Були між нашими критиками також люди доброї волі, та обмеженого кругозору* (І. Франко); *Мене аж замлоїло від того, наскільки обмежений світогляд у більшості людей, наскільки вбога їхня уява, яке інертне, зашкарубле в них мислення* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **Това́риство з обме́женою відповіда́льністю** *див.* **това́риство.**

ОБМЕ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **обме́жений** 2, 3. *Часом бідність і обмеженість поетичних засобів зумовлюється обмеженістю того завдання і мети, які автор ставить перед собою* (А. Малишко); *Не можна на маленькій Землі вирішити всі проблеми. Сама обмеженість планети не допустить цього* (О. Бердник); — *Коли люди чогось не знають, вони плещуть усякі дурниці .. Цим вони винагороджують себе за свою обмеженість і нездогадливість...* (Ю. Смолич); — *Чим більша обмеженість і неписьменність — тим більша вимогливість, невблаганність і непрощенність* (Р. Андріяшик).

ОБМЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обме́жити** 1. *Незадоволений обмеженням гетьманських прав, Іван Виговський поквапився піти на змову з Польщею* (А. Кащенко); *Куцевич ніколи не прагнув шукань, а завжди стояв за обмеження ініціативи експериментаторів* (Н. Рибак); *Не хотіло мати* [київське боярство] *в Києві сильного князя, бо боялося обмеження своїх прав і свобод* (В. Малик).

2. Правило, настанова, що обмежує чиї-небудь права, дії і т. ін. — *Вона б* [княгиня Ольга] *хотіла, щоб її купці без обмежень торгували в Константинополі* (С. Скляренко); — *Школа створена для правопорушників, і ми не приховуємо: існують у нас обмеження, правила значно суворіші, ніж у звичайній школі* (О. Гончар); *У спорті є всілякі обмеження. Боксери, наприклад, не мають права бити одне одного нижче пояса* (І. Білик); *Життя прекрасне, і не варто псувати його всілякими обмеженнями* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В Карнавалі всі учасники активні. Закони, заборони, обмеження, ієрархії і пов'язані з ними страх, пієтет, етикет на час Карнавалу втрачають своє значення* (В. Єшкілєв); // Певні умови, ситуація, що обмежують які-небудь явища. *Коли б не послала природа ніяких обмежень Для розпадання матерії, знай, що первісні частки .. докришились би до такого, Що вже ніщо .. Стиглого віку і сил повноти не змогло б осягнути* (М. Зеров).

ОБМЕ́ЖЕНО. Присл. до **обме́жений** 2, 3. *Обмежено виписувалися з-за кордону без цензури книги і періодичні видання* (Є. Гуцало); *Анна виховувалася досить обмежено* (Т. Прохасько); *Кожне явище, річ, істота прагнуть відстояти свою неповторність від впливу довколишнього світу і неповторність цю розуміють вельми обмежено* (О. Бердник).

ОБМЕ́ЖИТИ *див.* **обме́жувати.**

ОБМЕ́ЖИТИСЯ *див.* **обме́жуватися.**

ОБМЕ́ЖНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **обме́жувальний.** *Обмежний діод.*

ОБМЕ́ЖНИК, а, *ч.* 1. Пристрій, який обмежує функціонування машини, установки і т. ін. у межах визначеної величини. *Малопотужні діоди використовують як перемикачі, атенюатори, обмежники і модулятори НВЧ-коливань, високочутливі швидкодіючі фотоприймачі* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Те, що обмежує поширення якої-небудь дії, явища і т. ін. *Космологічні формули базуються на скінченній величині — швидкості світла. Ця швидкість стає своєрідним обмежником — із самої себе вона породжує інші скінченні величини* (М. Руденко); *Увага виступає певним внутрішнім обмежником, який фільтрує сигнали і захищає мозок від перевантаження* (з навч. літ.); *Собівартість є базою ціни товару і водночас обмежником для виробництва (ніхто не випускатиме продукції, ринкова ціна якої буде нижчою за собівартість)* (з навч. літ.).

ОБМЕ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **обме́жний.** *Обмежність світогляду.*

ОБМЕ́ЖНО, *рідко.* Присл. до **обме́жний.**

ОБМЕЖО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **обмежува́ти.** *Саме місто Буша .. з одного боку тулилось до стрімчастої скелі, а зокола було обмежоване високим земляним валом і добрим дубовим гостроколом* (М. Старицький); *Дніпро виступив з темряви, невиразно й неясно обмежований берегами* (І. Нечуй-Левицький).

2. *у знач. прикм., заст.* Обмежений (у 3 знач.). *Кравченко, мабуть, дуже добра і щира людина, але дуже обмежована* (М. Коцюбинський).

ОБМЕЖО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Абстр. ім. до **обмежо́ваний** 2. *Все ж казенна обмежованість науки та крайній клерикалізм кладуть видиме клеймо на молодих людей* (Леся Українка).

ОБМЕЖО́ВУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **ОБМЕЖУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що чим і без дод.* Виділяти, визначати межі чого-небудь. *Обмежовуючи футбольне поле та встановлюючи ворота, ми вирішили скластися й купити м'яча* (із журн.); *Узяв* [селянин] *і зайняв садибу самоправно. Обмежував рівчаком і вже й орати почав* (з легенди).

ОБМЕЖО́ВУВАТИ[2] *див.* **обме́жувати.**

ОБМЕЖО́ВУВАТИСЯ[1], уюся, уєшся, *недок.*, **ОБМЕЖУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Позначати межами певну земельну ділянку. *Селянин уже обмежувався.*

2. *тільки недок.* Пас. до **обмежо́вувати**[1]. *На весь період робіт будівельний майданчик обмежовується у зв'язку із загрозою безпеці громадян* (з наук.-попул. літ.).

ОБМЕЖО́ВУВАТИСЯ[2] *див.* **обме́жуватися.**

ОБМЕ́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Який передбачає обмеження чогось; признач. для обмеження чого-небудь. *Мовчазні люди мовчки виставляють обмежувальні щити, мовчки переставляють годинники на 8 годин уперед* (В. Стус); *В Англії в середині XIX ст. виникає рух за "широку церкву" — об'єднання всіх протестантських течій в одному віросповіданні, позбавленому обмежувальних догматів* (І. Дзюба); *Ухопившись руками за обмежувальний бар'єрчик, дивився на схід. Може, побачу рідний пагорб?* (О. Шугай).

ОБМЕ́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обме́жувати.** *Є вогонь вільний, .. не стримуваний і не обмежуваний нічим* (П. Загребельний); *Тоді ми втратимо найцінніше — безсмертя, шлях до нічим не обмежуваного пізнання* (Г. Пагутяк).

ОБМЕ́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обме́жувати.** *Метою мистецтва не є краса. Це було би завузьке обмежування* (Б.-І. Антонич); *Починаючи з другого десятиріччя XVIII ст. погіршення умов для української культури йшло разом із обмежуванням автономії Гетьманщини* (з наук. літ.).

ОБМЕ́ЖУВАТИ, *рідко* **ОБМЕЖО́ВУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ОБМЕ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *що, кого.* Установлювати певні межі для чого-небудь; зв'язувати щось, когось певними умовами. *Обмежовувати джерела творчості зовсім не наша програма* (М. Коцюбинський); *Бицик не обмежував своїх здібностей полюванням на сома* (О. Донченко); *Світ повний безхарактерних чоловіків. Іноді в дрібницях вони й обмежують жінок, але не більше* (П. Загребельний); *Топалова, що цілий вечір складала нам товариство, взагалі не обмежувала себе у випивці* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я себе ні в чому обіженою* [ображеною] *не вважаю, і волі моєї ні ти, ні мама не обмежили* (Леся Українка); *Нас із тобою обмежили в правах бути тим, ким ми народилися і ким є* (А. Кокотюха); *Обмеживши власні потреби, людина стає незалежною* (Г. Пагутяк); // Не допускати поширення чого-небудь; локалізувати. *Спайки закривають черевний отвір і цим обмежують запалення* (з наук. літ.); *Лімфатичні капіляри виводять із зони інфаркту токсичні ліпіди, обмежуючи ділянку некрозу* (з навч. літ.); // Те саме, що **мінімізува́ти** 1. *Ліси .. обмежували для ворога можливість маневру* (О. Гончар).

2. *що.* Бути межею чого-небудь; відділяти (у 1 знач.), відгороджувати (у 1 знач.) щось від чого-небудь у просторі. *За невисоким штахетником, який обмежував садочок біля бічної стіни палацу, починалося царство псів* (М. Дашкієв); *Левада лежала в напрочуд гарному місці, над ставом, став обмежовував леваду з одного боку, з другого боку левада була обкопана канавою* (Ю. Мушкетик); *Праворуч рівнину обмежували пагорби, порослі чагарниками* (Ю. Логвин); *Хоч кожна з речей обмежує іншу, — (Гори межу покладають повітрю, повітря ж — узгір'ям, Смуги землі обтинають моря, а вода — суходоли), Але ж нічого нема, що могло би обмежити всесвіт* (М. Зеров).

ОБМЕЖУВА́ТИ *див.* **обмежо́вувати**[1].

ОБМЕ́ЖУВАТИСЯ, *рідко* **ОБМЕЖО́ВУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **ОБМЕ́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* 1. Задовольнятися чим-небудь недостатнім, незначним. *Марійка ніколи тепер не обмежувалася засвоєнням матеріалу за підручником* (О. Донченко); *Вони не обмежувалися одними лише невинними забавами* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Тася не вгадала — Сачко не приїхав за нею, він обмежився надісланим по пошті листом* (Л. Дмитерко); *Цієї осені Катерина .. розпорядилася обмежитись невеликим прибиранням кімнат, не виносячи з дому меблів* (Ірина Вільде); *Альошин винен лише частково, тому можна обмежитися доганою* (М. Дашкієв).

2. *тільки 3 ос.* Не виходити за межі чого-небудь; залишатися у вузьких, незначних межах. *Соціальна роль обмежується сукупністю прав і обов'язків, що відповідають певному статусу* (з наук.-попул. літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **обме́жувати** і **обмежо́вувати**[2]. *Одним із визначальних факторів незалежності Української Гетьманської держави була влада гетьмана. В договорі 1654 р. вона не обмежувалася* (О. Апанович); *Півнів було багато. Мало не кожен приносив свого, мало не всім кортіло дістатися в коло, тому обмежувався час для сутичок* (П. Загребельний); *У книзі "Текстова вишивка. Бродівське письмо" розглядається спеціальний алфавіт, у якому кожен символ у вишиванці відповідає певній літері кирилиці, цифрі, навіть місяцю року. Квітка, утворена написанням власного імені, обмежовується спеціальним символом* (з наук. літ.).

ОБМЕЖУВА́ТИСЯ *див.* **обмежо́вуватися**[1].

ОБМЕ́ЖУВАЧ, а, *ч.* 1. Те саме, що **обме́жник** 1. *Машина на обмежувачі, поки допиляють* [доїдуть] *до міста, якраз і установи відкриються* (Ю. Збанацький); *До комплекту шахтних висків входять трос, вантаж, лебідка, пристрій для центрування, обмежувачі розгойдування* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **обме́жник** 2. — *Ми не усі такі примітивні, як ви думаєте. Знаючі давно вимкнули у деяких із нас обмежувачі інтелекту* (В. Єшкілєв); *Будь-яка раціональна влада потребує внутрішнього регулятора. Саме він, будучи обмежувачем, приборкує прагнення використати владні відносини і повноваження заради корисливих цілей* (з навч. літ.).

ОБМЕ́ЖУЮЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **обме́жувальний.** *Квота порівняно з тарифом має більш обмежуючий характер, бо веде до більших негативних наслідків, ніж тариф* (з наук.-попул. літ.).

ОБМЕ́Л, у, *ч., спец.* Те саме, що **обме́лювання.** *Обмел жорен.*

ОБМЕ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обме́лювати.** *Вітроустановки використовують не тільки для виробництва електроенергії, але і як конвеєри для подачі кормів, обмелювання зерна тощо* (з наук. літ.).

ОБМЕ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБМОЛО́ТИ,** мелю́, ме́леш, *док., що.* 1. Робити придатним, зручним для виготовлення борошна. *Обмелювати нові жорна.*

2. Те саме, що **обмоло́чувати** 1. *Під час війни доводилося жінкам косити жито, пшеницю, ячмінь, просо та обмелювати зерно молотарками* (із журн.).

ОБМЕРЕ́ЖАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обмере́жати.** *Музейним експонатом дотліває грізна колись Соколина вежа... Нагорі вона вся обмережана візерунчатими ґратами* (О. Гончар); *Це було не людське обличчя, не звіряча морда, а щось пекельне, — буре, покопирсане, обмережане багряними рубцями* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); // **обмере́жано,** *безос. пред. Білу скатертину обмережано руками поліських майстринь* (із журн.).

ОБМЕРЕ́ЖАТИ *див.* **обмере́жувати.**

ОБМЕРЕ́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обмере́жити.** *Он куточок із образами, прикрашеними обмереженими рушниками* (із журн.); // **обмере́жено,** *безос. пред. Місце з'єднання на рушнику майстерно обмережено* (з газ.).

ОБМЕРЕ́ЖИТИ *див.* **обмере́жувати.**

ОБМЕРЕ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБМЕРЕ́ЖИТИ,** жу, жиш, **ОБМЕРЕ́ЖАТИ,** аю, аєш, *док., що.* 1. Оздоблювати що-небудь мережкою (у 1 знач.). *На Бойківщині край рушника обмережували ажурною прозорою сіткою, на якій компонували геометричний рослинний орнамент* (з навч. літ.); * Образно. *Закам'янілий спрут. Пасами попелястими ти гори оперезуєш, зубами страшелезними яруги обмережуєш* (М. Лукаш, пер. з тв. Г. Лорки).

2. *перен.* Те саме, що **обмальо́вувати** 1. *Вона той двір обмете й обмиє, і хату обмережить цяточками й рожами* (Ю. Яновський); *Хрещена їй крашанку подарувала, хрестиком обмережила* (В. Медвідь).

ОБМЕРЕ́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обмере́жувати.** *Полтавські рушники обмережуються старовинним способом затягування ниток* (з навч. літ.).

ОБМЕРЗА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **обмерза́ти.** *Ялинники, які погано переносять обмерзання й вітри, слід "розбавляти" ялицею і листяними породами* (з наук.-попул. літ.); *Дефростер застосовують для обдування теплим повітрям вітрового скла автомобіля проти обмерзання* (із журн.).

ОБМЕРЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБМЕ́РЗТИ, ОБМЕ́РЗНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* обме́рз, ла, ло; *док.* 1. Покриватися зверху, з країв льодом, інеєм. *Мої зовнішні двері ґанку звичайно обмерзали білим, іскристим інеєм* (У. Самчук); *Кораблі обмерзають кригою, збільшується опір, вони втрачають швидкість* (В. Кучер); *Улітку він* [місток] *завжди хитається, а взимку ні, бо палі обмерзають до самого дна* (Григір Тютюнник); * Образно. *Очі Івана блиснули двома краплинками непевної надії, яка не раз то охоплювала його теплою повінню, то кригою обмерзала навколо серця* (М. Стельмах).

2. *розм.* Дуже мерзнути; клякнути, дубіти на морозі. *Весна предивна. Як не сніг, то хляка. В таку погоду страшно журавлю. Оце ж летять — і в небі обмерзають, і падають, і все-таки летять!* (Л. Костенко); *Як прийде марець, то обмерзне старцю палець* (Номис); *В горах зима забитна, а він у холод, в лиху годину, увесь обмерзне.., — їде до роботи в ліс* (С. Чорнобривець).

ОБМЕ́РЗЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обме́рзти, обме́рзнути.** *Тверді тополі серед площ Обмерзлим віттям глухо деренчать* (М. Бажан); *Обмерзла кригою озимина ламалась під ногами бійців* (О. Гончар); *Христя увійшла в хату обмерзла, оклякла* (Панас Мирний); *Старий вернувся вночі поранений, весь обмерзлий* (В. Барка).

ОБМЕ́РЗНУТИ *див.* **обмерза́ти.**

ОБМЕ́РЗТИ *див.* **обмерза́ти.**

ОБМЕ́РЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обме́рти.** *Позаду ще тупотіли коні, і обмерла Христя причаїлась у траві* (П. Панч); *Стояли* [Марк і Сірко] *в спекоті, на краю балки, обоє закіптюжені, серед сухих, стоптаних трав, один прямий і суворий, другий знічений і обмерлий* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Мов обмерла, скрутнулась вона на місці... і стрілась очима з тою кінською головою, на яку боялась глянути* (М. Коцюбинський).

ОБМЕРТВІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обмертві́ти.** *В звуках одчувається щось неприродне, обмертвіле, металеве* (С. Васильченко); *Кіндрат розкрив обмертвілі губи* (П. Панч); *Так його* [Скоропадського] *й везли на Україну — лежачого, обмертвілого, байдужого до всього на світі* (Ю. Мушкетик).

ОБМЕРТВІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **обмертві́лий.** *Обморожені пальці рук і ніг альпініста мали всі ознаки обмертвілості* (із журн.).

ОБМЕРТВІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **обмертві́ти.** *Під час цього ділового рапорту .. наша пані господиня перейшла через три фази обмертвіння: насамперед заніміла, потім здерев'яніла, а нарешті чисто скам'яніла на кріселку* (І. Керницький).

ОБМЕРТВІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* Те саме, що **омертві́ти.** *Світ для зануреної в страждання людини у творчості старопольського поета Станіслава Морштина є театром, мильною бульбашкою, життя — паломництвом або сном, а людина — схожою до зерна, яке мусить обмертвіти* (з наук. літ.); *Вона ж, очей не піднімаючи, сиділа, .. а то разом стрепне залізом, залізо забряжчить на їй* [ній], *— і рвонеться як навіжена, та й знов обмертвіє* (Марко Вовчок); *Коло .. дверей як заскавулить* [Варка], *так я й обмертвів* (Г. Косинка); *Я бачив, як обмертвіли Пшеничний і його жінка, вони стояли живі і вже мертві* (Ю. Мушкетик).

ОБМЕ́РТИ *див.* **обмира́ти.**

ОБМЕСТИ́ *див.* **обміта́ти.**

ОБМЕ́Т, у, *ч.* Велика сітка для лову звірів, риби. *Темна була й вода в потоці, тільки біля самих ніг у Юлини, де під каменем крутився обмет, по воді перебігали срібні пасмуги* (С. Скляренко); * Образно. *Наш човен самотній, в темряву повитий, В золотисті обмети, мов щука, влітав* (М. Стельмах).

ОБМЕ́ТАНИЙ, а, е, 1. Дієпр. пас. до **обмета́ти.** *Існувала спеціальна норма серветок, обметаних на швейних машинках із ножним приводом, які кожна учениця мала виготовити щотижня на позаурочних заняттях із праці* (Н. Сняданко); * Образно. *Якась лагідна радість ворушилася біля серця дівчини, .. і навіть непривітні, грубо обметані зморшками очі Корнія Безбородька не руйнували її гадок* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм., перен., розм.* Який має великий життєвий досвід; бувалий. *Шенчик — бувала, обметана .. людина, сторожка, хитра й лукава* (І. Кочерга).

ОБМЕТА́ТИ *див.* **обме́тувати.**

ОБМЕ́ТЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обмести́.** *Від розритих курганів пшениці .. зосталась невелика, обметена звідусіль купа посліду — то вже фураж* (О. Гончар); * Образно. *Літа встають, від клевети* [наклепу] *обметені, Над світом, над планетою* (А. Малишко); // **обме́тено,** *безос. пред. Дивляться легені: хату обметено, скрізь прибрано, каші наварено* (з казки).

ОБМЕ́ТИЦЯ[1], і, *ж.* Обметені залишки борошна на жорнах та коробі, а також борошняний пил, що осідає у млині. *Під припічком, долі, Да там куца собака обметицю їла* (з народної пісні); *Новий хазяїн .. наш дає донесхочу пійла з обметиці та висівок* (І. Нечуй-Левицький); *І обметицю злизую з жорен, обціловую камінь терпкий, струмінь борошна свердлом прозорим у долонях буравить дірки* (П. Мовчан); *Миля обтрусив обметицю з сорочки та кунтуша, що висіли на поручні млина* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Це був звичайний кінець — сльози й сльози, .. вічний плач, що їй не жити по-людськи, що вона якась обметиця* (М. Грушевський).

◊ **Ухопи́ти [як соба́ка] обме́тиці** *див.* **ухо́плювати.**

ОБМЕ́ТИЦЯ[2], і, *ж.* Техніка вишивки — петельний шов. *Обметицю називають ще краєвим способом, бо ним обшивають край тканини* (з навч. літ.); *Обметицю застосовують для оздоблення одягу, на рубцях рушників, унизу плахт, скатертин і серветок* (із журн.).

ОБМЕ́ТУВАЛЬНИЙ, а, е. Який використовують для обметування. *Обметувальний шов захищає зрізи тканини від випадання ниток* (з наук. літ.); *Для обметування зрізів деталей із трикотажу, білизняних тканин, суконь застосовують машини триниткового ланцюгового обметувального стібка* (з навч. літ.).

ОБМЕ́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обме́тувати.** *Обметування петель здійснюють на спеціальній машині напівавтоматичної дії* (з навч. літ.); *Оверлок може виконувати обметування тканини будь-якими нитками, у тому числі й бавовняними* (з навч. літ.).

ОБМЕ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБМЕТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* Прошивати по краях стібками (шви, петлі і т. ін.). *Надія Дмитрівна вчила своїх учениць готувати найпростіші страви, шити, в'язати, вишивати й обметувати серветки* (Н. Сняданко); *Усі кравчині край борта обметували косим наметуванням* (із журн.); *Манжету можна пришити до нижнього зрізу рукава, а потім зріз обметати* (з навч. літ.); * Образно. *Не переляк, а сатанинська усмішка обметує уста Палійчука* (М. Стельмах).

ОБМЕ́ТУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **обме́тувати.** *В ательє обметуються і сточуються вироби з легких, середніх і трикотажних тканин* (із журн.); * Образно. *— Що, Левку, з'їв облизня? — ледь помітною оборкою зморщечок обметуються її повні уста* (М. Стельмах).

ОБМИВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обмивання (у 1 знач.). *Санітарні обмивальні пункти влаштовують на базі санітарних пропускників, душових павільйонів, лазень та інших установ побутового обслуговування* (з мови документів).

ОБМИВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **обмива́ти** і **обмива́тися.** *— Весь мій задум перехоплено. Навіть пристрій для обмивання корів...* (І. Волошин); *Зараз ця рука звично й розважливо розливала по склянках ігристе кримське вино, що його спеціально для обмивання чину привіз щойно прибулий з Криму вояка* (О. Гончар); *— Мабуть, перебрали? У вас же там, кажуть, як не замочування премій, то обмивання прогресивки. Або споювання ревізорів...* (О. Чорногуз).

2. У релігійних обрядах — умивання, змивання водою якої-небудь частини тіла як символ очищення. *Обмивання матері й дитини по породі* [після пологів] *окружене обрядами, котрих початок сягає найдавніших епох анімістичного світогляду* (І. Франко); *На околиці татарського хутора стояла малопомітна баня, в якій правовірні мусульмани робили .. обмивання* (В. Кучер); *Біля дервіша лежать молитовний килимок і глечик для ритуального обмивання* (П. Загребельний); // Акт похоронної обрядовості. *Кумиш не могла бути присутньою при обмиванні небіжчика* (З. Тулуб); *Обмивання має не лише фізичне значення очищення, а й символічне: щоб мрець ішов на той світ чистим, щоб так його і Бог обмив від гріхів, як люди водою* (з наук.-попул. літ.).

ОБМИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ОБМИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док.* 1. *кого, що.* Мити кругом, з усіх боків. [Д о л о р е с:] *Глядiла я його, носила воду опівночі і рани обмивала, і гоїла, і вигоїла* (Леся Українка); *Наче дитину, обмивав* [Митько] *теля теплою водою з милом* (О. Донченко); *Сокіл .. взяв з аптечки дезінфікуючу рідину і обмивав нею ранку на нозі Галі* (В. Владко); *Вона підвелась, поставила вечерю на припічку, обмила ложку й миску та й полізла на піч спати...* (Панас Мирний); // Освіжати, змочуючи з усіх боків (про дощ, хвилі і т. ін.). *Море, грай! Білий замок обмивай* (А. Кримський); *Обличчя їм, як сказано в давніх книгах, обмивали дощі, вітер розчісував бороди* (О. Гончар); *Вдарила ж хлюща, рослину обмила, — Й буря, затихнувши, дальш полетіла...* (Я. Щоголів); *Вже обмив вулиці життєдайний дощ* (Валерій Шевчук); // *що.* Змивати, знімати що-небудь з якоїсь поверхні. *Море обмивало мій бруд і пил, коли я сторч головою летів із пристані* (Ю. Яновський); *— Повели тих, а тебе ні. Давиде, що вони з тобою надумали? .. З-за дверей сказав: — Сю ніч* [уб'ють]! *Бо обмивали кров оце перед вечором* (А. Головко); *Ще гаразд не обмила* [Мелашка] *тіста на руках, обтерла їх сяк-так рушником і кинулась вимішувати лемішку* (І. Нечуй-Левицький).

2. *кого, що.* Виконувати обмивання (у 2 знач.). *І язик йому хрестила, і свяченою вербою обводила, і маковієвською* [маковіївською] *водою піднебення* [піднебіння] *обмивала — не помогло!.. А молилася скільки!.. що свічок тих поставила!* (О. Кониський); *Я все думаю про той світ .. Там, матусю, далеко краще, ніж тут. Недурно мертвих обмивають. Там усе чисте та свіже?* (Л. Яновська); *Фельдшер поклав руку на лоба* [Кості], *на серце цьому і сказав: — Готов... Можете обмивати* (В. Винниченко); *Жінки покійника обмили, Нове обрання наложили, Запхнули за щоку п'ятак* (І. Котляревський).

3. *тільки недок., що.* Оточувати своїми водами (про море, річку і т. ін.); омивати (у 3 знач.). *На високому ж клині, що Рось обмивала з трьох боків, стояв невеликий замок* (А. Кащенко); [Ю п і т е р:] *Нині ж належить мені геть знищити людське насіння Всюди, де тільки Нерей обмиває земні суходоли* (М. Зеров); *Південь країни "Чукрен" обмивало море з водою синього кольору* (Остап Вишня); *Бейрут лежить на трикутному мисі. З двох боків обмиває його море, яке належить Європі, Заходу* (П. Загребельний).

4. *кого, розм.* Тримати кого-небудь у чистоті, регулярно миючи його, поручи йому білизну, одяг і т. ін. *Вона їх обмива, .. зодяга і ніколи ж то не втомиться, .. і усяка робота на діточок їй не важка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Найстарша Настя стала для дівчаток нянькою і матір'ю: білизну пере їм, обшиває, обмиває* (І. Волошин); — *Поки я сам жив, поти бідував. Ти, моя хазяйко, мене обшила й обмила* (І. Нечуй-Левицький).

5. *що, перен., розм.* Уживанням алкогольних напоїв відзначати яку-небудь подію. *В хаті цієї ночі ішло гульбище — офіцери обмивали чин, щойно одержаний одним із їхньої компанії* (О. Гончар); *Учора приймали гостей. Мотоцикл обмивали* (В. Дрозд); — *Костянтину Костянтиновичу .. присуджена медаль Римської Академії... — Обмиваєте, — розуміє Жура* (В. Єшкілєв); *Новоспечену угоду .. журналісти вирішили негайно обмити* (А. Кокотюха); *Нарешті ми виїхали на проспект, до бару .. — Погуляємо. Обмиємо діло* (О. Ульяненко).

◊ **Полива́ти (облива́ти,** *рідко* **обмива́ти) / поли́ти (обли́ти,** *рідко* **обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю** *і т. ін.)* *див.* **полива́ти.**

ОБМИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБМИ́ТИСЯ,** и́юся, и́єшся, *док.* 1. Змивати з себе бруд, пил і т. ін.; обмивати себе. *В мовчанні перепливали вони на конях через Дніпро й Почайну, виходили на берег, обмивались у теплій принадній воді* (С. Скляренко); *У ніч на Купала також купалися, обмивалися, щоб змити з себе бруд життя* (О. Бердник); *Там стояв, роздягшись до пояса, Олексій, зігнувся біля умивальника і обмивався* (Валерій Шевчук); — *Хоч би мене й сажею помазав* [урядник], *то я обмиюся, та й однакий* (Л. Мартович); *Гнат обмився та переодягнувся й зайшов до кімнати* (С. Чорнобривець); // Під дією води очищатися від бруду, пилу і т. ін. *Мелашка мила руки, але руки в тісті не швидко обмивались* (І. Нечуй-Левицький); // Освіжатися дощем, росою (про траву, дерева і т. ін.). *Подерте листя з дерев, збита трава й поламані квіти ніби обмилися свіжою водою* (Н. Кобринська).

2. Схо́дити (у 7 знач.), зникати від миття. *Кінці пальців у Чубчика були коричневі — він сьогодні ремонтував парту, і фарба ще не обмилась* (О. Донченко).

3. *тільки недок.* Пас. до **обмива́ти.** *Важко опустився* [Володька] *на підлогу, побачивши у вузьке замурзане віконечко шматок пустиря, що наполовину обмивався сівким дощем* (О. Ульяненко); * Образно. *Іскристі, вибілені стебла, розтрушуючи тіні, до самого кореня обмивалися сонцем* (М. Стельмах).

◊ **Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися** *і т. ін.)* / **обли́тися (вми́тися, обми́тися** *і т. ін.)* **[крива́вим (гірки́м, сьо́мим** *і т. ін.)*] **по́том** *див.* **облива́тися.**

ОБМИ́ЗКАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **обми́зкати.** *Коли ж папуга взяв корм, слов'янин смикнув за волосяну петлю, і папуга забився відчайдушно у нього в руках. Тепер слов'янин пообрізав птаху махові пір'їни і обтяв обмизканого хвоста* (Ю. Логвин).

2. *у знач. прикм.* Який обмизкався; замизканий. *Упродовж усієї подорожі зустрічали ми місцевих жителів, обмизканих і неохайних* (з газ.).

ОБМИ́ЗКАТИ *див.* **обми́зкувати.**

ОБМИ́ЗКАТИСЯ *див.* **обми́зкуватися.**

ОБМИ́ЗКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ОБМИ́ЗКАТИ,** аю, аєш, *док., що, розм.* Забруднювати чим-небудь з усіх боків (перев. одяг); мизкати. *Аби малюк не обмизкував під час їжі одяг, на нього надягають слинявчик* (із журн.).

ОБМИ́ЗКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ОБМИ́ЗКАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* Ставати, робитися брудним. *Білі речі вважаються непрактичними, бо швидко обмизкуються* (з газ.).

ОБМИ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обми́лити.** *Для перевірки герметичності газових з'єднань застосовують метод обмилення* (з навч. літ.); *У промисловості обмиленням жирів та олій отримують гліцерин, жирні карбонові кислоти та їхні солі* (з наук.-попул. літ.).

ОБМИ́ЛИТИ *див.* **обми́лювати.**

ОБМИ́ЛИТИСЯ *див.* **обми́люватися.**

ОБМИЛИ́ТИСЯ *див.* **обмиля́тися.**

ОБМИ́ЛОК, лка, *ч., розм.* Те саме, що **зми́лок.** *Там* [у коморі при лазні] *я видавав білизну, онучі, обмилки, дезінфікував одяг* (М. Дочинець); *На поличці ліворуч від умивальника завжди панував безлад: порожні пляшечки з-під бозна-коли використаних одеколонів, .. зламані зубні щітки, зігнуті голки і скріпки, пласкі, вузенькі, до прозорого змилені обмилки, інший мотлох* (О. Ірванець); * Образно. *Він завше відчував нещирість* [людей], *лукавство, нездатність підтримати плечем в круту хвилину. Обмилки душ* (Ю. Мушкетик).

ОБМИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **обми́лювати.** *При обмилюванні в місцях витікання газу з трубопроводу з'являються пухирці піни* (з навч. літ.); *Гліцерин отримують обмилюванням жирів тваринного та рослинного походження* (з наук.-попул. літ.).

ОБМИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ОБМИ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* 1. Покривати милом, мильною піною з усіх боків. *Обмилювати газопровід треба рідким мильним розчином за допомогою спеціального пензлика* (з наук.-техн. літ.).

2. Піддавати жирові речовини дії хімічної реакції. *Каустична сода тривалий час була основним компонентом мийних засобів через її здатність обмилювати жири* (з навч. літ.); *Для виготовлення туалетного мила холодним способом кокосову олію обмилили міцним натрієвим лугом* (з наук.-попул. літ.).

ОБМИ́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ОБМИ́ЛИТИСЯ,** иться, *док.* Розкладатися під дією хімічної реакції (про жирові речовини). *Органічні кислоти здатні обмилюватися лугом, але мають малу поверхневу активність* (з навч. літ.); *Нейтральний жир може обмилитися при нейтралізації розчином гідроксиду натрію* (з наук. літ.).

ОБМИЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ОБМИЛИ́ТИСЯ,** илю́ся, и́лишся, *док., діал.* Помилятися. *Він обмилився: треба дві копійки, а він дав три* (Сл. Б. Грінченка); *Дід чув уночі, як тричі поспіль вистрелило .. Коли Григорій висловив був думку, що, може.., могли обмилитися, Сірко покрутив головою* (І. Багряний); *Та, мабуть, старечі її очі, що так добре побачили були мішка, цього разу обмилилися* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

ОБМИНА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **обмина́ти**[1]. *У разі обминання бар'єра травних ферментів паразит може розвиватися в тілі неспецифічного хазяїна* (з наук. літ.); *Обрядовим хлібом селянин перед Святою вечерею благословляє худобу, проказуючи ритуальні слова про закликання добра й обминання нечистої сили та лихих чар* (з наук.-попул. літ.); *Автор статті уникає спрощень, зверхності, менторського чи поблажливого тону, невиправданого обминання складних тем тощо* (з газ.).

ОБМИНА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **обмина́ти**[2]. *Випічка на заквасці готується легко, не потребує сильного та частого обминання* (з навч. літ.); *У роки Голодомору в селян вилучали жорна, карали за обрізання колосків, обминання колосків під час в'язання снопів* (з мемуарної літ.).

ОБМИНА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБМИНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *кого, що.* Звертати з прямого шляху, минаючи, залишаючи збоку кого-, що-небудь; обходити (у 4 знач.), об'їжджати (у 2 знач.). *Горобенко намагався обминати поодиноких перехожих, але це не вдавалось* (Б. Антоненко-Давидович); *Лодії* [човни] *.. круто завернули, обминаючи сліпучо-жовту косу* (С. Скляренко); *Микула не підходив до наметів, обминув їх і пішов у діброву* (О. Маковей); *Семен повернув убік, щоб обминути бандитську засідку* (Л. Смілянський); * Образно. *Щаслива була Тухольщина, бо досі якось обминали її неситі очі князів і бояр* (І. Франко); *От якби невмирущим стати, щоб жоден меч не діткнувся тебе, щоб вогонь не брав, хвороба не їла, старість обминала!* (О. Гончар); // Ідучи, їдучи, випереджати кого-, що-небудь. *Дорогою його обминали підводи. Він не просив, щоб підвезли* (Ю. Збанацький); *Я мчу на ровері, .. мене обминають машини* (С. Андрухович); [С т е х а:] *Він скоро повинен бути: чула я сама, як розказував якийсь прохожий чоловік, що обминув Андрія по цей бік Миргорода* (М. Кропивницький); // *перен.* Не зачіпати, не впливати на кого-небудь своїм змістом, спрямуванням і т. ін. (про розмову, певну справу і т. ін.). *Балаканина Євецького начебто зовсім обминала Сергія* (Ю. Шовкопляс).

2. *кого, що, перен.* Утримуватися, ухилятися від стосунків, розмов, зустрічей і т. ін. з ким-небудь. *Хоцінський знав, що сім дочок сиділо на шиї в о. Хведора і богослови вже навіть обминали старших дочок* (І. Нечуй-Левицький); *Наїжджих пожильців уникала* [Лукина], *і вони обминали її* (І. Волошин); *Чи то був напівдозволений службовий флірт? Але звідтоді він обминав її, а вона — його* (В. Діброва); // Уникаючи контактів з ким-небудь, виявляти зневагу до нього, нехтувати ним. *Владарі високих почуттів і моралі нехтували ним, зневажали і обминали* (Н. Рибак); *Тодоска не розібрала, що сказав парубок, але зла фарба спалахнула на її пещених щоках уже від того, що близнята обминули її, мов сміття* (М. Стельмах); // Не бувати де-небудь, не заходити кудись, до когось. *Люди дивилися на нього, як на заповітреного, обминали його склеп* [магазин] (І. Франко); — *Я думаю, що слід би до тітки найперше* [поїхати]: *вона .. може образитись, коли її обминемо* (Леся Українка).

3. *що, перен.* Уникати чого-небудь, утримуватися від чогось (у розмові, письмовому викладі і т. ін.). *Обминаючи гострі моменти, Кривуля щиро каявся за нічну пригоду в млині і вихваляв сміливість Мотори* (І. Кириленко); *Будь-що-будь, він вирішив сказати те, що всі ці дні обережно обминав* (Н. Рибак); // Навмисне ухилятися від чого-небудь. *Він добре помітив, як Глоба обминає попередню розмову, і гість йому не сподобався* (В. Собко); *Про зустріч з інженером Синявіним думав* [Мухтаров] *тільки, що поговорити з ним треба, обминути цієї зустрічі не можна* (Іван Ле); // Залишати поза увагою. *Автор монографії розкрив мотиви еволюції драгоманівських поглядів на слов'янство, але обминає її важливий контекст — ініціативи західноєвропейських мислителів* (з наук. літ.); *Олена .. все своє перебування у рідних почала змальовувати комічними фарбами. Не обминула й сватання* (Ірина Вільде).

4. *кого.* Проминати кого-небудь при дії, яка поширюється на інших; обділяти (у 2 знач.). *Вона своїх дітей жалувала, давала їм гостинці, а мене все обминала* (І. Нечуй-Левицький); *Крилатого дружка* [птаха] *ми ніколи не обминали. Частували самим смачненьким* [найсмачнішим] *шматочком* (О. Ковінька); *Щось важливе мене обминає, не можу сказати, що саме. Лише відчуваю, що справді чимось обділена* (Г. Вдовиченко); *Сподіваюся, що при зайвому часі Ви й надалі не обминете мене своїми звістками* (Панас Мирний); *І тільки тоді, коли обминули його, покривдили й забули винагородити — пригадав боярин, що є на світі Литва* (З. Тулуб).

◊ **(1) Обмина́ти го́стрі кути́:** а) уникати суперечок, проблемних питань, принципового вирішення чого-небудь; нічого не чинити всупереч комусь. — *Ти цупко тримаєшся за рятівне коло, на якому начертано: "Не псувати стосунки, дотримуватись зі всіма згоди, .. обминати гострі кути..."* (Н. Рибак); *Я не кажу ні "так", ні "ні". Я обминаю гострі кути, я уникаю темряви — й тіней* (В. Домонтович); б) не спиратися на принциповість, на істинність (про що-небудь). *Напівправда, яка соромливо обминає гострі кути, .. заважає нашому рухові вперед* (з газ.); **(2) Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти** *і т. ін.)* **/ обмину́ти (обійти́, оббі́гти** *і т. ін.)* **деся́тою доро́гою (ву́лицею):** а) *(кого)* уникати зустрічі або будь-яких контактів з ким-небудь. — *Обходь лишень ти Уласа десятою вулицею й не говори до його* [до нього] (І. Нечуй-Левицький); — *Кожний вам скаже, що то хата .. злодія, якого сам батько одцурався, а добрі люди десятою вулицею обминають* (В. Винниченко); — *Бридке дівча, ота Харитя.. Обминайте її десятою дорогою* (М. Чабанівський); *Про те, що він лакуза, знали всі, а тому гидували з ним стрічатися і завжди обминали десятою дорогою* (В. Нестайко); — *Коли б же то знаття! Десятою дорогою обминула б тебе, .. знівечив усе моє життя* (І. Цюпа); б) *(що)* всіляко ігнорувати що-небудь, уникати чого-небудь. *Він радить, які книжки читати, а які обминати десятою дорогою* (Є. Гуцало); *Коли б знав чоловік, що доля готує йому через якийсь проміжок часу, тоді б десятою дорогою обминав непевні стежки* (М. Стельмах); *Вони жили мирно, в конфлікти не дуже встрявали, всілякі жаховиська обходили десятою дорогою* (В. Большак); в) *(що)* не бувати де-небудь, не заходити або навмисне не заїздити кудись. *Джеря обходив панський двір десятою вулицею* (І. Нечуй-Левицький); *З того часу ресторани обминав десятою дорогою* (Я. Гримайло); *Уже з місяць Семен Федорович Коляда десятою дорогою обходив Маланчину хату* (М. Зарудний); *Я обійшов свій рідний завод десятою вулицею* (Ю. Яновський); *Якби не безвихідь, то обминув би сестрину лісничівку десятою дорогою* (П. Загребельний); г) не охоплювати кого-небудь (про стан, почуття і т. ін.). *Сон обминає мене десятою дорогою* (із журн.); **Обхо́дити (обмина́ти) / обійти́ (обмину́ти) стороно́ю** *див.* **обхо́дити.**

ОБМИНА́ТИ², а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБІМ'Я́ТИ,** *рідко* **ОБМ'Я́ТИ,** обімну́, обімне́ш, *док., що.* 1. Мнучи, приминаючи щось, надавати йому потрібної форми, ущільнювати і т. ін. *Тісто обминають для видалення надлишку вуглекислого газу* (з навч. літ.); *Ми не встигли ще як слід звикнути до палуби і обім'яти стружки біля верстата, як на бриг перебіг із берега Сев* (Ю. Яновський); *Волинець сів, обм'яв навколо себе сіно і заговорив* (З. Тулуб).

2. Мнучи (колоски, стручки і т. ін.), вилущувати зерно, насіння і т. ін. *Обсушили* [Марина з дочкою] *ті п'ять снопів, обім'яли* (Панас Мирний); *А зерно справді однакове, на це він звернув увагу ще там, у стайні, коли обім'яв кілька остистих колосків* (Є. Доломан).

ОБМИНА́ТИСЯ¹, а́юся, а́єшся, **ОБМИНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. *з ким., діал.* Обминати один одного при зустрічі; розминатися *(див.* **розмина́тися²** 1). *Колишні друзі, коли щораз зустрічалися в місті, обминалися один з одним, навіть не озираючись* (із журн.); * Образно. *Ось вони — ті троє* [Людина, Любов і Смерть], *яких жодного разу я не обминула й обминутися з ними не зможе мій читач* (М. Матіос).

2. *з чим., діал.* Уникати чого-небудь, ухилятися від чогось. *Тепер вона мов опам'ятaлася й, обминаючись з моїми очима, .. подала мені .. образ* (О. Кобилянська).

3. *тільки недок.* Пас. до **обмина́ти¹.** *Нафта становила головне джерело доходів, а віск, коли де здибались у перших неглибоких ямах його поклади, або зовсім обминався, лишався в землі, або хоть і вибирався, але мало* (І. Франко); *У тексті виступу висвітлюються позитивні факти, негативні обминаються або приховуються* (з наук. літ.).

ОБМИНА́ТИСЯ², а́юся, а́єшся, *недок.*, **ОБІМ'Я́ТИСЯ,** імну́ся, і́мне́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Ставати обім'ятим; приминатися. *Сіно обім'ялося.*

2. *тільки 3 ос.* Від носіння, вжитку ставати м'якшим, набирати потрібної, зручної форми; обношуватися (у 1 знач.). *Звичайно нові чоботи для походу дуже тверді, але добре, що швидко обминаються* (з газ.).

3. *перев. док., перен., розм.* Освоюватися в якому-небудь середовищі; оббуватися. — *А ти не гарячись. Перший тиждень просто походи, обімнися...* (В. Собко); *І знову сміх, молодий та завзятий, здоровий. "Нічого, — думає Нимидора, — обімнеться дівчина... Ще й люди будуть"* (М. Олійник).

4. *тільки недок.* Пас. до **обмина́ти².** *У процесі бродіння тісто обминається кухарем кілька разів* (із журн.).

ОБМИНУ́ТИ *див.* **обмина́ти¹.**

ОБМИНУ́ТИСЯ *див.* **обмина́тися¹.**

ОБМИРА́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **обмира́ти.** *Особливе місце в поемі Т. Шевченка "Сон" відведено видінням, які дуже схожі на обмирання* (з наук. літ.); *Я теж боюся входити в свої літа. Я вчуся запливати в них, як у воду, як у ріку — з остудою тіла і обмиранням серця* (М. Дочинець).

ОБМИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ОБМЕ́РТИ,** обімру́, обімре́ш, *док.* 1. Утрачати притомність; непритомніти. *Як почне пані обмирати та стогнати, та в крик викрикувати, то він .. і плаче, і сам людей лає* (Марко Вовчок); *Зирк!... — вона ув очіпку... вже молодицею! Він так і обмер, поблід, як стіна, впав на стіл* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В очах потемніло. Та він у сідлі тримався, аж поки кінь не перейшов із кар'єру на рись. Тоді він обмер і поволі зсунувся на правий бік...* (Д. Бузько).

2. *розм.* Утрачати здатність рухатися від якого-небудь сильного або несподіваного відчуття, зворушення; завмирати, ціпеніти. *Він обмирав увесь, здригаючись на згадку про кошмарну смерть Мусія й Мацька* (П. Козланюк); *Друг, порадник покійного великого гетьмана.., обмираючи в душі, мріяв, що піде далі за Хмельницького* (Ю. Мушкетик); *Раптом подався* [становий] *постаттю вперед і пронизливо гострими очима вп'явся в стоголовий натовп. Усі так і обмерли* (А. Головко).

◊ **(1) Обмира́ти / обме́рти зі (від) стра́ху́** — дуже лякатися, боятися; ціпеніти. *Горпина, слухаючи прокльони дідові, обмирала з страху* (Панас Мирний); *Дві тіні прилипли до стіни, прислухаючись: чи .. комусь загорілося полізти в підвал (серед ночі!)..? "Ні, не сюди!" — обмираючи від страху, прошепотів патлатий* (В. Близнець).

ОБМИ́СЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обми́слити.** *Він любив іти на роботу з чимось новим, обмисленим* (Ю. Мушкетик); // **обми́слено,** *безос. пред. План кількаденного туристичного маршруту має бути детально обмислено, зважено, прораховано* (із журн.); // *у знач. ім.* **обми́слене,** ного, *с.* Те, що перебране в думках, усебічно зважене. *Він двічі мусив перебудувати план, відкидаючи обмислене і додаючи зовсім непередбачене* (В. Підмогильний); *Основне, справді важливе, пережите, обмислене ставало з кожним новим твором виразнішим, переконливішим, неповторним* (М. Бажан).

ОБМИ́СЛИТИ *див.* **обми́слювати.**

ОБМИ́СЛЮВАТИ, юю, юєш, **ОБМИШЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ОБМИ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док., що і без прям. дод.* 1. Те саме, що **обду́мувати.** *Став я обмишляти і надумався так, що лучче поспитаюся я перш того співу* (Марко Вовчок); *Щовечора збиралася хатня рада, мізкували, довго сперечалися, обмишляли, як поле вправить* (К. Гордієнко); *Я довго обмислював ці слова* (І. Білик); *Настуня Лісовська вершила свою карколомну кар'єру від бранки-наліжниці* [наложниці] *до султани Стамбула, обігрувала в шахи чужоземних амбасадорів і обмишляла державний переворот* (О. Забужко); *Явтух Каленикович підводиться з землі і йде, лишаючи бабу Явдоху обмислити .. його пропозиції* (Ю. Яновський); — *А тепер давайте обмислимо, що сказати послам* (Ю. Мушкетик).

2. *перев. док., заст.* Обдаровувати (у 1 знач.). — *Та аби твоє, пане гетьмане, здоров'є* [здоров'я], *а ми тебе і хлібом, і одежею обмислимо — і тебе, і твоє товариство, не попускай тільки нас нікому ув обиду!* (П. Куліш).

ОБМИ́ТИ *див.* **обмива́ти.**

ОБМИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **обми́ти** 1, 3, 4. *Запалене молоде лице, обмите свіжою водою, засвітилось при світлі* (І. Нечуй-Левицький); *Він .. був обмитий і причесаний гладко* (Б. Лепкий); *Антін Глущук підходить до найліпшого авто, що, обмите осіннім дощиком, вилискується, як скло* (С. Чорнобривець); *Левкові добре було: був і обмитий, і обпатраний, щонеділі була й сорочечка біленька, і буханець м'якенький* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вже були "обмиті" капітанські погони, були проголошені тости за тісним столом в колі друзів* (Н. Рибак); * Образно. *Хмурився весняними дощами обмитий вилицюватий місяць* (І. Чендей); // **обми́то,** *безос. пред. Дівчині обмито рану, що показалася зовсім легкою* (І. Франко).

ОБМИ́ТИСЯ *див.* **обмива́тися.**

ОБМИШЛЯ́ТИ *див.* **обми́слювати.**

ОБМІ́ДНЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **обмі́днити.** *Обміднений зварювальний дріт застосовують для автоматичного й напівмеханізованого зварювання вуглецевих і низьколегованих конструкційних марок сталей у середовищі захисних газів* (з наук. літ.); // **обмі́днено,** *безос. пред. Коли виріб обміднено, його слід осушити на повітрі або натерти до блиску за допомогою вовняної чи суконної ганчірки* (із журн.).

ОБМІ́ДНЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **обмі́днити.** *Обміднення електроградного дроту поліпшує умови підведення струму до нього в процесі зварювання, а також запобігає іржавінню* (з наук.-попул. літ.).

ОБМІ́ДНИТИ *див.* **обмі́днювати.**

ОБМІ́ДНЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **обмі́днювати.** *Обміднювання залізних листів використовують для нанесення точних контурів деталей, які вирізають із листа автогеном* (з навч. літ.).

ОБМІ́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ОБМІ́ДНИТИ,** ню, ниш, *док., що, спец.* Покривати міддю яку-небудь поверхню. *Металеві вироби обміднюють з декоративною метою: після обміднення покриття має такий вигляд, наче було виготовлене дуже давно* (з наук.-попул. літ.); *У домашніх умовах будь-який виріб із металу можна обміднити двома способами: із зануренням в електроліт і без нього* (із журн.).

ОБМІ́ЖНИЙ, а, е, *рідко.* Який міститься на межі, біля межі; який позначає межу. *Обміжний знак.*

ОБМІ́ЖОК, жка, *ч., розм.* Те саме, що **обні́жок** 1. *На обміжках, серед хлібів цвіли червоні маки* (Ю. Збанацький); *Посмикавши лівим плечем, понуро пішов* [дід] *обміжком поля* (М. Циба).

ОБМІЗКО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **обмізкува́ти.** *На завтра! Вчора одклав* [гетьман] *не обмізковану грамоту з малоросійського приказу* (Ю. Мушкетик); [Є п и с к о п:] *Ти йдеш з обвинуваченням умисним, Старанно обмізкованим доносом?* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра); // **обмізко́вано,** *безос. пред. Все, все було продумано до найменших подробиць, прораховано, обмізковано!* (із журн.).

ОБМІЗКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ОБМІЗКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, розм.* Те саме, що **обду́мувати.** *Дорогою Левко ввесь час обмізковував сказане Матвієм Боцюном і не знав, чи лаяти, чи хвалити його* (М. Стельмах); *Обмізковуючи який-небудь план, людина обов'язково бачить "в кінці тунелю" позитивний результат* (Р. Андріяшик); — *Так, так... Се розумно обмізкував Андрущенко .. Се гаразд, — похвалив Палій* (Д. Мордовець); — *В цьому щось є, цю ідею варто обмізкувати!* (О. Гончар).

ОБМІЗКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., розм.* Пас. до **обмізко́вувати.** *Вона стояла як заворожена. Хотілося бігти, похвалитися матері. Це ж стільки обмізковувалося, як би підступити до голови, а він сам прийшов* (Б. Харчук).

ОБМІЗКУВА́ТИ *див.* **обмізко́вувати.**

ОБМІ́ЛИНА, и, *ж.* Прибережна мілина, утворена наносами. *Гнідий кінь стоїть на річковій обмілині, довкола його ніг сріблом грає дрібна риба* (Є. Гуцало); *Мої сліди на піщаній обмілині злизували язики моря* (М. Дочинець); *На колишніх обмілинах виростають нові суходоли, посеред океану зводяться нові острови-аеропорти* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); // Смуга землі або мис, намиті на мілині наносами. *Від повені та швидкості її настання залежить кількість намулу, що створить обмілини* (Ю. Логвин).

ОБМІЛІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **обмілі́ти** 1. *Того дня річка безшумно несла свої обмілілі води повз вузьку піщану кромку...* (Я. Гримайло); *Обміліла за літо Десна повільно котила свої води* (Ю. Збанацький); *В самому місті .. не залишилося нічого вартого уваги й пензля, і він подався за обмілілий Тясмин у монастир* (Василь Шевчук); *Простіть мені, що я з порогу* [порога] *пішов на давню вітчину, простіть мені, мій грішний Київ, і обмілілий мій Дніпро — простіть* (В. Стус).

ОБМІЛІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **обмілі́ти.** *Підземна ріка, витікаючи з Байкалу, не знатиме ні весняної поводі, ні літнього обміління* (М. Трублаїні); *Дружина залишилася в Кедровому Шорі чекати пароплава (через обміління річки Печори вони ходили нерегулярно)* (Остап Вишня); *Лісова пожежа .. літ через п'ятдесят, можливо, призведе до пересихання ріки, яку вже не захищає ліс, а через сто років — до обміління моря* (М. Дашкієв).

ОБМІЛІ́ТИ, і́ю, і́єш. 1. Док. до **мілі́ти** 1. *Відтоді минуло багато літ, обміліла невелика притока Дністра* (І. Цюпа); *Тривалий час стоїть спека, в горах теж не випадають дощі, й головне джерело обміліло* (П. Загребельний); *З літом потік обмілів і риба потяглася вгору* (М. Дочинець).

2. *перен.* Док. до **мілі́ти** 2. *Коли тебе мужність покине крилата, Байдужість підступить, душа обміліє, Знайди безіменну могилу солдата І вічний вогонь, що над ним пломеніє* (Л. Забашта); // Те саме, що **здрібні́ти** 2. — *Здаюсь! .. Погарячився. Подумав, що Григорій обмілів... Хороший він, твердий чоловік* (М. Стельмах).

О́БМІЛЬ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **мілина́.** *До берега не так було далеко. Але я, рушивши до нього, якось непомітно для себе відбився вбік і раптом наскочив на обміль* (М. Хвильовий).

ПОКАЖЧИК СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

бити
◊ [Аж] бити / вдарити в ніс *див.* бити (13)
◊ Бити ноги *(рідше* чоботи) *див.* бити (38)
◊ Бити по нервах *див.* бити (39)
БИТИСЯ
битися
◊ Битися, як (мов, ніби *і т. ін.)* риба (рибина) в саку (в сітях, в неводі) *див.* битися (7)
БІГ[2]
бога
◊ Гріх (нема чого, нічого *і т. ін.)* [і] Бога [милосердного] гнівити *див.* гріх (2)
◊ Живим до Бога (на небо) лізти / полізти *див.* лізти (4)
◊ Нема (немає) Бога у серці (в душі, в животі) *див.* нема (36)
боже
◊ Дай Боже нашому теляті вовка з'їсти (піймати)! *див.* давати (125)
◊ Дай / давай Боже (Бог) ноги [, а чорт колеса] *див.* давати (127)
БІГАТИ
бігати
◊ Носитися (бігати) як (мов, ніби *і т. ін.)* курка з яйцем *див.* носитися (2)
БІДА[1]
біди
◊ Не обберешся (не оберешся, не обібратися *і т. ін.)* лиха (біди, клопоту *і т. ін.) див.* оббиратися (1)
біду
Напорюватися / напоротися на неприємність (на біду) *див.* напорюватися (1)
БІДНИЙ
бідний
◊ Бідний (небагатий) на розум *див.* бідний (2)
БІДНІСТЬ
бідність
Нужда (бідність, *заст.* убожество *і т. ін.)* тіснить *див.* нужда (1)
БІК
бік
◊ Перетягати (перетягувати, переважувати) / перетягти (перетягнути, переважити) на свою (нашу, вашу *і т. ін.)* сторону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетягати
◊ Повернути носа в той (цей, інший) бік *див.* повертати[1]
боки
◊ Натовкти [під] боки ([в] потилицю) *див.* натовкти (2)
◊ Обламати / обламувати ребра (боки) *див.* обламувати[1] (3)
◊ Облежувати боки *див.* облежувати (1)
◊ Полатати (облатати) / латати боки *(рідко* ребра) *див.* полатати
боком
◊ Обернутися / обертатися другим (іншим, темним *і т. ін.)* боком *див.* обертатися (7)
БІЛИЙ
білий
◊ [Аж *(рідко* білий)] світ крутиться (вернеться, макітриться, колихається, іде) / закрутився (завертівся, замакітрився, заколихався, пішов) обертом (перекидом, перекидьки, ходором *і т. ін.)* [в очах (перед очима)] *див.* світ[2]
білим
◊ Нудити (нудьгувати) / занудити [білим] світом <Нудитися світом> *див.* нудити (2)
білими
◊ Білими нитками шитий *див.* шитий
білі
△ Білі ночі *див.* ніч (9)
білого
◊ Від білого світу до темної ночі *див.* світ[1]
БІЛКА
білку
◊ Обідрати (обчистити, оббілувати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* білочку (білку) *див.* обдирати (4)
БІЛОЧКА
білочку
◊ Обідрати (обчистити, оббілувати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* білочку (білку) *див.* обдирати (4)
БІЛЬШ
більш
◊ Більше (більш) нічого *див.* більше (3)
БІЛЬШЕ
більше
◊ Більше (більш) нічого *див.* більше (3)
◊ Далі (більше) [й (вже)] нікуди *див.* нікуди (3)
◊ Нічого [більше] не лишається (не залишається, не зостається, *рідко* не остається *і т. ін.)* / не лишилося (не залишилося, не зосталося, *рідко* не осталося *і т. ін.)* [, як] *див.* лишатися (11)
◊ Нога [ніколи (більше)] не ступить (не буде) *див.* нога (20)
◊ Ноги моєї [більше] не буде *див.* бути (104)
◊ Щоб ноги [більше] не було *див.* бути (109)
БІС[1]
біс
◊ Біс (чорт, нечистий *і т. ін.)* спокушає / спокусив *див.* біс[1] (8)
◊ Куди чорт (біс, нечистий *і т. ін.)* поніс *див.* чорт
◊ Сам чорт (чортяка, біс, сатана) ногу (ноги) зломить (вломить, зламає *і т. ін.) див.* чорт
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* лихий *(рідше* нечистий, біс *і т. ін.)* попутав *див.* лихий[1] (8)
біса
◊ Якого чорта (біса, гаспида, недовірка) <Якої нетечі> *див.* чорт
БІСІВ
бісовому
◊ Іди [собі] к бісовому батькові (к нечистій матері) *див.* іти (54)
БІСОВИЙ
бісовому
◊ Іди [собі] к бісовому батькові (к нечистій матері) *див.* іти (54)
БЛАКИТНИЙ
блакитний
Намет неба <Небесний (блакитний) намет> *див.* намет[1] (1)
БЛЕКОТА
блекоти
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] блекоти (кукільвану, кукольвану, чемериці) об'їстися (наїстися) *див.* об'їдатися (1)
БЛИЗЬКИЙ
близьку
◊ Стати на близьку (коротку) ногу *див.* ставати
БЛОКАДА
блокада
△ Новокаїнова блокада *див.* блокада (1)
БЛОХА
бліх
◊ Годувати *(рідко* відгодовувати) воші (вошей, бліх, нужу, блощиці *і т. ін.) див.* годувати (9)
БЛОЩИЦЯ
блощиці
◊ Годувати *(рідко* відгодовувати) воші (вошей, бліх, нужу, блощиці *і т. ін.) див.* годувати (9)
БЛУКАЮЧИЙ
блукаюча
△ Блукаюча нирка *див.* нирки (1)
блукаючий
△ Блукаючий нерв *див.* нерв (2)
БЛЮДЕЧКО
блюдечку
◊ Підносити (подавати) / піднести (подати) на блюдечку (на блюді, на тарілочці) [з голубою облямівочкою] *див.* підносити

БЛЮ́ДО
блю́ді
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
БОГ
бог
◊ Бог (Госпо́дь) несе́ / приніс *див.* бог (4)
◊ Бог ро́зумом зоби́див (обділи́в) *див.* бог (14)
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт колеса] *див.* дава́ти (127)
бо́га
◊ Гріх (нема́ чого́, нічого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)
◊ Нема́ (нема́є) Бо́га у се́рці (в душі́, в животі́) *див.* нема́ (36)
бо́же
◊ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти (пійма́ти)! *див.* дава́ти (125)
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт колеса] *див.* дава́ти (127)
БО́ЖИЙ
бо́же
◊ Ца́рство Небе́сне (Ві́чне, Бо́же) *див.* ца́рство
БОЛО́ТО
болота́х
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́тряхта по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́
боло́то
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
боло́том
◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти (1)
БО́МБА
бо́мба
△ Нейтро́нна бо́мба *див.* бо́мба (10)
БОРГ
боргу́
◊ У [неопла́тному] боргу́ *див.* борг (4)
БОРОНИ́ТИ[1]
борони́ти
Берегти́ (оберіга́ти, борони́ти) честь *див.* берегти́ (1)
БОРЩ
борщ
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти, *рідше* начха́ти) в борщ (в ка́шу) *див.* плюва́ти
БО́СИЙ
бо́су
◊ На бо́су но́гу *див.* нога́ (10)

БРАКУВА́ТИ[1]
бraку́є
◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́ (37)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́ (51)
◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, браку́є *і т. ін.) див.* нема́ (70)
БРАТ
брат
◊ Наш брат *див.* брат (14)
БРА́ТИ
бере́
Бере́ (охо́плює) / взяла́ (охопи́ла) нетерпля́чка *див.* нетерпля́чка (1)
◊ На́ша [верх] бере́ / взяла́ *див.* наш (3)
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)
◊ Непосидя́чка бере́ *див.* непосидя́чка (1)
◊ Нія́кий грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́ (1)
◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт
бра́ти
◊ Бра́ти / взя́ти в оби́дві жме́ні *див.* бра́ти (65)
Бра́ти / взя́ти в обло́гу *див.* бра́ти (3)
◊ Бра́ти / взя́ти нові́ висо́ти *див.* бра́ти (103)
◊ Бра́ти / взя́ти но́ги на пле́чі (в ру́ки, за по́яс) *див.* бра́ти (104)
Бра́ти / взя́ти но́ту *див.* бра́ти (22)
БРА́ТИСЯ
бра́тися
◊ Бра́тися в но́ги *див.* бра́тися (16)
БРИ́ТВА
бри́тви
◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти
бри́тві
◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти
БРОВА́
бро́ви
Низькі́ бро́ви *див.* брова́ (6)

БРУД
бру́дом
◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти (1)
◊ Обли́тий бру́дом *див.* обли́тий (1)
БУ́ДЬ-ЯКИ́Й
бу́дь-яки́х
◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)
бу́дь-яко́го
◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)
бу́дь-якої
Без [бу́дь-якої (наймéншої, нія́кої *і т. ін.)*] причи́ни *див.* причи́на
БУ́ЙНИЙ
бу́йними
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)
БУ́ТИ
бу́де
◊ [Аж (і)] не́бу *(рідко* не́бові) [бу́де (ста́не)] жа́рко *див.* жа́рко (1)
◊ Наш верх є (бу́де) *див.* верх (3)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не бу́де) зно́су *див.* нема́ (48)
◊ Нога́ [ніко́ли (бі́льше)] не сту́пить (не бу́де) *див.* нога́ (20)
◊ Ноги́ моє́ї [бі́льше] не бу́де *див.* бу́ти (104)
будь
◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
бу́дьте
◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
було́
◊ І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (18)
◊ І ду́ху нема́ (нема́є, не було́, не чу́ти *і т. ін.) див.* нема́ (19)
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́ (22)
◊ [І] ціни́ нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (26)
◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́ (28)

◊ Місця живого нема́ (нема́є, не було́ *і т. ін.)* *див.* нема́ (30)
◊ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́ (34)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) вга́ву *див.* нема́ (42)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) відбо́ю *див.* нема́ (43)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ді́ла *див.* нема́ (44)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) зупи́ну (впи́ну, спи́ну *і т. ін.)* *див.* нема́ (45)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просві́тлої годи́ни) *див.* нема́ (46)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) мі́сця *див.* нема́ (47)
Нема́ (нема́є, не було́) можли́вості *див.* нема́ (5)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не бу́де) зно́су *див.* нема́ (48)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* нема́ (49)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно, не ста́ло *і т. ін.)* і слі́ду *див.* нема́ (50)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́ (51)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не знайдеш)> *див.* нема́ (52)
Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ста́ло *і т. ін.)* життя́ *див.* нема́ (53)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ра́ди *див.* нема́ (54)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) рі́вного *див.* нема́ (55)
Нема́ (нема́є, не було́) спо́кою *(заст.* супоко́ю) *див.* нема́ (7)
◊ Ні́де (ні́як) [було́] поверну́тися *див.* поверта́тися[1]
◊ Щоб ноги́ [бі́льше] не було́ *див.* бу́ти (109)
бу́ти
◊ Бу́ти в нела́сці *див.* бу́ти (53)
◊ Бу́ти гі́рею на нозі́ *див.* бу́ти (60)
◊ Бу́ти на о́бліку *див.* бу́ти (70)
◊ Бу́ти (ходи́ти) у несла́ві *див.* бу́ти (86)
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ *(рідко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти

є
◊ Наш верх є (бу́де) *див.* верх (3)
БУ́ХАТИ
бу́хає
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
БУХГА́ЛТЕРСЬКИЙ
бухга́лтерський
△ Бухга́лтерський о́блік *див.* о́блік (1)
ВАВИЛО́НСЬКИЙ
вавило́нський
◊ Вавило́нський (єги́петський) поло́н <Єги́петська нево́ля> *див.* поло́н
ВАГА́[1]
вага́
△ Об'є́мна вага́ *див.* вага́[1] (7)
ВАЖКИ́Й
важки́й
◊ Важки́й (нелегки́й) на ру́ку *див.* важки́й (2)
◊ Нести́ *(рідко* носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест *див.* нести́ (10)
важки́м
◊ Важки́м (недо́брим) ду́хом ди́хати *див.* ди́хати (2)
◊ З важки́м (нелегки́м) се́рцем *див.* се́рце
◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.)*] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
ВА́ЖКО
ва́жко
◊ Ва́жко (неможли́во) переоціни́ти *див.* ва́жко (1)
ВАЛИ́ТИ[1]
вали́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти (3)
ВАЛИ́ТИСЯ[1]
вали́тися
◊ Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)
ВАЛОВИ́Й[1]
валови́й
△ Валови́й націона́льний проду́кт *див.* проду́кт
ВАЛЮ́ТА
валю́та
△ Націона́льна валю́та *див.* валю́та (4)
△ Неконверто́вана валю́та *див.* валю́та (5)
ВАЛЯ́ТИ
валя́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)

ВАЛЯ́ТИСЯ
валя́тися
◊ Валя́тися під нога́ми *див.* валя́тися (1)
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.)* *див.* ла́зити (2)
ВАЛЬПУ́РГІЄВИЙ
вальпу́ргієва
◊ Вальпу́ргієва ніч *див.* ніч (11)
ВАНТА́Ж
ванта́ж
△ Негабари́тний ванта́ж *див.* ванта́ж (3)
ВАПНО́
вапно́
△ Нега́шене (па́лене) вапно́ *див.* вапно́ (2)
ВАР
ва́ром
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
ВАРТ[1]
варт
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ні́гтя (мізи́нця) *див.* ва́ртий (6)
ВА́РТИЙ
ва́ртий
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ні́гтя (мізи́нця) *див.* ва́ртий (6)
ВА́РТІСТЬ
ва́ртість
△ Номіна́льна ва́ртість *див.* ва́ртість (5)
ВАРФОЛОМІ́ЇВСЬКИЙ
варфоломі́ївська
◊ Варфоломі́ївська ніч *див.* ніч (12)
ВА́ХТА[1]
ва́хту
Нести́ ва́хту *див.* нести́ (1)
ВАШ
ваш
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти
ва́ше
◊ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.)* не пропада́ло *(рідше* не пропада́є) *див.* наш (1)
◊ Ща́стя твоє́ (ва́ше, на́ше *і т. ін.)* *див.* ща́стя
ва́шим
◊ І на́шим і ва́шим <І ва́шим і на́шим> *див.* наш (2)
◊ Ні на́шим ні ва́шим <Ні ва́шим ні на́шим> *див.* наш (4)

ва́шого
◊ На́шого (ва́шого, ї́хнього *і т. ін.)* по́ля я́года (я́гідка, я́гідки) *див.* я́года

ва́шу
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти

ВВАЖА́ТИ

вважа́ти
◊ Ма́ти (вважа́ти) ні за що (за ніщо́) *див.* ма́ти[2] (36)

ВВЕРХ

вверх
◊ Догори́ *(рідко* вверх) дном (нога́ми, *рідко* спо́дом) *див.* догори́ (1)

ВВЕСТИ́

ввести́
◊ Вво́дити / ввести́ в нesла́ву *див.* вво́дити (8)
△ Вво́дити / ввести́ в о́біг (в оборо́т) *див.* вво́дити (3)
◊ Вво́дити / ввести́ в ома́ну *(рідко* в обма́н) *див.* вво́дити (9)

ВВЕСЬ

все
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обі́рва́лося *див.* весь[1] (6)
◊ Проспа́ти [все] Ца́рство Небе́сне *див.* просипа́ти[1]
◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутро́) *див.* скаламу́тити
◊ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)

всі
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма *див.* натиска́ти (2)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі *див.* натиска́ти (3)
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти

всю
◊ На всю (свою́) обихі́дку *див.* обихі́дка (1)

◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутро́) *див.* скаламу́тити

ВВІЙТИ́

ввійти́
◊ Вхо́дити / ввійти́ в нesла́ву *див.* вхо́дити (17)
◊ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)

ВВІ́РИТИСЯ[1]

вві́ритися
◊ Вві́ритися / ввіря́тися нога́м *див.* ввіря́тися[1] (1)

ВВІРЯ́ТИСЯ[1]

ввіря́тися
◊ Вві́ритися / ввіря́тися нога́м *див.* ввіря́тися[1] (1)

ВВО́ДИТИ

вво́дити
◊ Вво́дити / ввести́ в нesла́ву *див.* вво́дити (8)
△ Вво́дити / ввести́ в о́біг (в оборо́т) *див.* вво́дити (3)
◊ Вво́дити / ввести́ в ома́ну *(рідко* в обма́н) *див.* вво́дити (9)

ВГАВ

вга́ву
◊ Нема́ (нема́є, не було́) вга́ву *див.* нема́ (42)

ВГОРОДИ́ТИ

вгороди́в
◊ Як (мо́в, ні́би *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]

ВГО́РУ

вго́ру
◊ Де́рти но́са (го́лову) [вго́ру] *див.* де́рти (10)
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.) див.* гля́нути (4)

ВДА́РИТИ

вда́рити
◊ [Аж] би́ти / вда́рити в ніс *див.* би́ти (13)
◊ Вда́рити / вдаря́ти в ніс *див.* ударя́ти
◊ Вда́рити по но́сі *див.* ударя́ти

ВДАРЯ́ТИ

вдаря́ти
◊ Вда́рити / вдаря́ти в ніс *див.* ударя́ти

ВДА́ЧА

вда́ча
◊ Поети́чна нату́ра (вда́ча) *див.* нату́ра (4)
◊ Широ́ка нату́ра (вда́ча) *див.* нату́ра (5)

вда́чі
Не зра́джувати / не зра́дити свое́ї нату́ри (вда́чі) *див.* зра́джувати (3)

ВДІ́ЯТИ

вді́єш
Нічо́го йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* уді́яти
Нічо́го не вді́єш <Що вді́єш *(рідко* вді́яти)> *див.* уді́яти

вді́яти
Нічо́го не вді́єш <Що вді́єш *(рідко* вді́яти)> *див.* уді́яти

ВЕГЕТАТИ́ВНИЙ

вегетати́вна
△ Вегетати́вна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

ВЕДМІ́ДЬ

ведме́дя
◊ Ділі́ти шку́ру невби́того ведме́дя *див.* діли́ти (3)

ведмі́дь
◊ Ведмі́дь (слон) на ву́хо наступи́в *див.* ведмі́дь (2)

ВЕ́КСЕЛЬНИЙ

ве́ксельний
△ Ве́ксельний о́біг *див.* о́біг (3)

ВЕРБА́ЛЬНИЙ

верба́льна
△ Верба́льна но́та *див.* но́та[2] (1)

ВЕ́РБНИЙ

ве́рбна
Ве́рбна (Квітна́, Шутко́ва) неді́ля *див.* неді́ля (1)

ВЕРЗТИ́

верзти́
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.) див.* плести́

ВЕРНУ́ТИ[1]

верну́ти
◊ Верну́ти (відверта́ти) ніс (но́са, фізіоно́мію, *зневажл.* ри́ло, пи́ку) *див.* верну́ти[1] (2)
◊ Нести́ (верну́ти, гони́ти *і т. ін.)* ахіне́ю *див.* нести́ (7)

ВЕРНУ́ТИСЯ[1]

ве́рнеться
[Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ВЕРТІ́ТИСЯ

верті́тися
◊ Верті́тися (крути́тися) на нога́х *див.* верті́тися (4)
◊ Плу́татися (верті́тися) під нога́ми *див.* плу́татися

ВЕРХ
верх
◊ На́ша [верх] бере́ / взяла́ *див.* наш (3)
◊ Наш верх є (бу́де) *див.* верх (3)
ВЕ́РХНІЙ
ве́рхні
Взя́ти ве́рхню но́ту (ве́рхні но́ти) *див.* узя́ти
ве́рхню
Взя́ти ве́рхню но́ту (ве́рхні но́ти) *див.* узя́ти
ВЕСЬ[1]
все
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обірва́лося *див.* весь[1] (6)
◊ Проспа́ти [все] Ца́рство Небе́сне *див.* просипа́ти[1]
◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутро́) *див.* скаламу́тити
◊ У голові все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)
всі
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої] га́льма *див.* натиска́ти (2)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої] педа́лі *див.* натиска́ти (3)
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) гре́чаної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
всю
◊ На всю (свою́) обихі́дку *див.* обихі́дка (1)
◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутро́) *див.* скаламу́тити
ВЕ́ЧІР
ве́чора
◊ З (від) ра́нку (з ра́ння) до [са́мого] ве́чора (до сме́рку, до смерка́ння, дотемна́, до но́чі) *див.* ра́нок
ВЖЕ
вже
◊ Да́лі (бі́льше) [й (вже)] ні́куди *див.* ні́куди (3)
ВЗАЄ́МИНИ
взає́мини
Нестату́тні взає́мини (відно́сини, стосу́нки) *див.* взає́мини (2)

ВЗЯ́ТИ
взяв
◊ Нечи́стий би його́ взяв *див.* нечи́стий (1)
взяла́
Бере́ (охо́плює) / взяла́ (охопи́ла) нетерпля́чка *див.* нетерпля́чка (1)
◊ На́ша [верх] бере́ / взяла́ *див.* наш (3)
Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́ (1)
взя́ти
◊ Бра́ти / взя́ти в оби́дві жме́ні *див.* бра́ти (65)
Бра́ти / взя́ти в обло́гу *див.* бра́ти (3)
◊ Бра́ти / взя́ти нові висо́ти *див.* бра́ти (103)
◊ Бра́ти / взя́ти но́ги на пле́чі (в ру́ки, за по́яс) *див.* бра́ти (104)
Бра́ти / взя́ти но́ту *див.* бра́ти (22)
Взя́ти ве́рхню но́ту (ве́рхні но́ти) *див.* узя́ти
◊ Взя́ти ду́лю [під ніс] *див.* узя́ти
◊ Взя́ти на живу́ ни́тку *див.* узя́ти
◊ Взя́ти (схопи́ти, ухопи́ти *і т. ін.)* на (в) обере́мок *див.* узя́ти
Дістава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.)* в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* дістава́ти (1)
ві́зьме
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)
◊ Нія́кий грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт
ві́зьмуть
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт
ВЗЯ́ТИСЯ
взя́вся
◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися
ВИ
ва̀м
◊ Нівро́ку йому́ (їй, вам *і т. ін.) див.* нівро́ку (1)
ви
◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
ВИБИВА́ТИ
вибива́ти
◊ Вибива́ти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибива́ти (10)
Вибива́ти (перебира́ти) ногами *див.* вибива́ти (7)

ВИ́БИТИ
ви́бити
◊ Вибива́ти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибива́ти (10)
ВИ́БОРИ
ви́бори
△ Непрямі́ ви́бори *див.* ви́бори (4)
ВИ́ВЕЗТИ
ви́везти
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х плеча́х (на собі́) *див.* виво́зити (3)
ВИ́ВЕРНУТИ
ви́вернути
◊ Виверта́ти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* вивертати (3)
ВИВЕРТА́ТИ
вивертати
◊ Вивертати / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* вивертати (3)
ВИ́ВЕСТИ
ви́вести
Виво́дити / ви́вести ни́тку *див.* виво́дити[1] (2)
ВИ́ВЕСТИСЯ
ви́вестися
◊ [Ні́коли (нія́к)] не виво́дитися / не ви́вестися *див.* виво́дитися[1] (1)
ВИВО́ДИТИ[1]
виво́дити
Виво́дити / ви́вести ни́тку *див.* виво́дити[1] (2)
ВИВО́ДИТИСЯ[1]
виво́дитися
◊ [Ні́коли (нія́к)] не виво́дитися / не ви́вестися *див.* виво́дитися[1] (1)
ВИВО́ЗИТИ
виво́зити
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х плеча́х (на собі́) *див.* виво́зити (3)
ВИ́ГОСТРИТИ
ви́гострити
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, нагострювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
ВИГО́СТРЮВАТИ
виго́стрювати
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
ВИД[2]
вид
△ Недоко́наний вид *див.* вид[2] (2)
ВИДА́ТИ
вида́в
◊ [І] світ [ні́коли] не ба́чив *(діал.* не вида́в, не ви́дів) *див.* світ[2]

ВИ́ДЕРТИ
ви́дерти
◊ Видира́ти / ви́дерти з-під нігтів *див.* видира́ти (4)
ВИ́ДИ́МО
ви́ди́мо
◊ Ви́ди́мо і неви́ди́мо *див.* ви́ди́мо (1)
ВИДИРА́ТИ
видира́ти
◊ Видира́ти / ви́дерти з-під нігтів *див.* видира́ти (4)
ВИ́ДІТИ
ви́дів
◊ [І] світ [ніко́ли] не ба́чив *(діал.* не вида́в, не ви́дів) *див.* світ[2]
ВИ́ДНО
ви́дно
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* нема́ (49)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно, не ста́ло *і т. ін.)* і слі́ду *див.* нема́ (50)
ВИ́ЙТИ
ви́йде
◊ [Цей] но́мер не про́йде (не ви́йде) *див.* но́мер (6)
ВИ́ЇХАТИ
ви́їхати
◊ Ви́їхати впере́д нога́ми [з ха́ти] *див.* виї́жджа́ти (3)
ВИКЛИКА́ТИ
виклика́ти
◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, ніяко́го)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)
ВИ́КРИВЛЕННЯ
ви́кривлення
△ Ви́кривлення носово́ї перегоро́дки *див.* ви́кривлення (1)
ВИ́ЛАЗ
ви́лазу
Ви́лазу нема́ *див.* нема́ (1)
ВИ́ЛІЗТИ
ви́лізло
◊ Заговори́ло (ви́лізло) нутро́ *див.* нутро́ (2)
ВИ́МОВИТИ
ви́мовити
◊ Нема́ коли́ й сло́ва ви́мовити *див.* нема́ (32)
ВИ́НЕСТИ
ви́нести
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х пле́чах (на собі́) *див.* виво́зити (3)
◊ Ви́нести / вино́сити нога́ми впере́д (напере́д) *див.* вино́сити (4)
◊ Ви́нести / вино́сити но́ги *див.* вино́сити (5)

ВИНО́СИТИ
вино́сити
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х пле́чах (на собі́) *див.* виво́зити (3)
◊ Ви́нести / вино́сити нога́ми впере́д (напере́д) *див.* вино́сити (4)
◊ Ви́нести / вино́сити но́ги *див.* вино́сити (5)
ВИ́ПАДОК
ви́падок
Нещá́сний ви́падок *див.* ви́падок (2)
ВИ́ПИСАТИ
ви́писати
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рі́дко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
ВИПИ́СУВАТИ
випи́сувати
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рі́дко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
ВИ́ПУСТИТИ
ви́пустити
◊ [І] ку́рки ні́де (ні́куди) ви́пустити *див.* випуска́ти (16)
ВИРОБНИ́ЧИЙ
виробни́че
Виробни́че об'є́днання *див.* об'є́днання[1] (1)
ВИ́РОК
ви́рок
△ Обвинува́льний ви́рок *див.* ви́рок (2)
ВИ́СІВ
ви́сіву
△ Но́рма ви́сіву *див.* но́рма (3)
ВИ́СІТИ
ви́сіти
◊ Ви́сіти на но́сі *див.* ви́сіти (3)
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути в пові́трі (між не́бом і земле́ю) *див.* ви́сіти (7)
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
ВИСЛИЗА́ТИ
вислиза́є
◊ Земля́ тіка́є (вислиза́є) / втекла́ (ви́слизнула) з-під ніг *(рі́дко* з-під підошо́в) *див.* земля́ (21)
ВИ́СЛИЗНУТИ
ви́слизнула
◊ Земля́ тіка́є (вислиза́є) / втекла́ (ви́слизнула) з-під ніг *(рі́дко* з-під підошо́в) *див.* земля́ (21)

ВИСО́ВУВАТИ
висо́вувати
◊ Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити *і т. ін.)* / витика́ти (висо́вувати, вистро́млювати *і т. ін.)* но́са *див.* витика́ти[1] (1)
ВИСО́КИЙ
висо́ких
◊ На висо́ких но́тах *див.* но́та[1] (1)
ВИ́СОКО
ви́соко
◊ Ви́соко нести́ся *див.* нести́ся (1)
◊ Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову *див.* нести́ (6)
ВИСОТА́
висо́ти
◊ Бра́ти / взя́ти нові́ висо́ти *див.* бра́ти (103)
ВИ́СОТАТИ
ви́сотати
◊ Висо́тувати (сота́ти) / ви́сотати не́рви *див.* висо́тувати (2)
ВИСО́ТУВАТИ
висо́тувати
◊ Висо́тувати (сота́ти) / ви́сотати не́рви *див.* висо́тувати (2)
ВИСТАЧА́ТИ
вистача́є
◊ [І] слів нема́ (не вистача́є) *див.* нема́ (25)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́ (51)
◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, браку́є *і т. ін.) див.* нема́ (70)
ВИ́СТАЧИТИ
ви́стачить
◊ [І] кото́ві на сльо́зи нема́ (нема́є, не ви́стачить *і т. ін.) див.* нема́ (20)
ВИ́СТРОМИТИ
ви́стромити
◊ Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити *і т. ін.)* / витика́ти (висо́вувати, вистро́млювати *і т. ін.)* но́са *див.* витика́ти[1] (1)
ВИСТРО́МЛЮВАТИ
вистро́млювати
◊ Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити *і т. ін.)* / витика́ти (висо́вувати, вистро́млювати *і т. ін.)* но́са *див.* витика́ти[1] (1)
ВИ́СУНУТИ
ви́сунути
◊ Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити *і т. ін.)* / витика́ти (висо́вувати, вистро́млювати *і т. ін.)* но́са *див.* витика́ти[1] (1)

ВИТА́ТИ
вита́ти
◊ Вита́ти (літа́ти, *рідко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.) див.* вита́ти (1)
ВИТИКА́ТИ[1]
витика́ти
◊ Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити *і т. ін.)* / витика́ти (висо́вувати, вистро́млювати *і т. ін.)* но́са *див.* витика́ти[1] (1)
ВИ́ТКНУТИ
ви́ткнути
◊ Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити *і т. ін.)* / витика́ти (висо́вувати, вистро́млювати *і т. ін.)* но́са *див.* витика́ти[1] (1)
ВИ́ТРАТИ
ви́трати
△ Непродукти́вні ви́трати *див.* ви́трати (4)
ВИТЯГА́ТИ
витяга́ти
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на своі́х пле́ча́х (на собі) *див.* виво́зити (3)
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги *див.* витяга́ти (7)
ВИ́ТЯГНУТИ
ви́тягнути
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги *див.* витяга́ти (7)
ВИ́ТЯГНУТИСЯ
ви́тягнутися
◊ Ви́тягтися (ви́тягнутися) у ни́тку *див.* витяга́тися (3)
ВИ́ТЯГТИ
ви́тягти
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на своі́х пле́ча́х (на собі) *див.* виво́зити (3)
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги *див.* витяга́ти (7)
ВИ́ТЯГТИСЯ
ви́тягтися
◊ Ви́тягтися (ви́тягнутися) у ни́тку *див.* витяга́тися (3)
ВИТЯ́ГУВАТИ
витя́гувати
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги *див.* витяга́ти (7)

ВИ́ХІД
ви́ходу
◊ Нема́ (нема́є) ви́ходу *див.* нема́ (38)
◊ Не ма́ти [нія́кого] ви́ходу *див.* ма́ти[2] (130)
ВИ́ХОДИТИ[1]
ви́ходити
◊ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)
ВИ́ЧИТАТИ
ви́читати
◊ Чита́ти (вичи́тувати) / прочита́ти (ви́читати) нота́ції (нота́цію, мора́ль) *див.* чита́ти
ВИЧИ́ТУВАТИ
вичи́тувати
◊ Чита́ти (вичи́тувати) / прочита́ти (ви́читати) нота́ції (нота́цію, мора́ль) *див.* чита́ти
ВИ́ЩИЙ
ви́ща
△ Ви́ща нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
ви́щий
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити
ВІВТА́Р
вівта́р
◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)
ВІДБИВА́ТИСЯ
відбива́тися
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
ВІДБИРА́ТИ
відбира́ти
◊ Відбира́ти / відібра́ти но́ги (ру́ки, ру́ки й но́ги) *див.* відбира́ти (2)
ВІДБИ́ТИСЯ
відби́тися
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
ВІДБІ́ГАТИ
відбі́гати
◊ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)
ВІДБІ́Й
відбо́ю
◊ Нема́ (нема́є, не було́) відбо́ю *див.* нема́ (43)

ВІДВА́ЖИТИ
відва́жити
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
ВІДВА́ЖУВАТИ
відва́жувати
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
ВІДВА́ЛЮВАТИСЯ
відва́люються
◊ Но́ги відва́люються (відпада́ють) *див.* нога́ (22)
ВІДВЕРТА́ТИ
відверта́ти
◊ Верну́ти (відверта́ти) ніс (но́са, фізіоно́мію, *зневажл.* ри́ло, пи́ку) *див.* верну́ти[1] (2)
ВІДВІ́Т
одві́т
Нести́ відповіда́льність *(заст.* одві́т) *див.* нести́ (2)
ВІДГОДО́ВУВАТИ
відгодо́вувати
◊ Годува́ти *(рідко* відгодо́вувати) во́ші (во́шей, блі́х, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.) див.* годува́ти (9)
ВІДДАВА́ТИ
віддава́ти
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
Віддава́ти / відда́ти в нау́ку *див.* віддава́ти (2)
ВІДДА́ТИ
відда́ти
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
Віддава́ти / відда́ти в нау́ку *див.* віддава́ти (2)
ВІДЗИВНИ́Й
відзивна́
△ Відкли́чна (відзивна́) облі́га́ція *див.* облі́га́ція (2)
ВІДІБРА́ТИ
відібра́ти
◊ Відбира́ти / відібра́ти но́ги (ру́ки, ру́ки й но́ги) *див.* відбира́ти (2)
ВІДІЙТИ́
відійти́
◊ Відійти́ / відхо́дити у ца́рство небе́сне *див.* відхо́дити (6)

◇ Відійти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)

ВІДКИДА́ТИ
відкида́ти
◇ Відки́нути / відкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* відкида́ти (2)

ВІДКИ́НУТИ
відки́нути
◇ Відки́нути / відкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* відкида́ти (2)

ВІДКЛИ́ЧНИЙ
відкли́чна
△ Відкли́чна (відзивна́) облігáція *див.* облігáція (2)

ВІДКОЛО́ТИ
відколо́ти
◇ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рідше* но́мер) *див.* устругну́ти

ВІДКО́ЛЮВАТИ
відко́лювати
◇ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рідше* но́мер) *див.* устругну́ти

ВІДКРИВА́ТИ
відкрива́ти
◇ Відкрива́ти / відкри́ти [нову́] сторі́нку (е́ру) *див.* відкрива́ти (8)
◇ Відкрива́ти (розкрива́ти) / відкри́ти (розкри́ти) обі́йми *див.* відкрива́ти (14)
◇ Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя *див.* пока́зувати

ВІДКРИ́ТИ
відкри́ти
◇ Відкрива́ти / відкри́ти [нову́] сторі́нку (е́ру) *див.* відкрива́ти (8)
◇ Відкрива́ти (розкрива́ти) / відкри́ти (розкри́ти) обі́йми *див.* відкрива́ти (14)
◇ Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя *див.* пока́зувати

ВІДКРИ́ТИЙ
відкри́тим
◇ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо (5)
відкри́тими
◇ З розкри́тими (*рідше* відкри́тими, розпросте́ртими *і т. ін.)* обі́ймами *див.* обі́йми (1)

ВІДМАХНУ́ТИСЯ
відмахну́тися
◇ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)

ВІДМА́ХУВАТИСЯ
відма́хуватися
◇ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)

ВІДМІ́НОК
відмі́нок
△ Непрями́й відмі́нок *див.* відмі́нок (6)

ВІДНО́СИНИ
відно́сини
Нестату́тні взає́мини (відно́сини, стосу́нки) *див.* взає́мини (2)

ВІДПАДА́ТИ
відпада́ють
◇ Но́ги відва́люються (відпада́ють) *див.* нога́ (22)

ВІДПЛАТИ́ТИ
відплати́ти
◇ Відпла́чувати / відплати́ти чо́рною невдя́чністю *див.* відпла́чувати (2)

ВІДПЛА́ЧУВАТИ
відпла́чувати
◇ Відпла́чувати / відплати́ти чо́рною невдя́чністю *див.* відпла́чувати (2)

ВІДПОВІДА́ЛЬНІСТЬ
відповіда́льність
Нести́ відповіда́льність *(заст.* одві́т) *див.* нести́ (2)
відповіда́льністю
△ Товари́ство з обме́женою відповіда́льністю *див.* товари́ство

ВІДПОЧИ́НОК
відпочи́нку
◇ Не дава́ти відпочи́нку ні нога́м, ні рука́м (нога́м та рука́м) *див.* дава́ти (168)

ВІДРІ́ЗАТИ
відрі́зати
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ноже́м відрі́зати *див.* відрі́зувати (3)

ВІДРУБА́ТИ
відруба́ти
◇ Облама́ти (відруба́ти, урі́зати *і т. ін.)* кі́гті *див.* обла́мувати[1] (1)

ВІДСО́ТКО́ВИЙ
відсо́тко́ва
△ Номіна́льна відсо́тко́ва ста́вка *див.* ста́вка

ВІДСТОЯ́ТИ[1]
відстоя́ти
Відстоя́ти но́ги *див.* відсто́ювати (1)

ВІДТАНЦЮВА́ТИ
відтанцюва́ти
Відтанцюва́ти но́ги *див.* відтанцьо́вувати (1)

ВІДХО́ДИТИ
відхо́дити
◇ Відійти́ / відхо́дити у ца́рство небе́сне *див.* відхо́дити (6)
◇ Відійти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)

ВІДХОДИ́ТИ
відходи́ти
◇ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)

ВІДХРЕСТИ́ТИСЯ
відхрести́тися
◇ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)

ВІДХРЕ́ЩУВАТИСЯ
відхре́щуватися
◇ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)

ВІДЦЕНТРО́ВИЙ
відцентро́ві
△ Відцентро́ві не́рви *див.* нерв (3)

ВІДЧУВА́ТИ
відчува́ти
◇ [Аж] не чу́ти (не відчува́ти) ніг (підошо́в) [під собо́ю] *див.* чу́ти
◇ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
◇ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
◇ Не чу́ти (не відчува́ти, не почува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні ру́чок, ні пу́чок не чу́ти> *див.* чу́ти
◇ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти

ВІДЧУ́ТИ
відчу́ти
◇ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
◇ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти

ВІЗ
во́за
◇ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ (*рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.) див.* нога́ (33)
во́зом
◇ [І] коне́м (на коні́, *рідко* во́зом) не об'ї́деш (не обска́чеш) *див.* об'їжджа́ти[1] (1)

ВІ́ЙСЬКО
ві́йсько
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)

ВІЙСЬКО́ВИЙ
військо́вий
△ Військо́вий о́блік *див.* о́блік (2)

ВІ́ЙЧАСТИЙ
ві́йчаста
△ Нічни́ця ві́йчаста *див.* нічни́ця[5] (1)

ВІК

вік

△ Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́> *див.* вік (16)

ВІЛ[1]

віл

◇ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)

ВІН

він

◇ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)

його́

◇ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)

◇ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.)* не пропада́ло *(рідше* не пропада́є) *див.* наш (1)

◇ Не його́ (її́, на́ша *і т. ін.)* си́ла *див.* си́ла

◇ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)

◇ Нечи́стий би його́ взяв *див.* нечи́стий (1)

◇ Ну його́ (її́, їх *і т. ін.) див.* він (2)

◇ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́

йому́

◇ Нівро́ку йому́ (їй, вам *і т. ін.) див.* нівро́ку (1)

Ні́чо́го йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* уді́яти

ним

Ні́чо́го йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* уді́яти

ВІНИК

ві́ник

◇ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати[1] (2)

ві́ників

◇ До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)

ВІНО́К

віно́к

◇ Носи́ти віно́к *див.* носи́ти (3)

ВІ́СПА

ві́спа

△ Натура́льна (чо́рна) ві́спа *див.* ві́спа (2)

ВІ́СТРЯ

ві́стрі

◇ На ві́стрі ножа́ *див.* ві́стря (1)

ВІСТЬ

ві́сті

Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти

ВІСЬ

вісь

△ Вісь оберта́ння *див.* вісь (2)

△ Земна́ вісь <Вісь оберта́ння Землі́> *див.* вісь (4)

ВІ́ТЕР

ві́тер

Низови́й ві́тер *див.* ві́тер (6)

◇ Повія́в нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Повія́ло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м), *безос.*> *див.* ві́тер (18)

ві́тром

◇ Ві́тром обгоро́джений *див.* обгоро́джений (1)

◇ Повія́в нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Повія́ло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м), *безос.*> *див.* ві́тер (18)

◇ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти

ві́тру

◇ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти

ВІТЕРЕ́ЦЬ

вітере́ць

◇ Повія́в нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Повія́ло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м), *безос.*> *див.* ві́тер (18)

вітерце́м

◇ Повія́в нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Повія́ло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м), *безос.*> *див.* ві́тер (18)

ВІ́ЧНИЙ

ві́чне

◇ Ца́рство Небе́сне (Ві́чне, Бо́же) *див.* ца́рство

ві́чні

△ Ві́чні обі́тниці (обі́ти) *див.* обі́тниця (1)

ві́чної

◇ Покри́тися тьмо́ю ві́чної но́чі *див.* покрива́тися

ВІ́ЧНІСТЬ

ві́чність

◇ Ка́нути в бе́звість (у небуття́, у ві́чність) *див.* ка́нути (2)

ВІ́ШАТИ

ві́шати

◇ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)

ВКОЛО́ТИ

вколо́ти

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ноже́м вколо́ти в [са́ме] се́рце *див.* вко́лювати (1)

ВКРИ́ТИСЯ

вкри́тися

◇ Вкри́тися нога́ми *див.* укрива́тися

ВКРУТИ́ТИ[1]

вкрути́ти

◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ВКРУ́ЧУВАТИ[1]

вкру́чувати

◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ВЛАДИ́КА

влади́ка

◇ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар

ВЛА́СНИЙ

вла́сні

◇ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

вла́сного

◇ Диви́тися не да́лі свого́ (вла́сного) но́са *див.* диви́тися (18)

вла́сної

◇ Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності *див.* ни́жче (1)

ВЛІЗА́ТИ

вліза́ти

◇ Надяга́ти (надіва́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Вліза́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)

ВЛІ́ЗТИ

влі́зти

◇ Надяга́ти (надіва́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Вліза́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)

ВЛОМИ́ТИ

вломи́ти

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* но́гу вломи́ти *див.* уломи́ти

вло́мить

◇ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є *і т. ін.) див.* чорт

ВМИ́ТИСЯ

вми́тися

◇ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)

ВНЕСТИ́

внести́

◇ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) воро́жне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.) див.* сі́яти

ВНІВÉЦЬ
внівéць
◊ Піти́ (оберну́тися) нанівéць (внівéць) *див.* піти́
ВНÓСИТИ
внóсити
◊ Сíяти (внóсити) / посíяти (внести́) ворожнéчу (незгóду, рóзбрат *і т. ін.) див.* сíяти
ВНУТРІШНЬОСЕРЦÉВИЙ
внутрішньосерцéва
△ Внутрішньосерцéва нервóва систéма *див.* систéма
ВОВК
вóвка
◊ Дай Бóже нáшому теляти вóвка з'їсти (піймáти)! *див.* давáти (125)
ВÓВНА
вóвни
◊ Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім
ВОДÁ
водá
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течíєю *(рíдше* по течíї, куди́ водá несé) *див.* плисти́
води́
◊ Немá (немáє) проми́тої води́ *див.* немá (58)
◊ Тихíший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихíший
водóю
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* холóдною водóю *(рíдко* холóдним ду́шем) обдáти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдавáти (3)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* [холóдною *(рíдко* зи́мною)] водóю обли́тий *див.* обли́тий (3)
вóду
◊ Носи́ти (мíряти) вóду рéшетом *див.* носи́ти (8)
ВОДИ́ТИ
води́ти
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за нóса, *рíдко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
ВÓДНИЙ
вóдний
△ Вóдний об'єкт *див.* об'єкт (2)
ВОДОГОСПОДÁРСЬКИЙ
водогосподáрський
Водогосподáрський об'єкт *див.* об'єкт (1)
ВОЗИ́ТИ
вóзять
◊ Постолóм добрó вóзять (нóсять) *див.* вози́ти (2)
ВОЛÓГІСТЬ
волóгість
△ Об'ємна волóгість *див.* волóгість (3)

ВОЛОКТИ́
волокти́
◊ Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересувáти (пересóвувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* нóги <[Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] плéнтати (переступáти, су́нути) ногáми> <Лéдве (наси́лу) ногáми (нóги) сóвати (ворушúти, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересувáти
ВОЛОСИ́НА
волоси́ні
◊ Ви́сíти (повисáти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сíти (8)
ВОЛОСИ́НКА
волоси́нці
◊ Ви́сíти (повисáти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сíти (8)
ВОЛОСÓК
волоску́
◊ Ви́сíти (повисáти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сíти (8)
ВÓЛЯ
вóлі
◊ По вóлі чи по невóлі <По вóлі-невóлі> *див.* вóля (9)
вóлю
◊ Давáти / дáти вóлю ногáм *див.* давáти (55)
ВОНÁ
вонá
◊ Будь [ти (він, вонá *і т. ін.)*] нелáдний *(рíдко* нелáден) <Бу́дьте [ви] нелáдні> *див.* бу́ти (42)
її
◊ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її, їх *і т. ін.)* [мáтір (ду́шу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Не йогó (її, нáша *і т. ін.)* си́ла *див.* си́ла
◊ Ну йогó (її, їх *і т. ін.) див.* він (2)
їй
◊ Нівро́ку йому́ (їй, вам *і т. ін.) див.* нівро́ку (1)
ВОНИ́
їх
◊ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її, їх *і т. ін.)* [мáтір (ду́шу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Ну йогó (її, їх *і т. ін.) див.* він (2)
ВÓРОГ
вóрога
Наживáти / нажи́ти [собí] вóрога (нéдруга) *див.* наживáти (2)

ВОРÓЖИЙ
ворóжа
◊ Не берé (не вíзьме) ніщó (ворóжа ку́ля, лихá годи́на *і т. ін.) див.* брáти (142)
ВОРОЖНÉЧА
ворожнéчу
◊ Сíяти (внóсити) / посíяти (внести́) ворожнéчу (незгóду, рóзбрат *і т. ін.) див.* сíяти
ВОРÓТА
ворóта
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* барáн (теля́, козéл *і т. ін.)* на нові ворóта *див.* барáн (3)
ВОРУШИ́ТИ
ворушúти
◊ Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересувáти (пересóвувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* нóги <[Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] плéнтати (переступáти, су́нути) ногáми> <Лéдве (наси́лу) ногáми (нóги) сóвати (ворушúти, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересувáти
ВÓТУМ
вóтум
△ Вóтум довíри (недовíри) *див.* вóтум (1)
△ Евентуáльний (непрями́й) вóтум *див.* вóтум (2)
ВÓША
вóшей
◊ Годувáти *(рíдко* відгодóвувати) вóші (вóшей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.) див.* годувáти (9)
вóші
◊ Годувáти *(рíдко* відгодóвувати) вóші (вóшей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.) див.* годувáти (9)
ВПАДÁТИ[1]
впадáти
◊ Впадáти / впасти в непáм'ять *див.* впадáти[1] (4)
ВПÁСТИ[1]
впав
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* грім з [я́снóго] нéба впав *див.* грім (9)
впáсти
◊ Впадáти / впáсти в непáм'ять *див.* впадáти[1] (4)
ВПÁСТИ[2]
впáсти
◊ [І] гóлці (я́блуку, *рíдше* мáковому зéрну́ (мáковій зерни́ні)) нíде впáсти *див.* упáсти[1]
◊ Пáдати / впáсти з нéба *див.* пáдати
◊ Пáдати / впáсти на колíна (навкóлішки, ниць, *рíдко* на всі чоти́ри) <Упадáти / впáсти в нóги (до ніг, ниць)> *див.* пáдати

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] з не́ба *(рідше* з місяця) впасти (звали́тися) *див.* упасти[1]

ВПЕРЕ́Д

вперéд

◊ Ви́їхати вперéд ногáми [з хáти] *див.* виїжджáти (3)

◊ Ви́нести / винóсити ногáми вперéд (наперéд) *див.* винóсити (4)

ВПИН

впи́ну

◊ Немá (немáє, не булó) зупи́ну (впи́ну, спи́ну *і т. ін.) див.* немá (45)

ВПИСА́ТИ

вписáти

◊ Вписáти /впи́сувати нову́ (золоту́, славéтну *і т. ін.)* сторíнку *див.* впи́сувати (2)

ВПИ́СУВАТИ

впи́сувати

◊ Вписáти /впи́сувати нову́ (золоту́, славéтну *і т. ін.)* сторінку *див.* впи́сувати (2)

ВПО́ПЕРЕК

впóперек

◊ Стáти / стоя́ти [кісткою (як кістка, *рідко* гóстрим ножéм)] поперéк *(рідко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти

ВРАГ

враг

◊ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її, їх *і т. ін.)* [мáтір (ду́шу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)

ВРА́ЖИЙ

врáжа

◊ Врáжа (нечи́ста, лихá *і т. ін.)* мáти *див.* мáти[1] (8)

◊ Чорт (дíдько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несé (нóсить) / понíс (принíс, розноси́в) <Нечи́ста (врáжа) си́ла несé (нóсить) / понеслá (принеслá, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаскáли)> *див.* чорт

◊ Що за врáжа (нечи́ста, лихá *і т. ін.)* мáти *див.* мáти[1] (13)

ВСАДИ́ТИ[1]

всади́ти

◊ Встроми́ти (дáти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножá) в спи́ну *(рідше* в сéрце) *див.* встромля́ти (2)

ВСЕ[1]

все

◊ [Аж] усерéдині (у гру́дях) [все (щось)] обривáється *(рідше* обертáється) / обíрвáлося *див.* весь[1] (6)

◊ Проспáти [все] Цáрство Небéсне *див.* просипáти[1]

◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутрó) *див.* скаламу́тити

◊ У голові все йде / пішлó óбертом *див.* весь[1] (24)

всі

◊ Кóваний (ку́тий) на всі нóги (чоти́ри ногú (копи́та)) *див.* кóваний (1)

◊ Натискáти (нати́скувати, *рідше* давúти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої] гáльма *див.* натискáти (2)

◊ Натискáти (нати́скувати, *рідше* давúти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої] педáлі *див.* натискáти (3)

◊ Пáдати / впáсти на колíна (навкóлішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упадáти / впáсти в нóги (до ніг, ниць)> *див.* пáдати

◊ Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім

◊ Шкутильгáти (кульгáти) на обидві ногú (на всі чоти́ри) *див.* шкутильгáти

всю

◊ На всю (свою́) обихíдку *див.* обихíдка (1)

◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутрó) *див.* скаламу́тити

ВСЕСВІ́ТНІЙ

всесвíтній

◊ Цар (Отéць, Влади́ка) Небéсний (Всесвíтній) <Цар [усíх] царíв> *див.* цар

ВСКО́ЧИТИ

вскóчити

◊ Вскóчити як ри́ба в нéвід *див.* вскáкувати (7)

ВСПІ́ТИ

вспíти

◊ Нє встигнути (нє вспíти) [і] оберну́тися (оглянýтися, озирну́тися) *див.* устигáти

ВСТАВА́ТИ

вставáти

Вставáти на нóги *див.* уставáти

ВСТА́ТИ

встáти

◊ Встáти на лíву (не на ту) нóгу *див.* уставáти

◊ Стáти (встáти, звести́ся, піднЯ́тися *і т. ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти

ВСТИ́ГНУТИ

вcти́гнути

◊ Не встúгнути (не вспíти) [і] оберну́тися (оглянýтися, озирну́тися) *див.* устигáти

ВСТРОМИ́ТИ

встроми́в

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножá, гóлку) в сéрце *див.* хто[1]

встроми́ти

◊ Встроми́ти (дáти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножá) в спи́ну *(рідше* в сéрце) *див.* встромля́ти (2)

◊ Нíде (немá (немáє) де, нíкуди, *заст.* нíгде) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◊ Су́нути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свогó] нóса *(рідко* [свій] ніс) [в чужі горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)] *див.* су́нути

ВСТРОМЛЯ́ТИ

встромля́ти

◊ Су́нути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свогó] нóса *(рідко* [свій] ніс) [в чужі горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)] *див.* су́нути

ВСУВА́ТИ

всувáти

◊ Су́нути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свогó] нóса *(рідко* [свій] ніс) [в чужі горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)] *див.* су́нути

ВСУ́НУТИ

всу́нути

◊ Су́нути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свогó] нóса *(рідко* [свій] ніс) [в чужі горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)] *див.* су́нути

ВСУ́ПЕРЕЧ

всу́переч

◊ Іти́ прóти (насу́проти) *кого, чого* <Іти́ всу́переч *кого, чого, кому, чому*> *див.* іти́ (127)

ВСЯ

все

◊ [Аж] усерéдині (у гру́дях) [все (щось)] обривáється *(рідше* обертáється) / обíрвáлося *див.* весь[1] (6)

◊ Проспáти [все] Цáрство Небéсне *див.* просипáти[1]

◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутрó) *див.* скаламу́тити

◊ У голові все йде / пішлó óбертом *див.* весь[1] (24)

всі

◊ Кóваний (ку́тий) на всі нóги (чоти́ри ногú (копи́та)) *див.* кóваний (1)

◊ Натискáти (нати́скувати, *рідше* давúти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої] гáльма *див.* натискáти (2)

◊ Натискáти (нати́скувати, *рідше* давúти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої] педáлі *див.* натискáти (3)

◊ Пáдати / впáсти на колíна (навкóлішки, ниць, *рідко* на всі чотúри) <Упадáти / впáсти в нóги (до ніг, ниць)> *див.* пáдати

◊ Сім мішкíв (кіп, три мішкú) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім

◊ Шкутильгáти (кульгáти) на обúдві ногú (на всі чотúри) *див.* шкутильгáти

всю

◊ На всю (свою) обихíдку *див.* обихíдка (1)

◊ Скаламýтити [всю] дýшу ([все] нутрó) *див.* скаламýтити

ВСЯ́КИЙ

вся́кими

◊ [Усімá (вся́кими)] прáвдами й непрáвдами *див.* прáвда

ВСЯ́ЧИНА

вся́чину

◊ Городúти *(рідше* гнýти) небилúці (дурнúці, вся́чину *і т. ін.) див.* городúти (1)

ВТЕКТИ́

втеклá

◊ Земля́ тікáє (вислизáє) / втеклá (вúслизнула) з-під ніг *(рідко* з-під підошóв) *див.* земля́ (21)

втектú

◊ Недалéко втектú (пітú) *див.* утікáти[1]

ВТЕ́РТИ[1]

втéрти

◊ Втéрти / втирáти нóса *див.* втирáти[1] (1)

◊ Втéрти (натéрти) мáку (часникý) *див.* втирáти[1] (2)

ВТИРА́ТИ[1]

втирáти

◊ Втéрти / втирáти нóса *див.* втирáти[1] (1)

ВТРА́ТИТИ

втрáтити

◊ Втрачáти / втрáтити ґрунт під ногáми *див.* утрачáти

ВТРАЧА́ТИ

втрачáти

◊ Втрачáти / втрáтити ґрунт під ногáми *див.* утрачáти

Нíчого втрачáти *див.* утрачáти

ВУГЛЕВО́ДЕНЬ

вуглевóдні

△ Ненасúчені вуглевóдні *див.* вуглевóдні (5)

ВУГЛЕВО́ДНІ

вуглевóдні

△ Ненасúчені вуглевóдні *див.* вуглевóдні (5)

ВУ́ДИТИ[1]

вýдити

◊ Нóсом рúбу вýдити *див.* вýдити[1] (1)

ВУ́ЛИЦЯ

вýлицею

◊ Обминáти (обхóдити, оббігáти *і т. ін.)* / обминýти (обійтú, оббíгти *і т. ін.)* десятóю дорóгою (вýлицею) *див.* обминáти[1] (2)

ВУЛКА́Н

вулкáн

△ Згáслий (погáслий, недíючий) вулкáн *див.* вулкáн (3)

ВУС

вýса

◊ Смія́тися [собí] під ніс (з-під вýса) *див.* смія́тися

ВУ́ХО

вýха

◊ Вíшати (хнюпити, опускáти) / повíсити (похнюпити, опустúти) нóса (ніс [на квíнту], *рідко* вýха) *див.* вíшати (5)

◊ Нагомонíти (наговорúти, нащебетáти *і т. ін.)* пóвну хáту (пóвні вýха) *див.* нагомонíти (1)

◊ Наставля́ти (нащýлювати, нащýрювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / настáвити (нащýлити, нащýрити, *діал.* надстáвити *і т. ін.)* вýха (вýхо) *див.* наставля́ти[1] (6)

◊ Насторóжувати (нашорóшувати, нагóстрювати, насторóчувати *і т. ін.)* / насторожúти (нашорóшити, нагострúти, насторóчити *і т. ін.)* вýха *(рідше* слух) *див.* насторóжувати (1)

◊ Натýркати (натурчáти) у вýха (у гóлову) *див.* натýркувати (1)

◊ Об'ї́сти вýха *див.* об'їдáти (1)

вýхо

◊ Ведмíдь (слон) на вýхо наступúв *див.* ведмíдь (2)

◊ Наставля́ти (нащýлювати, нащýрювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / настáвити (нащýлити, нащýрити, *діал.* надстáвити *і т. ін.)* вýха (вýхо) *див.* наставля́ти[1] (6)

Незвúкле вýхо (óко) *див.* вýхо (1)

ВХО́ДИТИ

вхóдити

◊ Вхóдити / ввійтú в неслáву *див.* вхóдити (17)

◊ Вхóдити (прихóдити) / ввійтú (прийтú) в нóрму *див.* вхóдити (24)

ВХОПИ́ТИ

вхопúти

◊ Вхопúти в обúдві жмéні *див.* ухóплювати

ГА́ДКА

гáдки

◊ І гáдки (дýмки) немá (немáє, не булó) *див.* немá (18)

ГАЗ[1]

газ

◊ Надавáти (давáти, прибавля́ти) / надáти (дáти, прибáвити) гáзу <Натискáти / натúснути на газ> *див.* надавáти[2] (7)

△ Ненасúчений газ *див.* газ[1] (8)

гáзу

◊ Надавáти (давáти, прибавля́ти) / надáти (дáти, прибáвити) гáзу <Натискáти / натúснути на газ> *див.* надавáти[2] (7)

ГА́ЛОВИЙ

гáлова

△ Гáлова нематóда *див.* нематóда (1)

ГАЛО́ПНИЙ

галóпна

△ Нестрúмна (галопýюча, галóпна) інфля́ція *див.* інфля́ція (2)

ГАЛОПУ́ЮЧИЙ

галопýюча

△ Нестрúмна (галопýюча, галóпна) інфля́ція *див.* інфля́ція (2)

ГАЛЬМО́

гáльма

◊ Натискáти (натúскувати, *рідше* давúти) / натúснути *(рідше* надавúти) на [всі] [свої́] гáльма *див.* натискáти (2)

ГАНЬБА́

ганьбóю

◊ Покривáтися (укривáтися) / покрúтися (укрúтися) ганьбóю (сóромом, неслáвою *і т. ін.) див.* покривáтися

◊ Покривáти (укривáти) / покрúти (укрúти) ганьбóю (сóромом, неслáвою *і т. ін.)* [гóлову] *див.* покривáти

ГАРЯ́ЧИЙ

гаря́чими

◊ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, мúтися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.)* / облúтися (умúтися, залúтися, *рідше* обсúпатися *і т. ін.)* [гіркúми (гаря́чими, бýйними *і т. ін.)*] слíзьмú (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися (2)

◊ Поливáти (обливáти, *рідко* обмивáти) / полúти (облúти, *рідко* обмúти) [гіркúми (гаря́чими, ряснúми)] слíзьмú (сльозáми, сльозóю *і т. ін.) див.* поливáти

◊ Полúтий (облúтий) [гіркúми (гаря́чими, ряснúми)] слíзьмú (сльозáми) *див.* полúтий

ГА́СПИД

гáспида

◊ Якóго чóрта (бíса, гáспида, недóвірка) <Якóї нетéчі> *див.* чорт

ГЕНЕРА́ЛЬНИЙ

генерáльна

Генерáльна Асамблéя Організáції Об'єднаних Нáцій *див.* асамблéя (1)

ГЕНЕРА́ТОР
генера́тор
△ Генера́тор низьки́х часто́т *див.* генера́тор (1)
△ Нейтро́нний генера́тор *див.* генера́тор (4)
ГИ́РЯ
ги́рею
◊ Бу́ти ги́рею на нозі́ *див.* бу́ти (60)
ГІ́ДНІСТЬ
гі́дності
◊ Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності *див.* ни́жче (1)
ГІДРОКАРБОНА́Т
гідрокарбона́т
△ Гідрокарбона́т на́трію *див.* гідрокарбона́т (2)
ГІЛЬЙОТИ́ННИЙ
гільйоти́нні
△ Гільйоти́нні но́жиці *див.* но́жиці (1)
ГІРКИ́Й
гірки́м
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)
гірки́ми
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)
◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / полити (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
◊ Полі́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* полі́тий
ГІСТЬ
гість
◊ Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість *див.* гість (4)
ГЛИБО́КИЙ
глибо́кий
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)
глибо́кому
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.)* уклоні *див.* схиля́ти
ГЛИ́НЯНИЙ
гли́няних
◊ Коло́с на гли́няних нога́х *див.* коло́с (2)

ГЛО́БУС
гло́бус
Небе́сний гло́бус *див.* гло́бус (1)
ГЛУ́ПИЙ
глу́па
Глу́па ніч (пі́вніч) *див.* ніч (1)
ГЛЯДІ́ТИ
глядіти
◊ Гляді́ти свого́ но́са *див.* гляді́ти (2)
ГЛЯ́НУТИ
гля́нути
◊ Гля́нути недо́брим о́ком *див.* гля́нути (2)
◊ Гля́нути стра́хові (страху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, немає ча́су *і т. ін.)* *див.* гля́нути (4)
ГНІВИ́ТИ
гніви́ти
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
ГНУ́ТИ
гни
◊ Хоч обі́ддя гни *див.* гну́ти (10)
гну́ти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Городи́ти *(рідше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.)* *див.* городи́ти (1)
ГОВОРИ́ТИ
говори́ти
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
гово́рить
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров (8)
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
ГОДИ́НА[1]
годи́на
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.)* *див.* годи́на[1] (16)
◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.)* *див.* бра́ти (142)
◊ Побила лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
годи́ни
◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просві́тлої годи́ни) *див.* нема́ (46)
ГОДИ́НОНЬКА
годи́нонька
◊ Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)

ГОДИ́ТИСЯ[1]
годи́ться
Ніку́ди не годи́ться (не го́дний) *див.* годи́тися[1] (1)
ГО́ДНИЙ
го́дний
Ніку́ди не годи́ться (не го́дний) *див.* годи́тися[1] (1)
ГОДУВА́ТИ
годува́ти
◊ Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами) *див.* годува́ти (6)
◊ Годува́ти *(рідко* відгодо́вувати) во́ші (во́шей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.)* *див.* годува́ти (9)
◊ І кі́шки нема́ чим (ні́чим) годува́ти *див.* годува́ти (11)
ГО́ЛИЙ
го́лим
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо (5)
го́лого
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо (5)
ГО́ЛКА
го́лки
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
го́лкою
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ни́тка за го́лкою *див.* ни́тка (7)
го́лку
◊ Як (мо́в, ні́би *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]
го́лці
◊ [І] го́лці (я́блуку, *рідше* ма́ковому зе́рну (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
ГОЛОВА́
голова́
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (захо́дила)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.)* *див.* голова́ (17)
голови́
◊ З (від) голови́ [аж] до ніг (до стіп) <З (від) ніг (від стіп) до голови́> *див.* голова́ (28)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

◇ Ку́рці ні́де (нема́ (нема́є) де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
◇ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)

голові́
◇ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бракує *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́ (51)
◇ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* со́ви ночува́ли в голові́ *див.* сова́

голово́ю
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з [я́сного не́ба] уда́рив [над голово́ю] *див.* грім (10)

го́лову
◇ Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову *див.* нести́ (6)
◇ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися
◇ Де́рти но́са (го́лову) [вгору] *див.* де́рти (10)
◇ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
◇ Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову) *див.* нату́ркувати (1)
◇ Нату́ркувати / нату́ркати го́лову *див.* нату́ркувати (2)
◇ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)
◇ Об'ї́сти го́лову *див.* об'їда́ти (2)
◇ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти

Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* поверта́ти[1]
◇ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, неслá-вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти
◇ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в доземному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.)* уклоні́ *див.* схиля́ти
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сніг (дощ) на го́лову [з я́сного не́ба] *див.* сніг

ГОЛОДУВА́ННЯ

голодува́ння

Хроні́чне недоїда́ння (голодува́ння) *див.* недоїда́ння (1)

ГО́ЛОС

го́лос
◇ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)

го́лосом
◇ Не свої́м (нелю́дським, несамови́тим *і т. ін.)* го́лосом *див.* го́лос (14)

ГОЛУБИ́Й

голубо́ю
◇ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

ГОЛЬ

голь

Нещади́ма голь *див.* голь (1)

ГОНИ́ТИ

гони́ти
◇ Нести́ (верну́ти, гони́ти *і т. ін.)* ахіне́ю *див.* нести́ (7)

ГО́РЕ

го́ре
◇ Го́ре (ли́хо, нещастя *і т. ін.)* посі́ло *(рі́дше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)

Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.) див.* розважа́ти

го́ря
◇ [І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є) *див.* ма́ло (9)

ГОРІ́ТИ

гори́ть
◇ Земля́ гори́ть під нога́ми *чиї́ми, в ко́го* <Земля́ гори́ть *під ким*> *див.* земля́ (17)
◇ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́ (8)

ГОРІ́Х

горі́хів
◇ Сім мішкі́в (кі́п, три мішки́) гре-ча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

ГО́РЛО

го́рла
◇ Пристава́ти / приста́ти (присту-пи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти
◇ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

го́рлі
◇ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоско́чувати (1)
◇ Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́) *див.* ну́дити (3)
◇ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

го́рло
◇ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти (2)

ГОРЛЯ́НКА

горля́нку
◇ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти (2)

ГОРОБИ́НИЙ

горобина
◇ Горобина ніч *див.* ніч (13)

ГОРО́Д

горо́д
◇ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [сво́го] но́са *(рі́дко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

ГОРОДИ́ТИ

городи́ти
◇ Городи́ти *(рі́дше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.) див.* городи́ти (1)
◇ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.) див.* плести́

ГО́РЩИК

го́рщик

Нічни́й го́рщик (горщо́к) *див.* го́рщик (2)

ГОРЩО́К

горшки́
◇ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [сво́го] но́са *(рі́дко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

горщо́к

Нічни́й го́рщик (горщо́к) *див.* го́рщик (2)

ГОСПОДА́РСТВО

господа́рство
△ Натура́льне господа́рство *див.* господа́рство (5)

ГОСПО́ДЬ

госпо́дь
◇ Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с *див.* бог (4)
◇ Чи дале́ко Госпо́дь несе́ *див.* госпо́дь (4)

ГО́СТРИЙ

го́стрий
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ніж го́стрий у се́рце *див.* ніж[1] (5)

го́стрим
◇ Пристава́ти / приста́ти (присту-пи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти
◇ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

го́стрі
◇ Омина́ти го́стрі кути́ *див.* омина́ти[1] (1)

ГОСТРИ́ТИ
гостри́ти
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
ГРАНІ́Т
грані́т
◊ Гри́зти грані́т нау́ки *див.* гри́зти (1)
ГРА́ТИ
гра́ти
◊ Гра́ти на не́рвах *див.* гра́ти (20)
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти (181)
гра́ють
◊ Му́хи в но́сі гра́ють *див.* му́ха (10)
ГРЕБТИ́
гребти́
◊ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обі́руч)] *див.* гребти́ (2)
ГРЕЦЬ[2]
грець
◊ Ніяки́й грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
ГРЕЧА́НИЙ
греча́ної
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
ГРИ́ЗТИ
гри́зти
◊ Гри́зти грані́т нау́ки *див.* гри́зти (1)
ГРІБ
гро́бі
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
ГРІМ
грім
◊ Хай (неха́й) хоч грім з не́ба *див.* грім (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з (се́ред) [я́сно́го *(рідко* чи́стого)] не́ба *див.* грім (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з [я́сно́го] не́ба впав *див.* грім (9)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з [я́сно́го не́ба] уда́рив [над голово́ю] *див.* грім (10)
ГРІХ
гріх
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
Нести́ гріх *див.* гріх (1)
гріха́
◊ Ні́де гріха́ ді́ти (поді́ти) *див.* діва́ти (2)
◊ Ні́чого (чого́, *рідко* нема́ що) гріха́ таї́ти *див.* таї́ти

ГРІШ
гроша́
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)
ГРІ́ШНИЙ
грі́шною
◊ Носи́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт із грі́шною душе́ю *див.* носи́тися (4)
ГРОБ
гро́бі
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
ГРОБОВИ́Й
гробова́
Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
ГРОШОВИ́Й
грошови́й
△ Безготівко́вий грошови́й о́біг *див.* о́біг (2)
ГРУ́ДИ
грудьми́
◊ Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́) *див.* ну́дити (3)
гру́дях
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обі́рва́лося *див.* весь[1] (6)
◊ Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́) *див.* ну́дити (3)
ГРЯЗЮ́КА
грязю́кою
◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти (1)
ГРЯЗЬ
грязь
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
ГУБА́[1]
гу́би
◊ [Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати (1)
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
◊ Хіба́ (ті́льки) па́льці *(рідше* гу́би) обли́же *див.* обли́зувати (6)
гу́бу
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
ГУДІ́ТИ
гуду́ть
◊ [Аж] но́ги гуду́ть *див.* нога́ (2)

ГУМАНІТА́РНИЙ
гуманіта́рні
△ Гуманіта́рні нау́ки *див.* нау́ка (2)
ГУСТИ́
гуду́ть
◊ [Аж] но́ги гуду́ть *див.* нога́ (2)
ҐРУНТ
ґрунт
◊ Вибива́ти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибива́ти (10)
◊ Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми *див.* утрача́ти
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під нога́ми *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.)* ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2] (65)
◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
ДАВА́ТИ
дава́й
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* дава́ти (127)
дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю нога́м *див.* дава́ти (55)
Дава́ти (ста́вити) / да́ти (поста́вити) обі́д *див.* дава́ти (20)
◊ Да́ти / дава́ти нау́ку *див.* дава́ти (136)
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)
◊ Не дава́ти відпочи́нку ні нога́м, ні рука́м (нога́м та рука́м) *див.* дава́ти (168)
◊ Не дава́ти / не да́ти в обра́зу *(розм.* в оби́ду) *див.* дава́ти (169)
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти (181)
ДАВИ́ТИ
дави́ти
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма *див.* натиска́ти (2)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі *див.* натиска́ти (3)
ДА́ВНІЙ
да́вню
◊ Я́три́ти (роз'я́трювати, розтрою́джувати, розвору́шувати *і т. ін.)* / роз'ятри́ти (розтрою́дити, розвору́шити *і т. ін.)* [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* ятри́ти
ДАЛЕ́КО
дале́ко
◊ Чи дале́ко Госпо́дь несе́ *див.* госпо́дь (4)

ДА́ЛІ
да́лі
◊ Да́лі (бі́льше) [й (вже)] ні́куди *див.* ні́куди (3)
◊ Диви́тися не да́лі сво́го (вла́сного) но́са *див.* диви́тися (18)
◊ Не ба́чити да́лі сво́го но́са *див.* ба́чити (11)

ДА́ТИ
дай
◊ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти (пійма́ти)! *див.* дава́ти (125)
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт колеса] *див.* дава́ти (127)
дала́
Приро́да дала́ *що* <Приро́да наділи́ла (обдарува́ла, одарува́ла *і т. ін.*) *чим*> <Приро́да не пошкодува́ла *чого*> *див.* приро́да
да́ти
◊ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.*) ніж (ножа́) в спи́ну (*рідше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)
◊ Дава́ти / да́ти во́лю нога́м *див.* дава́ти (55)
Дава́ти (ста́вити) / да́ти (поста́вити) обі́д *див.* дава́ти (20)
◊ Да́ти / дава́ти нау́ку *див.* дава́ти (136)
◊ Да́ти нога́м зна́ти *див.* дава́ти (150)
◊ Да́ти нурка́ *див.* дава́ти (151)
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)
◊ Не дава́ти / не да́ти в обра́зу (*розм.* в оби́ду) *див.* дава́ти (169)
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти (181)

ДА́ТИСЯ
да́тися
◊ Да́тися в нау́ку *див.* дава́тися (3)

ДВА
два
◊ Два чо́боти – па́ра <Па́ра чобі́т (два чо́боти) на одну́ но́гу> *див.* чо́боти

ДВОЮ́РІДНИЙ
двою́рідний
◊ На́шому ти́нові двою́рідний пліт *див.* пліт

ДЕ[1]
де
◊ Де вже но́ги не носи́ли *див.* нога́ (4)
◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися
◊ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не пове́рнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.*) *див.* оберта́тися (5)
◊ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.*) не пропада́ло (*рідше* не пропада́є) *див.* наш (1)
◊ Де нема́ (нема́є) *див.* нема́ (17)
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.*) со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.*) сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.*)> *див.* со́вість
◊ Ку́рці ні́де (нема́ (нема́є) де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ДЕ[2]
де
◊ Де в недо́вірка! *див.* недо́вірок (1)

ДЕМОКРА́Т
демокра́т
Націона́льний демокра́т *див.* демокра́т (1)

ДЕ́ННО
де́нно
◊ Де́нно і но́щно (*рідше* ні́чно) *див.* де́нно (1)

ДЕНЬ
день
◊ День і ніч <*рідше* Як день, так ніч> *див.* день (35)
День незале́жності *див.* день (6)
День Незале́жності Украї́ни *див.* день (7)
дні
◊ Дні і (та) но́чі <Дня́ми і ноча́ми> *див.* день (37)
дня
◊ Ні дня ні но́чі *див.* день (45)
дня́ми
◊ Дні і (та) но́чі <Дня́ми і ноча́ми> *див.* день (37)

ДЕ́РЕВО
де́рева
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́

ДЕРЖА́ТИ
держа́ти
◊ Держа́ти оби́ду *див.* держа́ти (6)
◊ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) себе́ в рука́х (в шо́рах) <Трима́ти (держа́ти) [свої́] не́рви в рука́х> *див.* трима́ти
де́ржать
◊ Но́ги не трима́ють (не де́ржать) *див.* нога́ (25)
держи́
◊ Держи́ в оби́дві жме́ні *див.* держа́ти (11)

ДЕРЖА́ТИСЯ
держа́тися
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися

ДЕ́РТИ
де́рти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Де́рти но́са (го́лову) [вгору] *див.* де́рти (10)

ДЕСЯ́ТИЙ
деся́тої
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.*) [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] кле́пки у голові́ *див.* нема́ (51)
деся́тою
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.*) / обмину́ти (обі́йти́, оббі́гти *і т. ін.*) деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)

ДЕТЕ́КТОР
дете́ктор
△ Дете́ктор брехні́ (непра́вди) *див.* дете́ктор (1)

ДИВИ́ТИСЯ
диви́тися
◊ Диви́тися не да́лі сво́го (вла́сного) но́са *див.* диви́тися (18)
◊ Диви́тися нема́ на що (ні на що) *див.* диви́тися (19)
◊ Диви́тися обома́ (*рідко* в оби́два) *див.* диви́тися (20)

ДИ́ВНИЙ
ди́вна
◊ Ди́вна (нечу́вана, надзвича́йна *і т. ін.*) річ *див.* річ[1]

ДИСПОЗИТИ́ВНИЙ
диспозити́вна
△ Диспозити́вна но́рма *див.* но́рма (1)

ДИ́ХАТИ
ди́хати
◊ Важки́м (недо́брим) ду́хом ди́хати *див.* ди́хати (2)

ДИХНУ́ТИ
дихну́ти
◊ [І] дихну́ти ні́коли (нема́ (нема́є) коли́) *див.* дихну́ти (1)

ДІВА́ТИ
діва́ти
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.*) пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)

ДІВА́ТИСЯ
діва́тися
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) куди́, ні́куди *і т. ін.*) діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)

ДІДЬКО
дідько
◊ [І] дідько но́гу злама́є (звихне́) *див.* дідько (4)
◊ Лихи́й *(рідше* нечи́стий, дідько *і т. ін.)* попу́тав (поплу́тав) *див.* лихи́й[1] (6)
◊ Чорт (дідько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
ДІЄСЛО́ВО
дієсло́ва
△ Неозна́чена фо́рма дієсло́ва *див.* фо́рма
ДІ́ЙСНИЙ
ді́йсне
◊ Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя *див.* пока́зувати
ДІ́ЙСНІСТЬ
ді́йсність
Оберта́тися / оберну́тися в ді́йсність *див.* оберта́тися (2)
Об'єкти́вна реа́льність (ді́йсність) *див.* реа́льність
ДІЛИ́ТИ
ділити
◊ Діли́ти шку́ру невби́того ведме́дя *див.* діли́ти (3)
ДІ́ЛО
ді́ла
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ді́ла *див.* нема́ (44)
◊ Не ма́ти [нія́кого] ді́ла *див.* ма́ти[2] (131)
◊ Не обкида́єшся ді́ла (турбо́т) *див.* обкида́тися (1)
ді́ло
◊ Ді́ло нехи́тре *див.* ді́ло (11)
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
◊ Нечи́сте ді́ло *див.* ді́ло (25)
◊ Обкрути́ти (обла́годити) дільце́ *(рідше* ді́ло, спра́ву) *див.* обкру́чувати (2)
ДІЛЬЦЕ́
дільце́
◊ Обкрути́ти (обла́годити) дільце́ *(рідше* ді́ло, спра́ву) *див.* обкру́чувати (2)
ДІСТАВА́ТИ
дістава́ти
Дістава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.)* в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* дістава́ти (1)
◊ Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба] *див.* дістава́ти (4)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)
ДІСТА́ТИ
діста́ти
Дістава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.)* в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* дістава́ти (1)
◊ Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба] *див.* дістава́ти (4)
◊ Діста́ти (з'ї́сти, спійма́ти, скуштува́ти *і т. ін.)* о́близня *див.* дістава́ти (11)
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти *див.* дістава́ти (14)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)
ДІ́ТИ[2]
ді́ти
◊ Ні́де гріха́ ді́ти (поді́ти) *див.* діва́ти (2)
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.)* пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
ДІ́ТИСЯ
ді́тися
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) куди́, ні́куди *і т. ін.)* діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)
ДІ́ЯТИ
ді́яти
◊ Ді́яти на не́рви *див.* ді́яти (1)
ДНО
дном
◊ Догори́ *(рідко* вверх) дном (нога́ми, *рідко* спо́дом) *див.* догори́ (1)
ДНЮВА́ТИ
днюва́ти
◊ [І] днюва́ти й ночува́ти *див.* днюва́ти (1)
ДОБА́
доба́
△ Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́> *див.* вік (16)
ДОБОВИ́Й
добова́
△ Небе́сна (добова́) парале́ль *див.* парале́ль
ДОБРА́НІЧ
добра́ніч
◊ На добра́ніч! <До́брої но́чі!> *<рідше* До́бра ніч!> *див.* добра́ніч (1)
ДО́БРИЙ
до́бра
◊ На добра́ніч! <До́брої но́чі!> *<рідше* До́бра ніч!> *див.* добра́ніч (1)
до́брим
◊ Помина́ти / пом'яну́ти до́брим (незли́м, ти́хим *і т. ін.)* сло́вом *див.* помина́ти[1]
до́брої
◊ На добра́ніч! <До́брої но́чі!> *<рідше* До́бра ніч!> *див.* добра́ніч (1)
до́бру
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
ДОБРО́
добро́
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
ДО́ВБНЯ
до́вбня
◊ До́вбня неоте́сана *див.* до́вбня (1)
ДО́ВГО
до́вго
◊ Недо́вго розду́муючи <Не розду́муючи до́вго> *див.* розду́мувати
ДОВГОФО́КУСНИЙ
довгофо́кусний
△ Довгофо́кусний об'єкти́в *див.* об'єкти́в (1)
ДОВІ́РА
дові́ри
△ Во́тум дові́ри (недові́ри) *див.* во́тум (1)
ДОВКО́ЛА
довко́ла
◊ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.)* / *рідше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.)* круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.)* па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)
ДОВОЛОКТИ́
доволокти́
◊ Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги *див.* доволіка́ти (1)
ДОГОРИ́
догори́
◊ Догори́ *(рідко* вверх) дном (нога́ми, *рідко* спо́дом) *див.* догори́ (1)
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* підніма́ти
◊ Поста́вити / ста́вити догори́ нога́ми *див.* поста́вити[1]
◊ Світ [догори́ нога́ми] переверта́ється (перекида́ється) / переверну́вся (переки́нувся) *див.* світ[2]
◊ Ходи́ти догори́ нога́ми *див.* ходи́ти

ДОДА́ТОК
дода́ток
△ Непрями́й дода́ток *див.* дода́ток (2)
ДОЗЕ́МНИЙ
дозе́мний
Дозе́мний (земни́й, низьки́й *і т. ін.)* уклі́н (поклі́н) *див.* уклі́н
дозе́мному
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.)* укло́ні *див.* схиля́ти
ДО́КИ
до́ки
◊ По́ки (до́ки) но́сять (слу́жать) но́ги *див.* нога́ (32)
ДО́ЛЯ[1]
до́лею
◊ Обі́йдений до́лею *див.* обі́йдений (1)
до́ля
◊ До́ля (приро́да) обділи́ла (скри́вдила) *див.* до́ля[1] (3)
ДОПОВІДНИ́Й
доповідна́
Доповідна́ запи́ска *(рідко* нота́тка) *див.* запи́ска (1)
ДОПОМО́ГА
допомо́га
△ Невідкла́дна [меди́чна] допомо́га *див.* допомо́га (3)
ДОРО́ГА
доро́гою
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)
доро́гу
◊ Обра́ти / обира́ти [свою́] сте́жку (стежи́ну, доро́гу *і т. ін.) див.* обира́ти (1)
ДОСА́ДА
доса́да
◊ Доса́да нахо́дить / найшла́ *див.* доса́да (2)
ДОТЕМНА́
дотемна́
◊ З (від) ра́нку (з ра́ння) до [са́мого] ве́чора (до сме́рку, до смерка́ння, дотемна́, до но́чі) *див.* ра́нок
ДОХІ́Д
дохі́д
△ Націона́льний дохі́д *див.* дохі́д (3)
△ Чи́стий націона́льний проду́кт (дохі́д) *див.* проду́кт
ДОЦЕНТРО́ВИЙ
доцентро́вий
△ Доцентро́вий нерв *див.* нерв (4)
ДОЩ
дощ
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сніг (дощ) на го́лову [з я́сного не́ба] *див.* сніг

ДРАТУВА́ТИ
дратува́ти
◊ Дратува́ти не́рви *див.* дратува́ти (1)
ДРІБ
дріб
△ Непра́вильний дріб *див.* дріб (3)
ДРІБНИ́Й
дрібна́
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця
дрібно́го
◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.)* льо́ту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)
ДРУ́ГИЙ
дру́га
◊ Дру́га нату́ра *див.* нату́ра (3)
◊ Одна́ нога́ тут, а дру́га там *див.* нога́ (30)
дру́гий
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ *(рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.) див.* нога́ (33)
дру́гим
◊ Оберну́тися / оберта́тися дру́гим (і́ншим, те́мним *і т. ін.)* бо́ком *див.* оберта́тися (7)
ДРУ́ЖНІЙ
дру́жній
◊ На коро́ткій (дру́жній) нозі́ *див.* нога́ (11)
ДУ́ЛЯ
ду́лю
◊ Взя́ти ду́лю [під ніс] *див.* узя́ти
◊ Ду́ля (ду́лю) з ма́ком (під ніс) *див.* ду́ля (1)
ду́ля
◊ Ду́ля (ду́лю) з ма́ком (під ніс) *див.* ду́ля (1)
ДУ́МАТИ
ду́мавши
◊ Недо́вго ду́маючи / ду́мавши *див.* ду́мати (4)
ду́мати
[І] ду́мати ні́чого *див.* ду́мати (2)
ду́маючи
◊ Недо́вго ду́маючи / ду́мавши *див.* ду́мати (4)
ДУ́МКА
ду́мки
◊ І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (18)
ду́мку
◊ І ду́мку лиши́ти (обли́шити) *див.* лиша́ти (1)
◊ Наво́дити (наверта́ти, наштó́вхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку *див.* наво́дити (10)

ДУ́РЕНЬ
ду́рень
◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)
ду́рнів
◊ Нема́ (нема́є) дурни́х (ду́рнів) *див.* нема́ (39)
ДУРНИ́Й
дурни́х
◊ Нема́ (нема́є) дурни́х (ду́рнів) *див.* нема́ (39)
ДУРНИ́ЦЯ
дурни́ці
◊ Городи́ти *(рідше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.) див.* городи́ти (1)
дурни́ць
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.) див.* плести́
дурни́цю
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.) див.* плести́
ДУ́ТИ
дме
◊ Аж но́сом ба́ньки дме *див.* ду́ти (1)
ДУХ
дух
Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* дух <Дух тьми> *див.* дух (2)
ду́хом
◊ Важки́м (недо́брим) ду́хом ди́хати *див.* ди́хати (2)
◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
ду́ху
◊ І ду́ху нема́ (нема́є, не було́, не чу́ти *і т. ін.) див.* нема́ (19)
ДУШ
ду́шем
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти (3)
ДУША́
душа́
◊ Душа́ несе́ тяга́р *див.* душа́ (29)
◊ Душа́ облива́ється кро́в'ю *див.* душа́ (30)
◊ Ні́міє се́рце (душа́) *див.* се́рце
◊ Се́рце (душа́) ни́є (млі́є, тлі́є *і т. ін.) див.* се́рце
◊ Че́сна душа́ (нату́ра) *див.* душа́ (77)

душе́ю

◇ [І (ні, ані)] копі́йки [злáманої (мíдної, щербáтої)] (шéляга) немá (немáє, не булó) за душéю *див.* немá (22)

◇ Немá (немáє) нічóго за душéю *див.* немá (56)

◇ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копі́йки (копійчи́ни, [лáманого (*рідко* злáманого)] грошá) за душéю (*рідко* при душі́) *див.* мáти[2] (123)

◇ Не мáти нічóго за душéю *див.* мáти[2] (128)

◇ Носи́тися як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт із грі́шною душéю *див.* носи́тися (4)

◇ Нутрóм (сéрцем, душéю, *рідко* дýхом) чýти (відчувáти) / відчýти *див.* чýти

душі́

◇ *Лишáти (залишáти) / лиши́ти (зали́шити)* глибóкий (невигóйний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лишáти (3)

◇ Немá (немáє) Бóга у сéрці (в душі́, в живóті) *див.* немá (36)

◇ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копі́йки (копійчи́ни, [лáманого (*рідко* злáманого)] грошá) за душéю (*рідко* при душі́) *див.* мáти[2] (123)

◇ Ятри́ти (роз'ятрювати, розтроюджувати, розворýшувати *і т. ін.*) / роз'ятри́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.*) [незагóйну (дáвню)] рáну [в сéрці (в душі́)] *див.* ятри́ти

дýшу

◇ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.*) [мáтір (дýшу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її́, їх *і т. ін.*) мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)

◇ Лоскотáти нéрви (*рідше* дýшу, сéрце *і т. ін.*) *див.* лоскотáти (2)

◇ Обгортáти (огортáти) / обгорнýти (огорнýти) дýшу (сéрце) тýгою (смýтком, сýмом *і т. ін.*) *див.* обгортáти (1)

◇ Скаламýтити [всю] дýшу ([все] нутрó) *див.* скаламýтити

ДУШИ́ТИ

души́ти

Души́ти в обі́ймах *див.* души́ти (1)

ЕВЕНТУА́ЛЬНИЙ

евентуáльний

△ Евентуáльний (непрями́й) вóтум *див.* вóтум (2)

ЕКВА́ТОР

еквáтор

△ Небéсний еквáтор *див.* еквáтор (2)

ЕКОЛОГІ́ЧНИЙ

екологі́чна

Екологі́чна небезпéка *див.* небезпéка (1)

ЕКОНОМІ́ЧНИЙ

економі́чна

△Новá економі́чна полі́тика *див.* полі́тика

ЕЛЕМЕ́НТ

елемéнт

Несвідóмий елемéнт *див.* елемéнт (1)

ЕМПІРЕ́Ї

емпірéях

◇ Витáти (лі́тáти, *рідко* ширя́ти) в хмáрах (в небесáх, в емпірéях *і т. ін.*) *див.* витáти (1)

Е́РА

éра

Нáша (новá) éра *див.* éра (1)

éру

◇ Відкривáти / відкри́ти [новý] стóрінку (éру) *див.* відкривáти (8)

ЄГИ́ПЕТСЬКИЙ

єги́петська

◇ Вавилóнський (єги́петський) полóн <Єги́петська невóля> *див.* полóн

єги́петський

◇ Вавилóнський (єги́петський) полóн <Єги́петська невóля> *див.* полóн

ЖАЛІ́ТИ

жалі́ти

◇ Не жалі́ти (не жалкувáти) [своі́х] ніг *див.* жалі́ти (2)

жалі́ючи

◇ Не жалі́ючи (не жалкýючи) [своі́х] ніг *див.* жалі́ти (3)

ЖАЛКУВА́ТИ

жалкувáти

◇ Не жалі́ти (не жалкувáти) [своі́х] ніг *див.* жалі́ти (2)

жалкýючи

◇ Не жалі́ючи (не жалкýючи) [своі́х] ніг *див.* жалі́ти (3)

ЖАР

жáром

◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] жáром (окрóпом, хóлодом, жáром і хóлодом, морóзом *і т. ін.*) обдáти / обдавáти <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто жáром обдáв> *див.* обдавáти (2)

ЖА́РКО

жáрко

◇ [Аж (і)] нéбу (*рідко* нéбові) [бýде (стáне)] жáрко *див.* жáрко (1)

ЖАРТ

жарт

◇ Перевóдити (обертáти, повертáти, перевертáти *і т. ін.*) / перевести́ (обернýти, повернýти, перевернýти *і т. ін.*) на жарт (на жáрти) *див.* перевóдити

жáрти

◇ Перевóдити (обертáти, повертáти, перевертáти *і т. ін.*) / перевести́ (обернýти, повернýти, перевернýти *і т. ін.*) на жарт (на жáрти) *див.* перевóдити

ЖАХ

жах

◇ Страх (óстрах, жах) берé (обгортáє, обіймáє, обнімáє, охóплює *і т. ін.*) / узя́в (обгорнýв, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.*) *кого* <Страх нахóдить (нападáє) / найшóв (напáв) *на кого*> *див.* страх[1]

ЖДА́НИКИ

ждáниками

◇ Годувáти обіця́нками (ждáниками, пождáниками) *див.* годувáти (6)

ЖИВИ́Й

живи́м

◇ Живи́м до Бóга (на нéбо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)

живóго

◇ Мі́сця живóго немá (немáє, не булó *і т. ін.*) *див.* немá (30)

живý

◇ Взя́ти на живý ни́тку *див.* узя́ти

◇ На живý ни́тку *див.* ни́тка (5)

ЖИВІ́Т

живóті

◇ Немá (немáє) Бóга у сéрці (в душі́, в живóті) *див.* немá (36)

ЖИВЦЕ́М

живцéм

◇ Облупи́ти / облýплювати живцéм *див.* облýплювати (1)

ЖИТТЯ́

житті́

◇ Нікóли в сві́ті (в житті́) *див.* нікóли (1)

життя́

◇ Немá (немáє, не булó, не стáло *і т. ін.*) життя́ *див.* немá (53)

ЖМЕ́НЯ

жмéні

◇ Брáти / взя́ти в обидві жмéні *див.* брáти (65)

◇ Вхопи́ти в обидві жмéні *див.* ухóплювати

◇ Держи́ в обидві жмéні *див.* держáти (11)

◇ Наставля́й кишéню (кишéні, обидві жмéні) *див.* наставля́ти[1] (2)

ЖО́ДЕН

жóден

◇ Ніякий (жóден, *рідше* ні оди́н *і т. ін.*) собáка *див.* собáка

жóдних

Без [жóдних (ніяких, усяких *і т. ін.*)] церемóній <Без [жóдної (ніякої, усякої *і т. ін.*)] церемóнії> *див.* церемóнія

○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)

◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)

Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)

◊ [Нема́ (нема́є)] нія́ких (жо́дних) пробле́м *див.* нема́ (57)

жо́дного

○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)

◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)

Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)

жо́дної

Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.*)] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.*)] церемо́нії> *див.* церемо́нія

ЖО́ДНИЙ

жо́дних

Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.*)] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.*)] церемо́нії> *див.* церемо́нія

○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)

◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)

Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)

◊ [Нема́ (нема́є)] нія́ких (жо́дних) пробле́м *див.* нема́ (57)

жо́дного

○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)

◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)

Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)

жо́дної

Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.*)] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.*)] церемо́нії> *див.* церемо́нія

ЖУРБА́

журбу́

Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розвіювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.*) *див.* розважа́ти

ЗАБРИНІ́ТИ

забрини́ть

◊ [Ні (і)] му́шка (*рідше* му́ха) [ніде́] не забрини́ть *див.* му́шка[1] (1)

ЗАБУ́ХАТИ

забу́хала

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

ЗАВЕРТІ́ТИСЯ

завертівся

◊ [Аж (*рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ЗАВІ́Д

заво́ді

◊ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́ (34)

заво́ду

◊ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́ (34)

ЗАВІ́Т

заві́т

Нови́й Заві́т (Запові́т) *див.* заві́т (2)

ЗАВО́Д[4]

заво́ді

◊ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́ (34)

заво́ду

◊ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́ (34)

ЗА́ВТРА

за́втра

◊ Не сьо́годні (не ни́ні), так за́втра *див.* сьо́годні

ЗАГНУ́ТИ

загну́ти

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

ЗАГОВОРИ́ТИ

заговори́ла

◊ Говори́ть (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров (8)

заговори́ло

◊ Заговори́ло (ви́лізло) нутро́ *див.* нутро́ (2)

ЗАДЕ́РТИ[1]

заде́рти

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

◊ Заде́рти но́ги *див.* задира́ти[1] (1)

ЗАДИРА́ТИ[1]

задира́ти

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

ЗА́ДНІЙ

за́дні

◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися

за́дніх

◊ Без за́дніх ніг *див.* нога́ (3)

ЗАЇДА́ТИ

заїда́є

Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́ (1)

ЗАЇ́СТИ

заї́ла

Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́ (1)

ЗАКИПА́ТИ

закипа́є

◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.*) / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.*) кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.*) *див.* се́рце

ЗАКИПІ́ТИ

закипі́ло

◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.*) / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.*) кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.*) *див.* се́рце

ЗАКОЛИХА́ТИСЯ

заколиха́вся

◊ [Аж (*рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ЗАКОЛО́ТИ[1]

заколо́ти

◊ У ніс заколо́ти *див.* зако́лювати[1] (1)

ЗАКО́Н

зако́н

Непи́саний зако́н *див.* зако́н (2)

ЗАКОПИ́ЛИТИ

закопи́лити

◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.*) *див.* копи́лити (1)

ЗАКОПИ́ЛЮВАТИ
закопи́лювати
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, нóса, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)

ЗАКРУТИ́ТИ[2]
закрути́ло
◊ [Аж] закрути́ло в нóсі *див.* закрути́ти[2] (1)

ЗАКРУТИ́ТИСЯ[2]
закрути́вся
◊ [Аж *(рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертíвся, замакі́трився, заколиха́вся, пішóв) óбертом (пере́кидом, пере́кидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ЗАЛИВА́ТИ
залива́є
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Піт залива́є / зали́в óчі (лице́, обли́ччя *і т. ін.) див.* піт

ЗАЛИВА́ТИСЯ
залива́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозóю) *див.* облива́тися (2)

ЗАЛИ́ТИ
зали́в
◊ Піт залива́є / зали́в óчі (лице́, обли́ччя *і т. ін.) див.* піт
залила́
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)

ЗАЛИ́ТИСЯ
зали́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозóю) *див.* облива́тися (2)

ЗАЛИША́ТИ
залиша́ти
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибóкий (невигóйний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)

ЗАЛИША́ТИСЯ
залиша́ється
◊ Ні́чого [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зоста́ється, *рідко* не оста́ється *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)

ЗАЛИ́ШИТИ
зали́шити
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибóкий (невигóйний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)

ЗАЛИ́ШИТИСЯ
зали́шилося
◊ Нема́ (нема́є, не булó, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухóї (рубця́ сухóго) <Ни́тки (ни́точки) сухóї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)
◊ Ні́чого [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зоста́ється, *рідко* не оста́ється *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)
зали́шитися
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з нóсом <Діста́ти / дістава́ти нóса> *див.* лиша́тися (7)

ЗАЛІ́ЗНИЙ
залі́зні
Стале́ві (залі́зні) не́рви *див.* нерв (1)

ЗАЛОСКОТА́ТИ
залоскота́ло
◊ Залоскота́ло в гóрлі (в нóсі) *див.* залоскóчувати (1)

ЗАМАКІ́ТРИТИСЯ
замакі́трився
◊ [Аж *(рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертíвся, замакі́трився, заколиха́вся, пішóв) óбертом (пере́кидом, пере́кидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ЗАМАНИ́ТИ
замани́ти
◊ [І (ні́яким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)

ЗАНЕСТИ́
занесла́
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)

ЗАНИ́ШПОРИТИ
зани́шпорити
◊ Ни́шпорити / зани́шпорити óком (очи́ма, пóглядом *і т. ін.) див.* ни́шпорити (1)

ЗАНУ́ДИТИ
зану́дити
◊ Ну́дити (нудьгува́ти) / зану́дити [бі́лим] сві́том <Ну́дитися сві́том> *див.* ну́дити (2)

ЗАОРА́ТИ
заора́ти
◊ Заора́ти (зари́ти, запорóти) нóсом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* заóрювати (1)

ЗАПИ́СКА
запи́ска
Доповідна́ запи́ска *(рідко* нота́тка) *див.* запи́ска (1)

ЗАПЛІТА́ТИСЯ
заплітáються
◊ Нóги заплітáються *див.* нога́ (23)

ЗАПОВІ́Т
запові́т
Нови́й Заві́т (Заповí́т) *див.* заві́т (2)

ЗАПОРІ́ЗЬКИЙ
запорі́зьке
Ві́йсько Запорóзьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)

ЗАПОРÓЗЬКИЙ
запорóзьке
Ві́йсько Запорóзьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)

ЗАПОРÓТИ
запорóти
◊ Заора́ти (зари́ти, запорóти) нóсом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* заóрювати (1)

ЗАПОРОШИ́ТИ
запороши́ти
◊ Ні́чим (нема́ (нема́є) чим) óка запороши́ти *див.* запорóшувати (1)

ЗАРИВА́ТИСЯ[1]
зарива́тися
Зарива́тися / зари́тися нóсом *див.* зарива́тися[1] (1)

ЗАРИ́ТИ
зари́ти
◊ Заора́ти (зари́ти, запорóти) нóсом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* заóрювати (1)

ЗАРИ́ТИСЯ
зари́тися
Зарива́тися / зари́тися нóсом *див.* зарива́тися[1] (1)

ЗАРОБІ́ТНИЙ
заробі́тна
△ Номіна́льна заробі́тна пла́та *див.* пла́та[1]

ЗАРУБА́ТИ
заруба́ти
◊ Заруба́ти [собі́] на нóсі *див.* зару́бувати (1)

ЗАТРУСИ́ТИСЯ
затруси́лися
◊ Нóги аж затруси́лися до та́нцю *див.* нога́ (21)

ЗАХОДИ́ТИ
заходи́ла
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
ЗАЧЕПИ́ТИСЯ[2]
зачепи́тися
◊ Ні (нема́) за що о́ком зачепи́тися *див.* зачі́плюватися (1)
ЗАШПИЛИ́ТИ
зашпили́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
ЗАШПИ́ЛЮВАТИ
зашпи́лювати
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
ЗАЩЕ́МЛЕННЯ
защ́емлення
△ Защ́емлення не́рва *див.* защ́емлення (2)
ЗБИВА́ТИ
збива́ти
Збива́ти / зби́ти з ніг *див.* збива́ти (1)
Збива́ти / зби́ти но́ги *див.* збива́ти (3)
ЗБИВА́ТИСЯ
збива́тися
◊ Збива́тися / зби́тися з ніг *див.* збива́тися (5)
Збива́тися / зби́тися з ногі́ *див.* збива́тися (1)
ЗБИ́ТИ
зби́ти
Збива́ти / зби́ти з ніг *див.* збива́ти (1)
Збива́ти / зби́ти но́ги *див.* збива́ти (3)
ЗБИ́ТИСЯ
зби́тися
◊ Збива́тися / зби́тися з ніг *див.* збива́тися (5)
Збива́тися / зби́тися з ногі́ *див.* збива́тися (1)
ЗБИ́ТКИ
зби́тки
Нести́ зби́тки *див.* нести́ (3)
ЗБИ́ТОК
зби́тки
Нести́ зби́тки *див.* нести́ (3)
ЗВАЛИ́ТИ
звали́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розвіювати, вали́ти *і т. ін.*) / оберну́ти (розби́ти, розвіяти, звали́ти *і т. ін.*) на (у) прах (*рідко* на пил) *див.* оберта́ти (3)

ЗВАЛИ́ТИСЯ
звали́тися
◊ Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] з не́ба (*рідше* з мі́сяця) впа́сти (звали́тися) *див.* упа́сти[1]
ЗВА́ЛЮВАТИ
зва́лювати
◊ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
ЗВА́НИЙ
зва́ний
Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д (1)
ЗВАННЯ́
званн́я
Надава́ти / нада́ти званн́я (науко́вий сту́пінь, ти́тул *і т. ін.) див.* надава́ти[2] (2)
ЗВЕСТИ́
звести́
◊ Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси> *див.* зво́дити (13)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.*) на но́ги *див.* підніма́ти
ЗВЕСТИ́СЯ
звести́ся
◊ Звести́ся до ни́тки *див.* зво́дитися (2)
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.*) / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (нінаві́що) *див.* схо́дити
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
ЗВИХНУ́ТИ
звихне́
◊ [І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́) *див.* ді́дько (4)
ЗВИЧА́ЙНИЙ
звича́йним
○ Норма́льним (звича́йним) хо́дом *див.* хід
ЗВІД
звід
Небе́сний звід <Звід не́ба> *див.* звід (2)
ЗВІ́ДКИ
звідки
◊ Звідки но́ги росту́ть *див.* нога́ (6)
ЗВО́ДИТИ
зво́дити
◊ Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси> *див.* зво́дити (13)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.*) на но́ги *див.* підніма́ти
ЗВО́ДИТИСЯ
зво́дитися
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.*) / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (нінаві́що) *див.* схо́дити
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
ЗВУК
звук
△ Звук низько́го підняття́ *див.* звук (5)
ЗВ'ЯЗА́ТИ
зв'яза́ти
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)
ЗВ'Я́ЗУВАТИ
зв'я́зувати
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)
ЗГАДА́ТИ
згада́ти
Зга́дувати / згада́ти недо́брою па́м'яттю (недо́брим сло́вом) *див.* зга́дувати (2)
ЗГА́ДУВАТИ
зга́дувати
Зга́дувати / згада́ти недо́брою па́м'яттю (недо́брим сло́вом) *див.* зга́дувати (2)
Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)
зга́дуючи
Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)
ЗГА́СЛИЙ
зга́слий
△ Зга́слий (пога́слий, неді́ючий) вулка́н *див.* вулка́н (3)
ЗГОРА́ТИ
згора́ти
◊ Згоря́ти (згора́ти) від нетерпля́чки (від нетерпі́ння) *див.* згоря́ти (1)
◊ Згоря́ти (згора́ти, перетво́рюватися, оберта́тися) / згорі́ти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) по́піл *див.* згоря́ти (2)
ЗГОРІ́ТИ
згорі́ти
◊ Згоря́ти (згора́ти, перетво́рюватися, оберта́тися) / згорі́ти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) по́піл *див.* згоря́ти (2)

ЗГОРЯ́ТИ
згоря́ти
◊ Згоря́ти (згора́ти) від нетерпля́чки (від нетерпі́ння) *див.* згоря́ти (1)
◊ Згоря́ти (згора́ти, перетво́рюватися, оберта́тися) / згорі́ти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) по́піл *див.* згоря́ти (2)

ЗГУСТИ́ТИСЯ
згусти́лася
◊ Згу́щується (згуща́ється) / згусти́лася атмосфе́ра (ніч) <Згусти́лися ті́ні> *див.* атмосфе́ра (3)
згусти́лися
◊ Згу́щується (згуща́ється) / згусти́лася атмосфе́ра (ніч) <Згусти́лися ті́ні> *див.* атмосфе́ра (3)

ЗГУЩА́ТИСЯ
згуща́ється
◊ Згу́щується (згуща́ється) / згусти́лася атмосфе́ра (ніч) <Згусти́лися ті́ні> *див.* атмосфе́ра (3)

ЗГУ́ЩУВАТИСЯ
згу́щується
◊ Згу́щується (згуща́ється) / згусти́лася атмосфе́ра (ніч) <Згусти́лися ті́ні> *див.* атмосфе́ра (3)

ЗДАВА́ТИ
здаю́ть
◊ Не́рви здаю́ть / здали́ *див.* нерв (7)

ЗДА́ТИ
здали́
◊ Не́рви здаю́ть / здали́ *див.* нерв (7)

ЗДЕ́РЖАТИ
зде́ржати
Стри́мувати *(розм.* зде́ржувати) / стри́мати *(розм.* зде́ржати) ата́ку (на́ступ) *див.* стри́мувати

ЗДЕ́РЖУВАТИ
зде́ржувати
Стри́мувати *(розм.* зде́ржувати) / стри́мати *(розм.* зде́ржати) ата́ку (на́ступ) *див.* стри́мувати

ЗДИ́БЛЕНИЙ
зди́блений
Зди́блений ніс (но́сик) *див.* ніс (1)

ЗДІЙМА́ТИ
здійма́ти
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)
◊ Зіро́к з не́ба не хапа́ти (не зніма́ти, не здійма́ти *і т. ін.) див.* хапа́ти[1]

ЗДІЙНЯ́ТИ
здійня́ти
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)

ЗДОБУВА́ТИ
здобува́ти
Здобува́ти / здобу́ти нау́ку *див.* здобува́ти (3)
Здобува́ти / здобу́ти недо́бру сла́ву (недо́брої сла́ви) *див.* здобува́ти (4)

ЗДОБУ́ТИ
здобу́ти
Здобува́ти / здобу́ти нау́ку *див.* здобува́ти (3)
Здобува́ти / здобу́ти недо́бру сла́ву (недо́брої сла́ви) *див.* здобува́ти (4)

ЗДОРО́В
здоро́в
Носи́ (носі́ть) здоро́в (здоро́ва, здоро́ві) *див.* носи́ти (1)

ЗДОРОВЕ́НЬКИЙ
здорове́нькі
З [свято́ю] неді́лею [бу́дьте здоро́ві (здорове́нькі)] *див.* неді́ля (4)

ЗДОРО́ВИЙ
здоро́ва
Носи́ (носі́ть) здоро́в (здоро́ва, здоро́ві) *див.* носи́ти (1)
здоро́вий
◊ Ці́лий і здоро́вий (неушко́джений) *див.* ці́лий
здоро́ві
З [свято́ю] неді́лею [бу́дьте здоро́ві (здорове́нькі)] *див.* неді́ля (4)
Носи́ (носі́ть) здоро́в (здоро́ва, здоро́ві) *див.* носи́ти (1)
Чи здоро́ві ночува́ли? *див.* ночува́ти (1)

ЗДРА́СТУВАТИ
здра́стуйте
Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг *і т. ін.) див.* потрі́бно

ЗДУ́ЖАТИ
зду́жати
Ніг не [зду́жати] підволочи́ти (підволокти́) *див.* підволіка́ти

ЗЕ́ЛЕН
зеле́на
Зеле́на неді́ля *див.* неді́ля (3)
зеле́них
◊ До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)
зеле́ні
Зеле́ні свя́та́ (свя́тки́) <Кле́чана (кле́чальна) неді́ля> <Кле́чані свя́та́> *див.* свя́то[1]

ЗЕЛЕ́НИЙ
зеле́на
Зеле́на неді́ля *див.* неді́ля (3)
зеле́них
◊ До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)
зеле́ні
Зеле́ні свя́та́ (свя́тки́) <Кле́чана (кле́чальна) неді́ля> <Кле́чані свя́та́> *див.* свя́то[1]

ЗЕМЛЯ́
земле́ю
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути в пові́трі (між не́бом і земле́ю) *див.* ви́сіти (7)
землі́
△ Земна́ вісь <Вісь оберта́ння Землі́> *див.* вісь (4)
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (приростáють) / прикипі́ли (приросли́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.) див.* нога́ (29)
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо (5)
◊ Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́) *див.* стоя́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* не́бо від землі́ *див.* не́бо (6)
зе́млю
◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю *див.* рва́ти
◊ Заора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* зао́рювати (1)
◊ Ски́нути з не́ба (з небе́с) на зе́млю *див.* скида́ти
земля́
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під нога́ми *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
◊ Земля́ гори́ть під нога́ми *чиї́ми, в кого* <Земля́ гори́ть *під ким*> *див.* земля́ (17)
Земля́ схо́диться з не́бом *див.* земля́ (3)
◊ Земля́ тіка́є (вислиза́є) / втекла́ (ви́слизнула) з-під ніг *(рідко* з-під підошо́в) *див.* земля́ (21)
◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)
◊ Як земля́ но́сить *див.* земля́ (34)

ЗЕМНИ́Й
земна́
△ Земна́ вісь <Вісь оберта́ння Землі́> *див.* вісь (4)
земни́й
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н) *див.* віддава́ти (25)
Дозе́мний (земни́й, низьки́й *і т. ін.)* укло́н (покло́н) *див.* укло́н

ЗЕ́МНО
зе́мно
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.) див.* кла́нятися (1)

ЗЕРНИ́НА
зерни́ні
◊ [І] го́лці (я́блуку, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]

ЗЕ́РНО́
зе́рну́
◊ [І] го́лці (я́блуку, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]

ЗИ́МНИЙ
зи́мною
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [холо́дною *(рідко* зи́мною)] водо́ю обли́тий *див.* обли́тий (3)

ЗІЙТИ́[1]
зійти́
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (нінаві́що) *див.* схо́дити

ЗІПНУ́ТИСЯ
зіпну́тися
Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.) див.* спина́тися

ЗІПСУВА́ТИ
зіпсува́ти
◊ Псува́ти / зіпсува́ти обі́дню *див.* псува́ти

ЗІП'ЯСТИ́СЯ
зіп'ясти́ся
На носки́ (на па́льці, навшпи́ньки) става́ти (спина́тися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.) див.* става́ти
Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.) див.* спина́тися

ЗІР
зір
Наці́лити / наці́лювати о́чі (зір, по́гляд) *див.* наці́лювати (1)
зо́ри
◊ Оберта́ти / оберну́ти [свої́] о́чі (по́гляд, зо́ри *і т. ін.) див.* оберта́ти (2)
зо́ром
◊ Обво́дити (огорта́ти) / обвести́ (огорну́ти) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обво́дити (3)
◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обма́цувати (1)

ЗІРВА́ТИСЯ
зірва́тися
◊ Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рі́вні ([рі́вні] но́ги) *див.* зрива́тися (5)

ЗІ́РКА
зірки́
◊ Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба] *див.* дістава́ти (4)
зіро́к
◊ Зіро́к з не́ба не хапа́ти (не зніма́ти, не здійма́ти *і т. ін.) див.* хапа́ти[1]
◊ Як зіро́к (зір) на не́бі *див.* зі́рка (13)

З'Ї́СТИ
з'ї́сти
◊ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти (пійма́ти)! *див.* дава́ти (125)
◊ Діста́ти (з'ї́сти, спійма́ти, скуштува́ти *і т. ін.)* о́близня *див.* дістава́ти (11)

ЗЛА́МАНИЙ
зла́маного
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)
зла́маної
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́ (22)

ЗЛАМА́ТИ
злама́є
◊ [І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́) *див.* ді́дько (4)
◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є *і т. ін.) див.* чорт
злама́ти
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти *і т. ін.)* зу́би *див.* лама́ти (3)

ЗЛИ́ДНІ
зли́дні
Терпі́ти нужду́ (зли́дні, неста́тки *і т. ін.) див.* терпі́ти

ЗЛИЙ
злий
Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* дух <Дух тьми> *див.* дух (2)

ЗЛИ́ТИ[1]
зли́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти (3)

ЗЛО[1]
злу
Непроти́влення злу [наси́льством] *див.* непроти́влення (1)

ЗЛОВИ́ТИ
злови́ти
◊ Злови́ти ни́тку (нитки́) *див.* злови́ти (1)

ЗЛОМИ́ТИ
зло́мить
◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є *і т. ін.) див.* чорт

ЗМЕТНУ́ТИСЯ
зметну́тися
◊ Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рі́вні ([рі́вні] но́ги) *див.* зрива́тися (5)

ЗМІСТ
зміст
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)

ЗМО́КНУТИ
змо́кнути
◊ Промо́кнути (змо́кнути) до ни́тки (до ни́точки, до соро́чки, до [са́мих] сорочо́к) *див.* промока́ти[1]

ЗМОЧИ́ТИ
змочи́ти
Змочи́ти до ни́тки (до кісто́к) *див.* змо́чувати (1)

ЗНАЙТИ́
зна́йдеш
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)
знайти́
◊ Знахо́дити (нахо́дити) / знайти́ (найти́) смак *див.* знахо́дити (15)
◊ Смерть найти́ (знайти́) *див.* смерть

ЗНАК
знак
△ Но́тний знак *див.* знак (21)

ЗНА́ТИ
зна
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
зна́є
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
знай
◊ Знай на́ших! *див.* зна́ти (14)
зна́ли
◊ Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рука́
зна́ти
◊ Да́ти нога́м зна́ти *див.* дава́ти (150)
◊ Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот *див.* зна́ти (23)
◊ Зна́ти як облу́пленого (облу́плених) *див.* зна́ти (26)
◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́ (28)
◊ Не зна́ти лиця́ (обли́ччя) *див.* зна́ти (35)

зна́ю
◊ Моя́ ха́та скра́ю [, я нічо́го не зна́ю] *див.* ха́та
зна́ють
◊ Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рука́
ЗНА́ТИСЯ
зна́тися
◊ Зна́тися з чорта́ми (нечи́стою си́лою, нечи́стим) *див.* зна́тися (2)
ЗНАХО́ДИТИ
знахо́дити
◊ Знахо́дити (нахо́дити) / знайти́ (найти́) смак *див.* знахо́дити (15)
ЗНЕСТИ́
знести́
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)
ЗНЕТЯ́МА
знетя́ми
○ До нестя́ми (до знетя́ми, до не́стяму) *див.* нестя́ма (1)
ЗНІМА́ТИ
зніма́ти
◊ Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба] *див.* дістава́ти (4)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)
◊ Зіро́к з не́ба не хапа́ти (не зніма́ти, не здійма́ти *і т. ін.) див.* хапа́ти[1]
◊ Зніма́ти / зня́ти з о́бліку *див.* зніма́ти (11)
ЗНОС[2]
зно́су
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не бу́де) зно́су *див.* нема́ (48)
ЗНО́СИТИ
зно́сити
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)
ЗНЯ́ТИ
зня́ти
◊ Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба] *див.* дістава́ти (4)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.) див.* здійма́ти (2)
◊ Зніма́ти / зня́ти з о́бліку *див.* зніма́ти (11)

ЗОБИ́ДИТИ
зоби́див
◊ Бог ро́зумом зоби́див (обділи́в) *див.* бог (14)
ЗО́ВНІШНІЙ
зо́внішнє
△ Зо́внішнє незале́жне оці́нювання *див.* оці́нювання
ЗОЛОТИ́Й
золоту́
◊ Вписа́ти /впи́сувати нову́ (золоту́, славе́тну *і т. ін.)* сторі́нку *див.* впи́сувати (2)
ЗОРЯ́
зір
◊ Як зіро́к (зір) на не́бі *див.* зі́рка (13)
зо́рі
◊ Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба] *див.* дістава́ти (4)
ЗОСТАВА́ТИСЯ
зостає́ться
◊ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)
ЗОСТА́ТИСЯ
зоста́лося
◊ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (нс залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)
ЗРА́ДЖУВАТИ
зра́джувати
Не зра́джувати / не зра́дити своє́ї нату́ри (вда́чі) *див.* зра́джувати (3)
ЗРА́ДИТИ
зра́дити
Не зра́джувати / не зра́дити своє́ї нату́ри (вда́чі) *див.* зра́джувати (3)
ЗРИВ
зрив
Нерво́вий зрив *див.* зрив (1)
ЗРИВА́ТИСЯ
зрива́тися
◊ Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рі́вні ([рі́вні] но́ги) *див.* зрива́тися (5)
ЗРОБИ́ТИ
зро́биш
Нічо́го не зро́биш (не поро́биш) <Що [ж ти] зро́биш (поро́биш)> *див.* зроби́ти (8)
ЗУБ
зуб
◊ [І] на зуб нічо́го покла́сти *див.* покла́сти[1]
◊ Ні (ані́) в зуб [ного́ю] *див.* зуб (14)

зуба́ми
◊ Зора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* зао́рювати (1)
◊ Рука́ми й нога́ми [й зуба́ми] *див.* рука́
зу́би
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти *і т. ін.)* зу́би *див.* лама́ти (3)
ЗУПИ́Н
зупи́ну
◊ Нема́ (нема́є, не було́) зупи́ну (впи́ну, спи́ну *і т. ін.) див.* нема́ (45)
ЗУСИ́ЛЛЯ
зуси́лля
○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)
зуси́ллями
Спі́льними (об’є́днаними) зуси́ллями (си́лами, турбо́тами *і т. ін.) див.* зуси́лля (3)
зуси́ль
○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)
ЗУСПІ́ТИ
зуспі́ло
◊ Го́ре (ли́хо, неща́стя *і т. ін.)* посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
ЗУСТРІ́НУТИ
зустрі́нути
◊ Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами *див.* прийма́ти
ЗУСТРІ́ТИ
зустрі́ти
◊ Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами *див.* прийма́ти
ЗУ́СТРІЧ
зу́стріч
Зу́стріч Ново́го ро́ку *див.* зу́стріч (1)
ЗУСТРІЧА́ТИ
зустріча́ти
◊ Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами *див.* прийма́ти
ЙО́ЛОП
йо́лоп
◊ Йо́лоп Царя́ Небе́сного *див.* йо́лоп (1)
ЙТИ
йде́
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (захо́ди́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
◊ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)

йшло
◊ Куди́ [на́ше] не йшло *див.* іти́ (146)
ІДЕАЛІ́ЗМ
ідеалі́зм
△ Об'єкти́вний ідеалі́зм *див.* ідеалі́зм (1)
ІДЕНТИФІКАЦІ́ЙНИЙ
ідентифікаці́йний
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер (2)
ІДЕ́Я
іде́я
Націона́льна іде́я *див.* іде́я (1)
ІНТЕГРА́Л
інтегра́л
△ Невизна́чений інтегра́л *див.* інтегра́л (2)
ІНФЛЯ́ЦІЯ
інфля́ція
△ Нестри́мна (галопу́юча, гало́пна) інфля́ція *див.* інфля́ція (2)
△ Обва́льна інфля́ція *див.* інфля́ція (3)
ІНФОРМА́ЦІЯ
інформа́ції
△ Носі́й інформа́ції *див.* носі́й (2)
І́НШИЙ
і́нший
◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]
і́ншим
◊ Нови́м (і́ншим) о́ком *див.* о́ко[1]
◊ Оберну́тися / оберта́тися дру́гим (і́ншим, те́мним *і т. ін.*) бо́ком *див.* оберта́тися (7)
і́нші
◊ Перево́дити / перевести́ на нові́ (і́нші) ре́йки *див.* перево́дити
і́ншому
◊ У [і́ншому, ново́му *і т. ін.*] сві́тлі *див.* сві́тло[1]
ІО́Н
іо́ни
△ Негати́вні іо́ни *див.* іо́ни (1)
ЇСТИ
ї́сти
◊ Неду́рно (неда́ром) хліб ї́сти *див.* ї́сти (19)
І́СТИНА
і́стина
△ Об'єкти́вна і́стина *див.* і́стина (3)
ІСТО́РІЯ
істо́рія
Нові́тня істо́рія *див.* істо́рія (1)
ІСТО́ТА
істо́т
△ Катего́рія істо́т – неісто́т *див.* катего́рія (3)

ІТИ́
іде́
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
іди́
◊ Іди́ [собі́] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері) *див.* іти́ (54)
іти́
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)
Іти́ в недо́гарок *див.* іти́ (8)
◊ Іти́ в но́гу *див.* іти́ (62)
◊ Іти́ невторо́ваним шляхо́м (невторо́ваними шляха́ми) *див.* іти́ (74)
◊ Іти́ / піти́ на не́бо *див.* іти́ (101)
◊ Іти́ про́ти (насу́проті) *кого, чого* <Іти́ всу́переч *кого, чого, кому, чому*> *див.* іти́ (127)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
ЇХНІЙ
ї́хнього
◊ На́шого (ва́шого, ї́хнього *і т. ін.)* по́ля я́года (я́гідка, я́гідки) *див.* я́года
КАБЛУ́К
каблуки́
◊ Оббива́ти / пооббива́ти каблуки́ *див.* каблу́к (2)
КАВА́ЛОК
кава́лок
◊ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к
КАЗА́ТИ
каза́ти
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
КАЙДА́НИ
кайда́ни
◊ Носи́ти кайда́ни *див.* носи́ти (5)
КАЛА́Ч
калаче́м
◊ [І (ні́яким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)
КАЛИ́ТКА
кали́тка
◊ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.)* кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (7)
КАМІ́ННЯ
камі́ння
◊ Хай (хоч) камі́ння з не́ба [па́дає] *див.* камі́ння (3)

КА́МІНЬ
ка́меня
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (приросли́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.) див.* нога́ (29)
ка́мінь
◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.)* коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2] (1)
КАМ'ЯНИ́Й
кам'яни́м
◊ З кам'яни́м лице́м (обли́ччям) *див.* лице́ (3)
КА́НУТИ
ка́нути
◊ Ка́нути в бе́звість (у небуття́, у ві́чність) *див.* ка́нути (2)
КА́РА
ка́ри
◊ Ка́ри (суда́, розпра́ви *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (27)
ка́ру
◊ Нести́ ка́ру *див.* нести́ (8)
КАТЕГО́РІЯ
катего́рія
△ Катего́рія істо́т – неісто́т *див.* катего́рія (3)
КА́ША
ка́шу
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти, *рідше* начха́ти) в борщ (в ка́шу) *див.* плюва́ти
КВІ́НТА
кві́нту
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
КВІТНИ́Й
квітна́
Ве́рбна (Квітна́, Шутко́ва) неді́ля *див.* неді́ля (1)
КВО́ЧКА
кво́чка
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кво́чка в обича́йці *див.* кво́чка (1)
КЕ́БА
ке́би
◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́ (37)
КЕБЕ́ТА
кебе́ти
◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́ (37)
КИ́ДАТИ
ки́дати
◊ Ки́дати / ки́нути в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)
◊ Ки́дати / ки́нути недо́брим о́ком *див.* ки́дати (19)

◇ Ки́дати / ки́нути обвинувáчення [в óчі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.*)] *див.* ки́дати (20)

КИ́ДАТИСЯ

ки́датися

◇ Пáдати (ки́датися) / упáсти (ки́нутися) в нóги (під нóги, до ніг *і т. ін.*) *див.* пáдати

Припадáти (ки́датися, пáдати *і т. ін.*) до ніг *див.* припадáти

КИЙ[1]

кий

◇ Обламáти / облáмувати кий (пáлицю, віник *і т. ін.*) *див.* облáмувати[1] (2)

КИ́НУТИ

ки́нути

◇ Ки́дати / ки́нути в óчі (у ві́чі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)

◇ Ки́дати / ки́нути недóбрим óком *див.* ки́дати (19)

◇ Ки́дати / ки́нути обвинувáчення [в óчі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.*)] *див.* ки́дати (20)

◇ Ки́нути в небуття́ *див.* ки́дати (40)

◇ Ні́де (немá (немáє) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просýнути, штрикнýти, ткнýти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

КИ́НУТИСЯ

ки́нулася

◇ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лицé *і т. ін.*) *див.* кров (7)

ки́нутися

◇ Пáдати (ки́датися) / упáсти (ки́нутися) в нóги (під нóги, до ніг *і т. ін.*) *див.* пáдати

КИ́РПА

ки́рпу

◇ Води́ти / поводи́ти за ніс (за нóса, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)

◇ Гнýти (дéрти, задирáти) / загнýти (задéрти) ки́рпу (нóса, ніс) *див.* гнýти (3)

КИСІ́ЛЬ

кисі́ль

◇ Натягáння шкýрки на кисі́ль *див.* натягáння (1)

КИСЛИ́ЦЯ

кисли́ці

◇ Ти́кати [під ніс] кисли́ці *див.* ти́кати[1]

КИСЛОТÁ

кислóти

△ Нуклеї́нові кислóти *див.* кислотá (22)

КИСНÉВИЙ

киснéва

△ Киснéва недостáтність *див.* недостáтність (1)

КИШÉНЯ

кишéнею

◇ Не з моéю (твоéю, нáшою *і т. ін.*) кишéнею *див.* кишéня (5)

кишéні

◇ Наставля́й кишéню (кишéні, оби́дві жмéні) *див.* наставля́ти[1] (2)

кишéню

◇ Наставля́й кишéню (кишéні, оби́дві жмéні) *див.* наставля́ти[1] (2)

кишéня

◇ Пóвна (непорóжня, наби́та *і т. ін.*) кишéня (кали́тка) *див.* кишéня (7)

КИ́ШКА

кишки́

◇ Вивертáти / ви́вернути нýтрощі (нутрó, кишки́) *див.* вивертáти (3)

КІ́ГОТЬ

кíгті

◇ Обламáти (відрубáти, урíзати *і т. ін.*) кíгті *див.* облáмувати[1] (1)

КІЛОМÉТР

кіломéтр

△ Нульови́й кіломéтр *див.* кіломéтр (1)

КІ́ЛЬКА[2]

кількомá

◇ Кількомá (небагатьмá) словáми *див.* слóво

КІНÉЦЬ[1]

кінці́

◇ В оби́два кінці́ *див.* кінéць[1] (9)

кінця́

◇ Немá (немáє, не булó, не ви́дно) [і] кінця́-крáю (ні кінця́ ні крáю, кінця́, крáю) *див.* немá (49)

КІНÓ

кінó

Німé кінó <Німи́й фільм> *див.* кінó (1)

КІНЬ

конéм

◇ [І] конéм (на коні́, *рідко* вóзом) не об'ї́деш (не обскáчеш) *див.* об'їжджáти[1] (1)

коні́

◇ [І] конéм (на коні́, *рідко* вóзом) не об'ї́деш (не обскáчеш) *див.* об'їжджáти[1] (1)

коня́

◇ Схóжий (похóжий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогін на нóчви *і т. ін.*) *див.* схóжий[1]

КІ́СТКА

кі́стка

◇ Стáти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* гóстрим ножéм)] поперéк (*рідко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти

кі́сткою

◇ Стáти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* гóстрим ножéм)] поперéк (*рідко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти

кі́стку

◇ Як собáка за обгри́зену кі́стку *див.* собáка

кістóк

Змочи́ти до ни́тки (до кістóк) *див.* змóчувати (1)

◇ Перемóкнути до кістóк (до ни́тки, на хлющ *і т. ін.*) *див.* перемокáти

◇ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промóклий

Промочи́ти до ни́тки (до кістóк, до сорóчки, до ті́ла, до рубця́, до рýбчика) *див.* промóчувати

КІ́СТОЧКА

кісточóк

◇ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промóклий

КІТ

котóві

◇ [І] котóві на сльóзи немá (немáє, не ви́стачить *і т. ін.*) *див.* немá (20)

КІ́ШКА

кі́шки

◇ І кі́шки немá чим (ні́чим) годувáти *див.* годувáти (11)

КЛА́НЯТИСЯ

клáнятися

◇ Зéмно (ни́зько, низéнько, у пóяс) клáнятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* клáнятися (1)

КЛА́СТИ

клáсти

◇ Віддавáти (відвáжувати, клáсти, *заст.* покладáти, складáти) / віддáти (відвáжити, склáсти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддавáти (25)

◇ Клáсти (нести́, прино́сити, складáти *і т. ін.*) / поклáсти (принести́, склáсти *і т. ін.*) на вівтáр (на олтáр) *див.* клáсти (13)

◇ Клáсти / поклáсти (*рідко* положи́ти, розклáсти) на мýзику (на нóти) *див.* клáсти (23)

КЛА́СТИСЯ

клáстися

◇ Клáстися на мýзику (на нóти) *див.* клáстися (5)

КЛÉПКА

клéпки

◇ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.*) [однієї (трéтьої, деся́тої *і т. ін.*)] клéпки у головí *див.* немá (51)

КЛЕЧА́ЛЬНИЙ

клечáльна

Зелéні свя́та́ (святкú) <Клéчана (клечáльна) неді́ля> <Клéчані свя́тá> *див.* свя́то[1]

КЛЕ́ЧАНИЙ
кле́чана
Зеле́ні свя́та́ (святки́) <Кле́чана (кле́чальна) неділя> <Кле́чані свя́та́> *див.* свя́то[1]
кле́чані
Зеле́ні свя́та́ (святки́) <Кле́чана (кле́чальна) неділя> <Кле́чані свя́та́> *див.* свя́то[1]
КЛІТИ́НА
кліти́ну
◊ Не́бо в кліти́ну (в кліти́нку) *див.* не́бо (3)
КЛІТИ́НКА
кліти́нку
◊ Не́бо в кліти́ну (в кліти́нку) *див.* не́бо (3)
КЛО́ПІТ
кло́поту
◊ Не обберéшся (не оберéшся, не обібрáтися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.*) *див.* оббирáтися (1)
КЛУБО́К
клубкá
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмотáти) клубо́к (клубкá, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати
клубо́к
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмотáти) клубо́к (клубкá, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати
КЛЮВА́ТИ
клювáти
◊ Клювáти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом *див.* клювáти (1)
КЛЮ́КАТИ
клю́кати
◊ Клювáти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом *див.* клювáти (1)
КЛЮ́НУТИ
клю́нути
◊ [І] ку́рці ніде клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)
◊ Клю́нути но́сом *див.* клю́нути (3)
КЛЮЧ[1]
ключ
Не́бовий ключ *див.* ключ[1] (1)
КНО́ПКА
кно́пку
◊ Натискáти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку *див.* натискáти (4)
КО́ВАНИЙ
ко́ваний
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
КОД
код
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер (2)

КО́ЖЕН
ко́жне
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)
ко́жного
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)
КО́ЖНИЙ
ко́жне
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)
ко́жного
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)
КОЗА́ЦТВО
козáцтво
Низове́ козáцтво *див.* козáцтво (2)
КОЗЕ́Л
козе́л
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) барáн (теля́, козе́л *і т. ін.*) на нові́ воро́та *див.* барáн (3)
КОЗИ́НИЙ
кози́на
◊ Козя́ча (кози́на) ні́жка *див.* ні́жка (2)
КО́ЗЯЧИЙ
козя́ча
◊ Козя́ча (кози́на) ні́жка *див.* ні́жка (2)
КО́ЛЕСО
коле́са
◊ Дай / давáй Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* давáти (127)
◊ Оглядáтися (обертáтися) / огляну́тися (оберну́тися) на зáдні коле́са *див.* оглядáтися
ко́лесо
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як собáці п'я́та ногá (*рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.*) *див.* ногá (33)
КОЛИ́[1]
коли́
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (немá коли́, немáє чáсу *і т. ін.*) *див.* гля́нути (4)
◊ [І] дихну́ти ні́коли (немá (немáє) коли́) *див.* дихну́ти (1)
КОЛИХА́ТИСЯ
колихáється
◊ [Аж (*рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колихáється, іде́) / закрути́вся (завертíвся, замакі́трився, заколихáвся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в очáх (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

КОЛІ́НО
колі́на
Опускáтися (пáдати, ставáти, схиля́тися, уставáти *і т. ін.*) / опусти́тися (упáсти, стáти, схили́тися, устáти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опускáтися
◊ Пáдати / впáсти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упадáти / впáсти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* пáдати
колі́нах
◊ У ногáх (на колі́нах) лáзити (по́взати, валя́тися *і т. ін.*) *див.* лáзити (2)
КО́ЛО[1]
ко́лі
Обертáтися в ко́лі (*рідко* в кружку́, в сфе́рі *і т. ін.*) *див.* обертáтися (1)
КОЛО́С
коло́с
◊ Коло́с на гли́няних ногáх *див.* коло́с (2)
КОЛО́ТИ
ко́ле
◊ У ніс ко́ле *див.* коло́ти (3)
КОЛЧЕДА́НОВИЙ
колчедáновий
△ Пірі́тний (колчедáновий) недо́гарок *див.* недо́гарок (1)
КОЛЬНУ́ТИ
кольну́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.*) [но-же́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
КОМА́Р
комáр
◊ [І] комáр но́са не підто́чить *див.* комáр (1)
КОМАРИ́НИЙ
комари́ний
◊ На комари́ний ніс *див.* ніс (7)
КОМАРІ́В
комаро́ві
△ Комаро́ві но́сики *див.* но́сик (1)
комаро́ву
◊ З (на) комаро́ву ні́жечку *див.* ні́жечка (1)
КОМІТЕ́Т
коміте́ти
Коміте́ти незамо́жних селя́н *див.* коміте́т (4)
КО́МПЛЕКС
ко́мплекс
△ Ко́мплекс неповноці́нності (меншова́ртості) *див.* ко́мплекс (5)
△ Нау́ково-техні́чний ко́мплекс *див.* ко́мплекс (6)

КОМУНІ́ЗМ
комуні́зм
△ Науко́вий комуні́зм *див.* комуні́зм (2)
КОНВЕ́НТ
конве́нт
Націона́льний конве́нт *див.* конве́нт (1)
КОНДАКА́РНИЙ
кондака́рна
△ Кондака́рна нота́ція *див.* нота́ція² (1)
КОНО́ПЛІ
коноп́ель
◊ Натіпа́ти коноп́ель *див.* натіпувати (1)
КО́НСУЛ
ко́нсул
△ Поче́сний (нешта́тний) ко́нсул *див.* ко́нсул (1)
КОПА́
кіп
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
КОПИ́ЛИТИ
копи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
КОПИ́ТО
копи́та
◊ Відки́нути / відкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* відкида́ти (2)
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* повідкида́ти
копи́тами
◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю *див.* рва́ти
КОПИТО́
копи́та
◊ Відки́нути / відкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* відкида́ти (2)
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* повідкида́ти
копи́тами
◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю *див.* рва́ти
КОПІ́ЙКА
копі́йка
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* нова́ копі́йка (копі́єчка) *див.* копі́йка (12)
копі́йки
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́ (22)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти² (123)
КОПІЙЧИ́НА
копійчи́ни
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти² (123)
КОПТИ́ТИ
копти́ти
◊ Копти́ти не́бо *див.* копти́ти (1)
КО́РОК
ко́рка
◊ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (на ко́рок, на ко́рка) *див.* наступа́ти (5)
ко́рок
◊ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (на ко́рок, на ко́рка) *див.* наступа́ти (5)
КОРО́ЛЬ
коро́ль
Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.) див.* коро́ль (1)
КОРОНА́РНИЙ
корона́рна
△ Корона́рна недоста́тність *див.* недоста́тність (2)
КОРО́ТКИЙ
коро́ткій
◊ На коро́ткій (дру́жній) нозі́ *див.* нога́ (11)
коро́тку
◊ Ста́ти на близьку́ (коро́тку) но́гу *див.* става́ти
КОСА́²
коса́
◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.)* коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати² (1)
КОХА́ННЯ
коха́ння
Неща́сне коха́ння *див.* коха́ння (1)
КОЦЮБА́
коцюбо́ю
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти *див.* дістава́ти (14)
КОЧЕРГА́
кочерго́ю
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти *див.* дістава́ти (14)
КОШТ
ко́штів
△ Бала́нс обі́гових ко́штів *див.* бала́нс¹ (7)
ко́штом
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недоро́ги́м) ко́штом *див.* хи́тро
КО́ШТИ
ко́штів
△ Бала́нс обі́гових ко́штів *див.* бала́нс¹ (7)
ко́штом
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недоро́ги́м) ко́штом *див.* хи́тро
КРАЙ¹
край
Край не́ба *див.* край¹ (1)
◊ Непоча́тий край *див.* край¹ (14)
◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)
кра́ю
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* нема́ (49)
КРАЇ́НА
краї́на
◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)
КРАСУ́НЯ
красу́ня
△ Нічна́ красу́ня *див.* красу́ня (1)
КРЕДИ́Т
креди́т
△ Облі́ко́вий креди́т *див.* креди́т (7)
КРЕ́НДЕЛЬ
кре́ нделі
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рідко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
кре́нделя
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рідко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
КРИВА́ВИЙ
крива́ва
Крива́ва неді́ля *див.* неді́ля (5)
крива́вим
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / облі́ти́ся (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)
КРИЛО́
кри́ла
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати¹ (4)
КРИ́ТИ
кри́ти
◊ Нічим (нема́ (нема́є) чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)

КРОВ
кров
◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.) див.* кров (7)
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров (8)
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
Неви́нна кров *див.* кров (3)
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
◊ [Хоч] кров з но́са *див.* кров (26)
кро́ві
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.)* кро́ві *див.* попсува́ти
кро́в'ю
◊ Душа́ облива́ється кро́в'ю *див.* душа́ (30)
◊ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю *див.* обагря́ти (1)
◊ Обагри́тися / обагря́тися кро́в'ю *див.* обагря́тися (1)
◊ Обкипі́ти кро́в'ю *див.* обкипа́ти (1)
◊ Облива́ти / обли́ти кро́в'ю *див.* облива́ти (2)
◊ Облива́тися кро́в'ю *див.* облива́тися (1)
◊ Облі́йте кро́в'ю се́рце *див.* се́рце
◊ Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю *див.* облива́ти (4)
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце
КРОВИ́ЦЯ
крови́цю
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
КРОК
кро́ками
◊ Мі́ряти кро́ками (нога́ми) *див.* мі́ряти (4)
КРУ́ГОМ
кру́гом
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (захо́дила)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
КРУЖО́К
кружку́
Оберта́тися в ко́лі *(рідко* в кружку́, в сфе́рі *і т. ін.) див.* оберта́тися (1)

КРУТИ́Й
крути́й
Крути́й но́ров *див.* но́ров (1)
КРУТИ́ТИ
крути́ти
◊ Крути́ти в но́сі *див.* крути́ти (8)
◊ Крути́ти / покрути́ти но́сом *див.* крути́ти (14)
КРУТИ́ТИСЯ
крути́тися
◊ Верті́тися (крути́тися) на нога́х *див.* верті́тися (4)
кру́титься
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колихається, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
КУДИ́
куди́
◊ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не пове́рнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.) див.* оберта́тися (5)
◊ Куди́ [на́ше] не йшло *див.* іти́ (146)
◊ Куди́ но́ги несу́ть / понесу́ть *див.* нога́ (8)
◊ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.)* поні́с *див.* чорт
◊ Куди́ чорти́ [не] носи́ли! *див.* чорт
◊ Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт
◊ Нема́ куди́ пода́тися *див.* нема́ (33)
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) куди́, ні́куди *і т. ін.)* діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.)* пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рідше* по течі́ї, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
КУКІ́ЛЬВА́Н
кукі́льва́ну
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] блекоти́ (кукі́льва́ну, куко́льва́ну, чемери́ці) об'ї́стися (наї́стися) *див.* об'їда́тися (1)
КУКУРІ́КУ́
кукурі́ку́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку́) *див.* чорт

КУ́ЛЯ[1]
ку́ля
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)
КУЛЬ
улі́в
◊ Натруси́ти кулі́в *див.* натру́шувати (1)
КУЛЬГА́ТИ
кульга́ти
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
КУПИНА́[3]
купина́
◊ Неопали́ма купина́ *див.* купина́[3] (1)
КУ́РКА
ку́рка
◊ Носи́тися (бі́гати) як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рка з яйце́м *див.* носи́тися (2)
ку́рки
◊ [І] ку́рки ні́де (ні́куди) ви́пустити *див.* випуска́ти (16)
ку́рці
◊ [І] ку́рці ні́де клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)
◊ Ку́рці ні́де (нема́ (нема́є) де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
КУРСИ́В
курси́в
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)
КУ́РЯЧИЙ
ку́рячій
◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка
КУ́СЕНЬ
ку́сень
◊ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к
КУ́СНИК
ку́сник
◊ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к
КУСО́К
кусо́к
◊ Шмато́к (кусо́к, ку́ссень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к
КУТ
кути́
◊ Обмина́ти го́стрі кути́ *див.* обмина́ти[1] (1)
КУ́ТИЙ
ку́тий
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)

ЛА́ВА[1]
ла́ві
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти

ЛАД
лад
◊ Переверта́ти (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* переверта́ти

ла́ду́
◊ Без [бу́дь-яко́го (уся́кого, *рідше* нія́кого *і т. ін.)*] ла́ду́ *див.* лад (6)

ЛА́ДАН
ла́дану
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку́) *див.* чорт

ЛА́ЗИТИ
ла́зити
◊. У ногах (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.) див.* ла́зити (2)

ЛА́ЙКА[1]
ла́йкою
◊ Обкладáти / обкла́сти *(рідко* обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.) див.* обкладáти (1)

ЛАКТО́ЗНИЙ
лакто́зна
△ Лакто́зна недоста́тність *див.* недоста́тність (3)

ЛА́МАНИЙ
ла́маного
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)

ЛАМА́ТИ
лама́ти
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти *і т. ін.)* зу́би *див.* лама́ти (3)
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1] (4)

ЛА́МПА
ла́мпа
△ На́трієва ла́мпа *див.* ла́мпа (10)
△ Нео́нова ла́мпа *див.* ла́мпа (11)

ЛА́ПКА
ла́пці
◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка

ЛА́СКА[1]
ла́скою
◊ Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою *див.* обхо́дити

ЛАТА́ТИ[1]
лата́ти
◊ Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки *(рідко* ре́бра) *див.* полата́ти

ЛЕ́ГКО
ле́гко
◊ Ле́гко (пога́но, недо́бре *і т. ін.)* лежи́ть *див.* лежа́ти (10)

ЛЕДА́ЩО
леда́що
◊ Леда́що но́сить *див.* леда́що (1)

ЛЕ́ДВЕ
ле́две
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересува́ти
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги *див.* доволіка́ти (1)
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́ (9)

ЛЕДЬ
ледь
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересува́ти
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися

ЛЕЖА́ТИ
лежа́ти
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ *(рідко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* лежа́ти (1)
◊ Недале́ко лежа́ти *див.* лежа́ти (30)
◊ Обло́гом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти) *див.* лежа́ти (31)

лежи́ть
◊ Ле́гко (пога́но, недо́бре *і т. ін.)* лежи́ть *див.* лежа́ти (10)

ЛЕ́ЗО
ле́зу
◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти

ЛЕЙБОРИЗМ
лейбори́зм
△ Нови́й лейбори́зм *див.* лейбори́зм (1)

ЛЕ́КСИКА
ле́ксика
△ Ненормати́вна (обсце́нна) ле́ксика *див.* ле́ксика (2)

ЛЕТ
ле́ту
◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.)* льо́ту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)

ЛИ́ПА[1]
ли́пу
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

ЛИ́ПКА
ли́пку
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

ЛИСТО́К[2]
листо́к
△ Листо́к непрацезда́тності <Лікарня́ний листо́к> *див.* листо́к[2] (2)

ЛИХИ́Й[1]
лиха́
◊ Вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (8)
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)
◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)
◊ Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)
◊ Поби́ла лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (13)

лихи́й
Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* дух <Дух тьми> *див.* дух (2)
◊ Лихи́й *(рідше* нечи́стий, ді́дько *і т. ін.)* попу́тав (поплу́тав) *див.* лихи́й[1] (6)
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лихи́й *(рідше* нечи́стий, біс *і т. ін.)* попу́тав *див.* лихи́й[1] (8)

лихо́ї
◊ Сумно́ї (лихо́ї, недо́брої *і т. ін.)* пам'я́ті *див.* пам'ять

ЛИ́ХО[1]

ли́ха

◊ Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися *і т. ін.)* ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.) див.* оббира́тися (1)

ли́хо

◊ Го́ре (ли́хо, нещастя *і т. ін.)* посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)

◊ Ли́хо несе́ / принесло́ *див.* ли́хо[1] (6)

ЛИЦЕ́

лице́

◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.) див.* кров (7)

◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

◊ Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя> *див.* лице́ (7)

◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́ (8)

◊ Ма́ти своє́ обли́ччя (лице́) *див.* ма́ти[2] (91)

○ На лице́ (обли́ччя) <З лиця́ (обли́ччя)> *див.* лице́ (1)

◊ На одне́ лице́ (обли́ччя) *див.* лице́ (9)

◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.) див.* піт

◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.) див.* плюва́ти

◊ У лице́ (в обли́ччя) *див.* лице́ (12)

лице́м

◊ З кам'я́ним лице́м (обли́ччям) *див.* лице́ (3)

◊ Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя> *див.* лице́ (7)

◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти

◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]

лиці́

◊ [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці́ (на лиці́, на обли́ччі *і т. ін.) див.* міни́тися (2)

лиця́

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

◊ Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя> *див.* лице́ (7)

◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́ (28)

○ На лице́ (обли́ччя) <З лиця́ (обли́ччя)> *див.* лице́ (1)

◊ Не зна́ти лиця́ (обли́ччя) *див.* зна́ти (35)

◊ Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.) див.* наверта́ти (3)

◊ Не схо́дити з обли́ччя (лиця́) *див.* схо́дити

ЛИЧИ́НА

личи́ну

◊ Носи́ти ма́ску (личи́ну) *див.* носи́ти (6)

ЛИША́ТИ

лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)

◊ Лиша́ти / лиши́ти з но́сом *див.* лиша́ти (6)

ЛИША́ТИСЯ

лиша́ється

◊ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)

ЛИШИ́ТИ

лиши́ти

◊ І ду́мку лиши́ти (обли́шити) *див.* лиша́ти (1)

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)

◊ Лиша́ти / лиши́ти з но́сом *див.* лиша́ти (6)

ЛИШИ́ТИСЯ

лиши́лося

◊ [Лиши́лося] недо́вго ряст топта́ти *див.* топта́ти

◊ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)

лиши́тися

◊ Лиши́тися (зали́ши́тися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)

ЛІ́ВИЙ

лі́ву

◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* устава́ти

ЛІ́ГА[1]

лі́га

Лі́га На́цій *див.* лі́га[1] (1)

ЛІ́ЖКО

лі́жкові

Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* лежа́ти (1)

лі́жку

Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* лежа́ти (1)

ЛІ́ЗТИ

лі́зти

◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)

◊ Лі́зти до не́ба *див.* лі́зти (11)

◊ Лі́зти під но́ги *див.* лі́зти (18)

ЛІК[1]

лі́ку

◊ Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́) *див.* нема́ (41)

ЛІКАРНЯ́НИЙ

лікарня́ний

△ Листо́к непрацезда́тності <Лікарня́ний листо́к> *див.* листо́к[2] (2)

ЛІТ[1]

ле́ту

◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.)* льо́ту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)

льо́ту

◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.)* льо́ту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)

ЛІТА́ЛЬНИЙ

літа́льний

△ Нерозпі́знаний *(рідше* невпі́знаний) літа́льний *(рідко* літа́ючий) об'є́кт *див.* об'є́кт (3)

ЛІТА́ТИ

літа́ти

◊ Вита́ти (літа́ти, *рідко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.) див.* вита́ти (1)

ЛІТА́ЮЧИЙ

літа́ючий

△ Нерозпі́знаний *(рідше* невпі́знаний) літа́льний *(рідко* літа́ючий) об'є́кт *див.* об'є́кт (3)

ЛІТЕРАТУ́РА

літерату́ра

Науко́ва літерату́ра *див.* літерату́ра (5)

Науко́во-популя́рна літерату́ра *див.* літерату́ра (6)

Нові́тня літерату́ра *див.* літерату́ра (7)

ЛІЧБА́

лічби́

○ Нема́ (нема́є) лічби́ *див.* нема́ (16)

ЛОБ

лоб

Низьки́й лоб <Низьке́ чоло́> *див.* лоб (3)

ло́ба

◊ Поголи́ти (обголи́ти) ло́ба (чу́ба, чупри́ну *і т. ін.) див.* поголи́ти

ло́бом

◊ Неширо́кий ло́бом *див.* неширо́кий (1)

ЛОВИ́ТИ

лови́ти

◊ Лови́ти [но́сом] окуні́в (окуні́, окунці́в) *див.* лови́ти (10)

◊ Ни́кони лови́ти *див.* лови́ти (19)

ЛОМИ́ТИ

ло́мить

◊ Но́ги (нога́) ло́мить *див.* ломи́ти (1)

ЛО́НО

ло́ні

На ло́ні но́чі *див.* ло́но (2)

ЛОПА́ТКА

лопа́тки

◊ Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки *див.* покла́сти[1]

ЛОСКОТА́ТИ

лоскота́ти

◊ Лоскота́ти не́рви *(рідше* ду́шу, се́рце *і т. ін.) див.* лоскота́ти (2)

лоско́че

◊ Аж у но́ги лоско́че *див.* лоскота́ти (1)

ЛУ́ДА

лу́да

Опти́чний обма́н <Опти́чна облу́да *(діал.* лу́да)> *див.* обма́н (1)

◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да *(рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, спливла́ *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х> *див.* полу́да

ЛЮ́ДИ

лю́ди

◊ Лю́ди ніч [по шматка́х] розібра́ли *див.* лю́ди (7)

лю́дях

Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)

ЛЮДИ́НА

люди́на

◊ На́ша (своя́) люди́на *див.* люди́на (8)

ЛЮ́ДСЬКИЙ

людська́

◊ Нога́ людська́ не ступа́ла *див.* нога́ (18)

ЛЯГА́ТИ

ляга́ти

◊ Лягáти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.)*] тягаре́м на пле́чі *див.* лягáти (9)

◊ Лягáти / лягти́ до ніг (під но́ги, в но́ги *і т. ін.) див.* лягáти (11)

◊ Лягáти / лягти́ під ні́ж (на стіл) *див.* лягáти (14)

ЛЯГТИ́

лягти́

◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ *(рідко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)

◊ Лягáти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.)*] тягаре́м на пле́чі *див.* лягáти (9)

◊ Лягáти / лягти́ до ніг (під но́ги, в но́ги *і т. ін.) див.* лягáти (11)

◊ Лягáти / лягти́ під ні́ж (на стіл) *див.* лягáти (14)

МАГНІ́ТНИЙ

магні́тне

△ Магні́тне нахи́лення <Магні́тний на́хил> *див.* нахи́лення (1)

магні́тний

△ Магні́тне нахи́лення <Магні́тний на́хил> *див.* нахи́лення (1)

△ Магні́тний носі́й *див.* носі́й (1)

МАЗКА́

мазку́

◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти

МАЙНО́

майно́

△ Нерухо́ме майно́ *див.* майно́ (2)

МАК

мак

◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)

ма́ком

◊ Ду́ля (ду́лю) з ма́ком (під ніс) *див.* ду́ля (1)

ма́ку

◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)

МАКІ́ТРИТИСЯ

макі́триться

◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертíвся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

МА́КОВИЙ

ма́ковій

◊ [І] го́лці (я́блуку, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]

ма́ковому

◊ [І] го́лці (я́блуку, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]

МАКОГІ́Н

макогі́н

◊ Облиза́ти макого́на (макогі́н, м'я́ло) *див.* обли́зувати (2)

◊ Схо́жий (похо́жий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.) див.* схо́жий[1]

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* обли́заний макогі́н *див.* макогі́н (1)

макого́на

◊ Облиза́ти макого́на (макогі́н, м'я́ло) *див.* обли́зувати (2)

МАЛИ́Й

мала́

Мала́ наді́я <Ма́ло (нема́) наді́ї> *див.* наді́я (1)

МА́ЛО

ма́ло

◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є) *див.* ма́ло (9)

Мала́ наді́я <Ма́ло (нема́) наді́ї> *див.* наді́я (1)

◊ Носи́ти на рука́х <Тро́хи (ма́ло) на рука́х не носи́ти> <Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти> *див.* носи́ти (9)

МАЛОГОМІ́ЛКО́ВИЙ

малогомі́лко́вий

△ Малогомі́лко́вий нерв *див.* нерв (5)

МА́ННА

ма́нна

◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)

ма́нни

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)

МА́СКА

ма́ску

◊ Носи́ти ма́ску (личи́ну) *див.* носи́ти (6)

МАСТИ́Ф

масти́ф

△ Неаполіта́нський масти́ф *див.* масти́ф (1)

МАТ[3]

ма́том

◊ Обклада́ти / обкла́сти *(рідко* обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.) див.* обклада́ти (1)

МА́ТИ[1]

ма́тері

◊ Іди́ [собі́] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері) *див.* іти́ (54)

ма́ти

◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)

◊ Вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (8)

◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (13)

ма́тір

◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)

МА́ТИ[2]

ма́є

Не ма́є супе́рників *хто, що* <Нема́ (нема́є) супе́рників *у кого – чого*> *див.* ма́ти[2] (24)

май

Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.)* сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.)*> *див.* со́вість

мáйте
Де твоя́ (у тéбе, вáша, у вас *і т. ін.*) сóвість? <Де твоє́ (у тéбе, вáше, у вас *і т. ін.*) сумлíння?> <Май (мáйте) сóвість (сумлíння)> <Немá (немáє) сóвісті у тéбе (у вас, у ньóго *і т. ін.*)> *див.* сóвість
мáли
◇ Ру́ки [та нóги] не знáють (не знáли, не мáють, не мáли) спочи́нку *див.* рукá
мáти
◇ Мáти (вважáти) ні за що (за ніщó) *див.* мáти^2 (36)
◇ Мáти міцни́й (тверди́й, пéвний *і т. ін.*) ґрунт під ногáми *див.* мáти^2 (65)
◇ Мáти му́хи (му́ху) в нóсі <З му́хами (з му́хою) в нóсі> *див.* мáти^2 (67)
◇ Мáти нéруш у рукáх *див.* мáти^2 (73)
◇ Мáти нюх *див.* мáти^2 (74)
◇ Мáти обáчіння *див.* мáти^2 (75)
◇ Мáти своє́ обли́ччя (лицé) *див.* мáти^2 (91)
◇ Мáти себé (мáтися) на бáчності (на обáчності, на оберéжності *і т. ін.*) *див.* мáти^2 (94)
◇ Не мáти де (куди́, до кóго) гóлову (голові́) прихили́ти <Немá до кóго прихили́тися> *див.* мáти^2 (118)
◇ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копíйки (копíйчи́ни, [лáманого (*рідко* злáманого)] грошá) за душéю (*рідко* при душí) *див.* мáти^2 (123)
◇ Не мáти нíчóго за душéю *див.* мáти^2 (128)
◇ Не мáти нíчóго прóти *див.* мáти^2 (129)
Не мáти нíчóго спíльного *див.* мáти^2 (26)
◇ Не мáти [ніякого] ви́ходу *див.* мáти^2 (130)
◇ Не мáти [ніякого] дíла *див.* мáти^2 (131)
◇ [По] сім недíль на ти́ждень справляти (мáти) *див.* справля́ти
мáють
◇ Ру́ки [та нóги] не знáють (не знáли, не мáють, не мáли) спочи́нку *див.* рукá
МÁТИСЯ
мáтися
◇ Мáти себé (мáтися) на бáчності (на обáчності, на оберéжності *і т. ін.*) *див.* мáти^2 (94)
МÁЦАТИ
мáцати
◇ Обмáцувати (мáцати) / обмáцати (помáцати) очи́ма (пóглядом, зóром *і т. ін.*) *див.* обмáцувати (1)
МЕД
мед
◇ Носи́ти мед *див.* носи́ти (7)
мéдом
◇ [І (ніяким)] калачéм (мéдом) не замани́ти *див.* замáнювати (2)
◇ Обливáти / обли́ти солóдким мéдом *див.* обливáти (3)
МЕДИ́ЧНИЙ
меди́чна
△ Невідклáдна [меди́чна] допомóга *див.* допомóга (3)
МЕНШИ́НА
менши́на
Націонáльна менши́на (мéншість) *див.* менши́на (1)
МÉНШІСТЬ
мéншість
Націонáльна менши́на (мéншість) *див.* менши́на (1)
МЕНШОВÁРТІСТЬ
меншовáртості
△ Кóмплекс неповноцíнності (меншовáртості) *див.* кóмплекс (5)
МЕРИДІÁН
меридіáн
△ Небéсний меридіáн *див.* меридіáн (2)
МÉРТВИЙ
мéртва
Мéртва (моги́льна, гробовá, смертéльна, нiмá *і т. ін.*) ти́ша *див.* ти́ша
МЕТÁЛ
метáли
△ Неблагорóдні метáли *див.* метáл (7)
МЕХÁНІКА
мехáніка
△ Небéсна мехáніка *див.* мехáніка (4)
МЕЧ
меч
◇ Гостри́ти (ви́гострювати, *рідше* точи́ти, нагóстрювати *і т. ін.*) / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* гостри́ти (1)
МИЛОСÉРДНИЙ
милосéрдного
◇ Гріх (немá чогó, нíчого *і т. ін.*) [і] Бóга [милосéрдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
МИНУ́ЛИЙ
мину́лому
○ У недáвньому [мину́лому] *див.* недáвній (1)
МИР^2
ми́ру
◇ З ми́ру по ни́тці *див.* мир^2 (2)
МИ́СКА
ми́ска
△ Ниркова́ ми́ска *див.* ми́ска (1)
ми́ски
◇ Знáти [тíльки] з ми́ски (з нóса) та в рот *див.* знáти (23)
МИ́ТИ
ми́ти
◇ Нóги ми́ти *див.* ми́ти (3)
МИ́ТИСЯ
ми́тися
◇ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, ми́тися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обсúпатися *і т. ін.*) [гіркúми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.*)] слíзьми́ (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися (2)
◇ Обливáтися (умивáтися, обмивáтися, ми́тися *і т. ін.*) / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.*) [кривáвим (гірки́м, сьóмим *і т. ін.*)] пóтом *див.* обливáтися (3)
МИТЬ
мить
○ На [якýсь (однý, невели́ку *і т. ін.*)] мить (хвили́ну) <На момéнт> *див.* мить (3)
МИ́ША
ми́ші
◇ Як (мов, нíби *і т. ін.*) ми́ші в норí *див.* ми́ша (9)
МИ́ШАЧИЙ
ми́шачі
◇ Перевивáти / переви́ти ми́шачі нóри *див.* перевивáти^1
МІ́ДНИЙ
мíдної
◇ [І (ні, ані́)] копíйки [злáманої (мíдної, щербáтої)] (шéляга) немá (немáє, не булó) за душéю *див.* немá (22)
МІЗИ́НЕЦЬ
мізи́нця
◇ Не вáртий (не варт) [і] нíгтя (мізи́нця) *див.* вáртий (6)
МІЙ
мій
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)
могó
◇ Не твогó (могó, йогó *і т. ін.*) рóзуму (умá, нóса) дíло *див.* дíло (24)
моє́
◇ [Моє́ (нáше)] поважáння *див.* поважáння
моє́ї
◇ Ноги́ моє́ї [бíльше] не бу́де *див.* бу́ти (104)
моє́му
У моє́му (у твоє́му, у нáшому, не в моє́му, не у твоє́му, не в нáшому) харáктері *див.* харáктер
моє́ю
◇ Не з моє́ю (твоє́ю, нáшою *і т. ін.*) кишéнею *див.* кишéня (5)
мою́
◇ Де взя́вся на нáшу (мою́) гóлову *див.* узя́тися
моя́
Моя́ (нáша) пошáна *див.* пошáна
◇ Моя́ хáта скрáю [, я нíчого не знáю] *див.* хáта

МІНА[1]
мíну
◊ Роби́ти дóбру мíну при погáній (недóбрій) грі *див.* роби́ти
МІНИ́ТИСЯ
мінúтися
◊ [Аж] міни́тися / пеpеміни́тися в лиці (на лиці, на обли́ччі *і т. ін.) див.* міни́тися (2)
МІ́РА
мíри
◊ Мíри немá (немáє) *див.* немá (29)
МІ́РЯТИ
мíряти
◊ Мíряти крóками (ногáми) *див.* мíряти (4)
◊ Носи́ти (мíряти) вóду рéшетом *див.* носи́ти (8)
МІ́СЦЕ
мíсця
◊ Мíсця живóго немá (немáє, не булó *і т. ін.) див.* немá (30)
◊ Немá (немáє, не булó) мíсця *див.* немá (47)
◊ Не нахóдити / не найти́ [собі] мíсця *див.* нахóдити[1] (1)
◊ Нóги (п'я́ти, стýпні) прикипáють (приростáють) / прикипíли (приросли́) до землí (до кáменя, до мíсця *і т. ін.) див.* ногá (29)
МІ́СЯЦЬ
мíсяць
Непóвний мíсяць *див.* мíсяць (4)
◊ Як мíсяць у нéбі <Як пáлець> *див.* мíсяць (9)
мíсяця
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] з нéба *(рíдше* з мíсяця) впáсти (звали́тися) *див.* упáсти[1]
МІЦНИ́Й
міцни́й
◊ Мáти міцни́й (тверди́й, пéвний *і т. ін.)* ґрунт під ногáми *див.* мáти[2] (65)
МІ́ЦНО
мíцно
◊ Твéрдо (мíцно) стоя́ти на ногáх (на землí) *див.* стоя́ти
◊ Тримáтися (держáтися, стоя́ти) [мíцно (твéрдо)] на ногáх *див.* тримáтися
МІЧ
мóчі
Немá (немáє, не стáне) мóчі *див.* немá (8)
МІШО́К
мішки́
◊ Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім
мішкíв
◊ Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім
МЛІ́ТИ
млíє
◊ Сéрце (душá) ни́є (млíє, тлíє *і т. ін.) див.* сéрце
МНОЖИНÁ
множинá
△ Нечíткá множинá *див.* множинá (2)
МО́ВА
мóва
△ Націонáльна мóва *див.* мóва (17)
△ Непрямá мóва *див.* мóва (18)
мóви
◊ Мóви немá (немáє) *див.* немá (31)
МО́ВИТИ
мóвити
◊ Нíчого сказáти *(рíдко* мóвити) *див.* сказáти
МОГИ́ЛА
моги́ла
Моги́ла Невідóмого солдáта *див.* моги́ла (2)
моги́лі
◊ Стоя́ти однíєю (однóю) ногóю в моги́лі *(рíдше* в труні, в грóбі *і т. ін.) див.* стоя́ти
МОГИ́ЛЬНИЙ
моги́льна
Мéртва (моги́льна, гробовá, смертéльна, німá *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
МОГТИ́
міг
Хто порýчиться (мóже поручи́тися) <Ніхтó не мóже (не міг, не змóже *і т. ін.)* поручи́тися> *див.* поручáтися
могти́
◊ Не могти́ навернýти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.) див.* навертáти (3)
мóже
Немá (немáє, не булó, не мóже бýти) [ніякого (жóдного)] сýмніву ([нія́ких (жóдних)] сýмнівів) *див.* немá (6)
Хто порýчиться (мóже поручи́тися) <Ніхтó не мóже (не міг, не змóже *і т. ін.)* поручи́тися> *див.* поручáтися
МО́ДУЛЬ
мóдуль
△ Об'єктний мóдуль *див.* мóдуль (2)
МОЖЛИ́ВІСТЬ
можли́вості
Немá (немáє, не булó) можли́вості *див.* немá (5)
МО́ЖНА
мóжна
Нія́к не мóжна *див.* мóжна (2)
◊ Розвернýтися ніяк (не мóжна) *див.* розвертáтися
МОЗО́ЛЬ
мозолí
◊ Наступáти / наступи́ти на мозóлю (на мозóль, на мозóлі, на мозолí) *див.* наступáти (3)
◊ Натирáти (набивáти) / понатирáти мозолí <Натéрти не одногó мозоля́> *див.* натирáти (1)
мозóль
◊ Наступáти / наступи́ти на мозóлю (на мозóль, на мозóлі, на мозолí) *див.* наступáти (3)
мозоля́
◊ Натирáти (набивáти) / понатирáти мозолí <Натéрти не одногó мозоля́> *див.* натирáти (1)
МОЗО́ЛЯ
мозóлі
◊ Наступáти / наступи́ти на мозóлю (на мозóль, на мозóлі, на мозолí) *див.* наступáти (3)
мозóлю
◊ Наступáти / наступи́ти на мозóлю (на мозóль, на мозóлі, на мозолí) *див.* наступáти (3)
МОЛОДЕ́НЬКИЙ
молодéньку
◊ Обдéрти (обідрáти, обібрáти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдирáти (оббирáти, облýплювати *і т. ін.)* як (мов, нíби *і т. ін.)* [ту, молодéньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдирáти (2)
МОЛОДИ́Й
молоди́й
Молоди́й та нежонáтий *див.* молоди́й (1)
МОЛОКО́
молокá
◊ Тíльки (хібá, хібá що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молокá немá (немáє, не вистачáє, бракýє *і т. ін.) див.* немá (70)
МОМЕ́НТ
момéнт
○ На [якýсь (однý, невели́ку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) <На момéнт> *див.* мить (3)
МОНА́РХ
монáрх
Некоронóваний корóль (монáрх, принц *і т. ін.) див.* корóль (1)
МОРА́ЛЬ
морáль
◊ Читáти (вичи́тувати) / прочитáти (ви́читати) нотáції (нотáцію, морáль) *див.* читáти
МОРА́ЛЬНИЙ
морáльна
△ Морáльна нóрма *див.* нóрма (2)
МО́РДА
мóрду
◊ Натовкти́ (начи́стити) мóрду (пи́ку, пи́сок *і т. ін.) див.* натовкти́ (1)

◊ Пиндю́чити ніс (*вульг.* мо́рду) *див.* пиндю́чити

МО́РЕ

мо́рем

Не́бо схо́диться (схо́дилося) з мо́рем *див.* не́бо (1)

МОРО́З[1]

моро́зом

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] жа́ром (окро́пом, хо́лодом, жа́ром і хо́лодом, моро́зом *і т. ін.*) обда́ти / обдава́ти <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто жа́ром обда́в> *див.* обдава́ти (2)

МОРО́КА

моро́ка

◊ Моро́ка несе́ *див.* моро́ка (3)

МУГИ́КАТИ

мугикати

Мугикати під ніс *див.* мугикати (1)

МУ́ДРО

му́дро

◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом *див.* хи́тро

МУ́ЗИКА

му́зику

◊ Кла́сти / покла́сти (*рідко* положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (23)

◊ Кла́стися на му́зику (на но́ти) *див.* кла́стися (5)

МУ́ХА

му́ха

◊ Му́ха сі́ла на ніс *див.* му́ха (9)

◊ [Ні (і)] му́шка (*рідше* му́ха) [ніде́] не забрини́ть *див.* му́шка[1] (1)

му́хами

◊ Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі> *див.* ма́ти[2] (67)

му́хи

◊ Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі> *див.* ма́ти[2] (67)

◊ Му́хи в но́сі гра́ють *див.* му́ха (10)

му́хою

◊ Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі> *див.* ма́ти[2] (67)

му́ху

◊ Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі> *див.* ма́ти[2] (67)

МУ́ШКА[1]

му́шка

◊ [Ні (і)] му́шка (*рідше* му́ха) [ніде́] не забрини́ть *див.* му́шка[1] (1)

М'Я́ЛО

м'я́ло

◊ Облиза́ти макого́на (макогі́н, м'я́ло) *див.* обли́зувати (2)

НАБИВА́ТИ

набива́ти

Набива́ти / наби́ти но́ги *див.* набива́ти (1)

◊ Натира́ти (набива́ти) / понатира́ти мозолі́ <Нате́рти не одного́ мозоля́> *див.* натира́ти (1)

НАБИ́ТИ

наби́ти

Набива́ти / наби́ти но́ги *див.* набива́ти (1)

НАБИ́ТИЙ

наби́та

◊ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.*) кише́ня (калі́тка) *див.* кише́ня (7)

НАВЕРЗТИ́

наверзти́

◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.*) нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.*) / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.*) нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.*) *див.* плести́

НАВЕРНУ́ТИ[1]

наверну́ти

◊ І но́са (оче́й) не наверта́ти / не наверну́ти *див.* наверта́ти (1)

◊ Наво́дити (наверта́ти, нашто́вхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку *див.* наво́дити (10)

◊ Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* наверта́ти (3)

НАВЕРТА́ТИ

наверта́ти

◊ І но́са (оче́й) не наверта́ти / не наверну́ти *див.* наверта́ти (1)

◊ Наво́дити (наверта́ти, нашто́вхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку *див.* наво́дити (10)

НАВЕСТИ́

навести́

◊ Наво́дити (наверта́ти, нашто́вхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку *див.* наво́дити (10)

НАВКО́ЛІШКИ

навко́лішки

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати

НАВКО́ЛО

навко́ло

◊ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.*) / *рідше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.*) круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.*) па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)

НАВО́ДИТИ

наво́дити

◊ Наво́дити (наверта́ти, нашто́вхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку *див.* наво́дити (10)

НАВШПИ́НЬКИ

навшпи́ньки

На носки́ (на па́льці, навшпи́ньки) ставати (спина́тися, підніма́тися *і т. ін.*) / ста́ти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.*) *див.* става́ти

НАГА́Й

нагаї́в

◊ Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусанів, товче́ників *і т. ін.*) *див.* наха́пуватися (1)

НА́ГЛЯД

на́гляд

△ Негла́сний (тає́мний) на́гляд *див.* на́гляд (2)

НАГОВОРИ́ТИ

наговори́ти

◊ Нагомоні́ти (наговори́ти, нащебета́ти *і т. ін.*) по́вну ха́ту (по́вні ву́ха) *див.* нагомоні́ти (1)

НАГОМОНІ́ТИ

нагомоні́ти

◊ Нагомоні́ти (наговори́ти, нащебета́ти *і т. ін.*) по́вну ха́ту (по́вні ву́ха) *див.* нагомоні́ти (1)

НАГОРОДИ́ТИ[2]

нагороди́ти

◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.*) нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.*) / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.*) нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.*) *див.* плести́

НАГОСТРИ́ТИ

нагостри́ти

◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.*) / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* гостри́ти (1)

◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.*) / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.*) ву́ха (*рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)

НАГО́СТРЮВАТИ

наго́стрювати

◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.*) / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* гостри́ти (1)

◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.*) / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.*) ву́ха (*рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)

НАДАВА́ТИ[2]

надава́ти

◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)

Надава́ти / нада́ти зва́ння́ (науко́вий сту́пінь, ти́тул *і т. ін.) див.* надава́ти[2] (2)

НАДАВИ́ТИ

надави́ти

◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма *див.* натиска́ти (2)

◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі *див.* натиска́ти (3)

НАДА́ТИ[1]

нада́ти

◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)

Надава́ти / нада́ти зва́ння́ (науко́вий сту́пінь, ти́тул *і т. ін.) див.* надава́ти[2] (2)

НА́ДВО́Є

на́дво́є

◊ Перерива́тися / перерва́тися на́дво́є (навпола́м, наче́тверо *і т. ін.) див.* перерива́тися[1]

НАДЗВИЧА́ЙНИЙ

надзвича́йна

◊ Ди́вна (нечу́вана, надзвича́йна *і т. ін.)* річ *див.* річ[1]

НАДІВА́ТИ

наділа́ти

◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́за́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)

НАДІЛИ́ТИ

наділи́ла

Приро́да дала́ *що* <Приро́да наділи́ла (обдарува́ла, одарува́ла *і т. ін.) чим*> <Приро́да не пошкодува́ла *чого*> *див.* приро́да

НАДІ́ТИ

наді́ти

◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́за́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)

НАДІ́Я

наді́ї

Мала́ наді́я <Ма́ло (нема́) наді́ї> *див.* наді́я (1)

наді́я

Мала́ наді́я <Ма́ло (нема́) наді́ї> *див.* наді́я (1)

НАДСТА́ВИТИ

надста́вити

◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1] (6)

НАДСТАВЛЯ́ТИ

надставля́ти

◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1] (6)

НАДЯГА́ТИ

надяга́ти

◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́за́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)

НАДЯГНУ́ТИ

надягну́ти

◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́за́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)

НАДЯГТИ́

надягти́

◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́за́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)

НАЖИВА́ТИ

нажива́ти

Нажива́ти / нажи́ти [собі] во́рога (не́друга) *див.* нажива́ти (2)

НАЖИ́ТИ

нажи́ти

Нажива́ти / нажи́ти [собі] во́рога (не́друга) *див.* нажива́ти (2)

НАЙМЕ́НШИЙ

наймéншої

Без [бýдь-якóї (наймéншої, ніякої *і т. ін.)*] причи́ни *див.* причи́на

НАЙТИ́[1]

найти́

◊ Знахо́дити (нахо́дити) / знайти́ (найти́) смак *див.* знахо́дити (15)

◊ Не нахо́дити / не найти́ [собі] мі́сця *див.* нахо́дити[1] (1)

◊ Смерть найти́ (знайти́) *див.* смерть

НАЙТИ́[2]

найшла́

◊ Доса́да нахо́дить / найшла́ *див.* доса́да (2)

◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.)* коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2] (1)

найшо́в

◊ Сказ напада́є (нахо́дить) / напа́в (найшо́в) *див.* сказ

◊ Сон наляга́є (нахо́дить, прихо́дить *і т. ін.)* / налі́г (найшо́в, прийшо́в *і т. ін.) див.* сон[1]

◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]

НАЇ́СТИСЯ

наї́стися

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] блекоти́ (кукі́льва́ну, куко́льва́ну, чемери́ці) об'ї́стися (наї́стися) *див.* об'їда́тися (1)

НАЛЯГА́ТИ

наляга́є

◊ Сон наляга́є (нахо́дить, прихо́дить *і т. ін.)* / налі́г (найшо́в, прийшо́в *і т. ін.) див.* сон[1]

наляга́ти

◊ Наляга́ти / налягти́ на но́ги *див.* наляга́ти (3)

◊ Наляга́ти на но́гу *див.* наляга́ти (5)

НАЛЯГТИ́

налі́г

◊ Сон наляга́є (нахо́дить, прихо́дить *і т. ін.)* / налі́г (найшо́в, прийшо́в *і т. ін.) див.* сон[1]

налягти́

◊ Наляга́ти / налягти́ на но́ги *див.* наляга́ти (3)

НАМЕ́Т[1]

наме́т

Наме́т не́ба <Небе́сний (блаки́тний) наме́т> *див.* наме́т[1] (1)

НАМИНА́ТИ

намина́ти

◊ За обидві щоки́ умина́ти (намина́ти, уплі́та́ти *і т. ін.) див.* умина́ти[1]

НАНІВЕ́ЦЬ

наніве́ць

◊ Пі́ти́ (оберну́тися) наніве́ць (вніве́ць) *див.* пі́ти

НАНЮ́ХАТИСЯ

нанюхатися

◊ [І] не ню́хати / не поню́хати (не наню́хатися) по́роху *див.* ню́хати (1)

◊ Ню́хати по́рох <Поню́хати по́рох (по́роху)> <Наню́хатися по́роху> *див.* ню́хати (2)

НАПАДА́ТИ

напада́є

◊ Сказ напада́є (нахо́дить) / напа́в (найшо́в) *див.* сказ

◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.*) / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.*) *кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.*) / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.*) *див.* сум[1]

напада́ти

◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.*) / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.*) на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)

◊ Наступа́ти (насіда́ти, напада́ти *і т. ін.*) сло́вом *див.* наступа́ти (1)

НАПА́СТИ[1]

напа́в

◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.*) напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.*) *див.* напада́ти (2)

◊ Сказ напада́є (нахо́дить) / напа́в (найшо́в) *див.* сказ

◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.*) / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.*) *кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.*) / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.*) *див.* сум[1]

напа́ла

◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.*) напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.*) *див.* напада́ти (2)

напа́ли

◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.*) напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.*) *див.* напада́ти (2)

напа́сти

◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.*) / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.*) на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)

НАПЕРЕ́Д

напере́д

◊ Ви́нести / вино́сити ногами впере́д (напере́д) *див.* вино́сити (4)

НАПЛЕСТИ́

наплести́

◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.*) нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.*) / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.*) нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.*) *див.* плести́

НАПЛИВА́ТИ

наплива́є

При́смерки спуска́ються (насува́ються, наплива́ють *і т. ін.*) <При́смерк спуска́ється (насува́ється, наплива́є *і т. ін.*)> *див.* при́смерки

наплива́ють

При́смерки спуска́ються (насува́ються, наплива́ють *і т. ін.*) <При́смерк спуска́ється (насува́ється, наплива́є *і т. ін.*)> *див.* при́смерки

НАПЛЮВА́ТИ

наплюва́ти

◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.*) *див.* плюва́ти

◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти, *рідше* начха́ти) в борщ (в ка́шу) *див.* плюва́ти

НАПОПОЛА́М

напопола́м

◊ Перерива́тися / перерва́тися на́двоє (напопола́м, наче́тверо *і т. ін.*) *див.* перерива́тися[1]

НАПОРО́ТИСЯ

напоро́тися

Напо́рюватися / напоро́тися на неприє́мність (на біду́) *див.* напо́рюватися (1)

НАПО́РЮВАТИСЯ

напо́рюватися

Напо́рюватися / напоро́тися на неприє́мність (на біду́) *див.* напо́рюватися (1)

НАРВА́ТИСЯ

нарва́вся

◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.*) напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.*) *див.* напада́ти (2)

НАСИ́ЛУ

наси́лу

◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*) пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.*) но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*)] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.*)> *див.* пересува́ти

◊ Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги *див.* доволіка́ти (1)

◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́ (9)

НАСИ́ЛЬСТВО

наси́льством

Непроти́влення злу [наси́льством] *див.* непроти́влення (1)

НАСІДА́ТИ

насіда́ти

◊ Наступа́ти (насіда́ти, напада́ти *і т. ін.*) сло́вом *див.* наступа́ти (1)

НАСКО́ЧИТИ

наско́чив

◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.*) напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.*) *див.* напада́ти (2)

наско́чила

◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.*) коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2] (1)

НАСТА́ВИТИ[1]

наста́вити

◊ Наставля́ти / наста́вити ніж на се́рце *див.* наставля́ти[1] (3)

◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.*) / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.*) ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1] (6)

НАСТАВЛЯ́ТИ[1]

наставля́й

◊ Наставля́й кише́ню (кише́ні, оби́дві жме́ні) *див.* наставля́ти[1] (2)

наставля́ти

◊ Наставля́ти / наста́вити ніж на се́рце *див.* наставля́ти[1] (3)

◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.*) / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.*) ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1] (6)

НАСТОРОЖИ́ТИ

насторожи́ти

◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.*) / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.*) ву́ха (*рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)

НАСТОРО́ЖУВАТИ

насторо́жувати

◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.*) / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.*) ву́ха (*рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)

НАСТОРО́ЧИТИ

насторо́чити

◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.*) / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.*) ву́ха (*рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)

НАСТОРО́ЧУВАТИ
насторо́чувати
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.*) / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.*) ву́ха *(рі́дше* слух) *див.* насторо́жувати (1)
НА́СТУП
на́ступ
Стри́мувати *(розм.* зде́ржувати) / стри́мати *(розм.* зде́ржати) ата́ку (на́ступ) *див.* стри́мувати
НАСТУПА́ТИ
наступа́ти
◊ Наступа́ти (насіда́ти, напада́ти *і т. ін.*) сло́вом *див.* наступа́ти (1)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти (2)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на мозо́лю (на мозо́ль, на мозо́лі, на мозолі́) *див.* наступа́ти (3)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на па́льці *див.* наступа́ти (4)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (на ко́рок, на ко́рка) *див.* наступа́ти (5)
◊ Наступа́ти / *рі́дше* наступи́ти на хвіст (на хвоста́, на п'я́ти) *див.* наступа́ти (6)
НАСТУПИ́ТИ
наступи́
◊ Хоч на хвіст наступи́ *див.* хвіст
наступи́в
◊ Ведмі́дь (слон) на ву́хо наступи́в *див.* ведмі́дь (2)
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.*)] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)
наступи́ти
◊ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти (2)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на мозо́лю (на мозо́ль, на мозо́лі, на мозолі́) *див.* наступа́ти (3)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на па́льці *див.* наступа́ти (4)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (на ко́рок, на ко́рка) *див.* наступа́ти (5)
◊ Наступа́ти / *рі́дше* наступи́ти на хвіст (на хвоста́, на п'я́ти) *див.* наступа́ти (6)
НАСУВА́ТИСЯ
насува́ється
При́смерки спуска́ються (насува́ються, напли́вають *і т. ін.*) <При́смерк спуска́ється (насува́ється, напливає *і т. ін.*)> *див.* при́смерки
насува́ються
При́смерки спуска́ються (насува́ються, напли́вають *і т. ін.*) <При́смерк спуска́ється (насува́ється, напливає *і т. ін.*)> *див.* при́смерки
НАСУ́ПРОТИ́
насу́проти́
◊ Іти́ про́ти (насу́проти́) *кого, чого* <Іти́ всу́переч *кого, чого, кому, чому*> *див.* іти́ (127)
НАСУ́ШНИЙ
насу́шний
◊ Хліб насу́щний (насу́шний) *див.* хліб
НАСУ́ЩНИЙ
насу́щний
◊ Хліб насу́щний (насу́шний) *див.* хліб
насу́щного
◊ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к
НАТЕ́РТИ
нате́рти
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
◊ Натира́ти (набива́ти) / понатира́ти мозолі́ <Нате́рти не одного́ мозоля́> *див.* натира́ти (1)
◊ Натира́ти / нате́рти пе́рцю в ніс *див.* натира́ти (2)
НАТИ́ВНИЙ
нати́вний
△ Нати́вний стан *див.* стан[3]
НАТИРА́ТИ
натира́ти
◊ Натира́ти (набива́ти) / понатира́ти мозолі́ <Нате́рти не одного́ мозоля́> *див.* натира́ти (1)
◊ Натира́ти / нате́рти пе́рцю в ніс *див.* натира́ти (2)
НАТИСКА́ТИ
натиска́ти
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)
◊ Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку *див.* натиска́ти (4)
Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути на шви́дкість *див.* натиска́ти (1)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рі́дше* дави́ти) / нати́снути *(рі́дше* надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма *див.* натиска́ти (2)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рі́дше* дави́ти) / нати́снути *(рі́дше* надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі *див.* натиска́ти (3)
НАТИ́СКУВАТИ
нати́скувати
◊ Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку *див.* натиска́ти (4)
Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути на шви́дкість *див.* натиска́ти (1)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рі́дше* дави́ти) / нати́снути *(рі́дше* надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма *див.* натиска́ти (2)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рі́дше* дави́ти) / нати́снути *(рі́дше* надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі *див.* натиска́ти (3)
НАТИ́СНУТИ
нати́снути
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)
◊ Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку *див.* натиска́ти (4)
Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути на шви́дкість *див.* натиска́ти (1)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рі́дше* дави́ти) / нати́снути *(рі́дше* надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма *див.* натиска́ти (2)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рі́дше* дави́ти) / нати́снути *(рі́дше* надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі *див.* натиска́ти (3)
НАТІПА́ТИ
натіпа́ти
◊ Натіпа́ти конопе́ль *див.* натіпувати (1)
НАТОВКТИ́
натовкти́
◊ Натовкти́ (начи́стити) мо́рду (пи́ку, пи́сок *і т. ін.*) *див.* натовкти́ (1)
◊ Натовкти́ [під] бока́ ([в] поти́лицю) *див.* натовкти́ (2)
НАТР
натр
△ Саліци́ловий натр (на́трій) *див.* натр (1)
НАТРА́ПИТИ
натра́пив
◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.*) напа́в (натра́пив, наско́чив, *гру́бо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.*) *див.* напада́ти (2)
натра́пила
◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.*) коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2] (1)
натра́пити
◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.*) / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.*) на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)
натра́пить
◊ Що (ті́льки) язико́м натра́пить *див.* натрапля́ти (1)
НАТРАПЛЯ́ТИ
натрапля́ти
◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.*) / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.*) на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)

НÁТРІЄВИЙ
нáтрієва
△ Нáтрієва лáмпа *див.* лáмпа (10)
НÁТРІЙ
нáтрій
△ Саліци́ловий натр (нáтрій) *див.* натр (1)
△ Хлóристий нáтрій <Хлори́д нáтрію> *див.* нáтрій (1)
нáтрію
△ Гідрокарбонáт нáтрію *див.* гідрокарбонáт (2)
△ Хлóристий нáтрій <Хлори́д нáтрію> *див.* нáтрій (1)
НАТРУСИ́ТИ
натруси́ти
◇ Натруси́ти кулі́в *див.* натрýшувати (1)
НАТÝРА
натýра
◇ Дрýга натýра *див.* натýра (3)
◇ Поети́чна натýра (вдáча) *див.* натýра (4)
◇ Чéсна душá (натýра) *див.* душá (77)
◇ Ширóка натýра (вдáча) *див.* натýра (5)
натýри
З натýри *див.* натýра (1)
Не зрáджувати / не зрáдити своє́ї натýри (вдáчі) *див.* зрáджувати (3)
натýрі
○ У (в) натýрі *див.* натýра (2)
натýру
◇ Перелáмувати (перелóмлювати) / переламáти (переломи́ти) харáктер (натýру, нóров *і т. ін.*) *див.* перелáмувати
НАТУРÁЛЬНИЙ
натурáльна
△ Натурáльна оплáта *див.* оплáта
△ Натурáльна (чóрна) вíспа *див.* вíспа (2)
△ Натурáльна шкóла *див.* шкóла
натурáльне
△ Натурáльне господáрство *див.* господáрство (5)
△ Натурáльне числó *див.* числó
натурáльний
△ Натурáльний подáток *див.* подáток
△ Натурáльний продýкт *див.* продýкт
НАТÝРКАТИ
натýркати
◇ Натýркати (натурчáти) у вýха (у гóлову) *див.* натýркувати (1)
◇ Натýркувати / натýркати гóлову *див.* натýркувати (2)
НАТÝРКУВАТИ
натýркувати
◇ Натýркувати / натýркати гóлову *див.* натýркувати (2)

НАТУРЧÁТИ
натурчáти
◇ Натýркати (натурчáти) у вýха (у гóлову) *див.* натýркувати (1)
НАТХНÉННЯ
натхнéнням
○ З натхнéнням *див.* натхнéння (1)
НÁТЯГ
нáтяг
△ Поверхнéвий нáтяг *див.* нáтяг (1)
НАТЯГÁННЯ
натягáння
◇ Натягáння шкýрки на кисíль *див.* натягáння (1)
НАТЯГÁТИ[1]
натягáти
◇ Надягáти (надівáти, натягáти *і т. ін.*) / надягнýти (надíти, надягти́, натягти́ *і т. ін.*) овéчу шкýру <Влізáти / влíзти в овéчу шкýру> *див.* надягáти (1)
◇ Натягáти / натягти́ нóгу (рýку) *див.* натягáти[1] (1)
◇ Натягáти (натя́гувати) / натягти́ (натягнýти) стрýни *див.* натягáти[1] (2)
НАТЯ́ГНЕНИЙ
натя́гнена
◇ Як (мов, нíби *і т. ін.*) натя́гнута (натя́гнена) струнá (тятивá) *див.* струнá
НАТЯГНÝТИ
натягнýти
◇ Натягáти (натя́гувати) / натягти́ (натягнýти) стрýни *див.* натягáти[1] (2)
НАТЯ́ГНУТИЙ
натя́гнута
◇ Як (мов, нíби *і т. ін.*) натя́гнута (натя́гнена) струнá (тятивá) *див.* струнá
НАТЯГТИ́[1]
натягти́
◇ Надягáти (надівáти, натягáти *і т. ін.*) / надягнýти (надíти, надягти́, натягти́ *і т. ін.*) овéчу шкýру <Влізáти / влíзти в овéчу шкýру> *див.* надягáти (1)
◇ Натягáти / натягти́ нóгу (рýку) *див.* натягáти[1] (1)
◇ Натягáти (натя́гувати) / натягти́ (натягнýти) стрýни *див.* натягáти[1] (2)
НАТЯ́ГУВАТИ[1]
натя́гувати
◇ Натягáти (натя́гувати) / натягти́ (натягнýти) стрýни *див.* натягáти[1] (2)
НÁТЯК
нáтяк
Подавáти нáтяк *див.* подавáти[1]
НАÝКА
наýк
[Національна] акадéмія наýк *див.* акадéмія (2)
наýки
◇ Гри́зти гранíт наýки *див.* гри́зти (1)

△ Гуманітáрні наýки *див.* наýка (2)
△ Прикладнí наýки *див.* наýка (3)
△ Природни́чі наýки *див.* наýка (4)
△ Суспíльні наýки *див.* наýка (5)
△ Тóчні *(заст.* сти́слі) наýки *див.* наýка (6)
У (на) наýку <Для наýки> *див.* наýка (1)
△ Фундаментáльні наýки *див.* наýка (7)
Храм наýки *див.* храм
наýку
Віддавáти / віддáти в наýку *див.* віддавáти (2)
◇ Дáти / давáти наýку *див.* давáти (136)
◇ Дáтися в наýку *див.* давáтися (3)
Здобувáти / здобýти наýку *див.* здобувáти (3)
◇ По наýку *див.* наýка (8)
Посилáти / послáти до шкóли (в наýку, *рíдко* по наýку) *див.* посилáти
У (на) наýку <Для наýки> *див.* наýка (1)
НАУКÓВИЙ
наукóва
Наукóва літератýра *див.* літератýра (5)
Наукóва організáція прáці *див.* організáція
наукóвий
Надавáти / надáти звáння́ (наукóвий стýпінь, ти́тул *і т. ін.*) *див.* надавáти[2] (2)
△ Наукóвий комунíзм *див.* комунíзм (2)
Наукóвий працівни́к *див.* працівни́к
△ Наукóвий соціалíзм *див.* соціалíзм
Наукóвий співробíтник *див.* співробíтник
Наукóвий стýпінь *див.* стýпінь[1]
НАУКÓВО-ПОПУЛЯ́РНИЙ
наукóво-популя́рна
Наукóво-популя́рна літератýра *див.* літератýра (6)
НАУКÓВО-ТЕХНÍЧНИЙ
наукóво-технíчна
Наукóво-технíчна революція *див.* революція
наукóво-технíчний
△ Наукóво-технíчний кóмплекс *див.* кóмплекс (6)
НÁФТÓВИЙ
нáфтóва
△ Нáфтóва промислóвість *див.* промислóвість
нáфтове
△ Нáфтове родóвище *див.* родóвище
НАФТОНÓСНИЙ
нафтонóсна
△ Нафтонóсна порóда *див.* порóда
НАФТОПЕРЕРÓБНИЙ
нафтоперерóбна
△ Нафтоперерóбна промислóвість *див.* промислóвість

НАХАПА́ТИСЯ
нахапа́тися
◊ Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусані́в, товче́ників *і т. ін.) див.* наха́пуватися (1)
НАХВАТА́ТИСЯ
нахвата́тися
◊ Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусані́в, товче́ників *і т. ін.) див.* наха́пуватися (1)
НА́ХИЛ
на́хил
△ Магні́тне нахи́лення <Магні́тний на́хил> *див.* нахи́лення (1)
НАХИ́ЛЕННЯ
нахи́лення
△ Магні́тне нахи́лення <Магні́тний на́хил> *див.* нахи́лення (1)
НАХИЛИ́ТИ
нахили́ти
◊ Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* ра́дий
НА́ХІДКА
на́хідка
◊ Як на́хідка *див.* на́хідка (1)
НАХО́ДИТИ[1]
нахо́дити
◊ Знахо́дити (нахо́дити) / знайти́ (найти́) смак *див.* знахо́дити (15)
◊ Не нахо́дити / не найти́ [собі́] мі́сця *див.* нахо́дити[1] (1)
НАХО́ДИТИ[2]
нахо́дить
◊ Доса́да нахо́дить / найшла́ *див.* доса́да (2)
Причи́на нахо́дить *див.* причи́на
◊ Сказ нападає (нахо́дить) / напа́в (найшо́в) *див.* сказ
◊ Сон налягає (нахо́дить, прихо́дить *і т. ін.)* / налі́г (найшо́в, прийшо́в *і т. ін.) див.* сон[1]
◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгортає, обіймає, обнімає, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (нападає) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]
◊ Сум (сму́ток) обіймає (обнімає, обгортає, нахо́дить, нападає *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]
НАЦІ́ЛИТИ
наці́лити
Наці́лити / наці́лювати о́чі (зір, по́гляд) *див.* наці́лювати (1)
НАЦІ́ЛИТИСЯ
наці́литися
Наці́люватися / наці́литися очи́ма (по́глядом) *див.* наці́люватися (1)
НАЦІ́ЛЮВАТИ
наці́лювати
Наці́лити / наці́лювати о́чі (зір, по́гляд) *див.* наці́лювати (1)
НАЦІ́ЛЮВАТИСЯ
наці́люватися
Наці́люватися / наці́литися очи́ма (по́глядом) *див.* наці́люватися (1)
НАЦІОНА́ЛЬНИЙ
націона́льна
[Націона́льна] акаде́мія нау́к *див.* акаде́мія (2)
Націона́льна безпе́ка *див.* безпе́ка (3)
△ Націона́льна валю́та *див.* валю́та (4)
Націона́льна ідея *див.* ідея (1)
Націона́льна менши́на (ме́ншість) *див.* менши́на (1)
△ Націона́льна мо́ва *див.* мо́ва (17)
націона́льне
△ Націона́льне бага́тство *див.* бага́тство (2)
націона́льний
△ Валови́й націона́льний проду́кт *див.* проду́кт
Націона́льний демокра́т *див.* демокра́т (1)
△ Націона́льний дохі́д *див.* дохі́д (3)
Націона́льний конве́нт *див.* конве́нт (1)
△ Націона́льний о́круг *див.* о́круг
Націона́льний парк *див.* парк
△ Націона́льний проду́кт *див.* проду́кт
Націона́льний хара́ктер *див.* хара́ктер
△ Чи́стий націона́льний проду́кт (дохі́д) *див.* проду́кт
націона́льні
Націона́льні почуття́ *див.* почуття́
націона́льної
Ра́да націона́льної безпе́ки і оборо́ни Украї́ни *див.* ра́да
НА́ЦІЯ
на́цій
Генера́льна Асамбле́я Організа́ції Об'є́днаних На́цій *див.* асамбле́я (1)
Лі́га На́цій *див.* лі́га[1] (1)
Організа́ція Об'є́днаних На́цій *див.* організа́ція
на́ція
Політи́чна на́ція *див.* на́ція (1)
НАЧА́ЛО
нача́ло
○ Під нача́ло *див.* нача́ло (1)
нача́лом
○ Під нача́лом *див.* нача́ло (2)
НАЧА́ЛЬСТВО
нача́льством
○ Під нача́льством *див.* нача́льство (1)
НАЧЕПИ́ТИ
начепи́ти
◊ Начепи́ти (почепи́ти) торби́ *див.* начі́плювати (1)
НАЧЕ́ТВЕРО
наче́тверо
◊ Перерива́тися / перерва́тися на́двоє (напопола́м, наче́тверо *і т. ін.) див.* перерива́тися[1]
◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)
НАЧИ́СТИТИ
начи́стити
◊ Натовкти́ (начи́стити) мо́рду (пи́ку, пи́сок *і т. ін.) див.* натовкти́ (1)
НАЧУ́ХАТИ
начу́хати
◊ Начу́хати язики́ *див.* начу́хувати (1)
НАЧХА́ТИ
начха́ти
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти, *рі́дше* начха́ти) в борщ (в ка́шу) *див.* плюва́ти
НАШ
наш
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)
◊ Наш брат *див.* брат (14)
◊ Наш верх є (бу́де) *див.* верх (3)
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти
на́ша
Моя́ (на́ша) поша́на *див.* поша́на
◊ На́ша [верх] бере́ / взяла́ *див.* наш (3)
На́ша (нова́) е́ра *див.* е́ра (1)
◊ На́ша (своя́) люди́на *див.* люди́на (8)
◊ Не його́ (її́, на́ша *і т. ін.)* си́ла *див.* си́ла
на́ше
◊ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.)* не пропада́ло *(рі́дше* не пропадає) *див.* наш (1)
◊ Куди́ [на́ше] не йшло *див.* іти́ (146)
◊ [Моє́ (на́ше)] поважа́ння *див.* поважа́ння
◊ Щастя твоє́ (ва́ше, на́ше *і т. ін.) див.* ща́стя
на́шим
◊ І на́шим і ва́шим <І ва́шим і на́шим> *див.* наш (2)
◊ Не з на́шим но́сом ([невми́тим] пи́ском) *див.* ніс (9)
◊ Ні на́шим ні ва́шим <Ні ва́шим ні на́шим> *див.* наш (4)
на́ших
◊ Знай на́ших! *див.* зна́ти (14)
на́ші
◊ В на́ші (тепе́рішні) часи́ *див.* час
на́шого
◊ На́шого (ва́шого, ї́хнього *і т. ін.)* по́ля я́года (я́гідка, я́гідки) *див.* я́года
◊ На́шого по́лку прибуло́ *див.* прибува́ти
◊ Не на́шого пера́ (пі́р'я) птах (пта́шка) *див.* птах

◊ Птах (пти́ця) не на́шого польо́ту *див.* птах
на́шої
◊ Не [з] на́шої пара́фії *див.* пара́фія
на́шому
◊ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти (пійма́ти)! *див.* дава́ти (125)
◊ На́шому ти́нові двою́рідний пліт *див.* пліт
У моє́му (у твоє́му, у на́шому, не в моє́му, не у твоє́му, не в на́шому) хара́ктері *див.* хара́ктер
на́шою
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.)* кише́нею *див.* кише́ня (5)
на́шу
◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, переважи́ти) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти
НАШАТИ́РНИЙ
нашати́рний
△ Нашати́рний спирт *див.* спирт
НАШОРО́ШИТИ
нашоро́шити
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.)* / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.)* ву́ха *(рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)
НАШОРО́ШУВАТИ
нашоро́шувати
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.)* / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.)* ву́ха *(рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)
НАШТОВХНУ́ТИ
наштовхну́ти
◊ Наво́дити (наверта́ти, намто́вхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку *див.* наво́дити (10)
НАШТО́ВХУВАТИ
наштО́вхувати
◊ Наво́дити (наверта́ти, наштО́вхувати) / навести́ (наверну́ти, наштовхну́ти) на ду́мку *див.* наво́дити (10)
НАЩЕБЕТА́ТИ
нащебета́ти
◊ Нагомоні́ти (наговори́ти, нащебета́ти *і т. ін.)* по́вну ха́ту (по́вні ву́ха) *див.* нагомоні́ти (1)
НАЩУ́ЛИТИ
нащу́лити
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1] (6)

НАЩУ́ЛЮВАТИ
нащу́лювати
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1] (6)
НАЩУ́РИТИ
нащу́рити
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1] (6)
НАЩУ́РЮВАТИ
нащу́рювати
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* на́ставляти[1] (6)
НАЯВУ́
наяву́
◊ Сон наяву́ *див.* сон[1]
НЕАПОЛІТА́НСЬКИЙ
неаполіта́нський
△ Неаполіта́нський масти́ф *див.* масти́ф (1)
НЕБАГА́ТИЙ
небага́тий
◊ Бі́дний (небага́тий) на ро́зум *див.* бі́дний (2)
НЕБАГА́ТО
небага́то
Небага́то хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* *див.* небага́то (1)
Небага́то що (чого́, чому́ *і т. ін.)* *див.* небага́то (2)
небагатьма́
◊ Кількома́ (небагатьма́) слова́ми *див.* сло́во
НЕБЕЗПЕ́КА
небезпе́ка
Екологі́чна небезпе́ка *див.* небезпе́ка (1)
Техноге́нна небезпе́ка *див.* небезпе́ка (2)
небезпе́ці
◊ Гля́нути стра́хові (стра́ху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)
НЕБЕСА́
небе́с
◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* до небе́с *див.* підно́сити
◊ Ски́нути з не́ба (з небе́с) на зе́млю *див.* скида́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)

небеса́х
◊ Вита́ти (літа́ти, *рідко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.)* *див.* вита́ти (1)
НЕБЕ́СНИЙ
небе́сна
◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)
△ Небе́сна (добова́) парале́ль *див.* парале́ль
△ Небе́сна меха́ніка *див.* меха́ніка (4)
Небе́сна сфе́ра′ <Сфе́ра не́ба> *див.* сфе́ра
Небе́сна тверд́ь *див.* твердь
◊ Цари́ця небе́сна *див.* цари́ця
небе́сне
◊ Відійти́ / відхо́дити у ца́рство небе́сне *див.* відхо́дити (6)
◊ Проспа́ти [все] Ца́рство Небе́сне *див.* просипа́ти[1]
◊ Ца́рство Небе́сне (Ві́чне, Бо́же) *див.* ца́рство
небе́сний
Наме́т не́ба <Небе́сний (блаки́тний) наме́т> *див.* наме́т[1] (1)
Небе́сний гло́бус *див.* гло́бус (1)
△ Небе́сний еква́тор *див.* еква́тор (2)
Небе́сний звід <Звід не́ба> *див.* звід (2)
△ Небе́сний меридіа́н *див.* меридіа́н (2)
◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар
небе́сні
△ Небе́сні тіла́ *див.* ті́ло
небе́сного
◊ Йо́лоп Царя́ Небе́сного *див.* йо́лоп (1)
небе́сної
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)
НЕБИЛИ́ЦЯ
небили́ці
◊ Городи́ти *(рідше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.)* *див.* городи́ти (1)
НЕБЛАГОРО́ДНИЙ
неблагоро́дні
△ Неблагоро́дні мета́ли *див.* мета́л (7)
НЕ́БО
не́ба
◊ Дістава́ти (зніма́ти) / діста́ти (зня́ти) зо́рі (зірки́) [з не́ба] *див.* дістава́ти (4)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
Здійма́ти *(рідко* зніма́ти, зно́сити) / здійня́ти *(рідко* зня́ти, знести́) о́чі догори́ (вго́ру, до не́ба *і т. ін.)* *див.* здійма́ти (2)

◊ Зіро́к з не́ба не хапа́ти (не зніма́ти, не здійма́ти *і т. ін.*) *див.* хапа́ти[1]
Край не́ба *див.* край[1] (1)
◊ Лі́зти до не́ба *див.* лі́зти (11)
◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)
Наме́т не́ба <Небе́сний (блаки́тний) наме́т> *див.* наме́т[1] (1)
Небе́сна сфе́ра <Сфе́ра не́ба> *див.* сфе́ра
Небе́сний звід <Звід не́ба> *див.* звід (2)
◊ Па́дати / впа́сти з не́ба *див.* па́дати
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рі́дко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо (5)
◊ Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* ра́дий
◊ Ски́нути з не́ба (з небе́с) на зе́млю *див.* скида́ти
◊ Хай (неха́й) хоч грім з не́ба *див.* грім (5)
◊ Хай (хоч) камі́ння з не́ба [па́дає] *див.* камі́ння (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) грім з (се́ред) [я́сно́го (*рі́дко* чи́стого)] не́ба *див.* грім (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) грім з [я́сно́го] не́ба впав *див.* грім (9)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) грім з [я́сно́го не́ба] уда́рив [над голово́ю] *див.* грім (10)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] з не́ба (*рі́дше* з мі́сяця) впа́сти (звали́тися) *див.* упа́сти[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) сніг (дощ) на го́лову [з я́сно́го не́ба] *див.* сніг
не́бі
◊ На сьо́мому не́бі *див.* не́бо (2)
◊ Як зіро́к (зір) на не́бі *див.* зі́рка (13)
◊ Як мі́сяць у не́бі <Як па́лець> *див.* мі́сяць (9)
не́бо
◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
◊ Іти́ / піти́ на не́бо *див.* іти́ (101)
◊ Копти́ти не́бо *див.* копти́ти (1)
◊ Не́бо в кліти́ну (в кліти́нку) *див.* не́бо (3)
◊ Не́бо розверза́ється (розверза́лося) / розве́рзлося *див.* не́бо (4)
Не́бо схо́диться (схо́дилося) з мо́рем *див.* не́бо (1)
◊ Попа́сти па́льцем у не́бо *див.* попада́ти
◊ Прорва́ло не́бо *див.* прорива́ти[1]
◊ Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* ра́дий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) не́бо від землі́ *див.* не́бо (6)
не́бові
◊ [Аж (і)] не́бу (*рі́дко* не́бові) [бу́де (ста́не)] жа́рко *див.* жа́рко (1)
не́бом
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути в пові́трі (між не́бом і земле́ю) *див.* ви́сіти (7)
Земля́ схо́диться з не́бом *див.* земля́ (3)
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рі́дко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо (5)
не́бу
◊ [Аж (і)] не́бу (*рі́дко* не́бові) [бу́де (ста́не)] жа́рко *див.* жа́рко (1)
НЕ́БОВИЙ
не́бовий
Не́бовий ключ *див.* ключ[1] (1)
НЕБО́ГА
небо́га
Троюрі́дна племі́нниця (небо́га) *див.* племі́нниця
НЕБУТТЯ́
небуття́
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)
◊ Ка́нути в бе́звість (у небуття́, у ві́чність) *див.* ка́нути (2)
◊ Ки́нути в небуття́ *див.* ки́дати (40)
НЕВБИ́ТИЙ
невби́того
◊ Діли́ти шку́ру невби́того ведме́дя *див.* діли́ти (3)
НЕВДЯ́ЧНІСТЬ
невдя́чність
Чо́рна невдя́чність *див.* невдя́чність (1)
невдя́чністю
◊ Відпла́чувати / відплати́ти чо́рною невдя́чністю *див.* відпла́чувати (2)
НЕВЕЛИ́КИЙ
невели́ка
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця
невели́ке
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця
невели́кий
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця
невели́ким
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом *див.* хи́тро
невели́ку
○ На [яку́сь (одну́, невели́ку *і т. ін.*)] мить (хвили́ну) <На моме́нт> *див.* мить (3)
НЕВЕЛИ́ЧКИЙ
невели́чка
◊ Пти́чка невели́чка *див.* пти́чка
НЕВЕСЕ́ЛИЙ
невесе́лим
◊ Невесе́лим (сумови́тим, сумни́м *і т. ін.*) о́ком *див.* о́ко[1]
НЕВЕ́СЕЛО
неве́село
◊ Неве́село на се́рці *див.* неве́село (1)
НЕВИГО́ЙНИЙ
невиго́йний
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)
НЕВИ́ДИ́МИЙ
неви́ди́ма
Неви́ди́ма си́ла (рука́) *див.* си́ла
НЕВИ́ДИ́МО
неви́ди́мо
◊ Ви́ди́мо і неви́ди́мо *див.* ви́ди́мо (1)
НЕВИ́ЗНАЧЕНИЙ
неви́значений
△ Неви́значений інтегра́л *див.* інтегра́л (2)
НЕВИ́ЇЗД
неви́їзд
Підпи́ска про неви́їзд *див.* підпи́ска
НЕВИ́ННИЙ
неви́нна
Неви́нна кров *див.* кров (3)
НЕВИНУВА́ТІСТЬ
невинува́тості
△ Презу́мпція невинува́тості *див.* презу́мпція
НЕВИСО́КИЙ
невисо́кого
◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.*) льоту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)
невисо́кої
◊ Низько́ї (невисо́кої) про́би *див.* про́ба
НЕВИСОКО́СНИЙ
невисоко́сний
Невисоко́сний рік *див.* рік
НЕ́ВІД
не́від
◊ Вско́чити як ри́ба в не́від *див.* вска́кувати (7)
не́воді
◊ Би́тися, як (мов, ні́би *і т. ін.*) ри́ба (риби́на) в саку́ (в сі́тях, в не́воді) *див.* би́тися (7)
НЕВІДКЛА́ДНИЙ
невідкла́дна
△ Невідкла́дна [меди́чна] допомо́га *див.* допомо́га (3)
НЕВІДО́МИЙ
невідо́мого
Моги́ла Невідо́мого солда́та *див.* моги́ла (2)

НЕВІ́РНИЙ

неві́рний

◊ Хома́ неві́рний (неві́рячий) *див.* неві́рний (1)

НЕВІ́РЯЧИЙ

неві́рячий

◊ Хома́ неві́рний (неві́рячий) *див.* неві́рний (1)

НЕВІ́СТА

неві́ста

Христо́ва неві́ста *див.* неві́ста (1)

НЕВМИ́ТИЙ

невми́тим

◊ Не з на́шим но́сом ([невми́тим] пи́ском) *див.* ніс (9)

НЕВО́ЛЯ

нево́лі

◊ По во́лі чи по нево́лі <По во́лі-нево́лі> *див.* во́ля (9)

По нево́лі *див.* нево́ля (1)

◊ Яко́ї нево́лі? *див.* нево́ля (2)

нево́ля

◊ Вавило́нський (єги́петський) поло́н <Єги́петська нево́ля> *див.* поло́н

НЕВПІ́ЗНАНИЙ

невпі́знаний

△ Нерозпі́знаний (*рідше* невпі́знаний) літа́льний (*рідко* літа́ючий) об'є́кт *див.* об'є́кт (3)

НЕВПІЗНА́ННЯ

невпізна́ння

○ До невпізна́ння (до непізна́ння) *див.* невпізна́ння (1)

НЕВТОРО́ВАНИЙ

невторо́ваний

◊ Невторо́ваний шлях *див.* шлях

невторо́ваним

◊ Іти́ невторо́ваним шляхо́м (невторо́ваними шляха́ми) *див.* іти́ (74)

невторо́ваними

◊ Іти́ невторо́ваним шляхо́м (невторо́ваними шляха́ми) *див.* іти́ (74)

НЕВЧА́С[1]

невча́сі

○ По невча́сі *див.* невча́с[1] (1)

НЕГАБАРИ́ТНИЙ

негабари́тний

△ Негабари́тнийванта́ж *див.* ванта́ж (3)

НЕГАТИ́ВНИЙ[1]

негати́вний

△ Негати́вний о́браз (персона́ж) *див.* о́браз[1]

негати́вні

△ Негати́вні іо́ни *див.* іо́ни (1)

НЕГА́ШЕНИЙ

нега́шене

△ Нега́шене (па́лене) вапно́ *див.* вапно́ (2)

НЕГЛА́СНИЙ

негла́сний

△ Негла́сний (та́ємний) на́гляд *див.* на́гляд (2)

НЕ́ГРО-АВСТРАЛО́ЇДНИЙ

не́гро-австрало́їдна

△ Не́гро-австрало́їдна ра́са *див.* ра́са[1]

НЕГРО́ЇДНИЙ

негро́їдна

△ Негро́їдна ра́са *див.* ра́са[1]

НЕДА́ВНІЙ

неда́вньому

○ У неда́вньому [мину́лому] *див.* неда́вній (1)

НЕДАЛЕ́КИЙ

недале́ка

Недале́ка пора́ <Недале́кий час> *див.* пора́

недале́кий

Недале́ка пора́ <Недале́кий час> *див.* пора́

НЕДАЛЕ́КО

недале́ко

◊ Недале́ко втекти́ (піти́) *див.* утіка́ти[1]

◊ Недале́ко лежа́ти *див.* лежа́ти (30)

НЕДА́РОМ

неда́ром

◊ Неду́рно (неда́ром) хліб ї́сти *див.* ї́сти (19)

НЕДІ́ЛЬНИЙ

неді́льна

Неді́льна шко́ла *див.* шко́ла

НЕДІ́ЛЯ

неді́лею

З [свято́ю] неді́лею [бу́дьте здоро́ві (здорове́нькі)] *див.* неді́ля (4)

неді́лі

Від неді́лі до неді́лі *див.* неді́ля (2)

○ З неді́лі *див.* неді́ля (10)

○ Під неді́лю <Про́ти неді́лі> *див.* неді́ля (11)

неді́ль

◊ [По] сім неді́ль на ти́ждень справля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти

◊ Сім п'я́тниць (неді́ль) на ти́ждень *див.* сім

неді́лю

○ Під неді́лю <Про́ти неді́лі> *див.* неді́ля (11)

неді́ля

Ве́рбна (Квітна́, Шуткова́) неді́ля *див.* неді́ля (1)

Зеле́на неді́ля *див.* неді́ля (3)

Зеле́ні свята́ (святки́) <Кле́чана (кле́чальна) неді́ля> <Кле́чані свята́> *див.* свя́то[1]

Крива́ва неді́ля *див.* неді́ля (5)

Провідна́ неді́ля *див.* неді́ля (6)

Про́щена (Сиропу́сна) неді́ля *див.* неді́ля (7)

Середохре́сна неді́ля *див.* неді́ля (8)

Цвітна́ неді́ля *див.* неді́ля (9)

НЕДІ́ЮЧИЙ

неді́ючий

△ Зга́слий (пога́слий, неді́ючий) вулка́н *див.* вулка́н (3)

НЕДО́БРЕ

недо́бре

◊ Ле́гко (пога́но, недо́бре *і т. ін.)* лежи́ть *див.* лежа́ти (10)

НЕДО́БРИЙ

недо́бра

◊ Недо́бра си́ла *див.* си́ла

недо́брим

◊ Важки́м (недо́брим) ду́хом ди́хати *див.* ди́хати (2)

◊ Гля́нути недо́брим о́ком *див.* гля́нути (2)

Зга́дувати / згада́ти недо́брою пам'ят́тю (недо́брим сло́вом) *див.* зга́дувати (2)

◊ Ки́дати / ки́нути недо́брим о́ком *див.* ки́дати (19)

недо́брі

Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти

недо́брій

◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти

недо́брої

Здобува́ти / здобу́ти недо́бру сла́ву (недо́брої сла́ви) *див.* здобува́ти (4)

◊ Сумно́ї (лихо́ї, недо́брої *і т. ін.)* па́м'яті *див.* па́м'ять

недо́брою

Зга́дувати / згада́ти недо́брою па́м'яттю (недо́брим сло́вом) *див.* зга́дувати (2)

недо́бру

Здобува́ти / здобу́ти недо́бру сла́ву (недо́брої сла́ви) *див.* здобува́ти (4)

Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти

НЕДО́ВГО

недо́вго

◊ [Лиши́лося] недо́вго ряст топта́ти *див.* топта́ти

◊ Недо́вго ду́маючи / ду́мавши *див.* ду́мати (4)

◊ Недо́вго потя́гне (протя́гне) *див.* потягну́ти

◊ Недо́вго розду́муючи <Не розду́муючи до́вго> *див.* розду́мувати

НЕДОВІ́РА

недові́ри

△ Во́тум дові́ри (недові́ри) *див.* во́тум (1)

недові́ру

◊ Сі́яти / посі́яти недові́ру (недові́р'я) *див.* сі́яти

НЕДО́ВІРОК

недо́вірка

◊ Де в недо́вірка! *див.* недо́вірок (1)

◊ Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида, недо́вірка) <Яко́ї нете́чі> *див.* чорт

недо́вірок
◊ Яки́й [там] недо́вірок! *див.* недо́вірок (2)
НЕДОВІ́Р'Я
недові́р'я
◊ Сі́яти / посі́яти недові́ру (недові́р'я) *див.* сі́яти
НЕДО́ГАРОК
недо́гарок
Іти́ в недо́гарок *див.* іти́ (8)
△ Піри́тний (колчеда́новий) недо́гарок *див.* недо́гарок (1)
НЕДОЇДА́ННЯ
недоїда́ння
Хроні́чне недоїда́ння (голодува́ння) *див.* недоїда́ння (1)
НЕДОЇДА́ТИ
недоїда́ти
Недоїда́ти, недопива́ти *див.* недоїда́ти . (1)
◊ Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недоїсти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)] *див.* недосипа́ти[2] (2)
НЕДОЇ́СТИ
недоїсти
◊ Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недоїсти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)] *див.* недосипа́ти[2] (2)
НЕДОКО́НАНИЙ
недоко́наний
△ Недоко́наний вид *див.* вид[2] (2)
НЕДО́МИСЕЛ
недо́мислу
○ З недо́мислу *див.* недо́мисел (1)
НЕДО́МИСЛ
недо́мислу
○ З недо́мислу *див.* недо́мисел (1)
НЕДОПИВА́ТИ
недопива́ти
Недоїда́ти, недопива́ти *див.* недоїда́ти (1)
НЕДОРІ́ЗАНИЙ
недорі́заний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* недорі́заний *див.* недорі́заний (1)
НЕДОРОГИ́Й
недороги́м
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом *див.* хи́тро
НЕДОРО́ЗУМ
недоро́зуму
○ З (із) недоро́зуму *див.* недоро́зум (1)
НЕДОСИПА́ТИ[2]
недосипа́ти
◊ Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недоїсти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)] *див.* недосипа́ти[2] (2)
Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти ноче́й (ні́чок, ніч, ні́чку *і т. ін.) див.* недосипа́ти[2] (1)
НЕДОСИПЛЯ́ТИ
недосипля́ти
◊ Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недоїсти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)] *див.* недосипа́ти[2] (2)
Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти ноче́й (ні́чок, ніч, ні́чку *і т. ін.) див.* недосипа́ти[2] (1)
НЕДОСПА́ТИ
недоспа́ти
◊ Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недоїсти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)] *див.* недосипа́ти[2] (2)
Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти ноче́й (ні́чок, ніч, ні́чку *і т. ін.) див.* недосипа́ти[2] (1)
НЕДОСТА́ТНІСТЬ
недоста́тність
△ Кисне́ва недоста́тність *див.* недоста́тність (1)
△ Корона́рна недоста́тність *див.* недоста́тність (2)
△ Лакто́зна недоста́тність *див.* недоста́тність (3)
△ Серце́ва недоста́тність *див.* недоста́тність (4)
△ Суди́нна недоста́тність *див.* недоста́тність (5)
НЕДРЕ́МНИЙ
недре́мне
◊ Недре́мне (недріма́нне, недрімли́ве, пи́льне *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
НЕДРІМА́ННИЙ
недріма́нне
◊ Недре́мне (недріма́нне, недрімли́ве, пи́льне *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
НЕДРІМЛИ́ВИЙ
недрімли́ве
◊ Недре́мне (недріма́нне, недрімли́ве, пи́льне *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
НЕ́ДРУГ
не́друга
Нажива́ти / нажи́ти [собі] во́рога (не́друга) *див.* нажива́ти (2)
НЕДУ́ГА
неду́зі
Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* лежа́ти (1)
○ У неду́зі *див.* неду́га (1)
НЕДУ́РНО
неду́рно
◊ Неду́рно (неда́ром) хліб ї́сти *див.* ї́сти (19)
НЕЕКВІВАЛЕ́НТНИЙ
нееквівале́нтний
△ Нееквівале́нтний о́бмін *див.* о́бмін
НЕЖИВИ́Й
нежива́
△ Нежива́ приро́да *див.* приро́да
нежива́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* неживи́й *див.* неживи́й (1)
НЕЖОНА́ТИЙ
нежона́тий
Молоди́й та нежона́тий *див.* молоди́й (1)
НЕЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
незабезпе́чені
△ Беззаста́вні (незабезпе́чені) облі́га́ції *див.* облі́га́ція (1)
НЕ́ЗАБУДЬ[1]
не́забудь
○ На не́забудь *див.* не́забудь[1] (1)
НЕЗАГО́ЄНИЙ
незаго́єна
◊ Незаго́єна ра́на *див.* ра́на
НЕЗАГО́ЙНИЙ
незаго́йна
◊ Незаго́йна ра́на *див.* ра́на
незаго́йну
◊ Я́три́ти (роз'ятрювати, розтроюджувати, розвору́шувати *і т. ін.)* / роз'я́три́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.)* [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* я́три́ти
НЕЗАЛЕ́ЖНИЙ
незале́жне
△ Зо́внішнє незале́жне оці́нювання *див.* оці́нювання
НЕЗАЛЕ́ЖНІСТЬ
незале́жності
День незале́жності *див.* день (6)
День Незале́жності Украї́ни *див.* день (7)
НЕЗАЛЕ́ЖНО
незале́жно
○ Незале́жно від *див.* незале́жно (1)
НЕЗАМО́ЖНИЙ
незамо́жних
Комі́те́ти незамо́жних селя́н *див.* комі́те́т (4)
НЕЗВАЖА́ЮЧИ
незважа́ючи
○ Незважа́ючи на те що *див.* незважа́ючи (1)
НЕЗВА́НИЙ
незва́ний
◊ Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість *див.* гість (4)
НЕЗВИ́КЛИЙ
незви́кле
Незви́кле ву́хо (о́ко) *див.* ву́хо (1)
НЕЗВИ́ЧКА
незви́чки
○ З незви́чки *див.* незви́чка (1)
НЕЗГО́ДА
незго́ди
◊ Я́блуко ро́збрату (чвар, незго́ди) *див.* я́блуко

незго́ду

◊ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.) див.* сі́яти

НЕЗЕМНИ́Й

неземна́

Позазе́мна (неземна́) цивіліза́ція *див.* цивіліза́ція

НЕЗЛИ́Й

незли́м

◊ Помина́ти / пом'яну́ти до́брим (незли́м, ти́хим *і т. ін.)* сло́вом *див.* помина́ти[1]

НЕЗМІ́ЩЕНИЙ

незмі́щена

△ Незмі́щена (незсу́нена) оці́нка *див.* оці́нка

НЕЗМО́ГА

незмо́ги

○ До незмо́ги *див.* незмо́га (1)

НЕЗСУ́НЕНИЙ

незсу́нена

△ Незмі́щена (незсу́нена) оці́нка *див.* оці́нка

НЕЙРОЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ

нейролінгвісти́чне

△ Нейролінгвісти́чне програмува́ння *див.* програмува́ння

НЕЙРО́ННИЙ

нейро́нна

△ Нейро́нна тео́рія *див.* тео́рія

НЕЙТРАЛІТЕ́Т

нейтраліте́т

△ Постійний нейтраліте́т *див.* нейтраліте́т (1)

нейтраліте́ту

Трима́тися (дотри́муватися) нейтраліте́ту *див.* трима́тися

НЕЙТРИ́ННИЙ

нейтри́нна

△ Нейтри́нна астроно́мія *див.* астроно́мія (1)

НЕЙТРО́ННИЙ

нейтро́нна

△ Нейтро́нна бо́мба *див.* бо́мба (10)

△ Нейтро́нна фі́зика *див.* фі́зика

нейтро́нний

△ Нейтро́нний генера́тор *див.* генера́тор (4)

НЕІСТО́ТА

неісто́т

△ Катего́рія істо́т – неісто́т *див.* катего́рія (3)

НЕКЛА́СНИЙ

некла́сний

△ Некла́сний худо́жник *див.* худо́жник

НЕКОМПЛЕ́КТНИЙ

некомпле́ктна

Некомпле́ктна шко́ла *див.* шко́ла

НЕКОНВЕРТО́ВАНИЙ

неконверто́вана

△ Неконверто́вана валю́та *див.* валю́та (5)

НЕКОРОНО́ВАНИЙ

некороно́ваний

Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.) див.* коро́ль (1)

НЕЛА́ДЕН

нела́ден

◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)

нела́дні

◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)

НЕЛА́ДНИЙ

нела́дний

◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)

нела́дні

◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)

НЕЛА́СКА

нела́ску

◊ Попа́сти / попада́ти в нела́ску *(рідше* в опа́лу, в неми́лість) *див.* попада́ти

нела́сці

◊ Бу́ти в нела́сці *див.* бу́ти (53)

НЕЛЕГА́ЛЬНИЙ

нелега́льному

На нелега́льному стано́вищі *див.* стано́вище[1]

НЕЛЕГКИ́Й

нелегки́й

◊ Важки́й (нелегки́й) на ру́ку *див.* важки́й (2)

нелегки́м

◊ З важки́м (нелегки́м) се́рцем *див.* се́рце

НЕЛІКВІ́ДНИЙ

неліквідні

△ Неліквідні акти́ви *див.* акти́в[2] (5)

НЕЛЮ́ДСЬКИЙ

нелю́дським

◊ Не свої́м (нелю́дським, несамови́тим *і т. ін.)* го́лосом *див.* го́лос (14)

НЕМА́

нема́

○ Без (нема́, нема́є, не бу́де *і т. ін.)* перево́ду *див.* переві́д

Ви́лазу нема́ *див.* нема́ (1)

◊ Гріх (нема́ чого́, нічого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)

◊ Де нема́ (нема́є) *див.* нема́ (17)

Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.)* сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у нього *і т. ін.)*> *див.* со́вість

◊ Диви́тися нема́ на що (ні на що) *див.* диви́тися (19)

◊ [І] вгору гля́нути ніколи (нема́ коли́, нема́є часу *і т. ін.) див.* гля́нути (4)

◊ І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (18)

◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є) *див.* ма́ло (9)

◊ [І] дихну́ти ніколи (нема́ (нема́є) коли́) *див.* дихну́ти (1)

◊ І ду́ху нема́ (нема́є, не було́, не чу́ти *і т. ін.) див.* нема́ (19)

◊ І кі́шки нема́ чим (нічим) годува́ти *див.* годува́ти (11)

◊ [І] котові на сльози нема́ (нема́є, не ви́стачить *і т. ін.) див.* нема́ (20)

◊ [І] на по́зір нема́ (нема́є) *див.* нема́ (21)

◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́ (22)

◊ І (ні) хвили́нки (хвили́ни) [нема́ (нема́є, не було́, не бу́де)] *див.* нема́ (23)

◊ І по́мину (і в помині) нема́ (нема́є) *див.* нема́ (24)

◊ [І] слів нема́ (не вистачає) *див.* нема́ (25)

◊ [І] ціни́ нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (26)

◊ [Й] говори́ти (каза́ти) нічого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)

◊ Ка́ри (суда́, розпра́ви *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (27)

◊ Ку́рці ні́де (нема́ (нема́є) де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати

◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́ (28)

Мала́ надія <Ма́ло (нема́) надії> *див.* надія (1)

◊ Мі́ри нема́ (нема́є) *див.* нема́ (29)

◊ Мі́сця живо́го нема́ (нема́є, не було́ *і т. ін.) див.* нема́ (30)

◊ Мо́ви нема́ (нема́є) *див.* нема́ (31)

Не ма́є супе́рників *хто, що* <Нема́ (нема́є) супе́рників *у кого – чого*> *див.* ма́ти[2] (24)

◊ Нема́ коли́ й сло́ва ви́мовити *див.* нема́ (32)

◊ Нема́ куди́ пода́тися *див.* нема́ (33)

◊ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́ (34)

◊ Нема́ (нема́є) берегі́в *див.* нема́ (35)

◊ Нема́ (нема́є) Бо́га у се́рці (в душі́, в животі́) *див.* нема́ (36)

◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́ (37)

◊ Нема́ (нема́є) ви́ходу *див.* нема́ (38)

◊ Нема́ (нема́є) дурни́х (ду́рнів) *див.* нема́ (39)
Нема́ (нема́є) за́ що *див.* нема́ (2)
Нема́ (нема́є) за що́ *див.* нема́ (3)
◊ Нема́ (нема́є) [й] чу́тки *див.* нема́ (40)
◊ Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́) *див.* нема́ (41)
○ Нема́ (нема́є) лічби́ *див.* нема́ (16)
Нема́ (нема́є) на світі *див.* нема́ (4)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) вга́ву *див.* нема́ (42)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) відбо́ю *див.* нема́ (43)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ді́ла *див.* нема́ (44)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) зупи́ну (впи́ну, спи́ну *і т. ін.)* *див.* нема́ (45)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просві́тлої годи́ни) *див.* нема́ (46)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) мі́сця *див.* нема́ (47)
Нема́ (нема́є, не було́) можли́вості *див.* нема́ (5)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не бу́де) зно́су *див.* нема́ (48)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* нема́ (49)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно, не ста́ло *і т. ін.)* і слі́ду *див.* нема́ (50)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, брaку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́ (51)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)
Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ста́ло *і т. ін.)* життя́ *див.* нема́ (53)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ра́ди *див.* нема́ (54)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) рі́вного *див.* нема́ (55)
Нема́ (нема́є, не було́) спо́ко́ю *(заст.* супоко́ю) *див.* нема́ (7)
Нема́ (нема́є, не ста́не) мо́чі *див.* нема́ (8)
◊ Нема́ (нема́є) нічо́го за душе́ю *див.* нема́ (56)
◊ [Нема́ (нема́є)] нія́ких (жо́дних) пробле́м *див.* нема́ (57)
Нема́ (нема́є) перепо́ни (перепо́ну) *див.* нема́ (9)
Нема́ (нема́є) пора́ди *див.* нема́ (10)
◊ Нема́ (нема́є) проми́тої води́ *див.* нема́ (58)
◊ Нема́ (нема́є) про́сипу *див.* нема́ (59)
Нема́ (нема́є) прохо́ду *див.* нема́ (11)
◊ Нема́ (нема́є) спа́су (спасі́ння) *див.* нема́ (60)
Нема́ (нема́є) стри́му *див.* нема́ (12)
◊ Нема́ (нема́є) [та] й нема́ (нема́є) *див.* нема́ (61)
◊ Нема́ (нема́є) того́ в (на) сві́ті, чого́ [б] не... *див.* нема́ (62)
◊ Нема́ (нема́є) [того́,] щоб *див.* нема́ (63)
◊ Нема́ (нема́є) того́, щоб не... *див.* нема́ (64)
◊ Нема́ (нема́є) тя́ми *див.* нема́ (65)
Нема́ [нема́є] упра́ви *див.* нема́ (13)
Нема́ (нема́є) чого́ *див.* нема́ (14)
◊ Нема́ (нема́є) чого́ в рот покла́сти *див.* покла́сти[1]
Нема́ (нема́є) чо́го (що) *див.* нема́ (15)
◊ Нема́, нема́ та й... *див.* нема́ (66)
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)
◊ Нема́ як *див.* нема́ (67)
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) куди́, ні́куди *і т. ін.)* діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.)* пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті *і т. ін.)* [нема́ (нема́є)] *див.* стид
◊ Нікому́ нема́ (нема́є) розбо́ру *див.* нема́ (68)
◊ Ні (нема́) за що о́ком зачепи́тися *див.* зачі́плюватися (1)
◊ Нічи́м (нема́ (нема́є) чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)
◊ Нічи́м (нема́ (нема́є) чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)
◊ Нічо́го (чого́, *рідко* нема́ що) гріха́ таї́ти *див.* таї́ти
◊ Поги́белі на те́бе (на вас, на ньо́го *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* поги́бель
◊ Со́рому (стида́, сти́ду, стра́му *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (69)
◊ Спокі́йної хвили́ни нема́ (нема́є) *див.* хвили́на
◊ Терпі́ння нема́ (нема́є, не стає́ *і т. ін.)* / не ста́ло *і т. ін. див.* терпі́ння
◊ Терпцю́ не стає́ (нема́, нема́є) *див.* става́ти
◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* *див.* нема́ (70)
◊ У нога́х пра́вди нема́ (нема́є) *див.* нема́ (71)
◊ Хи́трощів нема́ (нема́є) *див.* нема́ (72)
◊ Хлі́ба ні скори́ни (скори́нки, шкори́нки *і т. ін.)* [нема́, нема́є] *див.* скори́на
◊ Хреста́ нема́ (нема́є) *див.* нема́ (73)
◊ Чого́ (кого́) [там (ті́льки)] нема́ (нема́є) *див.* нема́ (74)
◊ Як нема́, так (то) [і] нема́ *див.* нема́ (75)

НЕМА́Є

нема́є
○ Без (нема́, нема́є, не бу́де *і т. ін.)* перево́ду *див.* переві́д
◊ Де нема́ (нема́є) *див.* нема́ (17)
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.)* сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.)*> *див.* со́вість
◊ [І] вго́ру гля́нути ніко́ли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.)* *див.* гля́нути (4)
◊ І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (18)
◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є) *див.* ма́ло (9)
◊ [І] дихну́ти ніко́ли (нема́ (нема́є) коли́) *див.* дихну́ти (1)
◊ І ду́ху нема́ (нема́є, не було́, не чу́ти *і т. ін.)* *див.* нема́ (19)
◊ [І] кото́ві на сльо́зи нема́ (нема́є, не ви́стачить *і т. ін.)* *див.* нема́ (20)
◊ [І] на по́зір нема́ (нема́є) *див.* нема́ (21)
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́ (22)
◊ І (ні) хвили́нки (хвили́ни) [нема́ (нема́є, не було́, не бу́де)] *див.* нема́ (23)
◊ І по́мину (і в поми́ні) нема́ (нема́є) *див.* нема́ (24)
◊ [І] ціни́ нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (26)
◊ Ка́ри (суда́, розпра́ви *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (27)
◊ Ку́рці ні́де (нема́ (нема́є) де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́ (28)
◊ Мі́ри нема́ (нема́є) *див.* нема́ (29)
◊ Мі́сця живо́го нема́ (нема́є, не було́ *і т. ін.)* *див.* нема́ (30)
◊ Мо́ви нема́ (нема́є) *див.* нема́ (31)
Не ма́є супе́рників *хто, що* <Нема́ (нема́є) супе́рників *у кого – чого*> *див.* ма́ти[2] (24)

◊ Нема́ (нема́є) берегів *див.* нема́ (35)
◊ Нема́ (нема́є) Бо́га у се́рці (в душі́, в животі́) *див.* нема́ (36)
◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́ (37)
◊ Нема́ (нема́є) ви́ходу *див.* нема́ (38)
◊ Нема́ (нема́є) дурни́х (ду́рнів) *див.* нема́ (39)
Нема́ (нема́є) за́ що *див.* нема́ (2)
Нема́ (нема́є) за що́ *див.* нема́ (3)
◊ Нема́ (нема́є) [й] чу́тки *див.* нема́ (40)
◊ Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́) *див.* нема́ (41)
○ Нема́ (нема́є) лічби́ *див.* нема́ (16)
Нема́ (нема́є) на світі *див.* нема́ (4)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) вга́ву *див.* нема́ (42)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) відбо́ю *див.* нема́ (43)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ді́ла *див.* нема́ (44)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) зупи́ну (впи́ну, спи́ну *і т. ін.*) *див.* нема́ (45)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просві́тлої годи́ни) *див.* нема́ (46)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) мі́сця *див.* нема́ (47)
Нема́ (нема́є, не було́) можли́вості *див.* нема́ (5)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не бу́де) зно́су *див.* нема́ (48)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* нема́ (49)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно, не ста́ло *і т. ін.*) і слі́ду *див.* нема́ (50)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.*) [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] кле́пки у голові́ *див.* нема́ (51)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося *і т. ін.*) [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)
Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ста́ло *і т. ін.*) життя́ *див.* нема́ (53)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ра́ди *див.* нема́ (54)
◊ Нема́ (нема́є, не було́) рі́вного *див.* нема́ (55)
Нема́ (нема́є, не було́) споко́ю *(заст.* супоко́ю) *див.* нема́ (7)
Нема́ (нема́є, не ста́не) мо́чі *див.* нема́ (8)
◊ Нема́ (нема́є) нічо́го за душе́ю *див.* нема́ (56)
◊ [Нема́ (нема́є)] нія́ких (жо́дних) пробле́м *див.* нема́ (57)
Нема́ (нема́є) перепо́ни (перепо́ну) *див.* нема́ (9)
Нема́ (нема́є) пора́ди *див.* нема́ (10)
◊ Нема́ (нема́є) проми́тої води́ *див.* нема́ (58)
◊ Нема́ (нема́є) про́сипу *див.* нема́ (59)
Нема́ (нема́є) прохо́ду *див.* нема́ (11)
◊ Нема́ (нема́є) спа́су (спасі́ння) *див.* нема́ (60)
Нема́ (нема́є) стри́му *див.* нема́ (12)
◊ Нема́ (нема́є) [та] й нема́ (нема́є) *див.* нема́ (61)
◊ Нема́ (нема́є) того́ в (на) світі, чого́ [б] не... *див.* нема́ (62)
◊ Нема́ (нема́є) [того́,] щоб *див.* нема́ (63)
◊ Нема́ (нема́є) того́, щоб не... *див.* нема́ (64)
◊ Нема́ (нема́є) тя́ми *див.* нема́ (65)
Нема́ [нема́є] упра́ви *див.* нема́ (13)
Нема́ (нема́є) чого́ *див.* нема́ (14)
◊ Нема́ (нема́є) чого́ в рот покла́сти *див.* покла́сти[1]
Нема́ (нема́є) чо́го (що) *див.* нема́ (15)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) куди́, ні́куди *і т. ін.*) діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)
Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті *і т. ін.*) [нема́ (нема́є)] *див.* стид
◊ Ніко́му нема́ (нема́є) розбо́ру *див.* нема́ (68)
◊ Ні́чим (нема́ (нема́є) чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)
◊ Ні́чим (нема́ (нема́є) чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)
◊ Погибе́лі на те́бе (на вас, на ньо́го *і т. ін.*) нема́ (нема́є) *див.* погибе́ль
◊ Со́рому (стида́, сти́ду, стра́му *і т. ін.*) нема́ (нема́є) *див.* нема́ (69)
◊ Спокі́йної хвили́ни нема́ (нема́є) *див.* хвили́на
◊ Терпі́ння нема́ (нема́є, не стає́ *і т. ін.*) / не ста́ло *і т. ін.* *див.* терпі́ння
◊ Терпцю́ не стає́ (нема́, нема́є) *див.* става́ти
◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, бра́кує *і т. ін.*) *див.* нема́ (70)
◊ У нога́х пра́вди нема́ (нема́є) *див.* нема́ (71)
◊ Хи́трощів нема́ (нема́є) *див.* нема́ (72)
◊ Хлі́ба ні скори́ни (скори́нки, шкори́нки *і т. ін.*) [нема́, нема́є] *див.* скори́на
◊ Хреста́ нема́ (нема́є) *див.* нема́ (73)
◊ Чого́ (кого́) [там (ті́льки)] нема́ (нема́є) *див.* нема́ (74)

НЕМА́ЛО
нема́ло
◊ Ба́чити / поба́чити [бага́то (нема́ло)] сві́ту (світи́) *див.* ба́чити (5)
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.*) кро́ві *див.* попсува́ти

НЕМАТЕРІА́ЛЬНИЙ
нематеріа́льні
△ Нематеріа́льні акти́ви *див.* акти́в[2] (6)

НЕМАТО́ДА
нემато́да
△ Га́лова немато́да *див.* немато́да (1)

НЕМИ́ЛІСТЬ
неми́лість
◊ Попа́сти / попада́ти в нела́ску *(рі́дше* в опа́лу, в неми́лість) *див.* попада́ти

НЕМОЖЛИ́ВИЙ
неможли́ва
◊ Річ неможли́ва *див.* річ[1]
неможли́вого
○ До неможли́вого (до неможли́вості) *див.* неможли́вий (1)

НЕМОЖЛИ́ВІСТЬ
неможли́вості
○ До неможли́вого (до неможли́вості) *див.* неможли́вий (1)

НЕМОЖЛИ́ВО
неможли́во
◊ Ва́жко (неможли́во) переоціни́ти *див.* ва́жко (1)

НЕНАДО́ВГО
ненадо́вго
◊ Ненадо́вго ста́не *див.* става́ти

НЕНА́СИТНИЙ
ненаси́тна
◊ Ненаси́тна утро́ба *див.* утро́ба

НЕНАСИ́ЧЕНИЙ
ненаси́чений
△ Ненаси́чений газ *див.* газ[1] (8)
ненаси́чені
△ Ненаси́чені вуглево́дні *див.* вуглево́дні (5)

НЕНОРМАТИ́ВНИЙ
ненормати́вна
△ Ненормати́вна (обсце́нна) ле́ксика *див.* ле́ксика (2)

НЕОБХІ́ДНИЙ
необхі́дна
△ Необхі́дна оборо́на *див.* оборо́на
необхі́дний
△ Необхі́дний робо́чий час *див.* час

НЕОБХІ́ДНІСТЬ
необхі́дності
Ре́чі (предме́ти, това́ри) пе́ршої необхі́дності (потре́би) *див.* річ[1]

НЕОЗБРО́ЄНИЙ
неозбро́єним
◊ Неозбро́єним о́ком *див.* о́ко[1]

НЕОЗНА́ЧЕНИЙ
неозна́чена
△ Неозна́чена фо́рма дієслова *див.* фо́рма
неозна́чене
△ Неозна́чене рівня́ння *див.* рівня́ння
НЕО́НОВИЙ[1]
нео́нова
△ Нео́нова ла́мпа *див.* ла́мпа (11)
НЕОПАЛИ́МИЙ
неопали́ма
◊ Неопали́ма купина́ *див.* купина́[3] (1)
НЕОПЛА́ТНИЙ
неопла́тному
◊ У [неопла́тному] боргу́ *див.* борг (4)
НЕОРГАНІ́ЧНИЙ
неоргані́чна
△ Неоргані́чна хімія *див.* хімія
НЕОТЕ́САНИЙ
неоте́сана
◊ До́вбня неоте́сана *див.* до́вбня (1)
НЕПА́М'ЯТЬ
непа́м'ять
◊ В непа́м'ять *див.* непа́м'ять (1)
◊ Впада́ти / впасти в непа́м'ять *див.* впада́ти[1] (4)
◊ Пуска́ти / пусти́ти в непа́м'ять *див.* пуска́ти
НЕПА́РНИЙ
непа́рний
△ Непа́рний шовкопря́д *див.* шовкопря́д
НЕПЕРЕ́РВНИЙ
непере́рвна
△ Непере́рвна фу́нкція *див.* фу́нкція
НЕПИ́САНИЙ
непи́саний
Непи́саний зако́н *див.* зако́н (2)
НЕПИ́ШНИЙ
непи́шний
○ Як непи́шний *див.* непи́шний (1)
НЕПІЗНА́ННЯ
непізна́ння
○ До невпізна́ння (до непізна́ння) *див.* невпізна́ння (1)
НЕПОВЕ́РНЕННЯ
непове́рнення
◊ То́чка непове́рнення *див.* то́чка
НЕПО́ВНИЙ
непо́вне
△ Непо́вне ре́чення *див.* ре́чення
◊ Перелива́ти з пусто́го [та] в поро́жнє (з поро́жнього в непо́вне) *див.* перелива́ти
непо́вний
Непо́вний мі́сяць *див.* мі́сяць (4)
△ Непо́вний про́філь *див.* про́філь
непо́вні
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

НЕПОВНОЦІ́ННІСТЬ
неповноці́нності
△ Ко́мплекс неповноці́нності (меншова́ртості) *див.* ко́мплекс (5)
НЕПОГА́НО
непога́но
◊ До́бре (непога́но) підві́шений язи́к *див.* язи́к
НЕПОДІ́ЛЬНИЙ
неподі́льний
△ Неподі́льний фонд *див.* фонд
НЕПОЄ́ДНУВАНИЙ
непоє́днуване
Поє́днувати / поєдна́ти непоє́днуване *див.* поє́днувати
НЕПОЗИЦІ́ЙНИЙ
непозиці́йна
△ Непозиці́йна систе́ма *див.* систе́ма
НЕПОРО́ЖНІЙ
непоро́жня
◊ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.*) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (7)
НЕПОСИДЯ́ЧКА
непосидя́чка
◊ Непосидя́чка бере́ *див.* непосидя́чка (1)
НЕПОСИ́ЛЬНИЙ
непоси́льним
◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.*)] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
НЕПОЧА́ТИЙ
непоча́тий
◊ Непоча́тий край *див.* край[1] (14)
НЕПОШИ́РЕНИЙ
непоши́рене
△ Непоши́рене ре́чення *див.* ре́чення
НЕПРА́ВДА
непра́вда
Свята́ непра́вда *див.* непра́вда (1)
непра́вдами
◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда
непра́вди
△ Дете́ктор брехні́ (непра́вди) *див.* дете́ктор (1)
НЕПРА́ВИЛЬНИЙ
непра́вильний
△ Непра́вильний дріб *див.* дріб (3)
НЕПРАЦЕЗДА́ТНІСТЬ
непрацезда́тності
△ Листо́к непрацезда́тності <Лікарня́ний листо́к> *див.* листо́к[2] (2)
НЕПРИЄДНА́ННЯ
неприєдна́ння
△ Полі́тика неприєдна́ння *див.* полі́тика
△ Рух неприєдна́ння *див.* рух

НЕПРИЄ́МНІСТЬ
неприє́мність
Напо́рюватися / напоро́тися на неприє́мність (на біду́) *див.* напо́рюватися (1)
НЕПРИКА́ЯНИЙ
неприка́яний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) неприка́яний *див.* неприка́яний (1)
НЕПРИСТО́ЙНІСТЬ
непристо́йності
○ До непристо́йності *див.* непристо́йність (1)
НЕПРОДУКТИ́ВНИЙ
непродукти́вні
△ Непродукти́вні ви́трати *див.* ви́трати (4)
НЕПРОЛА́ЗНИЙ
непрола́зні
Непрола́зні (непрохідні́) ха́щі *див.* ха́щі
НЕПРОТИ́ВЛЕННЯ
непроти́влення
Непроти́влення злу [наси́льством] *див.* непроти́влення (1)
НЕПРО́ХАНИЙ
непро́ханий
◊ Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість *див.* гість (4)
НЕПРОХІДНИ́Й
непрохідні́
Непрола́зні (непрохідні́) ха́щі *див.* ха́щі
НЕПРО́ШЕНИЙ
непро́шений
◊ Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість *див.* гість (4)
НЕПРЯМИ́Й
непряма́
△ Непряма́ мо́ва *див.* мо́ва (18)
непрями́й
△ Евентуа́льний (непрями́й) во́тум *див.* во́тум (2)
△ Непрями́й відмі́нок *див.* відмі́нок (6)
△ Непрями́й дода́ток *див.* дода́ток (2)
△ Непрями́й пода́ток *див.* пода́ток
непрямі́
△ Непрямі́ ви́бори *див.* ви́бори (4)
△ Непрямі́ ро́дичі *див.* ро́дич
НЕРВ
нерв
△ Блука́ючий нерв *див.* нерв (2)
△ Доцентро́вий нерв *див.* нерв (4)
△ Малогомілко́вий нерв *див.* нерв (5)
△ Трійча́стий нерв *див.* нерв (6)
не́рва
△ Защемлення не́рва *див.* защемлення (2)
не́рвах
◊ Би́ти по не́рвах *див.* би́ти (39)
◊ Гра́ти на не́рвах *див.* гра́ти (20)
◊ Погра́ти на не́рвах *див.* погра́ти

не́рви
◊ Вис́отувати (сота́ти) / ви́сотати не́рви *див.* висо́тувати (2)
△ Відцентро́ві не́рви *див.* нерв (3)
◊ Ді́яти на не́рви *див.* ді́яти (1)
◊ Дратува́ти не́рви *див.* дратува́ти (1)
◊ Лоскота́ти не́рви *(рі́дше* ду́шу, се́рце *і т. ін.) див.* лоскота́ти (2)
◊ Не́рви здаю́ть / здали́ *див.* нерв (7)
Перепсува́ти не́рви (чима́ло не́рвів) *див.* перепсува́ти
◊ Псува́ти (тріпа́ти, ша́рпати) не́рви *див.* псува́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти себе́ (свої́ не́рви, своє́ се́рце *і т. ін.) див.* розпуска́ти
Стале́ві (залі́зні) не́рви *див.* нерв (1)
◊ Трима́ти (держа́ти) себе́ в рука́х (в шо́рах) <Трима́ти (держа́ти) [свої́] не́рви в рука́х> *див.* трима́ти
не́рвів
Перепсува́ти не́рви (чима́ло не́рвів) *див.* перепсува́ти
△ Спле́тення (сплеті́ння) не́рвів *див.* спле́тення
НЕРВО́ВИЙ
нерво́ва
△ Вегетати́вна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Ви́ща нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Внутрішньосерце́ва нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Нерво́ва ткани́на *див.* ткани́на
△ Нерво́ва тро́фіка *див.* тро́фіка
△ Парасимпати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Периферíчна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Симпати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Сомати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Центра́льна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
нерво́вий
Нерво́вий зрив *див.* зрив (1)
Нерво́вий струс *див.* струс
△ Нерво́вий центр *див.* центр
нерво́ві
△ Підкі́ркові нерво́ві це́нтри *див.* центр
НЕРЕГУЛЬО́ВАНИЙ
нерегульо́ване
△ Нерегульо́ване перехре́стя *див.* перехре́стя
нерегульо́ваний
△ Нерегульо́ваний по́пит *див.* по́пит
НЕРОЗПІ́ЗНАНИЙ
нерозпі́знаний
△ Нерозпі́знаний *(рі́дше* невпі́знаний) літа́льний *(рі́дко* літа́ючий) об'є́кт *див.* об'є́кт (3)

НЕРОЗПОДІ́ЛЕНИЙ
нерозподі́лений
△ Нерозподі́лений прибу́ток *див.* прибу́ток
НЕРУХО́МИЙ
нерухо́ме
△ Нерухо́ме майно́ *див.* майно́ (2)
Нерухо́ме церко́вне свя́то *див.* свя́то[1]
НЕ́РУШ
не́руш
◊ Ма́ти не́руш у рука́х *див.* ма́ти[2] (73)
НЕСАМОВИ́ТИЙ
несамови́тий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* несамови́тий *див.* несамови́тий (1)
несамови́тим
◊ Не свої́м (нелю́дським, несамови́тим *і т. ін.)* го́лосом *див.* го́лос (14)
НЕСВІДО́МИЙ
несвідо́мий
Несвідо́мий елеме́нт *див.* елеме́нт (1)
НЕСИ́ТИЙ
неси́та
◊ Неси́та пе́лька *див.* пе́лька
неси́тим
◊ Неси́тим о́ком *див.* о́ко[1]
НЕСКІНЧЕ́ННИЙ
нескінче́нним
Нескінче́нним (безпере́рвним, нестри́мним *і т. ін.)* пото́ком *див.* пoтíк
НЕСЛА́ВА
несла́ві
◊ Бу́ти (ходи́ти) у несла́ві *див.* бу́ти (86)
несла́вою
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти
несла́ву
◊ Вво́дити / ввести́ в несла́ву *див.* вво́дити (8)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в несла́ву *див.* вхо́дити (17)
НЕСО́ЛОНО
несо́лоно
◊ Несо́лоно сьо́рба́вши (хлебта́вши) *див.* сьо́рбати
НЕСПА́НИЙ
неспа́на
Несп́ана ніч *див.* ніч (3)
НЕСПО́ВНА́
несповна́
◊ Неспо́вна́ ро́зуму *див.* неспо́вна́ (1)
НЕСПРАВЕДЛИ́ВІСТЬ
несправедли́вості
Послі́дком несправедли́вості *див.* послі́док

НЕСПРА́ВЖНІЙ
неспра́вжній
△ Неспра́вжній плід *див.* плід
НЕСТАБІ́ЛЬНИЙ
нестабі́льний
Нестабі́льний ри́нок *див.* ри́нок
НЕСТАТЕ́ВИЙ
нестате́ве
△ Нестате́ве розмно́ження *див.* розмно́ження
НЕСТА́ТОК
неста́тки
Терпі́ти нужду́ (зли́дні, неста́тки *і т. ін.) див.* терпі́ти
НЕСТАТУ́ТНИЙ
нестату́тні
Нестату́тні взає́мини (відно́сини, стосу́нки) *див.* взає́мини (2)
НЕСТЕ́РП
несте́рпу
○ До несте́рпу *див.* несте́рп (1)
НЕСТИ́
несе́
◊ Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с *див.* бог (4)
◊ Душа́ несе́ тяга́р *див.* душа́ (29)
◊ Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)
◊ Ли́хо несе́ / принесло́ *див.* ли́хо[1] (6)
◊ Моро́ка несе́ *див.* моро́ка (3)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рі́дше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◊ Сатана́ несе́ *див.* сатана́
◊ Чи дале́ко Госпо́дь несе́ *див.* госпо́дь (4)
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
нести́
◊ Баляндра́си понести́ / нести́ *див.* понести́
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х пле́чах (на собі́) *див.* виво́зити (3)
◊ Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову *див.* нести́ (6)
◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на ві́втар (на олта́р) *див.* кла́сти (13)
Нести́ ва́хту *див.* нести́ (1)
◊ Нести́ (верну́ти, гони́ти *і т. ін.)* ахіне́ю *див.* нести́ (7)

Нести́ відповіда́льність *(заст.* одвіт) *див.* нести́ (2)
Нести́ гріх *див.* гріх (1)
Нести́ зби́тки *див.* нести́ (3)
◊ Нести́ ка́ру *див.* нести́ (8)
Нести́ обов'язки *див.* нести́ (4)
◊ Нести́ поку́ту *див.* нести́ (9)
◊ Нести́ *(рідко* носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест *див.* нести́ (10)
◊ Нести́ [своє́] ярмо́ *див.* нести́ (11)
◊ Нести́ (сі́яти) смерть *див.* нести́ (12)
Нести́ слу́жбу *див.* нести́ (5)
◊ Нести́ тяга́р *див.* нести́ (13)
◊ Нести́ хулу́ *див.* нести́ (14)
◊ Носи́ти (нести́) на собі сліди́ *див.* носи́ти (10)
◊ Понести́ / нести́ на язика́х *див.* понести́

несу́ть
◊ Куди́ но́ги несу́ть / понесу́ть *див.* нога́ (8)
◊ Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́ (9)
◊ Самі́ но́ги несу́ть (но́сять) / понесли́ *див.* нога́ (34)
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

НЕСТИ́СЯ
нести́ся
◊ Ви́соко нести́ся *див.* нести́ся (1)

НЕСТРИ́МНИЙ
нестри́мна
△ Нестри́мна (галопу́юча, гало́пна) інфля́ція *див.* інфля́ція (2)
нестри́мним
Нескінче́нним (безпере́рвним, нестри́мним *і т. ін.)* пото́ком *див.* поті́к

НЕ́СТЯМ
не́стяму
○ До нестя́ми (до знетя́ми, до не́стяму) *див.* нестя́ма (1)

НЕСТЯ́МА
нестя́ми
○ До нестя́ми (до знетя́ми, до не́стяму) *див.* нестя́ма (1)

НЕСХО́ЖИЙ
несхо́жий
◊ Несхо́жий [сам] на се́бе *див.* несхо́жий (1)

НЕТЕРПІ́ННЯ
нетерпі́ння
◊ Згоря́ти (згора́ти) від нетерпля́чки (від нетерпі́ння) *див.* згоря́ти (1)

НЕТЕРПЛЯ́ЧКА
нетерпля́чка
Бере́ (охо́плює) / взяла́ (охопи́ла) нетерпля́чка *див.* нетерпля́чка (1)
нетерпля́чки
◊ Згоря́ти (згора́ти) від нетерпля́чки (від нетерпі́ння) *див.* згоря́ти (1)

НЕТЕ́ЧА[2]
нете́чі
◊ Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида, недо́вірка) <Якої нете́чі> *див.* чорт

НЕТІ́ЛЬНА
неті́льна
◊ Хоч неті́льна те́лись *див.* неті́льна (1)

НЕТЛІ́ННИЙ
нетлі́нні
Нетлі́нні оста́нки *див.* оста́нок

НЕТРИМА́ННЯ
нетрима́ння
△ Нетрима́ння се́чі *див.* се́ча

НЕ́ТРІ
не́трях
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́

НЕУШКО́ДЖЕНИЙ
неушко́джений
◊ Ці́лий і здоро́вий (неушко́джений) *див.* ці́лий

НЕФІНА́НСОВИЙ
нефіна́нсові
△ Нефіна́нсові акти́ви *див.* акти́в[2] (7)

НЕХИ́ТРИЙ
нехи́тре
◊ Ді́ло нехи́тре *див.* ді́ло (11)

НЕ́ХОЧУ
не́хочу
○ З (від) не́хочу *див.* не́хочу (1)

НЕЧЕ́САНИЙ
нече́сані
△ Нече́сані па́нни *див.* па́нна

НЕЧИ́СТИЙ
нечи́ста
◊ Бий мене́ нечи́ста си́ла *див.* би́ти (18)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (8)
◊ Нечи́ста рука́ <Нечи́сті ру́ки> *див.* рука́
Нечи́ста си́ла *див.* си́ла
◊ Нечи́ста со́вість *див.* со́вість
Нечи́ста твари́на *див.* твари́на
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (13)
нечи́сте
◊ Нечи́сте ді́ло *див.* ді́ло (25)
◊ Нечи́сте сумлі́ння *див.* сумлі́ння
нечи́стий
◊ Біс (чорт, нечи́стий *і т. ін.)* спокуша́є / спокуси́в *див.* біс[1] (8)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* дух <Дух тьми> *див.* дух (2)
◊ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.)* поні́с *див.* чорт
◊ Лихи́й *(рідше* нечи́стий, ді́дько *і т. ін.)* попу́тав (поплу́тав) *див.* лихи́й[1] (6)
◊ Нечи́стий би його́ взяв *див.* нечи́стий (1)
◊ Нечи́стий на ру́ку *див.* нечи́стий (2)
◊ Нечи́стий на со́вість *див.* нечи́стий (3)
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бе́неря) но́сить (но́сять) *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лихи́й *(рідше* нечи́стий, біс *і т. ін.)* попу́тав *див.* лихи́й[1] (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку́) *див.* чорт
нечи́стим
◊ Зна́тися з чорта́ми (нечи́стою си́лою, нечи́стим) *див.* зна́тися (2)
нечи́сті
◊ Нечи́ста рука́ <Нечи́сті ру́ки> *див.* рука́
нечи́стій
◊ Іди́ [собі] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері) *див.* іти́ (54)
нечи́стою
◊ Зна́тися з чорта́ми (нечи́стою си́лою, нечи́стим) *див.* зна́тися (2)

НЕЧІ́ТКИЙ
нечітка́
△ Нечітка́ множина́ *див.* множина́ (2)

НЕЧУ́ВАНИЙ
нечу́вана
◊ Ди́вна (нечу́вана, надзвича́йна *і т. ін.)* річ *див.* річ[1]

НЕШИРО́КИЙ
неширо́кий
◊ Неширо́кий ло́бом *див.* неширо́кий (1)

НЕШТА́ТНИЙ
нешта́тний
△ Поче́сний (нешта́тний) ко́нсул *див.* ко́нсул (1)
НЕЩАДИ́МИЙ
нещади́ма
Нещади́ма голь *див.* голь (1)
НЕЩАСЛИ́ВИЙ
нещасли́ва
◇ Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)
◇ Поби́ла лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
НЕЩА́СНИЙ
нещáсне
Нещáсне коха́ння *див.* коха́ння (1)
нещáсний
Нещáсний ви́падок *див.* ви́падок (2)
НЕЩА́СТЯ
нещáстю
Това́риш по нещáстю *див.* това́риш
нещáстя
◇ Го́ре (ли́хо, нещáстя *і т. ін.)* посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
○ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] на нещáстя *див.* нещáстя (1)
НИ́ЖНІЙ
ни́жній
Ни́жній о́дяг *див.* о́дяг
Ни́жній чин *див.* чин
ни́жня
△ Ни́жня пала́та *див.* пала́та
△ Ни́жня течія́ *див.* течія́
НИЖНЬОКРЕ́ЙДОВИЙ
нижньокре́йдовий
Нижньокре́йдовий пері́од *див.* пері́од
НИ́ЖЧЕ
ни́жче
◇ Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності *див.* ни́жче (1)
◇ Ходи́ти ни́жче трави́ *див.* ходи́ти
НИ́ЖЧИЙ
ни́жчий
◇ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший
НИЗА́ТИ
низа́ти
◇ Низа́ти очи́ма (по́глядом) *див.* низа́ти (1)
◇ Низа́ти плечи́ма *див.* низа́ти (2)
НИЗЕ́НЬКО
низе́нько
◇ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.) див.* кла́нятися (1)
НИ́ЗКА
ни́зкою
Перени́зувати ни́зкою *див.* перени́зувати

НИЗОВИ́Й
низове́
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)
Низове́ коза́цтво *див.* коза́цтво (2)
низови́й
Низови́й ві́тер *див.* ві́тер (6)
НИЗХІДНИ́Й
низхідні́й
○ По низхідні́й *див.* низхідни́й (1)
НИЗЬКИ́Й
низька́
△ Низька́ частота́ *див.* частота́
низьке́
Низьки́й лоб <Низьке́ чоло́> *див.* лоб (3)
низьки́й
◇ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н) *див.* віддава́ти (25)
Дозе́мний (земни́й, низьки́й *і т. ін.)* укло́н (покло́н) *див.* укло́н
Низьки́й бал *див.* бал[2] (2)
Низьки́й лоб <Низьке́ чоло́> *див.* лоб (3)
◇ Низьки́й на о́чі *див.* низьки́й (1)
Низьки́й стан *див.* стан[3]
низьки́х
△ Генера́тор низьки́х часто́т *див.* генера́тор (1)
низькі́
Низькі́ бро́ви *див.* брова́ (6)
△ Низькі́ широ́ти *див.* широта́
низько́го
△ Звук низько́го підняття́ *див.* звук (5)
◇ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.)* льо́ту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)
низько́ї
◇ Низько́ї (невисо́кої) про́би *див.* про́ба
низько́му
◇ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.)* укло́ні *див.* схиля́ти
НИ́ЗЬКО
ни́зько
◇ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.) див.* кла́нятися (1)
◇ Ни́зько сі́сти *див.* сіда́ти
НИЗЬКОЗБАГА́ЧЕНИЙ
низькозбага́чений
△ Низькозбага́чений ура́н *див.* ура́н
НИЗЬКОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
низькомолекуля́рні
△ Низькомолекуля́рні сполу́ки *див.* сполу́ка

НИКА́ТИ
ника́ти
◇ Ника́ти сві́том (світа́ми) *див.* ника́ти (1)
НИ́КОНИ
ни́кони
◇ Ни́кони лови́ти *див.* лови́ти (19)
НИ́НІ
ни́ні
◇ Не сьо́годні (не ни́ні), так за́втра *див.* сьо́годні
НИ́РКА
ни́рка
△ Блука́юча ни́рка *див.* ни́рки́ (1)
△ Шту́чна ни́рка *див.* ни́рки́ (2)
НИ́РКИ́
ни́рка
△ Блука́юча ни́рка *див.* ни́рки́ (1)
△ Шту́чна ни́рка *див.* ни́рки́ (2)
НИРКОВИ́Й[1]
ниркова́
△ Ниркова́ ми́ска *див.* ми́ска (1)
нирковий
Нирковий чай *див.* чай
НИРКОВОКАМ'Я́НИЙ
нирковокам'яна́
△ Нирковокам'яна́ хворо́ба *див.* хворо́ба
НИ́ТИ
ни́є
◇ Се́рце (душа́) ни́є (млі́є, тлі́є *і т. ін.) див.* се́рце
НИ́ТКА
ни́тка
◇ Аріа́днина (провідна́) ни́тка *див.* ни́тка (3)
◇ Ни́тка (ни́точка) увірва́лася (урва́лася, обірва́лася) *див.* ни́тка (6)
△ Ни́тка розжа́рювання *див.* ни́тка (1)
△ Хімі́чна ни́тка *див.* ни́тка (2)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ни́тка за го́лкою *див.* ни́тка (7)
нитка́ми
◇ Бі́лими нитка́ми ши́тий *див.* ши́тий
ни́тки
◇ До [оста́нньої] ни́тки (ни́точки) *див.* ни́тка (4)
◇ Звести́ся до ни́тки *див.* зво́дитися (2)
Змочи́ти до ни́тки (до кісто́к) *див.* змо́чувати (1)
◇ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)
◇ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́) *див.* обдира́ти (1)
◇ Перемо́кнути до кісто́к (до ни́тки, на хлющ *і т. ін.) див.* перемока́ти
◇ Програва́тись / програ́тись до ни́тки *див.* програва́тися

◊ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промóклий

◊ Промóкнути (змóкнути) до ни́тки (до ни́точки, до сорóчки, до [сáмих] сорочóк) *див.* промокáти[1]

Промочи́ти до ни́тки (до кістóк, до сорóчки, до тíла, до рубця́, до рýбчика) *див.* промóчувати

нитки́

◊ Злови́ти ни́тку (нитки́) *див.* злови́ти (1)

◊ Піймáти ни́тку (нитки́) *див.* піймáти

ни́ткою

◊ Прохóдити червóною ни́ткою (стрíчкою) *див.* прохóдити

ни́тку

◊ Взя́ти на живý ни́тку *див.* узя́ти

Вивóдити / ви́вести ни́тку *див.* вивóдити[1] (2)

◊ Ви́тягтися (ви́тягнутися) у ни́тку *див.* витягáтися (3)

◊ Злови́ти ни́тку (нитки́) *див.* злови́ти (1)

◊ На живý ни́тку *див.* ни́тка (5)

◊ Піймáти ни́тку (нитки́) *див.* піймáти

◊ Пря́сти ни́тку *див.* пря́сти[1]

◊ Стягнýтися на ни́тку *див.* стягáтися

◊ Увірвáти (урвáти) ни́тку *див.* уривáти[1]

ни́тці

◊ З ми́ру по ни́тці *див.* мир[2] (2)

НИТКОПОДІ́БНИЙ

ниткоподíбний

△ Ниткоподíбний (ниткувáтий, нитчáстий) пульс *див.* пульс

НИТКУВÁТИЙ

ниткувáтий

△ Ниткоподíбний (ниткувáтий, нитчáстий) пульс *див.* пульс

НИ́ТОЧКА

ни́точка

◊ Ни́тка (ни́точка) увірвáлася (урвáлася, обірвáлася) *див.* ни́тка (6)

ни́точки

◊ До [остáнньої] ни́тки (ни́точки) *див.* ни́тка (4)

◊ Немá (немáє, не булó, не залиши́лося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухóї (рубця́ сухóго) <Ни́тки (ни́точки) сухóї немá (немáє, не знáйдеш)> *див.* немá (52)

◊ Обдéрти (обідрáти, обібрáти) / обдирáти (оббирáти) до ни́тки (до ни́точки, до шагá) *див.* обдирáти (1)

◊ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промóклий

◊ Промóкнути (змóкнути) до ни́тки (до ни́точки, до сорóчки, до [сáмих] сорочóк) *див.* промокáти[1]

ни́точку

◊ Розплýтувати (розмóтувати) / розплýтати (розмотáти) клубóк (клубкá, ни́точку *і т. ін.) див.* розплýтувати

ни́точці

◊ Ви́сіти (повисáти) / повиснути на волоси́нці (на волоскý, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)

◊ По ни́точці *див.* ни́точка (1)

◊ Ходи́ти по лéзу бри́тви (ножá) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти

◊ Ходи́ти [як (мов, нíби *і т. ін.)*] по стрýнці (по стрýночці, по ни́точці *і т. ін.) див.* ходи́ти

НИТЧÁСТИЙ

нитчáстий

△ Ниткоподíбний (ниткувáтий, нитчáстий) пульс *див.* пульс

НИЦЬ

ниць

Опускáтися (пáдати, ставáти, схиля́тися, уставáти *і т. ін.)* / опусти́тися (упáсти, стáти, схили́тися, устáти *і т. ін.)* на колíна (навкóлішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колíна> *див.* опускáтися

◊ Пáдати / впáсти на колíна (навкóлішки, ниць, *рíдко* на всі чоти́ри) <Упадáти / впáсти в нóги (до ніг, ниць)> *див.* пáдати

НИ́ШПОРИТИ

ни́шпорити

◊ Ни́шпорити / зани́шпорити óком (очи́ма, пóглядом *і т. ін.) див.* ни́шпорити (1)

НИ́ШПОРКА

ни́шпорках

Пíти́ / ходи́ти по ни́шпорках *див.* піти́

НИ́ЩИТИ

ни́щити

◊ Ни́щити до ногí *див.* ни́щити (1)

НІВÁЛЬНИЙ

нівáльний

△ Нівáльний пóяс *див.* пóяс

НÍВЕЧИТИ

нíвечити

◊ Нíвечити сéрце *див.* нíвечити (1)

НІВРÓКУ

нівро́ку

◊ Нівро́ку йомý (їй, вам *і т. ін.) див.* нівро́ку (1)

НІГІЛÍЗМ

нігілíзм

△ Правови́й нігілíзм *див.* нігілíзм (1)

НÍГОТЬ

нíготь

◊ До [остáннього] нíгтя (нíгтика) <Під нíготь> *див.* нíготь (1)

◊ [І] на нíготь (нíгтик) *див.* нíготь (2)

нíгтів

◊ Видирáти / ви́дерти з-під нíгтів *див.* видирáти (4)

нíгтя

◊ До нíгтя прити́снути *див.* притискáти

◊ До [остáннього] нíгтя (нíгтика) <Під нíготь> *див.* нíготь (1)

◊ Не вáртий (не варт) [і] нíгтя (мізи́нця) *див.* вáртий (6)

нíгтями

◊ Як за нíгтями *див.* нíготь (3)

НÍГТИК

нíгтик

◊ [І] на нíготь (нíгтик) *див.* нíготь (2)

нíгтика

◊ До [остáннього] нíгтя (нíгтика) <Під нíготь> *див.* нíготь (1)

НІГТЬОВИ́Й

нігтьовá

△ Нігтьовá пласти́на *див.* пласти́на

НÍДЕ

нíде

◊ [І] гóлці (я́блуку, *рíдше* мáковому зéрнý (мáковій зерни́ні)) нíде впáсти *див.* упáсти[1]

◊ [І] кýрки нíде (нíкуди) ви́пустити *див.* випускáти (16)

◊ [І] кýрці нíде клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)

◊ Кýрці нíде (немá (немáє) де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати

◊ Нíде гріхá дíти (подíти) *див.* дівáти (2)

◊ Нíде (немá (немáє) де, нíкуди, *заст.* нíгде) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просýнути, штрикнýти, ткнýти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◊ Нíде (немá (немáє) куди́, нíкуди *і т. ін.)* дівáтися / дíтися *див.* дівáтися (2)

◊ Нíде (нíкуди, немá куди́ *і т. ін.)* прáвди дівáти (ховáти) / дíти (сховáти) *див.* дівáти (3)

◊ Нíде (нíяк) [булó] повернýтися *див.* повертáтися[1]

◊ Нíде прáвди подíти *див.* подíнути

◊ Нíде розгорнýтися *див.* розгортáтися

◊ Нíде розгуля́тися óку *див.* розгýлюватися

◊ Ногóю ступи́ти (ступнýти, стáти) нíде *див.* ступáти

НІДÉ

нідé

◊ [Ні (і)] мýшка *(рíдше* мýха) [нідé] не забрини́ть *див.* мýшка[1] (1)

НІЖ[1]

ніж

◊ Встроми́ти (дáти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножá) в спи́ну *(рíдше* в сéрце) *див.* встромля́ти (2)

◊ Гострúти (вигóстрювати, *рідше* точúти, нагóстрювати *і т. ін.)* / вúгострити (нагострúти) ніж (меч, сокúру *і т. ін.) див.* гострúти (1)
◊ Лягáти / лягтú під ніж (на стіл) *див.* лягáти (14)
◊ Наставля́ти / настáвити ніж на сéрце *див.* наставля́ти[1] (3)
◊ Ніж у спúну *див.* ніж[1] (2)
◊ Під ніж *див.* ніж[1] (3)
Склáданий ніж (нóжик) *див.* нóжик (1)
Фíнський ніж *див.* ніж[1] (1)
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] ніж гóстрий у сéрце *див.* ніж[1] (5)
◊ Як (мóв, нíби *і т. ін.)* хто встромúв (вгородúв) ніж (ножá, гóлку) в сéрце *див.* хто[1]
ножá
◊ Без ножá рíзати *див.* рíзати
◊ Встромúти (дáти, всадúти *і т. ін.)* ніж (ножá) в спúну *(рідше* в сéрце) *див.* встромля́ти (2)
◊ На вíстрі ножá *див.* вíстря (1)
◊ Ходúти по лéзу брúтви (ножá) (по брúтві, по нúточці) *див.* ходúти
◊ Як (мóв, нíби *і т. ін.)* хто встромúв (вгородúв) ніж (ножá, гóлку) в сéрце *див.* хто[1]
ножáх
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] на ножáх *див.* ніж[1] (4)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* на ножáх сидíти (стоя́ти, бýти *і т. ін.) див.* сидíти
ножéм
◊ Приставáти / пристáти (приступúти) з [гóстрим] ножéм до гóрла *див.* приставáти
◊ Рíзати ножéм *див.* рíзати
◊ Стáти / стоя́ти [кíсткою (як кíстка, *рíдко* гóстрим ножéм)] поперéк *(рíдко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти
◊ Хоч ножéм ріж *див.* рíзати
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ножéм відрíзати *див.* відрíзувати (3)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ножéм вколóти в [сáме] сéрце *див.* вкóлювати (1)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ножéм по сéрцю полоснýти *див.* полоснýти
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* хто різнýв (різонýв, кольнýв, шпигонýв *і т. ін.)* [ножéм (серпóм)] [у сéрце (по сéрцю)] *див.* хто[1]
ножí
◊ Стáти на ножí *див.* ставáти
НІ́ЖЕЧКА
ніжечку
◊ З (на) комарóву ніжечку *див.* ніжечка (1)
НІ́ЖКА
ніжка
◊ Козя́ча (козúна) ніжка *див.* ніжка (2)
△ Чóрна ніжка *див.* ніжка (1)
ніжки
Спинáтися (ставáти, піднімáтися *і т. ін.)* / сп'ястúся (зіп'ястúся, зіпнýтися *і т. ін.)* на ніжки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.) див.* спинáтися
ніжку
◊ Підставля́ти / підстáвити нóгу (ніжку) *див.* підставля́ти
ніжці
◊ Хáтка на кýрячій ніжці (лáпці) *див.* хáтка
НІ́ЖНІСТЬ
ніжності
◊ Теля́чі ніжності *див.* ніжність (1)
НІЗА́ЩО
нізáщо
◊ Нізáщо в (на) світі *див.* нізáщо (1)
НІ́КОЛИ
нíколи
◊ [I] вгóру гля́нути нíколи (немá колú, немáє чáсу *і т. ін.) див.* гля́нути (4)
◊ [I] дихнýти нíколи (немá (немáє) колú) *див.* дихнýти (1)
НІКО́ЛИ
нікóли
◊ [I] світ [нікóли] не бáчив *(діал.* не видáв, не вúдів) *див.* світ[2]
◊ Нікóли в світі (в життí) *див.* нікóли (1)
◊ [Нікóли (нія́к)] не вивóдитися / не вúвестися *див.* вивóдитися[1] (1)
◊ Ногá [нікóли (більше)] не стýпить (не бýде) *див.* ногá (20)
НІ́КУДИ
нíкуди
◊ Аж нíкуди *див.* нíкуди (1)
◊ [Аж] по сáмє (до) нíкуди *див.* нíкуди (2)
◊ Дáлі (більше) [й (вже)] нíкуди *див.* нíкуди (3)
◊ [I] кýрки нíде (нíкуди) вúпустити *див.* випускáти (16)
◊ [I] перепелúці нíкуди пропхáтися *див.* пропихáтися
◊ Нíде (немá (немáє) де, нíкуди, *заст.* нíгде) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, шúлом) встромúти (просýнути, штрикнýти, ткнýти, кúнути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Нíде (немá (немáє) кудú, нíкуди *і т. ін.)* дівáтися / дíтися *див.* дівáтися (2)
◊ Нíде (нíкуди, немá кудú *і т. ін.)* прáвди дівáти (ховáти) / дíти (сховáти) *див.* дівáти (3)
Поспішáти нíкуди *див.* поспішáти
НІКУ́ДИ
нікýди
Нікýди не гóдиться (не гóдний) *див.* гóдитися[1] (1)
Шлях у нікýди *див.* шлях
НІМИ́Й
німá
Мéртва (могúльна, гробовá, смертéльна, німá *і т. ін.)* тúша *див.* тúша
△ Німá áзбука *див.* áзбука (2)
△ Німá сцéна *див.* сцéна
німé
Німé кінó <Нім́ий фільм> *див.* кінó (1)
нім́ий
Німé кінó <Нім́ий фільм> *див.* кінó (1)
△ Німúй свíдок *див.* свíдок
НІМІ́ТИ
німíє
◊ Німíє сéрце (душá) *див.* сéрце
НІНАВІ́ЩО
нінавíщо
◊ Зійтú (звестúся, перевестúся *і т. ін.)* / схóдити (звóдитися, перевóдитися) нінáщо (нінавíщо) *див.* схóдити
НІНА́ЩО
нінáщо
◊ Звóдити / звестú [на] нінáщо <Звóдити / звестú на пси> *див.* звóдити (13)
◊ Зійтú (звестúся, перевестúся *і т. ін.)* / схóдити (звóдитися, перевóдитися) нінáщо (нінавíщо) *див.* схóдити
НІРВА́НА
нірвáну
Порúнути в нірвáну *див.* поринáти
НІС
ніс
◊ [Аж] бúти / вдáрити в ніс *див.* бúти (13)
◊ Вдáрити / вдаря́ти в ніс *див.* ударя́ти
◊ Вернýти (відвертáти) ніс (нóса, фізіонóмію, *зневажл.* рúло, пúку) *див.* вернýти[1] (2)
◊ Взя́ти дýлю [під ніс] *див.* узя́ти
◊ Вíшати (хню́пити, опускáти) / повíсити (похню́пити, опустúти) нóса (ніс [на квíнту], *рíдко* вýха) *див.* вíшати (5)
◊ В ніс *див.* ніс (4)
◊ Водúти / поводúти за ніс (за нóса, *рíдко* за кúрпу) *див.* водúти (7)
◊ Гнýти (дéрти, задирáти) / загнýти (задéрти) кúрпу (нóса, ніс) *див.* гнýти (3)
◊ Дýля (дýлю) з мáком (під ніс) *див.* дýля (1)
Здúблений ніс (нóсик) *див.* ніс (1)
◊ Копúлити (закопúлювати, зашпúлювати, шпилúти) / закопúлити (скопúлити, зашпилúти) гýбу (гýби, нóса, ніс *і т. ін.) див.* копúлити (1)
Мугúкати під ніс *див.* мугúкати (1)
◊ Мýха сíла на ніс *див.* мýха (9)
◊ На комарúний ніс *див.* ніс (7)
◊ Натирáти / натéрти пéрцю в ніс *див.* натирáти (2)
◊ Ніс під сéбе *див.* ніс (10)
◊ Ніс у ніс (до нóса) *див.* ніс (11)

◇ Обвести́ / обво́дити за ніс *див.* обво́дити (1)
Орли́ний ніс *див.* ніс (2)
Осідла́ти но́са (ніс) окуля́рами *див.* осі́длувати
◇ Пиндю́чити ніс *(вульг.* мо́рду) *див.* пиндю́чити
◇ Підлата́ти ніс (носи́) *див.* підла́тувати
◇ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* підніма́ти
◇ Поповоди́ти за ніс *див.* поповоди́ти
Ри́мський ніс *див.* ніс (3)
◇ Розбива́ти / розби́ти ніс (но́са) *див.* розбива́ти
◇ Си́ній ніс *див.* ніс (13)
◇ Смія́тися [собі] під ніс (з-під ву́са) *див.* смія́тися
◇ [Собі] під ніс *див.* ніс (14)
◇ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути
◇ Ти́кати [під ніс] кисли́ці *див.* ти́кати[1]
◇ Ти́кати під [са́мий] ніс *див.* ти́кати[1]
Ти́цяти (ти́цькати) / ти́цьнути під [са́мий] ніс (ме́жи о́чі) *див.* ти́цяти
◇ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти
◇ У ніс заколо́ти *див.* зако́лювати[1] (1)
◇ У ніс ко́ле *див.* коло́ти (3)
◇ Шиба́ти в ніс *див.* шиба́ти[1]
◇ Як хрін у (під) ніс *див.* хрін

но́са

◇ Верну́ти (відверта́ти) ніс (но́са, фізіоно́мію, *зневажл.* ри́ло, пи́ку) *див.* верну́ти[1] (2)
◇ Ви́ткнути (ви́сунути, ви́стромити *і т. ін.)* / витика́ти (висо́вувати, витро́млювати *і т. ін.)* но́са *див.* витика́ти[1] (1)
◇ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
◇ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
◇ Вте́рти / втира́ти но́са *див.* втира́ти[1] (1)
◇ Гляді́ти свого́ но́са *див.* гляді́ти (2)
◇ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◇ Де́рти но́са (го́лову) [вго́ру] *див.* де́рти (10)
◇ Диви́тися не да́лі свого́ (вла́сного) но́са *див.* диви́тися (18)
◇ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти *див.* дістава́ти (14)
◇ Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот *див.* зна́ти (23)
◇ З но́са *див.* ніс (5)
◇ З-під (з-пе́ред) [са́мого (самі́сінького)] но́са *див.* ніс (6)
◇ [І] кома́р но́са не підто́чить *див.* кома́р (1)
◇ І но́са (оче́й) не наверта́ти / не наверну́ти *див.* наверта́ти (1)
◇ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
◇ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)
◇ Не ба́чити да́лі свого́ но́са *див.* ба́чити (11)
◇ Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти *і т. ін.)* / не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти *і т. ін.)* но́са *див.* пока́зувати
◇ Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай *і т. ін.)* но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со) *див.* су́нути
◇ Не твого́ (могого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
◇ Ніс у ніс (до но́са) *див.* ніс (11)
Носова́ ху́сточка (хусти́нка, ху́стка) <Ху́сточка для (до) но́са, *розм.*> *див.* ху́сточка
◇ Обкрути́ти довко́ла но́са *див.* обкру́чувати (1)
◇ Обтира́ти но́са *див.* обтира́ти
Осідла́ти но́са (ніс) окуля́рами *див.* осі́длувати
◇ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* підніма́ти
◇ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]
◇ Пока́зувати / показа́ти но́са *див.* пока́зувати
◇ Приме́рти но́са *див.* притира́ти
◇ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
◇ Розбива́ти / розби́ти ніс (но́са) *див.* розбива́ти
◇ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути
◇ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти
◇ Утри́ но́са *див.* утира́ти[1]
◇ [Хоч] кров з но́са *див.* кров (26)

носа́ми

◇ Пово́дити / повести́ но́сом (носа́ми) *див.* пово́дити[1]

носи́

◇ Підлата́ти ніс (носи́) *див.* підла́тувати
◇ Пові́шати носи́ *див.* пові́шати
◇ Поспуска́ти носи́ *див.* поспуска́ти

но́сі

◇ [Аж] закрути́ло в но́сі *див.* закрути́ти[2] (1)
◇ Вда́рити по но́сі *див.* ударя́ти
◇ Ви́сіти на но́сі *див.* ви́сіти (3)
◇ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоско́чувати (1)
◇ Заруба́ти [собі] на но́сі *див.* зару́бувати (1)
◇ Крути́ти в но́сі *див.* крути́ти (8)
◇ Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі> *див.* ма́ти[2] (67)
◇ Му́хи в но́сі гра́ють *див.* му́ха (10)
◇ На но́сі *див.* ніс (8)
◇ Не дава́ти / не да́ти собі по но́сі гра́ти *див.* дава́ти (181)

но́сом

◇ Аж но́сом ба́ньки дме *див.* ду́ти (1)
◇ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
◇ Заора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* заорювати (1)
Зарива́тися / зари́тися но́сом *див.* зарива́тися[1] (1)
◇ Клюва́ти (клю́кати, поклько́вувати) но́сом *див.* клюва́ти (1)
◇ Клю́нути но́сом *див.* клю́нути (3)
◇ Крути́ти / покрути́ти но́сом *див.* крути́ти (14)
◇ Лиша́ти / лиши́ти з но́сом *див.* лиша́ти (6)
◇ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)
◇ Лови́ти [но́сом] окунів (окуні́, окунці́в) *див.* лови́ти (10)
◇ Не з на́шим но́сом ([невми́тим] пи́ском) *див.* ніс (9)
◇ Но́сом ри́бу ву́дити *див.* ву́дити[1] (1)
◇ Ора́ти но́сом *див.* ора́ти
◇ Під (пе́ред) [са́мим, самі́сіньким] но́сом *див.* ніс (12)
◇ Пово́дити / повести́ но́сом (носа́ми) *див.* пово́дити[1]
Сьо́рбати но́сом *див.* сьорба́ти
◇ Ти́кати / ткну́ти но́сом *див.* ти́кати[1]
◇ Тю́тя з полив'я́ним но́сом *див.* тю́тя

НІСЕНІТНИЦЯ

нісені́тниць

◇ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.) див.* плести́

нісені́тницю

◇ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.) див.* плести́

НІХТÓ

нікóму

◊ Нікóму немá (немáє) розбóру *див.* немá (68)

ніхтó

Хто порýчиться (мóже поручи́тися) <Ніхтó не мóже (не міг, не змóже *і т. ін.)* поручи́тися> *див.* поручáтися

НІ́ЦЬКИЙ

ні́цьку

◊ Ніч ні́цьку *див.* ніч (14)

НІЧ

ніч

◊ Вальпýргієва ніч *див.* ніч (11)

◊ Варфоломі́ївська ніч *див.* ніч (12)

Глýпа ніч (пíвніч) *див.* ніч (1)

◊ Гороби́на ніч *див.* ніч (13)

◊ День і ніч <*рідше* Як день, так ніч> *див.* день (35)

◊ Згýщується (згущáється) / згусти́лася атмосфéра (ніч) <Згусти́лися тíні> *див.* атмосфéра (3)

◊ Лю́ди ніч [по шматкáх] розібрáли *див.* лю́ди (7)

◊ На добрáніч! <Дóброї нóчі!> <*рідше* Дóбра ніч!> *див.* добрáніч (1)

Нá ніч *див.* ніч (2)

Недосипáти (недосипля́ти) / недоспáти ночéй (нíчок, ніч, нíчку *і т. ін.)* *див.* недосипáти[2] (1)

Неспáна ніч *див.* ніч (3)

◊ Ніч ні́цьку *див.* ніч (14)

Ніч (нíчка, тьма, тéмрява *і т. ін.)* покривáє / покри́є (покри́ла) *див.* ніч (4)

◊ Ніч розібрáти *див.* розбирáти

Ніч у ніч *див.* ніч (5)

◊ Носи́ти ніч за собóю *див.* носи́ти (11)

△ Поля́рна ніч *див.* ніч (10)

Посидíти ніч *див.* посидíти

◊ П'я́ний як ніч *див.* ніч (16)

Тріскýча ніч *див.* ніч (6)

У ніч *див.* ніч (8)

◊ Упáла ніч *див.* ніч (17)

Цíлу (цілíсіньку) ніч *див.* ніч (7)

◊ Як ніч *див.* ніч (18)

ночáми

◊ Дні і (та) нóчі <Дня́ми і ночáми> *див.* день (37)

ночéй

◊ Недосипáти (недосипля́ти) / недоспáти [ночéй], [і (та)] недоїдáти / недоїсти [хлíба (шматкá хлíба)] *див.* недосипáти[2] (2)

Недосипáти (недосипля́ти) / недоспáти ночéй (нíчок, ніч, нíчку *і т. ін.)* *див.* недосипáти[2] (1)

нóчі

◊ Без нóчі не тутéшній *див.* тутéшній

△ Бíлі нóчі *див.* ніч (9)

◊ Від бíлого свíту до тéмної нóчі *див.* світ[1]

◊ Дні і (та) нóчі <Дня́ми і ночáми> *див.* день (37)

◊ З (від) рáнку (з рáння) до [сáмого] вéчора (до смéрку, до смеркáння, дотемнá, до нóчі) *див.* рáнок

◊ На добрáніч! <Дóброї нóчі!> <*рідше* Дóбра ніч!> *див.* добрáніч (1)

На лóні нóчі *див.* лóно (2)

Не прóти нóчі (при лю́дях, при хáті) згáдувати (згáдуючи) *див.* згáдувати (4)

◊ Ні дня ні нóчі *див.* день (45)

◊ Покри́тися тьмóю вíчної нóчі *див.* покривáтися

Прáво пéршої нóчі *див.* прáво

◊ Прóти нóчі *див.* ніч (15)

Світи́ло нóчі <Нічнé світи́ло> *див.* світи́ло

НІЧИ́Й

нічия́

△ Сухá нічия́ *див.* нічи́й (1)

НІ́ЧКА

нíчка

Ніч (нíчка, тьма, тéмрява *і т. ін.)* покривáє / покри́є (покри́ла) *див.* ніч (4)

нíчку

Недосипáти (недосипля́ти) / недоспáти ночéй (нíчок, ніч, нíчку *і т. ін.)* *див.* недосипáти[2] (1)

нíчок

Недосипáти (недосипля́ти) / недоспáти ночéй (нíчок, ніч, нíчку *і т. ін.)* *див.* недосипáти[2] (1)

НІЧНИ́Й

нічнá

△ Нічнá красýня *див.* красýня (1)

Нічнá сорóчка *див.* сорóчка

△ Нічнá фіáлка *див.* фіáлка

нічнé

Світи́ло нóчі <Нічнé світи́ло> *див.* світи́ло

нічни́й

Нічни́й гóрщик (горщóк) *див.* гóрщик (2)

НІЧНИ́ЦЯ[5]

нічни́ця

△ Нічни́ця вíйчаста *див.* нічни́ця[5] (1)

НІ́ЧНО

нíчно

◊ Дéнно і нóщно (*рідше* нíчно) *див.* дéнно (1)

НІЧОГÉНЬКО

нічогéнько

◊ Нічóго (нічогéнько) собí *див.* нічóго (2)

НІ́ЧОГО

нíчого

◊ Від (з) нíчого роби́ти *див.* роби́ти

◊ Гріх (немá чогó, нíчого *і т. ін.)* [і] Бóга [милосéрдного] гніви́ти *див.* гріх (2)

[І] дýмати нíчого *див.* дýмати (2)

◊ [І] на зуб нíчого поклáсти *див.* поклáсти[1]

◊ [Й] говори́ти (казáти) нíчого (немá чогó, немá що) <Шкóдá й говори́ти (казáти)> *див.* говори́ти (9)

Нíчого втрачáти *див.* утрачáти

◊ Нíчого роби́ти *див.* роби́ти

◊ Нíчого сказáти (*рідко* мóвити) *див.* сказáти

◊ Нíчого (чогó, *рідко* немá що) гріхá тáїти *див.* тáїти

НІЧÓГО

нічóго

◊ Бíльше (більш) нічóго *див.* бíльше (3)

◊ Немá (немáє) нічóго за душéю *див.* немá (56)

◊ Не мáти нічóго за душéю *див.* мáти[2] (128)

◊ Не мáти нічóго прóти *див.* мáти[2] (129)

◊ Нічóго [бíльше] не лишáється (не залишáється, не зостаéться, *рідко* не остаéться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зостáлося, *рідко* не остáлося *і т. ін.)* [, як] *див.* лишáтися (11)

Нічóго йомý не вдíєш <Що [ж ти] йомý (з ним) вдíєш> *див.* удíяти

Нічого не вдíєш <Що вдíєш (*рідко* вдíяти)> *див.* удíяти

◊ Нічóго не скáжеш *див.* сказáти

◊ Нічóго (нічогéнько) собí *див.* нічóго (2)

◊ Нічóго подíбного *див.* нічóго (3)

◊ Нічóго такóго *див.* таки́й

Це ще нічóго *див.* нічóго (1)

◊ Що [ж] (нічóго не) подíєш *див.* подíяти

НІ́ША

нíша

Своя́ (особи́ста) нíша *див.* нíша (1)

НІЩÓ

нíчим

◊ І кíшки немá чим (нíчим) годувáти *див.* годувáти (11)

◊ Нíчим (немá (немáє) чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)

◊ Нíчим (немá (немáє) чим) óка запороши́ти *див.* запорóшувати (1)

нічóго

Мов (немóв, нáче, нíби *і т. ін.)* нічóго [й] не стáлося *див.* ставáтися

◊ Моя́ хáта скрáю [, я нічóго не знáю] *див.* хáта

Не мáти нічóго спíльного *див.* мáти[2] (26)

◊ Не познáчилося нічóго *див.* познач́атися

Нічóго не зрóбиш (не порóбиш) <Що [ж ти] зрóбиш (порóбиш)> *див.* зробúти (8)

Нічóго не розумíти *див.* розумíти

нічо́
◊ Від о́ка *кого (чийого)* не ховáлося нічо́ *див.* ховáтися[1]
◊ Мáти (вважáти) ні за що (за нічо́) *див.* мáти[2] (36)
◊ Не берé (не ві́зьме) нічо́ (воро́жа кýля, лихá годи́на *і т. ін.) див.* брáти (142)
◊ Оберну́тися в нічо́ *див.* обертáтися (6)
◊ Пошивáтися / поши́тися в нічо́ *див.* пошивáтися

НІЯК
ніяк
◊ Ні́де (ні́як) [було́] поверну́тися *див.* повертáтися[1]
◊ Розверну́тися ні́як (не мо́жна) *див.* розвертáтися

НІЯ́К
нія́к
○ Аж нія́к не *див.* нія́к (1)
◊ [Ніко́ли (нія́к)] не виво́дитися / не ви́вестися *див.* виво́дитися[1] (1)
Нія́к не мо́жна *див.* мо́жна (2)

НІЯ́КИЙ
нія́ка
◊ Нія́ка си́ла *див.* си́ла
нія́кий
◊ Нія́кий грець не берé / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
◊ Нія́кий (жо́ден, *рідше* ні оди́н *і т. ін.)* собáка *див.* собáка
△ Нія́кий рід *див.* рід
◊ Нія́кий чорт (біс) *див.* чорт
◊ Нія́кий чорт не страшни́й *див.* чорт
нія́ким
◊ [І (нія́ким)] калачéм (мéдом) не замани́ти *див.* замáнювати (2)
◊ Нія́ким по́битом *див.* по́бит
◊ Нія́ким сві́том *див.* світ[2]
○ Яки́м (нія́ким, яки́мсь) ро́бом *див.* роб
нія́ких
Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)
◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)
Немá (немáє, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* немá (6)
◊ [Немá (немáє)] нія́ких (жо́дних) проблéм *див.* немá (57)
нія́кого
◊ Без [бу́дь-яко́го (уся́кого, *рідше* нія́кого *і т. ін.)*] лáду *див.* лад (6)
○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)
◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, нія́кого)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)
Немá (немáє, не було́, не мо́же бу́ти) [нія́кого (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* немá (6)
◊ Не мáти [нія́кого] ви́ходу *див.* мáти[2] (130)
◊ Не мáти [нія́кого] ді́ла *див.* мáти[2] (131)
нія́кої
Без [бу́дь-яко́ї (наймéншої, нія́кої *і т. ін.)*] причи́ни *див.* причи́на
Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
нія́кою
◊ Нія́кою си́лою *див.* си́ла

НО́БЕЛІВСЬКИЙ
но́белівська
△ Но́белівська прéмія *див.* прéмія

НОВИ́Й
новá
Нáша (новá) éра *див.* éра (1)
△ Новá економі́чна полі́тика *див.* полі́тика
Новá течія́ (течі́йка) *див.* течія́
Новá хви́ля *див.* хви́ля[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* новá копі́йка (копі́єчка) *див.* копі́йка (12)
новé
◊ Новé сло́во *див.* сло́во
◊ Сказáти новé сло́во *див.* сказáти
нови́й
Нови́й Заві́т (Запові́т) *див.* заві́т (2)
△ Нови́й лейбори́зм *див.* лейбори́зм (1)
Нови́й рік *див.* рік
◊ Нови́й світ *див.* світ[2]
Нови́й стиль *див.* стиль[1]
Нови́й украї́нець *див.* украї́нці
◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабéль) *див.* підно́сити
◊ Повія́в нови́й (сві́жий) ві́тер (вітерéць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерцéм), *безос.*> *див.* ві́тер (18)
Стари́й Нови́й рік *див.* рік
нови́м
З Нови́м ро́ком *див.* рік
◊ Нови́м (і́ншим) о́ком *див.* о́ко[1]
◊ Повія́в нови́й (сві́жий) ві́тер (вітерéць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерцéм), *безос.*> *див.* ві́тер (18)
нови́х
◊ До нови́х (зелéних, трéтіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)
нові́
◊ Брáти / взя́ти нові́ висо́ти *див.* брáти (103)
◊ Перево́дити / перевести́ на нові́ (і́нші) рéйки *див.* перево́дити
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* барáн (теля́, козéл *і т. ін.)* на нові́ воро́та *див.* барáн (3)
ново́го
Зу́стріч Ново́го ро́ку *див.* зу́стріч (1)
ново́му
◊ У [і́ншому, ново́му *і т. ін.*] сві́тлі *див.* сві́тло[1]
нову́
◊ Відкривáти / відкри́ти [нову́] сторі́нку (éру) *див.* відкривáти (8)
◊ Вписáти /впи́сувати нову́ (золоту́, славéтну *і т. ін.)* сторі́нку *див.* впи́сувати (2)

НОВИНÁ
новинá
Оцé [так] новинá *див.* новинá (1)

НОВІ́ТНІЙ
нові́тня
Нові́тня істо́рія *див.* істо́рія (1)
Нові́тня літерату́ра *див.* літерату́ра (7)

НОВОКАЇ́НОВИЙ
новокаї́нова
△ Новокаї́нова блокáда *див.* блокáда (1)

НОВОКАМ'ЯНИ́Й
новокам'янá
△ Новокам'яни́й вік <Новокам'янá добá> *див.* вік (16)
новокам'яни́й
△ Новокам'яни́й вік <Новокам'янá добá> *див.* вік (16)

НОГÁ
ніг
◊ [Аж] не чу́ти (не відчувáти) ніг (підошо́в) [під собо́ю] *див.* чу́ти
◊ Без зáдніх ніг *див.* ногá (3)
◊ Вали́ти (звáлювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
◊ Вали́тися (пáдати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)
◊ Вибивáти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибивáти (10)
◊ Ґрунт (земля́) хитáється (повзé, су́неться *і т. ін.)* під ногáми *чиїми* <Ґрунт поповз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
Збивáти / зби́ти з ніг *див.* збивáти (1)
◊ Збивáтися / зби́тися з ніг *див.* збивáтися (5)
◊ З (від) голови́ [аж] до ніг (до стіп) <З (від) ніг (від стіп) до голови́> *див.* головá (28)

◊ Земля́ тікає (вислизає) / втекла́ (ви́слизнула) з-під ніг (*рідко* з-під підошо́в) *див.* земля́ (21)
◊ З ніг позбива́тися *див.* позбива́тися
◊ З усі́х ніг *див.* нога́ (7)
◊ Ляга́ти / лягти́ до ніг (під но́ги, в но́ги *і т. ін.*) *див.* ляга́ти (11)
◊ Не жалі́ти (не жалкува́ти) [свої́х] ніг *див.* жалі́ти (2)
◊ Не жалі́ючи (не жалку́ючи) [свої́х] ніг *див.* жалі́ти (3)
◊ Не потягну́ти ніг *див.* потягну́ти
◊ Не чу́ти (не відчува́ти, не почува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні ру́чок, ні пу́чок не чу́ти> *див.* чу́ти
Ніг не [здýжати] підволочи́ти (підволокти́) *див.* підволіка́ти
◊ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (стіп) свої́х] *див.* обтру́шувати
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати
◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.*) *див.* па́дати
◊ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти
Повали́ти з ніг *див.* повали́ти[1]
◊ Повали́тися в но́ги (до ніг) *див.* повали́тися[1]
Позбива́ти з ніг *див.* позбива́ти
Позва́лювати з ніг *див.* позва́лювати
Припада́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.*) до ніг *див.* припада́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
◊ Склада́ти / скла́сти до ніг *див.* склада́ти
Умива́ння ніг *див.* умива́ння

нога́

◊ [Нога́] в но́гу *див.* нога́ (16)
◊ Нога́ за ного́ю *див.* нога́ (17)
◊ Нога́ людська́ не ступа́ла *див.* нога́ (18)
◊ Нога́ не підніма́ється (не підійма́ється) *див.* нога́ (19)
◊ Нога́ [ніко́ли (бі́льше)] не сту́пить (не бу́де) *див.* нога́ (20)
◊ Но́ги (нога́) ло́мить *див.* ломи́ти (1)
◊ Одна́ нога́ тут, а дру́га там *див.* нога́ (30)
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ (*рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.*) *див.* нога́ (33)
Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг *і т. ін.*) *див.* потрі́бно

нога́м

◊ Вві́ритися / ввіря́тися нога́м *див.* ввіря́тися[1] (1)
◊ Дава́ти / да́ти во́лю нога́м *див.* дава́ти (55)
◊ Да́ти нога́м зна́ти *див.* дава́ти (150)
◊ Не дава́ти відпочи́нку ні нога́м, ні рука́м (нога́м та рука́м) *див.* дава́ти (168)

нога́ми

◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю *див.* рва́ти
◊ Валя́тися під нога́ми *див.* валя́тися (1)
Вибива́ти (перебира́ти) нога́ми *див.* вибива́ти (7)
◊ Ви́їхати впере́д нога́ми [з ха́ти] *див.* виїжджа́ти (3)
◊ Ви́нести / вино́сити нога́ми впере́д (напере́д) *див.* вино́сити (4)
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
◊ Вкри́тися нога́ми *див.* укрива́тися
◊ Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми *див.* утрача́ти
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.*) під нога́ми *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
◊ Догори́ (*рідко* вверх) дном (нога́ми, *рідко* спо́дом) *див.* догори́ (1)
◊ Земля́ гори́ть під нога́ми *чиї́ми, в кого* <Земля́ гори́ть *під ким*> *див.* земля́ (17)
◊ З рука́ми й [з] нога́ми *див.* рука́
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*) пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.*) но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*)] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (ворушити, волокти́ *і т. ін.*)> *див.* пересува́ти
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.*) ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2] (65)
◊ Мі́ряти кро́ками (нога́ми) *див.* мі́ряти (4)
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.*) / ви́писати кре́нделі (*рідко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
◊ Плу́тати (пле́нтатися) нога́ми *див.* плу́тати
◊ Плу́татися (верті́тися) під нога́ми *див.* плу́татися
Плу́татися нога́ми *див.* плу́татися
◊ Поста́вити / ста́вити догори́ нога́ми *див.* поста́вити[1]
◊ Пробі́гла соба́ка по́між нога́ми *див.* соба́ка
◊ Рука́ми й нога́ми [й зуба́ми] *див.* рука́
◊ Світ [догори́ нога́ми] переверта́ється (перекида́ється) / переверну́вся (переки́нувся) *див.* світ[2]
◊ Уда́рити нога́ми *див.* ударя́ти
◊ Ухопи́тися рука́ми й нога́ми *див.* ухо́плюватися
◊ Учепи́тися рука́ми й нога́ми *див.* учепи́тися
◊ Ходи́ти догори́ нога́ми *див.* ходи́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) не свої́ми нога́ми *див.* нога́ (38)

нога́х

◊ Верті́тися (крути́тися) на нога́х *див.* верті́тися (4)
◊ Ко́лос на гли́няних нога́х *див.* ко́лос (2)
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ На нога́х *див.* нога́ (12)
◊ На нога́х не стої́ть *див.* стоя́ти
Плазува́ти в нога́х *див.* плазува́ти
◊ Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́) *див.* стоя́ти
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися
◊ У нога́х *див.* нога́ (35)
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.*) *див.* ла́зити (2)
◊ У нога́х пра́вди нема́ (немає) *див.* нема́ (71)
◊ Усто́яти на нога́х *див.* усто́ювати

но́ги

◊ [Аж] но́ги гуду́ть *див.* нога́ (2)
◊ Аж у но́ги лоско́че *див.* лоскота́ти (1)
◊ Би́ти но́ги (*рідше* чо́боти) *див.* би́ти (38)
Бода́й тобі́ ру́ки й но́ги полама́ло! *див.* полама́ти
◊ Бра́ти / взя́ти но́ги на пле́чі (в ру́ки, за по́яс) *див.* бра́ти (104)
◊ Бра́тися в но́ги *див.* бра́тися (16)
◊ Ви́нести / вино́сити но́ги *див.* вино́сити (5)
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги *див.* витяга́ти (7)
◊ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)
◊ Відбира́ти / віді́бра́ти но́ги (ру́ки, ру́ки й но́ги) *див.* відбира́ти (2)
◊ Відки́нути / відкида́ти но́ги (*вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.*) *див.* відкида́ти (2)
Відстоя́ти но́ги *див.* відсто́ювати (1)
Відтанцюва́ти но́ги *див.* відтанцьо́вувати (1)
Встава́ти на но́ги *див.* устава́ти
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* дава́ти (127)
◊ Де вже но́ги не носи́ли *див.* нога́ (4)
◊ Заде́рти но́ги *див.* задира́ти[1] (1)
Збива́ти / зби́ти но́ги *див.* збива́ти (3)

◊ Звідки но́ги росту́ть *див.* нога́ (6)
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)
◊ Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рівні ([рівні] но́ги) *див.* зрива́тися (5)
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ногі́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Куди́ но́ги несу́ть / понесу́ть *див.* нога́ (8)
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересува́ти
◊ Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги *див.* доволіка́ти (1)
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́ (9)
◊ Лі́зти під но́ги *див.* лі́зти (18)
◊ Ляга́ти / лягти́ до ніг (під но́ги, в но́ги *і т. ін.)* *див.* ляга́ти (11)
Набива́ти / наби́ти но́ги *див.* набива́ти (1)
◊ Наляга́ти / налягти́ на но́ги *див.* наляга́ти (3)
◊ Не пока́зувати / не показа́ти ноги́ *див.* пока́зувати
◊ Но́ги аж затруси́лися до та́нцю *див.* нога́ (21)
◊ Но́ги відва́люються (відпада́ють) *див.* нога́ (22)
◊ Но́ги заплі́таються *див.* нога́ (23)
◊ Но́ги ми́ти *див.* ми́ти (3)
◊ Но́ги на пле́чі *див.* нога́ (24)
◊ Но́ги не слу́хають (не слу́хаються) *див.* нога́ (26)
◊ Но́ги не трима́ють (не де́ржать) *див.* нога́ (25)
◊ Но́ги (нога́) ло́мить *див.* ломи́ти (1)
◊ Но́ги пле́нтаються *див.* нога́ (27)
◊ Но́ги (п'я́ти) свербля́ть *див.* нога́ (28)
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (прирослі́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.)* *див.* нога́ (29)
Но́ги (ру́ки, но́ги й ру́ки, па́льці *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* чужі́ *див.* нога́ (1)
◊ Но́ги топта́ти *див.* топта́ти
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рі́дко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати
◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.)* *див.* па́дати
Переволіка́ти / переволокти́ но́ги *див.* переволіка́ти
Підбива́ти / підби́ти но́ги *див.* підбива́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на но́ги *див.* підніма́ти
◊ Повали́тися в но́ги (до ніг) *див.* повали́тися[1]
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.)* *див.* повідкида́ти
◊ Позрива́тися на [рі́вні] но́ги *див.* позрива́тися
◊ По́ки (до́ки) но́сять (слу́жать) но́ги *див.* нога́ (32)
◊ Попростяга́ти но́ги *див.* попростяга́ти
◊ Поста́вити на [рі́вні] но́ги *див.* поста́вити[1]
◊ Потягну́ти но́ги (чо́боти) *див.* потягну́ти
◊ Прида́ти ході́ в но́ги *див.* придава́ти
◊ Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рука́
◊ Самі́ но́ги несу́ть (но́сять) / понесли́ *див.* нога́ (34)
◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є *і т. ін.)* *див.* чорт
Ско́чити на но́ги *див.* ско́чити
◊ Сла́ти язи́к під но́ги *див.* сла́ти[1]
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
◊ Стели́тися під но́ги *див.* стели́тися
◊ Сходи́ти но́ги *див.* сходи́ти
◊ Топта́ти но́ги *див.* топта́ти
◊ Топта́ти (підто́птувати) / підтопта́ти під но́ги *див.* топта́ти
◊ Узя́ти но́ги на пле́чі *див.* узя́ти
◊ Узя́ти під но́ги *див.* узя́ти
◊ Умива́ти (уми́ти) но́ги *див.* умива́ти
◊ У но́ги *див.* нога́ (36)
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
◊ Щоб (бода́й) но́ги повсиха́ли <Хай (неха́й) но́ги повсиха́ють> *див.* нога́ (37)
◊ Щоб (бода́й) но́ги поко́рчило <Хай (неха́й) но́ги поко́рчить> *див.* поко́рчити
ноги́
◊ До ноги́ *див.* нога́ (5)
Збива́тися / зби́тися з ноги́ *див.* збива́тися (1)
◊ Й ноги́ не су́не *див.* су́нути
◊ Ні́щити до ноги́ *див.* ні́щити (1)
◊ Ноги́ моєї́ [бі́льше] не бу́де *див.* бу́ти (104)
◊ Перемина́тися (переступа́ти) / переступи́ти з ноги́ на но́гу *див.* перемина́тися[2]
◊ Поби́ти до ноги́ *див.* поби́ти
◊ Щоб ноги́ [бі́льше] не було́ *див.* бу́ти (109)
ного́ю
◊ [І] ного́ю не ступи́ти *див.* ступа́ти
◊ Ні (ані́) в зуб [ного́ю] *див.* зуб (14)
◊ Ні ного́ю *див.* нога́ (15)
◊ Нога́ за ного́ю *див.* нога́ (17)
◊ Ного́ю ступи́ти (ступну́ти, ста́ти) ні́де *див.* ступа́ти
◊ Одніє́ю (одно́ю) ного́ю в я́мі *див.* нога́ (31)
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.)* *див.* стоя́ти
но́гу
◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* устава́ти
◊ Два чо́боти – па́ра <Па́ра чобі́т (два чо́боти) на одну́ но́гу> *див.* чо́боти
◊ [І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́) *див.* ді́дько (4)
◊ Іти́ в но́гу *див.* іти́ (62)
◊ На бо́су но́гу *див.* нога́ (10)
◊ Наляга́ти на но́гу *див.* наляга́ти (5)
◊ Натяга́ти / натягти́ но́гу (ру́ку) *див.* натяга́ти[1] (1)
◊ На широ́ку но́гу *див.* нога́ (14)
◊ [Нога́] в но́гу *див.* нога́ (16)
◊ Перемина́тися (переступа́ти) / переступи́ти з ноги́ на но́гу *див.* перемина́тися[2]
◊ Підставля́ти / підста́вити но́гу (ні́жку) *див.* підставля́ти
◊ Потрапля́ти / потра́пити в но́гу *див.* потрапля́ти
Припада́ти на но́гу *див.* припада́ти
◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є *і т. ін.)* *див.* чорт
◊ Ста́вити / поста́вити на широ́ку но́гу *див.* ста́вити
◊ Ста́ти на близьку́ (коро́тку) но́гу *див.* става́ти
◊ Тягти́ (тягну́ти) но́гу *див.* тягти́
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* но́гу вломи́ти *див.* уломи́ти
нозі́
◊ Бу́ти ги́рею на нозі́ *див.* бу́ти (60)
◊ На коро́ткій (дру́жній) нозі́ *див.* нога́ (11)
◊ На рі́вній нозі́ *див.* нога́ (13)
НОЖЕНЯ́ТА
ноженя́та
Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / сп'я́сти́ся (зіп'я́сти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.)* *див.* спина́тися

НОЖЕНЯ́ТКА
ноженя́тка
Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.)* *див.* спина́тися
НО́ЖИК
но́жик
Склада́ний ніж (но́жик) *див.* но́жик (1)
НО́ЖИЦІ
но́жиці
△ Гільйоти́нні но́жиці *див.* но́жиці (1)
△ Но́жиці цін *див.* но́жиці (2)
НОМЕНКЛАТУ́РА
номенклату́ра
△ Топографі́чна номенклату́ра *див.* номенклату́ра (1)
НО́МЕР
но́мер
△ А́томний но́мер *див.* но́мер (1)
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер (2)
◊ Но́мер оди́н *див.* но́мер (3)
◊ Пусти́й но́мер *див.* но́мер (5)
◊ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рі́дше* но́мер) *див.* устругну́ти
◊ [Цей] но́мер не про́йде (не ви́йде) *див.* но́мер (6)
но́мері
◊ Одина́дцятим но́мером <На одина́дцятому но́мері> *див.* но́мер (4)
но́мером
◊ Одина́дцятим но́мером <На одина́дцятому но́мері> *див.* но́мер (4)
НОМІНА́ЛЬНИЙ
номіна́льна
△ Номіна́льна ва́ртість *див.* ва́ртість (5)
△ Номіна́льна відсо́ткова ста́вка *див.* ста́вка
△ Номіна́льна заробі́тна пла́та *див.* пла́та[1]
△ Номіна́льна ціна́ *див.* ціна́
НОРА́
но́ри
◊ Перерива́ти / перери́ти ми́шачі но́ри *див.* перерива́ти[1]
Точи́ти но́ри *див.* точи́ти[1]
норі́
◊ Як байба́к у норі́ *див.* баба́к (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ші в норі́ *див.* ми́ша (9)
НО́РМА
но́рма
△ Диспозити́вна но́рма *див.* но́рма (1)
△ Мора́льна но́рма *див.* но́рма (2)
△ Но́рма ви́сіву *див.* но́рма (3)
△ Но́рма пра́ва *див.* но́рма (4)
△ Но́рма представни́цтва *див.* но́рма (5)
△ Но́рма прибу́тку *див.* но́рма (6)
△ Но́рма сто́ку *див.* но́рма (7)
△ Но́рма ча́су *див.* но́рма (8)
△ Но́рма я́кості *див.* но́рма (9)
△ Соціа́льна но́рма *див.* но́рма (10)
△ Техні́чна но́рма *див.* но́рма (11)
но́рму
◊ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)
НОРМА́ЛЬНИЙ
норма́льна
Норма́льна шко́ла *див.* шко́ла
норма́льним
○ Норма́льним (звича́йним) хо́дом *див.* хід
НОРМАТИ́ВНИЙ
нормати́вний
△ Нормати́вний акт *див.* акт (5)
НО́РОВ
но́ров
Крути́й но́ров *див.* но́ров (1)
◊ Перела́мувати (перело́млювати) / перелама́ти (переломи́ти) хара́ктер (нату́ру, но́ров *і т. ін.)* *див.* перела́мувати
но́ровом
○ З но́ровом *див.* но́ров (2)
но́рову
◊ Прийти́ся до се́рця *(рі́дше* по но́рову) *див.* прихо́дитися
НО́СИК
но́сик
Здиблений ніс (но́сик) *див.* ніс (1)
но́сики
△ Комаро́ві но́сики *див.* но́сик (1)
НОСИ́ТИ
носи́
Носи́ (носі́ть) здоро́в (здоро́ва, здоро́ві) *див.* носи́ти (1)
носи́ли
◊ Де вже но́ги не носи́ли *див.* нога́ (4)
◊ Куди́ чорти́ [не] носи́ли! *див.* чорт
носи́ти
◊ За плечи́ма (за спи́ною) не носи́ти <Не за собо́ю носи́ти> *див.* носи́ти (2)
◊ Нести́ *(рі́дко* носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест *див.* нести́ (10)
◊ Носи́ти віно́к *див.* носи́ти (3)
◊ Носи́ти в (на) се́рці (в се́рденьку) *див.* носи́ти (4)
◊ Носи́ти кайда́ни *див.* носи́ти (5)
◊ Носи́ти ма́ску (личи́ну) *див.* носи́ти (6)
◊ Носи́ти мед *див.* носи́ти (7)
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти (8)
◊ Носи́ти на рука́х <Тро́хи (ма́ло) на рука́х не носи́ти> <Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти> *див.* носи́ти (9)
◊ Носи́ти (нести́) на собі́ сліди́ *див.* носи́ти (10)
◊ Носи́ти ніч за собо́ю *див.* носи́ти (11)
◊ Носи́ти сміття́ під чужу́ ха́ту *див.* носи́ти (12)
но́сить
◊ Леда́що но́сить *див.* леда́що (1)
◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)
◊ Тря́сця но́сить *див.* тря́сця
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бе́неря) но́сить (но́сять) *див.* чорт
◊ Як земля́ но́сить *див.* земля́ (34)
носі́ть
Носи́ (носі́ть) здоро́в (здоро́ва, здоро́ві) *див.* носи́ти (1)
но́сять
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́ (9)
◊ По́ки (до́ки) но́сять (слу́жать) но́ги *див.* нога́ (32)
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
◊ Самі́ но́ги несу́ть (но́сять) / понесли́ *див.* нога́ (34)
Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бе́неря) но́сить (но́сять) *див.* чорт
НОСИ́ТИСЯ
носи́тися
◊ Носи́тися (бі́гати) як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рка з яйце́м *див.* носи́тися (2)
◊ Носи́тися в пові́трі *див.* носи́тися (1)
◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з писанко́ю)) *див.* носи́тися (3)
◊ Носи́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт із грі́шною душе́ю *див.* носи́тися (4)
НОСІ́Й
носі́й
△ Магні́тний носі́й *див.* носі́й (1)
△ Носі́й інформа́ції *див.* носі́й (2)
△ Опти́чний носі́й *див.* носі́й (3)
НОСОВИ́Й
носова́
Носова́ ху́сточка (хусти́нка, ху́стка) <Ху́сточка для (до) но́са, *розм.*> *див.* ху́сточка
носово́ї
△ Ви́кривлення носово́ї перегоро́дки *див.* ви́кривлення (1)
НОСОГУБНИ́Й
носогубни́й
△ Носогубни́й трику́тник сме́рті *див.* трику́тник
НОСО́К
носка́х
○ На носка́х *див.* носо́к (1)

носки́
На носки́ (на пáльці, навшпи́ньки) ставáти (спинáтися, піднімáтися *і т. ін.*) / стáти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.*) *див.* ставáти
НОСÓЧОК
носóчка
◊ [До] нóса (носóчка) [й] коцюбóю (кочергóю) не́ дістáти *див.* діставáти (14)
НÓТА[1]
нóта
◊ Фальши́ва нóта *див.* нóта[1] (4)
нóтах
◊ На висóких нóтах *див.* нóта[1] (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) по нóтах *див.* нóта[1] (5)
нóти
Взя́ти вéрхню нóту (вéрхні нóти) *див.* узя́ти
◊ Клáсти / поклáсти (*рідко* положи́ти, розклáсти) на му́зику (на нóти) *див.* клáсти (23)
◊ Клáстися на му́зику (на нóти) *див.* клáстися (5)
Узя́ти на нóти *див.* узя́ти
нóті
◊ На найви́щій нóті *див.* нóта[1] (2)
◊ На однíй нóті *див.* нóта[1] (3)
нóту
Брáти / взя́ти нóту *див.* брáти (22)
Взя́ти вéрхню нóту (вéрхні нóти) *див.* узя́ти
НÓТА[2]
нóта
△ Вербáльна нóта *див.* нóта[2] (1)
△ Скарбни́ча нóта *див.* нóта[2] (2)
НОТÁТКА
нотáтка
Доповіднá запи́ска (*рідко* нотáтка) *див.* запи́ска (1)
НОТÁЦІЯ[1]
нотáції
◊ Читáти (вичи́тувати) / прочитáти (ви́читати) нотáції (нотáцію, морáль) *див.* читáти
нотáцію
◊ Читáти (вичи́тувати) / прочитáти (ви́читати) нотáції (нотáцію, морáль) *див.* читáти
НОТÁЦІЯ[2]
нотáція
△ Кондакáрна нотáція *див.* нотáція[2] (1)
НÓТНИЙ
нóтна
△ Нóтна áзбука *див.* áзбука (3)
нóтний
△ Нóтний знак *див.* знак (21)
△ Нóтний стан *див.* стан[4]

НÓЧВИ
нóчви
◊ Схóжий (похóжий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогí, макогíн на нóчви *і т. ін.*) *див.* схóжий[1]
НОЧУВÁТИ
ночувáв
◊ І не ночувáв *див.* ночувáти (2)
ночувáли
Чи здорóві ночувáли? *див.* ночувáти (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) сóви ночувáли в головí *див.* совá
ночувáти
◊ [І] днювáти й ночувáти *див.* днювáти (1)
НÓЩНО
нóщно
◊ Дéнно і нóщно (*рідше* нíчно) *див.* дéнно (1)
НУ[1]
ну
◊ Ні тпру, ні ну *див.* тпру
○ Ну й ну *див.* ну[1] (1)
◊ Ну йогó (її, їх *і т. ін.*) *див.* він (2)
Ну [й] що ж <Так що> *див.* що[1]
○ Ну от *див.* от
○ Ну от ще *див.* от
Ну що? *див.* що[1]
НУД
нýдом
◊ Нýди́ти нýдом *див.* нýди́ти (1)
НУДИ́СТСЬКИЙ
нуди́стський
Нуди́стський пляж *див.* пляж
НЎДИТИ
нýди́ти
◊ Нýди́ти нýдом *див.* нýди́ти (1)
◊ Нýди́ти (нудьгувáти) / занýди́ти [бíлим] світом <Нýди́тися світом> *див.* нýди́ти (2)
нýдить
◊ Нýдить у гóрлі (у грýдях, під грудьми́) *див.* нýди́ти (3)
НЎДИТИСЯ
нýдилося
◊ Сéрце нýдиться (нýдилося) *див.* сéрце
нýди́тися
◊ Нýди́ти (нудьгувáти) / занýди́ти [бíлим] світом <Нýди́тися світом> *див.* нýди́ти (2)
нýдиться
◊ Сéрце нýдиться (нýдилося) *див.* сéрце
НУДÓТА
нудóти
○ До нудóти *див.* нудóта (1)
◊ Сóхнути з нудóти *див.* сóхнути
нудóту
◊ Нудóту розвóдити *див.* розвóдити

НУДЬГÁ
нудьгá
Нудьгá (скýка) берé (заїдáє) / взялá (заї́ла) *див.* нудьгá (1)
нудьгý
Розважáти (розганя́ти, *рідко* розгóнити, розвíювати) / розвáжити (розігнáти, розвíяти) нудьгý (журбý, тýгу, сум, гóре *і т. ін.*) *див.* розважáти
НУДЬГУВÁТИ
нудьгувáти
◊ Нýди́ти (нудьгувáти) / занýди́ти [бíлим] світом <Нýди́тися світом> *див.* нýди́ти (2)
НЎЖА
нýжу
◊ Годувáти (*рідко* відгодóвувати) вóші (вóшей, бліх, нýжу, блощи́ці *і т. ін.*) *див.* годувáти (9)
НУЖДÁ
нуждá
Нуждá (бíдність, *заст.* убóжество *і т. ін.*) тісни́ть *див.* нуждá (1)
нужди́
◊ [І] гóря (нужди́) мáло (немá, немáє) *див.* мáло (9)
нуждý
○ Про нуждý *див.* нуждá (2)
◊ Справля́ти / спрáвити нуждý *див.* справля́ти
Терпíти нуждý (зли́дні, нестáтки *і т. ін.*) *див.* терпíти
НУКЛЕЇ́НОВИЙ
нуклеї́нові
△ Нуклеї́нові кислóти *див.* кислотá (22)
НУЛÍВКА
нулíвку
○ Під нулíвку (нульóвку) *див.* нулíвка (1)
НУЛЬ
нуль
△ Абсолю́тний нуль температýри *див.* нуль (3)
◊ Абсолю́тний (пóвний) нуль *див.* нуль (4)
○ Нуль-нýль *див.* нуль (2)
◊ Нуль увáги *див.* нуль (6)
△ Тóчка нуль *див.* тóчка
◊ [Як] нуль без пáлички *див.* нуль (7)
нуля́
○ До нуля́ *див.* нуль (1)
◊ З нуля́ *див.* нуль (5)
НУЛЬВИ́МІРНИЙ
нульви́мірний
△ Нульви́мірний прóстір *див.* прóстір
НУЛЬОВИ́Й
нульовá
△ Нульовá флéксія *див.* флéксія
нульови́й
△ Нульови́й кіломéтр *див.* кіломéтр (1)
△ Нульови́й реáктор *див.* реáктор
△ Нульови́й цикл *див.* цикл

НУЛЬО́ВКА
нульо́вку
○ Під нулі́вку (нульо́вку) *див.* нулі́вка (1)
НУРО́К
нурка́
◇ Да́ти нурка́ *див.* дава́ти (151)
НУТРО́
нутро́
◇ Виверта́ти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* виверта́ти (3)
◇ Заговори́ло (ви́лізло) нутро́ *див.* нутро́ (2)
◇ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутро́) *див.* скаламу́тити
нутро́м
◇ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
нутру́
○ По нутру́ *див.* нутро́ (1)
НУ́ТРОЩІ
ну́трощі
◇ Виверта́ти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* виверта́ти (3)
НЮ́НІ
ню́ні
◇ Розпуска́ти / розпусти́ти ню́ні (рю́мси) *див.* розпуска́ти
НЮ́РНБЕРЗЬКИЙ
ню́рнберзький
△ Ню́рнберзький проце́с *див.* проце́с
△ Ню́рнберзький трибуна́л *див.* трибуна́л
НЮХ
нюх
◇ Ма́ти нюх *див.* ма́ти[2] (74)
◇ Ні за поню́шку (за по́нюх, за нюх) таба́ки (*рідше* тютюну́) *див.* поню́шка
◇ Соба́чий нюх *див.* нюх (1)
ню́хом
◇ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
ню́ху
△ О́ргани ню́ху *див.* о́рган
НЮ́ХАЛЬНИЙ
ню́хальна
Ню́хальний тютю́н <*заст.* Ню́хальна таба́ка> *див.* тютю́н
ню́хальний
Ню́хальний тютю́н <*заст.* Ню́хальна таба́ка> *див.* тютю́н
НЮ́ХАТИ
ню́хати
◇ [І] не ню́хати / не поню́хати (не наню́хатися) по́роху *див.* ню́хати (1)
◇ Ню́хати по́рох <Поню́хати по́рох (по́роху)> <Наню́хатися по́роху> *див.* ню́хати (2)

ОБАГРИ́ТИ
обагри́ти
◇ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю *див.* обагря́ти (1)
ОБАГРИ́ТИСЯ
обагри́тися
◇ Обагри́тися / обагря́тися кро́в'ю *див.* обагря́тися (1)
ОБАГРЯ́ТИ
обагря́ти
◇ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю *див.* обагря́ти (1)
ОБАГРЯ́ТИСЯ
обагря́тися
◇ Обагри́тися / обагря́тися кро́в'ю *див.* обагря́тися (1)
ОБАРАНІ́ТИ
обараніли
◇ [Аж] о́чі обараніли *див.* о́ко[1]
ОБА́ЧІННЯ
оба́чіння
◇ Ма́ти оба́чіння *див.* ма́ти[2] (75)
ОБА́ЧНІСТЬ
оба́чності
◇ Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (94)
ОББИВА́ТИ
оббива́ти
◇ Оббива́ти (обтира́ти) / обби́ти (обте́рти) поро́ги (порі́г) *див.* оббива́ти (1)
◇ Оббива́ти / пооббива́ти каблуки́ *див.* каблу́к (2)
ОББИРА́ТИ
оббира́ти
◇ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́) *див.* обдира́ти (1)
◇ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.*) / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.*) як (мов, ні́би *і т. ін.*) [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)
ОББИ́ТИ
обби́ти
◇ Оббива́ти (обтира́ти) / обби́ти (обте́рти) поро́ги (порі́г) *див.* оббива́ти (1)
◇ Обби́ти пі́р'я *див.* оббива́ти (2)
◇ Обби́ти шку́ру *див.* оббива́ти (3)
ОББІГА́ТИ
оббіга́ти
◇ Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* оббіга́ти (1)
◇ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.*) / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.*) деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)
◇ О́чі оббі́гли / оббіга́ють <Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма> *див.* о́ко[1]

оббіга́ють
◇ О́чі оббі́гли / оббіга́ють <Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма> *див.* о́ко[1]
ОББІ́ГТИ
оббі́гли
◇ О́чі оббі́гли / оббіга́ють <Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма> *див.* о́ко[1]
оббі́гти
◇ Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* оббіга́ти (1)
◇ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.*) / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.*) деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)
◇ О́чі оббі́гли / оббіга́ють <Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма> *див.* о́ко[1]
ОББІЛУВА́ТИ[1]
оббілува́ти
◇ Обідра́ти (обчи́стити, оббілува́ти *і т. ін.*) як (мов, ні́би *і т. ін.*) бі́лочку (бі́лку) *див.* обдира́ти (4)
ОБВА́ЛЬНИЙ
обва́льна
△ Обва́льна інфля́ція *див.* інфля́ція (3)
ОБВЕСТИ́
обвести́
◇ Обвести́ / обво́дити за ніс *див.* обво́дити (1)
◇ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.*) / *рідше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.*) круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.*) па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)
◇ Обво́дити (огорта́ти) / обвести́ (огорну́ти) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.*) *див.* обво́дити (3)
ОБВИНУВА́ЛЬНИЙ
обвинува́льний
△ Обвинува́льний ви́рок *див.* ви́рок (2)
ОБВИНУВА́ЧЕНИЙ
обвинува́чених
◇ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти
ОБВИНУВА́ЧЕННЯ
обвинува́чення
◇ Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.*)] *див.* ки́дати (20)
△ Прива́тне обвинува́чення *див.* обвинува́чення (1)
△ Фа́була обвинува́чення *див.* фа́була
О́БВІД
о́бвід
○ В о́бвід *див.* о́бвід (1)
ОБВО́ДИТИ
обво́дити
◇ Обвести́ / обво́дити за ніс *див.* обво́дити (1)

◊ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.) / рідше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.)* круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.)* па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)

◊ Обво́дити (огорта́ти) / обвести́ (огорну́ти) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обво́дити (3)

ОБГІ́ННИЙ

обгі́нний

△ Обгі́нний пункт *див.* пункт

ОБГОЛИ́ТИ

обголи́ти

◊ Поголи́ти (обголи́ти) ло́ба (чу́ба, чупри́ну *і т. ін.) див.* поголи́ти

ОБГОРНУ́ТИ

обгорну́в

◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]

обгорну́ло

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* по́лум'ям обгорну́ло / обгорта́є *див.* обгорта́ти (2)

обгорну́ти

◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.) див.* обгорта́ти (1)

ОБГОРО́ДЖЕНИЙ

обгоро́джений

◊ Ві́тром обгоро́джений *див.* обгоро́джений (1)

ОБГОРТА́ТИ

обгорта́є

◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* по́лум'ям обгорну́ло / обгорта́є *див.* обгорта́ти (2)

обгорта́ти

◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.) див.* обгорта́ти (1)

ОБГРИ́ЗЕНИЙ

обгри́зену

◊ Як собака за обгри́зену кістку *див.* соба́ка

ОБГРИ́ЗТИ

обгри́зли

◊ Як (мов) соба́ки обгри́зли *див.* соба́ка

ОБДАВА́ТИ

обдава́ти

◊ Обдава́ти / обда́ти очи́ма (по́глядом) *див.* обдава́ти (1)

Осипа́ти (обдава́ти, покрива́ти *і т. ін.)* / оси́пати (обда́ти, покри́ти *і т. ін.)* поцілу́нками *див.* осипа́ти

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] жа́ром (окро́пом, хо́лодом, жа́ром і хо́лодом, моро́зом *і т. ін.)* обда́ти / обдава́ти <Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто жа́ром обда́в> *див.* обдава́ти (2)

ОБДАРО́ВУВАТИ

обдаро́вувати

◊ Обдаро́вувати (одаро́вувати) / обдарува́ти по́глядом (у́смішкою, по́смішкою *і т. ін.) див.* обдаро́вувати (1)

ОБДАРУВА́ТИ

обдарува́ла

Приро́да дала́ *що* <Приро́да наділи́ла (обдарува́ла, одарува́ла *і т. ін.) чим*> <Приро́да не пошкодува́ла *чого*> *див.* приро́да

обдарува́ти

◊ Обдаро́вувати (одаро́вувати) / обдарува́ти по́глядом (у́смішкою, по́смішкою *і т. ін.) див.* обдаро́вувати (1)

ОБДА́ТИ

обда́в

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] жа́ром (окро́пом, хо́лодом, жа́ром і хо́лодом, моро́зом *і т. ін.)* обда́ти / обдава́ти <Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто жа́ром обда́в> *див.* обдава́ти (2)

обда́ти

◊ Обдава́ти / обда́ти очи́ма (по́глядом) *див.* обдава́ти (1)

Осипа́ти (обдава́ти, покрива́ти *і т. ін.)* / оси́пати (обда́ти, покри́ти *і т. ін.)* поцілу́нками *див.* осипа́ти

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] жа́ром (окро́пом, хо́лодом, жа́ром і хо́лодом, моро́зом *і т. ін.)* обда́ти / обдава́ти <Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто жа́ром обда́в> *див.* обдава́ти (2)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти (3)

ОБДЕ́РТИ

обде́рти

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́) *див.* обдира́ти (1)

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

ОБДИРА́ТИ

обдира́ти

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́) *див.* обдира́ти (1)

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

◊ Обідра́ти / обдира́ти шку́ру *див.* обдира́ти (3)

ОБДІЛИ́ТИ

обділи́в

◊ Бог ро́зумом зоби́див (обділи́в) *див.* бог (14)

обділи́ла

◊ До́ля (приро́да) обділи́ла (скри́вдила) *див.* до́ля[1] (3)

обділи́ти

◊ Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою *див.* обхо́дити

ОБДІЛЯ́ТИ

обділя́ти

◊ Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою *див.* обхо́дити

ОБДУ́МАТИ

обду́мати

Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)

ОБДУ́МУВАТИ

обду́мувати

Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)

ОБЕРЕ́ЖНІСТЬ

обере́жності

◊ Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності *і т. ін.) див.* ма́ти[2] (94)

ОБЕРЕ́МОК

обере́мок

◊ Взя́ти (схопи́ти, ухопи́ти *і т. ін.)* на (в) обере́мок *див.* узя́ти

ОБЕРІГА́ТИ

оберіга́ти

Берегти́ (оберіга́ти, борони́ти) честь *див.* берегти́ (1)

Оберіга́ти сон (спо́кій) *див.* оберіга́ти (1)

ОБЕ́РНЕНИЙ

обе́рнена

△ Обе́рнена фу́нкція *див.* фу́нкція

ОБÉРНЕНО

обéрнено

△ Обéрнено пропорцíйний *(рíдко* пропорціонáльний) *див.* пропорцíйний

ОБЕРНУ́ТИ

оберну́ти

◊ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.)* / *рíдше* обвóдити (обкру́чувати, обертáти *і т. ін.)* круг (навкóло, довкóла *і т. ін.)* пáльця (пу́чки) *див.* обвóдити (2)

◊ Обертáти / оберну́ти [свої] óчі (пóгляд, зóри *і т. ін.) див.* обертáти (2)

◊ Обертáти (розбивáти, розвíювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розвíяти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рíдко* на пил) *див.* обертáти (3)

◊ Перевертáти (обертáти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* перевертáти

◊ Перевóдити (обертáти, повертáти, перевертáти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жáрти) *див.* перевóдити

◊ Перетвóрювати (обертáти) / перетвори́ти (оберну́ти) у (на) пóпіл *див.* перетвóрювати

Повертáти (обертáти) / поверну́ти (оберну́ти) гóлову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* повертáти[1]

ОБЕРНУ́ТИСЯ

обéрнешся

◊ Де (куди́) не обéрнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не повéрнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.) див.* обертáтися (5)

оберни́ся

◊ Де (куди́) не обéрнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не повéрнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.) див.* обертáтися (5)

оберну́ся

◊ Де (куди́) не обéрнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не повéрнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.) див.* обертáтися (5)

оберну́тися

◊ Згоря́ти (згорáти, перетвóрюватися, обертáтися) / згорíти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) пóпіл *див.* згоря́ти (2)

◊ Не встигну́ти (не вспíти) [і] оберну́тися (огляну́тися, озирну́тися) *див.* устигáти

◊ Оберну́тися в ніщó *див.* обертáтися (6)

◊ Оберну́тися / обертáтися дру́гим (íншим, тéмним *і т. ін.)* бóком *див.* обертáтися (7)

◊ Оберну́тися / обертáтися на (в) слух *див.* обертáтися (8)

◊ Оберну́тися / обертáтися на (в) увáгу *див.* обертáтися (9)

Обертáтися / оберну́тися в дíйсність *див.* обертáтися (2)

Обертáтися / оберну́тися зі словáми (зі слóвом, з розмóвою *і т. ін.) див.* обертáтися (3)

◊ Обертáтися / оберну́тися спи́ною *див.* обертáтися (10)

Обертáтися (сидíти, стоя́ти *і т. ін.)* / оберну́тися (сíсти, стáти *і т. ін.)* плечи́ма *див.* обертáтися (4)

◊ Оглядáтися (обертáтися) / огля́нутися (оберну́тися) на зáдні колéса *див.* оглядáтися

◊ Піти́ (оберну́тися) нанівéць (внівéць) *див.* піти́

◊ Повертáтися (обертáтися, ставáти) / поверну́тися (оберну́тися, стáти) обли́ччям (лицéм) *див.* повертáтися[1]

ОБЕРТÁННЯ

обертáння

△ Вісь обертáння *див.* вісь (2)

△ Земнá вісь <Вісь обертáння Землі> *див.* вісь (4)

△ Синоди́чний перíод обертáння *див.* обертáння (1)

ОБЕРТÁТИ

обертáти

◊ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.)* / *рíдше* обвóдити (обкру́чувати, обертáти *і т. ін.)* круг (навкóло, довкóла *і т. ін.)* пáльця (пу́чки) *див.* обвóдити (2)

◊ Обертáти / оберну́ти [свої] óчі (пóгляд, зóри *і т. ін.) див.* обертáти (2)

◊ Обертáти (розбивáти, розвíювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розвíяти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рíдко* на пил) *див.* обертáти (3)

◊ Обертáти слóво (річ, розмóву *і т. ін.) див.* обертáти (1)

◊ Перевертáти (обертáти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* перевертáти

◊ Перевóдити (обертáти, повертáти, перевертáти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жáрти) *див.* перевóдити

◊ Перетвóрювати (обертáти) / перетвори́ти (оберну́ти) у (на) пóпіл *див.* перетвóрювати

Повертáти (обертáти) / поверну́ти (оберну́ти) гóлову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* повертáти[1]

ОБЕРТÁТИСЯ

обертáється

◊ [Аж] усерéдині (у гру́дях) [все (щось)] обривáється *(рíдше* обертáється) / обірвáлося *див.* весь[1] (6)

обертáтися

◊ Згоря́ти (згорáти, перетвóрюватися, обертáтися) / згорíти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) пóпіл *див.* згоря́ти (2)

◊ Оберну́тися / обертáтися дру́гим (íншим, тéмним *і т. ін.)* бóком *див.* обертáтися (7)

◊ Оберну́тися / обертáтися на (в) слух *див.* обертáтися (8)

◊ Оберну́тися / обертáтися на (в) увáгу *див.* обертáтися (9)

Обертáтися в кóлі *(рíдко* в кружку́, в сфéрі *і т. ін.) див.* обертáтися (1)

Обертáтися / оберну́тися в дíйсність *див.* обертáтися (2)

Обертáтися / оберну́тися зі словáми (зі слóвом, з розмóвою *і т. ін.) див.* обертáтися (3)

◊ Обертáтися / оберну́тися спи́ною *див.* обертáтися (10)

Обертáтися (сидíти, стоя́ти *і т. ін.)* / оберну́тися (сíсти, стáти *і т. ін.)* плечи́ма *див.* обертáтися (4)

◊ Оглядáтися (обертáтися) / огля́нутися (оберну́тися) на зáдні колéса *див.* оглядáтися

◊ Повертáтися (обертáтися, ставáти) / поверну́тися (оберну́тися, стáти) обли́ччям (лицéм) *див.* повертáтися[1]

ÓБЕРТОМ

óбертом

◊ [Аж *(рíдко* бíлий)] світ кру́титься (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]

◊ Головá [йдé (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (кру́гом, хóдором *і т. ін.) див.* головá (17)

◊ У головí все йде / пішлó óбертом *див.* весь[1] (24)

ОБ'ЄДНАНИЙ

об'є́днаними

Спíльними (об'є́днаними) зуси́ллями (си́лами, турбóтами *і т. ін.) див.* зуси́лля (3)

об'є́днаних

Генерáльна Асамблéя Організáції Об'є́днаних Нáцій *див.* асамблéя (1)

Організáція Об'є́днаних Нáцій *див.* організáція

ОБ'Є́ДНАННЯ[1]

об'є́днання

Виробни́че об'є́днання *див.* об'є́днання[1] (1)

ОБ'Є́КТ

об'є́кт

△ Вóдний об'є́кт *див.* об'є́кт (2)

Водогосподáрський об'є́кт *див.* об'є́кт (1)

△ Нерозпі́знаний (*рідше* невпі́знаний) літа́льний (*рідко* літа́ючий) об'є́кт *див.* об'є́кт (3)
△ Об'є́кт пізна́ння *див.* об'є́кт (4)
ОБ'ЄКТИ́В
об'єкти́в
△ Довгофо́кусний об'єкти́в *див.* об'єкти́в (1)
ОБ'ЄКТИ́ВНИЙ[1]
об'єкти́вна
△ Об'єкти́вна і́стина *див.* і́стина (3)
Об'єкти́вна реа́льність (ді́йсність) *див.* реа́льність
об'єкти́вне
△ Об'єкти́вне пра́во *див.* пра́во
об'єкти́вний
△ Об'єкти́вний ідеалі́зм *див.* ідеалі́зм (1)
Об'єкти́вний світ *див.* світ[2]
об'єкти́вні
△ Об'єкти́вні показники́ *див.* пока́зник
ОБ'Є́КТНИЙ
об'є́ктний
△ Об'є́ктний мо́дуль *див.* мо́дуль (2)
ОБ'Є́КТНО-ОРІЄНТО́ВАНИЙ
об'є́ктно-орієнто́ване
△ Об'є́ктно-орієнто́ване програмува́ння *див.* програмува́ння
ОБ'Є́М
об'є́мі
О В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі (*заст.* об'є́мі) *див.* о́бсяг
ОБ'Є́МНИЙ
об'є́мна
△ Об'є́мна вага́ *див.* вага́[1] (7)
△ Об'є́мна воло́гість *див.* воло́гість (3)
ОБЖЕ́РНИЙ
обже́рний
Обже́рний торг (ряд) *див.* торг[1]
ОБЗИВА́ТИСЯ
обзива́ється
◇ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров (8)
◇ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
обзива́тися
◇ [I] сло́вом не обзива́тися (не озива́тися) / не обізва́тися (не озва́тися) *див.* обзива́тися (1)
◇ Обзива́тися (озива́тися) / обізва́тися (озва́тися) сло́вом *див.* обзива́тися (2)
ОБЗО́РИНИ
обзо́рини
◇ На огля́дини (*діал.* на обзо́рини, на розгля́дини) *див.* огля́дини
ОБИ́ДА
оби́ду
◇ Держа́ти оби́ду *див.* держа́ти (6)
◇ Не дава́ти / не да́ти в обра́зу (*розм.* в оби́ду) *див.* дава́ти (169)
ОБИ́ДВА
оби́два
◇ В оби́два кінці́ *див.* кіне́ць[1] (9)
◇ Диви́тися обома́ (*рідко* в оби́два) *див.* диви́тися (20)
оби́дві
◇ Бра́ти / взя́ти в оби́дві жме́ні *див.* бра́ти (65)
◇ Вхопи́ти в оби́дві жме́ні *див.* ухо́плювати
◇ Держи́ в оби́дві жме́ні *див.* держа́ти (11)
◇ За оби́дві щоки́ умина́ти (намина́ти, уплі́тати *і т. ін.*) *див.* умина́ти[1]
◇ Наставля́й кише́ню (кише́ні, оби́дві жме́ні) *див.* наставля́ти[1] (2)
◇ Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки *див.* покла́сти[1]
◇ По оби́дві руки́ *див.* рука́
◇ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
обома́
◇ Диви́тися обома́ (*рідко* в оби́два) *див.* диви́тися (20)
ОБИ́ДВІ
оби́два
◇ В оби́два кінці́ *див.* кіне́ць[1] (9)
◇ Диви́тися обома́ (*рідко* в оби́два) *див.* диви́тися (20)
оби́дві
◇ Бра́ти / взя́ти в оби́дві жме́ні *див.* бра́ти (65)
◇ Вхопи́ти в оби́дві жме́ні *див.* ухо́плювати
◇ Держи́ в оби́дві жме́ні *див.* держа́ти (11)
◇ За оби́дві щоки́ умина́ти (намина́ти, уплі́тати *і т. ін.*) *див.* умина́ти[1]
◇ Наставля́й кише́ню (кише́ні, оби́дві жме́ні) *див.* наставля́ти[1] (2)
◇ Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки *див.* покла́сти[1]
◇ По оби́дві руки́ *див.* рука́
◇ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
обома́
◇ Диви́тися обома́ (*рідко* в оби́два) *див.* диви́тися (20)
ОБИНЯ́К
обиняків
О Без обиняків *див.* обиняки́ (1)
ОБИНЯКИ́
обиняків
О Без обиняків *див.* обиняки́ (1)
ОБИРА́ТИ
обира́ти
◇ Обра́ти / обира́ти [свою́] сте́жку (стежи́ну, доро́гу *і т. ін.*) *див.* обира́ти (1)
ОБИ́ТЕЛЬ
оби́тель
Ти́ха оби́тель *див.* оби́тель (1)
ОБИХІ́ДКА
обихі́дку
◇ На всю (свою́) обихі́дку *див.* обихі́дка (1)
ОБИЧА́ЙКА
обича́йці
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кво́чка в обича́йці *див.* кво́чка (1)
ОБІБРА́ТИ
обібра́ти
◇ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́) *див.* обдира́ти (1)
◇ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.*) / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.*) як (мов, ні́би *і т. ін.*) [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)
ОБІБРА́ТИСЯ
оббере́шся
◇ Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.*) *див.* оббира́тися (1)
обібра́тися
◇ Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.*) *див.* оббира́тися (1)
О́БІГ
о́біг
△ Банкно́тний о́біг *див.* о́біг (1)
△ Безготі́вко́вий грошови́й о́біг *див.* о́біг (2)
△ Вво́дити / ввести́ в о́біг (в оборо́т) *див.* вво́дити (3)
△ Ве́ксельний о́біг *див.* о́біг (3)
◇ Пуска́ти / пусти́ти в о́біг *див.* пуска́ти
ОБІГО́ВИЙ
обіго́вих
△ Бала́нс обіго́вих ко́штів *див.* бала́нс[1] (7)
ОБІ́Д
обі́д
Дава́ти (ста́вити) / да́ти (поста́вити) обі́д *див.* дава́ти (20)
О До обі́ду (*розм.* до обі́д) *див.* обі́д (2)
Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д (1)
О Під обі́д *див.* обі́д (3)
О Пі́сля обі́ду (*розм.* пі́сля обі́д) <По обі́ді> *див.* обі́д (4)
Со́нце під обі́д [піді́йшло́ (підпливло́, підби́лося *і т. ін.*)] *див.* со́нце
Справля́ти (станови́ти) / спра́вити обі́д *див.* справля́ти
обі́ді
О Пі́сля обі́ду (*розм.* пі́сля обі́д) <По обі́ді> *див.* обі́д (4)
обі́ду
О До обі́ду (*розм.* до обі́д) *див.* обі́д (2)

○ Після обі́ду *(розм.* після обі́д) <По обі́ді> *див.* обі́д (4)

ОБІ́ДДЯ

обі́ддя

◊ Хоч обі́ддя гни *див.* гну́ти (10)

ОБІ́ДНЯ

обі́дню

◊ Псува́ти / зіпсува́ти обі́дню *див.* псува́ти

ОБІДРА́ТИ

обідра́ти

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́) *див.* обдира́ти (1)

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

◊ Обідра́ти / обдира́ти шку́ру *див.* обдира́ти (3)

◊ Обідра́ти (обчи́стити, оббілува́ти *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* бі́лочку (бі́лку) *див.* обдира́ти (4)

ОБІЗВА́ТИСЯ

обізва́вся

◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)

обізва́лася

◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озвалася) кров *див.* кров (8)

обізва́тися

◊ [І] сло́вом не обзива́тися (не озива́тися) / не обізва́тися (не озва́тися) *див.* обзива́тися (1)

◊ Обзива́тися (озива́тися) / обізва́тися (озва́тися) сло́вом *див.* обзива́тися (2)

ОБІ́ЙДЕНИЙ

обі́йдений

◊ Обі́йдений до́лею *див.* обі́йдений (1)

ОБІЙМА́ТИ

обійма́є

◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]

обійма́ти

Дістава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.)* в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* дістава́ти (1)

◊ Обійма́ти (обніма́ти) / обійня́ти (обня́ти) по́глядом (о́ком, очи́ма *і т. ін.) див.* обійма́ти (1)

ОБІ́ЙМИ

обі́ймами

◊ З розкри́тими *(рідше* відкри́тими, розпросте́ртими *і т. ін.)* обі́ймами *див.* обі́йми (1)

◊ Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами *див.* прийма́ти

обі́ймах

Души́ти в обі́ймах *див.* души́ти (1)

Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути в обі́ймах *див.* стиска́ти

обі́йми

◊ Відкрива́ти (розкрива́ти) / відкри́ти (розкри́ти) обі́йми *див.* відкрива́ти (14)

Па́дати в обі́йми *див.* па́дати

◊ Розкрива́ти / розкри́ти обі́йми *див.* розкрива́ти

Схопи́ти (ухопи́ти) в обі́йми *див.* схо́плювати

ОБІЙНЯ́ТИ

обійня́в

◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]

обійня́ти

Дістава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.)* в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* дістава́ти (1)

◊ Обійма́ти (обніма́ти) / обійня́ти (обня́ти) по́глядом (о́ком, очи́ма *і т. ін.) див.* обійма́ти (1)

ОБІЙТИ́

обійти́

◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)

◊ Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою *див.* обхо́дити

◊ Обхо́дити (обмина́ти) / обійти́ (обмину́ти) сторonóю *див.* обхо́дити

О́БІК

о́бік

О́бік се́бе *див.* о́бік (1)

ОБІКЛА́СТИ

обікла́сти

◊ Обклада́ти / обкла́сти *(рідко* обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.) див.* обклада́ти (1)

ОБІРВА́ТИСЯ

обірва́лася

◊ Ни́тка (ни́точка) увірва́лася (урвалася, обірва́лася) *див.* ни́тка (6)

обірва́лося

◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обірва́лося *див.* весь[1] (6)

ОБІ́РУЧ

обі́руч

◊ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обі́руч)] *див.* гребти́ (2)

◊ Обі́руч не піднести́ <Й не піднесе́ш> *див.* підно́сити

◊ Обі́руч (обома́ рука́ми) хапа́тися / схопи́тися (ухопи́тися) *див.* хапа́тися

ОБ'Ї́СТИ

об'ї́сти

◊ Об'ї́сти ву́ха *див.* об'їда́ти (1)

◊ Об'ї́сти го́лову *див.* об'їда́ти (2)

ОБ'Ї́СТИСЯ

об'ї́стися

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] блекоти́ (кукі́льва́ну, куко́льва́ну, чемери́ці) об'ї́стися (наї́стися) *див.* об'їда́тися (1)

ОБІ́Т

обі́ти

△ Ві́чні обі́тниці (обі́ти) *див.* обі́тниця (1)

ОБІ́ТНИЙ

обі́тна

◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)

обі́тний

◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)

ОБІ́ТНИЦЯ

обі́тниці

△ Ві́чні обі́тниці (обі́ти) *див.* обі́тниця (1)

ОБІТОВА́НИЙ

обітова́на

◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)

обітова́ний

◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)

ОБ'Ї́ХАТИ

об'ї́деш

◊ [І] коне́м (на коні́, *рідко* во́зом) не об'ї́деш (не обска́чеш) *див.* об'їжджа́ти[1] (1)

ОБІЦЯ́НКА

обіця́нками

◊ Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами) *див.* годува́ти (6)

обіця́нки

Переве́ршувати / переве́ршити сподіва́ння (сподіва́нки, припу́щення, обіця́нки *і т. ін.)* *див.* переве́ршувати

ОБКИ́ДАТИ¹

обки́дати

◇ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.)* *див.* облива́ти (1)

ОБКИДА́ТИ¹

обкида́ти

◇ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.)* *див.* облива́ти (1)

ОБКИ́ДАТИСЯ

обки́даєшся

◇ Не обки́даєшся ді́ла (турбо́т) *див.* обкида́тися (1)

ОБКИДА́ТИСЯ

обки́даєшся

◇ Не обки́даєшся ді́ла (турбо́т) *див.* обкида́тися (1)

ОБКИПА́ТИ

обкипа́є

◇ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце

ОБКИПІ́ТИ

обкипі́ло

◇ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце

обкипі́ти

◇ Обкипі́ти кро́в'ю *див.* обкипа́ти (1)

ОБКЛАДА́ТИ

обклада́ти

◇ Обклада́ти / обкла́сти *(рідко* обіклásти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.)* *див.* обклада́ти (1)

ОБКЛА́СТИ

обкла́сти

◇ Обклада́ти / обкла́сти *(рідко* обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.)* *див.* обклада́ти (1)

ОБКРУТИ́ТИ

обкрути́ти

◇ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.)* / *рідше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.)* круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.)* па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)

◇ Обкрути́ти довко́ла но́са *див.* обкру́чувати (1)

◇ Обкрути́ти (обла́годити) ді́льце́ *(рідше* ді́ло, спра́ву) *див.* обкру́чувати (2)

ОБКРУ́ЧУВАТИ

обкру́чувати

◇ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.)* / *рідше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.)* круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.)* па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)

ОБЛА́ГОДИТИ

обла́годити

◇ Обкрути́ти (обла́годити) ді́льце́ *(рідше* ді́ло, спра́ву) *див.* обкру́чувати (2)

ОБЛАМА́ТИ

облама́ти

◇ Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти *і т. ін.)* зу́би *див.* лама́ти (3)

◇ Облама́ти (відруба́ти, урі́зати *і т. ін.)* кі́гті *див.* обла́мувати¹ (1)

◇ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати¹ (2)

◇ Облама́ти / обла́мувати ре́бра (боки́) *див.* обла́мувати¹ (3)

◇ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати¹ (4)

◇ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (обрізá́ти, обтина́ти *і т. ін.)* ру́ки *див.* обла́мувати¹ (5)

◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ОБЛА́МУВАТИ¹

обла́мувати

◇ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати¹ (2)

◇ Облама́ти / обла́мувати ре́бра (боки́) *див.* обла́мувати¹ (3)

◇ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати¹ (4)

◇ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (обрізá́ти, обтина́ти *і т. ін.)* ру́ки *див.* обла́мувати¹ (5)

◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ОБЛАСНИ́Й

обласни́й

Обласни́й словни́к *див.* словни́к

ОБЛАТА́ТИ

облата́ти

◇ Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки *(рідко* ре́бра) *див.* полата́ти

ОБЛЕ́ЖУВАТИ

обле́жувати

◇ Обле́жувати боки́ *див.* обле́жувати (1)

ОБЛИ́ВАНИЙ

обли́ваний

△ Обли́ваний понеді́лок *див.* понеді́лок

ОБЛИВА́ТИ

облива́ти

◇ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти (1)

◇ Облива́ти / обли́ти кро́в'ю *див.* облива́ти (2)

◇ Облива́ти / обли́ти соло́дким ме́дом *див.* облива́ти (3)

◇ Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю *див.* облива́ти (4)

◇ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

ОБЛИВА́ТИСЯ

облива́ється

◇ Душа́ облива́ється кро́в'ю *див.* душа́ (30)

◇ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце

облива́тися

◇ Облива́тися кро́в'ю *див.* облива́тися (1)

◇ Облива́тися / обли́тися рум'я́нцем *див.* рум'я́нець

◇ Облива́тися / обли́тися холо́дним по́том *див.* облива́тися (4)

◇ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)

◇ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)

ОБЛИ́ЗАНИЙ

обли́заний

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* обли́заний макогі́н *див.* макогі́н (1)

ОБЛИЗА́ТИ

обли́же

◇ Хіба́ (ті́льки) па́льці *(рідше* гу́би) обли́же *див.* обли́зувати (6)

обли́жеш

◇ [Ті́льки] па́льчики *(рідше* па́льці) обли́жеш *див.* обли́зувати (5)

облиза́ти

◇ [Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати (1)

◊ Облиза́ти макого́на (макогі́н, м’я́ло) *див.* обли́зувати (2)
◊ Па́льчики обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати (4)
О́БЛИЗЕНЬ
о́близня
◊ Діста́ти (з’ї́сти, спійма́ти, скуштува́ти *і т. ін.)* о́близня *див.* дістава́ти (11)
ОБЛИ́ЗУВАТИ
обли́зувати
◊ [Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати (1)
◊ Обли́зувати передки́ *див.* обли́зувати (3)
◊ Па́льчики обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати (4)
ОБЛИ́ТИ
обли́ти
◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти (1)
◊ Облива́ти / обли́ти кро́в’ю *див.* облива́ти (2)
◊ Облива́ти / обли́ти соло́дким ме́дом *див.* облива́ти (3)
◊ Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в’ю *див.* облива́ти (4)
◊ Полива́ти (облива́ти, *рі́дко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рі́дко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рі́дко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти (3)
ОБЛИ́ТИЙ
обли́те
◊ Обли́те кро́в’ю се́рце *див.* се́рце
обли́тий
◊ Обли́тий бру́дом *див.* обли́тий (1)
◊ Обли́тий холо́дним по́том *див.* обли́тий (2)
◊ Поли́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* поли́тий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [холо́дною *(рі́дко* зи́мною)] водо́ю обли́тий *див.* обли́тий (3)
ОБЛИ́ТИСЯ
обли́тися
◊ Облива́тися / обли́тися рум’я́нцем *див.* рум’я́нець
◊ Облива́тися / обли́тися холо́дним по́том *див.* облива́тися (4)
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)
ОБЛИ́ЧЧЯ
обли́ччі
◊ [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці́ (на лиці́, на обли́ччі *і т. ін.) див.* міни́тися (2)
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти на обли́ччі у́смішку *див.* розпуска́ти
Сху́днути на обли́ччі (ті́лі) *див.* сху́днути
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розплила́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
обли́ччю
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розплила́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
обли́ччя
◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.) див.* кров (7)
◊ Ки́дати / ки́нути в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)
◊ Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.)*] *див.* ки́дати (20)
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
◊ Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя> *див.* лице́ (7)
◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́ (8)
◊ Ма́ти своє́ обли́ччя (лице́) *див.* ма́ти[2] (91)
○ На лице́ (обли́ччя) <З лиця́ (обли́ччя)> *див.* лице́ (1)
◊ На одне́ лице́ (обли́ччя) *див.* лице́ (9)
◊ Не зна́ти лиця́ (обли́ччя) *див.* зна́ти (35)
◊ Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.) див.* наверта́ти (3)
◊ Не схо́дити з обли́ччя (лиця́) *див.* схо́дити
◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.) див.* піт
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.) див.* плюва́ти
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* поверта́ти[1]
◊ Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя *див.* пока́зувати
Розгла́джувати / розгла́дити чоло́ (обли́ччя, ши́ю, що́ки *і т. ін.) див.* розгла́джувати
Тво́рче обли́ччя *див.* обли́ччя (1)
◊ У лице́ (в обли́ччя) *див.* лице́ (12)
обли́ччям
◊ З кам’яни́м лице́м (обли́ччям) *див.* лице́ (3)
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]
ОБЛИ́ШИТИ
обли́шити
◊ І ду́мку лиши́ти (обли́шити) *див.* лиша́ти (1)
ОБЛІ́Г
обло́гом
◊ Обло́гом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти) *див.* лежа́ти (31)
ОБЛІГА́ТНИЙ
облігá́тний
△ Облігá́тний (обов’язко́вий) парази́т *див.* парази́т
△ Облігá́тний симпто́м *див.* симпто́м
ОБЛІГА́ЦІЯ
облігá́ції
△ Беззаста́вні (незабезпе́чені) облігá́ції *див.* облігá́ція (1)
облігá́ція
△ Відкли́чна (відзивна́) облігá́ція *див.* облігá́ція (2)
О́БЛІК
о́блік
△ Бухга́лтерський о́блік *див.* о́блік (1)
△ Військо́вий о́блік *див.* о́блік (2)
△ Податко́вий о́блік *див.* о́блік (3)
◊ Става́ти / ста́ти на о́блік *див.* става́ти
△ Управлі́нський о́блік *див.* о́блік (4)
△ Фіна́нсовий о́блік *див.* о́блік (5)
о́бліку
◊ Бу́ти на о́бліку *див.* бу́ти (70)
◊ Зніма́ти / зня́ти з о́бліку *див.* зніма́ти (11)
ОБЛІКО́ВИЙ
обліко́ва
△ Обліко́ва реєстра́ція *див.* реєстра́ція
обліко́вий
△ Обліко́вий креди́т *див.* креди́т (7)
ОБЛІКО́ВО-ВИДАВНИ́ЧИЙ
обліко́во-видавни́чий
△ Обліко́во-видавни́чий а́ркуш *див.* а́ркуш (4)
ОБЛО́ГА
обло́ги
Стан обло́ги *див.* стан[3]
обло́гою
Обступа́ти (става́ти) / обступи́ти (ста́ти) обло́гою *див.* обступа́ти
обло́гу
Бра́ти / взя́ти в обло́гу *див.* бра́ти (3)

ОБЛУ́ДА
облу́да
Опти́чний обма́н <Опти́чна облу́да *(діал.* лу́да)> *див.* обма́н (1)
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да *(рідше* лу́да, облу́да) з очей спа́ла (опа́ла, сплила́ *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х> *див.* полу́да
ОБЛУПИ́ТИ
облупи́ти
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)
◊ Облупи́ти / облу́плювати живце́м *див.* облу́плювати (1)
◊ Облупи́ти шку́ру *див.* облу́плювати (2)
ОБЛУ́ПЛЕНИЙ
облу́плених
◊ Зна́ти як облу́пленого (облу́плених) *див.* зна́ти (26)
облу́пленого
◊ Зна́ти як облу́пленого (облу́плених) *див.* зна́ти (26)
ОБЛУ́ПЛЮВАТИ
облу́плювати
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)
◊ Облупи́ти / облу́плювати живце́м *див.* облу́плювати (1)
ОБЛЯГТИ́
облягти́
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ *(рідко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
ОБЛЯМІ́ВОЧКА
облямі́вочкою
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
ОБМА́Н
обма́н
◊ Вво́дити / ввести́ в ома́ну *(рідко* в обма́н) *див.* вво́дити (9)
Опти́чний обма́н <Опти́чна облу́да *(діал.* лу́да)> *див.* обма́н (1)
ОБМА́НКА
обма́нка
△ Рогова́ обма́нка *див.* обма́нка (1)
△ Ци́нкова обма́нка *див.* обма́нка (2)
ОБМА́ЦАТИ
обма́цати
◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обма́цувати (1)

ОБМА́ЦУВАТИ
обма́цувати
◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обма́цувати (1)
ОБМЕ́ЖЕНИЙ
обме́женою
△ Товари́ство з обме́женою відповіда́льністю *див.* товари́ство
ОБМЕ́РТИ
обме́рти
◊ Обмира́ти / обме́рти зі (від) стра́ху́ *див.* обмира́ти (1)
ОБМЕ́ТИЦЯ[1]
обме́тиці
◊ Ухопи́ти [як соба́ка] обме́тиці *див.* ухо́плювати
ОБМИВА́ТИ
обмива́ти
◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти
ОБМИВА́ТИСЯ
обмива́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)
ОБМИНА́ТИ[1]
обмина́ти
◊ Обмина́ти го́стрі кути́ *див.* обмина́ти[1] (1)
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)
◊ Обхо́дити (обмина́ти) / обійти́ (обмину́ти) сторonóю *див.* обхо́дити
ОБМИНУ́ТИ
обмину́ти
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)
◊ Обхо́дити (обмина́ти) / обійти́ (обмину́ти) стороно́ю *див.* обхо́дити
ОБМИРА́ТИ
обмира́ти
◊ Обмира́ти / обме́рти зі (від) стра́ху́ *див.* обмира́ти (1)
ОБМИ́ТИ
обми́ти
◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

ОБМИ́ТИСЯ
обми́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)
О́БМІН
о́бмін
△ Нееквівале́нтний о́бмін *див.* о́бмін
ОБНІМА́ТИ
обніма́є
◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]
◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]
обніма́ти
◊ Обійма́ти (обніма́ти) / обійня́ти (обня́ти) по́глядом (о́ком, очи́ма *і т. ін.) див.* обійма́ти (1)
ОБНЯ́ТИ
обня́в
◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]
◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]
обня́ти
◊ Обійма́ти (обніма́ти) / обійня́ти (обня́ти) по́глядом (о́ком, очи́ма *і т. ін.) див.* обійма́ти (1)
ОБОВ'ЯЗКО́ВИЙ
обов'язко́вий
△ Облiга́тний (обов'язко́вий) парази́т *див.* парази́т
ОБО́В'ЯЗОК
обо́в'язки
Нести́ обо́в'язки *див.* нести́ (4)
ОБО́Є
обома́
◊ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обі́руч)] *див.* гребти́ (2)
◊ Диви́тися обома́ *(рідко* в оби́два) *див.* диви́тися (20)
◊ Обі́руч (обома́ рука́ми) хапа́тися / схопи́тися (ухопи́тися) *див.* хапа́тися
ОБОРО́НА
оборо́на
△ Необхі́дна оборо́на *див.* оборо́на
оборо́ни
Ра́да націона́льної безпе́ки і оборо́ни Украї́ни *див.* ра́да

ОБОРО́Т
оборо́т
△ Вво́дити / ввести́ в о́біг (в оборо́т) *див.* вво́дити (3)
О́БРАЗ[1]
о́браз
△ Негати́вний о́браз (персона́ж) *див.* о́браз[1]
ОБРА́ЗА
обра́зу
◊ Не дава́ти / не да́ти в обра́зу *(розм.* в оби́ду) *див.* дава́ти (169)
ОБРА́ТИ
обра́ти
◊ Обра́ти / обира́ти [свою́] сте́жку (стежи́ну, доро́гу *і т. ін.) див.* обира́ти (1)
ОБРА́ТИСЯ
обере́шся
◊ Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися *і т. ін.)* ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.) див.* оббира́тися (1)
ОБРИВА́ТИСЯ[1]
обрива́ється
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рі́дше* оберта́ється) / обі́рва́лося *див.* весь[1] (6)
ОБРІ́ЗАТИ
обрі́зати
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1] (4)
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (обрі́за́ти, обтина́ти *і т. ін.)* ру́ки *див.* обла́мувати[1] (5)
ОБРІЗА́ТИ
обрі́зати
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1] (4)
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (обрі́за́ти, обтина́ти *і т. ін.)* ру́ки *див.* обла́мувати[1] (5)
ОБСИ́ПАТИСЯ
обси́патися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гіркими (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)
ОБСИПА́ТИСЯ
обсипа́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гіркими (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)

ОБСКАКА́ТИ
обска́чеш
◊ [І] коне́м (на коні́, *рі́дко* во́зом) не об'ї́деш (не обска́чеш) *див.* об'їжджа́ти[1] (1)
ОБСТУПА́ТИ
обступа́ти
Обступа́ти (настава́ти) / обступи́ти (ста́ти) обло́гою *див.* обступа́ти
ОБСТУПИ́ТИ
обступи́ти
Обступа́ти (става́ти) / обступи́ти (ста́ти) обло́гою *див.* обступа́ти
ОБСЦЕ́ННИЙ
обсце́нна
△ Ненормати́вна (обсце́нна) ле́ксика *див.* ле́ксика (2)
О́БСЯГ
о́бсязі
○ В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі *(заст.* об'є́мі) *див.* о́бсяг
ОБТЕ́РТИ
обте́рти
◊ Оббива́ти (обтира́ти) / обби́ти (обте́рти) поро́ги (порі́г) *див.* оббива́ти (1)
ОБТИНА́ТИ
обтина́ти
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1] (4)
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (обрі́за́ти, обтина́ти *і т. ін.)* ру́ки *див.* обла́мувати[1] (5)
ОБТИРА́ТИ
обтира́ти
◊ Оббива́ти (обтира́ти) / обби́ти (обте́рти) поро́ги (порі́г) *див.* оббива́ти (1)
◊ Обтира́ти но́са *див.* обтира́ти
ОБТРУСИ́ТИ
обтруси́ти
◊ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (сті́п) свої́х] *див.* обтру́шувати
ОБТРУ́ШУВАТИ
обтру́шувати
◊ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (сті́п) свої́х] *див.* обтру́шувати
ОБТЯ́ТИ
обтя́ти
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1] (4)
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (обрі́за́ти, обтина́ти *і т. ін.)* ру́ки *див.* обла́мувати[1] (5)

ОБХО́ДИТИ
обхо́дити
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обі́йти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1] (2)
◊ Обхо́дити (обділя́ти) / обі́йти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою *див.* обхо́дити
◊ Обхо́дити (обмина́ти) / обі́йти́ (обмину́ти) сторо́но́ю *див.* обхо́дити
ОБЧИ́СТИТИ
обчи́стити
◊ Обідра́ти (обчи́стити, оббілува́ти *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* бі́лочку (бі́лку) *див.* обдира́ти (4)
ОВЕ́ЧИЙ
ове́чу
◊ Надяга́ти (надіва́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́за́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)
ОГЛЯДА́ТИСЯ
огляда́тися
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні колеса *див.* огляда́тися
ОГЛЯ́ДИНИ
огля́дини
◊ На огля́дини *(діал.* на обзо́рини, на розгля́дини) *див.* огля́дини
ОГЛЯНУ́ТИСЯ
оглянутися
◊ Не встигнути (не вспі́ти) [і] оберну́тися (огляну́тися, озирну́тися) *див.* устига́ти
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні колеса *див.* огляда́тися
ОГОРНУ́ТИ
огорну́ти
◊ Обво́дити (огорта́ти) / обвести́ (огорну́ти) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обво́дити (3)
◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.) див.* обгорта́ти (1)
ОГОРТА́ТИ
огорта́ти
◊ Обво́дити (огорта́ти) / обвести́ (огорну́ти) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обво́дити (3)
◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.) див.* обгорта́ти (1)

ОДАРÓВУВАТИ
одарóвувати
◊ Обдарóвувати (одарóвувати) / обдарувáти пóглядом (ýсмішкою, пóсмішкою *і т. ін.) див.* обдарóвувати (1)

ОДАРУВÁТИ
одарувáла
Природá далá *що* <Природá наділúла (обдарувáла, одарувáла *і т. ін.) чим*> <Природá не пошкодувáла *чого*> *див.* природá

ОДÉРЖАТИ
одéржати
Діставáти (брáти, одéржувати, обіймáти *і т. ін.)* / дістáти (взяти, одéржати, обійняти *і т. ін.)* в спáдщину (в спáдок, *рідко* в посідáння) *див.* діставáти (1)

ОДÉРЖУВАТИ
одéржувати
Діставáти (брáти, одéржувати, обіймáти *і т. ін.)* / дістáти (взяти, одéржати, обійняти *і т. ін.)* в спáдщину (в спáдок, *рідко* в посідáння) *див.* діставáти (1)

ОДÚН
одúн
◊ Ніякий (жóден, *рідше* ні одúн *і т. ін.)* собáка *див.* собáка
◊ Нóмер одúн *див.* нóмер (3)
◊ Піднóсити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднестú (підняти, підійняти *і т. ін.)* на [ще одúн] вúщий (новúй) стýпінь (щабéль) *див.* піднóсити

однá
◊ Однá ногá тут, а дрýга там *див.* ногá (30)

однé
◊ На однé лицé (облúччя) *див.* лицé (9)

однієї
◊ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.)* [однієї (трéтьої, десятої *і т. ін.)*] клéпки у головí *див.* немá (51)

однíєю
◊ Однíєю (однóю) ногóю в ямі *див.* ногá (31)
◊ Стояти однíєю (однóю) ногóю в могúлі *(рідше* в трунí, в грóбі *і т. ін.) див.* стояти

однíй
◊ На однíй нóті *див.* нóта[1] (3)

одногó
◊ Натирáти (набивáти) / понатирáти мозолí <Натéрти не одногó мозоля> *див.* натирáти (1)

однóю
◊ Однíєю (однóю) ногóю в ямі *див.* ногá (31)
◊ Стояти однíєю (однóю) ногóю в могúлі *(рідше* в трунí, в грóбі *і т. ін.) див.* стояти

однý
◊ Два чóботи – пáра <Пáра чобíт (два чóботи) на однý нóгу> *див.* чóботи
○ На [якýсь (однý, невелúку *і т. ін.)*] мить (хвилúну) <На момéнт> *див.* мить (3)

ОДИНÁДЦЯТИЙ
одинáдцятим
◊ Одинáдцятим нóмером <На одинáдцятому нóмері> *див.* нóмер (4)

одинáдцятому
◊ Одинáдцятим нóмером <На одинáдцятому нóмері> *див.* нóмер (4)

ÓДЯГ
óдяг
Нúжній óдяг *див.* óдяг

ОЗВÁТИСЯ
озвáвся
◊ Говóрить (обзивáється, озивáється) / обізвáвся (озвáвся) гóлос крóві *див.* гóлос (10)

озвáлася
◊ Говóрить (обзивáється, озивáється) / заговорúла (обізвáлася, озвáлася) кров *див.* кров (8)

озвáтися
◊ [І] слóвом не обзивáтися (не озивáтися) / не обізвáтися (не озвáтися) *див.* обзивáтися (1)
◊ Обзивáтися (озивáтися) / обізвáтися (озвáтися) слóвом *див.* обзивáтися (2)

ОЗИВÁТИСЯ
озивáється
◊ Говóрить (обзивáється, озивáється) / заговорúла (обізвáлася, озвáлася) кров *див.* кров (8)
◊ Говóрить (обзивáється, озивáється) / обізвáвся (озвáвся) гóлос крóві *див.* гóлос (10)

озивáтися
◊ [І] слóвом не обзивáтися (не озивáтися) / не обізвáтися (не озвáтися) *див.* обзивáтися (1)
◊ Обзивáтися (озивáтися) / обізвáтися (озвáтися) слóвом *див.* обзивáтися (2)

ОЗИРНÝТИСЯ
озирнýтися
◊ Не встúгнути (не вспíти) [і] обернýтися (оглянýтися, озирнýтися) *див.* устигáти

ОКИПÁТИ
окипáє
◊ Сéрце обкипáє (закипáє, окипáє, обливáється *і т. ін.)* / обкипíло (закипíло, окипíло *і т. ін.)* крóв'ю (сýкровицею, смолóю, вáром *і т. ін.) див.* сéрце

ОКИПÍТИ
окипíло
◊ Сéрце обкипáє (закипáє, окипáє, обливáється *і т. ін.)* / обкипíло (закипíло, окипíло *і т. ін.)* крóв'ю (сýкровицею, смолóю, вáром *і т. ін.) див.* сéрце

ÓКО[1]
вíчі
◊ Глянути стрáхові (стрáхý, небезпéці) у вíчі *див.* глянути (3)
◊ Кúдати / кúнути в óчі (у вíчі, в облúччя) *див.* кúдати (11)
◊ Кúдати / кúнути обвинувáчення [в óчі (у вíчі, в облúччя *і т. ін.)*] *див.* кúдати (20)

óка
◊ Від óка *кого (чийого)* не ховáлося ніщó *див.* ховáтися[1]
◊ Нíчим (немá (немáє) чим) óка запорошúти *див.* запорóшувати (1)

óко
◊ Недрéмне (недрімáнне, недрíмливе, пúльне *і т. ін.)* óко *див.* óко[1]
Незвúкле вýхо (óко) *див.* вýхо (1)

óком
◊ Глянути недóбрим óком *див.* глянути (2)
◊ Кúдати / кúнути недóбрим óком *див.* кúдати (19)
◊ Невесéлим (сумовúтим, сумнúм *і т. ін.)* óком *див.* óко[1]
◊ Неозбрóєним óком *див.* óко[1]
◊ Несúтим óком *див.* óко[1]
◊ Нúшпорити / занúшпорити óком (очúма, пóглядом *і т. ін.) див.* нúшпорити (1)
◊ Ні (немá) за що óком зачепúтися *див.* зачíплюватися (1)
◊ Новúм (íншим) óком *див.* óко[1]
◊ Оббíгти / оббігáти очúма (óком, пóглядом) *див.* оббігáти (1)
◊ Обіймáти (обнімáти) / обійняти (обняти) пóглядом (óком, очúма *і т. ін.) див.* обіймáти (1)

óку
◊ Нíде розгулятися óку *див.* розгýлюватися

очáх
◊ [Аж *(рідко* бíлий)] світ крýтиться (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрутúвся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очúма)] *див.* світ[2]
◊ [Як (мов, нáче *і т. ін.)*] полýда *(рідше* лýда, облýда) з очéй спáла (опáла, сплилá *і т. ін.)* <Лýда (полýда) розпáлася (розпадéться) на очáх> *див.* полýда

очéй
◊ І нóса (очéй) не навертáти / не навернýти *див.* навертáти (1)

◊ [Як (мов, нáче *і т. ін.*)] полýда (*рідше* лýда, облýда) з очéй спáла (опáла, сплилá *і т. ін.*) <Лýда (полýда) розпáлася (розпадéться) на очáх> *див.* полýда

очи́ма

◊ [Аж (*рідко* білий)] світ крýтиться (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.*) [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]

Націлюватися / наці́литися очи́ма (пóглядом) *див.* націлюватися (1)

◊ Низáти очи́ма (пóглядом) *див.* низáти (1)

◊ Ни́шпорити / зани́шпорити óком (очи́ма, пóглядом *і т. ін.*) *див.* ни́шпорити (1)

◊ Оббíгти / оббігáти очи́ма (óком, пóглядом) *див.* оббігáти (1)

◊ Обвóдити (огортáти) / обвести́ (огорнýти) очи́ма (пóглядом, зóром *і т. ін.*) *див.* обвóдити (3)

◊ Обдавáти / обдáти очи́ма (пóглядом) *див.* обдавáти (1)

◊ Обіймáти (обнімáти) / обійня́ти (обня́ти) пóглядом (óком, очи́ма *і т. ін.*) *див.* обіймáти (1)

◊ Обмáцувати (мáцати) / обмáцати (помáцати) очи́ма (пóглядом, зóром *і т. ін.*) *див.* обмáцувати (1)

◊ Óчі оббíгли / оббігáють <Оббíгти / оббігáти очи́ма> *див.* óко[1]

óчі

◊ [Аж] óчі обаранíли *див.* óко[1]

◊ Звóдити (знімáти) / звести́ (зня́ти) óчі до нéба *див.* звóдити (18)

Здіймáти (*рідко* знімáти, знóсити) / здійня́ти (*рідко* зня́ти, знести́) óчі догори́ (вгóру, до нéба *і т. ін.*) *див.* здіймáти (2)

◊ Ки́дати / ки́нути в óчі (у вíчі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)

◊ Ки́дати / ки́нути обвинувáчення [в óчі (у вíчі, в обли́ччя *і т. ін.*)] *див.* ки́дати (20)

Наці́лити / націлювати óчі (зір, пóгляд) *див.* націлювати (1)

◊ Низьки́й на óчі *див.* низьки́й (1)

◊ Обертáти / оберну́ти [свої́] óчі (пóгляд, зóри *і т. ін.*) *див.* обертáти (2)

◊ Óчі оббíгли / оббігáють <Оббíгти / оббігáти очи́ма> *див.* óко[1]

◊ Піт заливáє / зали́в óчі (лицé, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт

Ти́цяти (ти́цькати) / ти́цьнути під [сáмий] ніс (мéжи óчі) *див.* ти́цяти

ОКРÍП[1]

окрóпом

◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.*)] жáром (окрóпом, хóлодом, жáром і хóлодом, морóзом *і т. ін.*) обдáти / обдавáти <Як (мов, нíби *і т. ін.*) хто жáром обдáв> *див.* обдавáти (2)

ÓКРУГ

óкруг

△ Національний óкруг *див.* óкруг

ОКУЛЯ́РИ

окуля́рами

Осідлáти нóса (ніс) окуля́рами *див.* осíдлувати

ОКУНÉЦЬ

окунцíв

◊ Лови́ти [нóсом] окунíв (окуні́, окунцíв) *див.* лови́ти (10)

ÓКУНЬ

окуні́

◊ Лови́ти [нóсом] окунíв (окуні́, окунцíв) *див.* лови́ти (10)

окунíв

◊ Лови́ти [нóсом] окунíв (окуні́, окунцíв) *див.* лови́ти (10)

ОЛТÁР

олтáр

◊ Клáсти (нести́, принóсити, складáти *і т. ін.*) / поклáсти (принести́, склáсти *і т. ін.*) на вівтáр (на олтáр) *див.* клáсти (13)

ОМÁНА

омáну

◊ Вводити / ввести́ в омáну (*рідко* в обмáн) *див.* ввóдити (9)

ООН

Організáція Об'єднаних Нáцій *див.* організáція

ОПÁЛА

опáлу

◊ Попáсти / попадáти в нелáску (*рідше* в опáлу, в неми́лість) *див.* попадáти

ОПÁСТИ[1]

опáла

◊ [Як (мов, нáче *і т. ін.*)] полýда (*рідше* лýда, облýда) з очéй спáла (опáла, сплилá *і т. ін.*) <Лýда (полýда) розпáлася (розпадéться) на очáх> *див.* полýда

ОПЛÁТА

оплáта

△ Натурáльна оплáта *див.* оплáта

ОПТИ́ЧНИЙ

опти́чна

Опти́чний обмáн <Опти́чна облýда (*діал.* лýда)> *див.* обмáн (1)

опти́чний

△ Опти́чний носíй *див.* носíй (3)

Опти́чний обмáн <Опти́чна облýда (*діал.* лýда)> *див.* обмáн (1)

ОПУСКÁТИ

опускáти

◊ Вíшати (хню́пити, опускáти) / повíсити (похню́пити, опусти́ти) нóса (ніс [на квíнту], *рідко* вýха) *див.* вíшати (5)

ОПУСКÁТИСЯ

опускáтися

Опускáтися (пáдати, ставáти, схиля́тися, уставáти *і т. ін.*) / опусти́тися (упáсти, стáти, схили́тися, устáти *і т. ін.*) на колíна (навкóлішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колíна> *див.* опускáтися

ОПУСТИ́ТИ

опусти́ти

◊ Вíшати (хню́пити, опускáти) / повíсити (похню́пити, опусти́ти) нóса (ніс [на квíнту], *рідко* вýха) *див.* вíшати (5)

ОПУСТИ́ТИСЯ

опусти́тися

Опускáтися (пáдати, ставáти, схиля́тися, уставáти *і т. ін.*) / опусти́тися (упáсти, стáти, схили́тися, устáти *і т. ін.*) на колíна (навкóлішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колíна> *див.* опускáтися

ОРÁТИ

орáти

◊ Орáти нóсом *див.* орáти

ÓРГАН

óргани

△ Óргани ню́ху *див.* óрган

ОРГАНІЗÁЦІЯ

організáції

Генерáльна Асамблéя Організáції Об'єднаних Нáцій *див.* асамблéя (1)

організáція

Наукóва організáція прáці *див.* організáція

Організáція Об'єднаних Нáцій *див.* організáція

ОРЛИ́НИЙ

орли́ний

Орли́ний ніс *див.* ніс (2)

ОСИ́ПАТИ

оси́пати

Осипáти (обдавáти, покривáти *і т. ін.*) / оси́пати (обдáти, покри́ти *і т. ін.*) поцілýнками *див.* осипáти

ОСИПÁТИ

осипáти

Осипáти (обдавáти, покривáти *і т. ін.*) / оси́пати (обдáти, покри́ти *і т. ін.*) поцілýнками *див.* осипáти

ОСІДЛÁТИ

осідлáти

Осідлáти нóса (ніс) окуля́рами *див.* осíдлувати

ОСО́БА

осо́би

△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер (2)

ОСОБИ́СТИЙ

особи́ста

Своя́ (особи́ста) ні́ша *див.* ні́ша (1)

ОСТАВА́ТИСЯ

остає́ться

◇ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)

ОСТА́ННІЙ

оста́ннього

◇ До [оста́ннього] ні́гтя (ні́гтика) <Під ні́готь> *див.* ні́готь (1)

оста́нньої

◇ До [оста́нньої] ни́тки (ни́точки) *див.* ни́тка (4)

ОСТА́НОК

оста́нки

Нетлі́нні оста́нки *див.* оста́нок

ОСТА́ТИСЯ

оста́лося

◇ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)

оста́тися

◇ Лиши́тися (залиши́тися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)

О́СТРАХ

о́страх

◇ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

ОТ

от

○ Ну от *див.* от

○ Ну от ще *див.* от

ОТЕ́ЦЬ

оте́ць

◇ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар

ОТРУСИ́ТИ

отруси́ти

◇ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (сті́п) свої́х] *див.* обтру́шувати

ОТРУ́ШУВАТИ

отру́шувати

◇ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (сті́п) свої́х] *див.* обтру́шувати

ОХОПИ́ТИ

охопи́в

◇ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

охопи́ла

Бере́ (охо́плює) / взяла́ (охопи́ла) нетерпля́чка *див.* нетерпля́чка (1)

ОХО́ПЛЮВАТИ

охо́плює

Бере́ (охо́плює) / взяла́ (охопи́ла) нетерпля́чка *див.* нетерпля́чка (1)

◇ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.) кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]

ОЦЕ́

оце́

Оце́ [так] новина́ *див.* новина́ (1)

ОЦІ́НКА

оці́нка

△ Незмі́щена (незсу́нена) оці́нка *див.* оці́нка

ОЦІ́НЮВАННЯ

оці́нювання

△ Зо́внішнє незале́жне оці́нювання *див.* оці́нювання

ПА́ДАТИ

па́дає

◇ Хай (хоч) камі́ння з не́ба [па́дає] *див.* камі́ння (3)

па́дати

◇ Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

Па́дати в обі́йми *див.* па́дати

◇ Па́дати / впа́сти з не́ба *див.* па́дати

◇ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати

◇ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.) див.* па́дати

Припада́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* до ніг *див.* припада́ти

ПАЛА́ТА

пала́та

△ Ни́жня пала́та *див.* пала́та

ПАЛЕ́НИЙ

па́лене

△ Нега́шене (па́лене) вапно́ *див.* вапно́ (2)

ПА́ЛЕЦЬ

па́лець

◇ Як мі́сяць у не́бі <Як па́лець> *див.* мі́сяць (9)

па́льцем

◇ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◇ Попа́сти па́льцем у не́бо *див.* попада́ти

па́льці

На носки́ (на па́льці, навшпи́ньки) става́ти (спина́тися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (зіп'ястúся, підня́тися *і т. ін.) див.* става́ти

◇ Наступа́ти / наступи́ти на па́льці *див.* наступа́ти (4)

Но́ги (ру́ки, но́ги й ру́ки, па́льці *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* чужі́ *див.* нога́ (1)

◇ [Ті́льки] па́льчики (*рідше* па́льці) обли́жеш *див.* облі́зувати (5)

◇ Хіба́ (ті́льки) па́льці (*рідше* гу́би) обли́же *див.* облі́зувати (6)

па́льця

◇ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◇ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.) / рідше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.)* круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.)* па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)

ПА́ЛИЦЯ

па́лиць

◇ Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусані́в, товче́ників *і т. ін.) див.* наха́пуватися (1)

па́лицю

◇ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати[1] (2)

ПА́ЛИЧКА

па́лички

◇ [Як] нуль без па́лички *див.* нуль (7)

ПА́ЛЬЧИК

па́льчики

◇ Па́льчики облі́зувати / облиза́ти *див.* облі́зувати (4)

◇ [Ті́льки] па́льчики (*рідше* па́льці) обли́жеш *див.* облі́зувати (5)

ПА́М'ЯТЬ
па́м'яті
◊ Сумно́ї (лихо́ї, недо́брої *і т. ін.)* па́м'яті *див.* па́м'ять
па́м'яттю
Зга́дувати / згада́ти недо́брою па́м'яттю (недо́брим сло́вом) *див.* зга́дувати (2)

ПАН
пан
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця

ПА́НІ
па́ні
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця

ПА́ННА
па́нни
△ Нече́сані па́нни *див.* па́нна

ПА́РА[1]
па́ра
◊ Два чо́боти – па́ра <Па́ра чобі́т (два чо́боти) на одну́ но́гу> *див.* чо́боти

ПАРАЗИ́Т
парази́т
△ Облі́га́тний (обов'язко́вий) парази́т *див.* парази́т

ПАРАЛЕ́ЛЬ
паралéль
△ Небе́сна (добова́) парале́ль *див.* парале́ль

ПАРАСИМПАТИ́ЧНИЙ
парасимпати́чна
△ Парасимпати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

ПАРА́ФІЯ
пара́фії
◊ Не [з] на́шої пара́фії *див.* пара́фія

ПАРК
парк
Націона́льний парк *див.* парк

ПАТЬО́КИ
розпуска́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти нюні (рю́мси) *див.* розпуска́ти

ПАШІ́ТИ
паши́ть
◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́ (8)

ПЕ́ВНИЙ
пе́вний
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.)* ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2] (65)

ПЕДА́ЛЬ
педа́лі
◊ Натиска́ти (нати́скувати, *рідше* дави́ти) / нати́снути *(рідше* надави́ти) на [всі] [свої́] педа́лі *див.* натиска́ти (3)

ПЕ́ЛЬКА
пе́лька
◊ Неси́та пе́лька *див.* пе́лька

ПЕРЕБИРА́ТИ
перебира́ти
Вибива́ти (перебира́ти) нога́ми *див.* вибива́ти (7)

ПЕРЕВА́ЖИТИ[2]
перева́жити
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти

ПЕРЕВА́ЖУВАТИ
перева́жувати
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти

ПЕРЕВЕРНУ́ТИ
перевернýти
◊ Переверта́ти (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* переверта́ти
◊ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти
◊ Перево́дити (оберта́ти, поверта́ти, переверта́ти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жа́рти) *див.* перево́дити

ПЕРЕВЕРНУ́ТИСЯ
перевернýвся
◊ Світ [догори́ нога́ми] переверта́ється (перекида́ється) / переверну́вся (переки́нувся) *див.* світ[2]

ПЕРЕВЕРТА́ТИ
переверта́ти
◊ Переверта́ти (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* переверта́ти
◊ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти
◊ Перево́дити (оберта́ти, поверта́ти, переверта́ти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жа́рти) *див.* перево́дити

ПЕРЕВЕРТА́ТИСЯ
переверта́ється
◊ Світ [догори́ нога́ми] переверта́ється (перекида́ється) / переверну́вся (переки́нувся) *див.* світ[2]

ПЕРЕВЕ́РШИТИ
переве́ршити
Переве́ршувати / переве́ршити сподіва́ння (сподіва́нки, припу́щення, обіця́нки *і т. ін.) див.* переве́ршувати

ПЕРЕВЕ́РШУВАТИ
переве́ршувати
Переве́ршувати / переве́ршити сподіва́ння (сподіва́нки, припу́щення, обіця́нки *і т. ін.) див.* переве́ршувати

ПЕРЕВЕСТИ́
перевести́
◊ Перево́дити (оберта́ти, поверта́ти, переверта́ти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жа́рти) *див.* перево́дити
◊ Перево́дити / перевести́ на нові́ (і́нші) ре́йки *див.* перево́дити

ПЕРЕВЕСТИ́СЯ
перевести́ся
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (ніна́віщо) *див.* схо́дити

ПЕРЕВІ́Д
перево́ду
○ Без (нема́, нема́є, не бу́де *і т. ін.)* перево́ду *див.* переві́д

ПЕРЕВО́ДИТИ
перево́дити
◊ Перево́дити (оберта́ти, поверта́ти, переверта́ти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жа́рти) *див.* перево́дити
◊ Перево́дити / перевести́ на нові́ (і́нші) ре́йки *див.* перево́дити

ПЕРЕВО́ДИТИСЯ
перево́дитися
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (ніна́віщо) *див.* схо́дити

ПЕРЕВОЛІКА́ТИ
переволіка́ти
Переволіка́ти / переволокти́ но́ги *див.* переволіка́ти

ПЕРЕВОЛОКТИ́
переволокти́
Переволіка́ти / переволокти́ но́ги *див.* переволіка́ти

ПЕРЕГОРО́ДКА
перегоро́дки
△ Ви́кривлення носово́ї перегоро́дки *див.* ви́кривлення (1)

ПЕРЕДО́К
передки́
◊ Облі́зувати передки́ *див.* облі́зувати (3)

ПЕРЕКИДА́ТИСЯ[2]
перекида́ється
◊ Світ [догори́ нога́ми] переверта́ється (перекида́ється) / переверну́вся (переки́нувся) *див.* світ[2]

ПЕРÉКИДОМ

перéкидом

◊ [Аж *(рідко* білий)] світ крýтиться (вéрнеться, макітриться, колихáється, ідé) / закрутився (завертівся, замакітрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очима)] *див.* світ[2]

ПЕРÉКИДЬКИ

перéкидьки

◊ [Аж *(рідко* білий)] світ крýтиться (вéрнеться, макітриться, колихáється, ідé) / закрутився (завертівся, замакітрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очима)] *див.* світ[2]

ПЕРЕКИ́НУТИСЯ

переки́нувся

◊ Світ [догори́ ногáми] перевертáється (перекидáється) / переверну́вся (переки́нувся) *див.* світ[2]

ПЕРЕЛАМÁТИ[2]

переламáти

◊ Перелáмувати (перелóмлювати) / переламáти (переломи́ти) харáктер (натýру, нóров *і т. ін.) див.* перелáмувати

ПЕРЕЛÁМУВАТИ

перелáмувати

◊ Перелáмувати (перелóмлювати) / переламáти (переломи́ти) харáктер (натýру, нóров *і т. ін.) див.* перелáмувати

ПЕРЕЛИВÁТИ

переливáти

◊ Переливáти з пустóго [та] в порóжнє (з порóжнього в непóвне) *див.* переливáти

ПЕРЕЛÍГ

перелóгами

◊ Облóгом (перелóгом, перелóгами) лежáти (стоя́ти) *див.* лежáти (31)

перелóгом

◊ Облóгом (перелóгом, перелóгами) лежáти (стоя́ти) *див.* лежáти (31)

ПЕРЕЛОМИ́ТИ

переломи́ти

◊ Перелáмувати (перелóмлювати) / переламáти (переломи́ти) харáктер (натýру, нóров *і т. ін.) див.* перелáмувати

ПЕРЕЛÓМЛЮВАТИ

перелóмлювати

◊ Перелáмувати (перелóмлювати) / переламáти (переломи́ти) харáктер (натýру, нóров *і т. ін.) див.* перелáмувати

ПЕРЕМИНÁТИСЯ[2]

переминáтися

◊ Переминáтися (переступáти) / переступи́ти з ноги́ на нóгу *див.* переминáтися[2]

ПЕРЕМІНИ́ТИСЯ

переміни́тися

◊ [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці́ (на лиці́, на обли́ччі *і т. ін.) див.* міни́тися (2)

ПЕРЕМÓКНУТИ

перемóкнути

◊ Перемóкнути до кістóк (до ни́тки, на хлющ *і т. ін.) див.* перемокáти

ПЕРЕНИ́ЗУВАТИ

перени́зувати

Перени́зувати ни́зкою *див.* перени́зувати

ПЕРЕОЦІНИ́ТИ

переоціни́ти

◊ Вáжко (неможли́во) переоціни́ти *див.* вáжко (1)

ПЕРЕПЕЛИ́ЦЯ

перепели́ці

◊ [І] перепели́ці нíкуди пропхáтися *див.* пропихáтися

ПЕРЕПÓН

перепóну

Немá (немáє) перепóни (перепóну) *див.* немá (9)

ПЕРЕПÓНА

перепóни

Немá (немáє) перепóни (перепóну) *див.* немá (9)

ПЕРЕПСУВÁТИ

перепсувáти

Перепсувáти нéрви (чимáло нéрвів) *див.* перепсувáти

ПЕРЕРВÁТИСЯ

перервáтися

◊ Перериватися / перервáтися нáдвоє (напополáм, начéтверо *і т. ін.) див.* переривáтися[1]

ПЕРЕРИВÁТИ[1]

переривáти

◊ Переривáти / перери́ти ми́шачі нóри *див.* переривáти[1]

ПЕРЕРИВÁТИСЯ[1]

переривáтися

◊ Переривáтися / перервáтися нáдвоє (напополáм, начéтверо *і т. ін.) див.* переривáтися[1]

ПЕРЕСÓВУВАТИ

пересóвувати

◊ Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересувáти (пересóвувати, сýнути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* нóги <[Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] плéнтати (переступáти, сýнути) ногáми> <Лéдве (наси́лу) ногáми (нóги) сóвати (ворушити, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересувáти

ПЕРЕСТАВЛЯ́ТИ

переставля́ти

◊ Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересувáти (пересóвувати, сýнути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* нóги <[Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] плéнтати (переступáти, сýнути) ногáми> <Лéдве (наси́лу) ногáми (нóги) сóвати (ворушити, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересувáти

ПЕРЕСТУПÁТИ

переступáти

◊ Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересувáти (пересóвувати, сýнути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* нóги <[Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] плéнтати (переступáти, сýнути) ногáми> <Лéдве (наси́лу) ногáми (нóги) сóвати (ворушити, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересувáти

◊ Переминáтися (переступáти) / переступи́ти з ноги́ на нóгу *див.* переминáтися[2]

ПЕРЕСТУПИ́ТИ

переступи́ти

◊ Переминáтися (переступáти) / переступи́ти з ноги́ на нóгу *див.* переминáтися[2]

ПЕРЕСУВÁТИ

пересувáти

◊ Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересувáти (пересóвувати, сýнути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* нóги <[Лéдве (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] плéнтати (переступáти, сýнути) ногáми> <Лéдве (наси́лу) ногáми (нóги) сóвати (ворушити, волокти́ *і т. ін.)*> *див.* пересувáти

ПЕРЕТВОРИ́ТИ

перетвори́ти

◊ Перетвóрювати (обертáти) / перетвори́ти (оберну́ти) у (на) пóпіл *див.* перетвóрювати

ПЕРЕТВОРИ́ТИСЯ

перетвори́тися

◊ Згоря́ти (згорáти, перетвóрюватися, обертáтися) / згорíти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) пóпіл *див.* згоря́ти (2)

ПЕРЕТВÓРЮВАТИ

перетвóрювати

◊ Перетвóрювати (обертáти) / перетвори́ти (оберну́ти) у (на) пóпіл *див.* перетвóрювати

ПЕРЕТВÓРЮВАТИСЯ

перетвóрюватися

◊ Згоря́ти (згорáти, перетвóрюватися, обертáтися) / згорíти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) пóпіл *див.* згоря́ти (2)

ПЕРЕТЯГА́ТИ
перетяга́ти
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти

ПЕРЕТЯГНУ́ТИ
перетягну́ти
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти

ПЕРЕТЯГТИ́
перетягти́
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти

ПЕРЕТЯ́ГУВАТИ
перетя́гувати
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти

ПЕРЕХРЕ́СТЯ
перехре́стя
△ Нерегульо́ване перехре́стя *див.* перехре́стя

ПЕ́РЕЦЬ
пе́рцю
◊ Натира́ти / нате́рти пе́рцю в ніс *див.* натира́ти (2)

ПЕРИФЕРИ́ЧНИЙ
периферична
△ Периферична нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

ПЕРІ́ОД
пері́од
Нижньокре́йдовий пері́од *див.* пері́од
△ Синоди́чний пері́од оберта́ння *див.* оберта́ння (1)

ПЕРО́
пера́
◊ Не на́шого пера́ (пір'я) птах (пта́шка) *див.* птах

ПЕРСОНА́Ж
персона́ж
△ Негати́вний о́браз (персона́ж) *див.* о́браз[1]

ПЕ́РШИЙ
пе́ршої
Пра́во пе́ршої но́чі *див.* пра́во
Ре́чі (предме́ти, това́ри) пе́ршої необхі́дності (потре́би) *див.* річ[1]

ПЕС
пси
◊ Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси> *див.* зво́дити (13)

ПИ́КА
пи́ку
◊ Верну́ти (відверта́ти) ніс (но́са, фізіоно́мію, *зневажл.* ри́ло, пи́ку) *див.* верну́ти[1] (2)
◊ Натовкти́ (начи́стити) мо́рду (пи́ку, пи́сок *і т. ін.) див.* натовкти́ (1)
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.) див.* плюва́ти

ПИЛ
пил
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рі́дко* на пил) *див.* оберта́ти (3)

ПИ́ЛЬНИЙ[1]
пи́льне
◊ Недре́мне (недріма́нне, недрімли́ве, пи́льне *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]

ПИНДЮ́ЧИТИ
пиндю́чити
◊ Пиндю́чити ніс *(вульг.* мо́рду) *див.* пиндю́чити

ПИРІ́Г
пироги́
◊ Схо́жий (похо́жий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.) див.* схо́жий[1]

ПИ́САНИЙ
пи́саною
◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)

ПИ́САНКА
пи́санкою
◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)

ПИСА́ТИ
писа́ти
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рі́дко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́

ПИ́СОК
пи́ска
◊ Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.) див.* наверта́ти (3)
пи́ском
◊ Не з на́шим но́сом ([невми́тим] пи́ском) *див.* ніс (9)
пи́сок
◊ Натовкти́ (начи́стити) мо́рду (пи́ку, пи́сок *і т. ін.) див.* натовкти́ (1)

ПІ́ВНІЧ[1]
пі́вніч
Глу́па ніч (пі́вніч) *див.* ніч (1)

ПІДБИВА́ТИ
підбива́ти
Підбива́ти / підби́ти но́ги *див.* підбива́ти

ПІДБИ́ТИ
підби́ти
Підбива́ти / підби́ти но́ги *див.* підбива́ти

ПІДБИ́ТИСЯ
підби́лося
Со́нце під обі́д [підійшло́ (підпливло́, підби́лося *і т. ін.)*] *див.* со́нце

ПІДВІ́ШЕНИЙ
підві́шений
◊ До́бре (непога́но) підві́шений язи́к *див.* язи́к

ПІДВОЛОКТИ́
підволокти́
Ніг не [зду́жати] підволочи́ти (підволокти́) *див.* підволіка́ти

ПІДВОЛОЧИ́ТИ
підволочи́ти
Ніг не [зду́жати] підволочи́ти (підволокти́) *див.* підволіка́ти

ПІДІЙМА́ТИ
підійма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на но́ги *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* підніма́ти
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* до небе́с *див.* підно́сити
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити

ПІДІЙМА́ТИСЯ
підійма́ється
◊ Нога́ не підніма́ється (не підійма́ється) *див.* нога́ (19)

ПІДІЙНЯ́ТИ
підійня́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на но́ги *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* підніма́ти
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* до небе́с *див.* підно́сити

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити

ПІДІЙТИ́

підійшло́

Со́нце під обі́д [підійшло́ (підпливло́, підби́лося *і т. ін.)*] *див.* со́нце

ПІДКІ́РКОВИЙ

підкі́ркові

△ Підкі́ркові нервові́ це́нтри *див.* центр

ПІДЛАТА́ТИ

підлата́ти

◊ Підлата́ти ніс (носи́) *див.* підла́тувати

ПІДНЕСТИ́

піднесе́ш

◊ Обі́руч не піднести́ <Й не піднесе́ш> *див.* підно́сити

піднести́

◊ Обі́руч не піднести́ <Й не піднесе́ш> *див.* підно́сити

◊ Піднімáти (підіймáти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* піднімáти

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* до небе́с *див.* підно́сити

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити

◊ Підно́сити (подавáти) / піднести́ (подáти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

ПІДНІМА́ТИ

піднімáти

◊ Піднімáти (підіймáти, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на но́ги *див.* піднімáти

◊ Піднімáти (підіймáти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* піднімáти

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* до небе́с *див.* підно́сити

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити

ПІДНІМА́ТИСЯ

піднімáється

◊ Ногá не піднімáється (не підіймáється) *див.* ногá (19)

піднімáтися

На носки́ (на пáльці, навшпи́ньки) ставáти (спинáтися, піднімáтися *і т. ін.)* / стáти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.)* *див.* ставáти

Спинáтися (ставáти, піднімáтися *і т. ін.)* / сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.)* *див.* спинáтися

◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / ставáти (зво́дитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої́ (влáсні, рі́вні)] но́ги *див.* ставáти

ПІДНО́СИТИ

підно́сити

◊ Піднімáти (підіймáти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* піднімáти

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* до небе́с *див.* підно́сити

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити

◊ Підно́сити (подавáти) / піднести́ (подáти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

ПІДНЯ́ТИ

підня́ти

◊ Піднімáти (підіймáти, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на но́ги *див.* піднімáти

◊ Піднімáти (підіймáти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* [догори́] но́са (ніс) *див.* піднімáти

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* до небе́с *див.* підно́сити

◊ Підно́сити (піднімáти, підіймáти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити

ПІДНЯ́ТИСЯ

підня́тися

На носки́ (на пáльці, навшпи́ньки) ставáти (спинáтися, піднімáтися *і т. ін.)* / стáти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.)* *див.* ставáти

◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / ставáти (зво́дитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої́ (влáсні, рі́вні)] но́ги *див.* ставáти

ПІДО́ШВА

підошо́в

◊ [Аж] не чу́ти (не відчувáти) ніг (підошо́в) [під собо́ю] *див.* чу́ти

◊ Земля́ тікáє (вислизáє) / втеклá (ви́слизнула) з-під ніг *(рі́дко* з-під підошо́в) *див.* земля́ (21)

ПІДПИ́СКА

підпи́ска

Підпи́ска про неви́їзд *див.* підпи́ска

ПІДПЛИВТИ́

підпливло́

Со́нце під обі́д [підійшло́ (підпливло́, підби́лося *і т. ін.)*] *див.* со́нце

ПІДСТА́ВИТИ

підстáвити

◊ Підставля́ти / підстáвити но́гу (ні́жку) *див.* підставля́ти

ПІДСТАВЛЯ́ТИ

підставля́ти

◊ Підставля́ти / підстáвити но́гу (ні́жку) *див.* підставля́ти

ПІДСУ́ДНИЙ

підсу́дних

◊ Сиді́ти (бу́ти) на лáві підсу́дних (обвинувáчених) *див.* сиді́ти

ПІДТОПТА́ТИ

підтоптáти

◊ Топтáти (підто́птувати) / підтоптáти під но́ги *див.* топтáти

ПІДТО́ПТУВАТИ

підто́птувати

◊ Топтáти (підто́птувати) / підтоптáти під но́ги *див.* топтáти

ПІДТОЧИ́ТИ[1]

підто́чить

◊ [І] комáр но́са не підто́чить *див.* комáр (1)

ПІДХО́ПЛЮВАТИСЯ

підхо́плюватися

◊ Зривáтися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірвáтися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рі́вні ([рі́вні] но́ги) *див.* зривáтися (5)

ПІЗНА́ННЯ

пізнáння

△ Об'є́кт пізнáння *див.* об'є́кт (4)

ПІЗНА́ТИ

пізнáє

◊ Ніяки́й чорт не пізнáє *див.* чорт

ПІЙМА́ТИ

пійма́ти

◊ Дай Бо́же нáшому теля́ті во́вка з'ї́сти (пійма́ти)! *див.* давáти (125)

◊ Пійма́ти ни́тку (ниткі́) *див.* пійма́ти

ПІРИ́ТНИЙ

піри́тний

△ Піри́тний (колчедáновий) недо́гарок *див.* недо́гарок (1)

ПІР'Я
пір'я
◊ Не на́шого пера́ (пір'я) птах (пта́шка) *див.* птах
◊ Обби́ти пір'я *див.* оббива́ти (2)
ПІТ
піт
◊ Піт залива́є / залив о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
по́том
◊ Облива́тися / обли́тися холо́дним по́том *див.* облива́тися (4)
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.*) / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.*) [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.*)] по́том *див.* облива́тися (3)
◊ Обли́тий холо́дним по́том *див.* обли́тий (2)
ПІТИ́
піти́
◊ Відійти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)
◊ Іти́ / піти́ на не́бо *див.* іти́ (101)
◊ Недале́ко втекти́ (піти́) *див.* утіка́ти[1]
◊ Піти́ (оберну́тися) наніве́ць (внніве́ць) *див.* піти́
Піти́ / ходи́ти по ни́шпорках *див.* піти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течією (*рідше* по течії, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
пішла́
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)
пішло́
◊ У голові все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)
пішо́в
◊ [Аж (*рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пе́рекидом, пе́рекидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
ПЛАЗУВА́ТИ
плазува́ти
Плазува́ти в нога́х *див.* плазува́ти
ПЛАСТИ́НА
пласти́на
△ Нігтьова́ пласти́на *див.* пласти́на
ПЛА́ТА[1]
пла́та
△ Номіна́льна заробі́тна пла́та *див.* пла́та[1]
ПЛЕМІ́ННИЦЯ
племі́нниця
Троюрі́дна племі́нниця (небо́га) *див.* племі́нниця

ПЛЕ́НТАТИ
пле́нтати
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*) пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.*) но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*)] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.*)> *див.* пересува́ти
ПЛЕ́НТАТИСЯ
пле́нтатися
◊ Плу́тати (пле́нтатися) нога́ми *див.* плу́тати
пле́нтаються
◊ Но́ги пле́нтаються *див.* нога́ (27)
ПЛЕСТИ́
плести́
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.*) нісені́тницю (дурни́цю, ка́зна-що *і т. ін.*) / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.*) нісені́тниць (дурни́ць, ка́зна-чого́ *і т. ін.*) *див.* плести́
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.*) / ви́писати кре́нделі (*рідко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
ПЛЕЧЕ́
плеча́х
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / вивo̍зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х плеча́х (на собі) *див.* виво́зити (3)
плечи́ма
◊ За плечи́ма (за спи́ною) не носи́ти <Не за собо́ю носи́ти> *див.* носи́ти (2)
◊Низа́ти плечи́ма *див.* низа́ти (2)
Оберта́тися (сиді́ти, стоя́ти *і т. ін.*) / оберну́тися (сі́сти, ста́ти *і т. ін.*) плечи́ма *див.* оберта́тися (4)
пле́чі
◊ Бра́ти / взя́ти но́ги на пле́чі (в ру́ки, за по́яс) *див.* бра́ти (104)
◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.*)] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
◊ Но́ги на пле́чі *див.* нога́ (24)
◊ Узя́ти но́ги на пле́чі *див.* узя́ти
ПЛИВТИ́
пливти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течією (*рідше* по течії, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
ПЛИСТИ́
плисти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течією (*рідше* по течії, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́

ПЛІД
плід
△ Несправжній плід *див.* плід
ПЛІТ
пліт
◊ На́шому ти́нові двоюрі́дний пліт *див.* пліт
ПЛУ́ТАТИ
плу́тати
◊ Плу́тати (пле́нтатися) нога́ми *див.* плу́тати
ПЛУ́ТАТИСЯ
плу́татися
◊ Плу́татися (верті́тися) під нога́ми *див.* плу́татися
Плу́татися нога́ми *див.* плу́татися
ПЛЮВА́ТИ
плюва́ти
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.*) *див.* плюва́ти
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти, *рідше* начха́ти) в борщ (в ка́шу) *див.* плюва́ти
ПЛЮ́НУТИ
плю́нути
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.*) *див.* плюва́ти
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти, *рідше* начха́ти) в борщ (в ка́шу) *див.* плюва́ти
ПЛЯЖ
пляж
Нуди́стський пляж *див.* пляж
ПОБА́ЧИТИ
поба́чити
◊ Ба́чити / поба́чити [бага́то (нема́ло)] сві́ту (світі́) *див.* ба́чити (5)
ПО́БИТ
по́битом
◊ Ніяки́м по́битом *див.* по́бит
ПОБИ́ТИ
поби́ла
◊ Поби́ла лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
поби́ти
◊ Поби́ти до ноги́ *див.* поби́ти
ПОВАЖА́ННЯ
поважа́ння
◊ [Моє́ (на́ше)] поважа́ння *див.* поважа́ння
ПОВАЛИ́ТИ[1]
повали́ти
Повали́ти з ніг *див.* повали́ти[1]
ПОВАЛИ́ТИСЯ[1]
повали́тися
◊ Повали́тися в но́ги (до ніг) *див.* повали́тися[1]

ПОВЕРНУ́ТИ
поверну́ти
◊ Переводи́ти (оберта́ти, поверта́ти, переверта́ти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жа́рти) *див.* переводи́ти
◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* поверта́ти[1]
ПОВЕРНУ́ТИСЯ
пове́рнешся
◊ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не пове́рнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.) див.* оберта́тися (5)
поверни́ся
◊ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не пове́рнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.) див.* оберта́тися (5)
поверну́ся
◊ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́ся, не оберни́ся, не пове́рнешся, не поверну́ся, не поверни́ся *і т. ін.) див.* оберта́тися (5)
поверну́тися
◊ Ні́де (ні́як) [було́] поверну́тися *див.* поверта́тися[1]
◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]
ПОВЕРТА́ТИ[1]
поверта́ти
◊ Переводи́ти (оберта́ти, поверта́ти, переверта́ти *і т. ін.)* / перевести́ (оберну́ти, поверну́ти, переверну́ти *і т. ін.)* на жарт (на жа́рти) *див.* переводи́ти
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* поверта́ти[1]
ПОВЕРТА́ТИСЯ[1]
поверта́тися
◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]
ПОВЕ́РХ
пове́рх
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́
ПОВЕРХНЕ́ВИЙ
поверхне́вий
△ Поверхне́вий на́тяг *див.* на́тяг (1)
ПОВЕСТИ́[1]
повести́
◊ Пово́дити / повести́ но́сом (но́сами) *див.* пово́дити[1]

ПО́ВЗАТИ
по́взати
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.) див.* ла́зити (2)
ПОВЗТИ́
повзе́
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під нога́ми *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
ПОВИСА́ТИ
повиса́ти
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути в пові́трі (між не́бом і земле́ю) *див.* ви́сіти (7)
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
ПОВИ́СНУТИ
пови́снути
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути в пові́трі (між не́бом і земле́ю) *див.* ви́сіти (7)
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
ПОВІДКИДА́ТИ
повідкида́ти
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* повідкида́ти
ПОВІ́СИТИ
пові́сити
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
ПОВІ́ТРЯ
пові́трі
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути в пові́трі (між не́бом і земле́ю) *див.* ви́сіти (7)
◊ Носи́тися в пові́трі *див.* носи́тися (1)
ПОВІ́ШАТИ
пові́шати
◊ Пові́шати носи́ *див.* пові́шати
ПОВІ́ЯТИ
пові́яв
◊ Пові́яв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м), *безос.*> *див.* ві́тер (18)
пові́яло
◊ Пові́яв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м), *безос.*> *див.* ві́тер (18)
ПО́ВНИЙ
по́вна
◊ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.)* кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (7)

по́вний
◊ Абсолю́тний (по́вний) нуль *див.* нуль (4)
по́вні
◊ Нагомоні́ти (наговори́ти, нащебета́ти *і т. ін.)* по́вну ха́ту (по́вні ву́ха) *див.* нагомоні́ти (1)
по́вному
○ В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі *(заст.* об'є́мі) *див.* о́бсяг
по́вну
◊ Нагомоні́ти (наговори́ти, нащебета́ти *і т. ін.)* по́вну ха́ту (по́вні ву́ха) *див.* нагомоні́ти (1)
ПОВО́ДИТИ[1]
пово́дити
◊ Пово́дити / повести́ но́сом (но́сами) *див.* пово́дити[1]
ПОВОДИ́ТИ
поводи́ти
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
ПОВСИХА́ТИ
повсиха́ли
◊ Щоб (боді́й) но́ги повсиха́ли <Хай (неха́й) но́ги повсиха́ють> *див.* нога́ (37)
повсиха́ють
◊ Щоб (бода́й) но́ги повсиха́ли <Хай (неха́й) но́ги повсиха́ють> *див.* нога́ (37)
ПОГА́НИЙ
пога́ній
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
ПОГА́НО
пога́но
◊ Ле́гко (пога́но, недо́бре *і т. ін.)* лежи́ть *див.* лежа́ти (10)
ПОГА́СЛИЙ
пога́слий
△ Зга́слий (пога́слий, неді́ючий) вулка́н *див.* вулка́н (3)
ПОГИ́БЕЛЬ
поги́белі
◊ Поги́белі на те́бе (на вас, на нього *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* поги́бель
ПО́ГЛЯД
по́гляд
Наці́лити / наці́лювати о́чі (зір, по́гляд) *див.* наці́лювати (1)
◊ Оберта́ти / оберну́ти [свої́] о́чі (по́гляд, зо́ри *і т. ін.) див.* оберта́ти (2)
по́глядом
Наці́люватися / наці́литися очи́ма (по́глядом) *див.* наці́люватися (1)
◊Низа́ти очи́ма (по́глядом) *див.*низа́ти (1)
◊ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.) див.* ни́шпорити (1)
◊ Оббі́гти / оббіга́ти очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* оббіга́ти (1)

◊ Обво́дити (огорта́ти) / обвести́ (огорну́ти) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обво́дити (3)
◊ Обдава́ти / обда́ти очи́ма (по́глядом) *див.* обдава́ти (1)
◊ Обдаро́вувати (одаро́вувати) / обдарува́ти по́глядом (у́смішкою, по́смішкою *і т. ін.) див.* обдаро́вувати (1)
◊ Обійма́ти (обніма́ти) / обійня́ти (обня́ти) по́глядом (о́ком, очи́ма *і т. ін.) див.* обійма́ти (1)
◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обма́цувати (1)

ПОГОЛИ́ТИ
поголи́ти
◊ Поголи́ти (обголи́ти) ло́ба (чу́ба, чупри́ну *і т. ін.), див.* поголи́ти

ПОГРА́ТИ
погра́ти
◊ Погра́ти на не́рвах *див.* погра́ти

ПОДАВА́ТИ[1]
подава́ти
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
Подава́ти на́тяк *див.* подава́ти[1]

ПОДА́ТИ
пода́ти
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

ПОДА́ТИСЯ
пода́тися
◊ Нема́ куди́ пода́тися *див.* нема́ (33)

ПОДАТКО́ВИЙ
податко́вий
△ Податко́вий о́блік *див.* о́блік (3)

ПОДА́ТОК
пода́ток
△ Натура́льний пода́ток *див.* пода́ток
△ Непрями́й пода́ток *див.* пода́ток

ПОДІ́БНИЙ
поді́бного
◊ Нічо́го поді́бного *див.* нічо́го (3)

ПОДІ́ТИ
поді́ти
◊ Ні́де гріха́ ді́ти (поді́ти) *див.* діва́ти (2)
◊ Ні́де пра́вди поді́ти *див.* поді́нути

ПОДІ́ЯТИ
поді́єш
◊ Що [ж] (нічо́го не) поді́єш *див.* поді́яти

ПОЕТИ́ЧНИЙ
поети́чна
◊ Поети́чна нату́ра (вда́ча) *див.* нату́ра (4)

ПОЄДНА́ТИ
поєдна́ти
Поє́днувати / поєдна́ти непоє́днуване *див.* поє́днувати

ПОЄ́ДНУВАТИ
поє́днувати
Поє́днувати / поєдна́ти непоє́днуване *див.* поє́днувати

ПОЖДА́НИКИ
пожда́никами
◊ Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами) *див.* годува́ти (6)

ПОЗАЗЕ́МНИЙ
позазе́мна
Позазе́мна (неземна́) цивіліза́ція *див.* цивіліза́ція

ПОЗБИВА́ТИ
позбива́ти
Позбива́ти з ніг *див.* позбива́ти

ПОЗБИВА́ТИСЯ
позбива́тися
◊ З ніг позбива́тися *див.* позбива́тися

ПОЗВА́ЛЮВАТИ
позва́лювати
Позва́лювати з ніг *див.* позва́лювати

ПОЗІ́Р
позі́р
◊ [І] на пози́р нема́ (нема́є) *див.* нема́ (21)

ПОЗНА́ЧИТИСЯ
позна́чилося
◊ Не позна́чилося нічо́го *див.* познача́тися

ПОЗРИВА́ТИСЯ
позрива́тися
◊ Позрива́тися на [рі́вні] но́ги *див.* позрива́тися

ПОКАЗА́ТИ
показа́ти
◊ Не пока́зувати / не показа́ти ноги́ *див.* пока́зувати
◊ Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти *і т. ін.*) / не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти *і т. ін.*) но́са *див.* пока́зувати
◊ Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя *див.* пока́зувати
◊ Пока́зувати / показа́ти но́са *див.* пока́зувати

ПОКА́ЗНИК
показники́
△ Об'єкти́вні показники́ *див.* пока́зник

ПОКА́ЗУВАТИ
пока́зувати
◊ Не пока́зувати / не показа́ти ноги́ *див.* пока́зувати
◊ Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти *і т. ін.*) / не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти *і т. ін.*) но́са *див.* пока́зувати

◊ Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя *див.* пока́зувати
◊ Пока́зувати / показа́ти но́са *див.* пока́зувати

ПО́КИ
по́ки
◊ По́ки (до́ки) но́сять (слу́жать) но́ги *див.* нога́ (32)

ПОКЛАДА́ТИ
поклада́ти
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)

ПОКЛА́СТИ[1]
покла́сти
◊ [І] на зуб нічого покла́сти *див.* покла́сти[1]
◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.*) / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.*) на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)
◊ Кла́сти / покла́сти (*рідко* положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (23)
◊ Нема́ (нема́є) чого́ в рот покла́сти *див.* покла́сти[1]
◊ Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки *див.* покла́сти[1]

ПОКЛІ́Н
поклі́н
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
Дозе́мний (земни́й, низьки́й *і т. ін.*) уклі́н (поклі́н) *див.* уклі́н

ПОКЛОНИ́ТИСЯ[1]
поклони́тися
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* кла́нятися (1)

ПОКЛОНЯ́ТИСЯ
поклоня́тися
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* кла́нятися (1)

ПОКЛЬО́ВУВАТИ
поклько́вувати
◊ Клюва́ти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом *див.* клюва́ти (1)

ПОКО́РЧИТИ
поко́рчило
◊ Щоб (боді́й) но́ги поко́рчило <Хай (неха́й) но́ги поко́рчить> *див.* поко́рчити

поко́рчить

◊ Щоб (бода́й) но́ги поко́рчило <Хай (неха́й) но́ги поко́рчить> *див.* поко́рчити

ПОКРИВА́ТИ

покрива́є

Ніч (ні́чка, тьма, те́мрява *і т. ін.)* покрива́є / покри́є (покри́ла) *див.* ніч (4)

покрива́ти

Осипа́ти (обдава́ти, покрива́ти *і т. ін.)* / оси́пати (обда́ти, покри́ти *і т. ін.)* поцілу́нками *див.* осипа́ти

◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти

ПОКРИВА́ТИСЯ

покрива́тися

◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися

ПОКРИ́ТИ

покри́є

Ніч (ні́чка, тьма, те́мрява *і т. ін.)* покрива́є / покри́є (покри́ла) *див.* ніч (4)

покри́ла

Ніч (ні́чка, тьма, те́мрява *і т. ін.)* покрива́є / покри́є (покри́ла) *див.* ніч (4)

покри́ти

Осипа́ти (обдава́ти, покрива́ти *і т. ін.)* / оси́пати (обда́ти, покри́ти *і т. ін.)* поцілу́нками *див.* осипа́ти

◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти

ПОКРИ́ТИСЯ

покри́тися

◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися

◊ Покри́тися тьмо́ю ві́чної но́чі *див.* покрива́тися

ПОКРУТИ́ТИ

покрути́ти

◊ Крути́ти / покрути́ти но́сом *див.* крути́ти (14)

ПОКУ́ТА

поку́ту

◊ Нести́ поку́ту *див.* нести́ (9)

ПОЛАМА́ТИ

полама́ло

Бода́й тобі ру́ки й но́ги полама́ло! *див.* полама́ти

полама́ти

◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти *і т. ін.)* зу́би *див.* лама́ти (3)

ПОЛАТА́ТИ

полата́ти

◊ Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки *(рідко* ре́бра) *див.* полата́ти

ПО́ЛЕ

по́ля

◊ На́шого (ва́шого, ї́хнього *і т. ін.)* по́ля я́года (я́гідка, я́гідки) *див.* я́года

ПОЛИВА́ТИ

полива́ти

◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти (1)

◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

ПОЛИ́В'ЯНИЙ

поли́в'яним

◊ Тю́тя з поли́в'яним но́сом *див.* тю́тя

ПОЛИ́ТИ

поли́ти

◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти (1)

◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

ПОЛИ́ТИЙ

поли́тий

◊ Поли́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* поли́тий

ПОЛІ́ЗТИ

полі́зти

◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)

ПОЛІ́Т

польо́ту

◊ Птах (пти́ця) не на́шого польо́ту *див.* птах

ПОЛІ́ТИКА

полі́тика

△ Нова́ економі́чна полі́тика *див.* полі́тика

△ Полі́тика неприєдна́ння *див.* полі́тика

ПОЛІТИ́ЧНИЙ

політи́чна

Політи́чна на́ція *див.* на́ція (1)

ПОЛК

по́лку

◊ На́шого по́лку прибуло́ *див.* прибува́ти

ПОЛОЖИ́ТИ

положи́ти

◊ Кла́сти / покла́сти *(рідко* положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (23)

ПОЛО́Н

поло́н

◊ Вавило́нський (єги́петський) поло́н <Єги́петська нево́ля> *див.* поло́н

ПОЛОСНУ́ТИ

полосну́ти

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ноже́м по се́рцю полосну́ти *див.* полосну́ти

ПОЛУ́ДА

полу́да

◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да *(рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, спливла́ *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х> *див.* полу́да

ПО́ЛУМ'Я

по́лум'ям

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* по́лум'ям обгорну́ло / обгорта́є *див.* обгорта́ти (2)

ПОЛЯ́РНИЙ

поля́рна

△ Поля́рна ніч *див.* ніч (10)

ПОМА́ЦАТИ

пома́цати

◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обма́цувати (1)

ПО́МИН

поми́ні

◊ І по́мину (і в поми́ні) нема́ (нема́є) *див.* нема́ (24)

по́мину

◊ І по́мину (і в поми́ні) нема́ (нема́є) *див.* нема́ (24)

ПОМИНА́ТИ[1]

помина́ти

◊ Помина́ти / пом'яну́ти до́брим (незли́м, ти́хим *і т. ін.)* сло́вом *див.* помина́ти[1]

ПОМІ́ТНИЙ

помі́тний

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невигі́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)

ПОМ'ЯНУ́ТИ

пом'яну́ти

◊ Помина́ти / пом'яну́ти до́брим (незли́м, ти́хим *і т. ін.)* сло́вом *див.* помина́ти[1]

ПОНАТИРА́ТИ

понатира́ти

◊ Натира́ти (набива́ти) / понатира́ти мозолі́ <Нате́рти не одного́ мозоля́> *див.* натира́ти (1)

ПОНЕДІ́ЛОК
понеді́лок
△ Облúваний понеді́лок *див.* понеді́лок
ПОНЕСТИ́
понесла́
◊ Чорт (ді́дько, нечúстий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
понесли́
◊ Самі́ но́ги несу́ть (но́сять) / понесли́ *див.* нога́ (34)
понесло́
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́
понести́
◊ Баляндра́си понести́ / нести́ *див.* понести́
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х пле́ча́х (на собі́) *див.* виво́зити (3)
◊ Понести́ / нести́ на язика́х *див.* понести́
понесу́ть
◊ Куди́ но́ги несу́ть / понесу́ть *див.* нога́ (8)
поні́с
◊ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.)* поні́с *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
ПО́НЮХ
по́нюх
◊ Ні за поню́шку (за по́нюх, за нюх) табаки *(рідше* тютюну́) *див.* поню́шка
ПОНЮ́ХАТИ
поню́хати
◊ [І] не ню́хати / не поню́хати (не наню́хатися) по́роху *див.* ню́хати (1)
◊ Ню́хати по́рох <Поню́хати по́рох (по́роху)> <Наню́хатися по́роху> *див.* ню́хати (2)
ПОНЮ́ШКА
поню́шку
◊ Ні за поню́шку (за по́нюх, за нюх) табаки *(рідше* тютюну́) *див.* поню́шка
ПООББИВА́ТИ
пооббива́ти
◊ Оббива́ти / пооббива́ти каблуки́ *див.* каблу́к (2)

ПОПАДА́ТИ
попада́ти
◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.)* / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.)* на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)
◊ Попа́сти / попада́ти в нела́ску *(рідше* в опа́лу, в неми́лість) *див.* попада́ти
ПОПА́СТИ[1]
попа́сти
◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.)* / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.)* на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)
◊ Попа́сти па́льцем у не́бо *див.* попада́ти
◊ Попа́сти / попада́ти в нела́ску *(рідше* в опа́лу, в неми́лість) *див.* попада́ти
ПОПЕРЕ́К[2]
попере́к
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
ПО́ПИТ
по́пит
△ Нерегульо́ваний по́пит *див.* по́пит
ПО́ПІЛ
по́піл
◊ Згоря́ти (згора́ти, перетво́рюватися, оберта́тися) / згорі́ти (перетвори́тися, оберну́тися) на (в) по́піл *див.* згоря́ти (2)
◊ Перетво́рювати (оберта́ти) / перетвори́ти (оберну́ти) у (на) по́піл *див.* перетво́рювати
ПОПЛИВТИ́
попливти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
ПОПЛИСТИ́
поплисти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
ПОПЛУ́ТАТИ
поплу́тав
◊ Лихи́й *(рідше* нечи́стий, ді́дько *і т. ін.)* попу́тав (поплу́тав) *див.* лихи́й[1] (6)
ПОПОВЗТИ́
попо́вз
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під нога́ми *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)

ПОПОВОДИ́ТИ
поповоди́ти
◊ Поповоди́ти за ніс *див.* поповоди́ти
ПОПРОСТЯГА́ТИ
попростяга́ти
◊ Попростяга́ти но́ги *див.* попростяга́ти
ПОПСУВА́ТИ
попсува́ти
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.)* кро́ві *див.* попсува́ти
ПОПУ́ТАТИ
попу́тав
◊ Лихи́й *(рідше* нечи́стий, ді́дько *і т. ін.)* попу́тав (поплу́тав) *див.* лихи́й[1] (6)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лихи́й *(рідше* нечи́стий, біс *і т. ін.)* попу́тав *див.* лихи́й[1] (8)
ПОРА́
пора́
Недале́ка пора́ <Недале́кий час> *див.* пора́
ПОРА́ДА
пора́ди
Нема́ (нема́є) пора́ди *див.* нема́ (10)
ПОРИ́НУТИ
пори́нути
Пори́нути в нірва́ну *див.* поринáти
ПОРІ́Г
порі́г
◊ Оббива́ти (обтира́ти) / обби́ти (обте́рти) поро́ги (порі́г) *див.* оббива́ти (1)
поро́ги
◊ Оббива́ти (обтира́ти) / обби́ти (обте́рти) поро́ги (порі́г) *див.* оббива́ти (1)
ПОРОБИ́ТИ
поро́биш
Ні́чо́го не зро́биш (не поро́биш) <Що [ж ти] зро́биш (поро́биш)> *див.* зроби́ти (8)
ПОРО́ДА
поро́да
△ Нафтоно́сна поро́да *див.* поро́да
ПОРО́ЖНІЙ
поро́жнє
◊ Перелива́ти з пусто́го [та] в поро́жнє (з поро́жнього в непо́вне) *див.* перелива́ти
поро́жнього
◊ Перелива́ти з пусто́го [та] в поро́жнє (з поро́жнього в непо́вне) *див.* перелива́ти
ПО́РОХ[1]
по́рох
◊ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (сті́п) свої́х] *див.* обтру́шувати

ПО́РОХ[2]
по́рох
◊ Ню́хати по́рох <Поню́хати по́рох (по́роху)> <Нанню́хатися по́роху> *див.* ню́хати (2)
по́роху
◊ [І] не ню́хати / не поню́хати (не нанню́хатися) по́роху *див.* ню́хати (1)
◊ Ню́хати по́рох <Поню́хати по́рох (по́роху)> <Нанню́хатися по́роху> *див.* ню́хати (2)
ПОРУЧИ́ТИСЯ
поручи́тися
Хто пору́читься (мо́же поручи́тися) <Ніхто́ не мо́же (не міг, не змо́же *і т. ін.*) поручи́тися> *див.* поруча́тися
пору́читься
Хто пору́читься (мо́же поручи́тися) <Ніхто́ не мо́же (не міг, не змо́же *і т. ін.*) поручи́тися> *див.* поруча́тися
ПОСИ́ДІТИ
поси́діти
Поси́діти ніч *див.* поси́діти
ПОСИЛА́ТИ
посила́ти
Посила́ти / посла́ти до шко́ли (в нау́ку, *рідко* по нау́ку) *див.* посила́ти
ПОСІДА́ННЯ
посіда́ння
Дістава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.*) / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.*) в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* дістава́ти (1)
ПОСІ́СТИ[1]
посі́ло
◊ Го́ре (ли́хо, нещáстя *і т. ін.*) посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
ПОСІ́ЯТИ
посі́яти
◊ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.*) *див.* сі́яти
◊ Сі́яти / посі́яти недові́ру (недові́р'я) *див.* сі́яти
ПОСЛА́ТИ[1]
посла́ти
Посила́ти / посла́ти до шко́ли (в нау́ку, *рідко* по нау́ку) *див.* посила́ти
ПОСЛІ́ДОК
послі́дком
Послі́дком несправедли́вості *див.* послі́док
ПО́СМІШКА
по́смішка
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розплила́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
по́смішкою
◊ Обдаро́вувати (одаро́вувати) / обдарува́ти по́глядом (у́смішкою, по́смішкою *і т. ін.*) *див.* обдаро́вувати (1)
ПОСПІША́ТИ
поспіша́ти
Поспіша́ти ні́куди *див.* поспіша́ти
ПОСПУСКА́ТИ
поспуска́ти
◊ Поспуска́ти носи́ *див.* поспуска́ти
ПОСТА́ВИТИ[1]
поста́вити
Дава́ти (ста́вити) / да́ти (поста́вити) обі́д *див.* дава́ти (20)
◊ Поста́вити на [рі́вні] но́ги *див.* поста́вити[1]
◊ Поста́вити / ста́вити догори́ нога́ми *див.* поста́вити[1]
◊ Ста́вити / поста́вити на широ́ку но́гу *див.* ста́вити
ПОСТІ́ЙНИЙ
пості́йний
△ Постійний нейтралі́те́т *див.* нейтралі́те́т (1)
ПОСТІ́Л
постоло́м
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
ПО́СТІ́ЛЬ
посте́лі
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ *(рідко* обля́гти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
ПОСТОЛИ́
постоло́м
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
ПОТИКА́ТИ
потика́й
◊ Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай *і т. ін.*) но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со) *див.* су́нути
потика́ти
◊ Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти *і т. ін.*) / не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти *і т. ін.*) но́са *див.* пока́зувати
ПОТИ́ЛИЦЯ
поти́лицю
◊ Натовкти́ [під] боки́ ([в] поти́лицю) *див.* натовкти́ (2)
ПОТІ́К
пото́ком
Нескінче́нним (безпере́рвним, нестри́мним *і т. ін.*) пото́ком *див.* поті́к
ПОТКНУ́ТИ
поткну́ти
◊ Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти *і т. ін.*) / не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти *і т. ін.*) но́са *див.* пока́зувати
ПОТРА́ПИТИ
потра́пити
◊ Потрапля́ти / потра́пити в но́гу *див.* потрапля́ти
ПОТРАПЛЯ́ТИ
потрапля́ти
◊ Потрапля́ти / потра́пити в но́гу *див.* потрапля́ти
ПОТРЕ́БА
потре́би
Ре́чі (предме́ти, това́ри) пе́ршої необхі́дності (потре́би) *див.* річ[1]
ПОТРІ́БЕН
потрі́бен
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ *(рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.*) *див.* нога́ (33)
ПОТРІ́БНИЙ
потрі́бний
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ *(рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.*) *див.* нога́ (33)
ПОТРІ́БНО
потрі́бно
Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг *і т. ін.*) *див.* потрі́бно
ПОТЯГНУ́ТИ
потя́гне
◊ Недо́вго потя́гне (протя́гне) *див.* потягну́ти
потягну́ти
◊ Не потягну́ти ніг *див.* потягну́ти
◊ Потягну́ти но́ги (чо́боти) *див.* потягну́ти
ПОТЯГТИ́
потя́гне
◊ Недо́вго потя́гне (протя́гне) *див.* потягну́ти
ПОХНЮ́ПИТИ
похню́пити
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
ПОХО́ЖИЙ
похо́жий
◊ Схо́жий (похо́жий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.*) *див.* схо́жий[1]
ПОЦІЛУ́НОК
поцілу́нками
Осипа́ти (обдава́ти, покрива́ти *і т. ін.*) / оси́пати (обда́ти, покри́ти *і т. ін.*) поцілу́нками *див.* осипа́ти
ПОЧЕПИ́ТИ
почепи́ти
◊ Начепи́ти (почепи́ти) торби́ *див.* начі́плювати (1)

ПОЧЕ́СНИЙ
поче́сний
△ Поче́сний (нешта́тний) ко́нсул *див.* ко́нсул (1)
ПОЧУВА́ТИ
почува́ти
◊ Не чу́ти (не відчува́ти, не почува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні ру́чок, ні пу́чок не чу́ти> *див.* чу́ти
ПОЧУ́ТИ
почу́ти
◊ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
ПОЧУТТЯ́
почуття́
Націона́льні почуття́ *див.* почуття́
ПОША́НА
поша́на
Моя́ (на́ша) поша́на *див.* поша́на
ПОШИВА́ТИСЯ
пошива́тися
◊ Пошива́тися / поши́тися в ніщо́ *див.* пошива́тися
ПОШИ́ТИСЯ[1]
поши́тися
◊ Пошива́тися / поши́тися в ніщо́ *див.* пошива́тися
ПОШКОДУВА́ТИ
пошкодува́ла
Приро́да дала́ *що* <Приро́да наділи́ла (обдарува́ла, одарува́ла *і т. ін.*) *чим*> <Приро́да не пошкодува́ла *чого*> *див.* приро́да
ПО́ЯС
по́яс
◊ Бра́ти / взя́ти но́ги на пле́чі (в ру́ки, за по́яс) *див.* бра́ти (104)
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* кла́нятися (1)
△ Ніва́льний по́яс *див.* по́яс
ПОЯСНИ́Й
поясни́й
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н) *див.* віддава́ти (25)
ПРА́ВДА
пра́вдами
◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда
пра́вди
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.*) пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
◊ Ні́де пра́вди поді́ти *див.* поді́нути
◊ У нога́х пра́вди нема́ (нема́є) *див.* нема́ (71)

ПРА́ВИТИ[3]
пра́вити
◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, пritе́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати
ПРА́ВО
пра́ва
△ Но́рма пра́ва *див.* но́рма (4)
пра́во
△ Об'єкти́вне пра́во *див.* пра́во
Пра́во пе́ршої но́чі *див.* пра́во
ПРАВОВИ́Й
правови́й
△ Правови́й нігілі́зм *див.* нігілі́зм (1)
ПРАХ
прах
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розвіювати, вали́ти *і т. ін.*) / оберну́ти (розби́ти, розвія́ти, звали́ти *і т. ін.*) на (у) прах (*рідко* на пил) *див.* оберта́ти (3)
◊ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (стіп) свої́х] *див.* обтру́шувати
ПРАЦІВНИ́К
працівни́к
Науко́вий працівни́к *див.* працівни́к
ПРА́ЦЯ
пра́ці
Науко́ва організа́ція пра́ці *див.* організа́ція
ПРЕДМЕ́Т
предме́ти
Ре́чі (предме́ти, това́ри) пе́ршої необхі́дності (потре́би) *див.* річ[1]
ПРЕДСТАВНИ́ЦТВО
представни́цтва
△ Но́рма представни́цтва *див.* но́рма (5)
ПРЕЗУ́МПЦІЯ
презу́мпція
△ Презу́мпція невинува́тості *див.* презу́мпція
ПРЕКЛОНИ́ТИ
преклони́ти
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, встава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися
ПРЕКЛОНЯ́ТИ
преклоня́ти
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

ПРЕ́МІЯ
пре́мія
△ Но́белівська пре́мія *див.* пре́мія
ПРИБА́ВИТИ
приба́вити
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)
ПРИБАВЛЯ́ТИ
прибавля́ти
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) га́зу <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2] (7)
ПРИБУ́ТИ[1]
прибуло́
◊ На́шого по́лку прибуло́ *див.* прибува́ти
ПРИБУ́ТОК
прибу́тку
△ Но́рма прибу́тку *див.* но́рма (6)
прибу́ток
△ Нерозподі́лений прибу́ток *див.* прибу́ток
ПРИВА́ТНИЙ
прива́тне
△ Прива́тне обвинува́чення *див.* обвинува́чення (1)
ПРИВОЛІКТИ́
приволокла́
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)
ПРИВОЛОКТИ́
приволокла́
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)
ПРИДА́ТИ
прида́ти
◊ Прида́ти ходи́ в но́ги *див.* придава́ти
ПРИЙМА́ТИ
прийма́ти
◊ Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами *див.* прийма́ти
ПРИЙНЯ́ТИ
прийня́ти
◊ Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами *див.* прийма́ти
ПРИЙТИ́
прийти́
◊ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)
прийшо́в
◊ Сон налягає (нахо́дить, прихо́дить *і т. ін.*) / налі́г (найшо́в, прийшо́в *і т. ін.*) *див.* сон[1]

ПРИЙТИ́СЯ
прийти́ся
◇ Прийти́ся до се́рця (*рідше* по но́рову) *див.* прихо́дитися

ПРИКИПА́ТИ
прикипа́ють
◇ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (прирослі́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.) див.* нога́ (29)

ПРИКИПІ́ТИ
прикипі́ли
◇ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (прирослі́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.) див.* нога́ (29)

ПРИКЛАДНИ́Й
прикладні́
△ Прикладні́ нау́ки *див.* нау́ка (3)

ПРИНЕСТИ́
принесла́
◇ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)
◇ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
принесли́
◇ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
принесло́
◇ Ли́хо несе́ / принесло́ *див.* ли́хо[1] (6)
принести́
◇ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)
прині́с
◇ Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с *див.* бог (4)
◇ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

ПРИНО́СИТИ
прино́сити
◇ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)

ПРИНЦ
принц
Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.) див.* коро́ль (1)

ПРИПАДА́ТИ
припада́ти
Припада́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* до ніг *див.* припада́ти
Припада́ти на но́гу *див.* припада́ти

ПРИПУ́ЩЕННЯ
припу́щення
Переве́ршувати / переве́ршити сподіва́ння (сподіванки, припу́щення, обіця́нки *і т. ін.) див.* переве́ршувати

ПРИРО́ДА
приро́да
◇ До́ля (приро́да) обділи́ла (скри́вдила) *див.* до́ля[1] (3)
△ Нежива́ приро́да *див.* приро́да
Приро́да дала́ *що* <Приро́да наділи́ла (обдарува́ла, одарува́ла *і т. ін.) чим*> <Приро́да не пошкодува́ла *чого*> *див.* приро́да

ПРИРОДНИ́ЧИЙ
природни́чі
△ Природни́чі нау́ки *див.* нау́ка (4)

ПРИРОСТА́ТИ
прироста́ють
◇ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (прирослі́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.) див.* нога́ (29)

ПРИРОСТИ́
прирослі́
◇ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (прирослі́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.) див.* нога́ (29)

ПРИ́СМЕРК
при́смерк
При́смерки спуска́ються (насува́ються, напліва́ють *і т. ін.)* <При́смерк спуска́ється (насува́ється, наплива́є *і т. ін.)*> *див.* при́смерки

ПРИ́СМЕРКИ
при́смерки
При́смерки спуска́ються (насува́ються, напліва́ють *і т. ін.)* <При́смерк спуска́ється (насува́ється, наплива́є *і т. ін.)*> *див.* при́смерки

ПРИСТАВА́ТИ
пристава́ти
◇ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти

ПРИСТА́ТИ
приста́ти
◇ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти

ПРИСТУПИ́ТИ
приступи́ти
◇ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти

ПРИТАСКА́ТИ
притаска́ли
◇ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

ПРИТЕ́РТИ
прите́рти
◇ Прите́рти но́са *див.* притира́ти
◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ПРИТИРА́ТИ
притира́ти
◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ПРИТИ́СНУТИ
прити́снути
◇ До нігтя прити́снути *див.* притиска́ти

ПРИХИЛИ́ТИ
прихили́ти
◇ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)
◇ Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* ра́дий

ПРИХИЛИ́ТИСЯ
прихили́тися
◇ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)

ПРИХО́ДИТИ
прихо́дити
◇ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)
прихо́дить
◇ Сон наляга́є (нахо́дить, прихо́дить *і т. ін.)* / налі́г (найшо́в, прийшо́в *і т. ін.) див.* сон[1]

ПРИЧИ́НА
причи́на
Причи́на нахо́дить *див.* причи́на
причи́ни
Без [бу́дь-якої (наймéншої, ніякої *і т. ін.)*] причи́ни *див.* причи́на

ПРО́БА
про́би
◇ Низько́ї (невисо́кої) про́би *див.* про́ба

ПРОБІ́ГТИ
пробі́гла
◊ Пробі́гла собáка пóміж ногáми *див.* собáка
ПРÓБКА
прóбку
◊ Наступáти / наступи́ти на прóбку (на кóрок, на кóрка) *див.* наступáти (5)
ПРОБЛÉМА
проблéм
◊ [Немá (немáє)] нія́ких (жóдних) проблéм *див.* немá (57)
ПРОВІДНИ́Й[1]
провіднá
◊ Аріáднина (провіднá) ни́тка *див.* ни́тка (3)
ПРОВІДНИ́Й[2]
провіднá
Провіднá недíля *див.* недíля (6)
ПРОГРАВÁТИСЯ
програвáтись
◊ Програвáтись / прогрáтись до ни́тки *див.* програвáтися
ПРОГРАМУВÁННЯ
програмувáння
△ Нейролінгвісти́чне програмувáння *див.* програмувáння
△ Об'єктно-орієнтóване програмувáння *див.* програмувáння
ПРОГРÁТИСЯ
прогрáтись
◊ Програвáтись / прогрáтись до ни́тки *див.* програвáтися
ПРОДУ́КТ
проду́кт
△ Валови́й національний проду́кт *див.* проду́кт
△ Натурáльний проду́кт *див.* проду́кт
△ Націонáльний проду́кт *див.* проду́кт
△ Чи́стий націонáльний проду́кт (дохíд) *див.* проду́кт
ПРОДУ́МАТИ
проду́мати
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) кóжне слóво (зміст кóжного слóва) *див.* обду́мувати (1)
ПРОДУ́МУВАТИ
проду́мувати
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) кóжне слóво (зміст кóжного слóва) *див.* обду́мувати (1)
ПРОЙТИ́
прóйде
◊ [Цей] нóмер не прóйде (не ви́йде) *див.* нóмер (6)
ПРОМИСЛÓВІСТЬ
промислóвість
△ Нáфтова промислóвість *див.* промислóвість
△ Нафтоперерóбна промислóвість *див.* промислóвість
ПРОМИ́ТИЙ
проми́тої
◊ Немá (немáє) проми́тої води́ *див.* немá (58)
ПРОМÓКЛИЙ
промóклий
◊ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промóклий
ПРОМÓКНУТИ
промóкнути
◊ Промóкнути (змóкнути) до ни́тки (до ни́точки, до сорóчки, до [сáмих] сорочóк) *див.* промокáти[1]
ПРОМОЧИ́ТИ
промочи́ти
Промочи́ти до ни́тки (до кістóк, до сорóчки, до тíла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промóчувати
ПРОПАДÁТИ
пропадáє
◊ Де нáше (вáше, йогó *і т. ін.)* не пропадáло *(рідше* не пропадáє) *див.* наш (1)
пропадáло
◊ Де нáше (вáше, йогó *і т. ін.)* не пропадáло *(рідше* не пропадáє) *див.* наш (1)
ПРОПОРЦІ́ЙНИЙ
пропорці́йний
△ Обéрнено пропорці́йний *(рідко* пропорціонáльний) *див.* пропорці́йний
ПРОПОРЦІОНÁЛЬНИЙ
пропорціонáльний
△ Обéрнено пропорці́йний *(рідко* пропорціонáльний) *див.* пропорці́йний
ПРОПХÁТИСЯ
пропхáтися
◊ [І] перепели́ці нíкуди пропхáтися *див.* пропихáтися
ПРОРВÁТИ
прорвáло
◊ Прорвáло нéбо *див.* прориваáти[1]
ПРОСВІ́ТЛИЙ
просві́тлої
◊ Немá (немáє, не булó) [і] прóсвітку (просві́тлої годи́ни) *див.* немá (46)
ПРÓСВІТОК
прóсвітку
◊ Немá (немáє, не булó) [і] прóсвітку (просві́тлої годи́ни) *див.* немá (46)
ПРÓСИП
прóсипу
◊ Немá (немáє) прóсипу *див.* немá (59)
ПРÓСО
прóса
◊ Не сунь (ти́кай, потикáй, пхай *і т. ін.)* нóса до чужóго прóса (у чужé прóсо) *див.* су́нути
прóсо
◊ Не сунь (ти́кай, потикáй, пхай *і т. ін.)* нóса до чужóго прóса (у чужé прóсо) *див.* су́нути
◊ Су́нути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.)* / сунýти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свогó] нóса *(рідко* [свій] ніс) [в чужí горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)] *див.* су́нути
ПРОСПÁТИ
проспáти
◊ Проспáти [все] Цáрство Небéсне *див.* просипáти[1]
ПРÓСТІР
прóстір
△ Нульвими́рний прóстір *див.* прóстір
ПРÓСТО
прóсто
◊ Прóсто [гóлого] нéба (на землí) <*рідко* Під відкри́тим (гóлим) нéбом> *див.* нéбо (5)
ПРОСТРОМИ́ТИ
простроми́ти
◊ Ку́рці нíде (немá (немáє) де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
ПРОСТЯГÁТИ
простягáти
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витягáти (витя́гувати, простягáти, протя́гувати) нóги *див.* витягáти (7)
ПРОСТЯГНУ́ТИ
простягну́ти
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витягáти (витя́гувати, простягáти, протя́гувати) нóги *див.* витягáти (7)
ПРОСТЯГТИ́
простягти́
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витягáти (витя́гувати, простягáти, протя́гувати) нóги *див.* витягáти (7)
ПРОСУ́НУТИ
просу́нути
◊ Нíде (немá (немáє) де, нíкуди, *заст.* нíгде) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
ПРÓТИ[1]
прóти
◊ Іти́ прóти (насу́проті) *когó, чогó* <Іти́ всу́переч *когó, чогó, кому́, чому́*> *див.* іти́ (127)
○ Під недíлю <Прóти недíлі> *див.* недíля (11)
ПРÓТИ[2]
прóти
◊ Не мáти нічóго прóти *див.* мáти[2] (129)
ПРОТЯГНУ́ТИ
протя́гне
◊ Недóвго потя́гне (протя́гне) *див.* потягну́ти

протягну́ти
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги *див.* витяга́ти (7)
ПРОТЯГТИ́
протя́гне
◊ Недо́вго потя́гне (протя́гне) *див.* потягну́ти
ПРОТЯ́ГУВАТИ
протя́гувати
◊ Ви́тягти (ви́тягнути, простягти́, простягну́ти, протягну́ти) / витяга́ти (витя́гувати, простяга́ти, протя́гувати) но́ги *див.* витяга́ти (7)
ПРО́ФІЛЬ
про́філь
△ Непо́вний про́філь *див.* про́філь
ПРО́ХАНИЙ
про́ханий
Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д (1)
ПРОХІ́Д
прохо́ду
Нема́ (нема́є) прохо́ду *див.* нема́ (11)
ПРОХО́ДИТИ
прохо́дити
◊ Прохо́дити черво́ною ни́ткою (стрі́чкою) *див.* прохо́дити
ПРОЦЕ́С
проце́с
△ Нюрнберзький проце́с *див.* проце́с
ПРОЧИТА́ТИ
прочита́ти
◊ Чита́ти (вичи́тувати) / прочита́ти (ви́читати) нота́ції (нота́цію, мора́ль) *див.* чита́ти
ПРО́ШЕНИЙ
про́шений
Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д (1)
ПРО́ЩЕНИЙ
про́щена
Про́щена (Сиропу́сна) неді́ля *див.* неді́ля (7)
ПРЯ́СТИ[1]
пря́сти
◊ Пря́сти ни́тку *див.* пря́сти[1]
ПСУВА́ТИ
псува́ти
◊ Псува́ти / зіпсува́ти обі́дню *див.* псува́ти
◊ Псува́ти (тріпа́ти, ша́рпати) не́рви *див.* псува́ти
ПТАХ
птах
◊ Не на́шого пера́ (пі́р'я) птах (пта́шка) *див.* птах
◊ Птах (пти́ця) не на́шого польо́ту *див.* птах

ПТАШИ́НИЙ
пташи́ного
◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, браку́є *і т. ін.*) *див.* нема́ (70)
ПТА́ШКА
пта́шка
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця
◊ Не на́шого пера́ (пі́р'я) птах (пта́шка) *див.* птах
ПТИ́ЦЯ
пти́ця
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця
◊ Птах (пти́ця) не на́шого польо́ту *див.* птах
ПТИ́ЧИЙ
пти́чого
◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, браку́є *і т. ін.*) *див.* нема́ (70)
ПТИ́ЧКА
пти́чка
◊ Пти́чка невели́чка *див.* пти́чка
ПУЛЬС
пульс
△ Ниткоподі́бний (ниткува́тий, нитча́стий) пульс *див.* пульс
ПУНКТ
пункт
△ Обгі́нний пункт *див.* пункт
ПУСКА́ТИ
пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти в непа́м'ять *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти в о́біг *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рі́дше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
ПУСТИ́Й
пусти́й
◊ Пусти́й но́мер *див.* но́мер (5)
пусто́го
◊ Перелива́ти з пусто́го [та] в поро́жнє (з поро́жнього в непо́вне) *див.* перелива́ти
ПУСТИ́ТИ
пусти́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти в непа́м'ять *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти в о́біг *див.* пуска́ти

◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рі́дше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
ПУ́ЧКА
пу́чки
◊ Обвести́ (обкрути́ти, оберну́ти *і т. ін.*) / *рі́дше* обво́дити (обкру́чувати, оберта́ти *і т. ін.*) круг (навко́ло, довко́ла *і т. ін.*) па́льця (пу́чки) *див.* обво́дити (2)
пу́чок
◊ Не чу́ти (не відчува́ти, не почува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні ру́чок, ні пу́чок не чу́ти> *див.* чу́ти
ПХА́ТИ
пхай
◊ Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай *і т. ін.*) но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со) *див.* су́нути
П'Я́НИЙ
п'я́ний
◊ П'я́ний як ніч *див.* ніч (16)
П'ЯТА́
п'я́ти
◊ Наступа́ти / *рі́дше* наступи́ти на хвіст (на хвоста́, на п'я́ти) *див.* наступа́ти (6)
◊ Но́ги (п'я́ти) сверблять *див.* нога́ (28)
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (приросли́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.*) *див.* нога́ (29)
П'Я́ТИЙ
п'я́та
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ (*рі́дше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.*) *див.* нога́ (33)
Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг *і т. ін.*) *див.* потрі́бно
п'я́те
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ (*рі́дше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.*) *див.* нога́ (33)
П'Я́ТНИЦЯ
п'я́тниць
◊ Сім п'я́тниць (неді́ль) на ти́ждень *див.* сім
РАД[1]
рад
◊ Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* ра́дий
РА́ДА
ра́да
Ра́да націона́льної безпе́ки і оборо́ни Украї́ни *див.* ра́да

ра́ди
◊ Нема́ (нема́є, не було́) ра́ди *див.* нема́ (54)
РА́ДИЙ
ра́дий
◊ Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* ра́дий
РА́НА
ра́на
◊ Незаго́єна ра́на *див.* ра́на
◊ Незаго́йна ра́на *див.* ра́на
ра́ну
◊ Ятри́ти (роз'ятрювати, розтроюджувати, розвору́шувати *і т. ін.)* / роз'ятри́ти (розтрою́дити, розвору́шити *і т. ін.)* [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* ятри́ти
РА́ННЯ
ра́ння
◊ З (від) ра́нку (з ра́ння) до [са́мого] ве́чора (до сме́рку, до смерка́ння, дотемна́, до но́чі) *див.* ра́нок
РА́НОК
ра́нку
◊ З (від) ра́нку (з ра́ння) до [са́мого] ве́чора (до сме́рку, до смерка́ння, дотемна́, до но́чі) *див.* ра́нок
РА́СА[1]
ра́са
△ Не́гро-австрало́їдна ра́са *див.* ра́са[1]
△ Негро́їдна ра́са *див.* ра́са[1]
РА́ТИЦЯ
ра́тиці
◊ Відки́нути / відкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* відкида́ти (2)
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* повідкида́ти
РВА́ТИ
рва́ти
◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю *див.* рва́ти
РЕА́КТОР
реа́ктор
△ Нульови́й реа́ктор *див.* реа́ктор
РЕА́ЛЬНІСТЬ
реа́льність
Об'єкти́вна реа́льність (ді́йсність) *див.* реа́льність
РЕБРО́
ре́бра
◊ Обламáти / обла́мувати ре́бра (бо́ки) *див.* обла́мувати[1] (3)
◊ Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки *(рі́дко* ре́бра) *див.* полата́ти
РЕВОЛЮ́ЦІЯ
револю́ція
Науко́во-техні́чна револю́ція *див.* революція

РЕЄСТРА́ЦІЯ
реєстра́ція
△ Облі́кова реєстра́ція *див.* реєстра́ція
РЕ́ЙКА
ре́йки
◊ Перево́дити / перевести́ на нові́ (і́нші) ре́йки *див.* перево́дити
РЕ́ЧЕННЯ
ре́чення
△ Непо́вне ре́чення *див.* ре́чення
△ Непоши́рене ре́чення *див.* ре́чення
РЕ́ШЕТО
ре́шетом
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти (8)
РИ́БА
ри́ба
◊ Би́тися, як (мов, ні́би *і т. ін.)* ри́ба (рибина) в саку́ (в сі́тях, в не́воді) *див.* би́тися (7)
◊ Вско́чити як ри́ба в не́від *див.* вска́кувати (7)
ри́бу
◊ Но́сом ри́бу ву́дити *див.* ву́дити[1] (1)
РИБИ́НА
риби́на
◊ Би́тися, як (мов, ні́би *і т. ін.)* ри́ба (рибина) в саку́ (в сі́тях, в не́воді) *див.* би́тися (7)
РИ́ЛО
ри́ло
◊ Верну́ти (відверта́ти) ніс (но́са, фізіоно́мію, *зневажл.* ри́ло, пи́ку) *див.* верну́ти[1] (2)
РИ́МСЬКИЙ
ри́мський
Ри́мський ніс *див.* ніс (3)
РИ́НОК
ри́нок
Нестабі́льний ри́нок *див.* ри́нок
РІ́ВНИЙ
рі́вні
◊ Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рі́вні ([рі́вні] но́ги) *див.* зрива́тися (5)
◊ Позрива́тися на [рі́вні] но́ги *див.* позрива́тися
◊ Поста́вити на [рі́вні] но́ги *див.* поста́вити[1]
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
рі́вній
◊ На рі́вній нозі́ *див.* нога́ (13)
рі́вного
◊ Нема́ (нема́є, не було́) рі́вного *див.* нема́ (55)
РІВНЯ́ННЯ
рівня́ння
△ Неозна́чене рівня́ння *див.* рівня́ння

РІГ
ро́ги
◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, притерти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати
РІД
рід
△ Ні́який рід *див.* рід
РІ́ЗАТИ
ріж
◊ Хоч ноже́м ріж *див.* рі́зати
рі́зати
◊ Без ножа́ рі́зати *див.* рі́зати
◊ Рі́зати ноже́м *див.* рі́зати
РІЗНУ́ТИ
різну́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
РІЗОНУ́ТИ
різону́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
РІК
рік
Невисоко́сний рік *див.* рік
Нови́й рік *див.* рік
Стари́й Нови́й рік *див.* рік
ро́ком
З Нови́м ро́ком *див.* рік
ро́ку
Зу́стріч Ново́го ро́ку *див.* зу́стріч (1)
РІЧ[1]
ре́чі
Ре́чі (предме́ти, това́ри) пе́ршої необхі́дності (потре́би) *див.* річ[1]
річ
◊ Ди́вна (нечу́вана, надзвича́йна *і т. ін.)* річ *див.* річ[1]
◊ Річ неможли́ва *див.* річ[1]
РІЧ[2]
річ
◊ Оберта́ти сло́во (річ, розмо́ву *і т. ін.) див.* оберта́ти (1)
РОБ
ро́бом
○ Яки́м (ні́яким, яки́мсь) ро́бом *див.* роб
РОБИ́ТИ
роби́ти
◊ Від (з) ні́чого роби́ти *див.* роби́ти
◊ Ні́чого роби́ти *див.* роби́ти
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
РОБО́ЧИЙ
робо́чий
△ Необхі́дний робо́чий час *див.* час

РОГОВИ́Й
рогова́
△ Рогова́ обма́нка *див.* обма́нка (1)
РО́ДИЧ
ро́дичі
△ Непрямі́ ро́дичі *див.* ро́дич
РОДО́ВИЩЕ
родо́вище
△ На́фтове родо́вище *див.* родо́вище
РОЗБИВА́ТИ
розбива́ти
◇ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рі́дко* на пил) *див.* оберта́ти (3)
◇ Розбива́ти / розби́ти ніс (но́са) *див.* розбива́ти
РОЗБИ́ТИ
розби́ти
◇ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рі́дко* на пил) *див.* оберта́ти (3)
◇ Розбива́ти / розби́ти ніс (но́са) *див.* розбива́ти
РО́ЗБІР
розбо́ру
◇ Ні́кому нема́ (нема́є) розбо́ру *див.* нема́ (68)
РО́ЗБРАТ[1]
ро́збрат
◇ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.)* *див.* сі́яти
ро́збрату
◇ Я́блуко ро́збрату (чвар, незго́ди) *див.* я́блуко
РОЗВАЖА́ТИ
розважа́ти
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВА́ЖИТИ[1]
розва́жити
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВЕРЗА́ТИСЯ
розверза́ється
◇ Не́бо розверза́ється (розверза́лося) / розве́рзлося *див.* не́бо (4)
розверза́лося
◇ Не́бо розверза́ється (розверза́лося) / розве́рзлося *див.* не́бо (4)
РОЗВЕ́РЗТИСЯ
розве́рзлося
◇ Не́бо розверза́ється (розверза́лося) / розве́рзлося *див.* не́бо (4)
РОЗВЕРНУ́ТИСЯ
розверну́тися
◇ Розверну́тися ні́як (не мо́жна) *див.* розверта́тися
РОЗВІ́ЮВАТИ
розві́ювати
◇ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рі́дко* на пил) *див.* оберта́ти (3)
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВІ́ЯТИ
розві́яти
◇ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рі́дко* на пил) *див.* оберта́ти (3)
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВО́ДИТИ
розво́дити
◇ Нудо́ту розво́дити *див.* розво́дити
РОЗВОРУШИ́ТИ
розворуши́ти
◇ Я́три́ти (роз'я́трювати, розтрою́джувати, розвору́шувати *і т. ін.)* / роз'я́три́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.)* [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* я́три́ти
РОЗВОРУ́ШУВАТИ
розвору́шувати
◇ Я́три́ти (роз'я́трювати, розтрою́джувати, розвору́шувати *і т. ін.)* / роз'я́три́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.)* [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* я́три́ти
РОЗГАНЯ́ТИ
розганя́ти
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗГЛА́ДЖУВАТИ
розгла́джувати
Розгла́джувати / розгла́дити чоло́ (обли́ччя, ши́ю, що́ки *і т. ін.)* *див.* розгла́джувати
РОЗГЛА́ДИТИ
розгла́дити
Розгла́джувати / розгла́дити чоло́ (обли́ччя, ши́ю, що́ки *і т. ін.)* *див.* розгла́джувати
РОЗГЛЯ́ДИНИ
розгля́дини
◇ На огля́дини *(діал.* на обзо́рини, на розгля́дини) *див.* огля́дини
РОЗГО́НИТИ
розго́нити
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗГОРНУ́ТИСЯ
розгорну́тися
◇ Ні́де розгорну́тися *див.* розгорта́тися
РОЗГУЛЯ́ТИСЯ
розгуля́тися
◇ Ні́де розгуля́тися о́ку *див.* розгу́люватися
РОЗДУ́МУВАТИ
розду́муючи
◇ Недо́вго розду́муючи <Не розду́муючи до́вго> *див.* розду́мувати
РОЗЖА́РЮВАННЯ
розжа́рювання
△ Ни́тка розжа́рювання *див.* ни́тка (1)
РОЗІБРА́ТИ
розібра́ли
◇ Лю́ди ніч [по шматка́х] розібра́ли *див.* лю́ди (7)
розібра́ти
◇ Ніч розібра́ти *див.* розбира́ти
РОЗІГНА́ТИ
розігна́ти
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗКЛА́СТИ
розкла́сти
◇ Кла́сти / покла́сти *(рі́дко* положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (23)
РОЗКРИВА́ТИ
розкрива́ти
◇ Відкрива́ти (розкрива́ти) / відкри́ти (розкри́ти) обі́йми *див.* відкрива́ти (14)
◇ Розкрива́ти / розкри́ти обі́йми *див.* розкрива́ти
РОЗКРИ́ТИ
розкри́ти
◇ Відкрива́ти (розкрива́ти) / відкри́ти (розкри́ти) обі́йми *див.* відкрива́ти (14)
◇ Розкрива́ти / розкри́ти обі́йми *див.* розкрива́ти
РОЗКРИ́ТИЙ
розкри́тими
◇ З розкри́тими *(рі́дше* відкри́тими, розпросте́ртими *і т. ін.)* обі́ймами *див.* обі́йми (1)
◇ Прийма́ти (зустріча́ти) / прийня́ти (зустрі́ти, зустрі́нути) з розкри́тими обі́ймами *див.* прийма́ти

РОЗМНО́ЖЕННЯ
розмно́ження
△ Нестате́ве розмно́ження *див.* розмно́ження
РОЗМО́ВА
розмо́вою
Оберта́тися / оберну́тися зі слова́ми (зі сло́вом, з розмо́вою *і т. ін.*) *див.* оберта́тися (3)
розмо́ву
◊ Оберта́ти сло́во (річ, розмо́ву *і т. ін.*) *див.* оберта́ти (1)
РОЗМОТА́ТИ
розмота́ти
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати
РОЗМО́ТУВАТИ
розмо́тувати
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати
РОЗНОСИ́ТИ
розноси́ла
◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)
РОЗНОСИ́ТИСЯ[2]
розноси́тися
◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би *і т. ін.*) [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)
РОЗПА́СТИСЯ
розпаде́ться
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.*)] полу́да (*рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, спливла́ *і т. ін.*) <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х> *див.* полу́да
розпа́лася
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.*)] полу́да (*рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, спливла́ *і т. ін.*) <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х> *див.* полу́да
РОЗПЛИВА́ТИСЯ
розплива́ється
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розпливла́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
РОЗПЛИВТИ́СЯ
розпливла́ся
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розпливла́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка

РОЗПЛИСТИ́СЯ
розплила́ся
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розпливла́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
РОЗПЛУ́ТАТИ
розплу́тати
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати
РОЗПЛУ́ТУВАТИ
розплу́тувати
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати
РОЗПОВЗА́ТИСЯ
розповза́ється
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розпливла́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
РОЗПОВЗТИ́СЯ
розповзла́ся
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розпливла́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
РОЗПРА́ВА[1]
розпра́ви
◊ Ка́ри (суда́, розпра́ви *і т. ін.*) нема́ (нема́є) *див.* нема́ (27)
РОЗПРОСТЕ́РТИЙ
розпросте́ртими
◊ З розкри́тими (*рідше* відкри́тими, розпросте́ртими *і т. ін.*) обі́ймами *див.* обі́йми (1)
РОЗПУСКА́ТИ
розпуска́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти на обли́ччі у́смішку *див.* розпуска́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти ню́ні (рю́мси) *див.* розпуска́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти себе́ (свої́ не́рви, своє́ се́рце *і т. ін.*) *див.* розпуска́ти
РОЗПУСТИ́ТИ
розпусти́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти на обли́ччі у́смішку *див.* розпуска́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти ню́ні (рю́мси) *див.* розпуска́ти
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти себе́ (свої́ не́рви, своє́ се́рце *і т. ін.*) *див.* розпуска́ти
РОЗТРОЮ́ДЖУВАТИ
розтроюджувати
◊ Ятри́ти (роз'ятрювати, розтроюджувати, розвору́шувати *і т. ін.*) / роз'ятри́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.*) [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* ятри́ти

РОЗТРОЮ́ДИТИ
розтрою́дити
◊ Я́три́ти (роз'ятрювати, розтроюджувати, розвору́шувати *і т. ін.*) / роз'ятри́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.*) [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* ятри́ти
РО́ЗУМ
ро́зум
◊ Бі́дний (небага́тий) на ро́зум *див.* бі́дний (2)
ро́зумом
◊ Бог ро́зумом зоби́див (обділи́в) *див.* бог (14)
ро́зуму
◊ Неспо́вна́ ро́зуму *див.* неспо́вна́ (1)
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.*) ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
РОЗУМІ́ТИ
розумі́ти
Ні́чого не розумі́ти *див.* розумі́ти
РОЗ'ЯТРИ́ТИ
роз'ятри́ти
◊ Я́три́ти (роз'ятрювати, розтроюджувати, розвору́шувати *і т. ін.*) / роз'ятри́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.*) [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* ятри́ти
РОЗ'Я́ТРЮВАТИ
роз'я́трювати
◊ Я́три́ти (роз'ятрювати, розтроюджувати, розвору́шувати *і т. ін.*) / роз'ятри́ти (розтрою́дити, розворуши́ти *і т. ін.*) [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* ятри́ти
РОСТИ́
росту́ть
◊ Звідки но́ги росту́ть *див.* нога́ (6)
РОТ
рот
◊ Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот *див.* зна́ти (23)
◊ Нема́ (нема́є) чого́ в рот покла́сти *див.* покла́сти[1]
РУБЕ́ЦЬ
рубця́
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося *і т. ін.*) [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати
РУ́БЧИК
ру́бчика
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати

РУКÁ

рук

◊ Не чýти (не відчувáти, не почувáти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні рýчок, ні пýчок не чýти> *див.* чýти

рукá

Невиди́ма си́ла (рукá) *див.* си́ла

◊ Нечи́ста рукá <Нечи́сті рýки> *див.* рукá

рукáм

◊ Не давáти відпочи́нку ні ногáм, ні рукáм (ногáм та рукáм) *див.* давáти (168)

рукáми

◊ Відбивáтися (відмáхуватися, відхрéщуватися) / відби́тися (відмахнýтися, відхрести́тися) рукáми [й ногáми] *див.* відбивáтися (1)

◊ Гребти́ під (до) сéбе [обомá рукáми (обíруч)] *див.* гребти́ (2)

◊ З рукáми й [з] ногáми *див.* рукá

◊ Обíруч (обомá рукáми) хапáтися / схопи́тися (ухопи́тися) *див.* хапáтися

◊ Рукáми й ногáми [й зубáми] *див.* рукá

◊ Ухопи́тися рукáми й ногáми *див.* ухóплюватися

◊ Учепи́тися рукáми й ногáми *див.* учепи́тися

рукáх

◊ Мáти нéруш у рукáх *див.* мáти[2] (73)

◊ Носи́ти на рукáх <Трóхи (мáло) на рукáх не носи́ти> <Як (мáло, трóхи) не на рукáх носи́ти> *див.* носи́ти (9)

◊ Тримáти (держáти) себé в рукáх (в шóрах) <Тримáти (держáти) [свої́] нéрви в рукáх> *див.* тримáти

рýки

Бодáй тобí рýки й нóги поламáло! *див.* поламáти

◊ Брáти / взя́ти нóги на плéчі (в рýки, за пóяс) *див.* брáти (104)

◊ Відбирáти / відібрáти нóги (рýки, рýки й нóги) *див.* відбирáти (2)

◊ Зв'я́зувати / зв'язáти (спýтати) рýки й нóги *див.* зв'я́зувати (3)

◊ Нечи́ста рукá <Нечи́сті рýки> *див.* рукá

Нóги (рýки, нóги й рýки, пáльці *і т. ін.)* як (мов, нíби *і т. ін.)* чужí *див.* ногá (1)

◊ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] рýки крóв'ю *див.* обагря́ти (1)

◊ Обламáти (обтя́ти, обрíзати *і т. ін.)* / облáмувати (обрізáти, обтинáти *і т. ін.)* рýки *див.* облáмувати[1] (5)

◊ Рýки [та нóги] не знáють (не знáли, не мáють, не мáли) спочи́нку *див.* рукá

руки́

◊ По обúдві руки́ *див.* рукá

рýку

◊ Важки́й (нелегки́й) на рýку *див.* важки́й (2)

◊ Натягáти / натягти́ нóгу (рýку) *див.* натягáти[1] (1)

◊ Нечи́стий на рýку *див.* нечи́стий (2)

РУМ'Я́НЕЦЬ

рум'я́нцем

◊ Обливáтися / обли́тися рум'я́нцем *див.* рум'я́нець

РУХ

рух

△ Рух неприєднáння *див.* рух

РУ́ЧКА

рýчок

◊ Не чýти (не відчувáти, не почувáти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні рýчок, ні пýчок не чýти> *див.* чýти

РЮ́МСИ

рю́мси

◊ Розпускáти / розпусти́ти ню́ні (рю́мси) *див.* розпускáти

РЯД

ряд

Обжéрний торг (ряд) *див.* торг[1]

РЯСНИ́Й

рясни́ми

◊ Поливáти (обливáти, *рíдко* обмивáти) / поли́ти (обли́ти, *рíдко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слíзьми́ (сльозáми, сльозóю *і т. ін.)* *див.* поливáти

◊ Полúтий (облúтий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слíзьми́ (сльозáми) *див.* поли́тий

РЯСТ

ряст

◊ [Лиши́лося] недóвго ряст топтáти *див.* топтáти

САК[1]

сакý

◊ Би́тися, як (мов, нíби *і т. ін.)* ри́ба (риби́на) в сакý (в сíтях, в нéводі) *див.* би́тися (7)

САЛІЦИ́ЛОВИЙ

саліци́ловий

△ Саліци́ловий натр (нáтрій) *див.* натр (1)

САМ

сам

◊ Несхóжий [сам] на сéбе *див.* несхóжий (1)

◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатанá) нóгу (нóги) злóмить (влóмить, зламáє *і т. ін.)* *див.* чорт

сáме

◊ [Аж] по сáме (до) нíкуди *див.* нíкуди (2)

сáмим

◊ Під (пéред) [сáмим, самíсіньким] нóсом *див.* ніс (12)

самí

◊ Самí нóги несýть (нóсять) / понесли́ *див.* ногá (34)

сáмого

◊ З (від) рáнку (з рáння) до [сáмого] вéчора (до смéрку, до смеркáння, дотемнá, до нóчі) *див.* рáнок

◊ З-під (з-пéред) [сáмого (самíсінького)] нóса *див.* ніс (6)

САМÉ

сам

◊ Несхóжий [сам] на сéбе *див.* несхóжий (1)

◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатанá) нóгу (нóги) злóмить (влóмить, зламáє *і т. ін.)* *див.* чорт

сáме

◊ [Аж] по сáме (до) нíкуди *див.* нíкуди (2)

сáмий

◊ Ти́кати під [сáмий] ніс *див.* ти́кати[1]

сáмим

◊ Під (пéред) [сáмим, самíсіньким] нóсом *див.* ніс (12)

самí

◊ Самí нóги несýть (нóсять) / понесли́ *див.* ногá (34)

сáмого

◊ З (від) рáнку (з рáння) до [сáмого] вéчора (до смéрку, до смеркáння, дотемнá, до нóчі) *див.* рáнок

◊ З-під (з-пéред) [сáмого (самíсінького)] нóса *див.* ніс (6)

СÁМИЙ

сáме

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ножéм вколóти в [сáме] сéрце *див.* вкóлювати (1)

сáмий

Ти́цяти (ти́цькати) / ти́цьнути під [сáмий] ніс (мéжи óчі) *див.* ти́цяти

сáмих

◊ Промóкнути (змóкнути) до ни́тки (до ни́точки, до сорóчки, до [сáмих] сорочóк) *див.* промокáти[1]

САМИ́Й

сáме

◊ [Аж] по сáме (до) нíкуди *див.* нíкуди (2)

сáмий

◊ Ти́кати під [сáмий] ніс *див.* ти́кати[1]

сáмим

◊ Під (пéред) [сáмим, самíсіньким] нóсом *див.* ніс (12)

самí

◊ Самí нóги несýть (нóсять) / понесли́ *див.* ногá (34)

сáмого

◊ З (від) рáнку (з рáння) до [сáмого] вéчора (до смéрку, до смеркáння, дотемнá, до нóчі) *див.* рáнок

◊ З-під (з-пéред) [сáмого (самíсінького)] нóса *див.* ніс (6)

САМІ́СІНЬКИЙ

самíсіньким

◊ Під (пéред) [сáмим, самíсіньким] нóсом *див.* ніс (12)

самíсінького
◊ З-під (з-пéред) [сáмого (самíсінького)] нóса *див.* ніс (6)
САТАНÁ
сатанá
◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатанá) нóгу (нóги) злóмить (влóмить, зламáє *і т. ін.) див.* чорт
◊ Сатанá несé *див.* сатанá
СВЕРБÍТИ
свербля́ть
◊ Нóги (п'я́ти) свербля́ть *див.* ногá (28)
СВИНЯ́
свиня́
◊ Схóжий (похóжий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогú, макогін на нóчви *і т. ін.) див.* схóжий[1]
СВÍДОК
свíдок
△ Німи́й свíдок *див.* свíдок
СВÍЖИЙ
свíжий
◊ Повія́в нови́й (свíжий) вíтер (вітерéць) <Повіяло нови́м (свíжим) вíтром (вітерцéм), *безос.*> *див.* вíтер (18)
свíжим
◊ Повія́в нови́й (свíжий) вíтер (вітерéць) <Повіяло нови́м (свíжим) вíтром (вітерцéм), *безос.*> *див.* вíтер (18)
СВІЙ
свій
◊ Нести́ (*рíдко* носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест *див.* нести́ (10)
◊ Перевертáти (обертáти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* перевертáти
◊ Перетягáти (перетя́гувати, переважувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перевáжити) на свою́ (нáшу, вáшу *і т. ін.)* стóрону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетягáти
◊ Су́нути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свогó] нóса (*рíдко* [свій] ніс) [в чужí горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)] *див.* су́нути
свогó
◊ Глядíти свогó нóса *див.* глядíти (2)
◊ Диви́тися не дáлі свогó (влáсного) нóса *див.* диви́тися (18)
◊ Не бáчити дáлі свогó нóса *див.* бáчити (11)
◊ Су́нути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свогó] нóса (*рíдко* [свій] ніс) [в чужí горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)] *див.* су́нути
своє́
◊ Мáти своє́ обли́ччя (лицé) *див.* мáти[2] (91)
◊ Нести́ [своє́] ярмó *див.* нести́ (11)

◊ Обли́ти / обливáти [своє́] сéрце крóв'ю *див.* обливáти (4)
◊ Розпускáти / розпусти́ти себé (своí нéрви, своє́ сéрце *і т. ін.) див.* розпускáти
своє́ї
Не зрáджувати / не зрáдити своє́ї натýри (вдáчі) *див.* зрáджувати (3)
◊ Ни́жче своє́ї (влáсної) гíдності *див.* ни́жче (1)
своє́ю
◊ Обхóдити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] лáскою *див.* обхóдити
свої́
◊ Натискáти (нати́скувати, *рíдше* давúти) / натиснути (*рíдше* надави́ти) на [всі] [свої́] гáльма *див.* натискáти (2)
◊ Натискáти (нати́скувати, *рíдше* давúти) / натиснути (*рíдше* надави́ти) на [всі] [свої́] педáлі *див.* натискáти (3)
◊ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] рýки крóв'ю *див.* обагря́ти (1)
◊ Обертáти / оберну́ти [свої́] óчі (пóгляд, зóри *і т. ін.) див.* обертáти (2)
◊ Розпускáти / розпусти́ти себé (свої́ нéрви, своє́ сéрце *і т. ін.) див.* розпускáти
◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої́ (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти
◊ Тримáти (держáти) себé в рукáх (в шóрах) <Тримáти (держáти) [свої́] нéрви в рукáх> *див.* тримáти
свої́м
◊ Нє свої́м (нелю́дським, несамови́тим *і т. ін.)* гóлосом *див.* гóлос (14)
свої́ми
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* не свої́ми ногáми *див.* ногá (38)
свої́х
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / вивóзити (витягáти, винóсити, нести́) на свої́х плéчах (на собí) *див.* вивóзити (3)
◊ Не жалíти (не жалкувáти) [свої́х] ніг *див.* жалíти (2)
◊ Не жалíючи (не жалкýючи) [свої́х] ніг *див.* жалíти (3)
◊ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) пóрох (прах) [від (із) ніг (стіп) свої́х] *див.* обтру́шувати
свою́
◊ На всю (свою́) обихíдку *див.* обихíдка (1)
◊ Обрáти / обирáти [свою́] стéжку (стежи́ну, дорóгу *і т. ін.) див.* обирáти (1)

◊ Перетягáти (перетя́гувати, переважувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перевáжити) на свою́ (нáшу, вáшу *і т. ін.)* стóрону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетягáти
своя́
◊ Нáша (своя́) люди́на *див.* люди́на (8)
Своя́ (особи́ста) нíша *див.* нíша (1)
СВІТ[1]
свíту
◊ Від бíлого свíту до тéмної нóчі *див.* світ[1]
СВІТ[2]
світ
◊ [Аж (*рíдко* бíлий)] світ кру́титься (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ [І] світ [нікóли] не бáчив (*діал.* не видáв, не ви́дів) *див.* світ[2]
◊ Нови́й світ *див.* світ[2]
Об'єкти́вний світ *див.* світ[2]
◊ Рáдий (рад) [би] нéбо (нéба, сóнце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* рáдий
◊ Світ [догори́ ногáми] перевертáється (перекидáється) / переверну́вся (переки́нувся) *див.* світ[2]
світáми
◊ Никáти світом (світáми) *див.* никáти (1)
світи́
◊ Бáчити / побáчити [багáто (немáло)] свíту (світи́) *див.* бáчити (5)
свíті
Немá (немáє) на свíті *див.* немá (4)
◊ Немá (немáє) тогó в (на) свíті, чогó [б] не... *див.* немá (62)
◊ Нíзащо в (на) свíті *див.* нíзащо (1)
◊ Нікóли в свíті (в житті́) *див.* нікóли (1)
свíтом
◊ Никáти світом (світáми) *див.* никáти (1)
◊ Нія́ким свíтом *див.* світ[2]
◊ Ну́дити (нудьгувáти) / зану́дити [бíлим] свíтом <Ну́дитися свíтом> *див.* ну́дити (2)
свíту
◊ Бáчити / побáчити [багáто (немáло)] свíту (світи́) *див.* бáчити (5)
СВІТИ́ЛО
світи́ло
Світи́ло нóчі <Нíчне світи́ло> *див.* світи́ло
СВÍТЛО[1]
свíтлі
◊ У [íншому, нóвому *і т. ін.*] свíтлі *див.* свíтло[1]

СВЯТ
свята́
Свята́ непра́вда *див.* непра́вда (1)
СВЯТИ́Й
свята́
Свята́ непра́вда *див.* непра́вда (1)
свято́ю
З [свято́ю] неді́лею [бу́дьте здоро́ві (здорове́нькі)] *див.* неді́ля (4)
СВЯТКИ́
святки́
Зеле́ні свя́та́ (святки́) <Кле́чана (кле́чальна) неді́ля> <Кле́чані свя́та́> *див.* свя́то[1]
СВЯ́ТО[1]
свя́та́
Зеле́ні свя́та́ (святки́) <Кле́чана (кле́чальна) неді́ля> <Кле́чані свя́та́> *див.* свя́то[1]
свя́то
Нѐрухо́ме церко́вне свя́то *див.* свя́то[1]
СЕБЕ́
се́бе
◊ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обі́руч)] *див.* гребти́ (2)
◊ Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (94)
◊ Несхо́жий [сам] на се́бе *див.* несхо́жий (1)
◊ Ніс під се́бе *див.* ніс (10)
О́бік се́бе *див.* о́бік (1)
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти себе́ (свої́ не́рви, своє́ се́рце *і т. ін.*) *див.* розпуска́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) себе́ в рука́х (в шо́рах) <Трима́ти (держа́ти) [свої́] не́рви в рука́х> *див.* трима́ти
собі́
◊ Ви́везти (ви́тягти, ви́нести, понести́) / виво́зити (витяга́ти, вино́сити, нести́) на свої́х пле́ча́х (на собі́) *див.* виво́зити (3)
◊ Заруба́ти [собі́] на но́сі *див.* зару́бувати (1)
◊ Іди́ [собі́] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері) *див.* іти́ (54)
Нажива́ти / нажи́ти [собі́] во́рога (не́друга) *див.* нажива́ти (2)
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти (181)
◊ Не нахо́дити / не найти́ [собі́] мі́сця *див.* нахо́дити[1] (1)
◊ Ні́чо́го (нічоге́нько) собі́ *див.* ні́чо́го (2)
◊ Носи́ти (нести́) на собі́ сліди́ *див.* носи́ти (10)
◊ Смія́тися [собі́] під ніс (з-під ву́са) *див.* смія́тися
◊ [Собі́] під ніс *див.* ніс (14)
собо́ю
◊ [Аж] не чу́ти (не відчува́ти) ніг (підошо́в) [під собо́ю] *див.* чу́ти
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
◊ Носи́ти ніч за собо́ю *див.* носи́ти (11)
СЕЛЯ́НИ
селя́н
Комі́те́ти незамо́жних селя́н *див.* комі́те́т (4)
СЕЛЯНИ́Н
селя́н
Комі́те́ти незамо́жних селя́н *див.* комі́те́т (4)
СЕ́РДЕНЬКО
се́рденьку
◊ Носи́ти в (на) се́рці (в се́рденьку) *див.* носи́ти (4)
СЕРЕДОХРЕ́СНИЙ
середохре́сна
Середохре́сна неді́ля *див.* неді́ля (8)
СЕРП
серпо́м
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.*) [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
СЕ́РЦЕ
се́рце
◊ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.*) ніж (ножа́) в спи́ну *(рі́дше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)
◊ Лоскота́ти не́рви *(рі́дше* ду́шу, се́рце *і т. ін.) див.* лоскота́ти (2)
◊ Наставля́ти / наста́вити ніж на се́рце *див.* наставля́ти[1] (3)
◊ Ні́вечити се́рце *див.* ні́вечити (1)
◊ Ні́міє се́рце (душа́) *див.* се́рце
◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.*) *див.* обгорта́ти (1)
◊ Обли́йте кро́в'ю се́рце *див.* се́рце
◊ Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю *див.* облива́ти (4)
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти себе́ (свої́ не́рви, своє́ се́рце *і т. ін.*) *див.* розпуска́ти
◊ Се́рце (душа́) ни́є (млі́є, тлі́є *і т. ін.*) *див.* се́рце
◊ Се́рце ну́диться (ну́дилося) *див.* се́рце
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.*) / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.*) кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.*) *див.* се́рце
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] ніж го́стрий у се́рце *див.* ніж[1] (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ноже́м вколо́ти в [са́ме] се́рце *див.* вко́лювати (1)
◊ Як (мо́в, ні́би *і т. ін.*) хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.*) [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
се́рцем
◊ З важки́м (нелегки́м) се́рцем *див.* се́рце
◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рі́дко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
се́рці
◊ Неве́село на се́рці *див.* неве́село (1)
◊ Нема́ (нема́є) Бо́га у се́рці (в душі́, в животі́) *див.* нема́ (36)
◊ Носи́ти в (на) се́рці (в се́рденьку) *див.* носи́ти (4)
◊ Я́три́ти (роз'я́трювати, розтрою́джувати, розвору́шувати *і т. ін.*) / роз'я́три́ти (розтрою́дити, розвору́ши́ти *і т. ін.*) [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* я́три́ти
се́рцю
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ноже́м по се́рцю полосну́ти *див.* полосну́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.*) [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
се́рця
◊ Прийти́ся до се́рця *(рі́дше* по но́рову) *див.* прихо́дитися
СЕРЦЕ́ВИЙ
серце́ва
△ Серце́ва недоста́тність *див.* недоста́тність (4)
СЕ́ЧА
се́чі
△ Нетрима́ння се́чі *див.* се́ча
СИДІ́ТИ
сиді́ти
Оберта́тися (сиді́ти, стоя́ти *і т. ін.*) / оберну́тися (сі́сти, ста́ти *і т. ін.*) плечи́ма *див.* оберта́тися (4)
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на ножа́х сиді́ти (стоя́ти, бу́ти *і т. ін.*) *див.* сиді́ти
СИ́ЛА
си́ла
◊ Бий мене́ нечи́ста си́ла *див.* би́ти (18)
Неви́ди́ма си́ла (рука́) *див.* си́ла
◊ Недо́бра си́ла *див.* си́ла
◊ Не його́ (її́, на́ша *і т. ін.*) си́ла *див.* си́ла
Нечи́ста си́ла *див.* си́ла
◊ Нія́ка си́ла *див.* си́ла

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

си́лами

Спі́льними (об'є́днаними) зуси́ллями (си́лами, турбо́тами *і т. ін.) див.* зуси́лля (3)

си́лою

◊ Зна́тися з чорта́ми (нечи́стою си́лою, нечи́стим) *див.* зна́тися (2)

◊ Нія́кою си́лою *див.* си́ла

СИМПАТИ́ЧНИЙ[2]

симпати́чна

△ Симпати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

СИМПТО́М

симпто́м

△ Облiга́тний симпто́м *див.* симпто́м

СИ́НІЙ

си́ній

◊ Си́ній ніс *див.* ніс (13)

СИНОДИ́ЧНИЙ

синоди́чний

△ Синоди́чний пері́од оберта́ння *див.* оберта́ння (1)

СИРОПУ́СНИЙ

сиропу́сна

Про́щена (Сиропу́сна) неді́ля *див.* неді́ля (7)

СИСТЕ́МА

систе́ма

△ Вегетати́вна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Ви́ща нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Внутрішньосерце́ва нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Непозиці́йна систе́ма *див.* систе́ма

△ Нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Парасимпати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Периферíчна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Симпати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Сомати́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

△ Центра́льна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

СІМ

сім

◊ [По] сім неді́ль на ти́ждень справля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти

◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

◊ Сім п'я́тниць (неді́ль) на ти́ждень *див.* сім

СІ́СТИ

сі́ла

◊ Му́ха сі́ла на ніс *див.* му́ха (9)

сі́сти

◊ Ни́зько сі́сти *див.* сіда́ти

Оберта́тися (сиді́ти, стоя́ти *і т. ін.) /* оберну́тися (сі́сти, ста́ти *і т. ін.)* плечи́ма *див.* оберта́тися (4)

СІТЬ

сі́тях

◊ Би́тися, як (мов, ні́би *і т. ін.)* ри́ба (риби́на) в саку́ (в сі́тях, в не́воді) *див.* би́тися (7)

СІ́ЯТИ

сі́яти

◊ Нести́ (сі́яти) смерть *див.* нести́ (12)

Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти

◊ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.) див.* сі́яти

◊ Сі́яти / посі́яти недові́ру (недові́р'я) *див.* сі́яти

СКАЗ

сказ

◊ Сказ напада́є (нахо́дить) / напа́в (найшо́в) *див.* сказ

СКАЗА́ТИ

ска́жеш

◊ Ні́чо́го не ска́жеш *див.* сказа́ти

сказа́ти

◊ Ні́чого сказа́ти *(рі́дко* мо́вити) *див.* сказа́ти

◊ Сказа́ти нове́ сло́во *див.* сказа́ти

СКАЛАМУ́ТИТИ

скаламу́тити

◊ Скаламу́тити [всю] ду́шу ([все] нутро́) *див.* скаламу́тити

СКАРБНИ́ЧИЙ

скарбни́ча

△ Скарбни́ча но́та *див.* но́та[2] (2)

СКИ́НУТИ

ски́нути

◊ Ски́нути з не́ба (з небе́с) на зе́млю *див.* скида́ти

СКЛАДА́НИЙ

склада́ний

Склада́ний ніж (но́жик) *див.* но́жик (1)

СКЛАДА́ТИ

склада́ти

◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н) *див.* віддава́ти (25)

◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.) /* покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)

◊ Склада́ти / скла́сти до ніг *див.* склада́ти

СКЛА́СТИ

скла́сти

◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н) *див.* віддава́ти (25)

◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.) /* покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)

◊ Склада́ти / скла́сти до ніг *див.* склада́ти

СКОПИ́ЛИТИ

скопи́лити

◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) ґу́бу (ґу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)

СКОРИ́НА

скори́ни

◊ Хлі́ба ні скори́ни (скори́нки, шкори́нки *і т. ін.)* [нема́, нема́є] *див.* скори́на

СКОРИ́НКА

скори́нки

◊ Хлі́ба ні скори́ни (скори́нки, шкори́нки *і т. ін.)* [нема́, нема́є] *див.* скори́на

СКО́ЧИТИ

ско́чити

Ско́чити на но́ги *див.* ско́чити

СКРА́Ю

скра́ю

◊ Моя́ ха́та скра́ю [, я ні́чо́го не зна́ю] *див.* ха́та

СКРИ́ВДИТИ

скри́вдила

◊ До́ля (приро́да) обділи́ла (скри́вдила) *див.* до́ля[1] (3)

СКРУТИ́ТИ

скрути́ти

◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, притéрти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

СКРУ́ЧУВАТИ

скру́чувати

◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, притéрти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

СКУ́КА

ску́ка

Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́ (1)

СКУШТУВА́ТИ

скуштува́ти

◊ Діста́ти (з'ї́сти, спійма́ти, скуштува́ти *і т. ін.)* о́близня *див.* дістава́ти (11)

СЛА́ВА

сла́ви

Здобува́ти / здобу́ти недо́бру сла́ву (недо́брої сла́ви) *див.* здобува́ти (4)

сла́ву

Здобува́ти / здобу́ти недо́бру сла́ву (недо́брої сла́ви) *див.* здобува́ти (4)

Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти

СЛАВЕ́ТНИЙ

славе́тну

◊ Вписа́ти /вписувати нову́ (золоту́, славе́тну *і т. ін.)* стор́інку *див.* вписувати (2)

СЛА́ТИ[1]

сла́ти

◊ Сла́ти язи́к під но́ги *див.* сла́ти[1]

СЛИ́НА

сли́ни

◊ Розпуска́ти / розпусти́ти ню́ні (рю́ми, рю́мси, патьо́ки, сли́ни) *див.* розпуска́ти

СЛІД[1]

слід

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)

◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.)* / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.)* на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)

сліди́

◊ Напа́сти (натра́пити, попа́сти *і т. ін.)* / напада́ти (натрапля́ти, попада́ти *і т. ін.)* на слід (на сліди́) *див.* напада́ти (1)

◊ Носи́ти (нести́) на собі́ сліди́ *див.* носи́ти (10)

слі́ду

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно, не ста́ло *і т. ін.)* і слі́ду *див.* нема́ (50)

СЛОВНИ́К

словни́к

Обласни́й словни́к *див.* словни́к

СЛО́ВО

слів

◊ [І] слів нема́ (не вистача́є) *див.* нема́ (25)

сло́ва

◊ Нема́ коли́ й сло́ва ви́мовити *див.* нема́ (32)

Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)

слова́ми

◊ Кількома́ (небагатьма́) слова́ми *див.* сло́во

Оберта́тися / оберну́тися зі слова́ми (зі сло́вом, з розмо́вою *і т. ін.) див.* оберта́тися (3)

◊ Обклада́ти / обкла́сти *(рідко* обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.) див.* обклада́ти (1)

сло́во

◊ Нове́ сло́во *див.* сло́во

Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати (1)

◊ Оберта́ти сло́во (річ, розмо́ву *і т. ін.) див.* оберта́ти (1)

◊ Сказа́ти нове́ сло́во *див.* сказа́ти

сло́вом

Зга́дувати / згада́ти недо́брою пам'я́ттю (недо́брим сло́вом) *див.* зга́дувати (2)

◊ [І] сло́вом не обзива́тися (не озива́тися) / не обізва́тися (не озва́тися) *див.* обзива́тися (1)

◊ Наступа́ти (насіда́ти, напада́ти *і т. ін.)* сло́вом *див.* наступа́ти (1)

Оберта́тися / оберну́тися зі слова́ми (зі сло́вом, з розмо́вою *і т. ін.) див.* оберта́тися (3)

◊ Обзива́тися (озива́тися) / обізва́тися (озва́тися) сло́вом *див.* обзива́тися (2)

◊ Помина́ти / пом'яну́ти до́брим (незли́м, ти́хим *і т. ін.)* сло́вом *див.* помина́ти[1]

СЛОН

слон

◊ Ведмі́дь (слон) на ву́хо наступи́в *див.* ведмі́дь (2)

СЛУ́ЖБА

слу́жбу

Нести́ слу́жбу *див.* нести́ (5)

СЛУЖИ́ТИ

слу́жать

◊ По́ки (до́ки) но́сять (слу́жать) но́ги *див.* нога́ (32)

СЛУХ

слух

◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.)* / насторожи́ти (нашоро́шити, нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.)* ву́ха *(рідше* слух) *див.* насторо́жувати (1)

◊ Оберну́тися / оберта́тися на (в) слух *див.* оберта́тися (8)

СЛУ́ХАТИ

слу́хають

◊ Но́ги не слу́хають (не слу́хаються) *див.* нога́ (26)

СЛУ́ХАТИСЯ

слу́хаються

◊ Но́ги не слу́хають (не слу́хаються) *див.* нога́ (26)

СЛЬОЗА́

слізьми́

◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)

◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

◊ Полі́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* полі́тий

сльоза́ми

◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)

◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

◊ Полі́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* полі́тий

сльо́зи

◊ [І] кото́ві на сльо́зи нема́ (нема́є, не ви́стачить *і т. ін.) див.* нема́ (20)

сльозо́ю

◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)

◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

СМАК

смак

◊ Знахо́дити (нахо́дити) / знайти́ (найти́) смак *див.* знахо́дити (15)

СМЕРК

сме́рку

◊ З (від) ра́нку (з ра́ння) до [са́мого] ве́чора (до сме́рку, до смерка́ння, дотемна́, до но́чі) *див.* ра́нок

СМЕРКА́ННЯ

смерка́ння

◊ З (від) ра́нку (з ра́ння) до [са́мого] ве́чора (до сме́рку, до смерка́ння, дотемна́, до но́чі) *див.* ра́нок

СМЕРТЕ́ЛЬНИЙ
смерте́льна
Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
СМЕ́РТНИЙ
сме́ртній
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ *(рідко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
СМЕРТЬ
сме́рті
△ Носогубни́й трику́тник сме́рті *див.* трику́тник
смерть
◊ Нести́ (сі́яти) смерть *див.* нести́ (12)
◊ Смерть найти́ (знайти́) *див.* смерть
СМІ́ТТЯ́
сміття́
◊ Носи́ти сміття́ під чужу́ ха́ту *див.* носи́ти (12)
СМІЯ́ТИСЯ
смія́тися
◊ Смія́тися [собі] під ніс (з-під ву́са) *див.* смія́тися
СМОЛА́
смоло́ю
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є, облива́ється *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (су́кровицею, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце
СМУ́ТОК
сму́тком
◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.) див.* обгорта́ти (1)
сму́ток
◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.)* / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.) див.* сум[1]
СНІГ
сніг
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ *(рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.), див.* нога́ (33)
Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг *і т. ін.) див.* потрі́бно
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сніг (дощ) на го́лову [з я́сно́го не́ба] *див.* сніг
СОБА́КА
соба́ка
◊ Ні́який (жо́ден, *рідше* ні оди́н *і т. ін.)* соба́ка *див.* соба́ка
◊ Пробі́гла соба́ка по́між нога́ми *див.* соба́ка
◊ Ухопи́ти [як соба́ка] обме́тиці *див.* ухо́плювати
◊ Як соба́ка за обгри́зену кі́стку *див.* соба́ка
соба́ки
◊ Як (мов) соба́ки обгри́зли *див.* соба́ка
соба́ці
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ *(рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.) див.* нога́ (33)
Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг *і т. ін.) див.* потрі́бно
СОБА́ЧИЙ
соба́чий
◊ Соба́чий нюх *див.* нюх (1)
СОВА́
со́ви
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* со́ви ночува́ли в голові́ *див.* сова́
СО́ВІСТЬ
со́вісті
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.)* сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.)*> *див.* со́вість
Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті *і т. ін.)* [нема́ (нема́є)] *див.* стид
со́вість
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.)* сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.)*> *див.* со́вість
◊ Нечи́ста со́вість *див.* со́вість
◊ Нечи́стий на со́вість *див.* нечи́стий (3)
СОКИ́РА
соки́ру
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
СОЛДА́Т
солда́та
Моги́ла Невідо́мого солда́та *див.* моги́ла (2)
СОЛО́ДКИЙ
соло́дким
◊ Облива́ти / обли́ти соло́дким ме́дом *див.* облива́ти (3)
СОМАТИ́ЧНИЙ
somaти́чна
△ Comaти́чна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
СОН[1]
сон
Обері́гати сон (спо́кій) *див.* обері́гати (1)
◊ Сон наляга́є (нахо́дить, прихо́дить *і т. ін.)* / налі́г (найшо́в, прийшо́в *і т. ін.) див.* сон[1]
◊ Сон наяву́ *див.* сон[1]
СО́НЦЕ
со́нце
◊ Ра́дий (рад) [би] не́бо (не́ба, со́нце, світ) прихили́ти (нахили́ти) *див.* ра́дий
Со́нце під обі́д [підійшло́ (підпливло́, підби́лося *і т. ін.)*] *див.* со́нце
СО́РОМ
со́ромом
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти
со́рому
Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті *і т. ін.)* [нема́ (нема́є)] *див.* стид
СОРО́ЧКА
соро́чка
Нічна́ соро́чка *див.* соро́чка
соро́чки
◊ Промо́кнути (змо́кнути) до ни́тки (до ни́точки, до соро́чки, до [са́мих] сорочо́к) *див.* промока́ти[1]
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати
сорочо́к
◊ Промо́кнути (змо́кнути) до ни́тки (до ни́точки, до соро́чки, до [са́мих] сорочо́к) *див.* промока́ти[1]
СОТА́ТИ
сота́ти
◊ Висо́тувати (сота́ти) / ви́сотати не́рви *див.* висо́тувати (2)
СО́ХНУТИ
со́хнути
◊ Со́хнути з нудо́ти *див.* со́хнути
СОЦІАЛІ́ЗМ
соціалі́зм
△ Науко́вий соціалі́зм *див.* соціалі́зм
СОЦІА́ЛЬНИЙ
соціа́льна
△ Соціа́льна но́рма *див.* но́рма (10)
СПА́ДОК[1]
спа́док
Достава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.)* в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* діставати (1)
СПА́ДЩИНА
спа́дщину
Достава́ти (бра́ти, оде́ржувати, обійма́ти *і т. ін.)* / діста́ти (взя́ти, оде́ржати, обійня́ти *і т. ін.)* в спа́дщину (в спа́док, *рідко* в посіда́ння) *див.* достава́ти (1)

СПАС[2]
спа́су
◇ Нема́ (немає) спа́су (спасі́ння) *див.* нема́ (60)
СПАСІ́ННЯ
спасі́ння
◇ Нема́ (немає) спа́су (спасі́ння) *див.* нема́ (60)
СПА́СТИ[1]
спа́ла
◇ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да *(рідше* лу́да, облу́да) з очей спа́ла (опа́ла, спливла́ *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х> *див.* полу́да
СПИН
спи́ну
◇ Нема́ (немає, не було́) зупи́ну (впи́ну, спи́ну *і т. ін.) див.* нема́ (45)
СПИ́НА
спи́ною
◇ За плечи́ма (за спи́ною) неноси́ти <Не за собо́ю носи́ти> *див.* носи́ти (2)
◇ Оберта́тися / оберну́тися спи́ною *див.* оберта́тися (10)
спи́ну
◇ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножа́) в спи́ну *(рідше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)
◇ Ніж у спи́ну *див.* ніж[1] (2)
СПИНА́ТИСЯ
спина́тися
На носки́ (на па́льці, навшпи́ньки) става́ти (спина́тися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.) див.* става́ти
Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.) див.* спина́тися
СПИРТ
спирт
△ Нашати́рний спирт *див.* спирт
СПІВРОБІ́ТНИК
співробі́тник
Науко́вий співробі́тник *див.* співробі́тник
СПІЙМА́ТИ
спійма́ти
◇ Діста́ти (з'ї́сти, спійма́ти, скуштува́ти *і т. ін.)* облизня *див.* дістава́ти (11)
СПІ́ЛЬНИЙ
спі́льними
Спі́льними (об'є́днаними) зуси́ллями (си́лами, турбо́тами *і т. ін.) див.* зуси́лля (3)
спі́льного
Не ма́ти нічо́го спі́льного *див.* ма́ти[2] (26)

СПЛЕ́ТЕННЯ
спле́тення
△ Спле́тення (сплеті́ння) не́рвів *див.* спле́тення
СПЛЕТІ́ННЯ
сплеті́ння
△ Спле́тення (сплеті́ння) не́рвів *див.* спле́тення
СПЛИВТИ́
спливла́
◇ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да *(рідше* лу́да, облу́да) з очей спа́ла (опа́ла, спливла́ *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х> *див.* полу́да
СПОДІ́ВАНКА
сподіванки
Переве́ршувати / переве́ршити сподіва́ння (сподіванки, припу́щення, обіця́нки *і т. ін.) див.* переве́ршувати
СПОДІВА́ННЯ
сподіва́ння
Переве́ршувати / переве́ршити сподіва́ння (сподіванки, припу́щення, обіця́нки *і т. ін.) див.* переве́ршувати
СПО́ДОМ
спо́дом
◇ Догори́ *(рідко* вверх) дном (нога́ми, *рідко* спо́дом) *див.* догори́ (1)
СПО́КІЙ
спо́кій
Оберіга́ти сон (спо́кій) *див.* оберіга́ти (1)
спо́ко́ю
Нема́ (немає, не було́) спо́ко́ю *(заст.* супокою) *див.* нема́ (7)
СПОКІ́ЙНИЙ
спокі́йної
◇ Спокі́йної хвили́ни нема́ (немає) *див.* хвили́на
СПОКУСИ́ТИ
спокуси́в
◇ Біс (чорт, нечи́стий *і т. ін.)* спокуша́є / спокуси́в *див.* біс[1] (8)
СПОКУША́ТИ
спокуша́є
◇ Біс (чорт, нечи́стий *і т. ін.)* спокуша́є / спокуси́в *див.* біс[1] (8)
СПОЛУ́КА
сполу́ки
△ Низькомолекуля́рні сполу́ки *див.* сполу́ка
СПОЧИ́НОК
спочи́нку
◇ Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рука́

СПРА́ВА[1]
спра́ву
◇ Обкрути́ти (обла́годити) ді́льце́ *(рідше* ді́ло, спра́ву) *див.* обкру́чувати (2)
СПРА́ВЖНІЙ
спра́вжнє
◇ Пока́зувати (відкрива́ти) / показа́ти (відкри́ти) спра́вжнє (ді́йсне) обли́ччя *див.* пока́зувати
СПРА́ВИТИ
спра́вити
◇ Справля́ти / спра́вити нужду́ *див.* справля́ти
Справля́ти (станови́ти) / спра́вити обі́д *див.* справля́ти
СПРАВЛЯ́ТИ
справля́ти
◇ [По] сім неді́ль на ти́ждень справля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти
◇ Справля́ти / спра́вити нужду́ *див.* справля́ти
Справля́ти (станови́ти) / спра́вити обі́д *див.* справля́ти
СПУСКА́ТИ
спуска́ти
◇ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
СПУСКА́ТИСЯ
спуска́ється
При́смерки спуска́ються (насува́ються, напліва́ють *і т. ін.)* <При́смерк спуска́ється (насува́ється, наплива́є *і т. ін.)*> *див.* при́смерки
спуска́ються
При́смерки спуска́ються (насува́ються, напліва́ють *і т. ін.)* <При́смерк спуска́ється (насува́ється, наплива́є *і т. ін.)*> *див.* при́смерки
СПУСТИ́ТИ
спусти́ти
◇ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
СПУ́ТАТИ
спу́тати
◇ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)
СП'ЯСТИ́СЯ
сп'ясти́ся
Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.) див.* спина́тися
СРАМ
сра́му
Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті *і т. ін.)* [нема́ (немає)] *див.* стид

СТАВА́ТИ

става́ти

На носки́ (на па́льці, навшпи́ньки) става́ти (спина́тися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.) див.* става́ти

Обступа́ти (става́ти) / обступи́ти (ста́ти) обло́гою *див.* обступа́ти

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, уставáти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]

Спина́тися (става́ти, підніма́тися *і т. ін.)* / сп'ясти́ся (зіп'ясти́ся, зіпну́тися *і т. ін.)* на ні́жки (ноженя́та, ноженя́тка *і т. ін.) див.* спина́тися

◊ Става́ти / ста́ти на о́блік *див.* става́ти

◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

стає́

◊ Терпі́ння нема́ (нема́є, не стає́ *і т. ін.)* / не ста́ло *і т. ін. див.* терпі́ння

◊ Терпцю́ не стає́ (нема́, нема́є) *див.* става́ти

СТА́ВИТИ

ста́вити

Дава́ти (ста́вити) / да́ти (поста́вити) обі́д *див.* дава́ти (20)

◊ Поста́вити / ста́вити догори́ нога́ми *див.* поста́вити[1]

◊ Ста́вити / поста́вити на широ́ку но́гу *див.* ста́вити

СТА́ВКА

ста́вка

△ Номіна́льна відсо́ткова ста́вка *див.* ста́вка

СТАЛЕ́ВИЙ

стале́ві

Стале́ві (залі́зні) не́рви *див.* нерв (1)

СТАН[3]

стан

△ Нати́вний стан *див.* стан[3]

Низьки́й стан *див.* стан[3]

Стан обло́ги *див.* стан[3]

СТАН[4]

стан

△ Но́тний стан *див.* стан[4]

СТАНОВИ́ТИ[1]

станови́ти

Справля́ти (станови́ти) / спра́вити обі́д *див.* справля́ти

СТАНО́ВИЩЕ[1]

стано́вищі

На нелега́льному стано́вищі *див.* стано́вище[1]

СТА́РЕЦЬ

ста́рець

◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)

СТАРИ́Й

стари́й

Стари́й Нови́й рік *див.* рік

СТА́ТИ

ста́ло

◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́ (28)

◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́ (37)

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно, не ста́ло *і т. ін.)* і слі́ду *див.* нема́ (50)

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ста́ло *і т. ін.)* життя́ *див.* нема́ (53)

◊ Терпі́ння нема́ (нема́є, не стає́ *і т. ін.)* / не ста́ло *і т. ін. див.* терпі́ння

ста́не

◊ [Аж (і)] не́бу *(рі́дко* не́бові) [бу́де (ста́не)] жа́рко *див.* жа́рко (1)

Нема́ (нема́є, не ста́не) мо́чі *див.* нема́ (8)

◊ Ненадо́вго ста́не *див.* става́ти

ста́ти

На носки́ (на па́льці, навшпи́ньки) става́ти (спина́тися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (зіп'ясти́ся, підня́тися *і т. ін.) див.* става́ти

◊ Ного́ю ступи́ти (ступну́ти, ста́ти) ні́де *див.* ступа́ти

Оберта́тися (сиді́ти, стоя́ти *і т. ін.)* / оберну́тися (сі́сти, ста́ти *і т. ін.)* плечи́ма *див.* оберта́тися (4)

Обступа́ти (става́ти) / обступи́ти (ста́ти) обло́гою *див.* обступа́ти

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]

◊ Става́ти / ста́ти на о́блік *див.* става́ти

◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

◊ Ста́ти на близьку́ (коро́тку) но́гу *див.* става́ти

◊ Ста́ти на ножі́ *див.* става́ти

◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

СТА́ТИСЯ

ста́лося

Мов (немо́в, на́че, ні́би *і т. ін.)* ні́чо́го [й] не ста́лося *див.* става́тися

СТЕЖИ́НА

стежи́ну

◊ Обра́ти / обира́ти [свою́] сте́жку (стежи́ну, доро́гу *і т. ін.) див.* обира́ти (1)

СТЕ́ЖКА

сте́жку

◊ Обра́ти / обира́ти [свою́] сте́жку (стежи́ну, доро́гу *і т. ін.) див.* обира́ти (1)

СТЕЛИ́ТИСЯ

стели́тися

◊ Стели́тися під но́ги *див.* стели́тися

СТИД

стида́

Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті *і т. ін.)* [нема́ (нема́є)] *див.* стид

◊ Со́рому (стида́, сти́ду, стра́му *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (69)

сти́ду

Ні (і) стида́ (сти́ду), ні (і) со́рому (сра́му, со́вісті *і т. ін.)* [нема́ (нема́є)] *див.* стид

◊ Со́рому (стида́, сти́ду, стра́му *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (69)

СТИЛЬ[1]

стиль

Нови́й стиль *див.* стиль[1]

СТИСКА́ТИ

стиска́ти

Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути в обі́ймах *див.* стиска́ти

СТИ́СКУВАТИ

сти́скувати

Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути в обі́ймах *див.* стиска́ти

СТИ́СЛИЙ

сти́слі

△ То́чні *(заст.* сти́слі) нау́ки *див.* нау́ка (6)

СТИ́СНУТИ

сти́снути

Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути в обі́ймах *див.* стиска́ти

СТІК

сто́ку

△ Но́рма сто́ку *див.* но́рма (7)

СТІЛ[1]

стіл

◊ Ляга́ти / лягти́ під ніж (на стіл) *див.* ляга́ти (14)

СТОПА́[1]
стіп
◊ З (від) голови́ [аж] до ніг (до стіп) <З (від) ніг (від стіп) до голови́> *див.* голова́ (28)
◊ Обтруси́ти (отруси́ти) / обтру́шувати (отру́шувати) по́рох (прах) [від (із) ніг (стіп) своїх] *див.* обтру́шувати
СТОРІ́НКА
сторі́нку
◊ Відкрива́ти / відкри́ти [нову́] сторі́нку (е́ру) *див.* відкрива́ти (8)
◊ Вписа́ти /впи́сувати нову́ (золоту́, славе́тну *і т. ін.)* сторі́нку *див.* впи́сувати (2)
СТОРОНА́
стороно́ю
◊ Обхо́дити (обмина́ти) / обійти́ (обмину́ти) стороно́ю *див.* обхо́дити
сто́рону
◊ Перетяга́ти (перетя́гувати, перева́жувати) / перетягти́ (перетягну́ти, перева́жити) на свою́ (на́шу, ва́шу *і т. ін.)* сто́рону (на свій (ваш, наш *і т. ін.)* бік) *див.* перетяга́ти
СТОСУ́НОК
стосу́нки
Нестату́тні взає́мини (відно́сини, стосу́нки) *див.* взає́мини (2)
СТОЯ́ТИ
стої́ть
◊ На нога́х не стої́ть *див.* стоя́ти
стоя́ти
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
Оберта́тися (сиді́ти, стоя́ти *і т. ін.)* / оберну́тися (сі́сти, ста́ти *і т. ін.)* плечи́ма *див.* оберта́тися (4)
◊ Обло́гом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти) *див.* лежа́ти (31)
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.)* *див.* стоя́ти
◊ Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́) *див.* стоя́ти
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на ножа́х сиді́ти (стоя́ти, бу́ти *і т. ін.)* *див.* сиді́ти
СТРАМ
стра́му
◊ Со́рому (стида́, сти́ду, стра́му *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (69)

СТРАХ[1]
страх
◊ Страх (о́страх, жах) бере́ (обгорта́є, обійма́є, обніма́є, охо́плює *і т. ін.)* / узя́в (обгорну́в, обійня́в, обня́в, охопи́в *і т. ін.)* *кого* <Страх нахо́дить (напада́є) / найшо́в (напа́в) *на кого*> *див.* страх[1]
стра́хові
◊ Гля́нути стра́хові (стра́ху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)
стра́ху́
◊ Гля́нути стра́хові (стра́ху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)
◊ Обмира́ти / обме́рти зі (від) стра́ху́ *див.* обмира́ти (1)
СТРАШНИ́Й
страшни́й
◊ Ні́який чорт не страшни́й *див.* чорт
СТРИМ
стри́му
Нема́ (нема́є) стри́му *див.* нема́ (12)
СТРИ́МАТИ
стри́мати
Стри́мувати (*розм.* зде́ржувати) / стри́мати (*розм.* зде́ржати) ата́ку (на́ступ) *див.* стри́мувати
СТРИ́МУВАТИ
стри́мувати
Стри́мувати (*розм.* зде́ржувати) / стри́мати (*розм.* зде́ржати) ата́ку (на́ступ) *див.* стри́мувати
СТРІЙ[1]
стрій
◊ Переверта́ти (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* переверта́ти
СТРІ́ЧКА
стрі́чкою
◊ Прохо́дити черво́ною ни́ткою (стрі́чкою) *див.* прохо́дити
СТРУНА́
струна́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* натя́гнута (натя́гнена) струна́ (тятива́) *див.* струна́
стру́ни
◊ Натяга́ти (натя́гувати) / натягти́ (натягну́ти) стру́ни *див.* натяга́ти[1] (2)
СТРУ́НКА
стру́нці
◊ Ходи́ти [як (мов, ні́би *і т. ін.)*] по стру́нці (по стру́ночці, по ни́точці *і т. ін.)* *див.* ходи́ти
СТРУ́НОЧКА
стру́ночці
◊ Ходи́ти [як (мов, ні́би *і т. ін.)*] по стру́нці (по стру́ночці, по ни́точці *і т. ін.)* *див.* ходи́ти
СТРУС
струс
Нерво́вий струс *див.* струс

СТУ́ПА
сту́пою
◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)
СТУПА́ТИ
ступа́ла
◊ Нога́ людська́ не ступа́ла *див.* нога́ (18)
СТУПИ́ТИ[1]
ступи́ти
◊ [І] ку́рці ні́де клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)
◊ [І] ного́ю не ступи́ти *див.* ступа́ти
◊ Ного́ю ступи́ти (ступну́ти, ста́ти) ні́де *див.* ступа́ти
сту́пить
◊ Нога́ [ніко́ли (бі́льше)] не сту́пить (не бу́де) *див.* нога́ (20)
СТУ́ПІНЬ[1]
сту́пінь
Надава́ти / нада́ти зва́ння́ (науко́вий сту́пінь, ти́тул *і т. ін.)* *див.* надава́ти[2] (2)
Науко́вий сту́пінь *див.* сту́пінь[1]
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)*/ піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити
СТУПНЯ́
сту́пні
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (приросли́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.)* *див.* нога́ (29)
СТУСА́Н
стусанів
◊ Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусані́в, товче́ників *і т. ін.)* *див.* наха́пуватися (1)
СТЯГНУ́ТИСЯ
стягну́тися
◊ Стягну́тися на ни́тку *див.* стяга́тися
СУД
суда́
◊ Ка́ри (суда́, розпра́ви *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* нема́ (27)
СУДИ́ННИЙ
суди́нна
△ Суди́нна недоста́тність *див.* недоста́тність (5)
СУМ[1]
сум
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розвіювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти

◊ Сум (сму́ток) обійма́є (обніма́є, обгорта́є, нахо́дить, напада́є *і т. ін.*) / обійня́в (обня́в, обгорну́в, найшо́в, напа́в *і т. ін.*) *див.* сум[1]

су́мом

◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.*) *див.* обгорта́ти (1)

СУМЛІ́ННЯ

сумлі́ння

Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.*) со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.*) сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у нього *і т. ін.*)> *див.* со́вість

◊ Нечи́сте сумлі́ння *див.* сумлі́ння

СУМНИ́Й

сумни́м

◊ Невесе́лим (сумови́тим, сумни́м і т. ін.) о́ком *див.* о́ко[1]

сумно́ї

◊ Сумно́ї (лихо́ї, недо́брої *і т. ін.*) па́м'яті *див.* па́м'ять

СУ́МНІВ

су́мнівів

◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, ніяко́го)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)

Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [ніяко́го (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)

су́мніву

◊ Не виклика́ти [жо́дного (бу́дь-яко́го, ніяко́го)] су́мніву ([жо́дних (бу́дь-яки́х, нія́ких)] су́мнівів) *див.* виклика́ти (5)

Нема́ (нема́є, не було́, не мо́же бу́ти) [ніяко́го (жо́дного)] су́мніву ([нія́ких (жо́дних)] су́мнівів) *див.* нема́ (6)

СУМОВИ́ТИЙ

сумови́тим

◊ Невесе́лим (сумови́тим, сумни́м і т. ін.) о́ком *див.* о́ко[1]

СУ́НУТИ

су́не

◊ Й ноги́ не су́не *див.* су́нути

су́нути

◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*) пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.*) но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*)] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.*)> *див.* пересува́ти

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.*) / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.*) [свого́] но́са (*рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

сунь

◊ Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай *і т. ін.*) но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со) *див.* су́нути

СУ́НУТИСЯ

су́неться

◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.*) під ногами *чиїми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)

СУПЕ́РНИК

супе́рників

Не ма́є супе́рників *хто, що* <Нема́ (нема́є) супе́рників *у кого – чого*> *див.* ма́ти[2] (24)

СУПОКІ́Й

супоко́ю

Нема́ (нема́є, не було́) спо́кою (*заст.* супоко́ю) *див.* нема́ (7)

СУСПІ́ЛЬНИЙ

суспі́льні

△ Суспі́льні нау́ки *див.* нау́ка (5)

СУХИ́Й

суха́

△ Суха́ нічия́ *див.* нічи́й (1)

сухо́го

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося *і т. ін.*) [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)

сухо́ї

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося *і т. ін.*) [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) <Ни́тки (ни́точки) сухо́ї нема́ (нема́є, не зна́йдеш)> *див.* нема́ (52)

СФЕ́РА

сфе́ра

Небе́сна сфе́ра <Сфе́ра не́ба> *див.* сфе́ра

сфе́рі

Оберта́тися в ко́лі (*рідко* в кружку́, в сфе́рі *і т. ін.*) *див.* оберта́тися (1)

СХИЛИ́ТИ

схили́ти

Опуска́тися (па́дати,ستава́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти

СХИЛИ́ТИСЯ

схили́тися

◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* кла́нятися (1)

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти

СХИЛЯ́ТИ

схиля́ти

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти

СХИЛЯ́ТИСЯ

схиля́тися

◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* кла́нятися (1)

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти

СХОВА́ТИ

схова́ти

◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.*) пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)

СХО́ДИТИ

схо́дити

◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.*) / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (ніна́віщо) *див.* схо́дити

◊ Не схо́дити з обли́ччя (лиця́) *див.* схо́дити

СХОДИ́ТИ
сходи́ти
◊ Сходи́ти но́ги *див.* сходи́ти
СХО́ДИТИСЯ
схо́дилося
Не́бо схо́диться (схо́дилося) з мо́рем *див.* не́бо (1)
схо́диться
Земля́ схо́диться з не́бом *див.* земля́ (3)
Не́бо схо́диться (схо́дилося) з мо́рем *див.* не́бо (1)
СХО́ЖИЙ[1]
схо́жий
◊ Схо́жий (похо́жий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
СХОПИ́ТИ
схопи́ти
◊ Взя́ти (схопи́ти, ухопи́ти *і т. ін.)* на (в) обере́мок *див.* узя́ти
Схопи́ти (ухопи́ти) в обі́йми *див.* схо́плювати
СХОПИ́ТИСЯ
схопи́тися
◊ Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рі́вні ([рі́вні] но́ги) *див.* зрива́тися (5)
◊ Обі́руч (обома́ рука́ми) хапа́тися / схопи́тися (ухопи́тися) *див.* хапа́тися
СХО́ПЛЮВАТИСЯ
схо́плюватися
◊ Зрива́тися (схо́плюватися, підхо́плюватися *і т. ін.)* / зірва́тися (зметну́тися, схопи́тися *і т. ін.)* на рі́вні ([рі́вні] но́ги) *див.* зрива́тися (5)
СХУ́ДНУТИ
схуднути
Схуднути на обли́ччі (ті́лі) *див.* схуднути
СЦЕ́НА
сце́на
△ Німа́ сце́на *див.* сце́на
СЬОГО́ДНІ
сього́дні
◊ Не сього́дні (не ни́ні), так за́втра *див.* сього́дні
СЬО́МИЙ
сьо́мим
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)
сьо́мих
◊ До нови́х (зеле́них, трե́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)
сьо́мому
◊ На сьо́мому не́бі *див.* не́бо (2)

СЬО́РБАТИ
сьо́рба́вши
◊ Несо́лоно сьо́рба́вши (хлебта́вши) *див.* сьо́рбати
сьо́рба́ти
Сьо́рба́ти но́сом *див.* сьо́рбати
ТА[1]
то́го
◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)
той
◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]
◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)
ту
◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* устава́ти
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)
ТАБА́КА
таба́ка
Ню́хальний тютю́н <*заст.* Ню́хальна таба́ка> *див.* тютю́н
таба́ки
◊ Ні за поню́шку (за по́нюх, за нюх) таба́ки *(рідше* тютюну́) *див.* поню́шка
ТАЄ́МНИЙ
тає́мний
△ Негла́сний (тає́мний) на́гляд *див.* на́гляд (2)
ТАЇ́ТИ
таї́ти
◊ Ні́чого (чого́, *рідко* нема́ що) гріха́ таї́ти *див.* таї́ти
ТАК
так
◊ Не сього́дні (не ни́ні), так за́втра *див.* сього́дні
Ну [й] що ж <Так що> *див.* що[1]
Оце́ [так] новина́ *див.* новина́ (1)
◊ Як нема́, так (то) [і] нема́ *див.* нема́ (75)
ТАКИ́Й
тако́го
◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)
◊ Ні́чого тако́го *див.* таки́й
таку́
◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)

ТАКІ́ВСЬКИЙ
такі́вського
◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)
ТАМ
там
◊ Одна́ нога́ тут, а дру́га там *див.* нога́ (30)
◊ Чого́ (кого́) [там (ті́льки)] нема́ (нема́є) *див.* нема́ (74)
◊ Яки́й [там] недо́вірок! *див.* недо́вірок (2)
ТА́НЕЦЬ
та́нцю
◊ Но́ги аж затруси́лися до та́нцю *див.* нога́ (21)
ТАРІ́ЛОЧКА
тарі́лочці
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
ТВАРИ́НА
твари́на
Нечи́ста твари́на *див.* твари́на
ТВЕРДИ́Й
тверди́й
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.)* ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2] (65)
ТВЕ́РДО
тве́рдо
◊ Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́) *див.* стоя́ти
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися
ТВЕРДЬ
твердь
Небе́сна твердь *див.* твердь
ТВІЙ
твого́
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
твоє́
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.)* сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.)*> *див.* со́вість
◊ Щастя твоє́ (ва́ше, на́ше *і т. ін.)* *див.* ща́стя
твоє́му
У моє́му (у твоє́му, у на́шому, не в моє́му, не у твоє́му, не в на́шому) хара́ктері *див.* хара́ктер
твоє́ю
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.)* кише́нею *див.* кише́ня (5)

твоя́
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас *і т. ін.)* сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́ (нема́є) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.)*> *див.* со́вість

ТВО́РЧИЙ
тво́рче
Тво́рче обли́ччя *див.* обли́ччя (1)

ТЕ
то́го
◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)
той
◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]
◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)
ту
◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* встава́ти
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облу-пи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

ТЕЛИ́ТИСЯ
тели́сь
◊ Хоч неті́льна тели́сь *див.* неті́льна (1)

ТЕЛЯ́
теля́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.)* на нові воро́та *див.* бара́н (3)
теля́ті
◊ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти (пійма́ти)! *див.* дава́ти (125)

ТЕЛЯ́ЧИЙ
теля́чі
◊ Теля́чі ні́жності *див.* ні́жність (1)

ТЕ́МНИЙ
те́мним
◊ Оберну́тися / оберта́тися дру́гим (і́ншим, те́мним *і т. ін.)* бо́ком *див.* оберта́тися (7)
те́мної
◊ Від бі́лого сві́ту до те́мної но́чі *див.* світ[1]

ТЕМПЕРАТУ́РА
температу́ри
△ Абсолю́тний нуль температу́ри *див.* нуль (3)

ТЕ́МРЯВА
те́мрява
Ніч (ні́чка, тьма, те́мрява *і т. ін.)* покри-ва́є / покри́є (покри́ла) *див.* ніч (4)

ТЕО́РІЯ
тео́рія
△ Нейро́нна тео́рія *див.* тео́рія

ТЕПЕ́РІШНІЙ
тепе́рішні
◊ В на́ші (тепе́рішні) часи́ *див.* час

ТЕРПЕ́ЦЬ
терпцю́
◊ Терпцю́ не стає́ (нема́, нема́є) *див.* встава́ти

ТЕРПІ́ННЯ
терпі́ння
◊ Терпі́ння нема́ (нема́є, не стає́ *і т. ін.)* / не ста́ло *і т. ін.* *див.* терпі́ння

ТЕРПІ́ТИ
терпі́ти
Терпі́ти нужду́ (зли́дні, неста́тки *і т. ін.)* *див.* терпі́ти

ТЕХНІ́ЧНИЙ
техні́чна
△ Техні́чна но́рма *див.* но́рма (11)

ТЕХНОГЕ́ННИЙ
техноге́нна
Техноге́нна небезпе́ка *див.* небезпе́ка (2)

ТЕЧІ́ЙКА
течі́йка
Нова́ течія́ (течі́йка) *див.* течія́

ТЕЧІ́Я
течіє́ю
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / по-пливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рідше* по течі́ї, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
течі́ї
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / по-пливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рідше* по течі́ї, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
течія́
△ Ни́жня течія́ *див.* течія́
Нова́ течія́ (течі́йка) *див.* течія́

ТИ
те́бе
◊ Погибе́лі на те́бе (на вас, на ньо́го *і т. ін.)* нема́ (нема́є) *див.* поги́бель
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́
ти
◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] неола́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
Нічо́го йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* уді́яти
Нічо́го не зро́биш (не поро́биш) <Що [ж ти] зро́биш (поро́биш)> *див.* зроби́ти (8)

ТИ́ЖДЕНЬ
ти́ждень
◊ [По] сім неді́ль на ти́ждень справ-ля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти
◊ Сім п'я́тниць (неді́ль) на ти́ждень *див.* сім

ТИ́КАТИ[1]
ти́кай
◊ Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай *і т. ін.)* но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со) *див.* су́нути
ти́кати
◊ Ти́кати [під ніс] кисли́ці *див.* ти́кати[1]
◊ Ти́кати під [са́мий] ніс *див.* ти́кати[1]
◊ Ти́кати / ткну́ти но́сом *див.* ти́кати[1]

ТИН
ти́нові
◊ На́шому ти́нові двою́рідний пліт *див.* пліт

ТИ́ТУЛ
ти́тул
Надава́ти / нада́ти зва́ння́ (науко́вий сту́пінь, ти́тул *і т. ін.)* *див.* надава́-ти[2] (2)

ТИ́ХИЙ
ти́ха
Ти́ха оби́тель *див.* оби́тель (1)
ти́хим
◊ Помина́ти / пом'яну́ти до́брим (не-зли́м, ти́хим *і т. ін.)* сло́вом *див.* помина́ти[1]

ТИХІ́ШИЙ
тихі́ший
◊ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший

ТИ́ХШИЙ
ти́хший
◊ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший

ТИ́ЦЬКАТИ
ти́цькати
Ти́цяти (ти́цькати) / ти́цьнути під [са́мий] ніс (ме́жи о́чі) *див.* ти́цяти

ТИ́ЦЬНУТИ
ти́цьнути
Ти́цяти (ти́цькати) / ти́цьнути під [са́мий] ніс (ме́жи о́чі) *див.* ти́цяти

ТИ́ЦЯТИ
ти́цяти
Ти́цяти (ти́цькати) / ти́цьнути під [са́мий] ніс (ме́жи о́чі) *див.* ти́цяти

ТИ́ША
ти́ша
Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смер-те́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша

ТІ
то́го
◊ Не на тако́го (таку́, то́го, такі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)
той
◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]
◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)
ту
◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* встава́ти

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облу́пити *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

ТІЇ

то́го

◊ Не на тако́го (таку́, то́го, takі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)

той

◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]

◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)

ту

◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* устава́ти

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облу́пити *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

ТІКА́ТИ

тіка́є

◊ Земля́ тіка́є (вислиза́є) / втекла́ (ви́слизнула) з-під ніг *(рідко* з-під підошо́в) *див.* земля́ (21)

ТІ́ЛО

тіла́

△ Небе́сні тіла́ *див.* ті́ло

ті́ла

Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати

ті́лі

Схуднути на обли́ччі (ті́лі) *див.* схуднути

ТІ́ЛЬКИ

ті́льки

◊ Зня́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот *див.* зня́ти (23)

◊ [Ті́льки] па́льчики *(рідше* па́льці) обли́жеш *див.* обли́зувати (5)

◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* *див.* нема́ (70)

◊ Хіба́ (ті́льки) па́льці *(рідше* гу́би) обли́же *див.* обли́зувати (6)

◊ Що (ті́льки) язико́м натра́пить *див.* натрапля́ти (1)

ТІНЬ

ті́ні

◊ Згу́щується (згуща́ється) / згусти́лася атмосфе́ра (ніч) <Згусти́лися ті́ні> *див.* атмосфе́ра (3)

ТІСНИ́ТИ

тісни́ть

Нужда́ (бі́дність, *заст.* убо́жество *і т. ін.)* тісни́ть *див.* нужда́ (1)

ТКАНИ́НА

ткани́на

△ Нерво́ва ткани́на *див.* ткани́на

ТКНУ́ТИ

ткну́ти

◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◊ Ти́кати / ткну́ти но́сом *див.* ти́кати[1]

ТЛІ́ТИ

тлі́є

◊ Се́рце (душа́) ни́є (млі́є, тлі́є *і т. ін.)* *див.* се́рце

ТОВА́Р[1]

това́ри

Ре́чі (предме́ти, това́ри) пе́ршої необхі́дності (потре́би) *див.* річ[1]

ТОВАРИ́СТВО

товари́ство

△ Товари́ство з обме́женою відповіда́льністю *див.* товари́ство

ТОВА́РИШ

това́риш

Това́риш по нещА́стю *див.* това́риш

ТОВЧЕ́НИК

товче́ників

◊ Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусані́в, товче́ників *і т. ін.)* *див.* наха́пуватися (1)

ТОВЧЕ́НИКИ

товче́ників

◊ Нахапа́тися (нахвата́тися) нагаї́в (па́лиць, стусані́в, товче́ників *і т. ін.)* *див.* наха́пуватися (1)

ТОГО́

того́

◊ Нема́ (нема́є) того́ в (на) сві́ті, чого́ [б] не... *див.* нема́ (62)

◊ Нема́ (нема́є) [того́,] щоб *див.* нема́ (63)

◊ Нема́ (нема́є) того́, щоб не... *див.* нема́ (64)

ТОЙ

то́го

◊ Не на тако́го (таку́, то́го, takі́вського *і т. ін.)* напа́в (натра́пив, наско́чив, *грубо* нарва́вся, напа́ла, напа́ли *і т. ін.)* *див.* напада́ти (2)

той

◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]

◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)

ту

◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* устава́ти

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облу́пити *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти (2)

ТОПОГРАФІ́ЧНИЙ

топографі́чна

△ Топографі́чна номенклату́ра *див.* номенклату́ра (1)

ТОПТА́ТИ

топта́ти

◊ [Лиши́лося] недо́вго ряст топта́ти *див.* топта́ти

◊ Но́ги топта́ти *див.* топта́ти

◊ Топта́ти но́ги *див.* топта́ти

◊ Топта́ти (підто́птувати) / підтопта́ти під но́ги *див.* топта́ти

ТО́РБА

торби́

◊ Начепи́ти (почепи́ти) торби́ *див.* начі́плювати (1)

то́рбою

◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ніби *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)

ТОРГ[1]

торг

Обже́рний торг (ряд) *див.* торг[1]

ТОРІ́ШНІЙ

торі́шній

◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ *(рідше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.),* *див.* нога́ (33)

Потрі́бно, як соба́ці п'я́та нога́ (як соба́ці здра́стуйте, як торі́шній сніг *і т. ін.)* *див.* потрі́бно

ТОЧИ́ТИ[1]

точи́ти

◊ Гостри́ти (вигостро́ювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.)* *див.* гостри́ти (1)

Точи́ти но́ри *див.* точи́ти[1]

ТО́ЧКА

то́чка

◊ То́чка непове́рнення *див.* то́чка

△ То́чка нуль *див.* то́чка

ТО́ЧНИЙ

то́чні

△ То́чні *(заст.* сти́слі) нау́ки *див.* нау́ка (6)

ТПРУ

тпру

◊ Ні тпру, ні ну *див.* тпру

ТРАВА́

трави́

◊ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший

◊ Ходи́ти ни́жче трави́ *див.* ходи́ти

ТРЕ́ТІЙ

тре́тіх

◊ До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)

тре́тьої

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бraку́є *і т. ін.*) [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] клёпки у голові *див.* нема́ (51)

ТРИ

три

◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) гре́чаної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

ТРИБУНА́Л

трибуна́л

△ Нюрнберзький трибуна́л *див.* трибуна́л

ТРИКУ́ТНИК

трику́тник

△ Носогубни́й трику́тник сме́рті *див.* трику́тник

ТРИМА́ТИ

трима́ти

◊ Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову *див.* нести́ (6)

◊ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти

◊ Трима́ти (держа́ти) себе́ в рука́х (в шо́рах) <Трима́ти (держа́ти) [свої́] не́рви в рука́х> *див.* трима́ти

трима́ють

◊ Но́ги не трима́ють (не де́ржать) *див.* нога́ (25)

ТРИМА́ТИСЯ

трима́тися

◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися

◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися

Трима́тися (дотри́муватися) нейтралітету *див.* трима́тися

ТРІЙЧА́СТИЙ

трійча́стий

△ Трійча́стий нерв *див.* нерв (6)

ТРІПА́ТИ

тріпа́ти

◊ Псува́ти (тріпа́ти, ша́рпати) не́рви *див.* псува́ти

ТРІСКУ́ЧИЙ

тріску́ча

Тріску́ча ніч *див.* ніч (6)

ТРО́ФІКА

тро́фіка

△ Нерво́ва тро́фіка *див.* тро́фіка

ТРО́ХИ

тро́хи

◊ Носи́ти на рука́х <Тро́хи (ма́ло) на рука́х не носи́ти> <Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти> *див.* носи́ти (9)

ТРОЮ́РІДНИЙ

трою́рідна

Трою́рідна племі́нниця (небо́га) *див.* племі́нниця

ТРУНА́

труні́

◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.*) *див.* стоя́ти

ТРЯ́СЦЯ

тря́сця

◊ Тря́сця но́сить *див.* тря́сця

ТУ́ГА

ту́гою

◊ Обгорта́ти (огорта́ти) / обгорну́ти (огорну́ти) ду́шу (се́рце) ту́гою (сму́тком, су́мом *і т. ін.*) *див.* обгорта́ти (1)

ту́гу

Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.*) *див.* розважа́ти

ТУРБО́ТА

турбо́т

◊ Не обки́даєшся ді́ла (турбо́т) *див.* обкида́тися (1)

турбо́тами

Спі́льними (об'є́днаними) зуси́ллями (си́лами, турбо́тами *і т. ін.*) *див.* зуси́лля (3)

ТУТ[1]

тут

◊ Одна́ нога́ тут, а дру́га там *див.* нога́ (30)

ТУТЕ́ШНІЙ

туте́шній

◊ Без но́чі не туте́шній *див.* туте́шній

ТЮТЮ́Н

тютю́н

Ню́хальний тютю́н <*заст.* Ню́хальна таба́ка> *див.* тютю́н

тютюну́

◊ Ні за поню́шку (за по́нюх, за нюх) таба́ки (*рідше* тютюну́) *див.* поню́шка

ТЮ́ТЯ

тю́тя

◊ Тю́тя з поли́в'яним но́сом *див.* тю́тя

ТЯГА́Р

тяга́р

◊ Душа́ несе́ тяга́р *див.* душа́ (29)

◊ Нести́ тяга́р *див.* нести́ (13)

тягаре́м

◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.*)] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)

ТЯГНУ́ТИ

тягну́ти

◊ Тягти́ (тягну́ти) но́гу *див.* тягти́

ТЯГТИ́

тягти́

◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*) пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.*) но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*)] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.*)> *див.* пересува́ти

◊ Тягти́ (тягну́ти) но́гу *див.* тягти́

ТЯЖКИ́Й

тяжки́й

◊ Нести́ (*рідко* носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест *див.* нести́ (10)

ТЯ́МА

тя́ми

◊ Нема́ (нема́є) тя́ми *див.* нема́ (65)

ТЯТИВА́

тятива́

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) натя́гнута (натя́гнена) струна́ (тятива́) *див.* струна́

ТЬМА[1]

тьма

Ніч (ні́чка, тьма, те́мрява *і т. ін.*) покрива́є / покри́є (покри́ла) *див.* ніч (4)

тьми

Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) дух <Дух тьми> *див.* дух (2)

УБО́ЖЕСТВО

убо́жество

Нужда́ (бі́дність, *заст.* убо́жество *і т. ін.*) тісни́ть *див.* нужда́ (1)

УВА́ГА[1]

ува́ги

◊ Нуль ува́ги *див.* нуль (6)

ува́гу

◊ Оберну́тися / оберта́тися на (в) ува́гу *див.* оберта́тися (9)

УВЕ́СЬ

усі́м

◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.*)] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)

усіма́

◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда

усі́х

◊ З усі́х ніг *див.* нога́ (7)

◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар

усьо́му

○ В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі (*заст.* об'є́мі) *див.* о́бсяг

УВІРВА́ТИ

увірва́ти

◊ Увірва́ти (урва́ти) ни́тку *див.* урива́ти[1]

УВІРВА́ТИСЯ[1]

увірва́лася

◊ Ни́тка (ни́точка) увірва́лася (урва́лася, обірва́лася) *див.* ни́тка (6)

УДА́РИТИ
уда́рив
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* грім з [я́сного́ не́ба] уда́рив [над голово́ю] *див.* грім (10)
уда́рила
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
уда́рити
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
◊ Уда́рити нога́ми *див.* ударя́ти
УДАРЯ́ТИ
ударя́є
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
УЗЯ́ТИ
ві́зьме
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)
◊ Ніякий грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт
ві́зьмуть
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт
узя́ти
Узя́ти на но́ги *див.* узя́ти
◊ Узя́ти но́ги на пле́чі *див.* узя́ти
◊ Узя́ти під но́ги *див.* узя́ти
УКЛІ́Н
уклі́н
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
Дозе́мний (земни́й, низьки́й *і т. ін.)* уклі́н (поклі́н) *див.* уклі́н
укло́ні
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.)* укло́ні *див.* схиля́ти
УКЛОНИ́ТИСЯ
уклони́тися
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.) див.* кла́нятися (1)

УКЛОНЯ́ТИСЯ
уклоня́тися
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.) див.* кла́нятися (1)
УКРАЇ́НЕЦЬ
украї́нець
Нови́й украї́нець *див.* украї́нці
УКРАЇ́НЦІ
украї́нець
Нови́й украї́нець *див.* украї́нці
УКРИВА́ТИ
укрива́ти
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти
УКРИВА́ТИСЯ
укрива́тися
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися
УКРИ́ТИ
укри́ти
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти
УКРИ́ТИСЯ
укри́тися
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися
УМ
ума́
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
УМИВА́ННЯ
умива́ння
Умива́ння ніг *див.* умива́ння
УМИВА́ТИ
умива́ти
◊ Умива́ти (уми́ти) но́ги *див.* умива́ти
УМИВА́ТИСЯ
умива́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися (3)
УМИНА́ТИ[1]
умина́ти
◊ За оби́дві щоки́ умина́ти (намина́ти, уплі́тати *і т. ін.) див.* умина́ти[1]

УМИ́ТИ
уми́ти
◊ Умива́ти (уми́ти) но́ги *див.* умива́ти
УМИ́ТИСЯ
уми́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися (2)
УПАДА́ТИ[1]
упада́ти
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рі́дко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати
УПА́СТИ[1]
упа́ла
◊ Упа́ла ніч *див.* ніч (17)
упа́сти
◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.) див.* па́дати
УПЛІТА́ТИ[1]
уплі́та́ти
◊ За оби́дві щоки́ умина́ти (намина́ти, уплі́та́ти *і т. ін.) див.* умина́ти[1]
УПРА́ВА[1]
упра́ви
Нема́ [нема́є] упра́ви *див.* нема́ (13)
УПРАВЛІ́НСЬКИЙ
управлі́нський
△ Управлі́нський о́блік *див.* о́блік (4)
УРА́Н
ура́н
△ Низькозбага́чений ура́н *див.* ура́н
УРВА́ТИ
урва́ти
◊ Увірва́ти (урва́ти) ни́тку *див.* урива́ти[1]
УРВА́ТИСЯ
урва́лася
◊ Ни́тка (ни́точка) увірва́лася (урва́лася, обірва́лася) *див.* ни́тка (6)
УРІ́ЗАТИ[1]
урі́зати
◊ Облама́ти (відруба́ти, урі́зати *і т. ін.)* кі́гті *див.* обла́мувати[1] (1)
УСЕ́[1]
усі́м
◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.)*] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
усіма́
◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда
усі́х
◊ З усі́х ніг *див.* нога́ (7)
◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар

усьо́му
○ В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі *(заст.* об'є́мі) *див.* о́бсяг
УСЕРЕ́ДИНІ
усере́дині
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обірва́лося *див.* весь[1] (6)
У́СМІ́ШКА
усмі́шка
◊ Усмі́шка (по́смішка) розплива́ється (розповза́ється) / розплила́ся (розплила́ся, розповзла́ся) на обли́ччі (по обли́ччю) *див.* у́смішка
у́смішкою
◊ Обдаро́вувати (одаро́вувати) / обдарува́ти по́глядом (у́смішкою, по́смішкою *і т. ін.) див.* обдаро́вувати (1)
у́смішку
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти на обли́ччі у́смішку *див.* розпуска́ти
УСТАВА́ТИ
устава́ти
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися
УСТА́ТИ
уста́ти
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти (преклоня́ти) / схили́ти (преклони́ти) колі́на> *див.* опуска́тися
УСТО́ЯТИ
усто́яти
◊ Усто́яти на нога́х *див.* усто́ювати
УСТРУГНУ́ТИ
устругну́ти
◊ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рідше* но́мер) *див.* устругну́ти
УСЯ́
усі́м
◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.)*] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
усіма́
◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда
усі́х
◊ З усі́х ніг *див.* нога́ (7)
◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар
усьо́му
○ В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі *(заст.* об'є́мі) *див.* о́бсяг

УСЯ́КИЙ
уся́ких
Без [жо́дних (ні́яких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (ні́якої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)
уся́кого
◊ Без [бу́дь-яко́го (уся́кого, *рідше* ні́якого *і т. ін.)*] ла́ду *див.* лад (6)
○ Без жо́дного (уся́кого, *рідше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля (4)
уся́кої
Без [жо́дних (ні́яких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (ні́якої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
УТЕ́РТИ[1]
утри́
◊ Утри́ но́са *див.* утира́ти[1]
УТНУ́ТИ
утну́ти
◊ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рідше* но́мер) *див.* устругну́ти
УТРО́БА
утро́ба
◊ Ненаси́тна утро́ба *див.* утро́ба
УТЯ́ТИ
утя́ти
◊ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рідше* но́мер) *див.* устругну́ти
УХОПИ́ТИ
ухопи́ти
◊ Взя́ти (схопи́ти, ухопи́ти *і т. ін.)* на (в) обере́мок *див.* узя́ти
Схопи́ти (ухопи́ти) в обі́йми *див.* схо́плювати
◊ Ухопи́ти [як соба́ка] обме́тиці *див.* ухо́плювати
ухо́пить
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт
УХОПИ́ТИСЯ
ухопи́тися
◊ Обі́руч (обома́ рука́ми) хапа́тися / схопи́тися (ухопи́тися) *див.* хапа́тися
◊ Ухопи́тися рука́ми й нога́ми *див.* ухо́плюватися
УЧЕПИ́ТИСЯ
учепи́тися
◊ Учепи́тися рука́ми й нога́ми *див.* учепи́тися
ФА́БУЛА
фа́була
△ Фа́була обвинува́чення *див.* фа́була

ФАЛЬШИ́ВИЙ
фальши́ва
◊ Фальши́ва но́та *див.* но́та[1] (4)
ФІА́ЛКА
фіа́лка
△ Нічна́ фіа́лка *див.* фіа́лка
ФІ́ЗИКА
фі́зика
△ Нейтро́нна фі́зика *див.* фі́зика
ФІЗИ́ЧНИЙ
фізи́чної
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер (2)
ФІЗІОНО́МІЯ
фізіоно́мію
◊ Верну́ти (відверта́ти) ніс (но́са, фізіоно́мію, *зневажл.* ри́ло, пи́ку) *див.* верну́ти[1] (2)
ФІЛЬМ
фільм
Німе́ кіно́ <Німи́й фільм> *див.* кіно́ (1)
ФІНА́НСОВИЙ
фіна́нсовий
△ Фіна́нсовий о́блік *див.* о́блік (5)
ФІ́НСЬКИЙ
фі́нський
Фі́нський ніж *див.* ніж[1] (1)
ФЛЕ́КСІЯ
фле́ксія
△ Нульова́ фле́ксія *див.* фле́ксія
ФОНД
фонд
△ Неподі́льний фонд *див.* фонд
ФО́РМА
фо́рма
△ Неозна́чена фо́рма дієсло́ва *див.* фо́рма
ФУНДАМЕНТА́ЛЬНИЙ
фундамента́льні
△ Фундамента́льні нау́ки *див.* нау́ка (7)
ФУ́НКЦІЯ
фу́нкція
△ Непере́рвна фу́нкція *див.* фу́нкція
△ Обе́рнена фу́нкція *див.* фу́нкція
ХАЙ[2]
хай
◊ Щоб (бода́й) но́ги повсиха́ли <Хай (неха́й) но́ги повсиха́ють> *див.* нога́ (37)
ХАПА́ТИ[1]
хапа́ти
◊ Зіро́к з не́ба не хапа́ти (не зніма́ти, не здійма́ти *і т. ін.) див.* хапа́ти[1]
ХАПА́ТИСЯ
хапа́тися
◊ Обі́руч (обома́ рука́ми) хапа́тися / схопи́тися (ухопи́тися) *див.* хапа́тися

ХАРА́КТЕР
хара́ктер
Націона́льний хара́ктер *див.* хара́ктер
◊ Перела́мувати (перело́млювати) / переламáти (переломи́ти) хара́ктер (нату́ру, но́ров *і т. ін.*) *див.* перела́мувати
хара́ктері
У моє́му (у твоє́му, у на́шому, не в моє́му, не у твоє́му, не в на́шому) хара́ктері *див.* хара́ктер
ХА́ТА
ха́та
◊ Моя́ ха́та скра́ю [, я нічо́го не зна́ю] *див.* ха́та
ха́ти
◊ Ви́їхати впере́д нога́ми [з ха́ти] *див.* виї́жджа́ти (3)
ха́ті
Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)
ха́ту
◊ Нагомоні́ти (наговори́ти, нащебета́ти *і т. ін.*) по́вну ха́ту (по́вні ву́ха) *див.* нагомоні́ти (1)
◊ Носи́ти сміття́ під чужу́ ха́ту *див.* носи́ти (12)
ХА́ТКА
ха́тка
◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка
ХА́ЩА
ха́щі
Непрола́зні (непрохідні́) ха́щі *див.* ха́щі
ХВИЛИ́НА
хвили́ни
◊ І (ні) хвили́нки (хвили́ни) [нема́ (нема́є, не було́, не бу́де)] *див.* нема́ (23)
◊ Спокі́йної хвили́ни нема́ (нема́є) *див.* хвили́на
хвили́ну
○ На [якýсь (однý, невели́ку *і т. ін.*)] мить (хвили́ну) <На моме́нт> *див.* мить (3)
ХВИЛИ́НКА
хвили́нки
◊ І (ні) хвили́нки (хвили́ни) [нема́ (нема́є, не було́, не бу́де)] *див.* нема́ (23)
ХВИ́ЛЯ[1]
хви́ля
Нова́ хви́ля *див.* хви́ля[1]
ХВІСТ
хвіст
◊ Наступа́ти / *рі́дше* наступи́ти на хвіст (на хвоста́, на п'я́ти) *див.* наступа́ти (6)
◊ Потрі́бний (потрі́бен), як соба́ці п'я́та нога́ (*рі́дше* як дру́гий хвіст, як торі́шній сніг, як п'я́те ко́лесо до во́за *і т. ін.*) *див.* нога́ (33)
◊ Хоч на хвіст наступи́ *див.* хвіст
хвоста́
◊ Наступа́ти / *рі́дше* наступи́ти на хвіст (на хвоста́, на п'я́ти) *див.* наступа́ти (6)
ХВОРО́БА
хворо́ба
△ Нирковокам'яна́ хворо́ба *див.* хворо́ба
ХИТА́ТИСЯ
хита́ється
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.*) під нога́ми *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
ХИ́ТРО
хи́тро
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом *див.* хи́тро
ХИ́ТРОЩІ
хи́трощів
◊ Хи́трощів нема́ (нема́є) *див.* нема́ (72)
ХІБА́[1]
хіба́
◊ Ті́льки (хіба́, хіба́ що, лиш) пташи́ного (пти́чого) молока́ нема́ (нема́є, не вистача́є, бракýє *і т. ін.*) *див.* нема́ (70)
ХІД
хо́дом
○ Норма́льним (звича́йним) хо́дом *див.* хід
ХІМІ́ЧНИЙ
хімі́чна
△ Хімі́чна ни́тка *див.* ни́тка (2)
ХІ́МІЯ
хі́мія
△ Неоргані́чна хі́мія *див.* хі́мія
ХЛЕБТА́ТИ
хлебта́вши
◊ Несо́лоно сьо́рба́вши (хлебта́вши) *див.* сьо́рба́ти
ХЛІБ
хліб
◊ Недýрно (неда́ром) хліб ї́сти *див.* ї́сти (19)
◊ Хліб насу́щний (насýшний) *див.* хліб
хлі́ба
◊ Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недоїда́ти / недоїсти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)] *див.* недосипа́ти[2] (2)
◊ Хлі́ба ні скори́ни (скори́нки, шкори́нки *і т. ін.*) [нема́, нема́є] *див.* скори́на
◊ Шмато́к (кусо́к, кýсень, кýсник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насýщного] *див.* шмато́к
ХЛОРИ́Д
хлори́д
△ Хло́ристий на́трій <Хлори́д на́трію> *див.* на́трій (1)
ХЛО́РИСТИЙ
хло́ристий
△ Хло́ристий на́трій <Хлори́д на́трію> *див.* на́трій (1)
ХЛЮЩ
хлющ
◊ Перемо́кнути до кісто́к (до ни́тки, на хлющ *і т. ін.*) *див.* перемока́ти
ХМА́РА
хма́рах
◊ Вита́ти (літа́ти, *рі́дко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.*) *див.* вита́ти (1)
ХНЮ́ПИТИ
хню́пити
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту], *рі́дко* вýха) *див.* ві́шати (5)
ХОВА́ТИ[1]
хова́ти
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.*) пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
ХОВА́ТИСЯ[1]
хова́лося
◊ Від о́ка *кого (чийого)* не хова́лося ніщо́ *див.* хова́тися[1]
ХОДА́
ходи́
◊ Прида́ти ходи́ в но́ги *див.* придава́ти
ХОДИ́ТИ
ходи́ти
◊ Бу́ти (ходи́ти) у несла́ві *див.* бу́ти (86)
Піти́ / ходи́ти по ни́шпорках *див.* піти́
◊ Ходи́ти догори́ нога́ми *див.* ходи́ти
◊ Ходи́ти ни́жче трави́ *див.* ходи́ти
◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти
◊ Ходи́ти [як (мов, ні́би *і т. ін.*)] по стрýнці (по стрýночці, по ни́точці *і т. ін.*) *див.* ходи́ти
хо́дить
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (крýгом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)
ХО́ДОРОМ
хо́дором
◊ [Аж (*рі́дко* бі́лий)] світ крýтиться (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (крýгом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)

ХО́ЛОД

хо́лодом

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] жа́ром (окро́пом, хо́лодом, жа́ром і хо́лодом, моро́зом *і т. ін.)* обда́ти / обдава́ти <Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто жа́ром обда́в> *див.* обдава́ти (2)

ХОЛО́ДНИЙ

холо́дним

◊ Облива́тися / обли́тися холо́дним по́том *див.* облива́тися (4)

◊ Обли́тий холо́дним по́том *див.* обли́тий (2)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* холо́дною водо́ю (*рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти (3)

холо́дною

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* холо́дною водо́ю (*рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти (3)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* [холо́дною (*рідко* зи́мною)] водо́ю обли́тий *див.* обли́тий (3)

ХРАМ

храм

Храм нау́ки *див.* храм

ХРЕСТ

хрест

◊ Нести́ (*рідко* носи́ти) [свій (важки́й, тяжки́й)] хрест *див.* нести́ (10)

хреста́

◊ Хреста́ нема́ (нема́є) *див.* нема́ (73)

ХРИСТО́ВИЙ

христо́ва

Христо́ва неві́ста *див.* неві́ста (1)

ХРІН

хрін

◊ Як хрін у (під) ніс *див.* хрін

ХРОНІ́ЧНИЙ

хроні́чне

Хроні́чне недоїда́ння (голодува́ння) *див.* недоїда́ння (1)

ХТО[1]

кого́

Небага́то хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* *див.* небага́то (1)

кому́

Небага́то хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* *див.* небага́то (1)

хто

Небага́то хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* *див.* небага́то (1)

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] жа́ром (окро́пом, хо́лодом, жа́ром і хо́лодом, моро́зом *і т. ін.)* обда́ти / обдава́ти <Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто жа́ром обда́в> *див.* обдава́ти (2)

◊ Як (мо́в, ніби *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ножо́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]

ХУДО́ЖНИК

худо́жник

△ Нekла́сний худо́жник *див.* худо́жник

ХУЛА́

хулу́

◊ Нести́ хулу́ *див.* нести́ (14)

ХУСТИ́НКА

хусти́нка

Носова́ ху́сточка (хусти́нка, ху́стка) <Ху́сточка для (до) но́са, *розм.*> *див.* ху́сточка

ХУ́СТКА

ху́стка

Носова́ ху́сточка (хусти́нка, ху́стка) <Ху́сточка для (до) но́са, *розм.*> *див.* ху́сточка

ХУ́СТОЧКА

ху́сточка

Носова́ ху́сточка (хусти́нка, ху́стка) <Ху́сточка для (до) но́са, *розм.*> *див.* ху́сточка

ЦАБЕ́

цабе́

◊ Невели́ка пті́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пті́ця

ЦАР

цар

◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар

царі́в

◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар

царя́

◊ Йо́лоп Царя́ Небе́сного *див.* йо́лоп (1)

ЦАРИ́ЦЯ

цари́ця

◊ Цари́ця небе́сна *див.* цари́ця

ЦА́РСТВО

ца́рство

◊ Відійти́ / відхо́дити у ца́рство небе́сне *див.* відхо́дити (6)

◊ Проспа́ти [все] Ца́рство Небе́сне *див.* просипа́ти[1]

◊ Ца́рство Небе́сне (Ві́чне, Бо́же) *див.* ца́рство

ЦВІТНИ́Й

цвітна́

Цвітна́ неді́ля *див.* неді́ля (9)

ЦЕ[1]

це

Це ще ніч́ого *див.* нічо́го (1)

ЦЕ[2]

цей

◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]

◊ [Цей] но́мер не про́йде (не ви́йде) *див.* но́мер (6)

ЦЕЙ

цей

◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]

◊ [Цей] но́мер не про́йде (не ви́йде) *див.* но́мер (6)

ЦЕНТР

центр

△ Нерво́вий центр *див.* центр

це́нтри

△ Підкі́ркові нерво́ві це́нтри *див.* центр

ЦЕНТРА́ЛЬНИЙ

центра́льна

△ Центра́льна нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

ЦЕРЕМО́НІЯ

церемо́нії

Без [жо́дних (нія́ких, усія́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія

церемо́ній

Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія

ЦЕРКО́ВНИЙ

церко́вне

Нерухо́ме церко́вне свя́то *див.* свя́то[1]

ЦИВІЛІЗА́ЦІЯ

цивіліза́ція

Позазе́мна (неземна́) цивіліза́ція *див.* цивіліза́ція

ЦИ́ГАН

ци́ган

◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ніби *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)

ЦИГА́НИ

ци́ган

◊ Носи́тися / розноси́тися як (мов, ніби *і т. ін.)* [ду́рень] із сту́пою ([ци́ган, ста́рець] з пи́саною то́рбою (з пи́санкою)) *див.* носи́тися (3)

ЦИКЛ

цикл

△ Нульови́й цикл *див.* цикл

ЦИ́НКОВИЙ

ци́нкова

△ Ци́нкова обма́нка *див.* обма́нка (2)

ЦІ́ЛИЙ

ці́лий

◊ Ці́лий і здоро́вий (неушко́джений) *див.* ці́лий

ці́лому

○ В усьо́му (по́вному, ці́лому) о́бсязі (*заст.* об'є́мі) *див.* о́бсяг

ці́лу

Ці́лу (цілі́сіньку) ніч *див.* ніч (7)

ЦІЛІ́СІНЬКИЙ
цілі́сіньку
Ці́лу (цілі́сіньку) ніч *див.* ніч (7)
ЦІНА́
цін
△ Но́жиці цін *див.* но́жиці (2)
ціна́
△ Номіна́льна ціна́ *див.* ціна́
ціни́
◊ [І] ціни́ нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́ (26)
ЦУЦЕНЯ́
цуценя́
◊ Схо́жий (похо́жий), як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
ЦЯ
цей
◊ Поверну́ти но́са в той (цей, і́нший) бік *див.* поверта́ти[1]
◊ [Цей] но́мер не про́йде (не ви́йде) *див.* но́мер (6)
ЦЯ́ЦЯ
ця́ця
◊ Невели́ка пти́ця (па́ні, ця́ця) <Дрібна́ пта́шка> <Невели́ке цабе́> <Невели́кий пан> *див.* пти́ця
ЧАЙ
чай
Нирко́ви́й чай *див.* чай
ЧАС
час
Недале́ка пора́ <Недале́кий час> *див.* пора́
△ Необхі́дний робо́чий час *див.* час
часи́
◊ В на́ші (тепе́рішні) часи́ *див.* час
ча́су
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.)* *див.* гля́нути (4)
△ Но́рма ча́су *див.* но́рма (8)
ЧАСНИ́К
часнику́
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
ЧАСТОТА́
часто́т
△ Генера́тор низьки́х часто́т *див.* генера́тор (1)
частота́
△ Низька́ частота́ *див.* частота́
ЧВА́РА[1]
чвар
◊ Я́блуко ро́збрату (чвар, незго́ди) *див.* я́блуко
ЧВА́РИ
чвар
◊ Я́блуко ро́збрату (чвар, незго́ди) *див.* я́блуко

ЧЕМЕРИ́ЦЯ
чемери́ці
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] блекоти́ (ку-кі́львану, куко́львану, чемери́ці) об'ї́стися (наї́стися) *див.* об'їда́тися (1)
ЧЕРВО́НИЙ
черво́ною
◊ Прохо́дити черво́ною ни́ткою (стрі́чкою) *див.* прохо́дити
ЧЕ́СНИЙ
че́сна
◊ Че́сна душа́ (нату́ра) *див.* душа́ (77)
ЧЕСТЬ
честь
Берегти́ (обері́га́ти, борони́ти) честь *див.* берегти́ (1)
ЧИМА́ЛО
чима́ло
Перепсува́ти не́рви (чима́ло не́рвів) *див.* перепсува́ти
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.)* кро́ві *див.* попсува́ти
ЧИН
чин
Ни́жній чин *див.* чин
ЧИСЛО́
числа́
◊ Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́) *див.* нема́ (41)
число́
△ Натура́льне число́ *див.* число́
ЧИ́СТИЙ
чи́стий
△ Чи́стий націона́льний проду́кт (дохі́д) *див.* проду́кт
чи́стого
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з (се́ред) [ясно́го *(рі́дко* чи́стого)] не́ба *див.* грім (8)
ЧИТА́ТИ
чита́ти
◊ Чита́ти (вичи́тувати) / прочита́ти (ви́читати) нота́ції (нота́цію, мора́ль) *див.* чита́ти
ЧО́БІТ
чо́біт
◊ Два чо́боти – па́ра <Па́ра чо́біт (два чо́боти) на одну́ но́гу> *див.* чо́боти
чо́боти
◊ Би́ти но́ги *(рі́дше* чо́боти) *див.* би́ти (38)
◊ Два чо́боти – па́ра <Па́ра чо́біт (два чо́боти) на одну́ но́гу> *див.* чо́боти
◊ Потягну́ти но́ги (чо́боти) *див.* потягну́ти
ЧО́БОТИ
чо́біт
◊ Два чо́боти – па́ра <Па́ра чо́біт (два чо́боти) на одну́ но́гу> *див.* чо́боти

чо́боти
◊ Би́ти но́ги *(рі́дше* чо́боти) *див.* би́ти (38)
◊ Два чо́боти – па́ра <Па́ра чо́біт (два чо́боти) на одну́ но́гу> *див.* чо́боти
◊ Потягну́ти но́ги (чо́боти) *див.* потягну́ти
ЧОГО́
чого́
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
що
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
ЧОЛО́
чоло́
Низьки́й лоб <Низьке́ чоло́> *див.* лоб (3)
Розгла́джувати / розгла́дити чоло́ (обли́ччя, ши́ю, що́ки *і т. ін.)* *див.* розгла́джувати
ЧО́РНИЙ
чо́рна
△ Натура́льна (чо́рна) ві́спа *див.* ві́спа (2)
Чо́рна невдя́чність *див.* невдя́чність (1)
△ Чо́рна ні́жка *див.* ні́жка (1)
чо́рний
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)
чо́рною
◊ Відпла́чувати / відплати́ти чо́рною невдя́чністю *див.* відпла́чувати (2)
ЧОРТ
чорт
◊ Біс (чорт, нечи́стий *і т. ін.)* спокуша́є / спокуси́в *див.* біс[1] (8)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* дава́ти (127)
◊ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.)* поні́с *див.* чорт
◊ Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт
◊ Ні́який чорт (біс) *див.* чорт
◊ Ні́який чорт не страшни́й *див.* чорт
◊ Носи́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт із грі́шною душе́ю *див.* носи́тися (4)
◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є *і т. ін.)* *див.* чорт
◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бе́неря) но́сить (но́сять) *див.* чорт

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку) *див.* чорт

чо́рта

◊ Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида, недо́вірка) <Яко́ї нете́чі> *див.* чорт

чорта́ми

◊ Зна́тися з чорта́ми (нечи́стою си́лою, нечи́стим) *див.* зна́тися (2)

чорти́

◊ Куди́ чорти́ [не] носи́ли! *див.* чорт

◊ Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт

◊ Хай (неха́й, бода́й) чорт (нечи́стий, лихи́й) бере́ / ві́зьме (ухо́пить) (чорти́ ві́зьмуть) *див.* чорт

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бе́неря) но́сить (но́сять) *див.* чорт

ЧОРТЯ́КА

чортя́ка

◊ Сам чорт (чортя́ка, біс, сатана́) но́гу (но́ги) зло́мить (вло́мить, злама́є *і т. ін.*) *див.* чорт

Чорт (чорти́, чортя́ка, нечи́стий, бе́неря) но́сить (но́сять) *див.* чорт

ЧОТИ́РИ

чоти́ри

◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ногі́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)

◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) <Упада́ти / впа́сти в но́ги (до ніг, ниць)> *див.* па́дати

◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ногі́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти

ЧУЖИ́Й

чуже́

◊ Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай *і т. ін.*) но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со) *див.* су́нути

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.*) / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.*) [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

чужи́й

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.*) / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.*) [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

чужі́

Но́ги (ру́ки, но́ги й ру́ки, па́льці *і т. ін.*) як (мов, ні́би *і т. ін.*) чужі́ *див.* нога́ (1)

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.*) / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.*) [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

чужо́го

◊ Не сунь (ти́кай, потика́й, пхай *і т. ін.*) но́са до чужо́го про́са (у чуже́ про́со) *див.* су́нути

чужу́

◊ Носи́ти смі́ття під чужу́ ха́ту *див.* носи́ти (12)

ЧУПРИ́НА

чупри́ну

◊ Поголи́ти (обголи́ти) ло́ба (чу́ба, чупри́ну *і т. ін.*) *див.* поголи́ти

ЧУ́ТИ

чу́ти

◊ [Аж] не чу́ти (не відчува́ти) ніг (підошо́в) [під собо́ю] *див.* чу́ти

◊ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)

◊ І ду́ху нема́ (нема́є, не було́, не чу́ти *і т. ін.*) *див.* нема́ (19)

◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти

◊ Не чу́ти (не відчува́ти, не почува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) <Ні ру́чок, ні пу́чок не чу́ти> *див.* чу́ти

◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти

ЧУ́ТКА

чу́тки

◊ Нема́ (нема́є) [й] чу́тки *див.* нема́ (40)

ШАГ

шага́

◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти) / обдира́ти (оббира́ти) до ни́тки (до ни́точки, до шага́) *див.* обдира́ти (1)

ША́РПАТИ

ша́рпати

◊ Псува́ти (тріпа́ти, ша́рпати) не́рви *див.* псува́ти

ШВИ́ДКІСТЬ

шви́дкість

Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути на шви́дкість *див.* натиска́ти (1)

ШЕ́ЛЯГ

ше́ляга

◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́ (22)

ШИБА́ТИ[1]

шиба́є

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

шиба́ти

◊ Шиба́ти в ніс *див.* шиба́ти[1]

ШИБНУ́ТИ

шибну́ла

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

ШИ́ЛО

ши́лом

◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ШИРО́КИЙ

широ́ка

◊ Широ́ка нату́ра (вда́ча) *див.* нату́ра (5)

широ́ку

◊ На широ́ку но́гу *див.* нога́ (14)

◊ Ста́вити / поста́вити на широ́ку но́гу *див.* ста́вити

ШИРОТА́

широ́ти

△ Низькі́ широ́ти *див.* широта́

ШИРЯ́ТИ[1]

ширя́ти

◊ Вита́ти (літа́ти, *рідко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.*) *див.* вита́ти (1)

ШИ́ТИЙ

ши́тий

◊ Бі́лими нитка́ми ши́тий *див.* ши́тий

ШИ́Я

ши́ю

Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.*) *див.* поверта́ти[1]

Розгла́джувати / розгла́дити чоло́ (обли́ччя, ши́ю, що́ки *і т. ін.*) *див.* розгла́джувати

ШКО́ДА́[2]

шко́да́

◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)

ШКО́ЛА

шко́ла

△ Натура́льна шко́ла *див.* шко́ла

Неді́льна шко́ла *див.* шко́ла

Некомпле́ктна шко́ла *див.* шко́ла
Норма́льна шко́ла *див.* шко́ла
шко́ли
Посила́ти / посла́ти до шко́ли (в нау́ку, *рідко* по нау́ку) *див.* посила́ти
ШКОРИ́НКА
шкори́нки
◊ Хлі́ба ні скори́ни (скори́нки, шкори́нки *і т. ін.)* [нема́, немає] *див.* скори́на
ШКУ́РА
шку́ру
◊ Діли́ти шку́ру невби́того ведме́дя *див.* діли́ти (3)
◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́зати / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти (1)
◊ Обби́ти шку́ру *див.* оббива́ти (3)
◊ Обідра́ти / обдира́ти шку́ру *див.* обдира́ти (3)
◊ Облупи́ти шку́ру *див.* облу́плювати (2)
ШКУ́РКА
шку́рки
◊ Натяга́ння шку́рки на кисі́ль *див.* натяга́ння (1)
ШКУТИЛЬГА́ТИ
шкутильга́ти
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на обидві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
ШЛЯХ
шлях
◊ Невторо́ваний шлях *див.* шлях
Шлях у ні́куди *див.* шлях
шляха́ми
◊ Іти́ невторо́ваним шляхо́м (невторо́ваними шляха́ми) *див.* іти́ (74)
шляхо́м
◊ Іти́ невторо́ваним шляхо́м (невторо́ваними шляха́ми) *див.* іти́ (74)
ШМАТО́К
шматка́
◊ Недосипа́ти (недосипля́ти) / недоспа́ти [ноче́й], [і (та)] недої́дати / недої́сти [хлі́ба (шматка́ хлі́ба)] *див.* недосипа́ти[2] (2)
шматка́х
◊ Лю́ди ніч [по шматка́х] розі́брали *див.* лю́ди (7)
шмато́к
◊ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к
ШОВКОПРЯ́Д
шовкопря́д
△ Непа́рний шовкопря́д *див.* шовкопря́д
ШО́РИ[1]
шо́рах
◊ Трима́ти (держа́ти) себе́ в рука́х (в шо́рах) <Трима́ти (держа́ти) [свої́] не́рви в рука́х> *див.* трима́ти
ШПИГОНУ́ТИ
шпигону́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ножем (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
ШПИЛИ́ТИ
шпили́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
ШТРИКНУ́ТИ
штрикну́ти
◊ Ні́де (нема́ (нема́є) де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
ШТУ́КА[1]
шту́ку
◊ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рідше* но́мер) *див.* устругну́ти
ШТУ́ЧКА
шту́чку
◊ Устругну́ти (відколо́ти, утну́ти, утя́ти) / відко́лювати шту́ку (шту́чку, *рідше* но́мер) *див.* устругну́ти
ШТУ́ЧНИЙ[2]
шту́чна
△ Шту́чна ни́рка *див.* ни́рки́ (2)
ШУТКО́ВИЙ
Шутко́ва
Ве́рбна (Квітна́, Шутко́ва) неді́ля *див.* неді́ля (1)
ЩАБЕ́ЛЬ
щабе́ль
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити
ЩА́СТЯ
ща́стя
◊ Ща́стя твоє́ (ва́ше, на́ше *і т. ін.) див.* ща́стя
ЩЕ
ще
◊ Підно́сити (підніма́ти, підійма́ти *і т. ін.)* / піднести́ (підня́ти, підійня́ти *і т. ін.)* на [ще оди́н] ви́щий (нови́й) сту́пінь (щабе́ль) *див.* підно́сити
ЩЕРБА́ТИЙ
щерба́тої
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́ (22)
ЩО[1]
чим
◊ Ні́чим (нема́ (нема́є) чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)
◊ Ні́чим (нема́ (нема́є) чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)
чого́
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
що
◊ Диви́тися нема́ на що (ні на що) *див.* диви́тися (19)
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
◊ Ма́ти (вважа́ти) ні за що (за ніщо́) *див.* ма́ти[2] (36)
Ну [й] що ж <Так що> *див.* що[1]
Ну що? *див.* що[1]
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (13)
◊ Що (ті́льки) язико́м натра́пить *див.* натрапля́ти (1)
ЩОКА́
що́ки
Розгла́джувати / розгла́дити чоло́ (обли́ччя, ши́ю, що́ки *і т. ін.) див.* розгла́джувати
щоки́
◊ За оби́дві щоки́ умина́ти (намина́ти, уплі́тати *і т. ін.) див.* умина́ти[1]
ЩОСЬ[1]
щось
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обі́рвалося *див.* весь[1] (6)
Ю́ШКА
ю́шку
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
Я[2]
мене́
◊ Бий мене́ нечи́ста си́ла *див.* би́ти (18)
Я́БЛУКО
я́блуко
◊ Я́блуко ро́збрату (чвар, незго́ди) *див.* я́блуко
я́блуку
◊ [І] го́лці (я́блуку, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]

ЯВИ́ТИ
яви́ти
◊ Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти *і т. ін.)* / не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти *і т. ін.)* но́са *див.* пока́зувати
ЯВЛЯ́ТИ
явля́ти
◊ Не пока́зувати (не явля́ти, не потика́ти *і т. ін.)* / не показа́ти (не яви́ти, не поткну́ти *і т. ін.)* но́са *див.* пока́зувати
Я́ГІДКА
я́гідка
◊ На́шого (ва́шого, ї́хнього *і т. ін.)* по́ля я́года (я́гідка, я́гідки) *див.* я́года
я́гідки
◊ На́шого (ва́шого, ї́хнього *і т. ін.)* по́ля я́года (я́гідка, я́гідки) *див.* я́года
Я́ГОДА
я́года
◊ На́шого (ва́шого, ї́хнього *і т. ін.)* по́ля я́года (я́гідка, я́гідки) *див.* я́года
ЯЗИ́К
язи́к
◊ До́бре (непога́но) підві́шений язи́к *див.* язи́к
◊ Сла́ти язи́к під но́ги *див.* сла́ти[1]
язика́х
◊ Понести́ / нести́ на язика́х *див.* понести́
язики́
◊ Нача́хати язики́ *див.* начу́хувати (1)
язико́м
◊ Що (ті́льки) язико́м натра́пить *див.* натрапля́ти (1)
ЯЙЦЕ́
яйце́м
◊ Носи́тися (бі́гати) як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рка з яйце́м *див.* носи́тися (2)
ЯКИ́Й
яки́м
○ Яки́м (ні́яким, яки́мсь) ро́бом *див.* роб
яко́го
◊ Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида, недо́вірка) <Якої нете́чі> *див.* чорт
яко́ї
◊ Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида, недо́вірка) <Якої нете́чі> *див.* чорт
◊ Яко́ї нево́лі? *див.* нево́ля (2)
ЯКИ́ЙСЬ
яки́мсь
○ Яки́м (ні́яким, яки́мсь) ро́бом *див.* роб
яку́сь
○ На [яку́сь (одну́, невели́ку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) <На моме́нт> *див.* мить (3)
Я́КІСТЬ
я́кості
△ Но́рма я́кості *див.* но́рма (9)
Я́МА
я́мі
◊ Одніє́ю (одно́ю) ного́ю в я́мі *див.* нога́ (31)
ЯРМО́
ярмо́
◊ Нести́ [своє́] ярмо́ *див.* нести́ (11)
Я́СНИЙ
я́сно́го
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з (се́ред) [я́сно́го *(рідко* чи́стого)] не́ба *див.* грім (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з [я́сно́го] не́ба впав *див.* грім (9)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з [я́сно́го не́ба] уда́рив [над голово́ю] *див.* грім (10)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сніг (дощ) на го́лову [з я́сно́го не́ба] *див.* сніг
Я́ТРИ́ТИ
я́три́ти
◊ Я́три́ти (роз'я́трювати, розтрою́джувати, розвору́шувати *і т. ін.)* / роз'я́три́ти (розтрою́дити, розвору́ши́ти *і т. ін.)* [незаго́йну (да́вню)] ра́ну [в се́рці (в душі́)] *див.* я́три́ти

СПИСОК РЕЄСТРОВИХ СЛІВ

НА́СТУП
НАСТУПА́ЛЬНИЙ
НАСТУПА́ЛЬНІСТЬ
НАСТУПА́ЛЬНО
НАСТУПА́ТИ
НАСТУПА́ЮЧИЙ
НАСТУПИ́ТИ *див.* наступа́ти
НАСТУ́ПНИЙ
НАСТУ́ПНИК
НАСТУ́ПНИЦТВО
НАСТУ́ПНИЦЯ
НАСТУ́ПНІСТЬ
НА́СТУПЦЕМ
НАСТУРА́Н
НАСТУ́РЦІЯ
НАСТЬО́БАНИЙ[1]
НАСТЬО́БАНИЙ[2]
НАСТЬОБА́ТИ[1] *див.* настьо́бувати[1]
НАСТЬОБА́ТИ[2] *див.* настьо́бувати[2]
НАСТЬО́БУВАТИ[1]
НАСТЬО́БУВАТИ[2]
НАСТЯ́ГАНИЙ
НАСТЯГА́ТИ
НАСТЯГА́ТИСЯ
НА́СТЯЖ
НАСУ́В
НАСУВА́ННЯ
НАСУВА́ТИ
НАСУВА́ТИСЯ
НАСУВНИ́Й
НАСУДИ́ТИСЯ
НАСУ́КАНИЙ
НАСУКА́ТИ *див.* насу́кувати
НАСУ́КУВАННЯ
НАСУ́КУВАТИ
НАСУ́КУВАТИСЯ
НАСУ́МРЕНИЙ
НАСУ́МРЕНО
НАСУ́МРИТИСЯ
НАСУМУВА́ТИСЯ
НАСУ́НЕНИЙ
НАСУ́НУТИ *див.* насува́ти
НАСУ́НУТИЙ *див.* насу́нений
НАСУ́НУТИСЯ *див.* насува́тися
НАСУ́ПИТИ *див.* насу́плювати
НАСУ́ПИТИСЯ *див.* насу́плюватися
НАСУ́ПЛЕНИЙ
НАСУ́ПЛЕНІСТЬ
НАСУ́ПЛЕНО
НАСУ́ПЛЮВАННЯ
НАСУ́ПЛЮВАТИ
НАСУ́ПЛЮВАТИСЯ
НАСУПО́НИТИСЯ *див.* насупо́нюватися
НАСУПО́НЮВАННЯ
НАСУПО́НЮВАТИСЯ
НАСУ́ПРОТИ́
НАСУ́ПРОТИ́В *див.* насу́проти́
НАСУ́ПУВАТИЙ
НАСУ́ПУВАТО
НАСУРМА́ЧИТИСЯ *див.* насурма́чуватися
НАСУРМА́ЧУВАННЯ
НАСУРМА́ЧУВАТИСЯ
НАСУРМИ́ТИ
НАСУ́РМИТИ *див.* насу́рмлювати
НАСУ́РМИТИСЯ *див.* насу́рмлюватися
НАСУ́РМЛЕНИЙ[1]
НАСУ́РМЛЕНИЙ[2]
НАСУ́РМЛЕНО
НАСУ́РМЛЮВАТИ
НАСУ́РМЛЮВАТИСЯ
НАСУРМО́НЕНИЙ
НАСУРМО́НЕНО
НАСУРМО́НИТИСЯ *див.* насурмо́нюватися
НАСУРМО́НЮВАТИСЯ
НА́СУХО
НАСУ́ШЕНИЙ
НАСУШИ́ТИ *див.* насу́шувати
НАСУ́ШНИЙ *див.* насу́щний
НАСУ́ШНИК *див.* насу́щник
НАСУ́ШУВАННЯ
НАСУ́ШУВАТИ
НАСУ́ЩНИЙ
НАСУ́ЩНИК
НАСУ́ЩНІСТЬ
НАСУ́ЩНО
НА́СХИЛ
НА́СХИЛЬ *див.* на́схил
НАСХО́ДИТИСЯ
НА́СЬКИЙ
НАСЬО́РБАТИСЯ
НАТАВА́ТИ
НАТА́ЛЬНИЙ
НАТА́НУТИ *див.* натава́ти
НАТАНЦЮВА́ТИСЯ
НАТА́СКАНИЙ
НАТАСКА́ТИ[1] *див.* ната́скувати[1]
НАТАСКА́ТИ[2] *див.* ната́скувати[2]
НАТАСКА́ТИСЯ *див.* ната́скуватися
НАТА́СКУВАННЯ[1]
НАТА́СКУВАННЯ[2]
НАТА́СКУВАТИ[1]
НАТА́СКУВАТИ[2]
НАТА́СКУВАТИСЯ
НАТАСО́ВАНИЙ
НАТАСО́ВУВАННЯ
НАТАСО́ВУВАТИ
НАТАСУВА́ТИ *див.* натасо́вувати
НАТАТУЮВА́ТИ
НАТАЧА́НКА
НАТВЕ́РДО
НАТВЕРЕ́ЗО
НАТВО́РЕНИЙ
НАТВОРИ́ТИ
НА́ТЕ
НАТЕКТИ́ *див.* натіка́ти
НАТЕПЕ́Р
НАТЕРЕ́БИТИ
НАТЕРЕ́БЛЕНИЙ
НАТЕ́РПІ́ТИСЯ
НАТЕ́РТИ *див.* натира́ти
НАТЕ́РТИЙ
НАТЕ́РТИСЯ *див.* натира́тися
НА́ТЕРТЬ
НАТЕРТЯ́
НАТЕ́САНИЙ
НАТЕСА́ТИ *див.* наті́сувати
НАТИВІ́ЗМ
НАТИВІ́СТ
НАТИВІСТИ́ЧНИЙ
НАТИ́ВНИЙ
НАТИ́КАНИЙ
НАТИКА́ННЯ
НАТИ́КАТИ *див.* натика́ти[1]
НАТИКА́ТИ[1]
НАТИКА́ТИ[2]
НАТИКА́ТИ[3]
НАТИКА́ТИСЯ
НАТИ́НА

НАТИНА́ТИ
НАТИНА́ТИСЯ
НАТИНЬКО́ВУВАННЯ
НАТИНЬКО́ВУВАТИ
НАТИНЬКУВА́ТИ *див.* натинько́вувати
НАТИНЯ́ТИСЯ
НАТИРА́ЛЬНИК
НАТИРА́ЛЬНИЦЯ
НАТИ́РАНИЙ
НАТИРА́ННЯ
НАТИРА́ТИ
НАТИРА́ТИСЯ
НАТИРА́Ч
НАТИРА́ЧКА
НАТИ́РИТИ
НА́ТИСК
НАТИСКА́ННЯ
НАТИ́СКАТИ
НАТИСКА́ТИ
НАТИСКА́ТИСЯ
НАТИСКА́Ч
НАТИСКНИ́Й
НАТИ́СКУВАЛЬНИЙ
НАТИ́СКУВАННЯ
НАТИ́СКУВАТИ *див.* натиска́ти
НАТИ́СКУВАТИСЯ *див.* натиска́тися
НАТИ́СНЕНИЙ *див.* нати́снутий
НАТИ́СНЕННЯ
НАТИ́СНУТИ *див.* натиска́ти
НАТИ́СНУТИЙ
НАТИ́СНУТИСЯ
НАТИ́ЦЯТИ
НА́ТІК
НАТІКА́ННЯ
НАТІКА́ТИ
НАТІКА́Ч
НАТІ́ЛЬНИЙ
НАТІ́ПАНИЙ
НАТІПА́ТИ *див.* натіпувати
НАТІ́ПУВАТИ
НАТІ́СУВАННЯ
НАТІ́СУВАТИ
НАТІ́ТНИК
НАТІЧНИ́Й
НАТІ́ШИТИ
НАТІ́ШИТИСЯ
НА́ТКАНИЙ
НАТКА́ТИ *див.* натика́ти[3]
НАТКНУ́ТИ *див.* натика́ти[2]
НА́ТКНУ́ТИЙ
НАТКНУ́ТИСЯ *див.* натика́тися
НА́ТО
НА́ТОВЕЦЬ
НАТОВКМА́ЧЕНИЙ
НАТОВКМА́ЧИТИ *див.* натовкма́чувати
НАТОВКМА́ЧУВАТИ
НАТОВКТИ́
НАТОВКТИ́СЯ
НА́ТОВП
НАТО́ВПИТИСЯ *див.* нато́вплюватися
НАТО́ВПЛЮВАТИСЯ
НА́ТОВСЬКИЙ
НАТО́ВЧЕНИЙ
НАТОДІ́
НАТОМИ́ТИ *див.* нато́млювати
НАТОМИ́ТИСЯ *див.* нато́млюватися
НАТО́МІСТЬ
НАТО́МЛЕНИЙ
НАТО́МЛЕНО
НАТО́МЛЮВАТИ
НАТО́МЛЮВАТИСЯ
НАТО́ПАТИСЯ
НАТОПИ́ТИ[1] *див.* нато́плювати[1]
НАТОПИ́ТИ[2] *див.* нато́плювати[2]
НАТОПИ́ТИ[3]
НАТОПИ́ТИСЯ[1] *див.* нато́плюватися[1]
НАТОПИ́ТИСЯ[2] *див.* нато́плюватися[2]
НАТО́ПЛЕНИЙ[1]
НАТО́ПЛЕНИЙ[2]
НАТО́ПЛЮВАТИ[1]
НАТО́ПЛЮВАТИ[2]
НАТО́ПЛЮВАТИСЯ[1]
НАТО́ПЛЮВАТИСЯ[2]
НАТО́ПТАНИЙ
НАТОПТА́ТИ *див.* нато́птувати
НАТОПТА́ТИСЯ *див.* нато́птуватися
НАТО́ПТУВАНИЙ
НАТО́ПТУВАННЯ
НАТО́ПТУВАТИ
НАТО́ПТУВАТИЙ
НАТО́ПТУВАТИСЯ
НАТОРГО́ВАНИЙ
НАТОРГО́ВУВАТИ
НАТОРГУВА́ТИ *див.* наторго́вувати
НАТОРГУВА́ТИСЯ
НАТОРОХТІ́ТИ
НАТОРО́ЧИТИ
НАТО́ЧЕНИЙ[1]
НАТО́ЧЕНИЙ[2]
НАТОЧИ́ТИ[1] *див.* нато́чувати[1]
НАТОЧИ́ТИ[2] *див.* нато́чувати[2]
НАТО́ЧУВАННЯ[1]
НАТО́ЧУВАННЯ[2]
НАТО́ЧУВАТИ[1]
НАТО́ЧУВАТИ[2]
НАТОЩА́К
НАТОЩАКА́
НАТР
НАТРАВИ́ТИ *див.* натра́влювати
НАТРА́ВЛЕНИЙ
НАТРА́ВЛЮВАННЯ
НАТРА́ВЛЮВАТИ
НАТРА́ПИТИ *див.* натрапля́ти
НАТРАПЛЯ́ТИ
НАТРА́ФИТИ *див.* натрафля́ти
НАТРАФЛЯ́ТИ
НАТРЕМТІ́ТИСЯ
НАТРЕНО́ВАНИЙ
НАТРЕНО́ВАНІСТЬ
НАТРЕНО́ВАНО
НАТРЕНО́ВУВАННЯ
НАТРЕНО́ВУВАТИ
НАТРЕНО́ВУВАТИСЯ
НАТРЕНУВА́ТИ *див.* натрено́вувати
НАТРЕНУВА́ТИСЯ *див.* натрено́вуватися
НА́ТРІЄВИЙ
НА́ТРІЙ
НАТРІПА́ТИ
НАТРІ́СКАТИСЯ
НА́ТРОВИЙ
НА́ТРО́Є
НАТРО́ЩЕНИЙ
НАТРОЩИ́ТИ
НАТРОЮ́ДИТИ
НАТРУ́ДЖЕНИЙ
НАТРУ́ДЖЕНО
НАТРУ́ДЖУВАТИ
НАТРУ́ДЖУВАТИСЯ
НАТРУДИ́ТИ *див.* натру́джувати
НАТРУДИ́ТИСЯ *див.* натру́джуватися
НАТРУЇ́ТИ *див.* натру́ювати
НА́ТРУС
НАТРУСИ́ТИ *див.* натру́шувати
НАТРУСИ́ТИСЯ *див.* натру́шуватися
НА́ТРУСКА
НАТРУ́СКА
НА́ТРУСОМ
НАТРУ́ШЕНИЙ
НАТРУ́ШУВАННЯ
НАТРУ́ШУВАТИ
НАТРУ́ШУВАТИСЯ
НАТРУ́ЮВАННЯ
НАТРУ́ЮВАТИ
НАТРЯСА́ТИ
НАТРЯСТИ́ *див.* натряса́ти
НАТРЯСТИ́СЯ
НАТУ́ГА
НАТУЖА́ВІЛИЙ
НАТУЖА́ВІТИ
НАТУ́ЖЕНИЙ
НАТУ́ЖЕННЯ
НАТУ́ЖЕНО
НАТУ́ЖИТИ *див.* нату́жувати
НАТУ́ЖИТИСЯ *див.* нату́жуватися
НАТУЖИ́ТИСЯ
НАТУ́ЖКИ
НАТУ́ЖЛИВИЙ
НАТУ́ЖЛИВО
НАТУ́ЖНИЙ
НАТУ́ЖНО
НАТУ́ЖУВАТИ
НАТУ́ЖУВАТИСЯ

НАТУ́ПАТИ
НАТУ́ПАТИСЯ
НАТУПОТА́ТИСЯ
НАТУПОТІ́ТИСЯ *див.* натупота́тися
НАТУПЦЮВА́ТИСЯ
НАТУ́РА
НАТУРА́Л
НАТУРАЛІЗА́ЦІЯ
НАТУРАЛІ́ЗМ
НАТУРАЛІЗО́ВАНИЙ
НАТУРАЛІЗО́ВУВАТИ
НАТУРАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
НАТУРАЛІЗУВА́ТИ *див.* натуралізо́вувати
НАТУРАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* натуралізо́вуватися
НАТУРАЛІ́СТ
НАТУРАЛІ́СТИКА
НАТУРАЛІСТИ́ЧНИЙ
НАТУРАЛІСТИ́ЧНІСТЬ
НАТУРАЛІСТИ́ЧНО
НАТУРАЛІ́СТКА
НАТУРАЛІ́СТСЬКИЙ
НАТУРА́ЛЬНИЙ
НАТУРА́ЛЬНІСТЬ
НАТУРА́ЛЬНО
НАТУРБУВА́ТИСЯ
НАТУ́РИСТИЙ
НАТУ́РКАТИ *див.* нату́ркувати
НАТУ́РКУВАННЯ
НАТУ́РКУВАТИ
НАТУ́РНИЙ
НАТУ́РНИК
НАТУ́РНИЦЯ
НАТУ́РОНЬКА
НАТУРОПА́Т
НАТУРОПАТИ́ЧНИЙ
НАТУРОПА́ТІЯ
НАТУРОПЛА́ТА
НАТУРПРОДУ́КТ
НАТУРФА́КТ
НАТУРФІЛО́СОФ
НАТУРФІЛОСО́ФІЯ
НАТУРФІЛОСО́ФСЬКИЙ
НАТУРЧА́ТИ *див.* нату́ркувати
НАТУ́РЩИК
НАТУ́РЩИЦЯ
НАТУШКО́ВАНИЙ
НАТУШКО́ВУВАТИ
НАТУШКУВА́ТИ *див.* натушко́вувати
НА́ТХНЕ́НИЙ
НАТХНЕ́ННИЙ
НАТХНЕ́ННИК
НАТХНЕ́ННИЦЯ
НАТХНЕ́ННІСТЬ
НАТХНЕ́ННО
НАТХНЕ́ННЯ
НАТХНУ́ТИ *див.* надиха́ти
НА́ТХНУ́ТИЙ
НАТХНУ́ТИСЯ *див.* надиха́тися
НА́ТЩЕ́
НАТЩЕ́СЕРЦЕ
НАТЮРМО́РТ
НАТЮРМО́РТНИЙ
НА́ТЯГ
НАТЯ́ГАНИЙ
НАТЯГА́ННЯ
НАТЯГА́ТИ[1]
НАТЯГА́ТИ[2] *див.* натя́гувати[2]
НАТЯГА́ТИСЯ[1]
НАТЯГА́ТИСЯ[2]
НАТЯ́ГНЕНИЙ
НАТЯ́ГНЕННЯ
НАТЯГНУ́ТИ *див.* натяга́ти[1]
НАТЯ́ГНУТИЙ *див.* натя́гнений
НАТЯГНУ́ТИСЯ *див.* натяга́тися[1]
НАТЯ́ГНУТІСТЬ
НАТЯ́ГНУТО
НАТЯГТИ́[1] *див.* натяга́ти[1]
НАТЯГТИ́[2] *див.* натя́гувати[2]
НАТЯГТИ́СЯ *див.* натяга́тися[1]
НАТЯ́ГУВАЛЬНИЙ
НАТЯ́ГУВАННЯ
НАТЯ́ГУВАТИ[1] *див.* натяга́ти[1]
НАТЯ́ГУВАТИ[2]
НАТЯ́ГУВАТИСЯ *див.* натяга́тися[1]
НАТЯ́ГУВАЧ
НАТЯ́ЖКА[2]
НА́ТЯ́ЖКА[1]
НАТЯЖНИ́Й
НА́ТЯК
НАТЯКА́ННЯ
НАТЯКА́ТИ
НАТЯКНУ́ТИ
НАТЯ́ТИ *див.* натина́ти
НАТЯ́ТИСЯ *див.* натина́тися
НАУГА́Д
НАУ́ДИТИ *див.* наву́джувати
НАУ́ЗБІЧ
НАУ́КА
НАУКО...
НАУКО́ВЕЦЬ
НАУКО́ВИЙ
НАУКО́ВИЦЯ
НАУКО́ВІСТЬ
НАУКО́ВО
НАУКО́ВО-...
НАУКО́ВО-ВИРОБНИ́ЧИЙ
НАУКО́ВО-ДОПОМІ́ЖНИ́Й
НАУКО́ВО-ДО́СЛІДНИЙ
НАУКО́ВО-ЕКСПЕРИМЕНТА́ЛЬНИЙ
НАУКО́ВО-ІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ
НАУКО́ВО-КООРДИНАЦІ́ЙНИЙ
НАУКО́ВО-МЕТОДИ́ЧНИЙ
НАУКО́ВО-МЕТОДОЛОГІ́ЧНИЙ
НАУКО́ВО-ОРГАНІЗАЦІ́ЙНИЙ
НАУКО́ВО-ОСВІ́ТНІЙ
НАУКО́ВО-ПЕДАГОГІ́ЧНИЙ
НАУКО́ВО-ПІЗНАВА́ЛЬНИЙ
НАУКО́ВО-ПОПУЛЯ́РНИЙ
НАУКО́ВО-ПРАКТИ́ЧНИЙ
НАУКО́ВО-РЕДАКЦІ́ЙНИЙ
НАУКО́ВО-ТЕОРЕТИ́ЧНИЙ
НАУКО́ВО-ТЕХНІ́ЧНИЙ
НАУКО́ВО-ФАНТАСТИ́ЧНИЙ
НАУКОЄ́МНИЙ
НАУКОЄ́МНІСТЬ
НАУКОЗНА́ВЕЦЬ
НАУКОЗНА́ВСТВО
НАУКОЗНА́ВЧИЙ
НАУКОМЕТРИ́ЧНИЙ
НАУКОМЕ́ТРІЯ
НАУКОМІСТКИ́Й
НАУКОМІ́СТКІСТЬ
НАУКОПОДІ́БНИЙ
НАУКОПОДІ́БНІСТЬ
НАУКОПОДІ́БНО
НАУМИ́СНЕ *див.* навми́сне
НАУМИ́СНИЙ *див.* навми́сний
НАУМИ́СНІСТЬ *див.* навми́сність
НАУМИ́СНО *див.* навми́сно
НАУРО́ЧИТИ *див.* навро́чувати
НАУРУА́НЕЦЬ *див.* науруа́нці
НАУРУА́НКА *див.* науруа́нці
НАУРУА́НСЬКИЙ
НАУРУА́НЦІ
НА́УСТ
НАУСТИ́ТИ *див.* нау́щати
НАУТИ́ЛУС
НАУТОФО́Н
НАУЧА́ННЯ *див.* навча́ння
НАУЧА́ТИ *див.* навча́ти
НАУЧА́ТИСЯ *див.* навча́тися
НАУ́ЧЕНИЙ *див.* на́вчений
НАУЧИ́ТИ *див.* навча́ти
НАУЧИ́ТИСЯ *див.* навча́тися
НА́УЧКА
НАУ́ЧУВАТИ *див.* навча́ти
НАУ́ШНИК *див.* наву́шник
НАУЩА́ТИ
НАУ́ЩЕННЯ
НАУЯВЛЯ́ТИ
НАУЯВЛЯ́ТИСЯ
НАФА́БРЕНИЙ
НАФАБРИКО́ВАНИЙ
НАФАБРИКУВА́ТИ
НАФА́БРИТИ *див.* нафа́брювати
НАФА́БРИТИСЯ *див.* нафа́брюватися
НАФА́БРЮВАННЯ
НАФА́БРЮВАТИ
НАФА́БРЮВАТИСЯ
НАФАНТАЗО́ВАНИЙ
НАФАНТАЗУВА́ТИ
НАФАРБО́ВАНИЙ

НАФАРБО́ВУВАННЯ
НАФАРБО́ВУВАТИ
НАФАРБО́ВУВАТИСЯ
НАФАРБУВА́ННЯ
НАФАРБУВА́ТИ *див.* нафарбо́вувати
НАФАРБУВА́ТИСЯ *див.* нафарбо́вуватися
НАФАРШИРО́ВАНИЙ
НАФАРШИРО́ВУВАННЯ
НАФАРШИРО́ВУВАТИ
НАФАРШИРУВА́ННЯ
НАФАРШИРУВА́ТИ *див.* нафарширо́вувати
НАФІКСАТУА́РЕНИЙ
НАФІКСАТУА́РИТИ *див.* нафіксатуа́рювати
НАФІКСАТУА́РЮВАТИ
НАФІЛОСО́ФСТВУВАТИСЯ
НАФОРМО́ВАНИЙ
НАФОРМО́ВУВАННЯ
НАФОРМО́ВУВАТИ
НАФОРМУВА́ННЯ
НАФОРМУВА́ТИ *див.* наформо́вувати
НАФОТОГРАФУВА́ТИ
НАФОТОГРАФУВА́ТИСЯ
НА́ФТА
НАФТАЛА́Н
НАФТАЛА́ННИЙ
НАФТАЛА́НОВИЙ
НАФТАЛАНОЛІКУВА́ННЯ
НАФТАЛАНОТЕРАПІ́Я
НАФТАЛІ́Н
НАФТАЛІ́ННИЙ
НАФТАЛІ́НОВИЙ
НАФТА́Р
НАФТА́РНЯ
НАФТЕ́Н *див.* нафте́ни
НАФТЕ́НИ
НАФТЕ́НОВИЙ
НАФТИЗИ́Н
НАФТИЗИ́НОВИЙ
НАФТІ́ВКА
НАФТО...
НАФТОБА́ЗА
НАФТОБІ́ЗНЕС
НАФТОБІ́ТУМ
НАФТОБІ́ТУМНИЙ
НАФТОБУРІ́ННЯ
НАФТОБУРОВИ́Й
НАФТОВИДОБУВА́ННЯ
НАФТОВИДОБУВА́Ч
НАФТОВИДОБУВНИ́Й
НАФТОВИ́ДОБУТОК
НА́ФТО́ВИЙ
НАФТОВИ́К
НАФТОВИ́ЛУЧЕННЯ
НАФТОВІДДА́ЧА
НАФТОВЛО́ВЛЮВАЧ
НАФТОВО́З
НАФТОГА́ВАНЬ
НАФТОГАЗОВИДОБУВА́ННЯ
НАФТОГАЗОВИДОБУВНИ́Й
НАФТОГА́ЗОВИЙ
НАФТОГАЗОДОБУВА́ННЯ
НАФТОГАЗОДОБУВНИ́Й
НАФТОГАЗОНО́СНИЙ
НАФТОГАЗОНО́СНІСТЬ
НАФТОГАЗОПРОВІ́Д
НАФТОГАЗОПРОВІ́ДНИЙ
НАФТОГІ́Н
НАФТОГІ́ННИЙ
НАФТОДВИГУ́Н
НАФТОДОБУВА́ННЯ
НАФТОДОБУВА́Ч
НАФТОДОБУВНИ́Й
НАФТОДО́ЛАР *див.* нафтодо́лари
НАФТОДО́ЛАРИ
НАФТОДО́ЛАРОВИЙ
НАФТОЗАВО́Д
НАФТОЗБИРА́Ч
НАФТОЗБІ́РНИЙ
НАФТОКО́КС
НАФТО́Л *див.* нафто́ли
НАФТО́ЛИ
НАФТО́ЛОВИЙ
НАФТОМАГІСТРА́ЛЬ
НАФТОНАЛИВНИ́Й
НАФТОНО́СНИЙ
НАФТОНО́СНІСТЬ
НАФТООЧИСНИ́Й
НАФТООЧИ́ЩЕННЯ
НАФТООЧИ́ЩУВАЛЬНИЙ
НАФТОПЕРЕГАНЯ́ННЯ
НАФТОПЕРЕГІ́ННИЙ
НАФТОПЕРЕКА́ЧУВАЛЬНИЙ
НАФТОПЕРЕРО́БЛЕННЯ
НАФТОПЕРЕРО́БНИЙ
НАФТОПЕРЕРО́БНИК
НАФТОПІ́РС
НАФТОПРОВІ́Д
НАФТОПРОВІ́ДНИЙ
НАФТОПРОДУ́КТ *див.* нафтопроду́кти
НАФТОПРОДУ́КТИ
НАФТОПРОДУКТОПРОВІ́Д
НАФТОПРО́МИСЕЛ
НАФТОПРОМИСЛО́ВЕЦЬ
НАФТОПРОМИСЛО́ВИЙ
НАФТОПРОМИСЛОВИ́К
НАФТОПРОМИСЛО́ВІСТЬ
НАФТОРО́ЗВІДКА
НАФТОРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ
НАФТОРОЗРО́БКА
НАФТОСВЕРДЛОВИ́НА
НАФТОСКЛА́Д
НАФТОСХО́ВИЩЕ
НАФТОТА́НКЕР
НАФТОТЕРМІНА́Л
НАФТОТРА́НСПОРТНИЙ
НАФТОТРА́СА
НАФТОТРЕ́ЙДЕР
НАФТОТРЕ́ЙДЕРСЬКИЙ
НАФТОХІ́МІК
НАФТОХІМІ́ЧНИЙ
НАФТОХІ́МІЯ
НАФТУ́СЯ
НАХА́БА[1]
НАХА́БА[2]
НАХА́БНИЙ
НАХА́БНИК
НАХА́БНИЦЯ
НАХА́БНІСТЬ
НАХАБНІ́ТИ
НАХАБНІ́ШАТИ
НАХА́БНО
НАХАБНУВА́ТИЙ
НАХАБНУВА́ТО
НАХА́БСТВО
НАХАЗЯЙНУВА́ТИ
НАХАЗЯЮВА́ТИ *див.* нахазяйнува́ти
НАХА́ПАНИЙ
НАХАПА́ТИ *див.* наха́пувати
НАХАПА́ТИСЯ *див.* наха́пуватися
НАХА́ПУВАТИ
НАХА́ПУВАТИСЯ
НАХА́РКАТИ
НАХВАЛИ́ТИ *див.* нахва́лювати
НАХВАЛИ́ТИСЯ
НА́ХВАЛКА
НАХВА́ЛЮВАННЯ
НАХВА́ЛЮВАТИ
НАХВА́ЛЮВАТИСЯ *див.* нахваля́тися
НАХВАЛЯ́ННЯ
НАХВАЛЯ́ТИ *див.* нахва́лювати
НАХВАЛЯ́ТИСЯ
НАХВА́СТАТИ
НАХВА́СТАТИСЯ
НАХВАТА́ТИ
НАХВАТА́ТИСЯ
НАХВАТИ́ТИСЯ
НАХВИЛЮВА́ТИСЯ
НАХВІ́СНИК
НА́ХИЛ
НАХИ́ЛЕНИЙ
НАХИ́ЛЕНІСТЬ
НАХИ́ЛЕННЯ
НАХИЛИ́ТИ *див.* нахиля́ти
НАХИЛИ́ТИСЯ *див.* нахиля́тися
НА́ХИЛКИ
НАХИЛОМІ́Р
НАХИ́ЛЬНИЙ
НАХИ́ЛЬНІСТЬ
НА́ХИЛЬЦЕМ
НА́ХИЛЬЦІ

НАХИЛЯ́ННЯ
НАХИЛЯ́ТИ
НАХИЛЯ́ТИСЯ
НАХИТА́ТИ
НАХИТА́ТИСЯ
НА́ХІД
НА́ХІДКА
НАХЛЕБТА́ТИСЯ
НАХЛИ́НУТИ
НА́ХЛИСТ
НАХЛИСТА́ТИСЯ *див.* нахли́стуватися
НА́ХЛИСТОВИЙ
НАХЛИ́СТУВАТИСЯ
НАХЛІ́БНИК
НАХЛІ́БНИЦТВО
НАХЛІ́БНИЦЬКИЙ
НАХЛІ́БНИЦЯ
НАХЛЬО́СТАНИЙ
НАХЛЬО́СТАТИ *див.* нахльо́стувати
НАХЛЬО́СТУВАННЯ
НАХЛЬО́СТУВАТИ
НАХЛЮ́ПАНИЙ
НАХЛЮ́ПАТИ *див.* нахлю́пувати
НАХЛЮ́ПАТИСЯ *див.* нахлю́пуватися
НАХЛЮ́ПУВАТИ
НАХЛЮ́ПУВАТИСЯ
НАХМА́РЕНИЙ
НАХМА́РЕНО
НАХМА́РИТИ
НАХМА́РИТИСЯ
НАХМУ́РЕНИЙ
НАХМУ́РЕНІСТЬ
НАХМУ́РЕНО
НАХМУ́РИТИ *див.* нахму́рювати
НАХМУ́РИТИСЯ *див.* нахму́рюватися
НАХМУ́РЮВАТИ
НАХМУ́РЮВАТИСЯ
НАХНЮ́ПИТИ *див.* нахню́плювати
НАХНЮ́ПИТИСЯ *див.* нахню́плюватися
НАХНЮ́ПЛЕНИЙ
НАХНЮ́ПЛЕНО
НАХНЮ́ПЛЮВАТИ
НАХНЮ́ПЛЮВАТИСЯ
НАХО́ВАНИЙ
НАХОВА́ТИ
НАХО́ДЖЕНИЙ
НАХО́ДИТИ[1]
НАХО́ДИТИ[2]
НАХОДИ́ТИ
НАХО́ДИТИСЯ
НАХОДИ́ТИСЯ
НАХОЖА́ЛИЙ
НАХО́ЖИЙ
НАХОЛО́ДЖЕНИЙ
НАХОЛО́ДЖУВАТИ
НАХОЛО́ДЖУВАТИСЯ
НАХОЛОДИ́ТИ *див.* нахоло́джувати
НАХОЛОДИ́ТИСЯ *див.* нахоло́джуватися
НАХОЛО́ЛИЙ
НАХОЛО́НУТИ
НАХОМУТА́ТИ
НАХОПИ́ТИ *див.* нахо́плювати
НАХОПИ́ТИСЯ *див.* нахопля́тися
НАХО́ПЛЮВАТИ
НАХОПЛЯ́ТИ *див.* нахо́плювати
НАХОПЛЯ́ТИСЯ
НА́ХРАП
НАХРА́ПИСТИЙ
НАХРА́ПИСТІСТЬ
НАХРА́ПИСТО
НАХРА́ПНИК
НА́ХРАПОМ
НА́ХРЕСТ
НАХРОМИ́ТИ *див.* нахро́млювати
НАХРОМИ́ТИСЯ *див.* нахро́млюватися
НАХРО́МЛЕНИЙ
НАХРО́МЛЮВАТИ
НАХРО́МЛЮВАТИСЯ
НА́ХТА
НАХУ́КАНИЙ
НАХУ́КАТИ
НАЦ...
НАЦБА́НК
НАЦБА́НКІВСЬКИЙ
НАЦВАЛЮ́ТА
НАЦИ́ЗМ
НАЦИ́СТ
НАЦИ́СТКА
НАЦИ́СТСЬКИЙ
НА́ЦІ
НАЦІ́ДЖЕНИЙ
НАЦІ́ДЖУВАТИ
НАЦІ́ДЖУВАТИСЯ
НАЦІДИ́ТИ *див.* наці́джувати
НАЦІДИ́ТИСЯ *див.* наці́джуватися
НАЦІЄТВІ́РНИЙ
НАЦІЄТВО́РЕННЯ
НАЦІЄТВО́РЕЦЬ
НАЦІЄТВО́РЧИЙ
НАЦІЄТВО́РЧІСТЬ
НАЦІ́ЛЕНИЙ
НАЦІ́ЛЕНІСТЬ
НАЦІ́ЛЕННЯ
НАЦІ́ЛИТИ *див.* наці́лювати
НАЦІ́ЛИТИСЯ *див.* наці́люватися
НАЦІЛО́ВАНИЙ
НАЦІЛО́ВУВАТИ
НАЦІЛО́ВУВАТИСЯ
НАЦІЛУВА́ТИ *див.* націло́вувати
НАЦІЛУВА́ТИСЯ *див.* націло́вуватися
НАЦІ́ЛЮВАНИЙ
НАЦІ́ЛЮВАННЯ
НАЦІ́ЛЮВАТИ
НАЦІ́ЛЮВАТИСЯ
НАЦІЛЯ́ННЯ
НАЦІЛЯ́ТИ *див.* наці́лювати
НАЦІЛЯ́ТИСЯ *див.* наці́люватися
НАЦІ́НЕНИЙ
НАЦІНИ́ТИ *див.* наці́нювати
НА́ЦІНКА
НАЦІ́НЮВАННЯ
НАЦІ́НЮВАТИ
НАЦІОГЕНЕ́З
НАЦІОГЕНЕ́ЗА *див.* націогене́з
НАЦІОКРАТИ́ЧНИЙ
НАЦІОКРА́ТІЯ
НАЦІО́ЛОГ
НАЦІОЛОГІ́ЧНИЙ
НАЦІОЛО́ГІЯ
НАЦІОНА́Л
НАЦІОНА́Л-...
НАЦІОНА́Л-ДЕМОКРА́Т
НАЦІОНА́Л-ДЕМОКРАТИ́ЧНИЙ
НАЦІОНА́Л-ДЕМОКРА́ТІЯ
НАЦІОНАЛІЗА́ТОР
НАЦІОНАЛІЗА́ЦІЯ
НАЦІОНАЛІ́ЗМ
НАЦІОНАЛІЗО́ВАНИЙ
НАЦІОНАЛІЗО́ВУВАТИ
НАЦІОНАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
НАЦІОНАЛІЗУВА́ТИ *див.* націоналізо́вувати
НАЦІОНАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* націоналізо́вуватися
НАЦІОНАЛІ́СТ
НАЦІОНАЛІСТИ́ЧНИЙ
НАЦІОНАЛІСТИ́ЧНІСТЬ
НАЦІОНАЛІСТИ́ЧНО
НАЦІОНАЛІ́СТКА
НАЦІОНАЛІ́СТСЬКИЙ
НАЦІОНА́ЛКА
НАЦІОНА́Л-КОМУНІ́ЗМ
НАЦІОНА́Л-КОМУНІ́СТ
НАЦІОНА́Л-КОМУНІСТИ́ЧНИЙ
НАЦІОНА́Л-КОНСЕРВАТИ́ВНИЙ
НАЦІОНА́Л-КОНСЕРВАТИ́ЗМ
НАЦІОНА́Л-КОНСЕРВА́ТОР
НАЦІОНА́Л-ЛІБЕРА́Л
НАЦІОНА́Л-ЛІБЕРАЛІ́ЗМ
НАЦІОНА́Л-ЛІБЕРА́ЛЬНИЙ
НАЦІОНА́Л-ПАТРІО́Т
НАЦІОНА́Л-ПАТРІОТИ́ЗМ
НАЦІОНА́Л-ПАТРІОТИ́ЧНИЙ
НАЦІОНА́Л-СОЦІАЛІ́ЗМ
НАЦІОНА́Л-СОЦІАЛІ́СТ
НАЦІОНА́Л-СОЦІАЛІСТИ́ЧНИЙ
НАЦІОНА́ЛЬНИЙ
НАЦІОНА́ЛЬНІСТЬ
НАЦІОНА́ЛЬНО

НАЦІОНА́ЛЬНО-...
НАЦІОНА́ЛЬНО-ВИЗВО́ЛЬНИЙ
НАЦІОНА́ЛЬНО-КУЛЬТУ́РНИЙ
НА́ЦІЯ
НАЦМЕ́Н
НАЦМЕ́НІВСЬКИЙ
НАЦМЕ́НКА
НАЦМЕНШИ́НА
НАЦМЕ́НШІСТЬ
НАЦОКОТА́ТИ
НАЦОКОТІ́ТИ *див.* нацокота́ти
НАЦРА́ДА
НАЦРАЙО́Н
НАЦУКРО́ВАНИЙ
НАЦУКРО́ВУВАТИ
НАЦУКРУВА́ТИ *див.* нацукро́вувати
НАЦУ́ПИТИ *див.* нацу́плювати
НАЦУ́ПЛЕНИЙ
НАЦУ́ПЛЮВАТИ
НАЦЬКО́ВАНИЙ
НАЦЬКО́ВУВАННЯ
НАЦЬКО́ВУВАТИ
НАЦЬКО́ВУВАТИСЯ
НАЦЬКУВА́ТИ *див.* нацько́вувати
НАЦЮ́КАТИ
НАЦЯ́ЦЬКАТИСЯ
НАЧ...
НАЧАВИ́ТИ *див.* нача́влювати
НАЧА́ВЛЕНИЙ
НАЧА́ВЛЮВАННЯ
НАЧА́ВЛЮВАТИ
НАЧАДИ́ТИ
НАЧАКЛО́ВУВАТИ
НАЧАКЛУВА́ТИ *див.* начакло́вувати
НАЧА́ЛО
НАЧА́ЛЬНИЙ
НАЧА́ЛЬНИК
НАЧА́ЛЬНИКІВ
НАЧАЛЬНИКУВА́ННЯ
НАЧАЛЬНИКУВА́ТИ
НАЧА́ЛЬНИЦТВО
НАЧА́ЛЬНИЦЬКИЙ
НАЧА́ЛЬНИЦЯ
НАЧА́ЛЬНИЧОК
НАЧА́ЛЬСТВЕНИЙ
НАЧА́ЛЬСТВЕНО
НАЧА́ЛЬСТВО
НАЧА́ЛЬСТВУВАННЯ
НАЧА́ЛЬСТВУВАТИ
НАЧАРУВА́ТИ
НАЧАСТУВА́ТИ
НАЧАСТУВА́ТИСЯ
НАЧА́ТИ *див.* начина́ти
НАЧА́ТИЙ
НАЧА́ТИСЯ *див.* начина́тися
НАЧДИ́В
НА́ЧЕ[2]
НА́ЧЕ[1]
НА́ЧЕБ[1]
НА́ЧЕБ[2]
НА́ЧЕБТО[1]
НА́ЧЕБТО[2]
НАЧЕПИ́ТИ *див.* начі́плювати
НАЧЕПИ́ТИСЯ *див.* начі́плюватися
НАЧЕ́ПЛЕНИЙ
НАЧЕРЕ́ВНИЙ
НАЧЕРЕ́ВНИК
НА́ЧЕРК
НАЧЕ́РКАНИЙ
НАЧЕРКА́ТИ *див.* наче́ркувати
НАЧЕ́РКНЕНИЙ
НАЧЕРКНУ́ТИ *див.* наче́ркувати
НАЧЕ́РКНУТИЙ *див.* наче́ркнений
НАЧЕ́РКУВАННЯ
НАЧЕ́РКУВАТИ
НАЧЕ́РПАНИЙ
НАЧЕРПА́ТИ *див.* наче́рпувати
НАЧЕРПНУ́ТИ
НАЧЕ́РПУВАТИ
НАЧЕ́РПУВАТИСЯ
НАЧЕРТА́ЛЬНИЙ
НАЧЕ́РТАНИЙ
НАЧЕРТА́ННЯ
НАЧЕРТА́ТИ
НАЧЕ́САНИЙ
НАЧЕСА́ТИ *див.* начі́сувати
НАЧЕ́ТВЕРО
НАЧИ́Н
НАЧИНА́ТИ
НАЧИНА́ТИСЯ
НАЧИ́НЕНИЙ
НАЧИ́НЕННЯ
НАЧИНИ́ТИ[1] *див.* начиня́ти
НАЧИНИ́ТИ[2]
НА́ЧИНКА
НА́ЧИНКО́ВИЙ
НАЧИ́ННЯ
НАЧИ́НЮВАНИЙ
НАЧИ́НЮВАННЯ
НАЧИ́НЮВАТИ *див.* начиня́ти
НАЧИНЯ́ЛЬНИЙ
НАЧИНЯ́ННЯ
НАЧИНЯ́ТИ
НАЧИНЯ́ТИСЯ
НАЧИ́СЛЕНИЙ
НАЧИ́СЛЕННЯ
НАЧИ́СЛИТИ *див.* начисля́ти
НАЧИ́СЛЮВАННЯ
НАЧИ́СЛЮВАТИ *див.* начисля́ти
НАЧИ́СЛЮВАТИСЯ
НАЧИСЛЯ́ТИ
НАЧИСЛЯ́ТИСЯ
НАЧИ́СТИТИ *див.* начища́ти
НАЧИ́СТИТИСЯ *див.* начища́тися
НА́ЧИСТО
НАЧИСТОТУ́
НАЧИ́ТАНИЙ
НАЧИ́ТАНІСТЬ
НАЧИТА́ТИ *див.* начи́тувати
НАЧИТА́ТИСЯ *див.* начи́туватися
НАЧИ́ТУВАННЯ
НАЧИ́ТУВАТИ
НАЧИ́ТУВАТИСЯ
НАЧИЩА́ТИ
НАЧИЩА́ТИСЯ
НАЧИ́ЩЕНИЙ
НАЧІ́ЛЬНИЙ
НАЧІ́ЛЬНИК
НАЧІ́ПЛЮВАННЯ
НАЧІ́ПЛЮВАТИ
НАЧІ́ПЛЮВАТИСЯ
НАЧІ́ПЛЮВАЧ
НАЧІПЛЯ́ТИ *див.* начі́плювати
НАЧІПЛЯ́ТИСЯ *див.* начі́плюватися
НАЧІПНИ́Й
НА́ЧІС
НАЧІСНИ́Й
НАЧІ́СУВАННЯ
НАЧІ́СУВАТИ
НАЧІ́СУВАТИСЯ
НАЧМЕ́Д
НАЧО́ВГАНИЙ
НАЧО́ВГАТИ *див.* начо́вгувати
НАЧО́ВГАТИСЯ
НАЧО́ВГУВАТИ
НАЧО́РНЕНИЙ
НАЧОРНИ́ТИ *див.* начо́рнювати
НА́ЧОРНО
НАЧО́РНЮВАННЯ
НАЧО́РНЮВАТИ
НАЧО́ТНИК
НАЧО́ТНИЦТВО
НАЧО́ТНИЦЬКИЙ
НАЧО́ТНИЦЯ
НАЧО́ТЧИК
НАЧО́ТЧИЦЯ
НАЧСКЛА́Д
НАЧСКЛА́ДУ
НАЧУ́БИТИ
НАЧУВА́ННЯ
НАЧУВА́ТИСЯ
НАЧУДИ́ТИ
НАЧУДУВА́ТИ *див.* начуди́ти
НАЧУДУВА́ТИСЯ
НАЧУ́ТИЙ
НАЧУ́ТИСЯ
НАЧУ́ХАНИЙ
НАЧУ́ХАТИ *див.* начу́хувати
НАЧУ́ХРАНИЙ
НАЧУХРА́ТИ
НАЧУ́ХУВАТИ
НАЧХА́ТИ
НАЧХА́ТИСЯ
НАЧШТА́БУ

НАШ
НАШАРМАКА́
НАШАРО́ВАНИЙ
НАШАРО́ВАНІСТЬ
НАШАРО́ВУВАНИЙ
НАШАРО́ВУВАННЯ
НАШАРО́ВУВАТИ[1]
НАШАРО́ВУВАТИ[2]
НАШАРО́ВУВАТИСЯ
НАШАРУВА́ННЯ
НАШАРУВА́ТИ *див.* нашаро́вувати[1]
НАШАРУВА́ТИСЯ *див.* нашаро́вуватися
НАШАТИ́Р
НАШАТИ́РНИЙ
НАШАТКО́ВАНИЙ
НАШАТКО́ВУВАННЯ
НАШАТКО́ВУВАТИ
НАШАТКУВА́ТИ *див.* нашатко́вувати
НАШАХРАЮВА́ТИ
НАШАХРУВА́ТИ *див.* нашахраюва́ти
НАШВЕ́НДЯТИСЯ
НАШВИДКО́РУЧ *див.* нашвидку́ру́ч
НАШВИДКУ́
НАШВИДКУ́РУ́Ч
НАШЕ́ВКАТИСЯ
НАШЕПОТІ́ТИ
НА́ШЕПТ
НАШЕ́ПТАНИЙ
НАШЕПТА́ТИ *див.* нашіптувати
НАШЕПТА́ТИСЯ *див.* нашіптуватися
НАШЕРЕТУВА́ТИ
НАШЕРЕТУВА́ТИСЯ
НАШЕ́СТЕРО
НАШЕ́СТЯ
НАШИ́ВАНИЙ
НАШИ́ВАНКА
НАШИВА́ННЯ
НАШИВА́ТИ
НАШИВА́ТИСЯ
НА́ШИ́ВКА
НАШИВНИ́Й
НАШИ́ВОЧКА
НАШИ́ЙНИЙ
НАШИ́ЙНИК
НАШИ́ЙНИЦЯ
НАШИ́ЙНИЧОК
НАШИ́ЛЬНИК
НАШИНКО́ВАНИЙ
НАШИНКО́ВУВАННЯ
НАШИНКО́ВУВАТИ
НАШИНКУВА́ТИ *див.* нашинко́вувати
НАШИ́ТИ *див.* нашива́ти
НАШИ́ТИЙ
НАШИ́ТИСЯ
НАШИТТЯ́
НАШІ́ПТУВАНИЙ
НАШІ́ПТУВАННЯ
НАШІ́ПТУВАТИ
НАШІ́ПТУВАТИСЯ
НАШІ́ПТУВАЧ
НАШКВА́РЕНИЙ
НАШКВА́РИТИ *див.* нашква́рювати
НАШКВА́РЮВАТИ
НАШКІ́РНИЙ
НАШКІ́РНИК
НАШКО́ДИТИ
НАШКРЕБТИ́ *див.* наскріба́ти
НАШКРІБА́ТИ *див.* наскріба́ти
НАШКРЯ́БАНИЙ
НАШКРЯ́БАТИ *див.* нашкря́бувати
НАШКРЯ́БУВАННЯ
НАШКРЯ́БУВАТИ
НАШЛЬО́ПАНИЙ
НАШЛЬО́ПАТИ
НАШЛЯ́ТИСЯ
НАШМА́ГАНИЙ
НАШМАГА́ТИ
НАШМА́РКАТИ
НАШМАРО́ВАНИЙ
НАШМАРО́ВУВАННЯ
НАШМАРО́ВУВАТИ
НАШМАРО́ВУВАТИСЯ
НАШМАРУВА́ННЯ
НАШМАРУВА́ТИ *див.* нашмаро́вувати
НАШМАРУВА́ТИСЯ *див.* нашмаро́вуватися
НАШМАТО́ВУВАТИ
НАШМАТУВА́ТИ *див.* нашмато́вувати
НАШМО́РГАТИ
НАШОЛО́МНИК
НАШОРО́ШЕНИЙ
НАШОРО́ШЕНІСТЬ
НАШОРО́ШЕНО
НАШОРО́ШИТИ *див.* нашоро́шувати
НАШОРО́ШИТИСЯ *див.* нашоро́шуватися
НАШОРО́ШУВАННЯ
НАШОРО́ШУВАТИ
НАШОРО́ШУВАТИСЯ
НАШПА́РИТИ *див.* нашпа́рювати
НАШПА́РЮВАТИ
НАШПИГО́ВАНИЙ
НАШПИГО́ВУВАННЯ
НАШПИГО́ВУВАТИ
НАШПИГУВА́ТИ *див.* нашпиго́вувати
НАШПИ́ЛЕНИЙ
НАШПИЛИ́ТИ *див.* нашпи́лювати
НАШПИ́ЛЮВАННЯ
НАШПИ́ЛЮВАТИ
НАШПИНЯ́ТИ
НАШПО́РТАТИ
НАШПУРЛЯ́ТИ
НАШТАМПО́ВАНИЙ
НАШТАМПО́ВУВАННЯ
НАШТАМПО́ВУВАТИ
НАШТАМПУВА́ТИ *див.* наштампо́вувати
НАШТИ́РИТИ *див.* нашти́рувати
НАШТИ́РУВАТИ
НАШТОВХА́ТИ
НАШТОВХА́ТИСЯ
НАШТОВХНУ́ТИ *див.* наште́вхувати
НАШТОВХНУ́ТИСЯ *див.* нашто́вхуватися
НАШТО́ВХУВАТИ
НАШТО́ВХУВАТИСЯ
НАШТО́ПАНИЙ
НАШТО́ПАТИ *див.* нашто́пувати
НАШТО́ПУВАТИ
НАШТРИ́КАТИ *див.* наштри́кувати
НАШТРИКА́ТИ *див.* наштри́кувати
НАШТРИКА́ТИСЯ *див.* наштри́куватися
НАШТРИКНУ́ТИ *див.* наштри́кувати
НАШТРИ́КНУТИЙ
НАШТРИКНУ́ТИСЯ *див.* наштри́куватися
НАШТРИ́КУВАТИ
НАШТРИ́КУВАТИСЯ
НАШТУКАТУ́РЕНИЙ
НАШТУКАТУ́РИТИ *див.* наштукату́рювати
НАШТУКАТУ́РИТИСЯ
НАШТУКАТУ́РЮВАТИ
НАШТУ́РХАНИЙ
НАШТУ́РХА́ТИ
НАШУ́КАНИЙ
НАШУКА́ТИ *див.* нашу́кувати
НАШУ́КУВАТИ
НАШУМІ́ЛИЙ
НАШУМІ́ТИ *див.* нашу́млювати
НАШУМІ́ТИСЯ
НАШУ́МЛЕНИЙ
НАШУ́МЛЮВАТИ
НАЩАДА́ТИ
НАЩАДИ́ТИСЯ
НАЩА́ДНИК
НАЩА́ДНИЦЯ
НАЩА́ДОК
НАЩЕБЕТА́ТИ
НАЩЕБЕТА́ТИСЯ
НАЩЕДРУВА́ТИ
НАЩЕДРУВА́ТИСЯ
НАЩЕПИ́ТИ *див.* наще́плювати
НАЩЕ́ПЛЕНИЙ
НАЩЕ́ПЛЮВАТИ
НАЩЕРБИ́ТИ
НАЩЕРБИ́ТИСЯ
НАЩЕ́РБЛЕНИЙ
НАЩЕТИ́НЕНИЙ
НАЩЕТИ́НИТИ

НАЩЕТИ́НИТИСЯ *див.* нащети́нюватися
НАЩЕТИ́НЮВАТИСЯ
НАЩИ́ПАНИЙ
НАЩИПА́ТИ *див.* нащи́пувати
НАЩИ́ПУВАННЯ
НАЩИ́ПУВАТИ
НАЩІ́ЛЬНИК
НА́ЩО
НА́ЩОСЬ
НАЩУ́ЛЕНИЙ
НАЩУ́ЛИТИ *див.* нащу́лювати
НАЩУ́ЛИТИСЯ *див.* нащу́люватися
НАЩУ́ЛЮВАТИ
НАЩУ́ЛЮВАТИСЯ
НАЩУ́ПАТИ *див.* нащу́пувати
НАЩУ́ПУВАННЯ
НАЩУ́ПУВАТИ
НАЩУ́РЕНИЙ
НАЩУ́РИТИ *див.* нащу́рювати
НАЩУ́РЮВАТИ
НАЯ́БЕДНИЧАТИ
НАЯ́ВНИЙ
НАЯ́ВНІСТЬ
НАЯВУ́
НАЯ́ДА
НАЯ́КІРНИК
НАЯЛО́ЖЕНИЙ
НАЯЛО́ЖУВАТИ
НАЯЛО́ЖУВАТИСЯ
НАЯЛО́ЗИТИ *див.* наяло́жувати
НАЯЛО́ЗИТИСЯ *див.* наяло́жуватися
НАЯРМАРКУВА́ТИ
НАЯРМАРКУВА́ТИСЯ
НБА
НБУ
НВЧ
НВЧ-ВИПРОМІ́НЮВАННЯ
НГАНАСА́НИ
НГАНАСА́НИН *див.* нганаса́ни
НГАНАСА́НКА *див.* нганаса́ни
НГАНАСА́НСЬКИЙ
НГУЛТРУ́М
НДР
НЕ...
НЕ
НЕАБИ́ЩО
НЕАБИ́ЯК
НЕАБИ́ЯКИЙ
НЕАВТОРИЗО́ВАНИЙ
НЕАВТОРИЗО́ВАНІСТЬ
НЕАВТОРИТЕ́ТНИЙ
НЕАВТОРИТЕ́ТНІСТЬ
НЕАВТОРИТЕ́ТНО
НЕАДЕКВА́ТНИЙ
НЕАДЕКВА́ТНІСТЬ
НЕАДЕКВА́ТНО
НЕАКАДЕМІ́ЧНИЙ
НЕАКАДЕМІ́ЧНО
НЕАКТИ́ВНИЙ
НЕАКТИ́ВНІСТЬ
НЕАКТИ́ВНО
НЕАКТИВО́ВАНИЙ
НЕАКТИВО́ВАНІСТЬ
НЕАКТУА́ЛЬНИЙ
НЕАКТУА́ЛЬНІСТЬ
НЕАКТУА́ЛЬНО
НЕАКУРА́ТНИЙ
НЕАКУРА́ТНІСТЬ
НЕАКУРА́ТНО
НЕАНДЕРТА́ЛЕЦЬ *див.* неандерта́льці
НЕАНДЕРТА́ЛКА *див.* неандерта́льці
НЕАНДЕРТА́ЛЬСЬКИЙ
НЕАНДЕРТА́ЛЬЦІ
НЕАНТАГОНІСТИ́ЧНИЙ
НЕАНТАГОНІСТИ́ЧНІСТЬ
НЕАНТАГОНІСТИ́ЧНО
НЕАПЕТИ́ТНИЙ
НЕАПЕТИ́ТНІСТЬ
НЕАПЕТИ́ТНО
НЕАПОЛІТА́НЕЦЬ *див.* неаполіта́нці
НЕАПОЛІТА́НКА *див.* неаполіта́нці
НЕАПОЛІТА́НСЬКИЙ
НЕАПОЛІТА́НЦІ
НЕАРГУМЕНТО́ВАНИЙ
НЕАРГУМЕНТО́ВАНІСТЬ
НЕАРГУМЕНТО́ВАНО
НЕАРИСТОКРАТИ́ЧНИЙ
НЕАРИСТОКРАТИ́ЧНІСТЬ
НЕАРИСТОКРАТИ́ЧНО
НЕБА́ВКОМ
НЕБА́ВОМ
НЕБАГА́ТИЙ
НЕБАГА́ТО
НЕБАГАТОВО́ДИЙ
НЕБАГАТОВО́ДІСТЬ
НЕБАГАТОВО́ДНИЙ
НЕБАГАТОВО́ДНІСТЬ
НЕБАГАТОЛЮ́ДНИЙ
НЕБАГАТОЛЮ́ДНІСТЬ
НЕБАГАТОЛЮ́ДНО
НЕБАГАТОМО́ВНИЙ
НЕБАГАТОМО́ВНІСТЬ
НЕБАГАТОСЛІ́ВНИЙ
НЕБАГАТОСЛІ́ВНІСТЬ
НЕБАГАТОСЛІ́ВНО
НЕБАГАТОСЛІ́В'Я
НЕБАГА́ЦЬКО
НЕБА́ЖАНИЙ
НЕБА́ЖАНІСТЬ
НЕБАЖА́ННЯ
НЕБА́ЖАНО
НЕБА́ЙДУЖЕ
НЕБАЙДУ́ЖИЙ
НЕБАЙДУ́ЖІСТЬ
НЕБАЙДУ́ЖНИЙ
НЕБАЙДУ́ЖНІСТЬ
НЕБАЙДУ́ЖНО
НЕБАЙДУ́ЖО
НЕБАЛАКЛИ́ВИЙ
НЕБАЛАКУ́ЧИЙ
НЕБАЛАКУ́ЧІСТЬ
НЕБАНА́ЛЬНИЙ
НЕБАНА́ЛЬНІСТЬ
НЕБАНА́ЛЬНО
НЕБАРВИ́СТИЙ
НЕБАРВИ́СТО
НЕБА́РВЛЕНИЙ
НЕБА́РНО
НЕБА́РОМ
НЕБА́ЧЕНИЙ
НЕБА́ЧЕНО
НЕБЕЗВИ́ГІДНИЙ
НЕБЕЗВИ́ГІДНО
НЕБЕЗВИ́ННИЙ
НЕБЕЗГРІ́ШНИЙ[1]
НЕБЕЗГРІ́ШНИЙ[2]
НЕБЕЗГРІ́ШНІСТЬ
НЕБЕЗГРІ́ШНО
НЕБЕЗДА́РНИЙ
НЕБЕЗДОГА́ННИЙ
НЕБЕЗДОГА́ННІСТЬ
НЕБЕЗДОГА́ННО
НЕБЕЗЗА́ХИ́СНИЙ
НЕБЕЗЗА́ХИ́СНІСТЬ
НЕБЕЗЗБРО́ЙНИЙ
НЕБЕЗІНТЕРЕ́СНИЙ
НЕБЕЗІНТЕРЕ́СНО
НЕБЕЗКОРИ́СЛИВИЙ
НЕБЕЗКОРИ́СЛИВІСТЬ
НЕБЕЗКОРИ́СЛИВО
НЕБЕЗКОРИ́СНИЙ
НЕБЕЗКОРИ́СНІСТЬ
НЕБЕЗКОРИ́СНО
НЕБЕЗМЕ́ЖНИЙ
НЕБЕЗМЕ́ЖНО
НЕБЕЗНАДІ́ЙНИЙ
НЕБЕЗНАДІ́ЙНІСТЬ
НЕБЕЗНАДІ́ЙНО
НЕБЕЗПЕ́КА
НЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
НЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ
НЕБЕЗПЕ́ЧНО
НЕБЕЗПЕЧНУВА́ТО
НЕБЕЗПІДСТА́ВНИЙ
НЕБЕЗПІДСТА́ВНІСТЬ
НЕБЕЗПІДСТА́ВНО
НЕБЕЗПЛІ́ДНИЙ
НЕБЕЗПЛІ́ДНІСТЬ
НЕБЕЗПРЕМІ́ННО
НЕБЕЗРЕЗУЛЬТА́ТНИЙ
НЕБЕЗРЕЗУЛЬТА́ТНО
НЕБЕЗСПІ́РНИЙ
НЕБЕЗСПІ́РНІСТЬ

НЕБЕЗСПІ́РНО
НЕБЕЗСТОРО́ННІЙ
НЕБЕЗСТОРО́ННІСТЬ
НЕБЕЗСТОРО́ННЬО
НЕБЕЗСУПЕРЕ́ЧНИЙ
НЕБЕЗТАЛА́ННИЙ
НЕБЕЗТАЛА́ННО
НЕБЕЗТУРБО́ТНИЙ
НЕБЕЗТУРБО́ТНО
НЕБЕЗУСПІ́ШНИЙ
НЕБЕЗУСПІ́ШНО
НЕБЕРЕЖЕ́НИЙ
НЕБЕСА́
НЕБЕ́СНИЙ
НЕБЕ́СНИК
НЕБИЛИ́ЦЯ
НЕБИЛИ́ЧКА
НЕБИ́ТИЙ
НЕБИТКИ́Й
НЕБІ́ДНИЙ
НЕБІ́ДНО
НЕ́БІ́Ж
НЕБІ́ЖЕЧКА
НЕБІ́ЖКА
НЕБІ́ЖЧИК
НЕБІ́ЖЧИЦЯ
НЕБІ́Й
НЕБІ́ЙСЬ
НЕБІ́ЛЕНИЙ
НЕБІЛКО́ВИЙ
НЕБІОГЕ́ННИЙ
НЕБІОГЕ́ННО
НЕБІОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕБЛАГОЗВУ́ЧНИЙ
НЕБЛАГОЗВУ́ЧНІСТЬ
НЕБЛАГОЗВУ́ЧНО
НЕБЛАГОНАДІ́ЙНИЙ
НЕБЛАГОНАДІ́ЙНІСТЬ
НЕБЛАГОНАДІ́ЙНО
НЕБЛАГОНАМІ́РЕНИЙ
НЕБЛАГОНАМІ́РЕНІСТЬ
НЕБЛАГОНАМІ́РЕНО
НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНИЙ
НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНІСТЬ
НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНО
НЕБЛАГОПОЛУ́ЧЧЯ
НЕБЛАГОПРИСТО́ЙНИЙ
НЕБЛАГОПРИСТО́ЙНІСТЬ
НЕБЛАГОПРИСТО́ЙНО
НЕБЛАГОРО́ДНИЙ
НЕБЛАГОРО́ДНО
НЕБЛАГОРО́ДСТВО
НЕБЛАГОСЛОВЕ́ННИЙ
НЕБЛАГОСЛОВЕ́ННЯ
НЕБЛА́ЗНИЙ
НЕБЛА́ЗНІСТЬ
НЕБЛИЗЬКИ́Й
НЕБЛИ́ЗЬКО
НЕБЛИ́МНО
НЕБЛИСКУ́ЧЕ
НЕБЛИСКУ́ЧИЙ
НЕ́БО
НЕБОВИ́Д
НЕ́БОВИЙ
НЕБО́ГА
НЕБОГОУГО́ДНИЙ
НЕБОГОУГО́ДНО
НЕБОЄЗДА́ТНИЙ
НЕБОЄЗДА́ТНІСТЬ
НЕБОЖА́
НЕБОЖА́ТКО
НЕБОЖИ́ТЕЛЬ
НЕБОЖИ́ТЕЛЬКА
НЕБОЖИ́ТЕЛЬСТВО
НЕБОЖИ́ТЕЛЬСЬКИЙ
НЕ́БО́ЖІВ
НЕБО́ЖКА
НЕБО́ЖЧИН
НЕБОЗВІ́Д
НЕБОЗНА́ВСТВО
НЕБОКРА́Й
НЕБОКРУ́Г
НЕБО́РА
НЕБОРА́К
НЕБОРА́КА
НЕБОРА́ЧКА
НЕБОРОНО́ВАНИЙ
НЕБОСИ́НЬ
НЕБОСХИ́Л
НЕБОСЯ́Г
НЕБОСЯ́ЖНИЙ
НЕБОЯЗКИ́Й
НЕБО́ЯЗКО
НЕБОЯЗЛИ́ВИЙ
НЕБРИКЕТО́ВАНИЙ
НЕБРИ́ТИЙ
НЕБРИ́ТІСТЬ
НЕБРОНЬО́ВАНИЙ
НЕБРУКО́ВАНИЙ
НЕБУВА́ЛЕЦЬ
НЕБУВА́ЛИЙ
НЕБУВА́ЛІСТЬ
НЕБУВА́ЛО
НЕБУВА́ЛЬЩИНА
НЕБУДЕ́ННИЙ
НЕБУДЕ́ННІСТЬ
НЕБУДЕ́ННО
НЕБУДІВЕ́ЛЬНИЙ
НЕ́БУЛА
НЕБУЛА́ЙЗЕР
НЕБУЛА́ЙЗЕРНИЙ
НЕБУЛИ́ЦЯ
НЕБУ́ЛІЙ
НЕБУЛЯ́РНИЙ
НЕБУТТЯ́
НЕБЮДЖЕ́ТНИЙ
НЕВАГО́МИЙ
НЕВАГО́МІСТЬ
НЕВАГО́МО
НЕВАЖКИ́Й
НЕВА́ЖКО
НЕВАЖЛИ́ВИЙ
НЕВАЖЛИ́ВІСТЬ
НЕВАЖЛИ́ВО
НЕВАЖНЕ́НЬКИЙ
НЕВАЖНЕ́ЦЬКИЙ
НЕВА́ЖНИЙ
НЕВА́ЖНО
НЕВАЛІ́ДНИЙ
НЕВАЛІ́ДНІСТЬ
НЕВАЛІ́ДНО
НЕВА́РТИЙ
НЕВА́РТІСНИЙ
НЕВА́РТІСНІСТЬ
НЕВБАЧА́Й
НЕВБИ́ТИЙ
НЕВБЛАГА́ННИЙ
НЕВБЛАГА́ННІСТЬ
НЕВБЛАГА́ННО
НЕВБРА́НИЙ
НЕВВАЖА́ЮЧИ
НЕВВА́ЖЛИВИЙ *див.* неува́жливий
НЕВВА́ЖЛИВІСТЬ *див.* неува́жливість
НЕВВА́ЖЛИВО *див.* неува́жливо
НЕВВА́ЖНИЙ *див.* неува́жний
НЕВВА́ЖНІСТЬ *див.* неува́жність
НЕВВА́ЖНО *див.* неува́жно
НЕВВІ́ЧЛИВИЙ
НЕВВІ́ЧЛИВІСТЬ
НЕВВІ́ЧЛИВО
НЕВГАВА́ЮЧЕ
НЕВГАВА́ЮЧИЙ
НЕВГА́ВНИЙ *див.* неуга́вний
НЕВГА́ВНО *див.* неуга́вно
НЕВГАВУ́ЧЕ
НЕВГАВУ́ЧИЙ
НЕВГАВУ́ЩИЙ
НЕВГАМО́ВАНИЙ
НЕВГАМО́ВНИЙ
НЕВГАМО́ВНІСТЬ
НЕВГАМО́ВНО
НЕВГАРА́ЗД
НЕВГАСА́ЮЧИЙ
НЕВГАСИ́МИЙ
НЕВГАСИ́МІСТЬ
НЕВГАСИ́МО
НЕВГА́СНИЙ
НЕВГА́СНО
НЕВГІ́ДДЯ
НЕВГНО́ЄНИЙ *див.* неугно́єний
НЕВГО́ВКАНИЙ
НЕВГО́ДНИЙ *див.* неуго́дний
НЕВГО́ДНО *див.* неуго́дно

НЕВГОМО́ННИЙ
НЕВГОМО́ННІСТЬ
НЕВГОМО́ННО
НЕВДА́ВАНИЙ
НЕВДА́ВАНО
НЕВДА́ЛИЙ
НЕВДА́ЛИЦЯ
НЕВДАЛІ́К
НЕВДА́ЛІСТЬ
НЕВДА́ЛО
НЕВДА́ТНИЙ
НЕВДА́ТНИК
НЕВДА́ТНИЦЯ
НЕВДА́ТНІСТЬ
НЕВДА́ТНО
НЕВДА́ХА
НЕВДА́ЧА
НЕВДА́ЧЛИВИЙ
НЕВДА́ЧЛИВІСТЬ
НЕВДА́ЧЛИВО
НЕВДА́ШЕЧКА
НЕВДЕРЖИ́МИЙ
НЕВДЕРЖИ́МІСТЬ
НЕВДЕРЖИ́МО
НЕВДЕ́РЖКА
НЕВДЕ́РЖНИЙ
НЕВДЕ́РЖНО
НЕВДИВОВИ́ЖУ
НЕВДО́БРЕНИЙ *див.* неудо́брений
НЕВДО́ВЗІ
НЕВДОВО́ЛЕНИЙ
НЕВДОВО́ЛЕНІСТЬ
НЕВДОВО́ЛЕННЯ
НЕВДОВО́ЛЕНО
НЕВДОГА́Д
НЕВДОГА́ДКУ
НЕВДОГО́ДУ
НЕВДОСКОНА́ЛЕНИЙ *див.* неудоскона́лений
НЕВДОСКОНА́ЛЕНІСТЬ *див.* неудоскона́леність
НЕВДЯ́КА
НЕВДЯ́ЧНИЙ
НЕВДЯ́ЧНИК
НЕВДЯ́ЧНИЦЯ
НЕВДЯ́ЧНІСТЬ
НЕВДЯ́ЧНО
НЕВЕЗІ́ННЯ
НЕВЕЗУ́ЧИЙ
НЕВЕЛЕМО́ВНИЙ
НЕВЕЛЕМО́ВНІСТЬ
НЕВЕЛЕМО́ВНО
НЕВЕЛИ́КИЙ
НЕВЕЛИ́ЧЕНЬКИЙ
НЕВЕЛИ́ЧЕЧКИЙ
НЕВЕЛИ́ЧКИЙ
НЕВЕРБА́ЛЬНИЙ
НЕВЕРБА́ЛЬНІСТЬ
НЕВЕРБА́ЛЬНО
НЕВЕРЕДЛИ́ВИЙ
НЕВЕСЕ́ЛИЙ
НЕВЕСЕ́ЛІСТЬ
НЕВЕ́СЕЛО
НЕВЖЕ́
НЕВЖИ́ВАНИЙ
НЕВЖИ́ВАНІСТЬ
НЕВЖИВА́ННЯ
НЕВЖИ́ВЧИВИЙ
НЕВЖИ́ТОК
НЕВЖИ́ТОЧНИЙ
НЕВЖИ́ТОЧНО
НЕВЖИТТЯ́
НЕВЗАБА́РІ
НЕВЗАДО́ВЗІ
НЕВЗАЄ́МНИЙ
НЕВЗАЄ́МНІСТЬ
НЕВЗАЄ́МНО
НЕВЗАЄМОДІ́ЙНИЙ
НЕВЗАМІ́РУ
НЕВЗАМІ́ТКУ
НЕВЗГО́ДИНА
НЕВЗУ́ТИЙ
НЕВИБА́ГЛИВИЙ
НЕВИБА́ГЛИВІСТЬ
НЕВИБА́ГЛИВО
НЕВИБА́ЧНИЙ
НЕВИБА́ЧНІСТЬ
НЕВИ́БІЛЕНИЙ
НЕВИ́БОРНИЙ
НЕВИ́БРАНИЙ
НЕВИ́БУХЛИЙ
НЕВИБУХО́ВИЙ
НЕВИ́ВАЖЕНИЙ
НЕВИ́ВАЖЕНІСТЬ
НЕВИ́ВАЖЕНО
НЕВИ́ВЕДЕННЯ
НЕВИ́ВЕЗЕНИЙ
НЕВИ́ВЕРШЕНИЙ
НЕВИ́ВЕРШЕНІСТЬ
НЕВИ́ВІД
НЕВИВІДНИ́Й
НЕВИВІ́ДНІСТЬ
НЕВИВО́ДНИЙ
НЕВИВО́ДНО
НЕВИ́ВЧЕНИЙ
НЕВИ́ВЧЕНІСТЬ
НЕВИ́ГАДАНИЙ
НЕВИ́ГАДАНІСТЬ
НЕВИГА́ДЛИВИЙ
НЕВИГА́ДЛИВІСТЬ
НЕВИГА́ДЛИВО
НЕВИ́ГАСЛИЙ
НЕВИ́ГА́СНИЙ
НЕВИ́ГІДНИЙ
НЕВИГІ́ДНИЙ
НЕВИ́ГІДНІСТЬ
НЕВИГІ́ДНІСТЬ
НЕВИ́ГІДНО
НЕВИГІ́ДНО
НЕВИ́ГОДА
НЕВИГО́ДА
НЕВИГО́ЙНИЙ
НЕВИГО́ЙНІСТЬ
НЕВИГО́ЙНО
НЕВИ́ГРАШНИЙ
НЕВИ́ГРАШНІСТЬ
НЕВИ́ГРАШНО
НЕВИГУ́БНИЙ
НЕВИГУ́БНІСТЬ
НЕВИГУ́БНО
НЕВИДАВА́ННЯ
НЕВИ́ДАЛЕНИЙ
НЕВИДА́ЛЬЦЕ
НЕВИДА́ЛЬЩИНА
НЕВИ́ДАНИЙ[1]
НЕВИ́ДАНИЙ[2]
НЕВИ́ДАНО
НЕВИДАТНИ́Й
НЕВИДА́ТНИЙ
НЕВИ́ДАЧА
НЕВИ́ДЕРЖАНИЙ
НЕВИ́ДЕРЖАНІСТЬ
НЕВИ́ДЕРЖКА
НЕВИДИ́МЕЦЬ
НЕВИ́ДИ́МИЙ
НЕВИ́ДИ́МІСТЬ
НЕВИДИ́МКА
НЕВИ́ДИ́МО
НЕВИ́ДНИЙ
НЕВИ́ДНО
НЕВИДУ́ЖНИЙ
НЕВИДУ́ЖНІСТЬ
НЕВИ́ДЮЧИЙ
НЕВИ́ДЮЧО
НЕВИДЮ́ЩЕ
НЕВИДЮ́ЩИЙ
НЕВИДЮ́ЩО *див.* невидю́щс
НЕВИ́ЖАТИЙ[1]
НЕВИ́ЖАТИЙ[2]
НЕВИ́ЗНАНИЙ
НЕВИ́ЗНАНІСТЬ
НЕВИЗНА́ННЯ
НЕВИЗНАЧА́ЛЬНИЙ
НЕВИЗНАЧА́ЛЬНІСТЬ
НЕВИ́ЗНАЧЕНИЙ
НЕВИ́ЗНАЧЕНІСТЬ
НЕВИ́ЗНАЧЕНО
НЕВИЗНАЧНИ́Й
НЕВИЗНА́ЧУВАНИЙ
НЕВИЗНА́ЧУВАНІСТЬ
НЕВИ́ЇЖДЖЕНИЙ
НЕВИ́ЇЗД
НЕВИЇЗНИ́Й
НЕВИ́КАЗАНИЙ

НЕВИ́КІНЧЕНИЙ
НЕВИ́КІНЧЕНІСТЬ
НЕВИ́КОНАНИЙ
НЕВИКОНА́ННЯ
НЕВИ́КОНАННЯ *див.* невикона́ння
НЕВИКО́НУВАННЯ
НЕВИ́КОРИСТАНИЙ
НЕВИ́КОРИСТАНІСТЬ
НЕВИ́КОРИСТАННЯ *див.* невикорис-та́ння
НЕВИКОРИСТА́ННЯ
НЕВИКОРИСТО́ВУВАНИЙ
НЕВИКОРИСТО́ВУВАННЯ
НЕВИКОРІ́ННИЙ
НЕВИКОРІ́ННІСТЬ
НЕВИКОРІ́ННО
НЕВИ́КРИТИЙ
НЕВИЛА́ЗНИЙ
НЕВИЛА́ЗНО
НЕВИЛИВА́ЙКА
НЕВИ́ЛИНЯЛИЙ
НЕВИЛІКО́ВНИЙ
НЕВИЛІКО́ВНІСТЬ
НЕВИЛІКО́ВНО
НЕВИЛЯГА́ЮЧИЙ
НЕВИМІ́РНИЙ
НЕВИМІ́РНІСТЬ
НЕВИМІ́РНО
НЕВИ́МОВЛЕНИЙ
НЕВИМО́ВНИЙ
НЕВИМО́ВНІСТЬ
НЕВИМО́ВНО
НЕВИМО́ГЛИВИЙ
НЕВИМО́ГЛИВІСТЬ
НЕВИМО́ГЛИВО
НЕВИ́МОЛОЧЕНИЙ
НЕВИ́МУШЕНЕ *див.* неви́мушено
НЕВИ́МУШЕНИЙ
НЕВИ́МУШЕНІСТЬ
НЕВИ́МУШЕНО
НЕВИ́НЕН *див.* неви́нний
НЕВИ́ННИЙ
НЕВИ́ННІСТЬ
НЕВИ́ННО
НЕВИНУВА́ТИЙ
НЕВИНУВА́ТІСТЬ
НЕВИПАДКО́ВИЙ
НЕВИПАДКО́ВІСТЬ
НЕВИПАДКО́ВО
НЕВИ́ПАЛЕНИЙ
НЕВИ́ПЕЧЕНИЙ
НЕВИ́ПИТИЙ
НЕВИ́ПЛАКАНИЙ
НЕВИ́ПЛАКАНІСТЬ
НЕВИ́ПЛАТ
НЕВИ́ПЛАТА
НЕВИПЛА́ТНИЙ
НЕВИ́ПЛАЧЕНИЙ
НЕВИПЛА́ЧУВАНИЙ
НЕВИПЛА́ЧУВАННЯ
НЕВИ́ПРАВДАНИЙ
НЕВИ́ПРАВДАНІСТЬ
НЕВИ́ПРАВДАНО
НЕВИПРА́ВНИЙ
НЕВИПРА́ВНІСТЬ
НЕВИПРА́ВНО
НЕВИ́ПРОБУВАНИЙ
НЕВИРА́ЗНИЙ
НЕВИРА́ЗНІСТЬ
НЕВИРА́ЗНО
НЕВИ́РІВНЯНИЙ
НЕВИ́РІВНЯНІСТЬ
НЕВИ́РІШЕНИЙ
НЕВИ́РОБЛЕНИЙ
НЕВИ́РОБЛЕНІСТЬ
НЕВИРОБНИ́ЧИЙ
НЕВИ́РОДЖЕНИЙ
НЕВИРО́ДЖЕНІСТЬ
НЕВИ́СВІТЛЕНИЙ
НЕВИ́СВІТЛЕНІСТЬ
НЕВИСИХА́ЮЧИЙ
НЕВИ́СКАЗАНИЙ
НЕВИ́СЛОВЛЕНИЙ
НЕВИ́СЛОВЛЕНІСТЬ
НЕВИСЛО́ВЛЮВАНИЙ
НЕВИ́СНАЖЕНИЙ
НЕВИСНА́ЖЛИВИЙ
НЕВИСНА́ЖЛИВІСТЬ
НЕВИСНА́ЖНИЙ
НЕВИСНА́ЖНІСТЬ
НЕВИСО́КИЙ
НЕВИ́СОКО
НЕВИСОКО́СНИЙ
НЕВИ́СОХЛИЙ
НЕВИ́СПАНИЙ
НЕВИ́СПАНІСТЬ
НЕВИ́СПІВАНИЙ
НЕВИ́СТАЧКА
НЕВИ́СТОЯНИЙ
НЕВИТКИ́Й
НЕВИТРАВНИ́Й
НЕВИ́ТРАЧЕНИЙ
НЕВИ́ТРИМАНИЙ
НЕВИ́ТРИМАНІСТЬ
НЕВИ́ТРИМКА
НЕВИ́ХІД
НЕВИ́ХОВАНИЙ
НЕВИ́ХОВАНІСТЬ
НЕВИ́ХОВАНО
НЕВИ́ЧАВЛЕНИЙ
НЕВИ́ЧЕРПАНИЙ
НЕВИ́ЧЕРПАНІСТЬ
НЕВИЧЕ́РПНИЙ
НЕВИЧЕ́РПНІСТЬ
НЕВИЧЕ́РПНО
НЕВИ́ЧЕСАНИЙ
НЕВИ́ЧИНЕНИЙ
НЕВИ́ЧИТАНИЙ
НЕВИ́ШУКАНИЙ
НЕВИ́ШУКАНО
НЕВИ́ЯВЛЕНИЙ
НЕВИ́ЯВЛЕННЯ
НЕВИ́ЯСНЕНИЙ
НЕВІ́ГЛАС
НЕВІ́ГЛАСТВО
НЕВІ́ГЛАСЬКИЙ
НЕ́ВІД
НЕВІ́ДАНИЙ
НЕВІ́ДАННЯ
НЕВІДБОРО́ННИЙ
НЕВІДБОРО́ННО
НЕВІДВЕ́ДЕННЯ
НЕВІДВЕ́РТИЙ
НЕВІДВЕ́РТІСТЬ
НЕВІДВІ́ДУВАННЯ
НЕВІДВОРО́ТНИЙ
НЕВІДВОРО́ТНІСТЬ
НЕВІДВОРО́ТНО
НЕВІДВ'Я́ЗНИЙ
НЕВІДВ'Я́ЗНІСТЬ
НЕВІДВ'Я́ЗНО
НЕВІДДАЛІ́К
НЕВІДДІЛИ́МИЙ
НЕВІДДІ́ЛЬНИЙ
НЕВІДДІ́ЛЬНІСТЬ
НЕВІДДІ́ЛЬНО
НЕВІДДЯ́ЧЕНИЙ
НЕВІД'Є́МНИЙ
НЕВІД'Є́МНІСТЬ
НЕВІД'Є́МНО
НЕВІДКЛА́ДНИЙ
НЕВІДКЛА́ДНІСТЬ
НЕВІДКЛА́ДНО
НЕВІДКЛИ́ЧНИЙ
НЕВІДКЛИ́ЧНО
НЕВІДКРИ́ТИЙ
НЕВІДЛУ́ЧНИЙ
НЕВІДЛУ́ЧНО
НЕВІДМІ́ННИЙ
НЕВІДМІ́ННО
НЕВІДМІ́НЮВАНИЙ
НЕВІДМІ́НЮВАНІСТЬ
НЕВІДМІ́НЮВАННЯ
НЕВІДМО́ВНИЙ
НЕВІДМО́ВНІСТЬ
НЕВІДМО́ВНО
НЕ́ВІДНИЙ
НЕ́ВІДНИ́К
НЕВІДНИ́ЧИЙ
НЕВІДНО́ВЛЮВАНИЙ
НЕВІДНО́ВНИЙ
НЕВІДНЯ́ТНИЙ
НЕВІДНЯ́ТНІСТЬ
НЕВІДНЯ́ТНО

НЕВІДО́МИЙ
НЕВІДО́МІСТЬ
НЕВІДО́МО
НЕВІДО́МЩЕНИЙ
НЕВІДПЛА́ТНИЙ
НЕВІДПЛА́ТНІСТЬ
НЕВІДПОВІ́ДНИЙ
НЕВІДПОВІ́ДНІСТЬ
НЕВІДПОВІ́ДНО
НЕВІДПО́РНИЙ
НЕВІДПО́РНІСТЬ
НЕВІДПО́РНО
НЕВІДПРАЦЬО́ВАНИЙ
НЕВІДПРАЦЬО́ВАНІСТЬ
НЕВІДРА́ДНИЙ
НЕВІДРА́ДНІСТЬ
НЕВІДРА́ДНО
НЕВІДРИ́ВНИЙ
НЕВІДРИ́ВНІСТЬ
НЕВІДРИ́ВНО
НЕВІДСТУ́ПНЕ *див.* невідсту́пно
НЕВІДСТУ́ПНИЙ
НЕВІДСТУ́ПНІСТЬ
НЕВІДСТУ́ПНО
НЕВІДТВО́РНИЙ
НЕВІДТВО́РНІСТЬ
НЕВІДФОРМАТО́ВАНИЙ
НЕВІДХИ́ЛЬНИЙ
НЕВІДХИ́ЛЬНІСТЬ
НЕВІДХИ́ЛЬНО
НЕВІДХІ́ДНО
НЕВІДЧЕ́ПЛИВИЙ
НЕВІДЧЕ́ПНИЙ
НЕВІДЧЕ́ПНІСТЬ
НЕВІДЧЕ́ПНО
НЕВІДЧІПНИ́Й
НЕВІДЧУ́ЖУВАНИЙ
НЕВІДЧУ́ЖУВАНІСТЬ
НЕВІДЧУ́ТНИЙ
НЕВІДЧУ́ТНІСТЬ
НЕВІДЧУ́ТНО
НЕВІДШКО́ДНИЙ
НЕВІДШКО́ДНІСТЬ
НЕВІДШКОДО́ВАНИЙ
НЕВІДШКОДО́ВАНІСТЬ
НЕВІДШКОДО́ВНИЙ
НЕВІДШКОДО́ВНІСТЬ
НЕ́ВІДЬ
НЕ́ВІДЬ-ДЕ
НЕ́ВІДЬ-ЗВІ́ДКИ
НЕ́ВІДЬ-КОЛИ́
НЕ́ВІДЬ-КУДИ́
НЕ́ВІДЬ-ХТО
НЕ́ВІДЬ-ЩО
НЕ́ВІДЬ-ЯК
НЕ́ВІДЬ-ЯКИ́Й
НЕВІЙСЬКО́ВИ́Й
НЕВІЙСЬКОВОЗОБОВ'Я́ЗАНИЙ
НЕВІ́ЛЬНИЙ
НЕВІ́ЛЬНИК
НЕВІ́ЛЬНИЦТВО
НЕВІ́ЛЬНИЦЬКИЙ
НЕВІ́ЛЬНИЦЯ
НЕВІ́ЛЬНИЧИЙ
НЕВІ́ЛЬНИЧКА
НЕВІ́ЛЬНІСТЬ
НЕВІ́ЛЬНО
НЕВІ́НЧАНИЙ
НЕВІ́РА
НЕВІ́РЕЦЬ
НЕВІРНЕ́НЬКИЙ
НЕВІ́РНИЙ
НЕВІ́РНИК
НЕВІ́РНИЦЯ
НЕВІРНИ́ЧЕНЬКО
НЕВІ́РНІСТЬ
НЕВІ́РНО
НЕВІРОГІ́ДНЕ *див.* невірогі́дно
НЕВІРОГІ́ДНИЙ
НЕВІРОГІ́ДНІСТЬ
НЕВІРОГІ́ДНО
НЕВІ́РСТВО
НЕВІРУЛЕ́НТНИЙ
НЕВІ́РУЮЧИЙ
НЕВІРШО́ВАНИЙ
НЕВІ́Р'Я
НЕВІ́РЯЧИЙ
НЕВІ́СТА
НЕВІ́СТКА
НЕВІ́СТОНЬКА
НЕВІ́СТОЧКА
НЕВІСТУ́ЛЬКА
НЕВІ́СТЧИН
НЕ́ВІСТЬ
НЕВІ́ТРЯНИЙ
НЕВІ́ТРЯНО
НЕ́ВІТЬ *див.* не́вість
НЕ́ВІТЬ-КУДИ́
НЕ́ВІТЬ-ЩО
НЕВІ́ЧНИЙ
НЕВІ́ЯНИЙ
НЕВІ́ЯНКА
НЕВ'Ї́ЖДЖЕНИЙ
НЕВКЛА́ДИСТИЙ
НЕВКРИ́ТИЙ
НЕВЛА́Д
НЕВЛА́ДНИЙ
НЕВЛАДУ́ЩИЙ
НЕВЛА́СНИЙ
НЕВЛА́СНИК
НЕВЛАСТИ́ВИЙ
НЕВЛАСТИ́ВІСТЬ
НЕВЛАШТО́ВАНИЙ
НЕВЛАШТО́ВАНІСТЬ
НЕВЛАШТО́ВАНО
НЕВЛЕ́ЖАНИЙ
НЕВЛОВИ́МИЙ
НЕВЛОВИ́МІСТЬ
НЕВЛОВИ́МО
НЕВЛО́ВНИЙ
НЕВЛО́ВНІСТЬ
НЕВЛО́ВНО
НЕВЛУЧА́ННЯ
НЕВЛУ́ЧНИЙ
НЕВЛУ́ЧНО
НЕ́ВМА
НЕВМИВА́КА
НЕВМИ́ВАНИЙ
НЕВМИВА́ННЯ
НЕВМИРА́КА
НЕВМИРА́ННЯ
НЕВМИРА́ЮЧИЙ
НЕВМИРУ́ЩИЙ
НЕВМИРУ́ЩІСТЬ
НЕВМИ́СНЕ
НЕВМИ́СНИЙ
НЕВМИ́СНІСТЬ
НЕВМИ́СНО
НЕВМИ́ТИЙ
НЕВМІ́ЛИЙ
НЕВМІ́ЛІСТЬ
НЕВМІ́ЛО
НЕВМІ́ННЯ
НЕВМІ́Ч
НЕ́ВМОВИЙ
НЕВМОВКА́ЮЧИЙ
НЕВМО́ВКНИЙ
НЕВМО́ВКНО
НЕВМОЛИ́МИЙ
НЕВМОЛИ́МІСТЬ
НЕВМОЛИ́МО
НЕВМОЛО́Т
НЕВМОТИВО́ВАНИЙ
НЕВМОТИВО́ВАНІСТЬ
НЕВМОТИВО́ВАНО
НЕВНЕ́СЕННЯ
НЕВОГНЕТРИВКИ́Й
НЕВО́ДНИЙ
НЕВОДОНАСИ́ЧЕНИЙ
НЕВОДОНО́СНИЙ
НЕВОЄНІЗО́ВАНИЙ
НЕВОЄ́ННИЙ
НЕВО́ЛЕНИЙ
НЕВО́ЛЕННЯ
НЕВО́ЛЕНЬКА
НЕВО́ЛЕЮ
НЕВО́ЛИТИ
НЕВО́ЛИТИСЯ
НЕВО́ЛЬНИК *див.* неві́льник
НЕВО́ЛЬНИЦЬКИЙ *див.* неві́льницький
НЕВО́ЛЬНИЦЯ *див.* неві́льниця
НЕВО́ЛЬНИЧИЙ *див.* неві́льничий
НЕВО́ЛЯ

НЕВОРУШКИ́Й
НЕВОЮ́ЮЧИЙ
НЕВПА́М'ЯТКУ́
НЕВПЕ́ВНЕНИЙ
НЕВПЕ́ВНЕНІСТЬ
НЕВПЕ́ВНЕНО
НЕВПИ́ННИЙ
НЕВПИ́ННІСТЬ
НЕВПИ́ННО
НЕВПІЗНА́ВАНИЙ
НЕВПІЗНА́ВАНІСТЬ
НЕВПІЗНА́ВАНО
НЕВПІ́ЗНАНИЙ
НЕВПІЗНА́ННИЙ
НЕВПІЗНА́ННІСТЬ
НЕВПІЗНА́ННО
НЕВПІЗНА́ННЯ
НЕВПІ́ЙМАНИЙ
НЕВПО́ВНІ
НЕВПО́ЇД
НЕВПО́КІЙ
НЕВПОКІ́ЙЛИВИЙ
НЕВПОКІ́ЙНИЙ
НЕВПОКІ́ЙНО
НЕВПОКО́РЕНИЙ
НЕВПОКО́РЕНІСТЬ
НЕВПОПА́Д
НЕВПО́РАНИЙ
НЕВПО́РУ
НЕВПОРЯ́ДЖЕНИЙ
НЕВПОРЯ́ДЖЕНІСТЬ
НЕВПОРЯДКО́ВАНИЙ
НЕВПОРЯДКО́ВАНІСТЬ
НЕВПОРЯДКО́ВАНО
НЕВПО́СПІХ
НЕВПО́ТРІБ
НЕВПРА́ВКА
НЕВПРА́ВНИЙ
НЕВПРА́ВНІСТЬ
НЕВПРА́ВНО
НЕВПРОГО́РТ
НЕВР *див.* не́244ври
НЕВРАЗЛИ́ВИЙ
НЕВРАЗЛИ́ВІСТЬ
НЕВРАЗЛИ́ВО
НЕВРА́ЗНИЙ
НЕВРАЛГІ́ЧНИЙ
НЕВРАЛГІ́Я
НЕВРА́ЛЬНИЙ
НЕВРАСТЕ́НІК
НЕВРАСТЕНІ́ЧКА
НЕВРАСТЕНІ́ЧНИЙ
НЕВРАСТЕНІ́ЧНІСТЬ
НЕВРАСТЕНІ́Я
НЕВРАХО́ВАНИЙ
НЕВРАХО́ВАНІСТЬ
НЕВРЕГУЛЬО́ВАНИЙ
НЕВРЕГУЛЬО́ВАНІСТЬ
НЕ́ВРИ
НЕВРИЛЕ́МА
НЕВРИНО́МА
НЕВРИ́Т
НЕВРІВНОВА́ЖЕНИЙ
НЕВРІВНОВА́ЖЕНІСТЬ
НЕВРО...
НЕВРОГЕ́ННИЙ
НЕВРО́ДА
НЕВРОДЕРМІ́Т
НЕВРОДИСПАНСЕ́Р
НЕВРОДЛИ́ВИЙ
НЕВРОДЛИ́ВІСТЬ
НЕВРОЖА́Й
НЕВРОЖА́ЙНИЙ
НЕВРОЖА́ЙНІСТЬ
НЕВРО́З
НЕВРОЗОПОДІ́БНИЙ
НЕВРОЛЕ́МА
НЕВРО́ЛОГ
НЕВРОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕВРОЛО́ГІЯ
НЕВРО́МА
НЕВРО́НЕНИЙ
НЕВРО́НЕНО
НЕВРОПА́Т
НЕВРОПАТИ́ЧНИЙ
НЕВРОПА́ТІЯ
НЕВРОПА́ТКА
НЕВРОПАТО́ЛОГ
НЕВРОПАТОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕВРОПАТОЛО́ГІЯ
НЕВРОТИЗА́ЦІЯ
НЕВРО́ТИК
НЕВРОТИ́ЧНИЙ
НЕВРОТИ́ЧНІСТЬ
НЕВРОТИ́ЧНО
НЕВРОТОМІ́Я
НЕВРОФІБРИ́ЛА *див.* неврофібри́ли
НЕВРОФІБРИ́ЛИ
НЕВРОФІБРО́МА
НЕВРОФІБРОМАТО́З
НЕВРУ́ЧЕННЯ
НЕВСИ́ДЛИВИЙ
НЕВСИ́ДЛИВІСТЬ
НЕВСИДЮ́ЧИЙ
НЕВСИДЮ́ЧІСТЬ
НЕВСИ́ПНИЙ
НЕВСИ́ПНІСТЬ
НЕВСИ́ПНО
НЕВСИПУ́ЧЕ
НЕВСИПУ́ЧИЙ
НЕВСИПУ́ЧІСТЬ
НЕВСИПУ́ЩЕ
НЕВСИПУ́ЩИЙ
НЕВСИПУ́ЩІСТЬ
НЕВСИПУ́ЩО *див.* невсипу́ще
НЕВСИТЕ́ННИЙ
НЕВСИТЕ́ННІСТЬ
НЕВСИТИ́МИЙ
НЕВСИТИ́МІСТЬ
НЕВСИТИ́МО
НЕВСИ́ТНИЙ
НЕВСТАНО́ВЛЕНИЙ
НЕВСТИГА́ЮЧИЙ
НЕВСТИ́ДЛИ́ВИЙ
НЕВТАЄМНИ́ЧЕНИЙ
НЕВТАЄМНИ́ЧЕНІСТЬ
НЕВТАМО́ВАНИЙ
НЕВТЕ́РТИЙ
НЕВТИХА́ЮЧИЙ
НЕВТИХОМИ́РНИЙ
НЕВТИ́ШЕНИЙ
НЕВТИШИ́МИЙ
НЕВТИ́ШНИЙ
НЕВТІ́ШНИЙ
НЕВТІ́ШНІСТЬ
НЕВТІ́ШНО
НЕВТОЛЕ́ННИЙ
НЕВТОЛЕ́ННІСТЬ
НЕВТОЛЕ́ННО
НЕВТОЛИ́МИЙ
НЕВТОЛИ́МІСТЬ
НЕВТО́МА
НЕВТОМИ́МИЙ
НЕВТОМИ́МІСТЬ
НЕВТОМИ́МО
НЕВТО́МЛЕНИЙ
НЕВТОМЛЕ́ННИЙ
НЕВТО́МЛИВИЙ
НЕВТО́МНИЙ
НЕВТО́МНИЦЯ
НЕВТО́МНІСТЬ
НЕВТО́МНО
НЕВТО́ПТАНИЙ
НЕВТОРО́ВАНИЙ
НЕВТРИ́МЛИВИЙ
НЕВТРИ́МЛИВО
НЕВТРИ́МНИЙ
НЕВТРИ́МНІСТЬ
НЕВТРИ́МНО
НЕВТРУЧА́ННЯ
НЕВТЯМКИ́
НЕВТЯ́МЛИВИЙ
НЕВТЯ́МНИЙ
НЕВТЯ́МНО
НЕВУГЛЕВО́ДНИЙ
НЕВУЛКАНІЗО́ВАНИЙ
НЕВУЛКАНІ́ЧНИЙ
НЕ́ВУС
НЕВХО́ЖИЙ
НЕВЧА́С[1]
НЕВЧА́С[2]
НЕВЧА́СНИЙ
НЕВЧА́СНІСТЬ
НЕВЧА́СНО

НЕВЧЕ́НИЙ
НЕВЧЕ́НІСТЬ
НЕВЧЕ́ННЯ
НЕВЩУХА́ЮЧИЙ
НЕВ'Я́НУЧИЙ
НЕВ'Я́НУЧІСТЬ
НЕГАБАРИ́Т
НЕГАБАРИ́ТНИЙ
НЕГА́ДАНИЙ
НЕГА́ДАНО
НЕГАЗО́ВАНИЙ
НЕГА́ЙНИЙ
НЕГА́ЙНІСТЬ
НЕГА́ЙНО
НЕГАЛУЗИ́СТИЙ
НЕГАРА́ЗД[1] *див.* негара́зди
НЕГАРА́ЗД[2]
НЕГАРА́ЗДИ
НЕГАРМОНІ́ЙНИЙ
НЕГАРМОНІ́ЙНІСТЬ
НЕГАРМОНІ́ЙНО
НЕГАРМОНІ́ЧНИЙ
НЕГАРМОНІ́ЧНІСТЬ
НЕГАРМОНІ́ЧНО
НЕГА́РНИЙ
НЕГА́РНО
НЕГАРЯ́ЧИЙ
НЕГАСИ́МИЙ
НЕГА́СНУЧИЙ
НЕГАТИ́В[2]
НЕГАТИ́В[1]
НЕГАТИВІ́ЗМ
НЕГАТИВІ́СТ
НЕГАТИВІ́СТСЬКИ
НЕГАТИВІ́СТСЬКИЙ
НЕГАТИ́ВНИЙ[1]
НЕГАТИ́ВНИЙ[2]
НЕГАТИ́ВНІСТЬ
НЕГАТИ́ВНО
НЕГАТОСКО́П
НЕГА́ЦІЯ
НЕГА́ШЕНИЙ
НЕГЕНТРОПІ́ЙНИЙ
НЕГЕНТРОПІ́Я
НЕГІГІЄНІ́ЧНИЙ
НЕГІГІЄНІ́ЧНІСТЬ
НЕГІГІЄНІ́ЧНО
НЕГІГРОСКОПІ́ЧНИЙ
НЕГІ́ДНИЙ
НЕГІ́ДНИК
НЕГІ́ДНИЦТВО
НЕГІ́ДНИЦЬКИЙ
НЕГІ́ДНИЦЯ
НЕГІ́ДНІСТЬ
НЕГІ́ДНО
НЕ́ГІДЬ[1]
НЕ́ГІДЬ[2]
НЕГЛА́ДКИЙ
НЕГЛАЗУРО́ВАНИЙ
НЕГЛА́СНИЙ
НЕГЛА́СНІСТЬ
НЕГЛА́СНО
НЕГЛИБО́КИЙ
НЕГЛИБО́КІСТЬ
НЕГЛИ́БОКО
НЕГЛІЖЕ́
НЕГНИ́Й-ДЕ́РЕВО
НЕГНИЮ́ЧИЙ
НЕГНІВЛИ́ВИЙ
НЕГНУ́ЧИЙ
НЕГНУЧКИ́Й
НЕГНУ́ЧКІСТЬ
НЕГОВІРКИ́Й
НЕГОВОРЮ́ЧИЙ
НЕГО́ДА
НЕГО́ДИЦЯ
НЕГОДО́ВАНИЙ
НЕГО́ДОНЬКА
НЕГО́ДЯНИЙ
НЕГОДЯ́ЩЕ
НЕГОДЯ́ЩИЙ
НЕГО́ЖЕ
НЕГО́ЖИЙ
НЕГО́ЖІСТЬ
НЕГО́ЇСТИЙ
НЕГО́ЛЕНИЙ
НЕГО́ЛЕНІСТЬ
НЕГОЛО́ДНИЙ
НЕГОЛОСНИ́Й
НЕГО́ЛОСНО
НЕГОМІНКИ́Й
НЕГОМІНЛИ́ВИЙ
НЕГОМІНЛИ́ВО
НЕГОМОГЕ́ННИЙ
НЕГОМОГЕ́ННІСТЬ
НЕГО́РДИЙ
НЕГОРДОВИ́ТИЙ
НЕГОРДОВИ́ТІСТЬ
НЕГОРДОВИ́ТО
НЕГОРЮ́ЧИЙ
НЕГОСПОДА́РНИЙ
НЕГОСПОДА́РНІСТЬ
НЕГОСПОДА́РСЬКИЙ
НЕГОСТИ́ННИЙ
НЕГОСТИ́ННІСТЬ
НЕГОСТИ́ННО
НЕГОТО́ВИЙ
НЕГОТО́ВІСТЬ
НЕГОТО́ВНІСТЬ
НЕГОЦІА́НТ
НЕГОЦІА́НТІВ
НЕГОЦІА́НТКА
НЕГОЦІА́НТСЬКИЙ
НЕГОЦІА́ЦІЯ
НЕГО́ЦІЯ
НЕГР
НЕГРАВІТАЦІ́ЙНИЙ
НЕГРАМАТИ́ЧНИЙ
НЕГРАМАТИ́ЧНІСТЬ
НЕГРА́МОТНИЙ
НЕГРА́МОТНІСТЬ
НЕГРА́МОТНО
НЕГРЕНЯ́
НЕГРЕНЯ́ТКО
НЕ́ГРИ
НЕГРИТО́С *див.* негрито́си
НЕГРИТО́СИ
НЕГРИТО́СИК
НЕГРИТО́СКА *див.* негрито́си
НЕГРИТЮ́Д
НЕГРИТЯ́НКА *див.* не́гри
НЕГРИТЯ́НСЬКИЙ
НЕ́ГРІВ
НЕГРІ́ШНИЙ
НЕ́ГРО-АВСТРАЛО́ЇДНИЙ
НЕГРО́ЇД *див.* негро́їди
НЕГРО́ЇДИ
НЕГРО́ЇДНИЙ
НЕГРОПОДІ́БНИЙ
НЕГРОШОВИ́Й
НЕ́ГРСЬКИЙ
НЕГРУПОВИ́Й
НЕГУВА́ТИ
НЕГУМА́ННИЙ
НЕГУМА́ННІСТЬ
НЕГУМА́ННО
НЕ́ГУРА
НЕ́ГУС
НЕГУСТИ́Й
НЕГУ́СТО
НЕГУЧНИ́Й
НЕГУ́ЧНО
НЕҐРЕ́ЧНИЙ
НЕҐРЕ́ЧНІСТЬ
НЕҐРЕ́ЧНО
НЕҐРУНТО́ВНИЙ
НЕҐРУНТО́ВНІСТЬ
НЕҐРУНТО́ВНО
НЕДА́ВНЕНЬКО
НЕДА́ВНЕЧКО
НЕДА́ВНІЙ
НЕДАВНІ́ШНІЙ
НЕДА́ВНО
НЕДАЛЕ́КИЙ
НЕДАЛЕ́КІСТЬ
НЕДАЛЕ́КО
НЕДАЛЕКОБІ́ЙНИЙ
НЕДАЛЕКОГЛЯ́ДНИЙ
НЕДАЛЕКОГЛЯ́ДНІСТЬ
НЕДАЛЕКОГЛЯ́ДНО
НЕДАЛЕКОЗО́РИЙ
НЕДАЛЕКОЗО́РІСТЬ
НЕДАЛЕКОСЯ́ЖНИЙ
НЕДАЛЕКОСЯ́ЖНІСТЬ

НЕДАЛЕКОСЯ́ЖНО
НЕДАЛЕ́ЧКА *див.* недале́чко
НЕДАЛЕ́ЧКЕ *див.* недале́чко
НЕДАЛЕ́ЧКИЙ
НЕДАЛЕ́ЧКО
НЕДА́ЛЬНІЙ
НЕДАРЕ́МНЕ *див.* недаре́мно
НЕДАРЕ́МНИЙ
НЕДАРЕ́МНО
НЕДА́РМА́
НЕДА́РМО *див.* неда́рма́
НЕДА́РОМ
НЕДБАЙЛИ́ВЕЦЬ
НЕДБАЙЛИ́ВИЙ
НЕДБАЙЛИ́ВИЦЯ
НЕДБАЙЛИ́ВІСТЬ
НЕДБАЙЛИ́ВО
НЕДБА́ЙЛИЦЯ
НЕДБА́ЙЛИЧОК
НЕДБА́ЙЛО
НЕДБА́ЛЕЦЬ
НЕДБА́ЛИЙ
НЕДБА́ЛИЦЯ *див.* недба́йлиця
НЕДБА́ЛІСТЬ
НЕДБА́ЛО
НЕДБА́ЛЬСТВО
НЕДБА́ХА
НЕДВИ́ГА
НЕДВИЖИ́МИЙ
НЕДВИЖИ́МІСТЬ
НЕДВИЖИ́МО
НЕДВИ́ЖНИЙ
НЕДВИ́ЖНІСТЬ
НЕДВИ́ЖНО
НЕДВОЗНА́ЧНИЙ
НЕДВОЗНА́ЧНІСТЬ
НЕДВОЗНА́ЧНО
НЕДЕЛІКА́ТНИЙ
НЕДЕЛІКА́ТНІСТЬ
НЕДЕЛІКА́ТНО
НЕДЕМОКРАТИ́ЧНИЙ
НЕДЕМОКРАТИ́ЧНІСТЬ
НЕДЕМОКРАТИ́ЧНО
НЕДЕРЖА́ВНИЙ
НЕДЕРЖА́ВНІСТЬ
НЕДЕРЖА́ННЯ
НЕДЕТЕРМІНО́ВАНИЙ
НЕДЕШЕ́ВИЙ
НЕДЕ́ШЕВО
НЕДЕ́Я
НЕДИСКРИМІНАЦІ́ЙНИЙ
НЕДИСЦИПЛІНО́ВАНИЙ
НЕДИСЦИПЛІНО́ВАНІСТЬ
НЕДИСЦИПЛІНО́ВАНО
НЕДИТЯ́ЧИЙ
НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВАНИЙ
НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВАНІСТЬ
НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВАНО
НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВНИЙ
НЕДІАЛЕКТИ́ЧНИЙ
НЕДІАЛЕКТИ́ЧНІСТЬ
НЕДІ́БРАНИЙ
НЕДІБРА́ТИ *див.* недобира́ти
НЕДІВО́ЧИЙ
НЕДІЄ́ВИЙ
НЕДІЄ́ВІСТЬ
НЕДІЄЗДА́ТНИЙ
НЕДІЄЗДА́ТНІСТЬ
НЕДІ́ЙНА
НЕДІЙОВИ́Й
НЕДІ́ЙСНИЙ
НЕДІ́ЙСНІСТЬ
НЕДІ́ЙШЛИЙ
НЕДІ́ЛЕНЬКА
НЕДІ́ЛЕШНІЙ
НЕДІЛИ́МИЙ
НЕДІЛИ́МІСТЬ
НЕДІЛИ́МО
НЕДІ́ЛЬКА
НЕДІ́ЛЬНИЙ
НЕДІ́ЛЬНИК
НЕДІ́ЛЯ
НЕДІ́ТКНЕНИЙ *див.* неді́ткнутий
НЕДІ́ТКНУТИЙ
НЕДІ́ЮЧИЙ
НЕДІЮ́ЧИЙ
НЕДІЮ́ЧІСТЬ
НЕДІЯ́ЛЬНИЙ
НЕДІЯ́ЛЬНІСТЬ
НЕДІ́ЯННЯ
НЕДО...
НЕДОБАЧА́ТИ
НЕДОБА́ЧЕНИЙ
НЕДОБА́ЧИТИ *див.* недобача́ти
НЕДОБИРА́ТИ
НЕДОБИРА́ТИСЯ
НЕДОБИ́ТИЙ
НЕДО́БИТОК
НЕДОБІ́ЛЕНИЙ
НЕДОБІЛО́ВАНИЙ
НЕДОБІ́Р
НЕДО́БРАНИЙ *див.* неді́браний
НЕДОБРА́ТИ *див.* недобира́ти
НЕДО́БРЕ
НЕДОБРЕХА́ТИ *див.* недобрі́хувати
НЕДО́БРИЙ
НЕДО́БРІСТЬ
НЕДОБРІ́ХУВАТИ
НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВЕЦЬ
НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВИЙ
НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВИЦЯ
НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВІСТЬ
НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВО
НЕДОБРОПРИСТО́ЙНИЙ
НЕДОБРОПРИСТО́ЙНІСТЬ
НЕДОБРОПРИСТО́ЙНО
НЕДОБРОСО́ВІСНИЙ
НЕДОБРОСО́ВІСНІСТЬ
НЕДОБРОСО́ВІСНО
НЕДОБРОХІ́ТНИЙ
НЕДОБРОХІ́ТЬ
НЕДОБРОЧЕ́СНИЙ
НЕДОБРОЧЕ́СНІСТЬ
НЕДОБРОЯ́КІСНИЙ
НЕДОБРОЯ́КІСНІСТЬ
НЕДОБРОЯ́КІСНО
НЕДОБУДО́ВА
НЕДОБУДО́ВАНИЙ
НЕДОБУДО́ВУВАТИ
НЕДОБУДУВА́ТИ *див.* недобудо́вувати
НЕДОБУ́ТИЙ
НЕДОВА́ГА
НЕДОВА́ЖЕНИЙ
НЕДОВА́ЖИТИ *див.* недова́жувати
НЕДО́ВА́ЖОК
НЕДОВА́ЖУВАННЯ
НЕДОВА́ЖУВАТИ
НЕДОВАНТА́ЖЕНИЙ
НЕДОВАНТА́ЖЕНІСТЬ
НЕДОВАНТА́ЖЕННЯ
НЕДОВАНТА́ЖИТИ *див.* недованта́жувати
НЕДОВАНТА́ЖУВАННЯ
НЕДОВАНТА́ЖУВАТИ
НЕДОВАНТА́ЖУВАТИСЯ
НЕДОВА́РЕНИЙ
НЕДОВАРИ́ТИ *див.* недова́рювати
НЕДОВАРИ́ТИСЯ *див.* недова́рюватися
НЕДОВА́РЮВАТИ
НЕДОВА́РЮВАТИСЯ
НЕДО́ВГИЙ
НЕДО́ВГІСТЬ
НЕДО́ВГО
НЕДОВГОВІ́ЧНИЙ
НЕДОВГОВІ́ЧНІСТЬ
НЕДОВГОТРИВА́ЛИЙ
НЕДОВГОТРИВА́ЛІСТЬ
НЕДОВГОЧА́СНИЙ
НЕДОВГОЧА́СНІСТЬ
НЕДОВГОЧА́СНО
НЕДОВЕ́ДЕНИЙ
НЕДОВЕ́ДЕНІСТЬ
НЕДОВЕ́РШЕНИЙ
НЕДОВЕ́РШЕНІСТЬ
НЕДОВИ́КОНАНИЙ
НЕДОВИ́КОНАННЯ
НЕДОВИКОНА́ННЯ
НЕДОВИ́КОНАТИ *див.* недовико́нувати
НЕДОВИКО́НУВАННЯ
НЕДОВИКО́НУВАТИ
НЕДОВИКО́НУВАТИСЯ
НЕДОВИ́КОРИСТАНИЙ

НЕДОВИКОРИСТА́ННЯ
НЕДОВИ́КОРИСТАННЯ
НЕДОВИ́КОРИСТАТИ *див.* недовикористо́вувати
НЕДОВИКОРИСТО́ВУВАННЯ
НЕДОВИКОРИСТО́ВУВАТИ
НЕДОВИКОРИСТО́ВУВАТИСЯ
НЕДОВИ́ЛОВ
НЕДОВИ́МОЛОТ
НЕДОВИ́ПУСК
НЕДОВИ́РОБИТИ *див.* недовиробля́ти
НЕДОВИ́РОБІТОК
НЕДОВИ́РОБЛЕНИЙ
НЕДОВИ́РОБЛЕННЯ
НЕДОВИРОБЛЯ́ННЯ
НЕДОВИРОБЛЯ́ТИ
НЕДОВИРОБНИ́ЦТВО
НЕДОВИРУЧА́ТИ
НЕДОВИ́РУЧИТИ *див.* недовируча́ти
НЕДОВИ́РУЧКА
НЕДОВИ́ТОРГ
НЕДОВИ́ХОВАНИЙ
НЕДОВИ́ХОВАТИ *див.* недовихо́вувати
НЕДОВИХО́ВУВАТИ
НЕДОВІДНИ́Й
НЕДОВІ́ДНІСТЬ
НЕДОВІДО́МИЙ
НЕДОВІДО́МІСТЬ
НЕДОВІДО́МО
НЕДОВІ́РА
НЕДОВІ́РКУВАТИЙ
НЕДОВІ́РЛИВИЙ
НЕДОВІ́РЛИВІСТЬ
НЕДОВІ́РЛИВО
НЕДО́ВІРОК
НЕДОВІ́РСТВО
НЕДОВІ́РЧИВИЙ
НЕДОВІ́РЧИВІСТЬ
НЕДОВІ́РЧИВО
НЕДОВІ́Р'Я
НЕДОВІРЯ́ТИ
НЕДОВРАХО́ВАНИЙ
НЕДОВРАХО́ВУВАТИ
НЕДОВРАХО́ВУВАТИСЯ
НЕДОВРАХУВА́ННЯ
НЕДОВРАХУВА́ТИ *див.* недоврахо́вувати
НЕДОВЧА́ТИ
НЕДОВЧЕ́НИЙ
НЕДОВЧЕ́НІСТЬ
НЕДОВЧИ́ТИ *див.* недовча́ти
НЕДОВЧИ́ТИСЯ
НЕДОВ'Я́ЗАНИЙ
НЕДОВ'ЯЗА́ТИ *див.* недов'я́зувати
НЕДОВ'Я́ЗУВАННЯ
НЕДОВ'Я́ЗУВАТИ
НЕДО́ГАД
НЕДОГА́ДЛИВИЙ
НЕДОГА́ДЛИВІСТЬ
НЕДО́ГАРКОВИЙ
НЕДО́ГАРОК
НЕДОГА́Р'Я
НЕДОГІ́ДНИЙ
НЕДОГІ́ДНО
НЕДОГІ́Н
НЕДОГЛЕ́ДЖЕНИЙ
НЕДОГЛЕ́ДІТИ
НЕДО́ГЛЯД
НЕДОГЛЯ́ДІТИ *див.* недогле́діти
НЕДОГЛЯ́НЕНИЙ
НЕДОГЛЯ́НУТИ *див.* недогле́діти
НЕДОГЛЯ́НУТИЙ *див.* недогля́нений
НЕДОГЛЯ́НУТІСТЬ
НЕДОГНИ́ЛИЙ
НЕДОГОВО́РЕНИЙ
НЕДОГОВО́РЕНІСТЬ
НЕДОГОВОРИ́ТИ *див.* недогово́рювати
НЕДОГОВО́РЮВАННЯ
НЕДОГОВО́РЮВАТИ
НЕДОГО́ДА
НЕДОГОДІ́ВЛЯ
НЕДОГОДО́ВАНИЙ
НЕДОГОДО́ВУВАННЯ
НЕДОГОДО́ВУВАТИ
НЕДОГОДУВА́ННЯ
НЕДОГОДУВА́ТИ *див.* недогодо́вувати
НЕДОГО́ЛЕНИЙ
НЕДОГОЛИ́ТИ *див.* недого́лювати
НЕДОГО́ЛЮВАТИ
НЕДОГОРІ́ЛИЙ
НЕДОГРИ́ЗЕНИЙ
НЕДО́ГРИЗОК
НЕДОГРІ́В
НЕДОГРІ́ТИЙ
НЕДОДАВА́ННЯ
НЕДОДАВА́ТИ
НЕДО́ДАНИЙ
НЕДОДА́ННЯ
НЕДОДА́ТИ *див.* недодава́ти
НЕДОДА́ТНИЙ
НЕДОДА́ЧА
НЕДОДЕ́РЖАНИЙ
НЕДОДЕ́РЖАННЯ
НЕДОДЕ́РЖАТИ *див.* недоде́ржувати
НЕДОДЕ́РЖКА
НЕДОДЕ́РЖУВАННЯ
НЕДОДЕ́РЖУВАТИ
НЕДОДЕ́РЖУВАТИСЯ
НЕДОДИВИ́ТИСЯ
НЕДОДО́ЄНИЙ
НЕДОДОЇ́ТИ *див.* недодо́ювати
НЕДОДО́ЮВАТИ
НЕДОДУ́МАНИЙ
НЕДОДУ́МАНІСТЬ
НЕДО́ЄНИЙ
НЕДОЖА́ТИ *див.* недожина́ти
НЕДОЖА́ТИЙ
НЕДОЖИ́Н
НЕДОЖИНА́ТИ
НЕДОЖИ́ТИЙ
НЕДОЗАПИ́ЛЕНИЙ
НЕДОЗАПИ́ЛЕННЯ
НЕДОЗВО́ЛЕНИЙ
НЕДОЗВО́ЛЕНІСТЬ
НЕДОЗВОЛЕ́ННИЙ
НЕДОЗВОЛЕ́ННІСТЬ
НЕДОЗВОЛЕ́ННО
НЕДОЗВО́ЛЕНО
НЕДОЗРІ́ЛИЙ
НЕДОЗРІ́ЛІСТЬ
НЕДОІНВЕСТО́ВАНИЙ
НЕДОІНВЕСТУВА́ННЯ
НЕДОІНВЕСТУВА́ТИ
НЕДОЇДА́ННЯ
НЕДОЇДА́ТИ
НЕДОЇ́ДЕНИЙ
НЕДОЇ́ДЖЕНИЙ
НЕДО́ЇДОК
НЕДО́ЇМКА
НЕДО́ЇМКОВИЙ
НЕДО́ЇМНИК
НЕДО́ЇМНИЦЯ
НЕДОЇ́СТИ *див.* недоїда́ти
НЕДОКА́ЗАНИЙ
НЕДОКА́ЗАНІСТЬ
НЕДОКАЗО́ВИЙ
НЕДОКАЗО́ВІСТЬ
НЕДОКІ́НЧЕНИЙ
НЕДОКІ́НЧЕНІСТЬ
НЕДОКО́НАНИЙ
НЕДОКО́НАНІСТЬ
НЕДОКО́ШЕНИЙ
НЕДОКРІ́ВНИЙ
НЕДОКРІ́В'Я
НЕДОКУ́РЕНИЙ
НЕДО́КУРОК
НЕДОЛА́ДНИЙ
НЕДОЛА́ДНІСТЬ
НЕДОЛА́ДНО
НЕДО́ЛЕНЬКА
НЕДОЛИ́В
НЕДО́ЛИВОК
НЕДОЛИ́МОК
НЕДО́ЛІК
НЕДОЛІКО́ВАНИЙ
НЕДОЛІКО́ВУВАННЯ
НЕДОЛІКО́ВУВАТИ
НЕДОЛІКО́ВУВАТИСЯ
НЕДОЛІКУВА́ТИ *див.* недоліко́вувати
НЕДОЛІКУВА́ТИСЯ *див.* недоліко́вуватися
НЕДОЛІ́Т

НЕДОЛІ́ТНІЙ
НЕДО́ЛІТОК
НЕДОЛІ́ТСТВО
НЕДОЛІ́ТТЯ
НЕДОЛІЧИ́ТИСЯ *див.* недолі́чуватися
НЕДОЛІ́ЧУВАТИСЯ
НЕДОЛО́В
НЕДО́ЛОМОК
НЕДОЛУ́ГА
НЕДОЛУ́ГИЙ
НЕДОЛУ́ГІСТЬ
НЕДОЛУ́ГО
НЕДОЛУ́ЖНИЙ
НЕДОЛУ́ЖНІСТЬ
НЕДОЛУ́ЖНО
НЕДОЛЮ́БЛЕНИЙ
НЕДОЛЮ́БЛЕНІСТЬ
НЕДОЛЮ́БЛЮВАТИ
НЕДОЛЮБЛЯ́ТИ *див.* недолю́блювати
НЕДО́ЛЮД
НЕДОЛЮДИ́НА
НЕДО́ЛЮДОК
НЕДО́ЛЯ
НЕДО́ЛЯ́ШОК
НЕДОМАГА́ННЯ
НЕДОМАГА́ТИ
НЕДО́МИСЕЛ
НЕДО́МИСЛ *див.* недо́мисел
НЕДОМИ́СЛЕНО
НЕДОМІ́РИТИ *див.* недоміря́ти
НЕДО́МІРОК
НЕДОМІ́РЮВАТИ *див.* недоміря́ти
НЕДОМІ́РЯТИ *див.* недоміря́ти
НЕДОМІРЯ́ТИ
НЕДОМО́ВА
НЕДОМО́ВИТИ *див.* недомовля́ти
НЕДОМО́ВКА
НЕДОМО́ВЛЕНИЙ
НЕДОМО́ВЛЕНІСТЬ
НЕДОМО́ВЛЕННЯ
НЕДОМО́ВЛИЙ
НЕДОМОВЛЯ́ТИ
НЕДОМО́ВНИЙ
НЕДОМО́ВНІСТЬ
НЕДОМОЛО́Т
НЕДОМОЛО́ЧЕНИЙ
НЕДОНЕ́СЕННЯ
НЕДОНОСИ́ТИ *див.* недоно́шувати
НЕДО́НОСКИ
НЕДО́НОСОК *див.* недо́носки
НЕДОНО́СОК
НЕДОНО́ШЕНИЙ
НЕДОНО́ШЕНІСТЬ
НЕДОНО́ШУВАННЯ
НЕДОНО́ШУВАТИ
НЕДОО́БЛІК
НЕДООДЕ́РЖАНИЙ
НЕДООДЕ́РЖАННЯ
НЕДООДЕ́РЖАТИ *див.* недооде́ржувати
НЕДООДЕ́РЖУВАТИ
НЕДООПЛА́ТА
НЕДООПОДАТКУВА́ННЯ
НЕДООПРАЦЬО́ВАНИЙ
НЕДООПРАЦЬО́ВУВАТИ
НЕДООПРАЦЮВА́ТИ *див.* недоопрацьо́вувати
НЕДООТРИ́МАНИЙ
НЕДООТРИ́МАННЯ
НЕДООТРИ́МАТИ *див.* недоотри́мувати
НЕДООТРИ́МУВАТИ
НЕДООЦІ́НЕНИЙ
НЕДООЦІНИ́ТИ *див.* недооці́нювати
НЕДООЦІ́НКА
НЕДООЦІ́НЮВАНИЙ
НЕДООЦІ́НЮВАННЯ
НЕДООЦІ́НЮВАТИ
НЕДООЦІ́НЮВАТИСЯ
НЕДО́ПАЛ
НЕДОПА́ЛЕНИЙ
НЕДОПАЛИ́ТИ *див.* недопа́лювати
НЕДО́ПАЛОК
НЕДОПА́ЛЮВАТИ
НЕДО́ПАНОК
НЕДОПЕКТИ́ *див.* недопіка́ти
НЕДОПЕ́ЧЕНИЙ
НЕДОПИВА́ТИ
НЕДО́ПИВОК
НЕДОПИЛЬНУВА́ТИ
НЕДОПИ́САНИЙ
НЕДОПИСА́ТИ *див.* недопи́сувати
НЕДОПИ́СУВАННЯ
НЕДОПИ́СУВАТИ
НЕДОПИ́ТИ *див.* недопива́ти
НЕДОПИ́ТИЙ
НЕДО́ПИТКИ
НЕДОПИ́ТЛИВИЙ
НЕДО́ПИТОК *див.* недо́питки
НЕДО́ПІК
НЕДОПІКА́ННЯ
НЕДОПІКА́ТИ
НЕДОПЛА́ТА
НЕДОПЛАТИ́ТИ *див.* недопла́чувати
НЕДОПЛА́ТНИЙ
НЕДОПЛА́ТНИК
НЕДОПЛА́ТНИЦЯ
НЕДОПЛА́ЧЕНИЙ
НЕДОПЛА́ЧУВАНИЙ
НЕДОПЛА́ЧУВАННЯ
НЕДОПЛА́ЧУВАТИ
НЕДОПЛЕ́ТЕНИЙ
НЕДОПОСТА́ВИТИ *див.* недопоставля́ти
НЕДОПОСТА́ВКА
НЕДОПОСТА́ВЛЕНИЙ
НЕДОПОСТА́ВЛЕННЯ
НЕДОПОСТАВЛЯ́ТИ
НЕДОПОСТАЧА́ННЯ
НЕДОПОСТАЧА́ТИ
НЕДОПОСТА́ЧИТИ *див.* недопостача́ти
НЕДОПРАЦЬО́ВАНИЙ
НЕДОПРАЦЬО́ВУВАТИ
НЕДОПРАЦЮВА́ННЯ
НЕДОПРАЦЮВА́ТИ *див.* недопрацьо́вувати
НЕДО́ПУСК
НЕДОПУСКА́ННЯ
НЕДОПУСТИ́МИЙ
НЕДОПУСТИ́МІСТЬ
НЕДОПУСТИ́МО
НЕДОПУЩЕ́ННИЙ
НЕДОПУЩЕ́ННІСТЬ
НЕДОПУ́ЩЕННЯ
НЕДОРАХО́ВАНИЙ
НЕДОРАХО́ВУВАТИ
НЕДОРАХО́ВУВАТИСЯ
НЕДОРАХУВА́ТИ *див.* недорахо́вувати
НЕДОРАХУВА́ТИСЯ *див.* недорахо́вуватися
НЕДОРЕ́ЧНИЙ
НЕДОРЕ́ЧНІСТЬ
НЕДОРЕ́ЧНО
НЕДОРІ́Д
НЕДОРІ́ДНИЙ
НЕДОРІ́ЗАНИЙ
НЕДОРІ́КА
НЕДОРІ́КИЙ
НЕДОРІ́КУВАТИЙ
НЕДОРІ́КУВАТІСТЬ
НЕДОРІ́КУВАТО
НЕДОРО́БКА
НЕДОРО́БЛЕНИЙ
НЕДОРО́БЛЕНІСТЬ
НЕДОРО́БОК
НЕДОРОГИ́Й
НЕДО́РОГО
НЕДОРОЗВИВА́ТИСЯ
НЕДОРОЗВИ́НЕНИЙ
НЕДОРОЗВИ́НЕНІСТЬ
НЕДОРОЗВИ́НЕННЯ
НЕДОРОЗВИ́НУТИЙ *див.* недорозви́нений
НЕДОРОЗВИ́НУТИСЯ *див.* недорозвива́тися
НЕДОРО́ЗВИТОК
НЕДОРО́ЗУМ
НЕДОРО́СЛИЙ
НЕДОРО́СЛІСТЬ
НЕДО́РО́СТОК
НЕДО́РУБОК
НЕДОРУЙНО́ВАНИЙ
НЕДО́СВІД

НЕДОСВІДНИ́Й
НЕДОСВІДО́МИЙ
НЕДОСВІ́ДЧЕНИЙ
НЕДОСВІ́ДЧЕНІСТЬ
НЕДОСВІ́ДЧЕНО
НЕДО́СВІТ
НЕДОСИ́П
НЕДОСИПА́ННЯ[1]
НЕДОСИПА́ННЯ[2]
НЕДОСИ́ПАТИ *див.* недосипа́ти[1]
НЕДОСИПА́ТИ[1]
НЕДОСИПА́ТИ[2]
НЕДОСИПЛЯ́ННЯ
НЕДОСИПЛЯ́ТИ *див.* недосипа́ти[2]
НЕДО́СИТЬ
НЕДОСІ́В
НЕДОСІВА́ТИ
НЕДОСІ́Л
НЕДОСІ́ЮВАТИ *див.* недосіва́ти
НЕДОСІ́ЯНИЙ
НЕДОСІ́ЯТИ *див.* недосіва́ти
НЕДОСКА́ЗАНИЙ
НЕДОСКА́ЗАНІСТЬ
НЕДОСКАЗА́ТИ
НЕДОСКОНА́ЛИЙ
НЕДОСКОНА́ЛІСТЬ
НЕДОСКОНА́ЛО
НЕДОСЛІ́ДЖЕНИЙ
НЕДОСЛІ́ДЖЕНІСТЬ
НЕДОСЛУ́ХАНИЙ
НЕДОСЛУ́ХАТИ *див.* недослу́хувати
НЕДОСЛУ́ХУВАТИ
НЕДОСМА́ЖЕНИЙ
НЕДОСМА́ЛЕНИЙ
НЕДОСО́ЛЕНИЙ
НЕДОСОЛИ́ТИ *див.* недосо́лювати
НЕДОСО́ЛЮВАННЯ
НЕДОСО́ЛЮВАТИ
НЕДО́СПА́НИЙ
НЕДОСПА́ТИ *див.* недосипа́ти[2]
НЕДО́СПІВ
НЕДОСПІ́ВАНИЙ
НЕДОСПІ́ЛИЙ
НЕДОСПІ́ЛІСТЬ
НЕДОСПОЖИВА́ННЯ
НЕДОСТАВЛЯ́ННЯ
НЕДОСТА́ТКИ
НЕДОСТА́ТНІЙ
НЕДОСТА́ТНІСТЬ
НЕДОСТА́ТНЬО
НЕДОСТА́ТОК *див.* недоста́тки
НЕДОСТА́ЧА
НЕДОСТИ́ГЛИЙ
НЕДОСТИ́ГЛІСТЬ
НЕДОСТОВІ́РНИЙ
НЕДОСТОВІ́РНІСТЬ
НЕДОСТОВІ́РНО
НЕДОСТО́ЙНИЙ
НЕДОСТО́ЙНІСТЬ
НЕДОСТО́ЙНО
НЕДОСТУ́ПНИЙ
НЕДОСТУ́ПНІСТЬ
НЕДОСТУ́ПНО
НЕДОСУ́ШЕНИЙ
НЕДОСУШИ́ТИ *див.* недосу́шувати
НЕДОСУ́ШУВАННЯ
НЕДОСУ́ШУВАТИ
НЕДОСЯ́ГЛИЙ
НЕДОСЯ́ЖНИЙ
НЕДОСЯ́ЖНІСТЬ
НЕДОСЯ́ЖНО
НЕДОТЕ́ПА
НЕДОТЕ́ПНИЙ
НЕДОТЕ́ПНІСТЬ
НЕДОТЕ́ПНО
НЕДОТИ́КА
НЕДОТЛІ́ЛИЙ
НЕДОТО́РКА
НЕДОТО́РКАНИЙ
НЕДОТО́РКАНІСТЬ
НЕДОТОРКА́ННИЙ
НЕДОТОРКА́ННІСТЬ
НЕДОТОРКА́ННО
НЕДОТО́РКАНО
НЕДОТО́РКЛИВИЙ
НЕДОТО́РКНЕНИЙ
НЕДОТРИ́МАНИЙ
НЕДОТРИ́МАННЯ
НЕДОТРИ́МАТИ *див.* недотри́мувати
НЕДОТРИ́МАТИСЯ *див.* недотри́муватися
НЕДОТРИ́МКА
НЕДОТРИ́МУВАТИ
НЕДОТРИ́МУВАТИСЯ
НЕДОТЯГА́ТИ
НЕДОТЯ́ГНЕНИЙ
НЕДОТЯГНУ́ТИ *див.* недотяга́ти
НЕДОТЯ́ГНУТИЙ *див.* недотя́гнений
НЕДОТЯГТИ́ *див.* недотяга́ти
НЕДОТЯ́ГУВАТИ *див.* недотяга́ти
НЕДО́УЗДОК
НЕДО́УК
НЕДО́У́М
НЕДОУ́МКУВАТЕ *див.* недоу́мкувато
НЕДОУ́МКУВАТИЙ
НЕДОУ́МКУВАТІСТЬ
НЕДОУ́МКУВАТО
НЕДО́УМОК
НЕДОУ́МСТВО
НЕДОУ́ЧЕНИЙ *див.* недовче́ний
НЕДОУ́ЧЕНІСТЬ *див.* недовче́ність
НЕДОУЧИ́ТИ *див.* недовча́ти
НЕДОУ́ЧКА
НЕДОУ́ЧУВАТИ *див.* недовча́ти
НЕДОФІНАНСО́ВАНИЙ
НЕДОФІНАНСО́ВУВАТИ
НЕДОФІНАНСО́ВУВАТИСЯ
НЕДОФІНАНСУВА́ННЯ
НЕДОФІНАНСУВА́ТИ *див.* недофінансо́вувати
НЕДОФІНАНСУВА́ТИСЯ *див.* недофінансо́вуватися
НЕДО́ХВАТ
НЕДОХІ́ДЛИВИЙ
НЕДОХІ́ДЛИВІСТЬ
НЕДОХІ́ДЛИВО
НЕДОЦІ́ЛЬНИЙ
НЕДОЦІ́ЛЬНІСТЬ
НЕДОЦІ́ЛЬНО
НЕДОЧИ́ТАНИЙ
НЕДОЧИТА́ТИ *див.* недочи́тувати
НЕДОЧИ́ТУВАТИ
НЕДОЧУВА́ТИ
НЕДОЧУ́ТИ *див.* недочува́ти
НЕДОШИ́ТИЙ
НЕДОШКУ́ЛКИЙ
НЕДОШКУ́ЛЬНИЙ
НЕДРЕ́МНИЙ
НЕДРЕ́МНІСТЬ
НЕДРЕ́МНО
НЕДРІМА́ННИЙ
НЕДРІМА́ННО
НЕДРІМЛИ́ВИЙ
НЕ́ДРУГ
НЕДРУЖЕЛЮ́БНИЙ
НЕДРУЖЕЛЮ́БНІСТЬ
НЕДРУЖЕЛЮ́БНО
НЕДРУ́ЖНИЙ
НЕДРУ́ЖНІЙ
НЕДРУ́ЖНІСТЬ[1]
НЕДРУ́ЖНІСТЬ[2]
НЕДРУ́ЖНО
НЕДРУ́ЖНЬО
НЕДРУКО́ВАНИЙ
НЕДУ́Г *див.* неду́га
НЕДУ́ГА
НЕДУ́ГИЙ
НЕДУ́ГУВАННЯ
НЕДУ́ГУВАТИ
НЕДУ́Ж
НЕДУ́ЖАТИ *див.* неду́гувати
НЕДУ́ЖИЙ
НЕДУ́ЖИТИСЯ
НЕДУ́ЖІСТЬ
НЕДУ́ЖНИЙ
НЕДУ́ЖНО
НЕДУ́РНЕ *див.* неду́рно
НЕДУРНИ́Й
НЕДУ́РНО
НЕДЯ́КУВАНИЙ
НЕЕДУКО́ВАНИЙ *див.* неодуко́ваний
НЕЕКВІВАЛЕ́НТНИЙ
НЕЕКВІВАЛЕ́НТНІСТЬ
НЕЕКВІВАЛЕ́НТНО

НЕЕКОНОМІ́ЧНИЙ
НЕЕКОНОМІ́ЧНІСТЬ
НЕЕКОНО́МНИЙ
НЕЕКОНО́МНІСТЬ
НЕЕКОНО́МНО
НЕЕПІДЕМІ́ЧНИЙ
НЕЕСТЕТИ́ЧНИЙ
НЕЕСТЕТИ́ЧНІСТЬ
НЕЕСТЕТИ́ЧНО
НЕЕТИ́ЧНИЙ
НЕЕТИ́ЧНІСТЬ
НЕЕТИ́ЧНО
НЕЕФЕКТИ́ВНИЙ
НЕЕФЕКТИ́ВНІСТЬ
НЕЕФЕКТИ́ВНО
НЕЕФЕ́КТНИЙ
НЕЕФЕ́КТНІСТЬ
НЕЕФЕ́КТНО
НЕЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ
НЕЖ
НЕЖА́ЛІСЛИ́ВИЙ
НЕЖА́ЛІСЛИ́ВО
НЕ́ЖАР
НЕЖАРКИ́Й
НЕЖА́РКО
НЕЖА́ТИЙ
НЕЖДА́НИЙ
НЕЖДА́НИЙ-НЕГА́ДАНИЙ
НЕЖДА́НО
НЕЖДА́НО-НЕГА́ДАНО
НЕ́ЖЕ *див.* неж
НЕ́ЖЕР
НЕЖИВИ́Й
НЕ́ЖИД
НЕЖИЛИ́Й
НЕЖИ́РНИЙ
НЕЖИ́РНО
НЕ́ЖИТ *див.* не́жид
НЕЖИТЛОВИ́Й
НЕЖИТТЄ́ВИЙ
НЕЖИТТЄ́ВІСТЬ
НЕЖИТТЄЗДА́ТНИЙ
НЕЖИТТЄЗДА́ТНІСТЬ
НЕЖИТТЄЗДА́ТНО
НЕЖИТТЬОВИ́Й *див.* нежиттє́вий
НЕЖИТТЯ́
НЕ́ЖИТЬ
НЕЖІНО́ЧИЙ
НЕЖІНО́ЧНИЙ
НЕЖІНО́ЧНІСТЬ
НЕЖІНО́ЧНО
НЕЖОНА́ТИЙ
НЕЖОРСТКИ́Й
НЕЖО́РСТКІСТЬ
НЕЖУ́ЙНИЙ
НЕЖУРБЛИ́ВИЙ
НЕЖУРЛИ́ВИЙ
НЕЗААНГАЖО́ВАНИЙ
НЕЗААНГАЖО́ВАНІСТЬ
НЕЗААНГАЖО́ВАНО
НЕЗА́БАВКИ
НЕЗАБА́ВОМ
НЕЗАБА́РВЛЕНИЙ
НЕЗАБА́РНИЙ
НЕЗАБАРНИ́Й
НЕЗАБА́РНІСТЬ
НЕЗАБА́РНО
НЕЗАБА́РОМ
НЕЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
НЕЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ
НЕЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
НЕЗАБОЛО́ЧЕНИЙ
НЕЗАБОРО́НЕНИЙ
НЕЗАБОРО́ННИЙ
НЕЗАБОРОНО́ВАНИЙ
НЕЗАБРУ́ДНЕНИЙ
НЕЗАБРУКО́ВАНИЙ
НЕЗАБУ́ДКА
НЕЗАБУДО́ВАНИЙ
НЕЗАБУДО́ВАНІСТЬ
НЕ́ЗАБУДЬ[1]
НЕ́ЗАБУДЬ[2]
НЕЗАБУ́ДЬКА *див.* незабу́дка
НЕЗАБУР'Я́НЕНИЙ
НЕЗАБУ́ТИЙ
НЕЗАБУ́ТНИЙ
НЕЗАБУ́ТНІЙ
НЕЗАБУ́ТНІСТЬ
НЕЗАБУ́ТНЬО
НЕЗАВА́ДНИЙ
НЕЗАВБА́ЧЛИВИЙ
НЕЗАВБА́ЧЛИВІСТЬ
НЕЗАВБА́ЧЛИВО
НЕЗАВВА́ЖЛИВО
НЕЗАВВА́ЖНИЙ
НЕЗАВВА́ЖНО
НЕЗАВДАВА́ННЯ
НЕЗАВЕ́РШЕНИЙ
НЕЗАВЕ́РШЕНІСТЬ
НЕЗАВИ́ДНИЙ
НЕЗАВИ́ДНІСТЬ
НЕЗАВИ́ДНО
НЕЗАГА́ЙНИЙ
НЕЗАГА́ЙНО
НЕЗАГАРТО́ВАНИЙ
НЕЗАГАРТО́ВАНІСТЬ
НЕЗАГА́СНИЙ
НЕЗАГА́СНІСТЬ
НЕЗАГА́СНО
НЕЗАГНУ́ЗДАНИЙ
НЕЗАГО́ЄНИЙ
НЕЗАГО́ЄНІСТЬ
НЕЗАГО́ЙНИЙ
НЕЗАГО́ЙНІСТЬ
НЕЗАГОРІ́ЛИЙ
НЕЗАГРО́ЗЛИВИЙ
НЕЗАГРО́ЗЛИВІСТЬ
НЕЗАГРО́ЗЛИВО
НЕЗАДІ́ЯНИЙ
НЕЗАДІ́ЯНІСТЬ
НЕЗАДО́ВГО
НЕЗАДОВІ́ЛЬНИЙ
НЕЗАДОВІ́ЛЬНІСТЬ
НЕЗАДОВІ́ЛЬНО
НЕЗАДОВО́ЛЕНИЙ
НЕЗАДОВО́ЛЕНІСТЬ
НЕЗАДОВО́ЛЕННЯ
НЕЗАДОВО́ЛЕНО
НЕЗАДО́РОГО
НЕЗА́ЗДРИЙ
НЕЗА́ЗДРІСНИЙ
НЕЗА́ЗДРІСНІСТЬ
НЕЗА́ЗДРІСНО
НЕЗАЗЕ́МЛЕНИЙ
НЕЗАЗЕ́МЛЮВАНИЙ
НЕЗА́ЗНАНИЙ
НЕЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНИЙ
НЕЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНІСТЬ
НЕЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНО
НЕЗАІНТЕРЕСО́ВАНИЙ
НЕЗАІНТЕРЕСО́ВАНІСТЬ
НЕЗА́ЙВИЙ
НЕЗА́ЙВІСТЬ
НЕЗА́ЙМАНЕЦЬ
НЕЗА́ЙМАНИЙ
НЕЗА́ЙМАНИЦЯ
НЕЗА́ЙМАНІСТЬ
НЕЗА́ЙМАНКА
НЕЗА́ЙМАНО
НЕЗАЙМА́НЩИ́НА
НЕЗАЙМИ́СТИЙ
НЕЗАЙМИ́СТІСТЬ
НЕЗА́ЙНЯТИЙ
НЕЗА́ЙНЯТІСТЬ
НЕЗАКІ́НЧЕНИЙ
НЕЗАКІ́НЧЕНІСТЬ
НЕЗАКІ́НЧЕНО
НЕЗАКО́ННИЙ
НЕЗАКО́ННІСТЬ
НЕЗАКО́ННО
НЕЗАКОННОНАРО́ДЖЕНИЙ
НЕЗАКОННОНАРО́ДЖЕНІСТЬ
НЕЗАКОНОМІ́РНИЙ
НЕЗАКОНОМІ́РНІСТЬ
НЕЗАКОНОМІ́РНО
НЕЗАЛЕ́ЖНИЙ
НЕЗАЛЕ́ЖНИК
НЕЗАЛЕ́ЖНИЦТВО
НЕЗАЛЕ́ЖНИЦЬКИЙ
НЕЗАЛЕ́ЖНІСТЬ
НЕЗАЛЕ́ЖНО
НЕЗАЛИВНИ́Й
НЕЗАЛЮ́ДНЕНИЙ
НЕЗАМАСКО́ВАНИЙ

НЕЗАМЕРЗА́ЮЧИЙ
НЕЗАМЕ́РЗЛИЙ
НЕЗАМІ́ЖНІЙ
НЕЗАМІ́ЖНІСТЬ
НЕЗАМІ́ЖНЬО
НЕЗАМІ́ННИЙ
НЕЗАМІ́ННІСТЬ
НЕЗАМІ́ННО
НЕЗАМІ́ТНИЙ
НЕЗАМІ́ТНО
НЕЗАМІ́ЩЕНИЙ
НЕЗАМІ́ЩЕНІСТЬ
НЕЗА́МКНЕНИЙ
НЕЗА́МКНЕНІСТЬ
НЕЗА́МКНУТИЙ *див.* неза́мкнений
НЕЗА́МКНУТІСТЬ
НЕЗАМО́ЖНИЙ
НЕЗАМО́ЖНИК
НЕЗАМО́ЖНИЦТВО
НЕЗАМО́ЖНИЦЬКИЙ
НЕЗАМО́ЖНИЦЯ
НЕЗАМО́ЖНІСТЬ
НЕЗАМО́ЖНО
НЕЗАМУ́ЖНІЙ
НЕЗА́НЯТИЙ *див.* неза́йнятий
НЕЗАПА́М'ЯТНИЙ
НЕЗАПЕРЕ́ЧЛИВИЙ
НЕЗАПЕРЕ́ЧНИЙ
НЕЗАПЕРЕ́ЧНІСТЬ
НЕЗАПЕРЕ́ЧНО
НЕЗАПЕ́РТИЙ
НЕЗАПЕЧА́ТАНИЙ
НЕЗАПИ́ТАНИЙ
НЕЗАПЛА́КАНИЙ
НЕЗАПЛЕ́ТЕНИЙ
НЕЗАПЛІ́ДНЕНИЙ
НЕЗАПЛЯ́МЛЕНИЙ
НЕЗАПЛЯ́МЛЕНІСТЬ
НЕЗАПЛЯМО́ВАНИЙ
НЕЗАПЛЯМО́ВАНІСТЬ
НЕЗАПО́ВНЕНИЙ
НЕЗАПО́ВНЕНІСТЬ
НЕЗАПОТРЕБО́ВАНИЙ
НЕЗАПОТРЕБО́ВАНІСТЬ
НЕЗАПРИБУТКО́ВАНИЙ
НЕЗАПРИМІ́ТНИЙ
НЕЗАПРОГРАМО́ВАНИЙ
НЕЗАПРОГРАМО́ВАНІСТЬ
НЕЗАРА́ЗЛИВИЙ
НЕЗАРА́ЗЛИВІСТЬ
НЕЗАРА́ЗНИЙ
НЕЗАРА́ЗНІСТЬ
НЕЗАРЕЄСТРО́ВАНИЙ
НЕЗАРО́БЛЕНИЙ
НЕЗАРО́СЛИЙ
НЕЗАРЯ́ДЖЕНИЙ
НЕЗАРЯ́ДЖЕНІСТЬ
НЕЗАСВО́ЄНИЙ
НЕЗАСВО́ЄННЯ
НЕЗАСВО́ЮВАНИЙ
НЕЗАСВО́ЮВАНІСТЬ
НЕЗАСЕ́ЛЕНИЙ
НЕЗАСЕ́ЛЕНІСТЬ
НЕЗАСІ́ДЛАНИЙ
НЕЗАСІ́ЯНИЙ
НЕЗАСІ́ЯНІСТЬ
НЕЗАСКИРТО́ВАНИЙ
НЕЗА́СКЛЕНИЙ
НЕЗАСЛУ́ЖЕНИЙ
НЕЗАСЛУ́ЖЕНІСТЬ
НЕЗАСЛУ́ЖЕНО
НЕЗАСМА́ГЛИЙ
НЕЗАСО́ЛЕНИЙ
НЕЗАСПОКО́ЄНИЙ
НЕЗАСПОКО́ЄНІСТЬ
НЕЗАСТЕ́БНУТИЙ
НЕЗАСТЕ́ЛЕНИЙ
НЕЗАСТІ́БНУТИЙ *див.* незасте́бнутий
НЕЗАСТОСО́ВНИЙ
НЕЗАСТОСО́ВНІСТЬ
НЕЗАСТОСО́ВУВАНИЙ
НЕЗАСТОСУВА́ННЯ
НЕЗАСТРАХО́ВАНИЙ
НЕЗАТЕ́РТИЙ
НЕЗАТИНЬКО́ВАНИЙ
НЕЗА́ТИ́ШНИ́Й
НЕЗА́ТИ́ШНІСТЬ
НЕЗА́ТИ́ШНО
НЕЗА́ТИШОК
НЕЗАТІ́НЕНИЙ
НЕЗАТО́ПЛЕНИЙ
НЕЗАТО́ПЛЮВАНИЙ
НЕЗАТРЕ́БУВАНИЙ
НЕЗАТРЕ́БУВАНІСТЬ
НЕЗАТУХА́ЮЧИЙ
НЕЗАТЬМА́РЕНИЙ
НЕЗАТЬМА́РЕНІСТЬ
НЕЗАХИ́ЩЕНИЙ
НЕЗАХИ́ЩЕНІСТЬ
НЕЗАХИ́ЩЕНО
НЕЗАЦІКА́ВЛЕНИЙ
НЕЗАЦІКА́ВЛЕНІСТЬ
НЕЗАЦІКА́ВЛЕНО
НЕЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[1]
НЕЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[2]
НЕЗАЧЕ́САНИЙ
НЕЗАЧИ́НЕНИЙ
НЕЗАШИФРО́ВАНИЙ
НЕЗАЯ́ВЛЕНИЙ
НЕЗБА́ГНЕНИЙ
НЕЗБАГНЕ́ННИЙ
НЕЗБАГНЕ́ННІСТЬ
НЕЗБАГНЕ́ННО
НЕЗБА́ГНУТИЙ *див.* незба́гнений
НЕЗБАЛАНСО́ВАНИЙ
НЕЗБАЛАНСО́ВАНІСТЬ
НЕЗБАЛАНСО́ВАНО
НЕЗБИ́РАНИЙ
НЕЗБИ́ТИЙ
НЕЗБІ́Г
НЕЗБІ́ЖНИЙ
НЕЗБІ́ЖНІСТЬ
НЕЗБІ́ЖНО
НЕЗБО́ЖНИЙ
НЕЗБО́ЖНІСТЬ
НЕЗБО́ЖНО
НЕЗБО́РЕНИЙ
НЕЗБОРИ́МИЙ
НЕЗБОРИ́МІСТЬ
НЕЗБОРИ́МО
НЕЗБО́РНИЙ
НЕЗБО́РНО
НЕЗБОРО́ННО
НЕЗБУ́ТНІЙ
НЕЗБУ́ТНІСТЬ
НЕЗВА́ГА
НЕЗВАЖА́ЮЧИ
НЕЗВА́ЖЕНИЙ
НЕЗВА́ЖЕНО
НЕЗВА́НИЙ
НЕЗВА́НО
НЕЗВИ́КЛЕ *див.* незви́кло
НЕЗВИ́КЛИЙ
НЕЗВИ́КЛІСТЬ
НЕЗВИ́КЛО
НЕЗВИТЯ́ЖНИЙ
НЕЗВИЧА́ЙНИЙ
НЕЗВИЧА́ЙНІСТЬ
НЕЗВИЧА́ЙНО
НЕЗВИ́ЧКА
НЕЗВИ́ЧНИЙ
НЕЗВИ́ЧНІСТЬ
НЕЗВИ́ЧНО
НЕЗВІ́ДАНИЙ
НЕЗВІ́ДАНІСТЬ
НЕЗВІ́ДАНО
НЕЗВІДНИ́Й
НЕЗВІ́ДНІСТЬ
НЕЗВІ́ДНО
НЕЗВІ́СНИЙ
НЕЗВІ́СНІСТЬ
НЕЗВІ́СНО
НЕЗВОРО́ТНИЙ
НЕЗВОРО́ТНІСТЬ
НЕЗВОРО́ТНО
НЕЗВОРУ́ШЛИВИЙ
НЕЗВОРУ́ШЛИВІСТЬ
НЕЗВОРУ́ШЛИВО
НЕЗВОРУ́ШНИЙ
НЕЗВОРУ́ШНІСТЬ
НЕЗВОРУ́ШНО
НЕЗВ'Я́ЗАНИЙ
НЕЗВ'Я́ЗНИЙ
НЕЗВ'Я́ЗНІСТЬ

НЕЗВ'ЯЗНО
НЕЗГАНЬБЛЕНИЙ
НЕЗГАСАЮЧИЙ
НЕЗГАСИМИЙ
НЕЗГАСИМО
НЕЗГАСЛИЙ
НЕЗГАСНИЙ
НЕЗГАСНІСТЬ
НЕЗГАСНО
НЕЗГИННИЙ
НЕЗГІДЛИВИЙ
НЕЗГІДЛИВІСТЬ
НЕЗГІДЛИВО
НЕЗГІДНИЙ
НЕЗГІДНІСТЬ
НЕЗГІДНО
НЕЗГІРШ *див.* незгірше
НЕЗГІРШЕ
НЕЗГІРШИЙ
НЕЗГЛАДИМИЙ
НЕЗГЛАДИМО
НЕЗГЛАДНИЙ
НЕЗГЛАДНО
НЕЗГЛИБИМИЙ
НЕЗГЛИБИМІСТЬ
НЕЗГЛИБИМО
НЕЗГЛИБНИЙ
НЕЗГЛИБНІСТЬ
НЕЗГОВІРЛИВИЙ
НЕЗГОВІРЛИВІСТЬ
НЕЗГОДА
НЕЗГОДИНА
НЕЗГОДЛИВИЙ
НЕЗГОДЛИВІСТЬ
НЕЗГОДЛИВО
НЕЗГОДНИЙ
НЕЗГОДОНЬКА
НЕЗГОЄНИЙ
НЕЗГОЙНИЙ
НЕЗГРАБА
НЕЗГРАБНИЙ
НЕЗГРАБНІСТЬ
НЕЗГРАБНО
НЕЗГРАЙНИЙ
НЕЗГРАЙНО
НЕЗГУБНИЙ
НЕЗДАЛИЙ
НЕЗДАЛІСТЬ
НЕЗДАЛО
НЕЗДАРА
НЕЗДАТНИЙ
НЕЗДАТНІСТЬ
НЕЗДВИЖЕННИЙ
НЕЗДВИЖНИЙ
НЕЗДВИЖНО
НЕЗДЕРЖЛИВИЙ
НЕЗДЕРЖЛИВІСТЬ
НЕЗДЕРЖЛИВО
НЕЗДЕРЖНИЙ
НЕЗДЕРЖУВАНИЙ
НЕЗДІБНИЙ
НЕЗДІБНІСТЬ
НЕЗДІЙСНЕНИЙ
НЕЗДІЙСНЕНІСТЬ
НЕЗДІЙСНЕННИЙ
НЕЗДІЙСНЕННІСТЬ
НЕЗДІЙСНЕННО
НЕЗДІЙСНЕННЯ
НЕЗДІЙСНИМИЙ
НЕЗДІЙСНИМІСТЬ
НЕЗДОБУТИЙ
НЕЗДОБУТНИЙ
НЕЗДОГАДЛИВИЙ
НЕЗДОГАДЛИВІСТЬ
НЕЗДОЛАНИЙ
НЕЗДОЛАННИЙ
НЕЗДОЛАННІСТЬ
НЕЗДОЛАННО
НЕЗДОЛЬНИЙ
НЕЗДОЛЬНІСТЬ
НЕЗДОЛЯЩИЙ
НЕЗДОРОВИЙ
НЕЗДОРОВИТИСЯ
НЕЗДОРОВО
НЕЗДОРОВ'Я
НЕЗДУЖАЛИЙ
НЕЗДУЖАННЯ
НЕЗДУЖАТИ
НЕЗДУЖАТИСЯ
НЕЗДУЖИЙ
НЕЗДУЖНИЙ
НЕЗЕМНИЙ
НЕЗЖАТИЙ
НЕЗИМОСТІЙКИЙ
НЕЗИЧЛИВЕЦЬ
НЕЗИЧЛИВИЙ
НЕЗИЧЛИВІСТЬ
НЕЗИЧЛИВО
НЕЗІБРАНИЙ
НЕЗІБРАНІСТЬ
НЕЗІВ'ЯЛИЙ
НЕЗІПСОВАНИЙ
НЕЗІПСОВАНІСТЬ
НЕЗІПСУТИЙ
НЕЗІПСУТІСТЬ
НЕЗІСТАВНИЙ
НЕЗІСТАВНІСТЬ
НЕЗЛАГІДНИЙ
НЕЗЛАГІДНІСТЬ
НЕЗЛАГІДНО
НЕЗЛАГОДА
НЕЗЛАГОДЖЕНИЙ
НЕЗЛАГОДЖЕНІСТЬ
НЕЗЛАГОДЖЕНО
НЕЗЛАМНИЙ
НЕЗЛАМНІСТЬ
НЕЗЛАМНО
НЕЗЛЕ
НЕЗЛЕЦЬКИ
НЕЗЛЕЦЬКИЙ
НЕЗЛИЙ
НЕЗЛІЧЕНИЙ
НЕЗЛІЧЕННИЙ
НЕЗЛІЧЕННІСТЬ
НЕЗЛІЧЕННО
НЕЗЛІЧИМИЙ
НЕЗЛІЧИМІСТЬ
НЕЗЛІЧИМО
НЕЗЛІЧНИЙ
НЕЗЛОБИВИЙ
НЕЗЛОБИВІСТЬ
НЕЗЛОБИВО
НЕЗЛОБЛИВИЙ
НЕЗЛОБЛИВІСТЬ
НЕЗЛОБЛИВО
НЕЗЛОБНИЙ
НЕЗЛОБНІСТЬ
НЕЗЛОБНО
НЕЗЛОМЛЕНИЙ
НЕЗЛОМЛЕНІСТЬ
НЕЗЛОМНИЙ *див.* незламний
НЕЗЛОМНІСТЬ *див.* незламність
НЕЗЛОМНО *див.* незламно
НЕЗЛОПАМ'ЯТНИЙ
НЕЗЛОПАМ'ЯТНІСТЬ
НЕЗЛОСТИВИЙ
НЕЗЛОСТИВІСТЬ
НЕЗЛОСТИВО
НЕЗМАЩЕНИЙ
НЕЗМИВАНИЙ
НЕЗМИВНИЙ
НЕЗМИВНО
НЕЗМИГНИЙ
НЕЗМИГНО
НЕЗМИКАННЯ
НЕЗМИЛИТИСЯ
НЕЗМИР
НЕЗМИСЛЕНИЙ
НЕЗМІНЕНИЙ
НЕЗМІНЕНІСТЬ
НЕЗМІНЕНО
НЕЗМІННЕ *див.* незмінно
НЕЗМІННИЙ
НЕЗМІННІСТЬ
НЕЗМІННО
НЕЗМІНЮВАНИЙ
НЕЗМІНЮВАНІСТЬ
НЕЗМІРЕНИЙ
НЕЗМІРЕННИЙ
НЕЗМІРЕННО
НЕЗМІРЕНО
НЕЗМІРИМИЙ
НЕЗМІРИМО
НЕЗМІРНИЙ

НЕЗМІ́РНІСТЬ
НЕЗМІ́РНО
НЕЗМІ́РЯНИЙ
НЕЗМІ́РЯНІСТЬ
НЕЗМІ́РЯНО
НЕЗМІЦНІ́ЛИЙ
НЕЗМІЦНІ́ЛІСТЬ
НЕЗМІ́ШАНИЙ
НЕЗМІ́ШУВАНИЙ
НЕЗМІ́ШУВАНІСТЬ
НЕЗМІ́ЩЕНИЙ
НЕЗМО́ГА
НЕЗМО́РЕНИЙ
НЕЗМУ́ШЕНИЙ
НЕЗМУ́ШЕНІСТЬ
НЕЗМУ́ШЕНО
НЕЗНА́ВИДІТИ
НЕЗНА́ЄМИЙ
НЕЗНА́ЙДЕНИЙ
НЕЗНАЙДЕ́ННИЙ
НЕЗНА́ЙДЕННЯ
НЕЗНА́ЙКО
НЕЗНАЙО́МЕЦЬ
НЕЗНАЙО́МИЙ
НЕЗНАЙО́МІСТЬ
НЕЗНАЙО́МКА
НЕЗНАЙО́МСТВО
НЕЗНАКО́МИЙ
НЕЗНА́НИЙ
НЕЗНА́НІСТЬ
НЕЗНАННЯ́
НЕЗНА́НО
НЕЗНАРО́ШНЕ *див.* незаро́шно
НЕЗНАРО́ШНО
НЕЗНА́ТНИЙ
НЕЗНА́ТНІСТЬ
НЕЗНАТТЯ́
НЕЗНАХО́ДЖЕННЯ
НЕЗНАЧНИ́Й
НЕЗНА́ЧНІСТЬ
НЕЗНА́ЧНО
НЕЗНАЧУ́ЩИЙ
НЕЗНАЧУ́ЩІСТЬ
НЕЗНА́ЮЧИЙ
НЕЗНИЩЕ́ННИЙ
НЕЗНИЩЕ́ННІСТЬ
НЕЗНИЩЕ́ННО
НЕЗНИЩИ́МИЙ
НЕЗНИЩИ́МІСТЬ
НЕЗНИЩИ́МО
НЕЗНІМНИ́Й
НЕЗНО́СНИЙ
НЕЗНО́СНІСТЬ
НЕЗНО́СНО
НЕЗОБРА́ЖУВАНИЙ
НЕЗО́РАНИЙ
НЕЗРА́ДЖЕНИЙ
НЕЗРАДЛИ́ВИЙ
НЕЗРАДЛИ́ВІСТЬ
НЕЗРАДЛИ́ВО
НЕЗРА́ДНИЙ
НЕЗРА́ДНО
НЕЗРАХО́ВАНИЙ
НЕЗРИ́МИЙ
НЕЗРИ́МІСТЬ
НЕЗРИ́МО
НЕЗРІВНОВА́ЖЕНИЙ
НЕЗРІВНОВА́ЖЕНІСТЬ
НЕЗРІВНОВА́ЖЕНО
НЕЗРІВНЯ́ННИЙ
НЕЗРІВНЯ́ННІСТЬ
НЕЗРІВНЯ́ННО
НЕЗРІ́ДКА
НЕЗРІ́ЛИЙ
НЕЗРІ́ЛІСТЬ
НЕЗРІ́ЛО
НЕЗРО́БЛЕНИЙ
НЕЗРОГОВІ́ЛИЙ
НЕЗРОЗУМІ́ЛИЙ
НЕЗРОЗУМІ́ЛІСТЬ
НЕЗРОЗУМІ́ЛО
НЕЗРО́ШУВАНИЙ
НЕЗРУЙНО́ВАНИЙ
НЕЗРУЙНО́ВАНІСТЬ
НЕЗРУЙНО́ВНИЙ
НЕЗРУЙНО́ВНІСТЬ
НЕЗРУ́ЧНИ́Й
НЕЗРУ́ЧНІСТЬ
НЕЗРУ́ЧНО
НЕЗРУ́ШЕНИЙ
НЕЗРУШИ́МИЙ
НЕЗРУШИ́МО
НЕЗРУ́ШНИЙ
НЕЗРУ́ШНІСТЬ
НЕЗРУ́ШНО
НЕЗРЯ́ЧЕ
НЕЗРЯ́ЧИЙ
НЕЗРЯ́ЧІСТЬ
НЕЗРЯ́ЧО *див.* незря́че
НЕЗСУ́НЕНИЙ
НЕЗСУ́НУТИЙ *див.* незсу́нений
НЕЗУГА́РНИЙ
НЕЗУГА́РНІСТЬ
НЕЗУГА́РНО
НЕЗУМИ́СНЕ *див.* незуми́сно
НЕЗУМИ́СНИЙ
НЕЗУМИ́СНО
НЕЗЦІЛЕ́ННИЙ
НЕЗЦІЛЕ́ННІСТЬ
НЕЗЦІЛИ́МИЙ
НЕЗЦІЛИ́МІСТЬ
НЕЗЧИСЛЕ́ННИЙ
НЕЗЧИСЛЕ́ННІСТЬ
НЕЗЧИСЛЕ́ННО
НЕЗЧИСЛИ́МИЙ
НЕЗЧУ́ТИСЯ
НЕЗ'Я́ВА
НЕЗ'Я́ВЛЕННЯ
НЕЗ'ЯВЛЯ́ННЯ
НЕЗ'ЯСО́ВАНИЙ
НЕЗ'ЯСО́ВАНІСТЬ
НЕЗ'ЯСО́ВНИЙ
НЕЗ'ЯСО́ВНІСТЬ
НЕЗ'ЯСО́ВНО
НЕІДЕА́ЛЬНИЙ
НЕІДЕА́ЛЬНІСТЬ
НЕІДЕА́ЛЬНО
НЕІДЕНТИФІКО́ВАНИЙ
НЕІЗОЛЬО́ВАНИЙ
НЕІЗОЛЬО́ВАНІСТЬ
НЕІЗОЛЬО́ВАНО
НЕІЗОМО́РФНИЙ
НЕІМУ́ЩИЙ
НЕІНВАЗИ́ВНИЙ
НЕІНВАЗИ́ВНІСТЬ
НЕІНТЕЛІГЕ́НТНИЙ
НЕІНТЕЛІГЕ́НТНІСТЬ
НЕІНТЕЛІГЕ́НТНО
НЕІНТЕНСИ́ВНИЙ
НЕІНТЕНСИ́ВНО
НЕІНТЕРЕ́СНИЙ
НЕІНТЕРЕ́СНО
НЕІНФЕКЦІ́ЙНИЙ
НЕІНФОРМО́ВАНИЙ
НЕІНФОРМО́ВАНІСТЬ
НЕІОНІЗО́ВАНИЙ
НЕІОНІЗУВА́ЛЬНИЙ
НЕІСНУ́ЮЧИЙ
НЕІСТО́ТА
НЕІСТО́ТНИЙ
НЕІСТО́ТНІСТЬ
НЕІСТО́ТНО
НЕЇДКИ́Й
НЕЇЖДЖА́ЛИЙ
НЕЇ́ЖДЖЕНИЙ
НЕЇСТІВНИ́Й
НЕЙ
НЕЙЗИ́ЛЬБЕР
НЕЙЗИ́ЛЬБЕРОВИЙ
НЕЙЛ-А́РТ
НЕЙЛО́Н
НЕЙЛО́НОВИЙ
НЕЙМОВІ́РА
НЕЙМОВІ́РНИЙ
НЕЙМОВІ́РНІСТЬ
НЕЙМОВІ́РНО
НЕЙМОВІ́РСТВО
НЕЙРИ́Т
НЕЙРО...
НЕЙРОАНА́ТОМ
НЕЙРОАНАТО́МІЯ
НЕЙРОБІОЛО́ГІЯ
НЕЙРОБІО́НІКА
НЕЙРОБЛАСТО́МА

НЕЙРОВІЗУАЛІЗА́ЦІЯ
НЕЙРОВІ́РУС
НЕЙРОВІ́РУСНИЙ
НЕЙРОГЕНЕ́З
НЕЙРОГЕ́ННИЙ
НЕЙРОГІСТОЛО́ГІЯ
НЕЙРОГЛІ́Я
НЕЙРОГОРМО́Н
НЕЙРОГУМОРА́ЛЬНИЙ
НЕЙРОДЕРМІ́Т
НЕЙРОДИНА́МІКА
НЕЙРОДИНАМІ́ЧНИЙ
НЕЙРОДИСТОНІ́Я
НЕЙРОДИСТРОФІ́ЧНИЙ
НЕЙРОДИСТРОФІ́Я
НЕЙРОЕНДОКРИ́ННИЙ
НЕЙРОІНФОРМА́ТИКА
НЕЙРОКІБЕРНЕ́ТИКА
НЕЙРОКІБЕРНЕТИ́ЧНИЙ
НЕЙРОКОМП'Ю́ТЕР
НЕЙРОКОМП'Ю́ТЕРНИЙ
НЕЙРОЛЕ́ПТИК *див.* нейроле́птики
НЕЙРОЛЕ́ПТИКИ
НЕЙРОЛЕПТИ́ЧНИЙ
НЕЙРОЛІНГВІ́СТИКА
НЕЙРОЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ
НЕЙРОМАТЕМА́ТИКА
НЕЙРОМЕДІА́ТОР *див.* нейромедіа́тори
НЕЙРОМЕДІА́ТОРИ
НЕЙРОМЕДІА́ТОРНИЙ
НЕЙРОМЕРЕ́ЖЕ́ВИЙ
НЕЙРО́Н
НЕЙРОНА́ЛЬНИЙ
НЕЙРО́ННИЙ
НЕЙРООНКОЛО́ГІЯ
НЕЙРОПАТИ́ЧНИЙ
НЕЙРОПАТІ́Я
НЕЙРОПЕПТИ́Д *див.* нейропепти́ди
НЕЙРОПЕПТИ́ДИ
НЕЙРОПСИХОЛО́ГІЯ
НЕЙРОСЕКРЕТО́РНИЙ
НЕЙРОСЕКРЕ́ЦІЯ
НЕЙРОСЕНСО́РНИЙ
НЕЙРОСОНОГРА́МА
НЕЙРОСОНОГРАФІ́Я
НЕЙРОСПО́РА
НЕЙРОТИ́ЗМ
НЕЙРОТОКСИ́Н
НЕЙРОТРАНСМІ́ТЕР *див.* нейротрансмі́тери
НЕЙРОТРАНСМІ́ТЕРИ
НЕЙРОТРАНСМІ́ТЕРНИЙ
НЕЙРОТРОПІ́ЗМ
НЕЙРОТРО́ПНИЙ
НЕЙРОФІБРИ́ЛА *див.* нейрофібри́ли
НЕЙРОФІБРИ́ЛИ
НЕЙРОФІЗІО́ЛОГ
НЕЙРОФІЗІОЛО́ГІЯ
НЕЙРОХІМІ́ЧНИЙ
НЕЙРОХІ́МІЯ
НЕЙРОХІРУ́РГ
НЕЙРОХІРУРГІ́ЧНИЙ
НЕЙРОХІРУРГІ́Я
НЕ́ЙРУЛА
НЕЙРУЛЯ́ЦІЯ
НЕЙТРА́Л
НЕЙТРАЛІЗА́ТОР
НЕЙТРАЛІЗА́ЦІЯ
НЕЙТРАЛІ́ЗМ
НЕЙТРАЛІЗО́ВАНИЙ
НЕЙТРАЛІЗО́ВУВАТИ
НЕЙТРАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
НЕЙТРАЛІЗУВА́ЛЬНИЙ
НЕЙТРАЛІЗУВА́ННЯ
НЕЙТРАЛІЗУВА́ТИ *див.* нейтралізо́вувати
НЕЙТРАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* нейтралізо́вуватися
НЕЙТРАЛІ́СТ
НЕЙТРАЛІ́СТСЬКИЙ
НЕЙТРАЛІТЕ́Т
НЕЙТРАЛІТЕ́ТНИЙ
НЕЙТРА́ЛКА
НЕЙТРА́ЛЬ
НЕЙТРА́ЛЬНИЙ
НЕЙТРА́ЛЬНІСТЬ
НЕЙТРА́ЛЬНО
НЕЙТРИ́ННИЙ
НЕЙТРИ́НО
НЕЙТРО́Н
НЕЙТРО́ННИЙ
НЕЙТРОНОГРАФІ́ЧНИЙ
НЕЙТРОНОГРА́ФІЯ
НЕЙТРОФІ́Л *див.* нейтрофі́ли
НЕЙТРОФІ́ЛИ
НЕЙТРОФІ́ЛЬНИЙ
НЕКАЛОРІ́ЙНИЙ
НЕКАЛОРІ́ЙНІСТЬ
НЕКАНОНІ́ЧНИЙ
НЕКАНОНІ́ЧНІСТЬ
НЕКА́РАНИЙ
НЕКА́РАНІСТЬ
НЕКАСТРО́ВАНИЙ
НЕКВАЛІФІКО́ВАНИЙ
НЕКВАЛІФІКО́ВАНІСТЬ
НЕКВАЛІФІКО́ВАНО
НЕКВАПЛИ́ВИЙ
НЕКВАПЛИ́ВІСТЬ
НЕКВАПЛИ́ВО
НЕКВАПНИ́Й
НЕКВА́ПНІСТЬ
НЕКВА́ПНО
НЕКВА́ПОМ
НЕКЕРО́ВАНИЙ
НЕКЕРО́ВАНІСТЬ
НЕКЕРО́ВАНО
НЕКЗИ́НА
НЕКЛА́ДЕНИЙ
НЕКЛАСИ́ЧНИЙ
НЕКЛАСИ́ЧНІСТЬ
НЕКЛА́СНИЙ
НЕКЛЕ́БА
НЕ́КЛЕН
НЕКЛИ́КАНИЙ
НЕКЛІ́ПАЮЧИЙ
НЕКЛІ́ПНИЙ
НЕКЛІ́ПНО
НЕКЛІТИ́ННИЙ
НЕКМІТЛИ́ВИЙ
НЕКМІТЛИ́ВІСТЬ
НЕКО́ВАНИЙ
НЕКОВКИ́Й
НЕКО́ВКІСТЬ
НЕКОГЕРЕ́НТНИЙ
НЕКОГЕРЕ́НТНІСТЬ
НЕКОГЕРЕ́НТНО
НЕКОДИФІКО́ВАНИЙ
НЕКОДИФІКО́ВАНІСТЬ
НЕКОДО́ВАНИЙ
НЕ́КОЛИ
НЕКОЛЮ́ЧИЙ
НЕКОМБАТА́НТ
НЕКОМЕРЦІ́ЙНИЙ
НЕКОМПАНІ́ЙСЬКИЙ
НЕКОМПЕНСО́ВАНИЙ
НЕКОМПЕНСОВА́НІСТЬ
НЕКОМПЕТЕ́НТНИЙ
НЕКОМПЕТЕ́НТНІСТЬ
НЕКОМПЕТЕ́НТНО
НЕКО́МПЛЕКСНИЙ
НЕКО́МПЛЕКСНІСТЬ
НЕКО́МПЛЕКСНО
НЕКОМПЛЕ́КТ
НЕКОМПЛЕ́КТНИЙ
НЕКОМПЛЕ́КТНІСТЬ
НЕКОМУНІКА́БЕЛЬНИЙ
НЕКОМУНІКА́БЕЛЬНІСТЬ
НЕКОМУТАТИ́ВНИЙ
НЕКОМУТАТИ́ВНІСТЬ
НЕКОМУТАТИ́ВНО
НЕКОМФО́РТНИЙ
НЕКОМФО́РТНІСТЬ
НЕКОМФО́РТНО
НЕКОНВЕРТО́ВАНИЙ
НЕКОНВЕРТО́ВАНІСТЬ
НЕКОНВЕРТО́ВНИЙ
НЕКОНВЕРТО́ВНІСТЬ
НЕКОНГРУЕ́НТНИЙ
НЕКОНГРУЕ́НТНІСТЬ
НЕКОНДЕНСО́ВАНИЙ
НЕКОНДИЦІ́ЙНИЙ
НЕКОНДИЦІ́ЙНІСТЬ
НЕКОНДИЦІ́ЙНО

НЕКОНДИ́ЦІЯ
НЕКОНКРЕ́ТНИЙ
НЕКОНКРЕ́ТНІСТЬ
НЕКОНКРЕ́ТНО
НЕКОНКУРЕ́НТНИЙ
НЕКОНКУРЕ́НТНІСТЬ
НЕКОНКУРЕНТОЗДА́ТНИЙ
НЕКОНКУРЕНТОЗДА́ТНІСТЬ
НЕКОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНИЙ
НЕКОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНІСТЬ
НЕКОНСЕРВАТИ́ВНИЙ
НЕКОНСОЛІДО́ВАНИЙ
НЕКОНСТИТУЦІ́ЙНИЙ
НЕКОНСТИТУЦІ́ЙНІСТЬ
НЕКОНСТИТУЦІ́ЙНО
НЕКОНСТРУКТИ́ВНИЙ
НЕКОНСТРУКТИ́ВНІСТЬ
НЕКОНСТРУКТИ́ВНО
НЕКОНТА́КТНИЙ
НЕКОНТА́КТНІСТЬ
НЕКОНТА́КТНО
НЕКОНТРОЛЬО́ВАНИЙ
НЕКОНТРОЛЬО́ВАНІСТЬ
НЕКОНТРОЛЬО́ВАНО
НЕКОНФЛІ́КТНИЙ
НЕКОНФЛІ́КТНІСТЬ
НЕКОНФЛІ́КТНО
НЕКОН'ЮНКТУ́РНИЙ
НЕКОН'ЮНКТУ́РНІСТЬ
НЕКОН'ЮНКТУ́РНО
НЕКООПЕРО́ВАНИЙ
НЕКООРДИНО́ВАНИЙ
НЕКООРДИНО́ВАНІСТЬ
НЕКООРДИНО́ВАНО
НЕКОРЕ́КТНИЙ
НЕКОРЕ́КТНІСТЬ
НЕКОРЕ́КТНО
НЕКОРЕЛЬО́ВАНИЙ
НЕКОРЕЛЬО́ВАНІСТЬ
НЕКОРЕЛЬО́ВАНО
НЕКОРИ́СЛИВИЙ
НЕКОРИ́СЛИВІСТЬ
НЕКОРИ́СЛИВО
НЕКОРИ́СНИЙ
НЕКОРИ́СНІСТЬ
НЕКОРИ́СНО
НЕКОРІННИ́Й
НЕКОРОНО́ВАНИЙ
НЕКО́ШЕНИЙ
НЕКРАСИ́ВИЙ
НЕКРАСИ́ВІСТЬ
НЕКРАСИ́ВО
НЕКРА́СНИЙ
НЕКРЕДИТОСПРОМО́ЖНИЙ
НЕКРЕДИТОСПРОМО́ЖНІСТЬ
НЕКРИСТАЛІ́ЧНИЙ
НЕКРИ́ТИЙ
НЕКРИТИ́ЧНИЙ
НЕКРИТИ́ЧНІСТЬ
НЕКРИТИ́ЧНО
НЕКРОБІО́З
НЕКРОБІОТИ́ЧНИЙ
НЕКРО́З
НЕКРОЛО́Г
НЕКРОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕКРОМА́Н
НЕКРОМА́НТ
НЕКРОМА́НТІЯ
НЕКРОМА́НТКА
НЕКРОПОЛЕЗНА́ВЕЦЬ
НЕКРОПОЛЕЗНА́ВСТВО
НЕКРО́ПОЛЬ
НЕКРОТИЗА́ЦІЯ
НЕКРОТИЗО́ВАНИЙ
НЕКРОТИЗУВА́ТИ
НЕКРОТИЗУВА́ТИСЯ
НЕКРОТИ́ЧНИЙ
НЕКРОФА́Г
НЕКРОФА́ГІЯ
НЕКРОФІ́Л
НЕКРОФІ́ЛІЯ
НЕКРОФІ́ЛКА
НЕКРОФІ́ЛЬСЬКИЙ
НЕКРОФО́БІЯ
НЕКРУГОВИ́Й
НЕ́КРУТ
НЕКРУТИ́Й
НЕКРУ́ТКА
НЕКРУ́ТО
НЕКРУ́ТСТВО
НЕКРУ́ТСЬКИЙ
НЕКРУ́ТЧИНА
НЕКТА́Р
НЕКТАРИ́Н
НЕКТАРИ́НОВИЙ
НЕКТА́РКА
НЕКТА́РНИЙ
НЕКТА́РНИК *див.* некта́рники
НЕКТА́РНИКИ
НЕКТА́РНІСТЬ
НЕКТАРОНО́С
НЕКТАРОНО́СНИЙ
НЕКТО́Н
НЕКУКІ́БНИЙ
НЕКУКІ́БНИЦЯ
НЕКУЛЬТУ́РНИЙ
НЕКУЛЬТУ́РНІСТЬ
НЕКУЛЬТУ́РНО
НЕКУРЕ́ЦЬ
НЕЛАБІАЛІЗО́ВАНИЙ
НЕЛАБІАЛІЗО́ВАНІСТЬ
НЕЛА́ГІДНИЙ
НЕЛА́ГІДНІСТЬ
НЕЛА́ГІДНО
НЕЛА́ГОДА
НЕ́ЛАД
НЕЛА́ДЕН *див.* нела́дний
НЕЛА́ДНИЙ
НЕЛА́ДНО
НЕЛА́СКА
НЕЛАСКА́ВИЙ
НЕЛАСКА́ВІСТЬ
НЕЛАСКА́ВО
НЕЛЕГА́Л
НЕЛЕГА́ЛКА
НЕЛЕГА́ЛЬНИЙ
НЕЛЕГА́ЛЬНІСТЬ
НЕЛЕГА́ЛЬНО
НЕЛЕГА́ЛЬЩИНА
НЕЛЕГІТИ́МНИЙ
НЕЛЕГІТИ́МНІСТЬ
НЕЛЕГІТИ́МНО
НЕЛЕГКИ́Й
НЕЛЕ́ГКІСТЬ
НЕЛЕ́ГКО
НЕЛЕТКИ́Й
НЕЛЕ́ТКІСТЬ
НЕ́ЛИНЬ
НЕЛИНЮ́ЧИЙ
НЕЛІКВІ́Д
НЕЛІКВІ́ДНИЙ
НЕЛІКВІ́ДНІСТЬ
НЕЛІНІ́ЙНИЙ
НЕЛІНІ́ЙНІСТЬ
НЕЛІНІ́ЙНО
НЕЛІТЕРАТУ́РНИЙ
НЕЛІТЕРАТУ́РНІСТЬ
НЕЛІТЕРАТУ́РНО
НЕЛІТНИ́Й
НЕЛІ́ЧЕНИЙ
НЕЛІ́ЧЕНО
НЕЛОГІ́ЧНИЙ
НЕЛОГІ́ЧНІСТЬ
НЕЛОГІ́ЧНО
НЕЛОКАЛІЗОВА́НИЙ
НЕЛОКАЛІЗО́ВАНІСТЬ
НЕЛОЯ́ЛЬНИЙ
НЕЛОЯ́ЛЬНІСТЬ
НЕЛОЯ́ЛЬНО
НЕЛУ́ДЖЕНИЙ
НЕЛУКА́ВИЙ
НЕЛУКА́ВІСТЬ
НЕЛУКА́ВО
НЕ́ЛЬМА
НЕ́ЛЬМОВИЙ
НЕЛЬО́ТНИЙ
НЕ́ЛЮБ
НЕЛЮ́БИЙ
НЕЛЮБИ́МИЙ
НЕЛЮ́БО
НЕЛЮБО́В
НЕЛЮ́БОНЬКО
НЕЛЮ́БОЧКО *див.* нелю́бонько
НЕЛЮБ'Я́ЗНИЙ

НЕЛЮБ'Я́ЗНІСТЬ
НЕЛЮБ'Я́ЗНО
НЕ́ЛЮД
НЕЛЮ́ДА
НЕЛЮДИ́М
НЕЛЮДИ́МИЙ
НЕЛЮДИ́МІСТЬ
НЕЛЮДИ́МО
НЕЛЮ́ДНИЙ
НЕЛЮ́ДНО
НЕЛЮ́ДСЬКИ
НЕЛЮ́ДСЬКИЙ
НЕЛЮ́ДСЬКІСТЬ
НЕЛЮ́ДЯНИЙ
НЕЛЮ́ДЯНІСТЬ
НЕЛЮ́ДЯНО
НЕЛЯ́КАНИЙ
НЕЛЯКЛИ́ВИЙ
НЕМА́
НЕМАГНІ́ТНИЙ
НЕМА́Є *див.* нема́
НЕМАЄ́ТНИЙ
НЕМАЄ́ТНІСТЬ
НЕМА́ЗАНИЙ
НЕМАЙНОВИ́Й
НЕМАЙСТЕ́РНИЙ
НЕМАЙСТЕ́РНІСТЬ
НЕМАЙСТЕ́РНО
НЕМАЛЕ́НЬКИЙ
НЕМАЛИ́Й
НЕМА́ЛО
НЕМАЛОВА́ЖНИЙ
НЕМАЛОВА́ЖНІСТЬ
НЕМАЛОВА́ЖНО
НЕМА́РНЕ *див.* нема́рно
НЕМА́РНИЙ
НЕМА́РНІСТЬ
НЕМА́РНО
НЕМАТЕРІА́ЛЬНИЙ
НЕМАТЕРІА́ЛЬНІСТЬ
НЕМАТЕРІА́ЛЬНО
НЕМАТО́ДА
НЕМАТО́ДНИЙ
НЕМАТОДО́З
НЕМАТОДО́ЗНИЙ
НЕМА́ЩЕНИЙ
НЕМАЮ́ЧИЙ
НЕМЕДИКАМЕНТО́ЗНИЙ
НЕМЕЛОДІ́ЙНИЙ
НЕМЕЛОДІ́ЙНІСТЬ
НЕМЕЛОДІ́ЙНО
НЕМЕ́РКНУЧИЙ
НЕ́МЕС
НЕМЕТА́Л
НЕМЕТАЛЕ́ВИЙ
НЕМЕТАЛІ́ЧНИЙ
НЕМЕ́ТЕНИЙ
НЕМЕТКИ́Й
НЕМЕХАНІЗО́ВАНИЙ
НЕ́МЖИТИСЯ
НЕМИГА́ЮЧИЙ
НЕМИГОТЛИ́ВИЙ
НЕМИ́ЛИЙ
НЕМИ́ЛІСТЬ
НЕМИ́ЛО
НЕМИЛОЗВУ́ЧНИЙ
НЕМИЛОЗВУ́ЧНІСТЬ
НЕМИЛОЗВУ́ЧНО
НЕМИЛОСЕ́РДИЙ
НЕМИЛОСЕ́РДНИЙ
НЕМИЛОСЕ́РДНІСТЬ
НЕМИЛОСЕ́РДНО
НЕМИЛОСЕ́РДО
НЕМИЛОСЕ́РДЯ
НЕМИ́ЛОСТИ́ВИЙ
НЕМИ́ЛОСТИ́ВІСТЬ
НЕМИ́ЛОСТИ́ВО
НЕМИНУ́ЧЕ
НЕМИНУ́ЧИЙ
НЕМИНУ́ЧІСТЬ
НЕМИНУ́ЩЕ
НЕМИНУ́ЩИЙ
НЕМИНУ́ЩІСТЬ
НЕМИ́РНИЙ
НЕМИ́СЛИМИЙ
НЕМИ́СЛИМІСТЬ
НЕМИ́СЛИМО
НЕМИ́ТИЙ
НЕМІ́ВНИЙ
НЕМІ́РНИЙ
НЕМІ́РЯНИЙ
НЕМІ́РЯНО
НЕМІСЦЕ́ВИЙ
НЕМІСЬКИ́Й
НЕМІЦНИ́Й
НЕМІ́ЦНІСТЬ
НЕМІ́ЦНО
НЕ́МІЧ
НЕ́МІЧНИЙ
НЕ́МІЧНІСТЬ
НЕ́МІЧНО
НЕ́МНИЙ
НЕМО́В[1]
НЕМО́В[2]
НЕМО́ВБИ[1]
НЕМО́ВБИ[2]
НЕМО́ВБИТО[1]
НЕМО́ВБИТО[2]
НЕМО́ВКНИЙ
НЕМОВЛЯ́
НЕМОВЛЯ́ТКО
НЕМОВЛЯ́ТОЧКО
НЕМОВЛЯ́ЩИЙ
НЕМО́ВЧНИЙ
НЕМО́ВЧНО
НЕМО́ГА
НЕМО́ДНИЙ
НЕМО́ДНІСТЬ
НЕМО́ДНО
НЕМОЖЛИ́ВИЙ
НЕМОЖЛИ́ВІСТЬ
НЕМОЖЛИ́ВО
НЕМО́ЖНИЙ
НЕМОЛОДИ́Й
НЕМОЛО́ЧЕНИЙ
НЕМОРА́ЛЬНИЙ
НЕМОРА́ЛЬНІСТЬ
НЕМОРА́ЛЬНО
НЕМОТИВО́ВАНИЙ
НЕМОТИВО́ВАНІСТЬ
НЕМОТИВО́ВАНО
НЕМОТО́РНИЙ[1]
НЕМОТО́РНИЙ[2]
НЕМОТО́РНИЙ[3]
НЕМОЦЕ́ННИЙ
НЕМОШНИ́Й *див.* не́мощний
НЕМО́ЩЕНИЙ
НЕ́МОЩІ
НЕ́МОЩНИЙ
НЕМРУ́ЩИЙ
НЕМУ́ДРИЙ
НЕМУ́ДРІСТЬ
НЕМУ́ДРО
НЕМУДРЯ́ЧИЙ *див.* немудря́щий
НЕМУДРЯ́ЩИЙ
НЕМУЗИКА́ЛЬНИЙ
НЕМУЗИ́ЧНИЙ
НЕМУСУЛЬМА́НИН
НЕМУСУЛЬМА́НКА
НЕНАБРИ́ДЛИВИЙ
НЕНАБРИ́ДЛИВІСТЬ
НЕНАБРИ́ДЛИВО
НЕНА́ВИДЕЦЬ
НЕНА́ВИДІТИ
НЕНА́ВИДНИЙ
НЕНА́ВИДНИК
НЕНА́ВИСЛИВИЙ
НЕНА́ВИСНИЙ
НЕНА́ВИСНИК
НЕНАВИ́СНИЦТВО
НЕНАВИ́СНИЦЬКИЙ
НЕНА́ВИСНИЦЯ
НЕНА́ВИСНІСТЬ
НЕНА́ВИСНО
НЕНА́ВИСТЬ
НЕНАВМИ́СНЕ
НЕНАВМИ́СНИЙ
НЕНАВМИ́СНІСТЬ
НЕНАВМИ́СНО *див.* ненавми́сне
НЕНА́ВЧЕНИЙ
НЕНАВ'Я́ЗЛИВИЙ
НЕНАВ'Я́ЗЛИВІСТЬ
НЕНАВ'Я́ЗЛИВО
НЕНАГЛЯ́ДНИЙ

НЕНАГОДО́ВАНИЙ
НЕНАГОЛО́ШЕНИЙ
НЕНАГОЛО́ШЕНІСТЬ
НЕНАДА́ННЯ́
НЕНАДІ́ВАНИЙ
НЕНАДІ́ЙНИЙ
НЕНАДІ́ЙНІСТЬ
НЕНАДІ́ЙНО
НЕНАДО́ВГО
НЕНАДХОДЖЕ́ННЯ
НЕНАЖЕ́РА
НЕНАЖЕ́РЛИВИЙ
НЕНАЖЕ́РЛИВІСТЬ
НЕНАЖЕ́РЛИВО
НЕНАЖЕ́РНИЙ
НЕНАЖЕ́РНІСТЬ
НЕНАЖЕ́РСТВО
НЕНАЗАЛІЗО́ВАНИЙ
НЕНАЇ́ДА
НЕНАЇ́ДЕНИЙ
НЕНАЇ́ДНИЙ
НЕНАЇ́ЖДЖЕНИЙ
НЕНАЇ́СНИЙ
НЕНАЛЕ́ЖНИЙ
НЕНАЛЕ́ЖНІСТЬ
НЕНАЛЕ́ЖНО
НЕНА́ПАД
НЕНАПИ́САНИЙ
НЕНАРО́ДЖЕНИЙ
НЕНАРО́КОМ
НЕНАСЕ́ЛЕНИЙ
НЕНАСИ́ЛЬНИЦЬКИЙ
НЕНАСИ́ЛЬСТВО
НЕНА́СИ́ТНИЙ
НЕНА́СИ́ТНІСТЬ
НЕНА́СИ́ТНО
НЕНА́СИ́ТЬ
НЕНАСИ́ЧЕНИЙ
НЕНАСИ́ЧЕНІСТЬ
НЕНАСТА́ННИЙ
НЕНАСТА́ННО
НЕНА́СЬКИЙ
НЕНАТЛЕ́ННИЙ
НЕНАТЛЕ́ННІСТЬ
НЕНАТЛЕ́ННО
НЕНА́ТЛИЙ
НЕНА́ТЛО
НЕНА́ТЛЯ
НЕНАТУРА́ЛЬНИЙ
НЕНАТУРА́ЛЬНІСТЬ
НЕНАТУРА́ЛЬНО
НЕНАУКО́ВИЙ
НЕНАУКО́ВІСТЬ
НЕНАУКО́ВО
НЕНА́ЧЕ[1]
НЕНА́ЧЕ[2]
НЕНА́ЧЕБ[1]
НЕНА́ЧЕБ[2]
НЕНА́ЧЕБТО[1]
НЕНА́ЧЕБТО[2]
НЕ́НЕЦЬ *див.* не́нці
НЕ́НЕЦЬКИЙ
НЕ́НЕЧКА
НЕ́НИН
НЕ́НКА *див.* не́нці
НЕНОВИ́Й
НЕНОРМА́ЛЬНИЙ
НЕНОРМА́ЛЬНІСТЬ
НЕНОРМА́ЛЬНО
НЕНОРМАТИ́ВНИЙ
НЕНОРМАТИ́ВНІСТЬ
НЕНОРМАТИ́ВНО
НЕНОРМО́ВАНИЙ
НЕНОРМО́ВАНІСТЬ
НЕНОРМО́ВАНО
НЕНУ́Ж
НЕНУМЕРО́ВАНИЙ
НЕ́НЦІ
НЕ́НЬКА
НЕ́НЬО
НЕ́НЬЧИН
НЕ́НЯ
НЕО...
НЕОАВАНГА́РД
НЕОАВАНГАРДИ́ЗМ
НЕОАВАНГАРДИ́СТ
НЕОАВАНГАРДИ́СТСЬКИЙ
НЕОА́НТРОП *див.* неоа́нтропи
НЕОА́НТРОПИ
НЕО́БАВКИ
НЕОБАРО́КО
НЕОБАРО́КОВИЙ
НЕОБА́ЧЛИВИЙ
НЕОБА́ЧЛИВІСТЬ
НЕОБА́ЧЛИВО
НЕОБА́ЧНИЙ
НЕОБА́ЧНІСТЬ
НЕОБА́ЧНО
НЕОБГОРО́ДЖЕНИЙ
НЕОБҐРУНТО́ВАНИЙ
НЕОБҐРУНТО́ВАНІСТЬ
НЕОБҐРУНТО́ВАНО
НЕОБДУ́МАНИЙ
НЕОБДУ́МАНІСТЬ
НЕОБДУ́МАНО
НЕОБЕРЕ́ЖНИЙ
НЕОБЕРЕ́ЖНІСТЬ
НЕОБЕРЕ́ЖНО
НЕОБ'ЄКТИ́ВНИЙ
НЕОБ'ЄКТИ́ВНІСТЬ
НЕОБ'ЄКТИ́ВНО
НЕОБЖИ́ТИЙ
НЕОБЖИ́ТІСТЬ
НЕО́БЗИ́Р
НЕОБІ́ЗНАНИЙ
НЕОБІ́ЗНАНІСТЬ
НЕОБІ́ЗНАНО
НЕОБ'Ї́ЖДЖЕНИЙ
НЕОБЛІ́ТАНИЙ
НЕОБМА́ЗАНИЙ
НЕОБМЕ́ЖЕНИЙ
НЕОБМЕ́ЖЕНІСТЬ
НЕОБМЕ́ЖЕНО
НЕОБМЕ́ЖНИЙ
НЕОБМІРКО́ВАНИЙ
НЕОБМІРКО́ВАНІСТЬ
НЕОБМІРКО́ВАНО
НЕОБМОЛО́ЧЕНИЙ
НЕОБОВ'ЯЗКО́ВИЙ
НЕОБОВ'ЯЗКО́ВІСТЬ
НЕОБОВ'ЯЗКО́ВО
НЕОБО́РНИЙ
НЕОБО́РНІСТЬ
НЕОБО́РНО
НЕОБОРО́ТНИЙ
НЕОБОРОТНИ́Й
НЕОБОРО́ТНІСТЬ
НЕОБОРО́ТНО
НЕОБРА́ЗЛИВИЙ
НЕОБРА́ЗЛИВІСТЬ
НЕОБРА́ЗЛИВО
НЕОБРІ́ЗАНИЙ
НЕОБРІ́ЗАННЯ
НЕОБРО́БЛЕНИЙ
НЕОБРО́БЛЕНІСТЬ
НЕОБРО́БЛЮВАНИЙ
НЕОБСТРІ́ЛЮВАНИЙ
НЕОБСТРІ́ЛЯНИЙ
НЕОБСТРІ́ЛЯНІСТЬ
НЕОБТЕ́САНИЙ
НЕОБТЕ́САНІСТЬ
НЕОБТЕ́САНО
НЕОБТЯ́ЖЛИВИЙ
НЕОБТЯ́ЖЛИВІСТЬ
НЕОБТЯ́ЖЛИВО
НЕОБХІ́ДНИЙ
НЕОБХІ́ДНІСТЬ
НЕОБХІ́ДНО
НЕОВІТАЛІ́ЗМ
НЕОВІТАЛІ́СТ
НЕОВІТАЛІСТИ́ЧНИЙ
НЕОГЕГЕЛЬЯ́НЕЦЬ
НЕОГЕГЕЛЬЯ́НСТВО
НЕОГЕГЕЛЬЯ́НСЬКИЙ
НЕОГЕ́Н
НЕОГЕ́НОВИЙ
НЕОГЛОБАЛІ́ЗМ
НЕОГЛОБАЛІ́СТ
НЕОГЛОБАЛІ́СТКА
НЕОГЛОБАЛІ́СТСЬКИЙ
НЕО́ГЛЯ́ДКИ
НЕО́ГЛЯ́ДКОМ
НЕОГЛЯ́ДНИЙ
НЕОГЛЯ́ДНІСТЬ

НЕОГЛЯ́ДНО
НЕОГОЛО́ШЕНИЙ
НЕОГОРО́ДЖЕНИЙ
НЕОГО́ТИКА
НЕОГОТИ́ЧНИЙ
НЕОД...
НЕОДАРВІНІ́ЗМ
НЕОДАРВІНІ́СТ
НЕОДАРВІНІ́СТКА
НЕОДАРВІНІ́СТСЬКИЙ
НЕОДИ́М
НЕОДИ́МОВИЙ
НЕОДМІ́ННИЙ
НЕОДМІ́ННІСТЬ
НЕОДМІ́ННО
НЕОДНА́КОВИЙ
НЕОДНА́КОВІСТЬ
НЕОДНА́КОВО
НЕОДНОЗНА́ЧНИЙ
НЕОДНОЗНА́ЧНІСТЬ
НЕОДНОЗНА́ЧНО
НЕОДНОРАЗО́ВИЙ
НЕОДНОРАЗО́ВІСТЬ
НЕОДНОРАЗО́ВО
НЕОДНОРІ́ДНИЙ
НЕОДНОРІ́ДНІСТЬ
НЕОДНОРІ́ДНО
НЕОДНОЧА́СНИЙ
НЕОДНОЧА́СНІСТЬ
НЕОДНОЧА́СНО
НЕОДРА́ДНИЙ *див.* невідра́дний
НЕОДРА́ДНІСТЬ *див.* невідра́дність
НЕОДРА́ДНО *див.* невідра́дно
НЕОДРИ́ВНИЙ *див.* невідри́вний
НЕОДРИ́ВНІСТЬ *див.* невідри́вність
НЕОДРИ́ВНО *див.* невідри́вно
НЕОДРУ́ЖЕНИЙ
НЕОДРУ́ЖЕНІСТЬ
НЕОДСТУ́ПНО *див.* невідсту́пно
НЕОДУКО́ВАНИЙ
НЕОДЯ́ГНЕНИЙ
НЕОДЯ́ГНУТИЙ *див.* неодя́гнений
НЕОЕЛЛІНІ́СТ
НЕОЕЛЛІНІ́СТИКА
НЕОЕЛЛІНІСТИ́ЧНИЙ
НЕОЗБРО́ЄНИЙ
НЕОЗБРО́ЄНІСТЬ
НЕОЗДО́БЛЕНИЙ
НЕОЗДО́БЛЕНІСТЬ
НЕОЗНА́ЧЕНИЙ
НЕОЗНА́ЧЕНІСТЬ
НЕОЗНА́ЧЕНО
НЕОЗНА́ЧУВАНИЙ
НЕОЗО́РИЙ
НЕОЗО́РІСТЬ
НЕОЗО́РНИЙ
НЕОЗО́РНІСТЬ
НЕОЗО́РНО
НЕОЗО́РО
НЕОІМПРЕСІОНІ́ЗМ
НЕОІМПРЕСІОНІ́СТ
НЕОІМПРЕСІОНІСТИ́ЧНИЙ
НЕОІМПРЕСІОНІ́СТКА
НЕОІМПРЕСІОНІ́СТСЬКИЙ
НЕОКАНТІА́НЕЦЬ
НЕОКАНТІА́НКА
НЕОКАНТІА́НСТВО
НЕОКАНТІА́НСЬКИЙ
НЕОКЛА́СИК
НЕОКЛАСИЦИ́ЗМ
НЕОКЛАСИ́ЧНИЙ
НЕОКОВИ́РНИЙ
НЕОКОВИ́РНІСТЬ
НЕОКОВИ́РНО
НЕОКОЛОНІАЛІ́ЗМ
НЕОКОЛОНІАЛІ́СТ
НЕОКОЛОНІАЛІ́СТСЬКИЙ
НЕОКОЛОНІА́ЛЬНИЙ
НЕОКОЛОНІА́ЛЬНІСТЬ
НЕОКОЛОНІЗА́ТОР
НЕОКОЛОНІЗА́ТОРСЬКИЙ
НЕОКОЛОНІЗАЦІ́ЙНИЙ
НЕОКОЛОНІЗА́ЦІЯ
НЕОКОНФУЦІА́НЕЦЬ
НЕОКОНФУЦІА́НСТВО
НЕОКОНФУЦІА́НСЬКИЙ
НЕОКРА́ЇЙ
НЕОЛАМАРКІ́ЗМ
НЕОЛАМАРКІ́СТ
НЕОЛАМАРКІ́СТСЬКИЙ
НЕОЛІ́Т
НЕОЛІТИ́ЧНИЙ
НЕОЛОГІ́ЗМ
НЕОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕОЛО́ГІЯ
НЕОМАЛЬТУЗІА́НЕЦЬ
НЕОМАЛЬТУЗІА́НСТВО
НЕОМАЛЬТУЗІА́НСЬКИЙ
НЕОМАРКСИ́ЗМ
НЕОМАРКСИ́СТ
НЕОМАРКСИ́СТКА
НЕОМАРКСИ́СТСЬКИЙ
НЕОМИ́ЛЬНИЙ
НЕОМІ́РНИЙ
НЕО́Н[1]
НЕО́Н[2]
НЕОНАТА́ЛЬНИЙ
НЕОНАТО́ЛОГ
НЕОНАТОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕОНАТОЛО́ГІЯ
НЕОНАЦИ́ЗМ
НЕОНАЦИ́СТ
НЕОНАЦИ́СТКА
НЕОНАЦИ́СТСЬКИЙ
НЕО́НОВИЙ[1]
НЕО́НОВИЙ[2]
НЕОПАЛИ́МИЙ
НЕОПА́ЛЮВАНИЙ
НЕОПА́ЛЮВАНІСТЬ
НЕОПЕРА́БЕЛЬНИЙ
НЕОПЕРА́БЕЛЬНІСТЬ
НЕОПЕ́РЕНИЙ
НЕОПИ́САНИЙ
НЕОПЛА́ТНИЙ
НЕОПЛА́ТНІСТЬ
НЕОПЛАТОНІ́ЗМ
НЕОПЛАТО́НІК
НЕОПЛАТОНІ́ЧНИЙ
НЕОПЛА́ЧЕНИЙ
НЕОПЛА́ЧУВАНИЙ
НЕОПОДАТКО́ВУВАНИЙ
НЕОПОДАТКО́ВУВАНІСТЬ
НЕОПОДАТКУВА́ННЯ
НЕОПОЗИТИВІ́ЗМ
НЕОПОЗИТИВІ́СТ
НЕОПОЗИТИВІ́СТКА
НЕОПОЗИТИВІ́СТСЬКИЙ
НЕОПРА́ВЛЕНИЙ
НЕОПРАЦЬО́ВАНИЙ
НЕОПРАЦЬО́ВАНІСТЬ
НЕОПРИБУТКО́ВАНИЙ
НЕОПРОТЕРОЗО́Й
НЕОПРОТЕРОЗО́ЙСЬКИЙ
НЕОПУБЛІКО́ВАНИЙ
НЕО́РАНИЙ
НЕОРГАНІЗО́ВАНИЙ
НЕОРГАНІЗО́ВАНІСТЬ
НЕОРГАНІЗО́ВАНО
НЕОРГА́НІК
НЕОРГАНІ́ЧНИЙ
НЕОРГАНІ́ЧНІСТЬ
НЕОРГАНІ́ЧНО
НЕОРДИНА́РНИЙ
НЕОРДИНА́РНІСТЬ
НЕОРДИНА́РНО
НЕОРЕАЛІ́ЗМ
НЕОРЕАЛІ́СТ
НЕОРЕАЛІСТИ́ЧНИЙ
НЕОРЕАЛІ́СТКА
НЕОРЕНЕСА́НС
НЕОРЕНЕСА́НСНИЙ
НЕОРИГІНА́ЛЬНИЙ
НЕОРИГІНА́ЛЬНІСТЬ
НЕОРИГІНА́ЛЬНО
НЕОРОМАНТИ́ЗМ
НЕОРОМА́НТИК
НЕОРОМАНТИ́ЧНИЙ
НЕОСВІ́ТЛЕНИЙ
НЕОСВІ́ТЛЕНІСТЬ
НЕОСВІ́ЧЕНИЙ[1]
НЕОСВІ́ЧЕНИЙ[2]
НЕОСВІ́ЧЕНІСТЬ
НЕОСІ́ДЛАНИЙ
НЕОСІ́ЛИЙ

НЕОСЛА́БНИЙ
НЕОСЛА́БНІСТЬ
НЕОСЛА́БНО
НЕОСМИ́СЛЕНИЙ
НЕОСМИ́СЛЕНІСТЬ
НЕОСМИ́СЛЕНО
НЕОСОБО́ВИЙ
НЕОСТАЛІНІ́ЗМ
НЕОСТАЛІНІ́СТ
НЕОСТАЛІНІ́СТКА
НЕОСТАЛІНІ́СТСЬКИЙ
НЕОСУ́ДЛИВИЙ
НЕОСУ́ДНИЙ
НЕОСУ́ДНІСТЬ
НЕОСЯ́ЖНИЙ
НЕОСЯ́ЖНІСТЬ
НЕОСЯ́ЖНО
НЕОТЕКТО́НІКА
НЕОТЕКТОНІ́ЧНИЙ
НЕОТЕНІ́Я
НЕОТЕ́РИК
НЕОТЕРИ́ЧНИЙ
НЕОТЕ́СА
НЕОТЕ́САНИЙ
НЕОТЕ́САНІСТЬ
НЕОТОМІ́ЗМ
НЕОТОМІ́СТ
НЕОТОМІ́СТСЬКИЙ
НЕОТРУ́ЙНИЙ
НЕОТРУ́ЙНІСТЬ
НЕОФАШИ́ЗМ
НЕОФАШИ́СТ
НЕОФАШИ́СТКА
НЕОФАШИ́СТСЬКИЙ
НЕОФІ́Т
НЕОФІ́ТКА
НЕОФІ́ТСЬКИЙ
НЕОФІЦІА́ЛЬНИЙ
НЕОФІЦІА́ЛЬНІСТЬ
НЕОФІЦІА́ЛЬНО
НЕОФІЦІ́ЙНИЙ
НЕОФІЦІ́ЙНІСТЬ
НЕОФІЦІ́ЙНО
НЕОФО́БІЯ
НЕОФО́РМЛЕНИЙ
НЕОФО́РМЛЕНІСТЬ
НЕОФРЕЙДИ́ЗМ
НЕОФРЕЙДИ́СТ
НЕОФРЕЙДИ́СТСЬКИЙ
НЕОХА́ЙНИЙ
НЕОХА́ЙНІСТЬ
НЕОХА́ЙНО
НЕОХВА́ТНИЙ
НЕОХОЛО́ЛИЙ
НЕОХО́ПНИЙ
НЕОХО́ТА
НЕОХО́ЧЕ
НЕОХО́ЧИЙ
НЕОЦЕРАТО́Д
НЕОЦІНЕ́ННИЙ
НЕОЦІНЕ́ННІСТЬ
НЕОЦІНЕ́ННО
НЕОЦІНИ́МИЙ
НЕОЦІНИ́МІСТЬ
НЕОЦІНИ́МО
НЕОЦІ́ННИЙ
НЕОЧЕВИ́ДНИЙ
НЕОЧЕВИ́ДНІСТЬ
НЕОЧЕВИ́ДНО
НЕОЧИ́ЩЕНИЙ
НЕОЧІ́КУВАНИЙ
НЕОЧІ́КУВАНІСТЬ
НЕОЧІ́КУВАНО
НЕОША́ТНИЙ
НЕОША́ТНІСТЬ
НЕОША́ТНО
НЕОЩА́ДЛИВИЙ
НЕОЩА́ДЛИВІСТЬ
НЕОЩА́ДЛИВО
НЕОЩА́ДНИЙ
НЕОЩА́ДНІСТЬ
НЕОЩА́ДНО
НЕОЯЗИ́ЧНИК
НЕОЯЗИ́ЧНИЦТВО
НЕОЯЗИ́ЧНИЦЬКИЙ
НЕП
НЕПА́ЛЕЦЬ *див.* непа́льці
НЕПА́ЛКА *див.* непа́льці
НЕПА́ЛЬСЬКИЙ
НЕПА́ЛЬЦІ
НЕПАМ'ЯТКИ́Й
НЕПАМ'ЯТЛИ́ВИЙ
НЕПА́М'ЯТНИЙ
НЕПА́М'ЯТЬ
НЕПАРЛА́МЕНТСЬКИЙ
НЕПА́РНИЙ
НЕПА́РНІСТЬ
НЕПАРНОКОПИ́ТІ
НЕПАРНОПА́ЛІ
НЕПАРНОПЕ́РИСТИЙ
НЕПАРОВИ́Й
НЕПАРТІ́ЙНИЙ
НЕПАРТІ́ЙНІСТЬ
НЕПЕ́ВНИЙ
НЕПЕ́ВНІСТЬ
НЕПЕ́ВНО
НЕПЕРЕБІ́РЛИВИЙ
НЕПЕРЕБІ́РЛИВІСТЬ
НЕПЕРЕБІ́РЛИВО
НЕПЕРЕБО́РЕННЯ
НЕПЕРЕБО́РНИЙ
НЕПЕРЕБО́РНІСТЬ
НЕПЕРЕБО́РНО
НЕПЕРЕБУ́ТНИ́Й
НЕПЕРЕБУ́ТНІЙ
НЕПЕРЕБУ́ТНІСТЬ
НЕПЕРЕВЕ́РШЕНИЙ
НЕПЕРЕВЕ́РШЕНІСТЬ
НЕПЕРЕВЕ́РШЕНО
НЕПЕРЕВІ́РЕНИЙ
НЕПЕРЕВІ́РЕНІСТЬ
НЕПЕРЕГЛЯ́ДНИЙ
НЕПЕРЕДА́ВАНИЙ
НЕПЕРЕДА́ВАНО
НЕПЕРЕДБА́ЧЕНИЙ
НЕПЕРЕДБА́ЧЕНІСТЬ
НЕПЕРЕДБА́ЧЕНО
НЕПЕРЕДБА́ЧЛИВИЙ
НЕПЕРЕДБА́ЧЛИВІСТЬ
НЕПЕРЕДБА́ЧЛИВО
НЕПЕРЕДБА́ЧУВАНИЙ
НЕПЕРЕДБА́ЧУВАНІСТЬ
НЕПЕРЕДБА́ЧУВАНО
НЕПЕРЕ́ЙДЕНИЙ
НЕПЕРЕ́ЙДЕНІСТЬ
НЕПЕРЕКЛАДНИ́Й
НЕПЕРЕКЛА́ДНІСТЬ
НЕПЕРЕКО́НЛИВИЙ
НЕПЕРЕКО́НЛИВІСТЬ
НЕПЕРЕКО́НЛИВО
НЕПЕРЕ́ЛИВКИ
НЕПЕРЕМО́ЖЕНИЙ
НЕПЕРЕМО́ЖНИЙ
НЕПЕРЕМО́ЖНІСТЬ
НЕПЕРЕМО́ЖНО
НЕПЕРЕНО́СНИЙ
НЕПЕРЕНО́СНІСТЬ
НЕПЕРЕНО́СНО
НЕПЕРЕ́РВНИЙ
НЕПЕРЕ́РВНІСТЬ
НЕПЕРЕ́РВНО
НЕПЕРЕРИ́ВНИЙ
НЕПЕРЕРИ́ВНІСТЬ
НЕПЕРЕРИ́ВНО
НЕПЕРЕСІ́ЧНИЙ
НЕПЕРЕСІ́ЧНІСТЬ
НЕПЕРЕСІ́ЧНО
НЕПЕРЕТИ́ННИЙ
НЕПЕРЕТИ́ННІСТЬ
НЕПЕРЕТРА́ВЛЕНИЙ
НЕПЕРЕХІ́ДНИЙ
НЕПЕРЕХІДНИ́Й
НЕПЕРЕХІ́ДНІСТЬ
НЕПЕРІОДИ́ЧНИЙ
НЕПЕРІОДИ́ЧНІСТЬ
НЕПЕРІОДИ́ЧНО
НЕПЕРСПЕКТИ́ВНИЙ
НЕПЕРСПЕКТИ́ВНІСТЬ
НЕПЕРСПЕКТИ́ВНО
НЕПИ́САНИЙ
НЕПИСЬМЕ́ННИЙ
НЕПИСЬМЕ́ННІСТЬ
НЕПИТНИ́Й
НЕПИТУ́ЩИЙ

НЕПИТУ́ЩІСТЬ
НЕПИ́ШНИЙ
НЕ́ПІВСЬКИЙ
НЕПІДВЛА́ДНИЙ
НЕПІДВЛА́ДНІСТЬ
НЕПІДГОТО́ВАНИЙ
НЕПІДГОТО́ВАНІСТЬ
НЕПІДГОТО́ВАНО
НЕПІДГОТО́ВЛЕНИЙ
НЕПІДГОТО́ВЛЕНІСТЬ
НЕПІДГОТО́ВЛЕНО
НЕПІДДА́ТЛИВИЙ
НЕПІДДА́ТЛИВІСТЬ
НЕПІДДА́ТНИЙ
НЕПІДДА́ТНІСТЬ
НЕПІД'Є́ДНАНИЙ
НЕПІДЗВІ́ТНИЙ
НЕПІДЗВІ́ТНІСТЬ
НЕПІДЙО́МНИЙ
НЕПІДЙО́МНІСТЬ
НЕПІДЙО́МНО
НЕПІДКО́ВАНИЙ
НЕПІДКО́ВАНІСТЬ
НЕПІДКОНТРО́ЛЬНИЙ
НЕПІДКОНТРО́ЛЬНІСТЬ
НЕПІДКО́РЕНИЙ
НЕПІДКО́РЕННЯ
НЕПІДКУ́ПНИЙ
НЕПІДКУ́ПНІСТЬ
НЕПІДКУ́ПНО
НЕПІДКУ́ТИЙ
НЕПІДЛЕ́ГЛИЙ
НЕПІДЛЕ́ГЛІСТЬ
НЕПІДМА́ЗАНИЙ
НЕПІДПЕРЕ́ЗАНИЙ
НЕПІДПИ́САНИЙ
НЕПІДПОРЯДКО́ВАНИЙ
НЕПІДПОРЯДКО́ВАНІСТЬ
НЕПІДРІ́ЗАНИЙ
НЕПІДРО́БЛЕНИЙ
НЕПІДРО́БЛЕНІСТЬ
НЕПІДРО́БЛЕНО
НЕПІДРО́БНИЙ
НЕПІДРО́БНІСТЬ
НЕПІДРО́БНО
НЕПІДРУ́БЛЕНИЙ
НЕПІДСИ́ЛЬНИЙ
НЕПІДСТУ́ПНИЙ
НЕПІДСТУ́ПНІСТЬ
НЕПІДСУ́ДНИЙ
НЕПІДСУ́ДНІСТЬ
НЕПІДТВЕ́РДЖЕНИЙ
НЕПІДТВЕ́РДЖЕНІСТЬ
НЕПІДХОДЯ́ЩИЙ
НЕПІДХО́ЖЕ
НЕПІДХО́ЖИЙ
НЕПІЗНА́ВАНИЙ
НЕПІЗНА́ВАНІСТЬ
НЕПІЗНАВА́ННИЙ
НЕПІЗНАВА́ННІСТЬ
НЕПІ́ЗНАНИЙ
НЕПІ́ЗНАНІСТЬ
НЕПІЗНА́ННИЙ
НЕПІЗНА́ННІСТЬ
НЕПІЗНА́ННО
НЕПІЗНА́ННЯ
НЕПЛОТО́ВАНИЙ
НЕПЛАВКИ́Й
НЕПЛА́ВКІСТЬ
НЕПЛА́ВНИЙ
НЕПЛА́ВНІСТЬ
НЕПЛА́НОВИЙ
НЕПЛА́НОВІСТЬ
НЕПЛА́НОВО
НЕПЛАНОМІ́РНИЙ
НЕПЛАНОМІ́РНІСТЬ
НЕПЛАНОМІ́РНО
НЕПЛАТІ́Ж
НЕПЛАТІ́ЖНИЙ
НЕПЛА́ТНИ́К
НЕПЛА́ТНИ́ЦЯ
НЕПЛАТОСПРОМО́ЖНИЙ
НЕПЛАТОСПРОМО́ЖНІСТЬ
НЕПЛІ́ДДЯ
НЕПЛІ́ДНИЙ
НЕПЛІ́ДНІСТЬ
НЕПЛІ́ДНО
НЕПЛОДОНО́СНИЙ
НЕПЛОДЮ́ЧИЙ
НЕПЛОДЮ́ЧІСТЬ
НЕ́ПМАН
НЕ́ПМАНКА
НЕ́ПМАНСЬКИЙ
НЕПОБОРИ́МИЙ
НЕПОБОРИ́МО
НЕПОБО́РНИЙ
НЕПОБО́РНІСТЬ
НЕПОБО́РНО
НЕПОВА́ГА
НЕПОВАЖА́ННЯ
НЕПОВА́ЖЛИВИЙ
НЕПОВА́ЖЛИВІСТЬ
НЕПОВА́ЖЛИВО
НЕПОВА́ЖНИЙ
НЕПОВА́ЖНІСТЬ
НЕПОВА́ЖНО
НЕПОВЕ́РНЕНЕЦЬ
НЕПОВЕ́РНЕНКА
НЕПОВЕ́РНЕННЯ
НЕПОВИ́ДНИЙ
НЕПОВИ́ННИЙ
НЕПОВИ́ННІСТЬ
НЕПОВИ́ННО
НЕПО́ВНИЙ
НЕПО́ВНІСТЬ
НЕПО́ВНО
НЕПОВНОГОЛО́СНИЙ
НЕПОВНОГОЛО́ССЯ
НЕПОВНОЗНА́ЧНИЙ
НЕПОВНОЗНА́ЧНІСТЬ
НЕПОВНОЗУ́БИЙ
НЕПОВНОЛІ́ТНІЙ
НЕПОВНОЛІ́ТТЯ
НЕПОВНОПРА́ВНИЙ
НЕПОВНОПРА́ВНІСТЬ
НЕПОВНОСПРА́ВНИЙ
НЕПОВНОСПРА́ВНІСТЬ
НЕПОВНОТА́
НЕПОВНОЦІ́ННИЙ
НЕПОВНОЦІ́ННІСТЬ
НЕПОВНОЦІ́ННО
НЕПОВОРОТКИ́Й
НЕПОВОРО́ТКІСТЬ
НЕПОВОРО́ТНИЙ
НЕПОВОРОТНИ́Й
НЕПОВОРО́ТНІСТЬ[1]
НЕПОВОРО́ТНІСТЬ[2]
НЕПОВОРО́ТНО
НЕПОВОРУ́ШНИЙ
НЕПОВОРУ́ШНО
НЕПОВТОРИ́МИЙ
НЕПОВТОРИ́МІСТЬ
НЕПОВТОРИ́МО
НЕПОВТО́РНИЙ
НЕПОВТО́РНІСТЬ
НЕПОВТО́РНО
НЕПОВТО́РЮВАНИЙ
НЕПОВТО́РЮВАНІСТЬ
НЕПОВ'Я́ЗАНИЙ
НЕПОВ'Я́ЗАНІСТЬ
НЕПОГАМО́ВАНИЙ
НЕПОГАМО́ВАНІСТЬ
НЕПОГАМО́ВАНО
НЕПОГАМО́ВНИЙ
НЕПОГАМО́ВНІСТЬ
НЕПОГАМО́ВНО
НЕПОГА́НИЙ
НЕПОГА́НО
НЕПОГАСИ́МИЙ
НЕПОГА́СНИЙ
НЕПОГА́СНО
НЕПОГА́ШЕНИЙ
НЕПОГІ́ДДЯ
НЕПОГІ́ДНИЙ
НЕ́ПОГІДЬ *див.* непогі́ддя
НЕПОГО́ДА
НЕПОГО́ДЖЕНИЙ
НЕПОГО́ДЖЕНІСТЬ
НЕПОГО́ДЖЕННЯ
НЕПОГО́ДНИЙ *див.* непогі́дний
НЕПОГО́ЖИЙ
НЕПОГО́ЛЕНИЙ
НЕПОГРІШИ́МИЙ
НЕПОГРІШИ́МІСТЬ

НЕПОГРІШИ́МО
НЕПОГРІ́ШНИЙ
НЕПОГРІ́ШНІСТЬ
НЕПОГРІ́ШНО
НЕПОДАЛЕКУ́
НЕПОДАЛЕЦІ́
НЕПОДАЛЕ́ЦЬ
НЕПОДАЛЕ́ЧКУ
НЕПОДАЛІ́К
НЕПОДАТКО́ВИЙ
НЕПОДА́ТЛИВИЙ
НЕПОДА́ТЛИВІСТЬ
НЕПОДАТНИ́Й
НЕПОДА́ТНИЙ
НЕПОДІ́БНИЙ
НЕПОДІ́БНІСТЬ
НЕПОДІ́ЛЕНИЙ
НЕПОДІ́ЛЬНИЙ
НЕПОДІ́ЛЬНІСТЬ
НЕПОДІ́ЛЬНО
НЕПОДІ́ЛЬЧИВИЙ
НЕПОДО́БА
НЕПОДО́БНИЙ
НЕПОДО́БНІСТЬ
НЕПОДО́БНО
НЕПОДО́БСТВО
НЕПОДО́ВЗІ
НЕПОДО́ЛАНИЙ
НЕПОДО́ЛАНІСТЬ
НЕПОДОЛА́ННИЙ
НЕПОДОЛА́ННІСТЬ
НЕПОДОЛА́ННО
НЕПОЕТИ́ЧНИЙ
НЕПОЕТИ́ЧНІСТЬ
НЕПОЕТИ́ЧНО
НЕПОЄ́ДНУВАНИЙ
НЕПОЄ́ДНУВАНІСТЬ
НЕПО́ЄНИЙ
НЕПОЖИ́ВНИЙ
НЕПОЗБУ́ТНІЙ
НЕПОЗИЦІ́ЙНИЙ
НЕПОІНФОРМО́ВАНИЙ
НЕПОІНФОРМО́ВАНІСТЬ
НЕПОКАЗНИ́Й
НЕПОКА́ЗНІСТЬ
НЕПОКА́ЗНО
НЕПОКАЗО́ВИЙ
НЕПОКАЗО́ВІСТЬ
НЕПОКАЗО́ВО
НЕПОКА́РАНИЙ
НЕПОКА́РАНІСТЬ
НЕПОКВА́ПЛИВИЙ
НЕПОКВА́ПЛИВІСТЬ
НЕПОКВА́ПЛИВО
НЕПОКВА́ПНИЙ
НЕПОКВА́ПНІСТЬ
НЕПОКВА́ПНО
НЕПО́КВАПОМ
НЕПОКІ́Й
НЕПОКІ́ЙНИЙ
НЕПОКІ́ЙНО
НЕПОКІ́РЛИВИЙ
НЕПОКІ́РЛИВІСТЬ
НЕПОКІ́РЛИВО
НЕПОКІ́РНИЙ
НЕПОКІ́РНІСТЬ
НЕПОКІ́РНО
НЕПОКЛИ́КАНИЙ
НЕПОКО́ЄННЯ
НЕПОКО́ЇТИ
НЕПОКО́ЇТИСЯ
НЕПОКО́РА
НЕПОКРИ́ТИЙ
НЕПОЛА́ДКА *див.* непола́дки
НЕПОЛА́ДКИ
НЕПОЛИВНИ́Й
НЕПОЛО́ХАНИЙ
НЕПОЛОХЛИ́ВИЙ
НЕПОЛОХЛИ́ВІСТЬ
НЕПОЛОХЛИ́ВО
НЕПОЛЮБЛЯ́ТИ
НЕПОМА́ЛУ
НЕПОМИ́ЛУВАНИЙ
НЕПОМИ́ЛЬНИЙ
НЕПОМИ́ЛЬНІСТЬ
НЕПОМИ́ЛЬНО
НЕПОМІРКО́ВАНИЙ
НЕПОМІРКО́ВАНІСТЬ
НЕПОМІРКО́ВАНО
НЕПОМІ́РНИЙ
НЕПОМІ́РНІСТЬ
НЕПОМІ́РНО
НЕПОМІ́ТНИЙ
НЕПОМІ́ТНІСТЬ
НЕПОМІ́ТНО
НЕПОМІ́ЧЕНИЙ
НЕПОМІ́ЧЕНІСТЬ
НЕПОМІ́ЧЕНО
НЕПООДИНО́КИЙ
НЕПООДИНО́КІСТЬ
НЕПООДИНО́КО
НЕПОПРА́ВНИЙ
НЕПОПРА́ВНІСТЬ
НЕПОПРА́ВНО
НЕПОПУЛЯ́РНИЙ
НЕПОПУЛЯ́РНІСТЬ
НЕПОПУЛЯ́РНО
НЕПОРА́ДНИЙ
НЕПОРА́ДНІСТЬ
НЕПОРА́ДНО
НЕПОРІВНЯ́ННИЙ
НЕПОРІВНЯ́ННІСТЬ
НЕПОРІВНЯ́ННО
НЕПОРО́ДИСТИЙ
НЕПОРО́ДНИЙ
НЕПОРО́ЖНІЙ
НЕПОРОЗУМІ́ЛИЙ
НЕПОРОЗУМІ́ЛІСТЬ
НЕПОРОЗУМІ́ЛО
НЕПОРОЗУМІ́ННЯ
НЕПОРО́ЧНИЙ
НЕПОРО́ЧНІСТЬ
НЕПОРО́ЧНО
НЕПОРО́ЧЧЯ
НЕПОРУХО́МИЙ
НЕПОРУ́ШЕНИЙ
НЕПОРУ́ШНИЙ
НЕПОРУ́ШНІСТЬ
НЕПОРУ́ШНО
НЕПОРЯ́ДНИЙ
НЕПОРЯ́ДНІСТЬ
НЕПОРЯ́ДНО
НЕПОРЯ́ДОК
НЕПОСВЯ́ЧЕНИЙ
НЕПОСИ́ДА
НЕПОСИ́ДЛИВИЙ
НЕПОСИ́ДЛИВІСТЬ
НЕПОСИ́ДЬКО
НЕПОСИДЮ́ЧЕ
НЕПОСИДЮ́ЧИЙ
НЕПОСИДЮ́ЧІСТЬ
НЕПОСИДЮ́ЩЕ
НЕПОСИДЮ́ЩИЙ
НЕПОСИДЮ́ЩІСТЬ
НЕПОСИДЯ́ЧИЙ
НЕПОСИДЯ́ЧІСТЬ
НЕПОСИДЯ́ЧКА
НЕПОСИДЯ́ЩИЙ
НЕПОСИ́ЛЬНИЙ
НЕПОСИ́ЛЬНІСТЬ
НЕПОСИ́ЛЬНО
НЕПОСЛА́БНИЙ
НЕПОСЛА́БНО
НЕПОСЛІДО́ВНИЙ
НЕПОСЛІДО́ВНІСТЬ
НЕПОСЛІДО́ВНО
НЕПОСЛУ́ЖЛИВИЙ
НЕПОСЛУ́ЖЛИВІСТЬ
НЕПО́СЛУХ
НЕПОСЛУШЕ́НСТВО
НЕПО́СПІХ
НЕПО́СПІХОМ
НЕПОСПІ́ШЛИВИЙ
НЕПОСПІ́ШЛИВІСТЬ
НЕПОСПІ́ШЛИВО
НЕПОСПІ́ШНИЙ
НЕПОСПІ́ШНІСТЬ
НЕПОСПІ́ШНО
НЕПОСТІ́ЙНИЙ
НЕПОСТІ́ЙНІСТЬ
НЕПОСТІ́ЙНО
НЕПОСТУ́ПЛИВИЙ
НЕПОСТУ́ПЛИВІСТЬ
НЕПОСТУ́ПЛИВО

НЕПОТАЙНИ́Й
НЕПОТА́ЙНО
НЕПОТИ́ЗМ
НЕПОТИ́ЧНИЙ
НЕПОТОПЛЕ́ННИЙ
НЕПОТО́ПЛЮВАНИЙ
НЕПОТО́ПЛЮВАНІСТЬ
НЕПОТРЕ́БНИЙ
НЕПОТРЕ́БСТВО
НЕПО́ТРІБ
НЕПОТРІ́БНИЙ
НЕПОТРІ́БНІСТЬ
НЕПОТРІ́БНО
НЕПОТЬМА́РЕНИЙ
НЕПОФАРБО́ВАНИЙ
НЕПОХВА́ЛЬНИЙ
НЕПОХВА́ЛЬНО
НЕПОХИ́БНИЙ
НЕПОХИ́БНІСТЬ
НЕПОХИ́БНО
НЕПОХИ́ТНИЙ
НЕПОХИ́ТНІСТЬ
НЕПОХИ́ТНО
НЕПОХІДНИ́Й
НЕПОХІ́ДНІСТЬ
НЕПОХО́ВАНИЙ
НЕПОХО́ЖИЙ
НЕПОХО́ЖІСТЬ
НЕПОЦІНО́ВАНИЙ
НЕПОЦІНО́ВАНІСТЬ
НЕПОЧА́ТИЙ
НЕПОША́НА
НЕПОШИ́РЕНИЙ
НЕПОШИ́РЕНІСТЬ
НЕПОШИ́РЕННЯ
НЕПОШКО́ДЖЕНИЙ
НЕПОШКО́ДЖЕНІСТЬ
НЕПОШТИ́ВИЙ
НЕПОШТИ́ВІСТЬ
НЕПОШТИ́ВО
НЕПОЯСНЕ́ННИЙ
НЕПОЯСНЕ́ННІСТЬ
НЕПОЯСНЕ́ННО
НЕПОЯСНИ́МИЙ
НЕПОЯСНИ́МІСТЬ
НЕПОЯСНИ́МО
НЕПРА́ВДА
НЕПРАВДИ́ВИЙ
НЕПРАВДИ́ВІСТЬ
НЕПРАВДИ́ВО
НЕПРА́ВДОНЬКА
НЕПРАВДОПОДІ́БНИЙ
НЕПРАВДОПОДІ́БНІСТЬ
НЕПРАВДОПОДІ́БНО
НЕПРА́ВЕДНИЙ
НЕПРА́ВЕДНІСТЬ
НЕПРА́ВЕДНО
НЕПРА́ВИЙ
НЕПРА́ВИЛЬНИЙ
НЕПРА́ВИЛЬНІСТЬ
НЕПРА́ВИЛЬНО
НЕПРА́ВНИЙ
НЕПРА́ВНІСТЬ
НЕПРА́ВНО
НЕПРА́ВО[1]
НЕПРА́ВО[2]
НЕПРАВОЗДА́ТНИЙ
НЕПРАВОЗДА́ТНІСТЬ
НЕПРАВОМІ́РНИЙ
НЕПРАВОМІ́РНІСТЬ
НЕПРАВОМІ́РНО
НЕПРАВОМО́ЖНИЙ
НЕПРАВОМО́ЖНІСТЬ
НЕПРАВОМО́ЧНИЙ
НЕПРАВОМО́ЧНІСТЬ
НЕПРАВОСИ́ЛЬНИЙ
НЕПРАВОСИ́ЛЬНІСТЬ
НЕПРАВОСИ́ЛЬНО
НЕПРАВОСУ́ДДЯ
НЕПРАВОСУ́ДНИЙ
НЕПРАВОСУ́ДНІСТЬ
НЕПРАВОСУ́ДНО
НЕПРАВОТА́
НЕПРАВОЧИ́ННИЙ
НЕПРАВОЧИ́ННІСТЬ
НЕПРАВОЧИ́ННО
НЕПРАКТИ́ЧНИЙ
НЕПРАКТИ́ЧНІСТЬ
НЕПРАКТИ́ЧНО
НЕПРАЦЕЗДА́ТНИЙ
НЕПРАЦЕЗДА́ТНІСТЬ
НЕПРАЦЮ́ЮЧИЙ
НЕПРЕЗЕНТА́БЕЛЬНИЙ
НЕПРЕЗЕНТА́БЕЛЬНІСТЬ
НЕПРЕЗЕНТА́БЕЛЬНО
НЕПРЕСТИ́ЖНИЙ
НЕПРЕСТИ́ЖНІСТЬ
НЕПРЕСТИ́ЖНО
НЕПРИБО́РКАНИЙ
НЕПРИБО́РКАНІСТЬ
НЕПРИ́БРАНИЙ
НЕПРИ́БРАНІСТЬ
НЕПРИБУТКО́ВИЙ
НЕПРИБУТКО́ВІСТЬ
НЕПРИБУТКО́ВО
НЕПРИБУТТЯ́
НЕПРИВА́БЛИВИЙ
НЕПРИВА́БЛИВІСТЬ
НЕПРИВА́БЛИВО
НЕПРИВА́БНИЙ
НЕПРИВА́БНІСТЬ
НЕПРИВА́БНО
НЕПРИВІЛЕЙО́ВАНИЙ
НЕПРИВІ́ТНИЙ
НЕПРИВІ́ТНИЦЯ
НЕПРИВІ́ТНІСТЬ
НЕПРИВІ́ТНО
НЕПРИДА́ТНИЙ
НЕПРИДА́ТНІСТЬ
НЕПРИЄДНА́ННЯ
НЕПРИЄ́МНИЙ
НЕПРИЄ́МНІСТЬ
НЕПРИЄ́МНО
НЕПРИЗВИЧА́ЄНИЙ
НЕПРИЗВИЧА́ЄНІСТЬ
НЕПРИЗО́ВНИЙ
НЕПРИЙМА́ЛЬНИЙ
НЕПРИЙНЯ́ТНИЙ
НЕПРИЙНЯ́ТНІСТЬ
НЕПРИЙНЯ́ТНО
НЕПРИЙНЯТТЯ́
НЕПРИЙО́МНИЙ
НЕПРИКА́ЯНИЙ
НЕПРИКА́ЯНІСТЬ
НЕПРИКА́ЯНО
НЕПРИКРА́ШЕНИЙ
НЕПРИКРА́ШЕНІСТЬ
НЕПРИКРА́ШЕНО
НЕПРИКРИ́ТИЙ
НЕПРИКРИ́ТІСТЬ
НЕПРИКРИ́ТО
НЕПРИМИРЕ́ННИЙ
НЕПРИМИРЕ́ННІСТЬ
НЕПРИМИРЕ́ННО
НЕПРИМИРИ́МИЙ
НЕПРИМИРИ́МІСТЬ
НЕПРИМИРИ́МО
НЕПРИМІ́ТНИЙ
НЕПРИМІ́ТНІСТЬ
НЕПРИМІ́ТНО
НЕПРИМУ́ШЕНИЙ
НЕПРИМУ́ШЕНІСТЬ
НЕПРИМУ́ШЕНО
НЕПРИМХЛИ́ВИЙ
НЕПРИМХЛИ́ВІСТЬ
НЕПРИМХЛИ́ВО
НЕПРИНА́ДНИЙ
НЕПРИНА́ДНІСТЬ
НЕПРИНА́ДНО
НЕПРИПУСТИ́МИЙ
НЕПРИПУСТИ́МІСТЬ
НЕПРИПУСТИ́МО
НЕПРИПУЩЕ́ННИЙ
НЕПРИПУЩЕ́ННІСТЬ
НЕПРИПУЩЕ́ННО
НЕПРИРО́ДНИЙ
НЕПРИРО́ДНІСТЬ
НЕПРИРО́ДНО
НЕПРИРУ́ЧЕНИЙ
НЕПРИСТО́ЙНИЙ
НЕПРИСТО́ЙНІСТЬ
НЕПРИСТО́ЙНО
НЕПРИСТОСО́ВАНИЙ
НЕПРИСТОСО́ВАНІСТЬ

НЕПРИСТУ́ПНИЙ
НЕПРИСТУ́ПНІСТЬ
НЕПРИСТУ́ПНО
НЕПРИСУ́ТНІЙ
НЕПРИСУ́ТНІСТЬ
НЕПРИТАМА́ННИЙ
НЕПРИТАМА́ННІСТЬ
НЕПРИТИ́КА
НЕПРИТО́МА
НЕПРИТО́МНИЙ
НЕПРИТО́МНІСТЬ
НЕПРИТО́МНІТИ
НЕПРИТО́МНО
НЕПРИТОРЕ́ННИЙ
НЕПРИХИ́ЛЬНИЙ
НЕПРИХИ́ЛЬНИК
НЕПРИХИ́ЛЬНИЦЯ
НЕПРИХИ́ЛЬНІСТЬ
НЕПРИХИ́ЛЬНО
НЕПРИХО́ВАНИЙ
НЕПРИХО́ВАНІСТЬ
НЕПРИХО́ВАНО
НЕПРИЧЕ́САНИЙ
НЕПРИЧЕ́САНІСТЬ
НЕПРИЧЕ́ТНИЙ
НЕПРИЧЕ́ТНІСТЬ
НЕПРИЧИ́НЕНИЙ
НЕПРИ́ЧКОМ
НЕПРИ́ЧКОМА *див.* непри́чком
НЕПРИ́ЯЗНИЙ
НЕПРИ́ЯЗНІСТЬ
НЕПРИ́ЯЗНО
НЕПРИ́ЯЗНЬ
НЕПРИ́ЯТЕЛЬ
НЕПРИ́ЯТЕЛЬКА
НЕПРИ́ЯТЕЛЬСЬКИЙ
НЕПРОБА́ЧНИЙ
НЕПРОБА́ЧНО
НЕПРОБИВНИ́Й
НЕПРОБИ́ВНІСТЬ
НЕПРОБИ́ВНО
НЕПРОБІ́ЙНИЙ
НЕПРОБУ́ДНИЙ
НЕПРОБУ́ДНІСТЬ
НЕПРОБУ́ДНО
НЕПРОВІДНИ́Й[1]
НЕПРОВІДНИ́Й[2]
НЕПРОВІДНИ́К
НЕПРОВІ́ДНІСТЬ
НЕПРОВО́РНИЙ
НЕПРОВО́РНІСТЬ
НЕПРОВО́РНО
НЕПРОГЛЯ́ДНИЙ
НЕПРОГЛЯ́ДНІСТЬ
НЕПРОГЛЯ́ДНО
НЕПРОГНОЗО́ВАНИЙ
НЕПРОГНОЗО́ВАНІСТЬ
НЕПРОГНОЗО́ВАНО
НЕПРОГОЛО́ШЕНИЙ
НЕПРОДА́ЖНИЙ
НЕПРОДА́ЖНІСТЬ
НЕПРО́ДАНИЙ
НЕПРОДОВО́ЛЬЧИЙ
НЕПРОДУВНИ́Й
НЕПРОДУ́ВНІСТЬ
НЕПРОДУКТИ́ВНИЙ
НЕПРОДУКТИ́ВНІСТЬ
НЕПРОДУКТИ́ВНО
НЕПРОДУ́МАНИЙ
НЕПРОДУ́МАНІСТЬ
НЕПРОДУ́МАНО
НЕПРОЗО́РИЙ
НЕПРОЗО́РІСТЬ
НЕПРОЗОРЛИ́ВИЙ
НЕПРОЗОРЛИ́ВІСТЬ
НЕПРОЗОРЛИ́ВО
НЕПРОЗО́РО
НЕПРОЇ́ЖДЖИЙ
НЕПРОЇЗНИ́Й
НЕПРОЛА́ЗНИЙ
НЕПРОЛА́ЗНІСТЬ
НЕПРОЛА́ЗНО
НЕПРОЛЕТА́РСЬКИЙ
НЕПРОМИНА́ЛЬНИЙ
НЕПРОМИНА́ЛЬНІСТЬ
НЕПРОМИНУ́ЩИЙ
НЕПРОМИНУ́ЩІСТЬ
НЕПРОМИСЛО́ВИЙ
НЕПРОМОКА́ЛЬНИЙ
НЕПРОМОКА́ЛЬНІСТЬ
НЕПРОНИ́КЛИВИЙ
НЕПРОНИ́КЛИВІСТЬ
НЕПРОНИ́КЛИВО
НЕПРОНИКНИ́Й
НЕПРОНИ́КНІСТЬ
НЕПРОНИ́КНО
НЕПРОПЛА́ТА
НЕПРОПОРЦІ́ЙНИЙ
НЕПРОПОРЦІ́ЙНІСТЬ
НЕПРОПОРЦІ́ЙНО
НЕПРОПОРЦІОНА́ЛЬНИЙ
НЕПРОПОРЦІОНА́ЛЬНІСТЬ
НЕПРОПОРЦІОНА́ЛЬНО
НЕПРОРІ́ЗАНИЙ
НЕПРОРО́СЛИЙ
НЕПРОСВІ́ТЛЕНИЙ
НЕПРОСВІ́ТЛЕНІСТЬ
НЕПРОСВІ́ЧЕНИЙ
НЕПРОСВІ́ЧЕНІСТЬ
НЕПРОСИ́ПНИЙ
НЕПРОСИ́ПНО
НЕПРОСИПУ́ЩИЙ
НЕПРОСО́ХЛИЙ
НЕПРО́СТИ́Й
НЕПРОСТИ́МИЙ
НЕПРОСТИ́МІСТЬ
НЕПРОСТИ́МО
НЕПРО́СТО
НЕПРОТИВЛЕ́НЕЦЬ
НЕПРОТИВЛЕ́НКА
НЕПРОТИ́ВЛЕННЯ
НЕПРОТИВЛЕ́НСТВО
НЕПРОТИВЛЕ́НСЬКИЙ
НЕПРОТІ́ЧНИЙ *див.* непрото́чний
НЕПРОТІ́ЧНІСТЬ *див.* непрото́чність
НЕПРОТОРЕ́ННИЙ *див.* неприторе́нний
НЕПРОТО́ЧНИЙ
НЕПРОТО́ЧНІСТЬ
НЕПРОФЕСІ́ЙНИЙ
НЕПРОФЕСІ́ЙНІСТЬ
НЕПРОФЕСІ́ЙНО
НЕПРОФЕСІОНА́Л
НЕПРОФЕСІОНАЛІ́ЗМ
НЕПРОФЕСІОНА́ЛЬНИЙ
НЕПРОФЕСІОНА́ЛЬНІСТЬ
НЕПРОФЕСІОНА́ЛЬНО
НЕПРО́ФІЛЬНИЙ
НЕПРО́ФІЛЬНІСТЬ
НЕПРО́ХАНИЙ
НЕПРО́ХАНО
НЕПРОХІ́ДДЯ
НЕПРОХІДНИ́Й
НЕПРОХІ́ДНІСТЬ
НЕПРОХОДИ́МИЙ
НЕПРОХОЛО́ЛИЙ
НЕПРО́ШЕНИЙ
НЕПРО́ШЕНО
НЕПРО́ЩЕНИЙ
НЕПРОЩЕ́ННИЙ
НЕПРОЩЕ́ННІСТЬ
НЕПРОЩЕ́ННО
НЕПРЯМИ́Й
НЕПРЯ́МО
НЕПРЯМОЛІНІ́ЙНИЙ
НЕПРЯМОЛІНІ́ЙНІСТЬ
НЕПРЯМОЛІНІ́ЙНО
НЕПТУНІ́ЗМ
НЕПТУ́НІЙ
НЕПТУНІ́ЧНИЙ
НЕ́ПУТИТИ
НЕПУ́ТНІЙ
НЕПУТЯ́ЩИЙ
НЕПУТЯ́ЩІСТЬ
НЕРА́ДИЙ
НЕРА́ДІСНИЙ
НЕРА́ДІСНО
НЕРА́ДО
НЕРАНЕ́НЬКО
НЕРА́НО
НЕРАЦІОНА́ЛЬНИЙ
НЕРАЦІОНА́ЛЬНІСТЬ
НЕРАЦІОНА́ЛЬНО
НЕРВ

НЕРВА́ЦІЯ
НЕРВІ́ЗМ
НЕРВО́ВИЙ
НЕРВО́ВІСТЬ
НЕРВО́ВО
НЕРВОВОХВО́РИЙ
НЕРВО́ЗНИЙ
НЕРВО́ЗНІСТЬ
НЕРВО́ЗНО
НЕРВУВА́ННЯ
НЕРВУВА́ТИ
НЕРВУВА́ТИСЯ
НЕРВЮ́РА
НЕРВЮ́РНИЙ
НЕРЕАЛІЗО́ВАНИЙ
НЕРЕАЛІЗО́ВАНІСТЬ
НЕРЕАЛІСТИ́ЧНИЙ
НЕРЕАЛІСТИ́ЧНІСТЬ
НЕРЕАЛІСТИ́ЧНО
НЕРЕА́ЛЬНИЙ
НЕРЕА́ЛЬНІСТЬ
НЕРЕА́ЛЬНО
НЕРЕГУЛЬО́ВАНИЙ
НЕРЕГУЛЬО́ВАНІСТЬ
НЕРЕГУЛЯ́РНИЙ
НЕРЕГУЛЯ́РНІСТЬ
НЕРЕГУЛЯ́РНО
НЕРЕЗИДЕ́НТ
НЕРЕЗИДЕ́НТСЬКИЙ
НЕРЕЗУЛЬТАТИ́ВНИЙ
НЕРЕЗУЛЬТАТИ́ВНІСТЬ
НЕРЕЗУЛЬТАТИ́ВНО
НЕРЕЇ́ДА
НЕРЕЇ́ДОВІ
НЕРЕНТА́БЕЛЬНИЙ
НЕРЕНТА́БЕЛЬНІСТЬ
НЕРЕНТА́БЕЛЬНО
НЕ́РЕСТ
НЕРЕСТИ́ЛИЩЕ
НЕРЕ́СТИ́ТИСЯ
НЕ́РЕСТОВИЙ
НЕРЕСТОВИ́К
НЕРЕСТО́ВИЩЕ
НЕ́РЕТ
НЕРЖАВІ́ЙКА
НЕРЖАВІ́ЙНИЙ
НЕРЖАВІ́ЮЧИЙ
НЕРИМО́ВАНИЙ
НЕРИМО́ВАНІСТЬ
НЕРИТМІ́ЧНИЙ
НЕРИТМІ́ЧНІСТЬ
НЕРИТМІ́ЧНО
НЕРИ́ТОВИЙ
НЕРІ́ВНИЙ[1]
НЕРІ́ВНИЙ[2]
НЕРІ́ВНІСТЬ[1]
НЕРІ́ВНІСТЬ[2]
НЕРІ́ВНО[1]
НЕРІ́ВНО[2]
НЕРІВНОБЕ́ДРЕНИЙ
НЕРІВНОБІ́ЧНИЙ
НЕРІВНОВА́ЖНИЙ
НЕРІВНОВА́ЖНІСТЬ
НЕРІВНОВА́ЖНО
НЕРІВНОМІ́РНИЙ
НЕРІВНОМІ́РНІСТЬ
НЕРІВНОМІ́РНО
НЕРІВНОПРА́ВНИЙ
НЕРІВНОПРА́ВНІСТЬ
НЕРІВНОПРА́ВНО
НЕРІВНОСТОРО́ННІЙ
НЕРІВНОЦІ́ННИЙ
НЕРІВНОЦІ́ННІСТЬ
НЕРІВНОЦІ́ННО
НЕРІ́ВНЯ
НЕРІДКИ́Й
НЕРІ́ДКО
НЕРІ́ДНИЙ
НЕРІЗКИ́Й
НЕРІ́ЗКО
НЕРІШУ́ЧЕ
НЕРІШУ́ЧИЙ
НЕРІШУ́ЧІСТЬ
НЕРІШУ́ЧО *див.* нерішу́че
НЕ́РКА
НЕ́РО́Б
НЕРО́БА
НЕРОБІ́ТНИК
НЕРОБІ́ТНИЦЯ
НЕРОБО́ЧИЙ
НЕРО́БСТВО
НЕРО́БСЬКИЙ
НЕРО́Д
НЕРО́ДА
НЕРОДЮ́ЧИЙ
НЕРОДЮ́ЧІСТЬ
НЕРОЗБА́ВЛЕНИЙ
НЕРОЗБІ́РЛИВИЙ
НЕРОЗБІ́РЛИВІСТЬ
НЕРОЗБІ́РЛИВО
НЕРОЗБІРНИ́Й
НЕРОЗБІ́РНИЙ
НЕРОЗБІ́РНІСТЬ[1]
НЕРОЗБІ́РНІСТЬ[2]
НЕРОЗБІ́РНО
НЕРОЗВА́ЖЛИВИЙ
НЕРОЗВА́ЖЛИВІСТЬ
НЕРОЗВА́ЖЛИВО
НЕРОЗВА́ЖНИЙ
НЕРОЗВА́ЖНІСТЬ
НЕРОЗВА́ЖНО
НЕРОЗВЕ́ДЕНИЙ
НЕРОЗВИ́НЕНИЙ
НЕРОЗВИ́НЕНІСТЬ
НЕРОЗВИ́НУТИЙ *див.* нерозви́нений
НЕРОЗВИ́НУТІСТЬ
НЕРОЗВИ́ТИЙ
НЕРОЗВИ́ТІСТЬ
НЕРОЗВ'Я́ЗАНИЙ
НЕРОЗВ'Я́ЗАНІСТЬ
НЕРОЗВ'Я́ЗНИЙ
НЕРОЗВ'Я́ЗНІСТЬ
НЕРОЗВ'Я́ЗУВАНИЙ
НЕРОЗВ'Я́ЗУВАНІСТЬ
НЕРОЗГА́ДАНИЙ
НЕРОЗГА́ДАНІСТЬ
НЕРОЗГА́ДАНО
НЕРОЗДІ́ЛЕНИЙ
НЕРОЗДІ́ЛЕНІСТЬ
НЕРОЗДІ́ЛЬНИЙ
НЕРОЗДІ́ЛЬНІСТЬ
НЕРОЗДІ́ЛЬНО
НЕРОЗДЯ́ГНЕНИЙ
НЕРОЗДЯ́ГНУТИЙ *див.* нероздя́гнений
НЕ́РОЗЕНЬ
НЕРО́ЗЗНАКА
НЕРОЗІ́БРАНИЙ
НЕРОЗКА́ЯНИЙ
НЕРОЗКА́ЯНІСТЬ
НЕРОЗКА́ЯНО
НЕРОЗКВІ́ТЛИЙ
НЕРОЗКЛА́ДНИЙ
НЕРОЗКЛАДНИ́Й
НЕРОЗКЛА́ДНІСТЬ
НЕРОЗКРИВНИ́Й
НЕРОЗКРИ́ТИЙ
НЕРОЗКРИ́ТІСТЬ
НЕРОЗКУ́ЩЕНИЙ
НЕРОЗЛИ́ЙВОДА
НЕРОЗЛУ́ЧНИЙ
НЕРОЗЛУ́ЧНИК
НЕРОЗЛУ́ЧНІСТЬ
НЕРОЗЛУ́ЧНО
НЕРОЗМІ́ННИЙ
НЕРОЗМІ́ННІСТЬ
НЕРОЗМІ́РЕНИЙ
НЕРОЗМІ́РЕНО
НЕРОЗМІ́РНИЙ
НЕРОЗМІ́РНІСТЬ
НЕРОЗМІ́РНО
НЕРОЗО́РАНИЙ
НЕРОЗПЕЧА́ТАНИЙ
НЕРОЗПІ́ЗНАНИЙ
НЕРОЗПІ́ЗНАНІСТЬ
НЕРОЗПОДІ́ЛЕНИЙ
НЕРОЗПОДІ́ЛЕНІСТЬ
НЕРОЗПОДІ́ЛЬНИЙ
НЕРОЗПОДІ́ЛЬНІСТЬ
НЕРОЗПОРЯ́ДЛИВИЙ
НЕРОЗПОРЯ́ДЛИВІСТЬ
НЕРОЗПОЧА́ТИЙ
НЕРОЗПРО́ДАНИЙ
НЕРОЗПУ́КЛИЙ
НЕРОЗРИ́ВНИЙ

НЕРОЗРИ́ВНІСТЬ
НЕРОЗРИ́ВНО
НЕРОЗРІ́ЗАНИЙ
НЕРОЗРІЗНЕ́ННИЙ
НЕРОЗРІЗНИ́Й
НЕРОЗРІЗНИ́МИЙ
НЕРОЗРІ́ЗНІСТЬ
НЕРОЗРО́БЛЕНИЙ
НЕРОЗРО́БЛЕНІСТЬ
НЕРОЗСІ́ДЛАНИЙ
НЕРОЗСУ́ДЛИВИЙ
НЕРОЗСУ́ДЛИВІСТЬ
НЕРОЗСУ́ДЛИВО
НЕРОЗСУ́ДНИЙ
НЕРОЗСУ́ДНІСТЬ
НЕРОЗСУ́ДНО
НЕРОЗТА́ЛИЙ
НЕРОЗТОРО́ПНИЙ
НЕРОЗТОРО́ПНІСТЬ
НЕРОЗТРА́ЧЕНИЙ
НЕРОЗТРА́ЧЕНІСТЬ
НЕРОЗТРА́ЧЕНО
НЕРОЗТЯЖНИ́Й
НЕРОЗТЯ́ЖНІСТЬ
НЕРО́ЗУМ
НЕРОЗУМІ́ННЯ
НЕРОЗУМІ́ЮЧЕ
НЕРОЗУМІ́ЮЧИЙ
НЕРОЗУ́МНИЙ
НЕРОЗУ́МНИК
НЕРОЗУ́МНІСТЬ
НЕРОЗУ́МНО
НЕРОЗЦВІ́ЛИЙ
НЕРОЗЧЕ́САНИЙ
НЕРОЗЧИ́ННИЙ
НЕРОЗЧИ́ННІСТЬ
НЕРОЗЧЛЕНО́ВАНИЙ
НЕРОЗЧЛЕНО́ВАНІСТЬ
НЕРО́Л
НЕРО́ЛІ
НЕРО́ЛІЄВИЙ
НЕ́РПА
НЕ́РПОВИЙ
НЕРПУ́ХА
НЕ́РП'ЯЧИЙ
НЕРУ́ДНИЙ
НЕРУЙНІВНИ́Й
НЕРУКОТВО́РНИЙ
НЕРУКОТВО́РНІСТЬ
НЕРУХЛИ́ВИЙ
НЕРУХЛИ́ВІСТЬ
НЕРУХО́МИЙ
НЕРУХО́МІСТЬ
НЕРУХО́МІТИ
НЕРУХО́МО
НЕ́РУШ
НЕРУ́ШЕНИЙ
НЕРУШИ́МИЙ
НЕРУШИ́МІСТЬ
НЕРУШИ́МО
НЕРУ́ШНИЙ
НЕРУ́ШНО
НЕСАМОВИ́ТИЙ
НЕСАМОВИ́ТІСТЬ
НЕСАМОВИ́ТІТИ
НЕСАМОВИ́ТО
НЕСАМОСТІ́ЙНИЙ
НЕСАМОСТІ́ЙНІСТЬ
НЕСАМОСТІ́ЙНО
НЕСАМОХІ́ДНИЙ
НЕСАМОХІ́ТЬ
НЕСАНКЦІОНО́ВАНИЙ
НЕСВІДО́МИЙ
НЕСВІДО́МІСТЬ
НЕСВІДО́МО
НЕСВІ́ЖИЙ
НЕСВІ́ЖІСТЬ
НЕСВІ́ЖО
НЕСВІ́ТСЬКИЙ
НЕСВОЄЧА́СНИЙ
НЕСВОЄЧА́СНІСТЬ
НЕСВОЄЧА́СНО
НЕСЕЗО́ННИЙ
НЕСЕЗО́ННІСТЬ
НЕ́СЕНИЙ
НЕ́СЕННЯ
НЕСЕРДИ́ТИЙ
НЕСЕРІ́ЙНИЙ
НЕСЕРІ́ЙНІСТЬ
НЕСЕРІ́ЙНО
НЕСЕРЙО́ЗНИЙ
НЕСЕРЙО́ЗНІСТЬ
НЕСЕРЙО́ЗНО
НЕСЕСЕ́Р
НЕСИ́ЛА
НЕСИ́ЛУВАНИЙ
НЕСИ́ЛУВАНО
НЕСИ́ЛЬНИЙ
НЕСИ́ЛЬНО
НЕСИМЕТРИ́ЧНИЙ
НЕСИМЕТРИ́ЧНІСТЬ
НЕСИМЕТРИ́ЧНО
НЕСИМПАТИ́ЧНИЙ
НЕСИМПАТИ́ЧНІСТЬ
НЕСИМПАТИ́ЧНО
НЕСИНХРО́ННИЙ
НЕСИНХРО́ННІСТЬ
НЕСИНХРО́ННО
НЕСИСТЕМАТИ́ЧНИЙ
НЕСИСТЕМАТИ́ЧНІСТЬ
НЕСИСТЕМАТИ́ЧНО
НЕСИСТЕ́МНИЙ
НЕСИСТЕ́МНІСТЬ
НЕСИСТЕ́МНО
НЕСИ́ТИЙ
НЕСИ́ТІСТЬ
НЕСИ́ТНИЙ
НЕСИ́ТНО
НЕСИ́ТО
НЕСИ́ТСТВО
НЕ́СІВ
НЕСІМЕ́ЙНИЙ
НЕСІ́ННЯ
НЕСІ́ЯНИЙ
НЕСКА́ЗАНИЙ
НЕСКАЗА́ННИЙ
НЕСКАЗА́ННО
НЕСКВАПЛИ́ВИЙ
НЕСКВАПЛИ́ВІСТЬ
НЕСКВАПЛИ́ВО
НЕСКВА́ПНИЙ
НЕСКВА́ПНІСТЬ
НЕСКВА́ПНО
НЕСКІ́НЧЕНИЙ
НЕСКІ́НЧЕНІСТЬ
НЕСКІНЧЕ́ННИЙ
НЕСКІНЧЕ́ННІСТЬ
НЕСКІНЧЕ́ННО
НЕСКІНЧЕННОВИ́МІРНИЙ
НЕСКЛА́ДНИЙ
НЕСКЛАДНИ́Й
НЕСКЛА́ДНІСТЬ[1]
НЕСКЛА́ДНІСТЬ[2]
НЕСКЛА́ДНО[1]
НЕСКЛА́ДНО[2]
НЕСКЛАДОВИ́Й
НЕСКО́РЕНИЙ
НЕСКО́РЕНІСТЬ
НЕСКО́РЕННЯ
НЕСКО́РЕНО
НЕСКОРИ́МИЙ
НЕСКОРИ́МІСТЬ
НЕСКОРИ́МО
НЕСКО́РО
НЕСКОРО́ТНИЙ
НЕСКОРО́ТНІСТЬ
НЕСКО́ШЕНИЙ
НЕСКРЕ́БА
НЕСКРЕ́БЕНИЙ
НЕСКРО́МНИЙ
НЕСКРО́МНІСТЬ
НЕСКРО́МНО
НЕСКУ́ТИЙ
НЕСЛА́ВА
НЕСЛА́ВИТИ
НЕСЛА́ВНИЙ
НЕСЛА́ВНО
НЕСЛОВЕ́СНИЙ
НЕСЛОВ'Я́НСЬКИЙ
НЕСЛУЖБО́ВИЙ
НЕ́СЛУХ
НЕСЛУ́ХАННЯ
НЕСЛУХНЯ́НЕЦЬ
НЕСЛУХНЯ́НИЙ

НЕСЛУХНЯ́НІСТЬ
НЕСЛУХНЯ́НКА
НЕСЛУХНЯ́НО
НЕСЛУХНЯ́НСТВО
НЕСЛУ́ШНИЙ
НЕСЛУ́ШНІСТЬ
НЕСЛУ́ШНО
НЕ́СМАК
НЕСМАЧНИ́Й
НЕСМА́ЧНО
НЕСМЕРТЕ́ЛЬНИЙ
НЕСМЕРТЕ́ЛЬНІСТЬ
НЕСМЕРТЕ́ЛЬНО
НЕСМЕ́РТНИЙ
НЕСМІ́ЛИ́ВИЙ
НЕСМІ́ЛИ́ВІСТЬ
НЕСМІ́ЛИ́ВО
НЕСМІ́ЛИЙ
НЕСМІ́ЛІСТЬ
НЕСМІ́ЛО
НЕСО́ВІСНИЙ
НЕСО́ВІСНІСТЬ
НЕСО́ВІСНО
НЕСОГІ́РШ *див.* несогі́рше
НЕСОГІ́РШЕ
НЕСОГІ́РШИЙ
НЕСОГЛА́СКА
НЕСОКРУШИ́МИЙ
НЕСО́ЛЕНИЙ
НЕСОЛІ́ДНИЙ
НЕСОЛІ́ДНІСТЬ
НЕСОЛІ́ДНО
НЕСОЛО́ДКИЙ
НЕСОЛО́ДКІСТЬ
НЕСО́ЛОДКО
НЕСОЛО́НИЙ
НЕСО́ЛОНО
НЕСО́РТНИЙ
НЕСОРТОВИ́Й
НЕСОСВІТЕ́ННИЙ
НЕСОСВІТЕ́ННІСТЬ
НЕСОСВІТЕ́ННО
НЕСОЦІАЛІСТИ́ЧНИЙ
НЕСПА́ЛЕНИЙ
НЕСПАЛЕ́ННИЙ
НЕСПАЛИ́МИЙ
НЕСПАЛИ́МІСТЬ
НЕСПА́НИЙ
НЕСПА́ННЯ́
НЕСПЕРЕ́ЧЛИ́ВИЙ
НЕСПЕРЕ́ЧЛИ́ВІСТЬ
НЕСПЕРЕ́ЧЛИ́ВО
НЕСПЕЦІАЛІЗО́ВАНИЙ
НЕСПЕЦІАЛІ́СТ
НЕСПЕЦІА́ЛЬНИЙ
НЕСПИ́НЕНИЙ
НЕСПИ́ННИЙ
НЕСПИ́ННО
НЕСПІ́ВАНИЙ
НЕСПІВЗВУ́ЧНИЙ
НЕСПІВЗВУ́ЧНІСТЬ
НЕСПІВЗВУ́ЧНО
НЕСПІВМІ́РНИЙ
НЕСПІВМІ́РНІСТЬ
НЕСПІВМІ́РНО
НЕСПІ́ЛИЙ
НЕСПІ́ЛІСТЬ
НЕ́СПІХ
НЕ́СПІХОМ
НЕСПІ́ШНИЙ
НЕСПІ́ШНІСТЬ
НЕСПІ́ШНО
НЕСПЛА́ТА
НЕСПЛА́ЧЕНИЙ
НЕСПЛЯ́ЧКА
НЕСПОВИ́ТИЙ
НЕСПОВІДИ́МИЙ
НЕСПО́ВНА́
НЕСПОДІ́ВАНИЙ
НЕСПОДІ́ВАНІСТЬ
НЕСПОДІ́ВАНКА
НЕСПОДІ́ВАНО
НЕСПОЖИ́ТИЙ
НЕСПО́КІЙ
НЕСПОКІ́ЙНИЙ
НЕСПОКІ́ЙНІСТЬ
НЕСПОКІ́ЙНО
НЕСПОКУ́ТАНИЙ
НЕСПОКУ́ТУВАНИЙ
НЕСПОКУ́ШЕНИЙ
НЕСПОЛУ́ЧНИЙ
НЕСПОЛУ́ЧНІСТЬ
НЕСПОЛУ́ЧУВАНИЙ
НЕСПОЛУ́ЧУВАНІСТЬ
НЕСПОРІ́ДНЕНИЙ
НЕСПОРІ́ДНЕНІСТЬ
НЕСПОРТИ́ВНИЙ
НЕСПОРТИ́ВНІСТЬ
НЕСПОРТИ́ВНО
НЕСПОСІ́БНИЙ
НЕСПОСІ́БНІСТЬ
НЕСПОСІ́БНО
НЕСПОСТЕРЕ́ЖЕНИЙ
НЕСПОСТЕРЕ́ЖЕНО
НЕСПОСТЕРЕ́ЖЛИВИЙ
НЕСПОСТЕРЕ́ЖЛИВІСТЬ
НЕСПОСТЕРЕ́ЖУВАНИЙ
НЕСПОСТЕРЕ́ЖУВАНІСТЬ
НЕСПОТВО́РЕНИЙ
НЕСПОТВО́РЕНІСТЬ
НЕСПОТВО́РЕНО
НЕСПРА́ВДЖЕНИЙ
НЕСПРА́ВДЖЕННЯ
НЕСПРАВЕДЛИ́ВИЙ
НЕСПРАВЕДЛИ́ВІСТЬ
НЕСПРАВЕДЛИ́ВО
НЕСПРА́ВЖНІЙ
НЕСПРА́ВЖНІСТЬ
НЕСПРА́ВЖНЬО
НЕСПРА́ВНИЙ
НЕСПРА́ВНІСТЬ
НЕСПРА́ВНО
НЕСПРАЦЬО́ВАНИЙ[1]
НЕСПРАЦЬО́ВАНИЙ[2]
НЕСПРАЦЬО́ВАНІСТЬ[1]
НЕСПРАЦЬО́ВАНІСТЬ[2]
НЕСПРИЙНЯ́ТЛИВИЙ
НЕСПРИЙНЯ́ТЛИВІСТЬ
НЕСПРИЙНЯ́ТНИЙ
НЕСПРИЙНЯ́ТНІСТЬ
НЕСПРИЙНЯТТЯ́
НЕСПРИ́ТНИЙ
НЕСПРИ́ТНІСТЬ
НЕСПРИЯ́ННЯ
НЕСПРИЯ́ТЛИВИЙ
НЕСПРИЯ́ТЛИВІСТЬ
НЕСПРИЯ́ТЛИВО
НЕСПРО́БУВАНИЙ
НЕСПРОМО́ГА
НЕСПРОМО́ЖНИЙ
НЕСПРОМО́ЖНІСТЬ
НЕСПРО́СТА
НЕСПРОСТО́ВНИЙ
НЕСПРОСТО́ВНІСТЬ
НЕСПРОСТО́ВНО
НЕСТАБІ́ЛЬНИЙ
НЕСТАБІ́ЛЬНІСТЬ
НЕСТАБІ́ЛЬНО
НЕСТА́К
НЕСТА́ЛИЙ
НЕСТА́ЛІСТЬ
НЕСТАНДА́РТ
НЕСТАНДА́РТНИЙ
НЕСТАНДА́РТНІСТЬ
НЕСТАНДА́РТНО
НЕСТАРИ́Й
НЕСТАРІ́ЮЧИЙ
НЕСТАТЕ́ВИЙ
НЕСТАТЕ́ЧНИЙ
НЕСТАТЕ́ЧНІСТЬ
НЕСТАТЕ́ЧНО
НЕСТА́ТКИ
НЕСТА́ТОК *див.* неста́тки
НЕСТАТУ́ТНИЙ
НЕСТАТУ́ТНІСТЬ
НЕСТАЦІОНА́РНИЙ
НЕСТАЦІОНА́РНО
НЕСТА́ЧА
НЕСТЕЛЕ́ПА
НЕСТЕМЕ́ННЕ *див.* нестеме́нно
НЕСТЕМЕ́ННИЙ
НЕСТЕМЕ́ННО
НЕСТЕ́ПНИЙ
НЕСТЕРИ́ЛЬНИЙ

НЕСТЕРИ́ЛЬНІСТЬ
НЕСТЕ́РП
НЕСТЕРПИ́МИЙ
НЕСТЕРПИ́МІСТЬ
НЕСТЕРПИ́МО
НЕСТЕ́РПНИЙ
НЕСТЕ́РПНІСТЬ
НЕСТЕ́РПНО
НЕСТЕРПУ́ЧЕ
НЕСТЕРПУ́ЧИЙ
НЕСТЕРПУ́ЧІСТЬ
НЕСТЕРПУ́ЧО *див.* нестерпу́че
НЕСТЕ́РТИЙ
НЕСТИ́
НЕСТИ́ГЛИЙ
НЕСТИ́ГЛІСТЬ
НЕСТИКУВА́ННЯ
НЕСТИ́СЛИВИЙ
НЕСТИ́СЛИВІСТЬ
НЕСТИ́СЯ
НЕСТИТЕРАПІ́Я
НЕСТИХА́ЮЧИЙ
НЕСТІАТРІ́Я
НЕСТІЙКИ́Й
НЕСТІ́ЙКІСТЬ
НЕСТІ́ЙКО
НЕСТРАШНИ́Й
НЕСТРИ́ЖЕНИЙ
НЕСТРИ́МАНИЙ
НЕСТРИ́МАНІСТЬ
НЕСТРИ́МАНО
НЕСТРИ́МНИЙ
НЕСТРИ́МНІСТЬ
НЕСТРИ́МНО
НЕСТРИ́МУВАНИЙ
НЕСТРОЙОВИ́Й
НЕСТРОЙОВИ́К
НЕСТРУ́ГАНИЙ
НЕСТРУКТУРО́ВАНИЙ
НЕСТРУКТУРО́ВАНІСТЬ
НЕСТРУНКИ́Й
НЕСТРУ́НКО
НЕ́СТЯМ
НЕСТЯ́МА
НЕСТЯМЕ́ННИЙ
НЕСТЯ́МИТИСЯ
НЕСТЯ́МКА
НЕСТЯ́МНИЙ
НЕСТЯ́МНІСТЬ
НЕСТЯ́МНО
НЕСТЯ́МОК
НЕСУВО́РИЙ
НЕСУ́ДЖЕНИЙ
НЕСУДИ́МИЙ
НЕСУДИ́МІСТЬ
НЕСУДНИ́Й
НЕСУДНОПЛА́ВНИЙ
НЕСУДНОПЛА́ВНІСТЬ
НЕСУДОВИ́Й
НЕСУ́ЄТНИЙ
НЕСУМІ́ЖНИЙ
НЕСУМІ́ЖНІСТЬ
НЕСУМІ́ЖНО
НЕСУМІ́РНИЙ
НЕСУМІ́РНІСТЬ
НЕСУМІ́РНО
НЕСУМІ́СНИЙ
НЕСУМІ́СНІСТЬ
НЕСУМІ́СНО
НЕСУМЛІ́ННИЙ
НЕСУМЛІ́ННІСТЬ
НЕСУМЛІ́ННО
НЕСУ́Н
НЕСУПЕРЕ́ЧЛИВИЙ
НЕСУПЕРЕ́ЧЛИВІСТЬ
НЕСУПЕРЕ́ЧЛИВО
НЕСУСВІ́ТНИЙ
НЕСУСВІ́ТНІЙ *див.* несусві́тний
НЕСУСВІ́ТНІСТЬ
НЕСУТТЄ́ВИЙ
НЕСУТТЄ́ВІСТЬ
НЕСУТТЄ́ВО
НЕСУЧА́СНИЙ
НЕСУЧА́СНІСТЬ
НЕСУЧА́СНО
НЕСУ́ЧИЙ[1]
НЕСУ́ЧИЙ[2]
НЕСУ́ЧІСТЬ
НЕСУ́ЧКА
НЕСУ́ЩИЙ
НЕСФОРМО́ВАНИЙ
НЕСФОРМО́ВАНІСТЬ
НЕСХВА́ЛЕННЯ
НЕСХВА́ЛЬНИЙ
НЕСХВА́ЛЬНО
НЕСХИ́БНИЙ
НЕСХИ́БНІСТЬ
НЕСХИ́БНО
НЕСХИ́ЛЬНИЙ
НЕСХИ́ЛЬНІСТЬ
НЕСХИ́ТНИЙ
НЕСХИ́ТНІСТЬ
НЕСХИ́ТНО
НЕСХО́ДЖЕНИЙ
НЕСХОДИ́МИЙ
НЕСХО́ЖИЙ
НЕСХО́ЖІСТЬ
НЕСХРЕ́ЩУВАНІСТЬ
НЕСЬОГОСВІ́ТНІЙ
НЕТА́ЄНИЙ
НЕТАКТО́ВНИЙ
НЕТАКТО́ВНІСТЬ
НЕТАКТО́ВНО
НЕТАЛА́Н
НЕТАЛАНОВИ́ТИЙ
НЕТАЛАНОВИ́ТІСТЬ
НЕТАЛАНОВИ́ТО
НЕТА́НУЧИЙ
НЕТБО́Л
НЕТБУ́К
НЕТВЕРДИ́Й
НЕТВЕ́РДІСТЬ
НЕТВЕ́РДО
НЕТВЕРЕ́ЗИЙ
НЕТВЕРЕ́ЗІСТЬ
НЕТВЕРЕ́ЗО
НЕТВО́РЧИЙ
НЕ́ТЕЛЬ
НЕТЕРМІНОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕТЕРПЕЛИ́ВИЙ
НЕТЕРПЕЛИ́ВИТИ
НЕТЕРПЕЛИ́ВИТИСЯ
НЕТЕРПЕЛИ́ВІСТЬ
НЕТЕРПЕЛИ́ВО
НЕТЕРПЕ́ЦЬ
НЕТЕРПИ́МИЙ
НЕТЕРПИ́МІСТЬ
НЕТЕРПИ́МО
НЕТЕРПІ́Й
НЕТЕРПІ́ННЯ
НЕТЕРПЛИ́ВИЙ
НЕТЕРПЛИ́ВІСТЬ
НЕТЕРПЛИ́ВО
НЕТЕРПЛЯ́ЧЕ
НЕТЕРПЛЯ́ЧИЙ
НЕТЕРПЛЯ́ЧІСТЬ
НЕТЕРПЛЯ́ЧКА
НЕТЕ́САНИЙ
НЕ́ТЕЧ
НЕТЕ́ЧА[1] *див.* не́теч
НЕТЕ́ЧА[2]
НЕТИ́КАНИЙ
НЕТИНЬКО́ВАНИЙ
НЕТИПО́ВИЙ
НЕТИПО́ВІСТЬ
НЕТИПО́ВО
НЕТИТУЛО́ВАНИЙ
НЕТІЛЕ́СНИЙ
НЕТІ́ЛЬНА
НЕТІ́ПАНКА
НЕТІПА́ХА
НЕТКА́НИЙ
НЕТКА́ХА
НЕТЛІ́ННИЙ
НЕТЛІ́ННІСТЬ
НЕТЛІ́ННО
НЕТЛІ́ННЯ
НЕ́ТЛЯ
НЕТОВАРИ́СЬКИЙ
НЕТОВАРИ́СЬКІСТЬ
НЕТОВА́РНИЙ
НЕТОВСТИ́Й
НЕТОЛЕРА́НТНИЙ
НЕТОЛЕРА́НТНІСТЬ

НЕТОЛЕРА́НТНО
НЕТОЛЕРА́НЦІЯ
НЕТОПИ́Р
НЕТОПКИ́Й
НЕТО́ПЛЕНИЙ
НЕТО́ПТАНИЙ
НЕТО́РКАНИЙ
НЕТО́РКАНІСТЬ
НЕТО́РКАНО
НЕТО́РКНУТИЙ
НЕТОТО́ЖНИЙ
НЕТОТО́ЖНІСТЬ
НЕТО́ЧНИЙ
НЕТО́ЧНІСТЬ
НЕТО́ЧНО
НЕТРА́ВЛЕННЯ
НЕТРАДИЦІ́ЙНИЙ
НЕТРАДИЦІ́ЙНІСТЬ
НЕТРАДИЦІ́ЙНО
НЕТРАНСПОРТА́БЕЛЬНИЙ
НЕТРАНСПОРТА́БЕЛЬНІСТЬ
НЕТРЕ́БА
НЕТРИВА́ЛИЙ
НЕТРИВА́ЛІСТЬ
НЕТРИВІА́ЛЬНИЙ
НЕТРИВІА́ЛЬНІСТЬ
НЕТРИВІА́ЛЬНО
НЕТРИВКИ́Й
НЕТРИ́ВКІСТЬ
НЕТРИ́ВКО
НЕТРИ́ВНИ́Й
НЕТРИМА́ННЯ
НЕ́ТРИЩА
НЕ́ТРІ
НЕТРУДНИ́Й
НЕТРУ́ДНО
НЕТРУДОВИ́Й
НЕТРУДЯ́ЩИЙ
НЕ́ТРЯНИЙ
НЕ́ТТО
НЕТУТЕ́ШНІЙ
НЕТУТЕ́ШНІСТЬ
НЕТУТЕ́ШНЬО
НЕТЬОПУ́ХА
НЕТЯ́ГА
НЕТЯ́ЗЬКИЙ
НЕ́ТЯМ
НЕТЯ́МА
НЕТЯ́МИТИСЯ
НЕ́ТЯМКИ
НЕТЯМКИ́Й
НЕТЯ́МКІСТЬ
НЕТЯМКОВИ́ТИЙ
НЕТЯМКОВИ́ТІСТЬ
НЕТЯМКОВИ́ТО
НЕТЯМНИ́Й
НЕТЯ́МНІСТЬ
НЕТЯ́МНО
НЕТЯМОВИ́ТИЙ
НЕТЯМОВИ́ТІСТЬ
НЕТЯМОВИ́ТО
НЕТЯМУ́ХА
НЕТЯМУ́ЧИЙ *див.* нетяму́щий
НЕТЯМУ́ЧІСТЬ
НЕТЯМУ́ЩИЙ
НЕТЯМУ́ЩІСТЬ
НЕУБИ́ТИЙ *див.* невби́тий
НЕУВА́ГА
НЕУВА́ЖЛИВИЙ
НЕУВА́ЖЛИВІСТЬ
НЕУВА́ЖЛИВО
НЕУВА́ЖНИЙ
НЕУВА́ЖНІСТЬ
НЕУВА́ЖНО
НЕУВ'Я́ДНИЙ
НЕУВ'Я́ЗКА
НЕУГА́ВНИЙ
НЕУГА́ВНО
НЕУГІ́ДДЯ *див.* невгі́ддя
НЕУГНО́ЄНИЙ
НЕУГО́ВКАНИЙ *див.* невго́вканий
НЕУГО́ДНИЙ
НЕУГО́ДНО
НЕУДА́ВАНИЙ *див.* невда́ваний
НЕУДА́ВАНО *див.* невда́вано
НЕУДО́БРЕНИЙ
НЕУДОСКОНА́ЛЕНИЙ
НЕУДОСКОНА́ЛЕНІСТЬ
НЕУЖИ́ТОК[2]
НЕУЖИ́ТОК[1] *див.* невжи́ток
НЕУЗГО́ДЖЕНИЙ
НЕУЗГО́ДЖЕНІСТЬ
НЕУЗГО́ДЖЕННЯ
НЕУЗГО́ДЖЕНО
НЕ́УК
НЕУ́КИЙ
НЕУКРИ́ТИЙ *див.* невкри́тий
НЕУЛО́ВНИЙ *див.* невло́вний
НЕУМИ́ВАНИЙ *див.* невми́ваний
НЕУМИ́СНЕ *див.* невми́сне
НЕУМИ́СНИЙ *див.* невми́сний
НЕУМИ́СНІСТЬ *див.* невми́сність
НЕУМИ́СНО *див.* невми́сно
НЕУМИ́ТИЙ *див.* невми́тий
НЕУМІ́ЛИЙ *див.* невмі́лий
НЕУМІ́ЛІСТЬ *див.* невмі́лість
НЕУМІ́ЛО *див.* невмі́ло
НЕУМІ́ННЯ *див.* невмі́ння
НЕУМОТИВО́ВАНИЙ *див.* невмотиво́ваний
НЕУМОТИВО́ВАНІСТЬ *див.* невмотиво́ваність
НЕУМОТИВО́ВАНО *див.* невмотиво́вано
НЕУНИКНЕ́ННИЙ
НЕУНИКНЕ́ННІСТЬ
НЕУНИКНЕ́ННО
НЕУНИ́КНИЙ
НЕУНИ́КНІСТЬ
НЕУНИ́КНО
НЕУПЕРЕ́ДЖЕНИЙ
НЕУПЕРЕ́ДЖЕНІСТЬ
НЕУПЕРЕ́ДЖЕНО
НЕУПИ́ННИЙ *див.* невпи́нний
НЕУПИ́ННІСТЬ *див.* невпи́нність
НЕУПИ́ННО *див.* невпи́нно
НЕУПРА́ВКА *див.* невпра́вка
НЕУРО́ЧНИЙ
НЕУРЯДО́ВИЙ
НЕУСВІДО́МЛЕНИЙ
НЕУСВІДО́МЛЕНІСТЬ
НЕУСВІДО́МЛЕННЯ
НЕУСВІДО́МЛЕНО
НЕУСВІДО́МЛЮВАНИЙ
НЕУСИ́ПНИЙ *див.* невси́пний
НЕУСИ́ПНІСТЬ *див.* невси́пність
НЕУСИ́ПНО *див.* невси́пно
НЕУ́СПІХ
НЕУСПІ́ШНИЙ
НЕУСПІ́ШНІСТЬ
НЕУСТА́ЛЕНИЙ
НЕУСТА́ЛЕНІСТЬ
НЕУСТА́ННИЙ
НЕУСТА́ННО
НЕУСТАНО́ВЛЕНИЙ *див.* невстано́влений
НЕУСТО́ЙКА
НЕУСУВНИ́Й
НЕУТЕ́РТИЙ *див.* невте́ртий
НЕУТІ́ШНИЙ *див.* невті́шний
НЕУТІ́ШНО *див.* невті́шно
НЕУТОЛЕ́ННИЙ *див.* невтоле́нний
НЕУТОЛЕ́ННІСТЬ *див.* невтоле́нність
НЕУТОЛИ́МИЙ *див.* невтоли́мий
НЕУТО́МНИЙ *див.* невто́мний
НЕУТО́МНО *див.* невто́мно
НЕУТОРО́ВАНИЙ *див.* невторо́ваний
НЕУХИ́ЛЬНИЙ
НЕУХИ́ЛЬНІСТЬ
НЕУХИ́ЛЬНО
НЕ́УЦТВО
НЕ́УЦЬКИЙ
НЕУ́ЧАСТЬ
НЕУЧЕ́НИЙ *див.* невче́ний
НЕУЧЕ́ННЯ *див.* невче́ння
НЕУШКО́ДЖЕНИЙ
НЕУШКО́ДЖЕНІСТЬ
НЕФ
НЕФАРБО́ВАНИЙ
НЕФАХІВЕ́ЦЬ
НЕФАХОВИ́Й
НЕФАХО́ВІСТЬ
НЕФЕЛІ́Н
НЕФЕЛІ́НОВИЙ

НЕФЕЛО́МЕТР
НЕФЕЛОМЕ́ТРІЯ
НЕФЕРМЕНТО́ВАНИЙ
НЕФІЗИ́ЧНИЙ
НЕФІНА́НСОВИЙ
НЕФОРЕ́МНИЙ
НЕФОРМА́Л
НЕФОРМА́ЛКА
НЕФОРМА́ЛЬНИЙ
НЕФОРМА́ЛЬНІСТЬ
НЕФОРМА́ЛЬНО
НЕФОРМА́Т
НЕФОРМА́ТНИЙ
НЕФРЕКТОМІ́Я
НЕФРИ́ДІЇ
НЕФРИ́ДІЙ *див.* нефри́дії
НЕФРИ́Т[1]
НЕФРИ́Т[2]
НЕФРИ́ТОВИЙ
НЕФРОБЛАСТО́МА
НЕФРО́З
НЕФРО́ЛОГ
НЕФРОЛОГІ́ЧНИЙ
НЕФРОЛО́ГІЯ
НЕФРО́Н
НЕХ[1] *див.* неха́й[1]
НЕХ[2] *див.* неха́й[2]
НЕХАЗЯЙНОВИ́ТИЙ
НЕХАЗЯЙНОВИ́ТІСТЬ
НЕХАЗЯЙНОВИ́ТО
НЕХА́Й[1]
НЕХА́Й[2]
НЕХАПЛИ́ВИЙ
НЕХАПЛИ́ВО
НЕХАРАКТЕ́РНИЙ
НЕХАРАКТЕ́РНО
НЕХАРАПУ́ТНИЙ
НЕХА́РНИЙ
НЕХА́РНІСТЬ
НЕХА́РНО
НЕХА́ЯТИ
НЕХВА́ТКА
НЕ́ХВОРОЩ
НЕ́ХВОРОЩА *див.* не́хворощ
НЕХИ́БНИЙ
НЕХИ́БНО
НЕХИ́ТРИЙ
НЕХИ́ТРІСТЬ
НЕХИ́ТРО
НЕХИТРОМУ́ДРИЙ
НЕ́ХІТЬ
НЕХЛЮ́Й
НЕХЛЮ́ЙКА
НЕХЛЮ́ЙНИЙ
НЕХЛЮ́ЙСТВО
НЕХЛЮ́ЙСТВУВАТИ
НЕХЛЮ́ЙСЬКИЙ
НЕХЛЮ́Я
НЕХО́ДЖЕНИЙ
НЕХОДОВИ́Й
НЕХО́РОШЕ
НЕХОРО́ШИЙ
НЕ́ХОТЯ
НЕХОТЯЧИ́
НЕ́ХОЧУ
НЕХРЕ́ЩЕ́НИЙ
НЕ́ХРИСТ
НЕХРИСТИЯ́НИН
НЕХРИСТИЯ́НКА
НЕХРИСТИЯ́НСТВО
НЕХРИСТИЯ́НСЬКИЙ
НЕХТО́ЛИЦЯ
НЕ́ХТУВАННЯ
НЕ́ХТУВАТИ
НЕ́ХТУВАТИСЯ
НЕХУДО́ЖНІЙ
НЕХУДО́ЖНЬО
НЕЦВІ́ЧЕНИЙ
НЕЦЕНЗУ́РНИЙ
НЕЦЕНЗУ́РНІСТЬ
НЕЦЕНЗУ́РНО
НЕЦЕРЕМО́ННИЙ
НЕЦЕРЕМО́ННІСТЬ
НЕЦЕРЕМО́ННО
НЕЦЕРКО́ВНИЙ
НЕЦІКА́ВИЙ
НЕЦІКА́ВІСТЬ
НЕЦІКА́ВО
НЕЦІЛО́ВАНИЙ
НЕ́ЦКЕ
НЕЦНО́ТА
НЕ́ЦЬКИ
НЕЧА́СТИЙ
НЕЧА́СТО
НЕЧЕ́МА
НЕЧЕ́МНИЙ
НЕЧЕ́МНІСТЬ
НЕЧЕ́МНО
НЕЧЕПУ́РА
НЕЧЕПУРНИ́Й
НЕЧЕ́ПУРНІСТЬ
НЕЧЕ́ПУРНО
НЕЧЕПУРУ́ХА
НЕЧЕ́САНИЙ
НЕЧЕ́СНИЙ
НЕЧЕ́СНІСТЬ
НЕЧЕ́СНО
НЕЧЕСТИ́ВЕЦЬ
НЕЧЕСТИ́ВИЙ
НЕЧЕСТИ́ВИЦЯ
НЕЧЕСТИ́ВІСТЬ
НЕЧЕСТИ́ВО
НЕ́ЧЕСТЬ
НЕЧЕ́СТЯ
НЕЧИСЛЕ́ННИЙ
НЕЧИСЛЕ́ННІСТЬ
НЕЧИ́СТИЙ
НЕЧИ́СТІСТЬ
НЕЧИ́СТО
НЕЧИСТОКРО́ВНИЙ
НЕЧИСТОПОРІ́ДНИЙ *див.* нечистопоро́дний
НЕЧИСТОПОРО́ДНИЙ
НЕЧИСТОТА́
НЕ́ЧИСТЬ
НЕЧИТА́БЕЛЬНИЙ
НЕЧИ́ЩЕНИЙ
НЕ́ЧІТ
НЕЧІТКИ́Й
НЕЧІ́ТКІСТЬ
НЕЧІ́ТКО
НЕЧЛЕ́ННИЙ
НЕЧЛЕНОПОДІ́ЛЬНИЙ
НЕЧЛЕНОРОЗДІ́ЛЬНИЙ
НЕЧЛЕНОРОЗДІ́ЛЬНІСТЬ
НЕЧЛЕНОРОЗДІ́ЛЬНО
НЕЧОЛОВІ́ЧИЙ
НЕЧО́ПИТИ
НЕЧОРНОЗЕ́МНИЙ
НЕЧОРНОЗЕ́М'Я
НЕЧО́СА
НЕЧУ́ВАНИЙ
НЕЧУ́ВАНІСТЬ
НЕЧУ́ВАНО
НЕЧУЙВІ́ТЕР
НЕЧУ́ЙНИЙ
НЕЧУ́ЙНІСТЬ
НЕЧУ́ЙНО
НЕЧУ́ЛИЙ
НЕЧУ́ЛІСТЬ
НЕЧУ́ЛО
НЕЧУПА́ЙДА
НЕЧУПА́ЙЛО
НЕЧУПА́РА
НЕЧУПА́РНИЙ
НЕЧУПА́РНІСТЬ
НЕЧУПА́РНО
НЕЧУ́ТИЙ
НЕЧУТКИ́Й
НЕЧУ́ТКІСТЬ
НЕЧУ́ТКО
НЕЧУТЛИ́ВИЙ
НЕЧУТЛИ́ВІСТЬ
НЕЧУТЛИ́ВО
НЕЧУ́ТНИЙ
НЕЧУ́ТНО
НЕШАБЛО́ННИЙ
НЕШАБЛО́ННІСТЬ
НЕШАБЛО́ННО
НЕШАБЛОНО́ВИЙ
НЕШАНОБЛИ́ВИЙ
НЕШАНОБЛИ́ВІСТЬ
НЕШАНОБЛИ́ВО
НЕШАНО́ВАНИЙ

НЕШВИДКИ́Й
НЕШВИ́ДКО
НЕШЕРЕТО́ВАНИЙ
НЕШИРО́КИЙ
НЕШИ́РОКО
НЕШКІДЛИ́ВИЙ
НЕШКІДЛИ́ВІСТЬ
НЕШКІДЛИ́ВО
НЕШЛЮ́БНИЙ
НЕШЛЯХЕ́ТНИЙ
НЕШЛЯХЕ́ТНІСТЬ
НЕШЛЯХЕ́ТНО
НЕШПЕ́ТНИЙ
НЕШПЕ́ТНО
НЕШТА́ТНИЙ
НЕШТУ́ЧНИЙ
НЕШТУ́ЧНІСТЬ
НЕШТУ́ЧНО
НЕЩАДИ́М
НЕЩАДИ́МИЙ
НЕЩАДИ́МІСТЬ
НЕЩАДИ́МО
НЕЩА́ДНИЙ
НЕЩА́ДНІСТЬ
НЕЩА́ДНО
НЕЩАСЛИ́ВЕЦЬ
НЕЩАСЛИ́ВИЙ
НЕЩАСЛИ́ВИТИ
НЕЩАСЛИ́ВИЦЯ
НЕЩАСЛИ́ВО
НЕЩА́СНИЙ
НЕЩА́СНИК
НЕЩА́СНИЦЯ
НЕЩА́СНО
НЕЩА́СТЯ
НЕЩИ́РЕ *див.* нещи́ро
НЕЩИ́РИЙ
НЕЩИ́РІСТЬ
НЕЩИ́РО
НЕЩІ́ЛЬНИЙ
НЕЩІ́ЛЬНІСТЬ
НЕЩІ́ЛЬНО
НЕЩОДА́ВНІЙ
НЕЩОДА́ВНО
НЕЩОДЕ́ННИЙ
НЕЯ́ВКА
НЕЯ́ВНИЙ
НЕЯ́ВНО
НЕЯ́ДЕРНИЙ
НЕЯКИ́ЙСЬ
НЕЯ́КІСНИЙ
НЕЯ́КІСНІСТЬ
НЕЯ́КІСНО
НЕЯСКРА́ВИЙ
НЕЯСКРА́ВО
НЕЯСНИ́Й
НЕЯ́СНІСТЬ
НЕЯ́СНО
НИ́ВА
НИ́ВКА
НИ́В'Я
НИ́ДІННЯ
НИ́ДІТИ
НИ́ЖНИК
НИЖНИ́К
НИ́ЖНИЦЯ
НИ́ЖНІЙ
НИЖНЬО...
НИЖНЬОКРЕ́ЙДОВИЙ
НИЖНЬОКРЕЙДЯНИ́Й
НИЖНЬОЛУ́ЖИЦЬКИЙ
НИЖНЬОНІМЕ́ЦЬКИЙ
НИЖНЬОЩЕ́ЛЕПНИЙ
НИЖНЬОЩЕ́ЛЕПОВИЙ
НИЖНЯ́К
НИ́ЖЧАТИ
НИ́ЖЧЕ
НИЖЧЕ...
НИЖЧЕВИ́КЛАДЕНИЙ
НИЖЧЕЗАЗНА́ЧЕНИЙ
НИЖЧЕНАВЕ́ДЕНИЙ
НИЖЧЕПО́ДАНИЙ
НИЖЧЕСКА́ЗАНИЙ
НИ́ЖЧИЙ
НИ́ЖЧІСТЬ
НИЗ
НИЗА́ЛЬНИЙ
НИЗА́ЛЬНИК
НИЗА́ЛЬНИЦЯ
НИ́ЗАНИЙ
НИЗА́ННЯ
НИЗА́ТИ
НИЗА́ТИСЯ
НИЗЕ́НЬКИЙ
НИЗЕ́НЬКО
НИЗЕ́СЕНЬКИЙ
НИЗЕ́СЕНЬКО
НИЗИНА́
НИЗИ́НКА
НИЗИ́ННИЙ
НИ́ЗИТИ
НИЗІЙТИ́
НИ́ЗКА
НИЗО́ВЕ́ЦЬ
НИЗОВИ́Й
НИЗОВИ́К
НИЗОВИНА́
НИЗОВИ́ННИЙ
НИЗО́ВКА
НИЗО́В'Я
НИ́ЗОМ
НИЗО́ТА
НИ́ЗОЧКА
НИЗХІДНИ́Й
НИЗЬ
НИЗЬКИ́Й
НИ́ЗЬКІСТЬ
НИ́ЗЬКО
НИЗЬКО...
НИЗЬКОАКТИ́ВНИЙ
НИЗЬКОБРО́ВИЙ
НИЗЬКОБЮДЖЕ́ТНИЙ
НИЗЬКОВО́ЛЬТНИЙ
НИЗЬКОГІ́РНИЙ
НИЗЬКОГІ́Р'Я
НИЗЬКОДІ́Л
НИЗЬКОДОХІ́ДНИЙ
НИЗЬКОЕФЕКТИ́ВНИЙ
НИЗЬКОЗБАГА́ЧЕНИЙ
НИЗЬКОЗО́РИЙ
НИЗЬКОІНТЕНСИ́ВНИЙ
НИЗЬКОКАЛОРІ́ЙНИЙ
НИЗЬКОКАЛОРІ́ЙНІСТЬ
НИЗЬКОКАЛОРІ́ЙНО
НИЗЬКОКВАЛІФІКО́ВАНИЙ
НИЗЬКОКИПЛЯ́ЧИЙ
НИЗЬКОКОНЦЕНТРО́ВАНИЙ
НИЗЬКОЛЕГО́ВАНИЙ
НИЗЬКОЛІКВІ́ДНИЙ
НИЗЬКОЛІ́ССЯ
НИЗЬКОЛО́БИЙ
НИЗЬКОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
НИЗЬКООБОРО́ТНИЙ
НИЗЬКОО́КИЙ
НИЗЬКОО́КІСТЬ
НИЗЬКООКТА́НОВИЙ
НИЗЬКООПЛА́ЧУВАНИЙ
НИЗЬКОПЛАВКИ́Й
НИЗЬКОПОВЕРХО́ВИЙ
НИЗЬКОПОКЛО́ННИЙ
НИЗЬКОПОКЛО́ННИК
НИЗЬКОПОКЛО́ННИЦТВО
НИЗЬКОПОКЛО́ННИЦЬКИЙ
НИЗЬКОПОКЛО́ННИЦЯ
НИЗЬКОПОКЛО́ННИЧАТИ
НИЗЬКОПОКЛО́ННО
НИЗЬКОПОКЛО́НСТВО
НИЗЬКОПРИБУТКО́ВИЙ
НИЗЬКОПРО́БНИЙ
НИЗЬКОПРО́БНІСТЬ
НИЗЬКОПРО́БНО
НИЗЬКОПРОДУКТИ́ВНИЙ
НИЗЬКОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ
НИЗЬКОРО́СЛИЙ
НИЗЬКОРО́СЛІСТЬ
НИЗЬКОСО́РТНИЙ
НИЗЬКОСО́РТНІСТЬ
НИЗЬКОСТЕ́БЛИЙ
НИЗЬКОСТЕ́БЛИЦЯ
НИЗЬКОТЕМПЕРАТУ́РНИЙ
НИЗЬКОХМА́РНИЙ
НИЗЬКОХМА́Р'Я
НИЗЬКОХУДО́ЖНІЙ
НИЗЬКОЧАСТО́ТНИЙ

НИЗЬКОЧО́ЛИЙ
НИЗЬКОШВИ́ДКІСНИЙ
НИЗЬКОШТА́МБОВИЙ
НИЗЬКОЯ́КІСНИЙ
НИЗЬКУВА́ТИЙ
НИЗЯ́НИН
НИК
НИКА́ННЯ
НИКА́ТИ
НИ́КАТИСЯ
НИ́КЛИЙ
НИ́КНУТИ[1]
НИ́КНУТИ[2]
НИКНУ́ТИ
НИ́КОНИ
НИ́НІ
НИ́НІКА *див.* ни́ньки
НИ́НІШНІЙ
НИ́НЬКА *див.* ни́ньки
НИ́НЬКИ
НИ́ПАТИ
НИРЕ́ЦЬ
НИ́РКА *див.* ни́рки́
НИ́РКИ́
НИРКОВИ́Й[1]
НИРКОВИ́Й[2]
НИРКОВОКАМ'ЯНИ́Й
НИРКОПОДІ́БНИЙ
НИРНУ́ТИ
НИРО́К
НИРЦЕ́М
НИРЯ́ННЯ
НИРЯ́ТИ
НИСПО́СЛАНИЙ
НИСПОСЛА́ТИ
НИ́ТИ
НИ́ТИК
НИ́ТИТИСЯ
НИ́ТКА
НИТКА́Р
НИТКА́РКА
НИТКОВИ́Й
НИТКОЗШИВА́ЛЬНИЙ
НИТКОПЛУ́Т
НИТКОПОДІ́БНИЙ
НИТКУВА́ТИЙ
НИТО́ТА
НИ́ТОЧКА
НИТТЯ́
НИ́ТТЯ
НИТЧА́СТИЙ
НИТЬ
НИ́ТЯНИЙ
НИЦА́К
НИ́ЦИЙ
НИ́ЦІСТЬ
НИ́ЦО
НИЦЬ
НИ́ЦЬМА
НИЧ
НИ́ЧКА
НИЧКО́М
НИ́ШКАВКА
НИ́ШКЛИЙ
НИ́ШКЛО
НИ́ШКНУТИ
НИ́ШКОМ
НИ́ШКОМ-ТИ́ШКОМ
НИ́ШПОРЕННЯ
НИ́ШПОРИТИ
НИ́ШПОРКА
НИ́ЩЕНИЙ
НИ́ЩЕННЯ
НИ́ЩЕЧКОМ
НИ́ЩИЙ
НИЩИ́ТЕЛЬ
НИЩИ́ТЕЛЬКА
НИ́ЩИТИ
НИ́ЩИТИСЯ
НИЩІВНИ́Й
НИЩІ́ВНІСТЬ
НИЩІ́ВНО
НИ́ЮЧИЙ
НІ[1]
НІ[2]
НІ[3]
НІАЦИ́Н
НІАЦИНАМІ́Д
НІ́БИ[1]
НІ́БИ[2]
НІ́БИТО[1]
НІ́БИТО[2]
НІВ
НІВА́ЛЬНИЙ
НІВА́ЦІЯ
НІВЕЛІ́Р
НІВЕЛІ́РНИЙ
НІВЕЛЬО́ВАНИЙ
НІВЕЛЮВА́ЛЬНИЙ
НІВЕЛЮВА́ЛЬНИК
НІВЕЛЮВА́ЛЬНИЦЯ
НІВЕЛЮВА́ННЯ
НІВЕЛЮВА́ТИ
НІВЕЛЮВА́ТИСЯ
НІВЕЛЯ́ЦІЯ
НІ́ВЕЧЕННЯ
НІ́ВЕЧИТИ
НІ́ВЕЧИТИСЯ
НІ́ВІДКИ
НІВІ́ДКИ
НІ́ВІДКІЛЬ *див.* ні́відкіля
НІВІДКІ́ЛЬ *див.* нівідкіля́
НІ́ВІДКІЛЯ
НІВІДКІЛЯ́
НІВО́З
НІВРО́КУ
НІВХ *див.* ні́вхи
НІ́ВХИ
НІ́ВХКА *див.* ні́вхи
НІ́ВХСЬКИЙ
НІ́ГДЕ
НІГДЕ́ *див.* ніде́
НІ́ГДИ
НІ́ГЕРЕЦЬ *див.* ні́герці
НІГЕРІ́ЄЦЬ *див.* нігері́йці
НІГЕРІ́ЙКА *див.* нігері́йці
НІГЕРІ́ЙСЬКИЙ
НІГЕРІ́ЙЦІ
НІ́ГЕРСЬКИЙ
НІ́ГЕРЦІ
НІГІЛІ́ЗМ
НІГІЛІ́СТ
НІГІЛІСТИ́ЧНИЙ
НІГІЛІСТИ́ЧНО
НІГІЛІ́СТКА
НІГІЛІ́СТСЬКИЙ
НІ́ГОТЬ
НІГРОЗИ́Н
НІГРОЗИ́НОВИЙ
НІГРО́Л
НІГРО́ЛОВИЙ
НІГРОСПОРО́З
НІГТЕЇ́ДА
НІ́ГТИК
НІГТЬОВИ́Й
НІГТЬОЇ́ДА *див.* нігтеї́да
НІ́ДЕ
НІДЕ́
НІДЕРЛА́НДЕЦЬ *див.* нідерла́ндці
НІДЕРЛА́НДКА *див.* нідерла́ндці
НІДЕРЛА́НДСЬКИЙ
НІДЕРЛА́НДЦІ
НІЖ[1]
НІЖ[2]
НІ́ЖЕ[1]
НІ́ЖЕ[2]
НІЖЕ́-НІ
НІ́ЖЕННЯ
НІ́ЖЕНЬКА
НІ́ЖЕЧКА
НІ́ЖИТИ
НІ́ЖИТИСЯ
НІ́ЖКА
НІ́ЖНИЙ
НІ́ЖНІСТЬ
НІЖНІ́ШАТИ
НІ́ЖНО
НІЖНО...
НІЖНОЛИ́ЦИЙ
НІЖНОТО́ННИЙ
НІЖНОШКІ́РИЙ
НІЗА́ЩО
НІ́ЗВІДКИ
НІЗВІ́ДКИ

НІЗВІДКІЛЬ *див.* нізвідкіля
НІЗВІДКІЛЬ *див.* нізвідкіля́
НІЗВІДКІЛЯ
НІЗВІДКІЛЯ́
НІЗДРІ
НІЗДРУВА́ТИЙ *див.* ніздрюва́тий
НІЗДРУВА́ТІСТЬ *див.* ніздрюва́тість
НІЗДРЮВА́ТИЙ
НІЗДРЮВА́ТІСТЬ
НІЗДРЯ *див.* ніздрі
НІЗДРЯНИ́Й
НІЗДРЯ́СТИЙ
НІЗІНЕ́
НІЗЧИ́МНИЙ
НІЗЧИ́МНІЙ *див.* нізчи́мний
НІК
НІКА́Б
НІКАРАГУА́НЕЦЬ *див.* нікарагуа́нці
НІКАРАГУА́НКА *див.* нікарагуа́нці
НІКАРАГУА́НСЬКИЙ
НІКАРАГУА́НЦІ
НІКЕЛЕВИЙ
НІКЕЛЕВМІСНИ́Й
НІКЕЛИСТИЙ
НІКЕЛІ́Н
НІКЕЛІ́НОВИЙ
НІКЕЛЬ
НІКЕЛЬО́ВАНИЙ
НІКЕЛЮВА́ЛЬНИЙ
НІКЕЛЮВА́ЛЬНИК
НІКЕЛЮВА́ЛЬНИЦЯ
НІКЕЛЮВА́ННЯ
НІКЕЛЮВА́ТИ
НІКЕЛЮВА́ТИСЯ
НІКНЕ́ЙМ
НІКОГІ́СІНЬКО
НІКОГО
НІКОЛИ
НІКО́ЛИ
НІКОЛИТИСЯ
НІКОЛЬСТВО
НІКОТИ́Н
НІКОТИНАМІ́Д
НІКОТИНІ́ЗМ
НІКОТИ́ННИЙ
НІКОТИ́НОВИЙ
НІКОТО́РИЙ
НІКОТРИ́Й
НІКТАГІ́НОВІ
НІКТАЛОПІ́Я
НІКТИНА́СТІЯ
НІКТОФО́БІЯ
НІКУДИ
НІКУ́ДИ
НІКУДИ́ШНІЙ
НІКУДИ́ШНЬО
НІКУДО́Ю
НІКЧЕ́МА
НІКЧЕ́МНИЙ
НІКЧЕ́МНИК
НІКЧЕ́МНИЦЯ
НІКЧЕ́МНІСТЬ
НІКЧЕ́МНІТИ
НІКЧЕ́МНО
НІКЧЕ́МСТВО
НІЛО́Т *див.* ніло́ти
НІЛО́ТИ
НІЛО́ТКА *див.* ніло́ти
НІЛО́ТСЬКИЙ
НІЛЬГА́
НІЛЬСЬКИЙ
НІМ
НІМА́К
НІМБ
НІМБУС[1]
НІМБУС[2]
НІМЕЦЬ *див.* німці
НІМЕ́ЦЬКИЙ
НІМЕ́ЦЬКІСТЬ
НІМЕЦЬКОМО́ВНИЙ
НІМИ́Й
НІМИНА́
НІМИ́ЦЯ
НІМІ́ТИ
НІМКА[1] *див.* німці
НІМКА[2] *див.* німки
НІМКЕ́НЯ *див.* німці
НІМКИ
НІМО
НІМО́НІК
НІМО́ТА
НІМОТА́
НІМО́ТНИЙ
НІМО́ТНІСТЬ
НІМО́ТНО
НІМТУ́Р
НІМТУРА́
НІМУВА́ННЯ
НІМУВА́ТИ
НІМФА
НІМФАЛІ́ДА *див.* німфаліди
НІМФАЛІ́ДИ
НІМФЕ́Й
НІМФЕ́ТКА
НІМФЕ́Я
НІМФОМА́НІЯ
НІМФОМА́НКА
НІМФОМА́НСЬКИЙ
НІМФОФІЛІ́Я
НІМЦІ
НІМЧА́
НІМЧА́Й
НІМЧА́К
НІМЧИК
НІМЧИН
НІМЧИ́НА *див.* німчин
НІМЧИТИ
НІМЧИТИСЯ
НІМЧУРА́
НІНАВІ́ЩО *див.*ніна́що
НІНА́ЩО
НІНДЗЯ
НІОБА́Т *див.* ніоба́ти
НІОБА́ТИ
НІОБА́ТНИЙ
НІО́БІЄВИЙ
НІО́БІЙ
НІОБІ́Т
НІПЕЛЬ
НІПЕЛЬНИЙ
НІПЛО́Н
НІПОЧІ́М *див.* ніпочо́му
НІПОЧО́МУ
НІРВА́НА
НІРКА
НІС
НІСА́Н
НІСЕНІ́ТНИЙ
НІСЕНІ́ТНИЦЯ
НІСЕНІ́ТНІСТЬ
НІСЕНІ́ТНО
НІСКІ́ЛЕЧКИ
НІСКІ́ЛЬКИ
НІСТА́ГМ
НІСТАТИ́Н
НІСТАТИ́НОВИЙ
НІТ[1]
НІТ[2]
НІТЕ́ЛА
НІТЕЛЕ́НЬ
НІТИНО́Л
НІТИТИСЯ
НІТНИК
НІТО́Н
НІТРАГІ́Н
НІТРАГІНІЗА́ЦІЯ
НІТРА́Т
НІТРА́ТНИЙ
НІТРАФЕ́Н
НІТРАЦІ́ЙНИЙ
НІТРА́ЦІЯ
НІТРИ́Д
НІТРИ́ДНИЙ
НІТРИ́Л
НІТРИ́ЛЬНИЙ
НІТРИ́Т
НІТРИ́ТНИЙ
НІТРИФІКА́ТОР *див.* нітрифіка́тори
НІТРИФІКА́ТОРИ
НІТРИФІКАЦІ́ЙНИЙ
НІТРИФІКА́ЦІЯ
НІТРИФІКУВА́ЛЬНИЙ
НІТРИФІКУВА́ТИ
НІТРІ́ШКИ

НІТРО...
НІТРОАМОФО́С
НІТРОАМОФО́СКА
НІТРОБАКТЕ́РІЇ
НІТРОБАКТЕ́РІЯ *див.* нітробакте́рії
НІТРОБЕНЗО́Л
НІТРОБЕНЗО́ЛОВИЙ
НІТРОГЕ́Н
НІТРОГЛІЦЕРИ́Н
НІТРОГЛІЦЕРИ́НОВИЙ
НІТРОГРУ́ПА
НІТРОКЛІТКОВИ́НА
НІТРОКСОЛІ́Н
НІТРОЛА́К
НІТРОЛА́КОВИЙ
НІТРОМЕТА́Н
НІТРОМЕТА́НОВИЙ
НІТРО́МЕТР
НІТРО́Н
НІТРО́НОВИЙ
НІТРОСПОЛУ́КА *див.* нітросполу́ки
НІТРОСПОЛУ́КИ
НІТРОФІ́Л *див.* нітрофі́ли
НІТРОФІ́ЛИ
НІТРОФІ́Т *див.* нітрофі́ти
НІТРОФІ́ТИ
НІТРОФО́Б *див.* нітрофо́би
НІТРОФО́БИ
НІТРОФО́С
НІТРОФО́СКА
НІТРО́ХИ
НІТРОЦЕЛЮЛО́ЗА
НІТРОЦЕЛЮЛО́ЗНИЙ
НІТРОЦЕМЕНТА́ЦІЯ
НІТРОЦЕМЕНТУВА́ННЯ
НІТРОЦЕМЕНТУВА́ТИ
НІТРО́ШКИ *див.* нітрі́шки
НІТРУВА́ЛЬНИЙ
НІТРУВА́ННЯ
НІТРУВА́ТИ
НІФАБЛЕПСІ́Я
НІХРО́М
НІХРО́МОВИЙ
НІХТО́
НІХТОГІ́СІНЬКО
НІЦ
НІ́ЦИТИСЯ
НІЦУВА́ТИ
НІ́ЦЬКИЙ
НІЧ
НІЧВИ́Д
НІЧВИ́ДА
НІЧВИ́ДНИЙ
НІЧЕ́В'Я
НІ́ЧЕНЬКА
НІ́ЧЕЧКА
НІЧИ́Й
НІЧИ́ЙНИЙ
НІЧИЧИ́РК
НІ́ЧКА
НІЧЛІ́Г
НІЧЛІГУВА́ННЯ
НІЧЛІГУВА́ТИ
НІЧЛІЖА́НИН
НІЧЛІЖА́НКА
НІЧЛІ́ЖИТИ
НІЧЛІ́ЖКА
НІЧЛІ́ЖНИЙ
НІЧЛІ́ЖНИК
НІЧЛІ́ЖНИЦЯ
НІЧНИ́Й
НІЧНИ́К
НІ́ЧНИ́ЦІ
НІ́ЧНИ́ЦЯ[1]
НІ́ЧНИ́ЦЯ[2]
НІ́ЧНИ́ЦЯ[3] *див.* нічни́ці
НІ́ЧНИ́ЦЯ[4]
НІ́ЧНИ́ЦЯ[5]
НІ́ЧНИ́ЦЯ[6]
НІЧНИЧО́К
НІЧ-НІ́ЧНО
НІ́ЧНО
НІЧО́
НІЧОГЕ́НЬКИЙ
НІЧОГЕ́НЬКО
НІЧО́ГИЙ
НІЧОГІ́СІНЬКО
НІ́ЧОГО
НІЧО́ГО
НІ́ЧЧЮ
НІ́ША
НІЩО́
НІ́ЯК
НІЯ́К
НІЯ́КИЙ
НІЯКІ́СІНЬКИЙ
НІ́ЯКО
НІ́ЯКОВИЙ
НІ́ЯКОВІСТЬ
НІ́ЯКОВІ́ТИ
НІ́ЯКОВО
НІЯКОГІ́СІНЬКИЙ
НКВС
НЛО
НЛП
...-НО
НО[1]
НО[2]
НОБЕЛІА́НТ
НОБЕЛІА́Т
НО́БЕЛІВСЬКИЙ
НОБЕ́ЛІЄВИЙ
НОБЕ́ЛІЙ
НОБІЛІТА́ЦІЯ
НОБІЛІТЕ́Т
НО́БІЛЬ
НОВА́К
НОВА́ТОР
НОВА́ТОРКА
НОВА́ТОРСТВО
НОВА́ТОРСЬКИЙ
НОВАЦІ́ЙНИЙ
НОВА́ЦІЯ
НОВА́ЧКА
НОВАЧО́К
НОВГОРО́ДНІЙ
НОВЕ́ЛА
НОВЕЛЕ́ТА
НОВЕЛЕ́ТКА
НОВЕЛІ́СТ
НОВЕЛІ́СТИКА
НОВЕЛІСТИ́ЧНИЙ
НОВЕЛІСТИ́ЧНО
НОВЕЛІ́СТКА
НОВЕ́ЛКА
НОВЕ́НЬКИЙ
НОВЕ́СЕНЬКИЙ
НОВИЗНА́
НОВИ́Й
НОВИ́К
НОВИНА́
НОВИНА́Р
НОВИНА́РСЬКИЙ
НОВИ́НКА
НОВИ́ННИЙ
НОВИЧО́К
НОВІ́СІНЬКИЙ
НОВІ́ТИ
НОВІ́ТНІЙ
НОВІ́ШАТИ
НОВО...
НО́ВО
НОВОБАГА́ТЬКО
НОВОБРА́НЕЦЬ
НОВОБУ́Д
НОВОБУДІ́ВЛЯ
НОВОБУДІВНИ́ЦТВО
НОВОБУДО́ВА
НОВОВВЕ́ДЕНИЙ
НОВОВВЕ́ДЕННЯ
НОВОВИ́НАЙДЕНИЙ
НОВОВИ́НИКЛИЙ
НОВОВІДКРИ́ТИЙ
НОВОВІ́РЕЦЬ
НОВОВІ́РСТВО
НОВОГВІНЕ́ЄЦЬ *див.* новогвіне́йці
НОВОГВІНЕ́ЙКА *див.* новогвіне́йці
НОВОГВІНЕ́ЙСЬКИЙ
НОВОГВІНЕ́ЙЦІ
НОВОГРЕ́ЦЬКИЙ
НОВОЖЕ́НЕЦЬ
НОВОЗАВІ́ТНИЙ
НОВОЗАПОВІ́ТНИЙ
НОВОЗАСНО́ВАНИЙ

НОВОЗБУДО́ВАНИЙ
НОВОЗЕЛА́НДЕЦЬ *див.* новозела́ндці
НОВОЗЕЛА́НДКА *див.* новозела́ндці
НОВОЗЕЛА́НДСЬКИЙ
НОВОЗЕЛА́НДЦІ
НОВОЗНА́ЙДЕНИЙ
НОВОЗ'Я́ВЛЕНИЙ
НОВОКАЇ́Н
НОВОКАЇ́НОВИЙ
НОВОКАЛЕДО́НЕЦЬ *див.* новокаледо́нці
НОВОКАЛЕДО́НКА *див.* новокаледо́нці
НОВОКАЛЕДО́НСЬКИЙ
НОВОКАЛЕДО́НЦІ
НОВОКАМ'ЯНИ́Й
НОВОЛІ́ТУВАННЯ
НОВОЛІ́ТУВАТИ
НОВОМЛИ́НКА
НОВОМО́ВА
НОВОМО́ДНИЙ
НОВОМУ́ЧЕНИК
НОВОМУ́ЧЕНИЦЯ
НОВОНА́БРАНИЙ
НОВОНАБУ́ТИЙ
НОВОНАВЕ́РНЕНИЙ
НОВОНАРЕ́ЧЕНИЙ
НОВОНАРО́ДЖЕНИЙ
НОВОНАРО́ДЖЕНІСТЬ
НОВОНАСТА́ВЛЕНИЙ
НОВОНЕЗАЛЕ́ЖНИЙ
НОВОО́БРАНИЙ
НОВООДЕ́РЖАНИЙ
НОВОО́РАНИЙ
НОВООРГАНІЗО́ВАНИЙ
НОВОО́РНИЙ
НОВООСВО́ЄНИЙ
НОВООХРЕ́ЩЕНИЙ
НОВОПОСЕЛЕ́НЕЦЬ
НОВОПОСЕЛЕ́НКА
НОВОПОСТА́ЛИЙ
НОВОПРЕСТА́ВЛЕНИЙ
НОВОПРИБУ́ЛЕЦЬ
НОВОПРИБУ́ЛИЙ
НОВОПРИ́ДБАНИЙ
НОВОПРИЄ́ДНАНИЙ
НОВОПРИЗНА́ЧЕНИЙ
НОВОПРИ́ЙНЯТИЙ
НОВОПРИСТА́ННИЙ
НОВОПРИХО́ЖИЙ
НОВО́РІЛЛЯ
НОВОРІ́ЧНИЙ
НОВОРІ́ЧЧЯ
НОВОРО́Б
НОВОРО́БНИЙ
НОВОРОЖДЕ́НЕЦЬ
НОВОРОМАНТИ́ЗМ
НОВОРОМА́НТИК
НОВОРОМАНТИ́ЧНИЙ
НОВОРО́ЧНИК
НОВОСВІ́Т
НОВОСЕ́Л
НОВОСЕ́ЛЕЦЬ
НОВОСЕ́ЛИЦЯ
НОВОСЕ́ЛИЩЕ
НОВОСІ́ЛЛЯ
НОВОСПЕ́ЧЕНИЙ
НОВОСТВО́РЕНИЙ
НОВОСТВО́РЮВАНИЙ
НОВОСФОРМО́ВАНИЙ
НОВОТВІ́Р
НОВОТВО́РЕННЯ
НОВОТВО́РЧИЙ
НОВОТВО́РЧІСТЬ
НОВОУКРАЇ́НЕЦЬ
НОВОУ́ТВІР
НОВОУТВО́РЕНИЙ
НОВОУТВО́РЕННЯ
НОВОХРЕЩЕ́НЕЦЬ
НОВОХРЕЩЕ́НИЙ
НОВОЧА́СНИЙ
НОВОЯ́ВЛЕНИЙ
НОГА́
НОГАВИ́ЦЯ
НО́ГАВКА *див.* но́гавки
НО́ГАВКИ
НОГА́ЄЦЬ *див.* нога́йці
НОГА́ЙКА *див.* нога́йці
НОГА́ЙСЬКИЙ
НОГА́ЙЦІ
НОГА́ТА
НОГА́ТИЙ
НО́ГІСТЬ
НОГОХВІ́СТКА *див.* ногохві́стки
НОГОХВІ́СТКИ
НОГОЩЕ́ЛЕПА *див.* ногоще́лепи
НОГОЩЕ́ЛЕПИ
НОГОЩУ́ПАЛЬЦЕ *див.* ногощу́пальці
НОГОЩУ́ПАЛЬЦІ
НОГОЩУ́ПАЛЬЦЯ *див.* ногощу́пальці
НОЖА́КА
НОЖАНИ́Й
НОЖЕНИ́Й *див.* ножани́й
НОЖЕНЯ́ *див.* ноженя́та
НОЖЕНЯ́ТА
НОЖЕНЯ́ТКА
НОЖЕНЯ́ТКО *див.* ноженя́тка
НО́ЖИК
НОЖИ́СЬКО[1]
НОЖИ́СЬКО[2]
НО́ЖИЦІ
НО́ЖИЧКИ
НО́ЖИЧНИЙ
НО́ЖИЧОК
НОЖИ́ЩЕ[1]
НОЖИ́ЩЕ[2]
НОЖІ́ВКА
НОЖІ́ВКОВИЙ
НОЖНИ́Й
НОЖОВИ́Й
НОЖОВИ́ЩЕ
НОЖОГОСТРИ́ЛЬНИЙ
НОЖОПОДІ́БНИЙ
НОЗЕ́МА
НОЗЕМАТО́З
НО́ЗІ
НОЗО...
НОЗОАРЕА́Л
НОЗОГЕОГРАФІ́ЧНИЙ
НОЗОГЕОГРА́ФІЯ
НОЗОГРАФІ́ЧНИЙ
НОЗОГРА́ФІЯ
НОЗО́Д
НОЗОЛОГІ́ЧНИЙ
НОЗОЛО́ГІЯ
НОЗОМЕ́ТРІЯ
НОЗОТОКСИ́Н
НОЗОТОКСИ́ЧНИЙ
НОЗОФІ́Л
НОЗОФІЛІ́Я
НОЗОФО́БІЯ
НО́ЗЯ *див.* но́зі
НОЙО́Н
НОК
НО́КАННЯ
НОКА́РДІЇ
НОКАРДІО́З
НОКА́РДІЯ *див.* нока́рдії
НО́КАТИ
НОКА́УТ
НОКАУТЕ́Р
НОКАУТО́ВАНИЙ
НОКАУТУВА́ТИ
НОКДА́УН
НО́КНУТИ
НОКСИРО́Н
НОКТАМБУЛІ́ЗМ
НОКТОВІ́ЗОР
НОКТЮ́РН
НОМ
НО́МА
НОМА́Д *див.* нома́ди
НОМА́ДИ
НОМАДИ́ЗМ[1]
НОМАДИ́ЗМ[2]
НОМАДИ́ЧНИЙ
НОМА́ДНИЙ
НОМА́РХ
НО́МЕН
НОМЕНКЛА́ТОР[1]
НОМЕНКЛА́ТОР[2]
НОМЕНКЛАТУ́РА
НОМЕНКЛАТУ́РНИЙ
НОМЕНКЛАТУ́РНИК

НОМЕНКЛАТУ́РНИЦЯ
НО́МЕР
НОМЕРНИ́Й
НОМЕРО́К
НОМЕРОНАБИРА́Ч
НОМІ́ЗМА
НОМІНА́Л
НОМІНАЛІЗА́ЦІЯ
НОМІНАЛІ́ЗМ
НОМІНАЛІ́СТ
НОМІНАЛІСТИ́ЧНИЙ
НОМІНА́ЛЬНИЙ
НОМІНА́ЛЬНІСТЬ
НОМІНА́ЛЬНО
НОМІНА́НТ
НОМІНА́НТКА
НОМІНАТИ́В
НОМІНАТИ́ВНИЙ
НОМІНА́ТОР
НОМІНАЦІ́ЙНИЙ
НОМІНА́ЦІЯ
НОМІНО́ВАНИЙ
НОМІНУВА́ННЯ
НОМІНУВА́ТИ
НОМІНУВА́ТИСЯ
НОМОГЕНЕ́З
НОМОГРА́МА
НОМОГРАФІ́ЧНИЙ
НОМОГРА́ФІЯ
НОМОКАНО́Н
НОМОЛОГІ́ЧНИЙ
НОМОЛО́ГІЯ
НОМОТЕТИ́ЧНИЙ
НО́НА
НОНАКО́РД
НОНЕ́Т
НОНЕ́Я
НО́НІУС
НО́НІУСНИЙ
НОНКОНФОРМІ́ЗМ
НОНКОНФОРМІ́СТ
НОНКОНФОРМІ́СТСЬКИЙ
НОНКОНФО́РМНИЙ
НОНКОНФО́РМНІСТЬ
НОНПАРЕ́ЛЬ
НОНПАРЕ́ЛЬНИЙ
НО́НСЕНС
НОНСОМНІА́К
НОН-СТО́П
НОНТРОНІ́Т
НООГЕНЕ́З
НООКРА́Т
НООКРАТИ́ЧНИЙ
НООКРА́ТІЯ
НООСФЕ́РА
НООСФЕ́РНИЙ
НООТРО́П *див.* ноотро́пи
НООТРО́ПИ
НООТРО́ПІК *див.* ноотро́піки
НООТРО́ПІКИ
НООТРОПІ́Л
НООТРО́ПНИЙ
НООЦЕНО́З
НОП
НОПАЛЕ́Я
НОРА́
НОРАДРЕНАЛІ́Н
НОРВЕ́ЖЕЦЬ *див.* норве́жці
НОРВЕ́ЖКА *див.* норве́жці
НОРВЕ́ЖЦІ
НОРВЕ́ЗЬКИЙ
НОРД
НОРД-ВЕ́СТ
НОРД-ВЕ́СТОВИЙ
НОРДИ́ЗМ
НОРДИ́ЧНИЙ
НО́РДОВИЙ
НОРД-О́СТ
НОРД-О́СТОВИЙ
НОРЕ́ЦЬ
НОРИ́Т
НОРИ́ТИ
НОРИ́ТОВИЙ
НОРИЦЕ́ВИЙ[1]
НОРИЦЕ́ВИЙ[2]
НОРИ́ЦЯ[1]
НОРИ́ЦЯ[2]
НОРИ́ЧУВАТИЙ
НО́РІ
НО́РІЙНИЙ
НО́РІЯ
НО́РКА
НО́РКОВИЙ
НО́РМА
НОРМАЛІЗА́ТОР
НОРМАЛІЗА́ТОРСЬКИЙ
НОРМАЛІЗА́ЦІЯ
НОРМАЛІЗО́ВАНИЙ
НОРМАЛІЗО́ВУВАТИ
НОРМАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
НОРМАЛІЗУВА́ННЯ
НОРМАЛІЗУВА́ТИ *див.* нормалізо́вувати
НОРМАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* нормалізо́вуватися
НОРМА́ЛЬ
НОРМА́ЛЬНИЙ
НОРМА́ЛЬНІСТЬ
НОРМА́ЛЬНО
НОРМА́Н *див.* норма́ни
НОРМА́НДЕЦЬ *див.* норма́ндці
НОРМА́НДКА *див.* норма́ндці
НОРМА́НДСЬКИЙ
НОРМА́НДЦІ
НОРМА́НИ
НОРМАНІ́ЗМ
НОРМАНІ́СТ
НОРМА́НКА *див.* норма́ни
НОРМА́НСЬКИЙ
НОРМАТИ́В
НОРМАТИВІ́ЗМ
НОРМАТИВІ́СТ
НОРМАТИВІ́СТСЬКИЙ
НОРМАТИ́ВНИЙ
НОРМАТИ́ВНІСТЬ
НОРМАТИ́ВНО
НОРМАТИ́ВНО-ДОВІДКО́ВИЙ
НОРМАТИ́ВНО-ПРАВОВИ́Й
НОРМАТИ́ВНО-СТИЛІСТИ́ЧНИЙ
НОРМАТИ́ВНО-СТИЛЬОВИ́Й
НОРМАТИ́ВНО-ТЕХНІ́ЧНИЙ
НОРМОБЛА́СТ *див.* нормобла́сти
НОРМОБЛА́СТИ
НОРМОБЛАСТИ́ЧНИЙ
НОРМО́ВАНИЙ
НОРМО́ВАНІСТЬ
НОРМО́ВАНО
НОРМО́ВНИЙ
НОРМО́ВНІСТЬ
НОРМОВОЛЕМІ́Я
НОРМОГЕНЕ́З
НОРМОГЛІКЕМІ́Я
НОРМО́ГРАФ
НОРМОКАПНІ́Я
НОРМОКОНТРОЛЕ́Р
НОРМОКОНТРО́ЛЬ
НОРМОКОНТРОЛЮВА́ННЯ
НОРМОТВО́РЧИЙ
НОРМОТВО́РЧІСТЬ
НОРМОТЕРМІ́Я
НОРМОТОНІ́ЧНИЙ
НОРМОТОНІ́Я
НОРМОХРОМІ́Я
НОРМОЦИ́Т *див.* нормоци́ти
НОРМОЦИ́ТИ
НОРМУВА́ЛЬНИЙ
НОРМУВА́ЛЬНИК
НОРМУВА́ЛЬНИЦЯ
НОРМУВА́ННЯ
НОРМУВА́ТИ
НОРМУВА́ТИСЯ
НО́РОВ
НОРОВИ́СТИЙ
НОРОВИ́СТІСТЬ
НОРОВИ́СТО
НОРОВИ́ТИ
НОРОВИ́ТИЙ
НОРОВИ́ТИСЯ
НОРОВЛИ́ВИЙ
НОРОВЛИ́ВІСТЬ
НОРОВЛИ́ВО
НОСА́Й
НОСА́К
НОСА́ЛЬ

НОСА́НЬ
НОСА́Р
НОСАТИ́ЗНА
НОСА́ТИЙ
НОСА́ТІСТЬ
НОСА́ТКА
НОСА́Ч
НОСАЧО́К
НО́СИК
НОСИ́ЛИ
НОСИ́ЛКИ
НОСИ́ЛКОВИЙ
НОСИ́ЛЬНИЙ
НОСИ́ЛЬНИК
НОСИЛЯ́НКА
НОСИ́ТЕЛЬ
НОСИ́ТЕЛЬКА
НОСИ́ТИ
НОСИ́ТИСЯ
НОСИ́ЩЕ
НОСІ́Й
НОСІ́ЙКА
НОСІ́ЙНИЙ
НОСІ́ЙСТВО
НОСІ́ННЯ
НОСКИ́Й
НО́СКІСТЬ
НОСОВИ́Й
НОСОВИ́К
НОСОВИЧО́К
НОСОГЛО́ТКА
НОСОГЛО́ТКОВИЙ
НОСОГРІ́ЙКА
НОСОГУБНИ́Й
НОСО́К
НОСОПІДНЕБІ́ННИЙ
НОСОРІ́Г
НОСОРО́ГОВИЙ
НОСОРО́ЖЕЦЬ
НОСОСЛІ́ЗНИЙ
НОСО́ЧОК
НОСТАЛЬГІ́ЙНИЙ
НОСТАЛЬГІ́ЙНІСТЬ
НОСТАЛЬГІ́ЙНО
НОСТАЛЬГІ́ЧНИЙ
НОСТАЛЬГІ́ЧНО
НОСТАЛЬГІ́Я
НОСТАЛЬГУВА́ТИ
НОСТОМА́НІЯ
НОСТРАТИ́ЧНИЙ
НОСТРИФІКАЦІ́ЙНИЙ
НОСТРИФІКА́ЦІЯ
НОСТРИФІКУВА́ННЯ
НОСТРИФІКУВА́ТИ
НОСТРИФІКУВА́ТИСЯ
НО́СТРО
НО́СТРО-КО́НТО
НОСЮ́РА
НО́СЯ
НОСЯ́КА
НОСЯ́РА
НО́ТА[1]
НО́ТА[2]
НОТАБЕ́НА *див.* нотабе́не
НОТАБЕ́НЕ
НОТА́БЛЬ
НОТА́Р
НОТАРИКО́Н
НОТАРІА́ЛЬНИЙ
НОТАРІА́ЛЬНО
НОТАРІА́Т
НОТА́РІЙ
НОТА́РІУС
НОТА́ТКА
НОТА́ТНИК
НОТА́ТНИЧОК
НОТАЦІ́ЙНИЙ
НОТА́ЦІЯ[1]
НОТА́ЦІЯ[2]
НО́ТЕС
НО́ТИС
НОТИФІКАЦІ́ЙНИЙ
НОТИФІКА́ЦІЯ
НОТИФІКО́ВАНИЙ
НОТИФІКУВА́ННЯ
НОТИФІКУВА́ТИ
НО́ТКА
НО́ТНИЙ
НО́ТНИЦЯ
НОТОГРАФІ́ЧНИЙ
НОТОГРА́ФІЯ
НОТОДРУ́К
НОТОДРУКА́РНЯ
НОТОДРУКА́РСЬКИЙ
НОТОДРУКУВА́ННЯ
НОТОЗА́ВР *див.* нотоза́ври
НОТОЗА́ВРИ
НОТОНО́СЕЦЬ
НОТО́ПИС
НОТОТЕ́НІЄВИЙ
НОТОТЕ́НІЯ
НОТОТРЕ́МА
НОТОФА́ГУС
НОТУВА́ННЯ
НОТУВА́ТИ
НОУ́МЕН
НОУМЕНА́ЛЬНИЙ
НОУТБУ́К
НОУТБУ́КОВИЙ
НО́У-ХА́У
НОЦЕ́БО
НОЦИПЕРЦЕ́ПЦІЯ
НОЦИРЕЦЕПТИ́ВНИЙ
НОЦИРЕЦЕ́ПТОР
НОЦИРЕЦЕ́ПЦІЯ
НОЦИЦЕПТИ́ВНИЙ
НОЦИЦЕ́ПТОР
НОЦИЦЕ́ПТОРНИЙ
НОЦИЦЕ́ПЦІЯ
НО́ЦНИК
НО́ЧВИ
НОЧІ́ВЛЯ
НОЧІ́ТИ
НОЧЛІ́Г *див.* нічлі́г
НОЧЛІГУВА́ННЯ *див.* нічлігува́ння
НОЧЛІГУВА́ТИ *див.* нічлігува́ти
НОЧЛІ́ЖНИК *див.* нічлі́жник
НОЧОВИ́Д
НОЧО́ВКИ
НОЧО́ВОЧКИ
НОЧУВА́ЛЬНИК
НОЧУВА́ЛЬНИЦЯ
НОЧУВА́ТИ
НО́ША
НО́ШЕНИЙ
НО́ШЕНИЙ-ПЕРЕНО́ШЕНИЙ
НО́ШЕННЯ
НО́ШІ
НО́ШПА
НО́ЩНО
НПЗ
НУ[1]
НУ[2]
НУА́Р
НУА́РОВИЙ
НУ́БА[1]
НУ́БА[2]
НУБЕ́КУЛА
НУБІ́ЄЦЬ *див.* нубі́йці
НУБІ́ЙКА *див.* нубі́йці
НУБІ́ЙСЬКИЙ
НУБІ́ЙЦІ
НУ́-БО
НУБУ́К
НУБУ́КОВИЙ
НУВІ́СТОР
НУВОРИ́Ш
НУГ
НУГА́
НУД
НУДА́
НУ́ДИ
НУДИ́ЗМ
НУДИ́СТ
НУДИ́СТКА
НУДИ́СТСЬКИЙ
НУ́ДИТИ
НУ́ДИТИСЯ
НУДКИ́Й
НУ́ДКО
НУДЛИ́ВИЙ
НУДЛИ́ВО
НУДНЕ́НЬКИЙ
НУДНЕ́НЬКО

НУДНИ́Й
НУ́ДНІСТЬ
НУДНІ́ТИ
НУДНІ́ШАТИ
НУ́ДНО
НУДНО́ПИС
НУДНУВА́ТИЙ
НУДНУВА́ТО
НУДНЮ́ЩИЙ
НУДО́ТА
НУДО́ТЛИВИЙ
НУДО́ТЛИВО
НУДО́ТНИЙ
НУДО́ТНІСТЬ
НУДО́ТНО
НУДЬ
НУДЬГА́
НУДЬГА́Р
НУДЬГА́РСЬКИЙ
НУДЬГУВА́ННЯ
НУДЬГУВА́ТИ
НУДЬГУВА́ТИСЯ
НУДЬГУ́ЮЧИЙ
НУДЯ́Р
НУ́ЖА
НУЖДА́
НУ́ЖДА *див.* нужда́
НУЖДА́Р
НУЖДА́РСЬКИЙ
НУЖДА́ТИ
НУЖДА́ТИСЯ
НУЖДЕ́ННИЙ
НУЖДЕ́ННИК
НУЖДЕ́ННІСТЬ
НУЖДЕ́ННО
НУЖДИ́ТИ
НУ́ЖДОНЬКА
НУЖДО́ТА́
НУЖДУВА́ТИ
НУЖДУВА́ТИСЯ
НУ́ЖНИК
НУЗДА́
НУЗДА́ТИ
НУЗДЕ́ЧКА
НУ́КАННЯ
НУ́КАТИ
НУ́КЕ́Р
НУКЛЕА́ЗА *див.* нуклеа́зи
НУКЛЕА́ЗИ
НУКЛЕА́ЗНИЙ
НУКЛЕА́РНИЙ
НУКЛЕАЦІ́ЙНИЙ
НУКЛЕА́ЦІЯ
НУКЛЕЇ́Н
НУКЛЕЇ́НОВИЙ
НУКЛЕОЗИ́Д
НУКЛЕОЗИ́ДНИЙ
НУКЛЕО́ЇД
НУКЛЕО́ЇДНИЙ
НУКЛЕО́ЛЬ
НУКЛЕО́Н
НУКЛЕО́НІКА
НУКЛЕОПЛА́ЗМА
НУКЛЕОПРОТЕЇ́Д *див.* нуклеопроте́їди
НУКЛЕОПРОТЕЇ́ДИ
НУКЛЕОПРОТЕЇ́ДОВИЙ
НУКЛЕОПРОТЕЇ́Н *див.* нуклеопроте́їни
НУКЛЕОПРОТЕЇ́НИ
НУКЛЕОПРОТЕЇ́НОВИЙ
НУКЛЕОСИ́НТЕЗ
НУКЛЕОТИ́Д *див.* нуклеоти́ди
НУКЛЕОТИДА́ЗА *див.* нуклеотида́зи
НУКЛЕОТИДА́ЗИ
НУКЛЕОТИ́ДИ
НУКЛЕОТИ́ДНИЙ
НУ́КЛЕУС[1]
НУ́КЛЕУС[2]
НУ́КЛЕУСНИЙ
НУКЛІ́Д
НУКЛІ́ДНИЙ
НУКЛО́Н
НУКЛО́ННИЙ
НУ́КНУТИ
НУ́ЛИК
НУЛІ́ВКА
НУЛІСО́МИК
НУЛІСО́МІЯ
НУЛІСО́МНИЙ
НУЛІФІКА́ЦІЯ
НУЛІФІКО́ВАНИЙ
НУЛІФІКУВА́ТИ
НУЛЬ
НУЛЬВИ́МІРНИЙ
НУЛЬВИ́МІРНІСТЬ
НУЛЬОВИ́Й
НУЛЬОВИ́К
НУЛЬО́ВКА *див.* нулі́вка
НУМ *див.* ну́мо[1]
НУ́МЕР
НУМЕРАЛІЗА́ЦІЯ
НУМЕРАТИ́В
НУМЕРА́ТОР
НУМЕРАЦІ́ЙНИЙ
НУМЕРА́ЦІЯ
НУМЕРО́ВАНИЙ
НУМЕРО́ЛОГ
НУМЕРОЛОГІ́ЧНИЙ
НУМЕРОЛО́ГІЯ
НУМЕРОФО́Б
НУМЕРОФО́БІЯ
НУМЕРУВА́ЛЬНИЙ
НУМЕРУВА́ЛЬНИК
НУМЕРУВА́ЛЬНИЦЯ
НУМЕРУВА́ННЯ
НУМЕРУВА́ТИ
НУМЕРУВА́ТИСЯ
НУМІЗМА́Т
НУМІЗМА́ТИКА
НУМІЗМАТИ́ЧНИЙ
НУ́МО[1]
НУ́МО[2]
НУ́МТЕ
НУМУЛІ́Т *див.* нумулі́ти
НУМУЛІ́ТИ
НУМУЛІ́ТОВИЙ
НУНАТА́К
НУ-НУ́
НУНЦІАТУ́РА
НУ́НЦІЇВ
НУ́НЦІЙ
НУНЧА́КИ
НУРЕ́ЦЬ
НУРО́К
НУРТ
НУ́РТА
НУРТИНА́
НУРТОВИ́ННЯ
НУРТО́ВИЩЕ
НУРТУВА́ННЯ
НУРТУВА́ТИ
НУРТУВА́ТИСЯ
НУРТУ́ЮЧИЙ
НУРЯ́ТИ
НУС
НУТ
НУ́ТА
НУТАЦІ́ЙНИЙ
НУТА́ЦІЯ
НУ́ТЕ
НУТРЕ́ЦЬ
НУТРИЦІОЛО́ГІЯ
НУ́ТРІЄВИЙ
НУТРІЄ́НТ
НУ́ТРІШНІЙ
НУ́ТРІЯ
НУТРО́
НУТРОМІ́Р
НУ́ТРОЩЕВИЙ
НУ́ТРОЩІ
НУТРУВА́ТИ
НУТРЯ́К[1]
НУТРЯ́К[2]
НУТРЯНИ́Й
НУТЧ-ФІ́ЛЬТР
НУЦЕ́ЛУС
НХЛ
НЬО
НЬО́КАННЯ
НЬО́КАТИ
НЬО́КНУТИ
НЬО-НЬО́ *див.* ньо
НЬЮЗМЕ́ЙКЕР

НЬЮЗРЕЛІЗ
НЬЮТОН
НЬЮФ
НЬЮФАУНДЛЕНД
НЬЮФАУНДЛЕНДСЬКИЙ
НЬЮФИК
НЬЯЯ
НЮ
НЮАНС
НЮАНСОВАНИЙ
НЮАНСУВАННЯ
НЮАНСУВАТИ
НЮНИТИ *див.* нюняти
НЮНІ
НЮНЬКА
НЮНЬКАТИСЯ
НЮНЯ
НЮНЯВИЙ
НЮНЯТИ
НЮРНБЕРЗЬКИЙ
НЮТА
НЮТОВИЙ
НЮТУВАЛКА
НЮТУВАННЯ
НЮТУВАТИ
НЮХ
НЮХАЛКА
НЮХАЛО
НЮХАЛЬНИЙ
НЮХАЛЬНИК
НЮХАЛЬНИЦЯ
НЮХАННЯ
НЮХАР
НЮХАТИ
НЮХАЧ
НЮХАЧКА
НЮХНУТИ
НЮХ-НЮХ
НЮХОВИЙ
НЮШИТИ
НЮШКУВАТИ
НЮШКУЮЧИЙ
НЯ
НЯВ
НЯВКА
НЯВКАННЯ
НЯВКАТИ
НЯВКАЮЧИЙ
НЯВКІТ
НЯВКНУТИ
НЯВКОТАТИ *див.* нявкотіти
НЯВКОТІТИ
НЯВКУЧИЙ
НЯВ-НЯВ *див.* няв
НЯВЧАННЯ
НЯВЧАТИ
НЯКАТИ
НЯМКАЛО
НЯНЕЧКА
НЯНИН
НЯНЬКА
НЯНЬКО
НЯНЬКУВАТИ
НЯНЬО
НЯНЬЧЕННЯ
НЯНЬЧИН
НЯНЬЧИТИ
НЯНЬЧИТИСЯ
НЯНЯ
О[1]
О[2]
О[3]
ОАЗ *див.* оаза
ОАЗА
ОАЗИС
ОАЗИСНИЙ
ОАЗНИЙ
ОАЗОВИЙ
ОБ
ОБА
ОБАБИТИСЯ
ОБАБІЧ
ОБАБЛЕНИЙ
ОБАБОК
ОБАБОКИ
ОБАВА[1]
ОБАВА[2]
ОБАВИТИ
ОБАВЛЯТИСЯ[1]
ОБАВЛЯТИСЯ[2]
ОБАВНИК
ОБАВНИЦЯ
ОБАГРЕНИЙ
ОБАГРИТИ *див.* обагряти
ОБАГРИТИСЯ *див.* обагрятися
ОБАГРЮВАТИ *див.* обагряти
ОБАГРЯНИТИ
ОБАГРЯНОК
ОБАГРЯНОЧОК
ОБАГРЯТИ
ОБАГРЯТИСЯ
ОБАЙДУЖІЛИЙ
ОБАЙДУЖІТИ
ОБАЛЕНИЙ
ОБАЛЕННЯ
ОБАЛИТИ *див.* обалювати
ОБАЛЮВАННЯ
ОБАЛЮВАТИ
ОБАМБУРЕНИЙ
ОБАМБУРИТИ
ОБАНДЕРОЛЕНИЙ
ОБАНДЕРОЛИТИ *див.* обандеролювати
ОБАНДЕРОЛЮВАТИ
ОБАПІЛ
ОБАПІЛЬНИЙ
ОБАПОЛ[1]
ОБАПОЛ[2] *див.* обаполи
ОБАПОЛИ
ОБАПОЛОК[1]
ОБАПОЛОК[2]
ОБАПОЛЬНИЙ
ОБАРАНИТИ
ОБАРАНІТИ
ОБАРВИТИ *див.* обарвлювати
ОБАРВИТИСЯ *див.* обарвлюватися
ОБАРВЛЕНИЙ
ОБАРВЛЕННЯ
ОБАРВЛЮВАТИ
ОБАРВЛЮВАТИСЯ
ОБАРИТИ *див.* обаряти
ОБАРИТИСЯ *див.* обарятися
ОБАРІНОК
ОБАРІНОЧОК
ОБАРЯТИ
ОБАРЯТИСЯ
ОБАЧИТИ
ОБАЧІННЯ
ОБАЧЛИВИЙ
ОБАЧЛИВІСТЬ
ОБАЧЛИВО
ОБАЧНИЙ
ОБАЧНІСТЬ
ОБАЧНО
ОБАЯСНИК
ОББИВАЛЬНИЙ
ОББИВАЛЬНИК
ОББИВАЛЬНИЦЯ
ОББИВАННЯ
ОББИВАТИ
ОББИВАТИСЯ
ОББИВАЧ
ОББИВАЧКА
ОББИВКА
ОББИВНИЙ
ОББИНТОВУВАТИ
ОББИНТУВАТИ *див.* оббинтовувати
ОББИРАННЯ
ОББИРАТИ
ОББИРАТИСЯ
ОББИТИ *див.* оббивати
ОББИТИЙ
ОББИТИСЯ *див.* оббиватися
ОББИТТЯ
ОББІГАТИ
ОББІГАТИ
ОББІГТИ *див.* оббігати
ОББІЛЕНИЙ
ОББІЛИТИ *див.* оббілювати
ОББІЛОВАНИЙ[1]
ОББІЛОВАНИЙ[2]
ОББІЛОВУВАТИ
ОББІЛУВАТИ[1]
ОББІЛУВАТИ[2] *див.* оббіловувати
ОББІЛЮВАТИ

ОББЛЬО́ВАНИЙ
ОББЛЮВА́ТИ
ОББЛЮВА́ТИСЯ
ОББОМБИ́ТИ
ОББРЕ́ХАНИЙ
ОББРЕХА́ТИ *див.* оббрі́хувати
ОББРИВА́ТИ
ОББРИВА́ТИСЯ
ОББРИ́ЗКАНИЙ
ОББРИ́ЗКАТИ *див.* оббри́зкувати
ОББРИ́ЗКАТИСЯ *див.* оббри́зкуватися
ОББРИ́ЗКУВАНИЙ
ОББРИ́ЗКУВАННЯ
ОББРИ́ЗКУВАТИ
ОББРИ́ЗКУВАТИСЯ
ОББРИ́ЗКУВАЧ
ОББРИ́ЗНУТИ
ОББРИ́ЗНУТИСЯ
ОББРИ́ТИ *див.* оббрива́ти
ОББРИ́ТИЙ
ОББРИ́ТИСЯ *див.* оббрива́тися
ОББРІ́ХУВАННЯ
ОББРІ́ХУВАТИ
ОББРІ́ХУВАЧ
ОББРЬО́ХАНИЙ
ОББРЬО́ХАТИ *див.* оббрьо́хувати
ОББРЬО́ХАТИСЯ *див.* оббрьо́хуватися
ОББРЬО́ХУВАТИ
ОББРЬО́ХУВАТИСЯ
ОББУВА́ТИСЯ
ОББУДО́ВАНИЙ
ОББУДО́ВУВАТИ
ОББУДО́ВУВАТИСЯ
ОББУДУВА́ТИ *див.* оббудо́вувати
ОББУДУВА́ТИСЯ *див.* оббудо́вуватися
ОББУ́РЕНИЙ
ОББУРИ́ТИ *див.* оббу́рювати
ОББУ́РЮВАННЯ
ОББУ́РЮВАТИ
ОББУ́ТИСЯ *див.* оббува́тися
ОБВА́ЖЕНИЙ
ОБВА́ЖЕННЯ
ОБВА́ЖИТИ *див.* обва́жувати
ОБВА́ЖИТИСЯ *див.* обва́жуватися
ОБВА́ЖНЕНИЙ
ОБВА́ЖНЕННЯ
ОБВАЖНИ́ТИ *див.* обва́жнювати
ОБВАЖНІ́ЛИЙ
ОБВАЖНІ́ЛІСТЬ
ОБВАЖНІ́ЛО
ОБВАЖНІ́ННЯ
ОБВАЖНІ́ТИ
ОБВА́ЖНЮВАННЯ
ОБВА́ЖНЮВАТИ
ОБВА́ЖНЮВАТИСЯ
ОБВА́ЖНЮВАЧ
ОБВА́ЖУВАННЯ
ОБВА́ЖУВАТИ
ОБВА́ЖУВАТИСЯ
ОБВА́Л
ОБВА́ЛЕНИЙ[1]
ОБВА́ЛЕНИЙ[2]
ОБВА́ЛЕННЯ[2]
ОБВА́ЛЕННЯ[1]
ОБВА́ЛИСТИЙ
ОБВАЛИ́ТИ[1] *див.* обва́лювати[1]
ОБВАЛИ́ТИ[2] *див.* обва́лювати[3]
ОБВАЛИ́ТИСЯ *див.* обва́люватися[1]
ОБВА́ЛИЩЕ
ОБВАЛО́ВАНИЙ
ОБВАЛО́ВУВАННЯ
ОБВАЛО́ВУВАТИ
ОБВАЛО́ВУВАТИСЯ
ОБВАЛУВА́ННЯ
ОБВАЛУВА́ТИ *див.* обвало́вувати
ОБВАЛЬКО́ВАНИЙ
ОБВАЛЬКО́ВУВАННЯ
ОБВАЛЬКО́ВУВАТИ
ОБВАЛЬКО́ВУВАТИСЯ
ОБВАЛЬКУВА́ННЯ
ОБВАЛЬКУВА́ТИ *див.* обвальки́вувати
ОБВА́ЛЬНИЙ
ОБВА́ЛЬНО
ОБВА́ЛЮВАЛЬНИЙ
ОБВА́ЛЮВАЛЬНИК
ОБВА́ЛЮВАННЯ[1]
ОБВА́ЛЮВАННЯ[2]
ОБВА́ЛЮВАННЯ[3]
ОБВА́ЛЮВАТИ[1]
ОБВА́ЛЮВАТИ[2]
ОБВА́ЛЮВАТИ[3]
ОБВА́ЛЮВАТИСЯ[1]
ОБВА́ЛЮВАТИСЯ[2]
ОБВА́ЛЮВАТИСЯ[3]
ОБВА́ЛЯНИЙ
ОБВАЛЯ́ТИ *див.* обва́лювати[2]
ОБВАНТА́ЖЕНИЙ
ОБВАНТА́ЖЕНІСТЬ
ОБВАНТА́ЖЕННЯ
ОБВАНТА́ЖИТИ *див.* обванта́жувати
ОБВАНТА́ЖУВАННЯ
ОБВАНТА́ЖУВАТИ
ОБВАНТА́ЖУВАТИСЯ
ОБВА́РЕНИЙ
ОБВА́РЕННЯ
ОБВАРИ́ТИ *див.* обва́рювати
ОБВАРИ́ТИСЯ *див.* обва́рюватися
ОБВАРНИ́Й
ОБВА́РЮВАЛЬНИЙ
ОБВА́РЮВАННЯ
ОБВА́РЮВАТИ
ОБВА́РЮВАТИСЯ
ОБВЕ́ДЕНИЙ
ОБВЕ́ДЕННЯ
ОБВЕЗТИ́ *див.* обво́зити
ОБВЕРТІ́ТИ *див.* обві́рчувати
ОБВЕСНІ́ТИ
ОБВЕСТИ́ *див.* обво́дити
ОБВЕСТИ́СЯ *див.* обво́дитися
ОБВЕЧОРІ́ТИ
ОБВИВА́ЛЬНИЙ
ОБВИВА́ННЯ
ОБВИВА́ТИ
ОБВИВА́ТИСЯ
ОБВИВНИ́Й
ОБВИДНІ́ТИ
ОБВИКА́ТИ
ОБВИКА́ТИСЯ
ОБВИ́КЛИЙ
ОБВИ́КНУТИ *див.* обвика́ти
ОБВИ́КНУТИСЯ *див.* обвика́тися
ОБВИ́КТИ *див.* обвика́ти
ОБВИ́КТИСЯ *див.* обвика́тися
ОБВИ́НА
ОБВИ́НЕНИЙ
ОБВИНУВА́ЛЬНИЙ
ОБВИНУВА́ТИТИ *див.* обвинува́чувати
ОБВИНУВА́Ч
ОБВИНУВА́ЧЕНИЙ
ОБВИНУВА́ЧЕННЯ
ОБВИНУВА́ЧКА
ОБВИНУВА́ЧУВАЛЬНИЙ
ОБВИНУВА́ЧУВАНИЙ
ОБВИНУВА́ЧУВАННЯ
ОБВИНУВА́ЧУВАТИ
ОБВИНУВА́ЧУВАТИСЯ
ОБВИНУВА́ЧУВАЧ
ОБВИНУ́ТИ *див.* обвива́ти
ОБВИ́НУТИЙ *див.* обви́нений
ОБВИНУ́ТИСЯ *див.* обвива́тися
ОБВИСА́ННЯ
ОБВИСА́ТИ
ОБВИ́СЛИЙ
ОБВИ́СЛІСТЬ
ОБВИ́СЛО
ОБВИ́СНУТИ *див.* обвиса́ти
ОБВИ́ТИ *див.* обвива́ти
ОБВИ́ТИЙ
ОБВИ́ТИСЯ *див.* обвива́тися
ОБВИТТЯ́
ОБВИХНУ́ТИ
ОБВИХНУ́ТИСЯ
ОБВІВА́ННЯ
ОБВІВА́ТИ
ОБВІВА́ТИСЯ
О́БВІД
О́БВІДКА
ОБВІДНИ́Й
ОБВІДНИ́К
ОБВІДНИ́ЦЯ
ОБВІ́ДЬМИТИСЯ
ОБВІ́ЙНИК
ОБВІ́НЧАНИЙ

ОБВІНЧА́ННЯ
ОБВІНЧА́ТИ
ОБВІНЧА́ТИСЯ
ОБВІ́РЧУВАТИ
ОБВІСТИ́ТИ *див.* обвіща́ти
ОБВІ́СТКА
ОБВІ́ТРЕНИЙ
ОБВІ́ТРЕНІСТЬ
ОБВІ́ТРЕННЯ
ОБВІ́ТРИТИ *див.* обві́трювати
ОБВІ́ТРИТИСЯ *див.* обві́трюватися
ОБВІ́ТРІТИ
ОБВІ́ТРЮВАННЯ
ОБВІ́ТРЮВАТИ
ОБВІ́ТРЮВАТИСЯ
ОБВІ́ТРЯ
ОБВІ́ШАНИЙ
ОБВІ́ШАТИ *див.* обві́шувати
ОБВІ́ШАТИСЯ *див.* обві́шуватися
ОБВІШИ́ТИ
ОБВІ́ШУВАННЯ
ОБВІ́ШУВАТИ
ОБВІ́ШУВАТИСЯ
ОБВІЩА́ТИ
ОБВІ́ЮВАННЯ[1]
ОБВІ́ЮВАННЯ[2]
ОБВІ́ЮВАТИ[1] *див.* обвіва́ти
ОБВІ́ЮВАТИ[2]
ОБВІ́ЮВАТИСЯ[1] *див.* обвіва́тися
ОБВІ́ЮВАТИСЯ[2]
ОБВІ́ЯНИЙ[1]
ОБВІ́ЯНИЙ[2]
ОБВІ́ЯТИ[1] *див.* обвіва́ти
ОБВІ́ЯТИ[2] *див.* обві́ювати[2]
ОБВІ́ЯТИСЯ[1] *див.* обвіва́тися
ОБВІ́ЯТИСЯ[2] *див.* обві́юватися[2]
ОБВО́ДЖЕННЯ
ОБВО́ДИТИ
ОБВОДИ́ТИ
ОБВО́ДИТИСЯ
ОБВО́ДНЕНИЙ
ОБВО́ДНЕНІСТЬ
ОБВО́ДНЕННЯ
ОБВОДНИ́ТИ *див.* обво́днювати
ОБВОДНИ́ТИСЯ *див.* обво́днюватися
ОБВО́ДНЮВАЛЬНИЙ
ОБВО́ДНЮВАНИЙ
ОБВО́ДНЮВАНІСТЬ
ОБВО́ДНЮВАННЯ
ОБВО́ДНЮВАТИ
ОБВО́ДНЮВАТИСЯ
ОБВОДНЯ́ТИ *див.* обво́днювати
ОБВОДНЯ́ТИСЯ *див.* обво́днюватися
ОБВО́ЗИТИ
ОБВОЛІКА́ЛЬНИЙ
ОБВОЛІКА́ЛЬНО
ОБВОЛІКА́ННЯ
ОБВОЛІКА́ТИ
ОБВОЛІКА́ТИСЯ
ОБВОЛІКТИ́ *див.* обволіка́ти
ОБВОЛІКТИ́СЯ *див.* обволіка́тися
ОБВОЛОКТИ́ *див.* обволіка́ти
ОБВОЛОКТИ́СЯ *див.* обволіка́тися
ОБВОЛО́ЧЕНИЙ
ОБВОЛО́ЧЕННЯ
ОБВОРОЖИ́ТИ *див.* обворо́жувати
ОБВОРО́ЖЛИВИЙ
ОБВОРО́ЖЛИВО
ОБВОРО́ЖУВАТИ
ОБВУ́ГЛЕНИЙ
ОБВУ́ГЛЕНІСТЬ
ОБВУ́ГЛЕННЯ
ОБВУ́ГЛИТИ *див.* обву́глювати
ОБВУ́ГЛИТИСЯ *див.* обву́глюватися
ОБВУГЛІ́ЛИЙ
ОБВУГЛІ́ТИ
ОБВУ́ГЛЮВАННЯ
ОБВУ́ГЛЮВАТИ
ОБВУ́ГЛЮВАТИСЯ
ОБВ'Я́ЗАНИЙ
ОБВ'ЯЗА́ТИ *див.* обв'я́зувати
ОБВ'ЯЗА́ТИСЯ *див.* обв'я́зуватися
ОБВ'Я́ЗКА
ОБВ'Я́ЗУВАЛЬНИЙ
ОБВ'Я́ЗУВАЛЬНИК
ОБВ'Я́ЗУВАННЯ
ОБВ'Я́ЗУВАТИ
ОБВ'Я́ЗУВАТИСЯ
ОБВ'Я́ЛЕНИЙ
ОБВ'Я́ЛЕННЯ
ОБВ'ЯЛИ́ТИ *див.* обв'я́лювати
ОБВ'Я́ЛЮВАННЯ
ОБВ'Я́ЛЮВАТИ
ОБГА́ВКАНИЙ
ОБГА́ВКАТИ *див.* обга́вкувати
ОБГА́ВКУВАТИ
ОБГАДА́ТИ *див.* обга́дувати
ОБГА́ДУВАТИ
ОБГА́НИТИ
ОБГАНЯ́ТИ[1]
ОБГАНЯ́ТИ[2]
ОБГАНЯ́ТИСЯ
ОБГАРТО́ВАНИЙ
ОБГАРТО́ВУВАННЯ
ОБГАРТО́ВУВАТИ
ОБГАРТУВА́ННЯ
ОБГАРТУВА́ТИ *див.* обгарто́вувати
ОБГАСА́ТИ
ОБГИ́ДЖЕНИЙ
ОБГИ́ДЖЕННЯ
ОБГИ́ДЖУВАННЯ
ОБГИ́ДЖУВАТИ
ОБГИ́ДЖУВАТИСЯ
ОБГИ́ДИТИ *див.* обги́джувати
ОБГИ́ДИТИСЯ *див.* обги́джуватися
ОБГИНА́ННЯ[1]
ОБГИНА́ННЯ[2]
ОБГИНА́ТИ[1]
ОБГИНА́ТИ[2]
ОБГІ́Н
ОБГІ́ННИЙ
ОБГЛА́ДЖЕНИЙ
ОБГЛА́ДЖУВАТИ
ОБГЛА́ДИТИ *див.* обгла́джувати
ОБГЛЕ́ДІТИ *див.* обгляда́ти
ОБГЛЕ́ДІТИСЯ *див.* обгляда́тися
ОБГЛЯДА́ТИ
ОБГЛЯДА́ТИСЯ
ОБГЛЯ́ДІТИ *див.* обгляда́ти
ОБГЛЯ́ДІТИСЯ *див.* обгляда́тися
ОБГЛЯ́НУТИ *див.* обгляда́ти
ОБГЛЯ́НУТИСЯ *див.* обгляда́тися
ОБГНИВА́ТИ
ОБГНИ́ЛИЙ
ОБГНИСТИ́ *див.* обгнива́ти
ОБГНИ́ТИ *див.* обгнива́ти
ОБГНІЗДИ́ТИСЯ
ОБГОВО́РЕНИЙ
ОБГОВО́РЕННЯ
ОБГОВОРИ́ТИ *див.* обгово́рювати
ОБГОВО́РЮВАНИЙ
ОБГОВО́РЮВАННЯ
ОБГОВО́РЮВАТИ
ОБГОВО́РЮВАТИСЯ
ОБГО́ВТАТИ *див.* обго́втувати
ОБГО́ВТАТИСЯ *див.* обго́втуватися
ОБГО́ВТУВАТИ
ОБГО́ВТУВАТИСЯ
ОБГОДО́ВАНИЙ
ОБГОДО́ВУВАННЯ
ОБГОДО́ВУВАТИ
ОБГОДУВА́ННЯ
ОБГОДУВА́ТИ *див.* обгодо́вувати
ОБГО́ЛЕНИЙ
ОБГОЛИ́ТИ *див.* обго́лювати
ОБГОЛИ́ТИСЯ *див.* обго́люватися
ОБГОЛІ́ТИ
ОБГО́ЛЮВАТИ
ОБГО́ЛЮВАТИСЯ
ОБГОЛЯ́ТИ *див.* обго́лювати
ОБГОЛЯ́ТИСЯ *див.* обго́люватися
ОБГО́НИТИ *див.* обганя́ти[1]
ОБГО́НИТИСЯ *див.* обганя́тися
ОБГОРА́ННЯ *див.* обгоря́ння
ОБГОРА́ТИ *див.* обгоря́ти
ОБГОРІ́ЛИЙ
ОБГОРІ́ТИ *див.* обгоря́ти
ОБГО́РНЕНИЙ
ОБГО́РНЕННЯ
ОБГОРНУ́ТИ *див.* обгорта́ти
ОБГО́РНУТИЙ *див.* обго́рнений
ОБГОРНУ́ТИСЯ *див.* обгорта́тися
ОБГОРО́ДА
ОБГОРО́ДЖЕНИЙ

ОБГОРО́ДЖЕННЯ
ОБГОРО́ДЖУВАЛЬНИЙ
ОБГОРО́ДЖУВАННЯ
ОБГОРО́ДЖУВАТИ
ОБГОРО́ДЖУВАТИСЯ
ОБГОРОДИ́ТИ *див.* обгоро́джувати
ОБГОРОДИ́ТИСЯ *див.* обгоро́джуватися
ОБГОРТА́ЛЬНИЙ
ОБГОРТА́ЛЬНИК
ОБГОРТА́ЛЬНИЦЯ
ОБГОРТА́ННЯ
ОБГОРТА́ТИ
ОБГОРТА́ТИСЯ
ОБГО́РТКА
ОБГО́РТКОВИЙ
ОБГО́РТОЧКА
ОБГОРЯ́ННЯ
ОБГОРЯ́ТИ
ОБГОТІВКО́ВАНИЙ
ОБГОТІВКО́ВУВАННЯ
ОБГОТІВКО́ВУВАТИ
ОБГОТІВКО́ВУВАТИСЯ
ОБГОТІВКУВА́ННЯ
ОБГОТІВКУВА́ТИ *див.* обготівко́вувати
ОБГРЕ́БЕНИЙ
ОБГРЕБТИ́ *див.* обгріба́ти
ОБГРИЗА́ННЯ
ОБГРИЗА́ТИ
ОБГРИЗА́ТИСЯ
ОБГРИ́ЗЕНИЙ
ОБГРИ́ЗЕНІСТЬ
ОБГРИ́ЗОК
ОБГРИ́ЗТИ *див.* обгриза́ти
ОБГРІБА́ННЯ
ОБГРІБА́ТИ
ОБГУ́ДЖУВАТИ
ОБГУ́ДИТИ *див.* обгу́джувати
ОБГУМО́ВАНИЙ
ОБГУМО́ВУВАННЯ
ОБГУМО́ВУВАТИ
ОБГУМУВА́ННЯ
ОБГУМУВА́ТИ *див.* обгумо́вувати
ОБҐРУНТО́ВАНИЙ
ОБҐРУНТО́ВАНІСТЬ
ОБҐРУНТО́ВАНО
ОБҐРУНТО́ВУВАННЯ
ОБҐРУНТО́ВУВАТИ
ОБҐРУНТО́ВУВАТИСЯ
ОБҐРУНТУВА́ННЯ
ОБҐРУНТУВА́ТИ *див.* обґрунто́вувати
ОБДАВА́ННЯ
ОБДАВА́ТИ
ОБДАВА́ТИСЯ
ОБДАВИ́ТИ *див.* обда́влювати
ОБДА́ВЛЮВАННЯ
ОБДА́ВЛЮВАТИ
ОБДА́РЕНИЙ
ОБДАРИ́ТИ *див.* обдаря́ти
ОБДАРО́ВАНИЙ
ОБДАРО́ВАНІСТЬ
ОБДАРО́ВАННЯ
ОБДАРО́ВУВАНИЙ
ОБДАРО́ВУВАННЯ
ОБДАРО́ВУВАТИ
ОБДАРО́ВУВАТИСЯ
ОБДАРУВА́ННЯ
ОБДАРУВА́ТИ *див.* обдаро́вувати
ОБДАРУВА́ТИСЯ *див.* обдаро́вуватися
ОБДАРЯ́ТИ
ОБДА́ТИ *див.* обдава́ти
ОБДА́ТИСЯ *див.* обдава́тися
ОБДЕ́МКУВАТИЙ
ОБДЕ́МОК
ОБДЕРНО́ВАНИЙ
ОБДЕРНО́ВУВАННЯ
ОБДЕРНО́ВУВАТИ
ОБДЕРНО́ВУВАТИСЯ
ОБДЕРНУВА́ННЯ
ОБДЕРНУВА́ТИ *див.* обдерно́вувати
ОБДЕ́РТИ *див.* обдира́ти
ОБДЕ́РТИЙ
ОБДЕ́РТИСЯ *див.* обдира́тися
ОБДЗВІ́Н
ОБДЗВОНИ́ТИ *див.* обдзво́нювати
ОБДЗВО́НЮВАННЯ
ОБДЗВО́НЮВАТИ
ОБДЗЬО́БАНИЙ
ОБДЗЬО́БА́ТИ *див.* обдзьо́бувати
ОБДЗЬО́БУВАТИ
ОБДЗЮ́БАТИ *див.* обдзю́бувати
ОБДЗЮ́БУВАТИ
ОБДИВИ́ТИ *див.* обдивля́ти
ОБДИВИ́ТИСЯ *див.* обдивля́тися
ОБДИВЛЯ́ННЯ
ОБДИВЛЯ́ТИ
ОБДИВЛЯ́ТИСЯ
ОБДИМА́ННЯ
ОБДИМА́ТИ[1] *див.* обдува́ти
ОБДИМА́ТИ[2]
ОБДИМА́ТИСЯ
ОБДИРА́ЛЬНИЙ
ОБДИРА́ННЯ
ОБДИРА́ТИ
ОБДИРА́ТИСЯ
ОБДИРНИ́Й
ОБДІ́ЛЕНИЙ
ОБДІ́ЛЕНІСТЬ
ОБДІЛИ́ТИ *див.* обділя́ти
ОБДІЛЯ́ТИ
ОБДМУ́ХАТИ *див.* обдму́хувати
ОБДМУ́ХУВАННЯ
ОБДМУ́ХУВАТИ
ОБДРИ́ПАНИЙ
ОБДРИ́ПАНІСТЬ
ОБДРИ́ПАТИ
ОБДРИ́ПАТИСЯ
ОБДРЯ́ПАНИЙ
ОБДРЯ́ПАТИ *див.* обдря́пувати
ОБДРЯ́ПАТИСЯ *див.* обдря́пуватися
ОБДРЯ́ПУВАННЯ
ОБДРЯ́ПУВАТИ
ОБДРЯ́ПУВАТИСЯ
ОБДУВА́ННЯ
ОБДУВА́ТИ
ОБДУВА́ТИСЯ[1]
ОБДУВА́ТИСЯ[2]
ОБДУВА́ТИСЯ[3]
ОБДУВА́Ч
ОБДУВНИ́Й
ОБДУ́КТОР
ОБДУ́КЦІЯ[1]
ОБДУ́КЦІЯ[2]
ОБДУ́МАНИЙ
ОБДУ́МАНІСТЬ
ОБДУ́МАННЯ
ОБДУ́МАНО
ОБДУ́МАТИ *див.* обду́мувати
ОБДУ́МУВАННЯ
ОБДУ́МУВАТИ
ОБДУ́МУВАТИСЯ
ОБДУ́РЕНИЙ
ОБДУ́РЕННЯ
ОБДУРИ́ТИ *див.* обду́рювати
ОБДУРИ́ТИСЯ *див.* обду́рюватися
ОБДУ́РЮВАННЯ
ОБДУ́РЮВАТИ
ОБДУ́РЮВАТИСЯ
ОБДУ́ТИ[1] *див.* обдима́ти[2]
ОБДУ́ТИ[2] *див.* обдува́ти
ОБДУ́ТИЙ[1]
ОБДУ́ТИЙ[2]
ОБДУ́ТИСЯ[1] *див.* обдима́тися
ОБДУ́ТИСЯ[2] *див.* обдува́тися[1]
ОБДУ́ТИСЯ[3] *див.* обдува́тися[2]
ОБЕЗБА́РВИТИ *див.* обезба́рвлювати
ОБЕЗБА́РВИТИСЯ *див.* обезба́рвлюватися
ОБЕЗБА́РВЛЕНИЙ
ОБЕЗБА́РВЛЕННЯ
ОБЕЗБА́РВЛЮВАННЯ
ОБЕЗБА́РВЛЮВАТИ
ОБЕЗБА́РВЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗБО́ЛЕНИЙ
ОБЕЗБО́ЛЕННЯ
ОБЕЗБО́ЛИТИ *див.* обезбо́лювати
ОБЕЗБО́ЛЮВАЛЬНИЙ
ОБЕЗБО́ЛЮВАНИЙ
ОБЕЗБО́ЛЮВАННЯ
ОБЕЗБО́ЛЮВАТИ
ОБЕЗБО́ЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗВІ́ЧЕНИЙ
ОБЕЗВІ́ЧИТИ

ОБЕЗВЛА́ДНЕНИЙ
ОБЕЗВЛА́ДНИТИ *див.* обезвла́днювати
ОБЕЗВЛА́ДНІТИ
ОБЕЗВЛА́ДНЮВАЛЬНИЙ
ОБЕЗВЛА́ДНЮВАТИ
ОБЕЗВО́ДІТИ
ОБЕЗВО́ДНЕНИЙ
ОБЕЗВО́ДНЕННЯ
ОБЕЗВО́ДНИТИ *див.* обезво́днювати
ОБЕЗВО́ДНИТИСЯ *див.* обезво́днюватися
ОБЕЗВО́ДНЮВАННЯ
ОБЕЗВО́ДНЮВАТИ
ОБЕЗВО́ДНЮВАТИСЯ
ОБЕЗВО́ЛЕНИЙ
ОБЕЗВО́ЛИТИ *див.* обезво́лювати
ОБЕЗВО́ЛІТИ
ОБЕЗВО́ЛЮВАТИ
ОБЕЗВО́ЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗГІ́РЧЕННЯ
ОБЕЗГІ́РЧИТИ *див.* обезгі́рчувати
ОБЕЗГІ́РЧУВАННЯ
ОБЕЗГІ́РЧУВАТИ
ОБЕЗГЛА́ВИТИ *див.* обезгла́влювати
ОБЕЗГЛА́ВЛЕНИЙ
ОБЕЗГЛА́ВЛЕННЯ
ОБЕЗГЛА́ВЛЮВАННЯ
ОБЕЗГЛА́ВЛЮВАТИ
ОБЕЗГЛА́ВЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗГЛУ́ЗДИТИ
ОБЕЗГЛУ́ЗДІТИ
ОБЕЗГОЛО́ВИТИ *див.* обезголо́влювати
ОБЕЗГОЛО́ВЛЕНИЙ
ОБЕЗГОЛО́ВЛЕННЯ
ОБЕЗГОЛО́ВЛЮВАННЯ
ОБЕЗГОЛО́ВЛЮВАТИ
ОБЕЗГОЛО́ВЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗДО́ЛЕНИЙ
ОБЕЗДО́ЛИТИ *див.* обездо́лювати
ОБЕЗДО́ЛЮВАТИ
ОБЕЗДУХО́ВИТИ *див.* обездухо́влювати
ОБЕЗДУХО́ВИТИСЯ *див.* обездухо́влюватися
ОБЕЗДУХО́ВЛЕНИЙ
ОБЕЗДУХО́ВЛЕННЯ
ОБЕЗДУХО́ВЛЮВАТИ
ОБЕЗДУХО́ВЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗДУ́ШЕНИЙ
ОБЕЗДУ́ШИТИ *див.* обезду́шувати
ОБЕЗДУ́ШУВАТИ
ОБЕЗЗБРО́ЄНИЙ
ОБЕЗЗБРО́ЄННЯ
ОБЕЗЗБРО́ЇТИ *див.* обеззбро́ювати
ОБЕЗЗБРО́ЮВАЛЬНИЙ
ОБЕЗЗБРО́ЮВАНИЙ
ОБЕЗЗБРО́ЮВАННЯ
ОБЕЗЗБРО́ЮВАТИ
ОБЕЗЗБРО́ЮВАТИСЯ
ОБЕЗЗВУ́ЧЕНИЙ
ОБЕЗЗВУ́ЧЕННЯ
ОБЕЗЗВУ́ЧИТИ *див.* обеззву́чувати
ОБЕЗЗВУ́ЧУВАННЯ
ОБЕЗЗВУ́ЧУВАТИ
ОБЕЗЗВУ́ЧУВАТИСЯ
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЕНИЙ
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЕННЯ
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛИТИ *див.* обезземе́лювати
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛИТИСЯ *див.* обезземе́люватися
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛІТИ
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЮВАННЯ
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЮВАТИ
ОБЕЗЗЕМЕ́ЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗЗУ́БІТИ
ОБЕЗКРИ́ЛЕНИЙ[1]
ОБЕЗКРИ́ЛЕНИЙ[2]
ОБЕЗКРИ́ЛЕННЯ
ОБЕЗКРИ́ЛИТИ[1] *див.* обезкри́лювати[1]
ОБЕЗКРИ́ЛИТИ[2] *див.* обезкри́лювати[2]
ОБЕЗКРИ́ЛІТИ
ОБЕЗКРИ́ЛЮВАЛЬНИЙ
ОБЕЗКРИ́ЛЮВАННЯ
ОБЕЗКРИ́ЛЮВАТИ[1]
ОБЕЗКРИ́ЛЮВАТИ[2]
ОБЕЗКРИ́ЛЮВАЧ
ОБЕЗКРО́ВИТИ *див.* обезкро́влювати
ОБЕЗКРО́ВИТИСЯ *див.* обезкро́влюватися
ОБЕЗКРО́ВЛЕНИЙ
ОБЕЗКРО́ВЛЕННЯ
ОБЕЗКРО́ВЛЮВАННЯ
ОБЕЗКРО́ВЛЮВАТИ
ОБЕЗКРО́ВЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗЛЮ́ДИТИ
ОБЕЗЛЮ́ДІТИ
ОБЕЗЛЮ́ДНЕНИЙ
ОБЕЗЛЮ́ДНЕННЯ
ОБЕЗЛЮ́ДНИТИ *див.* обезлю́днювати
ОБЕЗЛЮ́ДНІЛИЙ
ОБЕЗЛЮ́ДНІТИ
ОБЕЗЛЮ́ДНЮВАТИ
ОБЕЗНАДІ́ЄНИЙ
ОБЕЗНАДІ́ЮВАТИ
ОБЕЗНАДІ́ЮВАТИСЯ
ОБЕЗНАДІ́ЯТИ *див.* обезнаді́ювати
ОБЕЗНАДІ́ЯТИСЯ *див.* обезнаді́юватися
ОБЕЗНО́ЖЕНИЙ
ОБЕЗНО́ЖИТИ *див.* обезно́жувати
ОБЕЗНО́ЖІТИ
ОБЕЗНО́ЖУВАТИ
ОБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
ОБЕЗПЕ́ЧИТИ *див.* обезпе́чувати
ОБЕЗПЕ́ЧИТИСЯ *див.* обезпе́чуватися
ОБЕЗПЕ́ЧУВАТИ
ОБЕЗПЕ́ЧУВАТИСЯ
ОБЕЗРИ́БИТИ *див.* обезри́блювати
ОБЕЗРИ́БИТИСЯ *див.* обезри́блюватися
ОБЕЗРИ́БІТИ
ОБЕЗРИ́БЛЕНИЙ
ОБЕЗРИ́БЛЕННЯ
ОБЕЗРИ́БЛЮВАТИ
ОБЕЗРИ́БЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗСИ́ЛЕНИЙ
ОБЕЗСИ́ЛЕННЯ
ОБЕЗСИ́ЛИТИ *див.* обезси́лювати
ОБЕЗСИ́ЛИТИСЯ *див.* обезси́люватися
ОБЕЗСИ́ЛІТИ
ОБЕЗСИ́ЛЮВАННЯ
ОБЕЗСИ́ЛЮВАТИ
ОБЕЗСИ́ЛЮВАТИСЯ
ОБЕЗСЛА́ВИТИ *див.* обезсла́влювати
ОБЕЗСЛА́ВЛЕНИЙ
ОБЕЗСЛА́ВЛЮВАТИ
ОБЕЗСМЕ́РТИТИ
ОБЕЗСМЕ́РТИТИСЯ
ОБЕЗСМИ́СЛИТИ *див.* обезсми́слювати
ОБЕЗСМИ́СЛЮВАТИ
ОБЕЗТАЛА́НЕНИЙ
ОБЕЗТАЛА́НИТИ *див.* обезтала́нювати
ОБЕЗТАЛА́НЮВАТИ
ОБЕЗУ́МІЛИЙ
ОБЕЗУ́МІТИ
ОБЕЗФТО́РЕНИЙ
ОБЕЗФТО́РИТИ *див.* обезфто́рювати
ОБЕЗФТО́РЮВАННЯ
ОБЕЗФТО́РЮВАТИ
ОБЕЗЦУ́КРЕНИЙ
ОБЕЗЦУ́КРИТИ *див.* обезцу́крювати
ОБЕЗЦУ́КРЮВАННЯ
ОБЕЗЦУ́КРЮВАТИ
ОБЕЗЧЕ́СТИТИ *див.* обезче́щувати
ОБЕЗЧЕ́ЩЕНИЙ
ОБЕЗЧЕ́ЩЕННЯ
ОБЕЗЧЕ́ЩУВАТИ
ОБЕЛЕНІ́ТИ
ОБЕЛІ́СК
О́БЕР-...
ОБЕРЕ́ГА
ОБЕРЕ́ГОВИЙ
ОБЕРЕГТИ́ *див.* оберіга́ти
ОБЕРЕГТИ́СЯ *див.* оберіга́тися
ОБЕРЕ́ЖНЕНЬКИЙ
ОБЕРЕ́ЖНЕНЬКО
ОБЕРЕ́ЖНИЙ

ОБЕРЕ́ЖНІСТЬ
ОБЕРЕ́ЖНО
ОБЕРЕ́МОК
ОБЕРЕ́МОЧОК
ОБЕРІ́Г
ОБЕРІГА́ННЯ
ОБЕРІГА́ТИ
ОБЕРІГА́ТИСЯ
ОБЕРІГА́Ч
ОБЕРІГА́ЧКА
О́БЕР-МА́ЙСТЕР
ОБЕ́РНА
ОБЕ́РНЕНИЙ
ОБЕ́РНЕНІСТЬ
ОБЕ́РНЕННЯ
ОБЕ́РНЕНО
ОБЕРНУ́ТИ *див.* оберта́ти
ОБЕ́РНУТИЙ *див.* обе́рнений
ОБЕРНУ́ТИСЯ *див.* оберта́тися
О́БЕР-ПРОКУРО́Р
О́БЕРТ
ОБЕРТА́ЛЬНИЙ
ОБЕРТА́ЛЬНІСТЬ
ОБЕ́РТАНІСТЬ
ОБЕРТА́ННЯ
ОБЕРТА́С
ОБЕРТА́ТИ
ОБЕРТА́ТИСЯ
О́БЕРТНЕМ
ОБЕРТО́ВИЙ
О́БЕРТОМ
ОБЕРТО́Н
ОБЕРТО́ННИЙ
ОБЕРТО́НОВИЙ
ОБЕТО́НИТИ *див.* обето́нювати
ОБЕТО́НЮВАТИ
ОБ'ЄДНА́ВЧИЙ
ОБ'Є́ДНАНИЙ
ОБ'Є́ДНАНІСТЬ
ОБ'Є́ДНАННЯ[1]
ОБ'ЄДНА́ННЯ[2]
ОБ'ЄДНА́ТИ *див.* об'є́днувати
ОБ'ЄДНА́ТИСЯ *див.* об'є́днуватися
ОБ'Є́ДНУВАЛЬНИЙ
ОБ'Є́ДНУВАНИЙ
ОБ'Є́ДНУВАННЯ
ОБ'Є́ДНУВАТИ
ОБ'Є́ДНУВАТИСЯ
ОБ'Є́ДНУВАЧ
ОБ'Є́ДНУВАЧКА
ОБ'Є́ДНУЮЧИЙ
ОБ'Є́КТ
ОБ'ЄКТИ́В
ОБ'ЄКТИВА́ЦІЯ
ОБ'ЄКТИВІЗА́ЦІЯ
ОБ'ЄКТИВІ́ЗМ
ОБ'ЄКТИВІЗО́ВАНИЙ
ОБ'ЄКТИВІЗО́ВУВАТИ
ОБ'ЄКТИВІЗО́ВУВАТИСЯ
ОБ'ЄКТИВІЗУВА́ТИ *див.* об'єктивізо́вувати
ОБ'ЄКТИВІЗУВА́ТИСЯ *див.* об'єктивізо́вуватися
ОБ'ЄКТИВІ́СТ
ОБ'ЄКТИВІСТИ́ЧНИЙ
ОБ'ЄКТИВІ́СТСЬКИЙ
ОБ'ЄКТИ́ВКА
ОБ'ЄКТИ́ВНИЙ[1]
ОБ'ЄКТИ́ВНИЙ[2]
ОБ'ЄКТИ́ВНІСТЬ
ОБ'ЄКТИ́ВНО
ОБ'ЄКТИВО́ВАНИЙ
ОБ'ЄКТИВО́ВУВАТИ
ОБ'ЄКТИВО́ВУВАТИСЯ
ОБ'ЄКТИВУВА́ТИ *див.* об'єктиво́вувати
ОБ'ЄКТИВУВА́ТИСЯ *див.* об'єктиво́вуватися
ОБ'Є́КТНИЙ
ОБ'Є́КТНІСТЬ
ОБ'Є́КТНО-ОРІЄНТО́ВАНИЙ
ОБ'Є́КТОВИЙ
ОБ'Є́М
ОБ'Є́МИСТИЙ
ОБ'Є́МНИЙ
ОБ'Є́МНІСТЬ
ОБ'Є́МНО
ОБЖА́ЛИТИ *див.* обжа́лювати
ОБЖА́ЛУВАТИ
ОБЖА́ЛУВАТИСЯ
ОБЖА́ЛЮВАТИ
ОБЖА́РЕНИЙ
ОБЖА́РЕННЯ
ОБЖА́РИТИ *див.* обжа́рювати
ОБЖА́РИТИСЯ *див.* обжа́рюватися
ОБЖА́РЮВАНИЙ
ОБЖА́РЮВАННЯ
ОБЖА́РЮВАТИ
ОБЖА́РЮВАТИСЯ
ОБЖА́ТИ[1] *див.* обжима́ти
ОБЖА́ТИ[2] *див.* обжина́ти
ОБЖА́ТИЙ[1]
ОБЖА́ТИЙ[2]
ОБЖА́ТИСЯ *див.* обжина́тися
ОБЖЕ́РА
ОБЖЕ́РЛИВИЙ
ОБЖЕ́РЛИВІСТЬ
ОБЖЕ́РНИЙ
ОБЖЕ́РСТВО
ОБЖЕ́РТИ *див.* обжира́ти
ОБЖЕ́РТИСЯ *див.* обжира́тися
ОБЖИВА́ННЯ
ОБЖИВА́ТИ
ОБЖИВА́ТИСЯ
ОБЖИМА́ННЯ
ОБЖИМА́ТИ
ОБЖИМА́ТИСЯ
ОБЖИМНИ́Й
ОБЖИ́Н
ОБЖИНА́ТИ
ОБЖИНА́ТИСЯ
ОБЖИ́НКИ
ОБЖИНКО́ВИЙ
ОБЖИРА́ЙЛО
ОБЖИРА́ННЯ
ОБЖИРА́ТИ
ОБЖИРА́ТИСЯ
ОБЖИ́ТИ *див.* обжива́ти
ОБЖИ́ТИЙ
ОБЖИ́ТИСЯ *див.* обжива́тися
ОБЖИ́ТІСТЬ
ОБЖНИВУВА́ТИСЯ
ОБЗАВЕ́ДЕННЯ
ОБЗАВЕСТИ́СЯ *див.* обзаво́дитися
ОБЗАВО́ДИТИСЯ
ОБЗЕЛЕ́НЕНИЙ
ОБЗЕЛЕНИ́ТИ *див.* обзеле́нювати
ОБЗЕЛЕ́НЮВАТИ
О́БЗИВ
ОБЗИВА́ННЯ
ОБЗИВА́ТИ
ОБЗИВА́ТИСЯ
ОБЗИРА́ТИ
ОБЗИРА́ТИСЯ
ОБЗИРНУ́ТИ *див.* обзира́ти
ОБЗИРНУ́ТИСЯ *див.* обзира́тися
ОБЗНАЙО́МИТИ *див.* обзнайо́млювати
ОБЗНАЙО́МИТИСЯ *див.* обзнайо́млюватися
ОБЗНАЙО́МЛЕНИЙ
ОБЗНАЙО́МЛЮВАТИ
ОБЗНАЙО́МЛЮВАТИСЯ
ОБЗНАЧИ́ТИ
ОБЗОЛО́ТА
ОБЗОЛОТИ́ТИ *див.* обзоло́чувати
ОБЗОЛО́ЧЕНИЙ
ОБЗОЛО́ЧУВАТИ
ОБЗО́РИНИ
ОБИВА́ТЕЛЬ
ОБИВА́ТЕЛЬКА
ОБИВА́ТЕЛЬСТВО
ОБИВА́ТЕЛЬСЬКИЙ
ОБИВА́ТЕЛЬЩИНА
ОБИ́ДА
ОБИ́ДВА
ОБИ́ДВІ *див.* оби́два
ОБИ́ДВІРУЧ
ОБИДВО́Є
ОБИДЕ́НКОЮ
ОБИДЕ́ННИЙ
ОБИ́ДЕНЬ
ОБИДЖА́ТИ *див.* обижа́ти
ОБИ́ДЖЕНИЙ *див.* оби́жений
ОБИ́ДЖУВАТИ *див.* обижа́ти

ОБИ́ДИТИ *див.* обижа́ти
ОБИ́ДИТИСЯ *див.* обижа́тися
ОБИ́ДЛИВИЙ
ОБИ́ДЛИВО
ОБИ́ДНИЙ
ОБИ́ДНО
ОБИ́ДЧИК
ОБИ́ДЧИЦЯ
ОБИЖА́ТИ
ОБИЖА́ТИСЯ
ОБИ́ЖЕНИЙ
ОБИНЯ́К *див.* обиняки́
ОБИНЯКИ́
ОБИ́РАНИЙ
ОБИ́РАНІСТЬ
ОБИРА́ННЯ
ОБИРА́ТИ
ОБИРА́ТИСЯ
ОБИ́ТЕЛЬ
ОБИ́ТЕЛЬСЬКИЙ
ОБИХІ́ДКА
ОБИЧА́Й
ОБИЧА́ЙКА
ОБИЧА́ЙНИЙ
ОБИЧА́ЙНІСТЬ
ОБІ́
ОБІ́БРАНИЙ
ОБІБРА́ТИ *див.* оббира́ти
ОБІБРА́ТИСЯ *див.* оббира́тися
О́БІГ
ОБІ́ГНАНИЙ
ОБІГНА́ТИ *див.* оганя́ти[1]
ОБІГНА́ТИСЯ *див.* оганя́тися
ОБІГНУ́ТИ *див.* огина́ти[1]
ОБІГО́ВИЙ
ОБІГО́ВІСТЬ
ОБІГРАВА́ННЯ
ОБІГРАВА́ТИ
ОБІГРАВА́ТИСЯ
ОБІ́ГРАНИЙ
ОБІГРА́ТИ *див.* обіграва́ти
ОБІГРА́ТИСЯ *див.* обіграва́тися
ОБІГРІ́В
ОБІГРІВА́ЛЬНИЙ
ОБІГРІВА́ННЯ
ОБІГРІВА́ТИ
ОБІГРІВА́ТИСЯ
ОБІГРІВА́Ч
ОБІГРІВНИ́Й
ОБІГРІ́ТИ *див.* обігріва́ти
ОБІГРІ́ТИЙ
ОБІГРІ́ТИСЯ *див.* обігріва́тися
ОБІ́ГРУВАННЯ
ОБІ́ГРУВАТИ *див.* обіграва́ти
ОБІ́ГРУВАТИСЯ *див.* обіграва́тися
О́БІД
ОБІ́Д
ОБІ́ДАННЯ
ОБІ́ДАТИ
ОБІ́ДДЯ
ОБІ́ДЕЦЬ
ОБІДЕ́ЦЬ
ОБІ́ДІШНІЙ
ОБІДНИ́ТИ *див.* обідня́ти
ОБІДНИ́ТИСЯ
ОБІ́ДНІЙ
ОБІДНІ́ЛИЙ
ОБІДНІ́ТИ
ОБІ́ДНЯ
ОБІДНЯ́ТИ
ОБІ́ДНЯШНІЙ
ОБІДО́К
ОБІДО́ЧОК
ОБІ́ДРАНЕЦЬ
ОБІ́ДРАНИЙ
ОБІ́ДРАНКА
ОБІДРА́ТИ *див.* обдира́ти
ОБІДРА́ТИСЯ *див.* обдира́тися
ОБІ́ЖНИЙ
ОБІ́ЖНИК
ОБІЖРА́ТИСЯ *див.* обжира́тися
ОБІЗВА́ТИ *див.* обзива́ти
ОБІЗВА́ТИСЯ *див.* обзива́тися
ОБІ́ЗЛЕНИЙ
ОБІЗЛИ́ТИСЯ
ОБІЗНАВА́ТИ
ОБІЗНАВА́ТИСЯ
ОБІ́ЗНАНИЙ
ОБІ́ЗНАНІСТЬ
ОБІ́ЗНАНО
ОБІЗНА́ТИ *див.* обізнава́ти
ОБІЗНА́ТИСЯ *див.* обізнава́тися
ОБІ́ЙДЕНИЙ
ОБІ́ЙМАНИЙ
ОБІЙМА́ННЯ
ОБІЙМА́ТИ
ОБІЙМА́ТИСЯ
ОБІ́ЙМИ
ОБІЙМИ́ТИ *див.* обійма́ти
ОБІЙМИ́ТИСЯ *див.* обійма́тися
ОБІ́ЙМИЦЯ
ОБІ́ЙМИЩА
ОБІ́ЙМИЩЕ
ОБІЙНЯ́ТИ *див.* обійма́ти
ОБІ́ЙНЯТИЙ
ОБІЙНЯ́ТИСЯ *див.* обійма́тися
ОБІ́ЙСТЯ
ОБІЙТИ́ *див.* обхо́дити
ОБІЙТИ́СЯ *див.* обхо́дитися
О́БІК
ОБІКЛА́ДЕНИЙ
ОБІКЛА́СТИ *див.* обклада́ти
ОБІКЛА́СТИСЯ[1] *див.* обклада́тися[1]
ОБІКЛА́СТИСЯ[2] *див.* обклада́тися[2]
ОБІКРА́ДЕНИЙ
ОБІКРА́СТИ *див.* обкрада́ти
ОБІ́ЛЕНИЙ
ОБІ́ЛЕННЯ
ОБІЛИ́ТИ *див.* обіля́ти
ОБІЛИ́ТИСЯ *див.* обіля́тися
ОБІ́ЛЛЯНИЙ
ОБІЛЛЯ́ТИ *див.* облива́ти
ОБІ́ЛЛЯТИЙ *див.* обі́лляний
ОБІЛЛЯ́ТИСЯ *див.* облива́тися
ОБІ́ЛЮВАТИ *див.* обіля́ти
ОБІЛЯ́ТИ
ОБІЛЯ́ТИСЯ
ОБІМЛІВА́ТИ
ОБІМЛІ́ЛИЙ
ОБІМЛІ́ТИ *див.* обімліва́ти
ОБІМ'Я́ТИ *див.* обмина́ти[2]
ОБІ́М'ЯТИЙ
ОБІМ'Я́ТИСЯ *див.* обмина́тися[2]
ОБІ́НІЖ
ОБІПЕ́РТИ *див.* опира́ти[1]
ОБІПЕ́РТИЙ
ОБІПЕ́РТИСЯ *див.* опира́тися[1]
ОБІПНУ́ТИ *див.* опина́ти
ОБІПНУ́ТИЙ
ОБІПНУ́ТИСЯ *див.* опина́тися
ОБІ́ПРАНИЙ
ОБІПРА́ТИ *див.* опира́ти[2]
ОБІПРА́ТИСЯ *див.* опира́тися[2]
ОБІПРЯ́СТИ *див.* опряда́ти
ОБІП'Я́СТИ *див.* опина́ти
ОБІП'Я́СТИСЯ *див.* опина́тися
ОБІ́П'ЯТИЙ
ОБІ́РВАНЕЦЬ
ОБІ́РВАНИЙ
ОБІ́РВАНІСТЬ
ОБІ́РВАНКА
ОБІРВА́ТИ *див.* обрива́ти[1]
ОБІРВА́ТИСЯ *див.* обрива́тися[1]
ОБІ́РВИЩЕ
ОБІРНИ́К
ОБІ́РУЧ
ОБІ́РУЧКИ
ОБІСІ́ТИ
ОБІСЛА́ТИ *див.* осила́ти
ОБІСЛА́ТИСЯ *див.* осила́тися
ОБІСМІ́ЛИТИСЯ *див.* обісмі́люватися
ОБІСМІ́ЛЮВАТИСЯ
ОБІССА́ТИ *див.* осиса́ти
ОБІССА́ТИСЯ *див.* осиса́тися
ОБІСЬКА́ТИ *див.* оськува́ти
ОБІ́Т
ОБІТЕ́РТИ *див.* отира́ти
ОБІТЕ́РТИСЯ *див.* отира́тися
ОБІ́ТНИЙ
ОБІ́ТНИЦЯ
ОБІТОВА́НИЙ
ОБІХІ́ДЛИВИЙ
ОБІХІ́ДЧАСТИЙ
ОБІХО́ДЛИВИЙ *див.* обіхі́дливий

ОБІ́ЦЮВАТИ
ОБІЦЯ́ЛЬНИК
ОБІЦЯ́ЛЬНИЦЯ
ОБІ́ЦЯНИЙ
ОБІЦЯ́НКА
ОБІЦЯ́ННЯ
ОБІЦЯ́ТИ
ОБІЦЯ́ТИСЯ
О́БІЧ[1]
О́БІЧ[2]
ОБІ́ЧЧЯ
ОБІ́ЩАНИЙ
ОБІЩА́ННЯ
ОБІЩА́ТИ
ОБІЩА́ТИСЯ
ОБІЯ́СНИК
ОБ'ЇДА́ЛО
ОБ'ЇДА́ННЯ
ОБ'ЇДА́ТИ
ОБ'ЇДА́ТИСЯ
ОБ'Ї́ДЕНИЙ
ОБ'Ї́ДОК
ОБ'ЇЖДЖА́ННЯ[1]
ОБ'ЇЖДЖА́ННЯ[2]
ОБ'ЇЖДЖА́ТИ[1]
ОБ'ЇЖДЖА́ТИ[2]
ОБ'Ї́ЖДЖЕНИЙ[1]
ОБ'Ї́ЖДЖЕНИЙ[2]
ОБ'Ї́ЖДЖЕННЯ
ОБ'Ї́ЖДЖУВАННЯ
ОБ'Ї́ЖДЖУВАТИ *див.* об'їжджа́ти[2]
ОБ'Ї́ЖДЧИК
ОБ'Ї́ЗД
ОБ'Ї́ЗДИТИ[1] *див.* об'їжджа́ти[1]
ОБ'Ї́ЗДИТИ[2] *див.* об'їжджа́ти[2]
ОБ'ЇЗДИ́ТИ[1] *див.* об'їжджа́ти[1]
ОБ'ЇЗДИ́ТИ[2] *див.* об'їжджа́ти[2]
ОБ'ЇЗНИ́Й
ОБ'Ї́ЗНИК
ОБ'Ї́СТИ *див.* об'їда́ти
ОБ'Ї́СТИСЯ *див.* об'їда́тися
ОБ'Ї́ХАТИ *див.* об'їжджа́ти[1]
ОБКА́ДЖЕНИЙ
ОБКА́ДЖУВАТИ
ОБКАДИ́ТИ *див.* обка́джувати
ОБКА́ЛЯНИЙ
ОБКАЛЯ́ТИ
ОБКАЛЯ́ТИСЯ
ОБКАМЕНУВА́ТИ
ОБКА́ПАНИЙ
ОБКА́ПАТИ *див.* обка́пувати
ОБКА́ПАТИСЯ *див.* обка́пуватися
ОБКА́ПУВАТИ
ОБКА́ПУВАТИСЯ
ОБКА́РНАНИЙ
ОБКАРНА́ТИ
ОБКА́Т
ОБКА́ТАНИЙ
ОБКАТА́ТИ *див.* обка́тувати
ОБКАТА́ТИСЯ *див.* обка́туватися
ОБКА́ТНИЙ
ОБКА́ТУВАННЯ
ОБКА́ТУВАТИ
ОБКА́ТУВАТИСЯ
ОБКА́ЧАНИЙ
ОБКАЧА́ТИ *див.* обка́чувати
ОБКАЧА́ТИСЯ *див.* обка́чуватися
ОБКА́ЧУВАННЯ
ОБКА́ЧУВАТИ
ОБКА́ЧУВАТИСЯ
ОБКВА́ЦАНИЙ *див.* обква́цяний
ОБКВА́ЦАТИ *див.* обква́цяти
ОБКВА́ЦАТИСЯ *див.* обква́цятися
ОБКВА́ЦЯНИЙ
ОБКВА́ЦЯТИ
ОБКВА́ЦЯТИСЯ
ОБКВЕ́ЦАТИ *див.* обкве́цяти
ОБКВЕ́ЦАТИСЯ *див.* обкве́цятися
ОБКВЕ́ЦЯТИ *див.* обква́цяти
ОБКВЕ́ЦЯТИСЯ *див.* обква́цятися
ОБКВІ́ТЧАНИЙ
ОБКВІТЧА́ТИ *див.* обкві́тчувати
ОБКВІ́ТЧУВАТИ
ОБКИ́ДАНИЙ[1]
ОБКИ́ДАНИЙ[2]
ОБКИДА́ННЯ[1]
ОБКИДА́ННЯ[2]
ОБКИ́ДАТИ[1] *див.* обкида́ти[1]
ОБКИ́ДАТИ[2] *див.* обкида́ти[2]
ОБКИДА́ТИ[1]
ОБКИДА́ТИ[2]
ОБКИДА́ТИСЯ
ОБКИ́ДАТИСЯ *див.* обкида́тися
ОБКИДНИ́Й
ОБКИ́ДОК
ОБКИ́НЕНИЙ
ОБКИ́НУТИ *див.* обкида́ти[2]
ОБКИ́НУТИЙ *див.* обки́нений
ОБКИПА́ТИ
ОБКИПІ́ЛИЙ
ОБКИПІ́ТИ *див.* обкипа́ти
ОБКИСА́ТИ
ОБКИ́СНУТИ *див.* обкиса́ти
ОБКІ́С
ОБКІ́СКИ
ОБКЛА́Д[1]
ОБКЛА́Д[2]
ОБКЛАДА́ННЯ
ОБКЛАДА́ТИ
ОБКЛАДА́ТИСЯ[1]
ОБКЛАДА́ТИСЯ[2]
ОБКЛА́ДЕНИЙ
ОБКЛА́ДЕННЯ
ОБКЛА́ДИНКА
ОБКЛА́ДКА[1]
ОБКЛА́ДКА[2]
ОБКЛА́СТИ *див.* обклада́ти
ОБКЛА́СТИСЯ *див.* обклада́тися[1]
ОБКЛЕ́ЄНИЙ
ОБКЛЕ́ЇТИ *див.* обкле́ювати
ОБКЛЕ́ЙКА
ОБКЛЕ́ПАНИЙ
ОБКЛЕПА́ТИ *див.* обкле́пувати
ОБКЛЕ́ПУВАТИ
ОБКЛЕ́ЮВАННЯ
ОБКЛЕ́ЮВАТИ
ОБКЛЕ́ЮВАТИСЯ
ОБКЛЕ́ЮВАЧ
ОБКЛЕ́ЮВАЧКА
ОБКЛЬО́ВАНИЙ
ОБКЛЬО́ВУВАННЯ
ОБКЛЬО́ВУВАТИ
ОБКЛЮВА́ТИ *див.* обкльо́вувати
ОБКО́ВАНИЙ
ОБКО́ВУВАННЯ
ОБКО́ВУВАТИ
ОБКО́ВУВАТИСЯ
ОБКОЛЕСИ́ТИ
ОБКОЛЕСУВА́ТИ *див.* обколеси́ти
ОБКОЛО́ТИ *див.* обко́лювати
ОБКО́ЛОТИЙ
ОБКОЛО́ТИСЯ *див.* обко́люватися
ОБКОЛУ́ПАНИЙ
ОБКОЛУПА́ТИ *див.* обколу́пувати
ОБКОЛУПА́ТИСЯ *див.* обколу́пуватися
ОБКОЛУ́ПУВАТИ
ОБКОЛУ́ПУВАТИСЯ
ОБКО́ЛЮВАНИЙ
ОБКО́ЛЮВАННЯ
ОБКО́ЛЮВАТИ
ОБКО́ЛЮВАТИСЯ
ОБКО́М
ОБКО́МІВЕЦЬ
ОБКО́МІВСЬКИЙ
ОБКОНОПА́ТИТИ *див.* обконопа́чувати
ОБКОНОПА́ЧЕНИЙ
ОБКОНОПА́ЧУВАННЯ
ОБКОНОПА́ЧУВАТИ
ОБКО́ПАНИЙ
ОБКОПА́ТИ *див.* обко́пувати
ОБКОПА́ТИСЯ *див.* обко́пуватися
ОБКО́ПУВАНИЙ
ОБКО́ПУВАННЯ
ОБКО́ПУВАТИ
ОБКО́ПУВАТИСЯ
ОБКОРИ́ТИ *див.* обко́рювати
ОБКОРО́ВАНИЙ
ОБКОРУВА́ННЯ
ОБКОРУВА́ТИ *див.* обко́рювати
ОБКО́РЮВАННЯ
ОБКО́РЮВАТИ
ОБКОСИ́ТИ *див.* обко́шувати
ОБКОСИ́ТИСЯ *див.* обко́шуватися

ОБКОТИ́ТИ *див.* обко́чувати
ОБКОТИ́ТИСЯ *див.* обко́чуватися
ОБКО́ЧЕНИЙ
ОБКО́ЧУВАННЯ
ОБКО́ЧУВАТИ
ОБКО́ЧУВАТИСЯ
ОБКО́ШЕНИЙ
ОБКО́ШУВАННЯ
ОБКО́ШУВАТИ
ОБКО́ШУВАТИСЯ
ОБКРАДА́ННЯ
ОБКРАДА́ТИ
ОБКРАДА́ТИСЯ
ОБКРА́ДЕНИЙ
ОБКРА́СТИ *див.* обкрада́ти
ОБКРА́ЮВАТИ
ОБКРА́ЯНИЙ
ОБКРА́ЯТИ *див.* обкра́ювати
ОБКРЕ́МСАТИ
ОБКРЕ́СЛЕНИЙ
ОБКРЕ́СЛИТИ *див.* обкре́слювати
ОБКРЕ́СЛЮВАННЯ
ОБКРЕ́СЛЮВАТИ
ОБКРЕ́СЛЮВАТИСЯ
ОБКРИШИ́ТИ *див.* обкри́шувати
ОБКРИШИ́ТИСЯ *див.* обкри́шуватися
ОБКРИ́ШУВАТИ
ОБКРИ́ШУВАТИСЯ
ОБКРОПИ́ТИ *див.* обкро́плювати
ОБКРО́ПЛЮВАТИ
ОБКРУГЛИ́ТИ *див.* обкру́глювати
ОБКРУ́ГЛЮВАТИ
ОБКРУГЛЯ́ТИ *див.* обкру́глювати
ОБКРУЖЕНЯ́ТИ
ОБКРУЖЛЯ́ТИ
ОБКРУТИ́ТИ *див.* обкру́чувати
ОБКРУТИ́ТИСЯ *див.* обкру́чуватися
ОБКРУТНУ́ТИ
ОБКРУТНУ́ТИСЯ
ОБКРУ́ЧЕНИЙ
ОБКРУ́ЧУВАННЯ
ОБКРУ́ЧУВАТИ
ОБКРУ́ЧУВАТИСЯ
ОБКУВА́ТИ[1] *див.* обко́вувати
ОБКУВА́ТИ[2]
ОБКУВА́ТИСЯ *див.* обко́вуватися
ОБКУПА́ТИ *див.* обку́пувати
ОБКУ́ПУВАТИ
ОБКУ́РЕНИЙ
ОБКУ́РЕННЯ
ОБКУРИ́ТИ *див.* обку́рювати
ОБКУРИ́ТИСЯ *див.* обку́рюватися
ОБКУ́РЮВАННЯ
ОБКУ́РЮВАТИ
ОБКУ́РЮВАТИСЯ
ОБКУ́САНИЙ
ОБКУСА́ТИ *див.* обку́шувати
ОБКУ́ТАНИЙ
ОБКУ́ТАТИ *див.* обку́тувати
ОБКУ́ТАТИСЯ *див.* обку́туватися
ОБКУ́ТИ *див.* обко́вувати
ОБКУ́ТИЙ
ОБКУ́ТИСЯ *див.* обко́вуватися
ОБКУ́ТУВАННЯ
ОБКУ́ТУВАТИ
ОБКУ́ТУВАТИСЯ
ОБКУ́ШУВАТИ
ОБЛА́ВА
ОБЛА́ВНИЙ
ОБЛА́ВНИК
О́БЛАВОК
О́БЛАВОМ
ОБЛА́ГОДЖЕНИЙ
ОБЛА́ГОДЖЕННЯ
ОБЛА́ГОДЖУВАТИ
ОБЛА́ГОДЖУВАТИСЯ
ОБЛА́ГОДИТИ *див.* обла́годжувати
ОБЛА́ГОДИТИСЯ *див.* обла́годжуватися
ОБЛАГОДІ́ЮВАТИ
ОБЛАГОДІ́ЯТИ *див.* облагоді́ювати
ОБЛАГОЗВУ́ЧЕНИЙ
ОБЛАГОЗВУ́ЧИТИ
ОБЛАГОРО́ДЖЕНИЙ
ОБЛАГОРО́ДЖЕННЯ
ОБЛАГОРО́ДЖУВАЛЬНИЙ
ОБЛАГОРО́ДЖУВАННЯ
ОБЛАГОРО́ДЖУВАТИ
ОБЛАГОРО́ДЖУВАТИСЯ
ОБЛАГОРО́ДИТИ *див.* облагоро́джувати
ОБЛАГОРО́ДИТИСЯ *див.* облагоро́джуватися
ОБЛА́ДА
ОБЛА́ДЖУВАТИ
ОБЛА́ДИТИ *див.* обла́джувати
ОБЛАДМІНІСТРА́ЦІЯ
ОБЛА́ДНАНИЙ
ОБЛА́ДНАНІСТЬ
ОБЛА́ДНАННЯ[1]
ОБЛА́ДНА́ННЯ[2]
ОБЛАДНА́ТИ *див.* обла́днувати
ОБЛА́ДНУВАННЯ
ОБЛА́ДНУВАТИ
ОБЛА́ДНУВАТИСЯ
ОБЛАДО́ВАНИЙ
ОБЛА́ДУВАТИ
ОБЛАДУВА́ТИ
ОБЛАДУ́НОК
ОБЛАЖА́ТИ
ОБЛАЖА́ТИСЯ
О́БЛАЗ
ОБЛА́ЗИТИ[1]
ОБЛА́ЗИТИ[2]
ОБЛА́ЗИТИ[3]
О́БЛАК
ОБЛА́МАНИЙ
ОБЛАМА́ННЯ
ОБЛАМА́ТИ *див.* обла́мувати[1]
ОБЛАМА́ТИСЯ *див.* обла́муватися[1]
ОБЛА́МОК
ОБЛА́МУВАННЯ
ОБЛА́МУВАТИ[1]
ОБЛА́МУВАТИ[2]
ОБЛА́МУВАТИСЯ[1]
ОБЛА́МУВАТИСЯ[2]
ОБЛА́ПАТИ *див.* обла́пувати
ОБЛА́ПИТИ
ОБЛА́ПУВАННЯ
ОБЛА́ПУВАТИ
ОБЛАСКА́ВИТИ *див.* обласка́влювати
ОБЛАСКА́ВЛЕНИЙ
ОБЛАСКА́ВЛЮВАТИ
ОБЛА́СКАНИЙ
ОБЛАСКА́ТИ *див.* обласка́влювати
ОБЛАСНИ́Й
ОБЛАСНИ́К
ОБЛАСНИ́ЦТВО
ОБЛАСНИ́ЦЬКИЙ
О́БЛАСТЬ
ОБЛА́Т
ОБЛА́ТАНИЙ
ОБЛАТА́ТИ *див.* обла́тувати
ОБЛАТА́ТИСЯ *див.* обла́туватися
ОБЛА́ТКА
ОБЛА́ТКОВИЙ
ОБЛА́ТОЧКА
ОБЛА́ТСЬКИЙ
ОБЛА́ТУВАННЯ
ОБЛА́ТУВАТИ
ОБЛА́ТУВАТИСЯ
ОБЛАЧА́ННЯ
ОБЛАЧА́ТИ
ОБЛАЧА́ТИСЯ
ОБЛАЧЕ́ННЯ
ОБЛАЧИ́ТИ *див.* облача́ти
ОБЛАЧИ́ТИСЯ *див.* облача́тися
ОБЛА́ЧОК
ОБЛАШТО́ВАНИЙ
ОБЛАШТО́ВАНІСТЬ
ОБЛАШТО́ВУВАННЯ
ОБЛАШТО́ВУВАТИ
ОБЛАШТО́ВУВАТИСЯ
ОБЛАШТУВА́ННЯ
ОБЛАШТУВА́ТИ *див.* облашто́вувати
ОБЛАШТУВА́ТИСЯ *див.* облашто́вуватися
ОБЛА́ЯТИ
ОБЛА́ЯТИСЯ
ОБЛВИКОНКО́М
ОБЛВІЙСЬККОМА́Т
ОБЛВНО́
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРА́ЦІЯ

ОБЛЕ́ГШЕНИЙ
ОБЛЕ́ГШЕНІСТЬ
ОБЛЕ́ГШЕННЯ
ОБЛЕ́ГШЕНО
ОБЛЕ́ГШИТИ *див.* облéгшувати
ОБЛЕ́ГШИТИСЯ *див.* облéгшуватися
ОБЛЕ́ГШУВАННЯ
ОБЛЕ́ГШУВАТИ
ОБЛЕ́ГШУВАТИСЯ
ОБЛЕДАЩІ́ТИ
ОБЛЕДЕНІ́ЛИЙ
ОБЛЕДЕНІ́ННЯ
ОБЛЕДЕНІ́ТИ
ОБЛЕ́ЖАНИЙ
ОБЛЕ́ЖАТИ *див.* облéжувати
ОБЛЕ́ЖАТИСЯ *див.* облéжуватися
ОБЛЕ́ЖУВАТИ
ОБЛЕ́ЖУВАТИСЯ
ОБЛЕ́СЛИВИЙ
ОБЛЕ́СЛИВІСТЬ
ОБЛЕ́СЛИВО
ОБЛЕ́СНИЙ
ОБЛЕ́СНИК
ОБЛЕ́СНИЦЯ
ОБЛЕ́СНІСТЬ
ОБЛЕ́СНО
ОБЛЕТІ́ЛИЙ
ОБЛЕТІ́ТИ[1] *див.* облітáти[1]
ОБЛЕТІ́ТИ[2] *див.* облітáти[2]
ОБЛЕ́ЩУВАТИ
ОБЛИВА́ЛЬНИК
ОБЛИ́ВАНИЙ
ОБЛИВА́ННЯ
ОБЛИВА́ТИ
ОБЛИВА́ТИСЯ
ОБЛИ́ЗАНИЙ
ОБЛИЗА́ТИ *див.* обли́зувати
ОБЛИЗА́ТИСЯ *див.* обли́зуватися
О́БЛИЗЕНЬ
ОБЛИЗНУ́ТИ
ОБЛИЗНУ́ТИСЯ
ОБЛИ́ЗУВАНИЙ
ОБЛИ́ЗУВАННЯ
ОБЛИ́ЗУВАТИ
ОБЛИ́ЗУВАТИСЯ
ОБЛИ́НУТИ
ОБЛИНЯ́ЛИЙ
ОБЛИНЯ́ТИ
ОБЛИПА́ТИ
ОБЛИ́ПЛИЙ
ОБЛИ́ПНУТИ *див.* облипáти
ОБЛИСІ́ЛИЙ
ОБЛИСІ́ННЯ
ОБЛИСІ́ТИ
ОБЛИ́СТВЕНИЙ
ОБЛИ́СТВЕНІСТЬ
ОБЛИСТВІ́ННЯ
ОБЛИСТВІ́ТИ
ОБЛИ́СТНЕНИЙ
ОБЛИ́СТНЕНІСТЬ
ОБЛИ́СТЯНИЙ
ОБЛИ́СТЯНІСТЬ
ОБЛИСТЯНІ́ТИ
ОБЛИ́ТИ *див.* обливáти
ОБЛИ́ТИЙ
ОБЛИ́ТИСЯ *див.* обливáтися
ОБЛИХОСЛО́ВИТИ
ОБЛИХОСЛО́ВЛЕНИЙ
ОБЛИЦЬО́ВАНИЙ
ОБЛИЦЬО́ВУВАЛЬНИЙ
ОБЛИЦЬО́ВУВАНИЙ
ОБЛИЦЬО́ВУВАННЯ
ОБЛИЦЬО́ВУВАТИ
ОБЛИЦЬО́ВУВАТИСЯ
ОБЛИЦЮВА́ЛЬНИЙ
ОБЛИЦЮВА́ЛЬНИК
ОБЛИЦЮВА́ЛЬНИЦЯ
ОБЛИЦЮВА́ННЯ
ОБЛИЦЮВА́ТИ *див.* облицьóвувати
ОБЛИЧИ́ТЕЛЬ
ОБЛИЧИ́ТЕЛЬКА
ОБЛИЧКО́ВАНИЙ
ОБЛИЧКО́ВУВАННЯ
ОБЛИЧКО́ВУВАТИ
ОБЛИЧКО́ВУВАТИСЯ
ОБЛИЧКУВА́ЛЬНИЙ
ОБЛИЧКУВА́ННЯ
ОБЛИЧКУВА́ТИ *див.* обличкóвувати
ОБЛИ́ЧЧЯ
ОБЛИША́ТИ
ОБЛИША́ТИСЯ
ОБЛИ́ШЕНИЙ
ОБЛИ́ШИТИ *див.* облишáти
ОБЛИ́ШИТИСЯ *див.* облишáтися
ОБЛІ́Г
ОБЛІГА́Т
ОБЛІГАТИ́ВНИЙ
ОБЛІГА́ТНИЙ
ОБЛІГА́ТНІСТЬ
ОБЛІГА́ТНО
ОБЛІГА́ТО
ОБЛІГАТО́РНИЙ
ОБЛІГАТО́РНІСТЬ
ОБЛІГАТО́РНО
ОБЛІГАЦІ́ЙНИЙ
ОБЛІГАЦІОНЕ́Р
ОБЛІГА́ЦІЯ
ОБЛІ́ГО
ОБЛІ́ЖНИЙ
ОБЛІ́ЖОК
ОБЛІЗА́ННЯ
ОБЛІЗА́ТИ *див.* облáзити[1]
ОБЛІЗКО́ВИЙ
ОБЛІ́ЗЛИЙ
ОБЛІ́ЗОК
ОБЛІ́ЗТИ[1] *див.* облáзити[1]
ОБЛІ́ЗТИ[2] *див.* облáзити[2]
О́БЛІЙ
О́БЛІК
ОБЛІКО́ВАНИЙ
ОБЛІКО́ВЕЦЬ
ОБЛІКО́ВИЙ
ОБЛІКО́ВО-ВИДАВНИ́ЧИЙ
ОБЛІКО́ВО-ФІНА́НСОВИЙ
ОБЛІКО́ВУВАННЯ
ОБЛІКО́ВУВАТИ
ОБЛІКО́ВУВАТИСЯ
ОБЛІКУВА́ННЯ
ОБЛІКУВА́ТИ *див.* облікóвувати
ОБЛІПИ́ТИ *див.* обліплювати
ОБЛІПИ́ТИСЯ *див.* обліплюватися
ОБЛІПИ́ХА
ОБЛІПИ́ХОВИЙ
ОБЛІ́ПЛЕНИЙ
ОБЛІ́ПЛЮВАННЯ
ОБЛІ́ПЛЮВАТИ
ОБЛІ́ПЛЮВАТИСЯ
ОБЛІ́Т[1]
ОБЛІ́Т[2]
ОБЛІ́ТАНИЙ[1]
ОБЛІ́ТАНИЙ[2]
ОБЛІТА́ННЯ[1]
ОБЛІТА́ННЯ[2]
ОБЛІТА́ТИ[1]
ОБЛІТА́ТИ[2]
ОБЛІТА́ТИ[3] *див.* облíтувати
ОБЛІТА́ТИСЯ[1]
ОБЛІТА́ТИСЯ[2] *див.* облíтуватися
ОБЛІТЕРА́ЦІЯ
ОБЛІТЕРУВА́ЛЬНИЙ
О́БЛІТКУ
ОБЛІ́ТУВАТИ
ОБЛІ́ТУВАТИСЯ
О́БЛІЧ
ОБЛІ́ЧЕНИЙ
ОБЛІЧИ́ТИ *див.* облíчувати
ОБЛІЧИ́ТИСЯ *див.* облíчуватися
ОБЛІ́ЧУВАННЯ
ОБЛІ́ЧУВАТИ
ОБЛІ́ЧУВАТИСЯ
ОБЛО́В
ОБЛОВИ́ТИ *див.* облóвлювати
ОБЛОВИ́ТИСЯ *див.* облóвлюватися
ОБЛО́ВЛЮВАННЯ
ОБЛО́ВЛЮВАТИ
ОБЛО́ВЛЮВАТИСЯ
ОБЛО́ГА
ОБЛО́ГОВИЙ
ОБЛОГОВИ́Й[1]
ОБЛОГОВИ́Й[2]
ОБЛОГУВА́ТИ
ОБЛОЖЕ́НЕЦЬ
ОБЛО́ЖЕНИЙ
ОБЛОЖИ́ТИ

ОБЛОЖИ́ТИСЯ
ОБЛОЖНИ́Й *див.* обліжний
ОБЛО́ЖНИК
ОБЛО́Й
ОБЛО́ЙНИК
ОБЛО́КИ
ОБЛО́М
ОБЛОМИ́ТИ *див.* обла́мувати[2]
ОБЛОМИ́ТИСЯ *див.* обла́муватися[2]
ОБЛО́МЛЕНИЙ
ОБЛО́МЛЕННЯ
ОБЛО́МЛЮВАНИЙ
ОБЛО́МЛЮВАННЯ
ОБЛО́МЛЮВАТИ *див.* обла́мувати[2]
ОБЛО́МЛЮВАТИСЯ *див.* обла́муватися[2]
ОБЛО́МОВЩИНА
ОБЛО́МОК
ОБЛОСКОТА́ТИ *див.* облоско́чувати
ОБЛОСКОТА́ТИСЯ *див.* облоско́чуватися
ОБЛОСКО́ЧУВАТИ
ОБЛОСКО́ЧУВАТИСЯ
ОБЛПРОФРА́ДА
ОБЛРА́ДА
О́БЛУД
ОБЛУ́ДА
ОБЛУ́ДКА
ОБЛУ́ДЛИВИЙ
ОБЛУ́ДЛИВО
ОБЛУ́ДНИЙ
ОБЛУ́ДНИК
ОБЛУ́ДНИЦЯ
ОБЛУ́ДНІСТЬ
ОБЛУ́ДНО
ОБЛУ́ЗАНИЙ
ОБЛУЗА́ТИ *див.* облу́зувати
ОБЛУ́ЗУВАТИ
ОБЛУ́К
ОБЛУ́ПАНИЙ
ОБЛУПА́ТИ *див.* облу́пувати
ОБЛУПА́ТИСЯ *див.* облу́пуватися
ОБЛУПИ́ТИ *див.* облу́плювати
ОБЛУПИ́ТИСЯ *див.* облу́плюватися
ОБЛУ́ПЛЕНИЙ
ОБЛУ́ПЛЕННЯ
ОБЛУ́ПЛЮВАННЯ
ОБЛУ́ПЛЮВАТИ
ОБЛУ́ПЛЮВАТИСЯ
ОБЛУ́ПУВАТИ
ОБЛУ́ПУВАТИСЯ
ОБЛУ́ЩЕНИЙ
ОБЛУ́ЩЕННЯ
ОБЛУ́ЩИТИ *див.* облу́щувати
ОБЛУ́ЩИТИСЯ *див.* облу́щуватися
ОБЛУ́ЩУВАНИЙ
ОБЛУ́ЩУВАННЯ
ОБЛУ́ЩУВАТИ
ОБЛУ́ЩУВАТИСЯ
ОБЛУ́ЩУВАЧ
ОБЛЬО́ПАТИ *див.* обльо́пувати
ОБЛЬО́ПАТИСЯ *див.* обльо́пуватися
ОБЛЬО́ПУВАТИ
ОБЛЬО́ПУВАТИСЯ
ОБЛЮБИ́ТИ
ОБЛЮБИ́ТИСЯ
ОБЛЮБО́ВАНИЙ
ОБЛЮБО́ВУВАТИ
ОБЛЮБУВА́ННЯ
ОБЛЮБУВА́ТИ *див.* облюбо́вувати
ОБЛЯГА́ННЯ
ОБЛЯГА́ТИ
ОБЛЯГА́ТИСЯ
ОБЛЯГА́ЮЧИЙ
О́БЛЯГИ
ОБЛЯ́ГМА
ОБЛЯ́ГОМА *див.* обля́гма
ОБЛЯГТИ́ *див.* облягáти
ОБЛЯГТИ́СЯ *див.* облягáтися
ОБЛЯМІ́ВКА
ОБЛЯМІ́ВОЧКА
ОБЛЯМО́ВАНИЙ
ОБЛЯМО́ВУВАННЯ
ОБЛЯМО́ВУВАТИ
ОБЛЯМО́ВУВАТИСЯ
ОБЛЯМУВА́ННЯ
ОБЛЯМУВА́ТИ *див.* облямо́вувати
ОБЛЯМУВА́ТИСЯ *див.* облямо́вуватися
ОБЛЯ́ПАНИЙ
ОБЛЯ́ПАТИ *див.* обля́пувати
ОБЛЯ́ПАТИСЯ *див.* обля́пуватися
ОБЛЯ́ПУВАННЯ
ОБЛЯ́ПУВАТИ
ОБЛЯ́ПУВАТИСЯ
ОБЛЯ́СКАТИ
ОБЛЯ́СКУВАТИ
ОБЛЯ́ТИ *див.* обливáти
ОБЛЯ́ТИЙ
ОБЛЯ́ТИСЯ *див.* обливáтися
ОБЛЯ́ШЕНИЙ
ОБЛЯ́ШЕННЯ
ОБЛЯ́ШИТИ *див.* обля́шувати
ОБЛЯ́ШИТИСЯ *див.* обля́шуватися
ОБЛЯ́ШУВАТИ
ОБЛЯ́ШУВАТИСЯ
ОБМА́ЄНИЙ
ОБМА́ЄННЯ
ОБМА́ЗАНИЙ
ОБМА́ЗАННЯ
ОБМА́ЗАТИ *див.* обма́зувати
ОБМА́ЗАТИСЯ *див.* обма́зуватися
ОБМА́ЗКА
ОБМА́ЗУВАННЯ
ОБМА́ЗУВАТИ
ОБМА́ЗУВАТИСЯ
ОБМА́ЇТИ *див.* обма́ювати
ОБМАКОГО́НЕНИЙ
ОБМАКОГО́НИТИ
ОБМАКОТИ́РИТИ
ОБМА́ЛКУВАТО
О́БМАЛЬ
ОБМАЛЬО́ВАНИЙ
ОБМАЛЬО́ВУВАННЯ
ОБМАЛЬО́ВУВАТИ
ОБМАЛЬО́ВУВАТИСЯ
ОБМАЛЮВА́ННЯ
ОБМАЛЮВА́ТИ *див.* обмальо́вувати
ОБМАЛЮВА́ТИСЯ *див.* обмальо́вуватися
ОБМА́Н
ОБМА́НЕНИЙ *див.* обма́нутий
ОБМА́НЕЦЬ
ОБМАНИ́ТИ *див.* обма́нювати
ОБМАНИ́ТИСЯ *див.* обма́нюватися
ОБМА́НКА
ОБМА́НЛИВИЙ
ОБМА́НЛИВІСТЬ
ОБМА́НЛИВО
ОБМА́ННИЙ
ОБМА́ННИК
ОБМА́ННИЦЯ
ОБМА́ННІСТЬ
ОБМА́НСТВО
ОБМАНУ́ТИ *див.* обма́нювати
ОБМА́НУТИЙ
ОБМАНУ́ТИСЯ *див.* обма́нюватися
ОБМА́НУТІСТЬ
ОБМА́НЩИК
ОБМА́НЩИЦЯ
ОБМА́НЮВАНИЙ
ОБМА́НЮВАННЯ
ОБМА́НЮВАТИ
ОБМА́НЮВАТИСЯ
ОБМА́РА
ОБМА́РЕНИЙ
ОБМА́РЕННЯ
ОБМА́РИТИ *див.* обма́рювати
ОБМА́РЮВАННЯ
ОБМА́РЮВАТИ
ОБМА́СЛЕНИЙ
ОБМА́СЛИТИ *див.* обма́слювати
ОБМА́СЛИТИСЯ *див.* обма́слюватися
ОБМА́СЛЮВАТИ
ОБМА́СЛЮВАТИСЯ
ОБМАСТИ́ТИ *див.* обма́щувати
ОБМАСТИ́ТИСЯ *див.* обма́щуватися
ОБМАТЮКА́ТИ
О́БМАХ
ОБМА́Х
ОБМАХА́ТИ *див.* обма́хувати
ОБМАХЛЮВА́ТИ
ОБМАХЛЯ́РИТИ
ОБМАХНУ́ТИ

ОБМАХНУ́ТИСЯ
ОБМАХО́РИТИ
ОБМА́ХУВАННЯ
ОБМА́ХУВАТИ
ОБМА́ХУВАТИСЯ
ОБМА́ЦАНИЙ
ОБМА́ЦАТИ *див.* обма́цувати
ОБМА́ЦАТИСЯ *див.* обма́цуватися
О́БМАЦКИ
ОБМА́ЦУВАННЯ
ОБМА́ЦУВАТИ
ОБМА́ЦУВАТИСЯ
ОБМА́ЩЕНИЙ
ОБМА́ЩЕННЯ
ОБМА́ЩУВАЛЬНИЙ
ОБМА́ЩУВАННЯ
ОБМА́ЩУВАТИ
ОБМА́ЩУВАТИСЯ
ОБМА́ЮВАТИ
ОБМА́ЯНИЙ
ОБМА́ЯТИ *див.* обма́ювати
ОБМЕ́ЖЕНИЙ
ОБМЕ́ЖЕНІСТЬ
ОБМЕ́ЖЕННЯ
ОБМЕ́ЖЕНО
ОБМЕ́ЖИТИ *див.* обме́жувати
ОБМЕ́ЖИТИСЯ *див.* обме́жуватися
ОБМЕ́ЖНИЙ
ОБМЕ́ЖНИК
ОБМЕ́ЖНІСТЬ
ОБМЕ́ЖНО
ОБМЕЖО́ВАНИЙ
ОБМЕЖО́ВАНІСТЬ
ОБМЕЖО́ВУВАТИ[1]
ОБМЕЖО́ВУВАТИ[2] *див.* обме́жувати
ОБМЕЖО́ВУВАТИСЯ[1]
ОБМЕЖО́ВУВАТИСЯ[2] *див.* обме́жуватися
ОБМЕ́ЖУВАЛЬНИЙ
ОБМЕ́ЖУВАНИЙ
ОБМЕ́ЖУВАННЯ
ОБМЕ́ЖУВАТИ
ОБМЕЖУВА́ТИ *див.* обмежо́вувати[1]
ОБМЕ́ЖУВАТИСЯ
ОБМЕЖУВА́ТИСЯ *див.* обмежо́вуватися[1]
ОБМЕ́ЖУВАЧ
ОБМЕ́ЖУЮЧИЙ
ОБМЕ́Л
ОБМЕ́ЛЮВАННЯ
ОБМЕ́ЛЮВАТИ
ОБМЕРЕ́ЖАНИЙ
ОБМЕРЕ́ЖАТИ *див.* обмере́жувати
ОБМЕРЕ́ЖЕНИЙ
ОБМЕРЕ́ЖИТИ *див.* обмере́жувати
ОБМЕРЕ́ЖУВАТИ
ОБМЕРЕ́ЖУВАТИСЯ
ОБМЕРЗА́ННЯ
ОБМЕРЗА́ТИ
ОБМЕ́РЗЛИЙ
ОБМЕ́РЗНУТИ *див.* обмерза́ти
ОБМЕ́РЗТИ *див.* обмерза́ти
ОБМЕ́РЛИЙ
ОБМЕРТВІ́ЛИЙ
ОБМЕРТВІ́ЛІСТЬ
ОБМЕРТВІ́ННЯ
ОБМЕРТВІ́ТИ
ОБМЕ́РТИ *див.* обмира́ти
ОБМЕСТИ́ *див.* обміта́ти
ОБМЕ́Т
ОБМЕ́ТАНИЙ
ОБМЕТА́ТИ *див.* обме́тувати
ОБМЕ́ТЕНИЙ
ОБМЕ́ТИЦЯ[1]
ОБМЕ́ТИЦЯ[2]
ОБМЕ́ТУВАЛЬНИЙ
ОБМЕ́ТУВАННЯ
ОБМЕ́ТУВАТИ
ОБМЕ́ТУВАТИСЯ
ОБМИВА́ЛЬНИЙ
ОБМИВА́ННЯ
ОБМИВА́ТИ
ОБМИВА́ТИСЯ
ОБМИ́ЗКАНИЙ
ОБМИ́ЗКАТИ *див.* обми́зкувати
ОБМИ́ЗКАТИСЯ *див.* обми́зкуватися
ОБМИ́ЗКУВАТИ
ОБМИ́ЗКУВАТИСЯ
ОБМИ́ЛЕННЯ
ОБМИ́ЛИТИ *див.* обми́лювати
ОБМИЛИ́ТИСЯ *див.* обмиля́тися
ОБМИ́ЛИТИСЯ *див.* обми́люватися
ОБМИ́ЛОК
ОБМИ́ЛЮВАННЯ
ОБМИ́ЛЮВАТИ
ОБМИ́ЛЮВАТИСЯ
ОБМИЛЯ́ТИСЯ
ОБМИНА́ННЯ[1]
ОБМИНА́ННЯ[2]
ОБМИНА́ТИ[1]
ОБМИНА́ТИ[2]
ОБМИНА́ТИСЯ[1]
ОБМИНА́ТИСЯ[2]
ОБМИНУ́ТИ *див.* обмина́ти[1]
ОБМИНУ́ТИСЯ *див.* обмина́тися[1]
ОБМИРА́ННЯ
ОБМИРА́ТИ
ОБМИ́СЛЕНИЙ
ОБМИ́СЛИТИ *див.* обми́слювати
ОБМИ́СЛЮВАТИ
ОБМИ́ТИ *див.* обмива́ти
ОБМИ́ТИЙ
ОБМИ́ТИСЯ *див.* обмива́тися
ОБМИШЛЯ́ТИ *див.* обми́слювати
ОБМІ́ДНЕНИЙ
ОБМІ́ДНЕННЯ
ОБМІ́ДНИТИ *див.* обмі́днювати
ОБМІ́ДНЮВАННЯ
ОБМІ́ДНЮВАТИ
ОБМІ́ЖНИЙ
ОБМІ́ЖОК
ОБМІЗКО́ВАНИЙ
ОБМІЗКО́ВУВАТИ
ОБМІЗКО́ВУВАТИСЯ
ОБМІЗКУВА́ТИ *див.* обмізко́вувати
ОБМІ́ЛИНА
ОБМІЛІ́ЛИЙ
ОБМІЛІ́ННЯ
ОБМІЛІ́ТИ
О́БМІЛЬ

Наукове видання

СЛОВНИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

Том десятий

НАСТУП — ОБМІЛЬ

УКЛАДАЧІ

ШЕВЧЕНКО Ігор Вікторович
БІЛОНОЖЕНКО Віра Максимівна
ВИННИК Василь Олексійович
ЗАГНІТКО Анатолій Панасович
ЗАЇКА Наталія Михайлівна
КАРНАУХ Ганна Володимирівна
ЛОЗОВА Ніна Євгенівна
НАДУТЕНКО Маргарита Володимирівна
ОЛІФІРЕНКО Леся Вадимівна
СИВОКОЗОВА Вікторія Василівна
СИМОНЕНКО Людмила Олександрівна
ТОМІЛЕНКО Людмила Миколаївна
ЧУМАК Володимир Васильович
ШЕВЧЕНКО Лариса Леонідівна
ЯРУН Галина Михайлівна

Оформлення художника *І. Р. Сільман*
Художній редактор *Р. І. Калиш*
Видавниче редагування і коректура *К. В. Брітікової, Л. М. Кудрявкіної, Н. В. Щербакової*
Комп'ютерна верстка *І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової*

Підп. до друку 09.12.2019. Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарн. Таймс. Друк офс. Ум. друк. арк. 104,16.
Ум. фарбо-відб. 104,16. Обл.-вид. арк. 157,67. Наклад 1000 прим. Зам. № 19-812

Український мовно-інформаційний фонд НАН України
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4652 від 07.11.2013 р.
03039, м. Київ 39, Голосіївський проспект, 3

Віддруковано на ПрАТ "Білоцерківська книжкова фабрика",
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.
Свідоцтво серія ДК № 5454 від 14.08.2017 р.